༄༅། །བོད་ཀྱི་ནང་བསྟན་དཔེ་ཚོགས་ལྟེ་གནས།།

Tibetan Buddhist Resource Center

Text Scan Input Form - Title Page

Work:	W4CZ369150	***ImageGroup:***	I4CZ369352
LCCN:	n/a	***ISBN:***	n/a

Title:	ཚིག་གི་གཏེར་མཛོད། tshig gi gter mdzod/
Author:	n/a
Descriptor:	Digital images of the text are made available through the kind support of Great Enlightenment Buddhist Institute Society (GEBIS) in Canada
Original Publication:	n/a;n/a
Place:	Taipei, Taiwan
Publisher:	The Corporate Body of the Buddha Education Foundation
Date:	[n.d.]
Volume:	1
Total Volumes:	2
TBRC Pages:	2
Introductory Pages:	n/a
Text Pages:	n/a
Scanning Information:	Scanned at Tibetan Buddhist Resource Center, 1430 Massachusetts Avenue, Cambridge, MA 02138 US.

卍

書香經典

實用藏英辭典（上）

常春樹書坊

ཚིག་གི་གཏེར་མཛོད།

TIBETAN-ENGLISH DICTIONARY

實用藏英辭典(上)

佛典編譯組

常春樹書坊

TIBETAN-ENGLISH DICTIONARY

實用藏英辭典

佛典編譯組

ཚིག་གི་གཏེར་མཛོད།

卍

以佛法淨化人間
以佛學美化人生
以佛理度化人心

有版權・禁翻印

學佛雅集

中華民國八十一年七月十一日一版一刷

實用藏英辭典

定價二六〇〇元
編輯者／佛典編譯組
出版者：常春樹書坊
行政院新聞局局版台業字〇三〇三號
社　　址：台北縣新店市國校路卅四號
電　　話：（〇二）九一一一六四四
FAX：（〇二）九一四八五七三
監　　督：張忠江（弓長・心佛居士）
發行人：張左群・社長：艾凡卿
服務部：台北市羅斯福路二段70號八樓之五
（和平東路、羅斯福路口）
電　　話：（〇二）三九四二七六二
郵政劃撥：〇五四八六九九一號常春樹書坊

PREFACE.

I.

ALEX. CSOMA DE KÖRÖS, the pioneer student of Tibetan, in the preface of his Tibetan-English-Dictionary, published in 1834, wrote as follows:—

"When there shall be more interest taken for Buddhism (which has much in common with the spirit of true Christianity) and for diffusing Christian and European knowledge throughout the most eastern parts of Asia, the Tibetan Dictionary may be much improved, enlarged, and illustrated by the addition of Sanskrit terms."

The result of his investigations, to speak in Csoma's own words, was that the literature of Tibet is entirely of Indian origin. The immense volumes on different branches of science, etc., being exact or faithful translations from Sanskrit works, taken from Bengal, Magadha, Gangetic or Central India, Kashmir, and Nepal, commencing from the seventh century after Christ. And that many of these works have been translated (mostly from Tibetan) into the Mongol, Manchu, and the Chinese languages; so that by this means the Tibetan language became in Chinese Tartary the language of the learned as the Latin in Europe. In the year 1889 I brought these opinions of that original investigator to the notice of Sir Alfred Croft, K.C.I.E., the then Director of Public Instruction in Bengal, and explained to him the necessity of compiling a Tibetan-English Dictionary on the lines indicated by Csoma de Körös for the use of Tibetan students and particularly to assist European scholars in the thorough exploration of the vast literature of Tibet, which, besides indigenous works, comprises almost all the Buddhist religious works of India, including the great collections of the *Kahgyur* and the *Tangyur.* Shortly before this Sir Alfred Croft had received a communication from the late Right Hon'ble Professor F. Max Müller on the desirability of translating into English a Sanskrit-Tibetan work on Buddhist terminology, which was looked for with interest, because it was expected to throw light on many obscure points of Buddhist-Sanskrit literature. The philosophical terms of that literature, many of which were of extremely doubtful meaning, had been translated with literal accuracy into Tibetan in early times, and it was anticipated that an analysis of the meaning of these terms would elucidate that of the original Sanskrit words, of which they were the equivalent renderings. Being impressed with the importance of the proposed work, Sir Alfred Croft, in a memorandum addressed to Government, wrote as follows:—

"Babu Sarat Chandra Das has brought with him four dictionaries of the classical Tibetan; one of these being a well-known Tibetan-Sanskrit Dictionary, compiled from a large number of named Tibetan as well as standard Sanskrit works, and dating from the 13th century A.D., and another being a Sanskrit-Tibetan Dictionary, which explains the Tantrik portion of the Buddhist Scriptures. The external arrangement of the dictionary will be as follows:—The Tibetan words will be placed first in alphabetical order; next their accepted Sanskrit equivalents; next the English rendering of the Tibetan terms; then will follow what is to be a special and valuable feature of the new dictionary. The meaning of each technical term is to be illustrated by extracts, with exact references from Sanskrit-Buddhist and Tibetan works. Further, it is proposed that Babu Sarat Chandra Das should include in the dictionary words of modern Tibetan which were not known to Csoma or Jäschke. The materials which he has amassed during his two journeys to and residence in Tibet give him exceptional facilities for making the work complete."

These recommendations having received the sanction of Government in June 1889, I was placed on special duty in connection with the compilation of the proposed dictionary. In 1899, when the work of compilation was brought to a close, the Hon'ble Mr. C. W. Bolton, C.S.I., then Chief Secretary to the Government of Bengal, entrusted the revision of the work to the Revd. Graham Sandberg and Revd. William Heyde, and deputed Professor Satis Chandra Acharya, M.A., who had made Buddhist Sanskrit and Pali works his special study, to co-operate with me. My respectful thanks are, therefore, due to Sir Alfred Croft for the keen interest he took in my Tibetan studies and for his kind help at the inception of the work, and to Mr. Bolton for securing the services of the two Tibetan scholars—the Revd. Graham Sandberg and Revd. William Heyde —for its successful completion. I also record my obligations to Sir John

Edgar, K.C.I.E., formerly Chief Secretary to the Government of Bengal; to Dr. Emil Schlagintweit of Bavaria, and to the Hon'ble W. W. Rockhill, Author of *The Land of Lamas* for encouragement, assistance, and advice during the prosecution of my researches. Great is the debt of gratitude which I owe to the Revd. G. Sandberg for various acts of kindness. Without his scholarly and efficient aid this work would hardly have assumed its present shape, as he has given a scientific finish to the work which it was not in my power to do.

II.

In studying the origin and growth of Tibetan literature and the landmarks in the history of that language, Jäschke, the compiler of the second Tibetan-English Dictionary (published in 1882), noticed only two periods of literary activity. Had that critical student of Tibetan been in possession of works of modern literature, which dates from the establishment of the Dalai Lama's sovereignty over whole Tibet in the beginning of the 18th century A.D., he would certainly have modified his remarks on the subject. Neither he nor Csoma de Körös had any means or opportunities of studying either the current literature of every-day business or the refined, idiomatic literature of Tibet itself, which is quite distinct from the Indian literature that was translated or imported into the language. They do not seem to have ever during the course of their study of Tibetan come across works on drama, fiction, correspondence, etc. It is, therefore, no wonder that the compiler of the later dictionary should assign only two periods to the history of the literature of Tibet, entirely ignoring the third, which is indeed not the least important of the three.

The first period, to describe it in the language of Jäschke, is the Period of Translations, which, however, might also be entitled the Classical Period, for the sanctity of the religious message conferred a corresponding reputation and tradition of excellence upon the form in which it was conveyed. This period begins in the second half of the seventh century A.D., when Thon-mi Sambhoṭa (the good Bhota or Tibetan), the minister of King Srongtsan Gampo, returned to Tibet after studying the Sanskrit language under an eminent Brahman teacher of Magadha. "His invention of the Tibetan alphabet gave two-fold impulse: for several centuries the wisdom of

India and the ingenuity of Tibet laboured in unison . and with the greatest industry and enthusiasm at the work of translation. The tribute due to real genius must be accorded to these early pioneers of Tibetan grammar. They had to grapple with infinite wealth and refinement of Sanskrit; they had to save the independence of their own tongue, while they strove to subject it to the rule of scientific principles, and it is most remarkable how they managed to produce translations at once literal and faithful to the spirit of the original."

The Classical Period may be divided into three stages. The first or the earliest stage terminated with the downfall of the first historical monarchy, when King Langdarma fell by the hand of an assassin. The second stage commenced with the introduction of the system of chronology, called the Vrihaspati cycle of 60 years, in Tibet by an Indian Buddhist called Chandra Nath and Chilu Pandit of Tibet in 1025 A.D. This was the age of Milaraspa and Atisa, whose illustrious disciple, Brom-ton Gyalwai Jungné, laid the foundation of the first Buddhist Hierarchy in Tibet and established the great monastery of Rwaḍeng, with a library of Sanskrit works. Jäschke's second period evidently corresponds with this stage, when "Tibetan authors began to indulge in composition of their own" and wrote on historical and legendary subjects. The third stage began with the conquest of Tibet by the Tartar Conqueror, Chingis Khan, in 1205 A.D., when Pandit S'ākya S'ri of Kashmir had returned to Tibet after witnessing the plunder and destruction of the great Buddhist monasteries of Odantapuri and Vikrama S'īla in Magadha, and the conquest of Bengal and Behar by the Mahomedans under Baktyar Ghilji in 1203 A.D. In this last stage flourished the grand hierarchy of Sakya, which obtained supreme influence over Tibet and the country, which was then divided into 13 provinces, called Thikor Chusum, as a gift from the immediate successors of Chingis Khan. Among the most noted writers of the time were Sakya Pandit Kungah Gyal-tshan, Dogon Phag-pa, the spiritual tutor of Emperor Khubli Khan, and Shongton Lotsawa, who translated the *Kāvyādarśa* of Dandi and Kshemendra's *Avadāna Kalpalatā* in metrical Tibetan. With the opening of the 15th century Buton-Rinchen Düb introduced a new era in the literature of. Tibet, and Buddhism received fresh impulse under the rule of the Phagmodu chiefs, when Tibetan scholars took largely to the study of

Chinese literature under the auspices of the Ming Emperors of China. During this period, called the age of Dā-nying (old orthography), the great indigenous literature of Tibet arose. A host of learned Lotsāwas and scholars like Tsongkhapa, Buton, Gyalwa Ngapa, Lama Tārānātha, Desri Sangye Gyatsho, Sumpa Khampo, and others flourished. This was the age of the Gelug-pa, or the Yellow Cap School of Buddhism, founded by Tsongkhapa with Gahdan as its head-quarters.

The third period begins with the first quarter of the 18th century, when Chinese suzerainty over Tibet was fully established and the last of the Tartar kings of the dynasty of Gushi Khan was killed by a General of the Jungar Tartars—an incident which transferred the sovereignty of Tibet to the Dalai Lama, who was till then a mere hierarch of the Gelug-pa Church. It is within this period that Tibet has enjoyed unprecedented peace under the benign sway of the holy Bodhisattvas, and its language has become the *lingua franca* of Higher Asia.

LHASA VILLA, DARJEELING,
July 1902.

SARAT CHANDRA DAS.

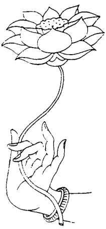

關於本書

佛教在未傳入我國中土以前，早已流佈西藏，因之，我國的許多佛典，不少譯自藏文，尤有甚者，更翻爲英文，將佛法遠揚至歐西或新大陸，使其共享法喜，分霑法益。

而佛教在西藏所蘊育藏密，於密教世界獨樹一幟，光燦奪目，另闢一條學佛修行的門徑，通向證悟的大道。

本書的完成，得力於中外學術界及佛教界諸大德及善知識，歷經數十寒暑戮力不懈，始有這份智慧的結晶。

本書坊素以提昇佛學研究水準，推展佛學國際化爲職志，至祈這冊辭書的出版，能有或多或少的貢獻。

REVISORS' PREFACE.

WHEN in December 1899 the Chief Secretary to the Government of Bengal handed over to us for revision the Tibetan Dictionary upon which Sarat Chandra Das had laboured for some dozen years, we found at our disposal a work embracing a mass of new and important collections on the language, the value of which was marred by two prominent characteristics—*first*, the material had been put together in somewhat heterogeneous fashion, hardly systematic enough for a dictionary; *secondly*, the vast amount of original matter had been throughout greatly interlarded with lengthy excerpts from Jäschke's Dictionary, not always separable from the new information, and this imparted a second-hand appearance to large portions of the work, which was, in reality, by no means deserved. Moreover, in this way, no attempt had been made to improve upon Jäschke's definitions of many of the commoner Buddhist philosophical terms or to incorporate the later results of European scholarship in these instances. On the other hand, one was very often gratified to find, in the case of the more difficult philosophical terminology, that the learned Bengali had gone to original and little-explored sources of native information, such as Tsongkhapa's *Lam-rim Chhenmo*, and, by extracts from the same, furnished valuable and novel particulars under those heads.

Accordingly, the task which the Revisors set themselves was directed mainly to counteracting the errors of judgment above indicated. Such a task proved one of a more laborious character than might be at first imagined; and the fact that the work of amendment and addition has taken them upwards of two years of incessant toil sufficiently evidences its difficulty.

First, has come the business of selection and excision. The religion and philosophy of Tibetan books are properly confined to the Bon cult and to Buddhism. There had been, however, a tendency here to draw in all manner of Hindu thought and mythology, because one or two works translated into Tibetan from the Sanskrit dealt with these matters. This tendency it seemed right to curb except in those instances, not at all infrequent, where the Vedic and Puranic Hinduism, in some measure, was bound up with, or bore upon, or explained, Buddhist belief or popular practice.

Excision has had to be meted out, further, in the case of unnecessary repetition of otherwise properly-introduced information. *Secondly*, our task has been one of substitution. Many articles have had to be freshly written, or at least re-compiled. In place of the innumerable excerpts from Jäschke, already referred to, we have had to examine and to treat *de novo* the grammar and general usage of a large number of the commoner nouns, adjectives, and verbs, notably the verbs. To illustrate these new articles, we have had to substitute for Jäschke's examples a large number of original quotations from Tibetan authors as well as a certain number of made-up sentences put together to exhibit various phrases of ordinary employment. In other articles, also, where Sarat Chandra Das had not thought it necessary to do more than repeat Csoma's or Jäschke's illustrative sentences, we have looked out fresh examples to replace them. Of still greater importance was it in the case of certain doctrinal terms and phrases of Buddhism to undertake re-definition and to connote and assimilate modern discussion and research on the subject. Among those terms may be noted such as རྐྱེན, *r̲kyen ;* རྟེན་འབྲེལ, *rten-hbrel ;* ལྟ་བ, *l̲ta-wa ;* རྡུལ, *r̲dul ;* བླ་མ, *b̲la-ma ;* གཡུང་དྲུང, *gyuṅ-druṅ ;* དེ་བཞིན་གཤེགས་པ, *de-b̲shin-gçegs-pa.* But while referring to these substitutions and others of a like nature, we do not wish to assume too much. We would rather repeat that, in the matter of philosophical definitions also, we have been frequently surprised and instructed by the descriptions and explanations of recondite ideas and terms which Sarat Chandra Das has himself succeeded in collecting from various native authorities. Such information would have sufficed if he had not sometimes confused it by the sudden and inconsequent linking on of Jäschke's remarks without curtailment and without any connotation of them to that which he had himself just set out. *Thirdly*, in the way of direct addition to the original work, there have been certain moderate supplementary contributions. Jäschke had dealt very fully with the Western colloquial, and we have sought to introduce a number of the colloquial words and phrases belonging to the Central and Eastern speech. Other additions have been short paragraphs on the mythological pantheon of Tibet and Mongolia, together with an attempt to give exact information on zoological and geographical points.

It may be considered by some that there is a certain lack of reference to known authorities in support of many of the statements set forth in this work. However, it should be remembered that in dealing with a language so little explored as the Tibetan (or which, indeed, in one narrow groove—that of the *Kahgyur* translations from Sanskrit—has, in some sense, been over-explored), the difficulty is to find adequate authorities for the real and more current uses of words and phrases. The stilted verbiage of the *Kahgyur* is often mere Sanskrit idiom literally rendered into Tibetan, but it gives no idea of the elastic style to be found in the innumerable indigenous productions of native Tibetan writers. Sarat Chandra Das has held familiar intercourse with modern men of learning in Tibet itself—the professors at Tashi-lhunpo, Daipung, Samye, Mindolling, and other important monastic institutions. Much, therefore, has been gleaned by him which, though absolutely reliable, cannot be given on any stated authority, but must be accepted as information obtained at first hand and now presented for the first time. This frank acceptance should also be extended to much with which the Revisors have been able to supplement the Author's original work. Both of them have been located for lengthy periods where Tibetan is the language of the people of the place, and have been in constant communication with men from Lhasa and all parts of Tibet. Under such circumstances, "authorities" cannot of course be quoted.

In dealing with philosophical terms, and in general with the forms to be met with both in the old classical works and in modern treatises, it will certainly be found, however, that our examples are constantly supported by exact references. These have been taken from writings of all kinds. Hitherto European scholars seem to have thought of the literature of Tibet as one consisting wholly of Sanskritic translation and as limited to the contents of the *Kahgyur* and *Tangyur*. The Author and the Revisors have endeavoured, by widening the sources of their quotations, to show how extensive a field is covered by mediæval and modern Tibetan writers. Geography, history, biography, political government, accounts, astrology, are all represented. It may be remarked, for example, that the official biographies of the successive Dalai Lamas alone fill some 32 volumes. Nevertheless, although these scarce memoirs are included in Sarat Chandra Das's library, we are sorry to point out that none of his examples appear to have been taken therefrom.

Knowing, however, how scanty is the range of Tibetan works available to the majority of students, we have not failed to quote largely in our examples from the *Kahgyur* and *Tangyur* collections. We may note on this point that a suggestion has been forwarded to us that, in quoting from the former, special references should be given to Mons. Feer's *Textes tirés du Kandjour*. But we are afraid that the scope for quotation would be narrowed if our references to the *Kahgyur* were confined to Mons. Feer's very limited extracts published in lithograph form over 30 years ago. As to the *Index du Kandjour*, which was issued in the publications of the Musée Guimet 20 years back, it is evident to every Tibetan student that this *Index* was only a *réchauffé* of Csoma Korösi's much clearer and fuller analysis of the *Kahgyur* printed 68 years ago in the pages of the *Asiatic Researches*. We fear, indeed, that reliance on such works as these would rather expose us to charges of non-acquaintance with more recent results of European investigation in the present field. Although working in India, we may observe, however, that we have done our best to keep pace with what European Orientalists have written on our subject; but assistance has been mainly derived from the many memoirs compiled by Russian and German scholars, and we would specially recommend to notice the collections in this field made by Prince Ukhtomski and the very recent publications of Dr. Albert Grünwedel, Dr. A. Conrady, and Professor Huth. The analyses of the *Tangyur*, issued by Professor Huth during the last three or four years, are particularly noteworthy. To return, however, to the above-mentioned suggestion, we may say that not only would the scope be too restricted, but also there is no necessity, under present conditions, to refer to any mere collection of extracts. Nearly every capital city in Europe now has obtained possession of complete copies of the *Kahgyur* volumes, and in two or three libraries the 220 volumes of the *Tangyur* may be also consulted. In St. Petersburg are three full sets of the *Kahgyur* and two sets of the *Tangyur;* in Paris is a set of the *Kahgyur;* in one or other of the great German libraries both the Tibetan encyclopœdia may be seen; in England, while curiously enough the British Museum Library owns only a small drawer-ful of loose Tibetan book-leaves, the India Office Library can boast a perfect series of both *Kahgyur* and *Tangyur;* and, lastly, in the Vatican Propaganda Library is preserved Oratio della Penna's incomplete collection of *Kahgyur* volumes.

A word as to the Sanskrit equivalents following each Tibetan term. Sanskrit scholars will perhaps consider these equivalents rather unsystematically enumerated. They have, nevertheless, with regard to the majority of them, this particular value:—they were selected by native Indian scholars of mediæval and later days in collaboration with Tibetan *lotsawas* or translators, as the appropriate Sanskrit synonyms of the respective Tibetan words. They have been taken chiefly from one celebrated Sanskrit-Tibetan Dictionary, and supplemented by a well-known Calcutta pandit and professor, Satis Chandra Acharya *Vidyabhusan*, who has also considerable acquaintance with literary Tibetan. The same learned professor has also, in numerous instances, appended a literal English rendering of the Sanskrit terms. These renderings have been placed within square brackets with the initial *S* outside the brackets, and he alone is responsible for such translations.

The system of transliteration followed is that adopted finally at the Vienna Congress of Orientalists; and this system is observed in the case of all Tibetan and Sanskrit words intended to be literally transliterated and printed in *italics*. However, when a Tibetan or Sanskrit proper name occurs in Roman characters, not as a transliteration, but in the English explanation of a word, or in any English sentence as an integral part of such explanation or sentence, the name is spelled according to the conventional English fashion and, in the case of Sanskrit terms or names, as in Sir Monier Williams's Dictionary.

A considerable number of Tibetan words at the head of paragraphs will be found in larger type. This indicates either that the word is the root of all related terms, or that it is the most common word of the series and thus ostensibly that from which the others have been derived. Two different arbitrary signs will be found prefixed to many words. The Author, it seems, has marked such words as he considers archaic or gone out of present use with a *swastika* (卐), and those words deemed by him to have been imported into Tibetan from the Sanskrit, whether directly or by derivation, he has distinguished by a double-headed dagger (‡).

In conclusion, the Revisors would point out that although they have been given, and have generally taken, the greatest freedom in correcting or rejecting the matter set forth in this work, and for that reason cannot justly shift responsibility for the accuracy or non-accuracy of that which is herein written, nevertheless they have generally not reversed the views and statements of the Author wherever these have seemed to them reasonable or fairly tenable, and to be the result of deliberately-formed opinion. They have felt, even when differing personally from the Author, that this Dictionary was Sarat Chandra Das's—not their own.

We must not omit to mention that, by the agency of the Chief Secretary to Government, certain brief comments on various portions of the Dictionary were received from Professor Bendall, and we have to thank him for his kind suggestions.

GRAHAM SANDBERG.
A. WILLIAM HEYDE.

DARJEELING, INDIA;
The 1st March 1902.

ALPHABETICAL PLAN OF THE TIBETAN LANGUAGE,

དབྱངས་ལྔ (*yāng nga*).

The five vowels:

ཨ་ཨི་ཨུ་ཨེ་ཨོ། *a, i, u, e, o.*

The four vowel signs that are attached to the basic letter ཨ are called *gi-gu*, *shabkyü*, *ḍeng-bü* and *nāro*:

ི ུ ེ ོ། *i, u, e, o.*

གསལ་བྱེད་སུམ་ཅུ་ནི (*sal-je süm-chü*).

The thirty consonants:

ཀ་ཁ་ག་ང་།	ཅ་ཆ་ཇ་ཉ།	ཏ་ཐ་ད་ན།
ka, kha, ga, ṅa.	*ca, cha, ja, ña.*	*ta, tha, da, na.*
པ་ཕ་བ་མ།	ཙ་ཚ་ཛ་ཝ།	ཞ་ཟ་འ་ཡ།
pa, pha, ba, ma.	*tsa, tsha, dsa, wa.*	*sha, za, ḫa, ya.*
ར་ལ་ཤ་ས།	ཧ་ཨ།	
ra, la, ça, sa.	*ha, a.*	

The Dictionary order of the Tibetan letters, with their Indo-Romanic equivalents and their pronunciation exemplified by English words:

ཀ	*k*	in kill, seek.	ཅ	*c* (=*ch*)	in porch.
ཁ	*kh*	„ ink-horn.	ཆ	*ch*(=*chh*)	„ church-hill.
ག	*g*	„ gun, go, dog.	ཇ	*j*	„ jet, jump.
ང	*ṅ* (=*ng*)	„ sing, king.	ཉ	*ñ* (=*n*)	„ singe.

ཏ	*t*	in water (in Ireland).	ཞ	*sh*	in shone or *s* in leisure.
ཐ	*th*	,, nut-hook.	ཟ	*z*	,, azure or *s* in as.
ད	*d*	,, dice (more like *th* in this).	འ	*ḫ*	,, hour, honour.
ན	*n*	,, not, nut.	ཡ	*y*	,, yard, year.
པ	*p*	,, pull, page.	ར	*r*	,, ray, rope.
ཕ	*ph*	,, uphill.	ལ	*l*	,, last, large.
བ	*b*, or *w*	,, ball, boy, bard.	ཤ	*ç* (=*sh*)	,, sharp.
མ	*m*	,, man, map.	ས	*s*	,, same, soon.
ཙ	*ts*	,, parts.	ཧ	*h*	,, half, happy.
ཚ	*tsh*	,, (*ts* aspirated).	ཨ	*a*	,, far.
ཛ	*ds*	,, guards.			
ཝ	*w*	,, waft, wave.			

In all the above twenty nine letters the last letter ཨ is inherent, therefore the Tibetan Grammarians have included it as a basis both for vowels and consonants. The letter འ (*ḫ*) called (ཨ་ཆུང་) the little *a* is generally joined to the basic-vowel of a letter to make its pronunciation long. When it is subjoined to the letter ཨ the compound so formed becomes equivalent to the Sanskrit आ *ā* and is pronounced as *a* in tar, far, or father. When it is subjoined to the vowel ཨི the compound so formed resembles the Sanskrit ई and is pronounced like *i* in police and so on.

The Sanskrit Alphabet and their Tibetan equivalents:

The vowels:

अ आ इ ई। उ ऊ ऋ ॠ। ऌ ॡ ए ऐ। ओ औ अं अः।
ཨ་ཨཱ་ཨི་ཨཱི། ཨུ་ཨཱུ་རྀ་རཱྀ། ལྀ་ལཱྀ་ཨེ་ཨཻ། ཨོ་ཨཽ་ཨ་ཨཿ
a, ā, i, ī. u, ū, ṛ, ṛi. ḷ, ḷi, e, ē. o, au, am, aḫ.

The consonants:

क ख ग घ ङ। च छ ज झ ञ। ट ठ ड ढ ण। त थ द ध न।
ཀ་ཁ་ག་གྷ་ང་། ཙ་ཚ་ཛ་ཛྷ་ཉ། ཊ་ཋ་ཌ་ཌྷ་ཎ། ཏ་ཐ་ད་དྷ་ན།
ka, kha, ga, gha, ṅa. tsa, tsha, dsa, dsha, ña. ṭa, ṭha, ḍa, ḍha, ṇa. ta, tha, da, dha, na.

प फ ब भ म। य र ल व। श ष स ह। क्ष।
པ་ཕ་བ་བྷ་མ། ཡ་ར་ལ་ཝ། ཤ་ཥ་ས་ཧ། ཀྵ།
pa, pha, ba, bha, ma. ya, ra, la, wa. ça, ṣa, sa, ha. kṣa.

The consonant signs representing the letters ཡ, and ར:

ྱ (ཡ་བཏགས *ya-tāg*) and ྲ (ར་བཏགས *ra-tāg*).

ལོག་ཡིག་དྲུག (*log-yig* six).

The six inverted Tibetan letters representing the Sanskrit letters:

ट ठ ड ण ष क्ष।
ཊ་ཋ་ཌ་ཎ་ཥ་ཀྵ།
ṭa, ṭha, ḍa, ṇa, ṣa, kṣa.

ཧ་བཏགས་དྲུག (*ha-tāg* six).

The six aspirates, *i.e.*, letters having ྷ subjoined to them,

घ ध भ झ ढ ल्ह।
གྷ་དྷ་བྷ་ཛྷ་ཌྷ་ལྷ།
gha, dha, bha, dsha, ḍha, lha.

གི་གུ་ཞབས་ཀྱུ་འགྲེང་བུ་ན་རོ་(or སྣ་རོ་)བཞི་བཏགས་པ་ནི།

The compounds formed with the four vowel signs of *i*, *u*, *e* and *o* called *gi-gu*—the angle ི, *shabṣ-kyu*—the hook ུ, *ḥgreń-bu* the 'standing' stroke ེ, and *ṣna-ro* 'the horns over the nose' ོ, which are joined to the consonants including the basic vowel ཨ,

ཀི་ཀུ་ཀེ་ཀོ།	*ki, ku, ke, ko.*	ཁི་ཁུ་ཁེ་ཁོ།	*khi, khu, khe, kho.*
གི་གུ་གེ་གོ།	*gi, gu, ge, go.*	ངི་ངུ་ངེ་ངོ་།	*ńi, ńu, ńe, ńo.*
ཅི་ཅུ་ཅེ་ཅོ།	*ci, cu, ce, co.*	ཆི་ཆུ་ཆེ་ཆོ།	*chi, chu, che, cho.*
ཇི་ཇུ་ཇེ་ཇོ།	*ji, ju, je, jo.*	ཉི་ཉུ་ཉེ་ཉོ།	*ñi, ñu, ñe, ño.*

ཏི་ཏུ་ཏེ་ཏོ།	*ti, tu, te, to.*	ཐི་ཐུ་ཐེ་ཐོ།	*thi, thu, the, tho.*
དི་དུ་དེ་དོ།	*di, du, de, do.*	ནི་ནུ་ནེ་ནོ།	*ni, nu, ne, no.*
པི་པུ་པེ་པོ།	*pi, pu, pe, po.*	ཕི་ཕུ་ཕེ་ཕོ།	*phi, phu, phe, pho.*
བི་བུ་བེ་བོ།	*bi, bu, be, bo.*	མི་མུ་མེ་མོ།	*mi, mu, me, mo.*
ཙི་ཙུ་ཙེ་ཙོ།	*tsi, tsu, tse, tso.*	ཚི་ཚུ་ཚེ་ཚོ།	*tshi, tshu, tshe, tsho.*
ཛི་ཛུ་ཛེ་ཛོ།	*dsi, dsu, dse, dso.*	ཝི་ཝུ་ཝེ་ཝོ།	*wi, wu, we, wo.*
ཞི་ཞུ་ཞེ་ཞོ།	*shi, shu, she, sho.*	ཟི་ཟུ་ཟེ་ཟོ།	*zi, zu, ze, zo.*
འི་འུ་འེ་འོ།	*ẖi, ẖu, ẖe, ẖo.*	ཡི་ཡུ་ཡེ་ཡོ།	*yi, yu, ye, yo.*
རི་རུ་རེ་རོ།	*ri, ru, re, ro.*	ལི་ལུ་ལེ་ལོ།	*li, lu, le, lo.*
ཤི་ཤུ་ཤེ་ཤོ།	*çi, çu, çe, ço.*	སི་སུ་སེ་སོ།	*si, su, se, so.*
ཧི་ཧུ་ཧེ་ཧོ།	*hi, hu, he, ho.*	ཨི་ཨུ་ཨེ་ཨོ།	*i, u, e, o.*

ཡ་བཏགས་བདུན་ནི (*ya-tāg* seven).

The seven basic consonants to which the letter ཡ *y* is subjoined:

ཀྱ་ཁྱ་གྱ་པྱ་ཕྱ་བྱ་མྱ། *kya, khya, gya, pya, phya, bya, mya.*

The four compounds which in their pronunciation resemble the four simple letters ཅ, ཆ, ཇ, ཉ:

པྱ *pya*	is pronounced as ཅ *ca.*	ཕྱ *phya*	is pronounced as ཆ *cha*
བྱ *bya*	,, ,, ,, ཇ *ja.*	མྱ *mya*	,, ,, ,, ཉ *ña.*

ར་བཏགས་བཅུ་གསུམ (*ra-tāg* thirteen).

The thirteen basic consonants to which the letter ར *r* may be subjoined and in which though the basic constituent is not pronounced, in Tibet proper yet the compounds so formed have a pronunciation altogether different from that of any of the constituents,

ཀྲ་ཁྲ་གྲ་ཏྲ་ཐྲ་དྲ་པྲ་ཕྲ་བྲ་མྲ་ཤྲ་སྲ་ཧྲ།
kra, khra, gra, tra, thra, dra, pra, phra, bra, mra, çra, sra, hra,
(*ṭa*), (*ṭha*), (*ḍa*), (*ṭa*), (*ṭha*), (*ḍa*), (*ṭa*), (*ṭha*), (*ḍa*), (*ma*), (*sra*), (*sa*), *hru.*

The eight compounds of which the pronunciation resembles that of the Sanskrt cerebrals ट, ठ, ड represented in Tibetan by the inverted letters ཊ, ཋ, ཌ, :—

ཀྲ *kra* (*ṭa*). ཏྲ *tra* (*ṭa*). པྲ *pra* (*ṭa*). ཁྲ *khra* (*ṭha*).
གྲ *gra* (*ḍa*). དྲ *dra* (*ḍa*). བྲ *bra* (*ḍa*). ཕྲ *phra* (*ṭha*).

ལ་བཏགས་དྲུག (*la-tāg* six).

The six basic consonants to which the letter ལ *l* is subjoined :

ཀླ་ གླ་ བླ་ རླ་ སླ་ ཟླ།
ḵla, gla, ḇla, ṟla, s̱la, zla (*da*).

In the compounds the མིང་གཞི *i.e.*, basic are silent except in ཟླ which is pronounced as *d*; the letters not pronounced are underlined.

དེ་ལ་ཞབས་ཀྱུ་བཏགས་པ།

The same with *u* subjoined :

ཀླུ་ གླུ་ བླ་ རླུ་ སླུ་ ཟླུ།
ḵlu, glu, ḇlu, ṟlu, s̱lu, zlu (*du*).

ཝ་ཟུར་བཏགས་པ་བཅུ་དྲུག་ནི (*wa-zur tāg-pa* sixteen).

The sixteen letters with (ཝ་ཟུར) *i.e.* ྭ which is a corner of the letter ཝ *w* subjoined to them :

ཀྭ་ ཁྭ་ གྭ་ ཅྭ་ ཉྭ་ ཏྭ་ དྭ་ ཙྭ་ ཚྭ་ ཞྭ་ ཟྭ་ རྭ་ ལྭ་ ཤྭ་ སྭ་ ཧྭ།
kwa, khwa, gwa, cwa, ñwa, twa, dwa, tswa, tshwa, shwa, zwa, rwa, lwa, çwa, swa, hwa.

ར་མགོ་བཅུ་གཉིས་ནི (*ra-go* twelve).

The twelve basic consonants with ར *r* on their head, *i.e.*, ར surmounting them :

རྐ་ རྒ་ རྔ་ རྗ་ རྙ་ རྟ་ རྡ་ རྣ་ རྦ་ རྨ་ རྩ་ རྫ།
ṟka, ṟga, ṟṅa, ṟja, ṟña, ṟta, ṟda, ṟna, ṟba, ṟma, ṟtsa, ṟdsa.

(the superscribed letter being generally silent is represented by an underlined *ṟ*)

ལ་མགོ་བཅུ་ནི (*la-go* ten).

The ten basic consonants with the letter ལ *l* surmounting them:

ལྐ ་ ལྒ ་ ལྔ ་ ལྕ ་ ལྗ ་ ལྟ ་ ལྡ ་ ལྤ ་ ལྦ ་ ལྷ།
ḻka, ḻga, ḻńa, ḻca, ḻja, ḻta, ḻda, ḻpa, ḻba, lha.

the superscribed letter where silent is represented by an underlined *ḻ*.

ས་མགོ་བཅུ་གཅིག་ནི (*sa-go* eleven).

The eleven basic consonants with the letter ས *s* surmounting them:

སྐ ་ སྒ ་ སྔ ་ སྙ ་ སྟ ་ སྡ ་ སྣ ་ སྤ ་ སྦ ་ སྨ ་ སྩ།
s̱ka, s̱ga, s̱ńa, s̱ña, s̱ta, s̱da, s̱na, s̱pa, s̱ba, s̱ma, s̱tsa..

the superscribed letter which is not pronounced is represented by an underlined *s̱*.

སྔོན་འཇུག་ལྔ (*ngon-jüg* five).

The five letters which, when prefixed to initial or basic letters to form a word, are seldom in Tibet Proper pronounced and are represented by underlined italics:

ག་ད་བ་མ་འ།
g̱, ḏ, ḇ, m̱, ẖ.

རྗེས་འཇུག་བཅུ་ནི (*je-jüg* ten).

The ten letters which when affixed to initial letters to form a word are very softly pronounced:—

ག་ང་ད་ན་བ་མ་འ་ར་ལ་ས།
g, ń, d, n, b, m, ẖ, r, l, s.

རྫོགས་ཚིག་བཅུ་གཅིག་ནི (*dsog-tshig* eleven).

The eleven letters which are reduplicated (to form the preterite) when joined with a terminal *o*:

གོ་ངོ་དོ་ནོ་བོ་མོ་འོ་རོ་ལོ་སོ་ཏོ།
go, ńo, do, no, bo, mo, ẖo, ro, lo, so, to.

ལ་དོན་རྣམ་པ་བདུན་ནི (*la-don* seven).

The seven postpositions signifying to or at,

སུ་རུ་ར་དུ་ན་ལ་ཏུ།
su, ru, ra, du, na, la, tu.

འབྲེལ་སྒྲ་ལྔ་ནི (*ḏel-ḏā* five).

The postpositive particles to signify possession:—

གི་ཀྱི་གྱི་འི་ཡི།
gi, kyi, gyi, ẖi, yi.

བྱེད་སྒྲ་ནི *ché-ḏā* or *jé-ḏā*.

The instrumental particles:—

གིས་ཀྱིས་གྱིས་འིས་ཡིས།
gis̱, kyis̱, gyis̱, ẖis̱, yis̱.

སྔོན་འཇུག་ལ་བ་ཐོབ་པའི་ཀ་ཡིག་(མིང་གཞི)།

the basic (མིང་གཞི) ཀ and its compounds with the letter *b* བ prefixed,

བཀའ།	*ḇkaẖ.*	བཀང་།	*ḇkań.*	བཀག།	*ḇkag.*	བཀན།	*ḇkan.*
བཀབ།	*ḇkab.*	བཀས།	*ḇkas̱.*	བཀར།	*ḇkar.*	བཀལ།	*ḇkal.*
བཀུག།	*ḇkug.*	བཀུམས།	*ḇkums̱.*	བསྐུར།	*ḇs̱kur.*	བཀུར།	*ḇkur.*
བཀུས།	*ḇkus̱.*	བཀོད།	*ḇkoḏ.*	བཀོལ།	*ḇkol.*	བཀྱིགས།	*ḇkyigs̱.*
བཀྱེ།	*ḇkye.*	བཀྲ།	*ḇkra.*	བཀྲག།	*ḇkrag.*	བཀྲབས།	*ḇkrabs̱.*
བཀྲམས།	*ḇkrams̱.*	བཀྲལ།	*ḇkral.*	བཀྲི།	*ḇkri.*	བཀྲུ།	*ḇkru.*
བཀྲུས།	*ḇkrus̱.*	བཀྲེན།	*ḇkren.*	བཀྲེས།	*ḇkres̱.*	བཀྲོངས།	*ḇkrońs̱.*
བཀྲོལ།	*ḇkrol.*	བཀྲག།	*ḇkrag.*	བསྐྱེད།	*ḇs̱kyeḏ.*	བསྐྱུར།	*ḇs̱kyur.*
བསྐོས།	*ḇs̱kos̱.*	བརྐོ།	*ḇṟko.*	བརྐུ།	*ḇṟku.*	བརྐྱངས།	*ḇṟkyańs̱.*
བརྐུམ།	*ḇṟkum.*						

བ་འཕྲུལ་ཐོབ་པའི་ཅ།

the basic ཅ and its compounds with the letter བ prefixed,

བཅའ།	*ḇcaẖ.*	བཅགས།	*ḇcagş.*	བཅངས།	*ḇcaṅş.*	བཅད།	*ḇcaḏ.*
བཅབས།	*ḇcabş.*	བཅར།	*ḇcar.*	བཅལ།	*ḇcal.*	བཅས།	*ḇcaş.*
བཅིལ།	*ḇcil.*	བཅིངས།	*ḇciṅş.*	བཅིང་།	*ḇciṅ.*	བཅུག།	*ḇcug.*
བཅུད།	*ḇcuḏ.*	བཅུམ།	*ḇcum.*	བཅུ།	*ḇcu.*	བཅོམས།	*ḇcomş.*
བཅོས།	*ḇcoş.*	བཅོལ།	*ḇcol.*	བལྕིད།	*ḇḻciḏ.*		

བ་ཐོབ་པའི་ཏ།

the basic ཏ and its compounds with the letter བ prefixed,

བཏགས།	*ḇtagş.*	བཏང་།	*ḇtaṅ.*	བཏབ།	*ḇtab.*	བཏིངས།	*ḇtiṅş.*
བཏུ།	*ḇtu.*	བཏུས།	*ḇtuş.*	བཏུད།	*ḇtuḏ.*	བཏུབ།	*ḇtub.*
བཏུལ།	*ḇtul.*	བཏུང་།	*ḇtuṅ.*	བཏེབ།	*ḇteb.*	བརྟན།	*ḇṟtan.*
བརྟེན།	*ḇṟten.*	བསྟན།	*ḇştan.*	བསྟེན།	*ḇşten.*	བལྟ།	*ḇḻta.*
བལྟས།	*ḇḻtaş*	བལྟར།	*ḇḻtar.*	བལྟོས།	*ḇḻtoş.*	བལྟམས།	*ḇḻtamş.*
བརྟུན།	*ḇṟtun.*	བརྟུལ།	*ḇṟtul.*	བསྟེགས།	*ḇştegş.*	བསྟུམ།	*ḇştum.*

བ་ཐོབ་པའི་ཙ།

the basic ཙ and its compounds with the letter བ prefixed,

བཙག།	*ḇtsag.*	བཙན།	*ḇtsan.*	བཙའ།	*ḇtsaẖ.*	བཙས།	*ḇtsaş.*
བཙལ།	*ḇtsal.*	བཙིར།	*ḇtsir.*	བཙུགས།	*ḇtsugş.*	བཙུད།	*ḇtsuḏ.*
བཙུན།	*ḇtsun.*	བཙུམས།	*ḇtsumş.*	བཙེམས།	*ḇtsemş.*	བཙོ།	*ḇtso.*
བཙོག།	*ḇtsog.*	བཙོང་།	*ḇtsoṅ.*	བཙོད།	*ḇtsoḏ.*	བཙོན།	*ḇtson.*
བཙོངས།	*ḇtsoṅş.*	བཙོས།	*ḇtsoş.*	བརྩི།	*ḇṟtsi.*	བརྩུབ།	*ḇṟtsub.*
བརྩེ།	*ḇṟtse.*	བསྩོན།	*ḇştson.*	བརྩམས།	*ḇṟtsamş.*		

བ་ཐོབ་པའི་ག།

the basic ག and its compounds with the letter བ prefixed,

བགག།	*ḇgag.*	བགགས།	*ḇgagş.*	བགད།	*ḇgaḏ.*	བགམ།	*ḇgam.*
བགེགས།	*ḇgegş.*	བགོ།	*ḇgo.*	བགོས།	*ḇgoş.*	བགྱངས།	*ḇgyañş.*
བགྱི།	*ḇgyi.*	བགྱིས།	*ḇgyiş.*	བགྱིད།	*ḇgyiḏ.*	བགྲང་།	*ḇgrañ.*
བགྲངས།	*ḇgrañş.*	བགྲད།	*ḇgraḏ.*	བགྲེས།	*ḇyreş.*	བགྲོ།	*ḇgro.*
བརྒན།	*ḇṟgan.*	བརྒོལ།	*ḇṟgol.*	བརྒྱངས།	*ḇṟgyañş.*	བརྒྱིད།	*ḇṟgyiḏ.*
བརྒྱུད།	*ḇṟgyuḏ.*	བརྒྱུན།	*ḇṟgyun.*	བརྒྱེ།	*ḇṟgye.*	བརྒྱན།	*ḇṟgyan.*
བརྒྱལ།	*ḇṟgyal.*	བརྒྱད།	*ḇṟgyaḏ.*	བསྒྱིར།	*ḇşgyir.*	བསྒྱུར།	*ḇşgyur.*
བསྒྱེད།	*ḇşgyeḏ.*	བསྒྲོབ།	*ḇşgrob.*	བསྒྲུན།	*ḇşgrun.*	བསྒྲུངས།	*ḇşgruñş.*
བསྒྲུམ།	*ḇşgrum.*	བསྒྲེང་།	*ḇşgreñ.*	བསྒྲོན།	*ḇşgron.*	བསྒྲགས།	*ḇşgragş.*
བསྒྲུབས།	*ḇşgrubş.*						

ÇAḎ OR THE STOPS.

ཤད pronounced shad in Ladak and Amdo but in Tsang and Central Tibet is pronounced : Shay །

རྒྱང་ཤད or ཚེག་ཤད single perpendicular stroke | = (,) Comma.

ཉིས་ཤད double stroke ‖ = (.) full stop.

བཞི་ཤད four-fold stroke |||| used at the end of a chapter or section.

ཚེག point, dot separating syllables.

ཚེག་ཤད stroke with dots on its top ༏ or ༈ ornamental stop.

學佛之鑰

藏漢佛教辭典 3000元
內容豐富印製精美罕見好書
中英日佛教辭典 1000元
專家鉅著價值非凡字字珠璣
佛教古語今解 700元
佛教術語探本索源字語解析
禪公案畫 600元
禪機見諸筆墨禪意悉在字間
梵英佛教辭典 1000元
精要解說參考研究必備佳構
佛教藏英辭典 2600元
印刷精美辭語豐富解說詳明
佛教梵中日辭典 3000元
解說精要內容豐富實用便利
佛教裝飾持物圖典 3000元
分類別類圖文並茂價值非凡

學佛雅集

常春樹書坊

中外佛書 • 願密法器
台北市羅斯福路二段70號 8 樓之 5
電話：(02)3942762 · 3222391
傳眞：(02)9148573
郵撥：05486991常春樹書坊

ABBREVIATIONS OF NAMES.

A.	*Ati-çaẖi ṟnam-thar* ཇོ་བོ་རྗེ་ཨ་ཏི་ཤའི་རྣམ་ཐར།
A. K.	Avadāna Kalpalatā.
A. R.	Asiatic Researches.
A. S.	Aṣṭa Sāhasrikā B. T. Society.
A. Ç.	Anuruddha-Çataka B. T. Society.
Abhi.	Abhidhammattha-sangaho.
Ar.	Arabic.
B. grub.	*Bon-gyi grub-m̱thaẖ* བོན་གྱི་གྲུབ་མཐའ།
B. Nam.	Bon Nam shag.
B.T.S.	Buddhist Text Society.
Bal.	Baltistan.
Beẖu.	*Behu-bum s̱ñon-po* བེའུ་བུམ་སྔོན་པོ།
Beng.	Bengali language.
Bhar.	Bharata, dialogue, ed. by Dr. A. Schiefner.
Bhot.	Bhotan, province.
Bodhi.	Bodhicharyāvatāra, B. T. Society.
B.ch.	*Bon-chos̱* བོན་གྱི་ཆོས།
Budh.	Buddhism.
Bum.	སྨན་འབུམ་ཆུང་ *S̱man-ẖbum chuñ.*
Burn. I.	Burnouf, Introduction au Buddhism Indien.
Burn. II.	Burnouf, Lotus de la bonne loi.
C.	Central Tibet.
Cāṇ.	*Cāṇakya (Tsā-na-ka)* ཙ་ན་ཀ།
Cho-zañ.	*Lama Chos̱-ḇzañ gsuñ-ẖbum.*
Choi-g.	*Chos̱-ṟgyal ḇs̱toḏ-pa* ཆོས་རྒྱལ་བསྟོད་པ།
Cs	Csoma de Körösi's Tibetan English Dictionary
Cunm.	Cunningham General, Ladak and the surrounding country.
Çe or *Ç. doñ.*	*Çes̱-rab s̱doñ-bu* ཤེས་རབ་སྡོང་བུ།
Ç. gya.	*Çes̱-rab ḇṟgya-pa* ཤེས་རབ་བརྒྱ་པ།
Ç. lam.	*Çam-bha-laẖi lam-yig* ཤམ་བྷ་ལའི་ལམ་ཡིག།
Çer.	*Çer-gyi me-loñ* ཤེར་གྱི་མེ་ལོང་།
Çil.	*Çīla* ཤཱི་ལ།
Div. A.	Divyāvadāna.
D. çel.	*Dwañs̱-çel me-loñ* དྭངས་ཤེལ་མེ་ལོང་།
D. R.	*Dul-wa Rinpo-che*, a Bon religious work.
Dran.	*Dṟan-pa ñer gs̱ẖag* དྲན་པ་ཉེར་གཞག།
Dag.	*Dag-byeḏ gsal-waẖi me-loñ* དག་བྱེད་གསལ་བའི་མེ་ལོང་།

Deb.	*Deb-ther şńon-po* དེབ་ཐེར་སྔོན་པོ།
Desg.	Desgodins, La Mission du Tibet de 1855–1870.
Dh.	Dharmasangraha (Max Müller).
Dham.	Dhammapado, B. Text Society's edition.
Do or *Dom.*	*M̱do-mań* མདོ་མང་།
Dsam.	*H̱dsam-gliń ṟgyaş-ḇçaḏ* འཛམ་གླིང་རྒྱས་བཤད།
Duş-ye.	*Duş-ẖkhor-gyi ye-çeş-kyi leẖu* also *Duş-ẖgrel ye-le.*
Duş-kho.	དུས་འཁོར་ཊཱི་ཀཱ *Duş-ẖkhor ṭi-kā.*
Dug.	*G̱dugş-ḏkar* གདུགས་དཀར།
Dzl.	*M̱do ẖdsań-ḇlun* an ancient collection of Legends of Buddha.
Ev.	*E-vam* ཨེ་ཝམ།
G. Bon.	*Ṟgyal-rabş bon-gyi ẖbyuń-gnaş* རྒྱལ་རབས་བོན་གྱི་འབྱུང་གནས།
G. kaẖ.	*Ṟgyal-po ḇkaẖ-thań* རྒྱལ་པོ་བཀའ་ཐང་།
G. Sndg.	Revd. Graham Sandberg, B.A., LL.B.
Gyal.	*Ṟgyal m̱tshan ṟtsemoẖi gzuńş.*
Gyal. S.	*Ṟgyal-rabş gsal-waẖi me-loń* རྒྱལ་རབས་གསལ་བའི་མེ་ལོང་།
Glr.	*Ṟgyal-rabş*, a history of the kings of Tibet quoted by Jäschke.
Gram.	Grammar or native grammatical works.
Grub.	*Grub-m̱thaẖ çel-gyi me-loń* གྲུབ་མཐའ་ཤེལ་གྱི་མེ་ལོང་།
Gul.	མཁས་པའི་མགུལ་རྒྱན *M̱khaş-paẖi m̱gul-ṟgyan.*
Gya-cher.	*Gya-cher rol-pa*, Tib. version of the *Lalitvistara* Ed. by Foucaux.
G̱lu.	*Ṟgyal-wa Tshańş-ḏbyańş ṟgya-m̱tshoẖi m̱gul-glu.*
G̱ser-phreń.	རྒྱལ་བློན་གྱི་འཛངས་ཡིག་ལེགས་བཤད་གསེར་འཕྲེང་ by Nāgārjuna.
G̱shon.	*G̱shon-nuẖi m̱gul m̱gyur* གཞོན་ནུའི་མགུལ་མགྱུར།
G̱yu.	*G̱yu-thog-paẖi ṟnam-thar* གཡུ་ཐོག་པའི་རྣམ་ཐར།
Hey.	Revd. A. W. Heyde of the Moravian Mission.
Hind.	Hindi language.
Hook.	Sir Joseph Hooker's Himalayan journals.
Huc.	Abbe Huc and Gabet's Tibet.
H̱brom.	*H̱brom-ştón-paẖi ṟnam-thar* འབྲོམ་སྟོན་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས་ཀྱི་རྣམ་ཐར།
H̱bum.	*Yum-chen-mo* ཡུམ་ཆེན་མོ།
J. Zań.	*Ḏpag-ḇsam ḻjon-ḇzań* དཔག་བསམ་ལྗོན་བཟང་།
Jä.	Jächke's Tibetan-English Dictionary.
Jig.	*H̱jig-ṟten lugş-kyi ḇstan-ḇcoş* འཇིག་རྟེན་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས།
K. d.	*Ḇkaẖ-ẖgyur m̱do* བཀའ་འགྱུར་མདོ།
K. du.	*Ḇkaẖ-ẖgyur ẖdul-wa* བཀའ་འགྱུར་འདུལ་བ།
K. dun.	*Ḇkaẖ-babş ḇdun-ḻdan-gyi ṟnam-thar* བཀའ་བབས་བདུན་ལྡན་གྱི་རྣམ་ཐར།
K. g.	*Ḇkaẖ-ẖgyur ṟgyuḏ* བཀའ་འགྱུར་རྒྱུད།
K. ko.	*Ḇkaẖ-ẖgyur ḏkon-ḇṟtsegş* བཀའ་འགྱུར་དཀོན་བརྩེགས།
K. my.	*Ḇkaẖ-ẖgyur myań-ẖdaş* བཀའ་འགྱུར་མྱང་འདས།
K. phal.	*Ḇkaẖ ẖgyur phal-po-che* བཀའ་འགྱུར་ཕལ་པོ་ཆེ།

K.P.	Karuṇā-puṇḍarika, B. T. Society.
K. thañ. or *Kathañ.*	*Padma ḇkaẖ thañ.*
Kālac. T.	Kālachakra of Tārānātha.
Kh	Kham, eastern part of Tibet.
Kha.	མཁའ་འགྲོ་མའི་བརྡའ *M̱khah ẖgro-mahi brdaẖ.*
Khriḏ.	*Ḵloñ-chen H̱khriḏ-yig* ཀློང་ཆེན་སྙིང་ཞིག་གི་སྔོན་འགྲོའི་འཁྲིད་ཡིག།
Köpp.	Köppen, die religion des Buddha.
Kun.	Kunawar, province under British protection.
Kye-rim.	*H̱jigş-byeḏ ḇşkyeḏ-rim* འཇིགས་བྱེད་བསྐྱེད་རིམ།
L. V.	Lalitavistara.
Lankā.	Laŋkāvatāra-Sūtra, B. T. Society.
Lam-rim.	*Byañ-chub Lam-gyi rim-pa* བྱང་ཆུབ་ལམ་གྱི་རིམ་པ།
Lam. ṭi.	*Lam-don ṭi-ka* ལམ་སྒྲོན་ཊི་ཀ།
Lat.	Latin.
Ld.	Ladak.
Ld. Glr.	*Ladak Gyal-rabş*, a history of Tibet, Ed. by Dr. E. Schlagintweit.
Lex or *Lexx.*	Lexicon or Lexicons, native Tibetan dictionaries.
Lh.	Lhasa.
Lh. kar.	*Lha-saẖi ḏkar-chag* ལྷ་སའི་དཀར་ཆག།
Lha. kaẖ.	*Lha-ẖdṟe ḇkaẖ-thañ* ལྷ་འདྲེ་བཀའ་ཐང་།
Liç.	*Li-çi gur-khañ* ལི་ཤི་གུར་ཁང་ a Tibetan glossary.
Lo.	*Thog-maẖi ḇlo-şbyoñş* ཐོག་མའི་བློ་སྦྱོངས (*Lam-rim*).
Loñ.	*Ḵloñ-ṟdol gsuñ-ẖbum* ཀློང་རྡོལ་གསུང་འབུམབླ་མ་ཀློང་རྡོལ་རིན་པོ་ཆེའི་གསུང་འབུམ་བ་པ 16th volume.
L. kaẖ.	*Ḇlon-po ḇkaẖ-thañ* བློན་པོ་བཀའ་ཐང་།
Ḻjañş.	*Ḻjañ-gliñ-gi ḇşgruñş* ལྗང་གླིང་གི་བསྒྲུངས།
M. V.	*Mahā Vyutpatti.*
M. vṛtti.	*Mādhyamika Vritti* B. T. Society.
M. Wills.	Sir. Monier William's Sanskrit-English Dictionary.
Ma.	*Ma-ẖoñş luñ-ḇştan* མ་འོངས་ལུང་བསྟན Tibetan Apocalypse.
M. gu.	*Maṟgyuḏ* མ་རྒྱུད།
Mahā. p.	Mahāparinibbāna-sutta, Pali Text Society.
Mahā. v.	Mahāvaṁso.
Mam.	མ་མོ་བསྐང་གསོ *Mamo ḇskañ gso.*
Med.	Medical works of Tibet.
Mi.	*Miẖi m̱tshan-ñiḏ* མིའི་མཚན་ཉིད།
Mil.	Milaraşpa's མགུར་འབུམ *m̱gur ẖbum* hundred thousand songs.
Mil. nt.	*Mi-la raş-paẖi ṟnam-thar* མི་ལ་རས་པའི་རྣམ་ཐར Mila's autobiography.
Miñ-ṟda.	*Miñ-don ḇṟdaẖ-şproḏ* མིང་དོན་བརྡའ་སྤྲོད (*Dag-yig*).
Mong.	Mongolian.
Mñg.	*Man-ñag ṟgyuḏ* མན་ངག་རྒྱུད a medical work.

M̱grin.	*M̱grin-şṅon zla-wahi ṟtogş-ḇṟjoḏ* མགྲིན་སྔོན་ཟླ་བའི་རྟོགས་བརྗོད།
M̱gur.	*Mi-la raş-paḫi m̱gur-ḫbum* མི་ལ་རས་པའི་མགུར་འབུམ
M̱ṅon.	*M̱ṅon-ḇṟjoḏ m̱khaş-paḫi ṟna-ṟgyan* མངོན་བརྗོད་མཁས་པའི་རྣ་རྒྱན། a Lhasa block-print work in 80 leaves compiled by N̂ag Wang Jigten Wangchûg Tagpai Dorje (ངག་དབང་འཇིག་རྟེན་དབང་ཕྱུག་གྲགས་པའི་རྡོ་རྗེ) from Sakya Paṇchhen's Tshig-g̱ter, Tibetan translation of Amarkoṣa and other lexicons.
M̱tshan.	*M̱tshan-ñiḏ* མཚན་ཉིད།
Nāro.	*Na-ro choş-dṟug* ཟབ་ལམ་ན་རོ་ཆོས་དྲུག་གི་འཁྲིད། པཎ་ཆེན་ན་རོ་པའི་རྣམ་ཐར།
Nor.	*Nor-lhaḫi gzuṅş* ནོར་ལྷའི་གཟུངས།
N̂ag.	*Dag-yig ṅag-şgron* དག་ཡིག་ངག་སྒྲོན་རྩ་འགྲེལ།
Org.	Original texts.
Org. m.	Original manuscripts.
Pag.	*Ṟtogş-ḇjroḏ ḏpag-sam ḫkhri-çiṅ* རྟོགས་བརྗོད་དཔག་བསམ་འཁྲི་ཤིང་།
Pth.	*Paḏ-ma thaṅ-yig* པད་མ་ཐང་ཡིག།
Pur.	Purrang.
Ṟdo.	*Ṟdo-riṅ sum-ṟtagş* རྡོ་རིང་སུམ་རྟགས།
Ṟdo-phreṅ.	*Ṟdo-ṟje phreṅ-wa.*
Ṟdsa.	*S̱gom-chen daṅ ṟdsa-ṟtsig-gi ṟnam-thar* སྒོམ་ཆེན་དང་རྫ་རྩིག་གི་རྣམ་ཐར།
Ṟgyan.	*Ṟgyan-gyi ḇstan ḇcoş* རྒྱན་གྱི་བསྟན་བཅོས།
Ṟje-nam.	*Ṟje rin-po cheḫi ṟnam-thar* རྗེ་རིན་པོ་ཆེའི་རྣམ་ཐར།
Ṟnam.	*Ṟnam-ḇçaḏ şñiṅ-ṟgyan* རྣམ་བཤད་སྙིང་རྒྱན།
Ṟtsa-g.	*Ṟtsa-ṟgyud* རྩ་རྒྱུད།
Ṟtsa. ṭi.	*Ḏḇu-ma ṟtsa ḫgrel-pa g̱ñiş-ka,* དབུ་མ་རྩ་བ་དང་འགྲེལ་པ་གཉིས་ཀ།
Ṟtsa-shuṅ.	*Man-ṅag ṟgyuḏ-kyi ṟtsa-waḫi gshuṅ* མན་ངག་རྒྱུད་ཀྱི་རྩ་བའི་གཞུང་།
Ṟtsi.	*Ṟtsiş-kyi ḇştan-ḇcoş* རྩིས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས།
Ṟtsii.	*Ṟtsiş-gshi phyogş-ḇsgrigş* རྩིས་གཞི་ཕྱོགས་བསྒྲིགས།
S.	Sanskrit terms from Tibetan-Saṅskrit Lexicons of Tibet explained by Satis Chandra Acharya, M.A.
S. del.	*G̱sum-ḫgrel* གསུམ་འགྲེལ།
S. g.	*Shaḏ-gyuḏ*, a medical work.
S. Lex.	Sanskrit lexicon.
S. phreṅ.	*Legş-ḇçaḏ gser-ḫphreṅ* ལེགས་བཤད་གསེར་འཕྲེང་།
S. kar.	*Ḇsam-yaş ḏkar-chag* བསམ་ཡས་དཀར་ཆག།
S. lam.	Sambhalai lam-yig.
S. leg.	*Sa-şkya legş-ḇçaḏ* ས་སྐྱ་ལེགས་བཤད།
S. o.	*G̱ser-ḫoḏ dam-pa* གསེར་འོད་དམ་པ།
S.P.	Suvarṇa-prabhā, B. T. Society.
Samā.	Samādhirāya-sūtra, B. T. Society.
Sāṁ.	*Sāṁkhya-tattva Kaumudi.*
Sans.	Sanskrit or Sanskṛt.

Sch.	Prof. Is. J. Schmidt, Tibetisch-Deutsches Wörterbuch. and Tibetische grammatik.
Schr.	Dr. A. Schiefner.
Schl.	Dr. E. Schlagintweit, Buddhism in Tibet.
Schtr.	Schröter, editor of the first Tibetan Dictionary.
Ser.	*G̱ser-gyi Meloń,* གསེར་གྱི་མེ་ལོང་།
Shaḏ	*S̱man-gyi ḇçaḏ-ṟgyuḏ* སྨན་གྱི་བཤད་རྒྱུད།
Shal	ཞལ་ལྕེ *Shal-lce.*
Sikk.	Sikkim.
Situ.	*Si-tuẖi sum-ṟtagṣ* སི་ཏུའི་སུམ་རྟགས (བོད་ཀྱི་སུམ་རྟགས་ཀྱི་འགྲེལ་པ་སི་ཏུ་པཎ་ཆེན་གཙུག་ལག་ཆོས་ཀྱི་སྣང་བས་མཛད་པ་མཁས་པའི་མགུལ་རྒྱན་མུ་ཏིག་ཕྲེང་མཛེས).
S̱man. g	*S̱man-ṟgyuḏ* or སྨན་གཞུང་རྒྱུད་བཞི།
S̱man	*Ḇder-ḏge ṣman-ḇsdus chen-mo* བདེར་དགེ་སྨན་བསྡུས་ཆེན་མོ།
S̱ńag	*S̱ńagṣ-ṣkaḏ* སྔགས་སྐད a vocabulary of mystic Sanskṛt terms.
S̱ñan	*S̱ñan ńag meloń* སྙན་ངག་མེ་ལོང་།
S̱ñiń.	*Ḵloń-chen ṣñiń-thig-gi theg-ṃchog ṃdsoḏ* ཀློང་ཆེན་སྙིང་ཐིག་གི་ཐེག་མཆོག་མཛོད།
Snd. Hbk.	Rev. G. Sandberg's Hand-book of Tibetan.
Sog.	*Sog-g̱tam* སོག་པོའི་དཔེ་གཏམ།
Sorig.	*G̱so-rig choṣ-ẖbyuń* གསོ་རིག་ཆོས་འབྱུང་།
S̱pyoḏ.	*S̱pyoḏ-ṟnam* སྤྱོད་རྣམ།
S̱pyo	*S̱pyoḏ-ẖjug* སྤྱོད་འཇུག།
Stg.	*Ḇṣtan-ẖgyur* བསྟན་འགྱུར་ collection of commentaries.
Sukh	Sukhāvatī-vyūha.
Surań.	Surañgama Sûtra སུ་རང་ག་མ་སུ་ཏྲ།
Tan. d.	*Ḇṣtan-ẖgyur-ṃdo* བསྟན་འགྱུར་མདོ།
Tan. ṣńag	*Ḇṣtan ẖgyur ṣńags.*
Tā.	Tārā Nātha's *Ṟgya-gar choṣ-ẖbyuń*, history of the rise of Buddhism.
Theg	*Theg-ṃchog ṃdsoḏ* ཐེག་མཆོག་མཛོད།
Thgr	*Bar-do thoṣ-grol chen-mo* བར་དོ་ཐོས་གྲོལ་ཆེན་མོ།
Thgy	Thargyan, scientific treatises.
Tib.	For Tibetan.
Trig.	Triglot a collection of Buddhist terms by Prof. Minayeff.
Ts. or *Tsań*	*G̱tsań* གཙང་ Tsang province.
Ts. kaẖ	*Ḇtsun-mo ḇkaẖ-thań* བཙུན་མོ་བཀའ་ཐང་།
Tshig.	*Tshigṣ-ḇṟgya-pa* ཚིགས་བརྒྱ་པ།
Ŭ.	The province of དབུས *Ḏḇuṣ*, Central Tibet.
V. C.	*Vajra-chedikā.*
Vai. kar.	*Vai-dūrya ḏkar-po* བཻ་ཌཱུ་རྱ་དཀར་པོ།
Vai. ṣń.	བཻ་ཌཱུ་རྱ་སྔོན་པོ or (*Vai-dūry ṣńon-po*).
Visuddhi.	Visuddhimaggo B. T. Society.
W. or *W. Tib.*	Western Tibet.

Was.	Prof. W. Wassiljew, Der Buddhismus.
Wils.	Wilson's Grammar.
Wts.	Wai-tsang thu-shi; a description of Tibet, Ed. by Klaproth.
Ya-sel.	*Vai-dūra ya-sel* བཻ་ཌཱུ་རྱ་གཡའ་སེལ།
Yañ-ṭi.	དབྱངས་ཅན་ཊཱི་ཀཱ *D̲b̲yañs̲-can tikā.*
Yid̲.	*Yid̲-kyi mun-sel* ཡིད་ཀྱི་མུན་སེལ།
Yig.	*R̲gya-bod̲ yig-tshañ* རྒྱ་བོད་ཡིག་ཚང་།
Yig. k.	*Yig-b̲s̲kur r̲nam-g̲shag* ཡིག་བསྐུར་རྣམ་བཞག།
Yon.	*Yon-g̲tan m̲dsod̲* ཡོན་གཏན་མཛོད།
Z.	*Zañs̲-d̲kar* ཟངས་དཀར།
Zam.	*B̲r̲dah̲-yi b̲s̲tan-b̲cos̲ Za-ma-tog* བརྡའ་ཡི་བསྟན་བཅོས་ཟ་མ་ཏོག། (*Dag-yig*).

✝ and + prefixed to some words indicate them as (བརྡ་རྙིང་ *b̲r̲da r̲ñiñ*) belonging to the older orthography.

‡ and ‡ prefixed to some words indicate their Indian or Sanskrit origin.

* words marked with asterisks were sent by Dr. Albert Grünwedel for being incorportated in this Dictionary. They were collected by Dr. A. Schiefner.

GRAMMATICAL ABBREVIATIONS.

abbr.	abbreviated; abbreviations.
abstr.	abstraction; abstract.
acc.	according to.
accus.	accusative case.
act.	active, actively.
adj.	adjective.
adv.	adverb, adverbially.
arith.	arithmetic.
b.	books.
c.	cum, with.
c.c.	construitur cum, construed with.
c.c.a.	construed with the accusative, etc.
cf.	confer, compare.
ch.	chapter.
cog.	cognate, related in origin.
col. or colloq.	colloquial, colloquially.
collect.	collective, collectively.
com.	commonly.
comp.	compound, compounds.
conj.	conjunction.
contr.	contracted.
corr.	correct, correctly.
correl.	correlative, correlatively.
dat.	dative case.
demon.	demonstrative.
deriv.	derivative.
dub.	dubious.
E.	east.
e. g.	exempli gratia, for instance.
eleg.	elegant, elegantly.
elswh.	elsewhere.
emphat.	emphatical, emphatically.
erron.	erroneous, erroneously.
esp.	especially.
equiv.	equivalent.
euph.	euphemistical, euphemistically.
ex.	example.
expl.	explain, explainations.
extr.	extrimo, towards the end of a
fem.	feminine gender. [longer article.
fig.	figurative, figuratively.
frq.	frequently.
fut.	future tense.
gen.	general, generally.
genit.	genitive case.
gram.	grammar.
ibid.	ibidem, in the same place.
id.	idem, the same.
i. e.	id est, that is.
imp.	imperative mood.
impers.	impersonal, impersonally.
incorr.	incorrect, incorrectly.
inf.	infinitive mood.
init.	initio, at the beginning of a longer
inst.	instead. [article.
instr.	instrumentative case.
interj.	interjection.
interr.	interrogative, interrogatively.
inters.	intransitive.
i.o.	instead of.
irr.	irregularly, irregular.
lang.	language.
lit.	literally, also literature.
long.	longitude.
masc.	masculine gender.
med.	medical works. [longer article.
med.	medio, about the middle of a
metaph.	metaphorical, metaphorically.
met. or meton.	metonymical, metonymically.
myst.	mystical or mystically.
n.	name.
N.E.	north-east.
neut.	neuter gender.
ni.f.	ni fallor, if I am not mistaken.
n.p.	noun proper.
N.W.	north-west·
num.	numeral.
obs.	obsolete.
opp.	as opposed to.
orig.	for original work.
orthog.	orthography.
p.	page.
para.	paragraph.
partic.	participle.
pass.	passive, passively.
past.	past tense.
perh.	perhaps.
pers.	person, personal.

pf.	perfect tense.
pl.	plural number.
pleon.	pleonastic, pleonastically.
p. n.	proper name.
po.	poetically.
pop.	popular language.
poss. p.	possessive pronoun.
postp.	postposition.
prep.	preposition.
pres. pret.	present tense, preterite.
prob.	probably.
pron.	pronoun.
prop.	properly.
prov.	provincialism, provincial.
q. v.	quod vide, which see.
rel.	relative.
resp.	respectful, respectfully.
sbst.	substantive.
S.E.	south-east.
sim.	similar in meaning, similarly.
sing.	singular number.
sh or ṣ	for ष or ཥ.
symb. num.	symbolical numeral.
Syn. or synon.	synonymous.
termin.	terminative case.
trop.	tropically.
trs.	transitive.
v.	vide, see.
vb.	verb.
vb. a.	verb active.
vb. nt.	verb neuter.
vulg.	vulgar, low expression.
vulgo.	in common life.
W.	west.
w.e.	without explanation.

TIBETAN-ENGLISH DICTIONARY.

ཀ

ཀ *Ka* the first letter of the Tibetan alphabet, corresponding in sound to the Sanskrit क or the English K. Of this letter we read: ཀ་ནི་རྩ་བ་ཞེས་པར་གྲགས *ka-ni ṟtsa-wa sheş-par gragş* (*K. g.* ཀ *424*) "the *ka* is called the root." As the first letter it has the sense of "the beginning": ཀ་ནས་དག་པ *ka-nas̱ dag-pa* pure from the beginning. Again, it can signify "power": སྙན་འཚེར་རུང་མ་ཤུ་ཀ་མེད *s̱ñan ẖtsher-ruñ ma-shu ka-meḏ* though unpleasant to hear, I have no power not to say it; མ་གནང་ཀ་མེད *ma gnañ ka-meḏ* powerless not to give; མ་འགྲོ་ཀ་མེད *ma ẖgro ka-meḏ* powerless not to go, *i.e.*, cannot avoid going. ཀ *ka* has almost the same sense in ཀ་ཅིས་ཀྱང་མི་ཕན་འཆི་བ་ལ *ka ciş kyañ mi-phan ẖchi-wa la* (*Lo. 35*), no resource avails at death. This letter seems to have other metaphorical meanings; thus we read: ཀ་ཞེས་བྱ་བ་འདོད་པ་ཡིན *ka sheş bya-wa ẖdoḏ-pa yin* (*K. g.* ཁ *179*) "*ka*, so to be called, is desire."

ཀ I: 1. when used in indicating numbers *ka* signifies one or first. 2. in modern Tibetan as an affix to many words it denotes: the, all the, the very. སྐབས་ཀ *şkabş-ka* has the same meaning as སྐབས་སུ *şkabş-su*, on a certain occasion; དེ་ཀ *de-ka* that very; གཉིས་ཀ *gñiş-ka* the two. 3. in a large number of words we find ཀ occurring as the second syllable. In some of these it has been added apparently as a differentiative particle; and in the colloq. we often find it annexed to the older monosyllabic form without explainable reason.

ཀ II: indeed; surely: སླར་ཡང་དྲན་དུ་ཀ་སོང *şlar yañ dṟan-du ka soñ* (*Pag. 42*) later again he indeed recollected (the separation).

ཀ *ka* for; ཀ་བ *ka-wa* a pillar.

ཀ་ཁ *ka-kha* 1. the A-B-C, or alphabet. 2. a feather: གསང་སྐད་ལ་ཀ་ཁ་ནི་སྒྲོ་འོ *ḇsañ-şkaḏ la ka-kha ni şgro-ẖo* (*K. g.* ཀ *216*) in the secret language *ka-kha* signifies a feather.

ཀ་ཁ་པ *ka-kha-pa* a beginner of the alphabet; a child.

ཀ་ཐོ *ka-tho*, also ཀ་ཁའི་ཐོ *ka-khaẖi tho*, an alphabetical register; an index.

ཀ་ཐོག *Ka-thog* lit. "on the top of ཀ"; n. of a celebrated Buddhist monastery in Kham belonging to the *Ṟñiñ-ma* School, the Head Lama of which is believed always to be an incarnation of his predecessor and holds the title of ཀ་ཐོག་རིག་འཛིན་ཆེན་མོ། The hill on which this monastery was built is said to have resembled the letter ཀ *ka*. འབྲི་ཆུའི་འགྲམ་སྒོམ་ཕོར་དང་ཉེ་བར་ཀ་ཐོག་ཅེས་པའི་གནས་དགོན། (*Deb.* ཀ *26*) On the bank of the Di-chu (*H̱bri-chu*), near Pom-po, is the monastery called Kathog.

ཀ་དག *ka-dag* = ཀ་ནས་དག་པ *ka-naṣ dag-pa* pure from the beginning. According to the *R̠ñiṅ-ma* School of Buddhism it means སྟོང་པ་ཉིད *ṣtoṅ-pa-ñiḏ* (*çūnyatā*) emptiness, or the void; that which is pure from the beginning: ངོ་བོ་ཀ་དག་རང་བཞིན་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་འདུས་མ་བྱས་ཀྱི། (*Yig. 14*) that which is not compounded, being evolved of itself, is pure from the beginning.

ཀ་སྡེ *ka-ṣde* कवर्ग 1. the four letters in the first group of the Tibetan alphabet, namely, ཀ་ཁ་ག་ང་། 2. in astronomy consecutive numbers: ཆུ་སྲིན་དུ་ཀ་སྡེ་ལུགས་འབྱུང་། (*Ya-sel. 45*) the order of figures in the (zodiac sign of the) crocodile is consecutive.

ཀ་པ *ka-pa* the first volume of a work or a series of works; a volume or anything else marked with the letter ཀ *kā*.

ཀ་དཔེ *ka-ḏpe*, also expressed ཀ་ཁའི་དཔེ *ka khaḫi ḏpe*, an A-B-C book; a primer.

ཀ་ཕྲེང་ *ka-phreṅ* (*ka-ṭheng*) = ཀཱ་ལི *kāli* the series of consonants in the Tibetan alphabet.

ཀ་མེད *ka-meḏ* helpless, powerless.

ཀ་སྨད་སུམ་ཅུ *ka-ṣmaḏ sum-cu* lit. "the thirty (letters of the Tibetan alphabet) below the letter ཀ."

ཀ་རྩོམ *ka-ṟtsom* an acrostic; a metrical composition in which the initial letters of each line form a continuous word or sentence.

ཀ་ལི *ka-li* ordinarily written for the Tibetan Sanskṛt word ཀཱ་ལི (ཀ + ཨཱ་ལི).

‡ ཀཱ་ལི *kā-li* = ཀ་ཕྲེང་ *ka-phreṅ* the series of letters gen. beginning with ཀ *ka*, *i.e.*, the consonants of the Tibetan language: ཡི་གེ་ཨཱ་ལི་ཀཱ་ལི་ཡིན *yi-ge ā-li kā-li yin* "letters are of the ཨ series, *i.e.*, vowels, and of the ཀ series, *i.e.*, consonants" (*Situ. 3*).

‡ **ཀ་ཀ** I: *ka-ka* काक 1. the crow. 2. the cry of the crow: ཀ་ཀ་དེས་ན་ནོར་རྙེད་འབྱུང་། (*Vai. kar.*) "if a crow caws, wealth will be found."

ཀ་ཀ II: excrement (nursery word); in *W.* ཀ་ཀ་ཏང་ཅེ *ka-ka taṅ-ce* = French *faire caca* (*Jä.*).

‡ **ཀ་ཀ་ཎི** *ka-ka-ni* काकिणी 1. a small coin of Ancient India (*Cs.*): ཀ་ཀ་ཎི་འགྲོན་བུ་ཉི་ཤུའི་རིན། "*ka-ka-ni* of the value of twenty shells (*cowries*)." 2. कपर्दक the fourth part of a *paṇa*. 3. the quarter of a *māna*. 4. the seed of *Abrus precatorius*, used as a weight in medicine. 5. the shell of *Cypræa moneta*, used as money.

‡ **ཀ་ཀ་རང་** *ka-ka-raṅ* the cucumber is so called in Kunawar (*Jä.*).

‡ **ཀ་ཀ་རི** ककारि n. of a fabulous snowy mountain situated to the north of a river called *Patru*, where a medicinal plant called *Tujanaya* grows (*S. Lam. 36*).

‡ **ཀ་ཀི་ཎི** *Ka-ki-ni* 1. n. of a Buddhist literary work. 2. n. of a female Buddhist deity: གྲུབ་ཐོབ་མལ་བྱེ་ཚང་པ་ལ་ཀ་ཀི་ཎིའི་སྐོར། (*D. 20*) "(taught) the rites concerning the goddess *Kakini* to the saint Mal-bye Tshaṅ-pa."

‡ **ཀ་ཀུ་སྟ** *Ka-ku-ṣta* n. of a river (*K. d.* ད *582*).

‡ **ཀ་ཀུ་བྷ་ཡ** *Ka-ku bha-ya* ककुभ 1. n. of a plant used in medicine, *Terminalia arjuna.* 2.=དུག་མོ་ཉུང་གི་ཤིང་ནོར *dug-mo ñuñ-gi çiñ-nor* the "fruit of the tree of little poison" (*Ńag.*).

‡ **ཀ་ཀེ་རི་ཡ** *Ka-ke-ri-ya* ककेरिय n. of a tree which grew on Gṛdhrakûṭa, or the Vulture-peak Hill of Magadha (*K. ko.* ཀ *3*).

‡ **ཀ་ཀོ** *ka-ko* applied in Sikkim for ཀ་ཀོ་ལ *ka-ko-la.*

‡ **ཀ་ཀོ་ལ** *ka-ko-la* कक्कोल 1. cardamom, the fruit of *Cocculus Indicus*; a plant with a berry, the inner part of which consists of seeds with a wax-like aromatic substance. 2. नाड़ीतरङ्ग, मुञ्ज *Saccharum munja*, but is variously described as a fruit used in medicine; a poisonous tree-drug; also =एरण्ड the castor-oil plant.

Syn. ཚང་མང་ *tshañ mañ*; ཟླ་བ་གཞོན་ནུ *zla-wa gshon-nu*; ཟླ་བའི་བྱེ་མ *zla-wah̲i bye-ma* (*M̲ñon.*).

ཀ་ཅ *ka-ca* (also ཀ་ཆ *ka-cha*) धन articles, goods, effects, property, furniture: ཀ་ཅའི་རྗེས་སུ་འབྲང་བའི་རྒྱལ་པོ། the king who follows after property; ཀ་ཅས་ཚིམ་པར་བྱེད་པ property causes satisfaction.

Syn. སྤྱད་ལག *şpyaḏ-lag*; ཡོ་བྱད *yo-byaḏ*; དངོས་ཆས *ḏños-chaş* (*M̲ñon.*).

ཀ་ཅན *Ka-can* n. of a place in Tibet (*Deb.* ཀ *43*).

ཀ་ཅི *ka-ci* colloq. ཀ་རྗི *ka-ṟji* 1. a kind of coarse white cotton cloth largely imported into Tibet from Nepal and used for making prayer-flags. A piece of *ka-ci* is generally four to six yards long and a foot and-a-half broad. 2. a kind of muslin; a very fine cotton cloth imported from Benares: ཀ་ཅི་ཕྲུག་རེར་འབྲུ་ཁལ་བརྒྱད། for each piece of *ka-ci* eight bushels of barley.

ཀ་ཅི་སྐྱེམ་རས *ka-ci şkyem-raş* fine cotton cloth or muslin, so called from its resemblance to the superior quality of Tibetan paper called *şkyemş*; སྟོད་རས་སྣ་ཚོགས་ཀ་ཅི་སྐྱེམ་རས། (*S. kar. 179*) different sorts of cotton cloth, muslin, &c., brought from Upper Tibet; ཀ་ཅི་སྐྱུས་མ an inferior kind of *ka-ci* cloth.

‡ **ཀ་ཅི་ལི** *ka-ci-li* कचिलि n. of a flower (*K. my.* ཀ *20*). कचिलि is identical with कचु and कच्वी, a plant with an esculent root (*Arum colocasia*) cultivated for food.

ཀ་ལྕི *ka-ḻci* sometimes used for ཀ་ཅི.

ཀ་ལྕོག *Ka-ḻcog* an abbr. of the names of two celebrated translators of the Kahgyur: ཀ་བ་དཔལ་བརྩེགས *Ka-wa Ḏpal-ḇṟtsegş* and ལྕོག་རོ་ཀླུའི་རྒྱལ་མཚན *Ḵluh̲i ṟgyal-m̲tshan* of *Ḻcog-ro.*

ཀ་ཆ *ka-cha*=ཀ་ཅ *ka-ca.*

ཀ་ཆ་ཊ *ka-cha-ṭa* a habitation, a hut (*Schtr.*).

ཀ་ཆུག *ka-chug* so, like that, accordingly; ཀ་ཆུག་མཛོད *ka-chug m̲dsoḏ* means དེ་ལྟར་བྱེད *de-ḻtar-byeḏ*, do like that, do accordingly: ཨ་མེས་མི་སྤྲོ་ན་མི་བྱེད་དུ་ཀ་ཆུག་མཛད། "if *Ame* is disinclined let (him) not do like that" (*A. 94*).

ཀ་ཏ *ka-ta* in mystic language a term for mother (*K. g.* ཀ *216*).

‡ **ཀ་ཏ་ཀ** *ka-ta-ka* 1. n. of a tree. ཀ་ཏ་ཀ་དང་སྦྲང་གིས་མིག་སྨན་བྱས་ན་མིག་ནད་ཐམས་ཅད་སེལ་བར་བྱེད་དོ། if an eye-medicine be made from *kataka* and honey, all eye-diseases may be removed (*S. Lam. 38*). 2. कतक the clearing nut-plant, *Strychnos potatorum.* A seed of this plant when rubbed on the inside of a water jar produces a precipitation of the earthy particles of water.

ཀ་ཏ་མ་ཀ *ka-ta-ma-ka* n. of a kind of bird (*K. ko.* ཀ *2*).

‡ **ཀ་ཏ་ཡ** *Ka-ta-ya*, also ཀ་ཏྱ *Ka-tya* n. of a place in Ancient India, probably the country of the *Gœtae;* according to *Cs.* Scythia; n. of a district in Tibet.

‡ ཀ་ཏ་ཡ་ན་ནོག་ཅན *Ka-ta-ya-na nog-can* lit. Kātyāyana with a hump on his shoulders; one of the six heretical teachers who disputed with Buddha.

‡ ཀ་ཏའི་བུ *Ka-taḫi bu*=ཀཱ་ཏྱ་ཡ་ན *kā-tya ya-na* कात्यायन the son of Kātyāyanī; n. of a *Bhikṣu* (Buddhist monk) (*Ńag. 3*).

‡ ཀ་ཏའི་བུ་མོ *Ka-taḫi bu-mo* कात्यायनी, उमा the goddess Umā; also the mother of the *Bhikṣu* Kātyāyana.

‡ ཀ་ཏྱའི་བུ *Ka-tyaḫi bu* कात्यायन lit. the son of Kātya. It is said that the family name of Kātyāyana was given because the patriarch of the tribe took the vows of an ascetic from the sage Nada (*K. d.* ད *127*).

‡ **ཀ་ཏ་ར** *ka-ta-ra* n. of a flower (*K. d.* ཁ *12*).

ཀ་ཏ་རུ *ka-ta-ru*=རེའུ་མིག *reḫu mig* a table of figures made of lines crossing each other and forming squares.

ཀ་ཏན *ka-tan*=རས *raş* cotton cloth (*Ńag. 2*).

‡ **ཀ་ཏམ་བྷ** *ka-tam-bha* described as སྲོག་ཆགས་ཀྱི་མིང་ (*K. d.* ཟ *462*), n. of an insect.

‡ **ཀ་ཏོ་ར** *ka-to-ra*=གཞོང་ *gshoṅ* a basin, bowl; कतोरा (also ཀ་ཊོ་ར *ka-ṭo-ra*) the Tibetan form of the Hindi word *kaṭorā*.

‡ **ཀ་ཊ་ཀི** *Ka-ṭa-ki* कटकी a generic name for mountain; n. of a mountain (*Sch.*).

‡ **ཀ་ཊ་ཀི་ལ** *Ka-ṭa-ki-la* कटकिल n. of a city in Ancient Sind (*S. Lam. 35*); lit. a pillar of grass.

ཀ་ཊ་བོ་ཊ *Ka-ṭa Bo-ṭa* Indian n. for the town of Paro in Bhutan (*Dsam.*).

‡ **ཀ་ཊུ་ཀ** *Ka-ṭu-ka* n. of a fabulous city which is described to have been fifty *yojana* in circumference.

ཀ་ཊོ་ར *ka-ṭo-ra* v. ཀ་ཏོ་ར *ka-to-ra.*

ཀ་ཐ་ར *ka-tha-ra* in Kunawar a sort of peach (*Jä.*).

ཀ་ཐི་ཤི *Ka-thi-çi* a Chinese minister who founded the monastery of *Hi kwan-zse* (*Yig. 45*).

ཀ་ཐེ *ka-the* v. ཀ་བ *ka-wa.*

‡ **ཀ་ད་རུ་ཧ** *ka-da-ru-ha* कदरुह (prob. कदरवह a bird nestling on *khadira* trees) n. of a kind of bird (*K. ko.* ཀ *2*).

‡ **ཀ་དམ་པ** *ka-dam-pa* कदम्ब, प्रियक 1. n. of a tree; ཀ་དམ་པའི་མེ་ཏོག कदम्ब पुष्प the *kadamba* flower; the tree *Nauclea cadamba,* a tree with orange-coloured fragrant blossoms. 2. བྱ་མཐིང་རིལ་དང་ཤིང་ལྗོང་གྱི་གྲུག་གི་མིང་། (*Ńag.*) n. of a species of bird of a deep blue colour and also that of a tree. 3. a kind of grass.

ཀ་དམ་པ་ཅན *ka-dam-pa can* cloud, v. སྤྲིན་པ *sprin-pa* (*Mṅon.*).

‡ **ཀ་ཌ་ཀ** *ka-ḍa-ka* कडकं also ཀ་ཌཱ་པ *ka-ḍā-pa* 1. n. of a fruit. 2. n. of a bird (*K. d.* ཡ *20*).

‡ **ཀ་ཌ་པ** *ka-ḍa-pa* कडाप n. of a fruit (*K. d.* ཡ *202*); prob. करिभ the fruit of the tree *Ficus religiosa.*

‡ **ཀ་ན་ཀ** *ka-na-kam* कनक gold; a pedantic synonym for གསེར *gser* (*Mṅon.*).

‡ **ཀ་ན་ཀ་ཝརྨ** कनकवर्म n. of an Indian paṇḍit who visited Tibet (*J. Zañ.*).

‡ **ཀ་ན་ཙ** *ka-na-tsa* (prob. कणीचि) lit. sprouting; generic name for a tree; the plant *Abrus precatorius*; ཤིང་ཀ་ན་ཙའི་མེ་ཏོག་རྣམས། the flowers of the *ka-na-tsa* tree (*K. g.* ཀ *227*).

‡ **ཀ་ན་ཙ་ན** *ka-ṇa-tsa-na* कणचन n. of a tree (*K. d.* ཙ *422*); कच्चड़ the plant *Commelina Bengalensis*.

ཀ་ན་ཡ *ka-na-ya* n. of a kind of weapon; a short lance attached by a string to the arm, by which it can be drawn back after having been thrown at an object; ལག་ན་མཚོན་ཆ་གཅིག་པ་དང་ཀ་ན་ཡ་དང་མདའ་བོ་ཆེ་དང་། in the hands, a sword, a lance and a large arrow (*K. g.* ཀ *113*).

‡ **ཀ་ནི་ཀ** *Ka-ni-ka* also ཀ་ནིཥ་ཀ कनिष्क n. of a celebrated *Turuṣka* (Tartar) king who ruled over Palhava, Kashmir and Jalandhara (the provinces of the Panjab and Kabul) in ancient times; he embraced Buddhism and is said to have held the last great Buddhist Council for the compilation of the Mahāyāna Tripiṭaka in the first century B.C.

ཀ་གནམ *Ka-gnam* n. of a province of Tibet north-east of Kong-po; ཀ་གནམ་པ *ka gnam-pa* a native of *Ka-gnam*.

‡ ཀ་ཎ་ཡ *ka-ṇa-ya* कणय for ཀ་ན་ཡ *ka-na-ya* a kind of spear or lance. कणय and **कनय, कनप** are synonymous terms.

‡ **ཀ་པཱ་ལ** *ka-pā-la* कपाल the skull; the forehead. In Tib. Budh. *kapala* or *kapali* signifies either the skull or a drinking cup made of the human skull.

‡ **ཀ་པི** I: *Kapi* n. of the language that was anciently spoken in the country of Kapistan; n. of a country. The Bon *Rgyal-rabs* (a history of the kings of Tibet), according to the Bon historians, was asserted to have been written in Kapi, the language of the gods, in which the ancient Bon scriptures were mostly written. It is also stated that the Bon books were translated into the language of the Persians or *Tajik* people, from which again the Tibetans translated them into the language of Shañ Shûñ in Northern Tibet.

‡ **ཀ་པི** II: 1 कबित्थ gum, resin (*Jä.*); the resin extracted from a medicinal plant called *çug-pa* (*Juniper communis*). The root is gathered in autumn or spring and being thoroughly cleansed, is cut into pieces and beaten into pulp. The juice is squeezed out with a clean cotton rag, and being poured into a clean dry earthen pot is subjected to a gentle heat. As soon as it begins to thicken it is stirred with a spoon till it gains the consistency of resin. 2. the hog-plum, *Spondias magnifera*; a tree; *Pentaptira tomentosa*; the mane-fig tree; *Ficus inpectoria.* Also a wood-apple tree. 3. n. of a yellow orpiment.

‡ **ཀ་པི་ཀ་ཚ** *ka-pi ka-tsha* n. of a medicinal plant (*K. g.* ཙ *51*); कपिकच्छ the plant *Mucuna pruritus.*

‡ ཀ་པི་ད *ka-pi-da* = ཀ་པི *ka-pi.*

‡ **ཀ་པི་ན** *Ka-pi-na* कपिन n. of a king of Southern India who lived in Buddha's time and considered himself the greatest monarch of the world. His vanity was exposed by the Great Teacher, who converted him to Buddhism and ultimately raised him to the position of an *Arhat* (*K. d.* ཀ *354*).

‡ ཀ་པི་ལ་མུ་ནི कपिल मुनि n. of a Brāhmanical sage whose hermitage was at the mouth of the Ganges (*S. Lam.*).

‡ ཀ་པིང་ཐ *ka-piñ-tha* कपित्थ n. of a very delicious fruit (*K. d.* ཡ *20*).

‡ ཀ་པིན་ད *ka-pin-da-ka* कपिन्दक n. of a kind of bird.

ཀ་པུ་ཏ *Ka-pu-ta* n. of a place in Ancient India where, in accordance with the curse of a holy sage, adultery and incest were punished with the burning of the house in which such crimes were committed (*Dsam.*).

ཀ་པེད *ka-peḏ* a gourd; a sort of medicinal fruit (*Lex.*).

ཀ་ཕ *ka-pha* a tree.

ཀ་བ I: *Ka-wa* n. of the mother of Bromton, the founder of the Buddhist hierarchy of Tibet (*H̱brom.* ཁ *37*).

ཀ་བ II:=གཟུག་པ *gzug-pa* स्थूणा, स्तम्भ a pillar, column, stake, support; also trident; ཀ་སྐེ *ka-s̱ke* the neck of a pillar or column; ཀ་སྐེད *ka-s̱keḏ* the shaft; ཀ་གཅིག་མ *ka-g̱cig-ma* a small house or temple having but one pillar; ཀ་ཆེན *ka-chen* the principal pillar, a very large pillar; ཀ་རྟེན *ka-ṟten* the base of a pillar; ཀ་སྟེགས *ka-s̱tegs̱* the pedestal of a pillar; ཀ་གདན *ka-g̱dan* the base or pedestal on which a pillar stands; ཀ་སྤུངས *ka-s̱puñs̱* a colonnade, a number of pillars; ཀ་བ་ཤུལ་ཅན a grooved pillar; ཀ་བ་དང་ཉེ་བའི་ཀ་བའི་གྲོང་ स्थूणा ग्राम: (lit. the town of houses built with pillars and king-posts) one of the thirty-six holy places of the Buddhists; ཀ་བ་བུམ་པ་ཅན *ka-wa bum-pa-can* one of the pillars of the great Jokhang temple at Lhasa, with the upper part of its capital in the shape of a water-pot; ཀ་བ་སྦྲུལ་མགོ་ཅན *ka-wa s̱brul-m̱go-can* the pillar that had a serpent-shaped capital; ཀ་བ་ཤིང་ལོ་ཅན *ka-wa çiñ-lo-can* the pillar which had designs of leaves of trees round its capital; ཀ་བ་སེང་མགོ་ཅན *ka-wa señ-m̱go-can* the pillar with a lion's head on its capital. These were the names given to the four principal pillars of the Jokhang temple of Buddha at Lhasa, built by King Sron̂-ḇtsan sgam-po about 640 A.D., after the model of the pillars in the palace of the Emperor T'ai-tsung, called Kyñ lün tin, the palace of the golden dragon. གནམ་གྱི་ཀ་བ *g̱nam-gyi ka-wa* आकाशस्तम्भ the pillar of heaven; ས་ཡི་ཀ་བ *sa-yi ka-wa* भूस्तम्भ the pillar of earth; མེ་ཡི་ཀ་བ *me-yi-ka-wa* वह्निस्तम्भ the pillar of fire; ཆུ་ཡི་ཀ་བ *chu-yi ka-wa* जलस्तम्भ the pillar of water,—these are the fabulous and metaphorical pillars mentioned in the astrological works of Tibet. གཡུའི་ཀ་བ *g̱yu-hi ka-wa* a pillar of turquoise, or one that is studded with turquoises (*Lha. kar. 13*).

ཀ་ཁོལ་མ *Ka khol-ma* n. of a historical pillar in the grand temple of Buddha at Lhasa, inside of which the earliest known MS. of Tibet, called བཀའ་ཆེམས་ཀ་ཁོལ་མ།, and said to be the will of King Sron̂-ḇtsan S̱gam-po, was alleged to have been found in the middle of the eleventh century A.D.

ཀ་མགོ *ka-m̱go* the capital of a pillar.

ཀ་ཅན *ka-can*=ཀ་བ་ཅན *ka-wa-can* lit. with a pillar or pillars; a house. In the sense of being the supports or upholders of the school of Marpa, the *Tantrik* sage of Tibet, his four disciples were called ཀ་ཅན་བཞི *ka-can ḇshi* "the four pillars of his school." They received his *ḇkaẖ*, commission, regarding Buddhism, and were also called བཀའ་བབས་བཞི "the four commissioned ones." The following were the four disciples: ངོག་ཆོས་རྡོར *Chos̱-ṟdor* of *Ṟṅog*; བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན *Ḇsoḏ-nams̱ ṟgyal-m̱tshan*; ཏོལ་གྱི་མཚུར་དབང་རྡོ་རྗེ *M̱tshur-dwaṅ ṟdo-ṟje* of *Tol*; and མི་ལ་རས་པ *Mi-la ras̱-pa*.

ཀ་གཅིག་སྒོ་གཅིག *ka-gcig s̱go-gcig* 1. a small house with but one pillar and one door, gen. a small prison-house. 2. A mode of capital punishment is said to be called so when the culprit is fastened to a pillar in a dungeon until he dies of hunger (*Jä.*).

ཀ་འཕན *ka-ẖphan* the ornamental silk fringes and embroidered hangings made in various mythical designs for decorating the capitals of pillars.

ཀ་བ་བཟང་པོ सुस्तम्भ a strong well-finished pillar.

ཀ་བའི་སྦྱར་བཀོད *ka-waẖi s̱byar-ḇkoḏ* a cornice; the ornamental projections, &c., which surmount a pillar; the decorative pieces which are attached to a pillar.

ཀ་མང་མ *ka-maṅ-ma* a house with many pillars.

ཀ་མིག *ka-mig* the square space (of about twelve feet) enclosed by four pillars is called a *ka-mig*; the area or enclosure of a colonnade is measured by the *ka-mig*.

ཀ་རྩེ *ka-ṟtse* the top of a pillar.

ཀ་རྩེ *ka-ṟtse* (ཀ་ཡང་རྩེ *ka-yaṅ-ṟtse*) the upper part or capital of a pillar.

ཀ་གཞུ *ka-gshu* हकाशालक capital of a wooden pillar; a piece of timber in the shape of a bow fixed on a pillar to hold up the main beam (*Lex.*).

ཀ་ཡང་རྩེ the extremity of a pillar which projects over the capital (architrave).

ཀ་ཤུབས *ka-çubs̱* = ཀ་བའི་ཤུབས *ka-waẖi çubs̱* the cover of a pillar, perhaps the abacus.

ཀ་བ III: a particular faculty acquired by a mystic process in which the appetites—hunger, thirst, &c.—are suppressed. This is one of the six practices of the Buddhist *Tantriks* who practise *yoga* (meditative concentration).

ཀ་བ IV: धनस्तम्भ a large vein or artery in the abdomen; a vessel in the side of the breast containing vital air (प्राणवायु), supposed to be brought into action in above mystic process.

‡ ཀ་བི་ཏ *kabita* कपित्थ n. of a tree, the elephant or wood-apple, *Feronia Elephantum* (*S. Lam. 38*).

‡ ཀ་བི་ཏ་ལ *ka-bi-ta-la* 1. n. of a tree (*K. d.* ཙ *422*). 2. probably कपितैल benzoin, storax.

ཀ་བུ་ལོ *Ka-bu-lo*, described as དྲི་ཟའི་རྒྱལ་པོ་ཞིག་གི་མིང་, n. of a *Gandharva* Rāja—Prince of the celestial musicians (*K. my.* ཀ *492*).

ཀ་བེད *ka-beḏ* or ཀུ་བ *ku-wa*, gourd. In the district of *Peḏ-ma ḏkoḏ* in Tibet, just north of Assam, the gourd is called ཨ་བུམ *a-bum*: ཀ་བེད་འབྲས་བུས་ཚ་འཁྲུ་གཅོད་པར་བྱེད། the gourd fruit cures fever and diarrhœa: ཀ་བེད་བསྲེག་ནས་བུ་རམ་དང་བཅའ་བར་བྱས་ན་ཁྲག་ཏུ་འཁྲུ་བ་སེལ་བར་བྱེད་དོ། burnt or baked gourd eaten with molasses cures bloody diarrhœa (*K. g.* ཙ *47*).

‡ ཀ་བེལ *Ka-bel* n. of a city in Ancient Udyāna, *i.e.*, in ཨུ་རྒྱན་ཡུལ *U-ṟgyan yul* probably the modern Kabul.

‡ ཀ་བོ་ཀ *Ka-bo-ka* n. of a Prince of Ancient Kabul (*S. Lam. 17*).

‡ ཀ་མ་ཆ *Ka-ma-cha* or ཀ་མུ་ཚ *Ka-mu-tsha* कामख्या n. of a sacred place in Assam where there is a stone-cut symbol of Kāli, the Hindu goddess.

ཀ་མ་ཏ *ka-ma-ta* the lotus (*Ńag.*).

‡ ཀ་མ་ཙི *ka-ma-tsi* कमचि a kind of medicinal plant: ཀ་མ་ཙིའི་རྩ་བ་སྤྱི་བོར་སྦངས་ན་གཉིད་དུ་འགྱུར། "if the root of *ka-ma-tsi* be placed on the top of the head, sleep arises" (*K. g.* ཙ *56*).

‡ ཀ་མ་རུ *kama-ru* 1. Kāmarūpa in Assam. 2. alabaster (*Sch.*); རྡོ་ཀ་མ་རུ་པ *ṟdo ka-ma-ru-pa* marble.

‡ ཀ་མ་ལ *ka-ma-la* कमल 1. the water-lily, lotus *Nelumbium*. 2. a river. 3.= གྲོས་སེམས *groş semş̱* a consulting or reflecting mind (*Ńag.*). The word *Kamala* is variously used by the Tibetans, and the following synonyms of it (both symbolic and metaphoric) are enumerated in the work (*Ńag.*) :—

Syn. སྒྲའི་སྙེ་མ *s̱graẖi şñe-ma* soft tones; ལྗོན་ཤིང་རྩེ་རྒྱས a branching tree; གླང་པོའི་མྱོས་བུམ *glań-poẖi myoş̱-bum* the teats of an elephant; ཐུབ་པ་རབ་མཆོག प्रवरमुनि n. of a Buddha; བདེན་སྨྲ་བ *ḇden-şmra-wa* one who speaks the truth; ནམ་མཁའ *nam-m̱khaẖ* the sky; ནོར་བུ *nor-bu* a gem; སྣང་བྱེད་གཉིས་པ *şnań-byeḏ gñiş-pa* the second luminary, the moon; བ་གླང *ba-glań* a bull; བར་གྱི་མཚམས *bar-gyi m̱tshamş* the middle zone or boundary: བྱ་ངང་པ *bya ńań-pa* swan; སྦྲང་ཆང *s̱brun-chań* beer made of honey; དབང་པོའི་གསལ *ḏwań-poẖi gsal* a lamp, that which clears the sight; མ་ཧེ *ma-he* a buffalo; མི་མོའི་གླུ *mi-moẖi glu* a woman's song; བཞོན་པའི་རྟ *ḇshon-paẖi ṟta* a riding horse; ཡུལ་ཕྲན *yul-phran* a small country; རི་དྭགས *ri-dḇagş* a deer; ལུང་ཚགས་པ *luń tshagş-pa* a collected mind; རིན་པོ་ཆེ *rin-po che* precious thing; རི་རབ་ཀྱི་རི་ཕྲན *ri-rab-kyi ri-phran* a smaller peak of the mountain Sumeru; ཤིང་རྟ *çiń-ṟta* a chariot; གསེར་གྱི་ཁ་དོག *gser-gyi kha-dog* the colour of gold.

‡ ཀ་མ་ལ་ཤཱི་ལ कमलशील a celebrated Buddhist philosopher of the ancient monastery of Vikramaçīla in Magadha, who introduced the *Yogacārya* Mahāyāna School of Buddhism into Tibet, after defeating in controversy a Chinese hoshang who wished to convert the Tibetans to the doctrine of the "do-nothing" school during the reign of King ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན *Khri-sroń şde-ẖu ḇtsan* about the middle of the 8th century A.D.

ཀ་མ་ལི *ka-ma-li* a very sharp sword (*Ńag. 2*): ལག་པ་དགུ་ན་སྤུ་གྲི་ཀ་མ་ལ་སྐད་དགུ་ཐོགས་པ། (*D. R.*) grasping in his nine hands nine lotus-hafted razors.

ཀ་མུ་ལ་རྡོ་རྒྱད *ka-mu-la ṟdo-ṟgyaḏ* n. of a sort of alabaster or steatite found in Central Tibet (*Jä.*).

ཀ་ཙ་རྐེད་ཉག *ka-tsa ṟkeḏ-ñag* rusty and crooked: ཁྲབ་ཐུར་ཀ་ཙ་རྐེད་ཉག་ཡོད་པ་རྣམས། "the steel ribs of the coat of mail which are rusty and bent" (*Jig.*).

‡ ཀ་ཙ་རྡུ་ཙ་ཀ कचवचक n. of a kind of bird (*K. ko.* ཀ *2.*).

‡ ཀ་ཙ་ལིན་དི *ka-tsa-lin-di* (prob. काचिलिन्दिक)= ལྷ་རྫས་ཀྱི་གོས dress made of a heavenly stuff, *i.e.*, the finest kind of silk which is used for presentation at an interview, or when making an application for any favour, &c.; n. of a very fine cloth or linen made of Kācilindi (*Lex.*).

‡ ཀ་ཙང་ཀ་ལ *Ka-tsań-ka-la* n. of a *Bhikṣuṇī* (Buddhist nun) (*K. d.* ཉ *18*).

‡ **ཀ་ཙི་ལི་བན** *Ka-tsi-li-ban* the Kachili forest: ཆུ་ཀླུང་རོ་ཧི་ཏའི་བྱང་འགྲམ་ཀ་ཙི་ལི་བན་བལ་པོ་རྫོང་དང་། on the northern bank of the river Rohita there is the Kachili forest and a Nepalese stronghold (*Dsam. 21*).

ཀ་རྩ་ག་ལ *ka-r̲tsa-ga-la* the sea (*Schtr.*).

ཀ་རྩམ *ka-r̲tsam* a species of wild oats; it differs from *yug-po* or Tibetan oats and is considered superior to buckwheat, but inferior to wheat.

ཀ་ཚལ *Ka-tshal* n. of a place situated to the east of Lhasa; དབུས་སྟོད་མལ་གྲོ་ཀ་ཚལ་ལྷ་ཁང་། the monastery known as Ka-tshal Lha-khañ of Mal-gro in Upper Ü (Central Tibet).

ཀ་ཚིགས་ཆེན་པོ *Ka-tshigs̲ chen-po* the title of a Buddhist work on the genealogy of the Kings of Tibet (*Gyal. S. 28*).

‡ **ཀ་ཡ་གཽྸུ་རི** गयागौरी described as རི་ཤིན་ཏུ་མཐོ་བའི་སྟེང་དུ་ཡོད་པའི་རྒྱ་གར་གྱི་མཆོད་རྟེན་ཞིག་གི་མིང་། (*Dsam.*) "n. of an Indian *Chaitya* situated on the high hill (of Gayā Gaurī)."

ཀ་ར I: *ka-ra* शर्कर sugar: ཀ་ར་དང་ཡཀྵ་ར་དང་ཆ་མཉམ་དུ་བཟའ་ཤིང་། ཤོ་བྷ་ཛ་ནའི་རྩ་བའི་ཆང་འཐུང་ན་ཆུ་སའི་རྡེའུ་འབྱིན་པར་བྱེད་དོ། having taken sugar and arsenic in equal parts, if beer made from the root of *Çobhajana* be drunk, the gravel of the bladder will be ejected; ཀ་ར་དཀར་སྨུག *ka-ra d̲kar-s̲mug* brown sugar; ཀ་ར་དཀར་སྨུག་བུར་སྦྲང་ཁ་བཀར་བ། a kind of brown crystallized treacle and honey; ཀ་ར་ཏོག་ཏོག *ka-ra tog-tog* loaf sugar, sugar in lumps; རྒྱལ་མོ་ཀ་ར *R̲gyal-mo ka-ra* sugar from *R̲gyal-mo Roń*, situated on the confines of Tibet and China; བྱེ་མ་ཀ་ར *bye-ma ka-ra* powdered sugar, or granulated sugar; ཤེལ་ཀ་ར *çel-ka-ra* rocky candy (*K. g.* ཙ *46*).

ཀ་ར II: tent-pole; ཀ་ར་སྡིག་པོད *ka-ra s̲dig-pod̲* a tent-pole with a grooved bulb on top used in some countries; ཀ་ར་སྡིག་མེད་པ། or ཀ་ར་སྡེ་འདང་མེད་པ། a tent-pole without a grooved bulb on top.

‡ **ཀ་རཉ་ཛ** *ka-rañ-dsa* करंज, मर्कटी, प्रकीर्य a medicinal fruit or berry; n. of the tree *Pongamia glabra* and *Verbesina scandens.* ཀ་རཉྫ་ཕོ་བའི་མེ་དྲོད་སྐྱེད། *karañdsa* produces natural warmth (in the stomach).

Syn. རུལ་བྱེད་སྐྱེས *rul-byed̲ s̲kyes̲*; མར་གྱི་གང *mar-gyi gañ*; རྩོད་བྱེད་མ *rtsod̲ byed̲-ma*; འཇམ་འབྲས་དབྱེ་བ *h̲jam-h̲bras̲ d̲b̲ye-wa*; ཚིགས་དྲུག་པ *tshigs̲ dr̲ug-pa*; སྙེ་མ་ལུས་ལྕིབས *s̲ñe-ma lus̲-l̲cibs̲* (*M̲ñon.*).

‡ **ཀ་ར་ད** *ka-ra-da* n. of a bird, the cry of which is like the sound of a drum. It is described in Buddhist books as like fire in colour, and as located in the abodes of the *Asura* (*K d.* འ *15*).

ཀ་ར་ན་ཛུས *ka-ra-na-jus̲* a kind of fine Chinese satin (*Jig.*). ཀ་ར་ན་ཛུས་དམ་ཛུས་མ་སོགས་ཚོས་དང་རིས་མོའི་དབྱིབས་ཀྱིས་ཤེས་ནུས་སོ། the kinds of satin (called) *karanajus̲* and *damjus̲*, &c., are distinguished by their colour and the shape of the figures on them.

ཀ་ར་ན་རུས *ka-ra-na-rus* a kind of Chinese satin: པང་ཁེབས་ཕལ་ཆེར་ཀ་ར་ན་རུས་དང་ཏ་ཞིང་དག་ལས་བྱས aprons are mostly made of *karanarus̲* and *ta-shiñ* satin.

ཀ་ར་ནང *ka-ra-nañ* in the mystic language of the *Ḍākinī* of Tibet=the food of pigs (*K. g.* ཁ *27*).

‡ **ཀ་ར་བི་ར** *ka-ra-bi-ra* or ཀ་ར་ཝི་ར *ka-ra wi-ra* करवीर 1. a fragrant oleander, *Nerium odorum*; a species of *soma*; a

particular magical formula or spell for recovering a missile of mystic properties after its discharge. [The name *karavira* is also applied to the *daphne* plant, from the bark of which Tibetan paper is made. The creeper called the white *karavira* rubbed with the blood of the rock-lizard and the medicine *s̱mutha* rubbed with *Bhriñgirāja*, when conbined, make an ointment which cures venereal eruptions on the skin of the penis (*K. g.* ཙ *49*).] 2. a sword or scimitar.

Syn. སོ་སོར་རྒོད་ *so-sor r̲god̲*; སོ་སོར་བཤད་ *so-sor b̲shad̲*; རྟ་གསོད་ *r̲ta g̲sod̲*; དཔའ་པོ་ལག་པ་ *d̲pah̲-po lag-pa*; གསོད་རྟགས་མེ་ཏོག་ཅན་ *g̲sod̲ r̲tags̱ me-tog can*; བརྒྱད་གྱེས་ *b̲r̲gyad̲ gyes̱*; གཏུམ་པོ་ *g̲tum-po* (*M̲ñon.*).

‡ ཀ་ར་རུ་བེ་ཀ *ka-ra ru-be-ka* कररावक a kind of bird (*K. ko.* ཀ *2*).

‡ ཀ་ར་ཧ་རི *ka-ra ha-ri*=བུ་རམ *bu-ram* sugar (*S̲man. 291*).

‡ ཀ་རན་ད་བ *ka-ran da-wa* कारण्डव.

‡ ཀ་རན་ཌ I: *ka-ran-ḍa* कारण्डव 1. a sort of wild duck; ཀ་རཎྜ་བྱ་སྐད་སྙན་པ་ཞིག་གི་མིང་། *karaṇḍa* is the name of a sweet-voiced bird. 2. कारण्ड, also पिटक, in Sans. a basket or covered box of bamboo wicker-work used for keeping books in; a basket for flowers; མདོ་ཟ་མ་ཏོག་བཀོད་པ་ कारण्डव्यूहसूत्र n. of a Buddhist work (*K. d.* ཡ *275*).

‡ ཀ་རན་ཌ II: श्वेत, शुक्ल white.

‡ ཀ་རས *ka-ras̱*, abbr. of *Kaçikah̲i ras̱*, the Benares muslin which used to be in great demand in Tibet. In the sacred books of Tibet the gods are generally dressed in fine Benares muslin. ཀ་རས་འདྲ་བས་ཁ་རེར་འབྲུ་བྲེ་དོར། for imitation Benares muslin the price per piece is two *bre* of barley.

‡ ཀ་རི་ཧི་བུ་མོ *Ka-ri-hi bu-mo* कात्यायनी the daughter of Kātyāyana; Umā.

ཀ་རུ *ka-ru* 1. a wedge (*Jä.*). 2. white (*Ńag. 3*).

ཀ་རེ *ka-re*, probably ག་རེ *ga-re*. The use of the latter is very common in Eastern Tibet. In Sikkim they say ཀ་ཏེ *ka-te*, what? which? ཨུ་པ་སི་ཀ་ཁྱོད་ཀ་རེ་དགའ Upāsaka, in what do you delight? (*A. 94*).

ཀ་ལ་ཏ *Ka-la-ta* in mysticism ཀ་ལ་ཏ་ནི་འདོད་པའི་ཟུམ་བུར། *Ka-la-ta* is described as a man of lovely appearance (*K. g.* ག *216*).

‡ ཀ་ལ་པིང་ཀ *Ka-la-piñ-ka* कलविङ्क a sparrow; a singing bird with a sweet voice. According to *Lex.* the Indian cuckoo.

Syn. རྒྱལ་གསུང་ཡན་ལག *r̲gyal g̲suñ yan-lag*; རྗེས་འགྲོ་མཁན *r̲jes̱ h̲gro m̲khan*; སྙན་པའི་དཔེ་ཅན *s̱ñan-pah̲i d̲pe-can*; རྣ་བའི་བཅུད *r̲na-wah̲i b̲cud̲*; སྒོ་ངའི་དུས་ནས་སྐད་སྨྲའི་དབང *s̱go-ñah̲i dus̱ nas̱ s̱kad̲ s̱mrah̲i d̲wañ* (*M̲ñon.*).

‡ ཀ་ལ་བུ *Ka-la-bu* कलपुत्र n. of a king: དེའི་ཚེ་ན་རྒྱལ་པོ་ཀ་ལ་བུ་ཞེས་བྱ་བ་ཁྲོ་ཞིང་གཏུམ་པ at that time (there lived) a king named Kalaputra, fierce and wrathful (*K. my.* ཀ *209*).

‡ ཀ་ལ་རོ་ཟན *Ka-la ro-zan*, lit. काल, the black lord of death who eats the dead; n. of a *Nāga*.

‡ ཀ་ལ་ཤ कलश pitcher, jar; a large waterpot.

ཀ་ལག *ka-lag* in *W.* mud; earth and water used instead of mortar; also other similar compounds (*Jä.*).

‡ ཀ་ལན་ཏ་ཀ कलन्तक=མཆིལ་པ *m̲chil-pa* a species of bird, probably the *Búl-búl*.

‡ ཀ་ལན་ད་ཀ *Ka-lan-da-ka* कलन्दक 1. a town. 2. an individual: ཀ་ལན་ད་ཀའི་གྲོང་དུ་ཕྱིན་ནས། having arrived at the town of Kalandaka: དེ་ནས་ཀ་ལན་ད་ཀའི་བུ་ཚེ་དང་ལྡན་པ་བཟང་བྱིན་བྱུང་བས། then appeared Zañ-jin the long-lived, son of Kalandaka (*K. d.* ཙ. *34*).

‡ ཀ་ལན་ཛ་རི་ཀ *ka-lan-dsa-ri-ka* कलञ्जरिक 1. a flowering plant; also the flower used in *yajña*—sacrificial fire (*K. g.* ད *33*). 2. belonging to कलञ्ज, an animal struck with a poisoned arrow; tobacco.

‡ ཀ་ལམ་ཀ *ka-lam-ka*, described as ཡུལ་ཞིག་གི་མིང་, n. of a place in Ancient India (*Dsam. 14*).

‡ ཀ་ལམ་བ *ka-lam-ba* कलम्ब the pot-herb *Convolvolus repens*, *Menispermum calumba*; a medicinal plant: ཀ་ལམ་བའི་ལོ་མ་ཟས་ན་ཁམས་འཕེལ་ལོ། the leaf of *Kalamba* when eaten improves health (*K. g.* ཙ *44*).

‡ ཀ་ལཱ་པ *ka-lá-pa* कलाप 1. an aggregate of many accomplishments; an accumulation of excellent and wonderful properties in one place or thing (*Lexx.*). 2. the Buddhist Utopia; the capital of the fabulous kingdom of S'ambhala.

ཀ་ལི *ka-li* an abbreviation of the word *ka-pa-li*, a skull (*Lexx.*).

‡ ཀ་ལི་ཀ *ka-li-ka* 1. described as མེ་ཏོག་ཙམ་པ་ཀའི་འབྲས་བུའི་མིང་། the fruit of the *magnolia* flower-plant; a bud of that flower (*M̱ñon.*). 2. prob. कलिकार, a plant bearing a nut which is used as a febrifuge, grey *Bonduc*.

‡ ཀ་ལིང་ག *Ka-liñ-ga* or ཀ་ལིང་ཀ *Ka-liñ-ka* कलिङ्ग 1. one of the thirty-six Buddhist sacred places said to be situated at a distance of 60 *yojana* S. E. of Gayā—also the birth-place of Vis'wantara (*Duṣ-ye. 39*). 2. a bird, a native of an island or maritime province of India bordering on the Indian Ocean (*K. d.* ཉ *15*).

ཀ་ལེ *ka-le* or ཀ་ལེབ *kaleb* saddle-cloth (*Jä.*).

‡ ཀ་ཤ *ka-ça* = སྤང་རྩི *ṣpañ-ṛtsi* (*Ñag.*) a species of grass (*K. d.* ཞ *91*); कुश *Saccharum sponṭaneum*.

‡ ཀ་ཤི་ཀ I: *ka-çi-ka* the finest Benares muslin; cotton cloth of the finest texture formerly manufactured in Benares; ཀ་ཤི་ཀའི་རས་ काशिकांशुक Benares muslin which in ancient times was of great repute. It is said that even the gods longed to wear clothes made of this material. According to *Cs. ka-çi-ka* means a kind of flax as well as linen cloth; ཀ་ཤི་ཀའི་རས་དཀར་པོ། white Benares linen; ཀ་ཤི་ཀའི་འབྲུ་སྣུམ the oil of *kaçika* grain, prob. linseed oil.

‡ ཀ་ཤི་ཀ II: of Kāshi (Benares); an inhabitant of Benares.

ཀ་ཤི་ཀ་ཕྲ་མོ *ka-çi ka phra-mo* fine flax; Benares muslin.

ཀ་ཤིས *ka-çiṣ*, abbr. of ཀ་ཤི་ཀའི་རས, cotton cloth.

‡ ཀ་ཤི་རུ *Ka-çi-ru* n. of a place or island in the Indian ocean (*K. d.* ད *319*): कशेरु one of the nine divisions of Jambudvīpa.

ཀ་ས *ka-sa* the colloq. form of the expression བཀའ་གསལ *ḇkaẖ gsaḻ*, a definite order or clear message. According to *Jä. kasa* and *kaso* are mutilated forms of བཀའ་བསྩལ *ḇkaẖ ḇṣtsal*, meaning in *Ld.* "yes, sir; very well, sir; at your service."

‡ ཀ་སན་ཀ་ར *ka-san ka-ra* རྒྱ་གར་གྱི་གྲོང་ཁྱེར་ཞིག་གི་མིང "n. of a city of Ancient India" (*Dsam. 25*).

‡ ཀ་ཧ་ན་ཡ་ན་ཤི་ལ *Ka-ha-na ya-na çi-la* n. of an Indian Pandit (*Yig. 30*).

‡ ཀཀ་ཀུ་ཏི་པ *Kak-ku ti-pa* n. of an Indian Buddhist sage (*K. dun. 52*).

‡ ཀ་ཀོ་ལ *Kako-la* कक्कोल a secret abode of the *Dākinī* (*K. g.* ཀ *337*).

ཀག *kag* or ཀག་མ *kag-ma* mischief, harm, danger (*Lex.*); ཀག or གེག or སྐག implies some accident or injury; ཀག་གིས་ལངས = ཧད་ཀྱིས་ལངས *haḏ-kyiṣ lañṣ* fleeing from harm; ཀག་གིས་ལངས་ནས་འགྲོ་བ། going from a place which has not suited one owing to bad luck or any accident; also to run away from a place from fear; adv. ཀག་གིས suddenly (*Sch.*).

‡ ཀག་ཀ་བ *kag-ka-wa* कग्कव n. of a species of bird living on the Vulture-peak Hill near Gayā (*K. ko.* ཀ *2*).

‡ ཀང་ཀ *kañ-ka* कङ्क, जलाटन 1. crane. 2. in Tibet a bird that feeds on dead bodies and is therefore called དུར་བྱ *dur-bya* the bird of the cemetery.

‡ ཀང་ཀ་ར *kañ-ka-ra* कङ्कर 1. n. of a flower described as growing on the Vulture-peak Hill of Gayā (*K. ko.* ཀ *4*). 2. prob. कङ्कोल the plant *Alangium hexapetalum.*

ཀང་དང་ཀིང་ *Kañ-dañ-kiñ* prop. n. of a terrific deity, a *Ḍākinī*. When the monastery of Sam-ye was built, the image of *Kañ-dañ-kiñ* was placed on the first floor of the principal temple (*Gyal. S. 87*).

‡ ཀང་ཚ་རངྒ *Kañ-tsha-rañga* a place in Ancient Bengal, called Gaur in the Indian language and *Gha-broñ* in the colloq. of Tibet (*S. Lam.*).

ཀད *kaḏ* in *Ld.* sometimes used instead of the affix ཀ *ka*, *e.g.*, གཉིས་ཀད *gñiṣ-kaḏ*, ཙང་ཀད *tsañ-kaḏ*; also མཉམ་ཀད *m̱ñam-kaḏ* (*Jä.*).

ཀན I: *kan* (see ཁ་ན *kha-na*) the side or bank: སྲི་ཆུའི་ངར་ཀན་ན་ཇག་པའི་ཡུལ་ཡོད་པ་ལ། on the further bank of the river *S̱ri-chu* there being a country of brigands (*A. 27*).

ཀན II: also spelt སྐན *ṣkan*, to cease absolutely from: ད་ནི་ཆགས་སྡང་བྱེད་དེ་ཀན། "now give up anger and passion"; ན་རེ་ཀན cease to tell anybody. Here the word ཀན *kan* is an emphatical prohibition (*Bon.*).

ཀན III: 1. तालु the palate; in *paḏ-kan* phlegm; lit. the plywer of the palate. 2. हारक that seizes or takes away by force. 3. कण्टक a thorn; an illness; a disease (*Lex.*). 4. n. of the pulse felt with the middle finger called *kan-ma.*

‡ ཀན་ནི་ཀ *Kan-ni-ka* कर्णिक district in the east of India (*K. d.* ར *267*).

‡ ཀན་ཉ་ཀུབ་ཛ (lit. the daughter of the hunchback) कान्यकुब्ज, also written ཀར་ཉའི་ཡུལ *Kar-nyaḫi yul*, a city in Ancient India, the capital of which was Kānyakubja, the modern Kanouj (*K. du.* ད *131*).

ཀན་མ *kan-ma* the middle finger.

‡ ཀན་ཙི *Kan-tsi* काञ्ची n. of a province, and also that of a city of Buddhist fame in Southern India (*Duṣ-ye. 39*).

‡ ཀཎ་ཊ་ཀཱ་རི *kaṇ-ta-kā-ri* कण्टकारि a wild *Rubus*; n. of a plant, *Solanum jaquini*; also the fruit of this plant; a drug useful in stopping fever; a thorny stick.

Syn. རིགས་ལྡན་མ *Rigs̱ ḻdan-ma*; ཡུལ་འཁོར་སྐྱེས *yul ẖkhor s̱kyes̱*; སྟག་ལྡན *s̱tag ḻdan*; ཚེ་ལྡན *tshe ḻdan*; ཚེར་མ་ཅན *tsh r-ma can*; རྩུབ་མོའི་རེག་བྱ *ṟtsub-moẖi reg-bya*; ཕྱོགས་མེད་མ *phyogs̱ meḏ-ma*; སྐུལ་བྱེད *s̱kuḻ byeḏ* (*M̱ñon.*).

ཀབ་ཀོབ *kab-kob*=ཀོ་བ་གྲུང་པ hide; untanned skin (*Ńag. 5*).

ཀབ་ཤ *kab-ça* shoe; leather shoes of Hindu fashion used by the wealthier Tibetans (*Jä.*).

‡ ཀཾ་ཀ *kam-ka*=ཀང་ཀ *kań-ka*, ཛ་ལ་ཊ་ན *ja-la ṭa-na* जलाटन crane.

‡ ཀམ་བི་ལ *kam bi-la* a kind of tree growing on the Vulture-peak Hill near Gaya (*K. ko.* ཀ *3*); prob. the plant *Crinum Amaryllacee.*

‡ ཀམ་བོ་ཛ *Kam-bo-dsa* कम्बोज 1. a country in the north-west of India (*Vai. s̱ñ.*), written *Kampo-ṟtse* (*Jä.*); n. of a fabulous city said to have contained an area of a hundred *yojana* (*S. Lam.*). 2. modern Cambodia, anciently called Champa.

ཀམ་བོ་ཛི་ཀ *Kam-bo-dsi-ka* n. of the country, also of the people, as well as of articles that come from it (*K. du.* ད *148*).

ཀཧུ *kaẖu* water-melon (*Sch.*).

ཀཧུ་ཧིས *Kaẖu-his̱* n. of a Chinese minister (*Yig. 24*).

ཀར *kar*, also *kar-kar*, great pain; suffering (*Lex.*); ཀར་ཀར་ཟུག་ལངས། aching pain (*Ńag. 4*).

ཀར་ལངས་པ *kar lańs̱-pa*=ནད་ཟུག་ལངས་པ *naḏ zug lańs̱-pa* (*Ńag.*), irritation or pain in sickness; exacerbation.

‡ ཀརྐ་ཊ *karka-ta* or ཀརྐ་ཊ कर्कट, the constellation of "Cancer." It is represented by the frog (སྦལ་པ) in Tibet.

‡ ཀརྐེ་ཊ *karke-ta*=ཀར་ཀེ་ཏ་ན कर्केतन, described as ནོར་བུ་གསེར་པོ, a yellow gem or precious stone (*K. d.* ཡ *295*).

ཀར་སྐྱིན *kar-s̱kyin* loan; in polite language v. སྐྱིན *s̱kyin* (*Jä.*).

ཀར་རྒྱལ *Kar-ṟgyal* a *Nāga* (*S. kar.*).

ཀར་རྒྱུད *Kar ṟgyuḏ* members of the line of the *Karma-pa* hierarchy; also an abbreviation of the expression *Karma-paẖi-ṟgyuḏpa.*

ཀར་ཆག *kar-chag* (also written དཀར་ཆག) a register; list; index.

‡ ཀར་ཎི་ཀ *kar-ni-ka* कर्णिक, कर्णिकार n. of aflower of the shape of an ear-ring (*K. g.* ར *2*); the flower of the tree *Pterospermum acerifolium* and of *Cassia fistula.*

‡ ཀརྞ་ཀྵ་ར *karṇa kṣa-ra*=ཚ་ལ *tsha-la* borax (*S̱man. 484*).

‡ ཀརྞི་ཀ *karni-ka* in mystic language=དྲིལ་བུ *dṟiḻ-bu*, a bell (*K. g.* ཁ *27*).

‡ ཀརྨ *kar-ma*=འཕྲིན་ལས *ẖphrin-las̱* or ལས कर्म commission, service; action; work; that which is produced from action; ཀར་མ་པ *Karma-pa* (in Nepal called कर्मिक) n. of a *Tāntrik* school of Buddhism. The head of that school in Tibet holds the title of *Ṟgyaḻ-wa Karma-pa*. The followers of the school are generally designated by the name of *Karma-pa.*

ཀརྨ་གཉིས་པ *Karma-gñis̱-pa* the second head of this sect, named *Pakṣi* or *Bakṣi*, was invited to China by the Emperor Kublai Khan. The third chief, called *Karma Rañ-byuñ rdorje*, was invited to Peking by the Emperor Temur Toakwan. The fourth *Karma Rol paḥi rdorje* was a friend of the last monarch of the Mongol dynasty. The fifth *Karma De bshin gçegs-pa* was invited to China in the reign of the *Ming* Emperor Yunglo (*Loñ.* ཀ *10*).

ཀརྨ་བསྟན་སྐྱོང་ *Karma bstan skyoñ* the last of the *Sde-ba Gtsañ-pa* or rulers of Tsang and U whom the Mongol Chief Gu-shi Khan overthrew (*Loñ.* ཀ *15*).

ཀར་མ་བཛྲ *Kar–ma ba-dsra* कर्म्मवज्र n. of an Indian paṇdit who worked in Tibet for Buddhism (*J. Zañ.*).

ཀར་སྨུག *kar-smug* or ཀ་ར་སྨུག་པ *ka-ra-smug-pa* brown sugar or treacle (*Jig.*).

ཀར་ཡོལ *kar-yol* (also written དཀར་ཡོལ, meaning white ware) porcelain; china-ware; a china cup.

ཀར་ལང་བ *kar-lañ-wa* to stand up; to rise suddenly (*Jä.*).

‡ **ཀར་ཥ་པ་ཎི** *kar-ça-pa-ṇi* कार्षापण 1. a coin in Ancient India, or a weight of varying value; a *tola* or one *rupee* weight of gold; the value of two Tibet *sho*: མ་ནུ་ལྔ་སོགས་མཱ་ཥ་ཀ། *ma-nu lña sogs mā-ṣa-ka*, དེ་རྣམས་བཅུ་དྲུག་ཀར་ཥ་པ་ཎ། *de-rnams bcu-drug kar-ṣa-pa-ṇa*, དེ་བཞི་ནི་གསེར་སྲང་ངོ་། *de bshi ni gser-srañ-ño* (*Ñag.*) five *manu* make a *māsaka*, sixteen *māsaka* make a *kar-ṣa-paṇa*, and four of these make a gold *sran* (*i.e.*, half a *tola* of gold). 2. འགྲོན་བུ་སྟོང་དྲུག་བརྒྱའི་རིན the "value of 1,600 *cowries*." 3. कार्षापण a coin or weight of different values = *karṣa*: if of gold, weighing sixteen *māṣa*, which are variously calculated; if of silver, in value equal to 16 *paṇa* of *cowries*, *i.e.*, 1,280 *cowries*, commonly termed a *kahan*; if of copper, it weighs 80 *raktika*, or the same as of gold, about 176 grains.

ཀར་ཤུབས *kar-çubs* (abbr. of དཀར་ཡོལ་གྱི་ཤུབས *dkar-yol-gyi çubs*) the cover of a china tea-cup, generally made of iron, brass or silver: ཀར་ཤུབས་ལ་བྲེ་བཅུ *kar-çubs-la bre-bcu* (*Rtsii.*) "for the cover of a tea-cup made of silver (the price is) 10 *bre*."

ཀར་ས *kar-sa* n. of a kind of brick-tea; also called ལྗང་ཇ *ljan-ja* (green tea) or ལྗང་ཇ་པ་རི *ljañ-ja pa-ri;* also the tea that comes from the Chinese district of Jañ: ལྗང་ལམ་བརྒྱུད་ལ་ཀར་ས་བོད་མཐིང་གཉིས, ད་ལྟ་ལྗང་ཇ་ཞེས་སུ་གྲགས་སོང་གྱིས། by the Jang route (come) both *Karṣa* and Bod-thing (teas), now well known as Jang-ja (*Jig. 23*).

ཀར་སོག *Kar-Sog*, an abbr. of *Kar-ma-pa* and *Sog-po*, followers of the *Karma-pa* sect and the Mongolians.

ཀརྟི་སྒང *Karti sgañ* n. of a place in Tibet.

‡ **ཀལྤ** *kalpa* for བསྐལ་པ *bskal-pa* कल्प, an age; a mythical period of time.

‡ **ཀཱ་ཀ** *kā-ka* काक a crow.

ཀཱ་ཁི་ལ *kā-khi-la* (mystic) door; entrance (*K. g.* ཁ *28*).

ཀཱ་འཇི *kā-hji* = ཀྭ་ཙི *kwa-tsi* a shirt; a Chinese jacket (*Sch.*). In Chinese *Kua-tzu.*

‡ **ཀཱ་ཏྱ་བུ་མོ** *Kā-tya bu-mo* described as དབང་ཕྱུག་གི་བཙུན་མོ་ཨུ་མ། the goddess Umā, wife of Dwañ dphyug (*Mñon.*).

ཀཱ་ཏ་ཀ *kā-ta-ka* fish (*Schtr.*).

‡ ཀཱ་པ་ལི *kā-pa-li* कपाल human skull; cup made of skull: དངུལ་རྣམས་ལྗང་པར་བྱས་ཏེ་ཀཱ་པ་ལིར་བཙུག། (*A. 121*) having made the silver pieces green, (he) put them in the skull-cup.

‡ ཀཱ་བེ་རི *Kā-be-ri* कावेरी the river Cauvery in Mysore, a river said to be half a *yojana* broad and 300 *yojana* long. On the banks of this river are flower gardens (*K. d.* ར *268*).

‡ ཀཱ་ཙི་ཀཱ *kā-tsi-kā* 1. काचिका, also as कुचिका, a species of bamboo which when bent by the wind is said to emit fire (*K. d.* ར *287*). 2. कुचिका a plant bearing a red and black seed used as a weight, *Arbus precatorius;* or another plant bearing a pungent seed, *Nigella Indica.*

‡ ཀཱ་རི་ཀཱ *kā-ri-kā* कारिका aphorism; purely Sanskṛt yet largely used in Tibetan works (ཚ་བའི་ཀཱ་རི་ཀ 7); = ཚིག་ལེའུར་བྱས་པ a *Sûtra* or *Udana* in verse.

‡ ཀཱ་ལ་ཀོ *Kā-la-ko* a country beyond the sea into which the Indus flows and where the finest coral grows (probably a marine province or island in the Persian Gulf) (*K. d.* ར *280*).

‡ ཀཱ་ལ་སྔོ་བསང *kā-la sño-bsan* deep blue-black colour (*Sch.*).

ཀཱ་ཤ *Kā-ça* काश 1. a city in Ancient India which was twenty *yojana* in area (*S. Lam*). 2. a sort of grass, *Saccharum spontaneum.*

卐 ཀྭ *kwa* or ཀྱེ *kye* Oh! ཀྭའི་གྲོགས་པོ *kwahi grogs-po* Oh friend!

ཀྭ་ཡེ *kwa-ye* an exclamation used in calling some one, generally a subordinate.

ཀྵ *ksha* this word in its mystic signification is symbolic of the source of all *Dharma* (matter and phenomena), and demonstrates that they are subject to eternal change.

‡ ཀྵེ་ཏྲ་པཱ་ལ *kṣe-tra pā-la* क्षेत्रपाल (*Schr.*) a deity protecting the fields; in Budh. a guardian of the province of a Buddha's work.

ཀི *ki* numeral for thirty-one.

ཀི་ཀི *ki-ki* a hortative utterance in the invocation of spirits: ཀི་ཀི་སྭོ་སྭོ་དེ་རིང་ཉི་མ་རྡོ། "Hail, O, ye gods! to-day is warm!"

ཀི་ཀང *ki-kan* 1. wild leek (*Sch.*). 2. described as མ་བདག་གི་མིང་ n. of a demi-god, a *Nāga.* It is inauspicious to do any work of merit when Kikan̂ comes near.

ཀི་གུ *ki-gu* a hook; the vowel sign *i*, which resembles a hook in shape.

ཀི་རྒྱུང་ *ki-rgyun* a mystical invocation signifying "Lord": ཀི་རྒྱུང་ང་ནི་ཧྥོ་ཕར་ཞི་ཕྱུ་པ་ད། "O Lord, be appeased by this prostrate (devotee)." It is a mystic charm to propitiate the *Bon-po* deity, called *Çen-gsras Mi-mgon rgyal-po* (*D.R.*).

‡ ཀི་ཏ་ཀ *Ki-ta-ka* कितक 1. a *Rākṣasa* or cannibal demon (*K. d.* ར *189*). 2. a worm or insect (*Cs.*).

ཀི་ལྡིར *ki-ldir* a shrill shout; a savage howl.

ཀི་པ *ki-pa* a volume, &c., marked with the letter ཀི.

ཀི་མ *ki-ma* according to *Schr.* a corruption of the Chinese word *khin*, a lyre with seven strings. (*Pilgrimage of Fa-Hian. Calcutta, 1848, p. 265.*)

ཀི་ཙི *ki-tsi* tickling; ཀི་ཙི་བྱེད་པ *ki-tsi byed̲-pa* to tickle (*Jä.*).

‡ ཀི་ར་ཎ *ki-ra-ṇa* (mystic) a flower (*K. g.* ཁ *26*).

‡ ཀི་རི་ཀན *ki-ri-kan* क्रकण, क्रकर a kind of pepper, *Piper chaba*; ཤིང་ཨརྐ་དཀར་པོའི་རྩ་བ་དང་། ཀི་རི་ཀན་དཀར་པོའི་རྩ་བ་དང་། (*K. g.* ན *210*) the roots of white *arka* tree and roots of white *kiri-kan* (are used in medicine).

‡ ཀིང་ཀ་ར *kiñ-kara* किङ्कर a servant or an emissary.

‡ ཀིང་ཤུ་ཀ *kiñ-çu-ka* किंशुक a kind of flower; the tree *Butea Frondosa*; a tree bearing pretty flowers.

‡ ཀིམ་པ *kim-pa* a pretty but bitter fruit, erroneously for ཀིམ་པ་ཀ *kim-pa-ka*.

‡ ཀིམ་པ་ཀ *kim-pa-ka* किम्पाक a fruit, *Cucurbitaccous* plant, *Trichosanthes palmata*; also possibly *Cucumis colocynthis*. ཀིམ་པ་ཀ་ཡི་འབྲས་བུ་མཚུངས། ཉ་མཆིལ་ཟས་ཀྱི་རིགས་ཅན་དང་། སྒྱུ་མ་བཞིན་དང་མི་རྟག་པའི། འདོད་པ་ལ་ནི་མི་རྣམས་ཞུགས། (*K. d.* ཡ *325*) men entertain desires which are transient and deceptive like the *Kimpaka* fruit and like fish that eat bait on a hook.

‡ ཀིམ་པ་ལ *kim-pa-la* or ཀིམ་བ་ལ *kim-ba-la* किम्बल a musical instrument; a cymbal (*Cs.*).

ཀི་ཧུ *ki-h̲u* गृञ्जनक a species of small red garlic; acc. to some carrot.

ཀིལ *kil* slowly = ག་ལེ *ga-le*: ལ་གཅིག་བརྒལ་ནས་ཀིལ་གྱིས་སླེབ། crossing a mountain pass (he) arrived slowly (*D.R.*).

‡ ཀི་ལ་ཀི་ལ *Kila-kila* किलकिल 1. an epithet of S'iva. 2. a town in Ancient India. 3. a *Rākṣasa* King (*K. g.* མ *623*). 4. an onomatopoetic for sounds or cries (*Jä.*).

‡ ཀཱི་རི་ཏ་ཀ *Kī-ri ta-ka* किरातक the country of the Sapta Kosi in Nepal inhabited by the Kirāt tribes and called Kiranta; n. of a district in མོན་ཡུལ་ Sub-Himālayā (*Duṣ-ye. 39*).

ཀཱི་ཤའི་འདབ *kī-çah̲i h̲dab* अपामार्गपत्र, ཤིང་ཁ་པ་མཇུག་མོ་མ the leaf of the tree *Achyranthes aspera* used in incantations, in medicine, in washing linen, and in sacrifices (*M̲ñon.*).

ཀཱིང་ཀང་ *Kīñ-kañ* v. ཀང་དང་ཀིང *Kañ dañ kiñ*.

ཀུ I: *ku* 1. for the numeral 61. 2. (mystic) a fairy or *dākinī* (*K. g.* ཁ, *179*); ཀུ་པ *ku-pa*, the 61st (volume).

ཀུ II: a cry, moan; ཀུ་སྒྲ *ku-ṣgra* clamour, noise; ཀུ་སྒྲ་ཧྲི་རི་བྱེད་པ a general cry; the vociferations of many people together; ཀུ་རེང་ངེ་། the noise of general conversation: དེ་ནས་སོག་ཆུ་ཁར་ཕྱིན་པའི་དུས་སུ་ཁང་པ་ཞིག་ན་ཀུ་རེང་ངེ་འདུག། then, when they arrived at the bank of Sog chu, there was the sound of chattering in a house (*A. 82*).

ཀུ་ཀུ *ku-ku* = སྐུ་སྐུ *ṣku-ṣku* प्रहेलिका; ལྡ་ཧུ *ḷda-h̲u* an enigma, a riddle, a puzzling question.

ཀུ་ཀུ་སྒྲོགས *ku-ku ṣgrogṣ* lit. that cries *kuku*; = བྱ་གག *bya-gag* a grey species of duck (*M̲ñon.*).

ཀུ་ཀུ་ར་ཙ *Ku-ku-ra-tsa* कुकुराचार्य a teacher or trainer of dogs; n. of an Indian Buddhist sage who was also called Kukuripa (ཀུ་ཀུ་རི་པ) (*K. dun. 45*).

ཀུ་ཀུར་ཏ་པཱ་དཱ *Ku-kur-ta pā-dā* कुक्कुटपादा = རི་བྱ་རྐང་པ་ཅན n. of a hill in Magadha (*Dsam. 17*).

ཀུ་ཀེ *Ku-ke*, erroneously for གུ་གེ *Gu-ge*, a part of the province of Nga-ri in Tibet.

ཀུ་ཅོ *ku-co* कोलाहल, कलकल, प्रस्वन noise, clamour; ཁྱི་རྒན་ཀུ་ཅོ་འདོན་པ་ན་ རྒྱུ་མཚན་མེད་པར་གཞན་དག་རྒྱུག། when an old dog barks, go elsewhere without explanation (*S. leg.*). ཀུ་ཅོ་ཅན noisy, clamorous; ཀུ་ཅོ་ཆལ་ཅོལ་ལ་སྨྲ་བ to speak in a loud voice (meaning nothing); to bawl out; ཀུ་ཅོ་འདོན་པ to bawl, to cry out, to make a loud noise; ཀུ་ཅོ་ཆེ་བ a great noise or tumult, an uproar.

ཀུ་ཅོར *Ku-cor*, also ཀུ་ཆོར, n. of a place in Tibet.

ཀུ་དེང་ངེ *ku-deń-ńe*: See ante ཀུ *ku*.

ཀུ་ཐེར *ku-ther* = མཐོ་རིས་རླུང *m̱tho-riş ṟluń* the heavenly breeze (*M̱ńon.*).

‡ **ཀུ་ཎ་ལ** *Ku-ṇa-la* कुणाल 1. the *manāl* or Himālayan pheasant; also, a bird with beautiful eyes which lives in the fabulous mount Sumeru. 2. the eldest son of As'oka.

ཀུ་བ *ku-wa* or སྐུ་བ *şku-wa* (in Chinese: *kua*) अलाबु, तुम्बक a gourd; the bottle gourd, *Lagenaria vulgaris*. In the Pemakoi district this fruit is called ཨ་བུམ *a-bum*, *i.e.*, nature's bottle. A bottle made of a dried gourd is also called ཀུ་བ *ku-wa*.

Syn. རྣམ་པར་རྒྱལ *ṟnam-par ṟgyal*; སྡོང་བུ་རིང *şdoń-bu riń*; དྲ་བ་ཅན *dṟa-wa-can*; རྔ་ཟླུམ་བྱེད *ṟńa zlum byeḏ*; འབིགས་བྱེད *ḫbigş byeḏ*; འབྲས་མཆོག *ḫbraş m̱chog*; མདའ་ལྤགས *m̱daḫ ḻpagş* (*M̱ńon.*).

ཀུ་བའི་གཟིངས *ku-waḫi gzińş* a float made of long-dried gourds.

‡ **ཀུ་བ་ལ་མེ་ཏོག** *ku-ba-la me-tog* कुवलय, also उत्पल, the water-lily; also, the jujube plant, *Zizyphus jujuba* and the fruit of that plant.

‡ **ཀུ་བེ་ར** *Ku-bera* कुवेर, ऐड Kuvera, the god of riches, the chief of the Noijin known also as *Naga Kuvera* and རྣམ་ཐོས་ཀྱི་བུ *Ṟnam-thoş kyi-bu*, the son of *Vaiçravaṇa*. According to some Tibetan writers, *Kuvera* is one of the eight keepers of the horses of *Vaiçravaṇa*. [*Kubera*, or in later Sanskrit *Kuvera*, originally the name of the chief of the evil beings of darkness bearing the epithet *Vaiçravaṇa*; afterwards the god of riches and treasures, and is regent of the northern quarter of the world, which is hence called *Kubera-gupta-dik*. Kubera is the son of *Viçrava* by *Iḍaviḍa*, the chief of the *Yakṣa* and a friend of Rudra.] (*M. Wills.*).

ཀུ་བྱི་མང་ཀེ *Ku-byi mań-ke* a Bon deity who resembles the *Bodhisattṿa* Jampal; the god of learning and wisdom among the Northern Buddhists (*D.R.*).

ཀུ་མ་ར *ku-ma-ra* = གསེར་མཆོག *gser-m̱chog* लङ्कासुवर्ण leaf-gold (from China brought by way of Ceylon); it is described in (*M̱ńon.*): ལང་ཀ་ནས་ཐོན་པའི་གསེར་མཆོག gold exported from Lankā (Ancient Ceylon).

‡ **ཀུ་མུད** *ku-mud* कुमुद the water-lily which opens at the appearance of the moon; said to be *Nymphæa esculenta*; ཀུ་མུད་ཚལ = ཀུ་མུ་ད་ཡི་ནགས་ཚལ a bush or cluster of water-lilies.

Syn. ཨུཏྤ་ལ་དཀར་པོ *ut-pa-la ḏkar-po*; ཟླ་བའི་དྲི *zla-waḫi dṟi*; ས་མོས *sa-moş*; ས་དགའ *sa-ḏgaḫ*; སའི་གདུ་གུ *saḫi gdu-gu*; སྟེང་འཐུང་དཀར་པོ *şteń ḫthuń ḏkar-po*; ཟླ་བས་དགའ *zla-waş ḏgaḫ*; སི་ཏ *sita*; ས་སྒྲོག *sa-şgrog*; ས་སྟོབས *sa-ştobş*; མཚན་མོ་བཤད *m̱tshan-mo ḇshaḏ* (*M̱ńon.*).

‡ ཀུ་མུད་གྲོགས *ku-mud grogs* = བསིལ་ཟེར *bsil-zer* or ཟླ་འོད *zla-hod* moonbeams (*Mñon.*).

‡ ཀུ་མུད་དགྲ *ku-mud dgra*, v. ཉི་མ *ñi-ma*, the sun (*Mñon.*).

‡ ཀུ་མུད་ཅན *ku-mud can*, v. ཀུ་མུད་ཚལ *ku-mud-tshal* (*Mñon.*).

‡ ཀུ་མུད་གཉེན *ku-mud-gñen* कुमुदबन्धु lit. the friend of the water-lily; the moon.

‡ ཀུ་མུད་ལྡན *ku-mud-ldan*, v. ཀུ་མུད་ཚལ *ku-mud tshal.*

‡ ཀུ་མུད་ལོ་མ *ku-mud lo-ma* = ཤིང་ཡོངས་འདུ་ས་བརྙོལ། a medicinal plant of the lily species (*Mñon.*).

‡ ཀུ་མུད་ཚལ *ku-mud-tshal* a cluster of water-lilies.

‡ ཀུ་ཛ *ku-dsa* कुज 1. a tree; lit. that which grows on the earth. 2. the planet Mars.

ཀུའི *Kuhi* a devil or demon in Chinese demonology. In Chinese *Kuei.*

ཀུའི་ཤིན *kuhi-çin* a class of evil spirits (*Grub.*). In Chinese *Kuei-shen*, "devils and gods."

ཀུའི་ཚང *kuhi-tsañ* a Chinese work on divination (*Grub.* ན *5*).

ཀུ་ཡ *ku-ya* sediment of urine from which Tibetan physicians diagnose disease (*Med.*).

‡ ཀུ་ར་ར *ku-ra-ra* कुरर = ཙ་ཀུ་ར་ར n. of a bird; an osprey (*Mñon.*).

‡ ཀུ་ར་བ་ཀ *ku-ra-ba-ka* कुरबक or कुरवक the crimson amaranth; a purple or yellow *Barleria*; the blossom of the amaranth or *Barleria.*

‡ ཀུ་རང་ག *ku-rañ-ga* कुरङ्ग the deer; also སྲོག་ཆགས *srog-chags* an insect (*K. d.* ཞ *462*).

‡ ཀུ་རུ *Ku-ru* कुरु a city in Ancient India near Delhi one *yojana* in area; also a province (*S. Lam. 20*).

‡ ཀུ་རུ་ཀུལ་ལེ *Ku-ru-kul-le* कुरुकुल्ला a female Buddhist deity associated with Kuvera, the god of wealth; is goddess of might and power; she is also called རིག་བྱེད་མ (*Vidyā*). The first sovereign Dalai Lama is said to have acquired great power by propitiating this deity.

‡ ཀུ་རུ་པིན་ད *ku-ru-pin-da* = ཤ་ཉེ *sha-ñe* 1. कुरुविन्द lead. 2. a fragrant grass, *Cyperus rotundus*; the bud of a flower. 3. a ruby; cinnabar.

‡ ཀུ་རུ་བན་ད *ku-ru ban-da*, v. མོན་ལུག *mon-lug*, the breed of sheep in the sub-Himālayan countries (*Mñon.*).

ཀུ་རེ *ku-re* or ཀུ་རེས *ku-res* क्रीड़ा, लीला, खेला, हास्य sport, diversion, jest, horse-play; ཀུ་རེ་བྱེད་པ to jest; ཀུ་རེའི་ཆེད for the purpose of amusement or fun; ཀུ་རེའི་རིམ་པས་མི་དགའ་བ། केलिक्रमेण अरतिः not liking, disgusted with, amusements.

‡ ཀུ་ལ་ཀཱ *Ku-la-kā* कुलका a *Srin-mo* (goblin) that lived only on lotus flowers and lotus-honey, and resided in the fabulous island of *Ramamo* (*K. d.* ར *280*).

‡ ཀུ་ལན་ཏ *ku-lan-ta* कुलान्त the country inhabited by an aboriginal race of people (*Duṣ-ye.*).

‡ ཀུ་ལཱ་ལ *Ku-lā-la* for ཀུ་ཎ་ལ *Ku-ṇa-la.*

ཀུ་ལུ་ཏ *Ku-lu-ta* a place situated in the south-east of Kashmir, now called Nyûn-ti by Tibetans, by Hindus Kulu (*S. Lam. 19*).

‡ ཀུ་ཤ *ku-ça* 1. कुश, दर्भ the sacred grass used in certain religious ceremonies both by Brahmans and Buddhists;

Poa cynosuroides, a grass with long stalks and numerous pointed leaves: ཀུ་ཤས་ཚེ་བསྲིང་ལུས་ཟུངས་རྒྱས་པར་བྱེད། the grass *kuça* ensures longevity and increases the strength of the body. 2. n. of a city (*K. du.* ཕ *152*).

Syn. ངན་སེལ *ñan-sel*; ས་གནས *sa-gnaṣ*, བདུད་འདུལ་གདན *ḇduḏ ẖdul gdan*; མཆོད་སྦྱིན་རྒྱན *m̱choḏ ṣbyin ṟgyan*; གཙང་བྱེད *gtsañ-byeḏ*; ཁྲུས་ཀྱི་རྩ *ḵhruṣ-kyi ṟtsa*; རྩ་མཆོག *ṟtsa-m̱chog*; རྩ་དབང *ṟtsa-ḏwañ* (*M̱ñon.*).

ཀུ་ཤའི་གྲོང་ཁྱེར *Ku-çaẖi groñ-khyer* कुशीनगरी (कुशिनारा) 1. Kus'ianagara, one of the thirty-six sacred places of the Buddhists, where Gautama Buddha is said to have breathed his last. 2. n. of Chakravartī Rāja (Supreme Ruler of the Universe); ཀུ་ཤ་ཆེན་པོ *Ku-ça chen-po* महाकुश n. of a Chakravartī Rāja.

ཀུ་ཤ་ན *ku-ça-na* n. of a flower; also n. p. མེ་ཏོག་ཀུ་ཤ་ན་བྱ་བ་སྲིན་པོའི་བུ་མོ་ཁྱེད་ཀྱིས་གང་ནས་བོན། whence did you bring that Srin-po's daughter called Kusana flower (*H̱brom. 121*).

‡ ཀུ་ཤ་བནྡྷ *ku-ça-ban-dha* कुशबन्ध a gem which is said to possess the property of curing infectious diseases and plague.

‡ ཀུ་ཤ་ལ *ku-ça-la*=དགེ་བ *ḏge-wa* कुशल piety, holiness.

‡ ཀུ་ཤ་ལི *Ku-ça-li*, also ཀུ་སཱ་ལི *ku-sā-li* कुसली, a Buddhist sage; the title of a Buddhist monk or priest who has acquired spiritual knowledge and is more devout than learned: སྤྱིར་པཎྜི་ཏ་དང་ཀུ་ཤ་ལི་བྱ་བ་ཕྱི་ནང་གཉིས་ཀ་ལ་ཡོད, པཎྜི་ཏ་བྱ་བ་ཕྱི་ནང་གི་ཤེས་བྱའི་གནས་ལ་མཁས་པ་ལ་ཟེར། ཀུ་ཤ་ལི་བྱ་བ་སྤྲོས་པ་ཐམས་ཅད་བཅད་ནས་ནང་ལ་མཆོག་ཏུ་གཞོལ་བ་ལ་ཟེར་བ་ཡིན་གསུང་། ཡི་གེ་ལ་ལར་ཀུ་སཱ་ལི་ཟེར་འདུག། (*Yig.*). Generally there are among both Brāhmans and Buddhists those called Paṇḍita and Kuçali. The title of *Paṇ-ḍi-ta* is applied to one who is versed in intellectual science. Those who are called *Ku-ça-li* have attained a high spiritual development by abstraction from material or intellectual enjoyments. In some works it is called *Ku-sā-li*.

ཀུ་ཤུ *ku-çu* a kind of lime; a kind of fruit; an apple (*Jä.*); ཀུ་ཤུ་ཤིང *ku-çu çiñ* an apple tree; ཀུ་ཤུ་འབྲས་བུས་རྒྱུ་ལོང་ཚོག་འཛུགས་གཟེར་བ་འཇོམས། the fruit of *Ku-çu* cures griping and acute pains in the intestines.

‡ ཀུ་སུ་ལུ *ku-su-lu* is a corrupt form of ཀུ་ཤ་ལི *Ku-ça-li*.

‡ ཀུ་ཤུའི་ཁམས *ku-çuẖi khamṣ* n. of a kind of blue flower, v. མཐིང *thiñ*.

Syn. དུས་ཀྱི་མེ་ཏོག *duṣ-kyi me-tog*; བྱ་ཁྱུང་རྡོ *bya-khyuñ ṟdo*; མེ་ཏོག་སྨིག་སྨན *me-tog ṣmig-ṣman*; མེ་ཏོག་ཟེ *me-tog ṣe*; གསལ་ལྡན *gsal-ḻdan* གསལ་བ་ཅན *gsal-wa-can* (*M̱ñon.*).

‡ ཀུ་ཤེ་ཤ་ཡ *ku-çe-ça-ya* कुशेशय a kind of lotus flower (*K. d.* ར *324*); a generic name for water-lily or lotus.

‡ ཀུ་ས་ར *Ku-sa-ra* कुसर an Indian paṇḍub who preached Buddhism in Tibet (*J. Zañ.*).

‡ ཀུ་ས་ལི་བྷ་དྲ *Ku-sa-li bhadra* कुसलीभद्र n. of an Indian Buddhist sage (*K. dun. 13*).

‡ ཀུ་སུ་མ *ku-su-ma* कुसुम 1. གུར་གུམ *gur-kum* saffron. 2. a flower (*S̱man. 428*).

‡ ཀུ་སུ་ལི *Ku-su-li* a Buddhist exorcist; a Naljor or Buddhist *yogi* who carries a small hand-drum (called *damaru* which is generally made of a human skull) and a thigh-bone trumpet in his hands, and professes power of exorcising evil spirits,

ཀུ་སུ་ལུའི་སྤྱོད་པ *Ku-su-luẖi şpyoḏ-pa* the practice of the *Shaman* or Buddhist exorcists; ཀུ་སུ་ལུའི་སྤྱོད་པ་མཛད་པའི་ཚེ། (*A. 26*) when practising the rites of a *Ku-su-lu* exorcist.

ཀུ་སུ་ལུ་པ *ku-su-lu-pa* is a word of *Tantrik* mysticism, its proper Tibetan equivalent being གཅོད་པ *gcoḏ-pa*, the art of exorcism. The mystic *Tantrik* rites of the *Avadhauts*, called *Avadhūtipa* in Tibet, exist in India.

ཀུ་སེ་རྫོང་ *Ku-se-ṟdsoń* n. of a fort and also that of a district in ཁམས *Khamş* (*S. kar.*).

ཀུ་བསྭོ *ku ḇswo* the shrill ejaculation *swo*, *swo*, &c., made at the time of sacrifice to the earthly gods, demi-gods and spirits by priests, &c., in Tibet: ལྷ་ཡི་དམག་ཚོགས་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པས་བསྐོར་ནས་ཀུ་བསྭོ་ཅེ the celestial troops in inconceivable numbers surrounding them gave vent to *ḇswo-ḇswo*.

‡ ཀུ་ཧུ *ku-hu* कुहु the cry of the Indian cuckoo; ཀུ་ཧུའི་མགྲིན་ལྡན कुहुकण्ठ the cuckoo, *i.e.*, the bird that cries '*koohoo*'; acc. to *Cs.* a kind of ring dove.

ཀུ་ཧྲང་ *ku-hrań* sheep and goats: གཤེན་པོ་རྣམས་ཀྱིས་རྒྱུ་འབྲས་ཀྱི་བོན་རྣམས་ཀུ་ཧྲང་དང་མ་ཧེ་དང་མཛོ་དྲེལ་རྔ་མོང་ལ་སོགས། (*G. Bon.*) among the followers of Shenrab the *Bon-po* of the *Ṟgyu* and *H̱braş-po* sects sacrifice sheep and goats, buffaloes, dzo, mules, camels, &c.

ཀུག *kug* crooked; a hook; གྲི་ཀུག *gri-kug* (the *kukri*), a curved knife; short sabre; ལྕགས་ཀུག *ḻcagş-kug* an iron hook; ཉ་ཀུག *ña-kug* a fish-hook.

ཀུག་ཀུག་བྱེད་པ *kug-kug byeḏ-pa* to bend, curve, clinch (a nail) (*Jä.*).

ཀུག་ཀུག *kug-kug* altogether crooked; ཀུག་པ་ཉིད *kug-pa-ñiḏ* crookedness (*Cs.*).

ཀུག་རྩེ *kug-ṟtse* cuckoo in *W* (*Jä.*).

ཀུང་ཀུ་ན *Kuń-ku-na* possibly the province of Konkan in Western India (*S. Lam. 33*).

‡ ཀུང་ཀུམ *kuń-kuma* कुङ्कुम saffron. Tibetan གུར་གུམ is evidently a corruption of the Sanskrt word.

‡ ཀུཉ་ཛ་ར *Kuñ-dsa-ra* कुञ्जर a fabulous silver mountain situated beyond the great sea and at a distance of 2,000 *yojana* to the south of *Ñima ḻdan*, where the sun never sets. It is full of precious stones, such as lapis lazuli, sapphire, &c., and on the sides of this mountain there grows a species of tree producing a race of men who live only one day; they are born at dawn, they begin to walk after daybreak, in the morning they are youths, towards evening they grow old, and at sunset they die (*K. d.* ར *276.*).

ཀུན *kun* परि, भा, निखिल, सर्वं all, entire, the whole; སྤུ་ཡི་ཁུང་བུ་ཀུན་ནས། from all pores of the hair; དེ་དག་ཀུན all those; གཞན་ཀུན all the others; ཀུན་ཐམས་ཅད all, every one included; ཀུན་གྱི་ཐོས་པ་ལ in the hearing of all; མེ་ཏོག་འདི་ཀུན་བཀྲམ་པར་བྱ all these flowers should be strewn about; ཀུན་གྱིས་མཐོང་བ seen by everybody; དུས་རྣམ་པ་ཀུན or རྣམ་པ་ཀུན time without interruption; at all times; colloq. ཀུན་ལ *kun-la* means "everywhere."

Syn. ཐམས་ཅད *thamş-caḏ* all; སྣ་ཚོགས *şna-tshogş* various kinds; མ་ལུས *ma-luş* without leaving anything behind; ཟད་པར *zaḏ-par* exhaustively; ལྷག་མེད *ḻhag-meḏ* without remainder: ལུས་མེད *luş-meḏ* nothing left (*M̱ñon.*).

ཀུན་དཀྱིལ *kun-ḏkyil*, same as ཀུན་གྱི་དཀྱིལ *kun-gyi ḏkyil*, in the midst of all; in the middle of all; at the centre.

ཀུན་དཀྲིས *kun-ḏkriş* (*kun-ṭi*) = ཉོན་མོངས *ñon-moñş* lit. that which binds all; misery, moral corruption, general corruptness, sin.

ཀུན་བཀྲམ *kun-ḇkram* (*kun-ṭam*) or ཀུན་ཏུ་བཀྲམ *kun-tu ḇkram* आकीर्ण strewn about, spread over.

ཀུན་སྐྱེ *kun-şkye*, same as ཀུན་ཏུ་སྐྱེ *kun-tu şkye* or ཀུན་ལ་སྐྱེ *kun-la-şkye* उपपत्ति, आसव, उद्भूत, अवरोह, grows everywhere: དབྱར་དུས་མེ་ཏོག་ཀུན་ཏུ་སྐྱེ flowers grow everywhere in summer time.

ཀུན་སྐྱེད་བྱེད *kun-şkyed-byed* = སྙིང་ *şñiñ* the heart, mind (*M̱ñon.*).

ཀུན་སྐྱོ་བ *kun-şkyo-wa* or ཀུན་ཏུ་སྐྱོ་བ *kun-tu şkyo-wa* संकोप, प्रहसन, आक्षेप, to become penitent; to thoroughly regret: སེམས་ནི་ཉིན་མཚན་ཀུན་ཏུ་སྐྱོ། his mind was filled with regret day and night.

ཀུན་སྐྱོད *kum-şkyoḏ* agitated, moved; agitation.

ཀུན་སྐྱོབ་གླིང་ *Kun-şkyob gliñ* n. of a monastery in Tibet.

ཀུན་ཁེབས *kun-khebş* आच्छादन, व्योमन् any cover; the all-encompassing cover, the sky.

ཀུན་ཁྱབ I: *kun-khyab* = ནམ་མཁའ *nam m̱khaẖ* आकाश, व्योमन् that which encompasses all things; the void space, the sky, the four quarters of heaven.

ཀུན་ཁྱབ II: = འཕྲོག་བྱེད *H̱phrog-byeḏ* हरि he that takes away misery; the all-pervading enemy; the snatcher; the lord of death.

ཀུན་འཁོར *kun-ẖkhor* v. ཀུན་བཟང་འཁོར་ལོ *kun-ḇzañ ẖkhor-lo*, a charm in the name of the Dhyani Buddha called Samanta Bhadra.

ཀུན་ཁྱབ་དཔལ་མོ *kun-kkyab ḏpal-mo* = ནམ་མཁའ *nam-m̱khaẖ* the sky; n. of a goddess (*Yig. k. 16*).

ཀུན་འཁྱམས *kun-ẖkhyamş* परिभ्रामक a wanderer; a beggar, a mendicant who goes to every door for alms.

ཀུན་མཁྱེན *Kun-m̱khyen* = ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ *thamş-caḏ m̱khyen-pa* सर्व्वज्ञ, वैद्य the All-knowing; the Physician; an epithet of Buddha and also of the highest order of *Bodhisattva.*

ཀུན་མཁྱེན་ཀུན་གཟིགས *kun-m̱khyen kun-g̱zigş* omniscient and all-seeing, referring to the attributes of a Buddha or *Bodhisattva.*

ཀུན་མཁྱེན་ཀློང་ཆེན *Kun-m̱khyen ḵloñ-chen* a religious teacher of the *Ṟñiñ-ma* School who founded a sect of his own called *Kun ḏgaẖ lugş.*

ཀུན་མཁྱེན་ཆོས་སྐུ་འོད་ཟེར *Kun-m̱khyen choş-şku ẖoḏ-zer* the Tibetan hierarch of *Sa-şkya*, who, at the request of *Khu-lugş*, the Chief of Horchen, first shaped the Mongolian alphabet.

ཀུན་མཁྱེན་ཉི་མའི་གཉེན *Kun-m̱khyen ñi-maẖi gñen* सर्व्वज्ञ सूर्य्यवंश an epithet of Gautama Buddha (*Yig. k. 83*).

ཀུན་མཁྱེན་དབྱིག་གཉེན *Kun-m̱khyen ḏḇyig-gñen* n. of a lama who was given the religious title of *Kun-m̱khyen*, the all-knowing.

ཀུན་འཁྲུགས *kun-khrugş* आकुल, वाप agitated; anxious: རྒྱ་མཚོའི་བ་ཀློང་ཀུན་འཁྲུགས། the waves of the sea were agitated.

ཀུན་འཁྲུལ *kun-ẖkhrul* परिभ्रम blunder; illusion; also adj. all-delusive; all-wandering.

ཀུན་གྱི་མཐའ *kun-gyi m̱thaẖ* the end or termination of all (merits): བསགས་པ་ཀུན་གྱི་མཐའ་ཟད་ཅིང་། བསླང་བའི་མཐའ་ནི་འགྱེལ་བར་འགྱུར། the end of accumulation is expenditure; the end of rising is fall (*K. d.* ལ *330*).

ཀུན་གྱི་གནས *kun-gyi-g̱naş* the basis or abode of all (miseries): ན་རྒ་འཆི་སོགས་སྡུག་བསྔལ་ཀུན་གྱི་གནས། the grounds of misery are disease, old age, and death (*K. d.* མ *333*).

ཀུན་གྱི་རྩ་བ *kun-gyi*, *ṟtsa-wa*, the root of everything; wisdom, divine knowledge. མཐོང་དང་མ་མཐོང་ཡོན་ཏན་འདི། ཀུན་གྱི་རྩ་བ་ཤེས་རབ་ཡིན། This seen or unseen talent has *Prajñā* (absolute knowledge) for its basis, *i.e.*, the root of all things is wisdom (*prajña*) (*Ç. gya.*).

ཀུན་གྱིས་བཀུར་བ *kun-gyiş ḇkur-wa* he who is respected by all; a learned man, v. མཁས་པ *m̱khaş-pa* (*M̱ñon.*).

ཀུན་གྱིས་ཕྱག་བྱས *kun-gyiş phyag-byaş* to whom all paid homage: འཇིག་རྟེན་ཀུན་གྱིས་ཕྱག་བྱས་ཤིང་། *ẖjig-ṟten kun-gyiş phyag-byaş çiñ*, to whom the world has bowed (*K. d.* ཞ *113*).

ཀུན་གྲུབ *kun-grub*=ཟླ་བ་དགུ་པ *zla-wa ḏgu-pa* or སྟོན་ཟླ་ཐ་ཆུང་ *şton-zla tha-chuñ* the month of October (*Ṟtsii.*).

ཀུན་གླིང་ *Kun-gliñ*, same as ཀུན་བདེ་གླིང་ *Kun-ḇde gliñ*, the place or grove of all happiness; one of the four royal monasteries of Lhasa, this one being situated in the western suburbs.

ཀུན་དགའ *kun-ḏgaẖ* **आनन्द, प्रमोद** amusement; great merriment or joy.

* ཀུན་དགའ་རྒྱལ་མཚན་དཔལ་བཟང་པོ *Kun-ḏgaẖṟgyal-m̱tshan-ḏpal-ḇzañpo* **आनन्दध्वज** the name of Saşkya Pandita (ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ).

ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ *Kun-ḏgaẖ şñiñ-po* n. of a celebrated lama of Tibet (*Loñ.* ཞ *12*).

ཀུན་དགའ་ནོར *Kun-ḏgaẖ Nor* a lake in Mongolia (*Loñ.* ཟ *21*); probably the Gonga-nor (Egg lake). In Mongol *nor* =a lake.

ཀུན་དགའ་བ་འཛིན་པ *kun-ḏgaẖ-wa ẖdsin-pa*=རིན་པོ་ཆེ *rin-po-che* n. of a precious article or gem (*K. d.* ར *294*).

ཀུན་དགའ་བོ *Kun-ḏgaẖ-ḇo* **आनन्द** the personal attendant and cousin of Buddha.

ཀུན་དགའ་འབར *Kun-ḏgaẖ-ẖbar* n. of the son of *Kun-ḏgaẖ şñiñ-po*, one of the chiefs of *Sa-şkya* who visited India to study Buddhism (*Loñ.* ཞ).

ཀུན་དགའ་འཛིན་པ *Kun-ḏgaẖ ẖdsin-pa* a mountain in Uttara Kuru, the fabulous continent of the north (*K. d.* ར *318*).

ཀུན་དགའ་གཞོན་ནུ *kun-ḏgaẖ gshon-nu*=ཧུ་སུ *hu-su* coriander (*Şman. 428*).

ཀུན་དགའ་ར་བ *kun-ḏgaẖ ra-wa*=གླིང་དགའ *gliñ-ḏgaẖ* **आराम** a grove; any pleasure-grove containing groups of trees, flower beds, artificial lakes, garden houses, shady walks, &c., often surrounded by a wall or fence.

ཀུན་དགའི་དབང་མོ *kun-ḏgaẖi ḏwan-mo* an address of courtesy for ལྷ་ལྕམ་གྱི་རིགས ladies of the class of Lhacham—her grace or ladyship: ཡིད་འཕྲོག་ཀུན་དགའི་དབང་མོ་མཆོག་གི་དྲུང་དུ། "at the (feet) of her charming ladyship" (*Yig. k. 49*).

ཀུན་མགྱོགས *kun-m̱gyogş* **आवेग** speed; also as adv. speedily, at full speed.

ཀུན་འགེབས *kun-ẖgebş*=ནམ་མཁའ *nam-m̱khaẖ* **परिवास** the sky; that which covers all; the all-covering.

ཀུན་འགོག *kun-ẖgog* that which hinders physical or moral growth.

ཀུན་འགྲོ I: *kun-ẖgro*, v. ནམ་མཁའ *nam-m̱khaẖ*, the sky (*M̱ñon.*).

ཀུན་འགྲོ II: snake, v. སྦྲུལ *şbrul* a serpent (*M̱ñon.*).

ཀུན་འགྲོ་འབད *kun-ẖgro ẖbaḏ* **आभोग** to be assiduous: ལས་བྱ་བ་ཀུན་ལམ་དུ་འགྲོ་བ་ལ་འབད assiduous in the manner of performance.

ཀུན་འགྲོའི་སྲོལ *kun-ẖgroẖi srol*=ལམ *lam* a road, passage (*M̱ñon.*).

ཀུན་ཅིངས *Kun-ciñş* **सन्तापित** 1. that pains, ties or entangles all at all times. 2. **अनङ्ग** the God of Love; also for ཀུན་ཏུ་ཅིངས *kun-tu ciñş*: ཉོན་མོངས་ཀྱི་ཞགས་པས་ཡིད་དུས་ཀུན་ཏུ་ཅིངས། by the fetters of misery the mind is always fastened down.

ཀུན་བཅོམ *Kun-b̲com* आहर, यम 1. vanquished; suppressed, fully put down. 2 the vanquisher or killer of all; the lord of death. 3. n. of a son of a Brahmaṇ of Ujjayani (*S. leg.*).

ཀུན་ཆུབ *kun-chub* ཤེས་རབ *çeş-rab* all-perfection; wisdom; divine knowledge (*K. d.* ཁ *26*); ཀུན་ཆུབ་པ अवगत he that has comprehended everything.

ཀུན་མཆོག་ལྡན *kun-m̲chog-l̲dan* or ནམ་ཀུན་མཆོག་ལྡན=དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ (*M̲ñon.*), श्रीकालचक्र, the *Tantrik* doctrine of Kālachakra.

ཀུན་འཇུག *kun-h̲jug* for ཀུན་དང་མཐུན་པར་འཇུག། करणं, संस्कर bringing together; putting in harmony with all.

ཀུན་འཇུག་ཕོ་ཉ *kun-h̲jug pho-ña* the messenger of harmony, that which harmonises or makes everything agreeable, hence=ཀ་ར *ka-ra*, sugar.

ཀུན་འཇོམས *Kun-h̲jomş* आखण्डल, आघातक 1. Indra, the subduer of all; that by which everything can be subdued or controlled. 2. *Yoga* or the contemplative concentration of the mind.

ཀུན་འཇོམས་མཆོག *kun-h̲jomş m̲chog* the chief all-subduing (elixir); དངུལ་ཆུས་བཅུད་ལེན་ནད་གདོན་ཀུན་འཇོམས་མཆོག། is an excellent preparation of mercury, which subdues all evil spirits and diseases.

*ཀུན་སྙིང་ *Kun-s̲ñiñ=Tāranātha.* (*Tā. 28.*)

ཀུན་ཏུ *kun-tu* unto all; in all; everywhere; in every direction: མེ་ཏོག་སྟེང་འོག་ཀུན་ཏུ་བཀྲམ། flowers were strewn everywhere, above and below: ཚོང་ཟོང་ཕྱི་ནང་ཀུན་ཏུ་བཀྲམ། articles of merchandise were spread in every place, inside and outside (the house). When used in reference to time, ཀུན་ཏུ *kun-tu* signifies: continually or perpetually; *duş kun-tu* same as དུས་རྒྱུན་དུ *duş r̲gyun-du* or དུས་རྟག་ཏུ, at all times, always.

ཀུན་ཏུ་བསྐྱེད *kun-tu b̲şkyed* producing every where, all-producing, *i.e.*, imagination: ཡོངས་སུ་རྟོགས་པས་ཀུན་ཏུ་བསྐྱེད། imagination is all-productive (*K. d.* ཁ *36*).

ཀུན་ཏུ་འཁྱམས *kun-tu h̲khyamş* wandering everywhere: སྲིད་པ་ཉམ་ངར་ཀུན་ཏུ་འཁྱམས། in the fearful world, *i.e.*, in the unhappy states of existence, he wanders about (*K. d* ཀ *169*).

ཀུན་ཏུ་འཁྲུགས *kun-tu h̲khrugş* signifies གཡོ་འགུལ་ཆེན་པོ་བྱུང་བ convulsed ; also convulsive, subject to agitation and shaking (*M̲ñon.*).

ཀུན་ཏུ་གས *kun-tu gaş*=སྤང་རྒྱན་མེ་ཏོག *şpañ-r̲gyan me-tog* or སྟོན་གྱི་མེ་ཏོག (autumn flower), lit. the fully developed or blown; n. of a species of daisy which blossoms in autumn (*M̲ñon.*).

ཀུན་ཏུ་གོ་བ *kun-tu go-wa* विश्रुत well-known; well-understood; celebrated.

ཀུན་ཏུ་དགའ་བར་གྱུར་བའི་གླིང་ *Kun-tu d̲gah̲-war gyur-wah̲i g̲liñ* a fabulous continent situated 5,000 *yojana* beyond the Western Ocean of (*Jambudvīpa*) India, where there are lions that fly in space: some of the wild animals of that continent are said to live a thousand years (*K. d.* ར *280*).

ཀུན་ཏུ་འགེངས་པ *kun-tu-h̲gcñş-pa* विश्वम्भर he that provides for the world, the All-Provider; Providence.

ཀུན་ཏུ་འགྱེད་པ *kun-tu h̲gyed̲-pa* सम्विभजति to be diffused; that which goes in every direction: སྤྲུལ་པ་དང་ཕོ་ཉ spiritual emanations; envoys: འོད་ཟེར་སོགས་ཀུན་ཏུ་འགྱེད rays of light went in every direction.

ཀུན་ཏུ་འགྲོ=ཀུན་ཏུ་རྒྱུ་བ *kun-tu r̲gyu-wa* आगम, आगमुक 1. lit. going everywhere. 2. as met. wind; a bird. 3. n. of a spirit.

ཀུན་ཏུ་རྒྱས་པར་བྱེད་པ *kun-tu ṟgyaş-par byeḏ-pa* परिष्कारयति to fully spread; to make plentiful everywhere; to make copious.

ཀུན་ཏུ་བསྒྲིབས *kun-tu ḇşgribş* eclipsed; darkness: ཉི་མ་དང་ཟླ་བའི་འོད་ཟེར་ཀུན་ཏུ་བསྒྲིབས་པའོ། the rays of the sun and moon were eclipsed.

ཀུན་ཏུ་བཅུག་པ *kun-tu-ḇcug-pa* or ཀུན་བཅུག་པ *kun-ḇcug-pa* to put in; to employ, engage: སྣོད་འདི་ཀུན་ཏུ་བཅུག། put this vessel (or pot) to all uses.

ཀུན་ཏུ་ཆགས་པ *kun-tu chagş-pa* सय, सक्त, विलग्न anxiety; yearning, clinging to: འདོད་ཡོན་ལ་སེམས་ཀུན་ཏུ་ཆགས། the mind remains attached to its crooked desires.

ཀུན་འཇུག་པ *kun-ẖjug-pa*=སྡུག་བསྔལ་བ *şdug-ḇşñal-wa* misery, sufferings.

ཀུན་ཏུ་འཇུག་པ་སྒྲོལ *kun-tu ẖjug-pa şgrol*=ལམ་བདེན་པ *lam-ḇden-pa* the truth about the way to *Nirvāṇa*, *i.e.*, out of misery.

ཀུན་ཏུ་འཇུག་བྱེད *kun-tu ẖjug byeḏ*=ཀུན་འབྱུང་བ *kun ẖbyuñ-wa* sin.

ཀུན་ཏུ་འཇུག་བྲལ *kun-tu ẖjug-bral* निरोध freedom from sin, or འགོག་པ *ẖgog-pa*, entire stoppage of suffering.

Note.—The above four expressions are used in the higher spiritual terminology relating to *Bodhisattva* (*K. ko.* ཀ *235*).

ཀུན་ཏུ་བསྟེན *kun-tu ḇşten*=དད་གུས་དང་ལྡན་པ *daḏ-guş dañ ḻdan-pa* faith and reverence; also possessed of faith, respect, etc.

Syn. གུས་པ *guş-pa*; གུས་ལྡན *guş-ḻdan*; གུས་པར་བྱེད *guş-par byeḏ*; མངོན་པར་ལྡང *m̱ñon-par ḻdañ*; གཅིག་ཏུ་སེམས *g̱cig-tu semş*; མོས་པ *moş-pa*; མོས་ལྡན *moş-ḻdan*; དད་ལྡན *daḏ-ḻdan*; དད་ཆགས་ཅན *dad-chagş-can*; དད་པ་ཅན *daḏ-pa-can*; ཕྱག་བྱེད་པ *phyag-byeḏ-pa*; ཞེ་ས་བྱེད *she-sa byeḏ* (*M̱ñon.*).

ཀུན་ཏུ་འཐོར *kun-tu ẖthor* अवकीर्ण strewn over, scattered, diffused, dispersed: མེ་ཏོག་ཕྱོགས་ཀུན་ཏུ་འཐོར། flowers were scattered over every place.

ཀུན་ཏུ་དོར *kun-tu dor* निरस्त perfect abandonment: ཉེས་པ་དུས་ཀུན་ཏུ་དོར། all faults should be entirely thrown out.

ཀུན་ཏུ་བདེ་བ *kun-tu ḇde-wa* समस्तसुख general happiness, prosperity; beatitude (*S̱pyoḏ*).

ཀུན་ཏུ་འདྲེས་པ *Kun-tu ẖdreş-pa* n. of a river in the fabulous continent of Godāniya (*K. d.* ར *331*).

ཀུན་ཏུ་གནས *kun-tu gnaş* स्थिति, वसति stability; the all-abiding residence, that which remains at all times or everywhere.

ཀུན་ཏུ་བརྡུང་བ *kun-tu ḇṟduñ-wa* the burning rays of the sun; extremely painful; all-piercing.

ཀུན་ཏུ་གནོད་པར་གྱུར་པ *kun-tu gnoḏ-par gyur-pa* समभिद् to do mischief everywhere.

ཀུན་ཏུ་སྣང་བ *kun-tu şnañ-wa* समन्ताभास 1. the sun; n. of a Buddha. 2. all-illumined, all-enlightened.

ཀུན་ཏུ་སྤྱད *kun-tu şpyaḏ* an usual duty, habitual work; as a vb. to practise: དགེ་བ་དུས་ཀུན་ཏུ་སྤྱད། practise righteousness or religious acts at all times.

ཀུན་ཏུ་སྤྱོད་པ *kun-tu şpyod-pa* free or unbridled behaviour: described as བྲམ་ཟེའི་སྤྱོད་ཚུལ the Brāhmaṇical conduct (*M̱ñon.*).

ཀུན་ཏུ་སྤྲས *kun-tu şpraş* आभूषायित dressed in every way; adorning the body with precious ornaments.

ཀུན་ཏུ་སྦྱོར་བ *kun-tu şbyor-wa*=ཐམས་ཅད་སྤངས་བ giving up everything (*M̱ñon.*).

ཀུན་ཏུ་མིག་ལྡན *kun-tu mig-ḻdan* (lit. with eyes everywhere), described as ནོར་བུའི་ལྗོན་ཤིང་, n. of a fabulous tree on which grow glittering gems; also a plant or tree in full bloom; འདི་ཡལ་ཆེར་ལྷ་དང་ལྷ་མ་ཡིན་གྱི་ཡུལ་དང་བྱང་སྒྲ་མི་

སྙན་གྱི་ཡུལ་ན་ཡོད་པ་ཡིན་ནོ། this (kind of tree) is generally to be found in the lands of gods, demi-gods, and in the continent of Uttara Kuru (*K. d.* ཉ *16*).

ཀུན་ཏུ་རྨོངས *kun-tu r̲moñs̲* the all-stunning, all-obscuring ; darkness of mind ; ignorance: ཀུན་ཏུ་རྨོངས་པའི་དགྲ་འཇོམས་མཚོན་ཆ་ཡི, ཐབས་ཚུལ་མན་ངག སྟོན་པའི་གྲོགས་ཀྱི་མཆོག། O, best of friends who guideth me in precepts, morals, resources, the weapons for vanquishing the all-obscuring enemy!

ཀུན་ཏུ་རྨོངས་བྱེད་ཀྱི་མདའ *kun-tu r̲moñs̲-byed-kyi m̲dah̲* सम्मोहन the all-stupefying fascination; n. of one of the arrows of Cupid.

ཀུན་ཏུ་འཛིན་མ *Kun-tu h̲dsin-ma* अवधारणी holding to all or everything; n. of a goddess.

ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ *Kun-tu b̲zañ-po* 1. समन्तभद्र lit. good to all and everywhere and at all times; n. of the first *Dhyāni Bodhisattva*, the equivalent of Samanta Bhadra; the *Khamuga-Sain* of the Mongols. 2. in the *R̲ñiñ-ma* sect, n. of the first or Ādi Buddha.

ཀུན་ཏུ་བཟང་མོ *Kun-tu b̲zañ-mo* समन्तभद्रा 1. is a female figured in conn ection with the foregoing *Bodhisattva*. 2. a kind of flower growing on the Sumeru Mountain (*K. my.* ཀ *20*).

ཀུན་ཏུ་གཟིགས *Kun-tu gzigs̲* he who sees all things and everywhere by his divine eye of knowledge; n. of a Buddha, also that of the *Bodhisattva* Avalokitesvara.

ཀུན་ཏུ་ཧུར་ཧུར *kun-tu h̲ur-h̲ur* संरवण a great noise or uproar heard everywhere; the rattling of thunder; also the noise of wind or rain.

ཀུན་ཏུ་འོ་མ *kun-tu h̲o-ma*=སི་ཛ་ཛུ *si-dsa-dsu* (*M̲ñon.*) n. of a tree with milky sap.

ཀུན་ཏུ་འོད *kun-tu h̲od* समन्तप्रभा fully enlightened; ས་བཅུ་གཅིག་པ *sa b̲cu-gcig-pa* the eleventh stage of *Bodhisattva* perfection.

ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་འཁྲུགས *kun-tu rab-tu h̲khrugs̲* lit. very much agitated; n. of the six descriptions of earthquake (*K. d.* མ *259*).

ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་འགུལ *kun-tu rab-tu h̲gul* lit. moving and shaking very greatly; n. of a form of earthquake.

ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་ཆེམ་ཆེམ *kun-tu rab-tu chem-chem* प्रगर्ज्जित् lit. roaring all about; n. of a kind of earthquake.

ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་ཧུར་ཧུར *kun-tu rab-tu h̲ur-h̲ur* loud and fearful rattling or roaring; n. of one of the six forms of earthquake in which sound comes out of the sea and the mountains.

ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་གཡོས *kun-tu rab-tu gyos̲* lit. everywhere all shaken very much; n. of universal earthquake in which the mountains and the oceans are moved profoundly.

ཀུན་ཏུ་རིག I: *kun-tu rig* आवेद=རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ་རིག་པ all-knowing; omniscient; n. of a deity.

ཀུན་ཏུ་རིག II:=ཤེས་རབ *çes̲-rab* wisdom (*K. d.* ཕ *26*).

ཀུན་ཏུ་གསལ *kun-tu gsal* आदीपक, आभा, आभास, the sky; clear inside and outside; very clear, lucid, illuminated.

ཀུན་ཏུ་གསུང་ *kun-tu gsuñ* a flower mentioned in the Kahgyur (*K. my.* ཀ *20*).

ཀུན་ཏུ་གསོ *kun-tu gso* to heal everyone or repair everything; the healer of all.

ཀུན་གཏུམ *kun-gtum* चण्डाल lit. very fierce; དམངས་རིགས *d̲mañs̲-rigs̲* n. of lowest caste in India.

ཀུན་བཏུས *kun-b̲tus̲* समुच्चय n. of a religious work which is full of extracts taken from different sacred books (*M̲ñon.*).

ཀུན་རྟོག *kun-r̲tog*, same as རྣམ་རྟོག *r̲nam-r̲tog* विकल्प, संकल्प, संस्कार, fancy, illusory associations.

ཀུན་བརྟགས *kun-b̲r̲tags* परिकल्पन ideas and associations.

ཀུན་བརྟགས་པའི་མཚན་ཉིད *kun-b̲r̲tagş-pah̲i m̲tshan ñiḑ* परिकल्पितलक्षणम् one of the three signs, characteristics or *lakṣaṇa*, v. མཚན་ཉིད *m̲tshan ñiḑ*.

ཀུན་བརྟན *kun-b̲rtan* अवहेला 1. support. 2. negligence.

ཀུན་བསྟེན *kun-b̲s̲ten* आराधना reliance; resignation; service or adoration.

ཀུན་མཐོང་གི་མཚོ *Kun m̲thoñ-gyi m̲tsho* a fabulous fresh-water lake in the land of the *Lha-ma-yin* or *Asura*, situated at the centre of their chief city Shubhra Mālikā. It is said to be five *yojana* on each side. When the *Lha* fight with the *Lha-ma-yin* the signs of victory or defeat are said to be reflected on its surface.

ཀུན་དང་འཁོན་པ *kun-dañ h̲khon-pa* quarrelling with all: ནག་པོའི་མཆུ་ཅན་ཀུན་དང་འཁོན་པར་བྱེད། a person whose lips are black quarrels with everybody (*Tan. d. 217*).

ཀུན་དང་མཐུན་པ *kun-dañ m̲thun-pa* = ཐམས་ཅད་དང་མཐུན་པ harmonious, concordant; agreeing or in harmony with all.

ཀུན་དོན *kun-don* सर्व्वार्थ the public weal, general interest, cause of all.

ཀུན་དྲིལ་བ *kun-dril-wa* = ཚང་མ་བསྡོམ་པ *tshañ-ma b̲şdom-pa* all taken together.

ཀུན་གདུང *kun-g̲duñ* आविद्ध, अनङ्ग that afflicts all; the all-burning one; Cupid.

ཀུན་བདག *Kun-b̲dag* विश्वपति, विश्वात्म the Lord of All. འཇིག་རྟེན་ཀུན་བདག the Soul of the World; the Supreme Lord of the World.

ཀུན་བརྡུང *kun-b̲r̲duñ* 1. an oppressor; a tyrant: སྐར་རྩིས་ཀྱི་སྐབས་སུ་སྦྱོར་བ་བཅུ་དྲུག་པ་ཀུན་བརྡུང 2. In astronomical calculations the sixteenth conjunction is called *Kun-b̲r̲duñ*.

ཀུན་འདར *kun-h̲dar* अवधूति the pulse that always beats = རྩ་དབུ་མ *r̲tsa ḏvu-ma* n. of the central artery.

ཀུན་འདྲེན *Kun-h̲dr̲en* the Supreme Leader; he who leads all into the way of deliverance; epithet of Buddha.

ཀུན་ནས *kun-naş*, same as ཀུན་ལས *kun-laş* समन्त or समन्ततः from every place or direction; round about; wholly, thoroughly: ཕྱོགས་མཚམས་ཀུན་ནས་ར་བས་བསྐོར། in every direction it was surrounded by railings; ཀུན་ནས་འདོད་པ། to wish from the bottom of the heart.

ཀུན་ནས་དཀྲིགས་པ *kun-naş ḏkrigş-pa* entirely darkened: ཆར་སྤྲིན་ཕྱོགས་ཀུན་ནས་དཀྲིགས rain-clouds have darkened all quarters.

ཀུན་ནས་སྐྱེ *kun-naş şkye* समन्तज, उत्पादन produced or grown everywhere (like grass).

ཀུན་ནས་འཁུམས *kun-naş h̲khumş* कुङ्कुम; = གུར་གུམ *gur-gum* saffron (*M̲ñon.*).

ཀུན་ནས་འགེགས *kun-naş h̲gegş* = བཙུན་མོའི་ཕོ་བྲང a residence that is closed on every side, a sanctum; residence of a queen; a convent (*M̲ñon.*).

Syn. འཁོར་བའི་ཁྱིམ *h̲khor-wah̲i khyim*; ས་སྤྱོད་མ་གནས *sa-şpyod-ma g̲naş*; སྲུང་མ་ཅན *sruñ-ma-can*; དག་པའི་མཐའ་ཅན *dag-pah̲i m̲thah̲-can*; གཙང་གནས *g̲tsañ-g̲naş*.

ཀུན་ནས་འགྲོ *kun-naş h̲gro* सङ्गति communion.

ཀུན་ནས་རྒོད *kun-naş r̲god* = བཞད་གད *b̲shad-gaḑ* to laugh out (*M̲ñon.*).

ཀུན་ནས་སྒོའི་ལེའུ་ཤེས་པའི་མདོ *Kun-naş şgoh̲i leh̲u sheş-pah̲i m̲do* समन्तद्वारपरिच्छेदो नाम सूत्रम् the "*Sûtra* on the door or entrance from all quarters," *i.e.*, of free entrance (*K. ko.* ཁ *287*).

ཀུན་ནས་སྒྲིབ་པར་བྱེད *kun-naş şgrib-par byeḑ* आच्छादयति to over-shadow all round, to put into shade in all directions.

ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ *kun-naş ñon-moñş-pa* संक्लिष्ट made very miserable; pained, distressed; ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་མེད་པ། entirely free from misery (*Ḫbum.* ཀ *239*).

ཀུན་ནས་སྙེམས *kun-naş şñemş* आस्कन्दन, अवलिप्त very haughty; arrogant.

ཀུན་ནས་བཏགས་པ *kun-naş ḇtagş-pa* उपहित, संस्यूत fastened or tied up on all sides.

ཀུན་ནས་བཏུས་པ *kun-naş ḇtuş-pa* संयुज, समुच्चय collected from everywhere; extracted or taken from every work.

ཀུན་ནས་འདུད་པ *kun-naş ḫduḏ-pa* आनम्य venerated by everybody or everywhere: ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་ཀུན་ནས་འདུད་པ། to reverence in every manner with body, speech, and heart.

ཀུན་ནས་ལྡང་བ *kuñ-naş ḻdañ-wa* पर्य्युपस्थान, समुत्थान raised from every place; set up well; got-up: ཕྱོགས་ཀུན་ནས་དགྲ་ལྡང་བར་བྱེད། the enemies rose up in all directions.

ཀུན་ནས་སྡུད་པ *kun-naş şduḏ-pa* समाहार collected from every place; brought together from every place.

* ཀུན་ནས་སྣང་བ *kun-naş şnañ-wa* = རྒྱལ་བ *ṟgyal-wa* the all-illuminator (*Schr.*).

ཀུན་ནས་འཕགས་པ *kun-naş ḫphagş-pa* समुद्गत sprung from everywhere.

ཀུན་ནས་བྲིས *kun-naş briş* चित्र, उल्लिखित perfectly painted, described, delineated, referred to.

ཀུན་ནས་བླངས *kun-naş ḇlañş* taken from every place.

ཀུན་ནས་འབར *kun-naş ḫbar* सन्तापक, सन्तापित inflamed; ablaze: མེ་ཕྱོགས་ཀུན་ནས་འབར་བ fire broke out in every direction.

ཀུན་ནས་སྦྱོར་བ *kun-naş şbyor-wa* संयोजन to combine; combination; སྨན་ཀུན་ནས་སྦྱོར་བ to compound or mix up medicines.

ཀུན་ནས་བརྩེགས་པ *kun-naş ḇṟtsegş-pa* अनकुटित built up everywhere; piled up; erected.

ཀུན་ནས་མཛེས *kun-naş m̱dseş* illuminated; very beautiful: ཟླ་བའི་མཚན་ཉིད་ཀུན་ནས་མཛེས། the signs or charms of the moon are exquisitely fine; མེ་ཏོག་གི་ཚོགས་ཀྱིས་ཀུན་ནས་མཛེས་ཤིང་ཉམས་དགའ་བ། (the garden) from its collection of flowers was lovely and pleasant (*M̱ñon.*).

ཀུན་ནས་བཟང་ *kun-naş ḇzañ* गम्भारि, गम्भारिका = དཔལ་གྱི་ལོ་མ *ḏpal-gyi lo-ma* n. of a tree the leaves of which are sweet.

Syn. ལོ་མ་མངར *lo-ma m̱ñar*; ལོ་མ་བཟང *lo-ma ḇzañ* (*M̱ñon.*).

ཀུན་ནས་བཟོད་པ *kun-nas ḇzod-pa* all-forgiving; very patient (*K. d.* ར *68*).

ཀུན་ནས་ཡོངས་སུ་བསྐོར་བ *kun-naş yoñs-su ḇşkor-wa* entirely besieged, shut up entirely, surrounded on all sides.

ཀུན་ནས་གཡེངས *kun-naş g̱yeñş* समुद्धत, समन्तपरिच्छिन्न thoroughly; very excited: སེམས་ཀུན་ནས་གཡེངས་པ། the mind agitated (not being fixed on any subject).

ཀུན་སྣང་འབར་བ *kun-şnañ ḫbar-wa* = ཉི་མའི་འོད་ཟེར *ñi-maḫi ḫod-zer* all-illuminating rays; the rays of the sun (*M̱ñon.*).

ཀུན་སྤངས *kun-şpañş* सर्व्वत्यागी; བྱ་བཏང་ *bya ḇtañ* all-abstracted: अवधुर्; འཇིག་རྟེན་གྱི་བྱ་བ་ཀུན་སྤངས་པ། one who has left off all the concerns of this world; he who has renounced all worldly matters, acts and concerns; an epithet of Buddha.

ཀུན་སྤངས་ཆེན་པོ *kun-şpañş chen-po* = སྒོམ་ཆེན the all-renouncer; an ascetic; a hermit: ཚེ་གཅིག་སངས་རྒྱས་སྒྲུབ་པའི་ཀུན་སྤངས་ཆེན་པོའི་ཞབས་དྲུང་དུ before the feet of the Arch Renouncer who in one life has attained to Buddhahood.

ཀུན་སྤྱད *kun-şpyaḏ* 1. समुदाचार, धर्म्म, समय that which is to be practised at all times. 2. customary or habitual work; habit.

ཀུན་སྤྱོད་ངན་པ *kun-s̱pyoḏ ńan-pa* कृष्णब्राह्मण a black or fallen Brāhman; bad habits, vicious acts or professions.

ཀུན་སྤྱོད་མཚུངས་མ *kun-s̱pyod m̱tshuńs̱-ma*= གྲོགས་མོ *grogs̱-ma* a sweetheart, mistress (*M̱ńon.*).

ཀུན་ཕན་བདུད་རྩི་དབང་པོ *kun-phan ḇduḏ-ṟtsi ḏwań-po*= ཟླ་བ *zla-wa* the moon (*Yig. k. 16*).

ཀུན་བོར *kun-bor* all-renouncer: གཉེན་དང་ནོར་རྫས་ཡུལ་འཁོར་ཀུན་བོར། he cast off relations, wealth, properties, realm and all (*K. d.* མ *333*).

ཀུན་བྱེད་རྒྱལ་པོ *kun-byeḏ ṟgyal-po* 1. སྔོ་སྨན་སྤང་རྩི *s̱ńo s̱man s̱pań-ṟtsi* a medicinal vegetable growing in the grass in Tibet. 2. in the terminology of the Nying-ma sect, the སེམས (mind) is called *kun-byeḏ ṟgyalpo*, the chief agent, the prince of all doings.

ཀུན་འབྱུང་ *kun-ẖbyuń*= ཉོན་མོངས समुदय all-growing; misery; sin.

ཀུན་སྦྱོར *kun-s̱byor* libertinism (see ཀུན་ཏུ་རུ *kun-tu-ru*).

ཀུན་མོས་དྲི་བཟང་བཞོན་པ་ཅན *kun-mos̱ dṟi-ḇzań ḇshon-pa-can*= དྲི་ཞིམ་པོ *dri-shim-po* sweet perfume.

Syn. འདོད་པའི་དྲི *ẖdoḏ-paẖi-dṟi*; སྣ་ཚིམ་བྱེད *s̱na-tshim-byeḏ*; ངད་བཟང *ńaḏ-ḇzań*; རིང་དུ་ཁྱབ *riń-du khyab*; ལེགས་པར་ཐུལ *legs̱-par thul* (*M̱ńon.*).

ཀུན་རྨོངས *kun-ṟmońs̱* सम्भ्रम error; the all-blundering (*A. K. 72*).

ཀུན་འཛིན *kun-ẖdsin* सम्वर, सन्धा the all-containing; that which holds everything in itself.

ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ *kun-ṟdsob ḇden-pa* संवृतिसत्य conditional or dependent truth; acc. to *Was.* subjective truth.

ཀུན་གཞི *kun-g̱shi*= སེམས་ཉིད *sems̱-ñiḏ* आलय basis; the mind (*M̱ńon.*); ཀུན་གཞི་རྣམ་པར་ཤེས་པ आलयविज्ञान= अहमास्पद ज्ञान consciousness of self; literally the primary cause of all things, the basis of all; the soul, spirit: རྣམ་པར་ཤེས་པ། དགེ་མི་དགེ་འཁོར་འདས་ཆོས་འབྱུང་བའི་གཞི་ཡིན་པའི་ཕྱིར "*gshi* is a philosophical term for *vijñāna*, soul, which is considered to be the basis of virtue, sin, worldly or spiritual existence, &c."

ཀུན་ཟ་མེ་ཏོག *kun-za me-tog*= སྤྱི་ཤུར་ཤིང་གི་མེ་ཏོག flower of the plant called *S̱pyi-shur*, which gives blue tint to water (*M̱ńon.*).

ཀུན་གཟིགས *kun-g̱zigs̱*= ཀུན་ལ་བལྟ་མཁན who sees all; the All-seeing One; that is cognizant of all (*Loń.* ༢ *15*).

ཀུན་བཟང་ *Kun-ḇzań* समन्तभद्र the all-good; epithet of Buddha; a *Bon* sage and teacher.

ཀུན་བཟང་འཁོར་ལོ *Kun-ḇzań ẖkhor-lo* a metrical arrangement in several squares resembling a chess-board and sometimes forming an acrostic.

ཀུན་བཟང་གླིང་ *Kun-ḇzań gliń* n. of a place of pilgrimage in Tibet (*Deb.* ག *43*).

ཀུན་བཟང་རྣམ་གསུམ *Kun-ḇzań ṟnam-g̱sum* the three good ones; the Supreme Deity of the *Bon* religion in Tibet who is explained as having three manifestations: (1) བདག་མེད་ཀུན་བཟང་ निरात्मक समन्तभद्र the impersonal God or Supreme Being, ཡེ་གྲོལ་ཡེ་སངས་རྒྱས་པ།, who from eternity has been free and all-perfect; (2) བདག་ཡོད་ཀུན་བཟང་། the personal God སེམས་ཉིད་ཀྱི་གནས་ལུགས་སོ། as manifest in the form of a sentient being (like Shenrab); (3) རྟེན་དུ་ཚོགས་པའི་ཀུན་བཟང་། the deity represented in symbol, *i.e.*, form; རིས་སུ་བྲིས་དང་འབུར་དུ་བརྡོད་ལུགས་སུ་བླུག་པ། representations in painting, figures in relief or casts.

ཀུན་བཟོད་ *kun-ḇzoḏ*= ས་གཞི *sa-g̱shi* सर्वंसहा the all-enduring; a figurative name for the earth.

ཀུན་ཆོས་གཙང་བ *Kun-chos̱ g̱tsañ-wa* a Buddhist sect with a few monasteries bordering on Yunnan.

ཀུན་རིག *Kun-rig* सर्व्वविद् all-knowing; n. of a god; a learned man.

Syn. མཁས་པ *m̱khas̱-pa*; ཀུན་ཤེས *kun-çes̱*; ཀུན་གྱིས་བཀུར་བ *kun-gyi ḇkur-wa* (*Mñon.*).

ཀུན་ལ *kun-la* सर्व्वत्र to every one, to all; to everywhere.

ཀུན་ལ་བཀྲ་ཤིས་དབང་ལྡན་མ *kun-la ḇkra-çis̱ ḏwañ-ḻdan-ma* she who gives blessings to all: དབང་ཕྱུག་གི་བཙུན་མོ་ཨུ་མའི་མིང་ a name of the goddess Umā, the wife of Mahes'wara (*M̱ñon.*).

ཀུན་ལ་ཁྱབ་བྱེད་སེར་པོ *kun-la khyab-byeḏ ser-po* गोरोचना = གི་ཝང *ghi-wañ* (*S̱man. 107*) a bright yellow pigment prepared from the urine or bile of a cow, or vomited in the shape of scidulæ by that animal; bezoar stone.

ཀུན་ལ་འཇུག *kun-la ḥjug* efficient; able to enter into anything: རིག་པ་སྦྱང་བས་རྩོམ་པ་ཀུན་ལ་འཇུག། the intellect being cultured becomes efficient in composing.

ཀུན་ལ་བདེ *kun-la ḇde* happiness to all.

ཀུན་ལ་ཕན *kun-la phan* useful or good to all.

ཀུན་ལ་འཕྲོད *kun-la ḥphroḏ* beneficial; agreeable to all: བ་མར་མར་གྱི་མཆོག་ཡིན་ཀུན་ལ་འཕྲོད། "cow butter being the best of butter is agreeable to all."

ཀུན་ལ་བཙེས་པ *kun-la ḇtses̱-pa* injuring all, all-hurting, hurtful, obnoxious.

ཀུན་ལ་རེག *kun-la reg* उपस्पर्श meddling, meddlesome, touching everything.

ཀུན་ལས *kun-las̱* = ཀུན་ནས *kun-nas̱* सर्व्वतः from every place or thing; from all; than all.

ཀུན་ལས་བཏུས་པ *kun-las̱ ḇtus̱-pa* समद्धृत, समुच्चय selected or compiled from every book; n. of a book.

ཀུན་ཤེས་པ *kun çes̱-pa* सर्व्वज्ञ all-knowing; knowing all, omniscient.

ཀུན་ཤེས་པའི་སོ་གམ་པ *kun çes̱-paḥi ço-gam-pa* a religious man who, being under moral discipline, has reduced his desires and requirements; lit. "an all-knowing tax-gatherer."

ཀུན་བཤད་པ *kun ḇçaḏ-pa* स्वाख्यात well explained; preaching all the religions, one that preaches everywhere.

ཀུན་སེམས *kun-sems̱* संविद् to be conscious or cognizant of all things; to think at all times.

ཀུན་སློང *kun-s̱loñ* समुत्पाद, समुत्थान a general rising; rising from every direction or place; = སེམས་བསྐྱེད *sems̱-ḇs̱kyeḏ* चित्तोत्पाद conception; idea; the notion of a thing; a thought; དགེ་མི་དགེ་ཀུན་སློང་པའི་སེམས the mind which gives rise to thoughts of sins or merits, virtue or vice.

ཀུན་སློང་ཆེན་པོ *kun-s̱loñ chen-po* comprises the three ཆགས་སྡང་རྨོངས *chags̱-s̱dañ-ṟmoñs̱*, lust, anger and ignorance.

ཀུན་གསོད *kun-g̱soḏ* आवध all-killing, that which kills everybody or thing; the lord of death.

ཀུན་གསལ *kun-g̱sal* = ནམ་མཁའ *nam-m̱khaḥ* 1. the sky; that is fully clear, illuminated. 2. = ཉི་མ *ñi-ma*, the sun, the all-clearer.

‡ ཀུན་ཏ *kun-ta* कुत: from where? one from an unknown place; also interrogatively, come from where? It is used in mystic language (*K. g.* ཁ *26*).

ཀུན་ཏུ་རུ *kun-tu-ru* the union of the two sexes, copulation (used only in mystic language) (*K. g.* ག *216*).

‡ ཀུན་ཐི་ར *kun-thi-ra* कुन्थिर n. of a bird: ཀུན་ཐི་ར་ལས་བྱས་པའི་བྱིའུའི་ནང་དུ་བྱུང་བ་བཙུག་ན་ནམ་མཁའ་ལ་འགྲོ་བར་བྱེད་དོ (*K. g.* ཙ *58*).

ཀུན་ད *kun-da* भ्रम 1. mistake, blunder, illusion (*Lex.*). 2. विभ्रमिका, कुन्द the blue jessamine, *Jasminum multiflorum* or *pubescens*.

Syn. ཆུ་སྐྱེས *chu-skyes*; དགུན་ཟླ་ཐ་ཆུང་སྐྱེས *dgun-zla tha-chuñ skyes*; འདབ་མོའི་མཛོད *hdab moḫi mdsod* (*Mñon.*).

ཀུན་ད་བྱང་སེམས *kun-da byañ-sems*=དངུལ་ཆུ *dñul-chu* quicksilver (*Sman. 79*).

ཀུན་དུ་རུ *kun-du-ru* सुकुन्द, कुन्द sweet-smelling tree; a kind of incense; the resin of *Boswellia thurifera*; gum olibanum (*M. Wills.*).

Syn. སྐྱོང་བྱེད་པ *skyoñ-byed-pa*; མུ་ཀུན་ད *mu-kun-da*; ཀུན་དུ *kun-du* (*Mñon.*).

ཀུན་དུ་ལ *kun-du-la*=ཞིམ་བུ *shim-bu* a cat (*Mñon.*).

ཀུན་དོང *kun-doñ* पलाण्डु onion.

ཀུམ་པ *kum-pa* crooked; shrivelled; ཀུམ་པ་ཉིད *kum-pa-ñid* contraction; ཀུམ་ཀུམ *kum-kum* very contracted.

ཀུམ་པོ *kum-po* cringing; one in a contracted posture; ཀུམ་པོར *kum-por* cringingly; contractedly.

ཀུམ་བྷ *kum-bha* कुम्भ = བུམ་པ *bum-pa* gen. an earthen jar; a vessel for water.

ཀུམ་བི་ར *kum-bi-ra* कुम्भीर n. of a srin-po (demi-god or demon).

ཀུར་ཏི *kur-ti* to hasten; ཀུར་ཏི་ལངས་འགྲོ *kur-ti lañs-hgro* to start or go off on any business; (in colloq. language) to start on an errand or mission early in the morning without having even a cup of tea.

ཀུལ་ཀར *Kul-kar*, also ཀུལ་དཀར *kul-dkar*, n. of a place in Tsang; a kind of shield manufactured in *Kul-kar*: ཀུལ་ཀར་ཕུབ་རྣམས་རྒྱུ་ཡི་ཁྱད་དུ་འཕགས the shield manufactured at *Kul-kar* is of superior quality (on account of its superior metal); ཀུལ་དཀར་ཕུབ་ནི་རབ་ལ་ཞོ་ལྔ་སྟེ as to the *Kul-dkar* shield it costs five *sho* for the best.

ཀེ *ke* numeral for 91; *ke-pa* the 91st (volume).

ཀེ་ཀ *ke-ka* in the dialect of *Hphan-yul* for སྐྱ་ཀ *skya-ka*, a magpie.

‡ **ཀེ་ཀཱ་པི་ནོ** *Ke-kā-pi-no* केकापिन a country west of Jambudvīpa of romantic scenery, said to be filled with gardens, dales, fountains, cascades, etc., and intersected with streams, and inhabited by a race of very handsome men who eat red rice (*K. d.* ར *179*).

ཀེ་ཀིའི་སྒྲ *ke-kiḫi-sgra* the cry of the peacock (*Schtr.*).

‡ **ཀེ་ཀེ་རུ** *ke-ke-ru* कक्कतर or कर्केतन a white precious stone.

ཀེ་རྒྱུང *ke-rgyuñ* a charm of the *Bon* deity called *Çen-sras mi mgon rgyal-po*: ཀེ་རྒྱུང་ང་ནི་རྡོ་ཕར་ཞི་ཕྲ་པ་ཏ། ཀེ་རྒྱུང་སད་དོ་ཕར་བཞི་ཕྲ་པ་ཏ (*D. R.*).

‡ **ཀེ་ཏ་ཀ** *ke-ta-ka* from केतक 1. a gem which has the property of purifying water; its Tibetan name is དྭངས་བྱེད or སྦྱང་བྱེད, the purifier. 2. a great mountain situated north of the great forest plain beyond the north bank of the river Sita. Its peaks are described as very grand in appearance. It contains mines of gold and silver, and round its peaks are four fabulous lakes which at all seasons remain filled with lotuses and lilies. The ruler of this country in ancient times was *Vaiçravana*, whose army consisted of amazons of great beauty and valour (*S. Lam.*).

‡ **ཀེ་ཏ་ར** *Ke-ta-ra* a mountain, probably Kedara (केदार); part of the Himalaya (*Jä.*).

‡ **ཀེ་ཏུ** *Ke-tu* 1. a fabulous planet in Brāhmaincal as well as in Tibetan astrology. In Tibet the name *Ke-tu* is generally applied to comets, called also དུ་བ་མཇུག་རིང (lit. the long smoke-tailed). 2. a fiery meteor; a shooting star; the descending node. 3. n. of a demon.

ཀེ་ནའི་བུ *Ke-neẖi-bu* n. of a sage of the time of Gautama the Buddha (*K. du.* ཀ *54*).

ཀེ་བྱེད *Ke-byeḏ* Kārtika, the god of war (*Schtr.*).

ཀེ་རྩེ་བ *Ke-ṟtse-wa* n. of a *Bon* teacher: བོན་པོ་ལ་ཀེ་རྩེ་བ་གདན་དྲངས (*Deb.* ཀ *6*) the *Bonpo* priests invited *Ke-ṟtse.*

ཀེ་ཚེགས *Ke-tshegs̱* a *Nāga*; the quarter where it resides during a certain astrological period is considered inauspicious.

ཀེའུ *Keẖu* 1. a tribe in Tibet (*Vai. kar. 160*). 2. गटस्नक in classical Tibetan a kind of garlic. 3. a cavern, den, hollow place (*Cs.*).

ཀེའུ་རྩེ *Keẖu-ṟtse*, also ཀེ་རྩེ *ke-ṟtse*, a jacket made in the Chinese fashion; in Chinese *kwa-tzu.*

ཀེའུ་ཚང *Keẖu-tshañ* (in Chinese *K'u-ts'ang*, "a treasury; a store-house") n. of a sacred rock-cavern.

ཀེའུ་རི *Keẖu-ri* n. of a female deity of fearful mien.

ཀེའུ་ལི *Keẖu-li* the Tibetan and Mongolian name for Corea. In Chinese Kaoli.

ཀེའུ་ལེ *keẖu-le* ཀེའུ་ལེའི་རྒྱ customary seal (*Jä.*).

ཀེའུ་ཤ་ཡ *keẖu-ça-ya* (from *kaṣāya*) celestial robes; robes worn by the gods (*K. my.* ཀ *7*).

ཀེ་ཡ *ke-ya* wickedness: ངན་སེམས་ཀྱི་ཀེ་ཡ་ནག་པོའི་རྩ་བ་འཐོན་པས the root of wickedness of a bad heart (*i.e.*, envy) having sprung forth (*J. Zañ.*).

‡ **ཀེ་ཡུ་ར་ཀ** *Ke-yu-ra-ka* केयूरक 1. a kind of grass used in ancient times in making garments for a *Bhikṣu* (*K. du.* པ *388*). 2. n. of a *Gandharva.*

ཀེ་རུ *Ke-ru* 1. n. of a place and monastery in the district of H̱on in Yar-lung (*J.Zañ. 217*). 2. སྲན་མ *sran-ma* a species of peas: ཆུ་གཏོར་བཏང་ནས་ཁྱིམ་དུ་ཁྲིད་ནས་སྲན་མ་ཀེ་རུའི་ཚོད་མ་ཕོར་གང་དྲངས། after casting water in oblation, he conducted (him) inside the house and served him with a cupful of pea-soup (*Deb.* ཀ *35*).

ཀེ་རེ *Ke-re*, v. ཀྱེ་རི *kye-ri.*

ཀེ་ལ *Ke-la* རིགས་རུས་ཞིག་གི་མིང་། n. of a tribal clan (*Yig.*).

ཀེ་ལ་ཀ *ke-la-ka*=སྒ་སྐྱ *s̱ga-s̱kya* ginger (*S̱man. 267*).

‡ **ཀེ་ལ་ཤ** *ke-la-ça*=ཀཻ་ལ་ཤ *kai-la-ça* རིའི་རྒྱལ་པོ་ཏི་སེ། कैलास the king of mountains *i.e.*, Kailasa in the Himalayas.

ཀེ་ལན *Ke-lan*, prob. corruption of དགེ་ལྡན, follower of Tsongkhapa (*Huc*, vol. II).

ཀེ་ལེ *Ke-le* n. of a fabulous place or country: ཀེ་ལེ་མི་ཤ་ཟན་གྱི་ཡུལ the country of cannibals, Ke-le (*D. R.*).

ཀེ་ཤ *ke-ça* केश hair; mane; ཡི་གེ་ཀེ་ཤ་ཅན letters which are surmounted with double *e* ͡ sign called *ẖgreñ-bu* or *o* sign called *naro*. Signs for long accentuation are also called *ke-ça*.

* ཀེ་ཤ་ར *ke-ça-ra* केशर mane (*Schr.*).

‡ **ཀེ་ཤུ་ཀ** *Ke-çu-ka* a plant, perhaps *Arum colocasia*, with edible roots; also किंशुक, v. ཀིང་ཤུ་ཀ *Kiñ-çu-ka* (*Ḫbum.* ཀ *17*).

‡ **ཀེ་ས་ར** *Ke-sa-ra* केशर 1. the hair; the mane of the lion. 2. the hairy filament of the lotus; a celestial flower; saffron.

ཀེག *keg*=བར་ཆད *bar-chaḏ* danger; accident, v. ཀག *kag*.

ཀེག་མ *Keg-ma*=ཀག་མ *kag-ma* (*Lex.*).

ཀེང་རུས *Keñ-ruş* कङ्काल skeleton.

‡ **ཀེང་ཤུ་ཀ** *Ken-çu-ka* an evergreen tree, *i.e.*, of the colour of the parrot (*Ñag. 3*). This is evidently a corruption of किंशुक.

ཀེར་ཀོ *Ker-ko* a cymbal; a musical instrument: ཅང་ཏེའུ་དང་ཀེར་ཀོ་དང་གླིང་བུ་དང་ (carrying with him) a hand-drum, a cymbal, a pipe (flute) (*K. g.* ང *2*).

ཀེར་གྱིས *ker-gyiş* suddenly (*Sch.*).

ཀེར་བ *Ker-wa* to raise; to lift up; གནམ་ལ་མཛུབ་མོ་ཀེར་བ། to point the fingers towards heaven.

ཀེར་ལངས *ker-lañş* समुत्थित suddenly stood up: ཀེར་ལངས་ནས། "suddenly standing erect and still (like a tree") (*Ñag. 3*).

ཀེར་ལེབ་སྒུར *ker leb şgur* metaph. for horse, sheep and yak: ཀེར་ལེབ་སྒུར་གསུམ་གྱི་ནང་ནས་ཀེར་སྒུར་གྱི་འབབ། the tax (in kind, *i.e.*, one in a hundred) on horse and yak from among the three kinds of cattle (*Ṟtsii.*).

ཀེལ་མག *Kel-mag* possibly indicates the *Kalmuk* Tartars.

‡ **ཀཻ་ཏ་ཀ** *Kai-ta-ka* n. of a mythological demon.

ཀཻ་ནེ་ཡ *Kai ne-ya* कैणेय a rishi or sage; also patronymic of Rāvana (*K. d.* ཕ *186*).

ཀཻ་ལ་ཤ *Kai-la-ça* कैलास = རི་བོ་གངས་ཅན *Ri-wo gañş-can* the huge snowy mountain on the north shore of the Manasarowara lake called Gang Ti-se by the Tibetans and Kailāsa by the Indians.

ཀོ I: *ko* num. 121; ཀོ་པ *ko-pa* the volume marked with the letter ཀོ *ko*, or the 121st volume.

ཀོ II: ནི an expletive meaning: same, the same, very; as in འདི་ཀོ *ẖdi-ko*, the same; as འདི་ནི *ẖdi-ni*, this very: རྣམ་བཞག་འདི་ཀོ་ཅེས་པར། "these same classifications": དེ་ཀོ *de-ko*=དེ་ནི *de-ni* that very.

ཀོ III: all, whole; quite, entirely, altogether (*Schtr.*).

ཀོ་བ *ko-wa* 1. hide, leather—that derived from yaks, buffaloes and horses as distinguished from *pagş-pa* the skins of sheep, goats, foxes, &c. 2. colloq. for *ko-gru* a hide-boat.

ཀོ་ཁུག *ko-khug* a leather purse; a little leathern money-bag.

ཀོ་ཁྲོལ *ko-khroḻ* (*ko-ṭhoḻ*) a sieve made of hide-strips or strings to clean peas, barley grain, &c., of gravel, &c.: ཀོ་བའི་ཁྲོལ་མ་སྲན་ནས་ཚགས་པ་ལ། (*Ṟtsii.*) for a hide-sieve for sifting peas and barley (*i.e.*, price for).

ཀོ་གྲུ *ko-gru* (*ko-ḍu*) a hide-boat a boat made of the entire hide of a *yak*; a skin coracle.

ཀོ་བཏུམ *ko-ḇtum* hide-packing. This is said to be a criminal punishment in

Central Tibet, varying in severity, *e.g.*, ལག་པ་ཀོ་བཏུམ when the culprit's hands are cut off, the stumps sewed up in leather and the poor wretch thrown as a beggar upon public charity, &c. (*Jä.*).

ཀོ་ཐག *ko-thag* strap; thong.

ཀོ་ཐུད *ko-thuḏ* a kind of tea, probably so called on account of being sold packed in hide cases; an inferior tea: སེ་སེ་ཕུར་མེད་པའི་ཀོ་ཐུད་ལ། (*Ṟtsii. 74*) "to the cost of pressed brick-tea."

ཀོ་ཐུམས *ko-thums̱* packed up in hide; གསེར་སྲང་སུམ་ཅུ་ ཡོད་པའི་ཀོ་ཐུམས་ཤིག a leather package containing 30 ounces of gold: གསེར་གྱི་ཀོ་ཐུམས་བརྐུས་ནས་ཕྱི་ཁུང་དུ་སྦས having stolen a bag containing gold, (we) concealed it in a marmot's (ཕྱི་བ a marmot) hole.

ཀོ་འཐགས *ko-ẖthags̱* a small instrument of leather to weave lace with (*Cs.*).

ཀོ་གདན *ko-g̱dan*, pronounced *kom-gdan*, skin-rug or seat; a piece of leather put under the saddle (*Sch.*): སྐྱི་འབུར་ཀོ་གདན་ཀོ་སྐྱེབས་འདུ་བ་རེར for each tanned skin-rug or leather folding used for cushions (three *taṅka*) (*Ṟtsii.*).

ཀོ་མདའ *ko-ṉdaẖ* an arrow bound with hide: བྱང་གི་ཀོ་མདའ, the hide arrow used in the north (of Tibet).

ཀོ་ལྡིང་ *ko-ḻdiṅ* a vessel or basin made of hide to keep or cleanse oil or lime-wash: ས་རྩི་གསོལ་བའི་ཀོ་ལྡིང་རེར (*Ṟtsii.*) for each hide vessel for holding *su-ṟtsi* (such and such a price).

ཀོ་ལྤགས *ko-ḻpags̱* hide; also tanned skin; ཀོ་ལྤགས་ཀྱི་གཞི་ चर्मवस्तु hide or leather material or stuff included in the fourteen materials prescribed for clothing to be used by Buddhist monks.

ཀོ་ལྤགས་མཁན *ko-ḻpags̱ ṉkhan* = ལྷམ་མཁན *lham-ṉkhan* चर्मकार worker in hide and leather; a shoe-maker.

ཀོ་སྤྱིན *ko-s̱pyin* (*ko-pin*) glue: ཀོ་སྤྱིན་རྡོག་ལེབ་རེར for each stick or cake of glue (*Ṟtsii.*).

ཀོ་ཕོངས་ *ko-phoṅs̱* guitar (gen. made of thin belly-skin of a cow) (*Ld.*); it is tuned in three-fourths (*Jä.*).

ཀོ་ཕོར *ko-phor* a cup made of leather and painted to look like a wooden cup; ཀོ་གཞོང *ko-g̱shoṅ* a basin made of hide.

ཀོ་བ་མཁན *ko-wa ṉkhan* a tanner; the steersman of a hide boat.

ཀོ་བ་མཉེད་མཁན *ko-wa ṉñeḏ-ṉkhan* a tanner.

ཀོ་བ་བྲག *Ko-wa brag* སྟོད་ཕྱོགས་ཀྱི་ཡུལ་ཞིག་གི་མིང་ n. of a district in Upper Tibet: དེ་ནས་སྟོད་ལུང་ཀོ་བ་བྲག་ཏུ་ཕྱིན then he visited *Ko-wa brag* in *S̱toḏ-luṅ* (*Lha. kaẖ. 23*).

ཀོ་སྦུབས *ko-bubs̱* an entire skin: ཀོ་སྦུབས་རེ་ལ་རྙེད་མར་མཁར་ཉག་གསུམ་རེ an entire skin of a sheep holds three *khar-ñag* measure of good butter (*Ṟtsii. 74*).

ཀོ་འབུགས *ko-ẖbugs̱* an awl; a three-sided needle for sewing leather (*Sch.*).

ཀོ་འབོ *ko-ẖbo* itch scab; ཀོ་འབོ་ནད་ཅན scabby. In Sikkim a measure for rice or barley made of hide.

ཀོ་སྦྲགས *ko-s̱brags̱* a hide filled with butter; the whole package is so called.

ཀོ་ཚལ *ko-tshal* pieces of leather or hide: ཀོ་ཚལ་དང་སྦྲང་མར་སོགས་ཀྱི་ཀོ་བ་རེར for each skin of butter and honey, &c., with hide wrapping (*Ṟtsii.*).

ཀོ་རློན་གཏུམས *ko-ṟlon gtums̱* packed in a fresh skin: མི་ཀོ་རློན་གྱིས་གཏུམས་པ་དེ་དང་བོར་ལྷོད་ལྟོང་འདྲ་ཡང་བསྐམས་ནས་འཁྱུག་ཐབས་མེད་པར་བསྐུམས་ནས་ན་ཚ་བསྐྱེད like a man packed in a fresh skin, or anything packed or fastened with raw hide which becomes shrivelled when the skin dries and illness is induced.

ཀོ་རུལ་ *ko-rul* a rotten hide.

ཀོ་ལ་ *ko-la* a grub which breeds in hides; a kind of hide-moth; ཀོ་ལ་སྦུག་མ་ཤའི་འབུ་འདྲ་ཞིག་ཤིག་གི་རིགས་ལྟ་བུ། the *Kola* moth, something like a species of vermin in flesh (*R̲tsii.*).

ཀོ་ཤམ་པ་ *ko-çam-pa* (*Lex.*) one dressed in skin or having a skin for his under-clothing, v. ཀོམ་པོ *kom-po.*

ཀོ་ཀ *Ko-ka* a place in Bengal where in ancient times many *Tantrik* adepts lived (*S. Lam.*).

‡ **ཀོ་ཀ་ལི་ཀ** *Ko-ka-li-ka* कोकालिक a Bhikṣu of the Buddha's time who sided with Devadatta (*K. d.* ཤ *247*).

ཀོ་ཀི *Ko-ki* a wild mountainous country east of Bengal in the Chakma and Hamsavati countries which are east and south-east of Haribhadra (Manipur) (*S. Lam.*).

‡ **ཀོ་ཀི་ལ** *Ko-ki-la* कोकिल the Indian cuckoo, in books described as a bird that sings sweetly (*K. du.* ཕ *99*).

‡ **ཀོ་ཀི་ལཀྵ** *ko-ki lakṣa* n. of a tree (*M̲ñon.*).

ཀོ་ཀོ *Ko-ko* (variously spelt ཀོ་སྐོ *ko-şko*, ཀོས་ཀོ *koş-ko* ཀོས་སྐོ *koş-şko*) 1. जोड़ the chin; also occasionally the throat or the neck: ཀོ་སྐོ་འདེགས་པ་=མགྲིན་པ་འདེགས་པ་ to raise the chin (*Ńag.*) [see ཀོས་ཀོ]. ཀོས་ཀོ་མེད་པ chinless, or one with a small chin: ཀོ་སྐོམ་བསྐྱུང एकजोड़ with a slightly perceptible chin; ཀོ་སྐོ་ཕག་གི་ལྟ་བུ सूकरजोड़ a chin like that of a pig; pig-faced (no chin) "beneath the chin." ཀོས་ཀོའི་འོག་མ चिबु or चिबुक the lower part of the chin. 2. a Tibetan of mixed breed, *i.e.*, born of a Chinese father and a Tibetan mother.

ཀོ་ཀོ་ཐང་མ *Ko-ko thań-ma* a country in or near Ceylon (*Jä.*).

ཀོ་ཀྱ *Kokya* पवित्र pure (*Lexx.*).

ཀོ་བྲད *Ko-kraḏ* (*ko-ṭeh*) 1. ལྷམ་གྱི་ཨ་བྲད *ḻham-gyi ākraḏ* the worn out leather of old shoes and boots; 2. also a leather-shoe (*Jä.*).

ཀོ་སྐོ *ko-şko*ཀོ་ཀོ *ko-ko*=མགྲིན་པ neck: ཀོ་སྐོ་འདེགས *ko-şko ẖdegş*=མགྲིན་པ་འདེགས *m̱grin-pa ẖdegş* raise the neck (*Ńag. 4*).

ཀོ་ཉ *Ko-ña* ཡུལ་ཞིག་གི་མིང *yul-shig gi-miń* n. of a place in Tibet (*Yig.*).

ཀོ་ཉོན་ཙེ *ko-ñon-tse*, also ཀོ་ཉོལ་ཙེ *ko-ñol-tse* or ཀོ་ལོན་ཙེ་ *ko-lon-tse*, the kernel of the pine-apple (*Cs.*); more particularly the edible seed of the *Neosa*-pine growing in the valley of the Sutlej; it is also called སྐན་ཉན་ཙེ *şkan-ñan-tse* in *Kunawar* (*Jä.*).

ཀོ་ཏན *ko-tan*=ཁྲག *khrag* blood in mystic language (*K. g.* ག *216*).

ཀོ་ཏམ་པ *ko-tam-pa* རི་ཞིག་གི་མིང་ n. of a mountain (*K. dun. 17*).

ཀོ་ཏམ་པའི་རས *ko-tam-paẖi-raş* कोतम्बक one of the 41 materials of clothing permissible to Buddhist mendicants; a kind of grass formerly used in making clothes (*K. du.* པ *388*).

ཀོ་ཏམ་བྷག *ko-tam-bhag* same as above.

ཀོ་ཏྲ་པ *ko-tra-pa* कोद्रव, माड़व, in vulg. Nepalese *Kodu*, a kind of millet largely used in Sikkim for making *murwa* beer; it is mentioned in *K. d.* ར *333.* A species of grain eaten by the poor; *Paspatum scrobiculatum.*

ཀོ་ཏྲོག་ཅན *ko-tṟog-can* མི་གྲོག་གྲོག *mi krog krog* applied to a thoughtless, childish man (*K. d.* ཡ *362*).

ཀོ་ཐ *ko-tha* कोढ़, कुष्ठ a kind of leprosy (*Jä.*).

ཀོ་ཐལ *ko-thaḷ* cinders, ashes; ཀོ་ཐལ་དུ་བྱས་པ *ko-thal-du byaṣ pa* to be reduced to ashes: ཀོ་ཐལ་འཐོར་བར་གྱུར་པ *ko-thal ẖthor-war gyur-pa* scattered about ashes.

‡ **ཀོ་དཱ་ལ** *ko-dā-la* कोदाल or कोदालक a tree growing in the mountain called ཁུ་བྱུག་རི Kokila Parvata (*K. d.* ར *274*).

ཀོ་པང་ཙེ *ko-pañ-tse* a sort of tea (*Schtr.*); usually called *Capinze* (*Schtr.*).

ཀོ་བི་ད་ར *Ko-bi-da-ra* कोविदार the tree of paradise on which grows the *Pārijāta* flower; also a tree the flower of which is pretty and of sweet scent, probably *Bauhinia variegata* (*K. my.* ཀ *20*); ཀོ་བི་ད་ར་ཀ कोविदारक an abode of the gods (*K. du.* ད *310*).

ཀོ་བོ *Ko-ḇo* prop. n. of a country (*Vai. kar.*).

ཀོ་བྲག་པ *Ko-brag-pa* prop. a sect of *Tantrik* Buddhists; also its founder: ཀོ་བྲག་པ་བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན་གྱིས་བལ་པོ་ནས་བི་བྷུ་ཏི་ཙནྡྲ་དིང་རིར་སྤྱན་དྲངས་ནས་ཕྱིས་སུ་མྱང་སྟོད་དུ་ཀོ་བྲག་དགོན་པ་བཏབ། (*J. Zañ.*) *Ḇsoḏ-namṣ ṟgyal-m̱tshan* of *Ko-brag* brought Vibhūti Chandra from Bal-po (Nepal) to Ding-ri and later on founded the monastery of Ko-brag in Upper Myañ.

ཀོ་མ *ko-ma* a bird (*Vai. ṣñ.*).

ཀོ་ཙེ *ko-tse* ཇ་བརྒྱད་པ *ja ḇṟgyaḏ-pa* the Chinese name for the brick-tea used by the common people of Tibet. It is called *ja ḇṟgyaḏ-pa*, the eighth or the inferior quality of tea (*S. kar. 80*).

ཀོ་ཝགས *ko-wagṣ* is meant to express the voice of a raven (*Jä.*).

‡ **ཀོ་རཎྜོ** *Ko-raṇḍo* कोरण्ड prop. a country, said to be in the fabulous Western Continent of Godāniya (*K. d.* ར *331*).

‡ **ཀོ་ར་བ** *Ko-raba* कौरव the descendants of Kuru; their party; n. of a country in the east (*K. d.* ར *267*).

ཀོ་རེ *ko-re* or ཀོ་ར *ko-ra* cup for drinking; ཤིང་ཀོར *çiñ-kor* wooden cup which every Tibetan carries with him in the pocket of his great coat next to his bosom; ཤེལ་ཀོར *çel-kor* a drinking glass.

ཀོ་ལའི་འདབ *ko-laẖi ẖdab* = གླང་པོའི་པི་པི་ལིང *glañ-poẖi pi-pi liñ* plantain leaf (*M̱ñon.*).

ཀོ་ལོང་ I: *ko-loñ* annoyance; dissatisfaction; the jealousy of demi-gods or of *Nāga*, &c.: ཀོ་ལོང་དུ་ང་ཕྲག་དོག་མ་བྱེད་ཤིག། "pray do not out of dissatisfaction be jealous of me." In saying grace at meal time the Gods are exhorted by the lamas not to be spiteful, jealous or angry, &c.: ཇོ་བོ་ལ་ནི་སྡང་མི་མངའ་བས་ཀོ་ལོང་ལ་སོགས་པ་གང་ཡང་མི་མཛད་པར། the Lord (Atis'a) not being actuated by any spite did not express any dissatisfaction, &c. (*A. 58*).

ཀོ་ལོང་ II: is a dubious word (*Schtr.*); ཀོ་ལོང་བ *ko-loñ-wa* to hate, envy; but in a passage in *Mil.*, where the connection admits of no doubt, *ko-loñ m̱dsaḏ-pa* must be taken = disdain (*Jä.*). In Amdo ཀོ་ལོང་ *ko-loñ* = dispute, fight.

‡ **ཀོ་ཤ་ལཱ** *Ko-ça-lā* कोशला mythical river east of Jambudvīpa (*K. d.* ར *267*).

‡ **ཀོ་ཤི་ལ** *Ko-çi-lā* कोशिल a certain king of birds (*K. my.* ཀ *18*).

‡ **ཀོཎྜི་ཉ** *Koṇḍi-nya* कौण्डिन्य the son of Upāyamatī; in Tib. ཐབས་ལྡན་མ n. of a Muni or sage; n. of a grammarian; a patronymic of the poet Jayadeva.

‡ ཀོ་ཤམ་བི *Ko-çam-bi*, also written ཀོའུ་ཤམ་བི *Koḫu-çam-bi* कौशाम्बी, the city of flowers; n. of an ancient city situated on the Ganges in the lower part of the Doab, in the vicinity of Kurrah; acc. to *Ñag. 3* Vatsapattana.

‡ ཀོ་ཤི་ཀ *Ko-çi-ka*, also written ཀོའུ་ཤི་ཀ *Ko-ḫu-çi-ka* कौशिक. 1. an epithet of Indra; n. of a drug. 2. n. of the *Vatica Robusta*; n. of a teacher; an owl; a patronymic of Vis'vāmitra, who was the grandson of Kus'ika; n. of a river, river Kosi (*K. d.* ར *267*).

Syn. ན་གུ་ལེ *na-gu-le*; སྦྲུལ་ཁས་སྡིགས་པ *şbrul khaş şdigş-pa*; དྲང་སྲོང་མཛོད་ཤེས *dṟañ-sṛoñ ṃdsoḏ çeş* (*Ñag.*).

‡ ཀོ་ཥ་ཋི་ལ་ཆེན་པོ *Ko-ṣa-ṭhi-la chen-po* महाकौष्ठिल n. of a *Çrāvaka* attendant of the Buddha (*K. my.* ཀ *428*).

‡ ཀོ་ས་ལ *Ko-sa-la* कोसल, कोशल n. of a part of Ancient Oudh which in the Buddha's time was ruled by King Prasenajit.

ཀོག་པ I: *kog-pa* 1. a cover; ཀོག་ཤོག *kog-çog* the paper-cover of a letter; an envelope (*Yig. k. 2*): ཀོག་ཤོག་ལ་གཙང་ཁྲམ་རྒྱུག་དགོས the cover or envelope (of a letter) should be neat and clean. ཇ་ཀོག *ja-kog* a hide case in which tea is packed is usually called *ja-ko*; མར་ཀོག *mar-kog* a skin of butter: མར་གྱི་ཀོག་དང་ཆུ་རྡོ་ཇི་བཞིན་དུ། (*S. leg.*) "like a stone in water or package of butter." ཤུན་ཀོག *çun-kog* shell, rind; ཕྱི་ཡི་ཀོག *phyi-yi-kog* exterior shell; bark. 2. the name ཀོག་པ *kog-pa* is applied to an old man after the age of 85 (*Ṟtsa shuñ.*).

ཀོག་པ II: 1. vb., to splinter off, to chip; ཀོག་ལང་བ to rise suddenly and run away (*Jä.*). 2. ཀོག་པ་ཤུ་བ *kog-pa çu-wa* to peel, pare off.

ཀོག་ཙེ *kog-tse* जाल a net: acc. to (*Ñag.*) བྱ་དང་རི་དྭགས་བཟུང་བྱེད་རྒྱའམ་སྐྱི་མ། "a net or snare to catch birds or wild animals."

ཀོང I: *koñ*, also ཀོང་ཀོང *koñ-koñ*, **concave**; excavated; crooked; bent; warped. ས་ཀོང་ཀོང *sa koñ-koñ* undulating ground; ཀོང་པ་ཉིད *koñ-pa-ñiḏ* **concavity**.

ཀོང II: ཀོང་པོ *Koñ-po*, also སྐོང་བུ *şkoñ-bu* गर्गरिय 1. cup; crucible. 2. the country of ravines, n. of a province of Tibet lying to the south-east of Lhasa and east of Tse-thang. ཀོང་གསུམ *Koñ-gsum* त्रिगर्त the three divisions of *Koñ-yul*; also n. of a kingdom in Ancient India which was ruled by King Susarmā. ཀོང་སྐེད *Koñ-şkeḏ* a kind of sash or waist-band of fine wool manufactured in *Koñ-po*; ཀོང་མདུང *koñ-ṃduñ* a kind of spear manufactured in *Koñ-po* (*Jig. 32*); ཀོང་སྤང *koñ-pañ* planks brought from *Koñ-po* (*S. kar. 179*); ཀོང་སྤྲེལ *koñ-şprel* an ape from *Koñ-po*; the name of an individual who made a donation to aid in repairing the monastery of Samye. ཀོང་བཟོ *kon-ḇzo* a kind of armour or weapon manufactured in *Koñ-po*.

* ཀོང་ཀུན *koñ-kun* कोंकण n. p. (*Schr.*).

ཀོང་ཁྲུ *koñ-khru* (*koñ-ṭhu*) a kind of yellow satin: གོས་ཀོང་ཁྲུ་སེར་པོ་ཡུག་གཅིག (*S. kar. 180*) a piece or roll of yellow satin for a gown.

ཀོང་ཇོ *Koñ-jo*, in Chinese *Kung-chu*, a princess; the Tibetan name of the daughter of Emperor Tai-tsung, who was married to King *Ṣroñ-tsan Ṣgam-po*, རྒྱ་ནག་ཡུལ་ནས་རྒྱ་བཟའ་ཀོང་ཇོ *Koñ-jo*, from China; the Chinese spouse Koñ-jo (*Loñ.* ཉ *5*).

ཀོང་བུ *Koń-bu* a small cup-shaped brass or copper oil-burner ; མཆོད་ཀོང *m̱chod̤-koń* an offering bowl, a cup for offering pure water to any divinity ; སྣག་ཀོང་ *şnag-koń* ink-stand, generally for black ink; མཚལ་ཀོང *m̱tshal-koń* ink-stand for red ink or vermilion ; བླུགས་ཀོང *ḇlugş-koń* casting mould, crucible; གསེར་ཀོང *gser-koń* a gold cup or oil-burner placed before Tibetan deities ; བྱེ་ཀོང་ *bye-koń* bowl of sand.

ཀོང་མོ *koń-mo* गर्त a cave ; a ditch.

ཀོད *Kod̤* boiled : ཇ་དེ་ཀོད་ནས་ཀ་ར་བྲམ་པོ་ལྔ་བྱིན་པས་ཇོ་བོ་དགྱེས *ja d̤e kod̤-naş ka-ra bram-po l̤ńa byiń-paş Jo-wo d̤gyes* (*A. 95*) the tea having been boiled (prepared) and given with five lumps of sugar, the *Jo-wo* was gratified.

ཀོན་པ *kon-pa*, also called ཀོན་པ་གབ་སྐྱེས *kon-pa gab-s̱kyeş*, the name of a plant that grows in solitary places, generally in the clefts of rocks. This medicine, *kon-pa gab-şkyeş*, is used in Tibet for stopping hemorrhage.

ཀོབ་ཀོབ *kob-kob*, same as ཀབ་ཀོབ *kab-kob*, the noise or sound produced from the stretching of hides.

ཀོམ་པ *kom-pa* to tan (skin).

ཀོམ་གདན *kom-g̱dan* a seat made of tanned skin.

ཀོམ་པོ *kom-po* skin which has been made soft and pliable by tanning ; leather.

ཀོམ་ཤིང་ཀོང་ཇོ *Kom-çiń koń-jo* the princess Kom, the youngest daughter of Wen Chung, the fifth Emperor of the Tang dynasty. She was married to King Me Agtshom (*J. Zań.*).

ཀོར *kor*, same as སྐོར *şkor*. 1. is used as a ཚིག་གྲོགས or auxiliary particle used in the manner of an affix, as in སྟོད་ཀོར *s̱tod̤-kor*, which signifies a cloth that surrounds or covers the upper part of one's body ; hence སྟོད་ལེ *ştod̤-le* a kind of half jacket worn by children and also by lama dancers ; ཀླད་ཀོར *ḵlad̤-kor* the circular dot put over the head of certain letters to signify the letter མ *ma*. 2. anything that has been cut out by the hand or a lathe, such as ཤིང་ཀོར *çiń-kor* a wooden cup ; རྫ་ཀོར *ṟdsa-kor* an earthen cup or vessel turned out. 3. n. of a place ; ཀོར་ནི་རུ་པ *Kor-ni-ru-pa* n. of a great lama who was a native of the place called *Kor*. (*Deb.* ཀ *11*).

ཀོར *kor* also occurs in ཐན་ཀོར *than-kor*, ཉེན་ཀོར *ñen-kor*, འོད་ཀོར *ẖod̤-kor*, པད་ཀོར *pad̤-kor*, གདུབ་ཀོར *gdub-kor*, &c.

ཀོར་ཀོར *kor-kor* coiled : ཞག་པ་ཕུར་པ་ལ་ཀོར་ཀོར་བྱས། "a string was wound round the (exorcist's) dagger (*Vai. şń. 82*).

ཀོར་བཟོ *kor-ḇzo* lit. of round make ; a kind of shield of round shape (*R̠tsii.*).

ཀོལ a colloq. form of ཀོར.

ཀོལ་བའི་ལམ *kol-waẖi lam*=ལམ་ངན་པ *lam-ńan-pa*, a bad road (*M̱ńon.*).

ཀོལ་ས *kol̤-sa*, v. འགོལ་ས *ẖgol̤-sa* or གོལ་ས *gol-sa*.

ཀོས་ཀོ *koş-ko* जोड़ the chin. This word is also applied to the throat and even to the wind-pipe.

ཀྱ་ལ *Kya-la* (also called རྒྱ་ལ) petty ; n. of a petty state in Tibet, the chief town of which is རྒྱ་ལ་སེང་གདོང་ (lit. the lion-face), where the Tsang-po, it is said, enters a rocky chasm in the mountains.

ཀྱ་ཨན *Kya-an* n. of a large fort in Tibet (*Dsam. 32*).

ཀྱག *kyag* or ཀྱག་ཀྱག *kyag-kyag* 1. throwing obstacles in the way of another's work out of spite. 2. thick; run into clots; ཀྱག་པ་ཉིད *kyag-pa ñiḏ* thickness (*Cs.*).

ཀྱག་ཀྱོག *kyag-kyog* or ཀྱོག་ཀྱོག *kyog-kyog* वक्र curved; crooked; not straight.

ཀྱང I: *kyañ*, also ཀྱང་ཀྱང *kyañ-kyañ* or ཀྱང་པོ *kyañ-po*, 1. straight; right; very straight (*Cs.*). 2. slender as a stick (*Jä.*).

ཀྱང II: अपि च 1. and; and also; though; although; too; yet more; used instead of དང *dañ* enclitically after the letters ག་ད་བ་ས. In composition the word ཀྱང is placed between the subject and the predicate, for example :—མཛེས་ཀྱང་མཛེས་ལ་སེམས་ཀྱང་བཟང་ he was beautiful and his mind was also good. In the sense of "though" ཀྱང follows the first or contrasted verb :—གདོང་པ་མཛེས་ཀྱང་ལུས་པོ་ཀྱོག "though his face was handsome yet his body was crooked." འདི་ནི་མཛེས་ཤིང་འོད་ཀྱང་འཕྲོ། this being handsome also sheds lustre. 2. since, since that; then, therefore; likewise; whereas.

ཀྱང་ཀྱོང *kyañ-kyoñ* indolent, lazy, idle (*Jä.*).

ཀྱར་པོ *kyar-po*, also ཀྱར་ཀྱར *kyar-kyar*, flat, not globular (*Cs.*).

ཀྱར་ཀྱོར *kyar-kyor* still feeble as a convalescent after disease (*Jä.*).

ཀྱལ I: *kyal*, resp. ཞལ་ཀྱལ *shal̠-kyal*, a joke; also a comic or jocular look : ལན་ཅིག་ཞལ་ཀྱལ་དུ་མཛད་དེ། (*A. 113*) once having a jocular smile on his face.

ཀྱལ II: also ཀྱལ་ཀྱལ *kyal̠-kyal̠*, sometimes written as རྐྱལ་རྐྱལ *r̠kyal-r̠kyal*, long and flat, not globular. Described in (*Ńag.*) དོན་ཙ་སྡོང་པ་འཁྲུག་འཁྲུག་ཅེ་བའི་དོན། like straw, hollow and devoid of meaning; worthless.

ཀྱལ་ཀ *kyal̠-ka* केलि, प्रलाप joke, jest, tricks: ཀྱལ་ཀའི་ཚིག *kyal-kah̠i tshig* केलिवचन, རྩེད་མོའི་ཚིག *r̠tsed̠-moh̠i tshig* playful word.

ཀྱལ་པ *kyal̠-pa* vain, idle talk, nonsense.

ཀྱལ་ཀྱོལ *kyal̠-kyal̠* poor; ill-conditioned.

ཀྱི *kyi* 1. This syllable is primarily an inflecting affix attached to nouns, adj., participles, &c., indicating the genitive case. This affix takes the form ཀྱི only after the final letters ད, བ, or ས, and is varied to གྱི where the word to which it is attached ends in either ན, མ, ར, or ལ, and to གི where the preceding final is ག or ང, or simply to འི if the final happens to be a vowel. Ex.: བོད་ཀྱི of Tibet, Tibetan; ལམ་གྱི of the way; བྱང་གི of the north; འགྲོ་བའི་ཚེ at the time of going. Sometimes, moreover, it is elided altogether, as in བོད་སྐད Tibetan language. 2. It is annexed to verbal roots (with the same variations of form) after the manner of a continuative particle and imparting the gerundial sense, but by some modern writers used as a finite verb. Gerundially it generally implies an antithesis which may be expressed in English by "though" followed by "yet": བུ་མོས་ཁོ་ལ་བོས་ཀྱི་མགོ་སྐྱུར་བ་མེད་ལམ་དྲང་འགྲུལ་ཡོད though the girl called to him, yet he went on the straight way without turning his head. As affix to a finite verb it is frequent in the writings of Padma Jungnas and Milaraspa, and is also used in the *C.* colloquial. Attached to the verbal root it may also carry the sense of "as much as," "as far as": ལམ་འདི་སེམས་ལ་ངེས་ཀྱི་བ་གླང་གི་རྗེས་སུ་སོང་ as far as he remembered this road, he followed the ox. 3. ཀྱི connecting the auxiliary verb with the verbal root forms a much-used present tense: ཉལ་ཀྱི་ཡོད I am lying down. But here the final vowel does not often take the simple *i* (ི), *e.g.*, ལྟ་ཀྱི་འདུག is seeing; still we have in books ཟོ་ཟའི་འདུག is eating food. [*N.B.*—The use with the instrumental form ཀྱིས will come under that article.]

ཀྱི་གློང་ *kyi-gloṅ* the elbow.

ཀྱི་ལྕེ *Kyi-lce* n. of a medicinal plant, *Gentiana decumbens.* The white species of this plant called ཀྱི་ལྕེ་དཀར་པོ *kyi-lce dkar-po* is in repute for biliousness. The blue called ཀྱི་ལྕེ་སྔོན་པོ *kyi-lce sṅon-po* heals swelling in the throat or glands (*Med.*).

ཀྱི་བུན *kyi-bun* a chill; a feeling of cold (*Sch.*).

ཀྱི་ལིང་ཆུ་རྟ་སྔོན་པོ *kyi-liṅ chu-rta sṅon-po*= དངུལ་ཆུ *dṅul-chu* quicksilver (*Smān. 118*).

ཀྱི་ཧུད *kyi-hud* हा वत, हाहा, हा कष्ट, आहा 1. interj., the sound of weeping, lamentation; an expression of grief, sorrow or loss; Alas! Ah! ཀྱི་ཧུད་ཟེར་བ *kyi-hud zer-wa* हाहा वत expressing deep sorrow or lamentation. 2. one of the eight cold hells of the Buddhist purgatory.

ཀྱིག་རྩེ *kyig-rtse* unburnt brick (*Sch.*).

ཀྱིང་ *Kyiṅ* n. of a people living in the east of Asia (*Yig. 8*).

ཀྱིང་སེར་རླུང་ *kyiṅ ser-rluṅ* a violent wind with hail: acc. to *Jä.* also ཀྱ་ས *kya-sa*, onomatopoetic word; a blowing wind.

ཀྱིན *kyin* a verbal termination used alternatively with གྱིན *gyin* and གིན *gin* and after a vowel; ཡིན *yin* denoting a partic. pres. like the English '*ing*': གླུ་འདེབས་ཀྱིན་སོང་ proceed on your way singing! With ཡོད *yod* or འདུག *hdug* it forms a periphrastical present tense: སྨོན་ལམ་འདེབས་ཀྱིན་ཡོད *smon-lam hdebs-kyin yod* he is praying (just now) (*Jä.*). Most probably the common present form in *kyi*, *gi*, &c., is an excised form of this use, *e.g.*, ཡོང་གི་འདུག is coming; ལྟ་ཀྱི་རེད is looking.

ཀྱིར *kyir*, also ཀྱིར་ཀྱིར *kyir-kyir*, round; circular; a disk; a round thing; ཀྱིར་བ་ཉིད *kyir-wa-ñid* roundness.

ཀྱིས *kyis* by, with; the sign of the instrumental case, used after the letters ད, བ, or ས, and generally indicating the personal subject of the action. It is called the བྱེད་པ་པོའི་སྒྲ *byed-pa pohi sgra* (the term of the doer). Gerundially *kyis* is annexed to a verbal root to render clauses which in English would be introduced with "by," "from," &c., *e.g.*, རལ་གྲིས་མཆིན་པ་ཐིགས་ཀྱིས་བསད་དོ from the sword having pierced the liver, he was slain. Of course the prep. "from" might be omitted here. Again our "because" is often an appropriate opening to clauses terminated in ཀྱིས; གྱིས, &c.: འགོང་པོ་བྱུང་གྱིས་ཁོས་ཕྱལ་སོང the demon coming, he turned aside; or, because the demon came, he, &c.

ཀྱུ *kyu* अङ्कुश a hook; ལྕགས་ཀྱུ *lcags-kyu* iron hook; an angle; a fishing hook; ཞབས་ཀྱུ *shabs-kyu* (*i.e.*, the foot-hook) a mark fixed at the foot of a letter to signify the vowel 'u' and written as ུ

ཀྱུར་ཀྱུར *kyur-kyur* twittering; the cry of a small bird: བྱིའུ་ཅོ་ག་ཀྱུར་ཀྱུར་སྒྲོག *byihu coga kyur-kyur sgrog* the swallow twitters.

ཀྱེ *kye* हे, भोः the vocative sign; O! Holla! ཀྱེ *kye* is called འབོད་པའི་སྒྲ *ẖboḏ-paẖi sgra* or interjection—the word of invocation or calling: ཀྱེ་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ། O great King! ཀྱེ་ནོར་བུ་པད་མ O lotus-gem (Chenraisi).

ཀྱེ་ཀྱེ *Kye-kye*, also written ཀྱེ for abbreviation; conveys the same meaning as ཀྱེ.

ཀྱེ་རྡོ་རྗེ *Kye-ṟdo-ṟje* हे वज्र n. of a terrific *Tantrik* deity.

ཀྱེ་ག *kye-ga* n. for the magpie.

ཀྱེ་ཕང་པ *Kye-phaṅ-pa* n. of an idol of the Nying-ma sect, consisting, like most of the popular idols in Tibet, of an enchanted stick or log decked with rags, but much dreaded and said to be identical with *Pe-ḏkar Gyalpo* (*Jä.*).

ཀྱེ་མ *kye-ma* हा वत (interj.) Alas! An expression of surprise with sorrow, also of misery; ཀྱེ་མ་མ་ལ *kye-ma-ma-la* अहो वत but oh! an interjection expressive of desire for compassion or fatigue: ཀྱེ་མ་མ་ལ་གླང་པོ་འདི *kye-ma ma-la glaṅ-po ẖdi* alas this elephant! (*A. K. 1-36*).

ཀྱེ་རེ *kye-re* or ཀེ་རེ *ke-re*, also ཀྱེར *kyer*, upright, erect; ཀྱེ་རེ་བ *kye-re-wa* or ཀྱེ་རེ་ཉིད *kye-re-ñiḏ* the act of standing erect.

ཀྱེ་ཧུད *kye-huḏ* (interj.) अहो, हा कष्टं Alas! Woe! Ah! What misery! An expression of grief or pain; ཀྱེ་ཧོ *kye-ho* What oh! Holla! ཀྱེ་ཧོ་ཀྭ་ཡེ་བོད་པའི་ཚིག། *kye-ho* and *kwa-ye* are exclamatory words.

ཀྱོ་བ *kyo-wa* अङ्कुश a pointed iron-hook; a large pin to pierce with.

ཀྱོ་རང *kyo-raṅ*, v. ཀྱོ་བ *kyo-wa*.

ཀྱོག *kyog*, also ཀྱོག་ཀྱོག वक्र, crooked, bent, winding, curved: མགོ་བོ་ཀྱོག་ཀྱོག་བྱས། having turned his head (sideways). ལམ་ཀྱོག *lam-kyog* a winding or surpentine road; a zig-zag.

ཀྱོག་པོ *Kyog-po* वक्र crooked; ཀྱོག་པོར *kyog-por* crookedly, not straight: རི་དྭགས་བྱིངས་རྣམས་མགྲིན་པ་ཀྱོགས་ཏེ་བྲོས་སོང (*Pag. 133*) the wild animals that conceal themselves bending their necks ran away.

ཀྱོང I: *kyoṅ* or ཀྱོང་ཀྱོང *kyoṅ-kyoṅ* 1. बिल hollow; cavity; the hollow of a dish or tray; cognate to ཁོང *koṅ*. 2. obstinate; unmanageable (*Jä.*). 3. hard, as in ཆུ་ཀྱོང་པོ, hard water; evidently a colloq. form of ཆུ་ཀྱོང་པོ.

ཀྱོང II: or ཀྱོང་བུ *kyoṅ-bu* a small shovel, scraper; ཀྱོང་ཁ *kyoṅ-kha* quarrel (*Sch.*).

ཀྱོམ *kyom* flexible but without elasticity; flabby, loose, lax.

ཀྱོམ་པ *kyom-pa* soft and tough; ཀྱོམ་པ་ཉིད *kyom-pa-ñiḏ* pliancy; toughness.

ཀྱོམ་ཀྱོམ *kyom-kyom* of irregular shape, not rectilinear (*Jä.*).

ཀྱོར *kyor* or ཀྱོར་ཀྱོར *kyor-kyor* weak, feeble, unfortified (*Cs.*).

ཀྱོལ *kyol* or ཀྱོལ་ཀྱོལ *kyol-kyol*=ཀྱོར *kyor*.

ཀྲ *Kra* (*ṭa*) for ས་ཀྲ, ཀྲ་བཙུགས *kra-ḇtsugs* established a Dharmas'ālā (*A. 61*).

ཀྲ་མ་ཤར་ཥ *kra-ma çar-ṣa* n. of a kind of precious stone: "པད་མ་ར་གའི་ཁང་བརྩེགས་རབ་མཛོ་བ་ཀྲ་མ་ཤར་ཥའི་བ་གམ། (*Ṟtsii. 41*) a house built of ruby made lofty with a dome of *krama çarṣa*.

ཀྲག *krag* (*ṭag*)=བྲག *brag*, signifying rock.

ཀྲང་ཉེ *krañ-ñe* (*ṭang-ñe*) standing; ཀྲང་ཉེ་བ or ཀྲང་ཉེ་བ་ཉིད an upright posture; ཀྲང་སྡོད་པ *krañ-s̱doḏ-pa* to stand.

ཀྲང་ནང་ *Krañ-nañ* (*ṭang-nang*) a gallery round a house; a covered passage; evidently an incorrect form of སྲང་ནང་.

ཀྲང་བ *krañ-wa* (*ṭang-wa*), prob. wrongly written for དྲང་པོ་བྱེད་པ, to make straight.

ཀྲད་འཁོར *kraḏ-ḫkhor* (*ṭé-khor*) a ring used in the exercise of archery as a butt for arrows; a mark; a target.

ཀྲད་རྒྱུན *kraḏ-ṟgyun* (*té-gyün*) a piece of long narrow leather to mend shoes with; acc. to *Cs.* a long narrow piece of leather to fasten the sole to the upper leather of a shoe or boot.

ཀྲད་པ *kraḏ-pa* (*ṭé-pa*) a shoe; a covering for the feet of the lower classes of people; a leathern half-boot; ཀྲད་ལྷན *kraḏ-lhan* a patch for shoe.

ཀྲན་མ *kran-ma* (*ṭan-ma*), colloq. for སྲན་མ *sran-ma*, peas.

ཀྲབ་ཀྲབ *krab-krab* (*ṭab-ṭab*) = འཁྲབ་པ dancing or stamping of the feet: རྐང་ལག་ཀྲབ་ཀྲབ་བྲོ་འཁྲབ་པ (his) legs and arms moved as in dancing. According to *Ńag.* ཀྲབ་ཀྲབ is equivalent to ལེབ་ལེབ, flat.

ཀྲམ *kram* (*ṭam*) cabbage; ཀྲམ་མངར sweet or fresh cabbage; ཀྲམ་སྐྱུར *kram s̱kyur* cabbage-pickle; cabbage soaked in vinegar.

‡ **ཀྲི་ཀ་རུ་ཀ** *Kri-ka-ru-ka* कृकरुक n. of a monastery in ancient Behar which was also known by the names of Samudra Gupta and Kusumapuri (*A. 60*).

‡ **ཀྲི་ཀ་ལཱ་ཥ** *kri-ka lā-ṣa* कृकलाश a small lizard. There is an account of this animal being once offered as a burnt sacrifice to the gods (*K. d.* ཡ *214*).

‡ **ཀྲི་ཀྲི** *Kri-kri* क्रिक्रि, कृकि n. of a Buddhist king of Benares who is said to have patronized Buddha Kās′yapa. In the Chinese version of the Vimala-kīrti-nirdes′a sûtra, he is called **Kṛpin**, the kind and merciful.

ཀྲི་ཁ *kri-kha* (*ṭi-kha*) the magpie; the white-breasted magpie; colloq. called *kya-ka* in Tibet.

ཀྲི་བ་ཤའི་གདོང *Kri-wa shaḫi-gdoñ* n. of a place in Tibet (*J. Zañ.*).

ཀྲི་མི *kri-mi* (*ṭi-mi*) = བྱ་གག *bya-gag* 1. the grey duck (*M̱ñon.*). 2. कृमि a worm.

ཀྲི་ཡ *kriya* क्रिया; ཀྲི་ཡ་བྱ་བའི་རྒྱུད the ritualistic part of Sambhawa mysticism: དེ་ཀྲི་ཡའི་སྔགས་དྲུག་ཕྱག་དྲུག་གིས་བྱེད་པ་ཡིན་ཏེ། (*A. 74*) the *kṛyā man-tra* having been performed by the six-armed deity.

ཀྲི་ཞོང་བ་རོ *Ḵri-çoñ-ba-ro* n. of an individual who did some service to Atis′a during his journey to Tibet through Nepal (*A. 142*).

ཀྲིག་ཀྲིག *krig-krig* (*ṭig-ṭig*) = ནན་ནན to beat or press with the hand or feet; to make the sound *ṭig-ṭig*.

ཀྲིག་གི *krig-gi* (*ṭig-gi*) straight: ལྕགས་ཀྱི་མདའ་ནི་ཀྲིག་གི་བཟང་ནས། the iron arrow when quite straight being good (*D.R.*).

ཀྲིག་ཆགས་མེད་པ *krig-cags med-pa* སྔར་ནས་ལུགས་སྲོལ་མེད་པ་འམ་དོན་དག་མེད་པ། not customary or purposelessly; for nothing: རྒྱུན་དུ་སོག་པོའི་རིགས་ཀྲིག་ཆགས་མེད་པའི་ཞུ་ཞུ་ཡོད་པར། Mongol tribes without adhering to custom would always be making prayers (*D. çel.10*).

ཀྲིང་ཀང་ *kriṅ-kaṅ* (*ṭiṅ-kaṅ*) a weapon like the spear; a forked spear: མདུང་དང་ཀྲིང་ཀང་འདྲ་བ་སོ་བཅས་རེར། (to the cost of) a spear and lance with saw-like teeth (*Rtsii.*).

ཀྲིང་བག་སྐྱོ *kriṅ-bag-sgyo* (*ṭiṅ-pag-gyo*) glue or paste made of flour.

ཀྲིན་ནད *krin-nad* (*ṭin-ne'*) the colic.

ཀྲྀཥྞ *Kriṣṇa* कृष्ण n. of sculptor; an image-maker during Atis'a's time about 1000 A.D. (*A. 121*).

ཀྲྀཥྞ་སཱ་ར *Kriṣ-ṇa-sā-ra* कृष्णसार the spotted antelope (*Jä.*); a kind of black antelope which is said to possess the heart of a *Bodhisattva*. The skin of this animal is used by Hindus and Buddhists alike to sit upon; the Tibetan lamas attach much sanctity to this antelope and its skin.

ཀྲུ་ཀྲུ *kru-kru* (*ṭu-ṭu*) (*W.*) wind-pipe (*Jä.*).

+ **ཀྲུ་ཀྲུ་ཏྲིས** *kru-kru tris* (*ṭu-ṭu ṭi*) चिचक a kind of yellow chintz resembling satin of great value, formerly highly prized in India and Tibet. It is called སྦུང་ཐང་རྒྱ་སེར་གོས་ཆེན.

ཀྲུ་ར *kru-ra* (*ṭu-ra*) = དམངས་རིགས *dmaṅs-rigs* the vulgar, or the lowest class of people in the mystical language (*K. g.* ף *28*).

ཀྲུང་ཀྲུང་སྒྲ་ཅན *Kruṅ-kruṅ sgra-can* (*ṭuṅg-ṭuṅg-ḍa-can*) n. of a country (filled with the cry of storks or cranes) said to have been visited by the Buddha (*K. du.* ף *302*).

ཀྲུང་ཐང་ *Kruṅ-thaṅ* the chief Chinese minister who was resident in Tibet when Abbé Huc visited Lhasa; an official of his class (*Yig. k. 38*). Probably an error for *Chung t'ang*, a title borne by certain high officials in China.

ཀྲུམ་པ *krum-pa* (*ṭum-pa*) broken in the edge or side or nibbled, but not entirely broken to pieces.

ཀྲུམས *Krums* (*ṭum*) meat: in polite language it is called གསོལ་ཀྲུམས (*sol-ṭum*), the meat that is offered to a respected person.

ཀྲེ་ཉག *Kre-ñag* (*ṭe-ñag*) n. of a place in Kham.

ཀྲེ་ནག *krag-nag* (*ṭe-nag*) the spout of a kettle (*Sch.*).

ཀྲེ་པ *kre-pa* (*ṭe-pa*) the forehead; also a colloq. spelling for དཔྲལ་པ *dpral-pa*, the forehead.

ཀྲེ་བོ *Kre-bo* (*ṭe-o*) n. of a place in Kham.

‡ **ཀྲོ་དྷ་ན** *kro dha-na* क्रोधना = ཁྲད་མེད་གཏུམ་མོ a fierce woman; an amazon (*Mṅon.*).

ཀྲོག་ཀྲོག *krog-krog* (*ṭog-ṭog*) a kind of sound produced by the grinding of hard or brittle objects together: ཀྲོག་ཀྲོག་ནི་སྒྲ་སྐད "*ṭog-ṭog* is a sound" (*Ṅag.*); *ṭog-ṭog* is an onomatopoetic word meaning a grating sound.

ཀྲོང་ *kroṅ* (*ṭoṅ*) erect; standing: ལུས་ཐད་ཀྲོང་། the body erectly stood.

ཀྲོང་ཀྲོང *kroṅ-kroṅ* (*ṭong-ṭong*) standing; posing still and erect: སློབ་མ་གཉིས་ཀྱིས་མཐོང་བར་ལྷ་དངོས་སུ་ཀྲོང་ཀྲོང་སྤྲུལ་ནུས་པ། (*A. 27*) "while the two pupils were looking on, the deity was able to appear erect as if in life." When used of persons, it means also standing on one's knees; kneeling in an upright position (*Jä.*).

ཀྲོང་རྩེ *kroń-ṟtse* (*ṭońg-tse*) n. of a kind of round writing anciently used in China: དེ་དུས་ཀྱི་ཡི་གེ་ནི་ཀྲོང་རྩེ་ཞེས་པ་འཁོར་ཡིག་ཡིན་པ་ལ། the characters of that time were circular letters called *Tońg-tse*. The word ཀྲང་རྩེ *kroń-ṟtse* seems to be a corruption of the Chinese *tang-ch'ien*, copper cash. Tibetans say ཏྲང་ཙེ་བརྒྱ་ཐམ་པ "a hundred cash."

ཀྲོན་ཀྲོན *kron-kron* (*ṭon-ṭon*) in *W.* hanging; dangling.

ཀླ་རྩི *ḵla-ṟtsi* musk: कस्तूरी this is an incorrect spelling of the word གླ་རྩི *gla-tsi.*

ཀླ་ཀློ *ḵl-ḵlo* म्लेच्छ, तुरुष्क, तीवर, अनार्य्य 1. a barbarian: ཀྱི་ཧུད་ཀླ་ཀློ་དུད་འགྲོ་ཀླུ། *kyi-ẖuḏ gla-glo duḏ ẖgro ḵlu* (*Zam. 2*) "Alas, the Mleccha, the beasts, and the *Nāga* !" 2. any Musalman of India, a Hwi-hwi or Hwi-tse in China. 3. a nation without laws; a barbarous, uncivilized race.

ཀླ་ཀློ་ཁ *ḵla-ḵlo-kha*=ཟངས *zańṣ* copper (*M̱ńon.*).

*ཀླ་ཀློ་རྣམས *ḵla-ḵlo ṟnamṣ* म्लेच्छाः the barbarians (*Schr.*).

ཀླ་ཀློའི་ཁ *ḵla-ḵloẖi kha* म्लेच्छमुख a Musalman's mouth; =ཁ་ཆེ *kha-che* "a wide mouth-man," *i.e.*, a Musalman of Kashmir.

*ཀླ་ཀློའི་ཆོས *ḵla-ḵloẖi choṣ* म्लेच्छधर्म (*Schr.*) "religion on the lips."

ཀླ་ཀློའི་ཏིག་ཏ *ḵla-ḵloẖi tig-ta* several bitter roots growing in the sub-Himālayan regions; one is also called མོན་གྱི་ཏིག་ཏ *Gentiana cheretta* (*M̱ńon.*).

ཀླ་ཀློའི་སྤོས *ḵla-kloẖi ṣpoṣ*=སྒོག་པ garlic (*M̱ńon.*).

ཀླ་ཀློའི་འཕེལ *ḵla-ḵloẖi ẖphel* यवनवर्द्धन, तुरुष्कवर्द्धन n. of a Turuṣka (Tartar) King; lit. growth of the *Yavana* or the *Mleccha*; ཀླ་ཀློའི་བྱེ་བྲག *ḵla-ḵloẖi bye-brag* तुरुष्क विशेष a tribe of Turuṣka; a Tartar.

ཀླག་ཅོར *ḵlag-cor* कोलाहल, ध्वनि clamour, noise: ཀླག་ཅོར་ཆུང་བ less noisy: ཀླག་ཅོར་མང་དུ་སླས་པ་དང་། "having made a row about."

ཀླག་པ *ḵlag-pa* 1. अध्ययन study, reading; ཀླག་པའི་སློབ་དཔོན། पाठाचार्य्य a teaching professor, a teacher: ཀླག་པའི་བརྟུལ་ཞུགས་ཡོངས་རྫོགས་པ། "has completed his vow of study" (*A. K. 30*), v. ཀློག་པ *ḵlog-pa* to read, peruse; ཀླགས *klags* पठित, is pret. of ཀློག་པ. 2. अवतार to incarnate: ཀླགས་ལྟ་བ अवतारप्रेक्षिन् waiting for or expectant of one's advent or incarnation; in Aṣṭa. अवतारप्रेक्षिन् "one who finds fault with"; ཀླགས་མི་ཁུགས=ཀླགས་མི་རྙེད not incarnated or obtained an incarnated state: སྟོང་པ་ཉིད་ནས་སྟོང་པ་ཉིད་ལ་ཀླགས་མི་རྙེད་དོ། "there cannot be transmigration from one to another state of emptiness." (This is in reference to the eighteen states of *Sūnyatā.*)

ཀླགས *ḵlagṣ*, v. ཀློག *ḵlog.*

ཀླད *ḵlaḏ* ཀླད་ཅེས་པ་གོང་ངམ་སྟེང་དུ་ཞེས་པའི་དོན། 1. "the word *ḵlaḏ* means above or upward" (*Ńag.*); ཀླད་ལ་བསྐོར་ནས revolving round overhead (*A. 155*). 2. मस्तिष्क, मस्तक head; brain; it is also written as ཀླད་པ ཀླད་ཀོར, same as ང་རོ, a dot or cypher placed on the top or head of a letter to denote the abbreviation of the letter མ *ma*, which is commonly used in writing and occasionally in printing. 3. first; ཀླད་ནས from the first: གཅན་གཟན་སེང་གེའི་ཕྲུ་གུ་དེ། སྡེར་ཆགས་ཐམས་ཅད་ཀླད་ནས་འཛོམས as to lion's cubs, their claws are prominent from the first.

ཀླད་རྒྱ *ḵlaḏ ṟgya* membrane covering the brain; *pia mater*; ཀླད་རྒྱུས་ལྷ་པ the bloody marrow in the bones (*Schr.*); ཀླད་སྒོ *ḵlaḏ ṣgo* the fontanel in the infant cranium (*Schr.*).

ཀླད་ཆུང་ *ḵlaḏ chuṅ* the cerebellum; ཀླད་གཞུང *ḵlaḏ gshuṅ* the spinal marrow; ཀླད་གཟེར *ḵlaḏ gzer* painful pricking sensation in the brain; ཀླད་ཤུབས or ཀླད་ཀྱུ the thin covering of the brain.

ཀླད་ཐོ *ḵlaḏ-tho* the top length of a Tibetan tent, *i.e.*, the distance between its two poles.

ཀླད་དོན *ḵlaḏ-don* lit. signifies the meaning of the text or the original work, but is gen. used as a term for the Sanskrit names or expressions which head almost all the religious books of Tibet. The work *M̱ṅon.* makes ཀླད synonymous with ཀླད་རྒྱས the amplification of the original text.

ཀླད་པ *ḵlaḏ-pa* उपरि what is uppermost; ཀླད་མ *ḵlaḏ-ma* आदि priority, beginning, top.

ཀླད་པ་འགེམས་པ *ḵlaḏ-pa ẖgemş-pa* lit. whose brains have become confounded; to stun; to surprise; to confound; to overthrow in argument.

ཀླད་བཟོ *ḵlaḏ-ḇzo* the making of the outer side of anything: ཀླད་བཟོ་སྦུག་ཐེར་སྐབས་དང་བསྟུན་པར་བྱ། *ḵlaḏ ḇzo şbug ther şkabş daṅ ḇstun-bar bya* this outer covering and the flannel within must be made to fit in their size (*Yig. 22*).

ཀླན་ཀ *ḵlan-ka* उपालम्भ censure, blame; ཀླན་ཀ་མི་འཚོལ་བ *ḵlan-ka mi ẖtshol-wa* one not seeking brawls: གཞན་ལ་སྐྱད་འཚོལ་བ་ལ་ཀླན་ཀ་འཚོལ་བ་ཟེར casting imputations against another is called *ḵlan-ka ẖtshol-wa*; རྩོད་པ་བསྐྱོད་པ་ལ་ཡང་ཀླན་ཀ་ཟེར also fomenting a dispute is called *ḵlan-ka*; ཀླན་ཀ་འཚོལ་བ=ཀླན་ཀ་བསམས་པ; उपालम्भप्रिय one who seeks brawls; ཀླན་བྱེད་པ or ཀླན་ཀ་བྱེད་པ or ཀླན་ཀ་འདེབས་པ or སྨུར་ཀླན to censure, blame.

ཀླན་པ *ḵlan-pa* 1. revenge; wrong avenged; to wreak vengeance for: བྱ་རོག་གིས་འུག་པ་ལ་ཤ་ཀླན་པ་ཞེས་པས་ལེན་པའི་དོན (*Lo. 9*) the crow revenges itself upon the owl by what is called flesh-revenge.

ཀླན་བྱ *ḵlan-bya* part to be mended or to be patched.

ཀླམ་པ *ḵlam-pa* स्थूलकम्बल a thick blanket; also a *pagri* or turban used by Tibetans when travelling: ཀླམ་ཞེས་པ་མགོ་ལ་དཀྲི་རྒྱུའི་རས་རིང་པོའི་མིང་ (*K. du.* ག *121*) *ḵlam* the term for a long piece of cloth which is tied round the head.

ཀླལ་བ *ḵlaḻ-wa*=བསྒྱིངས་པ *ḇşgyiṅş-pa* or བྱ་བསྙངས་པ *bya ḇşñaṅş-pa* विजृम्भण, yawning; to yawn.

ཀླས *ḵlaş* उत्त, उग्र copious, abundant; an equivalent of ཡས *yaş*, beyond, apart, as in འབྱམས་ཀླས, མཐའ་ཀླས *m̱thaẖ ḵlaş* or མཐའ་ཡས (अनन्त). In this case ཀླས may be taken to mean "without,' and is an equivalent of the Sanskrit अ.

ཀླིང་མ *ḵliṅ-ma* or གླིང་མ पुलिन, the margin of a river or lake.

ཀླུ I: *ḵlu* नाग n. of a kind of flower (*K. my.* ཀ *20*).

ཀླུ II: नाग, तक्षक, नमुचि, द्विजन्मन् 1. the Indian *Naga*, that is, a demi-god having the human head and the body of a serpent, which is generally supposed to live in fountains, rivers, and lakes. The *Lu* are also believed to be the guardian of great treasures under-ground; they are able to cause rain and certain maladies, and become dangerous when angry. 2. a serpent or any snake in general.

ཀླུ་ཀུན་ཏུ་དགའ་བའི་ཟློས་གར *ḵlu kun-tu ḏgaẖ-waẖi zloş-gar* the drama of Nāgānanda;

ཀློས་གར་གྱི་ རྣན་བཅོམ་ དགའ་བའི་ ལྷས་མཛད་པའི་མིང་། a dramatic treatise by Harsadeva (*Yu-sel. 230*).

ཀླུ་ཁང་ *ḵlu-khañ* the residence of the *Lu* or serpent gods. An imaginary palace supposed to exist at the bottom of the sea or of some lake where the *Nāga* reside: ཀླུ་ཁང་སྐྱིད་ཚལ་ཐུགས་བློ་ལས་གཟིགས་སོ (*Jig.*) saw the palace of the *Lu* and their grove with delight.

ཀླུ་གླང་ནག་པོ་བ་རུ་ཅན *ḵlu-glañ nag-po ba-ru can*=སྡིག་སྲིན the crab which is called by the Tibetans "bull-horned black *Lu*" (*S̱man. 144*).

* ཀླུ་རྒྱལ *ḵlu-ṟgyal* नागराज (*Schr.*).

ཀླུ་རྒྱལ་དཀར་པོ་དུང་སྐྱོང་ *Ḵlu-ṟgyal ḏkar-po duñ-şkyoñ* नागराज-शुभ्र-शङ्ख-पाल n. of a certain *Nāga Rājā* or a serpent demi-god called the White Protector of Conch Shells: ཀླུ་རྒྱལ་དཀར་པོ་དུང་སྐྱོང་དང་འཛིན་པ་ལག་མང་སོགས the *Lu* ruler called white S'ankhapāla and S'ankhadhara Bahu Pāṇi, the deity with many arms, and others (*Ṟtsii. 44*).

ཀླུ་རྒྱལ་མཐའ་ཡས *ḵlu-ṟgyal m̱thaẖ-yas̱* अनन्त infinite; the king of the snakes described in Hindu mythology (*M̱ñon.*); one of the eight ཀླུ་ཆེན *ḵlu-chen*, great *Lu*.

ཀླུ་རྒྱལ་རིགས་ལྔ *ḵlu-ṟgyal rigs̱-ḻña* the five classes among the *Naga Rājā* or *Lu* kings residing in the fabulous world of the snakes.

ཀླུ་སྒྲུབ *Ḵlu-s̱grub* (*Lu-ḍub*) नागार्जुन the expounder of the Madhyamika school of Buddhist philosophy.

ཀླུ་ཆེན་བརྒྱད *ḵlu-chen ḇṟgyaḏ* the eight chiefs of the Lu or Naga are མཐའ་ཡས अनन्त; འཇོག་པོ तक्षक; ནོར་རྒྱས वासुकी; དུང་སྐྱོང་ शङ्खपाल; པད་མ पद्म; པད་མ་ཆེན་པོ महापद्म; སྟོབས་ལྡན बलवत्; རིགས་ལྡན कुलीन, कुलिक.

ཀླུ་འཇོག་པོ *ḵlu ẖjog-po* तक्षक the class of *Lu* or *Nāga* called *Takṣaka.*

ཀླུ་ཐེབས *ḵlu-thebs̱* the coming forth of the *Lu* in summer from their retreats. This time is fixed in Tibetan almanacs for worshipping them: དབྱར་ས་སྟེང་དུ་ཀླུ་འོང་བ་ལ་ཀླུ་ཐེབས་ཟེར *ḏḇ yar-sa s̱teñ-du ḵlu ẖoñ-wa la ḵlu-thebs̱ zer* the coming upwards of the *Lu* from their retreats in summer is called ཀླུ་ཐེབས *ḵlu-thebs̱*.

ཀླུ་ལྡོག *ḵlu-ḻdog* the retiring of the *Lu* to their abodes in the nether regions is called ཀླུ་ལྡོག *ḵlu-ḻdog*, which time is generally calculated by the Tibetan astrologers to fall in December.

ཀླུ་མཐར་བྱེད *ḵlu m̱thar byeḏ* शेषनाग the chief patriarch of the *Nāga*; also नागान्तक, which is a name of the Garuḍa bird.

ཀླུ་དུག *ḵlu-dug*=སྲུལ་འབུམ་ཟླ་བའི་ཐུ་བོ་ཅན། དུག་ངན་པ་ཞིག་གི་མིང 1. n. of an indolent poison. 2. n. of a very venomous snake (*S̱mañ. 350*).

ཀླུ་དུག་ཅན *ḵlu dug-can* poisonous snakes.

ཀླུ་གདོན་འཇོམས་བྱེད *ḵlu-gdon ẖjoms̱-byeḏ*=རྒྱལ་པོ་སྨུག་པོ *ṟgyal-po s̱mug-po* lit. that which destroys poison or kills *Lu* demons=གླ་རྩི musk (*S̱man. 333*).

ཀླུ་བདུད་རྡོ་རྗེ *ḵlu-ḇduḏ ṟdoṟ-je* n. of a medicinal plant which is believed to have the property of healing all sorts of diseases caused by *Lu* or malignant spirits.

ཀླུ་མདུད *ḵlu-m̱duḏ* prob. *Codonopsis ovata* (*Jä.*) also ཀླུའི་གནོད་པ *ḵluẖi g̱noḏ-pa* cures all kinds of arthritis and rheumatism (*W.*).

ཀླུ་སྡིངས *ḵlu-s̱diñs̱* नागसानु the peaks or flanks of a mountain where snakes reside.

ཀླུ་ནད *ḵlu-naḏ* नागरोग, कुष्ठरोग the disease caused by the *Lu* or leprosy.

ཀླུ་གནས *ḵlu-gnas̱* नागह्रद the abode of the *Lu*.

*ཀླུ་བོད *ḵlu-bod* नागाह्वय one of the disciples of Nāgārjuna (*Schr.*).

*ཀླུ་བྱང *ḵlu-byañ* नागबोधि an epithet of Nāgārjuna and also that of one of his disciples.

ཀླུ་དབང་གི་རྒྱལ་པོ *ḵlu-ḏwañ-gi ṟgyal-po* a Buddha ruling over the *Lu*, usually depicted with 4 attendant *Bodhisattva* (*Grüb. 109*).

ཀླུ་འབུམ *Ḵlu-ẖbum* n. of a section of the *S̱gomáñ* division of the monastery of དཔལ་ལྡན་འབྲས་སྤུངས *Ḏpal-ḻdan H̱bras̱-s̱puñs̱* (Daipung near Lhasa): དཔལ་ལྡན་འབྲས་སྤུངས་་སྒོ་མང་པའི་ཁམས་ཚན། ཧོར་གདོང་བསམ་བློ་ཀླུ་འབུམ། the Gomang sections of Daipung Monastery are the Hordong, Sam-lo and Lubum; n. of a treatise on a hundred thousand *Nāga*.

ཀླུ་འབུམ་ཁྲ་བོ *ḵlu-ẖbum khra-bo* 1. n. of a religious work among the *Bon-po*. 2. ཁྲ་བོ *khra-bo* means "mottled." There are also ཀླུ་འབུམ་དཀར་པོ *ḵlu-ẖbum ḏkar-po*, ཀླུ་འབུམ་ནག་པོ *ḵlu-ẖbum nag-po*. *Ḵlu-ẖbum*, originally a hooded snake, *cobra di capello;* the mythological sense, however, is only understood in Tibet, where every child knows and believes in *Lu* or Nāgas, &c., cobras being unknown.

ཀླུ་མེས *ḵlu-mes̱* བླ་མ་ཞིག་གི་མཚན། (*Deb. 46*) n. of a lama of Tibet.

ཀླུ་མོ *ḵlu-mo* a female serpent; also a serpent demoness.

ཀླུ་མོ་མུ་ཏིག་ནུ་ཞོ་ཅན *ḵlu-mo mu-tig nu-sho-can* n. of medicinal plant used for wounds or sores. Its flowers are of garnet colour; when they are plucked there oozes out a milkish sap which is said to possess healing power (*S̱m̱an. 350*).

ཀླུ་སྨན *ḵlu-s̱man* n, of a medicine.

ཀླུ་གཟུགས *ḵlu-gzugs̱* the body or likeness of a snake; also a *Lu* in the body of a snake; anything with the body or in the guise of a snake.

ཀླུའི་སྐད *ḵluẖi s̱kaḏ* the language of the *Nāga*; according to some Tibetan authors this is the Nāgari language of India which they identify with the Prākrit. According to the earliest historians of Tibet ཀླུའི་སྐད *ḵluẖi s̱kaḏ*, *i.e.*, the *Nāga bhāṣā*, was the language of the Chinese: རྒྱ་ནག་པ་ཀླུ་ལས་ཆད་པས *Ṟgya-nag-pa ḵlu-las̱ chaḏ-pas̱*, ནཱ་ག་ཀྲྀ་ཏ་ཀླུའི་སྐད་དུ་སྨྲ། the Chinese having *originated* from the serpent demi-gods, speak the *Nāga kṛta*, the language of the *Lu*. ནཱ་ག་ཀྲྀ་ཏ *nāga kṛta* is distinguished from the Sanskrit language which is called *Deva bhāṣā*, the language of the gods. *Nāga-kṛta* means corrupt language and *Sans-kṛta* means refined language.

ཀླུའི་གྲོང་ཁྱེར *ḵluẖi groñ-khyer* नागनगरी, भोगवती the mythological city of the *Nāga* in the nether world ruled by King S'eṣa.

ཀླུའི་འཇིག་རྟེན *ḵluẖi ẖjig-ṟten* नागलोक the nether world or region inhabited by the *Lu* or *Nāga*.

ཀླུའི་དུག་བཅོམ *Ḵluẖi dug-ḇcom* n. of a fabulous sea which lies beyond a great sandy desert. The *Lu* chieftain *S̱tobs̱-ḻdan* (*Bala-ván*) resides there and excites dissensions among living beings (*K. d.* ར *335*).

ཀླུའི་གདེངས་ཀ *ḵluẖi gdeñs̱-ka* the hood or neck of a *Nāga* or of a serpent.

* ཀླུའི་སྡེ *Ḵluẖi-s̱de* नागसेन (*Schr.*) n. of the celebrated Buddhist sage who answered the interrogations of King Menander (of Milinda Pannha); one of the eighty Buddhist saints of the northern school.

ཀླུའི་གནོད་པ *ḵluẖi gnoḏ-pa* or ཀླུའི་སྐྱོན *ḵluẖi s̱kyon*, plague; a disease of unknown origin;

maladies supposed to be originated from the malignity of the serpent demi-gods.

* ཀླུའི་བྱང་ཆུབ *kluẖi byañ-chub* नागबोधि (*Schr.*).

ཀླུའི་སྦྲུལ *ḵluẖi s̱bruḻ* पन्नग a class of very venomous snakes.

ཀླུའི་ཡི་གེ *ḵluẖi yi-ge* नाग अक्षर acc. to *Cs.* the Chinese character; acc. to some authors the *Nāgari* character.

* ཀླུའི་བཤེས་གཉེན *ḵlui ḇçes̱-g̱ñen* नागमित्र (*Schr.*) n. of a Buddhist saint.

ཀླུ་ཡི་སྐད *ḵlu-yi s̱kad* नागभाषा the language of the *Nāga*: ལེགས་སྦྱར་གྱི་སྐད་དང་ཡང་ན་ཀླུ་ཡི་སྐད་དུ་གསུངས་ན་གོ་གསུངས། it is said that (he) understood (it) when related in the Sanskrit or in the language of the *Nāga*.

ཀླུ་ཡི་འཁྲི་ཤིང *ḵlu-yi ẖkhri-çiñ*=ལོ་མའི་འཁྲི་ཤིང n. of a leafy creeping plant (*M̱ñon.*).

ཀླུ་ཡི་ལྕེ *ḵlu-yi ḻce*=ཤལ་དྲིས་སྨན lit. the snake's tongue; n. of a plant used in medicine.

Syn. སྔོ་སངས་འཁྲི་ཤིང *s̱ño-sañs̱ ẖkhri-çiñ*; སྔོ་སངས་མཐའ་ཡས *s̱ño-sañs̱ m̱thaẖ-yas̱*; མཐའ་ཡས་རྩ *m̱thaẖ-yas̱ ṟtsa*; བ་གླང་བསྲུང *ba-glañ ḇsruñ*; མེ་ཏོག་ཕྲ་མོ *me-tog phra-mo* (*M̱ñon.*).

ཀླུ་ཡི་གཞི *ḵlu-yi g̱shi*=ས་གཞི the earth (*M̱ñon.*).

ཀླུ་ཤིང *ḵlu-çiñ* नागवृक्ष lit. the snake-tree; सुवर्णत्वक् the tree of golden bark.

Syn. བུམ་ཅན *bum-can*; སྐྱེས་བུ་མཐོ *s̱kyes̱-bu m̱tho*; ལྷའི་འདབ *lhaẖi ẖdab*; ལྷའི་ལྕུག་མ *lhaẖi ḻcug-ma*; སེང་གེ་སྐྲོད *señ-ge s̱kroḏ*; ཀླུའི་མེ་ཏོག *ḵluẖi me-tog*; གེ་སར་མར་པོ *ge-sar mar-po*; ཀླུ་སྐྱེས *ḵlu-s̱kyes̱* (*M̱ñon.*).

The names of some species of trees called *nāga vṛkṣa* are the following:— ཚད་ལྡན་འདབ་མ *tshaḏ-ḻdan ẖdab- ma*; མེ་ཏོག་རྩེ *me-tog ṟtse*; ས་སྲུང *sa-sruñ*; ཀླུའི་མཚན *ḵluẖi m̱tshan*; སོག་ལེ་སྒྲིབ *sog-le s̱grib*; ཤུན་པ་དྲི་ཞིམ *çun-pa dṟi-shim*; རྩ་བ་མང *ṟtsa-wa mañ*; སའི་ཛམ་བུ་ཀ *saẖi dsam-bu-ka* भूमिजम्बुक, the plant *Flacourtia spadia* (*M̱ñon.*).

ཀླུ་གཤེད་གསུམ *ḵlu g̱çeḏ g̱sum* the names of three medicines, viz., སྡིག་སྲིན *s̱dig-sṟin*, ཞལ་ནག *shaḻ-nag* and བྱང་ནག *byañ-nag* (*S̱man. 450*).

ཀླུང *ḵluñ* a valley; river; ཆུ་ཀླུང *chu-ḵluñ* नदी a river in general; ནགས་ཀླུང *nags̱-ḵluñ* a river passing through wooded tracts; the name ཀླུང *ḵluñ* is seldom applied to small streams or rivulets.

ཀླུང་རྒྱུན *ḵluñ-ṟgyun* a stream, current; ཀླུང་རྒྱུན་ལྟར like the flow of a river.

ཀླུང་སྒོག *ḵluñ s̱gog* a kind of garlic growing wild on the margins of rivers in Tibet: ཀླུང་སྒོག་མཛེ་ཡི་རྨ་གསོ་སྐྲངས་ཆུ་སྐེམ། wild garlic cures leprous sores and dries up the fluids in swellings (*Med.*).

ཀླུང་རྟ *ḵluñ-ṟta* (in ནག་རྩིས *nag-ṟtsis̱* the art of divination)=རླུང་རྟ *ṟluñ-ṟta*.

ཀླུང་ཕྱུགས *ḵluñ-phyugs̱* cattle living in the lower table-lands of Tibet. This term is also applied to the yaks which are kept in the lower plains of Tibet: ཀླུང་ཕྱུགས་སོ་གཉིས་ཡན་གྱི་ཀོ་བ་རེར། *ḵluñ-phyugs̱ so-g̱ñis̱ yan-gyi ko-wa rer* "for (*i.e.*, the price of) each hide of cattle of two teeth," (*i.e.*, above two years old) (*Ṟtsii.*).

ཀླུང་འབབ་པ *ḵluñ ẖbab-pa* the rushing of a hill torrent; the flowing of a river.

ཀླུང་མ *ḵluñ-ma* a river.

ཀླུང་ཚག *ḵluñ-tshag* a yak of the valley; རི་ཚག *ri-tshag* a hill yak—a yak belonging to the higher elevations and hill-tops of Tibet (*Ṟtsii.*).

ཀླུང་ཤོད *Ḵluñ-çoḏ* n. of a place in the uplands of འབྲི་གུང (*Diguñ*) situated to the north-east of Lhasa (*Loñ.* ■ *12*).

ཀླུང་ཤོས *k̲luṅ-ços̤* a kind of plant growing on the margins of rivers in Tibet, and said to be efficacious when applied to sores: ཀླུང་སྒོག *k̲luṅ-s̤gog* garlic of the valley.

ཀླུངས I: *k̲luṅs̤* this term is applied to the astrological results arrived at by computing one's age in reference to that of one's parents by consulting their horoscopes. It occurs in the *Vaidurya Karpo* in expressions such as ཕ་ཀླུངས, མ་ཀླུངས། *pha-k̲luṅs̤, ma-k̲luṅs̤*.

ཀླུངས II: cultivated lands; a field: ཀླུངས་སུ་སྐྱེ *k̲luṅs̤-su s̤kye* grow on cultivated soil: དཀར་མདངས་ཀྱི་ཀླུངས་ཚང་མ *D̤kar-m̤daṅs̤-kyi k̲luṅs̤ tshaṅ-ma* all fields belonging to *D̤kar-h̤daṅs̤*.

+ **ཀླུབ་པ** *K̲lub-pa*, pf. ཀླུབས་པ *k̲lubs̤-pa*, 1. to cover the body with ornaments (*Jä.*); to put on luxuriously (*Cs.*): གསེར་ལེབ་རྟ་ཤིང་དག་ལས་ལེགས་གྲུབ་པའི་སེང་ཁེབས་རབ་འབྲིང་ཐ་མ་གསུམ་དུ་ཀླུབས *g̤ser leb r̤ta çiṅ dag-las̤ legs̤ grub-pah̤i seṅ-khebs rab h̤briṅ tha-ma g̤sum-du k̲lubs̤* (*Jig.*). 2. to set up (a tenant). 3. n. of a tribe in Tibet (*Vai. kar. 160*).

ཀླུས་བོད *K̲lus̤ bod̤* नागाह्वय, *Nāgā-hvaya*, one of the 28 Buddhist sages mentioned in the *M. V.*

ཀླུས་བྱང་ཆུབ *K̲lus̤ byaṅ-chub* नागबोधि, *Nāga Bodhi*, one of the chief disciples of Nāgārjuna. His essence is supposed to have been embodied in the late Kusho Seng-chen of Tashi-lhünpo.

ཀླས *k̲las̤* a rack for clothes, clothes-horse.

ཀློག་པ *k̲log-pa* to read, imp. ཀློགས་ཤིག *k̲logs̤-çig* also ལྷོགས་ཤིག *l̤hogs̤-çig* do read, pf. ཀླགས་པ *k̲lags̤-pa* or བཀླགས *b̤k̲lags̤*, fut. ཀླག *k̲lag* or བཀློག *b̤k̲log*, བཀླག་པར་བྱ *b̤k̲lag-par-bya* ཀློག་པར་བྱེད *k̲log-par-byed̤* is reading; ཀློག་པར་བྱེད་པ *k̲log-par byed̤-pa* the act of reading, the causing to be read; ཀློག་བྱ *k̲log-bya* anything to be read; ཀློག་ཏུ་འཇུག་པ *k̲log-tu h̤jug-pa* to begin or cause one to read; ཀློག་པ་པོ *k̲log-pa po* or ཀློག་མཁན *k̲log-m̤khan* a reader; ཀློག་གྲྭ *k̲log-g̤rva* a reading school, a school for reading; དཔེ་ཆ་སོགས་ཀློག་པ *d̤pe-cha sogs̤ k̲log-pa* reading books, &c. ཀློག་འདོན *k̲log-h̤don* to read aloud; ཀློག་བྱང *k̲log-b̤yaṅ* सुपानिका well-read, accomplished in reading, a scholar; ཀློག་པ་ཡང་ཀློག་པ *k̲log-pa yaṅ k̲log-pa* to read again.

ཀློག་ཐོབ *K̲log-thob* n. of a *Bodhisattva* (*K. ko.* ཅ *50*).

ཀློང་ *k̲loṅ* I: or ཀློང་པ *k̲loṅ-pa* आवर्त extent; mass, bul , body; depth, abyss. Also a wave or any undulating thing: ཀློང་དང་བཅས་པ सावर्त with opening or reverting folds or coils as in a conch shell.

ཀློང་ II: this word either alone or in combination with ཡངས *yaṅs̤* is generally used to express the idea of vastness, infinitude or immensity. It also signifies "space" as a definite expanse, being in a measure synonymous with དབྱིངས *d̤b̤yiṅs̤*: ཆོས་ཀྱི་ཀློང་ཡངས the immensity or profoundness of *Dharma*; ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས धर्मधातु the expanse of matter or infinitude of phenomena; སེམས་ཉིད་ཀྱི་ཀློང་ the depth or amplitude of the mind: རྡོ་རྗེ་འཆང་དབང་ཆོས་སྐུ་ལྷ་ལམ་མཐའ་བྲལ་ཀློང་ཡངས་ན, རྡོ་རྗེ་རྣལ་འབྱོར་ལོངས་སྐུ་ལྔ་ལྡན་ནམ་མཁའི་ནོར་བུ་རུས། this spiritual being of Dorje chang developes in the wide boundless sphere of the gods into that jewel of the heavens which comprises the five illusive bodies of Dorje Naljor (*Nāro. 1*).

ཀློང་ III: centre or middle; = དབུས *d̤b̤us̤* or དཀྱིལ *d̤kyil̤* as in དབའ་ཀློང *d̤bah̤ k̲loṅ* or

རྦ་ཀློང *rba-klon* the eddy or whirlpool caused by རྦ *rba* or དབའ *dbah*, the waves; དབའ་ཀློང་ *dbah-klon* or རྦ་ཀློང་ *rba-klon* is also used to signify *rba-rlabs*, a wave, billow.

ཀློང་འཁོར *kloñ-khor* a whirlpool or eddy (*Mñon.*).

+ ཀློང་ IV: ཀློང་དུ་གྱུར་པ *kloñ-du gyur-pa* has the meaning of དབང་དུ་གྱུར་པ, under one's subjection or power; is equivalent to अवबोध fully comprehended; overpowered. It is also used to signify perfection in mystic arts, as Jäschke renders it "a soaring into mystic perfection." The work ངག་འགྲེལ explains it in the following manner: ཡོངས་སུ་ཆུབ་པའམ་འདུས་པ་ལའང་འཇུག། "it is also applied (to mean) whatever has arrived at complete perfection or become concentrated into one."

ཀློང་ཆེན *Kloñ-chen* n. of a celebrated lama of Tibet who was also called ཀློང་ཆེན་རབ་འབྱམས་པ.

ཀློང་སྡེ *klon-sde* a division of the Buddhist writings of the མན་ངག उपदेश class, the introduction of which is attributed to *Lo-tsava* Vaira-tsana. བོད་ཀྱི་ཡུལ་འདིར་མན་ངག་རྫོགས་པ་ཆེན་པོར་གྲགས་པ་ལ་སེམས་སྡེ་དང་ཀློང་སྡེ་དང་མན་ངག་སྡེ "in this country of Tibet (in books) known as the great *Man-ñag rdsogs-pa*, there are the *Sems* section, the *Loñ* section, and the *Man-ñag* section" (*Deb.* ཀ *3*).

ཀློང་མ་དཀྱེལ *kloñ-ma dkyel* 1. of great capacity. 2. कुक्षि the cavity of the abdomen.

ཀློངས་པ *kloñs-pa* लुठित, same as དཀྲུགས་པ *dkrugs-pa*.

ཀློངས་རག *Kloñs rag* n. of a place in Tibet; ཀློངས་རག་གྲུ་ཁ the ferry at *Kloñs-rag* (*Yig.*).

ཀློན་པ *klon-pa* to mend, to patch shoes, &c; ཀློན་པ་པོ a cobbler, mender of shoes.

ཀྵ *kṣa* in mystic language the term signifies an evil spirit.

ཀྵ་ཡ *kṣaya*, pronounced in Tibetan as ཤ་ཡ, क्षय *phthisis pulmonalis*; but according to the Tibetan pathology ཀྵ་ཡ་ནག་པོ denotes a bilious disease, prob. black jaundice (*Jä.*). The symptoms of the disease *kṣa-ya*, as described in the medical works of Tibet, are as follows: མཁྲིས་པ་ལུས་ལ་ཁྱེར་ནས་ཟ་འཕྲུག་བྱེད། པགས་མདོག་སྔོ་ནག་སྐྲ་དང་སྨིན་མ་འཛི་ཤེད་མེད་ཤ་སྐམ་སེན་མོ་ནག་ཐིག་ཆགས་པ་འོང་ "the bile having permeated the body, itching is set up, the skin becomes greenish-black in colour, the hair and the eyebrows fall off, loss of strength, shrivelled flesh, and black spots on the nails, will be produced" (*Med.*).

ཀྵ་སུ་ར *kṣa-su-ra* a kind of precious stone resembling crystal; it is very rare in Tibet: ཀྵ་སུ་ར་ནི་ཤེལ་དང་སྟང་ཟིལ་དངོས་རེ་རེ་ཙམ་ལས་བོད་དུ་འབྱུང་མི་འགྱུར as to Kṣasura, that crystal and the genuine stañ-zil stone do not occur in Tibet except singly (*Yig.*).

དཀག་བ *dkag-wa* constipation; obstructed bowels.

+ དཀན *Dkan* I: तालु, acc. to *Ñag.* the palate, the roof of the mouth; ཡ་དཀན the upper part of the palate; མ་དཀན the lower part of the palate; དཀན་གཉེར cleft palate; དཀན་གྱི་ཡི་གེ तालव्यवर्ण the palatal letters; དཀན་གཏོག जिह्वास्फोटक an abscess in the palate; དཀན་ནད any disease of the palate.

དཀན II: is sometimes used in the place of གྱེན *gyen*, steep or up hill; དཀན་གཟར་པོ

ḏkan gzar-po a steep declivity; precipice (*Ńag. 5*).

དཀའ *Ḏkaẖ*, དཀའ་བ *ḏkaẖ-wa* or དཀའ་བོ *ḏkaẖ-ḇo* कृच्छ्र, कठोर 1. hard, difficult; used as adj. གོ་དཀའ་བ hard to understand; རབ་ཏུ་དཀའ་བ very hard or difficult. 2. pains, exertions, sufferings; དཀའ་བ་མེད་པར་ཐོབ་པ अकृच्छ्रलाभ gain without pain or exertion; དཀའ་བ་མེད་པ without hardship or difficulty; འགྲོད་དཀའ་བ difficult of access; སྒྲུབ་དཀའ་བ *s̱grub ḏkaẖ-wa* hard to accomplish or to perfect; fig. to propitiate; བརྗོད་དཀའ་བ hard to express or describe; རྙེད་དཀའ་བ difficult to find; བྱ་དཀའ་བ hard work, or hard to do; དཀའ་བ་ཉིད कृच्छ्रत्व difficulty; དཀའ་བྱེད་པ दुष्करकारक one who accomplishes a difficult or hard task.

དཀའ་འགྲེལ *ḏkaẖ-ẖgrel* पञ्जिका lit. difficulties explained; a commentary; explanation of difficulties (*Jä.*): ཚིག་དོན་གོ་དཀའ་བ་འགྲེལ་པས་བཀྲོལ་པ meanings of terms which are difficult to understand are explained in a commentary (*Ńag. 5*).

དཀའ་བཅུ *ḏkaẖ-ḇcu* दशकृच्छ्र ten ascetical hardships; a Buddhist scholar who has acquired such great proficiency in sacred literature as to be able to interpret the meanings of a term in ten different ways.

དཀའ་ཐུབ I: *ḏkaẖ-thub* तपस्या; also श्रमण, यति, विप्र, प्रव्रजित, asceticism, also penance; an ascetic, one who is able to stand hardships or privations: དཀའ་ཐུབ་ལུས་ནི་ཆེ་བ་དང་། མཛེས་མ་གཅིག་པུར་ཉལ་བ་དང་། དཔའ་བོ་རྨ་མཚན་མེད་པ་སྟེ། འདི་གསུམ་ཡིད་མི་ཆེས་པའི་རྒྱུ། "that an ascetic's body should be fat, that a pretty woman should sleep by herself, and that a hero should be without wound-scars—these three are things the mind does not credit."

དཀའ་ཐུབ II: a name for the first month of the Tibetan calendar (*Ṟtsii.*).

དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་གནས *Ḏkaẖ-thub-kyi gnas̱* तपोवन the residence of an ascetic; a hermitage.

དཀའ་ཐུབ་དགྲ *ḏkaẖ-thub-ḏgra*=འདོད་ལྷ་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག། (lit. the ascetic's enemy) a name of the god of love (*M̱ñon.*).

དཀའ་ཐུབ་ཅན *ḏkaẖ-lhub-can*=ཉོན་མོངས་པ *ñon-moṅs̱-pa* तपस्वी, तपोधन one who undergoes asceticism; a hermit; one who having renounced the worldly life has retired to solitude; an epithet of the Hindu deity Mahes'vara.

Syn. སྤང་སྤོས *s̱paṅ-s̱pos̱*; སྤུ་ཅན *s̱pu-can*; དྲིའི་སྲས་པོ *dṟiẖi-sṟas̱-po*; འབྱུང་པོའི་རལ་པ *ẖbyuṅ-poẖi ral-pa* (*M̱ñon.*).

དཀའ་ཐུབ་སྤྱོད་པ *ḏkaẖ-thub s̱pyoḏ-pa* the practices of an ascetic or hermit; དྲང་སྲོང *draṅ-sṟoṅ* a rishi (*M̱ñon.*); དཀའ་ཐུབ་ལ་འགྲོ་བ to embrace the life of an anchorite; དཀའ་ཐུབ་སེར་པོ=གུར་གུམ saffron (*S̱man. 351*); དཀའ་ཐུབ་གསལ तपःप्रकाश one whose asceticism or penitence is either visible or exemplary.

དཀའ་ཟློག་བླ་མ *Ḏkaẖ-zlog ḇla-ma* n. of a snowy mountain; it is generally applied to རི་བོ་གངས་ཅན *Ri-ḇo gaṅs̱-can* (*M̱ñon.*).

དཀའ་ཟློག་མ *Ḏkaẖ-zlog-ma* n. of the Goddess གཽ་རི *Gau-ri* (*M̱ñon.*).

དཀའ་ལས་ཆེ་བ *ḏkaẖ-las̱ che-wa* very difficult; དཀའ་ལས་མེད་པ free from difficulty; easy.

དཀར I: *ḏkar* in compounds=དཀར་པོ *ḏkar-po* white; grey.

དཀར II: sincere; དཀར་མི་ཐུམ not confessing one's guilt; not exonerated; not making a clean breast of anything.

དཀར་སྐྱ *ḏkar-s̱kya* पाण्डुर light grey: དཀར་སྐྱོ पाण्डु pale; white.

དཀར་ཁང *ḏkar-khaṅ* a lighted house; also a store room (*S. kar. 66, 178*).

དཀར་ཁུང་ *ḏkar-khuṅ* = སྐར་ཁུང window, a sky-light; a hole in the wall of a house for the entrance of light.

དཀར་ཁྱུག *ḏar-khyug* anything streaked or ornamented with diverse colours.

དཀར་ཁྲིགས *ḏkar-khrigş* (*kar-ṭhig*) white; shining; bright; glittering; brilliant.

དཀར་གོང *ḏkar-goṅ* 1. a kind of white clay; porcelain clay. 2. same as མེ་རྡོ *me-ṟdo* flint: དཀར་གོང་སྲིན་འདོན་གདོན་དུག་ལ་ཕན། white-clay is useful to expel worms and for the poison of evil spirits.

དཀར་རྒྱ *ḏkar-ṟgya* rose-coloured; pale pink.

དཀར་རྒྱན *ḏkar-ṟgyan* white ornament; the butter used in painting offerings made of barley flour or rice to the gods: ཞལ་ཟས་དཀར་རྒྱན་མར cakes that are painted white and red with (coloured) butter (*Ṟtsii.*).

དཀར་བཅུད་གསུམ *ḏkar-ḇcuḏ-gsum* the triple white elixir, *i.e.*, the cream from the milk of the female yak, ewe, and cow: འབྲི་ལུག་བ་གསུམ་གྱི་འོ་མ་འདུས་པའི་ཁཎྜ “*Khaṇḍa* is the mixed milk of the female yak, ewe and cow.”

དཀར་ཆག *ḏkar-chag* सूचिलिपि 1. an index; register. 2. whitish; grey. 3. morally good; standing on the side of virtue; sincere; candid.

དཀར་ཆབ་ཆབ *ḏkar-chab-chab* = དཀར་ཆེམ་ཆེམ or འོད་ཟེར་དཀར་ཆེམ་མེ glittering white rays.

དཀར་ཆུང་ལྷ་ཁང *Ḏkar-chuṅ ḻha-khaṅ* n. of a monastery in Tibet (*J. Zañ.*).

དཀར་ཉེ *ḏkar-ñe* = དཀར་བའི་ཉེ་བ a true friend; one who has come over to one's side out of sincere good will; a friendly relation.

དཀར་སྟིང་ཆ་ངམ *Ḏkar-ştiṅ cha-ṅam* n. of a place in Kham near *Ri-wo-che.* (*Lon.* ཀ *29*).

དཀར་ཐག *ḏkar-thag* the string of a bow: དཀར་ཐག་གཡོན་ཆ་འགྲིགས་རག་མ་རེར་འབྲུ། (*Ṟtsii.*)

དཀར་དྲོ *ḏkar-ḏro* milk and curd: གོང་གི་རིན་ཐང་མཉམ་པའི་དཀར་དྲོ་བྱ། it will make milk and curd of equal value with the above (*Jig. 30*).

དཀར་ལྡན *Ḏkar-ḻdan* गौरी lit. the fair one; the Goddess Gauri, the wife of S'iva.

དཀར་པོ *ḏkar-po*, also དཀར་མོ *ḏkar-mo* शुचि, शुक्ल, धवल, अवदात, गौर, अर्जुन, गुण, पण्डित 1. white; pure; fair; a qualification, talent, enlightenment; (sometimes) wise. 2. दूर्वा, silver; *dub* grass; a learned man; purity: དཀར་པོ་རྣམ་པར་མཐོང་བའི་ས། शुक्ल विदर्शनाभूमि। “complete enlightenment is a stage of insight.” It is one of the stages of perfection of the *Hīnayāna* School.

དཀར་པོ་ཅིག་ཐུབ *ḏkar-po chig-thub* a kind of medicinal plant; also, its root, which is used to kill worms; དུག་སྐྱུད་གཉན་སྲིན་འཇོམས། it draws out poisonous matter and subdues worms which infest one.

*དཀར་པོ་རྣམ་པར་འཆར་པ *ḏkar-po ṟnamş-par ẖchar-pa* सदभ्युदय (*Schr.*).

*དཀར་པོ་འབར *ḏkar-po ẖbar* श्वेतदीप्ति (*Schr.*) white lustre.

དཀར་པོ་སྦལ་རྒྱབ *Ḏkar-po şbab-ṟgyab* རྡོ་སྨན་ཞིག་གི་མིང n. of a medicinal stone (called “white frog's back”) (*Ṃñon.*).

དཀར་པོའི་བསྐལ་པ *ḏkar-poẖi ḇşkal-pa* श्वेतकल्प the enlightened age or *Kalpa*.

དཀར་ཕིགས *ḏkar-phigş* used in colloq. for དཀར་ཕིབས *ḏkar-phibş*.

དཀར་ཕིབས *ḏkar-phibş* a tower or dome built on pillars or on the roof of a house for commanding a view, generally in the Chinese style: དཀར་ཕིབས་ཆེན་མོར་ཀ་རིང་སེང་གེའི་ཁ in the great domed tower is the tall pillar with a lion's mouth.

དཀར་ཕྱོགས *ḏkar-phyogs̱* शुक्लपक्ष the light half of a month; the period from the new to the full moon; the innocent side in two contending parties; དཀར་ཕྱོགས་ལྷ the gods who belong to the side of virtue; དཀར་ཕྲེང་ *ḏkar-phreñ* n. of the mythical capital of the *Asura* (*Pag. 30*).

དཀར་བ *ḏkar-wa* शुक्ल white, v. དཀར་དཀར་བ་ཉིད་ शुक्लत्व whiteness: ཆོས་ལ་དཀར་བ་ཡོད་པས། "through sincerity in the doctrine"; "by piety" (*Pag. 30*).

དཀར་མི་བྱེད་པ *ḏkar-mi byeḏ-pa* to plead innocence. Ñ́ag. explains it as རང་ལ་ནག་ཉེས་པ་ཡོད་བཞིན་དུ་མནའ་སྐྱེལ་བསམ, to show by signs or by oath that he is not guilty.

དཀར་མིན *ḏkar-min* असित, श्यामल not white; black; dark; chaos; bent; crooked.

དཀར་མིན་བུ *Ḏkar-min-bu* the son of *Ḏkar-min*; the offspring of chaos: दक्ष an epithet of the son of Brahmā.

དཀར་མེ *ḏkar-me* = ཆོས་མེ *chos̱ me* sacred fire; especially lamps lighted before deities: དཀར་མེ་སྡོང་རས་འོས་རིགས། the kind (of cloth) fit for wicks of lamps (lighted before the images of saints and deities) (*Ṟtsii.*).

དཀར་མེད་མ *Ḏkar-meḏ-ma* གནོད་སྦྱིན་མོའི་གཙོ་མོ (*M̱ñon.*) a name of the queen of the *Yakṣa*.

དཀར་མོ *ḏkar-mo* 1. mutton; a sheep when slaughtered; དཀར་མོ་ལག་གཡས་དཀར་ཤ་ལག་པ་གཅིག a shoulder of mutton from the right side of a slaughtered sheep (*Ṟtsii.*); ལུག་གི་དཀར་མོ་ལག་པའི་གཙོས mutton of sheep slaughtered by the hand (as distinguished from the meat of a dead sheep) (*Jig. 9*). 2. अपराजिता, कात्यायनी an epithet of the goddess Durgā. 3. white rice.

དཀར་དམར *ḏkar-ḏmar* light red or whitish red.

དཀར་རྩི *ḏkar-ṟtsi*, also spelt དཀར་ཙེ *ḏkar-tse* 1. lime; white-wash; white-paint. 2. a kind of coarse cotton cloth; lint: དཀར་རྩི་ཤ་རུས་ལ་ཞེན་ནད་འགོགས་བྱེད lint arrests decaying disease in the flesh and bone (*S. kar. 3*). 3. दुकूल, རས་དཀར་རྩི white muslin.

དཀར་རྩིས *ḏkar-tsis̱* or སྐར་རྩིས astrology: རྒྱ་གར་ནས་བོད་དུ་དར་བའི་རྩིས་ལ་དཀར་རྩིས་ཟེར the system of reckoning introduced in Tibet from India is called *ḏkar-ṟtsis̱* (*D. çel. 8*).

དཀར་རྩེར་བ *ḏkar ṟtser-wa* very white or fair: རྟ་པ་གཞོན་ནུ་མ་དཀར་རྩེར་བ་ཞིག། a young maiden of very fair complexion on horseback (*A. 135*).

དཀར་འཛིན *ḏkar-ẖdsin* the female breast; teats.

Syn. འདོད་པའི་མྱོས་བུམ *ẖdoḏ-paẖi myos̱-bum*; ལང་ཚོའི་མཚན་མ *lañ-tshoẖi m̱tshan-ma*; འོ་མ་འཛིན *ẖo-ma ẖdsin*; ལོགས་སྐྱེས *logs̱-s̱kyes̱* (*M̱ñon.*).

དཀར་མཛོད *ḏkar-m̱dsoḏ* a dispensary.

དཀར་འོད *ḏkar-ẖod* = སྲིན་བུ་མེ་ཁྱེར fire-fly (*M̱ñon.*).

དཀར་ཡོལ *ḏkar-yol* procelain (*Ñ́ag. 5*).

དཀར་གཡེང་ *ḏkar-gyeñ* is explained as ཁྲིམས་ཞིབ་ཆ་བྱེད་པ a trial or investigation under law.

དཀར་སངས *ḏkar-sañs̱* pure white; also དཀར་སེང་ངེ་བ or དཀར་པོ་དཀར་གུང་ very white.

དཀར་སེང་ངེ་བ *ḏkar-señ-ñe-wa* = སྐྱ་ཐོམ་མེ་བ, v. དཀར་སངས.

དཀར་སོབ་ཡང་བའི་འོད་ཅན *ḏkar-sob yañ-waẖi ẖoḏ-can* = ཅོང་ཞི alabaster (*S̱man. 353*).

དཀར་གསལ *ḏkar-gsal* fair; white; light.

དཀར་གསུམ *ḏkar-gsum* the three white things, viz., curd, milk and butter (*A. 143*).

+ **དཀུ** *ḏku* कुक्षि; = ལུས་ཀྱི་ཕྱ་ཟུར (*Lex.*) the side of one's body: དཀུ་ནི་དཔྱི་མགོ་ཡི་གོང་ཙམ་རྩིབ་མ་ཕྲང་དུའི་སར། ལུས་ཀྱི་གཡས་གཡོན་གང་རུང་། *ḏku* is towards the small ribs just above the hip, whether on the right or left of the body; དཀུར or དཀུ་ལ་རྟེན་པ to carry a thing at one's side (*Zam.*); དཀུ་བརྟོལ་བ to open the side; དཀུ་ལྗི a heavy feeling in the side, as a symptom of pregnancy; དཀུ་ནད *ḏku-naḏ* apparently a disease of the kidneys (*Jä.*); དཀུ་ཟླུམ *ḏku-zlum* round and plump buttocks; the cavity of the abdomen (*Jä.*); དཔེར་ན་དྲིལ་བུ་དཀུར་བརྟེན་སོགས། for example a bell resting on its side (*Ńag.*).

དཀུ་མཉེ *ḏku-m̱ñe* आसन a rug to sit upon; a seat.

དཀུ་ལྟོ *ḏku-ḻto* contrivance, stratagem; craft; trick, especially if under some pretext one person induces another to do a thing that proves hurtful to him (*Jä.*); དཀུ་ལྟོ་བྱེད་པར using a stratagem.

དཀུ་སྟེ *ḏku-s̱te* = ལྷག་སྟེ शेष remaining; in excess.

+ **དཀུ་བ** *ḏku-wa* stench; putrid smell: དཀུ་བ་ནི་དྲི་མི་ཞིམ་པའམ *Ḏku-wa* signifies anything that is not of agreeable smell; དྲི་ཆ་བ་ལ་དྲི་མ་དཀུ་ཟེར the smell of that which is putrid is called *ḏku-wa.* དཀུ་བ་རྣམ་པ་ལྔ the five kinds of *ḏku-wa*, *i.e.*, objects with bad strong smell, are the following:—སྒོག་པ garlic; བཙོང onion; རྒྱ་སྒོག Chinese garlic; རི་སྒོག the hill or Tibetan garlic; and ཤིང་ཀུན asafœtida. The use of these five are forbidden to the Buddhist *Bhikṣu* (*K. d.* ཤ *115*).

དཀོན *ḏkon* དཀོན་པ दुर्लभ 1. adj. rare, scarce; hard to acquire: ལོ་འདི་ལ་ཆར་པ་དང་འབྲུ་དཀོན། this year rain and grain are scarce; དེང་སང་བོད་ཇ་ཤིན་ཏུ་དཀོན་པ་འདུག། just now Tibetan tea is very rare; འཇིག་རྟེན་ན་དཀོན་ནོ exceedingly rare in the world; འཇིག་རྟེན་ན་དཀོན་པར་བཟང་ངོ། it is of a quality rarely to be met with in the world; ཁྱོད་འདྲ་བ་མཐོང་ན་དཀོན་རྒྱུ་མེད། to see a person like you is nothing particularly rare; ལྕེ་བདེ་མོ་ལ་ལྷ་ཆོས་དཀོན with a prattler religion is scarce (*Jä.*). དཀོན་པ་ཉིད rarity; དཀོན་ནོར valuable property; riches; rare things. 2. sbst., a rarity. There are said to be seven *ḏkon* or rarities.

དཀོན་མཆོག *ḏkon-m̱chog* रत्न any precious object; anything very excellent or best of its kind. The oldest forms of this word are—དཀོནད་ཅོག or དཀོན་ཅོག. དཀོན་མཆོག means དཀོན་པའི་མཆོག, the chief of rarities, the rarest being or object, the Supreme Being: སྤྱིར་འཇིག་རྟེན་ན་ནོར་བུ་རིན་པོ་ཆེ་ནི་ཤིན་ཏུ་རྙེད་དཀའ་ཞིང་དཀོན་པ་ཡིན། དཀོན་པ་དེ་ལས་ཀྱང་ཤིན་ཏུ་དཀོན་པས་ན་དཀོན་པའི་མཆོག། "in general in this world a precious jewel difficult to procure is a rarity; that which is much rarer still than any rarity is *ḏkon-chog.*" A precious gem of the rarest kind is useful only for worldly purposes; but Buddha, his church, and creed, are of use to all living beings, both here and hereafter, for increasing and ensuring their happiness. Apart from Buddhism, the Tibetans appear to have possessed the conception of the Supreme Deity in the term *Ḏkon-m̱chog.* This term, དཀོན་མཆོག, is used in Tibetan writings for each member of the Buddhist triad—Buddha, Dharma, and Saŋgha—separately, as also for the three collectively; in the latter case often with *gsum* annexed. Mr. W. W. Rockhill has condemned the use of this word by Christian missionaries to signify "God." But Jäschke has elaborated on the subject as follows:—"Buddhism has always sought the highest good not in anything material, but in the moral sphere, looking with indifference, and indeed with contempt, on everything merely relating to matter. It is not, however, moral perfection, or the happiness attained thereby, which is understood by the 'most precious thing,' but the mediator or mediators who procure that happiness for mankind, viz., Buddha (the originator of the doctrine), the doctrinal scriptures and the corporate body of priests, called त्रिरत्न, *dkon-mchog gsum.* Now, although this triad cannot, by any means, be placed on a level with the Christian doctrine of a triune God, yet it will be easily understood how the innate desire of man to adore and worship something supernatural, together with the hierarchical tendency of the teaching class, have afterwards contributed to convert the acknowledgment of human activity for the benefit of others (for such it was undoubtedly on the part of the founder himself and his earlier followers) into a devout, and by degrees idolatrous, adoration of these three agents, especially as Buddha's religious doctrine did not at all satisfy the deeper wants of the human mind, and its author himself did not know anything of a God standing apart and above this world. For, whatever in Buddhism is found of beings to whom divine attributes are assigned, has either been transferred from the Indian and other mythologies, and had, accordingly, been current among the people before the introduction of Buddhism, or is the result of philosophical speculation that has remained more or less foreign to the people at large. As, then, the original and etymological signification of the word is no longer current, and as to every Tibetan '*Dkon-mchog*' suggests the idea of some supernatural power, the existence of which he feels in his heart, and the nature and properties of which he attributes more or less to the three agents mentioned above, we are fully entitled to assign to the word *Dkon-mchog* also the signification of God, though the sublime conception which the Bible connects with the word, viz., that of a personal absolute Omnipotent Being, will only with the spread of the Christian religion be gradually introduced and established."

དཀོན་མཆོག་ཀུན་འདུས *dkon-mchog kun-hdus* the three gems, *i.e.*, *Buddha*, *Dharma* and *Saygha* collectively: བླ་མ་ནི་དུས་གསུམ་སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་འདུས་པའི་བདག་ཉིད *lama* is the essence of all the Buddhas of the three ages massed together; སྐུ་དགེ་འདུན་གསུང་དམ་ཆོས་ཐུགས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ངོ་བོ་ལྷ་དཀོན་མཆོག་ཀུན་འདུས། the image represents the church; the scriptures represent the heart, *i.e.*, the *Dharma*; and the holy relics (symbolical of the spirit of Buddha) complete the three gems.

དཀོན་མཆོག་གི་མཆོད་པ the service or worship of the *Dkon-mchog.*

དཀོན་མཆོག་འབྱུང་གནས *Dkon-mchog hbyuń-gnas* रत्नाकर a name of the first of the nine stages of *Samādhi* or ཏིང་ངེ་འཛིན the meditations of a *Bodhisattva.*

དཀོན་མཆོག་བརྩེགས་པ रत्नकूट a Sanskrit work on the names and attributes of Buddha, in one hundred chapters, out of which forty-nine chapters were translated into Tibetan; of these forty-nine only six are now extant in Tibet. The entire work was translated into Chinese by Jñāna Gupta, A.D. 589-618.

དཀོན་མཆོག་གསུམ *dkon-mchog gsum* त्रिरत्न the three *Ratna* or Precious Ones. The Buddhist triad are—(1) *Sańs-rgyas dkon-mchog* Buddha most rare; (2) Dharma, called *Dam-chos dkon-mchog*, the holy Doctrine most rare; (3) *Dge-hdun dkon-mchog* body of priests most rare. Colloq. the phrase is frequently used as an exclamation quite in the sense of our "God knows!"

*དཀོན་མཆོག་གསུམ་གྱི་འབངས *d̲kon-m̲chog g̲sum-gyi h̲bañs̲* त्रिरत्नदास (*Schr.*) lit. a servant of the three gems, *i.e.*, a devout Buddhist; n. of an individual.

དཀོན་གཉེར *d̲kon-g̲ñer* = སྐུ་གཉེར a priest who is in charge of a Buddhist chapel or temple and performs the daily services to the deities contained in it. The *S̲ku g̲ñer* is also called *Am-chod̲*: ཨམ་མཆོད་དཀོན་གཉེར་བསྐངས་རྒྱུན་པ་སོགས་ཐོག་ཐོབ་ཆར་ཅན། the priests and image-steward and others who continually officiate get the customary allowances (*R̲tsii.*).

དཀོན་པོ *d̲kon-po* or དཀོན་མོ rare, scarce; dear, precious.

+ དཀོན་བུ *d̲kon-bu* a wreath; མེ་ཏོག་གི་དཀོན་བུ a flower wreath.

+ དཀོར *d̲kor* = རྫས द्रव्य, *d̲kor* is resp. for ནོར, substance, wealth, riches, property: དགེ་འདུན་གྱི་དཀོར the property of the church or that of a monastic congregation; མཞིལ་དཀོར foundation, endowment of a monastery; ཡང་དཀོར additional or occasional gifts for the support of a religious institution; ས་དཀོར landed endowments of a monastery or religious institution.

དཀོར་བདག *d̲kor-b̲dag* lit. the owner of property. It generally signifies the spirit or demi-god who is supposed to be the custodian of the images of, all Buddhist deities, scriptures, symbols; in short, of all church and sacerdotal properties. In this sense the demon called *Pehar r̲gyal-po* of Sam-ye is a *D̲kor-b̲dag* or custodian of religious property.

དཀོར་ནོར *d̲kor-nor* church property or general wealth: ལྷུན་གྲུབ་ལོངས་སྤྱོད་དཀོར་ནོར་ཕྱུད་ལ་མངའ། (*D. R.*) you possess accumulated wealth and church-property.

དཀོར་པ *d̲kor-pa* a treasurer (*Cs.*); one in charge of the endowments and properties of a temple or monastery.

དཀོར་བླ *d̲kor-b̲la* or དཀོར་གྱི་བླ a lama who appropriates sacred property to himself (*M. V. 66*).

དཀོར་མ་འབགས *d̲kor-ma-h̲bags̲* not misappropriating the treasures, stores, etc., of the church: སྨོས་དུ་ཆང་གསོལ་དགེ་འདུན་དཀོར་མ་འབགས། do not take wine for drink nor embezzle the property of the priesthood (*Kathañ. 115*).

དཀོར་མཛོད *d̲kor-m̲dsod̲* is a general name for wealth or property and hence is frequently used to signify བང་མཛོད་ཀ treasury; treasure-chest (*Ńag. 5*).

དཀོར་རྫོགས *D̲kor-r̲dsogs̲* n. of a monastery in Southern Ladak, situated 16,000 feet above the sea level.

+ དཀོར་ཟས *d̲kor-zas̲* = ནོར་ཟས་པ spendthrift (*Ńag. 5*).

དཀོར་རིགས *d̲kor-rigs̲* वित्त, धन different properties belonging to a monastery.

དཀོལ་པ *d̲kol̲-pa* आर्त struck by calamity; afflicted; one in suffering.

+ དཀོས་ཐག *d̲kos̲-thag* = ཉམས་ཐག 1. आर्त suffering, affliction. 2. उद्घाटन exciting disgust.

དཀྱར *d̲kyar* any appliance for crossing snow or glaciers. Stocking boots (*Sch.*). The *d̲kyar* used by the Tibetans and the Sharpa Bhutias of Nepal in crossing glaciers is a light circular disk of wood about a foot in diameter, with four holes through which strings are passed to fasten it to the knee. In climbing up and walking down the snowy sides of mountains, these boards are attached to the soles of the felt boots and are of great assistance to the traveller, preventing the feet from sinking in the soft snow.

དཀྱིལ *ḏkyil* དབུས or མཐིལ मध्य the middle, centre; तल bottom, base; དཀྱིལ་ནས *ḵyil-nas̱* from the middle or centre; from amidst; from the bottom; དཀྱིལ་མ the middle one; the central one; དཀྱིལ་ཆེ་བ=ཁོང་མ་ཡངས་པར पृथु, बतिक with wide base; spacious interior; comprehensive understanding; also quick comprehension.

དཀྱིལ་དཀྲུངས *ḏkyil-ḏkruńs̱* पर्य्यङ्क, परका, परिकर a cross-legged posture: དཀྱིལ་མོ་དཀྲུང་བཅས་ཏེ पर्य्यङ्कमाभुज्य sitting in a cross-legged posture for mystic meditation.

དཀྱིལ་འཁོར *ḏkyil-ẖkhor* मण्डल, परिवेश, नेमि 1. circle; circumference; globe; disk: ཞལ་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར the disk of the face (मुख-मण्डल); the full or whole face. 2. especially used as the equivalent of the Sanskrit *Maṇḍala*, the magic diagrams or figures formed of grain or other materials which are "offered" to deities in Tantrik Buddhist rites. In *Tantrik* rites diagrams representing supposed mansions of certain celestial *Bodhisattva* and called དཀྱིལ་འཁོར are traced on the ground or on paper. The respective places assigned to the different minor deities are painted in different colours in the design, and the central place in the diagram is occupied by the tutelary deity himself, to whom the rest are subordinate. 3. region, sphere; surroundings; suburb. According to the Buddhist cosmogony there are ས་ཡི་དཀྱིལ་འཁོར the sphere of earth, ཆུ་ཡི་དཀྱིལ་འཁོར the sphere of water, the ocean, རླུང་གི་དཀྱིལ་འཁོར *r̲luń-gi-ḏkyil-ẖkhor* the atmosphere, མེ་ཡི་དཀྱིལ་འཁོར the sphere of fire; each forming a stratum over the other. The upper stratum, *i.e.*, that which is beyond the atmosphere, is called the sphere of fire or light.

དཀྱིལ་འཁོར་གྲུ་བཞི་པ *ḏkyil-ẖkhor gru-ḇshi-pa* a quadrangle; square; a certain mystical figure; diagram or model. The expression རྟེན་དང་བརྟེན་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་བསྟན་པ means the gods who constitute the རྟེན assembly in the *Vimāna* or གཞལ་ཡས་ཁང, *i.e.*, superb mansion represented.

དཀྱིལ་འཁོར་བརྒྱད་པའི་མདོ is a description of the eight mansions of eight imaginary Buddhas (*K. d.* ཟ *72*). Whoever utters the names of these Buddhas or hears the aphorisms about them is liberated from dangers caused by evil spirits, snakes, &c. By remembering and repeating them, even brigands, not to speak of kings, are said to be able to make the weapons of their enemies ineffectual against themselves.

དཀྱིལ་འཁོར་ཅན *ḏkyil-ẖkhor-can* मण्डलवत् anything that has a circular and mystical figure on it; also any *Tuntrik* deity placed to be worshipped on the plane of his fancied celestial mansion traced on the ground.

དཀྱིལ་འཁོར་ལྡིང *Ḏkyil-ẖkhor-ḻdiń* n. of the grand central temple of Buddha at Lhasa, popularly known as Kinkhording.

དཀྱིལ་འཁོར་གསུམ *ḏkyil-ẖkhor g̱sum* त्रिमण्डल three cycles (of offerings): (1) རང་བཞིན་དལ་གྱི་དབྱིངས་ནས་ལྷུན་གྱི་གྲུབ་པ་དང the cycle of offerings for the Bon gods sprung out naturally in course of time; (2) ཏིང་ངེ་འཛིན་དཀྱིལ་འཁོར་མཁའ་ལ་ཡིད་ཀྱིས་བསྒོམ་པ་དང། the celestial mansion for contemplation formed in the sky (to imagine an aerial castle); (3) འདུས་བྱས་དཀྱིལ་འཁོར་ས་ལ་རྒྱས་ཀྱིས་སྦྱར་བའོ། the mansions of gods designed on the ground for placing the offerings to them (*B. Nam.*).

དཀྱུ་རྟ *ḏkyu ṟta* or དཀྱུ་བའི་རྟ *ḏkyu-waẖi ṟta* a race-horse.

དཀྱུ་པ *ḏkyu-pa* in Ladak: to lose colour by washing; perhaps more correctly སྐྱུག་པ.

卐 **དཀྱུ་བ** *ḏkyu-wa* = རྒྱུ་བ 1. to run a race; དཀྱུ་སར་དཀྱུས *ḏkyu-sar ḏkyus̱* = རྒྱུག་སར་རྒྱུགས running a race; བང་རྒྱུགས galloping: དཔེར་ན་རྟ་རྒྱུག་ས་ལ་རྒྱུགས་པ། (*Ńag. 5*) "for example running a race on horseback." 2. to wring out; to filter (*Sch.*). 3. to caper about (*Jä.*); དཀྱུ་བྱའི་རྟ *ḏkyu-byaẖi ṟta* a race-horse.

དཀྱུ་ས *ḏkyu-sa* a race-course; the race ground (*Cs.*).

卐 **དཀྱུད་པ** *ḏkyuḏ-pa* = བརྗེད་པ to forget; བརྩེ་བས་མི་དཀྱུད་པའི་གསུང་ཡིག། an affectionate letter to prevent one being forgotten or a letter which love will not forget (*Yig. k. 37*).

དཀྱུས *ḏkyus̱* आयत 1. length; lengthwise. 2. untruth; also adj. untrue; spurious (*Jä.*). 3. bold, insolent (*Sch.*). In lexicons it is synonymous with the term གཞུང་ *gshuń*, meaning "lengthwise." In weaving, the threads that are stretched lengthwise are called དཀྱུས་ཐག *ḏkyus̱-thag* (the woof) and those that pass them crosswise are called སྤུན་ཐག *s̱pun-thag*: དེ་སྟེང་བཞུགས་ཁྲི་པད་གདན་རྡོ་རྩིག་ དཔངས་ལ་ཁྲུ་དོ་མཐོ་གང་། དཀྱུས་ལ་རྒྱུགས་འདོམ་གསུམ་རེ། (*S. kar. 134*) upon that stood the throne constructed of stone, having a lotus cushion, in breadth two cubits and a span, in length three running fathoms.

དཀྱུས་དཀར *ḏkyus̱-ḏkar* a porcelain cup of inferior quality; a common porcelain cup.

དཀྱུས་ཇ *ḏkyus̱-ja* common or inferior tea. Tea served to the public or to the congregation of monks in a monastery or in a religious service.

དཀྱུས་མ *ḏkyus̱-ma* प्राकृत common, vulgar, inferior; མི་དཀྱུས་མ *mi-ḏkyus ma* an ordinary man; one who is neither an official nor a religious man (*Ńag 5*): དཀྱུས་རམས་ཉག་རེ་འབྲུ (*Ṟtsii.*) "indigo of inferior quality is valued at so much per ཉ་ག or lb." དཀྱུས་བཏགས *ḏkyus̱-ḇtags̱* a scarf of ordinary quality; ཀྱུས་བུར *ḏkyus̱-bur* treacle of inferior quality: དཀྱུས་བུར་སྒར་ཚུགས་རེར *ḏkyus̱-bur s̱gar tshugs̱ rer* "coarse treacle for each thick lump" (*Ṟtsii.*).

དཀྱུས་མོ *ḏkyus̱-mo* = མགྱོགས་པ *m̱gyogs̱-pa* quickly, swiftly.

དཀྱུས་ཚད *ḏkyus̱-tshaḏ* the dimensions of anything when measured lengthwise.

དཀྱུས་རིང *ḏkyus̱-riń* = འདྲུན་རིང आयत, दीर्घ spacious; large; long.

卐 **དཀྱེལ** *ḏkyeḻ* = ཀློང *ḵloń* the compass, extent, bulk of anything: ནམ་མཁའི་དཀྱེལ the compass of the heavens: རྒྱ་མཚོའི་དཀྱེལ the stretch of sea: དཀྱེལ་ཆེ = དཀྱེལ་ཆེ་བ spacious; of wide capacity (*Ńag. 5*).

དཀྱེལ་པོ་ཆེ *ḏkyeḻ-po-che* acc. to *Sch.* is the Universe; defined as ཁང་ཡངས་པ the wide house(*Lex.*)·

དཀྱོར་འབྱིན *ḏkyor-ẖbyin* शक्य capable of being thrown down; impelled or driven on; also capable of being felled down.

དཀྲམ་ཀོ་འཐུག་པ *ḏkram-ko ẖthug-pa* = སྤྱི་རྟོལ་ཆེ་བ *s̱pyi-ḇṟtol che-wa* 1. अत्यय transgression. 2. adj. very impudent; impertinent.

བཀྲས་ལྗོངས *B̲kraş-ljońş*, abbr. of བཀྲ་ཤིས་ལྗོངས (*Tashi jong*), n. of a district under *Lhun-grub R̲dsoń* in Tibet.

དཀྲི *d̲kri* (*ṭi*) वेष्टन anything to wrap with; a tie; ཁ་དཀྲི a cloth to tie round the face or cover the mouth; muffler; ཤོག་དཀྲི vb., wrapping or winding up with paper; paper-wrapping; an envelope (*Yig. k. 2*).

+ **དཀྲི་བ** I: *d̲kri-wa* (*ṭi-wa*) in old Tibetan, to conduct one's pupil from one stage of learning to another stage; pf. དཀྲིས vb. a. (cf. འཁྲི་བ) in modern Tibetan, to wind; to wrap round about; དཀྲི་བ་པོ *d̲kri-wa-po* = དཀྲི་བར་བྱེད་མཁན one who wraps up; གོས་སོགས་དཀྲི་བར་བྱེད་པ to fold up clothes, etc.

དཀྲི་བ II: དཀྲི་བ་སྙེགས་པ་ལྟ་བུ *d̲kri şñegş-pa l̲ta-bu* a snare, anything to entangle with; vb., to ensnare.

དཀྲིག *d̲krig* (*ṭig*) personally: དཀྲིག་བཅར་ཞུ་ཕྲོབས་མ་རེད་ཀྱང་ is same as ངོ་མ་ཡོང་ནས་ཞུ་ཐག་མ་ཆོད་ཀྱང not having come personally, cannot reply or say decidedly.

དཀྲིགས I: *d̲krigş* विम्बर, प्रसर a term for a thousand billions. The term དཀྲིགས་ཕྲག་ཆེན་པོ or དཀྲིགས་ཆེན་པོ महाविम्बर or महाप्रसर is used for a still larger number.

དཀྲིགས II: = འཐིབས dense; thickly-gathered: སྤྲིན་དཀྲིགས *şprin-d̲krigş* (*Ńag. 5*) := སྤྲིན་འཐིབས་པ gathering or condensing of clouds; also vb. darkened, obscured, dim, diffused: སོ་ཡི་འོད་ཟེར་མདུན་དཀྲིགས་པས (*A. K. ii. 47*) the flashing of his teeth bewildered them; དཀྲིགས་པར་འགྱུར་པར *d̲krigş-par h̲gyur-par* grown dim; དཀྲིགས་པར་བྱེད་པར *d̲krigş-par b̲yed̲-pa* to obscure.

དཀྲིས་གྱུར *d̲kriş-gyur* (*ṭi-gyur*) वृत surrounded, encircled, encompassed: དཔལ་གྱིས་དཀྲིས་གྱུར *d̲pal-gyiş d̲kriş-gyur* श्रीवृत encircled with glory.

དཀྲིས་པ *d̲kriş-pa* परिवेष्टन 1. to surround, encircle, ensnare. 2. = བཅིངས་པ आवृति to lie round; to wind up (*M̲ńon.*): སེར་སྣས་ཀུན་ནས་དཀྲིས *ser-şnaş kun-naş d̲kriş* quite ensnared in avarice (*Jä.*).

དཀྲིས་ཕྲག *d̲kriş-phrag* n. of a large number (*Ńag. 5*).

དཀྲུ་བ *d̲kru-wa* (*ṭu-wa*) = དྲི་མ *d̲ri-ma* पूति, मल abomination, pollution; also dirt, filth (*Lexx*).

དཀྲུག་པ *d̲krug-pa* (*ṭug-pa*) = སློང་བ *gloń-wa* मन्थ to disturb, to put in motion; the act of troubling, agitating, churning; to turn; to turn a lathe.

དཀྲུགས་པ *d̲krugş-pa* = བསྲུབས་པ *b̲sr̲ubş-pa* विलोड़ित, मथित, लुठित stirred up, agitated, troubled, ruffled, disturbed, confused; churned; turned (as in a lathe); confounded: དཔེ་ཆ་དཀྲུགས *d̲pe-cha d̲krugş* the leaves of a book are confused or mixed up together; བག་ཆགས་ཀྱིས་དཀྲུགས་པའི་སེམས *bag-chagş-kyiş d̲krugş pah̲i semş* a mind troubled with passion; རླུང་གིས་དཀྲུགས་པའི་ཆུ *r̲luń-giş d̲krugş-pah̲i chu* water agitated by the wind.

དཀྲུགས་པ་པོ *d̲krugş-pa-po* a confounder: ཕན་ཚུན་དཀྲུགས་པར་བྱེད་མཁན་གྱི་མི་དེ་ལ་དཀྲུགས་པ་པོ་ཟེར the man who causes confusion afar off and nigh is called *ṭug-pa-po*.

དཀྲུགས་ཡིག *d̲krugş-yig* བོད་ཀྱི་ཡིག་རིགས་ཞིག་གི་མིང་ a kind of character used in Tibet which is puzzling.

དཀྲུམ་པ *d̲krum-pa* (*ṭum-pa*) brittle; defined in *Lexx.* as དཀར་ཡོལ་ལྟ་བུ་རྡོད་ཆག་པ, breaking in the manner a porcelain vessel does.

+ **དཀྲེ** ḏkre (ṭe) ཕོ་མཚན་གྱི་ཏོག लिङ्गकेतु the glans-penis.

དཀྲོག་པ ḏkrog-pa (ṭog-pa) = དཀྲུག་པ ḏkrug-pa 1. to churn; to agitate, mingle, trouble, &c.: ཞོ་དཀྲོག་པ sho ḏkrog-pa churning curds (for butter). 2. to rouse, scare up; to wag, *e.g.*, the tail (*Jä.*). Also = དཀྲོགས་པ *ḏkrogs̱-pa*, འོ་མ་དཀྲོགས་པ *ẖo-ma ḏkrogs̱-pa* to churn milk; acc. to *Ńag.* is equivalent to སྙོགས་པ *s̱ńogs̱-pa.*

དཀྲོགས་སྐྱེས *ḏkrogs̱-s̱kyes̱* (lit. anything produced from churning) butter (*M̱ńon.*).

དཀྲོགས་པ་པོ *ḏkrogs̱-pa-po* = དཀྲོགས་པར་བྱེད་མཁན *ḏkrogs̱-par byeḏ-m̱khan* one who churns.

དཀྲོགས་མ *ḏkrogs̱-ma*, v. སྲབས་མ *srabs̱-ma*, the churning rod; also said to = whey (*M̱ńon.*).

དཀྲོང་བསྐྱེད *ḏkroń-ḇs̱kyeḏ* (*ṭong-ke*) चणोत्पाद of instantaneous birth; instantaneous perception. Acc. to *Lex.* in meditating on a certain deity, the act of perceiving him to be a reality instantaneously is called དཀྲོང་བསྐྱེད *ḏkroń ḇs̱kyeḏ.*

དཀྲོལ *ḏkrol* वादन; pf. and fut. of འཁྲོལ *ẖkroḻ*: དཀྲོལ་བ་པོ *ḏkrol-wa-po* is defined as "one who causes music to sound or be sounded." [illegible] or [illegible]

བཀག I: *ḇkag* in བཀག་ལངས *ḇkag lańs̱* the lid or cover of a trunk; the sides of a Tibetan leather-trunk. Defined in *Ṟtsii.* as མདུན་གཡས་གཡོན་གྱི་ཀོ་བ་ལེབ་གཉིས་པོ་ལ both the flat pieces of leather which are at the back and front on the right and left of a trunk.

བཀག II: प्रतिहत, निषिद्ध; pf. of འགེགས་པ, obstructed, opposed; also prohibition, obstruction, hindrance.

བཀག་སྐོར་མེད་པ *ḇkag-s̱kor meḏ-pa* = འགོར་གཞི་མེད་པ without delay, as in sending anything; also without let or hinderance; བཀག་བགེགས་རུང་འགེབས not permissible and permissible, not fit and fit, unbecoming and becoming.

བཀག་ཆ་བྱེད་པ *ḇkag-cha byeḏ-pa* to forbid; to put a hinderance (*Sch.*).

བཀག་སྡོམ *ḇkog sdom* prohibition; prohibiting one from passing by a road or from entering any garden or place.

བཀག་མོ་ཁེགས་པ *ḇkag-mo khegs̱-pa* not to be observant; to transgress, to trespass.

བཀང *ḇkań* acc. to *Ṟdo. 46*, pf. of དགང་བ *ḏgań-wa* पूरित, filled to the brim; full to the brim as in the case of a water pot; སྣོད་བཀང་བ *s̱noḏ-ḇkań-wa* a vessel filled up; གཞུ་བཀང་བ a bow with an arrow ready to shoot; འདོད་པ་བཀང་བ wish fulfilled. Acc. to *Jä.* pf. of འགེངས་པ, to fill, make full; and used in *W.* instead of འགེངས་པ.

བཀད *ḇkaḏ* 1. set or placed in order; arrangement: མགོ་འཛུགས་པ same as མགོ་བཀད མགོ་སྤུའི་རིམ་པའམ་གྲལ་ལའང༌། ཐགས་ཀྱི་སྣལ་མ་ཕར་འགྲོའི་དུས་ཀྱི་སྤུན་འགྲོ་བ་དེ་དང༌། བཏགས་ཚར་བའི་སྣམ་བུའི་སྤུན་གྱི་རྗེས་འབུར་འབུར་ཡོད་པའི་མིང་ལ་ཡང་ཐགས་ཀྱི་བཀད་ཟེར། *m̱go-s̱puẖi rim-paẖam gral-ḻaẖań, thags̱-kyi s̱nal-ma phar ẖgroẖi dus̱-kyi s̱pun ẖgro-wa de dań, ḇtags̱ tshar waẖi s̱nam-buẖi s̱pun-gyi ṟj·s̱ ẖbur-ẖbur yoḏ-pahi miń la yań thags̱-kyi ḇkaḏ zer* (*Ńag.*) the order or row (of plaits) in the hair of the head, the crosswise thread in the web of a cloth, also the ridge in the cross-wise texture of a blanket, are called the *ḇkaḏ* of weaving.

བཀད་ནས *ḇkaḏ-nas̱* having described; represented in any manner.

བཀད་ས *ḇkaḏ-sa*, ཟས་ཀྱི་གཡོས་ས (*Ńag.*) 1. the place where barley, corn, &c., are parched; a bake-house, kitchen, cook's shop (*Cs.*). 2. acc. to *Ńag.* + བཀད་ས་ནི་རང་སྡོད་ས one's own home or residence.

3. open hall or shed erected on festive occasions (*Jä.*).

བཀན་པ *ḇkan-pa* 1. to up-root or turn up anything by applying a stick at its foot or root. 2. to bend: ལུས་ཕྱིར་དུ་བཀན (*Ńag.*) the body bent backwards: ལག་པ་བཀན to stretch the arm bending it upwards to pull anything. 3. ཡར་ལུགས་ལྡོག་ཏུ་བརྩིས་པ་ལ་ཡང་བཀན་ཟེར counting up and then backwards is called *yang-bkan* (*S. del*). It is also applied to counting from right to left (*Vai. kar.*). 4. to put; to press; to apply (*Jä.*): རྐང་པ་རྩིག་པ་ལ་བཀན་པ to press one's foot against a wall. 5. to hold fast; to extend (*Cs.*).

བཀབ་པ *ḇkab-pa*, pf. of འགེབས་པ=བཙད་པ छन्न, प्रच्छन्न, to cover; to spread over.

བཀབ *ḇkab* a cover; a shelter.

Syn. ཁེབས *khebs̱*; གཡོགས *gyogs̱*; ཕྱིབས *byibs̱* (*M̱ñon.*).

བཀམ་པ *ḇkam-pa* pincers or nippers: བཀམ་པ་བརྒྱབ་པ to hold or cut with pincers.

བཀའ *ḇkaẖ* I: (*Vai. kar. 60*) n. of a tribe in Tibet.

བཀའ II: शासन (*A. K. XXVI*), आज्ञा, वचन: primarily means simply "word" or "speech"; but being the honorific form it usually implies an order or command. When used of a sacred personage it means his advice or precepts as well as his authoritative words, *e.g.*, བླ་མའི་བཀའ the lama's injunction; རྒྱལ་པོའི་བཀའ the king's command; དཔོན་པོའི་བཀའ the order of the chief.

བཀའ III: also signifies, especially, the enunciations and pronouncements which have issued from the Buddha. They are said to be of three kinds; so སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའ has three divisions:—

(1) ཞལ་ནས་གསུངས་པ *shal-nas̱ gsuńs̱-pa* precepts delivered by the Buddha personally.

(2) བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ those conveyed through the attendant *Bodhisattva* and *S̱'rāvaka*, such as Subhūti, S'āriputra, &c., under inspiration from Buddha or by his sanction expressed or implied or revealed in such works as ལྷའི་ལྗོན་ཤིང *ḻhaẖi ḻjon-çiń* the celestial tree; རྔ་བོ་ཆེ་མདོ *ṟña-bo che m̱do* the great drum *sūtra*. The precepts under this head are subdivided into—(1) སྐུའི་བྱིན་བརླབས the personal blessings (of the Buddha), also the blessings received from his enchanted image; (2) གསུང་གི་བྱིན་བརླབས the blessings derived from his teachings; (3) ཐུགས་ཀྱི་བྱིན་བརླབས the blessings of the spirit. This last again is subdivided into the following:—(1) ཐུགས་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱིས བྱིན་བརླབས་པ the blessings of a contemplative heart as in the work called ཤེས་རབ་སྙིང་པོ *çes-rab s̱ñiń-po*; (2) ཐུགས་ཐུགས་རྗེས་བྱིན་གྱིས་བརླབས་པ the grace of the spirit, as in གནོད་སྦྱིན་ལ་སོགས་པས་སྨྲས་པའི་སྔགས, the *Mantras* uttered by Noijin and other goblins; (3) ཐུགས་བདེན་པའི་སྟོབས་ཀྱིས་བྱིན་བརླབས་པ the blessings inherent in a truthful spirit or mind.

(3) རྗེས་སུ་གནང་བ *ṟjes̱-su*, *gnań-wa* anything reproduced from memory by the successors of the Buddha under inspiration from him at the Buddhist convocation (*J. Zań.*).

Syn. ལུང *luń*; ངེས་པར་བསྟན་པ *ńes̱-par ḇs̱tan-pa*; ཉེ་བར་བསྟན་པ *ñe-war ḇs̱tan-pa*; གདམས་པ *gdams̱-pa*; རྗེས་སུ་བསྟན་པ *ṟjes̱-su ḇs̱tan-pa*; རྗེས་སུ་གནང་བ *ṟjes̱-su gnań-wa*; ཉེ་བར་གནང་བ *ñe-war gnań-pa*; བཀའ་ལུང *ḇkaẖ-luń* (*M̱ñon.*).

བཀའ་བཀོད་པ *ḇkaẖ-ḇkoḏ pa* to publish, proclaim; also publication, proclamation.

བཀའ་བཀྱོན *ḇkaẖ-ḇkyon* according to *Ńag.* implies blaming; a verbal blow, reprimand, rebuke (given by a superior) (*Jä.*).

བཀའ་བཀྲོལ *ḇkaẖ ḇkroḻ* (*ka-tol*) leave of absence.

བཀའ་སྐོར་མེད་པ *ḇkaẖ-ṣkor meḏ-pa*=འགོར་གཞི་མེད་པར without delay.

བཀའ་ཁོལ *ḇkaẖ-khol*, གལ་ཆེ་བའི་བཀའ very important order (*Yig. 4*); བཀའ་ཆེམ་བཀའ་ཁོལ་མ the most important will of King Sroṅ-ḇtsan sgam-po. This document having been discovered within one of the great pillars of Kinkhording temple in Lhasa is generally known by the name བཀའ་ཆེམ་ཀ་ཁོལ་མ.

བཀའ་འཁོར *ḇkaẖ-ẖkhor*, divided into *naṅ-ẖkor* domestic servants; *bran-g̣yog* servants, menials; *phyi-ẖkhor* attendants; བཀའ་འཁོར་བྲན་གཡོག those who wait for orders, attendants; དྲུང་འཁོར official clerks; also private secretaries and personal assistants of a high official; attendants in general.

བཀའ་ཁྱབ *ḇkaẖ-khyab* a decree, manifesto, edict; a general order.

བཀའ་ཁྲིམས *ḇkaẖ khrimṣ* a law, commandment; བཀའ་ཁྲིམས་བཙན་པོ strict justice; severe punishment: རྒྱལ་པོའི་བཀའ་ཁྲིམས་གཉན་པས by the cruel order of the king (*Jä.*).

བཀའ་ཁྲིམས་པ *ḇkaẖ khrimṣ-pa* a lawyer; a magistrate.

བཀའ་གྲོས *ḇkah groṣ* (*ka-doi*) a conference, consultation; བཀའ་གྲོས་བྱེད आलोचनां करोति makes consultation; gives advice or counsel; gives instructions; བཀའ་ གྲོས་བྱེད་པ to give advice (*Jä.*).

བཀའ་གྲོས་པ *ḇka groṣ-pa* (*ka-ḍoi-pa*) a counsellor; senator.

བཀའ་བགྲོ་བ *ḇkaẖ ḇgro-wa* सङ्गति debating; considering; taking measures for: ནང་བློན་བཅུ་དང་བཀའ་ཞིབ་ཏུ་བགྲོས་པ་ལ deliberating carefully with the ten confidential ministers.

བཀའ་འགྲོལ་བ *ḇkaẖ ẖgrol-wa* to dismiss; dissolve a meeting or a conference.

བཀའ་གླེགས *ḇkaẖ-glegṣ*=ཕྱག་བྲིས *phyag-ḇriṣ* or བཀའ་ཤོག *ḇkaẖ-çog* a letter; an autograph: མགྲོན་གཉེར་མདུན་ཟུར་སློལ་བཟང་པོའི་རྒྱུན་བཞིན་བཀའ་གླེགས་གནང་རྟེན་བཅས་གནང་བ་བཀའ་དྲིན་ཆེ། "great many thanks for the gracious letter with enclosures sent by the *Donñer* according to the good customs" (*Yig. k. 12*).

བཀའ་འགྱུར *ḇkaẖ-ẖgyur* is generally taken as a synonym for "the instructions and precepts of Buddha," and means literally "that which has become a command." This term is in fact the title of the great collection of the religious Buddhist writings (mostly, but not all, translated from Sanskrit into Tibetan) known as the Kahgyur. The Kahgyur is divided into seven series of books containing several hundred treatises, and consists properly of 108 volumes, though editions in 100, 102, and 104 volumes are also current.

བཀའ་རྒྱ་བཅུག་པ *ḇkaẖ-ṟgya ḇcug-pa* issuing of an official order; also the accumulation of gold, silver, and grain in a Government treasury.

བཀའ་རྒྱ་མ *ḇkaẖ ṟgya-ma* आज्ञापत्र, आज्ञालिपि in Hind. *Para-wana* 1. public order, permit, missive, communication, &c. 2. བཀའ་རྒྱ་མ་ནི་བཀའ་གསང་བ་ཅན (*Lex.*) in mysticism a secret precept; occult communication which is made only to the trusted few.

བཀའ་རྒྱུད I: *ḇkaẖ-ṟgyuḏ* succession or descent of the dogmatic principles of Buddha. The principal school of *Tantrik* Lamaism originating from Nāro Paṇ-chen of Magadha and alleged by Milaraspa to have been introduced by Mar-pa Lo-tsava in Tibet in the beginning of the 11th century A.D. Its different sects or branches are the following:—ཀརྨ་བཀའ་རྒྱུད *Karma Ḇkaẖ-ṟgyuḏ*, དགེ་ལྡན་བཀའ་རྒྱུད *Ḏge-ldan Ḇkaẖ-ṟgyuḏ*, དྭགས་པོ་བཀའ་རྒྱུད *Dwagṣ-po Ḇkaẖ ṟgyuḏ*, འབྲི་གུང་བཀའ་རྒྱུད *H̱bri-guṅ Ḇkaẖ-ṟgyuḏ*, འབྲུག་པ་བཀའ་རྒྱུད *H̱brug-pa Ḇkaẖ-ṟgyuḏ*, ཤངས་པ་བཀའ་རྒྱུད.

བཀའ་རྒྱུད་ II : བཀའ་ཡི་རྒྱུད *ḇkaẖ-yi ṟgyuḏ*, *i.e.*, the line or thread of the word, *i.e.*, the oral tradition of the word of Buddha which is supposed to have been delivered through a continued chain of teachers and disciples apart from the written scriptures.

བཀའ་རྒྱུད་བསྟན་པའི་གསལ་བྱེད (lit. the illuminator of the doctrine of *Kahgyuḏ* School) a general designation of the chief lamas of the *Ḇkaẖ-ṟgyuḏ-pa* sect (*Yig. k. 67*).

བཀའ་རྒྱུད་རྣམ་རྒྱལ *Ḇkaẖ-ṟgyuḏ ṟnam-ṟgyal* the *Ḇkaẖ ṟgyuḏ*, Chief Lama whom the Mongol Chief Gushi Khan dethroned after overthrowing the power of *S̱de-pa G̱tsań-pa* the ruler of Tsang and Ü in 1643 A.D. (*Loń. 13*).

བཀའ་སྒྱུར *ḇkaẖ-s̱gyur* admonition and reprehension ; བཀའ་སྒྱུར་གནང་བ to issue an order ; to admonish ; བཀའ་སྒྱུར་བ to translate the words of Buddha, &c.

བཀའ་སྒྱུར་བཏང་བ *ḇkaẖ-s̱gyur ḇtań-wa* to instruct a subordinate in a rough pointed manner, cautioning him against his faults ; to counsel against wrong practices.

བཀའ་སྒྲོག་པ *ḇkaẖ s̱grog-pa* to publish an order ; to proclaim or read an order or edict.

བཀའ་བསྒོ *ḇkaẖ ḇs̱go* **आज्ञा** 1. exhortation to the deity. When any one falls ill either naturally or from the supposed malignity of an evil spirit, he goes to a lama or a *Tantrik* priest and begs of him for a *ḇkaẖ ḇs̱go*—permission to invoke the deity. The lama touches the patient's head with the consecrated sceptre called *Dorje* (*vajra*), with the sacred dagger called the *phurbu*, a string of beads, an image of a Buddha or a deity or a holy book, and repeating some charms exhorts the deity to be propitious to the patient. Those who do not actually suffer from any kind of illness also ask for such protective religious measures. 2. commandment ; precept (*Jä.*).

བཀའ་བསྒོས *ḇkaẖ ḇs̱gos̱* is pf. of བཀའ་བསྒོ *ḇkaẖ ḇs̱go*, a sentence passed.

བཀའ་མངགས་པ *ḇkaẖ ṃńags̱-pa* = ངག་གཏམ་བྱེད་པ to send verbal message ; to give a reply.

བཀའ་བཅུ *ḇkaẖ-ḇcu*, also བཀའ་བཅུ་པ *ḇkaẖ ḇcu-pa*, one who has observed the ten commandments of Buddha. The title of *Ḇkaẖ-ḇcu* is given to a Buddhist monk-scholar who has passed all preliminary examinations for a religious degree. There are two classes of བཀའ་བཅུ—those of *gleń-ḇsres̱* and *gsań-phu* : a བཀའ་བཅུ of Tashilhunpo monastery is called *Ḇkaẖ-chen* on account of his superior prestige in religious study and practice.

བཀའ་གཅོག་པ *ḇkaẖ g̱cog-pa* to act against an order ; to disregard an express order or command : ཡབ་ཀྱི་བཀའ་བཅག་ཏུ་མེད the order of (one's father must not be disregarded) (*Jä.*).

བཀའ་བཅོས *ḇkaẖ-ḇcos̱* an abbreviation of བཀའ་འགྱུར་དང་བསྟན་བཅོས or the two great collections of Buddhist writings.

བཀའ་ཆེམས *ḇkaẖ-chems̱* = ཞལ་ཆེམས resp. for ཁ་ཆེམས a great man's last will; a royal testament or will : བཀའ་ཆེམས་ཀ་ཁོལ་མ་ཟེར་སོགས་ལས། in the work called *Ḇkaẖ-chems̱ ka-khol̠-ma*, etc. (*J. Zań.*).

+ བཀའ་མཆིད *ḇkaẖ ṃchiḏ* = བཀའ་ལན or གསུང་གྲོགས a command in reply resp., but also word or speech of a superior person. The term likewise signifies a conference, debate, &c. : བཀའ་མཆིད་ཇི་ལྟ་བུ་མཛད what conversation did he hold? བཀའ་མཆིད་དམ་པ་བདུད་རྩི་གསུང་དུ་གསོལ། "pray, let the nectar of pious conversation be uttered !"

བཀའ་ཉན *ḇkaẖ-ñan* **1.** obedient; dutiful; submissive; observant of command. 2. one's tutelary deity is also called his *ḇkaẖ-ñan*, because he carries out his protégé's behest; བཀའ་ཉན་ཅི་བགྱི = བྲན་གཡོག service; doing service (*M̱ñon.*).

བཀའ་ཉན་པ *ḇkaẖ ñan-pa* to obey; be obedient; བཀའ་མི་ཉན་པ to disobey; བཀའ་ཉམས་སུ་ལེན་མཁན an observer of orders or precepts.

བཀའ་གཉན *ḇkaẖ g̱ñan* the cruel commander; acc. to *Lex. ḇtsan-paẖi sa ḇdag*, "the mighty lord of the soil," is said to be a pre-Buddhist deity (*Jä.*).

བཀའ་གཉན་པོ *ḇkaẖ g̱ñan-pa* 1. severe retribution from guardian deities for defects in worshipping them; also the injury they do their devotees for impropriety in their conduct or language. 2. damnation into which both a teacher and his pupil fall for disclosure of secrets of their doctrine without authority.

བཀའ་གཉན་བརྗིད *ḇkaẖ-g̱ñan ḇṟjiḏ* a weighty command or injunction.

+ བཀའ་བཏགས *ḇkaẖ-ḇtags̱* = ཁྲིམས་བསྒྲགས་པ 1. a proclaimed order: ཁྲིམས་བསྒྲགས་པ is also colloq. called བཀར་བཏགས *ḇkar-ḇtags̱*. 2. नैमित्तविद् one versed in drawing omens; an astrologer (བཀའ་གཏོགས་པ) (*M. V. 61*).

བཀའ་རྟགས *ḇkaẖ-ṟtags̱* mark seal; precept; maxim (*Cs.*): བཀའ་རྟགས = ཕྱག་དམ (*Yig. k. 27*).

བཀའ་སྟོད *ḇkaẖ-s̱toḏ* a subaltern; agent (*Sch.*)

བཀའ་ཐང *ḇkaẖ-thaṅ* = བཀའ་ལུང *ḇkaẖ-luṅ* order; edict (*Jä.*); written order; command; commandment; precept (*Cs.*).

བཀའ་ཐམ *ḇkaẖ-tham* = ཕྱག་དམ *phyag-dam* or དམ་ཕྲུག *dam-phrug*, seal; chief seal: བཀའ་ཐམ་རིན་པོ་ཆེ་གནང་རྟེན་གསུང་མདུད་ཕུར་འབྱོར received the letter containing the chief seal of the Grand Lama and enclosing a scarf with charmed knots (*Yig. k. 75*).

བཀའ་དྲག་པོ་ཕབ་པ *ḇkaẖ drag-pa phab-pa* to command sharply, hastily or severely (*Sch.*); to issue an ultimatum.

བཀའ་དྲིན *ḇkaẖ-dṟin*, resp. for དྲིན *dṟin* प्रसाद, a favour, kindness, grace, boon: བླ་མའི་བཀའ་དྲིན་གྱིས through the kindness of the lama.

བཀའ་དྲིན་ཅན *ḇkaẖ-dṟin-can* = བྱམས་པ་དང་ལྡན་པ *byams̱-pa daṅ ḻdan-pa* kind; gracious, benevolent (*M̱ñon.*).

བཀའ་དྲིན་ཆེ *ḇkaẖ-dṟin-che* very gracious; (you are) very kind; the usual phrase for our "thank you," in acknowledgment of a kindness or favour—common in letters, &c.

བཀའ་དྲིན་ཆེ་ཞུས་པ *ḇkaẖ-dṟin-che shus̱-pa* to say it is an act of great kindness; to acknowledge kindness; to thank.

བཀའ་དྲིན་རྗེས་སུ་དྲན་པ *ḇkaẖ-dṟin ṟjes̱-su dṟan-pa* to remember a benefit or kindness received.

བཀའ་དྲིན་སྙིང་དཔྱངས *ḇkaẖ-dṟin s̱ñiṅ-ḏpyaṅs̱* to bear in mind or remember the kindness obtained of another person.

བཀའ་དྲིན་མཛད་པ *ḇkah-dṟin m̱dsad-pa* to bestow a favour; to show kindness.

བཀའ་དྲིན་གསུམ་ལྡན *ḇkaẖ-dṟin g̱sum-ḻdan* possessed of or making use of the three graces or courtesies, viz.: (1) རིག་པ་བསླབ་པ teaching of the sciences; (2) མདོ་རྒྱུད་བཤད་པ explaining the aphorisms and the *Tantra*; (3) དབང་བསྐུར་བྱིན་རླབས་བྱེད་པ blessing and ordaining.

བཀའ་དྲིན་གསོལ་བ *ḇkaẖ-dṟin g̱sol-wa* to thank; to be grateful for favours.

བཀའ་དྲུང *ḇkah-dṟuṅ* a secretary of state.

བཀའ་གདམས *ẖkaẖ-g̱dams̱* an advice; counsel; instruction from a high official.

བཀའ་གདམས་པ *Ḇkaẖ-g̱dams̱-pa* 1. an adviser (*Sch.*). 2. the reformed Buddhist school of Tibet founded by འབྲོམ་སྟོན་པ་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས, the chief disciple of Atisha. It was divided into two stages: བཀའ་གདམས་རྙིང་ or བཀའ་གདམས་གོང་མ the earlier school from Bromston to Tsongkha-pa, and བཀའ་གདམས་གསར་པ or the modern school, said to be identical with that now called Gelug-pa, dating from Tsongkha-pa downwards. The earlier *Ḇkaẖ-g̱dams̤-pa* were distinguished for their elaborate ritual and for their power of propitiating deities. The members of the later *Ḇkaẖ-g̱dam-pa* have been remarkable for scholarship and linguistic erudition.

བཀའ་གདམས་ཕོ་བྲང་ *ḇkah-g̱dams̤ pho-brañ* the palace where the Grand Lama of Tashi-lhun-po resides.

བཀའ་མདའ *ḇkaẖ-m̱dah* a contraction for བཀའ་བློན་དང་མདའ་དཔོན *ḇkaẖ-ḇlon-dañ m̱daẖ-ḏpon*, minister and general (*Yig. k. 52*).

བཀའ་འདུས་ཆོས་ཀྱི་རྒྱ་མཚོ *ḇkaẖ-ẖdus̤ chos̤-kyi r̤gya-m̱tsho* a kind of ritualistic observance of the *Ṟdsogs̤-chen* sect of the *Ṟñiñ-ma* Buddhist School in which a particular deity with his followers is depicted.

བཀའ་འདོགས་པ *ḇkaẖ ẖdogs̤-pa* to make into law; to proclaim; a proclamation (*Jä.*).

བཀའ་འདོམས *ḇkaẖ-ẖdoms̤*=བཀའ་སྟོན་པ or བཤད་པ instruction; order.

བཀའ་སྡོད *ḇka-s̤doḏ*, also written as བཀའ་བསྡོད, one waiting for orders; an attendant on a superior; an aide-de-camp; one's guardian deity is also called by this epithet: བཀའ་སྡོད་གཤིན་རྗེ་གཤེད་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་པོ། (*A. 13*) "he who has propitiated the lord of death to serve him as his attendant spirit."

བཀའ་བསྡུ་བ *ḇkaẖ ḇs̱du-wa* collection of the doctrine (*Jä.*); synopsis of the scriptures at the grand Buddhist convocations; also the convocations where the precepts of Buddha were promulged.

བཀའ་གནང་བ *ḇkaẖ g̱nañ-wa*, vb., to order, command, grant, permit; an order; permission: ངེད་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོའི་བཙུན་མོ་ལ་བཀའ་གནང་བར་ཞུ I beg you will give her as a consort to our King of Tibet (*Jä.*).

བཀའ་གནམ *Ḇkaẖ-g̱nam*=ཀ་གནམ a district in the east of Kong-bu; also n. of a district of Ngari Khorsum in Western Tibet.

བཀའ་ཕེབས *ḇkaẖ-phebs̤* a great man's order.

བཀའ་ཕྲིན *ḇkah-phrin* (*ka-tin*) a message.

བཀའ་འཕྲིན *ḇkaẖ-ẖphrin* letter of command: བཀའ་འཕྲིན་བཀོད་པ to write or issue a letter containing instructions.

བཀའ་བབས I: *ḇkaẖ-babs̤* an injunction; a direction.

བཀའ་བབས II: *ḇkaẖ-babs̤* the fulfilment of a commission; also the lama or saint who is commissioned with some high duty. When a lama at the command of his spiritual instructor fulfils what was entrusted to him, he is said to be a *ḇkaẖ-babs̱*.

བཀའ་བབས་བདུན *ḇkah-babs ḇdun* n. of a historical work on later Indian Buddhism by Lama Tārānātha.

བཀའ་བབས་བཞི *ḇkah babs̱-ḇshi* the four commissioned ones (see བཀའ་བབས).

བཀའ་བམ *ḇkah-bam*=བཀའ་ཤོག order; diploma: བཀའ་བམ་ཇོ་བཞུས་ཡིག་ཆུང་སྤྲིང་དོན། the object of sending the autograph letter (*Ṟtsii.*).

བཀའ་བྲིས *ḇkaẖ-bris̤*, resp. བཀའ་ཤོག *ḇkaẖ-çog*, a letter; a written authority, generally in autograph: མགྲོན་གཉེར་མདུན་བཀའ་བྲིས་གནང་རྟེན་བཅས་ཕྱག་ཕེབས་བཀའ་དྲིན་གྱི་དཔལ་དུ་ཆེ། it is very gracious of you to favour me with your autograph and enclosure presented by the hand of the Don nyer (*Yig. k. 14*).

བཀའ་དབང་ ḇkaẖ-ḏwaṅ = བློན་པོ a minister (M̲ñon.).

བཀའ་འབབ་པ ḇkaẖ-ẖbab-pa the going forth of an order or edict (*Schr.*).

བཀའ་འབུམ ḇkaẖ-ẖbum the hundred thousand precepts; n. of a religious work.

བཀའ་བློ་བདེ་བ *ḇkaẖ-ḇlo ḇde-wa* = བཀའ་བློ་གོ་བ *ḇkaẖ-ḇlo go-wa*; ཅི་བྱུས་ལ་ཉན་པ (*Ṅag.*) 1. attentive; executing an instruction or order with attention; one who is cheerful at heart owing to his attention to བྱང་ཆུབ་སེམས. 2. one who easily understands what he is ordered to do; one who appreciates his superior's instruction. 3. सुवचस् speaking well; eloquent; བཀའ་བློ་མི་བདེ་བ *ḇkaẖ-ḇlo mi-ḇde-wa* दुर्वचस् one whose expression or delivery is not good.

བཀའ་བློན *ḇkaẖ-ḇlon* or བཀའ་ཡི་བློན་པོ *ḇkaẖ-yi ḇlon-po*, the name given to the four Cabinet Ministers who assist the Gyal-tshab or Regent in the administration of the Government of Tibet during the minority of the Grand Lama of Lhasa. The four Kālön must be laymen and are often military officers. Popularly they are styled Shāpé (ཞབས་པད): བཀའ་བློན་གཟིམས་ཤག *ḇkaẖ-ḇlon gzims-çag* the residence of a *ḇkaẖ-ḇlon*.

བཀའ་བློན་དྲུང་འཁོར *ḇkaẖ-ḇlon ḏruṅ-ẖkhor* the official staff of a Kālön.

བཀའ་བློན་བཞི *ḇka-ḇlon-ḇshi* (particularly) the four ministers whom the 4th Manchu Emperor K'ien-lung (in Tibetan called *Lha-ṣkyoṅ* Protected of Heaven) appointed to conduct the state affairs of Tibet. They were ཀུན་དགའ་བཞི་ནོ་ཡོན *Kun-ḏgaẖ-ḇshi No-yon*, ཚེ་རིང་དབང་རྒྱལ *Tshe-riṅ ḏwaṅ-ṟgyal* of *G̲yaṅ Roṅ*, ཐོན་པ *Thon-pa*, and རྩེ་དྲུང་ *Ṟtse-ḏruṅ* of *Po-ta-la*. These four governed the country for twenty-seven years from the year of the *iron-sheep* (*Loṅ. 16*).

བཀའ་བློན་གསུམ *ḇkaẖ-ḇlon-gsum* the three ministers who conducted the Government of Tibet from the year of the *fire-horse* to the middle of the year of the *earth-ape*. Their names were:—བཀའ་བློན་ལུམ་པ་བ *ḇkaẖ-ḇlon Lum-pa-wa*, བཀའ་བློན་ང་ཕོད་པ *ḇkaẖ-ḇlon Ṅa-phoḏ-pa* of *Koṅ-bu*, and བཀའ་བློན་སྦྱར་ར་བ *ḇkaẖ-ḇlon S̲byar-ra-wa*.

བཀའ་མ *ḇkaẖ-ma* = དགོངས་གཏེར spiritual or intellectual heir-loom. This is a philosophical term of the *Ṟñiṅ-ma* School, meaning the descent of the *ḇkaẖ* (Buddha's word) in an unbroken succession or without being kept concealed for a period. One who has received such a succession, or any scripture that has come down to him in such a manner.

བཀའ་མང་ཐིམ་པ *ḇkaẖ-maṅ thim-pa* to contain many precepts or commands; one on whom there are instructions or commissions to perform.

བཀའ་གཙང་མ *ḇkaẖ gtsaṅ-ma* one whose morals are pure; one who has preserved his vows.

བཀའ་སྩོལ་བ *ḇkaẖ-ṣtsol-wa*, pf. *ṣtsal*, to speak; to say (where an honoured person is the spokesman); according to circumstances, to command, ask, beg, relate, answer, &c., especially in ancient literature, in which it is almost invariably used of Buddha and of kings speaking.

བཀའ་ཚོགས *ḇkaẖ-tshogṣ* = བཀའ་ལན *ḇkaẖ-lan* or གསུང་ལན a reply in the way of instruction: ནང་མའི་བཀའ་ཚོགས་ཀྱང་གསེར་ལྡར་མའི་རྒྱུན་བཞིན་ཡོད་པ་མཛིན། "pray favour me with replies on internal affairs (uninterruptedly) like the flow of the river of gold" (*Yig. k. 15.*)

བཀའ་འཛིན *ḇkaẖ-ẖdsin* letter of authority or commission from Government (issued to one who is on the move or who is to exercise some kind of power over the people) to afford facilities for travelling or for carrying out a mission: མི་ངེས་པའི་ཁྲིམས་བྱུང་དང་ཤུགས་བྱུང་རྩོར་ཕྱུལ་ལ་བཀའ་འཇོན་སྣངས། (*Ṛtsii.*) a commission was issued to despatch hither a man who would frame settled laws and shew energy.

བཀའ་བཞིན་བྱེད་པ *ḅkaḥ-ḅshin byeḍ-pa* to do according to order; doing; ordered: བཀའ་བཞིན་ཉན་པ to be obedient; a faithful servant.

བཀའ་རབ་འབྱམས་པ *ḅkaḥ rab-ḥbyamṣ-pa* a doctor of divinity among the monastic scholars of Tibet; one who has acquired the highest proficiency in the Buddhist sacred literature and is of pure morals.

བཀའ་རམས་པ *ḅkaḥ-ramṣ-pa* one who has passed the highest examination in Buddhist metaphysics; one who has reached the highest of the 13 classes in the *Ṃtshan-ñiḍ grva-tshañ*, the metaphysical school in the great monastic establishments of Tibet.

བཀའ་ལ་རྩི་བ *ḅkaḥ-la ṛtsi-wa* to give heed to or attend to an instruction or precept; to listen to any advice.

བཀའ་ལུང *ḅkaḥ-luñ* an order; a precept: བཀའ་ལུང་གནང་བ to command or give orders; to issue an injunction.

བཀའ་ལོག *ḅkaḥ-log*=གྲྭ་ལོག *grba-log* (*ṭa-log*) one who has given up his religious vows; a Buddhist monk turned out of his monastery for misconduct. In *Khamṣ* he is called *ḅkaḥ-log*; in Middle Tibet *ṭa-log*.

བཀའ་ཤག *ḅkaḥ-çag* the court or council-house of the four *kālōn* or ministers of Lhasa: བཀའ་རྒྱ་བ་འགྲོ་མི་རྣམས་ལ་བཀའ་ཤག་ནས་དེབ་སྒྲོད་སྐབས་རྩིས་ཁང་ནས་ཀྱང་བདའ་འཁྲོད་བྱས། when the warrant officer registers the document at the court of *kālōn* he should also verify it at the Account Office (*Ṛtsii.*).

བཀའ་ཤོག *ḅkaḥ-çog* any writing of authority from a superior; decree; diploma; passport; official paper or letter; བཀའ་ཤོག་རྫུན་མ *ḅkaḥ-çog ṛdsun-ma* a fabricated authority; spurious writing or deed; བཀའ་ཤོག་རིམ་སྐྱེལ *ḅkaḥ-çog rim ṣkyel* to circulate a passport or an official order; serial letters sent one after another.

བཀའ་གསལ *ḅkaḥ-gsal*=བཀའ་ཤོན order; official message: བཀའ་གསལ་རིམ་བསྐྱུད་མཛད་པ to send a message or express order one after another.

བཀའི་རྔ་བོ་ཆེ *ḅkaḥi-ṛña-wo-che* proclamation by the beat of drum (*Yig. k. 18*).

བཀའི་ཅོད་པན *ḅkaḥi coḍ-pan* an instruction or precept to be received with perfect obedience; to value or honour an order; a command carried out with the same respect as that with which a man carries his own head-dress.

བཀའི་མདུན་བློན *ḅkaḥi ṃdun-ḅlon* resp. བློན་པོ *ḅlon-po* minister: ཀུས་ཆུང་བཀའི་མདུན་བློན་གྱི་མིང་འཛིན་བདག་དང་ལས་བྱ་སེར་སྐྱ་གཡོག་འཁོར་བཅས་ཁམས་སྙོམས my humble self bearing the title of state minister together with the circle of attendants, both lay and clerical officials, are in good health (*Yig. k. 6*).

བཀར *ḅkar* or བཀར་པ according to the law; to legalize; to make it into law (*Cs.*); to proclaim, publish (*Jä.*); བཀར་བཏགས་པ निमित्तवेदन to publish; publication: བཀར for བཀའ་རུ.

卐 **བཀར་བ** 1. *ḅkar-wa* pf. of vb. དགར་བ སོ་སོར་ཕྱེ་བའི་དོན to separate, put aside, select, banish: གནས་ནས་བཀར་བ banished from his place. 2. to ask any question captiously; to make a peevish enquiry.

བཀལ་བ *ḅkaḷ-wa*, pf. of འགེལ་བ, but in *W.* is the primary form of the verb meaning 1. to load; to burden; put a load on (*Cs.*): བལ་བཀལ་བ to load wool: ཁལ་བཀལ་བ

to load a beast of burden, &c.: ཁྲལ་བཀལ་བ to levy a tax. 2. pf. of འཁལ་བ to spin; སྐྱིམས་པ spun; twisted (*Ńag. 5*).

བཀལ་ཐགས *ḇkaḻ-thagş* a kind of stuff made of coarse goat-hair about nine inches in width: ར་སྤུ་ཉག་ལྔ་རེ་ལ་བཀལ་ཐགས་བྱས་པར། *ra şpu ñag-ḻńa re la ḇkal-thagş byaş-par* with every five pounds of goat's hair to weave one blanket (*Ṟtsii.*).

བཀས *ḇkaş*, contraction བཀའ་ཡིས instr. of བཀའ.

བཀས་པ *ḇkaş-pa* = སེར་ཁ 1. crack, split, cleft. 2. pf. of འགས་པ.

བཀུ་བ *ḇku-wa* 1. elixir, quintessence (*Cs.*); སྨན་བཀུ medicinal extract. 2. with pf. བཀུམ་པ to make extract of a drug by drawing out the juice (*Lex.*); མར་བཀུ melted butter; བཀུ་བ་འབྱིན་པ to extract the spirit of; བཀུ་ཕྱུང་ *ḇku phyuń* spirit extracted (*Cs.*); སྨན་བཀུམ་ཏེ་བོར་བ to extract medicine by infusion.

བཀུག་པ *ḇkug-pa* pf. of འགུགས་པ आकृष्ट, མདུན་དུ་བཀུག་པ, drawn or pulled forward; བཀུག་ཤོག summons (*Yig. 7*).

བཀུམ་པ *ḇkum-pa*, pf. of འགུམ་པ, but pres. in *W.* and according to *Lex.* fut. བཀུམ *ḇkum*, pf. བཀུམས་པ, to kill, to destroy; མཚམས་བཀུམ་པར་བགྱིར to cut off the edge; fix a boundary to.

བཀུར་སྟི *ḇkur-şti* भक्ति, सत्कार, सेवा, परिचर्या honour, respect, homage; mark of honour; respectful reception (by asking one to sit on a seat of honour); བཀུར་སྟི་མཆོད་པ *ḇkur-şti m̱choḏ-pa* to distinguish (a person) by marks of respect (*Zam.*); རང་ལ་བཀུར་སྟི་འབྱུང་དུས *rań-la ḇkur-şti ẖbyuń-duş* when honour is shewn to (one's self) yourself (*Jä.*); བཀུར་སྟིས་དྲེགས *ḇkur-ştiş dṟegş* sense of honour; self-respect: མི་ཆེན་པོ་རྣམས་ལ་བཀུར་སྟིས་དྲེགས་པ་ཡོད། *mi chen-po ṟnamş-la ḇkur-ştiş dregş-pa yoḏ* great men have the sense of dignity.

Syn. མཆོད་པ *m̱choḏ-pa*; རིམ་གྲོ *rim-gro*; བསྙེན་བཀུར *ḇşñen-ḇkur*; རི་མོར་བྱས *ri-mor byaş*; ཞབས་ཏོག *shabş-tog*; ཞབས་འབྲིང་ *shabş-ẖbriń*; བཀུར་བ *ḇkur-wa*; ཉེ་བར་གནས *ñe-war gnaş*; ཉེ་བར་སྤྱོད *ñe-war şpyoḏ*; རྗེད་པ *ṟjeḏ-pa* (*M̱ńon.*).

བཀུར་བ I: *ḇkur-wa* = མཆོད་པ 1. to pay homage or reverence; to esteem. མང་པོས་བཀུར་བའི་རྒྱལ་པོ महासम्मत राजा literally "the king honoured of many" was the name of the first king of the world according to the Buddhist legendary account. 2. to carry; to fetch; to convey in *W.* being also pf. of འཁུར་བ; གོང་དུ་བཀུར་བ to carry upward.

བཀུར་བ II: = ཉེས་པ, གཉོང་མི་བཀུར་བ = ཁས་མི་ལེན་པ अनभ्युपगम to slander; to blashpheme; not to accept as true or correct (*Liç.* ཁ *4*).

བཀུར་བར་བྱེད་པ *ḇkur-war byeḏ-pa* the act of respecting; to do honour; frq. to make reverence, to salute.

བཀུར་ཚིག *ḇkur-tshig* = བསྟོད་པའི་ཚིག *ḇstod-paẖi-tshig* words or expressions of honour, some of which are:—བསྔགས་འོས *ḇşńagş-ẖoş*; བསྔགས་པ་བརྗོད *ḇşńagş-pa ḇṟjod*; སྟོད་སྨྲ *ştod-şmra*; མཆོད་ཚིག *m̱chod-tshig*; མཐོ་བར་བྱ *m̱tho-war-bya*; སྟོད་པ་སྨྲ *ştod-pa şmṛa*; ཆེ་བརྗོད *che-ḇṟjod*; མཆོག་གྱུར *m̱chog-gyur*; ཕུལ་བྱུང *phul-byuń*; རྨད་བྱུང *ṟmaḏ-byuń*; ལེགས་བརྗོད *legş-ḇṟjod*; ལེགས་སྨྲ *legş-şmra*; གཟེངས་བསྟོད་པ *gzeńş-ḇştod-pa*; ཤིན་ཏུ་བཟང *çin-tu-ḇzań* (*M̱ńon.*).

བཀུར་འོས *ḇkur hoş* worthy of respect; respectable.

བཀོག་པ *ḇkog-pa*. pf. of འགོག་པ.

བཀོང་བ *ḇkoń-wa*, pf. of འགོང་བ. When བཀོང *ḇkoń* is joined with སྒ to form the compound word སྒ་བཀོང it means སྡིགས་པ threat, menace.

བཀོད ḇkoḏ = བསྐོས ḇs̱kos̱ to appoint; to raise to the throne.

བཀོད་པ *ḇkoḏ-pa*, v. འགོད་པ व्यूह, मण्डप, न्यास 1. sbst. གྲལ *gral* or སྤྲས་པ arrangement; བཀོད་ལུགས order or arrangement; method of arranging; applied to mind, as in སེམས་ལ་བཀོད the meaning is meditation, समाधि, समाहित. 2. vb. = to build, arrange, plan, &c.

བཀོད་པ་མཐའ་ཡས अनन्तव्यूह of boundless or infinite design; the universe; n. of a great *Bodhisattva*.

བཀོད་པའི་གཙུག་གཏོར *ḇkoḏ-paẖi gtug-gtor* = རིག་པའི་རྒྱལ་པོ the prince of learning; science.

བཀོད་འདོམས *ḇkoḏ-ẖdoms̱* = བཀོད་སྟོན་པ *ḇkoḏ-s̱ton-pa* (*Yig. k. 23*).

བཀོད་བལྟ *ḇkoḏ-ḇḻta* (colloq. བཀོབ་ལྟ *ḇkob-ḻta*) the plan of an undertaking; design; plot.

བཀོད་ལྡན *ḇkoḏ-ḻdan* = ཟླ་བ་བཅུ་གཅིག་པ *zla-wa ḇcu-gcig-pa* or དགུན་ཟླ་འབྲིང་པོ *ḏgun-zla ẖbriń-po* the eleventh month of the Tibetan year, sometimes corresponding with January (*Ṟtsii.*).

བཀོན་པ *ḇkon-pa*, pf. of འགོན་པ *ẖgon-pa*.

བཀོར་འདྲེ *ḇkor-ẖdṟe* seems to be a kind of goblin (*Jä.*).

བཀོལ་སྤྱོད *ḇkol-s̱pyod* n. of a torment; torture from being boiled in water or oil: བྱོལ་སོང་བཀོལ་སྤྱོད་ཀྱི་སྡུག་བསྔལ *byol-soń ḇkol-s̱pyod-kyi s̱dug-ḇs̱ńal* the sufferings of the damned through the torture of being boiled.

བཀོལ་བ *ḇkol-wa* occasionally pf. of འཁོལ་བ *ẖkhol-wa*, to boil; usually indicates འཁོལ་བ to bind to service; to employ; སྣོད་སྤྱད་བཀོལ་བ *snoḏ-s̱pyaḏ ḇkol-wa* a boiling vessel; གཡོག་ཏུ་བཀོལ་བ *gyog-tu ḇkol-wa* to take into service; ཟུར་ཏུ་བཀོལ་བ to set aside; to keep out.

བཀྱལ་བ *ḇkyaḻ-wa* 1. to talk nonsense (*Jä.*). 2. ངག་འཆལ་བ to rave in speech; to talk nonsense: བཀྱལ་བའི་ངག प्रलाप, सम्भिन्नप्रलाप, v. ཀྱལ་ཀ.

བཀྱིག་པ *ḇkyig-pa* in the colloq. of Tsang = འཁྱིག་པ *ẖkhyig-pa* to tie (by a rope); བཀྱིགས = བཅིངས་པ bound, tied, fastened (*M̱ńon.*).

བཀྱེ་བ *ḇkye-wa*, pf. and fut. of འགྱེད་པ, but in *W.* is used as the only form of the verb = to send, despatch; to cause to come forth: ཕོ་ཉ་བཀྱེ *pho-ña ḇkye* despatched an envoy: འོད་བཀྱེ *hoḏ ḇkye* sent forth rays: སྤྲུལ་པ་བཀྱེ *s̱prul-pa ḇkye* caused a form to emanate: སྟོན་མོ་བཀྱེ *s̱ton-mo ḇkye* made an exhibition of.

བཀྱེད་པ *ḇkyeḏ-pa*, pf. to bend back; recline (vb. nt.).

བཀྱོན་པ *ḇkyon-pa* = རྡུང་བ *ṟduń-wa* to beat (*Jä.*); བཀའ་བཀྱོན་པ resp. to chastise with words, to scold (*Jä.*). *Schtr.* mentions བཀྱོན་བཀྱལ་བ chiding.

བཀྲ་བ *ḇkra-wa* (*ṭa-wa*) cog. to ཁྲ་བོ चित्र, विचित्र variegated; beautiful, blooming (of complexion); glossy, well-fed (of animals); བཀྲ་ཆེན महाचित्र a great painting; བཀྲ་བར་འདོན་པ चित्रकार a painter: བཀྲ་བའི་རི་མོ་ཅན with variegated figures; paintings: བཀྲ་བའི་འོད་དཔག་ཅན चित्रमेखला a radiant or illuminated zone or halo: བཀྲ་ཡར विभक्ति, विभक्त variegated; with shades of colour.

བཀྲ་བའི་སྐད་འབྱིན *ḇkra-waẖi s̱kad-ẖbyin* n. of the bird called *Gurghońgata*; གུ་གར་གྷོང་ག་ཏའི་མིང་། (*M̱ńon.*).

བཀྲ་བྱེད *ḇkra-byed* = རི་མོ་མཁན *ri-mo-m̱khan* a painter (*M̱ńon.*).

བཀྲ་ཞིང་དམར *ḇkra çiń ḏmar* parti-coloured; on a red ground.

བཀྲ་ལམ་མེ *ḇkra-lam-me* = ཁྲ་ལམ་མེ glaring; in glare; ཐང་ཁ་བཀྲམ་པ་ལྟ་བུའི་མཛེས་པ་ལ་བཀྲ་ལམ་མེ་འདུག་ཟེར the beauty or effect produced by variegated colours as in a painting; the illumination of colours as set forth in a rainbow; hence splendour.

བཀྲ་ཤིས *ḇkar-çiş* मङ्गल, स्वर्ण रोचना, प्रकीर्णक, स्वस्तिक prosperity; blessing; good luck: འབངས་རྣམས་ལ་བཀྲ་ཤིས་ཤོག good fortune to my people! may they prosper! བཀྲ་ཤིས་ཀྱི་ཆུ holy-water; consecrated water or consecrating water; བཀྲ་ཤིས་ཀྱི་མལ་ auspicious bed; nuptial bed (*Cs.*); བཀྲ་ཤིས་ཀྱི་ཚིག་ words of blessing; benediction; བཀྲ་ཤིས་ཀྱི་གསོ་སྦྱོང་ *ḇkra-çis-kyi gso şbyoń* मङ्गल पोषध auspicious fasting; བཀྲ་ཤིས་སྲུང་བའི་གོ་ཆ *ḇkra-çiş sṟuń-waẖi go-cha* instruments used for insuring luck; sacrificial ceremony by which blessings are to be drawn down (*Jä.*); བཀྲ་ཤིས་པ propitious; lucky; བཀྲ་ཤིས་པའི་ལྟས good omens; lucky signs; བཀྲ་ཤིས་པའི་རྟགས་ *ḇkra-çis̱-paẖi ṟtagş* lucky configurations or semblances; happy omens; བཀྲ་ཤིས་མ मङ्गला n. of a goddess; the goddess of glory (*Jä.*); བཀྲ་མི་ཤིས་ misfortune; calamity; བཀྲ་མི་ཤིས་པ calamity; adj. wretched; unlucky.

བཀྲ་ཤིས་གླིང་ *Ḇkra-çiş gliń* n. of a place in *Khamş* (*Loń.* ཟ *25*).

བཀྲ་ཤིས་བརྒྱད་པའི་མདོ *ḇkra-çis̱ ḇṟgyaḏ-paẖi m̱do* n. of a short sutra in *K. d.* ཟ *76* which contains the names of eight Buddhas. Whoever recites it and meditates on the perfections acquired by the Buddhas escapes from the dangers of evil spirits and demons. Such a devotee can easily have admission into the courts of kings and address the highest authorities without let or hinderance. Remembrance of this effusion is believed to be a safeguard against bad dreams and also mishaps or accidents in war, and in repelling offensive weapons.

བཀྲ་ཤིས་སྒོ་མང *ḇkra-çiş şgo-mań* n. of a monastery in Amdo.

བཀྲ་ཤིས་ཅན *ḇkra-çiş-can* अगरु n. of an incense (*M̱ñon.*).

བཀྲ་ཤིས་ཆོས་རྫོང་ *Ḇkra-çis̱ choş-ṟdsoń* the summer seat of the Government of Bhutan where the Dharma Raja resides. It is ordinarily called Tassisudon on English maps.

བཀྲ་ཤིས་བརྗོད་པ *ḇkra-çiş ḇṟjoḏ-pa* मङ्गलोक्ति auspicious expression; a benediction.

བཀྲ་ཤིས་རྟགས་བརྒྱད *ḇkra-çis̱ ṟtags̱-ḇṟgyaḏ* the eight auspicious signs or emblems, viz.:—(1) རིན་ཆེན་གདུགས छत्ररत्न the precious or jewelled umbrella; (2) གསེར་གྱི་ཉ सुवर्ण मत्स्य the golden fish; (3) གཏེར་ཆེན་པོའི་བུམ་པ धनकुम्भ the pot of treasures; (4) པད་མ་བཟང་པོ पद्म the excellent lotus; (5) དུང་དཀར་གཡས་འཁྱིལ दक्षिणावर्त्त शङ्ख the white conch-shell with whorls turning to the right; (6) དཔལ་གྱི་བེའུ श्रीवत्स the auspicious mark represented by a curled noose emblematical of love; (7) མཆོག་གི་རྒྱལ་མཚན ध्वज the chief standard of victory, *i.e.*, the emblem of royalty; (8) གསེར་གྱི་འཁོར་ལོ स्वर्णचक्र the golden wheel.

བཀྲ་ཤིས་རྟགས་ཅན *ḇkra-çiş ṟtagş-can* possessed of auspicious marks: ལག་པ་བཀྲ་ཤིས་རྟགས་ཅན་སྣུམ་པ་ནི། བུ་དང་ནོར་རྣམས་ཐོབ་པར་བྱེད་པ་ཡིན། a glossy hand possessing auspicious lines will cause one to obtain both a son and wealth (*K. d.* ཀོ *217*).

བཀྲ་ཤིས་དུང་ *ḇkra-çiş duń* = དུང་དཀར་གཡས་འཁྱིལ *duń-ḏkar gyaş-ẖkhyil* दक्षिणावर्त्तशङ्ख a conch-shell with its whorls turning to the right instead of to the left (*M̱ñon.*).

Syn. དུང་མཆོག *duń-m̱chog*; སྐྱེ་བ་ལྔ་པ *şkye-wa lṅa-pa*; རྒྱལ་པོ་འཁྱིལ་བ *ṟgyal-po ẖkhyil-wa* दक्षिणावर्त्त (*M̱ñon.*).

བཀྲ་ཤིས་ལྡན *ḇkra-çiṣ ḻdan* स्वस्तिक, मङ्गलमय auspicious; lucky.

བཀྲ་ཤིས་པའི་རྫས *ḇkra-ciṣ-paẖi ṟdsas̱* मङ्गल द्रव्य, स्वस्तिक प्रकरण, स्वस्तिरूपक lucky articles.

བཀྲ་ཤིས་པའི་ཡི་གེ *Ḇkra-çiṣ-paẖi yi-ge* n. of a kind of (mystic) writing which is considered auspicious.

བཀྲ་ཤིས་པར་གྱུར་ཅིག *ḇkra-çiṣ-par gyur-cig* मङ्गलं भवतु may you enjoy prosperity.

བཀྲ་ཤིས་བྱེད་མ *ḇkra-çiṣ byed-ma* = རིག་པའི་རྒྱལ་མོ n. of a goddess (*K. g.* ད *112*).

བཀྲ་ཤིས་བླ་མ *Ḇkra-çiṣ ḇlama* 1. Tashi Lama, the name by which the Panchhen Lama of Tashilhun-po is known in India and Europe. 2. a lama priest who officiates at a marriage ceremony in Sikkim: བཀྲ་ཤིས་བླ་མས་བཀྲ་ཤིས་ཀྱི་གཏོར་མ་མནའ་མའི་མགོ་ལ་རྒྱལ་ཡོང་། the Tashi lama will touch with the auspicious offerings (for the gods) the head of the bride.

བཀྲ་ཤིས་རྩེ *Ḇkra-çiṣ-ṟtse* (*Tashi-tse*) n. of a village in the district of *S̱toḏ-luṅ* in Tibet.

བཀྲ་ཤིས་བརྩེགས *Ḇkra-çiṣ-ḇstsegs̱* (*Tashi seg-pa*) n. of a brother of King *S̱kyiḏ-ḻde Ñimaẖi m̱gon*, who settled down in *M̱ṅaẖ-riṣ* in Western Tibet (*Loṅ.* ༢ *8*).

བཀྲ་ཤིས་བརྩེགས་པའི་མདོ *ḇkra-çiṣ ḇtsegṣ-paẖi m̱do* n. of a work the reading of which produced auspicious occurrences.

བཀྲ་ཤིས་རྫས་བརྒྱད the eight lucky articles are—(1) མེ་ལོང mirror; (2) གི་ཝང medicinal concretion from the brains of elephant; (3) ཞོ curd; (4) རྩ་དུར་བ *Dub*-grass; (5) ཤིང་ཏོག་བིལ་བ the wood-apple; (6) དུང་དཀར་གཡས་འཁྱིལ a right-whorled conch-shell; (7) ལི་ཁྲི *li-khri* vermillion; (8) ཡུངས་དཀར white mustard.

བཀྲ་ཤིས་རྫོགས་པ *ḇkra-çiṣ ṟdsogṣ-pa* मङ्गलपूरण completion of an auspicious work or event.

བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ *Ḇkra-çiṣ ḻhun-po* (Tashilhunpo) the seat of the Paṇchhen Rin-poche, the second Lama in Tibet, ordinarily called Tashi Lama, ranking next to the Dalai Lama of Lhasa. The grand monastery of this name adjoining the town of Shiga-tse in Tsang harbours 4,880 monks, presided over by the Tashi Lama.

བཀྲག *ḇkrag* (*ṭag*) འོད་ལྷོང་ལྷོང་མདངས་ཡོད་པ *ẖoḏ lhoṅ-lhoṅ m̱daṅṣ yoḏ-pa* 1. dazzling brightness; lustre; མདངས *m̱daṅṣ* also བཀྲག་མདངས, *e.g.*, glitter (of jewels). 2. ཤ་བཀྲག beautiful appearance; high colour (of the face, skin); ཤ་བཀྲག་མདངས pure gloss of the skin; བཀྲག་ཆེ very bright (*Jä.*).

བཀྲག་པ *ḇkrag-pa* = མདོག་བཟང་བ fair or fine complexion.

Syn. མདངས་ཅན *m̱daṅṣ-can*; འཚེར་བ *ẖtsher-wa* (*M̱ṅon.*).

བཀྲག་མེད *ḇkrag-med* = མདོག་ངན་པ or མདངས་མེད dull appearance; bad complexion (*M̱ṅon.*).

བཀྲབ་པ *ḇkrab-pa* (*ṭab-pa*) pf. བཀྲབས་པ to choose or select from among many; མཆོག་ཏུ་བཀྲབ *m̱chog-tu ḇkrab* exquisite choice (*Lex.*).

བཀྲམ་པ *ḇkram-pa* (*tam-pa*), pf. བཀྲམས་པ, a form of འགྲེམ་པ प्रकीर्ण, प्रसार, अवकीर्ण to spread over, scatter.

Syn. དགྲམ་པ *ḏgram-pa*; བརྡལ་པ *ḇṟdal-pa* also གཏོར་བ *gtor-wa*; འཐོརད་པ *ẖthorḏ-pa* विस्तीर्ण; གཙུགས་པ *gtsugṣ-pa* (*M̱ṅon.*).

བཀྲལ་བ *ḇkraḻ-wa* (*ṭal-wa*) 1. pf. of འགྲེལ་བ (*Cs.*) མདོ་རྒྱུད་ཀྱི་ཚིག་དོན་ལེགས་པར་བཀྲལ་བ། elucidation (of the meanings of the terms in the *Sūtra* and the *Tantra*). 2. to appoint: ལས་ལ་བཀྲལ་བ, to engage in business.

བཀྲས *ḇkras̱* in the passage ལུམ་ཤེལ་ཕྲང་བཙན་བཀྲས་སྤེལ་བ; བཀྲས here means rolled or varnished in variegated colours.

བཀྲས་པ *ḇkras̱-pa* (*ṭe-pa*) an abbreviation of བཀྲ་ཤིས་པ, according to *Sch.* also pf. of the verb བཀྲ་བ: བཀྲས་བཏགས for བཀྲ་ཤིས་ཁ་བཏགས an auspicious scarf for presentation on the occasion of a visit or some ceremony or festivity.

བཀྲས་ལུང་ *ḇkras̱-luń* (*Ṭe-lung*) n. of a valley in Tibet (*Deb. 44*).

བཀྲས་ལྷུན *Ḇkras̱-lhun* (*Ṭei-lhun*) मङ्गलकूट a contraction of བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ (Tashi-lhun-po); also a heap or mountain of glory or auspicious objects.

卐 **བཀྲི་བ** *ḇkri-wa* (*ṭi-wa*) 1. pf. of འཁྲིད་པ to conduct according to order, *e.g.*, one after another. 2. for དཀྲི་བ वेष्टन, to wrap. 3. to draw; to try; to acquire; to search for.

བཀྲིད་དྲང *ḇkrid̤-dr̤ań* (*ṭi-ḍang*) = མ་ཐུལ་བ་བདུལ་བའི་ནག་པོ the black discipliner of the unsubdued; the black and horrible (assumed) appearance of Mañju Ghoṣa *Bodhisattva* to lead the sinner into the path of righteousness and virtue: ཐུལ་བ་བཀྲིད་དྲང་གི་ཁྲོ་བོ the dreaded (Bon) deity who leads or drags the subdued straight onward (*D. R.*).

བཀྲིས *ḇkris̱* an abbreviation of བཀྲ་ཤིས *ḇkra-çis̱*.

བཀྲིས་པ *ḇkris̱-pa* (*ṭi-pa*), pf. of འཁྲིད་པ. ཐར་པ་ལ་བཀྲིས་པ *thar-pa-la ḇkris̱-pa* conducted to emancipation or *Nirvāṇa*.

བཀྲུ *ḇkru* (*ṭu*), fut. of ཁྲུས *khrus̱*, v. བཀྲུ་ཟིན *ḇkru-zin* क्षालक. བཀྲུ་བ་ཤལ་གྱི་སྣོད *ḇkru ḇçal-gyi s̱nod̤* सेचन पात्र washing bowl; to wash a vessel, plate, &c.: བཀྲུ་བྱ *ḇkru-bya*, རས་སོགས་གང་ཡང་ཁྲུས་ཀྱུར clothes, etc., to be washed.

བཀྲུག་པ *ḇkrug-pa* (*ṭug-pa*) probably an incorrect reading of དཀྲུག་པ.

བཀྲུས་པ *ḇkrus̱-pa*, pf. of ཁྲུས *khrus̱*.

བཀྲེ *Ḇkre* (*ṭeḫ*) n. of a place in *Khams̱*, which is also called བཀྲེ་ནག་ཚང *Ḇkre-nay tshań*.

བཀྲེ་ཧོར *Ḇkre-hor* (*te-hor*) n. of a section of the *S̱go-mań* department of the monastic school of Dapung.

卐 **བཀྲེན་པ** *ḇkren-pa* (*ṭen-pa*), हीन 1. poor, indigent, hungry; ནོར་དཀོན་པ་སའི་ཕྱོགས་བཀྲེན a country where resources are scanty (*Lex.*). 2. कृपण miserly, stingy.

བཀྲེན་པོ *ḇkren-po* = དབུལ་པོ a beggar; destitute person.

Syn. ནོར་མེད *nor-med*; འཕོངས་པ *ḫphońs̱-pa* (*M̱ńon.*).

བཀྲེས་སྐོམ *ḇkres̱-s̱kom*, contraction of ལྟོགས་པ་དང་སྐོམ་པ, hungry and thirsty: ཐ་མ་ཁ་འདི་ནི་བཀྲེས་སྐོམ་གང་ལ་ཡང་མི་ཕན། this tobacco does not allay in any way either hunger or thirst: བཀྲེས་སྐོམ་པ་ལས་ཚིམ་པར་འཁྲིད་དེ། leading from hunger and thirst to satiety (*Jä.*): བ་ཡི་འོ་མའི་དབུགས་མི་བདེ་བ་དང་བཀྲེས་སྐོམ་སེལ། the cow's milk removes hunger and thirst and hard breathing."

བཀྲེས་ནས *ḇkres̱-nas̱* बुभुक्षा being hungry.

卐 **བཀྲེས་པ** *ḇkres̱-pa* (*ṭeḫ-pa*) to be hungry; also hunger. In *C.* resp. for "hunger"; བཀྲེས་ཧབ་བ to have ravenous appetite (*Sch.*); སྐུ་བཀྲེས་པ the appetite or feeling of hunger; honorific term: རི་སྐྱང་གི་རྩེ་མོ་ཕྱིན་པས་སྐུ་བཀྲེས་པ་ལ་ཞལ་ཟས་འདྲེན་པ་བྱུང་བ on arriving at the top of a barren mountain, he felt hungry and was supplied with food (*Deb.* ཀ. *7*).

卐 **བཀྲོངས་པ** *ḇkrońs̱-pa* resp. term for killed; dead.

བཀྲོལ་བ *ḇkrol-wa* (*ṭol*) pf. of *ḫgrol-wa* vb. trs. to untie, to loosen; also in *W.* is the only form in use: མདུད་པ་བཀྲོལ་བ *m̱dud-pa ḇkrol-wa* the knot untied. བཅིངས་པ་བཀྲོལ་བ

ḇçiṅs̱-pa ḇkrol-wa set free from bondage; ཁྲལ་བཀྲོལ་བ *khraḻ ḇkrol-wa* remitted revenue or rent; དགོངས་པ་བཀྲོལ་བ *ḏgoṅs̱-pa ḇkrol-wa* forgiven, pardoned, &c.

བཀྲོས *ḇkros̱* (*toi*) = འདམས་པ to choose; to select; imp. བཀྲོས་ཤིག *ḇkros̱-çig* (*Situ. 105*).

བཀླགས་པ *ḇḵlags̱-pa* pf. of ཀློག་པ to have read; done reading: བཀླགས་པ་འདོད wishes to read or sing.

རྐ *ṟka* or ཆུའི་རྐ *chuẖi-ṟka* or ཆུ་རྐ = ཡ་མཆུ a gutter; a small channel on the roof of a house or at the edge of the roof for carrying off the rain ཡུར་པའི་རྐ; small furrow conveying water from a conduit to trees or plants; furrow between the beds of a garden; hence even flower-bed.

རྐ་ཆུའི་ལྷ་ཁང *Ṟka chuẖi ḻha khaṅ* n. of a monastery near Sam-ye.

རྐང *ṟkaṅ* I: 1. marrow, pith. 2. descent, extraction, origin: དཔེར་ན་ལྷ་མོའི་ཆིབས་པ་དྲེའུ་ལ་རྐང་གསུམ་ཞེས་པ་ནི། "for example, the mule on which the Goddess Paldan Lhamo rides is called *ṟkaṅ gsum*, on account of a so-called three-fold origin" (its father is an ass, mother a mare but in itself it is neither of them, but a mule!).

རྐང II: 1. stuff: རྐང་ཡག་པོ་འདུག it is of good stuff: རྐང་ཡག་པོ་མི་འདུག it is not of good stuff. 2. bundle; a collection: རྩ་རྐང་གཅིག a bundle of grass: སྐྲ་རྐང་གཅིག a tuft of hair: སྐུད་པ་རྐང་གཅིག a skein of yarn.

རྐང་པ *ṟkaṅ-pa resp.* ཞབས पद, पद्य 1. foot, leg, hind leg of a quadruped: རྐང་པ་མི་གཏོང नाभिक्षिप्य पादैः not throwing the foot (*M̱ṅon.*). 2. lower part, lower end, *e.g.*, of a letter: རྐང་པ་ཅན having a foot, so the nine letters are called that extend below the line ཀ་ཁ་ག, etc. (*Jä.*). 3. a metrical line, verse. 4. base foundation: རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པ་བཞི *ṟdsu-ẖphruḻ-gyi ṟkaṅ-pa ḇshi* ऋद्धिपाद the four feet (stages) of performing miracles.

Syn. ཞབས *shabs̱*; རྒྱུ་བྱེད *ṟgyu-byeḏ*; འགྲོ་བྱེད *ẖgro-byeḏ*; བགྲོད་བྱེད *ḇgroḏ-byeḏ*; རྒྱུག་བྱེད *ṟgyug-byeḏ* (*M̱ṅon.*).

རྐང་ཀྱོག *kaṅ-kyog* bandy-legged. (*Jä.*)

རྐང་ཀྲི *ṟkaṅ-kri* (*kang-ti*) a piece of cloth to wrap round the legs (*Sch.*).

རྐང་བཀོད *ṟkaṅ-ḇkoḏ* पादन्यास the manner of walking; རྐང་པ་བཀྲུ་བའི་ས *ṟkaṅ-pa ḇkru-waẖi sa* पादधावनिका the place for washing the feet.

རྐང་བཀྲ་མ *Ṟkaṅ-ḇkra-ma* = རི་བྱི་སྐྱེས born of the hill-rat; a name of Agastya Muni (*M̱ṅon.*).

རྐང་སྐྱེས *ṟkaṅ-s̱kyes̱* n. for the Sudra caste (of India) which originated from the foot (of Brahmā) (*M̱ṅon.*).

རྐང་ཁྲ *Ṟkaṅ khra* (*Kang-ṭha*) n. of a king of Ancient India: རྒྱ་གར་གྱི་རྒྱལ་པོ་རྐང་ཁྲ་དང་རབ་སྣང་སོགས་ལྟར་སྤྲེའུ་སོགས་ལས་ཀྱང་མ་རྒྱུད་འབྱུང། "like the Indian Kings, *Ṟkaṅ Khra*, and *Rab s̱naṅ* and others, their lineage on the mother's side was also from apes, etc." (*J. Zaṅ.*).

རྐང་ཁྲབ *ṟkaṅ khrab* (*kang-ṭhab*) iron shoes worn along with the coat of mail; that part of armour worn like boots from the foot to the knees; greaves.

རྐང་ཁྲི *ṟkaṅ-khri* (*kang-ṭhi* = རྐང་རྟེགས) foot-stool (*M̱ṅon.*).

རྐང་འཁུམ *ṟkaṅ-ẖkhum* (probably) having a foot contracted by disease (*Lex.*).

རྐང་འཁོར *ṟkaṅ-ẖkhor* bandy-legged (*Sch.*).

རྐང་གོས *ṟkaṅ-gos̱* = གོས་ལྷམ *gos̱-ḻham* Tibetan boots made of felt or of coarse serge.

རྐང་མགོ *ṟkań-m̱go* पदाग्र the fore part of the foot.

Syn. རྐང་རྩེ *ṟkań-ṟtse* (*M̱ñon.*).

རྐང་མགྱོགས *ṟkań-m̱gyogş* swift-footed: མཐུ་རྩལ་རྨད་དུ་བྱུང་བ་རྐང་མགྱོགས་རླུང་དང་མཉམ་པ་གཅིག་སྤྱན་དྲངས *m̱thu-ṟtsal ṟmad̠-du byuń-wa ṟkań-m̱gyogş ṟlun-dań m̱ñam-pa g̱cig şpyan-drańş* invited (brought) one who was swift-footed like the wind and possessed of miraculous powers: རྐང་མགྱོགས་ཀྱི་དངོས་གྲུབ the secret blessing of swift-footedness: རྐང་མགྱོགས་ཀྱི་དངོས་གྲུབ་སྒྲུབས་པས། (*K. dun. 73*) having acquired the grace of swift-footedness.

རྐང་འགྲོ *ṟkań-ẖgro* (*kang-do*) पदग one who travels on foot; a vassal or subject paying his duty by serving as a messenger or porter (*Cs.*).

རྐང་འགྲོས *ṟkań-ẖgroş* also རྐང་བྲོས *ṟkań-broş* 1. walking on foot. 2. domestic cattle; breeding cattle.

རྐང་གླིང *ṟkań-g̱liń* a trumpet made of the human thigh-bone used in temples; also in travelling to keep off evil-spirits.

རྐང་རྒྱུ *ṟkań-ṟgyu* རྐང་པས་རྒྱུ a foot-soldier, v. རྐང་དམག: infantry acc. to *Cs.*

རྐང་བརྒྱ *ṟkań-ḇṟgya* or = རྐང་བརྒྱ་པ a centipede: འབུ་རྐང་བརྒྱ་ལག་བརྒྱ་ཡོད་པའི་མིང་། "the name of the worm which has a hundred feet and arms" (*M̱ñon.*).

རྐང་བརྒྱད་པ *ṟkań ḇṟgyad̠-pa* a fabulous lion having eight feet. An imaginary lion of Buddhist design with eight legs, generally found in sculpture and in Tibetan mythological pictures.

རྐང་ངར *ṟkań-ńar* the leg (*M̱ñon.*).

རྐང་གཅིག་པ *ṟkań-g̱cig-pa* एकपदी one-footed, met. a tree; the fabulous countries of the *H̱urań* and *Tsu-ta*, the people of which are said to walk on one foot.

རྐང་རྗེས *ṟkań-ṟjeş* चपदेश, कुकुर footstep, foot-mark; a dog; "foot-follower."

རྐང་གཉིས་པ *ṟkań g̱ñiş-pa* mankind; རྐང་གཉིས་གཙོ་བོ the chief of bipeds; an epithet of Buddha or བཅོམ་ལྡན་འདས (*M̱ñon.*): རྐང་གཉིས་རྣམས་ཀྱི་མཆོག་སངས་རྒྱས། *Sańş-ṟgyaş* (Buddha) is the chief of the human kind.

རྐང་བཏུབ *ṟkań g̱tub* नूपुर a foot ornament; a foot-bangle.

རྐང་རྟེན *ṟkań-ṟten* पदाधिष्ठान a foot-stool; trestle; a raised ground or stone step on which, at the time of alighting from any conveyance, the foot is placed.

རྐང་སྟེགས *ṟkań-ş̱tegş* or རྐང་པ་འཛེགས་ས foot-stool.

Syn. རྐང་རྟེན *ṟkań-ṟten*; རྐང་ཁྲི *ṟkań-khri*; ཟླ་བ་གཅིག་པ *zla-wa g̱cig-pa*; ཞབས་སྟེབས *shabş-ş̱tebş* (*M̱ñon.*).

རྐང་སྟེང་བུ *ṟkań-ştcń-bu* = སྐར་མ་གསེར་ཕུར the star of the golden flight or བརྟན་པ, a name of a fixed star (*M̱ñon.*).

རྐང་སྟེན་བུ *ṟkań-şten-bu* = སྐར་མ་སྟོད་ཕུར the star of higher flight (*M̱ñon.*).

རྐང་ཐང *ṟkań-thań* 1. on foot. 2. = རྐང་དམག पदातिक a foot soldier (*M̱ñon.*).

རྐང་ཐང་པ *ṟkań-thań-pa* a pedestrian; རྐང་ཐང་ཏུ་འགྲུལ་བ one travelling on foot; to walk; to go on foot.

རྐང་མཐིལ *ṟkań-m̱thiḻ* पादतल the sole of the foot; foot-sole.

རྐང་འཐུང *ṟkań-ẖthuń* पादप, metaph. for a tree, *i.e.*, that which drinks or draws nourishment through its feet, or roots: རྐང་འཐུང་དམར་པོ रक्तपादप, भूतवृक्ष the red tree; the devil's tree.

རྐང་དྲུག་པ *ṟkań dṟug-pa* or རྐང་དྲུག་ལྡན་པ the six-footed, met. for the bee.

རྐང་དྲུག་ཚེས *ṟkań-dṟug-tsheş*=ཨ་མྲའི་ཤིང the mango tree.

རྐང་གདུབ *ṟkań-gdub* नूपुर foot-ring; bangle-like ornament worn on the foot.

རྐང་འདྲེན *ṟkań-ẖdren* also ཞབས་འདྲེན, *e.g.*, drawn by the foot; shame; disgrace.

རྐང་ལྡན *ṟkań-ḻdan* shoes; that contains or holds the feet; also metaph. for a road, way, passage; རྐང་ལྡན་མ=ཤིང་སེང་གེའི་མཇུག་མ the lion's-tail tree (*M̱ńon.*).

རྐང་སྣམ *.kań-s̱nam* coarse woollen leggings manufactured in Tibet.

རྐང་པ་བརྐྱངས *ṟkń-pa ḇṟkyańş* the legs stretched; རྐང་པ་བསྐུམས contracted legs; རྐང་འཁྱར=ཁ་ཐོར་བ to rove, wander; to disperse, separate: སྤྱུགས་བཏང་བས་ལས་དབང་གིས་རྐང་འཁྱར་ཏེ་བོད་ཡུལ་དུ་ཕེབས། banished from their country, by force of *Karma* they wandered forth and came to the country of Tibet.

རྐང་པ་འཐེང་པོ *ṟkań-pa ẖtheń-po* पादेन खञ्जः lame.

རྐང་པ་གསུམ་ལྡན *ṟkań-pa gsum-ḻdan*=རྣམ་ཐོས་སྲས त्रिपादवान् he who is possessed of three legs or three regions; Vishṇu; an epithet of Vais′ravana.

Syn. བྱང་ཕྱོགས་བདག་པོ *Byań-phyogş ḇdag-po*; རྒྱལ་པོའི་རྒྱལ *ṟgyal-poẖi ṟgyal*; དཔལ་གཏེར་གསང་བདག *ḏpal-gter gsań-ḇdag*; གཏེར་གྱི་བདག *gter-gyi ḇdag*; མིའི་ཆོས་ལྡན *miẖi choş-ḻdan*; ངལ་བསོས་པོ *ńal-ḇsoş-po*; འོད་ཡངས་ཚ་བོ *ẖod-yańş tsha-ḇo*; ཨེ་ལའི་བརྒྱུད *E-laẖi ḇṟguḏ*; ནོར་སྦྱིན་འདྲེན་པ *nor-şbyin ẖdṟen-pa*; གནོད་སྦྱིན་རྒྱལ *gnoḏ-şbyin-ṟgyal*; ནོར་གྱི་བདག *nor-gyi ḇdag*; དབྱིག་ཆར་འབེབས *ḏḇyig-gi char-ẖbebş*; བྱང་ཕྱོགས་སྐྱོང *byań-phyogş-şkyoń* (*M̱ńon.*).

རྐང་པའི་སྟབས་སྒྱུར *ṟkań-paẖi ştabş-şgyur* dancing at the cadence of a song (*M̱ńon.*).

རྐང་པའི་འདུ་བྱེད *ṟkań-paẖi ẖdu-byeḏ* पदसञ्चार the movements of the feet which are described as དལ་འགྲོས *dal-ẖgroş*; བུལ་འགྲོས *buḻ-ẖgroş*; ལེ་ལོའི་འགྲོས *le-loẖi ẖgroş*; འགྱིང་འགྲོས *ẖgyiń-ẖgroş*; སྒེག་འགྲོས *şgeg-ẖgroş*; རོལ་པའི་འགྲོས *rolpaẖi ẖgroş*; བརྗིད་པའི་འགྲོས *ḇṟjiḏ-paẖi ẖgroş*; གོམ་ཤུགས *gom-çugş*; གོམ་སྟབས *gom-ştabş*; གོམ་རླབས *gom-ṟlabş*, གོམ་པ་ཡངས *gom-pa yańş*; གོམ་པ་འཁྱོར *gom-pa ẖkhyor*; བང་མཆོང་འགྲོ *bań m̱choń ẖgro*; མྱུར་འགྲོ *myur-ẖgro*; མགྱོགས་འགྲོ *m̱gyogş-ẖgro*; རབ་འགྲོ *rab-ẖgro*; རྒྱུག་པ *ṟgyug-pa* (*M̱ńon.*).

རྐང་པའི་རྩ་བ *ṟkań-paẖi ṟtsa-wa*=རྟིང་པ *ṟtiń-pa* the heel (*M̱ńon.*).

རྐང་པའི་མཚོན་ཆ་ཅན *ṟkań-paẖi m̱tshon-cha can*=ཁྱིམ་བྱ poultry; a fowl (of which the weapon is in its feet).

རྐང་ཕྱིན *ṟkań-phyin* felt for covering the legs.

རྐང་བོལ *ṟkań-bol* upper part of the foot (*Jä.*).

རྐང་བྲལ *ṟkań ḇraḻ* विपद footless; helpless; involved.

རྐང་འབམ *ṟkan ẖbam* श्लीपदी a disease in the foot; swelling in the foot; also gout.

རྐང་འབྲོས *ṟkań-ẖbroş* or རྐང་བྲོས, v. རྐང་འགྲོས.

རྐང་སྦས *ṟkań-şbaş* (lit. hidden feet)=སྦྲུལ a snake (*M̱ńon.*).

རྐང་མ་རྐང་ཅིག *Ṟkań-ma ṟkań-chig* n. of the part of the nether world where the *Nāga* demi-gods reside.

རྐང་མར *ṟkań-mar* pith; marrow: རྐང་མར་གྱི་རིགས་གང་བྱུགས་ཡན་ལག་རེངས་འཁུམས་མཉེན་པར་བྱེད། by rubbing in any kind of marrow, contracted limbs may be smoothened (*i.e.*, straightened).

Syn. མདངས *m̱dańş*; ཁུ་བ་བྱེད *khu-wa-byeḏ* (*M̱ńon.*).

རྐང་མིག *Ṟkań-mig* अक्षिपाद (अक्षपाद) n. of the founder of *Nyāya* philosophical sect in ancient India.

ཀང་དམག *r̲kań-d̲mag* infantry; a foot-soldier.

Syn. རྐང་ཐང *r̲kań-thań* རྐང་པས་རྒྱུ *r̲kań-pas̲ r̲gyu*; རང་སྟོབས་ཀྱིས་བགྲོད *rań s̲tobs-kyis̲ b̲grod̲*; རྐང་ཤར་བ *r̲kań çar-wa*; ལུས་ཀྱིས་འཐབ *lus̲-kyis̲ h̲thab*; ལུས་ཀྱིས་རྒོལ *lus̲-kyis̲ r̲gol*; མཚོན་ཆས་འཚོ་བ *m̲tshon-chas̲ h̲tsho-wa*; དཔུང་བུ་ཆུང་ *d̲puń-bu chuń* (*M̲ńon.*).

རྐང་རྩ *r̲kań-r̲ts̲a*, resp. ཞབས་རྩ *shabs̲ r̲tsa*, general name for shoes in Tsang. In Tibet the sole of a shoe is generally made of a kind of durable grass, hence the name རྐང་རྩ *r̲kań r̲tsa*, foot-grass, signifies a shoe.

རྐང་རྩེ *r̲kań r̲tse* पदाग्र the fore part of the foot.

རྐང་ཚུགས *r̲kań-tshugs̲*=འགོ་འཛུགས or རྩ་བ་ཚུགས་པ to have a firm footing; to take root.

རྐང་མཛེར *r̲kań m̲dser* iron nails or spikes fastened to the boot-sole for climbing.

རྐང་མཛེས *r̲kań-m̲dses̲*=ཤིང་མྱ་ངན་མེད་ the *As'oka* tree, *Jonesia asoka* Roxburgh (*M̲ńon.*).

རྐང་བཞི *r̲kań-b̲shi*, རྐང་བཞི་པ four-footed; quadruped; a beast; also a chair or anything that stands on four legs; རྐང་བཞིའི་ནོར་ལྡན=འབྲོག་པ lit. possessed of cattle; a herdsman (*M̲ńon.*).

རྐང་ཡང *kań-yań* agile; quick in going or walking.

རྐང་རིང *kań-riń* I: long shanks.

རྐང་རིང II: v. ཆུའི་བྱ་གག the crane; acc. to some the grey species of duck (*M̲ńon.*).

རྐང་ལམ *r̲kań-lam* foot-path; a passage where a man can only pass but not ride.

རྐང་ཤར་པ *r̲kań-çar-pa*=རྐང་དམག a foot-soldier (*M̲ńon.*).

རྐང་ཤིང་ *r̲kań çiń* treadle of a loom.

རྐང་ཤུ *kran-çu* foot-sore.

རྐང་ཤུབས *r̲krań-çubs̲* socks; stocking.

རྐང་སོར *kań-sor* toe.

རྐན *r̲kan* 1. sometimes used in the place of སྐན. 2. རྐན तालु the palate=དཀན, which is an obsolete form: རྐན་མཐའི་རྙིལ *r̲kan-m̲thah̲i r̲ñil* end of the palate or "gums at the end of the palate": ཏ་ཐ་ད་ ན་ར་ལ་དྲུག, ལྕེ་རྩེ་རྐན་མཐའི་རྙིལ་ལ "the six letters t, th, d, n, r, l, arise from the tip of the tongue and the front palate."

རྐན་ཕུག *r̲kan-phug* the cavity of the palate: ཀ་ཁ་ག་ངའི་ཡི་གེ་བཞི, རྐན་ཕུག་ལྕེ་རྩེའི་ཆ་ལས་བྱུང་། these four letters come out from partly the cavity of the palate and partly the tip of the tongue. རྐན་དབུས the roof or centre of the palate: ཡ་ཞ་ཅ་ཆ་ཇ་ཉ་ཤ, བདུན་པོ་ལྕེ་དཀྱིལ་རྐན་དབུས་བྱུང་། these seven letters are pronounced from the centre of the tongue and the middle of the palate.

རྐན་མར *r̲kan-mar* the butter which is mixed with barley-flour to make a paste for the food of children and infants; barley paste made with water or milk is apt to choke infants, so the Tibetan mothers mix in butter (*Deb.* ཀ *10*).

卐 **རྐམ་པ** *r̲kam-pa* or བརྐམ་པ of passionate desire. The latter form བརྐམ་པ is generally used; it signifies འདོད་ཡོན longing; ཆགས་ཆེན लोलुप greed; passionate: བཀུར་སྟི་དང་རྙེད་པ་ལ་བརྐམ་པ *b̲kur-s̲ti dań r̲ñed̲-pa la b̲r̲kam-pa* a longing for honours and gain: ཁ་ཟས་ལ་བརྐམ་པ་འགྱུར becomes eager for cakes.

རྐུ་བ *r̲ku-wa* चोरयति, pf. བརྐུས, fut. བརྐུ or བརྐུ་བར་བྱ, imp. རྐུས, to steal, rob; pres. རྐུ་བར་བྱེད steals, robs; བརྐུ་བྱ *b̲r̲ku-bya* an article to be stolen; བརྐུ་བྱའི་རྫས *b̲r̲ku-byah̲i r̲dsas̲* things that may be stolen; also stolen property. The six kinds of theft acc. to Buddhism are—(1) འཇབ་བུས་རྐུ་བ *ẖjab-bus̱ ṟku-wa* to steal or take away quietly another's property; (2) རྒྱུས་རྐུ་བ *ṟgyus̱-ṟku-wa* to rob a thing knowing all about it beforehand; (3) མཐུས་རྐུ་བ *m̱thus̱-ṟku-wa* to rob violently one's property; (4) ཕྱིས་སྦྱིན་ནོ་ཞེས་ནས་རྐུ་བ to rob a thing promising to return it; (5) བརྫོགས་ཏེ་རྐུ་བ to steal by concealment; (6) གཞན་ལ་བསྐྱོན་ནས་རྐུ་བ to rob a thing by slandering another person (*K. d.* བ *5*).

རྐུ་བར་བགྲང་བ *ṟku-war ḇgrañ-wa* स्तेयसंख्यातं to count as stealing.

རྐུ་སེམས *ṟku-sems̱* स्तेयचित्त a mind to steal, or thievish mind.

རྐུར་བཅུག་པ *ṟkur ḇcug-pa* हरणहाननयोः, རྐུ་ཐབས་སུ་གནས་པ *ṟku-thabs̱-su g̱nas̱-pa* स्तैयसवासिकः, the ten kinds of stealing according to Tibetan authors, *viz.*:—མཐུས་རྐུ་བ *m̱thus̱ ṟku-wa* to rob by means of incantations; སྒྱུ་ཐབས་ཀྱིས་རྐུ་བ *s̱gyu thabs̱-kyis̱ ṟku-wa* to rob by producing magical illusions; འབྲིད་པས་རྐུ་བ *ẖbriḏ-pas̱ ṟku-wa* to rob one by using threats; གཏམ་པས་རྐུ་བ *gtam-pas̱ ṟku-wa* to rob by speech (by lying); སྨར་ཕྱིན་ཟེར་ནས་རྐུ་བ to rob one by soft words; ཕྱིར་བསབ་ཟེར་ནས་རྐུ་བ to rob by saying that he will return the thing afterwards; ནན་དཀུག་པའི་རྐུ་བ to steal by conjuring; དངན་འཐན་གྱིས་རྐུ་བ stealing by misappropriation or breach of trust; འཇམ་པོས་རྐུ་བ cheating by gentle persuasion; ཆོས་རྐུ་བ stealing by (imposing upon another in the name of) religion (*Loñ.* བ *15*).

རྐུ་བྱ *ṟku-bya*, same as སྦ་བ to keep secret, hide.

རྐུན་སྒྱིག *ṟkun-s̱gyig* thief's pouch; a sort of small wallet.

རྐུན་ཅན *ṟkun-can* a thief.

རྐུན་བཅོམ *ṟkun-ḇcom* plunder; highway robbery.

རྐུན་ཐབས་སུ་བླང་བ *ṟkun-thabs̱-su ḇlañ-wa* to take away by thievish means.

རྐུན་ནོར *ṟkun-nor* stolen goods.

རྐུན་པོ *ṟkun-po*, fem. རྐུན་མོ *ṟkun-mo* दस्यु, चोर, a thief, a robber.

Syn. ཇག་པ *jag-pa*; གཡོས་མ *g̱yos̱-ma*; ཡན་ལག་ངན *yan-lag ñan*; ཨར་པ *ar-pa*; འཇབ་བུ་པ *ẖjab-bu-pa*; ཆོམ་རྐུན *chom-ṟkun*; གཞན་དུང *g̱shan-duñ*; མཚམས་ཀྱི་བྱེད་པོ *m̱tshams̱-kyi byeḏ-po*; འོག་ཏུ་རྒྱུ *ẖog-tu-ṟgyu*; ཆོམ་པོ *chom-po* (*M̱ñon.*).

རྐུན་པོས་བསྒོ་བ *ṟkun-pos̱ ḇs̱go-wa*=རྐུན་པོས་ངན་བྱེད་པ *ṟkun-pos̱ ñan byeḏ-pa* the harm done by a thief.

རྐུན་དཔོན *ṟkun-ḏpon* the head of a gang of wandering marauders.

རྐུན་མ *ṟkun-ma* one who steals; a thief; also applies occasionally to theft.

རྐུན་རྫས *ṟkun-ṟdsas̱* stolen goods or things.

Syn. རྐུན་ནོར *ṟkun-nor*; ལྐོག་ནོར *ḻkog-nor*, stolen property (*M̱ñon.*).

རྐུན་སྲུང *ṟkun-s̱run* a guard; a watchman; to watch for thieves: རྐུན་མ་སྲུང་རྒྱུའི་ཆེད་དུ་ཁྱི་གསོས *ṟkun-ma s̱ruñ-ṟgyuẖi cheḏ-du khyi-g̱sos̱* feeding dogs to guard against thieves.

རྐུབ *ṟkub* पायु vulgar word for the anus, backside, posterior; collcq. ཕོངས or འཕོངས.

རྐུབ་སྐྱོད་པར *ṟkub-s̱kyoḏ-par* to move or shake one's hinder parts, a mode of nautch girl's dance in India.

རྐུབ་རྒྱག *ṟkub-ṟgyag* a chair to sit upon.

རྐུབ་སྟེགས *ṟkub-s̱tegs̱* a sitting bench; a portable rest used by coolies.

རྐུབ་ཚོས *ṟkub-tshos̱* buttocks (*Cs.*).

རྐེ་བ ṟke-wa=རིད་པ riḏ-pa (cf. སྐེམ་པ şkem-pa) lean; meagre (Cs.): རྐེ་བར་འགྱུར་བར rke-war ẖgyur-war to grow lean, thin.

རྐེད་པ ṟkeḏ-pa, also སྐེད་པ कटि, जघन, the waist, more particularly that part where the girdle is worn; also the loins; also defined as གཞུའི་འཆང་བཟུང་ the ends or notches of the bow which hold the string or to which the string is attached.

Syn. སྐེ་རགས་ཡུལ şke-ragş yul; བར་མ bar-ma; ལུས་ཕྲ luş-phra (M̱ńon.).

རྐེད་རྒྱུན ṟkeḏ-ṟgyuń an ornament (chain) hanging from waist.

རྐེད་འཆུ ṟkeḏ-ẖchu नितम्ब the buttocks.

རྐེད་མདུད ṟkeḏ-m̱duḏ anything twisted at the middle; knotted-waist; n. of a biscuit (Jig.).

རྐེད་ནད་ཅན་མ ṟkeḏ-naḏ can-ma, v. བུད་མེད་ཟླ་མཚན་དང་ལྡན་པ, a woman who has her monthly courses (M̱ńon.).

རྐེད་པ་གྱོང་པ ṟkeḏ-pa gyoń-pa stiff, unyielding waist: རྐེད་པ་གྱོང་བ་ཁྱོ་བོ་འཆི་བར་འགྱུར the husband of the woman with a stiff waist will die (K. d. ཝ 217.).

རྐེད་པ་རྒྱུར་བ ṟkeḏ-pa, ṟgyur-wa (metaph.) to become a slave (female): རྐེད་པ་རྒྱུར་བ་གཞུ་འདྲ་གཡོག་མོར་འགྱུར། a woman whose waist has become bent like a bow becomes a maid servant (K. d ཝ 217).

རྐེད་པ་ཆག ṟkeḏ-pa chag (lit. broken waist) to fail in a great undertaking: སེང་གེ་མཆོང་ས་ལ་ཝ་མཆོང་ན་རྐེད་པ་ཆག if a fox (tries to) leap over a place where lions jump, he breaks his waist, i.e., dies in the attempt.

རྐེད་པ་ཕྲ ṟkeḏ-pa phra a slender waist.

རྐེད་འབྲས ṟkeḏ-ẖbraş=ཚ་བ་ཞེན n. of a fruit used in fever (M̱ńon.).

རྐེད་སྦོམ ṟkeḏ-şbom one with a large or broad waist; a corpulent person.

Syn. ལྡོ་བ་ཆེ་བ ļdo-wa che-wa; གསུས་པོ་ཆེ gsuş-po che; ལྟོ་ལྡིར་བ ļto-ļdir-wa; གསུས་རྫས་ཅན gsuş-ṟdseş can; ལྟོ་བ་འཕྱང་བ ļto-wa ẖphyań-wa; གྲོད་པ་ཆེན་པོ groḏ-pa chen-po; གྲོད་པ་སྦོམ་པོ groḏ-pa şbom-po (M̱ńon.).

རྐེད་མེད་མ ṟkeḏ-meḏ-ma a pretty woman; =བུད་མེད་མཆོག, a woman with slender waist (M̱ńon.).

+ རྐེད་སོ ṟkeḏ-şo=རྐེད་པ ṟkeḏ-pa the waist: ལྡེ་མིག་ཆུང་ངུ་སྣ་མང་པོས་སྐུའི་རྐེད་སོ་འཁོར་བ şde-mig chuń-ńu şna-mań-poş s̱kuẖi ṟkeḏ-so ẖkhor-wa (A. 133) many little keys of different kinds surrounded his waist.

རྐོ་བ ṟko-wa, pf. བརྐོས ḇṟkoş, imp. རྐོས་ཤིག ṟkoş-çig 1. to dig, dig out; to hoe 2. to engrave; turn up; till.

རྐོ་བྱེད ṟko-byed I: 1.=ཕག a hog; also that which digs; a mattock, shovel. 2. विशिख an arrow.

རྐོ་བྱེད II: v. བྱི་བ byi-wa that burrows; a rat (M̱ńon.).

རྐོ་མ ṟko-ma a kind of small hoe for digging earth; n. of a bird called ཀོ་མ ko-ma (Vai. şń.).

རྐོས་མཁན ṟkoş-m̱khan or བརྐོས་མཁན or རྐོ་མི खनक a digger; one who hoes.

རྐོག་མ ṟkog-ma incorrectly for ལྐོག་མ ļkog-ma.

རྐོང་པ ṟkoń-pa=ཟ་རྐོང za-ṟkoń दद्रुरोग ringworm; itch (Cs.).

རྐོང་པོ་འབྲས་ཆེན ṟkoń-po ẖbraş chen n. of a skin disease with large eruptions; also eruptions (Ya-sel. 28)..

རྐོད་པ ṟkoḏ-pa engraving; =རྐོ་བ ṟko-wa, to dig or to engrave (Cs.).

卐 **རྐོན་པ** *r̲kon-pa* net; a fowler's net: བྱ་བཟུང་བའི་དོན་དུ་རྒྱ་སྐྱི་འཛུགས་པ་ལ་རྐོན་པ་འཛུགས་ཟེར། (*Ńag.*) to set up a snare to catch birds is called *r̲kon-pa h̲dsugş-pa*.

Syn. བྱ་རྒྱ *bya-r̲gya*; བྱ་རྐོན *b̲ya-r̲kon* (*M̲ńon.*).

བརྐམ་ཆགས *b̲r̲kam-chagş* लुब्ध passionate; also greedy.

བརྐུས *b̲r̲kuş* རྐུན་མ་བརྐུས་ཆར་བ *r̲kun-ma b̲r̲kuş char-wa* stolen: བརྐུས་ཏེ་བོར་བ *b̲r̲kuş-te bor-wa* to abandon or throw away a thing after stealing it.

བརྐོ་སྤྱོད *b̲r̲ko-şpyoḏ* a gouge; an instrument to scoop out (*Sch.*); an instrument to engrave; བརྐོ་བྱའི་ས *b̲r̲ko-byah̲i sa* ploughed land; བརྐོས་པ *b̲r̲koş-pa* खात dug out; བརྐོས་ཕོར *b̲r̲koş-phor* a mould for making clay images: ལྷ་ཐོ་ཐོ་རི་གཉན་བཙན་གྱི་རིང་ལ་སྤང་སྐོང་ཕྱག་རྒྱ་པ་དང་ས་ཚ་ཚའི་བརྐོས་ཕོར་ཁང་སྟེང་དུ་བབས་ཏེ་དམ་པའི་ཆོས་ཀྱི་དབུ་བརྙེས། in the time of the Lhathothori dynasty there fell on the top of the palace a book called *S̲pań şkoń phyag-r̲gya* and a mould for clay miniature images and brought the commencement of the holy doctrine.

བརྐོས་མ *b̲r̲koş-ma* sculpture; anything that has been engraved upon.

རྐྱག་པ *r̲kyag-pa*, also སྐྱག་པ *şkyag-pa*, dung; ordure; excrement: རྐྱག་པ་བཏོང་བ *r̲kyag-pa b̲toń-wa* to cause purging, v. སྐྱག *şkyag*.

རྐྱང I: *r̲kyań* खर, गवय *Equus kyang*, or the wild ass of Tibet and Higher Asia. It is found everywhere in Tibet in large droves, and is distinct from the wild ass of Sindh and Persia. ཕོ་རྐྱང, a male *kyang*; མོ་རྐྱང a female *kyang*; རྐྱང་དར་མ an adult *kyang*; རྐྱང་རྒན an old *kyang* (*Cs.*).

རྐྱང II: or རྐྱང་པ *r̲kyań-pa*, also རྐྱང་རྐྱང *rkyań-r̲kyań* एकाकिन्, नग्न, अचेल, each; single; simple; alone: ང་རྐྱང་པས་མི་ཐུབ I alone cannot: རས་རྐྱང་པ dressed only in cotton cloth: སྐུ་ཞབས་སྐུ་རྐྱང་ཇི་ལྟར་ཐེབས will Your Honour go thus alone? ཆུ་རྐྱང་འཐུང་ནས drinking water only. ལུས་རྐྱང་ naked body; ཅིག་རྐྱང་ only one; མི་རྐྱང་, same as མི་རྐྱང་པོ, *i.e.*, a free, unemployed man, generally one that carries no burden; ཡི་གེ་རྐྱང་པ *yi-ge r̲kyań-pa* a letter that forms by itself a syllable, or one that is not *b̲r̲tegş-pa* (mounted) and without any other consonant or any vowel sign superscribed; རྐྱང་པའི་གྲངས said to be 1, 10, 100, and the further multiples of 10; མིང་རྐྱང་པ a word that has no affix denoting case, &c., also a name without any titles added to it.

Syn. རེ་རེ *re-re*; གཅིག་བུ *gcig-bu*; སྲབ་པ *srab-pa*; གཅེར་བུ *gcer-bu*.

རྐྱང་ཆུ *R̲kyań chu* n. of a lake in the south of Ladak, in the neighbourhood of which there are many wild asses.

རྐྱང་ཐག *r̲kyań-thag* (ཐག་པ་རི་འམ་ཡང་ན་ཁང་ཐོག་ནས་མར་བཏང་བ) a rope that is lowered from the top of a mountain or from the roof of a lofty house (*Yig.*).

རྐྱང་པ 1. *r̲kyań-pa* गद्य prose; writing. 2. རྐྱང་བ *r̲kyań-wa* = རྐྱོང་པ *r̲kyoń-wa* प्रसारित extended; spread.

རྐྱང་འཕྱེས *r̲kyań-h̲phyeş* महापद्म an immensely large number.

རྐྱང་མ *r̲kyań-ma* n. of an artery often referred to in mystic meditation. It is one of the three arteries denominated *Srog-r̲tsa riń-po*, and is asserted to run towards the left side.

རྐྱང་ཕྱག *r̲kyań-phyag* salutation by prostrating one's self on the ground with the hands and feet stretched out (*A. 48*).

རྐྱན *r̲kyan* 1. a brass vessel like a tea-pot, with a spout; in *W.* "*o-kyan*," a milk-pot. 2. pot-belly; paunch (*Sch.*); ཆབ་རྐྱན, a vessel for water; ཆང་རྐྱན a vessel for wine (*Jä*).

རྐྱན་བུ *r̲kyan-bu* = འགྲིམ་ཞལ *h̲grim-shal* a kind of vessel made of brass or silver or gold of the shape of a wine glass.

རྐྱལ་ཀ *r̲kyal̲-ka* = ཀྱ་རེ vain talk; *r̲kyal-ka byed̲-pa* to play a practical joke on; to make game of.

རྐྱལ་པ *r̲kyal̲-pa* चर्मभस्त्री a sack or leather bag, frq. is poetical term for the body or the five aggregates, *i.e.*, ཕུང་པོ་མི་གཙང་རྫས་ཀྱི་རྐྱལ་པ "the body is a bag of unclean things" (*Jä.*).

རྐྱལ་བ *r̲kyal̲-wa* सन्तरण to swim; རྐྱལ་རྩེད་པ *r̲kyal̲-r̲sted̲-pa* to amuse one's self by swimming (*Jä.*); colloq. "*khyal-gyab khan*" a swimmer.

རྐྱལ་བུ *r̲kyal-bu* small bag; pouch; colloq. *kyal-bu.* ར་རྐྱལ a bag of goat skin; ཕྱེ་རྐྱལ; a bag for flour ཆུ་རྐྱལ water bag or Hindi *moshuk*; མར་རྐྱལ butter bag.

རྐྱལ་བྱེད་པ *r̲kyal byed̲-pa* अवगाहन the act of swimming or bathing. In the mystic language of the *Brahmakāyika deva* རྐྱལ་བྱེད *r̲kyal-byed̲* or རྐྱལ་བ signifies སྡུག་བསྔལ་བ misery; ཉམ་པར་རྐྱལ་བྱེད or ཀུན་དུ་རྐྱལ་བྱེད means ཀུན་འབྱུང་བ sins; རྐྱལ་པ་ཟད་བྱེད denotes རྐྱལ་ཟད the exhaustion of misery, *i.e.*, the cessation of misery or its འགོག་པ निरोध; རྐྱལ་བ་ཐོལ་མེད signifies རྐྱལ་ཟད་སྒོམ་པ, *i.e.*, to meditate on the exhaustion of misery signifies ལམ or the way to *Nirvāna*. These are the terms believed to be used in the language of the celestial beings who dwell in the heaven called འཕྲུལ་དགའ निर्माणरतय (*K. ko.* ཀ *236*).

རྐྱེན *r̲kyen* I: In Buddhist science this important term expresses any co-operating influence which serves to shape and bring about an event as distinguished from རྒྱུ *r̲gyu*, its direct and obvious cause. In plain language, *r̲gyu* is the primary cause of anything, but *r̲gyu* is frequently controlled and modified by a co-ordinate influence known as *r̲kyen*. As a medical term, according to Jäschke, *r̲kyen* is differentiated from *r̲gyu* in that it indicates the pathological or secondary cause of disease, while the latter word denotes its primary or anthropological cause. However, while assigning to *r̲kyen* the primary meaning of "cause" and "occasion" in the qualified sense of being contributary only to that which comes to pass, we have to note the apparently contradictory signification—effect, occurrence, incident, event. So we meet with རྐྱེན་ངན་པ *r̲kyen-ṅan-pa* unfortunate accident; རྐྱེན་ངན་པས་འདས he has perished by an evil incident; ཚེ་འདིར་བྱུང་བའི་རྐྱེན་ངན་རྣམས the adversities arising in this life; རང་མི་འདོད་པའི་རྐྱེན an event disagreeable to one's own self; གློ་བུར་རྐྱེན *b̲lo-bur r̲kyen* a sudden accident; རྐྱེན་དེ་ལ་བརྟེན་ནས *r̲kyen de-la b̲r̲ten-naş* owing to that circumstance; མེད་པའི་རྐྱེན་ལ་བལྟས་ཏེ *med̲-pah̲i r̲kyen-la b̲l̲taş-te* or བརྟེན་ཏེ *b̲r̲ten-te* considering the case of not being, not having; thus ནད་ཀྱི་རྐྱེན་དང་འཆི་བའི་རྐྱེན stands also for a cause of disease and of death; བགོལ་རྐྱེན *bgol-r̲kyen* any circumstance or event adverse to the success of an action, any obstacle, anything opposed or hostile to the existence of another thing: མཐུན་རྐྱེན *m̲thun-r̲kyen* a happy, favourable circumstance; furtherance; assistance; supply; མཐུན་རྐྱེན་བྱེད་པ *m̲thun-r̲kyen byed̲-pa* to assist in; to help to; མཐུན་རྐྱེན་འཛོམ་པ *m̲thun-r̲kyen h̲dsom-pa* altogether successful.

རྐྱེན II: प्रताय, प्रहाण In Buddhist metaphysics there are four kinds of རྐྱེན *ṟkyen*, viz., (1) རྒྱུའི་རྐྱེན *ṟgyuẖi ṟken* हेतुप्रत्यय relation of causality; (2) དེ་མ་ཐག་པའི་རྐྱེན *de-ma-thag paẖi ṟkyen* समनन्तर प्रत्यय relation of posteriority; (3) བདག་རྐྱེན *ḇdag-ṟkyen* अधिपतिप्रत्यय relation of subordination or conditionality; (4) དམིགས་རྐྱེན *ḏmigş-ṟkyen* आलम्बनप्रत्यय relation of dependence (as for instance the relation of parts to the whole and *vice versâ*): རིག་པས་གཟུགས་ཅན་གྱི་རྐྱེན་བྱེད་ན་བདག་རྐྱེན་གཅིག་པོས་བྱེད, གཟུགས་ཅན་གྱིས་རིག་པ་ལ་རྐྱེན་བྱེད་ན་དམིགས་རྐྱེན་དང, བདག་རྐྱེན་གཉིས་ཀ་ཚང་དགོས, གཟུགས་ཅན་གྱི་གཟུགས་ཅན་ལ་རྐྱེན་བྱེད་ན་རྒྱུ་རྐྱེན་དང་བདག་རྐྱེན་གཉིས་ཀས་བྱེད་དོ. Besides the above four there are two other subdivisions of རྐྱེན *ṟkyen*, viz., ཉེར་ལེན उपादान प्रत्यय and ལྷན་གཅིག་བྱེད सहकारी प्रत्यय (*Loñ. 16*).

རྐྱེན III: misfortune; ill-luck; calamity: རྐྱེན་ཟློག་པ *ṟkyen glog-pa* to avert a misfortune: རྐྱེན་ཐེགས་པ *ṟkyen thegş-pa* to endure misfortune: རྐྱེན་ཐུབ་པ *ṟkyen thub-pa* to be equal to the occassion, cope with calamity.

རྐྱེན་གྱིས *ṟkyen-gyiş*, postp. with gen. by reason of; on account of; by; དེའི་རྐྱེན་གྱིས therefore; accordingly.

རྐྱེན་གཅིག་རྟོགས *ṟken-gcig ṟtogş* = རང་སངས་རྒྱས an epithet for a *Pratyeka* Buddha (*M̱ñon.*).

རྐྱེན་ཆགས་འབྱུང་བ *ṟkyen-chagş ẖbyuñ-wa* to die or to be abolished (*D. çel. 11*).

རྐྱེན་རྟོགས *ṟkyen-ştogş* प्रत्येकबुद्ध also the contemplation of a *Pratyeka* Buddha and ordinary saint; a class of Buddhist devotees who meditate on *ṟkyen*, the co-operative cause.

རྐྱེན་ཐུབ *ṟkyen-thub* = བཟོད་པ patience; forbearance (*M̱ñon.*).

རྐྱེན་པ *ṟkyen-pa* यव barley.

✠ **རྐྱེན་རྩི** *ṟkyen-ṟtsi* = རྐྱེན་སྨན *ṟkyen-şman* प्रत्ययौषधि a medicine that is administered for determining the co-operative cause of a disease.

རྐྱོང་བ *ṟkyoñ-wa*, pf. བརྐྱངས, fut. བརྐྱང་བ or བརྐྱང་བར་བྱ, to stretch, extend, stretch forth (one's hand to a person); put out (the tongue); spread; distend (the wings, a curtain): ཞབས་གཉིས་བརྐྱོང་བསྐུམ *shabş-gñiş ḇṟkyoñ ḇşkum* one leg stretched out, the other drawn in.

Syn. བརྐྱང་བ *ḇṟkyañ-wa*; བརྐྱངས་པ *ḇṟkyañş-pa*; རྐྱངས་པ *ṟkyañş-pa*; རྐྱོངས་པ *ṟkyoñş-pa*; བསྣར་བ *ḇşnar-wa* (*M̱ñon.*).

རྐྱོང་ཙེ *ṟkyoñ-tse* in *W.* lamp; candle (*Jä.*).

བརྐྱང་ཤིང *ḇṟkyañ-çiñ* 1. literally "the extending-wood," an instrument of torture in Tibet; a wooden frame on which the extended arms and legs of the delinquent are fastened down, whilst burning pitch or sealing wax is dropped on his naked breast, which procedure is called བརྐྱང་ཤིང་སྐྱོད་པ or བརྐྱང་ཤིང་ལ་བཙུག་པ or བརྐྱང་བ, placing or stretching one on a cross (*Jä.*). 2. in New Testament translation adopted to signify "cross."

བརྐྱངས *ḇṟkyañş* विश्रान्त prostrated (by fatigue); stretched out; བརྐྱང་པའི་དོན་ཅན आयतनार्थं for the purpose of stretching.

ལྐུག *ḻkug* पण a wager: ཤོ་སོགས་ཀྱི་རྒྱལ "to gain a wager in dice-playing, &c."

ལྐུགས་པ *ḻkugş-pa* 1. dumb; mute; ཁ་ལྐུགས་པར་བྱེད་པ *kha ḻkugş-par byeḏ-pa* to put to silence; ལྐུགས་པ་མ a dumb woman (*Cs.*). 2. मूर्ख, जड dull, stupid (*Sch.*). The following examples may belong to either 1. or 2.:—ལྐུགས་པར་སྐྱེས *ḻkugş-par şkyeş* born idiotic or mute: ལྐུགས་པར་སྐྱེས་ན་རྣམ་ཤེས་ལས་སུ་མི·

རུང་བས་ཆོས་བྱེད་དུ་མི་ཁོམ། if one is born a deaf-mute, one's consciousness (soul) not being suited to work, one cannot act religiously.

Syn. སྨྲ་བཅད *smra-bcad*; ངག་གིས་དབུལ *ñag-gis dbul*; ངག་མི་ལྡན *ñag mildan*; སེམས་བེམ་པོ *sems bem-po*; ཚིག་ཉམས *tshigñams*; ཚིག་མི་གསལ *tshig mi-gsal*; བེམ་པོ་ལྟར་ལྐུག *bem-po ltar lkug*; མི་སྨྲ་ཤེས *mi-smra çes* (*Mñon.*).

ལྐོག *lkog* I: = ཕ་གི *pha-gi* yonder. In the passage ལྐོག་གི་རི་སྣ་འདི་ནས་མཐོང་ལགས་ཞུས་པས, he said "from here look to yonder hill-side": ལྐོག་གི་རི་སྣ *lkog-gi ri sna* = ཕ་གི་རི་ཟུར the corner of the hill there.

ལྐོག II: secrecy; ལྐོག་གི་ཆུང་མ a wife kept secretly in Tibet. Where polyandry prevails any of the brothers who is not satisfied with the common spouse takes to himself a wife called *Kok-yi chung-ma*—a concubine (*Cs.*).

ལྐོག་མ *lkog-ma*, vulg. ཨོག་འཇོལ *og-hjol* 1. gullet. œsophagus. 2. wind-pipe. 3. the throat; ལྐོག་མའི་ལྷ་གོང *lkog-mahi lha-goñ* the larynx (*Sch.*); also written ལྐོག་མའི་ལྷར་གོང.

ལྐོག་དཀར *lkog-dkar* the ferret-badger (*Helictis monticola*).

ལྐོག་གྱུར *lkog-gyur*, v. ལྐོག་ན་མ *lkog-na-ma* (*Mñon.*); ལྐོག་གྱུར་བྱས *lkog-gya byas* made secret.

ལྐོག་གླུ *lkog-glu* a secret hummed song: གཞན་གྱི་མ་ཐོས་པར་བྱས་ནས་གླུ་ལེན་པ་ལ་ལྐོག་གླུ་ཟེར a song sung so that others may not hear it is called *Kog-lu* (*Ñag.*).

ལྐོག་ཆད *lkog-chad* secret punishment.

ལྐོག་ཆོས་བྱེད་པ *lkog-chos byed-pa* to apply one's self to religious studies secretly.

ལྐོག་རྙན *lkog-rñan* a reward given secretly; a bribe.

ལྐོག་ཏུ *bkog-tu* confidentially, secretly; ལྐོག་གྱུར or ལྐོག་ཏུ་གྱུར་པ परोक्ष secret; hidden; out of sight (*Jä.*); ཤིན་ཏུ་ལྐོག་གྱུར *çin-tu lkog-gyur* very secret; most confidential.

ལྐོག་ཏུ་བརྐུས *lkog-tu brkus* stolen; removed secretly; ལྐོག་ཏུ་གྲེན་པ to converse secretly; ལྐོག་ཏུ་ཆོས a secret doctrine; to worship secretly; ལྐོག་ཏུ་ལབ་པ to speak confidentially.

ལྐོག་མདུད *lkog-mdud* = ཨོལ་མདུད the larynx.

ལྐོག་འདུན *lkog-hdun* is described as meaning ཉ་མ་གོ་བར་གྲོས་བྱེད་པ, secret conversation or deliberating, so that others may not understand it.

ལྐོག་ན་མ *lkog-na-ma* that which is not evident.

Syn. ལྐོག་གྱུར *lkog-gyur*; མངོན་སུམ་མིན་པ *mñon-sum min-pa* (*Mñon.*).

ལྐོག་ནོར *lkog-nor* = རྐུན་རྫས *rkun-rdas*, lit. secret articles; stolen property (*Mñon.*).

ལྐོག་ཕྲ *lkog-phra* = ལྐོག་ཏུ་ཕྲ་མ་བྱེད་པ or དཀྲུག་ཤིང་བྱེད་པ *dkrug-çiñ byed-pa* misunderstanding; difference (between two parties).

ལྐོག་ཟན་ཟ་བ *lkog zan-za-wa* to take usurious interest in secret (*Sch.*); ལྐོག་ཛབ་བྱེད་ནས་ལྟ་བ to watch; to witness from a lurking-place.

ལྐོག་ཟས་ཟ་བ *lkog-zas za-wa* to take food secretly.

ལྐོག་ལ་བྲང་འབྱར་གྱི་རྒྱལ་ཁམས *Lkog-la brañ hbyar-gyi rgyal khams* the name of a kingdom of the *Asura* (demons) where people have no neck, their chins being joined to the breast.

ལྐོག་ཤལ *lkog-çal* सास्ना dew-lap (of oxen); ལྐོག་ཤལ་ཅན *lkog-çal-can* = བ་གླང oxen in general (*Mñon.*).

ལྐོག་སོག *lkog-sog* craw (of birds) (*Cs.*).

ལྐོབ *lkob* fat, heavy, plump (*Sch.*).

ལྐོལ་མདུད *lkol-mdud* = ཨོལ་མདུད larynx.

སྐ *ska*; this word is thus explained སྐ་ཞེས་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་ཕུང་པོ་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་བརྟན་ཏེ "*ska* shows the complete knowledge of the aggregation of all *dharma* or phenomena" (*K. d.* ན *114*). This explanation also occurs in the aphorism on the interrogation of the Nāga-rāja Samudra (*K. d.* ཀ *178*), also in (*Ḇbum.* ཀ *283*): ཕུང་པོ་དམིགས་སུ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྒོ་འོ "*ṣka* is the symbol of the law of Buddha (Buddhism) as it explains mystically that all things are (निरवलम्ब) not dependant; they are supportless, *i.e.*, have no real existence."

སྐ་ཅིག *ṣka-cig* for སྐད་ཅིག a moment.

སྐ་ཅོག *ṣka-cog* or ཀ་ལྕོག *ka-ḻcog* the names of two grammarians jointly written for abbreviation, *Ṣku* standing for སྐ་བ་དཔལ་བརྩེགས and *Cog* for ཅོག་རོ་ཀླུ་ཡི་རྒྱལ་མཚན *Cog-ro ḵlu-yi ṟgyaḻ-m̱tshan.*

སྐ་བ *ṣka-wa* thick (of fluids, of. *ṣla-wa*); *ṣka-ṣlaḍ* consistence; density (*Jä.*).

སྐ་རགས *ṣka-rags* कक्षबन्ध, कटिबन्ध, मेखला, मखिक;=ཤུགས་དུ also སྐེ་རགས, in resp. language; སྐུ་རགས a girdle: སྐ་རགས་འཆིང་བ to put on a girdle. སྐ་རགས་བཞུར་བ (*Sch.*) a girdle with a clasp; སྐ་རགས་མོ་ཕུ་ཅན कञ्चहार, खञ्चहार ornamental chain worn by Tibetan women on the waist.

སྐ་རགས་བཟང་པོ་མ *Ṣka-rags ḇzan-po ma*; གནོད་སྦྱིན་མོའི་གཙོ་མོའི་མིང n. of a princess of the *Noijin* demi-gods (*Ṃñon.*).

སྐག *ṣkag*=ཀག *kag* or ཀེག *keg* अश्लेषा 1. n. of one of the 27 constellations, *Açleṣā*; an evil star. 2. mischief; bad luck; evil; the name of the goddess Bhogavatī; a fox ལོ་སྐག *lo-ṣkag* an unlucky or bad year ཟླ་སྐག *zla-ṣkag* an evil or unlucky month ཞག་སྐག *shag-ṣkag* a bad day; དུས་སྐག *duṣ-ṣkag* evil hour; inauspicious time.

Syn. གདེངས་ཅན་ལྷ་མོ *g̱deñṣ-can lha-mo*; ཝ *wa* (*Ṟtsi.* and *Ṃñon.*).

སྐག་རྩིས *ṣkag-ṟtsiṣ* astrology which treats of the planets and of bad omens, &c.

སྐག་ལས་སྐྱེས *ṣkag-laṣ ṣkyeṣ* केतु;=དུ་བ་མཇུག་རིང a comet; born under the constellation of *Açleṣā.*

Syn. མཇུག་ཕོད་ཅན *m̱jug-phoḍ-can*; གཙུག་ཕུད་ཅན *g̱tsug-phuḍ-can*; སྦྲུལ་ཅན *ṣbrul-can*; སྐྲ་གཉིས་པ *ṣkra-g̱ñiṣ-pa* (*Ṃñon.*).

སྐང་བ *ṣkañ-wa*=སྐོང་བ, སྐང་གསོ 1. satisfaction (*Sch.*). 2. a kind of expiatory sacrifice to make amends for a duty not performed (*Jä.*).

སྐང་ཤ *ṣkañ-ça* sods out out (*Sch.*).

སྐད *ṣkaḍ* I: (*keḫ*) भाषा, वाणी 1. voice, cry, sound. Though སྐད and སྒྲ are generally used as synonymous words, yet the majority of the grammarians of Tibet apply the former to all manner of sounds and the latter to the sounds uttered by animate things only. 2. སྐད is equivalent of ཟེར in some expressions such as དེ་སྐད, འདི་སྐད, which mean "thus he said," "speaking these words," &c., and in ཇི་སྐད, ཡིན་སྐད, &c., may be traced similar significations: སྐད་ཅི་གསུང་འདུག what is your pleasure? what did you say, sir? ཟེར་བ་དེ་ཅི་སྐད་ཡིན the (words) spoken what speech are they? what do they mean? (*Jä.*) འདི་སྐད་དོ "in these words" is used before a literally quoted speech and དེ་སྐད་ཅེས after it. ཟེ་སྐད also often occurs after statements meaning "it is said" or "it is rumoured." Other phrases are: དེ་སྐད་མ་བྱེད don't do that or so; སྐད་སྒྲོ་བ to give an account, to relate. 3. language: བོད་སྐད the Tibetan language; རྒྱ་གར་སྐད the Indian language; ཡུལ་སྐད་དུ

in the provincial dialect; མི་སྐད་སྨྲ speaking human language; འབྲུག་སྐད་ལྡིར་ཟེར ẖbrug-s̱kaḏ ḻdir zer the voice of thunder rattles; གླང་པོ་ཆེའི་སྐད་ལྟ་བུའི་སྒྲ a voice like the cry of an elephant; སྡུག་བསྔལ་བའི་སྐད་འབྱིན་པ to utter painful or lamentable cries; སྙིང་རྗེའི་སྐད་འདོན་པ to send forth cries for pity; སྐད་ཀྱི་དབྱིངས धातु the root of a word.

སྐད II: ladder=སྐས་ཀ s̱kaṣ-ka (Jä.).

སྐད་འགག s̱kaḏ-ẖgag or སྐད་འཛེར་པོ s̱kaḏ ẖdser-po hoarseness of the voice (Cs.).

སྐད་རྒྱལ s̱kaḏ-ṟgyal, metaph. a donkey (S̱man. 2).

སྐད་བསྒྱུར་པ s̱kaḏ-ḇsgur-pa=སྐད་བསྒྱུར་མཁན one who has changed his language.

སྐད་སྒྲ་ཆེ s̱kaḏ-s̱gra che (ke' da-che) the vulgar expression for "fame": ཁོ་དེང་སང་སྐད་སྒྲ་ཆེན་པོ་འདུག he is just now very famous.

སྐད་ངར s̱kaḏ-ñar rough language: སྐད་ངར་ཟེར་བས་ཡུལ་དེའི་མིང་ཡང་ང་ར་ཐང་དུ་བཏགས། on account of their speaking rough speech the name of that place was called *Ña-ra thañ* (*Yig. 65*).

སྐད་ཅན s̱kaḏ-can having a voice; sounding.

སྐད་ཅིག s̱kaḏ-cig क्षण, क्षपल, प्रत्यक्ष one moment; an instant. སྐད་ཅིག་མ་ཡི་ཡུན= སྐད་ཅིག་པ is described as སེ་གོལ་གཏོགས་གཅིག་རེ་ལྔའི་ཆ, 'one fifth part of the time required for the sound of the snapping of the fingers."

སྐད་ཅིག་བཅོམ s̱kaḏ-cig ḇcom, v. བཅོམ་པ.

སྐད་ཅིག་འདོད་ལྡན s̱kaḏ-cig ẖdoḏ-ḻdan, v. ཕུག་རོན कपोत a pigeon (M̱ñon.).

སྐད་ཅིག་པ s̱kaḏ-cig-pa or སྐད་ཅིག་མ वैनाशिक, क्षणिका, क्षणिक instanteneous; also ephemeral, momentary; also lightning.

སྐད་ཅིག་དབུགས s̱kaḏ-cig-ḏḇugs lit. that takes breath only for a moment=སྲམ, an otter (M̱ñon.).

སྐད་ཅིག་འདོད s̱kaḏ-cig ẖdoḏ क्षणप्रभ sudden flash; flash of lightning.

སྐད་ཅིག་གློག་འོད s̱kaḏ-cig glog-hoḏ=གློག lightning (M̱ñon.).

སྐད་ཆ s̱kaḏ-cha कथा, काहिनी, आलाप, वार्ता news, report, discourse, conversation, topic; སྐད་ཆ་ལབ་པ to converse; to have a chat.

སྐད་གཉིས་པ s̱kaḏ-gñis-pa lit. that has two kinds of voices, *i.e.*, a parrot.

Syn. ལྕེ་གཉིས་པ ḻce-gñis-pa; འཁྱོག་པོའི་མཐུ་ཅན ẖkhyog-poẖi m̱thu-can; ཚིག་འཇམ་ལྡན tshig-ẖjam-ḻdan; འཇམ་ལྗང་འདབ་ལྡན ẖjam-ḻjañ ẖdab-ḻdan (M̱ñon.).

སྐད་གཉིས་སྨྲ་བའི་དབང་པོ s̱kaḏ-gñis s̱mṟa-waẖi ḏwañ-po one learned in science; one who has mastered (at least) two languages (*Yig. k. 48*).

སྐད་མཉེན་པ s̱kaḏ m̱ñen-pa भाषाकोमल of a gentle voice; soft voiced.

སྐད་བསྙན s̱kaḏ-ḇs̱ñan=བྲག་ཆ an echo (returned by a rock) (M̱ñon.).

སྐད་སྙན་བསྒྱུར་བ s̱kaḏ-s̱ñan ḇsgyur-wa to sing or whistle in a quavering, warbling manner, of birds, flute-players, &c. (Jä.): འགྱུར་སྐད a singing or playing of this kind.

སྐད་སྙན་པ s̱kaḏ s̱ñan-pa कोकिल, कलस्वर one with a sweet voice; spoken of the cuckoo.

སྐད་སྙན་མ s̱kaḏ-s̱ñam-ma the princess of the *Noijin* demi-gods; cf. གནོད་སྦྱིན་མོའི་གཙོ་མོ (M̱ñon.).

སྐད་སྟེར་བ s̱kaḏ s̱ter-wa=སྐད་ཀྱུག་པ to call to a person (*Schtr.*).

སྐད་མཐུན་པར *skad mthun-par* with one voice; with one accord.

སྐད་དོད *skad-dod* = སྐད་ཚབ an equivalent term in another language; the original from which another is translated: སྐད་དོད་ཡོད་མེད whether there are any original texts: སྐད་དོད་མེད it is without the original text (*Situ. 110*).

སྐད་ཀྱི་གདངས *skad-kyi gdaṅs* the character or tone of the voice: ངང་པ་འབྲུག་གི་སྐད་གདངས་ནོར་དང་ལྡན། གླང་ངམ་བོང་བུའི་སྐད་གདངས་སྡུག་བསྔལ་ཆེ ॥ (*Mtshan.*) when the tone of one's voice is that of a goose or dragon it betokens the possession of wealth. A voice like that of an ass or ox indicates great troubles.

སྐད་གདངས་དམའ་བ *skad-gdaṅs dmaḥ-wa* विस्वर low sinking voice; poor voice.

སྐད་འདོན *skad-ḥdon* संराव bawling out; loud voice.

སྐད་པ I: = ཞེས་བྱ་བས *shes bya-was* called; named (*A. 120*).

སྐད་པ II: 1. vb. to say, tell, relate: ཞིང་ཁམས་ཤིག་ཡོད་དོ་སྐད་པར་ཐོས that a land (of bliss) exists I heard people say. 2. interpreter; language master; teacher (*Jä.*)

སྐད་པ་ཆེ *skad-pa-che* or སྐད་པོ་ཆེ *skad-po-che* celebrated; famed.

སྐད་པོ་ཆེ *skad-po che* घोषणा rumour.

སྐད་འབྱིན *skad-ḥbyin* निकूजन singing of a bird.

སྐད་སྦྱངས་ཤིག *skad sbyaṅs-çig* cultivate your voice; improve the voice by exercise.

སྐད་མི་གསལ *skad mi-gsal* म्लेच्छ one whose language is not intelligible; a barbarian.

སྐད་རིང *skad-riṅ* रवेभाष a voice heard at a distance; a high pitched voice.

སྐད་རིགས་ཆེན་པོ་བཞི *skad-rigs hen-po bshi* the four great divisions of language—(1) སཾསྐྲྀ་ཏ་ལྷའི་སྐད Sanskrit, the language of the gods; (2) པི་ཤ་ཙི་ཏ་ཤ་ཟའི་སྐད *Piçātsi*, the language of the meat-eating people; (3) རང་བཞིན་ཤེས་པ་པྲ་ཀྲྀ་ཏ *raṅ-bshin shes-pa pra-kṛ-ta* the *Prākṛta* or the natural language of the people; (4) ཨ་པ་བྷྲཾ་ཤ་ཧྲུར་ཆག་སྐད *Apa bhram-ça* corrupt language (*I'. K.*).

སྐད་ལུགས *skad-lugs* = སྐད་རིགས *skad-rigs* dialect.

སྐད་ལོག *skad-log* clamour; screaming.

སྐད་ལེགས་མ *skad-legs-ma* = ལྷའི་གཟུགས་ཚོང་མ a celestial courtezan (*Mṅon.*).

སྐན་ཏེ *skan-te*, *W.*, instead of སྐ་བ *ka-wa*.

སྐབ *skab* = འགོར་པོ *ḥgor-po* delay: མགྱོགས་པོས་མ་འདེད་སྐབ་པས་མ་ཟིན་ཅིང་། (*Rdsa. 28*) the swift not hurrying, the lingerers not finishing.

སྐབས *skabs* दशा, वार 1. time, opportunity, occasion, circumstance: མཐོང་བའི་སྐབས opportunity of seeing: སྐབས་རྙེད་པ *skabs rñed-pa* to find an opportunity: སྐབས་སུ or སྐབས་སྐབས་སུ now and then; sometimes. སྐབས་སུ or སྐབས with genit. = at the time of, on the occasion of, during, while, when: དེ་ཀ་སྐབས་སུ in a moment; instantly: སྐབས་དེར *skabs der* अवान्तरे thereafter: སྐབས་འདིར now; here; in this case; in this place: སྐབས་རེ once for a time; each time; བར་སྐབས interval; inter-lapse of time. 2. sphere, state, situation: སྐབས་དང་སྦྱར་བ fit for; adapted; suited to the occasion. 3. སྐབས also means ལེའུ *leḫu*, chapter, and is synonymous with ཚིགས མཚམས གནས, &c., signifying section: སྐབས་བཅུ *skabs bcu*, the ten sections of the doctrine; also he that has observed them (*Jä.*). 4. mode, method, way, manner, so the word seems to be used in *Vaişño* : ལྡུམ་བུའི་སྐབས་ལ་ཕུག་དང་སྐྱེས་ལུགས་འདྲ་བར། *ḻdum-buḫi şkabş la-phug dañ şkyeş lugş ḫdṛa-war* the manner (nature) of the plants being similar to that of a raddish as to growth (*Jä.*).

སྐབས་གཉིས་པ *şkabş gñiş-pa* द्विदय। the second chapter.

སྐབས་དོན *şkabş-don* अवसरार्थं for the sake of leisure; also circumstance.

སྐབས་འདི་ལ *şkabş ḫdi-la* अस्मिन् प्रकरणे at this opportunity; at this time; on this subject.

སྐབས་ཕྱེ་ན *şkabş phye-na* अवकाशं कुर्य्यात् to make opportunity.

སྐབས་འབྱེད་པ *şkabş ḫbyeḏ-pa* अवसर leisure.

སྐབས་ལ་བབས་པ *şkabş-la babş-pa* क्वचित् when the time came; opportunity arrived.

སྐབས་གསུམ་བཏུང་བ *şkabş-gsum ḇtuñ-wa* = ལྷའི་བདུད་རྩི་ the drink of the gods; ambrosia: ཡིབས་ཚོགས་ཀུང་བཟང་པོའི་སྐབས་གསུམ་བཏུང་བའི་རྒྱུན་བཞིན་སྤྱི་བོར་སྤྲོལ་ལ་མཁྱེན། pray send kind letters like the flow of the drink of the gods over the heads of the good (*Yig. k. 78*).

སྐབས་གསུམ་གནས *şkabş-gsum-gnaş* = མཐོ་རིས་ཀྱི་གནས the residence of the gods; the heaven.

སྐབས་གསུམ་པ *şkabş gsum-pa* I: त्रिदिव, त्रिदश a god; a common name for gods possessed of the knowledge of their past and future births and also of those of others.

སྐབས་གསུམ་པ II: a name of the celestial musician; ལྷའི་གླུ་མཁན *ḻhaḫi glu-ṃkhan* (*Ṃñon.*).

སྐབས་གསུམ་དབང *şkabş-gsum-ḏwañ* a name of Indra; བརྒྱ་བྱིན *Ḇṛgya-byin* or ལྷ་ཡི་དབང་པོ (*Ṃñon.*).

སྐབས་གསུམ་མཚོན་ཆ *şkabş-gsum ṃtshon-cha* त्रिदशायुध thunderbolt of Indra.

སྐམ *Ṣkam* I: སྐམ་པ n. of a tribe in Tibet (*Vai. kar. 160*).

སྐམ II: a pair of tongs; pincers; an instrument for seizing anything.

Syn. འཛིན་བྱེད *ḫdsin-byeḏ*; བཟུང་བྱེད *ḇsuñ-byeḏ* (*Ṃñon.*).

སྐམ་པ *ṣkam-pa* शुष्क dry; སྐམ་རློན *şkam-ṛlon* lit. dry and wet; all articles (furniture, chattels, clothes, utensils, &c.) and food, drink, etc., being included in the term. སྐམ is often used as equivalent to སྐམ་ས, the dry land, hence a plain or ཐང་སྐམ་ལ་སླེབས་པ *şkam-la ṣlebş-pa* to get ashore; སྐམ་ལམ journey by land, སྐམ་ཟན dry food, སྐམ་ཤ dry meat, སྐམ་སྐོམ *şkam-ṣkom* the dry or stuffed carcass of an animal; གཅན་ཟན་དང་རི་དྭགས་དང་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྐམ་སྐོམ། the dried carcasses of beasts and game and of all (others) (*D. R.*).

སྐམ་གློག *ṣkam-glog* a flash of summer lightning: སྐམ་གློག་ཆེན་པོ་བྱུང་བ་ལ་བརྟེན་ཏེ་འཁོར་ཐམས་ཅད་ཀུང་ཤིན་ཏུ་སྐྲག། "on a great flash of lightning coming forth, all his attendants became very much frightened" (*A. 17*).

སྐམ་ཆས *şkam-chaş* all goods except livestock.

སྐམ་ཐལ *şkam-thal* = ཐུག་ཐལ or ཐུག་རྩམ corn or barley flour to make gruel.

སྐམ་ཐུག *şkam-thug* gruel made of barley-flour, dry meat and raddish.

སྐམ་དྲས *şkam-dṛaş* neat and clean (*Jig. 30*).

སྐམ་པག *şkam-pag* dry, flour of barley.

སྐམ་པོ *ṣkam-po* शुष्क, शोषित dry dried.

སྐམ་ཕོགས *şkam-phogş* allowances or wages of an officer or inferior servant in barley-flour, tea or coin, etc., but not cooked food; གཞུང་གི་ངག་དོན་སྐམ་ཐོགས according to Government order; dry allowance (*J. Zań.*).

སྐམ་ལས་སྐྱེ་བ *s̱kam-laş şkye-wa* स्थलज produced or born on land.

སྐམ་བཤད *s̱kam-ḇçaḏ* dry or meaningless words; hollow expressions meaning nothing: ཁ་ཕྱིར་རྒྱུའི་སྐམ་བཤད་མཁན་པོ "one versed in talking nonsense, as if only for his mouth's sake" (or "as if on account of his mouth") (*Ev.*).

སྐམས་པ *şkamş-pa* = ས་སྟོང bleak and barren place (*M̱ńon.*).

སྐར་བ *şkar-wa* I: pf. བསྐར, imp. སྐོར, to hang up; to weigh; སྐར, སྐར་ཀ, སྐར་ཁ weight; སྐར་ཚད measure; scale; སྐར་བ *şkar-wa* for སྐར་ཀ, སྐར་ཚད and སྐར་མ points on a steel-yard for weight or measure: སྐར་ལྔ five points on the steel-yard weighing two *annas* of silver: སྐར་གང (one *şkar*) is equal to ten ཧོན *ẖon*, which is a little less than an Indian *anna*.

སྐར་མ *şkar-ma* ज्योतिः, ऋक्षमूल, तारा, नक्षत्र a star; a fixed star; constellation: སྒྲོལ་བྱེད, འཕུར་བྱེད, རྒྱུ་བའི་སྐར་མ་ཉི་ཤུ་བརྒྱད (*Vai. kar.*) the stars that are liberated and that soar on high and roam are twenty-eight in number: སྐར་མ་ཅན *s̱kar-ma-can* with stars or figures of stars on anything, a shawl, &c.

སྐར་ཁུང *şkar-khuń* वातायन, गवाक्ष, जाल a hole or small opening for the admission of light in a house; a window; same as སྒོ་ཆུང, v. དཀར་ཁུང; སྐར་ཁུང་གི་སྒོ་ལེགས a plank or board for a window; shutters; སྐར་ཁུང་དྲ་བ་ཅན जालवातायन lattice window; a grated window.

སྐར་ཁོངས *s̱kar-khońş* the sphere of a lunar mansion; a constellation together with the minor stars which are included within its sphere.

སྐར་མཁན *şkar̲-m̱khan* गणक an astrologer.

སྐར་ལྕག *şkar-ḻcag* a rigorous enquiry; a flogging (*Jä.*).

སྐར་ཆུ *s̱kar-chu* I: literally star-water; bathing when the star *Agastya* (*Ri-byi*) appears in October, when, according to Tibetan astrologers, water becomes pure and wholesome.

སྐར་ཆུ II: generally applied to dew which is said to come from the stars: *şkar-tag tań che* (*Jä.*) to enquire rigorously; to restrict; to bind down; to flog.

སྐར་མདའ *s̱kar-m̱daẖ* a shooting star; སྒྲོན་མ *şgron-ma* a lamp; ཏ་ལ་ལ उल्का a meteor: སྐར་མདའ་ལྷུང་བ or ལྷུང་བ उल्कापात the falling or shooting of a meteor.

སྐར་མདའི་གདོང་ངམ་སྣ *şkar-m̱daẖi gḏoń-ńam şna* उल्कामुख or उल्कानास one having either his face or nose glowing as a meteor; a demon; a meteor-mouthed arrow; n. of a fire-arm anciently used in India. One of the ancestors of Gautama Buddha, directly descended from Mahasammata, the first elected king of the world.

སྐར་དཔྱད *şkar-ḏpyaḏ* = སྐར་རྩིས *s̱kar-ṟtsiş* astrology; སྐར་དཔྱད་པ = རྩིས་པ an astrologer (*M̱ńon.*).

སྐར་ཕྲན *s̱kar-phran* or སྐར་ཆུང a little star.

སྐར་འཕྲེང *S̱kar-ẖpreń* 1. n. of a fabulous city situated at the foot of Rirab (Sumeru) mountain said to be the residence of the *Asura* King, Kaṇṭha-Mālī. 2. the squares in a chart of the constellations in which the figures representing the stars are written. 3. the angular distance between two stars or planets (*Cs.*).

སྐར་བ II: (*Cs.*) 1. a penning of cattle; assortment; separation; to pen; to fold; to separate, v. དཀར་བ.

སྐར་མ་སྟོད་ཕུར *ṣkar-ma ṣtoḍ-phur* ध्रुवतारा supposed to be *Leonis*. This star is believed to be the most steady among the stars and is therefore called the sure-star or fixed-star; also called the crown-star.

Syn. བརྟན་པ *ḇṟtan-pa*; རྐང་སྟེང་བུ *ṟkań ṣteń-bu*; སྣང་ལྡན་ཤིང་རྟ *ṣnań-ḻdan çiń-ṟta*; སླུགས་བཟང་སྐྱེས *ṣlugs-ḇzań ṣkyeṣ*; གཟའ་ཡི་རྟེན *gzaẖ-yi ṟten*; རྒྱུ་སྐར་ཏོག*ṟgyu-ṣkar tog*; གན་རྒྱལ་བུ *gan-ṟgyal-bu*; གསེར་འཕུར *gser-ẖphur* (*Mńon.*).

སྐར་མ་རྩག་རྩིག *ṣkar-ma ṟtsag-ṟtsig*, also སྐར་མ་ཁྲ་ཚེམ་ཚེམ, a twinkling star; painting on a canopy or on a ceiling in starry design; རྒྱུ་སྐར those constellations through which the moon passes in her revolution round the heaven; བཙས་སྐར the constellation under which one is born; གཡང་སྐར a propitious constellation; the constellation under which one prospers or which brings fortune and good luck to one.

སྐར་མ་འཚེ *ṣkar-ma ẖtshe* तारापीड़न the injury caused by a malignant star.

སྐར་མའི་དཔྱོད *ṣkar-maẖi ḍpyoḍ* ज्योतिष an examination or observation of the stars.

སྐར་མིག་བུ *Ṣkar-mig-bu* "son of Star-eye or *Ṣkar-mig*," the eagle. A certain hermit called *Ṣkar-mig* found three eggs. These he gave to a woman in distress, saying that if she broke them after seven days they would bring her happiness. Out of impatient curiosity she broke two on the third and the sixth day. These turned into lightning and the dawn. The third she broke on the seventh day, when there sprung forth a full-fledged eagle which turning round asked what she wanted of him. In reply she wished him to kill the *Lu* demons; and this he accordingly did. Thenceforth the eagle came to be known as the son of *Ṣkar-mig* (*Mńon.*).

སྐར་འཛིན *ṣkar-ẖdsin* star-catching; making sure of a propitious constellation, *e.g.*, for an intended journey (*Jä.*).

སྐར་འོད *ṣkar-ẖoḍ* ज्योतिःप्रभ the light emitted by a star; name of a kind of flower.

སྐར་ཡུམ *ṣkar-yum* works or treatises on the stars; སྐར་ཡུམ་གཟའ་ཡུམ sacred works on stars and planets.

སྐལ་པ *skal-pa* अदृष्ट, दैव luck, chance, fortune—particularly when propitious.

སྐལ་ངན *ṣkaḻ-ńan* दुर्भाग्य wretched; unlucky; unfortunate.

སྐལ་ཅན་མ *ṣkal-can-ma*, also called སྐལ་ལྡན་མ *ṣkaḻ-ḻdan-ma* 1. भाग्यवती n. of a goddess; a blessed lady. 2. = སྤུ་ལ་འབབ་པ *ṣpu-la ẖbab-pa* n. of a disease in which the hairs are affected.

སྐལ་ལྡན *ṣkaḻ-ḻdan* भव्य, भगवान् happy; blessed; also n. of one of the 28 ancient sages mentioned in Buddhist works.

སྐལ་ལྡན་ཤིང་རྟ *Ṣkaḻ-ḻdan çiń-ṟta* भगीरथ n. of a king of the solar race who is said to have brought the river Ganges to Jambudvīpa (India) from heaven; one of the ancestors of the Buddha S'akya-muni: ཡིབས་ཚོགས་ཀྱང་སྐལ་ལྡན་ཤིང་རྟའི་འགྲོས་བཞིན་ཡོད་པ་མཐྲིན་ཅིག། "favour me with letters uninterruptedly like the course of the river Bhāgīrathī (Ganges)" (*Yig. k. 17*).

སྐལ་ལྡན་ཤིང་རྟའི་བུ་མོ *ṣkal-ḻdan çiń-ṟtaẖi bu-mo* भागीरथी, v. གཾ་གཱ *Gań-gā*, the daughter of Bhagīratha, the river Ganges (*Mńon.*).

སྐལ་པ་ཅན *ṣkaḻ-pa-can* भव्य, भागिन् the fortunate: སྐལ་པ་ཅན་དུ་འགྱུར भागिनो भवन्ति are very fortunate.

སྐལ་པ་ཆེ *ṣkaḻ-pa-che* = དབང་ཐང་ཆེ་བ महाभाग very fortunate, lucky; also powerful and rich.

སྐལ་པ་མཉམ་པ *s̱kaḻ-pa, m̱ñam-pa* uniformly fortunate or always lucky; སྐལ་པ་དང་བཅས fortunate : མི་དང་སྐལ་པ་མཉམ་པར་སྐྱེས *mi dañ s̱kaḻ-pa m̱ñam-par ṣkyeṣ* मानुषाणां सभागतयाभ्युपपन्न born with fortune equal to that of a human being.

སྐལ་པ་བཟང་པོ *s̱kaḻ-pa ḇzang-po* भद्रकल्प good fortune; སྐལ་པ་ངན་པ bad luck, unfortunate; ཚེ་འདིའི་འགྲོགས་སྐལ the matrimonial share of the present life; the connubial fate for which a person is predestined; ཆོས་ཀྱི་སྐལ་པ religious good luck; also the merit of the pious; སྐལ་ཆེ་བ very lucky; སྐལ་མེད unfortunate.

སྐལ་པ་ཡོད་པ *s̱kaḻ-pa yoḏ-pa* fortunate; སྐལ་པ་ལྷག་པ extra luck.

སྐལ་འཕར *s̱kal-ẖphar* enlarged fortune; lucky or of increased luck.

སྐལ་བ *ṣkal-wa*=ཆ *cha* भाग 1. portion; share; ནོར་བགོས་པའི་ཐོབ་སྐལ the apportioned share of hereditary wealth; inheritance; ཟས་སྐལ share or portion of food; ration; རང་སྐལ personal share: སྐལ་བ་མ་ཆད་པར without being deprived of any of his portion. 2. the portion of good or bad fortune that falls to a man's lot as a consequence of his former actions; lot, fate, destiny.

སྐལ་བ་ཆད་པ *s̱kaḻ-wa chaḏ-pa* suppressed fortune; unhappy.

སྐལ་བཟང *s̱kaḻ-bzañ* सुभग 1. prosperous; of good fortune. 2. a plant—*Chrysanthemum coronarium*.

སྐལ་རིན *s̱kaḻ-rin* the valuation of one's share of property; the price of one's share in any concern (*Jig.*).

སྐས *ṣkaṣ* or སྐས་ཀ *ṣkas̱-ka*, also called སྐས་འཛེག: ཐེམ་སྐས नि:श्रेणि, a stair; a flight of steps; སྐས་ཀྱི་རིམ་པ order of steps; སྐས་འཁྲུམ the two side-pieces of a staircase or ladder (*Cs.*); སྐས་འཛུག་པ to place a ladder; སྐས་ལ་འབབ་པ काष्टकावलम्बन to come down a ladder; སྐས་ལ काष्टकारोहण to climb up a ladder.

སྐས་སྐོར་ཁྲ་མ *ṣkas-ṣkor khra-ma* the lattice, rail or fencing by the sides of stairs.

སྐས་གདང་བུ *s̱kas̱-g̱dañ-bu*, abbr. of སྐས་ཛ་གདང་རིང་པོ, a flight of long steps in a ladder: སྤྱན་འདྲེན་པ་ལ་སྐས་གདང་བུ་བདུན་དགོས་པ་ཡོད་པས། to bring him (here) a seven-step ladder was necessary (*A. 91*).

སྐས་ཚང *ṣkaṣ-tshañ* signifies a flight of steps (*Jig.*).

སྐས་ལེབ *ṣkas̱-leb* the steps of a ladder or stair; the planks of a ladder.

སྐུ *s̱ku* काय, गात्र, मूर्त्ति, resp. for ལུས *luṣ*, body. 1. *ṣku* may be prefixed to the names of parts of the body and even of anything belonging to a person, thus imparting to them the character of respectful terms. As honorific particle it can also be prefixed to nouns in general: སྐུ་ལུས the person or body of a great man; སྐུ་ཆས goods, stores or property of a man of rank; also the religious robe of a lama. སྐུ་སྐྱེས *ṣku-s̱kyeṣ* a present (given to or received from a respected personage); སྐུ་བསོད virtue, happiness; སྐུ་འབག image, statue; སྐུ་གཟན the wrapper used by a lama or a great man; སྐུ་བེར the cloak used by the lamas when attending a religious service; སྐུ་ཡོལ the inner lower garment of a man of rank. Even buildings (monasteries, &c.) are honoured by this respectful expression: སྐུ་དཀར་གསོལ་བ to white-wash a house, &c.; རྐོས་སྐུ *r̲koṣ-ṣku* an engraved image; གོས་སྐུ tapestry; a figure worked upon satin with silk; འཇིམ་སྐུ an image of clay; ཐག་སྐུ a woven image; རྡོ་སྐུ a stone image; ལུགས་སྐུ a molten image; བྲི་སྐུ a painted image; འབུར་སྐུ a *Basso Relievo* image; བླུགས་སྐུ *ḇlugṣ-ṣku* a cast image; གསེར་སྐུ *gser-ṣku* a golden image. 2. སྐུ or སྐུ་ཡི *ṣku-yi* may be also used honorifically as a poss. meaning "his," "her," "yours," &c. 3. It is further employed to express the reflective verb *khyeḏ-gañ la ṣku ḥdeg* "why are you beating yourself ?"

སྐུ་སྐལ *ṣku-ṣkaḻ* portion or share of a respected person.

སྐུ་སྐེམ *ṣku-ṣkem* the lean slender body of a respectable person.

སྐུ་ཁམས *ṣku-khamṣ* a great man's person; also the state of health.

སྐུ་གམ་ངོ་བཅར *ṣku-gam ño-ḇcar* a personal interview; to approach or come before a great man personally.

སྐུ་བགེགས་ཆགས *ṣku-ḇgegṣ chagṣ* disease caused by evil spirits.

སྐུ་ལྔ་རྒྱལ་པོ *ṣku-ḻña ṟgyaḻ-po* the five divine Buddhas symbolical of the five highest moral virtues inculcated in Buddhism.

སྐུ་རྒྱུ *ṣku-ṟgyu* the matter or substance whereof an image is made.

སྐུ་རྒྱུད *ṣku-ṟgyuḏ* a scion, descendant, of a noble family.

སྐུ་བཅར *ṣku-ḇcar* personal attendant of a greatman; gen. the attendant monks of the Dalai Lama (*S. kar. 181*); also same as སྐུ་མདུན་པ as in སྐུ་བཅར་མཁན་པོ *ṣku-ḇcar m̱khan-po*, the domestic priest of the Dalai Lama who is also called སྐུ་མདུན་མཁན་པོ.

སྐུ་བཅར་མོ *ṣku-ḇcar-mo* the raiment worn next to the skin (*Yig.*).

སྐུ་ཆས *ṣku-chaṣ* བླ་ཆེན་དང་དཔོན་ཆེན་རྣམས་ཀྱི་སྣོད་ལག་ལ the chattels and other possessions of any high class person.

སྐུ་ཆོས *ṣku-choṣ*=ཆོས་གོས robes; dress worn by great men or by lamas.

སྐུ་མཆེད *ṣku-m̱ched* brothers and sisters རྒྱལ་པོའི་སྲས་སུ་འཁྲུངས་པའི་སྐུ་མཆེད་དང, བླ་མ་གཅིག་གི་སློབ་མ་ཡིན་པའི་སྐུ་མཆེད་དོ། "those who are born the sons of kings are 'kum-che,' and the pupils of one lama are 'kum-che' (*Loñ.* ཟ *2*). སྐུ་མཆེད་གསུམ the three spiritual sons of Bromston—(1) པོ་ཏོ་བ་རིན་ཆེན་གསལ, (2) སྤྱན་སྔ་བ་ཚུལ་ཁྲིམས་འབར, (3) ཕུ་ཆུང་བ་གཞོན་ནུ་རྒྱལ་མཚན; འདི་གསུམ་ལ་འབྲོམ་སྟོན་གྱི་སློབ་མ་སྐུ་མཆེད་གསུམ་ཟེར (*Loñ.* ཟ *2*); these three were called the spiritual sons of Bromston.

སྐུ་མཉེད *ṣku-m̱ñeḏ*=ལྟོ་རས *ḻto-raṣ* or ལག་རས handkerchief (*Yig. k. 55*).

སྐུ་གཉེར *ṣku-gñer* कायजीव keeper of images in a temple or monastery.

Syn. ལྷ་གཉེར *lha-gñer*; ལྷའི་འཚོ་བ *ḻhaḥi ḥtsho-wa* (*M̱ñon.*).

སྐུ་བརྙན *ṣku-ḇṟñan* I: a reflected image, v. སྐུ་འདྲ or གཟུགས་བརྙན likeness (*M̱ñon.*).

སྐུ་བརྙན II: = སྐུ་ཤ the health or flesh of a respectable person (*M̱ñon.*).

སྐུ་རྟེན *ṣku-ṟten* an image of Buddha or of a saint. It is a contraction of the three words: *ṣku*, *gsuñṣ*, *thug-ṟten* the holy image, *i.e.*, of a Buddha or saint; the sacred books or volumes containing religious precepts; and the *chaitya* (*m̱choṟten*), the symbol of the resting of the *thugṣ* or heart.

སྐུ་བལྟམས *ṣku-ḇḻtamṣ*=སྐུ་འཁྲུངས birth (of a great man).

སྐུ་ཐོག *ṣku-thog*=སྐུ་རིང་ lifetime; age; generation; སྐུ་ཐོག་སྔ་མ=སྐུ་ཐོག་གོང་མ or སྐུ་ཐོག་སྔོན་མ former generation; also ancestor or predecessor; སྐུ་ཐོག་རྗེས་མ=སྐུ་ཐོག་འཇུག་མ succeeding generation; སྐུ་ཐོག་མང་པོ many generations: བོད་ཀྱི་སྤྲུལ་སྐུ་རྣམ་གསུམ་ནི་སྐུ་ཐོག་མང་པོ་ཐེབས་ཞིང་བྱིན་རླབས་ཆེ་བ་ཡིན། the three incarnate beings of Tibet (*i.e.*, the Dalai Lama, Panchen Lama and Tāranāth Lama) having come in many re-births are greatly blessed.

སྐུ་དྲུང་པ *s̱ku dṟuń-pa* a page; an attendant of a great man; a private secretary to a high official.

སྐུ་གདུང *s̱ku-gduń* relics, remains; also lineage, descendants.

སྐུ་འདྲ *s̱ku-ẖdṟa* (*kunḍa*) प्रतिमा, प्रतिविम्ब, मूर्त्ति image; statue of Buddha or any sainted persons.

Syn. སྐུ་བརྙན *s̱ku-ḇṟñan*; སྐུ་གཟུགས *s̱ku-gzugs̱*; གཟུགས་བརྙན *gzugs̱-ḇṟñan*; སླར་གཟུགས *s̱lar-gzugs̱*; མཆོད་བྱ *m̱chod̲-bya*; ཉེ་བར་འཇལ *ñe-war ẖjal*; འདྲ་བར་བཞེངས *ẖdṟa-war ḇsheńs̱*; འདྲ་འབག *ẖdṟa-ẖbag*; དེ་ལྟ *de-l̲ta*; དེ་འདྲ *de-ẖdṟa*; དེ་མཚུངས *de-m̱tshuńs*; དཔེ *d̲pe*; མཉམ *m̱ñam*; མཚུངས *m̱tshuńs*; དེའི་གཞི་འཛིན *deẖi gshi-ẖdsin*; རབ་ཏུ་འདྲ *rab-tu ẖdṟa*; པྲ་ཕབ་བཞིན *pra-phab ḇshin*; ལེགས་པར་བཞེངས *legs̱-par ḇsheńs̱*; ལྡེར་བཟོ *l̲der-ḇzo*; སླར་གྲིབ་མ *s̱lar-grib-ma*; སླར་བྱས་མཐུན *s̱lar-byas m̱thun*; དངོས་པོ་མཚུངས *d̲ños̱-po m̱tshuńs*; འདྲ་བ *ẖdṟa-wa*; ལྟ་བུ *l̲ta-bu*; ཉེར་ཚད *ñer-tshad̲*; ངེས་སྣང *ńes̱-s̱nań* (*M̱ñon.*).

སྐུ་ལྡེམ་པ *s̱ku l̲dem-pa* to be unwell, ill; ill-health.

Syn. ནད་ཀྱིས་བཏབ *nad̲-kyis̱ ḇtab*; ནད་ཕོག་པ *nad̲ phog-pa*; ན་བ *na-wa*; ན་ཚ་འབྱུང་བ *na-tsha ẖbyuń-wa*; ཁམས་མ་བདེ་བ *khams̱ ma-ḇde-wa*; འདུ་བ་འཁྲུགས་པ *ẖdu-wa ẖkhrugs̱-pa*; ཉེ་བར་གདུང་བ *ñe-war gduń-wa*; ཉམས་མ་བདེ་བ *ñams̱ ma-ḇde-wa*; བྲོ་འཚལ་བ *bro ẖtshal-wa*; སྙུན་པ *s̱ñun-pa* (*M̱ñon.*).

སྐུ་ན *s̱ku-na* a respectable person's age.

སྐུ་བུབ *s̱ku-bub* a monkey of the langur class found near Bathang.

སྐུ་འབུམ *S̱ku-ẖbum* "a hundred thousand images," commonly pronounced Kum-bum. The name of the birth place of Tsongkhapa in Amdo, situated to the east of lake Kokonor; also the name of huge monastery built on the spot. Village and monastery both derive their names from a poplar tree, the leaves of which are said to bear miraculous impressions of a hundred thousand images of Buddha on them. Huc and W. W. Rockhill have given elaborate accounts of Kumbum monastery: ཨ་མདོ་སྐུ་འབུམ་བྱམས་པ་གླིང་གི་སྐུ་འབུམ་ཏོག་གི་རྒྱ་ཕིབས་བཞེངས (*Loń. 17*) he (King *Mi-d̲wań Phola Thaiji*) erected the gilt dome of the monastery of Chambaling above Kum-bum in Amdo.

སྐུ་སྨད *s̱ku-s̱mad̲* the part of the body below the navel; སྐུ་སྟོད་སྨད the upper and lower parts of the body.

སྐུ་ཚ *s̱ku-tsha* a brother's son; a nephew; called ཚ་བོ *tsha-wo* in colloquial language.

སྐུ་ཚབ *s̱ku-tshab* a representative; deputy.

སྐུ་ཚེ་སྟོད *s̱ku tshe-s̱tod̲*=སྐུ་གོང་མའི་དུས during the time of his predecessors.

སྐུ་མཚལ *s̱ku-m̱tshal*, resp. for གཟུགས་ཁྲག, the blood (of a great man's) body.

སྐུ་ཞབས *s̱ku-s̱habs̱* lit. "your honour's feet," is the correct form of the colloq. expression སྐུ་ཤོགས, meaning your honour, your lordship, your worship. It is generally pronounced as *ku-sho*.

སྐུ་གཟན *s̱ku-gzan*=གཟན *gzan shawl* wrapper worn by lamas (*Yig. k. 55*).

སྐུ་གཟུགས་བདེ *s̱ku-gzugs̱ ḇde*=ནད་མེད་པ health; also healthy.

Syn. ཁམས་བདེ *khams̱ ḇde*; ཉེར་འཚེ་མེད *ñer-ẖtshe med̲*; འབྱུང་བཞི་སྙོམས *ẖbyuń-ḇshi s̱ñoms̱*; བྲོ་མི་འཚལ *bro mi-ẖtshal* (*M̱ñon.*).

སྐུ་ཡི་བབས་དང་བསྟུན *s̱ku-yi babs̱ dań ḇs̱tun* according as his health permits; according to the state of one's health.

སྐུ་ཡི་ཟོ་མདོག *s̱ku-yi zo-m̱dog*, resp. of ལུས་ཀྱི་ཁམས *lus̱-kyi-khams̱* health: དེང་སྐུའི་ཟོ་མདོག་འཛམ་བུའི་ཆུ་བོའི་གསེར་ཁམས་ལྟར་བཟང་ཞིང་། just now your health is good like the condition of the gold in the Dsam-bu river.

སྐུ་རགས *ṣku-rags̱* = སྐེ་རགས *ṣke-rags̱*, also སྐ་རགས *ṣka-rags̱*, a sash (*Yig. k. 55.*).

སྐུ་རིང་ *ṣku-riñ* the period of a life—one's own or another's.

སྐུ་རིམ *s̱ku-rim*, resp. for རིམ་གྲོ *rim-ẖgro*, reverence, respect, and thence the common word for any set service in a temple and in general for a ceremonial act of worship, and particularly in the special sense of a solemn sacrificial ceremony. སྐུ་རིམ་རྒྱ་ཁག་གསུང་སྒྲོག་གི་གཏོང་གཞི indicates the allowance granted by the Government of Lhasa for *Kurim* in the different monasteries of Tibet.

སྐུ་རུ *ṣku-ru* a water-wheel without a rim; such are the water-wheels of all the mills in the Himalaya (*Jä.*).

སྐུ་རུ་ཁ *ṣku-ru-kha* asterisks; marks generally of the figure of a cross, + also ×. The latter is common in books as an abbreviation like "ditto," to save the repeated writing at full length of the same sentence or word or expression. Some authors spell this word as ཀུ་རུ་ཁ.

སྐུ་ལུས *ṣku-lus* शरीर, resp. for ལུས, the body.

སྐུ་ཤ་འབྱོར་པོ *ṣku-ça ẖbyor-po* = ཤ་ཉམས་རྒྱས་ཤིང་རྒྱགས་པ corpulent; also corpulence; the original name of *H̱brom Ṟgyal-waẖi ẖbyuñ gnaṣ* (*M̱ñon.*).

སྐུ་གཤེགས་པ *ṣku-gçegs-pa* dying; death.

སྐུ་གཤེན *S̱ku-gçen-gçen Rab* the great teacher of the Bon: འོད་ཟེར་དཔལ་ཞེས་བདག་གི་ཕ་ཡག་གཤེར་སྐུ་གཤེན་འབྲོམ་དུ་གདའ "*H̱od-zer ḏpal* was my father, I *S̱ku gçen* of *Yag gsher* am called *H̱brom*" (*H̱brom.* ཁ *22*).

སྐུ་སྲས་བརྒྱད *ṣku-sraṣ ḇṟgyaḏ*, the eight spiritual sons of Bon-po S'en-rab are the following:—(1) མུ་ཆོས *Mu-choṣ*; (2) འོལ་དྲུག་ཐང་པོ *H̱ol-dṟug thañ-po*; (3) གཏོ་བུ་བུམ་སངས *G̱to-bu bum-sañṣ*; (4) དཔྱད་བུ་ཁྲི་ཤིང *Ḏpyaḏ-bu khri-çiñ*; (5) ལུང་འདྲེན *Ḻuñ-ẖdṟen*; (6) བརྒྱུད་འདྲེན *Ḇṟgyuḏ ẖdṟen*; (7) ཀོང་ཚ་དཀར་པོ *Koñ-tsha ḏkar-po*; (8) ཀོང་ཚ་འཕུལ་བུ་ཆུང *Koñ-tsha ẖphul-bu chuñ.*

སྐུ་གསུང་ཐུགས *s̱ku gsuñ-thugs*, resp. for ལུས་ངག་ཡིད, body, speech, thought, which constitute the three spheres of a man's doings or sufferings; works in words and thoughts.

སྐུ་གསུམ *ṣku-gsum* त्रिमूर्त्ति, त्रिकाय the three personal exsistences of a Buddha, viz., ཆོས་ཀྱི་སྐུ धर्म्मकाय spiritual existence; ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་པའི་སྐུ सम्भोगकाय celestial existence, and སྤྲུལ་པའི་སྐུ निर्म्माणकाय bodily existence; also miraculously emanated existence.

སྐུ་གསེང *s̱ku-gseñ* rest and gentle exercise (of a great man) when convalescent: ཞབས་འབམ་གྱིས་སྐུ་སྐྲིམ་པའི་ཚུལ་བསྟན་སྐབས་ཅུང་ཟད་དྭངས་པ་ཉེ་བ་ན་སྐུ་གསེང་གི་དུས་པར་ཕེབས། when gout was indicated in the form of swelling of the body and slight improvement approached, it being the time of convalescence, he went out (*Ya-sel. 11*).

སྐུ་བསྲུངས *s̱ku-ḇsṟuñṣ* or སྐུ་བསྲུངས་པ *ṣku-ḇsruñs̱-pa* तत्त्ववर्ग, आन्तिकस्थ attendant; waiter; body-guard.

སྐུགས *s̱kugs̱* = རྒྱན wager; the stake in a game received by the winner. སྐུགས་སུ་འཛུགས་པ signifies སྤྱད་ལག་གཏའ་མ་ལ་བཞག་པ, that is, anything placed in pawn: སྐུགས་ཤོར་ན་མྱ་ངན་གྱི་མཚོ་བརྡོལ། (*D. R.*) if the wager is lost he will be plunged into an ocean of grief.

སྐུང་བ *ṣkuñ-wa* = སྐོག་ཏུ་སྦས་པ to conceal in a secret place (*Ñag.*), pf. བསྐུངས *ḇṣkuñṣ*, fut. བསྐུང་ *ḇṣkuñ*. 1. to hide in the ground; to bury; to inter: བདག་གིས་གཏེར་དང་ནོར་བསྐུངས་རྙེད། I have found hidden treasures and concealed wealth (*nor.*). 2. संयोजन (*A. K. 53-55*) to fasten down; to tie, to tie on all sides (a corpse in a doubled up or twisted position before it is burnt).

སྐུངས་ས *ṣkuńṣ-sa* lurking place; hiding place.

སྐུད *ṣkuḍ* or སྐུད་པ लोचना ; སྣད་བུ सूत्र, कार्पास 1. thread, yarn, wire: སྐུད་པ་གཅོད་པ to cut the thread, *i.e.*, the tie of marriage; to divorce. གོས་འཚེམ་ཀྱུའི་སྐུད་པ the thread to sew a dress with; རས་སྐུད cotton thread, yarn; བལ་སྐུད woollen thread; གསེར་སྐུད gold wire; དངུལ་སྐུད silver wire; སྐུད་སེར yellow thread; དར་སྐུད silk thread; ཚོན་སྐུད coloured thread; སྐུད་རོ the frayed ends of a seam; སྐུད་ཁྲིས་མཁན an embroiderer; one that makes up a picture with threads of different colours; སྐུད་རིས= འདྲུབས་ཤུ་བྱ་བ सूचिकर्म needle-work on cloth; སྐུད་པ་འཁོལ་བར spinning thread. 2. vb. pf. བསྐུས, fut. བསྐུ, imp. སྐུས, to smear; to besmear; to daub: སྣུམ་སྐུད་པ= སྣུམ་བྱུགས་པ to be smeared with oil: སྒོ་ལ་རྩི་སྐུད་པ to paint a door: སྨན་གྱི་སྐུད་པ to anoint; to apply an ointment; སྐུད་པ་བསྒྲིམས or སྐུད་པ་བསྒྲིམས་ཐེན་པ threads twisted together.

སྐུད་པའི་འབུ *ṣkuḍ-paḥi ḥbu*=དར་གྱི་སྲིན་བུ *dar-gyi srin-bu* silk-worm (*Ṃńon.*).

སྐུད་པོ *ṣkuḍ-po*=ཆུང་མའི་སྤུན་ཟླ *chuń-maḥi ṣpun zla* 1. wife's brother; brother-in-law. 2. श्वशुर father-in-law (*Jä.*). 3. in Sikkim a husband's younger brother is also called *ṣkuḍ-po*.

སྐུན་བུ *ṣkun-bu* is described as སྨྱུག་མ་ལ་བཏགས་པའི་སྣོད *ṣmyug-ma-la ḅtags-paḥi ṣnoḍ* a wicker-work basket; but a basket or vessel made of bamboo is called ཀོང་བུ or ཞིལ་མ (*Ńag.*).

སྐུབ *ṣkub* अधम very low (*Lex.*).

སྐུམ་པ *ṣkum-pa*, pf. བསྐུམས, fut. བསྐུམ, imp. སྐུམས, to contract; also to be drawn up; to be paralysed: ཡན་ལག་སྐུམ་པ to draw in the limbs.

སྐུར་པ *ṣkur-pa* अपवाद slander; false witness; blasphemy; abuse: སྐུར་འདེབས་པ same as སྐུར་པ་བཏབ་པ to throw abuse, cast aspersion and to bear false witness; to speak impiously of holy things: དཀོན་མཆོག་གསུམ་མི་བདེན་པར་ལྟ་ཞིང་སྐུར་པ་འདེབས་པ to blaspheme by viewing as untrue the three most precious Ones.

སྐུར་བ I: *ṣkur-wa* or སྐུར་བུས་པ to slander, mock, ridicule.

སྐུར་བ II:= གཏང་བ प्रेषण a bestowing, giving, sending; also vb. a. to bestow, give, send; དབང་བསྐུར་བ अभिषेक to furnish with power; to empower or instal; འཕྲིན་སྐུར་བ to send intelligence; སྒྲོ་སྐུར probably decorating one with the peacock's feather (as in China).

སྐུར་བ་འདེབས་པ *ṣkur-wa ḥdebṣ-pa* to hold as not existing what exists; to belittle.

སྐུལ་མཁན *ṣkul-ṃkhan* in *W.* overseer (*Jä.*).

སྐུལ་རྒྱུ *ṣkul-ṛgyu* to render service; to exact service: མག་པ་ལོ་གསུམ་ཁོལ་རྒྱུད་མིན་ཀྱང་སྐུལ་རྒྱུ། the son-in-law (elect), though he is not a slave by birth, must render service for three years (to the parents of the bride).

སྐུལ་བ *ṣkuḷ-wa*, pf. བསྐུལ, བསྐུལ་བར་བྱ, to excite; to exhort, admonish, enjoin: མི་ཞིག་ལས་བྱེད་པར་སྐུལ་བ to exhort a man to do a thing; to appoint: མི་ཞིག་ལས་ཀ་ལ་བསྐུལ་ཏོ imposed some work on a person: དེའི་ཚིག་གིས་བསྐུལ་ནས being induced by his words: རྣམ་ཤེས་ལས་དང་ཉོན་མོངས་ཀྱིས་བསྐུལ་ནས། the (departed) soul urged on by its former deeds and sins: ལྷ་སྲིན་མཆོད་སྐུལ་ཀྱང་ though I tried to bring round the gods and evil spirits by sacrifices: གླིང་སོགས་དྲག་ཏུ་སྐུལ་ཞིང་ arousing strongly (the actors) with flutes and other instruments. བསྐུལ་བ and more frequently བསྐུལ་མ exhortation; admonition. བསྐུལ་མ་

འདེབས also སྐུལ་ཀྱུག་པ and སྐུལ་ཅག་བྱེད་པ to expostulate with, rebuke; incite.

སྐུལ་བྱེད s̱kul-byeḏ, v. ཀཱ་ཏ་བྲཱ་རི.

སྐུལ་ཚིག s̱kul-tshig a word in the hortative or imperative mood.

སྐེ s̱ke कण्ठ, resp. མགུལ, neck; throat: མགྲིན་པ་གཅིག with one throat; unanimously: སྐེ་གཅོད་པ=སྐེ་གཏུབ་པ and སྐེ་འབྲེག་པ to cut one's throat; to behead: སྐེར་འཛམ་པ to seize by the throat; to worry (*Sch.*): སྐེར་དོགས་པ to tie round the neck (an amulet); སྐེ་འཁོར necklace (*Schr.*); སྐེ་ཆ ornament for the neck; a necklace: ཁམས་མོའི་སྐེ་ཁོར་བྱུ་རུ the coral necklace of a woman of *Khams̱*.

སྐེ་སྟོང s̱ke-s̱toṅ cavity of the throat (*Jä.*), defined in *Med.* as ཨོལ་མདུད་ཀྱི་འོག་ཙམ་ལ་ཀོང་ཀོང་ཡོད་པ the cavity as far down as below the larynx.

སྐེ་ཙེ s̱ke-tse or སྐེ་ཚེ राजिका, क्षोद: *Sinapis ramosa*, black mustard; mustard seeds (*Jä*): བགེགས་འདུལ་སྐྲངས་དང་ལྷོག་པ་སེལ། it removes evil spirits and cures swellings and carbuncles (*Med.*).

སྐེ་ཚང S̱ke-tshaṅ n. of an old monastery situated in the mountains behind the monastery of Sera (*Deb.* ཀ *13*).

སྐེ་རགས s̱ke-rags̱=སྐ་རགས, སྐ་རགས་ཆུང་པ काञ्ची a sash; an ornament like a sash worn round the waist.

སྐེག s̱keg अश्लेषा n. of a constellation: སྐེག་ལ་སྐྱེས s̱keg-la s̱kyes̱ अश्लेषाभव born in the constellation of *Açleṣā*. [The man born in the constellation of Açleṣā is unfortunate, inasmuch as his birth is followed by the death of himself, his mother or father.]

སྐེག་ཚོས s̱keg-tshos̱ paint, rouge (for the face) (*Sch.*).

སྐེང་ལུངས S̱keṅ-luṅs̱ n. of a place in Tibet (*Deb.* ཀ *11*).

སྐེད་དཀར s̱kyeḏ-ḏkar same as སྐེ་རགས་དཀར, white sash.

སྐེད་འཇིགས s̱keḏ-ẖjigs̱=ད་དྲུ་འཇོམས *da-dṟu ẖjoms̱* n. of a medicinal drug (*M̱ñon.*).

སྐེད་པ s̱keḏ-pa=རྐེད་པ कटि the waist· སྐུ་སྐྱེད s̱ku s̱kyeḏ or སྐེད་སྐབས s̱keḏ-s̱kabs̱ नितम्ब, the hind parts below the waist; སྐེད་པའི་ཕྱོགས मेखला waist-band. སྐེད་སོ s̱keḏ-so the waists: སྐེད་པའི་ཚུར་སྐྲ་རིང་བུང་སྐེད་སོ་ན་མར་སླེབ་པ the length of hair reaching down even to the waist (*H̱brom.* ཁ *35*).

སྐེད་མ s̱keḏ-ma, v. སེ་འབྲུ, pomegranate (*M̱ñon.*).

སྐེམ་ནད s̱kem-naḏ consumption.

སྐེམ་པ s̱kem-pa=སྐམ་པ शोषक, adj. शुष्क, कृशलक, कृश, vb. pf. བསྐམས शोषित, fut. བསྐམ or བསྐམ་པར་བྱ, imp. སྐོམས s̱koms̱, pres. སྐེམ་པར་བྱེད་པ 1. to make dry, lean meagre; to dry up. 2. also as adj. སྐམ་པོ s̱kam-po dry; dried up; meagre.

སྐེམ་པ s̱kem-pa=ལུས་ཉམས་ཆུང་བ lean, thin body (*M̱ñon.*).

སྐེམ་བྱེད S̱kem-byeḏ n. of a demon that causes drought; སྐེམ་བྱེད་ཀྱི་གདོན n. of a trouble (in the body of a person) caused by an evil spirit.

སྐེམ་བྱེད་དཀར་པོ s̱kem-byeḏ ḏkar-po the resin of the *sāl* tree, which is burnt as an incense; same as སྤོས་དཀར white incense gum (*S̱man. 447.*)

སྐེམ་བྱེད་མ S̱kem-byeḏ-ma n. of a goddess.

སྐེམ་བྱེད་ཤ་ཟ S̱kem-byeḏ *ça-za*=དབང་ཕྱུག་གི་བུ་ཆུང་བ་གཞོན་ནུ་གདོང་དྲུག an epithet of Kumāra, the younger son of Mahādeva (*M̱ñon.*).

སྐེམས་པ s̱kems̱-pa कृशलक, प्रस्कन्द, v. འཕྲུག་པ very thin, lean.

སྐེམས་པའི་སྦྲེབས་པ s̱kems̱-paẖi s̱brebs̱-pa शोषक the hunger of emaciating disease.

སྐེར s̱ker is sometimes written as ཀེར ker.

སྐེར་ལེབ་སྒུར *şker leb şgur* pony, sheep, and yak; collectively cattle.

སྐོ་སྐོ *s̱ko-şko* चिबुक the chin.

སྐོ་བ *şko-wa*, pf. བསྐོས, fut. བསྐོ or བསྐོ་བར་བྱ, to select; also to appoint, nominate, commission, charge; ལས་སུ་སྐོ་བ to appoint a person to work: གནས་ཁང་སྐོ་བའི་དགེ་སློང་བསྐོ་བར་བྱའོ། (*K. du.* ག *362*) should appoint a ge-long (Buddhist monk) to arrange for lodging; རྒྱལ་སར་བསྐོས་པ raised to the throne; མ་བསྐོས་བཞིན་ without mandate; unbidden; ལས་ལ་བསྐོས་པ destined; appointed to the work, *i.e.*, destined (to be a man) in consequence of his works; ངེད་ཀྱི་ལས་བསྐོས appointed by my destiny; fate (*Jä.*).

སྐོ་ཙེ *s̱ko-tse* a mixture of the leaves of various kinds of leeks pounded and formed into balls and dried; when used, a small portion is broken off, fried in butter, and then added to the food. This spice forms a lucrative article of commerce and is exported from Ladak to Kashmir and from Lhasa to India (*Jä.*).

སྐོགས *şkogş*=སྐོག་པ or ཀོག་པ a hard covering; rind; bark; a shell: སྐོགས་ཅན *şkogşcan* adj., having a cover or shell (*Cs.*).

སྐོང་ *şkoṅ*, v. ཀོང *koṅ*.

སྐོང་བ *şkoṅ-wa* पूरण, pf. བསྐངས *ḇşkaṅş*, fut. བསྐང་ imp. སྐོངས, to fulfil; also sbst. རེ་བ་སྐོང་, to fulfil a hope: ཁ་སྐོང་བ to fill up what is open; to make up a deficiency: དགེ་བའི་ཁ་སྐོང *dge-waẖi kha-s̱koṅ* to fulfil perfectly the laws of virtue. ཁ་སྐོང or ཁ་བསྐངས also ཁས་སྐོང signify an appendix; supplement: ག-ཤམ་དུ་ཁ་སྐོང་དུ་བ-ཤད will be described in the appendix below: ཐུགས་དམ་བསྐང་རྫས to do a certain ceremony fully according to your vow; སྲུང་མའི་བསྐང་གསོ the ceremony to satisfy one's guardian deity by supplementing what was wanting and making amends for the same: བསྐང་གཏོར is an offering or *torma* for a deficiency: བསྐང་མདོས offering of some representation of celestial mansions, made of coloured threads, to one's guardian deities; བསྐང་གསོ offering to the gods and guardian deities.

སྐོངས་ཤིག *şkoṅş-çig*=རེ་བ་སྐོངས་ཤིག may your hope be fulfilled.

སྐོན་པ *şkon-pa*=གྱོན་པ 1. sbst. v. ཀོན་པ. 2. vb. pf. and fut. བསྐོན to dress; to clothe another person.

སྐོབས *şkobş*=སྐབས, སྐབས་སུ་ཆུད་པ, བྱ་དཀའ་བའི་སྐབས་སུ་ཆུད་ཅེས་པའི་དོན (*Ṅag.*) signifies the coming occasion of doing some difficult work.

སྐོམ I: *s̱kom* पिपासा, तृष्णा thirst; resp. ཞལ་སྐོམ *shal-şkom*, བཏུང་བ་སྐོམ་གྱི་གདུང་བ tormented by thirst; ཟས་དང་སྐོམ food and drink: སྐོམ་དུ་དཀར་དང་ཇ་གསོལ་ཅིག take milk (lit. "white") and tea for thirst: སྐོམ་དུ་ཆང་གསོལ *şkom-du chaṅ-gsol* take wine for thirst (*Kathaṅ. 115*).

སྐོམ II: the dry land (*Jä.*).

སྐོམ་སྐྱུར *şkom-şkyur* sour beer; sour fermented liquor.

སྐོམ་དད *şkom-daḏ* or སྐོམ་དད་ཆེ thirst; མི་སོགས་སྐོམ་ཆེ་བ one who is very thirsty: སྐོམ་འདོད་པ་ལ་སྐོམ पानं पानार्थिभ्य: (give) drink to the thirsty; བཏུང་བ་འདོད=ཆུ་འདོད wishing for drink; ཁ་སྐོམས mouth drying; thirsty: སྐོམ་པ་དག་ནི་སྐོམ་པ་དང་བྲལ་བར་འགྱུར། the thirsty will be freed from their thirst.

སྐོམ་ནས *şkom-naş* तृषित thirsty; imp. སྐོམས་ཤིག क्षोभय् become thirsty; སྐོམ་བཞིན་འདུག पिपासित thirsty.

སྐོམ་ཤ *şkom-ça* the flesh of a calf that died or was killed as soon as it was born, even before it could suck milk from its mother's teat (*Sman.*).

སྐོམས་པ *ṣkomṣ-pa* पिपासी thirsty.

Syn. བཏུང་བ་འདོད *ḇtuñ-wa ẖdoḏ*; ཆུ་འདོད *chuẖdoḏ*; ཁ་སྐོམས *kha-ṣkom*(*M̱ñon.*).

སྐོར *ṣkor* 1. class, order; appertaining to; subject; circle; body—a term often used to signify a retinue, a set of attendants, persons of one class; མདུན་སྐོར class of official staff; also court (*Yig. k. 37*); ཁྱོ་གའི་སྐོར class of husband; that which concerns a husband; བུད་མེད་ཀྱི་སྐོར class of women, about women; དེའི་སྐོར་ལ of that order; with respect to that; also of that subject; ཁ་མཆུའི་སྐོར་ལ on the subject of litigation; མཆོད་ཆའི་སྐོར the paraphernalia of worship; ས་སྐོར circuit, tour: བོད་བཞུགས་ཨམ་བན་ས་སྐོར་དམག་རྩིས་ལ་ལྷ་ལྡན་ནས། "the Resident Amban of Tibet (started) from Lhasa on a military tour, &c." 2. anything round, a circle; མིག་སྐོར eye-ball. In *W.* སྦ་སྐོར hoop of bamboo (*Schtr.*); མིའི་ལྟག་སྐོར the (circumference) of a man's head; ཁང་ལྟག་སྐོར the top of a house. 3. section, division, *e.g.*, of a book, similar to ལེའུ chapter. 4. repetition; སྐོར་ལྡབ་པ to repeat (*Schtr.*). 5. religious circumambulation, v. སྐོར་བ.

Syn. སྡེ་ཚན *ṣde-tshan*, རིགས *rigs̱*, གྲས *graṣ*, དོན *don* (*M̱ñon.*).

སྐོར་མཁན *ṣkor-m̱khan* one who goes round; སྐོར་པ one who turns a lathe; one who circumambulates or walks round a sacred object.

སྐོར་འགོ *ṣkor-ẖgo*, རྩིས་ཀྱི་སྐོར་འགོ་རྣམ་པ་བརྒྱད། (*Vai. kar.*) classes in astrology. There are eight heads or sections according to Indian astrology; according to Tibetan astrology there are fifteen སྐོར་འགོ heads of astrology, such as about kings, ministers, priests, sages, mystics, queens, &c.; also about birth, growth, maidens, old persons, illness, husbandry, houses, service, &c.; འཚོང་བརྒྱབ་ནས་ཁེ་ཡོང་བའི་སྐོར་ཐང། about profit in trade; སྨན་སྦྱར་བ་སོགས་ཆད་ཀྱི་སྐོར་ཐང། profit from the compounding of medicines and drugs; དངུལ་སོགས་བསྐྱིས་འཕེལ་གྱི་སྐོར་ཐང། interest accruing from the laying out of silver (money).

སྐོར་རྒྱུགས *ṣkor-ṟgyugṣ* turning the enemy; getting into his rear' (*Jä.*).

སྐོར་ཐག *ṣkor-thag* the cord of a lathe.

སྐོར་ཐང *ṣkor-thañ* price or rate; also interest on anything in kind; in grain given as loan.

སྐོར་ཐིག *ṣkor-thig* a pair of compasses; སྐོར་དབྱུག a sling.

སྐོར་པ *ṣkor-pa* or སྐོར་ར་པ or སྐོར་མཁན a turner; also one who goes on his rounds.

སྐོར་བ *ṣkor-wa*, vb., pf., &c., fut. བསྐོར, 1. to fill with; to surround, encircle, enclose, besiege; to come again and again; to revolve: ཁང་པའི་སྐོར་བའི་གྲོང་ཁྱེར་ནི། (*A. K.*) the town that was encircled (filled) with houses: སྐོར་ཐང་ཅན སྐོར་ཐང་ཅན་ཀྱི་མི་གསུམ་ནི the three men of those who were surrounding them: ཡ་རྩེ་རྒྱལ་པོ་གཡའ་མས་བསྐོར། the Chief of the *Ya-ṟtṣe* mountains is surrounded by rugged rocks: ཏི་རྩེ་རྒྱལ་པོ་གངས་ཀྱིས་བསྐོར the *Ti-ṟtse* (*Tise*) mountain is surrounded by glaciers: ཀྱུ་ར་རྒྱལ་པོ་ཆབ་ཀྱིས་བསྐོར the *Kyura Ṟgyalpo* mountain is surrounded by water (*D. R*). 2. to traverse; ride round a thing. Also metaphorically in the religious sense: ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་སྐོར་བ to preach, to propound the doctrine of Buddhism: ཚོགས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་སྐོར་བ to make mystic offerings (*i.e.*, the symbolical offerings representing one's accumulated merits) to the *Tantrik* deities, and to observe the ceremonies thereof. 3. སྐོར་བ or གཡས་སྐོར प्रदक्षिण the reverential ceremony of circumambulation which consists in walking round a holy object with one's right side towards it. This is also called ཆོས་སྐོར *choş-s̱kor* धर्म्मप्रदक्षिण Buddhist circumambulation. The Buddhist priests of Tibet perform this in contradistinction to བོན་སྐོར, or the ceremony of the *Bon*, who reverences a sacred object by walking round it keeping it to his left. The Bon ceremony is also called གཡོན་སྐོར, walking round a holy object keeping it to the left ཕྱག་དང་སྐོར་བ་བྱེད་པ, as a specification of religious duties, to make salutation and circumambulations. ནང་སྐོར the inner pathway for circumambulating a holy place or shrine ; ཕྱི་སྐོར the outer passage for the above object ; བར་སྐོར the middle pathway for the same ; བསྐོར་བྱེད *ḇkor-byeḏ* one who goes round or makes a circle or traverse. Other usages of this verb are :—མགོ་སྐོར་བ or མགོ་སྐོར་བྱེད་པ to befool, delude, deceive a person ; ཁ་སྐོར་བ *kha s̱kor-wa* to make one alter one's sentiments; to divert one from a plan, &c. བསྐོར *s̱kor* in མ་བསྐོར་དགུ་བསྐོར signifies if all were taken into account; the circumstances or things available (*A. 142*).

Syn. འཁོར་བ *ẖkhor-wa*; ཡང་ཡང་ཧོང་བ *yañ-yañ ẖoñ-wa* (*M̱ñon.*).

སྐོར་ཚེར *s̱kor-tsher* on this occasion : སྐོར་ཚེར་སྐྱིད་པ་ཞིག་བྱུང་། on this (present) occasion prosperity arose.

སྐོར་རེས *ṣko-reṣ*=རེས་མོས་བྱེད་པ in courses; in rotation, one coming after another and again going back.

སྐོར་ལམ *s̱kar-lam* a roundabout way; the way or passage round any sacred place, temple or town for pilgrims to circumambulate it; the pathway round about a monastery used for holy processions.

སྐོར་ལོག་པ *ṣkor-log-pa* a wrong turn : སྐོར་ལོག་ལ་འགྲོ་བ to walk round an object in the wrong way, keeping it to his left.

སྐོར་ཤིང་ *ṣkor-çiñ* a turner's lathe or tool.

སྐོལ་བ *ṣkol-wa*=གདུ་བ pf. and fut. བསྐོལ, to boil (vb., act., cf. འཁོལ་བ): སྐོལ་མི one who boils tea.

སྐོས་པ *s̱koṣ-pa*, v. སྐོ་བ *s̱ko-wa*.

སྐྱ *s̱kya* 1. crop ; the produce of a year, *i.e.*, ལོ་ཏོག ; སྐྱ་རྒྱས plenteous crop: ད་ལོ་སྐྱ་རྒྱས་པོ་བྱུང་། this year the crop has been abundant : ད་ལོ་སྐྱ་འཕམ་པོ་བྱུང་། this year the crop has been unsuccessful (lit. "a loser"). 2. a paddle; also ladle. 3. wall or partition, usually བར་སྐྱ. 4. plain, without distinguishing colour, but see སྐྱ་བ below : སྐྱ་སྒམ a plain unpainted box: སྐྱ་ཚོས a blank book : སྐྱ་ཞྭ a plain hat without riband.

སྐྱ་བག *s̱kya-bag* greyish colour; iron-grey colour (*Jig.*).

སྐྱ་ཀ *s̱kya-ka*=སྐྱ་ག magpie; in *Ld.* n. of a bird (*Cs.*).

Syn. བྱ་ཁྲ་བོ *bya khra-wo* ; མགྲོན་གྱི་འཕྲིན་སྐྱེལ་བྱ *m̱gron-gyi ẖphrin·ṣkyel bya* ; མངོན་ཤེས་ཅན *m̱ñon-çeṣ-can* (*M̱ñon.*).

སྐྱ་སྐྱ *ṣkya s̱kya* pale-white; grey colour.

སྐྱ་རྒྱབ་པ *ṣkya ṟgyab-pa* to row ; to ladle.

སྐྱ་ཆེན *ṣkya-chen* a superior kind of plain scarf (for presentation) (*S. kar. 179*).

སྐྱ་ཉིལ *s̱kya-ñil* zinc.

སྐྱ་ཐ་ལེ *ṣkya-tha-le* of plain white colour.

སྐྱ་ཐུད *ṣkya-thuḏ* a kind of plain cheese made of pounded dried milk with butter but not with sugar.

སྐྱ་ཐུད་ལེབ *s̱kya-thuḏ-leb* a kind of cheese-cake made of dried milk and butter.

སྐྱ་ཐུམ *ṣkya-thum* a kind of cake or biscuit made without sugar or treacle.

སྐྱ་ཐོམ་མེ་བ *s̱kya thom-me-wa* glaring white : སྐྱ་ཐོམ་མེ་བ་གཅིག་རྒྱུན་དུ་ཡོད་ at all times one of

སྐྱ་ནར་ ṣkya-nar पाटलि, पाटल 1. n. of a flower, *Bignonia graveolens*. 2. brown; buff.

སྐྱ་ནར་ཁྲ་བོ *ṣkya-nar khra-ḇo*, also སྐྱ་སྣར་བཀྲ་བོ चित्र पाटल, n. of a flower; སྐྱ་སྣར་བཀྲ་ཆེན महाचित्र पाटल another species of *Bignonia graveolens*.

སྐྱ་ནར་གྱི་བུ *S̱kya-nar-gyi bu* पाटलिपुत्र n. of a city in ancient India, Pātalīputra, now supposed to be Patna.

སྐྱ་ནར་ལྡན་མ *S̱kya-nar ḻdan-ma* पाटलवती, also पाटलावती n. of a river in Ancient India; acc. to Bhavabhuti's description the river flowed by पद्मावती or modern Nārwār in Mālwa मालव (उज्जयिनी). This latter name of the river occurs in Bhavabhuti's Mālatīmādhava, written early in the 8th century.

སྐྱ་བ *ṣkya-wa* I: 1. vb. pf. བསྐྱས *ḇṣkyaṣ*, fut. བསྐྱ *ḇṣkya*, to carry; convey to a place (a quantity of stones, wood, water, &c.). 2. = འཕོ་བ to change place.

སྐྱ་བ *ṣkya-wa* II: also སྐྱ་བོ *ṣkya-wo* पाण्डर, विशद grey or whitish grey; pale-white; མི་སྐྱ a secular personage; one clothed in no particular colour; a layman, from the grey colour of the coarse serge which is generally worn by the lay people of Tibet: སྐྱ་བའི་དུས when (he was still) a layman, *i.e.*, had not entered the sacred order (*A. 126*): སྐྱ་བའི་དུས་ནས (*A. 126*) from the time I was a layman; སྔོ་སྐྱ light blue. ལྗང་སྐྱ light green; དམར་སྐྱ light red; སེར་སྐྱ कपिल tawny; light yellow; ཟྲོ་སྐྱ rice; barley without anything to eat it with; insipid miserable food; སྐྱ་བ་ཉིད whiteness; faintness; སེར་སྐྱའི་གྲོང་ कपिलनगर the city of Kapila; སེར་སྐྱའི་གཞི कपिलवास्तु the residence of Kapila; སེར་སྐྱའི་གནས कपिलाश्रम the hermitage of Kapila.

སྐྱ་བ་འཛིན *ṣkya-wa ẖdsin* = མཉན་པ *m̱ñan-pa* or གྲུ་གཏོང་མཁན a rower (*M̱ñon.*).

སྐྱ་བོ *ṣkya-wo* = དཀར་སེར་སྐྱེམ་པའི་ཁ་མདོག pale whitish yellow.

སྐྱ་བོ་སྤྱི *ṣkya-wo ṣpyi* vulgar people; the common worldly men.

སྐྱ་མ *ṣkya-ma* hard and rough soil for cultivation: ས་ལ་ཞག་མ་སྐྱ་མ་གཉིས་ལས (*Jig.*) as to soil, two kinds, the alluvial or soft and the hard or gravelly.

སྐྱ་མ་ན་ཁ *S̱kya-ma na-kha* n. of a vast grassy plain or common belonging to the Government of Lhasa in Ü (Central Tibet).

སྐྱ་རྩ *S̱kya-ṟtsa* dry grass.

སྐྱ་རྩེ *ṣkya-ṟtse* a layman at the top (of a row): གདོང་གྲལ་གཡོན་དུ་སྐྱ་རྩེ་ཐོབ་པ་ཡིན the front left hand row of seats should have a layman heading it (*Jig.*).

སྐྱ་རིས *ṣkya-riṣ* outline, sketch, drawing of the outlines of a picture, which is generally done with charcoal in Tibet: དེ་ནས་སྐྱ་རིས་འདི་ལྟ་བུ་དགོས then outlines of this kind are necessary (*A. 108.*).

སྐྱ་རེང་ *S̱kya-reñ*, also called སྐྱ་མདའ अरुणः, n. of the lake from which (the Yang-tse kiang) the River of the Golden Sands takes its rise.

སྐྱ་རེངས་ནུ་བོ *ṣkya-reñṣ nu-bo* अरुण the several stages or divisions of the dawn which are—སྐྱ་རེངས་དམར ताम्रकारुण the copper-red dawn; སྐྱ་རེངས་དཀར गोचा the white dawn (the earth); སྐྱ་རེངས་སེར, the golden or yellow dawn; སྐྱ་རེངས་དང་པོ་ཤར་བ नीलारुण the first appearance of the dawn; སྐྱ་རེངས་བར་མ་ཤར་བ पीतारुण the appearance of the middle or the yellow dawn; སྐྱ་རེངས་ཐ་མ ताम्रारुण the last (stage of the) dawn.

སྐྱ་ལན *ṣkya-lan* also སྐྱ་ཡ in *C.* morning; twilight; dawn.

སྐྱ་ལེབ *ṣkya-leb* = སྐྱ་མཇུག a rudder.

སྐྱ་སེང *S̱kya-señ* n. of a tree (*Jä.*); translation of the name Pāṇdu.

སྐྱ་སེང་གི་བུ s̱kya-seṅ-gi bu पाण्डव the sons of Pāṇḍu; སྐྱ་སེང་གི་བུ་ལྔའི་ཐན་པ་ན་ཅན་གྱི་མིང་ the names of Karṇa, the eldest of the Pāṇḍava—ས་ཡི་ནུ་བ भूमिकर्ण, ཨང་གའི་རྒྱལ་པོ अङ्गराज, རྟ་རྣར་སྐྱེས राधातनय, འཇོམས་བྱེད་བུ, ཉི་མ་དགའ सूर्यनन्दन, རྣ་བ་ཅན कर्ण: གཡུལ་ངོར་བརྟན་པའི་མིང་ the names of Yudhiṣṭhira—युधिष्ठिर, ཆོས་རྒྱལ་སྐྱེས धर्मराजपुत्र, མི་རྡ་དཀར་ཐུབ་ཅན, ཆོས་ཀྱི་བུ धर्मपुत्र, མ་སྐྱེ་དགྲ अजातशत्रु, ཀུན་གྱི་ན་ཅན, རྗེས་སྐྱེས: འཇིགས་སྡེའི་མིང the names of Bhima-sena—वृकोदर; ཀླུ་ཡི་སྟོབས་ལྡན K̲lu-yi s̱tobs̱-ḻdan, ཚོགས་ལས་སྐྱེས Tshogs̱-las̱ s̱kyes̱ དཔའ་བོ་དུལ, རླུང་གི་བུ पवनपुत्र, སྣང་ཙི་འཇོམས: སྲིད་སྒྲུབ་ཀྱི་མིང་ S̱ṟid s̱grub-kyi miṅ, the names of अर्जुन Arjuna—ཟུ་རམ་སྐྲ, སྟོབས་བཟང་དབང་, འདབ་བུ་ཆེ, སྙིང་པོ་མེད S̱ñiṅ-po-meḏ, རྣམ་པར་རྒྱལ་བྱེད, བརྒྱ་བྱིན་དགའ. བཞིན་པ་དཀར་པོ, བྲེ་ཏ་གྷོ Bre-ta gho, དགའ་བའི་དབང་ཕྱུར: ཐ་ཆུང་ལྷར་བཅས་ཀྱི་མིང་ the names of As'vinīkumāras Sahadeva—སྐྱེས་རྒུ་སྐྱེས S̱kyes̱ ṟgu s̱kyes, ལྷན་ཅིག་སྐྱེས Lhan-cig-s̱kyes̱, རིགས་མེད नकुल; ལྷར་བཅས सहदेव: སྐྱ་སེང་གི་བུ་ལྔའི་ཆུང་མའི་མིང་ the names of the wife of the five Pāṇḍava—द्रौपदी; ནག་མོ་ལྔ་ལེན कृष्णा, पाञ्चाली; རི་སྐྱེས་མ Ri-s̱kyes̱-ma, མ་སྐྱེ་པོ, སྐྱིད་མ S̱kyiḏ-ma, བསོད་ནམས་མ, གྲགས་ལྡན་མ, མཆོད་སྦྱིན་མ, རིག་བྱེད་སྐྱེས Rigbyeḏ s̱kyes̱, ཧག་ཏུ་ཡང་ཚོ་ལྡན་མ.

སྐྱ་སེར s̱kya-ser white and yellow, i.e., the laity and the clergy, the latter being distinguished from the former by their yellow dress.

སྐྱ་སློམས s̱kya-s̱loms̱ occurs in the passage ཡོངས་ཙི་ས་ཙི་སློམས་སྐྱ་སློམས་ཚོན་ཙི་མེད་པའི་སྨུག་མའི་ཚོ (Ṟtsii.).

སྐྱ་ལྷམ s̱kya-lham leather boots put on by laymen.

སྐྱག་པ s̱kyag-pa I: same as སྣང་སྐྱག 1. human excrement; also any kind of ordure. 2. bad man, the dreg or scum of society; མིག་སྐྱག secretion from the eyes; སྐྱག་པ་གཏོང་བ to ease nature.

Syn. དྲི་ཆེན dṟi-chen; བྲུན brun (ṭun); མི་གཙང་མ mi-gtsaṅ-ma (Mṅon.).

སྐྱག་པ II: 1.=ཀྱག་པ. 2. pf. བསྐྱགས, fut. བསྐྱག, imp. སྐྱོག to spend, lay out, expend: སྐྱག་སྒོ expenditure or items of expenditure: སྐྱག་ཐོ s̱kyag-tho list or account of expenses. 3. in *W.* སྐྱོག་ཏང་ཅེ to slaughter, to murder (*Jä.*).

སྐྱག་པོ S̱kyag-po n. of a place in Tibet: སྐྱག་པོ་འདམ་ར the marshy plain of སྐྱག་པོ.

སྐྱང་ s̱kyaṅ पाण्डर; དམར་སྐྱང་ལྷ་བུ reddish brown.

+**སྐྱང་ནུལ** s̱kyaṅ nul=རྡོང་ or བྱུག་པ लेप plaster; also pavement; clay-flour; mud-flour; སྐྱང་ནུལ་བྱེད་པ=ཞལ་བ་བྱེད་པ to pave; to plaster; according to *Sch.* to rub, polish.

སྐྱངས s̱kyaṅs̱ ashamed; in shame: སྐྱངས་ཤུར་ཅེང being ashamed (*A. K.*).

སྐྱབས s̱kyabs̱ शरण protection, defence; help, assistance: གནས་སྐབས་ཀྱི་སྐྱབས protection for the place and for the occasion: མཐར་ཐུག་གཏན་གྱི་སྐྱབས permanent and everlasting protection which according to the Buddhists can only be obtained from taking refuge in the three holies:—(1) Buddha who is the teacher is called སྐྱབས་སྟོན་པ or the Refuge Master; (2) Dharma or the sacred doctrine called སྐྱབས་དངོས, the real protection; (3) Sañgha, the priesthood called སྐྱབས་སྒྲུབ་པའི་གྲོགས, the friend for gaining protection. Refuge in these three completely liberates one from the miseries of the world and secures the state of omniscience for the devotee: སྐྱབས་གསུམ་དུ་འགྲོ་བའི་ཚིག་གསུམ the three formula or expressions for seeking refuge in the three holies: (1) རྐང་གཉིས་ཀྱི་མཆོག་སངས་རྒྱས་ལ་སྐྱབས་སུ་མཆིའོ། "I come for refuge to Buddha who is the chief of the two-footed"; (2) འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བའི་མཆོག་ཆོས་ལ་སྐྱབས་སུ་མཆི། "I come for refuge to Dharma which separates from desires"; (3) ཚོགས་ཀྱི་མཆོག་དགེ་འདུན་ལ་སྐྱབས་སུ་མཆིའོ། "I come for refuge to the priesthood, the chief of all assemblies."

སྐྱབས་མགོན *şkyabş-m̱gon* helper; protector; deliverer. The *Kyap-gon* is the popular term for the Dalai Lama in Lhasa and for the Paṇchen Lama in Shigatse and throughout Tsang. It is also applied to other incarnate lamas by courtesy.

སྐྱབས་མགོན་སྦུག *şkyabş-m̱gon şbug* original or real protector; a complementary title of the Dalai Lama: སྐྱབས་མགོན་སྦུག་གི་བཀའ་ཤྲུའི་དགོངས་དོན་བཞིན according to the spirit of the letter of command of the Protector.

སྐྱབས་མགོན་རྩེ་ཤོད *şkyabş-m̱gon ṟtse-çoḏ* lit. the Protector (residing on the) top (of Potala and the court) below: སྐྱབས་མགོན་རྩེ་ཤོད་ལ་ལོ་ཕྱག་སྔོན་མ་ནང་བཞིན་ལོ་ལྟར་ཞར་ཕྱག་མེད་པ་འབུལ། "offer, without fail annually, as before, the new year's homage to the Grand Lama and his Court."

སྐྱབས་སྒྲོན *şkyabş-s̱gron* प्रदीपशरण both protector and enlightener.

སྐྱབས་བཅོལ *şkyabş-ḇcol*, རྒྱ་བོད་བླ་དཔོན་རྣམས་རང་རེའི་རྒྱལ་ཁོག་རིམ་ཅན་གྱི་འགོ་དཔོན་སྐྱབས་བཅོལ་ཞུ་གནས་ཡིན་པ་དགོངས་མངགས་བཞིན.

སྐྱབས་བཅོལ་ས *şkyabş ḇcol-sa* the place of refuge: སྐྱབས་བཅོལ་ས་དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལས་མེད། except the three precious ones there is no place of refuge.

སྐྱབས་འཇུག *şkyabş-ẖjug*=མགོ་འདྲེན a blessing; favour; taken under protection: ཡིད་སྨོན་བཞིན་འགྲུབ་པའི་སྐྱབས་འཇུག། blessing attained in accordance with one's mental prayer (*Yig. k. 25*).

སྐྱབས་འཇུག་ཞུ་བ *şkyabş-ẖjug shu-wa* to ask benediction from the higher class of incarnate lamas for protection against disease, evil spirits, and other enemies, and also for a safe journey to heaven without falling into hell, &c.

སྐྱབས་གནས *s̱kyabs̱-gnaş* the place of refuge, shelter; also of persons, helper.

སྐྱབས་གནས་རྒྱ་ཆེན *şkyabş-gnaş ṟgya-chen*=མཆོད་གནས the great object of worship or adoration (*M̱ñon.*).

སྐྱབས་པ *şkyabş-pa*=བསྐྱབས *ḇs̱kyabs̱* शरण protection; saved (*Zam.*).

སྐྱབས་བྱ *şkyabş-bya* the person who seeks refuge.

སྐྱབས་བྱེད *şkyabş-byeḏ*=བསྲུང་བ, रक्षा protection, defence (*M̱ñon.*).

སྐྱབས་བྱེད་པ *şkyabs̱ byeḏ-pa* to protect, help, save.

སྐྱབས་འོས *s̱kyabs̱-ẖoş* शरण्य worthy of protection; also སྐྱབས་གསུམ त्रिशरण the three protectors, *i.e.*, Buddha, Dharma and Saṅgha.

སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བ *şkyabş-su ẖgro-wa* or སྐྱབས་འགྲོ་བ *şkyabs̱ ẖgro-wa* शरणगमन to seek refuge; a going unto or repairing to for protection. शरणगमन or त्रिशरणगमन has been defined in the Bodhicharyāvatāra as follows:—रत्नत्रयं मे शरणमिति त्रिशरणगमनम्। "I take refuge in the three gems." In the same work पूजना has been substituted for it and it is found in the list of seven-fold highest modes of worship.

སྐྱབས་སེམས *şkyab-semş* སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བའི་སེམས་བསྐྱེད། the idea of seeking refuge.

སྐྱར་ཕུ *S̱kyar-phu* a place in Tibet (*Deb. 45*).

སྐྱར་གོག *şkyar-gog* naked (in the dialect of Purang).

སྐྱར་བཅག *s̱kyar-ḇcag* to bring into recollection, to bring back into memory anything that has been forgotten.

སྐྱར་པོ *s̱kyar-po* snipe; wood-cock (*Sch.*).

སྐྱར་བ *s̱kyar-wa*=སྐྱོར་བ ཡང་ཡང་ पुनः पुनः. again and again.

Syn. སྐྱར་བའི་ཚིག *s̱kyar-waẖi tshig*; སྐྱོར་ཚིག *s̱kyor-tshig*; ཟློས་ཚིག *zlos̱-tshig*; གཉིས་གསུམ་

ཟློས་པ gñis̱-gsum zlos̱-pa; ཟློས་གཏམ zlos̱-gtam (M̱ñon.).

སྐྱར་རབ s̱kyar-ṟbab (Cs.) पाण्डुरोग a kind of dropsy; a greyish rheumatic swelling.

སྐྱར་མོ s̱kyar-mo a kind of water fowl; according to Sch. a heron. The flesh of this fowl is antidote for a poison administered in Mongolia mixed with horse flesh (*Sman gshuñ*). ཆུ་སྐྱར duck (*Cs.*, *Sch.*); bittern, but the कादम्ब of the *Lex.* is a kind of goose.

སྐྱར་ལེབ *s̱kyar-leb* the sheldrake.

སྐྱལ *s̱kyaḻ* प्लवन swimming.

སྐྱལ་ཁ *s̱kyaḻ-kha* कूर्दन leaping; a boat.

སྐྱལ་གྱིས་སྒྲོལ *s̱kyal-gyis̱ s̱grol* प्लविक: crossing over by swimming.

སྐྱལ་ཆེན *s̱kyal-chen*=ཉ་པ *ña-pa* fish; a fisherman (*M̱ñon.*).

སྐྱས *s̱kyas̱* a changing of abode or residence; སྐྱས་ཆེན་པོ death: སྐྱས་ཆེན་པོ་ཉི་འདེགས the great change of place that uplifts, *i.e.*, death; སྐྱས་འདེགས་པ to change one's dwelling place; (cf. སྐྱ་བ) སྐྱས་ཆེན་འདེགས་པ to die; vb. *s̱kyas̱-pa*, pf. བསྐྱས, fut. བསྐྱ or བསྐྱ་བར་བྱ, to transfer, and hence to depart this life.

སྐྱས་མ *s̱kyas̱-ma* 1. v. སྐྱས་མ. 2. fern (in Sikkim).

སྐྱི *s̱kyi* 1. interest on loan; སྐྱི་ནོར wealth accrued from interest, *i.e.*, money-lending; according to some borrowed wealth. 2. the outward side of a skin or hide (*Cs.*).

སྐྱི་དཀར *s̱kyi ḏkar*=ཀོ་བ་རྩེ་ཁ་དཀར་པོ the white fatty side of a skin (*Ñag.*): སྐྱི་དཀར་གྱི་པགས་པ acc. to *Cs.*, dressed leather; tanned leather, sometimes hide: སྐྱི་དཀར་གྱི་པགས་ཤོག parchment.

སྐྱི་ཁུང *S̱kyi-khuñ* a place in Tibet (*Deb.* ཀ *34*).

སྐྱི་མཁར་ལྷ་ཁང *S̱kyi-m̱khar lha-khañ* n. of a monastery in Tsang (*Deb.* ཀ *12*).

སྐྱི་སྒམ *s̱kyi-s̱gam* a box, chest or trunk lined outside with dressed hide.

སྐྱི་བསྟུམས *s̱kyi-ḇs̱tums̱* anything packed or tied round with dressed hide; a skin or hide to pack with: དཀྲོང་རྩེ་སྐྱི་བསྟུམས་མ *ḏkroñ-rtse s̱kyi ḇs̱tums̱-ma.*

སྐྱི་ནག *S̱kyi-nag* or སྐྱི་སྐྱི་ན་ག *s̱kyi-s̱kyi na-ga* n. of a pasture land in province Tsang.

སྐྱི་ལྤགས *s̱kyi-ḻpags̱* chamois wash-leather (*Sch.*).

སྐྱི་བ *s̱kyi-wa* I: a medicinal plant (*Med.*); acc. to *Jä.* potato.

སྐྱི་བ II: vb. pf. བསྐྱིས *ḇs̱kyis̱*, fut. བསྐྱི *ḇs̱kyi*, imp. སྐྱིས *s̱kyis̱*, to borrow, especially money or goods (cf. གཡར་བ and སྐྱིན་པ *s̱kyin-pa*).

སྐྱི་བུང *s̱kyi-buñ* cloud: དེ་ལ་ཀོང་རྩེ་འཕྲུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཡང་སྐྱི་བུང་གྱིས་སོང་ནས། thereupon the phantom King Kong-tse departed with the clouds (*D. R.*).

སྐྱི་བུན *s̱kyi-bun* prob. an itching of the skin (*Jä.*).

སྐྱི་གཡའ *s̱kyi-gyẖa*=འཇིགས་པ fear; dread (*M̱ñon.*): སྐྱི་གཡའ་བ *s̱kyi gyaẖ-wa* to shiver, tremble with fear (*Cs.*); to be struck with panic.

སྐྱི་ཤ *skyi ça* outward and inward side of a hide (*Jä.*); according to *Sch.* the anus.

སྐྱིག་པ *s̱gyig-pa* or སྐྱིགས་པ *s̱kyigs̱-pa* also སྐྱིགས་བུ *s̱kyigs̱-bu* vulgo. ཨི་ཁུག *i-khug* हिक्का, चन्दुबिम्ब hicough; yex; also a sob: གཡེར་མ་ཟ་བ་སོགས་ཀྱིས་ཁ་ནས་གཡིགས་བྱེད་པ། "coughing by those who eat the berry (gyer-ma)" (*Ñag.*); སྐྱིགས་བུ་བརྩེགས་པར *s̱kyigs̱-bu ḇrtseg-par* to keep on sobbing.

སྐྱིང་ཁབ *s̱kyiń-khab* in Hindi *Kińkab*, embroidery inlaid with gold and silk manufactured both in India and China.

སྐྱེང་སེར *s̱kyeń ser* eagle; vulture (*Jä.*).

སྐྱིངས *s̱kyińs̱* occurs in the passage འགར་བས་ཡང་སྐྱིངས་བཞིན་ཡོག་གི་སྣང་ (*D. R.*).

སྐྱིད་གྲོང *S̱kyiḏ-groń* n. of a well-known town in Southern Tib., near sources of the Ganduk on Nepal border, commonly called Kirong: སྐྱིད་གྲོང་གི་རི་བོད་བལ་འབར་ལ་སྒོམ་དུ་བྱོན་པ་ལས། having come to meditate on the mountains of Kirong between Tibet and Nepal (*Mil.*).

སྐྱིད་གླུ *s̱kyiḏ glu* song of joy; a merry song.

སྐྱིད་མགོ *s̱kyiḏ m̱go* beginning of happiness.

སྐྱིད་ཆུ *S̱kyiḏ-chu* "the river of happiness," n. of northern tributary of the great Yeru Tsangpo or Brahmaputra River, on which tributary Lhasa is situated.

སྐྱིད་ཧེས *s̱kyid-hes̱* comfortable: ངེད་རྣམས་སྐྱིད་ཆེས་པ *ńeḏ-ṟnams s̱kyiḏ ches̱-pa* we have been comfortable (*A. 129*).

སྐྱིད་ཐབས *s̱kyiḏ-thabs̱* comforts; mode of comfortable living: བུ་དེ་བདེ་ཐབས་སྐྱིད་ཐབས་འཇམ་ཐབས་ཁོ་ན་ལ *bu-de ḇde-thabs̱ s̱kyiḏ-thabs̱ ẖjam-thabs̱ kho-na-la* the son only sought for opportunities of happiness and comfort.

སྐྱིད་དར *s̱kyid-dar* a silk scarf presented to the bride at the time of marriage as a token of prosperity.

སྐྱིད་ལྡེ་ཉི་མ་མགོན *S̱kyiḏ-ḻde ñi-ma-m̱gon* n. of a King of Tibet: སྐྱིད་ལྡེ་ཉི་མ་མགོན་འདི་མངའ་རིས་སུ་ཕེབས་རྒྱལ་སྲིད་བཟུང་། this Kyi-de Ñima-gon came into Ngari and seized the kingdom (*Loń.*).

སྐྱིད་སྡུག *s̱kyiḏ-s̱dug* good and ill-luck, happiness and misery; one's general circumstances: སྐྱིད་སྡུག་ཅི་བྱུང་ཀྱང་ whatever circumstances may happen: སྐྱིད་སྡུག་བསྲེ་བ pleasure and pain intermingled.

སྐྱིད་པ *s̱kyiḏ-pa* or སྐྱིད་པོ *s̱kyḏ-po* sbst. **सुख, सौख्य, क्षेम** happiness; adj. **सुखिन्** happy: སྐྱིད་པོ་འདོད་ན་གཅིག་པོར་སྡོད *s̱kyiḏ-po ẖdoḏ-na gcig-por s̱doḏ* if you wish to be happy, live alone, *i.e.*, be a celibate (*Lo. 27*).

སྐྱིད་ཞིང་ངེ་ *s̱kyiḏ ziń-ńe* = སྐྱིད་སྟོང་ངེ་ *s̱kyi s̱toń-ńe* always happy; uninterrupted happiness: སྐྱིད་ཞིང་ཞིང་བྱེད་པ *s̱kyiḏ ziń-ziń byeḏ-pa* to be continuously happy.

སྐྱིད་ཤོད *S̱kyiḏ-çoḏ* the district including the tracts in the lower valley of the river *Kyi*; the central district of དབུས or Ü, the province of which Lhasa is the chief city.

སྐྱིད་ལྷན *s̱kyi-lhan* signifies སྐྱིད་པོ་ལ་འགྲོ་བར *s̱kyi-po-la ẖgro-war*, to be prosperous; happy (*Lo.*).

སྐྱིན *s̱kyin* the Tibetan ibex, *Capra sakeen*: ཁྱེའུ་ཆུང་སྐྱིན་གྱི་རལ་ཀ་ཅན་གསེར་གྱི་རལ་གྲི་ཐོགས་པ་གཅིག *khyeẖu chuń-s̱kyin-gyi ral-ka-can g̱ser-gyi ral-gri thogs̱-pa g̱cig* (*D. R.*) a little boy who hàd the horns of an ibex holding a golden sword. In Ladak the female ibex is differentiated as ལྷན་མོ.

卐 **སྐྱིན་གོར** *s̱kyin-gor* or སྐྱིན་མགོ *s̱kyin-m̱go* a lizard (*Lex.*); also called གངས་སྦལ snow-frog.

སྐྱིན་ཐང *s̱kyin-thań* = སེར་བ *ser-wa* hail and sleet (*Sch.*).

སྐྱིན་པ *s̱kyin-pa* 1. sbst. a loan; money borrowed irrespective of interest; ནོར་བསྐྱེས་པའི་སྐྱིན་པ loan producing interest: ང་ལ་འདི་སྐྱིན་དུ་འཚལ *ńa-la ẖdi s̱kyin-du ẖtshaḻ* grant me this as a loan; སྐྱིན་པ་སྤྲོད་པ *s̱kyin-pa s̱proḏ-pa* or སྐྱིན་པ་འཇལ་བ *s̱kyin-pa ẖjaḻ-wa* to pay back or return a loan; ནོར་སྐྱིན *nor-s̱kyin* a loan of money or goods ; གོས་སྐྱིན་ *gos-s̱kyin* a loan of clothes ; སྐྱིན་པ་ལེན་པ་ *s̱kyin-pa len-pa* to take on credit. 2. vb. pf. བསྐྱིན་ *ḇs̱kyin* to borrow.

སྐྱིན་པོ་ *s̱kyin-po* chiefly colloq. resp. ཀར་སྐྱིན་ *kar-s̱kyin* a loan ; a thing borrowed; money advanced without interest (*Ja.*).

སྐྱིན་མི་ *s̱kyin-mi* acc. to *Schr.* a debtor.

སྐྱིན་ཚབ་ *s̱kyin-tshab* a debt; any thing paid as equivalent of thing taken on loan. In *C.* signifies same as ཚབ, the pledge for loan.

སྐྱིབས *s̱kyibs̱* a place giving shelter (either in a rock, under a tree, roof or cavern) : བྲག་ཕུག་ཕུག་གི་གློག་ཀྱོག་ན་བྱ་རྣམས་བསྡད་པས་བྲག་དེས་སྐྱིབས་ཞེས་པ་སྐྱབས་པའི་དོན། དེ་ལ་བྱ་སྐྱིབས་ཟེར་ because birds dwell in the hollow of an overhanging rock, such rock known as *s̱kyibs̱* is termed "bird-shelter" for the reason that it affords protection (*Ńag.*) : བྲག་སྐྱིབས་ *brag-s̱kyibs̱* a sheltering place under an overhanging rock or a projecting roof : བཀའ་སྐྱིབས་ *ḇkaẖ-s̱kyibs̱* a covered terrace or small portico before a house : ཆར་སྐྱིབ་ *char-s̱kyib* shelter from rain.

སྐྱིམ *s̱kyim* dressed leather painted red or in other colours, japanned or varnished leather.

སྐྱིལ་ཀྲུང་ *s̱kyil-kruń* (*kil-ṭuń*) the posture of sitting cross-legged serenely without moving the limbs ; སྐྱིལ་ཀྲུང་བྱེད་པ་ *s̱kyil-kruń byeḏ-pa* पर्यङ्क to take a particular kind of posture practised by ascetics in meditation ; སྐྱིལ་མོ་ཀྲུང་གི་འདུག་པ་ *s̱kyil-mo kruń-gi ẖdug-pa* or བཞུགས་པ་ *ḇshugs̱-pa* to sit in a cross-legged posture ; སེམས་དཔའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་ *sems̱-ḏpaẖi s̱kyil-kruń* the mental concentration, or the posture of sitting perfectly still, of a *Bodhisattva* : རྡོ་རྗེ་སྐྱིལ་ཀྲུང་ *ṟdo-ṟje s̱kyil-kruń* वज्रपर्यङ्क the posture of sitting perfectly still without moving the body ; the unchangeable posture of sitting cross-legged ; རྫོགས་པའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་ *ṟdsogs̱-paẖi s̱kyil-kruń* the posture of perfection, *i.e.*, of a Buddha.

སྐྱིལ་བ *s̱kyil-wa*, pf. བསྐྱིལ་པ་ *ḇs̱kyil-pa* or བསྐྱིལ་ཏོ་ *ḇs̱kyil-to*, fut. བསྐྱིལ་བར་བྱ་ *ḇs̱kyil-war bya* or *ḇs̱kyil* 1. to pen up, shut up ; to dam up a river ; ཆུ་སྐྱིལ་བ་ *chu s̱kyil-wa* to bank up water ; ཆུ་རྫིང་དུ་སྐྱིལ་བ་ *chu ṟdsiń-du s̱kyil-wa* to collect water in a pond ; ཆུ་རྫིང་བུར་སྐྱིལ་བ་ *chu ṟjiń-bur s̱kyil-wa* to collect water for a pond. When the water collects itself into a pool or tank it is called ཆུ་འཁྱིལ་བ་ *chu ẖkhyiḻ-wa* : ཟག་མེད་བདུད་རྩིའི་བཏུང་བ་མཚོ་ལྟར་བསྐྱིལ་ *zag-meḏ ḇduḏ-ṟtsiẖi ḇtuń-wa m̱tsho-ḻtar ḇs̱kyil* the exhaustless drink of ambrosia stands collected like a sea. [2. to bend, esp. the legs when sitting on the ground after Oriental fashion ; also to bend in another's leg by a kick from behind ; to bend the bow (*Jä.*)].

སྐྱིལ་མོ་ཀྲུང་ *s̱kyil-mo kruń* = འདུག་སྟངས་ posture of sitting; it is same as རྡོ་རྗེ་སྐྱིལ་ཀྲུང་ *ṟdo-ṟje s̱kyil-kruń* (*M̱ńon.*).

སྐྱུ་གང་ *s̱kyu-gań* 1. acc. to *Sch.* a gulp; draught. 2. dough made of flour with tea : སྐྱུ་གང་གི་རྩམ་པའི་ཐུགས་ཟ་བའི་དུས་ཐུགས་ཀྱིས་ཀོང་ཀོང་རྒྱུགས་འདུ་བ་བཟོས་ནས་མར་ཁུ་གཙུམ་བྱེད་ཀྱི་མིང་། (*Ńag.*) at the time of eating pap of barley flour the dough becomes formed like a hollow bowl and the name of the rounded buttery lump is *kyu-gang* : ལམ་དུ་ཟ་སློལ་ཐུགས་ཟ་དུས་མར་ཁུ་བཏབ་སྟེ། སྐྱུ་གང་བཟོས་ཏེ་ on a journey when eating barley flour mixed with butter and boiled tea the dough so made (*Lo.*).

སྐྱུ་ར་སྒང་ *S̱kyu-ra-s̱gań* one of the six districts of ཁམས *Khams̱* designated under the name of སྒང་དྲུག. The six *S̱gań* are the

following:—(1) སྐྱུ་ར་སྒང་ Ṡ̱kyu-ra S̱gań, (2) རབ་སྒང་ Rab-S̱gań, (3) སྤོ་འབོར་སྒང་ S̱po-ẖbor S̱gań, (4) དམར་ཁམས་སྒང་ Ḏmar-Khamş S̱gań, (5) ཚ་སྒང་ Tsha-S̱gań, (6) ཟལ་མོ་སྒང་ Zal-mo S̱gań.

སྐྱུ་རུ I: şkyu-ru a kind of medicinal fruit called སྐྱེར་ཤུན şkyer-çun.

སྐྱུ་རུ II: şkyu-ru in Sikk. and སྐྱུར་མོ şkyur-mo in Lhasa, signify a sour liquid or vinegar (Jä.).

སྐྱུ་རུ་ར şkyu-ru-ra अम्लक, वयक 1. n. of a sour fruit said to cure the diseases of phlegm, bile and blood. 2. Jä. in his Dict. says: "In later times the word seems to have been used also for the olive, and şkyu-ru çiń, the olive tree, which in Sikkim is called kha şkyur-poẖi çiń."

Syn. རྒྱལ་འབྲས ṟgyal-ẖbraş; ཞི་བྱེད shi-byeḏ; བཅུད་ལྔ་པ ḇcuḏ ḻña-pa; ལང་ཚོ་བརྟན་བྱེད lań-tsho ḇṟtan-byeḏ; ན་ཚོད་གནས na-tshoḏ-gnaş; དཔལ་ལྡན ḏpal-ḻdan; བཅུད་གནས ḇcuḏ-gnaş; མ་མ ma-ma (M̱ńon.).

སྐྱུ་རུམ s̱kyu-rum = ཚོད་མའི་མིང་ tshoḏ-maẖi miń (Nag.) 1. n. of a kind of table vegetable. 2. condiment; sauce; pickle (Cs.). According to others, at least in W., only the resp. word for སྤགས şpagş: (Jä.) སྐྱུ་རུམ་སྦྱོར་བ to prepare sauce, &c.; ཤ་ཡི་སྐྱུ་རུམ sauce made of vinegar for meat; ཚོད་མའི་སྐྱུ་རུམ sauce made of vegetable or pot-herbs.

སྐྱུག་པ şkyug-pa, pf. སྐྱུགས şkrugş 1. उद्गीर्ण to vomit, eject, e.g., blood; སྐྱུགས་ཏེ་འཇུག་པ s̱kyug-te ẖjug-pa to cause to vomit; སྐྱུག་པ་དྲེན་པ s̱kyug-pa dṟen-pa to excite vomiting; ངན་སྐྱུགས ńan-şkyugş vomit (it is the food of certain demons, and being boiled in it is one of the punishments of hell) (Jä.). 2. to lose colour; to stain.

སྐྱུག་ཉེས་པ şkyug ñeş-pa दुर्भुक्त that cannot be taken or eaten.

སྐྱུག་ལྡད şkyug-ḻdaḏ rumination; chewing the cud; acc. to Sch. eructation: སྐྱུག་ལྡད་བྱེད་པ रोमन्थायते to chew the cud as cattle.

སྐྱུག་བྲོ་བ şkyug bro-wa (kyug-to-wa) or སྐྱུག་ལོག = ཞེ་མེར་བ nausea (M̱ńon.); also what is repulsive to taste or sight or smell; causing nausea; སྐྱུག་བྲོ་བའི་ནད the disease of nausea; སྐྱུག་བྲོ་བས from disgust (to eat anything); སྐྱུག་བྲོ şkyug-bro in C. shameful; impure with regard to religion (Jä.).

སྐྱུག་སྨན s̱kyug-s̱man = སྐྱུག་བྱེད an emetic; a medicine causing to vomit.

སྐྱུག་ལོག་པ şkyug log-pa (Sch.) to feel disgust, v. སྐྱུག་བྲོ་བ s̱kyug bro-wa.

སྐྱུགས་པོ s̱kyugs̱-po = གསལ་བ gsal-wa 1. clear; 2. n. of a bird the bill of which is of coral colour.

Syn. བྱུ་རུའི་མཆུ་ཅན byu-ruẖi m̱chu-can; ཡུལ་ངན་འབོད yul-ńan ẖboḏ; གྲང་རེག་ཕོ་ཉ grań-reg pho-ña (M̱ńon.).

སྐྱུང་བ s̱kyuń-wa, pf. བསྐྱུངས་པ ḇşkyuńş-pa, fut. བསྐྱུང་ ḇs̱kyuń, imp. སྐྱུངས s̱kauńş, to diminish or reduce; བསྐུམ་པ ḇşkum-pa or also འབྲི་བ ẖbri-wa, ཉུང་དུ་བཏང་བ ñuń-du ḇtań-wa; སྐྱུངས s̱kyuńş reduced; subdued: བསྐྱུངས ḇşkyuńs̱ ང་རྒྱལ་བསྐྱུངས་ནས་གདན་ལ་འདུག་པ་ན (A. 10) "he was seated on his cushion after his pride was subdued." Acc. to Jä. in C. şkyuń-wa, to leave behind; to lay aside, e.g., a task.

+ **སྐྱུད་པ** s̱kyuḏ-pa to forget, resp. ཐུགས་བརྗེད་སོར་བ thugs̱ ḇṟjeḏ çor-wa forgetfulness; acc. to Jä. to leave off: བསྐྱུད་པ ḇşkyuḏ-pa (Zam. 10). Acc. to Sch. to communicate; to swallow.

སྐྱུར་བ I: *s̱kyur-wa*, vb. pf. and fut. བསྐྱུར *ḇs̱kyur* to throw, to cast; to leave off; རྒྱབ་ཏུ་སྐྱུར *ṟgyab-tu s̱kyur* अपनुद्, to cast behind; རིང་ཏུ་སྐྱུར་བ *riń-tu s̱kyur-wa*, to throw at a distance: ལྷུང་བཟེད་ནམ་མཁའ་ལ་བསྐྱུར་ནས *ḻhuń-ḇzeḏ nam-m̱khaẖ-la ḇs̱kyur-nas̱* having flung his mendicant's platter towards the sky; ཆུ་ལ་སྐྱུར་བ *chu-la s̱kyur-wa*, to throw into the water. སྐྱུར *s̱kyur* also implies བཏང་ *ḇtań*, to mix; throw; pour out; to throw away; throw down a stone, a corpse, &c.: བདག་ཆང་འཐུང་རྒྱུ་སྐྱུར་བཞག་པ་ཡིན *ḇdag chań ẖthuń-ṟgyu s̱kyur ḇshag-pa yin* I have left off drinking beer. ལུད་པ་སྐྱུར་བ *luḏ-pa skyur-wa* to eject a phlegm; to throw off a rider; to give up, abandon a work; to forsake a friend; to abort (*A. 155.*).

སྐྱུར་པ *s̱kyur-pa* धौत bleached; bleaching: ཟླ་བ་ལྟ་བུ like the moon bleached, or white like the moon. སྐྱུར་པོ *s̱kyur-po* अम्ल acid; sour.

སྐྱུར་ཁུ *s̱kyur-khu* 1. a sour soup; sour juice. 2. རང་སྐྱུར *rań-s̱kyur* vinegar (in Sikkim "*s̱kyur-ru*," in Lahoul "*s̱kyur-mo*").

སྐྱུར་གོང་ *s̱kyur-gon̍*, also སྐྱུར་དད *s̱kyur-daḏ*, same as སྐྱུར་ངོན *s̱kyur-ńon.* སྐྱུར *s̱kyur* signifies "thrown" and གོང་ *goń* over; hence one over-powered by wine; a drunkard: སྐྱུར་གོང་ཆེ་བ་ལ་བུད་མེད་ལ་དགའ་བ one who is over-powered by wine delights in women: མི་སྐྱུར་གོང་ཅན་ལ་ཆགས་སྨོ་ཡོད a tipsy man is contemptible: མི་ནག་ཆང་གིས་སྨྱོ་ན་སྐྱུར་འགོང་འཆར if a layman is intoxicated with beer, drunken noisiness arises (*Ṟdsa. 11*).

སྐྱུར་ངོམ *s̱kyur-ńom* or སྐྱུར་དད *s̱kyur-daḏ*=ཆང་མང་པོ་འཐུང་དགོས necessity (by habit) to drink; passion for drinking.

སྐྱུར་ཅན *s̱kyur-can* powerful; spirited.

སྐྱུར་འཇུག་པ *s̱kyur-ẖjug-pa* to leaven to turn sour; to take a sour taste; ཁ་སྐྱུར་པོ *kha-s̱kyur-po* or ཁ་ཤ་སྐྱུར་པོ *kha-ça s̱kyur-po* olive (*Jä.*).

སྐྱུར་ཏུམ *s̱kyur-tum* व्यञ्जन a condiment; sauce; ཚོར་བའི་མེང་ a sour vegetable curry.

སྐྱུར་བ II: अम्ल, चुक्र adj. sour, acid; more frequently སྐྱུར་པོ *s̱kyur-po* also སྐྱུར་མོ *s̱kyur-mo.* Also sbst. sourness.

སྐྱུར་བྱེད་གསུམ *s̱kyur-byeḏ g̱sum*=འབྲས་བུ་གསུམ *ẖbras̱-bu g̱sum* the three sour medicinal fruits; also called ཀུན་དང་མཐུན་པའི་སྐྱུར་བྱེད་གསུམ *kun dań m̱thun-paẖi s̱kyur-byeḏ g̱sum* "the three *myrobolan* which agree with all" and are:—(1) ཨ་རུ *a-ru*, (2) བ་རུ *ba-ru*, (3) སྐྱུ་རུ *s̱kyu-ru* (*S̱man. 447*).

སྐྱུར་མ *s̱kyur-ma* abortion; in *W.* ཆུ་སྐྱུར *chu-s̱kyur*, གཡང་སྐྱུར *g̱yań s̱kyur*, capital punishment in Tibet, when the delinquent, with a weight fastened to his neck, is thrown from a rock into a river (*Jä.*).

སྐྱུར་མོ *s̱kyur-mo* leaf of the *Elā* plant; *Elettaria cardamomum*, v. ཨེ་ལའི་འདབ (*M̱ńon.*).

སྐྱུར་རྩི *s̱kyur-ṟtsi*=ཤིང་ཀ་པེད་ཐ *çiń-ka paḏ-tha* a kind of lemon (*M̱ńon.*).

སྐྱུར་རྩི་ཆུང *ṟs̱kyur-ṟtsi chuń* नागरङ्ग the smaller species of orange.

སྐྱུར་རྩི་ཆེན་པོ *s̱kyur-rtsi chen-po* जम्बीर n. of a kind of lemon.

Syn. སོ་རྩི *so-rtsi*; ལེགས་འཛིན *legs̱-ẖdsin*; རབ་གནས་མེ་ཏོག *rab-g̱nas̱ me-tog*; སྙིང་རྗེ *s̱ñiń-ṟje*; གསོ་དགའ་བྱེད *g̱so-ḏgaẖ-byed*; རྣམ་པར་མཛེས *ṟnam-par-m̱dses̱* (*M̱ńon.*).

སྐྱུར་ཤིང་ *s̱kyur-çiń*=རག་ཆུང་ཤིང་ *rag-chuń çiń* n. of a plant (*M̱ńon.*).

སྐྱུས *s̱kyus*, acc. to *Sch.* སྐྱུས་ཐོག་པ *s̱kyus thog-pa* altogether: སྐྱུས་སུ་ཀློག་པ *s̱kyus̱-su ḵlog-pa* to pronounce jointly, viz., two consonants without a vowel between them (*Jä.*).

སྐྱེ s̱kye, v. སྐྱེད s̱kyeḏ, and སྐྱེ་བ s̱kye-wa.

སྐྱེ་དགུ s̱kye-ḏgu = སྐྱེ་བོ་ཀུན s̱kye-ḇo kun प्रजा all beings. This word is sometimes written as སྐྱེ་རྒུ s̱kye-ṟgu. དགུ ḏgu "nine," in the word སྐྱེ་དགུ s̱kye-ḏgu signifies many: སྐྱེ་དགུ་མ་རུང་བ s̱kye-ḏgu maruń-wa or སྐྱེ་དགུ་མ་རུང་བའི་བསམ་པ་ཅན s̱kye ḏgu-ma ruń-waẖi ḇs̱am-pa can wicked and vicious animals or sensate beings (*K. du.* ག *453*).

སྐྱེ་དགུའི་བདག་པོ s̱kye-ḏguẖi ḇdag-po = སྐར་མ་སྣར་མ s̱kar-ma s̱nar-ma रोहिणीनक्षत्र 1. n. of the fourth constellation (*M̱ńon.*). 2. ཚངས་པ the god Brahmā of the Hindus (*M̱ńon.*).

སྐྱེ་དགུའི་བདག་མོ S̱kye-ḏgu-ẖi ḇdag-mo, महाप्रजावती the step-mother and first governess of Buddha; also a name of the goddess Paldan Lhamo.

སྐྱེ་འགྲོ s̱kye-ẖgro = འགྲོ་བ ẖgro-wa जगत् beings or moving beings; also སྐྱེ་བོ s̱kye-ḇo human being (*M̱ńon.*).

སྐྱེ་འགྲོ་ཡོངས་ཀྱི་མདོག་གསལ s̱kye-ẖgro yońs̱-kyi m̱dog-gsal = སྦྲང་རྩི honey (*S̱man. 73*).

སྐྱེ་རྒས s̱kye-ṟgas̱, contraction of སྐྱེ་བ་དང་རྒ་བས s̱kye-wa dań ṟga-was̱, by birth and old age, *i.e.*, death.

སྐྱེ་སྒོ s̱kye-s̱go 1. entrance to rebirth, viz., to one of the six regions of birth: སྐྱེ་སྒོ་གཅོད་པ s̱kye-s̱go gcoḏ-pa to prevent birth, to lock it up 2. face: སྐྱེ་སྒོ་ལེགས་པ s̱kye-s̱go legs̱-pa a handsome face; སྐྱེ་སྒོ་ཞན་པ s̱kye-s̱go shan-pa an ugly face; also ཁ་སྒོ་སྐྱེ་འབྲས་ལེགས་པ kha-s̱go s̱kye-ẖbras̱ legs̱-pa is said for having a handsome exterior

སྐྱེ་ངན s̱kye-ńan, माणवक lit. "a bad man," but also a dwarf.

སྐྱེ་མཆེད s̱kye-m̱cheḏ I: = དབང་པོ आयतन the sources and places of origin of the senses. Of these there are four:—(1) ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད nam m̱khaẖ m̱thaẖ yas̱ s̱kye-m̱cheḏ आकाशानन्त्यायतन a world as infinite as the sky; (2) རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད ṟnam-çes̱ m̱thaẖ yas̱ s̱kye-m̱cheḏ विज्ञानानन्त्यायतन a world as formless as consciousness; (3) ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད ci-yań meḏ-paẖi s̱kye-m̱cheḏ आकिञ्चन्यायतन a world as unlimited as void; (4) འདུ་ཤེས་མེད་འདུ་ཤེས་མེད་མིང་སྐྱེ་མཆེད ẖdu-çes̱-meḏ ẖdu-çes̱-meḏ miń s̱kye-m̱cheḏ नैवसंज्ञानसंज्ञायतन a world where there is neither consciousness nor unconsciousness.

སྐྱེ་མཆེད II: the inner and outward organs of sense.

སྐྱེ་མཆེད་མུ་བཞི s̱kye-m̱cheḏ mu-ḇshi is said to mean འཇིག་རྟེན་ཁམས་ཀྱི་མིང་, n. of the world.

སྐྱེ་འཆི་མེད་པ s̱kye-ẖchi meḏ-pa without birth or death; eternal.

སྐྱེ་གནས s̱kye-gnas̱ 1. birth-place; station or locality of a plant; also = མོ་དབང་ योनि the female generative organ. 2. जाति the state or sphere of birth or rebirth; བྱོལ་སོང་གི་སྐྱེ་བ byol-soń-gi s̱kye-wa the being born as an animal; སྐྱེ་བ་བཞི s̱kye-wa, ḇshi or སྐྱེ་གནས་བཞི s̱kye-gnas̱ ḇshi the four states or ways of being born.

སྐྱེ་གནས་མཚུངས་པ s̱kye-gnas̱ m̱tshuńs̱-pa = མིང་སྲིང་ miń-sriń brother and sister (*M̱ńon.*).

སྐྱེ་བ I: s̱kye-wa pf. s̱kyes̱ to be born: ང་ལ་བུ་སྐྱེས་པ་ཡིན ńa-la bu s̱kyes̱-pa yin I have given birth to a son, or to me a son has been born. མངལ་སྐྱེས m̱ńal s̱kyes̱ or མངལ་ནས་སྐྱེ་བ m̱ńal-nas̱ s̱kye-wa जरायुज viviparous; born of the womb. སྒོང་སྐྱེ s̱goń s̱kyes̱ or སྒོ་ང་ལས་སྐྱེ་བ s̱go ńa-las̱ s̱kye-wa अण्डज born out of an egg or oviparous; དྲོད་གཤེར་སྐྱེས ḏṟoḏ-gçer s̱kyes̱ संस्वेदज moisture-sprung; born out of heat and humidity; རྫུས་སྐྱེས ṟdsus̱-s̱kyes̱ उपपादुक apparitional; born in a supernatural way like the gods who, it is said, spring out from lotus flowers; also the inhabitants of the infernal regions; souls in that state of existence between death and rebirth which is called བར་དོ *bar-do*; ཕོ་སྐྱེས *pho-skyes* a male; a man; also one who has done a manly work; མོ་སྐྱེས *mo-skyes* a woman; female: སྐྱེ་ག་ན་འཆི་བའི་སྡུག་བསྔལ *skye-ga-na hchi-wahi sdug-bsñal* the evils of birth—old age, sickness and death.

སྐྱེ་བ II: *skye-wa* जाति 1. the being born; the birth; also re-birth; སྐྱེ་བ་མཐོ་བ *skye-wa mtho-wa* high birth; of high birth; nobleman; male; སྐྱེ་བ་དམའ་བ *skye-wa dmah-wa* or སྐྱེ་དམའ *skye-dmah* or སྐྱེ་དམན *skye-dman* of low birth; ignoble; also a woman: མི་ལུས་ཐོབ་ཀྱང་སྐྱེ་བ་དམན *mi-lus thob-kyañ skye-wa dman* born a human being, it is true, but only a female. སྐྱེས་དམན *skyes-dman*, in colloquial *kyer-men*, a vulgar word for wife or woman: *ñe* "*skyer-men*" my woman or wife: མིར་སྐྱེ་བ་བཞེན་པ *mir skye-wa bshen-pa* to take or assume rebirth, existence, life.

སྐྱེ་བ III: 1. to become; to begin to exist; to arise: ནད་ཀུན་མི་སྐྱེ་སྐྱེས་པའང་འཆི་བའི་ཕྱིར *ut ne morbus ullus nascatur, natus quoque sedetur* (*Jä.*), ཁེའུ་ཁྲོས་པའི་སེམས་སྐྱེས་ཏེ *khe-hu khros-pahi sems-skyes-te* the youth—thoughts of wrath arising (in him). 2. to grow (*nasci*): ལུང་པ་འབྲུ་སྐྱེ་བ valleys where corn grows: རུ་མགོ་ལ་སྐྱེ *ru mgo-la skye* a horn is growing on the head. 3. =འཕེལ་བ उद्गत, उदय, वृद्धिप्राप्त growing up, or grow up; thriving. 4. to grow (*crescere*); ཆེར *cher* or ཆེན་པོར་སྐྱེ་བ *chen-por skye-wa* to grow up; to grow tall: རས་ཀྱང་ལུས་ཀྱི་ཚད་དུ་སྐྱེས་སོ *ras-kyañ lus-kyi tshad-du skyes-so* the garment also grew to the measure in proportion to the growth of the body, *i.e.*, རྟུལ་ཕོད་པར་སྐྱེས་སོ *rtul-phod-par skyes-so*, he grew up a valiant man; became a valiant man; to bud, germinate, sprout; in *W.* to accelerate the germinating of the seed by maceration.

སྐྱེ་བ IV: 1. v. སྐྱེ་གནས *skye-gnas* in a concrete sense the reborn individual: ཡུམ་གྱི་སྐྱེ་བ་ཡིན *yum-gyi skye-wa yin* she is the rebirth of the mother. 2. the arising, etc 3. the growing, etc.

སྐྱེ་བ་རྒྱལ *skye-wa ṛyal*=སྐྱེས་པ *skye-pa* a person.

སྐྱེ་བ་རྒྱུན་གཅོད *skye-wa ṛgyun-gcod* to stop the continuance of birth—to interrupt it.

Syn. བྲག་སྤྲས *brag-spras*; གབ་མིང *gab miñ* (*Miñ.*).

སྐྱེ་བ་ལྔ་པ *skye-wa lña-pa*=དུང་དཀར་གཡས་འཁྱིལ *duñ-dkar gyas-hkhyil* दक्षिणावर्तशङ्ख a conch-shell with its coil reverting to the right instead of to the left (*Mñon.*).

སྐྱེ་བ་སྔ *skye-wa sña* प्राग्जन्म former birth; anterior birth; སྐྱེ་བ་སྔ་མའི་རེ་ཁ *skye-wa sña-mahi re-kha* the lines or marks in the hand or head which are supposed to represent the symbols of one's acts in a former life.

སྐྱེ་བ་མཐུན་པ *skye-wa mthun-pa* is defined as རིགས་རུས་གཅིག་པར་སྐྱེ་བའམ་ཉིན་གཅིག་སྐྱེ་བ *rigs-rus gcig-par skye wahm ñin-gcig skye-wa* "the being born of one and the same lineage or the being born on one day."

སྐྱེ་བ་དང་འཇིག་པ *skye-wa dañ hjig-pa* birth and death, or passing away; frequently of thoughts, passions, &c. (the person as well as the thing in the accusative).

སྐྱེ་བ་དྲན་པ *skye-wa dṛan-pa* जातिस्मरण remembrance of a former birth.

སྐྱེ་བ་བདུན *şkye-wa ḇdun* seven periods of life.

སྐྱེ་བ་འདི་ལ *şkye-wa ẖdi-la* in this my present period of life.

སྐྱེ་ལྡན *şkye-ḻdan* = སེམས་ཅན *semş-can* animated beings (*M̱ñon.*).

སྐྱེ་ལྡུམ *şkye-ḻdum* a plantain (in Zayul) (*Snd. Hbk.*).

སྐྱེ་བ་སྤེལ *şkye-wa şpel*=འཁྲིག་པ *ẖkhrig-pa* to copulate.

Syn. དགའ་མགུར་སྤྱོད *ḏgaẖ-m̱gur şpyoḏ*; ཆགས་སྤྱོད *chagş-şpyoḏ*; འདོད་ལོག་སྤྱོད *ẖdoḏ-log şpyoḏ*; དབང་པོ་གཉིས་སྦྱོར *ḏwań-po gñiş şbyor*; ལོག་གཡེམ *log-gyem*; གསང་སྤྱོད *gsań-şpyoḏ*; མི་ཚངས་སྤྱོད *mi-tshańş şpyoḏ* (*M̱ñon.*).

སྐྱེ་བ་ཕྱི་མ *şkye-wa phyi-ma*=ཚེ་ཕྱི་མ *tshe phyi-ma* future birth or existence.

སྐྱེ་བ་ཕྲ་མོ *şkye-wa phra-mo*=འབྲུ་ཕྲ་མོ an animalculæ; also a small grain (*M̱ñon.*).

སྐྱེ་བ་གཞན *şkye-wa gshan* **जन्मान्तर** a future or previous birth.

སྐྱེ་བ་རིག་པ *şkye-wa rig-pa* inherited intelligence: ཁམས་ཐམས་ཅད་འབྱུང་བ་ལྔར་ཤེས་པས་སྐྱེ་བ་རིག་པ *khamş thamş-caḏ ẖbyuń-wa ḻńar çeş-paş şkye-wa rig-pa* that all the elements from which we spring are known to be five is hereditary knowledge.

སྐྱེ་བའི་ཆ་ཅན *şkye-waẖi cha-can*=ཁྱི a dog.

Syn. རྡོ་རྗེའི་མཇུག་མ *ṟdo-ṟjeẖi m̱jug-ma*; སེང་གེའི་རིགས *seń-geẖi rigş*; གྲོང་གི་གཅན་གཟན *grońg-gi gcan-gzan* (*M̱ñon.*).

སྐྱེ་བའི་ལམ་སྟེར *şkye-waẖi lam-şter*=མ *ma* mother (*M̱ñon.*).

སྐྱེ་བས་མཐོ *şkye-waş m̱tho*=སྐྱེས་པ *şkyeş-pa* of high birth; man.

སྐྱེ་བས་འཐོབ *şkye-waş ẖthob* **उपपत्तिप्रातिलम्भिक** or **॰लाम्भिक** inheritance; heritage.

སྐྱེ་བོ *şkye-ḇo* 1. a general name for all living creatures: མི་ལ་སོགས་པ་སྐྱེ་བོ *mi la-sogş-pa şkye-ḇo* man and other living beings. 2. people; mankind; འཕྲུལ་བཅས་སྐྱེ་བོ *ẖphruḻ ḇcaş şkye-ḇo* infatuated men; སྐྱེ་བོ་མཁས་པ་གཞན་རྣམས *şkye-ḇo m̱khaş-pa gshan ṟnamş* other intellectual people; སྐྱེ་བོ་མང་པོའི་ཡིད་དུ་འོང་བ *şkye-ḇo mań-poẖi yiḏ-du ẖoń-wa* beloved by many; མི་ནག་སྐྱེ་བོ *mi-nag şkye-ḇo* laymen (on account of the dimness of their religious knowledge); སོ་སོ་སྐྱེ་བོ *so-so şkye-ḇo* **पृथग्जन** 'the lower clergy, common monks, but also simple laymen if they are not quite without religious knowledge; not of saintly origin; not an incarnate Lama; སྐྱེ་བོ་ཐམས་ཅད་ལ་ཕན་ཡོན *şkye-ḇo thamş-chaḏ la phan-yon* **सार्व्वजनिक** useful to all; of public utility.

Syn. སྐྱེ་འགྲོ *şkye-ẖgro.*

སྐྱེ་བོ་བཀྲེས་པ *şkye-ḇo ḇkreş-pa* hungry person: གླིང་དེར་གནས་པའི་སྐྱེ་བོ་བཀྲེས་པ *şkye-ḇo ḇkreş-pa* the people residing in that country (or continent) are (always) hungry (*K. d.* ཞ *143*).

སྐྱེ་བོ་ངན་པ *şkye-ḇo ńan-pa* **खल** a charlatan; a knave: སྐྱེ་བོ་ངན་དང་འགྲོགས་པ་ཡིས, སྐྱེ་བོ་དམ་པ་རླག་པར་བྱེད *şkye-ḇo ńan dań ẖgrogş-pa-yiş, şkye-ḇo dam-pa ṟlag-par ḇyeḏ* by friendship with a bad man a holy man is spoiled (*Cāṇ.*).

སྐྱེ་བོ་དམ་པ *şkye-ḇo dam-pa* **सुजन** a good or holy man; an incarnate being.

སྐྱེ་བོ་གནས་པ *şkye-ḇo gnaş-pa* **धाम** a place of habitation.

སྐྱེ་བོ་ཕལ་པོ་ཆེའི་ཕན་པ *şkye-bo phaḻ-po-cheẖi phan-pa* **महते जनकायाय हितम्** of good or use to the general public.

སྐྱེ་བོ་ཚན་པོ་ཆེ *s̱kye-ḇo tshan-po-che* a large number of men; a crowd; ཚན་པོ *tshan-po* implying a large number.

སྐྱེ་བོ་གསོ་ཐིག *s̱kye-ḇo g̱so-thig* n. of a treatise on ethics by Nāgārjuna (*Tan d.* ཀོ *176*).

སྐྱེ་བོའི་གཏམ *s̱kyu-ḇoẖi g̱tam* जनवाद, जनोक्ति popular talk; rumour.

སྐྱེ་བོའི་ཚོགས *s̱kye-ḇoẖi tshog* जनता assembly; a crowd.

སྐྱེ་བོའི་ཚོགས་ཅན *s̱kye-ḇoẖi tshog-can*=སྨད་འཚོང་མའི་གཙོ་མོ *s̱maḏ-ẖtshoń maẖi g̱tso-mo* queen of the harlots (*M̱ńon.*).

སྐྱེ་བོས་བསྐུར་མ *s̱kye-ḇos̱ ḇs̱kur-ma*, v. སྨད་འཚོང་མའི་གཙོ་མོ *s̱maḏ-ẖtshoń maẖi g̱tso-mo* (*M̱ńon.*).

སྐྱེ་བོས་དབེན་པ *s̱kye-ḇos̱ ḏwen-pa* a solitary man.

སྐྱེ་མེད་བཙན་ས་ཟིན་པ *s̱kye-meḏ ḇtsan-sa zin-pa* attained to an exalted state of existence from which there is no rebirth.

སྐྱེ་རྨོངས *s̱kye-ṟmońs̱*=སྐྱེས་བུ་རྨོངས་པ *s̱kye-bu ṟmońs̱-pa* a stupid man; one who is sunk in pleasures or sordid acts.

སྐྱེ་ཚེ *s̱kye-tshe* राजिका mustard; སྐྱེ་ཚེའི་འབྲུ *s̱kye-tsheẖi ẖbru* राजिका तण्डुल mustard grain.

སྐྱེ་ཟླ *s̱kye-zla* (*keẖ-dâ*) the month or the particular phase of the moon in which one is born (*Ya-sel. 11*).

སྐྱེ་རགས *s̱kye-rags̱*, v. སྐེ་རགས for *s̱ke-rags̱*, girdle. The term in *Mil.* book, *s̱kye-rags̱-kyi ras̱ ẖdi*, seems an inversion of the intended order of the words.

སྐྱེ་ཤིང *s̱kye-çiń*=སྡོང་རྐང་སྦོད *s̱doń ṟkań s̱boḏ* a tree with a huge trunk.

སྐྱེ་སེར་གྱི་རླུང *s̱kye-ser-gyi ṟluń* the cold north wind called *s̱kyeń-ser ṟluń* in *Mil.*: བྱང་སྐྱེ་སེར་གྱི་རླུང་པོ་མ་རྒྱབ་ན, ལྷོ་རུ་ཙན་དན་གྱི་ནགས་མི་འགུལ *byań s̱kye-ser-gyi ṟluń-po ma, ṟgyab-na lho-ru tsan-dan-gyi-nags̱ mi-ẖgul* if the north wind does not blow, the sandal trees in the south do not move.

སྐྱེ་སྲིད་ས་བོན *s̱kye-s̱riḏ sa-bon*=པ father (*M̱ńon.*).

སྐྱེག *s̱kyeg*=*keg* or *kag* misfortune.

སྐྱེགས *s̱kyegs̱* 1. n. of a bird; ཆུ་སྐྱེགས *chu-s̱kyegs̱* coot; water-hen (*Sch.*); རི་སྐྱེགས *ri-s̱kyegs̱* a large singing bird (*Cs.*); also according to *Sch.* grouse; heath cock. 2. རྒྱ་སྐྱེགས *ṟgya-s̱kyegs̱* shell-lac (*Jä.*).

སྐྱེང་བ *s̱kyeń-wa* or སྐྱེངས་པ *s̱kyeńs̱-pa* सलज्ज to be ashamed; shame; bashfulness: ཁ་སྐྱེང་བ *kha s̱kyeń-wa* or ཞལ་སྐྱེང་བ *shaḻ s̱kyeń-wa* to be unable to reply out of shame.

སྐྱེང་སེར་རླུང *s̱kyeń-ser ṟluń*, v. སྐྱེ་སེར་གྱི་རླུང *s̱kye-ser-gyi ṟluń*.

སྐྱེངས་པ་མེད *s̱kyeńs̱-pa meḏ* विलज्ज;=ངོ་ཚ་མེད shameless (*M̱ńon.*).

སྐྱེད *s̱kyeḏ* and སྐྱེ *s̱kye* 1. growth; progress; increase: ཚེ་སྐྱེད *tshe-s̱kyeḏ* longevity or increase of life: ལུས་སྐྱེད *lus̱ s̱kyeḏ* growth of the body: དབང་ཐང་སྐྱེད *ḏwań-thań s̱kyeḏ* growth of wealth and power: སྟོབས་སྐྱེད *s̱tobs̱-s̱kyeḏ* increase of strength: ནུས་པ་སྐྱེད *nus̱-pa s̱kyeḏ* increase of efficacy or ability: སྐྱེད་ཆེ་བར་འགྱུར་བ *s̱kyeḏ che-war ẖgyur-wa* to grow much: གཞན་གྱི་ཟླ་སྐྱེད་པས་དེའི་ཞག་སྐྱེད་ཆེ *gshan-gyi zla s̱kyeḏ-pas̱ deẖi shag-s̱kyeḏ che* his daily growth was greater than the growth of others in a month (*Jä.*): ཡུར་བའི་ཆུ་ཡིས་ཞིང་སྐྱེད་འད *yur-waẖi chu-yis̱ shiń s̱kyeḏ* *ẖḏṟa* just as the water of the irrigation canals makes growth in the fields; སྐྱེད་ཀྱིས་འཚོ་བ *s̱kyeḏ-kyis̱ ẖtsho-wa* to nurse up; སྐྱེད་ཡོང་ *s̱kyeḏ-yoń* shall make progress. 2. interest; profit; gain: དངུལ་སྐྱེད *ḏńul-s̱kyeḏ* profit in silver or money; འབྲུ་སྐྱེད *ẖbru-s̱kyeḏ* interest of corn loan; སྐྱེད་དུ་གཏང་བ *s̱kyeḏ-du g̱tań-wa* to lay out or to give on interest (*Cs.*): ནད་ལ་སྐྱེད་མེད *naḏ-la s̱kyeḏ meḏ* (this) is of no use for that disease (*Jä.*).

སྐྱེད་སྒོ *s̱kyeḏ-s̱go*, not improbably རྒྱལ་སྒོ *ṟgyal-s̱go*, principal door (*Jä.*).

སྐྱེད་ཅན *s̱kyeḏ-can* I: yielding interest or profit (*Cs.*).

སྐྱེད་ཅན II: *s̱kyeḏ-can*, v. ཙན་དན་སྦྲུལ་གྱི་སྙིང་པོ *tsan-dan s̱brul-gyi s̱ñiń-po*, the sandal wood called 'snake's heart' (*M̱ńon.*).

སྐྱེད་ཅིག *s̱kyeḏ-cig* ཡར་སྐྱེད་ཅིག *yar-s̱kyeḏ cig* let it grow up, thrive.

སྐྱེད་པ I: *s̱kyeḏ-pa* vb. pf. བསྐྱེད *ḇs̱kyeḏ*, act. to སྐྱེ་བ *s̱kye-wa*, to procreate, generate, and, sometimes, to bring forth; give birth to: ཤ་ཁྲག་ལུས་འདི་བསྐྱེད་པའི་ཕ་དང་མ *ça khrag lus ẖdi, ḇs̱kyeḏ-paẖi pha dań ma* the parents who generated this body of blood and flesh: སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་བསྐྱེད་པའི་ཡབ་དང་ཡུམ *s̱ańs̱-ṟgyas̱ thams̱-caḏ ḇs̱kyeḏ-paẖi yab dań yum* the father and mother who have begotten all the Buddhas: སྐྱེད་བྱེད *s̱kyeḏ-byeḏ* tree.

སྐྱེད་པ II: 1. to produce, form, cause; and metaph. to generate (opposite to མེད་པར་བྱེད་པ *meḏ-par byeḏ-pa* to destroy, annihilate), *e.g.*, diseases, fear, roots of virtue, merit: བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས་ས་བོན the accumulation of merits or the seed or germ of virtue. Fig. འབྲས་བུ *ẖbras̱-bu* retribution: སྤྲོ་བ་བསྐྱེད་པས, དེའི་ཕ་མ་ཡང་སྤྲོ་བ་ཅུང་ཟད་སྐྱེས་ནས *s̱pro-wa ḇs̱kyeḏ-pas̱, deẖi pha-ma-yań s̱pro-wa cuń-zaḏ s̱kyes̱-nas̱* joy having arisen (in him), his parents also were caused a little joy: ཐམས་ཅད་ཀྱིས་བརྩོན་འགྲུས་བསྐྱེད་དོ *thams̱-caḏ-kyis̱ ḇṟtson-ẖgrus̱ ḇs̱kyeḏ-do* they all created zeal; took great pains: ཅེས་བསམ་པ་བསྐྱེད་ནས *ces̱ ḇsam̱-pa ḇs̱kyeḏ-nas̱* thus were thoughts generated (*Jä*). 2. སྐྱེད་པ *s̱kyeḏ-pa* or སྐྱེད་པོ *s̱kyeḏ-po* जनयिता, जनक father.

སྐྱེད་འཕེལ *s̱kyeḏ-ẖphel* ཡོད་པས་མེད་ལ་བུ་ལོན་སྐྱེད་འཕེལ་ཐོང་ *yoḏ-pas̱ meḏ-la bu-lon s̱kyeḏ-ẖphel thoń* (the rich one) who has should give loan on interest to one who has not (*Kathań.* ཀ *115*).

སྐྱེད་བྱེད *s̱kyeḏ-byeḏ* applies to father or earth; also to a tree; སྐྱེད་བྱེད་པ *s̱kyeḏ byeḏ-pa* blowing: ཇི་སྲིད་རླུང་ནི་སྐྱེད་བྱེད་པ *ji s̱riḏ ṟluń-ni s̱kyeḏ byeḏ-pa* यद्वहति मारुतः as the wind blows (*A. K. 2-7*).

སྐྱེད་མ *s̱kyeḏ-ma* = སྐྱེད་བྱེད་མ *s̱kyeḏ-byeḏ ma* जननी mother; also छाया shadow; shade.

སྐྱེད་ཚལ *s̱kyeḏ-tshal* निकुञ्ज, उद्यान, उपवन the so-called Tibetan park; artificial grove; also སྐྱེད་མོས་ཚལ *s̱kyeḏ-mos̱ tshal.*

སྐྱེད་རིམ *s̱kyeḏ-rim* उत्पन्नक्रम the kind of *Tantrik* meditation in which one has to imagine himself to be a god with a view ultimately to be changed into a god: རྫོགས་རིམ *ṟdsogs̱-rim*, सम्पन्नक्रम, in which according to the *Tantrik* process one has to pass through five stages of development before attaining the *Bodhisatva* rank.

སྐྱེན *s̱kyen* कण्टक thorn.

སྐྱེན་པ *s̱kyen-pa* = མགྱོགས་པ *m̱gyogs̱-pa* (*Ńag.*) 1. quick, swift: ཁྲོ་ལ་སྐྱེན་པ *khro-la s̱kyen-pa* or སྡང་སྐྱེན་པ *s̱dań s̱kyen-pa* swift to wrath: བྱེད་སྐྱེན་པ *byeḏ s̱kyen-pa.* 2. rash, hasty, precipitate. 3. nimble; dexterous: འཕོང་སྐྱེན་པ *ẖphoń s̱kyen-pa* dexterous in shooting; a skilful archer.

སྐྱེན་ལ *s̱kyen-la* colloq. *C.* "upwards" (*Snd. Hbk. 94*).

སྐྱེམ་པ *şkyem-pa*, resp. to be thirsty; སྐྱེམས *s̱kyems* 1. thirst. 2. drink, beverage, especially beer; also ཞལ་སྐྱེམས *shal-s̱kyems* or ཞལ་སྐོམས *shal-s̱koms*; སྐྱེམས་འདྲེན་པ *s̱kyems ẖdren-pa* to offer or set before an honoured person something to drink; སྐྱེམས་བཞེས་པ *s̱kyems ḇshes-pa* to accept of it; to take it; སྐྱེམས་ལ་གསོལ་རས་བྱེད་པ *şkyems-la gsol-ras byeḏ-pa* to be permitted to drink beer in company; གཤེགས་སྐྱེམས *gçegs-s̱kyems* a carousal on the departure of an honoured person; drink-offerings to a lama on his departure (*Mil.* ཁ *12a*); གསེར་སྐྱེམས *gser-şkyems* an offering of beer or wine to the gods for the good success of an enterprize, a journey, etc., also for recovery from illness: གསེར་སྐྱེམས་པ *gser şkyems-pa* "the offerer of golden drink"; a *Tantrik* priest who offers the drink to the gods; among the religious dancers of Tibet the priest who offers wine to the gods for invocation is called *G̱ser-s̱kyems-pa*.

སྐྱེམ་བྱེད་མ *şkyem-byeḏ-ma* ईश्वरी the Goddess Is'varī.

སྐྱེམ་ཤོག *şkyem-çog* a kind of superior paper manufactured in the town of སྐྱེམས *S̱kyems* in the district of *Dwags-po*; this paper is of large size, generally measuring two feet by six feet in size.

སྐྱེམས *S̱kyems* n. of a place in དྭགས་སྟོད Upper *Dḇags-po*.

སྐྱེམས་ཆང་ *şkyems-chañ* beer; སྐྱེམས་ཆུ *şkyems-chu* drinkable water; drinking water.

སྐྱེམས་སྟོང་རྫོང་ *S̱kyems-s̱toñ ṟdsoñ* the fort of *S̱kyems-s̱toñ*; སྐྱེམས་སྤྲགས་ལུང་ *S̱kyems-s̱prags luñ* the place where the finest *Daphne* paper called *s̱kyems-çog* is manufactured.

སྐྱེམས་ཚུག *şkyems-tshug* cup; dish (*Sch.*): སྐྱེམས་ཤིང *şkyems-siñ* small beer-cup (*Jä.*).

སྐྱེམས་བཟང་ *şkyems-ḇzañ* pleasant beverage, such as good wine or savoury tea.

སྐྱེམས་གསོལ *s̱kyems-gsol* resp. beverage, drink: མནྡ་ར་བའི་གླུ་ཡ་རབས་སྐྱེམས་གསོལ *mandara-waẖi glu ya-rabs şkyems gsol* (the lady) Mandarava sang and offered drink to the superior (personages).

སྐྱེར་སྐྱ *şkyer-şkya* = ཚོས་ཁའི་མདོག་སེར་སྐྱ reddish brown (*Ńag.*).

སྐྱེར་སྐྱེར *şkyer-şkyer* solitary; perfectly solitary: སྐྱེར་སྐྱེར་མི་དང་འགུལ་འགུལ་ཁྱི *şkyer-şkyer mi dañ ẖgul-ẖgul khyi* lonely without men; where not even a dog stirs about.

སྐྱེར་ཁ *s̱kyer-kha* a kind of dye; colour; हरित, हरिद्रा yellow dye; a light yellow colour.

སྐྱེར་ཆུ *S̱kyer-chu* n. of a river of སྤ་རོ (*Pa-ro*) in Bhutan.

སྐྱེར་པ *şkyer-pa* the barberry; applied to the plant and its wood from which a yellow dye is extracted; the flower of this plant is said to be cure for diarrhœa, its fruit draws out bilious matters and its yellow bark is useful in dropsy, etc.; སྐྱེར་ཁཎྜ *şkyer-khaṇḍa* a confection of སྐྱེར་པ *s̱kyer-pa* useful in eye diseases.

Syn. ཁུ་བ་སེར་པོ *khu-wa ser-po*; དུས་སྐྱེས *dus-şkyes*; ཤིང་སེར *çiñ-ser*; ཤི་ལ་དྲུ *çi-la-dru* (*M̱ñon.*).

སྐྱེར་དམན *şkyer-ḏman* = སྐྱེས་དམན *şkyes-ḏman* a woman. The former is a corruption of the latter and, sounded *kyermen*, is one of the most familiar terms in the colloquial for "wife" or "woman."

སྐྱེར་ཤིང་ *şkyer-çiñ* तालीस, तालीसपत्र n. of a tree, *Flacourtia cataphracta*.

སྐྱེལ་འགྱུར *s̱kyel-gyur* सम्प्राप्ति removal of articles, furniture, etc. (to another place): སྐྱེལ་ཆེ་བ *s̱kyel che-wa* चलितक, चन्तिक frequent removal or changing.

སྐྱེལ་ཐུང་ *s̱kyeḻ thuń* to accompany or to escort one from the place of starting to a distance on the way: ལྷ་བཙུན་པས་ཐག་རིང་པོར་སྐྱེལ་ཐུང་མཛད་ནས *Lha ḇtsun-pas̱ thag riń-por s̱kyeḻ thuń m̱dsaḏ nas̱* Lah tshun-pa having accompanied the party to a long distance (*A. 129*); སྐྱེལ་ཐུང་བྱེད་པ *s̱kyel-thuń byeḏ-pa* or གཤེགས་སྐྱེལ་བྱེད་པ *gçegs̱-s̱kyel byeḏ-pa* to accompany one to a short distance (generally with some wine for his refreshment). སྐྱེལ་དར *s̱kyel-dar*, acc. to *Lex.* also in colloq., presentation scarf of the departing person to those that had accompanied him for a short distance.

སྐྱེལ་བ I: *s̱kyel-wa* pf. and fut. བསྐྱལ *ḇs̱kyal*, imp. སྐྱོལ *s̱kyol* 1. to carry, take away: ཤི་བའི་རོ་སྐྱེལ་བ *çi-waẖi ro s̱kyel-wa* to take away the body of the dead (*Cs.*): ཤིང་མ་སྐྱལ་ཅིག do not bring wood: སྐྱལ་ཤོག bring! སྐྱལ་སོང་ take away! 2. to send, *e.g.*, clothes, to somebody. 3. to risk, to stake (one's life རང་སྲོག *rań-srog*). 4. to use, to employ: བ་གླང་ལས་བྱེད་པ་ལ་སྐྱལ *ba gḻań las̱ byeḏ-pa la s̱kyal* use an ox for work; ལས་བྱེད་པ་ལ་མི་ཚེ་སྐྱལ to devote one's whole life to work. ལེ་ལོ་ནང་ན in idleness; གཏོར་མ་གླུད་སྐྱེལ་བ *gtor-ma gluḏ s̱kyel-wa* to cast away as a ransom in the *torma* sacrifice; ཁ་སྐྱེལ་བ *kha s̱kyel-wa* to kiss (*Jä.*); གནོད་པ་སྐྱེལ་བ *gnoḏ-pa s̱kyel-wa* to do harm; to hurt; inflict an injury; to play one a trick; མནའ་སྐྱེལ་བ *m̱naẖ s̱kyel-wa* to swear; take an oath; བློ་སྐྱེལ་བ *lo s̱kyel-wa* to rely; depend upon; repose confidence.

སྐྱེལ་བ II: pf. and fut. བསྐྱེལ *ḇs̱kyeḻ*, imp. སྐྱོལ *s̱kyoḻ* 1. to conduct; accompany; resp. གདན་སྐྱེལ་བ *gdan-s̱kyeḻ-wa*; སྐྱོལ་ལ་ཤོག *s̱kyoḻ-la çog* conduct him hither; བསུ་བསྐྱལ *ḇsu-ḇs̱kyal* going to meet and to accompany; གཤེགས་སྐྱེལ་བྱེད་པ *gçegs̱ s̱kyaḻ-byeḏ-pa* resp. to accompany an honoured person on departing; to see him off.

སྐྱེལ་མ *s̱kyel-ma* आनुगमक an escort; convoy: སྐྱེལ་མར་ཡོད *s̱kyel-mar yoḏ* he is a guide (to me): སྐྱེལ་མ་ཞུ *s̱kyel-ma shu* grant us safe conduct. དམག་དང་བཅས་པའི་སྐྱེལ་མ *ḏmag dań ḇcas̱ paẖi s̱kyel-ma* a military escort; སྐྱེལ་རོགས་བྱེད་པ *s̱kyel-rogs̱ byeḏ-pa* to escort or accompany one to a place.

སྐྱེལ་མི *s̱kyel-mi* an escort: ལྷ་ས་ནས་སྐྱེལ་མི་དགོས་རིགས་སྔར་རྒྱུན་ལྟར་མི་དཔོན་ནས་གཏོང་བ་བཅས་བགྱིས *Lhasa nas̱ s̱kyeḻ mi ḏgos̱ rigs̱ s̱ńar-ṟgyun ḻtar mi-ḏpon nas̱ gtoń-wa ḇcas̱ ḇgyis̱* the *Mi-ḏpon* should arrange for the escort (*s̱kyeḻ-mi*) of those formerly entitled to that privilege from Lhasa.

སྐྱེས I: *s̱kyes̱* 1. v. སྐ *s̱ka.* 2. v. སྐྱེད *s̱kyeḏ.* 3. སྐྱེ་བ *s̱kye-wa.*

སྐྱེས II: also སྐྱས་མ *s̱kyas̱-ma* or སྐྱོས་མ *s̱kyos̱-ma*, ཁྱོས་མ *khyos̱-ma*, resp. གནང་སྐྱེས *gnań-s̱kyes̱* सन्देश, उपहार, संवाद a present; news, tidings; འབྱོན་སྐྱེས *hbyon-s̱kyes̱* = ཕེབས་སྐྱེས *phebs̱-s̱kyes̱* a present given to or received from somebody on his arrival or going away; སྐྱེས་ཆང་ *s̱kes̱-chań* a present of beer: སྐྱེས་ཆེན *s̱kyes̱ chen* a present sent with a letter, etc. (*Ńag.*); སྐྱེས་ཁུར *s̱kes̱-khur* present of cakes; སྐྱེས་ལན *s̱kes̱-lan* a present made in return (*Cs.*).

སྐྱེས III: भव, भूत, जात birth or growth; growing or grown; རང་སྐྱེས *rańs̱-kyes̱* self-grown; ཞིང་སྐྱེས *shiń-s̱kyes̱* born in a grove; ལྷན་སྐྱེས *ḻhan-kyes̱* सहज or सहजात born together; ཕོ་སྐྱེས *pho-s̱kyes̱* male; མོ་སྐྱེས *mo-s̱kyes̱* female; སྔགས་སྐྱེས *s̱ńags̱-s̱kyes̱* of enchanted growth; born out of charms: ཞིང་སྐྱེས་ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་དང་སྔགས་སྐྱེས་ཀྱི་མཁའ་འགྲོའི་ཚོགས་ཀྱིས་བུ་ལ་མ་བཞིན་དུ་བརྩེ་བར་དགོངས་ནས་དངོས་གྲུབ་ཀུན་སྩོལ་ཞིང་

བགེགས་ཀུན་ཉེ་བར་ཞི་བའི་བཀའ་དྲིན་མཛོད། *shiń-skyes lhan-chigskyes dań sńags-skyes-kyi mkhaḥ-ḥgroḥi tshogs-kyis bu-la ma-bshin-du brtse-war dgońs nas dńos-grub kun stsal-shiń bgegs kun ñe-war shi-waḥi bkaḥ-drin mdsod*, as the assemblage of *khadoma* fairies, who have been born in groves and born simultaneously and are of magic birth, are meditating lovingly as a mother towards a son, may the grace be granted of all manner of perfect knowledge being bestowed and of all demons being speedily soothed!

སྐྱེས་སྒྲ་ཅན *skyes-sgra can*=ར goat (*Mńon.*).

སྐྱེས་ངེས *skyes-ńes* अपाचीन certain of being born or reborn.

སྐྱེས་ཆེན *skyes-chen* a present with or as an enclosure to a letter, explained in *Ńag.* as ཡིག་རྟེན་ལྟ་བུ་ནོར་བསྐུར་བ that which is sent as a support to a letter.

སྐྱེས་ཆེན་སྒྲུབ་གནས *skyes-chen sgrub-gnas* a hermitage of holy persons.

སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ *skyes-chen dam-pa* a holy incarnate person: བསོད་ནམས་རྒྱ་མཚོ་སོགས་སྐྱེས་ཆེན་དམ་པ་བརྒྱ་ཕྲག་མང་པོ་ལ་གུས་འདུད་དང་དད་འབུལ་རྒྱ་ཆེར་མཛད་དོ *Bsod-nams rgya-mtsho sogs skyes-chen dam-pa brgya-phrag mań-po la gus-ḥdud dań dad-ḥbul rgya-cher mdse-do* "Sö-nam Gya-ts'o and others made salutations and offerings in full form to many hundred holy incarnate ones" (*Loń.* ༢ *14*).

སྐྱེས་མཆོག *skyes-mchog* परम or प्रधान पुरुष an incarnate personage; a *Mahātmā*: སྐྱེས་མཆོག་བཞི *skyes-mchog bshi*, རྒྱ་ནག་གི་བླ་མ་མཁས་པ་ཆེན་པོ་བཞི་ཡི་མཚན the names of four great learned lamas of China, the four incarnate ones:—(1) ཧ་ཕུ་ཤི *Ha-phu-çi*, (2) ཝེན་ཝང་ *Wenwań*, (3) ཚིའི་ཀྱུང་ *Ciḥi kyuń*, (4) ཁུང་ཙེ *Khuńtsi* (Confucius) (*Grub.* ཁ *7*).

སྐྱེས་ལྡན *skyes-ldan*=མི་སྤྱི *mi-spyi* नरः mankind (*Mńon.*).

སྐྱེས་སྡོང་ *skes-sdoń*, སྐྱེས་ལ་སྡོང་ *skyes-la sdoń* in Sikkim the *banana*, plantain; from Hindi *ke-la* and *sdoń*, a plant: *la* is dropt in conversation, hence *ke-la* and *sdoń* are abbreviated into "*ke-doń*." In the districts of Upper Tib. and *W. ke-doń* signifies a layman.

སྐྱེས་ནག *skyes-nag*=མི་སྐྱ་ནག in *C.* widower (*Jä.*). སྐྱེ་ནག *skyes-nag* stands for སྐྱེས་ལུ་ནག་པོ *skyes-lu nag-po* (lit. black person) a layman=*mi-nag*: མི་ནག་གི་གྲོང་སྐད in the country dialect of the lay people.

སྐྱེས་པ I: *skyes-pa* 1. man; male person. 2.=ལོ་ཏོག उत्पन्न the year-crop; produce. 3. ཤར་བ उत्थान adult; full grown. Ex. of 1. སྐྱེས་པ་དང་བུད་མེད *skyes-pa dań bud-med* men and women; རྒྱལ་པོ་གཅིག་པོ་སྐྱེས་པ་ཡིན *rgyal-po* man; *gcig-po skges-pa yin* the king alone is a man (*Jä.*); སྐྱེས་པ་འདྲ་བའི་བུད་མེད *skye-pa ḥdra-waḥi bud-med*, पुरुषानुकृतिस्त्री a woman resembling a man, *i.e.*, possessing masculine appearance and virtues.

Syn. སྐྱེས་བུ་ཕོ *skyes-bu pho*; སྐྱེས་པ་རྒྱལ *skyes-pa rgyal*; སྐྱེས་བས་མཐོ *skye-was mtho*; ཁུ་བའི་བདག་ཉིད *khu-waḥi bdag-ñid*; སྐྱོང་བྱེད *skyoń-byed*; འཛན་ཕོ *ḥzan-pho*; ལྷ་སྐྱེས *lha-syes*; མི་ཕོ *mi-pho*; ལིང་ག་ཅན *liń-ga-can* (*Mńon.*).

སྐྱེས་པ II: pf. of སྐྱེ་བ *skye-wa*=འཕེལ་བ, also उदय, वृद्धिप्राप्त growth or grown up.

སྐྱེས་པ III:=འཁྲུངས་པ *ḥtruńs-pa* born.

སྐྱེས་པ་དར་མ *skyes-pa dar-ma* full: manhood.

སྐྱེས་པ་འབྲུས་ཕྱུང་པ *skyes-pa ḥbrus phyuń-wa* according to some: an eunuch, one who is made so artificially.

Syn. ཧོག་མེད *hog-med*; དབང་པོ་ཉམས་པ *dwań-po ñams-pa*; ཁྱིམ་ཁོལ *khyim khol*; བཙུན་མོའི་ཁོལ་པོ *btsun-moḥi khol-po*; བུད་མེད་དགའ་བྲལ *bud-med* *dgah bral*; རལ་གུ་ཅན *ral-gu-can*; འཁྲིག་མི་ནུས *hkhrig mi-nus*; འབྲས་དབྱུང་བ *hbras dbyuń-wa*; ཉུག་རུམ་པ *ñug-rum-pa*; བཅོས་པའི་མ་ནིང *bcos-pahi ma-niń* (*Mńon.*).

* སྐྱེས་པའི་རྒྱུ་སྐར *skyes-pahi rgyu-skar* जन्मनक्षत्र (*Schf.*) the particular star or constellation under which one is born.

སྐྱེས་སྤོར *skyes-spor* the measure used by creditors in receiving back the loan of grain, etc.: ལྷས་སྤོར་དང་ལྷས་སྲང་གསུམ་བཞི་སྐྱེས་སྤོར་ཆེ *lha-spor dań lhas-srań gsum bshi skyes-spor che* "a large *kye-phor* contains 3 or 4 ounces in measure or weight."

སྐྱེས་བ་རྒྱལ *skyes-wa rgyal*=སྐྱེས་པ *skyes-pa* or མི་ཕོ a man or male person (*Mńon.*).

སྐྱེས་ཕན *skyes-phan*=ན་ཆུང युवति a damsel, maiden.

སྐྱེས་བུ *skyes-bu* पुरुष man, esp. a holy man; person; སྐྱེས་བུ་གང་ *skyes-bu gań* whosoever; human (*Med.*); one: སྐྱེས་བུ་ལག་པ་བརྐྱང་བ་ཙམ་གྱིས *skyes-bu lag-pa brkyań-wa tsam-gyis* as quick as one stretches out his hand (*Jä.*); སྐྱེས་བུ་དམ་པ *skycs-bu dam-pa* सत्पुरुष a saint; དད་ལྡན་སྐྱེས་བུ *dad-ldan skyes-bu* the believing; the faithful. According to some Tibetan grammarians སྐྱེས་བུ *skyes-bu* applies both to men and women: སྐྱེས་བུ་གང་ཟག་དད་པ་ཅན, གང་ཞིག་ལྷ་རྣམས་མཆོད་བྱེད་པ, སྟོན་པའི་བཀའ་བཞིན་བྱེད་པ་སྟེ, དེ་ནི་སངས་རྒྱས་རྣམས་ཀྱིས་བསྔགས *skyes-bu gań-zag dad-pa-can, gań-shig lha rnams mchod byed-pa, Ston-pahi bkah bshin byed-pa-ste, de ni Sańs-rgyas-rnams-kyis bsńags* (*K. du.* ཁ *96*) that human being who is faithful, and who worships the gods (saints) and acts according to the commands of the Teacher is praised by the Buddhas.

སྐྱེས་བུ་སྐྱེ་མཆོག *skyes-bu skye mchog* पुरुषपुङ्गव the chief among men.

སྐྱེས་བུ་ཁྱུ་མཆོག *skycs-bu khu-mchog* पुरुषवृषभ the leader of men.

སྐྱེས་བུ་ཅན *skycs-bu can* རྟ་དང་བཅས་པའི་སྐྱེས་བུ *rta-dań bcas-pahi skyes-bu* a horseman; one on horseback.

Syn. རྟ་པ *rta-pa*; རྟ་ལ་གཞོན་པ *rta-la gshon-pa* (*Mńon.*).

སྐྱེས་བུ་མཆོག *skyes-bu mchog* पुरुषोत्तम a superior person; lama; also ཁྱབ་འཇུག *Viṣṇu*: སྐྱེས་བུ་ཆེན་པོ *skyes-bu chen-po* महापुरुष a great man or saint; an epithet of Buddha.

སྐྱེས་བུ་མཐོ *skyes-bu mtho*=གླུ་ཤིང་ *glu-çiń* n. of a tree supposed to grow in the land of the Nāga (*Mńon.*).

སྐྱེས་བུ་ནག་པོ *skyes-bu nag-po*, same as མིང་ཅན་ནག་པོ, n. of a kind of flower (*Sman. 447*).

སྐྱེས་བུ་ཕོ *skyes-bu pho*=སྐྱེས་པ *skyes-pa* a man or male person.

སྐྱེས་བུ་འབྲིང་ *skyes-bu hbriń*=སྐྱེས་བུ་བར་མ *skyes-bu bar-ma* or སྐྱེས་བུ་དབུས་མ *skyes-bu dbus-ma* मध्यमपुरुष the second person; personal pronoun in grammar.

སྐྱེས་བུའི་འཁྲུགས་པ *skyes-buhi hkhrugs-pa* अभिमान pride, self-respect.

སྐྱེས་བུའི་ངོས *skyes-buhi ńos* पुम्भाव, पौरुषम् manliness; manly self-respect or confidence.

སྐྱེས་མ *skyes-ma* 1. fem. of *skyes-pa*, a female; she that has been born. 2. མནའ་མ a bride. 3. སྐྱེས་མ *skyes-ma* fern in Sikkim.

སྐྱེས་མ་ཐག *skyes-ma thag* as soon as born; newly born.

སྐྱེས་མ་ཐག་པ *skyes-ma thag-pa* a new-born infant.

Syn. བཙས་མ་ཐག་པ *btsas-ma thag-pa*; ཞོ་འཐུང་བ *sho thuń-wa*; གཞིབ་འཐུང་ *gshib-hthuń*; འཇིབ་འཐུང *hjib-hthuń*; འཁྱུད་འཐུང་ *hkhyud-hthuń*; འོ་མའི་མགྲིན་པ་ཅན *ho-mahi mgrin-pa-can* (*Mńon.*).

སྐྱེས་དམན *şkyeş-ḏman* in the vulg. language a woman; = ཆུང་མ or བུད་མེད (*M̱ñon.*).

སྐྱེས་རྫོངས *şkyeş-ṟdsoñş* cultivation; a farm.

སྐྱེས་གཟུགས *şkyeş-gzugş* **जातरूप** gold; birth; form or born-shape; stature; figure (gold).

སྐྱེས་རབས *şkyeş-rabş* **जातक** a series of alleged births of an individual, or legendary history of these, and especially accounts of the different births of Buddha.

སྐྱེས་སོ་ཅོག *şkyeş-so cog* ancestors: སྐྱེས་ཚད་ཐམས་ཅད *şkyeş tshaḏ thamş-caḏ*; སྔ་རབས་ཀྱི་ཕ་དང་མེས་པོ་ཡང་མེས་ལ་སོགས་པ། སྐྱེས་སོ་ཅོག་ཀྱང་རིམ་པར་ཤི་སྟེ་ད་ལྟ་ནི་མིང་གི་ལྷག་ཙམ་དུ་གྱུར *şña-rabş-kyi pha dañ meş-po yañ-meş la-sogş-pa şkyeş-so-chog kyañ rim-var çi şte da-ḻta ni miñ-gi lhag tsam-du gyur* father, grandfather, great-grandfather, &c., ancestors of the former generations having successively died, now nothing remains but their names.

སྐྱོ *şkyo* or སྐྱོ་བ *şkyo-wa*, **खेद, उद्वेग, हाहा, आहा, संवेग, शोक** grief; sorrow; grieving; mourning.

སྐྱོ་འགྱེད *şkyo-ẖgyeḏ* weariness dispersed: བདེ་བ་ཅན་དག་སྐྱོ་འགྱེད་པས, ཁྱོད་གསུང་ཀུན་དང་འཚམ་པར་འདུག། the inhabitants of the land of bliss relieved of weariness accept all your precepts (*Lam-rim.*).

སྐྱོ་ངེས *şkyo-ñeş* = སེམས་སྐྱོ་བ *semş şkyo-wa* to repent; repentance (*M̱ñon.*).

+ སྐྱོ་ངོགས *şkyo-ñogş* quarrel; འཁྲུག་ལོང *ẖkhrug-loñ* (*Lex.*), esp. སྔར་གྱི་རྩོད་པ་སླར་ཡང་སློང་བ reviving of old feuds and dissensions.

སྐྱོ་བ *şkyo-wa* 1. སྔར་གྱི་རྩོད་པ *şñar-gyi ṟtsoḏ-pa* old quarrels and feuds. 2. repentance; sorrow: སེམས་སྐྱོ་བ་བསྐྱེད་ལ་རི་ཁྲོད་འགྲིམ། *semş şkyo-wa ḇşkyeḏ-la ri-khro ẖgrim* he wanders on mountain ranges to induce repentance (*Lo.*).

སྐྱོ་བྲན *şkyo-bran* servant; slave: མི་སེར་སྐྱོ་བ་དང་ཚེ་གང་གི་གཡོག་པོ a slave for life.

སྐྱོ་མ I: *şkyo-ma* 1. quarrel; litigation. 2. thin gruel, gruel of rice and tea, thin paste of wheat or oatmeal: སྐྱོ་མ་བཞེས་པའི་རྒྱ་མཚོ་ནུབ་བ་ལང་སྤྱོད་ཀྱི་གླིང་འདས་ནས་ཡོད *şkyo-ma-wa sheş-paẖi ṟgya-m̱thso nub Ba-lañ-şpyoḏ-kyi gliñ ẖdaş naş yoḏ* the ocean called S̱kyoma-wa lies beyond the continent of Godānīya (*K. d.* ར *234*).

སྐྱོ་མ II: v. ཁྲིམ་པ *khrim-pa* 1. one convicted. 2. **तपन, उपपाप** penitence; smaller transgression: སྐྱོ་མ་སྔ་བཙན *şkyo-ma şña ḇtsan* སྔོན་རྩོད་པ་བྱུང་བའི་དུས་སུ་ཁྲིམས་ཀྱིས་བཙད་པ one who was once convicted before on the occasion of a former dispute.

སྐྱོ་མ་ཅན *şkyo-ma can* adj. slanderous (*Cs.*); སྐྱོ་མ་བྱེད་པ *şkyo-ma byed-pa* a slandering (*Cs.*).

སྐྱོ་མེད *şkyo-meḏ* = མཐོ་རིས་ཀྱི་གནས *m̱tho-riş kyi gnaş* the heaven, where there is no penitence.

Syn. དལ་འཛིན་གནས་བཟང *dal-ẖdsin gnaş-ḇzañ*, བདེ་འགྲོ *ḇde-ẖgro*, བདེ་ལྡན *ḇde-ḻden*, མཐོ་རིས་རྒྱལ་སྲིད *m̱tho-riş ṟgyal-sṟiḏ*, སྐབས་གསུམ་གནས *şkabş-gsum gnaş*, སྟེང་གི་འཇིག་རྟེན *şteñ-gi ẖjig-ṟten*, གྲུབ་པའི་གནས *grub-paẖi gnaş*, འཆི་མེད *ẖchi-meḏ*, ནམ་མཁའི་ཁྱིམ *nam-m̱khaẖi khyim*, སུམ་རྩེན *sum-ṟtsen*, ལྷ་ཡི་གྲོང *lha-yi groñ*, ལྷ་ཡི་འཇིག་རྟེན *lha-yi ẖjig-ṟten*, ལྷ་ཡི་ཡུལ *lha-yi yul*, **सिद्धक** a semi-divine being possessed of supernatural powers (*M̱ñon.*).

སྐྱོ་མེད་ཁྱབ *şkyo meḏ-khyab* དབང་ཕྱུག་གི་གཞུའི་མིང n. of *Viṣṇu's* bow (*M̱ñon.*).

སྐྱོ་ཚག *şkyo-tshag* a light broth made of barley-flour with the addition of a little butter (*A. 155*): ཐོ་རངས་ཀྱི་དུས་སུ་སྐྱོ་ཚག་བསེར་མ (རླུང) མི་སྐྱེ་བ *tho-rañş-kyi duş-su şkyo-tshag ḇser-ma* (*ṟluñ*) *mi şkye-wa* early in the morning (*i.e.*, at dawn) by taking barley gruel, wind is not engendered (*A. 155*).

སྐྱོ་རས་ཚོ་ཚོགས *şkyo-ras̱ tsho-tshogs̱* n. of a kind of chintz (*S. kar. 179*).

སྐྱོ་རོགས *şkyo-rogs̱* a consoler; one who consoles a person during grief: བུ་མོའི་སྐྱོ་རོགས་ཨ་མས་མི་ཕན the mother cannot be the consoler of her daughter's grief, *i.e.*, one cannot be of service to another in certain cases of sorrow.

སྐྱོ་ཤས *şkyo-ças̱* to be sad; sorrowful: རང་ལ་ངེས་འབྱུང་དང་སྐྱོ་ཤས་སད་སུད་སྐྱེས *rañ la ñeş-ẖbyuñ dañ şkyo-ças̱ saḏ-suḏ şkyeş* he felt (slight) repentance and sorrow.

སྐྱོ་སངས *şkyo-sañs̱* to console in his grief or sorrow or repentance.

སྐྱོ་སངས་ཉིད *şkyo-sañş ñiḏ* freedom from fatigue.

སྐྱོ་སངས་གནས *şkyo-sañş gnaş* a pleasure garden.

སྐྱོག་ནག *şkyog-nag* iron spoon or scoop.

སྐྱོགས *şkyogs̱* 1. a spoon or ladle; also shovel. Wooden spoons for wine measure used in Tibet are called སྐྱོགས *şkyogş*. There are three kinds of spoons used in Tibet for measuring liquids, salt, &c.—those which are mounted with copper are the largest; those lined with silver are of middle size; those of the smallest size are tipped with gold and called *gser-şkyogs̱*, golden spoons. མེ་སྐྱོགས *me-şkyogş* coal shovel; ཚྭ་སྣུམ་ཐོག་འཇལ་བའི་ཟངས་སྐྱོགས the copper spoon with which to measure the allowance in salt and oil for servants, etc.; ཞུ་སྐྱོགས *shu-şkyogş* melting spoon or crucible. 2. drinking cup; bowl; goblet; གསེར་སྐྱོགས *gser-s̱kyogs̱* དངུལ་སྐྱོགས *ḏñul-şkyogs̱*, etc., gold cup, silver cup, and wooden cup are now called གཟར་བུ *gzar-bu*; ཞལ་སྐྱོགས *shaḻ-şkyogs̱* lip-cup; resp. eating or drinking-cup; སྲབ་སྐྱོགས the rein of a bridle; also name of tribe in Tibet (*Vai. kar.*).

སྐྱོགས་ལྟོ་འབུ *s̱kyogs̱ ḻto-ẖbu* a snail in *W.* (*Jä.*).

སྐྱོགས་པ *şkyogs̱-pa* 1. to turn: མགྲིན་པ་སྐྱོགས་པ *m̱grin-pa şkyogs̱-pa* to turn the neck, *i.e.*, look round, back; also to turn away, aside. 2. one who uses or manufactures the coal-shovel or stone scoop, etc.

སྐྱོགས་པ *şkyogs̱-pa* སྐྱོན་འདོགས་པ *s̱kyon ẖdogs̱-pa*; दोषरुद्घातयति to find fault with.

སྐྱོགས་མེད *s̱kyogs̱-med* निर्वक्र not curved; without any curvature or crookedness.

སྐྱོང་ལྡན་མ *şkyoñ ḻdan-ma* n. of a goddess; she who protects.

སྐྱོང་བ *şkyoñ-wa* पा, रक्ष्, पालन, pf. བསྐྱོངས *ḇşkyoñs̱*, fut. བསྐྱང *ḇşkyañ*, imp. བསྐྱོངས *ḇşkyoñs* or བསྐྱོངས་ཤིག *ḇşkyoñş-çig*, to guard; to keep; to defend; to save; preserve (the life, the body); to support; to take care of (poor people): དྲིན་བཟང་པོས་སྐྱོང་བ *dṟin ḇzañ-pos̱ s̱kyoñ-wa* to support by benefits, favours: ཐབས་ཀྱིས་སྐྱོང་བ *thabs̱-kyiş şkyoñ-wa* to protect by various means; to attend to: ཐུགས་དམ་གྱི་སྐྱོང་བ *thugş-dam-ghyi şkyoñ-wa* to protect by the moral force of meditation: ལག་ལེན་གྱི *lag-len-gyi* by exercise: རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་བ *ṟgyal sṟiḏ şkyoñ-wa* to rule; govern a kingdom: ཆོས་བཞིན་ཏུ་བསྐྱོང་བ *chos̱ ḇshin-tu ḇşkyoñ-wa* to protect by justice or justly: ཆོས་སྐྱོང *choş-şkyoñ* धर्म्मपाल protector, defender of religion, is used for a certain individual deity or for a class of exorcists in some of the monasteries of Tibet. Under this head there are certain powerful deities who have taken on themselves the duty of defending Buddhism against its enemies. When co-erced they can even make their appearance in the person of the invoker. The གནས་ཆུང་ཆོས་སྐྱོང་ *G̱nas̱-chuṅ chos̱-s̱kyoṅ* living near Lhasa is a deity of this class who is generally consulted both by the State and the people of Tibet as an oracle: འཇིག་རྟེན་སྐྱོང་ *ẖjig-ṟten s̱kyoṅ* लोकपाल guardian of the world. There are four of these, identical with the རྒྱལ་ཆེན་བཞི *Ṟgyal-chen ḇshi*, the four great spirit kings:—धृतराष्ट्र (ཡུལ་འཁོར་སྐྱོང་ *Yul-ẖkhor s̱kyoṅ*) the protector of the country or kingdom; विरूढ़क (འཕགས་སྐྱེས་བུ *H̱phags̱ s̱kyes̱-bu*); विरूपाक्ष (སྤྱན་མི་བཟང་ *S̱pyan mi-ḇzaṅ*); वैश्रवण (རྣམ་ཐོས་སྲས *S̱nam thos̱-s̱ras̱*). སྐྱོང་དལ *s̱kyoṅ-dal* assistance (in the colloquial of *W.*); སྐྱོང་དལ་བྱེད་པ *s̱kyoṅ-dal byeḏ-pa* to help; སྐྱོང་མ *s̱kyoṅ-ma*, same as བརྟན་མ *ḇṟtan-ma*, the Goddess of the Earth; རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་ *ṟgyal-s̱riḏ s̱kyoṅ* राज्यपाल a defender of the realm; same as འབངས་སྐྱོང་ प्रजापाल a defender or protector of the subject or of people: སྐྱོང་བྱེད *s̱kyoṅ-byeḏ* पालक one who supports or protects.

སྐྱོང་བྱེད་མ *s̱kyoṅ byeḏ-ma*, v. ཀུན་དུ་ཟ (*M̱ṅon.*).

སྐྱོད་པ *s̱kyoḏ-pa* pf. and fut. བསྐྱོད *ḇs̱kyoḏ* सम्भ्रम, उत्क्षाघ, चञ्चल; གཡོ་བ *gyo-wa* or འགུལ་བ *ẖgul-wa* to move (trans. vb.); also to go, pass on: རླུང་གིས་ཡལ་ག་སྐྱོད་ན if the wind moves the branches. མི་སྐྱོད་པ *Mi-s̱kyoḏ-pa* or མི་གཡོ་བ *mi-gyo-wa* अक्षोभ्य the unmoved; he whose mind is not agitated; n. of the second *Dhyāni* Buddha. In *W. s̱kyoḏ-pa* is the general respectful term for: to go; to walk. བསྐྱོད་འདོད *ḇs̱kyoḏ-ẖdoḏ* is same as འགྲོ་འདོད *ẖgro-ẖdoḏ* desirous to go or about to go: ནང་དུ་སྐྱོད "*naṅ-du skyod*" step in (if you please); "*tan-po kyot*" tread firmly! བསྐྱོད་སྐབས་ལ *ḇs̱kyoḏ s̱kabs̱-la* at the time of going or coming.

སྐྱོད་བྱེད *s̱kyoḏ-byeḏ*=གྲུ་སྐྱ *gru-s̱kya* oar (*M̱ṅon.*).

སྐྱོན *s̱kyon*, ཉེས་པ *ñes̱-pa* दोष, कलङ्क, अपचय, आपत्ति, पर्य्याप्ति, अवलेप, आदीनव, आविल, also རྙོག་པ *ṟñog-pa* 1. a fault, defect: སྐྱོན་གང་ཡང་མེད *s̱kon gaṅ-yaṅ meḏ* it has no fault whatever. The two words སྐྱོན *s̱kyon* and ཉེས་པ *ñes̱-pa* are sometimes used together as ཉེས་སྐྱོན *ñes̱-s̱kyon*, but defects in inanimate things are expressed by the word སྐྱོན *s̱kyon* and never by the words ཉེས *ñes̱* or ཉེས་སྐྱོན *ñes̱-s̱kyon*; slight defects in honoured persons are expressed by the words དགེ་སྐྱོན *ḏge-s̱kyon*, which also signifies faults or sins in holy persons, that is, སྐྱོན *s̱kyon* (fault) in དགེ *ḏge* or དགེ་འདུན *ḏge-ẖdun* (clergy): སྐྱོན་ཅི་ཡོད་འཁྲུལ་པ་ལ *s̱kyon ci yoḏ ẖkhruḻ-pa la*, what harm is there in erring? མི་སྐྱོན *mi-s̱kyon* no harm; སྐྱོན་མེད *s̱kyon-meḏ* no harm, no matter; སྐྱོན་ཡོན་གང་ཡང་མིན *skyon yon gaṅ yaṅ min* he is without anv imperfection or perfection; སྐྱོན་དུ་མཐོང་བ *s̱kyon-du m̱thoṅ-wa* to consider as a loss, also to find fault with. 2. bodily defect, fault, as lameness, derangement, disorder in the mixture of the humours. 3. spiritual defect, sin, vicious quality; རྫུན་དུ་སྨྲ་བའི་སྐྱོན *ṟdsun-du s̱mra-waẖi s̱kyon* the sin of lying; སྐྱོན་གྱིས་མ་གོས *s̱kyon-gyi ma-gos̱* not defiled by sin: ལར་སྐྱོན་ཆེ *lar s̱kyon che* but that is very bad (of you). སྐྱོན་བྱེད་པ *s̱kyon byeḏ-pa* to commit a fault; སྐྱོན་སྤང་བ *s̱kyon s̱paṅ-wa* to leave off a fault or quit it; མི་ལ་སྐྱོན་འབེབས་པ་འདོགས་པ *mi-la s̱kyon ẖbebs̱-pa ẖdogs̱-pa* to charge one with a crime; to criminate; གཞན་གྱི་སྐྱོན་གླེང་བརྗོད་པ *gshan-gyi s̱kyon gleṅ ḇṟjoḏ-pa* to name the faults of others, to speak ill of them; to slander; to blame, criticise; སྐྱོན་སྤང་ཁ་ཞེ་མེད་པ *s̱kyon-s̱paṅ kha she meḏ-pa* to do any work with application and at the same time without any fault or mischief to any body ; སྐྱོན་མི་མཐོང་པ=སྐྱོན་ད་མ་གོ་བ, not perceive a fault or defect.

སྐྱོན་སྐྱེ *s̱kyon-s̱kye* दोषोत्पाद अनुबन्ध conducive of sin ; sin-producing.

སྐྱོན་ངག *s̱kyon-ńag* कण्टक thorny; mischievous.

སྐྱོན་ཅན *s̱kyon-can*=སྐྱོན་དང་བཅས་པ *s̱kyon-dań ḇcas̱-pa* or སྐྱོན་ལྡན *s̱kyon-ḻdan* कालिका, कलङ्की, दोषी faulty, defective, incorrect, sinful; guilty.

སྐྱོན་བཅོ་བརྒྱད *s̱kyon ḇco-ḇṟgaḏ* the eighteen defects are the following:—(1) མི་སྡུག་པ *mi-s̱dug-pa* ugliness; (2) མགོ་སྐྲ་ངན་པ *m̱go s̱kra ńan-pa* bad or bristling hair ; (3) དཔྲལ་བ་ཆུང་བ *ḏpral-wachuń-wa* small or narrow forehead; (4) མགོ་སེར་སྐྱ *m̱go ser-s̱kya* brown hair ; (5) མིག་སེར་བ *mig ser-wa* yellow eyes; (6) སྨིན་མཚམས་མ་འབྱར་བ *s̱min-m̱tshams̱ ma-ẖbyar-wa* the eye-brows disjoined ; (7) སྣ་ལེབ་པ *s̱na leb-pa* flat nose ; (8) སོ་ལྟོ་བ *so ḻto-wa* bottle-teeth ; (9) དིག་པ *dig-pa* stammering ; (10) མིག་ཟླུམ་པ *mig ẕḻum-pa* round eyes ; (11) མིག་ཆུང་བ *mig chuń-wa* small eyes ; (12) སྒུར་བ *s̱gur-wa* crooked or bent body ; (13) ལྟོ་བོ་ཆེ་བ *ḻto-ḇo che-wa* large or pot-belly; (14) དཔུང་པ་རྗེ་ངར་ཐུང་བ *ḏpuń-pa ṟje ńar thuń-wa* small shoulders ; (15) སྤུ་ཅན *s̱pu-can* hairy body; (16) ལག་པ་དང་རྐང་པ་མི་མཉམ་པ the arms and legs with the feet not proportionate; (17) ཚིགས་སྦོམ་པ *tshigs̱ s̱bom-pa* large or swollen joints; (18) ཁ་ལུས་ལ་དྲི་མི་ཞིམ་པ་ཡོད་པ bad fœtid smell coming out of the body and the mouth.

སྐྱོན་བརྗོད་པ *s̱kyon ḇṟjoḏ-pa*=སྨད་པའི་ཚིག *s̱maḏ-paẖi tshig* to slander or speak ill of others; also slander (*M̱ńon.*).

སྐྱོན་དུ་འགྲང་བ *s̱kyon-du ẖgrań-wa* जुगुप्सा to reckon as or into sin or defect.

སྐྱོན་ནས་སྨྲ་བ *s̱kyon-nas̱ s̱mṟa-wa* जनवादः to ascribe a fault.

སྐྱོན་གནད་མེད་པ *s̱kyon gnaḏ meḏ-pa* without the least fault or blemish.

སྐྱོན་པ *s̱kyon-pa*, pf. བསྐྱོན་ *ḇs̱kyon*, to put astride upon a thing (causative form of ཞོན་པ *shɔn-pa*) ; མི་ཞིག་རྟ་ལ་སྐྱོན་པ *mi-shig ṟta-la s̱kyon-pa* to cause a man to mount ; to ride on horseback; to fix something on a stick ; མི་ཞིག་གསལ་ཤིང་ལ་སྐྱོན་པ to impale a man (*Jä.*) : བོང་བུར་སྐྱོན་ཏེ *boń-bur s̱kyon-te* having caused him to ride a donkey (*Pag. 61*).

སྐྱོན་མེད་རྟོག *s̱kyon-meḏ ṟtog* निरामय free from disease; thinking or taking as faultless.

སྐྱོན་མེད་གནས *s̱kyon-meḏ gnas̱* अनवद्य, सावद्य remaining, living, or dwelling, in a state of innocence or faultlessness : སྐྱོན་མེད་པར་བཞུགས་པ *meḏ-s̱kyon par ḇshugs̱-pa* न्यासः residing without fault.

སྐྱོན་ཚིག *s̱kyon-tshig* slander; also scandal.

སྐྱོན་འཛིན *s̱kyon-ẖdsin* སྐྱོན་བློ་ཡིས་འཛིན་པ to find fault with.

སྐྱོན་ཤེས *s̱kyon-çes̱*=མཁས་པ a learned man; a critic.

Syn. ཀུན་རིག *kun-rig* ; ཀུན་ཤེས *kun-çes̱* ; ཀུན་གྱིས་བཀུར་བ *kun-kyis̱-ḇkur-wa*. (*M̱ńon.*)

སྐྱོན་ཤེས་པ *s̱kyon çes̱-pa*=སྨན་པ *s̱man-pa* वैद्य a physician (*M̱ńon.*).

སྐྱོན་སེལ་བ *s̱kyon sel-wa* to remove a sin ; amend or correct a fault.

སྐྱོབ་པ *s̱kyob-pa* त्राण, पाति, रक्षक, pf. བསྐྱབས, fut. བསྐྱབ, imp. སྐྱོབས or སྐྱོབས་ཤིག, to protect ; to defend, preserve, save ; frequently འཇིགས་པ་ལ་སྐྱོབ་པ *ḇjigs̱-pa la s̱kyob-pa*, to protect from fear or danger or destruction : བསྐྱབས་པ the protecting power; the preserving cause : གང་ཞིག་གང་ལ་སྐྱབས་འཚོལ་བ་དེ་ལ། སྐྱབས་སྦྱིན་པ་དེ་ནི་སྐྱོབ་པ་འམ་སྐྱོབ་པ་པོ he that gives protection to another is called སྐྱོབ་པ

s̱kyob-pa : སྐྱོབས་སྦྱིན་པ *s̱kyobs̱ s̱byin-pa* the giver of refuge or shelter.

སྐྱོབ་སྟོན *s̱kyob-s̱ton* = སྐྱོབ་པ་པོ *s̱kyob-pa-po* or སྐྱོབས་པ *s̱kyobs̱-pa* त्रायी a protector.

སྐྱོབས *s̱kyobs̱* help, assistance; seldom for སྐྱབས *s̱kyabs̱*; སྐྱོབས་མ *s̱kyobs̱-ma* and སྲོག་སྐྱོབས *s̱rog-s̱kyobs̱* in colloq., preservation of life; escape; also he that saves another's life; a helper (*Jä.*); imp. of སྐྱོབ་པ *s̱kyob-pa* འཇིགས་པ་ཐམས་ཅད་ལས་སྐྱོབས་ཤིག protect from all the dangers.

སྐྱོབས་བྱེད *s̱kyob-byeḏ* त्रायमाण, त्रायी, बलभद्र one who protects; a name of Balabhadra.

སྐྱོམ་པ *s̱kyom-pa*, pf. བསྐྱོམས *ḇs̱kyoms̱*, fut. བསྐྱོམ *ḇs̱kyom*, imp. སྐྱོམས *s̱kyoms̱* to pour; to pour out, agitate, stir up; according to *Lex.* to give; defined as ཆུ་སྣོད་ཆུ་སྐྱོགས་ཀྱིས་བླངས་ཏེ་ཟངས་ནང་དུ་བླུགས་པ་ལྟ་བུ *chu s̱noḏ chu-s̱kyogs̱-kyis̱ ḇlaṅs̱-te zaṅs-naṅ-du ḇlugs̱-pa ḻta-bu*, taking from water-pots and water-bowls and pouring into kettles (*Ṅag.*). Seldom used in colloquial language; ཆུ་སྐྱོམ་པ to stir the water; སྣོད་སྐྱོམ་པ to shake a vessel.

སྐྱོར *s̱kyor*, same as ཁྱོར *khyor*, the hollow of the hand filled : ཆུ་སྐྱོར *chu-s̱kyor* a handful of water (*Jä.*).

སྐྱོར *s̱kyor*, འཁྱོག་པའམ་གཉེར་བ *ḫkhyog-paḫam g̱ñer-wa* bent, contracted or crooked : ཤངས་སྐྱོར *çaṅs̱-s̱kyor* = *s̱na ḫkhyog-pa* (his) nose was bent (*A. 106*).

+ **སྐྱོར་སྐྱོར** *s̱kyor-s̱kyor* again and again; repeatedly.

སྐྱོར་བ *s̱kyor-wa*, vb. pf. and fut. བསྐྱར *ḇs̱kyar* 1. to hold up, to prop; to paste. 2. to repeat; to recite by heart: བསྐྱར་ཏེ་བཏང *ḇs̱kyar-te ḇtaṅ* it was repeatedly sent: ཚིག་སྐྱོར་བ *tshig s̱kyor-wa* to repeat a word, like the reciting of the *Mani*, *i.e.*, ཨོཾ་མ་ཎི་པད་མེ་ཧཱུྃ *om ma-ṇi paḏ-me hûm* : མི་རྒན་པ་དང་ནད་པ་དང་ཆང་གིས་བཟི་བ་གཞན་གྱིས་སྐྱོར་བས་འགྲོ་བ an old, sick, or drunken person walks being supported by another: གནད་པོ་འགྱེལ་འགྲོ་བ་ལ་སྐྱོར་བ to prop a thing that is falling or tumbling down : ཆུ་སྐྱོར་བ *chu s̱kyor-wa* the pouring of water with some force as if through a pipe or the mouth of a kettle; the sprinkling of water from a pot or vessel or a scoop; རྒྱབ་སྐྱོར to back; to help morally or religiously or otherwise one who is in difficulty, engaged in war or litigation, &c.: 3. enclosure; fence (*Jä.*).

སྐྱོར་སྦྱངས *s̱kyor-s̱byaṅs̱* repetition from memory : བློ་ལ་ཟིན་ཏེ་སྐྱོར་སྦྱངས་མཛད having retained in his minds, he repeated it.

སྐྱོར་ཚིག *s̱kyor-tshig*, v. སྐྱར་བ (*M̱ṅon.*).

སྐྱོར་མོ་ལུང *S̱kyor-mo-luṅ* n. of a village with a monastery situated to the west of Lhasa containing estate of the *Shabs̱-paḏ Sres̱ chuṅ-pa* (ཞབས་པད་སྲེས་ཆུང་པ).

སྐྱོལ་བ *s̱kyol-wa* sometimes for སྐྱེལ་བ *s̱kyel-wa*.

+ **སྐྱོས་པ** *s̱kyos̱-pa* = ཉམས་པ wasted; spoiled; degenerated.

སྐྱོས་མ *s̱kyos̱-ma*, v. སྐྱེས *s̱kyes̱*, སྐྱོས་མ *s̱kyos̱-ma* a present made to a friend or an acquaintance at the time of his going to a distant place, or removal to some place of residence.

སྐྲ *s̱kra* (*ṭa*), resp. དབུ་སྐྲ the hair of the head : སྐྲ་དང་ཁ་སྤུ *s̱kra daṅ kha-s̱pu* the hair of the head and the beard : སྐྲ་བསྒྲིལ་བ *s̱kra-ḇs̱gril-wa* plaited hair or curled hair: སྐྲ་ཉག་གཅིག *s̱kra ñag-gcig* a single tuft of hair: སྐྲ་ནི་འཇམ་རྩུབ་སྦོམ་ཕྲ་སྙོམས་སེར་མདངས་ཅན་སྣུམ་ལོངས་སྤྱོད་ཆེ *s̱kra-ni ẖjam ṟtsub s̱bom phra s̱ñoms-ser m̱dańs̱-can s̱num loṅs̱ s̱pyoḏ-che* (he whose) hair is neither soft nor rough nor thick nor fine but uniform and smooth, and yellowish and glossy, becomes wealthy and prosperous (*M̱tshan.*). སྐྲ་དོ་ཀེར *s̱kra do-ker* the hair dressed and plaited together on the crown of the head; སྐྲ་དོ་ཀེར་ཅན *s̱kra do-ker can* उत्कच-शिरः one with long flowing locks; སྐྲ་གྱེན་དུ་འགྲེང་བ་ལྟ་བུ *s̱kra gyen-du ẖgreń-wa ḻta-bu* whose hairs stand upwards as bristles; སྐྲ་གྲོལ मुक्तकेशी with loose or carelessly worn hair; སྐྲ་སྐྲ་སྐྲི་ཅན गुच्छकेश a skein of silk or cotton attached to the flowing locks of Tibetan women; སྐྲ་བ་གླང་གི་སྤུ་འདྲ་བ *s̱kra ba-g̱lań-gi s̱pu ẖdṟa-wa* hair like that of a bull; སྐྲ་ཞགས=བུད་མེད་ཀྱི་སྐྲ locks of hair of women; སྐྲ་ཉེང་ thin hair (*Schtr.*); སྐྲ་བཤད་པ to comb hair; སྐྲ་གཞར་བ the shaving of one's hair; སྐྲ་གཟེར केशप्रतिग्रहण a barber; also napkin; སྐྲའི་བཀོད་པ कवरी well braided hair; also a braid or fillet of hair.

Syn. སྐྲ་ཚོགས *s̱kra-tshogs̱*; སླར་སྐྱེ *s̱lar-s̱kye*; བྱེད་པ་ཅན *byeḏ-wa-can*; མགོ་སྐྱེས *m̱go-s̱kyes̱*; མགོ་སྤུ *m̱go-s̱pu*; སྤྱི་བོ་སྐྱེས *s̱pyi-ḇo s̱kyes̱*; གཙུག་ཕུད *g̱tsug-phuḏ*; རལ་པ *raḻ-pa*; ཐོར་ཚུགས *thor-tshugs̱*; མེ་ཏོག་ཅན *me-tog-can*; འཁྱིལ་བ *ẖkhyil-wa*; མགོ་ཉལ *m̱go-ñal*; དོ་ཀེར *do-ker*; རལ་པའི་གདེངས *ral-paẖi g̱deńs̱*; ཟུར་ཕུད *zur-phuḏ*; ཐོར་ཅོག *thor-cog*; དབུ་ལོ *ḏwu-lo*; ལྕང་ལོ *ḻcań-lo* (*M̱ńon.*).

སྐྲ་མཁན *s̱kra-m̱khan*=སྐྲ་འདྲེག་མཁན *s̱kra ẖdreg-m̱khan* a barber (*M̱ńon.*).

སྐྲ་ཅན *s̱kra-can* अरिष्टकेशिन्, केसर the mane (as of a lion); hairy.

སྐྲ་ཅན་གནས *s̱kra-can gnas̱* वासर lady's bed-chamber.

སྐྲ་ཅན་མ *s̱kra can-ma* a kind of hairy worm; also = བུད་མེད woman (*M̱ńon.*).

སྐྲ་ཅན་གསོད *s̱kra-can gsoḏ* केशव a name of Hari, who killed the demon Keçi.

སྐྲ་གཉིས་པ *s̱kra g̱ñis̱-pa*=དུ་བ་མཇུག་རིང་ or མཇུག་ཐོད་ཅན a comet (*M̱ńon.*).

སྐྲ་མདུད *s̱kra-m̱duḏ* hair knot; acc. to *Jä.* the bow of ribands at the end of the long plaits of hair of the women in Ladak.

སྐྲ་འདྲེས་མ *s̱kra ẖdres̱-ma*=ལྷའི་གཟུགས་ཚོང་མ a celestial courtezan (*M̱ńon.*).

སྐྲ་གནས *s̱kra-gnas̱* कपि n. of a species of sensitive plant.

སྐྲ་འབལ་བ *s̱kra-ẖbal wa*=སྐྲ་རྐོག་པ *s̱kra ṟkog-pa* or སྐྲ་ཏོག་པ *s̱kra tog-pa* केशोल्लुञ्चन (shaving the head clean); to pull out the hair: ལ་ལ་ནི་ཉམ་ཐག་པའི་ང་རོ་འདོན་ལ་ལ་ནི་སྐྲ་འབལ some sent forth cries of anguish, some pulled out the hair of their head (*H̱brom. 113*).

སྐྲ་མེད་མགོ *s̱kra-meḏ m̱go* "a head without hair"; ཛཱ་ཏི *dsā-ti* जाति nutmeg; also *Jarminum grandiflorum* (*S̱man. 404.*).

སྐྲ་ཚལ *s̱kra-tsal* false hair; a peruke.

སྐྲ་རྩ *s̱kra-ṟtsa* जटा clotted hair.

སྐྲ་ཚོགས *s̱kra-tshogs̱*, v. སྐྲ *s̱kra* (*M̱ńon.*).

སྐྲ་མཚམས *s̱kra-m̱tshams̱* सीमन्त the arrangement of the hair.

+ སྐྲ་ཟིངས *s̱kra-ziṅs̱*=ང་རྒྱལ་ཆེ་བ vanity, pride; adj. vain, very proud.

སྐྲ་བཟང་ *s̱kra-bzań* a secret or mystic word (*Miń. 4*).

སྐྲ་བཟང་མ *s̱kra ḇzań-ma*=གནོད་སྦྱིན་མོའི་གཙོ་མོ n. of a *Yakṣa* goddess (*M̱ńon.*).

སྐྲའི་ཁྱོན་ནམ་བྱིས་པའི་ལམ *s̱kraẖi khyon-nam byis̱-paẖi lam* वालपथ hair parting.

སྐྲའི་རྒྱལ་པོ *s̱kraẖi ṟgyal-po*=ལྡུམ་པོ *ḻdun-po* केशराज a grove; a garden; n. of a vegetable.

སྐྲའི་བྱི་དོར *s̱kraẖi byi-dor* v. སྐྲ་སད *s̱kra-saḏ* (*M̱ńon.*).

སྐྲའི་རྩེ་མོའི་མཐའ་ *skrahi rtse-mohi mthah* or ཤེ་རས वालाग्रकोटि the hair-end.

སྐྲ་ལི་བ *skra li-wa* or སྐྲའི་རྣམ་གྱུར *skrahi rnam-gyur* वर्वरी curly hair; to dress the hair.

སྐྲ་ལོ *skra-lo* = བུད་མེད་ཀྱི་སྐྲ *bud-med kyi-skra* woman's hair (*Mṅon.*).

སྐྲ་ཤད *skra-shad* प्रसाधनी hair separator; a comb.

Syn. སོ་མང *so-mań*, སྐྲའི་བྱི་དོར *skrahi byi-dor* hair cleaner (*Mṅon.*).

སྐྲག་སྐྲག *skrag-skrag* = ཁྲག་པོ *khrag-po* or སྲ་བ *sra-wa* hard.

སྐྲག་པ *skrag-pa* (*tag-pa*) to be terrified, frightened, afraid of something. This word is nearly always combined with འཇིགས་པ *hjigs-pa* as in འཇིགས་སྐྲག་པ *hjigs skrag-pa*, to be panic-struck.

སྐྲག་བྱེད་མ *skrag byed-ma* = ཉི་མའི་བཙུན་མོ *ñi mahi btsun-mo* the wife of the sun (*Mṅon.*).

སྐྲང་བ *skrań-wa* (*tań-wa*) उच्छ्राय, फुल्ल; pf. སྐྲངས *skrańs* to swell; སྐྲང་སོང *skrańs-soń* it is swollen: གྲི་ཐུར་མཚོན་དང་རྡོ་དང་དབྱུག་པ་སོགས་ཐོག་ནས་སྐྲངས swollen from being suddenly struck with a stick or a stone or a sword.

སྐྲང་འབུར *skrańs-hbur* an abscess not yet open (*Sch.*); སྐྲངས་འབུར་འཇོམས *skrańs-hbur hjoms*, v. བ་སྤྲུ་ཤིང *ba-spru çiń*, n. of a medicinal tree which removes tumours or abscess (*Mṅon.*).

སྐྲངས་ཀྱི་སྤྱང་ཀི *skrań-kyi spyań-ki*, སྨན་ཐར་ནུ *sman-thar-nu* n. of a medicine (*Sman. 126*).

སྐྲངས་པོ *skrańs-po* a swelling; tumour (*Sch.*).

སྐྲན *skran* (*ten*) ལྷེན་སྐྲན *lhan-skren* 1. गुल्म tumour or any fleshy excrescence in the abdomen; a concretion under the skin or in the bowels, womb, &c. (*Cs.*); a swelling of the glands (*Sch.*). སྐྲན་ནད *skran-nad* is described as a consequence of suppressed wind (*Jä.*); རྡོ་སྐྲན *rdo-skran* བད་སྐྲན two sorts of steatite.

སྐྲབ་པ *skrab-pa* (*tab-pa*) to beat the ground with one's feet; to stamp, tread; to dance; also *bro skrab-pa*: ཁ་སང་གི་བྲོ་སྐྲབ་པ་ཡག་པོ་བྱུང yesterday's dancing was excellent.

སྐྲས་ཀ *skras-ka* a ladder, v. སྐས་ཀ *skas-ka*.

སྐྲས་ཀ (*te-ka*) ladder, which generally consists of the notched trunk of a tree (*Jä.*); རྐྱང་སྐྲས a single ladder, *i.e.*, a ladder with one pole; རྡོ་སྐྲས *rdo skras* (*do-te*) a flight of stone steps; རྒྱ་སྐྲས *rgya-skras* a regular staircase, as in European houses; ཟུ་སྐྲས probably a flight of steps at the corner of a building.

卐 **སྐྲི་བ** *skri-wa* (*ti-wa*) to conduct; to send (*Cs.*): སྐྲི་ཤིག *skri-çig* = ཐོང་ཤིག *thon-shig* let him send: ངེད་བོད་ན་དེ་ལ་སྐྲི་བར་བྱེད་ཞུས་པས I asked to send him to Tibet (*A. 101*).

卐 **སྐྲུ་བ** *skru-wa*, pf. བསྐྲུས *bskrus*, fut. བསྐྲུ *bskru*, to wait (*Sch.*); to cut; ཟས་ལ་སྐྲུ *zas-la skru* to cut meat; སྐྲུ *skru*, ཤིང་སྐྲུས་པ *çiń krus-pa* to cut wood or a tree: བསྐྲུ་བ *bskru-wa*, རྒྱུན་དུ་དགའ་བའི་སྐྲུ་བ་ཡིས always being smitten by pleasures (*Pag. 1-35*).

卐 **སྐྲུད་པ** *skrud-pa* (*tud-pa*) = གཞན་ལ་ཐབས་ཀྱིས་འབྲོད་པ to make another run away by devices.

སྐྲུན་པ *skrun-pa* (*tun-pa*) = སྐྱེད་པ *skyed-pa* to produce; བསྐྲུན་པ *bskrun-pa*, བསྐྱེད་པ *bskyed-pa* जात, रोपित, जनित grown up: བསྐྲུན་བྱའི་ལོ་ཏོག growing crop.

སྐྲུམ *skrum* (*tum*) meat; applied to the food of the respected; generally གསོལ་སྐྲུམ *gsol-skrum* is used in colloquial language.

སྐྲོག *s̱krog* (*ṭog*) to beat (the drum). ཌ་མ་རུ་འཁྲོལ་བའི་དོན *ḍama-ru ẖkhrol-waẖi don* signifies the beating of a skull-drum (*Ńag.*).

སྐྲོག་པ *s̱krog-pa* to churn; stir (with a rod): འོ་མ་སྐྲོག་པ *ẖo-ma s̱krog-pa* to churn milk (*Ńag.*).

སྐྲོད་པ *s̱kroḏ-pa* (*ṭo-pa*) प्रवासनीय, उत्खाटित to expel, drive out, eject: གནས་ནས་སྐྲོད *gnas̱ nas̱-s̱kroḏ* to expel from a place: ཕྱིར་སྐྲོད *phyir-s̱kroḏ* to drive out: འགེགས་སྐྲོད *ẖgegs̱-s̱kroḏ* to eject an evil spirit.

བསྐ་བ *ḇs̱ka-wa* = ཀར་བ, कषाय astringent; also thick.

བསྐང་མདོས *ḇs̱kań m̱dos̱* a slight framework made of sticks and coloured threads as an offering to the gods in cases of sickness: ལྷོ་ཡི་ཕྱོགས་སུ་བསྐང་མདོས་དང་བསྲུང་འཁོར་བཞག *ḻho-yi-phyogs̱-su ḇs̱kań-m̱dos̱ dań ḇsruń ẖkhor ḇshag* place *Ṟs̱kań-m̱dos̱* and amulets on the south side (*Jig.*).

བསྐང་རྫས *ḇs̱kań-ṟdsas̱* a sacrificial ceremony (*Schl. 360*).

བསྐང་གསོ *ḇs̱kań-g̱so* ཡི་དམ་མཁའ་འགྲོ་ཆོས་སྐྱོང་རྣམས་ལ་བསྐང་གསོ་རྒྱས་པ to make copious religious services to the tutelar deities, angels, and the guardian spirits of the ten quarters (*Çil. 9*).

བསྐངས *ḇs̱kańs̱* 1. ཁ་བསྐངས पूर्ण full to the brim. 2. ཐུགས་དམ་བསྐངས, ཉམས་པ་གསོས་པ *ńams̱-pa gsos̱-pa* fill to the brim (*Situ. 74*).

བསྐམ *ḇs̱kam* " བསྐམ་བྱའི་དངོས་པོ *ḇs̱kam-byaẖi ḏńos̱-po* "(*Situ. 77*).

བསྐམས *ḇs̱kams̱* past. dried, burnt: བསྐལ་མེས་མཚོ་བསྐམས by the fire (at the end of the age) the lakes dried up (*Ńag. 9*).

བསྐལ་པ *ḇs̱kal-pa* कल्प a fabulous period of time; the various ages of the world, each of which has been presided over by its own human Buddha respectively: བསྐལ་པ་ཆེན་པོ *ḇs̱kal-pa chen-po* the great *Kalpa*; བར་བསྐལ *bar-ḇs̱kal* the intervening or middle *Kalpa*; བསྐལ་པ་བཟང་པོ *ḇs̱kal-pa ḇzań-po* भद्रकल्प the happy or glorious period in which the Buddhas appear; བསྐལ་པ་ངན་པ *ḇs̱kal-pa ńan-pa* the evil *Kalpa*, in which no Buddhas appear (*Jä.*).

བསྐལ་པ་བཟང *ḇs̱kal-pa ḇzań* = བསོད་ནམས पुण्य virtuous; also virtue (*M̱ńon.*).

བསྐལ་པ་ཤེས *ḇs̱kal-pa çes̱* = རྩིས་པ *ṟtsis̱-pa* an accountant (*M̱ńon.*).

བསྐལ་མེ *ḇs̱kal-me* = བསྐལ་པའི་མེ the fire which will destroy the world at the end of the present Kalpa (*Ńag. 9*).

བསྐལ་བཟང *ḇs̱kal-ḇzań* ཆོས་ཞིག་གི་མཚན n. of a religious work.

བསྐུ *ḇs̱ku* = བྱུག་པ *byug-pa*, fut. བསྐུས *ḇs̱kus̱* लेप rubbed (*Ńag. 9*).

བསྐུངས *ḇs̱kuńs̱* = མི་མཐོང་བར་སྦས་པ *mi-m̱thoń-war s̱bas̱-pa* concealed; hidden (*Ńag. 10.*).

བསྐུམ *ḇs̱kum*, pf. of སྐུམ་.

བསྐུམ་མཁྱིད *ḇs̱kum-m̱khyiḏ* the distance or measure between the thumb and the top of the forefinger drawn in; about one-half of the measure of a span: ཞེང་སོར་གང་ཡོད་པ་རྒྱུག་མཐོ་བརྒྱད་དང་བསྐུམ་མཁྱིད་གང་། (*Ṟtsii.*) its breadth was one finger (*i.e.*, one inch), and length eight spans and one *ḇs̱kum-m̱khyiḏ*.

བསྐུམ་ཁྲུ *ḇs̱kum-khru* about a cubit measure with the fingers drawn in a fist.

བསྐུམ་འདོམ *ḇs̱kum-ẖdom* a measure of distance by stretching apart the two arms (with "fisted hands"); a little less than a fathom's measure.

བསྐུར *ḇs̱kur*, sbst. sending, granting; དབང་བསྐུར to bless; to grant benediction; འཕྲིན་བསྐུར (*Ńag. 9*).

བསྐུལ v. སྐུལ་བ, བསྐུལ་བརྡའ *ḇs̱kul-ḇṟdaẖ* signal to call one to his business; signal to call workmen to their respective duties.

བསྐུལ་གཞུང *ḇs̱kul-gshuñ*, གཞུང་གི་ལས་ཀ་བསྐུལ་མཁན one who gets Government works excuted: བསྐུལ་གཞུང་རྣམ་གཉིས་དང་རྒྱལ་མི་འདུ་བ.

བསྐུས *ḇs̱kus̱*, pf. of བསྐུ *ḇs̱ku* लिप्त anointed; stained or poisoned (*Ñag. 9*).

བསྐོན *ḇs̱kon*, pf. གོས་བསྐོན་ཏོ *gos̱ ḇs̱kon-to* to be dressed (*Situ. 64*).

བསྐོར *ḇs̱kor* surrounded: འཁོར་གྱིས་བསྐོར surrounded by followers, admirers and attendants.

བསྐོས *ḇs̱kos̱*=བཀོད *ḇkoḏ*, pf. རྒྱལ་པོར་བསྐོས (*Situ. 74*).

བསྐྱང་དུ་མེད *ḇs̱kyañ-du meḏ* = དཔག་ཏུ་མེད numberless; immeasurable (*Zam. 10*).

བསྐྱངས *ḇs̱kyañs̱* पालित protected; cherished; nursed.

བསྐྱབས *ḇs̱kyabs̱* रक्षित protected; སྲོག་བསྐྱབས *s̱ṟog-ḇs̱kyabs̱* protected, saved life (*Situ. 74*).

+ བསྐྱམས *ḇs̱kyams̱*=བསྐམས : སྣོད་མི་བསྐྱམས *s̱noḏ mi-ḇs̱kyams̱* the vessel has not dried. ཆུ་བསྐྱམས water dried up (*Situ. 74*).

བསྐྱར *ḇs̱kyar*=སྐྱར་ཡང་ or ཡང་ཡང་ again; again and again (*Zam. 10*).

བསྐྱར་བཟོ *ḇs̱kyar-ḇzo* repairing; mending of.

བསྐྱུར *ḇs̱kyur* cast out; exhiled; driven away.

བསྐྱུར་དུ་བཅུག་པ *ḇs̱kyur-du ḇcug-pa* to cause any one to cast or fling anything away.

བསྐྱེད་འདོད *ḇs̱kyeḏ-ẖdoḏ* वर्द्धन: growth or growing; wish to grow.

བསྐྱེད་པ *ḇs̱kyeḏ-pa*, उपाहित, जनन, प्रयुक्ति 1. a production, generation, formation. 2. उत्पादित, उत्पाद्य्. སེམས་བསྐྱེད་པ *sems̱ ḇs̱kyeḏ-pa* चित्तोत्पाद to form one's mind; to have a conception of; also technically means purification of the heart as in बोधिचित्तोत्पाद.

བསྐྱེད་པ་བགྱི་འོ *ḇs̱kyeḏ-pa ḇgyi-ẖo* उत्पादयति to have a conception of.

བསྐྱེད་རིམ *ḇs̱kyeḏ-rim* उत्पत्तिक्रम the gradual development of ideas; powers of an occult nature.

བསྐྱོད་ནས *ḇs̱kyoḏ-nas̱*=སྤོས་ནས *s̱p̱os̱-nas̱*.

བསྐྱོད་པ *ḇs̱kyoḏ-pa* प्रकम्प्य, उद्भूत, क्षोभ्य moved, agitated; མ་བསྐྱོད་པ *ma ḇs̱kyoḏ-pa* अक्षोभ्य unagitated.

བསྐྱོད་པ་ཡང་མ *ḇs̱kyoḏ-pa yañ-ma* लघूत्थानता moving again and again, at paroxysm.

བསྐྱོད་མེད་པ *ḇs̱kyoḏ meḏ-pa*, གྲངས *grañs̱* अपरिमित n. of an immensely great number.

བསྐྲད *ḇs̱kraḏ* and ཕྱིར་བསྐྲད *phyir-ḇs̱kraḏ*=ཕྱིར་བཏོན *phyir-ḇton* turn out, expel (*Situ. 74*): བགེགས་བསྐྲད turn out a ghost or devil.

བསྐྲུས *ḇs̱krus̱*, pf. of སྐྲུ་བ, ཟས་བསྐྲུས food cut up (*Situ. 9*).

བསྐྲུན *ḇs̱krun*=བསྐྱེད *ḇs̱kyeḏ* 1. མང་དུ་བཏང་བ *mañ-du ḇtañ-wa* to multiply. 2. པར་དུ་བཀོད་པ *par-du ḇkoḏ-pa* to print, set up in print (*Ñag. 9.*): དགེ་བ་བསྐྲུན་པ *ḏge-wa ḇs̱kruna*, ལོ་ཏོག་བསྐྲུན་པ *lo-tog ḇs̱krun-pa*.

ཁ

ཁ *kha* I: the second letter of the Tibetan alphabet, being the aspirate of ཀ *ka*. In sound it resembles ख, the second consonant of the Sanskrit alphabet. 1. On registers it indicates the second, or number two. It is attached, often optionally, as an additional syllable to many words, especially in the colloquial: དགོང་ཁ *ḏgoń-kha* the price; ཆ་ཁ *cha-kha* a thing. 2. It implies ཁག *khag*, a part: ཁ་གཉིས་སུ *kha-gñis̱-su*=ཁག་གཉིས་སུ *khag-gñis-su* into two parts (divisions): ཁ་གང *kha-gań* one part. The sixth part of a *tań-ka* (Tib. coin) is called *kha*. 3. Origin, source, &c.: གསེར་ཁ *gser-kha*=གསེར་གྱི་འབྱུང་ཁུངས *gser-gyi ẖbyuń-khuńs̱* the source of gold, gold-mine: ཚྭ་ཁ *tshwa-kha* salt-pit: རྩྭ་ཁ *tswa-kha* pasture-land, a place where pastures abound. 4. Time: ཉིའཆར་ཁ་རུ་དུས་གདབ *ñiẖchar-kha-ru dus̱-gdab* (*Situ. 21*) calculate time from the moment of sunrise; འགྲོ་ཁར *ẖgro-khar* at the time of going; at the time when he was ready to start: མོ་འཆི་ཁར་ཆོས་ལ་འདུན་པ *mo ẖchi-khar chos̱-la ẖdun-pa* she at the time of dying became religious, &c. (*Pag. 27*): བྱོན་ཁར *byon-khar* when he came; at the moment of arrival: ཡོང་ཁ *yoń-kha* at the time of coming; ས་དང་པོ་ཐོབ་ཁ་མ *sa dań-po thob-kha-ma*=ས་དང་པོ་ཐོབ་མ་ཐག *sa dań-po thob-ma-thag* as soon as he attained to the first stage, *i.e.*, one moment before the attainment: ཡུན་རིང་གི་ཁ་ནས *yun riń-gi kha nas̱*=ཡུན་རིང་གི་སྒོ་ནས *yun riń-gi s̱go nas̱* by little and little; gradually (*Jä.*); རེ་བའི་ཁར in the hope of; ཐབས་ཀྱི་ཁ་ན just on the opportunity; "in the nick of time."

ཁ II: 1. the front side: मुख face, mouth; also the surface or upper side. ཁ is the ordinary word for "mouth," while གདོང་ is the commoner term for "face." Again, to express the surface as well as the front of any inanimate thing, ཁ is the usual form: བྲག་ཁ་ལ་གངས་ཀྱུར icicles on the face of the cliff; སྐྱིལ་ཀྲུང་མཛད་ནས་ཆུ་ཁར་བྱོན *s̱kyil-kruń m̱dsaḏ-nas̱ chu-khar byon* (*Pag. 117*) sitting in a cross-legged posture he moved on the surface of the water; འོ་ཐུག་ཁ་ལ་འོད་ཟེར་གྱི་རི་མོ་མཐོང *ẖo-thug kha-la ẖoḏ-zer-gyi ri-mo m̱thoń* saw reflection of rays on the surface of milk-broth (*Pag. 113*). 2. भाषा language; conversation; वचन word: རྒྱལ་པོ་བུད་མེད་ཀྱི་ཁར་དབང་དུ་སོང་ནས the king having become powerless at (his) wife's word (*Pag. 32*).

Syn. སྨྲ་བའི་སྒོ *s̱mṟa-waẖi s̱go*; ཟ་བྱེད *za-byeḏ*; གསུང་བར་བྱེད *gsuń-war-byeḏ*; ཞལ *shal*; གཏམ་གྱི་འབྱུང་གནས *gtam-gyi ẖbyuń-gnas̱*; རྗོད་བྱེད *ṟjoḏ-byeḏ*; གདོང *gdoń*; བདུད་རྩིའི་རྟེན *ḇduḏ-ṟtsiẖi ṟten*; སྐད *s̱kaḏ*; གཏམ *gtam* (*M̱ńon.*).

ཁ III: a breadth or a square of cloth, &c.

In its several inflected forms ཁ is often used as if it were a postposition governing the accusative case. These forms are ཁ་ན *kha-na*, ཁ་རུ *kha-ru*, and ཁར *khar*, and take the meaning of "on," "at," "beside," &c.: མེ་ཁར་ on the fire; ཁྲི་ཁ་ན on the chair; ཕྱོགས་བཞི་ཁ་རུ all round.

ཁ་ཀྱིལ་བ *kha kyel-wa* चुम्बन to kiss.

ཁ་ཀྲབ་པ *kha krab-pa* (*kha ṭab-pa*) to smack or cluck with the mouth.

ཁ་དཀར་པོ *kha dkar-po* = སྣང་བ་གསལ *snañ-wagsal* 1. bright: བཀྲ་ཤིས་པ *bkrá-çis-pa*. 2. auspicious; of happy omen; agreeable; pleasant looking; ཁ་དཀར་གཏིང་ནག *kha-dkar gtiñnag* outside white, inside black, *i.e.*, plausible.

ཁ་དཀྲི *kha-dkri* (*kha-ṭi*) neck-cloth, sometimes worn as a protection against cold; a kind of raw silk stuff of narrow breadth manufactured in Assam and largely imported into Tibet, where it is used as necktie and handkerchief: ཁ་དཀྲི་བཅས་འདྲ་བ་ཁ་རེར་འབྲུ *kha-dkri bcas hdra-wa kha-rer hbru* (*Rtsii.*) for each breadth (of cloth), which is equal to a *kha-ti*, price in barley grain.

ཁ་ལྐུག *kha-lkug* dumb; also of indistinct speech: ར་ཡི་མཆེར་པས་བྱིས་པའི་ཁ་ལྐུག་འབྱེད the spleen of a goat removes the dumbness of children.

ཁ་སྐད *kha-skad* वृताख्य oral account; tradition; narrative; colloquial language.

ཁ་སྐོང *kha-skoñ* गण्डूष, पूरण a mouthful; completion; appendix of a book: ཁ་སྐོང་བ *kha-skoñ-wa* 1. to fill up a void; to make up a deficiency. 2. to fill up the mouth with water, to rinse it.

ཁ་སྐོར་བ *kha skor-wa* = སླུ་བ *slu-wa* or ཁ་བསྐོར་བ *kha bskor-wa* to speak cunningly; to circumvent by speech.

ཁ་སྐྱུར་པོན *kha skyur-pon* 1. sour; of an acid taste. 2. olive; olive tree (in Sikkim) (*Jä.*).

ཁ་སྐྱེངས *kha-skyeñs* shame-facedness: མི་ཞིག་གིས་མི་གཞན་ཞིག་ལ་གསོལ་རས་སྟེར་གྱི་ཡོད་ན, དེ་མི་གཞན་ཞིག་གི་ལག་པ་བཟེད་ནས་དེ་ལ་མ་སྟེར་ན་ཁོ་ངོ་ཚ་བ་ལ་ཁ་སྐྱེངས་ཟེར, དཔེ་ལ་ཀུན་མ་ཁ་སྐྱེངས་ཀྱི་མི་བསོད་ཟེར། If a man is about to give his garment to another man, and that other man having held out his hand, it is not given to him, he is ashamed—that is termed *kha-skyeñs*.

ཁ་ཁ *kha-kha* I: apart, separately: ཁ་ཁ་བསྡད་ན་ཁ་མཆུ་མེད if (you) sit apart there will be no quarrel.

ཁ་ཁ II: or ཁ་ཁ་མོ *kha-kha-mo* bitter mouth; bitter taste.

ཁ་ཁེབས *kha-khebs* कोष a veil; a cover: གྲྭ་པ་རེར་ཁ་ཁེབས་རས་ཁ་རེ *grba-pa rer kha-khebs ras kha-re* (at every offering) there is a square of cloth apiece as a face covering to each monk.

ཁ་ཁོར *kha-khor* = ཐ་འཁོར *tha-hkhor* border, edge; also the circumference.

ཁ་ཁྱག *kha-khyag* = ཁ་ཐེག་བྱེད་པ *kha-theg byed-pa* contradiction; denying one's liability.

ཁ་ཁྱག་པ *kha-khyag-pa*, same as ཁ་ཐེག་བྱེད་པ *kha-theg byed-pa*, to deny having undertaken to do a thing; denying one's liability.

ཁ་ཁྱེར *kha-khyer* 1. ལན་ཀན *lan-kan*; སྟེགས་བུ *stegs-bu* any shelf or box on which birds perch; also वेदिका an altar; a raised seat. 2. མཐའ་བསྐོར་ཁ *mthah-skor-kha* the surrounding line or circumference of anything; the surrounding edge of a cloth, &c.

ཁ་ཁྲ *Kha-khra* (*kha-ṭha*), v. བློ་ཁ་ཁྲ *Blokha-khra* or ལོ་ཁ་བྲག *Lo kha-brag*; also n. for certain wild tribes of the border land of Tibet, namely the Aka and Mishmi tribes of eastern Tibet and Assam (*Ya-sel. 38*).

ཁ་ཁྲམ *kha-khram* (*kha-ṭham*) defined as ཁ་ཡི་གཡོ་རྒྱུ་བཤད་པ cunning talk, deceitful language.

ཁ་ཁྲམ་པ *kha-khram-pa* = གཡོ་རྒྱུ་བཤད་མཁན *gyorgyu bçad-mkhan* one who speaks cunningly so as to cheat.

ཁ་ཁྲལ I : *kha-khraḻ* (*kha-ṭhē*) मुखदण्ड respect, regard; lit. tribute in language or in words.

ཁ་ཁྲལ II : capitation tax or poll tax.

ཁ་འཁོར *kha-ẖkhor* the circumference of the mouth (*Cs.*); ཁ་འཁོར་བ *kha ẖkhor-wa* to surround.

ཁ་འཁྱིག་བ *kha ẖkhyig-pa* to bind an animal's mouth; to gag; to strangle.

ཁ་འཁྱོམས *kha-ẖkhyoms̱* to be agitated outwardly: རླུང་ཆེན་པོ་དེས་རྒྱ་མཚོའི་ཁ་འཁྱོམས *ṟluń chen-po des̱ ṟgya-m̱tshoẖi kha ẖkhyoms̱* the surface of the sea was troubled by that great wind (*A. 16*).

ཁ་ག་པོ *kha-ga-po* difficult (*Sch.*).

ཁ་ག་མ *kha-ga-ma* or ཁ་གང་མ *kha-gań-ma* the square rug that is spread over a great man's cushion or seat.

ཁ་གང *kha-gań* a quadrate, square; one sixth of the Tibetan coin called *tańka*, which is equivalent to one *anna* in India: ཁ་གང་བ *kha gań-wa* adj. square.

ཁ་གང་དགར་སྨྲ་བ *kha-gań-ḏgaṟ-s̱mra-wa* to talk at random; to speak at pleasure (thoughtlessly).

ཁ་གབ *kha-gab* cover, lid. (*Sch.*).

ཁ་གྱེན་ཕྱོགས *kha gyen-phyogs̱* उन्मुख with the face upwards (in expectation); expectantly, eagerly.

ཁ་གྲངས *kha-grańs̱* (*kha-ḍań*) enumeration.

ཁ་གྲུ *kha-gru* (*kha-ḍu*) or མཐའ་གྲུ *m̱thaẖ-gru* the corner limit or sphere of a place, also of the mouth. The width of the mouth of a vessel or pot, also the opening of the mouth. ཁ་གྲུ་ཡངས་ཤིང་དཀར་འབོལ་རྩ་མེད་མཆོག *kha-gru yańs̱-çiń ḏkar-ẖbol ṟtsa-meḏ m̱chog* that being broad in space, of white and soft appearance, and without grass, is best (*Jig.*).

ཁ་གླིང *Kha-gliń*, མཐའ་འཁོབ་ཡུལ་གི་མིང *m̱thaẖ-ẖkhob yul-gi miń* n. of a border country.

ཁ་གླིང་སྒྲ *kha gliń-s̱gra* is defined as དམག་གི་སར་འབྱུང་བའི་དགྲ་སྐད་ལ the noise of the foe which arises in a battle-field (*M̱ńon.*).

ཁ་འགོག་པ *kha ẖgog-pa* mute; one who cannot or does not speak; gagged (*M̱ńon.*).

ཁ་འགྱུར་བ *kha ẖgyur-wa* to change one's words or promises.

ཁ་འགྲིག་པ *kha ẖgrig-pa* (*kha-ḍig*) = ཁ་འཆམ་པ *kha ẖcham-pa* of the same opinion or disposition.

ཁ་འགྲིལ *kha-ẖgril* (*kha-ḍiḻ*) the selvedge or loose tufts of thread on either edge of a cloth: གུར་གྱི་ཁ་འགྲིལ་རས་སྔོན་པོ་བཏང་བ་ལ the fringes of the tent being made with blue cotton.

ཁ་རྒོད *kha-ṟgoḏ* ill or rough language; also a slanderer (*Sch.*).

ཁ་རྒན *kha-ṟgan* privilege of old age (*Jä.*).

ཁ་རྒྱན *kha-ṟgyan* ताम्बूल the betel-leaf which the Indians chew; literally the beautifier of the mouth.

ཁ་རྒྱལ་བ *kha-ṟgyal-wa* to win a dispute: བདུད་རིགས་ཀྱི་སེམས་ཅན་ཁ་རྒྱལ *ḇduḏ rigs̱-kyi sems̱-can kha-ṟgyal* the animate beings of the demon kind won the controversy.

ཁ་རྒྱུག *kha-ṟgyug* idle talk; unfounded assertion (*Jä.*).

ཁ་རྒྱུད *kha-ṟgyuḏ*, resp. ཞལ་རྒྱུད *shaḻ-ṟgyuḏ*, same as གཏམ་རྒྱུད *g̱tam-ṟgyuḏ*, oral tradition; also certain mystical doctrine not allowed to be written down.

ཁ་སྒོར *kha-s̱gor* the shoulder bone.

ཁ་སྒྱུར་བ *kha s̱gyur-wa* ཁ་ལོ་སྒྱུར་བ *kha-lo s̱gyur-wa* to govern; to rein the mouth (of a horse); to lead, guide, influence other persons.

ཁ་སྒྲོག *kha-s̱grog* (*kha-ḍog*) ཁ་སྒྲོག་ནང་མ་ལ་ཛ་ཕུང་ཞིང་བྱེད་ཡོད་པ. In this passage ཁ་སྒྲོག *kha-*

s̱grog means shutting or binding up the straps of a trunk or leather box.

ཁ་བསྒོས *kha-ḇs̱gos̱* advice.

ཁ་ལྔ་པ *kha ḻña-pa*=སེང་གེ *señ-ge* the lion (*M̱ñon.*).

ཁ་སྔ་བ *kha s̱ña-wa* or ཁ་སྔས་པ *kha s̱ñas̱-pa* to anticipate or say something beforehand ; to speak out inconsiderately.

ཁ་ཅིག *kha-cig* or ཁ་གཅིག *kha-g̱cig* 1. ལ་ལ *la-la*, कश्चित् a certain person ; ཁ་ཤས *khaças̱* also འགའ་རེ *ẖgaẖ-re*, འགའ་ཞིག *ẖgaẖ-shig*. 2. some (*J. Zañ.*) : ཁ་ཅིག་ཏུ་ཕུར་སྒྲར *kha cig-tu phur-s̱grar* प्रक्षिप्तशब्द "or as some call it a flying word"; ཁ་ཅིག་ན་རེ *kha-cig na-re* someone said.

ཁ་ཅུལ *kha-cul* or ཁ་ཅུར *kha-cur* Kashmir; a Kashmirian.

ཁ་གཅང *kha-g̱cañ* clever talking, cf. ཁ་སྦྱང་པོ *kha s̱byañ-po* eloquent; dexterous in conversation.

ཁ་བཅུད *kha-ḇcuḏ*=ཅུ་གང *cu-gañ* n. of a medicinal substance (*S̱man. 149*).

ཁ་གཅོད *kha-g̱coḏ* cover; in *Ld.* cork.

ཁ་བཅོལ *kha-ḇcol* idle talk, prattle (*Sch.*).

ཁ་ཆག I : *kha-chag* defect in the blade (of a knife or an axe), but ཁ་ཆག་སྣ་རལ *kha-chag s̱na-ral*=to get the mouth damaged and nose torn ; ཁ་ཐུག་པོ་སོང *kha thug-po soñ* the edge (of a knife, &c.) has become blunt ; ཁ་ལོག་སོང *kha log-soñ* the blade has become turned, *i.e.*, bad ; ཁ་མི་འདུག *kha mi-ẖdug* the sharpness is wanting; གྲིའི་ཁ *griẖi-kha* or གྲིའི་སོ *griẖi so* (in *Khams̱*) the blade of a knife.

ཁ་ཆག II : abuse ; ill language (*Jä.*).

ཁ་ཆད *kha-chaḏ*, ཞལ་ཆད *shal-chaḏ* agreement, covenant ; a truce ; ཁ་ཆད *kha-chaḏ*= ཆད་དོན *chaḏ-don* special object or reason (*M̱ñon.*).

ཁ་ཆར *kha-char*=abbreviation of ཁ་བ, snow and ཆར་པ, rain.

ཁ་ཆིངས *kha-chiñs̱* the taming or appeasing of wild beasts, &c., by witchcraft.

ཁ་ཆུ *kha-chu* (ཞལ་ཆབ *shal-chab*) लाला, ष्ठ्यूत् spittle; also used colloq. for ཁ་བའི་ཆུ *kha-waẖi chu* snow-water.

ཁ་ཆུ་ཕུག *kha chu-phug* n. of a place on the uplands of Kha-chu (*Lon.* ཀ *32*).

ཁ་ཆེ *Kha-che* a native of Kashmir; a Mahomedan; a person that has the command over much; principal or important things (ཁ་ཆེ་བ་རྣམས *kha-che-wa ṟnams̱*); n. of a mask in the religious plays of Tibet.

ཁ་ཆེ་སྐྱེས *kha-che s̱kyes̱*, ཁ་ཆེ་མཆོག *kha-che m̱chog*, v. གུར་གུམ *gur-gum* (*M̱ñon.*), कश्मीरज or कुङ्कुम saffron, the produce of Kashmir.

ཁ་ཆེ་འགྲོན་ཁང *kha-che ẖgron-khañ*, ཁ་ཆེ་ཟ་ཁང *kha-che za-khañ* an inn kept by a Mussalman at Lhasa or in Peking; ཁ་ཆེ་མཆོག *kha-che m̱chog* परम कश्मीरज the chief article, *i.e.*, saffron, which the Tibetans obtain from Kashmir; ཁ་ཆེ་ཤ་ཁ་མ *kha-che ça-kha-ma* a kind of yellow flower resembling saffron which imported from Kashmir is largely grown in Tibet; ཁ་ཆེ་ཤ་ཁ་མ་སྤོར་རེར་འབྲུ *kha-che ça-kha-ma s̱por rer ẖbru* the cost of a *s̱por* of Kashmir *ça-kha-ma* flower is a *bru* of barley flour (*Ṟtsii.*).

ཁ་ཆེམས *kha-chems̱*, resp. ཞལ་ཆེམས *shal-chems̱*, last will, testament : ཁ་ཆེམས་འཇོག་པ *kha-chems̱ ẖjog-pa* to make a will; ཁ་ཆེམས་རླུང་ལ་བསྐུར *kha-chems̱ ṟluñ-la ḇs̱kur* sent (his) last will to the winds (*Beẖu.*).

ཁ་ཆོས *kha-chos̱* hypcerisy; religion in talk only.

ཁ་འཆལ *kha-ẖchal* अव्यनार idle talk, prattle, talk as in a delirium: ཁ་འཆལ་བྱེད (he) prattles.

ཁ་འཆམ *kha-ẖcham*=ཁ་མཐུན་ *kha-m̱thun.* ཁ་འཆམ་པ *kha ẖcham-pa*=ཁ་མཐུན་པ *kha-m̱thun-pa* or ཁ་ཐུག་པ *kha thug-pa* to agree upon; ཁ་འཆམ་ཁྲུགས *kha-ẖcham khrugs̱*=ཕོ་མོ་ལྷན་ཅིག་ཏུ་གནས་པ residing together as husband and wife; to live harmoniously (*M̱ñon.*).

ཁ་འཆེ་བ *kha ẖche-wa*, same as ཁ་ཐལ་བ *kha thal-wa*, to promise; speaking sweet words meaning nothing or evil.

ཁ་འཇམ་གཏིང་ཁག *kha-ẖjam gtiń-khag*=ཁ་འཇམ་གཏིང་ནག *kha-ẖjam gtiń-nag* ཁ་ནས་སྙན་པོ་ཟེར་གཏིང་ལ་སེམས་ངན་པ soft and polite in language but evil at heart.

ཁ་འཇལ་བ *kha-ẖjal-wa* to measure.

ཁ་འཇུག་པ *kha ẖjug-pa* to interfere; to meddle with; meddlesome.

ཁ་རྗེ *kha-ṟje* देव, पुष्कर the chief of the clouds; cloud-god. Acc. to *Cs.* great lord, mighty personage; good luck, good fortune; acc. to *Jä.* fortune, good, wealth.

ཁ་རྗེ་ཁྱུ་མཆོག *kha-ṟje khyu-m̱chog*=བསོད་ནམས *ḇsoḏ-nams̱* पुण्य merit, moral virtue (*M̱ñon.*).

ཁ་རྗེ་ཅན *kha-ṟje-can*=བསོད་ནམས་ཅན *ḇsoḏ-nams̱ can* possessed of moral merit; virtuous (*M̱ñon.*).

ཁ་རྗེ་ཆེ *kha-ṟje che* very powerful; also high moral merit: ང་སྤོལ་མིང་སྲིང་རྣམས་མེད་ན་དེ་རིང་རང་ཁ་རྗེ་ཆེ་ཡང if we brother and sister were not here, would you have been powerful to-day? (*A. 18*).

ཁ་ཉན་པ *kha ñan-pa* or ཁ་ལ་ཉན་པ *kha-la ñan-pa* to obey; ཁ་ཉན་པོ *kha ñan-po* obedient.

ཁ་ཉུང *kha-ñuń* sparing of words; laconic (*Sch.*): ཁ་ཉུང་ལག་གཙང་ *kha-ñuń lag-tsań*, ཁ་མང་པོ་མི་ལབ་མཁན་དང་ཀུན་མ་མ་རྐུག་པ is one who does not speak many words and who does not act the thief.

ཁ་ཉོག *kha-ñog*, v. ཁ་ནོག *kha-nog.*

ཁ་མཉམ *kha-m̱ñam*=སྐད་མཉམ *s̱kaḏ-m̱ñam* of equal, *i.e.*, same words or opinion: ཟློ་མཉམ་ཟས་ནས་ཁ་མཉམ་ལབ་པ if (you) eat together (you) should agree in speech.

ཁ་རྙིང *kha-ṟñiń* old or second-hand articles.

ཁ་བརྙོངས *kha-ḇṟñońs̱*, སེམས་ལ་མེད་པའི་ཁ་ལ་མཛེས་པོ *sems̱-la med-paẖi kha-la m̱dses̱-po* bad at heart, but very polite in expression (*N̂ag. 10*).

ཁ་སྙོམས *kha-s̱ñoms̱* of same height; also of level surface: མཐོ་དམན་ཁ་འདྲ་འདྲ་སྙོམས་པ they were equal in height; བསིལ་རི་ཁ་སྙོམས་པའི་ཁོངས་སྐྱིབས་ན *ḇsil-ri kha-s̱ñoms̱-paẖi khońs̱-s̱kyibs̱-na* in a sheltered corner or cleft of cool mountains of level surface (*Ya-sel. 35.*).

ཁ་ཏ *kha-ta* or ཁ་ལྟ *kha-ḻta* good advice; lesson; ཁ་ཏ་བྱེད་པ *kha-ta byeḏ-pa* or འཇོག་པ *ẖjog-pa* to give advice; མི་ངན་པ་ལ་ཁ་ལྟ་མི་བྱེད་པ not to give advice to a bad man (*Jig.*).

ཁ་ཏམ་ག *kha tam-ga*, ཁ་ཏྭ *kha-twa*, v. ཁ་ཏྭམ་ག *kha-tḇam-ga*, a club or staff with a skull at the top, the weapon of S'iva, also carried by ascetics; a trident; ཁ་ཏཾ་ག *kha tam-ga* a *Tantrik* club or staff with a skull at the top, v. ཁ་ཏྭམ་ག *kha-ṭwam ga*, trident; the *Tantrik* staff with three skulls piled one above another at the top, the lowest one resting on a pot. This was originally introduced into Tibet by Padma Sambhava.

ཁ་ཏིག *kha-tig* bitter; bitter taste, v. ཁ་བ I: *kha-wa.*

ཁ་ཏོ་ཤིང *kha-to çiń* is said to be same as གསལ་ཤིང *gsal-çiń*, a pointed stake used for the execution of criminals (*Jä.*).

ཁ་ཏོན *kha-ton* or ཁ་འདོན *kha-ẖdon* स्वाध्याय, सस्वरपठ् a reading or reciting from memory with a loud voice; ཀློག་གམ་ཁ་ཏོན་དུ་ནས reading or saying by heart; ཁ་ཏོན་དུ་ཤེས་པ *kha ton-du* çes̱-pa to know by heart; ཁ་ཏོན་བྱང་བ *kha-ton byañ-wa* वचसा परिजिता (पर्य्यञ्चिंता) a clear recitation of prayer or hymns. Also explained as དཔེ་ཆ་བླ་མ་དགོས་པར་བློ་ལ་བཟུང་བའི་ཆོས་འདོན་པར་བྱེད་པ to recite religious tracts from memory, without having recourse to books: གཙུག་ལག་བལྟ་ཞིང་ཁ་ཏོན་བྱེད་པ་ "by looking at scientific works to commit to memory" (*A. 3*).

ཁ་གཏད་པ *kha gtaḏ-pa*, same as ཁ་སྤྲད་པ *kha s̱praḏ-pa* or ར་སྤྲད་པ *ra-s̱praḏ-pa* 1. to bring together personally; to confront: འགྲོ་མ་ནུས་པར་རྟ་རང་ཁ་གཏད་འདོན་པས *ẖgro ma-nus̱-par ṟta rañ kha-gtaḏ ẖdon pas̱* (*Yig.*) not being able to go, (he) let the horse go towards you. 2. to turn one's face.

ཁ་གཏམ *kha-gtam*, resp. ཞལ་གཏམ *shal-gtam*, oral tradition.

ཁ་གཏུགས་པ *kha gtugs̱-pa*=ཁ་ལ་ཧོ་གཏུགས *kha la ho gtugs̱-pa* or ཁ་ལ་ཧོ་བྱེད་པ *kha-la ẖo byeḏ-pa* to kiss.

ཁ་གཏོང་བ *kha gtoñ-wa* to injure; to abuse; to call names.

ཁ་བཏགས *kha-ḇtags̱* anything that is put on the face, *i.e.*, presented or placed before a person for his acceptance; hence that ubiquitous article of Tibetan social intercourse, the presentation or salutation scarf. These scarves are of various descriptions. The longest and the best ones are presented to the great lamas, high officials, and to other personages; they carry respect according to their quality, colour and length. There are different sorts of ཁ་བཏགས *kha-ḇtags̱* (silk presentation scarves)—ཁ་བཏགས་ལ་ཕྱི་མཛོད་ནང་མཛོད་ཉིན་བདེ་མ *kha-ḇtags̱-la phyi-m̱dsoḏ, nañ-m̱dsoḏ, ñin-ḇde-ma*, བསོད་བཏགས *ḇsoḏ-ḇtags̱*, ཚེ་ལྷ་མོ *tshe-lha-mo* or ཨ་ཤེ་ལྔ་སྦགས་བརྒྱད་སྦགས་བཅུ་སྦགས་སོགས་སྣ་ཚོགས་ཡོད *a-çe l̲ña-s̱bags̱ ḇṟgyaḏ-s̱bags̱, ḇcu-s̱bags̱, sogs̱ s̱na-tshogs̱ yoḏ*.

ཁ་སྟན *kha-s̱tan* a soft thin rug that is spread on a cushion; a cover for a cushion or couch.

ཁ་སྟེང་དུ *kha s̱ten-du* above; besides; on; upon; at; towards: དེའི་ཁ་སྟེང་དུ་བཞུགས *deẖi kha-s̱teñ-du shugs̱* he sat upon it (*Pag. 64.*)

ཁ་སྟོང *kha-s̱toñ* not yet having eaten anything; lit. empty mouth.

ཁ་སྟོམས་རྒྱབ་པ *kha-s̱toms̱ ṟgyab-pa* is defined as གཅིག་གིས་གཅིག་ལ་དོན་བདག་མེད་པར་ཁ་མ་ལེགས་པ་ལབ་པ, to revile one another for no purpose.

ཁ་ཏྭམ་ག *kha ṭḇam-ga*, ལྷ་ཡི་ཕྱག་མཚན *lha-yi phyag m̱tshan*, v. ཁ་ཊམ་ག *kha-tam-ga*.

ཁ་ཐལ *kha-thal*=ཐུག་ཐལ *thug-thal* or ཐུག་རྩམ *thug ṟtsam* rice or barley particles.

ཁ་ཐལ་བ *kha thal̲-wa*=ཁ་འཆེ་བ *kha ẖche-wa* to promise (*Cs.*).

ཁ་ཐི *kha-thi* a kind of satin in variegated colours.

ཁ་ཐུག *kha-thug* to the brim=གདོང་ཐུག *gdoñ-thug*: ཁ་ཐུག་སྐོང་བ *kha-thug s̱koñ-wa* to fill to the brim; ཁ་ནང *kha-nañ* the inside brim ཁ་ཐུག་པ *kha thug-pa* to meet in a contest, in concert with.

ཁ་ཐོག *kha-thog* top or surface; upon a thing=ཐོག་ཁ *thog-kha* on the roof, on the upper flat.

ཁ་ཐོར *kha-thor* pustules in the mouth (*Sch.*).

ཁ་མཐུན *kha-m̱thun*, v. ཁ་འཆམ *kha-cham*.

ཁ་མཐུན་པ *kha-m̱thun-pa*=ཁ་ཐུག་པ *kha-thug-pa* agreeing upon, unanimous; also together with: ཕོ་བྲང་གི་སྐྱ་བོ་རྣམས་ཁ་མཐུན་པས་ཞུས་པ, in concert with the men of the palace they petitioned (*Pag. 275*).

ཁ་འཐབ *kha-ẖthab* 1. regulating of stores by equalizing their quantities: ཡོ་བྱད་སོགས་མང་ཉུང་འདྲ་འདྲ་བྱེད་པ་ལ *yo-byeḏ s̱ogs̱ mañ ñuñ ẖdṟa ẖdṟa byeḏ-pa la*, རྙིང་པའི་ཆད་དང་གསར་སྤྲོད་ལ་འཐབ་

རྙིད་པ *ṟñiñ-paẖi chaḏ dañ gsar s̱proḏ-la ẖthab byeḏ-pa* (*Ṟtsii.*). 2. ཁ་འཐབ་པ *kha ẖthab-pa*= གཡུལ་སྤྲོད་པ *gyul s̱proḏ pa* or དམག་འཐབ་པ *ḏmag ẖthab-pa* to fight; to give battle (*M̱ñon.*).

ཁ་འཐེན་བཏང་བ *kha-ẖthen ḇtañ-wa*=ལོན་བཏང་བ *lon ḇtañ-wa* to send a reply, to reply; ཁ་འཐེན་པ *kha ẖthen-pa* (to pull the mouth) to stop a beast of draught.

ཁ་འཐོར་པ *kha-ẖthor-pa*=སོ་སོར་འབྲལ་བ *so-sor ẖbral-wa*, གྱེས་པ *gyes̱-pa* to scatter, to separate one from another; also disordered, confused, confusion: དཔེ་ཆ་ཁ་འཐོར་བ a book, the leaves of which have become mixed up together; གནས་ན་ཁ་འཐོར་ཙམ་ཞིག་མཆིས at the place there were a few scattered ones only (*A. 23*); དུད་འགྲོ་ལ་བྱིངས་གནས་དང་ཁ་འཐོར་བ་གཉིས་ཡོད among the beasts there are two classes: those that live secluded and those that are scattered (in abodes of men and gods).

ཁ་དག *kha-dag* swept clean, cleared up, entirely gone: ནོར་ཕྱུགས་ཐམས་ཅད་ཁ་དག་སོང *nor phyugs̱ thams̱-caḏ kha-dag soñ* his wealth and cattle have all disappeared.

ཁ་དིག *kha-dig* or ཁ་ལྡིག *kha-ḻdig* to stammer; ཁ་ལྡིག་མཁན *kha-ḻdig-m̱khan* a stammerer.

ཁ་དུག་ཅན *kha dug-can* विषमुख, विषास्य poisonous mouth; having poison in the mouth.

ཁ་དུམ་པ *kha dum-pa* being in concert with; having agreed.

ཁ་དུལ་པོ *kha-dul-po* (soft mouth) manageable; tractable.

ཁ་དོག *kha-dog* or ཁ་མདོག *kha-m̱dog*=མདངས *m̱dañs̱* colour: སྐྲ་མཐོན་མཐིང་གི་ཁ་དོག་ཏུ་གྱུར་ཏོ 'the hair became blue-black; ཁ་དོག་གི་གཟུགས *kha-dog-gi gzugs̱* वर्णरूप; ཁ་དོག་མཐུན་པ *kha-dog m̱thun-pa* of one uniform colour: དགེ་སློང་ཆོས་གོས་གསུམ་ཁ་དོག་མཐུན་པར་གསོལ་པ *dge-s̱loñ chos̱-gos̱ gsum kha-dog m̱thun-par gsol-pa* he wears the three garments of a monk of uniform colour. ཁ་དོག་སྒྱུར་བ *kha-dog s̱gyur wa* to change colour; ཁ་དོག་འགྱུར the colour changes (*Jä.*).

ཁ་དོག་དཀར་པོ *kha-dog ḏkar-po*=དག་བྱེད *dag-ḇyeḏ* or རྩྭ་ཀུ་ཤ *ṟtsḇa ku-ça* the cleanser, purifier; also a name for the *dub* grass (*M̱ñon.*).

ཁ་དོག་ངན་པ *kha-dog ñan-pa* दुर्वर्णं of disagreeable or bad color.

ཁ་དོག་ཆེན་པོ *kha-chen-po* metaph.=གསེར *gser* gold (*M̱noñ.*).

ཁ་དོག་ལྟ་བུ *kha-dog ḻta-bu* or ཁ་དོག་འདྲ་བ *kha-dog ẖdṟa-wa dog ḻta-bu* in colour; like its colour.

ཁ་དོག་སྣ་ཚོགས *kha-dog s̱na-tshogs̱* variety of colours; of different hues: ཁ་དོག་སྣ་ཚོགས་མུ་ཏིག་རབ་ཡིན་ནོ *kha-dog s̱na-tshog mu-tig rab yin-no* an excellent pearl is of a variety of colours (*Loñ.* ༧ *2.*).

ཁ་དོག་པ *kka-dog-pa* small hole or narrow hole.

ཁ་དོག་མཐའ་ཡས་པ *kha-dog m̱thaẖ yas̱-pa* अनन्तवर्ण variegated colours.

ཁ་དོག་གསུམ་པ *kha-dog gsum-pa* explained as ཤིང་བ་གླང་རྨིག་པའི་མིང་ *çiñ ba-glañ ṟmig-paẖi miñ* a name for the tree called the ox-hoof (*M̱ñon.*).

ཁ་དྲག *kha-dṟag* उग्र mighty, haughty; ཁ་དྲག་པ loquacious, talkative.

ཁ་དྲང་ *kha-dṟañ* just before; straight on.

ཁ་དྲོ *kha-dṟo* in *Khams̱* and *Amdo* signifies བཀྲ་ཤིས *ḇkra-çis̱* auspicious, of good omen or appearance.

ཁ་དྲོ་བོ *kha dṟo-ḇo*=ཁ་འཕྲོད་པོ *kha ẖphroḏ-po* agreeable, amiable, of pleasant company.

ཁ་གདངས་པ *kha gdañs̱-pa* विजृम्भण, जृम्भण yawning; opening the mouth; gaping; widening the mouth: ཁ་གདངས་ནས *kha-gdañs̱ nas̱* having opened the mouth widely.

ཁ་མདོག kha-m̱dog, v. ཁ་དོག kha-dog.

ཁ་འདར kha-ẖdar one who speaks too fast or too loud.

ཁ་འདིག kha-ẖdig cork, bung, stopple.

ཁ་འདེབས kha-ẖdebs̱ = ཁ་གཅིག་ཏུ་མཐུན་པ kha gcig-tu m̱thun-pa agreeing in an account.

ཁ་འདོན kha-ẖdon, v. ཁ་ཏོན kha-ton.

ཁ་འདོན་བྱེད་པ kha-ẖdon byeḏ-pa to recite or mutter a charm or *mantra*.

ཁ་རྡ kha-ṟda muttering, whispering: ཁ་བརྡ་བཟང་པོ་བྱེད to mutter or speak auspiciously.

ཁ་བརྡ kha-ḇṟda conversation, talk, prophecy, prediction; it also signifies བཤད་པ་བཟང་པོ ḇçaḏ-pa ḇzañ-po good explanation or utterance: བསྟན་པ་དར་བར་འགྱུར་རོ་བྱ་བའི་ཁ་བརྡ་བཟང་པོ "may the doctrine (of Buddha) prosper" such was his righteous utterance (*A. 146*).

ཁ་བརྡའ kha ḇṟdaẖ = སྐད་ཆ s̱kaḏ-cha verbal utterance: བུ་མོའི་མིག་མཐོང་ཡང་མ་མཐོང་བ་ལྟར་བྱས་ནས་ཁ་བརྡའ་མི་བྱེད although he had beheld the girl's eyes, he acted as if he had not seen her and gave no spoken sign.

ཁ་སྡམས kha-s̱dams̱ = ཁ་ཏ kha-ta or གདམས་ཁ g̱dams̱-kha advice.

ཁ་སྡོམ་པ kha s̱dom-pa = ཁ་མནན་པ kha m̱nan-pa to silence; to gag or stop the speech.

‡ ཁ་ཌ་ག kha-da-ga खड्ग the scimitar or sabre of the Hindus.

ཁ་ན་མ་ཐོ་བ kha-na ma-tho-wa, lit. ཁ་ནས་མ་ཐོན་པ kha nas̱ ma thon-pa, not confessed, *i.e.*, not come out of the mouth; अवद्य also वद्य, a metaphysical term defined as སྡིག་པ་དང་ཉེས་པའི་མིང, a name for sin and moral corruption. There are two kinds, viz., (1) རང་བཞིན་གྱི་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ rañ ḇshin-gyi kha-na ma-tho-wa sins which are committed naturally and semi-consciously; (2) བཅས་པའི་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ ḇcas̱-pahi kha na ma tho-wa sins of overt violation of law or religion. མི་ཁྱིམ་པ་དང་རབ་བྱུང་ཕལ་ཆེར་རང་གི་སྡིག་པ་ཉེས་པ་ཁོང་དུ་སྦས་ན་ཁ་ནས་མ་ཐོན་པས་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་ཞེས་པའོ Householders and monks in general, in keeping these sins and failings concealed, because they do not issue forth from the mouth, such are styled kha-na-ma-tho-wa. ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་མི་མངའ་བ kha-na ma tho-wa mi m̱ñaẖ-wa निरवद्य the sinless; ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་མེད་པ kha nu ma tho-wa meḏ-pa अनवद्य without sin or moral corruption; ཁ་ན་མ་ཐོའི་གཏམ kha-na-ma thoẖi g̱tam = གཏམ་དང་རྗེས་སུ་འབྲེལ་བའི་མིང་ sinful or blasphemous speech.

ཁ་ནག་པོ kha nag-pa = མུན་པ་ནག་པོ mun-pa nag-po darkness; also of gloomy appearance; morose; wicked (*M̱ñon.*).

ཁ་ནང kha-nañ yesterday morning. But ཁ་ནང་དུ་བལྟས kha-nañ-du ḇḻtas̱ अन्तर्मुखप्रत्यक्ष: to look inwardly: ཁ་ནང་བལྟས་ཀྱི་ཤེས་པ་ནི་རང་གི་སེམས་ལ་བཟང་ངན་དགེ་མི་དགེ་ཇི་ལྟར་འདུག་ལེགས་པར་བརྟགས་ཏེ་སྤང་བླང་བྱེད་པའོ the knowledge gained by introspection, which is carefully to examine how much of good or evil and virtue or vice exists in one's own heart, causes rejection (of evil) and acceptance (of good).

ཁ་ནད kha naḏ mouth disease.

ཁ་ནར་ཅན kha nar-can oblong.

ཁ་ནས kha-nas̱ orally; by word of mouth; ཁ་ནས་ཁུ་བྱུག a cuckoo; also to cry or call like the cuckoo; ཁ་ནས་ཟེར་བ kha-nas̱ zer-wa to speak colloquially.

ཁ་ཉིང kha-niñ last year.

ཁ་ཉིམ kha-nim = རས་གོས་སོགས་ཀྱི་ཁ་མདོག་གཉིས་པ of cotton cloth, etc.; that having two colours (*Ṟtsii.*).

ཁ་ནོག kha-nog or ཁ་ཉོག kha-ñog clamourous; asking often and often for a thing, etc.: དྲི་འཚོགས་དང་ཁ་ནོག་དང་ཐོག་བབས་དང་བཅས་རིམ་པ་གསུམ་པ the three may be classed together, (namely) defilement, importunity, and being stricken by lightning (*Ṟtsii.*).

ཁ་ནོར་སོང་ *kha-nor soń* he has erred in conversation.

ཁ་མནན་པ *kha m̱nan-pa*=ཁ་སྡོམ་པ *kha s̱dom-pa* to obstruct the speech; also to coerce, to silence.

ཁ་པ ***kha-pa*** the volume marked with the letter ཁ ***kha***, *i.e.*, the 2nd volume. Anything (book or article) marked with the letter ཁ ***kha***.

ཁ་པོ *kha-po* sometimes=ཁ *kha* speech, *e.g.*, ཁ་པོ་དུལ་མོ mild speech and polished language.

ཁ་པོ་ཆེ *kha-po-che*=ཁ་རྒྱག་པ *kha ṟgyag-pa* or ཁ་མང་པོ *kha mań-po* talking much: རྩི་གེ་སྲེག་ཤོར་ཟེར་བའི་ཁ་ཕོ་ཆེ *ṟtsi-ge sṟeg-çor zer-waẖi kha pho-che* a shrew called *Ṟtsi-ge sṟeg-çor*, who was very talkative (*Ṟdsa. 31*).

ཁ་ལྤགས *kha-ḻpags̱*=ཁལ་པགས *khal-pags̱* lip.

ཁ་སྤུ *kha-s̱pu* hair of the face; whiskers.

ཁ་ཕོ *kha-pho* boasting: ཁ་ཕོ་ཆེ *kha-pho-che* one who boasts much; also boasting much.

ཁ་ཕོག *kha-phog* verbal reproof.

ཁ་ཕོར *kha-phor* **सरक; सारक** a cup; a saucer.

ཁ་ཕྱི *kha-phyi* the outer edge.

ཁ་ཕྱིན་པ ***kha*** *phyin-pa*=གྲོས་མཐུན་པ *gros̱ m̱thun-pa* unanimity in a conference; unanimous vote.

ཁ་ཕྱིར་ལྟ *kha-phyir ḻta*=ཕ་རོལ་ཏུ་ཁ་ཕྱོགས་པ *pha-rol-tu kha phyogs̱-pa* examining by appearances; also to look outside (*M̱ñon.*): ཁ་ཕྱིར་བལྟས་ཀྱི་ཤེས་པ *kha-phyir ḇḻtas̱ kyi çes̱-pa* knowing or judging things by their external appearance.

ཁ་ཕྱིས *kha-phyis̱* napkin.

ཁ་ཕྱེ་བ *kha phye-wa*=ཁ་རྒྱས་པ *kha ṟgyas̱-pa* **फुल्लित, उत्फुल्ल** 1. to bloom or blossom; also well developed, full blown. 2.=ཁ་འབྱེད་པ *kha ẖbyeḏ-pa* **जृम्भण** to yawn.

ཁ་ཕྱོགས *kha-phyogs̱*=ཁ་ལྟ་བའི་ཕྱོགས *kha ḻta-waẖi phyogs̱* the direction of one's sight.

ཁ་འཕང་བ *kha-ẖphań-wa*=ཁ་འཕྲུམ་དབྱུག་པ to divulge; spread ill rumours (*Jä.*).

ཁ་འཕྱུར *kha-ẖphyur* **उपखर्व** a solid measure for grain like བྲེ *bre* **द्रोण**; or འབོ *ẖbo*.

ཁ་འཕྲོད་པོ *kha ẖphroḏ-po*, v. ཁ་དྲོ་བོ *kha dṟo-ḇo*.

ཁ་བ I: ***kha-wa*** **तिक्त** bitter; ཁ་ཏིག *kha-tig* from ཁ་བ and ཏིག་5 bitter, *i.e.*, of very bitter taste: རོ་ཁ་བ *ro kha-wa* bitter taste; ཁ་མངར *kha-m̱ñar* bitter and sweet; ཁ་མོ *kha-mo* bitter: ཆང་ཁ་མོ *chań kha-mo* beer that is very strong or of bitter taste.

ཁ་བ II: =གངས *gańs̱* **हिम** snow: ཁ་བ་དུང་ལྟར་གསལ *kha-wa duń ḻtar g̱sal* the snow (was) unsullied as shells; ཁ་བ་སྐྱེ *kha-wa s̱kye* **हिमज, शीत, वरुण** snow-born or ocean-god; ཁ་གོང *kha-yoń*=ཁ་བའི་གོང་རིལ snow ball; ཁ་ཆར *kha-char* snow and rain; ཁ་མ་ཆར *kha-ma char* sleet; ཁ་བ་ཅན *Kha-wa-can* **हिमवत्** Tibet, the snowy country: ཁ་བ་ཅན་གྱི་ཡུལ the country of snow, or snowy country; ང་ཡི་དུས་ནི་ལོ་བརྒྱ་ན་ཁ་བ་ཅན་གྱི་མཚོ་བྲི་ནས 100 years (after) my time the snowy lakes of Tibet becoming dry; ཁ་བ་ཙ་ཊ་ཀ a swallow, prob. snow-swallow. ཁ་བའི་རྟུལ *kha-waẖi ṟtul* **हिमभस्म, हिमधूलि** lumps of snow: ཁ་བའི་ཕྱེ་མ *kha-waẖi phye-ma* **हिमवालुका** snow dust; flakes of snow; also camphor, **कर्पूर**; ཁ་འབབ *kha-ẖbab* or ཁ་བ་འབབ *kha-wa ẖbab* snow-fall, avalanche; ཁ་བའི་མིང་ཅན having the name of snow; ཁ་བའི་འོད **हिमद्युति** glare from the snow, snowy lustre.

ཁ་བ་དཀར་པོ *Kha-wa ḏkar-po* n. of an important religious institution in *Khams̱*.

ཁ་བ་རི་པ *kha-wa ri-pa*=གངས་ལྗོངས་པ *Gańs̱-ljońs̱-pa* a Tibetan; one residing in the snowy mountains (*Yig. k. 6*).

ཁ་བད I: *kha-baḏ* the architectural ornament of a Tibetan house formed by the projecting ends of the beams which support the roof.

ཁ་བད II: the humidity of the air caused by snow (*Jä.*).

ཁ་བར་བྱེད *kha-war byeḏ*=རེག་བཟང་ *reg-ḇzaṅ* of soft or pleasant touch (*M̱ṅon.*).

ཁ་བུ *kha-bu* or ཁ་བུབ་པ *kha bub-pa* being turned downwards: བདག་སྡིག་པའི་གཡང་ལ་ཁ་བུབ་ཏུ་ལྷུངས I have fallen headlong into the abyss of sin (*Pag. 185*).

ཁ་བྱང *kha-byaṅ* अधःकृतमुख, कृतमुख with the face downwards; learned, wise.

ཁ་བྱེ་བ *kha bye-wa* विकसित in bloom.

ཁ་བྲག *kha-brag* (*kha-ṭag*) forked rocks; any forked object; also as adj. ལོ་ཁ་བྲག *Lo-kha-brag*, the mountainous wild country N. E. of Bhutan inhabited by wild tribes.

ཁ་བྲལ *kha-bral* (*kha-ṭal*) विश्लेष divorce, separation, especially of lovers or husband and wife.

ཁ་དབང་ *kha-ḏwaṅ* eloquent: ཁ་དབང་ཆོག *kha-ḏwaṅ-chog* able to speak powerfully, eloquent (*Ṅag. 11*).

ཁ་དབྲག *kha-ḏbrag* literally the mouth-split: ཆུ་ཁ་དབྲག *chu kha-ḏbrag* a river which is divided or branched out; ལམ་ཁ་དབྲག a road which is branched into several paths; ཤིང་གི་ཡལ་ག་ཁ་དབྲག the branch of a tree which divides into several parts; རྨིག་པ་ཁ་དབྲག *ṟmig-pa kha-ḏbrag* a hoof which is bifurcated or split.

ཁ་འབར་མ *Kha ẖbar-ma* ज्वालामुखी n. of a goddess (*Ṟtsii.*). In the Hindu pantheon Jvālāmukhī (she with a burning or glowing mouth) is worshipped as the goddess of cholera.

ཁ་འབུ་བ *kha-ẖbu-wa*, the opening of the buds of flowers.

ཁ་འབུབ་ཏུ་ཉལ་བ *kha-ẖbub-tu ñal-wa* to lie with one's face downwards.

ཁ་འབུས་པ *kha-ẖbus̱-pa* कोरक, कुड्मलक-जात unblown flower, buds.

ཁ་འབྱེད་པ *kha ẖbyed-pa*=ཁ་ཕྱེ་བ *kha-phye-wa* to open a cover or pasted letter or packed article; is also used of books.

ཁ་འབྲི་བ *kha ẖbri-wa* (*kha-ḍi-wa*) to make less, to diminish; to detract from (in quality).

ཁ་སྦྱང *kha-s̱byaṅ* eloquence; ཁ་སྦྱང་པོ *kha s̱byaṅ-po* eloquent.

ཁ་སྦྱར *kha-s̱byar* or ཁ་སྦྱར་བ *kha s̱byar-wa* the mouth of a vessel or box closed or shut up: ཟངས་ཆེན་ཁ་སྦྱར་རིན་ཆེན་སིལ་མས་བཀང་ *zaṅs̱-chen kha-s̱byar rin-chen sil-mas̱ ḇkaṅ* a covered copper vessel filled with precious things, etc. (*G kaẖ. 77*).

* ཁ་སྦྱོར་ཐིག་ལེ *kha-s̱byor* = *thig-le* संपुर-तिलक n. pr. (*Schr. Tā. 2, 275*).

ཁ་སྦྱོར *kha s̱byor* दशनोच्छिष्ट, सभुक्त anything that is left after eating or has been touched by the mouth but not eaten· ཁ་སྦྱོར་བ to kiss.

ཁ་སྦྱོར་བདུན་ལྡན *kha-s̱byor ḇdun-ḻdan*=རྡོ་རྗེ་འཆང་ *Ṟdo-ṟje ẖchaṅ*, the *Tantrik* Buddha Vajradhara (*M̱ṅon.*).

ཁ་མ་འཆམ *kha ma-ẖcham*=ཁ་མི་མཐུན *kha mi-m̱thun* discordant; ཁ་མི་འཆམ *kha mi-ẖcham* does not agree or live in harmony.

ཁ་མ་ཕྱེ་བ *kha ma-phye-wa* कुड्मल an opening bud; one of the twenty-one hells in which sinners are punished, being bound with ropes.

ཁ་མ་བྱེ *kha-ma bye* कोष a store or repository (*Lex.*).

ཁ་མི་ཤེས་པ *khami-çes̱-pa* not knowing the language.

ཁ་མུར *kha-mur* bit (of a bridle).

ཁ་མེད *kha-meḏ* silent; cannot reply: ལབ་ན་ཁ་མེད, བཏོན་ན་རྒྱུ་མེད *lub-na kha-meḏ, ḇton-na ṟgyu meḏ* if asked there is no reply; if ransacked, nothing to produce (from one's pocket); ཁ་མེད་ལྐུག་པ, ལྕེ་མེད་དིག་པ (the common saying is) "the dumb does not speak, the tongueless stammers."

ཁ་མོ *kha-mo* enchantment; irresistible influence.

ཁ་དམར *kha-ḏmar* lit. "red mouth"; a demon or *preta*; a ghostly apparition. This word is used in astrology and the medical works of Tibet to signify an affirmative prediction, good or bad. When such a prediction is realized it is called ཁ་དམར་ཕོག *kha-ḏmar phog*, when otherwise it is called ཁ་དམར་ཏོག *kha-ḏmar tog*.

ཁ་རྩང *kha-ṟtsaṅ*=ཁ་སང *kha saṅ* yesterday forenoon: ཁ་རྩང་གི་བྱིས་པ the boy that was here yesterday forenoon (*A.*); also the day before yesterday; ཁར་སང་གཟའ་ཉི་མ *kar-saṅ gzaẖ ñi-ma* last Sunday (*Jä.*).

ཁ་རྩོད *kha-ṟtsoḏ* disputation.

ཁ་ཚ *kha-tsha* bitter and acrid; hot in the mouth; pungent like pepper; acc. to *Jä.* (*a*) a very acrid sort of radish; (*b*) aphthæ thrush, a disease of the mouth incident to horses, cows, sheep, &c.; (*c*) ཁ་ཚ་རིང་ངེ་བ *kha-tsha riṅ-ṅe-wa* daily warm food.

ཁ་ཚར *kha-tshar* 1. fringes, such as the threads at the end of a web or cloth or rug, scarf or sash. 2. minor ingredients in a medicinal mixture: སྨན་གཅིག་གཙོ་བོ་བྱས་ནས་དེ་ལ་སྨན་གཞན་གཅིག་ཆུང་ཟད་བཏབ་པ་ལ་ཁ་ཚར་བཏབ་ཟེར having made one drug the principal ingredient, on adding thereto another drug in less quantity, it is called adding the *kha-tshar*.

ཁ་ཚུབ *kha-tshub* snow-storm.

ཁ་ཚོ *kha-tsho* boasting: ཁ་ཚོ་ཤིན་ཏུ་ཆེ་བ *kha tsho çin-tu che-wa* a great swaggerer (*Jä.*).

ཁ་ཚོད *kha-tshod* the weighing: ཁ་ཚོད་བལྟ་ཕྱིར་ཚིག་གི་ལན་སྨྲས་པ *kha-tshoḏ, ḇḻta-phyir tshig-gi lan s̱mṟas̱-pa* (*A. 6*) considering one's expression with a view to reply to it. (ཚིག་གང་འདྲ་ལབ་ཡོང་ཚོད་ལྟ་བ *tshig gaṅ-ẖdṟa lab-yoṅ tshoḏ ḻta-wa.*)

ཁ་ཚོན *kha-tshon*=ཁ་འགྲིག *kha-ẖgrig*, ཁ་འཆམ *kha-ẖcham* or ཁ་མཐུན *kha-m̱thun* unanimous, of one voice or opinion. Generally used with གཅོད་པ, meaning 1. as in ཐམས་ཅད་མཐུན་པར་དམ་པར་ཁ་ཚོན་བཅད (*A. 3*), all unanimously and firmly agreed upon; lit. ཁ་ཚོན *kha-tshon* colour; hence to be all of one colour in the face, *i.e.*, to be of the same opinion. 2. =ཐག་གཅོད་པ *thag g̱coḏ-pa* a final decision or resolution: ཀུན་གྱིས་རྒྱལ་སྲིད་སྤོང་བར་ཁ་ཚོན་བཅད (*A. 15*) they all resolved to forsake their kingdoms; མཐའ་གཅིག་ཏུ་ཁ་ཚོན་ཆོད་དཀའ *m̱thaẖ gcig-tu kha-tshon choḏ ḏkaẖ* it is difficult to arrive at a final decision. 3. surface or width (*Jä.*).

ཁ་མཚུལ *kha-m̱tshul* तुण्ड muzzle; mouth; the lower part of the human face.

ཁ་འཚངས་པ *kha ẖtshaṅs̱-pa*=སྨོད་པ *s̱moḏ-pa* to slander; to curse (*M̱ñon.*).

ཁ་འཚོག *kha-ẖtshog* abuse: ཁ་འཚོག་ཆེན་པོ *kha-ẖtshog chen-po* a great abuser, a reviler.

ཁ་འཛིན *kha-ẖdsin* कोकिल the cuckoo.

ཁ་འཛིན་བྱེད་པ *kha-ẖdsin byeḏ-pa* to receive in a friendly spirit; to be kind; to assist (*Jä.*); also to govern; ཁ་འཛིན་པར་མངགས་པ

sent or commissioned for governing (*Ḏsam. 25*).

ཁ་འཛིན་གསུམ *kha-ẖdsin gsum* are the following three: སུག་སྨེལ *sug-s̱meḻ* त्रिपुट small cardamom, *Convolvulus turpetthum*; གུར་གུམ *gur-gum* saffron; and པི་པི་ལིང *pi-pi-liñ* long pepper (*S̱man. 450*).

ཁ་འཛུམ་པ *kha hdsum-pa* to shut the mouth.

ཁ་ཞན *kha-shan* of inferior quality or of low position: ཁ་ཞན་པའི་སྡུག་བསྔལ the misfortune of being of low birth (*Jä.*).

ཁ་ཤུར *kha-shur* water-hen (*Sch.*).

ཁ་ཤེ *kha-she* mouth and mind: ཁ་ཤེ་མི་མཆུངས་པ *kha-she mi m̱chuñs̱-pa* hypocrisy; hypocrite; ཁ་ཤེ་མེད་པ *kha-she meḏ-pa* unfeigned; sincere.

ཁ་ཤེང *kha-sheñ* breadth, expanse, *e.g.*, of the heavens.

ཁ་ཤེན *kha-shen*=*kha-lib shan-pa* modest in speech; also not able to speak well.

ཁ་ཤེས *kha-shes̱* food, victuals (*Cs.*).

ཁ་ཟམ *kha zam*, ཁ་ཆེ་ཟམ *kha-che zam* a kind of chintz from Kāshmir; also a kind of cloth or silk stuff in variegated colours: བལ་ཟམ *bal zam* chintz from Nepal.

ཁ་ཟས *kha-zas̱* food, either in general or some particular article of food: ཁ་ཟས་ལ་བརྐམ་པར་གྱུར *kha-zas̱ la ḇṟkam-par gyur* he longed for food; ཁ་ཟས་གཙང་མ *kha-zas̱ gtshañ-ma* clean food, or clean in (taking food). In Sikk. *khabze* sweet cakes, etc.

ཁ་ཟུམ་པ *kha zum-pa* to close the mouth or any opening.

‡ ཁ་ཟུར *kha-zur* or ཁ་སུར *kha-sur* खर्जूर the date fruit.

ཁ་ཟེར་བ *kha zer-wa* मुखर loquacious.

ཁ་གཟར *kha-gzar* spoon or ladle.

ཁ་གཟི *kha-gzi* or ཁ་གཟེ *kha-gze* in *W.* rake in gardening; in Spiti a carrier's load; *kha ze-pa* a coolie (*Jä.*).

ཁ་བཟང་ *kha-ḇzañ*=ཚིག་གི་བཏང་རག *tshig-gi gtañ-rag* good speech; one who speaks pleasantly (*M̱ñon.*).

ཁའི་ཉིན *khaẖi-ñin* पूर्वेद्युस् the day before yesterday.

ཁ་འོག *kha-ẖog* lit. face downward; downcast; ཁ་འོག་ཏུ་བཅུག་པ *kha ẖog-tu ḇcug-pa* or ཆུད་པ *chuḏ-pa* to subjugate one, or to enforce obedience upon; ཁ་འོག་ཏུ་བལྟས་ཏེ་ཤི་བ *kha ẖog-tu ḇltas̱-te çi-wa* to die falling down head-long, *i.e.*, with the face downward.

ཁ་ཡ *kha ya* lit. being one's partner or match as to speaking, but in general partner, assistant; ཁ་ཡ་བྱེད་པ *kha-ya byeḏ-pa* to assist: ཁ་ཡི་ཡ་ང་མི་ཐུབ I am not his match, not able to compete with him; with regard to things, I am not equal to the task (*Jä.*).

ཁ་ཡིག *kha-yig* खाकार the letter ཁ, a label; a letter or writing on the cover of any parcel or letter; an inscription.

ཁ་ཡེལ *kha-yeḻ* the spout (of a kettle or any other vessel): ཐུམ་པའི་ཁ་ཕྱིར་འཕྱང་བ་ཁ་ཡེལ་ལ་མཆུ་འཛིངས་པ drawing with his lips at the spout which hangs down outside the vessel (*A. 23*).

ཁ་ཡོག *kha-yog* a false charge (*Jä*): མ་ཉེ་པའི་ཁ་ཡོག་བྱུང *ma ñe-paẖi kha-yog byuñ* (*C.*) he was unjustly accused (*Jä.*); མ་ཉེས་པར་ཀྱང་ཁ་མཆུ་དང་མི་ཁ་བྱུང་བ་སོགས་བདག་ལ་དོན་མེད་པའི་ཁ་ཡོག་བྱུང unfounded accusations arise such as those coming by word of mouth and by implication, though one is guiltless.

ཁ་གཡེལ *kha-gyel* wide mouth: ལྷུན་པོ་ཡོངས་རྫོགས་དབྱིབས་སྣོད་ཁ་གཡེལ་བ་ལྟར the shape of Sumeru resembled that of a vessel placed with its wide mouth upwards (*i.e.*, like a pyramid on a point) (*Ya-sel. 35*).

ཁ་གཡོགས *kha-gyogs̱*=ཁ་ཁེབས *kha-khebs̱* cover of a vessel or basket (*G. kaẖ. 77*).

ཁ་ར *kha-ra* in *W.* for ཀ་ར *ka-ra*, sugar (*Jä.*); trough; manger (*Sch.*).

ཁ་རག *Kha-rag* n. of a place in Tibet. ཁ་རག་སྒོམ་ཆུང n. of a celebrated lama of the Kādampa School of Buddhism.

ཁ་རས *kha-raṣ* neck-cloth; a towel.

ཁ་རི *kha-ri* or ཁ་རུ *kha-ru*, v. ཁལ་རི *khal-ri*.

ཁ་རུ་ཚྭ *kha-ru tshwa*=ཚྭ་ནག་པོ black salt used medicinally (*M̱ñon.*): बचक, विड़, विड़लवण a kind of salt (procured by boiling earth impregnated with saline particles); a particular kind of salt of fetid odour (used medicinally as a tonic aperient). It is black in colour and is prepared by fusing fossil salt with a small proportion of *emblic myrobalan*, the product being muriate of soda with small quantities of muriate of lime, sulphur and oxide of iron (*M. Wills.*). *Kha-ru tshwa-yiṣ dṟoḏ ṣkyeḏ ṣboṣ-pa dañ ṣgeg dañ ẖgyiñ khrog baḏ ṟluñ ẖjoms-par byreḏ* flatulence, accompanied with belching, rumblings, phlegm, and wind, is overcome by the medicinal salt.

Syn. རུ་ཙ་ཀ *ru-tsu ka*; སྨིན་ཚྭ *ṣmin-tshḇa*; བི་ཏཾ་ངོ *bi-ṭam ño* (*M̱ñon.*).

ཁ་རེ་སྐྱེངས *kha-re ṣkyeñṣ*=ཁ་སྐྱེངས་པ *kha ṣkyañṣ-pa* or ངོ་ཚ་བ *ño tsha-wa* to be ashamed.

ཁ་རེག་པ *kha reg-pa* to touch anything by the lips; to put one's mouth to a thing in order to eat or drink it.

ཁ་རོ *kha-ro* taste in the mouth.

ཁ་རོག *kha-rog*=ཁ་བཙུམ *kha-ḇtsum* silent, without reply: དེ་བས་ན་བ་མ་ཚ་ཁ་རོག་སྡོད therefore remain silent with untingling ear! ཁ་རོག་སྡོད་ཅིག *kha-rog ṣdoḏ-cig* be silent; do not speak. ཁ་རོག་པ is also freq. ཁ་རོག་ཏེ་འདུག་པ to remain silent.

ཁ་རོག་པ *kha rog-pa* तुत्थक a kind of drug, prob. sulphate of copper.

ཁ་རླངས *kha-ṟlañṣ* वाष्प vapour from the mouth.

ཁ་ལ་མེ་འབར *kha-la me-ẖbar* n. of the King of the Yi-dag or *Preta*.

ཁ་ལ་རེག་པ *kha-la reg-pa*=metaph. ཟས *zaṣ* to eat; do eat (*K. g.* ཁ *28*).

ཁ་ལ་སླ་ཏེ་དོན་ལ་དཀའ *kha-la ṣla-te don-la ḏkaẖ* easily spoken but difficult in meaning.

ཁ་ལན *kha-lan* mouth requital; thanksgiving; reply, especially angry reply; also requital for food received (*Jä.*): དད་ཟས་ཁ་ལན་བསམ་ངན་འདུག when disordered with evil thoughts, the food of faith is my reply (*Mil.*).

ཁ་ལས་བྱུང *kha-laṣ byuñ* sprung forth from the mouth.

ཁ་ལིན་པ *Kha-lin-pa* n. of a place in Tibet.

ཁ་ལེ *kha-le*, v. ཁྱ་ལེ *khya-le*.

ཁ་ལེབ *kha-leb* cover, lid.

ཁ་ལོ *kha-lo* 1. =ཁ་ཕྱོགས *kha-phyogṣ* towards the mouth. 2. prow of the ship (*Schr.*); according to others the helm སྐུ་གཟེར. 3. acc. to *Cs.* and *Jä.* the glans-penis.

ཁ་ལོ་སྒྱུར་པ *kha-lo ṣgyur-pa* or *ṣgyur-wa* पुवष, सूत:; यन्ता, सारथि, क्षत्ता; ཁ་ལོ་སྒྱུར་མཁན *kha-lo ṣgyur-m̱khan* one who steers; also a governor, a driver, a charioteer. See especially in narrative of early life of the Buddha in Dulwa.

ཁ་ལོ་པ *kha lo-pa*=ཁ་ཕྱོགས་པ *kha phyogṣ-pa* सारथि, छाया; ཁ་ཕྱོགས་སྒྱུར་མཁན *kha phyogṣ ṣgyur-m̱khan* one who leads or guides; also a shadow.

ཁ་ལོག་པ *kha-log-pa* to reply; to contradict: ཕྱི་ལ་འགྲོ་ནས་ཚུར་ཁ་ལོག་པ *phyi-la ẖgro-na tshur kha log-pa* walking out he returned hither.

ཁ་ཤ *kha-ça* the spotted deer (*Jä.*); elk (*Sch.*). In Sikk. the common deer of the Duars is called ཁ་ཤ. ཁ་ཤ་ཡི་ཇ་ཁུག *kha-ça-yi ja-khug* a tea bag made of deer-skin.

ཁ་ཤགས *kha-çags̱* jest; joke in *W.* (*Jä.*).

ཁ་ཤས *kha-ças̱* (sounded "*kha-she*") some; colloq. in *C.*

ཁ་ཤུགས་ཅན *kha-çugs̱-can* or ཁ་ཤེད་ཅན *kha sheḏ-can* eloquent; ཁ་ཤུགས་མེད་པ *kha-çugs̱ meḏ-pa* one who has nothing much to say, same as སྐད་ཆ་ལབ་རྒྱུ་མེད་པ *s̱kaḏ-cha lab-ṟgyu meḏ-pa.*

ཁ་ཤོབ *kha-çob* in colloq. lies; obscene talk; idle talk.

ཁ་ཤོར *kha-çor* breach of promise: ཁ་ཤོར་སོང *kha-çor soṅ* the mouth has run away, denoting inconsiderate talk (*Jä.*).

ཁ་ཤོལ་བ *kha-çol-wa* उपस्पर्श rinsing the mouth; sipping water and ejecting it.

‡**ཁ་ཤྱ** *Kha-çya* n. of a mountainous country in the north-east of India (*Tā.*); the Khasya Hills in Assam.

ཁ་གཤགས *kha-gçags̱*=ཁ་རྩོད *kha-ṟtsoḏ* using rough language; controversy, discussion, dispute; with *ṟgyag-pa* to dispute: འཛུབ་མོ་བསྒྲེངས་ཏེ་ཁ་གཤགས་རྒྱག་ཏུ་འགྲོ pointing his fingers he goes to dispute (*Ṟdsa. 17*).

ཁ་བཤད *kha-ḇçaḏ* talk, gossip.

ཁ་སག *Kha-sag* མཐའ་འཁོབ་ཀྱི་ཡུལ་ཞིག་གི་མིང་ n. of a wild country on the border of Tibet (*Ya-sel. 38*).

ཁ་སང *kha-saṅ*, v. ཁ་རྩང *kha-ṟtsaṅ.*

ཁ་སངས *kha-saṅs̱* explained as སེམས་ལ་གང་ཤར་བ་ཁ་ནས་དྲང་པོ་བཤད to speak one's mind; to tell honestly what has occurred in the mind.

ཁ་སུབ *kha-sub* a bribe: ཁ་སུབ་བྱིན་པ *kha-sub byin-pa* to offer a bribe.

ཁ་སི *Kha-si* n. of a wild hill tribe of India (of the Khasya Hills) (*Ḏsam.*).

ཁ་སིང *kha-siṅ* 1. the day before yesterday. 2. also=several weeks ago; sometime back.

ཁ་སུར *kha-sur*, v. ཁ་ཟུར *kha-zur.*

ཁ་སོ *kha-so* 1. abbreviation of ཁ *kha*, mouth, and སོ *so*, teeth. 2. the edge, border of a thing: ཁ་སོ་ལ་འཕང་ངོ *kha-so la ẖphaṅ-ṅo* =ཁ་ཁྱེར་ལ་འཕང་ངོ flung to the border (*Pag. 187*): རྫིངས་ཀྱི་ཁ་ཁྱེར་ལས་འཇའ་ལི་བྱས *ṟdsiṅs̱-kyi kha-khyer las̱ ẖjaẖ li byas̱*=གྲུ་རྫིངས་ཀྱི་མཐའ་ལ་ཤན་རྒྱབ *gru-ṟdsiṅs̱-kyi m̱thaẖ la çan-ṟgyab* lined the border of the ship with iron plates (*A. 18*).

ཁ་སྲལ་ཆུང་ངུ *kha-sral chuṅ-ṅu* कल्ल deaf.

ཁ་སློབ *kha-s̱lob*=ཁ་ཏོན *kha-ton* learning by heart; primer used by children in *W.*

ཁ་གསག *kha-g̱sag*, v. ཁ་བསག *kha-ḇsag.*

ཁ་གསར *kha-g̱sar* new, fresh.

ཁ་གསལ *kha-g̱saḻ* or གསལ་ཁ *g̱saḻ-kha* a message; clear language; intelligible language: ཁ་མི་གསལ་བ *kha mi-g̱sal-wa* obscure; not in clear terms or language.

ཁ་གསོ *kha-g̱so* made full by adding something more to it: ཕུད་དང་བདུད་རྩི་ཁ་གསོ་ filling with the best thing and nectar in oblation (*Ṟtsii.*).

ཁ་བསག *kha ḇsag*=ཁ་གསག *kha g̱sag* जल्पक talkative.

ཁ་བསྲེ་བ *kha ḇsṟe-wa* to associate with one another, viz., in drinking and smoking together.

ཁ་བསླང་དུ *kha-ḇs̱laṅ-du* turned upwards: ཁ་བསླང་པ *kha ḇs̱laṅ-pa* to lie with the face uppermost.

ཁ་བསླུས *kha-ḇs̱lus̱* to tempt by false hopes and promises; to deceive by sweet words.

ཁ་ཧྲག *kha-hrag* forked mouth or point; the bifurcated mouth or end of anything made of iron or wood: ནུབ་ན་ཤིང་གཅིག་རྩེ་མོ་ཁ་ཧྲག་དང *nub-na çiń-gcig ṛtse-mo kha-hrag dań* in the west a tree with forked top, &c.

ཁ་ལྷག *kha-lhag* remnant of a meal.

ཁྭ *khwa* a raven: ཁྭ་སྐད་ཤེས་པའི་རིག་པ *khwa-ṣkaḏ çeṣ-paḫi rig-pa* वायसविद्या the science of drawing omens from the caw of a raven.

ཁྭ་སྐྲོད་ནུས་པ *khwa ṣkroḏ nuṣ-pa* = བྱ་ཁྭ་ཏ་དེད་ཐུབ་པ *ḇya-khwa deḏ thub-pa* काकविताड़नासमर्थ able to scare a raven—used as attribute of Buddha; as long as a boy cannot drive away a magpie he is not considered ready (by his age) to get religious instructions.

ཁྭ་ཏ *khwa-ta* the Tibetan magpie: ཁྭ་ཏའི་ཤ་ཡིས་གདོན་ནད་སེལ་བར་བྱེད། ཁྭ་ཏའི་སྒྲོ་ཡིས་སྒྲིབ་ཤིང་བྱེད། *khwa-taḫi ça-yiṣ ḏgon-naḏ sel-war byeḏ, khḇa-taḫi ṣgro-yiṣ ṣgrib-çiń byeḏ* the flesh of the magpie removes diseases caused by evil spirits; the feather of the magpie prevents the patient seeing apparitions, ghosts, &c.; spotted magpie or ཁྭ་ཏ་ཁྲ་བ *khwata khra-wa* fuller name for the magpie.

ཁྭ་བ *khwa-wa* = དཔྱ་བ *ḏpya-wa* rent or tax in kind: ཆོས་བཞིན་དུ་ཁྭའམ་དཔྱ་འབུལ *choṣ ḇshin-du khḇaḫam ḏpya-ḫbul* paid rent or tax according to religious law.

ཁག I: *khag* 1. means, resource; ཁག་མེད *khag-meḏ* = ཐབས་མེད without means.

ཁག II: a task, charge, business, duty, responsibility; of importance: ཁག་ཁུར *khag-khur* = འགན་ཁུར *ḫgan-khur* to take charge of a thing or person, to be responsible for anything, to be surety for anyone; ཁག་འཁུར་བ *khag ḫkhur-wa* to assume charge of; ཁག་འགེལ་བ *khag ḫgel-wa* to place in charge; ཁག་ཐེག་པ *khag theg-pa* or ཁག་རྒྱག་པ *khag ṛgyag-pa* to guarantee; become responsible: དེར་འཚོ་བ་ཡོང་བ་ཁག་ཐེག *der ḫtsho-wa yoń-wa khag-theg* I warrant you will get something to eat there. ཁག་ཐེག *khag-theg* or ཁག་ཁྱག *khag-khyag* in *C.* acc. to *Jä.* = bail; ཁག་ཆེན *khag-chen* important.

ཁག III: that which is divided off; a class, part, division, section (of a book or place); བཅུ་ཁག *ḇcu-khag* the tenth part; tithe: ཁག་གཉིས་ལ་ཕོག་སོང *khag gñiṣ-la phog-soń* I have hurt myself in two places. ཡུལ་ཁག *yul-khag* a province, district; རྒྱལ་ཁག *ṛgyal-khag* kingdom; དཔོན་ཁག *ḏpon-khag* principality; དགོན་ཁག *ḏgon-khag* monastic estate or authority. སྡེ་དཔོན་ཁག་སོ་སོ་ནས་མཚན་གཅིག་མཆོད་པ་ཕུལ་དགོས་པས the different divisional chiefs should make religious offerings (service) for one night (*Loń.* ༢ *17*); སྐྱབས་འགྲོ་སེམས་སྐྱེད་ཀྱི་ཁག་ཁོ་མོ་ཅག་རྣམས *ṣkyabṣ ḫgro semṣ ṣkyeḏ-kyi khag kho-mo cag-ṛnamṣ* we who belong to the class in whom the inclination (for religion) and to seek refuge has arisen (*A. 19*).

ཁག་པོ *khag-po* difficult, hard; colloq. "*ká-le khag-po.*" ལས་ཀ་འདི་ཏ་ཙང་ཁག་པོ་རེད this work is very hard; ལམ་ཁག་པོ་འདུག the way is difficult; ཁག་པོ་བྱུང་ difficulties arose; ཁག་པོ་ཆེ་བ *khag-po che-wa* to suffer from want. 2. acc. to *Jä.* bad, spoiled, rotten: མར་ཁག་པོ་སོང the butter has become rancid (*Jä.*).

ཁང་པ *khań-pa* = ཁང་ཁྱིམ *khań-khyim* सदनं, मन्दिर, गृह, शाला, कुटिका, भवन, आवसथ house, residence, home; a building; སྟེང་ཁང *ṣteń-khań*, འོག་ཁང *ḫog-khań*, བར་ཁང *ḇar-khań* upper story, lower story or ground floor, middle story; གཞུང་ཁང *gshuń-khań* means also the principal or central room. A *khań-pa* is the opposite to ཕུག་པ *phug-pa*, a cavern. བཟོ་ཁང *ḇzo-khań* workshop; བང་ཁང *ḇań-khań* store-house, store-room; སྒོ་ཁང *ṣgo-khań* entrance, vestibule; སྐོར་ཁང *ṣkor-khań* or more properly སྐོར་ལམ *ṣkor-lam*, passage running round a building or temple; ཤོག་ཁང *çog-khań* paper house or a house where paper is kept or manufactured. In *W.* the scooping form or mould used in the manufacture of paper is so called. ཚས་ཁང *tshaş khañ* flower bed (garden) (*Jä.*). In Buddhism ཁང་ *khañ* signifies ནང་ *nañ*, inside, *i.e.*, the heart: ཁང་སྨྱགས་ཤིང་ཕྱིར་འཛག་པ *khañ myagş-çiñ phyir ẖdsag-pa* अन्तःपूतिरवस्रुता inwardly being corrupt, the pus issues or drops from him; མྱ་ངན་གྱི་ཁང *mya-ñan-gyi khañ* mourning house; also the body; ཁང་གླ *khañ-gla* house rent; ཁང་ཆུང་ गोमुख a small house; a house or room reserved for decrepit parents; ཁང་ཆུང་པ *khañ chuñ-pa* an occupant of such; ཡང་ཁང་ཆུང་པ *yañ-khañ chuñ-pa* such a person of the second degree (if, during his life, his son enters into the same right) (*Jä.*); ཁང་ཆེན *khañ chen* a large house; ཁང་ཆེན་པ *khañ chen-pa* महल्लक: one taking his abode in a great house or mansion (*Budh.*); old, weak persons belonging to Gautama's family.

Syn. གནས་ཁང *gnas̱-khañ*; གནས་གཞི *gnas̱-gshi*; འཇུག་པའི་གནས *ẖjug-paẖi gnas̱*; འདུག་ས *ẖdug-sa*; འདུག་གནས *ẖdug-gnas̱*; ཁྱིམ *khyim*; ཁབ *khab*; རྟེན་གཞི *rten-gshi*; རྟེན་གནས *ṟten-gnas̱*; བླ་གབ་ཅན *ḇla gab-can*; ཕིབས་ཧོག *phibş-ẖog* (*M̱ñon.*).

ཁང་གཉེར *khañ-gñer* गण्डरक्षक, गृहपाल the steward of a house; the house-keeper; the person in whose charge a house is kept.

ཁང་སྟེང *khañ-s̱teñ* तलकोपरि the upper roof or terrace of a house.

ཁང་ཐོག *khañ-thog* or ཁང་པའི་ཐོག *khañ-paẖi thog* छाद, पटल the roof or cover of a house; the top flat of a house.

ཁང་པ་བཀྲ་བ *khañ-pa ḇkra-wa* विचित्र गृह a painted house.

ཁང་པ་བཙན་པོ *khañ-pa ḇtsan-po* a consecrated house where theives or robbers cannot have access.

ཁང་པ་བརྩེགས་པ *khañ-pa ḇṟtsegs̱-pa* प्रहर्म्ये a masonry building; also a storeyed house.

ཁང་པ་གཡོ *khañ-pa g̱yo* छदनं the roof of a house: ཁང་པ་གཡོ་བ to cover a house, to roof it; ཁང་པ་རལ་ཞིང་གྲུམ་པ *khañ-pa ral-shiñ grum-pa* or འདྲུམས་པ *ẖdṟumş-pa* खण्डस्फुट a delapidated house; a ruined edifice.

ཁང་པའི་ནང *khañ-paẖi nañ* अभ्यन्तर, कोष्ठ the inside of a house; a room; an apartment.

ཁང་བུ *Khañ-bu* n. of a fabulous country; a little house, cottage.

ཁང་མིག *khañ-mig* a room; a cell.

ཁང་རྩ *khañ-ṟtsa* the foundation of a house.

ཁང་བརྩེགས *khañ-ḇṟtsegs̱* कूटागार upper house or a storied room, v. ཁང་པ་བརྩེགས་པ *khañ-pa ḇṟtsegş-pa.*

ཁང་ཞབས *khañ-shabs̱* floor; flooring of a room.

ཁང་ཞིང *khañ-shiñ* = ཁང་པ་དང་ཞིང་ཁ *khañ-pa dañ shiñ-kha* house and the cultivated fields attached to it.

ཁང་བཟང *khañ-ḇzañ* प्रासाद residence; mansion. In *Budh.* धर्म्मोठ (धर्म्ममठ), कीर्त्ति, कीर्त्तनाराम monument.

ཁང་བཟོ་བ *khañ-ḇzo-wa* भर्षाजीव mason; architect.

ཁངས་པ *khañs̱-pa* = རངས་པ *rañş-pa* 1. delay. 2. distance.

ཁད *khaḏ* = 1. ཐག *thag* or ཚར *tshar* near. 2. litter barrow. 3. = ལྟར *ḻtar* like, as ཁད་སྙམས *khaḏ-s̱ñamş*, v. འཁོད་སྙམས *ẖkhoḏ s̱ñamş*, equal, even; དེ་མ་ཁད *de-ma khaḏ* = དེ་མ་ཐག *de-ma thag* not distantly; instantly; as soon as; without delay: དབུགས་ཆད་མ་ཁད་དུ *ḏḇugş chaḏ-ma khaḏ-du* as soon as the breathing ceases; བུ་སྐྱེས་མ་ཁད་ཅིག *bu s̱kyeş-ma khaḏ-cig* a child born just now; འཕུར་ལ་ཁད ẖphur-la khaḏ about to fly; འགྲོ་ལ་ཁད ẖgro-la khaḏ about to go; ལྷུང་ལ་ཁད lhuṅ-la khaḏ near to fall; སླེབས་ལ་ཁད s̱lebs̱-la khaḏ as soon as (he) arrived; འཆི་ལ་ཁད ẖchi-la khaḏ when about to die: ནུབ་ལ་ཁད་པའི་ཚེ nub-la khaḏ-paẖi tshe when the evening drew near; དབུགས་ཆད་ལ་ཁད་པའི་དུས ḏbugs̱ chaḏ-la khaḏ-paẖi dus̱ when the ceasing of the breath approaches; ཟིན་ལ་ཁད་ཡོད་པ་ལ zin-la khaḏ yoḏ-pa la as we were just about to seize him; ཁད་དུ khaḏ-du as far as: རྟིང་མ་ཁད་དུ ṟtiṅ-ma khaḏ-du as far as the heel (*Jä.*).

ཁད་ཀྱིས *khaḏ-kyis̱* = དལ་བུས *dal-bus̱* or རིམ་གྱིས *rim-gyis̱* शनैः slowly, by degrees; ཁད་ཀྱིས་ཁད་ཀྱིས *khaḏ-kyis̱ khaḏ-kyis̱* शनैः शनैः by degrees; in slow motion.

ཁད་པ *khaḏ-pa* the same as འཁོད་པ *ẖkhoḏ-pa* to stick fast; to be seized, stopped, impeded, v. འཁད་པ *ẖkhaḏ-pa*.

ཁད་པར་གྱུར་པ *khaḏ-par gyur-pa* to be stopped or hindered; ཁད་པར་བྱེད་པ *khaḏ-par byeḏ-pa* to stop, hinder.

ཁན *khan* खालोप bit; small piece (*Cs.*).

‡ **ཁན་ད** *khan-da* खण्ड confection; a medicinal syrup; treacle or molasses partially dried; དེ་ལ་ཁཎྜ་བཅོས་པ *dela khaṇḍa ḇcos̱-pa* the candy made of it (*Jä.*).

ཁན་པ *khan-pa* also ཁེན་པ *khen-pa*, wormwood (*Schtr.*); to add (arith.) (*Vai. kar.*).

ཁན་མན *khan-man* modest in *Lh* (*Jä.*).

ཁབ I: *khab* = ཕོ་བྲང *pho-braṅ* पुरी, गृह resp. of ཁང་ཁྱིམ *khaṅ-khyim*, a great man's residence; a castle; court; residence of a prince; རྒྱལ་པོའི་ཁབ *Ṟgyaḻ-poẖi khab* राजगृह metropolis; the capital of Magadha in Buddha's time; the modern town of Rajgir in Behar: རྒྱལ་པོའི་ཁབ་ཀྱི་མི་རྣམས *Ṟgyal-poẖi khab-kyi mi-ṟnams̱* the courtiers; the people of Rājagṛha. 2. wife, spouse; ཁབ་ཆེན་མ *khab chen-ma* the first wife (who is high in rank): དེ་ལ་ཁབ་འོས་པ་མ་རྙེད་ནས *de-la khab ẖos̱-pa ma ṟñeḏ-nas̱* as there was not found a wife worthy of him; འདི་གཉིས་ངའི་ཁབ་ཏུ་བྱུང་བ་རྨིས་སོ *ẖdi-g̱ñis̱ ṅaẖi khab-tu byuṅ-wa ṟmis̱-so* I dreamt that these two would become my wives (*Jä.*); ཁབ་ཏུ་བཤེས་པ *khab-tu ḇshes̱-pa* to take for a wife (*Schtr.*); ཆུང་མར་ཁབ་པ *chuṅ-mar khab-pa* to marry; to take one for his wife.

ཁབ་བཙུན་མ *khab ḇtsun-ma* a married lady; ཁབ་འཛིན་མ *khab ẖdsin-ma* = ཁྱིམ་བདག་མོ *khyim ḇdag-mo* गृहपत्नी housewife; the lady of the house.

ཁབ II: सूची a needle: ཁབ་སྤུ *khab-s̱pu* a bristle; a needle like hair ཁབ་ཕྲ *khab-phra* a small, fine needle; ཁབ་སྦོམ *khab-s̱bom* a large needle; ཁབ་མིག *khab-mig* the eye of a needle; ཁབ་མིག་ཏུ་སྐུད་པ་འཇུག་པ *khab-mig-tu s̱kuḏ-pa ẖjug-pa* to thread a needle; ཁབ་རྩེ *kha-ṟtse* सूच्यग्र, पराग the point of a needle.

ཁབ་རལ *khab-ral* also རྩེ་མ་ཁབ་རལ *ṟtse-ma khab-ral* सूचीगृहकं needle-case.

ཁབ་ལེ *khab-le* in *W.* difficult (*Jä.*).

ཁབ་ལེན་རྡོ *khab-len-ṟdo* चुम्बक load-stone; the metal that attracts a needle: ཁབ་ལེན་རྡོ་ཡིས་མདེའུ་འབྱིན་ཀླད་རུས་རྩ་ནད་སེལ the load-stone draws out arrow-heads and removes diseases of the brains, bones and veins.

ཁབ་ལོང *khab-loṅ* अयस्कान्त the magnet; lit. the needle-lifter.

ཁབས *khabs̱* n. of a disease (*Jä.*).

ཁམ *kham* 1. colour. 2. a bit; a small piece of anything. 3. the point of a reed pen. 4. appetite (*Jä.*).

ཁམ་ཁམ *kham-kham*, སེར་ཁམ་ཁམ *ser-kham kham* or pale yellow: མདོག་སེར་ཁམ་ཁམ་སྨུག་མའི་མདོག *m̱dog ser kham-kham s̱mug-maẖi m̱dog* the colour was pale-yellow, *i.e.*, the colour of a dry bamboo.

ཁམ་ཁུམ *kham-khum* uneven, explained, as འབར་འབུར་རམ་གཉེར་མ་ལྟ་བུ "in ridges, like a puckered skin."

ཁམ་གང *kham-gań* or ཁམ་གཅིག *kham-gcig* a bit; ཟས་ཁམ་གཅིག a mouthful of food: ཟ་དུས་དུམ་བུ་རེ་བཅད་དེ་ཁ་ལ་བཙུག་པའི་ཚད the measure of food in each piece that can be put in the mouth at once when eating; ཁམ་ཆུང *kham-chuń* a morsel.

ཁམ་སྟར *kham-s̱tar* abbreviation of ཁམ་བུ་དང་སྟར་ག *kham-bu-dań s̱tar-ga*, *i.e.*, peach and walnut.

ཁམ་ལྡོག *knam-ḻdog* faded colour, same as ཁམ་ལོག *kham-log*, want of appetite; nausea, aversion, dislike (*Jä.*).

ཁམ་པ *kham-pa* 1. fox coloured; sorrel; brownish; ཁམ་ནག *kham-nag* dark brown: རལ་པ་ཁམ་ནག *ral-pa kham-nag* dark brown locks or mane. 2. porcelain-clay; china clay. 3. *Tenacetum tomentosum*, a very aromatic plant growing on the high mountains of Tibet. 4. a native of *Khams̱* in Eastern Tibet.

+ **ཁམ་ཕོར** *kham-phor* सराव, शराव a cup or saucer made of (burnt) clay; a cup made of dough, used in sacrifice as lamps (*Jä.*).

ཁམ་འཕྲོ་མི་བཅད་པ *kham-ẖphro mi-ḇcaḏ-pa* सक्ष-द्वच्छेदक, नक्ष्योच्छेदक refers to Buddha having enjoined that a monk must not eat a fruit or cake, etc., leaving any of it. He should not take more than what he can or should eat.

ཁམ་བུ *kham-bu* apricot; peach; in *Sikk.* ཁམ་བུའི་རྩི་གུ *kham-buẖi ṟtsi-gu* the stone of an apricot (*Jä.*): མངའ་རིས་ཁམ་བུ *M̱ńaẖ-ris̱ kham-bu* dried apricot imported from Ngari: ཁམ་བུས་ཁྲ་སོགས་སྐྲ་སྐྱེས་ཆུ་སེར་སྐེམ the peach dries the yellow humour of the body and promotes the growth of hair on the head (*Med.*); ཁམ་ཚིག *kham-tshig* the stone of an apricot or peach; བྱུ་རུ་ཁམ་ཚིག་ཆེ་ཙམ the cost of a coral of the size of the stone of a large apricot.

ཁམ་གཡག *kham-gyag* 1. lit. the *Bos grunniens* or *yak*-bull of ཁམས *Khams̱*, which is of a brown colour: སྤུ་ཁའི་མདོག་སེར་ཁམ་ཡོད་པ་ལ་ཁམ་གཡག་ཟེར *s̱pu-khaẖi m̱dog ser-kham yoḏ-pa la kham-gyag zer* the colour of the hair (of an animal) when pale yellow is called ཁམ་གཡག *kham-gyag*. 2. cherries, morels (*Jä.*).

ཁམ་རན་པ *kham ran-pa* परिमण्डलमाखोपम a horse's bit that fits well.

ཁམ་ས *kham-sa* clay for making pottery.

ཁམ་སང་ *kham-sań* = ཆབ་སང་ *chab-sań*, གཅིན་པ *gcin-pa*, etc., resp. evacuation; purging; making water.

ཁམ་སེར *kham-ser* of a slightly pale-yellow; colour resembling the colour of dried bamboo, v. ཁམ་ཁམ *kham-kham*.

ཁམས I: *khams̱* = དངས་ག *dańs̱-ga* appetite.

ཁམས II: धातु the health, condition, physical constitution of the body; also root; a constituent or essential part; that which constitutes the nature of a thing. Used colloq. as in *kusho, khye'-kyi khams̱ ta-sam?* "Sir, how are you?" (*Snd. Hbk.*): ཁམས་ཤེས་པ་སྤྱིར་རང་བཞིན་ནམ་ངོ་བོ་ལ་འཇུག་པའི་དོན་ཅན་ཡིན་ཏེ་རླུང་གི་ཁམས་ཤེས་པའི་ཁམས་དེ་ནི་རླུང་རང་གི་ངོ་བོ་ཡིན *khams̱ shes̱-pa s̱pyir rań-ḇshin nam ńo-ḇo la ẖjug-paẖi don-can yin-te ṟluń-gi khams̱ shes̱-paẖi khams̱ de ni ṟluń rań-gi ńo-ḇo yin.*

ཁམས III: the six elements, earth, air, fire, water, the heavenly ether, and *namshes* or the physical substance of the mind. For the last two, arterial blood and seminal fluid are sometimes substituted. Also there are the eighteen elements acc. to the Buddhists, namely, the five organs of sense, together with *manas* (mind); the six faculties or senses dependent on these and also the six ideas produced by these six faculties. Any one of the five properties or qualities of the elements observed by the organs of sense, viz., sound, tangibility, colour, flavour and smell, is also so called.

ཁམས་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་མིག་སོགས་རྟེན་དབང་པོའི་ཁམས་དྲུག་དང་མིག་གི་རྣམ་པར་ཤེས་པ་སོགས་བརྟེན་པ་རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཁམས་དང་གཟུགས་ཁམས་སོགས་དམིགས་པ་ཡུལ་གི་ཁམས་དྲུག་དང་བཅོ་བརྒྱད་དོ་ *khams̱ ḇco-ḇṟgyaḏ-kyi mig sogs̱ ṟten ḏwañ-poẖi khams̱ dṟug dañ mig-gi ṟnam-par çes̱-pa sogs̱ ḇṟten-pa ṟnam-par çes̱-paẖi khams̱ dañ gzugs̱-khams̱ sogs̱ ḏmigs̱-pa yul-gi khams̱-dṟug dañ ḇco-bṟgyaḏ-do* may be rendered.

The eighteen ཁམས *khams̱* or *Dhātu* acc. to the Buddhists are:—

I.—The organs themselves: མིག *mig* eye; རྣ་བ *ṟna-wa* ear; སྣ་བ *s̱na-wa* nose; ལྕེ *ḻce* tongue; ལུས *lus̱* body; and ཡིད *yiḏ* the mind.

II.—གཟུགས *gzugs̱* bodily form; སྒྲ *s̱gra* sound; དྲི *dṟi* smell; རོ *ro* taste; རེག *reg* touch; ཆོས *chos̱*, धर्म attributes.

III.—The རྣམ་པར་ཤེས་པ *ṟnam-par çes̱-pa* *Vijñāna* or consciousness produced by the organs of sense, &c. The *Vijñāna* of མིག *mig*, of རྣ་བ *ṟna-wa*, of སྣ་བ *s̱na-wa*, of ལྕེ *ḻce*, of ལུས *lus̱* and of ཡིད *yiḏ*, *i.e.*, eye, ear, nose, tongue, body, and mind.

ཁམས IV: empire; realm; territory; domain: ཡུལ་ཁམས *yul-khams̱* political territory; empire, in a geographical sense (*Jä.*); རྒྱལ་ཁམས *ṟgyal-khams̱* kingdom: རྒྱལ་བའི་ཁམས *ṟgyal-waẖi khams̱* the province or sphere of the Buddhas, also of their spiritual influence: རྒྱལ་ཁམས་འགྲིམ་པ *ṟgyal-khams̱ ẖgrim-pa* to roam over the kingdoms, the countries (*Jä.*): ཁམས་ཆེན empire; also the earth.

ཁམས V: लोक world: ཁམས་གསུམ *khams̱-gsum* त्रैलोक्य, त्रैधातु the sensual world, viz:—(1) कामधातु or कामलोक (འདོད་པའི་ཁམས *Ḫdoḏ-paẖi khams̱*) the phenomenal world; (2) रूपधातु; གཟུགས་ཀྱི་ཁམས *gzugs̱-kyi khams̱* the world of astral forms; (3) अरूपधातु; གཟུགས་མེད་ཁམས *gzugs̱-meḏ khams̱* the spiritual world, *i.e.*, the world of formless spirits.

ཁམས VI: n. of the easternmost districts of Tibet, embracing some dozen semi-independent petty states, about half of which own allegiance to Lhasa, and the rest give joint allegiance to both China and Lhasa. ཁམས *Khams̱* and སྒང *S̱gañ* are the two lower regions of Tibet; these constitute what is called བོད་ཆེན *Boḏ-chen* or Greater Tibet.

ཁམས་བརྟས་པ *khams̱ ḇṟtas̱-pa* or ཁམས་བརྟས་བྱེད་པ *khams̱-ḇṟtas̱ byeḏ-pa* one who draws omens: ཐེག་པ་གསུམ་གྱི་ཁམས་བརྟས་བྱེད་པ *theg-pa gsum-gyi khams̱-ḇṟtas̱ byeḏ-pa* (*J. Zañ.*).

ཁམས་ཆེན་པོ *khams̱ chen-po*=དངུལ་ཆུ *ḏñul-chu* mercury; quicksilver (*Ṉñon.*).

ཁམས་དྭངས་པ *khams̱ dḇañs̱-pa*=ཁམས་བདེ་བ *khams̱ ḇde-wa* good health. When glass is pure ཤེལ་དྲི་མ་མེད་པ *çel dṟi-ma meḏ-pa* and clean it is called ཤེལ་ཁམས་དྭངས་པ *çel-khams̱ ḏwañs̱-pa*. A clear cloudless sky ནམ་མཁའ་སྤྲིན་པ་མེད་པ is said to be *Nam-khams̱ ḏwañs̱-pa*; སེམས་སྒྲིབ་པ་མེད་པ *sems̱ s̱grib-pa meḏ-pa* the mind when it is free from defilement or sin.

ཁམས་བདེ khamṣ-ḇde = ནད་མེད་པ naḏ meḏ-pa free from disease; health.

Syn. སྐུ་གཟུགས་བདེ ṣku-gzugṣ ḇde; ཉེར་འཚེ་མེད ñer-ẖtshe meḏ; ཉེ་ཤོས་དབེན ñe shoṣ-ḏwen; གཙོང་མེད goṅ-meḏ; སྙུན་མེད ṣñun-meḏ; ནད་བུ་མེད naḏ-bu-meḏ; འབྱུང་བཞི་སྙོམས ẖbyuṅ-ḇshi ṣñoms; བྲོ་མི་འཚལ ḻro mi-ẖtshal (M̱ṅon.).

ཁམས་བདེ་དྲི་སྨེད khamṣ-ḇde dṟi-ṣmeḏ, སྨྲ་བ་དང་རྗེས་སུ་འབྲེལ་བ ṣmṟa-wa daṅ ṟjeṣ-su ẖbrel-wa to inquire of one's health if he is well or happy (a complementary expression used on the occasion of meeting) (M̱ṅon.).

ཁམས་བདེ་བ khamṣ ḇde-wa or གཟུགས་བདེ་བ gzugṣ ḇde-wa good health; healthy constitution; the happy state both of the body and the mind: རྗེ་བཙུན་གྱི་ཁམས་བདེ་ལགས་སམ Ṟje-ḇtsun gyi khamṣ-ḇde lagṣ-sam is your reverence well? ཁྱེད་ཁམས་བདེ་འམ khyeḏ khamṣ ḇde-ẖam are you well? (Jä.)

ཁམས་ལྡོག་པ khamṣ ḻdog-pa = ཁམས་ལོག་པ khamṣ log-pa want of appetite; aversion, dislike; ཁམས་རྨྱ khamṣ-ṟmya nausea; falling sick (Cs.).

ཁམས་སྣ་ཚོགས་མཁྱེན་པའི་སྟོབས khamṣ ṣna-tshogṣ m̱khyen-paẖi ṣtobṣ नानाधातुज्ञानबल the power of knowing the constitution of all sorts of bodies.

ཁམས་མི་ཉག Khamṣ mi-ñag n. of one of the petty principalities in Khamṣ.

ཁམས་མི་འདྲ་བ khamṣ mi-ẖdra-wa, འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས་མི་འདྲ་བ ẖjig-ṟten gyi khamṣ mi ẖdṟa-wa different or dissimilar worlds.

ཁམས་ཚན khamṣ-tshan this term is applied to the quarters in a monastery reserved for the accommodation of the monks of a particular section of people or of some special community or those coming from one particular locality.

ཁམས་སས khamṣ-saṣ rest; health; comfort (Sch.); recreation; recovery; restoration of health.

ཁམས་སུ་གཏོགས་པ khamṣ-su gtogṣ-pa धातुपतित included in the constitution.

ཁམས་སླང khamṣ-ṣlaṅ = ཁམས་ཀྱི་སླ་ང khamṣ-kyi ṣla-ṅa a cooking pan made in Khamṣ.

ཁམས་སླེ khamṣ-ṣle better kind of coarse serge of the pattern coming from Yarkand; blanket manufactured in Khamṣ: སྨུག་སླེ་ཁམས་སླེ་བཅས་རྣམ་པ་རེ ṣmug ṣle khamṣ ṣle ḇcaṣ ṟnam-pa re each piece of blanket costs, &c.

ཁམས་གསུམ khamṣ-gsum त्रिलोक the three worlds—heaven, earth and the nether world.

ཁམས་གསུམ་འཁོར་ལོས་བསྒྱུར Khamṣ-gsum ẖkhor-loṣ ḏṣgyur-wa श्रीकालचक्र a name of the Kālachakra system (M̱ṅon.).

ཁམས་གསུམ་ཟངས་ཁང་གླིང khamṣ-gsum zaṅṣ-khaṅ-gliṅ n. of the temple in the grand monastery of Sam-ye (Ḇsam-yaṣ) built by one of the queens of King Khri sroṅ ḻdeñ ḇtsan (Loṅ. ༢ 8).

ཁམས་གསུམ་ལ་མ་ཆགས་པ khamṣ-gsumṣ-la ma-chagṣ-pa त्रिधातुकामसक्ता is not passionately fond of or attached to the three worlds.

ཁམས་གསོས་པར khamṣ gsoṣ-par to repair broken health.

ཁར Khar n. of a city in W. (S. Lam).

*ཁར་བཀྲོལ khar-ḇkrol ग्रस्या (Schr.; Lebensh. 93).

ཁར་རྐྱང khar-ṟkyaṅ, v. ཁ་རྐྱང kha ṟkyaṅ.

ཁར་གོང khar-goṅ steatite; soap stone; probably དཀར་གོང ḏkar-goṅ (Sch.).

ཁར་ཆེན་བཟའ Khar chen-ḇzaẖ the Princess of Khar-chen, one of the queens of King Khri-sroṅ ḻdou ḇtsan (Loṅ. ༢ 8).

ཁར་ཏ་ཏ Khar Ta-ta n. of a city or seaport on the mouth of the Indus, Tata (S. Lam.).

ཁར་པ *Khar-pa* कंस 1. n. of a demon of *Puranic* India who was killed by Krishna. 2. a compound of copper and zinc; bell metal.

ཁར་བ་མགར *khar-wa mgar* कंसकार a maker of bell-metal.

ཁར་རྩང *khar-rtsaṅ*=ཁར་སང *khar-saṅ* col. yesterday forenoon.

‡ ཁར་ཛུ་ར *khar-dsu-ra* खर्जूर; ཤིང་གི་འབྲས་བུ *çiṅ-gi ḥbras-bu* the date fruit.

‡ ཁར་ས་པ་ནི *khar-sa pa-ni* or ཁ་སར་པ་ཎ *kha-sar pa-na* खसर्पण he that moves in the sky; gliding through the air; a name of Avalokites'vara *Bodhisattva*; Vishṇu.

ཁར་གསེལ *khar-gsel* त्रिशूल the trident carried by mendicants of the སྔགས་ཀྱི་ཐེག་པ Tantrik School.

ཁལ *khal* 1. primarily a load or burden in general: ཁལ་འཁྱེར་བ *khal khyer-wa* to carry a burden; ཁལ་གྱི་སྟེང་ལ *khal-gyi steṅ-la* on the top of the baggage; ཁལ་འགེལ་བ *khal ḥgel-wa* to load; ཁལ་འབོགས་པ *khal ḥbogs-pa* to take off the burden, to unload; ལུག་ཁལ a sheep load; འཁྱེར་པའི་ཁལ a coolie load. 2. a set weight or measure, said to equal 30℔, used for dry goods, corn, salt, tea, &c. In Tibet 1 *khal*=2 *ḥbo*=20 *bre*; hence in Sikkim and *W.* ཁལ་གཅིག *"khe-chik"* has come to mean 20 or a score of anything; འདེགས་ཁལ *ḥdegs-khal* a weighing score; the weight of 20 points on the steel-yard called *rgya-ma*. 3. a caravan.

ཁལ་ཁ *Khal-kha* the native name of Mongolia Proper, the country of Jenghis-khan, the Tartar Conqueror ཁལ་ཁ་ཁུ་རལ་བླ་བྲང *Khal-kha khu-ral bla-braṅ*, lit. "the sacred enclosure of Khal-kha"; the name applied to Urga in Northern Mongolia, where the incarnation of the Taranath Lama resides. The latter is sometimes styled ཁལ་ཁ་རྗེ་བཙུན་དམ་པ *Khal-kha Rje-btsun dam-pa*, the venerable holy one of Khal-kha.

ཁལ་ཁོལ *khal-khol* stunned; insensible (*Jä.*).

ཁལ་ཅག *khal-cag* the best sort of wool for manufacturing shawls coming from the northern solitudes of Tibet.

ཁལ་རྗེས *khal-rjes*=དོས་རྒྱབ *dos-rgyab* or ཁལ་མ་རྟ *khal-ma rta*, གླང་སོགས་ཀྱི་རྗེས *glaṅ sogs-kyi rjes* those who conduct a caravan or follow the train of packed animals, such as pony, yaks, oxen, &c.; relay of packed animals: ཁམས་སོགས་ཐག་རིང་པའི་དོས་རྒྱབ་ཁལ་རྗེས *khams sogs thag-riṅ-paḥi dos-rgya bkhal-rjes* the relay of beasts of burden when proceeding on a long journey to *Khams*, *&c.*

ཁལ་པ *khal-pa* 1. wether; castrated ram. 2. sow-thistle, *Sonchus*.

ཁལ་བན *khal-ban* jug or pitcher to hold wine for 20 persons or a quantity measuring 20 བྲེ *bre*: དམངས་ཚང་ཁལ་བན་རེ་གང་རིགས jugs of ale each sufficient for 20 of the vulgar folk of whatever class.

ཁལ་མ *khal-ma* any draught animal or beast of burden: ཁལ་མ་རྣམས་བཟང་ལ་སྐྱེལ་བ to drive beasts of burden to the pasture; often contracted into *khal*: མི་ཁལ་གཉིས་ཀྱི་གླ the wages of both carriers and beasts of burden.

ཁལ་རི *khal-ri*=ཁལ་རུ *khal-ru* or ཁ་རི *kha-ri* or ཁ་རུ *kha-ru* a measure of about 20 bushels.

ཁས *khas* for ཁ་ཡིས *kha-yis* instr. of ཁ *kha*.

ཁས་ཁྱགས *khas-khyags*=ཁས་ཐེགས *khas-thegs* or ཁག་ཐེགས *khag-thegs* to be witness; to give evidence.

ཁས་ཆེ *khas̱-che*=ཁས་བླངས *khas̱-ḇlańs̱* promise.

ཁས་ཆེ་བ *khas̱ che-wa* प्रतिज्ञा to promise; undertake: ཁས་ཆེ་བའི་དགེ་སློང *khas̱ che-waẖi ḏge-s̱loń* प्रतिज्ञाभिक्षु a Buddhist monk who has taken the vows.

Syn. ཁས་ཆེ *khas̱-che*; ཕྱོགས་བཟུང *phyogs̱ ḇzuń*; ངེས་པར་མཉན་བྱས *ńes̱-par m̱ñan-byas̱*; ཡང་དག་ཐོས *yoń-dag-thos̱*; བདག་གིར་བྱས *ẖdag-gir byas̱*; སོ་སོར་མཉན *so-sor m̱ñan*; གཡར་དམ *g̱yar dam*; དམ་ཁས་བླངས་བར་འོས་པ *dam khas̱ ḇlańs̱-war ẖos̱-par*; དམ་བཅའ *dam-ḇcaẖ*; ཁས་ལེན *khas̱-len* (*M̱ńon.*).

ཁས་བརྗོད *khas̱-ḇṟjoḏ*=གླུ་དབྱངས *glu-ḏbyańs̱* song; singing (*M̱ńon.*).

ཁས་ཉེན་དབང་ཆུང་ *kha-ñan ḏwań-chuń*=མི་ཉམ་ཆུང་ *mi ñam chuń* a humble man.

ཁས་བླངས *khas̱-ḇlańs̱*=ཁས་ལེན *khas̱-len* अनुज्ञा, अनुमत, संविद्, उपगम promise; consent, approval; knowledge; acceptance.

ཁས་ཞན་པ *khas̱ shan-pa* ཉམ་ཆུང་ humble.

ཁས་ལེན་རྒན་ཁུར *kha-lan ṟgan-khur* responsibility.

ཁས་ལེན་པ *khas̱ len-pa* or ཁ་ལང་བ *kha lań-wa* उपगच्छति 1. to promise; to stand bail or security. 2. to presume; to arrogate; to accept, adopt with the mouth; to acknowledge, admit (*Jä.*).

ཁི *khi* numerical figure 32.

‡ ཁི་བི་ཛ་ལ *Khi-bi dsa-la* खिबिजल n. of a city in the neighbourhood of the fabulous S'ambhala.

ཁིའུ *khiẖu* (ཁྱིང *khyiń* or ཁི་ཆུང་ *khi-chuń*) a small cutting-knife.

ཁུ *khu* numerical figure 62; also for ཁུ་བ *khu-wa* (humour or juice or sap), as in ཁུ་ཁྲག་སོགས *khu khrag sogs̱* रसरक्तादि, humour, blood, &c.

ཁུ་གུ *khu-gu* uncle (*Cs.*).

ཁུ་ཁྲག *khu-khrag* संक्लेद the mixture of the semen with the uterine blood by which process, according to Indian physiology, the fœtus is formed (*Med.*).

ཁུ་ཏུ *khu-tu* a hut, cottage, constructed of branches of trees (*Jä.*).

ཁུ་ཐུ་ཆི *Khu-thu-chi* the title of a Mongolian nobleman: སོག་པོའི་ཁུ་ཐུ་ཆིའི་ཆས་ཐོབ *Sog-poẖi khu-thu-chiẖi chas̱ thob* obtained the robe of a Mongolian Chief.

ཁུ་རྡུལ *khu-ṟdul*=ཁུ་རྣ *khu-ṟna* water-spray: སྤྲིན་དང་ཁུ་རྡུལ་ཐམས་ཅད་རང་སར་དེངས the water in all its particles issued fresh from the clouds (*A. 149*): ནམ་མཁའི་ཁམས་མི་དྭངས་པར་བྱེད་པ་སྨུག་པ་དང་རྡུལ་སོགས *nam-m̱khaẖi khams̱ mi-ḏańs̱-par byeḏ-pa s̱mug-pa dań ṟduḻ sogs̱* the firmament of the sky was obscured by mists and fogs. In medical works the seminal fluid of the male is called ཁུ *khu* and of females རྡུལ *ṟduḻ*.

ཁུ་ནུ *Khu-nu* the districts of Kunawar and Bissahar on the Upper Sutlej, bordering Tibet and inhabited in the northern part by Tibetans: ཀུ་ནུའི་རྒུན་འབྲུམ grapes from Kunawar.

ཁུ་རྣ *khu-ṟna*, v. ཁུ་རྡུལ *khu-ṟdul.*

ཁུ་པོ *Khu-po* n. of a place and also of a Lama of that place (*Deb.*).

ཁུ་བ *khu-wa*=ཞུ་བ *shu-wa*; रस, द्रवत्व, वीर्य्य, बहुल, पुष्पक, रेतः, शुक्र, कुन्द 1. fluid, liquid: ལྷུང་བཟེད་བཀྲུས་པའི་ཁུ་བ *lhuń-ḇzaḏ ḇkrus̱-paẖi khu-wa* the liquid (water) which has washed a mendicant's bowl; ཁྲུས་ཁུ *khrus̱-khu* dish-wash; swill (*Jä.*); འབྲས་ཁུ *ẖbras̱-khu* rice-soup (*Cs.*); rice-water (*Schtr.*); ཤིང་ཁུ *çiń-khu* the sap of trees; རྩ་ཁུ *ṟtsa-khu* the sap of plants (*Cs.*); ཤ་ཁུ *ça-khu* broth; gravy; མར་ཁུ *mar-khu* melted butter. 2. semen virile.

Syn. ཟླ་བ *zla-wa*; ཐིག་ལེ *thig-le;* ས་བོན *sa-bon*; སྟོབས་ལྡན *s̱tobs̱-ḻdan*; དབང་པོར་འགྲོ *ḏwań-por ẖgro*; བྱང་སེམས་དཀར་པོ *byań-s̱ems̱ ḏkar-po*; དྭངས་མ *ḏḇańs̱-ma*; ཁམས་དཀར་པོ *khams̱ ḏkar-po* (*M̱ñon.*).

ཁུ་བ་ཀུན་ལྡན *khu-wa kun-ḻdan*=སྤོས་དཀར་ཤིང་ *s̱pos̱-ḏkar çiń* the Sāl tree, the dried sap of which is used as incense.

Syn. ཤ་ལའི་ཤིང་ *s̱ha-laẖi çiń*, སྲ་རྩི་ཤིང་ *sra-ṟtsi çiń*, སྤོས་དཀར་ཤིང་ *s̱pos̱-ḏkar çiń*, མཆོད་སྦྱིན་སྤོས *m̱choḏ-s̱byin s̱pos̱* (*M̱ñon.*).

ཁུ་བ་ལྡན *khu-wa ḻdan*, v. ཐར་ནུ *thar-nu.*

ཁུ་བ་བྱེད *khu-wa byeḏ*=རྐང་མར marrow; to make a soup of; also to make an infusion or decoction of: སྨན་དང་ཤ་སོགས་ཀྱི་ ཁུ་བ་བྱེད་པ། (*M̱ñon.*).

ཁུ་བ་འབྱིན་པ *khu-wa ẖbyin-pa*, སྐྱེས་པའི་ཐིག་ལེ་འདོན་པ to emit semen.

ཁུ་བ་སེར་པོ *khu-wa ser-po*=སྐྱེར་བ *s̱kyer-wa* n. of a plant from which a kind of yellow dye is made in Tibet (*M̱ñon.*).

ཁུ་བའི་བདག་ཉིད *khu-waẖi ḇdag-ñiḏ*=སྐྱེས་པ *s̱kyes̱-pa* पुरुष meton. for a male person.

ཁུ་བའི་འཕོ *khu-waẖi ẖpho* शुक्रस्रुति the discharge of the semen.

ཁུ་བའི་དབང་པོ *khu-waẖi ḏwań-po* शुक्रेन्द्र, पारद-रस a kind of mercurial medicine.

ཁུ་བའི་སློབ་མ *khu-waẖi s̱lob-ma* शुक्र-शिष्य=ལྷ་མ་ཡིན *lha-ma-yin* असुर the class of demigods on Mount Sumeru who fight with the *Lha* (*M̱ñon.*).

ཁུ་བེ *Khu-be* n. of a place to the west of Lhasa.

ཁུ་བོ *khu-wo* ज्येष्ठ uncle on the father's side, *i.e.*, ཕ་སྤུན *pha-s̱pun*, father's brother, uncle; ཁུ་དབོན *khu-ḏḇon* also ཁུ་ཚན *khu-tshan*, uncle and nephew: ཕའི་སྤུན་ཨ་ཁུའི་རིགས་ལ་ཁུ་བོ་ཟེར father's brother is called *A-khu* or *Khu-ḇo.*

ཁུ་བྱུག *khu-byug* कोकिल, हरिकण्ठ cuckoo.

Syn. དཔྱིད་ཀྱི་ཕོ་ཉ *ḏpyiḏ-kyi pho-ña*; ནགས་ན་དགའ་བ *nags̱ na ḏgaẖ-wa*; འདབ་མའི་ཐིག་པ *ẖdab-maẖi thig-pa*; ན་ཚོད་གནས *na-tshod gnas̱*; མིག་མཛེས *mig-m̱dses̱*; འདོད་པའི་ཏཱ་ལ *ẖdoḏ-paẖi tāla*; གཞན་གྱིས་གསོས *gshan-gyis̱ gsos̱*; ངག་སྙན *ńag-s̱ñan*; དབང་སྙན *ḏwań-s̱ñan*; གཞན་ལ་སེམས *gshan-la sems̱*; འདོད་པའི་ཕོ་ཉ *ẖdoḏ-paẖi pho-ña*; སྐད་ལ་ལྔ་པའི་དབྱངས *s̱kaḏ-la ḻńa-paẖi ḏḇyańs̱*; སྦྲང་རྩིའི་སྒྲ *s̱brań-ṟtsiẖi s̱gra* (*M̱ñon.*).

ཁུ་བྱུག་གྲགས་ཟླ *khu-byug grags̱-zḻa*=ཟླ་བ་བཞི་པ *zḻa-wa ḇshi-pa* the fourth month of the Tibetan year corresponding with the month of May (*Ṟtsii.*).

ཁུ་བྱུག་མིག I: *khu-byug-mig* eyes like those of the cuckoo; red eyes.

ཁུ་བྱུག་མིག II:=ཤིང་ཀོ་ལཀྵ *çiń-ko lakṣa* कोकिलाक्ष n. of a tree (*M̱ñon.*).

ཁུ་བྱུག་རྩ *khu-byug-ṟtsa* n. of a medicinal herb.

ཁུ་མག *khu-mag* purse, money-bag; colloq. for ཁུག་མ *khug-ma* (*Jä.*).

ཁུ་ཚུར *khu-tshur* मुष्टि-सन्धि the clenched hands; fist.

ཁུ་ཚུར་གྱིས་འཚོ *khu-tshur gyis̱ ẖtsho*=གསེར་བཟོ་བ *gser ḇzo-wa* a goldsmith; one who makes his livelihood by the use of his fist, *i.e.*, hand-craft (*M̱ñon.*).

ཁུ་ཚུར་བཅིངས་པ *khu-tshur ḇcińs̱-pa* to clench the fist; also to hold with the fist (*M̱ñon.*).

* ཁུ་ཚུར་བཅིངས *khu-tshur ḇcińs̱* मुष्टिबन्ध fist; closed hand (*Schr.; Kālac. T. 131*).

ཁུ་ཚུར་སྣུན་པ *khu-tshur s̱nun-pa*=ཁུ་ཚུར་རྒྱབ་པ *khu-tshur ṟgyab-pa* to strike with the fist or the half-closed fist (*Sch.*).

ཁུ་འོད་བཟའ *Khu-ẖod ḇzaẖ* n. of the mother of Bromston, the founder of the Lamaic hierarchy of Tibet.

ཁུ་ཡུ *khu-yu* hornless; having no horns; also a corruption of the word *khu-ḇyug* in colloq. Tibetan.

ཁུ་ར *khu-ra*, སྣུམ་ཁུར *s̱num-khur* cakes or pastry fried in oil or butter (*K. du. 327*).

ཁུ་ལུ *khu-lu* 1. the short soft hair of the yak, also pashm wool in general. 2. In *Lh.* venereal disease; syphilis (*Jä.*).

ཁུ་ལེ *Khu-le* 1. n. of a place in Tibet: ཁུ་ལེ་རྣམ་རྒྱལ *Khu-le ṟnam-ṟgyal* the Lama Namgyal of Khu-le; ཁུ་ལེའི་ཆ་ཧ་བོ་གངས་རི Habo Gang-ri, a part of Khule. 2. In the Dzang-lun the word is used to denote the pan in an ordinary pair of scales on which the weights are placed.

ཁུག *khug* or ཁུགས *khugs̱* 1. a corner or nook; a creek, bay, gulf, inlet; ཆུ་ཁུག *chu-khug* crook in a river: ཁུག་ཏུ *khug-tu*, in the inner recess of a cavity. 2. imp. of འགུག་པ *ẖgug-pa* संकर्षण, drawn or attracted by; གྱེན་དུ་ཁུག *gyen-du khug* called upward, *i.e.*, to good luck or fortune; ཁུག་ཐུབ *khug-thub* earned, acquired.

ཁུག་ཁྱོག *khug-khyog* solitude; solitary place; a place with few men.

ཁུག་རྟ *khug-ṟta*, ཁུག་ཏ *khug-ta* or ཨ་ལི་ཁུག་ཏ *āli-khug-ta* दिवौकस्, चातक, सारङ्ग the swallow, *Cuculus melanoleucus*, a kind of swallow (*Cs.*): ཁུག་རྟའི་གློ་བས་གློ་ནད་གཅོད the lungs of ཁུག་རྟ *khug-ṟta* suppress pulmonary diseases (*Med.*).

Syn. ཆར་སྟོད *char-s̱toḏ*; ཅུང་ཉུང *chun̂-ñun̂*; སྤྲིན་ལ་སློང *s̱prin-la s̱lon̂*; སྤྲིན་འདེགས *s̱prin-ẖdegs̱*; བཟང་མོ *ḇzan̂-mo*; ཐུབ་པའི་བུ *thub-paẖi-bu*; སྒྲ་སྒྲོགས *s̱gra-s̱grogs̱*; ཆར་དགའ *char-ḏgaẖ* (*M̱n̂on.*).

ཁུག་སྣ *khug-s̱na* or ཁུག་རྣ *khug-ṟna*, निहार, महिका fog, mist, haze (during a calm, especially in spring time): mentioned also as ཡན་ལག་གི་ག་རྟོག་བརྒྱད་ཀྱི་གཅིག "one of the eight varieties of causal concatenation."

ཁུག་པ I: *khug-pa* turning like a zig-zag; also bending like a thread that is trimmed; ལམ་ཁུག་པ *lam khug-pa* the twist of a road; སྐུད་ཁུག་པ *s̱kuḏ khug-pa* entwining of a thread; དུས་ཁུག་པ *dus̱ khug-pa* returning to mundane existence at the expiration of each term of life.

ཁུག་པ II: to find, get, earn, draw: ནོར་ཁུགས་པ་འང་སྲིད *nor khugs̱-pa ẖan̂ sṟiḏ* it is even possible that cash may be replenished; གཉིད་ཁུགས་པ *gñiḏ khugs̱-pa* to get asleep: སྲང་གསུམ་ཁུགས *sṟan̂ gs̱um khugs̱* it drew, *i.e.*, weighed three ounces (*Jä.*): ཁུག་པ་བཅོ་བརྒྱད *khug-pa ẖco-ḇṟgyaḏ* "the eighteen turns," *i.e.*, returns to life in the present *kalpa*.

* ཁུག་པ་ལྷས་རྩི *Khug-pa lhas̱-ṟtsi* = རྟ་ནག་འགོས་ལོ་ཙཱ་བ *Ṟta-nag H̱gos̱ Lo-tsā-wa* (*Schr.*).

ཁུག་མ *khug-ma* धोकनी also टाकनी pouch; little bag; small sack; རྒྱ་ཁུག *ṟgya-khug* Chinese bags made of leather; སྐེ་ཁུག *s̱ke-khug* neck-bag; a bag with charmed objects or important letters hanging at the neck; a courier bag; གློ་ཁུག *glo-khug* bag carried at one's side; དངུལ་ཁུག *ḏn̂ul-khug* pouch for silver, a purse; བུལ་ཁུག *bul-khug* a pouch containing soda; མེ་ལྕགས་ཁུག་མ *me-ḻcags̱ khug-ma* tinder-pouch with flint; ནུ་ཁུག *nu-khug* sucking bag for babies; རྩམ་ཁུག *ṟtsam-khug* a bag of barley flour; ཚྭ་ཁུག *tswa-khug* a salt bag; ཞིབ་ཁུག *shib-khug* little bag for flour; གཡང་ཁུག *gyan̂-khug* pouch containing auspicious articles to draw good luck.

ཁུགས་པ *Khugs̱-pa* n. of a dynasty originated at a place called *Khugs̱-pa*: རྒྱལ་རབས་ཁུགས་པ་ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོའི་ཡང་ཉིག་ལས་གསང་བ་པོ་དགེ is the n. of a historical work containing accounts of the succession, dynasty, etc., of kings narrated by Khugs̱-pa Thugs̱-ṟje chenpo (*Yig. 9*).

ཁུང་ *khuñ* I: hole, pit, hollow, cavity, originally used, only of dark holes and cavities: ཁུང་ཉལ་ *khuñ-ñal̠* बिलेशय that sleeps in a lair or hole; a snake; སྣ་ཁུང་ *s̱na-khuñ* nostril; ཆབ་ཁུང་ *chab-khuñ* a sink; མཆན་ཁུང་ *m̱chan-khuñ* armpit: armhole; གཏོར་ཁུང་ *g̱tor-khuñ* a sink; a gutter; མདའ་ཁུང་ *m̱dah̠-khuñ* loop-hole; a hole made by an arrow; བྱི་ཁུང་ *by-ikhuñ* mouse-hole; བྲག་ཁུང་ *brag-khuñ* a cleft in a rock; བསོ་ཁུང་ *ḇso-khuñ* peep-hole; འི་ཁུང་ *h̠i-khuñ* or མིག་ཁུང་ *mig-khuñ*, ཏེ་ཁུང་ *te-khuñ* are used of any hole in walls, clothes, &c., caused by natural or artificial causes.

ཁུང་ II: =རྩ་བ *r̠tsa-wa* root: དེའི་ཁུང་ནའང་བོད་ཀྱི་སེམས་ཅན་དང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ *deh̠i khuñ nah̠an Bod̠-kyi sems̱-can dan Sañs̱-r̠gyas̱-kyi ḇs̱tan-pa* from that root the living beings of Tibet and the religion of Buddha spread out, &c. (*A. 128*).

ཁུང་དྲོགས *khuñ-dr̠ogs̱* soot of an oven or chimney (*Sch.*).

ཁུང་པ *khuñ-pa* or ཁུང་པོ *khuñ-po* a large hole.

ཁུང་བུ *khuñ-bu*=ཁུང *khuñ* a small hole (*Cs.*); སྤུའི་ཁུང་བུ *s̱pu-h̠i khuñ-bu* the passage of perspiration; hair-hole or cavity.

ཁུང་བུ་ཅན *khuñ-bu can* full of cavities or holes.

ཁུང་རྩི *Khuñ-tsi* or ཁུང་ཕུའུ་ཙི *Khuñ phuh̠u tsi* Confucius, the first law-giver of China and founder of Confucianism.

ཁུངས *khuñs* origin, source: ཁུངས་སྐྱེལ *khuñs̱-s̱kyel̠* the act of making over the charge of any office or store in a faithful manner without anything missing, making use in full of that bought over as a loan, &c.: ཆོས་ཁུངས་དག་པ *chos khuñ dag-pas* pure and uninterpolated religious work; also pure religion: རྒྱུད་པ་ཁུངས་དག་པ *r̠gyud̠-pa khuñs̱ dag-pa* of pure origin or lineage. The word ཁུངས་དག་པ *khuñs dag-pa* is also applied to articles of the best make and quality from well-known centres of trade: འདིར་ཡོད་རྨོངས་མི་རྣམས་ནས་ཁུངས་སྐྱེལ་ཐུབ་པའི་སྙན་ཞུ་འབུལ *h̠dir yod̠ r̠mons̱-mi-r̠nams̱ nas̱ khuñs̱-s̱kyel thub-pah̠i s̱ñun-shu h̠bul* the benighted people of that place petitioned stating the real state (of affairs). ཁུངས་ཐུབ *khuñs-thub* pure and real, original; ཁུངས་མེད *khuñs-med̠* or ཁུངས་ངན་པ *khuñs-ñan-pa* having no good origin, *i.e.*, mean, inferior: གཏམ་ཁུངས *gtam-khuñs* historical or traditional source; record; document: གཏམ་ཁུངས་ཅན་ཡིན *gtam khuñ s̱-canyin* the source of that speech is divine. བསྒོམས་པས་རྣམ་རྟོག་ས་བོན་དང་བཅས་པ་སྤོང་ནུས་པའི་ཁུངས་ཇི་ལྟར་ཞེ་ན If asked what is the nature of meditation, it is the secret source of being able to abandon imaginative thoughts (*r̠nam-r̠tog*) together with their seed (*Lam. ṭi., 43*).

ཁུངས་མ *khuñs-ma*=དངོས་ནས་ཡོད་པ *d̠ños-nas yod̠-pa* original and really existing or སྤུས་དག་པོ *s̱pus̱ dag-po*, of excellent quality, same as ཁུངས་གཙང་མ་འགའ་ཞིག་ལ་གཞི་ཁུངས་མ་ནས་འབྱུང་བའི་རྒྱུ་མཚན some of pure descent had reasons arising from genuine grounds.

ཁུངས་བཙུན *khuñs-ḇtsun* well-founded; genuine; of undefiled origin: བོན་གཞུང་གང་དང་ཁུངས་བཙུན་ནས་བ-ཤད་པ as described in whatever Bon texts that have a genuine origin.

ཁུད *khud̠* coat-lap or any makeshift cloth; wrapper: གོས་ཀྱི་ཁུད་དུ་དྲིལ་ཏེ་ཁུར *gos-kyi khud̠-du dr̠il̠ te khur* carried wrapped in the flap of his coat; ཁུད་དུ *khud̠-du* aside, apart; secretly; ཁུད་དུ་འཇོག་པ *khud̠-du h̠jog-pa* to put; lay aside: ཁུད་དུ་བྱས་པ *khud̠-du byas̱-pa* to have shown one's authority over a thing which belongs to many.

ཁུད་པ *khuḏ-pa* pocket, pouch (*Sch.*): རྫས *ṟdsaṣ* or སྐྱེལ་རྫོངས *ṣkyel-ṟdsoṅṣ* यौतुक anything sent; a dowry; an article presented.

ཁུད་མ *khuḏ-ma* side; edge (*Cs.*).

ཁུད་ཟེ *khuḏ-ze* for ཁུད་ལ་གཟད *khuḏ-la gzaḏ* hold forth the lap of your coat!

ཁུན་ཏི *khun-ti* or ཁྱེན་ཏི *khyen-ti* is stated to be used in *Pur.* for he or she (*Jä.*).

ཁུན་པ *khun-pa* कूजन the uttering of any inarticulate sound; cooing; moaning; the rattling of wheels; rumbling of the bowels; to grunt (*Jä.*); to groan (*Sch.*).

ཁུམ་བུ *Khum-bu* n. of a place in the confines of Tibet and Nepal (*S. kar. 77*).

ཁུམ(ས) *khum*(ṣ) crooked (*Jä.*).

ཁུམས་ལག *khumṣ-lag*=སྐྱེས་ལག *ṣkyeṣ-lag*, དོན་བསྒྱུར་ཡིན *don ḇṣgyur-yin* diminished; changed: ཁྱོད་ཀྱི་དད་པ་ཁུམས་ལག་ན if your faith be diminished (*A. 85*).

ཁུར *khur* or ཁུར་པོ *khur-po* भार burden; load for men: བུ་རེར་ཕའི་ཁུར་བོག་པ the father's burden having fallen on the son (*Pag. 23*): ཁུར་ཁྱེད་པས་འཚོ་བ་ཞིག one that lives by carrying loads (*Ja.*): ཁུར་ཤིང *khur-çiṅ* wooden pole over the neck from the ends of which loads are carried; a milkmaid's yoke-pole is called ཁུར་འཛིན *khur-ḫdsin*: ཁུར་ཁུར་པོ *khur-khur-po* he who carries the bodily existence is *Puṅ-gala*; a corporeal being; ཁུར་གྱིས་དུབ་པ *khur-gyiṣ dub-pa* भारक्लिष्ट one worn out by carrying loads; ཁུར་གྱིས་ནོན་པ *khur-gyiṣ non-pa* one drooping under a burden or load, also pressed down by responsibilities and sufferings: སྡུག་བསྔལ་མང་པོའི་ཁུར་གྱིས་ནོན་པར་འགྱུར were pressed down by the weight of many miseries; ཁུར་གླ *khur-gla* भारमूल्य the wage for carrying a load: ཁུར་རྔན *khur-ṟñan.* id.

ཁུར་ལྕི་བ *khur ḻci-wa* heavy load or responsibility: རྒས་ཏེ་འཆི་བ་དང་ཁུར་ལྕི་བས་ངལ being old, heavy burdens and death wore them out (*Lam-rim. 74*).

ཁུར་བརྙན་པ *khur-ḇṟñan-pa*=གཡར་བ *gyar-wa* धारण (from धारि) to borrow; to take loan of.

ཁུར་ཐག *khur-thag*=ཁུར་ཡོངས་འདྲེན་ཐག *khur-yoṅṣ ḫdṟen-thag* or འཕྱང་ཐག *ḫphyaṅ-thag* the rope used in suspending loads from the ends of a yoke-like pole; rope to carry loads.

ཁུར་འདེགས་བྱེད *khur ḫdegṣ-byeḏ* giving over a charge or responsibility or load.

ཁུར་འདྲེན་པ *khur ḫdṟen-pa* भारिक one who carries or draws a load; one who takes charge of.

ཁུར་པ *khur-pa* and ཁུར་མི *khur-mi* a load-carrier; a coolie.

ཁུར་འཕྲོག་པ *khur ḫphrog-pa* भारहार the depriving of one's charge; the robbing of one's load.

ཁུར་བ *khur-wa*, v. ཁུར་ཚོས *khur-tshoṣ.*

ཁུར་བོར་བ *khur-bor-wa* अपगतभार he who has laid down the burden, charge or responsibility. In Buddhism ཁུར་བོར་བ *khur-bor-wa* or ཁུར་པོ་བོར་བ *khur-po bor-wa*, one who has laid down the five aggregates (*ṣkandha*), *i.e.*, he who will not have again to take corporeal existence; one of the perfections of a *S'rāvaka.*

ཁུར་བླངས་པ *khur ḇlaṅ-pa* to take over charge: འགྲེལ་བཤད་ཀྱི་ཁུར་བླངས་པས *ḫbreḻ ḇçaḏ kyi khur ḇlaṅṣ-paṣ* having undertaken the task of expounding (*Situ. 2*).

ཁུར་མང(ས) *khur-maṅ*(ṣ) or ཁུར་མང་པ *khur-maṅ-pa*, ཁུར་ཚོད *khur-tshoḏ* तिमिर, साकुवण्ड· dandelion, or the (བ་གླང་ལྕེ *ba-glaṅ ḻce*) ox-tongue (as it is called in Tibet), used as a pot-herb and medicinal plant, a kind of edible herb: ཁུར་མང་བད་སྨུག་ཚད་པ་ལ་ཕན dandelion is useful in fever and brown phlegm.

Syn. ཁུར་ཚད *khur-tshad̲*; བ་གླང་ལྕེ *ba-glañ l̲ce* (*M̲ñon.*).

ཁུར་ཚོས *khur̲-tshos̲* or མཁུར་ཚོས *m̲khur-tshos̲* गण्ड; कपोल the cheek, the ruddy part of the face below the eyes.

Syn. ཁུར་བ *khur-wa.*

ཁུར་བཟོད་པ *khur-b̲zod̲-pa* भारक्षम one who is able to carry a load, who has patience to carry a burden or responsibility.

ཁུར་ལ་མི་འཇིགས *khur-la mi-h̲jigs̲*=ས་གཞི *sa-gshi* the earth (*M̲ñon.*).

ཁུར་ལེན *khur-len* the charge of : རྫོང་སྡོད་མི་འདིས་ལོ་ཟླ་ཚེས་གང་འདི་ཙམ་རྫོང་གི་ཁུར་ལེན་བྱེད་པ the resident officer in the Jong about this date of the month and year took over charge of the Jong (district).

ཁུར་བསམ་ཆེ་བ *khur-b̲sam che-wa* one having a sense of responsibility : བྱེད་སྒོ་གང་སྤྱིར་ཁུར་བསམ་ཆེ་བ་དགོས་པའི་བཀོད general instruction for the necessity of a sense of responsibilities in an office.

ཁུལ *khul* 1. jurisdiction; province; domain; district: གཞིས་རྩེ་ཁུལ *G̲shis̲-r̲tse-khul* within the jurisdiction or province of Shiga-tse: ལྷ་སའི་ཁུལ *Lha-sah̲i khul* all the places belonging to or within the town jurisdiction of Lhasa: དེའི་ཁུལ་ལ་འདུག *deh̲i khul la h̲dug* is subject to him (*Jä.*). 2. also manner, state, or circumstance: ཡང་མ་ཤེས་ན་ཤེས་ཁུལ་གྱིས if you do not know, act the manner of knowing: མེད་ན་ཡོད་པའི་ཁུལ་གྱིས if (you) have (it not), act as if you had: གཅིག་ཕར་ཚུར་ཚོང་ཕྲན་བུ་རྒྱབ་ཁུལ་བྱེད་ཀྱི་ཡོད I have been doing a little business in buying and reselling from one party to another. 3. a ravine (in *Kunawar*). 4. the soft down of furs (*Sch.*). 5. ཁུལ་མལ *khul-mal* small basket for wool. 6. very soft wool of Tibetan goat which grows next to skin, and also called ཁུ་ལུ *khu-lu* or བལ་འཇམ *bal-h̲jam* : ཁུལ་སྐྱེ་མོ *khul s̲gye-mo* made of the softest goat-hair or yak-hair : ཁུལ་ཕྱིང *khul-phyiñ* felt made of the softest wool of goat or yak.

Syn. མངའ་ཞབས *m̲ñah̲-shabs̲*; མངའ་འོག *m̲ñah̲-h̲og* (*M̲ñon.*).

ཁུལ་མ *khul-ma* the bottom or the side of a thing (*Cs.*).

ཁུལ་རྩེ *khul-r̲tse*=ཧ་ཅང *ha-cañ* or ཤིན་ཏུ *çin-tu* to a great measure, lit. from the bottom to the top; hence entirely, greatly (*Yig. 14*).

ཁུལ་རྩིད *khul-r̲tsid̲* an abbreviation of the words ཁུ་ལུ *khu-lu* and རྩིད *r̲tsid̲*.

ཁེ *khe* numeral ninety-two (92).

ཁེ་ཁྱེ *khe-khye* or ཁེ་མ *khe-ma* 1. profit, gain; ཁེ་སྤོགས *khe-s̲pogs̲* ditto; ཁེ་ཚོང་བྱེད་པ *khe tshoñ byed̲-pa* to trade; to traffic; to bargain; ཤེས་པའི་ཁེ་ཁྱེ gain; advantage obtained by experience. 2. tetter; herpes; ringworm (eruption on the skin) (*Sch.*).

ཁེ་གད *Khe-gad̲* n. of a place, the birth-place of ལོ་ཙ་བ་འཁོར་ལོ་གྲགས་པ *Lo-tsa-wa H̲khor-lo grags̲-pa* (*Loñ.* ཀ *30*).

ཁེ་གན་རྩེ *Khe gan-r̲tse* n. of a monastery in China erected by the Chinese Minister Ka-thi-shee (*Yig.*).

ཁེ་སྒྲུབ་པ *khe s̲grub-pa* to make profit, to gain : ཁེ་བརྒྱབ་པ *khe b̲r̲gyab-pa* to make a good bargain (*Sch.*).

ཁེ་ཅན *khe-can* with profit; profitable.

ཁེ་ཉེན *khe-ñen* profit and loss; risk; also good and evil, *i.e.*, ཡག *yag* and ཉེས *ñes̲*.

ཁེ་པ *khe-pa* in Amdo = ཚོང་པ *tshoñ-pa* tradesman; dealer; one who makes profit by selling or in business; ཚོང་འདུས་ཁེ་པ *tshoñ-h̲duş khe-pa* trader; middleman.

ཁེ་བྲག་མདོ *Khe brag-m̲do* n. of a place in Kong-po, where the eighth incarnate *Karmapa* Lama was born.

ཁེ་མེད *khe-med̲* unprofitable.

ཁེ་རུ་འགྲོ་བ *khe-ru h̲gro-wa* to fall in price.

ཁེ་ལེ་མོན *Khe-le mon* n. of a place in Mongolia (*Yig.*).

ཁེ་སླེབས་ཆེན་པོ *khe-şlebş chen-po* very profitable yielding good income.

ཁེ་གསུམ *Khe-gsum* n. of a place in Tibet (*S. kar.*).

ཁེགས *khegş*, v. ཁ *kha.*

ཁེགས་པ I: *khegş-pa* to obstruct; close: མངལ་སྒོ་ངེས་པར་ཁེགས་པར་འགྱུར་རོ (the medicine) will certainly obstruct the passage of the womb.

ཁེགས་པ II: = མུན་པ་སྤྱི *mun-pa şpyi* a general name for darkness, gloom or obscurity (*M̲ñon.*).

ཁེངས་གཏམ *kheñş-gtam* boastful words or language.

Syn. དྲེགས་ཚིག *d̲regş-tsig*; ང་རོ *ña-ro* (*M̲ñon.*).

ཁེངས་ལྡན་མ *kheñş-l̲dan ma* = བུ་མོ་དར་མ *bu-mo dar-ma* a youthful maiden (*M̲ñon.*).

ཁེངས་པ *kheñş-pa* **अहंकार, दम्भ** 1. pride, haughtiness, arrogance. 2. pf. of འཁེངས་པ *h̲kheñş-pa* to fill; become replete with. 3. **गर्वित** puffed up, haughty, arrogant: ཁེངས་པ་ཅན *kheñş-pa-can* **गर्विन्** one who boasts; braggadacio.

Syn. རེངས་པ *reñş-pa*; དྲེགས་པ *d̲regş-pa*; ང་རྒྱལ *ña-rgyal* (*M̲ñon.*).

ཁེན་འདྲ *khen-h̲d̲ra* a kind of cotton cloth.

ཁེན་པ *khen-pa* 1. wormwood (*Schtr.*). 2. to lean; to repose on (erroneously for བཁན་པ *b̲khan-pa*) (*Sch.*).

ཁེབས *khebş* **छदन, कुम्बा** a cover, lid, coverlet: **कुम्बा** an enclosure round the sacrificial ground; ཁེབས་ཀྱི་དྲ་བ *khebş-kyi d̲ra-wa* **जाल** a net (generally of iron) to cover anything; པང་ཁེབས *pañ-khebş* a cover for the lap; apron; napkin; སྒ་ཁེབས *şga-khebş* a cover for the saddle; ཅོག་ཙེ་ཁེབས *cog-r̲tse khebş* a table cloth; ཆར་ཁེབས *char-khebş* a rain cloak: ཐོད་ཁེབས *thod̲-khebş* a cap; hood; གདུང་ཁེབས *gduñ-khebş* a certain beam or board above the capital of a pillar; གདོང་ཁེབས *gdoñ-khebş*, veil; cloth to cover the face; མདུན་ཁེབས *m̲dun-khebş* in *W.* apron.

ཁེབས་འགབ་པ *khebş-h̲gab-pa* to place a covering (over a thing); to cover.

ཁེབས་སང་བ *khebş sañ-wa* to take the covering off.

ཁེབས་པ *khebş-pa* = གཡོགས་པ *gyogş-pa* covered, veiled; ཁེབས་མ *khebş-ma* covering (*Cs.*).

ཁེམ *khem*, v. ཁྱེམ *khyem.*

ཁེར་རྐྱང *kher-r̲kyañ* alone; solitary: མི་ཁེར་རྐྱང་གཅིག་འདུག there was only one man, a solitary man.

ཁེར་རྒྱག་པ *kher r̲gyag-pa* to defraud; to usurp (*Sch.*).

ཁེལ་སྒོ *Khel-şgo* n. of a district, also that of a mountain: ཁེལ་སྒོ་རི་ལ་སྡོག་རྒྱུ་ཁྱོད *Khel-şgo ri-la s̲dog r̲gyu-khyod̲.*

ཁེལ་བ *khel-wa* 1. to load upon; = འཁེལ་བ *h̲khel-wa* (*Jä.*). 2. rely upon; depend on; བློ་ཁྱེལ་བ *b̲lo khyel-wa*, བློ་ཆེས་བ *b̲lo cheş-wa* to have confidence in; བརྟེན་ཁྱེལ་བ *b̲r̲ten khel-wa* to be sure; to be certain; to be certain of anything; absolutely certain: དེ་རིང་ཡོང་བརྟན་ཁེལ་ཡིན *de-riñ yoñ b̲r̲tan-khel-yin* (his) coming to-day is absolutely certain.

ཁེས་ཉིན *khes-ñin* the day before yesterday (*Sch.*).

ཁེས་པ *khes-pa* 1. to hit (the right thing): གནད་ལ་ཁེས་པ *gnad-la khes-pa* to strike the vital parts; to hit mortally. 2. one who makes profit or bargain by selling; a petty dealer, trader.

ཁོ *kho* I: numeral 122.

ཁོ *kho* II: the usual word for the pers. pron., 3rd pers., meaning he, she, or it. Although not an honorific term, it occurs in many authors in referring to both common personages and respected persons, especially in Milarapa and even in much earlier works where *kho* often refers to kings and lamas. However ཁོང་ *khoṅ* is the proper honorific term of the 3rd pers. pron. In certain districts and in some popular writings མོ *mo* is used instead of *kho* for "she," but it is considered a vulgar and illiterate usage. The plural takes ཅག or ཚོ, *e. g.*, ཁོ་ཅག *kho-cag*, they, them; also ཁོ་ཚོ *kho-tsho*, commoner in *W*. In *C*. ཁོ་རང་ *kho-rang* is the popular form for "he" or "she," &c.

ཁོ་ཏི *kho-ti* tea-kettle, prob. Chinese (*Jä.*).

ཁོ་ཐག་གཅོད་པ *kho-thag gcod-pa* to acquiesce in; hope for; be resigned to: བུས་རྒྱལ་སྲིད་འཕྲོགས་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཐོས་ནས་འཕྲེང་ཅན་གྱིས་ཁོ་ཐག་བཅོད (*Pag. 45*) hearing the account of her son having usurped the kingdom, *Hphreṅ-can* acquiesced in it. The word སེམས *sems* often precedes this phrase.

ཁོ་མཐིང་ལྷ་ཁང *Kho-mthiṅ lha-khaṅ* n. of a monastery in Lhobrag, South Tibet.

ཁོ་ན *kho-na* 1. only, solely, exclusively. 2. just, exactly, the very: སྡིག་པ་ཁོ་ན *sdigpa kho-na* sin only; དགེ་བ་ཁོ་ན *dge-wa kho-na* piety alone: སྐད་ཅིག་ཁོ་ན *skad-cig kho-na* only for a moment; འདོད་ཁོ་ནས་བྲལ་བ *hdod kho-nas brel-wa* to be separated even from desire: སེམས་ཅན་ཁོ་ནས་བདེ་བར་འདོད་ཙ་ན as he intended only the welfare of beings: རང་བྱེད་པའི་སྐྱོན་ཁོ་ནར་ཡོང (*Pag. 134*) it will be the fault only of one's own doing: རྒྱལ་པོས་འདོད་པ་ཁོ་ན་ཡིན that is just what has been wished for by the king (*Jä.*): སྔ་མ་ཁོ་ན་བཞིན་དུ just as before: འདི་ཁོ་ན་ཡིན་པར་ངེས the very same (man): སྲིན་བུ་ཁོ་ན་འདྲ་བ just like a worm: ཚུལ་དེ་ཁོ་ནས by the very same process: དེ་ཁོ་ན *de-kho-na* तत्त्व the state of being that; true state; real state; truth; reality; opposed to what is illusory or fallacious; essential nature; the real nature of the human soul as being one and the same with the supreme spirit pervading the universe; (in philosophy) truth, reality, a true principle.

Syn. ཤ་སྟག *ça-stag*; འབའ་ཞིག *hbah-shig* (*Mṅon.*).

ཁོ་པ *kho-pa*＝ཁོ་ཅག *kho-cag* or ཁོང་ཚོ *khoṅ tsho* they.

ཁོ་པོ *Kho-po* a tribal name in Tibet: ཉག་ལེ་ལ་ཁོ་པོ་དང་ཁོ་དབྲ་གཉིས *Ñag-le la kho-po daṅ kho dbra gñis*, the ཉག་ལེ *Ñag-le* tribe is divided into two—ཁོ་པོ *Kho-po* and ཁོ་དབྲ *Kho-dbra*.

ཁོ་བོ *kho-wo* अहं I; myself; ཁོ་བོ་ཅག *kho-wo cag*＝ངེད་ཚོ we: འདི་ལ་ཁོ་བོས་ངོ་མཚར་གྱུར *hdi-la kho-wos ṅo-mtshar gyur* this produced admiration in me: ལུགས་འདིར་ཁོ་བོའི་སྤྲོ་བ་འཕེལ for this system my enthusiasm increased. In མི་ཁོ་བོའི་རྣམ་ཤེས the term *kho-wo* would seem to mean "himself"—the soul of man himself.

ཁོ་བོམ *Kho-bom* the early Tibetan name for Khatmandu, the capital of Nepal. In East Tibet Khatmandu is still called Yam-bu.

ཁོ་མ *kho-ma* = ཁོམ *khom* knapsack; wallet (*Jä.*).

ཁོ་མོ *kho-mo* I; we (feminine).

ཁོ་གྱུ *kho-gyu* the thrashing process, which is done by driving a number of oxen fastened together round a pole that stands in the middle of the thrashing floor.

ཁོ་ར I: *kho-ra* is evidently a corruption of ཁོ་རང *kho-rañ*, མི་ཁོ་ར་རང་གི *mi kho-ra rañ-gi* of the man himself (*Ñag.*).

ཁོ་ར II: (*Cs.*) also འཁོར་ས *khor-sa* circumference; circumjacent space.

ཁོ་ར་ཁོར་ཡུག *kho-ra khor-yug* 1. space; also fence; any surrounding wall (*Jä.*); also a ditch filled with water or moat round a city or a fort. 2. ཀུན་ནས *kun-nas* समन्ततः from everywhere, from all directions; ཁོ་ར་ཁོར་ཡུག་ཏུ *kho-ra khor yug-tu* in a circle; in circumference (frequently in measuring) also roundabout, all round, *e.g.*, to encompass: ཁོར་ཡུག་ཀུན་ཏུ in the whole circuit, roundabout (*Jä.*): ཁོ་ར་ཁོར་ཡུག་ཏུ་དཔག་ཚད་ཕྱེད་པ extending over half a *yojana* or two miles all round.

ཁོ་རེ *kho-re* 1. in *Khams* an expression of displeasure or anger towards a man: ཨ་རོགས *ā-rogs* Oh friend! is the opposite of ཁོ་རེ *kho-re*. 2 one of the early kings of Tibet, son of King *Lde-cug mgon*.

ཁོ་ལ་ཆེ་བ *kho-la che-wa* 1. a large space (*Sch.*). 2. dough made of རྩམ་པ *rtsam-pa* (barley flour) and beer.

ཁོ་ལག *kho-lag* = སྐུ་ལུས *sku-lus* limbs, the entire body: ཁོ་ལག་ཡངས་པ *kho-lag yañs-pa* fully developed body or prominent limbs; ཁོ་ལག་ཡངས་ཤིང་ཆེ་བ་དང་དཔལ་དང་གཟི་བརྗིད་འབར་བ་དང his person being well-developed, was large and glowed with grace and brightness; སྤྱི་ཆེ་བ་ལ་ཁོ་ལག་ཆེ་བ་ཟེར anything that is large all over is called *kho-lag che-wa*. Also a generally well-developed shape is called *kho-lag che-wa*.

ཁོ་ལག་རྫོགས *kho-lag rdsogs* = ལང་ཚོ་དར་བ *lañ tsho dar-wa* youthfulness; full youth (*Mñon.*).

ཁོག *khog*, freq. for ཁོང་པ *khoñ-pa* 1. the interior, inside. 2. for ཁོགས *khogs* or འཁོགས *hkhogs*. 3. also for འགེགས་པ *hgegs-pa*; ཤ་ཁོག *ça-khog* the carcass of an animal for meat: ཁོག་འཛུད་ཁོག་པ་ཕྱེད་དང་ལྷུ་གཟུགས་སོགས *khog hdsud khog-pa phyed dañ lhu-gzugs sogs* (*Jig.*) the entire body and one half of the carcass and the parts of the animal (slain).

ཁོག་གཅོང *khog-gcoñ* chronic disease in the stomach or internal parts of the body.

ཁོག་ཆུད *khog-chud* for ཁོང་དུ་ཆུད *khoñ-du-chud*.

ཁོག་པ *khog-pa* 1. inside; the stomach: ཁོག་པ་ལ་ལྟོ་ཞུ་བ the digestion of food in the stomach. 2 the trunk of the body, containing the heart, lungs, liver, &c.: རུས་སྦལ་གྱི་ཁོག *rus sbal gyi khog* the interior of the body of a tortoise.

ཁོག་མ *khog-ma* also རྫ་ཁོག *rdsa-khog* pot; earthen vessel generally used in Tibet for cooking rice, meat, broth, &c.; རྡོ་ཁོག *rdo-khog* a stone vessel or pot used in *Khams* for cooking purposes; ཁོག་ཆེན *khog-chen* large earthen or stone vessels for cooking the food of a large number.

ཁོག་ཡངས *khog-yañs* or ཁོག་པ་ཆེ་བ *khog-pa che-wa* capacious or large interior (*Ya-sel.* 48): ཁོག་ཤིང *khog-çiñ* the core of a tree; heart-wood.

ཁོག་ཤུགས *khog-çugs* a groan; a sigh.

ཁོགས་པ *khogs-pa* 1. imp. of འགོག་པ *hgg-opa*, ར་དེ་མི་རྙོག་ཟ་མ་བཙུག་པར་ཁོགས་ཤིག stop that goat from eating the flowers. 2. to cough (*Jä.*).

ཁོང I: *khoñ* an honorific equivalent of ཁོ *kho*, he, she: ཁོང་གི་ཐུགས་ལ *khoñ-gi thugs̱-la* in his thoughts; ཁོང་གི་སྐུ་མདུན་དུ *khoñ-gi s̱ku-m̱dun-du* in his presence; རྒྱལ་པོ་ཁོང་རང་ཡིན་དགོངས་ནས *ṟgyaḻ-po khoñ-rañ yin ḏgoñs̱-nas̱* the king supposing that he himself was meant. Plural ཁོང་ཚོ *khoñ-tsho* they, them.

ཁོང་པ *khoñ-pa* the interior of anything; the inside; also as adv. in the forms *khoñ-du*, *khoñ-na*, inside, within; also postp. *khoñ-na*, into, within; *khoñ-nas̱* out of. Certain phrases occur: ཁོང་དུ་ཚུད་པ to be anxious, to bear in mind, be impressed; ཁོང་ནས་བླ་བ to repeat from memory; ཁོང་དུ་བསྡུ་བ to collect in the mind; to impress on the memory; to learn (by heart); ཁོང་དུ་མ་ཚུད་པ not to appreciate (*H̱bum. 239* to *249*); ཁོང་དུ་མ་ཚུད་པ་མེད་པ not that it was not understood or appreciated (*H̱bum. 239* to *249*): ཁོང་ནས་སྙིང་ཕུང་བ་ལྟར *khoñ-nas̱ s̱ñiñ phuñ-wa ḻtar* as if their hearts had burst out; ཁོང་ནས་སྡང་བ *khoñ-nas̱ s̱dañ-wa* प्रकोप to be angry or indignant; ཁོང་ནས་ཕྱུང *khoñ-nas̱ pyyuñ*= ནང་ནས་ཕྱུང *nañ-nas̱ phyuñ* was taken out; ཁོང་པའི་དྲོད་ལ་ཕན *khoñ-paẖi dṟoḏ-la phan* it helps the internal heat, *i.e.*, digestion.

ཁོང་འཁྲུག *khoñ-ẖkhrug* uneasiness; sorrow; anxiety.

ཁོང་ཁྲོ *khoñ-khro* (*koñ-ṭho*) or ཁོང་ཁྲོ་བ *khoñ khro-wa* प्रतिघ the state of becoming angry; passion; also inward wrath, malice; ཁོང་ཁྲོ་ཅན *khoñ-khro-can* कटुक bitter; angry; malicious: ལེགས་སྤྱད་གང་ཡིན་དེ་ཀུན་ཀྱང ཁོང་ཁྲོ་གཅིག་གིས་འཇོམས་པར་བྱེད even all the good that was done, by one angry outburst may be destroyed; ཁོང་ཁྲོ་སྤོང་བ *khoñ-khro s̱poñ-wa* to put away or subdue anger; ཁོང་ཁྲོ་ཟ་བ *khoñ-khro za-wa* to conceive anger, take dislike; to be indignant; ཁོང་ཁྲོའི་རྣམ་འགྱུར་མེད་པ *khoñ-khroẖi ṟnam ẖgyur med-pa* free from the state of passion or anger (*Pag. 130.*).

ཁོང་གང *khoñ-gañ* full inside; solid.

Syn. ཚོད་ཡོད *tshoḏ-yoḏ*; ཁོག་ཆུད *khog-chuḏ* (*M̱ñon.*).

ཁོང་སྙིང *khoñ-s̱ñiñ* 1. the secret heart; the intention or design. 2. pith; core; ཤིང་གི་ཁོང་སྙིང the pith or inner wood of a tree (*M̱ñon.*).

+ ཁོང་སྙོམ *khoñ-s̱ñom*= ཡིད་ཤུམ་པ *yiḏ-shum-pa* of even temper.

ཁོང་མར *khoñ-mar* butter used in making cake-like offerings to the gods.

ཁོང་སྨན་སེར་པོ *khoñ-s̱man ser-po* the yellow medicine from the intestines, *i.e.*, bile or gall (*S̱man. 66*).

ཁོང་ཚིལ *khoñ-tsiḻ* suet.

ཁོང་འཛིན *ẖkhoñ-ẖdsin*= ཁོང་ཁྲོ *khoñ-khro* anger; vindictiveness (*M̱ñon.*).

ཁོང་གསེང *khoñ-señ* secret holes in rocks.

ཁོང་གསེབ *khoñ-g̱seb* the hollow (of a tree); the inner recess: སྔོན་དྲང་སྲོང་གོ་ཏ་མའི་ཆུང་མ་བཤོལ་མེད་མ་ཞེས་བྱ་བ་ཤིན་ཏུ་སྡུག་ཅིང་ཡིད་དུ་འོང་བ་ཞིག་ཡོད་པ་ཤིང་གི་ཁོང་གསེབ་ཏུ་སྦས in ancient times the wife of Gautama the sage, Shol-meḏ-ma by name, being very pretty and fascinating, was concealed in the hollow of a tree (*M̱ñon.*).

ཁོངས *khoñs̱* the middle; the innermost; ཁོངས་སུ or ཁོངས་ན in the midst: *khoñs̱-su ẖtshuḏ-pa* to go into the midst; to understand; *byeḏ-s̱go che phra zom-lus̱ meḏ-paẖi khoñs̱ ẖgros̱ yoñ-wa* the more and less important works, not leaving out the simpler ones, should be well studied. *Hgro-wa rigs̱ ḏṟug ṟtsis̱ paẖi s̱kabs̱-su ḵlu-ni duḏ-ẖgroẖi khoñs̱-su ẖdus̱* when reckoning the six kinds of animated beings, include the *Nāga* among the beasts; གསེར་གླིང་དང་ཟང་གླིང་སོགས་ཀྱང་འཛམ་གླིང་གི་ཁོངས་སུ་གཏོགས Ser-ling, Zang-ling, etc., are included in the continent of Dzam-ling: དེ་ཉིད་ཀྱི་ཁོངས་སུ་གནས་སོ (this) is contained, *i.e.*, included in, that (*Jä.*): བསིལ་རི་ཁ་སྙོམས་པའི་ཁོངས་སྐྱིབས་ན *ḇsil-ri kha s̱ñoms̱-vaḫi khoñs̱-s̱kyibs̱ na* in the protected cleft of the cool mountain where the snow is levelled (*Ya-sel. 35*).

ཁོངས་པ *khoñs̱-pa* कर्कश 1. highly injurious; violent; cruel; rough. 2. adv. crooked: ཁོངས་ཆ་འདུག *khoñs̱ cha-ḫdug* it is bent, curved, warped.

ཁོངས་རིལ *khoñs̱-ril̠* crippled. (*Jä.*).

ཁོད *khoḏ*=ངོས *ños* 1. the external appearance; outward look; surface: སྙོམས་པས་ཁོད་ *sa khoḏ-s̱ñoms̱-pa* land of even surface; plains: སོ་ངོས་སྙོམས་པ even and regular teeth: ལས་ཀ་ལ་ཁོད་སྙོམས་པོ་གྱིས *las̱-ka la khoḏ-s̱ñoms̱-po gyis̱* in doing a work (business) be of even temper: ཞལ་བ་དང་ཚོན་བཏང་རྒྱུ་ལ་ཁོད་སྙོམས་པོ་གྱིས *shal̠-wa dañ tshon ḇtañ-r̠gyu-la khoḏ-s̱ñoms̱-po gyis̱* in plastering and in painting make the surface even: མི་མང་པོའི་བཟའ་བཏུང་ལ་ཁོད་སྙོམས་པོ་གྱིས *mi mañ-poḫi ḇzaḫ ḇtuñ-la khoḏ s̱ñoms̱-po gyis̱* in giving food and drink to many people make the distribution uniform: སྲབ་འཐུག་ཁོད་སྙོམས་པོ *s̱rab ḫthug khoḏ-s̱ñoms̱-po* fine and thick levelled into one. 2. v. འཁོད་པ *ḫkhoḏ-pa* and འགོད་པ *ḫgoḏ-pa*.

ཁོད་ཁོད་གྲངས an average number (*Ya-sel. 35*).

ཁོན I: *khon* वैरता sbst. anger; grudge; resentment; enmity: ཁོན་འཛིན་པ *khon ḫdsin-pa* or ཁོན་དུ་འཛིན་པ *khon-du ḫdsin-pa* उपनाह to feel rancour, hatred; ཁོན་བཟོད་པ *khon ḇzoḏ-pa* forbear, endure, forgive; ཁོན་སྒུག་ཏེ་སྡད་པ *khon gug-te s̱daḏ-pa* lit. to sit waiting out of vindictiveness to take revenge upon; ཁོན་འབར *khon-ḫbar* in *W.* sting; the burning of anger or hatred in the soul (*Jä.*); ཁོན་པ་ལས་ཁོན་པར་གྱུར་ཅིང་ getting more and more spiteful.

ཁོན II: a technical term in Tibet and Chinese astrology applying to one of the eight mystical signs or *parkha* of divination; ཁོན་པ one whose lot is cast in this division.

ཁོབ *khob* fat; heavy; clumsy (*Sch.*).

ཁོབ་ཁྲོབ *khob-khrob* the sound caused by the tapping of one thing upon another.

ཁོམ *khom* wallet; leather trunk; felt or hide bag: གཟིགས་ཁོམས *gzigs̱-khoms̱* a great man's trunk: ཁོམ་འབོག *khom-n̠bog* a bag usually made of leather for carrying apparel and other articles on a journey.

ཁོམ་པ *khom-pa* 1. to have leisure, time to do a thing. 2. to be enabled to do a thing by the absence of external impediments (*Schtr.*): ཁོམ་པ་མིན *khom-pa min* I have no time; I cannot do it now; སྡོད་མི་ཁོམ *s̱toḏ mi khom* no leisure to stay; ང་ཁོམ *ña khom* I am versed in; མི་ཁོམ *mi khom* not practised; མི་ཁོམ་པ་བརྒྱད *mi khom-pa ḇr̠gyaḏ* अष्टावक्षणाः: the eight obstacles to happiness caused by the rebirth in places or situations unfavourable to one's conversion to Buddhism. Such re-births are:—སེམས་ཅན་དམྱལ་བ *sems̱-can ḏmyal̠-wa* नरकजाति as hell beings; དུད་འགྲོ *duḏ-ḫgro* तिर्यक् as beasts, reptiles, flies, etc.; ཡི་དྭགས *yi-dḇags̱* प्रेत ghosts; ལྷ་ཚེ་རིང་པོ *lha tshe-riñ-po* दीर्घजीविदेव the gods who enjoy very long life; མཐའ་འཁོབ་མི *m̠thaḫ ḫkhob-mi* प्रत्यन्तजनपद the border (wild) people; དབང་པོ་མ་ཚང་བ *ḏwañ-po ma-tshañ-wa* इन्द्रियवैकल्य those who are defective in the faculties of the mind or of the body; ལོག་པར་ལྟ་བ *log-par l̠ta-wa* मिथ्यादर्शन following false or heretical doctrines or theories; དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རྣམས་མ་བྱུང་བ *de-ḇshin gçeg-pa r̠nams̱ ma byuñ-wa* तथागतानामनुपयात the place where the Tathāgata has not (yet) made his appearance.

ཁོར་མོ་ཡུག *khor-mo yug* incessantly; continually (*Sch.*), v. ཁོར་ཡུག *khor-yug*.

ཁོར་མོར་སྤྱོད་པ *khor-mor s̱pyoḏ-pa* continual and uninterrupted suffering (in the hell): དམྱལ་བར་སྐྱེས་ན་ཚ་གྲང་གི་སྡུག་བསྔལ་ལ་ཁོར་མོར་སྤྱོད་པས་ཆོས་བྱེད་དུ་མི་ཁོམ when born in hell, being subjected to torments in the miseries of heat and cold, the performance of religion is impracticable.

ཁོར་ཟུག *khor-zug* an obsolete form of ཁོར་ཡུག *khor-yug,* also ཉེ་འཁོར *ñc-ẖkhor* परिसमन्त.

ཁོར་ཡུག *khor-yug* 1. ཉེ་འཁོར *ñe-ẖkor*; ཀུན་ནས *kun-nas̱* समन्ततः चक्रवाल the horizon; the outmost limit; the outer line or circumference; ཉིན་མཚན་ཀུན་ཏུ at all times, day and night. 2. ཉིན་མཚན་ཁོར་ཡུག་གཉིད་མེད་དུ་བཞག kept them without sleep at all times, day and night (*Yig*): ཁོར་ཡུག་ཆེན་པོ *khoṟ-yug chen-po* महाचक्रवाल acc. to the Buddhists, the outer wall of the world; the greater horizon from the top of Sumeru.

ཁོར་ས *khor-sa*=ཁོ་ར *kho-ra.*

ཁོལ *khoḻ* or ཁོལ་བུ *khoḻ-bu* abridgment; epitome; ཁོལ་དུ་ཕྱུང་བ *khoḻ-du phyuń-wa* abridged (*Cs.*).

ཁོལ་མཆུ *khoḻ-m̱chu* the mouth of a bellows.

ཁོལ་དུ *khoḻ-du*=ཟུར་དུ *zur-du* in a corner; marginally.

ཁོལ་པ *khoḻ-pa* boiled (*Cs.*); boiling; bubbling (*Sch.*).

ཁོལ་པོ *khoḻ-po*=གཡོག་པོ *gyog-po* दास a servant; ཁོལ་བྲན *khoḻ-bran* a slave; ཁོལ་པོར་རྗེས་སུ་བཟུང་བ *khoḻ-por ṟjes̱-su ḇzuń-wa* to take; to hire for a servant: འཇིག་རྟེན་སྲིད་པའི་ཁོལ *ẖjig-ṟten s̱riḏ-paḫi khoḻ* the world is a servant of the evolving principle. ཁོལ་མོ *khol-mo* a maid-servant; a female slave; ཁོལ་པོ་སྒོག་སྐྱའི་ཁུར་པོ་ཅན *khoḻ-po s̱gog-s̱kyaẖi khur-po-can* name of kind of vegetable medicine applied to wounds and sores, &c. (*S̱man. 350*).

ཁོལ་བུ *khoḻ-bu* a bit; a small piece.

ཁོལ་མ *khoḻ-ma*=སྐར་ཁུང *s̱kar-khuń* गवाक्ष 1. a window; a hole in the wall or roof of a house to serve the purpose of a window or sky-light; acc. to *Sch.* an outlet for the smoke in a roof. 2. anything boiled: ཇ་དང་ཆུ་སོགས་བསྐོལ་བའི་ཁོལ་མ *ja dań chu sogs̱ ḇs̱koḻ-paẖi khoḻ-ma* tea or water that has been boiled: དམྱལ་བའི་ཁྲོ་ཆུ་ཁོལ་མ *ḏmyaḻ-waẖi khro-chu khoḻ-ma* the boiling or molten matter of hell: འོ་ཐུག་ཁོལ་མ *ẖo-thug khoḻ-ma* boiling gruel.

ཁོལ་མོ: *khoḻ-mo* 1. གཡོག་མོ *gyog-mo* दासी maid servant. 2. a coarse sort of blanket usually given to slaves in *C.* (*Schtr.*). 3. mowed corn; a swath (*Jä.*). 4. among the herdsmen called *Dog-pa*, a bellows made of an entire goat skin.

ཁོས་རྒྱུད *khos̱-ṟgyuḏ,* mis-spelt for ཁོལ་རྒྱུད, a slave family or mean extraction: མག་པ་ལོ་གསུམ་ཁོས་རྒྱུད་མིན་ཀྱང་སྐུལ་རྒྱུད་ཡིན *mag-pa lo-gsum khos̱ ṟgyuḏ min-kyań s̱kul-ṟgyuḏ yin* though the son-in-law (elect) is not a slave (by birth) yet he should be made to serve (the bride's parents) for three years.

ཁོས་ *khos̱* imp. of གས་པ *gas̱-pa* to split: དགྲ་བོའི་མགོ་ཁོས་ཤིག *ḏgṟa-ḇoẖi m̱go khos̱ çig* split the head of the enemy.

ཁྱ་འི་ཚེ *khya-ẖi-tse* the running handwriting of the Chinese.

ཁྱ་ལེ *khya-le* or ཁ་ལེ *kha-le* as much as fills the hollow of the hand; handful, *e.g.*, of water (*Cs.*).

ཁྱག་པ I: *khyag-pa*, seldom ཁྱགས་པ *khyags̱-pa* 1. frozen. 2. the frost; ice; ཁྱག་ཐོག་ཁར *khyag thog-khar* on the ice; འཁྱག་པའི་བོད་ཡུལ *ẖkhyag-paẖi Boḏ-yul*, Tibet, the country of frost; ཁྱག་ལ་སྦྱར་སོང *khyag-la s̱byar soṅ*, it has stuck fast by freezing: ཁྱག་ཤུ་ཀོ་ཀོ *khyag-shu ko-ko* acc. to *Jä.* in Tsang, mud caused by a thaw; snow-water; ཁྱག་སྲན་ཅན *khyag sran-can* hardened by frost; ཁྱག་རུམ *khyag-rum* or ཁྱག་རོམ *khyag-rom* ice; pieces of ice; floating blocks of ice.

ཁྱག་པ II: to undertake; to be surety for: འདི་ཁྱོད་ཁུར་ཁྱག་གམ་མི་ཁྱག *ẖdi kkyod-khur khyag-gam mi kkyag* can you undertake to do this or not: བུ་ལོན་སོགས་ལ་ཁ་ ཁྱག་ བྱེད་པ to stand as security for a loan, etc.

ཁྱད *khyaḏ* 1. difference, distinction: གང་བཏང་ན་ཁྱད་མེད *gaṅ ḇtaṅ-na khyeḏ-meḏ* it is no matter which you give me; ང་དང་ཕྲད་པ་དང་ཁྱད་མེད *ṅa daṅ phraḏ-pa daṅ khyaḏ-meḏ* it is quite the same as if they came to myself; སེམས་ལ་ཁྱད་བྱུང *sems̱-la khyeḏ-byuṅ* a difference of opinion arose (*Jä.*). 2. something excellent; superior; ཁྱད་ཆེས་འཕགས་པ greatly exalted; བཟོ་ཁྱད *ḇzo-khyaḏ* an excellent work of art; བསྒྲུབས་པའི་ཁྱད་ཡོང *ḇs̱grubs̱-paẖi khyaḏ-yoṅ* there will be some advantage in accomplishing it; ཁྱད་ནོར *khyaḏ-nor* the principal or chief wealth; ཁྱད་དོན *khyaḏ-don* the principal sense or reason; advantage. 3. is added to an adj. to express the notion derivable from any quality: སྟོམ་པོ thick; སྟོམ་ཁྱད thickness; ཡངས་པ wide; ཡངས་ཁྱད width; གོམས་པ accustomed; གོམས་ཁྱད a habit or custom.

ཁྱད་ཁྱུད *khyaḏ-khyuḏ*, said to be གྲངས་ཀྱི་མིང, n. of a number (*Ya-sel. 57*).

ཁྱད་ཆོས *khyaḏ-chos̱* superior or excellent doctrine; a good religious discourse, hence those who possess special qualification for miracles are called གཞན་ལས་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ "in sublimity superior to others."

ཁྱད་དུ *khyaḏ-du*=ཁྱད་པར་དུ *khyaḏ-par-du* or བྱེ་བྲག་ཏུ *bye-brag-tu* especially, particularly; also superior and excellent; ཁྱད་དུ་གསད་པ *khyaḏ-du g̱saḏ-pa* to contradict; also to do the contrary (out of pride or vanity); to despise: ང་རྒྱལ་དབང་གིས་དམའ་ལ་ཁྱད་དུ་གསད *ṅa-ṟgyal ḏwaṅ-gis̱ ḏmaẖ-la khyaḏ-du g̱saḏ* from pride he speaks ironically to the lowly.

ཁྱད་པར *khyad-par*=*khyad-du* 1. difference, distinction: ང་དང་ཁྱོད་གཉིས་ཁྱད་པར་ཆེ *ṅa daṅ khyoḏ ḏñis̱ khyaḏ-par che* between you and I there is a great difference; དེ་དང་ཁྱད་པར་མ་མཆིས་པའི་རྟེན *de daṅ khyaḏ-par ma m̱chis̱-paẖi ṟten* an image not differing from this; མིང་གི་ཁྱད་པར་ཡིན *miṅ-gi khyaḏ-par yin* it is (only) a difference of name. 2. sort, kind: འབྲས་བུའི་ཁྱད་པར་ཀུན *ẖbras̱-buẖi khyaḏ-par kun* all sorts of fruit; རི་དྭགས་ཀྱི་ཁྱད་པར་ཞིག *ri-dḇags̱-kyi khyaḏ-par shig* a particular kind of game; ཡུལ་གྱི་ཁྱད་པར *yul-gyi khyeḏ-par* a particular place or province.

ཁྱད་པར་བཀོད་པ *khyaḏ-par ḇkoḏ-pa*, རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང *ṟgyal-poẖi pho-braṅ* an edifice of special design; palace of superb make.

ཁྱད་པར་གྱི་འཆིང་བ *khyaḏ-par-gyi ẖchiṅ-wa* विषय that which binds particularly, *i.e.*, worldliness.

ཁྱད་པར་ཅན *khyaḏ-par-can* special; specially good; superior, excellent, capital: ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་མཛད་པ་གཉིས *khyaḏ-par can-gyi m̱dsaḏ-pa ḏñis̱* the two special achievements or exploits (*Yig.*): བླ་མ་ཁྱད་པར་ཅན་ཅིག *ḇla-ma khyaḏ-par-can cig* an excellent spiritual teacher.

ཁྱད་པར་དུ *khyaḏ-par-du*, adv. particularly, chiefly, especially: ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ *khyaḏ-par-du ẖphags̱-pa* particularly eminent, noble; ཁྱད་པར་དུ་སོད་པར་བྱེད *khyaḏ-par-du soḏ-par byeḏ* he scorns, despises, ridicules, vilifies.

ཁྱད་པར་གནས *khyaḏ-par g̱nas̱*=བྱང་ཆུབ་སྡོང་ཤིང་ the *Bodhi* or *Pipal* tree (*M̱ṅon.*).

ཁྱད་པར་ལོ་མ *Khyaḏ-par lo-ma* excellent leaf; विशाख n. of an individual (*A. K.*).

ཁྱད་ཚར་ཅན *khyaḏ tshar-can*=ངོ་མཚར་ཅན *ṅo m̱tshar-can* wonderful; curious; strange.

ཁྱད་གཞི *khyaḏ-g̱shi* the superior basis. A superior basis is alone possessed of *khyaḏ-chos̱*, *i.e.*, virtues which cannot be found elsewhere. The god Brahmā is called ཁྱད་གཞི་ཚངས་པ *Khyaḏ-g̱shi ṯshaṅs̱-pa*, the god of excellent basis, for Brahmā is possessed of superior moral merits, resplendence, and longevity.

ཁྱབ་པ *khyab-pa*=རྒྱས་པ *ṟgyas̱-pa* व्यापिन्, व्याप्त, स्फुरण 1. to fill, penetrate; also to embrace, estimate, comprise: འབྲུམ་པ་མང་པོས་ཁྱབ་པ *ẖbrum-pa maṅ-pos̱ khyab-pa* full of, or quite covered with, pustules; མཁྲིས་པས་ཁྱབ་པ *m̱khris̱-pas̱ khyab-pa* filled, impregnated with bile; སྔོན་འདས་པའི་བསྐལ་པ་གྲངས་མེད་དཔག་ཏུ་མེད་པ་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པའི་ཕ་རོལ་ཏུ unnumbered immeasurable *kalpas* ago; beyond what the mind is able to estimate. In grammar: capable of being joined to any word, inclusive of all; ཁྱབ་ཆེ་བ *khyab-che-wa* comprehensive; everywhere and nowhere; to be met everywhere; used also in the way of censure (*Jä.*). ནམ་མཁའི་མཐའ་ཁྱབ་པ་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས the wisdom of Buddha encompasses the bounds of heaven; ཤེས་བྱའི་ཡུལ་རྣམས་ནི་ནམ་མཁའ་མཐའ་དང་མཉམ་པའི་ཁྱབ་པ the domain of knowledge is commensurate with the very extremity of the heavens. 2. ཁྱབ་སོང་བ *khyab soṅ-wa* all-sufficing; all-covering.

ཁྱབ་ཆ *khab-cha*=བྱ་བ *bya-wa* duty, general business (of a man); work: *lugs̱ zuṅ-gi khyab-cha lhos̱ meḏ-du m̱cis̱* am executing without relaxation the general duties of both parts of life (*i.e.*, the spiritual and temporal) (*Yig. 44.*).

ཁྱབ་འཇུག *Ḵhyab-ẖjug* विष्णु the All-pervading One, *i.e.*, Vishṇu. His several names are:—དགའ་བའི་དབང་པོ་གོ་བིན་ད *Ḏgaẖ-waẖi ḏwaṅ-po* गोविन्द the Lord of Pleasures, Govinda; ཐིག་ལེ་དྲུག་པ་འགྲོ་བའི་ཏོག *Thig-le ḏrug-pa ẖgro-waẖi tog*; ཐ་གུའི་ལྟོ་ཅན་སྲེད་མེད་བུ *Tha-guẖi ḻto-can s̱reḏ meḏ-bu*; གཡོ་མེད་གླང་རྫི་སྐྲ་ཅན་གསོད *G̱yo-meḏ glaṅ-ṟdsi s̱kra-can g̱soḏ* the immovable *Gopāla*—the killer of Kes'i; མི་ཡི་ཐེག་པ་དཔའ་བོ་བརྒྱུད *Mi-yi theg-pa ḏpaẖ-ḇo ḇṟgyuḏ*, ཉེ་དབང་དཔལ་གྱི་བེའུས་མཚན *Ñe-ḏwaṅ ḏpal-gyi beẖus̱ m̱tshan* उपेन्द्रश्रीवत्स लाञ्छन the sign S'rīvatsa on the breast of Vishṇu; པད་མའི་ལྟེ་བ་ཧོག་དབང་སྐྱེས *Paḏmaẖi ḻte-wa ẖog ḏwaṅ s̱kyes̱*; དཔལ་གྱི་ལག་པ་གཡུང་དྲུང་ཅན *Ḏpal-gyi lag-pa gyuṅ ḏruṅ can*; དབྱིག་གི་ལྟོ་བ་ནབས་སོ་སྐྱེས *Ḏḇyig-gi ḻto-wa nabs̱-so s̱kyes̱*; སྦྱོར་བ་བརྒྱ་པ་དཔལ་གྱི་བདག *S̱byor-wa ḇṟgya-pa ḏpal-gyi ḇdag*; འཇུག་པ་བཅུ་པ་མིའུ་ཐུང *H̱jug-pa ḇcu-pa miẖu thuṅ* वामन the dwarf; he of the ten incarnations; གོམ་གསུམ་གནོན་དང་སྟོབས་ལྡན་བསླུ *Gom g̱sum g̱nan daṅ s̱tobs̱-ḻdan ḇs̱lu*; མཁའ་ལྡིང་རྒྱལ་མཚན་འཁོར་ལོ་ཕྱག *M̱khaẖ ḻdiṅ ṟgyal-m̱tshan ẖkhor-lo phyag*; ཟླ་བའི་སྙིང་པོ་པད་དཀར་མིག *Zla-waẖi s̱ñiṅ-po paḏ-ḏkar mig* पुण्डरीकाक्ष the lotus-eyed; Vishṇu; མ་འཛག་དང་ནི་རྭ་གཞུ་ཅན *Ma ẖdsag daṅ ni rwa g̱shu-can*; སྣ་ཚོགས་གཟུགས་ཅན་ཁྱུ་མཆོག་ལྟོ *S̱na-tshogs̱ g̱zugs̱ can khyu-m̱tshog ḻto*. དགའ་བ་བརྒྱ་པ་མཐོན་པོའི་ལྷ *Ḏgaẖ-wa ḇṟgya-pa m̱thon-poẖi lha*; སྦྱིན་སྐྱེས་དགྲ་བོ་གོས་སེར་ཅན *S̱byin-s̱kyes̱ ḏgra-ḇo gos̱-ser-can*; མེ་ཏོག་ལྟོ་བ་མཁར་བའི་དགྲ *Me-tog ḻto-wa m̱khar-waẖi ḏgra*; མི་ཡི་སེང་གེ་ཁྱབ་འཇུག་གོ *Mi-yi seṅ-ge Khyab ẖjug-go* नरसिंह, विष्णु Vishṇu or Nrisiṁha.

ཁྱབ་འཇུག་རྐང་པ *Khyab-ẖjug ṟkaṅ-pa*=river Ganges.

ཁྱབ་འཇུག་སྐྱེས *khyab-ẖjug şkyeş*=ཙན་དན་སྦྲུལ་གྱི་སྙིང་པོ *tsan-dan şbrul-gyi şñiń-po* उरगसारचन्दन the fragrant sandal wood tree. Snakes generally coil round its branches; images made of it fetch very high prices.

ཁྱབ་འཇུག་དགའ་མ *Khyab-ẖjug d̲gaẖ-ma*=ཁྱབ་འཇུག་ཆུང་མ *khyab-ẖjug chuń-ma* विष्णुरमा Vishṇu's lover or wife.

ཁྱབ་འཇུག་ཆུང་མ *khyab-ẖjug chuń-ma* विष्णुप्रिया *Viṣṇu's* wife. Her different names are:—པད་མ་ཅན *Padma-can*, पद्मावती; འཕྲོག་བྱེད་ཡུམ *H̲phrog-byeḏ yum*, དཔལ་མོ *D̲pal-mo*, ཁྱབ་འཇུག་དགའ་མ *Khyab-ẖjug d̲gaẖ-ma*.

ཁྱབ་འཇུག་དྲེགས་པའི་གདོང *khyab-ẖjuy dr̲egş-paẖi gdoń*=སྨན་ཆེན *şman-ehen* aconite (*S̲man. 97*).

ཁྱབ་འཇུག་གནས *Khyab-ẖjug gnaş* विष्णुपद a place of pilgrimage in Gaya, the temple where there is a footprint of Vishṇu.

ཁྱབ་འཇུག་གནོན་པ *khyab-ẖjug gnon-pa*=སྤང་རྒྱན *şpań-gyan* lit. the ornament of grass or སྟོན་གྱི་མེ་ཏོག *ston-gyi me-tog*, an autumnal flower (*M̲ńon.*).

ཁྱབ་འཇུག་བཞོན་པ *Khyab-ẖjug b̲shon-pa* the golden eagle on which Vishṇu rides: ཁྱབ་འཇུག་གི་བཞོན་པ་བྱ་ཁྱུང་གི་མིང་ the different names of Garuḍa, the conveyor of Vishṇu—སྐྱ་རེངས་ནུ་བོ *S̲kya-reńş nu-bo* the younger brother of the dawn; འོད་སྲུངས་སྐྱེས *Hoḏ sr̲uńş şkyeş* काश्यप; མཁའ་འགྲོང་དབང་ཕྱུག *M̲khaẖ ẖgroń d̲wań phyug*, ཀླུ་མཐར་བྱེད *K̲lu-m̲thar byeḏ* नागान्तक; གསེར་གྱི་འདབ་ཅན *G̲ser-gyi ẖdab can* རྡོ་རྗེའི་མཆུ *R̲do-r̲jeẖi m̲chu*, འདབ་ཆགས་སེང་གེ *H̲dab-chagş seń-ge* ལྟོ་འགྲོ་ཟ *ẖl̲to ẖgro-za*, ཉེ་དབང་ཤིང་རྟ *Ñe-d̲b̲ań çiń-r̲ta*, རྣམ་དུལ་སྐྱེས *R̲nam dul-şkyeş*, སྐར་མིག་བུ *S̲kar mig-bu*, དུག་འཇོམས་ལྡན *D̲ug-ẖjomş l̲dan*, འདུལ་སྐྱེས *ẖdul-şkyeş*, འདབ་ཆགས་རྒྱལ་པོ *H̲dab-chagş r̲gyal-po*, མཁའ་ལྡིང་ *M̲khaẖ-l̲diń* (*M̲ńon.*).

ཁྱབ་འཇུག་གཟེར *Khyab-ẖjug gzer* or ཁྱབ་འཇུག་ནད *khyab-ẖjug naḏ*, also ར་ཧུ་ལེ་ནེ *Ra-hu le ne*, epilepsy, which is supposed to be sent or caused by the planets or the Hindu deity Vishṇu.

ཁྱབ་གདལ *khyab-gdal* spread out slowly and uniformly in all directions; to absorb all, as does *Çūnyatā*; voidity: ཁྱབ་ནི་ནམ་མཁའ་ཉི་འོད་ཀྱིས་ཁྱབ་པ་ལྟ་བུ་ཚིག་གྲོས་གདལ་ཞེས་པ་ས་ཐམས་ཅད་ཁོད་སྙོམས་པར་གདལ་བ་ལྟ་བུ་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལ་ཁྱབ་པའི་སྟོང་ཉིད་དང་ཆོས་ཉིད་ལ་ཡང་ཁྱབ་གདལ་གྱི་སྒྲ་འཇུག་པ་ཡོད་ཞེས (*Ńag.*).

ཁྱབ་བདག *khyab-b̲dag* विभु the all-pervading lord.

ཁྱབ་འདོད *khyab-ẖdoḏ* wishing everything.

ཁྱབ་བརྡལ *kkyab-b̲r̲dal*=ཁྱབ་གདལ *khyab-gdal* all absorbing; all-encompassing: སྣང་བ་དཀར་པོའི་ཁྱབ་བརྡལ་དུ་སྤེལ *şnań-wa d̲kar-poẖi khyab-b̲r̲dal du-şpel* widely diffused like the sunlight.

ཁྱབ་པར་འགྲོ་བ *khyab-par ẖgro-wa* to move, covering everything in the way.

ཁྱབ་པར་འཛིན་པ *khyab-par ẖdsin-pa* निवृतिः to envelope.

ཁྱབ་བྱེད *khyab-byeḏ*=རུ་རྟ *ru-r̲ta* 1. n. of a vegetable drug. 2. met. the eye. 3. met. the sun.

ཁྱམས *khyamş* 1. yard, courtyard; gallery (*Cs.*);=སྲང་ག *srań-ga* the hall of a house; impluvium; (*khyamş* is termed *s̲go-ra* in a poor house). 2. open; uncovered place in the upper stories of a house where people sit for airing or to enjoy light, air and sun. ཡུལ་འཁོར་འདི་ན་སྐྱེས་བུ་ཇི་སྙེད་ཡོད་པ་ཐམས་ཅད་འཁོར་གྱི་ཁྱམས་སུ་འདུས་ཤིག *yul-ẖkhor ẖdi-na şkyeş-bu ji-şñeḏ yoḏ-pa thamş-caḏ ẖkhor-gi khyamş su ẖduş-çig* bring to the courtyard all the people as many as there are in this country to be my followers (*K. d. 210* to *214*).

ཁྱམས་སྟོད *khyamş-s̲toḏ* upper courtyard; ཁྱམས་སྨད *khyamş-şmaḏ* the lower courtyard.

ཁྱམས་པ *khyams̱-pa*, ཁྱར་བ *khyar-wa* or ཁྱལ་པ *khyaḻ-pa*, v. འཁྱམས་པ *ẖkhyams̱-pa*, &c.

ཁྱམས་ར *khyams̱-ra* open space before a house or on the roof of a house used for airing, walking, or sitting; also play-ground.

ཁྱི *khyi*, in Tsang pronounced as *kyi* or *kih*, कुक्कुरः, श्वन्, अलर्कं, जिह्वाप hound, dog; ཁྱི་མོ *khyi-mo* a bitch; ཁྱི་རྨུག་ཡོང the dog will bite; ཁྱི་བོས་ནས་མ་བརྡུང *khyi bos̱-nas̱ ma-ḇṟduṅ* "after calling a dog, do not beat him" is a Tibetan common saying to explain that it is not proper to beat or insult an invited person even if he be a bad person. Acc. to *Sch.* ཁྱི་རྐང་གཉིས *khyi-ṟkaṅ gñis̱* a bastard dog, a cur; prob. an inferior breed is meant. ཁྱི་ཡི་ལྕེ་ཡིས་རྨ་རྣམས་འདྲུབས་པར་བྱེད *khyi-yi ḻce-yis̱ ṟma ṟnams̱ ẖdṟubs̱-par byeḏ* the tongue of the dog causes wounds to heal; ཁྱི་ཡི་རླིག་པས་བུ་རོ་འབྱིན *khyi-yi ṟlig-pas̱ bu ro ẖbyin* the testes of a dog draw out the dead child (from the womb); ཁྱི་ཡི་ཀླད་པས་ཕྱི་འགྲིབ་མིག་ལ་ཕན *khyi-yi ḵlaḏ-pas̱ ẖgrib mig-la phan* the brains of a dog are useful for the cataract of the eye; ཁྱི་ཡི་ཁྲག་གི་མཛེ་ནད་སེལ dog's blood removes leprosy: ཁྱི་ཡི་ཤ་ཡིས་ཆུ་ནད་སྐེམ་པར་བྱེད a dog's flesh dries up water, *i.e.*, heals dropsy; ཁྱི་ཡི་སྤུ་གཞོབ་ལྷོག་སྐྲངས་གནོན *khyi-yi s̱pu gshob ḻhog s̱kraṅs̱ gnon* the burnt hair of a dog absorbs swollen ulcers; ཁྱི་ཡི་བྲུན་གྱིས་གདོན་འཇོམ་སྐྲངས་པ་ཞི *khyi-yi dṟun-gyis̱ gdon ẖjom s̱kraṅs̱-pa shi* the excrement of the dog subdues evil spirits in one's body and soothes swellings; ཁྱི་ཐུག་ཆུ་ཡིས་ཁ་ཡི་རུལ་རྡོལ་གཅོད *khyi-thug chu-yis̱ kha-yi rul-ṟdol gcoḏ* the urine of a dog is a cure for ulcers in the gums (*S̱man.*); ཁྱི་ཡི་སྤྱོད་པ *khyi-yi s̱pyoḏ-pa* the habits of the dog described by ***Masurakṣa*** are as follows: མང་དུ་ཟད་པ *maṅ-du zaḏ-pa* voraciousness, ཅུང་ཟད་ཆོག *cuṅ-zaḏ chog* contentment with a small quantity, ལེགས་པར་གཉིད་ལོག *legs̱-par gñiḏ-log* always sleeping, མྱུར་བར་སད *myur-war saḏ* easily wakeful, དཔལ་ལ *ḏpal-la* intrepidity, སྙིང་ཉེ *s̱ñiṅ-ñe* faithfulness བརྟན་པ *ḇṟtan-pa* firmness. ཁྱི་ཉལ་རྒྱུག་ལྷོང *khyi-ñal ṟgyug-ḻhoṅ* is a common saying, to cause a sleeping dog to get up by poking him with a stick, *i.e.*, to rouse to action one who is silent.

Syn. རྡོ་རྗེའི་མཇུག་མ *ṟdo-ṟjeẖi m̱jug ma*; གསོ་བྱེད *gso-byeḏ*; འདོད་དབང *ẖdoḏ-ḏwaṅ*; སེང་གེའི་རིགས *seṅ-geẖi rigs̱*; སྐྱེ་བའི་ཆ་ཅན *s̱kye-waẖi cha-can*; རྫི་གསང་བ *ṟdsi gsaṅ-wa*; གྲོང་གི་གཅན་གཟན *groṅ-gi gcan-gzan*; ཤ་ཁྱི *ça-khyi* (*M̱ṅon.*).

ཁྱི་ཀླུང *Khyi-ḵluṅ* n. of a place and valley in Tibet.

ཁྱི་དཀར་དུང་གི་ཐག་པ་ཅན *khyi ḏkar duṅ-gi thag-pa-can* n. of a vegetable possessing medicinal properties for healing wounds and sores (*S̱man. 350*).

ཁྱི་སྐད *khyi-s̱kaḏ* the barking of a dog.

ཁྱི་ཁང *khyi-khaṅ* dog kennel.

ཁྱི་གུ I: *khyi-gu* in *W.*, bud (of leaves and branches, not of blossoms); the eye (of a plant).

ཁྱི་གུ II: a puppy; a dog.

ཁྱི་ཁྱོ *Kyi-kyo* n. of a place, also of a fabulous country to the east of Asia, prob. Kamschatka (*J. Zaṅ.*).

ཁྱི་སྟོན་ཇོ་ཡེ *Khyi-s̱ton jo-ye* n. of a Buddhist teacher of Tibet.

ཁྱི་དམ *khyi-dam* lit. dog's seal; a mark burnt in; stigma.

ཁྱི་དུག *khyi-dug* the poison of hydrophobia (*Sch.*).

ཁྱི་མདུད་པ *khyi m̱duḏ-pa* pairing of dogs.

ཁྱི་པལ་འཇོར *kyi-paḻ jor* in *W.*, ***Blitum** virgatum*.

ཁྱི་ཕུལ *khyi-pul* a dog kennel; dog-house (*Jä.*)

ཁྱི་སྤྱང *khyi-s̱pyañ* (*khib-jung*) a jackal.

ཁྱི་བྲུ *khyi-bru* a vicious, biting dog (*Sch.*).

ཁྱི་ར་པ *khyi-ra-pa*=རྔོན་པ *ṟñon-pa*, व्याध, श्वपद, शबर 1. a huntsman; one who kills wild animals by chasing them with dogs, &c. 2. ཀི་ར་ཏ *Kirāta* किरात a tribe in Nepal who live by hunting.

ཁྱི་སྦྲང *khyi-s̱brañ* a flea; lit. dog's fly.

*ཁྱི་མོ *khyi-mo* bitch or female dog: བུད་མེད་དེ་ཁྱི་མོ་དམར་མོ་ཞིག་ཏུ་སོང་ནས "the woman having transmigrated into a red bitch" (*Mil.*).

ཁྱི་སྨྱོང *khyi-myoñ* a rabid dog; also canine madness; hydrophobia.

ཁྱི་ཚང *khyi-tshañ* a dog-house.

ཁྱི་འཚེད *khyi-ẖtshed̤* भर्ज्जक the baker or seller of parched rice, millet, &c.

+**ཁྱིའུ་ཀ** *khyiẖu-ka* the remainder of anything cut or chopped off.

ཁྱིའུའི་ཁྱིའུ *khyiẖuẖi-khyiẖu*, ཁྱི་ཕྲུག *khyi-phrug* or ཁྱི་གུ *y-khigu*, puppy; pup: ཁྱིའུའི་ཁྱིའུ་དབྱུང་བའི་ཚུལ་དུ *khyi-ẖu-ẖi-khyiẖu d̤ḇyuñ-waẖi tshul-du* श्वनिप्रत्याभिनिर्हारयोगेन in the manner of a puppy being brought forth.

ཁྱི་ར *khyi-ra* chasing, hunting, especially of a single huntsman, not of a party; in *W. khyi-ra la ca-çe*, to go hunting: ཁྱི་ར་ལ་ཆགས་ཅན *khyi-ra la chags̤-can* one who is fond of hunting; sportsman.

ཁྱི་ལ་ཝ་རི *khyi-la wa-ri*=སེང་ལྡན *señ ḻdan* खदिर the tree *Acacia catechu;* also *Terra japonica.*

ཁྱི་ཤིག *khyi-çig* उत्पात् कीट a flea.

ཁྱི་ཤིང *khyi-çiñ* a tree-drug which cures diseases of the lungs and the eye. It also expectorative (*Med.*).

ཁྱི་སོ་རྒྱབ་པ *khyiso-ṟgyab-pa* the bite of a dog: ཁྱི་སོ་ཏབ་ཤེ *khyiso tab-çe* the dog will bite—Ladak dialect.

ཁྱིག *khyig*, v. འཁྱིག་པ *ẖkhyig-pa.*

ཁྱིད *khyid̤* breadth of the hand with the thumb extended to form a span.

ཁྱིམ *khyim* 1. resp. ཁབ *khab* गृह, आगार a home, residence, dwelling-place: ཁྱིམ་ན *khyim-na* at home; ཁྱིམ་དུ *khyim-du* at home, in the house; ཁྱིམ་བདག་རིན་པོ་ཆེ *khyim-ḇdag rin-po-che* गृहपतिरत्न the ideal householder (of the Buddhists). 2. राशि the signs of zodiac; ཁྱིམ་བཅུ་གཉིས *khyim-ḇcu-gñis̤* द्वादशराशि the twelve signs of the zodiac; राशिचक्र or ཁྱིམ་གྱི་འཁོར་ལོ *khyim-gyi ẖkhor-lo* the zodiac; मेष, ལུག *lug* the ram; वृष, གླང *glañ* the bull; मिथुन, འཁྲིག་པ *ẖkhrig-pa* (husband and wife in union) the twins; कर्कट, ཀ་ཀ་ཏ *kar-ka-ṭa* the crab; सिंह, སེང་གེ *señ-ge* the lion; कन्या, བུ་མོ *bu-mo* the virgin; तुला, སྲང *s̱rañ* the balance; वृश्चिक, སྡིག་པ *s̤dig-pa* the scorpion; धनुः གཞུ *gshu* (or bow) the archer; मकर, ཆུ་སྲིན *chu-s̱rin* the sea-monster (capricorn); कुम्भ, བུམ་པ *bum-pa* water-pot; water-bearer; and मीन, ཉ *ña* fish. Besides these there are mentioned twenty-four minor signs of the zodiac such as वामन, མིའུ་ཐུང *miẖu thuñ* the dwarf; उपकुम्भ, ཉེ་བའི་བུམ་པ *ñe-waẖi bum-pa*, འབྲིན་གར *ẖbrin-gar*, &c., which raise the list of the signs to thirty-six (*K. g.* ད *129*). Acc. to *Jä.* there is moreover a division into twenty-seven lower mansions much in use, v. རྒྱུ་སྐར *r̲gyu-s̤kar.* 3. double hours; the time of two hours; the time of the passing of a sign of the zodiac through the meridian (*Jä.*).

4. halo or circle round the sun or moon (*Cs.*). 5. symbolic numeral 21 (*Jä.*).

ཁྱིམ་སྐྱེས *khyim-s̱kyes̱* गृहज domesticated; indigenous.

ཁྱིམ་སྐྱོང་བ *khyim s̱kyoń-wa* to have a household; to gain a livelihood (*Jä.*); to stick to home and look after it.

ཁྱིམ་ཁོལ *khyim-khoḻ*=སྐྱེས་པ་འབྲུས་ཕྱུང་བ *s̱kyes̱-pa ẖbrus̱-phyuń-wa* an eunuch; also कुटुम्बिक a domestic slave; one belonging or related to a family.

ཁྱིམ་གྱི་ཀུན་དགའ་ར་བ *khyim-gyi kun-ḏgaẖ ra-wa*=སྐྱེད་ཚལ *s̱kyeḏ-tshal* a grove or garden attached to a house (*M̱ńon.*).

ཁྱིམ་གྱི་གཏོར་ཟ *khyim-gyi g̱tor-za* ཆུའི་བྱ་གག *chuẖi bya-gag* a grey species of duck (*M̱ńon.*).

ཁྱིམ་གྱི་དག་ར *khyim-gyi dag-ra*, དངས་ར *dańs̱-ra* गृहाङ्गन yard, courtyard. The དག་ར *dag-ra* of a temple or tomb is called འཁོར་ས *ẖkhor-sa* or ཉེ་འཁོར *ñe-ẖkhor*.

ཁྱིམ་གྱི་ནོར་བུ *khyim-gyi nor-bu* (lit. the gem of the house)=སྒྲོན་མེ *s̱gron-meḏ* or མཚན་མོའི་སྣང་བྱེད *m̱tshan-moẖi s̱nań byeḏ* and འབར་བའི་རལ་པ *ẖbar-waẖi ral-pa* a lamp, light (*M̱ńon.*).

ཁྱིམ་གྱི་གཡབས *khyim-gyi g̱yabs̱* सरणि verandah or portico.

ཁྱིམ་གྱི་ས་རྩིས *khyim-gyi sa tsis̱* household; house-keeping; farming.

ཁྱིམ་ཉ *khyim-ña* a whale; a fish of the size of a house; a mythological fish (*Sch.*).

ཁྱིམ་ཉེ་བའི་རིན་པོ་ཆེ *khyim-ñe-waẖi rin-po-che* गृहोपरत्न the perfect ideal of a lay subject of a king and second only to the ཁྱིམ་བདག་རིན་པོ་ཆེ *khyim-ḇdag rin-po che*.

ཁྱིམ་ཐབ *khyim-thab* or ཁྱིམ་ཐབས *khyim-thabs̱* husband; frequently also wife; ཁྱིམ་ཐབ་ལ་སློང་བ *khyim thab-la s̱loń-wa* to give in marriage; to give away a woman for a wife; ཁྱིམ་ཐབ་མོ *khyim thab-mo* wife; house-wife (*Cs.*); ཁྱིམ་ཐབ་ལས་མ་འགྱུ་བ पतिव्रता a devoted wife: བདག་ཁྱོད་དང་ཁྱིམ་ཐབས་བྱེར let you and me be married.

Syn. ཁྱོ་ཤུག *khyo-çug*; བཟང་ཚོ *ḇzań-tsho*; བཟའ་ཚང་ *ḇzaẖ-tshań* (*M̱ńon.*).

ཁྱིམ་དང་ཁྱིམ་ན *khyim dań khyim-na* house to house; each in his house.

ཁྱིམ་དུ་ཉལ *khyim-du ñal*=བྱ་མཆིལ་པ *bya-m̱chil-pa* the swallow (*M̱ńon.*).

ཁྱིམ་བདག *khyim-ḇdag* गृहपति a house-holder; a master of the house; husband; owner of a house; a citizen. Very freq. in the older writings ཁྱིམ་བདག་གི་རིགས་ཤིང་སཱ་ལ་ཆེན་པོ་ལྟ་བུ། गृहपतिमहाशाल कुल the house-holder class is like a great *Sāla* tree.

ཁྱིམ་བདག་དྲག་ཤུལ་ཅན *khyim-ḇdag drag-çul can* a rough uncultured householder.

ཁྱིམ་བདག་དཔལ་སྦྱིན *khyim-ḇdag ḏpal-s̱byin*, ཞེས་པ་ནི་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་དུས་སུ་བྱུང་བའི་ཁྱིམ་བདག་ཞིག་གི་མིང་ श्रीदत्त n. of a householder who was devoted to Buddha (*K. ko.* ཙ *335*).

ཁྱིམ་བདག་མོ *khyim-ḇdag-mo* गृहपत्नी a house-wife; also a female householder.

Syn. བརྟུལ་ཞུགས་མ *ḇṟtul shugs̱-ma*; ཁྱིམ་འཛིན་མ *khyim ẖdsin-ma*; ཁབ་འཛིན་མ *khab-ẖdsin-ma*; རིགས་སྐྱོང་མ *rigs̱ s̱kyoń-ma*; རིགས་ཀྱི་མ *rigs̱-kyi-ma*; ཁྱིམ་བདག་མ *khyim-ḇdag-ma* (*M̱ńon.*).

ཁྱིམ་ལྡན *khyim-ḻdan*, v. རྩངས་པ *ṟtsańs̱-pa* a lizard (*M̱ńon.*).

ཁྱིམ་ནས་འབྱུང་བ *khyim-nas̱ byuń-wa*=ཐེག་ཆེན་བྱང་ཆུབ་ལྗོན་ཤིང་གི་ལོ་མ *theg-chen ḇyań-chub ḻjon-çiń-gi lo-ma* a leaf of the Bodhi-tree (*K. d.* ཉ *327*).

ཁྱིམ་གནས *khyim-g̱nas̱*, བྲམ་ཟེའི་རིགས་བཞི་ཡི་གཅིག་ལ་ཁྱིམ་གནས *bram-zeẖi rigs̱-ḇshi-yi g̱cig la-khyim g̱nas̱* गृहस्थाश्रम acc. to Brāhmaṇical religion, the worldly life, a house-holder's life (*Ya-sel., 55*).

ཁྱིམ་པ *khyim-pa* layman; married man: ཁྱིམ་པའི་ཕྱོགས་སུ་སྦྱིན་པ *khyim-pahi phyogs-su sbyin-pa* to give away to a layman: ཕྱིས་ཁྱིམ་པའི་ཚུལ་ཅན་གྱི་རྣལ་འབྱོར་པ *phyis khyim-pahi tshul can-gyi rnal-hbyor-pa* a devout man or *yogi* who lives outwardly in the manner of a layman.

ཁྱིམ་པའི་སྤོད་པ་ཅན *khyim-pahi spod-pa can* he who betakes to the life of *yogi*; གཞོན་ནུ་གདོང་དྲུག *gshon-nu gduñ-drug* an epithet of Kumāra Shaḍānana (*Mñon.*): ཁྱིམ་པའི་ལུས་སུ་མ་སྒྱུར་ཅིག do not revert to the life of a layman (*Mñon.*).

ཁྱིམ་པ་རྟག་པའི་དཔྱད *khyim-pa rtag-pahi dpyad* वास्तुविद्या the science of discerning the fit place for the residence (of a householder).

ཁྱིམ་པར་གནས་པ *khyim-par gnas-pa* वास्तु, गृहस्थ one that abides in his house; one living in his house; a worldly man; he who lives as a layman.

ཁྱིམ་ཕུབ *khyim-phub* living in divided families (*K. d.* ས 75).

ཁྱིམ་བྱ *khyim-bya* (*khyim-cha*) कुक्कुट, कुक्कुभ domestic fowl; cock; hen; poultry.

Syn. ཟངས་ཀྱི་གཙུག་ཕུད *zañs-kyi gtsug-phud*; མྱ་ངན་མེད *mya-ñan-med*; ཟུང་གི་རྒས་སྒྲོགས *zuñ-gi rags sgrogs*; ཐོ་རངས་སྐད *tho-rañs skad*; མཚན་མོ་སྐད *mtshan-mo skad*; བདེ་ལེགས་ཅན *bde-legs chn*; ཡོངས་ཟླུམ་མིག *yoñs-zlum mig*; དགའ་བྱེད *dgah-byed*; འཕེལ་བྱེད *hphel-byed*; ནོར་བུའི་མགྲིན་ཅན *nor-buhi mgrin-can*; འོད་ཀྱི་སྡེ *hod-kyi sde*; སྔ་བར་སྒྲ་སྒྲོགས *sña-war sgra-sgrogs*; ཟངས་ཟེ་ཅན *zañs-zi-can*; པགས་པའི་གཙུག་ཕུད *pags-pahi gtsug phud*; མཚན་མོ་རིག *mtshan-mo rig*; རྐང་པའི་མཚན་ཆ་ཅན *rkañ-pahi mtshan-cha can* (*Mñon.*).

ཁྱིམ་བྱ་མཚལ་ལུ *khyim-bya mtshal-lu* a very large species of fowl which is also called རྗེ་བོ་མཚལ་ལུ. The bile of this bird is believed to be a cure for poison.

ཁྱིམ་བྱའི་སྤྱོད་པ *khyim-byahi spyod-pa* the four habits of the cock acc. to *Masurakṣi* are the following:—ཐོ་རངས་ལྡང་དང *tho-rañs ldañ dañ* crowing before dawn; འཐབ་པ་དང་ལྡན *hthab-pa dañ-ldan* always fighting; གཉེན་ལ་ཁ་ཟས་སྙོམས་པར་བྱེད *gñen-la kha-zas sñoms-par byed* dividing food equally with his friend; མོ་ལ་རབ་གནོན་ཉེ་བར་སྤྱོད *mola rab-gnon ñe-war spyod* always keeping the hen under control and chucking her.

ཁྱིམ་ཚང *khyim-tshañ* a family; a household.

ཁྱིམ་མཐེས *khyim-mthes* a neighbour; ཁྱིམ་མཚེས་དུད་པ་བཏང་འབྲེལ *khyim-mtshes dus-pa btañ-hbrel* nearness of residence; neighbourhood so near that the smoke from the fireplace of one house mixes up with that of another; ཁྱིམ་མཚེས་པ *khyim-mtshes-pa* a male neighbour; ཁྱིམ་མཚེས་མ *khyim-mtshes-ma* a female neighbour.

ཁྱིམ་ཞག *khyim-shag* a zodiacal day.

ཁྱིམ་ཟླ *khyim-zla* a zodiacal month.

ཁྱིམ་ལ་འོང་བ *khyim-la hoñ-wa*, གཏོང་བ *gtoñ-wa* to get married, to be given in marriage on the female part (*Jä.*).

ཁྱིམ་ལ་ཞེན་པ *khyim-la shen-pa* a lover of home; one attached to his home; homesick.

ཁྱིམ་སུན་འབྱིན་པ *khyim-sun hbyin-pa* कुल-दूषक vituperating or blaming the secular state or a domestic abode.

ཁྱིམ་སོ *khyim-so* गृहव्याकुलिक homesick.

ཁྱིམ་སོ་སོར་བསྒོ་བ *khyim so-sor bsgo-wa* कुल-प्रतिसम्भेदक one who creates dissensions in a family.

ཁྱིམ་གསར་མ *khyim-gsar-ma* = བག་མ *bag-ma* or ལག་འཛིན་མ *lag-hdsin-ma*, also ལྷན་ཅིག་སྤྱོད་མ *lhan-cig spyod-ma* a bride; wife (*Mñon.*).

ཁྱུ *kyu* flock; herd: ལུག་གི་ཁྱུ *lug-gi khyu* a flock of sheep; རྟའི་ཁྱུ *rtahi khyu* a herd of horses; གནག་གི་ཁྱུ *gnag-gi khyu* a herd of cattle; བྱའི་ཁྱུ *byahi khyu* or ཚོགས *tshogs* a flock of birds. ཁྱུ་གསགས་པ *khyu g̱sags̱-pa* to collect or gather in flocks (*Sch.*); ཁྱུ་སྐྱོང་བ *khyu s̱kyoṅs̱-wa* to keep; tend a flock or herd; company; band; gang; troop: མི་ཁྱུ *mi-khyu* a company of men (*Cs.*); བུ་མོ་ཁྱུ *bu-mo-khyu* a bevy of girls; དམག་ཁྱུ *ḏmag-khyu* a troop of soldiers. ཁྱུ་ནས་འབུད་པ *khyu-nas̱ ẖbuḏ-pa* to exclude from the flock or company; ཁྱུ་སྣ་འདྲེན་པ *khyu s̱na ẖdṟen-pa* to go before; to take the lead of a troop or of a flock; *Bya ser-po khyu-re ẖgrogs̱ maṅ-po* yellow birds; many companions in each flock (*A. 34*).

ཁྱུ་མཆོག *khyu-m̱chog* पुङ्गव, ऋषभ, भूवर, वृषभ, विष्णु 1. chief; king; the bull; Vishnu. 2. ཟླ་བ་གསུམ་པ *zla-wa gsum-pa* the third month of the Tibetan year generally corresponding with April.

Syn. དཔྱིད་ཐ་ཆུང་ *ḏpyiḏ-tha chuṅ* वृषभ, चैत्र; ནག་པ *nag-pa*; སྦྲང་ཟླ *s̱braṅ-zla*; མྱོས་བྱེད *myos̱-byeḏ*; དྲི་ཞིམ་ལྡན *dṟi-shim ḻdan*; ཡིད་སྲབས *yiḏ-srabs̱*; འདོད་འདུས *ẖdoḏ-ẖdus̱*; མིང་བཟུགས *miṅ-ḇzugs̱*; འབྲུག་ཟླ *ẖbrug-zla*; ཟླ་བ་གསུམ་པ *zla-wa gsum-pa*, the third month of the Tib. year (*Ṟtsii.*).

ཁྱུ་མཆོག་བགྲོད་པ *khyu-m̱chog ḇgroḏ-pa*=བྱ་མཆིལ་པ *bya-m̱chil pa* कलन्दक a kind of swallow (*M̱ṅon.*).

ཁྱུ་མཆོག་རྒྱལ་མཚན *khyu-m̱chog ṟgyal-m̱tshan* =དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ *ḏwaaṅ-phyag chen-po* वृषध्वज n. of Mahādeva (*M̱ṅon.*).

ཁྱུ་མཆོག་ཅན *khyu-m̱chog can*=ཟླ་བ་བརྒྱད་པ *zla-wa ḇṟgyaḏ-pa* or སྟོན་ཟླ་འབྲིང་པོ *s̱ton-zla ẖbriṅ-po* the eighth month of the Tibetan year corresponding with November (*Ṟtsii.*).

ཁྱུ་མཆོག་མཚན་པ *khyu-m̱cog m̱tshan-pa* 1. वृषाङ्क one with the marks or signs of a bull or one who carries the bull ensign. 2. n. of a drug called वासक (the plant *Jastica genderussa*), which is used for purifying the blood.

ཁྱུ་ལྟོ་བ *khyu ḻto-wa* वृषोदर with a belly resembling that of a bull.

ཁྱུ་འདུས་པ *khyu ẖdus̱-pa* वृन्द collected in a herd or flock; also heap, multitude; an aggregate.

ཁྱུ་ལྡན *khyu-ḻdan*, v. ཚ་བ་ལེན *tsha-wa len* पिचुल, the tamarisk (*M̱ṅon.*).

ཁྱུ་བྱུག *khyu-byug* erroneously used for ཁུ་བྱུག *khu-byug*, n. of a large bird of sweet note, which, according to the Tibetans, migrates in summer to cooler regions and in cold weather returns to the warmer zones. In *Jä.* ཁྱུ་བྱུག་ཀུ་ཧུ probably signifies the note of the black Indian cuckoo.

ཁྱུག *khyug*, v. འཁྱུག་པ *ẖkhyug-pa*.

ཁྱུག་ཁྱུག *khyug-khyug* གློག་གི་འོད་ཁྱུག་ཁྱུག་བྱེད *glog-gi ẖoḏ khyug-khyug byeḏ* a zig-zag flash of lightning.

ཁྱུག་ཙམ *khyug tsam*=ཏིག་ཙམ *tig-tsam* or ཏིབ་ཙམ or སྲིབ་ཙམ *srib-tsam* a little; a little while.

ཁྱུང I: *khyuṅ* herd, multitude.

ཁྱུང II: (*Sch.* also *khyuṅ-mo*) the *garuḍa* bird, mythical chief of the feathered race; the golden eagle: ཁྱུང་སྐྱུག *khyuṅ-s̱kyug* a kind of gem said to have been brought from the Sumeru mountain by Garuḍa and vomited by him: ཁྱུང་སྐྱུག་སོགས་ནད་ཀུན་འཇོམས་པའི་མཆོག *khyuṅ-s̱kyug dug sogs̱ naḏ kun ẖjoms̱-paẖi m̱chog*, the *khyuṅ-s̱kyug* (the eagle's vomit) is the chief remedy against the effects of poisonous drugs: ཁྱུང་གི་སེན་མོས་ཀླུ་ནད་འཇོམས *khyuḏ-gi sen-mos̱ ḵlu naḏ ẖjoms̱* the toe of an eagle is used as an antidote for leprosy. ཁྱུང་ཕྲུག་སྐྱུག་པའི་བདུད་རྩི་ཆག་པའི་ཁ་ཆུ *khyuṅ phrug s̱kyug-paẖi ḇduḏ ṟtsi-chag paẖi kha-chu* the watery substance vomited by locusts; a mystical expression (*Miṅ. 4*).

ཁྱུང་སྔོན་སྐྱེས I: *khyuṅ s̱ṅon-s̱kyes̱* 1. गरुडाग्रज the first-born of heaven; the one that was born before *garuḍa*; an epithet of Aruna, the charioteer of the sun. 2. = སྐྱ་རེང་ *s̱kya-reṅ* dawn. 3. ཁྱུང་ཤོག་ཅན *khyuṅ çog-can* the early morning which advances with the wings of an eagle; a name of Vajrapāṇi *Bodhisattva*.

ཁྱུང་སྔོན་སྐྱེས II: ཉི་མའི་ཁ་ལོ་པ *ñi-maḥi kha lo-pa* the charioteer of the sun (*M̱ṅon.*).

ཁྱུང་ཐུར་ཅན *khyuṅ-thur can*=གོ་ཆ *go-cha* or གོ་ཁྲབ *go-khrab* coat of mail (*M̱ṅon.*).

ཁྱུང་སྡེར *khyuṅ-s̱der* claws of an eagle (*Med.*; *Cs.*); (Garuḍa-claw) the n. of a medicinal root: ཁྱུང་སྡེར་དཀར་མོ *khyuṅ-s̱der ḏkar-mo* the white species of this vegetable drug, so called on account of its resemblance to the claw of an eagle: ཁྱུང་སྡེར་སྨུག་པོ *khyuṅ-s̱der s̱mug-po* the dark brown species of the root, in appearance like the claws of an eagle. Both these roots are used to neutralize snake poison, &c.

ཁྱུང་པོ *khyuṅ-po* many collected or assembled together.

ཁྱུང་དཔྱད *khyuṅ-ḏpyaḏ* a small round basket of reed (*Cs.*).

ཁྱུང་རྩེ་དགོན *Khyuṅ-ṟtse ḏgonpa* monastery in the valley of Panam in Tsang.

ཁྱུང་རིལ *khyuṅ-riḻ* is said to be a large! cylindrical basket, the same as *kun-dum* in *Ld.*, v. རྐོན་པ *ṟkon-pa*.

ཁྱུད་པ *khyuḏ-pa* परिपूजन to worship, adore.

ཁྱུད་མོ *khyuḏ-mo* 1. རྟ་ཆས *ṟta-chas̱* the equipments of a horse. 2. rim of vessel (*Sch.*).

ཁྱུར་པོ *khyur-po*=རིལ་པོ *riḻ-po* or སྒང་པོ *s̱gaṅ-po* entire; full.

ཁྱུར་མིད་པ *khyur miḏ-pa* to swallow; to eat the food without chewing, in the manner of birds, snakes and fish: ཁྱུར་མིད་དུ་སོང་སྟེ *khyur miḏ-du soṅ-s̱te* suffering himself to be swallowed.

ཁྱུས *khyus̱* wall side (in Tsang) ? (*Jä.*).

ཁྱེ་པ *khye-pa* प्रसर wide.

ཁྱེ་བོ *khye-bo*, བུ་ཚ *bu-tsha* children.

ཁྱེ་མ *khye-ma* n. of a disease (*Med.*; *Jä.*).

ཁྱེད I: *khyeḏ* n. of a tribe in Tibet (*Vai. kar. 150*).

ཁྱེད II: pers. pron. thou, you; is the ordinary resp. form of ཁྱོད: ཁྱེད་ཅག *khyeḏ-cag*, plur. of ཁྱེད *khyeḏ*, is generally used in addressing lamas, but seldom in addressing superiors, such as parents, uncles, and brothers; is used to those senior in age, and sometimes contemptuously. ཁྱེད་རང *khyeḏ-raṅ* is common colloquially for *khyeḏ*; ཁྱེད་ཅག ཁྱེད་རྣམས, ཁྱེད་ཚོ you or you all: དགེ་ཚུལ་ཁྱེད་གཉིས *ḏge-tshuḻ khyeḏ g̱ñis̱* you two novice monks; ཁྱེད་ཚོའི་བློ་མཐའ་ ལྟར་ཡོང it will be as you (all) think.

ཁྱེན་ཏེ *khyen-te* in Purang he; she (*Jä.*).

卍 ཁྱེབས *khyebs̱*=ཁེབས *khebs̱* cover.

ཁྱེམ *khyem*=ཁེམ *khem* a shovel: ཁྱེམ་དང་འཐེན་པ to shovel away; to cast out with a shovel; ཁྱེམ་གྱི་འདབ་མ *khyem-gyi ḥdab-ma* the blade of a shovel (*Jä.*): ཁྱེམ་གྱི་ཡུ་བ *khyem-gyi-yu-wa* the handle of a shovel (*Cs.*); གྲུ་ཁྱེམ *gru-khyem*, ཆུ་ཁྱེམ *chu-khyem* oar; in *W.* ལྕགས་ཁྱེམ *ḻcags̱ khyem* iron spade; མེ་ཁྱེམ

me-khyem fire-shovel; ཝ་ཁྱེམ *wa-khyem* a scoop; ཁྱེམ་བུ *khyem-bu* a spoon (*Cs.*).

ཁྱེའུ *khyeẖu* दारक, also मानवक, शिशु 1. a boy; an infant child. 2. a youth, esp. in *Dzang-lun*.

ཁྱེའུ་ཁ *khyeẖu kha* = ཤིང་ལོ་གསར་དུ་ཁ་འབུས་པ *çiñ-lo g̱sar-du kha ẖbus̱-pa* the tender shoots of leaves (*M̱ñon.*).

ཁྱེའུ་མཐོན་པ *khyeẖu m̱thon-pa*, ཁྱེའུ་བྱེ་བ *khyeẖu bye-wa* the delivery of a child; child-birth. In *Kahgyur* and *Tangyur* ཁྱེའུ་བཙས་པ *khyeẖu m̱tsas̱-pa* = བུ་སྐྱེས་པ *bu s̱kyes̱-pa* the birth of a male child.

ཁྱེར་རྐྱང *khyer-ṟkyañ* one who is specially authorized or responsible to make payment or receive deposits in money or in kind in a Jong or district: ཡོང་སྒོས་ཆེ་ཕྲའི་རིགས་རྫོང་སྡོད་ཁྱེར་རྐྱང་ནས་བསྡུ་བ *yoñ-s̱gos̱ che phraẖi rigs̱ Ṟdsoñ-s̱doḏ khyer-ṟkyañ nas̱ ḇs̱du-wa* all proceeds (collections) large or small should be collected by the officer resident in the Jong (*Ṟtsü.*).

ཁྱེལ་བཞུགས་པ *khyel ḇshugs̱-pa* n. of a posture in *yoga*; a mode of sitting: འདུག་སྟངས་ཀྱི་མིང *ẖdug-s̱tañs̱ kyi miñ* or རྩོག་རྩོག་པུར་འདུག་པ *ṟtsog-tsog pur ẖdug-pa* (*M̱ñon.*).

ཁྱོ *khyo* or ཁྱོ་བོ *khyo-ḇo* a husband; ཁྱོ་བྱེད་པ *khyo ḇyeḏ-pa* to act as a husband; also to take a wife: *khyoḏ-ñaẖi khyo mi byed-na* if you do not marry me (*Jä.*).

ཁྱོ་ག *khyo-ga* husband; also emphatically man, as སྐྱེས་བུ་ང་ཧོར་པ་ཁྱོ་ག་ཡིན *s̱kyes̱-bu ña Hor-pa khyo-ga yin*, I, a Tartar, am a man (as distinguished from effeminate people).

ཁྱོ་ག་པོ *khyo-ga-po* a hero.

ཁྱོ་འདམ་མ *khyo ẖdam-ma* = བག་མ *bag-ma* a bride.

ཁྱོ་ཕོ *khyo-pho* husband: ཁྱོད་ཀྱི་ཁྱོ་ཕོ་དེ་ཅེ་ཞིག་ལྟ་བུ *khyoḏ-kyi khyo-pho de che-shig ḻta-bu* what like is your husband (*Sñiñ.*).

ཁྱོ་མེད་པ *khyo-meḏ-pa*, अधवा, विधवा a widow.

ཁྱོ་རེ *khyo-re* to stand erect, upright (*Yig. 51*).

ཁྱོ་ཤུག *khyo-çug* दम्पती husband and wife; a married couple; same as བཟའ་ཚོ *ḇzaẖ-tsho* or བཟའ་མི *ḇzaẖ-mi* (*Liç.* ཁ *4*).

ཁྱོ་ཤུག་གནས *khyo-sug g̱nas̱* वासर the place where a married couple pass their honeymoon.

ཁྱོག་ཐོང *khyog-thoñ* (abbr. of ཁྱོ་ག *khyo-ga* and ཐོང *thoñ*) in *W.* a young man; a youth (*Jä.*).

ཁྱོག་པོ *khyog-po* crooked; curved; bent (*Cs.*); also cunning (*Jä.*).

ཁྱོགས *khyogs̱*, ཕེབས་བྱམས *phebs̱-byams̱* डुलि, दोला 1. a *sedan* chair, palankeen; also a scaffold (*Cs.*). 2. litter, bier (*Jä.*).

* ཁྱོགས *khyogs̱* दोलक a swing (*Schr.*; *Kālac. T. 146*).

ཁྱོགས་པ *khyogs̱-pa* = ཐེག་པ *theg-pa* a vehicle or conveyance.

ཁྱོང *khyoñ* = སྐྱོང *s̱kyoñ*, or ཁོང་བ *khoñ-wa*, in colloq. ཉིན་ཁྱོང *ñin-khyoñ*, one day's entertainment.

ཁྱོད *khyoḏ* pers. pron., 2nd pers., thou, you—is the ordinary form of address to inferiors or to equals: ཁྱོད་ཀྱི *khyoḏ-kyi* your, thine; ཁྱོད་ཅག་གི *khyoḏ cag-gi* your, of you all: ཁྱོད་ཚོ *khyoḏ-tsho* or ཁྱོད་རྣམས *khyoḏ-ṟnams̱* you, ye: ཁྱོད་རང *khyoḏ-rañ* thou, you, yourself—very common in the colloq. of *C.* in place of the simple *khyoḏ*.

ཁྱོད་ཤུགས *khyoḏ-çugs̱* मिथुन a pair; pairing, v. ཁྱོ་ཤུག *khyo-çug*.

ཁྱོན *khyon*, आयत, इत्थ, योग the measure or dimensions, area, extent, size; width; circumference; height: this term can be applied to things material or immaterial; ཤེས་བྱའི་ཁྱོན་ཀུན *çeş-byaḫi khyon-kun* the whole extent of learning or knowledge; ནམ་མཁའི་ཁྱོན་ཀུན the extent of the void space or sky.

ཁྱོན་སྒྲིལ *khyon-şgril* altogether; all taken together: སྡོང་རས་ཁྱོན་སྒྲིལ་གོས་སྣམས *şdoń-raş khyoń-şgriḻ goş s̱namş* cotton cloth for wicks all together (*Ṟtsii.*).

ཁྱོན་ཆེ་བ *khyoń-che-wa* विस्तीर्ण, आयत broad; very widely spread.

ཁྱོན་སྡོམ *khyon-şdom* all together; sum total; contents; acc. to *Cs.* narrow extent.

ཁྱོན་ནས *khyon-nas̱* thoroughly; ཁྱོན་ནས་མི་སྡིག་ཅན an out-and-out sinner; ཁྱོན་ནས་མེད་པ not at all (*Jä.*).

ཁྱོམ་ཁྱོམ *kyom-khyom* oblique; awry; irregularly shaped.

ཁྱོར་བ I: to move totteringly; to stumble; be dizzy: defined in a native author as ཤེད་མེད་པ་གྲོད་པ་ལྟོགས་ནས་འགྲོ་ཡོད་པ་ལྟ་བུ་འགྲོ་བ "moving as if one went with a hungry belly and without strength"; ཆང་བཟི་བའམ་རྒས་ནས་འགྲོ་དུས་གོམ་པ་ཁྱོར to walk as an old or drunken person; ཚད་པས་ན་ནས་ཁ་ཁྱོར *tshaḏ-pas̱ na-naş kha khyor* speaking irregularly as in a feverish delirium; ཤིང་གི་སྣོད་ཁྱོར་བ *çin-gi s̱noḏ khyor-wa* bobbing as a wooden vessel.

ཁྱོར་བ II: as much as fills the hollow of the hand; ཁྱོར་བ་གང *khyor-wo gań* a handful (of anything); ཁྱོར་བ་དོ *khyor-wa do* two handsful.

ཁྱོལ་བ *khyoḻ-wa*, v. འཁྱོལ་བ *ḫkhyoḻ-wa*, to be brought or carried or ཁྱོས་མ *khyoş-ma*.

ཁྲ I: *khra* (*ṭhā*) वञ्चक 1. a cheat. 2. a kind of hawk or falcon; sparrow-hawk used for hunting: ཁྲ་ཡི་སྒོ་ངས་ས་བོན་འཛག་པ་བསྲུང *khra-yi şgo-ñaş sa-bon ḫdsag-pa ḇsṟuń* the egg of the hawk is curative of the disease of involuntary discharge of the semen; ཁྲ་ཡི་མཇུག་སྒྲོས་མོ་ནད་སེལ the feathers from a hawk's tail remove female diseases; ཁྲ་ཡི་བྲུན་གྱིས་སྐྲངས་པ་རྣག་ཏུ་འགུགས *khra-yi brun-gyis̱ s̱krańs̱-pa ṟnag-tu ḫgugs̱* the excrement of the hawk prevents accumulation of pus in a boil; ཁྲ་མིག་གཟའ་ནད་འབྱུང་པོའི་གདོན་ཀུན་ཐུབ a hawk's eye overcomes all demons that produce apoplexy.

Syn. འདབ་ཆགས་དང་མ *ḫdab-chagş dań-ma*; རི་བོང་ཟ *ri-boń-za*; བྱ་ཁྲ *bya-khra*; གཡོ་བ *gyo-wa* (*Mnoń.*).

ཁྲ II: n. of a tribe in Tibet (*Vai. kar. 160*).

ཁྲ III: अलीक 1. a lie, falsehood; also a liar. 2. n. of a *Nāga* Rāja (snake king).

ཁྲ IV: or ཁྲ་མ *khra-ma* (*ṭha-ma*) a letter; སྐྱེས་ཁྲ *şkyeş-khra* a letter with a present.

ཁྲ་ཁྲ *khra-khra* (*ṭha-ṭha*) = ཁྲ་བོ *khra-wo* party-colour (*Ńag. 10*).

ཁྲ་ཁྲོ་ཅན *khra khro-can* (*ṭha-ṭho-can*) defined as ཁོང་ཁྲོ་ཆེ་བའམ་ཞེ་སྡང་ཆེ་བ a passionate or wrathful individual.

ཁྲ་རྒྱུ *khra-rgyu* variegated colour: སྣུམ་ལག་རྐེད་ལྷས་ལ་དཀར་པོ་ཁྲ་རྒྱུ་དགོས་ཤིང *s̱num lag ṟkeḏ lhaş la ḏkar-po khra ṟgyu ḏgoş çin.*

ཁྲ་བརྒྱན *khra-ḇṟgyan* variegating an ornament (amulet or bracelet, &c.) with precious stones.

ཁྲ་སྒྲིགས *khra-s̱grigs̱* (*ṭha-dig*) ཁྲ་རིམ་བཞིན་སྒྲིགས་པ *khra-rim ḇshin s̱grigş-pa* arranging in variegated colours with rows of turquoise, corals, pearls, &c.

ཁྲ་སྣ་ཀེ་རུ *Khra-şna-ke-ru* n. of a place near འོན *H̱on* in Tibet.

ཁྲ་པ *khra-pa* a falconer.

ཁྲ་བོ *khra-ḇo* (*ṭhā-o*) चित्र, शबल, शबुल, तिलक, कर्बुर 1. many coloured, with one predominating colour as in chintz; party-coloured, as in the case of cattle and wild animals, such as a tiger or leopard, and in birds. In དཀར་ཁྲ *ḏkar-khra*, the white (*ḏkar*) is supposed to predominate. In དམར་ཁྲ *ḏmar-khra*, red predominates. In the common saying སྟག་གི་ཁྲ་བོ་ཕྱི་ལ་ཡོད, མི་ཡི་ཁྲ་བོ་ནང་ལ་ཡོད *s̱tag-gi khra-ḇo phyi-la yoḏ*, *mi-yi khra-ḇo nañ-la yoḏ*, the tiger is party-coloured externally, but man is so internally—the meaning, of course, is that it is difficult to know a man even by the traits of his mind. 2. Acc. to *Jä.* a distinction is to be drawn between *khra-wo* and *khra-wa*, the first signifying only two-coloured or piebald, and the second party or many-coloured. We have not found this distinction ourselves. The significations of the various compounds of ཁྲ *khra* have all a reference to the peculiar effect produced on the eye by the blending of two or more colours together, especially when seen from a distance; so ཁྲ་ཅེམ་མེ *khra cem-me* is said of a rainbow, tinted meteor, etc.; ཁྲ་ལམ་མེ *khra lam-me* or ཁྲ་ལྷམ་མེ *khra lham-me* of a similar phenomenon; ཁྲ་ཆེམ་ཆེམ *khra chem-chem* of a flight of birds: ཁྲ་ཆམ་སེ་ཁྲ་ཆེམ་མེ *khra cham-se khra chem-me* or ཁྲ་ཆེམ་སེ *khra chem-se* in *C.* = ཆེམ་ཁྲ་སྤྲིང་ངེ *chem khra s̱priñ-ñe* in *Ld.* Such compounds have also assumed the character of an adverb, as in ཁྲ་མེ་རེ *khra-me-re*, together; altogether.

ཁྲ་མ *khra-ma* 1. a register, index. 2. a judicial decree. 3. a kind of grain, འབྲུ *ẖbru* काङ्गष. 4. acc. to *Vai. s̱ñ.* = མགྱོགས་ནས *m̱gyogs̱-nas̱* a kind of barley grain, growing and ripening rapidly within 60 days, v. གྱོ་ཁྲམ *gyo-khram.*

ཁྲ་མ་གཉིས་སྒྲོམ *khra-magñis̱ s̱grom* in jewellery or lacquer work when there is a variegating with two colours.

ཁྲ་མར *khra-mar* a kind of biscuit made in twisted cross ribs and painted red. These are given only to Government officials at state dinners in Tibet.

ཁྲ་རྩེ *khra-ṟtse* a kind of biscuit or pastry made in the shape of a grating.

ཁྲ་ཟུར *khra-zur* a species of eagle (*Sch.*).

ཁྲ་ཟླ *khra-zla* (*ṭha-da*) = ཟླ་བ་གཉིས་པ *zḻa-wa gñis̱-pa* or དཔྱིད་ཟླ་འབྲིང་པོ *ḏpyiḏ-zḻa ẖḇriñ-po* the second Tibetan month corresponding with March (*Ṟtsii.*).

ཁྲ་རིང *khra-riñ* a striped long scarf. This is also called བཀྲ་ཤིས་ཁྲ་རིང *ḇkra-çis̱ khra-riñ*, the auspicious long striped scarf which is generally attached to flag poles:—*ḻhag-par pho-brañ ṟtse-nas̱ khra-riñ dañ dar-phan duñ dañ rol-mo sogs̱ s̱bro*, moreover they exhibited from the top of the palace long scarves and pendant silk and played on trumpets and cymbals, &c.

ཁྲ་ཤིག་ཤིག *khra çig-çig* in dazzling array (*J. Zañ.*).

ཁྲ་སེམས་ཤེས *khra-sems̱ çes̱* n. of a bird (*K. ko.* ཀ *3*).

ཁྲག *khrag* (*ṭhag*) སྐུ་མཚལ *s̱ku-m̱tshal*, resp. रुधिर, असृज, लोहित, रक्त, शोणित blood: པང་ཁྲག *pañ-khrag* blood of child-bed. ཤང་ཁྲག *shañ-khrag* or vulgarly ཛང་ཁྲག *dsañ-khrag* signifies blood of the menses; གཤུང་ཁྲག *gshuñ-khrag* healthy and nourishing blood (*Cs.*); ནད་ཁྲག *naḏ-khrag* bad or diseased blood. In Sikkim *khrag* is pronounced *khyak.* ཁྲག་གཅོད *khrag-gcoḏ* n. of a medicinal herb which stops bleeding (*Med.*):

ཁྲག་གཅོད་པ to stop bleeding; ཁྲག་ཆད་པ cessation of bleeding: སྙིང་ཁྲག་འཁོལ་ལ་རག in *W.* I feel my blood throbbing, *e.g.*, from ascending a steep hill. ཁྲག་འཛག་པ flowing of the blood, generally applied to menstruation; ཁྲག་ཆག་པ clotted blood; gore (*Cs.*).

Syn. རྨ་སྐྱེས *r̲ma-s̲kyes̲*; ཤར་འགྱུར་བྱེད *çar h̲gyur-byed̲*; ཤ་ཡི་ས་བོན *ça-yi sa-bon*; མཚན་བསྣུན་སྐྱེས *m̲tshan-b̲s̲nun s̲kyes̲*; ཁྱབ་གནས *khyab-gnas̲*; མི་ལྷུང *mi-lhuñ*; ལུས་སྐྱེས *lus̲-s̲kyes̲*; རྨ་ལས་འབབ་པ *r̲ma-las̲ hbab-pa* (*M̲ñon.*).

ཁྲག་སྐེམ *kkrag-s̲kem*, སྤང་རྩི *spañ-r̲tsi* n. of a vegetable medicine very useful in stopping bleeding (*S̲man. 86*).

ཁྲག་ཁྲིག *khrag-khrig* (*ṭhag-ṭhig*) नियुत also प्रयुत 1. one hundred thousand million, or an indefinitely large number (*Cs.*); this number has twelve figures; ཁྲག་ཁྲིག་ཆེན་པོ *khrag-khrig chen-po* महानियुत this has thirteen figures, cf. དཀྲིགས་པ *d̲krigs̲-pa.* 2. in vulgar language ཁྲག་ཁྲིག *khrag-khrig* is expressed as ཁྲ་གི་ཁྲི་གི *khra-gi khri-gi* and means moving and oscillating about: དེ་ནས་རྫིངས་ཆེན་པོ་ཁྲག་ཁྲིག་ཙམ་ཡང་མེད་པར *de-nas̲ r̲dsiñs̲ chen-po khrag-khrig tsam yañ med̲-par* then (in) a large ship which did not even roll.

ཁྲག་ཁྲིག་སྣང་བ *khrag-khrig s̲nañ-wa*=སྨིག་རྒྱུ *s̲mig-r̲gyu* a mirage; an optical illusion (*M̲ñon.*).

ཁྲག་ཁྲུག *khrag khrug* (*ṭhag-thug*) all in disorder; promiscuous state; like a troop of fighting men, or like the loose leaves of a book when out of order (*Zam.*).

ཁྲག་འཁྲུགས *khrag-h̲khrugs̲* agitation; flutter; orgasm of the blood (*Sch.*).

ཁྲག་ཁྲོག *khrag-khrog* (*ṭhag-ṭhog*), v. ཁྲག་ཁྲུག *khrag-khrug.*

ཁྲག་གེ་ཁྲུག་གེ *khrag-ge khrug-ge* (*ṭhag-ge ṭhug-ge*) when two men do not agree with each oher, there is said to be *ṭhag-ge ṭhug-ge* among them—a falling-out, disagreement.

ཁྲག་རྒྱུན *khrag-r̲gyun* शोणिताटन the running of the blood in the veins; circulation.

ཁྲག་ཆགས་རྟ *khrag chags̲-r̲ta* a blood bred horse, *i.e.*, a real horse, opposed to a metaphysical one (*Mil.*).

ཁྲག་འཐུང *khrag-h̲thuñ* 1. a class of terrifying deities of the Bon and *Tantrik* Schools. 2. སྐྱུ་རུ་ར *s̲kyu-ru-ra* आमलकी; *Myrobalaum emblica* (*S̲man. 304*).

ཁྲག་འཐུང་འབུ *khrag h̲thuñ-h̲bu* the worm that drinks blood.

ཁྲག་འཐུང་སྲིན་བུ *khrag-h̲thuñ sr̲in-bu* a leech (*M̲ñon.*).

ཁྲག་ལྡན *khrag-l̲dañ* व्याघ्र tiger; ཤིང་དམར་རམ་གཤེར་ཤིང་ *çiñ-d̲mar ram gçer çiñ* n. of a red tree; the red pine called कुन्द; a species of mahogony (*M̲ñon.*).

ཁྲག་ལྡན་མ *khrag-l̲dan ma* described as བུད་མེད་ཟླ་མཚན་དང་ལྡན་པ a woman at her monthly period (*M̲ñon.*).

ཁྲག་པོར་སྐྱེ་བ *khrag-por s̲kye-wa* a botanical term applied to the leaves of plants (*Vai. s̲ñ.*).

ཁྲག་འབབ *khrag-h̲bab*=ཆུ་བོ་སི་ཏ *chu-b̲o si-ta* a name of the river Sita (*M̲ñon.*).

ཁྲག་རོ *khrag-ro* clotted blood.

ཁྲག་ལིང *khrag-liñ* a clot of blood.

ཁྲག་ཤས་ཆེ་བ *khrag-ças̲ che-wa* plethoric (*Med.*; *Jä.*).

ཁྲག་ཤོར *khrag-çor* hemorrhage; bloody-flux (*Med.*; *Jä.*).

ཁྲག་བཤལ *khrag-b̲çal* flooding after childbirth; profuse mensturation: བུ་མོ་ནད་མེད་པའི་པང་རག་གེས་རྒྱུ་གཟེར, ཁྲག་བཤལ་གཅོད it stops the flooding and internal spasms in the blood discharge of a healthy woman: རག *rag*=ཁྲག *khrag.*

ཁྲང་ *khrań* (*ṭhang*), v. མཁྲང་ *m̱khrań.*

ཁྲད་པ *krad̲-pa* (*ṭhe-pa*) stretched out: ཁྲད་པོར་སྡོད་པ *khrad̲-por ṣdod̲-pa* to sit with the legs stretched out (*Jä.*).

ཁྲབ *khrab* (*ṭhab*) पत्तिकासन्नाहः shield; buckler; coat of mail. The coat of mail used in Tibet and Bhutan is generally made of iron rings or thin disks resembling the scales of a fish netted together. Two kinds of *khrab* are known in Tibet; one is called ཨ་ལུང་གི་ཁྲབ, which is made of iron rings or scales; བྱང་བུའི་ཁྲབ, that made of thin plates or iron foils. There are accounts of coats of mail made of silver and gold for the use of kings. The common quilted cloth armour used in Mongolia and China is called སྲིང་བལ་ཁྲབ. In Mongolia it is called *dasa.*

ཁྲབ་ཁྲབ *khrab-khrab* (*ṭhab-ṭhab*) a weeper; one that sheds tears on every occasion (*Sch.*).

ཁྲབ་མཁན *khrab-m̱khan* one who makes or wears armour.

ཁྲབ་ཅན *khrab-can* scaled; scaly; wearing a coat of mail.

ཁྲབ་བྱང་གུ *khrab-byań gu* scales or iron foils used in a coat of mail (*R̲tsii.*).

ཁྲབ་བྱིན་ལུས་ཁེབ *khab-byin luṣ kheb* a coat of mail for covering the whole body (*R̲tsii.*).

ཁྲམ *khram* (*ṭham*), ཕྲ་མ *phra-ma* a false word; कपटि a cunning man.

ཁྲམ་ཁ *khram-kha* (*ṭham-kha*) 1. ལྷ་འདྲེ་བྱེ་བྲག་གི་ཁྲོ་བའི་ཁ་དོག་ཁྲ་ཁྲ *lha-ẖdṟe bye-brag-gi khro-waẖi kha-dog khra-khra* (*ṭha-ṭha*) spotted and party-coloured appearance of the wrathful demi-gods the Lhan-de (*Ńag.*). 2. chart used in witchcraft or necromancy: ལྷ་འདྲེའི་རྩིས་ཀྱི་མིང *lha ẖdreẖi ṟtsiṣ-kyi miń*, ཁྲམ་ཁ་ལ་བབས *khram-kha la babṣ* is explained: མི་ལ་གནོད་པ་བཏང་རྒྱུའི་རྩིས་བྱས་ཏེ་གང་ལ་བབས་པ་དེ་ལ་གནོད་པ་བྱེད་པའི་རྟགས the sign or mark of one's ruin having been incident on the chart (of fate). 3. cross marks or lines cut into a piece of wood so as to cross one another as an ornament: ཁྲམ་ཁའི་ཤིང *khram-khaẖi-çiń* a club-like implement, carved with lines, representing the attributes of a god and containing squares with mystic figures in them which serve as a means to make attempts of witchcraft to injure a person ineffectual; ཉག་ཁྲམ *ñag-khram* a notch (*Jä.*).

ཁྲམ་ཁྲུམ *khram-khrum* fragments; baked fragments: ས་ཕག་ལ་པར་བརྒྱབ་ནས་མེ་ལ་བསྲེགས་པ་དེ་ཁྲམ་ཁྲུམ་བརྡུངས་ཏེ་བསྐོལ (raw) brick containing prints or engravings thereon when burnt are said to be baked fragments.

ཁྲམ་ལྡན *khram-ḻdan* व्याघ्र a tiger.

ཁྲམ་པ *khram-pa* (*ṭham-pa*) = ཕྲ་མ धूर्त, कपट, भ्रामक, चतुर 1. a liar; a swindler; artful person: སླུ་བར་བྱེད་པའི་ཁྲམ་པ *byed̲-paẖi* for seducing or deceiving: ཁྲམ་སེམས་ཅན *khram semṣ-can* lying; mendacious (*Cs.*). 2. lively, brisk, quick, like boys, kids, &c. (the contrary of གླེན་པ *glen-pa*, slow, indolent, apathetic): *khram-pa che* in *W.* a wish of god-speed addressed to one going on a journey, such as Good success! May all go well! 3. modest; attentive to the wishes of others (*Jä*). ཁྲམ་པ་གཅོད *gcod̲* lit. means to get out of mishaps caused by the evil machinations of enemies; to make the evil-charms of enemies ineffectual.

ཁྲམ་བྱེད *khram-byed̲*, v. གཡོ་ཅན *gyo-can* or ཕྲ་མ་བྱེད *phra-ma byed̲*; ལྕེ་གཉིས་པ *ḻce gñiṣ-pa* double-tongued or double-dealer (*M̱ñon.*).

ཁྲམ་ཤིང་ *khram-çiń* or ཁྲིམས་ཀྱི་ཁྲམ་ཤིང་ *khrimṣ-kyi khram-çiń* a board on which the body of a culprit is stretched to flog him on the back (*Ńag.*).

ཁྲལ *khral* (*ṭhal*) ब्यालिक, दण्ड 1. tax; tribute; duty; forced service. 2. punishment; chastisement for sins; visitations: ཁྲལ་བཀལ་བ *khral ḇkal-wa* to levy taxes: དངུལ་ཁྲལ *ḏńul-khral* tax to be paid in money: འབྲུ་ཁྲལ *ẖbru-khral* tribute paid in corn: ཏིལ་དམར་ཁྲལ *til-ḏmar khral* tax to be paid in red sesamum.

Syn. དཔྱ *ḏpya*; སྡུད་པ *s̱duḏ-pa*; གཡར་ཁྲལ *gyar-khral*; ཤོ་གམ *ço-gam*; ཁྲལ་རིགས *khral-rigs̱* (*M̱ńon.*).

ཁྲལ་རྒྱུག་པ *khral ṟgyug-pa* to perform forced service (*Ṟtsii.*).

ཁྲལ་འཇལ་བ *khral-ẖjal-wa* or ཁྲལ་སྐོར་བ *khral s̱kor-wa* to pay taxes or customs duty.

Syn. ཁྲལ་འབུལ་བ *khral ẖbul-wa*; དཔྱ་འཇལ་བ *ḏpya ẖjal-wa*; ཁྲལ་སྤྲོད་པ *ẖhral s̱proḏ-pa* (*M̱ńon.*).

ཁྲལ་སྡུ་བ *khral s̱du-wa* to collect taxes; pf. ཁྲལ་བསྡུས *khral-ḇs̱dus̱*, pf. ཁྲལ་བསྡུས་ཚར *khral-ḇs̱dus̱ tshar*, fut. ཁྲལ་བསྡུ་ བར་བྱ *khral-ḇs̱du war-bya.*

ཁྲལ་གསར *khral-gsar* levying of a new tax: སྔར་མེད་པའི་ཁྲལ་གསར་བཀལ་ནས་སྐྱེ་མི་སེར་ལ་སྡུག་པོ་གཏང་ by levying fresh taxes to oppress the tenants.

ཁྲལ་ཁྲུག *khral-khrug* (གྲངས་) n. of a very large number (*Ya-sel.*).

ཁྲལ་ཁྲུལ *khral-khrul* is defined as སྤྱད་ལག་ལྟ་བུ་ཆགས་སོང་བ་ལ་ཡང་ཟེར applied to any broken things, such as furniture or utensils.

ཁྲི I: *khri* (*ṭhi*), ཁྲི་ཁྲག *khri-khrag*, ཁྲི་གྲངས *khri-grańs̱* for number: अयुत ten thousand; a myriad: ཁྲི་བྱེ་བ *khri bye-wa* कोटि, प्रवेद ten millions.

ཁྲི II: खट्व, पीठ seat, chair, throne, couch; also frame, sawing jack, trestle; རྒྱ་ཁྲི an European chair; ཁྲིའུ *khriẖu* पीठिका 1. a bedstead or stool; a small chair or table; ཁྲི་ལ་བསྐོ་བ *khri-la ḇs̱ko-wa* to raise to the throne; to place on the chair; ཁྲི་ལ་འཁོད་པ *khri-la ẖkhoḏ-pa* to preside; to occupy the chair; སེང་གེ་ཁྲི *seń-ge khri* throne; a chair borne (in relief) by a carved lion for rulers and incarnate lamas; གསེར་ཁྲི *gser-khri* golden seat or chair; seat for royalty; སྔས་ཁྲི *s̱ńas̱-khri* a contrivance to serve the purpose of a pillow; ཆོས་ཁྲི *chos̱-khri* a professoral chair; pulpit; reading desk; table for books; school table; ཉལ་ཁྲི *ñal-khri* resp. གཟིམས་ཁྲི *gzims̱-khri* bedstead. 2. མཆོད་རྟེན་གྱི་བང་རིམ the upper pedestal of a chaitya or Buddhist votive tomb.

Syn. ཉལ་ཁྲི *ñal-khri*; རྒྱུན་ཁྲི *ṟgyun-khri*; འདུག་ཁྲི *ẖdug-khri.*

ཁྲི་རྐང་ཅན *khri ṟkań can* खट्वाङ्ग a seat furnished with legs; a bedstead.

ཁྲི་ཁ *khri-kha* = ཁྲིའི་ཁ *khriẖi kha* or ཁྲིའི་སྟེང་ *khriẖi s̱teń* on the chair: ཁྲི་ཁ་ན *khri kha-na*, on the chair or seat (*A. 57*).

ཁྲི་ཆེན *khri-chen* a great chair; a title of the abbot of Galdan monastery.

* ཁྲི་ཆེན་ངག་དབང་མཆོག་ལྡན *Khri-chen Ńag-ḏwań m̱chog-ḻdan* དྲིན་ཅན་ངག་དབང་མཆོག་ལྡན *Drin-can ńag-ḏwań m̱chog-ḻdan* (*Schr. 17 A*).

* ཁྲི་ཆེན་ངག་དབང་སྙན་གྲགས *Khri-chen ńag-ḏwań s̱ñan-grags̱* n. pr. (*Schr.*).

* ཁྲི་ཆེན་བློ་བཟང་བསྟན་པའི་ཉི་མ *Khri-chen Ḇlo-ḇzań ḇs̱tan-paẖi ñi-ma* = བློ་བཟང་ཉི་མའི་ཞབས *ḇlo-ḇzań ñi-maẖi shabs̱* (*Schr.*).

ཁྲི་སྙན *khri-s̱ñan* n. of a Buddhist physician of Lhasa; སྨན་པ་ཆེན་པོ་དུང་གི་ཐོར་ཅོག་ཅན་གྱི་སྲས the son of the celebrated physician named *Duń-gi thor-can* (*Yu thog-pa*) (*G̱yu. 33*).

ཁྲི་སྙན་ས་ལེ *khri s̱ñan sa-le* skin of the black antelope; कृष्णसार a devotee sitting on it remembers the vows as well the duties of a *Bodhisattva* ; ཁྲི་སྟན་ས་ལེ་ཞིག་ན་གདན་དུ་བཏིང་ spreading a skin of black antelope for a seat (*A. 11.*).

ཁྲི་སྟན་ཆེན་པོ *khri s̱tan chen-po* महासन a large couch or bed ; ཁྲི་སྟན་མཐོན་པོ *khri-s̱tan m̱thon-po* उच्चासन a high couch or bed (forbidden to the devout).

ཁྲི་གདུགས *khri-g̱dugs̱* the sun.

* ཁྲི་ལྡན་སེང་གེའི་མཛོད *khri-ḻdan señ-geẖi m̱dsod* आसनसिंहकोश (*Schr.*; *Tā. 2, 44*).

ཁྲི་ཕྱེད་དང་གཉིས *khri-phyed̠ dañ g̱ñis̱* two thousand and half ; ཉི་ཁྲི *ñi-khri* twenty thousand.

ཁྲི་འཕང *khri-ẖphañ* the height of a chair; a high chair (*Cs.*); also the official rank.

ཁྲི་མིན=བཙོན་ཁང་ *ḇtson-khañ* a prison; jail (*M̱ñon.*) ; also ཁྲི་མུན *khri-mun* a prison; dungeon.

ཁྲི་ཧུར *khri-ẖur* བྱ་ཞིག་གི་མིང་ n. of a bird (*Ya-sel. 7*).

ཁྲི་ལེ་བ *khri le-wa* fear, in *C.* (*Jä.*).

ཁྲི་ཤིང་ I: *khri-çiñ* or ཁྲིའུ *khriẖu* a chair.

ཁྲི་ཤིང་ II: (*thi-s′ing*) वल्लि a creeping plant; a creeper.

ཁྲི་སྲོང་ལྡེ་བཙན *Khri-sroñ ḻde-ḇtsan* the celeberated King of Tibet who formally introduced Buddhist monarchism into Tibet, erected the great monastery of Sam-ye, and caused numerous Buddhist sacred books to be translated into Tibetan.

ཁྲིའི་རྐང་པ་ཆོས་པ *khriẖi ṟkañ-pa chos̱-pa* पादकसम्पादन a bed furnished with legs or supports; fig. to discipline the mind so that religion may take hold of it.

ཁྲིའི་རྐང་རྟེན *khriẖi ṟkañ-ṟten* प्रतिपादक the legs of a chair.

ཁྲིག་ཁྲིག *khrig-khrig* (*ṭhig-ṭhig*) 1. proper, suitable; not less nor more : ཁྲིག་བསྒྲིགས་སོང *khrig-khrig ḇsgrigs̱-soñ* it has suited well ; it fits exactly. 2. quivering, as of the body with cold, or chattering of the teeth. 3. v. ཁྲིབ་ཁྲིབ *khrib-khrib.*

ཁྲིགས *khrigs̱* (*ṭhig*) གྲལ་ཁྲིགས་པ *gral khrigs̱-pa* 1. arranged in proper order or row without deviation from the right course or line: ཁྲིགས་ཆགས་སུ་བཀོད་པ *khrigs chags̱-su ḇkod̠-pa* seated or arranged in proper order where men, women, the old and the young, the great and the low, all are put in their respective order; 2. also in reference to a priest conducting a religious service, his demeanour when he does not look this side or that side but is intent on his duties and ceremonial observances; he is then said to be ཁྲིགས་ཆགས་སུ་བཀོད་པ *k̲hrigs chags̱-su ḇkod̠-pa.*

ཁྲིགས་སེ *kharigs-se* plentiful, abundant; thorough ; ཁྲིགས་སེ་གང *khrigs̱-se gañ* quite well ; ཁྲིགས་སེ་བྱེད་པ *khrigs̱-se byed̠-pa* to treat; to entertain plentifully (*Sch.*).

ཁྲིད I: *khrid̠* (*ṭhi*) instruction, tutelage; ཡོན་ཏན་ཁྲིད་པ *yon-tan khrid̠-pa* instruction, teaching ; ཁྲིད་འདེབས་པ *khrid̠ ẖdebs̱-pa* to give instruction ; to instruct : ཁྲིད་པས་ཆོག *khrid̠-pas̱ chog* I am willing to give instruction ; you may have lessons with me (*Jä.*). ཁྲིད་ཟབ་པོ *khrid̠ zab-po* thorough instruction ; སླུ་ཁྲིད *s̱lu-khrid̠* instruction to an evil purpose; seduction; ཁྲིད་བཤད་པ *khrid̠ ḇçad̠-pa* to give instruction ; to make admonitory speeches.

ཁྲིད II: or གྲལ श्रेणी row; order; serial order or arrangement : དེ་ལྟར་ན་བྱང་ཆུབ་ལམ་གྱི་རིམ་པའི་ཁྲིད་ལ་བཞི in the same manner there are four stages in the way to saintly perfection (*Lam-rim. 4*).

ཁྲིད III : pf. of འཁྲིད་པ.

ཁྲིད་ཕྲུག *khrid̲-phrug* (*ṭhi-thūg*) scholar; pupil (*Jä.*).

ཁྲིབ་ཁྲིབ *khrib-khrib* (*ṭhib-ṭhib*) གྲངས་ཀྱི་མིང་ n. of a large number (*Ya-sel.*).

ཁྲིམས *khrims̲* (*ṭhim*), शासन, न्याय, नियम law or right in general; the laws of a state; any particular law. There are two kinds of laws—ཁྲིམས་ལ་ཆོས་ཁྲིམས་དང་རྒྱལ་ཁྲིམས་གཉིས་ཡོད *khrim-la chos̲-khrims̲ dań r̲gyal-khrims̲ gñis̲ yod̲* state law and spiritual or religious law. The proverb says: རྒྱལ་ཁྲིམས་གསེར་གྱི་གཉའ་ཤིང་, ཆོས་ཁྲིམས་དར་གྱི་མདུད་པ་ལྟ་བུ་ཡིན *R̲gyal-khrims̲ g̲ser-gyi g̲ñah̲ çiń, chos̲-khrims̲ dar-gyi m̲dud̲-pa l̲ta-bu yin* the state law is a golden yoke, but the religious law is like a silken knot : ཁྲིམས་ཀྱི་སྐབས་སུ་བཀའ་ཁྲིམས་བཅའ for laws they pass decrees, statutes : ཁྲིམས་ལ་གནས་པ *khrims̲-la gnas̲-pa* to be subject to law : འཕགས་རིགས་དང་སྐྱེས་བུ་དམ་པ་རྣམས་ཁྲིམས་ལ་གནས་པ་ཡིན holy personages and the incarnate race are also subject to law.

Syn. for laws of state:—ལུགས *lugs̲*; འཇིག་རྟེན་ཁྲིམས *h̲jig-r̲ten khrims̲*; ཡུལ་ཆོས *yul-chos̲*; ཁྲིམས *khrims̲*; ཁྲིམས་ལུགས *khrims̲-lugs̲* (*M̲ñon.*).

ཁྲིམས་ཁང་ *khrims̲-khań* court or place of justice.

Syn. ཁྲིམས་རྔའི་ཁང་པ *khrims̲-r̲ńah̲i khań-pa*; སྒྲ་ལྡན་ཅན *s̲gra-l̲dan can*; ཁྲིམས་ཀྱི་ར་བ *khrims̲-kyi ra-wa*; དྲིལ་སྒྲོག་ས *dril-s̲grog-sa* (*M̲non.*).

ཁྲིམས་ཀྱི་ཁ་ལོ་པ *khrims̲-kyi kha lo-pa*, བློན་པོ *B̲lon-po* a minister; a legal officer (*M̲ñon.*).

ཁྲིམས་བསྒྲགས་པ *khrims̲ b̲s̲grags̲-pa*, v. བཀའ་བཏགས *b̲kah̲-b̲tags̲*, a proclamation or proclaimed order.

ཁྲིམས་གཅོད *khrims̲-g̲cod̲* = ཉེས་པ་གཅོད *ñes̲-pa g̲cod̲* to inflict punishment (*M̲ñon.*).

ཁྲིམས་འཇགས *khrims̲-h̲jags̲* = ཁྲིམས་ཀྱི་དོན་བཞིན *khrims̲ kyi don b̲shin* acc. to the meaning or spirit of the law (*Ńag.*).

ཁྲིམས་སྦྱོར *khrims̲-s̲byor* = ཁྲིམས་ལ་སྐྱལ་བ *khrims̲ la s̲kyal-wa* to deliver up to justice.

ཁྲིལ *khril̲* (*ṭh̲i*), v. འཁྲིལ *khril̲.*

ཁྲིས *khris̲* (*ṭh̲i*), ཁྲིས་འཇོགས་པ *khr̲is̲ h̲jogs̲-pa* peace, v. འཇུགས་པ *h̲jugs̲-pa.*

ཁྲུ *khru* (*ṭh̲û*) ཁྲུ་མ *khru-ma* हस्त one-fourth of a འདོམ *h̲dom* or fathom; a cubit; རྩེ་ཁྲུ *r̲tse-khru* or the measure of eighteen inches, from the elbow to the extremity of the middle finger: ཁྲུ་གང་ཙམ *khru-gań r̲tsam* हस्तमात्र about the measure of 15 inches from the elbow to the fisted middle finger is called བསྐུམ་ཁྲུ *b̲s̲kum-khru*, or cubit measure; ཁྲུ་འཇལ་བ *khru h̲jal̲-wa* to measure with a cubit measure (*Cs.*).

ཁྲུ་བ *khru-wa* (*ṭhu-wa*), sometimes for འཁྲུ་བ *h̲khru-wa*, to wash.

ཁྲུ་གཟར *khru-gzar* a kind of stew-pan (*Sch.*).

ཁྲུ་སློག *khru-s̲log* or ཁྲུ་རློག *khru-r̲log* tilling the ground; acc. to *Sch.* a pit filled with corn; ཁྲུ་སློག་པ *khru-s̲log-pa* digging; breaking up the soil; gardening.

ཁྲུང་ཁྲུང་ *khruń-khruń* (*ṭhung-ṭhung*) क्रौञ्च crane, *grus cinerea*; also the stork: ཁྲུང་ཁྲུང་རུས་པས་ཆུ་འགགས་སེལ *khruń-khruń rus̲-pas̲ chu-h̲gags̲ sel* the bones of the crane remove the stoppage of urine. When milk mixed with water is given to a crane it will drink the milk, leaving the water in the basin. The reason of this, according to *K. d.*ད *110*, is that as soon as the bill of the crane touches the milk it turns into curds, which are eaten up, leaving the water in the basin.

Syn. མགྲིན་པ་རབ་རིང་ *m̱grin-pa rab-riṅ*; མིག་སྨན་མཇུག་མ *mig ş̱man m̱jug-ma*; ཀྲུཉ་ཙ *kruñ-ca* (*M̱ṅon.*).

ཁྲུང་ཁྲུང་འཇོམས *khruṅ-khruṅ ẖjomş*=དབང་ཕྱུག་གི་བུ་ཆུང་བ་གཞོན་ནུ་གདོང་དྲུག *ḏḇaṅ-phyug-gi bu chuṅ-ḇa gshon-nu gdoṅ-ḏṟug* a name of Kumāra the second son of Is′vara (*M̱ṅon.*).

ཁྲུད་པ *khruḏ pa*, ལུས་ཁྲུད་པ *luş khruḏ-pa* to wash; cleanse out dirt or filth from the body (*Ṅag.*).

ཁྲུན *khrun* (*ṭhun*) आरोह, परिमाण height; length; extension (*Cs.*): ཁྲུན་ཕང་སྲིད *khrun phaṅ sṟiḏ* height and breadth (equal).

ཁྲུམ་ཁྲུམ *khrum-khrum* (*ṭhum-ṭhum*) (*Sch.*): ཁྲུམ་ཁྲུམ་བྱེད་པ *khrum-khrum byeḏ-pa* or ཁྲུམ་ཁྲུམ་ བརྡུང་བ *khrum-khrum ḇṟduṅ-wa* to pound in a mortar.

ཁྲུམས *khrumş* (*ṭhum*) भाद्र-पद n. of a constellation: ཁྲུམས་སྟོད *khrumş-ştoḏ* the name of the 24th constellation, पूर्व्व-भाद्र-पद.

Syn. བྱ་མཆུ *bya-m̱chu*; རིའི་ལྷ་མོ *riẖi lha-mo*; གནས་མ *gnaş-ma*; བ་གླང་རྐང་ *ba-glaṅ ṟkaṅ* (*M̱ṅon.*).

ཁྲུམས་སྟོད་ཀྱི་ཉ་བ *khrumş-ştoḏ-kyi ña-wa* भाद्र-पद-पौर्णमासी the full moon of the month of भाद्र पद, July.

ཁྲུམས་སྨད *khrumş-şmaḏ* the name of the 25th constellation, उत्तर-भाद्र-पद; acc. to Hindu astronomy the 26th lunar mansion, figured by a conch, and comprehending two stars, of which one is Andromeda.

Syn. ཟེའུ *zeẖu*; སྦྲུལ་འཆིང *şbrul-ẖchiṅ* (*M̱ṅon.*).

ཁྲུམས་ཟླ *khrum-zla* (*ṭhum da*), v. ཟླ་བ་བརྒྱད་པ *zḻa-ḇa ḇṟgyaḏ-pa* पिक्षपच, पूर्व्वभाद्र, the eighth month of the Tibetan year.

Syn. འབུགས་པ *ẖbugş-pa*; བྱ་མཆུ *bya-m̱chu*; ནོར་ལྡན *nor-ḻdan*; ཁྱུ་མཆོག་ཅན *khyu-m̱chog can*; བ་ལང་རྐང་བཟང་ *ba-laṅ ṟkaṅ-ḇzaṅ*; སྤྲིན་བཟང་ *şprin-ḇzaṅ*; ལེན་པ *len-pa*; བྱའི་ཟླ་བ *byaẖi zḻa-wa*; སྟོན་ཟླ་འབྲིང་པོ *şton-zla ẖbriṅ-po* (*M̱ṅon.*).

ཁྲུལ *khrul* (*ṭhul*), ཁྲུལ་གཏོང་བ *khrul gtoṅ-wa* to let fall; to drop (several things at intervals); མཆི་མ་ཁྲུལ་བཤེད *m̱chi-ma khruḻ ḇshed* to shed tears: ཟླ་ཁྲུལ *zla-khruḻ* in *W.* intercalary month (*Jä.*).

ཁྲུལ་པོ *khruḻ-po* in *C.* 1. cheerful; merry. 2. fornicator (*Jä.*).

ཁྲུལ་མ *khruḻ-ma* 1. in *W.* crooked crank, handle (*Jä*). 2. a whore. 3. ཁུ་བ་ཁྲུལ་མ *khu-wa khruḻ-ma* rice-water or water in which millet is washed.

ཁྲུས *khruş* (*ṭhuş*) मज्जनम्, स्नात, आप्लव, मर्जं bath; washing; ablution.

ཁྲུས་ཀྱི་བརྟུལ་ཞུགས་ཅན *khruş-kyi ḇtul-shugş can*=དྲང་སྲོང་ *dṟaṅ-sroṅ* a *Ṛṣi* or sage who observes the vow of ablution: ཁྲུས་བྱེད་པའི་ལྟུང་བྱེད *khruş byeḏ-pahi ḻtuṅ-byeḏ* स्नात-प्रायश्चित्तिक faults committed while bathing: ཁྲུས་བྱས་གོས་གཙང་གྱོན་ཏེ་དཀར་གསུམ་ཟོས having bathed put on clean clothes and take milk, curds and butter (*Loṅ.* ཀ *32*).

Syn. ཀུན་ཏུ་རྒྱུ *kun-tu ṟgyu*; དཀའ་ཐུབ་ཅན *ḏkaẖ-thub-can*; ངག་བསྡམས་པ *ṅag ḇşdamş-pa*; དགེ་བར་སློང་བ *ḏge-war şloṅ-wa*; ཉོན་མོངས་ཐུལ *ñon-moṅş thul*; དབང་པོ་ཐུལ *ḏḇaṅ-po thul*; སྨྲ་བ་ཅད་པ *şmra-ḇa cad-pa*; གཙང་བར་གནས་པ *gtaṅ-ḇar gnaş-pa*; ཚངས་པར་སྤྱོད་པ *tshaṅ-par şpyoḏ-pa*; རིག་བྱེད་ཀློག་པ *rig-byeḏ ḵlog-pa* (*M̱ṅon.*).

ཁྲུས་ཀྱི་རྩ *khruş-kyi ṟtsa*, ཀུ་ཤ *ku-ça* the grass *Ku-ça* (*M̱ṅon.*).

ཁྲུས་ཀྱི་རྫིང་ *khruş-kyi ṟdsiṅ* ཁྲུས་རྒྱབ་སའི་རྫིང་ *khruş ṟgyab-saẖi ṟdsiṅ* a bathing tank.

ཁྲུས་ཁུ *khruş-khu* water for bathing (*Jä.*).

ཁྲུས་ཁང་བརྩེགས་པ *khruş-khaṅ ḇrtsegş-pa* the making of a bath or bathing place.

ཁྲུས་མཁན *khrus̱-m̱khan* स्नातक one who bathes; he that has bathed.

ཁྲུས་ཆལ *khru-chal* स्नानीय washing materials, soda, soap, etc.

ཁྲུས་ཆུ *khrus̱-chu* bathing water; water consecrated by a deity being washed in it.

ཁྲུས་དར *khrus̱-dar* scraf or good linen towel for the toilet; scarf of silk used in washing the images of deities (*Ṟtsii.*).

Syn. བུམ་དར *bum dar*; སོ་སོར་ཁྲུས་བཏགས་རི *so-sor khrus̱ ḇtags̱-ri* (*M̱ñon.*).

ཁྲུས་སྡེར *khrus̱-s̱der* basin; washing bowl.

ཁྲུས་པ *khrus̱-pa* (*ṭhus̱-pa*) जलसेक, परिप्लुतम्, धाव washed; also washing.

Syn. ཁྲུས་བྱ *khrus̱-bya*; འཁྲུད *ẖkhruḏ*; ཁྲུ་བ *khru-wa* (*M̱ñon.*).

ཁྲུས་བུམ *khrus̱-bum* कमण्डलु washing pot or jug.

ཁྲུས་མ་ཁྲུད་མ *khrus̱-ma khruḏ-ma* washings of rice or any other millet; also the remnant of water in which rice, &c., is boiled.

ཁྲུས་རྫས *khrus̱-ṟdsas̱* articles of washing or to wash with such as soap, etc.

Syn. ལྡག་ཆལ *ḻdag-chal*; ཁྲུས་རྩི *khrus̱-ṟtsi*; དག་བྱེད *dag-byeḏ* (*M̱ñon.*).

ཁྲུས་གཞོང *khrus̱-g̱shoñ* सेचन-पात्र bathing tub; basin used for a bath.

ཁྲུས་རས *khrus̱-ras̱* स्नानशाटक a towel; a bathing towel.

ཁྲུས་གཤེར *khrus̱-g̱çer* bathing water. Acc. to *Jä.* this word (in Ladak) relates to a certain medical procedure or method of curing.

ཁྲུས་གསོལ་བ *khrus̱-g̱sol-wa* resp. for ཁྲུས་བྱེད་པ *khrus̱-byeḏ-pa*, *i.e.*, when applied to bathing places used by divine beings and great men: ལྷ་མི་ཁང་པ་སོགས་ལ་ཁྲུས་བྱེད་པ *lha-mi khañ-pa sogs̱ la khrus̱ byeḏ-pa* "gods or men taking a bath in their abodes and so forth," to administer a bath to another, especially as a religious ceremony, consisting in sprinkling with water.

ཁྲེ *khre* (*ṭhe*) millet: ཁྲེ་ནི་ལྕི་བསིལ་ལྡན་པས་མ་བཏམས་བྱེད, རུས་པ་ཆག་ཧྲུམ་གས་རྣམས་སྦྱོར་བར་བྱེད millet, being both heavy and chilling, causes wounds to swell, but bones which have been dislocated or fractured it causes to unite. ཁྲེ་རྒོད *khre-ṟgoḏ* wild millet; ཁྲེ་རྒོད་འཁྲུ་བ་གཅོད་ཅིང་དུག་སེལ་བྱེད wild ཁྲེ stops diarrhœa and removes the poison.

ཁྲེ་ཙེ *khre-tse* Chinese vermicelli (*Jä.*).

ཁྲེགས་པ *khregs̱-pa* (*ṭheg-pa*), v. མཁྲེགས་པ *m̱khregs̱-pa*.

ཁྲེམ་གཉེར *khrem-g̱ñer*, v. ཆུ་གཉེར *chu-g̱ñer* (*M̱ñon.*).

ཁྲེལ་པོ *khrel-po* shameful.

ཁྲེམས་པ *khrems̱-pa* (*ṭhem-pa*) 1. irrigation; also to water gardens and cultivations; to sprinkle water. 2. n. of a book: བྱང་ཁོག་ཁྲེམས་ཀྱི་ལུང་རིན་ཆེན་འོད་འཕྲོ་བ *byañ-khog khrems̱-kyi luñ rin-chen ẖoḏ ẖphro-wa* (*Sorig. 81*).

ཁྲེལ *khreḻ* (*ṭheḻ*) resp. ཐུགས་ཁྲེལ *thugs̱-khreḻ* 1. प्रियंगु a kind of millet. 2. अपत्रपा shame; diffidence; bashfulness; modesty. 3. piety acc. to *Jä.*, especially in *W.* 4. in *C.* disgust; aversion.

ཁྲེལ་གད *khrel-gaḏ* a scornful laughter.

ཁྲེལ་ཅན *khrel-can* possessed of shame; ཁྲེལ་ཅན *khrel-can* bashful (*Cs.*); also earnest, conscientious.

ཁྲེལ་ལྟོས *khrel-ḻtos̱* pusilanimous; shame-faced.

ཁྲེལ་གདོང *khrel-g̱doñ* (lit. a face capable of shame) a bashful face.

ཁྲེལ་འདོད་ཅན *khrel-ẖdoḏ-can* in *W.* ready to shame others.

ཁྲེལ་ལྡན *khrel-ḻdan*, v. ངོ་ཚ་ཤེས་པ *ño-tsha çes̱-pa* अपत्रपिन् modest.

ཁྲེལ་བ to be ashamed; to provoke shame: ཁྲེལ་བ་དང་ངོ་ཚ་བ་མེད *khrel-wa dañ ño-tsha-wa meḏ* he has no shame or modesty.

ཁྲེལ་མེད་པ *khrel-meḏ-pa*, ཁྲེལ་མེད་མ *khrel-meḏ-ma* अनपत्रप्य immodest, shameless.

ཁྲེལ་ཡོད *khrel-yoḏ* अपत्रपा modesty; chastity; decency; ཁྲེལ་ཡོད་པ *khrel-yoḏ-pa* to be chaste: ཁྲེལ་ཡོད་པར་བྱེད་པ *khrel yoḏ-par byeḏ-pa* to behave chastely, with modesty.

ཁྲེས *khres̱* or (*ṭhe*) ཁྲེས་པོ *khres̱-po*, (*ṭhe-po*) a load, burden: མི་ཁྲེས་ཆུང་ཅན *mi khres̱ chuñ-can* a man with a small load (*A. 10*). ཁྲེས་པོ་དེའི་ནང་ནས *kres̱-po deẖi nañ-nas̱* from within that package: གཞུང་དོན་གྱི་བསངས་ཤིང་ཁྲེས་ཕྱེད *gshuñ-don-gyi ḇsañs̱ çiñ khres̱ pheḏ* half a bundle (or load) of fire-wood for the use of government (*Ṟtsii.*).

Syn. ཁུར་པ *khur-pa*; ཁུར་འདྲེན་པ *khur ẖdṟen-pa*; རྒྱབ་ཀྱིས་ཐེག་པ *ṟgyab-kyis̱ theg-pa*; ཁུར་རྩ་པ *khur s̱tsa-pa* (*M̱ñon.*).

ཁྲེས་ཁྲེས *khres̱-khres̱* (*ṭhe-ṭhe*) unable to sit erect; falling down: མི་གཅིག་ཁྲེས་ཁྲེས་ན་བ་གཟིགས་ནས་སྨན་པ་ལ་ཅིས་ཕན་དྲིས་པས *mi-gcig khres̱-khres̱ na-wa gzigs̱ nas̱ s̱man-pa la cis̱ phan dṟis̱-pas̱* (*A. 44*) seeing a man very ill so as to be unable to sit erect, he asked the physician what would be of use.

ཁྲོ *khro* (*ṭho*) सरकं a kind of bronze, of about same quality and worth as bell-metal (འཁར་བ *ẖkhar-wa*), but inferior to *li.* The kind of bronze called *khro-nag* or dark bronze is also called *ḻchags̱ khro* on account of the predominance of iron in the compound. The kind called ཁྲོ་དཀར *khro-ḏkar*, white bronze, has more zinc and ཟངས་ཁྲོ *zañs̱-khro* has more of copper in it than iron. The dark-bronze is largely manufactured in China; the white-bronze is much prized by the Tibetans. Huge bronze caldrons used in the great monasteries of Tibet for boiling tea are made of the white bronze; ཚོགས་ཁྲོ *tshogs̱-khro* large bronze caldrons used in cooking tea, &c., for the use of the congregation in the monasteries of Tibet: ཁྲོ་ནག་གཟེར་སྲིན་དང་དུག་ནད་འཇོམས *khro-nag gzer-sṟin dañ dug-nad ẖjoms̱* dark bronze dissipates worm-spasms and poisonous complaints.

ཁྲོ་རྒྱན *khro-ṟgyan* ornaments made of bronze. ཁྲོའི་ཁུག་ཏིལ *khroẖi khug-til* bronze pot to boil tea.

ཁྲོ་ཆུ *khro-chu* 1. liquid or melted bronze; acc. to some author melted iron before it is cast. 2. n. for དངུལ་ཆུ *ḏñul-chu* quicksilver; (a mystic) term (*Miñ.*).

ཁྲོ་ཆུ་སྡོམ་པ *khro-chu s̱dom-pa* to fill up joints, grooves, &c., with melted bronze; to solder.

ཁྲོ་འཇོམས་པ *khro ẖjoms̱-pa* to suppress anger or wrath: གང་ཞིག་བསྒྲིམས་ཏེ་ཁྲོ་འཇོམས་པ, དེ་ནི་འདི་དང་གཞན་དུ་བདེ *gañ-shig ḇs̱grims̱-te khro ẖjoms̱-pa, de-ni ẖdi-dañ gshan-du ḇde* (*S̱pyoḏ.*) he who can subdue his anger will be happy here and hereafter.

ཁྲོ་ཉམས *khro-ñams̱* = རྔམ་བརྗིད *ṟñam-ḇṟjiḏ* or རྔམ་འཇིགས *ṟñam-ẖjigs̱* or རྔོམ་བརྗིད *ṟñom-ḇṟjiḏ* to sit in an angry mood (*M̱ñon.*).

ཁྲོ་གཉེར *khro-gñer* भ्रुकुटि, भ्रूकुटि wrinkles on the face and forehead expressive of wrath, indignation, anger; also indignant.

ཁྲོ་གཉེར་ཅན *khro-gñer-can* भ्रुकुटि she whose face is wrinkled with anger; also frowning.

* ཁྲོ་གཉེར་ཅན་མ *khro-gñer can-ma* (*Schr. 36 C.*).

ཁྲོ་གཉེར་མེད་པ *khro-gñer meḏ-pa* अपगतभ्रुकुटि free from frowning or anger.

ཁྲོ་གཉེར་གཟི་བརྗིད་ལྡན་པ *khro-gñer gzi-ḇṟjiḏ ḻdan-pa*, ཤུ་དག *çu-daj* n. of a medicinal root (*S̱man. 102*).

ཁྲོ་པ *khro-pa* in *W.* for ཁྲོ *khro.*

ཁྲོ་གཏུམ་པོ *khro-gtum-po* furious with rage.

ཁྲོ་བ *khro-wa*, (*ṭho-wa*) བརྩེ་བ *ḇrtse-wa* मन्यु, खरिका sbst. anger, wrath; also adj. angry, wrathful: ཁོང་ཁྲོ་བ *khoṅ-khro-wa* smouldering wrath: ཁྲོ་བ་བཟོད་པ *khro-wa ḇzoḏ-pa* subduing or abstaining from anger: ཁྲོ་བ་བཟོད་པ་ངེས་བཅོམ་པ་སླར་ཡང་སྐྱེ་བར་མི་འགྱུར་རོ *khro-wa ḇzoḏ-pa ṅeş ḇcom-pa şlar-yaṅ şkye-war mi-ẖgyur-ro* anger having been subdued and inwardly suppressed, it will not grow again (*K. d.* ར *68*): ཁྲོ་བའི་དུག་གི་སྨན་མཆོག་ཏུ་བཟོད་པ the chief remedy for the poison of anger is forbearance (*K. d.* ར *68*): ཁྲོ་བའི་སེམས་འདི་གཅིག་བཅོམ་ན, དགྲ་དེ་ཐམས་ཅད་བཅོམས་དང་འདྲ if the wrathful mind be once subdued it is tantamount to subduing all the enemies one has. ཁྲོ་བར་བྱེད་པ or ཁྲོ་བར་འགྱུར་བ to be or to grow angry (*Cs.*); ཁྲོས་ཀྱང་སྣང་མི་ཁྲོ་བར་བྱ though angry, to be as if not angry; ཁྲོ་བས་ལྟ=མིག་ཁྲོ་བས་ལྟ་བ angry looks; to look back with anger (*M̱ṅon.*).

ཁྲོ་བ་མ *Khro-wa-ma* क्रोधना n. of a goddess.

ཁྲོ་བོ *khro-wo* (*ṭho-wo*) क्रोधी, भैरव an angry spirit; a god or *Bodhisattva* in his assumed wrathful mood or manifestation.

* ཁྲོ་བོ་ཁམས་གསུམ་རྣམ་རྒྱལ་སྤྲུལ་བཤད *khro-wo khamş-gsum ṟnam-ṟgyal şprul-ḇçad* क्रोधत्रैलोक्यवैजयनिर्म्मितभाषा (*Schr.*; *Tā. 2, 276*).

ཁྲོ་བོ་ཆེན་པོ *khro-wo chen-po* महाक्रोधी an appellation of Mahākāla, the Lord of Death—the terrific god or guardian of Buddhism.

* ཁྲོ་བོ་རྟ་མགྲིན *khra-wo ṟta-m̱grin* क्रोधहयग्रीव (*Schr. 71 C.*).

* ཁྲོ་བོ་སྟོབས་པོ་ཆེ *khro-wo ştobş-po-che* महाबलक (*Schr. 73 B.*).

* ཁྲོ་བོ་བདུད་རྩི་འཁྱིལ་པ *khro-wo ḇdud-ṟtşi ẖkhyil-pa* क्रोधामृतावर्त्त (*Schr.*; *Tā. 2, 103*).

* ཁྲོ་བོ་འདོད་རྒྱལ *khro-wo ẖdod-ṟgyal* टक्किराज (*Schr. 72 A.*).

* ཁྲོ་བོ་རྡོ་རྗེ་ས་འོག *khro-wo ṟdo-ṟje sa-ẖog* वज्रपाताल (*Schr. 74 B.*).

* ཁྲོ་བོ་དབྱུག་པ་སྔོན་པོ *khro-wo ḏḇyug-pa şṅon-po* नीलदण्ड (*Schr.*; *Tā. 2, 161*).

* ཁྲོ་བོ་མི་གཡོ་པ *khro-wo mi-gyo pa* क्रोधाचल (*Schr. 58 C.*).

* ཁྲོ་བོ་སྨེ་བ་བརྩེགས་པ *khro-wo şme-wa ḇtsegş-pa* (*Schr. 58 A.*).

* ཁྲོ་བོ་གཙུག་ཏོར་འཁོར་བསྒྱུར *khro-wo gtsug-tor ẖkhor-ḇşgyur* उष्णीषचक्रवर्त्ती (*Schr.*).

* ཁྲོ་བོ་གཞན་གྱིས་མི་ཐུབ་པ *khro-wo gshan-gyiş mi-thub-pa* (*Schr. 71 A.*).

* ཁྲོ་བོ་གཤིན་རྗེ་གཤེད *khro-wa gçin-ṟje-gçed* यमान्तक्रोध (*Schr. 71 B.*).

ཁྲོ་བྱེད *khro-byeḏ* रोषण, चट frightful.

ཁྲོ་བྱེད་མ *khro byeḏ-ma* चण्डी 1. a name of the goddess Paldan Lhamo. 2. བུད་མེད་གཏུམ་མོ *buḏ-meḏ gtum-mo* क्रोधना a fearful woman (*M̱ṅon.*).

ཁྲོ་མིག *khro-mig*=མིག་གི་རྣམ་འགྱུར *mig-gi ṟnam-ẖgyur* or སྡང་མིག *şdaṅ-mig* an expression of the eye; angry eyes (*M̱ṅon.*).

ཁྲོ་མོ *khro-mo* a female terrific deity or spirit.

ཁྲོ་མོན *khro-mon* prison (*Sch.*).

ཁྲོག *khrog* (*ṭhog*) in ཁྲོག་བརྒྱབ་པ *khrog brgyab-pa* to drink hastily; to gulp down: ཁྲོག་ཆུང་པ་ཡིས་ཁྲག་ཤོར་གཅོད་པའི་མཆོག *khrog chuṅ-pa yiş khrag-çor-gcoḏ-paẖi-m̱chog.* Thog-chung is best for stopping bleeding.

ཁྲོག་ཁྲོག *khrog-khrog* (*ṭhog-ṭhog*) 1. one who speaks irrelevantly and is not steady in his acts or words. Described as མི་བརྟན་པོ་མེད་པ་ཁ་ཆད་ཚིག་དོན་ལ་མི་གནས་ཤིང་སྐད་ཆ་མི་འདྲ་བ་མང་པོ་ལབ་པས་ཆ་བཞག་ས་མེད་པ་སྨྲ་ཚབ་ཚུབ་བྱེད་པའི་མི། 2. acc. to *Jä.* in *W.* the sound caused by something falling heavily on the ground.

ཁྲོག་ཆུང་ *khrog-chuṅ* an herb with leaves resembling a saw in shape.

ཁྲོག་པོ *khrog-po* botanical term, used of leaves standing round the stem scattered or alternately.

ཁྲོག་སྨན *khrog-s̱man* the raw unprepared substance of a medicine (*Sch.*): སྨན་ཁྲོག *s̱man-khrog* is defined as སྨན་མ་བརྡུངས་པ་སྣ་ཚོགས་ལ *s̱man-ma ḇṟduṅs̱-pa s̱na-tshogs̱-la*, the unpulverized ingredients of a medicine.

ཁྲོང་ཉེ *khroṅ-ñe* (*ṭhoṅg-ñe*) upright, straight, erect (*Jä.*).

ཁྲོང་པོ *khroṅ-po* close-fisted, stingy (*Jä.*).

ཁྲོད་ *khroḏ* (*ṭhoḏ*) crowd, assemblage, mass, multitude; མི་ཁྲོད *mi-khroḏ* a troop; crowd of men; རི་ཁྲོད *ri-khroḏ* a range of mountain peaks; རྩ་ཁྲོད *ṟtsa-khrod* a heap, stack, rick (of hay); ནགས་ཁྲོད *nags̱-khroḏ* a dense forest; མུན་ཁྲོད *mun-khroḏ* thick darkness; དུར་ཁྲོད *dur-khroḏ* a cemetery; ཁྲོད་དུ in the crowd; རི་ཁྲོད=also a hermit.

ཁྲོན *khron* (*ṭhon*) claw: ཁྲོན་གྱིས་རྐོ་བའི་སྡེ *khroṅ kyis̱ ṟko-waẖi s̱de* the class of gallinaceous birds (*S.g.*; *Jä.*).

ཁྲོན་པ *khron-pa* (*ṭhon-pa*), कूप, वापि, वसुक, उदपान well; spring: ཁྲོན་པའི་ཆུ *khron-paẖi chu* well-water; also called དོང་ཆུ *doṅ-chu*; ཁྲོན་བུ *khron-bu*, a little well: ཁྲོན་པའི་སྙིང་པོ *khron-paẖi s̱ñiṅ-po* जलकूपी; ཁྲོན་པས་རུང་བ *hron-pas̱ ruṅ-wa* उदपानकल्प water in a well that has been made fit (by the priesthood) for drink.

ཁྲོན་བུ *khron-bu* 1. a medicinal root; a vegetable purgative. 2 ཁྲོན་བུས་འཇམ་པོར་སྦྱོང་བྱེད་གྲོགས་ཀྱི་མཆོག *khron-bus̱ ẖjam-por s̱byoṅ-byeḏ grogs̱-kyi m̱chog* thron-bu acts as a gentle purgative.

ཁྲོམ *khrom* (*ṭhom*) a market place; a bazar; crowd of people; multitude of persons; ཁྲོམ་ཆེན *khrom-chen* a great crowd; ཚོགས་པའི་ཁྲོམ་རྣམས *tshogs̱-paẖi khrom-ṟnams̱* the assembled crowd; ཕོ་ཁྲོམ *pho-khrom* multitude of men; རྒྱལ་ཁྲོམ *ṟgyal-khrom* a royal gathering: acc. to *Cs.* ཁྲོམ་ཆེན་པོ *khrom-chen-po*, chief market-place, also principal street: ཁྲོམ་སྐོར་བ *khrom-s̱kor-wa* to wander about the market; to ramble through as if in a market; གསང་སྔགས་ཁྲོམ་དུ་ཀློག *gsaṅ-s̱ṅags̱ khrom-du ḵlog* secret spells (magic formulas) are read in the market.

ཁྲོམ་སྐོར་མ *khrom-s̱kor-ma* harlot; strumpet; street woman (*Cs.*).

ཁྲོམ་ཐོག་ཆོད *khrom-thog choḏ* a person well dressed, well equipped, and possessed of personal accomplishments; one above the crowd; above his fellows.

ཁྲོམ་པ *Ḵhrom-pa* 1. n. of a province in Tibet; ཁྲོམ་པོ་པ *khrom-po-pa*, an inhabitant of *Khrom* (Thom). 2. a market vendor.

ཁྲོམ་དཔོན *khrom-ḏpon* officer who is charged with the supervision of a market.

ཁྲོམ་མེ *khrom-me* sparkling; glittering: ཟིལ་པ་ཁྲོམ་མེ *zil p-akhrom-me* sparkling dew drop. ཁྲོམ་དམར་ནག་འཁྱིལ་བ *khrom ḏmar nag ẖkhyil-wa* a motley crowd; a throng, black and red intermingled.

ཁྲོམ་ཚོགས *khrom-tshogs̱* (*ṭhom-tsho*) the gathering of buyers and sellers, &c., in a market: ཤ་ཁྲོམ *ça-khrom* the section of the market where meat is sold; meat market; དཔེ་ཁྲོམ *ḏpe-khrom* book market; རྟ་ཁྲོམ *r̲ta-khrom* the section where ponies and horses are sold.

ཁྲོམས *khroms̱*, v. འགྲེམ་པ *ẖgrem-pa*.

ཁྲོལ *khrol* (*ṭhol̲*), v. འཁྲོལ་བ *ẖkhrol-wa* and འགྲོལ་བ *ẖgrol-wa* 1. a sound (*Jä.*). 2. **ग्रन्थिमोचन** loosening; unfastening; that which is unfastened. མགོ་ཁྲོལ་ཞེས་པ་ལུག་མགོ་སོགས་ལེགས་པར་བཙོས་ནས་ཤ་རུས་སོ་སོར་འགྲོ་བ by *m̲go-khrol* is meant the separating of meat from the bones by the sheep's head having been boiled well. ནང་ཁྲོལ *nañ khrol* the contents of a slaughtered animal, including the stomach, entrails, lungs, liver, spleen, &c. The expression རང་གི་ནང་ཁྲོལ་ཕྱི་ལ་སྟོན་པ *rañ-gi nañ-khrol phyi-la-s̱ton-pa* means "one's own blunders exposed to outward show": ཁྲོལ་གྱིས་སོང་ *khrol-gyis̱ soñ* (the ring) slid sounding (across the azure floor).

ཁྲོལ་ཁྲོལ *khrol-khrol* (*ṭhol-ṭhol*)=ཁྲོལ་པོ *khrol-po* bright, shining; ཁྲོལ་ཁྲོལ་བྱེད་པ *khrol-khrol byeḏ-pa*=མིག་ཁྲོལ་ལེ་ཁྲོལ་ལེ་ལྟ་བ *mig khrol-le khrol-le l̲ta-wa* to stare at.

ཁྲོལ་དོང *khrol-doñ* is said to denote a large hand-bell.

ཁྲོལ་ཆ *khrol̲-cha* release (as of monks from a religious service or of school-boys from class work; acc. to *Sch.* the act of forgiving; pardon.

ཁྲོལ་པོ I: *khrol-po* (*ṭhol-po*) 1. cheerful, merry; sparkling, glittering, dazzling. 2. fornicator.

ཁྲོལ་པོ II: 1. sparkling: འོད་ཁྲོལ་པོ *ẖoḏ khrol̲-po* brightness (on water when the sun shines upon it). 2. acc. to *Jä.* in *W.* distinct; intelligible.

ཁྲོལ་མ *khrol-ma*, ནས་ཚགས *nas̱-tshags̱* a seive for cleansing and sifting barley, grain, etc.

ཁྲོལ་མོ *khrol̲-mo* in *W.* brittle, fragile; opposite to མཉེན་པོ *m̲ñon-po*, tough.

ཁྲོལ་ཚགས *khrol tshogs̱* a sieve (*Cs.*); ལྕགས་ཚགས *l̲cags̱ tshags̱* iron sieve.

ཁྲོལ་ལོག *khrol-log*=ཁྲོག་ཁྲོག *khrog-khrog* in *W.* cf. འཁྲོལ་བ *ẖkhrol-wa.*; also 1. kettle. 2. a sound.

ཁྲོས་པ *khros̱-pa* ཐུགས་ཁྲོས་པ *thugs̱ khros̱-pa* **क्रुद्ध, कुपित** enraged; wrath-seeming; appearance of wrath: ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ་ཤིན་ཏུ་ཁྲོས་པའི་ཚུལ་བསྟན་པ *phyag-na r̲do-r̲je çin-tu khros̱-paẖi tshul ḇs̱tan-pa* Chagna Dorje in a very wrathful form manifested himself: ཁྲོས་པའི་གར *khros̱-paẖi gar* dance in wrathful mood.

ཁྲོས་མ *khros̱-ma* (*ṭhoi-ma*) or ཁྲོ་མ *khro-ma* the wrathful female deity or *Rudrānī*; such female divinities as outwardly show themselves to be of terrific and frightful aspect.

ཁྲོས་ཚིག *khros̱-tshig* angry words.

Syn. རྔན་འཕྱར *r̲ñan-ẖphyar* or སུན་འབྱིན *sun-ẖbyin* (*M̲ñon.*).

མཁན *m̲khan* an affix which, annexed to substantives and verbal roots, answers in colloq. very much the same purposes as the Hindustani appendix *wala*; ས་མཁན *sa-m̲khan* one who has to do with the soil; ལམ་མཁན *lam-m̲khan* one who knows the way, a guide; ཤིང་མཁན *çiñ-m̲khan* a worker in wood, carpenter, joiner, &c. Affixed to a verbal root, signifies he who performs an action, whether only just now or habitually; ཡོང་མཁན *yoñ-m̱khan* comer; འགྲོ་མཁན *ẖgro-m̱khan* the goer; one who moves; བྲི་མཁན *bri-m̱khan* the writer, one who has written it; ཨང་མཁན *añ-m̱khan* (in Sikkim) one who speaks falsehoods, a liar; ཤེས་མཁན *çeṣ-m̱khan* he who knows; བསྟན་མཁན *ḇstan-m̱khan* the shower, explainer; འདོགས་མཁན *ẖdogṣ-m̱khan* one who is binding, fastening; also with an objective case, ངའི་བུ་མོ་འདོད་མཁན *ñaẖi bu-mo ẖdoḏ-m̱khan*, such as are desiring my daughter; བསད་མཁན *ḇsaḏ-m̱khan* the man who is killed or who kills; a murderer. In colloq. language *m̱khan* seems to have entirely displaced the termination པ *pa*, signifying in general the agent: གདུང་མ་ཁྱེར་མཁན་གྱི་མི *gduñ-ma khyer-m̱khan gyi mi* the men carrying the beam. Contrary to its original signification, it is even used to form the relative: བསད་མཁན་གྱི་ལུག the sheep which was killed.

མཁན་རྒྱུད *m̱khan-ṟgyuḏ*=བླ་ཆེན་དང་མཁན་པོའི་རྒྱུད *Bla-chen dañ m̱khan-poẖi ṟgyuḏ* the lineal spiritual descendants of *Ḇla-chen* and *M̱khan-po*, those through whom the vows formulated by them are handed down (*Yig.*).

མཁན་པ I: *m̱khan-pa* ferns of two species. The one growing in Tibet is called མཁན་དཀར *m̱khan-ḏkar*, or the white fern; the other species belonging to the Cis-Himalaya is called མཁན་ནག *m̱khan-nag*, black fern: *m̱khan-pa* is deemed useful in healing fresh cut wounds; it is also applied to swellings.

མཁན་པ II: incense; frankincense: མཁན་པ་བ་ལུ་རྣམས་གཙོས་པའི་དྲི་ལྡན་གྱི་སྤོས་སྣ་ཚོགས the various kinds of incense in which the scent of such as *khan-pa*, *Bālu*, etc., predominates (*Ṟtsii.*).

མཁན་པོ *mkhan-po*, প্রশাস্তা, উপাধ্যায a professor employed to teach; the head of a monastery. In Tibet the head of a particular college attached to a monastery, high priests who give vows to the junior or inferior lamas, and professors of sacred literature, are called *m̱khan-po*; also learned men, who as such are endowed with the མཁན་རྒྱུད *m̱khan-ṟgyuḏ* or spiritual gifts or descended heritage from their spiritual ancestors, are called *m̱khan-po*. Again, learned men such as are sent to China as representatives of the Grand Hierarch are also styled *m̱khan-po*. Besides these, those who serve the Grand Lama as his domestic chaplains, teachers or advisers, such as སྐུ་བཅར་མཁན་པོ *S̱ku-ḇcar M̱khan-po* Khan-po, who sits in company of the Grand Lama; གཟིམས་དཔོན་མཁན་པོ *gzim-ḏpon m̱khan-po* the chamberlain khan-po; མཆོད་དཔོན་མཁན་པོ *m̱chod-ḏpon m̱khan-po* the domestic chaplain; གསོལ་དཔོན་མཁན་པོ *gsol-ḏpon-m̱khan-po* the steward in charge of the Grand Lama's tea and food; མཁན་སྡེ་ཕྱི་ཀ *m̱khan-ṣde phyi-ka* outside khan-po—those that enjoy this distinction but partially. Other designations of this kind are མཁན་པོ་ལ་རྣམ་པ་བཞི་སྟེ *M̱khan-po la ṟnam-pa ḇshi ṣte*:—(1) མཁན་པོ་ཆོས་ཀྱིས་སྡུད་ལ་ཟང་ཟིང་གིས་མ་ཡིན་པའང་ཡོད *m̱khan-po choṣ-kyiṣ ṣduḏ-la zañ-ziñ-giṣ ma-yin paẖañ-yoḏ* the professor who conveys to his pupil instruction, not wealth; (2) ཟང་ཟིང་གིས་སྡུད་ལ་ཆོས་ཀྱིས་མ་ཡིན་པའང་ཡོད *zañ-ziñ-giṣ ṣduḏ-la choṣ-kyiṣ ma-yin paẖañ yoḏ* the professor who gives riches but not religious instructions; (3) མཁན་པོ་ཆོས་ཀྱིས་སྡུད་ཅིང་ཟང་ཟིང་གིས་སྡུད་པ་ཡང་ཡོད *m̱khan-po choṣ-kyiṣ ṣduḏ-ciñ zañ-ziñ-gis ṣduḏ-pa yañ yoḏ* the professor who gives both wealth and religious instruction to his pupil; (4) མཁན་པོ་ཆོས་ཀྱིས་ཀྱང་མི་སྡུད་

ཅིང་ཟང་ཟིང་གིས་ཀྱང་མི་སྡུད་པ་ཡོད *m̱khan-po chos-kyis̱ kyañ mi-s̱dud-chiñ zañ-ziñ-gis̱ kyañ mi s̱dud-pa yoḏ* the professor who neither imparts instruction nor wealth.

མཁན་བུ *m̱khan-bu* pupil, scholar (*Jä.*).

མཁན་མོ *m̱khan-mo* mistress, intructress (*Cs.*).

མཁན་རབས *m̱khan-rabs̱* the succession of khan-po or abbots in a great monastery.

མཁན་རིམས *m̱khan-rims̱* the respective prospects of being elected abbot as depending on the different ranks of the expectant candidates; the order of the succession of abbots.

མཁན་སློབ *m̱khan-s̱lob* for མཁན་པོ་དང་སློབ་མ *m̱khan-po dañ s̱lob-ma* the professor and his pupil; also (according to some) མཁན་པོ་དང་སློབ་དཔོན *m̱khan-po dañ s̱lob-ḏpon* the professor and the teacher: བླ་མ་མཁན་སློབ་ཀྱི་བཀའ *ḇla-ma m̱khan-s̱lob-kyi ḇkaẖ* the words or commands of the lama, abbot and teachers.

མཁའ *m̱khaẖ* ख the heaven; the sky; generally ནམ་མཁའ *nam-m̱khaẖ*.

མཁའ་ཀློང་ *m̱khaẖ-ḵloñ*, མཁའ་ཁྱབ *m̱khaẖ-khyab*, མཁའ་དབྱིངས *m̱khaẖ-ḏḇyiñs̱* the whole compass or extent of the heavens (*Cs.*).

མཁའ་སྐྱེས *m̱khaẖ-s̱kyes̱* heaven-born; a name for the year Fire-tiger མེ་སྟག of the Tibetan calendar (*M̱ñon.*).

མཁའ་ཁྱབ *m̱khaẖ-khyab* आस्फारणकः that which encompasses space or the sky: མཁའ་ཁྱབ་ཏིང་ངེ་འཛིན *m̱khaẖ-khyab tiñ-ñe ẖdsin* आस्फारणक समाधि the all-comprehending (all absorbing) meditation; n. of a *Samādhi.*

མཁའ་ཁྱིམ་ཅན *m̱khaẖ khyim-can* दिवौकस् he whose abode is in the sky; the sun.

* མཁའ་མཁའ་རོ *m̱khaẖ-m̱khaẖ ro* खखरस (*Schr; Kālac. T. 46*).

མཁའ་གོས་ཅན *m̱khaẖ-gos̱ can* clouds (*M̱ñon.*).

མཁའ་འགྲོ *m̱khaẖ-ẖgro* (*kha-ḍo*) lit. "the sky-goer"; a god; a bird; arrow.

Syn. ལྷ་རྣམས *lha-ṟnams̱*; འདབ་ཆགས *ẖdab chags̱*; བྱ *bya*; མདའ *m̱daẖ*; བྱ་ཁྱུང་ *bya-khyuñ*; ཌཱ་ཀི་ནི *ḍā-ki-ni*; གཙོ་མོ *g̱tso-mo* (*M̱ñon.*).

མཁའ་འགྲོ་མ *m̱khaẖ-ẖgro--ma* a class, mainly of female sprites, akin to our witches, but not necessarily ugly or deformed. There are two kinds of *khadoma*:—those still in the world and those that have passed out of the world or are about to pass away from it. Of the latter or those called ཡེ་ཤེས་ཀྱི་མཁའ་འགྲོ་མ *ye-çes̱ kyi m̱khaẖ ẖgro-ma*, goddessess of wisdom, they are five kinds, viz., Buddha *Ḍākinī*, Vajra *Ḍākinī*, Ratna *Ḍākinī*, Padma *Ḍākinī*, and Karma *Ḍākinī*. Of these *Ṟdor-je Phag-mo*, *Señ g̱doñ-ma*, &c., have each a hundred thousand *dākinī* followers. They are said to be possessed of supernatural powers and resemble fairies in their attributes. Among the worldly *Ḍākinī* there are two classes, those belonging to the pantheon of the Brāhmaṇs and those devoted to the cause of Buddhism. In Tibet we read of ཚེ་རིང་མཆེད་ལྔ *Tshe-riñ m̱cheḏ-ḻña*, the five long-lived sisters: བརྟན་མ་བཅུ་གཉིས *Ḇstan-ma ḇcu-g̱ñis̱* the twelve nymph sisters who undertook to guard Buddhism, &c.

Syn. འགྲོ་བའི་སྒྲོན་མེ *ẖgro-waẖi s̱gron-me*; སྲིད་པའི་སྒྲོན་མེ *sṟiḏ-paẖi s̱gron-me*, the lamp of the world, the light of the universe (*M̱ñon.*).

མཁའ་འགྲོ་སྐྱེས *m̱khaẖ-ẖgro s̱kyes̱* खसरज born of those that move in the sky.

མཁའ་འགྲོ་བརྡ་ཡིག *m̱khaẖ-ẖbro ḇṟda-yig* ཞེས་པ་སྙིང་མའི་གཏེར་ཡིག་ལ་མཁའ་འགྲོ་བརྡ་ཡིག a form of Deva nāgari character used by the *Ṟñiñ-ma* sect in their mystical writings.

མཁའ་འགྲོ་གསང་བ་ཡེ་ཤེས *M̱khaẖ-ẖgro g̱sañ-wa ye-çes̱* n. of a deified lady, who was, in her former existence, the wife of a king called (Ratna Dāsa) དཀོན་མཆོག་འབངས. She is adored in Tibet as the goddess of mystical learning.

མཁའ་འགྲོའི་རྒྱལ་པོ m̱khaẖ-ẖgroẖi ṟgyal-po= གསེར་གྱི་བྱ་གཙུག་ཕུད་ཅན gser-gyi bya-gtsug phuḏ-can the golden bird (eagle) with a crest: བྱ་འདིའི་སྤྱི་མདོག་བཻ་ཌཱུརྱ་ལྟར་དྭངས་ཤིང་གཤོག་པ་རྣམ་པར་བཀྲ་བ་ཡོད་ཟེར the crest of this bird is in colour resplendent as *lapis lazuli*, and its wings are said to be chequered all over.

མཁའ་འགྲོའི་དབང་ཕྱུག I: m̱khaẖ-hgroẖi ḏwań-phyug खगेश्वर, खग, व्योमचारिन् the lord of the sky.

མཁའ་འགྲོའི་དབང་ཕྱུག II: = विष्णु; ཁྱབ་འཇུག *khyab-hjug* Vishṇu (*M̱ñon.*).

མཁའ་མཉམ *m̱khaẖ-m̱ñam* like the heavens; infinite: མཁའ་མཉམ་པ *m̱khaẖ m̱ñam-pa* a name of Buddha (*M̱ñon.*).

མཁའ་རྟེན *m̱khaẖ-ṟten* व्योमक the firmament; sky supporting; a sort of ornament.

མཁའ་ལྡིང་ *m̱khaẖ-ḻdiń* गरुड़, पक्षीश met. the eagle, the bird that soars on high.

མཁའ་ལྡིང་དཀར་པོ *m̱khaẖ-ḻdiń ḏkar-po* ངང་པ་སྤྱིའི་མིང་ चक्राङ्ग, हंस a general name for the swan species (*M̱ñon.*).

མཁའ་ལྡིང་རྒྱལ་མཚན *m̱khaẖ-ḻdiń ṟgyal-m̱tshan*, ཁྱབ་འཇུག *khyab-ẖjug* गरुड़ध्वज, *Viṣṇu* (*M̱ñon.*).

མཁའ་ལྡིང་དབང་པོ *m̱khaẖ-ḻdiń ḏwań-po*=ཁྱུང་ *khyuń* the king of birds (*Yig. k. 29*).

མཁའ་ལྡིང་གཤོག་པ *m̱khaẖ-ḻdiń g̱çog-pa*, v. མར་གད *mar-gaḏ* मरकत, n. of a green gem (*M̱ñon.*).

མཁའ་སྤྱོད *m̱khaẖ-s̱pyoḏ* व्योमचारिन्, खेचर, गन्धर्व, नभश्चारिन् 1. that which has attained to the sky, a *gandharva* (celestial musician). 2. celestial enjoyment; residing in heaven: མཁའ་སྤྱོད་དུ་ལུས་མ་སྤངས་པར་བགྲོད་པ་མཁའ་སྤྱོད་ཀྱི་དངོས་གྲུབ *m̱khaẖ-s̱pyoḏ du lus̱ ma-s̱pańs̱ par ḇgroḏ-pa m̱khaẖ-s̱pyoḏ kyi ḏńos̱-grub* the blessing of entering into a heavenly existence without losing one's present form: མཁའ་སྤྱོད་དུ་གཤེགས་པ gone to the state of beatitude, *i.e.*, to heaven.

མཁའ་སྤྱོད་པ *m̱khaẖ s̱pyoḏ-pa* खसर्पण: n. of Avalokites'vara *Bodhisattva.*

མཁའ་སྤྱོད་དབང་མོ *m̱khaẖ-s̱pyoḏ ḏwań-mo* an epithet of the goddess Dorje Phag-mo and of the abbess of the Yamdok Samding monastery: རྗེ་བཙུན་མཁའ་སྤྱོད་དབང་མོའི་ཞབས་པད་རིན་པོ་ཆེའི་དྲུང་དུ before the precious lotus feet of the venerable one who has attained the heavens (*Yig. k. 20*).

མཁའ་དབྱུག *m̱khaẖ-ḏḇyug* खट्टाङ्ग lit. sky-sticks; a bedstead.

* མཁའ་མིག *m̱khaẖ-mig* खाक्ष. (*Schr.; Kālac. T. 48*).

མཁའ་ཡི་སྙེ་མ *m̱khaẖ-yi s̱ñe-ma*=རྒྱལ་མཚན *ṟgyal-m̱tshan* ध्वज the sacred ensign (*M̱ñon.*).

མཁའ་རོལ་པ *m̱khaẖ rol-pa* divine musician; that plays or moves merrily in the sky.

མཁའ་ལ་རྒྱུ 1. *m̱khaẖ-la ṟgyu* नभश्चर that moves in the sky. 2. བྱ *bya* a bird (*M̱ñon.*): མཁའ་ལ་རྒྱུ་བ *m̱kha-la ṟgyu-wa* to wander or move in the sky: མཁའ་ལ་རྒྱུ་བའི་ཡི་དྭགས the *Preta* that moves in the sky: མཁའ་ལ་ལྡིང་བ *m̱khaẖ-la ḻdiń-wa* to soar in the air. 3. ether, as the fifth element 4. symbolical numbers; cypher, naught.

མཁའ་གསང་ *m̱khaẖ-g̱sań*=མོ་མཚན *mo-m̱tshan* स्त्रीलिङ्ग the female sex (*M̱ñon.*).

མཁའི་གོས་ཅན *m̱khaẖi gos̱-can* खावरक cover or dress of the sky; the night; མཁའི་རྒྱལ་མཚན *m̱khaẖi ṟgyal-m̱tshan* नभोध्वज the sky-ensign; མཁའི་པགས་པ *m̱khaẖi pags̱-pa*=the space; the void sphere; the skin or cover of the sky, *i.e.*, darkness, gloom; མཁའི་ནོར་བུ *m̱khaẖi* gem of heaven; the sun, moon, star.

མཁའི་ཟིལ་བ *m̱khaẖi zil-ba*=fog (*M̱ñon.*).

མཁར *m̱khar* कोट्ट, कुटी a castle, a nobleman's seat or mansion; manor house; freq. a citadel; fort: མཁར་དཔོན *m̱khar-ḏpon* governor of a castle; commander of a fortress.

མཁར་ཁ *M̱khar-kha* n. of a place situated, to the north of Gyan-tse in Tsang; the birthplace of *Grub-chen Gtsañ şmyon He-ru-ka*, one of the celebrated Buddhist *Tantrik* saints of Tsang.

མཁར་རྒྱའི་ཁལ *m̱khar ṟgyaẖi-khal* contains 768 *Ḏḇuş sho*=640 *m̱gyur-sho.*

མཁར་རྔ *m̱khar-ṟña* पणव, पणविक a drum; (according to some) a minstrel.

མཁར་ཆེན་བྲག་དཀར *M̱khar-chen brag-ḏkar* བོན་གནས་སོ་བདུན་གྱི་ནང་གཅིག་གི་མིང་ n. of one of the 37 sacred places of the Bon (*G. Bon. 38*).

མཁར་ཆེན་རྫོང་ *M̱khar-chen ṟdsoñ* n. of a fort near Tengri Nor.

མཁར་ཆེན་བཟའ *M̱khar-chen ḇzaẖ* ཞེས་པ་ནི་སློབ་དཔོན་པདྨ་འབྱུང་གནས་ཀྱི་ཇོ་མོ་ཞིག་གི་མཚན one of the wives of Padma Sambhava (*Loñ.* ༢ *8*).

མཁར་ཉག་གི་ཁལ *m̱khar-ñag-gi khal* on the Tibetan steel-yard མཁར་ཉག་གང *m̱khar-ñag gañ* of gold weight=38 *sho* of *Ḏḇuş* plus 8 *şkar* of gold.

མཁར་ཉལ *m̱khar-ñal* that sleeps on space; a general name for gods and birds.

མཁར་རྟ *M̱khar-ṟta* n. of a place on the confines of Tibet and Nepal (*S. kar. 77*).

མཁར་ལྟག *M̱khar-ḻtag* an abbreviation of མཁར་རྩེ་དང་ལྟག་རྩེ་རྫོང་ *M̱kar-ṟtse dañ Ḻtag-ṟtse ṟdsoñ*, the forts of *M̱khar-ṟtse* and *Ḻtag-ṟtse.*

མཁར་ཐོག *M̱khar-thog* n. of Tibet.

མཁར་རྡོ *m̱khar-ṟdo* (སྨན) कंसमाक्षी n. of a medicine; a metalic substance in large grains; a sort of pyrites.

མཁར་སྡེར *m̱khar-şder*, कंस, कंस्य a plate or dish made of bell-metal.

མཁར་བ *m̱khar-wa* I: कंस, कंसक bell-metal.

མཁར་བ II: (also འཁར་བ *ẖkhar-wa*) in *B.* and *C.* staff, stick: མཁར་གསིལ *m̱khar-gsil* a staff of the Buddhist mendicant priests, the upper part of which is hung with jingling rings (*Jä.*): ཕྱག་མཁར *phyag-m̱khar* resp. for མཁར་བ *m̱khar-wa.*

མཁར་བའི་དགྲ *m̱khar-ḇaẖi ḏgra,* कंसारि enemy of Kan̂ça an epithet of *Viṣṇu* (*M̱ñon.*).

མཁར་རྩེ *M̱khar-ṟtse* n. of a རྫོང *Ṟdsoñ*, or fort in *Phan-yul* in Tibet.

མཁར་ཟམ་ལྷ་ཁང་རྫོང་ *M̱khar-zam Lha-khañ ṟdsoñ* n. of a fort and town in Tibet.

མཁར་བཟོ་བ *m̱khar-ḇzo-wa* कंसकार, कंसकर्म्मा a maker of articles of bell-metal.

མཁར་རུའི་སྤོར་གང *m̱khar-ruẖi şpor gañ* one *şpor* of *M̱khar-ru* measure is equal to one silver *srañ.*

མཁར་སྲུང་ *mkhar-sṟuñ* कोट्टपाल the guard or garrison of a fortress (*Cs.*).

མཁར་གསིལ *m̱khar-gsil* metal cymbal.

མཁལ་མདོག *m̱khal-m̱dog* kidney-coloured; dark red (*Cs.*).

མཁལ་ནད *khal-naḏ*=མཁལ་མའི་ནད *m̱khal-maẖi naḏ* disease of the kidneys.

མཁལ་མ *m̱khal-ma* I: the kidneys: *m̱khal-ma gañ yin tsha-grañ nuş pa m̱thun dañ m̱khal-naḏ lgañ-wa ṟkeḏ-paẖi naḏ-la phan* the kidney (of cattle, etc. taken as food) equalizes the temperature, and is beneficial in kidney disease and also for ailments of the bladder and groin.

མཁལ་མ II: said to be kind of fruit of two species used in kidney disease.

མཁས་གྲུབ *m̱khas̱-grub* (མཁས་པ་དང་གྲུབ་པ *m̱khas̱-pa dañ grub-pa*) a Buddhist scholar who being learned has attained perfection.

* མཁས་གྲུབ་རྗེ *M̱khas̱-grub ṟje* = མཁས་གྲུབ་དགེ་ལེགས་དཔལ་བཟང *M̱khas̱-grub Ḏge-legs̱ ḏpal-ḇzañ* one of the chief disciples of Tsoñ-khapa.

མཁས་མཆོག *m̱khas̱-m̱chog* पट्टतम a profound scholar; eminent among the learned.

མཁས་བརྟན *mkhas̱-ḇṟtan* धीर steady and wise; of reliable knowledge མཁས་པ་བརྟེན་པ *m̱khas̱-po ḇṟten-pa.*

མཁས་པ *m̱khas̱-pa* पण्डित, सुकर्म्मार, कुशल, चतुर, विचक्षणः, निपुण, विद्वान्, प्रवीणः, प्राज्ञः, निष्ठितः, दक्ष, प्रतीतः, पटु, बुद्ध, कृतिन् wise, learned, sagacious: སྨན་པ་མཁས་པ *s̱man-pa m̱khas̱-pa* skilful physician: ཆོས་ལ་མཁས *chos̱-la m̱khas̱-pa* versed in religion: སློབ་མ་སྐྱོང་བ་ལ་མཁས་པ efficient in managing pupils.

Syn. བྱང་བ *bya-wa*; རིག་ལྡན *rig-ḻdan*; རྣམ་གསལ *ṟnam-g̱sal*; རིག་པ་ཅན *rig-pa-can*; བློ་ལྡན *ḇlo-ḻdan*; སྐྱོན་ཤེས *s̱kyon-çes̱*; ཡོན་ཏན་ཤེས *yon-tan-çes̱*; གྲངས་ཅན *grañs̱-can*; མཛངས་པ *m̱dsañs̱-pa*; སྙན་ངག་མཁན *s̱ñan-ñag-m̱khan*; ཤེས་རབ་ཅན *ças̱-rab-can*; དམ་པ *dam-pa*; རིག་པའི་དཔའ་བོ *rig-paẖi ḏpaẖ-po*; གོ་བ་ཅན *go-wa-can*; ཀུན་རིག *kun-rig*; བརྟན་པོ *ḇṟtan-po*; སེམས་ཤེས་པ *sems̱ çes̱-pa*; ཐོས་ལྡན *thos̱-ḻdan*; སྤྱོད་ལྡན *s̱pyoḏ-ḻdan*; རྣམ་པར་དབངས *ṟnam-par-dḇañs̱*; རིང་དུ་མཐོང་བ *riñ-du m̱thoñ-wa*; གྲགས་པ་ཐོབ་པ *grags̱-pa thob-pa*; གསལ་བའི་སྒོ *g̱sal-waẖi s̱go*; དུས་ཡིག་ཅན *dus̱-yig-can*; ཀུན་ཤེས *kun-ças̱*; དྲན་པའི་དབང་པོ *dṟan-paẖi ḏwañ-po*; བློ་བཟང *ḇlo-ḇzañ*; བློ་གྲོས *ḇlo-gros̱*; མིག་ལྡན *mig-ḻdan*; ཀུན་གྱིས་བཀུར་བ *kun-gyis̱ ḇkur-wa.* (*M̱ñon.*)

མཁས་པ་ཅན *m̱khas̱-pa-can* विद्वान् wise; learned; skilful; experienced; prudent; shrewd.

མཁས་པ་ལྟ་བུ *m̱khas̱-pa ḻta-bu* पटुकल्प, पटुदेश्य like a dexterous man; appearing skilful.

མཁས་པ་སྨད་པ *m̱khas̱-pa s̱maḏ-pa* पटुरूप of inferior attainments.

མཁས་པ་བཞིན་བྱེད *m̱khas̱-pa ḇshin byeḏ* showing as one skilful, but not really so.

མཁས་པའི་མགུལ་རྒྱན *m̱khas̱-paẖi m̱gul ṟgyan* སི་ཏུ་ཆོས་ཀྱི་འབྱུང་གནས་ཀྱི་སུམ་རྟགས་ཀྱི་འགྲེལ་པ n. of a commentary on Tibetan grammar called མཁས་པའི་མགུལ་རྒྱན *m̱khas̱-paẖi m̱gul-ṟgyan* by *Si-tu Chos̱-kyi ẖbyuñ-g̱nas̱.*

མཁས་པའི་དགའ་སྟོན *m̱khas̱-paẖi ḏgaẖ-s̱ton* ཟུར་མཁར་བློ་གྲོས་རྒྱལ་པོའི་སུམ་རྟགས་འགྲེལ་པ་མཁས་པའི་དགའ་སྟོན n. of a commentary on Tibetan orthography (*Sum-ṟtag*) by *Ḇlo-gros̱ ṟgyal-po* of *Zur-m̱khar.*

མཁས་པའི་རྒྱན *m̱khas̱-paẖi ṟgyan* ངོ་ཕུག་པ་ཀརྨ་རབ་རྒྱས་ཀྱི་སུམ་རྟགས n. of a grammatical work by *Karma Rab-ṟgyas̱* of *H̱o-phug.*

མཁས་པའི་རང་བཞིན་ཅན *m̱khas̱-paẖi rañ-ḇshin can* पण्डितजातीय possessed of the nature of the learned; naturally wise or skilful.

མཁས་པའི་རིགས *m̱khas̱-paẖi rigs̱* पटुजातीय of the learned class: མཁས་པའི་རིགས་ལས་སྐྱེས *m̱khas̱-paẖi rigs̱ las̱ s̱kyes̱* born of the race of *Dakṣa.*

མཁས་པར་རློམ་པ *m̱khas̱-par ṟlom-pa* (མཁས་རློམས *m̱khas̱-ṟloms̱*) पण्डितम्मन्य, समुन्नद्ध conceited person; a pedant.

མཁས་པས་དྲེགས *m̱khas̱-pas̱ dṟegs̱* pedantic: ཡོན་ཏན་ཆེན་པོ་རྣམས་ལ་མཁས་པས་དྲེགས་པ་ཡོད among the cultured there is much pedantry in learning.

མཁས་པོ *m̱khas̱-po* or མཁས་པ *m̱khas̱-pa* a learned man; སྔོན་གྱི་མཁས་པོ་རྣམས *s̱ñon-gyi m̱khas̱-po ṟnams̱* learned men of former times.

མཁས་བླུན *m̱khas̱-ḇlun* wise and foolish; wisdom and folly.

མཁས་མ *m̱khas̱-ma* = བུད་མེད་བློ་ལྡན་མ *buḏ-meḏ ḇlo-ḻdan ma* a noble, learned woman (*M̱ñon.*).

མཁས་བཙུན *m̱khas̱-ḇtsun* learned and righteous; མཁས་བཙུན་བཟང *m̱khas̱-ḇtsun ḇzañ* learned; conscientious and good.

མཁས་ཤོད *m̱khas̱-çoḏ* पट्टतरः, पटीयान् most skilful or dexterous.

མཁུན་པ *m̱khun-pa* (*Sch.*), v. ཁུན་པ *khun-pa.*

མཁུར་བ *m̱khur-wa* the cheeks: མཁུར་བར་ཤ་འཇོར་ཆུང་ཡོད་ལོངས་སྤྱོད་ལྡན a little fleshiness in the cheeks forebodes wealth (*Mi.*): མཁུར་ཚོས *m̱khur-tshos̱*, v. ཁུར་ཚོས *khur-tshos̱*, cheeks: རབ་དམར་མཁུར་ཚོས་ཉི་གཞོན་འཆར་ཁའི་འོད her very ruddy cheeks glow like the rising sun.

མཁོ་བ *m̱kho-wa* necessary; desirable; also vb. to want: ང་ལ་མཁོ་བ་མེད I don't want it. མཁོ་བའི་ཡོ་བྱད *m̱kho-waẖi yo-byaḏ* indispensable things; necessary articles; ཉེ་བར་མཁོ་བ *ñe-war m̱kho-wa* or ཉེར་མཁོ *ñer-m̱kho* requisites, wants, desiderata; most necessary things: སྔ་མཁོ་བཞིན according as was wanted before; as heretofore.

མཁོ་བྱེད *m̱kho-byeḏ*, colloq. *kho-che*, necessary things; what may be needed: *khyö-la kho-che yö-pe rik di dir nyo ma chok* the kind which you wanted cannot be bought here.

མཁོས་ཕབ *m̱khos̱-phab* acc. to *Ḱag.* signifies a fancy for a thing; a liking for; also to wish, want something.

མཁྱིད་གང *m̱khyiḏ-gañ* the measure with the fist made with thumb extended, about six inches: འཕེབས་བཀུམ་མཁྱིད་གང (its) length when folded is one *m̱khyiḏ* (*Yig. k.*).

མཁྱུད་པ *m̱khyuḏ-pa*, v. འཁྱུད་པ 1: *ẖkhyuḏ-pa* to keep, to hold, to retain; དཔེ་མཁྱུད་པ *ḏpe m̱khyuḏ-pa*, དཔེ་མཁྱུད་ཅན *ḏpe m̱khyuḏ-can* unwillingness to lend books (*Cs.*); དཔེ་མཁྱུད་བྱེད་པ *ḏpe-m̱khyuḏ byeḏ-pa* to be unwilling to lend books.

མཁྱུད་སྤྱད *m̱khyuḏ-s̱pyaḏ* 1. a sort of bag or vessel for carrying medicine. 2. sorcery, witchcraft (*Sch.*): ཕ་དམ་པའི་མཁྱུད་སྤྱད་ལྟ་བུ a little instruction or various subjects like the alms-bag of the saint Phadam-pa (which contained different medicines).

མཁྱུད་སྤྱད་པ *m̱khyuḏ s̱pyaḏ-pa* = སྨན་པ *s̱man-pa* a medicine man; a physician (*M̱ñon.*).

མཁྱེན *m̱kyen*, v. མཁྱེན་པ *m̱khyen-pa.* རྗེ་བཙུན་གྱིས་ཐུགས་མཁྱེན་གྱི་གཟིགས་པ་ལགས་སམ *ṟje ḇtsun-gyis̱ thugs̱ m̱khyen-gyi g̱zigs̱-pa lags̱-sam* Has your reverence seen by your prophetic sight? སྐུ་མཁྱེན *s̱ku-m̱khyen* form of abject entreaty: I appeal to your honour's wisdom; གསུང་མཁྱེན to your honour's sacred words; ཐུགས་མཁྱེན to your honour's heart; མཁྱེན་མཁྱེན you know full well; you will understand: བླ་མ་ཁྱེད་མཁྱེན་མཁྱེན O Lama, thou knowest all! མཛད་པར་མཁྱེན་མཁྱེན of your wisdom permit to be done!

མཁྱེན་མཁན *m̱khyen-m̱khan* very learned: ཆོས་གང་ལ་ཡང་རྒྱ་མཚོ་ལྟ་བུ་མཁྱེན་མཁན profound like the ocean in every (department of) religion.

མཁྱེན་རྒྱ་ཅན *m̱khyen-ṟgya-can* possessed of much understanding; very learned: ཡེ་མཁྱེན *ye-m̱khyen* = མངོན་མཁྱེན *m̱ñon m̱khyen* possessed of prophetic knowledge; fore-knowledge; ཐུགས་མཁྱེན *thugs̱-m̱khyen* knowledge of a higher kind; prophetic sight.

མཁྱེན་པ *m̱khyen-pa* resp. for ཤེས་པ *çes̱-pa*, རིག་པ *rig-pa*, གོ་བ *go-wa* 1. to know; also knowledge; ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ *thams̱-caḏ m̱khyen-pa* सर्वज्ञ all-knowing. 2 རྣམ་ཤེས *ṟnam-çes̱* = རྣམ་མཁྱེན *ṟnam-m̱khyen* विज्ञ, such terms though applicable to Buddha are now applied to the Grand Lamas of Tibet out of courtesy or for the purpose of flattering them: མཁྱེན་པ་ཐོགས་པ་མི་མངའ་བ whose knowledge has no bound (*Lam-rim.*); མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས superior wisdom; མཁྱེན་པའི་ཡོན་ཏན attainments; accomplishments of a high order; མཁྱེན་པར་གྱུར་ཏོ perceived, found out, discovered; བསམ་པ་དག་པར་མཁྱེན་པས perceived the sentiments to be pure.

མཁྱེན་དཔྱོད་ཡངས་པ *m̱khyen-ḏpyoḏ yańs̱-pa* wide and critical knowledge; wide discriminating wisdom.

མཁྱེན་སྤྱན་ཡངས་པ *m̱khyen-s̱pyan yańs̱-pa* (with) broad views and wisdom; wide prophetic vision or sight.

མཁྱེན་བརྩེ *m̱khyen-ḇṟtse* omniscient mercy.

མཁྱེན་གཟིགས *m̱khyen-gzigs̱* supernatural perception; attributes of a high incarnate lama or a *Bodhisattva*.

མཁྱེན་རབ *m̱khyen-rab* the wise; also ཤེས་རབ *çes̱-rab* प्रज्ञा wisdom.

མཁྱེན་ཤིང་ངམ *m̱khyen-çiń-ńam*=མཁྱེན་ནམ *m̱khyen-nam* did you understand it?

མཁྱེན་གསུམ *m̱khyen gsum*:—གཞི་ཤེས *gshi-çes̱*, आलय, or विषय ज्ञान the knowledge of the subject; basic knowledge: ལམ་ཤེས *lam-çes* knowledge of the way (to Nirvāṇa); knowing the way. རྣམ་མཁྱེན *ṟnam-m̱khyen*=རྣམ་པར་ཤེས *ṟnam-par çes̱* विज्ञान चैतन्य cognition of all things.

མཁྲང་པ *m̱khrań-pa* (*ṭhang-pa*) acc. to *Jä.* is the fourth stage of the development of the fœtus.

མཁྲང་པོ *m̱khrań-po*=ཧྲང་པ *hrań-pa* or སྲ་བར་འགྱུར་བ *sra-war ẖgyur-wa* a robust, hard and sound constitution: ལུས་ཀྱི་ཤེད་ཆེ་བ་ལ་མཁྲང་པོ in the great strength of his body there is sound health (*Ḱag*). The soundness of one's constitution is ascertained by examining the urine deposited in a bottle; when it is natural the physician declares མཁྲང་འདུག *m̱khrań-ẖdug*, or colloquially ཧྲང་གིན་འདུག *hrań-gin ẖdug*, it (the constitution) is sound, &c.

མཁྲང་བ *m̱khrań-wa* (*ṭhań-wa*), or མཁྲངས *m̱khrańs̱* also ཁྲང *khrań* hard; solid; compact; སྲ་མཁྲང་ཅན་འགྱུར་མེད *sra-m̱khrań-can ẖgyur meḏ* firm; hearty; sound; of a robust constitution (*Jä.*).

མཁྲིག་མ *m̱khrig-ma* (*ṭhig-ma*) the wrist of the hand (*Jä.*); the part of the hand which (in women) is adorned with bangles. It is also called ནོར་བུ་འཆིང་བ *nor-bu chiń-wa*, the part where jewels are bound.

མཁྲིགས་པ *m̱khrigs̱-pa* (*ṭhig-pa*) sometimes for མཁྲིག་མ *m̱khrig-ma*.

མཁྲིས་ནད *m̱khris̱-naḏ* bilious disease.

མཁྲིས་པ *m̱khris̱-pa* (*ṭhi-pa*) पित्त 1. the vesicle of the gall; the gall-bladder, as part of the intestines. 2. generally the bile itself; the bilious fluid: མཁྲིས་པ་སྣ་ཚོགས་བསྡུས་པ་རྨ་དང་དུག་མཁྲིས་མིག་ལ་ཕན *m̱khris̱-pa s̱na-tshogs̱ ḇs̱dus̱-pa ṟma dań dug m̱khris̱ mig-la phan* a mixture of the biles of different animals is useful for sores; and the bile of poisonous animals is useful for eye-disease: མཁྲིས་པའི་གསལ་བྱེད་བཞི the four animal biles that are used in medicine:—(1) དོམ་མཁྲིས *dom-m̱khris̱* bear's bile; (2) རི་བོང་མཁྲིས་པ *ri-boń m̱khris̱-pa* hare's bile; (3) འཕྱི་བའི་མཁྲིས་པ *ẖphyi-waẖi m̱khris̱-pa* marmot's bile; (4) ཉ་མཁྲིས *ña-m̱khris̱* fish bile (*S̱man. 175*).

མཁྲིས་པ་ཅན *m̱khris̱-pa-can* splenetic; a short-tempered person.

མཁྲིས་མ *m̱khris̱-ma* acc. to *Jä.*=འཁྲིས *ẖkhris̱*.

མཁྲིས་ཚད *m̱khris̱-tshaḏ* bilious fever; གྲང་མཁྲིས *grań-m̱khris̱* a feverish chill.

མཁྲིས་རིམས *m̱khris̱-rims̱* applied to a fever in which the liver is conjested.

མཁྲིས་ཤས་ཆེ *m̱khris̱-ças̱ che*, མི་ལ་མཁྲིས་པའི་ནད་མང་བའི་ངོར one in whose constitution the bilious diseases predominate.

མཁྲེགས་པ *m̱khregs̱-pa* (*ṯheg-pa*) कठोर, कठिन hard; that cannot be broken; cannot be divided; also fearless; and acc. to *Jä.* མགོ་མཁྲེགས་ཅན *m̱go m̱khregs̱-can* obstinate, stiffnecked, stubborn.

Syn. སྲ་བ *sra-wa*; མི་ཤིགས *mi-çigs̱*; མི་འཇིག *mi-ẖjig*; མི་ཕྱེད *mi-phyeḏ* (*M̱ṅon.*).

འཁང་བ *ẖkhaṅ-wa*, སེམས་མི་དགའ་བ་ལྟ་བུ *sems̱ mi-ḏgaẖ-wa ḻta-bu* 1. to hurt at heart or offend, also to irritate. 2. vindictiveness: ཁྱོད་ལ་འཁང་ཚིག་གཅིག་ཀྱང་འདུག་པས *khyoḏ la ẖkhaṅ-tshig cig-kyan ẖdug-pas̱* (*H̱brom. 51*) you use all manner of vindictive words. 3. bickering, quarrelling; འཁང་མང many quarrels: དཔོན་སློབ་རེ་འཁང་འབྱུང *ḏpon s̱lob re ẖkhaṅ-ẖbyuṅ* there arose mutual differences between masters and scholars. རེ་འཁང་བྱེད་པ *re ẖkhaṅ byeḏ-pa* to make mischief (*Mil.*).

འཁད་པ *ẖkhaḏ-pa*, especially in *W.* 1. to sit; to sit firm: རྔ་མོང་ལ་འཁད་པ to sit on the back of a camel. 2. to remain sitting; to stick fast; to be stopped; kept back (*Jä*); རྐང་པ་འཁད་དེ་འགྱེལ་བ to get entangled with the foot so as to fall: སྒོ་འཁད་འདུག the door sticks.

འཁམ་པ *ẖkham-pa* = བརྒྱལ་བ *ḇṟgyal-wa* to sink or fall down senseless; to faint away; to swoon. 2. to take into one's mouth (*Sch.*).

འཁར *ẖkhar* = ཞེན་པ *shen-pa* or ཆགས་པ *chags̱-pa* desire; passion; attachment (*Ṅag.*).

འཁར་སྒོང *ẖkhar-s̱goṅ* white pebbles called དཀར་གོང *dhar goṅ* in medical works: གཡས་གཡོན་གཉིས་སུ་འཁར་སྒོང་དང་སྲན་མ *gyas̱-g̱yon g̃nis̱-su ẖkhar-s̱goṅ daṅ sran-ma* on both his right and left there were white pebbles and peas.

འཁར་བ I: 1. *ẖkhar-wa* a walking stick, staff, clutcheon: ཆུ་ཤིང་གི་འཁར་བ་ཐོགས་པ་ཞིག་དང་འཕྲད he met (a man) who carried a stick of *chu-çiṅ* (water-tree) (*A. 131*). 2. कंस, कंसास्थि bell-metal: འཁར་བའི་གཡའ་ཡིས་མིག་ནད་སེལ the rust (sulphate) of bronze, or of gong-metal, removes eye disease. འཁར་བ is a compound of bell-metal with copper, &c.; འཁར་བའི་ཆུ *ẖkhar-waẖi chu* molten, liquid bronze; འཁར་བའི་མེ་ལོང *ẖkhar-waẖi me-loṅ* a metallic mirror.

འཁར་བ II. vb. to adhere to; to stick to.

འཁར་རྔ *ẖkhar-ṟṅa* or རྒྱ་རྔ *ṟgya-ṟṅa* 1. gong used in Tibet and China to call people to their work or lamas to religious service. 2. a drum of bell-metal, large bell-metal disk, producing when struck loud sound like that of a bell.

འཁར་གཞོང *ẖkhar-gshoṅ* dish of bell-metal.

འཁར་ཟངས *ẖkhar-zaṅs̱* a metallic kettle.

འཁར་གསིལ *ẖkhar-gsiḻ* the staff carried by mendicant priests having a *chaitya* fixed on its top end, from which hang down sixteen rings: ཐམས་ཅད་ཀྱང་འཁར་གསིལ་མཛེས་པར་བསྣམས་པ (*A. 22*) they all grasped beautiful mendicant's staves.

འཁར་གསིལ་གྱི་མདོ *ẖkhar-gsiḻ-gyi-m̱do* (*K. d.* ཞ. *425*) a tractate on the merit accruing from the use of the mendicant's staff.

འཁལ *ẖkhal* when spinning the thread stretched across is called *ẖkhal*, and that lengthwise is called *s̱grim*; sometimes this word is spelt as འཁེལ *ẖkhel* (*Dag-yig.*).

འཁལ་བ *ẖkhal-wa* 1. to spin: བལ་འཁེལ་བ *lal ẖkhel-wa* to spin wool. 2 in *W.* to send; to forward things.

འཁུ་འཁྲིག *ẖkhu-ẖkhrig* or འཁང་བ *ẖkhañ-wa* denotes certain passions that disturb the tranquility of the mind, such as malignity and covetousness; acc. to *Cs.* to emulate, contemn, hate; also to long for; acc. to *Sch.* pride (*Jä.*).

卐 **འཁུ་བ** *ẖkhu-wa* འགྲན་པ *ẖgran-pa*= स्पर्धा, द्वेष to vie with, contend; also wrathfully rebelling: ཞེ་སྡང་དུ་འང་བཤད *she şdañ-du-ẖañ ẖçaḏ*, དོན་ལ་རྒྱུན་དུ་གནོད་པའི་སེམས་འཆང་བ *don-la r̲gyun-du g̲noḏ-paẖi semş ẖchañ-pa* the real signification is always to harbour thoughts of doing mischief. Acc. to *Jä.* to offend, insult, injure; also injury.

འཁུ་བའི་བསམ་པ *ẖkhu-waẖi ḇsam-pa*=ལོག་ལྟ *log-ḻta* मिथ्यादर्शन a false creed; heresy (*M̱ñon.*).

འཁུན་པ *ẖkhun-pa* 1. groan; a deep sigh, from suffering or disease. 2. on account of fullness of the stomach, beasts such as cows and buffaloes make this hollow sound at the time of chewing the cud: འཁུན་སྒྲ་ཁང་པ་ཁེངས *ẖkhun-şgra khañ-pa kheñs̱* he filled the house with groanings: སྡང་བའི་དགྲ་ལ་གཡག་ལྟར་འཁུན *s̱dañ waẖi ḏgra-la g̲yag ḻtar ẖkhun* he groans (or grunts) like a yak against a fierce enemy (*Jä.*).

འཁུམ་པ *ẖkhum-pa*, pf. ཁུམས *khumş* (cf. སྐུམ་པ *şkum-pa*), ཐོས་པ *thos-pa* to comprehend; to shrink; ཡན་ལག་འཁུམས་པ *yan-lag ẖkhûmş-pa* to be contracted of the limbs; རྐང་ལག་འཁུམས་པ *r̲kañ-lag ẖkhumş̱-pa* contracted hands and feet: ཡུར་ར་རང་བཞིན་ འཁུམ་བྱེད་ཡིན *yur-ra rañ-ḇshin ẖkhum byeḏ yin* the ditch will get narrower of itself (*Jä.*).

འཁུམས་པ *ẖkumş-pa* 1. shrunk, shriveled, contracted; fig. reduced; restricted; deprived of power: བློ་འཁུམས་པ *ḇlo ẖkhumş̱-pa* a contracted mind; an easily frightened heart; one who is much afraid of (*Ñag.*): acc. to *Sch.* to practise; to impress on the mind.

འཁུར་དུ་ཐོགས་ཏེ *ẖkhur-du thogş̱-te* taking up in order to carry; taking on one's back; ལག་པར་ཁུར་བྱེས *lag-par khur-byeş̱* in *W.* to hold in one's hand (*Jä.*); སེམས་ལ་འཁུར་བ *semş-la ẖkhur-wa* to bear in mind; འཁུར་ཐག *ẖkhur-thag* girth or rope; strap for carrying.

འཁུར་བ *ẖkhur-wa* sbst. pastry; vb. to carry, as in ཁུར་འཁུར་བ་པོ *khur ẖkhur-wa-po*, one who carries a burden; འཁུར་བྱེད *ẖkhur-byeḏ*, འཁུར་བཞིན་པ *ẖkhur ḇshiñ-pa* carrying: མི་ཐེག་པར་འཁུར་བ *mi-theg-par ẖkhur-wa* to carry very heavy loads; to carry what one is not able to carry. *Khur-çog*, bring it! *Khur-song*, take it away!

འཁུར་ཚོས *ẖkhur-tshoş*, v. ཁུར་ཚོས *khur-tshoş̱*.

འཁུར་ར *ẖkhur-ra*=སྣུམ་འཁུར *şnum-ẖkhur* bread or pastry baked with or in oil (*Ñag.*).

འཁུལ་བ *ẖkhuḻ-wa* acc. to *Ñag.* to subdue; to subject one by argument and language to service; acc. to *Cs.* to be uneasy about; ཁྲལ་འཁུལ་བ *khraḻ ẖkhuḻ-wa* acc. to *Jä.* perh. to force a tax, a rate, on a person.

འཁེགས་པ *ẖkhegş̱-pa*, pf. of འགེགས *ẖgegş̱*, to hinder, stop, shut off, debar: ཇི་ལྟར་བཀག་རུང་མ་འཁེགས་པས *ji-ḻtar ḇkag ruñ-ma ẖkhegş-paş̱* although they prohibited, in whatever way, he was not stopped: ཉེས་སྐྱོན་འཁེགས་པ་པོ *ñeş-s̱kyon ẖkhegş-pa-po* one who has stopped evils and dangers: འཁེགས་བྱེད *ẖkhegş-byeḏ* one who stops.

འཁེངས་པ ẖkheńs̱-pa, pf. ཁེངས kheńs̱, to be replete; to be full: ཁྲག་གིས་ཁེངས་ཡོད་པ was filled with blood; བློ་གྲོས་མ་ཁེངས་ཏེ ḇlo-gros̱ ma kheńs̱-te his mind not being satiated (*Jä.*).

འཁེབ་པ ẖkheb-pa, pf. ཁེབས khebs̱, to cover; to spread over; ཡོངས་སུ་ཁེབས་ཏེ yońs̱-su khebs̱-te being covered all over; ཁ་ཐམས་ཅད་ཁེབས་ཏེ kha thams̱-caḏ khebs̱-te being covered over the whole face; to overshadow (*Jä.*).

འཁེལ་བ ẖkhel-wa, འགེལ་བ ẖgel-wa, pf. ཁེལ khel, གདེང་འཁེལ་བ g̱deń ẖkhel-wa, to put on; to pack on; to load: བཅུ་ཐོག་ཁེལ་བ ḇcu thog khel-wa when the ten storeys shall have been put on (erected).

འཁོ་བ ẖkho-wa (cog. to མཁོ་བ m̱kho-wa) to wish; to want; to think useful, serviceable, necessary; to have occasion for: འཁོ་སྲི་འོང it will be of use; he will be able to make use of it: འཁོ་འམ་མི་མཁོ will it be useful or not, or in *W.* ẖkho-ce meḏ, I do not want it; I do not like it. འཁོ་བཛེད fit for use; useful (*Jä.*).

འཁོགས་པ I: hkhogs̱-pa very infirm from old age; decrepit; decayed. Gen. signifies རྒན ṟgan or རྒྱས་འཁོགས ṟgyas̱-ẖkhogs̱ worn out by age: སྔོ་ཁོག s̱ńo-khog, སྐྱ་ཁོག s̱kya-khog complexion blue or pale from old age.

འཁོགས་པ II: चरण, वृत, विहार, भव, भ्रमण migration; wandering; fig. worldly existence.

འཁོགས་པ III := གློ་འགོག་པ glo ẖgog-pa to cough (*M̱ñon.*).

འཁོང་བ ẖkhoń-wa (cf. སྒོང་བ s̱goń-wa) to draw in one's limbs; to sit in a cowering position; to squat; to hide one's self; དཔའ་འཁོང་བ ḏpaẖ ẖkhoń-wa to be discouraged, disheartened (*Jä.*).

འཁོད ẖkhoḏ, fut. of བཀོད ḇkoḏ = ཁོད khoḏ 1. surface; superficies; སའི་འཁོད་སྙོམ་པ saẖi ẖkhoḏ s̱ñom-pa to remove inequalities of the surface; to level; to plane; འཁོད་སྙོམས་པ ẖkhoḏ s̱ñoms̱-pa levelled; made even; plain; frequently བར་གྱི་ཁོད་སྙོམས bar-gyi khoḏ-s̱ñoms̱ gaps were filled up, *i.e.*, distinctions of rank, wealth, &c., were done away with. 2. a mill stone; ཡ་འཁོད ya-ẖkhoḏ the upper stone; མ་འཁོད ma-ẖkhoḏ the nether stone (*Jä.*).

འཁོད་པ ẖkhoḏ-pa = སྡོད་པ s̱doḏ-pa to sit down; to sit; also to live, to dwell; to be set down; to be put: ṟgyal s̱riḏ-la ẖkhoḏ-pa raised to the throne; གནས་སུ་འཁོད་པ settled at a place; གྲལ་དུ་འཁོད་པ seated in rank or order; སྟེང་དུ་འཁོད་པ s̱teń-tu ẖkhoḏ-pa placed above; འོག་ཏུ་འཁོད་པ placed under.

འཁོན I: H̱khon n. of an ancient family in Tibet: ས་སྐྱ་འཁོན་གྱི་རིགས S̱a-s̱kya ẖkhon-gyi rigs̱, Sa-s̱kya (hierarchs) belonged to the race of H̱khon (*Ńag.*).

འཁོན II := ཞེ་འཁོན she-ẖkhon malice; dispute; war; spite (*Ńag.*); འཁོན་ནས ẖkhon-nas̱ from the state of dispute or war; འཁོན་མེད་པར ẖkhon-neḏ-par honestly, without evil intentions; also without quarrel or dispute; འཁོན་ཟུགས་པ ẖkhon sugs̱-pa to be spiteful or quarrelsome.

འཁོན་པ ẖkhon-pa, also འཁོན་ཡོད་པ ẖkhon-yoḏ-pa to bear a grudge or ill-will against a person; to be dissatisfied with a thing; also to be malicious, spiteful.

འཁོན་པོ ẖkhon-po discord; dissension (*Jä.*).

འཁོབས *ẖkhobs̱*, བྱ་བའི་འཁོབས *bya-waẖi ẖkhobs̱* the sphere of one's doing or work (*Zam.*); also = ཁྱབ་པ *khyab-pa.* Acc. to *Jä.* to be startled, agitated, alarmed.

འཁོབས་ཤག *ẖkhobs-çag* not fitting to a place; become larger or smaller: འཁྱགས་ནས་འཁོབས་ཤག་ཆེར་ཆེར་སོང *ẖkhyags̱-nas̱ ẖkhobs̱-çag cher-cher soń* being frozen it does not fit, it having grown larger (*Ńag.*).

✢ **འཁོབ་བ** *ẖkhob-wa* = ངན་པ *ńan-pa* bad; wicked; low; barbarous; rough; rude; མཐའ་འཁོབ *m̱thaẖ ẖkhob* border; also border country; ཡང་འཁོབ *yan-ẖkhob* distant border land.

འཁོར I: *ẖkhor* an attendant who is inferior to a friend in rank and superior to a servant: འཁོར་གྱི་ནང་ན་འདུག་ཀྱང་རུང་ even if he be allowed to be among the attendants.

འཁོར II: 1. for འཁོར་ལོ *ẖkhor-lo* a wheel; མེ་འཁོར *me-ẖkhor* the fire-wheel; ཆུ་འཁོར *chu-ẖkhor* a mill or wheel turned by water; རླུང་འཁོར *R̲luń-ẖkhor* wheel turned by wind; ལག་འཁོར *lag-ẖkhor* a wheel turned by the hand; a millstone. 2. circle; circumference; the persons or objects encircling; that which surrounds (a certain point or place): ལྟེ་བ་དང་དེའི་འཁོར་རྣམས *l̲te-wa dań deẖi ẖkhor-ṟnams̱* the navel and the circumjacent parts; དེ་ཁོར་ལ *de khor-la* thereabouts. ཉེ་འཁོར *ñe-ẖkhor* retinue, attendants; also waiters: འཁོར་དང་བཅས་པས *ẖkhor dań ḇcas̱-pa* (सपरिवार) with the attendants or suite; འཁོར་དགྲ་བཅོམ་པས *ẖkhor ḏgra-ḇcom-pas̱* surrounded by the retinue of *Arhats*: འཁོར་དུ་བསྡུས་པོ *ẖkhor-du ḇs̱dus̱-po* gathered round as his retinue; also frequently the train of thoughts, reminiscences, &c., which the soul, when passing into a new body, cannot take along with it (*Jä.*).

* འཁོར *ẖkhor* भमति (*Schr.; Kālac. T. 22*).

འཁོར་ཀུན་ཏུ་གྲགས *ẖkhor kun-tu grags̱*, सर्वपर्षदानुरविता resounding in every company.

འཁོར་ཁ *ẖkhor-kha*, ཟླ་བ་དང་ཞག་འཁོར་བ་ལ *zla-wa dań shag ẖkhor-wa la* return or each rotation (of a month, day, or year): མང་བའི་རིགས་ལ་འཁོར་ཁའི་ལྷག་འཁྱིལ་ཡོང་གི་འདུག་པ *mań-waẖi rigs̱ la ẖkhor-khaẖi l̲hag ẖkhyil yoń-gi ẖdug-pa* those articles which are found in excess at the termination of the period should be sent round (*R̲tsii.*).

འཁོར་མཁན *ẖkhor-m̱khan* one who turns a wheel; a wheel that is turned; those who come and go with somebody.

འཁོར་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར *ẖkhor-gyi ḏkyil-ẖkhir* पर्षन्मण्डल the circle of attendants.

འཁོར་གྱི་སྐེ་བ *ẖkhor-gyi s̱ke-wa*, परिजन dependants.

* འཁོར་གྱི་སྐེ་བོ *ẖkhor-gyi s̱ke-bo* परिजन (*Schr.; Kālac. T. 21*).

འཁོར་གྱི་འཁྱམས *ẖkhor-gyi ẖkhyams̱* courtyard; an open space near a temple or a residential house where people assemble to witness a spectacle; also the passage round a temple or monastery for devotees to walk round for religious merit.

འཁོར་གྱི་གཙོ་བོ *ẖkhor-gyi g̱tso-ḇo* the chief of the attendants or followers.

འཁོར་གཅིག *ẖkhor-g̱cig* one attendant; འཁོར་རྣམས *ẖkhor-ṟnams̱* domestics; household servants; ལོ་འཁོར *lo-ẖkhor* a cycle of years: ལོ་འཁོར་བཅུ་གཉིས *lo-ẖkhor ḇcu-g̱ñis̱* or དྲུག་བཅུ *dṟug-ḇcu* a cycle of twelve or sixty years.

འཁོར་ཉན *ẖkhor-ñan* निषाद the first of the seven musical notes.

འཁོར་ཏོ *ẖkhor-to* n. of a tribe in Tibet (*Vai. kar. 190*).

འཁོར་གཏན *ẖkhor-g̱tan* = སྒོའི་ཐེམ་པ *şgoẖi them-pa* इन्द्रकील: steps at the threshold or at the entrance of a house.

འཁོར་དུ་བསྡུས *ẖkhor-du ḇşdus* to enlist; to recruit; to take as one's followers. བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔས་སེམས་ཅན་འཁོར་དུ་བསྡུས་ནས་དོན་བྱེད A *Bodhisattva* taking animated beings as his followers works for their good; or a *Bodhisattva* having brought animated beings into his followers, does work for the cause of men: འཁོར་འདུས་པ་འདུག *ẖkhor-ẖduş-pa ẖdug* all the attendants had collected together.

འཁོར་པ *ẖkhor-pa* or འཁོར་པོ *ẖkhor-po* male attendant.

* འཁོར་ཕག་མོ *ẖkhor phag-mo* (*Schr., 53 A.*)

འཁོར་བ *ẖkhor-wa* I: to turn round; to circumambulate, to walk all round; also to elapse, to be completed. 2. to be formed, perfected: ཁྱག་པར་འཁོར་བ་མེད the frost has formed; ཟིལ་པ་འཁོར dew has arisen.

འཁོར་བ II: the world; rotatory existence; the round of transmigration within the six classes of beings: འཁོར་བ་ལ་སྐྱོ་ཤས་སྐྱེས *ẖkhor-wa la şkyo-çaş şkyeş* to repent at having come into transmigratory existence.

Syn. མ་རིག *ma-rig*; མངོན་ཆགས *m̱ńon-chagş*; སྲིད་པ *sṟiḏ-pa*; འཇིག་རྟེན *ẖjig-ṟten*; ཡང་སྲིད *yań-sṟiḏ*; གཞི་འཛིན་པ *gshi ẖdsin-pa*; གཙུག་ལག་དང་པོ *gtsug-lag dań-po*; ཐུན་མོང་ཆོས *thun-moń choş*; སྡུག་བསྔལ་འབྱུང་གནས *şdug-ḇşńal ẖbyuń-naş*; འཁོར་བ *ẖkhor-wa* (*M̱ńon.*).

འཁོར་བ་འཁོར་མོར *ẖkhor-wa ẖkhor-mor* to transmigrate in the world (*Pag. 291*).

འཁོར་བ་འཇིག *ẖkhor-wa ẖjig* क्रकुच्छन्द तथागत the breaker or destroyer of transmigratory existence; the name of a former Tathāgata.

* འཁོར་བ་དང་ལྡན་ཆེན་པོ *ẖkhor-wa dań-ḻdan chen-po* महाधामी (*Schr.; Kālac T. 145*).

འཁོར་བ་དོང་སྤྲུག *ẖkhor-wa doń-şprug* = སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་སངས་རྒྱས་འཁོར་སྟོང་དུ་འགྲོ་བ་ལ་ཟེར the passing of all animals to be followers of the thousand past Buddhas.

འཁོར་བ་ལས་སྒྲོལ་མཁན *ẖkhor-wa laş şgrol-m̱khan* one who has been liberated from transmigratory existence; also one who liberates another from that state.

འཁོར་བའི་ཁྱིམ *ẖkhor-waẖi khyim* = བཙུན་མོའི་ཕོ་བྲང *ḇtsun-moẖi pho-brań* the residence of a queen (*M̱ńon.*).

འཁོར་བའི་དགྲ *ẖkhor-waẖi ḏgra* संसारशत्रु the enemy of the world, *Māra*.

འཁོར་བའི་རྒྱ་མཚོ *ẖkhor-waẖi ṟgya-m̱tsho* the ocean of worldly existence: རྣམ་རྟོག་མ་རིག་ཆེན་པོ་ཡི, འཁོར་བའི་རྒྱ་མཚོར་ལྟུང་བར་བྱེད the *Vikalpanā* (the wrong impression); thrown into the ocean of worldly business (*Grub.* ད *76*).

འཁོར་བའི་འཆིང་བ *ẖkhor-waẖi ẖchiń-wa* the entanglements or ties of the world: འཁོར་བའི་འཆིང་བ་དྲག་པོ་ཡི, སེམས་ཅན་དམྱལ་བ་ཀུན་གྱི་རྒྱུ the strong fastenings to this world are the cause of the suffering in hell of all animated nature (*K.* ཞ *114*).

འཁོར་བའི་སྡུག་བསྔལ *ẖkhor-waẖi şdug-ḇşńal* the miseries of the worldly existence.

འཁོར་བའི་བླ་མ *ẖkhor-waẖi ḇla-ma* = འདོད་ལྷ་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག *ẖdoḏ-lha ḏgaẖ-rab ḏḇań-phyug* Cupid, the god of Love (*M̱ńon.*).

འཁོར་བའི་བཙོན་ར *ẖkhor-waẖi ḇtson-ra* the prison-house of worldly existence.

འཁོར་བའི་ལམ *ẖkhor-waẖi lam* संसारवर्त्म the path of transmigratory existence.

འཁོར་བར་འཁོར *ẖkhor-war ẖkhor* to come in and go out of this world very often.

འཁོར་བར་འཁོར་བ་པོ *ẖkhor-war ẖkhor-wa-po* one who transmigrates.

འཁོར་བར་འཁྱམས *hkhor-war ẖkhyamş* འགྲོ་མཆོག wandering purposelessly in this world.

འཁོར་མ་ཚགས *ẖkhor-ma tshagş* without interruption.

འཁོར་མང་ཅན *ẖkhor mań-can*=ཤིང་ཀ་དམ་པ *çiń ka-dam-pa* कदम्ब the tree *Cadamba* (*M̱ñon.*).

འཁོར་མེ ད*ẖkhor-med*, ཆད་མེད *chaḏ-meḏ* uninterrupted: བཀའ་དྲིན་འཁོར་མེད *ḇkaẖ dṟin ẖkhor-meḏ* uninterrupted mercy (*Yig. 42*).

འཁོར་ཞག *ẖkhor-shag* the date of return; the term or period for which leave is granted to monks or soldiers at the expiration of which they are bound to return to duty.

འཁོར་ཟུག *ẖkhor-zug*, v. འཁོར་ཡུག *ẖkhor-yug*.

འཁོར་ཡུག *ẖkhor-yug*, चक्रवाल the horizon; the wall surrounding a city or fort; rampart: འཁོར་ཡུག་ཏུ *ẖkhor-yug-tu* or འཁོར་མོ་ཡུག་ཏུ *ẖkhor-mo yug-tu* within the limits of the horizon; everywhere; at all times.

* འཁོར་ཡུག *ẖkhor-yug* हूं (*Schr.; Kālac. T. 12*).

འཁོར་གཡའ *ẖkhor-gyaẖ* latch.

འཁོར་གཡོག *ẖkhor-gyog* परिवार, परिषद् attendants and servants, companions and domestics: མདུན་འཁོར *m̱dun-ẖkhor* waiting servant; *valet de chambre*; ནང་འཁོར *nań-ẖkhor* household servants; domestics: གཙོ་འཁོར *gtso-ẖkhor* master and servant: དཔོན་འཁོར *ḏpon-ẖkhor* the chief and his servant; སྟོན་འཁོར *şton-ẖkhor* the teacher and his pupils; དྲུང་འཁོར *dṟuń-ẖkhor* a secretary or clerk; ཕྱི་འཁོར *phyi-ẖkhor* servants outside the domestics.

* འཁོར་རལ་གཅིག་མ *ẖkhor ral-gcig-ma* (*Schr. 53 B.*).

འཁོར་ལེགས་པ *ẖkhor-legş-pa* good attendants.

འཁོར་ལོ I: *ẖkhor-lo* and other weapons of war included in the following list of weapons or མཚོན་ཆ *m̱tshon cha*:—གཡུལ་དུ་འཛིན་པ *gyul-du ẖdsin-pa*; ཐོ་བ *tho-wa*; རྡུང་བྱེད *ṟduń-byeḏ*; འཛོམ་བྱེད *ẖdsom-byeḏ*; དབྱུག་པ *ḏḇyug-pa*; ལྕགས་བཅིངས *ḻcagş-ḇcińş*; དབྱིག་པ *ḏḇyig-pa*; འཕང་མདུང *ẖphań-m̱duń*; ཤང་ལང *çań-lań*; གསོར་མདུང *gsor-m̱duń*; ཙ་ཀྲ *tsa-kra* འཁོར་ལོ *ẖkhor-lo* (*Mñon.*).

འཁོར་ལོ II: 1. चक्र, रथांग, सुदर्शन,जिह्म an orb, circle, disk; a wheel: འཁོར་ལོ་ཆེན་པོར་འཇུག་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ महाचक्रप्रयोग-ज्ञान-मुद्रा the symbol of entering into the great circle. 2. the round of life; orb or state of existence; སྲིད་པའི་འཁོར་ལོ *s̱riḏ-paẖi ẖkhor-lo* भवचक्र the chart or cycle of existence: ལྷ་དང་མི་རྣམས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་བཞི *ḻha dań mi ṟnamş-kyi ẖkhor-lo ḇshi* the four states of existence of gods and men:—(1) མཐུན་པའི་ཡུལ་དུ་གནས་པ *m̱thun-paẖi yul-du gnaş-pa* प्रतिरूपदेशवास residence in a place where there is agreement or which is agreeable; (2) སྐྱེས་བུ་དམ་པ་ལ་བརྟེན་པ *şkyeş-bu dam-pa la ḇṟten-pa* सत्पुरुषाश्रय to take refuge with or shelter under good men; (3) བདག་ཉིད་ཀྱི་ཡང་དག་པའི་སྨོན་ལམ *ḇdag ñeḏ-kyi yań-dag-paẖi şmon-lam* स्वात्मनः सम्यक् प्रणिधान perfect determination of one's self; (4) སྔོན་ཡང་བསོད་ནམས་བྱས་པ *s̱ńon yań-ḇsoḏ-namş byaş-pa* पूर्व्वंकृत पुण्य moral merit acquired in a former existence: འཁོར་ལོ་ཅན (1) *ẖkhor-lo can* चक्री one who is possessed of a disk; (2) སྦྲུལ *şbrul* a snake (*M̱ñon.*); (3) v. བྱ་ངུར་བ *bya ńur-wa* चक्रवाक (*M̱ñon.*).

འཁོར་ལོ་བསྒྱུར *ẖkhor-lo ḇşgyur*, འཁོར་ལོས་སྒྱུར *ẖkhor-loş-şgyur* चक्रवर्त्ति राज an Universal Emperor.

Syn. མ་ལུས་རྒྱལ་པོ *ma-luş ṟgyal-po*; རྒྱལ་ཀུན་འདུད *ṟgyal-kun ẖduḏ*; ལྷག་པའི་དབང་ཕྱུག *lhag-paẖi ḏwań-phyug*; ས་ཀུན་དབང *sa-kun ḏwań*; ཡང་དག་རྒྱལ་པོ *yań-dag ṟgyal-po*; མི་ཡི་ལྷ *mi-yi lha*; གནམ་བསྐོས *gnam-ḇşkoş* (*M̱ñon.*).

འཁོར་ལོས་སྒྱུར་རྒྱལ་གྱི་བཙུན་མོ *ẖkhor-los̱ s̱gyur r̲gyal-gyi ḇtsun-mo* the wife of the Universal Emperor.

Syn. མི་ཡི་ལྷ་མོ *mi-yi lha-mo*; བུད་མེད་རིན་ཆེན *bud̲-med̲ rin-chen*; གནམ་བསྐོས་མ *gnam ḇs̱kos̱-ma*; ལྷག་པའི་དབང་ཕྱུག་མ *Lhag-paẖi d̲waṅ-phyug ma*; འཇིག་རྟེན་བཙུན་མོ *ẖjig-r̲ten ḇtsun-mo*. (*M̲ṅon.*)

འཁོར་ལོ་འཇོམས *ẖkhor-lo ẖjoms̱*, v. ད་དྲུ་འཇོམས *da-dru ẖjoms̱* སྨན་བཟང་པོ, vegetable medicine for ringworm.

འཁོར་ལོ་དང་ལྡན་པའི་རི *H̲khor-lo daṅ l̲daṅ paẖi-ri* चक्रपर्व्वत n. of a fabulous mountain situated beyond the great ocean where the horizon touches the earth. At its centre it has an impenetrable golden hill called *Vajra nābhi parvata.* It is filled with fruit trees in consequence of which there are innumerable species of monkey living there (*K. d.* ར *282*).

འཁོར་ལོ་དང་འཁོར་ལོ་ཆེན་པོ་ལྷའི་མེ་ཏོག *ẖkhor-lo daṅ ẖkhor-lo chen-po lhaẖi me-tog* (*K. d.* ཚ *368*) n. of a celestial flower; idem ཙ་ཀྲ་དང་ཙ་ཀྲ་ཆེན་པོ *tsa-kra daṅ tsa-kra chen-po.* (*K. d.* ཞ *156.*)

འཁོར་ལོ་དྲི་མེད *ẖkhor-lo d̲ṟi-med̲* चक्रविमल n. of flower.

འཁོར་ལོ་གདོང *ẖkhor-lo g̲doṅ* = ཕག་པ *phag-pa*, चक्र, चक्रा a pig; one with a circular muzzle.

འཁོར་ལོ་འདབ་བརྒྱ *ẖkhor-lo ẖdab-ḇr̲gya* चक्रशतपत्र n. of a flower.

འཁོར་ལོ་འདྲ *ẖkhor-lo ẖdṟa* = དོང་ག *doṅ-ga*. Syn. རྒྱལ་པོའི་ཤིང *r̲gyal-poẖi çiṅ*; སོར་མོ་བཞི་པ *sor-ma g̲shi-pa*; ལོ་མ་བཟང *lo-ma ḇzaṅ* (*M̲ṅon.*).

འཁོར་ལོ་འདྲ་བ *ẖkhor-lo ẖdṟa-wa* चक्रवत्, चक्रिक: like a circle; resembling a wheel.

འཁོར་ལོ་སྡོམ་པ *ẖkhor-lo s̱doma-pa* चक्रसम्बर n. of Buddhist *Tantrik* deity.

འཁོར་ལོ་དབང་སྒྱུར *ẖkhor-lo d̲waṅ-s̱gyur* བོན་གྱི་སྟོན་པ་ཞིག n. of a Bon teacher (*G. Bon. 1*).

འཁོར་ལོ་འབྱེད་པ *ẖkhor-lo ẖbyed̲-pa* चक्रभेदिनी one who can penetrate into the designs or machinations of others.

འཁོར་ལོ་རྩིབས་སྟོང *ẖkhor-lo r̲tsibs̱-s̱toṅ* the fabulous wishing wheel which is possessed of one thousand radiating spokes: རྒྱལ་པོའི་མདུན་ན་གསེར་གྱི་འཁོར་ལོ་རྩིབས་སྟོང་ཡོད་པ in the presence of the king was the golden wheel with one thousand radiating ribs; རྩིབས་རེ་རེ་ལ་ཟས་སྣ་རེ་རེ་བཞག་ནས་འདྲེན་པ་ལ on each spoke, where it touched the felloe, there was placed a dainty dish; གང་འདོད་པ་དེ་མདུན་དུ་བསྐོར་ནས་འདྲེན from the wheel was brought before him whatever he wished; མི་འདོད་པ་དེ་རྒྱབ་ཏུ་བསྐོར་ནས་འཇོག་པ that which he did not like turned away from him (*A. 2*).

འཁོར་ལོ་གཡོ *ẖkhor-lo g̲yo* कुन्द n. of a flower.

འཁོར་ལོའི་རྐང *ẖkhor-loẖi r̲kaṅ* round foot; elephant; གླང་པོ *glaṅ-po* (*M̲ṅon.*).

འཁོར་ལོའི་མགོན་པོ *ẖkhor-loẖi m̲gon-po* the lord or chief of all: མཁས་བཙུན་བཟང་པོའི་དཔལ་མངའ་འཁོར་ལོའི་མགོན་པོ་བཀའ་དྲིན་མཚུངས་མེད་དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་ཆེན་པོའི་ཞབས་དྲུང་དུ before the feet of *Kalyāṇamitra* who is the paramount lord possessing the grace of the noble, wise, and good, whose kindness is unequalled.

འཁོར་ལོའི་མགྲིན *ẖkhor-loẖi m̲grin* as met. = རྔ་མོང *r̲ṅa-moṅ* the camel. (*M̲ṅon.*)

འཁོར་ལོའི་མཐའ *ẖkhor-loẖi m̲thaẖ* नेमि, नाभि the circumference of a circle.

འཁོར་ལོའི་རྣམ་པ་ཅན *ẖkhor-loẖi r̲nam-pa can*, described as སྟག་གི་སེན་མོ་ཞེས་བྱ་བའི་དྲི་ཟས, a scent called "tiger's-claws."

འཁོར་ལོའི་ཡན་ལག *ẖkhor-loẖi yan-lag* = ངང་པ་སྤྱིའི་མིང *ṅaṅ-pa s̱pyiẖi miṅ* चक्राङ्ग, हंस a general term for the goose species (*M̲ṅon.*).

འཁོར་ལོའི་ལུས I: *ẖkhor-loẖi luş* = པུ་ཤེལ་ཙེ *pu-çel tse* amber.

Syn. བྱ་ཟས *bya-zaş*; ཉ་ཡི་འཁོར་པ *ña-yi ẖkhor-pa*; ལུས་ངན་མིག *luş-ñan mig* (*M̱ñon.*).

འཁོར་ལོའི་ལུས ii := གདུགས *gdugş* an umbrella.

Syn. ཆར་སྐྱོབ *char-şkyob*; ཚ་བ་སྒྲིབ *tsha-wa şgrib*; ཚད་སྐྱོབ *tshaḏ-şkyob* (*M̱ñon.*).

འཁོར་ལོས་འགྲོ་བ *ẖkhor-loş ẖgro-wa*, ཤིང་རྟ་སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག *çiñ-ṟta şpyi-dañ bye-brag* wheeled; carriage or vehicle (*M̱ñon.*).

འཁོར་ལོས་སྒྱུར *ẖkhor-loş şgyur*, v. རེག་བཟང *reg-ḇzañ* (*M̱ñon.*).

འཁོར་ལོས་འཚོ *ẖkhor-loş ẖtsho*, v. རྫ་མཁན *ṟdsa-m̱khan*, a potter; one who lives by turning the (potter's) wheel (*M̱ñon.*).

འཁོར་ས *ẖkhor-sa* प्रदक्षिण-पत्रिका the path for circumambulation round a sacred building or other object; the ‚positions of attendant demi-gods of a principal deity round his mansion.

འཁོར་གསུམ *khor-ẖgsum* man, horse and cow: ཆིབས་ལས་གཞོལ་ཏེ་འཁོར་གསུམ་རྫང་དུ་ཕུལ, alighting from his horse, he presented the three objects, viz., a servant, a horse, and a cow to him (*A. 7*).

འཁོར་གསུམ་རྣམ་པར་དག་པ *ẖkhor-gsum ṟnam-par dag-pa* the alms-giver, alms-giving, and the receiver of alms, when those three are of pure motives.

འཁོལ་བ *ẖkhoḻ-wa*, pf. བཀོལ *ḇkhol*, imp. ཁོལ *khol* 1. to make a person a slave; to bind as a servant; to cause to serve one. བྲན་ཁོལ *bran-khol* or ཁོལ་པོ *khol-po* a slave; *ḇkol-şpyoḏ-kyi şdug-ḇsñal* the miseries of servitude; *gshan-dag-giş ḏwañ-meḏ-par ḇkol-wa* to be enslaved by others, without ability to help oneself. 2. acc. to *Cs.* to save; to spare; to enjoy with moderation. 3. acc. to *Sch.* to become insensible; to be asleep; to get benumbed in reference to the limbs. In *Med.* 4. to boil (with pf. ཁོལ *khol*): འཁོལ་འཇུག་པ to make one boil; place for boiling (*Jä.*).

འཁོལ་ཐུབ་པ *ẖkhol thub-pa* explained in *rañ-giş ḇşgo-waẖi ñag la ñan-ciñ laş gañ ḇşkul-wa thamş-caḏ şgrub-par byeḏ, semş kyañ ẖgyur-wa-meḏ na bran g̱yog-tu ẖkhoḻ-thub-pa yin, de-ḻtar ma-byuñ-na bran g̱yog-tu gyur-kyañ ẖkhol mi thub-pa reḏ* (*Ñag.*) extracting voluntary service, *i.e.*, if a servant obediently gives effect to the wishes of his master, otherwise, although the servant may be in his service, he has not rendered service.

འཁོལ་མ *ẖkhor-ma* a female attendant (*Cs.*).

འཁོལ་མོ *ẖkhol-mo* दासी maid-servant.

འཁོས *ẖkhoş* or འཁོས་ཀ *ẖkhoş-ka* worth, value, importance; also necessity: འཁོས་ཅན *ẖkhoş-can* important; mighty; of great influence; འཁོས་མེད *ẖkhoş-meḏ* uninfluential; འཁོས་སུ་ཕབ་པ *ẖkhoş-su phab-pa* to draw as a blister or poultice; དངོས་པོ་དགའ་ཚང་ཅིག་ཡོད་ཀྱང་སྣོད་ཀྱི་འཁོས་ཀའམ *ḏñoş-po ḏgaẖ tshañ cig yoḏ kyañ şnoḏ-kyi ẖkhoş-kaẖam* (*A. 142*) although there have existed some articles pretty complete, there was necessity for a vessel to receive (deserve) them; འཁོས་ཀ་ཆུང་བ *ẖkhoş-ka chuñ-wa* of less necessity; འཁོས་ཆུང་བ *ẖkhoş chuñ-wa* = ལས་བྱ་བར་ཆུང་བ *laş-bya-war chuñ-ḇa* less active or less energetic (*M̱ñon.*).

འཁོས་བསྟུན *ẖkhoş ḇştun* = ཧོས་བབས *hoş babs*, དོན་དང་བསྟུན *don dañ ḇştun* suited to one's intention or object; fitness; suitability.

འཁོས་དཔག *ẖkhoş-ḏpag* according to the measure of one's ability.

འཁོས་སུ་ཕེབས་པ *ẖkhos̱-su phebs̱-pa*=ལོགས་སུ་བཞག་པ *logs̱-su ḇshag-pa* to put in opposition.

འཁྱགས་པ *ẖkhyags̱-pa* शीत, हिम, शिशिर vb. intrans. 1. to freeze either into ice or hard; to coagulate, crystalise: ཆུ་འཁྱགས་ཀྱུ་ཡིན the water will be freezing; བུལ་ཚྭ་ཁ་རུ་ཁྱག་བྱུང the soda has congealed on the salt-lake. In Sikkim *khyek* or *khek*=ice. 2. to feel cold, become numbed: འཁྱགས་འབྱུང *ẖkhyags̱-ẖbyuñ* they felt cold (*M̱ñon.*).

འཁྱགས་རུམ *ẖkyags̱-rum* or འཁྱགས་རམ *ẖkhyags̱ ram* an ice-slip; also ice in blocks.

འཁྱམ་ཁྱི *ẖkhyam-kyi* a stray dog.

འཁྱམས་པ I: *ẖkhyams̱-pa* fig. to rove, wander: འདོད་པས་ཡོངས་སུ་བསླུས་པ་ཡིས, འཇིག་རྟེན་འཁོར་ལོ་བཞིན་དུ་འཁྱམས being completely deluded by desire, they rove the world as a wheel (*K. d.* ཁ *380*): འཁོར་བར་འཁྱམས་པ་དང *ẖkhor-war ẖkhyams̱-pa dañ* or བར་དོར་འཁྱམས་པ *bar-dor ẖkhyams̱-pa* to rove (in the world or in the interval between death and regeneration) for no purpose.

འཁྱམས་པ II: =དོན་མེད་དུ་འགྲོ་བ *don-meḏ-du ẖgro-wa* सम्भिन्न-प्रलाप, भ्रमयन्त, घूर्णं, विगाह, विगाह; pf. འཁྱམས་པར་གྱུར *ẖkhyams̱-par gyur* 1. to ramble about; to wander purposelessly; to wander in a strange country. At certain seasons many monks wander about Tibet, Mongolia and China, *vide* Huc. विभ्रमण, विघूर्ण; རྣམ་པར་འཁྱམས་པ *ṟnam-par ẖkhyams̱-pa*, to wander about continually; to move about unceasingly: འཁྱམ་དུ་འཇུག་པ *hkhyam-du ẖjûg-pa* to cause to ramble or rove about; to become strayed, lost; wandering; vagrant; erroneous; erring; ཆུ་འཁྱམ་པ *chu ẖkhyam-pa* inundation; flood.

འཁྱམས་པོ *ẖkhyams̱-po* 1. erroneous; a vagabond. 2. n. of a disease.

འཁྱར་བ *ẖkhyar-wa* to err, to go astray, to deviate from the right path: མི་འཁྱར *mi-ẖkhyar* erring or blundering man; ཁྱི་འཁྱར *khyi ẖkhyar* a stray dog; ཡི་གེ་འཁྱར་བ་པོ *yi-ge ẖkhyar-wa-po* one who makes mistakes in writing (a letter, &c.); སྐད་ཆ་ལ་འཁྱར་མ་བཅུག do not err in conversation. འཁྱར་དོགས་ཡོད one should be afraid of making mistakes, of going astray; དཔེ་འཁྱར་པོ *ḏpe ẖkhyar-po* a defective simile (*Jä.*).

འཁྱལ་བ *ẖkhyal-wa*=འཆལ་བ *ẖchal-wa* irrelevant: ངག་འཁྱལ་བ speaking unconnectedly.

འཁྱལ་ཚིག། *ẖkhyal-tshig* irrelevant speech; speaking nonsense: གཞོན་ནུ་འདྲེན་པར་མི་བྱེད་པའི, འཁྱལ་ཚིག་སྨྲ་ན་ཁྲིམས་དང་འགལ if one speak misleading words which cause the youthful not to go straight, it infringes the law (or justice).

འཁྱི་བ *ẖkhyi-wa*, acc. to *Sch.* འཁྱིལ་བ *ẖkhyil-wa.*

འཁྱིག་པ *ẖkhyig-pa*, बन्धन to bind; to take prisoner. बन्धानीतम्, also in *C.*, to strangle; suffocate; ཐག་པས་འཁྱིག་པ་པོ *thag-pas̱ ẖkhyig-pa-po* one who binds with a rope.

Syn. འཆིང་བ *ẖchiñ-wa*; སྡོམ *s̱dom*; འདོགས *ẖdogs̱*; གདགས *g̱dags̱*; བཅིང་བ *ḇciñ-wa*; བཀྱིག་པ *ḇkyig-pa.*

འཁྱིགས་པ *ẖkhyigs̱-pa*, pf. བཀྱིགས *ḇkyigs̱*, bound.

卐 **འཁྱིད་པ** *ẖkyiḏ-pa*ར=འབྱིན་པ *ẖbyin-pa* to draw out; strain; also to roll, revolve: མིག་འཁྱིད་པ *mig-ẖkhyiḏ-pa* to turn or roll one's eyes: འཁོར་བར་འཁྱིད་པའི་རྒྱུའི་གཙོ་བོ་ནི་ཇི་ལྟར་སྣང་བའི་དངོས་པོ་འདི་དག་ལ *ẖkhor-war ẖkhyiḏ-paẖi ṟgyuẖi gtso-ḇo ni ji-ḻtar s̱nañ-waẖi ḏños-po ẖdi dag la* the chief of the causes of revolving in the world lies in how one appears outwardly (*Lam. ti, 36*).

འཁྱིམ་པ *ḫkhyim-pa*=ཆུ་འཁོར་བ *chu ḫkhor-wa* to whirl (as of water) (*M̱ñon.*).

འཁྱིམས་པ *ḫkhyims̤-pa* परिवेश, आघूर्णित, described as *ñi-ma dañ zla-wa sogs̤ la ḫoḏ s̤gor-s̤gor-du ḫkhyims̤-pa*, to be encircled with a halo, like the sun and moon; འོད་འཁྱིམས་ *ḫog-ḫkhyims̤* परिधि nimbus; halo: འཇའ་འོད་འཁྱིམས *ḫjaḫ-ḫod ḫkhyims̤* a rainbow encircling (him): ན་བུན་ *na-bûn* or སྨུག་པ་འཁྱིམས *s̤mug-pa khyims̤* དུད་པ་འཁྱིམས *duḏ-pa ḫkhyims̤* fog, mist, or smoke enveloped him (*Jä.*).

འཁྱིར་བ *ḫkhyir-wa* to turn round: དབུ་ལ་གདུགས་བསྐོར་བའི་འཁྱིར་པ *ḏbu-la gdugs̤ bs̤kor-waḫi ḫkhyir-pa* (*Ńag.*) to turn a parasol round in a circle over the head.

འཁྱིལ་བ *ḫkhyil-wa* आवर्त, आवृत्त, vb. intrans. to wind; to twist; to whirl round; *s̤kra* hair (*M̱ñon.*): ཆུ་རང་ཤུགས་ཀྱིས་འཁྱིལ་བ *chu-rañ çugs̤-kyis̤ ḫkhyil-wa* water of itself whirls round, *i.e.*, turns into a whirlpool; དུང་དཀར་གཡས་འཁྱིལ་གཡོན་འཁྱིལ *dûñ-ḏkar gyas̤-ḫkhyil gyon-ḫkhyil* a white shell wound to the right or wound to the left; སྦྲུལ་འཁྱིལ་བ *s̤brul ḫkhyil-wa* to coil up like a snake; to being wound in the manner of a snake: ཆུ་ཆེན་པོ་འཁྱིལ་འདུག *chu chen-po ḫkhyil ḫdug* much water has accumulated surrounding a place or inside a place forming itself in a whirlpool; འོད་དུ་འཁྱིལ་ཞིང་ *ḫoḏ-du ḫkhyil-shiñ* as if wreathed with light; ཉ་གསེར་མིག་འཁྱིལ་བ་ཡོད *ña gser mig ḫkhyil-wa yoḏ* the fish was revolving its golden eyes: མི་མང་པོ་དེ་རུ་འཁྱིལ་བར་གྱུར་ཏེ *mi mañ-po de-ru ḫkhyil-war gyur-te* there many people having crowded together or assembled together: ཆུ་ལ་འཁྱིལ་ལྡོག་མེད་ཀྱང་ས་གཞི་ཟབ་ཏུ་བྲུ although there was no swirl in the waters they dug deeply into the ground.

Syn. འཁོར་བ *ḫkhor-wa*; འཇུག་པ *ḫjug-pa* (*M̱ñon.*).

འཁྱིལ་བ་བརྒྱ *ḫkhyil-wa ḇṟgya* शतावर्तः one hundred coils: འཁྱིལ་ལྡན *ḫkhyil-s̤dan* कुण्डली anything that is possessed of coils; wound together.

འཁྱིལ་བ་ཅན *ḫkhyil-ḇa can*=རྣ་རྒྱན *ṟna-ṟgyan* an earring.

Syn. རྣ་བ་མཛེས་བྱེད *ṟna-ḇa m̱dses̤-byeḏ*; རྣ་བར་འཁྱིལ *ṟna-war ḫkhyil*; སྙན་རྒྱན *s̤ñan-ṟgyan* कर्णिका (*M̱ñon.*).

འཁྱིས་པ *ḫkhyis̤-pa*, v. འཁྱིད་པ *ḫkhyiḏ-pa*, to evolve.

འཁྱུ་བ *ḫkhyu-wa* or འཁྱུས་པ *ḫkhyus̤-pa*= ཀྱོག་པོ *kyog-po* 1. bent; not straight (*Ńag*). 2. pf. འཁྱུས *ḫkhyus̤* run away.

Syn. ཡོ་བ *yo-wa*; བྲོས་པ *bros̤-pa* (*M̱ñon.*).

འཁྱུག་པ *ḫkhyug-pa* चलन; pf. ཁྱུག *khyug* to run, move swiftly; said to imply མྱུར་བའི་དོན *myur-waḫi-don*, the meaning of rapidity; འཁྱུག་པོ *ḫkhyug-po* runner. གློག་འཁྱུག་པ *glog-ḫkhyug-pa* rapid motion of lightning: གློག་ལྟར་འཁྱུག་པ *glog ḻtar ḫkhyug-pa* to run or move rapidly like the flash of lightning: འཁྱུག་པོ་འཁྱུ་པ *ḫkhyug-po ḫkhyu-pa* to run away swiftly: འཁྱུག་ཙམ *ḫkhyug-tsam* in or about a moment or in a flash: སྐུ་འཁྱུག་ཙམ་ཕེབས་པ *s̤ku ḫkhyug-tsam phebs̤-pa* your honour has come for a rapid visit: ཁྱེད་རང་དེ་རིང་འཁྱུག་ཙམ་ཕེབས་རོགས *khyeḏ-rañ de-riñ ḫkhyug-tsam phebs̤ rogs̤* will you come here to-day just for a trice: འཁྱུག་ཙམ་གཟིགས *ḫkhyug-tsam gzigs̤* see for about an instant: སེམས་འཁྱུག *sems̤ ḫkhyug* the mind travels quickly. ཁྲ་ཁྱུག་པ *khra kẖyug-pa* to gleam; to twinkle with light; to shine in various colours̤: ཡིད་ནི་ཉིན་མཚན་འཁྱུགས་པར་འགྱུར (*Lam. ṭi. 35.*) the mind moves (restless) with suffering; སེར་འཁྱུག་གེ་བ glittering in yellow lustre; to glitter; to shine (of the rainbow).

འཁྱུག་ཡིག *ẖkhyug-yig* running hand; current handwriting.

འཁྱུག་ཤར་ཅན *ẖkhyug-çar-can* in *W.* hasty; hurrying; careless.

འཁྱུད་འཐུང་ *ẖkhyuḏ-ẖthuń*=སྐྱེས་མ་ཐག་པ *s̱kyes̱-ma thag-pa* as soon as born (*M̱ńon.*).

འཁྱུད་ནས་ལྡོང་བའི་མ་ནིང་ *ẖkhyuḏ nas̱ ḻdoń-waẖi ma niń* आसक्त ईर्ष्या पण्डक one that becomes an hermaphrodite after being embraced.

འཁྱུད་པ I: *ẖkhyuḏ-pa* आलिङ्गित, आलिङ्गन 1. to embrace; embraced: མགུལ་ནས་འཁྱུད་པ *m̱gul-nas̱ ẖkhyuḏ-pa* to clasp round the neck; to hug; to encompass by spanning. 2. to glide in or into (as serpents): མངལ་དུ་འཁྱུག་པ *m̱ńal-du ẖkhyug-pa* entering of the soul into new conception. 3. to be able: ལང་བར་མི་འཁྱུད *lań-war mi ẖkhyuḏ* unable to rise (from bed). The word is also illustrated as རྩིག་པ་ལ་རྟེན་ནས་འགྲོ་བ་ལྟ་བུ *ṟtsig-pa la ṟten nas̱ ẖgro-wa ḻta-bu*, to move supporting himself on a wall, &c.

འཁྱུད་པ II: =འཁྲིག་པ *ẖkhrig-pa* मैथुन, आलिङ्गन sexual embrace (*M̱ńon.*).

འཁྱུར་བ *ẖkhyur-wa* or འཁྱུར *ẖkhyur*, fut. of བསྐྱུར *ḇs̱kyur*, to be separated; divorced (*Cs.*): to stop; to put an end to. Acc. to *Jä.*, to be deserted: བསྐྱུར་བས་འཁྱུར་ཞེས་པས being separated, he was, so to speak, bereft.

འཁྱུས *ẖkhyus̱*, v. འཁྱུ་བ *ẖkhyu-wa.*

འཁྱེང་བ *ẖkhyeń-wa* to be filled up, v. འགེངས་པ *ẖgeńs̱-pa.*

འཁྱེད་པ *ẖkhyeḏ-pa* 1. to be sufficient, to suffice, to be enough; to hold out; colloq. འདི་ཁྱེད this is enough: མི་ཁྱེད there is not enough. 2. in *C.* to gain (a law suit); to be acquitted (*Jä.*). 3. ཕྱིར་ཁྱེད་པ *phyir khyeḏ-pa* to bow without uncovering one's head, as a less humble way of saluting (*Jä.*).

འཁྱེར་བ *ẖkhyer-wa* नय to carry away, to take away; sometimes, to bring: ཆུ་ཡིས་འཁྱེར *chu-yis̱ ẖkhyer* carried away by water; ལེ་ལོས་འཁྱེར *le-los̱ ẖkhyer* to be overcome, carried away by idleness. ལྡེ་མིག་ཁྱེར *ḻde-mig khyer* take the key; ཁྱེར་ཤོག *khyer-çog* bring; ཁྱེར་སོང *khyer soń* carry off, take away; akin to the *le-au* and *le-jao* of Hindustani.

འཁྱེར་སོ *ẖkhyer-so* 1. bearing; appearance; demeanour; neatness. 2. colloq. advantage; superiority; pleasantness.

འཁྱེལ་བ *ẖkhyel-wa Ld.* to hit, to strike.

འཁྱོག་འཁྱོག *ẖkhyog-ẖkhyog* bent, crooked (*Ńag.*).

འཁྱོག་འགྲོ 1 *ẖkhyog-ẖgro*=གཟའ་སྤེན་པ *gzaẖ s̱pen-pa* the planet Saturn or གོས་སྔོན *gos̱-s̱ńon*; he in blue robe (*M̱ńon.*). 2. =འབབ་ཆུ *ẖbab-chu* a stream; waterfall (*M̱ńon.*); སྦྲུལ་འཁྱོག་འགྲོ *sbrul ẖkhyog-ẖgro* the snake because it creeps in a bent course (*M̱ńon.*).

འཁྱོག་ཅན *ẖkhyog-can* or འཁྱོག་འཁྱོག *ẖkhyog-ẖkhyog* tortuous.

འཁྱོག་སྟོན་པ *ẖkhyog s̱ton-pa* to fly into a passion (*Sch.*).

འཁྱོག་པ *ẖkhyog-pa*, pf. ཁྱག *khyag*, imp. ཁྱོག *khyog* 1. to lift; lift up. 2. to carry; tob ring: གསོལ་ཇ་ཁྱོག *gsoḻ-ja khyog* bring ir the tea (*C.*).

འཁྱོག་པོ ẖkhyog-po or ཁྱོག་པོ *khyog-po* crooked; bent: ཁྱོག་པོའི་རི་མོ *khyog-poẖi ri-mo* a crooked figure; a curve, flourish, crescent, &c.: ཉས་ཕར་འཁྱོག་ཚུར་འཁྱོག *ñas̱ phar ẖkhog-tshun-ẖkhyog* the fish writhing hither and thither.

འཁྱོག་པའི་ས་བོན *ẖkhyog-paẖi sa-bon* वक्रबीज crooked seeds.

འཁྱོག་པོ *ẖkhyog-po*=དྲང་པོ་མིན་པ *drañ-po min-pa* **वक्र, वृजिन,वक्र, नत, विच्छिन्न, कुटिलम्** not upright; not straight, *i.e.*, crooked.

འཁྱོག་པོའི་མཐུ་ཅན *ẖkhyog-poẖi m̱thu-can* the bent-bill; a toucan.

འཁྱོག་པོའི་སྡེ *ẖkhyog-poẖi s̱de*=པོ་སོན་ཆ *po-son cha*, ཆང་རྩི *chañ-ṟtsi* a kind of churn or mixer to make wine with.

Syn. གོང་བུ་ཅན *goñ-bu can*; གསེར་གྱི་ལག *gser-gyi lag*; དབུགས་འབྱིན་ཤིང *ḏḇugs̱-ẖbyin çiñ*; ཆང་ཤིང *chañ-çiñ*; ལག་པའི་ཚོང་དུས *lag-paẖi tshoñ-dus̱*; མྱོས་བྱེད *myos̱-byed.*

འཁྱོག་པོའི་ཚིག *ẖkhyog-poẖi tshig*=ཚིག་གི་གཏང་རག *tshig-gi gtañ-rag* rough language; not straightforward (*M̱ñon.*).

འཁྱོག་དཔྱང *ẖkhyog-ḏpyañ* a lath or pole for carrying burdens (*Sch.*).

འཁྱོག་གྲལ *ẖkhyog-gral*=དྲང་ལམ *dṟañ-lam* straight road (*M̱ñon.*).

འཁྱོག་འབར *ẖkhyog-ẖbar* མེ་ལྕེའི་མིང་ blaze or flame (*M̱ñon.*).

འཁྱོག་མེད *ẖkhyog-med*=དྲང་པོ *dṟañ-po* or སྲོང་པ *sroñ-pa* straight (*M̱ñon.*).

འཁྱོག་བཤད *ẖkhyog-ḇçaḏ* a crooked, out-of-the-way construction or explanation.

འཁྱོགས *ẖkhyogs̱* or ཁྱོགས *ẖkhyogs̱*, **रथ** a palanquin; sedan chair; litter.

འཁྱོང་བ *ẖkhyoñ-wa* or འཁྱོངས *ẖkhyoñs̱* སྐྱོང་བ་དང་སྐྱོངས་པའི་དོན་དང་མཚུངས *s̱kyoñ-wa dañ s̱kyoñs̱-paẖi don-dañ m̱tshuñs̱* to observe: ཉིན་འཁྱོངས *ñin-ẖkhyoñs̱*, དགོན་པ་ལ་སྦྱིན་བདག་གིས་ཉི་མ་གཅིག་གི་བསྙེན་བཀུར་ཞུ་བ *ḏgon-pa la s̱byin-ḇdag-gis̱ ñi-ma gcig-gi ḇs̱ñen-ḇkur shu-wa* 1. to observe a day's religious service in a monastery. 2. acc. to *Jä.* and Ramsay *khyong* in Ladak signifies to bring.

འཁྱོམ་པ *ẖkhyom-pa* **तरल**, fluid hence fig. giddy or giddiness; also to reel; to be giddy: བཟི་འཁྱོམ་འཁྱོམ་རྒྱུག *ḇzi ẖkhyom ẖkhyom ṟgyug* dizzy with intoxication: ཡང་ཤིང་སོགས་འཁྱོམ་དང་འཁྱོར་ཞིང་འཁྱོག *yañ çiñ sogs̱ ẖkhyos̱ dañ ẖkhyor-shiñ ẖkhyog* the trees being moved (by the wind) were bent (*Ñag.*); so the words འཁྱོམ *ẖkhyom* and འཁྱོག *ẖkhyog* are somewhat similar to each other. ཁྱོམ་ཁྱོམ་དོ་བ *khyom-khyom do-wa* in *C.* to reel, stagger: ཆང་གི་འཁྱོམ་པ་འདུག *chañ-gi ẖkhyom-pa ẖdûg* he is staggering under the influence of beer; མཚོ་འཁྱོམ *m̱tsho-ẖkhyom* dizziness; vertigo: ལུག་གླད་མགོ་འཁོར་འཁྱོམ་པ་གསོ *lug-glaḏ m̱go-ẖkhor ẖkhyom-pa gso* the brain of a sheep (taken as food) cures reeling or dizziness of the head (*Med.*).

འཁྱོར་བ *ẖkhyor-ua* **विक्लव** to be unsteady; to miss, fail; not to hit (*Cs.*); to reel, stagger, from intoxication; to warp (of wood or wooden vessels): འགྲོ་ན་གོམ་པ་འཁྱོར in walking his steps reeled (*Rdsa.*).

འཁྱོལ་པ *ẖkhyoḻ-pa*, pf. འཁྱོལ *ẖkhyoḻ*, cf. སྐྱེལ་བ *s̱kyeḻ-wa*, to be carried; to be brought; to arrive at, come to, reach: མཐར་མ་འཁྱོལ་བར་ལུས་སོང on reaching the end, it was left (unfinished).

འཁྱོས་པ *ẖkhyos̱-pa*=འཕྱོས་པ *ẖphyos̱-ṟa* (*Sch.*).

འཁྱོས་མ *ẖkhyos̱-ma*, same as སྐྱས་མ *s̱kyas̱-ma*, a present, gift.

འཁྲ་བ *ẖkhra-wa* (*ṭha-wa*), vb., pf. probably འཁྲས *ẖkhraş*, to lean to; to incline towards (*Cs.*).

འཁྲ་ས *ẖkhra-sa* a support to lean against; a prop; the back (of a chair): འཁྲ་སར་འཁྲས *ẖkhra-sar ẖkhraş*=རྟེན་ལ་བརྟེན་པ *ṟten-la ḇṟten-pa* firm in support (*Ñag.*).

འཁྲངས *ẖkhrańş* (*ṭhań*) ཁར: hard; འཁྲང་བ *ẖkhrańş-wa*, བཀྲང་བ *ḇkrań-wa* adj. hard.

འཁྲད་པ *ẖkhraḏ-pa* (*ṭhaḏ-pa*), in colloq. Tib. to expel; turn out: བགེགས་འཁྲད་བྱེད *ḇgegş ẖkhraḏ byeḏ* to expel the devil (from one's body).

འཁྲབ་པ *ẖkhrab-pa* (*ṭhab-pa*) उत्कार, पव; pf. བཀྲབ *ḇkrab* or སྐྲབ་པ *şkrab-pa*, 1. to strike; to beat (in regular strokes, as in swimming and rowing); to thrust, stamp, tread heavily; བྲོ་འཁྲབ་པ *ḇro ẖkhrab-pa* to dance in that manner. 2. to winnow; to fan. 3. to blink, twinkle, wink with the eyes. 4. to jest; to joke; to crack jokes. 5. to leap, jump (*Sch*); jump for joy (*Schr.*). 6. to scoop out; to bail out (*Sch.*). 7. to fight; to combat in *C.* and *W.* (*Jä.*).

འཁྲལ་འཁྲུལ *ẖkhral-ẖkhrul* (*ṭhal-ṭhul*)= ཁྲལ་ལེ་ཁྲུལ་ལེ *khral-le khrul-le* (*ṭha-le ṭhu-le*) confused; dazed; confounded; also as adv. མི་ཆ་བཞག་མེད་པ་སྐད་ཆ་ནམ་པ་སྣ་ཚོགས་ལབ་ཞིང, སྡོད་མི་ཐུབ, པ་ཡར་ཕྱིན་ཚུར་ཡོང་སྲུད་ལག་ཀྱང་ཆགས་མི་ཐུབ་པ་ལ་ཟེར་ཡོང also applied to one who is confused in his ideas and speaks unconnectedly and ravingly, and being unable to sit moves up and down and cannot even preserve his own goods.

འཁྲས *ẖkhṟaş* (*ṭhe*)=སེམས་ཆགས་སྡོད་པ *semş-chagş şdod-pa* hopeful; also attached.

འཁྲི *ẖkhri* (*ṭhi*) reduction; discount.

འཁྲི་རྐང *ẖkhri-ṟkań* ध्वज, said to be=རྒྱལ་མཚན *ṟgyal-m̱tshan*, the Buddhist flag of victory.

འཁྲི་སྒྲུབ *ẖkhri-şgrub* payment of stipulated revenue or dues: ཁྲལ་འམ་བུ་ལོན་སོགས *khral-ẖam bu-lon sogş*, རང་གི་མགོ་ལ་བབས་པ་ནི་འཁྲི་བ *rań-gi m̱go-la babş-pa-ni ẖkhri-wa* liabilities on account of rent or debt, &c.

འཁྲི་བ *ẖkhri-wa*, pf. འཁྲིས *ẖkhriş*, cf. དཀྲི་བ *ḏkri-wa* cognate. 1. to wind; compress; entangle; hold fast: ཁྱིམ་ཐབ་ཀྱི་འཁྲི་བ *khyim tkab-kyi ẖkhri-wa* conjugal embrace; འཁྲི་ཤིང *ẖkhri-çiń* or འཁྲིལ་ཤིང *ẖkhril-çiń* a creeper; a creeping plant: ཁྲལ་འཁྲི་བ་དང་བུ་ལོན་འཁྲི་བ to be tied by taxes and entangled in debt. 2.= ཆགས་པ *chagş-pa* mostly as a sbst. thrall; attachment, but as vb. also: རང་དོན་གྱི་འཁྲིས་པ *rań don-gyi ẖkhriş-pa* to be attached to one's interest or advantage; བུ་མེད་ཀྱི *bu-meḏ-kyi* to wife and children: འཁྲི་བ་ཆོད *ẖkhri-wa-choḏ*=ཞེན་པ་དང་འབྲེལ་ཐག་ཆོད *shen-pa-dań ẖbrel-thag choḏ* fondness; attachment. ཞེན་འཁྲིས *shen-ẖkhriş* passionate attachment.

འཁྲི་འབབ *ẖkhri-ẖbab* assessment of revenue or རྩ་ཆུ་ཤིང་གསུམ་གྱི་འཁྲི་འབབ *ṟtsa-chu çiń gsum-gyi ẖkhri-ẖbab*, levy for the three—grass, water, wood (to be supplied to privileged travellers or officials) (*Ṟtsii.*).

འཁྲི་ཤིང *ẖkhri-çiń*=འཁྲིལ་ཤིང *ẖkhril-çiń* लता, वल्ली, लतिका, कषीषि, प्रतति a creeping plant.

Syn. ཡལ་གའི་རལ་པ *yal-gaẖi raḻ-pa*.

འཁྲི་ཤིང་མཆོག་ལྡན *ẖkhri-çiń m̱chog-ḻdan*, ཤིང་བཟང་པོ་ཞིག་གི་མིང n. of a kind of tree.

Syn. པྲི་ཡང་ཀུ *pri-yań ku*; བུད་མེད་མིང་ཅན *bud-meḏ miń-can*; སྣ་ཚོགས་སྡེ *şna-tshogş şde*; འབྱུང་པོའི་མེ་ཏོག *ẖbyuń-poẖi me-tog*; ས་ལ་ཡུག་འཚལ *sa-la hyag-ẖtshadl* (*Mṅon.*).

འཁྲི་ཤིང་ཐོགས་མེད *ẖkhri-çiñ thogş-meḏ* སྤོས་དཀར་ཤིང་གི་མིང a name for the Sâl tree.

Syn. སཱ་ལའི་ལྗོན་པ *sā-laẖi ḻjon-pa*; སཱ་ལའི་ཤིང *sā-laẖi çiñ*; སྲ་རྩི་ཤིང *sra-ṟtsi çiñ* कर्णिका, ह्लक (*M̱ñon.*).

* **འཁྲིག་པ** *ẖkhrig-pa* 1. मिथुन (*Schr.*). 2. གཉིས, *g̱ñiş* mystic number signifying "two" (*Ṟtsii.*). 3. vb. to cohere; to stick together, become thick, intermingled: གནམ་འཁྲིག *gnam-ẖkhrig* the sky is thick: འོད་ཟེར་དང་འཇའ་འོད་འཁྲིག་པ *ẖoḏ-zer dañ ẖjaẖ-ẖoḏ ẖkhrig-pa* beams of light and rainbow hues intermingled: འཁྲིགས་གྱུར་པ *ẖkhrig gyur-pa*, སྙིང་རྗེའི་གེ་སར་འཁྲིགས་པ to become adherent being intimately mixed up with the saffron of mercy. 4. coitus; sexual intercourse: འཁྲིག་པ་སྤྱོད་པ to perform such. འཁྲིག་སྐད *ẖkhrig-şkaḏ*=འཁྲིག་ཚིག *ẖkhrig-tshig* amorous speech; obscene language; འཁྲིག་ཐབས *ẖkhrig-thabş* वैम्रिक amorous dalliance; འཁྲིག་འདོད་མ *ẖkhrig ẖdoḏ-ma* कामुकी a voluptuous woman. 5. मिथुनराशि the twins in the Zodiac.

Syn. of No. 4. དབང་པོ་གཉིས་སྦྱོར *ḏwañ-po g̱ñiş-şbyor*; གྲོང་པའི་ཆོས *groñ-paẖi chos*; ཉེ་ཟུངས *ñe-zuñş*; ལག་བསྡམས *lag-ḇşdamş*; འདོད་པ་སྤྱོད *ẖdoḏ-pa şpyoḏ*; བཅོས་པ *ḇços-pa*; ཤེ་སྦྱོར *çe-şbyor*; མི་ཚངས་སྤྱོད *mi tshañş şpyoḏ*; གསང་སྤྱོད *g̱sañ-şpyoḏ*; ཉེ་རེག *ñe-reg*; དགའ *ḏgaẖ*; རྨོངས *ṟmoñş*; སྦྱོར་བ *şbyor-wa*; ཀུན་སྦྱོར *kun-şbyor*; སྐྱེ་བ་སྤྱོད *şkye-wa şpyoḏ*; དགའ་མགུར་སྤྱོད *ḏgaẖ m̱gur-şpyoḏ*; དགའ་བ་རོལ *ḏgaẖ-wa rol*; འཁྱུད་པ *ẖkhyuḏ-pa*; ཆགས་སྤྱོད *chagş-şpyoḏ*; འདོད་ལོག་སྤྱོད *ẖdoḏ-log şpyoḏ*; ལོག་གཡེམ *log-g̱yem* (*M̱ñon.*).

འཁྲིག་པ་དང་ལྡན་པར་སྨྲ་བ *ẖkhrig-pa dañ ḻdan-par şmra-wa* मैथुनाभाषण speaking of copulation or of sexual union.

འཁྲིག་པ་འབྱིན་པ *ẖkhrig-pa ẖbyin-pa* to talk smut.

འཁྲིག་པ་སྦེད *ẖkhrig-pa şbed* བྱ་རོག་གི་མིང n. for the crow (*M̱ñon.*).

འཁྲིག་པའི་ཆོས་རྟེན་པ *ẖkhrig-paẖi chos ṟten-pa* to be given up to voluptuousness.

འཁྲིག་པའི་བསམ་གཏན་མ *ẖkhrig-paẖi ḇsam-g̱tan ma*, or བུད་མེད་འདོད་ལྡན་མ *buḏ-meḏ ẖdoḏ-ḻdan ma* a voluptuous or licentious woman (*M̱ñon.*).

འཁྲིག་སྦེད *ẖkhrig-şbaḏ* गुह्य मैथुन, v. འཁྲིག་པ་སྦེད *ẖkhrig-pa şbeḏ*.

འཁྲིག་མ *ẖkhrig-ma* or འཁྲིགས་མ *ẖkhrigş-ma*, ལག་པའི *lag-paẖi* मणिबन्ध करभ the wrist (of the hand).

འཁྲིགས་པ *ẖkhrigş-pa* collected or assembled together, of སྤྲིན *şprin* (clouds).

འཁྲིད་པ *ẖkhriḏ-pa* (*ṭhiḏ-pa*) विनीत, pf. ཁྲིད *khriḏ*, pf. བཀྲི *ḇkri* नयति, to lead; to conduct; bring to a place; especially used in connection with animals and children, also of leading an army: བུ་ཚ་འཁྲིད་བྱུང *bu-tsha ẖkhriḏ byuñ* led out their children.

འཁྲིམས *ẖkhrimş* (*ṭhim*), འཇིགས་སྐྲག *ẖjigş şkrag* (*Ñag.*) terror, panic, fear: འབྲེད་ནས་འཁྲིམས *ẖbreḏ-naş ẖkhrimş* (*Lex.*; *Jä.*).

འཁྲིལ་བ *ẖkhril-wa* (*ṭhiḻ-wa*) འཁྲི་བ *ẖkhri-wa* to wind, coil round (of serpents); draw close; embrace closely; to clasp round; འཁྲིལ་མཁན *ẖkhril-m̱khan* an embracer; འཁྲིལ་ལྡན *ẖkhril-ḻdan* a plant furnished with tendrils or claspers; ཁ་འཁྲིལ་བ *kha ẖkhril-wa* in *W.* to speak imperfectly like children; to lisp, to stammer.

འཁྲིལ་ལྡེམ *ẖkhril-ḻdem* fig. very handsome and young; འཁྲིལ *ẖkhril* union. ལྡེམ *ḻdem* waving; moving.

འཁྲིལ་ཤིང *ẖkhril-çiñ*=འཁྲི་ཤིང *ẖkhṟi-çiñ* a climbing plant, a creeper.

འཁྲིས *ẖkhriṣ* (*ṭhi*) निकट, समीप near, neighbouring bank, shore, coast; also postp. འཁྲིས་སུ and འཁྲིས་ན close to; very near; against: *ṣbrel zla-wa meḏ-pa ṟnamṣ-kyaṅ sṟiḏ-ṣkyoṅdeẖi ẖkhriṣ-su min-pa zla yod ma g̱togṣ raṅ-ñiḏ g̱cig-por g̱shuṅ-laṣ mi byed* one should not singly (venture) to do Government work unless assisted by a col eague under the king (*D. çel. 12*).

Syn. འགྲམ *ẖgram*; རྩར *ṟtsar*; དྲུང *dṟuṅ* (*M̱ñon.*).

འཁྲིས་འཛིན *kẖhriṣ ẖdsin*, ར་གན *ra-gan*, पितल brass.

འཁྲུ་བ *ẖkhru-wa* (*ṭhu-wa*) = འཁྲུད་པ *ẖkhruḏ-pa* प्रक्षालन to wash; to bathe: འཁྲུར་འཇུག་པ *ẖkhrur ẖjug-pa* धवन, धावति causing to be washed.

འཁྲུ་བ་གཅོད་པ *ẖkhru-wa g̱coḏ-pa* संग्रहण stoppage of looseness or diarrhœa.

འཁྲུ་གཞི *ẖkhru-g̱shi* 1. diarrhœa. 2. འཁྲུ་སྦྱོངས *ẖkhru-ṣbysoṅ*, འཁྲུ་ནད *khru-naḏ*, འཁྲུ་སྐྱུག *ẖkhru-ṣkyug* अतिसार diarrhoea with vomiting.

* **འཁྲུག** *ẖkhrug* संग्राम (*Schr.; Kālæc. T. 121*).

འཁྲུག་གོས *ẖkhrug-goṣ* = གོ་ཆ *go-cha* or གོ་ཁྲབ *go-ẖhrab* war-dress; coat of mail (*M̱ñon.*).

འཁྲུག་ལྔ་པ *ẖhhrug-ḻṅa-pa* the drumming to battle; stated (*M̱ñon.*) to mean also གཡུལ་གྱི་སར་འབྱུང་བའི་སྒྲ་སྐད the clamour which arises on the battle-field.

འཁྲུག་པ I: *ẖkhrug-pa* (*ṭhug-pa*) संग्राम, विनाश, रक्षाक्ष, सङ्कुलम्, कलह, युद्ध, आयोधन, समर, आनर्त, 1. vb. pf. འཁྲུགས་པ *ẖkhrugṣ-pa*, cf. དཀྲུག་པ *ḏkrug-pa*, བཀྲུག་པ *ḇkrug-pa* to be in commotion; commotion; to be disturbed; to be panic-stricken: འཁྲུག་པར་མི་འགྱུར་བ *ẖkhrug-par mi-ẖgyur-wa* न क्षुभ्यति will not become angry; get disordered: རྩ་ཐམས་ཅད་འཁྲུག་ཏུ་བཅུག *ṟtsa thamṣ-caḏ ẖkhrug-tu ḇcug* it made all his veins disordered (blood to boil). 2. to be angry; also to quarrel, fight, contend: དེ་གཉིས་འཁྲུག་ནས *de-g̱ñiṣ ẖkhrug-naṣ* the two quarrelling. Also as sbst. fight, disruption, row: འཁྲུག་པ་ཤོར *ẖkhrug-pa çor* disorder arose; quarrel took place. འཁྲུག་པ་བྱེད་པ to show fight; to take up arms; to rebel: འཁྲུག་པ་བྱེད་པའི་དུས་སུ in times of war: དམག་འཁྲུག *ḏmag-ẖkhrug* = འཐབ་འཁྲུག *ẖthab-ẖkhrug* war. མི་འཁྲུགས་པ *Mi ẖkhrug-pa* a name of Buddha, who does not become agitated or ruffled at heart. འཁྲུག་པའི་ས་གཞི *ẖkhrug-paẖi sa-g̱shi* = གཡུལ་གྱི་ས་གཞི *g̱yul-gyi sa-g̱shi* or དམག་གི་ས་གཞི *ḏmag-gi, sa-g̱shi* battle-field (*M̱ñon.*).

འཁྲུག་དཔོན *ẖkhrug-ḏpon* = དམག་དཔོན *ḏmag ḏpon* general; commanding in war.

འཁྲུག་ལོང *ẖkhrug-loṅ* = སྐྱོ་ངོགས *ṣkyo-ṅogṣ* 1. contest, strife. 2. གཡུལ་སྤྲོད་པ *g̱yul-ṣprod pa* or དམག་འཐབ་པ *ḏmag-ẖthab-pa* (*M̱ñon.*).

འཁྲུགས *ẖkhrugṣ* (*ṭhug*) defined as ས་ལྷྣ་དུ་གཡོ་འགུལ་ཆེན་པོ་བྱུང་བ, quaking, trembling, shaking (*M̱ñon.*): འཁྲུགས་མཁན *ẖkhrugṣ-m̱khan* in *W.* having small cracks, flaws, of potter's ware (*Jä.*): འཁྲུགས་པ *ẖkhrugṣ-pa* = སྡང་བ *ṣdaṅ-wa* also ཁོང་ནས་ལྡང་བ *khoṅ-naṣ ḻdaṅ-wa* कुपित, प्रकोप, क्षुब्ध, क्षुभित was stirred up, agitated, confused, also rage, anger; greatly angry; passionate. འཁྲུགས་ཚད *ẖkhrugṣ-tshaḏ* fever caused by overwork and fatigue.

འཁྲུགས་ལོང *ẖkhrug-loṅ* खेटन war, fight: འཁྲུག་ལས *ẖkhrug-laṣ* work of dispute; quarrel.

འཁྲུང་བ *ẖkhruṅ-wa* (*ṭhuṅ-wa*) or འཁྲུངས་པ *ẖkhruṅṣ-pa* resp. for སྐྱེ་བ *ṣkye-wa* जात,

समुद्भूत 1. to be born: སྐུ་འཁྲུང་བ *şku-ẖkhruń-wa*=སྐུ་བལྟམས་པ *şku ḇḻtamş-pa* to be born; also the birth of a great man, prince or lama: འཁྲུངས་རབས *ẖkhruńş-rabş*=སྐྱེས་རབས *şkyeş-rabş* जातक birth stories or legends connected with one's birth. 2. to arise; come from: ཁྱོད་རང་གི་ཐུགས་ལ་འཁྲུངས་པའི་ཚིག words as they may just arise in the mind of yourself; ཏིང་ངེ་འཛིན་འཁྲུངས་པས *tiń-ńe-ẖdsin ẖkhruńş-paş* meditation arising: སྙིང་རྗེ་ཐུགས་ལ་འཁྲུངས་པ *şñiń-ṟje thugş-la ẖkhruńş-pa* compassion arose in his mind. 3. to come up, shoot, sprout, grow (of seeds and plants) (*Jä.*).

འཁྲུངས་རབས་གསོལ་འདེབས *ẖkhruńş-rabş gsoļ ẖdebş* reverence shown to a great lama or saint by enumerating the names of his supposed successive embodiments.

འཁྲུད་པ *ẖkhruḏ-pa* (*ṭhuḏ-pa*) क्षालन, pf. འཁྲུས *ẖkhruş*, fut. བཀྲུ *ḇkru*, to wash; to cleanse; to bathe; to wash off: གོས་དྲི་མ་འཁྲུད་པར་བྱེད *goş dṟi-ma ẖkhruḏ-par byeḏ* the dirt of clothes should be washed out: ནད་ལ་བ་ཤལ་སྨན་བཏང་ནས་འཁྲུད་པར་བྱེད *naḏ-la* in illness, by giving purgatives, one may be cleansed: འཁྲུད་པར་བྱེད cause to be washed.

འཁྲུད་མ *ẖkhruḏ-ma* the washings of plates and dishes after dinner, which are given to pigs, dogs, &c.

འཁྲུན་ཆོད *ẖkhrun-choḏ* (*ṭhun-choḏ*)=དོན་དག་ཐག་ཆོད *don dag thag-choḏ* finally deciding or determining any matter (*J. Zań.*: དམག་དང་ཁ་མཆུ་ལྟ་བུ་ཐག་ཆོད *ḏmag-dań kha-m̱chu ḻta-bu thag-choḏ* to decide upon a war or a law suit.

འཁྲུན་མཐོ་བ *ẖkhrun m̱tho-wa*=འཕང་མཐོ་བ *phań mtho-wa* of high rank.

+ འཁྲུན་རིང *ḵhrun-rińད*=རྒྱུས་སུ་རིང་བ *ḏkyuş-su riń-wa* lengthwise; in length.

འཁྲུལ I: *ẖkhrul* (*ṭhul*) or འཁྲུལ་པ *ẖkrul-pa* भ्रम, विभ्रम, 1. भ्रान्ति sbst. mistake; frenzy: madness; error; illusion; also adj. mistaken; deranged; deluded: འཁྲུལ་གྱིས་ཕོགས་པ་མ་ཡིན mistakes are not profitable; འགྲོ་བ་འཁྲུལ་པ *ẖgro-wa ẖkhruļ-pa* the deluded beings (of this world); འཁྲུལ་བ *ẖkhrul-wa* to be mistaken; to be deceived: རང་སྣང་འཁྲུལ་པར་འདུག *rań-şnań ẖkhrul-par ẖdug* I have mistaken; it was a deception of the senses; སྣང་འཁྲུལ་ཧམ་འཁྲུལ་སྣང *şnań ẖkhruļ-ham ẖkhruļ-şnań* illusion; delusion: འཁྲུལ་སྣང་ཅན *ẖkhruļ-şnań can* delusive; erring: as a syn. of ནོར་བ *nor-wa*: ཁྱོད་ཅག་འཁྲུལ་པའི་འཇིག་རྟེན་པ *ẖhyoḏ-cag ẖkhrul-paẖi ẖjig-şten pa* ye deluded children of the world! 2. to be insane, deranged. Syn. of སྨོས་པ་འཁྲུལ་སོ *şmoş-pa ẖkhruļ-so* occasion for making mistake; wrong way; peril.

འཁྲུལ II: (*ṭhul*) in the words མིག་འཁྲུལ *mig-ẖkhruļ* is a little different from འཕྲུལ *ẖphrul*; it applies to moral or intellectual mistakes as distinct from external blunders. In the same manner it differs from the word ནོར་བ *nor-wa* or ནོར་འཁྲུལ *nor ẖkhrul.* ནོར་བ *nor-wa* applies to external or phenomenal blunders: ནང་གི་སེམས་མ་འཁྲུལ་ན་ཕྱི་ཡི་བྱ་བ་མི་ནོར if the inner heart does not err, one's doings in the outside world will also not be wrong; अविद्या ignorance: མ་རིག་འཁྲུལ་བའི་དབང་གིས་འཁོར་བར་འཁྱམས *ma-rig ẖkhrul-waẖi ḏwań-giş ẖkhor-war ẖkhyamş* by the influence of unrighteous errors (we) wander in the cycles of existence.

འཁྲུལ་འཁོར *ẖkhrul-ẖkhor* यन्त्र machine; contrivance; artifice. Acc. to *Cs.* this is same as འཕྲུལ་འཁོར *ẖphrul-ẖkhor.*

*འཁྲུལ་འཁོར *ẖkhrul-ẖkẖor* यन्त्र (*Schr.*; *Kālac. T. 12ā.*).

འཁྲུལ་འཁོར་ཁྱིམ *ẖkhrl-ẖkor-m̱khyim*, v. བཙོན་ཁང *ḇtson-khań*, a prison-house (*M̱ńon.*).

འཁྲུལ་འཁོར་མཁན *ẖkhrul-ẖkhor m̱khan* a juggler.

འཁྲུལ་དགའ *H̱khrul-ḏgāẖ* (wrongly for འཕྲུལ་དགའ *ẖphrul-ḏgaẖ*) ལྷ་གནས निर्माण रतय: n. of a celestial mansion.

འཁྲུལ་སྣང *ẖkhrul-şnań*, v. འཁྲུལ་བའི་སྣང་བ *ẖkhrul waẖi şnań-wa*, illusive vision or exhibition.

Syn. འཁྲུལ་པའི་སེམས *ẖkhrul-waẖi semş*; འཁྲུལ་པའི་ཡིད *ẖkhrul-paẖi yiḏ* (*M̱ńon.*).

འཁྲུལ་བྱེད་མ *ẖkhrul byeḏ-ma* བུད་མེད་འདོད་མའི་མིང a woman that decoys others.

འཁྲུལ་མེད *ẖkhrul-med*, v. ནོར་མེད *nor-meḏ* or འཆུག་མེད *ẖchug-med*, unmistakeably; without mistake.

འཁྲུལ་ཞིག *ẖkhrul-shig*, སྟོང་ཉིད་རྟོགས་པའི་བླ་མ་འམ་གང་ཟག *şton-ñiḏ ṟtogş-paẖi ḇla-ma ẖam gań-zag* a lama or any person who meditates on the theory of emptiness (*i.e.*, the voidity of all nature).

འཁྲུལ་གཞི *ẖkhrul-g̱shi* cause or basis of error; fundamental mistake. It is usually illustrated thus: If one mistakes a fine rope for a snake, the rope is the basis or cause of mistake, and འཁྲུལ་ཤེས *ẖkhrul-çeş̱* is the idea or notion of a snake conveyed to the mind by the sight of the rope: ཐག་པ་མཐོང་ནས་སྦྲུལ་འཛིན་གྱི་ཤེས་པ་སྐྱེས་པ་ནི་འཁྲུལ་ཤེས་ཡིན་ཏེ། དེ་བཞིན་དུ་བདག་ཅག་མ་རིག་འཁོར་བའི་སེམས་ཅན་རྣམས་མི་བདེན་པ་བདེན་པར་བཟུང་། མི་རྟག་པ་ལ་རྟག་པ་བཟུང་། སྡུག་བསྔལ་བ་ལ་བདེ་བར་བཟུང་སྟེ་འཁྲུལ་བས་འཁོར་བ་འདི་ཡིན *thag-pa m̱thoń-naş şbrul-ẖjin-gyi çeş̱-pa ş̱kyeş̱-pa ni ẖkhrul-çes yin-te, de-ḇshin-du ḇdag-cag ma-rig ẖkhor-waẖi semş-can ṟnamş̱ mi-ḇden-pa ḇden-par ḇzuń, mi-ṟtag-pa la ṟtag-pa ḇzuń, şdug-ḇşńal-wa la ḇde-war ḇzuń-ş̱te ẖkhrul-waş̱ ẖkhor-wa ẖdi yin* in the same manner we animated beings, deluded by *Avidyā*, mistake falsehood for truth, the transient for the permanent, misery for happiness; hence this transmigratory existence.

འཁྲུལ་ཡས *ẖkhrul-yaş* (གྲངས) a very large number.

འཁྲེགས *ẖkhregş*=སྲ་བ *sṟa-wa* [illegible] very stiff or hard.

འཁྲིན་པ *ẖkhren-pa* (*ṭhen-pa*)=ཞེན་པ *shen-pa* desire; passion; to wish; to long for: 1. ཟས་སྐོམ་འཁྲན་པ *zaş-şkom ẖkhran-pa* to wish for food and drink. 2. to look upon with envy; jealousy (*Jä.*).

འཁྲོ་བ *ẖkhro-wa* pf. ཁྲོས *khroş* to be angry.

འཁྲོལ་བ *ẖkhrol-wa* (*ṭhol-wa*), pf and fut. དཀྲོལ *ḏkrol*, imp. ཁྲོལ *khrol* 1. to cause to sound; to make a noise; play: *rol-mo ẖkhrol-wa* to play on a musical instrument; *dril-bu ẖkhrol-wa* to ring a bell. 2. vb. intrans. to sound; resound: ཁ་རུད་དཀྲོལ the avalanche resounded; རྒྱ་ལོང་འཁྲོག་ཤིང་ *ṟgya-loń khrog-çiń* a rumbling in the bowels (*Med.*); སྦོ་འཁྲོག *şbo-ẖkhrog* in the belly: འཁྲོག་ཁྲོག *ẖkhrog-khrog* roaring; rushing; buzzing (*Jä.*).

འཁྲོགས *ẖkhrogş* dislocated: རྒན་མོ་པུས་ཚིག་འཁྲོགས་ཀྱང་འགྲོ་སྙིང་འདོད the old woman yet wishes to walk, though her knee has been dislocated (*Ṟdsa. 17.*).

ག

ག I: *ga* is the third letter of the Tibetan alphabet corresponding with Sanskrit ग. It is pronounced as soft *k* when alone or when placed without a prefix at the beginning of a word or syllable. When used as a final letter it sounds as *k* or is often barely pronounced. If a prefix precede ག or if it carry a surmounting letter, it sounds as a hard *g*. When used to represent a numerical figure it signifies the third, *i.e.*, the ordinal III, and as such is generally used in marking volumes of books, &c. ག *ga* is sometimes used as an affixed particle of a word to complete it, as in ཡལ་ག *yal-ga*, the branch of a tree.

ག II: in mystical language signifies born of a goat; also a he-goat: བསང་སྐད་ལ་ར་སྐྱེས་ཡིན *ḇsañ ṣkaḏ-la ra-ṣkyeṣ yin* (*K. g.* ཁ, *28*).

ག III: 1. in mystic Buddhism ག *ga* means the hidden entity or the essence of Buddha: ག་ཞེས་པ་ནི་དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་གསང་བའི་སྙིང་པོ་སྟེ། སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སངས་རྒྱས་ཀྱི་རང་བཞིན་ཡོད་ཅེས་པའོ།། that which is styled *ga* being the hidden essence of the Tathāgata, it may be said (ཅེས་པ) that all sensate beings have the nature of Buddha (*K. my.* ཀ *207*). 2. ག་ནི་བགྲོད་དང་བགྲོད་མིན་ཡིན as to *ga* it moves and it is also motionless: རྐྱེན་ཡང་ག་ཡིན་སྒྲ་ཡི་ངོ་བོ་ཉིད "the cause is *ga*, the real nature or origin of sound" (*Ḇbrom. 88*). Again we read definitions of this sort: ག་ནི་གང་ལ་གང་གང་ཆགས་མེད་པ "that which belongs to no place anywhere is *ga*" (*Ḇbr̲om. 88*).

ག་ཁྲལ *ga-khral* (*ga-ṭhal*) tax, duty (on cattle, butter, &c.) (*Jä.*).

ག་ག *ga-ga* a title of honour in *W.* (*Jä.*).

ག་ག་ཚིལ *ga-ga tshil* tickling: ག་ག་ཚིལ་བྱེད་པ, to tickle: སྔོན་གྲྭ་པ་བཅུ་དྲུག་གིས་གྲྭ་པ་གཅིག་ལ་ག་ག་ཚིལ་བྱས་པས། རང་དབང་མེད་པར་ གད་མོ་མང་པོ་ཤོར་ནས་ རླུང་གྱེན་དུ་འཚུགས་ཏེ་དུས་ལ་བབ་བོ།། in ancient time sixteen monks tickled one monk and from the excessive laugther he involuntarily sent forth, the mystic wind passing upwards inside him, his end came" (*K. du.* ཅ, *228*).

卐 **ག་གེ་མོ** *Ga-ge-mo* 1. n. of a certain place in Tibet. 2. ཅེ་གེ་མོ *chege-mo*, such a one; such a thing; such and such (*Cs.*).

ག་གོན *Ga-gon* त्रपुष 1. one of the two merchants whom Buddha met immediately after his six years' asceticism under the *Bodhi* tree. 2. ག་གོན་གྱི་རྒྱལ་པོ *Ga-gon-gyi r̲gyal-po* घोयाल the king of a country in Southern India. 3. a melon (acc. *Cs.*, *Lex.*, cucumber; others; barley) (*Jä.*).

ག་འགྲིག *ga-ḫgrig* (*ga-ḍig*) a saddle; སྒ་སྒྲིག *ṣga-ṣgrig* equipment of a riding horse.

ག་ཅེན *ga-cen* or ག་ཆེན *ga-chen* some or a good many; good deal (*Jä*).

ག་ཆད *ga-chad* involuntarily; without cause, *e.g.*, to weep (*Med.*, *Ja.*).

ག་ཆད་པ *ga chaḏ-pa* fatigued; very tired; ཡི་སྨུག་ག་ཆད་པ, ཅུ་ཐུག་ག་ཆད་པ giving up in despair; being quite exhausted (*D. R.*).

ག་སྙོད *ga-şñoḏ* **अजाजि** cummin seed, *Nigella Indica.*

‡ **ག་ཏ** *ga-ta* गाता or गाथा ག་ཏའི་སྡེ་ཚན *ga-taẖi şde tshan* a kind of Indian handwriting, evidently referring to the *Gatha* or *Kaithi* character, in which the original *Māgadhi* used to be written. The Tibetan ག *ga* is ordinarily pronounced as *K*, hence ཀ་ཏ *ka-ta*, or *kaithi.*

‡ **ག་དུ** *ga-du* गदा a club; a mace.

ག་དུར *ga-dur* an astringent medicinal root: རིམས་དང་གློ་ཚད་རྒྱ་ནད་སེལ it removes remittent fever, diseases of the lungs and of the bowels.

ག་དོར *ga-dor* = གྭ་དོར *gwa-dor* also གོ་དོར *go-dor* the tender growthof fresh horn in the three animals, rhinoceros, stag, and antelope: *g̲wa-dor g̲sum-gyiş ṟnag dañ chu-ser şkem* the three *ga dor* dry up pus and yellowish discharges: ཤ་བའི་ག་དོར the growth of a new branch on a stag's horn (*Sch.*).

ག་འདྲས *ga-ẖḏṟaş* = གང་འདྲས *gañ-ẖḏṟaş* (colloq. "*gánde*") how? of what kind? what sort?

ག་ན *ga-na* (*ka-na*) གང་ན *gañ-na* **क्वचन** where? ག་ན་བ *ga-na-wa* and གང་ན་བ *gañ-na-wa*, the same as a sbst., the whereabouts of a person, his place of residence: རྒྱལ་པོ་ག་ན་བར་དེར་སོང་ he went here where the king was.

ག་ན་མེད *ga-na meḏ* (in *W.*) absolutely; at all events: ག་ན་མེད་བཀལ་དགོས it must be sent by all means: ག་ན་མེད་ལོག་སྤྲ་བཏང་ཡིན། I shall give it back at all events (*Jä.*).

‡ **ག་ཎ་པ་ཏི** *Ga-ṇa pa-ti* गणपति ལྷ་ཆེན་ཚོགས་བདག་གི་མིང་ *Lha-chen Tshogş-ḇdag-gi miñ* the name of the great God, called the Lord of the Multitude (*Ş̲ñag.*).

‡ **ག་བ་ཏ་བ་རི་ཎི** *Ga-wa ta-wa ri-ṇi* **गवतवरिणि** [**कपोतवर्णी** small cardamom]. Also the n. of a flower (*K. kon.* ཀ, *4*).

‡ **ག་བུར** *ga-bur* I: 1. n. of several plants, probably *Gentiana cherayta*, *Curcuma*, *Zerumbet*, &c. 2. སྤྱིང་ཐིལ་ག་བུར is a kind of stone like མོ་ཙོང་སྤྱིང་ཐིལ (*Miñ. 4*).

ག་བུར II : कर्पूर, विधु camphor; ཤེལ་ག་བུར *çeḻ ga-bur* crystal-like camphor; མང་ག་བུར *mañ ga-bur* camphor resembling yak's lard in appearance; *ga-bur tsha-wa ṟgyaş-pa thog-ẖbab g̲coḏ* camphor, where the fever has increased, cures by lowering its height; *ṟñiñ-shiñ shan-paẖi tsha-wa ṟtsa-naḏ g̲coḏ* it also cures long-standing fever and disease of the fundament; *ga-bur ti-loş g̲lo-rimş tshaḏ-pa sel* the kind of camphor called Tilo cures inflamation of the lungs and fever.

Syn. ཁ་བའི་ཕྱེ་མ *kha-waẖi phye-ma*; འོད་དཀར་ཅན *ẖoḏ-ḏkar-can*; ནུས་ལྡན *nuş-ḻdau*; སྤྲིན་གྱི་སྙིང་པོ *şpṟin-gyi şñiñ-po* ཟླ་བའི་ཐལ་བ *zla-waẖi thal-*; *wa*; རོའི་གེ་སར *roẖi-ge-sar*; ཤིང་གི་སྙིང་པོ *çiñ-gi şñiñ-po* (*M̲ñon.*).

ག་བུར་ནག་པོ *ga-bur nag-po* defined as ཕག་བྲུན་མེ་ལ་བསྲེགས་པའི་ཐལ་བ *phag-brun me-la ḇsregş-paẖi thal-wa.* 1. the ashes of the burnt dung of pigs. 2. a secret name (*Miñ. 4*).

ག་བུར་འཛིན་པ *ga-bur ẖdsin-pa* **कर्पूरधर** meton. ཟླ་བ *zla-wa* the moon.

ག་བྲ *ga-bra* (*ga-ṭah*) n. of a medicine; a twig; also the fresh shoot on a tree:

ga-bra rluṅ-tshad rims-nad sel-war byed (this medicine) removes the epidemic fevers and the heat induced by *rluṅ* (wind).

‡ **ག་མུ** *ga-mu* from the Sans. गम go; in mystical language go or go away! (*K. g.* ཁ *27*).

ག་མོ་བྱི་ལ *ga-mo byi-la* n. of a species of wild cat: ག་མོ་བྱི་ལས་ཉལ་ནས་བྱིའུ་འཛིན the *ga-mo byi-la* catches little birds by lying in wait (*Rdsa.*).

ག་ཙམ *ga-tsam*=ཇི་ཙམ *ji-tsam* how much; how many; how long; interr. and correl., as much as, *e.g.*, as much as you like.

ག་བཙོན *ga-btson* (in *W.*) an irruption of the skin (*Jä.*).

ག་ཚོད *ga-tshod* how much; colloq. "*rin di ka tsö*" what is the price; how much? In Sikkim *gong-di ka-dzö-mo*? (*Snd. Hbk.*).

ག་ཛན་ཏ *ga-dsan-ta* गजन्त a precious stone used in curing infectious fevers and other diseases, also to relieve one from the influence of malignant spirits.

ག་ཞ *ga-sha*=ག་གཞའ *ga-gshah* or ག་ཥ *ga-ça*, more properly the last word, *i.e.*, ག་ཥ *ga-ça* signifies བཤད་གད *bshad-gad* a laughter, jest, joke: ག་ཞ་དང་རྩེད་མོ་རྩེ they jest and play: དེ་རིང་ག་ཞ་མི་འདུག he is not in good humour, or in good spirits, to-day (*Jä.*); also "to-day there is no fun."

ག་ཟུག *ga-zug* (in *W.*) how, interr. and correl (*Jä.*).

ག་གཟི *ga-gzi* squinting (in *W.*).

གའུ *gahu* सम्पुट an amulet; a brooch containing charms (v. གམ *gam*).

Syn. ཁ་སྦྱར *kha-sbyar* (*Mṅon.*).

གའུ་ཁ་སྦྱར *gahu kha-sbyar* charm box the lids of a which are joined edge to edge: མི་དབང་ཁྲིད་བཞུགས་ཤིན་ཏུ་དབེན་པ་ཉི, གནམ་ས་གའུ་ཁ་སྦྱར་ལྟ་བུས་མཛེས O Mi-wang (O king), thy residence is very solitary and so beautiful, as if the heaven and the earth kiss each other there, like the lids of an amulet (*Hbrom. 89*).

གའུ་ལེ *gahu-le* account book; list (of cases, also of cash and balance); also a short note kept on the margin: ལོགས་སུ *logs-su* in a separate place that is not in the body of a book, but on the foot or margin or corner, *i.e.*, ཟུར་དུ *zur-du*, of a book or note-book: ཟླ་ཚེས་གྲངས་འདི་ཙམ་རྫོང་གི་ཁུར་ལེན་བྱེད་པའི་བར་ལ་ཁྲིམས་ཤགས་འདི་ཙམ་བྱུང་ཟེར་བའི་འབོར་ཆེ་ཆུང་ཁྲོན་བསྡོམས་ནས་བྱས་བྱུང་སྐྱར་གྱི་གའུ་ལེར་འཇོག་པ since the date of the month, etc., of taking over charge of the *Rdsoṅ* (District office) as many criminal cases as may be, and the receipts large and small all bound together should be kept in the registration book (*Rtsii.; G. Sndg.*).

‡ **ག་ཡ་ག་རིའི་མདོ** *Ga-ya gau-rihi mdo* a *Sûtra* delivered by the Buddha on the mountain of Gayā Gauri.

ག་ཡིག *ga-yig* गवर्ण the letter ग *g*.

‡ **ག་ར་ཁ་ཏཎ་ཌུ་ལའི་རྩ་བ** *ga-ra kha-tan du lahi rtsa-wa* कर्कतण्डुलमूल excellent rice; the root of a kind of plant: ག་ར་ཁ་ཏཎ་ཌུ་ལའི་རྩ་བ་དང་རྟ་དྲི་དང་ཏིལ་དང་ནས་དང་བུ་རམ་རོ་མཉམ་པོར་བྱས་ནས་ཟོས་ན་གཞོན་ནུ་བར་འགྱུར་རོ by taking a confection made of equal quantities of the root of *Garka Tandula rta-dri*, sesame, barley and treacle, one becomes youthful (*K. g.* ཙ *45*).

ག་རི *ga-ri*, for དགའ་རིས *dgah-ris*, ག་ཞ *ga-sha* (in *W.*) dejected: ག་རི་མི་རག I am in low spirits (*Ja.*).

ག་རུ *ga-ru* in colloquial གང་དུ *gañ-du* whither; which wav; to which place; where?

‡ **ག་རུ་ཌ** *ga-ru-ḍa* गरुड; = ཁྱུང *khyuñ* the fabulous chief of the feathered race.

ག་རེ *ga-re* 1. in Lhasa very com. colloq. form for "what," sounded *káre*. 2. where, whence: ག་རེ་འདི་འདྲ་ཨ་ཀྱང་རང་དྲག་བྱུང *ga-re ẖdi-ẖdṟa a-kyañ rañ-dṟag byuñ* whence comes this oppression, over-powering (*Ṟdsa. 10*).

ག་རོ *Ga-ro* རྒྱ་གར་ན་ཡོད་པའི་ཡུལ་ཞིག་གི་མིང n. of a place in India; the Garo hills (*Ḏsam. 28*).

ག་ལ *ga-la* 1. येन whither: བཅོམ་ལྡན་འདས་ག་ལ་བ་དེར་ཐོགས་སུ་ཐལ་མོ་སྦྱར་བ་བཏུད येन भगवान् तेन अञ्जलिं प्रणम्य with the palms of the hands joined he bowed in the direction where the Victorious One was. 2. = ཇི་ལ *ji-la* for what; owing to what: ག་ལ་ཕན to what does this serve? of what use is this? ག་ལ་འགྲོ་གིན་ཡིན་པ where are (you or they) going?

‡ **ག་ལ་གོ་ལི་ཀ** *ga-la go-li-ka* गलगोलिक n. of an insect which subsists, it is said, by inhaling the air only (*K. d.* ཇ *464*).

ག་ལེ *ga-le* शनैः शनैः slowly, softly, gently. To a departing guest one says: ག་ལེ་ཕེབ "*ka-le pe'p*" go gently. To the host you answer: ག་ལེ་བཞུགས "*ka-le shu*" stay quietly, remain in peace! ག་ལེ་ཤོག *ga-le çog* come slowly or gently: གཏམ་དཔེ་ལ་ག་ལེ་ག་ལེ་འགྲོ་ན་བོང་བུས་རྒྱ་ནག་བསྐོར་ནས་ཡོང it is a common saying (in Tibet) that by walking slowly and slowly the ass can travel all round China.

ག་ལོག *ga-log* (in *W.*) squinting.

ག་ཤ I: *ga-ça* laughter: གད་མོ་བགད *gaḏ-mo ḇgaḏ*, ག་ཤར་བཅུག *ga-çar ḇcug* to cause laughter.

ག་ཤ་སྒྲོག *ga-ça-ṣgrog* loud laughter; *ga-ça ṣgrog-ciñ glu-gar rol-mo ẖbul* loudly laughing they danced, sang, and made music (*A. 11*).

ག་ཤ II: n. of a place in Upper Tibet (*A. 20*).

ག་ཤ III: v. ག་ཤ *ga-sha* उत्तरीयवस्त्र a raiment used by *Tantrik* priests.

ག་ཤ IV: a string of beads; a necklace; a string of human skulls or bone-bits worn by *Tantrik* Lamas: ཁ་ནས་ཁྲག་འཛག་མི་མགོ་འི་ཕྲེང་བ་ཡི་ག་ཤ་རབ་འཕྱང་མི་བཟོད་བདུད་དཔུང་གི་ང་རྒྱལ་དྲེགས་པ་འཇོམས་པ་ཁྱོད་ལ་བསྟོད blood drops from her mouth, a string of human heads hangs down from her neck, to thee be my praise who hast subdued the intolerable pride and arrogance of the host of demons (*Choi-g.*).

ག་ཤར *ga-çar* 1. defined in these passages; ཕྱོགས་གཅིག་དཔུང་པ་ལ *phyogṣ-gcig ḏpuñ-pa la*; ཕྱོགས་གཅིག་མཚན་ཧོག་ལ *phyogṣ-gcig m̱tshan-ẖog la*; གཞུ་དཀར་གཅིག་ག་ཤར་གྱོན་པ *gshu-ḏ gcig ga- kar çar gyon-pa* (*A. 135*). Girth or rope hung across the breast and the shoulder in order to draw or carry anything; also a dog harness; a shoulder-belt worn as a badge of dignity by constables and the like officers. 2. སྒོམ་ཐག *ṣgom-thag*, the cord worn round the shoulder and the waist at the time of meditation. ག་ཤར་དང་གཤམ་ཐབས་ཀྱི་མཛེས་པ *ga-çar dañ gçam-thabṣ-kyi m̱dseṣ-pa* (*D. R.*) Looking nice (on account) of (his) *ga-çar* and petticoat.

ག་ཤས *ga-çaṣ* = ཁ་ཤས *kha-çaṣ* some; part; a few, com. in colloq.

ག་ཤེད *ga-çeḏ* 1. prob. གང་ཤེད *gañ-çeḏ* uncertain; not definitely known. 2. an approximate but uncertain direction, region or quarter: ག་ཤེད་གཅིག་ལ་ཡོད it is at a certain place; it is somewhere: ཞིབ་མོ་མི་འཆད་པར་ག་ཤེད་དུ་ཕྱུད་ཀྱི་སོང without explaining minutely (*i.e.*, the particulars), he proceeded instantly somewhere (*A. 135*).

ག་ཤེལ *ga-çel* glass beads; glass pearls (*Sch.*).

གཱ *Gā* n. of a *Dākinī*, a goddess (*K. g.* ཁ, *179*).

གྭ་པ *gwa-pa* the white mark or patch on the forehead of the *kyañ* (the wild ass of Tibet).

卐 **གག** *gag* 1. silver in bars, ingots, small pieces, &c., uncoined (in *W.*). 2. wad; wadding (for loading muskets) (*Jä.*).

གག་པ *gag-pa*=ལྷོག་པ *lhog-pa* or གག་ལྷོག *gag-lhog* is a swelling in the throat; a quinsy: *nad mi dañ dud-hgrohi ske-dañ mgrin-pa-la skrañ-nas rnag thon-te drag-yod* is a malady of men and animals in which the neck and throat become swollen, but matter issuing forth, it is eased; གག་ནས་ཤི་ཡོད death occurs from obstruction. སྤྱིར་གག་ལྷོག་ཅེས་མིང་སོ་སོར་བཅད་ཀྱང་ངོ་བོ་གཉན་ནད་དུ་གཅིག་རིམས་ནད་ཀྱི་གྲས *spyir gag-lhog-ces miñ so-sor bçad-kyañ ño-wo gñan-nad du-gcig rims-nad-kyi gras* though the disease in general is differently expressed by the names *gag* and *lhog*, its real nature is but one among pestilential diseases and it belongs to the class of (विषम-ज्वर) fatal fevers.

གག་ཚེ *gag-tshe*=བྱ་གག *bya-gag* a water fowl (*Cs.*).

གགས *gags* प्रतिबद्ध obstructed.

གང་ག་ཆུང་ I: *gañ-ga-chuñ* a kind of flower which resembles a chorten (chaitya) in shape, growing in the sandy crevices of rocks in Tibet. It is used as an antidote against poison and also diarrhœa, གཡའ་གསེབ་བྱེ་མའི་ལོགས་ལ་སྐྱེ *gyah-gseb bye-mahi logs-la skye* གང་ག་ཆུང་གིས་དུག་དང་ཚ་འཁྲུ་གཅོད *gañ ga chuñ-gañ-ga chuñ-gis dug dañ tsha-hkhru gcod.*

གང་གཱ *gañga* གངྒཱ *gañgā* गङ्गा the river Ganges; གང་གཱའི་ལྷ་མོ *Gañ-gáhi Lha-mo* गङ्गा-देवी the goddess of the river Gaŋgā. Its different names are:—ཡན་ལག་བརྒྱད་ལྡན *Yan-lag brgyan-ldan*, འཆི་མེད་ཆབ *Hchi-med chab*, ནམ་མཁའི་ཆུ་བོ *Nam-mkhahi chu-bo*, དྲག་པོའི་ཐོད *Drag-pohi thod*, ཛ་ཧྣུའི་བུ་མོ *Dsa-uuhi bu-mo* (जाह्नवी), རྒྱུན་གསུམ་པ *Rgyun-gsum-pa*, ལམ་གསུམ་འགྲོ *Lam-gsum hgro*, གླང་ཆེན་ཁ་འབབ *Glan-chen kha-hbab* (गोमुखी), འཇིགས་སྡེ་མ *Hjigs-sde ma*, ཁྱབ་འཇུག་རྐང་པ *Khyab-hjug rkañ-pa*, ཆུ་བྱིན་མ *Chu-byin-ma*, སྐལ་ལྡན་ཤིང་རྟའི་བུ་མོ *Skal-ldan çiñ-rtahi bu-mo* (भागीरथी), ལྷ་ཡི་ཆུ་བོ *Lha-yi chu-bo* (*Mñon.*).

གང་གཱ་འཛིན I: *gañ-gā hdsin* गङ्गाधर an epithet of S'iva. He who holds Gaŋ-gā on his head, *i.e.*, from whose head the Ganges flows: མཐོ་རིས་ཀྱི་གནས་ཐམས་ཅད་བསྐལ་པའི་མེས་བསྲེགས་པའི་སྐབས་སུ་ལྷ་མོ་གང་གཱ་ལྷུང་ནས་བྱུང་བ་ན་ནམ་མཁའ་ལ་རལ་པ་བཀྱངས་ནས་རལ་པའི་སྟེང་དུ་བཟུང་བས་སོ *mtho-ris-kyi gnas thams-cad bskal-pahi mes bsregs-pahi skabs-su Lha-mo Gañ-gā lhuñ-nas byuñ-wa-na nam-mkhah la ral-pa bkyañs-nas ral-pahi steñ-du bzuñ-was-so* when all the celestial regions were burnt by the fire of the *Kalpa*, Gaŋgā as goddess appeared on this earth having fallen from heaven. Her locks were spread out in the sky and held up aloft by S'iva (for which he is called Gañgādhara, the holder of Gañgā) (*Mñon.*).

གང་གཱ་འཛིན II: རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ *rgya-mtsho chen-po* the great ocean which holds the entire discharge of Gaŋgā (*Mñon.*).

གང་ *gañ* what, which.

གང་གི་དུས *gañ-gi-dus* when; at which time.

གང་གི་ཕྱིར *gań-gi-phyir* यस्मात्, यत्कृते for which; for the sake or reason of which.

གང་ཉིད *gań-ñiḏ* यदेव whichever; whatever.

གང་འཐད *gań-ḫthaḏ* = གང་འགྲིགས *gań-ḫgrigṣ* what (you) like; also what suits you? དེར་ཚེ་སྲོག་ལ་བར་དུ་གཅོད་པ་བྱུང་ནའང་ང་ཅག་ལ་ཁག་མི་འབྱུང་སྟེ་གང་འཐད་གང་རིགས་ཞེས་གཙོ་བོ་གཅིག་གིས་སྨྲས་པ། even if any accident happened to life there, to us no hardship occurring, we can do whatever suits us, so one *Tso-wo* expressed himself (*Ḫbrom. 136*).

གང་དག *gań-dag* केचन some; གང་དག་གི་ཕྱིར *gań-dag-gi phyir* येषां कृते for whom or what; for the sake of whom or what.

གང་དག་ཉིད *gań-dag-ñiḏ* यदेव whichever.

གང་དག་འདིར *gań-dag-ḫdir* याविह, यद्दह those two who are here; all those here; whoever present.

གང་དུ *gań-du* कुत्र, यत्र where? where.

གང་དུའང་ *gań-duḫań* कचित् at whatever time; wherever; seldom; where.

གན་དྲན་དྲན་དུ་བཤད་པ *gan ḏṟan-ḏṟan-du ḇçaḏ-pa* = བརྫུན་བཤད་པ *ḇṟdsun ḇçaḏ-pa* to speak at random; to say what occurs in the mind; to speak falsehood.

གང་འདྲ *gań-ḫdṟa* यादृशो how, like what: གང་འདྲ་མཐོང་ *gań-ḫdṟa m̱thoń* what have you seen?

གང་ན *gań-na* कचन where?

གང་རྣམས་ཀྱི *gań-ṟnamṣ-kyi* येषा of what; pertaining to what?

གང་མགོ *gań-m̱go* (in *C.*) bowl of a tobacco-pipe; གང་མཇུག *gań-m̱jug* mouthpiece or tip of it.

གང་པོར *gań-por* in a lump, mass.

གང་བ I: *gań-wa* = ཁེངས་པ *kheńṣ-pa* पूर्ण to fill; to make full; filled up; also piled up: གང་བའམ་བརྩེགས་པ *gań-waḫam ḇṟtsegṣ-pa* piled up or made full.

Syn. ཚན་ཅན *tshan-can*; ཁེངས *kheńṣ*; བྱུར་བུ *byur-bu*; ཕྱུར་བུ *phyur-bu* (*M̱ñon.*).

གང་བ II: अलम्, पूर्ण finished; completed; ལུང་ཆུས་གང་བ *luń-chuṣ gań-wa* a valley filled with water: ཟླ་བ་ཉ་གང་བ "the moon as full fish"; in the fullness of the crescent.

གང་བ་མེད་པ *gań-wa meḏ-pa* असम्पूर्ण incomplete.

* གང་བ་བཟང་པོ *gań-wa ḇzań-po* पूर्णभद्र (*Schr.; Tā. 2, 181*) completely happy or gentle; also n. of a serpent demon.

* གང་བའི་ཟླ་བ *gań-waḫi zla-wa* पूर्णचन्द्र (*Schr.; Bull. 1848, 298*); lit. the full moon; n. of a *Bodhisattara.*

གང་བུ *gań-bu* वल्लरि, मञ्जरि fresh shoots of leaves; a pod or sheath; also cluster of buds. Acc. to *Sch.* flower bud: འབྲུ་གང་བུ་ཅན *ḫbru gań-bu-can* grains which have husks such as wheat, sesamum, &c.: འོད་ཟེར་གྱི་གང་བུར་འདྲིལ་ནས enveloping himself in a veil of rays; wrapping himself in a sheath of light.

གང་བྱེད *gań-byeḏ* यत् करोति whatever he does, has been doing, is doing.

གང་མོས *gań-moṣ* नाना 1. various; different sorts. 2. གང་འདོད *gań-ḫdoḏ* whatever is wished for.

གང་ཙམ *gań-tsam* a small quantity; not a considerable quantity.

གང་ཙུག་ཡིན *gań-tsug-yin* = གང་ནས་ཡིན *gań-naṣ-yin* or གང་ན་སྡོད་མཁན་ཡིན *gań-na ṣdoḏ m̱khan-yin*; ཁྱེད་གང་ཙུག་ཡིན་གར་འགྲོ་དྲིས་པས *khyeḏ gań-tsug-yin gar-ḫgro ḏṟi-paṣ* he asked whence are you; whither are you going (*A. 131*).

གང་ཞིག *gań-shig* यः, यत् which.

གང་ཞེ་བསྟན་པ *gañ-she ḇstan-pa* य उपदेशः which has been explained, shewn.

གང་ཟག I: (ཞལ་ཟག *shaḻ-zag*) tobacco-pipe, not the *hukka*, but a long straight sort, similar to the European smoking pipe, generally made of metal.

གང་ཟག *gañ-zag* II: 1. पुङ्गल, पुद्गल, भूतात्मन्। पूर्य्यंति गलति च इति पुद्गलः that which becomes full and then undergoes decay (Sāṁ.); an animated being; a corporeal being that is subject to decay and destruction. 2. man, as an intellectual being; a person: གང་ཟག་གཞན་གྱིས་བརྡ་སྤྲད་པས *gañ-zag gshan-gyiş ḇṟda şpraḏ-paş* another person describing it to you (opposite to what we know by our own perception and observation), hence a philosophical term for "self": བསྟན་བཅོས་ལ་མཁས་པའི་གང་ཟག་རྣམས learned or lettered men; men of science, especially in relation to religion: ཆོས་ཕྱི་བཤོལ་བྱེད་པའི་གང་ཟག་རྣམས men who postpone religion, not troubling themselves about it: འཕགས་པའི་གང་ཟག་རྣམས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ the prince of the reverend (band of) persons, *i.e.*, Buddha: ལོག་ལྟ་ཅན་གྱི་གང་ཟག inferior heretical people: གང་ཟག་ཕལ་པ *gañ-zag phaḻ-pa* or ཐ་མལ་པ *tha-maḻ-pa*, common or vulgar people (*Jä.*).

གང་ཟག་བཞི *gañ-zag ḇshi* the four kinds of human beings or higher beings are—(1) तमस्तमः परायणः; མུན་ཁྲོད་ནས་མུན་ཁྲོད་དུ་འགྲོ་བ *mun-khroḏ naş mun-khroḏ du ḫgro-wa* that go on from darkness to darkness; (2) ज्योतिः परायणः; མུན་ཁྲོད་ནས་སྣང་བར་འགྲོ་བ *mun-khroḏ naş şnañ-war ḫgro-wa* that go from darkness unto light; (3) ज्योतिस्तमःपरायणः; སྣང་བ་ནས་མུན་ཁྲོད་དུ་འགྲོ་བ *şnañ-wa naş mun-khroḏ du ḫgro-wa* that go again from light into darkness; (4) ज्योतिर्ज्योतिःपरायणः; སྣང་བ་ནས་སྣང་བར་འགྲོ་བ *şnañ-wa naş şnañ-war ḫgro-wa*, that advance from light to a greater enlightenment. The term གང་ཟག *gañ-zag* has sixteen different synonyms:—བདག *ḇdag*; སྲོག *şṟog*; སེམས་ཅན *semş-can*; སྐྱེ་བ *şkye-wa*; གསོ་བ *gso-wa*; སྐྱེས་བུ *şkyes-bu*; ཤེད་བདག *çeḏ-ḇdag*; ཤེས་ལས་སྐྱེས *çeş-las şkyeş*; मानव, मनुज man; བྱེད་པ་པོ *byeḏ-pa-po*; བྱེད་དུ་འཇུག་པ་པོ *byeḏ-du ḫjug-pa-po*; ཚོར་བ་པོ *tshor-wa-po*; ཤེས་པ་པོ *çeş-pa-po*; མཐོང་བ་པོ *m̱thoñ-wa-po*; ཟ་བ་པོ *za-wa-po*; སློང་བ་པོ *şloñ-wa-po* (*M̱ñon.*). These are all applied to signify an animate being. There are two kinds of གང་ཟག, ordinary and extraordinary; the ordinary གང་ཟག literally means that which is subject to decay, from གང *gañ*, what, and ཟག *zag*, decay. The Buddhist meaning is as follows:—(1) རང་རྒྱུད་སྡིག་པ་ཉོན་མོངས་ཀྱིས་གང་ཞིང་ཡོན་ཏན་དང་དགེ་བའི་རིགས་གསོག་མི་ཐུབ་པར་ཟག་འགྲོ་བས་སེམས་ཅན་ཕལ་བའི་གང་ཟག *rañ-ṟgyuḏ şdig-pa ñon-moñş kyiş gañ shiñ yon-tan dañ ḏge-waḫi rigş gsog mi-thub-par zag ḫgro-waş semş-can phal-waḫi gañ-zag* one's own nature being filled (གང *gañ*) with sin he cannot acquire and retain virtue, which ཟག *zag* leaks out or decays, therefore an ordinary living being is called གང་ཟག *gañ-zag*; (2) རང་རྒྱུད་དགེ་བ་དང་བཟང་པོའི་ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་གང་ཞིང་ཉོན་མོངས་ཀྱི་སྐྱོན་ཐམས་ཅད་ཟག་འགྲོ་བས་སངས་རྒྱས་གང་ཟག *rañ-ṟgyuḏ ḏge-wa dañ ḇzañ-poḫi yon-tan thamş-caḏ-kyiş gañ-shiñ ñon-moñş-kyi şkyon thamş-caḏ zag ḫgro-was sañş-ṟgyaş gañ-zag* Buddha is གང་ཟག because his nature is full of all virtues or merits and sin has been thrown out of it or has altogether been destroyed; (3) རང་རྒྱུད་ལ་ཡོན་ཏན་གྱི་རིགས་གང་ཆུང་བ་མི་ཉམས་པར་བྱེད་པ་དང་སྐྱོན་གྱི་རིགས་ཆུང་བ་རྣམས་ཐབས་ཀྱི་ཟགས་སུ་བཅུག་པ་ནི་ཐེག་ཆེན་ཐེག་དམན་ལམ་ཞུགས་པ་གང་ཟག་རྣམས་ས་དེ་ཡང་གྲུབ་མཐའ་སྨྲ་བ་དང་ལྟ་བ་འདོད་ཚུལ་འཐར་པ་ཆོས་ལ་ཐེག་ཆེན་གང་ཟག when one's own nature retains whatever virtue it possessed undeteriorated and whatever faults there was in it have been thrown out from exertion, one has entered either the *Mahā yánā* or *Hīnayāna* path. Persons in such a stage, whatever docrtine or theory they may hold for salvation, belong indeed of the *Mahāyāna*. In གང་ཟག *gañ-zag* of the ordinary kind his very nature is གང་ *gañ*, *i.e.*, filled with deeds (*laş*), sin, suffering, and misery; moreover, all virtue and talents having become exhausted, *i.e.*, ཟག *zag*, his animated being becomes what is called *Pudgal*. In the strict sense of the word, a Buddha is also a *Pudgala*, though of the extraordinary kind, he on the contrary being full of virtues and talents and all defects, sins, &c., being exhausted in him. The following are the twenty གང་ཟག *gañ-zag* (*Pudgala*) of the *Çrāvaka* School:—(1) **स्रोतआपन्न**; རྒྱུན་དུ་ཞུགས་པ *ṟgyun-du shugş-pa* one having entered the regular course performs *Samādhi* (deep meditation); (2) **सप्तकृत-भवपरम**; དེ་ལྟར་ཐོགས་ན་སྲིད་པ་ལན་བདུན་པ *de-ḻtar thogş-na sriḏ-pa lan ḇdun-pa* after having thus spiritually cultured the mind he has to pass into seven births in the world; (3) **कुलंकुल**; རིགས་ནས་རིགས་སུ་སྐྱེ་བ *rigş-naş rigş-su şkye-wa* after the second stage, his birth is ensured in his own state, *i.e.*, if he is a god he is reborn as a god, if man he is reborn as a man, but he never goes to any lower stage of birth; (4) **सकृदागामी**; ལན་གཅིག་ཕྱིར་འོང་བ *lan-gcig phyir ẖoñ-wa* (as such) he has only once to come to this world for doing good; (5) **एकवीचिक**; བར་ཆད་གཅིག་པ *bar-chaḏ gcig-pa* he has only one interruption before full fruition; (6) **अनागामि**; ཕྱིར་མི་འོང་པ *phyir mi-ẖoñ-wa* he will not come again to this existence; (7) **अन्तरा परिनिर्व्वायिन्**; བར་མ་དོར་ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདའ་བ *bar-ma-dor yoñş-su mya-ñan laş ẖdaẖ-wa* he will attain to *Nirvāna* not from this life but from the intermediate state or *Bardo*; (8) **साभिसंस्कारपरिनिर्व्वायिन्**; མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་དང་བཅས་པས་ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདའ་བ *m̲ñon-par ẖdu-byeḏ-pa dañ ḇcaş-paş yoñş-su mya-ñan laş ẖdaẖ-wa* he escapes from misery save that a vestige of the *Skandha* still remains; (9) **अनभिसंस्कारपरिनिर्व्वायिन्**; མངོན་དུ་འདུ་བྱེད་པར་མེད་པར་ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདའ་བ *m̲ñon-du ẖdu-byeḏ par meḏ-par yoñş-su mya-ñan laş ẖdaẖ-wa* he attains to *Nirvāṇa*, the *Skandha* being utterly destroyed, *i.e.*, without the least vestige remaining; (10) **ऊर्द्ध्वस्रोतस्** གོང་དུ་འཕོ་བ *goñ-du ẖpho-wa* he will in his spiritual progress reach up to the *Akaṇiṣtha* heavens; (11) **कायसाक्षी**; ལུས་ཀྱི་མངོན་སུམ་དུ་བྱེད་པ *luş-kyi m̲ñon sum-du byeḏ-pa* he will obtain the body of supreme intelligence or knowledge; (12) **श्रद्धानुसारी**; དད་པའི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ *daḏ-paẖi ṟjeş-su ẖbrañ-wa* he will here have completely subdued the senses or passions; (13) **धर्म्मानुसारी**; ཆོས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ *choş-kyi ṟjeş-su ẖbrañ-wa* all his intellectual and moral faculties become so as to be directed effectually to all good works; (14) **दृष्टिप्राप्त**; མཐོང་བས་ཐོབ་པ *thoñ-waş thob-pa* having heretical views or having insight into religion; (15) **समयविमुक्त**; དུས་ཀྱིས་རྣམ་པར་གྲོལ་བ *duş-kyi ṟnam-par grol-wa* getting salvation in time; (16) **असमयविमुक्त**; དུས་དང་མི་སྦྱོར་བར་རྣམ་པར་གྲོལ་བ getting salvation not in proper time; (17) **उभयतोभागविमुक्त**; གཉིས་ཀའི་ཆ་ལས་རྣམ་པར་གྲོལ་བ *gñiş-kaẖi cha-laş ṟnam-par grol-wa* getting salvation in time as well as without reference to time; (18) **उपपत्तिपरिनिर्व्वायी**; སྐྱེས་ནས་ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདའ་བ *şkyeş-naş yoñş-su mya-ñan laş ẖdaẖ-wa* entering into the state of *Nirvāṇa* immediately after one's birth; (19) **प्रज्ञाविमुक्त**; ཤེས་རབ་ཀྱིས་རྣམ་པར་གྲོལ་བ *çeş-rub kyiş̲ ṟnam-par grol-wa* fully delivered by means of absolute or transecendental knowledge; (20) **श्रद्धाविमुक्त**। delivered by means of faith.

གང་ཡ *gañ-ya* a very large figure or number (*Ya-sel. 56*).

གང་ཡང་ *gań-yań* कश्चित्, यश्च whosoever; whatever ; any one.

གང་ལ *gań-la* कुत्र where ; in whom.

གང་ལོ *gań-lo* an empty pod, freed from the kernels (in *W.*) (*Jä.*).

གང་ཤར *gań-çar* གང་སེམས་ལ་བསམ་པ anything that occurs (in the mind); what is thought; a thought.

གང་སུ་དག *gań-su dag* ये केचित् whichever of those.

གངས *gańş* हिम 1. glacier; glacier-ice. 2. snow (usually *kha*). 3. the sclerotic of the eye (*Sch.*).

གངས་རྒྱུད *gańş-ṟgyuḏ* a chain of snowy mountains.

གངས་ཅན *gańs̱-can* हिमवत् 1. one of the native names of Tibet. 2. abounding in snow ; snowy ; full of glaciers : *Gańş-can-laş ẖbyuń-waẖi chu* the water issuing from a glacier : *Gańş-can-gyi şkaḏ* the language of Tibet.

གངས་ཅན་མཁས་པའི་གཙུག་རྒྱན *Gańş-can m̱khas̱-paẖi g̱tsug-ṟgyan* a complementary name of Tsongkha-pa, the great Buddhist reformer of Tibet whose religious name was རྒྱལ་བ་བློ་བཟང་གྲགས་པ *Ṟyyal-wa Ḇlo-ḇzań grags-pa*; his other names were :—རྗེ་རིན་པོ་ཆེ *Ṟje rin-po che*; རྗེ་ཙོང་ཁ་པ *Ṟje Tsoń-kha-pa*; གངས་ཅན་ཤིང་རྟ *Gańş-can çiń-ṟta*; ཤར་ཙོང་ཁ་པ *Çar Tsoń-kha-pa*; འཇམ་མགོན་བླ་མ *H̱jam m̱gon ḇlama.*

གངས་ཅན་མགོན་པོ *Gań-can m̱gon-po* or སྤྱན་རས་གཟིགས *S̱pyan-raş g̱zigş* the patron saint of Tibet, Avalokites'vara, also styled :—འཇིག་རྟེན་མགོན་པོ *H̱jig-ṟten m̱gon-po*; ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ *Thugş-ṟje chen-po*; འགྲོ་བའི་མགོན་པོ *H̱gro-waẖi m̱gon-po.*

གངས་ཅན་རྒྱལ་པོ *Gańş-can ṟgyal-po* King of Tibet ; and in books occasionally applied to the Dalai Lamas of Lhasa.

གངས་ཅན་རྒྱལ་པོའི་བསྟི་གནས *Gańş-can ṟgyal-poẖi ḇsti-g̱naş* as also ཆོས་འཁོར་དཔལ་གྱི་ལྷ་ས *choş-ẖkhor ḏpal-gyi Lha-sa* used to designate Lhasa, the capital of Tibet (*Yig. k. 31*).

གངས་ཅན་ཆེན་པོ *gańş-cań chen-po* sometimes applied to mountainous region covered with eternal snow extending from Ladak to the Kailas range. Also the name of a fabulous mountainous region the chief peak of which is said to be about 1,500 miles round and filled with *Yakṣa*, *Rakṣa* and other demi-gods.

གངས་ཆེན *Gańş-chen* any great range of snowy mountains or a great glacier; n. of a village at the south-western foot of the Kañchenjunga mountain. གངས་ཆེན་མཛོད་ལྔ (Kanchenjunga in Sikkim) lit. the five great repositories of snow.

གངས་ཆེན་ཆོས་རྒྱལ *Gańş-chen Choş-ṟgyal* the Grand Lama of Tibet; also the name of a guardian deity of Buddhism in Tibet; a name of Yama, the Lord of Death, who is worshipped in Tibet under the name of *Dam-chen Choş-ṟgyal.*

གངས་ལྗོངས་ཡུལ *Gańş-ḻjońş yul*=བོད *Boḏ* Tibet.

Syn. གངས་ཅན་ཞིང *gańş-can shiń*; གངས་རི་ར་བའི་སྐོར་བའི་ཞིང་ཁམས *gańş ri ra-waẖi şkor-waẖi shiń-khamş*; གངས་ཅན་ས་ལྷའི་སྨན་ལྗོངས *gańş-can sa-lhaẖi şman-ḻjońş* (*M̱ńon. and Yig. k.*).

གངས་འབབ *gańş-ẖbab* avalanche ; it snows.

གངས་སྦལ *gańş-s̱bal*, also called དཀྱིལ་འཁོར *ḏkyil-ẖkhor* गोधा, the snow lizard with circular marks on its skin resembling the common Indian lizard (*Lex.*); a frog of fabulous origin: the male frog is said to live on the top of the snowy mountains and the female frog in the abyss of the deep gorge below the mountain; when the sun passes over the tropic of cancer (*karkaṭa* or crab), the male frog descends to the foot of the mountain and the female frog ascends there to meet him midway. Before meeting each other the male frog remains more powerful; but after they have united, the female becomes the stronger of the two (*S̱man.*).

གངས་རི I: *gańs̱-ri* हिमाद्रि, हिमगिरि snowy mountain or snow-mountains—a common designation for many of the great ranges in Tibet; གངས་ཉི་ཤུ *gańs̱-ñi-çu* the twenty principal mountains of Tibet:—(1) ཐང་ལྷ *Thańlha*, (2) ཏི་སེ *Ti-se* (*Kailâça*), (3) མང་མཁར *Mań-m̱khar*, (4) བུ་ལེ *Bu-le*, (5) སྟར་སྒོ *S̱tar-s̱go*, (6) ཕོ་ལ *Pho-la*, (7) མཁའ་རི *M̱khaẖ-ri*, (8) ཇོ་མོ་ཁ་རག *Jo-mo kha-rag*, (9) རྡོ་རྗེ *Ṟdo-ṟje*, (10) གང་བཟང *Gań-ḇzań*, (11) རྩེ་རྡུམ *Ṟtse-ṟdum*, (12) ལ་ཕྱི *La-phyi*, (13) ཚེ་རིང *Tshe-riń*, (14) སྣ་ནམ *S̱na-nam*, (15) ཏེ་སྒྲོ *Te-s̱gro*, (16) འོད་དེ་གུང་རྒྱལ *H̱od-de guń-ṟgyal*, (17) ཡར་ལྷ་ཤམ་པོ *Yar-lha çam-po*, (18) གསལ་རྗེ *Gsal-ṟje*, (19) ཧ་བོ་གངས་བཟང *Ha-ḇo gańs̱-ḇzań*, (20) ཙ་རི་ང་ལའི་གངས *Tsa-ri ńa laẖi-gańs̱* (*Kathań.* ཀ, *168*).

གངས་རི II: ཤུ་དག་དཀར་པོ *çu-dag ḏkar-po* n. of a vegetable drug (*M̱ńon.*).

གངས་སྲག *gańs̱-srag* = གངས་འཕྲེད *gańs̱-ẖphreḏ* along or across the glacier.

གངས་སྲུལ *gańs̱-s̱rul* an avalanché; a slip in the snowy side of a mountain; a snow-slip.

གངས་ཐིག *gańs̱-thig* n. of a stone or mineral substance resembling stone; it is said to be a cure for fever that is produced from the liver.

གངས་པ་ཤེའུ *Gańs̱-pa çe-ẖu* the name of a celebrated lama and philosopher of the *Kadampa* School of Tibet.

གཉ་ཇི་ར *gañ-ji-ra* lit. posessed of treasure or མཛོད་ལྡན *m̱dsoḏ-ḻdan*; an ornamental pinnacle on a temple, house or chorten constructed after the prescribed model given in Buddhist books. This is a Sanskrt word though sometimes Tibetanized, being written as འགན་འཇི་ར *ẖgan-ẖji-ra.*

གད *gaḏ* as in གསེར་གད *gser-gaḏ* 1. pure, genuine, unalloyed. 2. a rock.

གད་སྐྱིབས *gaḏ-s̱kyibs̱* a rock cavern; a place of shelter under the cleft or nook of a rock: དངུལ་གྱི་ལྷང་པ་དེ་རྣམས་གད་སྐྱིབས་ཤིག་ཏུ་བཞག kept the bars of silver in the nook of a rocky hill.

གད་ཁ *gaḏ-kha* प्रथः wide, broad; breadth; with breadth.

གད་མོ *gaḏ-mo*, हास्य a laughing; laughter: གད་མོ་དགོད *gaḏ-mo ḏgoḏ* हसति utters a laugh; གད་མོ་བགད་བྱུང *gaḏ-mo-ḇgaḏ ḇyuń* I have laughed; གད་མོ་བགད་སོང *gaḏ-mo ḇgaḏ-soń* he has laughed. གད་མོ་རྒོད *gaḏ-mo ṟgoḏ* to laugh; གད་མོ་ཤོར་བྱུང *gaḏ-mo çor-byuń* laughter sprang forth; གད་མོ་ཤོར་སོང *gaḏ-mo çor-soń* idem; གད་མོས་འདེབས་པ *gaḏ-mos̱ ẖdebs̱-pa* to laugh at a person; འཇིག་རྟེན་པའི་གད་མོ *ẖjig ṟten-paẖi gaḏ-mo* laughter of worldly-minded people: ངའི་གད་མོའི་གནས this is to me an object of laughter; it is ridiculous to me (*Jä.*). གད་རྒྱངས་ཅན *gaḏ-ṟgyańs̱-can* अट्टहास. བསྡིགས་པའི་གད་མོ *ḇsdigs̱-pahi gaḏ-mo* (हाहा *Ha Ha*) loud laughter; སྡིག་པའི་གད་མོ *s̱dig-paẖi gaḏ-mo* (हिहि *hihi*) coquettish laugh; དགྱེས་པའི་གད་མོ *ḏgyes̱-paẖi-gaḏ-mo* (हेहे *he-he*) laugh of merriment or rejoicing; ཟིལ་གྱིས་གནོན་པའི་གད་མོ *zil-gyis̱ gnon-paẖi gyaḏ-mo* हो हो a laughter of triumph; ཁྲོ་བོའི་བཤད་པ་བརྒྱད *khro-woẖi ḇshaḏ-pa ḇrgyad* the eight laughs of indignation and wrath, &c.

གད་རྒྱལ *gaḏ-ḵgyal* the walls of conglomerate rock through which mountain-torrents have cut their way.

གད་སྙིགས *gaḏ-s̱ñigs̱* dust; refuses; swept-out: *phyags̱-mas̱ gaḏ-s̱ñigs̱ phyags̱* sweep with a broom the dust, refuse, etc. (*Ńag.*).

གད་དར *gaḏ-dar* sweeping, cleansing; གད་དར་བྱེད་པ *gaḏ-dar-ḇyeḏ-pa* cleansing; sweeping well a place; keeping it clean.

Syn. ཕྱག་དར *phyag-dar*; བྱི་དོར *byi-dor*; གད་དར *gaḏ-dar*; གཙང་བར་བྱེད *g̱tsań-waṟ-byeḏ*; རྡུལ་འཕངས *ṟdul-ẖphańs̱* (*M̱ńon.*).

གད་མདའ་ལ *Gaḏ-m̱daẖ-la* n. of a mountain; the lowlands at the foot of a *Gaḏ*.

གད་མདལ་ལ་ཚུན *gaḏ m̱dal-la tshun* this side of the mountain called *Gaḏ-dala*.

གད་པ I: *gaḏ-pa* or གད་མཁན *gaḏ-m̱khan* a sweeper; a cleanser; ཕྱག་བདར་བྱེད་མཁན, གད་མ་ཆུ་མ་སོགས་ཐོགས་དགོས་རིགས the class (of menial servants) requiring wages (such as) sweepers, dusters and water carriers. གད་གཙང་མ any place or object well dusted or cleansed.

གད་པ II: 1. a precipitous cliff of conglomerate such as often walls in the mountain rivers: 2. wide crack in a conglomerate rock.

གད་ཕུག *gaḏ-phug* a cavern or cleft in a conglomerate rock: གཞུང་གིས་སྟག་དཀར་གྱི་གད་ཕུག་ཏུ་ཞག་ལྔ་བཞུགས *g̱shuń-gis̱ s̱tag-ḏkar-gyi gaḏ phug-tu shag-ḻńa ḇshugs̱* meanwhile they halted for five days in the rocky cavern of *S̱tag-ḏkar*.

གན *gan*=*ṟtsar* near: དེད་དཔོན་དེའི་གན་དུ་སོང་སྟེ་དྲིས་པ *deḏ-ḏpon deẖi gan-du soń-s̱te dṟis̱-pa* going near to the chief of the merchants (caravan), he asked. གན *gan* (=གམ *gam* in *C.*) signifying nearness, proximity; is used in such connection as གན་དུ to, towards, up to: ངའི་གན་དུ་ཤོག come up to me; རྒྱལ་པོའི་གན་དུ he went unto the king; ཁང་པའི་གན་དུ་སོང he went towards the house; རྒྱལ་པོའི་གན་ནས་ཕྱིན he came from the king; གྲོག་པོ་གན་དུ in *W.* close by the brook; ཆུར་གན་དུ *chur gan-du* in *W.* hard by the water; རིར་གན་པ *rir gan-pa* one living close to a mountain or hill.

གན་ཀྱལ *gan-kyaḻ* or གན་རྐྱལ *gan-ṟkyal*, पतन supine; lying on the back with the face upward: གན་ཀྱལ་དུ་ཉལ་བ to lie in that position: གན་ཀྱལ་དུ་འགྱེལ་བ to fall on the back.

གན་རྒྱ *gan-ṟgya*=འགན་རྒྱ *ẖgan-ṟgya*, vulg. གམ་རྒྱ *gam-ṟgya*, a written contract; an agreement (*Cs.*).

གན་དར *gan-dar*, a silk handkerchief offered as a present in exchanging compliments on meeting (*Sch.*).

‡ **གན་དྷ་བྷ་དྲ** *gan-dha bha-dra* गन्धभद्र, a kind of drug used in liver derangement.

‡ གན་དྷ་རིའི་སྔགས *gan-dha riẖi s̱ńags̱* गन्धारीमन्त्र a Buddhist *mantra* or charm which has the power of enabling one to move in space.

‡ **གན་དྷོ་ལ** *gan-dho-la*, गन्धालय, गन्धकूट the temple of fragrance; hall of worship built after the model of a *chaitya* with many doors. It is generally attached to a great monastery. In Tibetan it is called དྲི་གཙང་ཁང *Dṟi g̱tsań-khań*, the name being applied to the particular chapel where the image of Buddha is placed. The great temple of Buddha at Gaya was called *Mahā gandhola Caitya*. *Phyi gandho-la nań-du lha-khań byas̱-pa* its inside was a god's house or chapel and the outside a *gandhola*.

‡ **གན་ཌྷི** *gan-ḍhi* गन्धिन् a mineral substance used as a cure for leprosy.

‡ གཎྚའི་ཏོག *gaṇ-ṭaẖi-tog* or གན་ཐི་པར་ན *gan-thi par-na* a medicinal plant.

‡ **གཎྚི** *gaṇ-ṭi* घण्टि a piece of thick plank measuring about 6 feet by 12 inches either of white sandal wood or of deodar, which when struck with a hammer or another piece of thick hard wood, produces a kind of ringing sound which is heard from a great distance. It is used on special occasions to summon the monks of a monastery to attend any special religious service, &c.

གན་གཡོག *gan-g̱yog* or གཎྚི་ཐེའུ *gaṇ-ṭi the-ẖu* घण्टि कोटक the rod or hammer with which the *ghaṇṭi* (wooden gong) is struck or beaten.

‡ གཎྜ་པ་སི *gaṇḍa-pa si* (mystic) avarice; greed for gain (*K. g.* ⚑ *26*).

‡ **གཎྜི** *gaṇ-di* रागपुञ्ज in books the gong or bell to call monks to monastic services.

གན་མཛོད *gan-m̱dsoḏ* = བང་མཛོད *baṅ-m̱dsoḏ* store-room, store-house.

+ **གབ་ཁུང** *gab-khuṅ*, defined as པུས་མོའི་རྒྱབ་ཀྱི་སྒྱིད་ཁུང *pus̱-mohi ṟgyab-kyi şgyiḏ-khuṅ*, the cavities behind the knee bones.

གབ་སྒྲ *gab-şgra* a belch (in *W.*) (*Jä.*).

གབ་པ *gab-pa* to hide; to conceal one's self: རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས་འདི་ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད་གབ་ནས་མི་སྟོན་པར་གདའ་བས *Ṟgyal-waẖi ẖbyuṅ-g̱naş ẖdi yon-tan thamş-cad gab-naş mi şton-par g̱daẖ-waş.* This *Ṟgyal-waẖi ẖbyuṅ-g̱naş* having concealed all his talents does not exhibit them (*H̱brom.* ⚑ 2).

Syn. ཡིབ་པ *yib-pa*; སྦས་པ *şbaş-pa*; གཡོགས་པ *g̱yogş-pa*; མི་མངོན་པར་བྱ་བ *mi m̱ṅon-par bya-wa* (*M̱noṅ.*).

གབ་ཕྱུང *gab-phyuṅ* n. of a religious treatise on the occult doctrine of Buddhism.

གབ་ཙེ *gab-tse* = གབ་རྩེ *gab-ṟtse* चक्र or གབ་ཚེ *gab-tshe* a plan or table of points for computing the figures of divination in magical computations. In this connection, ས་ལ་གནས་པའི་ས་བདག་གི་རྩིས *sa-la g̱naş paẖi sa-ḇdag-gi ṟtsiş* refers to calculating the identity and deeds of mischief done by a local "god of the soil." Again བར་སྣང་ལ་གནས་པའི་གཟའ་སྐར་གྱི་རྩིས refers to astrological calculations worked with the *gab-tse.* གཞན་ཡང་སྐུ་ཡི་གབ་ཙེ is a mystic chart used for bodily prognostics; གསུང་གི་གབ་ཙེ one for the speech; ཐུགས་ཀྱི་གབ་ཙེ་དང་ one for the heart. སྤྱིར་གབ་ཙེ་ལ་ས་ཡི་གབ་ཙེ་གནམ་གྱི་གབ་ཙེ་ བར་གྱི་གབ་ཙེ་སོགས་ཀྱི་ཐ་སྙད་མང་པོ་ཡོད In the general term *gab-tse* are included many particular significations, that for the soil, that for the sky, that for the intermediate space, etc.

གབ་ཚད *gab-tshaḏ* slow, insiduous fever; according to *Sch.* a hectic, consumptive fever.

གབ་ཚིག *gab-tshig* मन्त्र, प्रहेलिका riddle; also mystical words or expressions used in magic to stupify one's enemies without killing them. Also the 16 ornamental mystical allusions employed to excite laughter in a play, etc., and to convey hidden meanings in an assembly, etc. The names of these are as follows:—ཀུན་ཏུ་ཚོགས་པའི་གབ་ཚིག *kun-tu tshogş paẖi gab-tshig*; དེ་བཞིན་དུ་སླུ་བྱེད་ཀྱི་རིམ་པ་དང་བྲལ་བའི་གབ་ཚིག *de-ḇshin-du şlu byeḏ-kyi rim-pa daṅ bral-waẖi gab-tshig*; རབ་བཅོམ་གྱི་གབ་ཚིག *rab-ḇcom-gyi gab-tshig*; མཐུན་གཟུགས་ཀྱི་གབ་ཚིག *m̱thun g̱zugş-kyi gab-tshig*;

རྩུབ་མོའི་གབ་ཚིག *ṟtsub-moẖi gab-tshig*; གྲངས་ཀྱི་གབ་ཚིག *grańs̱-kyi gab-tshig*; རབ་བཏགས་ཀྱི་གབ་ཚིག *rab ḇtags̱-kyi gab-tshig*; མིང་དུ་འདུས་པའི་གབ་ཚིག *mińg-du ẖdus̱-pahi gab-tshig*; སྒྲིབ་པའི་གབ་ཚིག *s̱grib-paẖi gab-tshig*; མཐུན་པའི་སྒྲའི་གབ་ཚིག *m̱thun-paẖi s̱graẖi gab-tshig*; རྨོངས་པའི་གབ་ཚིག *ṟmońs-paẖi gab-tshig*; ཡོངས་ཕྲོགས་ཀྱི་གབ་ཚིག *yońs̱ phrogs̱-kyi gab-tshig*; གཅིག་བསྒྲིབས་ཀྱི་གབ་ཚིག *gcig ḇs̱gribs̱-kyi gab-tshig*; གཉིས་ཀ་བསྒྲིབས་པའི་གབ་ཚིག *gñis̱-ka ḇs̱gribs̱-paẖi gab-tshig*; ཡོངས་འདྲེས་ཀྱི་གབ་ཚིག *yońs̱ ẖdres̱-kyi gab-tshig.*

གབ་ཡིག *gab-yig* 1. in the medicinal works of Tibet the names of certain drugs and medicines are written in words which are not ordinarily understood, having secret meanings assigned to them. 2. in figurative language, meanings of names and words which are not ordinarily understood. Such are called གབ་མིང *gab-miń*, *i.e.*, secret names.

གབ་ས *gab-sa* སྦས་ས *s̱bas̱-sa* or ཡིབ་ས *yib-sa* hiding-place; place of concealment: གསེར་མང་པོ་ཁྱེར་འོངས་བ་ལ་གབ་ས་དང་འགྲོ་ས་ནི་མེད we came bringing much gold with us, but we were without a hiding-place or a place to go to (*A. 120*).

གམ *gam* निकट near, v. གན *gan.*

Syn. གམ་ཡོ *gam-yo*; དྲུང *ḏruń*; ཉེ་འཁོར *ñe-ẖkhor* (*M̱ñon.*).

གམ་གུམ *gam-gum* a number, གྲངས་གནས *grańs̱-g̱nas̱* (*Ya-sel. 57*).

གམ་སྤངས *gam-s̱pańs̱* panels or little boards beneath the cornice of a roof, often filled up with paintings (*Jä.*).

‡ **གམ་བུ་ར** *gam-bu-ra,* जम्बिर in *W.* a citron; lemon (*Jä.*).

གམ་འབྲོག *gam-ẖbrog* a dairy in the neighbourhood of one's residence. *Gam-ẖbrog ṟgyań ẖgrog ḇzań-wa ṟtsa-yi ḏge* Near and distant dairy farms become thriving through the abundance of pastures (*Jig.*).

གམ་འཛིན *gam-ẖdsin* abbr. of གན་རྒྱ་དང་འཛིན *ganrgya dań ẖdsin*, a receipt, acknowledgment; the letter of transfer, exchange, &c., for buying and selling or transaction of money business, &c.: གམ་འཛིན་བྱེད་པ་འདོད་སྦྱར་གྱི་བཀོད་པ་གོ་བརྡའ་འཕྲོད་ངེས *gam-ẖdsin byeḏ-pa ẖdoḏ s̱byargyi ḇkoḏ-pa go-ḇṟdaẖ ẖphroḏ ńes̱* certainly, the receipt and the deed of agreement should be satisfactorily explained (*Ṟtsii*).

+ གམ་ཡོ *gam-yo* (གམ་གཡོག *gam-g̱yog*) = ཉེ་འཁོར *ñe-ẖkhor* attendant.

གའུ *gaẖu* सम्पुट 1. a little box or case; when containing a talisman or amulet, it is worn suspended round the neck.

གར I: *gar* or གར་བྲོ *gar-bro* नृत्य, नाट्य, भाव dance; acting in a dramatic play; gesticulation; གར་བས་བསྐོར *gar-was̱ s̱ḇkor* surrounded by dancing girls or actors; གར་བྱེད་པ *gar-byeḏ-pa* to dance; གླུ་གར་རྩེད་མོ་བྱེད་པ *glu-gar ṟtseḏ-mo byeḏ-pa* to sing; to dance and play; གར་ཟས *gar-zas̱* the food given to performers; *gar ẖkhrab-m̱khan gyi zas̱-la* for the food of those who perform dancing; གར་ལ་དགའ་བ *gar-la ḏgaẖ-wa* ताण्डवप्रिय very fond of dancing; གར་ལ་བལྟ *gar-la ḇḻta* नृत्येक्षण attending a dance; witnessing a performance.

གར་གྱི་ལྟད་མོ *gar-gyi ḻtaḏ-mo* नटरङ्ग dancing entertainment or amusement.

གར་གྱི་དབང་པོ *gar-gyi ḏwań-po* = གྲུབ་ཆེན *grub-chen* or རྣལ་འབྱོར་པ་ཆེན་པོ *ṟnal-ẖbyor-pa* *chen-po* fig. a *yogi* or ascetic engaged in meditation: སྐུ་མཆོག་གར་གྱི་དབང་པོ་མཛེས་བརྗིད་སྙོམས་ཤིང་ *s̱ku-m̱chog gar-gyi ḏwań-po m̱dses ḇṟjiḏ ńoms-çiń* your holiness the lord of the dancers (peacock), equal in beauty and splendour (*Yig. k. 28*).

གར་གྱི་གཙོ་བོ *gar-gyi gtso-ḇo*＝གླུ་གར་གྱི་མཁན་པོ *glu-gar-gyi m̱khan-po* or གཙོ་བོ *gtso-ḇo* teacher or director of a dance or dancing performance (*M̱ńon.*).

གར III: or ག་རུ *ga-ru*, or གང་དུ *gań-du*, whither; where; གར་ཡང *gar-yań* anywhere: གར་ཡང་སྐྱེ་བ *gar-yań s̱kye-wa* growing anywhere: གར་ཡང་མི་འགྲོ་བ *gar-yań mi ḥgro-wa* to go nowhere. གར་མེད *gar-meḏ* in *W.* at all events; by all means; ག་ན་མེད *ga-na-meḏ* or གར་བབ *gar-bab* at random; haphazard (*Sch.*).

གར་མཁན *gar-m̱khan* or བྲོ་མཁན *bro-m̱khan* नर्तक dancer 1. a dancer, performer, *e.g.*, even a Buddha or any saint dances when displaying miracles. 2. name of a god, acc. to *Sch.* S'iva (*Jä.*).

གར་མཁན་མ *gar-m̱khan-ma*＝གར་མ *gar-ma* नटी, कुट्टा dancing girl. The thirteen modulations of voice or musical notes: (1) གར་མ *gar-ma* कैशिक; (2) རོལ་རྩེད་མ *rol-ṟtseḏ-ma* गान्धार; (3) དལ་མ *dal-ma* निषाद; (4) མྱུར་མ *myur-ma* धैवत; (5) བར་མ *bar-ma* मध्यम; (6) ཚིག་རྡེག *tshig-ṟdeg* षड्ज; (7) བྱ་བའི་དུས *bya-waḥi-dus̱* पञ्चम; (8) བྱ་བའི་ཚད *bya-waḥi tshaḏ* ऋषभ; (9) ཏ་ཏྭ *ta-tva* (तत्त्व) reality; (10) ཨོ་གྷ *o-gha* (ओघ) flow; (11) གྷ་ནི *gha-ni* घन compact; (12) ལ་ཡ *la-ya* (लय) absorption; adherence; (13) སཱ་མྱ *sā-mya* (साम्य) equality.

གར་འཆམ *gar-cham* the frantic dance of the lamas of Tibet which is chiefly observed by the *Ṟńiń-ma* schools of Tibet. It is of two kinds ཕུར་པའི་རྩ་འཆམ *phur-paḥi ṟtsa ḥcham* the dance of the enchanted club, and འཁྲུབ་འཆམ *ḥkhrub-ḥcham* the dance of the lamas at the time of offering sacrifice.

གར་སྟབས *gar-s̱tabs̱* dancing gesture or motion.

གར་པ *gar-pa* नाटक a dancer; also a dance.

གར II: the encampment of an army; a camp.

གར་རྒྱབ *gar-ṟgyab* encampment; གར་རྒྱབ་པ *gar-ṟgyab-pa* to encamp; also for གང་རྒྱབ *gań-ṟgyab*, རྡོ་མདའ་སོགས་གར་རྒྱབ *ṟdo-m̱daḥ sogs̱ gar-ṟgyab* fling at him stone or arrow, etc., whatever (you can) (*Ḥbrom.* ཕ *6*).

+ གར་ཅིག *gar-cig*＝གང་ཞིག *gań-shig*, which one; whichever one.

གར་གདོང་བཙན *Gar g̱uoń-ḇtsan* the famous general of King *Sroń-ḇtsan s̱gampo*, who visited the capital of China and induced Emperor Taitsung to give one of the princesses imperial in marraige to his sovereign, about 630 A.D.

གར་རྡེབ *gar-ṟdeb* ཆུས་ཁྱེར་གར་རྡེབ་སོགས་ལ *chus̱-khyer gar-ṟdeb-sogs̱-la* lands, fields, houses, &c., that have been devastated by a river by the over-flowing of its banks, &c. (*Ṟtsii.*).

གར་ནག *gar-nag* name of a medicine.

གར་པོ I: *gar-po* in colloq. language the word དཀར་པོ *ḏkar-po* is pronouned as གར་པོ *gar-po* and also written as such. It is usual to pronounce དཀར་པོ *ḏkar-po* as གར་པོ *gar-po* in the vulgar language (*Grub.* ཁ *2*).

གར་པོ II: घन, also གར་མོ *gar-mo*, thick; dense; condensed; not fluid.

གར་བ 1. *gar-wa* བསྐ་བ *ḇşka-wa* कषाय astringent. 2. strong; གར་ཆང *gar-chañ* strong beer (*Jä.*).

གར་བཙན་འཕགས་པ *Gar ḇtsan ẖphagş-pa* name of a monastery and also of a deity in Tibet (*Jig. 3.*).

‡ **གར་ཛ** *gar-dsa* or བི་གར་ཛ *bi gar-dsa*, गर्ज, विगर्ज n. of a tree or kind of wood ཤིང་ *çiñ* (*K. ko.* ཀ, *3*).

གར་ཞ *gar-sha* the native name of the district called La-hul or La-hol by the Hindus (*Jä.*).

གར་ལོག *gar-log* acc. to the Tibetans rapacious mountain tribes belonging to the far north-east of Tibet. ཏུ་རུཥྐ་ཀ་ཞེས་པ་བོད་སྐད་དུ་གར་ལོག་ཡིན་ཞེས་ལི་ཤི་གུར་ཁང་དུ་བཤད་ཡོད those styled in the Tibetan tongue *Gar-log* are described in the Li-s'i Gur-khang as Turushka. The གར་ལོག *Garlog* were a different people from the མགོ་ལོག *M̱go-log*. གར་ལོག་གི་རྒྱལ་པོ་ལ་སྐུ་ལུས་བཏང་བས་ཆོས་ཕྱིར་སྲོག་ཀྱང་བཏོང་བའི་རྒྱལ་པོ་ཡིན *Gar-log gi ṟgyal-po la şku-luş ḇtañ-waş choş-phyir sṟog-kyañ ḇtoñ-waẖi ṟgyal-po yin.* In Atīs'a's biography it is mentioned that the King of the Gar-log in the first part of the 11th century, A.D., came from the Indian side and made the King of Tibet a captive when he was there on a visit to Purang. Probably they were the earliest Mohamedan invaders of Kashmir.

གར་ཤ *gar-ça* the muscles of the thumb (*Med.*) (*Jä.*).

+ **གལ** I: *gal* = ནན *nan* pressing; གལ་གྱིས *gal-gyiş* pressingly, urgently.

གལ II: importance གལ་དུ་འཛིན་པ *gal-du ẖdsiñ-pa* to consider of importance; to esteem.

Syn. གནད *gnaḏ*; མདོ *m̱do* (*M̱ñon.*).

གལ III: 1. constraint; compulsion: *ña-la gal-juñ* in *C.* "I have been compelled" (*Jä.*). 2. trap; snare: in colloq. གལ་འཛུག་པ *gal ẖdsug-pa* to set a snare (*Jä.*).

གལ IV: v. གང་ལ་ལ *gañ la-la.*

གལ་འགག *gal-ẖgag* = གནད་འགག important; གལ་འགག་ཆེ་བ very important.

གལ་ཆུང *gal-chuñ* unimportant; insignificant; undervalued; slighted.

གལ་ཆེ་བ *gal-che-wa* very important: ཚེ་འདི་དང་ཕྱི་མ་གཉིས་ལས་ཕྱི་མ་གལ་ཆེ་བ of the two, this life and the future, the latter is of greater importance: དོན་མེད་འཁྱམས་འགྲོ་བ་ལས་ཡོན་ཏན་བསླབ་ན་གལ་ཆེ it is of greater importance to acquire accomplishments than to go roving about without purpose: བསླབ་བྱ་གལ་ཆེ་བ important moral precepts.

Syn. གནད་ཆེ་བ *gnaḏ-che-wa*; རྩ་ཆེ་བ *ṟtsa-che-wa*; ཁག་ཆེ་བ *khag-che-wa*; གཙོ་ཆེ་བ *gtso-che-wa* (*M̱ñon.*).

གལ་ཏེ *gal-te* conj. if; in case of; implies a conditional possibility. It is placed as the first word in a conditional sentence while ན *na*, its complement, stands after the verb at the end; together they signify "if." གལ་ཏེ, however, is sometimes omitted, ན still meaning "if." In colloq. expression གལ་ཏེ *gal-te* is seldom used; but "*gal-shi*" is a common substitute: གལ་ཏེ་བདེ་བ་ཀུན་འདོད་ན, འདོད་པ་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་སྤངས if you wish to enjoy all happiness, you must entirely leave off all desire: གལ་ཏེ་རྟག་ཏུ་མཛའ་འདོད་ན, མོ་ཉ་ནོར་གྱི་ཁ་སྒོགས་དང་ཡིད་ཆེས་ཆུང་མ་ལ

བསྟེ་བ, ཉེས་པ་གསུམ་པོ་སྤང་བར་བྱ if you wish at all times to live in friendship (with the three Holies), you should avoid the three dangers, viz. of looking at your loving wife, thinking of profit, and of confiding in an envoy.

གལ་མདོ *gal-m̱do* = གལ་འགག *gal-ẖgag* or གནད་འགག *gnaḏ-ẖgag* 1. really, essentially of importance. 2. n. of a disease (*Med.*).

གལ་པོ *gal-po* probably same as གལ *gal.* གལ་པོ་ཆེའི་བཟའ་དཔོན the important, indispensable master of the house (family).

གལ་བ *gal-wa* to force, to press some thing on a person: མི་ལ་བཙོན་གལ indoor confinement is forced on men (*Jä.*).

གལ་བར་བྱེད་པ *gal-war byeḏ-pa* བརྩོན་བཏང་བ *ḇrtson ḇtañ-wa* उद्धर, उद्धुर to be assiduous.

གལ་བཟུང *gal-ḇzuñ* (lit. got hold of the important thing), = སྤུན་འབྱིན renunciation.

གལ་རོ *gal-ro* in *W.* refuse; rubbish.

གས *gas̱*, v. འགས་པ *ẖgas̱-pa.*

གི *gi* I. numeral for 33, v. affix instead of ཀྱི *kyi* after ག and ང; for signification v. ཀྱི *kyi.*

གི་གུ *gi-gu* the vowel sign ི for *i.*

གི་གུ་ཤེལ *gi-gu çeḻ* = གི་གུ་ཤ *gi-gu-ça*, having a white speck in the eye; wall-eyed (of horses) (*Sch.*).

གི་ལྗི་བིག *gi-ḻji-big* or ཀོ་ཙི་བིག *ko-tsi-big* tanned skin of a kind of deer obtained from Mongolia and China (*Jig.*).

‡ གུ་ནེ་རུ *Gu-ne-ru* n. of an Indian *yoginī* or female ascetic (*K. dun. 38*).

གི་ཝང་ *gi-wañ* and also གི་ཧང་ *gi-hañ* गोरोचना, रोचना, वचक, सिङ्गण a yellow pigment, an anthelminthic medicine; विडङ्ग n. of a concretion in the entrails of some animals, used for medicine. Acc. to the medical works of Tibet this concretion is formed in the liver of certain animals and seldom in men, and it resembles in appearance and size the boiled yolk of a hen's egg. There are also smaller ones. Acc. to some lexicographers this concretion is formed in two or three *strata* or folds. The best quality of *gi-wañ* is that which is obtained from an elephant, and those obtained from the ox called *gorocanā* are of second quality. A kind of གི་ཝང་ *gi-wañ* is also obtained from minerals and clay, and is of reddish-yellow colour. All these are supposed to be possessed of wonderful healing power. གི་ཝང་དང་སྦྲང་རྩི་མ་མིག་སྨན་བྱས་ནས་མིག་གཉིས་ལ་བསྐུས་ན་ས་གཞི་ལ་ཡོད་པའི་གཏེར་ཐམས་ཅད་མཐོང་བར་འགྱུར་རོ (*K. g.* ང *308*). *Gi-wañ* mixed with honey, if applied to both the eyes as a medicine, will give one such a clear vision, enabling one to see all the treasures which are in the earth.

‡ གི་རི་བྷན་དྷ *Giri bhan-dha* n. of a mountainous country: *Gi-ri bhan-dhaẖi yul-gyi m̱thaẖi ri khoñs̱-su ḵla-ḵloẖi rigs̱ mi-ẖdṟa-wa beu yoḏ-par ṟgya-gar-pa dag-la grags̱-çiñ* it being known to the Indians that in the mountains skirting the country of Giribandha there are ten different La-lo tribes (*Ḏsam.*).

གི་ལིང་ *gi-liñ* a strong-bodied horse (*Sch.*).

གི་ལིན *gi-lin* a fabulous animal.

གི་ཤང་རྒྱ *Gi-çañ ṟgya* n. of a tribe in Tibet.

‡ **གིང་** *giñ* किङ्कार probably a little drum, or the beating of it as an accompaniment in dancing (*Jä.*).

གིམ *gim* སྒྲ་སྙན་གྱི་གྲས་ཞིག *s̱gra-s̱ñan-gyi gras̱-shig* n. of a soft musical tone. (*K. my.* ཀ *293*).

གིར་མོ *gir-mo*, *Ld.*, the Indian rupee; in *C.* it is called གོར་མོ *gor-mo* or སྒོར་མོ *s̱goṟ-mo*.

གིས *gis̱* instead of ཀྱིས *kyis* after a final ག or ང.

གུ *gu* 1. numerical for 63=ཧུ *ẖu*. 2. sign of diminutives, *e.g.*, ཁྱི་གུ *khyi-gu* a puppy; little dog. 3. extension; extent; room; space; གནས་ས་གུ་དོག *gnas̱ sa gu-dog*, ལུང་པ་གུ་དོག *luñ-pa gu-dog*, ལམ་གུ་དོག *lam gu-dog*, སེམས་གུ་དོག་པོ *sems̱ gu-dog-po* narrow-minded; a narrow place, valley or road; གུ་ཡངས་པ *gu-yañs̱-pa* spacious; roomy; wide; གུ་ཡངས་པ་འདུག *gu yañs̱-pa ẖdug* there is much room here.

གུ་ཡངས་པོ *gu yañs̱-po*=དོགས་པོ་མེད་པ *dogs̱-po meḏ-pa* spacious; capacious: ས་ཆ་གུ་ཡངས་པ *sa-cha gu yañs̱-pa* a spacious, wide place: སྡོད་ས་གུ་ཡངས་པ *s̱doḏ-sa gu yañs̱-pa* a commodious residence: སེམས་གུ་ཡངས་པ *sems̱ gu-yañs̱-pa* a broad, generous heart.

གུ་གུ་ཤ *gu-gu-ça* enamelled plates, cups, &c.; generally enamels on copper.

‡ **གུ་གུལ** *gu-gul* or གུག་གུལ *gug-gul*, धूपन, देवधूप, गुग्गुल a costly incense, one kind of which is white, another black. It is used in medicine and its smell drives away evil spirits. Syn. བུམ་མཁན *bum-m̱khan*; འདྲེ་འཇིགས *ẖdre-ẖjigs̱*; ནལ་མོ་འདྲ *nal-mo ẖdṟa* (*M̱ñon.*).

‡ གུ་གུལ་ཤིང *gu-gul-çiñ* उलूखल, पटीर, पद्मपर्णी *Amyris galloca* the plant from which the incense is obtained.

གུ་གེ *Gu-ge* n. of a province in the West of Tibet. Also n. of a section and school in the Sera monastery. The people of the province of གུ་གེ *Gu-ge* are called གོ་གེ་པ *Go-ge-pa*.

གུ་ཏན *Gu-tan* also called *Go-tan*, the elder grandson of ཇེན་གིས་ཁན *Jen-ghis̱ Khan*, who invited Sakya Paṇḍita to Mongolia in order to introduce Buddhism there.

གུ་ཏི *gu-ti* in *W.* deaf (*Jä.*).

‡ **གུ་ཎ་མི་ཏྲ** *Gu-ṇa mi-tra* गुणमित्र a Buddhist monk about whom mention is made in the *Phar-phyin* section of the sacred books of Tibet.

གུ་ཟུལ *gu-zul* (for རལ་གུ་ཟུལ་མ *ral-gu zul-ma*) hair-pendants of precious stones of women in Tibet: མོ་རང་གི་རལ་གུ་ཟུལ་ཕུད་ནས་ཕུལ taking off her hair-ornaments, she offered them (*A.* ཀ *102.*).

གུ་ཡར *gu-yar* in *W.* slowly; gently; without noise (*Sch.*).

གུ་ཡུ *gu-yu* पारद quick-silver.

གུ་ཡོག *Gu-yog* 1. བྱའི་རྒྱལ་པོ་ཞིག *byaḥi ṟgyal-po shig* n. of a king of birds (*K. my. 18*). 2. n. of the second son of Jengis Khan, who ruled over Eastern Mongolia.

‡ **གུ་རུ** *gu-ru* गुरु spiritual teacher; a teacher; father-confessor; བླ་མ *ḇla-ma*, སློབ་དཔོན *s̱lob-ḏpon*. Often in Milarapa.

གུ་རུ་མཚན་བརྒྱད *Gu-ru m̱tshan-ḇṟgyaḏ* the eight manifestations of the Great Teacher; also the eight names of Padma Sambhava.

གུ་རུག *gu-rug* 1. in *Ld.* a colt or foal of an ass (*Jä.*). 2. n. of a celebrated lama who was tutor to *Rog Çeş-rab*.

གུ་ལང་ *gu-lañ* n. of a deity propitiated by mothers (in Tibet) for the well-being of their children. According to some this deity blesses mothers with children.

གུ་ལིང་ *gu-liñ* 1. pure gold picked out from a mine. 2. also spelt གུ་གླིང་ *gu-gliñ*, gold embroidered cloth or silk: གུ་གླིང་གི་ཆོས་གོས་གཅིག་ཕུལ་ནས having presented a religious garment of embroidered silk (to him).

གུ་ལེ *gu-le* in *W.* for ག་ལེ *ga-le* slowly; softly; gently.

‡ **གུ་ཤྲཱི** *Gu-çrī* said to be a corrupt form of the Chinese title of *Kauçiri*, which is conferred on Buddhist monks and religious men, but it is evidently the corruption of the Sanskrit title of *gau-çrī*, the lord of religion or *guṇa-çrī*: in Tibetan ཡོན་ཏན་དཔལ *yon-tan-ḏpal*, the blessed, learned or talented one. In Mongolian *Kau-çri* signifies a *Paṇḍit* or a learned man.

གུ་ཤྲཱི་སོག་པོ *Gu-çrī sog-po* Gus'ri the Mongolian, in Tib. called གུ་ཤྲཱི་བསྟན་འཛིན་ཆོས་རྒྱལ *Gu-sri ḇştan-ẖdsin choş-ṟgyal*, the *Dsuñgarian* Chief, who conquered Tibet and established the supremacy of the Dalai Lama in 1643 A.D. over all Tibet; also an *Œleuth* Mongolian who belonged to Gus'ri's banners.

གུ་སུ *gu-su* occurs in (*Vai. kar.*) a garment, dress (*Jä.*).

གུག་གུ་བཤན *gug-gu, ḇçan* an oblation cup: གུག་གུ་བཤན་ནི་ཧོར་གྱི་ཏིང་ལས་ལོད *gug-gu ḇçan-ni Hor-gyi tiñ laş loḏ* this name is now applied to enamelled cups made in China (*Jig.*).

‡ གུག་གུལ *gug-gul*, v. གུ་གུལ *gu-gul.*

གུག་པ *gug-pa* 1. དུད་པ *duḏ-pa*, དད་པས་གུག་པ *daḏ-paş gug-pa* श्रद्धा-नत bent as in reverence, to bend in salutation: གུག་བཅས *gug-ḇcaş* with humility, humbleness, modesty. 2. In *W.* to rub or scratch gently; to tickle.

གུག་གུག *gug-gug* bend low: མགོ་ལུས་གུག་གུག་གསུམ་གྱིས་ཕྱག་བྱས *m̱go-luş gug-gug ḡsum-gyiş phyag-byaş* he saluted thrice, bending low his head and body.

གུག་གེ་བ *gug-ge-wa* bent; bent downwards (of leaves) (*Vai. şñ.*), v. གུག་པ *gug-pa.*

གུག་སྲང་ *gug-sṟañ* weight of gold according to the standard formerly used in the province of གུ་གེ *Gu-ge*, a *Sṟañ* or ounce of གུ་གེ *Gu-ge*: གསེར་གུག་སྲང་གསུམ་བརྒྱ་ཕུལ་ནས having presented gold of the weight of 300 ounces (of *Gu-ge*) (*A. 79*).

གུང་ I: *Guñ* an imperial title, belonging to the second class of nobility in China; it is second only to the distinction of *Wang* or Prince, and is very much prized in Tibet. The recipient wears a ruby button and three plumes of the peacock.

གུང་ II: द्विपिन् variously applied (1) to a species of leopard-cat found in Tibet.

which is smaller than the Himalayan leopard, and (2) to the broad-headed tiger of Central Asia, kharakula of the Mongols, which lives in the forests of the Amur and of North-Western China. The flesh of latter is used in paralysis, and also as an antidote against evil spirits.

གུང་ III: the middle; central; also generally the meridian; noon; midday; as well as, less frequently, midnight; ཉིན་གུང *ñin-guñ* midday; noon; མཚན་གུང midnight.

གུང་ལ *guñ-la* in the middle: སྟོད་ཀྱི་གུང་ནས་ཐོན *stod-kyi guñ-nas thon* taken or come out of the middle of Upper Tibet.

གུང་དུ་བྱེད་པ *guñ-du byed-pa* to divide through middle; to dissect anatomically; དབྱར་གྱི་གུང་ལ *dwyar-gyi guñ-la* in the middle of summer; ནམ་གྱི་གུང་ལ *nam-gyi guñ-la* at the midnight hour; the middle watch of night.

གུང་རྒྱལ *Guñ-rgyal* n. of one of the early kings of Tibet (*Yig.*).

གུང་ཇ *guñ-ja* midday tea; also the religious service conducted in a Buddhist monastery at midday when tea is served to the congregated monks.

གུང་གཉིས *guñ-gñis* the two middle times, midday and midnight.

གུང་ཐང་ *Guñ-thañ* lit. central plain, n. of a part of Ngāri Khorsum; n. of a monastery in Ngāri.

ཡུལ་གུང་ཐང་ district of Gungthang in western Tsang, the birth-place of *Nag-tsho Lo-tsa-wa Tshul-khrims rgyal-wa*, who brought Atis′a to Tibet.

གུང་ཐང་འཇམ་དབྱངས *Guñ-thañ Hjam-dbyañs* n. of an incarnate Lama of Amdo, who became the high priest of *Tashi Gomañ* monastery of Amdo and erected a lofty chorten-temple 360 feet high; and founded a monastery with a library containing 20,000 block-print volumes.

གུང་ཐང་རྩའི་ཀོ་རོན *Guñ-thañ Rtsahi ko ron* the birth-place of *Milaraspa* the poet and saint.

གུང་པ *guñ-pa*=འབྲིང་པོ *hbriñ-po* मध्यम the second of three brothers; the middle one.

གུང་འབབ་པ *guñ hbab-pa* to take rest at noon on a journey; གུང་ཚིགས *guñ-tshigs* dinner (*Sch.*).

གུང་འཛུག *guñ-hdsug* मध्याङ्गुलि also *gung-mo*, the middle finger.

གུང་རི་གུང་བཙན *Guñ-ri guñ-btsan* the son and successor of King ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན *Khri-sroñ ldehu-btsan* who reigned in Tibet about 733 A.D.

གུང་ལ་ཕུག *guñ-la phug* or གུང་དམར་ལ་ཕུག *guñ dmar-la phug* carrot.

གུང་སངས་ལ་འགྲོ་བ *guñ-sañs la hgro-wa* to take a walk about midday, also generally to take a walk གུང་ལོན *guñ-lon* at noon.

གུད *gud* 1. slope; declivity (*Cs.*). 2. separation; solitude; seclusion (*Sch.*).

གུད་དུ *gud-du*=ལོགས་སུའམ་སྒེར་དུ *logs suham sger-du* aside; apart: ཡང་ཇོ་བོས་ཕྱག་དར་སྟོན་པ་ལ་གུད་དུ་གསུངས་པ again *Jobo* spoke to *Phyag-dar ston-pa* while alone in a solitary place (*A. 5*).

གུད་དུ་འབོར་བ *gud-du hbor-wa* 1. to place aslant or to one side; གུད་དུ་གཤེགས་པ *gud-du gegs-pa* to separate (*Jä.*), disperse. 2. to buy dear, at a loss; synonymous with གུན་གོད *gun-god*; in *Lad.* heavy or thick of hearing; གུད་ནག *gud-nag* quite deaf; deaf as a post. 3. གུད་དུ་འཇུག་པ *gud-du hjug-pa*=ལོགས་སུ་བཞག་པ *logs-su bshag-pa* or ཞན་དུ་བཅུག་པ

shan-du bcug-pa to humiliate; deprecate; to place in a false or inferior position.

གུད་པ *gud-pa*=འགུད་པ *hgud-pa*.

གུད་པོ *gud-po* dear; expensive, v. རྒུད་པོ *rgud-po*.

གུན *gun* loss; damage: ང་ལ་གུན་ཕོག *ṅa-la gun-phog* in *W.*, I have suffered loss (prop. damage has come to me) (*Jä.*). གུན་ཁུགས་པ to make up a loss: གཞན་ཀུན་ན་ཕར་ལ་ང་རྒྱལ་གྱི་དྲེགས་པ་བཙོངས་པས་ཉིན་རེ་ཙམ་གྱི་གུན་ཁུགས in all other places, on the other hand, they out of pride almost daily tried to replenish their loss (*Hbrom.* ཁ *33*).

གུན་དུམ *gun-dum* a bottle-shaped or cylindrical basket for fruit in *Ld.* (perhaps akin to *rkon-pa*) (*Jä.*).

གུན་པོ *gun-po* in *Ld.* expensive; dear.

གུམ་སྟེ *gum-ste*=ཤི་ནས *çi-nas* or ཤི་སྟེ *çi-ste* having died or been dead: དེ་ནས་ཡུན་མི་རིང་བར་བྲམ་ཟེ་གུམ་སྟེ *de-nas yun mi-riṅ war Bram-ze gum-ste* then, not long after, the Brāhmaṇ having died (*Hbrom. 162*).

གུམ་པ *gum-pa*, v. འགུམ་པ *hgum-pa*.

གུར *gur* **खरटङ्क, पञ्जर, प्रासाद** a tent; also a house made of hay or straw or grass; དབུ་གུར *dwu-gur* a sleeping tent; བཞུགས་གུར *bshugs-gur* a tent used by a great man for his residence; གུར་ཡོལ *gur-yol* the ceiling of a tent; གུར་ཁེབས *gur-khebs* the cover or canopy; རས་གུར *ras-gur* tent of cotton cloth; རྒྱལ་གུར *rgyal-gur* royal pavilion; དམག་གུར *dmag-gur* a military tent; གུར་མཆོག *gur-mchog* a magnificent tent; གུར་ཐག *gur-thag* tent robes; གུར་བེར *gur-ber* in *W.*, or གུར་ཤིང *gur-çiṅ*, the tent poles; གུར་ཐོག *gur-thog* the upper covering or outer-fly of a tent; ཐབ་གུར *thab-gur* hearth-tent; that which is used as a kitchen; གུར་གྱི་ཤམ་བུ *gur-gyi çam-bu* the outer canopy-like cover of a tent; the upper part of a double tent; གུར་ཕུར *gur-phur* the pegs or pins used for pitching a tent; གུར་གཞོལ *gur-gshol* the walls of a tent; གར་གླད *gur-glad* the top or crown of a tent; the passage for the smoke out of a tent; གུར་འགྲམ *gur-hgram* lattice in the side of a tent; གུར་ལྕམ *gur-lcam* stakes supporting the roof of a tent (*Sch.*).

གུར་ཁང་ *gur-khañ* the imaginary pavilion or mansion of the gods, which is formed in the sky, canopied by rain-bows, walled by rays of light, supported by diamond posts and carpetted with variegated clouds, for the use of the gods when they come to witness religious entertainments or performances of the pious on this earth.

གུར་གྱི་མགོན་པོ *Gur-gyi mgon-po* a divinity of the Sakya-pa School.

གུར་དྲག *Gur-drag* n. of a Buddhist deity of the Sakya-pa School.

གུར་ནག *gur-nag* those of the black tent, or the Black-tent Mongols; གུར་དཀར *gur-dkar* the White-tent tribes of Mongolia; གཅོད་གུར *gcod-gur* the tent used by itinerant mendicants or *Shamans*.

གུར་པ་གྲྭ་ཚང *gur-pa grba-tshañ* a Buddhist congregation at རྒྱང་ཙེ *Gyañ-tse*.

གུར་ལྤགས *gur-lpags* a perforated skin; a hide full of holes (*Sch.*).

གུར་སེར *gur-ser* the tribe of the Mongols who used to live in yellow tents. The Tāranātha Lama of Urga (Tah Khureh) in Mongolia still uses the yellow tent.

གུར་གུམ *gur-gum* or གུར་ཀུམ *gur-kum* **कुङ्कुम, कश्मीरज** saffron, crocus, marigold, calendula, and similar yellow flowers (*Jä.*): གུར་གུམ་མཆིན་ནད་ཀུན་སེལ་རྩ་ཁ་སྡོམ *gur-gum mchin-nad kun sel rtsa kha sdom* saffron cures liver-disorders and contracts the surface of the bowels (*Rtsii.*). There are three kinds of saffron known to the Tibetans; བལ་པོ་གུར་གུམ *Bal-po gur-gum* the saffron of Nepal; ཁ་ཆེ་གུར་གུམ *kha-che gur-gum* the Kashmir saffron, which is the best, and སྦྲི་ཡང་ཀུ or སྦྲི་ཡ་ཀ, that is brought from distant regions (Spice-islands).

Syn. ཚིམ་བྱེད་དམར *tshim byed dmar*; འདབ་བརྒྱ་བ *hdab brgya-wa*; རྫིང་དྲུང་སྐྱེས *rdsiń druń skyes*; མེ་ཏོག་དོན་ཅན *me-tog don-can*; ཀུན་ནས་འཁུམས *kun-nas hkhums*; མེ་ཏོག་ཉི་མ *me-tog ñi-ma*; ཕྲ་མ་ཅན *phra-ma-can*; ཁ་ཆེ་སྐྱེས *kha-che-skyes*; དྲི་ཞིམ *dri-shim*; ལུས་དམར *lus-dmar*; མེའི་རྩེ་མོ *mehi rtse-mo*; བདེ་བྱེད *bde-byed*; འཐུང་བྱེད *hthuń-byed*; མཆོག་ལྡན *mchog-ldan*; དཔའ་པོ་བརྟན་པ *dpah-po brtan-pa* (*Mńon.*).

གུར་གུར *gur-gur* in *Ld.* a small churn used for preparing tea. (*Jä.*)

གུར་ཏིག *gur-tig* a kind of drug used for healing or drawing sores, &c.; རྨ་གས་རྩ་ཚད་མཁྲིས་ནད་སེལ *rma gas rtsa tshad mkhris nad-sel* it inflames sores, cures bilious fever.

གུལ་གུལ *gul-gul* a quaking; shaken as if by a strong wind: ཁྲོ་བོའི་སྟང་སྟབས་མཛད་པས་ཡུལ་ཆེན་པོ་གཅིག་གུལ་གུལ་བྱུང་སྐད *khro-bohi stań-stabs mdsad-pas yul chen-po gcig gul-gul byuń skad* It is said that because they assumed the attitude of a wrathful deity, a great country trembled (as if by an earthquake).

གུལ་ནག *gul-nag*, lit. the black གུ་གུལ *gu-gul* or གུག་གུལ་ནག་པོ *gug-gul nag-po*, n. of a medicine.

གུས་པ *gus-pa* श्रद्धा, सम्भ्रम, आदर, भक्ति गौरव, अभिवादन, सौरम्यं, समाप्ति, नम्र, मान, sbst. humility, respect, reverence, devotion; also adj. respectful, devout; very common in the phrase *gus-pas phyag hishal-lo*, saluted with reverence; མ་གུས་པ *ma-gus-pa* unsubmissive, undevout; གུས་པ་དང་བཅས་པ *gus-pa dań bcas-pa* सगौरव respectfully; with dignity and honour; གུས་པར་འགྱུར་བ *gus-par hgyur-wa* to be respectful; to humble one-self (*Cs.*) ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་གུས་པས་ཕྱག་འཚལ་ལོ I offer salutation reverentially with the three—my heart, speech and body: གུས་པ་ཆེན་པོས་བསྟེན་པར་བྱིན་གྱིས་རློབས *gus-pa chen-pos bsten-par byin-gyis-rlobs* may the blessing be granted to maintain the greatest devotion. གུས་པར་བསྒྲིམ་པ *gus-par bsgrim-pa* to behave with respect; གུས་པར་ཉན *gus-par ñan* शुश्रूषा to serve or attend respectfully; to listen with respect; གུས་པར་བྱེད་པ to regard.

གུས་པོ *gus-po* in *C.* and *W.* expensive, costly, dear, v. གུད་པོ *gud-po* or རྒུད་པོ *rgud-po*.

གུས་སོ *gus-so* वनति becomes very dear; respects; worships.

གེ *ge* num. for 93.

གེ་བ *ge-wa* is an auxiliary particle signifying did (emphatically): ཡ་སོའི་མཆེ་བས་བྲང་ཁ་ནོན་མ་སོའི་མཆེ་བས་དཔྲལ་བ་ན་ཡར་ལ་ལྷག་གེ་བ *ya-sohi mche-was brań kha non, ma-sohi mche-was dpral-wa na yar-la lhag ge-wa* by the upper tusk he pressed on his breast, by his lower tusk he opened asunder up to the forehead (*Hbrom. 139*).

གེ་ར *Ge-ra* n. of a country: གེ་རའི་རྒྱལ་པོ་ཤེས་པའང་བྱུང་འདུག *Ge-rahi rgyal-po shes-pahań byuń-hdug* also there was one, called the King of གེ་ར *Ge-ra* (*K. du.* ཐ *281*).

ག

གེ་ར་ལྷ་པ *Ge-ra ḻha-pa* name of a Tibetan chief, said to have descended from the royal line of kings, *i.e.*, from *Sṟoñ-ḇtsan s̱gam-po*, and belonging to a place called གེ་ར་ལྷ *Ge-ra lha* situated to the east of Lhasa on the Yaru Tsang-po beyond Chethang.

གེ་ཤ *ge-ça* a kerchief for the head hanging down behind from the shoulders.

‡ **གེ་སར** I: *ge-sar* सुरभिगन्धि, केशरं, किञ्जल्क, काश्मीरज, प्रियक saffron, the corolla of a flower. There are three kinds of གེ་སར *ge-sar* viz:—ན་ག་གེ་སར *na-ga ge-sar* नागकेशर, པུཥ་པ་གེ་སར *pus̱-pa ge-sar* पुष्पकेशर, and པད་མ་གེ་སར *paḏ-ma ge-sar* पद्मकेशर (*Miñ.*). Acc. to *Cs.* གེ་སར is a flower; it is said to grow in Nepal and is called པད་མ་གེ་སར *paḏ-ma ge-sar*; acc. to *Sch.* pistil, but like ཟེ་འབྲུ *ze-ẖbru* it signifies undoubtedly the organs of fructification in general.

‡ **གེ་སར** II: *Ge-sar* n. of a powerful king ruling in Shensi in China, who on account of his martial valour was deified and raised to the position of the God of War. There are various accounts of him. The people of Kham in Tibet own him for their national war-god, while the Mongolians say that གེ་སར *Ge-sar* was a king of Mongolia. According to some authors, he lived in the 7th century A.D. According to the collection of heroic songs called the རྒྱལ་དྲུང *Ṟgyal-dṟuñ*, King *Ge-sar* lived in the 8th century A.D. His origin is, however, lost in myth.

གེ་སར་གྱི་སྒྲུང *ge-sar-gyi s̱gruñ* stories from the works called གླིང་དང་འཇང་ *Liñg* and *Jañg*; also extracts from the fabulous history of Ge-sar.

གེ་སར་ཅན *ge-sar-can* केसर the lotus flower; the filament of a lotus.

གེ་སར་དམར་པོ *ge-sar ḏmar-po*, ཀླུ་ཤིང *glu-çiñ*, Nāga Vṛkṣa (*M̱ñon.*).

གེ་ཧྱ *ge-hya*, གནས *g̱nas̱* a secret abode—used as གསང་སྐད *g̱sañ-s̱kaḏ* (a mystic word) in the *Tantra* (*K.* ག *g. 215*).

གེགས *gegs̱*=གགས *gags̱* विबन्ध, प्रतिबन्ध hindrance; stoppage; obstacle: གེགས་ཆགས་ *gegs̱-chags̱*=བར་ཆད *bar-chaḏ* interruption by an accident; danger; ཐེ་ཚོམ་དང་གེགས་སེལ་བ to remove doubts and hindrances (*Mil.*); གེགས་བྱེད་བགེགས a malignant spirit causing mischief or impediments; ཆོས་མཛད་ཡོངས་ལ་གེགས་བྱེད་པ to hinder effectually religious doings; སངས་རྒྱས་མི་ཐོབ་པའི་གེགས་བཞི four obstacles to the attainment of Buddhahood: ཐོབ་པའི་གྲོགས་འགྲོའམ་གེགས་སུ་འགྲོ *thob-paẖi grogs̱ ẖgroẖam gegs̱-su ẖgro* will you help me or hinder me in obtaining; འགྲུབ་པའི་གེགས *ẖgrub-paẖi gegs̱* impediment to the attainment of perfection.

+ **གེལ་པ** *gel-pa* the trunk of a tree with a spiral top: གེལ་པ་ནི་ཤིང་ཕུང་ངམ་རྩ་བ་སྦོམ་ཤིང་རྩེ་མོ་རྒྱས་པ *gel-wa ni çiñ phuñ ñam ṟtsa-wa s̱bom çiñ ṟtse-mo ṟgyas̱-pa* the term *gelwa* is when the stem or thick roots of a tree grow into a branching top.

གེལ་ཤིང *gel-çiñ* स्तम्भ a log; a post.

གཻན་དར་པ *Gain-dar-pa* བྱའི་རྒྱལ་པོ་ཞིག་གི་མིང n. of a king of birds. (*K. my.* ཀ, *18*).

གོ I: *go* 1. numerical sign for 123. 2. abbr. for དགུ་བཅུ *ḏgu-ḇcu* in the nineties; གོ་གཅིག *go-g̱cig* 91; also གོ་གཉིས *go-g̱ñis̱* 92, etc.

གོ II:=in mystic language ཁྱུ་མཆོག *khyu-m̱chog* पुङ्गव, ऋषभ, वृष the chief of a herd or company (*K. g.* ཁ, *28*).

གོ III: 1. place; room; space (prob.= གུ *gu*); in this sense it is used in མཚམས་མེད་པར *m̱tshamṣ meḏ-par*, without intermediate space, *i.e.*, close together, continuous: འབྲུ་སྣ་ཚོགས་གོ་མཚམས་མེད་པར་སྐྱེས *ẖbru ṣna-tshogṣ go m̱tshamṣ meḏ-par ṣkyeṣ* grain of every kind grew densely, luxuriantly: གོ་མཚམས་མེད་པར་གང་བ *go-m̱ṣthams meḏ-par gañ-wa* closely filled. An important compound of *go* is found in གོ་ཆོད *go-choḏ*, the space is cut off, or filled, *i.e.*, the matter is done with, settled; satisfaction has been made; colloq. also I have got enough; I am full: དེས་རྒྱལ་བའི་གོ་མི་ཆོད་པ *deṣ ṟgyal-waẖi go-mi choḏ-pa* by this the victory has not yet been fully decided: ཐོས་བསམ་སྒོམ་གསུམ་གྱི་གོ་ཆོད *thoṣ-ḇsam ṣgom g̱sum-gyi go-choḏ* there is intermission of hearing; thinking; meditation: ཁྱེད་ལ་གོ་མི་ཆོད་པའི་ཆོས *khyeḏ-la go-mi-choḏ paẖi choṣ* doctrine not satisfactory to you: བུ་ཚབ་ང་སྤྱུགས་ཅི་ཕྱིར་གོ་མི་ཆོད *bu-tshab ña ṣpyugṣ ci-phyir go-mi-choḏ* why should it not be sufficient that I be banished instead of my son? 2. place, position, rank, condition of life: ཕ་ཡི་གོར *pha-yi gor* in the place of his father; གོ་ནས *go-naṣ* according to; in proportion to (*Jä.*): གོ་རྒས་ན *go ṟgaṣ-na* when rank and dignity are grown old and gone; when the position in life has been lost: རང་གི་གོ་འདུག that is my place; my business. 3. a way, a space, in the more general sense: སྤྲིན་གྱི་གོ་བར་ཕྱེ་ནས་འོངས *ṣprin-gyi go-war phye-naṣ ẖoñṣ* have come parting the clouds: ཨ་མའི་གོ་ན *a-maẖi go na* at the place of my mother; with my mother (*Jä.*). གོ་ལྡོག་པ *go ḻdog-pa* to change place, especially to turn to the contrary (*Sch.*); ནད་གོ *naḏ-go* the seat of disease (*Sch.*).

གོ་སྐབས *go-ṣkabṣ* अवकाश, स्थान, अन्तर, अवसर, मध्य interval; leisure; space; opportunity; in the meanwhile: བར་མཚམས ཅིག་གྲོགས་ཀྱིས་དལ་བ་དང་ཁོམ་པ་དང་དབང་དང་ལོང་ཡོད་མེད occasionally with companion words *go-ṣkabṣ* signifies slowly, at leisure, or in power; just at the time: བདེ་བར་བསྡད་པའི་གོ་སྐབས་མེད *ḇde-war ḇṣdaḏ-paẖi go ṣkabṣ-meḏ* there is no chance of my sitting at ease: དེ་ཕྱིར་བདག་ལ་གོ་སྐབས་སྩལ་དུ་གསོལ *de-phyir ḇdag-la go-ṣkabṣ ṣtsal-du g̱sol* (*A. 16*) therefore I pray for leave to avail myself of this opportunity.

གོ་སྐལ *go-ṣkal* the share or portion due to a person in accordance to his rank (*Jä.*).

གོ་ཁང་ *go-khañ*, གོ་ཆའི་ཁང་པ *go-chaẖi khañ-pa* arsenal (*Schtr.*).

གོ་ཁྲབ *go-khrab* = གོ་ཆ་དང་ཁྲབ *go-cha dañ krab* coat of mail with helmet; armour, v. གོ་ཆ *go-cha*.

གོ་གྱོན་པ *go-gyon-pa*, གོ་ཆ་གྱོན་པ *go-cha gyon-pa* to wear a coat of mail, etc.; to put on war dress.

Syn. གོ་བགོས *go-bgoṣ*; གཡུལ་གྱི་ཆས་ཞུགས་པ *g̱yul gyi chaṣ shugṣ-pa*; ཡ་ལད་བགོས *ya-laḏ ḇgoṣ* (*M̱ñon.*).

གོ་གྲལ *go-gral* or གོ་གྲས *go-graṣ* rank; dignity (*Cs.*).

གོ་བགོས་པ *go-ḇgoṣ pa* सज्जीकरण the act of equipping or arraying: = གོ་ཆ་གྱོན་པ *go-cha gyon-pa* to equip with armour; put on harness, v. གོ་ཆ *go-cha*.

གོ་ཅ *go-ca*, v. གོ་ཆ *go-cha*.

གོ་ཆ *go-cha* सज्ज, वर्म, उरस्त्र, सन्नाह, कञ्चुक निर्मोक, दंशन; कवच armour; harness; gear; implements; tools; བཀྲ་ཤིས་ཀྱི་གོ་ཆ *ḇkra-çiṣ-kyi go-cha* the implement of good luck; an amulet.

Syn. ཡ་ལད *ya-laḏ*; མཚོན་སྐྱོབ; *m̱tshon-ṣkyob*; ལུས་སྐྱོབ *luṣ-ṣkyob*; ལུས་བསྲུང *luṣ-ṣṟuñ*; ལྕགས་གོས *ḻchagṣ-goṣ*; ཞུབ་ཅན *shub-can*; ཟུ་བ་ཅན

dṟa-wa can; འཁྲུག་གོས *ẖkhrug-gos̱*; ལྕགས་ཀྱི་བགོ་བ *ḻcags̱-kyi ḇgo-wa*; ཁྲབ *khrab*; རྨོག *ṟmog*; མགོ་སྐྱོབ *m̱go s̱kyob*; རྨོག་ཞུ *ṟmog-shu*; ལྕོགས་ཞུ *ḻcogs̱-shu*; རྨོག་ཐུར *ṟmog-thur*; ཁྱུང་ཐུར་ཅན *khyuń-thur can*; གོ་ཁྲབ *go-khrab* (*M̱ñon.*).

གོ་ཆ་གྱོན་པ *go-cha gyon-pa*, v. གོ་གྱོན་པ *go gyon-pa* or གོ་བགོས་པ *go ḇgos̱-pa*.

* གོ་ཆ་དང་བཅས *go-cha dań ḇcas̱* सगुल (*Schr.*; *Kālāc. T. 139*) with a ball.

* གོ་ཆའི་སྐྲག་བྱེད་མ *go-chaẖi S̱krag byeḏ-ma.* (*22 B.*) (*Schr.*)

* གོ་ཆའི་བསྐྱད་བྱེད་མ *go-chaẖi Ḇs̱kyaḏ-byeḏ-ma.* (*Schr.*) (*22 C.*)

* གོ་ཆའི་རྟ་མཆོག *go-chaẖi Ṟta-m̱chog.* (*Schr.*) (*21 A.*)

* གོ་ཆའི་རྡོ་རྗེ་ཉི་མ *go-chaẖi Ṟdo-ṟje ñi-ma.* (*Schr.*) (*20 C.*)

* གོ་ཆའི་རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ *go-chaẖi Ṟdo-ṟje sems̱-ḏpaẖ.* (*19 B.*)

* གོ་ཆའི་རྣམ་སྣང *go-chaẖi Ṟnam-s̱nań.* (*19 C.*)

* གོ་ཆའི་པདྨ་གར་དབང *go-chaẖi Paḏ-ma gar-ḏwań.* (*Schr.*) (*20 A.*)

* གོ་ཆའི་རྨོངས་བྱེད་མ, *go-chaẖi Ṟmońs̱-byeḏ-ma.* (*Schr.*) (*22 A.*)

* གོ་ཆའི་ཙཎྜི་ཀ *go-chaẖi Tsaṇ-ḍi ka.* (*Schr.*) (*23 A.*)

* གོ་ཆའི་གཤིན་རྗེ་མ *go-chaẖi G̱çin-ṟje-ma.* (*Schr.*) (*21 C.*)

* གོ་ཆའི་ཧེ་རུ་ཀ་ནག་པོ *ge-chẖi He-ru-ka nag-po.* (*Schr.*) (*20 B.*)

གོ་ཆོད་པོ *go-choḏ-po* = ཕན་ཐོགས་པོ *phan-thog-po* useful; serviceable. ལས་དོན་གང་བྱེད་ཀྱང་བསྒྲུབ་ནུས་པའམ་མཐར་ཕྱིན་པའི་མི་ལ་གོ་ཆོད་པོ་ཟེར *las̱ don gań-byeḏ kyań ḇs̱grub-nus̱ paẖam m̱thar phyin-paẖi mi-la go-choḏ-po zer* the term *go-choḏ-po* is applied to a man who is successful or who accomplishes any business or duty successfully: མི་འདི་གོ་ཆོད་དམ *mi-ẖdi go choḏ-dam* will this man be of service? (*A. 127*).

གོ་སྙོད *go-s̱ñoḏ* अजाजी cummin seed (*Zam. 24*).

‡ གོ་དཱ་བ་རི *go-dā wa-ri* the Godavari river. ཐུགས་ཀྱི་གནས་བརྒྱད་ཀྱི་གཅིག་བེ་ཏའི་ཡུལ་གྱི་ལྷོ་ཐག་ཉེ་སར་ཡོད, འོ་མའི་ཆུ་མིག་སོགས་གནས་ཡ་མཚན་ཅན་མང *thugs̱-kyi g̱nas̱ ḇṟkyaḏ kyi-gcig, be-taẖi yul-gyi ḻho-thag ñe sar-yoḏ, ẖo-maẖi chu-mig sogs̱ g̱nas̱-ya m̱tshan-can mań* Godāvari, one of the holy rivers of Southern India, a place on its bank near Vidharva where there is spirit-symbol of Buddha. It contains a milky spring (*Dsam. 36*).

‡ **གོ་དམ་བཱ** *go-dam bā* n. of a drug Syn. ཡངས་པ་ཅན *yańs̱-pa can*; རི་མོ་ཅན *ri-mo can*; བ་གླང་མིག *ba-glań mig*; མཆོག་སྦྱིན་མ *m̱chog s̱byin-ma*; དབང་པོ་བཀྲ་བ *ḏbań-po ḇkra-wa*; ཀཾ་ཀ་ཆེན་པོ *kam-ka chen-po* (*M̱ñon.*).

གོ་བདེ་བ *go-ḇde-wa* simple; easy; that which is easily understood: གོ་བདེ་བ་ལ་བསམ་ནས་དཔེར་བརྗོད་ན *go-ḇde-wa la ḇsam-nas̱ ḏper-ḇjoḏ na* he uttered an example with a view to make it easily understood (*Situ. 101*).

+ གོ་འདུན *go-ẖdun*, defined as སྣ་ཚོགས་སམ་གང་མོས་པ *s̱na-tshogs̱-sam gań mos̱-pa* what you like of different kinds.

གོ་འདྲིས་ཁྱེར་བ *go-ẖdṟis khyer-wa* = དགར་པོ་ཉེས་པོ་བྱེད་པ to be friendly; intimate (*A. 145*).

* **གོ་ཌ** *go-ḍa* गौड़वर्द्धन; གོ་ཌ་འཕེལ་བྱེད *Go-ḍa ẖphel-byeḏ* n. pr. (*Schr.*) (*Tā. 2, 82*).

གོ་འཕང *go-ẖphań* = གོ་གནས rank; place; position: རྣམ་མཁྱེན་སངས་རྒྱས་ཀྱི་གོ་འཕང་ཐོབ་པར་བྱིན་གྱིས་བརླབས may the blessing be accorded me to gain the rank of an omniscient Buddha (*M̱il.*).

གོ་བ *go-wa* to understand; to perceive mentally: དང་པོ་པཎྜི་ཏ་ཀུན་གྱི་གོ་བ་བྱུང *dań-po paṇ-ṭi-ta kun-gyi go wa byuń* first of all it was understood by all the Paṇḍits.

གོ་བ་ཅན *go-wa can* = མཁས་པ a learned, clear-headed person; གོ་བ་ཅན་གྱི་མི་རྣམས wise men.

གོ་བོ *go-ḇo* or བྱ་གོ་བོ *ḇya-go-ḇo* a kind of vulture: གོ་བོའི་གྲེ་བས་ཤ་མ་ཞུ་བ་དང་, མ་ཞུ་བའི་རིགས་རྣམས་འཇུ་བར་བྱེད *go-woẖi gre-was̱ ça-ma shu-wa daṅ, ma-shu-waẖi rigs̱-ṟnams̱ ẖju-war byeḏ* the larynx of the vulture causes indigestible meat and different kinds of food which are not digested, to become digested (*S̱man.*).

གོ་བྱེད *go-byeḏ* acc. to *Jä.* is a quality of the air.

གོ་བཟློག *yo-ḇzlog* (*go-ācg*) = གོ་ལོག *go-log* misunderstand; misapprehend; to attach a wrong meaning (*Situ. 110*).

‡ གོ་ཡུ *go-yu* (Beng. গুয়া) areca nut: གོ་ཡུས་མཁལ་མའི་ནད་སེལ་སོ་རྩི་མཆོག areca nut is the best essence for the teeth and cures kidney disease (*S̱man.*).

+ གོ་ར *go-ra* = བཙོན་ར *ḇtson-ra* jail; prison.

གོ་རིམ *go-rim* order, arrangement: གོ་རིམ་དང་མཐུན་པར་ཅུང་ཟད་བཀོད་པས have arranged it so as to agree with the order of things, etc. (*Situ. 101*).

+ གོ་རེ *go-re* = རྫོགས་པ *ṟdsogs̱-pa* perfected; finished; completed.

+ གོ་རེ་ལོང་ *go-re loṅ* = མངག་གཞུག་པ *m̱ṅag gshug-pa* or རང་དབང་མེད་པ *raṅ-ḏwaṅ meḏ-pa* spontaneously; as a matter of course; without power to exert one's self in any matter; necessarily (*K. du.* ཁ *175*).

གོ་ལ *go-la*, རྒྱ་ནག་གི་སྲ་རྩིའི་རྒྱུ་སེ་ཤིང་གི་ཁུ་བ *ṟgya-nag gi sra-ṟtsiẖi ṟgyu-se çiṅ-gi khu-wa* 1. a kind of gum, prob. acacia imported to Tibet from China; ashes which have burnt without ignition. 2. མགྲོན་བུ་མེར་བསྲེག་པའི་ཐལ་བ lime of burnt shell or cowries. 3. the areca nut brought from the sub-Himalayan district or from India is called སྨན་གོ་ལ *s̱man go-la, i.e.*, the globular medicine; རྒྱ་གར་གོ་ཡུ *ṟgya-gar go-yu* the Indian areca nut, or མོན་གོ་ཡུ, areca nut from the sub-Himalaya; these two are called སྨན་གོ་ལ *s̱man-go-la* (*S̱man.*).

གོ་ལའི་རླུང *go-laẖi-ṟluṅ* ཉི་ཟླ་གཟའ་སྐར་རྒྱུ་བའི་རླུང་གི་མིང the wind which, acc. to Tibetan astronomers, keeps the sun and the stars moving in space: ཕེབས་ཚོགས་ཀྱང་གོ་ལའི་རླུང་འགྲོས་ལྟར་འགོག་མེད་དུ་ཞུ *phebs̱-tshogs̱ kyaṅ Go-laẖi ṟluṅ-ẖgros̱ ḻtar ẖgog-meḏ-du shu* your letters should also be without let or hindrance, like the wind which keeps the heavenly bodies always in motion (*Yig. k. 87*).

གོ་ལེ *go-le* = ག་ལེ *ga-le* or དལ་པོ *dal-po* slowly.

གོ་ཥ *go-ṣa*, ཨོ་རྒྱན་ལམ་བར་གྱི་གྲོང་ཁྱེར་ཞིག་གི་མིང་ n. of a town in the way to Udyāna, prob. in Ancient Kabul (*S. Lam. 17.*).

གོ་ལོག *go-log* the reverse; opposite to what was; back again; also for གོ་ས་ལོག་པ *go-sa log-pa* degraded; position changed as in the case of a superior officer subordinated, or an inferior officer promoted to a higher position:—དཔོན་པོ་གཡོག *ḏpon-po gyog* master made a subordinate or servant, or གཡོག་པོ་དཔོན *gyog-po ḏpon*, a servant raised to the position of a master; ཕན་པར་སྨྲས་པ་ལ་གནོད་པར་གོ་བ་ལྟ་བུ *phan-par smras̱-pa la gnoḏ-par go-wa ḻta-bu* to take a useful advice as intended for mischief; also སྦྱིན་པ་གོ་ལོག opposed to charity or misunderstand charity; ཚུལ་ཁྲིམས་གོ་ལོག reversing, misinterpreting character or morality; བཟོད་པ་གོ་ལོག *ḇzoḏ-pa go-log*, བརྩོན་འགྲུས་གོ་ལོག *ḇṟtson-ẖgrus̱ go-log* to misunderstand one's forbearance or industry; བསམ་གཏན་གོ་ལོག performance of the wrong *Dhyāna*; ཤེས་རབ་གོ་ལོག perverse or distorted knowledge or wisdom; སྙིང་རྗེ་གོ་ལོག *s̱ñiṅ-ṟje go-log* tired of showing sympathy or compassion; བྱམས་པ་གོ་ལོག *byams̱-pa go-log* tired of loving.

གོ་ས go-sa,=གོ་གནས or གོ་འཕང་ rank; office; dignity: བླ་མ་མཁན་པོ་རྒྱལ་བློན་སོགས་ཀྱི་གོ་ས་ལྟ་བུ་ལ ḇla-ma m̱khan-po ṟgyal-ḇlon sogş-kyi go-sa ḻta-bu-la like unto the position of the lamas, professors, officers, etc.

ག

‡ ག་ཏ་མ gau-ta-ma=གོའུ་ཏ་མ Goẖu-ta-ma རིགས་རུས་ཀྱི་མིང་། गौतम n. of a family in Ancient India (*K. du.* ཏ *133*); n. of Buddha S'ākyamuni.

གོག *gog* in *W.* for གོང་པོ *goñ-po* a lump.

གོག་ཐལ *gog-thal* ashes; burnt fragments.

གོག་པ *gog-pa* 1. to crawl. 2. to crumble off; to scale off (of the plaster of a wall) (*Jä.*).

གོག་པོ *gog-po*=ཞིག་རལ་བྱུང་བ *shig-ral byuñ-wa* or ཉམས་ཆག་བྱུང་བ *ñamş-chag byuñ-wa* dilapidated; damaged; in ruins; worn out: ལྷ་ཁང་གོག་པོ a temple in ruins: མཆོད་རྟེན་གོག་པོ a chorten in ruins: ཁ་ཅིག་གོག་པོ་འགོག་ཙམ་ན་འཆི་བའང་ཡོད there are some who even die worn out when they crawl about (as little children) (*Khriḏ. 13*).

* གོ་བཟློག་ལྷན་སྐྱེས *go-ḇzlog lhan-şkyeş* (*Schr.*) (*30 A.*).

* གོ་ལའི་རི་མོ *go-laẖi ri-mo* गोलरेखा (*Kālac. I. 52 58*) a circle; circular.

གོང་ *goñ* 1. price; value; also གོང་ཐང *goñ-thañ* གོང་ཚད *goñ-tshaḏ*; ནོར་རྫས་ཀྱི་རིན་གོང་གི་ཚད *nor-ṟdsas kyi rin goñ-gi tshaḏ* the price or valuation of things or property: གོང་དཔྱད་པ *goñ ḏpyaḏ-pa* to apprize; to fix a price: གོང་བརྒྱབ་པ *goñ ḇrgyab-pa* or གོང་སྒྲིག་པ *goñ sgrig-pa* id. In Sikkim: "*di goñ ka dzō mo*" what is the price of it? (*Snd. Hbk.*) 2.=སྟེང *şteñ* or སྔོན *şñon* or ཐོག་མ *thag-ma* also ཀླད *ḵlaḏ* उपरि, उत the above; in space as well as in time (in *Khamş*, *e.g.*, it is used as a sbst. signifying elevated, alpine pasture grounds). གོང་དང་མཐུན *goñ dañ m̱thun*, གོང་དང་འདྲ་བར *goñ-dañ ẖdṟa-war*, གོང་བཞིན *goñ-ḇshin*, གོང་མཚུངས *goñ-m̱tshuñş* as above (mentioned); like the above or aforesaid similar to the above.

གོང་འཁོད *goñ-ẖkhoḏ* stated above; གོང་དུ་ཡོད་པ *goñ-du yoḏ-pa* existing above; གོང་དུ་གསལ་བར *goñ-du gsal war*, set forth or elucidated above; གོང་གི *goñ-gi* the former; the above; གོང་གི་དེ་རྣམས *goñ-gi de ṟnamş* those preceding; གོང་གི་ཤེས་སྨོས་པ *goñ-gi sheş şmoş-pa* the above statement that; སྔ་གོང་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ *şña goñ Boḏ-kyi ṟgyal-po* the ancient or former Tibetan kings; གོང་གི་བཤད་པ་ལྟར *goñ-gi ḇçaḏ-pa ḻtar* as has been stated above; གོང་དུ *goñ-du* over it; above; གོང་དུ་འཕགས་པ *goñ-du ẖphagş-pa* उन्नय taken upwards; gone upwards; improved; progressed; གོང་དུ་ཕུད *goñ-du phuḏ* placed in a position of dignity; kept on the top; གོང་དུ་འཕོ་བ *goñ-du ẖpho-wa*, ऊर्ध्वस्रोताः spiritually developed, lit. gone upwards; གོང་དུ་སྦྱོར་བ *goñ-du şbyor-wa* उद्युक्त ready; གོང་དུ་མོས་པ *goñ-du moş-pa* the above mentioned; གོང་ན *goñ-na* on it; above; གོང་ནས *goñ-naş* from above; གོང་ནས་གོང་དུ *goñ-naş goñ-du* उत्तरोत्तर more and more; higher and higher. གོང་པ *goñ-pa* अति very much (*Lex.*); one above; the senior (one)=སྒོ་གོང་དུ *şgo goñ-du* over the door; ཡབ་ཀྱི་གོང་དུ་འདས *yab-kyi goñ-du ẖdaş* died before his father; དེའི་གོང་དུ *deẖi goñ-du* before that or that time; མ་ཚོགས་གོང་དུ *ma-tshogş goñ-du* before they assembled or congregated together.

གོང་དཀར་རྫོང་ *Goñ-ḏkar-ṟdsoñ* n. of a fort and town on the Tsang-po, where convicts are generally sent for punishment. It is situated S.-E. of Lhasa, in the district of Mal-gro.

གོང་ཁྲི་བདལ་འོད་འབར *Goñ khri-ḇdal, ẖoḏ-ẖbar* n. of a Bon saint believed to exist in astral form in the north-west quarter. (*G. Bon. 1*).

གོང་པོ *goñ-po* = གོང་བུ *goñ-bu* समज्या a meeting; assembly; fame; renown; globular.

གོང་ཕུད་པ *goñ-phuḏ-pa* = གོང་དུ་ཕུད་པ *goñ-du phuḏ-pa* to lift up; to ride up.

གོང་ཕེབས *goñ-phebs̱*, or གོང་གི་བཀའ་ཕེབས *goñ-gi ḇkaẖ-phebs̱*, the instructions from higher authorities; also those arrived or received earlier.

གོང་བ *goñ-wa* in *W.* collar: གོང་བ་ནས་འཛིན་པ *goñ-wa nas̱ ẖdsin-pa* to seize by the collar.

གོང་བུ *goñ-bu* 1. पिण्ड, सपिण्ड, मूर्त्ति, मान a globular mass, lump, heap; གོང་བུ་ཅན *goñ-bu-can* पिण्डवत् clot; clotty; in lump; in heaps; གོང་བུ་སོ་སོ *goñ-bu so-so* प्रतिश्या, प्रतिश्याय catarrh or cold; གོང་བུར་བྱས *goñ-bur-byas̱* made into globular mass or lump. 2. agglomeration of atoms; དྲི་རོ་རེག་གཟུགས་བཞི་སྟེ་རྡུལ་རྫས་བརྒྱད་འདུས་གོང་བ་ཡིན *dṟi ro reg gzugs̱ ḇshi-s̱te ṟdul-ṟdsas̱ ḇṟgyaḏ ẖdus̱ goñ-wa yin* acc. to the Buddhist metaphysical conception that which produces the sensation of smell, taste, touch and sight is formed of the following eight atoms:—(1) རྡུལ་ཕྲ་རབ *ṟdul phra-rab*, (2) རྡུལ་ཕྲན *ṟdul-phran*, (3) ལྕགས་རྡུལ *ḻcags̱-ṟdul*, (4) ཆུ་རྡུལ *chu-ṟdul*, (5) རི་བོང་རྡུལ *ri-boñ-ṟdul*, (6) ལུག་རྡུལ *lug-ṟdul*, (7) གླང་རྡུལ *glañ-ṟdul*, (8) ཉི་མའི་འོད་ཟེར་གྱི་རྡུལ *ñi-maẖi ẖoḏ-zer-gyi ṟdul* (*Sorig. 7.*)

གོང་མ *goñ-ma* अधि, उपरि, उत्तम, उत्तर superior; the former; the first-named; གོང་མ་ཆེ *goñ-ma-che* or གོང་མ་ཆེན་པོ *goñ-ma chen-po* the most high; རྒྱ་ནག་གོང་མ *Ṟgya-nag goñ-ma* the Emperor of China; གོང་མ་རྣམས *goñ-ma-ṟnams̱* the gods and superior beings. གོང་མ་ཆེ་དྲུག *goñ-ma che dṟug*, the six superior things of the བོན་པོ *Bon-po* are the following:—གསང་བ་འདུས་པ *g̱sañ-wa ẖdus̱-pa* mysticism; སྟི་ཁར *s̱ti-ghar*; མི་ལུས་བསམ་ལེགས *mi-lus̱ ḇsam legs*; ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ *yi-çes̱ s̱ñiñ-po*; སྣང་བ་མདོག་ཅན *s̱nañ-wa m̱dog-can.*

གོང་མ་ཆེན་ལུང་རྒྱལ་པོ *Goñ-ma Chen-luñ ṟgyal-po* the Tibetan name of the fourth Manchu Emperor Kyun-lun̂ is ལྷ་སྐྱོང་རྒྱལ་པོ *Lha-s̱kyoñ ṟgyal-po*, the king protected by the gods. འདི་མན་ཇུའི་རྒྱལ་པོ་བཞི་པ་ཧ་ཅང་མངའ་ཐང་ཆེན་པོ་བྱུང་ཆོས་ལ་ཤིན་ཏུ་དགའ་པཎ་ཆེན་དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས་གདན་འདྲེན་ཏེ་ཆོས་ཞུས་གཙུག་ལག་ཁང་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་མང་པོ་བཞེངས་པ་སོགས་རྣམ་ཐར་ཡ་མཚན་ཆེ་ལོ་དྲུག་ཅུ་རྒྱལ་སྲིད་བསྐྱངས He became very powerful, was devoted to Buddhism, invited the Pan-chen Rin-po-che called Tashi Lama Pal-dan Ye-s'e (friend of the first Governor General of India, Mr. Warren Hastings). He erected many temples and chaityas, and his life was a record of miracles. He reigned upwards of sixty years.

གོང་མ་མཆོད་ཡོན *goñ-ma m̱choḏ-yon* the Dalai Lama being the spiritual lord and the Emperor of China being the temporal lord: གོང་མ་མཆོད་ཡོན་གྱི་ཐུགས་རྗེར་འདིར་ཡང་འཚོ་ཁམས་བདེ་ཞིང་འཕྲིན་ལས་ཞབས་འདེགས་ལ་ལྷོད་མེད་དུ་མཆིས *goñ-ma m̱chon-yon-gyi thugs̱-ṟjer ẖdir-yañ ẖtsho-khams̱ ḇde-shiñ ẖphrin-las̱ shabs̱-ẖdegs̱ la lhoḏ-meḏ-du m̱chis̱* by the grace of the Grand Lama and the Emperor (of China) here too I being in good health have been in the discharge of public service without relaxation (*Yig. k. 18*).

གོང་མ་བཞིན *goñ-ma ḇshin* = སྔོན་མ་བཞིན *s̱ñon-ma ḇshin* पूर्व्ववत् as before; as the above mentioned; like the aforesaid; as the previous one.

གོང་མའི་གོང་མ *goñ-moẖi goñ-ma* उत्तरोत्तर a superior's superior; also more and more; more in future.

གོང་མོ 1. *goń-mo* the upper one; ལག་པའི་གོང་མོ *lag-paẖi goń-mo* मध्याङ्गुलि the middle finger. 2. the white grouse, but applied to various birds in Tibet of the *Tetraonidæ* family: *lha-bya goń-mo* is the *Crossoptilon Tibetanum*, and *gong-gyag* the *Ithaginis geoffryoi*, etc. (*Snd. Hbk. pp. 170-1*). བྱིའུ་ཅོ་ཀ་གཉིས་ཀྱིས་གོང་མོ་ལ་སྨྲས་པ *byiẖu co-ka gñis̱ kyis̱ goń-mo la s̱mras̱-pa* the two little *Coka* birds said to the grouse (*Ṟdsa.*). གོང་མོའི་ཤ་ཡིས་རོ་ཙ་ (འདོད་ཆགས) ཆུ་སེར་མོ་ནད་སེལ *goń-moẖi ça-yis̱ ro-tsa chu-ser mo-naḏ sel* the flesh of the grouse stimulates the sexual desire and also cures discharge of whites: གོང་མོའི་མཇུག་སྒྲོའི་མོ་ནད་སེལ *goń-moẖi m̱jug s̱groẖi mo-naḏ sel* the feathers of the grouse cure female diseases: གོང་མོའི་སྒོ་ངས་མེ་ལྷའི་གདོན་ནད་གསོ *goń-mohi s̱go-ńas̱ me-lhaẖi g̱don-naḏ g̱so* the eggs of the grouse cure illness caused by the demons of the fire-god.

གོང་མོ་སྲེག *goń-mo sreg* a pheasant, *Phasianus decollatus.*

གོང་ཞུ *goń-shu*=གོང་དུ་ཞུ *goń-du shu* 1. as stated or prayed above. 2. a paper lantern (*Jä.*); in colloq. Tibetan "*gam-shu,*" a lantern.

གོང་འོག *goń-ẖog*=ལྟག་འོག *ḻtag-ẖog* पूर्व्वपश्चात् upper and lower; གཞི་གོང *g̱shi-goń* folio; གོང་སྐུ་གཞོགས *goń-s̱ku g̱shogs̱* a title of honour, signifying his highness, excellence, etc.

གོང་རོལ་དུ *goń-rol-du*=སྔ་རོལ་དུ *s̱ńa-rol-du* or སྔོན་ལ *s̱ńon-la*, before, prior to: དམག་མ་བྱུང་གི་གོང་རོལ་དུ before the war took place.

གོང་ལ *goń-la* above.

གོང་ས *goń-sa* उद्युक्त one in supreme authority or position; the sovereign.

གོང་ས་ཡས་ཕྱིན་པ *goń-sa yas̱ phyin-pa*=ཡ་རབས་གོང་མ *ya-rabs̱ goń-ma* those superior persons gone before; persons in superior or more exalted stations.

གོད *goḏ* loss; damage; གོད་འགྱུར་བ *goḏ ẖgyur-wa* to suffer loss; ནོར་ལ་གོད loss of money and property; གོད་ཁ *goḏ-kha*, ནོར་ཕྱུགས་ལ་ནད་སྣ་ཚོགས་བྱུང་ནས་ཤི་བ *nor phyugs̱ la naḏ s̱na-tshogs̱ byuń-nas̱ çi-wa* loss in property or in cattle by disease and other accidents: སྒོམ་སྒྲུབ་ཅི་བྱས་ཀྱང་གོད་མེད *s̱gom s̱grub ci-byas̱ kyań goḏ-meḏ* there was no loss whatever whether he performed meditation or propitiation.

གོད་མ *goḏ-ma*=འཇིག་པ *ẖjig-pa* भय, व्यय; fear, loss.

གོན *gon* the common gourd; pumpkin in *W.* (*Jä.*).

གོན་པ *gon-pa* (གྱོན་པ) to put on clothes, shoes, etc.; གོན་པ་འདྲ་བ་རེ་རེ *gon-pa ẖdṟa-wa re-re* the cost of a set of anything to wear (*Ṟtsii.*); མགོ་ལ་ཞྭ་གོན་པ to put a cap on the head. 2. coat, clothing (*Sch.*).

གོན་སྣམ *gon-s̱nam* (གྱུ་སྣམ) serge or broadcloth for making robes, etc. (*Ṟtsii.*).

གོན་ཕྱིང *gon-phyiń* felt used for wearing.

གོན་ལྷམ *gon-lham*=གྱོན་ལྷམ *gyon-lham* shoes to put on.

གོབ་ནོན *gob-non* (spelling uncertain) in *W.* to tease; vex; irritate (*Jä.*).

གོམ་པ *gom-pa* पाद, पद, लङ्घनम्, क्रम a pace; step: རྐང་འགྲོས *ṟkań-ẖgṟos̱* to make a step; གོམ་པ་བོར་བ *gom-pa bor-wa* to pace: གོམ་པ་བདུན་བོར་བ *gom-pa ḇdun bor-wa* to make seven steps (as a ceremony, which may also be counted equivalent to a religious pilgrimage, the actual performance of which is not possible).

གོམ་པའི་སྟབས *gom-paẖi s̱tabs̱* any peculiar manner of stepping whether in procession or in dancing.

གོམ་འགྲོས *gom-ẖgroş* walking in step like soldiers or a procession: འགྲོ་ན་གོམ་འགྲོས་འཁྱོར *ẖgṟo-na gom-ẖgroş ẖkhyor* in walking he missed the measure of the paces.

གོམ་སྟངས *gom-ştaṅş* पदबन्ध the manner of pacing; walking in measured step.

གོམ་གསུམ *gom-g̱sum* त्रिपाद three paces; fig. the heavens, earth and the nether region.

གོམ་གསུམ་པ *gom-g̱sum-pa* one with three steps.

གོམ་གསུམ་གནོན *gom-g̱sum g̱non*, ཁྱབ་འཇུག *kyab-ẖjug* त्रिविक्रम; त्रिपादविक्रम a name of Vishṇu when he deceived Bali in his *Bāmana* or Dwarf incarnation (*M̱ṅon.*).

གོམས་པ *goms-pa* 1. अभ्यास one practised in any work; skilled; wont; ཀློག་པ་ལ་གོམས་པ practising or practised in the art of reading; གོམས་པ་ཅན *goms-pa-can* कृती one who is skilled or practised in any art, གོམས་པར་བྱེད་པ *goms-par byeḏ-pa* अभ्यस्त one who is skilled or accustomed; གོམས་པར་བྱས་པ *goms-par byaş-pa* अनुशीलयति one who has practised or studied.

གོར *gor* or ཕྱུགས་གོར *phyugş-gor*=ནོར་ནད *nor-naḏ* murrain (*A.* ཀ *103*).

གོར་བུ *gor-bu* 1. चतुरस्रकं quadrangle. 2. कलन्दिका wisdom.

གོར་མ *gor-ma* རྡོ་ལ་ཞེ་ས་བྱས་པ *ṟdo-la she-sa byaş-pa* a term of respect for stone, or a general name for stone (*Cs.*); large and small pebbles; stones; rubble; boulder stones (*Sch.*).

✠ **གོར་མ་ཆག** *gor-ma chag*=གོར་མ་བཀུམ་པ *gor-ma ḇkum-pa*, ཐེ་ཚོམ་མེད *the-tshom meḏ* or ངེས་པ *ṅeş-pa* नून, निःसंशय certain; sure; indubitable: དེ་འབྱུང་བ་གོར་མ་ཆག་གོ *de-ẖbyuṅ-wa gor-ma m̱chag-go* his coming is quite certain.

+ གོར་མོ *gor-mo*=རྡོ *ṟdo*, སྡང་བའི་སེམས་ལ་ཡང་འཇུག *şdaṅ-waẖi semş-la yaṅ ẖjug* གོར་མོ *gor-mo* is also applied to signify an irritable or angry temper.

‡ གོར་ཤི་ཥ *gor-çi-ça*, गोशीर्ष a kind of sandal wood.

གོལ་བ *gol-wa*, v. འགོལ་བ *ẖgol-wa*.

གོས *goş* वस्त्र, वसन, चीवर, निवसन, वास, कंबल, आच्छादन, अम्बर, चौम, चेल, चीन, परिच्छद, परिवार, संघाटक cover; dress; garment. The common word for coat or clothing; there are seven kinds of stuffs for priests, &c.: བལ་གོས *bal-goş* woollen cloth; ཤ་ནའི་གོས *ça-naẖi goş* cloth of flax; ཟར་མའི་གོས *zar-maẖi goş* linen; དུ་ཀུ་ལའི་གོས *du-kẖu laẖi goş* silk cloth; རས་བལ་གྱི་གོས *raş-bal-gyi goş* cotton cloth; ཀོ་ཏམ་པའི་གོས *ko tam-paẖi goş* jute cloth; ཉི་ཧོག་གི་གོས *ñi-ẖog-gi goş* European cloth, &c. གོས་ཀྱི་རྒྱུའི་འབྱུང་ཁུངས་བསྟན་པ *goş-kyi ṟgyuẖi ẖbyuṅ-khuṅş ḇştan-pa* enumeration of the materials for cloth:—སྲིན་བུ *srin-bu* silk-worm; ར་ལུག་དང་རི་དྭགས་ཀྱི་སྤུ་དང་པགས་པ་སྣ་ཚོགས *ra lug daṅ ri-ḏbagş-kyi şpu-daṅ pagş-pa şna-tshogş* various hairs and skins of sheep, goats and wild animals; ཤིང་གི་ཤུན་པ bark or fibres; ཤིང་གི་འབྲས་བུ fruits; ཟར་མ་སོགས *zar-ma sogş* fibres, etc.; རས་བལ་སོགས *raş-bal sogş* wool, cotton, etc.; དུ་ཀུ་ལའི་མིང *du-kẖu-laẖi miṅ* silk cloth, satin, etc.; གོས་གསར *goş-g̱sar* new cloth; དྲི་མེད *dṟi-meḏ* clean cloth; གོས་སོ་མོ *goş-so-mo* new or fresh cloth; དྲི་མ་ཅན *dṟi-ma can* dirty cloth; གོས་རྙིང་པ *goş ṟñiṅ-pa* old, worn out clothes; ཟད་པ *zaḏ-pa* or ཧྲུལ་པོ *hrul-po* rags or ragged dress; སྟོད་གོས *ştoḏ-goş* उत्तरासङ्ग upper garment of Buddhist monks; བླ་གོས *ḇla-goş*=སྣམ་སྦྱར *şnam-şbyaṟ* the sacred raiment containing thirty-two patches; སྟོད་གཡོགས *ştoḏ-g̱yogş* upper cover; སྨད་གཡོགས *şmaḏ-g̱yogş* or སྨད་གོས *şmaḏ-goş* lower garment; བཉ་ཙ་ལི་ཀ *bañ-tsa-li-ka* an apron of five colours; འདོམས་དཀྲིས *ẖdoms-ḏkriş* folds round loins like the *dhuti* of the Hindus;

སྨད་དཀྲིས *şmaḏ-ḏkriş* the back folds of *dhuti*; སྨད་ཤམ *şmaḏ-çam* under cloth or garment; མཐང་གོས or ཤམ་ཐབས the petticoat-like clothes worn by the Tibetan monks; *ṟgyan-goş* fine dressing clothes; *ṟgyun-goş* an every-day coat (*Jä.*); *choş-goş* clerical garb or garment; *pho-goş* male dress; *ḇla-goş* an upper garment, a kind of toga; *mo-goş* a woman's gown; *g̦zab-goş* holiday or gala clothes; གོས་གྱོན་པ *goş gyon-pa* to put on dress; གོས་འབུད་པ *goş ẖbuḏ-pa* to take off dress; གོས་བརྗེ་བ *goş ḇṟje-wa* to change dress or clothes; གོས་བརྩེགས་པ *goş ḇṟtsegş-pa* to put one garment over the other; གོས་བཏེག་པ *goş ḅteg-pa* to tuck up, by drawing the front skirts under the girdle; གོས་ལྡབ་པ *goş ḻdab-pa* to lay or fold a coat together.

གོས་ཀྱི་ཁྱིམ *goş-kyi khyim* (तांबु) गुल्मी a tent; a diseased man's wardrobe; གོས་ཀྱི་གར *goş-kyi gar* चीवरवंश a bamboo or bar to hang or keep the dress; གོས་ཀྱི་ཆོག་ཤེས་པ *goş-kyii chog çeş-pa* चीवरसन्तुष्ट one who has enough of clothes; གོས་ཀྱི་གདང་ཤིང *goş-kyi g̦dań-çiń* नागदन्तक a rope or string to hang clothes.

གོས་དཀར *goş-ḏkar* white dress; གོས་དཀར་ཅན *goş-ḏkar can* पाण्डरवासिन् one dressed in white; the Goddess Sarasvatī.

གོས་སྐུད *goş-şkuḏ* yarn or silk thread.

གོས་ཁ་བརྒྱ་ཐམ་པ *goş-kha ḇṟgya-tham-pa* one hundred breadth-measure of blankets.

གོས་ཁུམས་པ *goş khumş-pa* གོས་ལ་གཉེར་མ་བྱུང་བ ऊर्म्मि a cloth folded as to look like waves or wrinkles.

གོས་གུར *goş-gur* a tent of cloth or satin; ཕྱིང་གུར *phyin-gur* a tent of felt; སྦྲ *şbra* or རེ་གུར *re-gur* tent of yak-hair blanket or felt.

གོས་འགྱེད་པ *goş ẖgyeḏ-pa* चीवरभाजक the folds in the garment of a monk; one who folds clothes.

གོས་གྲུམ *goş-grum* a square rug made of Chinese satin.

གོས་སྒབ *goş-şgab* skirt or flap of a coat or robe.

གོས་སྒམ *goş-şgam* box; chest or press for clothes; wardrobe.

གོས་སྔོན་ཅན *goş-şńon-can* नीलाम्बर 1. one dressed in a blue dress; the sky. 2. ཕྱག་རྡོར वज्रपाणिबोधिसत्त्व Chag-na Dorje *Bodisattva*, སྟོབས་བཟང *ştobş-ḇzań*, बलभद्र the brother of Krishṇa said to be an *avatāra* of Vishṇu. 3. གཟའ་སྤེན་པ *g̦zaẖ şpen-pa* the planet Saturn.

གོས་ཅན *goş-can* चन्दन a kind of sandal.

* གོས་ཅན *goş-can* 1. पट्टिका (*Schr.; Lebensb. 86*) a tablet; a piece of cloth. 2. གོས་ཅན་ཙན་དཀར *goş-can tsan-ḏkar* पट्टिका satin.

གོས་ཆེན *goş-chen* silk fabrics; Chinese satin, of which the different kinds known in Tibet are:—ཧོར་གོས *hor-goş*, ཐོན་ཐི *thon-thi*, ནོར་བུ་ཆབ་བདུན་མ *nor-bu chab ḇdun-ma*, མཛོད་གོས *m̱dsoḏ-goş*, སྐྱིན་ཁབ *şkyin-khab* (*Kincob*) embroidered satin; ཇུས *juş*, རྒྱན་བཞི་མ *ṟgyan ḇshi-ma*, རྒྱན་དྲུག་མ *ṟgyan dṟug-ma*, འབྲུག་རིས་མ *ẖbrug riş-ma*, འབྲུག་བརྒྱ་མ *ẖbrug ḇṟgya-ma*.

གོས་ཆེན་པོ *goş-chen-po* = དུ་ཀུ་ལའི་རས *du-ku laẖi raş* silk-cloth (*M̱ñon.*).

གོས་མཆོག *goş-m̱chog* the finest satin or silk-cloth.

Syn. གོས་བཟང *goş-ḇzań*; ཀུན་དགའི་གོས *kun-ḏgaẖi goş*; སྲུབས་མེད་གོས *sṟubş-meḏ goş* (*M̱ñon.*).

གོས་ཉོ *goş-ño* क्रय्यवस्त्र a purchased dress; a cloth fit to be purchased.

གོས་རྙིང *goş-ṟñiń* = གོས་རྙིང་པ *goş ṟñiń-pa* or བེམ་པོ *bem-po* in *Ld.* dialect, an old coat or dress.

Syn. ཟད་པོ *zaḏ-po*; ཧྲུལ་པོ *hrul-po*; དུག་པ *dug-pa* (*M̱ñon.*).

གོས་བརྙན *goş-ḇṟñan* चीवरभाजक a mendicant who puts on a ragged garment; a ragged dress.

གོས་ཐུང *goş-thuń* trousers.

གོས་མཐའ *goş-m̱thaẖ* skirt of dress or robe.

གོས་དུག་པ *goş dug-pa* old cloth; ragged cloth; torn cloth; གོས་དྲི་མ་ཅན *goş dri-ma-can* dirty clothes; གོས་དྲི་མེད *goş dri-meḏ* clean cloth.

གོས་འདུག *goş-ẖdug* or ཆུ་གོས *chu-goş* bathing cloth.

གོས་པ 1. *goş-pa* लिप्त, pf. of བགོ་བ *ḇgo-wa*, to apply on; to paste or rub. 2. उपलेप a liniment.

གོས་ཕྱེད་ཕུ་ལུང་ *goş-phyeḏ phu-luń* sleeveless robe or garment (in Sikk.).

གོས་ཕྲ *goş-phra* अंशुक fine-silk; muslin.

གོས་བྱེད *goş-byeḏ* प्रतिपत्ति gain; acceptance; performance; honour.

གོས་བྲལ *goş-bral* नग्न, विवस्त्र naked; without dress or cover for the body.

གོས་སྦྱེད་པ *goş şbyeḏ-pa* चीवर-गोपक one concealing his mendicant's clothes.

གོས་མིན *goş-min* पटल a roof; veil; film over the eyes; multitude.

གོས་མེད *goş-meḏ* दमथ, नग्नक, निर्ग्रन्थिक a devotee who has cut off worldly ties.

གོས་དམར་སྡེ *goş-ḏmar şde* ताम्रशाटीय classes of Buddhists who are dressed in red.

གོས་ཙམ *goş-tsam* अंशुक satin.

གོས་བཙེམས་ཉེས་པ *goş-ḇtsemş ñeş-pa*,=གོས་སོགས་ཙེམ་ངན་པ badly-sewn clothes.

གོས་ཤིག་པ *goş-shig-pa* ऊर्मिका a wave, a plait or fold in a garment.

གོས་ཟད་པོ *goş zaḏ-po* worn-out clothes.

གོས་ཟས་ཀྱི་འཚོས་མ *goş-zaş-kyi ẖtshoş-ma* पटवासिनी a female mendicant clothed in suitable dress; one who lives doing nothing more than eating and dressing.

གོས་ཟེགས *goş-zegş* worn out clothes; old clothes (*Ṟtsii. 5*).

གོས་ཡུག *goş-yug* piece or cloth or satin, enough for making a robe.

གོས་ལག *goş-lag* colloq. (in Sikk.) "*ko-lak*," a coat; dress; clothes.

གོས་སེར་ཅན *goş-ser can*, पीताम्बर a name of Vishṇu, one covered with a yellow cloth.

གོས་ལྷོད་པ་ *goş-lhoḏ-pa* to let go a robe which has been grasped: གོས་ནས་འཇུས་པར་ཐོང་ཟེར་སླུ་རིན་སྤྲོད་ཟེར་སྲང་གསུམ་སྤྲད་དེ་གོས་ལྷོད་སྒོ་བཅད *goş-naş ẖjuş-par thoń zer şlu-rin şproḏ-zer sṟań-g̱sum şpraḏ-de goş lhoḏ şgo-ḇcaḏ* one said: "see you are held fast by your clothes;" and he said: fix a price for the ensnarement;" and three *srang* being allotted, the cloth was let go and the door shut. (*G. Sndg.*).

གོས་པོ *goş-po* or གྱོས་པོ *gyoş-po* श्वशुर father-in-law; གོས་པོས་བསྲུངས་པ *goş-poş ḇsruńş-pa* श्वशुररक्षित protected by one's father-in-law.

གྱ *gya* num. used in the abbreviated form, in the place of བརྒྱད་ཅུ *ḇṟgyaḏ-cu* 80; གྱ་གཅིག *gya-g̱cig* 81; གྱ་གཉིས *gya-g̱ñiş* 82; གྱ་གསུམ *gya-g̱sum* 83; གྱ་བཞི *gya-ḇshi* 84; གྱ་ལྔ *gya-ḻńa* 85; གྱ་དྲུག *gya-dṟug* 86; གྱ་བདུན *gya-ḇdun* 87; གྱ་བརྒྱད *gya-ḇṟgyaḏ* 88; གྱ་དགུ *gya-ḏgu* 89.

གྱ་གྱུ *gya-gyu*=གཡོན་ཅན *g̱yon-can* छद्म, जिह्म dissimulation; crookedness; intrigue; secret machinations: དེ་ཉིད་གྱ་གྱུ་མེད་པའི་རྣམ་པ་ཡིན་པས་ *de-ñiḏ gya-gyu meḏ-paẖi ṟnam-pa yin-paş* he was a person absolutely free from deceitful intentions. གནོད་སེམས་དང་སླུ་བའི་གྱ་གྱུ་སོགས *g̱noḏ-semş dań şlu-waẖi gya-gyu sogş* malice and beguiling intrigues, etc.

རྒྱ་རྒྱུ་ཅན *gya-gyu-can* कुटिल, कुटिलक crafty, deceitful, fraudulent.

རྒྱ་རྒྱུ་བྱེད་པ *gya-gyu byeḏ-pa* to intrigue; to plot.

རྒྱ་རྒྱུར་འགྲོ *gya-gyur ẖgro* that which goes not in the direct way; a frog; smoke; a snake; a river: རྒྱ་རྒྱུར་འགྲོ་བ *gya-gyur ẖgro-wa* serpentine-motion; to move circuitously.

རྒྱ་མ་རྒྱུ *gya-ma gyu* (meandering of rivers, &c.) quiet; calm; gently flowing along (*Jä.*). Of a man: cautious; scheming so that one does not know what to think of him.

རྒྱ་ཉེས *gya-ñeş* marvellous; inexplicable, of men, occurrences, &c.

卐 **རྒྱ་ཐོ** *gya-tho*=རྣ་རྒྱན *r̲na-r̲gyan* an ornament for the ear; an ear-ring.

རྒྱ་དོ *gya-do* उरश्छद a breast plate.

卐 **རྒྱ་ནོག་སྣང་** *gya-nog şnañ* सुदृश beautiful; of nice appearance.

རྒྱ་ནོམ་སྣང་བ *gya-nom şnañ-wa* n. of a celestial mansion, the residence of the gods.

卐 **རྒྱ་ནོམ་པ** *gya nom-pa*, ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ *phun-sum tshogs-pa* वैशाल्य, सम्पन्न, प्रणीत; དབང་ཐང་ཆེ་བ *ḏwañ-thañ che-wa* one in abundance; in plenty; possessed of wealth and power.

རྒྱ་པ *gya-pa* or རྒྱ་བ *gya-wa*=ཉམས་པ་ *ñamş-pa* नष्ट spoiled; degenerated. Acc. to *Cs.* deformed; disfigured; having lost his or her former beauty.

卐 **རྒྱ་ཙོམ** *gya-tsom* or རྒྱ་རྩོམ *gya-r̲tsom* शुष्क (to become dry?) acc. to *Cs.* haste; hurry; rashness.

卐 **རྒྱ་ཚོམ** *gya-tshom*, सहसा; མ་བརྟགས་པ *ma ḇr̲tags-pa* momentary; unstable; without deliberation; consideration: རྒྱ་ཚོམ་དུ་འགྲོ་བར་མི་བྱའོ *gya tshom-du ẖgro-war mi-byaẖo* should not go all on a sudden, without deliberation.

རྒྱ་ཚོམ་ཅན *gya-tshom-can* 1. कीटक a bard of the Māgadha tribe. 2. one in doubt.

卐 **རྒྱག་པ** *gyag-pa*=བརླག་པ *ḇr̲lag-pa* मथुर destroyed; ruined; acc. to *Cs.* diminished, v. འགྱག་པ *ẖgyag-pa.*

རྒྱང་ *gyañ* or རྒྱིང་ *gyiñ* clay stamped into moulds, and frequently used as building material in Spiti, Ladak and other parts of Tibet; རྒྱང་སྐོར *gyañ-şkor* earthen wall round an estate or village; རྒྱང་སྒྲོམ *gyañ-şgrom* pisé mould.

རྒྱང་ཙེ *gyañ-tse* pisé terrace; wall of dry earth in Ladak.

རྒྱང་ར *gyañ-ra* cattle-yards constructed of clay or mud.

རྒྱང་རིམ *gyañ-rim* pisé layer or one layer of pisé, *i.e.*, as much as is stamped in at a time, about one ell in height; this frequently serves for a measure of the depth of the snow (*Jä.*).

རྒྱང་རིས *gyañ-riş* fresco or wall painting: ཕུག་པའི་རྒྱང་རིས་སོགས་ལ *phug-paẖi gyañ-riş sogş-la* in the frescoes, &c., of the caves (*Ya-sel. 45*).

རྒྱད *gyaḏ* मल्ल, वीर a champion; a man of great physical strength; an athlete: ད་དུང་རྒྱད་ཀྱི་རྩལ་འགྲན *da duñ gyaḏ-kyi r̲tsal ẖgran* let us compete once more in athletic dexterity. རྒྱད་ཀྱི་འཛིན་སྟངས *gyaḏ-kyi ẖdsin ştañş* संग्राहो मल्लस्य, मल्लबन्ध the mode of seizing in wrestling; རྒྱད་ཀྱི་ཤུགས *gyaḏ-kyi çugş* the prowess or strength of a champion.

གྱད་རྡོ *gyaḏ-ṟdo* 1. giant stone; a quoit. 2. n. of a tribe in Tibet.

*གྱད་གཡུང་པོ *gyad gyuṅ-po* पुलिन्द, पुक्कस, डोम्ब (*Schr.; Lebensh. 98*) n. of a barbarous tribe.

གྱམ *gyam* a shelter; a recess in a rock, large and wide but not deep; བྲག་གྱམ *brag-gyam* a shelter under a rock: གད་གྱམ *gaḏ-gyam* a grotto beneath a conglomerate rock; a shelter in the steep side of a rock; ཕོང་གྱམ *phoṅ-gyam* or ཕ་བོང་གྱམ *pha-boṅ gyam* a shelter under a beetling rock (*Jä.*); གྱམ་བུ *gyam-bu* a little cover or shelter (*Cs.*).

གྱར་གྱོད *gyar-gyoḏ*, probably གྱོད་ཁ *gyoḏ-kha* གོད་པ *goḏ-pa*, loss, damage (*Jä*).

གྱི *gyi* for གི *gi*, after ན, མ, ར, ལ, v. ཀྱི *kyi*.

གྱི་གླིང *Gyi-gliṅ* Kulti, n. of a place.

གྱི་ལྗང་ *Gyi-ljaṅ* n. of a place in Tibet.

གྱི་ཐན *Gyi-than* n. of a place and also of a tribe in E. Tibet: བར་ན་ཀོ་འཇེ་རག་ཤི་གཉིས in the middle (country) are the two, viz., *Ko-ḥje* and *Rag-çi*; སྨད་ན་མི་ཉག་གྱི་ཐང་གཉིས *şmaḏ-na Mi-ñag Gi-thaṅ gñiş* in the lower country are *Mi-ñag* and *Gyi-than* (*Yig.*).

གྱི་ན་བ *gyi-na-wa* 1. coarse; poor; miserable, of food, clothes, &c.: གྱི་ན་འཚོ་བ a miserable, starving life. 2. unsteady; fickle (*Sch.*).

གྱི་འཕྱོ *gyi ḥphyo*, in གཙམ་ཡས་བགྲང་ཡས་གྱི་འཕོ་དང་ *gcam-yaş ḇgraṅ-yaş gyi-ḥpho daṅ*, n. of a number inconceivably large (*Ya-sel. 57*).

གྱི་ནའི་གཡང་ *gyi-naḥi gyaṅ* = སྙོམ་ལས་པ *şñom laş-pa*, or ལས་ཀ་ཆེར་མ་ཐུབ་པ *laş-ka cher-ma thub-pa*, state of inactivity, idleness: ལོག་ཆོས་ཐམས་ཅད་གྱི་ནའི་གཡང་ལ་བསྐྱུར *log choş thamş-caḏ gyi-naḥi gyaṅ la ḇşkyur* threw all heretical doctrines into the abyss of inaction. (*A. 158.*)

གྱི་ལིང *gyi-liṅ* name of a good breed of horses from Amdo where there are twelve different breeds, གྱི་ལིང *gyi-liṅ* and གནམ་ས་ *gnam-sa* being the best among them (*Jig.*)

གྱི་ལིང་ཆུ་རྟ་སྔོན་པོ *gyi-liṅ chu-ṟta şṅon-po* = དངུལ་ཆུ quick-silver (*Şman. 118*). གྱི་ལིང་ཆུ་རྟ་དཀར་པོ *gyi-liṅ chu-ṟta ḏkar-po* = འཛིན་པ་དཀར་པོ *ḥdsin-pa ḏkar-po* n. of a mineral medicine, probably mercury. (*Şman. 447.*)

གྱིག *gyig* caoutchouc; India rubber.

གྱིག་ཤིང *gyig-çiṅ* or གྱིག་སྡོང་ *gyig-şdoṅ* caoutchouc tree (Sikk.).

གྱིང་ *Gyiṅ* n. of a deity, prob. ཀིང་ཀང *Kiṅ-kaṅ*.

གྱིང་མོ *gyiṅ-mo* in *W.* gently sloping; gradually descending or subsiding.

གྱིན *gyiṅ*, v. ཀྱིང་ *kyiṅ*.

གྱིམ་བག *gyim-bag* amalgam; གྱིམ་བག་གིས་འབྱུག་པ to gild in the fire. (*Schtr.*)

གྱིམ་ཤུང་རིན་ཆེན་སྤུངས་པ *Gyim-çuṅ Rin-chen şpuṅş-pa* n. of an astrological work.

卐 **གྱིམ་ཤིང** *gyim-çiṅ*, རོལ་མོ *rol-mo* music, cymbal.

གྱིས *gyiş* 1. instead of ཀྱིས *kyiş*, after the letters ན *na*, མ *ma*, ར *ra*, ལ *la*. 2. imp. of བགྱིད་པ *ḇgyiḏ-pa*, work honestly;

behave well; do (so); དྲང་པུར་གྱིས *dr̲ań-pur-gyis̱* do it straight: གྱིས་ཤིག *gyis̱-çig*, कुरु do or let him do.

卐 **གྱུ་བ** *gyu-wa*=བཀུར་བ *ḇkur-wa* to honour; to esteem.

གྱུང་རོ *gyuń-ro*, v. གྱོང་ར *gyoń-ra*.

གྱུར *gyur* imp. and pf. of འགྱུར་བ.

གྱུར་དུ་ཟིན *gyur-du zin*=གྱུར་དུ་ཆུག *gyur-du chug*.

གྱུར་ན *gyur-na* स्यात्, अभविष्यत् if it so happened; if it became so.

གྱུར་པའི་རྣམ་པ *gyur-pah̲i r̲nam-pa* परिणाम anything changeable; subject to change.

གྱེ་གུ *gye-gu* कुब्ज crookedness; curve; hunch; hump; crooked back; གྱེ་གུར་གྱུར་པ *gye-gur gyur-pa* द्विकुब्ज double hump-back; met. a Bactrian camel.

གྱེ་གོར *Gye-gor* n. of a Bon-po deity.

གྱེ་རེ *Gye-re* n. of place on the Tsang-po, to the south-east of Lhasa: གྱེ་རེ་ལྷ་པ *Gye-re Lha-pa* n. of a very old noble family of Tibet.

གྱེང *gyeń*, v. གྱང *gyań*.

གྱེད་པ *gyed̲-pa*, v. འགྱེད་པ *h̲gyed̲-pa*.

གྱེན་དུ *gyen-du* up; upward; uphill: གྱེན་དུ་འགྲོ *gyen-du-h̲gro* उद्यान, उत्पतनं going or flowing upwards; གྱེན་དུ་འཛེག climb up; གྱེན་གྱི་དྲི *gyen-gyi-dri* सुगन्धि fragrance; sweet scent; fragrant; གྱེན་དུ་བལྟ་བ *gyen-du ḇl̲ta-wa*=ཡར་ལྟ་བ *yar l̲ta-wa* उल्लोकन to look upwards.

གྱེན་རྒྱུ *gyen-r̲gyu* གྱེན་རྒྱུའི་བུ་ག *gyen-r̲gyuh̲i bu-ga* (ཁ་དང་སྣ *kha-dań-s̲na*) the mouth and the nose through which the wind passes upwards or downwards; གྱེན་རྒྱུའི་མཐུ *gyen-r̲gyuh̲i m̲thu* n. of a disease (*Med.*).

གྱེན་རྒྱུ *gyen-r̲gyu* उदान that runs upwards; fire; names of the five vital (प्राण-वायु) winds in the human body.

གྱེན་རྒྱུག་པ *gyen-r̲gyug-pa* to gallop uphill; to pass upwards; to climb up.

གྱེན་ཆད *gyen-chad̲* in *W.* (opp. to མན་ཆད *man-chad̲*) 1. the upper part of a country; པུ་རིག་གྱེན་ཆད *Pu-rig Gyen-chad̲*, the Upper Purig (*Ja.*) 2 an ascent.

གྱེན་དུ་འདེགས་པ *gyen-du h̲degs̱-pa* to lift high; to praise.

གྱེན་དུ་འདྲེན *gyen-du h̲dr̲en* उद्वाहन drawing upwards; also marriage.

གྱེན་དུ་བརྫིས་པ *gyen-du ḇr̲dsis̱-pa* उन्नरण to turn up; to cock (a hat or cap).

གྱེན་དུ་ལུས་པ *gyen-du lus̱-pa* to keep above (water).

གྱེན་མིག *Gyen-mig* वितल, वितल the second of the seven lower regions under the earth.

གྱེན་གཟར་པོ *gyen g̲zar-po* a steep ascent.

གྱེན་བཟློག་པ *gyen-ḇzlog-pa* उद्गार, to vomit.

གྱེན་ལ་དྲང་པོ *gyen-la drań-po* in *W.* perpendicular; vertical.

གྱེར *gyer*, v. དགྱེར་བ *d̲gyer-wa*.

གྱེར་བསྒོམ *gyer-ḇs̲gom* the kind of meditation practised by the Bon-po.

གྱེར་ལིང *gyer-liń* རྟ *r̲ta* कुलीन a high breed horse, or pony.

གྱེས *gyes̱*=སོ་སོར *so-sor*, v. འགྱེ་བ *h̲gye-wa*.

གྱེས་བརྗེས *gyes-ḇr̲jes̱* उन्नत raised up; magnanimous; noble.

གྱེས་པ *gyes̱-pa* विश्लेषः to analyse, resolve, separate; to split asunder.

གྱོ་དུམ *gyo-dum*=ཀ་ར *ka-ra* शर्करा, उपल 1. sugar. 2. potsherd. 3. brick tile (*Sch.*).

གྱོ་མོ *gyo-mo* कङ्कर 1. gravel; grit. 2. potsherd. 3.=གྱེ་མགོ *gye-m̱go* clay vessel.

གྱོག་པ *gyog-pa* crooked; curved: རྐང་གྱོག *ṟkañ-gyog* bent or crooked leg.

གྱོག་པོ *gyog-po* left-handed; awkward (*Sch.*).

གྱོགས *gyogş* for སྒྱོགས *şgyogş* cannon; a large gun.

གྱོང་ *gyoñ* want; need; indigence: གྱོང་ འཁུར་བ *gyoñ ẖkhur-wa* to be reduced to want.

གྱོང་པོ *gyoñ-po* खर, वक्र;=རིག་དཀའ་བ *rig ḏkaẖ-wa* crooked; rough; hard to understand; ཁ་གྱོང་པོ *kha gyoñ-po* hard-mouthed (*i.e.*, pulling at the reins); སེམས་ གྱོང་པོ *semş gyoñ-po* harsh; resembling a horn or hide that can hardly be made soft; མི་གྱོང་པོ *mi gyoñ-po* a crooked man; an obstinate man (*A. 134*); སྐད་གྱོང་པོ *şkaḏ gyoñ-po* imperfect language; ཚིག་གྱོང་པོ *tshig gyoñ-po* impolite words; དགྲ་གྱོང་ *ḏgra gyoñ* a hard, cruel, dangerous enemy.

གྱོང་བ *gyoñ-wa* आतङ्क; ཁ་གྱོང་ཆེ *kha gyoñ-che* very rude; impudent (*Jä.*).

གྱོང་རུ་བ *gyoñ-ru-wa* कर्कश rough.

卍 **གྱོང་རལ** *gyoñ-ral*=ས་ཞག *sa-shag* a film of dirt, formed of dust and other substances, on the surface of water; scum.

གྱོང་རོ *gyoñ-ro* dried body; a mummy (*Sch.*).

གྱོད *gyoḏ*, v. འགྱོད་པ *ẖgyoḏ-pa*.

གྱོད་ཁ *gyoḏ-kha* remorse; quarrel; law-suit.

གྱོད་གཞི *gyoḏ-g̱shi*=འཁྲུག་པའི་རྩ་བ *ẖkhrug-paẖi ṟtsa-wa* the basis or grounds of a quarrel or fight: ཐ་མ་ཆགས་སྡང་གི་གྱོད་གཞི the last is the ground of contention between lust and passion.

གྱོན་པ *gyon-pa* परिधित, परिहित, वसित to put on; to dress; to wear: གྱོན་པ་ལུས་ལ་གྱོན་པའི་གོས *gyon-pa luş-la gyon-paẖi goş* putting on the garment that one wears: གྱོན་རྒྱུ *gyon-ṟgyu* materials for clothing.

གྱོན་པོ *gyon-po*=གནབས་པ *g̱nabş-pa* or ན་བཟའ *na-ḇzaẖ* वस्त्र the garment or dress to be worn.

གྱོལ *gyol* पल्लव green shoots of leaves or twigs; གྱོལ་པོ *gyol-po* नीलकण्ठ a blue-necked jay.

卍 **གྱོས་པོ** I: *gyos-po* श्वशुर wife's father; father-in-law: གྱོས་པོས་བསྲུང་བ श्वशुर-रक्षित protected by the father-in-law.

གྱོས་མོ *gyoş-mo* mother-in-law; the matron of a family; also any old lady of a family: གྱོས་སྒྱུག *gyoş-şgyug* parents-in-law.

གྲ *gra* (*ḍa*) one of the six early tribes of Tibet: བོད་མི་མཆེད་པ་སེ་རྨུ་ལྡོང་སྟོང་དང་གྲ་འབྲུ་སྟེ་རུས་དྲུག་ཟེར *boḏ-mi m̱cheḏ-pa se-ṟmu ḻdoñ ştoñ dañ gra ẖbṟu-şte ruş-drug zer*, the six tribes:—*H̱bru*, *Gra*, *Ştoñ*, *Ḻdoñ*, *Ṟmu* and *Se* (originated from) the five Tibetan brothers (bearing the same names) (*J. Zañ.*).

གྲ་རྒྱས *gra-ṟgyaş* thick and abundant (as of the mane on the neck of the lion, horse etc.): ཞོ་སྒྲོད་བཀལ་དང་གཅན་གཟན་གྲ་རྒྱས་འདྲ་ *sho-groḏ ḇkal-dañ g̱can-g̱zan gra-ṟgyaş ẖdṟa* (the land is well-preserved) as curds carried in a sheep's paunch or like the thickly-grown mane of wild animals (youth in good circumstance is also so described): ཁོ་གྲ་རྒྱས་པོ་འདུག *kho gra-ṟgyaş-po ẖdug* he is very bright and cheerful (*Jig.*).

གྲ་སྒྲིག *gra-sgrig* to make proper preparation or arrangement or equipment for any business, &c.

གྲ་སྒྲིག་པོ *gra sgrig-po* everything put in order; also looking neat and clean.

གྲ་ཆགས་པོ *gra-chags-po* 1. nice and smooth or glossy; very fine; fit and outwardly appearing nice. 2. appropriate; elegant; looking well (*A. 126*).

གྲ་དོལ *gra-dol* abbr. of the two names of places called Lho-gra (Lho-ḍa) and Nang-dol (*Rtsii. 25*).

གྲ་སྡེབས *gra-sdebs* proper order, arrangement; also མི་མང་ཁ་སྡེབས *mi-mañ kha-sdebs* uniform deposition: མདུན་དང་ལོག་གཡས་གཡོན་གྱི་གྲ་སྡེབས the arrangement in the front and of the right and left sides (*Rtsii.*).

གྲ་པད *gra-pad* 1. n. of a great Lama who is said to have unearthed many Buddhist religious and medical works. 2. a net before the window to prevent passers-by from looking into the room. 3. carvings in wood; གྲོ་སོགས་གྲ་པད་ཀྱི་ཤིང་ཕུག་རིགས *gro sogs gra pad kyi çiñ phug rigs* films and hollowed pieces of wood with carvings, etc. (*Rtsii.*).

གྲ་ཕུབ *gra-phub*, གྲ་དང་ཕུབ *gra-dañ phub* the bristles of barley grain and its chaff: གྲོ་ནས་སོགས་བཏང་ནས་འབྲུ་སོག་གཉིས་སོ་སོར་ཕྱེ་བའི་ཚེ་གྲ་དང་། སྐོག་པ་གཉིས་འདྲིས་པ་ལ་གྲ་ཕུབ་ཟེར།

གྲ་ཕྱི *Gra-phyi* (*ḍa-chyi*) and གྲ་ནང་ *Gra-nañ* (*ḍa-nañ*) are names of two villages in Lho-kha (*Rtsii.*).

གྲ་ཕྱི་ཚོང་འདུས *Gra phyi tshoñ-hdus* n. of a great mart of trade in Lho-kha during the 11th century A.D. (*A. 90*).

གྲ་སྦུག *gra-sbug*, also called རྒྱ་ནག་གི་སྦུག་ཆ *rgya-nag gi sbug-cha*, a musical instrument of Chinese make, perhaps the cymbal: གྲ་སྦུག་ཆ་རེ་རེ *gra-sbug cha-re-re* the cymbal each pair (*Rtsii.*).

གྲ་མ *gra-ma* (*ṭa-ma*) किंशारु, शूक 1. awn, beard, bristle, the ears of cereals and wild grasses have: གྲོ་ནས་དང་འབྲས་རྣམས་སྐྱེས་དུས་རྩེ་རྩ་ཀུ་ཤ་ལྟ་བུ་ཡོད་པ་དེ་དག་ལ་འབྲུ་གྲ་མ་ཅན་ཟེར, "when the fruits of wheat and barley spring forth, to those which come in points like the Poa grass, the name of bearded grain is given." The term འབྲུ་གྲ་མ་ཅན *hbru gra-ma-can*, bearded, awned plants, is opp. to འབྲུ་གང་བུ་ཅན *hbru gañ bu-can*, leguminous plants. 2. trellis-work, lattice. 3. a tree or shrub, probably the Tibetan furze, Caragana versicolor.

གྲ་མ་ཉམས་གྲ་ཟུར་མི་མང་གྲུང་པོ་རྣམ་དག་ནི *gra-ma ñams gra-zur mi mañ gruñ-po rnam-dag ni* in the (irregular cornered) cell many learned and holy men lived (*Jig. 36*).

གྲ་མ་ཆེ *Gra-ma che* n. of a king of ancient time; མི་ལས་སྐལ་ལྡན་གྲ་མ་ཆེ *mi-las skal-ldan gra-ma che* among men the blessed Gra-ma-che (*Yig.*).

གྲ་ཟུར *gra-zur* (*ḍa-zur*) सन्धि the corner or junction of sides also called གྲྭ *grwa*.

གྲ་ལེགས་པ *gra legs-pa* (*ṭa leg-pa*) or གྲ་མ་ལེགས་པ *gra ma-legs-pa* the hairs of wild animals such as tiger or leopard, &c., when thick and glossy are called *gra-legs-pa*.

གྲྭ I: *grwa* (*ṭa*) 1. कोण angle; corner; side གྲྭ་ནི་ཕྱོགས་ནི་ཀུན་ཏུ་ཡང་ *Grwa* is quarter or direction 2. lap; lappet; extremity; གོས་ཀྱི་གྲྭ *gos-kyi-grwa* coat-tail: ལོ་ཙཱ་བས་ཆོས་གོས་ཀྱི་གྲྭ་ནས་བཟུང་སྟེ་བཅུམས་པས་ཀྱང་མ་གནང *Lo-tsa-was chos-gos kyi grwa-nas bzuñ-ste bçums-pas kyañ ma-gnañ* though the Lo-tsa-wa wept seizing the lappet of his garment, yet he (Atis'a) would not bestow it.

གྲྭ II: a school; ཀློག་གྲྭ *ḵlog-grwa* a reading school (*Cs.*); སྒོམ་གྲྭ *ṣgom-grwa* a school for meditation; སྔགས་གྲྭ *ṣñags-grwa* a school for mystical Buddhism (*Cs.*); འདུལ་གྲྭ *ẖdul-grwa* a training school; seminary; སྨན་གྲྭ *ṣman-grwa* a medical school; རྩིས་གྲྭ *ṟtsiṣ-grwa* a school where mathematics is taught; ཡིག་གྲྭ *yig-grwa* a writing school (*Cs.*).

གྲྭ་ཁང *grwa-khañ* अट्टल, हर्म्य 1. top-house; a dome. 2. school-house, sometimes also monk's residence.

གྲྭ་གྲངས *grwa-grañṣ* (*ṭa-ḍañ*) the number of candidtae monks in a monastery.

གྲྭ་ཐང་ *grwa-thañ* (*ḍa-thañ*) कोणस्थल corner or nook in a plain.

གྲྭ་པ *grwa-pa* (*ṭa-pa*) छात्र 1. a school boy; a scholar; disciple. 2. generally a monk-pupil or novice belonging to a monastery.

གྲྭ་དཔོན *grwa-ḏpon* ṣchool master; chief *ṭa-pa* or monk.

གྲྭ་ཕྲུག *grwa-phrug* a little boy who reads.

གྲྭ་ཚང་ *grwa-tshañ* (*ṭa-tshañ*) चतुष्पाठी school where monks are instructed in sacred literature; a section in a great monastery, where the monks belonging to one particular school of studies live together.

གྲྭ་ཚོགས *grwa-tshogṣ* (*ṭa-tshog*) a congregation or convention of monks.

གྲྭ་བཞིར *grwa-ḇshir* (*ṭa-shor*) चतुष्कोणेषु in the four corners: the real meaning according to Tibetan authors is चतुष्पार्श्वेषु, on the four sides of a house.

གྲྭ་ཟུར *grwa-zur* a corner room or monk's cell.

གྲྭ་ས *grwa-sa* (*ṭa-sa*) a monastery; གྲྭ་ས་ཆེན་པོ *grwa-sa chen-po* (*ṭa-sa chen-po*) great departmental school attached to large monastery; མཚན་ཉིད་གྲྭ་ས་ཞིག *m̱tshan-ñiḏ grwa-sa shig* a school where the Buddhist metaphysics is taught.

གྭ་ཏི *grwa-ti* plate; dish in *Ld.* (*Jä.*).

གྲག་སྟོང་ *grag-ṣtoñ* echo; described as བྲག་ཆ་ལྟ་བུ་སྟོང་ཉིད་ཀྱི་སྒྲ *brag-cha ḻta-bu ṣtoñ-ñiḏ kyi ṣgra*, a name for anything of empty sound as an echo from a rock: *ṣkye-meḏ grag-ṣtoñ tshig-gi ña-ro ṣgrogṣ* an echo without any real existence proclaims a loud cry of words (*A. 14*); *lo sheṣ bya-wa grag-ṣtoñ ṣñan-paẖi glu-ḏḇyañṣ* a low noiseless refrain is called *lo* (*A. 146*): ཁྱེད་ཀྱི་གྲག་སྟོང་བ་སྒྲགས་པ་ཡིས, ཁོ་བོའི་བློ་གྲོས་གས་པར་བྱས *khyeḏ-kyi grag-ṣtoñ ḇṣgragṣ-pa yiṣ; kho-ḇoẖi ḇlo-groṣ gaṣ-war byaṣ* the echoes (or reverberations) of the sounds you sent forth have split my senses (*H̱brom.* ཁ *10*).

གྲག་པ *grag-pa* or གྲགས་པ *gragṣ-pa* 1.= སྒྲ་འབྱིནད་པ *ṣgra ẖbyinḏ-pa* नाद the tone; pitch of a sound or voice. 2. fame; noise; rumour; talk. 3. the principal or most distinguished amongst several persons (*Jä.*). 4. occasionally=འགྲག་པ.

གྲགས *gragṣ* किल hope; contempt.

གྲགས་པ I: *gragṣ-pa* 1. acc. to *Jä.* to bind or fasten up a load; so also in the colloq. 2. pf. of འགྲག་པ *ẖgṟag-pa*.

གྲགས་པ II: यशः, अभिख्या, कीर्त्ति, आख्या, ख्याति, श्लोक, भग, ललाम glory; also fame, reputation, character by report; གྲགས་པ་ངན་པ notoriety; ill name; bad repute; rumour; report: དེའི་གྲགས་པ་ཆེན་པོ་བྱུང་ the report of it spread, was circulated (in most cases it signifies good name, renown): སྙན་པ་དང་གྲགས་པས་སའི་སྟེང་ཐམས་ཅད་ཁྱབ་པ *ṣñan-pa dañ gragṣ-paṣ saẖi ṣteñ thamṣ-caḏ khyaḇ-pa* the whole earth was filled with his fame and renown; སྙན་གྲགས *sñan-gragṣ* reputation.

གྲགས་ཅན *graga-can* 1. famous; renowned; beautiful; splendid; glorious; proud; haughty; གྲགས་ཆེན *grags chen* महायशाः; of great fame; celebrated; renowned; well known. 2. सार्थवाह a merchant; གྲགས་སྙན་དཀར་བ *grags-snan dkar-wa* सुयशः good name; pure fame; reputation; གྲགས་འདོད་ཅན *grags-ẖdod-can* ambitious; desirous of gaining glory, of being famous; གྲགས་ལྡན *grags-ḻdan* यशस्वी, यशस्वान् one who is celebrated or possessed of fame: སྙན་པའི་གྲགས་པས་ཕྱོགས་རྣམས་ཀུན་ཏུ་སྒྲོགས *s̱nan-paẖi grags-pas phyogs-ṟnams kun-tu sgrogs* (his) fame spread in all quarters (everywhere).

*གྲགས་པ་རྒྱལ་མཚན *Grags-pa rgyal-m̱tshan* यशोध्वज (*Schr.; Tā. 31*), lit. banner of glory; n. of a governor of Tibet.

གྲགས་པ་ཅན *grags-pa-can* = སྙན་གྲགས་ཅན *snan-grags-can* प्रसिद्ध, विश्रुत, अवघुष्ट, प्रतीत, नादित illustrious; renowned; རྒྱང་ནས་གྲགས་པ་ཆེ་བ of great renown; of celebrity, fame, glory; རྙེད་པ་དང་གྲགས་པ་ལ་ཆགས་པ greedy of gain and fame.

གྲགས་པ་ཐོབ་པ *grags-pa thob-pa* = མཁས་པ *m̱khas-pa*, a learned man.

*གྲགས་པ་འོད་ཟེར *Grags-pa ẖoḏ-zer* n. pr. (*Schr.*).

*གྲགས་པའི་བཤེས་གཉེན *Grags-paẖi ḇçes-gnen* यशोमित्र n. pr. (*Schr.; Tā. 2, 205*).

གྲགས་བྱིན *Grags-byin* यशोदत्त one of the devoted attendants of the Buddha: བཅོམ་ལྡན་འདས་འཁོར་ལྔ་སྡེ་དང་གྲགས་བྱིན་དང་འཆར་ཀ་ལ་སོགས.

གྲགས་མ *grags-ma* Paldan Lhamo, also called དཔལ་ལྷ་མོ *Ḏpal lha-mo, i.e., Çrī-Devī.*

གྲགས་མུ་ཁྱུད *Grags mu-kẖyud* यशोनेमि n. of a legendary king, the sphere or circle of whose fame was very wide.

གྲགས་འཛིན་མ *Grags ẖdsin-ma* (*ḍag-dsin-ma*) यशोधरा the wife of the Buddha S'ākyamuni.

གྲགས་ཡས *Grags-yas* 1. विख्यात of world-wide fame; of boundless celebrity. 2. n. of a number. 3. n. of a district in *Khams.*

གྲང་བ *grañ-wa* (*ṭang-wa*), also གྲང་མོ शीत, adj. cold, cool; colloq. partakes of the nature of a verb in such phrases as གྲང་གི་འདུག *grañ-gi ẖdug*, he feels cold; གྲང་ངོ *grañ-ño* it is cold. In such phrases, however, it is common to insert the word གནམ *nam*, the sky, *e.g.* (colloq.) *nam ṭang-mo re*, the sky is cold, *i.e.*, "it is cold"; གྲང་སྐྱོབ *grañ-skyob* सतुषाण protection from cold; warm woollen clothes: གྲང་བ་དང་དྲོ་བ་ཤེས་བྱའི་བྱ *grañ-wa dañ dṟo-wa shes-byaẖi bya* the bird called the शीतोष्ण cold and warmth; this fabulous bird is a native of the forest called in Tibetan སྒྲིབ་པ་སྔོན་པའི་ནགས *S̱grib-pa sñon-paẖi nags*, the primeval shady forest; its sight relieves one from the effects of cold or heat: གྲང་བ་ནི་དྲོ་བར་འགྱུར the cold will be changed into warmth; གྲང་བས་གཟེར frozen or congealed by cold; གྲང་འགྲོ་བར་འདུག it will grow cold.

Syn. ལྷགས་གྲང *lhags-grañ*; འཁྱགས *ẖkhyags*; ལྷགས་པ *lhags-pa*; བསིལ་བ *ḇsil-wa*; བསེར་བ *ḇser-wa*; གྲང་རེག *gṟañ-reg*; གྲང་ངད *grañ-ñaḏ* (*M̱ñon.*).

གྲང་བ་སེལ *grañ-wa sel* अशिशिर warm; where there is no cold to remove.

གྲང་བའི་དུས *gṟañ-waẖi dus* शिशिर, शीत-काल the cold season.

གྲང་བའི་ནད *grañ-waẖi-nad* प्रतिशीत the cold fit of the ague; གྲུམ་པུ *grum-pu* gout; rheumatism; arthritic pain; གྲང་དྲོ *grañ-dṟo* cold and warmth, temperature; གྲང་ཤུམ་བྱེད་པ *grañ-çum byeḏ-pa* to shiver with cold.

གྲང་བའི་གནས *grañ-waẖi gnas* a cool place.

གྲང་ཀླུང *grañ-ḵluñ* lit. cold valley; n. of a large village under Kamba Jong on the other side of the Kangchen Juñga mountain.

གྲང་དམྱལ་བརྒྱད *grañ-ḏmyal ḇṟgyaḏ* the eight cold hells, v. དམྱལ་བ *ḏmyal-wa.*

གྲང་གཞི *grañ-g̱shi* disease induced by cold, gen. dispepsia.

གྲང་རེག་ཕོ་ཉ *brañ-reg pho-ña*=བྱ་སྐྱུང་ཀ *bya-s̱kyuñ-ka* the jack-daw (*M̱ñon.*).

གྲང་རླུང *grañ-ṟluñ* वात a disease allied to rheumatism, also cold in the stomach.

གྲངས *grañş* (*ḍañg*) संख्या number; ལན་གྲངས་དུ་མར a multiplied number, many times; གྲངས་མེད་པར innumerable; གྲངས་མ་མཆིས་པར *grañş ma-m̱chiş-par* having no number or without number; numberless; གྲངས་འདེབས་པ *grañş ẖdebş-pa* or རྩིས་པ *ṟtsiş-pa* to count; also an accountant; གྲངས་བརྡ *grañş-ḇṟda* symbolical numerals of certain nouns, which in some books are used instead of the usual numerals, for instance མིག *mig*, the eye for "two" (*Cs.*) 1. लिङ्ग sign. 2. गणक astrologer.

གྲངས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས *grañş-kyi ṟnam-grañş* arithmetical enumeration; enumeration of the numbers used in the sacred books of Tibet as compiled from the work called (མཛོད་འགྲེལ) *m̱dsoḏ-ẖgrel* are:—(1) གཅིག *g̱cig* one; (2) བཅུ *ḇchu* 10; (3) བརྒྱ *ḇṟgya* 100; (4) སྟོང་ *ştoñ* 1000; (5) ཁྲི *khri* 10,000; (6) འབུམ *ẖbum* 100,000; (7) ས་ཡ *sa-ya* 1,000,000; (8) བྱེ་བ *bye-wa* 10,000,000; (9) དུང་ཕྱུར *duñ-phyur* 100,000,000; (10) ཐེར་འབུམ *ther-ẖbum* 1,000,000,000; (11) ཐེར་འབུམ་ཆེན་པོ *ther-ẖbum chen-po* 10,000,000,000; (12) ཁྲག་ཁྲིག *khragkhrig* 100,000,000,000; (13) ཁྲག་ཁྲིག་ཆེནཔོ *khrag-khrig chen-po*, 1,000,000,000,000; (14) རབ་བཀྲམ *rab-ḇkram* 10,000,000,000,000; (15) རབ་བཀྲམ་ཆེན་པོ *rab-ḇkram chen-po* 100,000,000,000,000; (16) གཏམས *g̱tamş* 1,000,000,000,000,000; (17) གཏམས་ཆེན་པོ *g̱tamş chen-po* 10,000,000,000,000,000; (18) དཀྲིགས *ḏkrigş* 100,000,000,000,000,000; (19) དཀྲིགས་ཆེན་པོ *ḏkrigş chen-po* 1,000,000,000,000,000,000. Next, the following are progressive numbers increasing by multiples of ten up to 60 figures: 20, མི་འཁྲུག *mi-ẖkhrug*; 21, མི་འཁྲུག་ཆེན་པོ *mi-ẖkhrug-chen-po*; 22, ཁྱད་འབྱིན *khyaḏ ẖbyin*; 23, ཁྱད་འབྱིན་ཆེན་པོ *khyaḏ-ẖbyin chen-po*; 24, སྤང་རྟེན *şpañ-ṟten*; 25, སྤང་རྟེན་ཆེན་པོ *şpañ-ṟten chen-po*; 26, དེད་འདྲེན *deḏ-ẖdren*; 27, དེད་འདྲེན་ཆེན་པོ *deḏ-ẖdren-chen-po*; 28, མཐའ་སྣང *m̱thaẖ-şnañ*; 29, མཐའ་སྣང་ཆེན་པོ *m̱thaẖ-şnañ chen-po*; 30, རྒྱུ་རིགས *ṟgyu-rigş*; 31, རྒྱུ་རིགས་ཆེན་པོ *ṟgyu-rigş chen-po*; 32, འོད་མཛེས *ẖoḏ-m̱dseş*; 33, འོད་ མཛེས་ཆེན་པོ *ẖoḏ-mdseş chen-po*; 34, དབང་པོ *ḏwañ-po*; 35, དབང་པོ་ཆེན་པོ *ḏwañ-po chen-po*; 36, ལེགས་འབྱིན *legş-ẖbyin*; 37, ལེགས་འབྱིན་ཆེན་པོ *legş-ẖbyin chen-po*; 38, རྟོགས་འགྲོ *ṟtogş-ẖgro*; 39, རྟོགས་འགྲོ་ཆེན་པོ *ṟtogş-ẖgro chen-po*; 40, འབྱིང་རྡུལ *ẖbyiñ-ṟdul*; 41, འབྱིང་རྡུལ་ཆེན་པོ *ẖbyiñ-ṟdul chen-po*; 42, རྒྱ་རྟགས *ṟgya-ṟtagş*; 43, རྒྱ་རྟགས་ཆེན་པོ *ṟgya-ṟtagş chen-po*; 44, སྟོབས་འཁོར *ştobş-ẖkhor*; 45, སྟོབས་འཁོར་ཆེན་པོ *ştobş-ẖkhor chen-po*; 46, བརྡའ་ཤེས *ḇṟdaẖ-çeş*; 47, བརྡའ་ཤེས་ཆེན་པོ *ḇṟdaẖ-çeş chen-po*; 48, རྣམ་འབྱུང་ *ṟnam-ẖbyuñ*; 49, རྣམ་འབྱུང་ཆེན་པོ *ṟnam-ẖbyuñ chen-po*; 50, སྟོབས་མིག *ştobş-mig*; 51, སྟོབས་ མིག་ཆེན་པོ *ştobş-mig chen-po.* Up to this number there are Sanskrit equivalents; from 53 to 60 there are no Sanskṛt equivalents, the Tibetans having introduced new names to replace lost originals. 53, བྱམས་ང *byamş-pa*; 54, བྱམས་པ་ཆེན་པོ *byamş-pa chen-po*; 56, སྙིང་རྗེ *şñiñ-ṟje*; 56, སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ *şñiñ-ṟje chen-po*; 57, དགའ་བ *ḏgaẖ-wa*; 58, དགའ་བ་ཆེན་པོ *ḏgaẖ-wa chen-po*; 59, བཏང་སྙོམས *ḇtañ-şñomş*; 60, བཏང་སྙོམས་ཆེན་པོ *ḇtañ-şñomş chen-po.* These sixty numbers are used in astronomical and astrological calculations.

གྲངས་ཅན *grañş-can* महापद्म 1. a countless number. 2. མཁས་པ *m̱khaş-pa* or རིག་པ་ཅན *rig-*

pa-can पण्डित an intelligent man; a learned man (*M̱ńon.*).

གྲངས་ཅན་པ *grańs̱-can-pa* साङ्ख्य the oldest of the atheistic philosophical sects of the Brahmans, called *Sāńkhya.*

གྲངས་བཅས *grańs̱-ḇcas̱* 1. उषा the dawn, or the goddess of the dawn. 2. lit. "together with the number."

གྲངས་འབྱམས *grańs̱-ẖbyams̱* असंख्या numberless; countless.

གྲངས་མང་ཆ *grańs̱ mań-cha* [चतुरभ्यस्त, repeated four times]*S.*

གྲངས་མེད *grańs̱-meḏ* 1. असंख्य countless; numberless. 2. अङ्कु a crawling; श्वितरोग white leprosy: གྲངས་མེད་ཀྱི་ཁྱད་པར *grańs̱-meḏ kyi khyaḏ-par* the distinction of being countless, numberless; གྲངས་མེད་ཅན *grańs̱-meḏ-can* परम supreme.

གྲངས་མེད་གཅིག *grańs̱-meḏ g̱cig* (the numberless one). In the work called *Mañju çrī-mûla Tantra* (འཇམ་དཔལ་རྩ་རྒྱུད) the following numbers are said to have been in use in Ancient India among the laity for worldly purposes:—From 1 to 10, *i.e.*, གཅིག *g̱cig* to ཐེར་འབུམ *ther-ẖbum*, and 11, ཤུ་རྙོག *çu-ṟñog*; 12, མཆོག་ཉལ *m̱chog-ñal*; 13, སྐྱ་འཕྱིས *s̱kya-ẖphyis̱*; 14, བྱེ་མ *ḇye-ma*; 15, ནུབ་ནུབ *nub-nub*; 16, མཚོ་ཡས *m̱tsho-yas̱*; 17, ལྡབས་ཕྱོར *ḻdabs̱-phyor*; 18, རྫི *ṟdsi*,—all these being each a multiple of another by ten. In the work called ཕལ་པོ་ཆེ *phal-po-che* the numbers vary after the eighth, *i.e.*, བྱེ་བ *ḇye-wa*; such as ཁོད་ཁོད *khoḏ-khoḏ*, ཐད་དགུ *thaḏ-ḏgu*, ཁྲིག་ཁྲིག *khrig-khrig*, ཐམས་ཐམས *thams̱-thams̱* and so on up to 128 places, increasing by multiples of one hundred. In the *Lalita Vistara* there are thirty-two numbers, also increasing in multiples of a hundred.

གྲངས་གཤེར *grańs̱-g̱çer* to enumerate; count the number one by one.

གྲངས་སུ་འགྲོ *grańs̱-su ẖgro* संख्यां गच्छति goes into numbers; is counted: གྲངས་སུ་བཅུག་པ *grańs̱-su ḇcug-pa*, put into numbers; counted: གྲངས་སུ་ཡང *grańs̱-su yań* संख्यामपि even in number.

གྲབ་རྒྱབ *grab-ṟgyab* pride; boasting (*Sch.*).

གྲབས I: *grabs̱* གཞོམ་བྱེད *g̱çom-byeḏ*; གྲ་སྒྲིག *gra-s̱grig* 1. preparation; arrangement; measures; contrivance; གྲབས་བྱེད་པ to make preparation for; འགྲོ་བའི་གྲབས་བྱེད་པ to prepare to go: གསོད་གྲབས་ཡོད་པའི་ཚེ་ན just as preparations were being made for slaughtering them (*Mil*). 2. defined as དེ་མ་ཐག་ངེས་པར་འབྱུང་བའི་དོན "signifies the certainty about the time of immediate action": ཡོང་གྲབས་འདུག *yoń-grabs̱ ẖdug* was on the point of coming, or am just coming; བརྡུང་གྲབས་བྱས་བྱུང *ḇṟduń-grabs̱ byas̱-byuń* was about to beat or strike; ཤི་གྲབས་བྱས་བྱུང *çi-grabs̱ byas̱-byuń* was almost dying or dead; གསད་གྲབས་བྱས་བྱུང *g̱saḏ-grabs̱ byas̱-byuń*, was about to kill: ཐོབ་གྲབས་ཡིན was about to get or gain; ཤོར་གྲབས་ཡིན is about to slip or run away; ཚར་གྲབས་ཡོད is about to finish; ནང་ནང་གཉིས་གྲབས་མཐུན་ནེ on mutual agreement. 3. deliberation: ངེད་ཕྱིར་གྲབས་བྱེད་ཀྱིན་འདུག they were deliberating about me (in *W.*).

གྲབས II. चिन्तास्थल place or object of reflection, thought, etc.: གྲབས་ཡུལ་ལྟ་བུ *grabs̱-yul ḻta bu*, གྲབས་ཀྱིས *grabs̱-gyis̱*, སྟོན་མོ་ལྟ་བུ *s̱ton-mo ḻta-bu*.

གྲམ *gram* (*ḍam*) 1. ཆུ་ནང་གི་རྡོ *chu nań-gi ṟdo* a kind of stone found in water (*Ńag*). 2. གྲམ་པ *gram-pa* swamp; marsh; fen (*Lex.*). 3, འགྲེམ་པ *ẖgrem-pa* (*Miń.*).

གྲམ་པ་ཁམ་བུ *Gram-pa kham-bu* one of the places of pilgrimage of the Bon (*G. Bon. 38*).

གྲམ་ས *gram-sa* शर्करं stony.

གྲལ *gral* (*ḍal*) འཕྲེང་བ *h̲phreń-wa* पंक्ति row, range series; also a rope, cord; आसार, आलि, class, stratum.

གྲལ་མགོ *gral-m̲go* or གྲལ་གྱི་ཐོག་མ *gral-gyi thog-ma* the upper end of a row; the uppermost place; the seat at the head of a table; གཡས་གྲལ *gyaş-gral* the right hand row; གཡོན་གྲལ *gyon-gral* the left hand row; ཚོགས་གྲལ *tshogş gral* 1. the order or file of monks in a religious congregation; གྲྭ་པ་མང་པོ་ཡ་ཡོ་མེད་པར་སྒྲིག་ནས་བཞུགས་པ many novices sitting in rows without being awry; བཞུགས་གྲལ *b̲shugş-gral* the order of seats, also the order or row in which lamas and chiefs, high and low, sit according to their position or rank in any public or social gathering; རྟེན་གྲལ row of religious symbols; མཆོད་གྲལ row of offerings for the gods or offerings placed in one or more rows; སྐུ་གྲལ the order or row in which the images are placed in a temple; མི་གྲལ row or order in which men are seated; གྲལ་གཏམ house-talk (*Jä.*); དབང་གྲལ the row of supplicants waiting for benediction: མཆེད་གྲོགས་དང་དབང་གྲལ་མཐུན་དུས་སུ, when you are sitting with your brethren (fellow-believers) in one row.

གྲལ་སྒྲིག *gral-şgrig* or གྲལ་དུ་སྒྲིག་པ *gral-du şgrig-pa* to arrange in order, dispose in rows.

གྲལ་ཚེས *gral-tsheş* = ཚེས་གྲངས *tsheş-grańş* date; a consecutive date.

གྲལ་རིམ I: *gral-rim* पंक्ति line; row; file in which monks sit in any religious service or congregation: རྒན་གཞོན་གྲལ་རིམ *r̲gan-g̲shon gral-rim* the order in which the young and old sit; the right of seniority; སྒྲུབ་ཐོབ་རིམ་གྲོ་གྲལ་རིམ་བཞིན the religious services of the perfected saints according to the order of seniority (*Zam.*).

Syn. གྲལ་དུ་སྒྲིགས་པ *gral-du şgrigş-pa*; ཚར་དུ་དངར *tshar-du d̲ńar*; ཕྲེང་བཀོད *phreń-b̲kod̲*; ལུ་གུ་རྒྱུད *lu-gu r̲gyud̲*; ཁྲིག་ཆགས་བཀོད *khrig chagş b̲kod̲* (*M̲ńon.*).

གྲལ་རིམ II: (*ḍal-rim*) acc. to *Jä.* claim; title.

གྲལ་སྐྱོང་བ *gral şkyoń-wa* छाया a shadow.

གྲལ་པ *gral-pa* a beer-house customer (*Jä*).

གྲལ་མ *gral-ma* a small beam; rafter (*Cs*); གྲལ་བུ་གྲལ་ཕྱམ *gral-bu gral-phyam* roof-laths; sticks which are laid close together and covered with earth (*Jä.*).

གྲས *graş* class, order, series; rank, dignity; tribe (*Cs.*).

གྲས་པ *graş-pa* 1. to bind, for དྲས་པ *draş-pa*. 2. (Bengali) কাঠকরি wooden beams or rails.

གྲི *gri* (*ḍi*) असि, शस्त्र, कर्त्ति a knife, weapon; खड्ग sabre. Different kinds of weapons:—ཆུ་གྲི *chu-gri*, གྲི་ཐུང *gri-thuń*, རལ་གྲིའི་བུ *ral-gri̲hi bu*, གྲི་གུག *gri-gug*, གྲི་འཁྱོག་པོ *gri h̲khyog-po*, དགྲ་སྟ *d̲gra-şta*, སྟ་རི *şta-ri*, སྟ་གྲི *şta-gri*, རལ་གྲིའི་འཁྲུལ་འཁོར *ral-gri̲hi h̲khrul-h̲khor*, གྲི་སྒུར *gri-şgur*, ས་རང *sa-rań*.

Syn. ཤང་ལང *çań-lań*; བརྡེག་ཆ *b̲r̲deg-cha*; རྗེས་སུ་གཅོད *r̲jeş-su g̲cod̲*; ལག་སྐྱོང *lag-şkyoń*; ཟླ་བ་འཛུམ་བྱེད *zla-wa h̲dsum-byed̲*; གཡུལ་དུ་འཛིན *g̲yul-du h̲dsin*; མཚོན་ཆའི་གཞི *m̲tshon-cha̲hi g̲shi*; སྒྲོལ་བྱེད *şgrol-byed̲*; དཔལ་གྱི་སྙིང་པོ *d̲pal-gyi şńiń-po*; གཅོད་བྱེད *g̲cod̲-byed̲*; ཤ་མ་ཀ *ça-ma-ka* (*M̲ńon.*).

གྲི་ཁ *gri-kha* the edge of a knife.

གྲི་གུ *gri-gu*=ཁུག་ཅིག *khug-cig* niche; corner (*A. 57*): ཡང་རྡོ་རྗེ་གདན་གྱི་གྲི་གུ་ན་བུད་མེད་ཅིག *yañ Ṛdo-ṛje ḡdan-gyi gri-gu na buḏ-meḏ cig* again a woman in a niche of the temple, &c., at Vajrāsana.

གྲི་གུ་ཆུང *gri-gu chuñ* कर्त्तरि small knife.

གྲི་གུག *gri-gug* कर्त्तरि a short crooked sword.

གྲི་གུམ་བཙན་པོ *Gri gum-ḇtsan-po* one of the ancient kings of Tibet, son of *Ṡrib-khri-ḇtsan*, who was assassinated with a knife.

གྲི་ནོན *gri-non* क्षय n. of a disease.

གྲི་བྱ་གག་གི་གཤོག་པ་ལྟ་བུ *gri bya gag-gi ḡçog-pa ḻta-bu* खड्गः कुक्कुट-पत्त्रकएव a knife of the shape of the wings of a cock.

གྲི་བྱ་རོག་གི་མཆུ *gri bya rog-gi m̱chu* खड्ग-काक-चञ्चुक a knife of the shape of the crow's bill.

གྲི་མག *gri-mag*, v. གྲིབ་མ *grib-ma.*

གྲི་དམར *gri-ḏmar* (lit. the red knife) knife of superior quality manufactured in Tibet.

གྲིའི་སོ *griẖi-so* sharp edge of a knife.

གྲིའི་ཙེ་མོ *griẖi tse-mo* कर्त्तर्यग्र the point of a scimitar or sword.

གྲིའུ *griẖu* a small knife.

གྲི་ཤ *gri-ça* explained as སྐྱེས་པ་དར་མ་གྲི་ལ་ཤི་བའི་ཤ *ṣkyeṣ-pa dar-ma gri-la çi-wahi ça*, flesh of an adult man who has been killed with a sword (this flesh being used in sorcery).

གྲིར་རྔམ་པ *grir ṟñam-pa* or གྲིར་བསོད་པ *grir gʒoḏ-pa* or གྲིར་འགུམ་པ *grir ẖgum-pa* to kill (or being killed) with a knife.

གྲིན་པ *grin-pa* (*ḍin-pa*) prob. སྒྲིན་པོ *ṣgrin-po* skilful; clever (*Jä.*).

གྲིབ *grib* (*ḍib*) shade; defilement; stain or spot; filth; contamination, mostly in a religious sense: གྲིབ་ཡོང *grib-yoñ* contamination, pollution will arise: རོ་གྲིབ *ro-grib* defilement by or from a corpse; གྲིབ་སེལ *grib-sel* the removal of defilement; also one in whom there is no defilement; n. of a Buddha. ཟས་གྲིབ *zaṣ-grib* unclean food or pollution of food; གོས་གྲིབ dirty clothes, or defilement in clothes; ཡུགས་གྲིབ *yugṣ-grib* or pollution of widowhood; བག་གྲིབ or the defilement that is brought by different people assembled in a marriage; དམར་གྲིབ *ḏmar-grib* or pollution of blood or anything slain red-handed; དམ་གྲིབ pollution by the breach of a vow; unchastity; འཁོན་གྲིབ defilement by quarrel or fight; བ-ཤན་གྲིབ defilement in slaughter pertaining to butchers, or defilement from murder; མནའ་གྲིབ defilement caused by oath or by the barbarous custom of killing animals and swearing over their blood (prevailing among the Kham-pa tribes); ནལ་གྲིབ defilement from incest.

གྲིབ་ཀྱི་ཕུ *grib-kyi phu* shady valley, generally on the north side of a mountain range (cf. སྲིབས *sribṣ*); གྲིབ་ཕྱོགས *grib-phyogṣ* the shady side of a hill or mountain, the side not exposed to the sun.

གྲིབ་ཁྲུས *grib-khruṣ* the washing of defilement.

གྲིབ་ཅན *grib-can* stubborn; refractory (*Jä.*).

གྲིབ་མདོས *grib-m̱doṣ* offerings made to Bon deities for removing some defilement.

གྲིབ་གནོན *grib-gnon* 1. आच्छादक, छाया shadow, or 2. བཙོག་པའི་གྲིབ *ḇtsog-paẖi grib* defilement from unclean things, filth, night-soil, &c.: ཆོས་གྲྭར་གྲུལ་བུམ་གྲིབ་གནོན་བསྲུངས *choṣ-grwar grul-bum grib-gnon ḇsṟuñṣ* in a religious school there should be protection against defilement from harpies (*Zam. 2.*).

གྲིབ་གནོན་གྱི་གདོན *grib-gnon gyi gdon* a demon that defiles and poisons food; a harpy.

གྲིབ་མ *grib-ma* shade; shadow; གྲིབ་དང་གྲིབ་མའི་གྲོལ *grib-dañ grib-maẖi grol* (*Zam. 2*) छाया; ཤིང་གི་གྲིབ་མ *çiñ-gi grib-ma* the shadow of a tree.

གྲིབ་མ་སྔོན་པོའི་ནགས *Grib-ma s̱ñon-poẖi nags̱* forest of the dark-blue shade in the fabulous northern continent of Uttara Kuru.

གྲིབ་མའི་ལམ *grib-maẖi lam* छायापथ the milky-way; also a path by the shady side of a mountain or in the valley.

གྲིབ་མའི་ལུས *grib-maẖi lus̱* छायाङ्ग, the shadowy body, *i.e.*, body of defilements.

གྲིབ་སེལ *grib-sel* the removing of pollution or defilement of any symbol, image, sacred books, or offerings by religious rites.

གྲིབ་སོ *grib-so* the quickly vanishing, at sunset, of the shadows of trees, &c.; གྲིབ་སོ་མཐོན་པར་རབ་ཏུ་བབས་པ अभिप्रलम्बते hanging down, also lengthening of shadows before they vanish in the shade of night; གྲིབ་སོ་ཆེར་བབས་པ अभ्यवलम्बन long projection of shadows.

གྲིབ་སྲུང *grib-s̱ruñ* guarding against defilement.

གྲིབ་བསངས *grib-ḇsañs̱* cleansed or purified of defilement; purification of defilement.

གྲིབ་ལྷགས *grib-lhags̱* cool shade (*Sch.*).

གྲིམ་པ *grim-pa* to hasten; to hurry (*Sch.*).

གྲིམ་ཙེ *grim-tse*, acc. to *Jä*. a pair of scissors (in Sikkim sounded "*kyimtse*").

གྲིམས་པ *grims̱-pa*, चतुर, पटु clever; skilful; dexterous; also careful; on the alert; རིག་པ་གྲིམས་པ *rig-pa grims̱-pa* to be careful; on the alert: གྲྭ་ས་གྲིམས་ཤིག *grwa-sa grims̱-çig* be attentive in the monastic school: རི་བྲོད་གྲིམས་ཤིག on a hill range take care!

གྲིལ *gril* (*ḍiḻ*) (cf. འགྲིལ་བ *ẖgril-wa*) a roll; ཤོག་གྲིལ *çog-gril* rolled paper; a paper roll: ཤོག་བུས་གྲིལ་ནས་བཞག་བྱུང kept rolled up in paper: གོས་གྲིལ *gos̱-gril* a roll of satin or cloth; a garment folded up (*Cs.*).

གྲིལ་ཁ་བྱེད་པ *gril-kha byeḏ-pa* to make up a parcel. (*Sch.*)

གྲུ I: *gru* 1. a figure, corner, tip, anything with length and breadth; གྲུ་བཞི *gru-ḇshi* a figure with four corners, gen. a square; ཡུལ་གྲུ *yul-gru* a country with certain dimensions, *i.e.*, the division of a country in provinces or districts. 2. lustre; གྲུ་དམར *gru-ḏmar* a reddish lustre from precious stones. 3. a district of Tibet lying to the east and north of *Ḏḇus̱* (*Jig.*).

གྲུ II: नौः, नाव्य, तरणी, पोत, यान general term for boat, raft, vessel; also གྲུ་ཤན *gru-çan* a boat, ferry.

Syn. རྟགས་གསུམ་པ *ṟtags̱ gsum-pa*; གྲུ་ཡི་རབ *gru-yi rab*; སྒྲོལ་བར་བྱེད *s̱grol-war byeḏ*; ཕ་མཐར་སྒྲོལ *pha-m̱thar s̱grol*; སེང་གེ་ཅན *señ-ge-can*; རྟ་མགོ་ཅན *ṟta-m̱go-can*; ཆུའི་ཤིང་རྟ *chuẖi-çiñ-ṟta* (*M̱ñon.*).

གྲུ་དཀར *gru-ḏkar* (*ḍu-kar*) a kind of turquoise.

གྲུ་སྐྱ *gru-s̱kya* स्फारिच that which falling on water strikes it; an oar (*M̱ñon.*).

Syn. སྐྱོད་བྱེད *s̱kyoḏ-byeḏ*; བསྒྲལ་བའི་ཤིང་རྟ *ḇs̱gral-waẖi çiñ-ṟta*.

གྲུ་ཁ *gru-kha* or གྲུ་ཤན་ཁ *gru çan-kha* or གྲུ་བཏང་ས *gru ḇtañ-sa* landing place on the side of a river, etc.; a ferry. See maps in Survey Report of A. K.'s journey.

གྲུ་ཁུག *gru-khug* the keel of a slip.

གྲུ་མཁན *gru-m̱khan* नाविन् navigator; a ferry man.

གྲུ་ག། *Gru-ga* 1. clew; hank. 2. n. of a country. 3. stone or paint of whitish-blue colour.

གྲུ་གུ *gru-gu* 1. a thread-ball; yarn in round ball. 2. མཚོན་གྱི་གྲུ་གུ *M̱tshon-gyi gru-gu* n. of a village in Tibet (*Jig.*).

གྲུ་གུ་རྒྱ་ར *G̱ru-gu Ṟgya-ra* n. of a village in Kham (*Loń. 27*).

གྲུ་གླ *gru-g̱la* passage money at a ferry; a boatman's fee.

གྲུ་ཆར *gru-char* 1. rains; rainy season: ཡུལ་གྲུ་ཀུན་ལ་ཁྱབ་པར་འབེབས་པའི་ཆར *yul-gru kun-la khyab-par ẖbebs-pahi char* rains that fall over the whole country and produce a good harvest. 2. a fine, fertile rain (*Sch.*).

གྲུ་མ *gru-ma* (*ḍu-ma*) angle; corner; convex or concave; also edge, border, brim. (*Cs.*).

གྲུ་ཆོད *gru-choḏ* or གྲུབ་ཟིན *grub-zin* कोण corner; angle.

གྲུ་གསུམ *gru-g̱sum* त्रिकोण a triangle; གྲུ་བཞི *gru-ḇshi* a square; གྲུ་དྲང *gru-dṟań* a right angle; གྲུ་ཡོན *gru-yon* or གྲུ་གཡེལ *gru-g̱yel* oblique angled.

གྲུ་བཞི *gru-ḇshi* n. of a stone: གྲུ་བཞིས་ཀླད་པ་གསོ་ཞིང་ཆུ་སེར་འདྲེན *gru-ḇshis̱ ḵlaḏ-pa g̱so shiń-chu-ser ẖden* the stone called *Grub-ḇshi* heals the brain and draws out pus.

གྲུ་འདྲེན *gru-ẖdṟen* नियामक, defined as གྲུ་ནང་དུ་འཇུག་པའི་སྐྱེ་བོའི་མིང *gru nań-du ẖjug-paẖi s̱kye-ḇoẖi mińi*, person conveyed in a boat. People who journey by boat are:—མགྲོན་པོ guest; ཚོང་མཐུན merchant, trader; གྲུ་ལ་ཞོན boat passengers.

གྲུ་པ *gru-pa* ferryman.

གྲུ་བོ *gru-ḇo*=གྲུ་གཟིངས *gru-g̱zińs̱* ship (*Jä.*).

+ གྲུ་བཙས *gru-ḇtsas̱* boatman's fee; གྲུ་བཙས་པ *gru ḇtsas̱-pa*, ཆུ་ལ་ཁྲལ་སྡུད་པ་པོ *chu-la khral s̱duḏ-pa-po tol* collector of a ferry.

གྲུ་ཚུགས *gru-tshugs̱*, གྲུ་གཏོང་ས *gru-g̱toń-sa* a ferry or *ghat*: *de nas̱ Se-ḏmar gyi-gru-tshugs̱-la byon-nas̱*, then he arrived at the ferry of *Se-ḏmar* (*A. 91*).

གྲུ་ཚུམས་པ *gru-tshums̱-pa*=ཁ་ཚུམས་པ or ཁ་རོག་སྡོད་པ to sit silent, without speaking.

གྲུ་འཛིན *gru-ẖdsin* पोतलक, पोतल 1. n. of a mountain in the south of India; also the residence of Avalokites'vara on the small island of Puto off Shanghai; n. of the residence of the Grand Lama at Lhasa. 2. an harbour.

གྲུ་ཡི་ཡན་ལག *gru-yi yan-lag*=གྲུ་སྐྱ *gru-s̱kya* an oar (*M̱ñon.*).

གྲུ་ཡི་རབ *gru-yi rab*=གྲུ་ཤན *gru-çan* a ship (*M̱ñon.*).

གྲུ་ཡི་གཤོག་པ *gru-yi g̱çog-pa*=གྲུ་སྐྱ *gru-s̱kya* oar; the wings of a boat (*M̱ñon.*).

Syn. གྲུའི་ཡན་ལག *gruẖi yan-lag*; གཡོབ་བྱེད *g̱yob-bye*; སྐྱ་བ *s̱kya-wa* (*M̱ñon.*).

གྲུ་ཡིས་སྒྲོལ *gru-yis̱ s̱grol* नाविक a navigator.

གྲུ་ལས་འདས་པ *gru-las̱ ẖdas̱-pa* अतिनौः one who has made a voyage.

གྲུ་ཤན *gru-çan*=གྲུ་ཡི་རབ *gru-yi rab* a ship; གྲུ་ཤན་ཁ *gru-çan kha*=གྲུང་གཏང་ས *gruń-g̱tań sa* starting or landing place of a ferry; གྲུ་ཤན་པ *gru çan-pa* ferryman; གྲུ་ལ་ཞོན་པ *gru-la shon-pa* to go on a ferry-boat.

གྲུ་མོ *gru-mo* (*ḍu-mo*) the elbow; གྲེ་མོ *gre-mo*, ཀུ་ནི *ku-ni*, कूर्पर the elbow, or ཀ་ཨུ་ནི *ka-au-ni* काउनि, ལག་པའི་ཚིགས་པ་བར་པའི་རྩེ་ཏོག *lag-paẖi-tshigs̱-pa bar-paẖi ṟtse-tog* the topmost piece of the middle joint of the arm: གྲུ་མོར་ཁ་ཊྭཾ་ག་བཟུང་བ *gru-mor kha tvam-ka* holding a trident in the hollow of his elbow. ལག་པའི་གྲུ་མོ *lag-paẖi gru-mo* is defined as *ñe-waẖi ḏpuń-pa*; གྲུ་མོའི་ཁུག the hollow of the elbow joint: ལག་པའི་གྲུ་མོ་རེ་ཇོ་བོའི་པུས་མོའི་སྟེང་ན་བཞག *lag-paẖi gru-mo re jo-woẖi pus̱-moẖi s̱teṅ-na ḇshag* resting each elbow on the knees of the lord (*A. 135*).

གྲུག་པ *grug-pa* to break into small pieces; to crumble; to bruise; གྲུག་པའི་འབྲས *grug-paẖi ẖbras̱* bruised rice (*Sch.*); གྲུགས་བུ *grugs̱-bu* something broken.

གྲུང་པོ I: *gruṅ-po* (*ḍuṅ-po*) = གྲུང་བ *gruṅ-wa*, སྦྱང་པོ *s̱byaṅ-po*, རིག་པ་གྲིམས་པ *rig-pa grims̱-pa* 1. very intelligent; चतुर clever; wise; prudent. 2. meek; mild; gentle (*Cs.*).

གྲུང་པོ II: the corn seed that is not rotten (*Jig.*).

གྲུབ *grub* I: (*ḍub*) pronounced *rub*, in the upper Himalaya's and Shar-Khombu, signifying in *Ld.* all: གྲུབ་ཤི་སོང *grub-çi-soṅ* all are dead (*Jä.*). *Rúb-te*: altogether, jointly.

གྲུབ II: सिद्ध; བྱེད་པ་པོ་དངོས་སུ་མེད་པར་རང་རང་གིས་གྲུབ་པ *byeḏ-pa-po ḏṅos̱-su meḏ-par raṅ-raṅ gis̱ grub-pa* anything accomplished or done by itself without any agent.

གྲུབ་མཆོག *grub-m̱chog* = གྲུབ་ཆེན a great saint; གྲུབ་མཆོག་མ *grub-m̱chog-ma* सिद्धोत्तरा a female saint.

གྲུབ་ཐོབ *grub-thob*, सिद्धा a saint, occurs in the following passage of (*Zam. 2*):—གྲུབ་ཐོབ་རིམ་གྲོ་གྲལ་རིམ་བཞིན *grub-thob rim-gro gral-rim ḇshin* གྲུབ་བརྙེས *grub-ḇṟñes̱* one who has gained perfection.

གྲུབ་མཐའ I: *grub-m̱thaẖ* 1. सिद्धान्त, समयतन्त्र established conclusion; opinion; theory (*Zam.*): ཕྱི་ནང་གི་གྲུབ་མཐའ་མ་འཆམས་པར there being no conformity of doctrinal principles between the Brāhmans and the Buddhists.

གྲུབ་མཐའ II: = ཐར་པའི་བློ་གྲོས *thar-paẖi ḇlo-gros̱* resolution for liberation from miseries; determination for obtaining *Nirvāṇa* (*M̱ñon.*).

གྲུབ་པ *grub-pa* I: 1. सिद्ध, सिद्धा, सम्पन्न, प्रसाधनी, क्षेम, शुभ, स्तद्धक; pf. of འགྲུབ་པ to accomplish 2. གྲུབ་པར་བྱེད་འཛུག *grub-par byeḏ ẖzug* सहाय, सिद्धक a saint: གྲུབ་པས་བཏགས་པ *grub-pas̱ ḇtags̱-pa* सिद्धोपनीत accomplished by a saint; གྲུབ་པས་བསྟན་པ taught or preached by a saint; གྲུབ་པར་གྱུར་ཅིག *grub-par gyur-cig* सिद्धिरस्तु be it ready, complete, perfect.

གྲུབ་པ II: ཟིན་པ *zin-pa* तिष्ठत्, सिद्धि existing; success; མ་གྲུབ་པ *ma grub-pa* not existing (*Jä.*): གྲུབ་པ་དང་བདེ་བ *grub-pa daṅ ḇde-wa* योग सुख the happiness arising from *yoga* or union with the supreme spirit (in Brahmaṇism) and with the eternal *Çûnyatā* or void in Buddhism: གྲུབ་པ་ལུས *grub-pa lus̱*, the formed body, either the frame, the structure, the body, or more prob. an abbreviation of ཕུང་པོ་ལྔ་ལས་གྲུབ་པའི་ལུས, the body that is made of the five *skandha* (aggregates); གྲུབ་པའི་དོན་ཅན *grub-paẖi don-can* what is necessary in the charms of necromancy for propitiation; सर्षप mustard.

གྲུབ་པའི་དབང་ཕྱུག *grub-paẖi ḏwaṅ-phyug* = གྲུབ་ཆེན *grub-chen* great saint (*Yig. k. 11*).

གྲུབ་པའི་རང་བྱོན་སྤྱན་རས་གཟིགས *Grub-paẖi raṅ-byon s̱pyan-ras̱ g̱zigs̱* the saint originated or existing by himself; the self-formed Avalokites'vara; ལྷུན་གྲུབ *lhun-grub* or ལྷུན་གྱི་གྲུབ་པ *lhun-gyi grub-pa* सहजसिद्ध self-originated or self-formed: དོན་གྲུབ *Don-grub* or དོན་ཐམས་ཅད་གྲུབ་པ *Don thams̱-caḏ grub-pa* सर्वार्थसिद्ध a name of the Buddha, in whom there is the fulfilment of every purpose; also the name of a magic spell or formula.

གྲུམ་པ *grum-pa* the Tibetan badger: རླུང་སེམས་འཛིན་པ་ཕྱི་བ་དང་གྲུམ་པས་ཀྱང་ཤེས་གསུང *ṟluṅ sems̱ ẖdsin-pa phyi-ba-daṅ grum-pas̱ kyaṅ-çes̱ g̱suṅ* he said both the badger and the marmot know how to suspend animation

གྲ

and *ṟlung*—a reflection upon the the practices of Tibetan ascetics or *nal-jor* (*A. 70*): གྲུམ་པའི་རྒྱུ་མས་རྒྱུ་གཟེར་འཇོམས *grum-paẖi ṟgyu ma ṣṟgyu-gzer ẖjomṣ* the intestines of the badger overcome colic.

གྲུམ་པོ *grum-po* a maimed person; a cripple.

གྲུམ་བུ *grum-bu* (*ḍum-bu*) or གྲུམ་ནད *grum-naḏ* also called ཏྲེམ *trem*, gout or rheumatism. ཤ་གྲུམ *ça-grum*, acc. to *Jä.* དྲེག་གྲུམ *dṟeg-grum* podagra; a feeling of lameness in the limbs; རུས་གྲུམ *ruṣ-grum* gout affecting the bones; ཙ་གྲུམ *tsa-grum* rheumatic pain in the muscles. ཆུ་གྲུམ *chu-grum*, གྲུམ་དཀར *grum-ḏkar*, གྲུམ་ནག *grum-nag* seem to be varieties of small-pox.

གྲུལ་བུམ *grul-bum* (*ḍuḻ-bum*) कूष्माण्डक, कूष्माण्ड a class of vampire-ghouls feeding in cemeteries; གྲུལ་བུམ་མ *grul-bum-ma* कूष्माण्डी females of the above.

གྲུལ་བུམ་ཅན *Grul-bun-can* n. of a medicinal drug; an esculent root, *Arum campanulatum* (a cure for piles).

Syn. རྩུབ་མོ *ṟtsub-mo*; ག་གོན *ga-gon*; ཨར་ཤ་འཇོམས *arça-ẖjomṣ* अर्शोघ्न that which cures piles: བྲ་བོ་རྒོད *bra-ḇo ṟgoḏ*; འདེད་བྱེད་སྤོང་པོ *ẖdeḏ-byeḏ ṣpoṅ-po* (*M̲ñon.*).

གྲུལ་བུམ་ཟླ་བའི་ནུ་ཞོ་ཅན *grul-bum zla-waẖi nu sho-can* are the following three:—ཀླུ་དུག *ḵlu-dug* (ནག *nag*), གཟའ་དུག *gzaẖ-dug* (དཀར *ḏkar*), གཉན་དུག *gñan-dug* (ཁ) *kha* (*S̲man. 350*).

གྲུས་པོ *gruṣ-po* (*ḍu-po*) a yak only two or three years old (*Jä.*).

གྲེ *Gre* (*ḍeẖ*) पूर्व्वफाल्गुनी the eleventh of the twenty-seven constellations mentioned in works on astronomy.

Syn. མཚོ་སྐྱེས *m̲tsho-ṣkyeṣ*; རྟ་ཆུ *ṟta-chu*; འཚོ་སྐྱེས *ẖtsho-ṣkyeṣ* (*M̲ñon.*).

གྲེ་སྐྱེས *gre-ṣkyeṣ* प्राक्फाल्गुनीभव born in the constellation of पूर्व्वफाल्गुनी.

གྲེ་ག *gre-ga* a sheet of paper (*Jä.*).

གྲེ་སྣ *Gre-ṣna* n. of a place in the province of *Koṅ-po* in Central Tibet.

གྲེ་བ *gre-wa* (*ḍe-wa*)=མགྲིན་པ *m̲grin-pa* or གློ་ཡུ *glo-yu* ग्रीवा, कण्ठ the fore part of the neck, the throat, both wind-pipe and the gullet; voice: གྲེ་བ་བདེ་མོ *gre-wa ḇde-mo* a good voice; གྲེ་བ་གགས་པ *gre-wa gagṣ-pa* obstruction in the throat; hoarseness; གྲེ་བ་དར་བ *gre-wa, dar-wa* a stertorous voice; གྲེ་བསལ་བཏང་བྱེད *gre-ḇsal ḇtaṅ-byeḏ* in *W.* to hawk; to hem; to clear the throat (*Jä.*).

གྲེ་བོ *gre-ḇo* a species of demons; གྲེ་མོ *gre-mo* female demons of this kind.

གྲེ་མག *gre-mag* vulg. for གྲ་མ *gra-ma* awn of barley or of Poa grass.

གྲེ་མོག་འབུ *gre-mog ẖbu* in *W.* ant; emmet (*Jä.*).

གྲེན *gren* occurs in གྲེན་གྱི་དོང་དུ་བཅིངས་པའི་རི་མོ་ཅན *gren-gyi don-du ḇciṅṣ-paẖi ri-mo can.* (*Jig. 32*).

གྲེན་ཚག *gren-tshag* plaited wicker-work in straight rows.

+ **གྲེའུ** I: *greẖu*, or དྲེའུ *dreẖu*, a young bear: ཅོ་རོས་གྲེའུ་གཅིག་ཕུལ་བས *co-roṣ greẖu-gcig phul-was* Cho-ro having presented a young bear (*A. 63*).

གྲེའུ II: माष pea, peas; མོན་སྲན་གྲེའུ *mon-sran greẖu* a kind of pea growing in the Sub-Himalayas.

གྲེས་མ *greṣ- ma* 1. the flashing lightning (*Schtr.*). 2. དྲེས་མ *dṟeṣ-ma* a kind of plant: གྲེས་མའི་གེ་སར་སྲིན་གསོད་གླང་ཐབས་འཇོམས *greṣ-maẖi ge-sar srin-gsoḏ glañ-thabṣ ẖjomṣ* the pistil of *dṛeṣma* kills worms and overcomes the diseases called *glañ-thabṣ*.

གྲོ *gro* गोधूम wheat; གྲོ་སྐམ *gro-ṣkam* dry wheat.

གྲོ་ག *gro-ga* (*ḍo-ga*) or གྲོ་ཁ *gro-kha* लेखन, or ཤིང་སྟག་པའི་པགས་པ *çiñ-ṣtag paẖi pagṣ-pa*, white birch bark used for writing charms on; also acc. to *Jä.* used for ornamenting bows: རང་ཡུལ་དུ་སྐྱེས་པའི་གྲོ་གའམ་ཤིང་ཤུན་ནམ་ཏ་ལའི་ལོ་མའམ་ཤོག་བུ་འམ་རས་དཀར་པོ་ལ་སྔགས་འདི་བྲིས wrote these mantras on white cloth or paper or leaves of the palmyra or the bark of the birch which grew in their country (*Surañ.*).

གྲོ་དོང་ *gro-doñ* the winter granary of wheat in Tibet; an under-ground cell where wheat is kept during the winter.

གྲོ་ཚག *gro-tshag* sieve for sifting wheat.

གྲོ་བ *gro-wa* or གྲོ་མོ *gro-mo* reddish grey.

གྲོ་བཞིན *Gro-ḇshin* श्रवणा नक्षत्र the twenty-second or twenty-third constellation in the astronomical works of Tibet and India.

Syn. འཕྲོག་བྱེད *ẖphrog-byeḏ*; བོན་པོ *bon-po*; བྱ་སྦོ *bya-ṣbo* (*M̱ñon.*).

གྲོ་བཞིན་གྱི་ཉ་བ *Gro-ḇshin gyi ña-wa* श्रावणी पूर्णिमा the full moon in the month of July-August.

གྲོ་བཞིན་གྱི་ཟླ་བ *Gro-ḇshin-gyi zla-wa* or ཟླ་བ་བདུན་པ *zla-wa ḇdun-pa* the month of *Çrāvaṇa*.

གྲོ་བཞིན་བྱེད *gro-ḇshin-byeḏ* (*ḍo-shin-ché*) hole under the ground where wheat is kept in winter (*A. K.*).

གྲོ་ཡོས *gro-yoṣ* (*ḍo-yo*) parched wheat or corn.

གྲོ་རིལ *gro-ril* ball of dough, or lump made of moistened wheat flour.

གྲོ་སོག *gro-sog* (*ḍo-sog*) stalks of wheat, wheat-straw.

གྲོ་མ *gro-ma* (*ḍo-ma*) मद्दारस, कसेरु 1. the sweet potato of Tibet. 2. name of a herb (*Vai-ṣñ.*) [the grass *Scirpus Kysoor*]*S.* རྒྱ་གྲོ *ṟgya-gro* or རྒྱའི་གྲོ་མ *ṟgyaẖi gro-ma* the potato introduced from India: གྲོམ་མངར་ཡང་རུམ་བསིལ་ཚ་འཁྲུ་གཅོད the potato being sweet is cooling and stops diarrhœa.

གྲོ་མ་ལུང་ *Gro-ma luñ* n. of a place in the north of Tibet (*Ka-thañ. 168*).

གྲོ་ལུང་ *Gro-luñ* n. of a village in the province of Lho-kha.

གྲོ་ལོ་མ *gro-lo-ma* (*ḍo-lo-ma*) གོས་ཆེན *goṣ-chen* a kind of satin; silk stuff.

གྲོ་ས *Gro-sa* village in the district of Phenyul.

གྲོ་ཧོ *Gro-ho* (*ḍo-ho*) ཕྱག་རྒྱ་རྣམས་སོ *phyag-ṟgya ṟnamṣ-so* a mystical word used in the *Mahānudrā Tāntrik* rites (*K. g.* ག *215*).

གྲོག *grog*=གྲོག་མ *grog-ma* or གྲོག་མོ *grog-mo* (*ḍog-mo*) पिपीलक, धूता ant; emmet.

Syn. སྲིན་ཕྲན་མ *srin phran-ma*; རྒྱུ་རྒྱུ་ར *ṟgyu-ṟgyu-ra*; གཤིན་རྗེའི་བུ *gçin-ṟjeẖi-bu* (*M̱ñon.*).

གྲོག་སྐེད *grog-ṣkeḏ* waist of the ant; also narrow as that is.

གྲོག་མཁར *grog-m̱khar* वल्मीक ant-hill.

Syn. བརྒྱ་བྱིན་སྤྱི་བོ *ḇṟgya-byin ṣpyi-wo*; ནོར་ལྡན་བརྩེགས *nor-ḻdan ḇṟtsegṣ*; གྲོག་མའི་ཚང *grog-maẖi-tshhñ*; གྲོག་མའི་མཁར *grog-maẖi m̱khor* (*M̱ñon.*).

གྲོག་པོ *grog-po* 1. श्वभ्र a deep ravine in which a torrent flows; the sides of such ravines are termed *gaḏ-pa*, ཆུ་ཆེན་པོས་བྲུས་ནས་བྱུང་བའི་གྲོག་པོའམ, གད་པ་ཡང་ཟེར *chu chen-poş bruş-naş byuñ-waẖi grog-poẖam, gaḏ-pa yañ-zer*, that which is caused by the erosion of great waters is also styled *grogş-po* or *gad-pa*.

གྲོག་སྦུ to *grog-şbu*, v. གྲོག་མ *grog-ma*, ant (*Ñag. 52*).

གྲོག་ཚང *grog-tshañ* = གྲོག་མའི་ཚང *grog-maẖi tshañ* ant-hill.

གྲོག་ཞིང་ I: *grog-shiñ* or འབྲོག་ཞིང་ cultivation in uneven narrow ground away from villages or gen. in wild places where cattle are pastured.

གྲོག་ཞིང་ II: རྨ་དང་གཟེར་སྐྲངས་ཆུ་སྲི་སེལ *ṟma-dañ gzer şkrañş chu sṟi-sel* n. of a medicine which cures obstruction of the urine; a kind of moss growing on the sides of chorten, and old walls, etc.

གྲོག་གཡང་ *grog-gyañ* lateral gully on hill-side: གྲོག་ཆུ *grog-chu*, brook; rivulet, v. གྲོག་པོ *grog-po*.

གྲོག་གཟར *grog-gzar* a torrent pouring down a ravine.

གྲོགས *grogş* सङ्ग, समिति, मैथुन, सगत, सखा, धव a friend, companion, fellow-labourer, assistant; paramour, also husband; ཁ་གྲོགས *kha-grogş* a seeming friend; a friend in words; a false friend; རྟིང་གྲོགས *ṟtiñ-grogş* or སྙིང་གྲོགས *şñiñ-grogş* true friend, bosom friend, associate, companion, comrade, fellow; གྲོགས་ཁྱེ *grogş-khye* playmate or play-fellow; དཔུང་གྲོགས *ḏpuñ-grogş*, fellow combatants comrades; འདུག་གྲོགས *ẖdug-grogş* or བཞུགས་གྲོགས *ḇshugş-grogş* fellow-lodger; དགའ་གྲོགས *ḏgaẖ-grogş*, གཏན་གྲོགས *gtan-grogş* spouse; husband; wife; འདོད་གྲོགས *ẖdoḏ-grogş* or འདོད་རོགས *ẖdoḏ-rogş* sweetheart; མཛའ་གྲོགས *m̱dsaẖ-grogş* a lover; གཟིམ་གྲོགས *gzim-grogş* bed-fellow (not only concubine); དམག་གྲོགས *ḏmag-grogş* ally, confederate (in war); ལས་གྲོགས *laş-grogş* colleague; journeyman; under-workman; ཚིག་གྲོགས, *tshig-grogş* an auxiliary word. [*N.-B.*—In pop. works and colloq. language the word གྲོགས sounded *ro* or *rog* is combined with verbs in the imp. To give a polite turn to any request; "*nang-ro-nang*" please give; "*tön-rog-nang*" "will you kindly show," etc.

གྲོགས་ངན *grogş-ñan* a bad friend.

གྲོགས་དན *grogş-dan* सहायता help or assistance.

གྲོགས་འདྲིས *grogş-ẖdṟiş* mutual friendship.

གྲོགས་པོ *grogş-po* (*ṭog-po*) सखा, मित्र, पक्ष friend; ally.

གྲོགས་བྱེད་པ I: *grogş-byeḏ-pa* to be friend; to make friendship; to assist; to be friends. ཕན་ཚུན་གྲོགས་བྱེད་པ to cultivate friendship, to be mutual friends.

གྲོགས་བྱེད II: सहाय, पक्ष assistance; aiding.

གྲོགས་བྱེད་པ *grogş-byeḏ-pa* is synonymous with རོགས་རམ *rogş-ram*; in writing sometimes སྡོངས་གྲོགས *şdoñş-grogş* is also used.

གྲོགས་མོ *grogş-mo* a female friend; also a mistress.

Syn. ཟླ་མོ *zla-mo*; ན་མཉམ་མ *na m̱ñam-ma*; ཕོ་ཉ་མོ *pho ña-mo*; ཀུན་སྤྱོད་མཚུངས་མ *kun-şpyoḏ m̱tshuñş-ma*; འཕྲིན་སྐྱེལ་མ *ẖphrin şkyel-ma* (*M̱ñon.*).

གྲོགས་བཟང་ *grogş-ḇzañ* or གྲོགས་བཟང་པོ *grogş-ḇzañ-po* सौहृदम्, सुसखा friendship, also sweetheart.

གྲོང་ I: *groñ* or *groñş* pf. of འགྲོང་བ to die; གྲོང་འཇུག *grnñ-ẖjug* resurrection bringing life to a dead body, translating the soul from one body to another: བསྟན་འགྲོའི་དོན་མཛད་ཅིང་སྐལ་ལྡན་གྱི་གྲོང་འཇུག་ལན་བཞིར་མཛད་པར་གྲགས་ཤིང having done service to religion, and living beings he is said to have four times performed the noble work of translating a soul from one body to another (*J. Zañ.*).

གྲོང་ II: 1. ग्राम, पुरी an inhabited place; a village; hamlet; also house; བརྒྱ་གྲོང་ *brgya-groñ* a place of a hundred; སྟོང་གྲོང་ *ştoñ-groñ* thousand houses or households (*Jä.*); གྲོང་ལ་འགྲོ *groñ-la-hgro* ग्रामं गच्छन् going or gone to the village: གྲོང་གསུམ་མཐར་བྱེད *groñ-gsum mthar-byed* त्रिपुरान्तक he who has destroyed the three habitable spheres, the god S'iva.

གྲོང་ཁྱེར *groñ-khyer* (*doñ-khyer*) पुर, मन्दिर, नगर, पत्तन, पुर a town or city; a place which is surrounded by a wall, originally a palace. That is called a country or ཡུལ *yul* where there are 100 *lakhs* of households, a place where there are 100,000 households is called ཡུལ་འཁོར *yul-hkhor* or province. In a city (གྲོང་ཁྱེར *groñ-khyer*) which is gen. fortified there should be at least 10,000 households; a town with population less than 800 is called a གྲོང་ *groñ* in Sans. ग्राम.

Syn. ཕོ་བྲང་འཁོར *pho-brañ hkhor*; མི་གྲོང་ *mi-groñ*; གྲོང་ཁྱིམ *groñ-khyim*; ལུས་ཅན་གནས *luş-can-gnaş*; དམངས་འདུལ་གནས *dmañş-hdul-gnaş*; མུར་ག་ཏི *mur-ga-ti*; ས་བསྐོས *sa-bşkoş*; སྤྱོད་པའི་ཕུར་བུ *şpyod-pahi phur-bu*; འཇིགས་མེད་གནས *hjigş-med-gnaş*; མི་བསྐྱོད་གནས *mi-bşkyod-gnaş*; སྲུང་བྱེད *sruñ-byed*; སྐྱོང་བྱེད *şkyoñ-byed* (*Mñon.*).

གྲོང་ཁྱེར་དགྲ *Groñ-khyer dgra* पुरारि the enemy of the city, S'iva.

གྲོང་ཁྱེར་འཇིག *Groñ-khyer hjig* पुरन्दर Indra.

གྲོང་ཁྱེར་རྗེ *groñ-khyer rje* = ཡུལ་གྱི་བདག་པོ *yul-gyi bdag-po* or ཡུལ་འཁོར་དབང་ *yul-hkhor dwañ* sheriff, also the chief of a city; also རྒྱལ་ཕྲན *rgyal-phran* a petty *Rājā* (*Mñon.*).

གྲོང་ཁྱེར་སྤྱོད *Groñ-khyer şpyod* met. for a crow.

* གྲོང་ཁྱེར་དཔལ་ཡོན་ཅན *groñ-khyer dpal-yon-can* श्रीदाचिनगर (*Schr.; Tā. 2, 166*).

* གྲོང་ཁྱེར་མེ་ཏོག *groñ-khyer me-tog* कुसुमपुर (*Schr.*) lit. the city of flowers; it is the same as Pāṭaliputra or Patna.

གྲོང་གི་གཅན་གཟན *groñ-gi gcan-gzan* कुक्कुर met. for dog (*Mñon.*).

གྲོང་གི་བརྗོད་པ *groñ-gi brjod-pa* पौरं provincialism; country or rural language; གྲོང་གི་ཉེ་འཁོར *groñ-gi ñe-hkhor* ग्रामोपकण्ठ the suburbs: གྲོང་གི་འཐབ་མོ *groñ-gi hthab-mo* feuds and quarrels (among villagers).

གྲོང་གི་བདག *Groñ-gi bdag* ग्रामाधिप, ग्रामणी the headman of a village.

གྲོང་དྲ་བ་ཅན *groñ dra-wa-can* चक्रचारिन् (གྲོང་མཐའ་ལ་དྲ་བ་བསྐོར་བ *groñ-mthah la-dra-wa bşkor-wa*) a town surrounded with fortifications; གྲོང་གི་དྲ་བ *groñ-gi dra-wa* चक्र a circle or circuit of a village; fortification round a city: གྲོང་གི་འཕྲེང་ལྡན་མ *groñ-gi hphreñ ldan-ma*, पुरमालिनी the village flower-woman: གྲོང་གི་གཙོ་བོ *Groñ-gi gtso-wo* the chief man in a town or village; a headman.

གྲོང་གྲངས *groñ-grañş* the number of houses in a village or town.

གྲོང་མཆོག *groñ-mchog* chief city; also scene; sphere.

གྲོང་བསྙེན *groñ-bşñen* a གྲོང་དུ་མཚམས་བསྙེན་སྒྲུབ་བྱེད་པ་ a lama who performs meditations or asceticism remaining inside a village or town; དབེན་ན་མི་བསྟེན་པའི་གྲོང་བསྙེན་དར་བ་དང *dben-na mi bşten-pahi groñ bşñen dar-wa dañ* one not performing the practice of asceticism by going to any solitude (*Ya-sel. 21*).

གྲོང་གཏམ *groñ-gtam* country speech or language.

གྲོང་བདག *groñ-ḇdag* = གྲོང་པའི་གཙོ་བོ *groñ-paẖi gtso-ḇo* the headman of a village or city.

གྲོང་རྡལ *groñ-ṟdal* = གྲོང་བརྡལ *groñ-ḇṟdal* जनपद, निगम a large town (which is not enclosed by a wall) together with its suburbs.

གྲོང་སྡེའི་ཕྲ་མ་མཁན *groñ-şdeẖi phra-ma m̱khan* = དཀྲུགས་ཤིང་བྱེད་མཁན *ḏkrugş-çiñ byeḏ-m̱khan* one who causes or excites brawls, feuds, etc., among village people or communities.

གྲོང་པ *groñ-pa* a villager; one holding a house; a tenant.

གྲོང་པའི་ཆོས *groñ-paẖi choş* = ཕོ་མོ་འཁྲིག་པ *pho-ẖkhrig-pa* sexual union (*M̱ñon.*).

གྲོང་པའི་ཆོས་ཀྱིས་མ་གོས་པ *groñ-paẖi choş kyiş-ma gaş-pa* = བུ་མོ་ཕོ་དང་མ་ཕྲད་པ *bu-mo pho-dañ ma phraḏ-pa* virgin purity; a maiden not touched by a male (*S̱man 289*).

གྲོང་དཔོན *groñ-ḏpon* ग्रामणी, वन्द्य, पुरोभाग the chief of a town or village.

གྲོང་བ *groñ-wa* (*ḍong-wa*) in *C.* acc. to *Jä.* used for གྲང་བ *grañ-wa*: cold.

གྲོང་བར *groñ-war* the middle of a village or hamlet.

གྲོང་སྤངས *groñ-şpañş* निर्मुक्त one who is liberated or has abandoned the life of a layman or householder.

གྲོང་ཚིག *groñ-tshig* ग्राम्य provincialism: གྲོང་ཚིག་གིས་མ་སླད་པར *groñ-tshig giş-ma şla-ḏpar* = གྲོང་སྐད་ཀྱིས་མ་འདྲེས་པར *groñ-şkaḏ kyiş-ma-ẖdṟeş par* not mixed up with provincialisms.

གྲོང་ཚོ *groñ-tsho* large village; town; several hamlets taken together.

གྲོང་མཚོ་མེར་མོ *Groñ-m̱tsho mer-mo* n. of a village in the district of ཨེ *E* in Lhokha: ཨེ་ལབ་ཀྱི་འདབ་གྲོང་མཚོ་མེར་མོ *E lab-kyi ẖdab Groñ m̱tsho mer-mo* (*Loñ.* ཀ *30*).

གྲོང་གཞི *groñ-gshi* an estate; farm (*Sch.*).

གྲོང་ཡུལ *groñ-yul* country place (*Jä.*).

༥. **གྲོངས** *groñş* (*ḍoñg*), v. འགྲོང་བ resp. to die; རང་གིས་ཤི་བ་ལ་ནི་མ་ཟུམ་པ is resp. for natural death.

གྲོད་པ *groḏ-pa* or གསུས་པ *gsuş-pa* belly; generally the paunch of ruminating animals; in collcq. language it is sometimes applied to the stomach or ཕོ་བ *pho-wa*: མར་གྲོད *mar-groḏ* butter kept in the dried paunch of a sheep.

གྲོད་སྦོམ *groḏ-şbom* (*ḍoi-bom*) a large belly; also the dried paunch of a bullock to keep oil.

གྲོན་ཅན *gron-can* (*ḍon-can*) disadvantageous; injurious.

གྲོན་ཆེ *gron-che* very noxious (*Jä.*); གྲོན་མེད *gron-meḏ* harmless; innoxious (*Lex.*).

གྲོན་པ I: *gron-pa* (*ḍon-pa*) explained as འགྲོ་སྒོ་ཆེན་པོ *ẖgro-şgo chen-po*, much expenditure; expensive; also to expend, squander: བོད་ཀྱི་མི་ནོར་མང་པོ་གྲོན་པ་དང་ *boḏ-kyi mi nor mañ-po gron-pa dañ* having squandered much wealth and men of Tibet: སྣག་ཤོག་གྲོན་པ *şnag-çog gron-pa* (*Ñag.*) waste or expenditure of much paper and ink.

གྲོན་པ II: explained by མི་ཚན་ཆེའམ་བཟོད་ཆེའམ་བསྲན་ཆེ་བ *mi-tshan cheẖam ḇzoḏ-cheẖam ḇsran che-wa*, applied to a great or illustrious family, to one who is very patient or forbearing, a thing that is very durable and hard.

གྲོན་ཤས *gron-çaş* འགྲོ་སྒོ *ẖgro-şgo* item of expenditure; also the account of the distribution and lending of grain.

གྲོམ་པ་རྒྱང་ *Grom-pa ṟgyaṅ* (*ṭom-pa-gyang*) n. of a place in Tsang which contained one of the twelve temples said to have been erected by King *Sroṅ-ḇtsan şgam-po* (*Ya-sel. 41*).

གྲོལ *grol* (*ḍol*) मुक्ति (*Schr.*; *Kālāc. T.* 5) release; deliverance.

གྲོལ་ཉིན *Grol-ñin* (*ḍol-ñin*) the day when the annual assembly of the lamas dissolve.

གྲོལ་སྟོན *Grol-şton* (*ḍol-ton*) a festival on the day when lamas relax after the term of the special devotions is over.

གྲོལ་འདོད *grol-ẖdoḏ* मुमुक्षु wishing to be emancipated or set free from transmigratory existence and misery, etc.; abbreviation of འཁོར་བ་དང་སྡུག་བསྔལ་སོགས་ལས་གྲོལ་བར་འདོད་པ *ẖkhor-wa daṅ-şdug-ḇşṅal şogş-laş grol-war ẖdoḏ-pa*.

གྲོལ་བ *grol-wa* (*ḍol-wa*) pf. of འགྲོལ་བ *ẖgrol-wa*; also sbst. निःसरण, मोक्ष, तार, मोचन मुक्ति deliverance; deliverance from worldly existence.

གྲོལ་བ་ཅན *grol-wa can* मौक्तिक 1. relating to emancipation; deliverance. 2. sbst. pearl: मुक्ता that has been delivered from the oyster.

Syn. མུ་ཏིག *mu-tig*; ན་ལེ་ཤམ *na-le çam* (*M̲ṅon.*).

གྲོལ་བུའི་ལྷ་ལྔ *Grol-buẖi lha-ḻṅa* the five demigods or, perhaps, Nāga demi-gods.

གྲོལ་མེད་འཇོམས *Grol-meḏ ẖjomş* नमुचिसूदन the killer of Namuci; an epithet of Indra.

གྲོས I: *groş* (*ḍoi*) = མོལ་བ *mol-wa* 1. advice; counsel. 2. = གཏམ *g̲tam* speech; talk; བཀའ་གྲོས *ḇkaẖ-groş* conference; committee.

གྲོས II: acc. to *Cs.* care, heed, caution.

གྲོས་གྲོགས *groş-grogş* (*ḍoi-ḍog*) a consulting friend; anyone consulted with.

གྲོས་ཅན *groş-can* careful; cautious.

+ གྲོས་གཅམ *groş-g̲cam* 1 consultation. 2. = གྲོས་བྱེད་པ *groş byeḏ-pa* to consult.

གྲོས་མཐུན་པར *groş m̲thun-par* unanimously; by unanimous decree.

གྲོས་དྲི་ས *groş ẖdṟi-sa* (*ḍoi-ḍi-sa*) the place where advice may be asked; an oracle.

གྲོས་འདེབས་པ *groş ẖdebş-pa* giving advice.

གྲོས་འདྲི་བ *groş ẖdri-wa* to ask (a person's) advice; to consult (with one).

གྲོས་པ *groş-pa* (*ḍoi-pa*) adviser; counsellor; senator; also advice; གྲོས་བྱས་པ *groş byaş-pa* (*ḍoi-je-pa*) to have consulted; लोचना consultation; conference; གྲོས་བྱེད་པ *groş byeḏ-pa* (*ḍoi-je-pa*) सम्प्रधारण to consider; to deliberate; to resolve; decide after consderation, deliberation, etc.

གྲོས་མི *Groş-mi* (*ḍoi-mi*) consulting man; an adviser; sometimes in Sikkim the headman of a village.

གྲོས་མེད *groş-meḏ* without asking or consulting anybody; self-sufficient; careless; heedless.

གྲོས་ཚོད *groş-tshoḏ* (*ḍoi-tshoi*) the real points or object of a conference: གྲོས་ཚོད་འཛིན་དང་ཡ་རབས་སྤྱོད་པ *groş-tshoḏ ẖdsin-daṅ ya-rabş şpyoḏ-pa* to catch the leading and salient points in a conference (*Jig.*).

གྲོས་ཡ *groş-ya* (*ḍoi-ya*) a secretary; a councillor.

གླ *g̲la* wages; pay; fee or remuneration for any work done: དགེ་སློང་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད་ཀྱི་འཚོ་བ་གླ་ནས་སྦྱར *ḏge-şloṅ ḇṟgya-ṟtsa ḇṟgyaḏ-kyi ẖtsho-wa g̲la-naş şbyar* the maintenance of one hundred and eight monks was met from the fees (he received) (*A. 61*).

གླ་བ *gla-wa* कस्तुरिमृग the musk deer, *Moschus moschiferus*, of which there are three varieties or perhaps even species in Tibet. Another species occurs in Amdo: *Moschus Sifanicus*; གླ་རྣའི་པགས *gla-ṟnaẖi pagş*, གླ་བ་དང་རྣ་བའི་པགས་པ *gla-wa dań ṟna-waẖi pagş-pa* the skin of the *Nao* antelope and the musk-deer.

Syn. དྲི་བཟང་དབང་པོ *dri-ḇzań ḏwań-po*; གླ་རྩི་ཅན *gla-ṟtsi can*; ས་ལུས *sa-luş*; རླུང་བསྲེག *ṟluń-ḇsṟeg* (*M̱ñon.*).

གླ་གོར་ཞོ་ཤ *gla-gor sho-ça* n. of a fruit.

གླ་བླངས་པ *gla ḇlańş-pa* has taken or received his wages for work.

གླ་སྒང *gla-şgań* मुस्त, नागर n. of a medicinal herb; मुस्त *Cyperus rotundus*: नागर the root of *Cyperus perlennis*.

གླ་རྙན *gla-ṟñan*, abbr. of གླ་དང་རྙན་པ *gla-dań ṟñan-pa*, wages and remuneration.

གླ་པ *gla-pa* or གླ་པོ *gla-po* or གླ་བུ *gla-bu* one who works on wages; a servant employed on a fixed salary; also a day-labourer or hired workman; གཡོག་གླ *gyog-gla* पण service money; salary.

གླ་ཕོར *gla-phor* a kind of tree the wood of which is good in turning and for making plates and cups.

གླ་ཕྲུག *gla-phrug* the young one of a musk-deer.

གླ་མི *gla-mi* भृत्य, दास a servant; a hired workman.

གླ་མོ *gla-mo* 1. a hired female servant. 2. musk-doe: གླ་བའི་ནོར་བུས་སྦྲུལ་སོགས་དུག་སྲུང་བྱེད *gla-waẖi nor-buş şbrul-sogş dug-sṟuń byeḏ* the jewel of the musk deer (the musk-pod) is a protection against snake poison, etc.

གླ་རྩི *gla-ṟtsi* मद, मृगनाभि, कस्तुरी musk: གླ་རྩི་གྲོ་ཡི་ཚིག་མ་འདྲ *glo-ṟtsi gro-yi tshig-ma ẖdra* musk is like burnt-wheat grains: གླ་རྩི་འཇམ་མཁྲེགས་དྲི་ཆེ་བཟང the musk that is slightly soft, tough besides being of strong scent, is good: གླ་རྩིས་དུག་ སྦྲིན་མཁལ་ནད་གཉན་ཚད་སེལ musk eradicates snake-poison, kidney disease, plague.

Syn. རི་དྭགས་ལྟེ་བ *ri-ḏbagş ḻte-wa*; སྦྲུལ་སྐྲག་བྱེད *şbrul-şkrag byeḏ*; མྱོས་པའི་མཚན་མ *myoş-paẖi m̱tshan-ma*; དྲི་ཡི་ཐོད *dri-yi thoḏ*; དྲི་ཡི་གོས་ཅན *dṟi-yi goş-can*; རི་དྭགས་ཆང *ri-dvagş chań*; རི་དྭགས་རྩི *ri-ḏbagş ṟtsi*; གླ་བའི་ནོར་བུ *gla-waẖi nor-bu* (*M̱ñon.*).

གླ་རྩིའི་མེ་ཏོག *G̱la-ṟtsiẖi me-tog* n. of a flower, the *Pedicularis megalantha*.

གླ་ལྟོ *gla-lto* food and wages.

གླག *glag* or བྱ་གླག *bya-glag* a bird described as resembling an eagle, but smaller than the vulture and larger than the hawk, of blackish chocolate colour; carries away kids and lambs. This bird is numerous in Mongolia, Central Tibet and Kham. Probably the lammergayer.

གླག་ཁྲ་མོ *glag-khra-mo* a spotted species of eagle.

+ **གླག་པ** *glag-pa*=ལྟག་པ *ḻtag-pa* upper or back part or side: མགོའི་ལྟག་པ *m̱goẖi ḻtag-pa* the crown or upper part of the head. Defined as གྲི་དང་སྟ་རིའི་ལྟག་པ, the upper back part or blunt side of a knife or axe.

གླག་པ་ལམ *G̱lag-pa lam* n. of a place in Tibet (*Deb.*).

གླགས *glagş* अवतर opportunity, occasion, possibility: གླགས་འཚོལ་བ *glagş ẖtshol-wa* to seek for an opportunity: ད་གླགས་རྙེད་པར་འདུག *da glagş ṟñeḏ-par ẖdug* now the favourable time seems to have come; esp. opportunity of doing harm to another, of getting a hold on him (*Jä*): གླགས་རྙེད་པར་མི་འགྱུར་ *glagṣ ẖñeḏ-par mi ẖgyur* he will not get an opportunity to do you harm. གནོད་གླགས་མེད་ intolerable; insupportable: གསོ་གླགས་མེད་ there is no possibility of helping him; he is incurable (*Jä*): གླགས་མི་ཁེལ་ not able to do injury or some interruption to one's actions.

卐 **གླགས་པ** *glagṣ-pa* to go; be going; to proceed; to be on the point of.

གླང་ I: *G̱lań* n. of a place in Tibet.

གླང་ II: **वृष, ऋषभ** 1. ox; bullock. 2. one of the signs of the Zodiac, the Bull: གླང་གི་མཁྲིས་པས་སྦྱར་དུག་མིག་ལ་ཕོག་པར་ཕན *glań-gi m̱khriṣ-paṣ ṣbyar-dug mig-la phog-par phan* the bile of the ox is useful when contagious poison strikes upon the eye: གླང་གི་མཆེར་བས་རྨ་དང་དུག་ལ་ཕན the spleen of the ox is useful in sores and poisons: གླང་གི་མཁལ་མས་མཁལ་ཚབས་སེལ the kidney of the ox removes kidney diseases: གླང་གི་ཁྲག་གིས་དུག་ཕྱིར་སྤྱད the blood of the ox (with food) draws out blood poison.

Syn. འགྲོ་བྱེད *ẖgro-byeḏ*; འདྲེན་བྱེད *ẖdṟen-byeḏ*; སྟོབས་ལྡན *ṣtobṣ-ḻdan*; བཟང་པོ *ḇzań-po*; ཁྱུ་མཆོག *khyu-m̱chog* (*M̱ñon.*).

གླང་ III: or གླང་ཐབས *glań-thabṣ*, also called གཟེར་གླང་ *gzer-glań*, colic, gripes, spasms in the stomach and similar affections (*Jä.*).

གླང་ཐབས *glań-thabṣ*=གློ་བུར, *glo-bur* 1. sudden; suddenly: གླང་ཐབས་ཀྱི་དགྲས་དེད་པ was suddenly defeated by the enemy. 2. n. of a disease, prob. hysterical fit.

གླང་ཁྱིམ *glań-khyim* **गोपुरी, गोपुर** a shed or fold where cows are kept; an ornamented gateway.

གླང་ཁྱུ་མཆོག *glań-khyu m̱chhog* **उक्षन्** a bull; ox.

གླང་ཁྱུ་བ *glań-khyu-wa* **अनड्वान्** a bull kept for breeding purpose.

གླང་གླད *glań-glaḏ* 1. the brains of the bullock or ox. 2. in Tsang=soap.

གླང་རྒོད *glań-ṟgoḏ* a wild ox. This term is applied in Tibet to the buffalo (in Tib. མ་ཧེ *maẖ-he*).

གླང་ཆེན *glań-chen*=གླང་པོ་ཆེ *glań-po-che* **मातङ्ग, गज, हस्तिन्, नाग, स्तूलोभय, पीलु, कराल, पुष्कर, इभ, दन्तिन्, वारण** the elephant; elephant in rut: གླང་ཆེན་པགས་པས་འབྲུམ་ནག་ནད་ལ་ཕན the skin of the elephant is useful in black small-pox: གླང་པོ་རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་རྫས་སོ་སོའི་མིང་ *glań-po ṟjeṣ-su m̱thun-paẖi ṟdsaṣ so-soẖi miń*, *i.e.*, the names of various apparatus necessary for an elephant are the following:—ཤྲམ *çram* **श्रम**; ཤྲིམ་ག་མ *çrim-ga-ma* **सृङ्क**; གླང་པོའི་རྒྱན *glań-poẖi ṟgyan*; འདོགས་པའི་ཀ་བ *ẖdogṣ-paẖi ka-wa*; ཨ་ལ་ན *a-la-na*; **आलान** the post to which an elephant is tied; ལྕགས་ཀྱུ *ḻcagṣ-kyu* the conductor's hook; ཤྲི་ཧི, སྲི་ཎི; མཆིལ་བ *m̱chil-wa*; བྲི་ཀྵ་ཀ་ཀྵ་བ་ར་ཊ *bri-kṣa ka-kṣa ba-ra-ṭa* **वृक्षक-चवरट** or གླང་པོའི་ཐག་པ *glań-poẖi thag-pa*. ཧཀ་ཀོ་གཛ་ཛ *hak-ko gdsa-dsa* **हेक्कोगज्ज**=འབོད་པ་ཤིས་འདུག *ẖboḏ-pa shiṣ-ẖdug* (*M̱ñon.*).

Syn. སོ་ལྡན *so-ḻdan*; སོ་གཉིས *so-gñiṣ*; ལག་ལྡན *lag-ḻdan*; གཉིས་འཐུང *gñiṣ-ẖthuń*; མང་པོ་འཐུང *mań-po ẖthuń*; མྱོས་བུམ་ཅན *myoṣ bum-can*; ནགས་ཚལ་དགའ *nagṣ-tshal ḏgaẖ*; མཆེ་བ་སྟོབས་ལྡན *m̱che-wa ṣtobṣ-ḻdan*; ས་ལུད་ཉལ *sa-luḏ ñal*; ཐིག་ལེ་ཅན *thig-le can*; འཁོར་ལོའི་རྐང་ *ẖkhor-loẖi ṟkań*; ཛ་ལ་ཀ *dsa-la ka*; མྱོས་རྔུལ་ཅན *myoṣ-ṟñul can*; དབྱུག་པའི་རྣ་ཅན *ḏḇyug-paẖi ṟna-can*; མཆོད་རྟེན་བྱེད *m̱choḏ-ṟten byeḏ*; སྟོབས་ལྡན *ṣtobṣ-ḻdan*.

གླང་ཆེན་ཐལ་དཀར *glań-chen thal-ḏkar* the white elephant, or one having a white forehead; the chief of the elephants (*Ńag.*): གླང་ཆེན་མཁྲིས་པས་དུག་གིས་ཤ་སྐམ་གསོ the bile of the elephant cures emaciation caused by poison, etc.: གླང་ཆེན་ཤ་ཡིས་གདོན་ནད་སེལ་བར་བྱེད the flesh of elephant (taken as food) cures the diseases attributed to devils (in *W.*).

གླང་ཆེན་རྩི *glañ-chen ṟtsi* गोरोचना the secretion of the elephant; also elephant-musk.

Syn. གི་ཝང་ *gi-wañ* (in magic) or གབ་ཡིག mystic term (*Miñ 3*).

གླང་མཇིང་ཡོན *G̱lañ m̱jiñ-yon* a name of Prince *Saḏ-na legş-m̱jiñ yon*, son of King *Khri-sṟon ḻdeẖu-ḇtsan*. He was so called on account of his prowess: མཇིང་པ་ཡོན་ལ་སྐུ་དབང་ཆེ་བས་གླང་མཇིང་ཡོན་དུ་གྲགས *m̱jiñ-pa yon-la şku-ḏwañ che-waş glañ-m̱jiñ yon-du gragş*.

གླང་ཏོ *glañ-to* the Indian bull (*Bos taurus Indicus*).

གླང་ཐང་ *G̱lañ-thañ* n. of a plain to the east of Lhasa.

གླང་ཐུག *glañ-thug* or གླང་ཧོག་ཅན *glañ-hog can* a bull (not castrated): གླང་ཐུག་རྭ་ཅོས་མགོ་ཆག་ལ་ཕན *glañ-thug rwa-coş m̱go-chag-la phan* the horn of uncastrated bull is useful in the fracture of the head: *glañ-thug nag rwa-coş m̱dse-la phan-par-byeḏ* the horn of a black uncastrated bull is used in leprosy: གླང་གི་རྭ་གཞོབ་མཆིན་པའི་ཚ་བ་སེལ *glañ-gi rwa-gshob m̱chin-paẖi tsha-wa-sel* the ashes of a burnt bull's horn taken internally cures inflamation of the liver.

གླང་དར་མ *G̱lan-dar-ma* 1. a youthful ox. 2. n. of the King of Tibet who persecuted the Buddhists in the ninth century A.D.

གླང་འདེད *glañ-ẖdeḏ*=ཐོང་མཁན *thoñ-m̱khan* the husbandman, a rustic.

གླང་པོ་སྐྱོང *glañ-po-şkyoñ*=གླང་རྫི *glañ-ṟdsi* गोपाल a cow-herd; one who tends or looks after cows (*M̱ñon.*).

གླང་པོ་མཆོག *glañ-po-m̱chog* गन्धहस्तिन् the chief of the elephants, lit. a scent-elephant.

Syn. གླང་པོའི་རྒྱལ་པོ *glañ-poẖi ṟgyal-po*; སྤོས་ཀྱི་གླང་པོ *şpoş-kyi glan-po*; ཁྱུ་ཡི་མགོན་པོ; *khyu-yi m̱gon-po*; ཁྱུ་ཡི་བདག་པོ *khyu-yi ḇdag-po*; ཐལ་ཀར *thal-kar*; མཆེ་བ་དྲུག་ལྡན *m̱che-aw dṟug-ḻdan*; གཉིས་འཐུང་དབང་པོ *gñiş-ẖthuñ ḏwañ-po* (*M̱ñon.*).

གླང་པོ་གཏུམ་པོ *glañ-po gtum-po*=གླང་པོ་སྨྱོན་པ *glañ-po myon-pa* a wild, mad elephant (*M̱ñon.*).

གླང་པོ་འདོད་པས་དྲེགས་པ *glañ-po ẖdoḏ-paş dṟegş-pa*=གླང་པོ་རྒོད *glañ-po ṟgoḏ* wild elephant; an elephant turned wild and mad for union with a she-elephant.

Syn. ཆགས་པས་མྱོས་པ *chagş-paş myoş-pa*; ལྕགས་ཀྱུས་གདུལ་དཀའ་བ *ḻcagş-kyuş gdul-ḏkaẖ-wa*; གཡོ་བ་ཅན *gyo-wa-can*; གླང་པོ་རྒོད *glañ-po ṟgoḏ*; གླང་པོ་ཆང་གིས་མྱོས་པ *glañ-po chañ-giş myoş-pa*; གླང་པོ་གཏུམ་པོ *glañ-po gtum-po*; ཆང་གིས་དྲེགས་པ *chañ-giş dṟegş-pa*; གླང་བཟི *glañ-ḇzi*; གླང་པོ་སྨྱོན་པ *glañ-po şmyon-pa*.

གླང་པོ་སྣའི་གླིང་སྨད *G̱lañ-po şnaẖi gliñ-şmaḏ* n. of a place within the district of Shiga-tse in Tsang.

གླང་པོ་ཤོངས *G̱lañ-po çoñş* n. of a place (in Tib.); also one which was situated near the ancient city of Kapilavāstu.

གླང་པོའི་ཁ་ལོ་པ *glañ-poẖi kha-lo-pa*=གླང་རྫི *glañ-ṟdsi* conductor of an elephant (*M̱ñon.*).

གླང་པོའི་རྒྱལ་པོ *glañ-poẖi ṟgyal-po*=གླང་པོ་མཆོག *glañ-po-m̱chog* (*M̱ñon.*).

གླང་པོའི་སྟོབས *G̱lañ-poẖi ştobş*, हस्तिबल n. of a very powerful giant-like king; སྤང་རྟེན་མང་འཛིན་གླང་པོའི་སྟོབས *şpañ-ṟten mañ-ẖdsin glañ-poẖi ştobş* (*Ya-sel. 57*).

གླང་པོའི་གནས *glañ-poẖi-gnaş*=གླང་པོ་ཆེའི་གནས *glañ-po-cheẖi gnaş* the stable where elephants are kept (*M̱ñon.*).

གླང་ཕྲན *glañ-phran*=གླང་ཕྲུག *glañ-phrug* a young elephant (*M̱ñon.*).

གླང་བྲེས *glañ-bres* गोशाल ox-manger; གླང་པོའི་བྲེས *glañ-poẖi breş* elephant-stall.

གླང་མ *glañ-ma* 1. a medicinal plant: གླང་མས་མོ་ནད་དང་ནི་ཚད་པ་སེལ *glañ-ma* cures fever and female diseases. 2. a large kind of alpine willow.

གླང་མོ་ *glan-mo* or ལག་ལྡན་མ་ *lag-ldan-ma* she-elephant: གླང་མོའི་འོ་མས་རབ་ཏུ་བརྟན་པར་བྱེད the milk of a she-elephant is very sustaining: གླང་མོའི་པགས་པས་མོ་ནད་དང་ཚད་པ་སེལ the skin of a she-elephant cures female disease and fever.

གླང་དམར *glań-dmar* a stallion ox: གླང་དམར་ཐུག་པོའི་གསོན་ཁྲག་དྲོན་མོ་ཡིས, དུག་ནད་རྩ་ཡི་འགྲོས་འཕྲང་སྐྱོམ་པར་བྱེད with the warm blood of a living stallion ox the circulation of poison in the blood can be neutralized.

གླང་རྫི་ I: *glań-rdsi* गोविन्द a cow-keeper; a chief herdsman.

གླང་རྫི་ II: गोपाल the keeper of an elephant; keeper of cows; Krishṇa.

Syn. གླང་པོའི་ཁ་ལོ་པ *glań-pohi kha-lo-pa*; གླང་པོ་སྐྱོང་ *glań-po skyoń* (*Mńon.*).

གླང་གཡག་དྲི་ལྡན *glań-gyag dri-ldan* 1. གི་ཝང *gi-wań* गोरोचना the musk-like, scented secretion in the brains or in the stomach of an elephant. 2.=དོམ་མཁྲིས *dom-mkhris* bear's bile (*Sman. 353*).

གླང་རི་ལུང་བསྟན *Glań-ri luń-bstan* n. of a Sûtra in the *Kahgyur*, said to have been delivered by Buddha when on a visit to Li-yul.

གླང་རུ *glań-ru* a bullock's horn; also a large forked stick used by the Tibetan soldiers to rest the musket on when firing.

གླང་ལུང་གནས་ཁྲ་མོ *Glań-luń gnas-khra-mo* n. of a place in Kham.

གླང་ཤིང་ *glań-çiń*=གླང་མ་ཤིང *glań-ma-çiń* or མཛོ་མོ་ཤིང་ *mdso-mo-çiń* a kind of tree growing largely in Tibet, the leaves of which are burnt as incense (གབ་མིང་ mystical term) (*Mih.*).

གླང་ཤུ *glań-çu* a kind of sore-hoof.

གླངས་ཁམས་པ *Glańs-khams-pa* n. of a learned lama come from a place called *Glań-khams*, who was invited by King *Khri-sroń ldehu-btsan* to his capital on account of the fame of his learning.

གླད *glad* or གླད་པ *glad-pa* मस्तक the head; brains; cf. ཀླད *klad*: གླད་ལ *glad-la* on the top, on the head; also used as postposition in the sense of over, close over: ཆུའི་གླད་ལ *chuhi glad-la* close above the river or water.

གླད་རྒྱ *glad-rgya*=གླད་པའི་རྩ *glad-pahi rtsa* the veins of the brain.

གླད་པ *glad-pa* generally written as ཀླད་པ *klad-pa* (*Sch.*), cf. ལྷད *lhad* or སླད་པ *slad-pa*.

གླན་པ *glan-pa* also གློན་པ *glon-pa* 1. to patch up; to mend: གོས་སོགས་ལ་ཧྲལ་ཧྲུག་ཡོད་པ=ལྷན་གླན་པ *lhan glan-pa* to sew up or patch up torn clothes, etc. (*Ńag.*); གླན་བརྒྱབ་པ to sew on a patch. 2. to return; ལན *lan* an answer to reply; rejoin (*Lex.*). 3. colloquial for གླེན་པ *glen-pa*.

གླན་གླེན *glan-glen*, v. གླེན་པ *glen-pa* dumb.

卐 **གླམ་པ** *glam-pa* or སྣམ་བུ་འཐུག་པོ *snam-bu hthug-po* a kind of thick blanket.

གླལ་བ *glal-wa* जृम्भ 1. to yawn or gape: འགའ་དོར་འགྱིང་བའི་བརྡའ *hgah dor-hgyiń wahi brdah* a relaxation of the body by stretching the limbs and yawning. 2. a terrific attitude or posture of sitting: སེང་གེ་རྣམ་བསྒྱིངས *seń-ge rnam-bsgyińs*=སེང་གེ་གླལ་བ *seń-ge glal-wa* a lion's attitude on his vanquished foe is called *glal-wa*.

གླས་འཚོ་བ *glas htsho-wa* one who subsists on salary or wages.

གླིང་ I: *gliń* दर्भ, कुश a kind of sacred grass.

གླིང་ II: 1. द्वीप, श्वेत island; isolated place; limb or part of the globe; division of lands, large or small; continent, in fabulous Indian sense: གླིང་གཞན་ནས་སྐྱེས་པ་ཚུལ་བྱེད་མི་འདྲ་བ *gliñ gshan-nas skyes-pa tshul-byed-mi hdra-wa* भिन्नकल्पद्वीपान्तरा : being of other continents they are of a different manner of birth.

གླིང་ III: a large monastery; a monastery isolated in its greatness and separate from other jurisdiction.

གླིང་ཆེན་བཅུ་གཉིས *gliñ-chen bcu-gñis* the twelve continents according to Bon cosmography are the following:—(1) གཡུང་དྲུང་བཀོད་པའི་གླིང་ (ཤར) *Gyuñ-druñ bkod-pahi-gliñ*; (2) དགའ་ལྡན་ལྷ་ཡི་གླིང (གཡས) *Dgah-ldan lha-yi gliñ*; (3) འདུལ་བ་ཁྲིམས་ཀྱི་གླིང (གཡོན) *Hdul-ba khrims-kyi gliñ*; (4) བདུད་འདུལ་སྔགས་ཀྱི་གླིང (གཡས) *Bdud-hdul sñags-kyi gliñ*; (5) ཚད་མེད་བྱ་བ་གླིང་ (ལྷོ) *Tsad-med bya-wa gliñ*; (6) སྦྱིན་པ་མཐའ་ཡས་གླིང (གཡོན) *Sbyin-pa mthah-yas gliñ*; (7) མི་གཡོ་བསམ་གཏན་གླིང (ནུབ) *Mi-gyo bsam-gtan gliñ*; (8) དགེ་རྒྱས་ཡོན་ཏན་གླིང (གཡས) *Dge-rgyas yon-tan gliñ*; (9) ཚད་མེད་བྱམས་པའི་གླིང (གཡོན) *Tshad-med byams-pahi gliñ*; (10) གནོད་སྦྱིན་ནོར་གྱི་གླིང་ (བྱང་) *Gnod-sbyin nor-gyi gliñ*; (11) ཡོན་ཏན་རྒྱས་པའི་གླིང་ (གཡས) *Yon-tan rgyas-pahi gliñ*; (12) རིན་ཆེན་སྤུངས་པའི་གླིང(གཡོན) *Rin-chen spuñs-pahi gliñ*; or འོལ་མོ་གླིང (དབུས) *Hol-mo gliñ* (*G. Bon. 5*). The seventeen sub-continents attached to the twelve continents are the following:—(1) རྒྱལ་རིགས་རྒྱལ་ས་འཛིན་པའི་གླིང་ *Rgyal-rigs rgyal-sa hdsin-pahi gliñ*; (2) རྗེའུ་བཀོད་པའི་གླིང་ *Rjehu bkod-pahi gliñ*; (3) དྲང་སྲོང་འགྲོ་འདུལ་གླིང་ *Drañ-sroñ hgro-hdul-gliñ*; (4) མྱ་ངན་མེད་པའི་གླིང་ *Mya-ñan med-pahi gliñ*; (5) བྲམ་ཟེ་གཙང་བའི་གླིང་ *Bram-ze gtsañ-wahi gliñ*; (6) བྲམ་ཟེ་ཧས་མོ་གླིང་ *Bram-ze has-mo gliñ*; (7) འབྲི་མིག་མཚོ་ཡི་གླིང་ *Hbri-mig mtsho-yi gliñ*; (8) དམངས་རིགས་གདོལ་བའི་གླིང་ *Dmags-rigs gdol-wahi gliñ*; (9) སྟོབས་ཆེན་གྱད་ཀྱི་གླིང་ *Stob-chen gyad-kyi gliñ*; (10) ཨ་བ་ད་རའི་གླིང་ *A-ba-da-rahi gliñ*; (11) འགྲོ་བ་འདུལ་བའི་གླིང་ *Hgro-wa hdul-wahi gliñ*; (12) ཁྲི་དང་འཐབ་པའི་གླིང་ *Khri dañ hthab-pahi gliñ*; (13) རྒྱ་ལག་འོད་མའི་གླིང་ *Rgya-lag hod-mahi gliñ*; (14) རྒྱལ་མོ་མོ་ཁྲོས་གླིང་ *Rgyal-mo mo-khros gliñ*; (15) མཁའ་འགྲོ་མི་རྐུན་གླིང་ *Mkhah-hgro mi-rkun gliñ*; (16) མིའམ་ཅི་ཡི་གླིང་ *Miham ci-yi gliñ*; (17) ལྷ་ཀླུ་མན་དྷ་སྤྲེའུ་གླིང་ *Lha-klu man-dha sprehu gliñ* (*G. Bon. 6*).

གླིང་ཀ *Gliñ-ka* a garden or pleasure grove.

གླིང་ངན *gliñ-ñan* dispute; quarrel.

གླིང་དཀར་རྫོང་ *Gliñ-dkar rdsoñ* n. of a district in Tibet.

གླིང་དར *gliñ-dar* पुष्कर n. of a kind of cloud.

གླིང་ལྡན་མ *gliñ-ldan-ma*, མཚོ *mtsho* द्वीपवती, द्वीपी a lake which contains islands.

གླིང་བུ *gliñ-bu* वंश, ध्वनिनल a reed-pipe; a musical reed; flageolet; the common musical instrument of herdsmen, and consists of two pipes joined together; ཕྲེད་གླིང *phred-gliñ* flute; piccolo-flute, mostly of metal; དགེ་གླིང་ *dge-gliñ*, generally written རྒྱ་གླིང་ *rgya-giñ*, a larger musical instrument like a hautboy, used in sacred ceremonies; རྐང་གླིང་ *rkañ-gliñ* trumpet made of the human femoral bone.

གླིང་མ *gliñ-ma* पुलिन the margin of a lake or river.

གླིང་ཡགས་པ *Gliñ-yags-pa* n. of the chief preist of *Galdan* who was born at *Gliñ-yags*.

གླིང་ལོག *gliñ-log* revolution; internal dissension: དེར་འབྲི་ཁུང་པ་ལ་གླིང་ལོག་ཆེན་པོ་བྱུང་ there arose much civil disturbance there in Dikhuñ, *i.e.*, among the members of the *Hbri-khuñ* monastery.

གླུ *glu* गीतं, गेय, ऋषभ, पञ्चम song; ditty; also a tune; གླུ་གར་དང་རྗེས་སུ་འབྲེལ་བ་དག accompaniments of musical performance, etc.; བྷ་ར་ཏ *bha-ra-ta*, भरत; གར་དག *gar-dag* an actor; a stage-player; རྐང་པའི་རྡབས་སྒྱུར *rkañ-*

paẖi ştabş-şgyur falling of the feet at the music or cadence of the song; གར་གྱི་གཙོ་བོ *gar-gyi gtso-ḇo* stage-master; རྔ་པ *ṟña-pa* the drummer; རྔ་བརྡུང་བ *ṟña ḇṟduñ-wa* drum-beater; ཕེབ་རྡོབ་པ *pheb ṟdob-pa*, स्वदक्ष; ཐལ་མོ་རྡོབ *thal-mo ṟdob* the clapper; གླིང་བུ་བ *gliñ-bu wa* trombone blower; གླིང་བུ་མཁན *gliñ-bu m̱khan* the flute-player; པི་ཝང *pi-wañ* guitar, violin; པི་ཝང་མཁན *pi-wañ-m̱khan* the violin player; གླུ་བ *glu-wa* the singer; གར་མཁན *gar-m̱khan* dancer; འགྱུར་བག་མཁན *ẖgyur-lag-m̱khan* one who shows various appearances in different dresses, such as the clown, etc. (*M̱ñon.*).

གླུ་སྒྲ *glu-şgra* time in singing.

གླུ་ཆུང་ *glu-chuñ* a little song; ditty.

གླུ་སྙན་ལེན་པ *glu-şñan len-pa* to sing a sweet song.

གླུ་དབྱངས *glu-ḏḇyañş* संगीति singing; གླུ་དབྱངས་ཀྱི་ངེས་པ་བདུན *glu-ḏḇyañş-kyi ñeş-pa-ḇdun* the seven kinds of harmonical pitch or measures of the compass of the musical tones. These are:—བར་མ *bar-ma* मध्यम, དྲང་སྲོང་ *drañ-sroñ* ऋषभ, ས་འཛིན *sa-ẖdsin* गान्धार, དྲུག་ལྡན *dṟug-ḻdan* षडज; ལྔ་པ *ḻña-pa* पञ्चम; བློ་གསལ *ḇlo-gsal* धैवत, འཁོར་ཉན *ẖkhor-ñan* निषाद. Then, too, there are various definitions of songs and modes of singing. Such are: རྒྱུད་དང་མགྲིན་ལས་སྐྱེས་པའི་དབྱངས *ṟgyuḏ-dañ m̱grin-laş şkyeş-paẖi ḏḇyañş*, འཁོར་ཉན་གླང་པོའི་སྒྲ་ལྟ་བུ *ẖkhor-ñan glañ-poẖi şgra ḻta-bu*, ཁྱུ་མཆོག་བ་གླང་སྐད་ཀྱི་སྦོས *khyu-mchog ba-glañ şkaḏ-kyi şboş*, དྲི་འཛིན (ཟླ་སྐད) སྐྱེས་ནི་ར་ཡི་སྐད *dri-ẖdsin şkyeş-ni ra-yi şkyaḏ*, དྲུག་སྐྱེས་རྨ་བྱའི་སྐད་ལྟར་སྒྲོགས *dṟug-şkyeş ṟma-byaẖi şkaḏ-ḻtar şgrogş*, བར་མ་ཁྲུང་ཁྲུང་སྒྲ་སྒྲོགས་བཞིན *bar-ma khruñ-khruñ şgra-şgrogş ḇshin*, བློ་གསལ་རྟ་སྐད་ལྟ་བུར་འཚེར *ḇlo-gsal ṟta-şkaḏ ḻta-bur ẖtsher*, ལྔ་པ་མེ་ཏོག་ལྡན་དུས་སུ, ཁུ་བྱུག་སྒྲོགས་པ་ལྟ་བུའོ *ḻña-pa me-tog-ḻdan duş-su, khu-byug şgrogş-pa ḻta-buẖo* རྩེད་མོ་རློམ་པར་བླང་བ་ནི, ལྔ་པ་དང་ནི་བར་མའི་དབྱངས *ṟtseḏ-mo ṟlom-par ḇlañ-wa-ni, ḻña-pa dañ-ni bar-maẖi ḏḇyañş* དཔའ་བོ་དྲག་པོ་ལྔ་པ་དང་ངོ་མཚར་དུ, དྲུག་སྐྱེས་ཁྱུ་མཆོག་དེ་བཞིན་ནོ *ḏpaẖ-po dṟag-po ño-m̱tshar-du, drug-şkyeş khyu-m̱chog de-ḇshin-no* ས་འཛིན་པ་དང་འཁོར་ཉན་དབྱངས, སྙིང་རྗེའི་རོ་ལ་བླངས་པར་བྱ *sa ẖdsin-pa dañ ẖkhor-ñan ḏḇyañş, şñiñ-ṟjeẖi ro-la ḇlañş-par bya* འཐབ་མོ་འཇིགས་དང་བཅས་པ་ལ, བློ་གསལ་དབྱངས་ནི་བླངས་བའོ *ẖthab-mo ẖjigş-dañ ḇcaş-pa-la, ḇlo-gsal ḏḇyañş-ni ḇlañş-waẖo*.

གླུ་དབྱངས་ཀྱི་ཁང་པ *glu-ḏḇyañş kyi khañ-pa* संगीति-प्रासाद a stage; a place where singing is done.

གླུ་དབྱངས་མཁན *glu ḏḇyañş-m̱khan* a singer; one who sings or instructs in singing.

Syn. གླུ་ལེན་པ *glu len-pa*, གླུ་མཁན *glu-m̱khan* (*M̱ñon.*).

གླུ་རེས *glu-reş* alternate songs.

གླུ་ལེན་མ *glu-len-ma* = གླུ་མཁན་མ *glu m̱khan-ma* a songstress.

གླུད *gluḏ* a thing given as a ransom; སྲོག་གི་གླུད a ransom for life: ཁོའི་གླུད་དུ་ལུག་བརྒྱ་གསོད *khoẖi gluḏ-du lug ḇṟgya-gsoḏ* slaughter a hundred sheep as a ransom for him, གླུད་ལ་བཏང་ *gluḏ-la ḇtañ* to ransom a scape-goat.

གླུད་ཚབ *gluḏ-tshab* the ransom offered to some malignant spirit, consisting of one's effigy made of barley or wheat-straw, and its interior filled with grain, edibles, cloth, medicines, and precious articles such as gold, silver or coins, and then thrown in the direction from which the evil spirit is supposed to have come. There are several varieties of this kind of ceremony.

གླུམ *glum* or སྦང་གླུམ *şbañ-glum* fresh fermented rice, barley, or wheat, used instead of malt in brewing beer. ཆང་བཙོས་ཁབ་བཏབ་བསྐོལ་ནས་ལངས་པ་ཆང་གི་གླུམ་མས་སྦང་གླུམ་ཡང་ཟེར

chañ btsos phab btab bsñal-nas lañs-pa chañ-gi glum-mam sbañ glum yañ-zer.

གླེ *Gle* a small uncultivated island; also a grove; same as ཚལ *tshal* or གླིང་ཀ *gliñ-ka.*

གླེ་འདམས་མ *gle hdams-ma* 1. one having the disease in which urine and fœcal matter pass together, *i.e.*, by the rectum (*K. du.* ད *413*). 2.=सम्भिन्न-व्यञ्जन; མཚན་མེད་མ་ནིང་ *mtshan-med ma-niñ* a hermaphrodite; having neither the sign of male nor of female.

གླེགས *glegs* table; plate; board; any flat piece: སྒོ་གླེགས་གཞུག་གོ *sgo-glegs gshug-go* there was a door panel placed.

གླེགས་ཆབ *glegs-chab* a buckle, clasp or ring attached to the thong.

གླེགས་ཐག *glegs-thag* a thong, &c., fastened round a book.

གླེགས་བམ *glegs-bam* पुस्तक, पुथि a volume; a book; leaves placed between flat boards.

གླེགས་བུ *glegs-bu* 1. a label; explained as ཆོས་གོས་ལ་གླིང་གླིང་གྲུ་བཞི་བཅད་པའི་གྲ་བཀག་པ *chos-gos la gliñ-gliñ gru-bshi bcad-pahi gra bkag-pa*, a square or rectangular piece of cloth or paper put as label containing the name of books, chapters, pages, etc. (*Ñag.*). 2. a tablet. 3. བཀའི་གླེགས་བུ *bkahi-glegs-bu* or བཀའ་ཤོག *bkah-çog* a diploma; ཟངས་ཀྱི་གླེགས་བུ copper plate or tablet.

གླེགས་མ *glegs-ma*, v. གླེགས *glegs.*

གླེགས་ཤིང་ *glegs-çiñ* the wooden boards which in a Tibetan book supply the binding.

གླེང་བ *gleñ-wa* or གླེངས་པ *gleñs-pa* संवर्णं to say, converse, relate, describe: གཏམ་དུ་གླེང་བ *gtam-du gleñ-wa* or གསུང་གླེང་བ *gsuñ gleñ-wa* to relate a story: ལམ་ལ་མ་ཐར་ཞེས་གླེངས་ནས *lam-la ma-thar shes gleñs-nas* as the word was sent, the road is not passable! གཏམ་གླེང་བ་ནི་བདག་གིས་བྱས I have made this speech: གཅིག་གླེང་གཉིས་གླེང་རིམ་པས་མཆེད་དེ་བཙུན་མོའི་བར་དུ་གླེང་ཞིང the rumour spreading from one to another, until it came before the lady. ཆོས་ཀྱི་སྒྲོག་གླེང་བྱེད་པ *chos-kyi sgrog-gleñ byed-pa* to preach religious discourses; གྲོས་གླེང་ *gros-gleñ* council; consultation.

གླེང་བ་པོ *gleñ-wa-po* or གླེང་མོ་མཁན *gleñ-mo mkhan* a story-teller.

གླེང་འབུམ *Gleñ-hbum* a hundred thousand stories; the title of a book in the *Hdul-wa* division of the Kahgyur or Tibetan Buddhist scriptures, which contains different stories on the behaviour of devotees, monks, nuns, &c , who adopted the Buddhist faith, and who violated the rules of monastic discipline laid down by Buddha.

གླེང་མོ *gleñ-mo* or ལབ་གླེང་ *lab-gleñ* གླེང་བརྗོད *gleñ-brjod* कथा, काहिनी, वार्त्ता, आलाप talk; conversation; story; account.

གླེང་གཞི *gleñ-gshi* or གླེང་བསླངས་པ *gleñ bslañs-pa* तीर्थं, निदान any subject; primary cause: གླེང་གཞི་འདི་ལ *gleñ-gshi hdi-la* अस्मिन् निदाने in this narration. 1. narration. 2. the subject of a discourse (*Cs.*). 3. table of contents; index. 4. place, scene of a conversation or discourse.

གླེན་ལྐུགས *glen-lkugs*, abbr. of གླེན་པ་དང་ལྐུགས་པ *glen-pa dañ-lkugs-pa*, very stupid and idiotic: གླེན་ལྐུགས་བཀོལ་སྤྱོད་ཀྱི་སྡུག་བསྔལ *glen-lkugs bkol spyod-kyi sdug-bsñal* the misery of being stupid, of dumbness and servitude.

གླེན་པ *glen-pa* मूर्ख, जड़, अज्ञ, धिक्, मूढ़ stupid, foolish, ignorant; a thick-headed fool; an idiot: བྱོལ་སོང་ལས་ཀྱང་གླེན་པ more stupid than a brute: ཁྱོད་རྣམས་རེ་གླེན fools that you are each of you: གླེན་པ་གཏི་མུག་ཅན muddlod ones.

Syn. ལྡར་བ ḻdar-wa; གླན་གླེན glan-glen; མི་གསལ་བ mi gsal-wa; ལྟོ་འགེངས ḻto-ẖgeńş; ལེ་ལོ་བ le-lo-wa; ཐ་ཤལ tha-çal (M̱ńon.).

གླེབ་པ *gleb-pa*, pf. གླེབས *glebş*, to make flat, plain (*Cs.*); ལེབ་མོར་གླེབ *leb-mor-gleb* make flat.

+ **གླེབས་པ** *glebş-pa*, निक्रम् to trample; to tread down; to press down by the feet (*Ńag.*).

གླེམ་པ *glem-pa* to press, squeeze; to crush, squash (*Jä.*).

གློ *glo* or ལྡོ *ḻdo*, in *Ld.* resp. གཤོགས *gshogş*, 1. the side, esp. of the body: གློས་ཕབ་པ *gloş-phab-pa* to lie down on one's side. 2. a cough.

གློ་དཀར *glo-ḏkar* or འཐོང་ཀ *ẖthoń-ka* गवाक्ष a small window in (the side of) a house to let in light.

གློ་བཀྲ *G̱lo-ḇkra* n. of a country in Tibet (*Jig.*).

གློ་ལྐོགས་པ *glo-ḻkogş-pa* उत्कासन to cough; to clear the throat.

གློ་སྐར *glo-şkar* = གློ་དཀར *glo-ḏkar* or སྐར་ཁུང *şkar-khuń* a small door or window.

གློ་ཁ *glo-kha* n. of a colour like the blood of the lungs; pale-red.

གློ་ཁུག *glo-khug* a small money-bag attached to the sash or girdle of a Tibetan.

གློ་འགོགས་པ *glo ẖgogş-pa* = གློ་འཁོགས་པ or གློ་རྒྱག་པ *glo ṟgyag-pa* to cough; to feel stifled (*M̱ńon.*).

གློ་འགྲམས *glo-ẖgramş* श्वत, n. of a disease.

གློ་རྒྱས *glo-ṟgyaş* a disease of the lungs; asthma.

གློ་གཅོང *glo-gcoń* a disease of the lungs which increases during the night.

གློ་དོང *glo-doń* wind-pipe (*Cs.*).

གློ་རྡོག *glo-ṟdog* = གློ་བུར *glo-bur* sudden (*Ńag.*).

གློ་རྡོལ *glo-ṟdol* = རྣག་རྡོལ *ṟnag-ṟdol* excessive expectoration.

གློ་སྤིར *glo-şpir* n. of a kind of shield: ཀུལ་དཀར་ཕུབ་ནི་རབ་ལ་ཞོ་ལྔ་སྟེ, གློ་སྤིར་ཞོ་རེ་ཕུབ་སྐོར་ཞོ་ཕྱེད་ཡིན *kul-ḏkar phub-ni rab-la sho-ḻńa-şte, glo-şpir sho-re phub-şkor sho-phyeḏ yin* the best *Kul-ḏkar* shield costs five *sho* and that of *G̱lo-şpir* costs a *sho* for each disk on it (*Jig.*).

གློ་ཕུག *glo-phug* place where things are kept—either in a wall or a corner of a house, &c.: བྱིས་པ་དེས་གསེར་རྣམས་གློ་ཕུག་ཅིག་ན་ཕར་བཞག that boy kept the gold in a niché.

གློ་བ *glo-wa* फुस्फुस् डिम्ब the lungs; གློ་བ་བུ་ལྔ *glo-wa bu-ḻńa* the five anterior lobes of the lungs; གློ་བ་མ་ལྔ *glo-wa maḻńa* the five posterior lobes of the lungs.

གློ་བུར *glo-bur* अकस्मात् sudden; adv. གློ་བུར་དུ *glo-bur-du* suddenly; all on a sudden; instantaneously: གློ་བུར་དུ་མི་མང་པོ་ཤི་བའི་སྡུག་བསྔལ *glo-bur-du mi-mań-po çi-waẖi şdug-ḇşńal* the misery or calamity of many men dying suddenly. གློ་བུར་དུ་འོངས་པ *glo-bur-du hońş-pa* आगन्तुक one who has come all on a sudden; གློ་བུར་བའི་དོན *glo-bur-waẖi don* the signification of suddenness.

གློ་བུར་རྒྱལ་པོ *G̱lo-bur ṟgyal-po* a name of the King of Tibet about 900 years ago.

གློ་བུར་ནད *glo-bur-nad* a disease that arises suddenly.

གློ་བུར་བ *glo bur-wa* suddenness.

གློ་འབུར *glo-ẖbur* प्रधान a projection; uprising: འབུར་དུ་སྡོད་པ *ẖbur-du şdoḏ-pa* to rise up into sitting posture.

གློ་སྦུབ *glo-şbub* wind-pipe.

གློ་ལ་བ *glo-la-wa* convulsions of the lungs; cough.

གློག *glog* विद्युत्, तड़ित्, ह्रादिनी, आकालिका, अशनि, चपला, चञ्चला, स्फूर्जथु, चला lightning; flash of lightning; སྤྲིན་ཕན་ཚུན་འཐབ་པ་ལས་བྱུང་བ *sprin-phan-tshun ḥthab pa las byuṅ-wa* that produced from the concussion or collision of clouds. The names of different kinds of lightning are mentioned in the *Kah-gyur*:—གློག་གཟི་བརྗིད་ཅན *glog gzi-brjid-can* the lightning with flash; གློག་སྟུག་འོད *glog-stug hod* the lightning of dense lustre, sheet-lightning; གློག་མཛེས་ཕྲེང་ཅན *glog-mdses phreṅ-can* the lightning of beautiful strings or zig-zags, &c. (*K. g.* ཞ, *115*). The lightning that comes from the south is called སྐད་བརྒྱ་པ *skad-brgya-pa*, that of a hundred rattles; that coming from the west is called འོད་ཉམས་པ *hod-ñams-pa*, that of fading lustre; that which comes from the north is called རྒྱུན་གྱི་བདག་པོ *rgyun-gyi bdag-po*, lord of streaming flashes (*K. g.* ན, *324*).

Syn. འཇུག་པ་བརྒྱ་པ *hjug-pa brgya-pa*; གཞི་སྔོན་སྐྱེས *gshi-sṅon skyes*; སྤྲིན་གྱི་ལྕུག་མ *sprin-gyi lcug-ma*; གསེར་འོད་ཅན *gser-hod can*; ལུས་ཕྲ *lus-phra*; བདེ་འཐུང *bde-hthuṅ*; སྐད་ཅིག་འོད *skad-cig hod*; སྐད་ཅིག་གསལ་བ *skad-cig gsal-wa* (*Mṅon.*)

གློག་ལྡན *glog-ldan* तड़िल्वत् full of lightning; flashed cloud.

གློང་ཐང་ *Gloṅ-thaṅ* n. of a place in Tibet proper and also in Kham.

གློང་ཐང་སྒྲོན་མའི་ལྷ་ཁང་ *Gloṅ-thaṅ sgron-mahi lha-khaṅ* n. of a monastery and temple in Kham.

གློག་པ *glog-pa* रजत silver.

གློག་པའི་ནད *glog-pahi-nad* n. of a disease mentioned in grammar, but not found in the medical works. Acc. to *Jä.* གློག་ནད is another name of the disease called ལྷོག་པ *lhog-pa* = cancer.

གློད་པ *glod-pa* = ལྷོད་པ *lhod-pa* to relax; to loosen བཅིངས་པ་གློད *bciṅs-pa-glod* = བསྡམས་པ་གློད *bsdams-pa-glod* slacken binding; སེམས་གློད་པ to relax the mind, be at ease; གློད་ལ་རྒྱུན་དུ་བཞུགས *glod-la rgyun-du bshugs* you may stay here always with easy mind; མ་བཟུང་མ་གློད་པར *ma-bzuṅ ma-glod-par* without any regard to taking or giving.

གློན་པ *glon-pa* or གླན་པ *glan-pa* 1. to return an answer; to reply. 2. to patch, mend.

卐 **གློས་པ** *glos-pa* or རྨོངས་པ *rmoṅs-pa* stupidity; ignorance.

གློས་ཕབ་པ *glos-phab-pa* to lie on one side or on the side: ལུས་ཀྱི་གཞོགས་ཕབ་ནས་གླང་ཉལ་བ་ལྟ་བུ to lie on the side like an ox lying down.

དགག་པ *dgag-pa*, fut. of འགེགས་པ to hinder.

དགག་པ་དང་བྲལ་བ *dgag-pa daṅ bral-wa* = དགག་པ་མེད་པ *dgag-pa med-pa* विप्रतिषेध open; without let or hinderance; unobstructed.

དགག་ཕྱེ *dgag-phye*, v. དགག་དབྱེ་བྱེད *dgag-dbye byed*.

དགག་དབྱེ *dgag-dbye* = དགག་ཕྱེ *dgag-phye* प्रवारितं stopped; obstructed.

དགག་དབྱེ་བྱེད *dgag-dbye byed* प्रवारक one who stops or obstructs.

དགག་ཚིག *dgag-tshig* or དགག་པའི་ཚིག *dgag pahi tshig* न चेत् word of prohibition; objection.

དགང་དཀའ་བ *dgaṅ-dkah-wa*, ཁེངས་དཀའ་བ *kheṅs-dkah-wa* दुर्भरता hard to fill up.

དགང་བ *dgaṅ-wa*, fut. of འགེངས་བ *hgeṅs-wa*, to fill; fill up.

དགང་བླུག *dgaṅ-blug* पूर्णाहुतिपात्र a ladle to pour butter in sacrificial fire.

དགང་གཟར *dgaṅ-gzar* साची sacrificial spoon or ladle: སྦྱིན་སྲེག་བླུགས་བྱེད་ཀྱི་གཟར་བུ་དང་སྐྱོག་ལྟ་བུ *sbyin-sreg blugs byed-kyi gzar-bu daṅ skyog lta-bu* there are two kinds of spoons in *homa* sacrificial fire, one is large called *Dgañ-gzar*, and the other smaller *blug-gsar*, which is used to pour butter on fire.

དགང་གཟར་ཤིང་ *Dgañ-gzar çiñ* n. of a tree, the tree resembling tiger's feet.

Syn. སྟག་གི་རྐང་པ *stag-gi rkañ-pa*; ཚེར་མ་ཞིམ *tsher-ma shim*; ས་འཚོ *sa-htsho*; ཚིག་མང་ *tshig mañ* (*Mñon.*).

དགང་སླ་བ *dgañ-sla-wa* full to the brim; replete: སྣོད་དུ་ཁེངས་མ་ཁེངས *snod-du kheñs-ma kheñs*.

དགབ་པ *dgab-pa*, fut. of འགེབས་པ *hgebs-pa*.

དགབ་བྱ *dgab-bya* garment; dress (*Mñon.*).

དགའ་བ *dgah-wa* मदन, सम्भोग, नन्दन, प्रणय, स्पृहा, आनन्द, मोद, रमण, प्रेमा, रति, प्रमद, प्रीति, सन्तोष, आमोद, रभस, रहस्, कौतुक 1. delight; happiness; joy. 2. vb. neut. to rejoice; དགའ་བ་ཡིན་པ to be pleased; དགའ་བ་མ་ཡིན་པ to be displeased; also དགའ་བར་བྱེད་པ to make glad: མི་དགའོ was displeased: རབ་ཏུ་དགའ་ནས rejoicing greatly.

Syn. མགུ་བ *mgu-wa*; རངས་པ *rañs-pa*; སྤྲོ་བ *spro-wa*; ཤིན་ཏུ་དགའ *çin-tu dgah*; ཡང་དག་དགའ *yañ-dag dgah*, ཡིད་རང་ *yid-rañ*; དགྱེས་པ *dgyes-pa*; མཉེས་པ *mñes-pa*; ཚིམ་པ *tshim-pa*; བདེ་སྐྱིད *bde-skyid*; ཡིད་བདེ *yid-bde*; སེམས་སྣུམ་པ *sems snum-pa*; རབ་དགའ *rab-rdgah*; འཛོ་སྟེར་བ *hdso-ster-wa* (*Mñon.*).

དགའ་རྐྱང *dgah-rkyañ* (གྲངས་གནས) n. of a large numerical figure (*Ya-sel. 75*).

དགའ་སྐྱེས *dgah-skyes* हृष्ट very pleased; glad.

དགའ་སྐྱོ་ཟུལ་གསུམ *dgah-skyo zul-gsum* the abbreviation of the names of the three places situated to the west of Lhasa, viz., དགའ་བ་གདོང *Dgah-wa-gdoñ*, སྐྱོ་མོ་ལུང *Skyo-mo-luñ* and ཟུལ་པོ *Zul-po*, in each of which there is a monastery.

དགའ་གྲོགས *dgah-grogs* lover; spouse; wife; an intimate friend (*Mñon.*).

དགའ་དགུ *dgah-dgu* संसर्ग intercourse; association; merriment; དགའ་དགུར་སྤྱོད་པ *dgah-dgur spyod-pa* संसर्गचर्या to perform conjugal rites; also to indulge in sexual enjoyment.

དགའ་ཅན་གྱི་མདོ *Dgah-can gyi-mdo*, the *Sûtra* of དགའ་བ་ཅན *Dgah-wa-can* in (*K. d.* ཞ *421*), which contains:—སྲོག་གཅོད་པའི་ཉེས་དམིགས་བཅུ *srog gcod-pahi ñes-dmigs bcu* (10); རྫུན་དུ་སྨྲ་བའི་ཉེས་དམིགས་བཅུ *rdsun-du smra-wahi ñes-dmigs bcu* (10); ཆང་འཐུང་བའི་ཉེས་དམིགས་སུམ་བཅུ་སོ་ལྔ *chañ hthuñ-wahi ñes-dmigs sum-bcu so-lña* (35); མ་བྱིན་པར་ལེན་པའི་ཉེས་དམིགས་བཅུ *ma-byin-par len-pahi ñis-dmigs bcu* (10); ལོག་པར་གཡེམ་པའི་ཉེས་དམིགས་བཅུ *log-par gyem-pahi ñes-dmigs bcu* (10).

དགའ་སྟོན *dgah-ston* उत्सव, क्षण, कौतुकं festival.

Syn. མཆོད་པ *mchod-pa*; དུས་སྟོན *dus-ston*; རྒོད *rgod*; ཉེར་དགའ *ñer-dgah* (*Mñon.*).

དགའ་སྟོན་སྐྱེས *dgah-ston-skyes* producing mirth.

དགའ་སྟོན་སྦྱིན *dgah-ston sbyin* क्षपद an astrologer; water.

དགའ་བདེ *dgah-bde*, colloq. "*gan-de*," joy and happiness.

དགའ་དར *dgah-dar* or དགའ་བའི་ཁ་བཏགས *dgah-wahi kha-gtags* a scarf presented for pleasing or consoling; a scarf of congratulation.

དགའ་གདོང་ *Dgah-gdoñ* n. of a monastery near Dapung which has an oracle and a divinity called Ga-dong Chokyong, whose duty it is to cause rain during a drought.

དགའ་ལྡན I: *Dgah-ldan Gă-dan*) तुषित a paradise of the Buddhists; the residence of those sainted beings who enjoy beatitude, which is the peculiar privilege of the *Mahāyana* Buddhists. It is presided over by the coming Buddha, now the *Bodhisattva* Maitreya. The gods residing in it are said to live 4,000 years, the duration of a day of which is equal to 400 human years; and the length of one's body is a furlong (*Sorig.*). མགོན་པོ་བྱམས་པས་ལུགས་གཉིས་ཀྱི་རྒྱལ་སྲིད་མཛད་ནས་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་ཆོས་ཀྱི་དགའ་བ་དང་ལྡན་པས་ན་དགའ་ལྡན་ཏེ། དེ་ན་གནས་པ་རྣམས་ཀྱི་ལུས་ཀྱི་ཚད་ནི་རྒྱང་གྲགས་ཡིན་ལ ཚེ་ཚད་ནི་མི་ལོ་བཞི བརྒྱ་ལ་ ཞག་ཏུ་བྱས་པའི་རང་ལོ་བཞི་སྟོང་ཐུབ་པོ owing to Lord Maitreyas' spiritual and temporal rule the celestial people are possessed of the joy of a righteous life.

དགའ་ལྡན II: (pronounced Gāndan) the great monastery of Gāndan situated 35 miles N.E. of Lhasa, which was founded by the Buddhist reformer Tsong-kha-pa. It contains twenty-six divisions or wards for the residence of monks. གྲྭ་ས་དགའ་ལྡན *Grva-sa Dgaḥ-ldan* the quarters for the residence of the monks of Gāndan are divided into two sections 1. called གྲྭ་ཚང་གོང་བྱང་རྩེ *grva-tshań goń Byań-rtse* which has the following divisions or ཁམས་ཚན *khams-tshan*:—(1) ཧར་གདོང *Har-gdoń*; (2) བསམ་བློ *Bsam-glo*; (3) ཀྲེ་བོ *Kre-ḇo*; (4) ཚ་པ *Tsha-pa*; (5) གསེར་ཁང *Gser-khań*; (6) རྡོ་ར *Rdo-ra*; (7) ཀླུ་འབུམ *Klu-ḥbum*; (8) བྲག་ཉི *Brag-ñi*; (9) སྤ་ཏི *Spa-ti*; (10) རྒྱལ་རོང *Rgyal-roń*; (11) གོ་བ *Go-wa*; (12) ཀོང་པོ *Koń-po*; (13) མངའ་རིས *Mńaḥ-ris* (*Loń.* ༢ *14*). 2. called གྲྭ་ཚང་འོག་-ཤར་རྩེ *grva-tshań ḥog Çar-rtse*, which has the following divisions or ཁམས་ཚན *khams-tshan*:—(1) རྡོ་ཁང *Rdo-khań*; (2) ཕོ་ཁང *Pho-khań*; (3) ལྷོ་པ *Lho-pa*; (4) ཉག་རེ *Ñ g-re*; (5) ཅོ་ནེ *Co-ne*; (6) ཐེ་བོ *The-ḇo*; (7) ཟུང་ཆུ *Zuń-chu*; (8) སོག་པོ *Sog-po*; (9) རྟ་འོན *Rta-ḥon*; (10) མངའ་རིས *Mńaḥ-ris*; (11) ཆ་པ *Cha-pa*; (12) ཉང་པོ *Ñań-po*; (13) གུང་རུ *Guń-ru* (*Loń.* ༦, *14*). The name Gāndan is generally fixed before the names of monasteries and institutions which belong to the *Dgaḥ-ldan-pa* or Gelug-pa sect.

དགའ་ལྡན་ཁང་གསར *Dgah-ldan Khań-gsar* 1. formerly the residence of King *Dpon-po Mi-Dwań*: དཔོན་པོ་དབང་གི་ཕོ་བྲང *Dpon-po dwań-gi pho-brań* near Lhasa (*Loń.* ༢, *18*). 2. the residence of King *Dgah-ldan Tshe-wań* is situated to the back of the royal monastery of *Tsho-mo-gliń* in Lhasa: རྒྱལ་པོ་དགའ་ལྡན་ཚེ་དབང་གི་ཕོ་བྲང་དེ་ལྷ་ས་མཚོ་མོ་གླིང་གི་རྒྱབ་ལ་ཡོད (*Rtsii.*).

དགའ་ལྡན་ཁྲི་པ *Dgaḥ-ldan khri-pa* the lineal successor of Tsong-kha-pa in the ecclesiastical throne of the great monastery of Gāndan. He is the chief of the ordinary non-incarnate lamas and occupies the third place in the hierarchical precedence of Tibet.

དགའ་ལྡན་ཆོས་འཁོར་གླིང *Dgaḥ-ldan chos-ḥkhor gliń* n. of a monastery in Higher Tibet. It is a very common name by which several monasteries are designated.

དགའ་ལྡན་ཕུན་ཚོགས་གླིང *Dgaḥ-ldan Phun-tshogs gliń* the monastery of Phunts'o Ling situated to the west of Tashi-lhunpo in Tsang. It contains a large number of block-prints and religious works. It was (formerly) Lama Taranatha's monastery. གཙང་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོའི་ནུབ་ལ་ཡོད, ཇོ་ནང་ཏཱ་ར་ནཱ་ཐའི་དགོན་པ་ཡིན *Gtsań Bkra-çis-lhun-poḥi nub-la yod, Jo-nań tha-rha-nha thaḥi dgon-pa yin*, སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་དང་, ཆོས་ཀྱི་པར་མང་པོ་ཡོད *sku-gsug thugs-rten dań, chos-kyi phar mań-pa yod.*

དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང *Dgaḥ-ldan pho-brań* also called སྡེ་པ་གཞུང *Sde-pa gshuń* the Government-house in Lhasa, also the Government of Lhasa (*Rtsii. 14*).

དགའ་སྤྱོད *dgaḥ-spyod* भक्तचर्या entertainment; merriment; also good behaviour.

དགའ་སྤྲོ་ཅན *ḏgaẖ-şpro-can* ऊर्जितः possessed of cheerfulness and enthusiasm.

དགའ་བ་འཁྱིལ་བ *ḏgaẖ-wa ẖkhyil-wa* 1. स्वस्तिक the all-good; that exists by itself; the emblem of purity; purity typified. 2. n. of a gem. 3. the king's palace.

Syn. གཡུང་དྲུང་ *gyuñ-dṟuñ*; རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་ *ṟgyal-poẖi pho-brañ* (*M̱ñon.*).

དགའ་བ་བརྒྱ་པ *Ḏgaẖ-wa ḇṟga-pa* (ཁྱབ་འཇུག་གི་མིང) one of the names of Vishnu; one of a hundred joys (*M̱ñon.*).

དགའ་བ་ཅན *ḏgaẖ-wa-can* स्पृहालु cheerful; merry.

Syn. དགའ་བ་མྱོང་ *ḏgaẖ-wa myoñ*=འཁྲིག་པ *ẖkhrigpa* or ཁྱིམ་པའི་ཆོས *khyim-paẖi choş*, sexual enjoyment (*M̱ñon.*).

དགའ་བ་དམན་པ *ḏgaẖ-wa ḏman-pa* sordid pleasure; one delighting in sexual pleasures; met. a cock.

དགའ་བ་བཞི *ḏgaẖ-wa ḇshi* the four pleasures or delights are the following:—(1) ལྐོག་མ་མི་བདེ་གླུ་ལ་དགའ *ḻkog-ma mi-bde glu-la ḏgaẖ*; (2) དམངས་རིགས་སྟན་མཐོ་ལ་དགའ *ḏmañş-rigş ştan-m̱tho la ḏgaẖ*; (3) དབུལ་པོ་གཏོང་ལ་དགའ *ḏbul-po gtoñ-la ḏgaẖ*; (4) ཞིང་རྒན་པོ་གཞིན་ནུ་མ་ལ་དགའ *shiñ-ṟgan-po gshin-nu-ma-la ḏgaẖ* (*Cāṇ.*).

དགའ་བ་འོད་འཕྲོ *Ḏgaẖ-wa hoḏ-ẖphro* n. of Atis'a's residence at Nye-thang near Lhasa: ཇོ་བོའི་གཟིམས་ཆུང་དགའ་བ་འོད་འཕྲོ་ཞེས་པའི་གླིང་། *Jo-ḇoẖi gzimş chuñ Ḏgaẖ-wa ẖoḏ-ẖphro sheş-paẖi gliñ* (*A. 98*).

དགའ་བའི་གྲགས་པ II: *Ḏgaẖ-waẖi gragş-pa* रामयशा the Brāhmaṇa at whose request the Kashmirian poet Kshemendra wrote Avadāna Kalpalatā and several other Sanskrit poems.

*དགའ་བའི་གྲགས་པ II: नन्दकीर्त्ति (*Schr.; Bull. 184, 294*).

དགའ་བའི་བུ་ག *ḏgaẖ-waẖi bu-ga* रतिकुहर the female organ.

དགའ་བའི་དབང་པོ I: *ḏgaẖ-waẖi ḏwañ-po* हृषीकेश; ཁྱབ་འཇུག *khyab-ẖjug* a name of Vishnu (*M̱ñon.*).

དགའ་བའི་ཚལ *Ḏgaẖ-waẖi tshal*=རྒྱལ་པོའི་སྐྱེད་ཚལ *ṟgyal-poẖi şkyeḏ-tshal* royal gardens; also नन्दनवन the celestial gardens.

དགའ་བའི་བཞིན *Ḏgaẖ-waẖi ḇshin* (ཡུལ་ལྗོངས *yul-ljoñş*) n. of a place; ཤར་ཕྱོགས *çar-phyogş* the Orient, the East (*K. d.* ར, *267*).

དགའ་བའི་རོ *ḏgaẖ-waẖi ro* रतिरस sexual enjoyment.

*དགའ་བའི་བཤེས་གཉེན *ḏgaẖ-waẖi ḇçeş-gñen* नन्दमित्र (*Schr.*).

དགའ་བའི་ས་གཞི *ḏgaẖ-waẖi sa-gshi* the female organ.

Syn མོ་རྟགས *mo-ṟtagş*; མོ་མཚན *mo-m̱tshan* (*M̱ñon.*).

དགའ་བའི་སླད *ḏgaẖ-waẖi şlaḏ* प्रियाय for the sake of pleasure.

དགའ་བར་བྱེད *ḏgaẖ-war byeḏ*=དགའ་གྲོགས *ḏgaẖ-grogş* or མཛའ་གྲོགས *m̱dsaẖ-grogş* or ཀྱོ་བོ *kyoẖ-ḇo* a friend; sweetheart; a hubsand (*M̱ñon.*).

དགའ་བས་བཅིངས *ḏgaẖ-waş ḇciñş* प्रेमबन्ध love-bound; bond of love.

*དགའ་བོ I: *ḏgaẖ-wo* नन्द (*Schr.; Tā. 2, 69*).

དགའ་བྱེད *Ḏgaẖ-byeḏ* राम, नन्दक, नन्दन, मोदक, रामिल, प्रियकार, मुदिर Rāma, the hero of the epic Rāmāyana; n. of a cloud.

*དགའ་བྱེད་སྙན་པ *ḏgaẖ-byeḏ şñan-pa* नन्दप्रिय n. pr. (*Schr.; Tā. 2 102*), dear to or fond of Nanda (the delightful).

དགའ་བྱེད་དགྲ་སྟ་ཅན *Ḏgaẖ byeḏ Ḏgra-şta-can* परशुराम the third accepted incarnation of Vishnu; his other names are—དཔའ་བོ་ཛ་མ

Ḏpaẖ-po dsa-ma; ཨག་ནིའི་སྲས *Ag-niẖi sraş*; དབང་ཆེན *Ḏwañ-chen*; རྟུལ་བཟང་སྐྱེས *Ṟtul-ḇzañ şkyeş*; མཚོན་ཆ་མཁན *M̱tshon-cha m̱khan*; སྲིད་སྒྲུབ *Sriḏ-şgrub*; ལུས་སྐྱེས *Luş-şkyeş*; གཅོད་བྱེད *G̱coḏ-byeḏ*; རྡུལ་ཅན་མའི་བུ *Ṟdul-can-maẖi bu*; ངན་སྤོང་སྐྱེས *Ñan-şpoñ şkyeş*; ཕ་ལད *Pha-laḏ*; ཨ་ག་ནི་དགའ་བྱེད *Aga-ni ḏgaẖ-ḇyeḏ* (*M̱ñon.*).

དགའ་བྱེད་ཤིང་ *ḏgaẖ-byeḏ çiñ* कुपि the tree called སྤྱི་ཤུར་ཤིང *şpyi-shur çiñ*.

Syn. གདུང་བྱེད *gduñ byeḏ*; ལུས་ངན *luş ñan*; ཀུ་ནི *ku-ni*; འོད་ལྡན *ẖoḏ-ḻdan*; འཁྱོག་པོ *ẖkhyog-po* (*M̱ñon.*).

དགའ་འབྱམས *ḏgaẖ-ẖbyamş* प्रमदा she who is full of enjoyment; a number.

དགའ་མ *Ḏgaẖ-ma* रति, रम्या, हृष्टा, वनिता the beautiful; a name of Rati, the wife of Cupid; དགའ་མའི་བདག *Ḏgaẖ-maẖi ḇdag* रतिपति the husband of Rati.

དགའ་མོ *ḏgaẖ-mo* प्रीति good; lovely.

དགའ་ཚང *ḏgaẖ-tshañ* = ཡག་པོ *yag-po*, བཟང་པོ *ḇzañ-po* and ལེགས་པ *legş-pa* good; fine; handsome: དེའི་ནང་ན་དངོས་པོ་དགའ་ཚང་ཅིག་ཡོད་ཀྱང among them there was one article which was very pretty (*A. 14*).

དགའ་ཚད་པ *ḏgaẖ-tshaḏ-pa* = སེམས་དགའ་ཚོར་ཆུམ་པ to be sufficiently pleased (*Khriḏ. 32*).

དགའ་བཞི་པ *ḏgaẖ ḇshi-pa* प्रिय-चत्वार: possessed of the four joys—piety, wealth, men and lands: ཆོས་ནོར་མི་ས་བཞི་འཛོམ་པའི་དགའ་བཞི་པ *choş nor mi sa-ḇshi ẖdsom-paẖi ḏgaẖ ḇshi-pa.*

དགའ་ཡས *ḏgaẖ-yaş* विमद boundless joy or pleasure.

དགའ་ཡི་སྐྱེ་བར *ḏgaẖ-yi şkye-war* प्रियजन्मा born or grown out of joy or enjoyment.

དགའ་རབ་རྡོ་རྗེ *Ḏgaẖ-rab Ṟdo-rje* n. of a celebrated Lama of the *Ṟdsog-chen* sect of the *Ṟñiñ-ma* School (*Grub.* ⚑ *13*).

དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག *Ḏgaẖ-rab ḏwañ-phyug* the Lord of Love, Cupid.

དགའ་རིངས *ḏgaẖ-riñş* दीर्घरति met. for the hog [“long in copulation”; a dog]*S.*

དགར *ḏgar* 1. n. of a place; n. of a district in Tibet. 2. = དགའ་བར *ḏgaẖ-war* རང་དགར *rañ-ḏgar* at pleasure, *ad libitum*; frq. ཅི་དགར *chi-ḏgar* what is your pleasure; according to *Jä.* why?

དགར་བ *ḏgar-wa* उच्चाटन to separate; confine; place apart (men, cattle, goods): དགར་བྱའི་ཕྱུགས *ḏgar-byaẖi phugş* cattle to be penned in a fold (*Cs*). གནས་ནས་དགར་བ *gnaş-naş ḏgar-wa* to banish from a place; to exile; དགར་བའི་དོན་དུ *ḏgar-waẖi don-du* in special sense; in particular (*Sch.*). In *W.* “*gar-te bor-ce*” to set apart, exclude, shut out; to lock up, shut up; to lay up or by; to preserve (*Jä.*); *Ḏgar-ṟgya co-ce* to store up.

དགལ་བ *ḏgal-wa*, fut. of འགེལ་བ *ẖgel-wa*.

དགས་པ *ḏgaş-pa*, v. འགས་པ *ẖgaş-pa*; སེར་ག་དགས་པ *ser-ga ḏgaş-pa* to have cracks or be cracked.

དགུ *ḏgu* 1. nine; དགུ་བཅུ *ḏgu-ḇcu* or དགུ་བཅུ་ཐམ་པ *ḏgu-ḇcu tham-pa* ninety. 2. as met. = many: དགུས་ཐབས་གསགས *ḏguş-thabş g̱sagş* gathered by many efforts, with great difficulty. 3. also sign of plural: ཁམས་གསུམ་སྐྱེ་དགུ *khamş-g̱sum şkye-ḏgu* the people of the three worlds: མི་འདི་མི་ཤེས་དགུ་ཤེས་པ་འདུག this man says many things he knows not. མི་ཤེས་དགུ་ཤེས་པོ one who knows everything; ཟེར་དགུ or སྨྲས་དགུ many talks; many things to say; སྐྱེ་དགུའི་བདག་པོ *S̱kye-ḏguẖi ḇdag-po* प्रजापति the lord of all living beings; སྐྱེ་དགུའི་བདག་མོ *S̱kye-ḏguẖi ḇdag-mo* प्रजापति, प्रजावती the name of the step-mother who nursed Gautama Buddha; ཡོད་དགུ those that are; the existing many or beings; ནོར་ཡོད་དགུ་ཅོག the goods that one has; property; བཟང་དགུ the many good and brave; also ལུས་འདོད་དགུར་སྒྱུར་བ *luṣ-ẖdod ḏgur ṣgyur-wa* to be changed, transformed *ad libitum*; ངན་དགུ་ཐུབ་པ *ńan-ḏgu thub-pa* one who can suppress the wicked; also to overcome every evil: མི་བྱེད་དགུ་བྱེད་མི་ཡོང་དགུ་ཡོང་ *mi-byeḏ ḏgu-byeḏ mi-yoń ḏgu-yoń*, according to *Cs.*, *Jä.*, if you do many things which ought not to be done, many things will take place which ought not to take place; ཤི་བ་ཡིད་ཀྱི་དགུ་ལ་མི་བྱེད་དེ not counting upon death among things to be thought of; དགུ་ཁྲི *ḏgu-khri* the chair or conveyance for the many, *i.e.*, for the dead; litter; bier (*Jä*). དགུ་གླིང་བཅུ་གཉིས *ḏgu-gliń ḇcu-gñiṣ* the twelve continents inhabited by living beings. Here *ḏgu* would seem to act as mere plural sign.

དགུ་གཏོར *ḏgu-gtor* offerings made to evil spirits on the 29th day of the last month of the Tibetan calender in the monasteries of Tibet. དགོན་པ་རྣམས་སུ་ལོ་རེ་བཞིན་ཟླ་བ་བཅུ་གཉིས་པའི་ཉེ་ཤུ་དགུ་ལ་གཏོར་མ་འཕང་པ་ལ་དགུ་གཏོར་ཟེར, དེ་དུས་འཆམ་བརྒྱབ་པ་སོགས་ལྟད་མོ་ཆེན་པོ་ཡོང་

དགུ་ཐུབ *ḏgu-thub* able to subdue the many; one full of resources; the all-conquering one.

དགུ་པ *ḏgu-pa* the ninth; having, comprising, measuring nine, *e.g.*, ཁྲུ་དགུ་པ *khru ḏgu-pa*, measuring nine cubits (in length, height, etc.); དགུ་པོ *ḏgu-po* नवम the ninth, the nine, those nine; ལན་དགུ *lan-ḏgu* nine times.

དགུ་ཕྲུགས *ḏgu-phrugṣ* or དགུ་སྡེབས *ḏgu-ṣdebṣ* a stage of meditation which is dependent upon the regulation of the breath; རླུང་སྒོམ་པའི་དུས་སུ་དང་པོ *ṟluń ṣgom-paẖi duṣ-su dań-po*. The first stage in the regulation of the breath in the art of meditative concentration.

དགུ་བ *ḏgu-wa* 1. vb. to bend; to make crooked. 2. sbst. the act of bending, stooping, bowing; inflection. 3. adj. bent; stooping.

དགུ་རྩེགས *ḏgu-ṟtsegṣ* n. of a yellow flower (*Cs.*).

དགུ་ཚིགས *ḏgu-tshigṣ* or དགུ་ཚིགས་སྐྱ་མོ *ḏgu-tshigṣ ṣkya-mo* the milky-way constellation.

Syn. ནམ་མཁའི་སྐྱེ་རགས *nam-ṉkhaẖi ṣkye-ragṣ*; གནོད་སྦྱིན་ཁ་རླངས *gnoḏ-ṣbyin kha-ṟlańṣ* (*M̱ńon.*).

དགུ་ཟི་གླང་པོ་སྣ *ḏgu-zi glań-po ṣna* n. of the enchanted sword of *Gri-gum ḇtsan-po*; one of the early kings of Tibet who was assasinated (*Yig. 58*).

དགུ་གཞུང་ *Ḏgu-gshuń* n. of a place in Tibet (*Ṟtsii. 70*).

དགུག་པ *ḏgug-pa*, v. འགུག་པ *ẖgug-pa*.

དགུག་བྱང་ *ḏgug-byań* urgent call; དགུག་གཞུག *ḏgug-gshug*=དགུག་ཤུགས *ḏgug-çugṣ* id.

དགུང་ *ḏguń* रात्रि generally applied to midnight, but at times to noon as well. Sometimes is made equivalent to གུང་ *guń*, but properly speaking དགུང་ *ḏguń* signifies sublimity, loftiness and also profundity; and གུང་ *guń* signifies the middle part, centre. ཉིན་དགུང་མཚན་དགུང་ is sometimes written as ཉིན་གུང་མཚན་གུང་། The direct sense occurs in རི་མཐོན་པོ་དགུང་ལ་སྙེགས་པ *ri ṉthon-po ḏguń-la ṣñegṣ-pa*, a high mountain rising aloft; དགུང་སྔོན་ནམ་མཁའི་དབྱིངས་སུ=ཉིན་མོའི་དགུང་ at noon, the middle of the day (*Ńag.*).

དགུང་ཁག *ḏguń-khag* division of time.

དགུང་མཁའ *ḏguń-ṉkhaẖ* midnight sky.

དགུང་ཆར *ḏguń-char*=ཆར་པ *char-pa* rain (*M̱ńon.*).

དགུང་སྙིང་ *ḏguń-ṣñiń* a year; a year of one's life.

དགུང་ཐིག *ḏguń-thig* the meridian line; དགུང་ཐིག་གི་དཀྱིལ་འཁོར *ḏguń thig-gi ḏkyil-ẖkhor* the meridian circle.

དགུང་དུ *d̲guṅ-du* or དགུང་ལ་གཤེགས་པ *d̲guṅ-la g̲çegs-pa* gone to heaven, *i.e.*, dead.

དགུང་བདུན *d̲guṅ-b̲dun* seven nights; a week.

དགུང་དོ་ནུབ *d̲guṅ-do-nub* this evening; to-night.

དགུང་འདེགས *d̲guṅ h̲degş*=གཡོ་མེད་པར་བཞུགས་པར seated steadily without moving or leaning on any side; raised to the sky.

དགུང་མོ *d̲guṅ-mo* रात्रि the early night; evening; the time from 4 P.M. to 7 P.M.

དགུང་ཞག *d̲guṅ-shag* a day's halt; halt.

དགུང་ལ་རེག་པ *d̲guṅ-la reg-pa* touching, the sky; the meridian.

དགུང་ལོ *d̲guṅ-lo* the age of a respectable or high personage: སྐུ་ཞབས་ཀྱི་དགུང་ལོ *şku shabş-kyi d̲guṅ-lo* what is your honour's age?

དགུང་ལོ་མཐོན་པ *d̲guṅ-lo m̲thon-pa*=རྒན་པ *r̲gan-pa* an elderly person, 61 to 72 years old (*M̲ṅon.*).

དགུང་གསེབ *d̲guṅ-g̲seb* or དགུང་དཀྱིལ *d̲guṅ-d̲kyil* the middle of the sky.

དགུན *d̲gun* शिशिर; དགུན་ཀ *d̲gun-ka* the winter.

* དགུན་གྱི་རྒྱལ་མོ *d̲gun-gyi r̲gyal-mo* (*Schr.*; *84 C.*).

དགུན་ཉི་ལྡོག *d̲gun-ñi l̲dog* the winter solstice: དགུན་ཉི་ལྡོག་གི་ཐིག *d̲gun-ñi l̲dog-gi thig* or ཁོར་ཐིག *khor-thig* the line of the winter solstice; the tropic of Capricorn.

དགུན་སྟོད *d̲gun-ştod̲* the first part of winter.

དགུན་འབྲུམ *d̲gun-h̲brum* winter grapes.

དགུན་སྨད *d̲gun-şmad̲* शिशिर the after part of the winter season; དགུན་སྟོད་ཁ་དུས་ཧེམནྟ *d̲gun-ştod̲ kha duş hemanta* time of snow in the beginning winter; དགུན་སྨད་གྲང་དུས time of cold, about the end of the winter (*R̲tsii.*).

དགུན་ཚིགས *d̲gun-tshigş*=དགུན་དུས (*d̲gun-duş*) winter time.

དགུན་ཟླ *d̲yun-zla* the mid-winter months, ཟླ་བ་བཅུ་པ *zla-wa b̲cu-pa*, ཟླ་བ་བཅུ་གཅིག་པ *zla-wa b̲cu-g̲cig-pa*, ཟླ་བ་བཅུ་གཉིས་པ *zla-wa b̲cu-g̲ñiş-pa.*

དགུན་ཟླ་ཐ་ཆུང *d̲gun-zla tha-chuṅ* माघ the month of January-February.

དགུན་ཟླ་འབྲིང་པོ *d̲gun-zla h̲briṅ-po* पौष December-January.

དགུན་ཟླ་ར་བ *d̲çun-zla ra-wa* मार्गशीर्ष January; lit. the beginning of the year, *i.e.*, November-December.

དགུན་ས *d̲gun-sa* हैमन्तिक वास winter residence.

དགུམ་པ *d̲gum-pa*, fut. of འགུམ་པ *h̲gum-pa.*

དགུར I: *d̲gur* crooked: དབྱིབས་དགུར་བ *d̲b̲yibş-d̲gur wa* of crooked stature: སེམས་ཀྱིས་ཚུགས་ཀྱང་ལུས་ཀྱིས་དགུར་མ་ཚུགས *semş-kyiş tshugş-kyaṅ luş-kyiş d̲gur-ma tshugs* although the mind may bend, yet do not let your body bend (*R̲dsa.*): རྒུར་ཤིག *r̲gur-shig* stoop down! སྒུར་ཏེ *şgur-te* writhing (with pain); མགོ་དགུར་བ to bend; to submit; to humble one's self; ཚིགས་དགུར a crooked-back; ལག་དགུར drawn bent hands.

Syn. རྒུར *r̲gur*; སྒུར *şgur* (*M̲ṅon.*).

དགུར II: many; all; འཁོར་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ཡོད་དགུར་ཡང་ཡོད་དགུར *h̲khor-kyi d̲kyil-h̲khor yod̲-d̲gur yaṅ yod̲ d̲gur* signifies ཡོད་པ་ཀུན *yod̲-pa kun* all or all of those existing.

དགུར་འགྲོ *d̲gur-h̲gro* a snake; one of a stooping gait.

དགུར་པོ *d̲gur-po* anything crooked; a crooked man; སྒུར་པོ *şgur-po* hump-backed; དགུར་མོ *d̲gur-mo* a crooked woman.

དགེ་བ I: *d̲ge-wa* स्वस्ति, कल्याण, शुभ, कुशल श्रेयः, क्षेम, सुकृत, शिव, भद्र, साधु, शं, भव्य, चरित्र happiness, welfare, virtue; also adj. happy, propitious, virtuous: དགེ་བའི་སེམས

ḏge-waẖi semş a virtuous mind; ལས་དགེ་བ་མི་དགེ་བ *laş ḏge-wa mi-ḏge-wa* virtuous and evil actions; དགེ་བའི་རྩ་བ *ḏge-waẖi ṟtsa-wa* fundamental virtues: དགེ་བའི་རྩ་བ་རྒྱ་ཆེན་པོ་གཅིག་ཀྱང་བྱ་དགོས some mighty act of virtue should be performed (*A. 65*); དགེ་རྩ་སྐྱེད་པ *ḏge-ṟtsa şkyeḏ-pa* to conceive the idea of a meritorious act. There are two kinds of དགེ་བ *ḏge-wa*, ཟག་བཅས་ཀྱི་དགེ་བ *zag-ḇcaş kyi ḏge-wa* and ཟག་མེད་ཀྱི་དགེ་བ *zag-meḏ-kyi ḏge-wa*; the former, called पुण्य or བསོད་ནམས *ḇsoḏ-namş*, belongs to the world of desires and is subject to decay; the latter is undestructible, consisting of the enduring works of piety performed by saints belonging to the ཁམས་གོང་མ *khamş goṅ-ma* superior states of existence. There are two other kinds of *ḏge-wa*, viz.:—འདུས་བྱས་ཀྱི་དགེ་བ *ẖduş-byaş-kyi ḏge-wa* and འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་དགེ་བ *ẖduş-ma byaş-kyi ḏge-wa*, the former consists of works done for gain or happiness in this world; འདུན་དུ་བྱས་པའི་དགེ་བ *ẖdun-du ḇyaş-paẖi ḏge-wa* consists in paying reverence to and worshipping the Tathāgata and the incarnate saints. དགེ་བ may mean fasting, abstinence, as in the phrase དགེ་བ་སྲུང་བ *ḏge-wa sṟuṅ-wa*, to fast, to abstain from food. Also alms, charity; that which is done as a religious work. ཤི་དགེ་གསོན་དགེ *çi ḏge g̱son ḏge* benevolences bestowed or given in one's life time when dying; དགེ་བ་འདོད་པར་བྱེད *ḏge-wa ẖdoḏ-par byeḏ* शुभकाम्यति wishes for prosperity; ཡང་དགེ་བ་ལ་འཇིག་རྟེན་པའི་དགེ་བ་དང་, འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་དགེ་བ་ཡོད *yaṅ ḏge-wa la ẖjig-ṟten-paẖi ḏge-wa daṅ, ẖjig-ṟten-laş ẖdaş-paẖi ḏge-wa yoḏ*. *Ḏge-wa* are of two kinds—the worldly religious works, and the same for spiritual cultures; the former consists in ཕར་ཤེས་པ *phar-çeş-pa*, appreciating or regarding one's father or knowing him as such; མར་ཤེས་པ *marçeş-pa* knowing the mother, *i.e.*, to be grateful to her; to regard as one's mother; དགེ་སྦྱོང་དུ་ཤེས་པ *ḏge-şbyoṅ-du çeş-pa* to venerate or revere one as a member of the Buddhist church; བྲམ་ཟེར་ཤེས་པ *bram-zer çeş-pa* to respect or pay homage to a Brāhmaṇ; རིགས་ཀྱི་ནང་ན་རྒན་པ་ལ་རིམ་གྲོ་བྱེད་པ *rigş-kyi naṅ-na ṟgan-pa la rim-gro byeḏ-pa* to pay respect to the elders of a family; སྦྱིན་པ་གཏོང་བ *şbyin-pa g̱toṅ-wa* to give alms in charity; དགེ་བཅུ *ḏge-ḇcu* the observance of the ten virtuous acts; འདུ་ཤེས་དགུ་དང་ *ẖdu-çeş ḏgu-daṅ* the nine *Saṃskāra*; དྲན་པ་བཅུ *dṟan-pa ḇcu* the ten remembrances.

དགེ་སྐྱེས *ḏge-şkyeş* शोभा charm; good appearance; n. of a goddess.

དགེ་སྐྱོན *ḏge-şkyon*=སྐྱོན་ཕྲན་བུ *şkyon phran-bu* སྐྱོན་ཅུང་ཟད *şkyon cuṅ-zaḏ* slightly defective; a little fault.

དགེ་སྐྱོས *ḏge-şkyoş* or དགེ་བསྐྱོས *ḏge-ḇşkyoş*, उपधिवारिक a supervisor or director of monks in a monastery. A sort of provost-sergeant in the larger monasteries who keeps strict order and punishes transgressors. He is also called ཆོས་འཁྲིམས་པ *Choş-ẖkhrimş-pa* in some monasteries. Rockhill calls this officer at Kumbum the Ge-kor.

Syn. ཙེ་རྒོད *tse-ṟgoḏ* (*M̱ṅon.*).

དགེ་རྒན *Ḏge-ṟgan* I: surety; moral bail; a monk that is made answerable for the moral conduct of another who is placed under his care (*Jä.*).

དགེ་རྒན II: lit. an old man of the religious order. དགེ་འདུན་རྒན་པ *ḏge-ẖdun ṟgan-pa* ordinarily signifies a schoolmaster, tutor: འཇིག་རྟེན་དགེ་རྒན་དང་ཆོས་དགེ་རྒན་གཉིས both the spiritual teacher and worldly teacher.

དགེ་རྒྱས *Ḏge-ṟgyaş* n. of a celestial region (*B. ch. 6*); one of the *Rupa-dhātu* or worlds of form.

དགེ་རྒྱས་བྱེ་མ་གླིང་ *Ḏge-ṟgyaş bye-ma gliń* n. of a monastery near Sam-ye founded by *H̱broń-za*, wife of King *Khri-soń d·hu-ḇtsan.*

དགེ་ངལ་བ *ḏge ńal-wa* = དགེ་སློང་ novice monk.

དགེ་བཅུ *ḏge-ḇcu* = དགེ་བ་བཅུ *ḏge-wa-ḇcu* the ten virtues, which are as follows:—(1) སྲོག་མི་གཅོད་པ *sṟog mi-g̱coḏ-pa*, (2) མ་བྱིན་པར་མི་ལེན་པ *ma-byin-par mi-len-pa*, (3) ཚངས་པར་སྤྱོད་པ *tshańş-par şpyoḏ-pa*, (4) བདེན་པར་སྨྲ་བ *ḇden-par şmṟa-wa*, (5) ཚིག་འཇམ་པོར་སྨྲ་བ *tshig ẖjam-por şmṟa-wa*, (6) ངག་མི་འཆལ་བ *ńag mi-ẖchal-wa*, (7) ཕྲ་མ་མི་བྱེད་པ *phṟa-ma mi-byeḏ-pa*, (8) གཞན་གྱི་ནོར་ལ་ཧམ་པ་མི་བྱེད་པ *g̱shan-gyi nor-la ham-pa mi-byeḏ-pa*, (9) གཞན་ལ་གནོད་པའི་སེམས་མི་བསྐྱེད་པ *g̱shan-la g̱noḏ-paẖi semş mi-ḇşkyeḏ-pa*, (10) ཡང་དག་པའི་ལྟ་བ *yań-dag-paẖi ḻta-wa.* Those are: not taking life; not to take what is not given; to observe purity of morals; to speak the truth; to speak gently, politely; not to break a promise; not to speak slander; not to covet another's property; not to do mischief or think of doing injury to others; to regard the purest doctrine.

དགེ་ཆུ *ḏge-chu* sacred water.

དགེ་ཆུང་ *Ḏge-chuń* one of the celestial regions.

དགེ་ཆེ་མེད་པ *ḏge-che meḏ-pa* དོན་དག་ཆེན་པོ་མེད་པ *don-dag chen-po meḏ-pa* without some important object or business: མགྱོགས་པར་དགེ་ཆེ་མེད་པས་སྐབས་དང་སྦྱོད if there be nothing very important to be done quickly, work according to circumstance (*D. çel. 7*).

དགེ་བསྙེན *Ḏge-ḇşñen* उपासक Buddhist devotee with only eight vows to observe.

དགེ་བསྙེན་ཆོས་འཕེལ *Ḏge-ḇşñen Choş-ẖphel* the original name of འབྲོམ་སྟོན་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས *H̱brom-tson Ṟgyai-wahi ẖbyań-g̱naş* the founder of the Buddhist hierarchy of Tibet (*Grub.* ཀ *5*).

དགེ་བསྙེན་མ *Ḏge-ḇşñen-ma* उपासिका a female Buddhist devotee.

* དགེ་བསྙེན་དྷརྨ *Ḏge-ḇşñen dharma* = ཆོས་སྐྱོབ *choş-şkyob* (*Schr.*).

དགེ་བཏོན་རྐྱེན་གསང་ *ḏge-ḇton ṟkyen-g̱sań*, དགེ་བཏོན་རྐྱེན་གསང་གི་མཐུན་འགྱུར་ལེགས་སྤེལ་བྱ་རྒྱུ་རྣམས་ཁྱེད་རང་ལ་བཀོད་མངགས་སྔོན་ཡོང་ལྟར *ḏge-ḇton ṟkyen g̱sań-gi m̱thun-ẖgyur legş-şpel bya-ṟgyu ṟnamş-khyeḏ-rań la ḇkoḏ-m̱ńagş şńon yoń-ḻtar.*

དགེ་ལྟས *ḏge-ḻtaş* propitious prognostic.

དགེ་འཐུད *ḏge-ẖthuḏ* = དགེ་བ་འཐུད་པ *ḏge-wa ẖthuḏ-pa* an uninterrupted payment of allowances or endowments attached to religious offices or institutions; a connected series of pious actions or works; also the performance of some religious observances by several persons one following another: དྲུང་འཁོར་དུ་ཡུན་རིང་བསྡད་པ་འཚོ་བར་དགེ་འཐུད་བབས་དང་། *dṟuń-ẖkhor-du yun-riń ḇşdaḏ-pa ẖtsho-war ḏge-ẖthuḏ babş dań* the estimated permanent allowances to the *Dṟuń-ẖkhor* (civil employes) for food and lodging (*D. çel. 4*).

དགེ་དྲུང་ལྷ་ཁང་ *Ḏge-dṟuń lha-khań* n. of a monastery in Tsang.

དགེ་འདུན *ḏge-ẖdun*, सङ्घ the third component of the Buddhist triad or དཀོན་མཆོག་གསུམ may be rendered as "the priesthood," "the assemblage," or "the church." The term *ḏge-ẖdun* is composed of two words, དགེ *ḏge* and འདུན *ẖdun*; འདུན *ẖdun* means འདོད་པ *ẖdoḏ-pa* desire: དགེ་བ་དང་ཐར་པ་སྒྲུབ་པར་འདོད་པས་ན་དགེ་འདུན *ḏge-wa-dań thar-pa şgrub-par ẖdoḏ-paş na ḏge-ẖdun* he is དགེ་འདུན *ḏge-ẖdun* who longs for piety and emancipation: དགེ་འདུན་བཙུན་པ་རྣམས་བསན་དུ་གསོལ *ḏge-ẖdun ḇtsun-pa ṟnamş ḇsan-du g̱şol* I beg the venerable body of monks would hear me. In this sentence *ḏge-ẖdun* has the general meaning of an assembly of religious folk. There are in particular two kinds of དགེ་འདུན *ḏge-ẖdun*: སོ་སོར་སྐྱེ་བོའི་དགེ་འདུན *so-sor şkyeḇoẖi ḏge-ẖdun* the ordinary clergy, and འཕགས་པའི་དགེ་འདུན *ẖphagş-paẖi ḏge-ẖdun* the sainted clergy. Four individuals of the former class collectively, *i.e.*, when they assemble together, form what is called *Saŋgha-ratna* དགེ་འདུན་དཀོན་མཆོག *ḏge-ẖdun ḏkon-m̲chog*. An individual of the latter class, *i.e.*, the sainted clergy, may singly form the *Saŋgha-ratna*. The *Saŋgha* of the Mahāyāna School differed from that of the Hīnayāna School. In the *Abhisamaya* of Maitreya, twenty classes of Saŋgha are enumerated as belonging to the Hīnayāna School. The S′rāvaka, Pratyeka Buddha, Bodhisattva and the Dharmapāla, who protect Buddhism, are also included in the *Saŋgha-ratna*. དགེ་འདུན་ལ་རག་ལུས་པ *ḏge-ẖdun-la rag-luş-pa* सङ्घाधीन belonging or subject to the church; དགེ་འདུན་ལ་རུང་བ *ḏge-ẖdun-la ruń-wa* सङ्घकल्प्य suitable for the use of the clergy.

དགེ་འདུན་སྐྱེས *ḏge-ẖdun şkyeş*=རི་སོ *ri-ço* 1. n. of a medicinal plant; གབ་མིང *gab-mińń* (*Mińń*) mystic. 2. n. of a lama.

དགེ་འདུན་གྱི་དུས *ḏge-ẖdun-gyi duş* हैमन्तिक belonging to the months following autumn when the lamas perform religious meditations, &c.

དགེ་འདུན་གྱི་སྡེ *ḏge-ẖdun-gyi şde* the clerical order or class of the clergy.

དགེ་འདུན་གྱི་དབྱེན་བྱེད་པ *ḏge-ẖdun-gyi ḏben byeḏ-pa* सङ्घ-भेदक one who produces differences or disunion among the clergy; to produce such disunion.

དགེ་འདུན་རྒྱ་མཚོ *Ḏge-ẖdun R̲gya-m̲tsho* n. of the Dalai Lama who died in 1851.

དགེ་འདུན་གྲུབ་པ *Ḏge-ẖdun grub-pa* the founder of the hierarchy of the Dalai Lama.

དགེ་འདུན་བསྡུ་བའི་ཕྱིར *ḏge-ẖdun ḇsdu-waẖ-phyir* for the purpose of assembling the clergy.

དགེ་འདུན་ཕལ་ཆེན་པ *ḏge-ẖdun phal-chen-pa* the clergy of the Mahāsaṅghika School.

*དགེ་འདུན་འཕེལ *ḏge-ẖdun ẖphel* संघवर्द्धन n. of a Buddhist saint; pr. (*Schr.; Tā. 278*).

*དགེ་འདུན་འབངས *Ḏge-ẖdun ẖbańş* संघदास n. pr. (*Sch.; Tā. 2, 127*).

*དགེ་འདུན་བསྲུང་བ *ḏge-ẖdun ḇsruń-wa* संघरक्षित n. of a Buddhist sage pr. (*Schr.; Tā. 2, 104*).

དགེ་ལྡན *ḏge-ḻdan*=དགེ་བ་ཅན *ḏge-wa can* possessed of virtue or of piety; pious.

དགེ་ལྡན་པ *Ḏge-ḻdan-pa* a name of the དགེ་ལུགས་པ *Ḏge-lugş-pa* sect of Lamas founded by Tsong-kha-pa.

དགེ་སྤྱོད *ḏge-şpyoḏ* religious acts; acc. to the *Bon-po* དགེ་སྤྱོད *ḏge-şpyoḏ* consists in erecting tombs, images, *caitya*, painting of holy personages and printing of the sacred texts, making moulds of images of gods and saints, uttering *mantras* and, generally, acquiring moral merits.

དགེ་ཕྲུག *ḏge-phrug* pupil-monk; young boy trained as a novice monk.

དགེ་བ་སྦྱོང་ *ḏge-wa şbyoń* or དགེ་སྦྱོང་ *ḏge-şbyoń* श्रमण a religious ascetic. In this term are included all those who have taken the vows of renouncement, *i.e.*, प्रव्रज्या; so both དགེ་ཚུལ *ḏge-tshul* and དགེ་སློང་ *ḏge-şloń* are within its signification; in the Southern School only the དགེ་སློང་ *ḏge-şloń*, *i.e.*, the Bhikshu, can have claim to this title provided they live in conformity with the rules of the *Vinaya*. The qualifications of a *ḏge-şbyoń* are the following:—དུལ་པ་དང་ *dul-pa dañ* moral discipline; ཅང་ཤེས་པ་དང་ *cañ çeş-pa dañ* wisdom; ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཕུང་པོ་ཡོངས་སུ་དག་པ་དང་ *tshul-khrimş kyi phuñ-po yoñş-su dag-pa dañ* purity of morals; ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་འཇུག་པ་ཤེས་པ *ñe hdsin-la hjug-pa çeş-pa* knowing to perform *Samādhi* or meditation.

དགེ་བ་སྦྱོམ་པ *dge-wa şbyom-pa*, explained as དགེ་བ་བྱས་པ་དོན་མེད་པར་གཞན་ལ་སྒྲོགས *dge-wa byaş-pa don-med-par gshan-la şgrog-pa*, to trumpet or advertize one's acts of charity; དགེ་བ་མི་སྦྱོམས་པ *dge-wa mi-şbyomş-pa* प्रतिच्छन्नकल्याण to do virtue secretly, *i.e.*, without any fuss or trumpeting or advertizement.

དགེ་བའི་བདག་ཉིད *dge-wahi dag-ñid* भाग्य fortune; good luck.

དགེ་བའི་གནས *dge-wahi-gnaş* a place of piety; a pious man.

དགེ་བའི་དབང་པོ *dge-wahi dbañ-po*, སྙན་ངག་མངོན་བརྗོད་སྡེབ་སྦྱོར་གསུམ་ལ་མཁས་པ *şñan-ñag mñon-brjod şdeb-şbyor gsum-la mkhas-pa* one versed in poetry, *Abhidhāna*, and in rhetoric like the great poet Kshemendra of Kashmir.

དགེ་བའི་རྩ་བ་བསྐྲུན་པའི་བསྐྱེད་པ *dge-wahi rtsa-wa bşkrun-pahi bşkyed-pa* अवरोपितकुशलमूल one who has done some religious acts.

དགེ་བའི་ལས *dge-wahi laş* कुशल-कर्म्म good actions.

དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན་མགུ་བར་བྱ་བ *dge-wahi bçeş-gñen mgu-war bya-wa* कल्याणमित्राराधना paying reverence, &c., to please a *Kalyāṇamitra* (a Buddhist monk-scholar).

དགེ་བར་གྱུར་ཅིག *dge-war gyur-cig* शुभमस्तु good luck to you.

དགེ་བྲལ *dge-bral* अपसम्पत् devoid of virtue or piety.

དགེ་སྦྱོང་ཆེན་པོ *Dge-şbyoñ chena-po* महाश्रमण an epithet of Buddha; དགེ་སྦྱོང་ལྟར་བཅོས་པ *dge-şbyoñ ltar bcoş-pa* श्रमणप्रतिरूपक in the manner of a religious ascetic.

དགེ་སྦྱོང་དུ་ཁས་འཆེ་བ *dge-şbyoñ-du khaş-hche-wa* श्रमण-प्रतिज्ञ one who has avowed to betake to the life of a *dge-şbyoñ* or *Çramaṇa*.

དགེ་སྦྱོང་བྱེད་པ *dge-şbyoñ byed-pa* श्रमण-कारका the performance of asceticism in the manner of a Buddhist *Çramaṇa*: དགེ་སྦྱོང་བྱེད་པའི་ཆོས་བཞི *dge-şbyoñ byed-pahi choş-bshi* चत्वारः श्रमणकारका धर्म्माः, the four duties of a true *Çramaṇa*, which are as follows:—(1) གཤེའང་སླར་མི་གཤེ་བར་བྱ *gçehañ-şlar mi-gçe war bya* आक्रुष्टेन प्रत्याक्रोष्टव्यम् do not curse others though you have been abused by them; (2) ཁྲོས་ཀྱང་སླར་མ་ཁྲོ་བར་བྱ *khroş-kyañ şlar-ma khro-war-bya* रोषितेनप्रतिरोषितव्यम् do not be angry with others though you have been enraged by them; (3) མཚང་བྲུས་ཀྱང་སླར་མི་བྲུ་བར་བྱ *mtshañ-bruş kyañ şlar-mi bru-war-bya* भण्डितेनप्रतिभण्डितव्यम्। do not commit injury to others though you have been injured by them; (4) བརྡེག་ཀྱང་སླར་མི་བརྡེག་པར་བྱ *brdeg-kyañ şlar mi-brdeg-par bya* ताडितेन प्रतिताडितव्यम do not beat others though you have been beaten by them.

དགེ་སྦྱོང་མ་ཡིན་པར *dge-şbyoñ ma-yin-par* अश्रमण not being a *Çramaṇa*.

དགེ་སྦྱོར *bge-şbyor* ཆོས་དགེ་ལས་བྱེད་པ *choş dge-laş byed-pa* one who has attained to a stage of holiness by religious devotion and works: མཚན་དུས་དགེ་སྦྱོར་གྱི་རྒྱུན་ལ་ཅུང་ཟད་གནས་པའི་ཚེ *mtshan-duş dge-şbyor-gyi rgyun-la cuñ-zad gnaş-pahi tshe* at night when he was absorbed in the state of pious devotion (*Ya-sel. 11*).

དགེ་མ *dge-ma*=བཙུན་མ *btsun-ma* 1. a Buddhist nun. 2. शान्ति peace.

དགེ་ཚུལ *Dge-tshul* श्रमणेर generally a novice-monk; the first stage of a monk after he has taken the vow of *Pravrajyā* or renunciation, when he has to observe thirty-six vows before he is qualified to be ordained as a དགེ་སློང་ *Ḏge-s̱loń*; as long as he is not admitted into the latter order he will continue as a *Çamaṇera* though even to eighty years old.

དགེ་ཚུལ་མ *Ḏge-tshul-ma* श्रमणेरिका a nun young or old that has not yet taken the vows of ordination belonging to the order of *Bhikṣuṇī*.

དགེ་མཚན *ḏge-m̱tshan* कुशललक्षण, कौतूहल lucky omen; also entertainment, amusement or amusing; དགེ་མཚན་ཅན *ḏge-m̱tshan-can* शकुन्य bearing lucky marks.

དགེ་གཞོན *Ḏge-g̱shon* a young student who is studying under a tutor called དགེ་རྒན *ḏge-ṟgyan*, who is responsible for his education, behaviour and moral training. He is required to attend, when necessary, his monk-tutor as a servant. When he is very young he is called དགེ་ཕྲུག *ḏge-phrug*.

དགེ་གཡོག *Ḏge-g̱yog* boy or youth attending upon a monk and who works with a view himself to enter the holy order. When he has passed the prescribed examinations for admission, he gets the position of a དགེ་གཞོན *Ḏge-g̱shon*.

དགེ་ལུགས་པ I: *Ḏge-lugs̱-pa*. Tsong-kha-pa founded the monastery of དགའ་ལྡན་རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་གླིང་ *Ḏgaẖ-ḻdan ṟnam-par ṟgyal-waẖi gliń*, situated on the hill called འབྲོག་རི་བོ་ཆེ *H̱brog-ri-ḇo che*, and resided there during the last part of his life. His school was called ཆོས་རྗེ་དགའ་ལྡན་པའི་ལུགས *chos̱-ṟje Ḏgaẖ-ḻdan-paẖi lugs̱* and vulgarly དགའ་ལྡན་པའི་ལུགས *Ḏgaẖ-ḻdan-paẖi-lugs̱* or དགའ་ལྡན་ལུགས་པ *Ḏgaẖ-ḻdan lugs̱-pa*, which term has assumed the form དགེ་ལུགས་པ *Ḏge-lugs̱-pa* (*Grub.* ༣ *1*).

དགེ་ལུགས་པ II: *Ḏge-lugs̱-pa* one belonging to the sect of *Ḏgaẖ-ḻdan-pa* founded by Tsong-kha-pa.

དགེ་ལེགས *ḏge-legs̱* or དགེ་བ *ḏge-wa* श्रेयः शुभ, कल्याण piety; good and auspicious action.

Syn. བདེ་ལེགས *ḇde-legs̱*; ཞི་བ *shi-wa*; མྱང་འདས *myań-ẖdas̱*; རེ་སྐོང་ *re-s̱koń*; གནམ་བསྐྲོས *gnam-ḇs̱kros̱*; སྔོན་བསགས་མཐུ *s̱ńon-ḇsags̱-m̱thu*; ཁ་རྗེ *kha-ṟje*; རབ་བསྔགས *rab-ḇs̱ńags̱*; སྐལ་བའི་ཕུལ *s̱kal-waẖi phul*; བསྔགས་ཧོས *ḇs̱ńags̱-ẖos̱*; ཡིད་བཞིན་འགྲུབ *yiḏ ḇshin-ẖgrub*; བདེ་བའི་འབྱུང་གནས *ḇde-waẖi ẖbyuń-gnas̱*; རབ་ཞི *rab-shi*; ལེགས་ལྡན *legs̱-ḻdan*; ཕུན་ཚོགས *hun-tshogs̱* (*M̱ńon.*).

དགེ་ལེགས་ཅན *ḏge-legs̱-can* श्रेयसी blessed; glorious.

* དགེ་ལེགས་དཔལ་བཟང་ *Ḏge-legs̱ ḏpal-ḇzań*= མཁས་གྲུབ་རྗེ *M̱khas̱-grub ṟje* (*Schr.; Org. 105, 5*).

* དགེ་ལེགས་བཤེས་གཉེན *Ḏge-legs̱ ḇçes̱-gñen* कल्याणमित्र (*Schr.; Tā. 2, 211*) a good counsellor; a pious Buddhist monk.

དགེ་ཤིས *ḏge-çis̱* प्रशस्त; དགེ་བ་དང་ཤིས་པ *ḏge-wa dań çis̱-pa* piety and blessedness.

དགེ་བཤེས *Ḏge-ḇçes̱* कल्याणमित्र a contraction of དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན *ḏge-waẖi ḇçes̱-gñen*, a Buddhist gelong who has mastered metaphysics and the important branches of sacred literature. Monks, also, who have got the titles of རབ་འབྱམས་པ *Rab-ẖbyams̱-pa*, རྡོ་རམས་པ *Ṟdo-rams̱-pa*, &c., are by courtesy addressed with the title of དགེ་བཤེས *Ḏge-ḇçes̱* कल्याणमित्र; others who lead a pure life and are possessed of learning and good character are also generally addressed as དགེ་བཤེས *Ḏge-ḇçes̱*, *i.e.*, དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན *Ḏge-wāẖi ḇçes̱-gñen*.

*དགེ་སྲུང་ I: *ḏge-sruń* कल्याणगुप्त n. pr. (*Schr.; Tā. 2, 219*).

*དགེ་སྲུང་ II: कुशलरक्षित (*Schr.; Bull. 1848, 292*).

དགེ་སློང་ *Ḏge-şloṅ* श्रीघन, भिक्षु a Buddhist monk who after finishing his probationary period in a monastery has been ordained into the highest order. He has to observe 253 vows. དགེ་སློང་ལ་དོན་དམ་པའི་དགེ་སློང་དང་ཀུན་རྫོབ་པའི་དགེ་སློང་གཉིས་ཡོད among *gelong* there are two classes : *para mārtha Bhīkṣu* and *Samvṛtı Bhīkṣu.* The following seven, *i.e.*, Buddha and *Bodhisattra*, *Pratyeka Buddha*, *Arhats*, such saints as on account of their pious acts will not be born again or will be born only once, those who have attained to the stage of *Srotāpanna*, *i.e.*, gone on the path of *Nirvāṇa*, belong to the higher class or *Paramārtha Bhikṣu.* These or some of these while even they reside in human habitation, being possessed of divine knowledge and wisdom, continue in the class of *Paramārtha Bhikṣu.* Ordinary gelong or *Bhikṣu*, such as wear the yellow garments, have shaven their heads and betaken to the life of *Pravrajya* or renunciation of all worldly concerns, and observe the vow belonging to the order, are called *Saṁvṛti Bhikṣu.*

དགེ་སློང་དུ་མི་རུང་བ *ḏge-şloṅ-du mi-ruṅ-wa*, དགེ་སློང་མ་ཡིན་པ *ḏge-şloṅ ma-yin-pa* अभिक्षु one unworthy the position of a gelong.

དགེ་སློང་མ *Ḏge-şloṅ-ma* भिक्षुणी an ordained nun ; she has 364 vows or restrictions to observe ; དགེ་སློང་མ་སུན་ཕྱུང་བ *ḏge-şloṅ-ma sun-phyuṅ-wa* भिक्षुणीदूषक one who finds fault with or slanders a Buddhist nun.

དགེ་སློང་ཤིང་ *ḏge-şloṅ-çiṅ* acc. to *Jä.* is a provincial name for the (*Cedrus deodara*) *Deodar* tree.

དགེ་སློབ་མ *Ḏge-şlob-ma* शिक्षमाणा a pupil monk ; one who is preparing himself for being admitted into the higher order.

དགེང་ལ *ḏgeṅ-la*, more properly དགང་ལ *ḏgaṅ-la* on ; upon ; in ; at (in *Ts.*, *Jä.*).

དགེར་བ *ḏger-wa* = གཡོ་བ *g̱yo-wa* to parch or fry (food) ; འཁུར་བ་དགེར་བ to fry pastry.

དགེར་འབད *ḏger-ḥbaḏ* = དགེ་བ་ལ་འབད *ḏge-wa la-ḥbaḏ* to exert one's self in acts of piety ; a pious man.

དགེས་པ *ḏgeş-pa* = དགྱེས་པ *ḏgyeş-pa* or མཉེས་པ *m̱ñeş-pa* or དགའ་བ *ḏgaḥ-wa* delighted, pleased or cheered.

དགེས་པ་རྡོ་རྗེ *Ḏgeş-pa Ṟdo-ṟje*, also written as དགྱེས་པ་རྡོ་རྗེ *Ḏgyeş-pa Ṟdo-ṟje*, name of the *Tantrik* deity ཧེ་བཛྲ *He-vajra* : རྣལ་འབྱོར་གྱི་དབང་ཕྱུག་དགེས་པ་རྡོ་རྗེ་ཞལ་གཟིགས་པ *ṟnal-ḥbyor-gyi dwaṅ-phyug ḏgeş-pa Ṟdo-ṟje shal-g̱zigş-pa* he saw (miraculously) the face of the deity *Ḏgeş-pa Ṟdo-ṟje*, the Chief of the Nal-jor (*A. 28*).

དགོ་བ *ḏgo-wa* a species of antelope living on high mountains, *Procapra picticaudata* (Hodgson) ; colloq. "*go-ā*" Mongol ; *gura.* དགོ་བ་མ *ḏgo-wa-ma*, female of the above (*Cs.*) : དགོ་བོའི་རྭའི་འཁྲུ་བ་གཅོད *ḏgo-woḥi ṟba-ḥi ḥkhru-wa g̱coḏ* the horn of the *go-ā* taken as medicine cures diarrhœa.

+ དགོག་དུ་ཕྱིན་པ *ḏgog-du phyin-pa* 1. पर्यवसान to become aged. 2. acc. *Lex.* ལྐོག་ཏུ་ཕྱིན་པ *ḻkog-tu phyin-pa.*

Syn. རྒས་པ *ṟgaş-pa* (*M̱ṅon.*).

དགོག་པ *ḏgog-pa* abstraction : དགོག་པའི་སྙོམས་འཇུག་ཅེས་པ *ḏgog-paḥi şñomş-ḥjug ceş-pa* sat perfectly abstracted, being absorbed in meditation on the emptiness of all worldly things.

དགོང་རྒྱུ *ḏgoṅ-ṟgyu* मतं, मत opinion.

དགོང་མོ *ḏgoṅ-mo* or དགོངས་མོ *ḏgoṅş-mo* सन्ध्या, सन्धि the evening ; the junction of the day and the night; ཕྱི་དྲོ་ཉིན་མོའི་མཐའ *phyi-dṟo ñin-moẖi m̱thaẖ* the evening which is the end of the day (*Ṟtsii.*); དགོང་ཇ *ḏgoṅ-ja* evening tea; དགོང་ཤོག *ḏgoṅ-shog* evening and morning.

དགོངས་སྐོར *ḏgoṅş-şkor* leave in general; also leave (from a superior official); suing somebody in a court to do him harm.

དགོངས་འགལ་མེད་པ *ḏgoṅş-ẖgal meḏ-pa* = ཐུགས་ཁྲོ་བ་མེད་པ *thugş khro-wa meḏ-pa* without incurring displeasure, or displeasing.

དགོངས་བཅད *ḏgoṅş-ḇcaḏ* judgment; decision on any case or law-suit.

དགོངས་པ *ḏgoṅş-pa* I: 1. vb. to think, reflect, meditate, consider: 2. sbst. the act of thinking, reflection, cogitation. ཐུགས་དགོངས *thugş-ḏgoṅş* = ཐུགས་འདོད wish, consideration; མཉམ་པ་ཉིད་ལ་དགོངས་པ *m̱ñam-pa ñiḏ la ḏgoṅş-pa* to take one as his equal or as a match for him; དུས་གཞན་ལ་དགོངས་པ to think of or at other times; གང་ཟག་གཞན་ལ་དགོངས་པ to think of another person; དོན་གཞན་ལ་དགོངས་པ to reflect on some other object or business; དགོངས་པ་ཁྲེལ་བ *ḏgoṅş-pa khrel-wa* resp. ཁོང་ཁྲོ་ཟ་བ *khoṅ-khṟo za-wa* to become angry; to take offence; བཀའ་ལས་ནམ་ཡང་མི་འདའ་ཞིང་དགོངས་པ་ཁྲེལ་བ *ḇkaẖ-laş nam-yaṅ mi ẖdaẖ-shiṅ ḏgoṅş-pa khrel-wa* never to be disobedient and to be angry (*Ya-sel. 16*): དགོངས་ཕྱོགས་མ་ལོག་ན *ḏgoṅş-phyogş ma-log-na* if his opinion does not change.

དགོངས་པ II: अभिप्राय् vb. to purpose, intend; usually with termin. of the inf. འཐབས་པར་དགོངས་སོ intended to fight.

དགོངས་ཕྱོགས་རི *ḏgoṅş phyogş-ri* to be partial; to act with partiality.

• དགོངས་མོ *ḏgoṅs-mo* = དགོང་མོ *ḏgoṅ-mo* रात्रि night.

དགོངས་འབྲེལ *ḏgoṅş-ẖbrel* वृत्ति, टीका commentary.

དགོངས་ཞུ *ḏgoṅş-shu* to ask for leave or permission to do any thing.

དགོངས་ཟབ *ḏgoṅş-zab* serious consideration; as very important.

དགོད་པ I: *ḏgoḏ-pa*, pr. tense, हसन, हास। to laugh; laughter.

དགོད་པ II: a jest; joke (*Sch.*); cf. བགད་པ *ḇgaḏ-pa*; བདེ་བ་ལ་དགོད་ཀྱིན་འདུག *ḇde-wa la ḏgoḏ-kyin ẖdug* laughing, being in happiness; གད་མོ་དགོད་ཀྱིན་འདུག *gaḏ-mo ḏgoḏ-kyin ẖdug* laughing a loud laughter.

དགོད་ཡས *ḏgoḏ-yaş* (གྲངས *graṅş*) खर्व n. of a very large number.

དགོད་ར *ḏgoḏ-ra* "དགོད་ར་ལ་འཁོར་རྣམས་མ་འཚམ་པར་རྩོད་ཅིང་ *ḏgoḏ-ra-la ẖkhor ṟnamş ma ẖtsham-par ṟtsoḏ-ciṅ* (*Yig. 28*).

✢ **དགོན་དུང་** *ḏgon-duṅ* ཆུ་མེད་པའི་ས་ཕྱོགས *chu-meḏ-paẖi sa-phyogş* a desert; a desolate wilderness where there is no water.

དགོན་པ *ḏgon-pa* (pr. "*gom-pa*") or དགོན *ḏgon* अरण्य, कान्तार, अटवी 1. wilderness; solitary place, waved-leaf fig-tree. Hence 2. a *vihāra*; a monastery, a hermitage, so called on account of its original situation in earlier times in lonely places abounding in *Bodhi* trees. A *gŏm-pa* should be situated at least a thousand yards distant from a village or town (*K. du.* ཀ, *304*). Later on these hermitages became converted into monasteries. Monasteries in later times assumed the size of large castles and collections of dwelling houses.

Syn. ཆོས་ཀྱི་འདུན་ས *chos-kyi ẖdun-sa*; ཆོས་ཀྱི་ཚོང་འདལ *chos-kyi tshoṅ-ḇṟdal*; ཀློག་གྲྭའི་གནས *ḵlog-grḇaẖi-gnaş*; མཁས་པའི་འབྱུང་གནས *m̱khaş-paẖi* ẖbyuñ-gnaş ; ཆོས་ཀྱི་ཕུར་བུ chos-kyi phur-bu ; འདུལ་བའི་གནས ẖdul-waẖi-gnaş (M̱ñon.).

དགོན་པ་པ *ḏgon-pa-pa* आरण्यक one residing in the wilderness, or in a hermitage or *gömpa* ; དགོན་པ་མ *ḏgon-pa-ma* a female of the above.

དགོན་གཞི *ḏgon-gshi* landed endowments of a monastery; an estate belonging to a monastery for the support of its monks.

དགོལ *ḏgol* (prob. for དགྲོལ *ḏgrol*) སྣ་རེ་བསྡུས་ཀྱང་སྣ་རེ་དགོལ *şna-re ḇşduş kyañ şna-re ḏgol* when some are collected, others disperse.

དགོས་ངེས *ḏgoş-ñeş* urgent necessity; urgently needed.

དགོས་ཆ *ḏgoş-cha* necessary objects; indispensables.

དགོས་འདོད 1. *ḏgoş-ẖdoḏ* necessary expenses; what is wished for as very necessary (*Cs.*). 2. དགོས་འདོད wishes and wants: དགོས་འདོད་འབྱུང་བའི་དཔལ *ḏgoş-ẖdoḏ ẖbyuñ-waẖi ḏpal* a treasure out of which all wishes and wants are met.

དགོས་པ I: *ḏgoş-pa* (*goi-pa*) प्रयोजन, अर्थ, समायोगि implies necessity and what is due or desired; to be necessary; to be obliged or compelled; to want; to stand in need of; also where we use 'ought' *ḏgos* is generally used added to the verbal root, *e.g.*, ཟ་དགོས, must eat: ང་ལ་དགོས *ña-la ḏgoş* I want; I stand in need of: ཅི་ཞིག་ཏུ་དགོས *ci-shig-tu ḏgoş* for what purpose did he want them? བཞེངས་མ་དགོས *ḇsheñş-ma-ḏgoş* he was not obliged to erect. In commanding, the word is used to paraphrase the imperative of a verb: འོང་བར་དགོས *ẖoñ-war gḏoş* come! *i.e.*, you must come. In entreating, the respectful term is chosen: འབྱོང་དགོས *ẖbyoñ-ḏgoş* should practise good works: ང་ལ་གཡུ་དགོས་པ་མེད *ña-la gyu ḏgoş-pa meḏ* I have no use for the turquoise, I do not want it.

དགོས་པ II: necessary; due; needful; useful; མེད་ཀྱང་དགོས་པའི་ཁྲལ་བསྡུད *meḏ-kyañ ḏgoş-paẖi khral ḇşduḏ* a tax necessary to be paid; unrelentingly exacted: རང་ལ་དགོས་པའི་སྐལ་བ the portion due to you: དགོས་པ་ཅིའི་ཕྱིར for what purpose? དགོས་པ་ཆུང་བའི being of little use; དགོས་པ་མེད *ḏgoş-pa-meḏ* not necessary: དགོས་པ་ཡིན *ḏgoş-pa-yin* it is requisite; མི་དགོས་པ *mi-ḏgoş-pa* useless; unnecessary; མི་དགོས་པའི་ཕྲ་མེན *mi-ḏgoş-paẖi phra-men* pernicious witch-craft; དགོས་པའི་བསླབ་བྱ *ḏgoş-paẖi ḇşlab-bya* useful doctrines; དགོས་བྱེད *ḏgoş-byeḏ* useful: དོན་དགོས་བྱེད་ཅི་འདུག *don-ḏgoş-byeḏ ci-ẖdug* what is there in it of useful contents.

དགྱེ་དགྱེ *agye-ḏgye* = མགོ་རྒྱབ་ཕྱོགས་སུ་དགྱེ་བ *m̱go-ṟgyab-phyogş-su ḏgye-wa* to bend the head backwards.

དགྱེ་བ *ḏgye-wa* to bend; to be curving or crooked; དབྱིབས་དགྱེ་བ *ḏḇyiḇş ḏgye-wa* stooping; cringing; writhing: མ་སྡོད་རྒྱབ་ཕྱོགས་སུ་དགྱེ་བ *ma-şdoḏ ṟgyab phyogş-su ḏgye-wa* don't wait, turn and go away: དགྱེ་དགྱེ་བའི་བྲང་མ་སྟོན *ḏgye-dgye-waẖi brañ-ma-şton* do not stretch or heave up the breast by bending or stooping backwards. དགུར་དགུར་གྱི་ཕྱག་འཚལ *ḏgur ḏgur-gyi phyag ẖtshal* salutation by bending the head low.

དགྱེ་བོ *ḏgye-wo* वङ्किःकुब्ज a bent man.

དགྱེར་བ *ḏgyer-wa* or གླུ་དགྱེར་བ *glu ḏgyer-wa* for གླུ་ལེན་པ *glu len-pa* to sing, chant; an expression of the Bon-po.

དགྱེལ་བ *ḏgyel-wa* or སྒྱེལ་བ *şgyel-wa* to fall down, tumble down.

དགྱེས་པ *ḏgyeş-pa* (*ge-pa*) (elegant term) དགའ་བ *ḏgaẖ-wa* सन्तुष्ट 1. to rejoice; to be glad; also cheerfulness: ཐུགས་དགྱེས་པ *thugs̱-ḏgpes̱-pa* the heart cheered: རྗེ་བཙུན་བླ་མ་དགྱེས་པའི་འཛུམ་དཀར་ཅན *ṟje-ḇtsun Ḇla-ma ḏgyes̱-paẖi ẖdsum-ḏkar-can* the reverend lama smiled with cheerfulness. 2. to be pleased to; to choose: ཇོ་བོ་འགྲོན་པ་ལ་ཐུགས་དགྱེས་པར་འདུག the Lord in walking is pleased, *i.e.*, likes to walk. མི་དགྱེས་ཏེ *mi-ḏgyes̱-te* sorrowful, sad, discomfited, dejected; angry, indignant.

དགྱེས་པ་རྡོ་རྗེ *Ḏgyes̱-pa Ṟdo-ṟje* the *Tantrik* god called Hē Vajra; his other names are:—དཔལ་ལྡན་ཁྲག་འཐུང་ཧེ་ར་ཀ *Ḏpal-ḻdan khṟag ẖthuń he-ra-ka*; དཔྱིད་རྡོ་རྗེ *Ḏpyiḏ Ṟdo-ṟje*; རྡོ་རྗེ་གྲི་གུག *Ṟdo-ṟje gri-gug*; རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ *Rol-paẖi Ṟdo-ṟje*; ཀྱེ་རྡོ་རྗེ *Kye Ṟdo-ṟje* (*M̱ñon.*).

*དགྱེས་པའི་རྡོ་རྗེ་རྒྱན་ཀྱི་སྙིང་པོ *ḏgyes̱-paẖi ṟdo-ṟje ṟgyan-kyi s̱ñiń-po* हेवज्रतन्त्र (*Schr.; Tā. 2, 192, 275*) n. of a *Tantra* work.

དགྱེས་ཞལ *ḏgyes̱-shal* cheerful countenance: མྱུར་བར་དགྱེས་ཞལ་དངོས་མཇལ་ཞུ་ཆོག་པ *myur-war ḏgyes̱ shal ḏńos̱-m̱jal shu chog-pa* may soon be permitted to have an interview; may meet or see your cheerful countenance soon.

དགྱེས་སུ་འཇུག་པ *ḏgyes̱-su ẖjug-pa* to bend; to double down (*Sch.*), v. དགེ་བ *ḏge-wa*.

དགྲ *ḏgra* (*ḍa*) also དགྲ་བོ *ḏg̱ra-wo* शत्रु, दस्यु, द्विट्, कैतव, अरि, दुष्ट, रिपु, प्रत्यमित्र enemy; foe; འཆི་དགྲ *ẖchi-ḏgra* mortal enemy; སྡང་བའི་དགྲ *s̱dań-waẖi-ḏg̱ra* the hating enemy, opp. བྱམས་པའི་གཉེན *byams̱-paẖi-g̱ñen*, the loving friend; ད་དགྲ *da-ḏgra* or ད་ལྟའི་དགྲ *da-ḻtaẖi ḏgra* present enemy; སྔ་དགྲ *s̱ńa-ḏgra* former enemy; ཕྱི་དགྲ *phyi-ḏgra* a future foe; more properly the outer enemy, *i.e.*, an ordinary enemy, not the inner foe; also a foreign enemy.

Syn. སྡང་བྱེད *s̱dań-byeḏ*; འཁོན་འཛིན *ẖkhon-ẖdsin*; བཤེས་མི་བྱེད *ḇçes̱ mi-byeḏ*; མཛའ་བྲལ *m̱dsaẖ bral*; མཛའ་མེད *m̱dsaẖ-meḏ*; ཕ་རོལ་པོ *pha-rol-po*; ཕྱིར་རྒོལ *phyir-ṟgol*; ཕས་ཀྱི་རྒོལ་བ *phas̱-kyi ṟgol wa*; དགྲ་ཟླ *ḏg̱ra-zla*; འགྲན་ཟླ *ẖg̱ran-zla*; འཁུ་བྱེད *ẖkhu-byeḏ* (*M̱ñon.*).

དགྲ་ཁང *ḏgra-khań* an enemy's house or camp.

དགྲ་གང *ḏgra-gań*=བ་གམ *wa-gam* अट्टाल; हर्म्य a dome, a turret built on the top of a castle.

དགྲ་ངན *Ḏgra-ńan* दुर्योधन bad or ungenerous enemy; a name of the king of the Kaurava, son of Dhṛtarāṣṭra.

དགྲ་བཅོམ་པ *Ḏg̱ra-ḇcom-pa* अर्हत्, अर्हन्, वहुश्रम; དགྲ་བཅོམ་ཚར་བ *ḏgra-ḇcom tshar-wa* one who has subdued his enemy; one who has subdued his inner enemy (that brings on sufferings) and by practising religion becomes an *Arhat* of the Mahāyāna School. The *Arhat* of the Mahāyāna School is he who has attained to the first stage of *Bodhisattva* perfections. An *Arhat* of the *Tantrik* School is one who has attained to the fourth order in the five orders of the *Tantrik* School, *i.e.*, རྫོགས་རིམ་གྱི་རིམ་པ་བཞི་པ *rdsogs̱ rim-gyi rim-pa ḇshi-pa.*

དགྲ་བཅོམ་པ་གསོད་པ *Ḏgra-ḇcom-pa gsoḏ-pa* अर्हद्-घात killing of an *Arhat* or Buddhist saint.

དགྲ་ཆས *ḏgra-chas̱* the equipments of war; weapons; arms.

དགྲ་འཇོམས *ḏgra-ẖjoms̱* रिपुवराघात one who has subdued his enemy; subduing the enemy.

དགྲ་འཇོམས་པ *ḏgra ẖjoms̱-pa* अरिहनक, अरिघातक killer or subduer of one's enemy.

* དགྲ་ཉམས *ḏgra-ñams̱* शत्रोर्नाश (*Schr.; Kālac. T. 110*) destruction of the enemy.

དགྲ་ཉམས་པར་གྱུར་ཅིག *ḏgra ñams̱-par gyur-cig* शत्रुहन (let the enemy be destroyed or injuriously dealt with).

དགྲ་བོ ḏgra-ḇo (ḍa-o) enemy: "གང་ཞིག་དགྲ་བོ་དག་ལ་ཡང་, གཡོ་མེད་སེམས་ཀྱིས་ཕན་བྱེད་པ, དེ་ལ་དགྲ་བོ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་, ཞབ་མོ་སྤུར་བ་ཉིད་དུ་བྱེད to whatever enemy one does good with an unruffled mind, even to him all the enemies also will show reverence.

དགྲ་ལྷ *ḏgra-lha* the war-god.

དགྲ་ལྷ་དཔང་བསྟོད *ḏgra-lha ḏpañ-ḇstoḏ* hymns to the war-god; religious service for the war-god.

དགྲ་སྟ *ḏgra-şta* परशु an axe the blade of which is semi-circular; a sector-like disk; a weapon of war.

Syn. སྟ་རེ *şta-re*; དགྲ་སྟ *ḏgra-şta*; ཐོ་བ *tho-wa* (*M̱ñon.*).

དགྲ་སྟ་ཅན *ḏgra-şta-can* कराल, खण्ड, परशुधर frightful.

དགྲ་སྟ་བ *dgra-şta-wa* पारश्वधिक one who holds the axe (such as Paras'urāma).

དགྲ་དག་པ *ḏgra-dag-pa* निर्य्यातन giving pains; taking vengeance on an enemy.

དགྲ་རྡེལ *ḏgra-ṟdel* (*Ṟtsii. 51.*).

དགྲ་འདུལ་བ *ḏgra ẖdul-wa* अरिन्दम to subdue an enemy.

དགྲ་བོ་གདུང་བ *ḏgra-wo g̱duñ-wa* शत्रुन्तप, द्विषन्तप one who has destroyed his enemy; lit. foe-paining.

དགྲ་བྱེད་པ *ḏgra-byeḏ-pa*, དགྲ་རུ་ལྡང་བ *ḏgra ḻdañ-wa*, ལང་བ *lañ-wa* to act in a hostile manner.

དགྲ་ཟོན *ḏgra-zon* always on guard; careful.

དགྲ་ཟླ *ḏgra-zla* (དགྲ་བོའི་ཟླ་བོ *ḏgra-ḇoẖi zla ḇo*) प्रतिद्वन्द्विन् rival; opponent; adversary.

*དགྲ་ཡི་ཁྱིམ *ḏgra-yi khyim* शत्रुवेश्म, रिपुभवन (*Schr.; Kālāc. T. 137*) the enemy's house.

དགྲ་ལས་རྒྱལ་བ *ḏgra-laş ṟgyal-wa* जितारि, शत्रुञ्जय triumphant over an enemy.

དགྲ་ཤགས *ḏgoa-çagş* a substitute in cattle supplied for killing another's horse, yak or sheep, etc.: དགྲ་ཤགས་ཐན་མ་ཐུབ་ན་མིང་རང་མ་འདོད་ཅིག if you cannot give a substitute do not call me by my name.

དགྲ་སློང་བ *ḏgra şloñ-wa* to search for one's enemy.

དགྲ་གསོད་དཔའ་བོ་དཀར་པོ *ḏgra-g̱soḏ ḏpaẖ-wo ḏḵar-po* = ག་བུར *ga-bur* कर्पूर camphor (*S̱man. 107*).

དགྲད་པ *ḏgraḏ-pa* (*ḍa-pa*) विस्तृत spread.

དགྲན་ཟླ *ḏgran-zla* (*ḍan-da*) = དགྲ་བོ *ḏgra-ḇo* or དགྲ་ཟླ *ḏgra-zla* enemy; adversary; rival; foe (*M̱ñon.*).

དགྲམ་པ *ḏgram-pa* (*ḍam-pa*) fut. of འགྲེམ་པ *ẖgrem-pa* མེ་ཏོག་དགྲམ་པ *me-tog ḏgram-pa* अवकीर्ण, flowers to be strewn; དགྲམས *ḏgramş* that which is to be arranged or set out.

དགྲར་སེམས་པ་འཛིན་པ *ḏgrar semş-pa ẖdsin-pa* to look upon one as an enemy.

དགྲོང་པ *ḏgroñ-pa* resp. of ཤི་བ *çi-wa* to die; *da ḏgroñ-gin ẖdug* now he is dying.

དགྲོལ་བ *ḏgrol-wa*, fut. of འགྲོལ་བ *ẖgrol-wa* मोचन, छन्दः, to set free; also free-will; བཅིངས་པ་དགྲོལ *ḇciñş-ḏgrol* a knot or tie loosened.

བགགས་པ *ḇgag-pa* pf. tense of འགེགས་པ *ẖgegş-pa*, བགགས་སུ་གྱུར་པའི་(ཆ་བཞག་པ)རག་ལུས་པ *ḇgagş-su gyur-paẖi* (*cha ḇshag-pa*) *rag luş-pa* settled or decided upon obstructing or hindering, opposing, etc.; ལམ་སོགས་བགགས་པ *lam-sogş ḇgags-pa* प्रतिबन्ध obstructed the road.

བགད་པ *ḇgaḏ-pa* to laugh; a laugh; བགད་མོ་བགད་པ *ḇgaḏ-mo ḇgaḏ-pa* id. cf. དགོད *ḏgoḏ*; བཞད་གད *ḇshaḏ-gaḏ* व्यावहासि a smile; laughter.

卐 **བགམ་པ** *ḇgam-pa* to eat; to gobble; to throw into the mouth.

བགེགས I: *ḇgegş* གེགས *gegş* a demon. བགེགས་ལ་གང་ཟག་དང་གང་ཟག་མ་ཡིན་པ་གཉིས་ཡོད *ḇgegş-la* g̱an-zag dan-g̱an zag-ma yin-pa g̱ñis-yod̲ the ḇgegs̱ are of two classes, those mortal and those spirit-like; these cause hinderance, obstruction. བགེགས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ ḇgegs̱-kyi ṟgyal-po བི་ནཱ་ཡ་ཀ vi-nā-ya-ka, Ganes'a, the remover of obstacles, the leader of the *Gaṇa*—class of demons.

བགེགས II: विबन्ध, विघ्न hinderance; obstacle; བགེགས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ ḇgegs̱-kyi ṟgyal-po विघ्नराज is the chief of the evil spirits who are of 80,000 different kinds. Some cause heavy rains, hail storms, etc., to injure the crops; some bring on famine and so on.

བགེགས་ཀྱི་བདག་མོ ḇgegs̱-kyi ḇdag-mo मञ्जरी a goddess.

བགེགས་བག་པ ḇgegs̱ bag-pa གནོད་པའི་འདྲེས་སྒྲིབ་པ་ལ gnod̲-paẖi ẖdres̱ s̱grib-pa-la འདི་ལོ་བགེགས་བག་པ་མིན་ན་ཆུང་བའི་འཇམ་པ་ཙམ་འདུག་རུང་ ḇdi-lo ḇgegs̱ bag-pa min-na chun-waẖi ẖjam-pa tsam-ẖdug-run (*Ṟtsii.*).

བགེགས་བྱེད་པ ḇgegs̱ byed̲-pa प्रतिबन्ध, विघ्नकर that which causes obstruction; to cause obstruction.

བགེགས་སེལ་བ ḇgegs̱ sel-wa; སྐྱོན་སེལ་བ s̱kyonsel-wa to remove obstruction, calamity, disease, epidemic, &c.: ངན་ལམ་ཤུགས་མི་ཡོང་བའི་ཆེད་དུ་བགེགས་སེལ nan-lam shugs̱-mi yon-waẖi ched̲-du ḇgegs̱-sel performed some religious ceremonies that no mishap may occur on the way, etc. (*Ṟtsii. 65*).

བགོ་སྐལ ḇgo-s̱kal སོ་སོའི་ཆ so-soẖi-cha भाग, सपिण्ड, दायाद प्रत्यंश portion; a kinsman or claimant. 1. སྔོན་གྱི་ལས་ཀྱི་བགོ་སྐལ the portion or lot on account of one's former acts; also share, lot. 2. the doctrine of strict retribution.

བགོ་སྐལ་ལ་སྤྱོད་པ ḇgo-s̱kal-la s̱byod̲-pa (ནང་གིས་གང་ཐོབ་པའི་སྐལ་བ་དེ་ལ་སྤྱོད་པ nan-gis̱ gan-thob paẖi-s̱kal-wa de-la s̱pyod̲-pa) दायाद-चर्य्या to enjoy one's own share.

བགོ་བ I: ḇgo-wa वस्त्र clothes; clothing; བགོ་བ་དང་བཟའ་བ ḇgo-wa dan ḇzaẖ-wa food and clothes (*Jä.*).

བགོ་བ II: 1. to put on clothes, pf. imp. བགོས ḇgos̱; ལྷམ་རྟག་ཏུ་བགོས ḻham-ṟtag-tu ḇgos̱ always wear shoes. 2. subst. apparel, etc.: བགོ་བ་ངན་པ ḇgo-wa nan-pa कुप्रावरण.

བགོ་བ III: fut. of བགོད་པ ḇgod̲-pa.

བགོ་བྱ ḇgo-bya dividend; the number or quantity to be divided.

卐 **བགོ་རེ** ḇgo-re=བ་གམ ba-gam also the parapet on the roof of a house; a square turret or castellated room on the top of a castle: ཞོག་སྣུན་བད་དང་ཁང་པ་གྲུ་བཞིའི་དབྱིབས་ལའང་ཟེར "it is applied to a building four-cornered in shape with an edge of crockets on the top."

བགོ་བཤ ḇgo-ḇça=བགོ་བཤའ ḇgo-ḇçaẖ or བགོ་སྐལ ḇgo-s̱kal, संविभाग, अंश.

བགོ་བཤའ་བྱེད་པ ḇgo-ḇçaẖ byed̲-pa to distribute, allot, apportion. Often also བགོ་བཤའ་རྒྱབ་པ.

བགོད་པ ḇgod̲-pa, fut. བགོ ḇgo, pf. བགོས ḇgos̱ सन्नाह, अवस्थान to divide; ནོར་བགོ་བ nor-ḇgo-wa to divide property; to divide in ciphering a གྲངས grans̱ number; to distribute ཤས་ཤས་སུ into shares; མི་རྣམས་ལ among people.

བགོད་པ་པོ ḇgod̲-pa-po the divider; བགོད་བྱེད ḇgod̲-byed̲ divisor.

བགོད་ཡས ḇgod̲-yas̱ अवन 1. protection. 2. n. of a number (*S. Lex.*).

བགོད་ར ḇgod̲-ra apportionment; share: ནང་ཟན་གཏན་སྡོད་རྣམས་ལ་སྙོམས་བརྡད་ཡེང་ཡོང་བའི་བགོད་ར་བྱེད naẖ-zan gtan s̱dod̲ ṟnams̱-la s̱ñoms̱-ḇṟdad̲ yen-yon-waẖi ḇgod̲-ra byed̲ divide everything (that is left over) equally among the permanent residents of the family, &c. (*Ṟtsii. 61*).

བགོམ་བྱ *ḇgom-bya* पथ way; road.

བགོམས་པ *ḇgoms̱-pa* लङ्घन, गति, also བགོམ་པ *ḇgom-pa*, to walk, to step, to stride, to pace: འཐེམ་པ་ལ་བགོམས་པ stepped over the threshold. བགོམ་འགྲོ་བ to pace; to walk slowly.

བགོར *ḇgor*, supine of བགོ་བ *ḇgo-wa*.

བགོར་བ *ḇgor-wa* or འགོར་བ *ẖgor-wa* (*Cs.*); ལམ་དུ་འགོར *lam-du ẖgor* to linger or loiter in the way; delay.

བགྱངས་པ *ḇgyañs̱-pa*, v. རྒྱོང་བ *ṟgyoñ-wa*.

བགྱིད་པ *ḇgyiḏ-pa*, pf. བགྱིས *ḇgyis̱*, fut. བགྱི *ḇgyi*, imp. གྱིས *gyis̱*. Is elegant form of བྱེད་པ करण: 1. to do; to act; to perform. 2. to make; to manufacture: གྱིས་ཟེར་བའི་གཟུགས the images regarding which there had been said, 'make them,' *i.e.*, the bespoken, ordered images (*Jä.*). ལས་བགྱིད་པ to do a work; བཀའ་བཞིན་དུ་བགྱིའོ according to order, it will be done; ཉེ་གནས་བགྱིད་པ to act the disciple; to be a disciple. མི་ལ་གནོད་པ་བགྱིས I have hurt the man; I have done him harm; བུ་ཡོད་པར་གྱིས་ཤིག make, bring it about, that a child be (born): རྒྱལ་པོ་མ་ནོར་གྱིས་ཤིག *ṟgyal-po ma-nor gyis̱ çig* see that you do not let the prince escape; ཞེས་བགྱི་བ the so-called (*Jä.*).

བགྱིས *ḇgyis̱* कृत्य, कार a deed, act.

བགྱེར་བ *ḇgyer-wa*, past. of འགྱེར་བ *ẖgyer-wa*, ཧཱུྃར་སྔགས་པས་ཚིག་བཅད་དུས་སྐད་གདངས་སྙན་པོས་འདོན་པ ejaculating; chanting: གསང་སྔགས་སྨྲ་ཧེ་བཞིན་པར་བགྱེར་ནས, ཚིག་ཐོག་ལ་འགོད་པ་ཞིག་བྱུང་ accordingly in the chanting of the *Mantra*, there was some mistake (*A. 66*).

བགྲང་ *ḇgrañ* संख्या number; figure.

བགྲང་རྟོགས *ḇgrañ-ṟtogs̱* n. of a very great number (*Ya-sel. 57*).

བགྲང་འཕྱེས *ḇgrañ-ẖphyes̱* n. of a great number; བགྲང་འཕྱོས *ḇgrañ ẖphyos̱* n. of a great number occurring in the passage བགྲང་འཕྱོས་བགྲང་འཕྱེས་ལ་བསྒྲེས་པ *ḇgrañ-gphyos̱ ḇgrañ-ẖphyes̱-la ḇs̱gres̱-pa* (*Ya-sel. 57*).

བགྲང་འཕྲེང་ *ḇgrañ-ẖphreñ* अक्षमाला, जपमाला rosary-beads.

བགྲང་བ *ḇgrañ-wa* गणित to number, count, calculate: འཕྲེང་བ་བགྲང་བ་བྱ *ẖphrañ-wa ḇgrañ-wa bya* should count the beads of his rosary.

བགྲང་བ་ཡང་ *ḇgrañ-wa yañ* गणनामपि even counting.

བགྲང་བྱ *ḇgrañ-bya* what may be numbered; numberable—years, time.

བགྲང་ཡལ *ḇgrañ-yal* अवर low; n. of a great number (*S. Lex.*).

བགྲང་ཡོལ་ *ḇgrañ-yol* अमेय that cannot be measured: བགྲང་ཡོལ་གཉིས་དང་མི་འཇལ་གཉིས *ḇgrañ-yol gñis̱ dañ mi-m̱jal gñis̱* (*Ya-sel. 57*).

བགྲངས་པ *ḇgrañs̱-pa* संख्येय capable of being counted.

བགྲངས་པ་ལ་འདས་པ *ḇgrañs̱-pa la ẖdas̱-pa* गणनासमतिक्रान्त that is past counting.

བགྲད་པ *ḇgraḏ-pa*=1. གདངས་པ *gdañs̱-pa* to open wide; མིག་བགྲད་པ *mig-ḇgrad-pa* to stare; to goggle; ཁ་བགྲད་པ *kha-ḇgraḏ-pa* to gape; རྐང་པ་བགྲད་པ *ṟkañ-pa ḇgraḏ-pa* to part the legs wide; to straddle. 2. to scratch (*Sch.*), spelt more correctly འབྲད་པ *ẖbraḏ-pa* (*Jä.*).

བགྲམ་པ *ḇgram-pa* व्यस्त separated; anxious.

བགྲིལ་བ *ḇgril-wa* to fall down; to drop down: གཡང་ལ་བགྲིལ fell into the abyss (*Situ. 74*).

བགྲུང་བ *ḇgruń-wa* or བགྲུངས *ḇgruńş*, = དྭངས་སུ་བཙུག་པ *dḇańş-su ḇcug-pa* to strain; to depurate; ཆུ་ཡི་རྙོག་མ་དྭངས་སུ་བཙུག་པ *chu-yi ṟñog-ma dvańş-su ḇcug-pa* to strain the impurities out of water.

བགྲུད་པ *ḇgruḏ-pa*, pf. བགྲུས *ḇgruş*, fut. བགྲུ *ḇgru* to clear of husks; to shell; བགྲུས་པའི་འབྲས *ḇgruş-paẖi ẖbraş* husked rice.

བགྲེ་བ *ḇgre-wa* resp. རྒས་པ *ṟgaş-pa* or བགྲེས *ḇgreş*, वृद्ध old; grown in age.

Syn. ན་སོ་རྒས་པ *na-so ṟgaş-pa* old; བགྲེས་པོ *ḇgreş-po*; རྒད་པོ *ṟgaḏ-po* or རྒན་པོ *ṟgau-po* (*M̱ñon.*).

བགྲེང་ *ḇgreń* occasionally for 1. སྒྲེང་བ *şgeń-wa*; 2. བགྲང་བ *ḇgrań-wa*.

བགྲེང་ཕྲེང་ *ḇgreń-phreń* जपमाला a rosary to count the names of saints, Buddhas, &c.

བགྲེན་པ *ḇgren-pa* (*ḍen-pa*), v. བཀྲེན་པ *ḇkren-pa* (*Sch.*).

བགྲོ *ḇgro* (*ḍo*) संगीत a song.

བགྲོ་གླེང་པ *ḇgro-gleń-pa* = གྲོས་བྱེད་པ *groş-byeḏ-pa* to argue, discuss: ཁོང་གི་གྲྭ་པ་མཁས་ཤིག་ལྷ་རྗེ་ལ་བགྲོ་གླེང་བྱེད་དུ་བྱུང་སྟེ *khoń-gi grḇa-pa m̱khaş-shig lha-ṟje-la ḇgro-gleg byeḏ-du byuń-şte* one of his learned scholars having come to confer with *Lhaṟje* (*Deb.* ག *8*).

བགྲོ་བ *ḇgro-wa* (*ḍo-wa*) (pf. བགྲོས *ḇgroş*), resp. བཀའ་གྲོས *ḇkaẖ-groş* with གླེང་བ *gleń-wa* 1. to argue, discuss, confer with, consider: ཤེས་ཕན་ཚུན་དུ་བགྲོས་ནས *sheş phan-tshun-du ḇgroş-naş* thus mutually discussing; ཇི་ལྟར་བྱ་ཤེས་བགྲོས་ནས *ji-ḻtar-bya sheş ḇgroş-naş* deliberating what they should do. 2. to resolve, decide.

བགྲོ་བའི་ཁང་པ *ḇgro-waẖi khań-pa* = གླུ་དབྱངས་ཀྱི་ཁང་པ *glu-ḏḇyańş-kyi khań-pa* संगीत-प्रासाद the stage; a music booth.

བགྲོང་བ *ḇgṟoń-wa* (*ḍoń-wa*) = བགྲང་བ *ḇgṟań-wa* to count (*Jä.*).

བགྲོད *ḇgroḏ* (*ḍoi*) प्रजनि 1. progress; gait (*Schr.; Kālāc. T 25*); going. 2. it also signifies the number 2 (*Ṟtsii.*). བགྲོད་དཀའ་བ *ḇgroḏ-ḏkaẖ-wa* दुर्गम difficult progress; difficult to pass; བགྲོད་དཀའ་བའི་གནས *ḇgroḏ-ḏkaẖ-waẖi gnaş* कान्तार a wilderness; a place or desert which is difficult to traverse; བགྲོད་དཀའ་བའི་ལམ *ḇgṟoḏ-ḏkaẖ-waẖi lam* दुर्गमपथ a difficult passage; an inaccessible path.

བགྲོད་པ गति, अयन, यान 1. to walk; to get over; wander: བགྲོད་ལ་ཕན *ḇgroḏ-ḻa-phan* is useful in getting along. ལམ་བགྲོད་པ *lam-ḇgroḏ-pa* to travel over; to get through: ཆུ་བགྲོད་པར་དཀའ་བ *chu-ḇgroḏ-par ḏkaẖ-wa* a river difficult to cross. 2. declination; अयन; ཉི་མ་ལྷོ་བགྲོད *ñi-ma lho-ḇgroḏ* the sun's going to the south; the sun's south declination; བྱང་བགྲོད *byań-ḇgṟoḏ* the sun's north declination; བགྲོད་དུས་གཉིས *ḇgroḏ-duş gñiş* both declinations; བུད་མེད་ལ་བགྲོད་པ *buḏ-meḏ-la ḇgroḏ-pa* to lie with a woman (*Cs.*).

བགྲོད་བྱ *ḇgṟoḏ-bya* (*ḍoi-ja*) कलत्र a road in general; met. a woman (*M̱ñon.*).

བགྲོད་ཡས *ḇgṟoḏ-yaş* विचार walking; a mover (*Lex.*).

བགྲོད་ལམ *ḇgṟoḏ-lam* 1. a road; passage. 2. met. the female organ (*M̱ñon.*).

བགྲོས *ḇgroş* (*ḍoi*) = བཀའ་གྲོས *ḇkaẖ-groş* conference, consultation (*Situ. 75*); བགྲོས་ངན་བྱས *ḇgṟoş-ńan byaş* made conspiracy; holding unlawful conference: ཡང་སང་ཉིན་ཁོང་གཉིས་ཀྱིས་བགྲོས་ངན་བྱས་པས *yań sań-ñin khoń-gñiş kyiş ḇgroş-ńan byaş-paş* (*Ṟdsa. 14*) again yesterday both of them held evil conference.

མགར *m̱gar* the work or craft of a smith; གསེར་མགར *gser-m̱gar* goldsmith.

མགར་ཁང m̱gar-khan̂ or མགར་ས m̱gar-sa smithy.

མགར་ཁྲི་སྒྲ་ཛི་ཐུན M̱gar-khṟi s̱gṟa-dsi thun; n. of a celebrated minister of Tibet.

མགར་སྤྱོད m̱gar-s̱pyoḏ (gar-choi) कर्म्मारचर्य्या the practice or craft of a smith.

མགར་བ m̱gar-wa लोहकार, सुकर्म्मार, कर्म्मकार, अयस्कार blacksmith; one of low caste.

Syn. ལྕགས་བཟོ་པ ḻcags̱-ḇzo-pa; ལྕགས་མགར་བ ḻcags̱-m̱gar wa; མཚོན་ཆ་མཁན m̱tshon-cha-m̱khan; རྡེག་ཆ་མཁན ṟdeg-cha-m̱khan (M̱n̂on.).

མགར་རྩན་གཉའ་ལྡོམ་བ M̱gar-ṟtsan g̱ñah̠ ḻdom-ba n. of the celebrated minister Gar of Tibet, who was sent to China to negotiate for the marriage of the daughter of emperor Than̂ Tai-tsung with his master king S̱ron̂-ḇtsan s̱gam-po.

མགལ་བ m̱gal-wa jaw; jaw-bone; ཡ་མགལ ya-m̱gal the upper jaw-bone; མགལ་བ m̱gal-wa or མ་མགལ ma-m̱gal the lower jaw-bone. In colloq. both jaws together are called ཡ་ལེ་མ་ལེ ya-le ma-le. མགལ་ཆག m̱gal-chag a broken jaw-bone; མགལ་བུད m̱gal-buḏ a dislocated jaw-bone.

མགལ་དུམ m̱gal-dum वन्यालात a large piece of wood split or cut, or half burnt.

མགལ་པ m̱gal-pa or འགལ་པ h̠gal-pa a billet of wood.

མགལ་མེ m̱gal-me आलात, fire-brand; torch consisting of long chips of wood.

མགལ་མེ་བསྐོར་བ m̱gal-me ḇs̱kor-wa अलातचक्र to whirl round a fire-brand.

མགལ་མེའི་འཁོར་ལོ m̱gal-meh̠i h̠khor-lo a circle of light produced by whirling round a fire-brand.

* **མགུ** m̱gu तुष्ट (*Schr.; Kālāc. T. 3*). [satisfied]*S.*

མགུ་བ m̱gu-wa सन्तोष, उदग्र, हृष्ट, तुष्टि, ह्लादन 1. to rejoice; to be glad, joyful, content; མགུ་ནས m̱gu-nas̱ delighted: མགུ་བའི་ལན་མ་བྱུང m̱gu-wah̠i lan ma-byun̂ did not receive a gratifying or satisfactory answer. 2. to exhilarate; to gladden; to make content. དགའ་དགུ་བ ḏgah̠-ḏgu-wa, དགའ་དགུ་རང་བ ḏgah̠-ḏgu ran̂-wa, མགུ་བ་བྱ་བ m̱gu-wa bya-wa आराधना are frq. intensive forms to express joy or exultation in the older classics.

Syn. དགའ་བ ḏgah̠-wa (M̱n̂on.).

མགུར m̱gur 1.= མགུ་བར m̱gu-war. 2. कण्ठ throat; neck; that which comes out of the མགུར m̱gur is called a མགུར་མ m̱gur-ma, a song: རྗེ་བཙུན་མི་ལའི་མགུར ṟje-ḇtsun mi-lah̠i m̱gur the venerable Mila's songs. 3. voice; མགུར་སྙན་པ m̱gur-s̱ñan-pa sweet voice; harmonious voice. 4. song, air, melody; hence a religious song. Used as honorific form for གླུ, especially in Milarapa, each of the doctrinal ditties in that work being preceded by the words མགུར་འདི་གསུངས་སོ, he uttered this song.

མགུར་ཆུ m̱gur-chu, མཆོད་རྟེན་གྱི་བུམ་གདན m̱choḏ ṟten-gyi bum-gdan the pedestal on which the cupola of a chaitya rests.

མགུར་དུ་གསུངས་པ m̱gur-du gsun̂s̱-pa anything sung or put into verse.

མགུར་ན་པ m̱gur na-pa = མགུལ་རྒྱན m̱gul-ṟgyan ornament worn round the neck (M̱n̂on.).

མགུར་འབུམ m̱gur-h̠bum the hundred thousand sacred songs; name of one of *Mila-ras̱pa's* two great works, which are both interwoven with numerous religious songs.

མགུར་ཞོ m̱gur-sho or སེ་བ se-wa 24; of the weight of 24 *rattee*; a weight equal to 7⅓ (S̱kar-ma སྐར་མ).

མགུར་བསལ་བ m̱gur-ḇsal-wa 1. to deliver a song with emphasis. 2. to clear the throat; to hawk; to hem (*Jä.*).

མགུར་ལྷ *m̱gur-lha* a god of hunting with the Mongol Shamans (*Sch.*).

མགུར་ལྷ་མཆེད་བཞི *m̱gur-lha m̱cheḏ-ḇshi* the four brothers (sylvan gods) from whom the four great tribes of Tibet are said to have originated.

མགུལ་པ *m̱gul-pa* कण्ठ, ग्रीवा, गल, कन्धर neck; throat; resp. for མགྲིན་པ *m̱grin-pa*; མགུལ་དུ་འདོགས་པ *m̱gul-du ẖdogs̱-pa* to tie, fasten on the neck, *e.g.*, magic objects; རང་གི་མགུལ་པ་གཅོད་པ *raṅ-gi m̱gul-pa gcoḏ-pa* to cut one's own throat; to commit suicide, suicidal; མགུལ་པ་ནས་འཁྱུད་པ *m̱gul-pa nas̱ ẖkhyuḏ-pa* to fall on a person's neck; to embrace; མགུལ་པ་ནས་འཛིན་པ or འཇུ་བ to seize by the throat.

Syn. སྐེ *s̱ke*; མགྲིན་པ *m̱grin-pa*; མགུར *m̱gur*; མགོ་རྟེན *m̱go-ṟten*; མགོ་འཛིན *m̱go-ẖdsin*; resp. རི་མོ་གསུམ་པ *ri-mo gsum-pa*; དུང་འདྲའི་མགྲིན *duṅ-ẖdṟaẖi m̱grin*; བུམ་པའི་མགུལ་ཅན *bum-paẖi m̱gul-can* (*M̱ṅon.*).

མགུལ་གླུ *m̱gul-glu*, resp. གླུ *glu*, ཚངས་དབྱངས་རྒྱ་མཚོའི་མགུལ་གླུ *Tshaṅs̱-ḏḇyaṅs̱ ṟgya m̱tshoẖi m̱gul-glu*, n. of a work of the second Dalai Lama *Tshaṅ-ḏḇyaṅs̱ ṟgya-m̱tsho.*

མགུལ་རྒྱན *m̱gul-ṟgyan* कण्ठाभरण, बचक necklace; a neck ornament.

Syn. མགྲིན་པའི་རྒྱན *m̱grin-paẖi ṟgyan*, མགུར་ན་སྤ *m̱gur-na s̱pa*; སྐེའི་རྒྱན *s̱keẖi-ṟgyan*; མགུལ་པའི་རྒྱན *m̱gul-paẖi-ṟgyan* (*M̱ṅon.*).

མགུལ་སྔོན *m̱gul-s̱ṅon* = མགྲིན་སྔོན *m̱grin-s̱ṅon* नीलकण्ठ, नीलकन्धर 1. he with a blue neck. 2. a peacock.

མགུལ་ཆིང་དཀར་པ *m̱gul-chiṅ ḏkar-pa* a white neck-cloth.

མགུལ་ཆུང *m̱gul-chuṅ* a small amulet worn on the neck.

མགུལ་དར *m̱gul-dar* or དཔའ་དར *ḏpaẖ-dar* 1. a silk scarf tied round the neck as a badge of honour. 2. the shoulder of a mountain; གཡོན་མགུལ་ན *gyon-m̱gul na* on the left slope (*Jä.*).

མགུལ་གདུབ *m̱gul-gdub* हर्ष the neck-bangle or necklace worn by the Indians.

མགུལ་ནད *m̱gul-naḏ* disease of the throat.

མགུལ་པའི་རྒྱན *m̱gul-paẖi-ṟgyan* = མགུལ་རྒྱན *m̱gul-ṟgyan* or མགྲིན་པའི་རྒྱན *m̱grin-paẖi ṟgyan* (*M̱ṅon.*).

མགུལ་རིང *m̱gul-riṅ* अतिग्रीव a long neck.

མགེའུ *m̱geẖu* same as མགོའུ *m̱goẖu*, v. མགོ *m̱go.*

མགོ I: *m̱go* शिरः, मूर्द्धा, शृङ्ग, मस्तक the head: མགོ་འཇོག་པས་ལུས་ཤེས *m̱go-ẖjog-pas̱ lus̱-çes̱* by the movement of the head the body is known; མགོ་ལ་མེ་འབར་བ་ལྟ་བུ *m̱go-la me-ẖbar-wa ḻta-bu* आदीप्त-शिरोज्वलोपम as if glowing with fire on his head. མགོ་རུས *m̱go-rus̱* कपाल the head-bone; frontal bone; མགོ་བོང་བུ་ལྟ་བུ *m̱go boṅ-bu ḻta-bu* खरशीर्ष a head like that of an ass: མགོ་སྒྱུར་སློག་སློག་བསྡད་འདུག *m̱go-s̱gyur s̱log-s̱log ḇs̱daḏ-ẖdug* he sat (at times) bending his head (*Ṟdsa.*).

མགོ II: 1. summit, height, top: རི་མགོ་ཁ་བས་གཡོགས the hill tops were covered with snow. 2. first place; principal part; མགོ་བྱེད་པ *m̱go-byeḏ-pa* to lead; to command; to be at the head of; དབུ་མཛད་པ *ḏwu-m̱dsad-pa* to inspect, look after, superintend, control: བུ་མོ་ཞིག་གིས་མགོ་བྱེད་པའི་མི་མང་པོ *bu-mo shig-gis̱ m̱go-byed-paẖi mi-maṅ-po* a number of (labouring) people were superintended by a girl (the farmer's daughter) (*Jä.*). 3. beginning: གྲོས་མགོ *gṟos̱-m̱go* the beginning of a consultation. མགོ་འཛུག་པ *m̱go-ẖdsug-pa* to begin: བོད་སྡུག་པའི་མགོ་འཛུག *boḏ s̱dug-paẖi m̱go-ẖdsug* that was the beginning of the misfortunes of Tibet;

བརྟན་གྱི་སྐྱིད་མགོ་དེ་ནས་ཚུགས *ḇṟtan-gyi s̱kyiḏ-m̱go de-nas̱ tshugs̱* with this my constant good fortune commenced; ལོ་མགོ་ལ *lo-m̱go la* at the beginning of the year; མགོ་ནས *m̱go-nas̱* from the beginning. 4. in grammar a superscribed *r, l, s, e, i;* ར་མགོའི་ཀ *ra-m̱goẖi ka;* རྐ ***k*** with *r* superscribed; དེ་རྣམས་བས་ཕུལ་ས་མགོའི་ཀའོ *de-ṟnams̱ bas̱-phul sa-m̱goẖi **k**aẖo* these are the words beginning with བ་ས་ཀ *b, s, **k*** (*Jä.*).

མགོ III: मृगशिरा: n. of a constellation (the 5th) consisting of stars resembling the head of an antelope.

Syn. རི་དྭགས་མགོ *ri-dḇags̱-m̱go*; མགོ་སྐྱེས *m̱go-s̱kyes̱*; སྨལ་པོ *s̱mal-po*; ཟླ་སྐྱེས *zla-s̱kyes̱* (*M̱ñon.*).

མགོ་ཀླད *m̱go-ḵlaḏ* the brain.

མགོ་དཀྱིལ *m̱go-ḏkyil* colloq. crown of the head; vertex.

མགོ་སྐོར *m̱go-s̱kor* imposture, deceit: བདུད་ཀྱི་མགོ་སྐོར་དེ་ང་མི་འདོད *ḇduḏ-kyi m̱go-s̱kor de ña-mi-ẖdoḏ* I detest these diabolical tricks (*Jä.*).

མགོ་སྐོར་བ *m̱go-s̱kor-wa* to cheat, swindle, confuse; མི་མགོ་མ་སྐོར *mi-m̱go ma-s̱kor* do not cheat people.

མགོ་དགུ་བ *m̱go ḏgu-wa*=དགུར་བ *ḏgur-wa*= དགུ་བ *ḏgu-wa.*

མགོ་སྐྱ *m̱go-s̱kya* a gray head; མགོ་སྐྱ་ཅན *m̱go-s̱kya-can* a gray-headed person.

མགོ་སྐྱེས *m̱go-s̱kyes̱*, v. མགོ *m̱go* III.

མགོ་སྐྱེས་དཀར་བ *m̱go-s̱kyes̱ ḏkar-wa*=རྒན་པ *ṟgyan-pa* or རྒས་པ *ṟgyas̱-pa* an old man; gray hairs (*M̱ñon.*).

མགོ་སྐྱོང *m̱go-s̱kyoń* or མགོ་འདྲེན *m̱go-ẖdṟen* a protector; patron.

མགོ་སྐྱོབ *m̱go-s̱kyob*=རྨོག *ṟmog* a helmet.

མགོ་ཁྲ *m̱go-khra* (*go-ṭha*) scald-head.

མགོ་མཁྲེགས་ཅན *m̱go-m̱khregs̱-can* (*go-ṭheg-chen*) obstinate, pertinacious, stubborn, esp. in buying and bartering; selfish; bargaining; haggling.

མགོ་རྒྱན *m̱go-ṟgyan* मुण्डाभरण, दोलखा 1. head ornament. 2. n. of a place in Tibet.

མགོ་ལྗི་ཡོག་པ *m̱go-lji yog-pa* मुण्डभारि a heavy head.

མགོ་ཉལ *m̱go-ñal* hair of the head.

མགོ་རྙོག *m̱go-ñog* bewildered, confused; troublesome: ད་རེས་ཀྱི་བྱ་བ་འདི་མགོ་རྙོག *da-res̱-kyi bya-wa ẖdi-m̱go ñog* work at these times is very troublesome (*Ṟdsa. 26*).

མགོ་མཉམ་གསུམ *m̱go-m̱ñam-gsum* the three things of simultaneous occurrence; they are:—(1) འཆི་བ་དྲན་པ་རྒྱུད་ལ་སྐྱེས་པ *ẖchi-wa dṟan-pa ṟgyuḏ-la s̱kyes̱-pa* the thought of death arising in the mind; (2) ཚེ་འདི་བློས་ཐོངས་བ *tshe-ẖdi ḇlos̱-thońs̱-wa* renouncing of worldly affairs; (3) ཆོས་བྱེད་པ *chos̱-byeḏ-pa* to practise religion. The contrary of the three are the following:—(1) མི་འཆི་སྙམ་པ *mi-ẖchi-s̱ñam-pa* the thought that one will not die; (2) ཚེ་འདི་ལ་འཐམས་པ *tshe-ẖdi-la ẖthams̱-pa* to remain attached to worldly affairs; (3) སྡིག་པ་བྱེད་པ *s̱dig-pa byeḏ-pa* commission of sin (*Lo. 45*).

མགོ་བསྙུང *m̱go-ḇs̱ñuń* शिङ्गग्रीवशिरा: stiff-neck.

མགོ་བཏགས་ཞུ་བ *m̱go-ḇtags̱ shu-wa* to seek protection under one who is superior to himself; to seek refuge under such.

མགོ་རྟག་ཆོད་པ *m̱go-ṟtag-choḏ-pa* one who can give decided advice.

མགོ་རྟེན *m̱go-ṟtan* that on which the head rests, *i.e.*, the throat or མགོ་འཛིན *m̱go-ẖdsin* that holds the head; ग्रीवा the neck (*M̱ñon.*).

མགོ་སྟོང *mgo-s̱toń* a giddy-headed man; an idiot; one who cannot think for himself.

མགོ་ཐུག m̱go-thug=འདྲ་འདྲ ẖdṟa-ẖdṟa an equal, a match, a rival.

མགོ་ཐོད m̱go-thoḏ शेखर top or crown of the head; on the summit.

མགོ་ཐོན་པ m̱go-thon-pa one who by his own ability can direct others.

མགོ་འཐོམ་པ m̱go-ẖthom-pa confounded.

མགོ་འདོན་པ m̱go-ẖdon-pa=མགོ་འདྲེན་བྱེད་པ m̱go-ẖdṟen byeḏ-pa to favour, preserve, make safe: དགེ་བསྙེན་བཞིའི་ཡོ་བྱད་ཐམས་ཅད་མགོ་འདོན་དུ་བཅུག་གོ all the properties of four Upāsakas he caused to be kept secure (*A. 22*).

མགོ་ན m̱go-na मुण्ड-व्यथा headache.

མགོ་ནན m̱go-nan, ཐོག་མ *thog-ma* प्रथम first, foremost.

མགོ་སྦུག m̱go-s̱bug the head together with the meat of a slain goat, sheep or yak, &c.

མགོ་བ m̱go-wa शिर: the head.

མགོ་བོ m̱go-ḇo=ཡན་ལག་མཆོག *yan-lag m̱chog* मस्तक the chief of the limbs of the body (*M̱ñon.*): མགོ་བོ་གདུགས་འདྲ་ཟླུམ་པའི་མི་ཡི་དབང་པོར་འགྱུར he who has a round head resembling an umbrella becomes a lord of men.

མགོ་བོ་སྤྱི་ཐེར་བ m̱go-wo s̱pyi-ther-wa a bald-head.

མགོ་མི་བསྒྱུར m̱go mi-ḇs̱gyur न शीर्षप्रचोदक does not change his residence or head-quarters.

མགོ་མོ་གཡོག m̱go-mo-g̱yog head-cover.

མགོ་སྨོས་པས་གོ་བ m̱go-s̱mos̱-pas̱ go-wa=ཅུང་ཟད་ལབ་པ་ཙམ་གྱིས་གོ་བ *cuñ-zaḏ lab-pa tsam-kyis̱ go-wa* to easily perceive the meaning from a slight movement of the head.

མགོ་ཚོག m̱go-tsog round protuberant head: ཡོ་བྱད་གང་ཟུང་གི་མགོ་ཚོག་ཚོག་ཡོད་པ་ལ on the heads of whatsoever things that may be round.

མགོ་འཛིན m̱go-ẖdsin शिरोरोधि the head of an office, or work-leader.

མགོ་འཛུག་པ m̱go-ẖdsug-pa उपक्रम to begin (a work or subject, etc.).

མགོ་ཟླ་བ m̱go-zla-wa मार्गशिरः, मार्गशीर्ष November-December of Indian calendar. The eleventh month of the Tibetan calendar.

མགོ་ཟླུམ m̱go-zlum (*go-dum*) or མགོ་རེག *m̱go-reg* मुण्डन, प्रव्रजित, पलितकेश shaven head, also round bald-head; a Buddhist monk; མགོ་ཟླུམ་གནས *m̱go-zlum-g̱nas̱* a place where the shaven heads reside; a monastery; མགོ་ཟླུམ་པ *m̱go-zlum-pa* a shaven head; a monk.

མགོ་ཟླུམ་ལམ་ནག m̱go-zlum lam-nag=སྒྲ་གཅན *s̱gra-g̱can* राहु the sounding planet; a comet (*M̱ñon.*).

མགོའུ་ཆུང m̱goẖu-chuñ अशीर्षक with a small or no head; the running-hand character of Tibet.

མགོ་གཡོག་པ m̱go-g̱yog-pa=བསླུས་པ *ḇs̱lus̱-pa* or མགོ་སྐོར *m̱go-s̱kor* to cheat, deceive; མགོ་གཡོག་མགོ་སྐོར་གྱི་བསླུ་ཁྲིད *m̱go-g̱yog m̱go-s̱kor-gyi ḇs̱lu-khṟiḏ* to rob one by deception or cheating.

མགོ་རུག m̱go-rug=མགོ་གུག་གུག་བྱེད་པ *m̱go-gug gug byeḏ-pa* to bend the head; to bow down the head: ཇ་བུར་འདྲེན་པའི་མགོ་རུག་བྱེད་པ *ja-wur ẖdṟen-paẖi m̱go-rug byeḏ-pa* he made obeisance presenting tea and treacle.

མགོ་ལིང་ཅན m̱go-liñ-can विटपी; ཤིང *çiñ* a tree;=མགོ་འདན་པ *m̱go ẖdan-pa* shaking the head as a signal or from illness.

མགོ་རེག m̱go-reg or མགོ་བྲེགས *m̱go-bregs̱* Buddhist monk.

མགོ་ལྷག་ཕྱེད་པ m̱go-lhag phyeḏ-pa or མགོ་སྙོམས་བྱེད་པ *m̱go-s̱ñoms̱ byeḏ-pa* to make all equal; not to make any invidious distinction between parties; to deal evenly: ཐམས་ཅད་མགོ་ལྷག་ཕྱེད་པར་གྱིས་ཞེས *thams̱-caḏ m̱go ḻhag-phyeḏ-par-gyis̱ shes̱* thus commanded, all behave fairly among yourselves (*A. 115*).

* མགོན་དཀར་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ m̱gon-ḏkar yiḏ-ḇshin nor-bu (*Schr.; 77 A.*).

མགོན་པོ *m̱gon-po* according to some grammarians the word མགོན *m̱gon* is an abbreviation of the words མགོ་འདྲེན *m̱go-ẖdṟen* (འདྲེ *ẖdṟe* being eliminated), signifying नाथ protector, patron, principal, master, lord, tutelary god; so the word is applicable to Buddha, saints, and also ordinarily to any protectors and benefactors in general. When མགོན་པོ occurs as a proper name it denotes either Buddha or Avalokites'vara or Mahádeva. Among the མགོན་པོ *m̱gon-po* are also classed Gaṇes'a, the Dikpāla or guardians of the world and of Buddhism, besides many other spirits who are represented as possessing four, six, and sometimes eight arms. This class of gods is also numerous in both the Tantrik and Bon pantheon. མགོན་པོ་ཞལ་བཞི་ཕྱག་བཅོ་བརྒྱད *m̱gon-po shal-ḇshi phyag ḇco-ḇṟgyaḏ* the Lord with four faces and eighteen arms. Sambhara (བདེ་མཆོག) of the Bon-po has three faces and six arms. In Buddhist India there were worshipped three Nātha नाथ, or མགོན་པོ *m̱gon-po*, viz.:—(1) འབབ་སྟེགས་མགོན་པོ *H̱bab-s̱tegs̱ m̱gon-po* the spirit invoked to inspire one by entering one's body; (2) ནག་པོ་མགོན་པོ *Nag-po m̱gon-po* the black-spirit; (3) བྲམ་ཟེ་མགོན་པོ *Bṟam-ze m̱gon-po* the *Brāhma nātha*, *i.e.*, Brāhmaṇa's spirit (*K. dun. 50*).

* མགོན་པོ་གྲི་གུག *M̱gon-po gri-gug* n. pr. (*Schr.*).

མགོན་པོ་རྟ་ནག་ཅན་ཕྱག་བཞི་པ *m̱gon-pa ṟta-nag can phyag ḇshi-pa* (*Schr.*).

* མགོན་པོ་སྟག་ཞོན *M̱gon-po s̱tag-shon* (*Schr.; 87 A.*).

མགོན་པོ་སྤྱན་རས་གཟིགས *M̱gon-po S̱pyan-ras̱ gzigs̱*=འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས *H̱phags̱-pa S̱pyan-ras̱ gzigs̱* अवलोकितेश्वर the patron Lord Avalokites'vara (*M̱ńon.*).

* མགོན་པོ་ཕྱག་དྲུག་པ *M̱gon-po phyag-dṟug-pa* (*Schr.*).

* མགོན་པོ་ཕྱག་བཞི་པ *M̱gon-po phyag-ḇshi-pa* (*Schr.; 81 C.*).

* མགོན་པོ་བེང *M̱gon-po Beń* (*Schr.; 85 C.*).

* མགོན་པོ་བྲམ་གཟུགས *M̱gon-po bram-gzugs̱* n. pr. (*Schr.*).

* མགོན་པོ་མི་ཕམ་པ *M̱gon po mi-pham-pa* अजित-नाथ (*Schr.; Tā. 2, 111*) [invincible Lord]*S.*

མགོན་པོ་འོད་དཔག་མེད *M̱gon-po ẖoḏ-ḏpag meḏ* अमिताभ lit. immeasurable light; a n. of the 4th Dhyāni-Buddha.

* མགོན་པོ་ཞལ་གཅིག *M̱gon-po shal-gcig* (*Schr.*).

* མགོན་པོ་ཞལ་བཞི *M̱gon-po shal-ḇshi* (*Schr.*).

* མགོན་པོ་ལེགས་ལྡན *M̱gon-po legs̱-ḻdan* (*Schr.;* (*Org. m. 110, 20*).

མགོན་མངས *m̱gon-mańs̱* many patrons or defenders of religions; many small pyramidal sacred erections (*Cs.*).

མགོན་མེད *m̱gon-meḏ* अनाथ unprotected, helpless; མགོན་མེད་ཟས་སྦྱིན *M̱gon-meḏ zas̱-s̱byin* अनाथ-पिण्डद n. of a certain house-holder who accommodated Buddha in the Jetavana grove of S'rāvasti. He was the chief house-holder devotee of Buddha.

མགོན་བཙུན་ཕྱའི་གྲོང་ཁྱེར *M̱gon-ḇtsun phyaẖi gṟoń-khyer* n. of a city in the paradise of the Bon-po.

མགྱོགས་འགྲོ *m̱gyogs̱-ẖgro* horse, wind.

Syn. རླུང *ṟluń*; རྟ *ṟta* (*M̱ńon.*).

མགྱོགས་འགྲོའི་བྲུན *m̱ayogs̱-ẖgroẖi brun*, met. for རྟ་ཡི་སྦངས *ṟta-yi s̱bańs̱*, horse-dung (*S̱man. 186*).

མགྱོགས་པ *m̱gyogs̱-pa* जव, सपदि, आशु, क्षिप्र, जावनं, तूर्ण adj. and adv. rapid, swift, quick; speedily: མགྱོགས་པོ་འགྲོ་ན་རྟ་དང་གླང་ཆེན་ཆད, ག་ལེ་འགྲོ་ན་བོང་བུས་རྒྱལ་ཁམས་བསྐོར by quickly going the horse and the elephant become prostrate; by slowly walking the donkey travels round a kingdom. In modern works and colloq. མགྱོགས་པོ as adj. and མགྱོགས་པོར as the adv. are the commoner forms.

མགྱོགས་པ་དྲི་ལྡན་ *m̱gyogs̱-pa dṟi-ḻdan*, ཤིང་ཀུན་ *çiñ-kun* assafœtida (*S̱man 109*).

མགྱོགས་པོར་ *m̱gyogs̱-por* quickly, speedily, soon.

མགྱོགས་ལམ་ *m̱gyogs̱-lam* a straight, short way; རྐྱང་མགྱོགས་ *ṟkyañ-m̱gyogs̱*, v. རྐང་ *ṟkañ*, a short-cut; སུ་མགྱོགས་ *su-m̱gyogs̱* a race; a running-match (*Jä.*).

མགྲིན་སྐྱེས *m̱grin-s̱kyes̱*=ཀླུ་དབྱངས་ *ḵlu-ḏḇyañs̱* song; music (*M̱ñon.*).

མགྲིན་སྔོན་ *m̱grin-s̱ñon* नीलकण्ठ Mahādeva; he with a blue neck; the peacock. When the ocean was churned by the gods and the Asuras, there came out the sun and moon and then Lakṣmī the goddess of wealth and fortune, and afterwards nectar was the result. Lastly came forth a pot of poison which would have destroyed the world. The God Mahādeva out of compassion for all living beings of the world, himself drank the potion, in consequence of which his neck turned blue.

Syn. ལྷ་དབང་ཕྱུག *Lha-ḏwañ-phyug*; རྨ་བྱ *ṟma-bya* (*M̱ñon.*).

མགྲིན་གཅིག་ཏུ་ *m̱grin g̱cig-tu* with one voice; unanimously.

མགྲིན་བཅུ་ *M̱grin-ḇcu* दशकण्ठ a name of Rāvana, King of Ceylon and the son of Pulasta.

མགྲིན་བཅུའི་དགྲ་བོ་ *m̱grin-ḇcuẖi ḏgra-ḇo*, རྒྱལ་པོ་ར་མ་ཎ་ *Ṟgyal-po Ramaṇa*, King Rāma (*M̱ñon.*).

མགྲིན་ཐུང་བ་ *m̱grin thuñ-wa* a short neck, throat, or voice.

མགྲིན་ལྡན་ *m̱grin-ḻdan*, कलकण्ठ the cuckoo or Indian *koel*.

Syn. ཁུ་བྱུག *khu-byug*.

མགྲིན་པ *m̱grin-pa* (*ḍin-pa*) ग्रीवा, कन्धर, कण्ठ, शिरोधि, कम्बु the neck; མགྲིན་རིང་བ་ *m̱grin riñ-wa* a long neck.

Syn. གྲེ་བ་ *gre-wa*; མགུར་ *m̱gur*; མགུལ་པ་ *m̱gul-pa*; མགོ་རྟེན་ *m̱go-ṟten*; མགོ་འཛིན་ *m̱go-ẖdsin*; སྐེ་ *s̱ke*; རི་མོ་གསུམ་པ་ *ri-mo g̱sum-pa*; དུང་འདྲའི་མགྲིན་ *duñ-ẖdṟaẖi m̱grin*; བུམ་པའི་མགུལ་ཅན་ *bum-paẖi m̱gul-can* the last three are used in polite language (*M̱ñon.*). གྲེ་བ་ *gre-wa* is a corrupt form of the Sanskṛt word ग्रीवा *grīvā* (*Liç.*).

མགྲིན་པ་ཅན་ *m̱grin-pa-can* peaked mountain.

མགྲིན་པ་བཏེགས་ *m̱grin-pa ḇtegs̱* raised head (as if out of panic or alarm).

མགྲིན་པ་རབ་རིང་ *m̱grin-pa rab-riñ*=ཁྲུང་ཁྲུང་ *khruñ-khruñ* the stork (*M̱ñon.*).

མགྲིན་པའི་རྒྱན་ *m̱grin-paẖi ṟgyan*=མགུལ་རྒྱན་ *m̱gul ṟgyan* or སྐེ་ཡི་རྒྱན་ *s̱kye-yi ṟgyan* necklace (*M̱ñon.*).

མགྲིན་པའི་སྒྲ་ *m̱grin-paẖi s̱gra* voice.

མགྲིན་པའི་ཕྱོགས་ *m̱grin-paẖi phyogs̱*, जत्रु the mouth [the collar-bone]*S.*

མགྲིན་པའི་རྩ་ *m̱grin-paẖi ṟtsa* कण्ठमूल the root or base of the neck.

མགྲིན་པའི་རླུང་ *m̱grin-paẖi ṟluñ* उदानं breath.

མགྲིན་དམར་ *m̱grin-ḏmar* रक्तग्रीव red-throat; n. of a bird.

མགྲིན་མཛེས་ *m̱grin-m̱dses̱* सुग्रीव a handsome neck; མགྲིན་བཟང་ *M̱grin-ḇzañ* n. of the friend and general of Rāma in his exile.

མགྲིན་བཟང་ *m̱grin-ḇzañ* one with a loud, clear voice.

* མགྲིན་བཟང་མ *m̱grin-ḇzañ-ma* (*Schr.; 92 B.*).

མགྲིན་བཟང་བཙུན་མོ་ *m̱grin-ḇzañ ḇtsun-mo* 1. n. of a goddess. 2.=གི་ཝང་ *gi-wañ* गोरोचना n. of concretion found in the brains of elephants or stomach of cows (*S̱man. 94*); a bright yellow pigment.

མགྲིན་སྔོན་ཟླ་བའི་རྟོགས་བརྗོད་ *M̱grin-s̱ñon zla-waẖi ṟtogs̱-ḇṟjoḏ* n. of a Tibetan romance containing 133 block-print leaves, composed by Lama Ḇlo-ḇzañ Ḇṣtan-paẖi ṟgyal-m̱tshan of Tshor-phu in Tibet.

མགྲོན I: m̱gron (ḍon) is also sometimes wrongly spelt as འདྲོན ẖdṟon अतिथि, निमन्त्रण feast, treat, banquet, entertainment, resp. སྐུ་མགྲོན ṣku-m̱gron; སྐུ་མགྲོན་འབུལ་བ ṣku-gron ẖbul-wa to entertain; མགྲོན་ལ་འབོད་པ m̱gron-la ẖboḏ-pa, resp. མགྲོན་དུ་སྤྱན་འདྲེན་པ m̱gron-du ṣpyan-ẖdren-pa उपनिमन्त्रण to invite to an entertainment; མགྲོན་དུ་གཉེར་བ to regale, treat (*K. du.* ཞ, *87*).

མགྲོན II: in Buddhism signifies object of invocation; and any person invoked is called མགྲོན་པ m̱gron-pa. The latter are of four classes:—(1) དཀོན་མཆོག་སྲིད་ཞུའི་མགྲོན ḏkon-m̱chog sṟiḏ shuẖi m̱gron the holy ones form the object of invocation in the world. The holy ones are:—Buddha, Dharma, Sañgha, one's lama (Guru) and one's tutelary deity: (2) མགོན་པོ་ཡོན་ཏན་གྱི་མགྲོན m̱gon-po yon-tan-gyi m̱gron, the *Nātha* who are a class of fearful deities, the celestial *Dākinī*, the *Dharmapāla* and the guardian gods of Buddhism; (3) རིགས་དྲུག་སྙིང་རྗེའི་མགྲོན rigṣ-dṟug ṣñiñ-ṟjeẖi m̱gron the six classes of animate beings such as human beings, gods, demons, the animal kingdom, the *Preta* or ghosts, and the hell-beings; (4) གདོན་བགེགས་ལན་ཆགས་ཀྱི་མགྲོན gdon-ḇgegṣ lan-chagṣ-kyi m̱gron; here the invoked are 360 demons called གདོན G̱don and 80,000, evil spirits called བགེགས Ḇgegṣ. These do mischief to all living beings on account of their own misdeeds of a former existence. It is necessary to invoke such and to appease them by offerings. According to the Bon-po there are chiefly two kinds of མགྲོན m̱gron, *i.e.*, objects of invocation:—(1) a person or deity invoked for worship; (2) a person invoked out of compassion (*D.R.*).

མགྲོན་ཁང་ m̱gron-khañ अतिथिशाला a house for the accommodation and temporary board of guests, strangers, &c.

མགྲོན་གྱི་འཕྲིན་སྐྱེལ་བྱ m̱gron-gyi ẖphrin-ṣkyel bya; བྱ་སྐྱ་ཀ bya ṣkya-ka the mag-pie (*M̱ñon.*).

མགྲོན་གཉེར m̱gron-g̱ñer or མགྲོན་བུ་འབོད་པ m̱gron-bu ẖboḏ-pa to invite or call a guest; མགྲོན་བུ་གཉེར་བ m̱gron-bu g̱ñer-wa lit. the receiver of guests; an officer whose duty it is to introduce others to the king or to the great lamas of Tibet. He is also called ཡར་གསལ་ཞུ་མཁན yar-g̱sal shu-m̱khan, he who communicates the wishes or mandates of a superior person to an applicant.

མགྲོན་དུ་འགྲོ་བ m̱gron-du ẖgro-wa to go to an entertainment; ཟམ་མགྲོན a feast; ཇ་མགྲོན a tea party; ཆང་མགྲོན a treat with beer or wine.

མགྲོན་པོ m̱gron-po अतिथि, आगन्तक one newly come; a guest.

Syn. གསར་དུ་འོང་བ g̱sar-du ẖoñ-wa; གློ་བུར་འོང་བ glo-bur ẖoñ-wa; མགྲོན་དུ་འོང་བ m̱gron-du ẖoñ-wa (*M̱ñon.*).

མགྲོན་པོ་བོས་པ m̱gron-po boṣ-pa to call or invite a person.

མགྲོན་བུ་ཐལ་བ m̱gron-bu thal-wa name of a medicinal drug which is alleged to stop bleeding; it is useful in fracture and sores.

འགག ẖgag 1. obstruction; stoppage; ཡིད་འགག yiḏ-ẖgag want of appetite; གཅིན་འགག g̱cin-ẖgag also འགག ẖgag strangury. 2. a place or spot that has to be passed by all that proceed to a certain point: ཟམ་པའི་འགག་ཏུ་འགུག་ན་རྐུ་མ་འཛིན་ཐུབ zam-paẖi ẖgag-tu ẖgug-na ṟku-ma ẖdsin-thub a thief may be arrested if you be on the look-out for him in the passage of a bridge; རི་བོ་དཔལ་འབར་གྱི་འགག the place on *Pal-ẖbar* mountain where there is a narrow passage; སྒོ་འགག ṣgo-ẖgag the door of the house because through it all that enter or leave have to pass; ཁ་འགག *kha-h̲gag* the mouth, through which everything must pass that is eaten; fig. ཐར་ལམ་གྱི་གནད་འགག *thar-lam-gyi g̲nad̲-hgag* the main point for salvation. འགག་གཅིག་ཏུ་དྲིལ་བ *h̲gag-g̲cig-tu dr̲il-wa* to unite; to be concentrated in one point (*Jä.*).

འགག་སྐྱོར *h̲gag-şkyor* anything like a fencing that is put round a field or garden or a house to stop ingress from outside.

འགག་པ *h̲gag-pa*, or འགགས *h̲gagş* निरुद्ध 1. pf. form of འགེགས་པ *h̲gegş-pa* to stop, to cease; to be at a stand-still; mostly in the perfect form: ཁ་འགགས the appetite is gone; the passions having been suppressed. 2. door-keeper, v. སྒོ་འགག *şgo-h̲gag*.

འགག་པ་མེད *h̲gag-pa med̲* अनिरुद्ध free, unobstructed; the sky; also voidity or that which is in a simple or uncompounded state.

འགང *h̲gañ*, v. རྒང *r̲gañ*.

འགང་(པོ) *h̲gañ* (*po*) the burden of an office, business, commission.

འགངས་ཆེན *h̲gañş-chen* also འགང་ཆེན *h̲gañ-chen* important; very valuable; གདན་འགངས་ཆེན་རྣམས་བཀོལ་བདེ་དང་ངོ་ནོར་མེད *g̲dan h̲gañş-chen r̲namş b̲kol b̲de dañ ño-nor med̲*, གནས་འགངས་ཆེན་རྣམས *g̲naş h̲gañş-chen r̲namş* important or chief places of pilgrimage, &c.; རྟེན་འགངས་ཆེན very sacred symbols; སྤུད་ལག་འགངས་ཆེན valuable things; དོན་འགངས་ཆེན important meaning or object.

Syn. རྩ་ཆེ་བ *r̲tsa che-wa*; དྲག་པ *dr̲ag-pa*; ཡག་པོ *yag-po* (*M̲ñon.*).

འགངས་མཐུན *h̲gañş-m̲thun* equal; ཕལ་ཆེར་མཐུན *phal-cher m̲thun* in thorough agreement; in harmony: ལྷོ་གླིང་གསུམ་གཅིག་ཏུ་བྱས་པའི་ཚད་དང་ཡང་འགངས་མཐུན *lho-gliñ-g̲sum g̲cig-tubyaş-pah̲i tshad̲-dañ yañ h̲gañş-m̲thun* (it was about) equal to the area which the three southern places together occupy (*Ya-sel. 19*).

འགངས་པ *h̲gañş-pa* difficult, troublesome (*Sch.*).

འགན་འཁུར་བ *h̲gan-h̲khur-wa* to stand security for; to guarantee; to take responsibility on one's self; འགན་བསྐྱུར་བ *h̲gan-b̲şkyur-wa* to impose responsibility.

འགན་དཀྲིས *h̲gan-d̲kriş* (*gan-ti*) making over charge; making responsible.

འགན་རྒྱ *h̲gan-r̲gya*＝གན་རྒྱ *gan-r̲gya* agreement, covenant.

འགན་ཅན *h̲gan-can* responsible.

འགན་ཐེག་པ *h̲gan-theg-pa* to undertake anything; to take charge of: རང་དོན་ལ་ཐོག་ན་ལུས་བོང་བུས་ཀྱང་འགན་ཐེག when self-interest is concerned even the donkey understands his duty.

འགམ་པ *h̲gam-pa* to cram into the mouth, especially of dry edibles; ཕྱེ་འགམ་པ་པོ *phye h̲gam-pa-po* an eater of flour (*Situ. 84*).

འགལ་བ *h̲gal-wa*＝མི་མཐུན་པ *mi-m̲thun-pa* to contradict; to disagree; to mistake; འགལ་སྤོང་བ *h̲gal-şpoñ-wa*＝འགལ་བ་སྤོང་བ *h̲gal-wa şpoñ-wa* not to make mistake; to avoid errors; འགལ་མེད *h̲gal-med̲* without mistake.

འགལ་ཟླ *h̲gal-z̲la*＝འགལ་བའི་གྲོགས *h̲gal-wah̲i grogş* or མི་མཐུན་པའི་གྲོགས *mi-m̲thun-pah̲i grogş* an enemy: རང་དང་མི་མཐུན་པའི་འགལ་ཟླ་རྣམས་དང་བསྡོངས་ནས having joined with such of the enemy as were not in agreement with one another (*Khrid̲. 116*).

འགས་པ *h̲gaş-pa* to split, to crack, to burst apart.

འགུད་པ *h̲gud̲-pa*, v. གུད་པ *gud̲-pa*.

འགུགས་པ *h̲gugş-pa* to summon; bring back; འགུགས་པ་པོ *h̲gugş-pa-po* one who is called to; a waiter (*Situ. 84*).

+ **འགུམ་པ** *d̲gum-pa* to die (of natural death, of disease): དེའི་རིང་ལ་ལོ་ཙཱ་བའི་འཁོར་ཡང་ཕལ་ཆེར་ཚད་པས་འགུམ at that time most of those of the attendants of the *Lo-tsa-wa* who were smitten with fever died (*A. 65*).

འགུལ་བ *h̲gul-wa* to move, quake, shake; ས་གཡོ *sa-g̲yo*=ས་འགུལ *sa-h̲gul* earthquake; འགུལ་བ་པོ *h̲gul-wa po* or འགུལ་བྱེད *h̲gul-byed̲* shaker; fut. འགུལ་བཞིན *h̲gul-b̲shin*=འགུལ་གྱིན, *h̲gul-gyin.*

འགུར་ཞོ *h̲gur-sho*, same as མགུར་ཞོ *m̲gur-sho* ཊཾ་ཀ་བརྒྱད་ལ་མགུར་ཞོ་གཅིག *ṭam-ka b̲r̲gyad̲-la m̲gur-sho-gcig*, one *M̲gur-sho* is equal to eight tañ-ka.

འགེགས་བྱེད *h̲geg-bye*=ཁྱོ་བོ *khyo-wo* or མཛའ་གྲོགས *m̲dsah̲-grogș* husband (*M̲ñon.*).

+ **འགེམས་པ** *hgemș-pa*=འཇོམས་པ *h̲jomș-pa* to confound; to subdue प्रत्यस्खित; མགོ་འགེམས་པ་པོ *m̲go h̲gemș-pa-po* one who confounds or bewilders.

འགེམས་པར་བྱེད་པ *h̲gemș-par byed̲-pa* दिदंशति repeatedly bites; acc. to *Cs.* another form for འགུམ་པ *h̲gum-pa*, to kill, to destroy (*Sch.*); ཀླད་པ་འགེམས་པ *k̲lad̲-pa h̲gemș-pa* to surprise; to over-throw an argument by reason; མགོ་གེམས *m̲go-gemș* stupid (*Sch.*).

འགེགས་པ *h̲gegș-pa* प्रसिध्, निषिध्, प्रतिषिध to hinder, obstruct, keep back or in; fut. དགགས *d̲gagș*, pf. བཀག *b̲kag*: དགག་པ་ལ་མེད་དགག་དང་མ་ཡིན་དགག་གཉིས་ཡོད *d̲gag pa-la med̲-d̲gag dañ ma-yin d̲gag g̲ñis-yod̲* ཡིན་མིན་ལྟ་བུ *yin-min l̲ta-bu* preventing what is and what is not, etc., in Buddhist metaphysics.

འགེངས་པ *h̲geñș-pa*, pf. བཀང་ *b̲kañ*, fut. དགང་ *d̲gañ*, imp. ཁོང་ *khoñ*, to fill up; also to satiate.

འགེབས་པ *h̲gebș-pa*, pf. བཀབ *b̲kab*, fut. བགབ *b̲gab*, imp. ཁོབ *khob*, to cover up; to put on; to conceal.

འགེལ་བ *h̲gel-wa*=འགྱེལ་བ *h̲gyel-wa*, pf. ཀལ *b̲kal*, fut. དགལ *d̲gal*, imp. ཁོལ *khol*: 1. to load; to lay on a burden; ཁྲལ་འགེལ་བ *khral h̲gel-wa* to impose tax or rent; to commission; to charge with; to make, appoint, constitute; to put; to place on or over: གདུང་མ་བཀལ་བ་ *g̲duñ-ma b̲kal-wa* a beam placed over it; to set or put on, *e.g.*, a pot; to hang up; གོས་འགེལ་གདང་ *goș h̲gel-g̲dañ* a stand to hang clothes on; fig. འཆི་བར་ནུས་པའི་ཐོག་འགེལ་དགོས *h̲chi-war nuș-pah̲i thog-h̲gel d̲goș* one must set on it the roof of being able to die, *i.e.*, one must crown the whole edifice of life by being free from fear of death (*Jä.*); to impose a fine; to give punishment.

འགེལ་བྲེལ *h̲gel-br̲el* old; འགེལ་བྲེལ་ན་ལྡན *h̲gel-brel na-l̲dan* the old, aged.

འགེལ་གཡག *h̲gel-g̲yag*=ཁལ་གཡག *khal-g̲yag* laden yaks.

འགེལ་ལུགས *h̲gel-lugș* the method of imposing fine or punishment.

འགེས་པ *h̲geș-pa*, pf. བཀས *b̲kaș*, fut. དགས *d̲gaș*, imp. ཁོས *khoș*, to split, cleave, divide; བཀས་ཤིང་ *b̲kaș-çiñ* (*Lex.*) cleft or chopped wood; དུམ་བུར་དགེས་པ *dum-bur d̲geș-pa* to divide into pieces; to cut up or open.

འགོ *h̲go*, same as མགོ *m̲go*, origin, source; प्रमुख 1. foremost; in front; དམག་འགོ *d̲mag-h̲go* commander of an army; མཁར་འགོ *m̲khar-h̲go* or རྫོང་འགོ *r̲dsoñ-h̲go* commander of a fort, of a district: ཆོས་ཀྱི་འགོ་སངས་རྒྱས་ལ་ཐུག *choș-kyi h̲go sañș-r̲gyaș-la thug* the origin of *Dharma* (Buddhism) is traced to Buddha; ཆུ་ཡི་འགོ་གངས་ལ་ཐུག the source of a river is traced to the snows. 2. beginning; the first: འགོར *h̲gor* in the beginning; སེར་བའི་འགོར *ser-wah̲i h̲gor* the beginning of the hail.

Syn. ཐོག་མ *thog-ma*; དང་པོ *dañ-po*; རྩ་བ *r̲tsa-wa* (*M̲ñon.*).

འགོ་ལྟབ་པ ẖgo ḻtab-pa apricots?

འགོ་ནན ẖgo-nan = ཐོག་མ thog-ma beginning; first.

འགོ་སྣམ ẖgo-s̱nam broad-cloth; also the superior kind of blanket.

འགོ་པ ẖgo-pa the headman of a village.

འགོ་དཔོན ẖgro-ḏpon rector, director, head-master, principal.

འགོ་ཕིབ ẖgo-phib ག་སུབ ga-sub a cover; also a canopy or dome over a temple or tomb.

འགོ་བའི་ལྷ་ལྔ H̱go-waẖi lha-ḻña the five superior demi-gods, which are the following: (1) མོ་ལྷ་འམ་ཞང་ལྷ mo-lha ẖam shañ-lha, (2) སྲོག་ལྷ s̱rog-lha, (3) དགྲ་ལྷ ḏgra-lha, (4) ཕོ་ལྷ pho-lha, (5) ཡུལ་ལྷ yul-lha. These are the inseparable companions of humanity, and rejoice when we do good actions and become sorry when we sin. There are several treatises on the rites to propitiate them.

འགོ་ཕེར ẖgo-pher = གོ་ཆོད་པ go choḏ-pa useful: ལོ་ཆུང་ནས་འགོ་ཕེར from early years, *i.e.*, from boyhood, he has been useful.

འགོ་བ ẖgo-wa लेप, pf. གོས gos̱, or འགོས ẖgos̱, cf. བསྒོ་བ ḇs̱go-wa 1. to stain; to lose colour; to dirty, sully one's self. 2. संचर to infect with a disease; འགོ་བའི་ནད ẖgo-waẖi naḏ, འགོ་བའི་རིམས ẖgo-waẖi rims̱ a contagious or epidemic disease, a plague; འགོ་ནད or འགོ་བའི་ནད, རིམ་དུག་དང་རིམས, उपसर्गः an infectious disease; also a contagious disease.

འགོ་མ ẖgo-ma beginning, origin, source.

འགོ་མི ẖgo-mi headman.

འགོག་ཀུ ẖgog-ku prob. derived from the Chinese, signifying the goddess of the elements. Acc. to the Chinese the fundamental elements are tree, fire, earth, iron, and water. Each of these is presided over by a goddess.

འགོག་པ I: ẖgog-pa निरोध, संरोध, अवरोध, प्रवारण, प्रत्यादेश, प्रतिबन्ध, v. བར་དུ་བཅོད་པ bar-du ḇcoḏ-pa, འགེགས་པ ẖgegs̱-pa.

འགོག་པ II: = འཇོག་པ ẖjog-pa निक्षेप, न्यास, उपनिधि to keep; to place; to arrange; a deposit; pledge.

འགོག་པ III: pf. བཀོག ḇkog, fut. དགོག ḏgog, imp. ཁོག khog 1. to take away forcibly; to snatch, tear away, pull out; རྩ་བ་འགོག་པ ṟtsa-wa ẖgog-pa to pull up the root; འགོག་པ་པོ ẖgog-pa-po one who takes or draws out. 2. to take off a cover, a lid, a pot from the fire, in *W.* (*Jä.*).

འགོག་པ་རི H̱gog-pa-ri the hill on which the monastery of Gahdan is situated: འགོག་པ་རི་ནས་རྗེ་བླ་མས་དགའ་ལྡན་གྱི་དུང་གཏེར་ནས་བཏོན H̱gog-pa ri-nas̱ Ṟje ḇla-mas̱ ḏgaẖ-ḻdan-gyi duñ g̱ter-nas̱ ḇton (*J. Zañ.*).

འགོག་སྤྱོད་པ ẖgog-s̱pyoḏ-pa अर्हन् = སེམས་ཀྱི་རྣམ་རྟོག་འགོག་པ sems̱-kyi ṟnam-ṟtog ẖgog-pa to stop the arising of imaginations or fancies in the mind.

འགོག་བྱེད ẖgog-byeḏ संयत discipline, and from འགོག་པ ẖgag-pa, there arise 1. ཞི་བ shi-wa शान्ति peace; 2. གྱ་ནོམ་པ gya-nom-pa = ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ phun-sum tshogs̱-pa प्रतिष्ठित perfected state; 3. ངེས་པར་འབྱུང་བ ñes̱-par ẖbyuñ-wa निःसरण firm conviction.

འགོགས I: ẖgogs̱ = བཀག་པ ḇkag-pa (*M̱ñon.*).

འགོགས II: पर्य्यय, लङ्घन passing over; transit; crossing; getting over.

འགོགས་པ ẖgogs̱-pa = འགེགས་པ ẖgegs̱-pa to prevent; to avert unfortunate events, as danger, fatal consequences; to suppress the symptoms of a disease by medicine; to drive back or away; to expel, *e.g.*, spirits, ghosts; to repel people that are trying to land: བདུད་རྣམ་པ་ལྔ་ཡིས་འགོག་སྟེ *ḇduḏ ṟnam-pa ḻña-yiş ẖgog-şte* it having been averted by the five kinds of demons (*D.R.*).

འགོང་པོ་རྡོ *ẖgoń-po ṟdo*, or ཕ་ཝང་ལོང་བུ *pha-wań loń-bu*, a kind of stone of liver colour, believed to be sacred to the God Dam-chen who rides on a goat—the peculiarity of this stone being that it breaks in cube-like pieces (*Şman. 404*).

འགོང་བ *ẖgoń-wa*=འདའ་བ *ẖdaẖ-wa* or སྨད་པ *şmaḏ-pa* विग्रह to bewitch, enchant; also to pass over, get the better of: འདི་ལ་སུ་ཡིས་འགོང་བར་ནུས *ẖdi-la su-yiş ẖgoń-war nuş* who can overpower this, *i.e.*, who can enchant him; འགོངས་ནས *ẖgońş-naş* समुल्लङ्घ्य having crossed, passed over.

འགོང་བ་པོ *ẖgoń-wa po* or འགོང་པོ *ẖgoń-po* an enchanter; འགོང་བ་མོ *ẖgoń-wa mo* an enchantress, a sorceress.

འགོང་བོ *ẖgoń-bo* विग्रह a class of demons which bring disease on men and cattle.

འགོད་པ *ẖgoḏ-pa*, pf. བཀོད *ḇkoḏ*, fut. དགོད *dgoḏ*, imp. ཁོད *khoḏ*, cf. ཁོད་པ *khoḏ-pa* न्यास, व्यूह 1. to design; to project; to plan (*Sch.*). 2. to found; to establish; to lay out (a town); to build (a house); to manufacture; to form; to frame. 3. to put; to fix; to transfer into a certain state or condition; བདེ་བ་ལ་འགོད places in a state of happiness; ཐར་པའི་ལམ་ལ་འགོད puts into the way of salvation; སངས་རྒྱས་ཀྱི་ས་ལ་འགོད་པ *sańş-ṟgyaş-kyi sa-la ẖgoḏ-pa* establishes in the realm of Buddhahood. 4. to set or place in order: གྲལ་ཕྱམ་བཀོད་པ་འདྲ *gral-phyam ḇgoḏ-pa ẖdṟa*, as the rafters of a roof are placed side by side (*S g.*) མཐར་དགོད་པ *ṃthar ḏgoḏ-po* to add, place at the end (*Vai-kar.*); བཀོད་པར་མཛེས་པ *ḇkoḏ-par ṃdseş-pa* beautiful as to arrangement; nicely ordered; བརྒྱན་དགོད་པ *ḇṟgyan ḏgoḏ-pa* to arrange ornaments (tastefully); to decorate, adorn; to construct or adjust grammatical forms, sentences (*Zam.*). 5. to set down in writing; ཡི་གེ་ལ་འགོད་པ *yi-ge-la ẖgoḏ-pa* to record: མིང་ཀ་བ་ལ་འགོད་པ *miń ka-wa-la ẖgoḏ-pa* to write name on a column; to compose, draw up, write a narrative, etc. Frequently to mention; to insert in a writing; to publish; to make known. 6. to rule; to govern (*Sch.*): བྱོལ་སོང་བཀོད་པའི་རྒྱལ་པོ་ཡིན *byol-soń ḇkoḏ-paẖi ṟgyal-pa yin* he is king over all subjugated animals (*Jä.*). The participle pf. བཀོད་པ *ḇkoḏ-pa* is also sbst.: (1) ground-plan; outline of a building; delineation; sketch; ཞིང་བཀོད *shińḇkoḏ* map; design; (2) form, shape, figure (*Sch.*); sample; copy; even of one's own body, *e.g.*, where a person multiplies himself by magic virtue སྤྲུལ་བ *şprul-wa*; (3) building; edifice; structure: བཀོད་པ་མཛེས *ḇkoḏ-pa ṃdseş* the structure is beautiful; (4) frame; form; བཀོད་པ་ལུས *ḇkoḏ-pa luş* the structure of the body: ངའི་བཀོད་པ་ནམ་མཁའི་རང་བཞིན *ńaẖi ḇkoḏ-pa nam-ṃkhaẖi rań-ḇshin* my form of an etherial nature.

འགོམ་པ *ẖgom-pa* 1. to tread: བླ་མ་སློབ་དཔོན་སོགས་ཀྱི་གྲིབ་མ་དང་, བཞུགས་གདན་ན་བཟའ་སོགས་དང་ཟ་བཏུང་སོགས་འགོམ་ན་ཉེས་པ་ཆེ *ḇla-ma şlob-ḏpon sogş-kyi grib-ma dań, ḇshugş-gdan na-ḇzaẖ sogş dań za-ḇtuń-sogş ẖgom-na ñeş-pa-che* treading on the shadows of lamas, teachers, &c., also on their chairs, seats or clothes, or objects of food and drink, is sinful. 2. acc. to *Sch.*=འགེམ་པ *ẖgem-pa*, འགུམ་པ *ẖgum-pa* to pass over; འགོམ་པ *ẖgom-pa*=འགྲོ་བ *ẖgro-wa* to go; going (by passing); སྟེང་ནས་འགོམ་ཤེས་པས *şteń-naş ẖgom sheş-paş*=གོམ་པ་བརྒྱབ་ནས་འགྲོ་བ to pass over a thing; leap over it.

འགོམ་ཡུག་པ *ẖgom-yug-pa*=ཕར་འགོམ་ཚུར་འགོམ་བྱེད་པ *ẖphar-ẖgom tshur-ẖgom byeḏ-pa* to cross or pass over from one side to another (*Khriḏ.*): རྐང་པས་འགོམས་ཤིང་འགྲོ walks pacing with the feet.

འགོར *ẖgor* 1. in the beginning; འགོ་གྲལ་འགོར at the top or head of a row or order: ཆུ་འགོར at the source of a river. 2. supine of འགོ་བ *ẖgo-wa*.

འགོར་བ *ẖgor-wa* = ཐོགས་པ *thogş-pa* विलम्ब, स्थाने: to tarry, linger, loiter: ལམ་དུ་འགོར་བ *lam du ẖgor-wa* to linger on the way.

Syn. གུལ་བ *gul-wa*.

འགོར་གཞི *ẖgor-g̱shi* delay; འགོར་གཞི་མེད་པ *ẖgor-g̱shi meḏ-pa* without delay.

འགོལ་བ *ẖgol-wa* उपांशु; pf. གོལ *gol* 1. to part, to separate; vb. n. འགོལ་བའི་གནས *ẖgol-wahi g̱naş* a hermitage; འགོལ་པོ *ẖgol-po* hermit, recluse. 2. to deviate; err; go astray.

འགོལ་ས *ẖgol-sa* 1. the place where two roads separate so as to create doubt in the mind regarding the right path. 2. error; mistake.

འགོས *H̱goş* n. of a monastery, *Tā.*, also n. of a tribe and of a minister of Tibet: བློན་ཆེན་འགོས་ཀྱིས་ཞལ་ཆེ་དགའ་གསུམ་དུ་བཅད *Ḇlon-chen ẖgoş-kyiş shal-che ḏgaẖ g̱sum-du ḇcaḏ* (*Ya-sel. 4*).

འགོས་པ *ẖgoş-pa* 1. v. འགོ་བ *ẖgo-wa*: འགོ་བའི་ནད་འགོས་ཡོང *ẖgo-wahi naḏ ẖgoş-yoñ* it will catch contagion. 2. लिपित a liniment; a medicine to be rubbed on; लिप्त anointed, besmeared.

* འགོས་གཞོན་ནུ་དཔལ *H̱goş G̱shon-nu ḏpal* n. pr. (*Schr.*; *Tā. 2, 60*).

འགྱག་པ *ẖgyag-pa*, cf. སྐྱག་པ *şkyag-pa*, to be sold, spent, expended (*Cs.*).

འགྱང་བ *ẖgyañ-wa*, pf. འགྱངས *ẖgyañş*; विलम्बित, विप्रकृष्टक, दविष्ठ to be delayed, deferred, postponed; farthest: ཕྱིར་འགྱང་ན *phyir ẖgyañ-na* if one defers it; ལོ་མང་པོ་མི་འགྱང་བར not many years shall have passed; དུས་འགྱངས a long time after.

འགྱངས་མེད *ẖgyañş-meḏ* without delay (*Yig. k. 26*).

འགྱིང་པ *ẖgyiñş-pa* विभ्रम, लीला an appearance of greatness or of pride.

འགྱིང་བ *ẖgyiñ-wa* 1. to assume air or appearance of greatness; to sit lifting up the body in the manner of a lion. 2. to look haughtily; to look down upon; to slight a person; མི་ལ་འགྱིང་བ *mi-la ẖgyiñ-wa* also of things, to despise, contemn, neglect them. ཕྱོངས་སུ་འགྱིང་བ seems to be an intensified form, meaning to scorn loftily; to look down on as from a summit.

འགྱིང་བག *ẖgyiñ-bag* attitude; posture; gesture; also manner in reference to. གཟུགས *gzugş* form, or དབྱིབས *ḏḇyibş*, appearance.

འགྱིངས་འཁར *ẖgyiñ-ẖkhar* a staff consecrated to a fearful deity, or having on its top a head with wide yawning mouth or in some fearful attitude.

འགྱིངས་པ *ẖgyiñs-pa*, v. འགྱིང་བ *ẖgyiñ-wa*.

འགྱིམ་པ *ẖgyim-pa* परिधि the circumference.

འགྱུ་བ *ẖgyu-wa*, pf. འགྱུས *ẖgyuş*, to move quickly to and fro, *e.g.*, as lightning, the quivering air in a mirage, the motion and versatility of the mind, &c.

འགྱུར་བ *ẖgyur-wa* वर्त्तते, भ्वाल्यते, pf. གྱུར་ཏོ *gyur-to* or གྱུར་པ *gyur-pa*, imp. གྱུར་ཅིག *gyur-cig*, cf. སྒྱུར་བ *şgyur-wa* 1. to become; to grow, increase, change: དགེ་སློང་དུ་འགྱུར་བ *ḏge-şloñ-du ẖgyur-wa* to become a monk; རྒྱལ་པོར་

འགྱུར་བ r̲gyal-por ẖgyur-wa to become a king; སྦྲུམ་མར་འགྱུར་བ şbrum-mar ẖgyur-wa to get with child; བདུན་དུ་འགྱུར ḇdun-du ẖgyur to reach the number of seven: ཁྱོད་པས་བརྒྱ་འགྱུར་པས་ལྷག་པར་བཟང་བ་ཡོད khyoḏ-paş ḇr̲ga ẖgyur-paş lhag-par ḇzań-wa yoḏ there are those which grow a hundred times better than you; གསུམ་འགྱུར་ལྟ་བུར gsum ẖgyur l̲ta-bur three times as much; ད་གཉིས་འགྱུར་ཙམ་ཞིག da gñiş-ẖgyur tsam-shig one twice as large as that; འགྱུར་སྐད a changing voice. 2. sbst. change, alteration, revolution, vicissitude: དུས་བཞིའི་འགྱུར་བས du ḇshiẖi hgyur-waş through the change of the fourth season; འགྱུར་རྟེན་བཞག་པ ẖgyur-ḇr̲ten ḇşhag-pa to pay money in hand as an earnest that the bargain is not to be retracted. འགྱུར་དུ་མེད་པ ẖgyur-du meḏ-pa अविवर्त unchangeable, invariable: མཐུ་སྟོབས་ནད་མེད་པ, གཟི་རྗིད་ཡོངས་སུ་འགྱུར་བ m̲thu-ştobş naḏ meḏ-pa, gzi-r̲jiḏ yońş-su ẖgyur-wa the total decay of strength, health and esteem (in old age); བདག་གི་སེམས་མ་གྱུར་མ་ཉམས་པ ḇdag-gi semş ma-gyur ma-ñamş-pa my mind has not been altered nor weakened; དད་པ་འདི་ལས་མ་འགྱུར་ཅིག daḏ-pa ẖdi-laş ma-ẖgyur-cig do not depart from this belief. འགྱུར་དུ་ཡོད་པ ẖgyur-du yoḏ-pa changeable, variable: ཕོ་མོ་འགྱུར་པ pho-mo ẖgyur-pa male changing into female and *vice versâ*; སེམས་འགྱུར་བ to change the mind; ཡོད་པར་འགྱུར་བ to become; begin to exist; to gain possession: སྲོག་ལ་མི་ལྟ་བར་འགྱུར་པའི་དངོས་པོ་འདི་དག these acts of having become indifferent to life; ཅང་མི་སྨྲ་བར་གྱུར་ཏོ cań mi şmr̲a-war gyur-to he became speechless. 3. འགྱུར་བ ẖgyur-wa annexed to an infinitive may denote either the perfect or the future tense, the context deciding in every instance how it is to be understood: སུ་ཞིག་རྒྱལ་སྲིད་བྱེད་པར་འགྱུར su-shig r̲gyal-sr̲iḏ byeḏ-par ẖgyur who shall have the Government? who shall rule? དེ་རྒྱལ་པོར་འགྱུར་བར་ཤེས་སོ de r̲gyal-por ẖgyur-war çeş-so they knew that this man would become king. ཡ་མཚན་དུ་འགྱུར་བ ya-m̲tshan-du ẖgyur-wa to be surprised, astonished; གནས་སུ་འགྱུར་བ gnaş-su ẖgyur-wa to come to a place; to arrive at: འདོད་པའི་དངོས་གྲུབ་ཏུ་འགྱུར་བ ẖdoḏ-paẖi ḏńoş-grub-tu, ẖgyur-wa to be endowed with the perfect gift of wishing, viz., of having every wish fulfilled; གཡོས་པར་འགྱུར་བ to become moving; to begin to move. 4. to be translated; བོད་དུ་འགྱུར་བ to be translated into Tibetan; བཀའ་འགྱུར ḇkaẖ-ẖgyur the translated word; འགྱུར་བྱུང ẖgyur-byuń was translated.

འགྱུར་བའི་ཆོས ẖgyur-waẖi-choş changeable (and therefore perishable) things (*Cs.*).

*འགྱུར་བར་འགྱུར ẖgyur-war ẖgyur भविष्यत् (*Schr.*; *Kālāc. T, 89*) it will become.

འགྱུར་བྱེད ẖgyur-byeḏ a changer; one who brings about changes.

འགྱུར་མེད ẖgyur-meḏ अचर unchangeable; infallible.

འགྱུར་ཚིག ẖgyur-tshig the translated words; according to some authors words that have been translated into another language: རྒྱུད་རང་གི་འགྱུར་ཚིག་དངོས་གནས་སུ་འཇོག r̲gyuḏ rań-gi ẖgyur-tshig ḏńoş-gnaş-su ẖjog keep the original terms of the *Tantra* intact with their translation (*Yasel. 38*).

འགྱེ ẖye = འོད ẖoḏ घोद light; a whip.

འགྱེ་བ ẖgye-wa, pf. and imp. གྱེས gyeş, 1. to be dispersed; to be divided, *e.g.*, a river that is divided into several branches; རྣམ་པ་གཉིས་སུ r̲nam-pa gñiş-su (a ray of light) divided into two parts; to separate; to part: བེམ་རིག་འགྱེས་དུས bem-rig ẖgyeş-duş when body and soul part from each other. 2. to issue, proceed, spread, branch from: དེ་དག་ལས་གྱེས་སོ they have proceeded from those (their ancestors).

འགྱེག *ẖgyeg* = གནད *g̱nad* the sense; the real meaning; essence: བོན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་འགྱེག་མན་ངག་ལ་ཐུག་པས *Bon thams-cad-kyi ẖgyeg-man-ñag-la thug-pas* the essence of all the Bon meets in the Man-ñag.

འགྱེད *Ḫgyed* 1. n. of a district in north Tsang: གཙང་གི་རུ་གཉིས་ནི་རུ་ལག་ཤང་འགྱེད *G̱tsañ-gi Ru gñis-ni Ru lag Çañ ẖgyed* (*Loñ.* ༢ *6*). 2. alms in money or eatable things; འགྱེད་གཏོང་པ *ẖgyed gtoñ-pa* to distribute alms. This expression is defined by Tibetan writer as ཚོགས་ལ་དངུལ་ལྟ་བུ་མི་རེ་རེ་ལ་འགྲེམས་ཏེ་སྟེར་བ to bestow silver and the like in an assembly, distribituting to each man.

འགྱེད་སྟོབས *ẖgyed-stobs* बाहुव्यायाम athletic feat; exercise of arms.

འགྱེད་པ *ẖgyed-pa*, pf. བགྱེས, *bgyes* fut. བགྱེ *bkye* विग्रह; विवाद, संचोदन 1. to divide (trs.), to scatter, disperse; འོད་ཟེར་འགྱེད་པ *hod-zer ẖgyed-pa* to diffuse rays of light: སྤྲུལ་པ་འགྱེད *sprul-pa-ẖgyed* sends forth an emanation; ཕོ་ཉ་འགྱེད་པ *pho-ña ẖgyed-pa* to send a messenger; to dismiss; ཚོགས an assembly. 2. to institute, set going; འཐབ་མོ་འགྱེད་པ to start a combat; གཡུལ་འགྱེད་པ to fight a battle; གཡུལ་འགྱེད་པ་པོ one who gives battle; *ẖgyed-paẖi tshe* in the dispute. 3. to give an entertainment, banquet; to hold a feast.

འགྱེད་མ *ẖgyed-ma* = ཕྲ་མེན་པ *phra, men-pa* n. of a goddess—one that brings on division, dissension, or disunion.

འགྱེར་བ *ẖgyer-wa* or སྤོང་བ *spoñ-wa* वर्जन to drop or let fall; to throw down; to quit, abandon, throw away (*Sch.*).

འགྱེལ་བ *ẖgyel-wa* to fall; to tumble down: གན་རྐྱལ་འགྱེལ *gan-rkyal ẖgyel* fell on his back, face upwards; ས་ལ་འགྱེལ *sa-la-ẖgyel* tumbled on the ground; རླུང་སོགས་ཀྱིས་འགྱེལ་བ *rluñ-sogs-kyi ẖgyel-wa* to be thrown by the wind, &c.; ནད་ཀྱིས་འགྲོ་མི་ཐུབ་པར་འགྱེལ་བ stricken down by illness so as to be unable to walk: རྡོ་ལ་ཐོགས་ནས་འགྱེལ་བ he fell by stumbling on a stone; དེའི་ཚེ་ན་ཁོ་མོ་འཁྲུམས་ཏེ་ས་ལ་འགྱེལ་བ་དང then I, fainting away, fell to the ground.

འགྱེས་པ *ẖgyes-pa*, another form of འགྱེ་བ *ẖgye-wa* ཕན་ཚུན་སོ་སོར་འགྱེས་པ *phan-tshun so-sor ẖgyes-pa*, to separate asunder or between two parties.

འགྱོག་ཐེལ *ẖgyog-thel* = ལས་དམ *las-dam* seal; འགྱོག་ཐེལ་ཆབས་བཅམ properties under seal (*Rtsii.*).

འགྱོག་པ *ẖgyog-pa* to ascend; གྱེན་དུ་འགྱོག་པ་པོ *gyen-du ẖgyog-pa-po* one who climbs up (*Situ. 84*).

འགྱོད་པ *ẖgyod-pa* कौकृत्यं, अनुताप, अनुशय, कोप, विप्रतिसार to repent; to grieve for. 1. lament, relent, not only for bad, but also for good actions, when the latter are attended with disadvantage. 2. sbst. regret: འགྱོད་པ་བསྐྱེད་པ *ẖgyod-pa bskyed-pa* regret arises at last; ང་འགྱོད་པ་བསྐྱེད་པ *ña ẖgyod-pa bskyed-pa* I felt regret; ང་འགྱོད་པའི་སེམས་མེད་པར་ཁྱོད་ལ་བྱིན་ནོ *ña ẖgyod-paẖi sems med-par khyod-la sbyin-no* I gave it to you readily without regret.

འགྱོད་པ་རྣམ་གསུམ *ẖgyod-pa rnam-gsum* the three kinds of regret are illustrated as follows:—(1) དགྲ་ཕྱིས་སུ་མ་འདུལ་རང་ཡུལ་འགྱོད not being able to defeat an enemy out of one's country, or དཔའ་རེས་ཕུས་གཅིག་ཕྱུང་ན་སེམས་ངོ་འགྱོད to be sorry for an occasional defeat after one has behaved himself as a hero; (2) མགྲོན་གཞིས་སུ་མ་ཕྱུས་ཕྱིས་སུ་འགྱོད to be sorry, when out on a journey, at not being properly equipped with provisions, etc; མགྲོན་ངེས་ཁ་གཅིག་ཕྱུང་དུས་ང་རེ་འགྱོད to be sorry on inviting an important person when there is no proper arrangement for his entertainment or reception; (3) རྟ་ཞོ་གཞིས་སུ་མ་གསོ་བྱས་སུ་འགྱོད to be sorry for not having fed one's horse when on a journey; also རྟ་ཤི་སྒ་ཁུར་ཁྱང་དུས་ང་རེ་འགྱོད to be sorry when the horse dies, one has to carry the saddle on one's own back; (4) རྒ་ཆོས་གཞོན་དུས་མ་བྱས་རྒས་དུས་འགྱོད to be sorry in old age for not having done religious works as a youth; (5) འཆི་བདག་བདུད་པོ་དེ་བྱུང་དུས་འགྱོད "when that Devil the lord of death has come, he repents."

འགྱོད་པའི་དྲི་མ *h̲gyod-pah̲i dṟi-ma* regret after a gift has been made; འགྱོད་མེད *h̲gyod-med̲* अताप without regret or repentance.

འགྱོད་རྨོ་བ *h̲gyod-r̲mo-wa* to cause repentance; to make one suffer, feel, or pay for a thing: གནོང་འགྱོད *h̲noń-h̲gyod* repentance proceeds from consciousness of guilt (*Jä*). འགྱོད་ཚངས་བྱེད་པ *h̲gyod-tshańs̱ byed-pa* to apologise: འགྱོད་ཚངས་བྱེད་པར་གནང་བ to accept an apology.

འགྱོད་ཟིན་པ *h̲gyod̲ zin-pa* having repented.

འགྱོད་བཤགས *h̲gyod-ḇçags̱* confession and repentance.

འགྲགས་གྲགས *h̲grags̱-gras̱*, or གྲགས་འགྲགས *grags̱-h̲grags̱* अतिप्रभ, very bright.

འགྲགས་པ I: *h̲grags̱-pa* (*ḍag-pa*), pf. གྲགས *grags̱* 1. to sound forth; to utter a cry or sound, of men, animals, thunder, &c.; to shout: དེའི་རྣ་ལམ་དུ་འགྲགས་པར་འགྱུར་ན if it should be shouted into his ear. 2. to be famous; to be called; ཞེས་གྲགས *shes̱-grags̱* so it is called; so he was called; by this name he goes; under that name he is known.

འགྲགས་པ II: *h̲grags̱-pa* to bind, v. གྲགས་པ *grags̱-pa.*

འགྲང་བ *h̲grań-wa* (*ḍang-wa*) 1. to number; to count, v. བགྲང་བ *ḇgrań-wa.* 2. to satisfy with food; to satiate; འགྲངས་རྗེས *hgrańs̱-r̲jes̱* after having eaten one's fill; ཤ་བ་བསད་པས་མི་འགྲངས་ཏེ not yet having enough of deer killing.

འགྲངས *h̲grańs̱* (*dang*) भुक्त fully fed; eaten to the full extent; filled up.

འགྲངས་པ *hgrańs̱-pa* = གྲོད་པ་འགེངས *grod̲-pa hgeńs̱* or གསུས་པ་འགེངས *gsus̱-pa h̲geńs̱* bellyful, stomachful; ལྟོ་བ་འགེངས *l̲to-wa h̲geńs̱* eaten to one's fill; also ངོམས་པ *ńoms̱-pa* eaten to satiety; with ཚིམ་པ *tshim-pa* satiated; ཆོག་པ *chog-pa* contented (*M̲ñon.*).

འགྲད་པ *h̲grad̲-pa* or བགྲད་པ *ḇgrad̲-pa* (*ḍepa*) to spread; to enter.

འགྲན *h̲gran* (*ḍen*), v. འགྲན་པ *h̲gran-pa* आहूत, हव, ऐ, ओ, औ, हौ challenged; invoked.

འགྲན་གྱི་དོ་མེད *h̲gran-gyi do-med̲* = འགྲན་ཡ་མེད *h̲gran-ya med̲* without a rival; matchless; unequalled (applied to things).

Syn. འགྲན་གྱི་དོ་ཟླ་མེད་པ *h̲gran-gyi do-zla med-pa*; འགྲན་ཟླ་མེད་པ *h̲gran-zla med-pa* (*M̲ñon.*).

འགྲན་ཐུབ་པ *hgran thub-pa* = འགྲན་ནུས་པ *h̲gran nus̱-pa* or འགྲན་བཟོད་པ *h̲gran ḇzod̲-pa* to suffer rivalry; to stand rivalry.

འགྲན་དུ་འཇུག་པ *h̲gran-du h̲jug-pa* 1. to place in opposition; to enter into competition. 2. in a general sense, to defend one's self; to make resistance (*R̲dsa.*).

+ འགྲན་དོ *h̲gran-do* = འགྲན་ཟླ *h̲gran-zla.*

འགྲན་པ *h̲gran-pa* (*ḍen-pa*) प्रतिस्पर्द्धा, प्रतिगज, संहर्ष (1) to vie with, contend with; to strive (for victory); ཕྱུག་ཁྱད་རྣམ་ཐོས་སྲས་དང་འགྲན་ཏེ *phyug-khyad̲ r̲nam-thos̱ sras̱-dań h̲gran-te* to cope even with Vais'ravaṇa as to riches: བསྟོད་པར་འགྲན *ḇstod̲-par h̲gran* let us vie with one another in uttering praise; འགྲན་པས་ཆོག let us now draw a parallel between (these two).

འགྲན་ཚིག *ẖgran-tshig* words of contention, bickering.

འགྲན་ཟླ *ẖgran zla* (*ḍen-da*) 1. rival, competitor. 2. equal match; འགྲན་ཟླ་དང་བྲལ་བ *wa* unrivalled; matchless.

Syn. འགྲན་ཡ *ẖgran-ya*; འགྲན་གྱི་དོ་ཟླ *ẖgran-gyi do-zla*; འགྲན་དོ *ẖgran-do* rival; match.

འགྲན་སེམས *ẖgran-semş* 1. contention; emulation. 2. jealousy. 3. quarrelsome temper; spirit of controversy; འགྲན་སེམས་གཅོག་པ to stop; put an end to contention, rivalry.

འགྲམ *ẖgrań* (*ḍam*) bank; shore; side; neighbourhood, as རྩིག་པའི་འགྲམ the foot of the wall; ཆུ་ཡི་འགྲམ *chu-yi ẖgram* riverside or bank; མེ་ཡི་འགྲམ *me-yi ẖgram* fire-side; དགོན་པའི་འགྲམ *ḏgon-paẖi ẖgram* neighbourhood of a monastery; གྲོང་པའི་འགྲམ *groń-paẖi ẖgram* vicinity of a village; ལམ་གྱི་འགྲམ *lam-gyi ẖgram* roadside: ལུང་པ་ཆུ་ཡིས་གང་ན་འགྲམ་རྡོ་སྐམ་པོ་མི་ལུས if the river fills the valley, a stone on its bank does not remain dry (a proverb). Often used as a postp. with or without *du* or *la* annexed: གཟར་པོའི་འགྲམ་དུ at the brink of the precipice; མཚོའི་འགྲམ་ལ at the lake; close to the lake; འགྲམ་དུ is also used as adv. meaning near; close by.

འགྲམ་དཀྱུས *ẖgran-ḏkyuş*=འགྲམ་པ *ẖgram-pa.*

འགྲམ་ངོགས *ẖgaam-ňogş* तीर्थ, तट a bathing-place; a shore.

འགྲམ་ལྕག *ẖgram-lchag* a slap on the face; a box on the ear.

འགྲམ་པ *ẖgram-pa* हनु, गण्ड cheek (cf. ཁུར་ཚོས *khur-tshoş*) ལག་པ་འགྲམ་པ་ལ་རྟེན་པ *lag-pa ẖgram-pa la ṟten-pa* to lay one's hand on the cheek; as vb. to proclaim, publish.

འགྲམ་པོ *ẖgram-po* जम्भदन्त one living or residing in the neighbourhood; one possessing crushing teeth; a demon.

འགྲམ་གཞི *ẖgram-gşhi* foundation; basis; འགྲམ་གཞི་འདིང་བ *ẖgram-gshi ẖdiń-wa* to lay a foundation.

འགྲམ་ཡིག *ẖgram-yig* edict, proclamation, publication; ལོ་རྒྱུས་གནས་ཚུལ་གྱི་ཡི་གེ་འགྲམ་པ *lo-ṟgyuş gnaş-tshul-gyi yi-ge ẖgram-pa* to publish accounts of biography or history, &c.

འགྲམ་རུས *ẖgram-ruş* cheek-bone; jaw-bone.

འགྲམ་གཤོག *ẖgram-gçog* the hinder part of the jaw-bone (*Sch.*).

འགྲམ་སོ *ẖgram-so* acc. to *Jä.* cheek-tooth; molar-tooth; grinder.

འགྲམས་པ *ẖgramş-pa* to spread over; མེ་ཏོག་སོགས་འགྲམས་པ་པོ *me-tog sogş ẖgramş-pa-po* one who spreads or scatters flowers, etc.: འདི་ནི་མི་ལ་འགྲམས་པ this will be spread over the man; ས་ལ་འགྲམས་པ to spread on the ground; ཕྱོགས་ཕྱོགས་སུ་འགྲམས་པ *phyogş-phyogş-su ẖgramş-pa* to scatter to the different quarters; ལུས་ལ་ནད་འགྲམས་པ *luş-la naḏ ẖgramş-pa* to infect the body with disease.

འགྲམས་ཚད *ẖgram-tshaḏ* over-mastering fever.

འགྲས་འགྲུས *ẖgraş-ẖgruş*=གྱ་གྱུ *gya-gyu*; जिह्म serpentine, crooked, bent.

འགྲས་པ *ẖgraş-pa* (*ḍe-pa*) ཕན་ཚུན་མི་མཐུན་པ *phan-ṯshun mi-m̱thun-pa* 1. disagreement; difference between two parties. 2. द्विष्, विद्विष् to hate; to bear ill-will; to have spite against.

འགྲིག་འགྲིག *ẖgrig-ẖgrig* (*ḍig-ḍig*) 1. arranged properly; ཚིག་འགྲིག་འགྲིག་པ *tshig ẖgrig-ẖgrig-pa* to arrange words properly. 2. gelatine; jelly of meat (*Jä.*).

འགྲིག་པ *ẖgrig-pa* (cf. སྒྲིག་པ *şgrig pa*) to suit, agree, correspond; to be right; སྟབས་འགྲིག་པ *ştabş ẖgrig-pa* suitable occasion; རྟེན་འབྲེལ་འགྲིག་པ *ṟten-ẖbrel hgrig-pa* good or auspicious coincidence; དུས་ཚོད་འགྲིག་པ *duş-tshoḏ ẖgrig-pa* the time suits; གྲལ་འགྲིག་པ *gral ẖgrig-pa* to make everything ready; ཁ་འགྲིག་པ *kha ẖgrig-pa* unanimity in deposition; all of one expression or speech; བློ་སེམས་འགྲིག་པ *ḇlo-semş ẖgrig-pa* to agree in opinion; ཁ་མཆུ་འགྲིག་པ *kha-m̲chu ẖgrig-pa* compromise in a law-suit or case (civil or in criminal).

འགྲིབ་པ *ẖgrib-pa* 1. **ग्लानि** to grow dim; to get dark (*Cs.*) (cf. སྒྲིབ་པ *şgrib-pa*). 2. **अपाय** loss; diminution; also to grow less; to decrease, to be diminished, to decay; མི་འགྲིབ་མི་ལུད་པ *mi-ẖgrib mi-luḏ-pa* neither to grow less nor to flow over; འཕེལ་བ *ẖphel-wa* is opposed to འགྲིབ་པ *ẖgrib-pa*; བསྐལ་པ་མར་འགྲིབ་པ *ḇşkal-pa mar-ẖgrib-pa* the *kalpa* (period) diminishes.

འགྲིམ *ẖgrim*, v. འགྲིམ་པ *ẖgrim-pa* in ལག་འགྲིམ *lag-ẖgrim* ལག་འགྲིམ་གྱིས་བརྒྱུས་པས *lag-ẖgrim gyiş ḇṟgyuş-paş*, passing from hand to hand.

འགྲིམ་འགྲུལ *ẖgrim-ẖgrul* communication; also travellers, either merchants or pilgrims: རྡོ་རྗེ་གདན་དུ་སོག་པོའི་འགྲིམ་འགྲུལ་ཆད *Ṟdo-ṟje gdan-du sog-poẖi ẖgrim-ẖgrul chaḏ* the communication of the Tartars with Dorjedan (Gaya) was interrupted (*A. 19*).

འགྲིམ་པ *ẖgrim-pa* 1. sometimes for འབྲིམ་པ *ẖbrim-pa*. 2. pf. འགྲིམས *ẖgrimş* to march about, perambulate; to rove or stroll about; walk round; རྒྱལ་ཁམས་འགྲིམ་པ *ṟgyal-khamş ẖgrim-pa* to rove over the countries; རི་ཁྲོད་འགྲིམ་པ *ri-kẖrcḏ ẖgrim pa* to wander on a mountain range; ཆུ་དང་ལུང་ལ་ཡང་འགྲིམ་ནས་འགྲོ་བ *chu-dañ luñ-la yañ ẖgrim naş ẖgro-wa* to go about crossing rivers and valleys, &c.

འགྲིམ་མོད *ẖgrim-moḏ* doing or accomplishing any work: ལ་ལ་ནི་ལས་ཀྱི་དབང་གིས་མངལ་སྒོ་གཞན་ཡང་འགྲིམ་མོད་ཀྱིས་མཐར་བདེ *la-la ni laş-kyi ḏwañ-giş m̲ñal-şgo gshan-yañ ẖgrim-moḏ-kiş m̲thar ḇde* some in consequence of *laş* (*i.e. karma*) entered the womb, others having accomplished good deeds, were happy enough to escape (here མཐར=ཐར) (*H̱brom.* ཁ, *24*).

འགྲིམས *ẖgrimş* (*ḍim*) or འགྲིམས་པ *ẖgrimş-pa* **अपकर्ष**, **ऊनत्व** inferiority; inequality or also less in quantity or quality; རིག་པ་འགྲིམས་པ *rig-pa ẖgrimş-pa* failing in intellect; growing foolish.

འགྲིལ་བ *ẖgril-wa* (*ḍil-wa*), pf. གྲིལ *gril* (cf. སྒྲིལ་བ *şgril-wa*) 1. to be twisted or wrapped round, for འཁྲིལ *ẖkhril* (*Sch.*), to be collected, concentrated; to flock or crowd together; ཀུན་འགྲིལ་ནས *kun ẖgril-naş* all in a heap; all together. 2. to be turned, rounded, made circular or cylindrical, *e.g.*, a stick (*Jä.*). 3. to fall, drop down.

འགྲིས *ẖgriş* (*ḍi*), v. འདྲིས *ẖdriş*; འགྲིས་མ་ཐག་ཏུ་སྙིང་གཏམ་མི་བཤད་ཅིང་ *ẖgriş-ma thag-tu şñiñ-gtam mi-ḇçaḏ-ciñ* immediatly after acquaintance not expressing one's heart's words, (*i.e.*, revealing one's secret) (*Jig.*).

འགྲུ་བ *ẖgru-wa*, (*ḍu-wa*) pf. གྲུས *gruş* 1. to bestow pains upon a thing; སློབ་པ་ལ་འགྲུ་བ to take pains in studying. 2. n. of a tribe in Tibet: དབྲའ་འགྲུ་ལྡོམ་གསུམ་ལྔ་དང་བཞི *ḏbraẖ-ẖgru ḻdom-gsum ḻga-dañ ḇshi* (*Jig.*).

འགྲུབ་པ *ẖgrub-pa* (*ḍub-pa*) pf. གྲུབ *grub* (*Situ. 69*) to be accomplished without any perceptible agent; to be made ready; to be finished; འགྲུབ་པར་འགྱུར་རོ *ẖgrub-par ẖgyur-ro* will be finished: འགྲུབ་པར་གྱུར་ཅིག *ẖgrub-par gyuṟ-cig* let it be finished or performed; འགྲུབ་པར་འགྱུར or འགྲུབ་ཡོད་ will be finished, performed; འགྲུབ་པ་མི་སྲིད *ẖgrub-pa mi-sṟiḏ* it cannot be accomplished or done; མ་གྲུབ་པར *ma-*

grub-par before accomplished or performed: མ་འགྲུབ་པ་རྣམས་འགྲུབ་པར་འགྱུར་རོ let those deeds not yet effected be accomplished. ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པ *lhun-gyis grub-pa* spontaneously grown or produced, *i.e.*, in a supernatural way: འགྲུབ་པར་ཤོག *hgrub-par çog* सम्पद्यतु may it be accomplished!

འགྲུབ་སྦྱོར I: *hgrub-sbyor* or འགྲུབ་པ་དང་སྦྱོར་བ *hgrub-pa dań sbyor-wa* anything accomplished and perfected (as a reward).

འགྲུབ་སྦྱོར II: is an expression occurring in almanacks relative to the proving true of certain astrological prognostics of good luck; similar to, but not identical with, རྟེན་འབྲེལ *rten-hbrel.*

འགྲུམ་པ *hgrum-pa* (*dum-pa*), pf. གྲུམ *grum* (cf. གྲུམ་པ *grum-pa*), to pinch or nip off (the point of a thing); to cut off; to prime, lop, clip the wings (*Jä.*).

འགྲུལ་པ *hgrul-pa* (*dul-pa*) = ལམ་གྱི་མགྲོན་པོ *lam-gyi mgron-po* a traveller, passenger; also a pilgrim: བོད་ལ་ད་ལོ་སོག་པོ་འགྲུལ་པ་མང་པོ་སླེབས་བྱུང, འགྱེད་མང་ཇ་ཡག་པོ་བྱུང་ *Bod-la da-lo sog-po hgrul-pa mań-po slebs-byuń, hgyed mań-ja yag-po byuń* this year many Mongol pilgrims have come to Tibet; there were liberal alms-doles, and tea for many.

འགྲུལ་བ *hgrul-wa* 1. to walk; to pass; to travel; འགྲུལ་བར་བྱེད་པ *hgrul-war byed-pa* to cause to go; to send off, despatch, a messenger; འགྲུལ་བ་པོ *hgrul-wa po* a walker, post, traveller, pedestrian; sbst. འགྲུལ *hgrul* passage; the possibility of passing: གཉའ་ནང་གི་འགྲུལ་ཆད་པས *Gñah-nań-gi hgrul chad-pas* the passage from Nyanang being stopped (by snow). 2. fig. to walk; to live, act, or behave. 3. to pass as good; to be current (of coins).

འགྲུལ་ཞུད *hgrul-shud* passage, communication.

+ འགྲུས་འགོག *hgrus-hgog* = བརྩོན་འགྲུས *brtson-hgrus* assiduity, industry.

འགྲུས་པ *hgrus-pa* (*dui-pa*) 1. pf. འགྲུ་བ *hgru-wa*. 2. sbst. zeal, enthusiasm, diligence, endeavour; more frequently བརྩོན་འགྲུས *brtson-hgrus* (*Jä.*)

འགྲེ་བ *hgre-wa* (*de-wa*) (རིགས་ལྟ་བུ *rigs lta-bu*) पेयाल to roll one's self; ས་ལ་འགྲེ་བ *sa-la hgre-wa* to roll on the ground; འགྲེ་ལྡོག *hgre-ldog* or འགྲེ་ལོག་བྱེད་པ *hgre-log byed-pa* to roll on the ground from pain or despair, &c.; also of horses, &c.

འགྲེ་ལྡོག་ལྡོག་པ *hgre ldog-ldog-pa* to roll on the ground from pain, etc.; to wallow: རྟ་སོགས་ཕར་ཚུར་འགྲེ་ལོག་རྒྱབ་པ *rta-sogs phar-tshur hgre-log rgyab-pa* the horses, etc., roll hither and thither; སྡུག་བསྔལ་མི་བཟོད་པས་འགྲེ་ལྡོག་ལྡོག་བྱེད་ཀྱིན་འདུག *sdug-bsñal mi-bzod-pas hgre ldog-ldog byed-kyin hdug* unable to bear pain they were rolling (on the ground) (*Khrid. 39*).

འགྲེང་བ *hgreń-wa* (*deń-wa*) (cf. སྒྲེང་བ *sgreń-wa*) प्रोद्गत, उत्थित to stand: རོང་གི་ཁར་འགྲེང་ནས standing at the mouth of the pit; དངངས་པ་ལྟར་འགྲེང་བར་འགྱུར *dńańs-pa ltar hgreń-war hgyur* they started up as if afrighted. མི་འགྲེང་གསུམ *mi-hgreń gsum* three lengths of a man (*Jä.*).

འགྲེང་བུ *hgreń-bu* (*deń-bu*), also འགྲེང་པོ *hgreń-po*, sign of the vowel ˉ "*e.*"

འགྲེམ་པ *hgrem-pa*, pf. བཀྲམ *bkram*, fut. དགྲམ *dgram*, imp. ཁྲོམས *khroms* 1. to spread (as of grain, for drying), or འགྲེམས་པ *hgrems-pa* (*dem-pa*) (ཆུ་ལྟ་བུ *chu lta-bu*) अपकिरण to sprinkle (water). 2. to put or lay down in order, *e.g.*, beams, &c.; to spread out; to display; to scatter; to draw (a curtain).

* འགྲེལ་ཆུང་དོན་གསལ *hgrel-chuń don-gsal* सुख-प्रभ n. pr. (*Schr.; Tā. 2, 200*).

འགྲེལ་པ ẖgrel-pa 1.=འཚོལ་པ ẖtshol-pa वृत्ति, कारिका to beg, supplicate. 2. to put in, arrange; ཚིག་དོན་འགྲེལ་པ tshig-don ẖgrel-pa the arranging or paraphrasing the meanings of words. 3. to explain, comment upon.

*འགྲེལ་བཤད ẖgrel-ḇçaḏ कारिका (Schr.)

འགྲེས་པ ẖgres̱-pa ex-officer; late officer.

*འགྲོ་གླིང་ H̱gro-gliṅ द्रमिल n. pr. (Schr.; Tā. 2, 222), n. of a country (prob. Tamil); of a lexicographer [prob. द्राविड़].

འགྲོ་སྒོ ẖgro-s̱go = འགྲོ་སོང་བ ẖgro-soṅ-wa expenditure, cost; anything expended.

འགྲོ་ལྡིང་ I: H̱gro-ḻdiṅ n. of a country in the south of India, *i.e.*, Dravira.

འགྲོ་སྡིང་ II: द्रमिल (Schr.; Tā. 2, 27).

འགྲོ་བ ẖgro-wa, pf. སོང་ soṅ, imp. སོང་ soṅ, but negative form of imp. མ་འགྲོ ma-ẖgro 1. to go, in all its significations, *i.e.*, to go away, proceed to, walk, &c. 2. sbst. a living creature; that which moves; འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག the six classes of living things. 3. to live; be living; move; exist; to be.

Syn. རྒྱུ་བ ṟgyu-wa; འདོང་བ ẖdoṅ-wa (M̱ñon.).

འགྲོ་བ་པོ ẖgro-wa po=འགྲོ་བྱེད ẖgro-byeḏ one who goes; goer; walker; traveller; passenger; pres. འགྲོ་བཞིན་འདུག ẖgro-ḇshin ẖdug=འགྲོ་གིན་འདུག ẖgro-gin ẖdug proceeding; going; fut. འགྲོ་བར་འགྱུར ẖgro-war ẖgyur.

འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག ẖgro-wa rigs̱-drug the six kinds of moving beings:—(1) ལྷ lha देव the gods; (2) ལྷ་མ་ཡིན lha-ma yin असुर the demons; (3) མི mi मनुष्य humanity; (4) དུད་འགྲོ duḏ-ẖgro तिर्यक् beasts, etc.; (5) ཡི་དྭགས yi-dḇags̱ प्रेत the ghosts; (6) དམྱལ་བ ḏmyal-wa नरक hell-beings.

འགྲོ་བའི་མགོན་པོ ẖgro-waẖi m̱gon-po जगन्नाथ an epithet of Avalokiteçvara; སྤྱན་རས་གཟིགས S̱yan-ras̱ gzigs̱ a name of Buddha, of Vishnu (M̱ñon.).

འགྲོ་མྱོངས ẖgro-myoṅs̱ = འགྲོ་ཉོང་ ẖgro-ñoṅ previously visited.

འགྲོ་ལས་ཆེ ẖgro-las̱ che=འགྲོ་ཤས་ཆེ ẖgro-ças̱ che or འགྲོ་ཉེན་ཆེ ẖgro-ñen che, adv. very probably; in all probability; also ལས་ཆེ alone is used: གསོ་བ་རིག་པ་འདི་བོད་ན་སྨན་མེད་པས་ནུབ་ནས་འགྲོ་ལས་ཆེ gso-wa rig-pa ẖdi boḏ-na s̱man meḏ-pas̱ nub-nas̱ ẖgro-las̱ che the science of healing, there being no medicine in Tibet, may in all probability disappear (*A. 35*).

འགྲོགས་པ ẖgrogs̱-pa to associate with; to keep company; to be in the company of; to accompany: དམ་པ་དག་དང་འགྲོགས་པར་བཙུན ḏma-pa ḏga-daṅ ẖgrogs̱-par, ḇcun try to associate with the holy ones.

འགྲོགས་པ་པོ ẖgrogs̱-pa-po or འགྲོགས་པར་བྱེད ẖgrogs̱-par byeḏ associate; one who accompanies, goes together.

Syn. རྗེས་ཆགས ṟjes̱-chags̱; ཡོངས་སྦྱོར yoṅs̱-s̱byor; ཡང་དག་འགྲོགས yaṅ-dag ẖgrogs̱ (M̱ñon.).

འགྲོ་ལུགས ẖgro-lugs̱ (custom) manner.

འགྲོན་བུ ẖgron-bu ཆོ་ལོའི་ས་བོན cho-loẖi sa-bon cowries; dice (M̱ñon.).

*འགྲོ་མ ẖgro-ma गामना (Schr.; Kālāc. T. 119).

*འགྲོ་བཟང་མ ẖgro ḇzaṅ-ma (Schr.; 92 A.).

འགྲོ་བྱེད ẖgro-byeḏ=གླང་པོ glaṅ-po an elephant (Mñon.).

འགྲོལ་བ I: ẖgrol-wa, pf. བཀྲོལ ḇkrol, fut. དགྲོལ ḏgrol, to unravel; to make loose; to set free; to unfasten; དོན་དུ་མདུད་པ་འགྲོལ་བ don-du m̱duḏ-pa ẖgrol-wa to cut the knot; འགྲོལ་བ་པོ ẖgrol-wa po or འགྲོལ་བྱེད ẖgrol-byeḏ one who unravels, loosens; འགྲོལ་གྱིན་འདུག ẖgrol-gyin ẖdug is being set free; འགྲོལ་བར་འགྱུར ẖgrol-war ẖgyur will be set free.

འགྲོལ་བ II: to escape, be liberated, be released from. The pf. here is གྲོལ *grol.* Generally used in the distinctive Buddhist sense of escape from the necessity of living, re-birth, etc.

འགྲོས *ẖgros̱* མི་རྟ་སོགས་ཀྱི་འགྲོ་ལུགས *mi-ṟta sogs̱-kyi ẖgro-lugs̱* gait; manner of walking of men, horses, etc.: ཉི་ཟླ་གཟའ་སྐར་ལ *ñi-gzlaẖ s̱kar la*:—རང་འགྲོས་རླུང་འགྲོས་གཉིས་རེ་ཡོད *rañ-ẖgros̱ ṟluñ-ẖgros̱ gñis̱ re-yoḏ* those that are self-moving, such as sun, moon and planets, etc., and those that are moved; ངང་པ་ནེ་ཙོའི་འགྲོས་ཅན་ཀུན་གྱིས་བཀུར those whose manner of walking is like the goose or the parrot are respected by all; གླང་ཆེན་སེང་གེ་ཁྱུ་མཆོག་འགྲོས་ལྡན་མིས, ལོངས་སྤྱོད་མང་པོའི་བདག་པོ་བྱེད་པར་འདོད *glañ-chen señ-ge khyu-m̱chog ẖgros̱-ḻdan mis̱, loñs̱-s̱pyoḏ mañ-poẖi ḇdag-po byeḏ-par ẖdoḏ* those that walk in the manner of elephant, lion or bull become rich and wish to be master of many people; ཁྱི་ཕག་བོང་འགྲོས་ཅན་གང་སྡུག་བསྔལ་འཐོབ whosoever walks in the manner of dog, pig and donkey gains unhappiness (*Mi.*).

རྒ་བ *ṟga-wa*, pf. རྒས *ṟgas̱* जरा 1. to be old, aged; also sbst. old age. 2. to go down; to set (of the sun, etc.) (*Jä.*).

རྒ་ཝང་ཀྲད་ཀྱི *ṟga-wañ kraḏ-kyi* bat, flitter-mouse (*Jä.*).

* རྒ་ལོ *ṟga-lo* (*Schr.; Tā 2, 252*).

རྒ་ཤི *ṟga-çi* जरामरण old age and death; རྒ་ཤིས་གཟིར་བ *ṟga-çis̱ gzir-wa* to suffer under the infirmities of old age.

རྒང *ṟgañ* also འགང་གཟེར་མ *ẖgañ-gzer-ma* hedge-hog, the second term designating two species: *Erinaceus auritus* and *Erinaceus amurensis*, the latter found in Kökönur district.

རྒད་པ *ṟgaḏ-pa*=resp. རྒན་པ *ṟgan-pa* old; aged.

རྒད་པོ *ṟgaḏ-po*=རྒས་པ *ṟgas̱-pa* also= བགྲེས་པོ *ḇgres̱-po* an old man; a man gray with age.

Syn. ལང་ཚོ་ཡོལ *lañ-tsho yol*; ན་ཚོད་ཡོལ *na-tshoḏ yol*; ལོ་མང་ཁུར་ལྡན *lo-mañ khur-ḻdan*; དབང་པོ་ཉམས *ḏwoñ-po ñams̱*; འཁོགས་པ *ẖkhogs̱-pa*; མགོ་སྐྱེས་དཀར་བ *m̱go-s̱kyes̱ ḏkar-wa*; བཞི་པའི་གནས་སྐབས *ḇshi-paẖi gnas̱-s̱kabs̱*; སྐུ་ན་སྨིན་པ *s̱ku-na s̱min-pa*; དགུང་ལོ་མཐོན་པོ *ḏguñ-lo m̱thon-po*; རྒན་པ *ṟgan-pa* (*M̱ñon.*).

རྒད་མོ *ṟgaḏ-mo* an old woman.

རྒན་རྒོན *ṟgan-ṟgon* (རྒད་པོ་རྒན་མོ *ṟgaḏ-po ṟgaḏ-po*) old man and old woman.

རྒན་པ *ṟgan-pa* ज्येष्ठ, महिर an elder; senior. In Tibetan astrology a person aged between 60 and 72 is called རྒན་པ.

རྒན་པོ *ṟgan-po* वृद्ध, मूल, जीर्ण 1. an old man; elder. 2. the headman of a village.

རྒན་པོའི་ཐིག *ṟgan-poẖi thig*, གོ་བ *yo-wa* vulture; also met. for rainbow (*M̱ñon.*).

རྒན་པོའི་ཐིག་ལེ *ṟgan-poẖi thig-le* वृद्ध-पुत्रक met. an old man's son.

རྒན་པོའི་ལས *ṟgan-poẖi las̱* the work of an elderly man.

རྒན་མོ *ṟgan-mo* जर्जरिका, जीर्णा, वृद्धा an old woman; one infirm and worn out.

རྒན་ཞུགས *ṟgan-shugs̱* महल्लक those that are grown old; elderly people.

རྒན་རབས *ṟgan-rabs̱* ज्येष्ठ the venerable, aged.

རྒན་རིམས *ṟgan-rims̱* वृद्धान्त of the older class.

རྒན་ལ་ཉན་པ *ṟgan-la ñam-pa* वृद्धश्रवः to listen to the advice of the old.

རྒན་སོང *ṟgan-soñ* प्राजय्यं has become old.

རྒལ rgal तरण, अनुयुक्त ;=རབ *rab* a ford; ཆུ་རྒལ *chu-rgal* the ford in a river: རྒལ་དཀའ་བ *rgal dkaḥ-wa* difficult to ford or to cross.

རྒལ་པ *rgal-pa* or རྒལ་བ *rgal-wa* pf. and fut. བརྒལ *brgal*, imp. རྒོལ *rgol*, to ford (a river); to travel through; to pass over; to surmount a pass: རྒྱ་མཚོ་ལ་གྲུ་གཟིངས་ཀྱི་རྒལ་ཏེ *rgya-mtsho la gru-gziṅs-kyi rgal-te* after having crossed the sea in a ship; ལ་བརྒལ་བའི་བྱང་ངོས *la brgal-waḥi byaṅ ṅos* the north side (face) of the mountain-pass that has been crossed.

རྒལ་ཚིགས *rgal-tshigs* पृष्ठमांस, सन्धि the joints of the back; hip-joint; according to *Sch.* རྒལ་ཚིགས *rgal-tshigs*=སྒལ་ཚིགས *sgal-tshigs* the spine.

རྒལ་ཅིག *rgal-cig* a lizard; བླ་མ་རྒལ་ཅིག *bla-ma rgal-cig* the chameleon.

རྒས *rgas*=རྒ་བ *rga-wa* old, ripe.

རྒས་ཀ *rgas-ka* old age.

རྒས་པ *rgas-pa*=རྒད་པོ *rgad-po* जराप्त, जीर्ण aged, old; exhausted; infirm; sbst. an old man.

རྒས་པ་བསོ་བ *rgas-pa, bso-wa* an elixir (which has the property of giving the appearance of youth in old age); བཅུད་ལེན་གྱི་སྐོར *bcud-lengyi skor* (*Mṅg. 90*).

རྒས་བྱེད *rgas-byed* जराहित that makes one look old and haggard.

རྒས་བྱེད་མ *rgas byed-ma* जराहिणी a woman whose company makes a youth look old.

རྒས་མེད *rgas-med* निर्जर that never grows old, a name of the celestial beings.

རྒུ *rgu*=དགུ-*dgu* many; དགུ་ཐུབ *dgu-thub* one able to overcome many.

རྒུ་དྲུས *rgu-drus* a mixture of many ingredients healing sores, joining veins and removing pains in the intestines, as in རྒུ་དྲུས་རྨ་འདྲུབ་རྩ་མཐུད་རྒྱུ་གཟེར་འཇོམས *rgu-drus rma-ḥdrub rtsa-mthud rgyu-gzer ḥjoms* (*Med.*).

རྒུད་པ *rgud-pa* व्यसन, विपत्ति, विप्लव, आपदः 1. disadvantage; trouble. 2. to decline, to sink, grow frail: རྒས་པ་དང་ན་བ་དང་མྱ་ངན་དང་སྡུག་བསྔལ་གྱིས་ལུས་སེམས་རྒུད་པ *rgas-pa daṅ na-wa daṅ mya-ṅan daṅ sdug-bsṅal gyis lus-sems rgud-pa* (his) body and mind become deteriorated from misery, sorrow, disease and age; དར་རྒུད *dar-rgud* rise and decline.

རྒུད་པོ *rgud-po*, v. གུད་པོ *gud-po*.

རྒུད་མུན *rgud-mun*=དབུལ་ཕོངས་ཀྱི་མུན་པ *dbul-phoṅs-kyi mun-pa* a destitute person; destitute.

རྒུན *rgun*=རྒུན་འབྲུམ *rgun-ḥbrum* द्राक्षा grapes; རྒུན་དཀར *rgun-dkar* the white species of grape: རྒུན་འབྲུམ་གློ་ནད་སེལ་ཞིང་ཚད་པ་སྦྱོང *rgun-ḥbrum glo-nad sel-shiṅ tshad-pa sbyoṅ* the grape removes diseases of the lungs and cures fever.

རྒུན་སྐེམས *rgun-skems* wine or drink made from grapes.

རྒུན་རྒོད *rgun-rgod* wild grapes; according to *Jä.* raisins in *W.*

རྒུར་པོ *rgur-po* or སྒུར་པོ *sgur-po* कुब्ज hunchback; one bent by age, v. དགུར *dgur*.

རྒུར་རེ *rgur-re* རྒུར་རྒུར་བྱས་ནས་སྡད་པ *rgur-rgur byas-nas sdad-pa* sit downcast, bending the head downwards.

རྒོ *rgo*, sometimes for སྒོ *sgo*.

རྒོ་བ *rgo-wa*=དགོ་བ *dgo-wa* a species of antelope Procapra picticaudata v. *Jä.*

རྒོངས་མོ *rgoṅs-mo*=དགོང་མོ *dgoṅ-mo* in older writings the evening.

རྒོད *rgod* 1. adj. wild; བྱ་རྒོད a vulture; a bird of prey; ར་རྒོད wild goat; ཕག་རྒོད wild boar; གཡག་རྒོད=འབྲོང་ a wild yak. 2. མི་རྒོད་ཀླ་ཀློ

mi-rgod̲ lta-bu like a wild man; a savage; a robber; a ruffian; མི་རྒོད་བྱེད་པ *mi-rgod̲ byed̲-pa* to rob (usually named together with murdering and lying).

རྒོད་སྐམ་མ *rgod̲ s̲kam-ma* a barren mare.

Lusat

རྒོད་པ *rgod̲-pa* 1. to laugh. 2. = གཡེང་བ *gyeṅ-wa* to grow weak, languid, or indolent.

+ རྒོད་བག་ཅན *rgod̲ bag-can*, described as ཡོན་ཏན་མེད་ཅིང་སེམས་དྭང་མཐོ་བ *yon-tan med̲-ciṅ sems̲ d̲waṅ m̲tho-wa* 1. a vain person pretending to be great and powerful, but devoid of wisdom. 2. = སེམས་རྣམ་པར་མི་ཞི་བ *sems̲ r̲nam-par mi-shi-wa* the disturbed state of the mind (*K. d.* ར *355*). 3. weak; languid (*Jä.*).

རྒོད་བྱེད *rgod̲-byed̲* ऊर्ध्वनयन laughing; laughter.

རྒོད་མ *rgod̲-ma* वामी, वाड़वा a mare.

རྒོད་མ་སྐྱེས *rgod̲-ma s̲kyes̲* 1. a name of the physician of the gods. 2. born of the mare. One of the wives of the God of the Sun who, unable to bear the glare of his rays, ran away in the guise of a mare to the northern continent, Uttara Kuru. The sun followed there, and caused her to give birth to the celestial twins called As'vinī kumāra.

རྒོད་མའི་ཚོགས *rgod̲-mah̲i tshogs̲* वाड़व a herd of mares.

རྒོད་ཡས *rgod̲-yas̲* a numerical figure.

རྒོལ *rgol*, v. རྒོལ་བ *rgol-wa*.

རྒོལ་ཕྱི་རྒོལ *rgol-phyi rgol* a posture of witchcraft against evil spirits: རྒོལ་ཕྱི་རྒོལ་གྱི་གདན་བཅམས *rgol phyi-rgol gyi-gdan b̲çams̲* (*A. 33*) prepared the seat for a defiant attitude to suppress evil spirits.

རྒོལ་བ *rgol-wa* = རྩོད་པ *tsod̲-pa* वाद, pf. and fut. བརྒོལ *b̲r̲gol*, to dispute, combat, fight, make controversy; ཚིག་གིས་རྒོལ་བ to hold discussion, verbal disputation; དཔུང་དང་སྟོབས་ཀྱིས་རྒོལ་བ to fight by means of troops and powers; རྒོལ་བའི་ཞུ་དོན *rgol-wah̲i*, *shu-don* a challenge; a speech provoking a quarrel; ཕས་རྒོལ a quarrel or contest begun by the counter party (*Sch.*); ཕས་རྒོལ་མི an adversary, opponent; སྔ་རྒོལ *sña-rgol* पूर्ववादी the plaintiff in a law suit, but generally signifies an aggressor, assailant; ཕྱི་རྒོལ *phyi-rgol* परवादी defendant; ཕྱིར་རྒོལ་བའི་གནོད་པ *phyir-rgol-wah̲i gnod̲-pa* is an external danger against which every one tries to protect himself and chiefly by charms and witchcraft; སྔ་རྒོལ *s̲ña-rgol* and ཕྱི་རྒོལ *phyi-rgol* are also said to signify such students as hold religious controversies with one another. སྔ་རྒོལ *s̲ña-rgol* is the party putting the questions; ཕྱི་རྒོལ *phyi-rgol* is the party answering the questions.

རྒོལ་ཚིག *rgol-tshig* threatening words.

Syn. སྤྱོ་ཚིག *s̲pyo-tshig*; བསྡིགས་ཚིག *b̲s̲digs̲-tshig* (*M̲ñon*).

རྒྱ I: *rgya* मुद्रा seal, stamp, token, mark, sign; རྒྱ་འདེབས་པ *rgya-h̲debs̲-pa* to seal; to stamp: རྒྱ་གཅོག་པ *rgya gcog-pa* to break or open a seal; རི་རྒྱ་ལུང་རྒྱ་བཞུག་པ *ri-rgya luṅ-rgya b̲shug-pa* to seal up hills and valleys, *i.e.*, to protect the living beings inhabiting them from being harmed by huntsmen or fishermen; an annual religious performance of the Dalai Lama, consisting in a variety of spells and incantations for the safety of animals.

Syn. ཐེའུ་ཙེ *theh̲u-tse*; ཕྱག་དམ *phyag-dam*; དམ་ཕྲུག *dam-phrug* (*M̲noṅ.*)

རྒྱ II: animal of the deer class, in appearance like the *Nilgai*, possibly the saiga-antelope.

རྒྱ III: जाल, कल a net, a trap; ཉ་རྒྱ *ña-ṟgya* a fishing net; བྱ་རྒྱ *bya-ṟgya* a fowling net; རི་དྭགས་ཀྱི་རྒྱ *ri-dwags kyi ṟgya* a net or trap to catch birds or wild animals.

རྒྱ IV: 1. extent; size: རྒྱའི་ཚད་ནི་ཅི་ཙམ *ṟgyaẖi tshaḏ-nichi-tsam* how much was its extent? རྒྱ་དཔག་ཏུ་མེད་པ *ṟgya ḏpag-tu meḏ-pa* immeasurable in extent. 2. भारत a name for India but sometimes for China, which are both vast countries; also fullness, complete state, or perfection. རྒྱ་རིམ་པ་བདུན་རྒྱས་བཏབ་པ *ṟgya rim-pa ḇdun-ṟgyas ḇtab-pa* there are seven kinds of mark used in dividing a volume; they are the following:—(1) ཚིག་འབྲུ་མི་འཁྲུགས་ཚིག་གི་རྒྱ *tshig-ẖbru mi-ẖkhrugs tshig-gi ṟgya* the sign or mark for distinguishing one verse from another, so that the verses may not be confused; (2) ཚིག་རྐང་མི་འཁྲུགས་པ་ཤད་ཀྱི་རྒྱ *tshig-ṟkañ mi-ẖkhrugs-pa çaḏ-kyi ṟgya* the marks or stops used at the end of a sentence or the line of a verse; (3) ཚིག་དོན་མི་འཁྲུགས་པ་ལེའུའི་རྒྱ *tshig-don mi-ẖkhrugs-pa leẖuẖi ṟgya* to mark the chapters: (4) ཤོ་ལོ་ཀ་མི་འཁྲུགས་པ་བམ་པོའི་རྒྱ *ço-lo-ka mi-ẖkhrugs-pa bam-poẖi ṟgya* the marks so that the lines may not be carried from one chapter to another; (5) བམ་པོ་མི་འཁྲུགས་པ་བམ་པོའི་གྲངས་ཀྱི་རྒྱ *bam-po mi-ẖkhrugs-pa bam-poẖi grañs-kyi ṟgya* marks to shew the number of parts in each volume; (6) མཐའ་མི་འཆལ་བ་སྣེ་ཐིག་གི་རྒྱ *m̱thaẖ mi-ẖchal-wa s̱ne thig-gi ṟgya* the marks to shew the end of book, part or chapter; (7) གླེགས་བམ་མི་འཁྲུགས་པ་གདོང་ཡིག་གམ་སྤྱན་ཁྱེར་གྱི་རྒྱ *glegs-bam mi-ẖkhrugs pa gdoñ-yig gam s̱pyan-khyer-gyi ṟgya* the serial number used in marking the volumes of a collection.

རྒྱ་གྲམ *ṟgya-gram* (*gya-ṭam*) a cross; the *Svastika* sign; རྡོ་རྗེ་རྒྱ་གྲམ *ṟdo-ṟje ṟgya-gram* a cross made of two *Vajra*, one placed upon another crosswise.

རྒྱ་སྐད *ṟgya-s̱kaḏ* Indian or Chinese language.

རྒྱ་སྐས *ṟgya-s̱kas* a staircase, cf. སྐས་ཀ *s̱kas-ka*.

རྒྱ་སྐྱེགས *ṟgya-s̱kyegs* लाक्षा, जतु lac; a kind of resin; རྒྱ་སྐྱེགས་ཀྱི་རྣམ་འགྱུར *ṟgya-s̱kyegs kyi ṟnam-ẖgyur* जतु: a sort of lac of the colour of *Mañjiṣthā*.

རྒྱ་སྐྱེགས་ཤིང *ṟgya-s̱kyeg çiñ* मञ्जन, लोध्र, सावर a kind of tree the twigs of which are used to clean the teeth.

རྒྱ་བསྐུམ་པ *ṟgya ḇs̱kum-pa* to contract; to diminish in extent.

རྒྱ་དཀར *ṟgya-ḏkar* large orb; disk: ཉི་ཟླའི་རྒྱ་དཀར་ཤར *ñi-zlaẖi ṟgya-ḏkar çar* the bright orbs of the sun and the moon appear (*Jä.*).

རྒྱ་བསྐྱེད་པ *ṟgya ḇs̱kyeḏ-pa* to widen, enlarge, extend, augment.

རྒྱ་ཁམས་པ *ṟgya khams-pa* the Khampa tribes residing on the confines of China and Tibet.

རྒྱ་ཁྱི *ṟgya-khyi* a Chinese lap-dog.

རྒྱ་ཁྱོན *ṟgya-khyon* or རྒྱ་འམ་ཁྱོན *ṟgya ẖam khyon*, v. རྒྱ *ṟgya*.

རྒྱ་གར *Ṟgya-gar* said to stand for *Ṟgya-ḏkar*, because *ḏkar* becomes གར *gar* when joined to the word རྒྱ *ṟgya* भारत; Tibetan n. for India, the extensive country where the people dress in white. The different names for India are—(1) འཕགས་ཡུལ *H̱phags-yul* आर्यदेश Ārya des'a; (2) འཕགས་འཁྲུངས *H̱phags-ẖkhruñs* birth (place) of the Holy ones; (3) བསོད་ནམས་ས་གཞི *Ḇsoḏ-nams sa-gshi* पुण्यभूमि *Puṇya-bhū-mi* for Magadha; (4) སའི་སྙིང་པོ *Saẖi s̱ñiñ-po* भूमध्य.

* རྒྱ་གར་ཕྱག་ན *Ṟgya-gar phyag-na* (*Schr.*; *Tā. 2, 249*).

རྒྱ་གྲམ *ṟgya-gram*, v. རྒྱ་ཀྲམ *ṟgya-kram.*

རྒྱ་གྲོལ *ṟgya-grol* उन्मुक्त set free, liberated.

རྒྱ་བརྒྱབ་པ *ṟgya ḇgyab-pa* or རྒྱ་བཏབ་པ *ṟgya-ḇtab-pa* to lay a net or trap.

རྒྱ་རྒྱུ་ར *ṟgya-ṟgyu-ra*, met. for གྲོག་མ *grog-ma* the ant (*M̱ñon.*).

རྒྱ་སྒོ *ṟgya-şgo* द्वार a gate; a principal door or entrance.

རྒྱ་སྒྱུར *ṟgya-şgyur* met. an ant (*M̱ñon.*).

+ **རྒྱ་ཅང་** *ṟgya-cañ* སྐེ་རགས་སྦུབ་ཅན་ཁབ་བཏབ་པ *şke-rags şbub-can ab ḇtab-pa* narrow, long money-bag made of net and securely joined to the sash.

རྒྱ་ལྕོག *ṟgya-ḻcog* Chinese table.

རྒྱ་ཆད *ṟgya-chaḏ* partiality; invidious distinction.

རྒྱ་ཆེ་བ *ṟgya che-wa* or གཐུལ་ཆེ་བ *gthul che-wa* great, large, copious, diffused; སྟོན་པ་རྒྱ་ཆེ་བ *şton-pa ṟga che-wa* a great master or teacher.

རྒྱ་ཆེར་རོལ་པ *Ṟgya-cher rol-pa* Tibetan edition of the Lalitavistara.

རྒྱ་ཆེ་ལམ *ṟgya-che lam* पृथुपथ = རྒྱ་ལམ *ṟgya-lam* main road.

རྒྱ་ཆེན་པོ *ṟgya-chen-po* = རྒྱ་ཆེ་བ *ṟgya che-wa* प्रथित large, copious, wide; ས་ཆ་རྒྱ་ཆེན་པོ *sa-cha ṟgya-chen-po* an extensive country or large place; སེམས་རྒྱ་ཆེན་པོ *sems ṟgya-chen-po* a generous broad heart; ཆོས་རྒྱ་ཆེན་པོ *chos ṟgya-chen-po* a voluminous religious work; religious observances on a large scale.

རྒྱ་ཆེར་བཤགས་པ *ṟgya-cher ḇşñags-pa* विस्तीर्ण वर्णना copious or abundant description.

རྒྱ་ཇོག *ṟgya-jog* or རྒྱ་འཇོག *ṟgya-ẖjoga* a long table; a bench.

རྒྱ་རྟགས *ṟgya-ṟtags* 1. मुद्रा mark, sign, signature, stamp. 2. (གྲངས *grañs*) n. of a numeral.

རྒྱ་ཏམ *ṟgya-ṭam* the Indian rupee.

རྒྱ་ཐེལ *ṟgya-thel* a kind of seal or stamp.

རྒྱ་མཐོངས *ṟgya-m̱thoñs* lit. wide view; a platform or open pavilion on the top of a house.

རྒྱ་མདའ *Ṟgya-m̱daẖ* n. of a district in upper Kong-po (*Yig. k. 25*).

རྒྱ་འདྲེ *ṟgya-ẖdṟe* or རྒྱམ་འདྲེ *ṟgyam-ẖdṟe* a quarrel.

རྒྱ་ནག *Ṟgya-nag* महाचीन China, *i.e.*, the great and extensive country where people dress in black.

རྒྱ་རྣམས *Ṟgya-ṟnams* or རྒྱ་མི་རྣམས *Ṟgya-mi-ṟnams* the Chinese people.

རྒྱ་སྣ་རུ *ṟgya-şna ru* in mystic language copulation (གབ་ཚིག་དོན་ལ་འཁྲིག་པ *gab-tshig don-la ẖkhrig-pa*).

རྒྱ་སྤོས *ṟgya-şpoş* तगरः the Chinese incense stick or *Joss*-stick.

རྒྱ་ཕུགས *ṟgya-phugs* छादन a full covering.

རྒྱ་བ *ṟgya-wa* = ཕན་པ *phan-pa*, བསམ་པ་འབད་པ *ḇsam-pa, ẖbaḏ-pa* to be useful and of service; to exert one's self: སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་ལ་རྒྱ་བ་ཡིན་པས *sañş-ṟgyaş-kyi ḇştan-pa la ṟgya-wa yin-pas* (*A. 133*) he was of great service to the religion of Buddha.

རྒྱ་བོ *ṟgya-wo* the beard; colloq. "gyan."

རྒྱ་བོད *ṟgya-boḏ* or རྒྱ་ནག་དང་བོད *Ṟgya-nag-dañ Boḏ* China and Tibet. बहिर्भोट; also Ulterior or Chinese Tibet.

རྒྱ་བྱིན་གཞུ *ṟgya-byin gshu* इन्द्रधनुः rainbow.

རྒྱ་མ *ṟgya-ma* a steel-yard. In Amdo the term རྒྱ་རྨ *ṟgya-ṟma* signifies secondary syphilis.

རྒྱ་མེན་མེ་ཏོག *ṟgya-men me-tog* a flower used as medicine: རྒྱ་མེན་མེ་ཏོག་ཁྲག་འཁྲུག་རོ་སྟོད་གཟེར་ལ་ཕན, the flower *Gyamen metog* is useful in diseased blood and in pains in the shoulders.

རྒྱ་མོ *ṟgya-mo* a net; also a Chinese woman.

རྒྱ་སྨུག ṟgya-s̱mug of the colour of the liver; purple. Acc. to *Jä.* violet colour.

རྒྱ་རྩངས *ṟgya-ṟtsańş* a kind of lizard (*S̱man 322*).

རྒྱ་རྩི *ṟgya-ṟtsi* (ས་རྩི *sa-ṟtsi*) a Chinese varnish: རྒྱ་རྩིས་རྨ་ཤུ་འབྲས་སྐྲོན་རྔོ་ལ་ཕན *ṟgya-ṟtsiş ṟma-çu ẖbraş-şkron ṟńo-la phan* Chinese varnish cures sores, wounds, skin-iruption, itch, etc.

རྒྱ་བརྩོན་འགྲུས་སེང་གེ *Ṟgya-ḇṟtson ẖgrus S̱eń-ge* n. of the learned Tibetan *Lo-tsā-wa* who twice visited Vikramas'ila in Magadha with a view to take Atīs'a to Tibet.

རྒྱ་ཚྭ *ṟgya-tshḇa*=ཤིན་ཏུ་ལན་ཚྭ་བ *çin-tu lan-tshḇa-wa* sal-amoniac.

Syn. ཀ་པོ་ཏ *ka-po-ta*; ལྕེ་འབིགས *ḻche-ẖbigş* (*M̱ńon.*).

རྒྱ་ཚོས *ṟgya-tshoş* vermilion.

རྒྱ་མཚོ *ṟgya-m̱tsho* **समुद्र, सागर,जलेन्द्र** 1. the ocean; the sea. 2. dropsy. 3. it also signifies the number four: མཁས་པ་ལེགས་བཤད་ཀྱིས་མི་ངོམས, རྒྱ་མཚོ་ཆུ་ཡིས་ངོམས་པ་མེད *m̱khaş-pa legş-ḇçaḏ kyiş mi-ńomş, ṟgya-m̱tsho chu-yiş ńomş-pa meḏ* no amount of elegant sayings or writings is adequate for the learned; no quantity of water is sufficient for the ocean. རྒྱ་མཚོ is a common personal name in Tibet.

Syn. ཆུ་གཏེར *chu-gter*; ཆུ་དག *chu-dag*; ཆུའི་ཕུང་པོ *chuẖi phuń-po*; རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས *rin-chen ẖbyuń-gnaş*; ཟླ་བས་འཕེལ *zla-waş ẖphel*; ཟླ་བའི་གྲོགས *zla-waẖi grogş*; ཕ་རོལ་མི་མངོན *pha-rol mi-m̱ńon*; བརྒལ་དཀའ་བ *ṟgal-ḏkaẖ-wa*; ཆུ་སྲིན་འབྱུང་གནས *chu-s̱rin ẖbyuń-gnaş*; ཆུ་སྲིན་བདག *chu-s̱rin ḇdag*; ཆུའི་སྲིན་པོའི་གྲོང་ཆེ *chuẖi s̱rin-poẖi grońche*; སིན་དྷུའི་བདག་པོ *sin-dhuẖi ḇdag-po*; གངྒཱ་འཛིན *gań gẖa-ẖdsin*; རི་ཡི་འོད་ཅན *ri-yi ẖoḏ-can*; རོ་ལྡན་མ *ṟo ḻdan-ma*; ས་མཆོད་མ *sa-m̱choḏ ma*; དུག་ཅན་གནས *dug-can gnaş*; ཉལ་འགྲོའི་གཏེར *ńal-ẖgroẖi gter*; དལ་འབབ་མཛོད *dal-ẖbab m̱dsoḏ*; ཆུ་སྲེལ *chu-s̱rel*; ཆུ་སྲིན་རྒྱལ་མཚན་ཅན *chu-s̱rin ṟgyal-m̱tshan can*; ཟླ་བའི་མ་མ *zlu-waẖi ma-ma.*

རྒྱ་མཚོ་དགའ *ṟgya-m̱tsho ḏgaẖ* **समुद्रानन्दन** the moon; རྒྱ་མཚོའི་ཟླ *ṟgya-m̱tshoẖi zla* **सोमसिन्धु** reflection of the moon in the ocean; རྒྱ་མཚོ་པ་འམ་མཆོད་ཀྱི་དཔྱད *ṟgya-m̱tsho pa-ẖam m̱choḏ-gyi ḏpyaḏ* **समद्रलक्षण** a seaman or anything belonging to the sea.

* རྒྱ་མཚོ་སྦས་པ *Ṟṟgya-m̱tsho şbaş-pa* Samudra Gupta; **ककवक** n. of ancient monastery found buried under sand by King Dharmapāla, near site of which was founded the monastery of Vikramas'īla.

+ རྒྱ་མཚོའི་མཆིང *ṟgya-m̱tshoẖi m̱chiń*=རྒྱ་མཚོའི་མཇིངས *ṟgya-m̱tshoẖi m̱jińs̱* or ཀློང་དཀྱིལ *ḵlońḏkyil* the vast expanse of the sea.

རྒྱ་མཚོའི་དུང་ཕྲེང *ṟgya-m̱tshoẖi duń-phreń*= ཚ་ལ *tsha-la* billows; waves of the sea; also borax (*S̱man. 166*).

རྒྱ་མཚོའི་རྡོ་བ *Ṟgya-m̱tshoẖi ṟdo-wa* n. of a medicine.

རྒྱ་མཚོའི་ལྦུ་བ *ṟgya-m̱tshoẖi wu-wa*, v. རྒྱ་མཚོའི་དབུ་བ *ṟgya-m̱choẖi ḏbu-wa* **समुद्रफेन**, a kind of medicine [(1) sea-foam, (2) cuttle-fish bone]*S.*

རྒྱ་བཞི *ṟgya-ḇshi* in *W.* is stated to be a kind of *gtor-ma* offering to demons and demi-gods as a substitute for animal sacrifice (*Jä.*).

རྒྱ་གཟེབ *ṟgya-gzeb* acc. *Sch.* a large net; a large rake used in reaping.

རྒྱ་ཡན *ṟgya-yan*=གཡེང་བ *gyeń-wa* laziness; remissness: རྣམ་ཀུན་རྒྱ་ཡན་དུས *ṟnam-kun ṟgya-yan duş* during the time I am found negligent (of religious duties) (*Yig. k. 22*).

+ རྒྱ་ཡི་འབུར *ṟgya-yi-ẖbur* engravings on a seal; རྒྱ་ཡི་འབུར *ṟgya-yi ẖbur*=དམ་ཕྲུག་གི་རི་མོ *dam-phrug gi ri-mo* the raised figures or inscriptions on a seal; ཕྱག་རྒྱ *phyag-ṟgya* in mystic rites the symbolical gestures of the hand or the fingers, to express certain charms and language.

རྒྱ་ཡུལ *ṟgya-yul* the country of India or China.

རྒྱ་རི *ṟgya-ri* **व्यञ्जन** painted figures, etc.; a portion of meat (*Jä.*). It also denotes a measure=half *dum* or one fourth of *lhu*.

རྒྱ་རོག *ṟgya-rog*=ཨག་ཚོམ *aga-tsom* beard.

རྒྱ་ལབ *ṟgya-lab* talk, gossip.

རྒྱ་ལམ *ṟgya-lam* high road, main way.

རྒྱ་ཤུག *ṟgya-çug* the juniper tree; a species of fir from China and the Himalayas; a species of jujube; རྒྱ་གར་དང་རོང་གི་ཤུག་པ་འབྲས་བུ་ཆུང་ཆུང་ཡོད་པ་ཞིག *ṟgya-gar-dañ roñ-gi çug-pa ẖbraş-bu chuñ-chuñ yoḏ-pa shig* (*Khriḏ. 33*); རྒྱ་ཤུག་གི་འབྲུ *ṟgya-çug-gi ẖbru* **कुवल, वदर फल** jujube, fruit.

Syn. བྱ་རྒོད་སེན་མོ *bya-ṟgoḏ sen-mo*; འབྲས་སླུམ་ཅན *ẖbraş-slum-can*; དཔལ་སྐྱེས *ḏdal-şkyeş*; ས་སྟོབས *sa-ştobş* (*M̱ñon.*).

རྒྱ་ཤུག་འཁྱིལ *ṟgya-çug ẖkhyil* (རྒྱ་ཤུག་གི་སྡོང་པོ་བཟང་པོ *ṟgya-çug-gi şdoñ-po ḇzañ-po*) a species of juniper.

རྒྱ་ཤུབས *ṟgya-çubş* or ཕུས་ཤུབས *puş-çubş* light trousers worn by the Chinese.

རྒྱ་ཤོག *ṟgya-çog* Chinese paper.

རྒྱ་ཤོས *ṟgya-çoş*=རྒྱ་ཚོས *ṟgya-tshoş* vermilion.

རྒྱ་སེར *ṟgya-ser* 1. gap, cleft, fissure chasm in rocks, glaciers, &c. 2. a dog with yellow spots about the nose. 3. རྒྱ་སེར་པ a Russian.

རྒྱ་སོག *ṟgya-sog* or རྒྱ་སོག་ལེ *ṟgya-sog-le* 1. a saw imported from India or China. 2. a Tartar of Turkistan.

རྒྱ་སྲང *ṟgya-sṟañ* a wide opening or passage; a street; a balance.

རྒྱ་སྲན *ṟgya-sṟan* **कुलत्थ** (འབྲུ *ẖbru*) a kind of pulse; gram.

རྒྱག་པ *ṟgyag-pa* another form for རྒྱབ་པ *ṟgyab-pa*, used esp. in *C.*, to throw, cast, fling; མདའ་རྒྱག་པ *m̱daẖ ṟgyag-pa* to shoot arrows; དགོན་པ་ཞིག་རྒྱག་པ *ḏgon-pa shig ṟgyag-pa* to found a monastery. Has, in general, all the significations of འདེབས་པ.

རྒྱགས་པ I: *ṟgyagş-pa* **चमस** provisions, victuals, food; འཚོ་བའི་རྒྱགས *ẖtsho-waẖi ṟgyagş* provisions for living; ལམ་རྒྱགས *lam-ṟgyagş* provisions for a journey; དགུན་རྒྱགས *ḏgun-ṟgyagş* provisions for the winter; རྒྱགས་ཟོང *ṟgyagş-zoñ* merchandise to buy or barter victuals with.

རྒྱགས་པ II: **मद, दर्प, मान**; དྲེགས་པ *ḏṟegş-pa* arrogance, pride. Adj. arrogant and inebriated. There are eight kinds of རྒྱགས་པ *ṟgyagş-pa* :—(1) རིགས་བཟང་བས་རྒྱགས་པ *rigş ḇzañ-waş ṟgyagş-pa* pride of high birth; (2) གཟུགས་རྒྱགས་པ *gzugş-kyiş ṟgyagş-pa* pride of appearance; (3) ལང་ཚོས་རྒྱགས་པ *lañ-tshoş ṟgyagş-pa* pride of youth; (4) ནད་མེད་པས་རྒྱགས་པ *naḏ meḏ-paş ṟgyagş-pa* pride of freedom from sickness; (5) ནོར་གྱིས་རྒྱགས་པ *nor-gyiş ṟgyagş-pa* pride of wealth; (6) དབང་ཡོད་པས་རྒྱགས་པ *ḏwañ yoḏ-paş ṟgyagş-pa* pride of power; (7) བཟོ་རིག་ཤེས་པས་རྒྱགས་པ *ḇzo-rig çeş-paş ṟgygaş-pa* pride of technical knowledge; (8) མང་དུ་ཐོས་པས་རྒྱགས་པ *mañ-du thoş-paş ṟgyagş-pa* pride of versatile perception.

རྒྱགས་པའི་དགའ་སྟོན *ṟgyagş-paẖi ḏgaẖ-şton* fat, stout (*Sch.*); also mighty, powerful, proud.

རྒྱང *ṟgyañ*=ཀྱང *ṟgyañ* 1. wall. 2. **दूर** distance.

རྒྱང་གྲགས *ṟgyañ-gragş* **क्रोश** the distance of about two miles; the reach of hearing.

རྒྱང་མཆོང་བཏང་གིན *ṟgyañ-m̱choñ ḇtañ-gin* moving forward by long leaps.

རྒྱང་ཐུང་བ *ṟgyañ thuñ-wa* near; མིག་རྒྱང *mig-ṟgyañ* distance of sight, *i.e.*, the distance from which a man may be well distinguished.

རྒྱང་དུ་ལུས་པ *ṟgyañ-du luş-pa* lingering behind (*Sch.*).

རྒྱང་ནས་ཕོག་པ *ṟgyañ-naş phog-pa* **दूरविध्** ear shot; hit from a distance.

རྒྱང་པ r̲gyaṅ-pa, used for བརྐྱང་བ b̲r̲kyaṅ-wa, stretched: རྒྱང་ནས་བཞག་པ r̲gyaṅ-naş b̲shag-pa they laid him down stretched out (*Jä.*).

རྒྱང་ཕན་པ་ *R̲gyaṅ phan-pa* or རྒྱང་ཕེན་པ *r̲gyaṅ pheṅ-pa* a sect of Hindu philosophers who were scorned by the Buddhists and called atheists; འཇིག་རྟེན་རྒྱང་ཕན་པ lit. the cast out by the world, *i.e.*, the despised of the people, the *Lokāyata* sect of Ancient India.

རྒྱང་མ *r̲gyaṅ-ma* distance; great way off; རྒྱང་མ་ནས *r̲gyaṅ-ma-naş* at a distance; from afar. རྒྱང་མ་ནས་གྲགས་པ་ཆེ་བ *r̲gyaṅ-ma-naş gragş-pa che-wa* famous, celebrated; heard from afar. Very common in older as well as in modern works.

རྒྱང་མིག་མི་མཐོང་མཁན *r̲gyaṅ-mig mi-m̲thoṅ-m̲khan* short-sighted.

རྒྱང་ཙེ *R̲gyaṅ-tse* ordinary pronunciation of རྒྱལ་རྩེ *R̲gyal-r̲tse*, the chief town in the district of Nyang in Southern Tsang.

རྒྱང་ཚས *r̲gyaṅ-tshaş* not far from.

རྒྱང་རིང་པོ *r̲gyaṅ-riṅ-po* far, remote; རྒྱང་རིང་པོ་ནས་ལེན་པ *r̲gyaṅ riṅ-po-naş len-pa* taken or brought from a great distance.

རྒྱང་རིང་བ *r̲gyaṅ-riṅ-wa* विप्रकृष्ट, अपवर्ते, आरात् delaying; procrastinating.

རྒྱང་བསྲིངས་པ *r̲gyaṅ b̲sr̲iṅş-pa* lengthened to a great distance.

རྒྱངས *r̲gyaṅş* adv. far; རྒྱངས་བཀྱེད་དེ *r̲gyaṅş b̲kyed̲-de* moving far away, *e.g.*, in order to increase one's distance from an unpleasant neighbour at table (*Jä.*).

རྒྱངས་ཏེ *r̲gyaṅş-te* arriving as in haste: ཤེལ་གྱི་འཁར་བ་ཞིག་ཐོགས་ནས་ཁོང་གི་རྩར་རྒྱངས་ཏེ་བྱུང་ *çel-gyi h̲khar-wa-shig thogş-naş khoṅ-gi r̲tsar r̲gyaṅ-te byuṅ* carrying a crystal staff he arrived near him (*A. 138.*).

རྒྱངས་ཤིང་ *r̲gyaṅ-çiṅ*, also wrongly written as རྐྱངས་ཤིང་ *r̲kyaṅ-çiṅ*= སྐུ་ཐང་རི་མོ་བྲི་རྒྱུའི་རས་གཞི་རྒྱོང་བའི་ཤིང་སོགས་དང་མི་སོགས་རྒྱང་བ *şku-thaṅ ri-mo bri-r̲gyuḥi raş-gshi r̲gyoṅ-waḥi çiṅ sogş daṅ mi-sog r̲gyaṅş-wa* 1. castle. 2. the board on which the body of a culprit is stretched for flogging; the board or canvas on which cloth or pasteboard is placed for making a picture.

རྒྱན I: *r̲gyan*, colloq. *r̲gyan-cha* आभरण, अलंकार, विभूषण, संस्कृत ornament, decoration; རྒྱན་གྱིས་བརྒྱན་པ *r̲gyan-gyiş b̲r̲gyan-pa* decked with ornaments; དབུ་རྒྱན *d̲wu-r̲gyan* the ornament of the head; a diadem; སེམས་ཀྱི་རྒྱན *sems̲-kyi r̲gyan* a blessing; an ornament of the heart: ཡོན་ཏན་དང་འདྲ་ལུས་ཀྱི་རྒྱན་གཞན་མེད, སེམས་དམ་དང་འདྲ་ལུས་ཀྱི་སྡུག་བསྔལ་མེད, no ornament of the body equals mental talents; the miseries of the body are not equal to anxiety of the mind (*Çe. 13*).

Syn. ཆས *chaş*; ལེགས་བྱེད *legş-byed̲*; མཛེས་བྱས *m̲deş-byaş*; རྒྱན་བྱས *r̲gyan-byed̲*; བཀོད་པ *d̲kod̲-pa*; སྤྲས *spraş* (*M̲ṅon.*).

རྒྱན II: སྐུགས *şkugş* 1. a stake or pledge at play. 2. lot; རྒྱན་རྒྱབ་པ་ *r̲gyan-r̲gyab-pa*, to cast lots—without religious ceremonies.

* རྒྱན་མཁན་པོ *r̲gyan m̲khan-po* अलंकारपण्डित (*Schr.; Tā 2, 187*) one versed in rhetoric.

རྒྱན་འགྱེད་པ *r̲gyan h̲gyed̲-pa* दुरोदर to lay a wager.

རྒྱན་མཆོག *r̲gyan-m̲chog* कर्णपूर earring.

རྒྱན་དུ་འཆར *r̲gyan-du h̲char* it proves a blessing for the heart; a moral advantage.

རྒྱན་དྲུག *r̲gyan-drug* षडाभरण the six kinds of ornaments used by the Aryan people of India.

རྒྱན་འདོགས་པ *r̲gyan-h̲dogs̲-pa* to adorn one's self.

རྒྱན་ནེའུ་ལེ་ཅན *r̲gyan neh̲u le-can* नकुलक ornament made in the shape of a weasel's head.

རྒྱན་པ *r̲gyan-pa*= བཞག་པ *b̲shag-pa* मण्डित adorned, bejewelled.

རྒྱན་པོ *rgyan-po* द्यूतक्रीड़ा throwing dice; also རྒྱན་བཞག་མཁན *rgyan bshag-mkhan* one who joins in a wager; gambler.

རྒྱན་པ་བྱེད་པ *rgyan-pa byed-pa* to lay a wager.

རྒྱན་དོར་བ *rgyan dor-wa* or བཞག་པ *bshag-pa* अक्षधूर्त a dice-rogue; a gamester; one who throws dice.

རྒྱན་ཕྲན *rgyan-phran* सामन्नक commonly or slightly ornamented.

རྒྱན་བྱས *rgyan-byas*, v. རྒྱན *rgyan.*

རྒྱན་ཟླ་གམ *rgyan zla-gam* चन्द्रक a semicircular necklace.

རྒྱབ *rgyab* पृष्ठ, पश्चात् 1. the back of the body; the back part of anything; རྒྱབ་ཀྱི་ཕྱོགས *rgyab-kyi phyogs* behind; རྒྱབ་ཀྱིས་ཕྱོགས་པར་བྱེད་པ *rgyab-kyis phyogs-par byed-pa* to put to flight; རྒྱབ་ཁལ *rgyab-khal* a burden carried on the back; རྒྱབ་གུར་པོ *rgyab gur-po* haunch-back; རྒྱབ་སྙས *rgyabsñas* a cushion or pad for the back. 2. a load; བལ་རྒྱབ a load or pack of wool; དྲེལ་རྒྱབ་གསུམ three mule-loads.

རྒྱབ་ཏུ *rgaab-tu* རྒྱབ་ན *rgyab-na*, and རྒྱབ་ལ *rgyab-la* are in common use both as adverbs and as postp., in the latter form governing the genit. case, signifying afterwards or after, behind, at the back, etc.: རྒྱབ་ལ་རྒྱུག *rgyab-la rgyug* run behind; ཁོའི་རྒྱབ་ཏུ་ཉལ་སོང་ they lay down behind him; དགོན་པའི་ཐོག་རྩིག་པའི་རྒྱབ་ནས after building the roof of the monastery.

རྒྱབ་ཏུ་ཞོན *rgyab-tu shon* mounts on the back.

རྒྱབ་རྟེན *rgyab-rten* अपश्रय a back-support; something to lean against; a safe retreat; prop, support.

རྒྱབ་རྟེན་པ *rgyab rten-pa* to lean one's back against; to lean or rest on; to rely upon, confide in.

རྒྱལ་རྟེན་བྱེད་པ *rgyal-rten byed-pa* to make a support; to back.

རྒྱབ་སྟོན་པ *rgyab ston-pa* to turn one's back; to turn round.

རྒྱབ་གནོན *rgyab-gnon* confirmation.

རྒྱབ་པ *rgyab-pa*, pf. and fut. བརྒྱབ *brgyab*, imp. རྒྱོབ *rgyob*, to throw, to fling; to hit, to beat, to strike; རྡོ་རྒྱབ་པ *rdo-rgyab-pa* to throw or pelt stones at; ཤིང་རྒྱབ་པ *çiñ-rgyab-pa* to put wood (on fire, &c.); འོ་རྒྱབ་པ *ho-rgyab-pa* to kiss; ཕྱུགས་ནགས་སེབ་ཏུ་རྒྱབ་པ *phyugs-nags seb-tur gyab-pa* to let the cattle run into the thickets. བསློག་པ་རྒྱབ་པ *bslog-pa rgyab-pa*, also བཏབ་པ *btab-pa* to clap; འོ་མ་རྒྱབ་པ *ho-ma-rgyab-pa* to pour or mix milk; ཚྭ་རྒྱབ་པ *tshba-rgyab* to salt (a curry or meat).

རྒྱབ་ཕྱོགས་པ *rgyab phyogs-pa* to turn one's back to a person or thing; to leave it behind; to be indifferent.

རྒྱབ་བྱེད་པ *rgyab byed-pa* to protect; to back.

རྒྱབ་འབོལ *rgyab-hwol*, རྒྱབ་རྟེན *rgyab-rten* cushion for the back.

རྒྱབ་དམག *rgyab-dmag*=རྗེས་དམག *rjes-dmag* re-inforcement; reseive.

རྒྱབ་རྩིས *rgyab-rtsis* intend to make; hint.

རྒྱབ་རྫི *rgyab-rdsi* one standing behind working people in order to watch and superintend them.

རྒྱབ་གཞུང *rgyab-gshuñ* the spine, the backbone.

རྒྱབ་ཡས *rgyab-yas*, གྲངས *grañs* हेरव (or हेवर) a number.

རྒྱབ་རིང་ *rgyab-riñ* दीर्घपृष्ठ the long-back; met. a fish or a snake.

རྒྱབ་ལོག་བྱེད་པ *rgyab-log byed-pa* to turn one's back; to rebel; revolt.

རྒྱབ་ལོགས *rgyab-logs* the back; back part; the reverse of a thing.

རྒྱམ་ཚྭ *rgyam-tshba*=རྒྱ་ཚྭ *rgya-tshba* सिन्धुक, सिन्धुलवण a kind of rock-salt (brought from Sind) used in medicine.

རྒྱལ I: *ṟgyal* (སྐར་མ *s̱kar-ma*) तिष्या, पुष्या नक्षत्र the eighth constellation in the Hindu and Buddhist astronomy.

Syn. བླ་མའི་ལྷ་ལྡན་མ *ḇla-mahi lha-ḻdam-ma*; སྦྱོར་ལྡན་མ *s̱byor ḻdan-ma*; ཚིམ་བྱེད་མ *tshim-byeḏ-ma*; གྲུབ་པ་མ *grub-pa-ma*; རྒྱལ་སྨད *ṟgyal-s̱maḏ* (*M̱ñon.*).

རྒྱལ II: 1. फल. 2. the five penalties for theft.

རྒྱལ III: (used only in compounds) royal, victorious; also great, chief.

རྒྱལ་ཀུན་འདུད *Ṟgyal-kun ẖduḏ*=འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ *H̱khor-los̱ s̱gyur-waẖi ṟgyal-po* a Chakravartī Rājā (*M̱ñon.*).

རྒྱལ་དཀའ *Ṟgyal-ḏkaẖ* अजित, दुर्जय, अजय invincible; the unconquerable.

རྒྱལ་གྱི་མཚན་མོ *ṟgyal-gyi m̱tshan-mo* पौषरात्रि a December night; རྒྱལ་གྱི་ཟླ་བ *ṟgyal-gyi s̱ḻa-wa* पौषमास the month of December; རྒྱལ་གྱིས་ཉ་བ *ṟgyal-gyi ña-wa* पौष पूर्णिमा the full-moon day of December-January.

རྒྱལ་ཁང་ *ṟgyal-khañ*=རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་ *ṟgyal-poẖi pho-brañ* the king's residence; palace.

Syn. རྒྱལ་པོའི་ཁབ *ṟgyal-poẖi khab*; བསོད་ནམས་ཁང་པ *ḇs̱oḏ-nams̱ khañ-pa* (*M̱ñon.*).

རྒྱལ་ཁབ་ཆེན་པོ *ṟgyal-khab chen-po* the main government; imperial government (*Yig. k. 18*).

རྒྱལ་ཁྲིམས *ṟgyal-khrims̱*=རྒྱལ་པོའི་ཁྲིམས *ṟgyal-poẖi khrims̱* court law; the king's law: རྒྱལ་ཁྲིམས་གསེར་གྱི་གཉའ་ཤིང་ the law is a golden yoke.

རྒྱལ་མཁན་པོ *ṟgyal-m̱khan-po* पण्डित (*Schr.; Tā. 2, 230*) learned.

རྒྱལ་རྒྱུད *ṟgyal-ṟgyuḏ* royal family or lineage.

རྒྱལ་རྔ *ṟgyal-ṟña* जयढाक drum of victory: རྒྱལ་རྔ་རབ་འབྱམས་ཞིང་ཀུན་ཁྱབ་པར་བསྒྲགས *ṟgyal-ṟña rab-ẖbyams̱ s̱hiñ kun-khyab par-ḇs̱grags̱* the drum of victory diffusing far and wide proclaims your fame all over the world (*Yig. k.*).

རྒྱལ་ཆེན་སྡེ་བཞི *Ṟgyal-chen s̱de-ḇshi*=རྒྱལ་ཆེན་བཞི *Ṟgyal-chen ḇshi* चतुर्महाराज, चतुर्महाराजकायिक; they are: (1) ཡུལ་འཁོར་སྲུང་ *Yul-ẖkhor sṟuñ* धृतराष्ट्र, (2) འཕགས་སྐྱེས་པོ *H̱phags̱ s̱kyes̱-po* विरूढ़क, (3) སྤྱན་མི་བཟང་ *S̱pyan mi-ḇzañ* विरूपाक्ष, (4) རྣམ་ཐོས་སྲས *Ṟnam-thos̱ sṟas̱* वैश्रवण

*རྒྱལ་མཆོག *ṟgyal-m̱chog* जिनवर, उज्जयन n. p. (*Schr.; Tā. 2, 3*) victorious; subduer.

*རྒྱལ་མཆོག་རིན་ཆེན *Ṟgyal-m̱chog rin-chen* (*Schr.; 27 A.*).

རྒྱལ་འདབ *ṟgyal-ẖdab* शतपत्र n. of a tree [a lotus]*S.*

*རྒྱལ་སྡེ་དཀར་ཆུང་ *Ṟgyal-s̱de ḏkar-chuñ* जयसेन (*Schr.; Tā. 2, 212*).

རྒྱལ་པོ I: *ṟgyal-po* राजा, अध्यक्ष, क्षत्रिय, नृप king, chieftain, ruler; རྒྱལ་པོར་བསྐོ་བ *ṟgyal-por ḇs̱ko-wa* to inaugurate a king; to raise (him) to the throne: རྒྱལ་པོ་རང་གི་ཡུལ་ན་བཀུར, ཡོན་ཏན་ལྡན་པ་ཀུན་ཏུ་བཀུར the king is honoured in his own country, the learned is everywhere respected; འགྲོ་ཐང་གི་རྒྱལ་པོ the ruling deity of Do-thang: ང་རྒྱལ་པོ་མི་འདོད I do not wish to be king: རྒྱལ་པོ་མི་ཐོབ་ན if I do not attain royalty.

Syn. ས་སྐྱོང་ *sa-s̱kyoñ*; ས་གཞི་སྐྱོང་ *sa-gshi s̱kyoñ*; ས་བསྲུང་ *sa-ḇsṟuñ*; ས་བདག *sa-ḇdag*; སྤྱོད་ *sa-s̱pyoḏ*; ས་དབང *sa-ḏwañ*; དཔུང་པ་སྐྱེས *ḏpuñ-pa s̱kyes̱*; ལག་ལས་སྐྱེས *lag-las̱ s̱kyes̱*; རྣམ་པར་སྐྱེས *ṟnam-par s̱kyes̱*; འགྲོ་བའི་དབང *ẖgro-waẖi ḏwañ*; སྐྱེད་གུའི་བདག་པོ *s̱kyeḏ-guẖi ḇdag-po*; མི་རྗེ *mi-ṟje*; མི་བདག *mi-ḇdag*; མིའི་དབང་ཕྱུག *miẖi ḏwañ-phyug*; མིའི་དབང་པོ *miẖi ḏwañ-po*; མིའི་འདྲེན་པ *miẖi ẖdṟen-pa*; གནམ་གྱི་རྒྱལ་པོ *gnam-gyi ṟgyal-po*; འཇིགས་སེལ་བྱེད *ẖjigs̱-sel byeḏ*; དམའ་སྐྱོབ *ḏmaẖ-s̱kyob*; སྤྱི་བོར་དབང་བསྐུར *s̱pyi-wor ḏwañ-ḇs̱kur*; མི་ཡི་མགོན་པོ *mi-yi m̱gon-po*; ས་འཛིན *sa-ẖdsin*; ས་འཚོ *sa-ẖtsho*; སའི་དབང་ཕྱུག *saẖi ḏwañ-phyug* (*Mnoñ.*).

རྒྱལ་པོ II: that which is excellent; something superior in its kind; ཏིང་ངེ་འཛིན་རྒྱལ་པོ *tiñ-ñe-ẖzdsin ṟgyal-po* Samādhi-rāja, the excellent work on meditation.

རྒྱལ་པོ་འཁྲུན་པ་གྲོས་འདེབས *ṟgyal-po ẖkhun-pa gros̱ ẖdebs̱*=དཀར་པོ་ཆིག་ཐུབ *ḏkar-po chig-thub* n. of a medicinal root (*S̱man. 104*).

རྒྱལ་པོ་འཁྱིལ་བ *ṟgyal-po ẖkhyil-wa* 1. a medicine. 2. **राजावर्त्त, राजपट्ट** a kind of precious stone said to be brought from Virātdes′a; a royal fillet.

Syn. མུ་མེན *mu-men* (*M̱ñon.*).

རྒྱལ་པོ་ངེས་པར་འཚོ་བ *ṟgyal-po ñes̱-par ẖtsho-wa* **राजजीव** supported by the king.

རྒྱལ་པོ་ཅན *ṟgyal-po-can* royal; kingly.

རྒྱལ་པོ་འཇོམས *ṟgyal-po ẖjoms̱* **राजघ्न** one who has killed the king; regicide.

རྒྱལ་པོ་སྨུག་པོ *ṟgyal-po s̱mug-po*=གླ་རྩི *gla-ṟtsi* musk (*S̱man. 333*).

རྒྱལ་པོ་མཚོན་བྱེད *ṟgyal-po m̱tshon-byeḏ* **कुक्कुट** the cock.

རྒྱལ་པོ་བཞིན *ṟgyal-po ḇshin*=རྒྱལ་པོ་ནང་ལྟར *ṟgyal-pa nañ-ḻtar* **राजवत्** in the manner of a king; right royally.

རྒྱལ་པོ་བཞུགས་པ *ṟgyal-po ḇshugs̱-pa* **राजकुलं** the race of kings.

རྒྱལ་པོ་ཟས་གཙང *Ṟgyal-po zas̱-gtsañ* King S′uddhodana; བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་ཡབ *ḇcom-ḻdan ẖdas̱-kyi yab* the father of S′akya-muni.

རྒྱལ་པོ་གཡུ་སྡོང་གསེར་འགོ *Ṟgyal-po gyu-s̱doñ gser ẖgo* **वाशिका** n. of a medicinal plant (*Sman.* 77) [the plant *Justicia Janderussa*]*S.*

རྒྱལ་པོ་ར་མ་ཎ *Ṟgyal-po Ra-ma-ṇa* King Rāma-chandra of the Rāmāyaṇa.

Syn. ར་གྷུའི་བུ *Ra-ghuẖi-bu*; དཀའ་ཐུབ་ཅན *Ḏkaẖ-thub-can*; ཚུལ་བཟང *Tshul-ḇzañ*; དགའ་བྱེད *Ḏgaẖ-byeḏ*; འཕོངས་སྐྱེན *H̱phoñs̱-s̱kyen*; ཤིང་རྟ་བཅུ་པའི་སྲས *Çiñ-ṟta ḇcu-paẖi s̱ṟas̱*; མགྲིན་བཅུའི་དགྲ་བོ *M̱grin ḇcuẖi-ḏgra-wo*; སི་ཏཱའི་བདག་པོ *Si-taẖi bdag-po*; འཛམ་གླིང་རྒྱལ་པོ *H̱zam-gliñ ṟgyal-po*; དགའ་བྱེད་བཟང་པོ *ḏgaẖ byeḏ-ḇzañ-po*; ཕོ་བྲང་མི་རྟོག་ཅན *Pho-ḇrañ mi-tog can* (*M̱ñon.*).

རྒྱལ་པོ་རབ་སྣང *Ṟgyal-po rab-s̱nañ* described as བཅོམ་ལྡན་འདས་འཁྲུངས་པའི་དུས་སུ་སྐྱེས་པའི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ་ཞིག་གི་མཚན n. of a king who was born on the day Buddha was born.

རྒྱལ་པོ་ཤ་ར་བ *Ṟgyal-po ça-ra-wa* **शरव**= ; བཅོམ་ལྡན་འདས་འཁྲུངས་དུས་སྐྱེས་པའི་རྒྱལ་ཆེན་ཞིག་གི་མཚན.

རྒྱལ་པོ་གསང་བ་སྤྱན་གཅིག *Ṟgyal-po gsañ-wa s̱pyan-gcig*=ཤང་དྲིལ་དམར་པོ *çañ-dṟil ḏmar-po* n. of a medicine (*S̱man. 224*).

རྒྱལ་པོའི་སྐུ་བསྲུངས་པ *ṟgyal-poẖi s̱ku-ḇsṟuñs̱-pa* a king's body-guard.

Syn. བསྲུང་མིའི་ཚོགས་པ *ḇsṟuñ-miẖi tshogs̱-pa*; སྐུ་བསྲུངས་པ *s̱ku ḇsṟuñs̱-pa*; བ་ཏྲའི་སྡེ *ba-traẖi s̱de*; བསྲུང་བ *ḇsṟuñs-wa* (*M̱ñon.*).

རྒྱལ་པོའི་སྐྱེད་ཚལ *ṟgyal-poẖi s̱kyeḏ-tshal*=རྒྱལ་པོའི་ཚལ *ṟgyal-poẖi tshal* or དགའ་བའི་ཚལ *ḏgaẖ-waẖi tshal* royal gardens; park (*M̱ñon.*).

རྒྱལ་པོའི་སྐྱེས་བུ *ṟgyal-poẖi s̱kyes̱-bu*=རྒྱལ་པོའི་མི *ṟgyal-poẖi mi* **राजपुरुष** personage of the king's family; an official.

རྒྱལ་པོའི་ཁབ *ṟgyal-poẖi khab* **राजगृह** the king's residence; palace; capital Rājagir in Magadha.

Syn. ཁྱད་པར་བཀོད་པ *khyaḏ-par ḇkoḏ-pa*; འཕེལ་བ་ཅན *ẖphel-wa-can*; བཀྲ་ཤིས་ཅན *ḇkra-çis̱ can*; བསོད་ནམས་ཁང་པ *ḇsoḏ-nams̱ khañ-pa*; ཀུན་ནས་བཟང *kun-nas̱ ḇzañ*; བ་གམ་ཅན *ba-gam-can*; ས་བདག་ཁྱིམ *sa-ḇdag khyim*; གཡུང་དྲུང་འཁྱིལ་བ *gyuñ-dṟuñ ẖkhyil-wa*; རྒྱལ་ཁང *ṟgyal-khañ*; རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང *ṟgyal-poẖi pho-brañ*; རྒྱལ་པོའི་བསྟི་གནས *ṟgyal-poẖi ḇs̱ti-gnas̱* (*M̱ñon.*).

རྒྱལ་པོའི་ཁམས *ṟgyal-poẖi khams̱*=རྒྱལ་སྲིད *ṟgyal-sṟiḏ* **राज्य** kingdom.

རྒྱལ་པོའི་རྟགས *ṟgyal-poẖi ṟtags̱* the signs of royalty, such as the umbrella, the *chowry*, etc.; royal paraphernalia.

རྒྱལ་པོའི་གདུང *rgyal-pohi gduń* = རྒྱལ་སྲས *rgyal-sras* the son of a king; a prince; a scion of the royal family; a royal descendant.

རྒྱལ་པོའི་དཔྱད *rgyal-pohi dpyad* बलि, उपहार present; tribute (to a king).

རྒྱལ་པོའི་མྱུ་གུ *rgyal-pohi myu-gu* the son of a king; a prince.

+ རྒྱལ་པོའི་སླས *rgyal-pohi slas* = བཙུན་མོའི་སྡོད་ས *btsun-mohi sdod-sa* the queen's apartments in a palace, also her attendants.

Syn. བཙུན་མོའི་འཁོར *btsun-mohi hkhor*; ཕོ་བྲང་འཁོར *pho-brań hkhor* (*Mńon.*).

རྒྱལ་པོས་བཀྲབས་པ *rgyal-pos bkrabs-pa* = རྒྱལ་པོས་འདམས་པ *rgyal-pos hdams-pa* chosen, selected gain and loss; win by the king.

རྒྱལ་ཕམ *rgyal-pham* victory and defeat; wining and losing.

རྒྱལ་ཕྲན *rgyal-phran* (*gyal-ṭhan*), a petty king; a feudatory prince.

Syn. རྒྱལ་རིགས་ཆ་ཤས *rgyal-rigs cha-ças*; ཡུལ་འཁོར་དབང *yul-hkhor-dwań*; ཡུལ་གྱི་བདག་པོ *yul-gyi bdag-po*; གྲོང་ཁྱེར་རྗེ *groń-khyer-rje*; སྡེ་དཔོན *sde-dpon*; ས་ཡི་ཐིག་ལེ་འཛིན *sa-yi tihg-le hdsin*; ཁམས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ *khams-kyi rgyal-po* (*Mńon.*).

རྒྱལ་བ I: *rgyal-wa* जय, v. neut. 1. to be victorious; to win; to conquer; to subdue; to overpower; ནག་པོའི་ཕྱོགས་ལས་རྒྱལ་བ *nag-pohi phyogs-las rgyal-wa* to be victorious over the powers of sin, *i.e.*, the side of darkness; གཡུལ་ལས་རྒྱལ་བ *gyul-las rgyal-wa* to be victorious in battle; ཚོད་ལྟ་བ་ལས་རྒྱལ་བ *tshod lta-wa las rgyal-wa* to pass an examination successfully; རྩོད་པ་ལས་རྒྱལ་བ *rtsod-pa-la rgyal-wa* to win a contest. 2. the number twenty-four.

རྒྱལ་བ II: जय 1. the act of conquering; victory. 2. the conquering party or person; he that prevails; the conqueror (opp. to ཕམ་པ *pham-pa*, the vanquished).

རྒྱལ་བ III: जिन, भगवत् 1. the conqueror, most high, *i.e.*, the Buddha. 2. the earliest known Buddha, Adi-Buddha; the conqueror of passions.

རྒྱལ་བ IV: adj. victorious; superior; eminent; excellent: རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་ཁང་བཟང *rnam-par rgyal-wahi khań-bzań* the mansion completely excellent.

* རྒྱལ་བ་ཅན *rgyal-wa can*, n. p. (*Schr.*; *Bull. 1848, 288*).

* རྒྱལ་བ་མཆོག་གི་སྐྱེད་མཛད *rgyal-wa mchog-gi skyed-mdsas* जिनवरजन (*Schr.*; *Kālāc. T. 21*).

རྒྱལ་བ་གཉིས་པ *Rgyal-wa gñis-pa* the second Buddha of this age; an epithet which once belonged to Nāgārjuna, now given to Tsong khapa, *i.e.*, རྗེ་རིན་པོ་ཆེ *Rje-riń-po-che*, རྒྱལ་བ་གཉིས་པའི་བསྟན་པའི་རྒྱལ་མཚན་སྲིད་རྩེར་བསྒྲེངས *rgyal-wa gñis-pahi bstan-pahi rgyal-mtshan srid-rtser bsgreńs*, he uplifted in the kingdom the banner of the creed of the second Buddha (Tsong-khapa) (*Yig. k. 22*).

* རྒྱལ་བ་ཚུལ་ཁྲིམས *rgyal-wa tshul-khrims* one of the four great Teachers of the Bon religion (*G. Bon. 35*).

རྒྱལ་བ་ཚེ་དཔག་མེད *Rgyal-wa tshe-dpag-med* जिन-अमितायुः (*Schr.*; *29 A.*) n. of a Dhyāni-Buddha.

* རྒྱལ་བ་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པ *Rgyal-wa çhakya thub-pa*, ཏ་ཏྱ་ཐཱ་མུ་ནི *ta-tya-thha mu-ni* (*Schr.*; *33 A*).

རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ *Rgyal-wa Rin-po-che* the "most precious Jina" is the ordinary title in Tibet of the Grand Lama of Lhasa—the Dalai Lama.

རྒྱལ་བའི་ཅོད་པན *Rgyal-wahi cod-pan* जयापीड़ n. of a famous king of Kashmir who reigned about the seventh century A.D.

རྒྱལ་བའི་བསྟན་པ *Rgyal-wahi bstan-pa* = སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ *sańs rgyas-kyi bstan-pa* the religion of Buddha; Buddhism (*Yig. k. 10*).

རྒྱལ་བའི་ཐུགས་སྲས *r̲gyal-wah̲i thugs̲-sr̲as̲* जिनौरस: the spiritual son of Buddha.

རྒྱལ་བའི་སྤྱན *r̲gyal-wah̲i s̲pyan*=ལུག་མིག་མེ་ཏོག *lug-mig me-tog* a flower resembling in appearance the eye of a Buddha and used in medicine (*S̲man. 421*).

རྒྱལ་བའི་དབང་པོ *R̲gyal-wah̲i d̲wañ-po* जिनेन्द्र the chief Buddha; also an occasional appellation of the Grand Lama of Lhasa: རྒྱལ་བའི་དབང་པོ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་ཅིང་གཟིགས་པ་ཆེན་པོ the Gyal-wai Wang-po is the great seer and one who knows all things (*Yig. k. 1*).

* རྒྱལ་བའི་དབང་པོའི་བློ་གྲོས *r̲gyal-wah̲i d̲wañ-poh̲i b̲lo-gros̲* जिनेन्द्रमति (*Schr.; Bull. 1848, 94*) one whose mind is devoted to the Lord Buddha.

རྒྱལ་བའི་མྱུ་གུ *r̲gyal-wahi myu-gu*, v. རྒྱལ་སྲས *r̲gyal-sras̲* जिनाङ्कुर [a nascent Buddha.]*S.*

རྒྱལ་བའི་རྒྱལ་ཚབ *r̲gyal-wah̲i r̲gyal-tshab*=རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་སྐུ་ཚབ *R̲gyal-wa rin-po cheh̲i s̲ku-tshab* the Regent of Tibet who administers the country during the minority of the Dalai Lama; now called *R̲gyal-tshab Rin-po che* or *Bod̲-R̲gyal-po* (*Pö-gye po.*).

རྒྱལ་བའི་ཚབ *r̲gyal-wah̲i tshab* the vice-regent of Buddha; a name of Maitreya Bodhisattva.

རྒྱལ་བའི་གཞི *r̲gyal-wah̲i g̲shi* जिनाधार *byañ-chub sems̲-d̲pah̲* or *Bodhisattva.*

རྒྱལ་བའི་འོད *R̲gyal-wah̲i hod̲* जयप्रभा, जिनरुचि the glory of Buddha; name of a *Bodhisattra.*

རྒྱལ་བའི་སྲས *r̲gyal-wah̲i sr̲as̲*=རྒྱལ་སྲས *r̲gyal-wa* जिनपुत्र; *Bodhisattra*, a Buddhist monk; an ordained *Bhikṣu.*

* རྒྱལ་བའི་ལྷ *r̲gyal-wah̲i lha* जयदेव (*Schr.; Tā. 2, 146*).

* རྒྱལ་བར་དཀའ *r̲gyal-war d̲kah̲* दुर्जय (*Schr.; Kālāc. T. 22*) one of the ten stages of perfection or भूमि.

རྒྱལ་བུ *r̲gyal-bu* राजपुत्र, कुमार the son of a king; a prince; རྒྱལ་བུ་རྒྱལ་བྱེད *r̲gyal-bu r̲gyal-byed̲* n. of a prince in Kos ala in Buddha's time.

Syn. བསོད་ནམས་སྟོབས *b̲sod̲-nams̲ s̲tobs̲*; ཟིལ་གནོན་བུ *zil-gnon-bu*; རྒྱལ་རིགས་ཐིག་ལེ *r̲gyal-rigs̲ thig-le*; རྒྱལ་པོའི་གདུང *r̲gyal-poh̲i gduñ*; རྒྱལ་སྲས *r̲gyal-sr̲as̲*; ནོར་འཛིན་བདག་པོའི་སྲས *nor-h̲dsin b̲dag-poh̲i sr̲as̲*; རྒྱལ་པོའི་མྱུ་གུ *r̲gyal-pohi myu-gu* (*M̲ñon.*).

རྒྱལ་བྱེད་མ *R̲gyal byed̲-ma* जया, अपराजिता n. of a goddess.

རྒྱལ་བྱེད་ཚལ *R̲gyal-byed̲-tshal* जेतवन n. of the grove which was purchased by Anāthpiṇḍada a merchant of S'rāvasti and where the Buddha resided for a long time.

* རྒྱལ་དབང་ལྔ་པ་ཆེན་པོ *R̲gyal-d̲wañ l̲ña-pa chen-po*=ཀུན་གཟིགས་བློ་བཟང་རྒྱ་མཚོའི་ཞབས *kun-gzigs̲ b̲lo-b̲zañ r̲gya-m̲tshoh̲i shabs̲* (*Schr.; 16 A*).

རྒྱལ་དབང་པདྨ *R̲gyal-d̲wañ padma*=སངས་རྒྱས་གཉིས་པ *sañs̲-r̲gyas̲ g̲ñis̲-pa* or སློབ་དཔོན་རིན་པོ་ཆེ *S̲lob-d̲pon Rin-po-che* an epithet of the saint Padma Sambhava given him by the *R̲ñiñ-ma* sects (*Yig. k. 27*).

རྒྱལ་བློན *r̲gyal-b̲lon* the king and his minister, also the state minister.

རྒྱལ་མོ *r̲gyal-mo* राज्ञी the queen; wife of the king.

རྒྱལ་མོ་ཀ་ར *R̲gyal-mo ka-ra* (སྨན *s̲man*) a शर्कर, a coarse sugar used in medicine.

རྒྱལ་མོ་རོང *R̲gyal-mo-roñ*=རྒྱལ་རོང *R̲gyal-roñ* n. of a country on the confines of S. E. Tibet (*Situ. 56*).

རྒྱལ་མོའི་ག་གོན *r̲gyal-moh̲i ga-gon* कर्कटिका n. of a place.

རྒྱལ་ཚབ *r̲gyal-tshab* युवराज 1. the Desi (*B̲de-srid̲*) or regent of Tibet. 2. the would-be successor of a king; crown prince.

རྒྱལ་མཚན I: *r̲gyal-m̲tshan* ध्वज, केतु, शकुन, ललाम 1. the armorial flag or banner of victory of Buddhism; is the orthodox standard of the Buddhist. 2. used as a personal name of *Bodhisattvas* and individuals such as:—བྱང་ཆུབ་སེམས་པ་མི་བརྗེད་པའི་རྒྱལ་མཚན *Byañ-chub sems̱-pa mi ḇṟjeḏ-paẖi ṟgyal-m̱tshan*, རྟོགས་པའི་རྒྱལ་མཚན *Ṟtogs̱-paẖi ṟgyal-m̱tshan*, ཡོངས་སུ་རྟོག་པ་དང་བྲལ་བའི་རྒྱལ་མཚན *Yoñs̱-su ṟtogs̱-pa dañ bral-waẖi ṟgyal-m̱tshan*. 3. ཕོ་དབང་ *phoḏ-wañ*. The Gyal-tshan or Buddhist banner is seen as a kind of decoration of cloth in various colours and of cylindrical shape erected upon a flagstaff or carried on a pole. It is also made in brass and wood. In Tibetan Buddhism the following are the རྒྱལ་མཚན *ṟgyal-m̱tshan*, to combat with the powers of evil:—(1) ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན *tshul-khrims̱-kyi ṟgyal-m̱tshan*, (2) ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་རྒྱལ་མཚན *tiñ-ñe-ẖdsin-gyi ṟgyal-m̱tshan*, (3) ཤེས་རབ་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་ *çes̱-rab-kyi ṟgyal-m̱tshan*, (4) ཡེ་ཤེས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་ *ye-çes̱-kyi ṟgyal-m̱tshan*, (5) རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་རྒྱལ་མཚན *ṟnam-par grol-waẖi ṟgyal-m̱tshan*, (6) སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོའི་རྒྱལ་མཚན་ *s̱ñiñ-ṟje chen-poẖi ṟgyal-m̱tshan*, (7) སྟོང་པ་ཉིད་དང་མཚན་མ་མེད་པའི་སྨོན་པ་མེད་པའི་རྒྱལ་མཚན་ *s̱toñ-pa-ñiḏ-dañ m̱tshan-ma med-paẖi s̱mon-pa meḏ-paẖi ṟgyal-m̱tshan*, (8) ཐབས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན་ *thabs-kyi ṟgyal-m̱tshan*, (9) སེམས་ཅན་མེད་པ་དང་སྲོག་མེད་པ་དང་གང་ཟག་མེད་པའི་རྒྱལ་མཚན *sams̱-can meḏ-pa-dañ sṟog med-pa-dañ gañ-zag meḏ-paẖi ṟgyal-m̱tshan*, (10) རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་པར་འབྱུང་བ་ཁོང་དུ་ཆུད་པས་མཐར་ལྟ་བ་དང་བྲལ་བའི་རྒྱལ་མཚན *ṟten-ciñ ẖdrel-par ẖbyuñ-wa khoñ-du chuḏ-pas̱ m̱thar ḻta-bu dañ bral-waẖi ṟgyal-m̱tshan*, (11) རང་གི་སེམས་ཡོངས་སུ་དག་པས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བྱིན་གྱིས་བརླབས *rañ-gi sems̱-gi sems̱ yoñs̱-su dag-pas̱ sañs̱-ṟgyas̱-kyi byin-gyis̱ ḇṟlabs̱.*

རྒྱལ་མཚན་གྲགས་ *ṟgyal-m̱tshan grags̱* ललाम fame; ornament.

* རྒྱལ་མཚན་མ *ṟgyal-m̱tshan-ma* मंगलध्वज (*Schr.; 99 B*) ensign of good fortune.

* རྒྱལ་མཚན་སེང་གེ *ṟgyal-m̱tshan señ-ge* ध्वजसिंह (*Schr.; Org. m. 111, 25*).

རྒྱལ་ཟླ *ṟgyal-zla* पौष मास the month of December.

རྒྱལ་རབས *ṟgyal-rabs̱* genealogy of kings.

རྒྱལ་རབས་བོན་གྱི་འབྱུང་གནས *Ṟgyal-rabs̱ Bon-gyi ẖbyuñ-gnas̱* n. of a work on the origin of the Bon religion.

རྒྱལ་རིགས *ṟgyal-rigs̱* राजकुल; क्षत्र, क्षत्रिय the military caste of India; royal race; the race of a king.

རྒྱལ་རིགས་སྐྱེས *ṟgyal-rigs̱ s̱kyes̱* मागध क्षत्रिय born of the military caste, also of the royal family; resident of Magadha.

རྒྱལ་རིགས་ཆ་ཤས *ṟyyal-rigs̱ cha-ças̱*=རྒྱལ་ཕྲན *ṟgyal-phran* a petty king; a vassal or feudatory prince (*M̱ñon.*).

རྒྱལ་རིགས་ཐིག་ལེ *ṟgyal-rigs̱ thig-le*=རྒྱལ་བུ *ṟgyal-bu* the son of a king; a prince.

རྒྱལ་རིགས་མོ *ṟgyal rigs̱-mo* क्षत्रियाणी a lady of the military caste of India.

རྒྱལ་རོང་ *ṟgyal-roñ*, v. རྒྱལ་མོ་རོང་ *ṟgyal-mo-roñ*.

རྒྱལ་ས *ṟgyal-sa* capital seat of Government, royal place; the place or position of a king.

རྒྱལ་སྲས *ṟgyal-sṟas̱*=རྒྱལ་པོའི་སྲས *ṟgyal-poẖi sṟas̱* the son of a king or prince.

* རྒྱལ་བཤེས *ṟgyal-ḇçes̱* पुष्यमित्र n. pr. (*Schr.; Was. 55*).

རྒྱལ་སྲིད *ṟgyal-sṟiḏ* राज्य, महत्त्व a kingdom; empire; state.

རྒྱལ་སྲིད་རྒྱས་པ *ṟgyal-sṟiḏ ṟgyas̱-pa* साम्राज्य empire.

རྒྱལ་སྲིད་རིན་ཆེན་སྣ་བདུན *ṟgyal-sṟiḏ Rin-chen s̱na-ḇdun* the seven different precious articles of royalty, viz:—འཁོར་ལོ *ẖkhor-lo* चक्र the wheel; ནོར་བུ *nor-bu* मणि gem; བཙུན་མོ *ḇtsun-mo*, स्त्री queen; བློན་པོ *ḇlon-po* मन्त्री minister; གླང་པོ *glañ-po* हस्ती elephant; རྟ་མཆོག *ṟta-m̱chog* अश्व spirited horse; ཁྱིམ་བདག *khyim-ḇdag* गृहपति house-holder; དམག་དཔོན་རིན་པོ་ཆེ *ḏmagpon rin-po che* सेनापति commander-in-chief.

རྒྱལ་སྲིད་སྲུང་བ *ṟgyal-sṟiḏ s̱ruñ-wa* राज्य-रक्षा to defend a state against enemies.

རྒྱས་འགྲེལ *ṟgyas̱-ẖgrel*=རྒྱས་པར་བཤད་པའི་འགྲེལ་པ *ṟgyas̱-par ḇçaḏ-paẖi ẖgrel-pa* comprehensive commentary: སུམ་ཅུ་པ་དང་རྟགས་ཀྱི་འཇུག་པའི་གཞུང་གི་རྒྱས་འགྲེལ an elaborate commentary on the texts of *Sum-cu-pa* and *Ṟtags̱ ẖjug-pa* (*Situ. 137*).

Syn. འཕེལ་བ *ẖphel-wa*; རྫོགས་པ *ṟdsogs̱-pa*; གང་བ *gañ-wa*; ཁ་བྱེ་བ *kha-bye-wa*; ཁྱབ་པ *khyab-pa*; ཆེ་བ *che-wa*; ཚིམ་པ *tshim-pa* (*M̱ñon.*).

རྒྱས་པ I: व्यास n. of a great sage of Ancient India, the reputed author of the Māhābhārata; དྲང་སྲོང་རྒྱས་པ *Ḏrañ-sṟoñ ṟgyas̱-pa* व्यासऋषि the sage Vyāsa.

རྒྱས་པ II: (prop. pf. to རྒྱ་བ *ṟgya-wa*) 1. vb. to increase in bulk or quantity; to augment; to spread: བ་ཡི་ནུ་ལྟར་རྒྱས *ba-yi nu-ḻtar ṟgyas̱* swells like a cow's dug; བསྟན་པ་རྒྱས་ཤིང་ *ḇs̱tan-pa ṟgyas̱-çin* the doctrine (of Buddha) spreading; to grow, develope. 2. adj. extensive, large, ample, wide, manifold, numerous, copious, complete, full; ཟླ་བ་རྒྱས་པ *zla-wa ṟgyas̱-pa* full moon; the adverbial form is frequent: རྒྱས་པར་འདོད་ན *ṟgyas̱-par ẖdoḏ-na* if you wish to know it fully.

རྒྱས་པར་བྱེད་པ *ṟgyas̱-par byeḏ-pa* 1. to make bigger; to augment; to increase. 2. to describe, narrate, state at large.

རྒྱས་པར་བཤད་པ *ṟgyas̱-par ḇçaḏ-pa* निर्देशन elucidation; full explanation; དོན་རྒྱས་པར་བྱེད་པ *don ṟgyas̱-par byeḏ-pa* to be very useful; to exert a beneficial influence.

རྒྱས་བྱེད *ṟgyas̱-byeḏ* भारत the land of plenty; a name of India.

རྒྱས་བྱེད་འབྱུང་པོའི་ལག་པ *ṟgyas̱-byeḏ ẖbyuñ-poẖi lag-pa*=དབང་ལག *ḏwañ-lag* n. of a medicinal plant growing below the limit of snow in the Himalayas and resembling the human hand in appearance (*S̱man. 416*).

རྒྱས་བྱེད་མ *Ṟgyas̱-byeḏ-ma* भारती n. of a goddess—Cornocopia, the goddess of plenty.

*རྒྱས་ཤིང་ *ṟgyas̱-çiñ* पुष्टि (*Schr.*; *Kālāc. T. 110*) thriving.

རྒྱུ I: *ṟgyu* आतानं a kind of blanket.

རྒྱུ II: 1. matter; substance; material; རྒྱུ་བ *ṟgyu-wa* superior quality: རྒྱུ་གཙང *ṟgyu-gtsan* any stuff, wool or cotton, &c., when cleansed and washed for making cloth; also pure origin. རྒྱུ་སྒོག *ṟgyu-s̱gog* n. of a medical drug; wild garlic. ཆང་རྒྱུ *chañ-ṟgyu* ingredients for making beer: རྒྱུ་དགེ་བ་བསགས་པས་ཐོབ་པ་ཡིན *ṟgyu ḏge-wa ḇsags̱-pas̱ thob-pa yin* the substance has been obtained by means of accumulated merits: ང་ལ་དགོས་རྒྱུ་ཆུང་ *ña-la ḏgos̱-ṟgyu chuñ* I have few wants. བཟོ་རྒྱུ *ḇzo-ṟgyu* material to make or manufacture anything with; ཟ་རྒྱུ་མེད *za-ṟgyu-meḏ* nothing to eat: ད་ལྟར་རྒྱུ་ཞིག་སྣང་ངོ *da-ḻtar ṟgyu-shig s̱nañ-ño* an opportunity will presently offer itself (*Jä.*). 2. In *W.* arrangement; preparation. In a special sense material; stuff for weaving; warp; chain (*Jä.*).

རྒྱུ III: हेतु 1. cause, namely, the primary cause as distinguished from རྐྱེན the secondary or co-operating cause; the direct cause for any event; also reason, motive, main condition: མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་རྒྱུར་འགྱུར་ *mya-ñan las̱ ẖdas̱-paẖi ṟgyur-ẖṟgyur* it becomes the cause of passing out of misery, *i.e.*, *Nirvāṇa*; ངན་སོང་རྒྱུ་རུ་འགྲོ *ñan-soñ ṟgyu-ru ẖgro*, རྒྱུས *ṟgyus̱* with genit. by reason of; on account of; in virtue of; in consequence of; ཅིའི་རྒྱུས *ciẖi ṟgyus̱*, why: རྒྱུ་མེད་དུ *ṟgyu meḏ-du* =རྒྱུ་མེད་པར *ṟgyu meḏ-par* without any actual cause; spontaneously; without sufficient reason; without good cause; རྒྱུ་དང་རྐྱེན *ṟgyu-dañ ṟkyen* primary and secondary cause, which sometimes coincides with 'cause and effect'; རྒྱུ་དང་རྐྱེན་དེའི་ཕྱིར *ṟgyu-daṅ ṟkyen-deẖi phyir*, དེའི་རྒྱུ *deẖi ṟgyu*, དེའི་རྐྱེན་གྱིས *deẖi ṟkyen-gyis̱*, དེའི་རྒྱུ་རྐྱེན *deẖi ṟgyu-ṟkyen* therefore; on that account. ཉེ་བའི་རྒྱུ *ñe-waẖi ṟgyu* in medicine the three anthropological causes or conditions of diseases; the three 'humours,' wind, bile, and phlegm; རིང་བའི་རྒྱུ *riṅ-waẖi ṟgyu* the ultimate cause of diseases and of every evil, viz., ignorance; མ་རིག་པ *ma rig-pa*, སྐྱེད་བྱེད་རྒྱུ *s̱kyeḏ byeḏ-ṟgyu* the creative cause; འཕེལ་བའི་རྒྱུ་ནི་ལྟེ་བ *ẖphel-waẖi ṟgyu-ni ḻte-wa* the efficient cause of growth is the navel-string; རྒྱུ་བྱེད་པ *ṟgyu byeḏ-pa* to be the principal cause of; to lie at the bottom of a matter; རྒྱུ་སྐྱེད་པ *ṟgyu s̱kyeḏ-pa* to lay the foundation of. There are six kinds of རྒྱུ *ṟgyu*, *i.e.*, རྒྱུ་དྲུག *ṟgyu-ḏṟug*:—བྱེད་པའི་རྒྱུ *byeḏ-paẖi ṟgyu*, ལྷན་ཅིག་འབྱུང་བའི་རྒྱུ *lhan-cig ẖbyuṅ-waẖi ṟgyu*? རྣམ་སྨིན་གྱི་རྒྱུ *ṟnam-s̱min-gyi ṟgyu*, མཚུངས་པར་ལྡན་པའི་རྒྱུ *m̱tshuṅs̱-par ḻdan-paẖi ṟgyu*, ཀུན་ཏུ་འགྲོ་བའི་རྒྱུ *kun-tu ẖgro-waẖi ṟgyu*, སྐལ་མཉམ་ཀྱི་རྒྱུ *s̱kal-m̱ñam kyi ṟgyu*. 2. attached to a verbal root *ṟgyu* often indicates the supine and, colloquially, the infinitive; འགྲོ་རྒྱུ་འདོད wishes to go. Also forms a future tense when connecting the root with the auxil. verb. ཟ་རྒྱུ་ཡིན will eat: ངའི་དྲུང་དུ་འོང་རྒྱུ་ཡིན་པ those that will come to me; དེ་ལ་རྒྱལ་སྲིད་གཏད་རྒྱུ་ལ when the government was to be entrusted to him; རྟ་ཞོན་རྒྱུ་མེད horses were not to be had (*Jä.*); དཀོན་རྒྱུ་མེད *ḏkon-ṟgyu meḏ* that is not a very precious thing; there is nothing particular in that; གཞན་པས་ལེགས་རྒྱུ་མེད *gshan-pas̱ legs̱-ṟgyu meḏ* he is not more beautiful than others; ཡ་མཚན་རྒྱུ་མེད *ya-m̱tshan ṟgyu-meḏ* that is not to be wondered at.

རྒྱུ་རྐྱེན *ṟgyu-ṟkyen* हेतुप्रत्यय reason; cause; acc. to *Jä.* connection: རྒྱུ་རྐྱེན་བཤད་དུ་གསོལ *ṟgyu-ṟkyen ḇshaḏ-du g̱sol* please explain to me the connection. རྒྱུ་ཆ *ṟgyu-cha* colloq. that which belongs to a thing; appurtenance; necessary implement, &c.; also property. རྒྱུ་འབྲས *ṟgyu-ẖbras̱* cause and effect or consequence; gen. in a moral sense; actions and their fruits (ལས་ཀྱི་རྒྱུ་འབྲས *las̱-kyi ṟgyu-ẖbras̱*); ལས་རྒྱུ་འབྲས་ཀྱི་ཆོས *las̱ ṟgyu ẖbras̱-kyi-chos̱* the doctrine treating on this subject; the doctrine of retribution; the principal dogma of Buddhism; ལས་རྒྱུ་འབྲས་ལ་ཡིད་ཆེས་པ *las̱-ṟgyu ẖbras̱ la-yiḏ ches̱-pa* to believe in the doctrine of retribution.

རྒྱུ་སྐར *ṟgyu-s̱kar* नक्षत्र, ऋक्ष "the moving stars." The constellations through which the moon passes in her revolution round the heavens are called རྒྱུ་སྐར་ལྷ་མོ་ཉི་ཤུ་རྩ་བརྒྱད *ṟgyu-s̱kar lẖa-mo ñi-çu ṟtsa-ḇṟgyaḏ*, the twenty-eight goddesses, moving-stars, believed to be the daughters of the four guardian-kings of the world. The constellations are thus named:—(1) ཐ་སྐར *Açrinī* (དབྱུག་གུ *ḏbyug-gu*); (2) བྲ་ཉེ *Bharanī*; (3) སྨིན་དྲུག *Kṛttikā* the Pleiades; (4) *Rohiṇī* (བེ་རྫེ *be-ṟdse*); (5) མགོ *Mṛgasiras* (སྨལ་པོ *s̱mal-po*); (6) *Ārdrā*, ལག; (7) ནབས་སོ *Punarvasū*; (8) རྒྱལ *Puṣyā* (རྒྱལ་སྟོད *ṟgyal-s̱toḏ*=ནམ་སོ *nam-so*); (9) སྐག *Açleṣā* (བ *wa*); (10) མཆུ *Maghā* (རྟ་པ *ṟta-pa*) or རྟ་ཆེན *ṟta-chen* with Regulus bright star; (11) གྲེ *Púrvaphalguṇī* or རྟའུ *ṟtahu* or རྟ་ཆུང *ṟta-chuṅ*; (12) དབོ *Uttaraphalguṇi* or ཁྲ *khra*; (13) མེ་བཞི *Hasra* or བྱ་མ *bya-ma*; (14) ནག་པ *Citrā* (or བྱའུ *byaẖu* with Spica); (15) ས་རི *Svāti*; (16) ས་ག *Viçākhā* (17) ལྷ་མཚམས *Anurādhā* or ལག་སོར *lag-sor*; (18) སྣྲོན *Jyeṣṭhā*, or ལྡེའུ *ḻde-ẖu* (with Antares); (19) སྣྲུབས *Mūla*, or སྲོག་པ *s̱rog-pa*; (20) ཆུ་སྟོད *Pūrvā āsādhā*; (21) ཆུ་སྨད *uttarā āsādhā* or ཕུལ *phul*; (22) གྲོ་བཞིན *Abhijit*; (23) བྱི་བཞིན *Çravaṇā* གཉིས *gñis̱*; (24) མོན་གྲེ *Dhanastu* or མོན་དྲེ *mon-ḏre*; (25) མོན་གྲུ

Çatavisā or སྒྲོག *s̱grog*; (26) ཁྲུམས་སྟོད *Pūrva-bhādrapada* or (27) ཁྲུམས་སྨད *uttarabhadra-pada*; (28) ནམ་གྲུ *Revati* or ཤེ་ས *çe-sa*.

*རྒྱུ་སྐར་དུས *ṟgyu-s̱kar dus̱* (*Sch.*; *Kālāc. T. 48*).

རྒྱུ་སྐར་མུ་ཁྱུད *ṟgyu-s̱kar mu-khyuḏ* नक्षत्रनेमि the moon which is surrounded by the constellations.

རྒྱུ་སྐར་མང་པོ་རི *Ṟgyu-s̱kar mañ-po ri* n. of a mountain; the fabulous north polar mountain (*K. d.* ར *342*).

རྒྱུ་སྐར་ལམ *ṟgyu-s̱kar lam* the milky-way; नक्षत्र-पथ the starry path.

རྒྱུ་གང་ *ṟgyu-gañ* for what reason.

རྒྱུ་ངེས *ṟgyu-ñes̱* the certain or real cause.

རྒྱུ་མངའ *ṟgyu-m̱ñaẖ*＝རྒྱུ་མཚན *ṟgyu-m̱tshan* cause; reason.

རྒྱུ་ཅན *ṟgyu-can*＝རྒྱུ་ལྡན one who knows about a thing; well-informed.

རྒྱུ་མཐུན *ṟgyu-m̱thun* cause sufficient to produce observed effect.

རྒྱུ་ལྡན *ṟgyu-ḻdan* 1. निर्झर [a cave]*S.* a hill, also a fountain; a rich man. 2.＝རྒྱུ་ཅན.

རྒྱུ་ནད *ṟgyu-naḏ* disease of the bowels. Symptoms are:—རྒྱུ་ཁྲོལ *ṟgyu-khrol* causing much sound in the stomach; རྒྱུ་འཁྲིལ *ṟgyu-ḥkhril* causing much griping in the stomach; རྒྱུ་འགྱིངས *ṟgyu-ẖgyiñs̱* where the stomach or the intestines remain swollen and stiff with wind, etc.; རྒྱུ་འགགས *ṟgyu-ẖgags̱* obstruction of the bowels; རྒྱུ་གཟེར *ṟgyu-gzer* aching or pains in the stomach.

རྒྱུ་སྤུན *ṟgyu-s̱pun* the threads stretched lengthwise and crosswise to make cloth.

རྒྱུ་བ *ṟgyu-wa* चरण, चर to go, walk, move, wander, range; ཆུ་ལ་རྒྱུ་བའི་འདབ་ཆགས *chu-la ṟgyu-waẖi ẖdab-cags̱* birds frequenting the water; ཀུན་ཏུ་རྒྱུ་བ *kun-tu ṟgyu-wa* to wander from place to place. This verb is generally used instead of འགྲོ་བ in Sikkim.

རྒྱུ་བ་མེད་པ *ṟgyu-wa meḏ-pa* अपचर that does not move; motionless, still.

རྒྱུ་བའི་བརྟུལ་ཞུགས *ṟgyu-waẖi ḇtul-shugs̱* चरव्रत the vow of walking.

རྒྱུ་བྱེད *ṟgyu-byeḏ* चरण, पाद feet; that which moves.

རྒྱུ་སྦྱིན *ṟgyin* वारिद met. the cloud.

རྒྱུ་སྦྱོར་བ *ṟgyu-s̱byor-wa* སྦྱིན་བདག *s̱byin-ḇdag* an alms-giver; the maker of a gift.

རྒྱུ་མ *ṟgyu-ma* अन्त्र entrails; intestines; bowels, more especially the small intestines; རྒྱུ་འཁྲོག་པ *ṟgyu ẖkhrogpa* the croaking of the bowels; རྒྱུ་སྒྲོག *ṟgyus̱grog* the envelope of the lower intestines; རྒྱུ་སྟོད *ṟgyu-s̱toḏ* the 'upper bowels. Colloq. *ṟgyu-ma* is also a term for "sausages." (*G. Sndg.*).

རྒྱུ་མེད་པ *ṟgyu meḏ-pa* without cause; evidence devoid of (*lakṣmaṇa*) or characteristic.

Syn. རྒྱུ་ཡིས་སྟོང་ *ṟgyu-yis̱ s̱ton*; མཚན་ཉིད་བྲལ *m̱tshan-ñiḏ ḇral* (*M̱ñon.*).

རྒྱུ་མཚན *ṟgyu-m̱tshan* निमित्त 1. cause; concatenation of events; circumstances; རྒྱུ་མཚན་འདྲི་བ *ṟgyu-m̱tshan ẖdri-wa* to ask after the cause: ངའི་ནང་ནས་ཕྱེ་ཁྱེར་བའི་རྒྱུ་མཚན་ཤོད *ñaẖi nañ-nas̱ phye khyer-waẖi ṟgyu-m̱tshan çoḏ* tell me the circumstances of your fetching the flour from my house 2. प्रमाण token, sign, characteristic, proof, evidence; འདུག་པའི་རྒྱུ་མཚན *ẖdug-paẖi ṟgyu-m̱tshan* as an evidence of being (*Jä.*).

རྒྱུ་མཚན་རིག *ṟgyu-m̱tshan rig* कारणिकः relating to proof or cause or reason.

རྒྱུ་གཟེར *ṟgyu-gzer* अतिसारक colic; [dysentery]*S.* ཞེས་བྱ་བའི་ནད་ནི་རིམས་ཚད་སྤྱི་དང་འདྲ་བ་ལ, གཉན་ནད་ལ་བབས་ན་རྒྱུ་གཟེར་ཞེ་པའོ, ངོ་བོ་མཆིན་ཚད་ཕུང་དུ་བབས་པ་ལ་གཉན་ནད་ ཆུ་སེར་མཁྲིས་ཚད་བསྐྱང་བ་ཡིས་རྒྱུ་མ་གཟེར་ཞིང་འབྲུ་བས་རྒྱུ་གཟེར་ཡིན *she bya-waẖi naḏ-ni rims̱-tshaḏ s̱pyi dañ ẖdra-wa la, g̱ñan-naḏ la babs̱-na ṟgyu gzer she-paẖo, ño-wo* m̱ohin-tshaḏ thuńńu babṣ-pa la yñan-naḏ chu-ser m̱khriṣ-tshaḏ ḇṣtań-wa yiṣ ṟgyu-ma gzer-shiń ẖkhru-waṣ ṟgyu-gzer yin, དེ་ལ་དོན་འཁྲུ་སྣོད་འཁྲུ་སྟོབས་ཆེན་དང་ de-la don-ẖkhru-ṣnoḏ ẖkhru ṣtobṣ-chen dań, རྒྱུ་གཟེར ṟgyu-gzer རྒྱུ་འཁོར ṟgyu-ẖkhor རྒྱུ་འཁྲོལ ṟgyu-ẖkhrol རྒྱུ་ལྐུགས ṟgyu-ḻkugṣ. We read of, also, རྒྱུ་གཟེར་གཅོག་པའི་ཐོ་བ་གསུམ ṟgyu-gzer gcog-paẖi tho-wa gsum the three hammers to break the nails of colic.

རྒྱུའི་རྒྱུན ṟgyuẖi ṟgyun कारणस्रोतः the stream of cause.

རྒྱུའི་བྱེད ṟgyuẖi byeḏ हेतु-कृत that has become a cause; excuse.

རྒྱུའི་གཙོ་བོ ṟgyuẖi gtso-ḇo प्रधान-हेतु the chief or primary cause.

རྒྱུའི་རིག ṟgyuẖi rig हेतु-विद्या the science of reasoning.

རྒྱུ་ཡང་དག་པར་བཅད་པ ṟgyu yań-dag-par ḇcaḏ-pa that has fully stopped or terminated the cause; the consequence.

རྒྱུ་ཡིས་ཁྱད་པར ṟgyu-yiṣ khyaḏ-par जनक the chief cause; the agent.

རྒྱུ་རིག་ཆེན་པོ ṟgyu-rig cen-po (གྲངས grańs) महाहेतु a number.

རྒྱུ་ལ་འབྲས་བུ་བཏགས ṟgyu-la ẖbraṣ-bu ḇtsagṣ कारणे कार्य्योपचार to attach a fruit to cause.

རྒྱུ་ལས་བྱུང་ ṟgyu-laṣ byuń हेतुक produced or originated from cause.

རྒྱུ་ལུས་ཀྱི་འབྱུང་བ ṟgyu-luṣ-kyi ẖbyuń-wa= གཟུགས་ཁམས gzugṣ-khamṣ the body; form.

རྒྱུ་ས ṟgyu-sa=(ལམ lam) road, passage.

རྒྱུ་སྲང་ ṟgyu-sṟań track, passage, road: བཙན་གྱི་རྒྱུ་སྲང་ ḇtsan-gyi ṟgyu-sṟań the road that is frequented by a Ḇtsan (demon).

རྒྱུད ṟgyuḏ I: तन्तु a string; chain; that which joins things together; a connection, whether physical or mental; རི་རྒྱུད chain of hills.

རྒྱུད II: तन्त्र Tantrik treatise; ritual book for coercing deities and for other magical ceremonies. One of the large divisions of the Kah-gyur is styled རྒྱུད because it contains innumerable magical treatises. There are said to be four classes of Tantras, རྒྱུད་སྡེ་བཞི, namely, (1) བྱ་བའི་རྒྱུད, (2) སྤྱོད་པའི་རྒྱུད, (3) རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད, (4) རྣལ་འབྱོར་བླ་ན་མེད་པའི་རྒྱུད. In the Tan-gyur the collection of Tantras is named བརྒྱུད ḇṟgyuḏ.

རྒྱུད་པ ṟgyuḏ-pa I: vb. to tie, fasten, connect together.

རྒྱུད་པ II: religious teacher; especially a teacher of mysticism.

རྒྱུད་པ III: extraction; lineage; belonging to a family or race; family.

Syn. བརྒྱུད་པ ḇṟgyuḏ-pa; རྩ་འཁྲིད ṟtsa-ẖkhriḏ; རིགས་འབྱུང་ rigṣ-ẖbyuń; རིགས་རྒྱུད rigṣ-ṟgyuḏ; ས་བོན་ལས་བྱུང་ sa-bon laṣ-byuń; གདུང་རྒྱུད gduń-ṟgyuḏ; རུས་རྒྱུད ruṣ-ṟgyuḏ; ཚོ་འབྲང་ cho-ẖbrań; ཤ་ཉེ ça-ñe; སྣག་ལས་སྐྱེས ṣnag-laṣ-ṣkyeṣ; རིགས rigṣ (M̱ñon.).

རྒྱུད་པ་གསུམ ṟgyuḏ-pa gsum the three kinds of lineage are:—(1) གདུང་རྒྱུད gduń-ṟgyuḏ family; descent; personal; (2) སྐུ་རྒྱུད ṣku-ṟgyuḏ descent (of the spirit in emanations, etc., as in the case of incarnate lamas); (3) སློབ་རྒྱུད ṣlob-ṟgyuḏ spiritual descent (ministerial succession by disciples).

རྒྱུན ṟgyun continuity; ṟgyun-du always; at all times; continually.

རྒྱུན་ཁྲི ṟgyun khri settled seat or throne; དུས་རྒྱུན་ས་གནས་གཅིག་ཏུ་འཇོག་པའི་ཁྲི duṣ-ṟgyun sa-gnaṣ gcig-tu ẖjog-paẖi khri the chair which always remains in one place.

རྒྱུན་ཁྱོངས ṟgyun-khyońṣ always to protect.

རྒྱུན་གྱི་སྨྱུ་གུ ṟgyun-gyi myu-gu=ཆར་ཟིལ char-zil rain-drops or dews (M̱ñon.).

རྒྱུན་བབ་ཚ ṟgyun-bab tsha=ཆར་དྲག char-dṟag heavy rain (M̱ñon.).

རྒྱུན་གཏན ṟgyun-gtan=དུས་རྒྱུན duṣ-ṟgyun at all times; the stream of time: རྒྱུན་གཏན་གདུང་

དོན་ཡིན་ངེས་རྣམས real business; transactions of a public character must always be reliable (*D. çel. 7*).

རྒྱུས་པ *r̲gyuş-pa* sinews; tendons.

རྒྱོ *r̲gyo* मिथुन, शृङ्गार (a colloq. and obscene term) sexual union; copulation.

རྒྱོ་བ *r̲gyo-wa*, pf. བརྒྱོས *b̲r̲gyoş*, fut. བརྒྱོ *r̲gyo*, imp. རྒྱོས *r̲gyoş*, to have sexual intercourse; acc. to *Cs.* to deflower, ravish.

རྒྱོགས *r̲gyogş* कठयन्त्र; མེ་རྒྱོགས་རྡོ་རྒྱོགས *mer̲gyogş r̲do-r̲gyogş* gun; missile.

རྒྱོང་བ *r̲gyoñ-wa*, pf. བརྒྱངས *b̲r̲gyañş*, fut. བརྒྱང་ *b̲r̲gyañ*, seems to be a secondary form of རྐྱོང་བ *r̲kyoñ-wa*, to extend, stretch, spread forth, distend.

རྒྱོར་བ *r̲gyor-wa* मारय to kill.

ལྒ *l̲ga* this word is seldom used, its modern form being སྒ *şga*. 1. ginger fresh or dried; ལྒ་རློན *l̲ga-r̲lon* fresh ginger. In medical works both ལྒ *l̲ga* and སྒ *şga* are used to imply སྒ་སྨུག *şga-şmug*, the brown ginger. 2. རུས་ཀྱི་མིང་ *ruş-kyi miñ* n. of a tribe; དབྲའ་འགྲུ་ལྡོང་གསུམ་ལྒ་དང་བཞི *d̲brah̲-h̲gru l̲doñ-g̲sum l̲ga-dañ b̲shi* the four tribes were *D̲brah̲*, *H̲gru*, *L̲doñ* and *L̲ga*.

ལྒ་ཕོ་ཆེ *l̲ga pho-che*=རྒྱམ་ཚྭ *r̲gyam-tshb̲a* a mystical word; oxide of mercury; also signifies སྨན་སྒ *şman-şga*, medicinal ginger.

ལྒང་ངེ *l̲gañ-ñe* marble white. སྐྱ་ལྒང་ངེ *şkya l̲gañ-ñe* is stated to mean perfectly white (*Jä.*).

ལྒང་པ *l̲gañ-pa* or ལྒང་ཕུག *l̲gañ-phug* acc. to *Jä.* the urinary bladder (*Med.*).

Syn. ཆུ་སོ *chu-so*; ལྒང་བུ *l̲gañ-bu* (*M̲ñon.*).

ལྒང་པ *l̲gañ-pa* relating to the bladder (*Lex.*).

ལྒང་བུ *l̲gañ-bu* urinary bladder; same as ལྒང་པ *l̲gañ-pa*; acc. to *Jä.* husk, pod, shell.

ལྒང་བུག *l̲gañ-bug*=དྲི་ཆུའི་སྣོད *d̲ri-chuh̲i şnod̲* the bladder (*Ş̲man.*).

ལྒའུ་གཤེར *l̲gah̲u-gçer*=སྒ་རློན *şga-r̲lon* fresh ginger.

ལྒར་མ་མེས་པོ *L̲gar-ma meş-po* patriarch of the tribe of *L̲gar-ma*; a tribal name: ལྒ་ཡི་ལྒར་མ་མེས་པོ་ཐོབ *l̲ga-yi l̲gar-ma meş-po thob* the tribe of *L̲ga* obtained the name of *L̲gar-ma meşpo*.

ལྒོ *l̲go* a common kind of fungus like the lycoperdon or puff-ball.

ལྒྱམ་ཚྭ *l̲gyam-tshva*, སྨན་སྒ *şman-ga* 1. ginger, v. ལྒ་ཕོ་ཆེ *l̲ga pho-che*. 2. acc. to *Jä.* a kind of rock salt.

སྒ *şga*=ལྒ *l̲ga* आर्द्रक, रेचनि, शुण्ठि 1. ginger. 2. saddle, resp. ཆིབ་སྒ *chib-şga*, a saddle for a horse; ཆིབ་སྒ་བསྟད་པ *chib-şga b̲ştad̲-pa* to lay the saddle on; to saddle; གཡག་གི་སྒ *gyag-gi şga* a saddle for a yak.

སྒ་སྐྱ *şga-şkya* ginger: སྒ་སྐྱས་བད་རླུང་སེལ་ཞིང་ཁྲག་འཁྱག་འཇུ *şga-şkyaş bad̲-r̲luñ sel-shiñ khr̲ag-h̲khyag h̲ju* ginger removes phlegm and wind and liquifies the blood.

སྒ་ཁེབས *şga-khebş* saddle cloth; the leather cover or coating of a saddle.

སྒ་གློ *şga-glo* saddle girth.

སྒ་སྒྲོན་པ *şga-şgron-pa* described in *H̲brom.* as meaning: to saddle a horse.

སྒ་ཏིག་ནག་པོ *Ş̲ga-tig nag-po* the flower of a bitter species of ginger: སྒ་ཏིག་ནག་པོས་དམུ་རྫིང་ཆུ་སེར་འདྲེན *şga-tig nag-poş d̲mu r̲dsiñ chu-ser h̲d̲ren* the flower of *Ş̲gatic* used as a medicine draws out the yellow water of dropsy.

སྒ་ཐག şga-thag ropes or straps used in adjusting a saddle.

སྒ་པ şga-pa 1. a young horse just fit for the saddle. 2. གཡག་ཐོད་པ་དཀར་པོ་ལ་སྒ་པ (also ཀ་པ་)ཟེར g̱yag thoḏ-pa ḏkar-po la şga-pa zer a yak with a white forehead is called şga-pa (Ṟtsii.).

སྒ་ཕོང་ şga-phoñ bat; flitter-mouse (Sch.).

སྒ་སྨུག şga-şmug, also written སྨུག་སྒ şmug-şga, brown ginger.

སྒ་ཚ sga-tsha the flower of ginger plant: སྒ་ཚས་དྲོད་སྐྱེད་རུལ་གཅོད་ཆུ་སེར་འདྲེན şga-tshaş ḏṟoḏ-şkyeḏ rul-g̱coḏ chu-ser ẖḏṟen ginger flower (used) as a stimulant, cures sores and draws out pus.

སྒ་ཚྭ şga-tsha शुण्ठिकट्टक pungent ginger.

སྒ་ལག şga-lag frame of the saddle; saddle-bow; saddle-tree (Cs.).

སྒ་སེར şga-ser हरिद्रा turmeric; yellow ginger; a spice used in cooking meat for the table.

སྒ་ཤ şga-ça straps for fastening the travelling-baggage to the saddle, cf. ཤ་སྟག ça-ştag.

སྒག་ཐུང་ Ṣgag-thuñ n. of a small silk scarf used in religious services in Tibet: དབང་ལྡན་མ་དང, སྒག་ཐུང་, སྲིད་བདེ་མ ḏwañ-ḻdan ma-dañ, şgag-thuñ, sṟiḏ ḇde-ma (S. kar. 179).

སྒག་པ şgag-pa स्वङ्गार to ravish; to copulate; to embrace in sexual union.

སྒང་ şgañ 1. a hill-spur; the ridge or top of a hill: ཅོག་ཙེའི་སྒང་ལ་བཞག cog-tscẖi şgañ-la shag keep on the top of the table. 2. time; occasion: སང་ལས་ཀ་བྱེད་པའི་སྒང་ sañ las-ka byeḏ-paẖi şgañ to-morrow at the time of doing work; ད་ལྟ་ལྟོ་ཟ་བའི་སྒང་ da-ḻta ḻto-za-waẖi şgañ just now while taking food. 3. ཆུ་སྒང་ chu-şgañ a blister caused by manual work, by long marches, &c., cf. བསྒང ḇşgañ.

Syn. སྟེང་ şteñ, མཐོ་བ m̱tho-wa (M̱ñon.).

སྒང་ཁ şgañ-kha = སྒང་ཁུལ şgañ-khul 1. a hill-spur: སྒང་ཁ་ལ་ཡོད the (village) is situated on a mountain spur. 2. full, entire: སྲོག་ཆགས་གཅིག་བསད་ཀྱང་སྡིག་པ་སྒང་ཁ་རེ་སོ་སོར་ཡོད་ sṟog-chagş g̱cig ḇsaḏ-kyañ şdig-pa şgañ-kha re so-sor yoñ even if (you) kill one living being there will be the full (amount of) sin in each separate case.

སྒང་ཁུལ şgañ-khul acc. to Ja. same as སྒང་ཁ şgañ-kha.

སྒང་གི་ལིང་ şgañ-gi-liñ a species of partridge.

སྒང་མཐོན་པོ şgañ m̱thon-po a high hill.

སྒང་བ şgañ-wa, pf. བསྒངས ḇşgañs, fut. བསྒང ḇşgañ, to grow or become full (Cs.): བུད་མེད་ན་སོ་སྒང་ buḏ-meḏ na so-şgañ a full grown woman; marriageable girl.

སྒང་བུ şgañ-bu full quantity; entire piece: ང་རྒྱལ་སྒང་བུ་རལ་བར་མ་གྱུར་ཏམ has not his pride been entirely broken-down within (A. 11).

སྒང་གཤོང་ şgañ-g̱çoñ उन्नत-निम्नस्थल elevations and depressions on a hillside.

སྒངས şgañş पुलिन 1. bank or elevated place on the margin of a river. 2. n. of districts in S.E. Tibet.

སྒབ་འདྲེ şgab-ẖdṟe a class of demon; a ghost that remains concealed: སྔགས་འཆང་ལུགས་དང་མཐུན་པས་སྒབ་འདྲེ་བསྐྲད şñagş-ẖchañ lugş-dañ m̱thun-paş şgab-ẖdre ḇşkṟaḏ if the Tantrik priest properly performs exorcism, the ghosts are scared away.

སྒབ་པ şgab-pa 1. secondary form of འགེབས་པ ẖgebş-pa, to cover; covering: བྱ་མས་བུ་ལ་སྒབ་པ bya-maş bu-la şgab-pa the covering of a young bird by its mother. 2. གོས་སྒབ goş-şgab skirt or lap of a coat; སྒབ་ཐུང་ şgaḇ-thuñ a short skirt.

སྒམ *şgam* मञ्जुषा, कोष, पिट box, trunk, chest; also the testes: སྒམ་སྒོ་མང་ *şgam-şgo mañ* a chest of drawers; ལྕགས་སྒམ *ḻcagş-şgam* an iron-chest; ཀོ་སྒམ *ko-şgam* a leather trunk; རོ་སྒམ་ *ro-gamş* or སྤུར་སྒམ *şpur-şgam* a coffin.

Syn. སྒྲོམ *şgrom*; སྣོད *şnod*; མཛོད *m̱dsoḏ*; སྒྲོམ་བུ *şgrom-bu*; བང་པ *bañ-pa*; ཐབ་སྒྲོམ *thab-şgrom.*

སྒམ་ཆུང་ *şgam-chuñ* a small box.

སྒམ་པ *şgam-pa*=ཟབ་པ *zab-pa* गभीर deep; profound; མི་སྒམ་པ *mi şgam-pa* = མི་ཟབ་པ *mi zab-pa* shallow; not deep.

སྒམ་པོ *şgam-po,* adj. full or fully accomplished; one who is deep: རྒྱལ་པོ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ *Ṟgyal-po Sṟoñ-ḇtsan şgam-po,* King *Sṟoñ-ḇtsan* who was *S̱gam-po, i.e.,* fully accomplished. Acc. to *Sch.* prudent, quiet: བློ་སྒམ་པ *ḇlo şgam-pa*=ཐུགས་ཤིན་ཏུ་སྒམ་པོ *thugş çin-tu şgam-po* he (the prince) was very profound.

སྒར *şgar*, defined as གུར་མང་པོ་ཕུབ་ནས་བསྡད་པ *gur mañ-po phub-naş ḇşdaḏ-pa,* pitching many tents (at a place); camp; encampment; དམག་སྒར a military encampment; སྒར་འདེབས་པ to encamp; to pitch a camp.

སྒར་སྣང *S̱gar-şnañ* respectable men.

སྒར་མིང་ *şgar-miñ* (བསོ་སྒྲ *ḇso-şgra*) watch-word; parole (*Jä.*).

སྒལ *şgal* a load that is carried on the back; load of a beast of burden; རྟ་སྒལ *ṟta-şgal* a horse-load; ཤིང་རྟའི་སྒལ *çiñ-ṟtaẖi şgal* cart-load; waggon-load.

སྒལ་རྟ *şgal-ṟta* pack-horse.

སྒལ་ཕྱུགས *şgal-phyugş* beast of burden.

སྒལ་འཕང་བ *şgal ẖphañ-wa* to throw a load off; སྒལ་འབོགས་པ *şgal ẖbogş-pa* to take out a load; སྒལ་བསྲང་བ *şgal ḇsrañ-wa* to adjust or balance a load.

སྒལ་པ *şgal-pa* 1. the back of man or beast of burden; རྒྱབ་ལ་འཁུར་ནས་འགྲོ་བ *ṟgyab-la ẖkhur-naş ẖgro-wa*=སྒལ་པ་ལ་འཁུར་ཏེ་འགྲོ *şgal-pa la ẖkhur-te ẖgro* the carrying a thing on one's back. 2. the small of the back; སྒལ་འདབས *şgal-ẖdabş* the lumber region. 3. croup; crupper.

སྒལ་བ *şgal-wa* to carry a load (on one's back) or to cause a load to be carried on the back of a beast of burden; སྒལ་འགེལ་བ *şgal ẖgel-wa* to put on a load.

སྒལ་རྨ *şgal-ṟma* a sore on an animal's back caused by the load.

སྒལ་ཚིགས *şgal-tshigş* the spine in general; the backbone of a beast of burden.

སྒལ་ཚིགས་ཉི་ཤུ་རྩ་བརྒྱད *şgal-tshigş ñi-çu ṟtsa ḇṟgyaḏ* the twenty-eight joints in the backbone; མི་ཡི་སྒལ་ཚིགས *mi-yi şgal-tshigş* the joints in the human spinal column.

སྒལ་ཚིགས་ཉི་ཤུ་རྩ་བཞི *şgal-tshigş ñi-çu ṟtsa-ḇshi* there are twenty-four joints in the backbone of a beast of burden.

སྒལ་ཚིགས་སྲང་བ *şgal-tshigş sṟañ-wa* a beast of burden of which the backbone is straight, *i.e.,* not bent by work.

སྒིར་མོ *şgir-mo* སྒོར་སྒོར *şgor-şgor* वृत्त round; orb-like; globular.

སྒུ *şgu*, adj. bent; སྒུ་སྟེགས *şgu-ştegş* 1. a foot-stool. 2. acc. to *Sch.* elbow; angle.

སྒུ་རྡོ *şgu-ṟdo* sling-string, explained as ཧུར་རྡོ་འཕན་བྱེད་ཀྱི་ཐག་པ *hur-ṟdo ẖphan byeḏ-kyi thag-pa* the string that is coiled round a stone for flinging it; a sling.

སྒུ་ཕྱོགས *şgu-phyogş* (སྒྱེ་ཕྱོགས *şgye-phyogş*)= མདུན་ལ་འཁྱོག་པ *m̱dun-la khyog-pa* bent-forward: སྒྱེ་ཕྱོགས་སྒུ་ཕྱོགས་ཞེས་པ་ཤིན་ཏུ་གཅེས *şgye-phyog şgu-phyogş çeş-pa çin-tu g̱ceş* those that are bent forward and bent round were valuable? (*Jig.*).

སྒུ་མོ *şgu-mo*=ཧུར་རྡོ *h̲ur-r̲do* a sling.

སྒུག་པ *şgug-pa* प्रतीक्ष (in Pali पटिखा) to wait, pf. བསྒུགས *b̲şgugş*, fut. བསྒུག *b̲gug*, imp. སྒུགས *şgugş* (or སྒུགས་ཤིག *şgugş çig*); མི་ཡོང་རྒྱུ་སྒུག་བསྡད་པ *mi yoñ-r̲gyu şgug b̲şdad̲-pa*, to wait for a man's arrival; སྒུག་པར་བྱེད *şgug-par byed̲* one who waits for; or སྒུག་པ་པོ *şgug-pa po* a waiter; ལམ་ན་སྒུག་པ *lam-na şgug-pa* to wait on the road; སྒུག་ཏུ་འཇུག་པ *şgug-tu h̲jug-pa* to cause to lie in wait (for a person); to cause to way-lay.

སྒུང་ *şguñ* in *Ld.* clap; crack; crash; report (of a gun) (*Jä.*).

སྒུད་པོ *şgud̲-po*, acc. to *Sch.* father-in-law; སྒུད་མོ *şgud̲-mo* mother-in-law.

སྒུམ་མདའ *şgum-m̲dah̲*, acc. to *Schr.* the butt-end of a gun; gun-stock.

སྒུར *şgur*, v. དགུར *d̲gur*.

སྒུར་རྒྱབ *gur-r̲gyab* a bent-back.

སྒུར་པོ *şgur-po* कुब्ज, भग्नकुब्ज bent; crooked back.

Syn. སྒུར་འཁྱོག *şgur-h̲khyog*; སྒུ *şgu* (*M̲ñon.*).

སྒུར་བ *şgur-wa*, भीत, विश्रग्न to become afraid.

སྒུལ་སྐྱོད *şgul-şkyod̲* क्षोभ agitation.

སྒུལ་བ *şgul-wa*, pf. བསྒུལ *b̲şgul*, fut. བསྒུལ *b̲şgul* (cf. འགུལ་བ *h̲gul-wa*) to move, agitate, put in motion: རྒྱུད་ཀྱང་མ་སྒུལ་ཏོ *r̲gyud̲-kyañ ma-şgul-to* he could not even move the bow-string: ལག་པས་རྡོ་བསྒུལ་ཏོ *lag-paş r̲do b̲şgul-to* with his hand he shook the rock.

སྒེ་ཁུང་ *şge-khuñ*, སྒོ་ཆུང་ *şgo-chuñ* a small door; a window.

སྒེག *şgeg* लावण्य grace, charm in the person.

སྒེག་པ *şgeg-pa* शृङ्गार, विलास, लासिन्, रस, लावण्य 1. the grace or charm of youth: སྒེག་པ་ནི་ཆགས་པས་གཟུགས་མཛེས་པའི་རྣམ་འགྱུར་སྟོན་པ *şgeg-pa* is the fascination arising at the appearance of a body of beautiful shape. 2. sensual enjoyment; flirtation. 3. acc. to *Cs.* to brag, boast; airs of coquetish girls (*Jä.*).

Syn. རོལ་པ *rol-pa*; འཇོ་བ *h̲jo-wa* (*M̲ñon.*).

སྒེག་པའི་རྡོ་རྗེ *S̲geg-pah̲i R̲do-r̲je* लावण्यवज्र, ललितवज्र n. of a Buddhist sage of Ancient India who visited Udyāna (Ancient Cabul) and spread Buddhism there.

སྒེག་མ *S̲geg-ma* n. of the goddess of beauty.

སྒེག་མོ *şgeg-mo* लास्या नर्तकी a dancing-girl; a charming damsel.

སྒེག་རྫས *şgeg-r̲dsaş* perfumery, pomades, &c., articles which (according to Buddhism) are incentives to sensual pleasures.

སྒེང་ལ *şgeñ-la* or དགེང་ལ *d̲geñ-la*, acc. to *Jä.* on; upon; perhaps a wrong spelling of the word སྒང་ *şgañ*.

སྒེའུ *şgeh̲u* 1. diminutive of སྒ *şga*, ginger. 2. v. སྒོག་པ I: *şgog-pa* (*K. g.* ཙ *46*).

སྒེའུ་ཆུང་ *şgeh̲u-chuñ* लशुन garlic.

སྒེའུ་གཤེར *şgeh̲u-gçer* आर्द्रक ginger.

སྒེར *şger* private; semi-independent; སྒེར་དུ *şger-du* specially; privately.

སྒེར་རྟ *şger-r̲ta* a horse for the use of a private party, not for a public officer.

སྒེར་དོན *şger-don* one's own interest, private or special reason or object: སྒེར་གཞུང་མེད་དུ་བ་གནམ་བཏང་ *şger gshuñ med̲ du-wa gnam-b̲tañ* neither private nor public (but an independent family) sending forth smoke from house-fire.

སྒེར་པ *şger-pa* a private land-holder; གཞུང་ཁྲལ་ཆེན་པོ་མེད་པར་རང་ལ་མི་སེར་ཡང་ཡོད་པ་ལས་ཁྲལ་བསྡུས་ནས་ཟ་བཟོད་མཁན *gshuñ-khral chen-po med̲-par rañ-la* *mi-ser yañ yod̲-pa laş khral-b̲şdus naş za b̲şdad̲-khan* a land-holder who without paying a large tax to Government enjoys an estate is called སྒེར་པ *şger-pa*, also one who holds land fee-simple; སྒེར་ལྷ *şger-lha* or སྒེར་གྱིས་མཆོད་པའི་ལྷ *şger-gyi m̲chod̲-pah̲i lha*, a special deity, *i.e.*, a deity specially adored by a class of people or by an individual or by a particular family; སྒེར་ཁག *şger-khag* semi-independent estate.

སྒེར་གཡོག *şger-g̲yog* private servant, also one who does his own work; servant or employé of an independent party or estate which has no connection with the Government.

སྒེར་ལོ *şger-lo*, རང་སྒེར་གྱི་ཞིང་ལོ་ཏོག *rañ-şger gyi shiñ lo-tog* the produce of a private estate.

སྒོ *şgo* द्वार, मुख, प्रतीहार, पक्ष a door; an entrance or doorway; the aperture itself as well as the wood-work of the door; སྒོ་བཅད་པ *şgo b̲cad̲-pa* or སྒོ་དགག་པ *şgo d̲gag-pa* to shut or close a door; སྒོ་ཕྱེ་བ *şgo phye-wa* or སྒོ་འབྱེད་པ *şgo byed̲-pa* to open a door; སྒོ་འཇུག་པ *şgo h̲jug-pa* to put in a door; to hang a door; སྒོ་རྒྱབ་པ *şgo r̲gyab-pa* to shut a door; སྒོ་གཏན་པ *şgo g̲tan-pa* acc. to *Sch.* to lock up, to bolt, to bar; སྒོ་བཀུམ་པ *şgo b̲kum-pa* or བསྐུམ *b̲şkum*, acc. to *Cs.* resp. to shut (a door); སྒོ་བདུང་བ *şgo b̲duñ-wa* to knock or rap at the door; རྒྱ་སྒོ *r̲gya-şgo* large, or the principal, door or entrance; སྒོ the gate or gate-way; ཕྱི་སྒོ *phyi-şgo* the outer door; བར་སྒོ *bar-şgo* the middle door; ནང་སྒོ *nañ-şgo* the inner door; གསང་སྒོ *g̲sañ-şgo* the secret or private door; མཛོད་སྒོ *m̲dsod̲-şgo* the door to the store-room; གནམ་སྒོ *g̲nam-şgo* an aperture in the roof for light; sky-light; སྟེང་སྒོ *şteñ-şgo* the upper door; འོག་སྒོ *hog-şgo* the lower or under door; མཆོད་ཁང་སྒོ *m̲chod̲-khañ şgo* the chapel-door; ཐབ་ཚང་སྒོ *thab-tshañ şgo* kitchen door; གཉེར་ཚང་སྒོ *g̲ñer-tshañ şgo* the store-house door; ཆབ་ཁང་སྒོ *chab-khañ şgo* the bathroom door. In Sikkim *gom*=door.

སྒོ II: often *S̲go-mo*, the admission to, the medium or means of, the passage of, knowledge or learning and, as such, the science itself, &c.; ཆོས་ཀྱི་སྒོ་མོ *choş-kyi şgo-mo* the service of *Dharma* (religion); རྩིས་ཀྱི་སྒོ་མོ *r̲tsiş-kyi şgo-mo* the science of arithmetic or numbers; སྨན་ཀྱི་སྒོ་མོ *şman-kyi şgo-mo* science of medicine: སྒྲོལ་མའི་སྒོ་ནས་གཡུལ་མདོས་གཏོང་ *S̲grol-mah̲i şgo-naş g̲yul-m̲doş g̲toñ* in the religious service of Dolma—the *m̲doş* for victory (in war) should be offered: སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་ལ་འཇུག་པའི་སྒོ་དམ་པ་སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བ *Sañş-r̲gyaş kyi b̲ştan-pa la h̲jug-pah̲i şgo dam-pa şkyabş-su h̲gro-wa* as a door for entering the religion of Buddha, it is necessary to take refuge in the holy ones: ཐེག་ཆེན་ལ་འཇུག་པའི་སྒོ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས *theg-chen-la h̲jug-pah̲i şgo byañ-chub-kyi semş* for entering the Greater Vehicle doctrine the means is a saintly heart (the purified heart of a *Bodhisattva*); ཡོན་ཏན་འབྱུང་བའི་སྒོ་བརྩོན་འགྲུས *yon-tan h̲byuñ wah̲i şgo b̲r̲tson-h̲gruş̲* the means of acquiring learning is diligence and industry; ཉེས་པ་འབྱུང་བའི་སྒོ་ལེ་ལོ་བག་མེད་པ *ñes-pa h̲byuñ wah̲i-şgo le-lo bag-med̲-pa* being idle and immodest forms a way to the springing up of vice.

སྒོ་ཀུན་འགྲོ *şgo kun-gro* सर्व्वतोमुख in every way.

སྒོ་སྐྱོང་ *şgo-şkyoñ* द्वारपाल porter; door-guard.

སྒོ་སྐྱོར *şgo-şkyor*, v. སྒོ་སྤེ *şgo-şpe*.

སྒོ་ཁང་ *şgo-khañ* or སྒོ་སྟེང་ *şgo-şteñ* निर्यूह the entrance into a house; vestibule; porch; portal; also a small house on the gate.

སྒོ་ཁུང་ *şgo-khuń* opening of the door; an apperture in a door; སྒོ་ཁང་སྟེང་གི་གསིལ་ཁང་ *şgo-khań şteń-gi gsil-khań* the verandah room on the porch of a house.

སྒོ་ཁྱི *şgo-khyi* watch-dog.

སྒོ་འཁོར *şgo-ẖkhor* hinge of a door or gate; the pivot on which the door turns.

སྒོ་གླེགས *şgo-glegş* a small beam used to bar or bolt a door.

སྒོ་འགྲམ *şgo-ẖgram* the space near the door.

སྒོ་རྒྱབ *şgo-ṟgyab* the space behind the door or within the door.

སྒོ་གླེགས *şgo-glegş* द्वारकपाट, निष्कुट, वाखड the board or plank of a door; the lintel; frame work on the four sides of a door [a bier, the bed on which a dead body is carried] *S.*

སྒོ་ང *şgo-ńa* अण्ड eggs, spawn; སྒོ་ང་ཅན *şgo-ńa-can* egg; producing or possessing or having spawn.

སྒོ་ངའི་མཛོད *şgo-ńaẖi m̱dsoḏ* मुष्क the testicles.

སྒོ་ལྕགས *şgo-ḻcagş* तालकं the lock of a door.

སྒོ་ཆོར *şgo-chor*, v. སྒོ་སྤེ *şgo-şpe.*

སྒོ་སྙོད *şgo-şñoḏ*=ཀོ་སྙོད *şgo-şñoḏ* cummin seed.

སྒོ་བསྙན *şgo ḇşñan* n. of a Bon deity who has eighteen hands and holds eighteen different weapons of war, which are as follows:—(1) བཏེག་པའི་མདའ *ḇteg paẖi m̱daẖ* an arrow for shooting; (2) འབུགས་པའི་མདུང་ *ẖbugş paẖi m̱duń* a spear to pierce with; (3) གཅོག་པའི་སྟ་རེ *gcog paẖi şta-re* an axe to split with; (4) གཅོད་པའི་གྲ་སྟ *gcoḏ-paẖi gra-şta* a chopper to cut off; (5) འཐུབ་པའི་རལ་གྲི *ẖthub-paẖi ral-gri* a sword to cut into pieces; (6) བསྟིམ་པའི་ཆུ་གྲི *ḇştim-paẖi chu-gri* a dagger to pierce through; (7) འཆོག་པའི་ཐོ་ལུམ *ẖchog-paẖi tho-lum* a cannon ball for battering in; (8) འབུགས་པའི་གསོར་ཆེན *ẖbugş-pahi gsor-chen* a pin to bore through; (9) འབྲལ་བའི་སོག་ལེ *ẖbral-waẖi sog-le* the saw to separate or cut asunder; (10) དགྲ་བོའི་སྤུ་གྲི *ḏgra-woẖi şpu-gri* a razor-knife to cut the enemy; (11) བསྐོར་བའི་འཁོར་ལོ *ḇşkor-waẖi ẖkhor-lo* a disk to whirl round; (12) སྒྱུར་བའི་ཡ་ལད *şgyur-waẖi ya-laḏ* an armour to ward off; (13) ཉམ་ཐག་གཅོད་པའི་ཀ་མ་ལི *ñam-thag gcoḏ-paẖi ka-ma-li* a sword to cut off; (14) སྲེག་པའི་གཏར་ཏོ *sreg-paẖi gtar-to*; (15) འཆིང་བའི་ལྕགས་སྒྲོག *ẖchiń-waẖi ḻcagş-şgrog* iron chain to bind with; (16) དཔལ་ཟེར་གྱི་ཆུ་ཁོལ *ḏpal-zer-gyi chu-khol* boiling water; (17) འོད་ཟེར་གྱི་མེ་དཔུང་ *hoḏ-zer-gyi me ḏpuń* a heap of glowing fire; (18) དྲག་རྩལ་གྱི་ཐོག་མདའ *ḏṟag-ṟtsal gyi thog-m̱daẖ* a thunder-bolt for chivalrous exercises.

སྒོ་གཏན *şgo-gtan* a bar or bolt of a door; སྒོ་ཐེམ *şgo-them* threshhold; also the head-piece of a door.

སྒོ་དར *şgo-dar* the scarf that is attached to the door at the time of a marriage in Sikkim.

སྒོ་དེབ *şgo-deb* enumeration of persons; the counting of persons of a village or town, &c.

སྒོ་གདན་ཟུང་ཅན *şgo-gdan zuń-can* च.क्रिका a circular disk with string attached to it that is put on each side of the door to open it by the hand.

སྒོ་འགྲིག *şgo-ẖgrig* door-frame; window frame.

སྒོ་ལྡང་ *şgo-ḻdań* each side of the door.

སྒོ་ནག *şgo-nag* the dark door, *i.e.*, the door of the dark room where a dead body is kept before disposal (*D. çel. 8*).

སྒོ་རྣམ *şgo-ṛnam* a single board, *i.e.*, of the floor.

སྒོ་པ *şgo-pa* दौवारिक, or སྒོ་དཔོན *şgo-ḏpon* or སྒོ་བདག *şgo-ḇdag* 1. the door-keeper, porter; 2. also the headman of the village.

Syn. སྒོ་སྲུང་ *şgo-sruṅ*; སྒོ་སྐྱོང་ *şgo-şkyoṅ*; ཆབ་སྒོ་བ *chab-şgo-wa*; སྒོ་ཡི་མེལ་ཚེ་མཁན *şgo-yi mel-tshe-m̱khan* (*M̱ṅon.*).

སྒོ་པུར *şgo-pur* fore-skin; prepuce.

སྒོ་པོ *şgo-po* also སྒོ་བོ *şgo-bo* outward looks; stature; bodily appearance (*Jä.*); སྐྱེ་སྒོ *şkye-şgo* the face; countenance; སྐྱེ་སྒོ་ལེགས *şkye şgo-legş* a beautiful face; ཞན་སྒོ *shan-şgo* an ugly face.

སྒོ་སྤང་ *şgo-şpaṅ* 1. lintel. 2. སྒོ་ཡི་ཐེམ་སྤང་པའི་རྣལ་འབྱོར་པ་ཡང་ཡོད *şgo-yi them-pa şpaṅ-pahi ṟnal-ẖbyor-pa yaṅ-yoḏ* there are even *yogi* who have only left the lintel and threshold of their home (and no more).

སྒོ་སྤེ *şgo-şpe* a projection of the roof of a house above the principal door of a house, under which one can sit or sleep, or where servants wait: དོ་ནུབ་བི་ཀྲ་མའི་སྒོ་སྤེའི་འོག་ཏུ་ཉོལ *do-nub bi-kra-maẖi şgo-şpeẖi ẖog-tu ñol* (*A. 130*) to-night sleep under the portico of Vikramas'īla.

Syn. སྒོ་སྐྱར *şgo-şkyar*; སྒོ་མཆོར *şgo-m̱chor*; སྒོ་འབྱར *şgo-ẖbyar* (*M̱ṅon.*).

སྒོ་ཕར *şgo-phar*, སྒོ་རིམ་མང་པོ *şgo-rim maṅ-po* the name for a series of doors.

སྒོ་འཕར *şgo-ẖphar* कपाट-पुट, v. སྒོ་གླེགས *şgo-glegş* [the junction of the leaves of a door]*S.*

སྒོ་བ *şgo-wa* pf. བསྒོ *ḇşgo* also བསྒོས *ḇşgos*, to say; to speak, mostly to bid; to order (used in old works, now become obsolete).

སྒོ་འབྱར *şgo-ẖbyar*, v. སྒོ་སྤེ *şgo-şpe.*

སྒོ་འབྱེད *şgo-ẖbyeḏ* a kind of grass used as a medicine in eye-disease (*S̱man. 353*).

སྒོ་མ *şgo-ma* 1. panel or square of a door; the fold of a folding door. 2. = གཏོར་རྒྱབ་སྐབས་ཀྱི་སྒོ་སྲུང་གི་ལྷ *gtor-ṟgyab şkabş-kyi şgo-sṟuṅ-gi lha*, the deity who guards the door on the occasion of offering *torma*; སྤྲུལ་པ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྒོ་མ་བཞིའི་མིང་ *şprul-pa ye-çeş kyi şgo-ma ḇshiẖi miṅ* the names of the four miraculous divinities (of the *Bon-po*):—(1) སྟག་གདོང་དཀར་མོ་ལྕགས་ཀྱུ་བནྡྷ་འཛིན. *S̱tag-gdoṅ ḏkar-mo ḻcagş-kyu banda-ẖdsin*; (2) ཕག་གདོང་སེར་མོ་ཞག་པ *Phag-gdoṅ ser-mo shag-pa*, (3) སེང་གདོང་དམར་པོ་ལྕགས་སྒྲོག, *Seṅ-gdoṅ ḏmar-po ḻcagş-şgro*; (4) སྦྲུལ་གདོང་ལྗང་ཁུ་དྲིལ་བུ *şbrul-gdoṅ ḻiaṅ khu dṟil-bu.*

སྒོ་མོ *şgo-mo* (1) a large door; a gate; castle-gate; town-gate; (2) the beginning: རྩིས་ཀྱི་སྒོ་མོ *ṟtsiş-kyi şgo-mo* the beginning of a new epoch.

སྒོ་ཙམ *s̱go-tsam* a little (*Sch.*).

སྒོ་རྩ *şgo-ṟtsa* = སྒོའི་རྩ་བ *şgoẖi ṟtsa-wa* at the door; སྒོ་རྩར near or at the door.

སྒོ་མཚམས *şgo-m̱tshamş* door-junction; also the chink left between a door-post and the door, when the latter does not perfectly fit.

སྒོའི་ལྕོག *şgo-ẖi ḻcog* शृङ्गाटक raised place or stools placed on either side of a door [a place where four roads meet]*S.*

སྒོའི་ཐེམ་པ *şgoẖi them-pa* the threshold.

སྒོ་ཡི་ཅེལ་ཚེ་མཁན *şgo-yi mel-tşhe m̱khan*, v. སྒོ་པ *şgo-pa.*

སྒོ་ཡིག *şgo-yig* 1. inscription. 2. lampoon; label on the door; sign-board. 3. a magisterial advertisement fastened at the door.

སྒོ་ར་བ *şgo-ra-wa* = སྒོ་སྲུང་བ *şgo sruṅ-wa* a door-keeper; a door-guard.

སྒོ་ལོ *şgo-lo* 1. body. 2. face (*Jä.*).

སྒོ་བཅད *şgo ḇçad* = སྒོ་ལ་བཅད་པ *şgo-la ḇçad-pa* an inscription on the door; a sign-board.

སྒོ་གསུམ *şgo-gsum* the three media, *i.e.*, of body (ལུས *luş*), speech (ངག *ṅag*), and the mind (ཡིད *yiḏ*).

སྒོ་བསྲུངས་བ ṣgo ḇsruń-wa=སྒོ་ར་བ ṣgo ra-wa क्षत्ता a door-keeper.

སྒོག་སྐྱ *ṣgog skya* or སྐྱ་སྒོག *ṣkya-ṣgog* white garlic used in medicine; *Allium nival Jacqm*; སྒོག་སྔོན *ṣgog-ṣñon* a blue species of garlic, very common in the Himalayas, perh. *Allium rubellum* (*Jä.*); སྒོག་གཅིག་མ *ṣgog-gcig-ma* a garlic grown on a single root; སྒོག་བཅུད་གསུམ *ṣgog-ḇcuḏ gsum* three species of garlic which have three different properties:—(1) ཙོང་དམར *tsoń-ḏmar* red onion; (2) སྒོག་སྐྱ *ṣgog-ṣkya*. the common white garlic; (3) སྒོག་སྔོན *ṣgog-ṣñon* the blue species of garlic.

སྒོག་ཏིང་ *ṣgog-tiń* mortar; སྒོག་གཏུན *ṣgog-gtun* pestle for bruising leek (*Jä.*).

སྒོག་ཏུམ *ṣgog-tum* or སྒོག་རྡོག *ṣgog-ṟdog* a number of garlic roots bunched in one.

སྒོག་པ I: *ṣgog-pa* लशुन, रसुन garlic; leek; *allium*; རི་སྒོག *ri-ṣgog Allium sphaeroceph* a species of garlic growing wild in the hills of Tibet.

Syn. ཀུན་དོང *kun-doń*; རོ་ལྡན *ro-ḻdan*; གུཉ་ཛུན *guñ dsun*; སྙེའུ *ṣñeẖu*; སྒེའུ *ṣgeẖu*; ལྷ་མིན་ཁྲག *lha-min khrag*; ཀླ་ཀློའི་སྤོས *ḵla-ḵloẖi ṣpoṣ* (*M̱non.*).

སྒོག་པ II: acc. to *Cs.* pf. བསྒགས *ḇṣgagṣ*, fut. བསྒག *ḇṣgag*, to make one swear; སྒོག་པོ *ṣgog-po* one that makes a person swear (*Jä.*).

སྒོག་གསིལ *ṣgog-gsil* a single garlic root or seed.

སྒོང་ I: *ṣgoń* also སྒོང་ང་ *ṣgoń-ńa* an egg. In Sikkim "*ṣgoń-do*" (*Snd. Hbk.*).

སྒོང་ II: n. of a country, prob. ཀོང་པོ *Koń-po.*

སྒོང་སྐྱེས *ṣgoń-ṣkyeṣ*=སྒོ་ང་ལས་སྐྱེས་པ *ṣgo-ńa-laṣ ṣkyeṣ-pa* अण्डज born of or produced from an egg.

སྒོང་སྤྲི *ṣgoń-ṣpri* the white of an egg or more properly the thin film which wraps the contents of an egg.

སྒོང་ཐོག་པ *sgoń thog-pa* n. of a plant.

སྒོང་བ *ṣgoń-wa*, pf. བསྒོངས *ḇṣgońṣ*, fut. བསྒོང *ḇṣgoń*, imp. སྒོང་ (ས) *ṣgoń* (*ṣ*) or སྒོངས་ཤིག *ṣgońṣ-çig* पिण्डय 1. to make in tea balls to eat; to make round balls of dough (*Cs.*). 2. to hide; to conceal (a thing) (*Sch.*). 3. སྒོངས་པའམ་སྒོར་མོ *ṣgońṣ-paẖam ṣgor-mo* a laughing speech or exclamation.

སྒོད་ཡས *ṣgoḏ-yaṣ* n. of a numeral སམ་ཕྱེད་བྲང་བྲིང་སྒོད་ཡས (*Ya-sel*).

སྒོབ་སྒོབ *ṣgob-ṣgob* unable; deficient; wanting in strength (*Sch.*).

སྒོམ *ṣgom*, see སྒོམ་པ *ṣgom-pa*.

སྒོམ་ཆེན *ṣgom-chen* 1. a Buddhist ascetic who remains absorbed in deep meditation. 2. species of fieldmouse, *Lagomys badius*, so called from its hybernating disposition. See Hooker's Himalayan Journals.

སྒོམ་ཉེས་པ *ṣgom ñeṣ-pa*=སེམས་ལ་བསམ་ལུགས་ཉེས་པ *semṣ-la ḇsam-lugṣ ñeṣ-pa* or ནོར་བ *nor-wa*, to blunder in meditation.

སྒོམ་ཐག *ṣgom-thag* योगपट्ट meditating-cord; a long piece of cloth about four inches wide which is worn by the *Yogi* when he sits in meditation; it is stretched round the neck and under the knees while sitting. About the 10th and 11th centuries A.D. Buddhist ascetics used to wear it in the manner the sacred thread is worn by the Brāhmans, passing round the right shoulder to the side below the arm-pit: སྒོམ་ཐག་ཆེན་པོ་ཞིག་ནི་དཔུང་པ་ནས་མཆན་དུ་ཀ་ཤར་བཅུག let a large *ṣgom-thag* pass from the shoulders over the bosom (*A. 11*). Acc. to *Jä.* a cord or rope is slung round the body in order to facilitate the effort of maintaining an erect and immoveable posture during meditation, which expedient of course is scorned by the more rigid devotees.

སྒོམ་སྡེ *Sgom-sde* n. of a section of the school of monks called སེར་བྱས་གྲྭ་ཚང་ *Ser-byas grba-tshañ* of Tibet (*Loñ.* ཉ *16*).

སྒོམ་པ *sgom-pa* भावना, vb. pres. སྒོམ་གྱིན *sgoms-gyin*, or སྒོམ་བཞིན *sgom-bshin*, pf. བསྒོམས *bsgoms*, fut. བསྒོམ *bsgom*, imp. སྒོམ *sgom* or སྒོམས *sgoms*, resp. ཐུགས་སྒོམ *thugs-sgom* 1. originally to fancy, imagine; now to meditate, contemplate systematically (c. accus. and dat.); to have; to entertain; to re-produce (in one's mind), with the accus. termin. or with double accus. 2. sbst. སྒོམ་པ *sgom-pa*, has come to signify systematic meditation of the Buddhist saint. Four degrees of this meditation are to be distinguished, viz., ལྟ་བ *lta-wa* contemplation; སྒོམ་པ *sgom-pa* meditation, properly so called (which requires གསལ་དང་མི་རྟོགས་མ་གཡེངས་གསུམ *gsal-dañ mi-rtogs ma-gyeñs gsum*, *i.e.*, that it be so performed in a clear and decided manner without suffering one's self to be disturbed or distracted by anything); the third degree སྤྱོད་པ *spyod-pa* consummation; and འབྲས་བུ *hbras-bu* fruition.

སྒོམ་པ་པོ *sgom-pa po*＝སྒོམ་བྱེད *sgom-byed*, *i.e.*, སྒོམ་མཁན *sgom-mkhan* an ascetic who meditates.

སྒོམ་པ་ཚང་ *Sgom-pa tshañ* the term used in Amdo to signify སྒོམ་ཆེན *sgom-chen*, a Buddhist ascetic who meditates, &c.

སྒོམ་བྱ *sgom-bya* and སྒོམ་རྟེན *sgom-rten* the object of meditation.

སྒོམ་འབྲོག *sgom-hbrog* 1. the wilderness or solitude where hermits dwell for meditation. 2. holly in Sikkim (*Jä.*)?

སྒོམ་ཡན་ལག *sgom yan-lag* अङ्गतपः a branch or form of ascetical meditation [lit. burning the limbs; it is a kind of penance in which the whole body is exposed to four heaps of fire in four quarters and to the sun on the head]*S.*

སྒོམ་ལམ *sgom-lam* the practice of ascetical meditation, also སྒོམ་གྱི་ལམ *sgom-gyi lam*, the way to *Nirvāṇa* by means of meditation: ས་གཉིས་པ་དྲི་མ་མེད་པ་ནས་སྒོམ་ལམ་ལ་ཞུགས from the second stage of perfection free from defilement he entered on the practice of meditation.

སྒོམ་ཤིང *sgom-çiñ*, योगदण्ड the stick on which the ascetic fixes his gaze while engaging himself in meditation.

སྒོམ་གསུམ *sgom-gsum* three kinds of སྒོམ་པ *sgom-pa* or mystical meditation, viz.:—(1) meditation performed in the three, four or six periods into which a day may be divided for that purpose ཐུན་སྒོམ་ནི, ལས་དང་པོ་དུས་གཉེན་པོ་ཕར་འདེབས་ཀྱི་དྲན་པ་ཡིན་པས, ཐུན་མཚམས་ཕྱེ་ལ་བསྒོམ་པའོ *thun-sgom-ni, las dañ-po dus gñen-po phar hdebs-kyi dran-pa yin-pas, thun-tshams phye-la bsgom-paho*; (2) ངང་སྒོམ་ནི, མྱོང་ཚུར་འདེབས་ཀྱི་དྲན་པ་ཡིན་པས, འགྲོ་འདུག་ཟ་ཉལ་ལས་སྤྱོད་ཅི་བྱས་ཀྱང་འབྲལ་མེད་དུ་ངང་གིས་གནས་སོ *ñañ-sgom-ni, myoñ-tshur hdebs-kyi dran-pa yin-pas, hgro-hdug za-ñal las spyod ci-byas-kyañ hbral med-du ñañ-gis gnas-so*, སྒོམ་ནི་ཅི་ཡང་མེད་པ་ལ་ངང་དང་ངང་གིས་ངང་ཐག་བསྲིང་བསྲེང་ *sgom-ni ci-yañ med-pa la ñañ-dañ ñañ-gis ñañ-thag bsriñ-bsreñ*; (3) ཀློང་སྒོམ་ནི, ནང་སེམས་མུ་ཐག་ཆོད་པས, བསྒོམ་བྱ་སྒོམ་བྱེད་ཀྱི་བློ་དང་བྲལ་བའོ *kloñ-sgom ni, nañ-sems mu-thag chod-pas, bsgom bya-sgom-byed-kyi blo-dañ bral-waho.*

སྒོམས *sgoms* (ལྷ་ལྟ་བུ *lha lta-bu*) भाव्य a deity thought of for propitiation.

སྒོར *sgor* a spindle in a turning-lathe (*Jä.*).

སྒོར་སྒོར *sgor-sgor* round.

སྒོར་སྒོར་འཁྱིལ *sgor-sgor hkhyil* forming into an eddy or whirlpool (*Nag. 12*).

སྒོར་བ *şgor-wa* 1. pf. and fut. བསྒར *ḇşgar* to boil down; to condense by boiling, *e.g.*, བུ་རམ *bu-ram* sugar. 2. to turn on a lathe (*Jä.*).

སྒོར་མེད *şgor-meḏ* without interruption or break: (རིས་མེད་ལམ་འགྲོ *riş-meḏ lam-ẖgro*) to go on a journey without break, *i.e.*, without having to turn back.

སྒོར་མོ *şgor-mo*, v. 1. སྒོངས *şgoñş*. 2. ཟླུམ a ball, globe; also a disk; hence an Indian *rupee* is called ཕྱི་གླིང་སྒོར་མོ *phyi-gliñ şgor-mo*; བུ་རམ་སྒོར་མོ *bu-ram şgor-mo* a ball of treacle; སྒོར་ཐིག *şgor-thig* a pair of compasses; སྒོར་ཐིག་ཕྱེ་བ *şgor-thig phye-wa* or ཕྱེད་ཀ *phyeḏ-ka* semi-circular (*Cs.*; *Schtr.*).

སྒོས *şgoş* = སྒེར་དུ *şger-du* or ལྷག་པར *lhag-par*, specially, particularly, chiefly, &c.; in compounds and as adverb: private, separate, distinct; also as opposed to སྤྱི *şpyi*, *e.g.*, སྤྱི་གདུགས *şpyi-gdugş* a parasol for several persons; awning; shelter; སྒོས་གདུགས *şgoş-gdugş* a parasol for one person; སྒོས་སྐལ *şgoş-şkal* share of a single person; individual lot.

སྒོས་ཁུར *Şgoş-khur* ཡི་དྭགས་ཤིག་གི་མིང n. of a yi-dwag or *preta*.

སྒོས་པ *şgoş-pa* to choose; to find the right thing (*Sch.*).

སྒོས་སུ *şgoş-su* or སྒོས *şgoş* adv. = ཁྱད་པར་དུ *khyaḏ-par du* or སྒེར་དུ *şger-du* (opposite to སྤྱིར *şpyir*), particularly, especially. སྒོས་ཀྱི་དཔོན *şgoş-kyi ḏpon* a subaltern officer (*Cs*): སྒོས་སུ་ བཀའ་གདམས་ཀྱི་བསྟན་པ་རིན་པོ་ཆེ *şgoş-su ḇkaẖ-gdamş-kyi ḇştan-pa rin-po che* particularly the precious doctrine of the *Ḇkaẖ-gdam-pa* School (*A. 124*).

སྒྱིག་གུ *şgyig-gu* or སྒྱིའུ *şgyiẖu* a bag, purse: སྒྱིག་གུ་ཆད་པོའི་དྭང་དུ་སོང་ནས *şgyig-gu chaḏ poẖi ḏwañ-du soñ-naş* our purse being in the way of breaking, *i.e.*, at low ebb; དངུལ་སྒྱིག *ḏñul-şgyig* purse to keep silver pieces.

སྒྱིང་བ *şgyiñ-wa*, pf. བསྒྱིངས *ḇşgyiñş*, fut. བསྒྱིང *ḇgyiñ*. 1. जृम्भ to yawn, gape.

Syn. འགྱིང་བ *ẖgyiñ-wa*; གླལ་བ *glal-wa* (*M̱ñon.*).

སྒྱིད *şgyiḏ* 1. the hollow of the knee; bend of the knee; or སྒྱིད་པ *şgyiḏ-pa* knee-joint; སྒྱིད་པ་གཅོད་པ *şggiḏ-pa gcoḏ-pa*, to lame the knee-joint; hamstring (a horse). 2. the calf (of the leg).

སྒྱིད་སྒྱུར *şgyiḏ-şgyur* आलस्य idleness; langour: སྒྱིད་སྒྱུར་ནི་བྱ་བ་གཅིག་བྱེད་འཕྲོ་ལ་གཅིག་བྱེད་པ་ནི་ལེ་ལོ་ངན་པ (*Ñag.*) སྒྱིད་སྒྱུར *şgyiḏ-şgyur* is the vicious indolence of beginning a new work before he has finished the one he has in hand.

སྒྱིད་སྐྱུར་པ *şgyiḏ şkyur-pa* acute pain in the knee and leg, *e.g.*, of a woman with child.

སྒྱིད་ཁུང *şgyiḏ-khuñ* the hollow of the knee.

སྒྱིད་ཁྱོལ *şgyiḏ-khyol* one lame in his legs (*Cs.*).

སྒྱིད་འཁྲིལ *şgyiḏ-ẖkhril* ऊर्ध्वजानु (lit. raised knee, that is, squatting and doing nothing) langour; laziness.

Syn. སྒྱིད་སྙོམས *şgyiḏ-şñomş*; སྒྱིད་ལུག *şgyiḏ-lug*; རྨུགས་པ *ṟmugş-pa*; འཇས་པ *ẖjaş-pa* (*M̱ñon.*).

སྒྱིད་བུ *şgyiḏ-bu*, also སྒྱེད་བུ *şgyeḏ-bu* चुल्लि a hearth, fire-place, consisting of three stones on which the kettle is placed; ལྕགས་སྒྱིད *lcagş-şgyiḏ* iron trevet, tripod, cf. སྒྱེད་པོ *şgyeḏ-po*.

སྒྱིད་ལུག་པ *şgyiḏ-lug-pa* अलस slothful; idle *Cs.* and *Lex.* ཡིད་ཞུམ་པ *yiḏ shum-pa* prostrate with fatigue or mental lassitude.

སྒྱིར་རྐང་ *ṣgyir-ṟkań*, གོས་དང་གུར་སོགས་ཀྱི་མཐའ་ལ་འདྲིལ་བཏང་བའི་མཐའ་བཅག the fringe that is attached to the border of robes or of tents, &c.

སྒྱུ *ṣgyu*=གཡོ་སྒྱུ *gyo-ṣgyu* craft; deception; pretext. སྒྱུ་ཅན *ṣgyu-can* artful; crafty; cunning (*Cs.*).

སྒྱུ་འཕྲུལ *ṣgyu-ẖphrul* माया magical deception; སྒྱུ་འཕྲུལ་མ *ṣgyu-ẖphrul-ma* माया the name of Gautama, Buddha's mother.

སྒྱུ་མ *ṣgyu-ma* माया illusion; fancy; imposition whether natural or intentional; སྒྱུ་མ་མཁན *ṣgyu-ma m̱khan* मायाकार a juggler; སྒྱུ་མ་ཅན *ṣgyu-ma-can* वञ्चक an imposter; one who plays deception; སྒྱུ་མ་ལྟ་བུ *ṣgyu-ma ḻta-bu* मायोपम like illusion; illusive; སྒྱུ་མ་སྤྲུལ་བ *ṣgyu-ma ṣprul-wa* to exhibit a false show (*Cs.*): ངས་སྣང་བ་ཐམས་ཅད་སྒྱུ་མར་ཤེས *ńaṣ nań-wa thamṣ-caḏ ṣgyu-mar çeṣ* I know that all phenomena are only illusions. སྒྱུ་མ་བྱེད་པ *ṣgyu-ma byeḏ-pa* मायावी, मायादक्ष one dexterous in magical show; a magician; སྒྱུ་མ་མེད་པ *ṣgyu-ma meḏ-pa* अमायावी free from guile; guileless; སྒྱུ་མའི་ནོར *ṣgyu-maẖi nor* illusive riches, hence general wealth: སྒྱུ་མའི་ནོར་ལ་ཚིམ་ཤེས་མེད, ཞེན་པས་བསགས་ཀྱང་ཤུལ་དུ་ལུས, རང་གིས་བསགས་ཀྱང་གཞན་གྱིས་སྤྱོད the mind is not satisfied with the illusive wealth, though accumulated by desire it remains behind, and though acquired by yourself it is enjoyed by others.

སྒྱུ་མའི་དཔེ་བཅུ་གཉིས *ṣgyu-maẖi ḏpe-ḇcu-gñiṣ* the twelve expressions illustrative of illusion:—(1) སྒྱུ་མ་ལྟ་བུ *ṣgyu-ma ḻta-bu*; (2) ཆུ་ཟླ *chu-zḻa* the image of the moon in water; (3) མིག་ཡོར *mig-yor* scenes that appear in a vision; (4) སྨིག་རྒྱུ *ṣmig-ṟgyu* mirage; (5) རྨི་ལམ *ṟmi-lam* dream; (6) སྒྲ་བརྙན *ṣgra-ḇṟñan*, echo; (7) དྲི་ཟའི་གྲོང་ཁྱེར *dṟi-zaẖi groń-khyer* castle in the air; (8) མིག་འཕྲུལ *mig-ẖphrul*; (9) དབང་པོའི་གཞུ *ḏuań-poẖi gshu* rain-bow; (10) གློག *glog* lightning; (11) ཆུ་བུར *chu-bur* bubble; (12) མེ་ལོང་གི་གཟུགས་བརྙན་ལྟ་བུ *me-loń-gi gzugṣ-ḇṟñan ḻta-bu* reflection or reflected image in a mirror.

ག

སྒྱུ་རྩལ *ṣgyu-ṟtsal* कला art, skill, dexterity: སྒྱུ་རྩལ་གནས་ཀྱང་དྲང་པོར་རྒྱུར *ṣgyu-ṟtsal gnaṣ-kyań dṟań-por ṟgyur* कलालयोऽपि सरल though dexterous (artful) he was sincere. There are 64 arts, of which 30 are distributed in handicrafts, 18 in music, 7 in singing, 9 in dancing.

སྒྱུ་རྩལ་ས *ṣgyu-ṟtsal sa*=རྒྱལ་པོའི་སྐྱེད་ཚལ *ṟgyal-poẖi ṣkyeḏ-tshal* the royal gardens where in ancient time kings used to try feats of arms, etc. (*M̱ñon.*).

སྒྱུ་ལུས *ṣgyu-luṣ* 1. the immaterial body of the soul while in the *Bardo.* 2. the animal and human body in general, inasmuch as it is only an apparent body: a phantom, when considered from a higher philosophical point of view.

སྒྱུག་མོ *ṣgyug-mo* श्वाशुरी, श्वसा, श्वश्रू mother-in-law; མནའ་སྒྱུག *m̱naẖ-ṣgyu* both daughter-in-law and mother-in-law: སྒྱུག་མོས་བསྲུངས་པ *ṣgyug-moṣ ḇsruńṣ-pa* श्वाशुरी-रक्षिता watched by one's mother-in-law.

སྒྱུར་བཀོད *ṣgyur-ḇkoḏ* strong advice.

སྒྱུར་བ *ṣgyur-wa* वर्त्तन, pf. and fut. བསྒྱུར *ḇṣgyur*, trans. form of འགྱུར་བ *ẖgyur-wa*. 1. to transform, alter, change (colour, one's mind); to correct; to translate; to revise. 2. to cast aside; to dissuade, divert; to turn; to cause to turn; འཁོར་ལོ་སྒྱུར་བ *ẖkhor-lo ṣgyur-wa* or སྐོར་བ *ṣkor-wa* to turn a wheel; སྐད་སྒྱུར་བ *ṣkaḏ ṣgyur-wa* to vary or modulate the voice, also to hum a tune; to sing or whistle. 3. to govern, steer, control: རྟའི་ཁ་སྲབ་ཀྱིས་སྒྱུར, *ṟtaẖi-kha sṟab-kyiṣ ṣgyur* a horse's mouth by a bridle: འདོད་ཆགས་ངན་པས་ཁ་སྒྱུར *ẖdoḏ-*

chags ńan-paş kha-şgyur he is governed by evil passions; ཁ་ལོ་སྒྱུར་བ *kha-lo şgyur-wa* to govern; also a driver; ཁ་ལོ་ཤིང་རྟ་སྒྱུར་བ *kha-lo çiń-ṟta şgyur-wa* to drive a carriage; དབང་སྒྱུར་བ *ḏwań şgyur-wa* to have command, control of; to dominate; to command.

སྒྱེ *şgye* (སྣོད *şnoḏ*), घोकनि, प्रसेव a vessel [a sack; a Cathern bottle]***S***.

སྒྱེ་སྒུར *şgye-şgur* crooked (*Sch.*).

སྒྱེ་སྒྱུ་སྒྱུར་བ *şgyeḏ-şgyu şgyur-wa* दिकुब्ज bent forward and hump-backed.

སྒྱེ་བོ *şgye-ḇo* वहिःकुब्ज 1. hump-back; acc. to *Jä*. 2. one of the lower classes of officials or noblemen.

སྒྱེ་མོ *şgye-mo* ཁུག་པ *khug-pa*, स्योन, स्यूत 1. sbst. a small pouch; རས་སྒྱེ *raş-şgye* a bag of cotton stuff. 2. adj. quiet, gentle (in Spiti) (*Jä*.).

སྒྱེའུ *şgyeẖu* a small bag.

སྒྱེད་པོ *şgyeḏ-po* पच a small fire-place; hearth-stone.

སྒྱེད་བུ *şgyeḏ-bu* चुल्लि a make-shift fire-place.

སྒྱེན་པ *şgyen-pa* to be on the move.

སྒྱེལ་བ *şgyel-wa*, pf. and fut. བསྒྱེལ *ḇşgyel*, transit. form of འགྱེལ་བ *ẖgyel-wa*, to throw down; to over-turn; to lay or put down (a bottle, a book); to thwart (the charm of an enemy); to kill (horses) (*Jä*.).

སྒྱོགས *şgyogş* कट, लघयन्त्र a warlike engine to shoot darts or to fling stones with; mortar; cannon: སྒྱོགས་ཀྱི་འཕྲུལ་འཁོར *şgyogş-kyi ẖphrul-ẖkhor* id; སྒྱོགས་རྡོ *şgyogş-ṟdo* stone flung from such a machine. མེ་སྒྱོགས *me-şgyogş* and རྡོ་སྒྱོགས *ṟdo-şgyogş*= cannon: མེ་སྒྱོགས *me-şgyogş* now called རྡབ *dob* in Tibet; རྡོ་སྒྱོགས *ṟdo-şgyogş* a stone-thrower is used in Bhutan.

*སྒྱོགས་མདའ *şgyogş-mḏaẖ* यष्टि (*Schr.*; *Kālac. T. 128*) catapult.

སྒྱོང་བ *şgyoń-wa*, pf. བསྒྱོངས *ḇşgyońş*, fut. བསྒྱོང *ḇşgyoń*, perh. originally=སྒོང་བ *şgoń-wa* to hide. 1. to fill; to stuff (a sausage). 2. colloq. in *W*. to put into (the pocket): གླ་ཕྱིར་སྒྱོང་བ *gla-phyir şgoń-wa* to return the wages due to another person (*Sch.*).

སྒྲ *şgra* (*ḍa*) शब्द,वर्ण, ध्वनि, स्वर, गीत, घोषः, नाद, प्रतिध्वनि, टङ्कार 1. sound, noise, voice: སྒྲ་ལ་ཟིན་པའི་སྒྲ་དང་མ་ཟིན་པའི་སྒྲ་གཉིས་ཡོད *şgra-la zin-paẖi şgra-dań ma-zin-paẖi şgra-gñiş yoḏ* there are two kinds of sound, viz:—ཟིན་པའི་སྒྲ *zin-paẖi şgra*, *i.e.*, sound that can be caught or heard and understood; མ་ཟིན་པའི་སྒྲ *ma-zin-paẖi şgra* which cannot be heard or understood; indistinct sound; མིང་སྒྲ *miń-şgra* a mere word. 2. word, syllable. 3. a language.

སྒྲ་སྐད *şgra-şkaḏ* sound; voice; fame, སྒྲ་སྐད་སྙན་པ *şgra-şkaḏ şñan-pa* sounding; sonorous.

སྒྲ་བསྐྱུང་བ *şgra ḇşkyuń-wa* अल्पशब्दा one who speaks few words.

སྒྲ་བརྒྱ་པ *şgra ḇṟya-pa*=འབྲུག *ẖbrug* मतह्रदा thunder.

*སྒྲ་བསྒྱུར་མར་པ་ལོཙྪ *Şgra-ḇşgyur mar-pa lots tsha*=མར་པ *Mar-pa* the translator and lotsā-wa.

སྒྲ་སྒྲགས་པ *şgra şgragş-pa* (*ḍa-ḍag-pa*) अत्कपठ the sound returned by the target when the arrow hits it.

སྒྲ་སྒྲོག་པར་བྱེད *şgra şgrog-par byeḏ* (*ḍa-ḍog-par cẖeẖ*) रावण one who proclaims much; a great self-advertiser.

སྒྲ་སྒྲོགས *şgra-şgrogş* क्रुष्ट, रावण, प्रतिश्रुत 1. the famous. 2. n. of the king of *Lāńkā* (Ceylon) with whom *Rāma* waged war, described in the epic of Rāmāyan by Vālmiki.

སྒྲ་སྒྲོགས་པ s̱gra-s̱grog-pa (ḍa-ḍog-pa) to produce sounds, noises, etc.

སྒྲ་ངེས་པར་སྦྱོར་བ s̱gra ñes̱-par s̱byor-wa = ཚིག་གི་སྒྲ་དག་པར་སྦྱོར་བ tshig-gi s̱gra dag-par s̱byor-wa निर्घण्ट the correct formation of words.

སྒྲ་གཅན S̱gra-gcan राहु, तमस्, कबन्ध 1. n. of an *Asura* demon, who fought with the gods and drank nectar obtained by churning the ocean. 2. fabulous planet of Chinese and Brahminical astrology which exercises malignant influences on the destinies of mankind; specially known by being at enmity with the sun and the moon, on whom it is continually wreaking vengeance. Eclipses are caused by *S̱gra-gcan* swallowing the sun or moon. His different names are the following:— བསོད་ནམས་ལྡན *Ḇsoḏ-nams̱ ḻdan*; མུན་པ་ཅན *Mun-pa can*; མཐོ་རིས་སྣང་བྱེད *M̱thó-ris̱ s̱nañ-byeḏ*; བཟའི་རྣ་བ *Ḇzaẖi ṟna-wa*; མགོ་ཟླུམ *M̱go-zlum*; ལམ་ནག *Lam-nag*; ཟླ་བའི་དགྲ *Zla-waẖi ḏgra*; སེང་གེ་མོའི་བུ *Señ-ge moẖi bu*; ཟླ་བ་འཇོམས *Zla-wa ẖjoms̱*; ཉེ་བར་འཕར་འགྲོ *Ñe-war ẖphar-ẖgro*; ཤ་ཟ *Ça-za*; སྤྲིན་ལས་རྣམ་རྒྱལ *S̱prin-las̱ ṟnam-ṟgyal*; བྲ་ཉེ་སྐྱེས *Bra-ñe s̱kyes̱*; ཁམས་གསུམ་རྣམ་རྒྱལ *Khams̱-gsum ṟnam-ṟgyal* (*M̱ñon.*).

སྒྲ་གཅན་འཛིན *S̱gra-gcan-ẖdsin* राहुल the only son of Gautama Buddha who, according to the southern Buddhists, was born on the day Siddhārtha left the world. According to the northern Buddhists he was conceived in the womb of his mother Yasodharā long before the renunciation took place, and saw light six years after, on the day when Buddha finished his six years asceticism, on the bank of the river Nairañjanā; he was so named being born on the day when there was an eclipse.

* སྒྲ་གཅན་འཛིན་བཤེས་གཉེན *S̱gra-gcan ẖdsin ḇçes̱-gñen* राहुलमित्र (*Schr.; Tā. 2-249*) [friend of Rāhula]*S.*

སྒྲ་གཅན་ལུས་འཇོམས *s̱gra-gcan lus̱ ẖjoms̱* राहु-मूर्धभिद् the god who subdued Rāhu, the demon, by cutting him into two.

སྒྲ་ཆེ *s̱gra-che* far-famed, renowned; སྒྲ་ཆེན *s̱gra-chen* महारव great; sound; སྒྲ་ཆེན་པོ *sgra chen-po* महाराव high loud sound; སྒྲ་ཆེར་གྲགས་པ *s̱gra-cher grags̱-pa* well-known, famous; སྒྲ་ཉན་པ *s̱gra ñan-pa* to hear; to hear sound; སྒྲ་ཉམས་པ *s̱gra ñams̱-pa* अपशब्द sinking voice; low sound; སྒྲ་སྙན *s̱gra-s̱ñan* कलकण्ठ, श्री a well-sounding, agreeable voice; a guitar; སྒྲ་བརྙན *s̱gra-ḇṟñan* (བྲག་ཆ *brag-cha*) प्रतिश्रुत, प्रतिशब्द an echo.

སྒྲ་ཏོག *s̱gra-tog* sound made by the tongue striking on the roof of the mouth: ཁོ་བོ་མི་མཐོང་བའི་ཚེ་ཤ་ཁྲག་གི་རོ་ལ་ཀན་སྒྲ་ཏོག་པ་ལ when I happened not to see him he by striking the roof of the mouth with his tongue signified the relish of meat, &c. (*H̱brom. 118*).

སྒྲ་དག་པ *s̱gra dag-pa* pure; clear-voiced.

སྒྲ་དོན *s̱gra-don* शब्दार्थ meaning of a word.

སྒྲ་དྲག་པོ *s̱gra drag-po* निर्घात sound made by a sudden blow.

སྒྲ་ལྡན *s̱gra-ḻdan* 1. noisy. 2. (བྱ་རོག *bya-rog*) घोषा, ध्वांक्ष met. a crow.

སྒྲ་ལྡར *s̱gra-ḻdar* sounding; sonorous.

* སྒྲ་བ *s̱gra-wa* भाषा (*Schr.*) [speech]*S.*

སྒྲ་འབྱིན་པ *s̱gra-ẖbyin-pa* पर्य्यायेण नदति; སྐད་འདོན་པ *s̱kaḏ ẖdon-pa* to resound, groan, cry loudly.

སྒྲ་བྱུང་ལོ *s̱gra-byuñ lo* सस्वर [resounded]*S.*

སྒྲ་བྱེད *s̱gra-byeḏ* sound-maker; སྒྲ་བྱེད་དོ *s̱gra byeḏ-do* शब्दायते makes sound.

སྒྲ་དབྱངས *s̱gra-ḏbyañs̱* निर्घोष pleasing tone; harmony; euphony (*A. k. 111-8*).

* སྒྲ་དབྱངས་རྒྱལ་པོ *S̱gra-ḏbyañs̱ ṟgyal-po* (*Schr.; (46 B.*).

སྒྲ་དབྱངས་ལྷ་མོ *S̱gra ḏbyañs̱ lha-mo* the Goddess Svarasvatī.

Syn. ལྷ་མོ་དབྱངས་ཅན་མ *Lha-mo ḏḇyańs̱-can-ma*; དབྱངས་ཅན་མ *Ḏḇyańs̱-can-ma*; ཚངས་སྲས་མོ *Tshańs̱-sṟas̱-mo*; མཚོ་བྱུང་ལྷ་མོ *M̱tsho-byuń lha-mo*; ཚངས་པའི་སྲས་མོ *Tshań-waẖi sṟas̱-mo*; ངག་དབང་ལྷ་མོ *Ńag-ḏwań lha-mo* (*M̱ńon.*).

སྒྲ་སྦྱོར་མ *s̱gra s̱byor-ma* a coalition or connection of letters.

སྒྲ་མི་སྙན *S̱gra-mi-s̱ñan* कुरव of disagreeable voice. According to the fabulous geography of the Buddhists the northern continent which is said to be square in shape, and where a language is spoken not intelligible to the people of India.

སྒྲ་མེད *s̱gra-meḏ* अघोष soundless; voiceless.

སྒྲ་མེད་སྤྲིན *s̱gra-meḏ s̱prin* a cloud without thunder.

སྒྲ་ཙམ *s̱gra-tsam* स्वननं only a voice.

སྒྲ་ཚད *s̱gra-tshaḏ* (སྒྲ་དང་ཚད་མ *s̱gra-dań tshaḏ-ma*) grammar and logic.

སྒྲ་འཛིན *s̱gra-ẖdsin*=རྣ་བ *ṟnawa* शब्दग्रह that catches the sound; the ear.

སྒྲའི་སྐྱེ་གནས *s̱graẖi s̱kye-gnas̱* शब्दयोनि, धातु the origin or root of a word.

སྒྲའི་རྒྱན *s̱graẖi-ṟgyan* रूपक, यमक metaphor in rhetoric.

སྒྲའི་སྙེ་མ *s̱graẖi s̱ñe-ma* tender tones and half tones, &c.; also the name of a book (*Ńag.*).

སྒྲ་འོད་ཟེར་གསུམ *s̱gra ẖoḏ-zer gsum* the three rays of sound which are incident on the soul in the *Bardo*: སྒྲ་ཡིས་དངངས་སོ *s̱gra-yis̱ ḏńańs̱-so*; འོད་ཀྱིས་འཇིགས་སོ *ẖoḏ-kyis̱ ẖjigs̱-so*; ཟེར་གྱིས་སྒྲག་གོ *zer-gyis̱ s̱grag-go.*

སྒྲ་ཡི་སྡེ *s̱gra-yi s̱de* शत्रुसैन्य (*Schr.*; *Kālāc. T. 124*) [soldiers of the adversary]*S.*

* སྒྲ་ཡི་གནས *s̱gra-yi-gnas̱*=རྣ་བ *ṟna-wa* शब्दाधिष्ठान the ear.

སྒྲ་རིག་པ *s̱gra-rig-pa* शब्दविद्या, शब्दचुञ्चु, शब्दघन the science of words; grammar [one versed in lexicography]*S.*

སྒྲ་ལ་མཁས་པ *s̱gra-la m̱khas̱-pa* शाब्दिक one versed in the science of words; a grammarian.

སྒྲ་སེང་རིག་པའི་བློ་གྲོས *S̱gra-seń rig-paẖi ḇlo-gros̱*=འཇམ་དཔལ་དབྱངས *H̱jam-ḏpal ḏḇyańs̱* मञ्जुश्री a *Boddhisattva* and God of Learning of the northern Buddhists.

སྒྲ་གསལ *s̱gra-gsal* स्फोट articulate; intelligible.

སྒྲགས *s̱grags̱* 1. together with; jointly. 2. n. of a place in Tibet.

སྒྲགས་ཀྱི་དར་ཕུག *S̱grags̱-kyi dar-phug* n. of a sanctuary situated in a rock-cavern of Tibet (*Deb.* ཀ *44*).

སྒྲགས་ཀྱི་ཡང་རྫོང་ *S̱grags̱-kyi Yań-ṟdsoń* district in *Lho-brag* in S. Tibet.

སྒྲང་བ *s̱grań-wa* (*ḍung-wa*) pf. བསྒྲངས *ḇs̱grańs̱*, fut. བསྒྲང་ *ḇs̱grań*, imp. སྒྲོང་ *s̱groń* 1. to enumerate; to reckon up separately. 2. to upbraid; to reproach.

སྒྲལ་བ *s̱gral-wa* (*ḍal-wa*) 1. to cut into small pieces, viz., the picture of an enemy whom one wishes to destroy (*Jä.*). 2. ཆུ་སོགས་ལས་སྒྲལ་བ *chu-sogs̱ las̱ s̱gral-wa* to pass over or travel upon a river or sea.

སྒྲས་མངོན་པར་གོ་བར་བྱེད *s̱gras̱ m̱ńon-par go-war byeḏ* स्वरेणाभिविज्ञापयति by voice or sound he causes to be understood.

སྒྲིག *s̱grig* (*ḍig*) or གྲལ་སྒྲིག་པ *gral s̱grig-pa* well arranged; good arrangement; v. སྒྲོལ ***s̱grol.***

སྒྲིག་པ *s̱grig-pa*, pf. བསྒྲིགས *ḇs̱grigs̱*, fut. བསྒྲིག *ḇs̱grig*, imp. སྒྲིག *s̱grig* or སྒྲིགས *s̱grigs̱* གྲལ་དུ་སྒྲིག་པ *gral-du s̱grig-pa*, to arrange in order or row; to lay or put in order; to arrange, adjust; to put or fit together; to join (the separate parts); སྒྲིགས་པར་བྱེད་པ *s̱grigs̱-par byeḏ-pa* ग्रथ्नाति to compile (books); to stitch close (books, &c.); आच्छादयति covers.

སྒྲིག་ལད *şgrig-laḏ* defect in fixing gems on ornaments: ཤུ་མེད་ཀྱི་སྒྲིག་ལད་འགའ་ཞིག་བྱུང་འདུག་ཏང་ even though there was some defect in fixing a sapphire (*Ṟtsii.* and *Yig. 17*).

སྒྲིག་ལམ *şgrig-lam* arrangement according to usage; custom: སྒྲིག་ལམ་ཞིག་སོང་བ *şgrig-lam shig soñ-wa* there was a custom.

སྒྲིགས *şgrigş*, imp. of སྒྲིག་པ *şgrig-pa.*

སྒྲིན་པོ *şgrin-po* (*ḍin-po*) पटु skilful, clever, prudent, expert.

Syn. མཁས་པ *m̱khaş-pa*; སྤྱང་པོ *şpyañ-po* (*M̱ñon.*).

སྒྲིབ *şgrib* (*ḍib*), ཉི་ཟླ་སྒྲ་གཅན་གྱི་སྒྲིབ་པ *ñi-zla şgra-can-gyi şgrib-pa*, to eclipse; to cover over, v. སྒྲིབ་པ I: *şgriḇ-pa.*

སྒྲིབ་ཆག *şgrib-chag*, དུས་རྒྱུན་གྱི་རྩིས་ལས་མར་འགྲིབ་ཅིང་ཆག་པ *duş-ṟgyun-gyi ṟtsi-laş mar-ẖgrib ciñ chag-pa* reduction; anything below the average calculation; also discount.

སྒྲིབ་གཉིས་ཀྱི་དབྱེ་བ *şgrib-g̱ñiş-kyi ḏḇye-wa* distinction between the two defilements.

སྒྲིབ་པ I: *şgrib-pa* 1. sbst. आवरण, छद, अपिधान, अपवारण, संविधान sin; mental and moral defilement; the state of being obscured, darkened; obscuration. 2. पटल, [a roof, cover] *S.* མ་རིག་པའི་སྒོ་ངའི་སྦུགས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ *ma-rig paẖi şgo-ñaẖi şbugş-kyi şgrib-pa* hidden inside the egg of ignorance.

སྒྲིབ་པ II: 1. vb. pf. བསྒྲིབས *ḇşgribş*, fut. བསྒྲིབ *ḇşgrib*, imp. སྒྲིབ *şgrib* (ས *ş*) to obscure; to cover; to darken, defile: ཉི་མའི་འོད་ཟེར་བསྒྲིབ་ནས *ñi-maẖi hoḏ-zer ḇşgrib-naş* the light of the sun being obscured: སྤྲིན་པས་ཉི་མ་སྒྲིབ་པ *şprin-paş ñi-ma şgrib-pa* the sun is covered by the clouds. 2. ཡོངས་སུ་བསྒྲིབས *yoñş-su ḇşgribş* परिवारण utterly obscured or covered.

སྒྲིབ་པ III: adj. dark; sbst. darkness; sinner.

སྒྲིབ་པ་ལྔ *şgrib-pa ḻña* the five kinds of moral obscurations are the following:—(1) ལས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ *laş-kyi şgrib-pa*, or འདོད་སྲིད་ཀྱི་སྒྲིབ་པ *ẖdoḏ-ṣriḏ-kyi şgrib-pa* defilements or sins of passionate desires; (2) གནོད་སེམས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ *g̱noḏ-semş-kyi şgrib-pa* sins of an evil heart, *i.e.*, of the wish to do evil to others; (3) རྨུགས་རྒོད་ཀྱི་སྒྲིབ *ṟmugş-ṟgoḏ-kyi şgrib* sins of laziness and indolence; (4) གཉིད་ཀྱི་སྒྲིབ་པ *g̱ñiḏ-kyi şgrib-pa* sins of sleep; (5) ཐེ་ཚོམ་གྱི་སྒྲིབ་པ *the-tshom gyi şgrib-pa* sins of doubt.

སྒྲིབ་པ་གཉིས *şgrib-pa g̱ñiş* or སྒྲིབ་གཉིས *şgrib-g̱ñiş* the two kinds of moral and mental obscuations are:—(1) ཉོན་མོངས་པའི་སྒྲིབ་པ क्लेशावृति defilement of misery that caused by habits, etc.; ཤེས་བྱའི་སྒྲིབ་པ ज्ञेयावृति the sin produced from the objects of cognition; acc. to the *Mahāyāna* doctrine these two sins vanish as soon as one has attained to the eight stage of *Bodhisattva* perfection; acc. to the *Hīnayāna* these remain even when one has become an *Arhat.* Acc. to the Bon religion, sins which bring sufferings encompass the living beings of the three worlds, sins that appertain to knowledge only affect such saints, གཡུང་དྲུང་སེམས་པ *G̱yuñ-druñ semş-pa* and རིག་འཛིན་སེམས་པ *Rig-ẖdsin semş-pa*, as belong to the tenth stage only.

སྒྲིབ་པ་རྣམ་སེལ *Şgrib-pa şgrib-pa ṟnam-sel* n. of a *Bodhisattva.*

སྒྲིབ་ཤིང་ *Şgrib-çiñ* (*ḍib-çing*) invisible by the power of charms or by certain articles of influence on men and devils: ཁྭ་ཏའི་སྒྲོ་ཡིས་སྒྲིབ་ཤིང་བྱེད *khwa-taẖi şgro-yiş şgrib-çiñ byeḏ* made invisible by the feathers of a magpie.

སྒྲིམ་པ *şgrim-pa* (*ḍim-pa*), pf. བསྒྲིམས *ḇşgrimş* (*ḍim*), fut. བསྒྲིམ *ḇşgrim*, imp. སྒྲིམ (ས) *şgrim* (*ş*).

1. to hold fast; to force or twist together; to endeavour; (*Cs.*) to squeeze in, crowd in; (*Sch.*) to be confused: བློ་དང་རིག་པ་སྒྲིམ་པ *ḇlo-dań rig-pa s̱grim-pa* to be careful both in mind and intelligence, that is, not to forget any important point or say a foolish word in conducting a case; to bring all the intelligence into play; སྐུད་པ་སྒྲིམ་པ *s̱kuḏ-pa s̱grim-pa* to twist the threads together that they may become a compact plait.

སྒྲིལ་ཁ *s̱gril-kha* a piece rolled together: ཁ་ཉི་ཤུ་རྩ་གཅིག་ཡོད་པའི་སྒྲིལ *kha ñi-çu ṟtsa-gcig yoḏ-paẖi s̱gril* a roll containing twenty-one pieces.

སྒྲིལ་བ *s̱gril-wa*, pf. and fut. བསྒྲིལ *ḇs̱gril* (cf. འགྲིལ་བ *ẖs̱gril-wa* and འཁྲིལ་བ *ẖkhril-wa*). to make a roll of; to roll, wrap up; to wind into a spool; ཐག་པ་དང་ཤོག་བུ་སྒྲིལ་མཁན *thag-pa dań çog-bu s̱gril-m̱khan* he who rolls up ropes or paper; རིལ་བུར་སྒྲིལ་བ *ril-bur s̱gril-wa* to roll or form into a pill; གང་ལྷོད་པ་སྒྲིལ་བ *gań lhoḏ-pa s̱gril-wa* to roll up tightly what has got slack.

སྒྲིས་ཁྲིམས *s̱gris̱-s̱khrims̱* rules or regulations of admission; སྒྲིས་བཅུག་པ *s̱gris̱ ḇcug-pa* to admit; to introduce.

སྒྲུག་པ *s̱rug-pa* (*ḍug-pa*) = འཐུ་བ *ḇthu-wa*, pf. བསྒྲུགས་པ *ḇs̱grugs̱-pa*, fut. བསྒྲུག *ḇs̱grug*, imp. སྒྲུག *s̱grug* or སྒྲུགས *s̱grugs̱* to collect, gather, pluck, pick up, *e.g.*, wood, nuts, vermin, &c.: ཤིང་སྒྲུག *çiń-s̱grug* = ཤིང་འཐུ་བ *çiń ẖthu-wa*; ཤིང་ཅིག་སྒྲུགས་དང་གསུང་ནས *çiń cig s̱grugs̱-dań gsuń-nas̱* having requested that some wood should be collected.

སྒྲུང་ I: *S̱gruń* (*ḍung*) n. of a Tibetan king of the Bon period.

སྒྲུང་ II: or སྒྲུངས *s̱gruńs̱*, described as སྔོན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་བདེན་རྫུན་སྣ་ཚོགས *s̱ńon-gyi lo-ṟgyus̱ ḇden-ṟdsun s̱na-tshogs̱*, various anecdotes, true and false, of former times; སྒྲུང་མཁན *s̱gruń-m̱khan* one who narrates fables or stories (*Cs.*): སྒྲུང་རྒྱུད *s̱gruń-ṟgyuḏ* the stories or fables that have come down to us; སྒྲུང་འཆད་པ *s̱gruń ẖchaḏ-pa* to relate fables, stories, &c.; སྒྲུང་གཏམ *s̱gruń-g̱tam* legends; tales of ancient time.

སྒྲུང་ལྡེའི་གནམ་བོན *s̱gruń-ḻdeẖi g̱nam-bon* the heavenly or celestial Bon-po teachers who flourished before the time of King *Di-gum ḇtsan-po* and his successors in the mythological period.

སྒྲུང་པ *s̱gruń-pa* a relater of legends.

སྒྲུང་བ *s̱gruń-wa* = སྒྲུང་བཤད་མཁན *s̱gruń ḇçaḏ-m̱khan* 1. one who relates fables or stories. 2. vb. pf. བསྒྲུངས *ḇs̱gruńs̱*, fut. བསྒྲུང་ *ḇs̱gruń*, to mix; to invent; to feign (*Cs.*); སྒྲུང་བབས *s̱gruń-babs̱* the inspired story-tellers of Tibet, whose profession it is to narrate fables for a living; he puts a square cap on his head and goes on telling stories without pause.

卐 **སྒྲུན་པ** *s̱grun-pa* (*ḍun-pa*), pf. and fut. བསྒྲུན *ḇs̱grun* प्रतिगर्जे 1. to resound; to reply in the same tone; to rival. 2. to compare; to emulate, vie, contend with (*Cs.*).

Syn. འགྲན་པ *ẖgran-pa* (*M̱ńon.*).

སྒྲུབ་པ *s̱grub-pa*, vb. pf. བསྒྲུབས *ḇs̱grubs̱*, fut. བསྒྲུབ *ḇs̱grub*, imp. སྒྲུབ *s̱grub* (cf. འགྲུབ་པ *ẖgrub-pa*) नियम्, यम, साधन to complete, finish, perform, carry out, accomplish; to achieve, manufacture, attain to; དོན་སྒྲུབ་པ *don s̱grub-pa* to attain to one's aim; to obtain a blessing, a boon; ཚེ་འདིའི་དོན་སྒྲུབ་པ *tshe-ẖdiẖi don s̱grub-pa* to care for the wants of this life: to accomplish the ends of this life; རྒྱགས་ཕྱེ་སྒྲུབ་པ *ṟgyags̱-phye s̱grub-pa* to procure flour as provision for a journey; ནོར་སྒྲུབ་པ *nor s̱grub-pa* to gain riches;

also to furnish with, to supply; ལྷ་སྒྲུབ་པ *lha s̱grub-pa* to propitiate a god. Acc. to *Jä.* ལྷ་སྒྲུབ་པ *lha s̱grub-pa* implies, in accordance with Brāmanic-Buddhist theology, not so much the making of a deity propitious to man, as rendering a god subject to human power, forcing him to perform the will of man. Whilst the *conatus*, the labouring in this arduous undertaking is often called སྒྲུབ་པ *s̱grub-pa*, the arriving at the wished-for end is designated འགྲུབ་པ *ẖgrub-pa*.

སྒྲུབ་དཀའ་བ *s̱grub ḏkaẖ-wa* दुःसाध्य very difficult to propitiate, to perform, to execute.

སྒྲུབ་ཁང་ *s̱grub-khañ* the house or place where one sits to meditate or propitate a deity, or where the rites and ceremonies are observed for the same.

སྒྲུབ་མཁན *s̱arub-m̱khan* साधक one who propitiates; a propitiator.

སྒྲུབ་བླ *s̱grub-gla* = སྒྲུབ་ཡོན *s̱grub-yon* remuneration for propitiating (*M̱ñon.*).

སྒྲུབ་འཆག *s̱grub-ẖchag* building or making and dismantling or destroying; the term is defined in གསར་བ་སྒྲུབ་རྒྱུ་དང་རྙིང་པ་ནས་མར་འཆག་རྒྱུ *gsar-wa s̱grub-ṟgyu dañ ṟñiñ-pa nas̱ mar-ẖchag ṟgyu* constructing a new one and breaking down the old one.

སྒྲུབ་རྟགས *s̱grub-ṟtags̱* token; proofs of the attainment of perfection in accomplished saints.

སྒྲུབ་ཐབས *s̱grub-thabs̱* साधन, संग्रह the method of effecting the propitiation of a deity, of obliging a god to make his appearance. There are two kinds of སྒྲུབ་ཐབས *s̱grub-thabs̱*: ཞི་བའི་སྒྲུབ་ཐབས་དང་ཁྲོ་བོའི་སྒྲུབ་ཐབས་གཉིས *shi-waẖi s̱grub-thabs̱ dañ khro-waẖi s̱grub-thabs̱ gñis̱* the propitiation or co-ercion of gods in their mild aspect, and of those of wrathful aspect.

* སྒྲུབ་ཐབས་རྒྱ་མཚོ *s̱grub-thabs̱ ṟgya-m̱tsho* साधन संग्रह (*Schr.*; *Tā. 2, 330*) the ocean of coercion.

སྒྲུབ་དང་སུན་འབྱིན *s̱grub-dañ sun-ẖbyin* propitiating and discomfitting.

སྒྲུབ་ནུས *s̱grub-nus̱* साधकत्व the power to perform or propitiate.

སྒྲུབ་པ་དཀའ་བརྒྱད *S̱grub-pa ḏkaẖ-ḇṟgyaḏ* the eight gods who according to the རྙིང་མ *Ṟñiñ-ma* sect of Tibet are difficult to propitiate. They are the following:—འཇམ་དཔལ་སྐུ *H̱jam-ḏpal s̱ku*, པད་མ་གསུང *Paḏ-ma gsuñ*, ཡང་དག་ཐུགས *Yañ-dag thugs̱*, བདུད་རྩི་ཡོན་ཏན *Ḇduḏ-ṟtsi yon-tan*, ཕུར་པ་འཕྲིན་ལས་འཇིག་རྟེན་འདས་པའི་སྡེ་ལྔ *Phur-pa ẖphrin-las̱ ẖjig-ṟten ẖdas̱-paẖi s̱de-lña*, མ་མོ་རྦོད་གཏོང་ *M̱a-mo ṟboḏ-gtoñ*, དམོད་པ་དྲག་སྔགས *Ḏmoḏ-pa drag-s̱ñags̱*, འཇིག་རྟེན་མཆོད་བསྟོད *H̱jig-ṟten m̱choḏ-ḇs̱toḏ* (*Grub.* ཁ *11*).

སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ *s̱grub-par byeḏ-pa* to cause ecstasy in meditation.

སྒྲུབ་པོ་མཆོག *s̱grub-po m̱chog* करणं highest stage of consummation.

སྒྲུབ་བྱ *s̱grub-bya* सिद्धिकर, साध्य anything to be propitiated; a god. There are two kinds of deities, male and female, who having in view the good of all living beings do many kind services when invoked; they are manifested in aspects, calm and peaceful, or terrific and wrathful. For instance, the Goddess Dolma when she is propitiated is a mild deity and is called ལྷ་མོ་སྒྲུབ་བྱ *lha-mo s̱grub-bya*, *i.e.*, the goddess to be propitiated; the man who propitiates being called སྒྲུབ་པ་པོ *s̱grub-pa-po*, and the manner of exhorting her is called སྒོམ་ཚུལ *s̱gom-tshul*; the propitiatory rites are called སྒྲུབ་ཐབས *s̱grub-thabs̱*. སྒྲུབ་པར་བྱེད་པ *s̱grub-par byeḏ-pa* includes the persons who observe the rites, who meditates on her and officiates at the service. When the goddess has been propitiated, *i.e.*, བསྒྲུབས *ḇs̱grubs̱*, she appears before the devotee and grants him his prayers or wishes.

སྒྲུབ་བྱེད *şgrub-byeḏ* अर्जक, सम्प्रधारण, क्रियाकर 1. he that accomplishes the propitiation or coercion. 2. a kind of bile.

སྒྲུབ་རན *şgrub-run* or སྒྲུབ་ངན *şgrub-ńan* दुर्विध cannot easily be propitiated or accomplished.

སྒྲུབ་ལེ *şgrub-le* དཔང་ལེ་དང་སྒྲུབ་ལེ *ḏwań-le dań şgrub-le.*

སྒྲུབ་གཤེན *Şgrub-gçen* a deity of the Bon to be propitiated; the Bon doctrine (*Jä.*).

སྒྲུབ་སླ་བ *şgrub şla-wa* सुसाध्य easy to perform, or easy of accomplishment.

སྒྲེ་བ *şgre-wa* (*ḏe-wa*) 1. uncovered: ཆོས་ཀྱི་གླེགས་བམ་སྒྲེ་བ་ལ་བཞག་མི་རུང *chos-kyi g̱legş-bam şgre-wa la ḇshag mi-ruń* a sacred volume should not be kept uncovered. 2. adj. gen. + སྒྲེ་བོ *şgre-ḇo* bare; naked; སྒྲེ་མོ *şgre-mo,* ས་སྒྲེ་བོ *sa şgre-ḇo*＝ས་ཁོད་མི་སྙོམས་པ *sa-khoḏ mi-şńomş-pa* or ས་གཅེར་བུ *sa g̱cer-bu* bare uneven ground. 3. vb. pf. and fut. བསྒྲེ *ḇşgre* to repeat; to put or place in order; to put together; to collate.

སྒྲེག་པ *şgreg-pa* (*ḏeg-pa*) vb. pf. སྒྲེགས *şgregş,* sbst. उद्गार, निगार to belch; also sbst. eructation.

Syn. གསུད་པ *g̱suḏ-pa* or གསུས་པ་གྱེན་བཟློག *g̱suş-pa gyen-ḇzlog* eructation that rises upwards.

སྒྲེང་སྒྲེང *şgreń-şgreń* firm and well-fixed: ལྟག་རྩ་སྒྲེང་སྒྲེང་རང་མེད་པ་འདིས་ལེན *ḻtag-ṟtsa şgreń-şgreń rań meḏ-pa ẖdiş-len.*

སྒྲེང་བ *şgreń-wa* (*ḏeńg-wa*)＝གྱེན་དུ་སློང་བ *gyen-du şlań-wa* उच्छ्रित, समुच्छ्रय, vb. pf. བསྒྲེངས *ḇşgreńş,* fut. བསྒྲེང *ḇşgreń,* imp. སྒྲེང *şgreń* or སྒྲེངས *şgreńş,* cf. འགྲེང་པ *ẖgreń-pa* 1. to lift, hoist or rise up: དར་ལྕོག་དང་རྒྱལ་མཚན་སོགས་གྱེན་དུ་སྒྲེང་བ fix or erect the house-flags and the sacred standard. 2. to stretch out.

སྒྲེན་མོ *şgren-mo* (*ḏen-mo*) नग्न; གོས་མེད་གཅེར་བུ *goş-meḏ g̱cer-bu* naked; without cover; destitute; bleak.

སྒྲེན་མོ་གསུམ *şgren-mo g̱sum* (*ḏen-mo sum*) the three *denmo* according to a Tibetan saying are the following:—(1) ཀླུང་ནི་ཆུ་མེད་སྒྲེན་མོ་སྟེ *ḵluń-ni chu-meḏ şgren-mo şte* a valley is bleak when it is without water; (2) ཡུལ་འཁོར་མགོན་མེད་སྒྲེན་མོ *yul-ẖkhor m̱gron-meḏ şgren-mo* a country without a protecting deity is destitute; (3) གལ་ཏེ་མིང་པོ་བཅུ་ཡོད་ཀྱང་, ཁྱོ་མེད་བུད་མེད་སྒྲེན་མོའ *gal-te miń-po-ḇcu yoḏ-kyań, khyo-meḏ buḏ-meḏ şgren-moẖo* that woman who is without husband though she may have got ten brothers is *denmo, i.e.,* destitute.

སྒྲེས་པ *şgreş-pa* (*ḏeẖ-pa*) n. of a numeral figure used in Buddhist astrology: སྒྲིག་བ་ཤིན་ཏུ་བརྟན་པའི་ཞེས་བཤད་དེ་འདི་ལ་གྲངས་གནས་བརྒྱ་དང་ཉེར་བརྒྱད་འབྱུང་ཞིང་ (*Ya-sel. 57*).

སྒྲོ *şgro* 1. a large feather, esp. quill-feather, used for an ornament of arrows, as a charm, etc.: སྒྲོ་ལྡན *şgro-ḻdan* feathered race; a general name for birds as being possessed of feathers; also an arrow. 2. སྒྲོ་བ *şgro-wa* to elevate, exalt, increase (*Cs.*); to exaggerate (*Jā.*). 3. sack; bag; ཐལ་སྒྲོ *thal-şgro* a sack full of ashes (*Jä.*), v. སྒྲོ་བ *şgro-wa.*

སྒྲོ་རྐང *şgro-ṟkań* (*ḏo-kang*) a species of tall fir; the feather-fir.

སྒྲོ་སྐུར *şgro-şkur* (*ḏo-kūr*) is an abbreviation of the expression; སྒྲོ་འདོགས་པ་དང་སྐུར་པ་འདེབས་པ *şgro ẖdogş-pa dań şkur-pa ẖdebş-pa* decorating with feathers and casting abuse, *i.e.,* exaggeration and depreciation: ང་ནི་སྒྲོ་སྐུར་མེད་པའི་དགེ་སློང་ཡིན *ńa-ni şgro-şkur meḏ-*

pah̲i ḏge-şloñ yin I am a monk (Bhikṣu) who neither flatters nor speaks ill of cthers.

སྒྲོ་ཁྱིམ *şgro-khyim* (*ḍo-khim*) སྒྲོ་ཁྱིམ་ཡངས་ལ་མགོ་བོ་བྲ་བོ་ཅན (*Jig. 32*).

སྒྲོ་ག *şgro-ga* (*ḍo-gu*) 1. the little bubbles in sparkling beverages. 2. the ropes used to pack cloth; cord, fetter; ལྕགས་སྒྲོ *lcags-şgro* iron fetters; ལྕགས་སྒྲོ་ལག་པ་སྦྲེལ་ནས *lcags-şgro lag-pa şbrel-nas* the hands chained together; ལྷམ་སྒྲོ *lham-şgro* shoe-strap; lace; latchet.

སྒྲོ་གུ *şgro-gu* (*ḍo-gu*) string; strap for binding, fastening, strapping: སྒྲོ་གུ་རྟེན་པ *şgro-gu ṟten-pa* the steel point or blade of an arrow to which a feather is attached.

སྒྲོ་བཏགས་པ *şgro ḇtags-pa* आरोप vb. to make a false show; to pretend much; sbst. vanity; presumption: རྣམ་པར་རྟོགས་པས་སྒྲོ་བཏགས་པའི་བདག་ཉིད་ཅན་ཡིན (*Lam-ṭi. 42*) imaginary thoughts are possessed of the nature of vain and unreal assertion.

སྒྲོ་འདོགས *şgro-h̲dogs* (*ḍo-dōg*) doubts; སྒྲོ་འདོགས་གཅོད *şgro-h̲dogs gcoḏ* free from doubts: བླ་མ་དམ་པའི་གདམས་ངག་གིས་ནང་གི་སྒྲོ་འདོགས་གཅོད་པ་ཡིན by the (*upadeça*) precepts of the holy Lama his doubts were dissolved (*A. 77*).

སྒྲོ་འདོགས་མ་ཆོད *şgro-h̲dogs ma-choḏ* his doubts were not cleared (*A. 27*).

སྒྲོ་ཕུག *şgro-phug* n. of a place in Tibet.

སྒྲོ་ཕུག་པ n. of a celebrated Nying-ma Lama who lived in Dophug: སྒྲོ་སྟོན་གྱི་ལྷ་ཁང་སྒྲོ་ཕུག་ཏུ་བརྩིགས་པ་ལགས་སོ the temple of Do-ton was built at Do-phug (*Deb.* ག *6*).

སྒྲོ་བ I: *şgro-wa* (*ḍo-wa*) a leather or hide bag for keeping barley-flour, peas, etc. Those that are carried on horseback are called རྟ་སྒྲོ *ṟta-şgro*; small leather bags are called ལག་སྒྲོ *lag-şgro* hand-bag; གསང་སྒྲོ *gsañ-şgro* or the mystic bag is a term for the scrotum.

Syn. སྒྱེ་མོ *şgye-mo*; སྒྱེའུ *şgyeh̲u*; ཚུགས་སྣོད *tshugs-şnoḏ*; ཕད་ཚེ *phaḏ-tshe* (*M̱ñon.*).

སྒྲོ་བ II: sbst. 1. acc. to *Vai-sñ.* and *Sch.* the bark of a species of willow. 2. in C. Tib. the penis.

སྒྲོ་བ III: vb. pf. བསྒྲོས *ḇsgros*, fut. བསྒྲོ *ḇsgro*, imp. སྒྲོ *şgro*, to debate, discuss, chatter freely.

སྒྲོ་མདོངས *şgro-mdoñs* (*ḍom-doñg*) a peacock's plumes or feathers (*H̱brom.* ཁ *11*); a Chinese decoration used to adorn the hat worn by the chiefs and noblemen of Tibet, China, &c.

སྒྲོག *şgrog* (*ḍog*) strap, as in ལྷམ་སྒྲོག *lham-şgrog* (*lham-ḍog*); shoe-strap; ལྕགས་སྒྲོག *lcags-şgrog* iron fetters or chain; བརྒྱངས་ཤིང་ལ་སྒྲོག *ḇṟgyañs-çiñ-la şgrog.*

སྒྲོག་གདན *şgrog-gdan* (*ḍog-dañ*) the triangular patch generally made up of satin on the པང་གདན *pañ-gdan*, *i.e.*, the bibu which covers the front of a woman's petticoat.

སྒྲོག་གདུབ *şgrog-gdub* (*ḍog-dûb*) a bangle made of cord or straps also of jade.

སྒྲོག་པ *şgrog-pa* (*ḍōg-pa*) कथ, रचित, घन्, नि-नद्, pf. བསྒྲགས་ *ḇsgrags*, fut. བསྒྲག *ḇsgrag*, imp. སྒྲག *şgrag* or སྒྲགས *şgrags* to call, shout forth; to publish, proclaim, declare; སྒྲོག་པ་པོ *şgrog-pa po* a declaimer, preacher; གསུང་སྒྲོག་པ *gsuñ şgrog-pa* to read the sacred words. Used in *Mil.*, also, of birds sending forth their cries. སྒྲོགས་པའམ་གསལ་བ *şgrogs-pah̲m gsal-wa* उद्गात; ཆོས་སྒྲོགས་པ *chos şgrogs-pa* or ཆོས་ཀྱི་སྒྲོགས་ གླེང་མཛད་པ *chos-kyi şgrogs-gleñ m̱dsaḏ-pa* to preach; དྲིལ་སྒྲོགས་པ *dṟil şgregs-pa* to publish by ringing a bell.

སྒྲོག་རིལ *şgrog-ril* (*ḍog-ril*) button, round button; སྒྲོག་རིལ་སྒྲོག་པ *şgrog-ril şgrog-pa* to button up (*Sch.*).

སྒྲོག་རུས་པ *şgrog ruş-pa* (*ḍog-rui-pa*) हंसहट [a shelter for swans]*S.*

སྒྲོགས་ལྡན *şgrogş-ḻdan* कक्कोलिनी a river.

སྒྲོགས་ཤུམ *şgrogş-shum* (*ḍōg-shum*) scream.

སྒྲོད་པ *şgroḏ-pa* (*ḍoi-pa*) another form of འགྲོད་པ *ẖgrod-pa as in* ཕྱི་ལ་སྒྲོད་པ *phyi-la şgroḏ-pa* to go outside; not much used.

སྒྲོན་བསྐལ *şgron-ḇşkal* (*ḍon-kal*) the enlightened age, opp. to མུན་བསྐལ *mun-ḇşkal* or the dark age.

སྒྲོན་ཆས *şgron-chaş* the articles such as butter, oil, &c., for lighting lamps in a chapel during the eight holy days in a month.

སྒྲོན་ཏེ *şgron-te*=ཕུལ་ཏེ *phul-te* having offered: དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་རས་མདའ་ཞིག་སྒྲོན་ཏེ having offered to the *Triratna* (the three precious ones) a wick (*Ṟtsii. 32*).

སྒྲོན་དེབ *şgron-deb* the list of people able to give lamps in a town or on a large estate.

སྒྲོན་དྲེགས *şgron-dṟegş* lamp-black.

སྒྲོན་པ *şgron-pa*, vb., pf. and fut. བསྒྲོན *ḇşgron* 1. to cover; to lay over, adorn, decorate; to light; to kindle. 2. n. of a kind of arrow which shoots like a meteor.

སྒྲོན་མ I: *şgron-ma* (*ḍon-ma*) light, lamp, lantern, torch. The word སྒྲོན *şgron* is used to various persons as a title of honour; གསེར་སྙན་སྒྲོན *gser-şñan şgron* is intended for royalty; ཞལ་གསེར་སྒྲོན *shal-gser şgron* the golden enlightener, term of address to great lamas; ན་བཟའ་སྒྲོན *na-ḇzaẖ şgron* is applied to the dress of royalty; གསོལ་བ་སྒྲོན *gsol-wa şgron* to the food served to a prince; གསོལ་ཇ་སྒྲོན *gsol-ȷa şgron* to his tea.

卐 **སྒྲོན་མ** II: आलोक (*Schr.; Bull. 1848 291*). [light]*S.*

སྒྲོན་མ་དྲུག *Şgron-ma dṟug* the six lamps used to signify the six religious discourses of *Panchen* Naropa generally called ན་རོ་ཆོས་དྲུག *Na-ro choş-dṟug.*

སྒྲོན་མེ *şgron-me* दीप, प्रदीप, उल्का a burning lamp; prop. a lamp as religious offering: ལག་ན་སྒྲོན་མེ་ཡོད་ཀྱང་ནི, ལོང་བས་ལམ་ནི་མཐོང་མི་འགྱུར though a lamp be in his hand, the blind will not see the way (*Çe. doñ. 16*). རིན་ཆེན་སྒྲོན་མེ *rin-chen şgron-me* रत्नप्रदीप the precious light; name of a book.

Syn. མཚན་མོའི་སྣང་བྱེད *m̱tshan-moẖi şnañ-byeḏ*; སྣུམ་ལ་དགའ *şnum-la ẖgaẖ*; ཁྱིམ་གྱི་ནོར་བུ *khyim-gyi nor-bu*; སྣུམ་ཟ *şnum-za*; འབར་བའི་རལ་པ་ཅན *ẖbar-waẖi ral-pa can*; སྣང་གསལ *şnañ-gsal*; མར་མེ *mar-me* (*Mñon.*).

སྒྲོན་མེ་ཤིང་ *şgron-me-çiñ*, v. སྒྲོན་ཤིང་ *şgron-çiñ*.

སྒྲོན་གཞི་ཁ *Şgron gshi-kha* n. of a large estate in the district of Lhun-tse in Tibet.

སྒྲོན་ཤིང་ *şgron-çiñ* or སྒྲོན་མེ་ཤིང་ *şgron me-çiñ* the yew-leaf fir, *Pinus picea*; in Sikkim *Pinus longifolia* is so called. སྒྲོན་ཤིང་པད་རླུང་ཆུ་སེར་གྲང་བ་སེལ *şgron-çiñ* removes mucous, wind, and cold in the stomach.

སྒྲོབ *şgrob* (*ḍob*) haughtiness, arrogance, pride.

སྒྲོབ་ཆེ་བ *şgrob che-wa*=ཉམས་ཆེ་བ *ñamş che-wa*, one with great airs; bumptious, pretentious person: རྫོང་དཔོན་འགའ་རེ་སྒྲོབ་ཆེ་བས་ཡུལ་འཁོར་ཡོང་གི་ཡོད་འདུག་པ་བཅས (*D. çel. 7*) Some Jongpöns are as over-bearing, as if the whole country belonged to their circuit.

སྒྲོབ་ཆེན *şgrob-chen* and sometimes སྒྲོམ་ཆེན *şgrom-chen* are provincial words used to signify pretentiousness or self-assumption; སྒྲོ་ཆེ་བ *şgro che-wa*=བརྫུ་བྱས་པ *ḇṟdsu byaş-pa* pompous: མི་སྒྲོབ་ཆེན་དང་སྒྲོམ་ཆེན་སོགས་བརྫུ་བྱས་པའི་དོན་གྲོང་སྐད་ཡིན (*Ñag. 18*) mi dob-chen and dom-chen etc. signify pretentiousness in provincial language.

སྒྲོམ s̱grom (ḍom) पिटकम्, पेटक a trunk or portmanteau; a box the inside of which is made of wood or wicker work and the outside lined with leather; a large leather box. [पिटक may be regarded as the Pali form of Sanskrit पीठक, a seat, an altar]*S.* མཆོད་སྒྲོམ *m̱cho-s̱grom* a chest to keep articles of religious service; ཐབ་སྒྲོམ *thab-s̱grom* a box to keep utensils, plates, &c., for cooking, generally covered with tanned tiger skin.

Syn. སྒམ *s̱gam.*

སྒྲོམ་བུ *s̱grom-bu* a small box; སྨྱུག་སྒྲོམ *s̱myug-s̱grom* = གཤེབ་མ *g̱sheb-ma* a chest made of wicker work.

སྒྲོལ་དཀར *S̱grol-ḏkar* and སྒྲོལ་ལྗང་ *s̱grol-ḻjañ* 1. are known as the White and Green manifestations of the Goddess Dolma or Tārā, the two wives of King *Sroñ-Ḇtsan S̱gam-po*, being deified and worshipped as their incarnations. 2. names of females of frequent occurrence in Tibet.

སྒྲོལ་དཀར་ཀུན་བློ་མ *S̱grol-ḏkar kun ḇlo-ma*, སྒྲོལ་མ་ཀུན་རྒྱལ་མ *S̱grol-ma kun-ṟgyal-ma*, སྒྲོལ་མ་རྒྱལ་བཟང་མ *S̱grol-ma ṟgyal-ḇzañ-ma* are other different manifestations of the Goddess Dolma.

སྒྲོལ་བ *s̱grol-wa*, pf. and fut. བསྒྲལ *ḇs̱gral* 1. to save, rescue, deliver; to set free; to liberate; ཆུ་དང་སྡུག་བསྔལ་དང་འཇིགས་པ་དང་འཁོར་བ་ལས་སྒྲོལ་བ to save from the water, from misery, fear, and from transmigratory existence: སྒྲོལ་བའི་དེད་དཔོན་དུ་འགྱུར *s̱grol-waẖi daḏ-ḏpon du ẖgyur* he becomes a guide to salvation. 2. to transport, carry; to cross (a river) by boat or ferry: འཁོར་བ་བསྒྲལ་བའི་གྲུ་གཟིངས་ཡིན *ẖkhor-wa ḇs̱gral-waẖi gru-g̱ziñs̱ yin* it is a boat that will carry you over the river of transmigration. 3. to remove, expel, drive away: འདྲེ་རྣམས་ཕྱིའི་རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ་ལ་བསྒྲལ *ẖdṟe-ṟnams̱ phyiẖi ṟgya-m̱tsho chen-po la ḇs̱gral*, the demons were banished to the uttermost parts of the sea; བདུད་སྒྲོལ་བ *ḇduḏ s̱grol-wa* to expel the devil.

སྒྲོལ་བ་པོ *s̱grol-wa-po* तारकः the deliverer, met. for saviour.

* སྒྲོལ་བའི་དབང་ཕྱུག *s̱grol-waẖi ḏwañ-phyug* मुक्तेश्वर, मुक्तास्वामी (*Schr.*; *Bull. 1898, 295*) the Lord of final deliverance.

སྒྲོལ་བྱེད *s̱grol-byeḏ* तारकः, तरी a deliverer; met. for a boat, ship.

སྒྲོལ་མ *s̱grol-ma* (*Ḍol-ma*) तारा, तारिणी the Goddess Dolma, she that saves from transmigratory existence; one of the most popular deities in Tibet, and of whom there are supposed to be many *s̱prul-ku* or branch emanations. Some *S̱grol-ma kyil-ẖkhor* exhibit twenty-one different manifestations of the goddess. The several appellations of སྒྲོལ་མ *S̱grol-ma* are:—ཨོཾ་མཛད *Om-m̱dsaḏ*; རྒྱལ་ཡུམ *Ṟgyal-yum*; མཆོག་གི་མ *M̱chog-gi ma*; མྱུར་སྐྱོབ *Myur-s̱kyob*; འཇིག་རྟེན་དབང་སྲས་མོ *H̱jig-ṟten*; *Ḏwañ sṟas̱-mo*; ཞི་མ་ཕོངས་སྐྱོབ *Shi-ma phoñs̱-s̱kob*; ལེགས་བྱིན་མ *Legs̱-byin ma*; ཆོས་ཀྱི་དཔལ་མོ *Chos̱-kyi ḏpal-mo* (*M̱ñon.*).

སྒྲོལ་མ་ཀུ་རུ་ཀུལླེ *S̱grol-ma ku-ru kulle* one of the twenty-one manifestations of the Goddess Dolma (*K. g̣.* ང *266*).

སྒྲོལ་མ་ཆེ *S̱grol-ma che* महातारा Mahā Tārā or the great Goddess Dolma.

* སྒྲོལ་མ་ཉིན་ཞི་མཚན་ཁྲོ *S̱grol-ma ñin-shi m̱tshan-khro* (*Schr.*; *45 A*) "Dolma, mild by day and wrathful by night."

* སྒྲོལ་མ་ནོར་སྦྱིན་མ *S̱grol-ma nor-s̱byin-ma* (*Schr.*; *46 B*) Dolma, the wealth-giver.

སྒྲོལ་མ་དཔལ་ཆེན *S̱grol-ma ḏpal-chen* तारा-महाश्री Dolma, the most glorious.

* སྒྲོལ་མ་དམར་མོ *S̱grol-ma ḏmar-mo* (ས་ལུགས *sa-lugs̱*) (*Schr.*; *46 A*) the Red Dolma.

སྒྲོལ་མ་ཞི་མ S̱grol-ma shi-ma तारिकाग्मिनी Dolma in her mild aspect.

* སྒྲོལ་མ་ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ S̱grol-ma yiḏ-ḇshin nor-bu (Schr.; 46 C) Dolma the wish giving gem.

* སྒྲོལ་མ་སེར་མོ S̱grol-ma ser-mo (46 C.; Schr.).

* སྒྲོལ་མའི་སྒྲུབ་ཐབས་བརྒྱ་རྩ S̱grol-maẖi s̱grub-thabs̱ ḇṟya-ṟtsa तारासाधनशतक (Tā 2, 156) n. of a book consisting of one hundred stanzas composed for propitiating the Goddess Dolma.

སྒྲོལ་ཤེར S̱grol-çer abbreviation of the expressions སྒྲོལ་མ་འདོན་རྒྱུ s̱grol-ma ẖdon-ṟgyu- and ཤེས་རབ་སྙིང་པོ çes̱-rab s̱ñiń-po.

སྒྲོས s̱gros̱ (ḍoi) manner; method; way; བཤད་སྒྲོས ḇçaḏ-s̱gros̱ manner of explaining; གཏམ་སྒྲོས gtam-s̱gros̱ way of speaking (Cs.); བླ་མ་རྣམས་ཀྱི་གསུང་སྒྲོས ḇla-ma ṟnams̱-kyi gsuń-s̱gros̱ conference of the lamas; སྒྲོགས་བཤད་སྒྲོས s̱grogs̱ ḇçaḏ-s̱gros̱ the method of instruction which is to be proclaimed (Sch.). མཆུ་སྒྲོས m̱chu-s̱gros̱ is same as མཆུ་བསྒྲིགས་པ m̱chu-ḇs̱grigs̱-pa, མཆུ་སྒྲོས་བིམ་བ་ལྟར m̱chu-s̱gros̱ bim-ba ḻtar, his graceful lip was like the fruit called *Bimba*. 1. edge, brim, lip (Cs.). 2. scar, also a mark from a wound (Sch.).

བརྒད་པ ḇṟgaḏ-pa=བགད་པ ḇgaḏ-pa to smile; smile on.

བརྒལ ḇṟgal, pf. of རྒལ་བ ṟgal-wa བརྒལ་ལེན ḇṟgal-len, controversy, disputation.

བརྒལ་དཀའ་བ ḇṟgal ḏkaẖ-wa the ocean (that which is difficult to cross) (M̱ńon.).

བརྒལ་པ ḇṟgal-pa अनुयुक्त [enjoined; asked; censured]*S.*

བརྒོལ་བ ḇṟgol-wa to disagree; to act in opposition; to be disposed to contrariety.

བརྒྱ ḇṟgya शत one hundred; བརྒྱ་མཆོད ḇṟgya-m̱choḏ a hecatomb of 100 lamps; one hundred offerings; བརྒྱ་སྟོང ḇṟgya-s̱toń शतं सहस्र one hundred thousand; བརྒྱ་ཐམ་པ ḇṟgya tham-pa full one hundred; བརྒྱ་དོད ḇṟgya-ḏoḏ = གྲྭ་པ་བརྒྱ་ཐམ་པས་སྐུ་རིམ་བྱེད་པའི་གླ་ཡོན་ལ remuneration to one hundred monks for conducting a religious service; ཡང་བརྒྱ་མཆོད་ཀྱི་དོད་དངུལ་འབྲུ་སོགས, &c., remuneration in silver, grain, etc., for conducting the religious service of one hundred offerings; བརྒྱ་འདངས ḇṟgya-ẖḏańs̱ about a hundred; nearly one hundred.

བརྒྱ་པ ḇṟgya-pa शतिक, शतमायुः centenarian; one of a hundred years of age.

བརྒྱ་པོ ḇṟgya-po consisting of one hundred.

བརྒྱ་ཕྲག ḇṟgya-phrag शत the hundred; a century; ཕྲན་ཚེགས་བརྒྱ་ཕྲག་མི་ཕམ་མགོན phran-tshegs̱ ḇṟgya-phrag mi-pham m̱gon (A. 21).

བརྒྱ་བམ ḇṟgya-bam anything kept in groups of one hundred; བརྒྱ་རེ་རེ་ཐུམ་པ་རྒྱབ་ནས་བཞག་པ (Zam. 4).

བརྒྱ་བྱིན Ḇṟgya-byin 1. n. of a medicinal root; དུག་མོ་ཉུང dug-mo ñuń a mystic word or གབ་ཡིག (Miń. 3). 2. शतक्रतु one who has performed one hundred *yajña* (sacrifices); an epithet of Indra. Acc. to Buddhist mythology there are two Indras, the senior Indra rules over the gods, the junior, riding on the great elephant called Airāvata, keeps guard over the celestial regions, having in his immediate charge the quarters of the East.

བརྒྱ་བྱིན་སྐྱེས ḇṟgya-byin s̱kyes̱ शक्रज Indra's son; born of Indra.

བརྒྱ་བྱིན་གྲོང ḇṟgya-byin groń शक्रनगरी the residence of Indra; the celestial metropolis.

Syn. འཆི་བ་མེད་ལྡན ẖchi-wa meḏ-ḻdan; ལྟ་ན་སྡུག ḻta-na s̱dug; སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ sum-cu ṟtsa-gsum; ཁང་བཟང་རྣམ་པར་རྒྱལ་བ khań-ḇzań ṟnam-par ṟgyal-wa; རྣམ་པར་རྒྱལ་བྱེད་ཕོ་བྲང ṟnam-par ṟgyal-byeḏ pho-brań (M̱ńon.).

བརྒྱ་བྱིན་སྤྱི་བོ *brgya-byin spyi-wo*=གྲོག་མཁར *grog-mkhar* ant-hill; also ant's foot.

བརྒྱ་བྱིན་སྤྲོས *brgya-byin spros*; ཨ་རྫུ་ན *Myrabalan arjuna* the delight of Indra.

བརྒྱ་བྱིན་མ *Brgya-byin ma*=བརྒྱ་བྱིན་བཙུན་མོ *Bryya-byin btsun-mo* मघोनी the celestial queen; the wife of Indra. Her different names are:—འཆི་མེད་དབང་མོ *Hchi-med dwań-mo*; ལྷའི་བཙུན་མོ *Lhahi btsun-mo*; ལེགས་བརྗོད་མ *Legs-brjod ma*; དབང་ཆེན་མ *Dwań-chen ma*; པུ་ལོའི་སྲས་མོ *Pu-lohi sras-mo*:; བདེ་སོགས་མ *Bde-sogs ma* (*Mńon.*).

བརྒྱ་བྱིན་གཞུ *brgya-byin gshu* इन्द्रधनुः 1. the bow of Indra, *i.e.*, rainbow. 2. a kind of medicinal fruit.

བརྒྱ་བྱིན་ལྷ་ཡི་དབང་པོའི་མིང *Brgya-byin Lha-yi bwań-pohi miń* the different names of Indra:—མཐོ་རིས་འདྲེན་པ *Mtho-ris hdren-pa*; མཐོ་རིས་རྒྱལ *Mtho-ris rgyal*; ལྷ་ཡི་རྒྱལ་པོ *Lha-yi rgyal-po*; འཇེར་འཇིགས *Hjer-hjigs*; ལྷའི་རྔ་ཅན *Lhahi-rńa-can*; གཙང་བྱེད་མགོན་པོ *Gtsań-byed mgon-po*; རྡོ་རྗེ་ཅན *Rdo-rje-can*; སྟོབས་ལྡན་དགྲ་བོ *Stobs-ldan dgra-wo*; ལྷ་ཡི་བདག *Lha-yi bdag*; འཆི་མེད་རྒྱལ་པོ *Hchi-med rgyal-po*; ལེགས་བྲིས་གཙོ *Legs-bris gtso*; གྲགས་པའི་མུ་ཁྱུད *Grags-pahi mu-khyud*; མཆོད་སྦྱིན་བརྒྱ་པ *Mchod-sbyin brgya-pa*; བདེ་སོགས་བདག *Bde-sogs bdag*; ལྷ་དབང *Lha-dwań*; ལེགས་སྐྱོབ *Legs-skyob*; སྐབས་གསུམ་དབང *Skabs-gsum dwań*; རྒན་ལ་ཉན *Rgan-la ñan*; ཤིས་བརྗོད་ཉན *Çis-brjod ñan*; གནས་ཀྱི་བདག་པོ *Gnas-kyi bdag-po*; སྤྲིན་ལ་ཞོན *Sprin-la shon*; བཟོད་དཀས་རངས *Bzod-dkas rańs*; བཞེན་བསྙེམས་བཟོད *Bshen-bsñems bzod*; ཆར་འབེབས་གྲོང་འཇོམས *Char-hbebs grori-hjoms*; གྲོལ་བྱེད་འཇོམས *Grol-byed hjoms*; པུ་ལོ་མ་དགྲ *Pu-lo ma-dgra*; གང་པོ་འབོད *Gań-po hbod*; ཧ་རིའི་རྟ་ཅན *Ha-rihi rta-chan*; སྨིན་པ་གསོད *Smin-pa gsod*; ཚིག་མདའི་མགོན་པོ *Tshig-mdahi mgon-po*; མིག་སྟོང་ཅན *Mig-stoń-can*; ཀོའུ་ཤི་ཀ *Kohu çi-ka* (*Mńon.*).

བརྒྱ་འཛིན *brgya-hdsin* शतधृति that contains or holds one hundred objects, etc.

བརྒྱ་ལས་འདམས་པ *brgya-las hdam-pa* བརྒྱ་ཐམ་པ་ལས་གཅིག་འདམས་པ *brgya-tham-pa las gcig-hdam-pa*.

བརྒྱག་བརྙན *Brgyag-brńan* n. of a *Bon* god who is also called ལྷ་བསངས *Lha-bsańs*.

བརྒྱགས *brgyags* सम्बल victuals; provision, as in མཚམས་བརྒྱགས *mtshas-brgyags*, ལམ་བརྒྱགས *lam-brgyags* provision for the journey.

བརྒྱང་བ *brgyań-wa* सन्तनय्, pf. བརྒྱངས *brgyańs*, fut. བརྒྱང *brgyań*, imp. རྒྱོངས *rgyońs* or རྒྱོངས་ཤིག *rgyońs-çig* 1. to extend, stretch out, set out or arrange; ཀོ་བ་དང་ཐག་པ་བརྒྱང་བ *ko-wa dań thag-pa brgyań-wa* to stretch hide and rope; སྣོད་བརྒྱང་བ *snod rgyań-wa* to set out a vessel; མཆོད་མེ་བརྒྱང་བ *mchod-me brgyań-wa* to put in array lamps as offerings. 2. to call a person from a distance.

བརྒྱད *brgyad* अष्ट eight.

Symbolic Syn. བཀྲ་ཤིས *bkra-çis*; ལྷ *lha*; ཀླུ *klu*; ནོར *nor*; གདེངས་ཅན *gdeńs-can*; སྲིད་པ *srid-pa*; ལྟོ *lto*; འགྲོ *hgro* (*Rtsii.*).

+ བརྒྱད་བཀག *brgyad-bkag*=བཀའ་བཀྱོན་པ *bkah bkyon-pa* निग्रह rebuke; reproof; reflection on one's conduct or act.

བརྒྱད་བཀུག *brgyad-bkug* or སྐུད་པ་བརྒྱད་སྒྲིལ *skud-pa brgyad-sgril* thread in eight-fold twists.

བརྒྱད་བཅུ *brgyad-bcu* अशीति eighty.

བརྒྱད་ཆུང *Brgyad-chuń* n. of a kind of tea which is of inferior quality, largely consumed by Tibetans in general.

བརྒྱད་སྟོང་པ *Brgyad-stoń-pa* अष्टसाहस्रिका one of the abridged sacred scriptures of the northern Buddhists containing 8,000 s´lokas.

བརྒྱད་སྟོན *Brgyad-ston* अष्टमीक the festival on the eighth lunar day of the month.

བརྒྱད་པ *brgyad-pa* अष्टम 1. the eighth. 2. ཚར་བཅད་པ *tshar bcad-pa* he who finishes or puts an end to; the destroyer.

བརྒྱད་པོ *ḇṟgyaḏ-po* consisting of eight; the eight.

བརྒྱད་ལྷག *ḇṟgyaḏ-lhag* lit. eight in excess (of one hundred); निष्क a rosary which consists of one hundred and eight heads.

བརྒྱན་པ *ḇṟgyan-pa* (*gyen*) अलङ्कृ, अलङ्कार, मण्डन, vb. to adorn, decorate; to provide with: རིན་ཆེན་རྒྱན་གྱིས་བརྒྱན་པ *rin-chen ṟgyan-gyiş ḇṟgyan-pa* adorned with precious ornaments, cf. རྒྱན *ṟgyan*; sbst.

བརྒྱལ་བ *ḇṟgyal-wa*=མྱོག་ཆེས་བྱེད་པ *myog-cheş byeḏ-pa* मूर्छां गम् 1. to fall down senseless; to lie senseless; to sink down unconscious; to faint. 2. to howl, of a fox (*Sch.*); ཧོ་བརྒྱལ་ཏེ *ẖo ḇṟgyal-te* fainting with fatigue; བརྒྱལ་བོག་པ *ḇṟgyal bog-pa* laid prostrate and unconscious: ཐམས་ཅད་བརྒྱལ་བོག་པ་བཞིན *thamş-caḏ ḇṟgyal bog-pa ḇshin* all as if prostrate and senseless (*A. 76*).

བརྒྱས *ḇṟgyaş*=ལྷན་རྒྱས *lhan-ṟgyaş* together with.

བརྒྱུགས *ḇṟgyugş*, pf. of རྒྱུག་པ धावति, धावन used as sbst. a race; also running a race.

བརྒྱུངས་པ *ḇṟgyuñş-pa* the marrow in the back-bone (*Cs.*).

བརྒྱུད *ḇṟgyuḏ*, cf. རྒྱུད *ṟgyuḏ* परम्पर, वंश, सन्तान, གཅིག་ནས་གཅིག་ཏུ་བརྒྱུད་པ *cig-naş gcig-tuṟgḇyuḏ-pa* descent from one to another. 1. family, lineage, ancestors, offspring. 2. race, people, nation: བོད་ཀྱི་མི་བརྒྱུད *boḏ-kyi mi-ḇṟgyuḏ* the Tibetan nation, people. རིགས་བརྒྱུད *rigş-ḇṟgyuḏ* relations; གདུང་བརྒྱུད *gduñ-ḇṟgyuḏ* descendants; བླ་བརྒྱུད *ḇla-ḇṟgyuḏ* the succession or line of Lamas. 3. Tantras and mystic manuals, v. རྒྱུད; ཆོས་ཀྱི་བརྒྱུད་པ *choş-kyi* religious arguments and deductions.

བརྒྱུད་བརྒྱུགས *ḇṟgyuḏ-ḇṟgyugş* a continuous succession (*Sch.*).

བརྒྱུད་ཅན *ḇṟgyuḏ-can* possessed of descendants; fruitful.

བརྒྱུད་པ *ḇṟgyuḏ-pa* 1. belonging to a race or family. 2. v. རྒྱུད *ṟgyuḏ* and རྒྱུད་པ *ṟgyuḏ pa*.

བརྒྱུད་པ་རྣམ་པ་ལྔ *ḇṟgyuḏ-pa ṟnam-pa ḻña* there were five different schismatic successions among the Buddhists in Ancient India; they were the following:—(1) འདུལ་བའི་རྒྱུད *ẖdul-waẖi ṟgyuḏ* or विनयतन्त्र the generation observing moral discipline; (2) གསང་སྔགས་ཀྱི་རྒྱུད *gsañ-şñagş-kyi ṟgyuḏ* or गुह्यतन्त्र the mystical succession; (3) རྒྱ་ཆེན་སྤྱོད་རྒྱུད *ṟgya-chen şpyoḏ-ṟgyuḏ* or वैपुल्यतन्त्र the succession of abundant performances; (4) ཟབ་མོ་ལྟ་རྒྱུད *zab-mo ḻta-ṟgyuḏ* गम्भीरतन्त्र [the profound succession]*S.*; (5) སྙིང་པོ་དོན་རྒྱུད *şñiñ-op don-ṟgyuḏ* or the *Occult* race सारतन्त्र (*Grub.* ད *6*).

བརྒྱུད་འཕེལ་བ *ḇṟgyuḏ ẖphel-wa* to increase the race or progeny; to multiply; to increase the family.

བརྒྱུད་མ *ḇṟgyuḏ-ma* 1. one belonging to a family; a scion; one well acquainted with the secrets, well informed; acc. to *Cs.*= བརྒྱུད་ཅན *ḇṟgyuḏ-can.* 2. in *W.* fruitful; fertile. 3. བརྒྱུད་མ་རྒྱབ་པ *ḇṟgyuḏ-ma ṟgyab-pa* to perpetuate family lineage; བརྒྱུད་འཛིན *ḇṟgyuḏ-ẖdsin* वंशधर heir; successor.

བརྒྱུད་ཡས *ḇṟgyuḏ-yaş* विमद n. of a numerical figure (*Ya-sel. 56*).

བརྒྱུས་པ *ḇṟgyuş-pa* ग्रथित to make a string of; to stitch together.

བསྒག་པ *ḇşgag-pa*, v. འགེགས་པ *ẖgegş-pa* and སྒོག་པ *şgog-pa*.

བསྒང་ *ḇşgañ* or སྒང་ *şgañ*=དངོས་གཞི *ḏños-gshi* point of time; moment; instant; conjuncture: ལོ་གསར་བསྒང་གི་ལྷག་པ *lo-gsar ḇşgañ-gi lhagş-pa* a chilling gale on the opening of the new year; བྱ་བའི་བསྒང་ the proper time for doing a thing; འབྲི་བའི་ བསྒང་ the time for writing; ཟ་བའི་བསྒང་ the time of eating.

བསྒངས་པ *ḇşgańs-pa* to form into; སྒོང་བུ་བསྒངས *goń-bu ḇşgańş* made a ball of; གཅིག་ཏུ་བསྒོངས *gcig-tu ḇşgońş* collects into one.

བསྒར *ḇşgar*, pf. of སྒོར་བ.

བསྒུགས་པ *ḇşgugş-pa* pf. of སྒུག་པ *şgug-pa* to wait (for one's arrival or return).

བསྒུལ་བསྐྱོད *ḇşgul-ḇşkyoḏ* tremulous; to shake and tremble: སེམས་ཅན་འགྲོ་འདུག་དང་བསྒུལ་བསྐྱོད་བྱེད the living beings move, stand and tremble (*Khriḏ. 47*).

བསྒུལ་པ *ḇşgul-pa* प्रकम्प to shake, tremble, quake, quiver Gen. སྒུལ་བ.

བསྒོ་བ *ḇşgo-wa* उद्योजन 1. to direct, instruct, v. སྒོ་བ *şgo-wa*. 2. to rub with; to apply on སྣུམ་བསྒོས་པ *şnum ḇşgoş-pa*; to stain, anoint; to infect with disease; བསྒོས་པ *ḇşgoş-pa* pf. of བསྒོ་བ to command, order; also བཀའ་བསྒོས་པ *ḇkaẖ ḇşgoş-pa* to give directions; issue commands; also the coercive bidding of the mystic exorcist towards an evil spirit. བག་ཆགས་བསྒོས་པ *bag-chagş ḇşgoş-pa* defiled with moral impurity (*Ńag. 19*).

Syn. ཁས་བླངས་བྱེད *khaş-ḇluńş byeḏ*; དུལ་བ་འཛིན *dul-wa ẖdsin*; ཚིག་བརྟན་པ *tshig ḇṟtan-pa*; བསྒོ་བ་ཉན་པ *ḇşgo-wa ñan-pa*; དབང་དུ་གྱུར *ḏwań-du gyur*; བསྙེན་པ *ḇşñen-pa*; ཞི་བ *shi-wa*; དུལ་བ *dul-wa*; ཉེར་ཞི་བ *ñer shi-wa* (*M̲ńon.*).

བསྒོ་བ་བཅག་པ *ḇşgo-wa ḇcag-pa* आज्ञाविहेठन to disobey; to disregard directions.

བསྒོ་བ་རྣ་ལ་གཟོན་པ *ḇşgo-wa ṟna-la gzon-pa* = བསྒོ་བ་མི་ཉན་པ *ḇşgo-wa mi-ñan-pa* not listening to instructions or directions.

བསྒོ་བ་རྣམ་པ་གསུམ I: *ḇşgo-wa ṟnam-pa gsum* the three religious instructions or directions:— 1. དགེ་འདུན་གྱིས་བསྒོ་བ instructions issued by the church. 2. སྡེས་བསྒོ་བ those issued by a section of the church. 3. དགེ་འདུན་གནས་བརྟན་གྱིས་བསྒོ་བ directions emanating from the senior member of the holy order.

བསྒོ་བ་རྣམ་པ་གསུམ (II): 1. སློབ་དཔོན་གྱིས་བསྒོ་བ the order of the principal of a college or the superior of a monastery. 2. མཁན་པོས་བསྒོ་བ the command of the Khanpo (abbot). 3. དགེ་འདུན་གྱིས་བསྒོ་བ *ḏge-ẖdungyiş ḇşgo-wa*.

བསྒོ་བ་རྣམ་པ་གསུམ III: 1. དགེ་འདུན་གྱིས་བསྒོ་བ the vows of the holy order. 2. གང་ཟག་གིས་བསྒོ་བ vows of ordinary men. 3. སོ་སོར་ཐར་པས་བསྒོ་བ vows for individual emancipation in the ordinary way (*K. du. 42*).

བསྒོ་བ་བཞིན་ཉན་པ *ḇşgo-wa ḇshin ñan-pa* or རྗེས་སུ་འཇུག་པ *ṟje-su ẖjug-pa* अनुविधीयमान to follow, do as directed. [One who acts as directed] *S.*

བསྒོ་བ་ལ་མི་ཉན་པ *ḇşgo-wa la mi-ñan-pa* བསླབ་བྱ་ལ་མི་ཉན breach of religious discipline; आज्ञा-विहेठन not to act according to instruction.

བསྒོམ་པ *ḇşgom-pa* भाव contemplation; = གོམས་པ *gomş-pa*; བསྒོམ་པ་དང་གོམས་པ་གཉིས་ལམ་ལ་སྦྱར་ན་དོན་གཅིག་ཡིན *ḇşgom-pa* and *gomş-pa* in their application to road have one and same meaning.

བསྒོམ་སྐྱེས *ḇşgom-şkyeş* भावज, भावात्म produced from contemplation, also reflection; བསྒོམ་པ་བྱུང་བ *ḇşgom-pa byuń-wa* भावनामयी sprung from contemplation; བསྒོམ་པ་ལ་དགའ་བ *ḇşgom-pa la ḏgaẖ-wa* delighting in contemplation.

བསྒོམས་པ *ḇşgomş-pa*, pf. of སྒོམ་པ *şgom-pa*.

བསྒྱིངས་པ *ḇşgyińş-pa* = འགྱིང་བ *ẖgyiń-wa* 1. विजृम्भ्, जृम्भ् to yawn. 2. = སྦོ་བ *şbo-wa*.

བསྒྱུར་བ I: *ḇşgyur-wa*, another form of སྒྱུར་བ *şgyur-wa* पारिणामन, आवर्तन, to change; ཁ་དོག་བསྒྱུར་བ *kha-dog ḇşgur-ḇa* changing colour; གོས་བསྒྱུར་བ to change clothes; to change the cover (like a snake);

to translate; རྒྱ་གར་ནས་ཆོས་བསྒྱུར་བ *ṟgya-gar naş choş ḇşgyur-wa* to translate books brought from India; ཚིག་བསྒྱུར *tshig-ḇşgyur* to translate words; དོན་བསྒྱུར *don-ḇşgyur* to alter the meaning; ཐད་བསྒྱུར *thaḏ-ḇşgyur* to change the direction; འཆོལ་བསྒྱུར *ẖchol-ḇşgyur*, ལུས་བསྒྱུར *luş-ḇşgyur* to change one's body (miraculously); མིང་བསྒྱུར *miñ-ḇşgyur* to change one's name; མདོག་བསྒྱུར *m̱dog-ḇşgyur* to change the complexion or colour; སྤུས་བསྒྱུར *şpuş-ḇgyur* to change the quality; བསྙོས་བསྒྱུར *ḇşños-ḇşgyur*, *i.e.*, to change one's intention; ཕྱི་ནང་བསྒྱུར *phyi-nañ ḇşgyur* to invert the object; ཆོས་ལུགས་བསྒྱུར *choş-lugs ḇşgyur* conversion; སྐད་བསྒྱུར *şkaḏ-ḇşgyur* to change the language.

བསྒྱུར་བ II: गुणित to multiply, increase.

Syn. བསྣུན *ḇşnun*; བསྒྲེས་པ *ḇşgreş-pa*; སྤེལ་བ *şpel-wa*; གསིལ་བ *gsil-wa* (*M̱ñon.*).

བསྒྱུས་པ *ḇşgyuş-pa* स्नायु muscle.

བསྒྲག་ཕྲེང་ *Ḇşgrag-phreñ* (*ḍag-ṭheñg*) n. of a Jong in Tibet.

བསྒྲགས *ḇşgragş* (*ḍag*) (ཆོས་ཀློག་ཚར་བ *choş ḵlog-tshar-wa*) कीर्त्तित, निस्वन proclaimed; read or recited loudly.

བསྒྲགས་པ *ḇşgragş-pa* sung; diffused.

བསྒྲང་པ *ḇşgrañ-pa* 1. to enumerate, count up (*Cs.*). 2. to cause to grow cold.

བསྒྲད་པ *ḇşgraḏ-pa*=བགྲད་པ *ḇgraḏ-pa* to open wide; མིག་བགྲད་པ *mig ḇgraḏ-pa* to stare; རྐང་པ་བགྲད་པ *ṟkañ-pa ḇgraḏ-pa* to part the legs wide; to straddle.

བསྒྲལ *ḇşgral* सर्य्यं, तीर्णं [crossed; passable]*S.*

བསྒྲལ་བ *ḇşgral-wa* उत्-तर् to pass; cross over.

བསྒྲལ་བའི་ཤིང་རྟ *ḇşgral-waẖi çiñ-ṟta* a boat, also= གྲུ་སྐྱ *gru-şkya* an oar of a boat (*M̱ñon.*).

བསྒྲལ་བྱ *ḇşgral-bya* तरणी, तरी met. a boat.

བསྒྲལ་ཡས *ḇşgral-yaş* क्षरर: a numerical figure used in Buddhist astrology.

བསྒྲིགས *ḇşgrigş* (*ḍig*) संस्तर, ग्रन्थ, ग्रन्थित put in order, arranged, arrayed; བསྒྲིགས་པ *ḇşgrigş-pa* ग्रथित formed into string.

བསྒྲིབས་པ *ḇşgribş-pa* (*ḍib-pa*), pf. of སྒྲིབ *şgrib* निवृता, गोपायित, आवृत, छादित covered.

བསྒྲིབས་པའི་ལུང་དུ་མི་སྟོན་པ *ḇşgribş-paẖi luñ-du mi-şton-pa* निवृतव्याकरण to abstain from obscure predictions: དགེ་མི་དགེ་གང་ཡང་མིན་པ་ལ་ལུང་མ་བསྟན: do not prophesy or predict what is not known either to be good or bad.

བསྒྲིམས་པ *ḇşgrimş-pa* (*ḍim-pa*) (སྤྲས་པ *şpraş-pa*) བརྟན་བརྟན་བྱས་པ *ḇṟtan-ḇṟtan byaş-pa*, v. སྒྲིམ་པ *şgrim-pa*, *rig-pa ḇşgrimş-pa* perverted skill; also chaotic acquirements; confused information.

བསྒྲུན་པ *ḇşgrun-pa*, akin to འགྲན *ẖgran* प्रतिगर्जे, to rival, vie with; to reply to: བསྒྲིན་མི་ཕོད *ḇṟgrin mi-phoḏ*=འགྲན་ཟླ་བྱེད་མི་ནུས་པ *ẖgran-zla byeḏ mi-nuş-pa* cannot compete or be a match for.

བསྒྲེང་ *ḇşgreñ*=བཙུགས་པ *ḇtsugş-pa*, རྒྱལ་མཚན་ལྟ་བུ *ṟgyal-m̱tshan ḻta-bu* समुच्छ्रित, उच्छ्राय, प्रसार up-lifted; hoisted.

བསྒྲེངས *ḇşgreñş* (*ḍeng*), pf. of སྒྲེང་ *şgreñ*, imp. སྒྲེངས་ཤིག *şgreñş-çig*, བསྒྲེངས་བྱའི་རྒྱལ་མཚན *ḇşgreñş-byaẖi ṟgyal-m̱tshan*, a flag that is to be hoisted (*Situ.* 77).

བསྒྲེས *ḇşgreş* (*ḍe*) (བསྒྲེ *ḇşgre*) old, aged; སྐུ་བསྒྲེས *şku-ḇşgreş*, དེ་བགྲས་མུ་ཡལ་བསྒྲེས *de-ḇgraş mu-yal ḇşgreş* (*Ya-sel.*). དབུ་ཆོས་བསྒྲེས་རིམ *ḏbu-choş ḇşgreş rim* aged respectable lamas.

བསྒྲེས་པ *ḇşgreş-pa* परिवर्त changed.

བསྒྲེས་ཡས *ḇşgreş-yaş* a numerical figure used in Buddhist astrology.

ང

ང་ *ña* I: is the fourth consonant of the Tibetan alphabet. It corresponds to the Sansḵrit letter ङ and sounds like *ng* in the English word "song." As a final the pronunciation is therefore easy enough; but in its frequent occurrence as an initial letter the difficulty of sounding it properly comes in. As an initial ང་ must be pronounced as a nasal g. To acquire the sound, first say *un-ga*; and then, dropping the u, try to say the *nga*.

ང་ II: 1. it represents the numerical figure 4. 2. stands for ལྔ་བཅུ in the consecutive numbers ང་གཅིག 51; ང་གཉིས 52; ང་གསུམ 53; ང་བཞི 54; ང་ལྔ 55; ང་དྲུག 56; ང་བདུན 57; ང་བརྒྱད 58; ང་དགུ 59.

ང་ III: in mystical Buddhism is symbolical of the dissolution of all *Samskāra* (combinations either phenomenal or material). ང་ཞེས་པ་ནི་འདུ་བྱེད་ཐམས་ཅད་ཞིག་པའི་མཚན་ཉིད་དོ། "the term ང་ is the sign of the synthesis of all matters which phenomenally exist in a compounded state" (*K. my.* ཀ *207*). ང་ནི་འཛིན་པ་མེད་པའི་སྒོ, འཛིན་བྲལ་ཐམས་ཅད་གྲོལ་བར་སྟོན (*K. g.* ཕ *42*) "ང་ is symbolical of the state where there is no cohesion; it explains that all that are without adherence (attachment) will be liberated."

ང་ IV: अहं pers. pron., first person, singular I: ང་མི་རྒན old man that I am; ང་རྒྱལ་པོ་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ་དང་། "I with *Sṟoñ-b̲tsan s̲gam-po*"; བླ་མ་ང་ I the Lama. ངའི or ང་ཡི my, mine: ངའི་ཡིད་འོང་ my charming (wife), *i.e.*, dearest; ང་ཡི་ཡིན=བདག་གི་ཡིན it is mine; མི་ངའི་རྣམ་ཤེས soul of me a man; ངའི་འདི this my; ངའི་རྗེ་བཙུན my venerable master. Colloq. the common form for ང་ *nga* is ང་རང་ *ña-rañ* "I."

ང་ཁོ་ན *ña kho-na* I myself; I alone.

ང་ཉེད *ña-ñeḏ*, ང་ཉིད, ང་རང་ अस्मद्, अहं, स्व I myself.

Syn. ཁོ་བོ *kho-wo.*

ང་ཅག *ña-cag*, ང་ཚོ *ña-tsho*, ང་རྣམས *ña-ṟnams̲*, are the several plurals of ང་ signifying we.

ངས *ñas̲* for ང་ཡིས *ña-yis̲* by me, v. ང་ *ña.*

ང་རྒྱལ *ña-ṟgyal* अग्र, दर्प, मान, अहंकार (lit. "I, the chief"), *i.e.*, pride, arrogance: ང་རྒྱལ་གྱི་སྒང་ལ་ཡོན་ཏན་གྱི་ཆུ་མི་ཆགས། "on the height of pride the water of merit does not accumulate"; ང་རྒྱལ་སྐྱེད་པ to be proud. ང་རྒྱལ་གཅོག་པ to break (another's) pride; to humble; ངའོ་སྙམ་པའི་ང་རྒྱལ=the pride of assertion of self; lit. the pride of reflecting "I am."

Syn. རྒྱགས *ṟgyags̲*; དྲེགས *dṟegs̲*; འཕྱར་གཡེང་སྙེམས *ẖphyar-gyeñ-s̲ñems̲*; མངོན་པའི་ང་རྒྱལ *m̲ñon-paẖi ña-ṟgyal*; ང་ལྡན *ña-l̲dan* (*M̲ñon.*).

ང་རྒྱལ་ཅན *ña-ṟgyal-can* अहंकारी, अतिमानिक, महास्पर्द्धी; proud, boastful; rivalling.

Syn. ང་རྒྱལ་ལྡན་ *ña-ṟgyal-l̲dan*, དྲེགས་ལྡན *dṟegs̲-l̲dan* (*M̲ñon.*).

ང་རྒྱལ་ལས་ཀྱང་ང་རྒྱལ मानातिमान supreme pride.

ང་ཕོད *Ña-phoḏ* n. of a district in the province of Kong-po (*Loñ.* ༢, *16*).

ང་བ *ṅa-wa*=ཡ་ང་བ *ya ṅa-wa* **भीषक** 1. bad; dangerous; fearful. 2. rarely for ངན་པ bad; དྲི་ང་བ a bad smell.

ང་མེད *ṅa-meḏ* **अमम** lit. without self; without vanity; not thinking of one's self or self-interest.

ང་མེན་ཆོས་པོ *ṅa-men choṣ-po* (he who is personified by worldliness), the name by which *Māra*, the lord of worldliness of the Buddhists, is known to the Bon (*B. Nam.*).

ང་ངུར *ṅa-ṅur* a species of duck, v. ངུར་པ *ṅur-pa*, perh. *Anas casarca.*

ང་ཤི *ṅa-çi*, lit. I die; cry of fear with wonder; evidently a Bengali expression of wonder—"मरि or हा मरि I die, alas! I die," which Atis'a introduced in Tibetan—ཨ་ཙེ་ང་ཤི་རྒྱ་གར་ན་དད་དུང་ངོ་མཚར་ཅན་གྱི་གཏམ་ཡོད། (*A. 107*) "Oh, I die from wonder! yet there are wonderful stories in India (to be told)."

ང་མོ *ṅa-mo* for རྔ་མོ the camel: ཁུར་བ་ངུར་སྐྱེར་དྲངས་ཤིང་ང་མོ་མགྱོགས། *khur-wa ṅur ṣkyer ḏraṅṣ çin ṅa-mo m̱gyag* the camel, grunting with loads, travels quickly (*Jig. 22*).

ང་འཚེང་ *ṅa-ḫtsheṅ* self-sufficient or self-sufficiency; pride; egotism (*A. 90*).

ང་ཡིར་མེད *ṅa-yir meḏ* **अमाय** want of selfishness: ང་ཡིར་འཛིན་པ=བདག་གིར་འཛིན་པ or གང་ཟག་བདག་ཏུ་འཛིན་པ the cognition of personality which may be styled the self or བདག.

ང་ར *ṅa-ra* 1. noise; sound. 2. cold air: ང་གངས་ཀྱི་ང་རས་མི་འཇིགས། I am not afraid of the air of the glaciers (*Mil.*).

ང་ར་ཅན I: *ṅa-ra-can* 1. loud, noisy, roaring. 2. a crier, brawler, noisy fellow.

ང་ར་ཅན II: rarified; cold.

ང་ར་ཐང་ *Ṅa-ra thaṅ* n. of a place in Tibet: སྒྲུར་ཟངས་དེ་ཁ་ཕྱེ་བས་སྐད་ངར་ར་ར་ཟེར་བས་ཡུལ་དེའི་མིང་ཡང་ང་ར་ཐང་དུ་བཏགས། (*Jig. 65*) when the lid of the copper-coffin was opened, there came out from it the cry *ṅa-ra-ra*; hence the name of that place became known as *Ṅa-ra-thaṅ.*

ངར་ར་ར *ṅar ra-ra* expression of extreme pain and suffering.

ང་རུ *Ṅa-ru* n. of a place in Ancient Tibet, which *Hoḏ*, one of the four sons of King *Se-ṣbreg-pa*, had chosen for his residence (*Deb.* ཀ, *19*).

ང་རོ *ṅa-ro*, **स्वर** 1. a loud, deep voice; a cry; སྐད་ཀྱི་ང་རོ་དྲག་ཞན the pitch of the voice loud and low. 2.=*visarga, i.e.,* ཿ. དབྱངས་ཐུང་བ་ལྔའི་མཐར་ཞིག་ལེ་ང་རོ་ཡོད་པ་དབྱངས། at the end of the five short vowels, there being the *visarga* dots (they should be regarded as a) vowel (*Ya-sel. 47*). 3. སེང་གེ་དང་སྟག་གི་ངར་སྐད། the roaring sound of the lion or the tiger: སྟག་གི་ངར་སྐད་འདོན་པ་ན, སྤྲེའུ་ཤིང་གི་རྩེ་ནས་ལྷུང་། the tiger's growl issuing forth, the monkey drops down from the top of the a tree; སྐད་ཀྱི་ང་རོ་ཆེན་པོས་བསྒྲགས་སོ they proclaimed, shouting at the top of their voice; གདུག་པའི་ང་རོ voices foreboding mischief; ཀྱི་ཧུད་ཀྱི་ང་རོ་འདོན་པ to raise woeful cries.

ང་རོ་སྒྲོག་པ *ṅa-ro ṣgrog-pa* 1. to roar; to rage. 2. the circlet used on the top of a letter to signify མ turns into ང, ཉ, ན and མ before words beginning with any of these.

ང་རོ་བྱིན་པ *ṅa-ro byin-pa* **आर्त्तनाद, आर्त्तस्वर, क्रन्दन** crying; bewailing; to cry or bewail loudly on account of pain or grief.

ང་ལ་ནུ *Ṅa-la nu* also ང་ལས་ནུ *Ṅa-laṣ nu* **मान्धाता** n. of a mythological king who ruled as a Chakravarti-rājā over heaven and earth and shared the celestial throne with six successive Indras. N. of an ancestor of Gautama Buddha: བྱིས་པས་ནུ་མ་ང་ལ་ནུ་གསུངས་པ་ལ་བརྟེན་མིང་ཡང་ང་ལ་ནུ་ཞེས་གྲགས་སོ། the child having cried "give me suck," was called N̂a-la-nu (*Pag. 14*).

ངག *ṅag* वाच्, वाणी, इरा, भारती, गौः speech; talk; word; ངག་གི་ཉེས་པ sins committed with the tongue (in words); ངག་འཇམ་པོ polite speech; gentle words; ངག་སྡོམ་པ वाक्संयम or ངག་བཅད་པ मौनव्रत silence, observed as a monastic duty or religious exercise; the vow of not speaking, *i.e.*, of keeping silence for a definite time.

Syn: ཚིག *tshig*; སྒྲ་བརྗོད་པ *s̱gra-ḇjoḏ-pa*; དབྱངས་ཅན *ḏḇyañs̱-can*; གཏམ *gtam*; ལོ་རྒྱུས *lo-ṟgyus̱*; སྐད་སྨྲ་བ *s̱kaḏ-s̱mṟa-wa* (*M̱ñon.*).

ངག་སྐྱེས *ṅag-s̱kyes̱* वाणीज born or produced from speech.

ངག་འཁྱལ *ṅag-ẖkhyal* प्रलाप, भिन्नलाप, विभिन्नलाप delirium; unconnected speech; foolish talk; ravings (*N̂ag.*).

ངག་གི་རྒྱལ་པོ *N̂ag-gi ṟgyal-po* मञ्जुघोष; འཇམ་དབྱངས the *Bodhisattva* Mañju-s'ri ghosha, who is believed by Buddhists to be the god of speech; ངག་གི་རྒྱན *ṅag-gi-ṟgyan* दीपक a figure of rhetoric or speech; gen. amplication of an idea by the use of apt expressions; ངག་གི་ཕྱག་རྒྱ वाङ्मुद्रा the symbolic speech or mode of expression by the configuration of the fingers; this is described as གསང་བའི་བརྡ་སྐད་བ-ཤད་པ་གཙོ་བོ, mystical language in which expression by signs, *i.e.*, with the configuration of the fingers, forms the principal feature; ངག་གི་དབང་ཕྱུག, वागीश्वर the lord of speech—Jam-yang or Mañ-ju-s'rī ghosha: ངག་གི་དབང་ཕྱུག་འཇམ་པའི་དབྱངས་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ། salutation to Jampai-yang, the prince of speech (*Situ. 3*); ངག་གི་དབུལ *ṅag-gi ḏḇul* one poor in speech; a dumb person, v. ལྐུག་པ *ḻkug-pa* (*M̱ñon.*).

ངག་འགྲོས *ṅag-ẖgros̱* manner of speaking or uttering words (*Cs.*).

ངག་རྒྱས་པ *ṅag ṟgyas̱-pa* वाग्विस्तर too much talking; full and detailed discussion.

ངག་རྒྱུན *ṅag-ṟgyun* प्रबन्ध a discourse; also oral tradition, not recorded history.

ངག་འཆལ *ṅag-ẖchal*=ངག་འཁྱལ irregular or senseless speech.

Syn. འཆལ་ཚིག *ẖchal-tshig*; ཆ་མེད་གཏམ *cha-meḏ gtam*; གླག་ཅོར *ḵlag-cor*; བབ་ཅོལ *bab-col*; མུ་ཅོར *mu-cor* (*Mñon.*).

ངག་སྙན *ṅag-s̱ñan* 1.=as met. the cuckoo. 2. pleasant voice or sweet language; one who speaks in sweet language.

ངག་གཏམ *ṅag-gtam* verbal message; also oral tradition.

ངག་བསྡམས་པ *ṅag-ḇs̱dams̱-pa* वाचि संयम, वाक्संयत one who has controlled his speech or tongue.

ངག་འདབ *ṅag-ẖdab* or ངག་གི་འདབ་མ *ṅag-gi ẖdab-ma* (lit. the leaf of speech) रसना the organ of tasting; རོ་འཛིན the tongue, v. ལྕེ *ḻce*: (*M̱ñon.*).

ངག་འདོན་པ *ṅag-ẖdon-pa* लपन to express in words; to cry; to speak.

ངག་ལྡན *ṅag-ḻdan* वाङ्मान्, वाग्मिन् eloquent; possessed of (the power of) speaking.

ངག་བྱེད *ṅag-byeḏ* लपमान; the speaker.

ངག་དབང་ *ṅag-ḏwañ* a title of learning given to some of the Grand Lamas of Tibet. Is also the first name of the present or 14th Dalai Lama of Lhasa.

ངག་དབང་ཡེ་ཤེས་རྒྱ་མཚོ *N̂ag-ḏwañ Ye-çes̱ ṟgya-m̱tsho* the Lama who with the help of Lhabzañ, King of the country round lake Kökönor, conducted the Government of Tibet for thirteen years (*Loñ.* ༢, *16*).

ངག་དབང་ལྷ་མོ *N̂ag-ḏwañ lha-mo* वागीश्वरी देवी the goddess of speech; དབྱངས་ཅན་མ an epithet of Sarasvatī (*M̱ñon.*).

ངག་སྦྱོར་ *ńag-ṣbyor* वाग्योजना arrangement of speech (*Cs.*).

ངག་མ *ńag-ma* वाचा the speech itself.

ངག་མ་ཚང་བ *ńag-ma tshań-wa* = ལྐུག་པ काह्ल 1. one of imperfect or defective speech; a stupid person. 2. indistinct speech.

ངག་མི་ལྡན *ńag-mi-ḻdan* a dumb person; also one who cannot express himself in clear language.

Syn. ལྐུག་པ *ḻkug-pa*; ཚིག་མི་གསལ *tshig-mi-gsal*; སེམས་བེམ་པོ *seṃṣ-bem-po* (*M̱ńon.*).

ངག་མེད *ńag-meḏ* समाधि meditation; a state in which there is no use of speech.

ངག་ཚབ *ńag-tshab* representation in writing: ངག་ཚབ་ཀྱི་ཇོ་ཚིག the principal points in a representation or petition.

ངག་མཚུངས *ńag-ṃtshuńṣ* समी of uniform and consistent speech, *i.e.*, where there is no contradiction, redundancy, or irrelevancy.

ངག་ཡིད *ńag-yiḏ* वाक्मन: the speech and the heart.

ངག་ལམ་ཞུ་བ *ńag-lam shu-wa* to apply, or pray to, verbally.

ངག་གཤེར *ńag-gçer* in vulg. ཁ་གཤེར or གདོང་གཤེར, in Sikk. cross-examination; also deposition of the plaintiff and defendant in the presence of each other.

ངག་ཤོར *ńag-çor* committing to words; a promise.

ངག་གསལ *ńag-gsal* वाक्लिषा, वाक्लेष clear speech or lucid language.

ངག་ལྷ་མོ *Ńag lhạ-mo* वाग्देवी the Goddess of Speech.

ངང་ I: *ńań* = ཀློང་ or དབྱིངས निसर्ग 1. the nature, being, idiosyncracy; the very essence of any person or thing. 2. sphere; province; domain: སྟོང་པའི་ངང = སྟོང་པའི་དབྱིངས the essentiality of vacuity (*Çūnyatā*): ནམ་མཁའི་ངང་ the sphere of the void space: སེམས་ཀྱི་ངང་ = སེམས་ཀྱི་དབྱིངས the natural constitution of the mind: ཐུགས་མཉེས་བཞིན་པའི་ངང་ལ in a cheerful state of the mind (*Thgr.*); སྟོང་པའི་ངང་ཉིད the very essence of vacuity itself (*Glr.*): ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ངང་ལ་ཞུགས་པ to enter into the state of deep meditation: ཆགས་མེད་ཀྱི་ངང་ལ་གནས་པར་གྱིས། continue in that state of mind which is free from attachment, etc.: འཇིགས་སྐྲག་གི་ངང་ནས་འཆི་བ། to die of fear or panic.

ངང་ II: character; disposition: ངང་ངན or ངང་རྒྱུད་ངན་པ a naturally bad disposition; ངང་རྒྱུད་བཟང་པོ a naturally good disposition (*Sch.*; *Jä.*).

ངང་གིས *ńań-giṣ* adv. spontaneously; naturally; also, acc. to *Jä.* and *Schr.*, slowly, gradually, gently.

ངང་ཅན *ńań-can* natural capacity: གཏོང་པའི་ངང་ཅན त्यागशाली one who is naturally capable of renouncing or giving up; able to abandon. ངང་ནས is generally used like སྒོ་ནས.

ངང་བག་ཡོད *ńań-bag-yoḏ* naturally modest: ངང་བག་ཡོད་ཀྱི་སྒོ་ནས་ཚུལ་ཁྲིམས། his moral character in regard to his natural modesty (*A. 53*).

ངང་མ་ཐུང་ *ńań ma-thuń* do not be short-tempered: ཁོ་བོས་མཁའ་འགྲོ་མ་ལ་ཞུ་ཡིས་ངང་མ་ཐུང་ཟེར་ནས། when I had said to the *kha-do-ma* "pray be not short-tempered" (*H̱brom. 93*).

ངང་ཚུལ *ńań-tshul* natural disposition or temperament; ངང་ཚུལ་བཟང་པོ 1. good conduct; a naturally good disposition. 2. n. of a Buddhist sage and author of Ancient India, included in the list of twenty-three sages (*M.V.*).

ངང་རིང་ *ńań-riń* or ངང་རྒྱུད་རིང་བ forbearing; long-suffering; of cool nature: དོན་ཆེན་སྒྲུབ་པ་ངང་རིང་། བྱེད་དགོས། in accomplishing important business one should work with great patience.

ངང་པ *ňaň-pa* हंस the male goose.

ངང་རྐང་ *ňaň-ṟkaň* सुवङ्गा that which waddles.

ངང་སྐྱ *ňaň-ṣkya* बलाका grey teal of Tibet.

Syn. པད་ཟླུམ་མགྲིན་ *paḏ-zlum m̱grin.*

ངང་སྒྲོ *ňaň-ṣgro* the quill of the goose.

ངང་ངུར *ňaň-ňur* चक्रवाक the ruddy goose, realy *Tadorna rutila*, the sheldrake.

ངང་པ་གསེར་ལྡན *ňaň-pa g̱ser-ḻdan* 1. the yellow or golden goose. 2. རྟ་ངང་པ་གསེར་ལྡན་ཁྲིད་ཤོག་གསུངས། he said "fetch the horse called *Ňaň-pa g̱ser-ḻdan*" (*Yig.*).

ངང་པའི་རྒྱལ་པོ *ňaň-paḫi ṟgyal-po* the "king-goose" and flamingo; also the plant *Jasminum zambac.*

ངང་པའི་ནགས *Ňaň-paḫi-nagṣ* a mythological grove called the swan's grove (as) situated beyond the Cuckoo's hill on this side of the ocean. It is filled with numberless flocks of ducks, geese and swans, with bills of coral, ruby, sapphire, and other precious stones. The lakes in that grove are filled with lotuses of the colour of glittering gold; and the grove extends over ten thousand miles (*K. d.* ར *272*).

ངང་པའི་ཚོགས *ňaň-paḫi tshogṣ* कदम्ब a flock of wild geese.

ངང་མོ *ňaň-mo* हंसी a goose.

ངད I: *ňaḏ* nice smell; aroma fragrance: ངད་ཡལ the fragrancy, the aroma evaporates; སྤོ་ངད aromatic herbs.

Syn. བསུང་ *ḇsuň*; བསུང་ངད *ḇsuň-ňaḏ* (*M̱ňon.*).

ངད II: acc. to *Jä.* cog. to ང་ར air; སྤོས་ཀྱི་ངད་ལྡན་པ the rising of an aromatic breeze; also vapour; ཁ་ངད vapour from the mouth; also snowy vapour; ཆུ་ངད aqueous vapour.

ངད་ཅན *ňaḏ-can* fragrant; also acc. to *Jä.* 1. fresh, cool. 2. rough, impetuous.

ངད་བཟང་ *ňaḏ-ḇzaň* good smell: ཕེབས་ཚོགས་ག་བུར་གྱི་ངད་བཟང་ཡང་ནས་ཡང་དུ་ཡོད་པ་མཁྱེན། let the breeze of your letters laden with the aroma of camphor come again and again to me, *i.e.*, pray write me often.

ངན *ňan* evil; mischief; misfortune; defilement: ངན་ཆེན་པོ་བྱས། it has done great mischief; esp. harm done by sorcery and witchcraft; ངན་དུ་བརྗོད་པ to revile (a person).

ངན་འགྲོ *ňan-ḫgro* I: दुर्गति going or about to go to the undesirable state, *i.e.*, the state of the damned, comprising those in hell and those wandering about in distorted forms.

II: जायानुजीवन 1. one who follows the dictates of his wife and is led by the nose by her in all his works. 2. षपक्कव dissimulation.

III: तड़ित् lightning.

ངན་དགུ *ňan-ḏgu* all kinds of evil or mischief.

ངན་སྐྱེས *ňan-ṣkyes* अन्त्यज of low birth; also भूमिज lit. anything produced from the soil and manure; the planet Mars.

ངན་རྒྱུ་ཅན *ňan-ṟgyu-can* one who does mischief, speaks ill of others; ངན་རྒྱུ་ཅན་མེད one that does not speak evil of anybody (*A. 139*).

ངན་ངོན *ňan-ňon* अवर, अवरक sordid, vile, mean, pitiful: ངན་ངོན་ཙམ་གྱི་དད་པ or ངན་ངོན་ཙམ་གྱི་ཆོག་ཤེས་པ अवरमात्रकप्रसाद to be satisfied with anything be it ever so little or poor; =འདོད་པ་ཆུང་བ unambitious.

ངན་རྙེད *ňan-ṟňeḏ* कच्छुर 1. scabby; itchy. 2. unchaste; libidinous.

ངན་ཐབས *ńan-thabṣ*=ཕྲ་མ *phra-ma* or ཁྲམ་པ *khram-pa* पुक्कस, पुक्कश vile language; mean, vulgar conversation; abuse.

ངན་འདེབས་པ *ńan-ẖdebṣ-pa* to curse, execrate; མཐུ་ངན་འདེབས་པ to curse by means of witchcraft; cf. མངན.

ངན་ན་བ *ńan-na-wa* the bad.

ངན་པ I: *ńan-pa* कु, धूर्त, चण्ड, मन्द, शठ, खल, कुटिल bad; miserable; poor; wicked; ugly; also a scoundrel, slanderer, rogue; the vile, vulgar, low, mean.

ངན་པ II: 1. excrement; ordure; manure: ངན་པ་རྒྱབ་པས་ཤིན་ཏུ་གསོབ་པར་འོང་། by the use of manure the soil becomes very fertile.

Syn. མི་གཙང་མ *mi-gtsań-ma*; སྐྱག་པ *ṣkyag-pa* (*M̱ńon.*).

ངན་པ་བརྗོད་པ *ńan-pa ḇṟjod-pa* अभ्याख्यान to blaspheme.

ངན་པ་གཉའ་རེངས *ńan-pa gńaẖ-reńṣ* a stiff-necked villain (*Ṟtsii. 13*).

ངན་པ་དཔུང་བསྡེབས *ńan-pa ḏpuń-ḇṣdebṣ* conspirators; evil-minded men who intrigue, form a league to do mischief to others.

ངན་སྤོང་སྐྱེས *Ńan-ṣpoń ṣkyeṣ*=དགར་བྱེད་དཀྲུ་རྩ་ཅན or ངན་སྤོང་བུ Paras'u Rāma; རྡུལ་ཅན་མའི་བུ the son of *Ṟdul-can-ma* (*Mńon.*); an epithet of S'ukra and also of the planet Venus (གཟའ་པ་སངས).

+ ངན་བུ *ńan-bu* in earlier Tibetan the word ངན་བུ was used in the place of the modern expression ཕྲན or ཕྲན་བདག, my humble or little self.

ངན་བྱ་བ *ńan bya-wa* धिक्कृत reproached; deceived; cheated.

ངན་སྨྲ *ńam-ṣmra* अपलाप, निह्नव notoriety; bad reputation; disgrace.

ངན་བཟོས་མ་བྱས་པ *ńan-ḇzoṣ ma-byaṣ-pa* अकर्मारकृत not reclaimed; made useless.

ངན་གཡོ *ńan-gyo*=ཁྲམ་པ or ཁྲམ कपटता hypocrisy (*M̱ńon.*); ངན་གཡོ་ཅན (or གཡོ་སྒྱུ་ངན་པ་ཅན कुक्कुटिक 1. a hypocrite; a fox. 2. of a low caste.

ངན་རིངས་མ also ངང་རིངས་མ दुर्दुरा procrastinating, delaying; always throwing a duty or anything to a distance.

ངན་རོག *ńan-rog*=ངན་རྙེད *ńan-ṟñeḏ*.

ངན་ལམ *ńan-lam*=ཁང་ལ་སོར་བ 1. bad habit, indulgence in any kind of work, behaviour, or eating, of a degrading nature. 2. n. of a place in Tibet (*Deb.* ཀ, *2*).

ངན་ཤི *ńan-çi* अपमृत्यु death from starvation or from an accident or epidemic or plague, etc.; any person or animal that has died from starvation.

ངན་སེལ *ńan-sel* that which removes the defilement and purifies: ངན་སེལ་ཞེས་པ་རྩ་ཀུ་ཤ, དུར་པ་དང་ནི་ཆུ་ཡི་མིང་། *ńan-sel* is a term for water and also for tufts of *kuçu* and *dub* grass (*M̱ńon.*).

ངན་སོང་ *ńan-soń* अपाय those actually gone to damnation.

ངན་གསོ *ńan-gso* to feed and foster persons or animals that have suffered from starvation.

ངན་ཧྲུལ *ńan-hrul* low and destitute; delapidated; decomposed: མི་སེར་ངན་ཧྲུལ་རྣམས་ཐོར་སྐྱོན། "(agricultural) tenants who have become scattered and destitute" (*Ṟtsii.*).

ངམ་དཀར *ńam-ḏkar* grey colour; not very white.

ངམ་གྲོག *ńam-grog*=གཡངས श्वभ्र deep ravines with precipitous eroded banks, which are impassable and inhospitable in aspect. Acc. to *Cs.* a torrent; acc. to *Sch.* the bank of a river grown ridgy and steep by having been gradually washed out by currents.

ངམ་གྲོག་ཆེན་པོ *ńam-grog chen-po* महाश्वभ्र a poetic name of Tibet which is called ངམ་གྲོག་ཆེ, the country of deep ravines.

ངམ་པ *ńam-pa* दम्भ 1. arrogance. 2. गह्वर a ravine.

ངམ་མཐོང་ཅན *ńam-mthoń-can* दाम्भिक a proud, bumptious person; one who assumes the appearance of greatness.

ངམ་དུར་ཅན *ńam-dur-can* given to gluttony and drinking (*Jä.*).

ངམ་རིང་ *Ńam-riń* n. of a district in Upper Tsang with a fort and monastery subject to Tashi-lhunpo.

ངམ་རུ *ńam-ru* n. of a disease (*Med.*).

ངམ་ཤིང་ *Ńam-çin* n. of a snake-demigod of the nether regions.

ངམ་ཤུགས *ńam-çugs*=རང་ཤུགས as a matter of course; by one's own force (of nature) or accord.

ངམ་ཤོད *Ńam-çod* 1.=སྟེང་འོག *stéń-hog* upper and lower: དེ་ནས་མཆེད་དེ་ངམ་ཤོད་ཐམས་ཅད་ཆུར་སོང་། thence spreading over inundated the upper and lower parts (of the country) (*A. 92*). 2. n. of a place in Lhokha—the south-eastern district of the province of Ū (*Loń.* ༢ *5*): མ་ཤོད་སྨད the lower part of ངམ་ཤོད (*Deb.* ཀ, *19*).

ངར *ńar* 1. fore side; front side; ངར་གདོང་ front surface; forepart, esp. of the leg, the shin-bone, also knuckle; ལག་ངར forearm; རྐང་ངར lower part of the leg; རྗེ་ངར acc. to *Jä.* an appellation for both. 2. termin. of ང་ 'to one's self'; ངར་འཛིན अहङ्कार; ང་ཡིར་འཛིན་པ=བདག་འཛིན pride; selfishness; self-interest. 3. ངར་འདོན་པ to set on or against; to instigate.

ངར་སྐད *ńar-skad* the sound of the roaring of lions, etc.

ངར་ངར་པོ *ńar-ńar-po* hoarse, husky, wheezing, *e.g.*, in old age (*Thgy.*); ངར་གླུད *ńar-glud* hoarseness and phlegm (*Med.*); གྲེ་བ་ངར་བ *gre-wa ńar-wa* a hoarse throat (*Med.*; *Jä.*); ངར་ངར་འཁྲུན་སྒྲ a hoarse groaning.

ངར་སྣབས *ńar-snabs* mucus of the nose.

ངར་པ *ńar-pa* stalk of plants (*Med.*).

ངར་བ *ńar-wa* 1. strength; vigour; hardness (of steel); གྲི་སོགས་ཀྱི་ངར་འཇམ་པོ *gri-sogs-kyi ńar-hjam-po* the hard or soft temper of (the metal of) knife; etc. 2. cold; frost; cold wind (*Mil.*); (cf. ཀ་ར) ངར་སྡུད་པ to steel; to temper.

ངར་ཅན *ńar-can* 1. strong; vigorous. 2. ductile; ངར་ལྡན id., སེམས་ངར་ལྡན, strong-minded; ངར་མེད weak; soft.

ངར་པོ *ńar-po* grim; strong; ferocious, (of beasts) (*Jä.*).

ངར་གླུད *ńar-glud* sbst. 1. valour and strength: དཔའ་བའི་ངར་གླུད་ཁ་ལྷས་ཁྱབ་པར་བྱ the valour of a hero is indicated in his face (physiognomy). 2. vb. ངར་གླུད་པ or ངར་འཆང་བ to temper and sharpen a steel-weapon or instrument.

ངར་འབོལ *ńar-hbol* strong in quality; ཇའི་མདོག་དམར་པོ་ངར་འབོལ་པོ་ཡོད་པ the red colour of tea is its strength.

ངར་མ *ńar-ma* 1. irritable, passionate, impetuous (*Sch.*). 2. strong, powerful, *e.g.*, a powerful protection (*Mil.*, *Jä.*).

ངར་འཛིན, v. ངར།

ངལ་བ *ńal-wa* श्रम, आयास fatigue; weariness; resp. སྐུ་ངལ་བ also ཡོངས་ངལ परिश्रम; ཐུགས་ངལ་བ or མཉེལ་བ tired mentally; विश्रान्त, क्लम, श्रान्त to be fatigued, wearied; prostrate with exercise of the body.

Syn. ཐང་ཆད་པ *thań-chad-pa*; དུབ་པ *dub-pa*; ངལ་དུབ་པ *ńal-dub-pa* (*Mńon.*).

ངལ་རྐེན་པ *ńal-rken-pa* (ནད *nad*) किलास a kind of disease. [1. a kind of white leprosy. 2. weariness, languor]*S.*

ངལ་ཆད་པ *ńal chaḏ-pa* to be prostrate by fatigue.

ངལ་འཇུག་པ *ńal-ẖjug-pa* vb. a. to tire; to cause to be weary.

ངལ་སྟེགས *ńal-ştegş* I: a rest; a sort of wooden crutch to support a load on the back while resting in a standing posture.

ངལ་སྟེགས II: or ངལ་ཚུགས a bench or seat inviting repose.

Syn. བསྟི་བ *ḇşti-wa*; སྡོད་པ *şdoḏ-pa* (*M̱ńon.*).

ངལ་དུབ་པ *ńal-dub-pa* intensive form of ངལ་བ, to be very tired.

ངལ་ཕོང་ *ńal-phoń* fatigued; become tired.

ངལ་མེད *ńal-meḏ* अश्रान्त not wearied; untired; untiring.

ངལ་འཚོ *ńal-ẖtşho* refreshment.

ངལ་གསོ་བ *ńal-gso-wa* lit. to cure weariness; to take rest: विश्राम, विराम, विरति rest, resting.

ངལ་གསོས *ńal-gsoş* श्रमण met. for an ascetic.

ངི་ *ńi* num. fig. 34.

ངུ་ *ńu* 1. num. fig. 64. 2. v. ངུ་བ *ńuwa*.

ངུ་བ *ńu-wa* रोदन, क्रन्दन to cry; to weep; pf. ངུས, resp. ཤུམ་པ་། ངུས་པའི་མཆི་མ, tears that have been shed (*Dzl.*); ག་ཆད་ངུས་པ weeping without cause; hysterical weeping (*Med.*); ངུ་བ་པོ *ńu-wa-po* a weeper; ངུ་མཁན *ńu-m̱khan* id.

ངུ་འདོད *ńu-ẖdoḏ* रुरुदिषति wishing to cry; going to weep.

ངུ་བྲོ *ńu-bro* was about to cry or weep.

ངུ་འབོད *ńuẖ-boḏ* 1. bewailing; crying or weeping loudly. 2. रौरव n. of a hell: ངུ་འབོད་ཆེན་པོ महारौरव the hell greater in suffering than *Raurava*.

ངུ་རྫི *ńu-ṟdsi W.* sbst. a loud crying; bawling out; lamenting (*Jä.*).

ངུ་རུ *ńu-ru* teal.

ངུ་རུ་འཇུག་པ *ńu-ru ẖjug-pa* to cause to weep.

ངུ་ཤུར་ཅན *ńu-çur-can* acc. to *Sch.* a child that is continually crying.

ངུད་མོ *ńuḏ-mo* a sob (*Cs.*; *Schr.*).

ངུག་པ *ńug-pa* = ངུར་བ to grunt; to snore; to pur.

ངུར་སྒྲ་ཅན *ńur-şgra-can* that which grunts; a pig; a yak.

ངུར་པ *ńur-pa* चक्रवाक duck, esp. the red wild duck, *Anas nyroca*.

Syn. ཤིང་རྟའི་ལུས *çiń-ṟtaẖi-luş*; འཁོར་ལོ་ཅན *ẖkhor-lo-can*; གཉིས་གཉིས་སྤྱོད *gñiş-gñiş-şpyoḏ*; མཚན་མོ་འབྲལ *m̱tshan-mo-ẖbral*; འདོད་པ་ལྡན *ẖdoḏ-pa-ḻdan*; ཅོ་ཀ *co-ka*; འདབ་ཆགས་གསེར་ལྡན *ẖdab-chagş gser-ḻdan* (*M̱ńon.*).

ངུར་པ་ཆེན་པོ *ńur-pa chen-po* 1. sheldrake. 2. n. of a celebrated Lama of Tibet mentioned in the *M̱ńon* (*Deb.*).

ངུར་བ *ńur-wa* to grunt (of pigs and yaks).

ངུར་ཀ། *ńur-ka* as red as fire; fiery-red (*Jä.*).

ངུར་སྨྲིག *ńur-şmṟig* कषाय is described as ཀུར་ཀུམ་གྱི་མདོག་དམར་སེར reddish yellow; saffron-colour.

ངུར་སྨྲིག་གོས *ńur-şmṟig goş* the robe of an ordained monk which ought to be, but is not often so in Tibet, of orange-colour; he who wears the reddish-yellow; a Buddhist mendicant dressed in reddish-yellow clothes.

ངུར་སྨྲིག་ཆེན་པོ *ńur-şmṟig chen-po* = ངུར་སྨྲིག་འཛིན་པ कषायवस्त्रिक a great Buddhist monk; a monk who is great on account of his orange robe.

ང *ńe* num. fig. *94*.

ངེད *ńeḏ* अहं pers. pron. first person, sing. in *C.* for ང་, I; ངེད་ཀྱི my or mine; ངེད་རྣམས་ཀྱི our.

ངེད་ཉིད *ńeḏ-ñiḏ*=ངེད་ཁོ་ན, ངེད་རང་ I myself; we ourselves.

ངེད་གཉིས *ńeḏ-gñiṣ* we two; ངེད་སྤུན་གསུམ we three brothers.

ངེད་རྣམས *ńeḏ-ṟnamṣ*, ངེད་ཅག, ངེད་ཚོ, ངེད་དག are variously used for the plural of ངེད to signify we.

ངེད་རང་ *ńeḏ-rań* I, or I myself.

ངེས་ཁ་རག *Ńeṣ-kha-rag* n. of place in Tibet (*Deb.* ག *25*).

ངེས་པ *ńeṣ-pa* निश्चय, ध्रुव, निर्वक्षि, नियत certain, true, sure, firm; also truth, reality, certainty: བདག་ལ་ངེས་པ་ཞིག་སྐྱལ་དུ་གསོལ I ask you to communicate to me something certain, *i.e.*, authentic news: འཆི་བ་ངེས death is certain (*Jä.*); རྩིས་འཕྲོ་ལ་ངེས་པ *ṟtsiṣ ẖphro la ńeṣ-pa* to be sure of a mathematical calculation, *i.e.*, to hold it as a certain result.

Syn. བདེན་པ *ḇden-pa*; མི་བསླུ་བ *mi-ḇṣlu-wa*; རྫུན་པོ་མ་ཡིན་པ *ṟdsun-po ma-yin-pa* (*M̱ńon.*).

ངེས་ཁྱབ *ńeṣ-khyab* निर्धार;=ཁྱབ་བྱའི་ཡུལ་ཕྱི་ནང་གང་ཆེ་ཆུང་ལ the proportion of space inside a country to that which is outside, whether large or small; ཁྱབ་བྱེད་གང་གིས་ངེས་པར་ཁྱབ་པ that which is fully encompassed or covered over by another object is called *khyab-byeḏ*.

ངེས་གྲོལ *ńeṣ-grol* (*ńe-ḍol*) निर्मोच, स्वर्ग=ངེས་པར་གྲོལ, *i.e.*, འཁོར་བ་དང་ནད་དང་སྡུག་བསྔལ་ལས་གྲོལ། liberation from the transmigratory existence, disease, and suffering.

ངེས་འགྲོ *ńeṣ-ẖgro* transmigration; ངེས་པར་འགྲོ་ངན་སོང་མཐོ་རིས་དག་ཞིང་སོགས་སུ། return to another state of existence after death, either to hell or heaven, or to any non-earthly place.

ངེས་རྒྱལ *ńeṣ-ṟgyal*=ངེས་པར་རྒྱལ निर्जरण certain victory; triumph. དགྲ་བདུད་ཉོན་མོངས་ལས triumph over enemies, the devil and misery, is described as *ńeṣ ṟgyal*.

ངེས་སྒྲ *ńeṣ-ṣgra* निर्ह्राद a real sound; སེམས་ལ་ངེས་པའི་སྒྲ་ཐོས་པ any sound that has made an impression in the mind.

ངེས་སྒྲོགས *ńeṣ-ṣgrogṣ* निर्घोष emphasis; any proclamation; reading letters or sacred writings loudly that there may not be any mistake about them.

ངེས་ཆེར་མེད *ńeṣ-cher-meḏ* it is not quite sure; I do not know for certain.

ངེས་འཇུག་པ *ńeṣ-ẖjugṣ-pa* आश्वास assurance; to assure; དགེ་བ་དང་སྡིག་པའི་ལས་སོགས་ལ་ངེས་འཇུག་པ to enter on good and bad actions.

ངེས་འཇོམས *ńeṣ-ẖjomṣ* fully subduing an enemy, the devil, etc.

ངེས་བརྗོད *ńeṣ-ḇṟjoḏ* a true and authoritative expression; ངེས་བརྗོད་ཀྱི་རིག་བྱེད ऋग्वेद, ऋचः the Rig Veda; true sayings or revelations.

ངེས་ཉམ *ńeṣ-ñam* the certain fall or degeneration.

ངེས་ཐོབ *ńeṣ-thob* निष्ठा the real or certain gain; it is explained thus: འཇིག་རྟེན་གྱི་ནོར་རྫས་སམ, གོ་ས་སོགས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ས་ལམ་ གོ་འཕང་སོགས་ངེས་པར་ཐོབ། *ńes-par-thob is* the gaining of wealth, honour, or sainthood, Buddhahood, the stages to it, &c.

ངེས་དག *ńeṣ-dag* निष्पात:;=ངེས་པར་དག purification; cleansing; སྐྱོན་དང་དྲི་མ་སྡིག་སྒྲིབ་སོགས་དག་པ sure cleansing of faults, defilements, stains, sins, etc.

ངེས་དོན *ńeṣ-don* नीतार्थ;=ངེས་པའི་དོན or དོན་དམ་པ certain and true meaning or import; also immediate or absolute knowledge of the truth.

ངེས་གདུང་ *ñeṣ-gduñ* उषाक = ངེས་པར་གདུང་བ anything that gives sure pain: སྡུག་བསྔལ་དང་ཉོན་མོངས་ཀྱི་མེ་དང་ཉི་མས་ངེས་པར་གདུང་བ misery and sufferings which like fire and rays of the sun burn with certainty.

ངེས་སྣང་ *ñeṣ-ṣnañ* = དངོས་པོ་མཚུངས or འདྲ་བ *hḏṟa-ḇa* similar things; also similarity in things (*M̱ñon.*).

ངེས་པ་ཅན *ñeṣ-pa-can* real; actual.

ངེས་པ་ཉིད་དུ *ñeṣ-pa ñiḏ-du* in reality; truly; in truth; really.

ངེས་པའི་ཕུང་པོ *ñeṣ-paḥi phuñ-po* नियतस्कन्ध = ངེས་པ་ཐམས་ཅད all things perceivable and realisable: དཔེར་ན་གཟུགས་ཀྱི་ཕུང་པོ་ཞེར་ན་གཟུགས་སུ་གྱུར་པ་ཐམས་ཅད་བསྡུས་པ་ལྟ་བུ། for example, *rūpa-skandha* signifies all that has been transmuted into bodily form collected together.

ངེས་པར *ñeṣ-par* अवश्य, नून adv. certainly; surely; really; to be sure.

Syn. གོར་མ་ཆག་པ *gor-ma chag-pa* (*M̱ñon.*).

ངེས་པར་ཀུན་སྦྱིན *ñeṣ-par kun-ṣbyin* अपादान removal; ངེས་པར་འགྲོ་བ་ཀུན་ལ་སྦྱིན་པའམ giving in charity to all living beings; ཡང་རང་གི་དངོས་པོ་ཀུན་ངེས་པར་སྦྱིན་ན། or consists in giving over one's properties to others.

ངེས་པར་སྐྱེ་བ *ñeṣ-par ṣkye-wa* sure produce or infallible results; for instance བསླབས་པ་ལས་ཡོན་ཏན་ངེས་པར་སྐྱེ་བ from study knowledge is the sure result; བསྒོམས་པ་ལས་རྟོགས་པ from meditation true thought (enlightenment) is produced; སྨོན་ལམ་གྱི་དབང་གིས་དག་ཞིང་དུ from the power of resolute will, birth in a happier state is ensured; ལས་ཀྱི་དབང་གིས་ངེས་པར་སྐྱེ by force of *laṣ* (*i.e.* of *Karma*) one is born in the transmigratory state; རྒྱུ་ལས་འབྲས་བུ་འཁོར་ from cause fruit is evolved.

ངེས་པར་དགའ་བ *ñeṣ-par ḏgaḥ-wa* perfect satisfaction; to be really pleased.

ངེས་པར་འགུགས *ñeṣ-par ḥgugṣ* निष्कुषित the act of bringing under one's own sure possession or power any wished-for property or person by the exercise of occult powers.

ངེས་པར་འགྱུར་བ *ñeṣ-par ḥgyur-wa* = མ་འོངས་པ नियाम the future; that will be; that is destined to come.

ངེས་པར་འགྲོ་བ *ñeṣ-par ḥgro-wa* निस्सरणं to go to certainty, *i.e.*, to *Nirvāṇa* or emancipation from the sufferings of the world.

ངེས་པར་རྒྱལ་བ *ñeṣ-par ṟgyal-wa* to be completely victorious; to bring a certain thing or person under one's command or control.

ངེས་པར་བརྒལ་བ *ñeṣ-par ḇṟgal-wa,* = མཐར་ཕྱིན་པ निस्तार one who has arrived at a sure conclusion; one who has attained to an absolute state; one who has been saved or emancipated.

ངེས་པར་གཅོད་པ *ñeṣ-par-gcoḏ-pa* lit. to cut sure; to make certain; अवश्यभव्य something that will certainly happen; ངེས་པར་ཆོད *ñeṣ-par-choḏ* to prevent the occurrence of ominous events by means of mystical charms.

ངེས་པར་འཇུག་པ *ñeṣ-par-ḥjug-pa* to establish firmly.

ངེས་པར་མཉན་བྱས *ñeṣ-par m̱ñan-byaṣ* = ཁས་བླངས་པ anything promised; an undertaking (*M̱ñon.*).

ངེས་པར་རྟོགས་པ *ñeṣ-par ṟtogṣ-pa* or ཕྱི་རྗེ་རྟག་བ निरूपण true investigation; same as ལེགས་པར་རྟོགས་པ अवकल्पना, to arrive at the truth of a thing or in a wider sense to reflect on the true signification or import of a word or expression, as to whether the right conclusion has been arrived at, etc.

ངེས་པར་བརྟན་པ *ñeṣ-par ḇṟtan-pa* ध्रुव, निष्पाप certainty; the state free from sin; the state of reality.

ངེས་པར་བསྟན་པ *ñeṣ-par ḇṣtan-pa* शास्त्रं established religion or doctrine.

ངེས་པར་གནོད་མཛད *ñeṣ-par gnoḏ-m̱dsaḏ* lit. one who really does mischief; निशुम्भ an epithet of a deity of wrathful mien.

ངེས་པར་བརྣགས་པ *ńeş-par b̲r̲nagş-pa* = ངེས་པར་བསམས་པ to be convinced of a thing or occurrence; conviction.

ངེས་པར་སྤངས་པ *ńeş-par şpańş-pa* प्रतिनिसर्ग perfect renunciation.

ངེས་པར་བྱེད་པ *ńeş-par byed̲-pa* to fix, settle, establish; to make certain.

ངེས་པར་འབྱིན་པ *ńeş-par h̲byin-pa* नैर्य्याणिक to be evolved; to draw or pull out.

ངེས་པར་འབྱུང་བས་བརྟན नैष्क्रम्यभ्वत ; = ཁོར་བ་ལས་ངེས་པར་འབྱུང་བས་བརྟན། based upon the certain liberation from transmigratory existence; acc. to *Schtr*. deliverance from the round of transmigration.

ངེས་པར་འབྱེད་པའི་ཆ་དང་མཐུན་པའི་རིམ་བཞི ; निर्भेदभागियाः the four distinct orders agreeing with the analytical stages of saintly perfection are:—(1) དྲོ་བར་གྱུར་པ उष्मागतम् process of moral development; (2) རྩེ་མོ मूर्द्धा the climax, *i.e.*, reaching the crowning stage; (3) བཟོད་པ क्षान्ति perfect patience; (4) འཇིག་རྟེན་པའི་ཆོས་ཀྱི་མཆོག लौकिकाग्रधर्म्म the highest worldly good.

ངེས་པར་སྦྱོར *ńeş-par-şbyor* संविनियोजन permanently-engaged or fully-employed.

ངེས་པར་འཛིན་པ *ńeş-par-h̲dsin-pa* प्रतिनिर्द्धारण holding firmly; to be convinced.

ངེས་པར་བཟུང་ *ńeş-par-b̲zuń* विनीत lit. held fast; brought under discipline.

ངེས་པར་ལེགས་པ *ńeş-par legş-pa* निःश्रेयस really blessed and good; deliverance from transmigratory existence; *summum bonum.*

ངེས་པར་སེམས་པ *ńeş-par semş-pa* to make up the mind; to form a resolution; ངེས་པར་སེམས་པ་བྱེད to ascertain.

ངེས་པོ *ńeş-po* निष्ठ the certain, fixed; the inevitable.

ངེས་སྤེལ *ńeş-şpel* or ངེས་པར་སྤེལ प्रणीत real progress; རིགས་རྒྱུད་དང་བསྟན་པ་ངེས་སྤེལ advancement or spread of family and religion.

ངེས་འབབ *ńeş-h̲bab* सङ्घटन a veritable event.

ངེས་འབྱུང་ *ńeş-h̲byuń*, निःसरण one of the three principal ways to *Nirvāṇa* that are called ལམ་གྱི་གཙོ་བོ་རྣམ་གསུམ. It is described as འཁོར་བ་ལ་ཞེ་ལོག་ནས་ཡིད་སྐྱོ་བ། repentance caused by disgust at worldly matters. སེམས་ཅན་ཀུན་ལ་ཡོངས་པའི་རྒྱུ་མཚན་ཞུས་པས་ངེས་འབྱུང་དྲག་པོ་སྐྱེས Having inquired the whole of what would happen to all living beings, a strong aversion to matters worldly arose.

ངེས་མེད *ńeş-med̲* 1. n. of a number. 2. uncertain; undefined; homeless.

ངེས་སྨོད *ńeş-şmod̲* निर्वाद curse.

ངེས་ཚིག *ńeş-tshig* निरुक्त, निपात lit. real term; real signification; real meaning.

ངེས་ཚོགས *ńeş-tshogş* निचय many; a multitude.

ངེས་ཤེས་སྐྱེས *ńeş-çeş şkyeş* birth of faith, also the growth of the knowledge of reality in the mind; full faith in the doctrine of retribution (*Karma* and *Phala*).

ངེས་གསལ *ńeş-gsal* निकाश elucidation.

ངེས་ཡམ་ཤུང་ *Ńeş-yam-çuń* n. of a place in Tibet (*Deb.* ཀ *25*).

ང *ńo* I: num. fig. 124.

ངོ II: मुख, resp. ཞལ་ངོ, face; countenance; air; look; the original. བདག་གི་ངོ་ལ་གཟིགས་ནས when (she, my mother) shall have seen my face; རང་གི་ཕུ་བོ་རྣམས་ཀྱི་ངོ་བསྲུངས་དགོས you must watch the looks of your elder brothers.

ངོ་ཀྲོ *ńo-kro* (*ńo-ṭo*) n. of a capitation tax (*Yig.*); lit. tax on the face, *i.e.*, head-tax.

ངོ་དཀར་པོ *ńo-d̲kar-po* a cheerful face.

ངོ་བསྐྱོད་པ *ńo-b̲şkyod̲-pa* to go or move personally.

ངོ་ལྐོག *ńo-l̲kog* adj. public and private; open and secret.

ངོ་ཁྲལ *ño-khral* मुखदण्ड poll-tax.

ངོ་གྲངས *ño-grañs*=དངོས་གྲངས individual number; enumeration of individual things.

ངོ་ཆེ *ño-che* personal appreciation; recognition of one's service or kindness: ལོ་ཙཱ་བས་དཀའ་བ་དཔག་ཏུ་མེད་པ་མཛད་ནས་ངོ་ཆེ་ལགས་དེ་ཞུས་པས་ཀྱང་མ་གནང་། (*A. 103*) the *Lo-tsa-wa* (on the ground of) having undergone immeasureable hardships, prayed for the acceptance of his request, but it was not acceded to.

ངོ་ཆེན *ño-chen* (lit. the great self) a man of influence; ངོ་ཆེན་བྱེད་པ to intercede (only men of higher position being able to intercede); མི་ལ་ངོ་ཆེན་འཚོལ་བ to seek a great man to intercede; to seek intervention.

ངོ་ལྟོས *ño-ḻtoṣ*=དཔོན་གཡོག master and his servant.

ངོ་བསྟོད *ño-ṣtoḏ* praise to the face of a person; open flattery.

ངོ་ཐོག *ño-thog* true; genuine; really.

ངོ་ཐོན་པ *ño-thon-pa*=ངོ་ས་ཡོད་པ one in rank or position; to rise to dignity.

+ ངོ་མཐོན་པ *ño-ṃthon-pa*=ནན་གྱིས earnestly; pressingly; with persistence.

ངོ་ནག कृष्णमुख 1. "black-face"; ངོ་ནག་པར་འདུག་པ to sit with a gloomy face: ངོ་ནག་པར་འགྱུར་པ to grow sorrowful; to turn dark with fright, pain, etc. 2. n. of an *Asura*; ངོ་གནགས་ཧྲེ frowning or becoming gloomy with sorrow. 3. n. of one of the 28 "curious religious sects" of Ancient India, followers of which used to paint their fa es black (*M.V.*).

ངོ་གནོང་བ *ño-gnoñ-wa* to be ashamed; unable to show one's face for shame.

ངོ་སྤྲོད་པ *ño-ṣproḏ-pa* to indentify; to point out; acc. to *Jä.* to lay open the features; to show the nature of a thing; to explain.

ངོ་བོ *ño-ḇo* भाव, स्वभाव essence; substance; intrinsic nature; རང་གི་ངོ་བོས in itself; acc. to its own nature; by nature; naturally.

Syn. དངོས་པོ *ḏños-po*; རང་བཞིན *rañ-ḇshin*; རང་གཟུགས *rañ-gjugṣ*; ངོ་བོ་ཉིད *ño-ḇo-ñiḏ* (*Ṃñon.*).

ངོ་བོ་ཉིད *ño-ḇo-ñiḏ*, v. ངོ་བོ སེམས་ཀྱི་ངོ་བོ་ཉིད temperament; acc. to *Was.* character.

ངོ་འབབ་པ *ño ḫbab-pa* to be dejected; adj. discouraged; downcast; in *W.* bashful.

ངོ་མ *ño-ma* the original, v. ངོ.

ངོ་མི་རྟག་པ *ño mi-ṟtag-pa* unsteady; changeable; one who is vacillating; one who has no personality (*Yig.*).

ངོ་མི་ཆོད་པ *ño mi-choḏ-pa*=ངོ་མི་ཐོད་པ or ངོ་མི་བཟློག་པ उपरोधशील one who listens to or does a thing to please another which he would not otherwise have done; to be unable to refuse or oppose.

ངོ་མི་ཤེས་པ *ño-mi-çeṣ-pa* not knowing or recognizing; unknown; *incognito.*

ངོ་མིག *ño-mig* in *W.* boldness; ངོ་མིག་ཅན or ངོ་མིག་ཆེན་པོ bold; courageous; daring (*Jä.*).

ངོ་མེད་ལྐོག་མེད *ño-meḏ ḻkog-meḏ* acc. to *Cs.* acting in the same manner in public as in private life; ingenuous.

ངོ་ཚ *ño-tsha* लज्जा, ह्री, त्रपा shame; blushing of the face: ངོ་ཚ་བྱས pf. blushed; felt shame; ངོ་ཚ་རུ་འཇུག་པ ह्रेपयति to put to shame.

Syn. ཞུམ་བྱེད *shum-byeḏ*; མིག་དམའ *mig-ḏmaḫ*; ངོ་དམའ *ño-ḏmaḫ*; འཛེམ་མདོག *ḫdsem-ṃdog*; བག་ཡོད *bag-yoḏ*; བག་ལྡན *bag-ḻdan*; ངོ་ཚ་ཤེས *ño-tsha-çeṣ*; ཁྲེལ་ཡོད *khrel-yoḏ*; ཁྲེལ་ལྡན *khrel-ḻdan*; ངོ་ཚའི་ཚུལ་ཅན *ño-tshaḫi tshul-can* (*Ṃñon.*).

ངོ་ཚ་ཅན *ño-tsha-can* one who has shame; is bashful.

ངོ་ཚ་བ *ño tsha-wa* or ངོ་ཚ་ཤེས་པར་བྱེད་པ to feel shame; blush.

ངོ་ཚ་མེད *ńo-tsha-meḏ* or ངོ་ཚ་ཁྲེལ་མེད shameless; immodest; impudent.

Syn. ལོག་པར་སྤོབས *log-par-s̱pobs̱*; སྤྱི་བརྟོལ་ཅན *s̱pyi-ḇṟtol-can*; དཔྲལ་མགོ་སྟུག་པོ *ḏpral-m̱go-s̱tug-po*; གདོང་ཆེན་ཅན *g̱doń-chen-can*; འཚེར་བ་མེད *ẖtsher-wa-meḏ*; སྐྱེངས་བ་མེད *s̱kyeńs̱-wa-meḏ*; མུ་ཅོར་ཚུགས་མེད *mu-cor tshugs̱-meḏ*; ངོ་མི་བསྲུང *ńo-mi-ḇs̱ṟuń*; གནོང་མེད *g̱noń-meḏ* (*M̱ńon.*).

ངོ་ཚབ *ńo-tshab* = སྐུ་ཚབ *s̱ku-tshab* a representative; a proxy (*Yig. k. 53*).

ངོ་མཚར *ńo-m̱tshar* wonder ངོ་མཚར་ཅན अद्भुत wondering; wonderful; ངོ་མཚར་ཆེ amazement; ངོ་མཚར་བ exciting curiosity; to be curious; to wonder.

ངོ་རྫུན་རྒྱབ་པ *ńo-ṟdsun ṟgyab-pa* to disguise; to put under a false garb; also to garble.

ངོ་གཡོག *ńo-g̱yog* or ངོ་མ་དང་གཡོག་པོ = དཔོན་གཡོག master (himself) and servant.

ངོ་རུ *ńo-ru* or ངོར in the face; = ངོ་རང་དུ in the face of; before the eyes.

ངོ་ལོག་མཁན *ńo-log-m̱khan* a rebel, mutineer; ངོ་ལོག་ཅན seditious; faithless; rebellious.

ངོ་ལོག་པ *ńo-log-pa* = ངོ་ལྡོག་པ to turn the face against; to revolt; to rebel against; to oppose.

ངོ་ཤུས *ńo-çus̱* a copy from the original.

ངོ་ཤེས་པ *ńo-çes̱-pa* प्रत्यभिज्ञान to know a person or thing; to recognize an acquaintance.

ངོ་སོ *ńo-so* joy; sometimes for ངོ་བསོ a high title or dignity: ངོ་སོ་ཆེ་བར་འོང་ you will have great joy; he will obtain high dignity; སྦྱིན་པ་ངོ་སོ་བྱེད་པ to make presents or give alms to another to his full satisfaction.

ངོ་སྲུངས *ńo-s̱ṟuńs̱* 1. regard to the opinion of others; an aiming at applause. 2. bodyguard: ང་ལ་དཔོན་མེད་གཡོག་མེད་ངོ་བསྲུང་མེད *ńa-ḻa ḏpon-meḏ g̱yog-meḏ ńo-ḇs̱ṟuń-meḏ* I have no master, no servant, none to guard me (*A. 7*).

ངོ་བསོ་མཐོན་པོ *ńo-ḇso m̱thon-po* a high title or position; one in exalted position.

ངོ་བསོད་བྱ་བ *ńo-ḇsoḏ bya-wa* to praise one to the face; to flatter; to eulogise.

ངོག *Ńog* n. of a place in Tibet where the monastery of Shong was founded by Lama *Çes̱-rab-m̱chog* of Myur (*Deb.* ཀ *4*).

ངོགས *ńogs̱* तीर the bank of a river or lake; འདུག་ངོགས = ཆུ་ངོགས a place on the bank of a river where people crossing it; land. Acc. to *Jä.* mountain side; slope; ghaut.

Syn. འགྲམ *ẖgram.*

ངོགས་ཐོབ *ńogs̱-thob* n. of a number (*Ya-sel. 57*).

ངོམ *Ńom* 1. n. of a place in Tibet (*Deb.* ཀ *30*). 2. satisfaction: ངོམ་དུ་རུང་བ་ཞིག་ཁོ་བོས་བྱེད་པ་ཡིན་མོད I indeed accomplished something very satisfactory (*A. 152*).

ངོམ་པ *ńom-pa*, pf. ངོམས་པ तृप्त, सन्तृप्त; ནོར་ངོམས་ཕྲ་བུ to satisfy one's self with gain; to be contented: མ་ངོམས I am not satisfied; ངོམས་ཚད་འཐུང་བ to drink one's fill.

ངོམས་པ *ńoms̱-pa* sbst. 1, तृप्ति contentment; satisfaction. 2. oblation for quenching the thirst of the Yidag. 3. a hermit; a recluse in the wilderness who enjoys contentment; ངོམས་པ་མེད་པ insatiable: ངོམས་པར་འགྱུར विगतपिपास: भवति his thirst will be quenched; his desire will be fulfilled.

Syn. ཚིམ་པ *tshim-pa*; ཆོག་པ *chog-pa*; ཡོངས་བསྲུང་ *yońs̱-ḇs̱ṟuń*; ལག་པ་འགེབས *lag-pa-ẖgebs̱* (*M̱ńon.*).

ངོར *Ńor* 1. v. under ངོ་ *ńo.* 2. n. of a monastery of the *Sa-s̱kya-pa* School; n. of a district in Tibet.

ངོས *ńoş* पक्ष 1. side; margin; edge; surface; མདུན་ངོས front side; ལྷོ་ངོས *lho-ńoş* southern side or slope; ངོས་གཅིག one side. 2.=ངང་ in the state of: བདེ་བ་བཞུགས་པའི་ངོས་ནས། while in the state of being happy; while prosperous; མེ་ལོང་གི་ངོས=མེ་ལོང་གི་ལོགས the surface of a mirror; སའི་ངོས the surface of the earth. 3. basis or foundation.

ངོས་རྒྱུད *ńoş-ṟgyuḏ*=དངོས་བརྒྱུད personally.

ངོས་འབྱོར་རྟགས *ńoş-ẖbyor ṟtagş* 1. a receipt or sign of having received a thing. 2. original sign or signification.

ངོས་ཟིན་པ *ńoş-zin-pa*=དངོས་ཟིན་པ vb. 1. to be selfish. 2.=ངོས་ལོང་ self interested: དེ་བས་རང་སྐྱོན་ངོས་ལོང་གསལ་བར་ཤོད། therefore, clear of self-interest, confess your faults (*Ṟdsa. 15*).

ངོས་ཡངས *ńoş-yańş* विपुलपार्श्व breadth.

ངོས་ཤུས *ńoş-çuş* a copy from the original.

ངོས་སུ *ńoş-su* openly; publicly; plainly.

དངགས་སྙན *ḏńagş-şñan*=ངག་སྙན, v. སྙན་དངགས काव्य poetry; a poem.

དངང་བ *ḏńań-wa*, pf. དངངས त्रासित, to be out of breath; to pant; to feel oppressed, *e.g.*, when plunged into cold water, but especially when frightened and terrified. 2. to be frightened; to fear; to be afraid of: ཅེས་དངངས་ནས thus being affrighted.

དངངས་སྐྲག *ḏńańş-şkrag* त्रास, आतङ्क in colloq. great fear; panic.

Syn. འཇིགས་སྐྲག *jigş-şkragş*.

དངངས་པ *ḏńańş-pa* त्रास 1. fear དངངས་པར་གྱུར་ཏོ he became frightened. Often pleonastically joined with སྐྲག or འཇིགས or with both. 2.=དྲི་བྲལ निर्मल pure; clean.

དངན་འཐེན་པ *ḏńan-ẖthen-pa* misappropriation; not returning things taken away from another.

དངར *ḏńar* or དངར་བ 1. nectar; sometimes used for མངར sweet; དངར་རོ sweet taste. 2. ཚར་དུ་དངར་བ=གྲལ་བསྒྲིགས to put in order; to arrange properly.

དངུད་མོ *ḏńuḏ-mo*=ངུད་མོ *ńuḏ-mo* (*Sch.*).

དངུལ *ḏńul* कलधौत, रजत, रूप्य silver; money. The kind of silver called མཆོག་ཅན is imported into Tibet from Khorasan. The silver current in Tibet consists of ingots, Indian rupees, and a thin native coin, the *chō-tang* or *tang-ka*.

དངུལ་སྐམ *ḏńul-şkam* पारारस oxide of mercury.

དངུལ་སྐུད *ḏńul-şkuḏ* silver-wire.

དངུལ་སྐྱེད *ḏńul-şkyeḏ* silver-bolt.

དངུལ་ཁ *ḏńul-kha* रूप्य-खनि silver mine; silver vein; དངུལ་ཁ་འདོན་པ to work a silver mine.

དངུལ་ཁུག *ḏńul-khug* or དངུལ་སྒྱིག money-bag; purse for silver coins.

དངུལ་འགག *ḏńul-ẖgag* a silver cup or silver slate.

དངུལ་རྐྱན *ḏńul-ṟkyan* goblet made of silver: དངུལ་རྐྱན་ཆང་ལ་དངུལ་དམ་ཨ་རག་ཀྱོད། silver goblet for beer and silver cup for *arrack* (*Jig.*).

དངུལ་ཆུ *ḏńul-chu* पारद, घनसार quicksilver.

Syn. འདེད་བྱེད *ẖdeḏ-byeḏ*; འཕྲོག་བྱེད *ẖphrog-byeḏ*; ས་བོན *sa-bon*; མེས་འཆིང་ *mes-ẖchiń*; དངུལ་བྱེད *ḏńul-byeḏ*; དག་པའི་ཁམས *dag-paẖi-khamş*; ཁམས་ཆེན་པོ *khamş-chen-po*; མཚལ་སྐྱེས *m̱tshal-şkyeş*; རྒྱུག་བྱེད *ṟgyug-byeḏ* (*M̱non.*).

དངུལ་ཏིག *ḏńul-tig* one of the six kinds of bitters which are, viz:—གསེར་ཏིག, ཟངས་ཏིག, དངུལ་ཏིག, ལྕགས་ཏིག, སུམ་བཅུ་ཏིག, གུར་ཏིག, stated to possess wonderful healing virtues.

དངུལ་རྟ་མིག་མ *ḏñul-ṟta-mig-ma* silver ingots in the shape of a horse-hoof, weighing about 165 *tolas* or rupees imported into Tibet from China.

དངུལ་དམ *ḏñul-dam* wine-cup made of silver.

དངུལ་དུལ་མ *ḏñul dul-ma* silver-ink (*Sch.*).

དངུལ་རྡོ *ḏñul-ṟdo* रूप्यमाक्षिक hœmatite ore of iron; this term is also applied to a kind of stone on which silver is tested.

དངུལ་ཕོར *ḏñul-phor* रूप्यखोलक wooden cup mounted with silver used by the higher classes in Tibet for drinking tea.

དངུལ་རྨིག *ḏñul-ṟmig* bar or ingot of silver.

དངུལ་ཚགས *ḏñul-tshags̱* silver-work on copper, brass, or iron; plating of silver on articles made of those metals.

དངུལ་བཟོ *ḏñul-ḇzo* रूप्यकर्म्मी silversmith.

དངུལ་ཧོ་ཁ་མ *ḏñul-ẖo-kha-ma* the purest silver imported into Tibet from China.

དངུལ་ལི *ḏñul-li* one tenth of the measure called ཧོན *hon.*

དངུལ་སྲང *ḏñul-sṟañ* an ounce of silver; used as an equivalent of current money in Tibet, = to one Chinese *tael.*

དངོ *ḏño* 1. edge; also = ཆུ་ཡི་ངོགས shore; bank. 2. = གྲི་ཡི་སོ the edge of a knife; རྟ་ལྕགས་ཀྱི་དངོ། "edge of whip-cord"; lash of a whip (*Jä.*). 3. = གྲི་ཡ handle of a knife (*Cs.*).

དངོམ་པ *ḏñom-pa* = དངོམ་བརྗིད brightness splendour.

དངོམ་པོ = དངོམ་ཅན shining; bright (*Cs.*); དངོམ་ཆེ *ḏñom-che* very bright, cf. ཇམ་པ.

དངོས *ḏños̱* (in Gram.) मूल 1. original; reality; real; very self; དངོས་དང་སྒྱུ་མ reality and illusion; སངས་རྒྱས་དངོས the real Buddha; ལྷ་དངོས the real god (not the image); དངོས is equivalent to ངོ་ཐོག real; reality. 2. proper; genuine; true; positive (opp. to negative); personal; དངོས་ཡོད་པ personally present. 3. གཙོ मुख्य chief, principal; དངོས་སུ in bodily form, *e.g.*, to appear bodily: འ་ཡིག་དངོས་སུ་མེད་ཀྱང་། even though the letter འ is not actually written there.

དངོས་སྐྱེས *ḏños-s̱kyes̱* personal present: ལེ་སྣམ་ཕྱུག་གི་མཚན་ཡིག་གསལ་གྱི་དངོས་སྐྱེས་ཉམས་མེད་འབྱོར། one roll of fine serge, as specified in the letter, sent as a personal present has without damage arrived (*Yig. k.*).

དངོས་གྲུབ *ḏños̱-grub* (*ñoi-ḍub*) सिद्धि 1. the accomplishment or acquisition of the real thing sought for; gen. perfection or excellence; anything superior; acc. to *Jä.* honour, riches, talents, and esp. wisdom, higher knowledge, and spiritual power, as far as they are not acquired by ordinary study and exercise, but have sprung from within spontaneously or in consequence of long and continued contemplation. In Buddhism དངོས་གྲུབ seems to denote consummation of worldly as well as spiritual objects. Temporal acquirements are called ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ, general or ordinary consummation (in reference to material objects); the other is called མཆོག་གི་དངོས་གྲུབ, the supreme consummation, which is the attainment of Buddhahood, *i.e.*, *Nirvāṇa.* The following are the eight ordinary *dños-grub* or ཐུན་མོང་གི་དངོས་གྲུབ as enumerated in the sacred books of the Northern Buddhists:—(1) རལ་གྲིའི་དངོས་གྲུབ the enchanted sword made so by some mystical religious process; for instance, if any one touching it wishes to acquire any object, merit, power, etc., he gets it; (2) རིལ་བུའི་དངོས་གྲུབ efficacy of magical pills; by some religious charms medicated pills are made to possess wonderful healing properties; by their use one may become healthy and fine looking; (3) མིག་སྨན་གྱི་དངོས་གྲུབ a medicine for the eye by the use of which one is able to see things in an occult manner; (4) རྐང་མགྱོགས་ཀྱི་དངོས་གྲུབ the power of walking miraculously and swiftly, generally by the efficacy of some enchanted leaf or leaves; (5) བཅུད་ལེན་གྱི་དངོས་གྲུབ the magical elixir by using which an old man of eighty may look like a young man of twenty; (6) མཁའ་སྤྱོད་ཀྱི་དངོས་གྲུབ the occult process of miraculously vanishing bodily into the state of the gods; (7) མི་སྣང་བའི་དངོས་གྲུབ the power of miraculously disappearing from an assembly, etc., without being seen by anybody; (8) ས་འོག་གི་དངོས་གྲུབ the power of passing through a wall, mountain, or earthly barrier, without any difficulty.

དངོས་ངན *ḏńoṣ-ńan* = རིད་པ or སྦེད་པ *ṣbeḏ-pa* कृश lean (in body); thin; emaciated.

དངོས་འཇུག *ḏńoṣ-ḥjug* the matter or the subject of a work (*Tsa-ṭika.*).

དངོས་རྙེད *ḏńoṣ-ṟńeḏ* real or substantial gain; also obtaining one's object; anxious: thoughtful.

དངོས་དོད *ḏńoṣ-doḏ* the original text; the principal part of a work.

དངོས་པོ *ḏńoṣ-po* वस्तु, मूल, अर्थ, द्रव्य, पद, भवत्व 1. property in gold or silver; substance; belongings; goods; furniture; utensils; article; position: ངས་དངོས་པོ་དམར་དམར་སྟེར་བ་ཡིན། I have given cash, lit. red cash or gold: ཇོ་བོ་བུད་མེད་དང་འབྲེལ་བའི་དངོས་པོ་གང་ཡང་ཕྱག་ཏུ་མི་བཞེས། (*A.* 50) the Lord (Atis'a) does not touch (receive) with his hand any article connected with (*i.e.*, belonging to) woman. དངོས་པོ་མེད་པ immaterial, unreal; also worthless, poor, hollow; དངོས་པོ་མཚན अनुभव experience; དངོས་པོར་གྱུར་པ = རྫས་སུ་གྱུར་པ वस्तुकृत made material, substantial; དགའ་བའི་དངོས་པོ object or matter of rejoicing. 2. occurrence, events, action 3. in Buddhism subject matters; properties; virtue: དངོས་པོ་ལ་བཞི་འམ་དགུ་འམ་ཉི་ཤུ་རྩ་དགུའི་དབང་དུ་བྱས་ནས་ཆོས་རྣམས་བསྡུས་ཚམ་ངས་གང་དུ་བསྟན་པ་དེ་ནི་མདོ་སྡེ་ཡིན་ནོ། I have compiled subject-matters classifying them under four, nine or twenty-nine heads, that is *Sūtrānta*, wherein I have explained religious matters (*K. d.* ཅ *73*).

དངོས་པོ་སྒྲུབ་པ *ḏńoṣ-po ṣgrub-pa* to bring a thing about; to set it on foot or a-going; as a philosophical term, substance, matter; དངོས་པོར་འཛིན་པ the belief in the reality of the existence of matter, holding it as simple and absolute. In Buddhist ontology there are eight kinds of དངོས་པོ भावत्व or states:—(1) ནམ་མཁྱེན wisdom; (2) ལམ་ཤེས་ཉིད knowledge of the ways and means; (3) ཐམས་ཅད་ཤེས་པ་ཉིད सर्वज्ञता omniscience; (4) རྣམ་ཀུན་མངོན་རྫོགས་རྟོགས་པ the contemplation of (the possibility of) bringing all things into perfection; (5) རྩེ་མོར་ཕྱིན་པ reaching the climax; the state of attaining to the highest point of moral excellence; (6) མཐར་གྱིས་པ attainment to finality, *i.e.*, emancipation; (7) སྐད་ཅིག་མ་གཅིག་གིས་མངོན་པར་རྫོགས་པར་བྱང་ཆུབ་པའི་སྦྱོར་བ། to attain to the perfected state of enlightenment in an instant; (8) ཆོས་ཀྱི་སྐུ धर्मकाय the supreme, spiritual existence.

དངོས་པོ་མཚུངས *ḏńiṣ-po ṃtshuńṣ*, v. ངས་སྣང

དངོས་པོ་བཞི *ḏńoṣ-po g̱shi*, abbr. of བསོད་ནམས་ཀྱི་དངོས་པོ་བཞི the four articles of merit.

དངོས་མ *ḏńoṣ-ma* orginal; natural; natural productions (*Cs.*).

དངོས་མིང *ḏńoṣ-miń* 1. the proper or real name of a thing. 2. the noun substantive.

དངོས་མེད *ḏńoṣ-meḏ* དངོས་པོ་མེད་པ अभाव unreal; that was never born nor existed: ཆོས་ཐམས་ཅད་དངོས་པོ་མེད་པ अवस्तुक सर्वधर्म्मं *(M. V.)* all objects are unsubstantial, immaterial, not existing (*Cs.* and *Was.*).

དངོས་གཙང ḏñoş-gtsañ lit. pure in substance; originally pure; of the first or superior quality.

དངོས་འཛིན ḏñoş-ẖdsin identification; also holding as one's own; possession of worldly objects: འཇིག་རྟེན་གྱི་ ཡོ་བྱད་དང་ སྤྱོད་ལག་ རྣམས་ལ་ བདག་ཏུ་ འཛིན་པ། to hold as real and belonging to one's self things worldly which are unreal and therefore nobody's.

དངོས་གཞི ḏñoş-gshi मूल, वस्तु, मूल the basis of a thing; the thing itself.

དངོས་ཤུགས ḏñoş-çugş abbr. of དངོས་བསྟན and ཤུགས་བསྟན, honest belief in a doctrine and also apparent belief in it.

དངོས་སུ ḏñoş-su in actual substance.

དངོས་སློབ ḏñoş-şlob direct or personal disciple—Ananda was the personal disciple of Buddha.

མངག་པ *m̱ñag-pa*, pf. མངགས, to commission, charge, send, delegate, *i.e.*, a messenger, commissary, etc.

མངག་གཞུག *m̱ñag-gshug* also མངག་གཞུག་པ प्रेष्य, किङ्कर a messenger, emissary, servant, slave.

Syn. གཡོག་པོ *gyog-po*; བྲན *bran* (*M̱ñon.*).

མངགས་པ་ཅན *m̱ñagş-pa-can* दूत a messenger; envoy.

མངགས་བྱ་བྱེད *m̱ñagş-bya-byeḏ* one executing a mission; a commissioner.

+ **མངན** *m̱ñan* शाप མཐུ་ལྷ་བུ a curse; a necromantic injury; མངན་བགྲང་བ enumeration of curses (*Cs.*).

མངན་པ *m̱ñan-pa* to curse; to execrate.

མངའ *m̱ñaẖ* resp. for དབང་ might, dominion, sway, power; མངའ་མཛད་པ to govern, to rule; མངའ་བརྙེས་པ to obtain power; མངའ་སྒྱུར་བ *m̱ñaẖ-şgyur-wa* to have mastered a thing; to understand thoroughly.

མངའ་བརྙེས་པ *mñaẖ ḇṟñeş-pa*=དབང་ཐོབ་པ to get authority, power, etc.; to be authorized, v. མངའ་མཛད་པ (*M̱ñon.*).

མངའ་ཐང་ *m̱ñaẖ-thañ* power, might.

Syn. བསགས་རྒྱབ *ḇsagş-ṟgyab*; སྔོན་བསགས *şñon-ḇsagş*; ལྷས་བསྟན་པ *lhaş-ḇtan-pa*; བགོ་སྐལ *ḇgo-şkal*; སྔོན་བྱས *şñon-byaş*; སྔོན་གྱི་ལས *şñon-gyi-laş*; ལྷས་བསྐྱོབ *lhaş-ḇşkyob*; གནམ་བསྐྱོས *gnam-ḇskyoş*; ཆས་བསྐྱོས *chaş-ḇşkyoş*; སྐལ་ལྡན *şkal-ḻdan*; དབང་ཐང་ *ḏwañ-thañ* (*M̱ñon.*).

མངའ་ཐང་ཅན *m̱ñaẖ-thañ-can* powerful; one in power.

མངའ་བདག *m̱ñaẖ-ḇdag* विभु, अधिपति, प्रभु lord; owner; master; sovereign; an epithet of Buddha (*M.V.*).

མངའ་བདག་ཁོ་རེ *M̱ñaẖ-ḇdag kho-re* n. of a certain early king of Tibet (*Loñ.* ༢ *7*).

མངའ་བདག་ཁྲི་རལ་པ *M̱ñaẖ-ḇdag Khr Ra* or Ralpachan, the famous king of Tibet who greatly patronized Buddhism and also extended the limits of his dominions to the borders of China proper. Under his orders Buddhist works were translated from Sanskrit into Tibetan. He reigned about the end of the 9th century A.D. (*Deb.* ཀ *41*).

མངའ་བདག་ཉང *M̱ñaẖ-ḇdag-ñañ* n. a ruler of the province of Nyang; also གྲུབ་ཐོབ་ཞིག་གི་མཚན that of a Buddhist saint (*J. Zañ.*).

མངའ་བདག་འོད་ལྡེ *M̱ñaẖ-ḇdag H̱oḏ-ḻde* n. of a king of Tibet (*Loñ.* ༢, *7*).

མངའ་བདག་ལྷ་ལྡེ *M̱ñaẖ-ḇdag Lha-ḻde*, བོད་རྒྱལ་ཁོ་རེའི་སྲས "the son of King Kho-re of Tibet" (*Loñ.* ༢ *9*).

མངའ་ལྡན་མ *m̱ñaẖ ḻdan-ma* अन्तरपत्नी a mistress, sweetheart, a secret wife.

མངའ་བ *m̱ñaẖ-wa* 1. vb. to own; to possess; also sometimes resp. for ཡོད་པ to be; to have: རྒྱལ་པོ་ལ་སྲས་གསུམ་མངའ་སྟེ། the king having three sons: བཙུན་པོའི་སྐུ་ལ་བསྙུང་མི་མངའ་ལགས། your majesty is not unwell. 2. adj. (partic.) being owned by; belonging to. 3. མངའ་ལྡན་པ having, owning, or being in possession of (*Jä.*).

མངའ་འབངས *m̱ñaẖ-ẖban̂s̱* = མངའ་ཞབས प्रजा a subordinate; a tenant; a subject.

མངའ་མཛད *m̱ñaẖ-m̱dsad̲* विभु lord, master; མངའ་མཛད་པ = དབང་ཐོབ་པ vb. to lord, rule over; also to own.

མངའ་འཛིན་མ *m̱ñaẖ-ẖdsin-ma* she who has assumed power; she who controls her husband.

མངའ་ཞབས *m̱ñaẖ-shabs̱* = མངའ་འབངས.

མངའ་འོག *m̱ñaẖ-ẖog* མངའ་ཞབས་པ subject; subjection; also under the power of; within the jurisdiction or dominion of (*Situ. 1*).

མངའ་རིས *M̱ñaẖ-ris̱* 1. = མངའ་ཞབས or མངའ་འབངས. 2. n. of the westernmost province of Tibet now known as Ngari Khorsum. It formerly consisted of three districts, Purang, Shangshung, Man̂-yul, which were apportioned to the three princes of the royal family of Tibet, viz., བཀྲ་ཤིས་མགོན། དཔལ་གྱི་མགོན and ལྡེ་གཙུག་མགོན. From this circumstance the province came to be known by the name of *M̱ñaẖ-ris̱* (*A. 63*). Out of these three districts, Purang, Gugé (Shangshun̂), and Man̂-yul, were afterwards formed, when the province of མངའ་རིས་བསྐོར་གསུམ became an important part of Tibet. They are poetically described:—སྤུ་རངས་གངས་ཀྱིས་བསྐོར Purañg surrounded by snowy mountains; གུ་གེ་གཡའ་ཡིས་བསྐོར Gugé surrounded by rocky cliffs; མང་ཡུལ་མཚོ་ཡིས་བསྐོར Man̂-yul filled with lakes. The whole country round the sources, and the upper courses of the Indus and the Sutlej, together with some of the more western parts is now called (མངའ་རིས་འཁོར་གསུམ) Ngari Khorsum. It also includes Rudok.

མངའ་རིས་ཁམ་བུ *m̱ñaẖ-ris̱ kham-bu* apricots from Baltistan and Nga-ri.

མངའ་རིས་སྟག་མོ *M̱ñaẖ-ris̱ S̱tag-mo* n. of a celebrated lama of མངའ་རིས *M̱ñaẖ-ris̱*.

མངའ་རིས་ཤ *m̱ñaẖ-ris̱-ça* a kind of apricot grown in མངའ་རིས.

མངའ་གསོལ་བ *m̱ñaẖ-g̱sol-wa* 1. to be installed in power; to be nominated or appointed to a dignity or position. 2. to praise; བཀྲ་ཤིས་མངའ་གསོལ་བ to wish auspicious success; to congratulate.

མངའ་གསོལ་བ, v. རྗེས་ལེགས་པ།

མངར་བ *m̱ñar-wa* = མངར་མོ मधुर, स्वादु, रञ्जन sweet; delicious; མངར་གསུམ་དཀར་གསུམ *m̱ñar-g̱sum d̲kar-g̱sum* the three sweets and the three whites:—བུ་རམ *bu-ram* molasses; སྦྲང་རྩི *s̱bran̂-ṟtsi* honey; and བྱེ་མ་ཀ་ར *bye-maka-ra* sugar (the three whites being milk, curds and butter).

མངལ *m̱ñal* गर्भ, resp. ལྷུམས जरायु, कुक्षि the uterus; the womb; also the side of the breast, whence Buddhas are generally born lest they be contaminated by the impurities of the womb.

མངལ་སྐྱེས *m̱ñal-s̱kyes̱* जरायुज all animals that are born of the womb.

མངལ་གྲོལ་བ *m̱ñal-grol-wa* प्रसव, गर्भमोचन child-delivery; child-birth; to be born.

མངལ་སྒྲིབ *m̱ñal-s̱grib* contamination of the womb or pollution caused from child-birth.

མངལ་ཆགས *m̱ñal-chags̱* or མངལ་དུ་ཆགས་པ सन्तः-सत्वा, आपन्नसत्वा 1. conception; the formation in the womb. 2. the fœtus or embryo.

མངལ་འཇུག་པ *m̱ñal-ẖjug-pa* or མངལ་དུ་འཇུག་པ गर्भावक्रान्ति entering the womb (relative to a Buddha); his incarnating himself; his assuming corporeal frame.

མངལ་ཐུར *m̱ñal-thur* a spoon used in midwifery for extracting a dead child.

མངལ་འཛིན་པ *m̱ñal-ẖdsin-pa* or མངལ་དུ་འཛིན་པ to conceive; to be big with child.

མངལ་ནད *m̱ñal-naḏ* प्रदर mœnorrhagia; disease of the womb.

མངལ་བ *m̱ñal-wa* = ཁ་མངལ་བ bad offensive smell from the mouth.

མངལ་རླུགས་པ *m̱ñal-ṟlugs̱-pa* गर्भपातन abortion; མངལ་རླུགས་པར་བྱེད་པ to force delivery or cause abortion.

མངོན་པ *m̱ñon-pa* I: अभिव्यक्ति manifestation (this occurs in the works of the *Tirthikas*); conspicuous; visible; evident; manifest; clear; མངོན་པར་འགྱུར་བ to become manifest; to be verified, proved; as a vb. to be evident; to appear clearly: བདེན་པར་མཆིས་མངོན that which is true is evident.

མངོན་པ II := ཆོས་མངོན་པ་མངོན་པའི་སྡེ་སྣོད the *Abhidharmma Piṭaka*; the metaphysical—part of the Buddhist scriptures. At the beginning of the *Abhidharma* of the *Mahāyāna* School a salutation is made to *Bodhisattva* Jam-pal.

མངོན་ཁྱབ *m̱ñon-khyab* समुच्छ्रायण encompassing fully; covering all.

མངོན་དགའ *M̱ñon-ḏgaẖ* 1. n. of a mythological garden and also world: ཤར་ཕྱོགས་མངོན་པར་དགའ་བའི་ཞིང་ཁམས "in the east there exists the World of Joy" (*J. Zañ.*). 2. n. of a section of *Çar-ṟtse* theological school in the monastery of Gahdan (*Loñ.* ¶ *12*). 3. ཚོང་དཔོན་གྱི་བུ་མངོན་དགའ n. of a merchant's son who was devoted to Buddha.

མངོན་དགོངས *m̱ñon-ḏgoñs̱* अभिसन्धि deliberation; design; premeditated plan.

མངོན་འགྲོ་བ *m̱ñon-ẖgro-wa* a pioneer; vb. to proceed; to go away.

མངོན་བཅོས *m̱ñon-ḇcos̱* अभिहत killed, slain, destroyed.

མངོན་བརྗོད *m̱ñon-ḇṟjoḏ* अभिधान clear explanation of terms; one of the four parts of the science of words (शब्दविद्या); a dictionary which is in two parts: (1) in which one meaning is conveyed by several terms. (2) in which by one word several meanings are expressed.

མངོན་ཉིད *m̱ñon-ñiḏ* अभिसर the state of being manifest; manifestation.

མངོན་རྟགས *m̱ñon-ṟtags̱* proof; argument; sign or token of the truth of a thing.

མངོན་རྟོགས *m̱ñod-ṟtogs̱* or མངོན་པར་རྟོགས་པ अभिसमय practice, culture. 1. ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པ་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རིགས། श्रावकयानाभिसमयगोत्र those that by their power of discrimination have fully and clearly comprehended the doctrine of the *Çrāvaka* School. 2. རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐེག་པ་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རིགས། प्रत्येकबुद्ध-यानाभिसमय-गोत्र those that have fully and clearly comprehended the doctrine of the *Pratyekya-Buddha* School. 3. དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་ཐེག་པ་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རིགས། तथागत-यानाभिसमय-गोत्र those that have fully and clearly comprehended the vehicle or *yana* of the *Tathā-gata*. 4. མ་ངེས་པའི་རིགས། अनियतगोत्र those that have not been able to rightly comprehend any particular doctrine. 5. རིགས་མེད་པ། अगोत्रक those who have not entered any of the schools.

མངོན་མཐོ *m̱ñon-m̱tho* अभ्युदय; མཐོ་རིས་དང་ལྷ་དང་མི comprises a god or a human being, (स्वर्ग) heaven; those of exalted birth or state.

མངོན་དུ་གྱུར་པ *m̱ñon-du gyur-pa* अभिमुक्ति one of the ten stages of *Bodhisattva* perfection, to be made manifest. It is explained := དེ་ཁོ་ན་ཉིད་མངོན་དུ་གྱུར་པས་མངོན་པ་སྟེ the state in which the *tattva* (reality) is manifest.

མངོན་དུ་ལྡང་བ *m̱ñon-du ḻdañ-wa* or ལངས་པ **प्रत्युत्थान**, **अभ्युत्थान** getting up (from one's seat out of respect to another person); removal from a place; going away.

མངོན་དུ་ཕྱོགས་པ *m̱ñon-du phyogs̱-pa* **अभिमुख** lit. going to the front; moving forward; proceeding.

མངོན་དུ་བྱས *m̱ñon-du-byas̱* **साक्षात्कृत**, made manifest.

མངོན་དུ་འབྱིན་པ *m̱ñon-du ẖbyin-pa* to disclose, reveal; to make known (one's wishes).

མངོན་དུ་འོང *m̱ñon-du-ẖoñ* **अभिक्रमण** advent, arrival, coming in.

མངོན་འདོད *m̱ñon-ẖdoḏ*, **अभीप्सा**, **अनुकर्म्म**, **अभिमत** to wish for; earnest desire.

མངོན་ནོ *m̱ñon-no* **प्रज्ञायते स्म** is made known or evident.

མངོན་པ་པ *m̱ñon-pa-pa* a student of *Abhidharma*; one versed in that part of the Buddhist scriptures.

མངོན་པའི་ང་རྒྱལ *m̱ñon-paẖi ña-ṟgyal* **अभिमान** self-respect; pride.

མངོན་པར *m̱ñon-par* adv. manifestly, openly; evidently; entirely; highly; greatly; very; མངོན་པར་སྐབས་ཡོད་པ, **अभ्यवकाशिक** one who has leisure or opportunity to do an act of piety or a self-sacrifice; an ascetic; one who remains in an uncovered spot to practise religious austerity.

མངོན་པར་བསྐྱེད *m̱ñon-par ḇs̱kyeḏ*, v. རྗེས་སུ་འཛིན་པ, remembrance; any thought dawning in the mind (*M̱ñon.*).

མངོན་པར་ཁྱབ་པ *m̱ñon-par khyab-pa* **अभिसिद्धा** to cover or encompass well; well-accomplished.

མངོན་པར་ཁྲོ *m̱ñon-par-khro* **अतीन्द्रिय** sbst. wrath; terrible mien.

མངོན་པར་མགུ་བར་བྱ་བ = མཉེས་པར་བྱ་བ **अभिराधना** to be rendered propitious; མངོན་པར་གྱུར་པ become manifest, clear; མི་མངོན་པར་གྱུར་པ, **तिरोभावना** to disappear, vanish from the sight.

མངོན་པར་རྒྱལ *m̱ñon-par-ṟgyal* **आभिजात्य** pride.

མངོན་པར་རྒྱུག་པ *m̱ñon-par ṟgyug-pa* **अभिधावन** to follow with speed; to run after.

མངོན་པར་སྒྲུབ *m̱ñon-par s̱grub* **अभिसम्पन्न** well-finished; well-accomplished.

མངོན་པར་ངེས་མྱང *m̱ñon-par ñes̱-myañ* **अभिनिर्भोग** enjoyment.

མངོན་པར་ཆགས *m̱ñon-par chags̱*, v. འཁོར་བ 1. the transmigratory existence (*M̱ñon.*). 2. **रुचि** fondness; attachment; the state of being very much attached.

མངོན་པར་ཆལ་དུ་བཀྲམ་པ *m̱ñon-par chal-du ḇkram-pa* **विकीर्ण** to spread over; diffused.

མངོན་པར་མཆོད་པ *m̱ñon-par choḏ-pa* **मह**, **पुरस्कृ** honour; to make reverence to a kind friend or to a noble or venerable person.

མངོན་པར་བརྗོད *m̱ñon-par ḇṟjoḏ*, **अवदान**, **अभिलापनता**, **अभिलाप्य** full expression; elucidation.

མངོན་པར་བཏུད་པ *m̱ñon-par ḇtuḏ-pa*, **अभिनमित** to pay homage; to bow down out of respect.

མངོན་པར་རྟོགས་པ *m̱ñon-par ṟtogs̱-pa* **अभिनिरूपणा**, **अभिसमय** 1. right discernment; right knowledge; a clear comprehension; མངོན་པར་རྟོགས་པ་དང་ལྡན་པ one possessed of right judgment and discernment; མངོན་པར་རྟོགས་པའི་མཐའ་ལས་བྱུང་བ, **अभिसमयान्तिक** one who has been purified and perfected by the thorough exercise of right judgment. 2. a hymn-like discription (of a deity).

མངོན་པར་བསྔོད་པའི་གྲགས་པ **अभिनन्दितयश** enlightening fame.

མངོན་པར་མཐོ་བ *m̱ñon-par m̱tho-wa*, **अभ्युदय** exalted; become sublime.

མངོན་པར་དྲངས *m̱ñon-par drañs̱*, **अभिनीति** one who has been conducted to the path of deliverence—from the sufferings of transmigratory existence.

མངོན་པར་འདུ་བྱེད m̱ñon-par ẖdu-byeḏ, अभिसंस्कार 1. sublime associations, ideas, views. 2. possessing origination, continuance and extinction: ཆོས་ཐམས་ཅད་ནི་མངོན་པར་འདུ་བྱེད་པ་མེད་པ, अनभिसंस्काराः सर्व्वधर्म्माः objects are not produced, they are without origination or extinction (*M.V.*).

མངོན་པར་འདུད་པ *m̱ñon-par ẖduḏ-pa* अभिनमन bowing; bending reverentially.

མངོན་པར་འདུལ་འོས་པ *m̱ñon-par ẖdul ẖos̱-pa* fit to be brought under religious discipline.

མངོན་པར་འདོན་པ *m̱ñon-par ẖdon-pa* अभ्युद्धार drawing out; bring out; exposing; dragging out.

མངོན་པར་སྡེ་སྣོད, अभिधर्म्म पिटक, *Abhidharma-piṭaka*, one of the three classes of Buddhist sacred writings, v. སྡེ་སྣོད་གསུམ.

མངོན་པར་སྤྱོད *m̱ñon-par s̱pyoḏ* = དྲག་པོའི་ལས, अभिचार witchcraft; mystical measures for the suppression of an enemy.

མངོན་པར་སྤྲོ་བ *m̱ñon-par s̱pro-wa*, अभ्युत्साह enthusiasm; zeal for any work.

མངོན་པར་ཕྱོགས *m̱ñon-par-phyogs̱* = མངོན་ཕྱོགས.

མངོན་པར་འཕགས་པ *m̱ñon-par ẖphags̱-pa* (འཁོར་བ་ལས) अभ्युद्गत gone or come out of transmigratory existence.

མངོན་པར་བྱང་ཆུབ *m̱ñon-par ḇyañ-chub*, अभिसम्बोधि highest state of a *Bodhisattva;* on the brink of the position of a Buddha.

མངོན་པར་དབང་བསྐུར་བ *m̱ñon-par ḏwañ-s̱kur-wa* अभिषेक the initiation of a monk into the order of gelong or *Bhikṣu.*

མངོན་པར་སྦྱོར *m̱ñon-par-s̱byor*, अभियोग, अभियुक्त full application of meanings, words and expressions in reference to religion.

མངོན་པར་བྱུང་བ अभिभाव occurs (in *Tīrthika* works) in the sense of manifestation.

མངོན་པར་འབྱུང་བ *m̱ñon-par ẖbyuñ-wa* (འཁོར་བ་ལས) अभिनिष्क्रमण perfect renunciation; escape from worldly existence with the resolution to go to *Nirvāṇa.*

མངོན་པར་བརྩོན་པ *m̱ñon-par ḇṟtson-pa* assiduity, industry.

མངོན་མཚན *m̱ñon-m̱tshan* अभिलक्षण an evident sign.

མངོན་པ་མཚན་ཉིད་པ *m̱ñon-pa m̱tshan-ñiḏ-pa* (तत्त्व) he who has clearly realized the true state of things has become M̱ñon-pa.

མངོན་པར་འཛིན *m̱ñon-par-ẖdsin*, अभिग्रह attachment; passionate love.

མངོན་པར་རྫོགས་པ *m̱ñon-par ṟdsogs̱-pa* complete fulfilment; perfection in all accomplishments, virtues, etc.; མངོན་པར་རྫོགས་པར་སངས་རྒྱས་པ अभिसम्बुद्ध fully enlightened; མངོན་པར་རྫོགས་པར་འཚང་རྒྱ་བ the attainment of perfect enlightenment, *i.e.*, the state of Buddha

མངོན་པར་རབ་ཏུ་འཕྱང་ *m̱ñon-par rab-tu ẖphyañ* अभिप्रलम्बते hangs down straightly or suspends (some ornamental fringes or silk cloth).

མངོན་པར་རིག་པའམ་སྣང་བ *m̱ñon-par rig-paham s̱nañ-wa* cognition; knowing of.

མངོན་པར་ཤེས་པ *m̱ñon-par çes̱-pa* अभिज्ञान prescience; resp. མངོན་པར་མཁྱེན་པ *m̱ñon-par m̱khan-pa* अभिज्ञ certain gifts of supernatural perception, of which six kinds are enumerated: (1) ལྷའི་མིག་གི་མངོན་ཤེས दिव्यचक्षुर्विज्ञान seeing anything clearly as if with divine sight. By the exercise of this power one can see (realize) the sufferings of all kinds of living beings; (2) ལྷའི་རྣ་བའི་མངོན་ཤེས दिव्यश्रोत्रम् divine hearing in a perfect manner. By the exercise of this knowledge one can hear the sound of ཐྲ་མོ་ད (the smallest insect) and understand the different languages articulate and inarticulate of all living beings; (3) ཕ་རོལ་གྱི་སེམས་ཤེས་པ་འམ परचित्त-ज्ञानम् knowledge of another's heart; སེམས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་ཤེས་པའི་མངོན་ཤེས གཞན་སེམས་ཤེས་པའི་མངོན་ཤེས knowing of another's thoughts; चेतः पर्य्यायज्ञानम् serial knowledge of the heart; (4) རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་བྱ་བ་ཤེས་པའི་མངོན་ཤེས **ऋद्धि विधि ज्ञानम्** knowledge of the four forms of miracle. By the exercise of this knowledge one knows the events of his former and future states of existence, and also the circumstances of his death and birth. By the exercise of one's miraculous knowledge it is possible to move one's body without being seen; (5) སྔོན་གྱི་གནས་རྗེས་དྲན་པའི་མངོན་ཤེས། **पूर्व्वनिवासानुस्मृतिज्ञानम्** the power of remembering the acts of one's former existence or life; (6) ཟག་པ་ཟད་པ་ཤེས་པའི་མངོན་ཤེས་པ **आश्रवक्षयज्ञानम्** knowledge of the destruction of the passions. By the exercise of the knowledge of (ཟག *zag* and ཟད *zad*) decay and destruction, one can quickly attain to the state of the omniscient (**सर्व्वज्ञ**) by purifying himself of all impurities of the heart. By the exercise of the power of knowing all living beings one can perceive as well the stages of their moral perfection or culture.

མངོན་པར་ཤེས་པ་དྲུག་དང་ལྡན་པ **षड़भिज्ञ** the possessor of the six kinds of fore-knowledge; an epithet of Buddha (*M. V.*).

མངོན་པར་ཤེས་པའི་ཤེས་པ *m̱ñon-par çes̱-paẖi çes̱-pa* **अभितोज्ञान** fore-knowledge.

མངོན་པར་སེམས *m̱ñon-par-sems̱* **अभिमानस** *Samādhi;* contemplation; reflection.

མངོན་པར་སེལ *m̱ñon-par-sel* **अभिश्यान** coagulated; congealed.

མངོན་པར་སོང་ *m̱ñon-par-soñ* **अभिपन्न** involved; fully occupied; engrossed.

མངོན་པར་ལྷག་པ *m̱ñon-par lhag-pa* **आगन्तु, अतिथि** a new-comer; new arrival; one just come.

མངོན་ཕྱོགས *m̱ñon-phyogs̱*=ཁ་ལྟས་པ **अभिप्रति, उन्मुख, सम्मुख** in colloq. 1. towards; forward; straight ahead. 2. moving towards; སྐྱེ་བ་ལ་མངོན་དུ་ཕྱོགས་པ *s̱kye-wa la m̱ñon-du phyogs̱-pa*· proceeding to birth; འཆི་བ་ལ་མངོན་དུ་ཕྱོགས་པ rushing on to death; སངས་རྒྱས་པ་ལ་མངོན་དུ་ཕྱོགས་པ moving towards the attainment of Buddhahood.

མངོན་ཕྱོགས་ཏེ *m̱ñon-phyogs̱-te* **अभ्येत्य** having gone on; proceeded.

མངོན་ཕྲ *m̱ñon-phra* dissimulation.

མངོན་བྱེད་པ *m̱ñon-du byeḏ-pa* to be manifest; to make public; to make clear or manifest to one's self.

མངོན་ཞེན *m̱ñon-shen* **अभिनिवेश** application; devotion.

མངོན་རློམས *m̱ñon-ṟloms̱* **अभिमनस्** having the mind directed towards; longing-for.

མངོན་ཤེས *mñon-çes̱* fore-knowledge.

མངོན་ཤེས་ཅན *m̱ñon-çes̱-can* 1. v. བྱ་སྐྱ་ཀ (*M̱ñon.*) the mag-pie. 2. one possessed of fore-knowledge; one who can read the mind of others.

མངོན་སུམ *m̱ñon-sum* **प्रत्यक्ष** open, public, manifest; cognizable by the senses.

Syn. མངོན་དུ *m̱ñon-du*; དབང་པོའི་ཡུལ *ḏwoñ-poẖi-yul* (*M̱ñon.*).

མངོན་སུམ་དུ *m̱ñon sum-du* 1. manifestly; adv. openly, publicly. 2. དངོས་སུ=*ḏños̱-su*, *e.g.*, bodily, personally; by one's own personal experience; མངོན་སུམ་དུ་སྐྱེས *m̱ñon-sum-du s̱kyes̱* **अभिजात, अभिजन** really born, not of imaginary birth; མངོན་སུམ་དུ་འདུལ་བར་འོས་པ **सम्मुख-विनय** proper to place under moral discipline; one fit to be brought under religious control.

མངོན་སུམ་ཕྱོགས་མིན་པ *m̱ñon-sum phyogs̱-min-pa* **पराङ्मुख** not forward; unable to succeed; turned back; failed; unsuccessful in an enterprise.

མངོན་སུམ་མིན་པ *m̱ñon-sum min-pa* **परोक्ष** beyond the range of sight; imperceptible; unknown; unintelligible.

མངོན་གསལ *m̱ñon-gsal* lucid, clear, evident; making known; manifesting, v. མངོན་པར་གསལ.

རྔ *ṟña* डिण्डिम tambour; कवच a drum used in battle; आनक a large military drum beaten at one end; ढक्क drum; kettle-drum འཁར་རྔ *ẖkhar-ṟña*, v. འཁར *ẖkhar*; རྫ་རྔ *ṟdsa-ṟña* a drum made of earthenware; རྒྱལ་རྔ *ṟgyal-ṟña* जयढक्क the drum of victory; བག་རྔ *bag-ṟña* drum at a wedding: ཁྲིམས་ཀྱི་རྔ་བོ་ཆེ་བརྡུངས་ཏེ *khrims̱-kyi ṟña-ḇo-che ḇṟduñs̱-te* having beaten the large drum for the Government edicts.

རྔ་དཀར *ṟña-ḏkar* or རྔ་མ་དཀར་པོ a white hairy tail; རྔ་དཀར་པོའི་རྔུང་གཡབ a fan of the white yak-tail or the *chowry*.

རྔ་མཁན *ṟña-m̱khan* mower; reaper.

རྔ་ཁྲི *ṟña-khri* (*ña-ṭhi*) a stool on which the larger drums are set for being beaten.

རྔ་སྒྲ *ṟña-s̱gra* (*ña-ḍa*) 1. तूर्य sound of the drum. 2 an epithet of Buddha Amogha Siddha; རྔ་སྒྲ་འབྱིན་པའི་སྒྲ་ཞེས་བྱ་བའི་ནགས n. of a forest situated on the mountains *S̱prin-ḏkar ṟgyu-wa* in the fabulous continent of Uttara Kuru.

རྔ་རྔོག *ṟña-ṟñog* abbr. of རྔ་མ་དང་རྔོག, the tail and the crest-hair (mane) of a yak, horse or mule: རྔ་རྔོག་ཐམས་ཅད་ལ་དར་ཁ་དོག་སྣ་ལྔ་བཏགས་པ to all their tails and manes scarves of five different colours were attached (*A. 141*).

རྔ་ལྕགས *ṟña-ḻcags̱* a drum-rod; gen. a bent rod used as a drum-stick.

རྔ་ཆུང་ *ṟña-chuñ* 1. a small drum. 2. a small camel; a young camel.

རྔ་དར *ṟña-dar* a scarf tied to a drum.

རྔ་པ *ṟña-pa* a drummer.

རྔ་དཔོན *ṟña-ḏpon* chief drummer.

རྔ་ལྤགས *ṟña-ḻpags̱* drum-skin.

རྔ་བ *ṟña-wa*, vb. pf. བརྔས *ḇṟñas̱*, fut. བརྔ *ḇṟña*, imp. རྔོས *ṟños̱*, to mow, to reap, to cut with the sickle; sbst. the seeding of corn, barley, wheat or paddy; བཙས་མ་བརྔས་པ *ḇtsas̱-ma ḇṟñas̱-pa* the reaped corn.

རྔ་བོ་ཆེ *ṟña-wo che* यशोभेरि fame; also large drum; a drum announcing fame.

རྔ་བ་ཆེ་བའི་མདོ a Sūtra in the *Kahgyur* of a metaphysical nature (*K. d.* ཙ *142*).

རྔ་བོང་ *Ṟña-boñ* 1. n. of an Indian sage who is said to have flourished a thousand years before Buddha. 2. n. for camel in *W*.

རྔ་བྲན *ṟña-bran* n. of an animal: ཟས་ནི་རྔ་བྲན་ཤ་གསར་དང his food was the fresh meat of *ña-bran* (*S̱man. 212*).

རྔ་དབྱུག *ṟña-ḏḇyug* drum-stick.

རྔ་སྦུག *ṟña-s̱bug* drum and cymbal.

རྔ་མ *ṟña-ma* पुच्छ the tail; the hairy tail of a beast; རྔ་མ་རྒྱས་པ་བྱེད *ṟña-ma ṟgyas̱-pa byeḏ* उत्पुच्छयति puffing out the tail.

རྔ་སུ་ཀུན་ད सुकुन्द a kind of drum.

རྔ་མོང *ṟña-moñ* or རྔ་མོ *ṟña-mo* उष्ट्र, करभ the camel; རྔེ་འུ *ṟñe-ẖu* a young camel; the smaller species of camel: ཡུལ་ས་ཐག་རིང་པོར་གཤེགས་པའི་སྐད་དེ་ཐོས་པས, རྔ་མོ་དྲེའུ་སྟོར་བ་ལྟར་སྡུག་བསྔལ་ཆེན་པོར་གྱུར་ཏེ hearing the news of his having gone to a distant country, he became greatly grieved, as if he had lost his camel or mule (*H̱brom. 113*).

རྔ་མོ་ངུད་ཀ *ṟña-mo ñuḏ-ka*, a *srinbu*, *i.e.*, worm with a black head. In whatever place the worm was found on its back, that place suffered from visitations of various kinds of calamities, such as war, famine, disease, devastations and destructions (*K. ko.* ཆ *237*).

རྔ་ཐེར *ṟña-ther* serge cloth made of camel's hair.

རྔ་བཟོ་བ *ṟña-ḇzo-wa* मृदङ्गिक a drum-maker.

རྔ་ཟླུམ *ṟña-zlum* (*ña-dum*) मृदङ्ग, आनक kind of drum played at Indian concerts.

རྔ་ཟོར *ṟña-zor* n. of a demi-god.

རྔ་ཟླུམ་ཅན *ṟña-zlum-can* मुकुन्द species of flower [a kind of drum; the resin of *Boswellia thurifera*]*S.*

རྔ་ཡུ *ṟña-yu* handle of a kettle-drum which is supported by a stick sometimes fixed on the ground but generally held by the hand.

རྔ་ཡབ *Ṟña-yab* चामर, प्रकीर्णक 1. lit. "the father of tails," *i.e.*, a yak's tail, used for fanning and sometimes for dusting. 2. n. of a fabulous continent said to exist to the north of Jambudvīpa.

རྔ་ཡབ་མཇུག་མ་ཅན a term for horses in general; lit. that has the yak's tail (*M̱ñon.*).

Syn. གཡོག་བྱེད *g̱yog-byeḏ*; བུང་པ་སྐྲོད་བྱེད *buñ-pa s̱krod̠-byeḏ* (*M̱ñon.*).

རྔ་གཡོག *ṟña-g̱yog* आनक a military drum.

རྔ་རིང *ṟña-riñ* long tail.

རྔ་ཤིང *ṟña-çiñ* the wooden body of a drum; also the wooden support.

རྔ་ཤོང *ṟña-çoñ* kettle-drum; music (*Sch.*).

རྔ་གསངས *ṟña-g̱sañs̱* or རྔ་བསངས a loud beat or roll of the kettle-drum (*Sch.*).

རྔད *ṟñaḏ* རྔད་ཡང་ཡི་དམ་ལྷ་རུ་རྔད, བཞེས་ཡང་མ་དང་མཁའ་འགྲོས་བཞེས.

རྔན་བགྲང *ṟñan-ḇgrañ* enumerating another's faults: ཕ་ལས་བུ་ལ་རྔན་བགྲང་ཉིད་དང་མཚུངས like enumerating the sins or misdoings of a family, *i.e.*, from father to son (*Yig. k.*).

རྔན་ཅན *ṟñan-can* or རྔན་ཆེན *ṟñan-chen* अवगणित, अवमत jeering; disdain: (ངན་པས་རྔན་ཅན་བྱེད་དུ་འང་འོང *ñan-pas̱ ṟñan-can byeḏ-duḫañ hoñ*) the evil hearted also came to scoff at him (*H̱brom. 37*).

Syn. བརྔས་པ *ḇṟñas̱-pa*; ཚོ་ཁྱད *tsho-khyaḏ* or ཁྱོད་ཚོ *khyoḏ-tsho* (*M̱ñon.*).

རྔན་པ I: sbst. *ṟñan-pa*=སྐུག་པ remuneration for a service done; reward; fee; hire; wages; vb. pf. བརྔན to pay hire to: རྔན་པ་སྦྱིན་པ or རྔན་པ་གཏོང་བ to pay wages or remuneration; sometimes to bribe; to corrupt.

རྔན་པ II: acc. to *Jä.* a kind of sacrifice in C. Tibet.

རྔན་འཕྱར་བ *ṟñan-hphyar-wa* to insult, defame.

རྔབ་པ *ṟñab-pa* 1. to be hungry: བཀྲེས་རྔབ་པ *ḇkres̱ ṟñab-pa* to be greedy; to have a craving appetite; acc. *Ja.* 2. cf. རྔམ་པ to crave; to desire earnestly. 3. in *W.* colloq. for རྔ་བ, to mow.

རྔབ་ཚ་བ *ṟñab tsha-wa* oppressive: རྒྱལ་ཁྲིམས་རྔ་ལྷར་རྔབ་ཚ་ཀྱང even if the laws (of government) be oppressive.

རྔབས་རྦ *ṟñabs̱-rḇa*=འཛིབ་རུ a surgical instrument, made of horn, for drawing out blood by suction.

རྔམ་རྔམ *ṟñam-ṟñam* 1. threateningly. 2. with dazzling splendour; རྔམ་རྔམ་རྗིག་རྗིག་བྱེད་པ anything tidy and very fine.

རྔམ་ཅན *ṟñam-can* 1. adj. rageful; avaricious; covetous; ཟ་རྔམ་པ raging; gluttonous: ravenous.

རྔམ་བརྗིད *ṟñam-ḇrjiḏ* 1. expression or appearance of wrath. 2.=རྔོམ་བརྗིད *ṟñom-ḇrjiḏ* splendour; magnificence (*Jä.*).

Syn. རྔམ་འཇིགས *ṟñam-ḫjigs̱*; ཁྲོ་ཉམས *khro-ñams̱* (*M̱ñon.*).

རྔམ་པ *ṟñam-pa* 1. to rage at; to be furious; to devastate; རྔམ་པའི་ང་རོ a voice of terror. 2. to breathe violently; to pant for; to desire ardently; སྲོག་གཅོད་པ་ལ་རྔམ་པ *s̱roggcoḏ-pa-la ṟñam-pa* to be blood-thirsty; རྔམ་པའི་ཚུལ་གྱིས ravenously (devouring).

རྔམ་པ་ཕག་མགོ *R̲ńam-pa phag-m̲go* n. of a deity with the head of a wild boar.

རྔམ་པོ་ཆེ *r̲ńam-po-che* very frightful.

རྔམ་གསས *r̲ńam-gsaş* the occupying of one's body by a god or spirit according to Bon-po notions; a woman when inspired riding on any demon is called གསས་མོ.

རྔམས *r̲ńamş*=དཔངས height or depth; རྔམས་སུ in height or depth; ཆུ་དཀྱིལ་རྔམས་སུ་དཔག་ཚད་འབུམ་ཕྲག་བརྒྱད། (*Yig.*) the depth at the middle of the waters was 800,000 *yojana*.

རྔམས་པ अद्भुत wonder, surprize; pathos in music.

རྔམས་ཆེ *r̲ńamş-che*, དཀའ་ལས་ཆེ་བ very difficult; causing much hardship.

རྔས *r̲ńaş* (མལ་གྱི) उपबर्ह, v. སྔས *s̲ńaş*, pillow; a bolster.

རྔས་འབོལ *r̲ńaş-h̲bol* गेण्डुक a stuffed cushion; a football.

རྔུ *r̲ńu*=ཟུག་རྔུ *zug-r̲ńu* pain.

རྔུ་ཆུ *R̲ńu-chu*, colloq. for རྔུལ་ཆུ (*Loń.* ༢ *5*).

རྔུ་མ *r̲ńu-ma* or མིག་སྐྱག *mig-s̲kyag* चक्षुर्मल rheum in the eye.

+ **རྔུབ་པ** *r̲ńub-pa*=ནང་དུ་འདུས་པ *nań-du h̲duş-pa* or འཇུག་པ *h̲jug-pa*, pf. བརྔུབས *b̲r̲ńubş* or རྔུབས *r̲ńubş*, fut. བརྔུབ *b̲r̲ńub*, imp. རྔུབས *r̲ńubş* to draw in; དབུགས་རྔུབ་པ *d̲bugş r̲ńub-pa* to inhale; to breathe in.

རྔུལ *r̲ńul* or རྔུལ་ཆུ *r̲ńul-chu* स्वेद, विपाक perspiration; sweat; རྔུལ་འདོན་པ *r̲ńul-h̲don-pa* to cause to sweat or prespire.

Syn. ཆད་སྐྱེས *chad̲-s̲kyeş*; ལུས་ཆུ *luş-chu*; ལུས་འབབ *luş-h̲bab*; ལུས་རྔུལ *luş-r̲ńul* (*M̲ńon.*).

རྔུལ་ཆུ *R̲ńul-chu* n. of a river in Kham. It is formed by the joining of the rivers རྒྱལ་མོ་རྔུལ་ཆུ *R̲gyal-mo r̲ńul-chu* of Kham and *R̲dsa-khog Ńag-chu* of Sze-chuan.

རྔུལ་བ *r̲ńul-wa*, vb. pf. བརྔུལ *b̲r̲ńul*, to sweat, perspire.

རྔུལ་གཟན संकच्चिका [belonging to the armpit] *S.*

རྔུལ་གཟན་གྱི་གཟན *r̲ńal-gzan-gyi gzan* प्रतिसंकच्चिका.

རྔེའུ *r̲ńeh̲u* or རྔེའུ་ཆུང་ རྔ་ཆུང་ 1. a little drum. 2. རྔ་མོང་གི་ཕྲུ་གུ *r̲ńa-moń-gi phru-gu* a small camel; a young camel.

རྔོ *r̲ńo* skin disease causing painful itching which is contagious and affects dogs, sheep, and goats.

རྔོ་ཐོག་པ *r̲ńo-thog-pa* to be capable: རྔོ་ཐོགས་ལགས Sir, I can do (it); རྔོ་ཐོག་མི་ཐོག incapable or not able.

རྔོ་བ *r̲ńo-wa* to be able (*Cs.*); རྔོ་མི་ཐོགས not able; not competent; incapable.

རྔོ་བག་ཅན *r̲ńo-lag-can* 1. a disease of the skin with painful itching. 2. acc. *Cs.*= རྔམ་བག་ཅན.

རྔོ་ཡས *r̲ńo-yaş* n. of a number (*S. Lex.*).

རྔོ་ལེན་པ *r̲ńo-len-pa* to roast; to fry (*Sch.*), v. རྔོད་པ *r̲ńod̲-pa*.

རྔོག I: *r̲ńog* or རྔོག་མ *r̲ńog-ma*=ཟེ་རྔོག *ze-r̲ńog* 1. the mane; རྟ་རྔོག *r̲ta-r̲ńog* mane of the horse, &c. 2. acc. *Lex.* the hunch or hump of an animal. 3. acc. *Cs.* རྡེའུ་རྔོག *d̲r̲eh̲u-r̲ńog* a kind of stuffed seat; mattress; a thick-haired carpet (*Sch.*).

རྔོག II: n. of a tribe in Tibet to which belonged the celebrated *Lo-tsā-wa* Lama *R̲ńog B̲lo-l̲dan Çeş-rab* (*Loń.* ༢ *9*).

རྔོག་ཅན *r̲ńog-can* or རྔོག་ལྡན *r̲ńog-l̲dan* having a mane.

རྔོགས་ཆགས *r̲ńogş-chagş* a beast that has a mane.

རྙོད་པ *r̲ñod̲-pa*, pf. བརྙོས *b̲r̲ños̲*, fut. བརྙོད *b̲r̲ñod̲*, acc. to *Cs.* and *Jä.* བརྙོ *b̲r̲ño*, imp. རྙོད *r̲ñod̲* or རྙོས *r̲ños̲*. 1. to parch (barley, wheat, or rice); to bruise; to roast; to fry, *e.g.*, meat in a pan. 2. acc. to *Cs.* to deceive.

རྙོབ་པ *r̲ñob-pa* in *Ld.* to be able, v. རྙོ་བ *r̲ño-wa*.

རྙོམ་བརྗིད *r̲ñom-b̲rjid̲* (cf. རྔམ་པ) splendour; stateliness; majesty; རྙོམ་བག་ཅན *r̲ñom-bag-can* grand; majestic; terrible.

རྙོམ་པོ *r̲ñom-po* bright; brilliant; majestic; shining.

རྙོལ་བོན *R̲ñol-Bon* the earliest stage of the Bon religion of Tibet known by the name of གཡུང་དྲུང་ or *Svastika*, which flourished before the second century B.C.; said to have been introduced in Tibet during the reign of the seventh descendant of King གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོ (*J. Zañ.*).

རྙོས་ཁྱེར *r̲ños̲-khyer* one who has caught the skin disease called རྙོ *r̲ño.*

ལྔ *l̲ña* पञ्च five: ལྔ་ག *l̲ña-ga* or ལྔ་ཀ all the five; each of the five; ལྔ་བརྒྱ *l̲ña-r̲gya* पञ्चशत five hundred; ལྔ་བཅུ *l̲ña-b̲cu* पञ्चाशत् fifty; ལྔ་བཅུ་ང་གཅིག་པ पञ्चाशोत्तर the fifty-first: ལྔ་ཆ *l̲ña-cha* पञ्चभाग, पञ्चमांश the fifth part or share.

ལྔ་མཆོད *l̲ña-m̲chod̲* lit. the five offerings; but the term signifies the religious service with illumination on the anniversary of the birth of Tsong-khapa, the great Buddhist reformer of Tibet, which generally falls in the month of November, *i.e.*, about the 25th of the 9th Tibetan month. It is observed in every house in Tibet.

ལྔ་སྟོང *l̲ña-s̲toñ* पञ्चसहस्र five thousand.

ལྔ་སྟོན *l̲ña-s̲ton* पञ्चमक the fifth festive ceremony generally observed.

ལྔ་ཐམ *l̲ña-tham* a Buddhist monk who does not possess any knowledge of the ritual and the contemplative practice of Buddhism.

ལྔ་བདོ *l̲ña-b̲do*, ལྔ་བདོ་སྙིགས་མ་མ་རུངས་ཚེ *l̲ña-b̲do s̲ñigs̲-ma ma-ruñs̲ tshe* (*H̲brom. 25*).

ལྔ་དྲུག་འགྲོ *l̲ña-dr̲ug-h̲gro* in Tibet when one borrows grain he has, as a rule, to give back one measure more for every five measures he had taken. This is called the payment—six for five measures of agricultural loan.

ལྔ་ལྡན *L̲ña-l̲dan* पञ्चाल n. of a city in ancient Kho-ten known in Tibet under the name of Li-yul.

ལྔ་སྡེ་བཟང་པོ *L̲ña-s̲de b̲zañ-po* the five early disciples of Buddha:—Kauṇḍiṇya, Açvajit, Vāṣpa, Mahânāmàn, and Bhadrika, who first received his teachings (*Yig.*).

+ ལྔ་པ *l̲ña-pa* पञ्चम 1. the fifth; पञ्चमी the fifth day after the full or new moon, पञ्चक 2. n. of a tribe in Tibet. 3. ལྔ་པ་ནི་མཐང་གོས a name for a Buddhist monk's raiment. 4. the fifth path: ལམ་ལྔ་པ་བཅུ་སྔོན་དུ་སོང་ the ten have gone before on the fifth path (*Yig.*).

ལྔ་པ་ཉིད *l̲ña-pa ñid̲* पञ्चता the fifth state, *i.e.*, death.

ལྔ་པོ *l̲ña-po* पञ्च the five.

ལྔ་པའི་དོན *l̲ña-pah̲i-don*=རིག་པའི་གནས་ལྔ་པ the five sciences.

ལྔ་པའི་དབྱངས་སྙན n. of a singing bird, v. འཛོལ་མོ.

ལྔ་པའི་ལམ *l̲ña pah̲i-lam*=འཆི་བ the way to the fifth state, *i.e.*, death.

ལྔ་བ *l̲ña-wa* a flash (of lightning).

ལྔ་རྩེན *L̲ña-r̲tsen* पञ्चिका or རྩེན, a game played with five dice; कुवेर n. of the Yaksha who is custodian of wealth; one of the eight generals of Vais'ravaṇa (*Yig.*).

ལྔ་ཚིགས *lńa-tshigs*=ཐུན་གསུམ་པ तृतीय प्रहर 1. the third watch (of night or day). 2. ཀོ་ས་ལའི་རྒྱལ་པོ་གསལ་རྒྱལ་གྱི་སྲས་ལྔ་ཚིགས་ཟེར n. of a son of Prasenajit, King of Kos'ala (*J. Zań.*). 3. ཡན་ལག་ལྔའི་ཚིགས་ལྔ the five joints of the five limbs.

ལྔ་རིག *lńa-rig*=རིག་པའི་གནས་ལྔ་ཤེས་པ पण्डित one who is versed in the five sciences; a learned man; a scholar.

ལྔ་ལེན *lńa-len* पञ्चाल, पञ्चालक also 1. ancient name of a province in the north-west part of India, one of the 36 sacred places of the Buddhists (*M. V.*). 2. पञ्चत्वं five times. 3. ཕུང་པོ་ལྔ་ལེན་པ to be born, *i.e.*, assumption of the five (*skandha*) aggregates; body.

སྔ *ṣńa* पूर्व्व before; soon; early—referring mostly to time not place: འདའ་བ་ནི་ཧ་ཅང་ཡང་སྔ་ཆེས་སོ deliverance takes place much too soon: ང་ནི་ཐེམ་པ་སྔ་བརྒལ་ཡིན I was the foremost, the first, (earliest) to cross the threshold (*Glr.*); བསྟན་པ་སྔ་དར་བར་དར་ཕྱི་དར་གསུམ the first, intermediate, and the last propagation of the (Buddhist) doctrine (*Glr.*). སྔོན or སྔོན་ལ is the ordinary adverbial form; gen. སྔ is used with postpositions or in compounds: སྔ་མཁོ *ṣńa-m̱kho* the olden time; སྔ་སྔ *ṣńa-ṣńa* very early; སྔ་དུས in bygone times.

སྔ་གུང *ṣńa-guń*, abb. of སྔ་དྲོ་དང་གུང, morning and noon.

སྔ་གོང *ṣńa-goń* 1. adv. before; previously; at first; a little while ago; just now (*Mil.*); སྔ་གོང་ནས formerly; སྔ་གོང་ཡབ your late father (*Glr.*); སྔ་གོང་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ the earlier Tibetan kings (*Glr.; Jä.*).

སྔ་དགོངས *ṣńa-ḏgońs* morning and evening (*Sch.*).

སྔ་རྒོལ *ṣńa-ṟgol* पूर्व्ववादिन् in a religious disputation, he who first begins the discussion; a plaintiff in a case.

སྔ་སྔོ *ṣńa-ṣńo* v. སྔོ *ṣńo*, vegetables; greens (*Jä.*).

སྔ་ཆད *ṣńa-chaḏ*=སྔོན་ཆད *ṣńon-chaḏ* formerly; hitherto; till now; up to this time.

སྔ་ཆོས *ṣńa-chos*=ཆོས་གྲངས་སྔ་མ 1. earlier date. 2. the indistinctness: ཤོག་བུ་སྔོན་པོ་ལ་བྲིས་པ་སྔོ་ཆོས་རྒྱ་ཆོས inelligibility of the writing on blue paper with blue ink is here alluded to (*Ṟtsii.*).

སྔ་རྟོག *ṣńa-ṟtog* early crop; the first-fruit of the harvest.

སྔ་རྟིང་དུ *ṣńa-ṟtiń-du* earlier or later; not at the same time.

སྔ་ལྟས *ṣńa-ḻtas* foreboding; prognostic; presage.

སྔ་ཐོག *ṣńa-thog* early; in the forenoon.

སྔ་དྲོ *ṣńa-dṟo* पूर्व्वाह्ण, प्रातः, प्रत्यूष early morning: སྔ་དྲོ་འདུལ་བ *ṣńa-dṟo ẖdul-wa* to tame the mind in the morning lest evil may enter it later.

སྔ་ན *ṣńa-na* before, previously, betimes.

སྔ་ནུར་ཕྱི་འགྱངས་མེད་པ *ṣńa-nur phyi-ẖgyańs meḏ-pa* early in the morning, not late in the day; without delay.

སྔ་པ *ṣńa-pa* 1. vb. pf. སྔས to be the first; to come first; to be beforehand. 2. adj. ancient; belonging or referring to former ages; རྒྱ་ནག་གི་རྒྱལ་པོ་སྔ་བ an ancient king of China.

སྔ་ཕྱི *ṣńa-phyi*, abbr. of དུས་ཚོད་སྔ་བ་དང་ཕྱི་བ पौर्व्वापर्य्यम्, early and late; སྔ་ཕྱི་མེད अपूर्व्वापरम not early not late; that has no beginning or end.

སྔ་ཕྱི་རྒོལ *ṣńa-phyi ṟgol*, abbr. of ང་རྒོལ་དང་ཕྱི་རྒོལ *ṟńa-ṟgol dań phyi-ṟgol* पूर्व्ववादिन् परवादिन्, the plaintiff and defendant in a law-suit.

སྔ་ཕྲོས *ṣńa-phros* early or first work; the earlier position of a work.

སྔ་བ *ṣña-wa*=སྔ་པ or སྔ་བར=ཐོ་རངས प्रातः dawn; very early in the morning: སང་སྔ་བར to-morrow early morning.

སྔ་མ *ṣña-ma* पूर्व्वं, प्राची, प्राक् the former; the first-named; the earlier one; anterior in time and place; the first; the foremost in a series; སྔ་མ་བཞིན पूर्व्ववत् as before; as the one gone before; as the earlier one; སྔ་མའི་དུས in early times.

སྔ་མོ *ṣña-mo* earlier; bygone; སྔ་མོ་ནས long before; from former time.

སྔ་ཟ *ṣña-za* breakfast; the morning food; food taken early in the morning.

སྔ་རོལ *ṣña-rol* of old time; past ages; སྔ་རོལ་དུ before; in time past; gone before.

སྔ་ལགས *ṣña-lagṣ*=ལེན་པོ in Tsang a return visit or entertainment.

སྔ་ཤ *ṣña-ça*=རྟ་སྒའི་སྔ་དུ straps for binding things to a saddle; རྗེ་ཤ the straps which go round the hind part, and called ཤ་བཏགས་སྒའི་སྔ་ཤ་ལ་ནད་རྒྱལ་དང (*Lhamo ḇṣtoḏ-pa*).

སྔ་ཤས *ṣña-çaṣ* very early.

སྔ་ཤུགས་འདྲེན་པ *ṣña-çugṣ ḥdṛen-pa* the accenting of the first syllable.

སྔ་སོར *ṣña-sor* पूर्व्वं 1. before; in the first place; first of all; at first. 2. anciently; in olden times.

Syn. སྔར *ṣñar*; སྔོན་དུ *ṣñon-du*; སྔ་མ *ṣña-ma* (*M̱r̂on.*).

སྔ་ཧར *ṣña-har* a kind of tea.

སྔག་པ *ṣñag-pa*, also སྔགས་པ, pf. བསྔགས, fut. བསྔག, imp. སྔོག *ṣñog*, to praise, commend, extol; to recommend: འགྲོ་བར་སྔགས it is recommended to go; བསྔོད་བསྔགས་པ praising; singing praise; བསྔགས་པ་པོ a praiser, commender (*Cs.*); བསྔགས་པར་འོས་པ worthy of praise; བསྔགས་ལྡན praised; also n. of Buddha's horse; བསྔགས་གསོལ thanksgiving.

སྔགས *ṣñagṣ* 1. praise; encomium (*Cs.*). 2. मन्त्र magical formula consisting mostly of strings of Sanskṛt syllables in the recital of which perfect accuracy is required. These are used in invoking and coercing deities and demons, and are the equivalents of the famous mantras and dhārani of Sanskṛt Buddhism; སྔགས་སྒྲུབ་པ *ṣñagṣ-ṣgrub-pa*, སྔགས་སྤེལ་བ *ṣñagṣ-ṣpel-wa*, to recite mantras; to pronounce charms or incantations; སྔགས་ཀྱི་ཐེག་པ मन्त्रयान the mystical or *Tantrik* doctrine of the Buddhists, v. ཐེག་པ *theg-pa*; སྔགས་ཀྱི་དག་བྱེད हविः clarified butter (used in the sacrificial fire); སྔགས་ཀྱི་སྤྱོད་པ *ṣñagṣ-kyi ṣpyoḏ-pa* मन्त्रचर्य्या mysticism; the practice of the mystic cult.

སྔགས་འཆང *ṣñagṣ-ḥchañ* मन्त्रधर one who ministers charms, a professor of mysticism; སྔགས་འཆང་བ or སྔགས་འཛིན་པ to carry dhārani charms about one's self.

སྔགས་བཏུ་བ *ṣñagṣ-ḇtu-wa* समुच्चय extracts of *mantra* or charms.

སྔགས་སྡེ་གསུམ *ṣñagṣ-ṣde-gsum* acc. to the Buddhist as well as the Bon-po=ཕྱི་རིགས་སྔགས the external or ritualistic science. 1. the external spells by which a god or goddess is propitiated or brought under one's power so as to obey the wishes; ནང་གསང་སྔགས गुह्यमन्त्र the secret charms by the efficacy of which a *Tantrik Bodhisattva* either in his wrathful manifestation or in his milder form is propitiated. By dint of charms, he mysteriously unites with a female who having acquired similar perfections and merits like himself, is thus prepared spiritually for such a union. Both having attained to the same degree of spiritual culture and sitting in each others embrace vanish, it is believed, into the state of *Nirvāṇa*. This practice is called ཡབ་སྦྱོར

m̱khaẖ-s̱pyoḏ. 2. གསང་སྔགས secret written charms; གཟུངས་སྔགས धारणीमन्त्र charms which contain efficacious significations and are capable of over-powering or coercing spirits. These charms are generally inscribed on cloth, paper, or wooden boards. 3. རིག་སྔགས, v. རིག spells.

སྔགས་པ s̱ńags̱-pa तन्त्रिन् one versed in the *Tantra* cult of the Buddhists; one who practises mysticism.

Syn. ནུས་པ་ཅན *nus̱-pa-can*; མཐུ་བོ་ཆེ *m̱thu-bo-che*; སྔགས་འཆང *s̱ńags̱-ẖchań*; བསྲུང་འཁོར་པ *ḇs̱ṟuń-ẖkhor-pa*; བསྟན་བདག *ḇs̱tan-ḇdag*; འཇོམས་བྱེད *ẖjoms̱-byeḏ*; རྡོ་རྗེ་འཛིན *ṟdo-ṟje-ẖdsin*; སྔགས་ཆེན *s̱ńags̱-chen* (*M̱ńon.*).

སྔགས་བོན *s̱ńags̱-bon* for སྔགས་པ and བོན་པོ *Bon-po.*

སྔགས་བཙུན་མར་གྱི་རྐྱལ་པ་ཅན *s̱ńags̱-ḇtsun mar-gyi ṟkyal-pa-can* n. of an ointment for wounds and sores (*S̱man. 350.*).

སྔགས་རིགས *s̱ńags̱-rigs̱* ब्राह्मण Brāhmaṇ.

སྔངས *s̱ńańs̱* = དངངས, v. དངང་བ.

སྔངས་སྐྲག *s̱ńańs̱-s̱krag* = དངངས་སྐྲག panic; sudden fear.

སྔངས་བྱེད *s̱ńańs̱-byeḏ* भीषण very fearful, terrific; panic stricken.

སྔན *s̱ńan* for སྔ or སྔོན *s̱ńon*, སྔན་ཆད formerly; before; previously, opp. to now: འཆར་ཀ་སྔན་ལ་བཏངས Charka was sent previously or at first.

སྔན་བུ *s̱ńan-bu* a medicinal herb.

སྔར *s̱ńar* पुरस्तात्, पूर्वं adv. of time, used for སྔ་རུ *s̱ńa-ru*, before; beforehand; previously; formerly; at first; སྔར་ནས from before; སྔར་མེད་པ what has not existed before; an innovation; སྔར་མ་བྱས་པ what was not done before; སྔར་ལོངས to get up first; one who has risen first or early; སྔར་གྱི་སྒྲིག་གསོལ to have or avail of a former arrangement or system; སྔར་གྱི་ཡི་གེ་རྙིང་པ་རྣམས old or early records; the writings of antiquity; སྔར་བ the former; first mentioned; སྔར་གྱི་བས = སྔར་ལས་ཀྱང or སྔར་བས་ཀྱང་ than, before: རྒྱལ་བུ་སྔར་གྱི་བས་ཀྱང་ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ་ཙམ་དུ་གདའ་བ་ལ། "the prince was superior even to those who preceded him, *i.e.*, even he excelled his predecessors." Although སྔར occurs almost exclusively as a temporal adv., it is used in the sense of a local postp. in the honorific expression སྤྱན་སྔར, before his eyes, in his presence.

སྔར་སྐྱེས *s̱ńar-s̱kyes̱* = ཨ་ཇོ; अग्रज an elder brother.

སྔར་ཁྱུན་ལྟར *s̱ńar-khyun ḻtar* or སྔར་རྒྱུན་ལྟར as usual; in the ordinary course; as formerly.

སྔར་ཁྲིམས *s̱ńar-khrims̱* (*ńar-ṭhim*) early laws; previous punishment or conviction.

སྔར་འཁྱུར *s̱ńar-ẖkhyur* = སྔ་མའི་སྲོལ former custom or usage.

སྔར་རྒྱས *s̱ńar-ṟgyas̱* early diffusion or earlier propagation.

སྔར་འཇགས *s̱ńar-ẖjags̱* given as before; as before.

སྔར་རྗེས་ཅན *s̱ńar-ṟjes̱-can* one who follows or acts according to precedents; སྔ་མའི་ལམ་ལུགས་སྲོལ *s̱ńa-maẖi lam-lugs̱-s̱ṟol* the old or former customs.

སྔར་རྟོགས *s̱ńar-ṟtogs̱* = སྔ་མ་ནས་རྟོགས *s̱ńa-ma-nas̱ ṟtogs̱* premeditated; thought of before; anything done after much consideration.

སྔར་ལྟར *s̱ńar-ḻtar* as before.

སྔར་འཐུང་ *s̱ńar-ẖthuń* anything that is to be drunk first; an early drink.

སྔང་དྲངས *s̱ńar-drańs̱* (སྔོན་འདྲེན་པ *s̱ńon-ẖdren-pa*) पूर्वंका formerly invited.

སྔར་གནོད *s̱ńar-gnoḏ* aggression; doing mischief without provocation.

སྔར་མ *s̱ńar-ma* sharp, intelligent, quick of apprehension.

སྔར་མེད་རྙེད་ *şñar-meḏ-ṟñeḏ* योग gaining or acquiring what one was without before; སྔར་མེད་གསར་སྒྲོགས innovation; new introduction; སྔར་མེད་གསར་བྱུང་ what did not exist before (in the usage, custom or institutions), but has been introduced.

སྔར་ཚིམ *şñar-tshim* पूर्व्व पुर early satisfaction; previous contentment.

སྔར་བཞིན *şñar-ḇshin* as before, as usual.

སྔས *şñaş* resp. དབུ་སྔས *ḏbu-şñaş* pillow; cushion; bolster: ཡོ་བྱད་སྔས་སུ་འཇུག་པ using their things as a pillow; སྔས་སྟན or སྔས་འབོལ pillow; རྒྱབ་སྔས a cushion for the back; སྔས་མལ a couch of pillows.

སྔས་པ *şñaş-pa*, v. སྔོ་བ.

སྔུན *şñun*, adv. of time; in colloq. signifying previously; first; ago.

སྔུར་བ *şñur-wa* to snore (cf. ངུར་བ also སྔུར་བ་འཛིན).

སྔེའུ *şñeẖu* the kind of pulse or peas growing in the Sub-Himalayan regions called སེན་སྨན་, v. གྲེའུ *greẖu*.

སྔོ I: *şño* or སྔོ་དབགས *şño-ḏbags* (ཟན་སྲེས *zanşreş*).

སྔོ II: a root signifying green; as sbst. plant, herb, green vegetable; སྔོ་སྐྱེན *şño-şkyen* early growth; when it is verdant.

སྔོ་སྐྱ *şño-şkya* pale-green.

སྔོ་ཁྲ *şño-khra* painting on a blue body in variegated colours.

སྔོ་སྒ *şño-şga* officinal herb; green ginger: སྔོ་སྒའི་ཚ་བས་མཁྲིས་ཚད་མགོ་ནད་སེལ the pungency of green ginger removes headache and congested liver (*Şman.*).

སྔོ་ལྗང་ *şño-ljañ* bluish-green.

སྔོ་ཏོག *şño-tog* unripe fruits; green fruits.

སྔོ་དྲེགས *şño-ḏregş* mire or bluish-green mud.

སྔོ་ནག *şño-nag* blue-black; deep-blue.

སྔོ་སྣེ *şño-şne* ornaments made of coloured glass-beads.

སྔོ་སྤྲིན *şño-şprin*=ཁྲག་ཁང་ (mystic expression) (*Miñ.*).

སྔོ་བ I: *şño-wa Cs.* also སྔོད་པ *şñoḏ-pa*, pf. བསྔོས *ḇşños*, fut. བསྔོ *ḇşño*, imp. སྔོས *şños* to become green; སྔོ་བོ *şño-ḇo* green; verdant.

སྔོ་བ II: དགེ་བ परिणाम, कल्याण 1. to bless; to pronounce benediction. 2. to design; to intend: ང་ལ་བསྔོས་པའི་གཡུ *ña-li ḇşños paẖi gyu* the turquoise intended for me.

སྔོ་སྨན *şño-şman* a medicinal herb.

སྔོ་རྩྭ *şño-ṟtsḇa* green grass, as distinguished from སྐྱ་རྩྭ, whitish-green shoots of grass.

སྔོ་ཚོད *şño-tshoḏ* vegetables; herbs.

སྔོ་རྫབ *şño-ṟdsab* n. of a colour or paint.

སྔོ་ཡས *şño-yaş* n. of a number.

སྔོ་ལོ *şño-lo* green leaf; the leaf of a plant (*Cs.*): སྔོ་ལོ་འཆར་བ *şño-lo ẖchar-wa* 1. to sprout. 2. "to become notorious."

སྔོ་བསངས *şño-ḇsañş* श्यामल pale or rather Greenish blue; སྔོ་བསངས་མ *şño ḇsañş-ma* श्यामा the goddess Paldan Lhamo; the sky.

སྔོ་བསངས་ལུས *şño-ḇsañş-luş* श्यामतनु pale-blue body.

སྔོག་པ *şñog-pa*, prob. pf. བསྔོགས *ḇşñogş*, fut. བསྔོག *ḇşñog*, imp. སྔོགས *şñogş*, to vex; to annoy; to cause petty irritation; to disturb from rest.

སྔོན *şñon* पुरा, पूर्व्व, आदि former; formerly; before; previously; སྔོན་སངས་རྒྱས *şñon-sañş-ṟgyaş* आदिबुद्ध the earliest Buddha:

སྔོན་གྱི་རྒྱལ་བ་ཞུགས་བཞུགས་པ *ṣñon-gyi ṟgyal-wa shugṣ-ḇshugṣ-pa* पूर्व्वजिनाध्यासित when the first Buddha was still living; སྔོན་གྱི་འཆར་གཞི *ṣñon-gyi-ẖchar-gshi* former matter or subject; སྔོན་གྱི་ཆོ་ག *āñon-gyi cho-ga* पुराकल्प the preliminary ceremonies or rites; སྔོན་གྱི་མཐའ *ṣñon-gyi-m̱thaẖ* पूर्व्वान्त, the end of a preceding one; སྔོན་གྱི་མུ *ṣñon-gyi mu* पूर्व्वकोटि former boundary or limit; the starting point; སྔོན་གྱི་དུས་སམ་ཚེ *ṣñon-gyi duṣ-sam-tshe* पूर्व्वकाल or पुरा former or olden times. This word has more commonly the temporal signification, whilst སྔོན་ལ refers most frequently to place and position.

སྔོན་སྐྱེས *ṣñon-ṣkyeṣ* ब्राह्मण, पूर्व्वज, अग्रज, the first-born; born before; the first-born of Brahmā; a Brāhmaṇ; an elder brother.

སྔོན་ཀྱི་རབས *ṣñon-kyi rabṣ* 1. पुराणम् ancient history; legends. 2. former generation.

སྔོན་འགྲོ *ṣñon-ẖgro* पुरस्सर, अग्रेग one going before; precursor: སྔོན་དུ་འགྲོ *ṣñon-du ẖgro*, སྔོན་དུ་སྩོགས་པ *ṣñon-du ṣtsogṣ-pa* पूर्व्वयोग the preamble or the introduction of a work.

Syn. གནའ་བོ *gnaẖ-bo* (*M̱ñon.*).

སྔོན་ཆད *ṣñon-chaḏ* in former times; anciently: སྔོན་མེད་མ་ཡིན་སྔོན་ཆད་མ་གྲགས་པ *ṣñon-meḏ ma-yin ṣñon-chaḏ ma-gragṣ-pa* not that it did not exist before, but it was not known formerly.

སྔོན་འཇུག *ṣñon-ẖjug* anything fixed to the fore; a prefix; a prefixed letter.

སྔོན་དུ *ṣñon-du* or སྔོན་ལ *ṣñon-la*, adv. and postp. before; formerly; at the head; in advance; in front of. Of the various forms of cognate meaning, this is the most usual and regular; སྔོན་དུ་འགྲོ་བ *ṣñon-du* to go before; precede; སྔོན་དུ་འཇུག་པ *ṣñon-du ẖjug-pa* to put or place before; སྔོན་དུ་འདྲེན་པ *ṣñon-du ẖdṟen-pa* पुरःसर: one drawing before, leading; a guide; སྔོན་དུ་གནས་པ *ṣñon-du gnaṣ-pa* placed or located in front; existing from before; སྔོན་དུ་བྱས *ṣñon-du-byaṣ* पुरस्कृत, साक्षात्कृत promoted; remunerated; honoured; visited; སྔོན་དུ་བྱས་ནས *ṣñon-du byaṣ-naṣ* साक्षात् कृत्वा being respected; སྔོན་དུ་བཞག་པ *ṣñon-du bshag-pa* = མདུན་དུ་བཞག་པ placed before.

སྔོན་དུས *ṣñon-du* पुरा ancient time; olden times; of yore.

སྔོན་དྲན *ṣñon-dṟan* recollecting the events of former times; རྗེས་ཡོང་སྔོན་དྲན་གྱི་གཏམ *ṟjeṣ-yoñ ṣñon-dṟan-gyi gtam* stories of olden times (which have) come down.

སྔོན་ནས *ṣñon-naṣ* from a former time.

སྔོན་པོ *ṣñon-po* or སྔོན་མོ *ṣñon-mo* 1. v. སྔོ *ṣño* नील blue. 2. stale; old.

སྔོན་པོ་བཞིན *ṣñon-po ḇshin* = ནམ་མཁའ the blue sky, the nature of which is blue as of old; སྔོན་པོར་འགྱུར *ṣñon-por-ẖgyur* (མི་རུང་ མི་བཏུབ) to go out of use; become old and useless.

སྔོན་ཕྱུག *ṣñon-phyug* rich from the beginning; rich at first; formerly rich.

སྔོན་ཕྱུག་པར་གྱུར *ṣñon phyug-par gyur* was formerly rich.

སྔོན་བུ *Ṣñon-bu* a vegetable; n. of a medicinal plant, *Delphinium Cashmirianum*: སྔོན་བུས་ཆུ་སེར་ནད་རྣམས་འཇམ་པོར་སྦྱོང *ṣñon-buṣ chu-ser naḏ-ṟnamṣ ẖjam-por ṣbyoñ.*

སྔོན་བྱུང *ṣñon-byuñ* इतिहासकम्, पुरावृत्त, अधिसर्ग history; ancient account: སྔོན་བྱུང་བ *ṣñon-byuñwa* भूतपूर्व्व anything happened before; early events; gone before.

སྔོན་བྱུས *ṣñon-byuṣ* विधि, भाग्य destiny; fate.

སྔོན་འབུམ *Ṣñon-ẖbum* n. of a botanical work; 'the hundred thousand vegetables' (*Cs.*).

སྔོན་སྦྱངས *ṣñon-ṣbyañṣ* culture of a former birth; early development; སྔོན་སྦྱངས་ཀྱི་ཤུགས

s̱ñon-s̱byañs-kyi çugs̱ by dint of culture in a previous existence (*Yig. 7*).

སྔོན་མ *s̱ñon-ma* 1. प्राचीन, the former (when two persons or things are spoken of); སྔོན་མ་རྣམས *s̱ñon-ma ṟnams̱* the former (persons or things). 2. beginning; ལྷ་ཁང་བརྩིག་པའི་སྔོན་མ་ལྷ་ས་ལ་བྱས་ཏེ a beginning to build temples was made at Lhasa.

Syn. སྔ་མ *s̱ña-ma*; ཐོག་མ *thog-ma*; དང་པོ *dañ-po*; འགོ་མ *ẖgo-ma*; གནའ་བ *gnaẖ-wa* (*M̱ñon.*).

སྔོན་མོ *s̱ñon-mo* अग्र the first; a vegetable.

སྔོན་མོ་ཆབ་འདྲན *s̱ñon-mo chab-ẖdran* (lit. the vegetable which draws out water). 1. n. of a medicinal plant which is largely used in dropsy. It grows on the plains as well as in the clefts of rocks in Tibet. 2. དར་ཡ་ཀན་སྐྱུག་པོ (སྔོ་སྨན), ཐོ་དཀར་སྐྱུག་པོ་གབ་ཡིག (*Miñ. 4*).

སྔོན་དམར་ཅན *s̱ñon-ḏmar-can* नीललोहित 1. blue and red; purple. 2. an epithet of S'iva.

སྔོན་ཚེ *s̱ñon-tshe* olden times.

སྔོན་བཞིན *s̱ñon-ḇshin* as formerly.

སྔོན་ཡང་བསོད་ནམས་བྱས་པ पुर्व्वंकृत पुण्यम् merits of former existence (*M.V.*).

སྔོན་རབས *s̱ñon-rabs̱* पुराण ancient history; former generation; སྔོན་རབས་ཀྱི་གཏམ *s̱ñon-rabs̱-kyi gtam* traditions of antiquity.

སྔོན་རོལ *s̱ñon-rol*=སྔ་རོལ *s̱ña-rol* by-gone time or period.

སྔོན་ལ་བཤད *s̱ñon-la ḇçaḏ* पुराख्यात previously stated; explained before or said before.

སྔོན་ལས *s̱ñon-las̱* नियति, विधि, दैव, समय former actions; an accident; an event over which one has no control; from before.

སྔོན་བསགས་མཐུ *s̱ñon-ḇsags̱-m̱thu* power due to merits formerly acquired, v. མཐོ་རིས་གནས or དགེ་ལེགས. 1. virtue; piety. 2. paradise. (*M̱ñon.*).

བརྔ་བ *ḇṟña-wa* to reap.

བརྔ་ཡས *ḇṟño-yas̱* n. of a number.

བརྔད *ḇṟñaḏ* 1.=བྲང 2. ནས་བསྔོད་པ *nas̱ ḇsñoḏ-pa* to crop barley. 3. འབྲིད་པ लोभयत to tempt (*Situ. 77*).

བརྔད་པ *ḇṟñaḏ-pa* to seduce deceitfully (a woman or man) (*Sch.*); also to draw out; to distill; to extract the juices of.

བརྔད་བ *ḇṟñaḏ-wa*, v. རྔ་བ.

+ **བརྔན་པ** *ḇṟñan-pa*=མཆོད་པ *m̱choḏ-pa* पूजन to honour; to worship.

བརྔབ་པ *ḇṟñab-pa* 1. acc. to *Sch.*=བརྔད་པ. (2) acc. to *Lex.* རྔབ་པ or རྔམས་པ.

བརྔམས *ḇṟñams̱*=འདོད་པ་ཆེ་བ passionate (*Situ. 99.*).

བརྔའ *ḇṟñaẖ* crops; བརྔའ་བྱའི་ལོ་ཏོག harvest fit for the sickle (*Situ. 77*).

བརྔས *ḇṟñas̱* reaped; བཙས་མ་བརྔས reaped the harvest (*Situ. 75*).

བརྔས་པ *ḇṟñas̱-pa* लुभ् tempted, entrapped.

བརྔུབ *ḇṟñub*, pres. དབུགས་བརྔུབ *ḏbugs̱-ẖṟñub*, བརྔུབས *ḇṟñubs̱*, past "དུ་བ་བརྔུབས *du-wa ḇṟñubs̱* (*Situ. 75*); བརྔུབ་བྱའི་སྨན *ḇṟñub-byaẖi s̱man* medicine to be inhaled.

བརྔུབས *ḇṟñubs̱* पावित drawn in (breath or water); འཐུངས་ཚར་བ drunk.

བརྔུལ *ḇṟñul* pf. of རྔུལ་བ *ṟñul-wa*.

བརྔོག་པ *ḇṟñog-pa* to point out anothers' fault; seek out faults; also to search out a lost article.

བརྔོད *ḇṟñoḏ* 1. pf. བརྔོད་བྱའི་ནས *ḇṟñoḏ-byaẖi nas̱* barley to be cropped (*Situ. 77*). 2. སླུ་བ to seduce, deceive: བུད་མེད་བརྔོད་པ *buḏmeḏ-ḇṟñoḏ-pa* to seduce a woman (*Situ. 75*).

བརྔོན *ḇṟñon* प्रतिभेद dividing (discovery) pf. རི་དྭགས་བརྔོན་ཏོ *ri-dḇags̱ ḇṟñon-to* hunted a wild animal (*Situ. 77*).

བརྔོན་པ *ḇṟñon-pa*, vb. pf. and fut. བརྔོན *ḇṟñon* 1. to pursue wild beasts; to hunt; to seduce བུད་མེད *bud̲-med̲*, esp. to sensual indulgence (*Jä.*): རྔོན་པས་རི་དྭགས་ལ་བརྔོན *ṟñon-pa şri-dḇagş-la ḇṟñon* a huntsman chases a wild animal. 2. sbst. व्याध, शबर, लुब्धक fowler; huntsman; मृगया, आखेट hunting; རྔོན་པ་མོ *ṟñon-pa-mo* a hunting woman; a huntress (*Cs.*): རི་དྭགས་བརྔོན་ཏོ *ri-dḇagş ḇṟñon-to* have been hunting game.

བསྔགས་ལྡན *ḇşñagş-ḻdan* कण्टक, कण्टिक n. of Gautama's horse on which he left his home.

བསྔགས་པ *ḇşñagş-pa* = བསྟོད་པ སྙན་པར་བརྗོད་པ 1. praise, eulogy; परिश्लिष्ट, प्रशस्त praised; བསྔགས་འོས *h̲şñagş-h̲oş* प्रशस्य, श्लाघ्य praise-worthy. 2. description.

བསྔལ་བ *ḇşñal-wa* to be faint or exhausted (*Cs.*), v. སྡུག་བསྔལ *şdug-ḇşñal.*

བསྔས་པ *ḇşñaş-pa* to place the head or body upon a cushion; to recline.

བསྔོ་བ *ḇşño-wa* 1. परिणाम the end v. སྔོ་བ *şño-wa*. 2. a blessing, བདག་གཞན་གྱི་དོན་དུ *ḇdag-gshan gyi don-du* cf. སྔོ་བ *şño-wa*. 3. mouldy; rotten (*Cs.*).

བསྔོགས་པ *ḇşñogş-pa* = མཚང་བྲུས་པ, pf. བསྔག *ḇşñag*, imp. སྔོགས་ཤིག *şñogş-çig* (*Situ. 75*).

བསྔོས་པ *ḇşñoş-pa* संकल्प resolution: བསྔོས་པས་བསྒྱུར་བ *ḇşñoş-paş ḇşgyur-wa* परिणामना 1. to make a firm resolve to go the way of *Nirvāṇa* or to do any act of piety. 2. final consequences of Budhhistic enlightenment, viz., showering of blessings on the afflicted. Compare—

यत् किञ्चिद् जगतो दुःखं तत् सर्व्वं मयि पच्यताम्।
बोधिसत्वशुभैः सर्व्वैः जगत् सुखितम् अस्तु च॥ (*Bodhi*)

"Let whatever sufferings the world has, come to me! may the merits of the *Bodhisattvas* make the world happy!"

ཅ

ཅ *ca*, the fifth letter of the Tibetan alphabet, corresponding in pronunciation to the Sanskrit च or to English *ch* in the word "child." Acc. to Tibetan grammarians, the Sanskrit च is equivalent to ཙ, the seventeenth letter of the Tibetan alphabet. Thus Tibetans write the Sanskrit word चन्द्र (moon) as ཙན་དྲ *tsan-dra* and not as ཅན་དྲ *can-dra*.

ཅ 1. as num. fig. 5. 2. ཅ *ca*=ལྕ *ḻca* excrement; alvine discharges: ཅ་འདོར་བ to discharge excrements (*Jä.*).

ཅ་ཅིར *ca-cir* bark (in *Ld.*) (*Jä.*).

ཅ་ཅུས *ca-cuş* warped; distorted; awry (*Sch.*).

ཅ་ཅོ *ca-co* 1.=ཀི་ལི་ཀི་ལ कोलाहल, कलकलध्वनि clamour, noise, cry; the noise produced by many people talking with one another. 2.=བཞད་གད; སྙིང་ཆེམ་གྱི་ཅ་ཅོ exclamation of joy: ད་ཅ་ཅོ་མ་ཟེར now do not make such a noise! (*Mil.*) *Ki-li ki-la*, noise of laughter. 3. डिम्ब-कूजन chirping, twitter (of birds).

ཅ་ཅོ་སྒྲོགས *ca-co-şgrogş* कलधौत, कामध्वनि 1. expression of love in birds; a low or pleasing tone. 2.=ཕུག་རོན कपोत pigeon.

ཅ་ཅོ་ཅན *ca-co-can* shouting, bawling; talkative, loquacious (*Jä.*).

ཅ་ཅོ་ཆེ *ca-co-che* ཀླག་ཅོར་ཆེ a babel; confused noise (as in a market) (*Ńag.*).

ཅ་ཅོ་མེད་པ *ca-co meḏ-pa* नास्तिरवितम् free from noise or chatter; without fuss; an attribute of Buddha (*M. V.*); one of the eighteen independent conditions of Buddhahood (*Dh.* sect. LXXIX).

ཅ་ཕྱི *ca-phyi*=མི་མཐུན་པ disagreement; not in accordance with.

ཅ་ར་མ་ར *ca-ra ma-ra* raving; adj. irrelevant: སྐད་ཆ་ཅ་ར་མ་ར་ལབ་གྱི་འདུག། he is speaking irrelevant things, talking unconnectedly.

ཅ་ར་ར *ca-ra-ra* the noise produced by the falling of rain in high wind.

ཅ་རི *ca-ri* in *W.* a bug (*Jä.*).

ཅ་རེ *ca-re*=ཅར *car* continually; always (*Jä.*).

ཅ་རེ་ཉ་རེ *ca-re ña-re* drippingly; little and little (*A. 52.*).

ཅ་ལེ་ཅོ་ལེ *ca-le co-le*=ཆ་ལེ་ཆོ་ལེ irregular: ཁྱེད་རང་ཚུལ་ཁྲིམས་ཅ་ལེ་ཅོ་ལེར་སོང་བ་མིན་ནམ (*A. 107*) has not your conduct become irregular and slack?

ཅག *cag* termination of plur. of pers. pron. as in ང་ཅག we, ཁྱེད་ཅག you, ཁོ་ཅག they.

ཅག་ཀྲུམ *cag-krum*=ཆག་ཀྲུམ *chag-krum* 1. sbst. broken pieces (of glass or any brittle thing). 2. cartilage; gristle; སྣའི་ཅག་ཀྲུམ *şnaḥi cag-krum* bridge of the nose (*Jä.*).

ཅག་དཀར *cag-ḏkar*=ཅག་རྡོ in *W.* quartz (*Jä.*).

ཅག་ག *cag-ga* care; vb. ཅག་ག་བྱེད་པ to take care of; ཅག་ག་དག་པོ acc. to *Jä.* in colloq. careful, orderly, regular, tidy.

ཙག་ཙག *cag-cag* crunching sound in eating: ཙག་ཙག་མི་བྱ do not crunch so!

ཙག་ཙེར་རེ *cag-cer-re* closely pressed or crowded in standing or sitting (in *Ld.*) (*Jä.*).

ཙག་ཙོབ *cag-cob*=ཙག་ཙག (*Ńag.*).

ཙག་རྡོ *cag-r̲do*, v. ཙག་དཀར in *W.*

ཙང་ *cań* contraction of ཅི་ཡང་ anything, whatever, everything: ཙང་མི་གསུངས་པར་བྱུར he did not say anything whatever; ཙང་མི་སྨྲ་བ to say nothing.

ཙང་ཏེའུ *cań-teh̲u* also ཙང་ཙང་ཏེའུ डमरु a kind of small drum; a hand drum. Those used by the *Tantriks* are made of a human skull; ཙང་ཏེའུ་བརྡུང་ཞིང་ beating a hand-drum (*A. 32*).

ཙང་རིག *cań-rig*=སྤྱང་པོ wise, prudent; knowing everything.

ཙང་ཤེས *cań-çes̲* आजानेय one who knows all about (a subject); ཙང་ཤེས་པ wise, well-informed, good; ཙང་མི་ཤེས་མཁན=ཅི་ཡང་མི་ཤེས་མཁན one not knowing anything; blockhead, simpleton [अजानमान not well informed]*S.*; ཙང་མ་མཐོང་ did not see anything: ཁྱོད་ལ་བཙར་བའི་མཛའ་བཤེས་ཙང་མ་མཐོང་། I have never seen a friend who was intimate with you (*R̲dsa. 13*).

ཙང་སྲིད *cań-sr̲id̲* what; what is it?

ཙངས་པོ *cańs̲-po* clever, skilful.

ཙན *can* an affix signifying having, possessing, being provided with, corresponding to the English adj. terminations—ous,—y,—ly,—ful: ཚེར་མ་ཙན thorny. Sometimes also=like, or ish: བོན་ཙན Bon-like; ཁྱོད་ཙན you or one like you; ཧིན་དུ་ཙན a Hindu, Hinduish. ཡོན་ཏན་ཙན=ཡོན་ཏན་དང་ལྡན་པ having or being possessed of merit, qualifications; སྐྱོན་ཙན=སྐྱོན་ཡོད་པ faulty, with faults; ཚེར་མ་རྣོན་པོ་ཙན having sharp thorns: སེང་གེའི་མགོ་ཙན having a lion's head. It is sometimes affixed to verbs: བྱེད་པ་ཙན doer: ལས་ཀ་ཙན worker; sometimes signifies belonging to: བོད་ཙན Tibetan, ཕྱི་གླིང་ཙན European. In *C.* is also used for the possessive pron. ང་ཙན, ཁོ་ཙན my, his or her.

ཙན་ཙིལ *can-cil W.* the green shell of a walnut (*Jä.*).

ཙན་ཙེ *can-ce*, ཙན་ཙེར, ཙན་ནེ in colloq. ཇ་ཕོར 1. tea-cup (made either of wood or of china (*Ńag.*). 2. a small bowl or dish (*Sch.*). 3. continually (*Cs.*).

+ ཙན་དུ *can-du* postp. c. accus. to; with: ཁོ་ཙན་དུ་མི་འགྲོ། I do not go to him; ང་ཙན་དུ *ńa-can du* with me, in my possession.

ཙན་བཞི་རྒྱལ་པོ *Can-b̲shi r̲gyal-po* believed to be an incarnation of Padma Sambhava or *Guru rin-po-che.* ཙན་བཞི་རྒྱལ་པོས་དགྲ་བགེགས་རུ་དྲ་སྐྱོབ། saves one from enemies, evil spirits and *Rudra* (*Lh. kar. 35*).

卐 **ཙབ་ཙབ** *cab-cab* patting or clapping with the hands to express approbation འབྲོམ་ཡང་རྔོག་ལ་ཕྱག་ཙབ་ཙབ་མཛད་ནས། also bowing to and patting *R̲ńog* (*H̲brom. 116*).

ཙབ་ཙོབ *cab-cob* (ཁ་ཙག་ཙག་ཧྲ་བྱ) 1. the sound of tasting. 2. nonsense: ཙབ་ཙོབ་སྨྲ་བ། to talk nonsense.

ཙམ *cam* 1. slow (*Cs.*). 2. quietly, without any noise or fuss; ཙམ་མེ་བཞག་པ or ཙམ་གྱིས་འཛོག་པ to place quietly; in *Sikk.* ཙམ་སྡོད keep silent or sit still. 3. in *W.* acc. to *Jä.* whole, unimpaired: ས(རྩྭ)ཙམ་མེ་ཡོད the whole store of hay is still left. 4 glistening, glittering cf. ལྷམ་མེ (*Jä.*).

ཅམ་པ་ཏ་ལོ *cam-pa ta-lo* in Tsang, the mallow (*Jä.*).

ཅམ་པོད *cam-poḏ* in *Ld.* a bunch of flowers, sprigs, etc., a handful of ears of corn (*Jä.*).

ཅར *car* 1. (*Lex.*) ཅར་རེ; acc. to *Cs.* ཅ་རེ continually, always; with numerals; གཅིག་ཅར at the same time, opp. to one after the other, successively (viz., doing or suffering a thing, sleeping, dying, etc.). 2. at once, on a sudden, opp. to gradually; ལྔ་ཅར all the five together.

ཅར་མར *car-mar* always, continually (*Sch.*).

ཅར་རས *car-ras̱* = འདོམས་རས a small apron to cover the privy parts.

ཅར་རེ *car-re*, v. ཅར *car*.

ཅལ *cal* or ཅལ་ཅལ noise (*Cs.*); ཅལ་སྒྲུག rumour, (false) report. ཆལ་ཅོལ or ཅལ་ཅོལ་གཏམ idle talk, nonsense (*Jä.*).

ཅས་ཅུས *cas̱-cus̱* 1. ཕན་ཚུན་ལ་འཆུས་པ distorted; to be obstinately perverse; twisted; awry. 2. acc. to *Sch.* = ཅ་ཅུས.

ཅི I: num. fig. 35.

ཅི II: किम्, कथं 1. gen. used in books though not commonly in colloq.: what? ཅིའི of what? ཅིའི་ཕྱིར or ཅི་ཕྱིར why, for what, for what object? ཅིའི་དོན་དུ in whose interest, for what purpose? ཅིའི་ཆེད་དུ or ཅིའི་སླད་དུ why? དེ་ཅིའི་ཕྱིར་ཞེ་ན this wherefore? why this? "if so it is asked." ཅིའི་འབྲས་བུ what sort of fruit; the fruit of what? ཅིའི་རི what kind of mountain, hill; ཅི also like an adj., is placed after the word to which it belongs: རྒྱུ་ཅི་ལས for what reason; on what account? 2. why? wherefore? བདག་ལ་དེས་ཅི་མ་ཚོག། "why should not that suffice me"? ཅི་མི་སྒྲུབ why do you not procure; བསམས་ན་ཅི་མ་ལེགས། I (you) considered, why would not that be a good thing? དེ་འབྱུང་ན་ཅི་མ་རུང་། if that happened, why should it not be desirable? 3. in conjunction with other words ཅི signifies how? 4. inst. of a note of interogation, *e.g.*, in: ཅི་གནང་ for གནང་ངམ, གཤེགས་པར་ཅི་གནང་། "do you allow (me) to come"? (*Jä.*) In the colloq. of *C.* ཅི *ci* is almost invariably re-placed by གང་ *gañ* both in the sense of "what" and "which"; whereas, properly གང་ means "which" only, and ཅི means "what."

ཅི III: correlatively which, what; whatsoever; everything. ཅི as a correlative ought properly always to be written ཇི; yet not even in decidedly correlative sentences is this strictly observed: ཅི་བྱེད་ན་འང་། whatever I may do; ཅི་བགྱི་བཀའ་ཉན་ཏེ་ངེད་ཀྱིས་བསྒྲུབ། whatever we may be bidden to do, we shall obediently perform. ཅི་མྱུར also ཅི་མྱུར་ཞིག་ལ as quickly as possible; also ཅི may = at any rate: སྤྱན་ཅི་དྲངས he must be invited here at all events (*Jä.*).

ཅི་ག *ci-ga* what? colloq. ཅི་དགར, ཅི་དགའ་བར whatever one may wish; at pleasure; *ad libitum.* ཅི་ག་ཅི་ཡིན་ནམ what is it? ཅི་གར = ཅི་ལྟར in what manner, how?

ཅི་བགྱི *ci-ḇgyi* किङ्कर a servant, valet; one who does what he is ordered to do.

ཅི་འགྲོ *ci-ẖgro* = གང་དྲག whatever is good: ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ནས་ཁྱེད་ཀྱི་རྩིས་སུ་ཅི་འགྲོ་བྱེད། from all sides, whatever is good is accredited (accounted) to you (*A 133*).

ཅི་ཅོག *ci-cog* = ཅི་ཡོད what or whatever is.

ཅི་བརྗོད *ci-ḇrjoḏ* किमुक्तम् what has been stated or told.

ཅི་ཞིག *ci-shig* whatever; something; anything: ཅི་ཞིག་ཏུ་དགོས་པ for what purpose it is wanted.

ཅི་སྙེད *ci-sñed*, v. སྙེད *sñed*.

ཅི་ལྟར *ci-ltar* कीदृश like what? ཅི་ལྟར་གྱུར་པའི་གཏམ་བྱས་སོ "he related how it happened."

ཅི་སྟེ *ci-ste* but if; if however. Kācit.

ཅི་སྟོ *ci-sto* what does it matter?

ཅི་དྲག *ci-drag* what to do; what is to be done; what is the matter?

ཅི་བདེ་བ *ci-bde ba* किं ह्लादयति 1. what is well, good; what pleases; as it pleases them; as they like. 2. name of a section of *Tantrik* Buddhists in the monastery of Vikramas'ila during Atis'a's time.

ཅི་འདོད་པ *ci-hdod-pa* पर्याप्त whatever one wishes; as much as desired; whatever (they) wish; ཅི་འདོད་པ་བཞིན་ཐོབ་པ to get according to what one wishes [an attribute of a *Bodhisattva (M. V.)*].

ཅི་འདྲ་བ *ci-hdra-wa* कीदृश like what? similar to what? ཅི་འདྲ་མཐོང་ what have you seen?

ཅི་སྨྲ་བར་བྱེད *ci-smra bar-byed* किं दत्तायम् किसुत्ताम् what is there to say?

ཅི་ཙམ *ci-tsam* how much.

ཅི་ཙུག *ci-tsug* how? in what manner?

ཅི་མཚན *ci-mtshan* किंलिङ्ग of what sex?

ཅི་ཤེས་བསྟན་པ *ci-shes bstan-pa* whatever has been demonstrated.

ཅི་ཟེར *ci-zer* what does he say?

ཅི་ཟེར་བརྟག་པའི་ཚིག *ci-zar brtag-pahi tshig* the interrogative expression *ci-zar* (किं वचन) is used to signify:—ཅོ་འདྲི *co-hdri*; འགོག་ཚིག *hgog-tshig*; འགལ་བ་བརྗོད *hgal-wa-brjod*; ལོག་ལེན་པ *hog-len-pa*; སད་མདའ *sad- mdah* (*Mñon.*).

ཅིའང *cihañ* = ཅི་ཡང (*Situ. 125*).

ཅི་ཡང་ *ci-yañ* = ཅང་ किञ्चन whatever; anything; ཅི་ཡང་མི་ནུས not able to do anything.

ཅི་ཡང་མེད་པ *ci-yañ med-pa* आकिञ्चन nothing whatever; not any; one who has got nothing.

ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད *ci-yañ med-pahi skye-mched* आकिञ्चन्यायतन [lit. realm of nothingness; one of the eight kinds of *Vimokṣa*—salvation. The sixth stage in which one perceives nothing. Comp. Mahā-p. 30]*S.*

ཅི་ཡང་རུང་བ *ci-yañ ruñ-wa* whatever is permissible, suitable.

ཅི་ཡིན *bi-yin* = ཅི་ག *ci-ga* what?

ཅི་ཡོད *ci yod* किमस्ति what has happened?

ཅི་རིགས་པ *ci-rigs-pa*, adj. यथायोगं, adv. ཅི་རིགས་པར 1. in some measure; to a certain degree; in part; partly. 2. of every sort.

ཅི་རུ *ci-ru* whither: ཅི་རུ་འགྲོ་བ, གང་ལ་ཡང་མ་ལྟ་བར་འགྲོ་བ། to go without looking at anything.

ཅི་ལ *ci-la* कुत्र why? wherefore? ཅི་ལ་ཅི་ལ why? for what? ཅི་ལ་མ་རྡུག་པར་ཆས་པ། gone without being obstructed; ཅི་ལ་ཡང་ कोऽपि for whatever; ཅི་ལ་ཡོད कुतः why is this? whence? ཅི་ལས कस्मात् from what?

ཅི་ཤུལ *ci-çul* ལས་ཅི་བྱས་པའི་རྗེས། after whatever has been done.

ཅིར *cir*, ཅི་རུ *ci-ru*, termin. of ཅི 1. where to, etc. 2. with ཡང་; everywhere; in every direction; for any purpose; by all means; with a negative = nowhere.

ཅིར་མི་རྟོག *cir-mi-rtog* = ཅི་ལ་མི་རྟོག་པ why not consider the matter or subject.

ཅིས *cis* instr. of ཅི by what? whereby; ཅིས་ཡིད་ཆེས་པར་འགྱུར by what am I to believe it? what shall make me believe it? whereby can I know it to be true? ཅིས་ཀྱང་མི་སྐྲག་པ he is not to be frightened by anything. ཅིས་ཀྱང་ and ཅི་ནས་ཀྱང་ used as adv.: by all means, at any rate: ཅིས་ཀྱང་འགྲོ་ན if you wish to go by all means, at all hazards; ད་ཅིས་ཀྱང་མི་ཕན now nothing will help or be of any use; ཅིས་ཀྱང་བཞེས་པ་ཞུ I beg of you at least to accept it; ཅིས་ཀྱང་སློབས teach it to me at any rate! (*Jä.*).

ཅི་རྒོད *ci-rgod* wild millet.

† **ཅི་ཅེར** *ci-cer* = མགོ་ལ་སྐྲ་མེད་པ without hair on the head; bald head.

† **ཅི་ཆིབ** *ci-chib* = མཐར་ཕྱིན exhaustive; brought to perfection; to the farthest limit.

ཅི་རྩེ *ci-rtse* कोद्रव a kind of millet; a species of grain eaten by the poor.

ཅི་ཚེ *ci-tshe* = ཅི་ཙེ *ci-tse*.

ཅིག *cig* modified form of གཅིག one, and changing to ཞིག after vowels or after ང, ན, མ, ར, or ལ. 1. a; a few; a little; some: ལུག་ཅིག་ཉོ་ནས་ནང་དུ་ཁྲིད་སོང་ having bought a sheep, they led it inside; མི་ལྔ་ཙམ་ཞིག some five people. 2. when affixed to verbs it is a sign of the imperative mood. ཅུང་ཟད་ཅིག་སྡོད་ཅིག wait a little while! ལམ་སྟོན་ཞིག show the path!

ཅིག་ཅར *cig-car* or གཅིག་ཟུ 1. together; with one accord: ཅོད་པན་ཐེ་ཙན་ཅིག་ཅར་སྤྲང་། he left off his crown and sceptre together (*Zam.*). 2. सत्वर quickly.

ཅིག་ཅར་ཞེས *cig-car shes* = ལན་གཅིག་ཅེས once; equally; ཅིག་ཆར = ལན་གཅིག युगपत् once; all at once.

ཅིག་ཤོས *cig-ços* or གཅིག་ཤོས इतर the other; the latter; some other.

ཅིང་ I: *ciṅ* = ཤིང་, or ཞིང་, a gerundial particle, the initial letter of which is changed acc. to the rules obtaining for ཅིག; corresponds to the English participle '*ing*' and is used in sentences beginning with "when," "after," "as," and is affixed to verbal roots and adjectives; in the latter case including the auxilliary verb to be: mostly concludes minor clauses and interposed participial sentences, never ending main clauses: བུ་མོ་གཞན་དེ་ཤིང་ཁར་འཛེག་ཅིང་མེ་ཏོག་ཐོགས་ཏེ the other girl climbing up the tree picked the flower: བྲོས་ཤིང་གབ་པས having hid themselves after running away; frq. also when co-ordinate ideas are in English connected by 'and' or 'but': ཤ་ལ་ཟ་ཞིང་ཁྲག་ལ་འཐུང་བ། eating flesh and drinking blood; ཆེ་ཞིང་ལེགས་པ། tall and well shaped; དྲོད་གནོད་ཅིང་བསིལ་བ་ཕན། heat is hurtful, (but) cold is beneficial. It is also used like the ablative of the gerund in Latin: ཉ་གསོད་ཞིང་འཚོའོ we live by fishing (*Jä.*).

ཅིན་ཅི་ལི *Cin-ci-li* a creeping plant (in Tsang).

ཅིཧུ་རི *Ciḫu-ri* n. of a female demon (*Jä.*).

ཅུ *cu* 1. num. fig. 65. 2. inst. of བཅུ used in compound numerals for the tens, when the preceding numeral ends with a consonant: སུམ་ཅུ, དྲུག་ཅུ, བདུན་ཅུ, བརྒྱད་ཅུ.

ཅུ་གང་ *Cu-gaṅ* (སྐད) 1. वंशलोचना bamboo-manna; substance secreted in the joints of bamboos and used in medicine both in India and Tibet. 2. kind of lime used in medicine (*Cs.*): ཅུ་གང་རྨ་ཚད་ཀུན་སེལ་མ་ཚད་གཅོད། *cu-gang* breaks sores and cures inflammation of the lungs.

ཅུ་ལི *cu-li*, ཅོ་ལི *co-li* 1. in *W.* a fresh apricot (*Jä.*). 2. dried apricots. 3. a sort of wild-growing vegetable in Sikk. In *W.* ཅུ་ལི་ཏ་གིར the pulp of apricots boiled down to a conserve and formed into cakes (*Jä.*).

ཅུག་ཅུག *cug-cug*, v. ཙག་ཙག (*Sch.*).

ཅུང་ *Cuṅ* 1. in *C.* gourd; pumpkin. 2. n. of a place. 3. = ཅུང་ཞིག a little: ད་ཕྱོད་ཅུང་འཕྱིས་པ་ཡིན you are a little too late now; ཅུང་ཡོ་བ a little slanting (*Jä.*).

ཅུང་ཞིག *cuṅ-shig*, v. ཅུང་ཟད *cuṅ-zad* a little.

ཅུང་ཤོག *cuṅ-shog* a little (piece), a trifle.

ཅུང་ཟད་ *cuń-zad̲* a little; slight, trifling; a little while: ཅུང་ཟད་ཀྱང་མི་ནུས=ཅེ་ཡང་མི་ནུས not at all able; ཅུང་ཟད་ཁྲོ་བ a little angry: ཅུང་ཟད་རྒོད a little smiling; ཅུང་ཟད་ཀྱི་ཕྱིར even for the sake of a trifle: ཅུང་ཞིག་ཕན་ནམ་བལྟ I shall see whether it will help a little; ཅུང་ཟད་ཅིག་སྡོད wait a little, a while; ཅུང་ཟད་མ་བདེ་བ a little unwell; ཅུང་ཟད་སྙམ་པའི་ང་རྒྱལ my self-respect is (made) small.

ཅུང་ཟད་པ an epithet of a Nāgarāja (*M.V.*)

ཅུང་ཟད་ཙམ *cuń-zad̲-tsam* some little.

ཅུང་འགག *cuń-h̲gag* a brass plate or dish (*R̲tsii.*).

ཅུང་ཞོ *cuń-sho* or ཟན་ཆ་གཙོང་ཞི a medicinal white stone alleged to cure diarrhœa (*Jä.*).

ཅུར *cur* colloq. without leaving any remnant; ཅུར་མིད་པ to devour it all up.

‡ **ཅུར་ཎི** *cur-ṇi* (ཞིབ་མོ or ཕྱེ་མ चूर or चूर्ण) 1. powder; in the work called *Li-gur* it is stated to have been derived from the dialect of *Shań-shuń*, but it is evidently Sanskṛt. 2. meal, flour (occurring only in medical writings) (*Jä.*).

ཅེ *ce*, num. fig. 95.

ཅེ་ཅང་ *ce-cań*, v. ཅེ་སྤྱང་.

ཅེ་ན *ce-na* its other grammatical forms: ཤེ་ན, ཞེ་ན inst. of ཅེས་སྨྲ་བ ‘if one says so, asks, so,’ etc.

ཅེ་སྤྱང་ *ce-şpyań* =ཅེ་ཅང་ used for ཁྲི་སྤྱང་ शिवा, शृगाल जम्बूक jackal; fox.

ཅེ་སྤྱང་ར *ce-şpyań ra*, ཅེ་སྤྱང་ར་ཡིས་ནོར་ཕྱུགས་ནད་རྣམས་སྲུང་། the horn of the (fabulous) jackal; is a protection against cattle disease; n. of a precious stone.

ཅེ་ཙེ *ce-tse* (अनुफल, also काद्रव *M. V.*) कोद्रव a kind of millet, *Paspalum scrobiculatum.*

ཅེ་ཙེ་རྒོད *ce-tse-r̲god̲*=ཁྲེ་རྒོད wild millet (*M. V.*).

ཅེ་ཧུ *ceh̲u* a reed for sucking up beer. It is called ཙུག་ལི *tsug-li* in Sikk.

ཅེ་འོ *ceh̲o*, किल certain.

ཅེ་རེ *ce-re* or ཅེར་རེ staring (fixed-eyes): མིག་ཅེ་རེ་བལྟ་ཀྱིན་འདུག (he was) looking at it with fixed eyes (*Ńag.*); ཅེ་རེ་ལ་བལྟ་བ *ce-re-la l̲ta-wa* looking with fixed stare: འགོམས་ཤིང་ཕྱིན་མིག་ཅེ་རེ་ལ་མ་མཐོང་བར he paced forward with his eyes staring and open without seeing (it) (*A. 73*).

ཅེང་ཀེ *ceń-ke* (གྲི་དཔའ་དམ) a kind of long knife with thin but broad blade: ལག་མ་ཡོངས་པའི་ཅེང་ཀེ་ཙམ་ལ་འབྲུ་ཁལ for a *Ceń-ke* about a little less than an arm's length the price is one khal of grain (*R̲tsii.*).

ཅེམ་ཙེ *cem-tse* scissors (*Jä.*).

ཅེར་བུ *Cer-bu* n. of a place in Tibet (*B. ch. 4*).

ཅེར་རེ *cer-re* =ཅེ་རེ *ce-re.*

ཅེས *ceş* (its other grammatical forms: ཤེས, ཞེས) इति so, thus; *ceş* is generally used after ག, ད, བ, as in བདག་ཅེས་བྱ་བ I, the so-named; ཡོད་ཅེས་པ thus existing; ཐོབ་ཅེས so gaining; in ancient literature ཅེས is regularly placed after words or thoughts that are literally quoted, and so continuing the sentence; the quotation itself is generally preceded by འདི་སྐད་དུ or འདི་སྙམ་དུ. In later literature ཅེས and the introductory words are often omitted; in colloq. language always. Inst. of ཅེས་སྨྲས་སོ or ཅེས་གསུངས་སོ so he said, thus he spoke, so has been said or spoken, so it is said; often only ཅེས་སོ is used and in like manner ཅེས་པ for ཅེས་སྨྲས་པ this word, this speech: ཅེས་པ་ལ་སོགས་པ "these and similar words."

ཅེས་བྱ་བ *ceṣ-bya-wa* or ཅེས་པ the so-called, frq. after names; ཅེས་སུ rarely for ཅེས.

ཅོ *co* num. fig. 125.

ཅོ་ག *Co-ga* also written ཅྭོ་ག=བཏ་ཀ in colloq. བྱིའུ་ཅོག་མོ a small singing bird; the lark: ཅོ་གའི་གྲི་བས་སྐད་འགགས་སེལ the larynx of *Co-ga* removes hoarse voice.

ཅོ་ག་ཀླད་སྨན *co-ga, k̲lad̲-ṣman*=འབུ་སུ་ཧང (mystic expression) (*Miñ. 4*).

ཅོ་གྲས *co-graṣ (co-ṭcẖ)* a colt one year old, when Tibetans clip its mane and tail for the first time.

ཅོ་ཏོ *co-to* a tuft of hair on the head; ཅོ་ཏོའི་ཏོར་ག hair plaited and dressed on the crown of the head: ཛུགས་པའི་མགོའི་སྐྲ་ཏོག་ཏོག་བརྫམས་ནས་ཐོར་ཅོག་བྱེད་པ to make the hair of a sorcerer's head into ཐོར་ཅོག it (the hair) is gathered into a tuft.

ཅོ་དིར *co-dir*=ཅུར་དིར.

卐 ཅོ་འདྲི་བ *co-ḥdṛi-wa*, विहेठन, विडम्बना 1. to blame, reproach, scoff at; to vie with. In *K. du.* this term is described as signifying to be jealous of, and as equivalent of ཁྲེལ་བཀོད་བྱས་པ, acc. to *Ńag.* ཅོ་འདྲི v. ཅི་ཟེར་བ what does he say. 2. མགོ་བསྐོར་བ to deceive, to cheat (*Ńag.*).

ཅོ་ཉི *Co-ni* n. of a district in Amdo.

ཅོ་རེ *co-re* same as ཅོ་རོ་རོ, the *cor-cor* sound produced by straining fermented beer (*Ńag.*).

ཅོ་ལོ་བ *co-lo-wa*=ཐོ་རེ་བ or ཐ་རེ་ཐོ་རེ a little; ཅོ་ལོ་ཙམ=ཐོ་རེ་ཙམ somewhat; rather: བྱང་ཆུབ་སེམས་པའི་བསླབ་པ་ལ་ཉེས་པ་ཅོ་ལོ་ཙམ་གྱིས་གོས། in his instruction of the *Bodhisattva* he was somewhat culpable (*A. 52*).

卐 ཅོག *cog* 1. all; also a plural sign; acc. to *Schr.* all (people): ཡོད་དོ་ཅོག all that exists: ཐོས་སོ་ཅོག all that has been heard; མཐོང་ངོ་ཅོག all that has been seen; ཡིན་ནོ་ཅོག those that exist; གཅེས་སོ་ཅོག those that are valuable. 2. ཤིང་ཐགས.

ཅོག་ཅིག་ཅར *cog-cig car*=ཐམས་ཅད་མཉམ་དུ altogether: དུས་གསུམ་རྒྱལ་བ་ཡིན་ནོ་ཅོག་ཅིག་ཅར་འདུས the Buddhas of the three ages all assembled together (*Ya-sel. 28*).

ཅོག་ཅོག་པ *cog-cog-pa* in *W.* grasshopper; cricket (*Jä.*).

ཅོག་པ *cog-pa* to have leisure: ཅོག་ན་ཡོང་དགོས if you have leisure you should come; དེ་རིང་ཅོག་ཀ་མེད to-day I have no leisure.

ཅོག་བུ *Cog-bu* a small square tent to accommodate only one person used by anchorites of Tibet when they retire to solitary places for practising religious austerities.

ཅོག་བུ་པ *cog-bu-pa* 1. one who lives in a lonely mountain cavern or in a small tent that accommodates but one man. 2. [नैषद्यिक sitting and not lying down; one of the twelve ascetic practices]*S.*

ཅོག་བུར adv. *cog-bur* the manner of sitting up at night awake (*Ńag.*).

ཅོག་ཙེ *cog-tse* is a corruption of the Chinese word ཅོ་ཙེ meaning a small dining table. It has been Tibetanized in ཅོག་བརྩེགས or ཅོག་ཙེ, ཅོག་ཙེ་ཕག་སྣུག་མ་ཡང་འདེར་བཤད་དོ།

(*Jig.*) (a small) table the legs of which resemble those of a pig is here indicated; ཅོག་འཛེགས་མི་གང་མ a table just suitable for one man to sit at.

ཅོག་རོ *Cog-ro* n. of a place in the district of *Tsań-ḏkar* in E. Tibet.

ཅོག་ལ་མ *cog-la-ma* a mineral substance used for medicinal purposes.

ཅོང་ *coń*, in colloq. ཤོང་ 1. a musical instrument (*Lex.*); a bell (*Schtr*). 2. acc. to *Jä.* a precipice: ཅོང་ལ་སྒྱུར་བ to push down a precipice in order to kill (a man). 3. v. གཅོང *gcoń*.

ཅོང་ཅེ *coń-ci* small bowl or dish (*Sch.*); v. ཅན་ཅེ.

ཅོང་ཅོང་ *coń-coń* jagged, indented, serrated (*Jä.*).

ཅོང་བ *coń-wa* (ངུ་འབོད་ཅོང་བ *ńu-ḫbod coń-wa*) to raise wailings, loud lamentations (at funerals); cf. གཅོང་སྐད *gcoń-ṣkad*.

ཅོང་མོ *coń-mo* in colloq. for ཅུང་མོ.

ཅོང་ཞི *coń-shi* = ཅུང་ཤོ *cuń-sho* सोम the *Soma* plant said to be useful in diarrhœa, in phlegm and fever; ཅོང་ཞིའི་ཆུ juice or water of the *soma* plant.

ཅོང་རོང་ *coń-roń*, perh. = ཅོང་ཅོང་, ཅོང་རོང་ ཚེར་མ a kind of thistle.

ཅོར་ཅོར *cor-cor* an onomatopoetic word expressive of effervescing; beer is described in fermenting as making the sound '*cor-cor*': ཆང་སྒྲ་ཅོར་ཅོར་ཟེར་ནས་འཚག་པ། (*Ńag.*) after the sound ཅོར་ཅོར of fermenting beer has ceased, it must be strained.

ཅོལ་ལེ *col-le* = ཞེང་ངེ or ཟེང་ངེ adj. hanging or dangling: ཡུལ་དེ་ན་རི་བྲག་ནག་པོ་མང་པོ་ཅོལ་ལེ་ཡོད་པ། in that country many black rocky hills overhang (*Ḫbrom. 117*).

ཅོལ་ལེ་བ *col-le-wa*, v. ཐོར་རེ་བ or ཐ་རེ་ཐོ་རེ adj. lying irregularly or promiscuously (*Mńon.*).

ཅོད་པན *coḏ-pan*, मुकुट, उष्णीष, मौलि 1. tiara, diadem, crown worn by kings. 2. the crest of gallinaceous birds.

Syn. དབུ་རྒྱན *ḏbu-rgyan*, དཔུང་རྒྱན *ḏpuń-rgyan*; ཟླ་བ་ཅན *zla-wa-can*; རྩེ་གསུམ་བགོ་རྒྱན *rtse-gsum bgo-rgyan*; རྩེ་བྲན *rtse-bran* (*Mńon.*).

ཅོད་པཎ་སྣ་ཚོགས་དཔལ་གྱི་གཙུག विचित्र-मौलि श्रीचूड़, literally, handsomely-crested bird; n. of a king of birds (ནམ་མཁའ་ལྡིང་ *nam-mkhaḫ-ldiń*) (*M. V.*).

ཅོར་གང་ *cor-gań* or ཅོར་ཅིག a mouthful; a gulp.

ཅོལ་ཆུང་ *col-chuń* childish prattle or babbling.

གཅགས་པ *gcags-pa* (*A.K. 1. 24*) 1. to apprehend; to grasp (with the understanding); to impress, gen. with ཡིད་ལ on the mind; ནན་གཅགས་པ well-impressed; impressive; བཀའ་ནན་གཅགས་ཆེན་པོ་གནང་བ། to give a very thorough instruction; གཅགས་པོ་བྱེད་པ། to lay emphasis on. 2. relative to persons it may be synon. with ཆགས་པ, to love.

གཅང་པོ *gcań-po* clever; lively, sprightly; in *W.* also attentive to; regardful of; གཅང་པོ་དྲང་པོ = གཅང་དྲང་ལྡན་པ clever and sagacious; གཅང་ sbst. sagacity, cleverness; ཁ་གཅང clever words; clever speech (*Cs.*).

གཅད་པ *gcaḏ-pa*, v. གཅོད་པ *gcoḏ-po* = གཏུབ་པ cut into pieces (*Mńon.*).

གཅན་གཟན *gcan-gzan* श्वपद carnivorous animal; beast of prey; the cat and the dog not being included in the term; གཙན་གཟན་ཐ་མ the lowest of the beasts of prey; གཙན་གཟན་དྲོ་བ चमूमृग ferocious, wild animals (*Mñon.*); चमूमृग literally signifies a warrior-beast.

གཙམ་པ I: *gcam-pa* = བྱས་པ made : གྲོས་གཙམ = གྲོས་བྱས་པ made a conference; talked over (*Ñag.*).

གཙམ་པ II: = བྱམས་པ *byams-pa* loyal and loving : ཀོང་ཙེ་འཕྲུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་ལ་གཙམ་པའི་ཚིག་གཤད་པའི་མདོ། the *Sūtra* for expressing loving words to the miraculous king Kong-tse (*D. R.*).

✛ **གཙམ་བུ** *gcam-bu* adj. artificial, not natural; artificial expression of feeling; insincere demonstration : གཙམ་བུའི་ཚིག་སྨྲ་བ, speaking words of outward regard. Also humbleness, servility, flattery : གཙམ་བུའི་ཚིག, a servile speech (*Sch.*).

གཙམ་བུ་པ *gcam-bu-pa* = ངང་པོ་མི་བྱེད་མཁན། an obsequious, insincere person.

གཙམ་ཡས *gcam-yas* n. of a number.

གཙར་བ *gcar-wa* acc. to *Sch.* cut out; put out; knocked out; cf. བཙར་བ (*Jä.*).

གཙལ་བ *gcal-wa* to spread, display; lay out, *e.g.*, precious stones, jewels, on a table, on the ground (*Jä.*); གཙལ་དུ་བཀྲམ་པ *gcaldu bkram-pa* having laid out.

གཅི་བ *gci-wa* प्रस्राव 1. vb. v. གཅིད་པ to discharge urine; to make water. 2. གཅིན་གཅི་བ་པོ one who is making water. 3. གཅི་བྱའི་ཆུ urine to be discharged.

གཅིག *gcig* एक 1. the number one; གཅིག་ཀྱང་ one only; one and the same; དུས་གཅིག་ཏུ at the same time; at one time; དུས་ཅིག་ན་ or དུས་གཅིག་ན once; one day. 2. one only: ཡབ་གཅིག my only father or མ་གཅིག, the only mother, the mother of several brothers or sisters but idiomatically the common wife of several brothers; ཤིན་ཏུ་གདུང་བའི་མ་གཅིག my only beloved mother : མ་གཅིག་ལབ་ཀྱི་སྒྲོན་མ the venerable mother *Labdron*; གཅིག་གིས་གཅིག or གཅིག་ལ་གཅིག, etc., one another, each other; མི་གཅིག་པ different (*Jä.*).

གཅིག་ཀ *gcig-ka* single, only, opp. to several.

གཅིག་ཙར *gcig-car* or གཅིག་ཚར alone, v. ཙར.

གཅིག་ཅིག *gcig-cig* certain; some one (*Jä.*).

གཅིག་གཅིག *gcig-gcig* 1. one at a time; separately; alone. 2. of the same kind; not different. 3. adv. by one's self; only; solely.

གཅིག་གཙོག *gcig-gcog* एकमुख्य, वृन्दारक one principal; the leader; ring-leader.

གཅིག་ཆོག *gcig-chog* all-sufficient (*Jä.*).

གཅིག་རྗེས *gcig-rjes* (ལམ) एकपदी a passage (for one man to pass); lit. fit for one foot only.

གཅིག་ཉིད *gcig-ñid* सख्य, एकत्व friendship; state of unity; the state of being one; oneness; unity.

གཅིག་ཏུ *gcig-tu* एकत्र 1. together with; into one; into one body; གཅིག་ཏུ་སྡུ་བ to unite; to collect into one. 2. at once; wholly; altogether. 3. only, solely; གཅིག་ཏུ་གྱུར་པ एकीभाव be turned into one uniform state; གཅིག་ཏུ་ངེས་པ ऐकान्तिक to be intent on one object; one object for certain; གཅིག་ཏུ་བསྡུས་ནས एकत्र पिण्डीकृत्य, अभिसंक्षिप्य having agglomerated, abbreviated; གཅིག་ཏུ་འདུས་ནས एकीभूय having come together; being united; གཅིག་ཏུ་འདུས་སམ་སྦྲད་ནས संभूय having joined or being united together; གཅིག་ཏུ་འཛིན་པ the holding together or to hold together; ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ in one direction; in a certain direction; ཡུལ་གཅིག་ཏུ in a certain place; སྣོད་གཅིག་ཏུ in one vessel; ནང་གཅིག་ཏུ in, one house.

གཅིག་ཏུ་མཛེས་པ *gcig-tu m̱dses̱-pa* एकान्त रञ्जक 1. lit. one who can perfectly please. 2. n. of a *Bodhisattva* (*M. V.*).

གཅིག་ཏུ་ཡོད *gcig-tu-yoḏ* व्यतिमूर्ति all existing together; in one place.

གཅིག་ཏུ་སེམས་པ *gcig-tu sems̱-pa* 1. to be all attention (to any subject or person); to pay homage; to be respectful. 2. དད་གུས་དང་ལྡན་པ། or ཕྱག་བྱེད་པ, གུས་པ to be possessed of faith and respect (*M̱ñon.*).

གཅིག་འཐོབ *gcig-ẖthob* 1. expectant (that he will get something). 2. कुशीलव an actor; a bard.

གཅིག་དུ *gcig-ḏu*, acc. to *Jä.* unity and plurality; གཅིག་དུ་བྲལ not having these qualities (*Was.*).

གཅིག་ནས་གཅིག་ཏུ *gcig-nas̱ gcig-tu* परम्परा परम्पर्या from one to another; in succession; གཅིག་ནས་གཅིག་ཏུ་རྒྱུད་པ सन्तान lineal descent or lineal descendant; one unbroken line of succession; གཅིག་ནས་གཅིག་ཏུ་འདུས་ནས परम्परया, एकं भूत्वा become one or united by succession; གཅིག་ནས་གཅིག་ཏུ་བསྡུ་བ *gcig-nas̱ gcig-tu ḇs̱du-wa* to accumulate for each other; གཅིག་ནས་རྟོགས་པ *gcig-nas̱ ṟtogs̱-pa* एकविचारक one who deliberates with undivided attention; གཅིག་ནས་གཅིག་ཏུ་ཞེན་པ *gcig-nas̱ gcig-tu shen-pa* successive thoughts combining together.

གཅིག་པ *gcig-pa* 1. the first. 2. of one kind, not different or manifold; མི་གཅིག་པ different.

གཅིག་པུ *gcig-pu* 1. एकक alone, single, only; གཅིག་པུས་མི་སྟོང་ཐུབ་པ། to be able to cope alone with a thousand men; གཅིག་པུར་ལུས་པ forsaken, abandoned; to be left alone; བུ་གཅིག་པུ the only son. 2. གཅེར་བུ, རྐྱང་པ bare, naked, single; in vulg. ཁེར་མ, ཁེ་རྐྱང་.

Syn. རེ་རེ *re-re*; རྐྱང་རྐྱང་ *ṟkyañ-ṟkyañ*; ཟླ་མེད *zla-meḏ*; ཡ་གྱལ *ya-gyal* (*M̱ñon*).

གཅིག་པུ་དབེན་པ *gcig-pu ḏḇen-pa* = གྲོག་ཏུ་སོང་བ། एकाकिनोऽरण्यगतता residing alone in retirement; one of the conditions of *yoga* (*M. V.*).

གཅིག་པུ་མ *gcig-pu ma* एका a woman without any husband, or living alone.

གཅིག་པོ *cig-po* 1. alone: རྒྱལ་པོ་གཅིག་པོ་སྐྱེས་པ་ཡིན། "the king alone is a man (one possessed of manliness)." 2. being one, or the one: མ་གཉིས་ལ་སྐྱེས་པའི་བུ་གཅིག་པོ། one son of two mothers, viz., claimed by two. 3. the one (*Jä.*).

གཅིག་པོ་པ *G̱cig-po-pa* n. of a solitary mountain said to be one hundred *yojana* long and 500 *yojana* high; from which a great river (the Tsang-po) issuing flows eastward towards the ocean (*K. d.* ར *268*).

གཅིག་བྱས *gcig-byas̱* केवल only.

གཅིག་མིན *gcig-min* अनेक except one.

གཅིག་ཚིག *gcig-tshig* the singular number (*Situ. 119*).

གཅིག་ལ་གཅིག་མེད་པ *gcig-la gcig meḏ-pa* इतरेतराभाव mutual non-existence; absence of one thing in relation to another thing—a technical term of the *Nyāya* philosophy.

གཅིག་ལས་འཕྲོས་པའི་ལུང་ *gcig-las̱ ẖphros̱-paẖi-luñ* एकोत्तरिकागम n. of a religious work.

གཅིག་ཤོས *gcig-ços̱* the only one; the other, when speaking of two.

གཅིད་པ *gciḏ-pa*, also གཅི་བ pf. གཅིས, fut. གཅི, imp. གཅིས, to make water; to piss.

གཅིན་ནད *gcin-naḏ* प्रमेह disease of the urine, prob. spermatorrhœa.

གཅིན་པ *gcin-wa* मूत्र, प्रस्राव 1. urine; གཅིན་གཅིད་པ or གཅིན་གཅི་བ to make water. 2. tight, firm, unshaken.

Syn. དྲི་ཆུ *d̲ri-chu*; རྒྱུན་འབབ *r̲gyun-h̲bab*; རབ་འཛག *rab-h̲dsag* (*M̲ñon.*).

གཅིན་ཤོར *gcin-çor* involuntary discharge of urine.

གཅིན་འགག *gcin-h̲gag* retention of urine (*Med.*).

གཅིན་སྙེ *gcin-s̲ñe* प्रमेह prob. gonorrhœa; also a disease of the kidneys in which urine is frequently and involuntarily discharged.

གཅིན་མང་ *gciñ-mañ* बहुमूत्र diabetes.

གཅིན་ཡང་ *gcin-yañ* = གཅིན་མང་ *gcin-mañ*, making water again and again.

གཅིན་སྲི་བ *gcin sri-wa* मूत्रकृच्छ्र pain or smarting in discharging urine.

གཅིའུ *gcih̲u* 1. = ཅིའུ clyster-pipe; གཅི་འུའི་སྨན clyster (*Ñag.*).

གཅིལ་བ *gcil-wa* to spoil; to destroy (*Sch.*).

གཅུ་གལ *gcu-gal* = ངོ་གལ་ཆེ་བ (adj. and sbst.) importance; important.

གཅུ་ཏི *gcu-ti* = ཅུ་ཏི *cu-ti*.

གཅུ་དོང་ *gcu-doñ* screw-box.

གཅུ་བ *gcu-wa* = སྒྲིམ་པ 1. to squeeze; to strain; to whirl; turn round like the twisting of a screw: ཕྱི་མིག་གཅུ་བ་ཞིག་བྱས། (*A. 131*). he made a twist with his eyes. 2. to punish by striking; to correct. 3. = ཀླུ་བ, v. གཅུད་པ; གཅུ་སྐོར in *W.* གཅུས་བུ screw. གཅུ or ཀླུ་འཁོར (*Cs.*).

གཅུག *gcug* difference, discord.

གཅུག་མེད *gcug-med̲* = མཐུན་པ without difference; harmony (*Ñag.*).

གཅུགས་པ *gcugş-pa* आप्त planted, cultivated, acquired or gained; མཛའ་གཅུགས་པ cultivated friendship; འཁོན་གཅུགས་པ to sow or create discord, dissension: ཁོན་པ་ལས་ཁོན་པར་གྱུར་པ། "from hatred to hatred, or hatred increased more and more"; མཛའ་བ་ལས་མཛའ་བོར་གྱུར་པ། to improve friendship; to become more and more friendly; to increase intimacy: མི་མཐུན་པ་ལས་མི་མཐུན་པར་གྱུར་པ། "from disagreement to disagreement, or the misunderstanding became more and more intense still." 5. = བརྟན་པ firm: ཡིད་ལ་གཅུགས་པ། to be firm in the mind, *i.e.*, ཡིད་གཅུགས་པ.

卐 **གཅུང་པོ** *gcuñ-po* = སྤུན་ཆུང་བ a younger brother (*Ñag.*).

གཅུད་པ *gcud̲-pa*, pf. གཅུས, ཀླུས fut. གཅུ or ཀླུ, to turn; to turn round; to twist; to twine; to plait; to braid.

གཅུད་བོར *gcud̲-bor* 1. adj. is explained in (*Ñag.*) ལས་ཀ་ཧུར་ཐག་བྱེད་པ་དང་ཅི་བྱེད་ཉན་པ། "doing work with zeal and earnestness and also obediently." 2. གཅུད་ལ་འབོར་བ acc. to *Sch.* to forsake; to cast out; to reject.

གཅུན་པ *gcun-pa* = འཇུན་པ to reprove (one's servants, &c.); to subdue, tame (an animal) (*Ñag.*); གཅུར་ཞིང་གཅུན་པ to beat or press a thing until it is soft.

གཅུར་པ *gcur-pa* 1. pf. of འཇུར་བ *h̲jur-wa* (*Ñag.*) བར་དོའི་འཕྲང་རིང་གི་མཐའ་ལ་གཅུར། shuns the long narrow passage in the confines of the *Bar-do*. 2. a coarse sort of vermicelli.

གཅུས་པ *gcuş-pa* to interfere; to meddle with (*Ñag.*): ལག་པ་གཅུས་པ id.

གཅུས་བུ *gcuş-bu* anything that is screwed in; what has got jammed in.

གཅེ་བ *gce-wa*, to esteem; to hold dear; to love (*Sch.*).

卐 **གཅེན** *gcen* or གཅེན་པོ or སྔོན་སྐྱེས་པ *şñon-şkyeş-pa* अग्रज, resp. for སྤུན་ཆེ་བ *şpun-che-wa*, 1. an elder brother (*Ñag.*): དེ་ནས་གཅེན་གསུམ་

གདན་འདྲེན་ལ་བྱོན་པས། then he came to invite the three elder brothers. 2. acc. to *Zam.* first-born.

གཅེའུ *gceẖu*, acc. to *Jä.* 1. clyster-pipe = ཅེའུ, གཅེའུ་ཁ་མང་ a flageolet; a kind of musical pipe with many holes in it.

གཅེར *gcer* anything naked, *i.e.*, bare and uncovered; གཅེར་རྐྱབ a covering for the body; raiment.

གཅེར་སྒྲིབ *gcer-ṣgrib* lit. that which covers the nakedness of the body; met. clothes or dress.

གཅེར་བ *gcer-wa*, v. བཅེར.

གཅེར་བུ *gcer-bu* नग्न, अचेल, क्षपणक 1. naked; གཅེར་བུར་འབྱིན་པ to make naked; to strip off. 2. = རྐྱང་པ or གཅིག་བུ alone, solitary, without a companion, single.

གཅེར་བུ་པ *gcer-bu-pa* निर्ग्रन्थ a naked person; n. of a sect of homeless mendicants; གཅེར་ཉལ་མཁན of the *Jaina* sect of India; also a Hindu *sanyāsi.*

གཅེར་བུ་གཉེན་གྱི་བུ *gcer-bu gñen-gyi bu* निर्ग्रन्थज्ञातिपुत्र n. of the founder of the *Jaina* heretical school, one of the six *Tirthika* teachers of Buddha's time (*M. V.*)

གཅེར་བུ་མ *gcer-bu-ma* a naked woman; the Goddess Kāli.

གཅེར་བུ་ལག་རྡུམ *G̱cer-bu lag-ṟdum* (ས་བདག) n. of a mischievous armless demi-god.

གཅེར་མོ *gcer-mo* or གཅེར་བུ་མ नग्नका a woman who walks naked.

གཅེས་གཅེས་པ *gceṣ-gceṣ-pa* = བྱམས་པོ་བྱམས་པོ་བྱེད་པ། to show more and more affection for one; to love very much.

གཅེས་བཏུས *gceṣ-ḇtuṣ* choice extracts, &c. (*Cs.*).

གཅེས་པ I: *gceṣ-pa* 1. བྱམས་པ dear; beloved: ངེད་ཀྱི་མི་གཅེས་པ a man dear to us; our beloved; གཅེས་ཕྲུག our darling child: འཇིག་རྟེན་འདི་ན་གཅེས་པ་རང་སྲོག་ཡིན། the dearest thing in this world is one's own life. 2. Also precious; very important; useful: ཤིན་ཏུ་གཅེས་པའི་ཡི་གེ་ལྔ the five very important letters; འཁོར་བར་གཅེས་པ་རང་སྲོག one's life is most precious in this world; ཤེས་པ་གཅེས it is of importance to know.

གཅེས་པ II: (བརྩོན་པ) eager; diligent.

གཅེས་པར་བྱ་བ *gces-par bya-wa* to esteem; to regard with affection.

གཅེས་སྤྲས *gceṣ-ṣpreṣ* (*ce-ṯcẖ*) esteem; གཅེས་སྤྲས་བྱེད་པ to hold dear; to love; to esteem; also to exert one's self; གཅེས་སྤྲས་སུ་བྱས་པ exerted one's self; made exertion: མངོན་པར་ཤེས་མེད་པས་སྔོན་སྐྱབ་པ་ལ་ནན་ཏན་གཅེས་སྤྲས་སུ་བྱས་པར་དཀའ། (*Ḫbrom.* ཁ *2*) without fore-knowledge it is difficult for one to exert himself with assiduity to counteract a former life.

གཅོག་པ *gcog-pa*, pf. བཅག *ḇcag*, imp. ཆོག or ཆོགས, to break; དུམ་བུར་གཅོག་པ to break into pieces; to burst asunder; to cleave; to split, blast; to violate (a promise, a vow, a law, etc.); to break out from: ཐག་པ་བཅག་པ་ཡིན་ཏེ the rope having been broken.

གཅོག་རྩིས *gcog-ṟtsiṣ* reduced account; reduction, discount.

གཅོང *gcoñ* 1. a chronic disease; གློ་གཅོང chronic bronchitis; ཁོག་གཅོང chronic cough. 2. a defile; རོང་གཅོང a rocky defile.

གཅོང་སྐད *gcoñ-ṣkad* 1. a low fine musical note or voice. 2. cry of sorrow, lamentations, wailing (*Ñag.*).

Syn. ཆོ་ཉེ *cho-ñe*; ཡི་གེ་བྲལ *ye-ge bral*; མ་ལ *ma-la*; ཉེར་སྐད *ñer-ṣkaḏ*; ཟེར་ཟེར་སྐད *ser-ser ṣkaḏ*; ངུད་མོ *ñuḏ-mo* (*M̱ñon.*).

གཅོང་ཆེན་ནད་དྲུག *gcoṅ-chen nad-ḏṟug* the six chief chronic diseases: (1) མ་ཞུ་བའི་ནད dyspepsia; (2) སྐྲན; (3) སྐྱ་རབ; (4) འོར་ནད; (5) དམུ་ཆུ dropsy in the chest or in the pericardium; (6) གཅོང་ཆེན་ཁར་བྱེད phthisis (*M. gu.*).

གཅོང་བ *gcoṅ-wa* 1. pf. བཅོངས to excavate, wash out, undermine through the action of water: ཐུར་དུ་གཅོང་བར་མ་གྱུར་ཏོ། have not been undermined (by water). 2. to get faint, languid, wearied in mind (*Jä.*).

གཅོང་མེད *gcoṅ-meḏ* without illness.

གཅོང་ཞི *gcoṅ-shi*, v. ཅོང་ཞི.

གཅོང་རོང་ *gcoṅ-roṅ* is described in (*Ṅag.*): རོང་དམ་པོ་བགྲོད་མི་ཐུབ་པ། an impassable narrow defile.

གཅོད་རྟོགས *gcoḏ-ṟtogs̱* (གྲངས) कुट्टचिन्त n. of a number; one versed in that chapter of arithmetic which treats of dividend.

གཅོད་པ *gcoḏ-pa*, pf. བཅད *ḇcaḏ*, fut. གཅད *gcaḏ*, imp. གཅོད or ཆོད *choḏ* छेदन, कुट्ट (*M̱ṅon.*) to cut, to cut asunder (ཁམས་ཚད་དུ into small bits); to cut off, chop off (the hands); to cut down, to fell (trees); to cut out (the tongue); to rend asunder; to break (a thread, a rope, chain, fetter). This verb has a very varied metaphorical use, and is especially employed to denote that the course of anything has been stopped or "cut off." Thus it can signify to cure (a disease); to suppress (a passion); to stop a road; to wake up from sleep; སྲོག་གཅོད་པ to kill, to murder, to stop life, to obviate, prevent, avert; to avoid; to lock (the door); བར་དུ་གཅོད་པ to throw obstacles in a person's way; to hinder, impede; frq. སྲོག་ལ་བར་དུ་གཅོད་པ་དེ་དག these life-endangering beings; to stop, to make a pause (in reading); to judge, condemn. Again we have རྗེས་གཅོད་པ to follow after; ཙར་གཅོད་པ to search into; to investigate.

གཅོད་བྱེད *gcoḏ-byeḏ* दशन teeth; छिलर knife; hand; the king; executioner.

Syn. མཆེ་བ *m̱che-wa*; གྲི *gri*; ལག་པ *lag-pa* (*M̱ṅon.*).

གཅོད་འབྲེག་པ *gcoḏ-ḥbreg-pa* to make a brief abstract of the grounds of any complaint or application made to a court of justice: ས་བོན་ལ་ཡང་གཅོད་འབྲེག་གི་རིགས་སྔོན་དུ་བྱེད་པ་གལ་ཆེ། (*D. çel 7*) it is of much importance previously to make some sort of abridgment; གཅོད་འབྲེག་གི་ཁྲིམས capital punishment in which the culprit is either maimed by cutting off his limbs or is beheaded.

གཅོད་མཚམས *gcoḏ-m̱tshams̱* the limit or point to be cut for a defined boundary of disputed land; an agreement or definite treaty.

གཅོད་ལུགས *gcoḏ-lugs̱* Tantrik or mystical system of Buddhism.

གཅོད་ལུགས་བདུད་བཞི *gcoḏ-lugs̱ ḇduḏ-ḇshi* the four chief evil spirits according to the *Tantras* are:—(1) ཐོགས་བཅས་ཀྱི་བདུད། devil that can be stopped or averted; (2) ཐོགས་མེད་ཀྱི་བདུད། devil that comes unhindered or cannot be stopped; (3) དགའ་བྲོད་ཀྱི་བདུད། devil of enjoyment and mirth; (4) སྙེམས་བྱེད་ཀྱི་བདུད། devil of arrogance and pride.

གཅོམ *gcom* for བཅོམ *ḇcom* that which is over-powering; haughtiness, arrogance.

+ གཅོམ་སྐྱུངས *gcom-s̱kyuṅs̱* terror-stricken.

གཅོར་བ *gcor-wa* to spread, scatter, disperse (*Cs.*).

གཅོར་ཟླ *gcor-zla*, ཟླ་བའི་སྐོར་འགོ་འཛིན་ལུགས, གཅོར་འགོ་འཛིན་ལུགས་པ་རང་ལུགས (*Ya-sel.*).

བཅག *ḇcag* or བཅག་པ, v. གཅོག་པ and འཆག་པ 1. आकोट्टन cut, ground or divided; ཤིང་བཅག;

རྡོ་བཅག to split wood; to break stone. 2. ས་བཅག་པ to cultivate; till ground (*Situ. 77*).

བཅག་ཐག *ḇcag-thag* taking care of (one's body, property, chattels, &c.): ངག་བཀོད་ལྟར་གྱི་བཅག་ཐག་སེང་ནོར་མེད་པ་བྱེད། according to (my) verbal direction take care (of the articles, &c.) without mistake.

བཅགས *ḇcags*, pf. of འཆག་པ, subdued, disciplined, down-trodden: ཞབས་ཀྱིས་བཅགས trodden on by his feet, *i.e.*, brought under discipline (*Situ. 75*).

བཅང་བ *ḇcañ-pa*, pf. བཅངས *ḇcañs*, fut. of འཆང་བ *ẖchañ* 1. to hold: ལག་ཏུ་བཅངས held or carried in the hand (*Situ. 77*). 2. acc. to *Sch.* adj. comprising, comprehensive extensive; བཅང་རྒྱ་ཆེན་པོ comprising much; བཅང་རྒྱུར་མཛད་པ resp. to apply one's self; to bestow pains upon.

བཅད *ḇcaḏ* in ཚིགས་སུ་བཅད་པ cut or put to metre; poetry. བཅད་ཀ in *W.* a whole that has been cut into, or a piece cut off (*Jä.*).

བཅད་བརྡར *ḇcaḏ-ḇṟdar* critical examination; cutting and rubbing (a thing) for testing.

བཅད་ལྡན *ḇcaḏ-ḻdan* a kind of Chinese satin.

བཅད་པ *ḇcaḏ-pa*, pf. of གཅོད་པ *gcoḏ-pa*, to cut; to separate; to decide; to distinguish, discriminate; to close (a road): རྣམ་པར་བཅད (*A. K. 1-48*) having rent or pierced, cut, separated, decided, distinguished, etc. ཞིབ་བཅད investigate. བཅད་ནས having cut. བཅད་པའི་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་དང་བཅས་པ प्रतिक्षेपणसावद्य one of the disciplinary duties of a Buddhist monk; lit. rejecting or getting rid of what is blamable.

བཅད་པོ *ḇcaḏ-po* in *W.* something old, torn, worn out (*Jä.*).

བཅད་འཕྲོ *bcaḏ-ẖphro* = བཅད་ལྷག too few or too many (བཅད and ལྷག) faults in writing or printing.

བཅད་བྱ *ḇcaḏ-bya* what is to be cut (off); anything to be killed or slain.

བཅད་མཚམས *ḇcaḏ-m̱tshamş* = གཅོད་མཚམས also དཔྱད་མཚམས rules or laws, especially for monks in monasteries; decision, settlement, agreement.

བཅད་ལྷུག *ḇcaḏ-lhug*, abbr. of ཚིགས་བཅད་དང་ལྷུག་པ, poetry and prose.

བཅབས *ḇcabş* गुप्तकृत made secret, concealed; ཕྱག་བཅབས salutation in secret; ཉེས་པ་བཅབས concealed or hidden fault (*Situ. 75*); རང་བཅབས = རང་གིས་སྦས་པ or གསངས་པ self concealed (*Ñag.*).

Syn. གསང་བ *gsañ-wa*; སྦས་པ *şbaş-pa* (*M̱ñon.*).

བཅམ་བཅོམ *ḇcam-ḇcom* trivial things; medley; hodge-podge (*Sch.*).

བཅའ་འགྲིག *ḇcaẖ-ẖgrig* full equipment: བཅའ་འགྲིག་རྟ་སྒ་འཁོར་ཆ་འགྲིག full equipment of horse, saddle, and retinue in full array.

བཅའ་སྒ *ḇcaẖ-şga* शुण्ठि dried ginger.

བཅའ་འཕྲང *ḇcaẖ-ẖphrañ* declivity; precipice (*Sch.*).

བཅའ་བ *ḇcaẖ-wa*, v. ཆ་བ., sbst. a drinking or drink.

བཅའ་བ་བྱེད་པ *ḇcaẖ-wa byeḏ-pa* to give notice: བཅའ་བ་བྱེད་ཀྱི་འདུག་པར་སླེབ་པ་དང་། he arrived for the purpose of giving notice or information (*Yig. 23*).

བཅའ་ཡིག *ḇcaẖ-yig* letter of notice, official notice; regulation for public guidance.

བཅར་བ I: *ḇcar-wa* 1. sbst.=ཉེ་བ near; adj. intimate: ཁྱོད་ལས་བཅར་བའི་མཛའ་བཤེས་ཅང་མ་མཐོང་། (*Ṟdsa. 13*) I have not seen a more intimate friend than you. 2. vb. to interview; སྐུ་བཅར་ཆོག་པ to be permitted to interview (a great man).

བཅར་བ II: 1. acc. to *Jä.* བཅར་བ=བཅིང་བ, to squeeze, to press (in a press); to crowd, to throng. 2. to pull or force from; to wrest (*Cs.*). 3. acc. to *Sch.* ཟོགས་སུ་བཅར་བ, to prop sideways.

བཅར་བཞུགས་པ *ḇcar ḇshugs-pa* to have a permanent residence.

བཅལ་བ *ḇcal-wa*, pres. pf. of འཇལ་བ to weigh; to pay; pay back; ནོར་བཅལ estimated wealth; བྲེ་ལ་བཅལ measured in a *bré* (*Situ 75*).

བཅལ་ལུང་ *ḇcal-luṅ*=གཡོག་པོ *gyog-po* a waiter for orders; a servant (*M̱ñon.*).

བཅས *ḇcas* and བཅས་པ also བཅས་ཏེ *ḇcas-te* सह, सहित, सार्द्धं a word used as a conjunction and as adj. It is annexed to nouns by means of the conjunction དང་ signifying together with, connected with, having, possessing, containing a thing: འཁོར་དང་བཅས་པ together with the attendants, with retinue or suite; frq. བུ་མོ་བོད་བློན་དང་བཅས་པས་བསྐོར་ཏེ། surrounded by (ten) virgins together with the Tibetan ambassadors: བཙུན་མོ་དང་སྲས་སུ་བཅས་ཏེ། with his wife and son; གོས་དང་བཅས་སུ with; having his clothes on; ཞལ་འཛུམ་པ་དང་བཅས་ཏེ། with a smiling face; སེར་སྣ་དང་བཅས་པ། subject to avarice; འཁྲུལ་བཅས infatuated, fascinated. When the form is བཅས་སུ *ḇcas-su*, the construction is adverbial, and the words introduced with it are to be taken adverbially as qualifying the proximate verb., *e.g.*, བུ་མོས་ཕུར་མ་དང་བཅས་སུ་མེ་ལ་མར་བླུགས་སོ, the girl poured butter on the fire with her spoon. It is also used as a kind of plural; also like ལ་སོགས་པ, meaning "etc.," or "and such like." So, too, we read བརྒྱགས་དང་བཅས་བསྐྱལ་ལོ། provisions and other necessaries are sent.

བཅས་པའི་ཁྲིམས *ḇcas-paẖi khrims* Buddhist canon; religious regulations.

བཅས་རང་ *ḇcas-raṅ* प्रज्ञप्ति 1. notification, information. 2. transgression: བཅས་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ཁྲིམས་སུ་བཅས་པ, རང་ནི་རང་བཞིན་གྱི་ཉེས་པ། In *ḇcas-raṅ*, *ḇcas* is law or rule laid down by Buddha and *raṅ* is *raṅ-ḇzin-gyi ñes-pa*, *i.e.*, natural corruption, hence it signifies transgression caused by violating the law of Buddha.

བཅིང་བ 1. *ḇciṅ-wa* and བཅིངས་པ are parts of འཆིང་བ *ẖchiṅ-ḇa* बन्ध, to bind. 2. sbst. bond, fetters (whether of a material, moral, or magical nature); ཞགས་པས་བཅིངས tied with rope (*Situ. 75*).

བཅིངས་ཐག *ḇciṅs-thag*=ཞགས་པ *shags-pa* पाश string or rope to bind with; fetter.

བཅིངས་པ་གྲོལ་བ *ḇciṅs-pa grol-ḇa* ग्रन्थिमोचन lit. to untie what is bound; liberation; emancipation.

བཅིན *ḇcin*, v. ཅིན.

卐 **བཅིབས** *ḇcibs*, pf. of འཆིབ་པ, signifying ཞོན་པ, to mount or ride on a horse; ཆིབས་ལ་བཅིབས rode on a horse (*Situ. 75*).

བཅིར་བ *ḇcir-wa*, v. འཚིར་བ.

卐 **བཅིལ་བ** *ḇcil-ḇa*, pf. of འཚིལ་བ (*Ṟdo. 46*) to abandon, give up; to bring under subjection: དབང་པོའི་སྒོ་ལྔའི་ཆགས་སྡང་གི་སྤྱོད་པ་ཙུང་ཟད་ཙམ་ཡང་ཕྱིར་བཅིལ་ཏེ་བསྡམས་སོ (*H̱brom.* ཀ *36*) he brought himself under control by abandoning, at least to a certain extent, the passions of the five senses.

བཅུ *ḇcu* or བཅུ་ཐམ་པ ten; བཅུ་ཕྲག a decade; བཅུ་པ the tenth; བཅུ་པ་དང་པོ the first ten (of a series); བཅུ་པོ the tenth; བཅུ་ཁ tithe levied as duty, hence customs-duty; བཅུ་སྐུར ten-fold; བཅུ་ཁག་འདོན་པ to tithe; to take a tenth.

Syn. སྟོབས *s̱tobs̱*; སོར་མོ *sor-mo*; ཕྱོགས *phyogs̱*; འཇུག་པ *ẖjug-pa*; ཁྲོ་བོ *khro-wo*; འབྱོར་པ *ẖbyor-pa* (*Ṟtsi.*).

བཅུ་བརྒྱད་བཀར་ཁོངས *Ḇcu-ḇṟgyaḏ ḇkar-khoñs̱* n. of one of the state treasuries of Tibet.

བཅུ་གཅིག *ḇcu-g̱cig* एकादश eleven.

Met. Syn. བདེ་བྱེད *ḇde-byeḏ*; བདེ་འབྱུང *ḇde-ẖbyuñ*; དབང་ཕྱུག *ḏwañ-phyug*; དྲག *drag*; བྱེད་པ *byeḏ-pa* (*Ṟtsi.*).

བཅུ་གཅིག་ཞལ *Ḇcu-g̱cig-shal* the eleven-faced deity—a name for the *Bodhisattva* Avalo-kites′vara.

བཅུ་གཉིས *ḇcu-g̱ñis̱* द्वादश twelve.

Met. Syn. ཉི་མ *ñi-ma*; རྟེན་འབྲེལ *ṟten-ẖbrel*; ཁྱིམ *khyim* (*Ṟtsi.*).

བཅུ་ཐེབས *ḇcu-thebs̱* tenfold; also a group or a batch of ten.

བཅུ་དྲུག *ḇcu-dṟug* sixteen.

Met. Syn. མི་བདག *mi-ḇdag*; རྒྱལ་པོ *ṟgyal-po* (*Ṟtsi.*).

བཅུ་དྲུག་ཆ *ḇcu-dṟug-cha* 1. one sixteenth portion. 2.=कला the lunar crescent—each of which is one sixteenth of the full moon.

བཅུ་དྲུག་བདག་པོ *ḇcu-dṟug ḇdag-po* 1. the full moon; བཅུ་དྲུག་བདག་པོའི་དཀྱིལ་འཁོར། the disk of the full moon: སྐུ་འཚོ་བཅུ་དྲུག་བདག་པོའི་དཀྱིལ་འཁོར་སྒྲིབ་མེད་དུ་གསལ། his healthy person shone like the spotless disk of the full moon (*Yig.*). 2. སྐྱུ་རུ་ར आमलकी, पञ्चरसा *Emblic myrobalan.*

Syn. སྒྲ་མཁན *s̱gra-m̱khan*; སྒྲ་མཁས *s̱gra-m̱khas̱*; མེ་བཞི་སྐྱེས *me-ḇshi-s̱kyes̱*; འབར་བ་ལྡན *ẖbar-wa-ḻdan*; སྣ་ཚོགས་གཙུག་ཅན *s̱na-tshogs̱ g̱tsug-can*; ཉི་མའི་རིགས་སྐྱེས *ñi-maẖi-rigs̱ s̱kyes̱*; མཐོ་རིས་ཐོབ *m̱tho-ris̱-thob*; རིག་བྱེད་བདག *rig-byeḏ-ḇdag*, also ལྷ་ཡི་བླ་མ *lha-yi ḇla-ma*; ལྷ་ཡི་སློབ་དཔོན *lha-yi s̱lob-ḏpon* (*M̱ñon.*).

བཅུ་གཉིས་མིག་ལྡན *ḇcu-g̱ñis̱ mig-ḻdan* an epithet of Kumāra or Saḍānana, the youngest son of Mahādeva.

བཅུ་དྲུག་བདེ་བའི་ཆ་ཤས maiden of sixteen.

བཅུ་དྲུག་འོད་ལྡན *ẖcu-dṟug ẖoḏ-ḻdan* शुक्र a name of the planet Venus.

བཅུ་དཔོན *ḇcu-ḏpon* a corporal over ten soldiers.

བཅུ་ཕོག *ḇcu-phog* an allowance every ten days (given to every monk) in the state monasteries of Tibet.

བཅུ་བ *ḇcu-wa*=འཆུ་བ.

བཅུ་བན *ḇcu-ban* a mug for keeping wine or beer enough for ten persons.

བཅུ་བཞི *ḇcu-ḇshi* fourteen.

Met. Syn. སྲིད *sṟiḏ*; ཡིད *yiḏ*; མ་ནུ *ma-nu*; ཤེད་བུ *çeḏ-bu* (*Ṟtsi.*).

བཅུ་བཞི་སྟོན *ḇcu-ḇshi s̱ton* चतुर्दशीका a festival kept on the 14th day, *i.e.*, before the full or new moon.

བཅུ་གལ *ḇcu-gal*=དོ་གལ་ཆེ་བ important; ཕྱིང་པ་འཆག་ལ་ཁྲི་ལག་བཅུ་གལ་མེད། (*Ṟdsa. 21*).

བཅུ་གསུམ *ḇcu-g̱sum* thirteen.

Met. Syn. འདོད་པ *ẖdoḏ-pa*; ལུས་མེད *lus̱-meḏ*; མྱོས་བྱེད *myos̱-byeḏ*; གདུགས *g̱dugs̱*; རིམ *rim*; སྣ་ཚོགས *s̱na-tshogs̱* (*Ṟtsi.*).

བཅུག་ནས *ḇcug-nas̱*=ལྷུགས་ནས निक्षिप्त thrown or having poured into.

བཅུག་པ *ḇcug-pa*, pf. of འཇུག་པ with, also, the special meanings of; to meddle; to interfere: ངེད་ཀྱི་དོན་ལ་ཁྱོད་ལག་བཅུག་དོན་མེད། you have no business to interfere in my affairs (*Ṟdsa.*).

བཅུད *ḇcuḏ* रस, सार 1. sap, juice, moisture. 2.=སྙིང་པོ or essence: ས་ཡི་བཅུད the essence of the earth or soil, by which the produce of the field, medicinal plants and precious metals and stones, &c., are said by Tibetans to be produced; therefore this essence is the natural fecundity of the soil and is not the same as moisture or manure; ཟས་ཀྱི་བཅུད the food nutriment which sustains life and also by which living beings thrive and grow; ཟླ་བའི་བཅུད the fructifying effect of the moon on the vegetable world which is compared to the nectar of the gods. 3. invigorating cordial; quintessence.

བཅུད་ཀྱི་མ *ḇcuḏ-kyi-ma*, v. ལྕེ रसना organ of taste; रसमातृका the tongue, lit. the mother of all taste.

བཅུད་སྐྱེས *ḇcuḏ-şkyeş* रस agreeable taste.

བཅུད་ལྔ་པ *ḇcuḏ ḻña-pa*=སྐྱུ་རུ་ར आमलकी *Emblic myrobalan.*

བཅུད་ལྔ་ལྡན་པ *ḇcuḏ-ḻña ḻñan-pa*=བུང་བ the bee; कृमिकर a kind of poisonous insects.

བཅུད་ཅན *ḇcuḏ-can* nutritious; བཅུད་མེད not nutritious; also insipid.

བཅུད་བརྟུལ་ཞུགས *ḇcuḏ ḇṟtul-shugş*=བཅུད་འཛིན that takes or holds the elixir or essence (*M̱ñon.*).

བཅུད་ལྡན་ཆེ *ḇcuḏ ḻdan-che* रसातल the nether world.

བཅུད་ཕྲ་མོ *ḇcuḏ phra-mo* मधुर lit. of mild taste; sweet.

བཅུད་སྦྱིན *ḇcuḏ-şbyin*=བཅུད་འཛིན.

བཅུད་མོ་ལྡན *ḇcuḏ-mo-ḻdan* रसवत् possessed of the essence; sweet, juicy, succulent.

བཅུད་སྨིན་པ *ḇcuḏ şmin-pa* ripe; ripeness.

བཅུད་འཛིན་མ *ḇcuḏ ẖdsin-ma*=འབབ་ཆུ a cataract; cascade (*M̱ñon.*).

བཅུད་ལེན *ḇcuḏ-len or* བཅུད་ཀྱི་ལེན रसायन the art of extracting essences for prolonging health and longevity, such essences as being of different kinds, viz.:—ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བཅུད་ལེན the elixir of meditation; མེ་ཏོག་བཅུད་ལེན the elixir drawn from flowers, *i.e.*, honey; རྡོ་བཅུད་ལེན the elixir drawn from pebbles, &c. Animate beings are metaphorically called བཅུད and this world འཇིག་རྟེ is called བཅུད་ཀྱི་སྣོད the receptacle of life; animated nature.

བཅུད་ལེན་གྲུབ *ḇcuḏ-len grub* गन्धर्व [a class of demi-gods]*S.*

བཅུད་ལེན་གྲུབ་པའི་དངུལ་ཆུ पारारस, रसायन mercurial preparation for making an elixir of life.

བཅུམ་པ *ḇcum-pa*=བསྐུམ་པ also བཙུང་བ 1. to become contracted; contraction ཟངས་ཀྱི་ཤར་ནུབ་གཉིས་ནས་བཅུམ་སྟེ། the east and west (sides) of the ship having contracted (*A. 18*). 2. pf. tense of འཇུམ་པ. 3. acc. to *Sch.* to use artifices; to chicane.

བཅུར་པ *ḇcur-pa* 1. to be flattened down (*Sch.*). 2. colloq. to bar, obstruct block up by snow; obstructing a road; cf. འཇུར་བ (*Jä.*) སྣང་དུ་བཅུར་ཏོ (*Situ. 77*).

བཅུས་པ *ḇcuş-pa*, pf. of བཅུ་བ (ཆུ་བཅུས) उत्क्षत 1. to draw out water; to irrigate. 2. to distil (*Situ. 75*).

བཅེར་བ *ḇcer-wa* 1. to heap or pile up; to collect in one place: མཁའ་འགྲོ་མ་མང་པོས་སྔགས་ཀྱི་གླེགས་བམ་མང་པོ་བཅེར་ནས། (*A. 37*) many volumes of *Mantras* having been collected by many *Khado-ma*. 2. to glare at: བཅེར་ཏེ་གཟིགས་ནས་ཞལ་ནས་འདི་སྐད་གསུངས། having looked closely at them, he spake thus. 3. colloq.=བཙེར་བ to squeeze; to press.

བཅོ *ḇco* for བཅུ in, བཅོ་ལྔ 15, and བཅོ་བརྒྱད 18.

བཅོ་བརྒྱད *ḇco-ḇṟgyaḏ* eighteen.

Syn. ཉེས *ñeş*; སྐྱོན *şkyon*; ཁམས *khamş* (*Ṟtsi.*).

བཅོ་ལྔ *ḇco-ḻña* fifteen.

Met. Syn. ཚེས *tsheş*; ཉིན *ñin*; ཞག. *shag* (*Ṟtsi.*).

བཅོ་ལྔ་མཆོད་པ *Ḇco-ḻña m̱choḏ-pa* the religious service that is observed on the fifteenth of the first Tibetan month (February-March) at Lhasa when the Kinkhording, the grand temple of Buddha, is illuminated.

བཅོ་པ *ḇco-pa* a colt one year old.

བཅོ་བ *ḇco-wa* pf. and imp. བཅོས, prop. root of the fut. tense of འཆོས་པ, but in *W.* the usual word for བྱེད་པ, to make, perform; to prepare, manufacture, construct. It is employed in all kinds of phrases (*Jä.*).

བཅོག་པ *ḇcog-pa* to reduce, cut down: ཟླ་བ་རེར་བཅུ་ཟུར་བཅོག "every month makes it less by ten" (*Ṟtsii.*); བཅོག་རྩིས the account or calculation of reduction (of pay, allowances, &c.).

བཅོམ *ḇcom* भग success; victory; triumph.

བཅོམ་བསྐྱུངས་པ *ḇcom-ḇşkyuñş-pa* to speak in low voice or to keep silent (out of fright); འཕྲོག་བཅོམ robbery and acts of violence.

བཅོམ་ལྡན *ḇcom-ḻdan* victorious, blessed, triumphant (over enemies).

བཅོམ་ལྡན་འདས *Ḇcom-ḻdan ẖdaş* भगवान् the victorious one who, having subdued the host of Māra, has passed away from misery; epithet attached specially to the Buddha S'akyamuni, acc. to *Sch.* 'the victoriously-consummated.'

བཅོམ་ལྡན་འདས་རྒྱལ་བ भगवान् जिन the blessed Jina, the conquerer of his (moral enemies).

བཅོམ་ལྡན་རལ་གྲི *Ḇcom-ḻdan ral-gri* n. of a fancied Buddha.

བཅོམ་པ *ḇcom-pa*, pf. of འཇོམས་པ *ẖjomş-pa* निहत, घात, निर्घात, conquered, subdued, killed. Also broken down, dispersed; མངོན་བཅོམ अभिहत fully subdued (*A. K. 1-2*).

བཅོམ་རླག *Ḇcom-ṟlag* मथुरा n. of an ancient city of India near Agra in the early times of Buddhism.

བཅོམས *ḇcomş*, pf. གཞོམས, fut. འཇོམས. (*Ṟtsii. 46*).

བཅོལ་དམ *ḇcol-dam* taking care of things entrusted to one's charge; བཅོལ་དམ་བྱ, བཅོལ་དམ་ཟིན, ཡག་པོ་བཅོལ་བ or དམ་པོ་བྱས་ཏེ.

བཅོལ་བ *ḇcol-wa* pf. and fut. of འཆོལ་བ.

བཅོལ་མ *ḇcol-ma* a thing committed to a person's charge; a trust.

བཅོལ་བཞོག་པ *ḇcol ḇshog-pa* to entrust a thing to another's charge; བཅོལ་གཏམ་བྱེད་བཞག་པ། to settle about the trust; to entrust a thing to a person's charge (with an understanding): བཅོལ་ལྟོགས = བྱུས་ཐོག.

བཅོས *ḇcoş* or བཅོས་བུ कृत्रिम artificial.

བཅོས་ཐབས *ḇcoş-thabş* 1. the method of curing. 2. doing a thing for the sake of appearances, or for form's sake; བཅོས་སུ་བྱེད་པ performing a show work: གཞི་ནས་བསྒྱུར་ཅིང་བཅོས་ནས་གཏན་ལ་ཕབ་བོ། changing or modifying it radically, he published the artificial one (*A. K. 74*). 3. made or contrived by art; མ་བཅོས artless; unaffected; genuine.

བཅོས་ཐབས་མེད *ḇcoş-thabş-meḏ* निष्प्रतिकार no means of cure (disease) or mending matters.

བཅོས་པ *ḇcoş-pa* संस्कार to refine; प्रतिकृति, धृति to cure, remedy; healing or mending; कृत्रिम artificial, affected, feigned; mixed up: མཁས་ཀྱང་བཅོས་སུ་མེད he cannot be cured even by the wisest.

བཅོས་པའི་ནགས *ḇcoş-paẖi-nagş* an artificial grove attached to one's residence.

Syn. སྐྱེད་མོས་ཚལ *şkyeḏ-moş tshal* or ཁྱིམ་གྱི་ཚལ *khyim-gyi-tshal* (*M̱ńon.*).

བཅོས་པའི་མ་ནིང *ḇcoş-paẖi ma-niń* one who is artificially made a eunuch.

Syn. ཧོག་མེད་པ *ẖog-meḏ-pa*; སྐྱེས་པ་འབྲུས་ཕུང་བ *şkyeş-pa ẖbruş phuń-wa* (*M̱ńon.*).

བཅོས་བུའི་རས *ḇcoş-buẖi-raş* a coloured cloth (*Ńag.*).

བཅོས་མ *ḇcoş-ma* sbst. and adj. anything artificial; anything ficticious, alloyed (metal or thing), counterfeit, mock, sham, not genuine.

བཅོས་མ་བྱེད་པ *ḇcoş ma-byeḏ-pa* क्रियावादी a section of the *Tantrik* school which practises mysticism.

ལྕ *ḻca*, in *Ld.* for ལྕི་བ, excrement, dung, (of cattle) (*Jä.*).

ལྕ་སྒ *ḻca-şga* = བཙའ་སྒ white ginger, v. སྒ.

ལྕ་བ *ḻca-wa* 1. a sort of carrot (*Cs.*). 2. कम्बल a garment made of wool or felt: ལྕ་བས་ཆུ་སེར་མཁལ་ཁྲིད་གྲང་བ་སེལ། felt cures watery discharges, kidney disease, and cold in the loins (*Med.*).

ལྕག *ḻcag* 1. whip, rod, switch, stick: རྟ་བཟང་ཀྱང་ལྕག་ཞིག་དགོས། even a good horse requires a whip; ལས་ལ་བསྐུལ་ལྕག་མཛད to get work done, urging on is necessary; རྟ་ལྕག horse-whip; གླང་ལྕག ox-whip; རྔ་ལྕག stick to beat a kettle-drum; ལྕག་རག willow-twig; osierswitch; སྨྱུག་ལྕག a cane or bamboo whip; ཚིག་ལྕག sharp words for reproof, rebuke. 2. stroke, blow, cut; མགོ་ལྕག a blow on the head; འགྲམ་ལྕག a smack on the cheek (*Cs.*); ཞལ་ལྕག slap on the face. 3. forepart of a coat of mail (*Sch.*). 4. a kind of daphne paper, v. རེ་ལྕག་པ

ལྕག་རྡོ *ḻcag-ṟdo* in *W.* flint; flint-stone; ལྕག་འབྲས whip-cord (*Jä.*).

ལྕག་ལྕིག *ḻcag-ḻcig* n. of a number: ལྕག་ལྕིག་ཕྲང་ཆེམ་ཆེམ་དང་། (*Ya-sel. 56*).

ལྕག་ཐོགས *ḻcag-thogş* = འབྲོག་པ lit. one who carries a whip (in hand) (*M̱ńon.*); yak-herd; also shepherd.

ལྕག་སིལ *ḻcag-sil*, occurs in ཟུར་ཆས་ཕུལ་རྒྱུ་ལྕུག་སིལ.

+ ལྕག་པོད *ḻcag-poḏ* = ཆབ་མགོ་ཅན་གྱི་སྐེ་རགས *chab-m̱go can-gyi şke-ragş* is described as a girdle made of plaited wire and interlaced scales resembling a chain.

ལྕག་འབྲེང *ḻcag-ẖbreń* = ལྕག་དངོ lash of whip.

ལྕག་ཚན *ḻcag-tshan* or རྟ་ལྕག a whip in general; a horse-whip.

ལྕག་ཡུ *ḻcag-yu* the handle of a whip.

ལྕགས I: *Ḻcagş* n. of a place eight miles to the south-east of Tashi-lhunpo in Tsang.

ལྕགས II: लोहक, शस्त्र, कृष्ण 1. iron; ལྕགས་བཏོན་མཁན one who digs out iron; རྒྱ་ལྕགས Chinese iron; ཕོ་ལྕགས steel; an inferior sort of iron; མོ་ལྕགས a finer and ductile sort of iron; acc. to *Cs.* steel. 2. any iron instrument or tool, esp. lock (of doors), fetter, shackle: སྒོ་ཐམས་ཅད་ལྕགས་བཏབ་ཅིང་། having locked every door; གནམ་ལྕགས a thunderbolt; also a flash of lighting just striking an object; མེ་ལྕགས a steel to strike fire with; a tinder-pouch.

ལྕགས་ཀྱི་འཁྲུལ་འཁོར *ḻcagş-kyi ẖkhrul-ẖkhor* 1. an enchanted iron-horse; the magic iron-horse, *i.e.*, a name said to be given to the railways of India by the Tibetans.

ལྕགས་ཀྱི་གར་བུ *ḻcags̱-kyi gar-bu* **अयःपिण्ड** iron-ball.

ལྕགས་ཀྱི་ཐོ་ལུམ *ḻcags̱-kyi tho-lum* **अयोगुड** a lump of iron; a hammer.

ལྕགས་ཀྱི་ཕུང་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་རི a fabulous mountain which extends eastward over a distance of 12,000 miles from the ocean and is filled with iron ore and iron-dust (*K. d.* ར *341*).

ལྕགས་ཀྱི་བཙའ *ḻcags̱-kyi-ḇtsaẖ* rust; ལྕགས་ཀྱི་བཙའ་ཡིས་མཆིན་པའི་ནད་ལ་ཕན། rust or oxide of iron is useful in liver disease.

ལྕགས་ཀྱི་ཚ་ཚ *ḻcags̱-kyi tsha-tsha* **अयस्प्रपातिका** red-hot particles of iron flying under the smith's hammer.

ལྕགས་ཀྱི་ཚོགས *ḻcags-kyi tshogs̱* rust of iron, scoria.

ལྕགས་ཀྱི་གཞོངས་རིང *ḻcags̱-kyi g̱shońs̱-riń* **अयोद्रोणिका** iron vessel; iron-tray or bowl.

ལྕགས་ཤལ་མ་ལི་བན *ḻcags̱-çal ma-li-ban* **अयःशाल्मलीवन** the wood of iron bristles; n. of one of the subdivisions of hell (*M. V.*).

ལྕགས་ཀྱི་སིལ་ཁྲོལ *ḻcags̱-kyi sil-khrol* **झञ्झरी** iron bells or rings tied to the necks of donkeys and mules, etc.

ལྕགས་ཀྱུ *ḻcags̱-kyu* **अङ्कुश** 1. iron pin to guide and punish elephants; fish-hook: ལྕགས་ཀྱུས་གདུལ་དཀའ་བ *ḻcags̱-kyus̱ g̱dul ḏkaẖ-wa* an elephant that is difficult to tame or manage with the iron-pin. 2. n. of an officinal plant used to allay the effect of poison.

ལྕགས་ཀྱུས་སྒྱུར་ཐབས *ḻcags̱-kyus̱ s̱gyur-thabs̱* **अङ्कुशग्रह** an elephant-driver, also the art of disciplining elephants.

ལྕགས་དཀར *ḻcags̱-ḏkar* tin; tinned iron-plate.

ལྕགས་སྐམ *ḻcags̱-s̱kam* iron pincers.

ལྕགས་སྐུད *ḻcags̱-s̱kuḏ* iron-wire; a thin wire made of steel.

ལྕགས་ཁ *ḻcags̱-kha* iron colour or iron-grey.

ལྕགས་ཁུ *ḻcags̱-khu* iron wash: ལྕགས་ཁུས་མཆིན་ཚད་མིག་ནད་ཤུ་བ་སེལ། iron-wash (water containing oxidized iron) removes inflammation of the liver, and eye-abscess (*Med.*).

ལྕགས་ཁྱེམ *ḻcags̱-khyem̱* **लोहकुशी** a spade.

ལྕགས་ཁྲོལ *ḻcags̱-khrol* an iron caldron.

ལྕགས་མགར *ḻcags̱-m̱gar*=མགར་བ *m̱gar-wa* **लोहकारक** ironsmith; smith.

ལྕགས་མགུ *ḻcags̱-m̱gu* or ལྕགས་ཀྱི་མགུ་ཏོ an iron pot.

ལྕགས་མགོ *ḻcags̱-m̱go*=ལྕགས་སྐྱོག *ḻcags̱-s̱kyog* iron laddle.

ལྕགས་སྒོར *ḻcags̱-s̱gor* iron pan.

ལྕགས་སྒྱིད *ḻcags̱-s̱gyiḏ* trevet; tripod.

ལྕགས་སྒྲོག་མ *ḻcags̱-s̱grog-ma* iron-chain, shackle; n. of a Tibetan work printed at Narthang.

ལྕགས་སྒྲོལ *ḻcags̱-s̱grol* an iron pan; steel pan.

ལྕགས་མཆོག *ḻcags̱-m̱chog* or ལྕགས་མཆོག་ཡིད་འོང་། (*M̱ñon*) 1.=gold. 2. iron of superior quality that came from Orissa. It is said that swords made of this metal were so sharp and hard that an elephant could be cut into pieces with them. The finest and hardest iron called *mi-tshe-ri* (མི་ཚེ་རི) used to be obtained from the country of Lagmana.

ལྕགས་སྙིགས *ḻcags̱-s̱ñigs̱*=ལྕགས་རྡིག iron slag or dross of iron (*M̱ñon.*).

ལྕགས་ཏིག *ḻcags̱-tig* n. of a species of gentian, v. ཏིག་ཏ: ལྕགས་ཏིག་སྨ་ཚད་རིམས་ཚད་སེལ། Gentian removes intermittent fever and also sores (*Med.*).

ལྕགས་ཐུམ *ḻcags-thum*=ལྕགས་སྐྱོག लोहकन्दु an iron ladle; any cooking utensil of iron such as a boiler or a saucepan.

ལྕགས་དྲེག *ḻcags-dṟeg* medicinal preparation of iron for weak and painful eyes: མིག་ནད་སྐྱོངས་དང་གཟེར་ནད་ འཇོམས.

ལྕགས་མདའ *ḻcags-m̱daẖ* एषण an iron arrow; an iron or steel probe; खरासिक steel-pointed arrow; steel arrow.

ལྕགས་མདའ་སྒྲ་ཅན *ḻcags-m̱daẖ şgra-can*=ལྕགས་སྦུབས་ཅན *ḻcags şbubs-can* a kind of steel-tipped arrow from which when flung a whizzing sound came forth (*M̱ñon.*).

ལྕགས་རྡོ *ḻcags-ṟdo*=ཉག་རྡོ 1. flint-stones: 2. iron-stone or iron-ore.

ལྕགས་ཐག *ḻcags-thag* dross and slime of the intestines.

ལྕགས་ཐབ *ḻcags-thab*=ལྕགས་སྒྱིད.

ལྕགས་ཐལ *ḻcags-thal* लोहभस्म oxide of iron obtained, red-hot iron being repeatedly dipped in the urine of cows, &c.: མཆིན་དུག་དམུ་རྫིང་སེལ་བའི་མཆོག། iron-ash is the best remedy for liver disease, poison and dropsy.

ལྕགས་ལྡེལ *ḻcags-ḻdel*, abbr. of སྒོ་ལྕགས་དང་ལྡེ་མིག *şgo-ḻcags dañ ḻde-mig* door-lock and key.

ལྕགས་སྤུ *Ḻcags-şpu* n. of a place in Tibet.

ལྕགས་འཕེལ *Ḻcags-ẖphel* n. of a district of Tibet to the north-east of Kashmir (*Lam. 19*).

ལྕགས་སྦུགས *ḻcags-şbugs* a match-lock made (formerly) in India.

ལྕགས་དམར *ḻcags-ḏmar* लोहितायः copper.

ལྕགས་མག *ḻcags-mag* tinder-case.

ལྕགས་ཞོལ *ḻcags-shol* n. of a weapon.

ལྕགས་གཟར *ḻcags-g̱zar* आयसदर्विका an iron spoon.

ལྕགས་བཟོ་པ *ḻcags-ḇzo-pa*=མགར་བ iron-smith, black-smith (*M̱ñon.*).

ལྕགས་གཡའ *ḻcags-gya* rust.

ལྕགས་ར *ḻcags-ra* n. of a place on the confines of Tibet and China; a wall round a house, an estate, or a town.

ལྕགས་རི *ḻcags-ri* (ལྕམ) प्राचीर, प्राकार a strong wall.

ལྕགས་ཤན *ḻcags-çan* iron-hoop; hasp; cramp-iron.

ལྕགས་སོལ *ḻcags-sol* powdered coal: ལྕགས་སོལ་མིག་སེར་ཅུས་ཞེན་འདོན་པར་བྱེད། powder of mineral coal (called in Hindi *Surma*) is used as a cure for the eyes.

ལྕགས་བསྲོ *ḻcags-ḇsro* smoothing iron (*Sch.*).

ལྕགས་སླང *ḻcags-şlañ* a large iron pan for roasting or kiln-drying corn (*Jä.*).

ལྕང་སྐྱ *Ḻcañ-şkya* 1. n. of a place in the province of Kham. 2. grey or pale white.

ལྕང་སྐྱ་སྟག་སྒམ *ḻcañ-şkya ştag-şgam* a sort of trunk first made under the direction of *Cāñ-şkya* Lama, with tanned tiger skin.

ལྕང་སྐྱ་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ *Ḻcañ-şkya Rol-paẖi ṟdo-ṟje* n. of a celebrated lama born at *Cāñ-şkya* in Kham and who became the chief-priest of the lamaic section of the Chinese Buddhists of Peking during the reign of Emperor Kyenlung, about 1770 A.D.

ལྕང་ལྕོང་ *ḻcañ-ḻcoñ* = སང་སོང་ (*Cs.*) a craggy place; broken eroded country.

ལྕང་ཕྱིའི་ཉང་ *Ḻcañ-phyiẖi ñañ* n. of a place in Tibet visited by Atis'a in the beginning of the eleventh century A.D.

ལྕང་མ *ḻcañ-ma* 1. willow, *Salix viminalis.* 2. a general name for trees that are planted in the vicinity of villages; वेतस the ratan, *Calamus rotang.*

ལྕང་མ་བྲག *Ḻcañ-ma brag* n. of a place in upper Tibet.

ལྕང་རྩ་གས *Ḻcañ-ṟtsagş* n. of a place near *Ñam-çoḏ* in Tibet.

ལྕང་ར *ḻcañ-ra*=ལྕང་སྲེབ *ḻcañ-sreb* a grove of willows, poplar and other trees.

ལྕང་ར་རྫོང *Ḻcañ-ra ṟdsoñ* n. of a district in Tibet.

ལྕང་རློམ *ḻcañ-ṟlom* a flat basket made of willow twigs.

ལྕང་ཤིང *ḻcag-çiñ* willow tree ; willow wood.

ལྕང་ཤོས *ḻcañ-çoş* the red willow (*Sch.*).

ལྕང་སིལ *ḻcañ-sil* coolness, shade under willow-trees.

ལྕང་ལུང་པཎ་ཌི་ཏ *Ḻcañ-luñ paṇ-ḍi-ta* a celebrated lama-author of Mongolia.

ལྕང་ལོ *ḻcañ-lo* 1. willow leaves. 2. वेणी braided hair; अलक a curl ; lock of hair ; जटा coiled hair, long plait of hair.

Syn. སྐྲ་རིང་པོ *şkra riñ-po*; དབུ་ལོ *ḏḇu-lo* (*M̲ñon.*).

ལྕང་ལོ་ཅན *Ḻcañ-lo-can* अलकावती 1. the abode of Kuvera or Vais′ravaṇa. 2. n. of a village near Gyañ-tse in Tsang. 3. अटकावती n. of a place in Ancient India, also of another on the fabulous Sumeru.

ལྕང་ཤེས *ḻcañ-çeş*=ཅང་ཤེས the finest breed of horse in Tibet.

ལྕམ *ḻcam* 1. a lady, a nobleman's wife ; ལྷ་ལྕམ a princess or lady of rank ; ལྕམ་ཆུང young unmarried lady of noble rank. 2.=ཕྱམ acc. to *Jä.* lath, pole, rafter, spar of a roof.

ལྕམ་དཀྲིས *ḻcam-ḏkriş* वलितक wrinkled ; n. of an ornament.

ལྕམ་དཀྲིས་ཅན *ḻcam-ḏkriş-can* possessed of wrinkles.

ལྕམ་དྲལ *ḻcam-ḏṟal*=མཆེད་ལྕམ་དྲལ brother and sister.

+ **ལྕམ་པ** *ḻcam-pa*=བྲག་ལྕམ 1. n. of an officinal herb used for healing wounds : ལྕམ་པས་ཆུ་འགགས་སྐོམ་དང་འབྲུ་བ་སེལ། *Ḻcam-pa* removes obstruction of urine, thirst, and diarrhoea. 2. gentle ; polished ; ལྕམ་པ་ཐུགས་རྒྱལ་ཆུང་བ mild and humble (*A. 134*).

ལྕམ་པོ *ḻcam-po* upright ; in erect position ལྕམ་པོར adv. སྐུ་འགྱིང་མི་བྱེད་པར་ལྕམ་པོར་གཤེགས་པ། (*A. 33*) he walked in an upright posture without bending the body.

ལྕམ་མེ *Ḻcam-me* 1. n. of a celebrated lady of Tibet who received Atis′a with much hospitality (*A. 5*). 2. bright, glittering.

ལྕམ་མེ་བ *ḻcam me-wa* shining, dazzling, variegated (*Jä.*).

ལྕམ་མོ *ḻcam-mo*, an abbr. of ལྕམ and སྲིང་མོ *sriñ-mo* ; acc. to some a sister.

ལྕམ་ལེགས་སྨིན *Ḻcam-legş şmin* n. of a མཁའ་འགྲོ་མ or *Dākinī* ; རྒྱལ་པོ་ཨིན་དྲ་བོ་དྷི། ལྕམ་ལེགས་སྨིན། *Ṟgyal-po Indra bodhi, ḻcam-legş-şmin* King Indra Bodhi and the Lady Legmin (*A. 40*).

ལྕི་བ *ḻci-wa* गुरु adj. heavy, substantial, weighty : ཁྱེད་ཀྱི་སྐྱེས་དང་བཀའ་སྩལ་ལྕི་བ་དེས *khye-kyi şkyeş-dañ ḇkaẖ-ştsal ḻci wa-deş* in consequence of your weighty presents and requests ; ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་ལྕི་བ a heavy deadly sin : གཡང་ལྕི 1. light and heavy, *i.e.*, gravity or weight. 2. dung, esp. of cattle ; བ་ལྕི cowdung ; ལྕི་བ་སྐམ་པོ *ḻci-wa şkam-po* करीष: dried dung of cattle, &c. ; ལྕི་རློན *ḻci-ṟlon* fresh dung or droppings of cattle ; ལྕི་བའི་ཕུང་པོ

गोमय-निकाय heap of cow-dung (dung in general).

ལྕི་མདའ *Ḻci-m̱daẖ* n. of a place in Tibet; ལྕི་མདའ་ཟམ་པ bridge at that place.

ལྕིག་ལྕིག *ḻcig-ḻcig* slightly moving: འབུ་སྲིན་ལ་སོགས་པ་ཆང་འབག་གི་སྦྲང་མ་བཞིན་ལྕུག་ལྕིག་ཡོད་པ་ལ། moving as little worms and insects do, like grain, &c., in fermentation.

ལྕིད *ḻciḏ*, sometimes written for ལྕི་བ, heavy.

ལྕིབས *ḻcibş* 1. gloves (*Sch.*); ཆ་ལྕིབས pot-cloth (to take or lift up pots from fire); མིག་ལྕིབས or སྤྱན་ལྕིབས eye-lids that protect the eyes; མིག་གི་ལྕིབས་ཐོར stye in the eye; ཉ་ལྕིབས fish-gills. 2. acc. to *Jä.* contrivances to facilitate the handling of different objects, as the handles of pots and vessels; the handles, loops, etc., of knives, scissors, pincers, and other tools. 3. a shield: རྟོག་པའི་མདའ་འཕངས་དང་དཀར་ལྕིབས་ཀྱི་ཕྱུང་། the arrow of illusive thoughts having been flung, a white scarf came forth as a shield of protection.

ལྕུ་བ *ḻcu-wa*, v. གཅུ་བ.

ལྕུག་མདལ *ḻcug-m̱dal* creeping plant (*M̱ñon.*).

ལྕུག་པ *ḻcug-pa* शाखा a supple branch; ལྕུག་གུ the tender twig or the bend of a twig; ལྕུག་ཕྲན *ḻcug-phran* twigs of a plant or creeper.

ལྕུག་མ *ḻcug-ma* a root-shoot of a willow or of a poplar-tree; a rod, switch; ལྕུག་ལྕུག་བྱེད་པ, to bud repeatedly (*Cs.*).

ལྕུགས *ḻcugş* soft, pliable, not hard or tough: རྒྱལ་པོ་འདི་ཡང་ལྕུགས་ལ་ཚད་དམར་འཛིན། (*Ḫbrom.* ཁ 30) the king being susceptible, was seized with red fever.

ལྕུང་ཀ *ḻcuñ-ka* = སྐྱུང་ཀ *şkyuñ-ka* colloq. jackdaw.

ལྕུང་མོ *ḻcuñ-mo* thimble (*Jä.*).

ལྕུད་པ *ḻcuḏ-pa*, v. གཅུད.

ལྕུམ *ḻcum* or ལྕུམ་རྩ a plant, the stalks of which are used as a purgative (*Cs.*); ལྕུམ་རྩས་དུག་ཚད་རྫོད་ཚད་བད་ཀན་སྦྱོང་ the root of ལྕུམ་རྩ cures poison, fever, uterus fever, and phlegm, &c.

ལྕུམ་དཀར *ḻcum-ḏkar* a white species of the above plant.

ལྕེ *ḻce* जिह्वा, रसना, ललन the tongue; ལྕེ་རྐྱང་བ *ḻce ṟkyañ-wa* to put forth, to stretch out the tongue. Also met. a tongue: གྲི་ལྕེ the tongue or blade of a knife; ལྕེ་འབེབས་པའི་གློག། a tongue or flash of lightning; མེ་ལྕེ tongue of fire; ལྕེ་ཀྱིགས *ḻce-kyigş* the *frenum* of the tongue (*Cs.*).

Syn. རོ་འཛིན *ro-ẖdsin*; རོ་ཤེས *ro-çeş*; རོ་མྱང་བ *ro-myañ-wa*; བདུད་རྩི་འཛག *ḇduḏ-ṟtshi-ẖdsag*; བཅུད་ཀྱི་མ *ḇcuḏ-kyi-ma*; ངག་གི་འདབ་མ *ñag-gi ẖdab-ma*; སྨྲ་བའི་བབས་སྟེགས *şmra-ḇaẖi babş-şteg̱ş*; ལྗགས *ḻjagş*; སྨྲ་བྱེད *şmṟa-byeḏ* (*M̱ñon.*).

ལྕེ་བརྒྱ་པ *Ḻce ḇṟgya-pa* lit. he with a hundred tongues—epithet of Varuṇa, the god of the sea; the sea, the waves being so many tongues, &c. (*M̱ñon.*).

ལྕེ་བསྒྲིལ་བ *ḻce ḇşgril-wa* लटाजिह्वा to stretch out or wag the tongue, to grasp or twist it round a thing as the cow does.

ལྕེ་ཆུང་ *ḻce-chuñ* उपजिह्वा uvula: ལྕེ་ཆུང་འབབས inflammation of the uvula.

ལྕེ་གཉིས་པ *ḻce g̱ñiş-pa* 1. lit. the two-tongued, *i.e.*, snake or parrot. 2. double-tongued, deceitful; ལྕེ་གཉིས་བྱེད་པ *ḻce-g̱ñiş byeḏ-pa* to be double-tongued; to have double dealings.

ལྕེ་སྙིང་མེད་ *lce sñiṅ-med* met. a thunder-bolt (*Mṅon.*).

ལྕེ་ཐེབ་ *lce-theb* or ལྕེ་འདུ a fleshy exerescence below the tongue (*Cs.*).

ལྕེ་བདེ་ *lce-bde* a nimble tongue; a babbler.

ལྕེ་ཕྱུང་སྟེ་ཟས་མི་ཟ་ *lce phuṅ-ste zas-mi-za* not eating food by licking (a prohibition to monks).

ལྕེ་འབར་བ་ *lce hbar-wa*=འབར་འབར་ burning flame=ཞོག (*Mṅon.*).

ལྕེ་འབིགས་ *lce-hbigs*=རྒྱ་ཚྭ་ *rgya-tshwa* sal-ammoniac (*Mṅon.*).

ལྕེ་འབུར་ *lce-hbur* eruption on the tongue.

ལྕེ་མེད་ *lce-med* (སྦལ་པ) अजिह्व lit. without tongue; a frog (which is supposed to have no tongue).

ལྕེ་མྱང་ཚྭ་ *lce myaṅ-tshba* alum.

ལྕེ་རྩ་ *lce-rtsa* or ལྕེའི་རྩ་བ་ *lcehi rtsa-wa* जिह्वामूल the root of the tongue: ལྕེ་རྩ་ཅན་ *lce-rtsa can* जिह्वामूलीय a letter pronounced from the root of the tongue; the gutturals, viz., ཀ, ཁ, ག, ང, འ, ཧ, ཨ; the *visarga* before ཀ and ཁ, and also རྀ *ṛ*, and ལྀ, *lṛ*, are called जिह्वामूलीय; ལྕེའི་རྩེ་མོ་ the tip of the tongue: ལྕེའི་རྩེ་མོ་ཅན a letter sounded from the tip of the tongue.

ལྕེ་རྩེ་གཡོ་བ་ *lce-rtse gyo-wa* लोला 1. to loll out the tongue and move it too and fro. 2. fig. the fickle or changeable one. 3. an epithet of the goddess of fortune.

ལྕེ་གཞུང་ *lce-gshuṅ* जिह्वामध्य the middle of the tongue; ལྕེ་བཞར་ *lce-bshar* जिह्वानिर्लेखनिका a tongue-scraper.

ལྕེའི་སྐྱེ་མཆེད་ *lcehi skye-mched* जिह्वायतन the organ of taste (*M. V.*).

ལྕིག། *lceg* a coat of mail for horse (*Sch.*).

ལྕེབ་པ *lceb-pa* आत्महत्या 1. to kill one's self; to commit suicide: ཁྱོད་དེ་ཙམ་དུ་ལྕེབ་པ་ལ་ཐུག་ན། "if, for even that, you kill yourself" (*Hbrom. 124*); ལྕེབ་བྱས་པ་ committed suicide. 2. used of insects that fly into the flame.

ལྕོག། *lcog* (ཁང་པའི) 1. खोड़क a pot; खोड़कशीर्ष the arched roof of a house, a turret on a house-top, a pinnacle. 2. n. of an aquatic plant, *Trapa bispinosa.*

ལྕོག་ག། *lcog-ga* the swallow, but, according to some authors, the lark.

ལྕོག་རྩེ་ *lcog-rtse*, resp. གསོལ་ལྕོག, a small very low table on which food and drink are served in Tibet; ལྕོག་ཁེབས་ a cover for such a table, table-cloth; རྒྱ་ལྕོག་ Chinese or European table; མདུན་ལྕོག་ 'fore-table,' one before an image of Buddha or of some deity for placing offerings on.

ལྕོག་རྩེ་ལ་ *Lcog-rtse-la* n. of a mountain in Tibet the top of which is flat like a table.

ལྕོག་རས་ *lcog-ras* piece of cloth put over iron helmet worn in war-dance in Tibet.

ལྕོག་ལ་བྲག་ཁུང་ *Lcog-la brag-khuṅ* n. of a rock-cavern on Chogla pass in Tibet.

ལྕོགས་པ *lcogs-pa* or ལྕོག་པ I: 1. to be agitated, shaken; to tremble. 2. མེ་ཏོག་མགོ་ལྕོགས་ a flower shaking, waving its head (*Jä.*).

ལྕོགས་པ II: 1. vb. to be able: དེ་མ་ལྕོགས་ན་ if (he) is not able (to do that); ཇི་ལྕོགས་ཀྱི་ as much as possible; to the utmost (*Jä.*). 2. adj. able; ཤེད་ཀྱིས་མི་ལྕོགས་པ། feeble (in strength) failing in strength, weak; རིག་པས་མི་ལྕོགས་པ། ignorant, poor in intelligence.

ལྕོང་ *lcoṅ*=སྦལ་ལྕོང་ a frog in its first stage of development; a tadpole (*Jä.*).

ལྕོངས *lcoṅs*=ཀོང་ཀོང་ undulating; an un-even place.

ཆ

ཆ *cha* I: the letter ཆ *cha*, which is the aspirated ཅ, resembling the Sanskrit छ in pronunciation, though acc. to Tib. Gram. छ = ཚ *tsha*. As num. fig. = 6; ཆ་པ *cha-pa* the volume marked with ཆ signifying the sixth volume.

ཆ II: 1. a part or fraction; भक्त share, portion, anything divided; opp. to the whole; thus, ཕྱེད་ཆ one-half, གསུམ་ཆ one-third, བཞི་ཆ one-fourth, and so on; བརྒྱ་ཆ one hundredth part; སྟོང་གི་ཆ one thousandth part; བང་མཛོད་གསུམ་ཆ་གཅིག one-third of the treasury (or its contents); དབུའི་ཆ་ཚམ་ཅིག་གསེར་གྱིས་མ་ཁོང་བར there being still wanting a portion of as much gold as would about equal his head (*Glr.*); ནམ་གྱི་ཆ་སྟོད the first portion of the night; ནམ་གྱི་ཆ་སྨད the second, the last half of the night. ཆ་གཉིས་བསྲེ་བ *cha-gñis ḇsṟe-wa* to put together two parts; རང་ཆ one's own share. ནང་པར་སྔ་བའི་ཆ the following day's first part, *i.e.*, the following morning (*Mil.*); ས་ཆ (lit. part of the earth) a piece of land; territory; country in general. 2. = ཟུང་ युग a pair; ལྷམ་ཆ་གཅིག a pair of boots; ཧད་ཆ་གཅིག a pair of shoes. ཆ་སྒྲིག་པ to pair, to match, to couple, to arrange in pairs or proportionately; ཆ་མཐུན་པ proportionate, similar. ཆ་མ་ཡིན་པ not forming a pair or match; unfit, improper, discordant. ངག་གཅོག་པ་ནི་ཆ་མ་ཡིན not obeying; will not do; is out of place (*Ta. 110, 11*; *Jä.*).

ཆ III: 1. news, intelligence, word, sound; སྐད་ཆ topic; གཏམ་ཆ་འདྲི་བ to ask any news; བྲག་ཆ echo returned from a rock. 2. prospect, auspices: ཁྱིམ་ཆ prospects regarding the household; དགྲ་ཆ prospects or expectations as to one's enemies. 3. = ཆ་ལག things; གོས་ལུས་ཆ a complete suit of clothes for a person; རྒྱན་ཆ ornaments or articles of adornment; དགོས་ཆ necessary things, requisites; མཚོན་ཆ weapons; ཡིག་ཆ articles of writing, deeds, documents; རས་ཆ cloth; ལག་ཆ implements, utensils, &c.

ཆ IV: कला 1. a sixteenth part of the month (*Bull. 1848, 295*). 2. कण a particle (*Kālac. T. 7*).

ཆ་དཀར *Cha-ḏkar* n. of a district in Lhokha, in Tibet. ཆ་དཀར་སྲང་ *Cha-ḏkar-sṟań* n. of the junction of several public roads in *Chakar*, ཆ་དཀར་དུ་ཆ་དཀར་སྲང་གི་བལ *Cha-ḏkar-du Cha-ḏkar sṟań-gi bal* in Chakar the wool (sold at) Chakar cross-roads.

ཆ་རྐྱེན *cha-ṟkyen* share of destiny, of fate (*Sch.*).

ཆ་ག *cha-ga* (འདབ or མཐའ) hem, edge, border; གོས་ཀྱི་ཆ་ག = གོས་ཀྱི་མཐའ the border or edge of a robe. ཆ་ག་འདེབས་པ = ཆ་ག་བཏབ་པ, (གོས་ཧྲ་ཐ) to put a fringe to a robe, to hem, to turn in (the edge of cloth). ཆ་ག་མ *cha-ga-ma* a dress with linings on the edge of the sleeve, etc. ཕོ་གོས་སྔོན་པོ་ཆ་ག་མ་རེ་ལ (the price) for each blue male robe with turned-back borders. ཆ་ག་མེད་པ robe with plain edge.

ཆ་ག་པ *cha-ga-pa* locust; also a grasshopper: ཆ་གའི་མགོ་ཡིས་བུང་དུག་འཇོམས the head of a grasshopper applied on the sting of a hornet (འབུ་བྱང་ཁྲ) removes its poison.

ཆ་གྲུམ *cha-grum* a square rug.

ཆ་འགྲིག *cha-ẖgrig* a complete set or suit of any furniture or clothes.

ཆ་མཁན *cha-m̱khan* fortune-teller, soothsayer (*Sch.*).

ཆ་ཅན *cha-can* अंशक consisting of a pair, forming a pair.

ཆ་ཆོ *cha-cho* a thing homogeneous; matched (*Sch.*).

ཆ་འཇོག་པ *cha-ẖjog-pa* to stick to, adhere to any work; to come to a conclusion on any matter; to arrive at a definite settlement.

ཆ་ཉམས *cha-ñams̱* कलाहीन, परिणत impaired, degenerated, fallen down, grown worse.

ཆ་གཉིས *cha-g̱ñis̱* द्विभाग two parts; उभय both or a pair; colloq. two pairs.

ཆ་གཉིས་བསྲེ་བ *cha-g̱nis̱ sṟe-wa* to mix or mingle two equal parts.

ཆ་སྙོམས *cha-s̱ñoms̱* or ཆ་མཉམ equal parts (without difference in size, number or quantity); ཆ་ཙམ or ཆ་འདྲ་ཙམ in part, in some measure; ཆ་མ་འདྲ་བ or ཆ་མ་མཐུན་པ partly, not equal, differing a little; ཆ་ཙམ་ཤེས་ཀྱང even if one knows but a little (*Jä.*); ཆ་རྫོགས being complete in every part, entire, integral (*Sch.*); ཆ་མཉམ་པ adj. even.

ཆ་གཏེར *cha-g̱ter* कलानिधि the moon, that which shines in crescent parts.

ཆ་དེ *cha-de* for ཆ་ཡོད་པ་དེ *cha yoḏ-pa-de.*

ཆ་བདག་སྐྱེས *cha-ḇdag s̱kyes̱*, v. ཆང་ *chañ* wine.

ཆ་འདྲ་ཙམ *cha-ẖdṟa tsam*, v. ཆ་སྙོམས *cha-s̱ñoms̱.*

ཆ་ལྡན *cha-ḻdan* भाग possessed of some share; fortunate.

ཆ་ཕྲ *cha-phra* कृपण a miser.

ཆ་བ I: *cha-wa*=བརྒྱན་པ or བཞག་པ मण्डन vb. to adorn, bedeck, wear (*S. Lex.*).

卐 **ཆ་བ** II:=प्रस्थान to go away, to start, to leave (a place): སླེབས་ཏུ་ཆ་བའི་ཚེ *s̱lebs̱-tu cha-waẖi tshe* when they were on the point of arriving; ཆ་བར=འགྲོ་བར to go, going (*A. 138*).

ཆ་བུ *cha-bu* ornament worn in the ears.

ཆ་བྱེད *cha-byeḏ* वेश 1. dress, clothing; མི་སྡུག་པའི་ཆ་བྱེད་ཅན shabbily dressed; poorly clad; ragged: ཆ་བྱེད་འདི་བཞིན་བྱས he was (in this manner) dressed. 2. implement, instrument (*e.g.*, a musical instrument, a surgical instrument) also external appearance of animals (*Jä.*).

ཆ་མ་མཆིས *cha-ma-m̱chis̱* (it has no equal, not another like it to form a pair) matchless (*D.R.*).

ཆ་མ་མཐུན་པ *cha-ma m̱thun-pa*, v. ཆ་སྙོམས.

ཆ་མ་འདྲ་བ *cha-ma ẖdṟa-wa*, v. ཆ་སྙོམས.

ཆ་མེད་པ *cha-meḏ-pa* to be companionless; to be left alone; to be without an equal.

ཆ་མེད་གཏམ *cha-meḏ-g̱tam*=ངག་འཆལ nonsense; irrelevant speech (*M̱ñon.*).

ཆ་ཙེ *cha-tse* is said to be a Chinese word; =ཁ་སྟེན *kha-s̱ten* or ཚིག་སྟེན *tshig-s̱ten.*

ཆ་ཙམ *cha-tsam*, v. ཆ་སྙོམས *cha-s̱ñoms̱.*

ཆ་ཚང་ *cha-tshañ* complete in all its parts; complete suit of ornament, dress, &c.

ཆ་ཚད *cha-tshaḏ*, v. ཆག་ཚད *chag-tshaḏ.*

ཆ་ཚན *cha-tshan* species, division, class (*Sch.*).

ཆ་ཚོགས *cha-tshogs̱* (གྲངས) n. of a large number.

ཆ་མཛེས *cha-m̱dses̱* सप्रतीक symmetrical.

ཆ་འཛིན་པ *cha-ẖdsin-pa* 1. to select from among many; to pick one out of a number (for identification). 2.=རོལ་མོ a pair of cymbals.

ཆ་རྫོགས *cha-ṟdsogs̱*, v. ཆ་སྙོམས *cha-s̱ñoms̱*.

ཆ་བཞག་པ *cha-ḇshag-pa* to rely or depend upon, to confide in; sbst. trust, confidence: གཏམ་དེ་ལ་ཆ་བཞག་ཡོད་ན if that information is reliable. To adhere, cling to; to follow, obey (laws): སངས་རྒྱས་ཀྱི་བཀའ་ལ་ཆ་བཞག they adhere to the words of Buddha; རྒྱལ་པོའི་བཀའ་ལ་ཆ་བཞག་པ to obey the king's commands.

ཆ་ཡི་རྩེ *cha-yi ṟtse* = ཡང་རྩེ sublime.

ཆ་ར *cha-ra* also མོན་ཆ་ར *mon cha-ra* Himalayan oak with pointed, ever-green leaves, a tree inferior to the English oak; ཆ་ར་ཕྲེའུ the stunted or dwarf species of oak.

ཆ་རི *cha-ri* = ཆ་ལི or ཆ་ལུ a coarse blanket made of yak's hair (*Jä.*).

ཆ་རི་སི *cha-ri-si* ཉ་ག a steel-yard.

ཆ་རུ *cha-ru* a peg to which to fix the ropes of a tent.

ཆ་ལག *cha-lag* = ལག་ཆ implements required for carrying on business.

ཆ་ལང *cha-lań* or སྦུབ་ཆལ *s̱bub-chal* pair of cymbals.

ཆ་ལམ *cha-lam* = ཏ་ལམ some; for the most part; rather.

ཆ་ལི *cha-li*, v. ཆ་རི *cha-ri*.

ཆ་ལུ *cha-lu*, v. ཆ་རི *cha-ri*.

ཆ་ལུགས *cha-lugs̱* वेश (*A. K. 1, 38*) appearance, clothing, costume; colloq. artificial badge or mark of distinction.

ཆ་ལུགས་ངན་པ *cha-lugs̱ ńan-pa* विकृत disfigured; of bad dress.

ཆ་ལུགས་མཛེས་པ *cha-lugs̱ m̱dses̱-pa* finely dressed; elegant manner of dressing.

ཆ་ཤས *cha-ças̱* अवयव, अंश, कला shape; part, portion, share; ལུས་ཀྱི་ཆ་ཤས a part of the body, a limb; also shape of the body.

ཆ་ཤས་ངན་པ *cha-ças̱ ńan-pa* = ཅུང་ཟད་ངན་པ slightly bad; also of bad shape or parts.

ཆ་ཤས་མཆེ་གཙིག *cha-ças̱ m̱che-gtsig* (?) उर्व्वी-मकूट hill; heaved-up portion of the earth.

ཆ་ཤས་འཕྲོག་པ *cha-ças̱ ẖphrog-pa* अंशहर a sharer.

ཆ་ཤས་བྱེད *cha-ças̱-byeḏ* बिन्दु particles.

ཆ་ཤས་སྦྱང་པ *cha-ças̱ s̱byań-pa* = གསེར, (ས་རེས་རྡོས་ཀྱི་ཆ་ཤས་སྦྱང་བ) कलधौत gold.

ཆ་སྲོལ *cha-s̱rol* = ལུགས་སྲོལ *lugs̱-s̱rol* custom, usage.

ཆ་བསགས་པ *cha-ḇsags̱-pa* lit. many parts or particles accumulated together (ས་གཞི་དང་རིའི་མིང་རྡུལ་གྱི་ཆ་བསགས་པ). 1. a term signifying the earth; a mountain. 2. कलाप the capital of the fabulous S'ambhala.

ཆ་ཧར *Cha-har* Chahar, n. of a Mongol tribe.

ཆག *chag* 1. gram or other grain for horses, &c. ཆག་ཁད the bag containing grain which is tied to the mouth of a horse or donkey from which it eats. ཆག་གཞོང trough, manger, crib (*Jä.*). 2. the fourth finger (*Med.*). 3. resp. for shoe, also for ཕྱག་ལྷམ. 4. = ཆག་ཕེབས་པ incorrectly for ཕྱག་ཕེབས་པ signifying welcome (*Jä.*). 5. ཆག་གང prob. for ཕྱག་གང the breadth of a fist.

ཆག་ཀྲུམ *chag-krum* piece, fragment; ཆག་ཀྲུམ་ལ་སོང *chag-krum la soń* it has gone to pieces (*Jä.*).

ཆག་སྐྱ་བ *chag-s̱kya-wa* (*Sch.*) having only one purpose, pursuing but one aim; unremitting, indefatigable.

ཆག་ཁོངས *chag-khońs̱* = ཕོར་ཆག a basket for measuring grain.

ཆག་ག་ཆོག་གེ *chag-ga chog-ge* for ཕྱག་ག་ཕྱོག་གེ things mixed up or thrown together.

ཆག་རྒྱག་པ *chag-ṟgyag-pa* to doubt (*Sch.*).

ཆག་ཆག I: *chag-chag* 1. with བྱེད་པ or འདེབས་པ to sprinkle: ཁང་པའི་ནང་ཕྱག་དར་དང་ཆག་ཆག་བྱས་ཏེ having swept and sprinkled the inside of the house. ཆག་ཆག་ལེགས་པར་བཏབ་པ सुस्नात well bathed or washed, also to cleanse a house or road with water. 2. ཆག་ཆག་གདབ་པ to starch, to stiffen (*Sch.*). 3. in *W.* to tread, to trample, *e.g.*, the narrow path or furrows between garden beds. 4. to clap the hands (*Jä.*).

ཆག་ཆག *chag-chag* colloq. anything broken. སྡེར་མ་ཆག་ཆག broken dish or plate.

ཆག་ཆད *chag-chaḏ* rent, break, rupture (*Sch.*).

ཆག་དུམ *chag-dum* fragment, scrap, bit.

ཆག་འདིང་ *chag-ẖdiń* doubtful, incredible (*Sch.*).

ཆག་པ *chag-pa* 1. a large bunch of flowers, ears of corn, etc. 2. pf. of འཆག་པ broken; མ་ཆགས་པ and esp. adv. མ་ཆགས་པར also ཆག་མེད་པ uninterrupted, unremitting, (*Jä.*); རྒྱུན་མ་ཆག་པར *ṟgyun ma-chag-par* without interruption; without breaking the continuity or course; གས་ཆག་མེད without a crack, flaw, or chink. 3. ལམ་ཆག་པ, v. འཆག་པ II: ཆག་ཤིང་ wooden splint for a broken limb (*W.*) (*Jä.*).

Syn. ཞིག་པ *shig-pa*; འཐོར་བ *ẖthor-wa* (*M̱ńon.*).

ཆག་པོ *chag-po* a broken vessel, pot, etc.; ཙེལ་ཆག་པོ a broken dosser or pannier (*Jä.*).

ཆག་ཕད *chag-phaḏ* the bag containing grain tied to the mouth of a horse from which it eats.

ཆག་ཕེབས *chag-phebş* for ཕྱག་ཕེབས welcome.

ཆག་བུ *chag-bu* diminutive of ཆག་པ a little bunch.

ཆག་བྲོམ *chag-ḇrom* in *W.* colloq. "*chak-rum*" ice.

ཆག་མོ *chag-mo* bunch; འབྲས་བུ་ཆག་མོ a fruit growing in clusters, like the grapes of the vine, the berries of the elder (*W.*) (*Jä.*).

ཆག་ཙེ *chag-tse* a small grain, *e.g.*, of ground grits; ཆག་ཙེ་ཅན granulous (*W.*) (*Jä.*).

ཆག་ཚང་པ *chag-tshań-pa*= ཐབ་ཁ་པ or མ་ཆེན a cook (*M̱ńon.*).

ཆག་ཚད *chag-tshaḏ* or ཆ་ཚད (*Sch.*) the right measure; དུག་སྟེར་ཆག་ཚད *dug-şter chag-tshaḏ* a sufficient quantity of poison administered to a person (*Med.; Jä.*).

ཆག་གཞོང *Chag-gshoń*, v. ཆག *chag*.

ཆག་ལོ *Chag-lo* n. of a celebrated lama of Tibet. ཆག་ལོ་མཚོ་དཀྱིལ་ཡོད་པར་བཤད་པ it was asserted that Chag Lo-tsā-wa had been into the middle of the lake (*Ya-sel. 33*).

ཆག་ཤིང་ *chag-çiń*, v. ཆག་པ *chag-pa*.

ཆགས་པ I: *chagş-pa* 1. to be fond of, to be attached to, to love; བུ་མོ་ལ་ཆགས་པ to love a girl; སྐྱེས་པ་དང་ན་ཆུང་གཅིག་ཆགས་པ *şkyeş-pa dań na-chuń gcig chagş-pa* the mutual affection between a man and a maiden; ཡིད་ལ་ཆགས་པའི་བུ་མོ་རྣམས my dearly beloved daughters (*Pth.*). 2. to cling to, *e.g.*, ལུས་དང་སྲོག་ལ་ཆགས་པ *luş-dań sṟog-la chagş-pa* to body and to life; ཡུལ་ལ to one's home, to one's native country; often to suffer one's self to be enticed by a thing, to indulge in; ཆགས་པར་མི་བྱ་འཇིགས་པར་མི་བྱ་སྟེ allowing neither desire nor fear to have any influence upon himself (*S. Lam.*, also *Jä.*).

ཆགས་པ II: vb. 1. to be begotten, produced; མ་ཆགས་པ not produced in the usual way of propagation, but རྫུས་ཏེ་སྐྱེས་པ *ṟdsuş-te şkyeş-pa*, or ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པ *l̀hun-gyiş* *grub-pa* (*Pth.*); frq. མངལ་དུ་ཆགས་པ to be produced in the womb, as the fœtus is; hence ཆགས in compounds = animal; འདབ་ཆགས bird; གཤོག་ཆགས *gçog-chagş* winged animal; སྲོག་ཆགས *s̲rog-chagş* living being. 2. to arise, spring up, originate, come forth; to come to light, to appear: ས་གཞི་ལ་ཆགས་པ the growth or founding of (towns, monasteries, institutions, etc.) on the earth; ཟས་ལ་བཅུད་ཆགས་པ the causing of nutrition in food; མི་ལ་ནོར་ཆགས་པ the accumulation or growth of fortune to a person; ཤིང་ལ་ཁམ་བུ་ཆགས་བྱུང་ apricots had sprung forth on the tree; རབ་ཏུ་ཆགས་པ = རབ་ཏུ་འབྱུང་བ to become a cleric; ཆགས་རབ genesis, history of the beginning esp. of the world; ཆགས་ཚུལ manner of being produced, peopled: ཏོག་ཆེན་པོ་དྲུག་ནམ་མཁའ་ལ་ཆགས་འདུག་པ་མཐོང་། I saw six large pinnacles appearing in the sky.

ཆགས་པ III: 1. प्रणय, स्नेह, अनुराग, राग, कामगुण, आसक्ति sbst. love, lust, passion for, affection, attachment: ཆགས་པ་སྐྱེས་སོ *chagş-pa şkyeş-so* he fell in love (*Dzl.*); ཆགས་པ་སྤྱོད་པ *chagş-pa şpyod̲-pa* = འཁྲིག་པ་སྤྱོད་པ *h̲khrig-pa şpyod̲-pa* to copulate: ཆགས་པ་མེད་ན་འཁོར་བ་མེད if there is no attachment, there cannot be any transmigratory existence (*D.R.*). 2. लोभ greed for gain, acquisitiveness. འདོད་ཡོན་ལ་སེམས་ཆགས the mind runs after the objects of desire. 3. formation, congelation, agglutination; ཁྱགས་པ་ཆགས ice formed on water; ཆགས་པ་མེད་པ निरुपलेप without any covering, formation of film. ཆགས་པའི་བསྐལ་པ *chagş-pah̲i b̲şkal-pa* निवर्त्तकल्प the age when worlds are formed.

ཆགས་སྐྱོད་བྱེད་པ *chagş-şkyod̲ byed̲-pa* रञ्जन the act of affecting or agitating the heart or producing sensation of pleasure in it.

ཆགས་འཁྲི *chagş-h̲khri* रागलता fig. the creeping plant of love which entwines.

ཆགས་སྒོ *chagş-şgo* extenuation of fault; ཉེས་པ་ཅན་ལ་ཆགས་སྒོ་དང་བུག་པ་ཅན་ལ་ལྷན་པ to shield the faulty and to put a patch or lid over the place (hollow).

ཆགས་ཅན *chagş-can*, prov. राग, 1. time in music. 2. passionate, lustful.

ཆགས་ཆེན་མ *chagş-chen-ma* रागिणी, कामिनी a musical air; a wife; a young woman.

ཆགས་འཇོམས *chagş-h̲jomş* one who has subdued his passions, a general epithet of Buddha (*M̲ñon.*).

ཆགས་གཏམ *chagş-gtam* amorous conversation.

Syn. འཁྲིག་ཚིག *h̲khrig-tshig*; ཆགས་ཚིག *chagş-tshig*; འདོད་གཏམ *h̲dod̲-gtam* (*M̲ñon.*).

ཆགས་རྟགས་པ *chagş-r̲tagş-pa* to remain for a long time at one place.

ཆགས་ལྡན་མ *chagş-l̲dan-ma* कामुकी a lustful woman.

ཆགས་སྡང་ *chagş-şdaṅ* passion for; passionate attachment.

ཆགས་པའི་རྒྱལ་མཚན *chagş-pah̲i r̲gyal-m̲tshan* the male organ or penis.

ཆགས་པའི་གདོན་ཅན་མ *chagş-pah̲i gdon-can-ma* = བུད་མེད་འདོད་ལྡན་མ a lustful woman (*M̲ñon.*).

ཆགས་པར་འགྱུར་པ *chagş-par h̲gyur-pa* रञ्जनीय lovely, fascinating, charming.

ཆགས་པས་མྱོས་པ *chagş-paş myoş-pa* = འདོད་པས་དྲེགས་པ *h̲dod̲-paş dr̲egş-pa* intoxicated with love or desire for any object (*M̲ñon.*).

ཆགས་སྤྱོད *chagş-spyod̲* = འཁྲིག་པ copulation; fornication.

ཆགས་བྱ *chagş-bya* मोक्ष an object of attachment; that which has been affected with love.

ཆགས་བྱེད *chagş-byed̲* or ཆགས་བྱེད་འོད་དཀར सोम an epithet of the moon (*M̲ñon.*).

* ཆགས་བྲལ *chagş-bral* वीतराग without attachment (*Kālac. T. 3*).

ཆགས་བྲལ་ཅན་ *chags-bral-can* निर्मुक्त one who is free from passion or attachment.

ཆགས་ཚིག *chags-tshig* = ཆགས་གཏམ *chags-gtam* or འདོད་གཏམ *ẖdoḏ-gtam* amorous conversation; talk of love.

ཆགས་ཞེན *chags-shen* hankering after wealth or worldly objects.

ཆགས་ཟད *chags-zaḏ* रागक्षीण passionless, attachment exhausted.

ཆང་ *chañ* मद, सुरा, मधु, माधवी, आसव, गन्धमादनी, मोद, आमोद, दैत्या fermented liquor, whether beer or wine. ཆང་གི་དབྱེ་བ different sorts of beer or wine:—འབྲུ་ཆང་ beer from corn; ནས་ཆང་ barley-brewed ale; འབྲས་ཆང་ white rice beer; བུ་རམ་ཆང་ treacle-beer; སྦྲང་རྩི་ཆང་ wine of honey, pulse, mead; མེ་ཏོག་ཆང་ wine of certain flowers such as the मधूक of Magadha; ཤིང་ཤུན་ཆང་ wine from certain barks of trees such as cinnamon; སྡོང་བཙུད་ཆང་ fermented juice of certain trees; རུས་ཆང་ beer of bones; སློང་ཆང་ proposal-wine, *i.e.*, wine sent as a present to negotiate for the marriage of a girl; སྨན་ཆང་ medicinal wine; རྒུན་ཆང་ *ṟgun-chañ* wine from grapes; དར་བའི་ཆང་ wine of whey or curds; བསུ་ཆང་ present of wine sent for the reception of a guest or friend or an official; ཨ་རག arrack or spirit.

Syn. ཡོངས་འབབ *yoñs-ẖbab*; ཆ་བདག་སྐྱེས *cha-ḇdag-skyes*; དཔའ་མོ *ḏpaẖ-mo*; ལྷ་མིན་ཉིང་ཁུ *lha-min ñiñ-khu*; སྟོབས་བཟང་ *stobs-ḇzañ*; དགའ་མ *ḏgaẖ-ma*; བསྙོལ་ལྡན་མཉེས *ḇçol-ḻdan m̱ñes*; སྨྱོས་བྱེད *myos-byeḏ*; དགའ་བྱེད *ḏgaẖ-byeḏ*; སྨྱོས་འགྱུར *myos-ẖgyur*; དྲི་མཆོག *dṟi-m̱chog*; དྲི་རབ *dṟi-rab*; སྤོས་ངད་ལྡན *spos-ñad-ḻdan*; ཆུ་མ *chu-ma*; བསྙོལ་མ *ḇçol-ma*; མཆོག་ལྡན་མ *m̱chog-ḻdan-ma*; ཅ་ཅོ་བྱེད *ca-co byeḏ*; ཡོངས་སུ་ཐོབས *yoñs-su thobs*; གནོད་སྦྱིན་ཆང་ *gnoḏ-sbyin chañ*; ཧ་ལཱ *hā-lā* (*M̱ñon.*).

ཆང་སྐྱོགས *chañ-skyogs* चषक goblet for wine; also ladle to help wine.

ཆང་ཁང་ *chañ-khañ* pot-house, tavern, place where wine and beer are sold.

+ ཆང་ཁྱུ་འཚོག *chañ khyu-ẖtshog*, ཁུ་ཚུར་གྱིས་བརྡུང་བ to beat with the clenched hand or fist.

ཆང་གི་ཉིང་ཁུ *chañ-gi ñiñ-khu* = ཙུར་རྩི or ཉིང་ཁུ spirit; བདུད་རྩི་སྙིང་པོ essence of nectar.

ཆང་གི་ཕྱ་དར *chañ-gi phya-dar* the place where boiled barley, rice, etc., after being mixed with yeast, is spread for fermentation.

ཆང་གིས་གཡེངས་པ *chañ-gis gyeñs-pa* to be drunk.

ཆང་གྲལ *chañ-gral* the order or row of seats at a carnival.

ཆང་འགག *chañ-ẖgag* = ཆང་སྣོད *chañ-snoḏ* vessel for keeping wine.

ཆང་རྒྱུ *chañ-ṟgyu* the substance of which beer or wine is made.

ཆང་ཆུང་ *chañ-chuñ* in colloq. = ཆང་རེ་ཆུང་རེ་ some few, also miscellaneous; acc. to *Sch.* a little.

ཆང་ཆེམ་ཅན *chañ-chem-can* an intoxicated person.

ཆང་ཉམས *chañ-ñams* = met. ཐོག *thog* (*M̱ñon.*).

ཆང་རྙིང་ *chañ-ṟñiñ* = ཆང་རྒན *chañ-ṟgan* in Sikk. old beer or wine.

ཆང་བསྙལ *ḇchañ-ḇsñal* intoxicated.

ཆང་ཏིག *chañ-tig* vessel for measuring wine.

+ **ཆང་ཐུབ** *chan-thub* a drinking being, *i.e.*, one subject to decay and destruction.

ཆང་དད་ཅན *chañ-daḏ-can* a drunkard, tippler: ཆང་དད་ཆེ་བའི་ཁྱོ་ག་འཆལ་པོ་དང་། ཁྱོ་དད་ཆེ་བའི་བུད་མེད་འཆལ་མོ་གཉིས། ཁྱིམ་གཅིག་ནང་དུ་འཛོམ་ན་འགྲིག་པ་མིན༎ a husband of intemperate habits and an immoral wife can have no harmony if they dwell together in one home.

ཆང་དོད *chań-doḏ* silver or other articles with which wine or beer is exchanged.

ཆང་དྲེགས *chań-dṟegṣ* or ཆང་གིས་དྲེགས་པ *chań-giṣ dṟegs-pa*=ཆང་གིས་མྱོས་པ *chań-giṣ myoṣ-pa* intoxication (*M̱ñon.*).

ཆང་འདོན *chań-ẖdon*=ཆང་སྣོད *chań-ṣnoḏ* wine-glass or cup (in Sikk.).

ཆང་གནས *chań-gnaṣ* or ཆང་འཐུང་གནས a place of drinking; grog-shop.

ཆང་པ་སྟོང་བ *chań-pa ṣtoń-wa* erroneously written for འཆང་པ་སྟོང་པ *ẖchań-pa ṣtoń-pa* रिक्त-मुष्टि; lit. open fist, or an empty hand; fig. nothing to give in charity to the poor.

ཆང་སྤགས *chań-ṣpagṣ* dough of barley soaked in beer.

ཆང་ཕུད *chań-phuḏ* the first distillation of wine—the best beer or wine.

ཆང་ཕོག *chań-phog* allowance in beer.

ཆང་བུ *chań-bu*, described in རྣམ་པ་བརྗིས་པ་ སྤར་མོར་བཙངས་ནས་སོར་མོའི་པར་འདོན་པ་དེ་ནི་འབྱུང་པོ་རྣམས་སྐྱེར་བྱ་ཡིན། the dough of barley-flour squeezed or pressed within the hand and coming out between the fingers is given to the ghosts.

Syn. རྡོག་པ *rdoq-pa*; ཆངས་པ *chańṣ-pa* (*M̱ñon.*).

ཆང་མ *chań-ma*, v. ཆང་འཚོང་མ (*M̱ñon.*) a woman selling wine.

ཆང་མལ *chań-mal* grog-shop, tavern.

ཆང་རྩི *chań-ṟtsi* dry barm, lees, yeast (of beer).

ཆང་ཚང *chań-tshań* grog-shop; ཆང་ཚང་ལས་འོངས་པ come or coming from a grog-shop.

Syn. ཆང་མལ *chań-mal*; ཆང་ཁང *chań-khań* (*M̱ñon.*).

ཆང་ཚང་ལས་འོང་བ *chań-tshań laṣ ẖoń-wa* a drunkard; one who is just coming out of a grog-shop.

ཆང་འཚོང་མ *chań-ẖtshoń-ma* barmaid.

Syn. མྱོས་བྱེད་འཚོང *myoṣ-byeḏ-ẖtshoń*; ཆང་མ *chań-ma*; ཆང་བྱེད་མ *chań-byeḏ-ma* (*M̱ñon.*).

ཆང་འཚོང་མའི་ཁང་པ *chań-ẖtshoń-maẖi khań-pa* गञ्ज lit. wine-selling woman's house.

ཆང་ཟས *chań-zaṣ* roast meat taken at the time of drinking.

ཆང་བཟུང *chań-ḇzuń* for འཆང་བཟུང་ मुष्टि closed hand, fist.

ཆང་གཡོས *chań-g̱yoṣ* or ཆང་གིས་གཡོས पानसाद्र parched rice, barley, &c., taken with wine.

ཆང་ར *chań-ra* आपान, abbr. of ཆང་ and ཨ་རག, beer and arrack; a drinking party.

ཆང་ས *chań-sa* 1. a beer-house. 2. beer carousal: ཆང་ས་ཆེན་པོ་བྱེད་པ to give or arrange for a great beer-drinking party.

ཆངས་པ *chańṣ-pa*, v. ཆང་བུ *chań-bu*.

ཆད I: *chaḏ* time; ཕྱིན་ཆད in after time, henceforth; སྔོན་ཆད formerly, heretofore.

ཆད II: 1. special promise, agreement or engagement; ཆད་འབུལ special presentation, special request, compliments at the commencement of a letter. ཁ་ཆད oral, verbal engagement; ལག་ཆད pledge of faith by the hand (*Jä.*). 2. in compounds for ཆད་པ punishment; ལུས་ཆད corporeal punishment.

ཆད་དོན *chaḏ-don* or ཁ་ཆད a promise, contract; ཆད་དོན་བྱེད་པ to give a promise, make a contract; གཏོང་བའི་ཆད་དོན་བྱེད་པ to agree about giving; ཆད་དོན་ལྟར་བྱེད་པ to keep, fulfil, a promise.

ཆད་མདོ *chaḏ-m̱do* or ཁ་ཆད the purport or the main object; a promise or contract.

ཆད་པ I: *chaḏ-pa* उन्मुक्त, उद्गारण, अत्यय, छेद 1. to open, to separate, liberate; to give out. 2. to promise, bind one's self.

Syn. ཕྱེད་མ *phyeḏ-ma*; དབྱེ་བ *ḏḇye-wa* (*M̲ñon.*).

ཆད་པ II: sbst. resp. བཀའ་ཆད निग्रह, दण्ड punishment; ལུས་ཆད corporeal punishment; fig. punishment with the rod. རྒྱལ་པོའི་ཆད་པ king's punishment, *i.e.*, punishment that the law inflicts on any person. ངལ་ཆད punished with fatigue, worn out. ཆད་པ་ཅན *chaḏ-pa-can* = བཙའ་ལྡན दण्डिक, दण्डवान् a convict; one who has been convicted of an offence. ཆད་པའི་ཚར་གཅད་པ *chad-paẖi tshar-g̲caḏ-pa* or ཆད་པས་གཅོད་པ निग्रह to convict, to sentence, to punish.

Syn. དབྱུག་པ *ḏḇyug-pa*.

ཆད་པ III: vb. to be descended from; to be born of or with; gen. with ལས or ནས.

ཆད་པ་ཕོག་པ *chaḏ-pa phog-pa* to award punishment, to punish in any way.

ཆད་པས་བཅད་པ *chaḏ-paş ḇcaḏ-pa* to be visited with punishment.

ཆད་པོ *chaḏ-po* 1. rent, torn, worn-out, ragged, tattered (*Jä.*). 2. a limited time, a term (*Sch.*).

ཆད་ཡིག *chaḏ-yig* a written contract: ཆད་མལ་གྱི་ཡི་གེ id. (*Glr.; Jä.*).

ཆད་ལུས་པ *chaḏ-luş-pa* not to obtain the things hoped for, to be disappointed (*Sch.*).

ཆད་སོ *chaḏ-so* or ཆད་སོར = ཆད་གསབ 1. a limited time, a term. 2. a time-purchase (*Sch.*). 3. an agreement (*Tā.; Jä.*).

ཆན *chan* I: (དཔེ་ལ་ཆན་ལྟ་བུ) टिप्पनी a marginal note or foot-note to explain the meaning of a term or expression in the text.

ཆན II: sop, mash, pulp, etc.; འབྲས་ཅན rice-pap; ནས་ཆན barley-pap (*Jä.*).

ཆན་གྲི *chan-gri* = ཚེམ་གྲི *ẖtshem-gri* (lit. a tailor's knife); कृपाणी a pair of scissors.

ཆན་པ *chan-pa* = འཚེམ་གྲི scissors, shears: དགེ་སློང་གི་སྐྲ་ཆན་པས་འབྲེག་པར་མི་བྱའོ (*K. d.* ཞ *106*) the hair of a gelong should not be cropped with scissors.

ཆབ I: *chab* [resp. and eleg. for ཆུ *chu*] water, in any form; but never used like *chu* to signify a river. དྲི་ཆབ scented water. ཐུ་ཆབ or ཕྱི་ཆབ water which at the beginning and close of religious meetings in the larger monasteries is passed round, and of which every one present takes a few drops on his tongue, as a symbol of purification in the place of full ablutions. སྤྱན་ཆབ tears; ཞལ་ཆབ spittle; ཆབ་གསང་ urine.

ཆབ II: power, dominion, sway; ཆབ་འོག under one's sway: ཆབ་འོག་ཏུ་བསྡུ་བ to bring or collect under one's power or sway.

ཆབ་རྐྱན *chab-ṟkyan* brass can, brass tea-pot with a long spout for pouring out tea (*Jä.*).

ཆབ་སྐྱ *chab-şkya* = དར་བ *dar-wa* whey.

ཆབ་ཁུང་ *chab-khuñ* urinal, a privy.

ཆབ་སྒོ *chab-şgo* door; ཆབ་སྒོ་བ *chab-şyo-wa* = སྒོ་རག་པ a door keeper.

ཆབ་གཏོར *chab-g̲tor* = ཆུ་གཏོར *chu-g̲tor* तर्पण oblations to the dead; water religiously offered to quench the thirst of Yidag or *Preta* in the प्रेतलोक।

ཆབ་ནག *Chab-nag* n. of a monastery in Kong-po in Eastern Tib.

ཆབ་བྲོམ *chab-brom* ice (*Jä.*).

ཆབ་འབངས *chab-ẖbañş* = འཁོར་གཡོག प्रजा a servant; a subject; one owing allegiance.

ཆབ་བླུག *chab-ḇlug* 1. a spittle pot. 2. acc. to *Jä.* a vessel for rinsing one's mouth with water.

ཆབ་མ *chab-ma* lid, valve; ཆབ་རྩེ *chab-r̲tse* or ཆབ་ཙེ *chab-tse* buckle, clasp.

ཆབ་མིག *chab-mig*=ཆུ་མིག a fountain, spring.

ཆབ་རྩེ *chab-r̲tshe*, v. ཆབ་མ *chab-ma*.

ཆབ་ཚོད *chab-tshod̲* (lit. water-measure for time) a watch, a clock.

ཆབ་གཤུག *chab-gshug* a bath; also the bathing festival of the Tibetans in August and September.

ཆབ་འོག་པ *chab-h̲og-pa* a vassal, a subject; ཆབ་འོག་གི་རྒྱལ་པོ a vassal king, feudal chief.

ཆབ་རིལ *chab-ril* the vessel of consecrated water passed to monks of a congregation before dispersing.

ཆབ་རིལ་པ *chab-ril-pa* one who passes through water, v. ཆག་ཁྲོམ.

ཆབ་རོམ *chab-rom*=ཆུ་འཁྱགས་པ ice, frozen water.

ཆབ་ཤོག *chab-çog*=བཀའ་ཤོག eleg. for an official letter, a diploma, etc.

ཆབ་སེར *chab-ser* eleg. for ཆུ་སེར matter, pus.

+ ཆབ་སྲིད *chab-s̲rid̲*=རྒྱལ་སྲིད *r̲gyal-s̲rid̲*-dominion, kingdom, territory.

ཆབ་གསང་ *chab-gsań* urine; ཆབ་གསང་བཏང་བ to make water.

ཆབ་གསིལ་བ *chab gsil-wa* to discharge urine, make water (*Ńag.*).

卐 **ཆབས་ཅིག** *chabş cig*=ལྷན་ཅིག or མཉམ་དུ सह, सार्द्धम् together with, all together.

ཆམ *cham* headlong, full length; also completely, utterly.

卐 **ཆམ་དུ** *cham-du*=གཏན་དུ always, continually; ཆམ་དུ་འབེབས་པ pouring continually.

ཆམ་པ *cham-pa* प्रतिश्याय a cold or catarrh; གྲེ་ཆམ *gre-cham* bronchial catarrh; གློ་ཆམ catarrh in the lungs; སྣ་ཆམ *şna-cham* nose cold (cold in the head); རིམས་ཆམ influenza.

ཆམས་བཞག *chamş-b̲shag*=ཅམ་བཞག, བཏང་སྙོམས་སུ་བཞག་པ། to be in a tranquil state; colloq. to keep quiet མི་མཐུན་པ་རྣམས་ཆམས་བཞག་ནས་ཇོ་བོའི་གསུང་བཞིན་མཛད་པས (*A. 119*) those who did not assent keeping quiet: it was effected according to the precepts of the lord (Atis'a).

ཆར *char* or ཆར་པ *char-pa* वर्षा काल rain.

Syn. སྤྲིན་བཅུད *şprin-b̲cud̲*; སྦྲང་ཆར *şbrań-char*; ཆུའི་ས་བོན *chuh̲i-sa-bon*; སྤྲིན་གྱི་མེ་ཏོག *şprin-gyi me-tog*; མཁའ་ལས་བབ *m̲khah̲-laş-bab*; རླུང་གི་འབྲས་བུ *r̲luń-gi h̲braş-bu*; རྒྱུན་བབ *r̲gyun-bab*; དགུང་ཆར *d̲guń-char*; གྲུ་ཆར *gru-char*; ལོ་ཏོག་གཉེན *lo-tog-gñen* (*M̲ńon.*).

ཆར་སྐྱིབས *char-şkyib* a shelter, pent roof, protection from rain.

ཆར་སྐྱེས *char-şhyeş* वर्षभू lit. rain-born; met. a frog.

ཆར་སྐྱོབ *char-şkyob* 1. protection against rain, also opp. to ཚད་སྐྱོབ *tshad̲-şkyob* protection against heat (of the sun). 2.=གདུགས an umbrella (*M̲ńon.*).

ཆར་སྐྱོར *char-şkyor* undecided (cases or disputes).

ཆར་ཁེབས *char-khebş* cover or dress for protection against rain, rain-cloak.

ཆར་གྱང་ *char-gyań*, འབྲས་སོ་བའི་ཆར་གྱང་རིམ་པ་གསུམ་ཙམ་རེ་བབས (*Ya-sel. 33*).

ཆར་གྱི་ཟེགས་མ *char-gyi zegş-ma*=ཆར་ཟེལ.

ཆར་དགའ *char-d̲gah̲* lit. that delights in rains, ཁུག་རྟ (*M̲ńon.*).

ཆར་རྒྱུན *char-r̲gyun* प्रवर्ष incessant rain.

ཆར་ཅན *char-can* 1.=ཆར་ལྡན. 2. ལུགས་སྲོལ custom, usage (*W.*). 3. n. of a hero बलदेव (Baladeva) (*Lex.*).

ཆར་བཅུག་པ *char-b̲cug-pa* उद्योजित; བྱེད་དུ་བཅུག་པ made to be done or worked out.

ཆར་ཆེས *char-cheş* for ཆར་པ་ཆེན་པོ.

ཆར་གཏོགས་པ *char g̲togş-pa*, v. ཆ, included in the division of; = ཁོངས་སུ་གཏོགས་པ or ཕྱོགས་སུ་གཏོགས་པ.

ཆར་སྟོན *char-şton* met. the swallow.

ཆར་དུས *char-duş* the rainy season.

ཆར་དྲག་པ *char-dr̲ag-pa* आषाढ़ lit. heavy rain; the month of heavy rains, corresponding with July.

Syn. དྲག་བབ *dr̲ag-bab*; ཡོངས་ལྷུང་ *yoń-lhuń*; རྒྱུན་བབ་ཚ *r̲gyun bab-tsha* (*M̲ńon.*).

ཆར་རྡུལ *char-r̲dul* = ཆར་ཟིལ.

ཆར་ལྡན *char-l̲dan* rainy; ཆར་ལྡན་སྤྲིན་དང་དབྱར་དུས་འདིར in the summer season are rain-clouds (*M̲ńon.*).

ཆར་སྣ་རླུང་ཁྲིད *char-şna r̲luń-khrid̲* an idiomatic expression signifying guided; lit. as wind leads the rain.

ཆར་པ *char-pa*, v. ཆར.

ཆར་སྤྲིན *char-şprin* जीमूत rain-cloud; ཆར་སྤྲིན་ཅན cloud containing rain.

ཆར་ཕོབས *char-phobş* वार्षय to cause rain.

ཆར་འབབ་མཁས་པ *char-h̲bab m̲khaş-pa* gen. a *Tantrik* lama; lit. one who is skilled in bringing down rain (by the efficacy of his charms).

ཆར་འབེབས *char-h̲bebş* or ཆར་པ་འབེབས बलाहक, मिहिर that causes rain; rain-cloud.

ཆར་འབེབས་གྲོང་འཇོམས *char-h̲bebş groń-h̲jomş* an epithet of Indra (*M̲ńon.*).

ཆར་མེད་ཐོན་པ *char-med̲ thon-pa* = སྐྱིང་འབར drought, rainlessness.

ཆར་ཞོད *char-shod̲* good and beneficial rain: འདི་ལོ་ཆར་ཞོད་ལེགས་པར་བབས this year rain has copiously fallen.

ཆར་ཞོད་ཆེ་སྟབས *char-shod̲ che-stabş* (idiomatic phrase) a matter of great importance.

ཆར་ཟིལ *char-zil* rain drop, rain particles or drops.

Syn. ཆར་རྡུལ *char-r̲dul*; ཆུ་ཡི་ཟེགས་མ *chu-yi zegş-ma*; རྒྱུན་གྱི་སྨྱུ་གུ *r̲gyun-gyi myu-gu*; ཆུ་ཡི་ཟེར *chu-yi-zer*; ཆུ་རྡུལ *chu-r̲dul*; ཆར་གྱི་ཟེགས་མ *char-gyi zegş-ma* (*M̲ńon.*).

* ཆར་བཟང་འབེབས་པ *char-b̲zań h̲bebş-pa* सुवर्षक n. pr. (*Tā. 2, 271*).

ཆར་གཡོགས *char-g̲yogş* = ཆར་ཁེབས house; cover or dress for protection against rain.

ཆར་ལེན *char-len* the coping or water-tile of a wall (*Cs.*).

ཆལ *chal* resp. སྐུ་ཆལ belly, abdomen (*Cs.*).

ཆལ་ཆལ *chal-chal* the sound of falling oars.

ཆལ་ཆིལ *chal-chil* wavering, fluctuating (*Sch.*).

ཆལ་ཆོལ *chal-chol*, v. འཆལ་འཆོལ or འཆལ་ལེ་འཆོལ་ལེ.

ཆལ་དུ་བཀྲམས་པ *chal-du b̲krams-pa* विकीर्ण scattered, strewn over, fully spread, wide-spread.

ཆལ་མར་བརྡལ་བ *chal-mar b̲r̲dal-wa* (vb. a.) to spread equally, uniformly.

ཆས *chaş* 1. thing; tool; requisite, etc.: བག་མར་རྫོང་བའི་ཆས things to be given to a bride as dowry; ལྕགས་ཆས iron tools or utensils; ཟློ་ཆས food; དམག་ཆས military stores, requisites for war; འཚོ་ཆས provisions; ལག་ཆས tools, instrument. 2. dress, garment; ཕོ་ཆས man's dress. 3. in a more general sense: appearance, form, shape: བུད་མེད་ཀྱི་ཆས་སུ་བྱ་སྐྱེ appearing in the guise of a woman; རྟོར་ཆས་

བྱེད he puts on a Tartar dress; བུ་མོའི་ཆས་སུ་ཞུགས he has assumed a girl's dress; disguised himself as a girl.

ཆས་ཀ *chaş-ka* or ཆས་ཁ सम्बल one's property, resources, requisites; all that one possesses or requires for his use.

ཆས་སྒྱུར་བ *chaş-şgyur-wa* to put on, to assume another's dress.

ཆས་ཆོད *chaş-choḏ* पराभव, अभिभव, v. བརྙས་པ *ḇṟñeş-pa.*

ཆས་པ *chaş-pa* [originally the pf. of ཆ་བ but always used as a separate vb.] 1. to set forth, depart: ཆས་དགོས་པར as it is necessary to depart (*Thgy.*); བོད་དུ་ཆས་སོ they set out for Tibet (*Glr.*); དུས་གཅིག་ཏུ་ཆས་སོ they departed together (*Dsl.*); ཆས་སུ་འཇུག་པ to send away, dispatch. 2. to prepare for, set about, to start; གསོད་པར་ཆས they started killing; འགྲོ་བར་ཆས་པ་ལས having made arrangements to depart (*Dsl.*): ད་ཕྱིར་འདོང་ངོ་ཞེས་ཆས་པས 'now we will return' they said, and they made preparations (*Dsl.; Jä.*)

ཆས་བཟོ *chaş-ḇzo*=ལུས་ཆས a full suit of clothes (for the body).

ཆི *chi* num. fig. 36.

ཆི་ག *chi-ga* in *W.* wallet, knap-sack (*Jä.*).

ཆི་ལི་ལི *chi-li-li* onomatopoetic word for snuffing up scent by the nose; ཞིམ་ཞིམ་དྲི་མ་ཆི་ལི་ལི་ཁྱེར (*Cs.*) snuffing sweet odours that are borne; མེ་ཏོག་དྲི་མ་ཆི་ལི་ལི the perfumes of flowers are perceptible (*Mil.*; *Jä.*).

ཆིག *chig* used for གཅིག as the first part of compound numbers:—ཆིག་བཅུ 10; ཆིག་བརྒྱ 100; ཆིག་སྟོང 1,000; ཆིག་ཁྲི a myriad, etc.

ཆིག་རྐྱང *chig-ṟkyañ* acc. to *Schtr.* separate, single, one alone.

ཆིག་རྒྱུ་ཉིས་སྤུན *chig-ṟgyu ñiş-şpun* a kind of blanket in the weaving of which one longitudinal thread is crossed by two.

ཆིག་ཐུབ་པ *chig-thub-pa* 1. to be able to do a thing alone. 2. n. of a plant used in medicine (*Jä.*).

ཆིག་དྲིལ *chig-dṟil* rolled, wrapped, packed up in one parcel or bundle (*Sch.*).

ཆིག་ལང་བྱེད་པ *chig-lab byeḏ-pa* to talk to one's self, to hold a soliloquy (*Schtr.*).

ཆིག་ཤད *chig-çaḏ* one stroke, or stop: དོན་རྫོགས་ཚིགས་བཅད་ཀྱི་མཐར་ཆིག་ཤད་བྱ། at the close of each line of a verse (forming a sentence), put one stroke, *i.e.*, full stop (*Situ.*).

ཆིངས *chiñş*, v. འཆིང་བ बन्धन, that which binds. ཆིངས་ལྔ the five binding things:—(1) ཁོག་དབུག་སྟོང་ཧུན་གྱི་ཆིངས *khog-ḏḇug ştoñ-'hun-gyi chiñş*; (2) ས་དཔྱད་རྣམ་འབྱེད་ཀྱི་ཆིངས *sa-ḏpyaḏ ṟnam-ẖbyeḏ-kyi chiñş*; (3) འབྲེལ་པ་འབྲུ་འགྲེལ་གྱི་ཆིངས *ẖbrel-pa ẖbru-ẖgrel-gyi chiñş*; (4) བསྡུས་དོན་གྱི་ཆིངས *ḇştuş don-gyi chiñş*; (5) ལག་ལེན་མན་ངག་གི་ཆིངས *lag-len man-ñag-gi chiñş* (*S̱man.*).

ཆིད་པ *chiḏ-pa*, v. ཕྱིད་བ

+ **ཆིབ་པ** *chib-pa* 1. ཁྱབ་པ व्याप्त encompassing, covering all. 2. acc. to *Sch.* equal, uniform, suitable.

ཆིབས *chibş* or ཆིབས་པ resp. term for རྟ *ṟta* a horse; generally a riding horse; a saddle horse; ཆིབས་ལ་འཆིབ་པ riding on a horse, to get on horse-back; ཆིབས་ལས་གཞོལ་བ to dismount: ཆིབས་གཞོལ་ལ་གནང (*C.*) I beg you to dismount; ཁྱེད་ཀྱི་ཆིབས་སུ་འབུལ I give it you for a riding horse (*Jä.*).

ཆིབས་བསྐྱོད་གནང་བ *chibş-ḇşkyoḏ gnañ-wa* (lit. to ride on a horse)=ཆིབས་བསྒྱུར་གནང་བ to start for a journey, to go to a place.

ཆིབས་ཁ་འཁྲིད་པ *chibş-kha ẖkhriḏ-pa*=ཆིབས་ཁ་བསྒྱུར་བ to lead a horse by the bridle (*Sch.*).

ཆིབས་ཁ་ཐུབ་པ *chibş-kha thub-pa* to have the command of the bridle; fig. to be expert in ruling.

ཆིབས་སྒ *chibş-şga* resp. for སྒ saddle.

ཆིབས་ལྷ་ལྡན *Chibş-ḻña-ḻdan* also called རྟགས་ལྡན, the horse on which Gautama Buddha used to ride.

ཆིབས་ལྕག *chibş-ḻcag* resp. a whip.

ཆིབས་ཆས *chib-chaş* a horse's furniture, harness; (*Cs.*) the equipments of a horse.

ཆིབས་ཆེན *chibş-chen* a charger; the best horse in the stable.

ཆིབས་རྟ *chibş-ṟta* a riding horse of a great man.

ཆིབས་ཐུར *chibş-thur* horse's head-piece.

ཆིབས་དཔོན *chibş-ḏpon* chief groom.

† **ཆིར** *chir* from the Hindi छिट, chintz.

ཆིལ་སྒྲོག *chil-şgrog*, v. ཆུ་གཉེར *chu-gñer*.

ཆུ I: *chu* num. fig. 66.

ཆུ II: जल, उदक, अपः, पयः, &c. 1. water, the universal and common term in all senses. 2. a river; the general term.

Syn. གཏུང་བྱ *gtuń-bya*; གཏུང་བྱེད *gtuń-byeḏ*; སྒོ་ཀུན་འགྲོ *şgo-kun-ẖgro*; སྤྲིན་གྱི་མེ་ཏོག *şprin-gyi me-tog*; སྤྲིན་གྱི་བཅུད *şprin-gyi-ḇcuḏ*; དག་བྱེད *dag-byeḏ*; ངན་སེལ *ńan-sel*; འབྲུ་ཕན *ẖbru-phan*; སྤྲིན་གྱི་མྱུ་གུ *şprin-gyi myu-gu*; ཐུར་བགྲོད *thur-ḇgroḏ*; ཀུན་འགྲོ *kun-ẖgro* (*M̱ńon.*).

ཆུ་ཀླུང་ *chu-ḵluń* नदी a river is a term often occuring in books, but rarely in conversation. ཆུ་ཀླུང་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་མིང་ the names of various rivers both real and mythical which occur in the sacred books of Tibet and according to Buddhistic geography :—(1) ཟབ་མོའི་ཆུ *zab-moẖi chu*, (2) རབ་ཏུ་དང་བའི་ཆུ *rab-tu dań-waẖi chu*, (3) གཙང་བའི་ཆུ *g̱tsań-waẖi chu*, (4) འོ་མའི་ཆུ *ẖo-maẖi chu*, (5) རྒྱུན་འབྲུའི་ཆུ *ṟgyun-ẖbruẖi chu*, (6) ཟླ་བ་རྒྱུ་བ *zla-wa ṟgyu-wa*, (7) འོ་ཐུག་གི་འདམ *ẖo-thug-gi ẖdam*, (8) གྲམ་སག་གི་ཆུ *gram-sag-gi chu*, (9) ངང་ངུར་གྱིས་གང་བ *ńań-ńur-gyiş gań-wa*, (10) ངང་པ་ཀུན་ཏུ་སྒྲ་འབྱིན་པ *ńań-pa kun-tu şgra ẖbyin-pa*, (11) དབྱངས་སྙན་པ *ḏḇyańş şñan-pa*, (12) སེམས་འགྲོ་བ *semş ẖgro-wa*, (13) ཧུ་རུ་རུའི་སྒྲས་འབབ་པ *ẖu-ru-ruẖi-şgraş ẖbab-pa*, (14) རླབས་འབྱུང་བ *ṟlabş ẖbyuń-wa*, (15) བདེ་བའི་ཆུ *ḇde-waẖi chu*, (16) ཀ་དམ་པ་འཁོད་པ་ཉིད *ka-dam-pa ẖkhoḏ-pa-ñiḏ*, (17) ནོར་བུའི་མཆུ་ཅན་རྣམས་ཀྱིས་འཛིན་པ *nor-buẖi m̱chu-can ṟnamş-kyiş ẖdsin-pa*, (18) ཆུ་སྲིན་ཀུརྨ་མང་བ་ཉིད *chu-sṟin kurma mań-wa-ñiḏ*, (19) ཉ་རོ་ཧི་འཁོར་བ *ña ro-hi ẖkhor-wa*, (20) རུས་སྦལ་གྱིས་གང་བ *ruş-şbal-gyiş gań-wa*, (21) ཆུ་སྲིན་ན་ཀྲས་བསྐོར་བ *chu-sṟin na-kraş ḇşkor-wa*, (22) ཡིད་བདེ་བར་འབབ་བ *yiḏ ḇde-war ẖbab-pa*, (23) དབུ་བའི་ཕྲེང་བ *ḏḇu-waẖi phreń-wa*, (24) རབ་ཏུ་དགའ་བར་འགྱུར་པའི་ཆུ *rab-tu ḏgaẖ-war gyur-paẖi chu*, (25) རླུང་མཚུངས་པ *ṟluń m̱tshuńş-pa*, (26) ཆར་དང་ཆར་གྱི་རྗེས་སུ་འབྱུང་བའི་ཆུ་ཀླུང་ *char dań char-gyi ṟjeş-su ẖbyuń-waẖi chu-ḵluń*, (27) དབྱངས་ཅན་གྱི་མདོག་ཏུ་འབབ་པ *Ḏḇyańş-can-gyi m̱dog-tu ẖbab-pa*, (28) དུས་སུ་འབབ་པ *duş-su ẖbab-pa*, (29) རིང་པ *riń-pa*, (30) རྩེ་མོའི་ངང་ *ṟtse-moẖi ńań*, (31) གསེར་གྱི་ཆུ *gser-gyi chu*, (32) དངུལ་གྱི་མདོག *ḏńul-gyi m̱dog*, (33) མུ་ཏིག་གི་བྱེ་མ་ལྡན་པ *mu-tig-gi bye-ma ḻdan-pa*, (34) རི་བོ་ལ་རྒྱུ་བ *ri-ḇo-la ṟgyu-wa*, (35) སྤྲིན་འཁོར་བ *şprin ẖkhor-wa*, (36) མུ་སཱ་ར་གལ་པ་རྒྱན་དུ་བྱས་པ *mu-sā-ra gal-pa ṟgyan-du byaş-pa*, (37) བི་དྲུ་མའི་ཤིང་དང་ལྡན་པ *vi-dru-maẖi çiń dań ḻdan-pa*, (38) དཔྱིད་དགའ་བ *ḏpyiḏ ḏgaẖ-wa*, (39) དབྱར་སྤྲིན་རབ་ཏུ་དང་བའི་ཆུ་འབབ་པ *ḏḇyar-şprin rab-tu dań-waẖi chu ẖtab-pa*, (40) རྩེ་མོ་ལ་འཇུག་པར་དགའ་བ *ṟtse-mo la ẖjug-par ḏgaẖ-wa*, (41) གངས་ཡོད་པ *gańş yoḏ-pa*, (42) ཉི་མ་ཤར་བར་གྱུར་པས་མི་རེག་པ *ñi-ma çar-war gyur-paş mi reg-pa*, (43) མྱུར་བའི་ཆུ *myur-waẖi chu*, (44) རླབས་རབ་ཏུ་འཇུག་པ *ṟlabş-rab-tu ẖjug-pa*, (45) ཨ་ཏུ་པཱ *a-tu pā*, (46) ཙུ་ལུན་ད་འབབ་བ *tsu-lun-da ẖbab-pa*, (47) དྲིའི་ཆུ *dṟiẖi-chu*, (48) ཀེ་ཏ་ཀའི་དྲིས་བསྒོས་པ *ke-ta-kaẖi-dṟiş ḇsgoş-pa*, (49) དབྱར་དགའ་བ *ḏḇyar ḏgaẖ-wa*, (50) དྷུན་དྷུ་མཱ་རཱ *dhun-dhu mā-rā*, (51) ཉེ་འཁོར་ན་ཁྱབ་པ *ñe-ẖkhor-na khyab-pa*, (52) དཔག་མེད་པ་འབབ་པ *ḏpaj meḏ-pa* ẖbab-pa, (53) རྒྱབ་ནས་ཀླུང་ཀུན་ཏུ་གང་རབ་ཏུ་འབབ་པ *ṟgyab-naş ḵluñ kun-tu-gañ rab-tu ẖbab-pa*, (54) དམའ་བའི་ཆུ *ḏmaẖ-waẖi chu*, (55) དགའ་བས་འཇུག་པ *ḏgaẖ-waş ẖjug-pa*, (56) སྔོན་གྱི་དུ་བའི་སྟོབས *şñon-gyi du-waẖi ştobş*, (57) སྤྲིན་གྱི་འགྲོས *şprin-gyi ẖgroş*, (58) དྲི་ཟའི་དབྱངས་ཅན *dṟi-zaẖi ḏḇyañş-can*, (59) རྔའི་སྒྲའི་དབྱངས་ཅན *ṟñaẖi şgraẖi ḏḇyañş-can*, (60) སྐད་ཀྱི་དབྱངས་ཅན *şkaḏ-kyi ḏḇyañş-can*, (61) ཀླུ་ཡི་བུ་མོ་མངོན་པར་དགའ་བ *ḵlu-yi bu-mo m̱ñon-par ḏgaẖ-wa*, (62) རིག་པ་འཛིན་པ་རྩེ་དགའ་བས་གནས་པ *rig-pa ẖdsin-pa ṟtse-ḏgaẖ waş g̱naş-pa* (*K. d.* ར *298*).

ཆུ་ཀླུང་སྐྱེས *chu-ḵluñ şkyeş*, རྒྱལ་བྱེད་ཤིང་གི་མིང་ n. of a tree called जयन्ती [*Sesbania Ægyptiaca*]*S.*

ཆུ་ཀླུང་མགོན *chu-ḵluñ m̱gon* the lord of rivers.

ཆུ་ཀླུང་ཅན *chu-ḵluñ-can* a place which is intersected by streams, or where there are many rivulets.

ཆུ་ཀླུང་དག་པ *chu-ḵluñ dag-pa* नदीस्नात lit. purified by bathing in a river; a Tīrthika.

ཆུ་ཀླུང་བདག *chu-ḵluñ-ḇdag* सरित्पति the lord of rivers; the ocean. ཆུ་ཀླུང་དམར *chu-ḵluñ-ḏmar* शोण नदी the red river, *i.e.*, the river Sone.

ཆུ་ཀླུང་མཚོ *chu-ḵluñ-m̱tsho* (མཐོ་རིས་ཀྱི་མཚོ) the wide expanse of the heaven; an imaginary lake in heaven; the sea.

ཆུ་ཀློང་ *chu-ḵloñ* the main, deeper channel of a river, v. ཀློང་ *ḵloñ*.

ཆུ་དཀྱིལ *chu-ḏkyil* ཆུ་གཞུང་ the middle of a river.

ཆུ་རྒྱལ *chu-ṟgyal* a leather bag for water, a *moshug* (*Cs.*).

ཆུ་སྐད *chu-şkaḏ* the voice of water, the sound of rushing water.

ཆུ་བསྐོལ་པ *chu ḇşkol-pa* boiled water, boiling water.

ཆུ་སྐོར *chu-şkor* or རང་ཐག་ཆུ་སྐོར *rañ-thag chu-şkor* water-mill, *i.e.*, self-grinding mill.

ཆུ་སྐྱ *chu-şkya* = དར་བ whey.

ཆུ་སྐྱར *chu-şkyar* कलहंस a species of water fowl—the spoon bill.

Syn. ཉ་འབིགས་བྱེད *ña-ẖbigş-byeḏ*; རྒྱལ་བྱེད *ṟgyal-byeḏ*; རྐང་གཅིག་པ *ṟkañ-g̱cig-pa*; གངས་སྦལ *gañş-şbal*; མཛའ་མོ *m̱dsaẖ-mo*; ཆུ་ཅན *chu-can* (*M̱ñon.*).

ཆུ་སྐྱུར *chu-şkyur* 1. the bittern. 2. also n. of a plant. 3. acidulous mineral waters. 4. vinegar (*Jä.*).

ཆུ་སྐྱེས *chu-şkyeş* जलज, अम्बुज, अब्ज 1. lit. the water-born, the lotus. 2. the moon, the planets Neptune and Venus.

ཆུ་སྐྱེས་དཀར *chu-şkyeş ḏkar* पुण्डरीक the white lotus. ཆུ་སྐྱེས་སྔོན་པོ *chu-şkyeş şñon-po* उत्पल the blue lotus.

ཆུ་སྐྱེས་མངལ *chu-şkyeş m̱ñal* पद्मयोनि, ब्रह्मा; = ཚངས་པ་ཆེན the great Brahmā.

ཆུ་སྐྱེས་ཅན *chu-şkyeş-can* सरोजिनी pond where lotuses grow.

ཆུ་སྐྱེས་བདག *chu-şkyeş-ḇdag* सरोजपति the lord of the lotus, the sun.

ཆུ་སྐྱེས་རྩ་བ *chu-şkyeş ṟtsa-wa* मृणाल the white tuberous root of the lotus.

ཆུ་སྐྱོད *chu-şkyoḏ* ग्रीवा met. the neck.

ཆུ་ཁུག *chu-khug* a creek; bay, gulf.

ཆུ་ཁུར་ཏུ་འཛིན *chu-khur-tu ẖdsin* वारिवाहधर [1. "that which holds clouds," *i.e.*, the sky. 2. "having clouds for a vehicle," an epithet of Indra]*S.*

ཆུ་འཁུར *chu-ẖkhur*, met. སྤྲིན་པ *şprin-pa* cloud.

ཆུ་ཁེབས *chu-khebş* = ཆར་ཁེབས cloak worn for protection against rain.

ཆུ་ཁོལ *ehu-khol* ཆུ་དུག. [1. boiled water. 2. जलतापिन् the Hilsa or sable fish]*S.*

ཆུ་འཁོར *chu-ẖkhor* जलाटन, काजल, सधम a whirlpool, an eddy. ["a water-goer," *i.e.*. a heron or a leech]*S.*

Syn. ཀློང་འཁོར *ḵloń-ẖkhor*; འཁྱིམ་པ *ẖkhyim-pa*; ཟེག་མའི་ལྟེ *zeg-maẖi ḻte*; ཆུ་ཡི་འཁོར་ལོ *chu-yi ẖkhor-lo* འཁོར་ཆུ *ẖkhor-chu* (*M̱ńon.*).

ཆུ་འཁོར་བ *chu-ẖkhor-wa* the turning of a water-mill.

ཆུ་འཁྱགས *chu-ẖkhyags̱* ice, frozen water. Syn. ཆབ་རོམ *bhab-rom*; འཁྱག་པ *g̱khyag-pa.*

ཆུ་འཁྱིལ *chu-ẖkhyil* puddle, pool.

ཆུ་འཁྱོགས་པ *chu ẖkhyogs̱-pa* वक्र नदी any tortuous or meandering river.

ཆུ་འཁྲི་ཤིང་ *chu-ẖkhri-çiń*=ཆུའི་ཕ་རླབས a wave.

ཆུ་མཁྲིས *chu-m̱khris̱* जलपित्त water and bile ["the bile of water," *i.e.* fire]*S.*

ཆུ་འཁྲུག *chu-ẖkhrug*=ཆུའི་ཕ་རླབས a wave; ruffle on the surface of water.

ཆུ་གང་ *chu-gań* full of water.

ཆུ་གྲི *chu-gri* छुरिका a small knife; acc. to *Schr.* razor.

ཆུ་གྲོག *chu-grog* acc. to *Sch.* 1. rivulet, brook. 2. dish-water, rinsings (*Jä.*).

ཆུ་གླང་ནག་པོ *chu-g̱lań nag-po* or ཆུ་གླང་ནག་པོ =རྭ་ཅོ་ཅན *rwa-co-can* སྡིག་པ་རྭ་ཅོ *s̱dig-pa rwa-co* (*S̱man. 108*).

ཆུ་གླིང་ *chu-g̱liń* पुलिन any islet in a river.

ཆུ་མགྲིན་ཅན *chu m̱grin-can*=ཆུ་སྲིན कुम्भीर; जलकण्ठ said to be the crocodile.

ཆུ་མགོ *chu-m̱go* source or head of a river, a feeding spring.

ཆུ་འགགས་པ *chu ẖgags̱-pa* मूत्ररोध stoppage or retention of urine.

ཆུ་འགོ་རྟ་རིང་ *Chu-ẖgo ṟta-riń* one of the thirty-seven holy places of the Bon (*G. Bon. 38*).

ཆུ་རྒྱན *chu-ṟgyan* कमल the ornament of the water, *i.e.*, the lotus flower.

ཆུ་རྒྱུན *chu-ṟgyun* प्रवाह the current or flow of a river.

ཆུ་རྒྱུས *chu-ṟgyus̱* स्नायु sinews, ligaments and nerves; ཆུ་རྩ gland.

ཆུ་སྒང་ *chu-s̱gań* a blister.

ཆུ་སྒོང་ *chu-s̱gоń* the water-egg, po. for the moon which (mythologically) sprung out of the great ocean.

ཆུ་སྒྲ *chu-s̱gra* the murmur of a stream.

ཆུ་བསྒྱུར་བ *chu ḇs̱gyur-wa*=ཆུ་ཁ་བསྒྱུར་བ the change of the course of a river.

ཆུ་ངན་ལམ་བཞུགས *chu-ńan lam-ḇshugs̱*=སྲོལ་ངན་པ་བྱུང་བ *sṟol ńan-pa byuń-wa* (idiomatic expression) the introduction of a bad custom; following a bad usage.

ཆུ་ངོགས *chu-ńogs̱* bank of a river or lake; ཕ་རོལ་ངོགས the opposite side or bank, called also ཕར་བ and ཚུ་རོལ་ངོགས this side of the river; བྱེ་མ་ངོགས sandy bank; བྱེ་ཐང་ sandy plain on the side or margin of a river.

ཆུ་རྙམས *chu-ṟńams̱*=ཆུའི་ཕ་རླབས a wave (*M̱ńon.*).

ཆུ་བཅུད *chu-ḇcuḏ*=ལན་ཚྭ *lan-tshḇa* table-salt.

ཆུ་ལྕག *chu-ḻcag* निचुल water streaming down from rock [the tree *Barringtonia acutangula*]*S.*

ཆུ་ཆག *chu-chag* grain or grass, &c., given to cattle mixed with water.

ཆུ་ཆུ *chu-chu*=ལ་ཆུ rhubarb; ཆུ་རྩ its root is used as dye and laxative in Tibet.

ཆུ་ཆུང་དུ *chu chuń-du* (ཆུ་སྟོད་ཀྱི་ཟླ་བ) the sixth month of the Tibetan calendar, *i.e.*, July.

ཆུ་ཆུང་ནྷི་ལ *chu chuń-nẖi la* (ནོར་བུ) precious stone, a gem of fabulous properties like ཆུ་སྙིང་ containing the essence of water, the finest pebble or crystal.

ཆུ་ཉལ *chu-ñal* also ཆུ་རྫིང जलाशय a tank.

ཆུ་ཉུང་ *chu-ñuń*, v. ཁྱག་རྡ चातक the swallow.

* ཆུ་ཉུལ་བ *chu-ñul-wa*=ཐུལ་བ or འགོར་བ.

ཆུ་གཉེར *chu-gñer* wavelets or ripples in water.

Syn. མཚར་གཡོ *m̱tshar-gyo*; ཆིལ་སྒྲོག *chil-s̱grog*; ཁྲེམ་གཉེར *khrem-gñer*; རླབས་ཀྱི་རི་མོ *ṟlabs-kyi ri-mo* (*M̱ñon.*).

ཆུ་མཉམ་པ *Chu-m̱ñam-pa* n. of a fabulous sea situated beyond the ocean called ཀླུའི་དུག་བཅོམ; lit. (cure against snake-poison) (*K. d.* ར, *335*).

ཆུ་རྙོག་མ་ཅན *chu ṟñog-ma-can* turbid or muddy water.

Syn. ལྡམ་བུ *ḻdam-bu*; མི་དངས *mi-dañs*; རྙོག་མ་ཅན *ṟñog-ma-can*; འདམ་རྫབ *ẖdam-ṟdsab*; འབྱིན་བྱེད *ẖbyin-byeḏ*; འཇིམ་པ *ẖjim-pa* (*M̱ñon.*).

ཆུ་སྙིང *chu-s̱ñiñ* 1. a precious stone; believed to possess fabulous properties such as the power of keeping off fire, and the effects of thunder and lightning. 2. salt.

ཆུ་གཏིང་ཐུང་བ *chu-gtiñ thuñ-wa* shallow water.

Syn. གཏིང་གཞལ་ནུས *gtiñ gshal-nus̱*; ས་ལེ་བ *sa le-wa*; མི་ཟབ་པ *mi zab-pa* (*M̱ñon.*).

ཆུ་གཏིང་ཟབ་པ *chu-gtiñ zab-pa* deep water.

Syn. གཏིང་མེད *gtiñ-meḏ*; ཟབ *zab*; གཏིང་དཔག་དཀའ *gtiñ-ḏpag-ḏkaẖ*; འོག་གཞི་མི་རིག *ẖog-gshi-mi rig*; རབ་མེད *rab-meḏ* (*M̱ñon.*).

* ཆུ་གཏེར *chu-gter* རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ जलधि the ocean; also symb. the number four (*Ṟtsi.*).

ཆུ་གཏེར་མུ་ཁྱུད *chu-gter mu-khyuḏ* अब्धिनेमि an island.

* ཆུ་གཏེར་ཟུར *chu-gter-zur* अब्धिकोष a creek of the sea (*Kālac. T. 135*).

ཆུ་རྟ་མོ *Chu ṟta-mo* n. of a medicinal plant called སྟག་ཤ *s̱tag-ça* (*S̱man. 258*).

ཆུ་སྟེང་སྦྱིན *chu s̱teñ-s̱byin* कुमुद the water-lily.

ཆུ་སྟོད *chu-s̱toḏ* पूर्व्वाषाढ the month of July.

ཆུ་སྟོད་ཀྱིས་ཉ་བ *chu-s̱toḏ-kyis̱ ña-wa* आषाढी पूर्णिमा the full moon of July.

ཆུ་སྟོད་སྐར་མ *chu-s̱toḏ s̱kar-ma* the constellation བྲེ་ཆུ་ལྷ་ལྡན་མ *bre-chu lha ḻdan-ma* कूर्म्म; पूर्व्वाषाढ (*Ṟtsi.*).

ཆུ་སྟོད་སྐྱེས *chu-s̱toḏ-s̱kyes̱* (བཟའ་མིག་དམར) मङ्गल-ग्रह the planet Mars.

ཆུ་ཐགས *chu-thags̱* वारियन्त्र water-mill.

ཆུ་ཐིག *chu-thig* जलबिन्दु drop of water, water-drop.

ཆུ་ཐོགས་པ *chu thogs-pa* विगाहन to bathe in water.

ཆུ་མཐའ *chu-m̱thaẖ* or ཆུ་མཐའ་རྒྱ་ཆེ་བ the broad side or bank of a river.

ཆུ་མཐོངས *chu-m̱thoñs̱*=ནམ་མཁའ *nam-m̱khaẖ*.

ཆུ་འཐོར *chu-ẖthor*=ཆུའི་ཟེགས་མ particles of water. ཆུ་འཐོར་གཏམ *chu-ẖthor-gtam* speaking and spitting together.

ཆུ་འཐོར་བ *chu-ẖthor-wa* प्रतिसिञ्च to sprinkle.

Syn. ཆུར་སྒྲོགས *chur-s̱grogs̱*; ཆུར་འཇུག *chur-ẖjug*; ཆུའི་འདབ་ཆགས *chuẖi ẖdab-chags̱*.

ཆུ་དང་ཞེང་དུ་ལྡན་པ *chu-dañ sheñ-du ḻdan-pa* आरोहपरिणाहसम्पन्न a long wide river.

ཆུ་དར *chu-dar* a small prayer-flag stuck on the bank of a river, in order to avert inundations (*Jä.*).

ཆུ་དུག *chu-dug* acc. to *Sch.* hemlock.

ཆུ་བདག *chu-ḇdag* or ཆུ་ཡི་བདག=ཆུ་ལྷ the god of water (*M̱ñon.*); also a fox.

ཆུ་བདག་སྐྱེས *chu-ḇdag-s̱kyes̱*=ཆང་དངོས alcohol (*M̱ñon.*).

ཆུ་དྲོ་འཇམ *chu-ḏro ẖjam* सुखोदक tepid water, slightly warm water.

ཆུ་དྲོན *chu-d̲ron* or ཆུ་དྲོན་མ *chu d̲ron-ma* उष्णोदक hot or warm water.

ཆུ་མདའ *chu-m̲dah̲* a jet of water.

ཆུ་མདོ *chu-m̲do* confluence of rivers.

ཆུ་འདོད *chu-h̲dod̲*=སྐོམས་པ *s̲koms̲-pa* or ཁ་སྐོམས *kha-s̲koms̲* (*M̲ñon.*) thirst; also thirsty.

ཆུ་འདྲེན *chu-h̲dr̲en* वलाहक lit. that draws water; a cloud.

ཆུ་རྡུགས་ཁྱེར *chu-r̲dugs̲ khyer* water-fright; cattle being confounded by fright while crossing a river.

ཆུ་རྡུལ *chu-r̲dul*, v. ཆར་ཟིལ particles of water or rain drops (*M̲ñon.*).

ཆུ་རྡོ *chu-r̲do* rounded pebbles found in brooks; a kind of crystal. ཆུ་རྡོ་གྲང་མོ cool crystal (used for spectacles) (ཆུ་རྡོ་གྲང་མོའི་དུགས་ཀྱིས་ཁྲག་གཟེར་འཇོམས).

ཆུ་ལྡུར *chu-l̲dur* (རྟའི་ཆུ་རྩམ) flour and water mixed up together as the food of horses.

ཆུ་ཉིང་ *chu-niń* years ago.

ཆུ་རྣག *chu-r̲nag* matter, pus (*Sch.*).

ཆུ་ཕུག *chu-phug* a cavern in a rock at the head of a river or brook.

ཆུ་ཕྱག་པ *chu-phyag-pa* (lit. one who sweeps over water), *i.e.*, a ferry-man (*Jä.*).

ཆུ་ཕྲན *chu-phran* a little river, a brook.

ཆུ་འཕྲད་པ *chu h̲phrad̲-pa* कूपीटपाल a rudder, or a large oar used as such.

ཆུ་བ *chu-wa* a large gland of which there are sixteen acc. to Tibetan anatomy (*Jä.*). ཆུ་བ་ཀྱོག་པ a contraction of the sinews (*Cs.*).

ཆུ་བན *chu-ban* jug; water-pot.

Syn. ཆུ་སྣོད *chu-s̲nod̲*; ཆུ་རྫ *chu-r̲dsa*; ནོར་བུ་ཅན *nor-bu-can*; སྣོད་པོ་ཆེ *s̲nod̲-po che*; ཆུ་བུམ *chu-bum* (*M̲ñon.*).

ཆུ་བལ *chu-wal* शैवाल, जलज्वल, मस्तुल water-moss.

ཆུ་བུན *chu-bun* white paint for the face (*Sch.*).

ཆུ་བུམ *chu-bum*=ཆུ་བན *chu-ban.*

ཆུ་བུར *chu-bur*=ཆུའི་ལྦུ་བ *chuh̲i l̲bu-wa* स्फार (*M̲ñon.*) 1. bubbles of water, also froth. 2. watery eruptions on the skin, vescicles, blister, occasioned by a burn. 3. acc. to *Jä.* boil, ulcer, abscess.

ཆུ་བུར་ཅན *Chu-bur-can* अर्बुद n. of one of the cold hells. 2. acc. to *Schtr.* the eye.

ཆུ་བོ *chu-wo* वाहिनी, नदी 1. river: ཆུ་བོ་རྣམ་པ་བཞིའི་རྒྱུན་བཞིན་རྫོ་ལ་པ་མཆྱིན like the streams of the four great rivers (let your letters) flow towards me (*Yig. k. 13*). 2. also signifies the number four (*R̲tsi.*).

ཆུ་བོ་ཆེན་པོ་ལྔ་ *chu-b̲o chen-po l̲ña* the five great rivers of the continent of Godaniya (བ་ལང་སྤྱོད *Ba-lań-s̲pyod̲*), which acc. to Buddhist cosmogony are the following:—(1) ཡངས་པ་ཅན, (2) ཙུན་ཙུམ་པ་ཧྲི, (3) ལྷ་བའི་ཤུག་པ, (4) ཆུ་བཟང་པོ, (5) ཀུན་ཏུ་འདྲེས་པ.

The seventeen great rivers of the continent of Pûrva Videha (ཤར་ལུས་འཕགས་པ) are:—(1) བྱི་མ་འདྲེས་པ, (2) སྣ་སྨེ་ཏྲ *S̲ña mre-ḍā*, (3) ཆུ་གཡོ་བ, (4) ཀླུའི་ཆུ *Kluh̲i-chu*, (5) ནགས་ནས་འབྱུང་བ, (6) ཙོ་ར་ཙོ, (7) འབྲི་ཤིང་གིས་གཡོགས་པ, (8) རྩེ་མོ་ལ་འཁོར་བ, (9) ཆུ་ནག་པོ, (10) སོ་མ་བུར་དུ་འབྱུང་བ, (11) དུ་བ་དཀའ་བ, (12) ཤི་ཙུ་ལུཀྵ་འབབ་པ, (13) དྲང་སྲོང་དགའ་བ་སྔོན་འབབ་པ *Dr̲ań sr̲oń d̲gah̲-wa s̲ñon h̲bab-pa*, (14) བཟང་པོ (these flow down from the mountain called རྨ་བྱའི་ཚོགས་ཀྱི་རི *R̲ma-byahi tshogs-kyi ri* in Pûrva Videha), (15) རྭ་གསུམ་པ *Rwa gsum-pa*, (16) ཙ་ཙོ་པ *Ca-co-pa*, (17) རྡོ་བ་འགྲིམ་པ *R̲do-wa h̲grim-pa* (*K. d.* ར *337*).

ཆུ་བོ་འདྲ་བ *chu-b̲o h̲dr̲a-wa*; ཆུ་བོའི་སྟ་ཟུར *chu-b̲oh̲i s̲ta-zur* श्रोणि; ཆུ་བོའི་འདོམས *chu-b̲oh̲i h̲doms?*

ཆུ་བོ་གངྒཱ *Chu-wo Gańgā* the river Ganges.

ཆུ་བོ་ཡ་མུ་ན *Chu-ḇo Ya-mu-na* the different names of the river Yamunā: ཉི་མའི་བུ་མོ *Ñi-maẖi bu-mo.* གདུང་བྱེད་མ *G̱duñ byeḏ-ma,* ཞི་བའི་སྲིང་མོ *Shi-waẖi sṟiñ-mo,* རྩོད་ཅན *Ṟtsoḏ-can,* ཀཱ་ལིནྡའི་བུ་མོ *Kā-lindaẖi bu-mo,* གཤིན་རྗེའི་སྲིང་མོ *G̱çin-ṟjeẖi sṟiñ-mo* यमु.

ཆུ་བོ་རབ་མེད *Chu-bo rab-meḏ* नदीवैतरणी the great unfordable river of hell.

ཆུ་བོ་རི *Chu-ḇo ri* n. of a monastery situated 32 m. S. W. of Lhasa on the top of a hill opposite the iron bridge over the Yeru Tsang-po. It is also called ལྕགས་ཟམ་ཆུ་བོ་རི *Ḻcagṣ-zam Chu-ḇo-ri.*

ཆུ་བོ་སི་ཏཱ *Chu-ḇo Si-tā* the river Sitā = the great Tsang-po of Tibet: བརྒྱར་གྱེས *Ḇṟgyar-gyeṣ,* ཞགས་གྲོལ *Shagṣ-grol,* དཔུང་པས་བྱིན *Ḏpuñ-paṣ byin,* སྲིད་སྒྲུབ་མ *Sṟiḏ-ṣgrub-ma* རྟགས་ཏུ་འབབ *Ṟtagṣ-tu ẖbab,* ཁྲག་འབབ *Khrag-ẖbab,* དབྱིག་གི་ཁུ་བ *Ḏḇyig-gi khu-wa,* ལག་པའི་ཆུ་བོ *Lag-paẖi chu-ḇo.*

ཆུ་བོ་སིན་དྷུ *Chu-ḇo Sin-dhu* different names of the river Sindhu (Indus): རྩེད་འཇོའི་ཆུ་བོ *Ṟtseḏ-ẖjoẖi chu-ḇo,* སྔོན་གྱི་གང་གཱ *S̱ñon-gyi gañ-gā* (पूर्व्वगङ्गा), ཟླ་བ་སྐྱེས *Zla-wa ṣkyeṣ,* རི་བོའི་བུ་མོ *Ri-ḇoẖi bu-mo,* མང་པོ་བྱིན *Mañ-po byin,* རེ་བཱ་ཆུ་བོ *Re-bā chu-ḇo.*

ཆུ་དབུས *chu-ḏbuṣ* = ཆུ་གཞུང *chu-g̱shuñ* the central course or main stream of a river.

* ཆུ་དབུས་པ *chu-ḏbuṣ-pa* मध्यान्तिक Pāli: Majjhāntiko (*Tā. 2, 9*).

ཆུ་འབབ *chu-ẖbab* निम्नस्रोता: a hill-torrent; ཆུ་འབབ་སྒྲ *chu-ẖbab ṣgra* the sound of a torrent.

ཆུ་བྱ *chu-bya* water-fowl, water-bird; ཆུའི་བྱ་གག *chuẖi bya-gag* the grey duck.

ཆུ་འབྱུང *chu-ẖbyuñ* (གྲངས *grañṣ*) a number (*Ya-sel. 57*).

ཆུ་འབྱེད *chu-ẖbyeḏ* said to be the swan (*D. R.*).

ཆུ་བྲུག་པ *chu brug-pa* (ཆར་པ་ཆེན་པོ་བབས་ཏེ་ཆུ་ལོག་རྒྱུག་པ) नदीपूर over-flowing of a river; any inundation (*Zam. 5*).

ཆུ་ལྦག *chu-ḻbag,* v. ལྦག bubbles.

ཆུ་སྦུར *chu-ṣbur* acc. to *Sch.* 1. drifted wood and the like; thin pieces of wood, chips, chaff, etc., floating on the water. 2. water-beetle (*Jä.*).

ཆུ་སྦྲུལ *chu-ṣbrul* a harmless water-snake said to abound in the hotsprings of Tibet.

ཆུ་སྦྱིན *chu-ṣbyin* = तर्पण offerings of water to the yi-dag.

ཆུ་མ *chu-ma* 1. a water-carrier. གད་པ་ཆུ་མ་སོགས་ཕོགས་དགོས་རིགས། classes of men such as sweepers and water-carriers, &c., to whom allowances should be paid (*Ṟtsii.*). 2. cultivation which requires irrigation.

ཆུ་མ་རྩི *chu-ma-ṟtsi* a water-plant: ཆུ་མ་རྩི་ཡིས་ཆུ་སེར་དྭས་ཆུ་སྐྱོང་། *chu-ma ṟtsi* cures or dries pus and serum.

ཆུ་མིག *chu-mig* जलाक्ष 1. spring, fountain. 2. n. of a vein. [3. जलाची an aquatic plant, *Commelina salicifolia*]*S.*

ཆུ་དམར་པོ *chu-ḏmar-po* a sea of red water where the Nāga people and the Asura fight together every day after taking their food (*K. d.* ར *334*).

ཆུ་སྨད་སྐར་མ *chu-ṣmaḏ ṣkar-ma* the constellations of उत्तराषाढ़ are the following:— ཕུལ *phul,* སྣ་ཚོགས *ṣna-tshog,* ལྷ་ལྡན་མ *lha-ḻdan-ma* (*Ṟtsi.*).

ཆུ་རྩམ *chu-ṟtsam* water with flour; gen. the grain mixed with water that is given to horses.

ཆུ་ཚགས *chu-tshagṣ* परिस्रावण 1. a strainer, sieve. 2. n. of a demi-god of the nether world. ཆུ་ཚགས་ཀྱིས་རུང་བ *chu-tshagṣ kyiṣ ruñ-wa* परिस्रावकल्प; a monk permitted to use filtered water, *i.e.*, fit to use filtered water.

3. ཆུ་ཚགས་གྲུ་གསུམ *chu-tshags̱ gru-gsum* खञ्जक triangular filtering sieve [a leather water-bag]*S.*

ཆུ་ཚན *chu-tshan* any hot-spring, large numbers of which occur everywhere in Tibet.

ཆུ་ཚུབ་སྐྱ་རེང་ *chu-tshub s̱kya-reñ*, ཚིགས་བཤེར་ ཆུ་ཚུབ་སྐྱ་རེང་གིས་བྲོས་ཏེ་གང་ལྷར་སོང་ཡང་ཆ་མེད་པར་སོང་ངོ (*D.R.*).

ཆུ་ཚྭ *chu-tshwa* salt from water.

ཆུ་ཚོད *chu-tshoḏ* दण्ड lit. the measure of time by a water-clock; the Indian hour, one-fifth of a ཁྱིམ or 24 minutes.

ཆུ་ཚོད་འཁོར་ལོ *chu-tshoḏ ẖkhor-lo* घड़ी; घटिका 1. the clepsydra or water-clock of Ancient India. 2. now=clock in general or watch.

ཆུ་འཛིན *chu-ẖdsin* 1. भग the female organ. 2. जलधर, जलधि cloud. In *M̱ñon.* we read རྒྱ་མཚོ་ལས་བྱུང་བའི་ཆུ་རྡུལ་འཛིན་པའི་ཕྱིར་རོ། it is so called because of its holding the particles of water that rise from the ocean.

Syn. of 2. སྤྲིན་པ *s̱priñ-pa*; ནམ་མཁའི་གླང་པོ *nam-m̱khaẖi glañ-po*; ཚ་ཟེར་འཇོམས *tsha-zer-ẖjoms̱*; མཁའ་གོས་ཅན *m̱khaẖ-gos̱-can* (*M̱ñon.*).

ཆུ་རྫ *chu-s̱dsa* earthen water-jar.

+ཆུ་ཞེང་ *chu-sheñ* आरोह area; ཆུ=དཀྱུས་རིང་ཐུང་ *ḏkyus̱-riñ-thuñ*; ཞེང་=ཁ་ཞེང *kha-sheñ* superficial area of a globe or circle.

ཆུ་ཞེང་འགབ་པ *chu-sheñ ẖgab-pa* परिमण्डल; परिणाह acc. to *Schtr.* proportionate, symmetrical; acc. to others, beautiful, stately.

ཆུ་ཞེང་མཐའ *chu-sheñ m̱thaẖ* चक्रवाट् circumference.

ཆུ་བཟོམ *chu-ḇzom* a covered bucket for carrying water.

ཆུ་ཟེམ *chu-zem* प्रतितोय water-tub (*Jä.*).

ཆུ་ཟླ *chu-zla* or ཆུའི་ཟླ *chuẖi-zla* उदकचन्द्र 1. the image of the moon in water, reputed to be a deception of the senses by witchcraft. 2. the water-month, the first month (*Jä.*).

ཆུ་གཟར *chu-gzar* a large ladle (*Cs.*).

ཆུའི་སྐྱེ་གནས *chuẖi-s̱kye-gnas̱* कपीटयोनि (ཆུ་ནང་གི་སྲོག་ཆགས་ཚང་མ) water insects, worms, etc. (may also mean "fire").

ཆུའི་འཁྲིལ་ཤིང་ *chuẖi-ẖkhril-çiñ* creeping plants growing in water.

ཆུའི་འཁྲུལ་འཁོར *chuẖi-ẖkhrul-ẖkhor*=ཆུ་འདྲེན mirage (*M̱ñon.*).

ཆུའི་གད་མོ *chuẖi gaḏ-mo*=ཆུའི་ལྦུ་བ *chuẖi ḻbu-wa* [जलहास 1. cuttle-fish bone, considered as the petrified foam of the sea. 2. water-bubbles]*S.*

ཆུའི་སྒུར་འཁྱོག *chuẖi-s̱gur ẖkhyog* शूकर a pig.

ཆུའི་ཉ་ཕྱིས *chuẖi ña-phyis̱* शम्बुक shell; also a snail.

ཆུའི་དྲ་བ *chuẖi ḏra-wa* कर्कन्धु (ཆུ་འཁོར་བ) [the jujube-tree]*S.*

ཆུའི་དོང་ *chuẖi-doñ*=ཆུ་དོགས [जलकूपी a well, spring or pool]*S.*

ཆུའི་འདབ་ཆགས *chuẖi ẖdaḇ-chags̱* water-fowl v. ཆུ་འཁོར་བ.

ཆུའི་རྡོ་བ *chuẖi-ṟdo-wa* (ཆུ་ནང་གི་རྡོ) कुकुन्दर [n. of a plant]*S.*

ཆུའི་འདྲེ་ལོག *chuẖi ẖdṟe-log*=ཆུའི་བ་རླབས waves (*M̱ñon.*).

ཆུའི་དཔལ་ཡོན *chuẖi ḏpal-yon* (ཆུ་ཕྲ) वर्द्धनी (རྒྱ་མཚོ་ཟླ་བར་རྟེན་ནས་འཕེལ) flow and ebb-tide.

ཆུའི་རྩྭ *chuẖi-ṟtswa* शैवाल watermoss; (ཤུ་དག) the rush.

ཆུའི་ཞལ་ཏ་པ *chuẖi-shal-ta-pa* पानीयदारिका a woman who supplies water to a lady.

ཆུའི་གཞི *chuẖi-gshi* जलाशय a lake; a place filled with fresh water.

ཆུའི་ཟེགས་མ *chuẖi zegş-ma* particles of water; spray.

Syn. ཆུ་འཐོར *chu-ẖthor*; ཉར་མ *ñar-ma*; ཆུའི་ཟེར་མ *chuẖi zer-ma*; ཆུ་ཟིལ *chu-zil*; ཆུ་ཐིག *chu-thig*; དབའ་རླབས་སྐྱེས *ḏbaẖ ṟlabş-şkyeş* (*M̱ñon.*).

ཆུའི་གཟུགས་བརྙན *chuẖi gjugş-ḇṟñan* = སྨིག་རྒྱུ *şmig-ṟgyu*) mirage.

ཆུའི་ལོ་མ *chuẖi lo-ma* (གཉེར་མ) ripples in water.

ཆུའི་ཤིང་རྟ *chuẖi çiń-ṟta* (གྲུ་ཤན) वारिरथ met. a boat, ship.

ཆུའི་ས་བོན *chuẖi sa-bon*, v. ཆར་པ.

ཆུ་ཧོབས *chu-ẖobş* water-ditch (*Sch.*).

ཆུ་ཡི་འཁོར་ལོ *chu-yi ẖkhor-lo* whirlpool, v. ཀློང་འཁོར *ḵloń-ẖkhor* or ཆུ་འཁོར.

ཆུ་ཡི་སྔགས་པ *chu-yi şńagş-pa*, a shell; met. a monkey.

ཆུ་ཡི་སྙིང་པོ *chu-yi şñiń-po* 1. = ཆུ་ཡི་རོ salt (*M̱ñon.*). 2. n. of tank filled with lotus flowers.

ཆུ་ཡི་ཐུབ་པ *chu-yi thub-pa* or ཆུ་ཡི་དབང་པོ अम्भल the god of water; also animals living in water. However, in Tibetan mythology there is no general god of water. Irrigation streams and channels are under the protection of a special deity and the various large rivers have each a protecting river-god respectively; but if an universal ཆུའི་ལྷ is ever mentioned in books, it must be a mere phrase of the author's fancy.

ཆུ་ཡི་ཕུང་པོ *chu-yi phuń-po*, वारिराशि; = རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ the ocean.

ཆུ་ཡི་ཚེར་མ *chu-yi tsher-ma* the lotus plant, flower, etc.

ཆུ་ཡི་འཛུམ་དཀར *chu-yi ẖdsum-ḏkar* = ཆུའི་ལྦུ་བ froth of water, also bubble.

ཆུ་ཡི་ཟེགས་ལྡན *chu-yi zegş-ḻdan* काञ्चणावती that which contains particles of water; rain or cloud.

ཆུ་ཡི་ཟེགས་མ *chu-yi zegş-ma*, v. ཆར་ཟིལ.

ཆུ་ཡི་འོད་ཕྲུག་སྔོན་པོ *chu-yi ẖoḏ-phrug şńon-po* = དངུལ་ཆུ quick-silver.

ཆུ་ཡི་རོ *chu-yi-ro* salt.

ཆུ་ཡི་ལང་ཚོ *chu-yi lań-tsho* पद्म the lotus.

ཆུ་ཡི་སྲིན་པོའི་གྲོང་ཆེ *chu-yi şṟin-poẖi groń-che* = རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ the great city of sea monsters, *i.e.*, the ocean (*M̱ñon.*).

ཆུ་རགས *chu-ragş* dam, dyke (*Jä.*); same as ཆུ་ལོང་ *chu-loń* (*M̱ñon.*).

ཆུ་རི *chu-ri* (lit. water-hill) a billow.

ཆུ་རུག *chu-rug* n. of a medicinal root: ཆུ་རུག་རུས་པའི་ཚད་པ་སེལ་བར་བྱ *chu-rug* will remove inflammation in the bones.

ཆུ་རླབས *chu-ṟlabş*, v. ཆུའི་བ་རླབས ऊर्मि, wave, billow.

ཆུ་ལས་འབྱུང་བ *chu-laş ẖbyuń-wa* जलौका: a leech.

ཆུ་ལོ *chu-lo* n. of an aquatic edible plant.

ཆུ་ལོག *chu-log* floods (*Jä.*).

ཆུ་ལོན་ *chu-lon* dam, dyke. * ཆུ་ལོན་གྱི་ཐུབ་པ་བདུན *chu-lon-gyi thub-pa ḇdun* (*Tä. 2, 71*) the seven rulers over irrigation channels and the watering of crops.

ཆུ་ཤིང་ *chu-çiń* कदली, रम्भा, निचुल 1. the plantain. 2. acc. to *Jä.* drift-wood. [3. also the ratan plant]*S.*

Syn. རྩ་ཡི་སྙིང་པོ *ṟtsa-yi şñiń-po*; རྒྱུན་རྣམས་འཛིན *ṟgyun-ṟnamş-ẖdsin*; ནད་ཀྱི་འབྲས་ཅན *naḏ-kyi ẖbraş-can*; འཆི་འབྲས་ཅན *ẖcẖi-ẖbraş-can*; གླང་པོའི་ལྕུག་མ *glań-poẖi ḻcug-ma*; མཛོད་ལུས *m̱dsoḏ-luş*; གྲོལ་བ *grol-wa*; ཤིང་འཛིན *çiń-ẖdsin* (*M̱ñon.*).

ཆུ་ཤིང་དཀར་པོ *chu-çiń ḏkar-po* [काष्ठपाटला, श्वेतवृहती white aconite, *Aconitum ferox*].*S.*

Syn. གཞོན་ནུ་ཅན *gshon-nu can*; ལོ་མ་ཁ *lo-ma kha* (*M̱ñon.*).

ཆུ་ཤིང་གི་མཁར་བ *chu-çin̂ gi m̱khar-wa* a stick made of *chuçin̂* plant (*H̱brom. 160*).

ཆུ་ཤིང་བརླ་ཅན་མ *chu-çin̂ ḇṟla-can-ma* lit. a woman whose loins resemble the plantain plant, *i.e.*, a harlot, prostitute (*Ya-sel. 54*)

ཆུ་ཤུར *Chu-çur* n. of a district in Tibet. (*Ṟtsii.*). ཆུ་ཤུར་རྫོང་ *Chu-çur-ṟdson̂* the *Jong* or fort of *Chu-çur* near Lhasa.

ཆུ་ཤུལ *chu-çul* जलखण्ड channel or drain for water [little drops of water adhering to a vessel after it has been emptied]*S.*

ཆུ་ཤེལ *chu-çel* उदकहर्षण, स्फटिक crystal. [चन्द्रकान्तमणि the "moon-stone" described by Sanskrit poets as having the power of emitting water at the sight of the moon]*S.*

ཆུ་ཤེལ་དབང་གི་དཀྱིལ་འཁོར *chu-çel ḏwan̂-gi ḏkyil ẖkhor*=the crystal disk, *i.e.*, the moon (*Yig. k. 30*). ཆུ་ཤེལ་དབང་པོ *chu-çel ḏwan̂-po*= ཟླ་བ the moon: སྐུ་འཚོ་ཆུ་ཤེལ་དབང་པོར་རབ་ཏུ་གསལ་ཞིང་ལེགས་མཛད་ཀྱི་འོད་དཀར་ཡར་རྒྱས་རིང་ནས། while the light of your good works has been increasing in brightness, your health has become resplendent as the lord of the crystal disk (*Yig. k. 85*).

ཆུ་ཤེལ་ཞུན་མ *chu-çel shun-ma* lit. melted crystal; met. the moon (*Yig. k. 18*).

ཆུ་གཤོང་ *chu-gçon̂* a ravine containing water (*Jä.*).

ཆུ་སེར *chu-ser* matter, pus.

ཆུ་སོ *chu-so* वास्तेय 1. the bladder. 2. the external and internal urinary organs (*Jä.*).

* ཆུ་སྲང་ *chu-s̱ran̂* लिप्ता; ཆུ་སྲང་གསུམ *chu-s̱ran̂ gsum* त्रिलिप्त (*Kālac. T, 62*).

‡ ཆུ་སྲིན་ཀེ་ཀེ་རུ *Chu-s̱rin Ke-ke-ru* n. of a crocodile; also that of a place in Ancient India (*A. 20*).

ཆུ་སྲིན་རྒྱལ་མཚན *Chu-s̱rin ṟgyal-m̱tshan* मकरध्वज n. of a king whose royal standard was a crocodile; an epithet of Cupid.

Syn. ཆུ་གཏེར *chu-g̱ter* (*M̱n̂on.*).

ཆུ་སྲིན་ཆེན་པོ *chu-s̱rin chen-po* or ཆུ་སྲིན་ཤ་ཀྲ *chu-s̱rin ça-kra* ग्राह, कुम्भीर mythological monster-fish with body like a hill, and furnished with eighteen heads (*K. d.* ཅ *82*).

ཆུ་སྲིན་བདག *chu-s̱rin-ḇdag* said to be=རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ the sea.

ཆུ་སྲིན་རྡོ་རྗེ་རི་མོའི་བྲན་མོ *Chu-s̱rin ṟdo-ṟje ri-moẖi bran-mo* a goddess who rules over the forest of Kong-po and is believed to possess the power of stopping at will the course of the great river Yeru Tsang-po.

ཆུ་སྲིན་སྡེར་མོ *chu-s̱rin s̱der-mo* medicinal herb useful in leprosy.

ཆུ་སྲིན་བྱིས་པ་གསོད *chu-s̱rin byis̱-pa-gsoḏ* a river-crocodile which carries away and eats children (*K. d.* ཞ *24*).

ཆུ་སྲིན་འཛིན་ཁྲི *chu-s̱rin ẖdsin-khri* a throne supported on carved crocodiles.

ཆུ་སྲིབ *chu s̱rib* प्रमेह gonorrhœa.

ཆུ་སྲུབ *chu-s̱rub*=ཆུ་དཀྲུག་པ *chu-ḏkrug-pa* convulsed state of a lake by wind; ruffling or churning of the waters.

ཆུ་སྲེལ *chu-s̱rel*=རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ the ocean.

ཆུ་སྲོལ *chu-s̱rol* dried-up bed of river.

ཆུ་ལྷག *chu-lhag* a kind of tree.

Syn. རི་འཇོམས; *ri-ẖjoms̱* ར་བ་ཤིང་ *ra-wa çin̂* (*M̱n̂on.*).

ཆུ་ལྷའི་ཞགས་པ *chu-lhaẖi shags̱-pa* पाश, नागपाश the snake-noose—the weapon of the god of water.

ཆུ་ལྷའི་ཤིང་ *chu lhaẖi-çin̂* वरुण वृक्ष an Indian tree, the tree *Cratæva roxburghii.*

ཆུག *chug*, imp. of འཇུག་པ *ẖjug-pa*; གཅེན་ཆེན་པོ་རབ་ཏུ་འབྱུང་དུ་ཆུག་ཅེས་གསུངས he said: admit the elder brother into the priesthood! (*H̱brom. 36*).

ཆུང་ 1. *chuń* or ཆུང་བ *chuń-wa* अल्प, मृदु, ईषत्, मनाक् little, small, young, junior, inferior; ཆུང་ཆེས་པས when he was very young; བུ་ཆུང་བ or ཆུང་ངུ་; ཆུང་བ་དཔལ་གྱི་སྙིང་པོ་ཡང་རབ་ཏུ་བྱུང་སྟེ (his) younger brother S'rīgarbha alsc having entered the Buddhist order; སྲས་ཆུང་ངུ the younger or youngest son; ལོ་ཆུང་ young in years; ཨ་ཕ་ཆུང་བ the junior father, *i.e.*, the second joint-husband of one's mother; ཆུང་ནས from infancy; ཆུང་གྲོགས an early friend, a friend of younger days. Sometimes includes vb. to be, as in སྙིང་མ་ཆུང་ཅིག be not small in courage!

Syn. ཉུང་བ *ñuń-ua*; ཉུང་ཤས་ཙམ *ñuń-çaş-tsam*; ཚོད་ཙམ *tshoḏ-tsam*; ཉུང་ངུ *ñuń-ńu*; ཆུང་ངུ *chuń-ńu*; ཕྲ *phra*; ཕྲ་མོ *phra-mo*; བག་ཙམ *bag-tsam*; ཟེགས་མ *zegş-ma*; ཟེར་མ *zer-ma*; འཐོར་མ *ẖthor-ma* (*M̱ńon.*).

ཆུང་གྲི *chuń-gri* = གྲི་ཆུང་ a small knife.

* ཆུང་ངུ *chuń-ńu* लघु small, little (*Kālac. T. 141*).

ཆུང་ངུན *chuń-ńun* a very little part; ཆ་སྟོང་ལ་སྟོང་ཆུང་ངུན་ཡང་ཟེར (*Yig.*) one thousandth part is called *şton chuń-ńun*.

ཆུང་ཆུང་ *chuń-chuń* = ཤ་ཆུང་ very small, little.

ཆུང་ཆེས་པ *chuń-cheş-pa* अल्पतर a little more, yet still small in quantity.

ཆུང་འཇུག *chuń-ẖjug* a kind of tea (*Ṟtsii.*).

ཆུང་ཉུང་ *chuń-ñuń*, v. ཁུག་རྟ *khug-ṟta*.

ཆུང་བྱེད *chuń-byeḏ* कृशानु slender [also fire] *S.*

ཆུང་མ *chuń-ma* जाया, कलत्र wife, consort, partner; ཆུང་མ་ལེན་པ to take a wife, to marry; མི་ཞིག་གི་ཆུང་མར་བྱེད་པ to be made a man's wife, to be married; ཆུང་མ་ལོག་གཡེམ་དང་ཆེ་སྤྲོངས to abandon an adulterous wife (*Çe. 1*).

ཆུང་མའི་སྤུན་ཟླ *chuń-maẖi şpun-zla* brothers of one's wife (*M̱ńon.*).

ཆུང་ཟད *chuń-zaḏ* = ཉུང་ཟད a little.

ཆུང་ངུས་གྲོལ *chuń-ńuş-grol* (དཀའ་བ་ཆུང་ངུས་འཁོར་བ་ལས་གྲོལ) स्तोकेन मुक्त to gain salvation with little asceticsm; a state which precedes sainthood.

ཆུང་ལུག *chuń-lug* a lamb.

ཆུང་ལུང་ *Chuń-luń* n. of a place in Tibet.

ཆུང་ཤ *chuń-ça* = ལུག་ཤ mutton.

ཆུང་ཤོས *chuń-çoş* the smallest or the youngest.

ཆུང་སུག *chuń-sug* the limbs of a kid.

ཆུད་པ *chuḏ-pa* प्रविश्; = འཇུག་པ to get into, to enter, to put into, insert, etc.; ཐུགས་སུ་ཆུད་པ resp. to impress on one's mind; ཁོང་དུ་ཆུད to comprehend or get into the mind fully; འོག་ཏུ་ཆུད་པ to subject, to put under.

ཆུད་མ་གསོན *chuḏ-na-gson* = ཆུད་མ་གཟོན not exhausted, exhaustless (*Ńag.*).

ཆུད་མི་ཟ་བ *chu mi-za-wa* or ཆུད་མི་འཛའ་བ inexhaustible, unwasteable; to be successful.

ཆུད་འཛའ་བ *chuḏ ẖdsaẖ-wa* = ཆུད་ཟ་བ to be fruitless or unsuccessful (in any work or action).

ཆུད་གཟོན་པ *chuḏ-gzon-pa* to waste, make away with, to squander; ཆུད་ཟོད་པ *chuḏ-zoḏ-pa* to be wasted, become barren: ཆུད་ཟོས་ལ་སོང་ཚར་བ when it had been consumed, they went quite away.

ཆུན *chun* occurs in ཞིང་ཆུན one that is watering or taking care of fields, ཚས་ཆུན gardens, ཐལ་ཆུན meadows (*Jä.*).

ཆུན་གྱི་བྲག་དམར *Chun-gyi brag-ḏmar* one of the thirty-seven holy places of the Bon (*G. Bon. 37*).

ཆུན་པ *chun-pa* 1. to bunch or bundle together. 2. in *W.* the common designation of one that takes care of fields.

ཆུན་པོ *chun-po* दामन्, माला 1. bunch, bundle; དར་གྱི་ཆུན་པོ a bundle of silk scarves; a skien of silk. 2. a collection, pile, heap. 3. tuft, tassel, as ornament, etc.

ཆུན་པོ་ཅན *chun-po-can* wreathed.

ཆུན་འཕྱང་བ *chun-ẖphyan-wa* to wear a wreath or garland of flowers.

ཆུབ་པ *chub-pa* accomplished, perfected as in བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་ཀུན་ཆུབ་པར་བྱའོ a *Bodhisattva* is to be perfected in all matters.

ཆུམ *chum* rice (in Sikk.).

卐 **ཆུམ་པ** *chum-pa* भीत; =ཁྲེམ་པ *khrem-pa* to be frightened, also to shrink; འཇིགས་ཆུམ་པ to crouch with fear. 2.=ཆགས་པ animals living on the surface of water; also ཆུའི་བྱིད་པ a kind of cuttle-fish called Pilha (པི་ལྷ) supposed to move on the surface of water and to pull down men and cattle when they swim.

ཆུར *chur* termin. of ཆུ; ཆུར་འཆི་བ to be drowned.

ཆུར་སྒྲོགས *chur-s̱grogs̱* or ཆུར་འདུག n. of a kind of water-fowl.

ཆུར་འདྲེས *chur-ẖdṟes̱*=མ་ཧེ महिष buffalo (*M̱ñon.*).

ཆུར་བ *chur-wa* or ཆུར་ར किलाट a kind of cheese or curd extracted from milk after boiling and evaporation: ཆུར་ར་སྟོབས་བསྐྱེད་ཁུ་བ་འཕེལ *chur-ra* gives strength and increases the seminal energy.

ཆུར་མི་ལྷུང་ *chur-mi lhuń*=ལྗོན་ཤིང་ द्रुम a magic tree (*M̱ñon.*).

ཆུར་ལྷུང་ *Chur-lhuń* पातञ्जल n. of a sage, the expounder of the *Yoga* philosophy.

ཆུས *chus̱* instr. of ཆུ; ཆུས་གཏོང་བ to gild, to overspread with liquid gold or silver.

ཆུས་འཇིག་པ *chus̱-ẖjig-pa* अपः-संवर्त्तना destruction or devastation from water.

ཆུས་བྲན་པ *chus̱-bran-pa*, ཆུས་ཅུང་ཟད་སྦྲངས་པ to slightly wet or moisten with water.

ཆུས་མི་ཉམས་པ *chus̱ mi-ñams̱-pa* thunder-bolt, v. ཐོག (*M̱ñon.*).

ཆུས་མི་འཚུབ *chus̱-mi-ẖtshub* met. fish (*M̱ñon.*).

ཆེ *che* 1. num. fig 96. 2. v. ཆེ་བ great.

ཆེ་ཀ *che-ka* acc. to *Sch.* chiefly; the plurality.

ཆེ་ཁྱད *che-khyaḏ* size, greatness.

ཆེ་གེ *che-ge* दाम a garland, wreath.

ཆེ་གེ་མོ *che-ge-mo* (in Beng.) अमुक 1. such a one, such a person: ལོ་ཆེ་གེ་མོ་ཞིག་ལ in such and such a year; ཆེ་གེ་མོ་ཁྱོད such as you are; ཆེ་གེ་མོ་སྐྱབས་མཛོད་ཅིག let such a one protect (me or him). 2.=གང་ཟག་སྡེ a term for animated beings in general.

ཆེ་དགུ *che-ḏgu* the upper classes or races; དགུ in ཆེ་དགུ *che-ḏgu* signifies many and ཆེ *che* the upper races: བལ་པོའི་ཆེ་དགུ་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་རྟ་དང་ཤིང་རྟ་དང་གླང་པོ་ཆེ་དང all the upper classes of Nepal possess horses, chariots and elephants (*A. 148*).

ཆེ་རྒྱུ *che-ṟgyu*=ཆེ་བ *che-wa.*

ཆེ་བརྒྱུད *che-ḇṟgyuḏ* the descendants of the eldest son.

ཆེ་ཆུང་ *che-chuń* सपत्नी 1. joint wife. 2. great and small; the dimensions or size.

ཆེ་ཆེ *che-che* for ཆེན་པོ་ཆེན་པོ *chen-po chen-po*; སྔོན་དུ་ཉེས་དམིགས་ཆེ་ཆེ་རྣམས་སྤངས first leave off the most serious moral faults (*Beẖu 40*).

ཆེ་ཆེར་རྒན་པ *che-cher ṟgan-pa* पोषित, पालित growing older, becoming more and more an old man; ཆེ་ཆེར་རྒན་མོ *che-cher ṟgan-mo* पालिता growing older, becoming more and more an old woman.

ཆེ་མཆོག *che-m̱chog* महा; विशिष्ट chief and great.

ཆེ་བརྗོད *che-ḇṟjoḏ* = བསྟོད་ཚིག *ḇştoḏ-tshig* or བཀུར་ཚིག *ḇkur-tshig* words of praise, eulogy (*M̱ñon.*).

ཆེ་ཐབས *che-thabş* arrogance, haughtiness; སྡེ་པའི་ཆེ་ཐབས *şde-paẖi che-thabş* the arrogance of the Depa (chief of a tribe or place).

ཆེ་ཐབས་ཅན *che-thabş-can* proud, arrogant, haughty.

ཆེ་དོན *che-don* for ཆད་དོན *chaḏ-don* a missive to an inferior, an edict (*Jä.*). In a letter the word ཆེད་དོན *cheḏ-don* expresses some special wish or object.

ཆེ་འདོན *che-ẖdon* the coming to full age, attaining the age of majority.

ཆེ་དཔང་པོ *che-ḏpań-po* साक्षिश्रेष्ठ witness in chief.

ཆེ་བ *che-wa* महत्, अतिमात्र, स्फीत, स्थूल 1. often in compounds ཆེ *che*: great, large, powerful. ཆེ alone often = very. In conversation ཆེན་པོ *chen-po* is the usual form and in Ladak ཆེན་མོ *chen-mo* both in books and in talk. 2. sometimes used as a vb. with perf. ཆེས: དེ་འི་བསོད་ནམས་ནི་སྔ་མ་བས་མཆོག་ཏུ་ཆེའོ his piety is much greater than before (*Dzl.*).

ཆེ་བཙན *che-ḇtsan* majesty, greatness in rank and power: ཆེ་བཙན་དང་སྙན་གྲགས་མི་རྟག་པས (*Khriḏ.*) greatness and fame being transient.

ཆེ་ཤེ *che-she* a female adorned with jewellery (*K. d.* ཁ *326*).

+ ཆེ་བཞི *che-gshi* = དཔང་པོ *ḏpań-po* a witness.

ཆེ་བཞག་ཆུང་སྐྱུར་བ *che-ḇshag chuń-şkyur-wa* to keep everything in proper order, *e.g.*, placing larger or smaller things in their respective order.

ཆེ་རེ *che-re* with ལྟ་བ to stare at, to look with fixed eyes (*H̱brom. 105*).

ཆེ་ལོང *che-loń* = དགོས་པ or དགོས་རིམ उदारिक [sufficient, excessive, noble] *S.*: ཆེ་ལོང་དོན་ཙམ་མཐོང་བས་ཆོག་ཤེས་སྐྱེད། having perceived a sufficient meaning he obtained contentment.

ཆེ་ལོངས *che-lońş* 1. grown up, adult (*Jä.*). 2. many, much: སྟོན་པའི་མཛད་པ་ལས་ཆེ་ལོང་ཙམ་བསྡུས་ན། if collected largely from the actions of the teacher (*J. Zań.*).

ཆེ་གོས *che-ços*, = ཆེས་ཆེ་བ साधिष्ठ the greatest, greater than all others, chief (*M̱ñon.*).

ཆེད *cheḏ* or ཆེད་དུ *cheḏ-du* निमित्त, कृते 1. postp. for, for the purpose of, with a view to, for the sake of, because of, on account of; ཆེད་དུ་སྦྱིན་པ given for, made a gift on account of; ཆེད་དུ་བྱ་བ to be done on account of; ལྟ་བའི་ཆེད་དུ་ཡིན it is in order to see. 2. adv. on purpose, expressly.

Syn. དོན་དུ *don-du*; དོན་ལ *don-la*; ཕྱིར་དུ *phyir-du*; ཆེད་གཉེར *cheḏ-gñer* (*M̱ñon.*).

+ ཆེད་འགའ *cheḏ-ẖgaẖ* = རེས་འགའ some, a good number of.

ཆེད་ཆེན་པོ *cheḏ chen-po* a special thing, an important business.

ཆེད་ཆེར *cheḏ-cher* more and more; ཆེད་ཆེར་བྱེད to increase: གཉིད་དང་རྨུགས་པ་ལ་ཆེད་ཆེར་མ་བྱས་པར་བུའི་རྗེས་སུ་ཞུགས་སོ། *gñiḏ-dań ṟmugş-pa la cheḏ-cher ma-byaş par buẖi ṟjeş-su shugş-so* (*H̱brom.* ཕ *20*) without indulging more and more in sleep and laziness, he followed the example of my son.

ཆེད་བརྗོད་པའི་སྡེ *Cheḏ ḇṟjoḏ-paẖi şde* a class of Buddhist scriptures which includes four divisions:—(1) དབྱངས་སྙན, (2) ལུང་དུ་བསྟན, (3) ཚིགས་བཅད, (4) ཆེད་བརྗོད.

ཆེད་གཉེར *cheḏ-gñer*, v. ཆེད.

ཆེད་དུ་བརྗོད་པའི་ཚོམས *ched-du brjod-pahi tshoms* this expression is described as:—ཆོས་ཀྱི་དོན་གྱི་སྙིང་པོ་བསྡུས་ཏེ་ཚིགས་བཅད་དུ་བསྒྲིགས་པ (*K. d.* ལ *327, 400*) the compilation of the substance of the Doctrine, and arranging it in verses.

ཆེད་དོན *ched-don* = ཆེ་དོན special signification, etc.

ཆེད་པ *ched-pa* = ཁྱབ་པ प्रसर to spread over.

ཆེད་སྤེལ་བ *ched-spel-wa* (ཆེད་མངགས་གཏང་བ) to send any special message (*Yig.*).

ཆེད་སོ *ched-so* = ཆེད་དོན great object, special reason: ལོ་ཙཱ་བ་ཡང་དང་པོའི་ཆེད་སོ་ཡོད་པས (*A. 84*) again the *Lo-tsā-wa* having a special reason for the first (course).

ཆེན་པོ *chen-po* महा, महत्, उदार, गुरु, बृहत् great, large, chief; མི་ཆེན་པོ a great man; བླ་མ་ཆེན་པོ a great lama. Sometimes ཆེན་མོ: གསུང་གི་གཟུངས་འབུམ་ཆེན་མོ a huge jar containing magic spells.

ཆེན་ཆུང་ *chen-chuń* first wife and second wife (*Jä.*).

ཆེན་སྣང་ *chen-snań* स्थूलावलोकन magnifier; seeing a thing larger than its real size.

ཆེན་པོ་འགྱུར་བ *chen-po hgyur-wa* to become great, to increase, to grow up.

ཆེན་པོ་ལྔ *chen-po lña* lit. the five greats, *i.e.*, void space. In Buddhism, the sky is so called as having the five attributes of greatness, viz.:—གཟུགས་མེད it is immaterial, ཐོགས་པ་མེད limitless, རྟག་པ eternal, མི་འགྱུར་བ unchangeable, མི་འཚོ་བ undestructible.

ཆེམ *chem* or ཆེམ་ཆེམ *chem-chem* rattling sound like thunder; also any loud noise expressive of anger. Also ཆེམ་པ to thunder forth: རབ་ཏུ་ཆེམ་མོ he made a thundering noise (*D.R.*).

ཆེམས *chems* compounds: ཁ་ཆེམ or ཁ་ཆེམས resp. ཞལ་ཆེམས, བཀའ་ཆེམས farewell exhortation; last will, testament; སྲས་ལ་ཁ་ཆེམས་འཇོག་པ to deposit a testamentary disposal for a son (*Jä.*).

ཆེམ་ཆེམ *chem-chem* n. of a number (*Ya-sel. 56*).

ཆེམ་མེ་བ *chem me-wa* stillness, silence (*Cs.*); ཆེམ་མེར་འདུག་པ (*Sch.*) ཆེམ་མེར་འཁོད་པ to sit still without speaking (*Jä.*).

+ **ཆེམས་པ** *chems-pa* (འཕྲིན་པ) to inform, to deliver a message.

ཆེལ་པ *chel-pa* defined as རང་སྟོབས་ཀྱིས་འཆུན་པ or ཐུབ་པ able by one's own power or might (*Ńag. 26*).

ཆེས *ches* 1. instr of ཆེ. 2. pf. of ཆེ་བ as adv. ཁ་ཟས་ངན་ཆེས་ཀྱི as the food is very bad (*Jä.*); ཆེས་སྒྲིན་པ very prudent or clever (*Sch.*); ཆེས་དར་བར་གྱུར་ཏོ it spread very much (*Jä.*); ཆེས་དཀོན་པར་སྣང་ it becomes exceedingly valuable or scarce (*Situ. 55*).

ཆེས་མགྱོགས *ches-mgyogs*, v. ཆེས་མྱུར *ches-myur* very quick, speedy.

ཆེས་རྒས་པ *ches-rgas-pa*, རྙིང་པ or རྒས་པ old, worn out.

ཆེས་ལྕི་བ *ches-lci-wa* गुरुतर very heavy.

ཆེས་ཆུང་བ *ches chuń-wa* अल्पतर much less.

ཆེས་ཆེ་བ *ches che-wa* (ཆེ་ཤོས) very much: supreme, the greatest or highest.

ཆེས་མཆོག *ches-mchog* वरिष्ठ the supreme.

ཆེས་ཉེ་བ *ches-ñe-wa* आसक्त very attached; very intimate.

ཆེས་འཐུང་བ *ches-hthuń-wa* to drink much.

ཆེས་སྡོམ་པ *ches sdom-pa* to preserve one's vows very carefully.

ཆེས་པ *ches-pa* 1. pf. of ཆེ་བ to be great, to increase: དམག་དཔུང་ཆེས་པ the army having become great; དབང་ཆེས་པས being very powerful. 2. to believe, but only when preceded by ཡིད (resp. ཐུགས): ཡིད་མི་ཆེས does not believe.

ཆེས་མང་ *cheṣ-maṅ* or ཆེས་མང་བ बहुतर, भूयः rather large or too many.

ཆེས་མྱུར *cheṣ-myur* क्षिप्रतर very quick, rapid.

ཆེས་གཞོན་པ *cheṣ-ḇshon-pa* अतियुव very youthful; also कनिष्ठ very young or youngest.

ཆེས་ལྷག་པ *cheṣ-lhag-pa* अधिकतर in much excess; a great deal in excess.

ཚོ *cho* 1. num. fig. 126. 2. substantial, of meaning; ཚོ་མེད (དོན་མེད) meaningless, for nothing, no object, in vain; མི་ཚོ་མེད an empty-headed man.

ཚོ་ག *cho-ga* विधि, विधान, नीति 1. the way or method of doing a thing, *e.g.*, of solving an arithmetical problem, of curing maladies, esp. used in magical performances. 2. prescribed rites and observances (in religious services, etc., ཚོ་ག་ལ་གནས་པ observant of rites). 3. specially, any magical rite. 4. आचार behaviour; ཚོ་ག་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ चरित्रसम्पन्न of good character, possessed of good morals; ཚོ་ག་ཉམས་པ आचार-विपन्न of bad morals, fallen. ཚོ་ག་བཅུ or the ten kinds of religious rites observed by the Buddhists of Tibet are:—(1) བཟུང་དཀྱིལ་འཁོར་ཚོ་ག rites of magical circles and figures painted on the ground and also on paper; (2) རིམ་པ་དབང་གི་ཚོ་ག rites of mystical initiation and religious service; (3) བྱིན་རླབས་རབ་གནས་ཀྱི་ཚོ་ག rites of consecration; (4) ཚེ་འདས་རོ་སྲེག་གི་ཚོ་ག *che-ẖdaṣ ro-sṟeg-gi cho-ga* funeral rites and ceremonies: (5) ལྷོ་སྒོ་སྦྱོངས་ཀྱི་ཚོ་ག *lho-ṣgo ṣbyoṅṣ-kyi cho-ga* the art of sleight of hand, etc.; (6) མཉེས་བྱེད་མཆོད་པའི་ཚོ་ག rites for propitiation (of a deity or spirit); (7) མགྲོན་མཆོད་གཏོར་མའི་ཚོ་ག rites for torma offerings to a deity; (8) སྐུ་གཟུགས་སྦུ་ཚྭའི་ཚོ་ག the art of making casts of miniature images; (9) མཆོད་སྦྱིན་ཆུ་གཏོར་གྱི་ཚོ་ག offering of sacrificial fire and also of water to the manes of the dead; (10) བཀྲ་ཤིས་ཚེའི་ཚོ་ག rites to secure a happy and long life.

ཚོ་གའི་ངང་ཚུལ་ཅན *cho-gaẖi ṅaṅ-tshul can* आचारशील one naturally of good behavior.

ཚོ་ངེ *cho-ṅe* or ཚོ་ངེས is explained as (མིག་ཆུ་གཏོང་བ) shedding of tears (*M̱ñon.*), lamentation, wailing, esp. lamentations for the dead, dirge; ཚོ་ངེས་འདེབས་པ आर्त्तस्वरं क्रन्दति throwing up lamentations.

ཚོ་ངེ་དིར *cho-ṅe-dir* loud lamentations (*D.R.*).

ཚོ་འཕྲུལ *cho-ẖphrul* प्रातिहार्य्य, ऋद्धि miracles. ཚོ་འཕྲུལ་གསུམ *cho-ẖphrul-gsum* three kinds of miracles performed by the Buddha:—(1) རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་ཚོ་འཕྲུལ *ṟdsu-ẖphrul-gyi cho-ẖphrul* ऋद्धिप्रातिहार्य्य magical and miraculous exhibitions; (2) ཀུན་ཏུ་བརྗོད་པའི་ཚོ་འཕྲུལ *kun-tu ḇrjoḏ-paẖi cho-ẖphrul* आदेशनप्रातिहार्य्य miraculous exhibition by speech; (3) རྗེས་སུ་བསྟན་པའི་ཚོ་འཕྲུལ *ṟjeṣ-su ḇṣtan-paẖi cho-ẖphrul* आनुशासनप्रातिहार्य्य miraculous effects of teaching the doctrine. We read also of ཚོ་འཕྲུལ་གྱི་བསམ་རྣམས miraculous thoughts.

ཚོ་འཕྲུལ་མཆོད་པ *cho-ẖphrul m̱choḏ-pa* religious service to commemorate the miraculous exhibitions of Buddha.

ཚོ་བ *cho-wa* to set on or incite; ཁྱི་འདི་ཚོ་ཚོ་བ to set the dog at any one repeatedly (*Cs.*).

ཚོ་བབས་སྐོར *choṣ-babṣ ṣkor* = ཚོར་ཡོང་བབས revenue, income; འབྲས་ཁུལ་ཚོ་བབས་སྐོར the earnings or income from the state of Sikkim.

+ **ཚོ་འབྲང་** *cho-ẖbraṅ* (རྒྱུད or གདུང་རྒྱུད) (*M̱ñon.*) family; extraction; especially the maternal relations, the mother's family or lineage.

ཚོ་མ *cho-ma* n. of a number (*Ya-sel. 56*).

ཚོ་རིགས *cho-rigs̱* father's lineage, descent by the father's side.

ཚོ་རིས *cho-ris̱* गोत्र descent, extraction; ཚོ་རིས་ཡེ་ནས་བཙུན་པ from the beginning or always of honourable descent.

ཚོ་ལོ *cho-lo* 1. a shrub from the dried leaves of which a yellow dye is prepared for the clothes of the lower classes. 2. दुरोदर, पण, द्यूत gambling dice; ཚོ་ལོ་མཁན *cho-lo m̱khan* a dice-player (*Cs.*); ཚོ་ལོ་རྒྱལ་ལོ *cho-lo ṟgyal-lo* आक्षिक he excels in dice-throwing.

ཚོ་ལོ་རྩེ་བ *cho-lo ṟtse-wa* द्यूतक्रीड़ा, अक्षक्रीड़ा: to play at dice.

ཚོ་ལོ་རིས *cho-lo-ris̱* diagram; a stamped mark or figure on a dice.

ཚོ་ལོའི་སྐུགས་པ *cho-loẖi-s̱kugs̱-pa* पणद्यूत, दुरोदर to lay a wager in gambling and to exhort your side to win.

ཚོ་ལོས་ཐུལ་ལོ *cho-los̱ thul-lo* आक्षिक one who has been defeated, *i.e.*, has lost in dice-play.

ཚོ་ལོའི་ས་བོན *cho-loẖi sa-bon* = འགྲོན་བུ *ẖgron-bu* (*M̱ñon.*) a kind of shell; the *cowrie* used as a coin in India and also as a substitute for dice.

ཚོག *chog*, see ཚོག་པ III below: it is generally used as a permissive particle after a verb: འགྲོ་ཚོག you can go; ཡོང་ ཚོག you may come; བྱས་ཚོག may be permitted to be done.

ཚོག་པ *chog-pa* I: अलङ्कृत; རྒྱན་པ adorned, ornamented (*Lex.*).

ཚོག་པ II: पर्याप्ति to suffice, to be sufficient: ངེད་ལ་དེ་གས་ཚོག that is sufficient for us; རྟ་དེ་རྣམས་ཙམ་གྱིས་ཚོག་པ་ཡོད they had about enough of those horses; འདི་ཚོག་པ་མ་ཡིན this is not sufficient. Adv. ཚོག་པར sufficiently; ཚོག་པར་སྦྱིན་པ to give sufficiently; ཕྱིན་པས་ཚོག་གི it being sufficient (for the present) that I have come; ཐམས་ཅད་ལ་ཚོག་པར་གྱུར་ཏེ there was enough for all; ཚོག་པར་འཛིན་པ to deem a thing sufficient; to be contented or satisfied with it.

ཚོག་པ III: to be permitted, to be allowable. In books gen. with the instrumental participle: ཆང་འཐུང་བས་མི་ཚོག drinking beer is not allowed; ཕྱིར་འོང་བས་ཚོག་ཡོང་ it will be permitted to come back (*Mil.*). In colloq. ཚོག is annexed direct to the verbal root: མཐོན་པོ་ལབ་མི་ཚོག talking loudly is not allowable; ནང་ལ་འགྲོ་ཚོག you may go inside, or into the house.

ཚོག་པ་མེད་པ *chog-pa med̠-pa* appetite (ངང་ག or ངང་ག་བདེ་བ) good appetite (*M̱ñon.*).

ཚོག་ཤེས་པ *chog-çes̱-pa* सन्तोष contentment; to be contented or satisfied with.

ཚོང་ *choń* or མཚོང་ transparent variegated half-precious stone brought from India to *Ld.* and considered less valuable than གཟི (cat's eye), perh. cornelian or sardonyx (*Jä.*).

ཚོད *chod̠* 1. a decision. 2. a partition wall; ཚོད་རྒྱག་པ to construct a partition wall (*Sch.*). 3. v. གཙོད་པ.

ཚོད་པ *chod̠-pa* I: 1. छेद to be cut off; བར་ལ་ཐག་རིང་པོ་ཆད་པ to be separated by a long interval; ལམ་སྒོ་གཉིས་ཁ་བས་ཚོད་དེ both approaches being cut off or obstructed by snow; མི་ཚོད་རྡོ་རྗེ a diamond that cannot be cut to pieces; an epithet of a firm unbending king. 2. to be decided, settled, fixed; གོང་ཐང་དཔྱད་ཀྱི་མི་ཚོད the value (of the stone) cannot be fixed, though one should attempt to appraize it, *i.e.*, it is priceless, invaluable (*Ja.*).

ཆོད་པ II: (སྒྲིབ་པ) आवरण, निवरण to cover over, put into shade; also a shade, cover.

ཆོད་སོ་བདོག་པ *choḏ-so ḇdog-pa* = ཁ་ཆད་ཡོད་པ also ཁས་བླངས་པ to promise, to undertake to do a thing: སློབ་དཔོན་གནས་བརྟན་དང་ཆོད་སོ་བདོག་པ་ཐུགས་ལ་མངའ་མོད (*A. 84*) he indeed bore in mind that he had made a promise to the Sthavira the chief teacher.

ཆོན *chon* in *W.* 1. useless, to no purpose; རིན་ཆོན་སོང the payment has been useless, thrown away; gen. adv. ཆོན་ལ gratuitously, in vain, for nothing. 2. tent; ཆོན་ཐག tent-rope; ཆོན་ཕུར tent-peg (*Jä.*).

ཆོམ *chom* or ཆོམས robbery; ཆོམས་ཀྱིས་ཟས་འཚོལ་བ to live by robbery; ཆོམ་སྒྲ = ཅུར་སྒྲ a fearful rattling sound (resembling that of a thunder or a cannon), gen. made by robbers when invading a village or house to frighten the inmates out.

ཆོམ་པ *chom-pa* to be finished, accomplished, in *W.* (*Jä.*).

ཆོམ་པོ *chom-po* or ཆོམས་པོ *chomṡ-po* तस्कर, दस्यु, चोर a robber; ཆོམ་པོ་རྐུན་མ robber and thief, gen. ཆོམ་རྐུན; ཆོམ་རྐུན་གྱི་འཇིགས་པ fear of robbers and thieves.

ཆོལ *chol* 1. inconstant (*Cs.*); དཔྱིད་ཆོལ fickle spring-weather (*Jä.*). 2. for ཆོ་ལོ in compounds, རུས་ཆོལ a dice made of bone; ཤིང་ཆོལ a wooden dice; དུང་ཆོལ a shell used in the place of a dice.

ཆོལ་ཁ *chol-kha* 1. a country, province: དབུས་གཙང་གཉིས་དམ་པ་ཆོས་ཀྱི་ཆོལ་ཁ། Ü and Tsang were the countries of holy religion; མདོ་སྟོད་མིའི་ཆོལ་ཁ *M̱do-stoḏ*, the province abounding with population; མདོ་སྨད་རྟའི་ཆོལ་ཁ་སྟེ, *i.e.*, *M̱do-smaḏ*, the province of horses; ཆོལ་ཁ་གསུམ་ཕུལ་ལོ presented the three provinces (*Lon̄.* ༢ *13*). 2. acc. to *Sch.* a hole made by a blow; a nest.

ཆོལ་འགྲོ་བ *chol-ẖgro-wa* or ཆོལ་གྱི་འགྲོ *chol-gyi ẖgro* = ཉམས་འགྲོ་བ or འཆལ་འགྲོ་བ to be decayed, become degenerate (*A. 70*).

+ **ཆོལ་ཟངས** *chol-zan̄ṡ* (ཆབ་ཏིག) 1. bed-pan; also a vessel to contain washings, &c.; impure-water. 2. acc. to *Sch.* a shallow shore.

ཆོས *choṡ* धर्म 1. religious doctrine; religion; more especially the doctrine of Buddha. Generally speaking, *choṡ*, *i.e.*, *dharma*, consists of all phenomena, all matter, and all knowledge of things worldly as well as spiritual. It includes ཤེས་བྱ all that can be known, གཞལ་བྱ all that is cognizable by the senses, ཡོད་པ all that exists, གཞི་གྲུབ basis and material. 2. a particular doctrine, tenet, or precept; གསང་བའི་ཆོས་ཞིག an esoteric doctrine, a mystical doctrine; ཁྱད་ཆོས for ཁྱད་པར་ཅན་གྱི་ཆོས sublime or excellent religion; འཇིག་རྟེན་གྱི་ཆོས་བརྒྱད the eight worldly doctrines or principles, viz.:—རྙེད་པ लाभ gain, profit; མ་རྙེད་པ अलाभ loss; སྙན་པ यशः fame, reputation; མི་སྙན་པ अयशः bad name, notoriety; སྨད་པ निन्दा scandal, slander; བསྟོད་པ प्रशंसा praise; བདེ་བ सुख happiness; སྡུག་བསྔལ་བ दुःख misery or unhappiness. 3. system of morality, ethics (faith, exercise of religion). 4. any way, manner, method; a custom, usage. 5. is sometimes used to signify a thing, substance, property.

The word ཆོས is also explained as རང་སེམས་བཅོས་ཤིང་འདུལ་བར་བྱེད་ན་ཆོས *Choṡ* consists in placing under discipline a mind already formed. *Choṡ* or the religion of Buddha is again divided into two classes which are of scriptural and contemplative nature. The scriptural *chos̱* is collected in the three *s̱de-s̱nod* or *piṭaka*, viz.:—the *Vinaya*, the *Sûtra* and the *Abhidharma*. The meditative *chos̱* consists of the three trainings viz.:—moral discipline, meditation and *Prajñā* or the absolute knowledge of all things. The first three are studied and the last three are practised. The *chos̱* for the purification of sins have been also subdivided as follows:—(1) ཕར་ཕྱིན་དྲུག the six transcendental moral virtues; (2) སྟོང་ཉིད་བཅོ་བརྒྱད the eighteen metaphysical voidities, (3) དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ་བཞི the four remembrances; (4) ཡང་དག་པར་སྤོང་བ་བཞི the four renunciations; (5) རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པ་བཞི *ṟdsu-ẖphrul-gyi ṟkaṅ-pa ḇshi* the four bases for magical transformations; (6) དབང་པོ་ལྔ the five powers; (7) སྟོབས་ལྔ five fortitudes; (8) བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག་བདུན the seven *Bodhyañga* or attributes of *Bodhisattva*; (9) འཕགས་པའི་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད the eight subdivisions of the noble paths; (10) རྣལ་འབྱོར་གྱི་ལམ་བྱང་ཕྱོགས་གསུམ་བཅུ་སོ་བདུན the thirty-seven northern paths of ascetism.

ཆོས་ཀྱི་སྐུ *chos̱-kyi-s̱ku* **धर्मकाय** the spiritual form or the existence (of a Buddha).

ཆོས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད *chos̱-kyi s̱kye-m̱cheḏ* **धर्मायतन** 1. religious capacity, spiritual development. [2. the mind]*S*.

ཆོས་ཀྱི་ཁྱུ་མཆོག་འབྲོང *chos̱-kyi khyu-ḵchog ẖbroṅ* (རིགས **कुल**) **धर्मानुचारी** (ཁྱུ་མཆོག་ནི་གཙོ་བོ། དེའི་རྗེས་སུ་འབྲང་) following a leader.

ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ *chos̱-kyi ẖkyor-lo* **धर्मचक्र** comprises three:—(1) བདེན་བཞིའི་ཆོས་འཁོར (འདུལ་བ), (2) ལེགས་པར་རྣམ་པར་འབྱེད་པའི་ཆོས་འཁོར (ཐེག་ཆེན་གྱི་མདོ་དང་རྒྱུད), (3) མཚན་ཉིད་མེད་པའི་ཆོས་འཁོར. The three are explained as the original, the amplified and the abridged *yum* (ཡུམ་རྒྱས་འབྲིང་བསྡུས་གསུམ).

* ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ *Chos̱-kyi grag̱s̱-pa* **धर्मकीर्त्ति** n. of a Buddhist philosopher (*Bull. 1848, 287*).

ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན *Chos̱-kyi ṟgyal-m̱tshan* **धर्मध्वज** n. of a Buddhist philosopher and author.

ཆོས་ཀྱི་སྒྲ *chos̱-kyi-s̱gra* **धर्मशब्द** the loud recitation of religious formulæ, or singing of hymns; preaching of a sermon.

ཆོས་ཀྱི་ངང *chos̱-kyi ṅaṅ*, v. ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས *chos̱-kyi ḏḇyiṅs̱*.

ཆོས་ཀྱི་ཆོས་ཉིད *chos̱-kyi chos̱-ñiḏ* the natural properties of matter, such as མེ་གྱེན་དུ་འབར་བ *me-gyen-du ẖbar-wa* the property of fire to run up; ཆུ་ཐུར་དུ་འབབ་པ that of water to run down.

ཆོས་ཀྱི་གཏིང་སླེབས་པ *chos̱-kyi g̱tiṅ s̱lebs̱-pa*= ཆོས་ཉིད་མངོན་སུམ་དུ་རྟོགས་པ reflecting on the virtues of matter and phenomena.

ཆོས་ཀྱི་བསྟོན་པ *chos̱-kyi ḇs̱ton-pa* **स्मृति** recitation of the scripture; remembrance thereof.

ཆོས་ཀྱི་འདུན་ས *chos̱-kyi ẖdun-sa* དགོན་པ a monastery or convent.

ཆོས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས *chos̱-kyi ṟnam-graṅs̱* **धर्मपर्याय** enumeration of scriptures.

ཆོས་ཀྱི་འཕོངས་པར་འགྱུར་བ *chos̱-kyi ẖphoṅs̱-par ẖgyur-wa* **धर्मव्यसन** to become irreligious, sacrilegious.

ཆོས་ཀྱི་བར་དུ་གཅོད་པ *chos̱-kyi bar-du gcoḏ-pa* **धर्मान्तराय** to obstruct the course of nature.

ཆོས་ཀྱི་བུ *Chos̱-kyi-bu* **धर्मपुत्र** a name of Yudhisthira the eldest of the five Pāṇḍava brothers.

ཆོས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག *chos̱-kyi ḏwaṅ-phyug* **धर्मेश्वर**, described as སངས་རྒྱས་སྤྱིའི་མཚན *saṅs̱-ṟgyas̱ s̱pyiẖi-m̱tshan* (*M̱ṅon.*) an epithet applicable to the Buddhas in general.

ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས *chos-kyi ḏḇyiṅş* **धर्म्मधातु** the sphere or purview of religion; ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱིས་ཀྲུས་པ (?) **धर्म्म-धातुपरम** [versed in the element of law or religion]*S.*

ཆོས་ཀྱི་རྩ་འཁོར *chos-kyi ṟtsa-ẖkhor* **चित्त** met. the heart (*M̱ñon.*).

ཆོས་ཀྱི་རྩ་བ *chos-kyi ṟtsa-wa* **धर्म्ममूल** the root or the fundamental principles of religion.

ཆོས་ཀྱི་ཚོང་བརྡལ *chos-kyi tshoṅ-ḇṟdal* met. a monastery (*M̱ñon.*).

* ཆོས་ཀྱི་ཚོང་དཔོན *chos-kyi tshoṅ-ḏpon* **धर्म्मश्रेष्ठ** a divine; a priest; one whose profession is religion (*Tā. 2, 53*).

ཆོས་ཀྱི་བཞོན་པ་ཅན *chos-kyi ḇshon-pa-can* **धर्म्मवाहन** the conveyance of *chos* or *dharma.* ["one whose vehicle is *dharma* personified as the bull," *i.e.*, S'iva]*S.*

ཆོས་སྐད *chos-şkaḏ* book language.

ཆོས་སྐྱོང་ *chos-şkyoṅ* **धर्म्मपाल** 1. the protector or defender of Buddhism; ཆོས་སྐྱོང་ཆེན་མོ the great guardian of Buddhism; the equivalent of པེ་དཀར or Pe-har. 2. name sometimes given to the four Dik-rajas or guardian kings of Buddhism. ཆོས་སྐྱོང་བྱིའི་འཛུགས་གཏོར offerings for the guardian spirits of the doctrine. 3. popular astrologers, votaries of Pe-har at Lhasa.

* ཆོས་སྐྱོང་དྲེགས་པ་ལྕམ་སྲིང་ *Chos-şkyoṅ ḏṟegş-pa ḻcam-sṟiṅ* (*Org. m. 113, 32*) a terrific female guardian deity.

* ཆོས་སྐྱོབས *chos-şkyobş* **धर्म्मत्राता** n. pr. (*Tā. 2, 297*); n. of an Indian Buddhist who taught Buddhism in China.

ཆོས་ཁྲི *chos-khri* book-shelves or table to keep sacred books upon; also the chair on which the priest sits while delivering a religious sermon; acc. to *Jä.* reading-desk, pulpit.

ཆོས་ཁྲིམས *chos-krimş* **धर्म्मशास्त्र** religious or monastic discipline; ཆོས་ཁྲིམས་པ *chos-khrims-pa* དགེ་བསྐོས one who enforces discipline in a monastery.

ཆོས་འཁོར *chos-ẖkhor* prayer-wheel.

ཆོས་འཁོར་རྒྱལ *Chos-ẖkhor ṟgyal* n. of the place where the first Dalai Lama was born, and where there is a large monastery which is generally visited once by the successive Grand Lamas of Lhasa.

ཆོས་འཁོར་སྒང *Chos-ẖkhor-şgaṅ* n. of a place in Tibet.

ཆོས་འཁོར་གནས *Chos-ẖkhor-g̱naş* n. of a place in Tibet.

ཆོས་གོས *chos-goş* **चीवर** the religious robe worn by a Buddhist monk. ཆོས་གོས་ཀྱི་སྒྲོག་མ *chos-goş-kyi şgrog-ma* **चीवर करण्डक** strings or bands for fastening a religious robe. [a basket for containing religious robes]*S.*

ཆོས་གོས་ཀྱི་སྣོད *chos-goş-kyi şnoḏ* **चीवरभाण्डिका** a pocket in the upper garment of a monk; ཆོས་གོས་ཀྱི་གཏུར་བུ *chos-goş-kyi g̱tur-bu* **चीवर-वृषिका** the bag in which a monk puts robes.

ཆོས་གོས་ཟླུམ་པོར་བགོ་བ *chos-goş ẕlum-por ḇgo-wa* **परिमण्डलचीवर** one dressed in a petticoat like robe; also to put on a such robe.

ཆོས་གྲྭ *chos-grwa* **धर्म्मसंघ** a school for religious instruction, *i.e.*, generally a class in a monastic institution where religious discussions are held. The school at Tashi-lhunpo is called གྲུབ་པའི་ཆོས་གྲྭ *grub-paẖi chos-grwa*, the school of religious attainments.

* ཆོས་གྲགས *chos-gragş* **धर्मकीर्त्ति** (*3 C*).

ཆོས་རྒྱལ *chos-ṟgyal* or ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ **धर्म्मराज** 1. a king who rules acc. to Buddhist laws. 2. n. of the lord of death གཤིན་རྗེ་རྒྱལ་པོ. 3. also applied to a great personage by courtesy, and is a general epithet of Buddhas (*M̱ñon.*).

ཆོས་རྒྱལ་སྐྱེས *Chos-ṟgyal-şkyeş* **धर्म्मराजपुत्र** a name of Yudhisthira, the eldest Pāṇḍava; also that of Ajāta-s'atru, the son of king Bimbisāra.

* ཆོས་རྒྱལ་གྱི་སྒྲུབ་ཡུམ་བཅས *Chos-ṟgyāl-gyi şgrub yum-ḇcaş* (*Org. m. 113, 33*; *Pallasiix, vii,* 4. II, 9).

* ཆོས་རྒྱལ་ནང་སྒྲུབ *Choş-ṟgyal nañ-şgrub* (*80 B*).

* ཆོས་རྒྱལ་ཕྱི་སྒྲུབ *Choş-ṟgyal phyi-şgrub* (*80 A*).

* ཆོས་རྒྱལ་ཡབ་རྐྱང་ *Choş-ṟgyal yab-ṟkyañ* (*Org. m. 113, 34*).

* ཆོས་རྒྱལ་གསང་སྒྲུབ *Choş-ṟgyal gsañ-şgrub* (*80 C*).

ཆོས་རྒྱུགས *choş-ṟgyugş* lessons, or tasks imposed by a teacher on his pupil.

ཆོས་རྒྱུད *choş-ṟgyuḏ* religious instructions descending to pupils and their sub-pupils, &c.; religious tradition, also creed; རྗེ་བཙུན་གྱི་ཆོས་རྒྱུད་འཛིན་པ་རྣམས those embracing the religious traditions of his reverence; ཆོས་རྒྱུད་གཅིག་པ one confessing ancestral religion. ཆོས་རྒྱུད་འཛིན་པ *choş-ṟgyuḏ ẖdsin-pa* (*Tā. 2, 233*).

* ཆོས་རྒྱུན་གྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན *Chōş-ṟgyun-gyi tiñ-ñe ẖdsin* स्रोतोऽनुगतनामसमाधि (*Tā. 2, iii*).

ཆོས་ཅན *choş-can* धार्म्मिक pious, devout.

ཆོས་ཅན་རིང་ *choş-can-riñ* met. a donkey (*M̱ñon.*).

ཆོས་བཅས་མ *choş-ḇcaş-ma* met. a bride.

Syn. ཁྱིམ་གསར་མ *khyim-g̱sar-ma*; ཀྱོ་འདམ་མ *kyo-ẖdam-ma* (*M̱ñon.*).

ཆོས་ཆས *choş-chaş* the requirements of a religious service; also religious dress.

* ཆོས་མཆོག *Choş-m̱chog* धर्म्मोत्तम n. pr. (*Tā. 2, 223*); धर्मोत्तर a logician, author of Nyāyabindu ṭikā.

ཆོས་འཆད་པ *choş ẖchaḏ-pa* to explain or set forth religion; ཆོས་སྟོན་པ to teach religion; ཆོས་ཀྱི་སྒྲོག་གླེང་མཛད་པ *choş-kyi şgrog-gleñ m̱dsaḏ-pa* to demonstrate or expound the doctrine; ཆོས་འཆད་པའི་འདུན་ཁང་ place where sermons are delivered; ཆོས་ཉན་པ to hear religious discourses; ཆོས་ཞུ་བ to ask religious instruction; ཆོས་བྱེད་པ to act or live religiously or practice religion.

ཆོས་འཆོང་པ *choş-ẖchoñ-pa* धर्म्मधारण Lord of the faith, viz., 1. Buddha. 2. a title of honour given to distinguished scholars. 3. Tibetan exorcists who are believed to be coerced by a god or demi-god who has been invoked for the purpose of inspiring them.

ཆོས་རྗེ་ནག་དཀར *choş-ṟje nag-ḏkar* the black and the white (Buddhist) exorcists.

ཆོས་ཉིད *choş-ñiḏ*=དེ་བཞིན་ཉིད धर्म्मत्व, धर्म्मता 1. quality, nature. 2. existence, entity.

ཆོས་ཉིད་ཀྱིས་རྙེད་པ *choş-ñiḏ kyiş ṟñeḏ-pa* धर्म्मताप्रातिलम्भिक one who has acquired a religious disposition; also religiousness.

ཆོས་ཉིད་ཀྱིས་འཐོབ་པ *choş-ñiḏ kyiş ẖthob-pa* धर्म्मताप्रातिलब्धिक id.

ཆོས་སྙམ་སྒྲུབ་པ་པོ *choş-şñam şgrub-pa po*=ཆོས་དང་སྙམ་དུ་སྒྲུབ་མཁན one who, having acquired great proficiency in sacred literature, has become protected by mystic arts.

* ཆོས་རྟོལ *choş-ṟtol* (*Tā. 1, 216*).

ཆོས་སྟེགས *choş-ştegş*=ཆོས་ཁྲི *choş-khri.*

ཆོས་སྟོན *choş-şton* an entertainment given in honour of a saint.

ཆོས་ཐམས་ཅད *choş-thamş-caḏ* सर्व्वधर्म्म matter; all things; phenomena.

ཆོས་ཐོབ *choş-thob* धर्म्मलाभिन् one who has become religious; a convert to Buddhism.

ཆོས་མཐུན *choş-m̱thun* or ཆོས་མཐུན་པ in conformity with religion, in harmony with Buddhism.

ཆོས་དར་བ *choş-dar-wa* to propagate Buddhism; also the place where Buddhism was introduced.

ཆོས་དྲངས་པ *chos̱-dṟañs̱-pa* 1. righteous in reference to the laws of Buddhism 2. justice, righteousness.

ཆོས་དྲུག *chos̱-dṟug* षड्धर्म्म the six tenets of Buddhism.

ཆོས་དྲེད་ *chos̱-dṟeḏ* ཆོས་ལ་ཞེ་ལོག་པ one who is disgusted with Buddhism, *i.e.*, has no faith in that religion.

ཆོས་དོན་དུ་གཉེར་བ *chos̱-don-du gñer-wa*=ཆོས་འདོད་པ धर्म्माधिक to be devout.

ཆོས་འདོད *Chos̱-ẖdoḏ* the son of Cupid.

ཆོས་འདོད་པ *chos̱-ẖdoḏ-pa* धर्म्मेच्छक to be fond of religion; to delight in Buddhism.

ཆོས་ལྡན *chos̱-ḻdan* or ཆོས་དང་ལྡན་པ धार्म्मिक one who is devout.

ཆོས་ལྡན་ཞིང་ཁམས *Chos̱-ḻdan s̱hiñ-khams̱* gen. used to signify བོད་ཡུལ Tibet ཆོས་ལྡན་ཞིང་ཁམས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་རིན་པོ་ཆེ the precious majesty of the religious kingdom (Buddhist realm) (*Yig. k. 59*).

* ཆོས་ལྡན་རབ་འབྱོར *Chos̱-ḻdan rab-ẖbyor*, धार्म्मिकसुभूति (*Tā. 2, 90*).

ཆོས་སྡེ *chos̱-s̱de* a certain term for Buddhist monasteries in Tibet, where studies are not altogether neglected. ཆོས་སྡེ་ཆེན་པོ *chos̱-s̱de chen-po* the grand religious institution or monastery (*Yig. k. 66*).

ཆོས་རྣམས་གང་དག *chos̱-ṟnams̱ gañ-dag* ये धर्म्मा: n. of a kind of contemplation; and a literal translation of the first part of the Sanskrit formula *ye dharmā hetu*, &c.

ཆོས་སྣང་བའི་སྒོ *chos̱-s̱nañ-ḇaẖi s̱go* धर्म्मालोकमुख the door or entrance to Buddhism. [the initiatory light of religion]*S.*

ཆོས་པ *chos̱-pa* a monk.

ཆོས་སྤུན *chos̱-s̱pun* a brotherhood formed by two devotees who before starting on a pilgrimage are blessed by a priest who casts lots on the occasion.

* ཆོས་འཕེལ *Chos̱-ẖphel* धर्म्मवर्द्धन n. pr. (*Tā. 2, 103*).

ཆོས་བློན *chos̱-ḇlon* a Buddhist minister, a minister well disposed towards Buddhism.

* ཆོས་འབངས *Chos̱-ẖbañs̱* धर्म्मदास n. pr. (*Tā. 127*).

ཆོས་འབྱུང་ *chos̱-hbyuñ* works on the origin, growth, and development, of Buddhism.

* ཆོས་འབྱུང་བྱིན *Chos̱-ẖbyuñ-byin* धर्म्माकरदत्त n. pr. (*Tā. 2, 219*).

* ཆོས་འབྱུང་ཞི་བ *Chos̱-ẖbyuñ shi-wa* धर्माकरशान्ति n. pr. (*Tā. 2, 252*).

ཆོས་སྦྱིན *chos̱-s̱byin*, ཆོས་ཀྱི་སྦྱིན་པ *chos̱-kyi s̱byin-pa* religious gift, religious charity.

ཆོས་མ *chos̱-ma* a Buddhist nun.

ཆོས་མི་འགྱུར་བ་ཉིད *chos̱-mi-ẖgyur-wa ñiḏ* (སྟོང་ཉིད) धर्म्मनियमता that the nature of things is unalterable.

ཆོས་མིན *cho-min* अधर्म्म, अधार्म्मिक un-Buddhistic, irreligious.

ཆོས་མིན་སྤྱོད་པ *chos̱-min s̱pyoḏ-pa*=ཆོས་དང་མི་མཐུན་པའི་ཚུལ་ངན any practice opposed to Buddhism.

ཆོས་མེད *chos̱-meḏ* चण्डाल; གདོལ་པ the uncivilised; a name for a *Caṇḍāla*, the lowest class of men in India.

ཆོས་སྨྱོན *chos̱-myon* religious frenzy, mad with religion; a religious bigot.

ཆོས་སྨྲ་བ *chos̱-s̱mra-wa* धर्म्मभाण to preach Buddhism; to deliver a sermon.

ཆོས་ཚོང་བ *chos̱-tshoñ-wa* धर्म्मपणन to trade in religion.

ཆོས་རྫོང་ *Chos̱-ṟdsoñ* n. of a monastery and of a fort in Nye-thang, near Lhasa.

* ཆོས་བཞི་བའི་དབྱངས *Chos̱-ḇshi-waẖi ḏḇyañs̱* धर्म्मशान्तिघोष n. pr. (*Tā. 2, 213*).

ཆོས་གཞི *chos-gshi* endowment for the support of a religious institution.

ཆོས་ཞོག *chos-shog* priest-craft (*Jä.*).

ཆོས་བཟང་ *chos-ḇzañ* 1.=ཚུལ་བཟང་ प्रतिग्रह good custom. 2. सुधर्म Buddhism; piety; pious. (3) n. of an individual; a complimentary address for monks.

* ཆོས་བཟང་བསྐལ་པ *Chos-ḇzañ ḇşkal-pa* सुधर्मकल्प (*Kālac. T. 14*) age of good fortune; the lucky age in which Buddhas appear.

* ཆོས་བཟང་སྤྲིན *Chos-ḇzañ şprin*, or *Saddharma megha* (*Tā. 2, 277*). [one of the ten *bhūmis* or stages of perfection]*S*.

ཆོས་ལུགས *chos-lugş* 1. नीति, व्यवहार usage. 2. a denomination, sect.

ཆོས་ཤེས་པར་འདོད *chos çeş-par ẖdoḏ* जिज्ञासते धर्मः inquiring after religious matter, wishing to know of religion.

ཆོས་སེམས *chos-semş* religious temper, piety.

ཆོས་སེམས་ཁང་བུ *chos-semş khañ-bu*=རི་ཁྲོད a mountain hermitage; a cave used by Buddhist recluses for meditation.

ཆོས་སེམས་ཅན *chos-semş-can* inclined to religion, pious.

ཆོས་སྲིད *chos-sriḏ* (ཆོས་ཀྱི་སྲིད *chos-kyi-sriḏ* धर्मराज्य) religious government: འབངས་རྣམས་ཆོས་སྲིད་ཀྱིས་སྐྱོངས *ẖbañş-ṟnamş chos-sriḏ kyiş-şkyoñ* the subjects were protected (governed) by religious government (*Yig. k. 27*).

མཆང་གནས *m̱chañ-gnaş* occurs in ཧོ་ན་མཆང་གནས་ཞིག་ཞུ་ཟེར་རོ *ẖo-na m̱chañ-gnaş çig shu ser-ro* (*A. 95*).

མཆད་པ *m̱chaḏ-pa* मृतगृह 1. tomb, sepulchre. 2. མཆད་པར་བྱ་བ महिमन् greatness; also the magical power of increasing one's size at will. 3. acc. to *Jä.* प्रमारित killed, slain; but མཆད་པ་མེད་པ=entire, perfect.

མཆན *m̱chan* 1. a footnote, v. མཆན་བུ. 2. कच the side of the breast; མཆན་གྱི་བུ bosom-child, darling; མཆན་གྱི་མཆིས་བྲང་ bosom-wife; མཆན་དུ་འཇུག་པ *m̱chan-du ẖjug-pa* to put into one's bosom.

མཆན་ཁུག *chan-khug*=མཆན་ཁུང་ कचपुट arm-pit.

Syn. མཆན་ཧོག *m̱chan-ẖog*; མཆན་ཞབས *m̱chan-shabş* (*M̱ñon.*).

མཆན་བུ *m̱chan-bu* 1. note, annotation, foot-note in a book; ཡི་གེའི་མཆན་བུ words or lines written or printed in smaller character than the original and inserted in the མ་ཡིག (main-work). 2. a helper, an apprentice (*Jä.*). 3. v. མཆིས།

མཆན་ཞབས *m̱chan-shabş*, v. མཆན་ཁུག.

མཆན་ཧོག *m̱chan-ẖog*, v. མཆན་ཁུག.

མཆི་བ *m̱chi-wa* 1. eleg. for to come, to go, to appear: སླད་བཞིན་པར་མཆིའོ I shall come later; སྐྱབས་སུ་མཆིའོ शरणं गच्छामि go under the protection of, take refuge: འབངས་སུ་མཆིའོ I will obey (as a subject, servant) (*Mil.*); མཆི་ལགས=ཡོངས་ལགས yes sir, it will be or it will do. 2. to say, in the phrase ཞེས་མཆིའོ thus he said. (*Jä.*). 3. v. མཆིས.

མཆི་མ *m̱chi-ma* re-p. སྤྱན་ཆབ, མིག་ཆུ अश्रु tears; མཆི་མ་བཀྲུ to shed tears; མཆི་མ་སྐྱེམ་པ *m̱chi-ma şkyem-pa* to dry tears; མཆི་མ་འཕྱི་བ to wipe away tears; མཆི་མས་བརྡང་བ to be choked with tears, acc. to *Sch.* to sob violently. མཆི་མ་བསྙིལ v. མཆི་མ་བཀྲུ; མཆི་མ་འབྱིན་པ to shed tears; མཆི་མའི་ཐིག་པ अश्रुकणा tear drops; མཆི་མ་འཛག or མཆི་མ་ལྷུང་བ अश्रुपात to cry, to shed tears.

མཆིག *m̱chig* (གཙུན) शिला stone for grinding spice, etc.

མཆིག་གུ *m̱chig-gu* 1. a small mortar, a mortar. 2. a pestle. 3. the nether mill-stone.

མཆིག་སྐོར་བ *m̱chig şkor-wa* to grind (*Sch.*).

མཆིག་མ *chig-ma* the runner or upper mill-stone (*Sch.*).

མཆིང་བུ *m̱chiñ-bu* 1. काच glass ornaments, trinkets, v. འཆིང་བུ. 2. n. of a place in Tibet. 3. a precious stone.

Syn. of 3. ནོར་བུ་མཛེས་བཟང་རོལ་པོ *nor-bu m̱dseş-ḇzañ rol-po*; རིན་ཆེན་འགྱུར་བྱེད *rin-chen ẖgyur-byeḏ* (*M̱ñon.*).

མཆིད *m̱chiḏ* or བཀའ་མཆིད 1. resp. talk, discourse, speech (of an honoured person). 2. letter: བཀའ་མཆིད་ཕེབས་ཚོགས་ཀྱང་ལྷའི་ཆུ་བོའི་རྒྱུན་བཞིན་སྐྱོལ་བ་མཛིན། "pray let your letters come to me uninterruptedly like the flow of the divine river (Ganges)" (*Yig. k.*).

མཆིན་པ *m̱chin-pa* (resp. སྐུ་མཆིན acc. to *Lex.*). 1. acc. to *Jä.* the liver. 2. n. of a fruit called མཆིན་པ་ཞོ་-ཤ.

མཆིན་དྲི *m̱chin-ḏri* or མཆིན་རི the midriff or diaphragm.

མཆིན་ནད *m̱chin-naḏ* liver disease.

མཆིན་ནན *m̱chin-nan* lit. liver-pressing, *i.e.*, keeping the liver in order. མཆིན་ནན་བྱེད་པ to breakfast. It is believed that taking food early in the morning keeps the liver in good order.

མཆིན་ཚད *m̱chin-tshaḏ* liver-fever; ལྕགས་ཕྲུམ་མིག་ནད་མཆིན་ཚད་སེལ iron-mixture cures eye-disease and congested liver (*Med.*).

མཆིམས *M̱chimş* n. of a village near the great monastery of Sam-ye; n. of a tribal family.

མཆིམས་བཟའ *M̱chimş-ḇzaẖ* princess of *M̱chimş* who was married to king *Khri-sṟoñ ḻdeẖu ḇtsan.*

མཆིལ་ཁྲ *m̱chil-khra* the sparrow-hawk.

མཆིལ་མགོ *m̱chil-m̱go* a fabulous stone, resembling a sparrow's head, supposed to possess marvellous qualities (*Jä.*).

卐 **མཆིལ་པ** I: *m̱chil-pa* अङ्कुश 1.= *ḻcagş-kyu* an iron hook; described as གླང་པོའི་རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་རྫས (*M̱ñon.*) the thing which makes the elephant obey his conductor. 2. fishing hook; མཆིལ་པས་ཉ་འཚོར་བ to fish with a hook.

མཆིལ་པ II: བྱིའུ कलन्तक the common sparrow.

Syn. ཉེར་ཆགས *ñer-chagş*; ཁྱིམ་དུ་ཉལ *khyim-du-ñal*; ཁྱུ་མཆོག་བགྲོད་པ *khyu-m̱chog ḇgroḏ-pa*; རྒྱབ་བཀྲ *ṟgyab-ḇkra*; མགྲིན་སྔོན *m̱grin-şñon* (*M̱ñon.*).

མཆིལ་མ *m̱chil-ma* (resp. ལྷགས་མཆིལ) spittle.

Syn. ཁ་ཆུ *kha-chu*; ཞལ་ཆབ (*M̱ñon.*).

མཆིལ་མའི་ཐལ་བ *m̱chil-maẖi thal-wa* particles of saliva: རྒྱལ་སྲིད་མཆིལ་མའི་ཐལ་བ་བཞིན་དུ་སྤངས *ṟgyal-sriḏ m̱chil-maẖi thal-wa ḇshin-du şpañş* he threw off his kingdom in the manner one throws out spittle (*A. 11*).

མཆིལ་མའི་སྣོད *m̱chil-maẖi-şnoḏ* resp. (ཞལ་བཞེད) कटाहक, श्लेष्मकटाहक spittoon, spitting-box.

མཆིལ་ལུད *m̱chil-luḏ* or མཆིལ་སྣབས mucous.

མཆིལ་ལྷམ *m̱chil-lham* उपानत् shoe, boot: མཆིལ་ལྷམ་གཉིས་འདོར་བ to lose both the shoes; མཆིལ་ལྷམ་མཁན shoe-maker, cobbler, seller of boots; མཆིལ་ལྷམ་གྱི་ཡུ་བ the leg of a boot (*Cs.*): ཀར་ཥ་པ་ཎི་རྡོག་མ་ལྔ་མཆིལ་ལྷམ་ཟུང་ཅིག་ནམས་ཕུལ། he presented him with five pieces of *Karşapaṇa* and a pair of shoes (*Yig.*).

མཆིས་པ I: *m̱chiş-pa* pf. of མཆི་བ (ཡོད་པ) सन्ति, eleg. མཆིས་ལགས་པ to be, to be there, to exist: དུ་མཆིས how much was there, how many were there? (*Cs.*). སུ་ལ་དམ་པའི་ཆོས་མཆིས་པ whoever has the holy doctrine.

མཆིས་པ II: pf. of མཆི་བ to come: ཐག་རིང་པོ་ནས་མཆིས་ཏེ having come from afar.

+ **མཆིས་བྲང་** *m̱chis̱-brañ* (lit. a house where one exists, resides) 1. a housewife, partner. 2. eleg. dwelling, abode, domicile; also when speaking of one's own dwelling: བདག་གི་མཆིས་བྲང་ my humble residence, cf. ཕོ་བྲང་ palace, བླ་བྲང་ lama's residence.

Syn. ཆུང་མ *chuñ-ma*; བག་མ *bag-ma*; ཁྱིམ་བདག་མོ *kyim ḇdag-mo* (*M̱ñon.*).

མཆིས་མལ *m̱chis̱-mal* bed, bedstead (*Cs.*).

མཆུ *m̱chu* I: तुण्ड, ओष्ठ 1. the lips; ཡ་མཆུ the upper lip; མ་མཆུ the lower lip. 2. beak or bill of a bird, also called མཆོ་ཧོ in Sikk.: བྱིའུ་མཆུ་རིངས་དང་ཏིང་ཏིང་མ་ཟེར་བ་གཉིས་ཡོད "there were two, the bird called the long-beaked and the Ting-ting-ma" (*Ṟdsa.*). མཆུ་ལ་ཐོགས་ཏེ་འགྲོ་བ going off, carrying something in the bill. མཆུ་བིམས་ལྟར་དམར་བ the lips were red like the *Bimba* fruit. མཆུ་རྐང་དམར *m̱chu-ṟkañ-ḏmar* lit. red bill and feet = ངང་པའི་རྒྱལ་པོ a gander (*M̱ñon.*). མཆུ་ཅན *m̱chu-can* possessed of fine lips; མཆུ་རྡོ *m̱chu-ṟdo* beak, the bill of a bird; མཆུ་རྣོན་པ *m̱chu-non-pa* pointed beak; མཆུ་མེད *m̱chu-meḏ* अनोष्ठक one whose lips are very small, one who has no lips. མཆུ་ཞེང་ *m̱chu-sheñ* आयाम;=དཀྱུད *ḏkyuḏ* and ཁ་ཞེང་ length and breadth.

Syn. མཆུ་སྒྲོས *m̱chu-s̱gros̱*; སྒྲོས་དམར *s̱gros̱-ḏmar*; སོ་ཡི་གཡོགས *so-yi-gyogs̱*; སོ་སྐྱོབས *so-s̱kyobs̱*; སོ་སྒྲིབ *so-s̱grib*; སོ་གོས *so-gos̱* (*M̱ñon.*).

མཆུ II: constellation called *Maghā* in Sanskṛt; one of the lunar mansions, v. རྒྱུ་སྐར.

Syn. ཕ་མེ་ལྷ་སྐྱེས *pha-me lha-s̱kyes̱*; སྙན་ངག་མཁན *s̱ñan-ñag-m̱khan*; རྟ་ཆེན *ṟta-chen*; མགྷ *ma-ghā* (*M̱ñon.*); also ཚིགས་བརྒྱའི་དབང་པོ *tshigs̱ ḇṟgyaẖi ḏwañ-po*; བཅུ་དྲུག་འོད་ལྡན *ḇcu-dṟug ẖoḏ-ḻdan* (*M̱ñon.*).

མཆུ་སྡེ་ལྔ *M̱chu-s̱de-ḻña* n. of a chapter in the *M̱do* series of Buddhist sacred books.

+ མཆུ་རིང་ *m̱chu-riñ* = དཀྱུས་སུ་རིང་པོ *ḏkyus̱-su riñ-po* long, lengthwise.

མཆུ་རིངས *m̱chu-riñs̱* (འཁྲུན་རིང་ *ẖkhrun-riñ*) 1. བྱ་ཕུ་ཤུད (*M̱ñon.*) the long-beaked-bird, the hoopœ, the crane. 2. ཕག་རྒོད the wild boar; long-snout. 3. acc. to *Jä.* mosquito.

མཆུ་ལས་སྐྱེས *m̱chu-las̱ s̱kyes̱* मघाभव born under the constellation of *Maghā*.

མཆུམ་པོ *m̱chum-po* (མུ་ཏིག) pearl; also string of pearls.

མཆེ་བ *m̱che-wa* दन्त, दंष्ट्र, विषाण tooth, generally canine tooth, the eye-tooth, fang; མཆེ་ཀུག elephant's tusk.

མཆེ་གཙིགས་པ *m̱che-gtsigs̱-pa* कराल in *W.* to show one's teeth, to grin; མཆེ་བ་ཅན་གྱི་སྡེ the class of tusked animals, viz., the carnivora and the tusked pachydermata.

མཆེ་སྡེར *m̱che-s̱der* མཆེ་བ་དང་སྡེར་མོ *m̱che-wa dañ s̱der-mo* teeth and claws of wild animals.

མཆེ་བ་གཅིག་པ *M̱che-wa gcig-pa* एकदन्त a name of Gaṇapati, the son of the goddess Umā.

མཆེ་བ་ལྡད་བྱེད་པ *m̱che-wa ḻdaḏ-byeḏ-pa* विजृम्भ् to chew the cud, ruminate.

མཆེ་བ་སྟོང་ལྡན *m̱che-wa s̱toñ-ḻdan* (ཉ་ཡི་རྒྱལ་པོ) fish, said to possess one thousand teeth (*M̱ñon.*).

མཆེ་བ་སྟོབས་ལྡན *m̱che-wa s̱tobs̱-ḻdan* = གླང་པོ an elephant.

མཆེ་བ་དྲུག་ལྡན *m̱che-wa dṟug-ḻdan* षड्दन्त n. of the king of elephants on whom Indra rides.

* མཆེ་བའི་སྡེ *M̱che-waẖi-s̱de* दंष्ट्रसेन n. pr. (*Tā. 2, 212*).

མཆེད *m̱cheḏ* (སྐུ་མཆེད *şku-m̱cheḏ*, མཆེད་ལྕམ *m̱cheḏ-ḻcam*) resp. for brother, also for sister; མཆེད་གཉིས two brothers; སྲས་མོ་ལྷ་ལྕམ་མཆེད་བཞི four princesses, sisters; དེའི་མཆེད his brother, in reference to a king, prince, etc., esp. of gods; མཆེད་བཞི four divine brothers; མཆེད་གྲོགས or གྲོགས་མཆེད clerical brothers, politely addressed as brother. མཆེད་གྲོགས་མང་པོ་ཚོགས་པར where many clerical brothers assemble; མཆེད་གྲོགས་དམ་ཚིག་གཅིག་པ betrothed brothers, religious brothers (ཆོས་སྤུན *choş-şpun*); an intimate friend. མཆེད་པོ་ལྔ the race that originated from the five early patriarchs of Tibet. མགུར་ལྷ་མཆེད་བཞི four brothers called:—མགུར་ལྷ *M̱gur-lha*: (1) གཉེན *G̱ñen*, (2) དམུ *Ḏmu*, (3) གླུ *G̱lu*, (4) ཚ *Tsha*.

མཆེད་ཟླ *m̱chiḏ-zla*=སྤུན་ཟླ *şpun-za*) brothers; also brother and sister.

མཆེད་པ *m̱cheḏ-pa* प्रसवित, वृद्धिप्राप्त, आयतन: to spread, gain ground; to increase, multiply; the word མཆེད་པ is seldom used except of fire, plague, etc.: བདག་གི་འདོད་ཆགས་ཀྱི་མེ་མཆེད་པས as the fire of voluptuousness spread or increased within me; མར་མེ་གཅིག་ལ་གཅིག་མཆེད་ལྟར as one kindles one light by another; གཅིག་གླེང་གཉིས་གླེང་རིམ་པས་མཆེད་དེ *gcig-gleń gñiş-gleń rim-paş m̱cheḏ-de* as (the news) spread more and more passing from one to another. སྐྱེ་མཆེད *şkye-m̱cheḏ*, v. སྐྱེ *şkye* སྐྱེས་པའི་མཆེད *şkyeş-paẖi m̱cheḏ*. མཆེད་ཆེ་མིན་པ *m̱cheḏ che min-pa* very widely spread, very largely. འབྲུམ་པ་ཡང་མཆེད་ཆེ་མིན་པའི་ཡང་ལྕི་སྣ་ཚོགས *ẖbrum-pa yań m̱cheḏ-che min-paẖi yań ḻci şna-tshogş* (*Ya-sel. 17*) also several cases of small-pox of virulent and light (types) were very widely spread.

Syn. ཁྱབ་པ *khyab-pa*; རྒྱས་པ *ṟgyaş-pa*; ཆེ་རུ་སོང་བ *che-ru soń-wa*; མང་དུ་འགྲོ་བ *mań-du ẖgro-wa*; སྐྱེ་བ *şkye-wa*; འཕེལ་བ *ẖphel-wa*; འགྲིམ་པ *ẖgrim-pa* (*M̱ńon.*).

མཆེར་པ *m̱cher-pa* (also spelt འཆེར་པ) acc. to *Jä.* the mult, spleen.

མཆེལ *m̱chel* अवलम्बन a support, help: ལག་པའི་མཆེལ the hand stretched to rescue (*A. K. 111, 21*).

མཆོག *m̱chog* अग्र, परम, वर, प्रधान, उत्तम, श्रेष्ठ, श्रेयः, प्रवर, महान् the best, the most, the most excellent of its kind; དཀོན་མཆོག the greatest rarity, the Deity; v. also under དཀོན—ཤིན་ཏུ་མཆོག *çin-tu m̱chog* the very excellent or superior, sublime, exalted; ཆོས་མཆོག *Choş-m̱chog* धर्मोत्तर n. of a Buddhist philosopher who wrote the न्यायबिन्दुटीका. མཆོག་གི་མཆོག *m̱chog-gi m̱chog*=རབ་ཀྱི་རབ, བླ་མའི་བླ་མ the most excellent, the best of the best, superior of the superior; སྐྱེས་བུ་མཆོག *şkyeş-bu m̱chog* the chief of great beings, also Buddha; མིའི་མཆོག the greatest of men, a king, also Buddha: རྐང་གཉིས་རྣམས་ཀྱི་མཆོག द्विपदानां श्रेष्ठ the chief of the bi-peds, *i.e.*, of men, any Buddha. ང་ནི་འཇིག་རྟེན་འདི་ན་མཆོག I am the highest in this world (says Buddha immediately after his birth). གསུང་མཆོག chief of the fundamental doctrine. གནས་མཆོག་པོ་ཏ་ལ Potala is the chief of (holy) places. རོ་མཆོག excellent taste or flavour, delicious. མཁས་མཆོག་རྣམས most learned men: མི་མཆོག་ཁྱོད thou best of men. མཆོག་དམན the great and the low; མཆོག་དང་ཐུན་མོང་ the nobles and the commons; མཆོག་དང་ཕལ་པ the great and the vulgar. As adv. མཆོག་ཏུ अत्यन्त very, most (used with verbs).

Syn. གཙོ་བོ *gtso-wo*; ཆེ་ཤོས *che-çoş*; ཆེས་ཆེ་བ *cheş che-wa*; ཕུལ་བྱུང་ *phul-byuń*; ཆེན་པོ *chen-po*; རྩེ་མོ *ṟtse-mo*; རབ *rab*; བླ་ན་མེད *ḇla-na meḏ*; གྱ་ནོམ་པ *gya-nom-pa*; དཔོན *ḏpon*; གོང་མ *goń-ma*; དང་པོ *dań-po*; ཕུད་དུ་བསྐུར *phuḏ-du-ḇşkur*; རྩེ་མོར་སོན *ṟtse-mor-son*; ལེགས་པ *legş-pa*; ལེགས་གནས *legş gnaş*; ཡང་རབ *yań-rab*; གོང་མའི་གོང་མ *goń-maẖi* *goṅ-ma*; དཔའ་བོ་ *ḏpaẖ-bo*; ཅང་ཤེས་པ *caṅ çes̱-pa* (*M̱ṅon.*).

མཆོག་སྐྱོང་ *m̱chog-s̱kyoṅ* the chief protector.

མཆོག་གི་རྒྱན *m̱chog-gi ṟgyan* = བཙུན་མ the chief ornament; pure-born; a holy lady (*D.R.*).

མཆོག་གི་ལྕུག་མ *m̱chog-gi ḻcug-ma* the principal of the women in a family (*M̱ṅon.*).

མཆོག་གི་བདག *m̱chog-gi-ḇdag* the lord of the best; the principal among the nobles or lamas.

མཆོག་གི་རྒྱལ་མཚན *m̱chog-gi ṟgyal-m̱tshan* n. of a gem, v. བཀྲ་ཤིས་རྟགས་བརྒྱད the eight auspicious objects.

མཆོག་གི་དང་པོའི་སངས་རྒྱས *M̱chog-gi daṅ-poẖi Saṅs̱-ṟgyas̱* the Supreme Adi-Buddha, v. དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོའི་མཚན *Dus̱-kyi ẖkhor-loẖi m̱tshan.*

མཆོག་གི་བདུད་རྩི *m̱chog-gi ḇduḏ-ṟtsi* अमृतसार the best elixir; n. of a medicine.

མཆོག་གི་མ *m̱chog-gi-ma* the chief mother; epithet of the goddess Dolma (*M̱ṅon.*).

མཆོག་དགའ *m̱chog-ḏgaẖ* or མཆོག་ཏུ་དགའ་བ वरामोद, प्रमोद्य great joy, ecstasy.

མཆོག་ཉལ *m̱chog-ñal* (གྲངས) निखर्व n. of a number (*Ya-sel. 56*).

མཆོག་ཏུ་བཀྲབས *m̱chog-tu-ḇkrabs̱* श्रेयस् the chosen.

མཆོག་ཏུ་འགྲོ་བ *m̱chog-tu ẖgro-wa* to become great or attain to the position of the great, to be elevated to an exalted position. མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ *m̱chog-tu gyur-pa*, id.

མཆོག་ཏུ་རྒྱན་པ *m̱chog-tu ṟgyan-pa* to be very well-dressed.

མཆོག་ཏུ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ *m̱chog-tu phun-sum tshogs̱-pa* to become very prosperous.

* མཆོག་ཏུ་ཚ་བའི་དཔའ་བོ *m̱chog-tu tsha-waẖi ḏpaẖ-ḇo* वरकारकभर (*Kālac. Tā. 2, 162*).

མཆོག་ཏུ་མཛེས་པ *m̱chog-tu m̱dses̱-pa* दिव्यद्युति very handsome, lustrous.

མཆོག་ཏུ་ཡིད་འཐད *m̱chog-tu yiḏ-ẖthaḏ* परममनोज्ञ exquisite, very pleasant.

མཆོག་ཏུ་རིང་བ *m̱chog-tu riṅ-wa* very remote.

མཆོག་ཏུ་བསམས་པ *m̱chog-tu ḇsam-pa* well-thought of.

མཆོག་བདག *ḇchog-ḇdag* met. the earth.

མཆོག་བདེ *m̱chog-ḇde* met. a fish.

མཆོག་འདོད *m̱chog-ẖdoḏ* सूर्य met. the sun.

མཆོག་ལྡན *m̱chog-ḻdan* (གྲངས) 1. n. of a great number. 2. གུར་གུམ कुङ्कुम saffron (*M̱ṅon.*).

མཆོག་སྦྱིན *m̱chog-s̱byin* 1. वरुण, धर्म्म the god of water. 2. पारद quick-silver.

མཆོག་སྦྱིན་ཕྱག་རྒྱ *m̱chog-s̱byin phyag-ṟgya* a gesture made in practicing magic, in conjuring up or exorcising ghosts.

མཆོག་སྦྱིན་མ *m̱chog-s̱byin-ma* = གོ་དུམ་པུ (སྨན་བཟང) n. of a medicine (*M̱ṅon.*).

མཆོག་སྦྱོར་བ *m̱chog-s̱byor-wa* वरयोजन to unite the principal ones, also to mix up the chief ingredients of medicines.

མཆོག་ཟུང *m̱chog-zuṅ* the model pair; the two most excellent amongst Buddha's disciples, S'āri-putra and Maudgalyāyana.

མཆོག་འོད *m̱chog-ẖoḏ* or མཆོག་སྲིད *m̱chog-sṟiḏ* वररुचि n. of the celebrated Sanskṛt grammarian who wrote during the reign of king Vikramāditya.

མཆོག་ཡས *m̱chog-yas̱* (གྲངས) प्रवर n. of a great number.

མཆོག་ཤེས *m̱chog-çes̱* = ཤེས་རབ धृति wisdom.

མཆོག་སེམས *m̱chog-sems̱* 1. = བྱང་སེམས a saint, purified soul, प्रचेतस्. 2. वरुण; ཆུ་ལྷ the god of water, also called མཆོག་སྦྱིན.

མཆོག་སྲིད *M̱chog-sṟiḏ*, कात्यायन, वररुचि: 1. n. of a great Buddhist sage who first composed the Pali grammar. 2. one of the nine sages who adorned the court of king Vikramāditya.

མཆོག་གསུམ *m̱chog-gsum* = དཀོན་མཆོག་གསུམ the most precious ones: མཆོག་གསུམ་བྱིན་མཐུས་འདིར་ཡང་ཁྱུང་ཁམས་བདེ here I am in good health by the grace of the three chief ones (*Triratna*) (*Yig. k. 15*).

མཆོང་ *m̱choṅ* = ཆོང་ *choṅ* n. of a gem which is believed to have the property of curing paralysis.

མཆོང་བ *m̱choṅ-wa* लङ्घन; pf. མཆོངས to leap up, to jump (into the water, etc.), also to bathe in water: སེང་གེ་མཆོང་ས་ལ་ཝ་མཆོང་ན་རྐེད་པ་ཆག when the fox jumps in the place where lions leap, he breaks his waist; ཆུར་མཆོངས་ཏེ having leapt into the water.

Syn. འགེངས་པ *ḥgeṅṣ-pa*; བརྒལ་བ *ḇrgal-wa* (*M̱ṅon.*).

མཆོད་པ *m̱chod̲-pa* (vb.) आराधना, पूजन, अर्चना, मानना 1. to honour, to worship, to revere, respect; to receive with honour. ཕྱིའི་མཆོད་པ formal worshipping, *i.e.*, to honour saints or deities by offering articles of food, flowers, perfumes, etc.; ནང་གི་མཆོད་པ to honour Buddha, *Bodhisattvas*, etc., in faith by meditating on their virtues. མཆོད་པར་འོས་པས་མཆོད་པ *m̱chod̲-par ḥoṣ-paṣ m̱chod̲-pa* पूज्यपूजित because worthy of being honoured; (he) is honoured. 2. sbst. offering, oblation, libation; མཆོད་པ་འབུལ་བ to make offerings; རོལ་མོ་མཆོད་པར་འབུལ་བ to bring an offering of music; མཆོད་པ་སྣ་ཚོགས་ཐོག་ཏེ carrying along with them all sorts of offerings; མཆོད་པའི་ཁྱད་པར་བཅུ the ten kinds of offerings; ལྷ་མཆོད offerings or libations to the gods; བླ་མ་མཆོད་པ offerings made to the lamas in order to honour them; འབྲུ་མཆོད an offering consisting of grain; དུས་མཆོད offering presented on prescribed occasions; རྒྱུན་མཆོད daily or usual offering or religious service. 3. = དགའ་སྟོན festivity, festive entertainment (*M̱ṅon.*).

མཆོད་ཀོང་ *m̱chod̲-koṅ* small oil-burners generally made of bell-metal, brass, copper, silver or gold.

མཆོད་ཁྲི *m̱chod̲-khri* the chair or seat of the priest performing any religious service. Also མཆོད trestle, table, altar or frame for placing offerings on = མཆོད་སྒྲིགས, v. *Jä.*

མཆོད་ཁང་ *m̱chod̲-khaṅ* पूजागृह a chapel.

མཆོད་ལྕོག *m̱chod̲-ḻcog* a table or altar on which the offerings are put.

མཆོད་ཆས *m̱chod̲-chaṣ* utensils necessary in making offerings.

མཆོད་མཆོག *m̱chod̲-m̱choj* वरक्रतु a grand religious service; chief or principal service [n. of Indra]*S.*

མཆོད་བརྗོད *m̱chod̲-ḇrjod̲* the invocations, praises, &c., of the deities and saints worshipped.

མཆོད་རྟེན *m̱chod̲-ṟten*, चैत्य, स्तूप lit. means "receptacle of offerings," but is the common term for a chaitya; in Tibet this takes the shape of small and tall masonry monuments of settled form crowned with the ཉི་ཟླ (emblem of the sun and moon) and generally having in some cavity inside the ashes of a saint or other relics.

མཆོད་རྟེན་གྱི་འཁོར་ས *m̱chod̲-ṟten-gyi ḫkhor-sa* चैत्याङ्गन the walk or passage round a chörten for devotional circumambulation.

མཆོད་རྟེན་ཤིང་ *M̱chod̲-ṟten-çiṅ* चैत्यद्रुम lit. the tree which grows on the (brick) *chaitya*; or which is venerated on account of Buddha having attained to the state of Buddha under its shadow; *C.* བྱང་ཆུབ་ཤིང་ the *Bodhi* or *pipal* tree.

མཆོད་རྟེན་བྱེད *m̱chod̲-ṟten-byed̲* met. an elephant (*M̱ṅon.*).

མཆོད་སྟེགས *m̱chod-s̱tegs̱* offering-table, altar.

མཆོད་སྟོད *m̱chod-s̱toḏ* an offering with a hymn of praise (*Sch.*).

མཆོད་སྟོན *m̱chod-s̱ton* an entertainment, as a sort of libation, given to the priests.

མཆོད་ལྡན *m̱chod-ḻdan* सूर्य्य the sun (*M̱ńon.*).

མཆོད་ལྡན་མ *m̱chod-ḻdan-ma* महिला an epithet of Umā. (*M̱ńon.*).

མཆོད་སྡོང་ *m̱chod-s̱doń*=མཆོད་རྟེན *m̱chod-ṟten* 1. यष्टि, यूपधातु a stick [a sacrificial post]*S.* 2. offering-lamp (*Sch.*). 3. the wick of such a lamp (*Jä.*).

མཆོད་སྡོང་ཅན *m̱chod-s̱doń-can* a kind of water-fowl (*M̱ńon.*).

མཆོད་སྡོང་ཆེན་པོ *m̱chod-s̱doń chen-po* ཀྱལ་པ་ལྷ་བ་ལ the great offering trunk or Bodhi tree. བསྟན་འགྲོའི་བསོད་ནམས་ཀྱི་མཆོད་སྡོང་ཆེན་པོར་བསྐལ་པ་བརྒྱར་གཡོ་མེད་དུ་བཞུགས། seated unmoved for a hundred *Kalpa*, as the worshipful Bodhi tree: by the good merits of all religious beings. (*Yig. k. 20*).

མཆོད་གནས *m̱chos̱-g̱nas̱* 1. objects to which offerings are made. མཆོད་པའི་གནས་ལ་གང་ཟག་དང་རྟེན་གཉིས, གང་ཟག་ནི་བླ་མ་སངས་རྒྱས་དགེ་འདུན་སོགས, རྟེན་ནི་སྐུ་གསུང་ཐུགས་རྟེན་སོགས་ཡིན the objects to which veneration is shown comprise two: persons and symbols; the persons are the assembly, Buddha, and the lamas; the symbols are images, the receptacles of what has been said, relics, and such like. 2. the officiating priest, the sacrificator.

མཆོད་པ་པོ *m̱chod-pa-po* a sacrificer, one who gives an offering.

མཆོད་པའི་སྤྲིན *m̱chod-paẖi-s̱prin* पूजामेघ (མཆོད་པའི་ཚོགས་སྤྲིན) ["a cloud of worship" described in the Bodhi. II, to be a magnificent mode of worship in which incenses, lamps, garlands of flowers, etc., are profusely used]*S.*

མཆོད་པའི་ཚིགས *m̱chod-paẖi-tshigs̱* མཆོད་པ་འབུལ་བ་ལ་འདོན་རྒྱུའི་ཚིགས་བཅད the *Gatha* or verses recited at a religious service.

མཆོད་པར་བྱེད *m̱chod-par-byeḏ* पूज्यन्ति worshipping, paying reverence.

མཆོད་པར་འོས་པ *m̱chod-par ẖos̱-pa* (སྦྱིན་གནས or མཆོད་གནས) पूज्य worthy of veneration, worshipful; they are three such, viz.:—(1) སློབ་དཔོན आचार्य्य the teacher or spiritual guide; (2) མཁན་པོ उपाध्याय the high priest; (3) those who are elders or superiors.

མཆོད་ཕྱིར་ཐོགས *m̱chod-phyir-thogs̱* यज्ञोपवीत, མཆོད་པ་འབུལ་དུས་གོས་ཆེན་ནམ་ཁ་བཏགས་ལྷ་བུ་གྲུ་བཞི་ལག་ཏུ་བཟུང་ནས་མཆོད་པ་བཞག་ནས་ཐོགས་པ the sacred raiment made of silk or a square satin scarf which is held in the hand while making any offerings to a deity; also an image or figure of a deity.

མཆོད་བྱ *m̱chod-bya* object of worship.

མཆོད་བྱེད *m̱chod-byeḏ*=འབུལ་བ offerings, libations.

མཆོད་འབུལ *m̱chod-ẖbul* the offerings in a sacrifice (*Cs.*).

མཆོད་སྦྱིན *m̱chod-s̱byin* मन्यु, यज्ञ, क्रतु, यजन a religious service where sacrifices of small figures are made. མཆོད་སྦྱིན་ལྔ the five *Yajña* (sacrifices) are:—(1) ཚངས་པའི་མཆོད་སྦྱིན་ཀློག་འདོན་པ *tshańs̱-paẖi m̱chod-byin ḵlog ẖdon-pa* the Brahma *Yajña*, which consists of recitation of the Vedas; (2) ལྷའི་མཆོད་སྦྱིན—སྦྱིན་སྲེག་བྱེད *lhaẖi m̱chod-s̱byin—s̱byin-s̱reg-byeḏ* the *Deva Yajña*, consisting of burnt offerings to the gods; (3) མིའི་མཆོད་སྦྱིན་མགྲོན་འོང་མཆོད *miẖi m̱chod-s̱byin m̱gron-ẖoń m̱choḏ* the human *Yajña* consisting of hospitality to those present; (4) ཕ་མེས་མཆོད་སྦྱིན་མཚུན་ཚིམ་བྱེད *pha-mes̱ m̱chod-s̱byin m̱tshun-tshim-byeḏ* the *Yajña* for ancestors consists in giving them (their souls) satisfaction; (5) འབྱུང་པོའི་མཆོད་སྦྱིན་གཏོར་མའོ *ẖbyuń-poẖi m̱chod-s̱byin g̱tor-maẖo*, *Bhuta Yajña*, consists in

ཆ

making torma offerings of cakes to the ghosts.

Syn. སྦྱིན་སྲེག *ṣbyin-sṟeg*; རྒྱུད་བདུན་པ *ṟgyuḏ ḇdun-pa*; མཐོ་རིས་དོན *m̱tho-riṣ don*; ཨ་དྷ་ར *a-dhara* (*M̱ñon.*).

མཆོད་སྦྱིན་གྱི་རིག་བྱེད *m̱choḏ-ṣbyin-gyi rig-byeḏ* यजुर्वेद the *Yajur* Veda of the Brāhmaṇs.

མཆོད་སྦྱིན་ཅན *m̱choḏ-ṣbyin-can* मघवन् an epithet of Indra.

མཆོད་སྦྱིན་འཇོམས *m̱choḏ-ṣbyin-ẖjomṣ* क्रतुध्वंसी one who destroys a sacrifice; a *Yavaṇa*, Mahomedan [an epithet of S'iva as destroyer of Dakṣa's sacrifice]*S.*

མཆོད་སྦྱིན་འཛིན *m̱choḏ-ṣbgin ẖdsin* = མཆོད་སྦྱིན་གྱི་ལས་བྱེད་མཁན *m̱choḏ-ṣbyin-gyi laṣ byeḏ-m̱khan* priests who recite the ritual at a sacrificial offering.

མཆོད་སྦྱིན་དགྲ་བོ *m̱choḏ-ṣbyin ḏgra-wo* = ལྷ་མ་ཡིན an *Asura*, a demon.

མཆོད་སྦྱིན་འདོན་མ *m̱choḏ-ṣbyin ẖdon-ma* सवित्री met. mother.

མཆོད་སྦྱིན་གནས *m̱choḏ-ṣbyin gnaṣ* = མཆོད་སྦྱིན་བྱེད་པའི་ཁང་པ the house or place where *Yajña* sacrifices are performed.

མཆོད་སྦྱིན་སྤོ *m̱choḏ-ṣbyin ṣpo* = སྤོས་དཀར *ṣpoṣ-ḏkar* lit. white incense, the resin of the *Sāl* tree (*M̱ñon.*).

མཆོད་སྦྱིན་སྤྱོད *m̱choḏ-ṣbyin-ṣpyoḏ* the performance of *Yajña.*

མཆོད་སྦྱིན་ཕྱུགས *m̱choḏ-ṣbyin-phyugṣ* gen. the object that is sacrificed in a *Yajña.*

མཆོད་སྦྱིན་བྱས *m̱choḏ-ṣbyin-byaṣ* याज्ञिक one who performs a *Yajña* sacrifice.

མཆོད་སྦྱིན་བྱེད་དུ་འཇུག་པ *m̱choḏ-ṣbyin ḇyeḏ-du ẖjug-pa* याजन to make one perform a *Yajña* sacrifice.

མཆོད་སྦྱིན་སྦྱར *m̱choḏ-ṣbyin-ṣbyar* = བདག་ཉིད आत्म the self.

མཆོད་སྦྱིན་ལྷག *m̱choḏ-ṣbyin-lhag* अमृत nectar.

མཆོད་མེ *m̱choḏ-me* offering of lighted lamps in honour of a deity.

མཆོད་རྫས *m̱choḏ-ṟdsaṣ* गव्य, द्रव्य the articles of *Yajña*, particularly clarified butter, *i.e.*, articles of religious service (མཆོད་ཆས or མཆོད་པའི་ཡོ་བྱད sacrificial utensils), requisites for festive processions in honour of a deity.

མཆོད་ཚོམས *m̱choḏ-çomṣ* or མཆོད་བཤམས the arrangements for a religious service and the placing of the offerings on the table before the deity to be worshipped.

མཆོད་ཚིག *m̱choḏ-tshig* (བསྟོད་ཚིག or བཀུར་ཚིག) स्तोत्र words of praise to a deity or saint.

མཆོད་འོས *m̱choḏ-hoṣ* 1. सूर्य met. the sun (*M̱ñon.*). 2. worthy of worship, worshipful.

མཆོད་འོས་གནས *m̱choḏ-ẖoṣ-gnaṣ* = གཙུག་ལག་ཁང་ a sanctuary or Gandhagṛha (དྲི་གཙང་ཁང་ *dṟi g̱tsañ-khañ*) or *Vihāra* (*M̱ñon.*).

མཆོད་ཡོན *m̱choḏ-yon* remuneration to a priest or lama performing any religious service.

Syn. ཉེ་རེག *ñe-reg*; ཞལ་བསིལ *ḇshal-gsil*; ཁ་བཤལ་བ *kha ḇçal-wa*; ཡོན་ཆབ *yon-chab*; འཐོར་འཐུང *ẖthor-thuñ* (*M̱ñon.*).

མཆོད་གཡོག *m̱choḏ-gyog* one who serves in a religious or sacrificial service.

མཆོད་རོ *m̱choḏ-ro* remnants of offerings consisting of cakes, etc., that have already been presented to a deity.

མཆོར་པོ *m̱chor-po* sometimes also འཕྱོར་པོ *ẖphyor-po* 1. pretty, handsome, neat, elegant; ཕོ་མཆོར་པོ a handsome man; བུད་མེད་མཆོར་མོ a pretty woman, esp. a smart gaily-dressed female. 2. in *W.* also vain, conceited(*Jä.*).

འཆག *ẖchag* constitutional walk; in colloq. is called ལྟོ་འཇུ་བ *ḻto ẖju-wa* constitutional walk for the digestion of food; in eleg. language of the lamas it is called རླུང་སངས་འགྲོ་ཆེད *rlun-sans hgro-ched* "a walk for clearing the wind." མ་ཉལ་འགྲོ་དང་འཆག་དང་རྩེ་བ་དང་། to play, to walk, and to move about, not lying down (*A. 14*).

འཆག་ཅན *hchag-can* in colloq. trodden, stamped; solid, firm, compact.

འཆག་པ *hchag-pa* I: pf. ཆག or ཆགས 1. to break, be broken; སྣོད་ཆག་པ *snod-chag-pa* a broken vessel; fig. ང་རྒྱལ་ཆག་པ humiliation, breaking one's pride; དེར་འགྲོན་སྐབས་ཆག the opportunity of going there has been cut off; ལམ་ཆག་པ *lam-chag-pa* a beaten, practicable road. 2. to abate, beat down from the price: ཞུ་ཆག་མེད་པར there being no room for either asking or abating (*Jä.*).

འཆག་པ II: also ཆགས་པ, pf. བཅགས, fut. བཅག 1. to tread, to walk, to move, esp. when speaking respectfully or formally: ཡབ་མེས་ཀྱི་ཞབས་ཀྱིས་བཅགས་པའི་ས་ཆ the place where my ancestors did walk; ཞབས་ཆགས་པའི་ཕྱག་ཕྱིར་འགྲོ follow me on my walk (*Jä.*); འཆག་ཏུ or འཆག་སུ་འགྲོ་བ to take a walk.

འཆག་ས *hchag-sa* चंक्रमण (ཞབས་འཆག་ས་ལྟ་བུ) a place for walking in; འཆག་སར་འཆག་པ to take a constitutional walk within a limited distance.

འཆག་པར་བྱེད *hchag-par-byed* आचंक्रमेत takes constitutional walk after dinner; also the place for this purpose.

འཆག་སའི་བུག་པ *hchag-sahi bug-pa* an artificial cavern where a recluse takes rest or retires.

འཆགས་པ=བཤགས་པ 1. confession: སྡིག་པ་འཆགས་སོ *sdig-pa hchags-so* I have confessed my sins. 2. v. འཆག་པ. 3. sometimes for འཆེག་པ *hcheg-pa* (*Jä.*).

འཆང་བ *hchan-wa*=འཛིན་པ *hdsin-pa*, pf. བཅངས, imp. ཆོང or ཆོངས 1. to hold, to take hold of, to keep, to bear; also possession; धारण, धृति; ལག་ཏུ་འཆང་བ to hold in the hand; སེམས་ལ་འཆང་བ to bear in the mind, also to retain in the memory: ཟན་གྱིས་གསོས་པའི་ཁྱི་རྒན་གྱིས, ནམ་ཞིག་རང་ལ་འཆང་བ་མཐོང་། *zan-gyis gsos-pahi khyi-rgan gyis, nam-shig ran-la hchan-wa mthon* one night I beheld the old dog which I had fostered with food laying hold on my own self. དབང་པོ་རྡོ་རྗེ་འཆང་བའི་ལྷ *dwan-po rdo-rje hchan-bahi lha* the god Vajradhara—n. of the ideal Buddha of the *Gelugpa* school acc. to the *Tantrik* section of it. ཚུལ་ཁྲིམས་ཆེན་པོ་འཆང་བའི་མཆོག *tshul-khrims chen-po hchan-bahi mchog* a very good character is the chief of possessions. 2. to carry, to wear, to carry about with one, *e.g.*, amulets, etc. 3. to have, to assume, *e.g.*, the body of a goddess, of a *Rakṣasī* (*Jä.*). 4. to bite or bark at.

འཆང་ཟུངས *hchan-zuns* handle, crook of a stick.

འཆངས་པ *hchans-pa* in *W.* a (closed) handful, *i.e.*, of dough; འཆངས་ཟླ a clod (of clay), a snow-ball, etc., formed in the hand (*Jä.*).

འཆད་པ I: *hchad-pa* 1. pf. ཆད vb. n. to གཅོད་པ; like ཆོད་པ छेदन, चंक्रमण to be cut into pieces, to be cut off, to decay, to separate or break asunder: ཐག་པ་ལྟ་བུ་ཆད་པ cut like a rope. 2. to cease, end, stop: དབུགས་འཆད་ཀྱིན་འདུག he is stopping for breath; to die away, to become extinct (of a family, a generation); to be consumed (of provisions, of bodily strength) (*Jä.*).

འཆད་པ II: pf. and fut. བཤད, imp. ཤོད भाषण, निर्देशन to explain; explanation, explaining: ད་ལྟ་འཆད it is now explained; ཆོས་འཆད་ཀྱིན་འདུག he is explaining the doctrine; ཡིད་ལ་ཟུངས་ཤིག་དང་བཤད give heed, and I will explain it to you; འཆད་པར་འགྱུར आख्यायति;

འཆད་ཉན་པ to listen to an explanation (*Sch*).; འཇིག་ཆོས་གདམས་འཆད་པ to teach the transitoriness of existence (*Sch.*).

འཆད་མཁས་པ *ẖchaḏ-m̱khaş-pa* = བརྗོད་བཟང་ or ལབ་འབཟང་ one skilful in explaining a thing; also a clever description. In Bon terminolgy འཆད་པ = a convincing explanation, where there is no room for doubt.

འཆད་འདོད *ẖchaḏ-ẖdoḏ* विवक्षा (ངག་ནས) desire for explanation of any discourse.

འཆད་པ III: = ཤི་ཁང་ मृतगृह dead-house, a shed where the corpse is kept.

+ **འཆབ་པ** *ẖchab-pa* pf. བཅབས, fut. བཅབ, imp. ཆོབ, སྦེད་པ *şbeḏ-pa* प्रतिच्छादयति to conceal, to keep secret. འཆབ་པ་མེད་པའི་སེམས a candid mind, open-heartedness (cog. to འཇབ་པ). The word is also explained as རང་གི་སྐྱོན་མི་མངོན་པར་བྱ་བ *rań-gi şkyon mi-m̱ńon-par bya-wa* not to make evident one's fault, to hide it.

འཆམ་པ I: *ẖcham-pa* = མཐུན་པ (pf. བཅམ *Lex.*), also adj. and sbst., to accord, to agree, agreeing, agreement: སྲིད་ལ་མི་འཆམ་པས *sṟi-la mi-ẖcham-paş* as they did not agree about the government. འཆམ་བྱེད་པ *ẖcham-byeḏ-pa* to make agree, to reconcile; ཁ་འཆམ་པ to agree upon, to concert: སྡོན་པོ་རྣམས་ཁ་མ་འཆམ་ནས the officers having disagreed (*Pth.*).

འཆམ་པ II: གར་འཆམ, གར་འཆམས नर्त्तन to dance; also a dancer: ཁྲོ་འཆམ་པ *khro-ẖcham-pa* who dances in frantic leaps wearing a frightful mask; གར་འཆམ a dramatic or stage dance (*Jä.*).

འཆམ་པོ *ẖcham-po* or འཆམ་པ་པོ 1. a dancer. 2. མཐུན་པོ harmony, concord: རྒྱལ་པོ་ཕན་ཚུན་གཉིས་འཆམ་པོ་བྱེད་ཀྱི་སྡོད་པ་བྱས the king sat between the two parties to reconcile them to each other (*Yig. k. 52*).

འཆམ་དཔོན *ẖcham-ḏpon* director of a dance, a stage-master.

འཆམ་ཡིག *ẖcham-yig* a book on dancing.

འཆམས *ẖchamş* नृत्य a dance, dancing.

འཆའ *ẖchaẖ* in *Ld.*, a cup-board (*Jä.*).

འཆའ་བ I: *ẖchaẖ-wa* 1. pf. བཅས rarely; འཆས fut. བཅའ *ḇcaẖ* imp. ཆོས *choş* to draw up, prepare, construct, adjust. གནས་འཆའ་བ *gnaş ẖchaẖ-wa* to prepare a place, or abode; to settle. མལ་འཆའ་བ *mal ẖchaẖ-wa* to prepare a bed; དམག་གར་འཆའ་བ *ḏmag-gar ẖchaẖ-wa* to pitch a camp; སྐྱིལ་ཀྲུང་འཆའ་བ *şkyil-kruń ẖchaẖ-wa* to adjust in cross-legged posture; ཁྲིམས་ར་འཆའ་བ *khrimş-ra ẖchaẖ-wa* encamp, to establish a court of justice; རྒྱལ་ཁྲིམས་འཆའ་བ *ṟgyal-khrimş ẖchaẖ-wa* to draw up a law, to give laws. 2. with དམ *dam* to make a vow, to promise, assert; frq. ཡི་དམ་འཆའ་བ *yi-dam ẖchaẖ-wa* to promise by oath; བློ་གཏད་འཆའ་བ *ḇlo-gtaḏ ẖchaẖ-wa* to place confidence in. 3. with ཞེན་པ *shen-pa* or ཆགས་པ *chagş-pa* to be attached to.

འཆའ་བ II: to snap at, mangle; གཅིག་ལ་གཅིག་འཆའ་ཞིང་ཟ་བ *gcig-la gcig ẖchaẖ-shiń za-wa* to maul and devour one another; ཤིང་འཆའ་བ *çiń-ẖchaẖ-wa* to gnaw at a piece of wood (*Jä.*).

འཆའ་རློམ་པ *ẖchaẖ-ṟlom-pa* = ཁ་ལ་ཟ་རྒྱུ་ལ་རློམ་པ *kha-la za-ṟgyu la ṟlom-pa* one very fond of munching; a greedy person.

འཆར *ẖchar* उदय rising, appearance (as of the sun).

འཆར་ཀ *H̱char-ka* उदयी n. of an attendant of Buddha, who became a *Bhikṣu.*

འཆར་སྐྱེམས *ẖchar-şkyemş* (བློ་གྲོས་ལྟ་བུ *ḇlo-groş ḻta-bu*) habit.

འཆར་ག *ẖchar-ga* the rising, the appearance.

འཆར་སྒོ *ẖchar-s̱go* thought, idea, conception. སེམས་ཅན་སོ་སོའི་སྣང་བའི་འཆར་སྒོ་ལས *sems̱-can so-soẖi s̱nañ-waẖi ẖchar-s̱go las̱* from the thoughts that dawn (in the mind) of different animated beings (*Ya-sel. 43*).

འཆར་སྟེངས་པ *H̱char-s̱teñs̱-pa* n. of a celebrated Lama of Charteng (*Deb.* ཀ *44*).

འཆར་བ *ẖchar-wa* (pf. ཤར་བ) उदय, उदयन, उद्दृत् to arise, to start up, become visible, to shine: ཚོགས་དྲུག་ཞེན་མེད་རྒྱུན་དུ་འཆར the six objects of perception free from fascination continually arise. གཟུགས་འཆར་བ་བྱེད་པ to cause an image to be reflected (in water); ཡིད་ལ་འཆར་བ (thoughts) dawning or rising in the mind; གྲོགས་སུ་འཆར (they) appear as friends; རྒྱན་དུ་འཆར it turned into an ornament, *i.e.*, a blessing.

འཆལ *ẖchal* प्रलाप random talk or speech: འདི་འཆལ་འདུག་པས་ད་རང་རེ་རྣམས་འགྲོ། as this is meaningless talk, let us, every one of us, now go.

འཆལ་འཆོལ *ẖchal-ẖchol* or འཆལ་ལ་འཆོལ་ལེ confused, pell-mell.

འཆལ་གཏམ *ẖchal-gtam* meaningless talk; ཐུས་པ་མེད་པ་ལ་བཟུང་བའི་འཆལ་གཏམ meaningless talk where nothing practical comes out; འཆལ་གཏམ་སྨྲ་བ to rave, talk nonsense.

འཆལ་པ I: *ẖchal-pa* (ཤེས་རབ་ལྟ་བུ) a kind of supernatural wisdom; འཆལ་པའི་ཤེས་རབ दौष्प्रज्ञा mischievous wisdom or knowledge; འཆལ་པའི་ཁྲིམས दुःशील bad morals; immoral.

འཆལ་པ II: or འཆལ་པོ *ẖchal-po* lecher, fornicator; འཆལ་པ་རྣམས་ཀྱི་ཚིག *ẖchal-pa ṟnams̱-kyi tshig* obscene language (*Jä.*).

འཆལ་བ *ẖchal-wa* 1. to lose one's wits, to be confused, to be in disorder. བསླབ་པ་འཆལ་བ to break moral discipline; to make confusion of the doctrine. 2. to hesitate, fluctuate in mind, be irresolute. 3. to fornicate, to commit adultery; བུད་མེད་སྨད་འཆལ་བྱེད་པ a woman that has lost her purity; a whore, harlot (*Jä.*).

འཆལ་མོ *ẖchal-mo* a whore (*Jä.*).

འཆལ་ཚིག *ẖchal-tshig* = ངག་འཆལ delirium, vain talk.

* འཆི *ẖchi* मृत्यु death (*Kālac. T. 109*).

འཆི་གུ *ẖchi-gu* = གཅུན་ཐུ sling, string-weapon.

འཆི་ཁ *ẖchi-kha* ཤི་བའི་སྐབས the point of death, just when dying; འཆི་ཁ་མ at the time of dying; འཆི་ཁ་བར་དོ་རང་གྲོལ n. of a religious work, which if read to a dying person his soul will not wander in the *Bardo* (the state between death and re-birth).

འཆི་རྟགས *ẖchi-ṟtags̱* sign of death.

འཆི་རྟགས་མཚན་མ་རང་གྲོལ *H̱chi-ṟtags̱, m̱tshan-ma rañ-grol* another work which is read when the sign of approaching death is perceived. It is read in order to hasten death so that after death the deceased may go to some ascertained place in the next world.

འཆི་ལྟས *ẖchi-ḻtas̱*, अरिष्ट, अशुभ forebodings of death; ཉི་མའི་འཆི་ལྟས་འཕེལ་བ increasing the signs of the sun's death (by the approach of the eclipse) (*Ya-sel. 51*).

འཆི་བདག *H̱chi-ḇdag* = གཤིན་རྗེ यम, मृत्युपति Yama, the lord of death.

འཆི་ནད *ẖchi-naḏ* a fatal disease.

འཆི་འཕོ *ẖchi-ẖpho* or འཆི = འཆི་དང་འཕོ་བ च्युति-संक्रम, भवसङ्क्रान्ति termination of worldly concerns, death.

འཆི་འཕོ་བ *ẖchi-ẖpho-wa* = ཚེ་འཕོ་བ to change one's place of existence, to transmigrate.

འཆི་འཕོ་མེད *ẖchi ẖpho-meḏ* = སྐྱེ་འཆི་མེད अच्युता not subject to change, without birth and death.

འཆི་བ *ẖhci-wa*, मरण, मृत्यु, अन्तशय्या, देहयात्रा; साधन, स्वप्न, परिसर, ग्रह vb. to die: རང་འཆིའོ *rań-ẖchiho* I will seek death; འཆི་བ་ཡིན he is about to die; འཆི་བར་བྱེད་པའི་ཆུ water causing death; འཆི་བའི་ཆར་གཏོགས मरणांमिक appertaining to death, relating to death.

Syn. ལྔ་བའི་གནས་སྐབས *ḻńa-waẖi gnaş-şkabş*; ལུས་ཞིག་པ *luş shig-pa*; དུས་ཀྱི་ཆོས་ཉིད *duş-kyi choş-ñiḏ*; སྐལ་འཇིག *şkal-ẖjig*; ཚེ་འགྲོ *tshe-ẖgro*; བལྟ་བའི་མཐའ *ḇḻta-waẖi m̱thaẖ*; ཏིལ་བཅས་ཁྱོར་ཆུ་སྦྱིན་པའི་ཡུལ *til-ḇcaş khyor-chu şbyin-paẖi yul*; ཚེ་འདའ *tshe-ẖdaẖ*; ཚེ་འཕོ *tshe-ẖpho*; འཆི་འཕོ *ẖchi-ẖpho* (*M̱ńon.*).

འཆི་བ་མེད *ẖchi-wa-meḏ*, अमर immortal, v. འཆི་མེད.

འཆི་བ་ལས་རྒྱལ་བ *ẖchi-wa laş-ṟgyal-wa*, मृत्युञ्जय he who has conquered death; an epithet of Buddha.

འཆི་བ་བསླུ་བ *ẖchi-wa-ḇşlu-wa*, मृत्युवञ्चन to decieve death, to ransom the life of a dying man.

འཆི་མེད *ẖchi-meḏ*, अमर, अमृत, अरिष्ट 1. मुक्ति emancipation, immortality. 2. met. the raven which is famous for longevity.

འཆི་མེད་དགའ་བ *ẖchi-meḏ ḏgaẖ-wa*, n. of a religious work (*Ya-sel. 60*).

འཆི་མེད་རྔ *ẖchi-meḏ-ṟńa*, or འཆི་མེད་རྔ་བོ་ཆེ, ལྷའི་རྔ་བོ་ཆེ lit. celestial drum; n. of a Buddhist work (*Yig. k. 20*).

འཆི་མེད་ཆབ *H̱chi-meḏ-chab*—ཆུ་བོ་གང་གཱ a name of the river Ganges (*M̱ńon.*).

འཆི་མེད་མཆོད་ཡོན *ẖchi-meḏ m̱choḏ-yon*, an epithet of the river Ganges (*Ya-sel. 76*).

འཆི་མེད་ལྗོན་ཤིང་ *ẖchi-meḏ, ḻjon-çiń*, = ལྷའི་དཔག་བསམ་གྱི་ཤིང་ the celestial wishing-tree: སྐུ་འཚོ་འཆི་མེད་ཀྱི་ལྗོན་ཤིང་ལྟ་བ་བརྟན་པོར་ཚུགས་ཤིང་ may your health remain as steady as the celestial wishing-tree (*Yig. k. 35*).

འཆི་མེད་བདུད་རྩི *ẖchi-meḏ ḇduḏ-ṟtsi* the immortal elixir of life, Ganges water: བཀའ་མཛད་ཕེབས་ཚོགས་འཆི་མེད་བདུད་རྩིའི་རྒྱུན་བཞིན་སྔོལ་བ་མཁྱེན pray let your letters, communication, &c., flow like the deathless elixir—the stream of the Ganges (*Yig. k. 12*).

འཆི་མེད་བུ་མོ *ẖchi-meḏ bu-mo* a goddess.

འཆི་མེད་མཛོད *ẖchi-meḏ-m̱dsoḏ*, अमरकोष n. of a Sanskṛt Dictionary composed by Amara Siṁha.

འཆི་མེད་རིལ་བུ *ẖchi-meḏ ril-bu* (ཚེ་རིལ) lit. life-pill; the life-giving pills. The abbess of Samding monastery and other sacred personages have such pills at their disposal.

འཆི་མེད་དབང་མོ *ẖchi-meḏ ḏwań-mo*, अमरेश्वरी the queen of the immortals; a name of the wife of Indra.

* འཆི་མེད་སེང་གེ *ẖchi-meḏ seń-ge*, अमरसिंह (*Bull. 1898, 296*).

འཆིག་པ *ẖchig-pa* 1. = འཆི་གུ शिला a pestle. 2. said to = ཆོས་མ་ཡིན་པ་ལ་དམ་དུ་འཛིན་པ to hold as holy that which is not *Dharma* (Buddhism) (*K. d.* ར *355*).

འཆིང་བསྒྲིགས *ẖchiń-ḇşgrigş* an agreement.

འཆིང་ཉེན་པ *ẖchiń-ñen-pa* to become connected or related by marriage: བནྒ་ལ་དུ་ཁོ་བོ་འཆིང་ཉེན་གདའ in Bengal I entered into marriage relations (*A. 14*).

འཆིང་པ *ẖchiń-pa* बन्धन bond, binding.

འཆིང་བ I: *ẖchiń-wa* बन्धि, नाह, यमन, (pf. བཅིངས fut. བཅིང་ imp. འཆིང་ or འཆིངས) to bind, tie up, make fast to exorcise.

འཆིང་བ II: sbst. any binding-material. 1. ribbon; མགུལ་ཆིངས necklace, neck-cloth, neckerchief. 2. cord, fastenings, fetter, shackle: ལས་ཀྱི་འཆིང་བ་རྣམས कर्म्मसंयोजन the fetters of *Karma*, also fig. for magic curse, anathema. 3. used in colloq. for cramp or convulsions.

Syn. བཀྱིག་པ *ḇkyig-pa*; འཁྱིག་པ *ẖkhyig-pa*; བཅིང་བ *ḇciń-wa*; pf. འཆིངས་པ *ẖchińş-pa* = བཀྱིགས་པ

ḇkyigṣ-pa; འཁྱིགས་པ ẖkhyigṣ-pa; བཅིངས་པ ḇciñṣ-pa, signifying བསྡམས་པ ḇdamṣ-pa (M̱ñon.).

འཆིང་བྱེད ẖchiñ-byeḏ = རྙེ ṟñe or རྙེ་ཐག ṟñe-thag (M̱ñon.).

འཆིང་བྱེད་མ ẖchiñ-byeḏ-ma a general term for women.

འཆིང་བ་སྦྱིན་མ ẖchiñ-wa ṣbyin-ma a handsome woman; maiden.

འཆིང་བར H̱chiñ-war n. of a village in འབྱུང་རྒྱས, in Tibet (Ṟtsii.).

འཆིང་ཟབ ẖchiñ-zab = གཏིང་ཟབ or ཀློང་ཟབ ḵloñ-zab depth, profundity (Yig.).

འཆིང་བུ ẖchiñ-bu trinket; glass-bangle for feet.

འཆིང་བུའི་སྣོད ẖchiñ-buẖi ṣnoḏ a glass vessel.

འཆིབ་པ ẖchib-pa or འཆིབས་པ, pf. བཅིབས, fut. བཅིབ, imp. ཆིབས, resp. to mount a horse or carriage; ཆིབ་ལ་འཆིབས་པ to ride, to mount a horse.

འཆིམས་ཕུག H̱chimṣ-phug n. of a holy place with a small temple near Sam-ye.

འཆིམས་པ ẖchimṣ-pa to be full, to get full (Sch.).

འཆིར་བ ẖchir-wa evidently a form of ཅིར་བ cir-wa to press, to squeeze. འཆིར་བ has pf. བཅིར་, fut. གཅིར, to press, to wring, &c.; འཆིར་བ and ཅིར་བ being mere corruptions of the foregoing, though Jä. has them.

འཆིལ་པ ẖchil-pa sometimes stands by mistake for མཆིལ་པ m̱chil-pa, a sparrow.

འཆུ་བ I: ẖchu-wa acc. to Jä. 1. vb. n. to be twisted, distorted, pf. འཆུས. 2. sbst. curvature, crookedness, distortion. 3. adj. as འཆུས་པ crooked; ཁ་འཆུས the mouth distorted.

འཆུ་བ II: pf. བཅུས, fut. བཅུ, imp. ཆུས 1. to scoop up or ladle water; ཆུ་མིག་ལ་ཆུ་འཆུ་བ to draw water from a spring; ཆུ་ཟོམ water-bucket. 2. to irrigate, to water.

འཆུག ẖchug said to = ཕྱིན་ནས་སླེབས་པ་ལ phyin-nas ṣlebṣ-pa la having reached; arrived at (Yig.).

འཆུག་མེད ẖchug-meḏ = ནོར་འཁྲུལ་མེད་པ nor-ẖkhrul meḏ-pa without mistake (Ṟtsii.); འཆུག་མེད་དགོས་རྒྱུ sure necessaries; unmistakeable wants.

འཆུན ẖchun or འཆུན་པ under one's control, hence. 1. to be tamed, subdued, made to yield; སྟོབས་ཀྱིས་འཆུན retained by force; ལས་ཀྱིས་འཆུན་པ subdued or overpowered by hard work; འཆལ་སར་འཆུན entangled in vicious indulgences (Sch.).

འཆུམ་པ ẖchum-pa 1. to wish, to long for. 2. sbst. = སེར་སྣ ser-ṣna coveteousness (M̱ñon.).

འཆུས་པ ẖchuṣ-pa = གྱོག་པོ gyog-po कदर्य awkward, acc. to Sch. also left-handed; acc. to Cs. curved, crooked.

འཆེ་བ ẖche-wa (pf. བཅེས, fut. བཅེ, imp. ཆེས) to attest, to promise ཁས་འཆེ་བ resp. ཞལ་གྱིས་འཆེ་བ id.

འཆེག་པ I: ẖcheg-pa related to འཆགས་པ (pf. བཤགས, fut. བཤག, imp. ཤོག çog) 1. to cut in twain, cleave, split; ཤིང་འཆེག་པ to split wood; སོག་ལེས་འཆེག་པ to cut with a saw (Cs.). 2. to confess, to acknowledge (Jä.). 3. to be afraid of.

+ **འཆེམས་པ** ẖchemṣ-pa pf. བཅེམས, fut. བཅེམ to chew (Med.; Jä.).

འཆེར་པ ẖcher-pa (ནང་གྲོལ) यकृत the spleen.

+ **འཆེལ་བ** ẖchel-wa or འཆེལ་པ = ཉེན་པ or འདོད་པ सक्त desire, wish; acc. to Jä. and Cs. to believe, to give credence to.

འཆེས་པ *ẖcheş-pa* sometimes spelt as མཆེས་པ happy advent.

འཆོག་པ *ẖchog-pa* हन्यते to smite; acc. to *Sch.* a wall.

འཆོག་ཐོག *ẖchog-thog* the sound of a falling article or thing.

འཆོང་བ *ẖchoń-wa* or འཆོངས་པ = འཆང་བ पालन, धारण to be holding, keep fast.

+ འཆོབས་ཤིག *ẖchobş-çig* = གསོངས་ཤིག made secret.

འཆོམས་པ *ẖchomş-pa* = འཆམས་པ vb. n. to འཇོམས་པ.

+ འཆོར་ཉན *ẖchor-ñan* = ཤོར་ཉན, རང་རེས་ཇ་ཇི་གས་ལས་ཏོན་འཆོར་ཉན་འདུག (*R̲dsa.*).

འཆོར་པོ *ẖchor-po* occasionally for མཆོར་པོ.

འཆོར་བ *ẖchor-wa* I: vb. n. pf. ཤོར 1. to escape, flee or steal away; also to flow out, ooze; ཟ་ཁྲག་འཆོར་བ the blood exuding; བཀྲག་འཆོར without splendour, lustreless; ནོར་འཆོར the money has fled; སྡོམ་འཆོར the vow is dissipated; མེ་ལ་འཆོར་བ to be consumed by fire; ཆུ་ལ་འཆོར་བ to be carried away by water. 2. to come out, to break forth, frq. of fire; འཁྲུག་པ་ཤོར *ẖkhrug-pa-çor* a quarrel, a war broke out, also of water breaking through an embankment. 3. to go over, to pass, be transferred.

འཆོར་བ II: vb. a., pf. བཤོར, fut. གཤོར, to pursue, chase, go after; རི་བོང་རྒྱས hares by means of nets; ཉ་འཆོར་བ to fish; འཆོར་སླེག a seducer; a swaggerer (*Sch.*).

འཆོལ་བ *ẖchol-wa* I: 1. adj. topsy-turvy, upside-down. 2. to mistake or deviate from an order; འཆོལ་བར་བྱེད་པ to put into disorder, to confuse, to confound. 3. pf. བཅོལ to entrust, lay upon, to commit a thing to another's charge; to make, appoint; དེ་ལ་རྒྱལ་པོ་འཆོལ་ལོ they appointed him king; བཙུན་མོ་ལ་རྟ་རྫི་བཅོལ་ལོ they made the queen tend the horses; ཐབ་གཡོག་འཆོལ་ཞིག he may be employed as a scullion; དབང་མེད་དུ་འཆོལ་བ to make one powerless, to compel authority; བཅོལ་བའི་གཉེར manager. ལས་འཆོལ་བ or (resp. ཕྲིན་ལས་འཆོལ་བ) to commission one with an affair or transaction; བང་སོ་ཡུལ་དེའི་ལྷ་སྲུང་རྣམས་ལ་ཕྲིན་བཅོལ་མཛད་དོ། *bań-so yul deẖi lha-sr̲uń r̲namş-la phrin-b̲col m̲dsad̲-do* he entrusted the sepulchre to the tutelary gods of the country. 4. to be thrown together confusedly, *e.g.*, of the loose leaves of a book: དགེ་སྡིག་འཆོལ་བར་འགྲོ virtue and vice are intermixed. 5. to rave, to be delirious, to talk confusedly whilst heavy with sleep (*Jä.*).

འཆོལ་མ *ẖchol-ma*, acc. to *Cs.* 1. a thing committed to another's care. 2. a sly, crafty woman. 3. acc. to *Sch.* a dissolute woman (*Jä.*).

+ **འཆོས་པ** I: *ẖchoş-pa* = བཅོས་པ: 1. pf. བཅོས or འཆོས, fut. བཅོ, imp. ཆོས, supine བཅོས་སུ, to make, make ready, prepare; to construct, build, etc.: འཆོས་སམ am I to build? དྲེས་མ་ཐག་པར་འཆོས་པ to make ropes out of *dres-ma* grass, prop. to make ropes out of it. གཟབ་འཆོས་པ to dress, to train one's self up (*Sch.*); གསར་དུ་འཆོས་པ to renew, renovate, repair (*Sch.*); རྡང་བ་ཕྱིར་འཆོས་པ to retouch, amend, correct, improve. ཚུལ་འཆོས hypocrisy, a mere outward performance of religious rites and observances: ཚུལ་འཆོས་མ་བྱས་སྤྱོད་པ *tshul-ẖchoş ma-byaş şpyod̲-pa* to live without hypocrisy. ཚུལ་འཆོས་མཁན hypocrite. ཚུལ་འཆོས་པ or བཅོས་པ acc. to *Cs.* an established rule or canon (*Jä.*).

འཚོས་པ II: *ẖtshoş-pa* 1. adj. disorderly, dissolute, immoral. 2. sbst. disorderly conduct, dissoluteness: འཆོལ་པ་སྣ་ཚོགས་སྤྱད་པ committing various acts of immorality.

ཇ

ཇ *ja* I: this the seventh letter of the Tibetan alphabet, according to the grammarians of Tibet, was not borrowed from India, its equivalent being unknown in any of the Indian languages of the seventh century, A. D., when the Tibetan written language was shaped by Thon-mi Sambhota. In sound it corresponds with the English J, but as an initial it is pronounced in *C.* as Jh. However when it is surmounted by any letter or has a prefix preceding it, as in the words རྗེ *ṟje* and མཇལ *m̱jal*, it then resumes the sound of a pure J.

ཇ II: 1. tea; word derived from the Chinese *ca*, signifying tea. The resp. form for *ja* is གསོལ་ཇ *gsol-ja.*

ཇ་ཀོ *ja-ko* a hide bag for packing tea (*Ṟtsii.*).

ཇ་དཀྲུག *ja-ḏkrug* a twirling stick, the tea churning-piston.

ཇ་ཁ *ja-kha* of the colour of tea; n. of a Chinese scarf of brick-red colour.

ཇ་ཁུག *ja-khug* a vessel or bag in which tea is kept.

ཇ་ཁྲ *ja-khra* a large tea-pot made of copper, silver, &c., for serving tea to the congregation of monks at a religious service.

ཇ་རྒྱབ *ja-ṟgyab* lit. "after tea." In Tibet and Sikkim table-talk commences after tea has been served.

ཇ་མཆོད *ja-m̱choḏ* libation of tea.

ཇ་འཐག *ja-ẖthag* or ཇ་བཏག *ja-ḇtag* tea-grinder (in Tibet powdered tea is put in boiled water); grinding stone, used for kitchen purposes.

ཇ་དཔོན *ja-ḏpon* one who is in charge of tea-drinking meetings; head tea-cook.

ཇ་ཕུད *ja-phuḏ* the first preparation of tea which is sometimes offered to the gods; first quality of tea.

ཇ་འབིང་ *ja-ẖbiṅ* tea-pot, tea-kettle. This word, sounded *cham-bing*, is the common term used in *C.*

ཇ་སྦྱོར *ja-şbyor* a mixture of tea with butter and salt (*Ṟtsii.*).

ཇ་མ *ja-ma* tea-maker, tea-cook, a cook who prepares tea and gruel, &c. (*Ṟtsii.*).

ཇ་ཚགས *ja-tshagş* a sieve to strain tea (*Ṟtsii.*).

ཇ་ཡཱ་ཇུ *Ja-yā-ju* n. of a kind of tea (*Ṟtsii.*). ཇ་ཡུ *Ja-yu* another kind of tea (*Ṟtsii.*).

ཇ་རིལ *ja-ril* in *W.* acc. to *Jä.* grinding-stone; also a skull.

ཇ་ལག་གཉིས *ja-lag-gñiş* an abbr. of ཇ་མ and ལག་བདེ, *i.e.*, one who prepares tea and another who serves it (*Ṟtsii.*).

ཇ་ལུང་ *ja-luṅ* the handle straps of a leathern-trunk.

ཇ་ཤིང་ *ja-çiṅ* tea plant. In Tibet the tea-plant is styled རྒྱ་ནད་སེལ་ཤིང་, *i.e.*, the plant which cures Indian or Chinese diseases, as being an antidote against malarial fever.

ཇ་སང་ *ja-saṅ* plain decoction of tea: ཇ་སང་བཅས་པའི་ཆས་ཐོབ get plain tea with its accessories! (*Ṟtsii.*).

ཇ་སིགས་ *ja-sigş* used in ཇོ་བོ་ཇ་སིགས་ཇི་སྙེད་དང་ *Jo-ḇo ja-sigş ji-şñeḏ-dań* (*J. Zań.*).

ཇ་སུན་ *ja-sun* time when tea is served.

ཇ་སུན་ཅན་ *ja-sun-can* acc. to *Sch.* a cup of tea; as much as a cup of tea.

ཇ་སེར་ *ja-ser* yellow tea exported from Amdo into Eastern Tibet.

+ **ཇ་ཧོང་** *ja-hoń*=བཙོད་མདོག *ḇcoḏ-m̱dog* or དམར་སེར་ *ḏmar-ser* मञ्जिष्ठा yellowish-red, acc. to *Jä.* ཇ་ཧོད་ *ja-ẖoḏ* is yellow-red.

ཇག *jag* चौर robbing, robbery; ཇག་རྒྱག་པ *jag ṟgyag-pa* to commit robbery.

ཇག་པ *jag-pa* डमर one who terrifies by shouts and gestures; a robber. མི་སེར་ཇག་པའི་གྲིམ་ས་ཡིན it is a lurking place of husbandmen who rob, or who are robbers (*Mil.*). In this passage ཇག་པ might be almost a verb "to rob."

ཇག་དཔོན *jag-ḏpon* captain of a gang of robbers; a brigand chief.

ཇལ *Jal* n. of a place in Tibet; ཇལ་གྱི་ཕུ *Jal-gyi-phu* the uplands of *Jaḻ* (*Deb.* ག *41*).

ཇི *ji* I: 1. num. fig 37. 2. the correlative form of the pron. ཅི *ci* what.

ཇི II: is used in expressions illustrating examples, comparison, measurement, dimensions, also extent of time. ཇི and ཅི are of same signification; but Tibetan grammarians discriminate their use as follows:—དཔེ་དང་ཚད་གཞལ་བ་ལ་ཇི་སྦོབ། དོན་ལ་ཅི་སྦོབ། in making comparisons and measurement use *ji*, in the case of direct significations use *ci*.

ཇི་སྐད *ji-şkaḏ* यथोक्त, यथान्त what, whatever, relative to words spoken: ངས་ཇི་སྐད་སྨྲས་ཀྱང་ whatever I may have said; ཇི་སྐད་སྨྲས་པ་བཞིན་དུ་བྱེད་པ यथा वादी तथा कारी doing in accordance with what one has said.

+ **ཇི་ག** *ji-ga*=བརྟག་པ when examined or searched into: ཇི་ག་སྐྱེས་བུ་དེ་ངོ་མཚར་བྱེད་པ་ཡིན་ནམ *ji-ga şkyeş-bu de ńo-m̱tshar byeḏ-pa yin-nam* (*K. d.* ཙ *4*) if looked into, is not that person really wonderful?

ཇི་སྙམ་པ *ji-şñam-pa* equal to what?

ཇི་སྙེད *ji-şñeḏ*,=ཇི་ཙམ तावत्, यावत्, कियत्: 1. as much as; as great as. 2. whatever is or may be possible. 3. just about (so much).

ཇི་ཡོད or གང་ཡོད what is, or as much as is (*Dag. 8*).

ཇི་ལྟ *ji-ḻta* or ཇི་ལྟ་བ 1. यथा, यादृक्, कथं how, of what kind, of what nature. 2. abst. quality, nature, condition (*Cs.*); ཇི་ལྟ=དེ་ནས अथ then.

ཇི་ལྟར *ji-ḻtar*, यथा adv. as, in what manner; ཁོས་ཇི་ལྟར་ཟེར་པ་བཞིན་དུ acc. to what he has said; ཇི་ལྟ་ཇི་ལྟར in as much as, in the measure of. ཇི་ལྟ་ཇི་ལྟར་ཚིག་ཤེས་ལ in the proportion as one shall be contented. ཇི་ལྟ་བུ *ji-ḻta-bu* such as, like as. ཇི་ལྟར་དེ *ji-ḻtar de* यथैव=ཇི་ལྟར་ཡིན་པ་དེ་ལྟར; ཇི་ལྟར་དྲངས कथं नीयते how to be taken? བླ་མ་ལ་གསོལ་བ་ཇི་ལྟར་དྲངས་དགོས in what manner should I convey requests to the lama? ཇི་ལྟར་འབྱོར་པ *ji-ḻtar ẖbyor-pa* यथायोग acc. to the measure of one's means or attainments. ཇི་ལྟར་ཡང་, *ji-ḻtar yań*=དཔེར་ན तद्यथा for example, thus.

ཇི་སྟེ *ji-şte* is said to=ཅི་སྟེ་དེ་ནས *ci-şta de-naş* अथ so and so. It also is a conjunction meaning but if, nevertheless.

ཇི་ནས *ji-naş*=ཅི་ནས་ཇི་ལྟ་བ or ཇི་ལྟར *ji-ḻtar* also འདི་ནས as for instance; henceforth.

ཇི་ནུས་ཀྱིས *ji-nuş-kyiş*=ཅི་ནུས་ཀྱིས as much as possible; to the utmost, to the best of one's ability, as far as it lies in one's power.

ཇི་མ་རུང *ji-ma-ruń*=ཅི་མ་རུང་ཨེ་མ exclamatory phrase akin to མ་ལ, ཀྱི་མ or ཀྱི་ཧུད वत, alas!

ཇི་ཙུག *ji-tsug* = གང་འདྲ how, like what? in what manner? སྐྱབས་གནས་ཐུགས་རྗེ་ཅན་རྣམས་ཅི་ཙུག་ལ་སོང་ (*A. 128*) "how the merciful ones, the refuge (of the helpless), have passed away!

ཇི་ཙམ *ji-tsam* कियत् how much? ཇི་ཙམ་ནས as soon as, when; ཇི་ཙམ་བྱུང་ how many have been got?

ཇི་ཞིག *ji-shig* कदाचित्; ཅི་ཞིག, ཇི་ཞིག་ཧྲར कदाचिदेव seldom.

ཇི་བཞིན *ji-ḇshin* how, like what?

ཇི་བཞིན་དུ *ji-ḇshin-du* accordingly.

+ ཇི་འོས *ji-ẖos̤* = འཚམ་པ 1. in accordance with, conformity with. 2. གང་འོས་པ whatever is fit, is becoming (*Dag. 8*).

ཇི་སྲིད *ji-sṟiḏ* यावत् as long as; ཇི་སྲིད་འཚོ་བའི་བར་དུ यावज्जीवन all the life long; as long as one lives.

ཇིང་ *jiñ* the Chinese term for Buddhism which in Tibetan is ཆོས, in Sanskṛt धर्म.

ཇུ *ju* num. fig. 67.

ཇུ་ཐིག *ju-thig* denotes a drawing of lots by threads of different colours, whence a class of Bon-po is called ཕྱ་བོན་ཇུ་ཐིག་ཅན (*Ja.*).

ཇུ་པོ *ju-po* a globular stone used for grinding spices = ཛ་རིལ (*Jä.*); acc. to *M̱ñon.* ཇུ་པོ = གཏུན, a pestle.

ཇུ་རུ་ཇ *ju-ru-ja* a kind of tea (*Ṟtsii.*).

ཇུ་ཤེས *ju-çes̤* a kind of satin.

ཇུན་ཝང་ *Jun-wañ* n. of a celebrated Tibetan chief under whose orders the sacred series of works called Kahgyur and Tangyur were engraved on wooden blocks at Lhasa (*Loñ.* ཀ, *17*).

ཇུབ་ཕབ *jub-phab* a kind of tea (*Ṟtsii.*).

ཇུས *jus̤* strategy (*Jä.*).

ཇུས་མཁས་པོ *jus̤ m̱khas̤-po* = ཐབས་མཁས་པ one skilful in means, one full of resources.

ཇུས་ལེགས I: *jus̤-legs̤* = གྱུལ་ལེགས अर्हत् one who has conquered his enemies; a Buddhist saint of the *Hīnayāna* School.

Syn. འཐབ་རྩོད་རྒྱལ *ẖthab-ṟtsoḏ-ṟgyal*; གཡུལ་ལེགས་པ *gyul-legs̤-pa*; དགྲ་བཅོམ་པ *dg̱ra-ḇcom-pa*; དགྲ་ལས་རྒྱལ *dg̱ra-las̤-ṟgyal* (*M̱ñon.*).

ཇུས་ལེགས II: 1. acc. to *Sch.* possessed of good manners, of propriety of conduct: decent, agreeable; ཇུས་བདེ sincere. 2. acc. to *Cs.* clever, skilled, able, experienced; ཞིང་གི་ལས་ལ་ཇུས་བདེ skilful in agriculture; དམག་ལ ཇུས་ལེགས་པ dextrous in military matters.

ཇུས་མ *jus̤-ma* a sort of silk stuff (*Cs.*).

ཇེ *je* 1. num. fig. 97. 2. a particle, used for expressing the comparative degree of an adj. or adv., and esp. a gradual growing or increase, often with termin. case or ལ; ཇེ་ཆེ་ཇེ་ཆེ = ཆེ་རུ་ཆེ་རུ grew larger and larger: ཆུ་ཕྲན་མང་པོ་ཇེ་ཆེ་ཇེ་ཆེ་ལ་རྒྱས་ནས་སོང་། many streamlets increased in size becoming larger and larger (*Beẖu. 50*). ཇེ་མང་འགྲོ (they) go on increasing in number; ཇེ་གསལ་དུ་སོང་ it has become more evident; ཇེ་ཉེ་ཇེ་ཉེ་སོང་སྟེ going nearer and nearer; ཇེ་མཐོ་ཇེ་མཐོ higher and higher; ཇེ་བཟང་ཇེ་བཟང་དུ་འགྲོ་བ to grow better and better. 3. progress: ཆོས་ཀྱི་འདུན་ས་འདིར་ཇེ་ཅི་ཞིག་མཐོང་ (*Surañ. 5*) whatever progress you observe in the advance of the doctrine in this place (association). 4. acc. to *Lex.* དབྱངས sound, voice (*Jā.*). 5. acc. to *Schtr.* a hortative particle, often connected with a vocative.

ཇེ་ཁ *je-kha* a deed.

ཇེ་ཁྱོད *je-khyoḏ* acc. to *Sch.* now you, you first.

ཇེ་དང་པོ *je-dañ-po* the very first. ཇེ་ཕྲ = ཕྲ་རུ་ཕྲ་རུ thinner and thinner or finer and finer.

ཇེ་དབུལ་བ *je-ḏbul-wa* = ཉམ་ཆུང་དུ་འགྲོ་བ to grow poorer, become more and more destitute.

ཇེ་ཞིག *je-shig* = རེ་ཞིག a little while, sometime.

ཇེ་རིང *je-riń* = རིང་དུ་འགྲོ་བ growing longer and longer.

ཇེང་ *jeń* = 1. དང་པོ *dań-po* or རེ་ཞིག प्रथम, आदि the first or earliest. 2. स्वर, घोष sound, voice.

ཇོ *jo* 1. num. fig. 127 = ཇོ་བོ or ཇོ་མོ.

ཇོ་ཇོ *jo-jo* अग्रजभ्राता elder brother (*Dag. S*); = ཨ་ཇོ in *C.* and ཨ་ཇུ in Sikk.

Syn. ཕུ་བོ *phu-ḇo*, སྔོན་སྐྱེས *s̱ńon-s̱kyes̱*, ཐོབ་མ་སྐྱེས *thob-ma s̱kyes̱*, ངེས་འཛིན *ńes̱-ẖdsin*, ཐུ་བོ *thu-ḇo*, གཅེན་པོ *g̱cen-po* (*M̱ńon.*).

ཇོ་གདན *jo-g̱dan* = ཇོ་ནང་གི་གདན་ས the seat or head-quarters of the Jo-nang-pa sect of Buddhism in Tibet.

ཇོ་ནང་ *Jo-nań* or ཇོ་མོ་ནང་ n. of a place with a lofty *Chorten* and a convent situated about 100 miles to the N.W. of Tashilhunpo; the place where *Phyogs̱-las̱ Ṟnam-ṟgyal* the founder of the Jonang-pa sect was born, and whence the name Jonang-pa was derived.

ཇོ་བོ *jo-wo* प्रभु, स्वामी, आर्य्य; རྗེ་འུ also རྗེ་རིགས lord, master, noble, venerable; also one of the nobility.

Syn. གཙོ་བོ *g̱tso-wo*; མགོན་པོ *m̱gon-po*; མགོན་འདྲེན *m̱gon-ẖdṟen* (*M̱ńon.*).

ཇོ་བོ་ཇ་མ་ལི *Jo-wo Ja-ma-li* n. of an image of Buddha in Yambu the ancient capital of Nepal.

ཇོ་བོ་རྗེ *Jo-wo ṟje* (lit. the noble lord) the Tibetan title of Atis'a.

ཇོ་བོ་ཕྱིང་དཀར་བ *Jo-wo phyiń ḏkar-wa* n. of a demi-god (*Ṟtsii*).

* ཇོ་བོའི་ལུགས་ཀྱི་རྟ་མགྲིན *Jo-woẖi lugs̱-kyi ṟta-m̱grin (56c)* the deity Hayagriwa acc. to the system of *Jo-wo.*

ཇོ་མོ *jo-mo* 1. आर्य्या the female head of a household, a woman that governs as mistress of her own servants. 2. a cloistress, nun.

ཇོ་མོ་ཁ་ནག *Jo-mo kha-nag* snowy mountain in S. Tibet towards Bhotan.

ཇོ་མོ་གངས་དཀར *Jo-mo gańs̱-ḏkar* lit. the lady of the white snows, a Tibetan name for Mount Everest.

ཇོ་མོ་ལྷ་རི *Jo-mo lha-ri* the snowy mountain between Tibet and Bhotan ordinarily called Chumalari.

ཇོ་རྩི *jo-ṟtsi* varnish for wooden furniture.

ཇོ་རྩི་གསེར་ཤོག *jo-ṟtsi g̱ser-çog* lustrous gold-leaf for painting purposes.

ཇོ་རྫོང་ *Jo-ṟdsoń* or ཇོ་མོ་རྫོང་ *Jo-mo ṟdsoń* n. of a fort and district in Tibet (*Ṟtsii.*).

* ཇོ་ལུགས་སྒྲོལ་དཀར *Jo-lugs̱ s̱groḻ-ḏkar (2A.)*

མཇལ་བ *m̱jal-wa* resp. for འཕྲད་པ समागम; imp. མཇོལ *m̱jol* 1. to meet; to interview, obtain access to an honoured person, to wait on, to pay one's respects to a person: ཡབ་དང་མཇལ་འཚལ་ལོ I will pay a visit to my father; ཕྱིས་མྱུར་དུ་མཇལ་དུ་ཡོང་ *phyis̱ myur-du m̱jal-du yoń* I shall take the liberty of soon coming back; མཇལ་བར་ཞུ་བ to ask for an audience; མཇལ་དུ་མི་བཏུབ cannot get in, cannot obtain admittance; མཇལ་ཕྲད་དང་དགའ་བའི་གཏམ་མང་པོ་མཛད they exchanged many compliments and expressions of joy; གནས་མཇལ་བ to visit a sanctuary or a holy place; to go on a pilgrimage; གནས་མཇལ་པ a pilgrim. 2. གོ་བའི་མཇལ་བ *go-waẖi m̱jal-wa* ज्ञा to understand, comprehend; དོན་མཇལ་བ to understand the meaning.

མཇལ་ཁ *m̱jal-kha* audience, access to a great man's presence, admittance; མཇལ་ཁ་གཏོང་བ or གནང་བ to give audience, grant interview; མཇལ་ཕྲད་བྱེད་པ to have an interview with; to meet.

མཇལ་རྟེན *m̱jal-ṟten* a present made at an interview with a great man.

མཇལ་དར *m̱jal-dar* the scarf that is presented on the occasion of an interview.

མཇལ་སྣ་པ *m̱jal-s̱na-pa* an introducer, master of ceremonies (*Cs.*).

མཇལ་ཕྱག *m̱jal-phyag* salutation.

མཇལ་མང་ *m̱jal-mań* a visit paid by many together, a grand reception (*Cs.*).

མཇལ་ཞུ *m̱jal-shu* a prayer made on the occasion of an interview or meeting.

མཇིང་པ *m̱jiń-pa*=འཇིང་པ 1. कृकाटक the neck (*Dag. 8*). 2.=རྩ་མཇིང་ meadow (*Schtr.*).

མཇིང་བསྣོལ *m̱jiń-ḇs̱nol* explained as སྐྱེའམ་མགྲིན་པ་ཕན་ཚུན་བསྣོལ་བ་གཅིག་གིས་གཅིག་ལ་སོས་ཕྲུགས་པ་ལྟ་བུ among birds or animals, for instance one hugging or embracing the neck of another to pick or tickle each other with the teeth; ཟུར་བཞིར་རྨ་བྱ་མཇིང་བསྣོལ་མཛེས་པར་བྱིས let the four corners be made beauteous with peacocks crossing each other's necks (*A. 4*).

མཇིངས་ཟབ *m̱jińs̱-zab*, v. ཀློང་ཟབ *ḵloń-zab.*

མཇུག *m̱jug* the back, the tail; what is behind, the hinder part, of anything, resp. སྐུ་མཇུག posteriors, backside, tail (*Dag. 8*). མཇུག་སྐོར་བ colloq. to turn one's back (on another). With regard to time=the end: ཟླ་བ་བརྒྱད་པའི་མཇུག་ལ at the end of the eighth month; མཇུག་ལ or མཇུག་ཏུ as adv. and postp. are colloquially in common use to signify: at the end of, at last, behind, after, with genit. of the verbal root; also ཡང་གི་མཇུག་མ=the last, the last one.

མཇུག་སྒྲོ *m̱jug-s̱gro* lower or inferior part, underpart, buttocks; tail-feather (*S̱ñiń.*).

མཇུག་སྒྲོ་ཅན *m̱jug s̱gro-can*=རྨ་བྱ कलापी peacock.

མཇུག་བསྔོ་བ *m̱jug ḇs̱ño-wa* to make a prayer after having done some act of merit.

མཇུག་བསྔོས *m̱jug-ḇs̱ños̱* (མཐར་ཕྱིན་པ་བསྙད *m̱thar phyin-pa ḇs̱ñaḏ*) निगम्य gone to the extremity; attaining thoroughness in any subject.

མཇུག་དོ *m̱jug-do* the bone of the tail: ལུག་གི་མཇུག་དོས་མཁལ་རྐེད་རླུང་ནད་སེལ (*S̱man.*) the sheep's tail-end cures kidney, pains in the waist and disease caused by རླུང་ *ṟluń.*

མཇུག་རྡུམ *m̱jug-ṟdum*=མཇུག་མ་ཆད་པ with short tail, tail cut off; an ill-conditioned improvident person who at the end disappoints or behaves ungratefully.

མཇུག་ཕོད་ཅན *m̱jug-phoḏ-can*=དུ་བ་མཇུག་རིང केतु a comet (*M̱ñon.*).

མཇུག་མ *m̱jug-ma* or འཇུག་མ *ḫjug-ma* लाङ्गूल, पुच्छ, ललामन् the tail, the posterior that hangs down; མཇུག་མ་སྒྲིལ་བ *m̱jug-ma s̱gril-wa* to wag the tail; fig. the further progress and final issue of an affair; the consequences; ཡང་གི་མཇུག་མ the last.

Syn. རྔ་མ *ṟña-ma*; ཞུ་གུ *shu-gu* (*M̱ñon.*).

* མཇུག་རིངས *m̱jug-rińs̱* or དུ་བ་མཇུག་རིངས *Du-wa m̱jug-rińs̱* केतु comet (*Kālac. T, 49*).

མཇུག་རིང་ केतु one of the nine planets of Hindu Astronomy.

མཇེ *m̱je* लिङ्ग, पुंलिङ्ग the penis (*Dag. 8*); in the Tantras it is called གསང་བའི་རྡོ་རྗེ; མཇེ་ལངས་པ or དབང་པོ་ལས་སུ་རུང་བ erection of the penis; མཇེ་མགོ the glans penis; མཇེ་རླིག *m̱je-ṟlig* the penis and the testicles. མཇེ་ཤུབས the membraneous covering or the sheath of the penis (*Jä.*).

Syn. ཕོ་རྟགས *pho-rtagş*; ཕོ་དབང་ *pho-dwañ* (*Mñon.*).

མཇེད་པ *mjed-pa* सह suffering, enduring, bearing patiently; acc. to *Cs.* obnoxious; མ་མཇེད prop. free; gen. acc. to Buddhist ideas the world, the universe.

འཇག་པ *hjag-pa* pf. ཇགས *jagş* (*Cs.*); acc. to *Sch.* to establish, settle, fix, found; hence prob. བདེ་འཇགས and ཁྲིས་འཇགས *khriş-hjagş*, འཇགས་ཁྲིས prob. འཇགས་རིང་ time of prosperity, of peace, of rest; a time without disturbances, war, epidemic, etc. (*Jä.*).

འཇག་སྐྱ *hjag-şkya*, v. འཇག་མ.

འཇག་གདན *hjag-gdan* a seat made of the grass called འཇག་མ; a cotton-rug with its edges turned up with red cloth.

འཇག་མ *hjag-ma* वीरण 1. a fragrant grass, *Andropogon muricatus.* 2. acc. to *Sch.* a coarse and thick grass of inferior quality used in roofing huts. 3. a blade (of grass); stalk (of corn); འཇག་མ་རེའི་སྟེང་ན on every blade of grass; ཀུ་ཤའི་འཇག་མ་ཕོན་ཅིག a bundle of blades of *Kuça* grass. འཇག་ཀོད acc. to *Sch.* horse-tail, pewter grass, *Equisetum* (*Jä.*). འཇག་མའི་རྩ also called འཇག་སྐྱ वीरण मूल the roots of this grass. In Tsang འཇག་མ is called ཁྱེམ, འཇག་མ being collcq. a word of *C.*; in Tsang we hear ས་ཞིང་ཕྲུ་རློག་བྱེད་རྒྱུའི་ཁྱེམ *sa-shiñ phru-rlog byed-rgyuhi khyem* a shovel with which soil is overturned (*Rtsii.*).

འཇགས *hjagş* v. under འཇག་པ 1. = བཞག as ཐུགས་འཇགས = སེམས་འཇགས remember, keep in mind: རིང་མིན་ངོས་མཇལ་ཞུས་ཆོག་པ་ཐུགས་མཚོར་འཇགས་པ་མཛོད pray bear in the ocean of your mind that we may meet before long (*Yig. k.* *26*). 2. clay or mud (*Dag. 8*).

འཇགས་པ *hjagş-pa* in *C.* to give, to make a present, to formally present (*Georgi's Alphabetum Tibetanum*).

འཇགས་རིང་ *hjagş-riñ* = བདེ་བའི་ཡུན་རིང་ the time of happiness or prosperity.

འཇང་ *Hjañ* place in N. W. Tibet which once formed the kingdom of *Hjañ* (*J. Zañ.*).

འཇང་གི་རྒྱང་མཁར *Hjañ-gyi rgyañ-mkhar* one of the thirty-seven holy places of the Bon (*G. Bon. 38*).

འཇང་བ *hjañ-wa* to devour, swallow (*Sch.*).

འཇང་ཚ་ལྷ་དབང་ *Hjañ-tsha Lha-dwañ* the son of king ཁྲི་ལྡེ་གཙུག་བརྟན *Khri lde-gtsug-brtan* betrothed to the sister of the Emperor *Jūñ*, *Jūñ* the fifth of the *Tang* dynasty. He died before his would-be spouse could reach Tibet. His father, however, married her as she would not go back to China without becoming a queen.

འཇང་སོ *hjañ-so* = ས་མཚམས *sa-mtshamş.*

འཇངས་ཞབས *Hjañş-shabş* n. of a place in Kham (*Loñ.* ३, *12*).

འཇངས་ས་ཐམ *Hjañş-sa-tham* n. of a place in Kham (*Loñ.* ३, *12*).

+ **འཇན་པོ** *hjan-po* a consort; properly འཇན་པོ = husband, and འཇན་མོ = wife.

འཇབ་གདན *hjab-gdan* a soft rug made of wool (*Rtsii.*).

འཇབ་པ *hjab-pa* pf. prob. བཞབས fut., བཞབ, to sneak, slink, creep privily; to lie in wait, in ambush; ཚེ་ལ་འཇབ་པ to make an attempt on a person's life.

འཇབ་བུ་བ *hjab-bu-wa* = རྐུན་པོ *rkun-po* or རྐུན་མ *rkun-ma* (*Mñon.*) a thief; འཇབ་བུས་མ་བྱིན་པར་ལེན་པ to steal clandestinely.

འཇབ་ཙེ *hjab-tse* a pair of scissors, nippers, teezers.

འཇབ་ཙེ་ཁ *hjab-tse-kha* a kind of rug made of སྡེར་མ *şder-ma* (*Jig.*).

འཇམ་པ ẖjam-pa कोमल, मृदु, मन्द tender, soft, lovely, charming.

Syn. མཉེན་པ m̱ñen-pa; འབོལ་བ ẖbol-wa (M̱ñon.).

འཇམ་ཀླས ẖjam-ḵlaş प्रसर, ऋजु straight.

འཇམ་མགོན H̱jam-m̱gon मञ्जुनाथ; v. འཇམ་དཔལ.

འཇམ་མགོན་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ H̱jam-m̱gon choş-kyi ṟgyal-po the complimentary title by which Tsong-khapa is addressed in Tibet: འཇམ་མགོན་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོའི་ཞབས་རྟེན་པད་མོའི་དྲུང་དུ། to the lotus feet of the king of the Doctrine, Jam-pal.

འཇམ་མགོན་བསྟན་པའི་སྲོག་ཤིང H̱jam-m̱gon ḇstan-paẖi sṟog-çiń Jam-gon the life-tree of the Doctrine.

འཇམ་མགོན་བླ་མ ẖjam-m̱goa ḇla-ma an address of politeness to the hierarchs of the S'akya school.

འཇམ་ཇུས ẖjam-juş = རྐྱང་ཇུས a ṟkyań-juş a kind of silk scarf or satin.

འཇམ་འཇམ ẖjam-ẖjam polite words: ངན་པ་ཡང་ཚིག་འཇམ་འཇམ་གྱི་སྨྲ་འདེབས "polite language should be used even towards the meanest person." Also. in *C.* softly, gently.

འཇམ་ལྗང་འདབ་ལྡན ẖjam-ḻjań ẖdab-ḻdan a parrot or the bird with light green plumage (M̱ñon.).

འཇམ་གཉེན་མ ẖjam g̱ñen-ma a woman of fascinating speech.

འཇམ་ཐབས ẖjam-thabş gentle means, milder measures.

འཇམ་པའི་རྡོ་རྗེ H̱jam-paẖi ṟdo-ṟje मञ्जुवज्र n. of a deity; a *Bodhisattva.*

* འཇམ་པའི་དབྱངས H̱jam-paẖi-ḏḇyańş मञ्जुघोष, མཻ་ཏྲི **Maitri** རྗེ་བཙུན (*Org. m. 113, 35*).

འཇམ་པའི་རིགས ẖjam-paẖi rigş मन्दजातीय humbler classes (opp. to རྩུབ་པ ṟtsub-pa), soft, tender, smooth, mild, *e.g.*, of cloth, hair; a meadow, a plain without stones or rocks, of fruit, the air, the character of a person, a person's way of speaking.

འཇམ་པོ ẖjam-po 1. soft, gentle, not rough or cross; གྱོང་པོ་མ་ཡིན་པ gyoń-po-ma yin-pa not stiff. 2. श्लक्ष्ण, फत्करीकं mild; alum.

འཇམ་པོས་ལེན ẖjam-poş-len to draw out information or any secret from another by using fascinating or smooth language.

འཇམ་པོར་སྨྲ ẖjam-por-şmṟa speak softly, gently.

འཇམ་དཔལ H̱jam-ḏpal मञ्जुश्री n. of the third *Dhyani Bodhisattva,* who is regarded as the deputy of the third Dhyani Buddha, Dzin-sten Jung-do. Is popular throughout Nepal and Tibet. His several names are:—འཇམ་དབྱངས मञ्जुघोष the soft-voiced; ཤེས་རབ་ཀྱི་ལྷ Çeş-rab-kyi-lha the god of wisdom; བརྟན་པའི་འཁོར་ལོ Ḇṟtan-paẖi ẖkhor-lo; རལ་གྲི་ཅན Ral-gri-can; ཟུར་ཕུད་ལྔ་པ Zur-phuḏ ḻńa-pa; བློ་ཡི་གཏེར Ḇlo-yi-gter; ངག་གི་དབང་ཕྱུག Ńag-gi ḏwań-phyug; སེང་གེ་རྩེན Seń-ge-ṟtsen; སྨྲ་བའི་རྒྱལ་པོ S̱mṟa-waẖi ṟgyal-po; སྨྲ་བའི་ལྷ S̱mṟa-waẖi-lha; ཡེ་ཤེས་མེ་ལོང Ye-çeş meloń; ཡེ་ཤེས་སྐུ Ye-çeş-şku; ཤེས་རབ་འཁོར་ལོ Çeş-rab ẖkhor-lo; ཤེས་རབ་སྐུ Çeş-rab-şku; རྡོ་རྗེ་རྣོན་པོ Ṟdo-ṟje ṟnon-po; ངག་གི་རྒྱལ་པོ Ńag-gi ṟgyal-po (M̱ñon.).

འཇམ་དཔལ་གནས་པ मञ्जुश्रीविहार the residence or sphere in the heavens of Jam-pal.

* འཇམ་དཔལ་གྲགས H̱jam-ḏpal-gragş मञ्जुश्रीकीर्त्ति (*Bull. 1848, 295*).

འཇམ་དཔལ་རྒྱ་མཚོ H̱jam-ḏpal ṟgya-m̱tsho n. of the eighth Dalai Lama of Lhasa who died in the year 1805, aged 46. From the birth of Tsong-khapa to the 20th year of the Dalai Lama H̱jam-ḏpal ṟgya-mtsho 420 years elapsed (*Loń.* ༢ *16*).

* འཇམ་དཔལ་རྔ་སྒྲ H̱jam-ḏpal rńa-şgra मञ्जुश्रीदुन्दुभीश्वर n. of a Buddha (*Tā. 2, 279*).

འཇམ་དཔལ་སྙིང་པོ *H̲jam-d̲pal s̱ñiṅ-po* the name under which Tsong-khapa is now believed to be known in the *Tuṣita* regions.

འཇམ་དཔལ་གྱི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་གི་ཡོན་ཏན་བཀོད་པ मञ्जुश्री-बुद्ध-चेत्र व्यूह n. of a Buddhist religious book giving description of the region where dwells Mañ-jus'ri or Jam-pal.

* འཇམ་དཔལ་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ *H̲jam-d̲pal gshon-nur gyur-pa* मञ्जुश्रीकुमारभूत a manifestation of Jam-pal.

* འཇམ་དཔལ་བཤེས་གཉེན *H̲jam-d̲pal ḇçes̱-gñen*, मञ्जु श्री मित्र.

འཇམ་དབྱངས *H̲jam-d̲ḇyaṅs̱* मञ्जुघोष v. འཇམ་དཔལ called also the principal *Bodhisattva* among ཉེ་བའི་སྲས་ཆེན་བརྒྱད the eight spiritual sons of the Buddha.

* འཇམ་དབྱངས་དཀར་པོ *H̲jam-d̲ḇyaṅs̱ d̲kar-po* a white image or manifestation of Jam-pal. A yellow ditto :—འཇམ་དབྱངས་དམར་སེར *H̲jam-d̲ḇyaṅs̱ d̲már-ser.*

* འཇམ་དབྱངས་སྨྲ་སེང *H̲jam-d̲ḇyaṅs̱ s̱mra-señ* ཝ་གཱི་ཤྭ་ར *Wa-ghi çva-ra* वागीश्वर Lord of speech.

འཇམ་འབྲས *H̲jam-h̲bras̱* n. of medicinal fruit reputed useful in diseases of the kidney (*Med.*); འཇམ་འབྲས་མཁལ་མའི་ནད་ནི་སེལ་བར་བྱེད.

འཇམ་འབྲས་དབྱེ་པ *h̲jam-h̲bras̱ d̲bye-pa*, v. करञ्ज (*M̲ñon.*), a medicinal fruit. [the tree *Pongamia glabra*]*S.*

འཇམ་མ *h̲jam-ma* 1.=ཇེ་འཇམ resp. for ཐུག་པ gruel, broth. 2. goddess of fortune.

འཇམ་མོ *h̲jam-mo* post-stage (*Sch.*).

འཇམ་རྩི *h̲jam-r̲tsi* निरूह a purging clyster; a mild purgative medicine.

འཇམ་ཡས *h̲jam-yas* n. of a number (*Ya-sel. 57*).

འཇམ་བསླུས་མགོ་སྐོར་བ *h̲jam-ḇs̱lus̱ m̲go-s̱kor-wa* to deceive by sweet and fascinating language.

འཇའ *h̲jah̲* or འཇའ་ཚོན इन्द्रधनु:, इन्द्रचाप, इन्द्रायुध rainbow; also the colours of the rainbow; འཇའ་ཚོན་ཡལ་བ *h̲jah̲-tshon yal-wa* the vanishing of the rainbow; འཇའ་འོད *h̲jah̲-h̲od̲* light or splendour of the rainbow; འཇའ་ལུས the body of a saint vanishing in the rainbow or in the manner of the colours of the rainbow.

Syn. དབང་པོའི་མཚོན *d̲wañ-poh̲i m̲tshon*; བརྒྱ་བྱིན་གཞུ *ḇr̲gya-byin gshu*; རླུང་གི་རྒྱལ་མཚན *r̲luñ-gi r̲gyal-tshan*; རླུང་གི་བལ *r̲luñ-gi bal*; རླུང་གི་འབྲས་བུ *r̲luñ-gi h̲bras̱-bu*; འོད་ལྔ་པ *h̲od̲ l̲ña-pa*; གཞའ་ཚོན *gshah̲-tshon*; འཇའ་རིས *h̲jah̲-ris̱*; རྒན་པོའི་ཐིག *r̲gan-poh̲i thig*; ལྷ་རྒྱལ་མཚོན་ཆ *lha-r̲gyal m̲tshon-cha*; སོས་ཀ་བཤད *sos̱-ka bshad̲*; དབང་གཞུ *d̲wañ-gshu*; ལྷ་ཡི་ཚན་རིས *lha-yi tshan-ris̱*; དབང་པོའི་ཤིང་བལ *d̲wañ-poh̲i çiñ-bal* (*M̲ñon.*).

འཇའ་བ *h̲jah̲-wa* 1. also འཇའ་མོ acc. to *Sch.* lame, gen. ཞ་བོ; འཇའ་བར་བྱེད་པ *h̲jah̲-war byed̲-pa* to make lame, to lame. 2. to bespeak, to concert, to confederate (*Sch.*)

འཇའ་མ *h̲jah̲-ma* laces or needle-work representing the colours of the rainbow; generally Chinese shoes are made with such laces.

འཇའ་ས *h̲jah̲-sa* or འཇའ་མོ edict, diploma, a permit (*Cs.*); said to be a Chinese word Tibetanized.

འཇའ་རིས *h̲jah̲-ris̱*, v. འཇའ *h̲jah̲.*

འཇའ་ས *h̲jah̲-sa*, མངའ་ཞབས་བཟང་པོ faithful servant of the king.

འཇར་བ *h̲jar-wa* acc. to *Cs.*=འབྱར་བ to stick together, to cohere.

འཇལ་བ *h̲jal-wa*, pf. བཅལ, fut. གཞལ, imp. འཇོལ (*R̲do. 46*) 1. to weigh. འཇལ་བྱེད་སྲང (a pair of) scales for weighing. 2. to measure: རིང་ཐུང་ཚད་འཇལ་བ to measure the length. 3. to appraise, to tax; to weigh in one's mind, to ponder; more fully expressed by བློས་གཞལ་བ *b̲los̲-gshal-wa* (मानन, मिमीते) to understand. 4. to pay; pay back, repay; བུ་ལོན་འཇལ་བ to pay a debt; སྐྱིན་པ་འཇལ་བ *s̲kyin-pa h̲jal-wa* to repay a loan; ཁྲལ་འཇལ to pay rent or tax, esp. with ལན; ཕན་ལན་གནོད་པས་འཇལ or ལེགས་ པའི་ལན་ཉེས་པས་འཇལ to retaliate, return, repay, return evil for good; also in the way of a fine or punishment. In the Tibetan penal code ཁྲི་འཇལ *khri-h̲jal*, *i.e.*, payment in ten thousand fold is necessary for making good the loss of sacred life or objects; བརྒྱད་བཅུ་འཇལ in eighty-fold for the property of the clergy; དགུ་འཇལ nine-fold is compensation for the property of ordinary men. འཇལ་བུའི་དངོས་པོ the articles or essentials of payment in purchase or of exchange in barter.

འཇལ་ཁ *h̲jal-kha* the act or business of measuring; འཇལ་འགྲོ मित measured.

འཇལ་བར་བྱེད *h̲jal-war-byed̲*=ཚད་དུ་བྱེད or མཉམ་བྱེད मिमीते paying in price; འཇལ་བས *h̲jal-was̲* माय dry or liquid measurement or weighment.

འཇལ་བྱེད *h̲jal-byed̲* द्रोण = 4 ādhakas; a measure; a measure of capacity.

འཇས་པ *h̲jas̲-pa*, v. སྦྱིད་སྐུར་བ (*M̲ñon.*).

འཇི་བ *h̲ji-wa* 1. or འཇི་ཤིག=ཁྱི་ཤིག a flea, also ལྗི་བ *l̲ji-wa*. 2. acc. to *Cs.*=འཇམ་པ. 3. soft, smooth. 4. acc. to *Sch.* disgusting, nasty, *e.g.*, of a filthy smell.

འཇིག་རྟེན I: *h̲jig-r̲ten*=འཁོར་བ संसार 1. the transmigratory existence (*M̲ñon.*); འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པ or འཁོར་བ་ལས་འདས་པ passed out of the world. 2. symbolically the number three (*R̲tsi.*).

འཇིག་རྟེན II: मर्त्यलोक receptacle of all that is perishable. 1. the external world, the universe; འཇིག་རྟེན་གྱི་ལྷ the god of the world (who is also subject to death); འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པ *h̲jig-r̲ten las̲ h̲das̲-pa* one that has escaped from this world, emancipated, blessed; འཇིག་རྟེན་གསུམ *h̲jig-r̲ten-gsum* the three divisions of the world: earth, the heavens and hades; འཇིག་ རྟེན་གྱི་བྱ་བ *h̲jig-r̲ten-gyi bya-wa* worldly things or affairs; འཇིག་རྟེན་ལ་དགོས་པའི་བསླབ་བྱ *h̲jig-r̲ten-la d̲gos̲-pah̲i b̲s̲lab-bya* useful maxims of life, moral rules; འཇིག་རྟེན་གྱི་ཆོས་བརྒྱད अष्टलोकधर्म्म the eight worldly objects:—(*a*) རྙེད་པ *r̲ñed̲-pa* 'लाभ gain; (*b*) མ་རྙེད་པ *ma r̲ñed̲-pa* अलाभ loss; (*c*) སྙན་པ यश: fame; (*d*) མི་སྙན་པ अयश notoriety or ill-fame; (*e*) སྨད་པ निन्दा slander or scandal; (*f*) བསྟོད་པ प्रशंसा praise; (*g*) བདེ་བ सुख happiness; (*h*) སྡུག་བསྔལ *s̲dug-b̲s̲ñal* दु:ख misery. འཇིག་རྟེན་གྱི་མཛད་པ་ལྔ the five temporal acts of a Buddha:—Conception in the mother's womb, birth, youthful achievements, marriage, and reigning over the kingdom. འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་མཛད་པ་ལྔ the five works leading to the passing out of the world of a Buddha: (*a*) རབ་ཏུ་བྱུང་བ (प्रव्रज्या) renunciation; (*b*) དཀའ་བ་སྤྱད་པ (तपस्या) asceticism; (*c*) ཆོས་འཁོར་བསྐོར་བ *chos̲-h̲khor b̲s̲kor-wa* (धर्म्मचक्रप्रवर्त्तन) turning the wheel of Law, *i.e.*, preaching religion; (*d*) ཆོ་འཕྲུལ་སྟོན་ཅིང་བདུད་བཏུལ་བ *cho-h̲phrul s̲ton-ciñ b̲dud̲ b̲tul-wa* subduing the devil (Māra) by exhibiting religious miracles; (*e*) སངས་རྒྱས་པ the attainment of *Nirvāṇa*. 2. world, as a more general term: བདེ་བ་ཅན་གྱི་འཇིག་རྟེན *b̲de-wa-can gyi h̲jig-r̲ten* the Sukhāvati or the world of bliss. There are two kinds of worlds:—(*a*) མ་དག་པའི་འཇིག་རྟེན the impure or defiled world, *i.e.*, the world of sin; (*b*) དག་པའི་འཇིག་རྟེན the sanctified world, *i.e.*, the world of purity. Most Buddhists include our world, in the *Madag-pah̲i H̲jig-rten*. The following five include the pure worlds or *Dag-pah̲i h̲jig-r̲ten*: (*a*) བདེ་བར་གཤེགས་པ་བདུན་

ཀྱི་ཞིང་ཁམས the worlds which have been sanctified by the presence of the seven Sugata Buddhas or the happily-passed-away Buddhas; (*b*) the worlds presided over by the Buddhas of the ten quarters and the five Dhyāni Buddhas; (*c*) the world of beatitude called མངོན་དགའ་བ or མངོན་པར་དགའ་བའི་ཞིང་ཁམས; (*d*) the world called པདྨ་ཅན *paḏ ma-can*; (*e*) De-wa-chan or the World of Bliss of the Northern Buddhists (*Sorig.*). Our present world is divided into two:—(*a*) ཕྱི་སྣོད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན *Phyi-şnoḏ-kyi ẖjig-ṟten* the physical or inorganic world, (*b*) ནང་བཅུད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན the living or animated world.

འཇིག་རྟེན་ཁམས *ẖjig-ṟten-khamş* लोकधातु the world.

Syn. ས་རྟེན *sa-ṟten*; བཅུད་ཀྱི་སྣོད *ḇcuḏ-kyi şnoḏ*; གནས་རྟེན *gnaş-ṟten*; རང་སྐྱེད *rań-şkyeḏ*; ས་བོན *sa-bon* (*M̱ñon.*).

འཇིག་རྟེན་ཁམས་ཀྱི་ཆ་ཤས *ẖjig-ṟten-khamş kyi cha-çaş* लोकधात्वंश part of the world.

* འཇིག་རྟེན་མཁའ་འགྲོ *H̱jig-ṟten m̱khaẖ-ẖgro* n. of a nymph.

འཇིག་རྟེན་མཁྱེན་པ *ẖjig-ṟten m̱khyen-pa* लोकविद् the knower of the world, *i.e.*, of all that happens in the world.

འཇིག་རྟེན་ཁྲིམས *ẖjig-ṟten-khrimş* = རྒྱལ་ཁྲིམས *ṟgyal-khrimş* the laws or institutes for governing (*M̱ñon.*).

འཇིག་རྟེན་གྱི་གཏམ *ẖjig-ṟten-gyi gtam* worldly saying, common saying, proverb.

འཇིག་རྟེན་གྱི་ཐད *ẖjig-ṟten-gyi thaḏ* व्यावहारिका worldliness; in the direction of worldliness, or usage, custom, etc.

འཇིག་རྟེན་གྱི་བར *ẖjig-ṟten-gyi bar* लोकान्तरिका in the world a dark space, n. of a hell.

འཇིག་རྟེན་གྱི་གཙོ་བོ *H̱jig-ṟten-gyi gtso-ḇo* the lord of the universe (*M. V.*).

འཇིག་རྟེན་གྱི་ཚུལ *ẖjig-ṟten-gyi tshul* लोकयात्रा worldly manner, according to custom, or usage.

འཇིག་རྟེན་མགོན་པོ *H̱jig-ṟten m̱gon-po* लोकनाथ the patron or protector of the world; an epithet of the *Bodhisattva* Avalokites′vara; also n. of the Buddha.

འཇིག་རྟེན་འཇིག་པ *ẖjig-ṟten ẖjig-pa* लोकाभिभवन the destruction of the world.

འཇིག་རྟེན་ཐམས་ཅད་ལ་མངོན་པར་མི་དགའ་བའི་འདུ་ཤེས सर्वलोकेऽनभिरतिसंज्ञा an aversion to the concerns of this world, being the outcome of adherence to the Doctrine.

འཇིག་རྟེན་འདུལ *ẖjig-ṟten-ẖdul* (སངས་རྒྱས་སྤྱིའི་མཚན *sańş-ṟgyaş şpyiẖi-m̱tshan*) लोकजित् one who has conquered the world—a general epithet of Buddha (*M̱ñon.*).

འཇིག་རྟེན་པ *ẖjig-ṟten-pa* लौकिक, लोकतः a worldly man, a layman.

འཇིག་རྟེན་དཔང་པོ *ẖjig-ṟten ḏpań-po* = ཉི་མ also लोकेश, संसारसाक्षी the sun, the witness of the world.

འཇིག་རྟེན་ཕ་རོལ *ẖjig-ṟten pha-rol* परलोक the next world.

འཇིག་རྟེན་བྱེད་པོ *H̱jig-ṟten byeḏ-po* the maker of the universe, an epithet of ལྷ་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ Mahes′vara (*Situ. 8*).

འཇིག་རྟེན་བྱེད་པོ *H̱jig-ṟten byeḏ-po* = ལྷ་ཚངས་པ *lha-tshańş-pa* a name of Brahmā (*M̱ñon.*).

འཇིག་རྟེན་དབང་ཕྱུག *H̱jig-ṟten ḏwań-phyug* लोकेश्वर a name of Avalokites′vara (*M̱ñon.*).

* འཇིག་རྟེན་དབང་ཕྱུག་ཡི་གེ་བདུན *H̱jig-ṟten ḏwań-phyug yi-ge ḇdun* the seven letters symbolical of Avalokites′vara (*A. 24*).

འཇིག་རྟེན་མིག *ẖjig-ṟten-mig* = ཉི་མ लोकचक्षु: the sun as the eye of the world (*M̱ñon.*); n. of a Rishi, the founder of *Lokāyata* sect of Indian atheists (*Grub.* ཀ *5*).

འཇིག་རྟེན་མེས་པོ *H̱jig-ṟten meş-po* (ལྷ་ཚངས་པ) the ancestor of the world; an epithet of Brahmā (*M̱ñon.*).

* འཇིག་རྟེན་ཟླ་བ *ẖjig-ṟten zla-wa* लोकेन्द (*Kālac. T, 74*).

འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་མ *H̲jig-ṟten laṣ ẖdaṣ-ma* a n. of the queen of the Noi-Jin demons (*K. g.* ར *130*).

འཇིག་རྟེན་ཤིང་རྟ་མ *ẖjig-ṟten çiń ṟta-ma*=འབབ་ཆུ *ẖbab-chu* a hill torrent (*M̲ńon.*).

འཇིག་པ I: *ẖjig-pa*=འཇིག་པ भङ्ग breaking down, destruction, ruin.

འཇིག་པ II: 1. vb. act. pf. བཤིག, fut. གཞིག, imp. ཤིག (*Ṟdo. 46.*) to destroy, to devastate, to devour, to abolish, to do away with, dissolve (an enchantment). 2. vb. n. pf. བཤིག or ཞིག *shig* to be lost; undermined; to decay, perish: འཇིག་པར་ཤིན་ཏུ་སླ (earthly good) may be easily lost again; འཇིག་པ་ཞིག་གསོས་བྱེད་པ to restore repair. 3. to suck, draw out moisture (*Sch.*), v. འཇིབ་པ.

འཇིག་པ་ཅན *ẖjig-pa-can* frail, perishable (*Cs.*); མི་འཇིག་པ imperishable.

འཇིག་པའི་བསྐལ་པ *ẖjig-paẖi ḇṣkal-pa* संवर्त्तकल्प the period of dissolution of the universe.

འཇིག་པའི་ངང་ཅན *ẖjig-paẖi ńań-can* विनश्वर subject to destruction.

འཇིག་པར་ལྟ་བ *ẖjig-par ḻta-wa* भयदर्शी apprehensive of danger, fearful.

འཇིག་ཚོགས *ẖjig-tshogṣ* lit. collection of the destructibles, *i.e.*, the worldly things; भीषण terrible.

འཇིག་ཚོགས་ལ་ལྟ་བ *ẖjig-tshogṣ-la ḻta-wa* the doctrine of regarding everything as destructible; described as ལྟ་བ་ཉོན་མོངས་པ་ལྔ་ཡོད་པའི་གཅིག one of the five schools of philosophy that aimed at freedom from misery, holding that worldly existence is comprised of five miseries; the doctrines opposed to it were:—(1) མི་འཇིག་ལྟ; (2) མཐར་ལྟ; (3) ལྟ་བ་མཆོག་འཛིན; (4) བརྟུལ་ཞུགས་མཆོག་འཛིན; (5) ལོག་ལྟ. [The Sanskṛt equivalents may be thus rendered:—(1) सत्कायदृष्टि regarding the body as permanent; (2) अन्तग्राहदृष्टि pondering on death; (3) मिथ्यादृष्टि false conception, *i.e.*, denial of future existence; (4) दृष्टिपरामर्श hesitation or doubt about truths; (5) शीलव्रतपरामर्श doubt about rules of conduct]*S.*

འཇིགས=*ẖjigṣ*, བ་རུ་ར *ba-ru-ra* a medicinal fruit.

འཇིགས་པ *ẖjigs-pa* I: भी vb. to fear, be afraid, be terrified. Frq. both in old and recent lit., also common in colloq. In books occurs with the instrumental case of the object: གྲོང་ཁྱེར་འཇིག་པར་ནུས་པ་དེ་དག་གིས་འཇིགས་ཏེ fearing those who were able to destroy the city; but in later writings and in colloq. takes ལ: ཁྲོ་བ་འབྱུང་བས་ལྷ་མོ་ལ་འཇིགས་པར་གྱུར་ཏོ because her anger was arising, he became afraid of the goddess (*Mil.*): ང་ཁྱེད་ལ་འཇིགས་སོ་ཞེས་ཟེར I am afraid of you, thus he said. The form of the supine seems to be འཇིགས་སུ not འཇིགས་པར and is in common use: ཧོབས་ཀྱི་ནང་ན་སྦྲུལ་གདུག་པས་འཇིགས་སུ་རུང་བས་གང་ངོ as it was proper to fear the poisonous snakes in the trench, they filled it (with water) (*G. Sndg.*). Intensive forms of this verb are very frq. in early lit., འཇིགས being combined with either སྐྲག or དངང or with both; esp. common in the Kah-gyur treatises: འཇིགས་སྐྲག་པར་གྱུར grew afraid; འཇིགས་དངང་སྐྲག་སོང was sore affrighted.

འཇིགས་པ II: sbst. fear, apprehension, dread. Often with genit. case: རྒྱལ་པོའི་འཇིགས་པ *ṟgyal-poẖi ẖjigṣ-pa* standing in fear of the king; ཀུ་འབྲོག་འཇིགས་པ་བྲལ་བས་བདེ because free from fear of robbery, I am happy; ཟད་པའི་འཇིགས་པ་མེད་པས་བདེ when having no apprehension of expenditure, he felt happy.

Syn. སྐྲག་པ *ṣkrag-pa*; དོགས་པ *dogṣ-pa*; དངངས་པ *ḏńańṣ-pa*; སྐྱི་གཡའ *ṣkyi-gyaẖ*; སྐྱི་བུན *ṣkyi-bun*; བག་ཚ་བ *bag-tsha-wa* (*M̲ńon.*).

* འཇིགས་སྐྱོབས *ẖjigṣ-ṣkyobṣ* མེའི *meẖi*… ཆུའི *chuẖi*…སེང་གེའི *seń-geẖi*…གླང་པོའི *glań-poẖi*…

ཆད་པའི་ *chad̲-pah̲i...* ཀླུའི་ *k̲luh̲i...* མཁའ་འགྲོའི་ *m̲khah̲-groh̲i...* མི་རྒོད་ཀྱི་ *mi-r̲god̲-kyi...* (*Schr.*).

འཇིགས་སྐྲག *h̲jigs̲-s̲krag* fear, panic; also a terrible object: འཇིགས་སྐྲག་ཏུ་སོང་ he has become frightened.

འཇིགས་མཁན *h̲jigs̲-m̲khan* one who is frightened.

འཇིགས་བཅས *h̲jigs̲-b̲cas̲* **सभय, भीत** with fear, possessed of fear.

འཇིགས་བཅས་ལམ *h̲jigs̲-b̲cas̲-lam* a bad, unsafe road (*M̲ńon.*).

འཇིགས་ཆུམ་པ *h̲jigs̲-chum-pa*, v. ཆུམ་པ.

* འཇིགས་སྟེར *h̲jigs̲-s̲ter* **भयदा** (*Kālac T. 152*) [inspiring fear, causing danger]*S.*

འཇིགས་སྡང་ *h̲jigs̲-s̲dań* **भयङ्कर** fierce, terrible; also a term for wine.

འཇིགས་སྡེ *H̲jigs̲-s̲de* **भीष्म, भीमसेन, भयानक** terrible, a name of the second Pāṇḍava, also Bhishma.

འཇིགས་གནས *h̲jigs̲-gnas̲* 1. lit. a fearful place; a cemetery, where dead bodies are left or disposed of. 2.=འབྱོར་པ **विभव** wealth, prosperity.

Syn. དུར་ཁྲོད *dur-khrod̲*; རོ་ཡི་གནས *ro-yi-gas̲* (*M̲ńon.*).

འཇིགས་པ་ཅན *h̲jigs̲-pa-can* 1. fearful, timorous. 2. dreadful, frightful (*Cs.*).

འཇིགས་པ་བཅུ་པ *h̲jigs̲-pa b̲cu-pa*=མ་ཧེ *ma-he* **प्रतिभय** a buffalo.

འཇིགས་པ་མེད *h̲jigs̲-pa-med̲* **अभय** fearless.

འཇིགས་པ་སེལ་བྱེད *h̲jigs̲-pa sel-byed̲* the remover of all fears; a kind or ruler; also=རྒྱལ་བ a Jina, who removes all fears.

Syn. མིའི་མགོན་པོ *mih̲i m̲gon-po*; ས་གཞི་སྐྱོང་ *s̲a-b̲shi s̲kyoń* (*M̲ńon.*).

འཇིགས་པར་འགྱུར *h̲jigs̲-par-h̲yyur* **बिभेति** becomes frightened; འཇིགས་པར་བྱེད *h̲jigs̲-par byed̲* **भाययतिष्म** frightened.

འཇིགས་བྱེད་སྐྱེས *h̲jigs̲-byed̲-s̲kyes̲* **भीष्मज** born of Bhīshma.

* འཇིགས་བྱེད་བསྡུས་པ *H̲jig-byed̲ b̲s̲dus̲-pa* (*Schr.*).

འཇིགས་བྱེད་མ *H̲jigs̲-byed̲-ma* 1. n. of a princess of the *Yakṣa* or Noijin demi-gods. (*K. g.* ད, *130*). 2.=ཉེས་པའི་ལམ the way to sin (*M̲ńon.*).

* འཇིགས་བྱེད་རོ་ལངས་བརྒྱད་སྐོར་གྱི་སྒྲུབ་ཐབས **भयकरवेतालाष्टकसाधन** propitiating eight fearful goblins (*Schr.*).

འཇིགས་རུང་ (བ) *h̲jigs̲-ruń-(wa)* **भयानक, प्रतिभय, बीभत्स, रौद्र, भीषक, भैरव, भीम** fearful, loathsome; one of the names of the second son Pāṇḍu Rāja.

འཇིགས་ས *h̲jigs̲-sa* dangerous quarters or place.

འཇིགས་ས་ཆེ *h̲jigs̲-sa-che* a place where there is much occasion for being afraid.

འཇིགས་སུ་རུང་བ་མ *h̲jigs̲-su ruń-wa-ma* **रोषणी, रोषण, भीलुक**: n. of a goddess of fearful mien.

འཇིང་ I: *h̲jiń* a mineral substance applied on old sores.

འཇིང་ II: seems to mean the midst, as well as the expanse, the whole bulk; རྒྱ་མཚོ་ཡི་འཇིང་ *r̲gya-m̲tsho-ye h̲jiń* the whole surface of the sea; ལུས་འཇམ་འཇག་པོ་མཚོ་འཇིང་འཇུག *lus̲-h̲jam h̲jag-po m̲tsho h̲jiń-h̲jug* the smooth-bodied Takshaka (snake) enters into the midst of the lake.

འཇིང་པ *h̲jiń-pa* also མཇིང་པ neck, resp. སྐུ་འཇིང་ འཇིང་ཀྱོག *h̲jiń-kyog* a wry neck (*Cs.*); འཇིང་ཕྲང་ the nape of the neck (*Jä.*); འཇིང་ལྟག the back part of the neck (*Cs.*); འཇིང་ནུབ **खग्रीव** (lit. sunk-neck) a short-neck (in a man).

འཇིངས *h̲jińs̲* **मण्ड, मध्य** the center, the pith or དབུས, རྒྱ་མཚོའི་འཇིངས=རྒྱ་མཚོའི་དབུས the depths of the sea; the centre of ocean (*Dag. 8*),

འཇིབ་འཐུང་ *ẖjib-ẖthuń* lit. that drinks as soon as it is born=སྐྱེས་མ་ཐག་པ *şkyeş-ma thag-pa* an infant just born.

འཇིབ་པ I: *ẖjib-pa* or འཇིབས་པ pf. བཞིབས also གཞིབས *gshibş*, fut. བཞིབ or གཞིབ to suck, *e.g.*, of a baby; མཆུས་འཇིབས་པ to suck with the lips (*Dag. 8*). ཁྲག་འཇིབས to suck blood; also to blister.

འཇིབ་པ II: or འཇིབས་པ, cf. ཞིམ་པ to relish, also to taste.

འཇིབ་རྩི *ẖjib-r̲tsi* acc. to *Cs.* a syrup, a medicinal plant.

འཇིབ་རྩི་ཆེན་པོ *ẖjib-r̲tsi chen-po* n. of a medicinal plant; it is said of it: ཁ་ཡི་ནད་དང་སོ་དང་མཆིན་པའི་ཚད་པ་སེལ་བར་བྱེད it cures inflammation of the liver and the teeth and diseases of the mouth.

འཇིམ་པ *ẖjim-pa* कर्दम mud, clay, also muddy water (*M̲ńon.*). འཇིམ་སྐུ mud image or statue. འཇིམ་སྐོང་ *ẖjim-şkoń* a small cup of clay; a crucible (*Cs.*). འཇིམ་གཟུགས a figure formed of clay.

འཇིམ་ལས་པ *ẖjim-laş-pa* one of the four classes of the rural people who make mud houses; those who work in mud, cultivators of the soil (*Ya-sel. 55*).

འཇིལ་བ *ẖjil-wa* 1. to shed blood. 2. pf. བཅིལ *b̲cil*, fut. གཞིལ to expel, eject, remove, turn off. ཕྱིར་འཇིལ་བ *phyir ẖjil-wa* to banish out (noxious animals, vices, etc.).

‡ འཇིལ་ན་ཤན *H̲jil-na-çan* river mentioned in early history of India (*K. my.* ཁ *198*).

འཇིལ་ལི *ẖjil-li*=ཁྲིའུ་ཤིང *khriẖu-çiń* a chair, wooden stool; also=འཇའ་རིས *ẖjaẖ-riş* colours of the rainbow: རྫིངས་ཀྱི་ཁ་ཁྱེར་ལས་འཇིལ་ལི་བྱས་ནས *r̲dsińş-kyi kha khyer-laş ẖjil-li byaş-naş* (*A. 18*) a seat was furnished him by his being carried on the deck of a vessel.

འཇུ་བ I: *ẖju-wa* vb. 1. pf. འཇུས to seize, grasp, lay hold of, with ལ (*Dag. 8*): དཔྲལ་བའི་མདའ་ལ་འཇུ་བ *d̲pral-waẖi m̲daẖ-la ẖju-wa* grasping the arrow (that was) sticking in his forehead; གཅིག་ལ་གཅིག་འཇུ་བ taking firmly hold of each other; ལག་པ་ནས་འཇུ་བ to grasp by the hand (*Jä.*). 2. pf. བཞུས, fut. བཞུ to melt, to digest; ཟས་འཇུ་བ to digest the food; འཇུ་སླ་བ easily digestible; འཇུ་དཀའ་བ difficult for digestion; ཟོས་པ་དང་འཐུངས་པ་དང་འཆོས་པ་དང་མྱངས་པ་རྣམས་ལེགས་པར་བདེ་བར་འཇུ whatever has been eaten, drunk, or tasted with perfect ease (pleasure) becomes well digested.

འཇུ་བ II: 1. digestion; འཇུ་བ་ལ་སྒོ *ẖju-wa-la-şgo* the digestion is in order, is easy (*Med.*); འཇུ་སྟོབས་ཆུང་ the digestive power is weak (*Med.*; *Jä.*). 2.=འཇི་བ a flea (*Sch.*).

འཇུག I: *ẖjug*, སྟབས *ştabş* to plant, fix, pitch; འཇུག་བདེ་བ *ẖjug-b̲de-wa*=སྟབས་བདེ་བ *ştabş-b̲de-wa* easy to plant or to fix.

འཇུག་འཁྲུན་ཆོད་པ *ẖjug-ẖkhrun chod̲-pa* to make the last settlement, settle a thing once for all.

འཇུག་བརྒྱ་པ *ẖjug-b̲rgya-pa*=གློག *glog* शतावर्त lightning; banks, margin.

འཇུག་ངོགས *ẖjug-ńogş*, तीर n. of Vishṇu; ཆུ་རབ a ford, where one may cross a river, also the margin of a river.

འཇུག་ལྡོག *ẖjug-l̲dog* obstacles.

འཇུག་སྡུད *ẖjug-şdud̲* for མཇུག་སྡུད निगमन insertion, also conclusion in a syllogism.

འཇུག་པ I: *ẖjug-pa* गमन, प्रवेश, निर्वेश, वर्तन pf. and imp. ཞུགས *shugş* 1. to go into, to enter; ཆུའི་ནང་དུ་འཇུག་པ to enter into the water; རྒྱ་མཚོར་འཇུག་པ to start on the sea; ལམ་དུ་འཇུག་པ to set out, start, to proceed on a journey. Gen. འཇུག་པ is used with the termin. case, but sometimes it occurs with ལ: རྗེ་བླ་མའི་བྱིན་རླབས་རི་ལ་ཞུགས by the blessing of the reverend lamas I have entered the mountains (*Mil.* ཁ *278*); བསམ་གཏན་དང་པོ་ལས་བྱུང་ནས། བསམ་གཏན་གཉིས་པ་ལ་ཞུགས and when they had emerged from the first stage of Samtan abstraction (*i.e.*, *dhyāna*), they entered into the second stage (*Dzl.*). In this passage, we find the termin. case employed: འཁྱགས་ན་སྟོང་ཉིད་ཀྱི་ར་བར་འཇུག when I feel cold, I enter into the fold of the very Void (*Mil.* ཀ *92*). དགེ་བ་ལ་འཇུག་པ to betake to pious works; འཇུག་པའི་ལས works that are a consequence of having really entered upon the practice of virtue, positive good works; ཆོས་ལ་འཇུག་པ=ཆོས་ལ་བབས to turn to religion, to be converted; བསྟན་པ་ཞིག་ལ་འཇུག་པ *ḇstan-pa shig-la ẖjug-pa* to adopt a certain religion, a certain doctrine. 2. almost analogous to 1. is another common signification: to begin, to set about. Here the vb. is always coupled to the participle by ལ: དགོངས་པ་ལ་འཇུག་པ to begin to think upon; སྟོན་པ་ལ་འཇུག་པ to begin showing; གཅིག་ལ་གཅིག་རྣམ་པར་བརླག་པ་ལ་ཞུགས་པས having started entirely exterminating one another (*Jü.*).

འཇུག་པ II: =སོན་པ sbst. the going into, the entering; the beginning; the first stage of a disease (*Mṅg.*); also can signify: अवतार the incarnation of a deity. འཇུག་པ་བཅུ *H̱jug-pa-ḇcu* दशावतार the ten incarnations of the Supreme Being (Vishnu), viz., १ मत्स्य the Fish; རུས་སྦལ कूर्म Tortoise; ཕག वराह the Pig; མིའི་སེང་གེ नृसिंह the Man-lion; མིའུ་ཐུང་ वामन the Dwarf; སྟུག་པ་ནག་པོ कृष्ण Krishna or rather his elder brother Balarāma; དགའ་བྱེད་ར་མ་ཎ परशुराम Paras'u Rāma; རྒྱུས་པ་ར་མ་ཎ रामचन्द्र Rāmacandra; སངས་རྒྱས बुद्ध Buddha; གིང་གྷི་རྩེ *Kiṅ-gẖi ṟtse* कल्कि Kalki.

འཇུག་པ III: pf. བཙུག (perh. also འཇུགས *Lex.*), fut. གཙུག (*Ṟdo.* *46*), imp. ཚུག vb. 1. to put into, insert; to infuse, inject; to fix. མི་ཞིག་ཆོས་ལ་འཇུག་པ to convert a man, to induce him to adopt a certain religion 2. to appcint, constitute; also to manifest, place out, settle. 3. to command, induce. 4. to permit, allow, suffer. In last two senses with termin. case of root of verb.

འཇུག་པ་གཅིག *ẖjug-pa-g̱cig* = མགྲིན་གཅིག of one opinion, of the same party; ཕྱོགས་མཐུན; ཕྱོགས་མཚུངས; བསམ་བྱ་མཚུངས (*M̱ṅon.*).

འཇུག་པའི་གནས *ẖjug-paẖi-g̱nas̱* met. house, residence (*M̱ṅon.*).

འཇུག་པར་འདོད་པ *ẖjug-par ẖdoḏ-pa* to wish to take up any work.

འཇུག་པར་བྱེད་པ *ẖjug-par-byeḏ-pa* to undertake.

འཇུག་བྱ *ẖjug-bya* 1. road. 2. dwelling.

འཇུག་རིངས *ẖjug-riṅs̱* (for མཇུག་རིངས) *m̱jug-riṅs̱* केतु comet.

+ **འཇུངས་པ** *ẖjuṅs̱-pa* = སེར་སྣ་ཆེ་བ 1. avarice; avaricious (*Dag. 8*). 2. कृपण a miser; འཇུངས་པ་ཅན *ẖjuṅs̱-pa-can* avaricious.

+ **འཇུད་པ** *ẖjuḏ-pa* and more frq. འཇོད་པ a secondary form of འཇུག་པ cf. ཚུད་པ, འཚུད་པ.

+ འཇུད་མཐུན་མ *ẖjuḏ-m̱thun-ma* or འཇུད་འཐུན་མ = སྨད་འཚོང་མ गणिका a prostitute, harlot. (*Daj. 8*); འཇུད་མཐུན་བྱེད་པ *ẖjuḏ-m̱thun byeḏ-pa* to play the harlot.

འཇུན་འགར *H̱jun-ẖgar* a tribe of Eleuth Mongols who invaded Tibet and destroyed monasteries *circa* 1645 (*Loṅ.* ཀ *12*).

འཇུན་པ *ẖjun-pa* pf. བཙུན *ḇcun*, fut. གཞུན *g̱shun* (cf. བཞུན *ḇshun*, ཞུན *shun*) acc. to *Cs.*, to subdue, make tame; to make confess; to make soft, to soften, to punish (by words or blows); to convert. ཐབས་ཀྱིས་འཇུན་པ་པོ one who can tame by certain means or strategy.

འཇུམ་ཁྱད *ẖjum-khyaḏ* = ཉུང་དུ་འགྲོ་བ་མར་ཆག་པ to diminish, to become less (*Ṟtsii.*).

འཇུམ་པ *ẖjum-pa* or འཇུམས་པ pf. འཇུམ *ḇjum*, fut. གཅུམ, imp. ཆུམ, prop. to cause to shudder, but is frq. as neut. vb. to contract; ཤ་འཇུམ་པ contraction of the muscles, shrinking (*Sch.*).

འཇུར་གེགས *Ḫjur-geyş* n. of a kind of Yidag whose throat is so contracted that a drop of water can hardly pass through it to quench his ever-burning thirst.

འཇུར་གྱིས *ẖjur-gyiş* suddenly, all at once: ན་བཟའི་ཕག་ན་ཚུར་དངུལ་གྱི་མཎྜལ་ཁྲུ་གང་པ་ཞིག་འཇུར་གྱིས་བཏོན *na-ḇzaẖi phag-na tshur ḏñul-gyi man̩-ḍal khru gañ-pa shig ẖjur-gyiş ḇton.* from the pocket of his robe he suddenly drew forth a silver *mandal* tray one cubit square (*Ḫbrom. 14*).

འཇུར་བ *ẖjur-wa* (pf. བཅུར q.v.) 1. to draw tight; འཇུར་བར་འགྱུར་བ to be entangled; འཇུར་མཐུག wrinkled, as the skin is in old age; འཇུར་མིག *ẖjur-mig* a wire-drawing hole or vice. 2.=འཛུར་བ to evade, to shun, to go out of the way; འཇུར་མེད unavoidable (*Jä.*).

འཇུར་བུ *ẖjur-bu* the act of busying one's self in worldly concerns and thereby remaining tied to them, འཇུར་བུས་བཅིངས་པའི་སེམས་ཉིད་ནི, གྲོང་ན་གྲོལ་བར་ཐེ་ཚོམ་མེད (*Lo. 40*).

འཇུས *ẖjuş* seized, held by the hand, v. འཇུ་བ.

འཇེ *ẖje* sometimes written for མཇེ.

卐 **འཇེབས་པ** *ẖjebş-pa* or འཇེབས་པོ well sounding, beautiful, handsome; also of sweet sounds; སྙན་འཇེབས harmony, euphony (*Jä.*).

འཇེམ་པ *ẖjem-pa* also འཇེམས་པ or འཇེམས་པོ 1. dexterity, cleverness. 2. skilled, clever.

འཇེར་འཇིགས *Ḫjer-ẖjigş* an epithet of Indra (*M̱ñon.*).

འཇོ་བ *ẖjo-wa* I:=སྒེག་པ *şgeg-pa* लास्या सलील playful, coquettish. འཇོ་སྒེག *ẖjo-şgeg*: 1. beauty, charm (*Yig. 50*). 2. a coquettish, alluring posture; འཕྱད་མཐུན་འཇོ་སྒེག་འཇོག the harlot places herself alluringly (*Jä.*). འཇོ་སྟེར་བ *ẖjo şter-wa*=དགའ་བ giving delight, charming (*M̱ñon.*). fascinating, charming, seductive. འཇོ་བགམ་ཕྱོས་པ *ẖjo-ḇgam phyoş-pa*=འཇོ་བག་ཅན or འཆོས་པ

འཇོ་བ II: pf. བཞོས, fut. བཞོ, imp. འཇོས दोहन to milk; མཛོ་མོ་འཇོ་བ to milk a yak-cow. འདོད་འཇོའི་བ *ẖdoḏ-ẖjoẖi-ba* कामधेनु a cow yielding all desires; a cow that gives milk at pleasure.

འཇོ་མཁན *ẖjo-m̱khan* one who milks a cow; also འཇོ་བ་པོ *ẖjo-wa-po.*

འཇོ་བ་མོ *ẖjo-wa-mo* a milkmaid.

འཇོ་མ *ẖjo-ma* a milch-cow.

Syn. བ་མོ *ba-mo*; འབབ་བྱེད *ẖbab-byeḏ*; ཡོངས་འཇོམ *yoñş-ẖjom* (*M̱ñon.*).

འཇོ་ཤ *ẖjo-ça* and འཇོ་ཤ་ཀ་ཆེན་པོ *ẖjo-ça-ka chen-po* are celestial flowers.=ལྷའི་མེ་ཏོག *lhaẖi me-tog* flowers of the gods (*K. d.* ཞ *156*).

འཇོག་པ *ẖjog-pa* I: आरूढ, निक्षेप, प्रक्षेप, स्थापित, अवक्षेपण; pf. བཞག, fut. གཞག, imp. ཞོག: 1. to put, place, make a place for, settle; to assign: ཁྱོད་ཀྱིས་འཇོག་ཐོད་ན་ཉེ་གནས་ཀྱི་ལས་ཀ་བྱེད་དགོས (*A. 95*) if you can employ me I must do the work of an attendant. ལས་སུ་འཇོག་པ to set one a task, to employ one in a certain service; རྫུན་གྱི་དཔང་པོ་ཁ་ཅིག་ལ་འཇོག་པ to set up some person as false witnesses; སེམས་ལ་འཇོག་པ to bear in mind; ཕྱིར་འཇོག་པ to leave behind, to leave out, to put by, to lay aside. ནོར་གསོག་འཇོག་མེད treasure and articles were not put by. གསོག་འཇོག་མཁན one who hoards up wealth. 2. to leave, to leave behind; ལག་རྗེས an impression; རང་གི་ཡུལ་འཇོག་པ to leave one's own country; ཕོངས་པར་མ་བཞག་པར so that it is not left to poverty; གདུང་བརྒྱུད་འཇོག་པ to leave offspring behind, to propagate the species (*Jä.*).

འཇོག་པ II: pf. ཞོགས, བཞོགས, fut. གཞོག, imp. ཞོག to cut, to hew, to square (a pen, timber, etc.), to carve, to chip (a thin piece of wood, etc.) (*Jä.*).

འཇོག་པོ *H̱jog-po*=འཇག་པོ तक्षक n. of a species of Nāga or Lu. རྡོ་འཇོག तक्षशिला Taxila, n. of an ancient city in the Panjab which was visited by Alexander the Great. ཀླུ་རྒྱལ་དགའ་བོ་འཇོག་པོ *K̲lu-r̲gyal d̲gaẖ-ḇo H̱jog-po* Nāga-rāja Nanda Takshaka.

འཇོག་བྱེད *ẖjog-byed̲* n. of a bitter medicinal plant.

འཇོང *ẖjoṅ* 1.=ལྕོང *l̲coṅ* tadpole. 2. a hoe, pick-axe: འཇོང་ཆེན *ẖjoṅ-chen*, ཏོག་ཙེ a large hoe, also pick-axe: བདུད་ཀྱི་ཐོ་ཆེན་འཇོང་ཆེན་གཉིས the hammer and hoe are both of the devil (*D.R.*). 3. of egg-form (དབྱིབས་སྒོང་ལྟ་བུ) (*Dag. 8*).

འཇོང་པོ *ẖjoṅ-po* also *ẖjoṅ-ẖjoṅ* oblong, longish, oval, elliptical, cylindric, bottle-shaped, etc.; also applied to stature: tall; འཇོང་ཉམས་ཅན oblong shaped, in relation to leaves, cones of firs, etc.; ལོ་མ་འཇོང་རྐྱབས་ཉག་ག་ཅན slips; leaves split into narrow slips. (*Vai. ṣñ.*); དབྱིབས་འཇོང an oval form (*Jä.*).

འཇོང་ཙེ *ẖjoṅ-tse*=ལྕོག་ཙེ a small low table (used as dining table for a single person in Tibet).

འཇོན་དམར *ẖjon-d̲mar*=ཟངས copper (*K. du. 19*).

* འཇོམས *ẖjoms̲* भग्न broken (*Kālac. T. 144*).

འཇོམས་པ *ẖjoms̲-pa*, pf. བཅོམ, or བཅོམས also of ཞོམ, fut. གཞོམ (*R̲do. 46*), imp. ཆོམ 1. उन्मूलन, प्रहसन, ध्वंस, घात, विनाशन, विहेटन, परिघ to conquer, subdue, put down, suppress; ནད་འཇོམས to root out a disease; དམག་ལ་འཇོམས་པ to defeat in a war; བློ་མུན་འཇོམས་པ *ḇlo-mun ẖjoms̲-pa* to keep down or suppress a wicked person; འདོད་ཆགས་ཀྱིས་ཀུན་ནས་འཇོམས་བ to be quite overpowered by lust; རབ་ཏུ་འཇོམ་པ་འདི the following overpowering (charm); འཇོམས་པར་འགྱུར हनिष्यति will be killed, destroyed; བཅོམ་མོ an exclamation: I am done for! (*Jä.*). 2. to oppress, tyrannize over, plunder: འཇོམས་པའི་གྲབས་བྱས་པ་ལ as they were on the point of plundering him. རྒྱལ་པོས་བཅོམས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱང་གྲོལ་བར་མཛད་དོ all who were oppressed by the king were delivered. From this verb is derived the well-known appellation of Buddha, བཅོམ་ལྡན་འདས, meaning "he who, possessed of victory, has passed beyond."

འཇོམས་བྱེད I: *ẖjoms̲-byed̲* 1. a charm, a magical formula. 2. an exorcist who suppresses the vanquisher.

Syn. མཐུ་བོ་ཆེ *m̲thu-ḇo-che*; རྡོ་རྗེ་འཛིན་པ *r̲do-r̲je ẖdsin-pa* (*M̲ṅon.*).

* འཇོམས་བྱེད II: शमनीय the conqueror; conquerable (*Kālac. T. 153*).

འཇོམས་བྱེད་བུ *H̱joms̲-byed̲-ḇu* the eldest of the five Pāṇḍava brothers (*M̲ṅon.*).

འཇོར *ẖjor*=གཞོར 1. hoe, grubbing hoe, mattock, pick-axe; འཇོར་ལྕགས the iron of a mattock (*Cs.*). 2. the supine of འཇོ་བ as in འཇོར་གྱིས་རྐོ་བ *ẖjor-gyis̲ r̲ko-wa* to turn up with the hoe; འཇོར་བུ a small hoe.

འཇོར་པོ *ẖjor-po* a large mattock, spade; འཇོར་ཡུ *ẖjor-yu* the handle of the hoe.

འཇོལ་བ I: *ẖjol-wa* 1. to hang down, གོས་ལྟ་བུ *gos̲ l̲ta-bu* as of a robe, grament. 2. occurs for འབྱོལ་བ *ẖbyol-wa* to turn aside, to make way.

འཇོལ་བ II: a sbst. acc. to *Cs.*=འཇོལ་འཇོལ *hjol-ẖjol* or གཞོལ་བ *gshol-wa* train, trail, retinue; འཇོལ་གོས *ẖjol-gos̱* or འཇོལ་བེར *ẖjol-ber* चौम a linen cloth, a robe or garment with a train; འཇོལ་ཅན *ẖjol-can* having a train; ཐོས་བསམ་སྒོམ་པའི་འཇོལ་ཁྲབ་གྱོན put on the protecting robes of listening, reflection, meditation (*Mil.* ཀ. *92*).

འཇོལ་འཇོལ *ẖjol-ẖjol* hanging belly or paunch *Jä.*; (གོས་ལྟ་བུ་སར་ནར་ནར་ རིང་པོ་ས་ལ་རེག་པ like a flowing robe touching the ground while walking) (*Dag. 8*).

འཇོལ་ལེ *ẖjol-le* hanging; cf. ལྷུང་ངེ or གྲོད་པ་འཇོལ་ལེ hanging-belly, paunch.

འཇོལ་མོ *H̱jol-mo* 1. a singing bird of very sweet note, said to be abundant in the juniper groves near Lhasa and in Lhokha: འཇོལ་མོའི་གྲེ་བས་ཚངས་པའི་དབྱངས་ལྟ་བུ་སྐྱེད *ẖjol-moẖi gre-was̱ tshañs̱-paẖi ḏḇyañs̱ ḻta-bu s̱kyeḏ* from the throat of the Jol-mo comes out a voice-like that of Brahmā. In *Snd. Hbk.* mention is made of two species of Jol-mo: འཇོལ་ནག said to be a species of blackbird identical with *Merula ruficollis*, and འཇོལ་ཁྲ a middle-sized piebald bird described as white in colour with yellow markings and with a daub of red behind each ear.

Met. Syn. ལྔ་བའི་དབྱངས་སྙན *ḻña-waẖi ḏḇyañs̱-s̱ñan*; གྲེ་འགྱུར་མཁན *gre-ẖgyur-m̱khan*; དུས་ཚིགས་ཀུན་འགྲོ *dus̱-tshigs̱ kun-ẖgro* (*M̱ñon.*).

རྗང་མ *ṟjañ-ma*=རྫང་མ store-room (*Jä.*).

རྗིད་པ *ṟjiḏ-pa* acc. to *Cs.* lean; gen. རིད་པ.

རྗིབ་ལས *ṟjib-las̱* in *W.*=service done in socage; compulsory service in the fields, on roads etc. (*Ja.*).

རྗུད་པ *ṟjuḏ-pa*=རྒུད་པ *ṟguḏ-pa* आपद्, आपत् trouble, danger, disadvantage (*Dag. 8*).

རྗེ *ṟje* स्वामी, आर्य्य, प्रभु lord, master, superior, chief; མི་རྗེ་ཆེན་པོ his lordship, his majesty; a title of rulers and chiefs. In Tibet this title is also applied to ministers and to officials up to the rank of མདའ་དཔོན *M̱daẖ-ḏpon* (general) if appointed from among the hereditary nobles of the land. ཡུལ་གྱི་རྗེ་མཛད་ནས *yul-gyi ṟje m̱dsaḏ-nas̱* having acted the part of a sovereign of the country.

རྗེ་ཁྲི་སྒྲ་སྤུངས་ཅན *Ṟje Khri s̱gra s̱puñs̱-can* one of the kings of Tibet (*Yig.*); རྗེ་ཁྲི་ཐོག *Ṟje khri-thog* the reigning king (of Tibet).

རྗེ་དགེ་འདུན་གྲུབ *Ṟje Ḏge-ẖdun-grub* Gedun-dub, the famous Lama of Lhasa who founded the monastery of Tashi-lhunpo in Tsang, and who was one of the most distinguished disciples of Tsongkhapa. *Note*: the title of Dalai Lama was not assumed until 200 years later.

རྗེ་ངར *ṟje-ñar* जङ्घा the loin; but acc. to *Jä.* the lower part of the leg.

* རྗེ་ལྕང་སྐྱ་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ *Ṟje ḻcañ-s̱kya rol-paẖi ṟdo-ṟje* or ལྕང་སྐྱ་རོལ་པའི་རྡོ་རྗེའི་ཞབས *Ḻcañ-s̱kya rol-paẖi ṟdo-ṟjiẖi-shabs̱* (*18B*), v. *Rolpaẖi Ṟdorje*.

རྗེ་ཉིད *ṟje-ñiḏ* प्रभुत्व your lordship, reverence.

རྗེ་ཐོག་རྩན *Ṟje-thog-ṟtsan* n. of a king of Tibet (*Yig.*).

རྗེ་བ *ṟje-wa*, pf. བརྗེས, fut. བརྗེ, imp. བརྗེས परिवर्त्तन to change, barter, to give or take in exchange: འདི་དག་གིས་བརྗེར it may be changed for these; to shift, pass on; རྗེ་བའི་ནོར articles of barter.

རྗེ་བོ *ṟje-ḇo* ईश्वर, आर्य्य, स्वामी, प्रभु 1. lord, master, ruler, king: བོད་ཁམས་ཀྱི་རྗེ་བོར་གྱུར he became sovereign of Tibet; ས་ཡི་བདག་པོ་མི་ཡི་རྗེ *sa-yi ḇdag-po mi-yi ṟje* the lord of the soil, ruler of the people; རྗེ་བོ་དང་བྲན master and servant; རྗེ་ཁོལ master and slave; རྗེ་བློན king and minister; རྗེ་ཅི་ལགས *ṟje-ci lags̱* sir, what for, why? 2. a title of honour for dreaded persons or deities.

Syn. གཙོ་བོ *gtso-ḇo*; དམག་འདྲེན *ḏmag-ẖdṟen*; མགོ་དཔོན *m̱go-ḏpon*; དཔོན་མགོ *ḏpon-m̱go* (*M̱ñon.*).

རྗེ་འབངས *ṟje-ẖbaṅs̱* the king and his subjects.

རྗེ་མ *ṟje-ma*=གཅེས་མ acc. to *Cs.* a lady of rank; རྗེ་མ་ཆུང young lady.

རྗེ་མོ ईश्वरी mistress, lady.

རྗེ་བཙུན *ṟje-ḇtsun* भट्टारक reverend, worshipful. This title is applied to saints, hermits, learned lamas, *e.g.*, to Milaraspa, the author and peripatetic teacher.

* རྗེ་བཙུན་དམ་པ་བློ་བཟང་བསྟན་པའི་རྒྱལ་མཚན *Ṟje-ḇtsun dam-pa ḇlo-ḇzaṅ ḇstan-paẖi ṟgyal-m̱tshan Schr.*

* རྗེ་བཙུན་དཔལ *ṟje-ḇtsun-ḏpal* श्रीभट्टारक honourable sir! (*Bull. 1848, 301*) *Schr.*

* རྗེ་བཙུན་བྱམས་པ *Ṟje-ḇtsun byams̱-pa* or བྱམས་པ་མགོན་པོ your beneficient reverence! (*1 A.*) *Schr.*

རྗེ་བཙུན་མ *ṟje-ḇtsun-ma* देवी lady who has entered the order of ge-long-ma. Applied also to any very charitable or devout woman. བསྟན་འགྲོའི་དཔལ་མགོན་མཚུངས་མེད་རྗེ་བཙུན་མ་སྐུ་ཞབས་མཆོག་གི་ཞབས་དྲུང་དུ to the feet of the venerable lady who in her devotion to the cause of religion and in beneficence is unrivalled (*Yig. k. 14*).

* རྗེ་བཙུན་མ་ཀཱ་པ་ལི་ཏཱ་ར *Ṟje-ḇtsun-ma kā-pa-li tā-ra* (*54 A.*) * རྗེ་བཙུན་མ་འཕགས་མ་སྒྲོལ་མ *Ṟje-ḇtsun-ma ẖphags̱-ma s̱grol-ma* महाभट्टारिका आर्या तारा titles of the goddess Dolma (*Tā. 2, 151*).

རྗེ་རིགས *ṟje-rigs̱* the caste of the nobility; རྗེའུ་རིགས the caste of the smaller lords, *i.e.*, gentlemen.

Syn. བརླ་བྱུང *ḇṟla-byuṅ* (sprung from the loins); བརླ་སྐྱེས *ḇṟla-s̱kyes̱* (loin-born); ས་རེག *sa-reg*, རྗེའུ་རིགས *ṟjeẖu-rigs̱* (*M̱ñon.*).

རྗེ་རིན་པོ་ཆེ *Ṟje Rin-po-che* the epithet by which Tsong-khapa is commonly known in Tibet. His real name was རྒྱལ་བ་བློ་བཟང་གྲགས་པ in Sans. सुमतिकीर्ति.

རྗེའུ་རིགས *ṟjeẖu-rigs̱*, v. རྗེ་རིགས *ṟje-rigs̱*.

རྗེ་ས *ṟje-sa*=ཞེ་ས deference, respect; ཞེ་ས་བྱེད་པ to show respect, to pay one's respect.

卐 **རྗེད་པ** *ṟjeḏ-pa* अवज्ञा, pf. and fut. བརྗེད *ḇṟjeḏ* 1. to honour, reverence; མཆོད་ཅིང་བརྗེད to honour and worship; བརྗེད་པའི་འོས venerable, worthy of honour. 2. अस्मृति to forget; བརྗེད་དུ་འཇུག་པ *ḇṟjeḏ-du ẖjug-pa* to make forget, to cause to forget: རང་ཡུལ་རང་གིས་བརྗེད་དེ having gradually forgotten my native land (*Mil.*).

རྗེད་ངས་ཅན *ṟjeḏ-ṅas̱-can* acc. to *Lex.* consulted; by *Jä.* मुषितस्मृति; forgetful, oblivious; *Cs.* gives instead of it རྗེད་ངེས་ཅན.

རྗེད་ཆུ *ṟjeḏ-chu* draught of oblivion, water of forgetfulness.

རྗེད་ཐོ *ṟjeḏ-tho* list of notes, memorandum, journal, note-book, etc.

རྗེད་རྡོ *ṟjeḏ-ṟdo* prob. memorial stone (*Jä.*).

རྗེད་བྱང *ṟjeḏ-byaṅ* specification or list of goods, luggage, etc., which the Tibetans mark with letters of the alphabet.

རྗེད་བྱེད *ṟjeḏ-byeḏ* or རྗེད་བྱེད་ཀྱི་གདོན 1. a demon that takes away the power of memory. 2. अपस्मार epilepsy.

རྗེད་ཟས *ṟjeḏ-zas̱* the meal of forgetfulness (*Cs.*); any food that produces oblivion.

རྗེན་པ *rjen-pa* नग्न, अचेल 1. stark, bare, naked; རྐང་རྗེན་ bare-footed, unshod; ཞབས་རྗེན་པར་གདའ་བ to go bare-footed; གདོང་རྗེན་དུ་སྡོད་པ *gdoń-rjen-du sdod-pa* to sit with unveiled face; མགོ་རྗེན་ with uncovered head; རྒྱབ་རྗེན་པ *rgyab-rjen-pa* naked backside; རྗེན་པར་འདོན་པ to strip perfectly; དམར་རྗེན quite naked (*Sch.*); རལ་གྲི་རྗེན་པ *ral-gri rjen-pa* a naked sword; ས་རྗེན་པ the bare ground, an uncovered ground; རྗེན་ནེ་བ undisguised, obvious to the understanding, manifest. 2. raw, not roasted or cooked; དམར་རྗེན red raw meat; མར་རྗེན butter not melted; ནས་རྗེན raw barley, not parched; also the meal of it; བྲ་རྗེན buck-wheat meal (*Sch.*). 3. unripe (chiefly from *Jä.*).

རྗེན *rjen* raw; ཤ་རྗེན 1. raw meat. 2.= ཡང་ན་ལུས་ལ་གོས་མེད་པ a naked person (*Dag. 8*).

Syn. གཅེར་བུ *gcer-bu*; རྐྱང་པ *rkyań-pa*; སྒྲིབ་མེད *sgrib-med*; གཡོགས་མེད *gyogs-med* (*Mñon.*).

རྗེན་བཏགས *rjen-btags* raw barley or peas ground, without being first parched.

རྗེན་ཕྱེ *rjen-phye* unparched barley, pea, or wheat flour (*Rtsii.*).

རྗེན་རིགས *rjen-rigs* victuals that may be eaten raw (*Cs.*).

རྗེན་ཟས *rjen-zas* uncooked meal or victuals.

རྗེས *rjes* has primarily the signification of a mark left, an imprint made on the ground; and this meaning is more exactly expressed in such terms as རྐང་རྗེས *rkań-rjes*, a foot-mark, the trace of one's foot and ལག་རྗེས the impression or mark left of one's hand, hence fig. an action or deed. 2 However, from this the primary sense of རྗེས there is derived the second and more ordinary signification of the word, *i.e.*, that which comes after, that which follows, the consequence. Hence we obtain the most common usage of all, namely its use as an adv., signifying after, afterwards; and the postp. རྗེས་སུ, རྗེས་ལ, or simply རྗེས, meaning after, behind, &c. རྗེས་སུ་འགྲོ་བ to follow; ཤ་བའི་རྗེས་ལ་འབྲངས་སོང་ pursued after the stag. Also, conjunction དེ་རྗེས therefore, consequently. 3. the hinder-parts, v. *Pth. 270*, line *6*.

རྗེས་ཁུགས་པ *rjes-khugs-pa* अनुवर्भं to recall or find out afterwards.

རྗེས་ཁྲིད *rjes-khrid* ननु, किल certainty, sureness.

རྗེས་སུ་སླེབ་པ to recover, to re-acquire, v. རྗེས་མ (*Situ. 110*).

རྗེས་དངོས *rjes-dńos* real.

རྗེས་གཅོད *rjes-gcod*=གྲི knife (*Mñon.*).

རྗེས་གཅོད་པ *rjes-cod-pa* अनुच्छेद 1. acc. to *Sch.* to destroy, blot out, efface a track or trace; in *Med.* to eradicate the trace of a disease, to cure thoroughly. 2. to separate, disjoin. 3. In *W.* acc. to *Jä.* to follow a trace or track, to find or to come upon the track.

རྗེས་ཆགས *rjes-chags* अनुरक्त attachment, attached; compassion.

Syn. རྗེས་སུ་བརྩེ *rjes-su-brtse*; སྙིང་རྗེ *sñiń-rje*. འགྲོགས་པ *hgrogs-pa* (*Mñon.*).

རྗེས་ཆགས་སྐྱེ *rjes-chags-skye*=བསྟོད་ཚིག or བཀུར་ཚིག eulogy, praise (*Mñon.*).

རྗེས་འཇུག *rjes-hjug* 1. a final consonant. རྗེས་འཇུག་བཅུ the ten finals, *i.e.*, ག, ང་, ད, ན, བ, མ, འ, ར, ལ, ས, which are affixed to others to form a syllable or word. 2. adj. following, subsequent; ཕྱི་རབས་རྗེས་འཇུག་ཐམས་ཅད all the following generations.

རྗེས་བརྗོད *rjes-brjod* अनुवाक् imitative words; a copy; also postscript, anything said or written afterwards; an after-expression.

རྗེས་སྙེགས་པ *rjes-sñegs-pa* to follow after (in *Sikk.*).

རྗེས་ཐོག *rjes-thog*=རྗེས་ལ afterwards.

རྗེས་ཐོབ་པ 1. cessation of meditation to take food, but no more of it than is absolutely necessary for preservation of life. 2. पृष्ठलब्ध, अनुलाभ profit, gain. 3. to find the track.

རྗེས་མཐུན་པ *rjeş-mthun-pa* अनुकाय (*A. K. III. 38*) to make similar, to adjust afterwards.

རྗེས་དྲན *rjeş-dran* अनुस्मृति remembrance, recollection.

རྗེས་གནང་ *rjeş-gnañ* अनुज्ञा, अनुमति, सम्मति, आज्ञप्ति permission, leave, consent.

རྗེས་པ *rjeş-pa*, v. རྗེ་བ *rje-wa*.

རྗེས་དཔག *rjeş-dpag* 1. अनुमान conjecture, guessing or guess. 2. consideration, deliberation. 3. acc. to *Was.* a syllogism consisting of three propositions.

རྗེས་འབྲང་ *rjeş-hbrañ* अनुगत a follower, an adherent.

རྗེས་མ *rjeş-ma* 1. चरम last, final; the final one. 2. sometimes for རྗེས *rjeş*. 3. the hinder part (*Cs.*).

Syn. ཕྱི་མ *phyi-ma*; རྟིང་མ *rtiñ-ma*; ཕྱི་ཤོས *phyi-çoş*; གཤམ་མ *gçam-ma*; མཇུག་མ *mjug-ma*; རྗེས་སུ་བགྱིད *rjeş-su-bgyid*; རྗེས་སུ་སྒྲུབ *rjeş-su sgrub* (*Mñon.*).

རྗེས་མེད *rjeş-med* without leaving any traces, trackless; རྗེས་མེད་འཇིག་པ to destroy without trace being left.

རྗེས་འཛིན *rjeş-hdsin* acquirements; accomplishments: རྗེས་འཛིན་རིག་པའི་ཡང་རྩེ་འདི་ནམ་ཡང་མི་ཉམས *rjeş-hdsin rig-pahi yañ-rtse-hdi nam-yañ mi-ñamş* these acquirements—the *summum bonum* of knowledge—can never fade.

རྗེས་བཟུང་ *rjeş-bzuñ* अनुग्रह the taking or receiving at last; a favour or kindness done (*A. K. XXX. 3*).

རྗེས་ཤེས *rjeş-çeş* अनुज्ञान, अनुज्ञप्ति knowledge; knowing after.

རྗེས་སུ *rjeş-su* adv. afterwards.

རྗེས་སུ་སྐྱེས *rjeş-su-skyes*=མཐུན་པར་སྐྱེས *mthun-par-skyeş*, v. རྗེས་སྐྱེས *rjeş-skyeş*, अनुज a younger brother; also करण a deed, act.

རྗེས་སུ་ཁྱོད *rjeş-su khyod* प्रतिमा a statue, representation; a figure representing some person or deity.

རྗེས་སུ་འགུགས་པ *rjeş-su-hgugş-pa* to recall; to summon; to order to do according to one's instructions.

རྗེས་སུ་བགྲོད *rjeş-su-bgrod* gone behind, followed.

རྗེས་སུ་འགྲོ་བ *rjeş-su hgro-wa* अन्वय to follow, go behind; to imitate.

རྗེས་སུ་སྒྲུབ་པ *rjeş-su hsgrub-pa* अनुविधान lit. doing after an order; following, obeying.

རྗེས་སུ་གཅོད *rjeş-su gcod*=met. a knife (*Mñon.*).

རྗེས་སུ་ཆགས *rjeş-su chagş*=རྗེས་ཆགས अनुराग atttachment; अनुरक्त attached, fond of; རྗེས་སུ་ཆགས་བཅས with love or fondness; also सवेग with motion, or force.

རྗེས་སུ་འཇིགས *rjeş-su-hjigş*=འགྱོད་པ *hgyod-pa* a repentance (*Mñon.*).

རྗེས་སུ་འཇུག་པ *rjeş-su hjug-pa* अनुसारि or अनुसारिणी, अनुवर्त्ति imitation; imitator; follower.

རྗེས་སུ་རྟོགས་པར་བྱ *rjeş-su rtogş-par bya* अनुमन्तव्य should ponder on, consider, reflect upon.

རྗེས་སུ་བསྟན་པ *rjeş-su bştan-pa* अनुशासना orders, ruling instruction; བཀའ་ལུང་ or རྗེས་སུ་གནང་བ precepts, instructions left (*Mñon.*); in colloq. མགོ་འདྲེན་བྱེད་པ *mgo-hdren byed-pa* to instruct a disciple in spiritual learning; also to protect, patronise.

རྗེས་སུ་ཐོས *rjeş-su-thoş* अनुश्रुत्य hearing afterwards, anything heard after.

རྗེས་སུ་མཐུན་པ *rjeş-su mthun-pa* अनुलोम, श्रद्धा regular, harmonious; faith. རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་ཆོས་དྲུག षडनुलोमिकधर्म्म six regular virtues:—(1) རྗེས་སུ་མཐུན་པའི་བཟོད་པ अनुलोमिकक्षान्ति resignation to natural consequences; (2) རྗེས་སུ་མཐོ་རིས अनुस्वर्ग character; (3) རྗེས་སུ་མཐོང་བ समनुपश्यत् disposition to view a thing properly; (4) རྗེས་སུ་གདུང་བ अनुताप remorse; (5) འགྱོད་པ *ẖgyoḏ-pa* अनुशय, कौकृत्य sorrow for good as well as bad acts; (6) རྗེས་སུ་འདོད་པ *ṟjeş-su ẖdoḏ-pa* अन्वेषण right ambition.

རྗེས་སུ་དྲན་པ *ṟjeş-su dṟan-pa*,=རྗེས་དྲན अनुस्मृति subjects of recollection, which are six:—(1) སངས་རྒྱས་རྗེས་སུ་དྲན་པ बुद्धानुस्मृति the remembrance of the Buddha; (2) ཆོས་རྗེས་སུ་དྲན་པ धर्मानुस्मृति the remembrance of the *Dharma*; (3) དགེ་འདུན་རྗེས་སུ་དྲན་པ सङ्घानुस्मृति the remembrance of the *Sañgha*; (4) ཚུལ་ཁྲིམས་རྗེས་སུ་དྲན་པ शीलानुस्मृति the rememberance of religious duty; (5) གཏོང་བ་རྗེས་སུ་དྲན་པ त्यागानुस्मृति the recollection of renunciation; (6) ལྷ་རྗེས་སུ་དྲན་པ देवानुस्मृति the remembrance of the gods.

རྗེས་སུ་ལྡན *ṟjeş-su-ḻdan* अभ्यस्त practised, habituated.

རྗེས་སུ་གནང་བ *ṟjeş-su gnañ-wa*, v. རྗེས་སུ་བསྟན་པ *ṟjeş-su ḇştan-pa* to propound; to grant religious instruction.

རྗེས་སུ་དཔག *ṟjeş-su-ḏpag* or དཔོག अनुमान to weigh, to deliberate upon.

རྗེས་སུ་སྤྱོད་པ *ṟjeş-su şpyoḏ-pa*=རྗེས་སུ་འགྲོ་བ or ཕྱིར་འབྲང་ (*M̱ñon.*) to perform or practise.

རྗེས་སུ་འཕྲོག་པ *ṟjeş-su-ẖphrog-pa* अनुच्छेद to deprive, to plunder, to rob, to snatch.

རྗེས་སུ་བྱེད་པ *ṟjeş-su byeḏ-pa*=རྗེས་སུ་འགྱུར་བ *ṟjeş-su ẖgyur-wa* अनुकरण to do like another, to imitate; imitation.

རྗེས་སུ་འབྱུང་བ *ṟjeş-su ẖbyuñ-wa* अनुभव feeling, thinking.

* རྗེས་སུ་འབྲང་བ *ṟjeş-su ẖbrañ-wa* अनुसार going after; usage, custom (*Bull. 1848, 291*).

རྗེས་སུ་འབྲང་བ *ṟjeş-su ẖbrañ-wa* अनुसरण to follow.

རྗེས་སུ་འབྲེལ་བ *ṟjeş-su ẖbrel-wa* अर्चना to adore, to worship.

རྗེས་སུ་མི་མཐུན་པ *ṟjeş-su mi-m̱thun-pa* प्रतिलोम discordant, in contradistinction to another.

རྗེས་སུ་བརྩེ་བ *ṟjeş-su ḇṟtse-wa* अनुकम्पा to pity; to favour out of compassion (*M̱ñon.*).

རྗེས་སུ་ཚོལ་བ *ṟjeş-su tshol-wa* अन्वेषणा searching after; अनुप्रार्थि imploring help, favour, etc.

རྗེས་སུ་འཚོ *ṟjeş-su-ẖtsho* सेवक, एपण being supported or backed by another, maintained or favoured with sustenance.

རྗེས་སུ་ཞུགས *ṟjeş-su-shugs* प्रविष्ट involved with.

རྗེས་སུ་མི་འཛིན་པ *ṟjeş-su mi-ẖdsin-pa* not retaining; not retentive.

Syn. མི་འཛིན *mi-ẖdsin*; དེ་ངང་འགལ *de-ñañ-ẖgal* (*M̱ñon.*).

རྗེས་སུ་འཛིན་པ *ṟjeş-su ẖdsin-pa* 1. अनुधारण to follow (one in reading or in making a speech, etc.); to welcome or receive kindly. 2. to believe; to have the impression of, to retain.

Syn. མངོན་པར་བསྐྱེད *m̱ñon-par-ḇşkyeḏ* (*M̱ñon.*).

རྗེས་སུ་ཡི་རང་བ *ṟjeş-su yi-rañ-wa* to rejoice in ecstasy.

རྗེས་སུ་བཤད་པ *ṟjeş-su ḇçaḏ-pa* अनुव्याख्यान to explain; explanation, description.

རྗེས་སུ་སློབ་པ *ṟjeş-su şlob-pa* अनुशिक्षा teaching according to another's system.

རྗོད་པ pf. and fut. བརྗོད, to say, to recite (དཔེ་ལྟ་བུ from a book); pronounce, utter, *e.g.*, a charm or magic formula; to annouce, promulgate (ཆོས a religious doctrine); to enumerate, set forth, ལེགས་པ or ཉེས་པ the good or bad qualities, actions etc.; to treat of a subject in writing.

བརྗིད *ḇṟjiḏ*=གཟི་བརྗིད *gzi-ḇṟjiḏ*, དཔལ་བརྗིད *ḏpal-ḇṟjiḏ* glory, halo, splendour, lustre; བརྗིད་ཀྱིས་བརྗིད *ḇṟjiḏ-kyiş ḇṟjiḏ* shines with still greater brightness.

བརྗིད་ཅན *ḇṟjiḏ-can* = གཟི་བརྗིད་ཅན कान्त lustrous, refulgent; very able and accomplished.

བརྗིད་ཆགས་པ *ḇṟjiḏ-chags̱-pa* = བབ་ཆགས་པ or འདུ་ཆགས་པ (*Day. 8*).

བརྗིད་ནོན *ḇṟjiḏ-non* bringing another under one's power by the spell of speech, learning, or force of character; subduing one by will-power or by the fascination of one's charms, &c. ཡོང་སྡུད་བརྗིད་ནོན་ཆེ་ཤིང་ *yoñ-s̱duḏ ḇṟjiḏ-non che-çiñ* (*Ṟtsii.*).

བརྗིད་པ *ḇṟjiḏ-pa* to shine, glitter.

བརྗིད་པའི་འགྲོས *ḇṟjiḏ-paẖi-ẖgros̱* = ཀང་པའི་འདུ་བྱེད walking with a dancing gait (*M̱ñon.*).

བརྗེ *ḇṟje* परिवर्त्त sbst. change, barter.

བརྗེ་བ *ḇṟje-wa* to be absorbed in thought; བརྗེ་བ་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས behaviour after the manner of a *Bodhisattva* whose self is lost in the thought of the well-being of others. As a vb. དངོས་པོ་ཕན་ཚུན་བརྗེ་བ to change, transfer, barter property.

བརྗེ་བོ *ḇṟje-ḇo* a making up, a compensation by barter; བརྗེ་བོ་བྱེད་པ to exchange, to give an equal measure in bartering, *e.g.*, of salt for barley, &c.

བརྗེ་མཚམས *ḇṟje-m̱tshams̱* taking over office, when a new officer takes charge of a post from an old officer (*Ṟtsii.*).

བརྗེད *ḇṟjeḏ* = བསྐུད་པ *ḇs̱kuḏ-pa* oblivion.

བརྗེད་ང་བའི་འཚེ་བ *ḇṟjeḏ-ña-waẖi ẖtshe-wa* the danger of forgetting.

བརྗེད་ངས་པ *ḇṟjeḏ-ñas̱-pa* मुषितस्मृति one whose recollection (memory) has been robbed. ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཆོས་རྣམས་ལ་མི་དྲན་པ་གང་ཡིན་པའོ "it signifies that which has been forgotten in reference to a religious discourse" (*K. d.* ཀ *355*).

བརྗེད་ཐོ *ḇṟjeḏ-tho* memorandum. Syn. དྲན་ཐོ *dran-tho*; བརྗེད་བྱང *ḇṟjeḏ-byañ* (*M̱ñon.*).

བརྗེད་ཐོ་བཏགས་པ *ḇṟjeḏ-tho-ḇtags̱-pa* to keep a memorandum; མ་བརྗེད་པའི་ཕྱིར་ཐོ་བཀོད་པ to keep note with a view not to forget a thing: ཇོ་བོ་ངོ་མཚར་ཅན་གྱི་གཏམ་ལ་དགེས་པས་བརྗེད་ཐོ་བཏགས the lord (Atis'a), being pleased with the wonderful account, took a note of it (*A. 50*).

བརྗེད་པ *ḇṟjeḏ-pa* विस्मृति, सम्प्रमोष to forget. Stated by lamas to be the correct spelling of རྗེད་པ *ṟjeḏ-pa*.

བརྗེད་པ་མེད་པ *ḇṟjeḏ-pa meḏ-pa* असम्प्रमोष without forgetfulness, oblivion.

བརྗེད་སྤྲོད *ḇṟjeḏ-s̱proḏ* prob. mis-spelt for བརྗིད་སྤྲོད *ḇṟjiḏ-s̱proḏ* to give or make over charge of an office or duty.

བརྗེད་བྱེད *ḇṟjeḏ-byeḏ* अपस्मार forgetfulness (*Zam. 11*).

བརྗེད་བྱེད་ཀྱི་གདོན *ḇṟjeḏ-byeḏ-kyi g̱don* demon who brings in forgetfulness (*M̱ñg. 77, 79*).

བརྗེད་སྦྱང་བ *ḇṟjeḏ s̱byañ-wa* to recall to the mind what has been forgotten and to retain it by exercise.

བརྗེས་པ *ḇṟjes̱-pa* pf. of བརྗེ་བ q.v.

བརྗོད *ḇṟjoḏ* संगीति, उदीरित (निगदित *Kālac. T, 101*) speech, clear expression; a phrase, utterance. བརྗོད་ཀྱིས་མི་ལང་བ vb. to be inexpressible. རེ་རེའི་མིང་ནས་བརྗོད་མི་ལང་ one cannot mention or enumerate each by its name: བརྗོད་ཀྱིས་མི་ལང་བའི་ཕྱིར་མི་བཀོད *ḇṟjoḏ-kyis̱ mi-lañ-waẖi phyir mi-ḇkoḏ* I do not write it down, because it is impossible to relate everything (*Jä.*).

བརྗོད་ཉམས་ཚིག *ḇṟjoḏ-ñams̱-tshig* = ཚིག་བཟང་པོ་མེད་པ *tshig ḇzañ-po meḏ-pa* bad language, vulgar speech.

བརྗོད་དུ་མེད་པ *ḇṟjoḏ-du meḏ-pa* अनभिलाप्य 1. indescribable, inexpressible, ineffable;

བརྗོད་དུ་མེད་པ་ལས་བསྒྲེས་པ अनभिलाप्य परिवर्त recording what is unspeakable. 2. (གྲངས) n. of a number.

བརྗོད་དོ ḇṟjoḏ-do उक्त said, described.

བརྗོད་བདེ་བ ḇṟjeḏ-ḇde-wa agreeable speech; also one able to speak with facility.

བརྗོད་འདོད ḇṟjoḏ-ẖdoḏ acc. to *Schtr.* a mere supposition.

བརྗོད་པ་ཡིན ḇṟjoḏ-pa-yin कथित it is said, related, v. རྗོད་པ *ṟjoḏ-pa.*

བརྗོད་པར་འདོད་པ ḇṟjoḏ-par ẖdoḏ-pa wishing to speak; also विवक्षा to desire to talk of one's own self, conceit.

བརྗོད་པར་བྱ་བ ḇṟjoḏ-par bya-wa वाच्यम् fit to be spoken; བརྗོད་པར་བྱེད་པ ḇṟjoḏ-par byeḏ-pa वद to speak; sbst. वाचक a speaker.

བརྗོད་བྱ ḇṟjoḏ-bya = དོན *don* meaning; वाच्य, वाक्य, अर्थ, अभिधेय, परिघोष an expression, anything said; an attribute (*Zam. 11*).

བརྗོད་བྱ་ཅན ḇṟjoḏ-bya-can = དོན་ཅན *don-can* possessed of meaning; explainable.

བརྗོད་བྱ་ལྡན ḇṟjoḏ-bya-ḻdan वराक, स्तनक met. a child.

བརྗོད་བྱ་བྲལ ḇṟjoḏ-bya-bral = བརྗོད་བྱ་མེད་པ अवाच्य that cannot be said, or described.

བརྗོད་བྱའི་རྟགས ḇṟjoḏ-byaẖi-ṟtagş sign of expression; प्रत्यर्थन begging back.

བརྗོད་བྱའི་རབ ḇṟjoḏ-byaẖi-rab, བརྗོད་བྱེད་རབ प्रवचनीय fit to be proclaimed, praiseworthy.

བརྗོད་མི་བདེ་བ ḇṟjoḏ-mi ḇde-wa one who is not able to speak well.

བརྗོད་མེད ḇṟjoḏ-meḏ 1. the unspeakable, the transcendental. 2. a speech not earnestly meant; empty words, mere talk. 3. གྲངས་གནས n. of a very large number. དཔག་ཐག་གཉིས་དང་བརྗོད་མེད་གཉིས *ḏpag-thag-gñiş dań ḇṟjoḏ-meḏ-gñiş* (*Ya-sel. 57*).

བརྗོད་བཟང་ ḇṟjoḏ-ḇzań = སྨྲ་བ་བཟང་ or ལབ་བཟང་ good speech, also a good speaker; good delivery (*M̱ńon.*). མངོན་བརྗོད synonymy, explanation of words; imagery. མཆོད་བརྗོད praise, eulogy; acc. to *Sch.* invocation of a deity. ཆེ་བརྗོད complimentary expression, adulation. ཆེད་དུ་བརྗོད་པ acc. to *Schtr.* preface, introduction; acc. to *Ja.* in *C.* to approve, commend, sanction; acc. to *Was.* the title of a book called उदानवर्ग, class of *gāthā* delivered by Buddha out of joy.

བརྗོད་ཡས ḇṟjoḏ-yaş (གྲངས) n. of a large number.

ལྗག་མ *ḻjag-ma* fine satin generally spread on cushions used by the great of Tibet.

ལྗག་མོ་གླིང་ག *Ḻjag-mo gliń-ga* n. of a state grove in Tibet (*Ṟtsii.*).

ལྗགས *ḻjagş* resp. for ལྕེ *ḻce* जिह्वा, रसना the tongue; ལྗགས་ཀྱིས་ཆབ་འདོར་བ *ḻjagş-kyiş chab-ẖdor-wa* to spit, to spit out; ལྗགས་ཆབ *ḻjagş-chab* spittle, saliva; ལྗགས་དབུགས *ḻjagş-ḏḇugş* breath. ལྗགས་ཀྱི་དབང་པོ *ḻjagş-kyi ḏwań-po* जिह्वेन्द्रिय the organ of taste, the tongue.

Syn. རོ་འཛིན *ro-ẖdsin*; ལྕེ *ḻce* (*M̱ńon*).

ལྗགས་བསྙེན་པ *ḻjagş-ḇñen-pa* = སྔགས་བཟླས་པ *şńagş-ḇzlaş-pa* to ejaculate charms or *mantras.*

ལྗང་ *Ḻjań* also spelt, ལྗངས a place one day's journey to the west of Lhasa.

ལྗང་བཀྲ་ཤིས་དགོན་པ *Ḻjań-ḇkra-çiş ḏgon-pa* n. of an ancient monastery in Jang (*Deb. 40*).

ལྗང་གུ *ḻjań-gu* green (light).

ལྗང་ཇ *ḻjań-ja* also called ལྗང་ཇ་པ་རི *ḻjań-ja-pa-ri* green tea, exported from the Chinese district of Kang-tse Rapak situated on the confines of Tibet (*Ṟtsii.*).

ལྗང་དུང་ *ḻjań-duń* in *W.* acc. to *Ja.* solid, not hollow; it also prob. signifies, bar-silver, *i.e.*, silver beaten.

ལྗང་སྐྱ *ljañ-şkya* greenish-white.

ལྗང་ཁུ *ljañ-khu* also spelt ལྗང་གུ *ljañ-ga* हरित, श्याम green (*Dag. 8*).

ལྗང་ཁྲ *ljañ-khra* party-coloured on a green base; different colours on green back ground.

ལྗང་ནག *ljañ-nag* कालश्यामल blackish-green.

ལྗང་དམར *ljañ-ḏmar* greenish-red.

ལྗང་སེར *ljāñ-ser* greenish-yellow.

ལྗང་པ *ljañ-pa* adj. 1. green, not ripe. 2. green corn in the first stage of its growth, green leaves of barley and oats. 3. silver-plate, pure silver: དངུལ་གྱི་ལྗང་པ་དེ་རྣམས་གད་སྐྱིབས་ཤིག་ཏུ་སྦས *ḏñul-gyi ljañ-pa de-ṟnamş gaḏ-şkyibş çig-tu şbaş* they concealed the plates of silver in certain crevices of the cliff (*A. 121*).

Syn. མ་སྨིན་པ *ma-şmin-pa*; སྔོ་སངས *şño-sañş*; ངེས་སྒྲིབ *ñeş-şgrib* (*M̲ñon.*).

ལྗང་བུ *ljañ-bu* the seedlings of rice, when they grow a foot high and are fit to be transplanted; greenness, verdure (grass, foliage, shrubs); ལོ་ལྗང་བ a green leaf, also having a green leaf.

ལྗང་མ *ljañ-ma*=ལྗང་བུ *ljañ-bu*.

ལྗང་མོ *L̲jañ-mo* a district in Lithang beyond Kham.

ལྗན་ལྗིན *ljan-ljin* परिक्लेद defilement, filth, dirt, dust, sweepings: བག་ཆགས་དྲི་མ་ལྗན་ལྗིན་ཁྲུས་ཀྱིས་བཀྲུ་བའི་ཕྱིར for washing off by consecrated water the defilement and the mucus of lust (*D.R.*).

ལྗབ *ljab* in *W.* flat, plain, even (*Jä.*).

ལྗབ་ལྗབ *ljab-ljab* a large number.

ལྗི *lji*=སྗི sbst. भार heaviness.

ལྗི་ཏིང་ *lji-tiñ* heavy, depressed, as if pressed with a stone: སྟོན་པའི་ཐུགས་ལྗི་ཏིང་གིས་སོང་ནས་ཇོ་བོ་ལ S̲tonpa's mind having become depressed, he said to the lord (*A. 115*).

ལྗི་བ *lji-wa* or ལྗི་མོ *lji-mo* adj. 1. भारि, गुरु heavy, weighty. 2. a flea.

ལྗི་མེད *lji-meḏ* light, not heavy.

ལྗིད་གནོན *ljiḏ-gnon* also ལྗིད་ནོན *ljiḏ-non* साद्यं oppressive.

ལྗིད་ཅན *ljiḏ-can* heavy; ལྗིད་ཆེ་བ *ljiḏ-che-wa* very heavy.

ལྗིད་པ *ljiḏ-pa* गुरुत्व heaviness, weight: གསེར་དང་ལྗིད་པ་མཉམས་པ་དགོས *gser-dañ ljiḏ-pa ñamş-pa-ḏgoş* it must be weighed up with gold (*Jä.*). དེ་དང་ལྗིད་མཉམས་པ *de-dañ ljiḏ ñamş-pa* of equal weight, equal in weight: ལུས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ལྗིད་ཕབ *luş-thamş-caḏ-kyi ljiḏ-phab* he sat down with the whole weight of his body (*Cs.*); ལྗིད་ཅི་ཙམ *ljiḏ-ci-tsam* what is the weight of.

ལྗུར *ljur* prob. for ལྡུར *l̲dur*.

ལྗེན་པ *ljen-pa* to enter, to penetrate; བློ་ལ་ལྗེན་པ *ḇlo-la l̲jen-pa* to be perceived, understood; ཚོན་ལྗེན *tshon-ljen* a dye or colour penetrating and remaining fixed in cloth, etc. (*Jä.*).

ལྗོང་དར *ljoñ-dar*=མདའ་དོང་གི་དར *m̲daẖ-doñ-gi dar* a scarf that is used to cover a quiver; ལྗོང་དར་རེར་འབྲུ *ljoñ-dar rer ẖbru* bre (བྲེ) of corn for each scarf (*R̲tsii.*).

ལྗོངས *ljoñş* 1.=གཞོང་ a cultivated valley; སྨན་གཞོང་ *şman-gshoñ* or སྨན་ལྗོངས *şman-ljoñş* a valley of medicinal herbs. 2. a province or district; ལྗོངས་ཆེན་པོ *ljoñş-chen-po* a large country; ཁ་བ་ཅན་གྱི་ལྗོངས *Kha-wa-can-gyi ljoñş* हिमवत् प्रदेश the snowy provinces. མུ་གེའི་ལྗོངས *mu-geẖi ljoñş* starving country, a poor country where food is scarce. ནགས་ལྗོངས

nagṣ-ḻjoñṣ woody district. ལྗོངས་མི་རྣམས *ḻjoñṣ-mi ṟnamṣ* provincial people. ལྗོངས་སུ་རྒྱུ་བ *ḻjoñṣ-su ṟgyu-wa* to rove about: སློབ་དཔོན་ཛེ་ཏཱ་རི་ལྗོངས་རྒྱུར་བྱོན་པས *ṣlob-ḏpon dse-tā-ri ḻjoñṣ-ṟgyur byon-paṣ* when the teacher Jetāri was roaming in the district (जनपद), *i.e.*, at a place round about his monastery after the summer recess (*Sñiñ*). ལྗོངས་རྒྱུར་བ *ḻjoñṣ-ṟgyur-wa* the time at the end of the summer confinement in the monastery when monks are allowed holiday to roam about in the country.

ལྗོངས་གསུམ *ḻjoñṣ-gsum* 1. ལྷོ་ནུབ་མཚམས་ན་སྦས་ཡུལ་འབྲས་མོ་ལྗོངས *lho-nub m̱tshamṣ-na ṣbaṣ-yul H̱braṣ-mo ḻjoñṣ* on the south-western confines (of C. Tib.) is the hidden country of *H̱braṣ-mo-ḻjoñṣ* (Demojong or Sikkim). 2. ནུབ་བྱང་མཚམས་ན་སྦས་ཡུལ་མཁན་པོ་ལྗོངས *nub-byañ m̱tshamṣ-na ṣbaṣ-yul M̱khan-po-ḻjoñṣ* on the north-west boundary (of C. Tib.) is the hidden country of firs. 3. བྱང་ཤར་མཚམས་ན་སྦས་ཡུལ་ལུང་གསུམ་ལྗོངས *byañ-çar m̱tshamṣ-naṣ ṣbaṣ-yul Luñ-gsum-ḻjoñṣ* on the north-east boundary (of C. Tib.) is the hidden country of the three valleys. (*Kathañ.* 168). *Note*:—Huc's *San-chuan*.

ལྗོན་པ *ḻjon-pa* an immortal paradise, or country of the gods. ལྗོན་པའི་ནགས a sublime forest.

ལྗོན་ཤིང *ḻjoñ-çin* द्रुम, वृक्ष, तरु a tree; a magic tree in Dewachan.

Syn. ལྗོན་པ་ཤིང *ḻjon-pa-çiñ*; ཡལ་ག་ཅན *yal-gal-can*; འདབ་ལྡན *ẖdab-ḻdan*; རྐང་འཐུང *ṟkañ-ẖthuñ*; རྐང་པས་འཐུང *ṟkañ-paṣ-ẖthuñ*; རླན་ལས་སྐྱེས *ṟlan-laṣ-ṣkyeṣ*; ཆུར་མི་ལྷུང *chur-mi-lhun*; རྩེ་མོ་ཅན *ṟtse-mo-can*; མགོ་ལྡིང་ཅན *m̱go-ḻdiñ-can*; ཡལ་ག་འཛིན *yal-ga-ẖdsin*; འདབ་མ་ཅན *ẖdab-ma-can*; ཕུང་པོ་ཅན *phuñ-po-can*; འགྲོ་འགོག *ẖgro-ẖgog*; འགྲོ་མེད *ẖgro-med*; སྟེང་སྐྱེས *ṣteñ-ṣkyeṣ*; ས་སྐྱེས *sa-ṣkyeṣ*; ཡལ་ག་འབྲེལ *yal-ga-ẖbrel* (*M̱ñon.*).

ལྗོན་པ་ལུང *Ḻjon-pa-luñ* n. of a district in Kong-po in South-Eastern Tibet.

ལྗོན་པ་སེར་པོ *ḻjon-pa ser-po* = ཐང་ཤིང देवदारुवृक्ष the *deodara* tree.

ལྗོན་ཤིང་རྩ་ཆས *ḻjon-çiñ ṟtsa-chaṣ* a branching magic tree (*M̱ñon.*).

ཉ

ཉ *Ña* I: the eighth letter of the Tibetan alphabet corresponds in sound to the Sanskrit ञ. The sound of this letter, when followed by *u*, may be heard in English in such words as neuter, new, &c.

ཉ II: in general Buddhism this letter signifies ཤེས་རབ wisdom, knowledge (*K. my.* ཀ *207*); in Tantrikism: ཉ་ནི་སྤྱོད་དང་བྲལ་བའི་སྒོ, བྱ་བ་མེད་པས་ཐམས་ཅད་གྲོལ། *ña* is the symbol of passive existence; being free from action it leads to *Nirrāṇa* (*K. gu.* ཕ *42*).

ཉ III: symb. num. for eight.

ཉ་ཉེར *ña-ñer* n. of a number གཞལ་གཞི་འཕྱོང་འགྱུར་ཉ་ཉེར་དང་། (*Ya-sel 57*).

ཉ IV: मीन, अनिमिष, अर्भक, अण्डज the general term for a fish; means also the egg-born, the fixed; རྒྱལ་པོའི་གསོལ་ཉ the king's table fish; འདམ་ཉ an eel (*Cs.*).

Syn. སྒོང་སྐྱེས *s̱goñ-s̱kyes̱*, མིག་མི་འཛུམ་པ *mig mi-ẖdsum-pa*, འགྲོ་ལྡན *ẖgro-ḻdan*, རྣམ་འཕྱོ *ṟnam-ẖphyo*, སྣ་ཚོགས་རྒྱུ *s̱na-tshogs̱ ṟgyu*, གསེར་གྱི་མིག་ཅན *gser-gyi mig-can*, ཆུས་མི་འཚུབ *chus̱ mi-ẖtshub*, ཆུར་ཉལ *chur-ñal*, རྒྱབ་རིང་ *rgyab-riñ* (*M̱ñon.*).

ཉ་ཀྱུ *ña-kyu*, described as ཉ་འཛིན་པའི་ལྕགས་ཀྱུ *ña ẖdsin-paẖi ḻcags̱-kyu*, iron hook for catching fish.

Syn. ཉ་འབིགས *ña-ẖbigs̱*, ཉ་འཛིན *ñy-ẖdsin*, ལྕགས་ཀྱུ *ḻcags̱-kyu* (*M̱ñon.*).

ཉ་རྐྱལ *ña-ṟkyal* the bladder of a fish (*Cs.*).

ཉ་སྐྱོགས *ña-s̱kyogs̱*=ཉའི་ན་བ gills (*Miñ.*).

ཉ་ཁྲ *ña-khra* probably *Pandion haliaëtus*, the osprey; but in *W.* is the n. given to *Polioaëtus humilis*, Hodgson, also of *Polioaëtus ichthyaētus*; two species of grey fishing eagle.

ཉ་ཁྲབ་ཅན *ña-khrab-can* carp; ཉ་ཁྲབ་ཆེན *ña-khrab chen* sturgeon (*Sch.*).

ཉ་དགྲ་དཀར་མོ *ña-ḏgra ḏkar-mo*=དཀར་ཀ་མ *ḏkar-ka ma* a species of white crane, a fish-eating bird (*Ṟtsii.*).

ཉ་རྒྱ *ña-ṟgya* आनाय a fishing net.

ཉ་ཉི་མ་དགའ *ña ñi-ma ḏgaẖ* संचाल lit. sun-loving fish, *i.e.*, that basks in the sun.

Syn. ཚོགས་ཀྱི་སྲད་བུ *tshogs̱-kyi sṟaḏ-bu*, དོལ *dol* (*M̱ñon.*).

ཉ་རྒྱབ *ña-ṟgyab* coping, covering of the top of a wall; acc. to *Jä.* earth heaped up (like the back of a fish) on the top of the outer walls of a house.

ཉ་སྒོང་ *ña-s̱goñ* fish-spawn, roe of fish.

ཉ་ལྕིབས *ña-lcibs̱* शुक्तिका 1. mother-o pearl, a kind of oyster. 2. fish-gills (*Cs.*). 3. n. of a medicinal root: ཉ་ལྕིབས་མེས་ཚིག་ཆུ་སྐྱེམ་འཚོ *ña-ḻcibs̱ mes̱-tshig chu-s̱kyem ẖtsho* the root of *ña-cib* heals scalds and blisters.

ཉ་ལྕིབས་ཀྱི་སྨིན་འགྱུ *ña-ḻcibs̱ kyi s̱min-ẖgyu* head ornaments made of mother-o'pearl used by women of rank in Kham.

ཉ་ལྕིབས་ཁོག་པར་སྨིན་པ *ña-ḻcibs̱ khog-par s̱minpa* may be taken to indicate མུ་ཏིག the pearl.

ཉ་ལྕིབས་པ་ཕོག་གནམ་སྐྱེས *ña-ḻcibs̱ pa-phog nam-s̱kyes̱* शुक्तिबीज lit. the sky-born pearl-seed. Acc. to the common belief, drops of rain falling in the mouth of river-mussels become converted into pearls.

ཉ་དོལ *ña-dol* जालक, पातिली fishing-net.

ཉ་དོལ་པ *ña dol-pa* a fisherman; such as those living on the southern shores of Yamdok Tsho.

Syn. སྐྱལ་ཆེན *ṣkyal-chen*, ཉ་འཆིང་ *ña-ẖchiṅ*, དྲ་བ་འཛིན *dṟa-wa ẖdsin*, ཉ་ཡིས་འཚོ་བ *ña-yiṣ ẖtsho-wa* (*M̲ñon.*).

ཉ་དོས *ña-doṣ* a load of fish.

ཉ་ཕྱིས *ña-phyiṣ* शुक्ति mother-of-pearl; an oyster shell; it is believed that any food or drink kept in a vessel of mother-of-pearl never becomes poisonous.

ཉ་འབིགས *ña-ẖbigṣ* fishing hook; ཉ་འབིགས་བྱེད कलहंस, v. ཚ་སྐྱར a kind of wild duck (*M̲ñon*).

ཉ་མིད་ཆེན་པོ *ña-miḏ chen-po* n. of a sea-monster; ཆུ་སྲིན་ཉ་མིད་ཆེན་པོར་བྱས་ཏེ་མདུན་བཀག། taking the form of the sea-monster called *Ña-miḏ*, he obstructed our passage. ཉ་རློན་མིད་ཆེན་པོ་ཡང་མཐོང་གསུང་ he said :—" we also saw the *Ña-ṟlon miḏ chen-po*" (*A. 16*).

ཉ་མོ *ña-mo* a female fish.

ཉ་མོའི་ཤུལ *ña-moẖi çul*=ཉའི་སྐྱལ་པ.

ཉ་ཚེར *ña-tsher* fish-bones (*Sch.*).

ཉ་ཟན *ña-zan* मत्स्याशन 1. n. of an aquatic monster, perhaps the crocodile. 2. an aquatic bird, a fish-eater.

ཉ་གཤོག *ña-g̲çog* the fin of a fish (*Cs.*).

ཉ་སག *ña-sag* fish-scale.

ཉ་སོག *ña-sog* the saw-like fringe on the back of a fish.

ཉ V: acc. to *Jä.* 1. tendon, sinew. 2. in colloq. mark left by a blow, a weal; in *W.* ཉ་ལངས the blow has left a weal. 3. acc. to *Sch.* a lock. ཉ་བཞི the four muscles, viz., those of the arms and the calves of the leg. ཉ་ཆུ *ña-chu* tendon, sinew; perh. also a large nerve in the nape of the neck. ཉ་ལོག *ña-log* a contraction or wasting of the sinews (*M̲ñon*).

ཉ VI: पौर्णमासी, पूर्णिमा, पक्षिणी the day of the full moon; ཉ་ཚེས a day in the increasing phase of the moon; ཟླ་བའི་ཉ་དྲུག་ལ on the sixth day of the moon; ཉ་གང་ *ña-gaṅ* the full moon; ཉ་གང་བ पूर्णिमा full moon; filled with fish; ཉ་རྒྱས *ña-ṟgyaṣ* (ཟླ་བ *zla-wa*) the full phase of the moon; ཉ་སྟོན *ña-ṣton* पाञ्चदशीकं a festival observed on a full-moon day.

ཉ་ཁྲར *ña-khrar* a kind of brick tea.

ཉ་ཁྲི *Ña-khri* p. n. the youngest son of king གྲི་གུམ་བཙན་པོ Digum-tsanpo.

ཉ་ག *ña-ga* or ཉག *ñag* a steel-yard.

ཉ་བོ *ña-ḇo* body, figure (*Sch.*).

ཉ་མ *ña-ma* I: acc. to *Sch.* mistress of the house, house-wife; hearer of a lama, without being a regular disciple (*Jä.*).

ཉ་མ་ཕོ་མོ་རྣམས *ña-ma pho-mo ṟnamṣ* hearers, male and female.

ཉ་མ II: 1. in the colloq. of *C.* a woman; the word occurs in the Gurbum of *Mila-raṣ-pa* where it applies to a lady who helped the saint. 2. in Amdo colloq. the vagina.

ཉ་མོ་གངས *Ña-mo gaṅṣ* n. of a snowy mountain in Tibet to the north of Palpa in Nepal.

ཉ་བཟུང་མ *ña ḇzuṅ-ma*=བག་མ a bride.

Syn. དང་པོའི་རྡུལ་ཅན་མ *daṅ-poẖi ṟdul can-ma*; ཁྱོ་འདམ་པ *khyo ẖdam-pa* (*M̲ñon*).

ཉ་ར *ña-ra* care; ཉ་ར་བྱེད་པ to take care of, to provide for a person, to keep a thing safe; cf. གཉེར་ཁ.

ཉ་ར་ཉོ་རེ *ña-ra ño-re* weak, fragile, frail.

ཉ་རི *Ña-ri* n. of a place situated to the north-east of Tashi-lhunpo.

ཉ་ལྷོག *ña-lhog* n. of a disease.

ཉྭ་སུལ *ñwa-sul*, defined in སེམས་ཅན་གང་རུང་གི་རྐང་པའི་ཉྭ་ཡི་སུལ *sems-can gan-run-gi rkan-paḫi ñwa-yi sul* the muscular ridges of the legs of any living creature.

ཉག *ñag* 1. v. ཉ་ག, ཉག་གང་ one measure on the steel-yard = 4 *sran* and 1 *skar* = four and one-fourth ounces. 2. = ཉག་མ. 3. also ཉག་ག or ཉག་ཁྲམ notch, indenture; ལོ་མ་ཕྲ་ལ་ཉག་ག་ཅན having multifold leaves, like those of caraway (*Jä.*; *Vai-sñ*); ཉག་ག་མེད་པ not cleft, not indented. 4. of wool, ཉག་ཏུ་འདྲེན་པ *ḫdren-pa* to draw out into threads, to spin (*Mil.*; *Jä.*).

ཉག་རྐྱང་ *ñag-rkyan* obstinately; ཉག་རྐྱང་བཏང་བ = མ་ཉན་པར་བཏང་བ to send anything obstinately, not listening to any one.

ཉག་སྐྱག *ñag-skyag* = ཁོ་ན in Sikk. dialect: གནང་ཆང་སྐྱལ་ཚིག་པ་ཞིག་ཉག་སྐྱག་བཏང་དགོས should only press the application to be permitted to send the *Nan-chan* (proposal-wine for marriage).

ཉག་གཅིག *ñag-gcig* = ཁོ་ན alone, the only: སྐྱབས་ཀྱི་ཉག་གཅིག་དཀོན་མཆོག་གཙོ the only refuge is (in) *Dkon-mchog gtso* (*Ḫbrom.* ཁ *28*): སངས་རྒྱས་ཉག་གཅིག only Buddha (*Jä.*).

ཉག་མ *ñag-ma* single; སྤུ་ཉག་མ *spu-ñag-ma* or སྤུ་ཡི་ཉག་མ a single hair.

ཉག་ཉིག *ñag-ñig* filth, dirt (*Sch.*).

ཉག་ཉུག *ñag-ñug* = སྣ་ཚོགས various, of different kinds.

ཉག་ཉོག *ñag-ñog* 1. not clear, turbid; mixed with foul matter (as water mixed with mud). 2. confusedly, speaking irrelevantly; also contradicting one statement by another.

ཉག་ཐག *ñag-thag* thread, chain (of gold or iron), cord for stringing turquoises (*Jä.*).

ཉག་མཐིལ *ñag-mthil* scale of a steel-yard.

ཉག་རྡོ *ñag-rdo* the weight of a steel-yard.

ཉག་ཤིང་ *ñag-çin* the beam of a steel-yard.

ཉག་པ *ñag-pa* notch, indenture = སྣ་ཉག notch or hole in the nose, or a notched nose (*Sñin*).

+ **ཉག་ཕྲན** *ñag-phran* = མདའ མར an arrow; acc. to *Cs.* a beam, a pole.

ཉག་མོ *ñag-mo* acc. to *Sch.* a woman.

ཉག་རེ *Ñag-re* 1. n. of a place in Kham (*Loñ.* ཀ *9*). 2. single.

ཉག་རོང་ *Ñag-ron* n. of a small principality ruled by a petty king in Kham.

ཉག་ལེ *Ñag-le* n. of a place in Tibet.

ཉང་ *Ñan* the district of Tsang of which Gyang-tse is the chief city. It is sometimes spelt མྱང་ *Myan* signifying tasteful, sweet (on account of its water). So in *Mil.* ཀ *26*: མྱང་སྟོད་རི་ནང་དུ་བླ་མ་དང་མཇལ met with the lama in the mountains of upper Nyang.

ཉང་གྲུམ *ñan-grum* the square carpet-rug manufactured in the district of *Ñan*.

ཉང་ཆུ *Ñan-chu* the tributary of the Yeru Tsang-po which, rising from the mountains in the district of Phagri, flows N.N.W. and falls into the Tsang-po near Shiga-tse.

ཉང་ཆུ་སྐྱ་མོ *ñan-chu skya-mo* a feeder of the *Ñan-chu*.

ཉང་སྟོད *ñan-stod* upper Ñang containing the town of Gyang-tse.

ཉང་པོ I: *Ñañ-po* n. of a place in Tibet visited by Atis'a: ཉང་པོར་ཡང་བྱོན he also visited *Ñañ-po* (*A. 27*).

ཉང་པོ II: n. of a district in the province of Kong-po.

ཉང་རྩི་བྲག *ñañ-ṟtsi brag* a kind of yellow fibrous root largely exported from Tibet to China: ཉང་རྩི་བྲག་ཉག་རེ་རེ་འབྲུ a *ñag* "weight of *ñañ-tsi-brag* is so much a piece, &c." (*Rtsii.*).

ཉང་རོ་བཤམ་པོ་མཁར *Ñañ-ro ḇçam-po m̱khar* a small town in Tsang: ཉང་རོ་བཤམ་པོ་མཁར་གྱི་རི་རྩེ་ལ on the top of the hill of *Ñañ-ro ḇçam-po m̱khar* (*Yig*).

ཉང་རོང *Ñañ-roñ* n. of a battle-field where the people of Tibet fought with one of their kings (*Yig*).

ཉང་ཀ *ñañ-ka* or ཉང་གེ *ñañ-ge* in Sp. a currant (*Jä.*).

ཉང་ནོན *ñañ-non*=ཉམས་ལེན espionage.

ཉན་པ *ñan-pa* श्रवण, 1. imp. ཉོན to hear, to give ear to, to listen; sbst. hearing or a hearer श्रोता. ཉན་པར་བྱེད शृणोति hears or does hear. ཉན་བྱེད=རྣ་བ श्रव the ear. ཉན་ཟིན अशृणोत् have heard. སློབ་དཔོན་གྱི་ཞལ་དུ་ཆོས་ཉན་པ to attend to the religious instructions of the teacher; ངག or ཚིག་ཉན་པ to listen to the word (of the teacher); ཁ་ལ་ཉན་པ to obey; བཀའ་ལ་ཉན་པ to obey the commands or orders, to yield; ངས་ཇི་སྐད་ཟེར་བའི་ཁ་ལ་ཉན listen to my words as I speak. ཁ་ལ་ཉན་པོ or ཁ་ལ་ཉན་མཁན one who is obedient; ཁ་ལ་མི་ཉན་མཁན one who is disobedient. 2. to be able: འགྲོ་མ་ཉན་པས not being able to walk (on account of illness); in *W.* ཉན་ཡིན yes, I shall be able. In this sense ཉན is used also as a formative, added to the root of a verb, signifying capability, possibility, &c. གཙང་པོ་འདི་རྒལ་ཉན་འདུག the river is fordable.

ཉན་ཐོས་པ *ñan-thos̱-pa* श्रावक; ཆོས་ཉན་ཞིང་ཐོས lit. one who hearing the *Dharma* understands it; a follower of the *Hīnayāna* school.

Syn. ཐུབ་དབང་གསུང་སྐྱེས *thub-ḏwañ gsuñ-s̱kyes̱*; ཐོས་གྲོག་པ *thos̱ grog-pa*; ཐེག་ཆུང་སྐྱེས་བུ *theg-chuñ s̱kyes̱-bu*; བརྟུལ་ཞུགས་དབང *ḇṟtul-shugs̱ ḏwañ*; སྦྱངས་པའི་ཡོན་ཏན་ལ་གནས་པ *s̱byañs̱-paẖi yon-tan la gnas̱-pa* (*M̱ñon.*).

ཉན་ཐོས་ཀྱི་ས་བདུན *ñan-thos̱ kyi sa-ḇdun* सप्तश्रावकभूमि the seven stages of perfection acc. to the S'rāvaka school: (1) शुक्लविदर्शनाभूमि; དཀར་པོ་རྣམ་པར་མཐོང་བའི་ས the white illuminated stage; (2) गोत्रभूमि; རིགས་ཀྱི་ས the exalted stage of noble birth; (3) दर्शनभूमि; མཐོང་བའི་ས the stage through sight; (4) तनुभूमि; བསྲབས་པའི་ས the fine or subtle stage; (5) विगतरागभूमि; འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བའི་ས the stage which is free from passions (desires, etc.); (6) कृतभूमि; བྱས་པ་སྲུང་བའི་ས the finished or perfected stage; (7) अष्टमभूमि; བརྒྱད་པའི་ས the eighth stage.

ཉན་ཐོས་བཅུ་དྲུག *ñan-thos̱ ḇcu-ḏṟug* the sixteen chief disciples of S'ākya-muni, *i.e.*, the གནས་བརྟན or *Sthavira* of the S'rāvaka school.

ཉན་ཐོས་མ *ñan-thos̱-ma* श्राविका a female hearer of the *Hīnayāna* school.

ཉན་འདོད་པ *ñan-ẖdoḏ-pa*=གུས་པ शुश्रूषमाना, शुश्रूषा respectful, respectful service.

ཉན་རྣ *ñan-ṟna* messenger, envoy, ambassador.

Syn. ཕོ་ཉ *pho-ña*; གཏམ་སྐྱེལ *gtam s̱kyel* (*M̱ñon.*).

ཉན་རྣ་པ *ñan-ṟna-pa* उपश्रव to overhear; an overhearer.

ཉན་པ་མོ *ñan-pa-mo* a female listener.

ཉན་པོ *Ñan-po* the birth place of a celebrated Lama called ཤཱཀྱ་རྒྱལ་མཚན *Çākya ṟgyal-m̱tshan* (*Loñ.* ཟ *10*).

ཉམ *ñam* locust; also ཉམ་ཏིག acc. to *Jä.* a cricket.

ཉམ་ང *ñam-ña* or ཉམས་ང་ उपायास despair anxiety, dread, fear (of a thing); ཉམས་ང་ལས་ཐར་བ to be delivered from anxiety.

ཉམ་ང་བ *ñam-ña-wa* = དོགས་པ सङ्कट, विपद्, आतंक sbst. danger, fear, anxiety; also adj. anxious, fearful; vb. n. to be alarmed, to be in great anxiety: དེས་ན་ཉམ་ང་བའི་འཁོར་བའི་དུག་ཅན་གནས་སུ། so it is, in that pernicious sphere where the cycle of anxious cares prevails (*J. Zañ.*). ཉམ་ང་བ་ཉུང་བ अल्पातङ्कका less risky, beset with danger.

ཉམ་ང་མེད *ñam-ña me̱d* intrepid, fearless. Syn. སྙིང་སྟོབས་ཅན *s̱ñiñ-s̱tobs̱-can*, འཇིགས་མེད *ẖjigs̱-me̱d*, སྟོབས་ཅན *s̱tobs̱-can* (*M̱ñon.*)

ཉམ་ཆུང་ *ñam-chuñ* दुर्बल weak, feeble.

ཉམ་ཆུང་དབང་པོ *ñam-chuñ ḏwañ-po* भृङ्ग met. a fly, a bee.

ཉམ་ཐག་པ *ñam thag-pa* आर्त्त to be stricken, exhausted.

ཉམ་སྣང་ *ñam-s̱nañ* आभास a sudden flash; also a hint.

ཉམ་པའི་ལམ *ñam-paẖi lam* = ལམ་ངན་པ a bad dangerous road (*M̱ñon.*).

ཉམ་ཡོས *ñam-yos̱* in Sikk. locust. = the Tib. ཆ་ག་འབུ or ཆ་ག་པ.

ཉམས *ñams̱* or སེམས་ཉམས resp. ཐུགས་ཉམས 1. thought, apprehension of ideas: སེམས་ལ་ཉམས་སུ་བླང་བ आस्थितिक्रिया to comprehend, to acquire the meaning or import of a thing; ཆོས་ཉམས་སུ་བླང་པ to commit religious instructions to memory and to comprehend their meaning. 2. the soul, mind, spirit, as an entity: ཉམས་ཀྱི་གྲོགས companions of the soul when in retirement (*Mil.*); ཉམས་ཀྱི་ཆང་ wine of the soul, *i.e.*, religious knowledge (*Mil.*); ཉམས་སྐྱེ *ñams̱-s̱kye* or ཉམས་ཤར a thought springing up in the mind. 3. manner, extent, degree, condition, state; ཉམས་ཀྱི་ཚོད་བྱེད་པ to try, to put to test, *e.g.*, one's strength; ཐུགས་དམ་གྱི་ཉམས་སད་པ to try the degree of a person's devotion or spiritual progress (*Mil.*); སྙན་ཉམས pleasing, agreeable manner of speaking; བྱེད་ཉམས pleasing manner of doing or dealing; ཉམས་དགའ་བ *ñams̱ ḏgaẖ-wa* ललामन् pleasant, delightful, agreeable, charming: སྐྱིད་མོས་ཚལ་རབ་ཞིན་ཏུ་ཉམས་དགའ་བར in the most delightful grove (*A. 16*).

ཉམས་དགུ *ñams̱-ḏgu*, v. ཉམས་ཐབས *ñams̱-thabs̱*.

ཉམས་འགྱུར *ñams̱-ẖgyur* काम्यता handsome, elegant, to be elegant, comfortable.

ཉམས་རྒྱུད *ñams̱ ṟgyuḏ* = ཉམས, ཉམས་རྒྱུད་ལ་སྦྱང་བ intellectually skilled, well-versed.

ཉམས་ཆུང་ *ñams̱-chuñ* 1. humble; faint, weak. 2. = བུང་བ *buñ-wa* a bee.

ཉམས་ཆེན་པོ *ñams̱ chen-po* pride.

ཉམས་བརྟས་བྱེད་པ *ñams̱-ḇṟtas̱ byeḏ-pa* to strengthen, restore: ཉམས་བརྟས he recovered, grew well, got up again (*Jä.*).

ཉམས་རྟོགས་བྱེད་པ *ñams̱-ṟtogs̱ byeḏ-pa* to inquire fully into any subject.

ཉམས་སྟོང་གསལ *ñams̱ s̱toñ-gsal*, v. གསལ་པོ.

ཉམས་སྟོབས *ñams̱-s̱tobs̱* strength.

ཉམས་ཐག་པ *ñams̱ thag-pa*, v. ཉམ་ཐག་པ suffering, tormented, exhausted: ཉམས་ཐག་པའི་ང་རོ the cry of suffering, doleful cries; ཉམས་ཐག་པའི་ང་རོ་འབྱིན་པ आर्त्तस्वरेण क्रन्दति bewailing under agony, to utter cries of suffering.

ཉམས་ཐབས *ñams̱-thabs̱*, ཉམས་དགུ appearance, colour, figure (*Jä.*).

ཉམས་དང་བ *ñams̱-dañ-wa* bright appearance.

ཉམས་བདེ་བ *ñams̱ ḇde-wa* कम्य happy, comfortable.

ཉམས་འདུས *ñams̱-ẖdus̱* met. शेफ the male organ.

ཉམས་པ *ñams̱-pa* 1. विनाश, विपन्न, विनष्ट, हीन injured, hurt, spoiled, damaged, impaired, imperfect. མ་ཉམས་པ uncorrupted, untouched, not weakened. 2. defiled, polluted. ཉམས་པར་འགྱུར་བ to grow weak, become deteriorated, to degenerate. 3. sbst. degeneration: ཉམས་པ་གསུམ the three deteriorations or impairments:—(1) ཚུལ་ཁྲིམས་ཉམས་པ depravity of morals; (2) ལྟ་བ་ཉམས་པ vicious principles; (3) ཆོ་ག་ཉམས་པ mistaken religious observances, rites, &c. (*K. d.* ང་ *52*). ཉམས་པ་དྲུག *ñamş-pa-ḏṟug* the six kinds of degeneration;—(1) བདག་ཉམས་པ degeneration in one's self; (2) གཞན་ཉམས་པ the fall of others; (3) ལྟ་བ་ཉམས་པ degeneration in religion; (4) ཚུལ་ཁྲིམས་ཉམས་པ bad or deteriorated-morals; (5) སྤྱོད་པ་ཉམས་པ *şpyoḏ-pa ñamş-pa* bad behaviour; (6) འཚོ་བ་ཉམས་པ bad habits, living. Besides these qualities are others with which the word ཉམས་པ is joined:— འདུལ་བ་ཉམས་པ, ལོངས་སྤྱོད་ཉམས་པ, བསོད་ནམས་ཉམས་པ, རིགས་ཉམས་པ, རིག་པ་ཉམས་པ, ཚེ་ཉམས་པ shortened life; ལུས་ཉམས་པ of impaired health; ཡོན་ཏན་ཉམས་པ of impaired talents, loss of ability; དབང་པོ་ཉམས་པ impaired faculties; བཅུད་ཉམས་པ degenerated vitality; ནུས་པ་ཉམས་པ loss of energy, depreciation of ability, of efficacy, &c.

ཉམས་པ་མེད་པ *ñamş-pa meḏ-pa* अच्युत not damaged, unimpaired, uninjured, indistructible.

ཉམས་པའི་མ་ནིང་ *ñamş-paẖi ma-niñ* पण्डक impotent, useless.

ཉམས་པར་བྱ *ñamş-par bya* ग्लायत्, ग्लायति to be languid or weary; to despond.

ཉམས་པར་བྱེད་པ *ñamş-par byeḏ-pa* सीदति;= ཉམས་སུ་འཇུག་པ *ñamş-su ẖjug-pa*.

ཉམས་པོ *ñamş-po* हानि injury, damage.

ཉམས་དཔྱོད་པ *ñamş ḏpyoḏ-pa* to investigate; examine minutely.

ཉམས་བྱེད *ñamş-byeḏ* नष्ट that which damages.

ཉམས་འབྲུ་བ *ñamş ẖbru-wa* to irritate, vex, provoke.

ཉམས་མི་བདེ་བ *ñamş mi-ḇde-wa*=ཁམས་མ་བདེ་བ bad health, unwell, ill.

Syn. འདུ་བ་འཁྲུགས་པ *ẖdu-wa ẖkhrugş-pa*; ནད་པ *naḏ-pa*; ན་ཚ་བྱུང་བ *na-tsha byuñ-wa*; ན་བ *na-wa* (*M̲ñon.*).

ཉམས་ཞིབ་ཀྱིས་སྦུག་དོན་ངེས་བྱུང་བ *ñamş-shib-kyis şbug-don ñeş-byuñ-wa* by minute inquiry to ascertain the real state of things or secret of any matter.

ཉམས་མེད *ñamş-meḏ* अपहानि undamaged, that cannot be spoiled; also strengthless.

ཉམས་དམས *ñamş-ḏmaş*=དམའ་རུ་སོང་བ *ḏmaẖ-ru soñ-wa* degenerated.

ཉམས་མྱོང་ *ñamş-myoñ* experience; but acc. to *Jä.* enjoyment, delight. ཚོར་བའི་ཉམས་མྱོང་ *tshor-ḇaẖi ñamş-myoñ* experience acquired through the medium of the senses.

ཉམས་སྨད་པ *ñamş şmaḏ-pa* अपहृत, id.

ཉམས་རྩལ *ñamş-ṟtsal* skill; dexterity.

ཉམས་མཚར་བ *ñamş m̲tshar-wa* wonderful, most beautiful.

ཉམས་བཞག་པ *ñamş ḇshag-pa* is said to be= དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ *ḏṟañ-pa ñe-war ḇshag-pa*.

ཉམས་ཡོད་པ *ñamş yoḏ-pa* बल to be in possession of.

ཉམས་ལེན *ñamş-len* a memorial verse, a rhyme or verse for retaining things in memory (*Mil.: Ja.*).

ཉམས་ལེན་པ *ñamş len-pa* 1. v. ཉང་ནོན *ñañ-non* 2. to take the measure of, the dimensions of, to survey (in respect of land); inquiring into the state of any object, &c., to explore; to take an inventory, to ascertain or compute the state of any property.

ཉམས་སུ་མྱོང་བ *ñamş-su myoñ-wa* अनुभव to suffer, undergo, experience. ཉམས་སུ་འཇུག་པ to injure, spoil, render useless.

ཉའི་ཚེར *ñaẖi tshir* झष a large fish.

ཉར *ñar* 1. v. ཉ་ར *ña-ra*. 2. acc. to *Cs.* oblong; ཉར་ཉར *ñar-ñar* oblong.

ཉར་ཉེར *ñar-ñer* मेलु n. of an immensely large number.

ཉར་དུ་ལི་ཁ་ར *Ñar-du li-kha-ra* n. of a place lying between India and Tibet (*Yig*).

ཉར་གདོང་ *ñar-gdoñ*=ངར་གདོང་ in *W.* shin, shin-bone (*Jä.*).

ཉར་མ *ñar-ma* ཆུའི་ཟེགས་མ particles of water, spray (*M̱ñon.*).

ཉལ་བ *ñal-wa* शयन, शय्या, स्वपिति imp. ཉོལ *ñol.* to lie down, to sleep: ཉལ་དུ་སོང་ *ñal-du soñ* he has gone to sleep; མལ་ཏིང་ལ *mal-tiñ la* on the bed; ཉལ་འདུག་གོ *ñal ẖdug-go* he slept. Sometimes: གཉིད་དུ་ཉལ་བ to go to sleep; ཉལ་བར་འདོད *ñal-war ẖdoḏ* wishing to sleep.

ཉལ་ཁྲི *ñal-khri*=མལ་ཁྲི *mal-khri* a bedstead, couch, sofa.

ཉལ་གོས *ñal-goṣ* counterpane, quilt, blanket (*Sch.*).

ཉལ་འགྲོ *ñal-ẖgro*=འབབ་ཆུ a river, stream.

ཉལ་འགྲོའི་གཏེར *ñal-ẖgroẖi gter* receptacle of rivers, the sea wherein all the rivers flow (*M̱ñon.*).

ཉལ་ཐག *ñal-thag* bands or ropes stretched to sleep upon.

ཉལ་པོ *ñal-po* ग्राम 1. a village. 2. coition; ཉལ་པོ་བྱེད་པ *ñal-po byeḏ-pa* to practise cohabitation.

ཉལ་བུ *ñal-bu* bastard, whore-son.

ཉལ་སློང་ *ñal-ṣloñ* 1. मेसुषी [understanding, intellect]*S.* 2. ཤེས་རབ प्रज्ञा wisdom, spiritual knowledge (*M̱ñon.*).

ཉལ་ས *ñal-sa*=མལ་ས or གཟིམས་མལ also, གཟིམས་ས board to sleep on, a bed to sleep upon, a sleeping place.

ཉི *ñi* 1. num. fig. 38. 2. num. used inst. of གཉིས *gñiṣ* in compounds: ཉི་བརྒྱ two hundred; ཉི་ཁྲི *ñi-khri* twenty thousand, etc. 3. for ཉི་མ the sun.

ཉི་སྐྱེས *ñi-ṣkyeṣ* ब्राह्मण, शनैश्चर, सूर्य्यपुत्र a Brahmaṇa, son of the sun.

ཉི་ཁུད *Ñi-khuḏ* a lake in Nepal (*Jä.*).

ཉི་ཁྱིམ *ñi-khyim* भ्रामक, जामाता a traveller, a son-in-law; also halo or circle round the sun.

ཉི་ཁྲི *ñi-khri* (*ñi-ṭhi*) the title of a book; the Prajñā-Pāramita containing 20,000 's'lokas.

ཉི་དགའ *ñi-ḏgaẖ*=ལྕམ་པ *ḻcam-pa* a mystical term (*Miñ. 4*); a flower.

ཉི་དཀྱིལ *ñi-ḏkyil* disk of the sun (*Sch.*).

ཉི་གུང་ *ñi-guñ* noon, midday.

ཉི་ཆ *ñi-cha* the sunny parts or flanks of a hill or mountain.

ཉི་སྟོན *ñi-ṣton* ककुभ the lotus flower; the tree *Terminalia arjuna.*

ཉི་དྲོས *ñi-ḏroṣ* morning time, from 8 A.M. to 10 A.M., when the sun is warm and pleasant.

ཉི་ལྡོག *ñi-ḻdog* the solstice; དགུན་ཉི་ལྡོག *ḏgun ñi-ḻdog* the winter solstice; དབྱར་ཉི་ལྡོག *ḏḇyar ñi-ḻdog* the summer solstice.

ཉི་ནུབ *ñi-nub* sunset.

ཉི་མ *ñi-ma* 1. सूर्य्य, अरुण, आदित्य the sun: ཉི་མ་འཆར the sun is rising; ཉི་མ་ཤར the sun has risen, shines; ཉི་མ་རྒས or ཉི་མ་ནུབ the sun is setting or sets; ཉི་མ་ནུབ་ཚེ་བར until sunset (*Sch.*). 2.=ཉིན་མོ *ñin-mo* the day: ཉི་མ་གཉིས two days; ཉི་མ་རེ་རེ every day.

Syn. ཚ་ཟེར *tsha-zer*; སྣ་ཚོགས་ཤིང་རྟ *ṣna-tshogṣ çiñ-ṟta*; མི་སྦྱིན་སྐྱེས་པ *mi-ṣbyin ṣkyeṣ-pa*; པད་མའི་གཉེན *paḏ-maẖi gñen*; དུས་ཀྱི་བདག་པོ *duṣ-kyi ḇdag-po*; མུན་པའི་དགྲ *mun-paẖi ḏgra*; འཇིག་རྟེན་མིག *ẖjig-ṟten mig*; དུས་ལ་དགའ *duṣ-la ḏgaẖ*; འགྲོ་བའི་སྒྲོན་མེ *ẖgro-ḇaẖi ṣgron-me*; བཅུ་གཉིས་བདག *ḇcu-gñiṣ ḇdag*; ལོ་ཡི་ཤིང་རྟ *lo-yi çiñ-ṟta*; ཀུ་མུད་དགྲ *ku-muḏ ḏgra*; སྲིད་པའི་སྒྲོན་མེ *ṣṟiḏ-paẖi ṣgron-me*;

ཉིན་མོར་བྱེད་ *ñin-mor byeḏ*; སྣང་བྱེད་ *s̱nań-byeḏ*; འོད་བྱེད་ *ẖoḏ-byeḏ*; ནམ་མཁའི་ནོར་ *nam-m̱khaẖi nor*; རྟ་ལྗང་ *ṟta-ḻjań*; གཟའ་བདག་ *gzaẖ-ḇdag*; འོད་སྟོང་འབར་ *ẖoḏ s̱toń-ẖbar*; འོད་ལྡན་ *ẖoḏ-ḻdan*; མུན་སེལ་ *mun-sel*; ཉིན་མོའི་ནོར་ *ñin-moẖi nor*; འོད་གཟུགས་ *ẖoḏ-gzugs̱*; འོད་འདྲེན་ *ẖoḏ-ẖdṟen*; ཉིན་མོའི་འབྱིན་ *ñin-moẖi ẖbyin*; བསྲུབ་བྱེད་ *ḇsṟub-byeḏ*; འོད་གཙང་ *ẖoḏ gtsań*; འོད་འགྲོ་རྒྱས་བྱེད་ *ẖoḏ-ẖgro ṟgyas̱-byeḏ*; མཁའ་འགྲོ་ *m̱khaẖ-ẖgro*; རྣམ་སྒྱུར་འགྲོ་ལུས་ *ṟnam-s̱gyur ẖgro-lus̱*; གསལ་བའི་ནོར་ *gsal-ḇaẖi nor*; ཚ་ལྡན་ *tsha-ḻdan*; ངེས་སྲེག་ *ńes̱-sṟeg*; འོད་ཟེར་ལྡན་ *ẖoḏ-zer ḻdan*; འོད་ཀྱི་རྒྱུན་ *ẖoḏ-kyi ṟgyun*; ཕྱོགས་སྣང་བྱེད་ *phyogs̱-s̱nań byeḏ*; གདུང་བྱེད་ *gduń-byeḏ*; ཚ་བྱེད་ *tsha-byeḏ*; རྣམ་སྣང་བྱེད་ *ṟnam-s̱nań byeḏ*; མུན་འཇོམས་ *mun-ẖjoms̱*; ལུས་སྐྱོབ་ *lus̱-s̱kyob*; འདམ་སྐྱེས་མཚན་ *ẖdam-s̱kyes̱ m̱tshan*; མཆོད་ལྡན་ *m̱choḏ-ḻdan*; བདུན་གྱི་བདུན་པ་ *ḇdun-gyi ḇdun-pa*; ཕྱོགས་བདག་ *phyogs̱-ḇdag*; མཆོག་འདོད་ *m̱chog-ẖdoḏ*; ཆར་འབེབས་ *char-ẖbebs̱*; འཛིན་བྱེད་ *ẖdsin-byeḏ*; སྣང་བའི་མུ་ཁྱུད་ *s̱nań-ḇaẖi mu-khyuḏ*; སྣང་ལྡན་ *s̱nań-ḻdan*; མིག་གཟུགས་ *mig-gzugs̱*; རྣམ་གསལ་བྱེད་ *ṟnam-gsal byeḏ*; འོད་འགྱེད་ *ẖoḏ-ẖgyeḏ*; བསྟེན་བྱ་ *ḇs̱ten-bya*; བདུད་ལས་རྒྱལ་ *ḇduḏ-las̱ ṟgyal*; མ་ཟླུམས་ *ma-zlums̱*; འཕྲོག་བྱེད་ *ẖphrog-byeḏ*; རྩེན་པ་ *ṟtsen-pa*; ཕྱོགས་དགོད་བྱེད་ *phyogs̱-ḏgoḏ byeḏ*; གཏུམ་པའི་འོད་ *gtum-paẖi ẖoḏ*; འོད་ཀྱི་སྐྲ་ཅན་ *ẖoḏ-kyi s̱kra-can*; སྣ་ཚོགས་འོད་ *s̱na-tshogs̱ ẖoḏ*; སྣང་བའི་མཛོད་ *s̱nań-ḇaẖi m̱dsoḏ*; ནོར་གྱི་མཛོད་ *nor-gyi m̱dsoḏ*; རྒྱུ་བའི་བརྟུལ་ཞུགས་ *ṟgyu-waẖi ḇṟtul-shugs̱*; གཟའ་བཤེས་ *gzaẖ-ḇçes̱*; མཆོད་འོས་ *m̱choḏ-ẖos̱*; འོད་ཀྱི་ནོར་ཅན་ *ẖoḏ-kyi nor-can*; པད་མའི་ལག་པ་ *paḏ-m̱aẖi lag-pa*; རྟག་ཏུ་འཆར་ *ṟtag-tu ẖchar*; རིག་བྱེད་འབྱུང་ *rig-byeḏ ẖbyuń*; ལས་སྣ་ཚོགས་ *las̱ s̱na-tshogs̱*; ཁྱབ་བྱེད་ *khyab-byeḏ*; ནད་མེད་ *naḏ-med*; འཐུང་བྱེད་ *ẖthuń-byeḏ*; འོད་ཀྱི་འཕྲེང་ཅན་ *ẖoḏ-kyi ẖphreń-can*; མིག་གཟུགས་ *mig-gzugs̱*; འོད་སྣང་ *ẖoḏ-s̱nań*; འོད་སྟོང་འཛིན་པ་ *ẖoḏ s̱toń ẖdsin-pa*; ཁྲི་ཅན་ *khri-can*; ལོང་བའི་ཁ་ལོ་པ་ *loń-ḇaẖi kha lo-pa*; ལམ་སྟོན་ *lam-s̱ton*; སྲིད་བྱེད་ *sṟiḏ-byeḏ*; ཤིང་རྟ་མཐོ་ *çiń-ṟta m̱tho*; དབྱིག་གི་ཁུ་བ་ *ḏḇyig-gi khu-wa*; ཟླུམ་པོ་འཛིན་ *zlum-po ẖdsin*; དུས་ཀྱི་བྱེད་པོ་ *dus̱-kyi byeḏ-po*; ནམ་མཁའི་མིག་ *nam-m̱khaẖi mig*; འཇིག་རྟེན་དབང་པོ་ *ẖjig-ṟten ḏwań-po*; འོད་ཕུང་པོ་ *ẖoḏ phuń-po*; འོད་ཟེར་གཟུགས་མང་ *ẖoẖ-zer gzugs̱-mań*; ནམ་མཁའི་ཏོག་ *nam-m̱khaẖi tog*; ཕྱོགས་ཀྱི་མ་ཁྱུད་ *phyogs̱-kyi ma-khyuḏ*; ཚངས་པའི་རྟ་ *tshań-paẖi ṟta*; ནམ་མཁའི་ཐིག་ལེ་ *nam-m̱khaẖi thig-le*; སྣ་ཚོགས་འོད་ *s̱na-tshogs̱ ẖoḏ*; རྟ་བདུན་པ་ *ṟta ḇdun-pa* (*M̱ńon.*).

ཉི་མ་གང་ཤར་ *ñi-ma gań-çar* sun-flower, *Helianthus.*

ཉི་མ་དགའ་ *Ñi-ma ḏgaẖ* 1. a name of Karṇa, the king of Anga. 2. n. of a medicinal plant.

ཉི་མ་སྔ་དྲོ་ *ñi-ma s̱ńa-dṟo* early morning.

ཉི་མ་བཅུ་གཉིས་ *ñi-ma ḇcu-gñis̱* twelve demi-gods who acc. to Chinese astronomy represent 12 divisions of the day (as of other periods) and are therefore called ཉི་མ; they are བྱི་བ་ *byi-wa* (mouse), གླང་ *glań* (ox), སྟག་ *s̱tag* (tiger), ཡོས་ *yos̱* (hare), འབྲུག་ *ẖbrug* (dragon), སྦྲུལ་ *s̱brul* (serpent), རྟ་ *ṟta* (horse), ལུག་ *lug* (sheep) སྤྲེལ་ *s̱prel* (monkey), བྱ་ *bya* (bird), ཁྱི་ *khyi* (dog), ཕག་ *phag* (pig).

ཉི་མ་ཐང་ *Ñi-ma thań* n. of a place situated to the west of Lhasa (*Loń.* ཞ *4*).

ཉི་མ་ལྡན་པའི་རི་ *Ñi-ma ḻdan-paẖi ri* n. of a mythological mountain believed to be situated 5,000 *yojana* beyond the Southern Ocean (*K. d.* ར *275*).

ཉི་མ་ནག་ཆེན་ *ñi-ma nag-chen* and ཉི་མ་ནག་ཆུང་ are the names of two (*Sa-ḇdag*) demi-gods.

ཉི་མ་ཕྱི་དྲོ་ *ñi-ma phyi-dṟo* **पराह्ण, पराह्न** afternoon.

ཉི་མ་ཕྱི་མ་ *ñi-ma phyi-ma* a future day.

ཉི་མ་ཕྱེད་ལྷག་ *ñi-ma phyeḏ-lhag* **अध्यर्धसूर्य्य** lit. more than one half of the sun, *i.e.*, from early morning to the afternoon.

ཉི་མ་སྦས་ *Ñi-ma s̱bas̱* **सूर्य्यगुप्त** one of the successors of Buddha in the Buddhist hierarchy of India.

ཉི་མ་བཟང་པོ་ *ñi-ma ḇzań-po* **सुदिन** a good or auspicious day.

ཉི་མ་ཤར་བ *ñi-ma çar-wa* **सूर्योदय** sunrise.

ཉི་མ་ལྷོ་བྱང་བགྲོད *ñi-ma lho-byań ḇgroḏ* the course of the sun to the south and to the north (of the equator).

ཉི་མའི་ཁ་ལོ་པ *ñi-mahi kha lo-pa* the charioteers of the sun are:—སྐྱ་རེངས *s̱kya-reńs̱*, བླ་མེད *ḇla-meḏ*, འོད་སྲུང *ẖoḏ-s̱ruń*, ཁྱུང་སྔོན་སྐྱེས *khyuń-s̱ńon s̱kyes̱* (*M̱ńon.*).

ཉི་མའི་ཁོར་ཡུག *ñi-mahi khor-yug* the surroundings of the sun.

ཉི་མའི་འཁོར *ñi-maẖi ẖkhor* the attendants of the sun; they are:—གནས་བྱེད *gnas̱-byeḏ*, དབྱུག་པ་ཅན *ḏḇyug-pa can*, དམར་སེར *ḏmar-ser*.

ཉི་མ་འཁྱིམས་པ *ñi-ma hkhyims̱-pa* **सूर्यपरिवेश** the circumference of the sun.

ཉི་མའི་གུང *ñi-maẖi guń* **मध्याह्न** when the sun is at the meridian, midday, noon.

ཉི་མའི་གུར་ཁང *ñi-maẖi gur-khań* the sun's pavilion, the halo of five different colours which surrounds the sun; ཉི་མའི་ལྡིང་ཁང *ñi-maẖi ḻdiń-khań* the floating castle of the sun; ཉི་མའི་ཁྱིམ the sun-sphere.

ཉི་མའི་རྒྱུད *ñi-maẖi ṟgyuḏ* **आङ्गिरस** the descendants of the sun.

ཉི་མའི་གཉེན *ñi-maẖi gñen* **आदित्यबन्धु** relative of the sun, epithet of S'ākya-muni.

ཉི་མའི་རྟ་བདུན *ñi-maẖi ṟta-ḇdun* the seven horses of the sun are the following:—རླུང *ṟluń*, ཡིད་མགྱོགས *yiḏ m̱gyogs̱*, མདོག་ལྔ་པ *m̱dog ḻńa-pa*, ཐིག་ལེ་ཅན *thig-le can*, ངེས་བརྗོད *ńes̱-ḇṟjoḏ*, ཤིན་ཏུ་རྒྱལ་མཚན *çin-tu ṟgyal-m̱tshan*, རི་བོ་འཇོམས *ri-wo ẖjoms̱*. To these are occasionally added four others:—རྩེན་པའི་འོད *ṟtsen-paẖi ẖoḏ*, ནམ་མཁའི་གྲུ *nam-m̱khaẖi gru* གསེར་གྱི་དབྱངས *gser-gyi ḏḇyańs̱*, ཉི་མའི་ཤིང་རྟ་རལ་གྲིའི་ཕྲེང *ñi-maẖi çiń-ṟta ral-grihi phreń* (*M̱ńon.*).

ཉི་མའི་གདུགས *ñi-maẖi gdugs̱* lit. the umbrella of the sun, *i.e.*, the day (*Zam. 13*).

ཉི་མའི་མདའ *Ñi-maẖi m̱daẖ* an epithet of the god of love.

ཉི་མའི་དཔལ *ñi-maẖi ḏpal* **सूर्यश्रीः** n. of a Buddhist author of ancient India.

ཉི་མའི་བུ *ñi-maẖi bu* **सूर्यपुत्र**; སྤེན་པ *s̱pen-pa* the son of the sun, the planet Saturn.

ཉི་མའི་བུ་མོ *ñi-maẖi bu-mo* the daughter of the sun, a name of the river Yamunā or Pākshu (*M̱ńon.*).

ཉི་མའི་བཙུན་མོ *ñi-maẖi ḇtsun-mo* the wives of the sun-god are:—རྒྱལ་མོ *Ṟgyal-mo*, ལེགས་འདོད *Legs̱-ẖdoḏ*, རྡུལ་བཟང *Ṟdul-ḇzań*, འོད་སྐྱེས་མ *H̱oḏ s̱kyes̱-ma*, གཤིན་རྗེ་ཀཱ་ལིན་དི *G̱çin-ṟje kā-lin-dī*, ནམ་གྲུ *Nam-gru*, མ་ནུ་སྦྱིན་སྐྱེད *Ma-nu s̱byin s̱kyeḏ*, སྐྲག་བྱེད་མ *S̱krag byeḏ-ma* (*M̱ńon.*).

ཉི་མའི་གཟུགས་བརྙན *ñi-maẖi gzugs̱-ḇṟñan* the reflected image of the sun.

ཉི་མའི་འོད *ñi-maẖi ẖoḏ* the following are the names of the sun's rays:—འོད་ཆགས་སྣང་བ *ẖoḏ-chags̱ s̱nań-wa*; ནམ་མཁའ་འཇལ *nam-m̱khaẖ ẖjal*; གདུང་བྱེད *gduń-byeḏ*; ཚ་ཟེར *tsha-zer*; ཆུ་འཐུང་འོད *chu-ẖthuń ẖoḏ*; མཚན་མོ་འཇོམས *m̱tshan-mo ẖjoms̱*; འོད་ཀྱི་ཆར *ẖoḏ-kyi char*; ཀུན་སྣང་འབར་པ *kun s̱nań ẖbar-pa* (*M̱ńon.*).

ཉི་མའི་འོད་སྐོར *ñi-maẖi ẖoḏ-s̱kor* the circle of light round the sun.

ཉི་མའི་འོད་མཉམ *ñi-maẖi ẖoḏ m̱ñam* n. of a flower (*K. gu.* ཀ *446*).

ཉི་མའི་འོད་ཟེར *ñi-mnẖi ẖoḏ-zer* the rays of the sun, sunbeam.

ཉི་མའི་རིགས་སྐྱེས *ñi-maẖi rigs̱-s̱kyes̱*=ཉི་མའི་རིགས་འཁྲུངས *ñi-maẖi rigs̱-ẖkhruńs̱* born of the race of the sun; occurs as a name of Buddha Sākya Siṁha.

ཉི་མའི་རུས *ñi-maẖi rus̱* **सूर्यवंश** the race of the sun, a section of the warrior caste of India claiming descent from the sun.

ཉི་མའི་ལུས *ñi-mahi lus̱* **सूर्याङ्ग** 1. the body of the sun; 2. ཟངས copper.

ཉི་མའི་ལྷ་མོ *ñi-maẖi lha-mo* **सूर्याणी** the wife of the sun-god.

ཉི་མས་བཤད *ñi-mas ḇshaḏ* met. a lotus (*M̱ńon.*).

ཉི་མྱུར *ñi-myur* evening, a little before dusk; the hour of sunset.

ཉི་ཚེ *ñi-tshe* acc. to *Sch.* 1. the time or duration of one day, a very short time. 2. acc. to *Lex.* प्रदेश direction; sphere, country.

ཉི་ཚེ་བ *ñi tshe-wa* 1. ephemeral, single, simple. 2. n. of a class of infernal beings. 3. very small, minute (*G̱rub.* ཞ *2*); ཉི་ཚེ་བ culæ (*Lam-ṭi.*). 4. animals that do not live more than a day, very short-lived animate beings.

ཉི་ཚོད *ñi-tsho̱d* ཉི་ཚོད་ཀྱི་འཁོར་ལོ वेलाचक्र a sun-dial; also a wheel to ascertain time, a watch.

ཉི་ཟེར་གྱི་རྡུལ *ñi zer-gyi ṟdul* वातायनच्छिद्ररजः the dust seen flying in the rays of the sun coming through apertures of a window; a mote floating in a sunbeam.

ཉི་ཟླ *ñi-zla*, lit. sun and moon; but is the term designating the topmost ornament of a chorten, which takes the form of a ball superimposed on a crescent. This *nyi-da* ornament is also placed above the *gyal-tshan* or Buddhist trophy of victory.

ཉི་ཟླ་དབང་པོ *ñi-zla ḏwañ-po* n. of a Dākinī (*Loñ.* ༢ *9*).

ཉི་འོག *ñi-ḥog* lit. below the sun; अपरान्त the western limit; ཉི་འོག་གི་རྒྱལ་ཁམས *Ñi-hog-gi ṟgyal-khamṣ* Aparāntaka the western continent or kingdom.

ཉི་འོག་གི་གོས *ñi-ḥog-gi goṣ* अपरान्तकम् or dress of the ancient people from Bactria.

ཉི་འོད *ñi-ḥoḏ* सूर्यांशु, सूर्यप्रभा the rays of the sun, sunbeam, light of the sun.

ཉི་ཡོལ *ñi-yol* a screen, awning.

ཉི་ཤ *ñi-ça* fresh meat.

ཉི་ཤར *ñi-çar* = སྔ་དྲོ *ṣña-dṟo* sunrise, early morning.

ཉི་ཤུ *ñi-çu* (inst. of ཉིས་རྩ) विंशति twenty; ཉི་ཤུ་ཐམ་པ the twenty; ཉི་ཤུ་ཙམ about twenty; ཉི་ཤུ་རྩ་གཅིག twenty-one; རྩ་གཅིག alone sometimes signifies twenty-one. In *Sikk.* and *B.* and *C. Tib.* ཉི་ཤུ་ཉེར་གཅིག or ཉེར་གཅིག is used to denote twenty-one. In the same manner the use of the abbreviated form ཉེར་གཉིས or རྩ་གཉིས for ཉི་ཤུ་ཉེར་གཉིས or ཉི་ཤུ་རྩ་གཉིས is common, and so on.

ཉིག་ཉིག *ñig-ñig* in *W.* loose, slack, lax, not tight or tense (*Jä.*).

ཉིང་ཁུ *ñiñ-khu* मण्ड 1. the juice, essence of any substance, the pith or སྙིང་ *ṣñiñ* (heart, soul) q. v. 2. spirit (of wine) कारोत्तर; ཆང་ལྦ་བུའི་ཉིང་ཁུ. [yeast, the froth of the liquor]*S.*

ཉིང་སྒོ་ཕུགས *ñiñ-ṣgo-phugṣ* the private or inner (hidden) door of a castle or palace: རྒྱལ་པོ་དང་ལྷན་ཅིག་ཏུ་གནས་པར་ཕོ་བྲང་གི་ཉིང་སྒོ་ཕུགས་མ་ཕྱེ་ཞིང་སྒོ་ནང་ནས་བཙུམས་ཏེ། while residing with the king, he fastened the secret door of the palace from within so that it was not to be opened (*H̱brom. 162*).

ཉིང་ཏོ *ñiñ-to* acc. to *Sch.* sure, trustworthy.

+ ཉིང་གཏོར *ñiñ-gtor* = ངེས་པར certain, sure.

ཉིང་སྤྲུལ *ñiñ-ṣprul* acc. to *Jä.* an emanation or incarnation. ཡང་སྤྲུལ *yañ-ṣprul* an emanation of an incarnate being.

ཉིང་མཚམས་སྦྱོར་བ *ñiñ-ṃtshamṣ ṣbyor-wa* प्रतिसिञ्चति to be reborn, to be transmigrated in regular routine; the re-appearing of the soul after death in one of the four forms of birth, *i.e.*, the linking of the limits of existence.

ཉིང་ལག *ñiñ-lag* प्रत्यङ्ग 1. minor or secondary members of the body, such as the forehead, nose, chin, fingers, ear, eyes, etc. The अङ्ग or limbs of the body called ཡན་ལག are the head, arms, legs, &c. 2. a division, section, part, subdivision. *N.B.*—Sumpa includes the following in the ཉིང་ལག ; ལག་པ, མིག, བྲང་, ཕུས་མོ, སྣ, མགྲིན་པ, རྐང་པ, རྡེ་ངར, རྒྱབ, ཚང་ཚིགས, སྐྲ་སེན་བགྲ་བ་པོ &c. Acc. to *Jä.* members of a second order, parts of the ཡང་ལག, *i.e.*, of the limbs.

ཉིང་སློབ *ñin-slob*=སློབ་མའི་སློབ་མ a pupil's pupil: ཉིང་སློབ་གཉིས་ཏེ་བཅུ་ལ་བརྟེན་ནས (*A. 124.*) the two *Ñin-slob* depending on the ten (*i.e.*, being supported by them).

+ ཉིང་ཤ *ñiñ-ça* one's own flesh; the expression ཉིང་ཤ་ཉིང་གིས་ཟ་བ in the older form of Tibetan signifies རང་ཤ་རང་གིས་ཟ་བ one eating his own flesh, *i.e.*, ruining himself.

ཉིད *ñid* तत्व, एव, तद् 1. self, same, opp. to other persons; སྐུ་ཉིད your (honour's) self: ང་ཉིད=ང་རང་ I myself; མ་ཉིད the mother herself; མི་དེ་ནི་རྒྱལ་པོ་ཉིད་ཡིན་ནོ this man is you (yourself), O king! (*Jä.*). 2. the very, just, etc.: ལས་བྱེད་པའི་གནས་ཉིད་ལ just where I am working; དེའི་དྲུང་ཉིད་ན *dehidrun ñid-na* close by, at the very spot; དུས་དེ་ཉིད་དུ at the very moment; མཆོད་བྱ་ཉིད that which is honourable in itself. 3. when added to adjectives it denotes abstract nouns, as in English the terminations:—ness,—ship,—ty,—cy,—y, etc., but it is chiefly limited to the language of philosophical writings (*Jä.*). 4. in the more recent literature it is used resp. for ཁྱོད *khyod* thou, you; ཉིད་ཀྱི thy, your; ཉིད་རང་ you, in *W.* 5.=ཁོ་ན only གྲངས་ཀྱི་ལྔ་ཉིད only the numeral ལྔ; ཟ་ཉིད་དོ the letter *za* (ཟ) alone.

+ ཉིད་འགྲུལ *ñid-hgrul* a very low caste.

ཉིན་མོ *ñin-mo* दिन, वार, महारोहा, अहः the day; the time lighted or illuminated by the sun. འདི་ན་མདངས་འབར་དང་, གསལ་བར་སྣང་དང་སྣང་ལྡན་དང་, མུན་སེལ་པདྨ་བཤད་པའི་དུས *hdi-na mdañs-hbar dañ, gsal-war snañ-dañ snañ-ldan-dañ, mun-sel pad-ma bshad-pahi-dus* (*Rtsii.*).

ཉིན་དཀར *ñin-dkar* a white, a lucky day (*Sch.*).

ཉིན་སྐར *ñin-skar* the star that is visible during the day time: མཐུན་པའི་གྲོགས་ནི་ཉིན་སྐར་འདྲ an agreeable friend is like the day-star (*Hbrom. 55*).

ཉིན་སྐྱོང་ *ñin-skyoñ* the observance of a fast, rite, etc., for one day.

ཉིན་འཁྱོངས *ñin-hkhyoñs* for one day, one whole day: མཆོད་པ་སྣ་ལྔ་བརྒྱ་མཚར་ཉིན་འཁྱོངས་ཀྱི་ཐོབ་གཞི། 500 various and wonderful offerings as the allowance for one full day (*Rtsii.*).

ཉིན་གང་ *ñin-gañ* all the day long, during the whole day; ཉིན་གུང་ *ñin-guñ* noon; ཉིན་གླ a day's hire.

ཉིན་གྱི་རིང་ལ *ñin-gyi riñ-la* during the day time.

ཉིན་ཅིག *ñin-cig* one day, once; ཉིན་ཅིག་བཞིན་དུ daily; ཉིན་པར during the day time, by the day light; དེའི་ཉིན་པར on that day; དེའི་ཕྱི་ཉིན the following day, on the following day; ཚེས་བཅོ་ལྔའི་ཉིན the 15th day, on the 15th day; བསྟན་པ་ཉིན་པར་མཛད་པའི་སྐྱེས་བུ a person who brings to light the faith.

ཉིན་ཆས *ñin-chas*=ཉིན་རེའི་དགོས་སྤྱད *ñin-rehi dgos-spyad* the requirements of every day; daily necessities (*Rtsii.*).

ཉིན་ལྟར་ཆོས་ཆས *ñin-ltar chos-chas* the daily needs for religious services.

ཉིན་མཐར་བྱེད *ñin-mthar-byed* दिनान्तक;=མུན་པ *mun-pa* darkness (*Mñon.*), v. ཉིན་མོའི་སྒོ་ང *ñin-mohi sgo-ña*.

ཉིན་ཐུང་སྐབས *ñin-thuñ-skabs*, ཉི་མ་ཐུང་དུས *ñi-ma thuñ-dus* the period of short days: when the day becomes short.

ཉིན་པར *ñin-par* during the day-time, v *Pth. 268 b*, line 4.

ཉིན་ཕྱེད *ñin-phyeḏ* 1. midday, noon. 2. half a day, *i.e.*, six hours.

ཉིན་བྱེད *ñin-byeḏ* दिवाकर 1. the sun—the maker of the day. 2. མཚལ *m̱tshal* vermilion (*S̱man. 355*). 3. कुङ्कुम saffron.

ཉིན་བྲལ *ñin-bral* अहन् without day, dayless.

ཉིན་སྦྲེལ *ñin-ṣbrel* the accumulated works of several days (*Ṟtsii.*).

ཉིན་མེད་མཚན་མེད *ñin-m̱eḏ m̱tshan-meḏ* without interruption during day and night, continually.

ཉིན་མོའི་སྒོ *ñin-moẖi-ṣgo* प्रत्यूष the opening of the day, day-break; ཉིན་མོའི་སྒོ་ང་ दिनाण्ड; the egg of the day, dawn [the egg or embryo whence day proceeds; hence darkness]*S.* ཉིན་མོའི་མཐའ मध्याह्न the noon, the highest limit or climax of the day; ཉིན་མོའི་བདག सूर्य्य, दिनपति, अहःपति the lord of the day, the sun; ཉིན་མོའི་འདྲེན་པ the sun, that brings on the day; ཉིན་མོའི་ནོར་བུ दिनमणि the gem of the day, the sun; ཉིན་མོའི་བུ the planet Saturn, the son of the sun.

ཉིན་མཚན *ñin-m̱tshan* अहोरात्र day and night.

ཉིན་མཚན་མཉམ་པ *ñin-m̱tshan m̱ñam-pa* विषुम the time of the equinox; ཉི་མ་དཀྱིལ་འགྲོ་འཕེལ་འགྲིབ་མཚམས when the sun passes over the meridian not causing increase or decrease (in the hours of the day). Described as འཕེལ་འགྲིབ་མེད་ན་ཐད་ཀར་འགྲོ when there is neither increase or decrease but the sun passes direct (over the head) (*Ṟtsii.*).

ཉིན་ཞག *ñin-shag* 1. day; ཉིན་ཞག་གསུམ three days. 2. अहोरात्र, प्रतिदिवा every day. 3. as a symbol num. 15.

ཉིན་ཞག་ཕྲུགས་གཅིག *ñin-shag phrugṣ-g̱cig* a day of twenty-four hours; ཐྲུགས་མ་ཡིན་པའི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་ཕྲུགས་ཉིན་ཞག་ཕྲུགས་གཅིག་གི་བྱ་བ (*A. 74*).

ཉིན་རང *ñin-rañ* = ཐོ་རངས day-break, morning twilight (*Schtr.*).

ཉིན་རིང་སྐབས *ñin-riñ-ṣkabṣ*, ཉི་མ་རིང་བའི་དུས the time when the days become long.

ཉིན་རེ་བཞིན *ñin-re-ḇshin* every day, daily

ཉིན་ལམ *ñin-lam* a day's journey, daily march.

ཉིན་ཤད་མཚན་ཤད *ñin-çaḏ m̱tshan-çaḏ*, = ཉིན་མཚན་མེད་པ without interruption, day and night (*A. 150*).

ཉིལ་བྱེད་པ *ñil-byeḏ-pa* or ཉིལ་ཉིལ་བྱེད་པ, also ཉིལ་ལེ་བྱེད་པ *ñil-le byeḏ-pa*, to trickle down, fall in drops (of tears, etc.): ལེགས་པའི་ཤེས་རབ་བཞེངས་ཏེ་སྤྱན་ཆབ་སྲན་ཏོག་ཙམ་ཉིལ་ལེ་བྱས་ནས། (*Brom. 25.*) *Legṣ-paẖi çeṣ-rab* rose up and tear-drops like peas trickled down.

ཉིས 1. instr. of ཉི. 2. in compounds for གཉིས as in ཉིས་བརྒྱ two hundred, ཉིས་སྟོང two thousand, ཉིས་འགྱུར double.

ཉིས་རྒྱུ་ཆིག་པ *ñiṣ-ṟgyu chig-pa* serge cloth in which two threads cross, one stretched lengthwise (*Ṟtsii.*).

ཉིས་བལྟའི་མི *ñiṣ-ḇḻtahi mi* one who looks to the interests both of the State and of the Church; also one who serves two masters (*D. çel. 5*).

ཉུ *ñu* num. fig. 68.

ཉུ་གུ་སྤང་ལེབ *ñu-gu ṣpañ-leb* n. of a kind of worm (*Ṟtsii.*).

ཉུ་ཏི *ñu-ti* a pear (*Ld.*).

ཉུག་ཉུག་པ *ñug ñug-pa* to stand out, to project.

ཉུག་རུམ *ñug-rum* lit. the testes cut out; ཉུག་རུམ or ཉུག་རུམ་པ = རྒྱས་པ་འབྲས་ཕྱུང་བ eunuch, one whose testes have been extracted (*M̱ñon.*).

ཉུག་པ *Ñug-pa* I: n. of a place in the province of Tsang.

ཉུག་པ II: 1. to besmear, to rub gently; སྤོས་ཉུག་པ *şposñug-pa* to rub perfume; acc. to *Sch.* to stroke, to caress. 2. to touch; feel for. 3. to protrude, stretch out: ཆུ་ནས་མགོ་ཉུག་པ to stretch one's head out of water; དབུ་ཉུག་མཛད་པ to look or peep out, to take a peep at.

ཉུག་རྩ་མེ་ཏོག *ñug-ṟtsa me-tog* Carthusian pink (*Jä.*).

ཉུང་བ *ñuń-wa* अल्प, कनिष्ठ not many, little, a few; minor; ཉུང་ཤས་ཙམ a very little quantity, a little.

ཉུང་སྐྱོན *ñuń-şkyon* slight defect.

ཉུང་ངུ *ñuń-ñu* स्वल्प, अल्प less, little, small: ཉུང་ངུ་སྨྲ་བ་ཡིན speaks little.

Syn. ཆུང་བ *chuń-wa*, ཉུང་དུ་ *ñuń-du* (*M̲ñon.*).

ཉུང་མ *ñuń-ma* turnip, turnip soup; ཉུང་མའི་ལོ་མ गुग्गुलु turnip leaf, a fragrant gum resin; ཉུང་རློན *ñuń-ṟlon* fresh turnip.

ཉུང་རུམ *ñuń-rum*, v. ཉུག་རུམ *ñug-rum*.

ཉུལ་བ *ñul-wa* to wander or rove about, to step gently or steal through, to creep. ཉུལ་མི a detective; ས་ཉུལ a spy.

ཉེ *ñe* 1. num. fig. 98. 2. for ཉེ་བ near.

ཉེ་སྐོར *ñe-şkor* = ཐོག་སྐོར *thog-şkor* सामन्तक those about (us), retinue, v. ཉེ་འཁོར.

ཉེ་སྐྱོན *ñe-şkyon* fault of partiality (*e.g.*, in a *Jongpon* district chief or judge). ཉེ་སྐྱོན་ཕྱོགས་ལྷུང་ lit. the inclining to one side.

ཉེ་མཁོན *ñe-m̲khon* = ཉེ་རིང་ (*Cs.*).

ཉེ་འཁོར *ñe-h̲khor* सामन्त, उपविचार, निकट, उपवर्तन, उपवर्तिक 1. an attendant, one near or in waiting; relations, kindred, neighbour. 2. n. of one of the hells. 3. neighbourhood: ཁོ་རང་གི་ཉེ་འཁོར་གྱི་ལྡོམ་བུ་བ a beggar belonging to his neighbourhood. 4. उपालि (Upāli) the disciple of Buddha who narrated the *Vinaya pitaka*.

ཉེ་འཁོར་གྱི་མིག *Ñe-h̲khor-gyi mig* n. of a great ocean lying between the continents of Godāniya and Uttara Kuru (*K. d.* ར *330*).

ཉེ་དགའ *ñe-d̲gah̲* उपनन्द a king of the *Nāga*.

ཉེ་བསྒྱུར *ñe-b̲sgyur* उपसर्ग trouble, misfortune.

ཉེ་གྲོགས *ñe-grogş* fellow creature, neighbour (*Cs.*).

ཉེ་གྷེ *ñe-ghe* a tribal name in Tibet, one of the three:—ཤུག་པ *shug-pa*, སྟོང་ཉེ *ştoń-ñe*, ཉེ་གྷེ་ *ñe-ghe* (*Yig*).

ཉེ་ཆར *ñe-char* 1. at present or very shortly: (*Yig. k. 29*). ས་དབང་རམ་པ་ལས་ཚ་དཔོན་འཁོར་བཅས་ཉེ་ཆར་ཕེབས་རྒྱུ་ཡིན the governor Rampa with his officers and chiefs will come very shortly. 2. at the close of.

ཉེ་ཆོས *ñe-choş* समय, आह्निक time; usage: neighbour; near.

ཉེ་ཊི *ñe-ṭi* a pear (*Schtr.*), v. ཉུ་ཊི *ñu-ti*.

ཉེ་དག *ñe-dag* relations (*Cs.*).

ཉེ་དུ *ñe-du* ज्ञाति, कुटुम्ब kindred, relations: ཉེ་དུའི་ནང་ན་འདུག་ཀྱང་རུང་ ज्ञातिमध्यगतकल्प (he) is certainly fit to be among the kinsmen.

ཉེ་དུས *ñe-duş* now-a-days.

ཉེ་འདབ *ñe-h̲dab* स्वजन one's own people, friends or admirers.

ཉེ་གནས *ñe-gnaş* उपस्थ = (ཕོ་དབང་) 1. the male organ. 2. उपस्थानीय disciple: ཁྱེད་ཀྱི་ཉེ་གནས་བགྱིའོ I shall be your attendant, or I wish to become your disciple; ཉེ་གནས་སུ་མཆི་འོ I am becoming a follower.

ཉེ་ཚན *ñe-tshan* relative, kinsman.

ཉེ་ཚལ *ñe-tshal* or ཉེ་བའི་ཚལ उपवन an artificial grove, garden.

+ ཉེ་རིག་པ *ñe-rig-pa* 1.=འཁྲིག་པ *h̲khrig-pa* (*M̲ñon.*) copulation. 2.=ཁྲུས་བྱེད་པ *khruṣ-byed̲-pa* to wash.

ཉེ་རིགས *ñe-rigṣ* near relation.

ཉེ་བ *ñe-wa* 1. समीप-स्था, सन्निकट-भू, अन्तिक-भू vb. to be near, to approach: དུས་བྱེད་དུ་ཉེ་བས when he was near dying; ཟླ་བ་ཚང་དུ་ཉེ་བས (when she was) near the completion of the months, *i.e.*, the time of giving birth to a child (*Jä.*); སློབ་དཔོན་ཕར་ཕྱིན་དུ་ཉེ་བས when the time of the teacher's return drew near; ཟིན་དུ་མི་ཉེ་སྙེ being not near having done; གནས་དེར་སླེབ་ཏུ་ཉེ་བའི་ཚེ when he was near arriving at the place. 2. also as an adj.= near: ཐག་རིང་གི་གཉེན་པས་ཁྱིམ་མཚེས་ཉེ the neighbour is nearer than a kind man living far off; ཀ་བ་དང་ཉེ་བའི་སར at a place near the pillar; ཐག་ཉེ་བ near. རི་ཐག་ཉེ་བ་ཞིག frq. in colloq. neighbouring hill, standing near, being closely connected with by consanguinity; ཉེ་བ་རྣམས those who are near, near relations; མཚམས་མེད་པ་ལྔ་དང་དེ་དང་ཉེ་བའི་སྡིག་པ the five worst sins and those coming nearest to them. 3. as an adv. the form is generally ཉེ་བར *ñe-war* almost, near, nearly: དེ་དག་ཉེ་བར་ཕྱིན་ནས when they had come near. Sometimes the form is ཉེ་བ་ན, as in ཞག་བདུན་དེ་རྣམས་ཉེ་བ་ན་རྫོགས་ཏེ these seven days being almost ended. 4. as a postp. it requires དང་ to connect it with the word it governs: ཁང་པ་དང་ཉེ་བར་ཕྱིན་པས་རོལ་མོ་དང་གར་བྱེད་པ་ཐོས་ནས when he came near to the house he heard music and ,dancing; འགྲོ་རན་པ་དང་ཉེ་བར་བབས it came near to the time of going.

ཉེ་བའི་དགའ་བྱེད་མ *ñe-wah̲i d̲gah̲-byed̲-ma*= གནོད་སྦྱིན་མོའི་གཙོ་མོ n. of the queen of the Noi-jin or *Yakṣa* demi-gods.

ཉེ་བའི་རྣ་རྒྱན *ñe-wah̲i r̲na-r̲gyan* उपकर्णिक ear-ornaments beside the ear-ring.

ཉེ་བའི་དབྱངས *ñe-wah̲i d̲b̲yaṅṣ* उपगीत musical airs, musical notes to help in singing.

ཉེ་བའི་མ་མ *ñe-wah̲i ma-ma* धात्री 1. a foster-mother, a wet-nurse. 2. उपमाता step-mother.

‡ ཉེ་བའི་ཙྪན་དྷོ་ཧ *ñe-wah̲i tsa-tshan dho-ha* उपच्छन्दन hortative expression used in exorcism.

ཉེ་བའི་ཚལ *ñe-wah̲i tshal*=སྐྱེད་ཚལ *ṣkyed̲-tshal* उपवन a grove.

ཉེ་བའི་རི་མོ་ཅན *ñe-wah̲i ri-mo can*=ཤར་བུ उपचित्रक (*M̲ñon.*) n. of a medicinal plant. [the plants *Salvinia cuculluta*, and *Croton polyandra*]*S.*

ཉེ་བའི་རིན་ཆེན་བདུན *ñe-wah̲i rin-chen b̲dun* the seven secondary adjuncts of royalty:—(1) ལྷམ shoes, (2) པགས་པ skin-rug, (3) གོས dress, (4) མལ couch, (5) ཚལ grove, (6) ཁྱིམ house, (7) རལ་གྲི sword.

ཉེ་བའི་ས *ñe-wah̲i sa* उपत्यका table-land, plateau, plains on or by the side of a hill.

ཉེ་བའི་སར་གྱུ *ñe-wah̲i sar-gyu*=བསྙེན *b̲ṣñen* आसन्नीभूत become intimate, near.

ཉེ་བའི་སྲས་ཆེན་བརྒྱད *ñe-wah̲i s̲raṣ-chen b̲r̲gyad̲* अष्टमहोपपुत्र the eight chief spiritual sons of the Buddha described under that title are said to be:—(1) मञ्जुश्रीकुमारभूत; འཇམ་དཔལ་དབྱངས་གཞོན་ནུར་གྱུར་པ; (2) वज्रपाणि; ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ; (3) अवलोकितेश्वर; སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་ཕྱུག; (4) क्षितिगर्भ; ས་ཡི་སྙིང་པོ; (5) सर्व्वनिवारणविष्कम्भि; སྒྲིབ་པ་རྣམ་སེལ; (6) आकाशगर्भ; ནམ་མཁའི་སྙིང་པོ; (7) मैत्रेय; བྱམས་པ; (8) समन्तभद्र; ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ.

ཉེ་བར་བཀོད *ñe-war b̲kod̲* उपन्यास appropriate arrangement, good design.

ཉེ་བར་མཁོ་བ *ñe-war m̲kho-wa* 1. of urgent necessity. 2.=ཉེར་འཕེལ rapid increase or growth; it increases rapidly.

ཉེ་བར་འཁྱུད *ñe-war h̲khyud̲* उपासिक devotee.

ཉེ་བར་གུས *ñe-war guṣ* उपनिषत् lit. humbly near; the Upanishad or Vedic literature treating of Brahma.

ཉེ་བར་དགོངས *ñe-war d̲goṅs̲* उपन्यास tale, story, romance.

ཉེ་བར་བརྒལ་བ *ñe-war b̲r̲gal-wa* अतिक्रम, (उपक्रम) to pass over.

ཉེ་བར་ཆགས་པ *ñe-war chags̲-pa* उपराग, ग्रहण 1. eclipse. 2. कन्दल quarrel.

ཉེ་བར་ཚིམ་ཚོགས *ñe-war tshim-tshogs̲* सन्तोष contentment.

ཉེ་བར་མཆོད་པ *ñe-war m̲chod̲-pa* समुत्कृत, सत्कृत to honour, respect.

ཉེ་བར་མཇལ *ñe-war m̲jal* or incorrectly ཉེ་བར་འཇལ, v. སྐུ་ཤ *s̲ku-ça* 1. health (*M̲ñon.*); =སྐུ་འདྲ *s̲ku-h̲dr̲a*, གཟུགས་བརྙན उपमान, मूत, मह. 2. image, likeness (*M̲ñon*).

ཉེ་བར་འཇོག་པ *ñe-war h̲jog-pa* उपस्थान lit. to stand near; to worship, to wait upon.

ཉེ་བར་བསྙེན་པ *ñe-war b̲s̲ñen-pa* उपसेवा service; to attend or take care of.

ཉེ་བར་རྟོགས་པ *ñe-war r̲togs̲-pa* उपपरीक्षण to inquire into; investigation.

ཉེ་བར་བརྟེན་པ *ñe-war b̲r̲ten-pa* उपसेवन enjoying, serving, honouring.

ཉེ་བར་བསྟན *ñe-war b̲s̲tan* उपदेश advice, counsel.

ཉེ་བར་བསྟན་པ *ñe-war b̲s̲tan-pa* to command, instruct (*M̲ñon.*).

ཉེ་བར་གདུང་ *ñe-war g̲duṅ*=one attacked with disease.

ཉེ་བར་འདུག་པ *ñe-war h̲dug-pa* उपोषध to fast on the prescribed days.

ཉེ་བར་གནང་བ *ñe-war naṅ-wa* =བཀའ་ལུང་.

ཉེ་བར་གནས *ñe-war g̲nas̲*=བཀུར་སྟི adulation, also flattery; ཉེ་བར་སྤྱོད *ñe-war s̲pyod̲* उपासना supplication. ཉེ་བར་གནས་པ नैकटिक to be near, in attendance (*M̲ñon.*).

ཉེ་བར་སྤྱོད་པ *ñe-war s̲pyod̲-pa* उपभोग to enjoy.

ཉེ་བར་ཕན *ñe-war phan* समुपहित put together, constructed, produced.

ཉེ་བར་ཕན་འདོགས *ñe-war phan-h̲dogs̲* उपयुज्यते is fit for, suits.

ཉེ་བར་འཕར་འགྲོ *ñe-war h̲phar-h̲gro*=སྒྲ་གཅན राहु the demon who causes the eclipse of the sun (*M̲ñon.*).

ཉེ་བར་བྱེད *ñe-war-byed̲*=གུས་པ उपास्ति service, veneration.

ཉེ་བར་སྦྱོར *ñe-war s̲byor* उपनय friendship, harmony; ཉེ་བར་སྦྱོར་མ=སྒྲུབ་པ उपसंहार fulfilment, completion, conclusion.

ཉེ་བར་མི་རིག *ñe-war mi-rig*=ཉེ་བར་མི་འགྲོ or ཁམས་མི་ལེན.

ཉེ་བར་དམིགས *ñe-war d̲migs̲* उपलम्बन prop. support.

ཉེ་བར་བཞག་པ *ñe-war b̲shag-pa* to make use of, to employ; དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ स्मृत्युपस्थान earnest meditation, v. དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག; སངས་རྒྱས་ལ་དཀོན་པའི་འདུ་ཤེས་ཉེ་བར་བཞག་པ to apply to Buddha the notion of rareness.

ཉེ་བར་ཞི *ñe-war shi* उपशम relief; it is also applied in reference to སྒོམ་བརྩོན, མེ and བཟོད་པ, to signify putting out, and forbearance (*M̲ñon.*).

ཉེ་བར་ལེན་པ *ñe-war len-pa* I: ཉེ་བར་ལེན་པའི་ཕུང་པོ་ལྔ the five *upādāna* or *ṿīja* or fundamental skandha are:—(1) रूपस्कन्ध; གཟུགས་ཀྱི་ཕུང་པོ; (2) वेदनास्कन्ध; ཚོར་བའི་ཕུང་པོ; (3) संज्ञास्कन्ध; འདུ་ཤེས་ཀྱི་ཕུང་པོ; (4) संस्कारस्कन्ध; འདུ་བྱེད་ཀྱི་ཕུང་པོ; (5) विज्ञानस्कन्ध; རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཕུང་པོ.

The Sanskrit equivalents may be rendered as follows:—

[(1) Form-group; (2) sensation-group; (3) names or idea-group, *i.e.*, verbal association. (4) predisposition-group; (5) knowledge-group]*S*.

ཉེ་བར་ལེན་པ II: to seize eagerly, to strive for earnestly, to aspire to; also ཉེར་ལེན་པ.

ཉེ་བར་སྲེག་པར་བྱེད་པ *ñe-war s̲r̲eg-par-byed̲-pa* उपदाह [to set fire to, to burn]*S*.

ཉེ་དབང་ *ñe-ḏḇan̂* उपेन्द्र a name of Vishnu.

ཉེ་འབྲེལ *ñe-ḥbrel* connection, kindred, relations.

ཉེ་ཚིག *ñe-tshig* उपपद a secondary word which limits the idea contained in the principal word.

ཉེ་ཚེ་བ *ñe-tshe-wa* प्रादेशिक provincial.

ཉེ་ཚེའི་སངས་རྒྱས *ñe-tsheḫi san̂s̱-ṟgyas̱* प्रत्येकबुद्ध Pratyeka Buddha.

ཉེའུ *ñeḫu* small fish: བདག་འདྲའི་སྐྱེ་བོ་མ་དག་པ, ཉེའུ་སྐམ་ལ་འཐོན་པར་གྱུར an impure man like myself will be a small fish cast out on dry land.

ཉེ་ཞོ *ñe-sho* 1.=ཕྱོགས་རི partiality. 2. mishap.

+ ཉེ་ཞོ་མེད་པ I: *ñe-sho meḏ-pa*=ཉེས་སྐྱོན་མེད་པ *ñes̱-s̱kyon meḏ-pa* without defect, without mishap: ཉེ་ཞོ་མེད་པར་སླེབས་པ་ལེགས *ñe-sho meḏ-par s̱lebs̱-pa legs̱* it is well that you have arrived without any accident (*A. 12*).

ཉེ་ཞོ་མེད་པ II: पूरित filled, complete; without damage.

ཉེ་ཞོས་དབེན *ñe-shos̱ ḏwen*=ནད་མེད་པ or ནད་མེད without disease; healthy (*M̱ñon.*).

ཉེ་ཟུངས *ñe-zun̂s̱*=འཁྲིག་པ *ḫkhrig-pa* copulation (*M̱ñon.*).

+ ཉེའུ་གྱི *ñeḫu-gyi*=བཅུད་ཆོར *ḇcuḏ-chor*.

ཉེ་གཡོག་བྱ་བར་འོད་པ་ལྔ *ñe-g̱yog bya-war ḥoḏ-pa-ḻña* the five persons that are worthy of being served are: (1) ཕ father, (2) མ mother, (3) མཁན་པོ teacher, (4) སློབ་དཔོན spiritual guide, (5) ནད་པ a sick man.

ཉེ་རིང་ *ñe-rin̂* 1. near and far. ཉེ་བ་ཉེ་རིང་ near and distant relations. 2. distance: སྒོར་ཉེ་རིང་ཅི་ཙམ་ཡོད how far is it from here to the gate? 3. partial: རྒྱལ་པོ་ཉེ་རིང་ཆེས the king is very partial. ཉེ་རིང་མེད་པ impartial.

ཉེ་ལམ *ñe-lam*=ཐག་ཉེ་བའི་ལམ close or shorter road.

ཉེ་ལོགས *ñe-logs̱*=ཐག་ཉེ་བ समीप, सन्निकर्ष near, in the neighbourhood (*M̱ñon.*).

ཉེ་ཤིང་ *ñe-çin̂* उपकुञ्च n. of a tree the root of which is used in medicine.

Syn. དྲང་སྲོང་བཅད *dṟan̂-sṟon̂ ḇçaḏ*; འཇིགས་མེད་འདབ *ḫjigs̱-meḏ ḫdab*; དབང་མཆོག *ḏwan̂-m̱chog*; མཆོག་ལྡན *m̱chog-ḻdan*; མཆོག་རྒྱལ་མ *m̱chog-ṟgyal-ma*; རྩ་བ་བརྒྱ་པ *ṟtsa-wa ḇṟgya-wa*; བུ་མང་ *bu-man̂*; སྲིད་སྒྲུབ་བུ *s̱ṟiḏ-s̱grub-bu* (*M̱ñon*).

ཉེང་བྱེད་པ *ñen̂-byed-pa* to glance at an object by lifting up the head a little: ཕོ་བྲང་གི་སྒོར་ཉེང་བྱས་ནས་སྤྲུལ་པའི་ལྷ་ཕྲུག་ཕྱིན་ལགས་སམ is it a child of the gods who has come and who has been obtained by just glancing at the door of the palace? (*H̱brom. 123*).

ཉེད་པ *ñeḏ-pa*=མཉེད་པ *m̱ñeḏ-pa*.

ཉེན *ñen* ग्लानि, परिणाम 1. perhaps=sickness, thinness (*A. K. III, 20*). གདུང་བའི་ཉེན तापग्लानि. 2. sbst. a relative, kinsman. 3. danger, liability, risk. This meaning is probably derived from ཉན *ñan* which in *C.* is invariably pronounced *ñen* and which signifies: capability, chance, etc. Like ཉན also, it is annexed to verbal roots: དམྱལ་བར་འགྲོ་ཉེན་གདའ *ḏmyal-war ḫgro-ñen gdaḫ* there is a danger of going to hell; སྲོག་གི་བར་ཆད་དུ་འགྲོ་བའི་ཉེན་ཡོད *s̱rog-gi bar-chaḏ-du ḫgro-wahi ñen-yoḏ* there is the danger of risking one's life.

ཉེན་ཀོར *ñen-kor* seems to=ཐག་ཉེ་བ *thag ñe-wa* near (*N̂ag.*).

ཉེན་སྐོར *ñen-s̱kor*=གཉེན *g̱ñen* a relative; ཉེན་སྐོར་ཞིག *ñen-s̱kor shig* he is a relative, kinsman.

ཉེན་ཁ་ཆེ་ཙམ *ñen-kha che-tsam* may become dangerous, full of danger; ཉེན་ཅན *ñen-can* dangerous; ཉེན་སྣར་བསྐྱོད་པ *ñen-s̱nar ḇs̱kyoḏ-pa* continually moving towards danger; ཉེན་པའི་ལམ *ñen-paḫi lam*=ལམ་ཉན་པ *lam ñan-pa* a dangerous road, a road which leads to anger (*M̱ñon.*).

ཉེན་པ *ñen-pa* 1.=ཉེག་ཐག *ñeg-thag*, v. ཉག་མ *ñag-ma.* 2. an enemy. 3. to be pained, pinched, pressed hard, *e.g.*, by hunger; to labour, to drudge, v. བང་ *bań.*

ཉེར *ñer* 1. ཉེ་བར *ñe-war.* 2. used in lieu of ཉི་ཤུ *ñi-çu* in counting numerals from 20 to 30. 3.=མྱ་ངན *mya-ñan* affliction, pain.

ཉེར་སྐད *ñer-s̱kaḏ*=གཅོང་སྐད *gcoń-s̱kaḏ* suffering, cry of suffering.

ཉེར་བསྐྱོད *ñer-ḇs̱kyoḏ* उपपत्ति suitability.

ཉེར་བསྐྲུན *ñer-ḇs̱krun* उत्पत्ति, आत्म said to =བདག་ཉིད self.

ཉེར་འཁོད *ñer-ẖkhoḏ* आसन्न near.

ཉེར་དགའ *ñer-ḏgaẖ* उपानन्द delight.

ཉེར་དགུ *ñer-ḏgu* 29; also the 29th day of each month when offerings are made to the demons.

ཉེར་བསྒྱུར *ñer-ḇs̱gyur* उपप्लव unlucky accident.

ཉེར་སྔོགས *ñer-s̱ñogs̱* theme, task (*Sch.*).

ཉེར་ཉེར *ñer-ñer*=ཉེར་ཞེ in *W.* dregs, sediment (*Jä.*).

ཉེར་སྤྱོད *ñer-s̱pyoḏ* उपचार offerings; पञ्चोपचार or the five kinds of offerings to be made to the gods in worshipping them:—(1) མེ་ཏོག पुष्प flowers; (2) བདུག་སྤོས धूप incense; (3) མར་མེ आलोक lamps; (4) དྲི गन्ध odours; (5) ཞལ་ཟས नैवेद्य eatables, cakes (*Ya-sel. 53*).

ཉེར་བྱུང་ *ñer-byuń* उद्भव origination.

ཉེར་བྱེད *ñer-byeḏ* met. a tree.

ཉེར་སྦས *Ñer-s̱bas̱*=ཉེ་བར་སྦས उपगुप्त the Buddhist priest who was spiritual guide to As'oka.

ཉེར་ཚད *ñer-tshaḏ* उपद्रव, उपराग, विप्लव personal danger (*M̱ñon.*). ཉེར་ཚད་མེད *ñer-tshaḏ-meḏ*=ནད་མེད་པ *naḏ-meḏ-pa* or འབྱུང་བཞི་སྙོམས *ẖbyuń-ḇshi s̱ñoms̱* without danger to health (*M̱ñon.*).

ཉེར་ཚད *ñer-tshaḏ*=སྐུ་འདྲ *s̱ku-ẖdṟa*, v. ཉེ་བར་མཇལ *ñe-war m̱jal.*

ཉེར་ཞི་བ *ñer-shi-wa* 1. བསྒོ་བ་བཞིན་ཉན་པ *ḇs̱go-wa ḇshin ñan-pa* to listen to an instruction or direction. 2. ཉེ་བར་ཞི་བ उपशम alleviation, pacification.

ཉེར་ལེན་པ *ñer len-pa*=ཉེ་བར་ལེན་པ or རྒྱུའི་རྒྱུ the cause of a cause, the original cause (*Jä.*).

ཉེར་པ *ñer-pa* 1. acc. to *Sch.* to tan, dress, make soft. 2. acc. to *Jä.* in *W.* to snarl, growl. 3. to tarry, stay, linger.

ཉེར་མ *ñer-ma* in *W.* for གཡེར་མ red pepper (*Jä.*).

ཉེལ་བ *ñel-wa* to fall ill; become sick (*Sch.*).

ཉེས་པ *ñes̱-pa* I: दोष, अपराध, अत्यय 1. sbst. any evil or misfortune or injurious occurrence: ཉེས་པ་ཐམས་ཅད་དེའི་ལུས་ལ་འདུར all things noxious are massing together upon his body; ལོ་ཉེས a year of calamities, bad harvest; ལོ་ཉེས་བྱུང་བའི་ཚེ when the harvest had been bad; ཉེས་པ་གསུམ also གནོད་བྱེད་ཉེས་པ་གསུམ the three humours of the body, viz: वात རླུང་ wind; पित्त མཁྲིས་པ bile; श्लेष्म བད་ཀན phlegm. 2. moral fault, offence, crime; ཉེས་པའི་སྐྱོན the failings of immoral acts; ལུས་དང་ངག་གི་ཉེས་པ guilt of speech and bad action; ཉེས་པ་བྱེད་པ in reference to the body,=to commit a fault, a crime, to sin; but the word used for "sin" in the *N. Testament* and in the Christian sense is not ཉེས་པ but སྡིག་པ. ཉེས་པ་བོགས lit. wages of faults, *i.e.*, retribution, punishment.

ཉེས་ཆད་ *ñeş-chaḏ* = ཉེས་པ་འགེལ་རྒྱུ crime, also fine.

ཉེས་ལྟུང་ *ñeş-ḻtuń* a moral slip, trespass: ཉེས་ལྟུང་གིས་ཐོག he has met with a moral fall (*Mil.*).

ཉེས་པ་ཁས་མི་ལེན *ñeş-pa khaş mi-len* not to confess fault or guilt.

ཉེས་པ II: vb. to commit an offence: འདིས་ཅི་ཉེས་ཏེ་བཟུང་ *ẖdiş-ci ñeş-te ḇzuń* for committing what offence has he been seized; སྔར་མ་སྦྲན་པ་ཉེས་སོ *şñar ma-şbran-pa ñeş-so* not reporting earlier, you did wrong; གཡོགས་པ་ཉེས་སོ you have committed a fault by covering it; བདག་ཉེས་ན if harm is done to me; ཁྱེད་ཅི་ཉེས་པ་སྨྲོས་ཤིག *khyeḏ-ci ñeş-pa şmroş-çig* tell me what has befallen you; མི་དྲན་ནམ་ཅི་ཉེས is she out of her senses; ཅི་ཉེས་ན what is the matter (with her)? མ་ཉེས་པའི་འགྲོ་བ innocent beings; མ་ཉེས་པ་ཕྱིར་བྱུང་ he came out again unhurt. The commoner verbal usage is with བྱེད་པ annexed. Thus, in their *N. Testament* translation, the Moravian missionaries invariably use ཉེས་པ་བྱེད་པ in the sense of to trespass, commit a fault.

Syn. ནོངས་པ *nońş-pa*; སྐྱོན་ཅན *şkyon-can*; ངེས་བཟུང་ *ńeş-ḇzuń*; སྡོམ་འཆིང་ *şdom-ẖchiń*; ཁྲིམས་གཅོད་ཡུལ *khrimş-g̱coḏ-yul*; མཐོང་བ་མེད *m̱thoń-wa meḏ* (*M̱ñon.*).

ཉེས་པ་སྦོམ་པོ *ñeş-pa şbom-po* स्थूलात्यय a great sin, serious fault.

ཉེས་པར་གཉན་བྱས *ñeş-par g̱ñan-byaş*, v. ཁས་བླངས has been promised (*M̱ñon.*).

ཉེས་དཔྱད་སྣར་སྤྱོད *ñeş-ḏpyaḏ şnar-şpyoḏ* continually committing mischief or trespasses.

ཉེས་སྤྱད *ñeş-şpyaḏ* दुश्चर्य bad habit, immoral conduct.

ཉེས་བྱས *ñeş-byaş* a wicked action.

ཉེས་པ་བྱེད་པའི་ཤོ་གམ་པ *ñeş-pa byeḏ-paẖi ço-gam-pa* a tyrant; oppressive tax-gatherer or ruler.

ཉེས་དམིགས *ñeş-ḏmigş* आदीनव, उपालम्भ reproach; punishment for faults: ཁྱིམ་གྱི་ཉེས་དམིགས་ཆེས་ཆེར་བསམས་པ་ལ considering the punishments of lay life to be great, *i.e.*, ever increasing (*A. 11*). In *C.* "*nye-mig*" is a term for punishment, penalty.

ཉོ *ño* 1. num. fig. 128. 2. carrot (*Cs.*).

ཉོ་ཏི *ño-ti* pear in *Ld.* (*Jä.*).

ཉོ་བ *ño-wa*, क्रय, pf. and imp. ཉོས to buy, to obtain by payment; ཉོ་པ a "buyer," of the bride at a Ladak wedding; ཉོ་མཁན a buyer: གང་བྱུང་མང་བྱུང་ལ་ཉོ་ལེ whether any or many wants arise he buys, *i.e.*, a constant customer; ཉོ་ཐོ account, bill; ཉོས་པོ anything bought, commodity to be bought; ཉོ་འཚོང་ buying and selling, commerce, traffic; ཉོ་འཚོང་བྱེད་པ क्रयविक्रय to trade; ཉོ་བའི་ཆེད *ño-waẖi cheḏ* for buying.

ཉོ་ལོ *ño-lo* inferior animals which cannot carry burdens: ཐ་མའི་དྲེའུ་འགེམས་པ་དང་ཐེ་ཐོག་གཉིས་པ་ཆེས་ཆུང་བས་ཉོ་ལོ་ཆུང་བར་བཤད stupid mule-colts and mules of the worst sort whether adult or small are said to be "little *ño-lo*" (*Jig.*).

ཉོག་པ *ñog-pa* or ཉོག་མ कलुषित soiled, dirtied, made unclean, *e.g.*, of victuals; ཆུ་ཉོག་མ muddy or foul water.

ཉོག་ཉོག་པ *ñog-ñog-pa* confused, mixed up.

ཉོགས་བྱིང་ *ñogş-byiń* (*Sch.*). too soft: ཉོག་ཉོང་ *ñog-ñoń* soft, maudlin, weak. ཤས་ཉོག་ཅན *çaş ñog-can* in *W.* for གཅེས་ཉོག་ཅན fondling anything (*Jä.*).

+ **ཉོད་པ** *ñoḏ-pa* = ཟས अन्न food.

ཉོན་མོངས་པ क्लेश 1. misery, trouble, distress, any misfortune. 2. vb. to be troubled, in misery: ཚ་བས་ཉོན་མོངས་ཏེ molested by the heat; ཉོན་མོངས་པར་འགྱུར་བ to get into trouble, to be distressed; ཉོན་མ་མོངས་སམ had you not any trouble? prob. you had no troubles. 3. often has the technical meaning of misery as the result of ignorant clinging to existence and the world, and therefore, in the Buddhist sense, the misery of sin: ཉོན་མོངས་པ་ལས་ཐར་པའི་དོན་མེད this does not avail for being delivered from such a misery; ཉོན་མོངས་པ་མེད་པ free from troubles, perhaps also sinless: ཉོན་མོངས་ཅན་གྱིས་ཉ་ཤ་ཉོས the sinner buys the flesh of fish (*Ja.*).

ཉོན་མོངས་པའི་ས *ñon-mońṣ-paẖi sa* acc. to Buddhism (*K. d.* ཁ *355.*) the ten smaller causes of moral misery are:—ཁྲོ་བ wrath, འཁོན་འཛིན spite, སྙད་པ ostentation, show, འཛེག་པ adherence to what is contrary to Buddhism, སྒྱུ illusion, གཡོ deception, ཕྲག་དོག jealousy, envy, སེར་སྣ covetousness, ང་རྒྱལ pride, ལྷག་པའི་ང་རྒྱལ arrogance.

ཉོན་མོངས་པའི་ས་ཆེན་བཅུ *ñon-moń-paẖi sa-chen ḇcu* the ten greater causes of moral or mental misery:—མ་དད་པ want of faith; འགྱོད་པ *ẖgyoḏ-pa* repentance or regret; བརྗེད་ངས་པ bartering, also vacillating; སེམས་གཡེངས་པ inattention or changing the mind; ཤེས་རབ་འཆལ་བ confusion or mental derangement; ཚུལ་བཞིན་མ་ཡིན་པ་ཡིད་ལ་བྱེད་པ practising actions inaccordant with custom; ཐོག་པར་མོས་པ irreverence; གོད་པ laughing aloud; མ་རིག་པ ignorance; བག་མེད་པ immodesty.

ཉོན་མོངས་མེད་པ *ñon-mońṣ meḏ-pa* निष्-क्लेश, अनंगन free from pain or misery.

ཉོན་མོངས་ཚིག *ñon-mońṣ tshig* = ལེ་ལོའི་ཚིག words of idleness (*M̱ñon.*).

ཉོབ་ཉོབ *ñob-ñob* weak, feeble-minded (*Sch.*).

ཉོར *ñor* 1. = ཉོ་བར. 2. a rectangle (*Cs.*).

ཉོལ *ñol*, imp. of ཉལ་བ.

ཉོས *ños* pf. of ཉོ་བ: ཉོས་མི a man who has been bought, a slave (*Cs.*).

གཉགས *gñagṣ* n. of a place in Tibet (*Deb.* ག *2*).

གཉན *gñan* I: 1. n. of a place in Tibet (*Deb.* ག *2*). 2. very powerful and at the same time fearful.

གཉན II: 1. a pestilential disease, epidemic, infectious sickness, plague; མཛེ་དང་འབྲུམ་བུ་གཉན leprosy and small pox are pestilential diseases. The following diseases are mentioned under the term of གཉན pestilence (*S̱man. 108*): གཟེར་ཐུག་ *gzer-thug*, ནག་པོ་རྒྱུག་འགྱེལ *nag-po ṟgyug-ẖgyel*, ཀླད་གཟེར *ḵlaḏ-gzer*, འཛུམ་ཁ་རྩེག *ẖdsum kha-ṟtseg*, འཛུམ་ལྟག་དགྱེ *ẖdsum ḻtag-ḏgye*, ཉྦ་ལོག *ñḇa-log* or བྱིན་ལོག *byin-log*, ཕོ་གླང་ *pho-glań*, རྣ་རྩ་ཕུས་འདེབས *ṟna-ṟtsa phuṣ-ẖdebṣ*, ངམ་རུ *ńam-ru*, གཉན་སྲིན *gñan-sṟin*, གཉན་ནད་རྐུན་པོ *gñan-naḏ ṟkun-po*, གཉན་འབྲས *gñan-ẖbraṣ*, གཉན་འབུར *gñan-ẖbur*, ལྷོག་པ *lhog-pa*, གག་པ *gag-pa*. The four remedies prescribed in Tib. medical works for *gñan* called གཉན་གསོད plague killers:—ཨ་རུ or *lagerstrœmia*, བཙན་དུག arsenic, ཤུ་དག and གླ་རྩི musk (*S̱man. 450*). 2. a class of mischievous demi-gods (ས་བདག), also called གཉན་ཁྲ the parti-coloured *gñan*, གཉན་ལྗང་ the green *gñan*, and གཉན་ཁྲ་ཐུག་པོ.

གཉན III: a species of wild sheep, not the *Ovis ammon* but the *Ovis Hodgsoni.* Its range is throughout Tibet, but never in the Sikkim-Himalaya. In the Kuen-lün and Altan Tag ranges, both this species and the true *Ovis ammon* occur.

གཉན་ཐབ་པ *gñan-thab-pa* certain medicinal roots so called on account of their curative virtues in plague, namely:—རྟག་ཤ, མིག་ཅན, ལྕགས་ཀྱུ *ḻcagṣ-kyu* (*Miń. 2*).

གཉན་འདུལ་པ *gñan ḫdul-pa* root of a plant used in the disease called *Gñan-gzer tshawa* of which high fever and severe aching in the body are chief characteristics.

གཉན་པ *gñan-pa* or གཉན་པོ चण्ड 1. cruel, fierce, severe: གཉན་པ་བོན་དང་བཙུན་པ་ཆོས the Bon religion is cruel and Buddhism is noble (*Gyal. S.*). ལྷ་གཉན་རྣམས deities of terror; ཁྲིམས་གཉན་པ severe justice, cruel laws; དམ་ཚིག་གཉན་པ rigid vow, a solemn oath. 2. wild, rugged, precipitous: གཉན་ས a rugged country.

གཉའ་བ *gñaḫ-wa* (in composition, often གཉའ only) 1. neck, nape: གཉའ་བ་བསྐུམས the neck is contracted or shortened. 2.=སྙིང་རྗེ प्रतिभूत्वम partizan, one backing a side.

གཉའ་ཀོ *gñaḫ-ko* hide or leather of a beast's neck.

གཉའ་ཁོབས *gñaḫ-khobṣ* screen to protect the neck attached to a helmet.

གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོ *G̱ñaḫ-khri Ḇtsan-po* the first king of Tibet who was carried in a sedan-chair and was therefore called the "neck-chaired."

གཉའ་གོང་དུ་མི་སྣོལ *gñaḫ-goń du mi-ṣnol*, སྣད = གཉའ.

གཉའ་རྒྱབ *gñaḫ-ṟgyab* in *C.* castellations, parapet.

གཉའ་ནང *G̱ñaḫ-nań* a village on the confines of Tibet and Nepal, but belonging to the former.

+ གཉའ་པོ *gñaḫ-po* a witness, one that gives evidence; གཉའ་པོ་བྱེད་པ to vouch for, to be surety for: བསྐྱི་གཉའ་བྱས he became surety for the loan.

གཉའ་རྩེ *gñaḫ-ṟtse* the cervical vertebra with its projecting process (*Ja.*).

གཉའ་ཚིགས *gñaḫ-tshigṣ* spinal joints.

གཉའ་རེངས *gñaḫ-reńṣ* stiff-necked, obstinate: ངན་པ་གཉའ་རེངས་སེར་སྨུག་གཏམ་འདི་ཉོན (*Ṟdsa. 28*) *Ser-ṣmug*, thou obstinate wretch, listen to this my word. གཉའ་རེངས་ཅན *gñaḫ-reńṣ-can* stiff-necked, obstinate.

གཉའ་ཤིང *gñaḫ-çiń* युग yoke (for oxen); གཉའ་ཤིང་འཛིན *G̱ñaḫ-çiń ḫdsin* one of the seven fabulous mountains of Buddhist cosmogony so called on account of its standing out like the yoke of oxen.

གཉལ *G̱ñal* n. of a place in Tibet; གཉལ་པ a native of *G̱ñal*; གཉལ་པ་གྲྭ་ཚང *G̱ñal-pa grḇa-tshań* the section of Daipung monastery where monks from *G̱ñal* are admitted (*Loń.* ཟ *3*).

གཉི་ག *gñi-ga* = གཉིས་ཀ उभय both.

གཉི་ཟེར *gñi-zer* sometimes for ཉི་ཟེར sunbeam (*Lex.*).

གཉིག་ཏུ *gñig-tu* एकान्त; = གཅིག་ཏུ into one, aimed at one, having only one object in view; but གཉིག་པོ་མཛའ་འདུག seems to = the two loved as one.

གཉིད निद्रा, तन्द्रा, मिद्ध, स्वप्न, शयन sleep; གཉིད་དུ་འགྲོ་བ to fall asleep: གཉིད་མ་ཐོབ I am sleepless; གཉིད་མ་ཡོང sleep has not come, I cannot find sleep; གཉིད་ཐུམ་པ one uninterrupted portion of sleep; གཉིད་མཐུག་པོར་སོང he fell into a sound sleep; གཉིད་སྲབ light sleep, a slumber. གཉིད་ཀྱི་ལོག་པ *gñiḏ-kyi log-pa* अपस्वापन to fall asleep, to sleep: གང་མྱ་ངན་མང་པོ་དང་བྲལ་བའི་མི་དེ་བདེ་བར་གཉིད་ལོག་པར་འགྱུར he who is free from misery will sleep happily; སྦྱོར་ལམ་དྲོད་ཐོབ་པ་ནས་ཉོན་མོངས་པའི་གཉིད་མི་ཡོང (*S. phreń. 288*) he who has attained to the stage of *Ṣbyor-lam* will not fall asleep. གཉིད་ཅན निद्रालु sleepy, drowsy; གཉིད་ཆག जागरित sleep interrupted, roused from slumber. གཉིད་དུ་སོང has gone to sleep.

Syn. གཉིད་བྲོ *gñid-bro*; གཉིད་འདོད *gñid-hdod*; གཉིད་གཡུར་བ *gñid gyur-wa*; རབ་ཏུ་འཐིབས་ *rab-tu hthibş-pa*; མནལ *mnal*; གཟིམ *gzim*; གཉིད་ཁུག་པ *gñid khug-pa*; རྨོངས་པའི་གྲོགས་པོ *rmońş-pahi grogş-po*; མིག་འཛུམ་པ *mig hdsumpa* (*Mñon.*).

གཉིད་འདོད *gñid-hdod* wishing to sleep.

གཉིད་རྡོལ *gñid-rdol* somnambulism.

གཉིད་མ་བྱུང་བ *gñid ma-byuń-wa* जागवक wakefulness, sleeplessness.

Syn. གཉིད་མེད *gñid-med*; གཉིད་མ་ཁུག *gñid-ma-khug*; གཉིད་ཆག་པ *gñid chag-pa*; གཉིད་ཡར་བ *gñid-yar-wa* (*Mñon.*).

གཉིད་མོ *gñid-mo* स्वप्राप्तु, सुषुप्त asleep, in sleep.

གཉིད་རྨུགས *gñid-rmugş* dazed, stupid with sleep: གཉིད་རྨུགས་ལེ་ལོ་རབ་སྤངས་ཤིང་, རྟག་ཏུ་བརྩོན་འགྲུས་འབད་པར་བྱ (*Hbrom.* ཁ *13*) leaving off sleepiness and indolence, (you) should be always industrious.

གཉིད་གཡུར་པ *gñid gyur-pa* to be overcome by sleepiness.

གཉིད་ལམ *gñid-lam*=རྨི་ལམ *rmi-lam* dream.

གཉིད་ལོག་འདོད་པ *gñid-log hdod-pa* to desire sleep, to be sleepy.

གཉིད་ས *gñid-sa* bed, place of sleep.

Syn. ཉལ་ས *ñal-sa*; མལ་སྟན *mal-stan*; མལ་ས *mal-sa* (*Mñon.*).

གཉིད་སད་པ जागरित, जागवक awakened, to awake; གཉིད་སད་པར་འགྱུར जागृ to become awake.

གཉིལ་བ *gñil-wa* to be dessicated, to crumble away; to thaw.

གཉིས *gñiş* द्वि, द्वय 1. two: ཁྱོད་དང་ང་གཉིས་བཟའ་མི་བྱའོ we two shall marry each other; ང་རང་དེ་གཉིས either of us: ཕྱི་ནང་གཉིས་ཆོས་ལུགས་གང་བཟང་། which is the better of the two religions, Brahmanism or Buddhism? བྲམ་ཟེ་གཉིས a Brāhman couple (man and wife). 2. both: ཇོ་བོ་དང་བྱམས་མགོན་གཉིས both Maitreya and the lord (Atis'a); ཁྱོད་དང་ང་གཉིས both you and I.

གཉིས་ཀ *gñiş-ka* उभय the two, both: གཉིས་ཀའི་དོན उभयार्थ the meaning of both; the interests of both parties; གཉིས་གཉིས *gñiş-gñiş* two each.

གཉིས་ཀྱི་གཉིས་སྤྲད་པ *gñiş-kyi gñiş sprad-pa* द्वयद्वयसमाप्ति placed in two and two (in pairs).

གཉིས་སྐྱེས *gñiş-skyeş* द्विज, द्विजाति, ब्राह्मण the "twice-born," *i.e.*, a Brahman; used, also, of birds in general, and of human teeth.

གཉིས་ག *gñiş-ga*=གཉིས་ཀ *gñiş-ka* both.

གཉིས་དགའི་ཁྱིམ *gñiş-dgahi khyim* रतिगृह met. for the female organ.

གཉིས་བརྒྱུད *gñiş-brgyud*=ཟངས copper.

གཉིས་ཆ *gñiş-cha* युगपत् half.

གཉིས་གཉིས་སྤྱོད *gñiş-gñiş spyod* क्रौञ्च, कङ्क said to be either the curlew or lapwing.

གཉིས་གཉིས་ཟུང་ *gñiş-gñiş zuń* pairing, also male and female living together.

གཉིས་འཐུང་ *gñiş-hthuń* द्विप met. for elephant; གཉིས་འཐུང་དབང་པོ the king of elephants.

གཉིས་ལྡབ *gñiş-ldab* two-fold, double, twice.

གཉིས་ལྡན *gñiş-ldan* द्विवार, द्वापर twice; also the second age, the age according to Brāhmanical astrology in which two measures of virtue were left to humanity.

གཉིས་ལྡན་དུས *gñiş-ldan-duş* द्वापरयुग the second age of the present *Kalpa*.

གཉིས་པ *gñiş-pa* द्वय, द्वितीय 1. the second. 2. having two, possessed of two, *e.g.*, མགོ་གཉིས་པ *mgo gñiş-pa* having two heads, the two-headed; ལྕེ་གཉིས་པ *lce gñiş-pa* double-tongued; གཉིས་པ་རྣམས all the second ones; གཉིས་པ་ཙམ द्विका the second only.

གཉིས་པོ *gñiş-po* द्वय both, the two.

གཉིས་མེད་གསུང་པ *gñiş-med gsuń-pa* an epithet of Buddha. གཉིས་སུ་མེད་པ་གསུངས་པ

अद्वयवादी a propounder of the non-dualist doctrine; epithet of Buddha.

གཉིས་འཛིན་ *gñiṣ-ẖdsin* द्वयस्थ holding to two; doubt, unsteadiness, wavering.

གཉིས་འཛིན་ལྟ་བ *gñiṣ-ẖdsin ḻta-wa* to look upon two things as differing, to think them different.

གཉིས་ཤད *gñiṣ-çaḏ* the strokes put after a complete sentence (*Situ.*).

གཉིས་སུ་མེད་པ *gñiṣ-su meḏ-pa* अद्वय, अद्वितीय 1. matchless; identical: ང་དང་རྒྱལ་པོ་གཉིས་སུ་མེད། the king and I are not two indubitably, are the same. 2. n. of the Tantrik work of S'rī Kāla-chakra དཔལ་ལྡན་དུས་འཁོར (*M̱ñon.*).

གཉིས་གསུམ་ཟློས་པ *gñiṣ-gsum zloṣ-pa* = སྐྱོར་ཚིག *ṣkyor-tshig* or སྐྱར་བའི་ཚིག *ṣkyar-waẖi tshig* repetition (*M̱ñon.*).

གཉུག་མ *gñug-ma* acc. to *Cs.* 1. natural, opp. to བཅོས་མ *ḇcoṣ-ma* artificial, hence (*Sch.*) དངོས་མ *ḏñoṣ-ma.* 2. innate, peculiar; སེམས་གཉུག་མ peculiar mind; གཉུག་མའི་སེམས *gñug-maẖi semṣ*; གཉུག་མའི་ཡེ་ཤེས innate wisdom; གཉུག་མའི་དོན innate signification or worth; མ་བཅོས་གཉུག་མའི་ངང་དུ་འདྲེས *ma-ḇcoṣ gñug-maẖi ñañ-du ẖdreṣ* dissolved into the uncreated primordial existence (*Jā.*).

གཉུང་དཀར *gñuñ-ḏkar* rape seed.

གཉུལ་བ *gñul-wa* = ཉུལ་བ *ñul-wa.*

གཉེ་བ *gñe-wa* to woo, court.

གཉེའོ *gñeẖo* = སྨྱེ་བོ *ṣmye-ḇo* a wooer, courtier (*Jä.*).

གཉེ་མ *gñe-ma* (ནང་ཁྲོལ *nañ-khrol*), अन्त्रगुण the coiled intestine (*Zam.*), the twisted part of the colon or great gut (*Jä.*).

གཉེན *gñen* बन्धु, बान्धव, सुहृद्, resp. སྐུ་གཉེན *ṣku-gñen* kinsman, relation: བྱམས་པའི་གཉེན beloved relation; གཉེན་ལ་བྱམས་པ་བྱེད་པ to love one's relations; གཉེན་གྱི་སྒྱུག་མོ mother-in-law by relation; as a degree of relationship; གཉེན་བྱེད་པ *gñen byeḏ-pa* to marry, to become related by marriage; གཉེན་གྱི་ཕྱོགས friends and relations; གཉེན་གྱི་ཕྱོགས་ལ་འདོད་ཆགས་ཆུ་ལྟར་གཡོ attachment towards friends quivers like water, &c. (*Lo. 24*); ཕ་གཉེན *pha-gñen* relations on father's side; མ་གཉེན *ma-gñen* relations on mother's side; བཤེས་གཉེན *ḇçeṣ-gñen* कल्याणमित्र spiritual friend, generally a lama scholar who is versed in the Buddhist metaphysics.

གཉེན་པོ *gñiñ-po* helper, friend, assistant, esp. spiritually; རྒྱུ་གཉེན་པོ་བཟང་པར་བྱིན་གྱིས་རློབས། bless, that it may become a good spiritual help གཉེན་པོ་ལ་མ་ལྟོས་པར without looking upon a spiritual adviser; བོད་འདུལ་བའི་གཉེན་པོ the spiritual discipliner of Tibet (Avalokites'vara); (applied to things) remedy, means, expedient, antidote; ནད་ལ་གསོ་བར་བྱེད་པའི་གཉེན་པོ assistants in curing maladies (*e.g.*, medicine, diet, etc.); དེའི་གཉེན་པོར *dehi gñen-por* as a remedy for; སྒྲུབ་པའི་ཐབས་མི་ཤེས་པའི་གཉེན་པོར *ṣgrub-paẖi thabṣ mi-çeṣ-paẖi gñen-por* as a remedy for helplessness in acquiring a certain object, *i.e.*, direction or instruction how to obtain it (*Jä.*).

Syn. མཐུན་ཕྱོགས *m̱thun-phyogṣ*; ཡིད་བཙུགས *yiḏ-ḇcugṣ*; མཛའ་བཙུགས *m̱dsaẖ-ḇcugṣ*; ཟུན *zun*; འཁོར་མེད *ẖkhor-meḏ*; ཡིད་མཐུན་པ *yiḏ m̱thun-pa*; མཛའ་བཤེས *m̱dsaẖ-ḇçeṣ*; གྲོགས་པོ *grogṣ-po*; མཛའ་བས་བཅིངས *m̱dsaẖ-waṣ ḇciñṣ*; བློ་ཉེ་བ *ḇlo-ñe-wa*; རང་ཕྱོགས *rañ-phyogṣ* (*M̱ñon.*).

གཉེན་ཅན *gñen-can* बन्धु used in polite language for གཉེན *gñen.*

གཉེན་ཉེ་བ *gñen ñe-wa* or གཉེན་ཉེ་མོ *gñen ñe-mo* कुटुम्ब, निकटकुटुम्ब near relations, cousins.

གཉེན་ཉེ་འབྲེལ *gñen ñe-ẖbrel*, v. relatives by blood or marriage connection.

གཉེན་སྡེ *gñen-sde*, གཉེན་ཚན *gñen-tshan*, གཉེན་སྲིད *gñen-sri̱ḏ* are words signifying relatives.

གཉེན་འདབ *gñen-ẖdab*, v. གཉེན *gñen*.

གཉེན་འདུན *gñen-ẖdun* 1. relatives; ཕ་ཡང་མ་ཡིན་གཉེན་འདུན་མིན *pha-yañ ma-yin gñen-ẖdun min* neither father nor relations. 2. acc. to *Sch.* concord, harmony, amongst kinsmen: གཉེན་འདུན་ཟད་པ་ཡིན *gñen-ẖdun zaḏ-pa yin* the harmony ceased.

གཉེན་པ་ *gñen-pa* ज्ञाति kinsman: གཉེན་པས་བསྲུང་བ *gñen-paṣ ḇsṟuñ-wa* ज्ञातिरक्षित preserved or protected by (his) kinsman.

Syn. གཉེན་གཤིན *gñen-gçin*; གཉན་འདབ *gñan-ẖdab*; སྣག་གི་གཉེན *ṣnag-gi gñen*; ཉེ་འབྲེལ *ñe-hbrel*; མཛའ་བཤེས *m̱dsaẖ-ḇçeṣ*; རྩ་ལག *ṟtsa-lag*; རིགས་རུས་གཅིག་པ *rigṣ-ruṣ gcig-pa*; ཚོ་འབྲང་མཚུངས་པ *cho-ẖbrañ m̱tshuñṣ-pa*; ཉེ་དུ *ñe-du* (*M̱ñon.*).

གཉེན་པོ *gñen-po* प्रत्यनीक, प्रतिहर, प्रतिपक्ष adversary, antagonist; adverse, in opposition. གཉེན་པོ་ཆོས་དབྱིངས་གཉེན་པོར་ཤར *gñen-po choṣ-ḏḇyiñṣ gñen-por çar* (*H̱brom.* ཁ *33*).

གཉེན་བྱེད་པ *gñen byeḏ-pa* विवाह marriage.

གཉེན་འབྲེལ་བ *gñen ẖbrel-wa* to be related, connected by marriage or friendship.

གཉེན་ཟླ *gñen-zla* consort; companion by marriage: ཁྱེད་རྣམས་ཀྱང་ངེད་རྒྱ་ནག་པའི་གཉེན་ཟླ as ye (Tibetans) may enter into connubial connexion with us (Chinese). གཉེན་ཟླ་མ་རྙེད་ཀྱིས *gñen-zla ma-ṟñeḏ-kyiṣ* a match not being available; ཁྱོད་དང་གཉེན་ཟླ་མིན *khyoḏ-dañ gñen-zla min* you are not a consort fit for me; also not related to you.

གཉེན་ཡིག *gñen-yig* friendly letter.

གཉེན་རིང་པོ *gñen riñ-po* दूरकुटुम्ब distant relation.

གཉེན་གཤིན *gñen-gçin*, v. གཉེན *gñen*.

གཉེན་བཤེས *gñen-ḇçeṣ* relatives and friends: ཁྱོད་ལ་གཉེན་མེད་བཤེས་ཀྱང་མེད *khyoḏ-la gñen-meḏ ḇçeṣ-kyañ-meḏ* you have neither relations nor friends.

གཉེར *gñer* 1. meaning, occasion: དེའི་གཉེར་ཅི་ཡོད *deẖi-gñer ci-yoḏ* what was the meaning of that (*A. 33*).

གཉེར་ཀ *gñer-ka* or གཉེར་ཁ *gñer-kha* attention, care; གཉེར་ཀ་བྱེད *gñer-ka byeḏ*=དོ་དམ་བྱེད *do-dam byeḏ* take care (of a thing, property or person), to supervise, to pay attention to: ཁྱོད་རང་གཉེར་ཀ་བྱེད་ལོ་གྱིས *khyoḏ-rañ gñer-ka byeḏ lo-gyiṣ* would you take care (or take charge of) (*A. 115*); ཡུལ་རྗེའི་གཉེར་ཁ་མེད་པས་བདེ when I am free from the attentions of village officials I am happy (*Mil.*).

གཉེར་ཀ་གཏད་པ *gñer-ka gtaḏ-pa* to commit a thing to a person's charge, to put a person in trust of.

གཉེར་དུ་གཏད་པ *gñer-du gtaḏ-pa*=བློ་བཏད་པ *ḇlo gtaḏ-pa* to entrust, confide in.

གཉེར་པ *gñer-pa* भाण्डारी a store-keeper; ཞིང་གཉེར farm-steward: སོ་ནམ་སྐྱོང་ཞིང་འཁོར་མཁས, གསོག་འཇོག་ཤེས་པ་གཉེར་པ་ཡིན (*Gul.*) he was the steward, wise in protecting agriculture and its surroundings and knowing how to collect and to keep accounts. དཀོན་གཉེར *ḏkon-gñer* keeper of precious (religious) objects; སྐུ་གཉེར *ṣku-gñer* temple-minder; དགོན་གཉེར *ḏgon-gñer* the steward of a monastery; གཞི་གཉེར *gshi-gñer* manager of an estate or farm; ཁང་གཉེར *khañ-gñer* one in whose charge a house or house properties are left, house-keeper: དིང་རིར་བསླེབས་ནས་ཁང་གཉེར་ལ་དྲིས having arrived at Dingri, they asked the housekeeper; སློབ་གཉེར *ṣlob gñer* a student: སློབ་གཉེར་གང་དུ་བགྱིས *ṣlob-gñer gañ-du ḇgyiṣ* where did you study. གཏད་གཉེར *gtaḏ-gñer* to entrust a thing. མགྲོན་གཉེར *m̱gron-gñer* (lit. receiver of guests but) practically a general manager or secretary under a king, minister, or landlord.

Syn. མིག་གི་ཆོས་ཅན *mig-gi chos̱-can* : ལྡེ་མིག་པ *ḻde mig-pa* ; ནང་གི་གྲུ་འཛིན *nañ-gi gru-ẖdsin* ; སྐུ་གཉེར *s̱ku-gñer* or སྐུ་གཉེར་པ a keeper of images of gods, &c. (*M̱ñon.*).

གཉེར་བ *gñer-wa* or གཉེར་བྱེད་པ *gñer byeḏ-pa* to tend, to take care of, to provide for; to seek for; to procure, to acquire. དོན་གཉེར་བ *don gñer-wa* to earn money, to take interest on money; དོན་དུ་གཉེར་བ *don-du gñer-wa* to provide for, to strive to procure; ཡོ་བྱད་དོན་དུ་གཉེར་བ་རྣམས people who desire to have property; དོན་གཉེར *don-gñer* exertion, effort, zeal; དོན་གཉེར་ཆེན་པོ་དགོས *don-gñer chen-po ḏgos̱* great exertions are necessary; རྒྱུ་དང་རྐྱེན་གཉིས་པ་དོན་གཉེར་བྱེད་པ investigating both the primary and secondary causes; དོན་གཉེར་ཅན *don-gñer can* zealous, pains-taking.

གཉེར་མ *gñer-ma* वली wrinkles (of the face), a fold of the skin; གཉེར་མ་དངས *gñer-ma dañs̱* विततवलीक defined wrinkles; གཉེར་མ་མང་ वलीप्रचुरता with many wrinkles; གཉེར་མ་རེངས་པ་འགྱུར the wrinkles have become settled or rigid, vb. གཉེར་པ *gñer-pa* to wrinkle; སྣ་གོང་གཉེར་བ *s̱na-goñ gñer-wa* to knit the brows, to frown. ཁྲོ་གཉེར भ्रकुटि a frown, a severe, angry look; ཁྲོ་གཉེར་ཅན *khro-gñer can* with frowning looks; the goddess Dolma in her terrific, frowning manifestation is called སྒྲོལ་མ་ཁྲོ་གཉེར་ཅན *S̱grol-ma Khro-gñer-can* भ्रकुटितारा.

གཉེར་མ་ཁུམས་པ *gñer-ma khums̱-pa*, དོན་མ་གྲུབ the object not fulfilled (*A. 65*).

གཉེར་མ་ཅན *gñer-ma can* wrinkled.

གཉེར་མའི་གདོང་ *gñer-maẖi gdoñ* lit. the wrinkled-faced; met. a monkey.

གཉེར་ཚང་ *gñer-tshañ* store or store-room; house where provisions are stored up: གཉེར་ཚང་གཏོང་བྱེད *gñer-tshañ gtoñ-byeḏ* issuing of articles from the stores; one who issues such.

གཉེལ་བ *gñel-wa* = ངལ་བ *ñal-wa* श्रम fatigue, also श्रान्त tired, to get tired; acc. to some authors, the proper spelling is མཉེལ་བ *m̱ñel-wa*.

གཉོག་པ *gñog-pa* to desire, wish earnestly (*Cs.*), v. སྙོག་པ *s̱ñog-pa* (*Jä.*).

གཉོད *gñoḏ* strength, durability, stoutness; གཉོད་ཅན *gñoḏ-can* strong; གཉོད་ཆུང་ *gñoḏ-chuñ* or གཉོད་མེད *gñoḏ-meḏ* weak; ལུས་གཉོད་ཆུང་ *lus̱ gñoḏ-chuñ* a weakly body or feeble constitution (*Jä.*).

+ **གཉོད་ཀ** *gñoḏ-ka* = འཁོས་ཀ *ẖkhos̱-ka* importance, worth. གཉོད་ཀ་ཆུང་ = 1. unimportant, worthless. 2. generous or charitable

གཉོས *gños̱* n. of a tribe in Tibet (*Loñ. 23*).

མཉན *m̱ñan* boat, skiff, wherry.

མཉན་པ *m̱ñan-pa* boatman, ferry-man. མཉན་པ་ཉ་ཡི་ཀོ་བཙའ a fish-skin (*S̱man. 350*). མཉན་ཡོད *m̱ñan-yod* श्रावस्ती n. of a city in Kos'ala where Buddha resided for many years. Occasionally མཉན་པ occurs erroneously for ཉན་པ to hear.

མཉེད་པ *m̱ñeḏ-pa* pf. and imp. མཉེས, fut. མཉེ 1. to rub, between the hands or feet, *e.g.*, ears of corn. 2. to tan, curry, dress; ཀོ་བ་མཉེད་པ to tan skin. 3. to coax (*Cs.*).

མཉམ *m̱ñam* सम, समापन्न similar, equal, like (*M̱ñon.*).

Syn. འདྲ་བ *ẖdṟa-wa* or ལྟ་བུ *ḻta-bu* also དེ་ལྟ *de-ḻta*, དེ་མཚུངས *de m̱tshuñs̱*.

མཉམ་དཀར *m̱ñam-ḏkar*; མཉམ་སྐྱེས *m̱ñam-s̱kyes̱* समकर्म्म colleague, brethren in the same work or profession.

མཉམ་འགྱུར་བཀལ་པ *m̱ñam-ẖgyur ḇkal-pa* the age or *Kal-pa* next to terminate (*D.R.*).

མཉམ་འཇོག *m̱ñam-ẖjog* = མཉམ་པར་འཇོག་པ ध्यान, समाधि contemplation, preserving the equanimity of the mind.

མཉམ་ཉིད *m̱ñam-ñiḏ* = ཕྱམ་ཆད *phyam-chaḏ* समता, समानता impartiality, evenness, equality; justice. མཉམ་ཉིད་ཡེ་ཤེས *m̱ñam-ñiḏ ye-çes̱* the knowledge to be acquired by contemplation, *i.e.*, by *Samādhi*.

མཉམ་མཉམ *m̱ñam-m̱ñam* समसम level, very even; smooth.

མཉམ་དུ *m̱ñam-du* 1. together, in company with. མཉམ་དུ་འགྲོ་བ *m̱ñam-du ẖgro-wa* going together. 2. in *M̱ñon.* समीन yearly, annually.

མཉམ་ལྡན་བསྐལ་པ *m̱ñam-ḻdan ḇskal-pa* the *Kalpa* that is continuing (*D.R.*).

མཉམ་གནས *m̱ñam-gnas̱* समस्थ residing together; also of equal position.

མཉམ་པ *m̱ñam-pa*, सम, युगपत्, सम्यक्, समाहित 1. like, alike, equal, same: མཉམ་པོ་ཡོད *m̱ñam-po yoḏ* they are alike, equal, not differing; ལྷ་དང་མཉམ་པ་ཡོད *lha-dañ m̱ñam-pa yoḏ* they are like unto the gods. ཟླུམ་པོ་མཉམ་པ *zlum-po m̱ñam-pa* roundish; རིགས་མཉམ་པ *rigs̱ m̱ñam-pa* of equal birth, rank; དུས་མཉམ་པ *dus̱ m̱ñam-pa* contemporary, simultaneous; མཉམ་པར་འགྱུར་བ to become equal, to be equal. 2. even, level, flat; ལག་མཐིལ་ལྟར་མཉམ་པ *m̱ñam-pa* flat like the palm of the hand.

མཉམ་པ་བརྗོད་པ *m̱ñam-pa ḇṟjoḏ-pa* समाहूत to invite impartially.

མཉམ་པ་མེད་པ *m̱ñam-pa meḏ-pa* असम वर्त्तमान uneven; unequally

མཉམ་པར་འཇོག་པ *m̱ñam-par ẖjog-pa* समाधि to adjust for contemplation.

མཉམ་པར་བཞག་པ *m̱ñam-par ḇshag-po* समाहित, समादधाति, प्रणिहित, प्रणिधान to compose the mind to perfect rest for meditation.

མཉམ་པར་བྱེད་པ *m̱ñam-par byeḏ-pa* to make even or level, to equalize; to divide equally; སེམས་མཉམ་པོ *sems̱ m̱ñam-po* imperturbability, evenness of mind; not to be affected by kindness or by the reverse. མི་མཉམ་པ *mi-m̱ñam-pa* unequal, uneven.

མཉམ་བྲལ *m̱ñam-bral* तुल्यं नास्ति unequalled, matchless.

མཉམ་མེད *m̱ñam-meḏ*, v. མཉམ་བྲལ *m̱ñam-bral.*

མཉམ་གཟུང་ *m̱ñam-gzuñ* समापन lit. receiving equally; finishing.

མཉེ་བ *m̱ñe-wa* or མཉེ་བཞིན་པ *m̱ñe ḇshin-pa* संवाह, परिमर्द्दन to tan, to rub; མཉེ་བར་བྱས tanned, rubbed; མཉེ་བར་བྱ will tan or rub, v. མཉེད་པ *m̱ñeḏ pa.*

མཉེ་འབོལ *m̱ñe-ẖbol* cushion, a pillow.

མཉེན་པ 1. *m̱ñen-pa* resp. ཕྱག་མཉེན་པ *phyag m̱ñen-pa* मृदु, स्निग्ध flexible, pliable, supple, soft. 2. = མཉེན་པོ *m̱ñen-po* कोमल tender, soft.

མཉེན་ལྕུག *m̱ñen-ḻcug* soft and pliant or flexible.

མཉེན་མཉེལ་བ *m̱ñen m̱ñel-wa* to make soft by tanning (*Sch.*).

མཉེན་མཉེས་གཅིན་པ *m̱ñen-m̱ñes̱ gçin-pa* to caress, to fondle (*Sch.*).

མཉེན་པར་འགྱུར་བ *m̱ñen-par hgyur-wa* to become soft.

མཉེན་པར་བྱེད་པ *m̱ñen-par byeḏ-pa* अभिष्यन्दय to make soft, smooth, flexible.

+ **མཉེལ་བ** *m̱ñel-wa* = ངལ་བ *ṅal-wa* or ཐང་ཆད་པ *thañ chaḏ-pa* to be tired, fatigued.

མཉེས *m̱ñes̱* स्निग्ध smoothened; made soft (like leather).

མཉེས་པ *m̱ñes̱-pa* तोषित resp. for དགའ་བ, same as དགྱེས་པ *ḏgyes̱-pa* to be glad, to take delight in; also pleased, delighted: བླ་མའི་ཐུགས་མཉེས་པ *ḇla maẖi thugs̱ m̱ñes̱-pa* the lama's heart was delighted.

མཉེས་པར་བྱེད་པ *m̱ñes̱-par byeḏ-pa* to make glad, to give pleasure.

མཉེས་བྱེད *m̱ñes̱-byeḏ* मानना, आराधना adoration, paying respect.

མཉེས་གཤིན *m̱ñes̱-gçin* वत्सल, स्निग्ध, प्रणयिन् loving, affectionate (*A. K. 1-10*). མཉེས་གཤིན་པ *m̱ñes̱ gçin-pa*=སྙིང་སྡུག *s̱ñiṅ-s̱dug* beloved. Acc. to *Sch.* to love much; to be rejoiced at.

མཉོ *m̱ño* fond; མཉོ་མཉོ་ཅན *m̱ño m̱ño-can* in *W.* fondling, petting (ཕྲུ་གུ་ལ) a child (*Jä.*).

རྙ་བ *Ṟña-wa* n. of a place in Tibet. (*Deb.* ཀ *11*).

རྙ་ལོ *ṟña-lo* or སྙ་ལོ *s̱ña-lo* several wild-growing species of *Polygonum* (*Jä.*).

རྙང་རྙིང *ṟñaṅ-ṟñiṅ* worn-out clothes, rags (*Cs.*).

རྙང་བ *ṟñaṅ-wa*=བཤལ་བ *ḇçal-wa* to rinse; in *W.* to suffer from diarrhœa. རྙང་ནད *ṟñaṅ-naḏ* diarrhœa; རྙང་པ *ṟñaṅ-pa* or རྙང་མ *ṟñaṅ-ma* diarrhœtic stool (*Jä.*).

རྙན *ṟñan*=གཉན *g̱ñan* the Tibetan argali (Ovis ammon).

རྙབ་རྙབ་པ *ṟñab-ṟñab-pa* to seize or snatch together (*Sch.*).

རྙབས་པ *s̱ñabs̱-pa* stretching out the hand to catch; ཁྱེའུ་ཡི་ལག་པ་མེ་ལ་རྙབས་པ་ཡིས *khyeẖu yi lag-pa me-la ṟñabs̱-pa yis̱* holding out the hands of a child to the fire.

རྙས *ṟñas̱* sometimes used for བརྙས་པ *ḇṟñas̱-pa*. རྙས་བྱེད་པ *ṟñas̱-byeḏ-pa* अवज्ञा to scorn, to look down on with contempt.

རྙི *ṟñi* जाल net, snare or trap for capturing wild animals or birds. རྙི་འཛུག་པ *ṟñi ẖdsug-pa* to lay snares; ཕུར་རྙི *phur-ṟñi* mouse-trap consisting of a flat stone supported by a little stick or pin (ཕུར་པ *phur-pa*).

Syn. རྙི་ཐག *ṟñi-thag*; རི་དྭགས་རྒྱ *ri-dḇags ṟgya*; རི་དྭགས་འཛིན *ri-dḇags̱ ẖdsin*; རི་དྭགས་དྲ་བ *ri-dḇags̱ dṟa-wa*; དྲ་བ་ཅན *dṟa-wa-can*; ངན་པའི་འཁྲུལ་འཁོར་བྱ་དང་རི་དྭགས་འཆིང་བྱེད *ṅan-paẖi ẖkhrul-ẖkhor bya-daṅ ri-dḇags̱ ẖchiṅ-byeḏ* (*M̱ñon.*).

རྙི་ཐག *ṟñi-thag*, v. རྙི *ṟñi*.

རྙིང *ṟñiṅ*, v. རྙིང་པ *ṟñiṅ-pa*.

རྙིང་པ *ṟñiṅ-pa* जीर्ण, प्रत्न, आविल, पुराण 1. old, ancient (of things, *i.e.*, clothes). 2. muddy. གསར་རྙིང *gsar-ṟñiṅ* new and old; སྔར་གྱི་ཡི་གེ་རྙིང་པ་རྣམས *s̱ṅar-gyi yi-ge ṟñiṅ-pa ṟnams̱* the ancient records; བརྡ་རྙིང *ḇṟda-ñiṅ* the ancient orthography; ལོ་རྙིང *lo-ṟñiṅ*= ན་ཉིང *na-niṅ* last year (*Wts.*): དྲང་སྲོང་རྙིང་པ *dṟaṅ-sṟoṅ ṟñiṅ-pa* the old rishi or sage.

Syn. རྒན་པོ *ṟgan-po*; ཐར་པོ *thar-po*; སྔོན་སྐྱེས *s̱ṅon-s̱kyes̱*; སྔོན་དུས་མ *s̱ṅon-dus̱-ma*; ཡུན་རིང་མ *yun riṅ-ma*; རྙིང་མ *ṟñiṅ-ma*; ཐོག་མ *thog-ma*; རྒས་པ *ṟgas̱-pa*; ཆོས་རྒས་པ *chos̱ ṟgas̱-pa* (*M̱ñon.*).

རྙིང་བ *ṟñiṅ-wa* vb., pf. བརྙིངས *ḇṟñiṅs̱* to age, wax old; གོས་བརྙིངས *gos̱-ḇṟñiṅs̱* worn clothes; ལྷམ་བརྙིངས *lham-ḇṟñiṅs̱* old shoes; རྙིང་བར་འགྱུར་བ *ṟñiṅ-war ẖgyur-wa*, རྙིང་བར་བྱེད་པ *ṟñiṅ-war byeḏ-pa* to wear out in a short time (*Ja.*).

རྙིང་མ *Ṟñiṅ-ma* 1. general term for the various unreformed red-cap sects of Buddhism in Tibet. 2. particular name for one of the oldest of these same sects.

3.=རྙིང་པ *ṟñiń-pa*, རྙིང་མ་དེ་ལ་རབ་གནས་ཀྱང་མཛད *ṟñiń-ma de-la rab-gnaş kyań m̱dsaḏ* he also consecrated that old one (*A. 93*); རྙིང་མའི་གཏེར་གཞུང་ *ṟñiń-maẖi g̱ter-g̱shuń* the religious works which, it is said, were unearthed by *G̱ter-ş̱ton-pa* belonging to the Nying-ma school of Tibet.

རྙིང་ཚད *ṟñiń-tshaḏ* old fever; chronic disease.

རྙིང་ཧྲུལ *ṟñiń-hrul* worn-out, old and rotten (things).

རྙིངས་པ *ṟñińş-pa*=རེངས་པ *reńş-pa* जीर्ण worn out; delapidated; cast off.

རྙིད་པ *ṟñiḏ-pa* pf. བརྙིད *ḇṟñiḏ*, བརྙིས *ḇṟñiş* fut. གཉིད *g̱ñiḏ*. 1. to fade. 2. to grieve (vb. n.) (*Sch.*).

+ **རྙིལ** *ṟñil* or སྙིལ *şñil* gen. as སོ་རྙིལ *so-ṟñil* the gums.

རྙིལ་བ *ṟñil-wa*, v. སྙིལ་བ *şñil-wa*.

+ **རྙིས་པ** *ṟñiş-pa*=རྙིངས་པ *şñińş-pa* pf. म्लान, जीर्ण to be worn out, become old, faded.

རྙེད་པ I: *ṟñeḏ-pa* 1. vb., pf. བརྙེད *ḇṟñeḏ* or བརྙེས *ḇṟñeş* fut. བརྙེད *ḇṟñeḏ*. लाभ, पूरण, परिगत, उदय to find, discover, acquire, meet with, get: དེ་ནི་གང་ནས་རྙེད *de-ni gań-naş ṟñeḏ* where did you get that? མི་རྙེད་དུ་མི་རུང་ངོ *mi ṟñeḏ-du mi ruń-ño* it must be procured by all means; མ་རྙེད་པ *ma ṟñeḏ-pa* not finding; ཟས་དང་སྐོམ་མ་རྙེད་དེ *zaş-dan şkom-ma ṟñeḏ-de* having not found anything to eat or to drink; ད་ནི་རེ་བ་བརྙེད་དོ *da-ni re-wa ḇṟñeḏ-do* now that my hopes are fulfilled; གྲི་རྙེད་པས *gri ṟñeḏ-paş* as he found a knife (from *Já.*).

རྙེད་པ II: sbst. profit, gain, property, goods; རྙེད་པ་མང་པོ་རྙེད་པ *ṟñeḏ-pa mań-po ṟñeḏ-pa* to gain much profit: རྙེད་པ་དང་བཀུར་སྟི་ལྷུར་བྱེད་པས་དགེ་སློང་ཉམས་པར་འགྱུར་ལ, རྙེད་པ་དང་བཀུར་སྟི་འདི་ནི་དགེ་བའི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་བར་ཆད་པའི་རྒྱུ་ཡིན་ནོ (*K. d.* ར *36*) by exerting himself for gain and honour a gelong will be ruined; these riches and honours are the causes of interruption to all works of piety: བདག་རྙེད་པ་དང་ལྡན་ན་མི་དགའ *ḇdag ṟñeḏ-pa dań ḻdan-na mi-ḏgaẖ* if I am possessed of earnings, he is aggrieved. རྙེད་སྡུ་བ *ṟñeḏ şdu-wa* collecting of riches; རྙེད་ཕྲོག་པ *ṟñeḏ phrog-pa* to take booty, to plunder (*Sch.*). རྙེད་རློམ *ṟñeḏ-ṟlom* pride of wealth or gain: ཟ་རློམ་འཆའ་རློམ་རྙེད་རློམ་ཁོ་ནས་རྒྱུ (*Khṟiḏ. 125*).

རྙེད་དཀའ་བ *ṟñeḏ ḏkaẖ-wa* दुर्लभ; རྙེད་པར་དཀའ་བ difficult to find, rare. The five hardly obtainable things are (see *K. d.* བ *475*):— (1) དལ་འབྱོར་གྱི་མི་ལུས the human body which is slowly prepared; (2) གླ *gla* (*M̱ñon.*) wages, remuneration for work done, rent; (3) སངས་རྒྱས་ལ་དད་པ faith in Buddha; (4) the conception of saintly ideas, *i.e.*, the enlightened heart of a *Bodhisattva*; (5) སངས་རྒྱས་འབྱུང་བ the appearance of a Buddha.

རྙེད་བཀུར *ṟñeḏ-ḇkur*=ཐོབ་ནོར *thob-nor* riches and honour.

རྙེད་འདོད *ṟñeḏ-ẖdoḏ*=འདོད་ཆགས *ẖdoḏ-chagş* inclination for gain (*M̱ñon.*).

རྙོག་པ *ṟñog-pa* (cf. ཉོག་པ *ñog- pa*) vb., pf. བརྙོགས *ḇṟñogş*, fut. བརྙོག *ḇṟñog* to trouble, to stir up (*Cs.*); also adj. thick, turbid; ཆུ་རྙོག་པ *chu ṟñog-pa* muddy or dirty water. རྙོག་པ་ཅན *ṟñog-pa can*: 1.=སྐྱོན་ཅན *şkyon-can* faulty. 2. dirty, turbid, troubled རྙོག་མ་ཅན *ṟñog-ma can*, miry, muddy.

རྙོགས་པ *ṟñogş-pa*, आविल, कलंक dirt, scum, stain; རྙོགས་པ་མེད *ṟñogş-pa meḏ* निष्कलङ्क stainless, clear, purified, washed; ཆུ་རྙོག་མེད

chu-ṟñog med = ཆུ་གཙང་བ chu tsaṅ-wa pure water (*M̱ñon.*).

རྙོགས་ཚད *ṟñogş-tshaḏ* n. of a disease (*Jä.*).

+ **རྙོང** *ṟñoṅ* = གལ *gal* जाल trap, snare.

རྙོང་བ *ṟñoṅ-wa* pf. བརྙོངས *ḇṟñoṅş* fut. བརྙོང *ḇṟñoṅ*, imp. རྙོངས 1. to ensnare, trap (*Cs.*). 2. = རྐྱང་པ *ṟkyaṅ-pa* प्रतिपात to stretch out.

སྙ་ནང *şña-naṅ* = གཉའ་ནང *gñaḫ-naṅ*.

སྙ་ལོ *şña-lo* = རྙ་ལོ *ṟña-lo*.

སྙག་པ *şñag-pa* col. for སྙེག་པ *şñeg-pa*.

སྙགས *şñagş* = དབྱངས *ḏḇyaṅş* music, harmony (*Jä.*).

སྙད *şñaḏ* 1. = རྒྱུ་རྐྱེན *ṟgyu-ṟkyen* reason; སྙད་མེད་པར *şñaḏ-meḏ-par* without reason, pretence or provocation: ཇོ་བོ་སེམས་ཅན་གྱི་དོན་ལ་བོད་དུ་བྱོན་དུ་འཇུག་པའི་སྙད་ཡིན (*A. 62*) the reason of Atis'a's undertaking to proceed to Tibet was the welfare of animate beings. 2. སྙད་འདོགས་པ *şñaḏ ẖdogş-pa* = སྐྱོན་བརྗོད་བྱེད་པ *şkyon ḇṟjoḏ byeḏ-pa* अवदेश; སྐྱོན་མེད་པར་སྐྱོན་བཏགས་པ *şkyon-meḏ-par şkyon ḇtagş-pa* to impute fault where there is none, malicious accusation or imputation; སྙད་འཛུག་པ *şñaḏ ẖdsug-pa* to bring an action against, to prosecute; སྙད་བྱེད་པ *şñaḏ byeḏ-pa* (with a dat.) to use a pretence or pretext.

སྙད་པ *şñaḏ-pa* pf. and fut., བསྙད *ḇşñaḏ*, imp. སྙོད *şñod* to relate, to report; ལོ་རྒྱུས་སྙད་པ *lo-ṟgyuş şñaḏ-pa* to relate a story; རྨི་ལམ་སྙད་པ *ṟmi-lam şñaḏ-pa* to relate a dream; གཏམ་སྙད་པ *gtam şñaḏ-pa* to state, inform, give notice; to rehearse.

སྙད་མེད་སྙད་དཀྲིས *şñaḏ-meḏ şñaḏ-ḏkriş* imputation without cause; false charge.

སྙན *şñan* कर्ण, श्रोत्र, resp. for རྣ་བ *ṟna-wa* the ear: རྒྱལ་པོའི་སྙན་དུ་ཐོས *ṟgyal-poḫi şñan-du thoş* it came to the king's hearing. སྙན་ཁུང *şñan-khuṅ* the ear-hole, hearing.

སྙན་གྱི་གོང་རྒྱན *şñan-gyi goṅ-ṟgyan* अवतंसक, कर्णपूर ornament worn on the tip or upper lap of the ear; སྙན་རྒྱན *şñan-ṟgyan* कुण्डल an ear-ring; རྣ་རྒྱན *ṟna-ṟgyan* कर्णिका ear-ornament.

སྙན་སྒྲོགས་མ *şñan şgrogş-ma* = བུད་མེད་བློ་ལྡན་མ *buḏ-meḏ ḇlo-ḻdan-ma* (*M̱ñon.*) a noble and generous lady.

སྙན་ངག *şñan-ṅag* lit. speech which is agreeable to the ear. 1. काव्य, कविता poetry as one of the four divisions of the science of words. 2. = པ་སངས *pa-aşṅs* शुक्र the planet Venus.

སྙན་ངག་མཁན *şñan-ṅag m̱khan* 1. कवि a describer, poet. 2. a learned man (*M̱ñon.*).

སྙན་ངག་མཁན་པོ *şñan-ṅag m̱khan-po* शुक्र the planet Venus; the spiritual guide of the *Asura* demi-gods.

Syn. གཟའ་པ་སངས *gzaḫ-pa şaṅş*; ངན་སྤོང་བུ *ṅan şpoṅ-bu*; ལྷ་མིན་བླ་མ *lha-min ḇla-ma* (*M̱ñon.*).

སྙན་ངག་མཁས་དབང *şñan-ṅag m̱khaş-ḏwaṅ* कवीन्द्र chief poet; a complimentary address to the learned.

སྙན་ངག་རོ་ལྡན *şñan-ṅag ro-ḻdan* = ཚིག་གི་གདང་རག lit. a humorous expression; but includes དགེ་བའི་གཏམ a religious discourse, འཇམ་པོར་སྨྲ soft language ཁ་བཟང sweet words ཞི་བའི་ཚིག conciliatory mild expressions; ཚིག་བཟང pleaant words ལེགས་བཤད moral sayings (*M̱ñon.*).

སྙན་གྲགས *şñan-gragş* fame, reputation.

སྙན་འཇེགས *şñan-ẖjegş* polite and gentle (*Yig. **k***).

སྙན་བརྗོད *şñan-ḇṟjoḏ* वर्ण graphic description.

སྙན་གཏོད་པ s̱ñan-gtoḏ-pa to give ear to: ཀྱེ་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ་བདག་གི་ཚིག་འདི་ལ་སྙན་གཏོད་ཅིག *kye ṟgyal-po chen-po ḇdag-gi tshig hdi-la s̱ñan gtoḏ-cig* O great king, do lend your ears to my speech (*H̱brom. 136*).

སྙན་ནང *S̱ñan-nañ* also called མནའ་ནང་ *M̱naẖ-nañ* n. of a district in N. Western Tibet.

སྙན་པ *s̱ñan-pa* 1. like གྲགས་པ *grags̱-pa* यशः, अभिख्या fame, renown, glory, praise: ཁྱོད་ཀྱི་སྙན་པ་ཕྱོགས་བཅུར་གྲགས your fame has spread in the ten quarters, *i.e.*, all over the world; དེའི་སྙན་པ་རྒྱང་ནས་ཐོས *d.ẖi s̱ñan-pa ṟgyañ-nas̱ thos̱* his praises are heard far and wide; ཅེས་དེའི་སྙན་པ་བརྗོད་ཅིང་ *ces̱ dehi s̱ñan-pa ḇṟjoḏ-ciñ* thus speaking praisingly of him; ཅེས་པའི་སྙན་པ་ལ་རྟེན་ནས *ces̱-paẖi s̱ñan-pa-la ṟten-nas̱* relying on a rumour of this purport; ཅེས་སྙན་པ་དང་གྲགས་པ་ཆེན་པོ་བྱུང་ *ces̱ s̱ñan-pa dañ grags̱-pa chen-po byuñ* so his praise and great fame arose; དེའི་སྙན་དུ *deẖi s̱ñan-du* to his praise, or to his hearing. 2. adj. well-sounding, sweet to hear; སྙན་པར་སྨྲ་བ *s̱ñan-par s̱mra-wa* प्रियंवद sweet expresion, sweet and polite language; སྙན་པར་བྱེད *s̱ñan-par byeḏ* प्रियकार that does pleasant things; སྙན་པའི་དཔེ་ཅན *s̱ñan-paẖi ḏpe-can* n. of a warbling bird, v. ཀ་ལ་པིང་ཀ *ka-la piñ-ka* (*M̱ñon.*). དགེ་སློང་དབྱངས་རབ་ཏུ་སྙན་པ a monk having a well-sounding voice; ཚིག་སྙན་པར *tshig s̱ñan-par* with pleasant words; སྙན་སྐད *s̱ñan-s̱kaḏ* melodious language. 3. vb. to praise, extol, glorify. 4. = གོར་མ་ཆག *gor ma-chag* धून without interruption (*Lex.*).

མི་སྙན་པ *mi-s̱ñan-pa* 1. discordant, grating; སྐད་ནི་མི་སྙན་པ་ཟེར་བ *s̱kaḏ-ni mi-s̱ñan-pa zer-wa* to utter discordant cries; (*Jä.*). 2. offensive, insulting: གང་ཞིག་བདག་ལ་རྩོད་ཅིང་མི་སྙན་བརྗོད *gañ-shig ḇdag-la ṟtsoḏ-ciñ mi-s̱ñan ḇṟjoḏ* he who in a dispute says to me insulting words མི་སྙན་པར་ཟེར་བ་དང་དུ་ལེན་པ *mi-s̱ñan-par zer-wa dañ-du len-pa* to put up with offensive remarks.

གཏམ་སྙན་པ *gtam s̱ñan-pa* 1. good joyful news, glad tidings; གཏམ་སྙན་བྱེད་པ *gtam-s̱ñan byeḏ-pa* to bring glad tidings. 2. pleasing conversation (*Cs.*); = སྙན་གྲགས *s̱ñan-gṟags*, v. གྲགས *grags̱*; སྙན་རྒྱུད་ *s̱ñan-ṟgyuḏ* = བཀའ་རྒྱུད *ḇkaẖ-ṟgyuḏ* oral instructions of lamas.

སྙན་ཕྲ་ཞུ་བ *s̱ñan-phra shu-wa* to slander, to backbite.

སྙན་འཕྲིན *s̱ñan-ẖphrin* 1. good tiding, gospel. 2. n. of a bird which lives very long (*M̱ñon.*).

སྙན་ཚིག *s̱ñan-tshig* साम, སྙན་ཚིག་གི་རིག་བྱེད *s̱ñan tshig-gi rig-byeḏ* सामवेद the third *Veda* of the Hindus. སྙན་ཚིག་བྱུང་ *s̱ñan-tshig byuñ* सामज grown out of the *Sâma-Veda*.

སྙན་ཞུ *s̱ñan-shu* petition, memorial; སྙན་ཞུ་འབུལ་བ *s̱ñan-shu ẖbul-wa* to present a petition.

སྙན་ཤལ *s̱ñan-çal* the flap of the ear.

སྙན་གསན་འབེབས་པ *s̱ñan-gsan ẖbebs̱-pa*, आमन्त्रण invitation; to invite, to call attention to.

སྙན་སྲབ *s̱ñan-sṟab* = ཉན་དད་ཆེ་བ *ñan-daḏ che-wa* credulous: རྗེའི་སྙན་སྲབ *ṟjeẖi s̱ñan-sṟab* the king's credulity (*Gyal. 2*).

སྙན་ལྷོང་བ *s̱ñan-lhoñ-wa* to make dear.

སྙབ་པ *s̱ñab-pa* to smack with the lips (*Sch.*).

སྙམ་པ *s̱ñam-pa* 1. vb. to think, consider, imagine: བདག་ཅག་རིན་པོ་ཆེ་བཏང་སྙམ་མོ we thought we should give up the jewels; ང་ལྕེབ་དགོས་སྙམ་ནས *ña-ḻceb ḏgos̱-s̱ñam-nas̱* thinking I should commit suicide; ཡོན་ཏན་དང་ལྡན་པར་སྙམ་སྟེ *yon-tan dañ ḻdan-par s̱ñam-s̱te* considering him to be possessed of talents. 2. sbst. thought, sense, mind, sensation: ཆོས་བྱས་ན་སྙམ་པ་ཡོང་གིན་གདའ *chos̱ byas̱-na s̱ñam-pa yoñ-gin gdaẖ* we have thoughts of practising religion; འཇིགས་སོ་སྙམ་པ་ཡོད་རེ་སྐན *ẖjigs̱-so s̱ñam-pa yoḏ* re-şkan I am far from any thought of fear; སྙམ་བྱེད, ཕན་སྙམ་བྱེད་ཀྱང་ though one may imagine that it will help; སྐྱུག་པ şkyug-pa, བརྡུངས་དཀྲིས་སྙམ་བྱེད ḇṟduńş-ḏkriş şñam-byeḏ there arises a feeling like that of nausea, like that of being beaten, of being (tightly) wrapt up (Jä.).

སྙལ་ཡས şñal-yaş (གྲངས་གནས) n. of a number; ཡ་མད་སྙལ་ཡས་འདབ་འདེབ་དང་། (Ya-sel. 57).

སྙི şñi, v. རྙི ṟñi.

སྙི་སྟེང་ şñi-şteń = གཉའ g̲ñaẖ neck; nape of neck.

སྙི་པོ şñi-po = སྙིང་པོ şñiń-po the heart.

སྙི་ཕུལ şñi-phul corn of luxuriant growth; abundant harvest.

སྙི་བ şñi-wa 1. a dwarf. 2. softness. 3. n. of a plant.

སྙི་བོ şñi-wo मृदु adj. gentle, soft, delicate, tender.

སྙི་མ şñi-ma for སྙེ་མ şñe-ma (Jä.).

སྙི་ཤང་ཀ་ཏྱ Şñi-çań ka tya or སྙི་ཤང་གུར་རྟ Şñi-çań gur-ṟta name of mountains in Nepal (Jä.).

སྙིགས་དུས şñigş-duş or སྙིགས་མའི་དུས şñigş-maẖi duş कलि or कल्कि the degenerate age, or the age of sin.

སྙིགས་བྱེད་མ şñigş byeḏ-ma acc. to the Bon n. of the god of air (D.R.).

སྙིགས་པ şñigş-pa degenerated, grown worse, v. སྙིགས་མ şñigş-ma.

སྙིགས་མ şñigş-ma कषाय, निकषाय, ग्राव 1. a whet-stone. 2. ཟས་ཧྲ་ཐུ impurity in food, poison or defilement in food; impure sediment; མར་གྱི་སྙིགས་མ mar gyi şñigş-ma impurities in butter; དྭངས་སྙིགས་འབྱེད་པ to separate the clear (fluid) from the sediment; སྙིགས་མ་ཐམས་ཅད་སེལ་བ şñigş-ma thamş-caḏ sel-wa to clear out all the impurities. ཞིང་སྙིགས་མ shiń şñigş-ma भूमिकषाय a yellowish sprout growing up on land. 3. ཚིགས་མ tshigş-ma a member between two joints.

སྙིགས་མ་ལྔ་ནི şñigş-maḻńa-ni the five impurities are:—(1) ཚེའི་སྙིགས, आयुःकषाय; མར་འགྲིབ་པ mar ẖgrib-pa the decrease of the duration of life; (2) ལྟ་བའི་སྙིགས་མ, दृष्टिकषाय; = ཕྱིན་ཅི་ལོག་ཏུ་ཁ་ཕྱར་བ perversity in thoughts, religious disbeliefs, &c. 3. ཉོན་མོངས་པའི་སྙིགས་མ क्लेशकषाय; = དུག་ལྔ་ཁ་རག་པ the five poisons; (4) སེམས་ཅན་གྱི་སྙིགས་མ, सत्व-कषाय; འདུལ་དཀའ་བ difficulty to convert; (5) དུས་ཀྱི་སྙིགས་མ, कल्पकषाय རྩོད་ལྡན ṟtsoḏ-ḻdan degenerate ages or times.

སྙིང་ şñiń वचः, हृदय, मनस् 1. the heart, both met. and physically: སྙིང་འདར་ཞིང་འགུལ şñiń-ẖdar shiń-ẖgul the heart throbs with fear; བདག་གི་ལུས་ཀྱི་སྙིང་ལྟར་གཅེས ḇdag-gi luş-kyi şñiń-ḻtar gceş as dear to me as my own heart. 2. चित्त the disposition. སྙིང་དགའ་བ şñiń-ḏgaẖ-wa or སྙིང་བདེ་བ şñiń ḇde-wa gladness, cheerfulness; སྙིང་དང་མིག་འཕྲོག་པ şñiń-dań mig ẖphrog-pa to transport, to ravish (Sch.). 3. courage; སྙིང་མ་ཆུང་ཤིག be not afraid! སྙིང་གདོན་གྱིས་བསླུས şñiń g̲don gyiş ḇşluş the heart is infatuated by a demon. སྙིང་ནས şñiń-naş (i) heartily, zealously, earnestly, e.g., looking for or to a thing; with all one's heart, most earnestly, devoutly, e.g., to say one's prayer; (ii) actually, really: ཁོང་སྙིང་ནས་མི་འབྱིང་པ་ཡིན khoń şñiń-na mi-ẖbyiń-pa yin really he does not sink. 3. for སྙིང་པོ, སྙིང་འགེམས་པ şñiń ẖgemş-pa stupified, confounded, depressed (D.R.).

Syn. of No. 1. ཐུགས thugş; ཤ་ཡི་མཆོག ça-yi m̲chog; ཆོས་ཀྱི་རྩ་འཁོར choş-kyi ṟtsa-ẖkhor; ཀུན་སྐྱེད་བྱེད kun-şkyeḏ byeḏ; སྲོག་གི་གནས şṟog-gi gnaş; སེམས་ཀྱི་ཁང་པ semş-kyi khań-pa; རྣམ་ཤེས་རྟེན ṟnam-çeş ṟten (M̲ńon.).

སྙིང་ཁ *s̱ñiṅ-kha* हृदय the heart; སྙིང་ཁར *s̱ñiṅ-khar* on the heart, at heart.

སྙིང་ཁམས *s̱ñiṅ-khams̱* the heart; acc. to *Sch.* courage.

སྙིང་ཁུ *s̱ñiṅ-khu*=ཉིང་ཁུ *ñiṅ-khu.*

སྙིང་ག *s̱ñiṅ-ga* the breast: སྙིང་གར་སྤུ་མང་སྐྱེས་པ་བདེ་བར་འཚོ *s̱ñiṅ-gar s̱pu-maṅ s̱kyes̱-pa ḇde-war ẖtsho* he will live to be happy on whose breast grows much hair (*Mi.*).

སྙིང་དགའ་བ *s̱ñiṅ ḏgaẖ-wa* हृदयोल्लास heart's content, joy, cheerfulness.

སྙིང་གྲོགས *s̱ñiṅ-grogs̱* सुहृद्, वल्लभ a sympathizing friend, a bosom friend.

སྙིང་ཅན *s̱ñiṅ-can* courageous, spirited, bold.

སྙིང་རྩེས་པ *s̱ñiṅ ṟtses̱-pa*, v. སྙི་རྗེ་བ *s̱ñi ṟje-wa* कृपा mercy, compassion.

སྙིང་ཆུ་བཤུག *s̱ñiṅ-chu ḇshug* in *W.* afflicted with dropsy in the pericardium (*Jä.*).

སྙིང་རྗེ *s̱ñiṅ-ṟje* करुणा, दया, अनुषङ्ग kindness, mercy, compassion: མི་ལ་སྙིང་རྗེ་སྒོམ་པ to meditate with pity for all men. སྙིང་རེ་རྗེ *s̱ñiṅ-re ṟje*, occurs in ཁྱོད་བོད་རྣམས་སྙིང་རེ་རྗེ *khyoḏ Boḏ-ṟnams̱ s̱ñiṅ-re-ṟje* I pity you ye Tibetans (*A. 65*).

Syn. ཐུགས་རྗེ *thugs̱ ṟje*; བརྩེ་བ *ḇtse wa*; རྗེས་ཆགས *ṟjes̱ chags̱*; རྗེས་སུ་བརྩེ *ṟjes̱-su ḇtse* (*M̱ṅon.*).

སྙིང་རྗེ་སྐད *s̱ñiṅ ṟje s̱kaḏ* lamentation; cry of compassion.

སྙིང་རྗེ་ཅན *s̱ñiṅ-ṟje-can* कृपालु merciful, kind hearted; a merciful person.

སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ *S̱ñiṅ ṟje chen po*, སྙིང་རྗེའི་ལྷ *S̱ñiṅ ṟjeẖi lha*, are names of Avalokites'-vara.

སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་པད་དཀར *s̱ñiṅ ṟje chen po paḏ ḏkar* करुणा-पुण्डरीक n. of a sūtra in the *Kaẖ gyur*, vol. ཆ, *M̱do* section.

སྙིང་རྗེ་བྲལ *s̱ñiṅ-ṟje bral*=སྙིང་རྗེ་མེད་པ *s̱ñiṅ-ṟje med-pa* निष्करुण devoid of mercy or compassion, merciless, cruel. The following ten acc. to Buddhism are included in the category of those who are called *ṟñiṅ-ṟje-bral*:—བཤན་པ butchers; བྱ་གག་འཚོང་པ sellers of ducks; ཕག་འཚོང་པ sellers of pigs or pork; ཉ་པ fishermen; རི་དྭགས་ཀྱི་རྔོན་པ hunters; བྱ་པ bird-catchers; བོང་བུ་སོགས་ལ་ཁལ་ལྕི་བཀལ་ཏེ་བརྡུང་མཁན drivers of donkeys and other beasts of burden who lading them heavily beat them; ཆོམ་རྐུན་པ robbers and way-layers; གཤེད་མ་པ murderers; བ་གླང་གསོད་པ་པོ slayers of oxen, etc. (*K. du.* ད *204*).

སྙིང་རྗེ་མོ *s̱ñiṅ-ṟje mo* 1. compassionate: you are compassion personified. Acc. to *Jä.* in ཁྱོད་སྙིང་རྗེ་མོ་རང་ཞིག་འདུག you are much to be pitied. 2. colloq. dearest, most beloved, amiable, charming.

སྙིང་ཉེ་བ *s̱ñiṅ ñe-wa* 1.=མཛའ་བོ *m̱dsa-ḇo*, or ཉེ་བོ *ñe-wo*, friendly, amicable, loving, affectionate. Figurative expression for it is ཡིད་ཀྱི་ཟེའུ་འབྲུ *yiḏ-kyi zeẖu ẖbru* (*Yig. k. 1*). 2. dear and near relatives. 3. कार्षापण money.

སྙིང་སྟོབས *s̱ñiṅ-s̱tobs* सत्व, त्रिवर्ग, गुण, प्रकृति fortitude; character; courage, spirit, virtue: མཁས་ཤིང་མཛངས་ལ་གསལ་བ་སྤྱོ་བ་སྙིང་སྟོབས་ཆེ་བ། ལེ་ལོ་དང་སྤྱོད་པ་ངན་པའི་རྗེས་སུ་མི་འགྲོ་བ fortitude and enlightenment increasing in the wise and learned; they go not after evil deeds and indolence (*Ld.; Glr.*).

སྙིང་སྟོབས་ཅན *s̱ñiṅ-s̱tobs̱ can* सात्विक, fearless; possessed of fortitude, moral courage.

Syn. དཔའ་བོ *ḏpah-po*; ཉམ་ང་མེད *ñam-ṅa meḏ*; ཞུམ་པ་མི་མངའ *shum-pa mi-m̱ṅaẖ*; སྟོབས་ཆེན *s̱tobs̱-chen*; ཕ་རོལ་གནོན *pya-rol gnon* (*M̱ṅon.*).

སྙིང་སྟོབས་ཆེ *s̱ñiṅ-s̱tobs̱-che* परिणाह, महासत्व great soul, one of great fortitude.

སྙིང་གཏམ *s̱ñiṅ-gtam* confidential speaking a secret: སྙིང་གཏམ་ཡིན་གྱི་སེམས་ལ་ཞོག *s̱ñiṅ-gtam yin gyi sems̱-la shog* (*Lo. 30.*) put away in your mind talk which is confidential; བརྩེ་བའི་སྙིང་གཏམ *ḇtse-ḇaẖi s̱ñiṅ-gtam* the secret speech of kindness or of love; ཕན་པའི་སྙིང་གཏམ *phan-pahi şñiń-gtam* useful admonition.

སྙིང་སྟོབས་གཏེར *şñiń-ştobş gter* सत्वनिधि ;=སྙིང་སྟོབས་ལྡན་པ सत्ववान्, सत्वशालिन् intrepid, one whose heart is stored with courage (*A. K. 1, 18*).

སྙིང་དུ་སྡུག་པ *şñiń-du şdug-pa* or སྙིང་སྡུག་པ charming, handsome; སྙིང་དུ་འབབ་པ=གཟུགས་མཛེས་པ *gzugş mdseş-pa* very handsome person, charming (*Mñon.*); in *W.* liked, beloved, darling, favourite; སྙིང་སྡུག་ཞིག་འདུག *şñiń-şdug shig-hdug* he is a general favourite; སྙིང་མ་སྡུག *şñiń ma-şdug* not handsome, not charming; acc. to *Jä.* bad people.

སྙིང་བརྡོམ *şñiń-bdom* ornamental equipments of a riding horse, generally what is put on its breast (*Rtsii.*).

སྙིང་འདོད་པ *şñiń hdod-pa* to wish, to desire, to long for; ཟ་སྙིང་འདོད་པ *za-şñiń hdod-pa* to long to eat, to be craving for food; འགྲོ་སྙིང་འདོད་པ ardently wishing to go.

སྙིང་སྡུག *şñiń-şdug* a beloved one; a sweetheart (*Ńag. 29*).

སྙིང་ནད *şñiń-nad* 1.=སྙིང་ན་བ *şñiń na-wa* disease of the heart, but not often any physical disorder; heart-sickness; grief on account of injury suffered from others. 2. defined as སེམས་ལ་ནག་པོ་ཞག་པ *sems-la nag po shag-pa* vindictiveness, to keep a grudge at heart: མྱ་ངན་སེམས་འཁྲུགས་ཡི་མི་བདེ་ཞིང་ལྟོ་ཆག་གཉིད་ཆག་ཞེ་སྡང་དྲག་པོས་སྙིང་ནད་སྐྱེད *mya-ńan semş-hkhrugş yi mi-bde shiń lto-chag gñid-chag she-şdań drag-poş şñiń-nad şkyed.* *Şñiń-nad* is caused by fits of anger, sleeplessness, starvation, despair and mental derangement from troubles, etc. The disease is of seven kinds:—(1) སྙིང་ཆུ dropsy of the heart, (2) སྙིང་འཛུས, (3) སྙིང་ནད་ཁ་ལེ་ནག་པོ, (4) སྙིང་འཐིབས, (5) སྙིང་ཚད, (6) སྙིང་གཟེར, (7) སྙིང་སྨིན (*Mńg. 34*).

སྙིང་པོ I: *şñiń-po*, सार, हृदय, गर्भ the pith, essence, heart; སྙིང་པོ་མ་ཡིན་པ་མེད་པར་གྱུར *şñiń-po ma-yin pa med-par gyur* अपगतफल्गु, far from being useless; useful. སྐད་ཀྱི་སྙིང་པོ *şkad-kyi şñiń-po* the substance of a speech; ཆོས་ཀྱི་སྙིང་པོ *choş-kyi şñiń-po* the essential part or purport of a work or the main substance of a doctrine; དོན་སྙིང་འབྱིན་པ *don-şñiń hbyin-pa* to draw out a summary, the sum and substance (of a writing): སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྙིང་པོ་ཅན་ཡིན་ན *semş-can thamş-cad sańş-rgyaş kyi şñiń po can yin-na* if all living beings have the pith and essence of, *i.e.*, partake of the nature of, Buddha; དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྙིང་པོ *de-bshin bçegş-pahi şñiń-po* the spirit of Tathāgata; བྱང་ཆུབ་སྙིང་པོ *byań-chub şñiń-po*; the spirit of the *Bodhisattva*, *i.e.*, Buddhahood. སྲོག་གི་སྙིང་པོ་འབུལ་བ *srog-gi şñiń-po hbul-wa* to offer one's heart's blood, to pledge one's own life. The five chief essences or *şñiń-po* of food are:—ཚྭ salt, ཤིང་ཏོག fruits, བུ་རམ treacle, སྦྲང་རྩི honey, ཏིལ་དམར red sesame (*Rtsii.*).

སྙིང་པོ II: 1. མེ་ཏོག flower. 2. वज्र the thunder-bolt. 3. मण्डल, गोकिल a heap, a plough. 4. इन्द्रनील a kind of precious stone, sapphire.

སྙིང་པོ་མཁྲེགས་པ *şñiń po mkhregş pa*=སྙིང་པོའི་གཞི *şñiń pohi gshi* धरणी the earth, that holds everything, all substances.

སྙིང་རེ་རྗེ *şñiń re rje* pity; to be pitied: འདི་རྣམས་སྙིང་རེ་རྗེ *hdi rnamş şñiń re rje* these people are indeed much to be pitied. As an adj. སེམས་ཅན་སྙིང་རེ་རྗེ *semş-can şñiń re rje* the poor creatures (*Jä.*); སྙིང་རེ་རྗེ་བའི་སྡིག་ཅན the pitiable sinners.

སྙིང་པོ་ཅན *şñiń po can* हृदयालु, सारवत् substantial; also courageous.

སྙིང་པོ་ཆེ *s̱ñiṅ-po che* (སྙིང་ཆེན་པོ་བྱས་ཤིང་ཐུགས་སེམས་མི་སྡུག་པར་བསམ་བློ་རྒྱ་ཆེན་པོ *s̱ñiṅ chen-po byas-çiṅ thugs-sems mi-s̱dug-par ḇsam-ḇlo ṟgya chen-po*) noble-hearted, intrepid, adventurous, enterprizing: སྙིང་པོ་ཆེ་བྲང་རོག་ཏུ་བཙུགས་པའི་སོ་ནམ་མཛད་དགོས་པ་ཡིན O, noble-hearted (sire) you have been required to do husbandry bending on your chest (*A. 127*).

སྙིང་པོ་མཆོག *s̱ñiṅ po m̱chog* अग्रमत n. of a number.

སྙིང་པོ་ཐེག་པའི་ཡང་རྩེ *s̱ñiṅ-po theg-paẖi yaṅ-ṟtse* n. of the chief works of the *Anuttara* mystics of Tibet and of Ancient India.

སྙིང་པོ་ལྡན་མ *s̱ñiṅ-po ḻdan ma* सारवती an article that is possessed of some real properties, or of intrinsic value.

སྙིང་པོ་བསྡུ་བ *s̱ñiṅ-po ḇs̱du-wa* सारसंग्रह n. of a work composed by Atis'a (*A. 66*).

སྙིང་པོ་མེད་པ *s̱ñiṅ po meḏ pa* 1. असार, फल्गु, लघु; = དོན་མེད་པ worthless, null, void, false, hollow. 2. n. of अर्जुन the third Pāṇḍava, the hero of the Mahābhārata (*M̱ñon.*).

སྙིང་པོ་སོ་སོར *s̱ñiṅ-po so sor* (ཙན་དན་དཀར *tsan-dan ḏkar*) पीतसार, white species of sandal wood; a yellow gem, a topaz.

སྙིང་པོའི་ཁང་པ *s̱ñiṅ-poẖi khaṅ pa* = རི་ཁྲོད a recluse's cell or hermitage in the midst of a group of hills (*M̱ñon.*).

སྙིང་པོའི་དབེན་པ *s̱ñiṅ-poẖi ḏben-pa* void, worthless; sbst. solitude.

སྙིང་འབབ་དྲི *s̱ñiṅ ẖbab ḏṟi* agreeable scent (*M̱ñon.*).

སྙིང་རྩ *s̱ñiṅ ṟtsa* heart-vein; the veins connected with the heart.

སྙིང་རྩེ *s̱ñiṅ ṟtse* the tip or apex of the heart; the focus of attention, *i.e.*, when all attention is concentrated.

སྙིང་བརྩེ་ལྡན *s̱ñiṅ ḇṟtse ḻdan*, སྙིང་རྗེ་ཅན *s̱ñiṅ rje can* loving, affectionate (*M̱ñon.*).

སྙིང་ཚིམ *s̱ñiṅ tshim* gratification, satisfaction, consolation; also pleasure felt at the discomfiture or death of an enemy or adversary; སྙིང་ཚིམ་འདེབས་པ *s̱ñiṅ tshim ẖdebs̱ pa* to show such pleasure; also vb. སྙིང་རེ་ཚིམ་པ *s̱ñiṅ re tshim-pa* to gratify or console; to become gratified.

སྙིང་ཚིལ *s̱ñiṅ tshil* the fat about the heart (*Cs.*).

སྙིང་ཤོས་ཤ *s̱ñiṅ shos̱ ça* n. of a fruit which in appearance is like the heart (*Ṟtsii.*).

+ སྙིང་བཤོས་ཏེ་སྨྲ་བ *s̱ñiṅ ḇshos̱ te s̱mra-wa* = སྙིང་གཏམ་དང་གསང་གཏམ་སྨྲ་བ *s̱ñiṅ gtam daṅ gsaṅ gtam s̱mra wa* to speak out a secret or reveal a confidential thing.

སྙིང་རི *S̱ñiṅ-ri* n. of monastery in Tibet.

སྙིང་རུས *s̱ñiṅ rus̱* = ཐུགས་རུས 1. assiduity, firmness of mind, perseverance. 2. courage.

སྙིང་རླུང *s̱ñiṅ ṟluṅ* 1. = ཁོང་ཁྲོ་ཁོངས་པ anger, indignation. 2. low spirits, melancholy (*Sch.*). སྙིང་རླུང་དྲག་པོ་ལྡན become indignant.

སྙིང་ལ་ཁུགས *s̱ñiṅ-la khugs̱* प्रत्युरस upon the breast.

སྙིང་ལ་ཉལ *s̱ñiṅ-la ñal* = ཡིད་ལ་ཉལ lit. that lies down on the mind; a name of Kāma, the Indian Cupid (*M̱ñon.*).

སྙིང་ལ་འབབ་པ *s̱ñiṅ-la ẖbab-pa* 1. हृदयङ्गम fully comprehending, appreciating. 2. अमृत nectar.

སྙིད་པ *s̱ñiḏ-pa* prob. རྙིད་པ *ṟñiḏ-pa* (*Jä.*).

སྙིད་མོ *s̱ñiḏ-mo* ननन्दा younger sister of a woman's husband.

Syn. ཁྱོ་གའི་ནུ་མོ *khyo-gaẖi nu mo*; བདག་པོའི་སྲིང་མོ *ḇdag-pohi s̱ṟiṅ mo* (*M̱ñon.*).

སྙིན་པ *s̱ñin-pa*, སྙིན་པོ *s̱ñin-po*, སྙིན་ཏེ *s̱ñin-te* = སྙི་བོ *s̱ñi-wo*.

+ **སྙིམ་པ** *s̱ñim-pa* or སྙིམ་པོ *s̱ñim-po* = ཐལ་མོ *thal-mo* अञ्जलि two handsful; a measure for liquids, as well as for flour, grain and the like, as much as may be taken up by both hands placed together: ཇོ་བོས་འགྲོན་བུ་སྙིམ་པ་གང་བསྣམས་ཏེ་བྱོན *jo-wos hgron-bu sñim-pa gañ bsnams-te byon* (*A. 69*) the lord carrying both hands full of cowries arrived.

སྙིམས *sñims*=མཛེས་པ *mdses pa* beautiful, handsome (*Ñag. 29*).

སྙིལ *sñil*=རྙིལ *rñil*, སྙེ་མའི་ཕུང་པོ *sñe mahi phuñ po* a bunch of ears of corn (*Ñag. 29*).

སྙིལ་བ *sñil-wa* or རྙིལ་བ *rñil-wa* pf. and fut. བསྙིལ *bsñil* (cf. གཉིལ་བ *gñil-wa*) 1. to push or throw down, to break down, to destroy (houses, rocks, etc.); ཕྱེ་མར་སྙིལ་བ *phye-mar sñil-wa* to reduce to powder (*Sch.*). 2. ཕྱིར་སྙིལ་བ *phyir sñil wa* to expel, banish, exile (*Sch.*) (from *Jä.*).

སྙུག་པ *sñug-pa* also སྨྱུག་པ *smyug-pa*, pf. བསྙུགས *bñugs*, fut. བསྙུག *bsñug* to dip in, to immerse (*Jä.*).

སྙུག་མ *sñug-ma* more frq. སྨྱུག་མ *smyug-ma* reed, rush, bulrush.

སྙུག་གུ *sñug-gu* reed-pen; སྙུག་བཟོ *sñug bzo* wicker-work.

སྙུག་འཛིན *sñug hdsin* lit. one holding the reed-pen, a writer. སྙུག་འཛིན་དབང་པོ *sñug hdsin dwañ po* a chief clerk in Tibet; དྲུང་ཡིག་ཡི་གེ་ལ་མཁས་པ one versed in writing: དཔལ་ལྡན་ཐུ་མིའི་རིང་ལུགས་ཡང་དག་པར་འཛིན་པ་སྙུག་འཛིན་དབང་པོ་གང་དེའི་དྲུང་དུ། to the chief writer who is well versed in the art of writing which was introduced by the noble Thu-mi (*Yig. k. 49*).

སྙུག་རུམ *Sñug-rum* n. of a place in Tibet (*Loñ.* ཟ *3*).

སྙུག་ཤིང *sñug çiñ* bamboo.

སྙུག་སི *sñug-si* dark yellow-colour; སྣོ་སྣམ་སྙུག་སི broad-cloth of dark yellow colour (*Rtsii.*).

སྙུགས *sñugs* duration, continuity, time (*Cs.*).

སྙུགས་ཆེན *sñugs-chen* continual (*Ñag. 29*); སྙུགས་སྲིངས་ཡུན་ཚད *sñugs-sriñs yun-tshad* protracted, lengthened out (*Jä.*).

སྙུགས་སྦྲུལ *sñugs-sbrul* a species of lizard (*Sch.*).

+ སྙུགས་སུ *sñugs su*=ཡུན་དུ in a long time.

སྙུགས་སྲིང *sñugs-sriñ* आयाम lengthened or continual.

སྙུང *sñuñ*=སྙུན resp. for ནད disease, illness, sickness: བཙུན་པའི་སྐུ་ལ་སྙུང་མི་མངའ་འམ *btsun pahi sku la sñuñ mi mñah ham* your honour I suppose is not unwell?

སྙུང་བ *sñuñ-wa* I: vb., pf. བསྙུངས *bsñuñs*, fut. བསྙུང *bsñuñ* 1. to make less, to reduce, to diminish; acc. to *Sch.* to disparage. 2. to be ill, sick, indisposed; ཟུགས་སྙུང་བའི་མི people that are disagreeable, annoying to others (*Jä.*).

སྙུང་བ II: sbst. the state of being ill; illness, indisposition.

སྙུང་བུ *sñuñ bu* awl, pricker, punch.

Syn. རྩེ་རྣོ *rtse rno*; ཀོ་བ་འབིགས་བྱེད *ko wa hbigs byed* (*Mñon.*).

སྙུང་གཞི *sñuñ gshi*=ནད་གཞི 1. illness, disease. 2. བསྐྲད་པ་རྒྱག་བྱེད་པ banishment; to expel, eject.

སྙུན *sñun* रोग illness, disease, sickness: སྐུ་ལ་སྙུན་གྱིས་བཟུང *sku la sñun gyis bzuñ* he was taken ill. Acc. to *Jä.* སྙུན་འདྲི་བ *sñun dri-wa* or སྙུན་གསོལ་བ *sñun gsol-wa* are expressions of inquiry after a person's health. ན་དྲི་ཞུ་བ *na-dri shu-wa* or སྙུན་དྲི་ཞུ་བ *sñun-dri shu-wa* to wait on, to pay one's respects (*Jä.*).

སྙུན་དྭངས་པ şñun ḏbańş-pa आराम cured from a disease, recovered from an illness, convalescent.

Syn. ནད་སངས་པ *naḏ sańş-pa*; ནད་གསོས་པ *naḏ g̱soş pa*; ནད་ཀྱིས་བཏང་བ *naḏ kyiş ḇtań wa*; ནད་ལས་གྲོལ་བ *naḏ laş grol wa*; ནད་ལས་ཐར་བ *naş laş thar wa* (*M̱ñon.*).

སྙུན་པ *şñun-pa* 1. pf. and fut. བསྙུན *ḇşñun* to be ill, to labour under a disease. 2.= ནད་པ *naḏ pa*, ནད་ཕོག་པ *naḏ phog pa*, ཉམས་མ་བདེ་བ *ñamş ma ḇde wa*, འདུ་བ་འཁྲུགས་པ *ḇdu wa khrugş pa*, ཁམས་མ་བདེ་བ *kyamş ma ḇde wa*.

སྙུན་མེད *şñun meḏ* free from illness.

+ སྙུན་རྨེད *şñun ṟmeḏ* (སྙུན illness, རྨེད *ṟmeḏ*=དྲི་བ *dṟi-wa*) to inquire, to inquire after one's health: ཇོ་བོ་ལ་སྙུན་རྨེད *jo ḇo la şñun ṟmeḏ*, འདི་སྐད་མཇོད་དེ (*A. 75*) thus inquiring if the lord was well.

སྙེ་མ *şñe-ma*=སྙེ་མ or དོག་པ वञ्जरी, मञ्जरी 1. ears of corn. 2. འབྲུའི་དོག་པ *ẖbruẖi dog-pa* corn forming ears (v. ལྗང་པ *ḻjań pa*).

སྙེ་དཀར *şñe ḏkar* diseased ears of corn; སྙེ་མགོ *şñe m̱go* སྙེ་མ *şñe ma* ears of corn.

སྙེ་ཐང་ *Şñe-thań*, also written མཉེས་ཐང་ *m̱ñeş thań*, n. of a village situated about ten miles S.W. of Lhasa city. It was at Ńethang that the celebrated Atis'a spent his last days and died.

སྙེ་ཐང་གླིང་ག *Şñe-thań gliń-ga* the large grove in neighbourhood of the monastery where Atis'a resided. It contains the chorten or chait where his remains were interred.

སྙེ་མདོ *Şñe-m̱do* n. of a village in Tibet (*Deb. 43*).

སྙེ་ཕུ *Şñe-phu* n. of a small town in Tibet.

སྙེ་འཕྲེང་ *Şñe-ẖphreń* n. of a large grove in Tibet (*Ṟtsii.*).

སྙེ་འབོལ *şñe ẖbol*=སྔས་འབོལ pillow or cushion to rest the head upon (*Ńag. 29*).

སྙེ་མ་མིག་ཅན *şñe-ma mig-can* ears of corn which have just got or formed grains. ད་གྲོའི་སྙེ་མ་མིག་ཚོན now the ears of wheat have got grains.

སྙེ་མ་ལུས་ལྕེབས *şñe-ma luş-ḻcebş* करञ्ज the tree *Pongamia glabra*, used medicinally (*M̱ñon.*).

སྙེ་མོ *Şñe-mo* n. of a district situated between Ü and Tsang (*Ṟtsii.*).

སྙེ་མོ་འཕྲང་རྫོང་ *Şñe-mo H̱phrań-ṟdsoń* n. of a fort situated on a precipice in *Şñe-mo* (*Ṟtsii*).

སྙེ་མའི་ཕུང་པོ *şñe-maẖi phuń-po* मञ्जरी a bunch formed of ears of corn.

སྙེགས *şñegş* straight or stretched out (*Jä.*): ལག་པས་སྙེགས *lag paş şñegş* with the hand stretched out.

སྙེགས་པ *şñegş-pa* pf. བསྙེགས་པ *ḇşñegş pa* fut. བསྙེག *ḇşñeg* imp. སྙོགས *şñogş* 1. c. accus. to hasten or run after, to pursue; frq. also with རྗེས་ནས *ṟjeş naş*, རྗེས་སུ *ṟjeş su*, རྗེས་བཞིན་དུ *ṟjeş ḇshin-du*, ཕྱི་བཞིན་དུ *phyi ḇshin-du*. རང་འགྲོ་ས་སྙོགས *rań ẖgro sa şñogş* hasten towards your destination; བསྙེག་ཏུ་འདོང་པ *ḇşñeg tu ẖdoń pa* or སྙེགས་སུ་འདོང་བ *şñegş su ẖdoń wa* to walk hastily, to make haste or speed (*Jä.*). 2. to overtake; སྙེག་མ་ནུས་པས *şñeg ma nuş-paş* not being able to reach. 3. c. dat. to hasten (to some place) ལྟད་མོ་ལ་སྙེག *ḻtaḏ-mo la şñeg* hasten to the play; གནམ་ལ་སྙེག *nam la şñeg* hastening up to heaven (as a flame). 4. to strive or struggle for, to aspire to; ནོར་ལ་སྙེག *nr la şñeg* to aspire to riches; སྡེ་ཆེན་ལ་སྙེག *şde chen la şñeg* to aspire to the increase of territory; ཞིང་ཁམས་བཟང་ལ་སྙེག *shiń khamş ḇzań la şñeg* to aspire to the region of eternal bliss. སྙེག་མ *şñeg-ma* a pursuer (from *Jä.*).

སྙེང་བ *s̱ñeń-wa* 1. to stretch. 2. also སྙེངས་པ *s̱ñeńs̱-pa* to fear (pf. བསྙེངས *ḇs̱ñeńs̱*, fut. སྙེང་, resp. རྒྱལ་པོས་མ་སྙེངས་ཤིག *ṟgyal pos̱ ma s̱ñeńs̱ çig* do not be afraid of the king (*Jä.*).

སྙེད *s̱ñeḏ* 1. the crupper attached to a saddle. 2. in ཇི་སྙེད་ལྟ་བུ *ji-s̱ñeḏ ḻta-bu* འདི་སྙེད་ཅིག *ẖdi-s̱ñeḏ-cig* or དེ་སྙེད་ཅིག *de s̱ñeḏ-cig* so much, so many, frq. used for how many: ཡོན་ཏན་འདི་སྙེད་མངའ་འོ so many excellent qualities has he. ཅི་སྙེད or ཇི་སྙེད how much, how many? 3. after numbers: about, near: སྟོང་སྙེད *s̱toń-s̱ñeḏ* about or near a thousand; སྟོང་ཇི་སྙེད *s̱toń-ji s̱ñeḏ* about a thousand also: how many thousands? (*Jä.*).

སྙེད་པ *s̱ñeḏ-pa* is mistake for རྙེད་པ *ṟñeḏ-pa* **लाभ, प्रतिलब्ध** to gain, profit, acquire: སྙེད་པ་བླ་ན་མེད་པ *s̱ñeḏ-pa ḇla na meḏ-pa* **लाभोऽनुत्तरस्य** the very highest gain or supremest state.

སྙེན་པ *s̱ñen-pa* or སྙེན་མ *s̱ñen-ma*, acc. to *Cs.* 1. to come, go near, approach. 2. to gain, to procure.

སྙེམས་ཆུང་ *s̱ñems̱-chuń* 1. unpretentious, humble, affable. 2. sbst. poor, indigent.

སྙེམས་པ *s̱ñems̱-pa* 1. vb. pf. བསྙེམས *ḇs̱ñems̱* to be proud or arrogant, to boast; ང་རྒྱལ་སྙེམས་པས *ńaṟgyal s̱ñems-pas̱* being swollen or puffed up with pride; མཐུ་རྩལ་སྙེམས་པས *m̱thu ṟtsal s̱ñems̱ pas̱* proud of one's strength. 2. sbst. **गर्व**; དྲེགས་པ *dṟegs̱-pa* pride, haughtiness; སྙེམས་པ་ཅན *s̱ñems̱-pa-can* full of pride, proud.

སྙེས *s̱ñes̱*, v. སྙེ་བ *s̱ñe-wa*. སྔས་ལ་སྙེས *s̱ńas̱-la s̱ñes̱* (*Ńag. 29*) reclined your head on the pillow; སྙེས་འབོལ *s̱ñes̱-ẖbol* pillow.

སྙོ་བ *s̱ño-wa* sometimes for སྨྱོ་བ *s̱myo-wa*.

སྙོགས་པ *s̱ñogs̱-pa* or བསྙོག་པ *ḇs̱ñog-pa* (*Ńag. 29*) 1. secondary form of སྙེག་པ *s̱ñeg-pa* esp. when signifying to wish earnestly, to crave for or implore; also ཁ་སྙོགས་པ *kha s̱ñogs̱ pa* id. ལག་པས་ཆུ་སྙོགས་པ *lag-pas̱ chu s̱ñogs̱-pa* to ask for water stretching out the hand. 2.=རྗེས་སུ་སྙོག *ṟjes̱-su s̱ñog* **अनुयान्ति** following; ཡར་སྙོག་མར་སྙོག *yar-s̱ñog mar-s̱ñog* went up and down; now gone towards the uplands, then towards the lowlands.

སྙོངས་པ *s̱ñońs̱-pa*=བྱུག་པ **लेपन, लेप** to apply (an ointment).

སྙོད *s̱ñoḏ*=གོ་སྙོད *go-s̱ñoḏ* caraway.

སྙོད་པ I: *s̱ñoḏ pa* pf. བསྙོད *ḇs̱ñoḏ* བསྙོས *ḇs̱ños̱*, fut. བསྙོད *ḇs̱ñoḏ* 1. to draw out and twist, as in spinning (*Jä.*). 2. acc. to *Cs.* to tell, relate. 3. སྙད་པ *s̱ñaḏ pa*.

སྙོད་པ II: to feed, to give to eat and to drink: འོ་མས་སྙོད་ཅིང་སྟོབས་པ *ẖo-mas̱ s̱ñoḏ ciń s̱tobs̱ pa* fed and strengthened with milk.

སྙོན་པ I: *s̱ñon-pa* **अपलाप** 1. pf. and fut. བསྙོན *ḇs̱ñon* to deny, disavow (dishonestly); བསྙོན་བྱེད་པ *ḇs̱ñon byeḏ pa* to assert falsely.

སྙོན་པ II:=སྨྱོན་པ *s̱myon-pa*.

སྙོན་མོངས *s̱ñon mońs̱*=ཆགས་པ; དངོས་པོ་དང་བྱེད་པའི་ཁྱད་པར (*Ńag. 29*).

སྙོབ་པ *s̱ñob-pa* pf. བསྙོབས *ḇs̱ñobs̱*, fut. བསྙོབ *ḇs̱ñob*, imp. སྙོབས *s̱ñobs̱* 1. to stretch forth; ལག་པ་སྙོབས *lag pa s̱ñobs̱* stretched out the hand (*Ńag. 29*). What is given as food is always placed in the instr. case, while the animal or person fed takes the dative: བཙུན་མོ་ལ་ཉུང་ཕུག་གིས་སྙོབས་སོ the queen was fed with turnips and radishes (*Ld.*; *Glr.*). 2. to reach by stretching one's self out; to arrive at.

སྙོམ I: *s̱ñom* or སྙོམས་ལས *s̱ñoms̱-las̱* **तन्द्रा, किलास, आलस्य** indolence, unconcern, esp. religious indifference.

སྙོམ II: or སྙོམས་པ *s̱ñoms̱-pa* = འདྲ་འདྲ་ཁོད་སྙོམས་པ *hdṟa hdṟa khoḏ s̱ñoms̱ pa* very similar.

སྙོམ་པ *s̱ñom-pa* or སྙོམས་པ *s̱ñoms̱-pa* तन्द्रा ; གཡེང་བ or གཡེལ་བ 1. weariness, lassitude, laziness, idleness; ལུས་སྙོམས་ལྕི་བ་ཡིན *lus-s̱ñoms̱ ḻci-wa-yin* one is exhausted and dull; སྙོམས་ལ་ངུལ་བ *s̱ñom-la ñul-wa* to be tired and exhausted. 2. ཉེ་རིང་མེད་པར་འདྲ་འདྲ་བྱེད་པ impartial, to treat impartially, *i.e.*, in equal terms རྒྱུ་དང་མི་རྒྱུ་སྙོམ་ཞིང་ཉེ་རིང་མེད, དེ་རིང་ཚོད་ཀྱི་བཟུ་དང་དཔང་ཚུལ་ཞིག (*Yig.*); མགོ་སྙོམས *m̱go s̱ñoms̱* impartial.

སྙོམ་པར་འཇུག་པ་དྲུག་པ *s̱ñom-par ẖjug-pa dṟug-pa* the six *Samāpanna* sages are:—(1) རངས་སྤྱོད་ཀྱི་བུ་ལྷག་སྤྱོད *Ṟañs̱ s̱pyoḏ kyi bu Lhag s̱pyoḏ*; (2) སྒྱུ་རྩལ་ཤེས་ཀྱི་བུ་རིང་ཕུར *S̱gyu ṟtsal çes̱ kyi bu Riñ phur*; (3) ཀུན་ཏུ་རྒྱུ་ལེགས་བཟང *kun tu ṟgyu Legs̱ ḇsañs̱*; (4) བྲམ་ཟེའི་ཁྱེའུ་རྒྱལ *bram zeẖi khyiẖu Ṟgyal*; (5) དྲང་སྲོང་མ་བཅིངས་པ *dṟañ sṟoñ ma Ḇciñs̱ pa*; (6) ལྟེང་རྒྱས་འོད་སྲུང་རལ་པ་ཅན *ḻteñ ṟgyas̱ ẖoḏ sṟuñ ral pa can*.

སྙོམ་པོ *s̱ñom-po* = སྙོམ་པོའི་ལས *s̱ñom-poẖi las̱* (*Ńag.* 29).

སྙོམས *s̱ñoms̱* for སྙོམས་པ सम ; སྙོམས་དུ་མེད *s̱ñoms̱-du meḏ* without an equal.

སྙོམས་པ *s̱ñoms̱-pa* vb., pf. བསྙོམས *ḇs̱ñoms̱*, fut. བསྙོམ *ḇs̱ñom* 1. to make even, to level; ས་ལ་སྙོམས་པ *sa-ḻa s̱ñoms̱-pa* to level (with the ground), to demolish. 2. to equalize (different things), to arrange uniformly: ཟས་སྙོམས་པ *zas̱ s̱ñoms̱-pa* to arrange (uniformly) one's meals, *i.e.*, not cold and warm promiscuously; ཐམས་ཅད་ན་སྙོམས་ན་བདག་ཀྱང་སྙོམས་པར་མཛད་འཚལ I wish to be treated fairly on a par with all others; ཁ་ལ་སྙོམས་པ *kha-la s̱ñoms̱-pa* to regulate (a matter), to manage or direct (a business) justly, uniformly.

སྙོམས་པ *s̱ñoms̱-pa* क्लमथ ; དུབ་པ *dub-pa* fatigue, exhaustion.

སྙོམས་པོ *s̱ñoms̱-po* equal, even, uniform (*i.e.*, in every part equally thick) (*Jä.*).

སྙོམས་པར་འཇུག་པ *s̱ñoms̱ par ẖjug pa* **समापत्ति** evenness or calmness of mind, equanimity. The nine *Samapatti* are as follows:—(1) **स सर्व्वशो रूपसंज्ञानं समतिक्रम्य प्रतिघसंज्ञानम् अत्यागम्य नानात्वसज्ञानम् अमनसिकाराद् अनन्तआकाश इत्याकाशानन्त्यायतनमुपसम्पद्य विहरति।** Having completely passed the form-group and crossed the aggregate of passions and not thinking of the varieties, he remains realising in his mind the infinite expanse of the sky, viz., that the sky is limitless. (2) **सर्व्वश आकाशानन्त्यायतनं समतिक्रम्य अनन्तं विज्ञानानन्त्यायतनम् उपसम्पद्य विहरति।** Having completely passed the infinite expanse of sky, he remains realising in his mind the infinite extent of knowledge, viz, that knowledge is unbounded. (3) **स सर्व्वशो विज्ञानानाम् अनन्त्यायतनं समतिक्रम्य नास्ति किञ्चन्यायतनम् उपसम्पद्य विहरति।** Having thoroughly passed the boundless extent of knowledge, he remains realising in his mind the realm of nothingness, viz., that there is nothing. (4) **स सर्व्वश आकिञ्चन्यायतनं समतिक्रम्य नैवसंज्ञानासंज्ञायतनम् उपसम्पद्य विहरति।** Having thoroughly passed the realm of nothingness, he remains realising in his mind the region of conscious-nonconsciousness [*M.V.*]. In Tibetan we find these four thus expressed:—(1) དེ་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་གཟུགས་ཀྱི་འདུ་ཤེས་རྣམས་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་ཏེ་ཐོགས་པའི་འདུ་ཤེས་རྣམས་ནུབ་པར་གྱུར་ཅིང་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་འདུ་ཤེས་རྣམས་ཡིད་ལ་མི་བྱེད་པས་ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སོ་སྙམ་ནས་ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་རྫོགས་པར་བྱས་ཏེ་གནས་སོ། (2) དེ་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་ཏེ་རྣམ་པར་ཤེས་པ་མཐའ་ཡས་སོ་སྙམ་ནས་རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་རྫོགས་པར་བྱས་ཏེ་གནས་སོ། (3) དེ་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་ཏེ་ཅི་ཡང་མེད་དོ་སྙམ་ནས་ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད་རྫོགས་པར་བྱས་ཏེ་གནས་སོ། (4) དེ་རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་དུ་ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད་ལས་ཡང་དག་པར་འདས་ནས་འདུ་ཤེས་མེད་འདུ་

ཤེས་མེད་མིན་སྐྱེ་མཆེད་རྫོགས་པར་བྱས་ཏེ་གནས་སོ། The other five are :—(5) ཐོད་རྒལ་དུ་སྙོམས་པར་འཇུག་པ། व्यतिक्रान्तसमापत्ति। (6) མཐར་གྱིས་གནས་པའི་སྙོམས་པར་འཇུག་པ་དགུ། नवानुपूर्व्वाहारसमापत्ति। (7) འབྱུང་བ་ཆེན་པོ་མཉམ་པ། महाभूतासमतासाधनम्। (8) འདུ་ཤེས་མེད་པའི་སྙོམས་པར་འཇུག་པ། असंज्ञासमापत्ति। (9) ཕྱུང་བ་མེད་པའི་སྙོམས་པར་འཇུག་པ། व्यास्कन्दक समापत्ति।

སྙོམས་ལས་བྱེད་པ *şñoms las byed pa* to be lazy, indolent, indifferent. སྙོམས་ལས་ཅན *şñoms las can* उन्मनाः, तन्द्रालु adj. a lazy and idle person; an absent-minded person. སྙོམས་ལས་མེད *şñoms-las-med* अतन्द्रालु one who is not lazy or indolent.

Syn. ལེ་ལོ་ཅན *le-lo-can*; གྱི་ན་བ *gyi-na wa*; གཏོང་སྙོམས་ཅན *gtoń-şñoms-can*; བློ་ཆུད་ཟོས *blo chud zos* (*Mñon.*).

སྙོལ་བ *şñol-wa* pf. and fut. བསྙལ *bñal* (cf. ཉལ་བ *ñal wa*) to lay anything down; to bed a person, to assign him couch or bed; ཕྲུ་གུ་མལ་དུ་སྙོལ་བ *phru gu mal du şñol wa* to lay a child on its bed; ཉལ་དུ་བཞག་པ *ñal du bshag pa* to lay or put down; མེ་ཉལ་བ *me ñal wa* to put the fire to bed, *i.e.*, to scrape it together and cover it with ashes; སྤུ་སྙོལ་བ *şpu şñol-wa* lit. to smooth down the hair, fig. to abate one's anger by the touch, *i.e.*, as if to pat a cat or dog; ལུས་ངག་ཡིད་ཀྱི་ཞེ་སྡང་ཞི་བར་བྱེད *lus ńag yid kyi she şdań shi war byed* (*Ńag. 29*) to pacify anger physically, by words and by the heart.

བརྙ་བ *brña-wa* pf. བརྙས *brñaş* 1.=གཡར་བ *gyar-wa* to borrow (*Ńag. 30*). 2.=ཉོ་བ *ño-wa* to buy, to take on lease (*Ńag. 30*). 3. to seize (by force), to usurp (*Sch.*). བརྙས་པ *brñaş-pa* purchased, bought, borrowed. བརྙས་ཐབས *brñaş thabş* arrangement to borrow, to take loan of; གཞན་ལས་བརྙས *bshan-laş brñaş* borrowed from others; བརྙན་པོའི་བརྙས *brñan-pohi brñaş* interest for a loan, rent for a thing borrowed (*Sch.*).

བརྙང་བ *brñań-wa*=འཁྲུ་བ *hkhru-wa.*

བརྙད་པ *brñad-pa* for བསྙད་པ *bşñad-pa.*

བརྙན་པ *bñan-pa*=གཡར་བ to borrow: བརྙན་པོའི་གོས *brñan pohi goş* borrowed dress. Acc. to *Cs.* a garment marked with the figures of the rainbow, also fig. borrowed, reflected. གཟུགས་བརྙན *gzugş brñan* or སྣང་བརྙན *şnań brñan* प्रतिबिम्ब a reflected image, frq. also image, picture in general; even a little statue. རྨི་ལམ་གྱི་གཟུགས་བརྙན *rmi lam-gyi gzugş brñan* vision, visionary image. སྒྲ་བརྙན *şgra brñan* प्रतिशब्द returned sound, *i.e.*, echo. མགོ་བརྙན *mgo brñan* a mask, a fearful apparition. ཕྱག་བརྙན *phyag brñan* servant (*Cs.*).

བརྙན་ཏོལ *brñan-tol*=ཁ་མཆུ་འཛུགས *kha-mchu hdsugş* to begin a case or lawsuit.

བརྙབས་པ *brñabş-pa* diligence, painstaking; to take pains (*Sch.*).

བརྙས་པ I: *brñaş-pa*, v. བརྙ་བ *brña-wa.*

བརྙས་པ II: पराभव, अभिभव, अवज्ञा contempt; also to despise, contemn, c. dat., frq. མ་བརྙས་ཤིག *ma brñaş çig* do not despise; བརྙས་པ་བྱེད་པ *brñaş pa byed pa* to treat contemptuously; བརྙས་བཅོས *brñaş-bcoş* contempt, scorn. བརྙས་པའི་ཁྱད་དུ་བསོད་པ *brñaş pahi khyad du bsod pa* अवमान, अवगणन disrespectfulness, contempt.

བརྙས་པར་བྱེད *brñaş-par byed* one who is not respectful; one devoid of love and regard.

Syn. དད་མེད *dad med*; མ་མོས་པ *ma moş pa*; གུས་པ་ཞན *guş pa shan*; དད་འདུན་བྲལ *dad hdun bral* (*Mñon.*).

བརྙས་སྨད *brñaş şmad* scorn and slander.

བརྙས་སེ *brñaş-se* (བརྙས *brñaş* contempt སེ= slightly) adv. disrespectfully, slightingly

ཨ་མེས་བྱང་ཆུབ་ལ་ཡང་བརྙས་སེ་བྱས་པས *A-meş byań-chub la yań b̲r̲ñaş-se byaş-paş*, *Ameş* even had behaved disrespectfully to the *Bodhisattva* (*A. 94*).

བརྙིངས *b̲r̲ñińş* 1. pf. of རྙིང་བ *r̲ñiń-wa*. 2. adj. old, worn-out.

བརྙེས་པ *b̲r̲ñeş pa*=བདུད་རྩི *b̲dud̲ r̲tsi* or མངའ་བརྙེས *m̲ńah̲ b̲r̲ñeş* 1. nectar, ambrosia, the food of the gods. 2. प्राप्त vb. pf. of རྙེད་པ *r̲ñed̲ pa* got, received.

卐 **བརྙོངས** *b̲r̲ñońş* explained as སེམས་ལ་མེད་པའི་ཁ་ལ་མཛེས་པ *semş la med̲ pah̲i kha la m̲dseş-pa* one promising but not meaning to keep his word; polite in speech but different at heart (*Ńag. 30*), *i.e.*, one suiting himself to or framing his speech according to the circumstances of the moment; and hence, doubtless, comes the definition by *Sch.*, convenient, suitable.

卐 **བསྙད** *b̲şñad̲* pf. of སྙད་པ *şñad̲-pa*=བཤད་པ *b̲çad̲ pa* आख्यात 1. stated, or related to others; རྒྱུ་མཚན་ལ་བསྙད *r̲gyu m̲tshan la b̲şñad̲* having stated the reasons (*Situ. 7*). 2. གཞན་བརྙད་པ *gshan b̲r̲ñad̲ pa*=to have oppressed the weak.

བསྙད་པ *b̲şñad̲-pa* (གྲངས) मज्वर n. of a high number.

བསྙམས་པ *b̲şñamş-pa* pf. of སྙམས་པ, ཕན་ཚུན་བསྙམས་པ reconciled, ཕྱོད་བསྙམས་པ made even, level (*Situ. 75*).

བསྙལ *b̲şñal* pf. of སྙོལ *şñol*; འཕྲེད་ལ་བསྙོལ *t̲phred̲ la b̲şñol*, ཐང་བསྙལ *thań b̲şñal*, མར་སར་བསྙལ *mar sar bşñal* (*Situ. 73*).

བསྙལ་ཡས *b̲şñal-yaş* विवर n. of a numerical figure.

བསྙིགས་པ *b̲şñigş-pa* 1. to return, restore, deliver up (*Cs.*). 2. sediment (*Jä.*).

བསྙིགས་པ *b̲şñigş pa*=རྙིང་པ *r̲ñiń-pa* or ཉམས་པ *ñamş-pa* stale, old, less efficacious; ལྷུང་བཟེད་བསྙིགས *lyuń b̲zed̲ b̲şñigş* an old alms-bowl, བྱིན་རླབས་བསྙིགས *byin r̲labş b̲şñigş* a benediction less efficacious (*Ńag. 30*).

卐 **བསྙིལ་བ** *b̲şñil-wa* pf. of སྙིལ་བ to throw down, destroy; squander: རི་བསྙིལ *ri b̲şñil* (*Situ. 75*) the hills were thrown down. འདོད་རྒུ་འབད་མེད་ཆར་དུ་བསྙིལ་བ *h̲dod̲ r̲gu h̲bad̲ med̲ char du b̲şñil wa* to squander wealth earned without exertion (*Yig. k. 2*). བསྙིལ་སྦུད་པ *b̲şñil şbud̲ pa* नाशित संग्रह to waste amassed wealth.

བསྙུག་པ *b̲şñug-pa* pf. བསྙུགས *b̲şñugş* to become full (*Sch.*); སྐྱུ་གང་བསྙུག *şkyu gań b̲şñug* a full draught; དམར་ཁུ་བསྙུགས *d̲mar khu b̲şñugş* (*Situ 75*), filled up with red fluid (*i.e.*, blood).

བསྙུངས *b̲şñuńş*=ཉུང་བ་བསྙུན slightly laid up (*Ńag. 30*); संलोप; ཉུང་ཏུར་བྱས་པ made less, belittled, ཡོ་བྱད་བསྙུངས *yo byad̲ b̲şñuńş* (*Situ. 75*).

卐 **བསྙུན** *b̲şñun* form of བསྙུང་ *b̲şñuń*=ན་བ *na wa* to be ill, laid up; ནད་ཀྱིས་བསྙུན་ཏོ *nad̲ kyiş bşñun to* or བསྙུག་གཞིས་བསྙུན *b̲şñug gshiş b̲şñun* ill of or laid up with an illness (*Situ. 75*).

卐 **བསྙུལ་བ** *b̲şñul-wa* to be rubbed (*Ńag. 30*), also to wash.

བསྙེགས་པ *b̲şñegş-pa* pf. of སྙེག་པ *şñeg-pa* ཀོ་ས་གོ་འཕང་བསྙེགས་པ (his) position and dignity raised.

卐 **བསྙེངས་པ** *b̲şñeńş-pa*=འཇིགས་པ *h̲jigş-pa* भय fear, also to be afraid of མི་བསྙེངས *mi b̲şñeńş*=མི་འཇིགས་པ *mi-h̲jigş-pa* not to be afraid གནས་སུ་བསྙེངས *gnaş su b̲şñeńş* (*Situ. 75*).

བསྙེངས་བྲལ *b̲şñeńş bral* fearless, intrepid, =དཔའ་བོ *d̲pah̲-po* hero.

Syn. ཉམ་ང་མེད *ñam ńa med̲*; ཞུམ་པ་མི་མང *shum pa mi mań*; སྙིང་སྟོབས་ཅན *şñiń stobş can* (*M̲ńon.*).

བསྙེན་པ *b̲şñen-pa*=བསྟེན་པ *b̲şten-pa* or བསྒྲུབ *b̲şgrub* आसेवित; བསྒོ་བ་བཞིན་ཉན་པ *b̲şgo-wa b̲shin* ñan-pa to serve as directed, as prescribed (*M̱ñon.*). 1. to approach, to come near, c. dat. also དྲུང་དུ *dṟuñ du*, ཁོ་བོའི་དྲུང་དུ་བསྙེན་ཅིག *kho-woẖi dṟuñ-du ḇs̱ñen-cig* come to me; གོམ་པ་རེ་རེ་བོར་ཞིང་འཆི་བ་ལ་བསྙེན་པ་ལྟར as with every step we come nearer to our death; to join, to stick to a person. 2. भजन, सेवा, निषेवन to propitiate a deity, to soothe or satisfy him. 3. to accept, to receive, admit; ཡི་དམ་ལྷ་ཡི་བསྙེན་པ་བཏང *yi-dam lha-yi ḇs̱ñen-pa ḇtañ* ejaculated many *mantras* of his tutelary deity.

བསྙེན་བཀུར I: *ḇs̱ñen-ḇkur*, བསྔགས་པ *ḇs̱ñags̱-pa* संवर्त्तन, उपस्थान, उपचरित, शुश्रूषा, श्लाघा reverence, veneration, respect; བསྙེན་བཀུར་བྱེད་པ *ḇs̱ñan ḇkur byeḏ-pa* to pay one's respect, esp. to the priesthood by various services.

བསྙེན་བཀུར II: पर्य्युपासना; ཞབས་ཏོག་ཞུས་པ *shabs̱-tog shus̱-pa* to worship, to do religious service. དགེ་འདུན་ལ་བསྙེན་བཀུར་ཞུས *dge-ẖdun la ḇs̱ñen-ḇkur shus̱* (*Ńag. 30*) venerated the clergy; also asked permission of the clergy to do some religious service.

བསྙེན་བཀུར་གནས *ḇs̱ñen ḇkur gnas̱* पर्य्युपास्य worthy of worship, veneration, adoration.

བསྙེན་བསྒྲུབ *ḇs̱ñen ḇs̱grub* सेवासाधना; = གསུང་བསྙེན *gsuñ-ḇs̱ñen* service and worship.

བསྙེན་གནས *ḇs̱ñen gnas̱* उपवास, उपवासी fasting, also one who fasts (as a religious duty).

བསྙེན་གནས་སྲུང་བ *ḇs̱ñen-gnas̱ sṟuñ-pa* to observe fasting as a religious duty, abstinence; to fast, to abstain from food.

བསྙེན་པར་དཀའ་བ *ḇñen-par ḏkaẖ-wa* hard to propitiate.

བསྙེན་པར་རྫོགས་པ *ḇs̱ñen par ṟdsogs̱ pa* उपसम्पन्न to be ordained, consecrated.

བསྙེན་བསྲིང *ḇs̱ñeh ḇs̱ṟiñ* = ཉེ་རིང *ñe riñ*.

+ **བསྙེམས** *ḇs̱ñems̱* = ང་རྒྱལ་ཆེ་བ *ña-ṟgyal che-wa* गर्व, दर्प very proud, great pride, haughtiness; ཚངས་པར་བསྙེམས *tshañs̱-par ḇs̱ñems̱* (*Situ. 75*).

བསྙེར་བ *ḇs̱ñer-wa* to make grimaces or gesticulations (*Cs.*).

བསྙེར་མ *ḇs̱ñer-ma* wrinkles; གདོང་གི་དཔྲལ་བ་སོགས་ཀྱི་བསྙེར *gdoñ-gi ḏpral-wa sogs̱-kyi ḇs̱ñer* wrinkles of the forehead, or of the cheeks, etc. (*Ńag. 30*).

+ **བསྙེལ་བ** *ḇs̱ñel-wa* resp. of བརྗེད *ḇṟjeḏ* to forget; ཐུགས་མི་བསྙེལ་བར *thugs̱ mi-ḇs̱ñel-war* not forgetting, not forgetful; བསྙེལ་མེད *ḇs̱ñel meḏ* not forgetting, not minding; ཐུགས་མི་སྐྱོ་མི་བསྙེལ་དང་རང་ཡུལ་ལགས་པས་འབྱོན་པ་ཐུ (*Ńag. 30*) སྙེལ་གསོ་བ *s̱ñel-gso-wa* to remind, to put one in mind of a thing.

བསྙེལ་བ་མེད་པ *ḇs̱ñel-wa meḏ-pa* नास्ति मुषिता there is no oblivion; or नास्ति मुदिता there is no gladness. བསྙེལ་བའི་བརྗེད་པ forgetfulness.

བསྙོགས *ḇs̱ñogs̱* = དྭངས་པོ་མེད་པ *dḇañs̱ po meḏ pa* not clear, not sparkling; ཆུ་བསྙོགས *chu-ḇs̱ñogs̱* turbid, dirty water (*Situ. 75*).

བསྙོད་པ *ḇs̱ñoḏ-pa* to give to one another: སྤགས་ཀྱི་སྐྱུ་གང་ཟས་བསྙོད *s̱pags̱-gi s̱kyu-gañ zas̱-ḇs̱ñoḏ* (*Ńag. 3*).

བསྙོན་ཅན *ḇs̱ñon can* = མི་སྲིད་པ *mi sṟiḏ pa*, གཞན་ལ་བསྙོན་ཏོ *gshan-la ḇs̱ñon-to* (*Situ. 75*).

བསྙོན་ཏོལ *ḇs̱ñon-tol* = བསྙོན་ཅན *ḇs̱ñon-can* (*Zam. 10*).

བསྙོན་དོར *ḇs̱ñon-dor* = བསྙོན་ཅན *ḇs̱ñon-can* (*Ńag. 30*).

བསྙོན་མེད *ḇs̱ñon-meḏ* untrue or false: སྦུགས་འབྱར་བསྙོན་མེད་ཅི་ཡིན་ལ *s̱bugs̱-ẖbyar ḇs̱ñon-meḏ ci yin la* (*D. çel. 7*).

བསྙོར་བ *ḇs̱ñor-wa* to sort, sift, divide: ནས་སོགས་ལག་པས་མར་བསྙོར *nas̱-sogs̱ lag-pas̱ mar ḇs̱ñor* separates the butter from the barley, etc., with his hands (*Ńag. 30*).

ཏ

ཏ *ta* I: is the ninth letter of the Tibetan alphabet corresponding to the Sanskrit letter त; it has practically the pronunciation of an English *t*.

ཏ II: 1. as a num. fig. it represents 9. 2. in Budh.: (*a*) ཏ་ཤེས་པ་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྒོ་སྟེ *ta shes̱-pa ni chos̱ thams̱-caḏ-kyi s̱go-s̱te* the letter called ཏ is a door of admission to all things (*Bum.* ཀ *283*); (*b*) ཏ་ནི་ཐ་སྙད་མེད་པའི་སྒོ, བརྗོད་པ་མེད་པས་ཐམས་ཅད་གྲོལ *ta-ni tha-s̱ñaḏ meḏ-paẖi s̱go, ḇṟjoḏ-pa meḏ-pas̱ thams̱-caḏ grol,* ཏ is a symbol of that which is free from grammatical rules or pedantry; without being uttered it liberates all (*K. g.* ཕ *42*).

ཏ་སྡེ *ta-s̱de* तवर्ग the four letters classed under ཏ, viz., ཏ, ཐ, ད, ན.

ཏ་ཡིག *ta-yig* तकार the letter ཏ.

ཏ་ཀ་རི *ta ka-ri* (Hindi) scales for weighing (in *Ld.*) (*Jä.*).

ཏ་ཀུ *Ta-ku* in *W.* 1. n. of a place and fort in N. China. 2. stick with a hook; a hooked-cane; a crutch. 3. crooked, contracted, crippled (*Jä.*).

‡ ཏ་གར *ta-gar* तगर n. of a flower: also of a city in ancient India.

ཏ་གིར *ta-gir* in *W.* bread; esp. the flat bread-cakes of India (*Jä.*).

ཏ་ཛ *ta-ja* a kind of Chinese tea imported into Tibet (*R̲tsii.*).

ཏ་བག *ta-bag*, in *W.* ཐ་བག *tha-bag*, in Tsang a plate; ཏ་བག་སྐོར་སྐོར *ta-bag s̱kor-s̱kor* a soup plate, a round deep plate (*Jä.*).

ཏ་བེར *ta-ber* in *W.* a fence of boards or laths (*Jä.*).

‡ ཏ་མཱ་ལ *ta-mā la* तमाल, सिन्धुवार n. of tree with a very dark bark and white blossoms, *Xanthochymus pictorius*; also the small tree *Vitex negundo.*

Syn. དབང་པོའི་ཆང *ḏwañ-poẖi chañ*; ནག་པོ་ཕུང་པོ *nag-po phuñ-po*; མུན་པ་འཛིན *mun-pa ẖdsin*; མཚོ་ཅན *m̱tsho-can*; དབང་པོ་ཅན *ḏwañ-po can*; མཚོ་མཆོག *m̱tsho-m̱chog* (*M̱ñon.*).

ཏ་མ་ལའི་ལོ་མ *ta-ma-laẖi lo-ma* तमालपत्र lit. the leaf of *Tamāla* tree, acc. to *Lex.* with flowers supposed to be very acceptable to gods as offerings from their devotees (*Bum.* ཀ *17*). ཏ་མའི་བཅུད *ta-maẖi ḇcuḏ* or ཏ་མ་ལའི་བཅུད *ta-ma-laẖi ḇcuḏ* तमालरस the juice or elixir extracted from the fruit of *Tamāla.*

‡ ཏ་ཟིག *Ta-zig* for སྟག་གཟིག *s̱tag-g̱zig* Persia, *i.e.*, the country of the Tajik people.

ཏ་ཟུང *to-zuñ* सुचिलिन्द a flower.

ཏ་ཡས *ta-yas̱* नेल a number in Buddhist astrology.

* ཏ་ར་ནཱ་ཐ *Ta-ra nā-tha* तारानाथ n. of one of the historiographers of Tibet whose རྒྱ་གར་ཆོས་འབྱུང "Rise of Indian Buddhism" has been translated into German. He

was known by the name of རྗེ་ནང་ཏཱ་ར་ནཱ་ཐ or རྗེ་བཙུན་ཏཱ་ར་ནཱ་ཐ Tāranātha of the Jonang sect; his religious name was ཀུན་དགའ་སྙིང་པོ *Kun-ḏgaḫ ṣñiń-po.* He is supposed to be still undergoing re-births in the person of each successive chief of the lamas of the Mongols who resides in great state at Urga on the Siberian border.

‡ ཏ་ར་ནི *ta-ra ni* तरणी a kind of flower (*K. ko.* ཀ *4*); a species of rose, *Rosa glandulifera* (*K. d.* ཁ *126*).

‡ ཏ་རུ་ཀ *ta-ru-ka* तरक्क or more properly ཏུ་རུ་ཀ *tu-ru-ka* तुरुष्क Turkistan: ཟེར་གཅིག་གིས་མཐའ་ཏ་རུ་ཀའི་ཕོ་བྲང་ལ་ཕོག་པས *zer gcig-giṣ ṃthaḫ Ta-ru kaḫi pho-brań-la phog-paṣ* (*A. 19*) one of the rays at length having fallen on the palace of Turkistan.

ཏ་རེ *ta-re,* v. རེ *re.*

‡ ཏ་ལ *ta-la* ताल the palmyra tree, *Borassus flabelliformis*: ཏ་ལ་ཤིང་བཅད་ན་སླར་སྐྱེ་བ་མ་ཡིན *Ta-la-çiń ḇcaḏ-na ṣlar ṣkye-wa ma-yin* if the palmyra tree be cut it does not grow again (*K. my.* ཀ *228*).

+ ཏ་ལ་ལ *ta la-la* उल्का, = སྒྲོན་མེ *ṣgron-me* lamp, lantern; a meteor. ཏ་ལ་ལའི་མདོ *ta la-laḫi ṃdo* n. of a *Sūtra* in the Kah-gyur.

ཏ་ལའི་རྐང་པ་ཅན *ta-laḫi ṛkań-pa can* lit. one with palm legs, *i.e.*, legs erect, *i.e.*, a human being (*Ṃñon.*).

ཏ་ལའི་རྒྱལ་པོ *ta-laḫi ṛgyal-po* v. བེ་ཏ་ཤིང *be ta-çiń* the cane, *Calamus rotung*; also acc. to some authors: ནཱ་རི་ཀེལ (नारिकेल) the cocoanut tree, "so called because of its being tall and majestic like the palm and more graceful than it" (*Ṃñon.*).

ཏ་ལའི་འདབ *ta-laḫi ḫdab* palm leaf.

ཏ་ལའི་སྨྱུ་གུའམ་ཡལ་ག *ta-laḫi myu-guḫam yal-ga* branch or stalk of the palm.

ཏཱ་ལེ་བླ་མ *Ta-le ḇla-ma* the name by which the Grand Lama of Lhasa is known in Mongolia and China. His Tibetan designation is རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ *Ṛgyal-wa Rin-po-che* which seems to be sounded throughout Tibet as "*Gye-wa Rimpoche.*" The Mongol term, really spelt Dalai Lama, signifies "ocean lama."

ཏ་སི་གི་ས *ta-si gi-sa* a kind of satin (*Jig.*).

ཏ་ཧུན *ta-hun* red Chinese satin (*Jig.*).

ཏཱ་པོ་ཐཱ *Tā-bo-thā* n. of a large and lofty chorten at *Riḇo ṛtse-ḻña* in W. China. During the days of Buddha Kās'yapa a certain king named As'vaka is said with the help of the demons to have erected in one night 84,000 *caitya* which all contained relics of past Buddhas. One of these is said to have been located at Tābothā near *Riḇo ṛtse-ḻña.*

ཏཱ་མིང *Tā-miń* (in Chinese ཏཱ *tā* great, མིང *miń* n. of a family) the great Ming dynasty overthrown in 1643 A.D. by Shunte, the founder of the reigning Manchu dynasty of China. ཏཱ་མིང་གཡུང་ལོ་རྒྱལ་པོ *Tā-miń gyuń-lo ṛgyal-po* Emperor Yunglo of the Ming dynasty who greatly encouraged lamaism and sent an invitation to Tsong-khapa to visit China.

ཏཱ་ཚྭ *tā-tshwa* also ཏཱ་ཚྭང *tā-tshwań* are two kinds of Chinese tea greatly used in Tibet.

‡ ཏཱ་ལི་ཀ *tā-li ka* n. of a goddess; a mystic word for a *ḍākinī.* ཏཱ་ལི་ཀ་ནི་མཁའ་འགྲོ་མའོ Tālika is a kha-do-ma fairy (*K. g.* ཁ *28*).

ཏཱ་ལའི་ཕྲེང་བ *Tā-lahi phreń-wa* n. of a fabulous mountain situated five thousand *yojana* beyond the southern ocean. ཏཱ་ལའི་ཕྲེང་བ་ཞེས་བྱ་བའི་རི་རིང་དུ་དཔག་ཚད་སྟོང་ཕྲག་ལྔ། (*K. d.* ར *275*).

‡ **ཏཀ་ཥ་ཤི་ལ** *Tak-ṣa çi-la* तक्षशिला; རྡོ་འཇོག the capital of the Panjab in ancient India, visited by Alexander the Great; the Taxila of the Greeks. The name Takshaçi-la frequently occurs in *K. d.* ཥ.

ཏག་ཏག *tag-taj* in *W.* the imitative sound of knocking. ཏག་ཏག་ཟེར there is a knock (*Jä.*).

ཏང་ *tań* through, v. ཏོང་ and ལྟེང་ *lteń* (*Jä.*).

ཏང་ཀུན *tań-kun* root used to allay inflammation of the heart and fever : ཏང་ཀུན་སྙིང་གི་ཚད་པ་དུག་ནད་སེལ།

‡ **ཏཏ་ཀཱ་ལ** *tat kā-la* तत्काल;=དེའི་དུས *dehi-dus* or དུས་སྦྱོར *dus-sbyor* at that time; the occasion; a sequence of happy moments; acc. to *Jä.* the present moment.

ཏན་དུར *tan-dur Ld.*, a hard cake or bread, resembling biscuit or rusk (*Jä.*).

ཏབ་ཏབ་པོར *tab-tab-por* 1. सम्भ्रम suddenly : ཏབ་ཏབ་པོར་མི་གསུང་བའི་ཕྱིར་མ་ཏབས་པའོ he tapped so as not to speak suddenly. 2. v. ཏོབ་ཏོབ *tob-tob*.

ཏར་ཏར *tar-tar* in *Ld.*, smooth or even under pressure (as wrinkles or folds in cloth, paper, etc., are removed).

ཏར་བུ *tar-bu* (སྨིན་པ *smin-pa*) ཙུ་ཀ *tsu-ka* ?

ཏལ་པ *tal-pa* or ཏལ་མ *tal-ma* acc. to *Cs.* a moment. ཏལ་པར *tal-par* or ཏལ་མར *tal-mar* 1. instantly, immediately, quickly : ཏལ་པར་སོང་ *tal-par soń* go quickly, without delay; སྤྱན་སྔར་ཏལ་གྱིས་བྱོན *spyan-sńar tal-gyi byon* went before him quickly. 2. acc. to *Sch.* completely, quite, thorough; ཏལ་པར་གཅོད་པ *tal-par gcod-pa* to cut quite through; ཏལ་མར་འབིགས་པ *tal-mar hbigs-pa* also ཏལ་འབིགས་པ *tal hbigs-pa* to bore through, to perforate.

ཏལ་བ *tal-wa* a tool with holes in it used by nailers (*Sch.*).

ཏི *ti* 1. represents num. fig. 39. 2. not originally Tibetan, designating water; has found its way into *Ld.* in ཁ་ཏི *kha-ti* saliva (water of the mouth) and སྣ་ཏི *sna-ti* water from the nose. 3. v. སྤྱི *spyi Jä.*

‡ **ཏི་ཀ** *ti-ka* used for ཊི་ཀཱ *ṭi-kā* (टीका) explanation, commentary.

‡ **ཏི་སྐག** *ti-skag* सारिका a bird, said to be the Indian mynah.

卐 **ཏི་སྒ** *ti-sga* chopped meat (in Sikk.).

‡ **ཏི་ཏི་བྷ** *ti-tı bha* तितिभ n. of an insect, cochineal (*K. d.* ཟ *462*).

‡ **ཏི་ཏྲིག** *ti-trig* (བྱིའུ *byihu*), तित्तिरि the francoline partridge, a small bird (*Rtsii.*).

ཏི་ཐུག *ti-thug* (acc. to *Sch.* གཏི་ཐུག *gti-thug*) bad, mean, silly (*Cs.*); obstinate, stubborn (*Schtr.*).

ཏི་ནག *ti-nag* heath-cock (*Sch.*).

‡ **ཏི་པུ་རི** *ti-pu-ri* त्रिपुरी the modern Tippera in East Bengal; ཤར་ཕྱོགས་ཏི་པུ་རིའི་ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཞིག་ཡིན (he) was a king of the country of Tipuri in the eastern quarter (*K. dun. 13*).

ཏི་ཕུ *ti-phu* pigeon; acc. to *Sch.* ཏི་ཕུ་མཇུག་རིང་ *ti-phu mjug-riń* the long-tailed pheasant.

ཏི་བྱི *ti-byi* n. of a giant sea-fish : ཇི་ལྟར་ཉ་ཏི་བྱི་ཞེས་བྱ་བས་སྣང་བའམ་འོད་ མཐོང་བར་དཀའ་བས་མི་འབྱིང

མི་ནུབ་པ་ལྟར just as the fish called the *Tibyi* liking to see light or rays does not sink below (*K. my.* ཕ *357*).

‡ **ཏི་མུ་ས** *ti-mu-sa* n. of a plant (prob. तिमिष *Benincasa cerifera*): ཏི་མུ་ས་ཡིས་འཁྲུ་བ་གཅོད་པར་བྱེད *ti-mu-sa-yiṣ ḥkhru-wa gcod-par byeḍ* the plant *Timusa* (used medicinally) stops diarrhœa.

卐 **ཏི་ཙ** *ti-tsa* 1. a mineral drug; ཏི་ཙ་དཀར་པོའི་དུད་པས་མིག་ལ་ཕན *ti-tsa ḏkar-poḥi duḏ-paṣ mig-la phan* the smoke of white *Ti-tsa* is useful for the eyes. 2. (acc. to *Sch.*= ཏུ་ཚ *tu-tsha*) an anvil.

ཏི་རྩེ *Ti-ṟtse* or ཏི་སེ *Ti-se* n. of a three-peaked mountain (fabulously described in Buddhist works) lying north of the Himalayas near Mánasarowar lake. Beyond its northern flanks is the residence of Virudhaka the guardian king of the West. ཏི་རྩེ་ཞེས་བྱ་བའི་རི་དཔག་ཚད་ལྔ་བརྒྱ་པ་གངས་ཅན་རིའི་བྱང་ངོས་ནས་རིང་དུ་འདས་པ་ན་ཡོད། the móuntain called Tiṟtse five hundred *yojana* long is situated at a distance from and on the north of the Himavat mountains (*K. d.* ར *287*). Under the name གངས་ཏི་སེ there is a long account in Milaraṣpa's Gurbum of a contest between a Bon priest and the author for jurisdiction over the mountain. In modern days Tise or Kailas is still an object of pilgrimage; and four monasteries stand on its flanks. During the past 100 years only two Europeans have reached the neighbourhood of this famous mountain; Moorcroft in 1812, and Lieut. Strachey in 1846. Its height in the main peak is about 22,300 ft. above sea-level.

ཏི་ཚ *ti-tsha* 1. same as ཏི་ཙ, of which there seem to be two kinds, the white and the yellow: ཏི་ཚ་སེར་པོས་རྨ་འཛུམ་མིག་ལ་ཕན (*Mñg.*) the yellow *titsha* absorbs sores and cures eye disease. 2. a musical instrument, constructed of metal (*Sch.*).

ཏི་རུག *ti-rug* the Indian rupee (in Sikk.).

‡ **ཏི་ལ** *ti-la* तिल sesamum.

‡ **ཏི་ལ་ཀ་ནཱ་ཐ** *Ti-la-ka nā-tha* त्रिलोकनाथ n. of a Brahmanical sanctuary of Mahādeva near Nāhri.

‡ **ཏི་ལོ་པ** *Ti lo-pa* or ཏི་ལླི་པ *Til-li-pa* त्रिलोप n. of an Indian Buddhist sage born in Chittagong, East Bengal, in the beginning of the 10th century A.D. His religious name was Prajñā bhadra (in Tib. *Çeṣ-rab ḇzañ-po*). He was called Tillipa or Tilopa by the Tibetans, on account of his having done the work of thrashing sesamum for oil. རྒྱ་གར་གྱི་གྲུབ་ཐོབ་ཆེན་པོ, བོད་པས་ཏི་ལོ་པ་ཟེར, ཏིལ་བརྡུང་གི་བྱ་བ་མཛད་པས་ཏི་ལླི་པར་གྲགས, མཚན་དངོས་པྲ་ཛྙཱ་བྷ་དྲ་ཞེས་རབ་བཟང་པོ, ཤར་ཕྱོགས་བང་ག་ལའི་ཙ་ཊི་ག་བོ་ཞེས་བྱ་བའི་གྲོང་ཁྱེར་དུ་བྲམ་ཟེའི་རིགས་སུ་འཁྲུངས་ཤིང་། (*K. dun. 31*).

ཏིག *tig* 1. a fluid measure, five སྐྱོགས་ལྔ *ṣkyogṣ* or five *ḏkar-tshaḏ* make one *tig* (*Ṟtsii.*). ཏིག་གང་ *tig-gañ* one *tig* measure. 2. in Sikk. the great hornet (*Jä.*). 3. to be sure; ཡང་ཏིག really, in fact, surely.

‡ **ཏིག་ཏ** *tig-ta* तिक्तक, किरात-तिक्त, चिरतिक्त 1. the stalks of a bitter plant *Gentiana chiretta* growing in the Himalayas, largely used as an antidote against fever and liver complaints: རྒྱ་ཏིག་བོད་ཏིག་བལ་ཏིག་གསུམ, ཏིག་ཏ་རྣམ་པ་གསུམ་ཞེས་བྱ, ཏིག་ཏས་མཁྲིས་པའི་ཚ་བ་མ་ལུས་སེལ (*Mñ.*) there are three species of chiretta, Indian *tigta*, Tibetan *tigta*, and Nepal *tigta;* it cures all kinds of bilious fever. 2. n. of several trees and plants, viz., *Trichosanthes disica*, *Agathotes chirayta*, *Terminalia catappa*, the last growing in Tibet.

ཏིག་པོ *tig-po*=བརྟན་པོ or གོ་ཆོད་པ steady, useful: ཁོ་བོ་ལ་མིའི་ཏིག་པོ་མི་བདོག་པས having not got an intelligent steady man (*A. 123*).

ཏིག་མེན *tig-men* (in *Ld.* ཏིག་ཅེ) ribands wound round the felt gaiters that cover the lower part of the legs (*Jä.*).

ཏིག་ཚ *tig-tsha*=ཏི་ཙ *ti-tsa*.

ཏིང་ *tiñ* or ཡོན་ཆབ་ཀྱི་ཏིང་ *yon chab-kyi tiñ* 1. cups made of silver, bell-metal, brass, or copper to hold oblation water which are placed before the images of deities in Buddhist chapels. 2. the sound of metal. 3. तान a note of cadence introductory to a song, etc. ཇོ་བོའི་ཞལ་འཛུམ་ནག་ཏིང་གིས་མཛད་ནས a repellent smile of the Jo-ḇo having been signified by the sound of a *ting*.

ཏིང་ངེ་འཛིན *tiñ-ñe-ẖdsin* समाधि, शमथ acc. to *Was.* समापत्ति, intense contemplation, profound meditation, perfect absorption of thought into the object of meditation. (cf. བསམ་གཏན ध्यान, and སྒོམ་པ भावना) ཏིང་ངེ་འཛིན་བྱེད་པ=ཏིང་ངེ་འཛིན་དུ་འཇུག་པ to be absorbed in deep and devout meditation; ཏིང་ངེ་འཛིན་འཁྲུངས་ *tiñ-ñe-ẖdsin ẖkhruñṣ* devout meditation took place; also meton. the faculty, the power of meditating (*Jä.*).

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར *tiñ ñe-ẖdṣin-gyi ḏkyil-ẖkhor* समाधिमण्डल the mystic circle which is described on the place one occupies when meditating; a circle of meditation.

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་རྒྱལ་པོ *tiñ ñe-ẖdsin-gyi ṟgyal-po* समाधिराज n. of a Mahāyāna Sûtra contained in the Kahgyur, *M̱do* section, marked *ta-pa*.

ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཟས་ཀྱིས་འཚོ་བ *tiñ ñe-ẖdsin-gyi zas-kyiṣ ẖtsho-wa* living on the food of contemplation: བསྐལ་པ་མང་པོའི་བར་དུ་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་རོའི་ཟས་ཀྱིས་འཚོ་ཞིང་སེམས་རབ་ཏུ་ཞི་བས་ཅི་ལ་མི་ཆགས་པར་བདེ་བར་གནས་སོ། he being happily not attached to anything, the mind being at peace by tasting the food of contemplation during great periods of time (*K. d.* ཇ *362*).

ཏིང་ངེ་འཛིན་དགུ *tiñ ñe-ẖdsin ḏgu* the nine meditations of a *Bodhisattva*, are:—(1) रत्नसमुद्गत, རིན་ཆེན་ཀུན་ཏུ་འཕགས complete coming forth of jewels; (2) सुप्रतिष्ठ, ཤིན་ཏུ་གནས་པ well-established; (3) अकम्प; མི་ཀླལ་བ unagitated; (4) अविनिवर्त्तनीय; ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ not liable to return; (5) रत्नाकर; དཀོན་མཆོག་འབྱུང་གནས abode or mine of jewels; (6) सूर्य्य-प्रभातेजः, ཉི་མའི་འོད་ཀྱི་གཟི་བརྗིད brilliance like sunshine; (7) सर्व्वार्थसिद्ध, དོན་ཐམས་ཅད་གྲུབ་པ successful in effecting all objects; (8) ज्ञानालोक, ཡེ་ཤེས་སྒྲོན་མེ light of knowledge; (9) प्रत्युत्पन्न बुद्ध सम्मुखावस्थितसमाधि, ད་ལྟར་གྱི་སངས་རྒྱས་མངོན་སུམ་བཞུགས་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ནོ meditation attained in presence of the future Buddha.

ཏིང་ངེ་འཛིན་རྣམ་གསུམ *tiñ-ñe-ẖdsin ṟnam-gsum* the three kinds of ཏིང་ངེ་འཛིན་ acc. to Bon rules are:—(1) དེ་བཞིན་ཉིད་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན་གཞི་ཡི་གནས་ལུགས་ཁྱབ་བརྡལ; (2) རབ་ཏུ་སྣང་བའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་འགྲོལ་ཚད་མེད་བཞི་སྐྱེད་པའོ; (3) རྒྱུའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཡིག་འབྲུ་གནས་སུ་དག་པ་ལ་ལྷ་བསྐྱེད་པའོ (*D.R.*).

ཏིང་རྗིང *tiñ-ṟjiñ* a n. given to several species of shrew in Sikkim.

ཏིང་ཏི་ལིང *tiñ-ti liñ* acc. to *Jä.* a snipe (*Ld.*).

ཏིང་ཏིང་ *tiñ-tiñ* 1. is an auxiliary (ཚིག་གྲོགས) to another word to intensify its meaning (ཤུགས་སྐྱེད་བྱེད་པ to emphasize it); ནག་ཏིང་ཏིང་ *nag tiñ-tiñ* intensely black, jet black. 2. acc. to *Jä.* clean, well-swept (*Ld.*; *Ts.*).

ཏིང་ཏིང་མ *tiñ-tiñ-ma* n. of a small bird: བྱིའུ་མཆུ་རིང་མ་དང་ཏིང་ཏིང་མ་ཟེར་བ་གཉིས་འདུག་པས། there were two small birds, one called *m̱chu-riñ-ma* (the long-beak) and another *tiñ-tiñ-ma*.

ཏིང་ཏིང་ཤག *tiṅ tiṅ-çag* or ཏིང་ཤགས 1. a kind of cymbal. 2. little bell moved by the wind (*Sch.*).

+ ཏིང་ཏུ་ཀ *tiṅ-tu ka*=ཤིང་ཞིག་གི་མིང་ a tree, prob. the tamarind (*K. ko.* ཀ *3*).

‡ **ཏིང་དུ་ཀ** *tiṅ-du ka* तिन्दुकः n. of one of two trees *Diospyros embryopteris* or *Diospyros glutinosa*; a *Karsa* is said to= the weight of the Tinduka fruit.

ཏིབ་རིལ *tib-ril* resp. གསོལ་ཏིབ in *W.*= tea-pot; ཟངས་ཏིབ copper tea-pot; རྫ་ཏིབ an earthen tea-pot (*Jä.*).

ཏིམ་པི *tim-pi* goat's leather, kid-leather from India, dyed green or blue (*Jä.*).

ཏིམ་པི་ཙ *tim-bi ca* horse imported into Tibet from India.

ཏིམ་བི *tim-bi* (*Ts.*) funnel.

‡ **ཏིར་ཧུ་ཏ** *Tir-hu-ta* modern Tirhut: ཡུལ་ཡངས་པ་ཅན་ནས་ཤར་ཕྱོགས་སུ་མི་རིང་པ་ན་ཏིར་ཧུ་ཏ་ཟེར་བའི་ཡུལ་ཡོད at not long distance from Yang-pachan towards the east is the country called Tirhuta (*Dsam.*).

‡ **ཏིལ** *til* तिल sesamum; ཏིལ་དཀར *til-dkar* white sesamum; ཏིལ་ནག *til-nag* black sesamum; ཏིལ་གྱི་ཕྱེ *til-gyi phye* powdered sesamum; ཏིལ་སྙིགས་མ *til s̱ñigs̱-ma* mixed sesamum; also an inferior quality of sesamum; ཏིལ་བརྡུངས *til-ḇrduṅs̱* तिलन्तुद thrashed or beaten sesamum [also a sesamum-grinder]*S.*

ཏིལ་མར *til-mar* तैल sesame oil, seed-oil.

ཏིལ་སེར་ཅན *til ser-can* उरपा, पिच्छा, स्टहि n. of a medicine; the plant *Cassia alata* or *Cardiospermum halicacabum* (*M̱ñon.*).

ཏུ *tu* 1. num. fig. 68. 2. an affix denoting the terminative case, generally used to express direction to, as represented by the English "into" or "unto;" it is joined to the final consonants ག, ད, and བ, as in ཐོག་ཏུ *thog-tu*; མཇུག་ཏུ *m̱jug-tu*; རྒྱབ་ཏུ *ṟgyab-tu*; གསེབ་ཏུ *g̱seb-tu*; also after what is called ད་དྲག *da-dṟag* as in the words:— ཀུནད་ཏུ *kunḏ-tu*; ཕ་རོལད་ཏུ *pha rolḏ-tu*; ཐརད་ཏུ *tharḏ-tu*, cf. དུ *du*, རུ *ru*, སུ *su*.

‡ **ཏུ་རུ་ཀ** *tu-ru-ka* तुरुष्क the Turks, sometimes used historically as a general term for Mahomedans.

ཏུ་ཙ *tu-tsa*, v. ཏི་ཙ *ti-tsa*.

ཏུག་གིས *tug-gis̱* suddenly; as if by surprise: ནགས་ཚལ་གླིང་ལ་ལམ་དུ་ཏུག་གིས་འཕྲད I suddenly met him on the way to the forest land (*D.R.*).

ཏུག་རིང *tug-riṅ* or ཏུག་ཆུམ *dug-chum* prob. =ཏུག་ཆེམ *tug-chem* (*Cs.*) noise of a wooden rattle; also of the trotting of horses heard in the distance (*Sch.*).

ཏུབ་ཏུག *tub-tug* either, or: whether I be able (to do it) or not (*Lex.* and *Sch*).

ཏུར་ཆུང *tur-chuṅ* hardly any, nothing definite, little clearly: སེམས་ལ་རེ་དོགས་ཏུར་ཆུང་ཡོད *sems̱-la re-dogs̱ tur-chuṅ yoḏ* in his mind he entertained hardly any hope or fear (*D.R.*).

‡ **ཏུར་ཏུར** *tur-tur* त्वरा 1. quickly, with haste, swiftly: ཏུར་ཏུར་བྱེད་པ *tuṛ-tur byeḏ-pa*= ལས་མྱུར་དུ་བྱེད་པ *las̱ myur-du byeḏ-pa* to do work quickly (*M̱ñon.*). 2. also defined as སྣང་བ་ལ་དཀར་ཁྲ་དམར་ ཁྲ་ཤར་བ་ལ appearing white spotted or red-spotten (to the mind or in vision).

ཏུར་ཕོག་པ *tur phog-pa*=ལྷོང་ཕོག་པ *lhoṅ-phog-pa* or ཙུང་ཟད་ཞེབས་པ slightly affected.

ཏུར་བ *tur-wa* in W. Tib. to darn (stockings) (*Jä.*).

ཏུར་མེན *tur-men* (Chinese) one at a time in order or in a row.

ཏུར་རེ *tur-re* clear, distinct; cog. to ཝལ་ལེ *wal-le*: ཡིད་ཏུར་རེ་འདུག it is clear to my mind; ཏུར་རེ་བཟུང་ *tur-re b̲zuṅ* prob. watch it! have a sharp eye upon it! (*Jä.*). ཞེ་སྡང་ལངས་དོགས་ཏུར་རེ་གྱིས take care lest an emotion of anger arises in your mind! ཏུར་གྱིས་སད prob. he awakes, stirs, is evidently roused; ཏུར་རེ་བ *tur-re-wa* adj. (or abstract noun): རྗེད་ཡེང་མེད་པར་ཏུར་རེ་བ *rjed̲-yeṅ med̲-par tur-re-wa* clear, firm with regard to perceptions, opinions, etc., without omissions or digression (*Jä.*).

‡ **ཏུ་རྻཱ་བྷ་བ་ནི** *Tur-yā Bha-wa-ni* n. of image of Āryā Tārā in a temple situated on the bank of Godāvarī, and famed for its sanctity througout India (*Dsam.*).

ཏུལ་དྲི་ཅན *tul d̲ri-can* (prob. རུལ་དྲི་ཅན *rul d̲ri-can*) पूतिगन्ध putrid, of offensive smell.

ཏུལ་བ *tul-wa*=དགོད་པ *d̲god̲-pa* to laugh (mystic) (*K. gu.* ཁ *26*).

ཏེ *te* ཀྭ 1. num. fig. 99. 2. an affix denoting the gerund, and used after the final letters ན, ར, ལ, ས; in subordinate sentences may be conveniently rendered by: when, after, as, etc.; and also used as a finite tense and in that case followed by འདུག or ཡོད or sometimes without any auxiliary. May be also denominated a continuative particle.

ཏེ་གྲེར n. of a place in Upper Tibet.

+ **ཏེ་པོར** *te-por*=ལེགས་པར *legs-par* भृश, अतिमात्रा 1. excellent, noble, intense, strong. 2. acc. to *Sch.* very, really, actually: ཏེ་བོར་དྲག་པ *te-wor d̲rag-pa* (གྲོས་མི་ལྷ་བུ really good (adviser).

Syn. ཤིན་ཏུ *çin-tu*, དམ་པ *dam-pa*, སྲ་བ *s̲ra-wa*, དྲག་པ *drag-pa*, ཚབ་ཆེ་བ *tshab che-wa* (*M̲ṅon.*).

ཏེ་བོར *te-wor* acc. to *Sch.* constantly, continually.

ཏེ་ལོ *te-lo* n. of a bird: ཏེ་ལོའི་ཀླད་པས་སྦྱར་དུག་སྙིང་བབས་སེལ། the brains of the *Telo* cures (the effect) of poison applied and heart disease.

ཏེ་སེ *Te-se* 1. n. of a demi-god of the nether regions: ས་བདག་ཐེ་སེ་རྒྱལ་པོའི་སྲས the son of Thésé king of the Sadag demons. 2. v. ཏི་སེ.

ཏེཧུ *teh̲u* (*Ld. Glr.*) (*Schtl f. 25. b.*); ཏེཧུ་སེར་པོ *teh̲u ser-po* (*Mil. 59, 4* of *Jä.* edition); ཏེཧུ་ཤིང་ཁྲི *teh̲u çiṅ-khri* acc. to *Sch.* a square table.

ཏེག་པ *teg-pa*=འཐེགས་པ to pack up, put up; to put in or into: ཁམ་བག་ལ་ཏེག put into your breast-pocket.

ཏེལ་པ *tel-pa* acc. to *Cs.* an instrument for burning; ལྕགས་ཏེལ a burning instrument made of iron.

‡ **ཏཻ་ལིཾ་ག** *Tai liṅ-ga* the modern Telingana, the birth place of the Buddhist sage and author Dignāga: དཔལ་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོའི་འཁྲུངས་ས་ཏཻ་ལིཾ་ག་ཟེར་ཡོད་པ there is Tailiṅga the birthplace of S'ri Dignāga (*Dsam.*).

ཏོ *to* 1. num. for 129. 2. (styled རྫོགས་ཚིག) an affix added to certain verbs when they terminate a sentence.

ཏོ་ཏོ་ལིང་ལིང་ *to-to liṅ-liṅ W.* an adverb denoting a swinging motion (*Jä.*).

ཏོག *tog* केतु, केतन, पद्म, ललाम the top of anything, a top ornament; esp. the button on the cap of the Tibetan and Chinese dignitaries, as a mark of distinction; ཏོག་དཀར་ *tog-ḏkar* श्वेत-केतु the name by which Gautama Buddha was known in the Tuṣita heaven before his last incarnation. རྒྱལ་མཚན་གྱི་ཏོག *ṟgyal-m̱tshan-gyi tog* the top-point of a banner; ཞྭ་མོའི་ཏོག *shḇa-moẖi tog* the point of a helmet or Chinese cap. In medical works ཏོག *tog* signifies སྙིང་ཁུ or སྙིང་པོ essence, pith. མདུང་ཏོག the point of a spear. སྐབས་ཏོག=now, at present (in *Ld.*) (*Jä.*).

ཏོག་གེ *tog-ge* (འབྲུ་ཤོར་སྣོད) wicker work vessel for grain, ཊོ་ཀ་ནི *ṭo-ka ni* टोकनी (*M̱ñon.*).

ཏོག་སྒྲ *tog-s̱gra* or ཏོག་ཏོག་སྒྲ any cracking or snapping sound.

ཏོག་ཅན *tog-can* स्तम्भ a pillar with a capital.

ཏོག་ཏིལ *tog-til* a bump or swelling from a knock on the head (*Jä.*)

ཏོག་ཙེ *tog-tse* (also called འཇོར or ས་ཀོ་བྱེད་ཀྱི་འཇོར) खनित्र hoe, mattock; ཏོག་ལྕགས *tog-ḻcags̱* the iron of the hoe. ཏོག་ཙེ་བརྐོས་པོ *tog-tse ḇṟkos̱-po* कौदालिक, कौद्दालिक one who digs soil with a hoe.

ཏོག་ཙེ་འཚོ་བ *tog-tse ẖtsho-wa* one who lives by hoeing.

ཏོག་ཡུ *tog-yu* the handle of a hoe.

ཏོང་ཏོང་བྱེད་པ *toṅ-toṅ byeḏ-pa* to perforate; also to produce a whirling noise with a whip.

ཏོབ་ཆི *tob-chi*, more properly ཐོབ་ཅི *thob-ci*, a button.

ཏོབ་ཏོབ་སྨྲ་བ *tob-tob s̱mra-wa* to talk confusedly (*Sch.*).

ཏོའུ་ལོ *toẖu-lo* the polecat.

ཏོལ་བ *tol-wa* 1. to arrive at, to reach: ཏོལ་མེད་སླེབས་རྒྱུ་མེད he did not arrive and is not coming. ཏོལ་ལོ v. ཏོལ་ལོ=ཕེབས་སོ arrived: ནམ་ཐུན་ཅིག་ལ་དཀའ་ཐུབ་ཀྱི་ནགས་སུ་མཆོད་རྟེན་རྣམ་དག་གི་དྲུང་དུ་ཏོལ་ལོ (*Yig*) in one watch of the night he arrived at *Chorten ṟnam-dag* (the *Chaitya* of purity) in the forest of *Ḏkaẖ-thub* (*i.e.*, Nirvana). *Sch.* quotes ཏོལ་གཅོད་པ)=ཏལ་གཅོད་པ.

ཏྲ *tra* (སྲག *s̱rag*) मर्कट an ape.

ཏྲམ་པ *tram-pa* 1. hard, tough, stiff: ཤ་ཏྲམ tough meat; རུས་ཏྲམ hard bone; རྩ་ཏྲམ *ṟtsa-tram* tough muscle. 2. acc. to *Jä.* ཏྲམ་དཀར *tram-ḏkar*, ཏྲམ་ནག *tram-nag* are different species of gout.

ཏྲི *tri*=གཟུགས་ཅན *gzugs̱-can* शरीरी possessing form or body, anything that has form, a living being (mystic) (*K. gu.* ᴘ *179*).

ཏྲི་ཀེད *tri-keḏ* ཊི་ཀེད *ṭi-keḏ*.

ཏྲི་པ་ཏྲི *tri-pa ti*=ཞུ་བ *shu-wa* a prayer, a petition (mystic) (*K. gu.* ᴘ *26*).

‡ **ཏྲི་པུ་རི** *tri pu-ri*, གྲོང་གསུམ་པ त्रिपुरी the three cities, name of a part of Lan-kā (modern Ceylon); three strong cities of gold, silver, and iron, in the sky, air, and earth, built by Maya for a celebrated Asura, and burnt by S'iva (*Dus̱-yc. 40*).

ཏྲི་བ *tri-wa* उद्ग्रह taking up; any object that may be accomplished by religious acts.

ཏྲི་མ *tri-ma* a kind of bee the sting of which is very painful. It is said in Sikkim that an ox dies if he has received the sting of this bee seven times. The honey of this bee is claimed by the Raja of Sikkim as a due from his subjects. ལྷ་ལྕམ་འདི་སྐད་དུ་ཏྲེ་མ་ཞིག་གི་ལུས་བླངས་ནས་ཡོད the princess is now living, having taken the body of the bee called *Tre-ma* (*Khriḏ*).

‡ **ཏྲི་མེར** *tri-mer* n. of a sweet-scented flower (*K. du.* ད *319*).

‡ **ཏྲི་ཤ་ཀུ་ནཻ** *tri-ça ku-nai* 1.=རྒྱུ་མཚན་གསུམ three reasons or signs. 2. n. of a holy place in Persia (*Duṣ-ye. 39*).

‡ **ཏྲི་ཤུ་ལ** *tri-çu-la* त्रिशूल trident.

ཏྲེ་ཏྲེ་ཧ *tre-tre-ha* (by the context) a dangerous disease of the stomach or a serious symptom of it (*Jä.*).

ཏྲེ་བ་ཅན *tre-wa-can* coloured (*Sch.*).

ཏྲེ་སམ *tre-sam* in ཏྲེས་སམ་སྨན་ཕྱེ་མ་གཞན་ཕྱེ་མའི་མིང་ *treṣ-sam ṣman phye-ma gshan phye-maẖi miń* (*Liç.*); *tre-sam* is a medicine in the shape of a powder.

ཏྲེ་མེད་དུང་མཛེས *tre-meḏ duń-m̱dseṣ* n. of a king of Tibet of the Bon period (*Yig.*).

ཏྲེ་ཤོད་གངས་ཀྱི་ར་བ *Tr̲e-çoḏ gańṣ-kyi ra-wa* n. of a place in Kham, the birthplace of the seventh head of the Karma-pa sect (*Loń.* ཅ *20*).

‡ **ཏྲོན** *tron* त्रोण 1. གཙུག་ལག་ཁང་དུ་དགེ་བསྐོས་ལ་བརྫངས་ནས་ལས་ཀྱི་གྲོགས་བྱེད་པའི་མིང་ (*K. du.* ཛ *399*) a monastic official; in old days an assistant superintendent of a Buddhist monastery whose position resembled that of the modern *ḏge-ṣkoṣ* (*q.v.*). 2. diligence, industry (*Cs.*); རྩོན་བྱེད་པ to be diligent, to exert one's self.

གཏག་གཏོང་ *gtag-gtoń* (*Lex. w. e.*) གཏག་གཏོང་བ *gtag-gtoń-wa* to disperse (*Sch.*).

གཏག་པ *gtag-pa* any species of white-flowering rhododendron, all of which kind are held by Tibetans to be of the male sex. གཏག་མ *gtag-ma* red-flowering rhododendrons, which are considered to be female shrubs.

གཏང་རག *gtań-rag* thank, thanksgiving, and prob. also thank-offering, esp. rendering thanks to a deity; གཏང་རག་བྱེད་པ or གཏང་རག་འབུལ་བ to render thanks (*Jä.*).

གཏད *gtaḏ* (v. གཏོད་པ *gtoḏ-pa*) 1. in the direction of, towards: གཡོན་གྲལ་དུ་གཏད་ཕྱིན་ནས *gyon-gral du gtaḏ phyin-naṣ* going towards the left end of the row. 2.=མནན་པ अभिचर to press, urge, v. གཏོད་པ also གཏད་པ. 3. sbst. steadiness, firmness; གཏད་པ་མེད it has no hold, no firmness; གཏད་མེད་འཆལ་བ to vacillate, to waver, to be unsteady.

གཏད་པ *gtaḏ-pa* समर्पित; ཕུལ་བ *phul-wa* to be made over, entrusted to. In Buddhism there are four kinds of གཏད་པ *gtaḏ-pa* :—(1) བློ་ཕུགས་ཆོས་ལ་གཏད; (2) ཆོས་ཕུགས་སྤྲང་ལ་གཏད; (3) སྤྲང་ཕུགས་ཤི་ལ་གཏད; (4) ཤི་ཕུགས་གྲོག་པོ་སྐྱོང་པར་གཏད (*Lo. 14*).

གཏད་རབས་བདུན *gtaḏ-rabṣ ḇdun* the first seven (Buddhist) hierarchs in succession to Gautama Buddha. Mạhā-kā-s'yapa is said to have succeeded Gautama. Kās'yapa entrusted the headship of the order to Ānanda; Sanavastri succeeded Ānanda: Ārya Upagupta followed Sanavastri, who in his turn gave the charge to Ārya Krishna. Dhitika succeeded Krishna and before his death appointed Ārya Sudars'ana to the Buddhist headship.

Note.—This order of succession is partly founded on Brahmanic tradition; and Buddhaghosha gives a different series.

གཏད་སོ *gtaḏ-so* a refuge, resource; also store of provisions; གཏད་སོ་ཞག་པ prob. གཏད་གསོགས་བཞག་པ to keep a store of food.

གཏན *gtan* I: a husband, a consort: གཏན་གྱི་རང་འགྲོས་མ་ཤེས་ན། དོན་ལ་བླ་མེད་ཀྱི་ཁྱོལ་པོ་ཡིན། (*Lo. 28*).

གཏན II: 1. order, system. 2. put in order, arranged, reduced to a system. གཏན་ལ་ལྷ་ཁང་ན་གཏན་ལ་ཕབས་པའི་པོ་ཏི་ཉལ (*A. 126*).

གཏན་ཁྲ *gtan-khra*, གཏན་ཚིག་གི་ཡི་གེ་ཁྲམ་དཔྱད་མཚམས agreement, stipulation, convention; also order or decision passed; a decree; གཏན་ཁྲ་བྱེད་རིས important decrees (*D. çel. 7*).

གཏན་ཁྲིམས *gtan-khrims̱* established law.

གཏན་འཁེལ *gtan-ẖkhel* perfectly certain, quite sure.

གཏན་གྱི *gtan-gyi* constant, continual.

གཏན་གྱི་གྲོགས *gtan-gyi grogs̱* husband, a friend or partner for life (*M̱ñon.*).

གཏན་གླེང་འཁེལ་བ *gtan-gleń ẖkhel-wa* = ལས་བྱ་བ་གང་བྱེད་དགོས་པ་དེ་ལ་ཆ་གནས་འཇོག་པ to adhere resolutely or come to a decision on work or business; to work steadily. རང་སེམས་གཏན་པ *rań-sems̱ gtan-pa* in a mystic sense: to regulate, to fashion, to train, to set right.

གཏན་འཇག *gtan-ẖjag* = དུས་རྒྱུན་གནས་པ permanent, enduring, perpetually abiding (*Ṟtsii.*).

གཏན་དུ་བ *gtan du-wa* = རྟག་པ, བརྟན་པ to be or to make continual (*M̱ñon.*). As an adj. आत्यन्तिक complete; གཏན་དུ *gtan-du* always, continually, for ever; གཏན་དུ་བཞུགས་པ living or residing continually.

གཏན་ལ་ཕབ་པ *gtan-la phab-pa* प्रश्ननिर्णय to decide a question.

གཏན་པ *gtan-pa* कपाट door-bar.

གཏན་ཕན *gtan-phan* केवलं only, alone; absolute; absolutely.

གཏན་ཕེབས *gtan-phebs̱* निर्णय explained by ཞིག་ཞིག་བྱས་ཚར་པ་ གཏན་ལ་ཕེབས published after being thoroughly revised or completely got ready.

གཏན་ལ་འབེབས་པ *gtan-la-ẖbebs̱-pa* to put any matter into writing; to publish after the composition has been corrected; also to fix, to arrange.

གཏན་མེད *gtan-med̠* असत्वंत: perishable; अत्यन्ताभाव without duration or continuation.

གཏན་ཚིགས *gtan-tshigs̱* (ཚིག་དང་དོན་ལ་འགྱུར་རྒྱུ་མེད་པ) 1. an expression of fixed meaning. 2. हेतु = རྟགས *ṟtags̱*; རྒྱུ་མཚན *ṟgyu-m̱tshan* not deviating from what has been first settled. 3. उपपत्ति, प्रत्यय, प्रमाण proof, demonstated conclusion.

གཏན་ཚིགས་མེད་པར་སྨྲ་བ *gtan-tshigs̱ med̠-par s̱mra-wa* to argue illogically; also irrational exposition.

གཏམ *gtam* = ཚིག་ལྷ་བུ or སོལ वृत्तान्त, कथा, वार्त्ता, आलाप, किलकथा 1. speech, conversation, talk. 2. news, tidings, intelligence, account of anything; also report, rumour: དེ་ཕུལ་ཟེར་བའི་གཏམ་རྒྱལ་པོས་ཐོས་ནས when the king heard the report that it had been given; ཐག་རིང་གི་གཏམ *thag-riń-gi gtam* accounts of bygone events; བདག་གིས་གཏམ་དུ་ཐོས་ནས as I have learned, have been told (*Jä.*); གཏམ་གླེང་བ *gtam gleń-wa* or གཏམ་དུ་གླེང་བ *gtam-du gleń-wa* to converse, to discourse; ཅི་ལྟར་བྱུང་བའི་གཏམ་བྱས he gave an account of how it happened. གཏམ་སྐྱེལ་བ *gtam s̱kyel-wa* = འཕྲིན་སྐྱེལ་བ *ẖphrin s̱kyel-wa* to send a message; also a messenger.

གཏམ་འགལ *gtam-ẖgal* = སྐད་ཆ་མི་བརྟན་པ *s̱kad̠-cha mi ṟtan-pa* discrepancy in speech, contradictory language or talk.

གཏམ་རྒྱུད *gtam-ṟgyud̠* आख्यान oral tradition, legend: དེའི་གཏམ་རྒྱུད the legend of him; བྱིས་པ་ན་རེ་གཏམ་རྒྱུད་དུ་བཤད་དམ the boy said, has it been described in history? (*H̱brom. 54*).

གཏམ་ངན *gtam-ńan* evil report.

གཏམ་ཅན *gtam-can* काक, वायस met. the crow.

གཏམ་སྙན *gtam-s̱ñan* मधुरकथा, मधुरालाप elegant saying; pleasant conversation.

གཏམ་འདྲེས་པ *gtam ẖdṟes̱-pa* आलप्तका mixed-up stories, garbled accounts.

གཏམ་པ I: *gtam-pa* वदन the face.

གཏམ་པ II: pf. གཏམས་པ 1.=ཁེངས་པ to fill up, to make full: སྤུ་གྲི་གཏམས་པ *s̱pu gri gtams̱-pa* quite full of razors; acc. to *Jä.* is frq. spelt བརྟམས་པ. 2. स्थान to appoint, to commission (*Jä.*): གཏམས་པ་ལེན་དང་གཉའ་བོ་དང་ it is not proper (not safe) to take charge of property. 3. निक्षेप to be surety for or security (*K. du.* ད *200*).

གཏམ་དཔེ *gtam-ḏpe* proverb, common saying, maxim.

གཏམ་བསྒྲག་པ to declare, to proclaim.

གཏམ་དྲིས་པ to make inquiry.

གཏམ་གཞོན *gtam-gs̱hon* तरस् strong or emphatic (speech).

གཏམ་གཤགས་པ *gtam-gçags̱-pa* to make confession: འདི་གཉིས་གནོད་དྲིས་མི་ལེན་པའི་ཁར་དུ་གཏམ་གཤགས་འདི་འདྲ་བསམ these two by avoiding the question of mischief appeared to make confesssion by the fact (*Ṟdsa. 16*).

གཏའ་མ *gtaẖ-ma* a pawn, pledge; གཏའ་མར་འཇུག་པ to pawn, to give as a pledge (*Cs.*); མི་གཏའ་མ *mi gtaẖ ma* a hostage (*Cs.*).

གཏར་བ *gtar-wa* or གཏར་ཁ་ཕྱེད་པ has been described as སེམས་ཅན་མི་སོགས་ལ་ཁྲག་དང་མེ་རྒྱབ་པ (*Ya-sel. 9*) to bleed or to blister human beings, animals, &c., in the way of medical treatment. རྩ་བ་ལ་གཏར་བར་ཕྱེད་པ or གཏར་ག་འདེབས་པ =to let out blood from a vein. Colloq. གཏར་ཀ་རྒྱབ་པ to bleed.

གཏི་ཁེ *gti-khe* a kind of louse (*Sch.*).

གཏི་ཐུག *gti-thug*=ཏི་ཐུག *ti-thug* acc. to *Sch.* insane, mad.

+ **གཏི་བ** *gti-wa* to question, to speak.

གཏི་མུག I: *gti-mug* मोह gloom, mental darkness, ignorance, stupidity. Seems to be also used in the physical sense of stupour or comatoseness: མཚན་མོ་གཏི་མུག་གཉིད་དུ་སོང་། at night I fell into profound coma. In a special sense it is a subdivision of the lowest of the three qualities of humanity, viz:—सत्त्व, रजः, तमस् virtue, passion and ignorance. གཏི་མུག is symbolized by a pig in the *Bhavacakra* or སྲིད་པའི་འཁོར་ལོ (cycle of existence) and is placed at its centre along with the serpent and cock which are typical of anger and lust. གཏི་མུག་བྲལ विगत-मोह he who is entirely free from *gti-mug;* གཏི་མུག་མེད་པའི་དགེ་བའི་རྩ་བ अमोहकुशलमूल, གཏི་མུག་ཤས་ཆེ་བ तीव्रमोह stolid indifference, also stupidity.

གཏི་མུག II: (as stated above) met. a pig (in mysticism) also as ཕག་གི་སྣ the snout of a hog (*Mñg. 11*).

གཏིགས་པ *gtigs̱-pa* to trickle down, to fall in drops, to drip.

གཏིང་ *gtiñ* bottom; depth;=ཞབས or མཐིལ: ཆུ་ལ་གཏིང་ཟབ deep bottom of a river; མི་ལ་གཏིང་ཆེ་བ in a man, great depth; ངོས་དང་གཡང་གཟར་པོ་ལ་གཏིང་རིང་ with regard to the declivity, great depth. རྒྱ་མཚོའི་གཏིང་དཀྲུགས *ṟgya-m̱tshoẖi gtiñ-ḏkrugs̱* he turned up the bottom of the sea; གཏིང་དུ་ནུབ་པ to sink to the bottom; གཏིང་ཟབ་པོ it is very deep; གཏིང་རིང་བ deep; གཏིང་ཉེ་བ not deep, shallow; རྒྱ་མཚོ་བས་གཏིང་ཟབ་པོ it is deeper than the sea; གཡང་ས་གཏིང་རིང་བ a deep abyss; ཆུ་བོ་གཏིང་ཟབ་པོ་ཞིག a deep river. གཏིང་ནས *gtiñ-nas̱* from the bottom (of the heart); ཁ་དཀར་གཏིང་

ནག white above, and black beneath; གཏིང་ཅན profound (fig. with regard to the mind), considerate; reserved, difficult to fathom; གཏིང་མེད shallow, superficial.

གཏིང་དོན་ལེན་པ *gtin̂-don len-pa* to sound the heart or to know a secret design.

གཏིང་དྲོངས་པ *gtin̂ ḏron̂s̱-pa* fathomed, penetrated, ascertained.

གཏིང་རྡོ *gtin̂-ṟdo* a stone or piece of lead fastened to a rope, and used as a plummet, or an anchor; also a heavy weight as a means for drowning delinquents.

གཏིང་སྡིབ *gtin̂-s̱dib* socket; མིག་ཀྱང་གཏིང་ལ་སྡིབ *mig-kyan̂ gtin̂-la s̱dib* his eyes also sunk in the sockets (*Ṟtsii.*).

གཏིང་སྐྱེས *G̱tin̂-s̱kyes̱* n. of a district of Tibet immediately to the north of the Kanglachen pass. It is known under the name of Tin̂-kye-Jong or གཟར་གཏིང་སྐྱེས་རྫོང་; also we hear གཏིང་སྐྱེས་པ *G̱tin̂ s̱kyes̱-pa* a native of Ting-kye.

གཏིང་དཔག་དཀའ་བ *gtin̂-ḏpag ḏkaẖ-wa* दुरवगाह unfathomable, difficult to dive to the bottom of; hard to get at the bottom of one's heart (*M̱n̂on.*).

གཏིང་ཕྱིན་པ *gtin̂ phyin-pa*=དཔྱིས་ཕྱིན་པ to examine or fathom thoroughly; མཐར་ཕྱིན་པ *m̱tẖar phyin-pa* अन्तग going to the bottom; probing the mind; also a perfect saint.

གཏིང་གཞལ་ནུས *gtin̂ gshal-nus̱* fathomable; ཆུ་གཏིང་ཐུང་བ shallow water (*M̱n̂on.*).

གཏིང་ཟབ *gtin̂-zab* or གཏིང་རིང་བ निगूढ़, गभीर the deep recesses (of the mind).

གཏིབ་པ *gtib-pa* or གཏིབས་པ *gtibs̱-pa* to be gathering (of clouds); སྤྲིན་ཕུང་གཏིབ་པ thick clouds gathering; བདུག་སྤོས་སྤྲིན་བཞིན་གཏིབ *ḇdug-s̱pos̱ s̱prin-ḇshin gtib* incense passes along like clouds; མུན་པ་གཏིབ darkness envelopes.

གཏིབས་ཧོག *gtibs̱-ẖog*, occurs in ཁྲིམས་པའི་གཏིབས་ཧོག་ནང་ནས་ཕྱིར་ལ་ལྕུར་གྱིས་ཕྱུང་ *khrims-paẖi gtibs̱-hog nan̂-nas̱ phyir-la ḻcur-gyis̱ phyun̂* (*D.R.*) outside the subterranean obscurities of lawyers, entanglements are removed.

གཏིམ་པ *gtim-pa*, v. ཐིམ་པ *thim-pa*.

卐 **གཏུ་ལུམ** *gtu-lum*=བཟི་བ drunkenness; also intoxicated, drunk.

གཏུག་པ *gtug-pa* pf. གཏུགས, also བཏུག་པ स्पृश, निपत् cognate to ཐུག་པ 1. to reach, to meet with, to fall down to; to touch, to join. ཡི་དམ་གྱི་ཐུགས་ཀར་གཏུགས་ནས putting or pressing (his forehead) against the breast of the image (of his tutelary god); མི་ཞིག་གི་ཞབས་ལ་མགོ་བོས་གཏུག་པ or only ཞབས་གཏུག་པ *shabs̱ gtug-pa* to touch as suppliant a person's feet (or the skirt of his robe), to cast one's self at another's feet. 2. acc. to *Sch.* to sue, to bring an action against a person.

གཏུག་སྦྱངས་པ་ *gtug-s̱byan̂s̱-pa* to supplicate or pray (touching the feet of the king) འཕྲུལ་དུ་ཞུ་ཐབ་མེད་པའི་འདི་གར་གཏུག་སྦྱངས་སུ་ཡོང་དགོས་དང་ (*D. çel. 7*).

གཏུན *gtun*=मुसल, शिला, शिलापत्र a pestle; also a stone ball or club; the nether mill-stone; acc. to *Sch.* རྟུན pestle.

གཏུན་ཁུང excavation in a piece of rock or stone to serve for a mortar where grain is pounded with a pestle; གཏུན་གྱིས་རྡུང་བ to pound with a pestle. གཏུན་པོ *gtun-po* a mortar (*Cs.*); གཏུན་བུ *gtun-bu* pestle; གཏུན་ཧོས *gtun-ẖos̱* मुसल्य a mallet, a knocker.

གཏུན་ཤིང་ *gtun-çin̂* a pestle made of wood to pound Indian corn or paddy (used in Sikkim).

གཏུབ་པ *gtub-pa* pf. གཏུབས་པ (*M̱ñon.*) 1. to cut to pieces, to cut up; to chop; to mince; གཏུབ་སྟད a chopper (*Sch.*). 2.= བཏུབ་པ to be able: ཕྱིར་འོང་དུ་བཏུབ་པའམ shall you really be able to come back. མི་བཏུབ་པ to be unable, to be unwilling, to have no mind (to do a thing) (*Jä.*).

གཏུམ་དྲག *gtum-ḏrag* one who is fierce, powerful. གཏུམ་དྲག་ཞེ་སྡང་ཅན met. for a bear.

གཏུམ་པ *gtum-pa*= གདོལ་པ चण्डाल 1. the Hinduized savage people or wild tribes of the lands S. of Tibet. 2. चण्ड, कराल fierce, furious. 3. sbst. ferocity, rage; ཁྲོ་ཞིང་གཏུམ་ལ་སྙིང་རྗེ་མེད infurious wrath, merciless; གདུག་ཅིང་གཏུམ་པའི་ཀླུ *gdug-ciṅ gtum-paẖi ḵlu* a *Nāga* in a deadly rage; གཏུམ་པའི་སྒྲ་སྒྲོག་པ to roar furiously; ཁྲོ་གཏུམ་པ furious with rage; གཏུམ་ཞིང་རྟོད་པ obstinate and wild; གཏུམ་ཅན or གཏུམ་ལྡན cruel, fierce (*Jä.*).

གཏུམ་པའི་འོད *gtum-paẖi ẖoḏ* प्रचण्डरश्मि, सूर्य the sun, v. ཉི་མ *ñi-ma*.

གཏུམ་པ *gtum-pa* for བཏུམ་པ or འཐུམ་པ to veil, to cover; to wrap up, *e.g.*, the head (*Jä.*).

གཏུམ་པོ *gtum-po* I: 1. चण्ड fierce; sbst. दैत्य, अन्तेवासिन्, नाग, रोषण an Asura; an uncivilized Hindu tribe generally residing in the suburbs of a town. 2. v. ཀ་ར་བཱི་ར (*M̱ñon.*). 3. a fierce-looking short-nosed man.

གཏུམ་པོ II: चण्ड often གཏུམ་མོ *gtum-mo*, in the more developed mysticism, the special internal heat which arises after protracted meditation when such meditation has been accompanied by the peculiar technical inner absorption of the breath. Milaraspa speaks of "the blessed warmth of the *gtum-mo*."

གཏུམ་པོ་རྗེ *G̱tum-po ṟje* n. of a fierce Bon deity (*D.R.*).

གཏུམ་པོ་ནག་པོ *gtum-po nag-po*= བོང་ང་ནག་པོ (*S̱man. 125*) the black species of aconite or wolf's bane.

གཏུམ་པོ་འབར *gtum-po ẖbar* the arising of warmth in meditation. The veins, viz., རོ་མ, རྐྱང་མ and དབུ་མ are symbolically represented by (ཨ་ཤད), *i.e.*, the second half of an ཨ *a*, hence (ཨ་ཤད་གཏུམ་པོ) the three-veins meditation-warmth (*Mil.; Jä.*).

གཏུམ་པོ་རབ་སྣང་ *G̱tum-po rab-ṣnañ* प्रचण्डप्रभ n. of a king of ancient India (*Yig.*).

གཏུམ་མ *gtum-ma* चण्डी, रौद्री an epithet of the goddess Durgā.

གཏུམ་མོ *gtum-mo* चण्डाली, कौलिकी, दुर्गा, क्रोधना 1. a fierce or violent woman, a female of the *Caṇḍāla* tribe, etc. 2. as an adj. violent, fearful; རླུང་གཏུམ་མོ *ṟluñ gtum-mo* a violent wind, a hurricane. 3. mystic heat.

གཏུམ་མོ་མ་མ *gtum-mo ma-ma* चण्डिका, अम्बिका Paldan Lha-mo, a fierce goddess.

གཏུམ་མོའི་ཆ་ཤས *gtum-moẖi cha ças* दण्ड stick, club.

གཏུམ་སྲས *gtum-sṟas* also གཏུམ་གསས n. of a female deity of the Bon (*D.R.*).

+ **གཏུར་བུ** *gtur-bu* 1. ཆོས་གོས་ཀྱི་ཤུབས, ངུ་ཡད a Buddhist monk's religious wrapper. 2. bag, sack, wallet (*Cs.*).

གཏུལ་བ *gtul-wa* to grind, to pulverize (colours, medicinal substances, etc.); cf. འཐག་པ.

གཏེ་པ *gte-pa*, གཏེ་བ, གཏེ་མ in *C.* acc. to *Lex.* གཏེང་པ pawn, pledge, bail (acc. to *Sch.* a present).

གཏེར *gter* निधि, निधान, कोष 1. treasure, store-place; ཆུ་གཏེར the repository of water, the ocean. In the *Ṟñiñ-ma-pa* School of Tibet there are Buddhist scriptures (generally spurious) called གཏེར་མ, the authorship of which is attributed to gods and holy lamas, also called ཟབ་གཏེར; others said to have been mysteriously discovered or composed by learned lamas of that school are called དགོངས་གཏེར.

There are different classes of treasures such as ཡོན་ཏན་གྱི་གཏེར the treasures of learning of which again are eight:—(1) བརྗེད་པ་མེད་པས་དྲན་པའི་གཏེར treasure of learning always present in the memory and which cannot be forgotten; (2) བློ་རབ་ཏུ་འབྱེད་པས་བློ་གྲོས་ཀྱི་གཏེར the treasure of learning which develops the mind; (3) རྟོགས་པའི་གཏེར (མདོ་སྡེ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དོན་གྱི་ནམ་པ་ཁོང་དུ་ཆུད་པས etc.) the treasure for meditation and reflection: (4) གཟུངས་ཀྱི་གཏེར, (ཐོས་པ་ཐམས་ཅད་ཀུན་ཏུ་འཛིན་པས etc.) the treasure of learning to be retained in the mind as having been heard or understood, sometimes in the form of a formula धारणी; (5) སྤོབས་པའི་གཏེར (ལེགས་པར་བཤད་པས་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཚིམས་པར་བྱེད་པ) the treasure of fortitude; (6) ཆོས་ཀྱི་གཏེར (དམ་པའི་ཆོས་ཡོངས་སུ་སྲུང་བས *ḏam-paẖi chos̱ yoñs̱-su s̱ruñ-was̱*, etc.) the treasure of secret learning or scriptural knowledge; (7) བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་ཀྱི་གཏེར, (དཀོན་མཆོག་གསུམ་གྱི་རིགས་རྒྱུན་མི་གཅོད་པས etc.) the treasure of a *Bodhisattva's* saintly heart, *i.e.*, of unflagging faith in the three Holies; (8) སྒྲུབ་པའི་གཏེར (མི་སྐྱེ་བའི་ཆོས་ལ་བཟོད་པ་ཐོབ་པས *mi-s̱kye-waẖi chos̱-la ḇzoḏ-pa thob-pas̱*, etc.) the treasure of perfection, etc. (*K. d.* ཁ *325*).

གཏེར་ཁ *gter-kha* a mineral vein, mine: ནོར་ཀྱི་གཏེར་ཁ་རྙེད་པ to find a mine (of precious metals or stones).

གཏེར་དགུ *gter ḏyu* the nine oceans which are repositories of treasures according to the Bon are:—(1) པད་མ་ཅན the ocean of lotus or the repository of countless precious things, gems, pearls, etc.; (2) དུང་ཅན the ocean of shells or mines of fossil, etc.; (3) པད་མ་ཆེན་པོ ocean or mine of precious things larger than པད་མ་ཅན; (4) ཆུ་སྲིན་ཅན ocean filled with crocodiles and other sea-monsters; (5) རུས་སྦལ་ཅན ocean filled with turtles, etc., and other sea-monsters; (6) ཛ་ཅན; (7) དཀའ་བ་ཅན; (8) སྔོན་པོ; (9) འཛིན་བྱེད (*B.N.*).

གཏེར་ཆེན *gter-chen* 1. a great store of hidden wealth, hidden books, etc. 2. महापद्म n. of an immensely large number.

གཏེར་ཆེན་པོའི་བུམ་པ *gter chen-poẖi bum-pa* n. of one of the eight auspicious symbols of the Northern Buddhists,—the pot of treasure, *i.e.*, the wishing-pot which yields whatever precious object is sought.

གཏེར་སྟོན *gter-s̱ton* a discoverer of hidden treasures, generally of sacred books which are supposed often to be kept concealed under rocks and ground for fear of being destroyed by heretics and unbelievers. Learned lamas are deemed to be expert *gter-s̱ton*.

གཏེར་བལྟ་ཤེས་པ *gter-ḇlta çes̱-pa* खनिवादी one who knows or can tell where treasures are hidden or where they can be found.

གཏེར་བདག *gter-ḇdag* धनाधिप a wealthy man; n. of the god of wealth, Kuvera, in Tibetan called དཔལ་གཏེར (*M̱ñon.*).

གཏེར་གནས *gter-gnas̱* the place where a concealed treasure is unearthed. Acc. to the *Ṟñiñ-ma* school, Buddhist sacred books have been unearthed in the following places in Tibet:—(1) གློ་བོ་དགེ་ཀ *G̱lo-ḇo ḏge-ka*; (2) སྤུ་རྣ་རྫ་རི *S̱pu-ṟna ṟdsa-ri*; (3) ཀློང་ཐང་སྒྲོལ་མ *Ḵloñ-thañ-s̱grol-ma*; (4) གཡུ་ཕུ་རྫ་ལྷུང་ *G̱yu-phu ṟdsa-lhuñ*; (5) བྱམས་པ་སྤྲིན *Byams̱-pa s̱prin*; (6) བྱང་གཏེར་གཏེར་ཕྲན *Byañ-gter gter-phran*; (7) འབུམ་ཐང་རྩི་ལུང *H̱bum-thañ ṟtsi-luñ*; (8) སྙིང་དྲུང་ཤངས་བྲག *S̱ñiñ-dṟuñ çañs̱-brag*; (9) གཙང་གི་རི་བོ་ཆེ *G̱tsañ-gi ri-ḇo che*; (10) བལ་ཡུལ་ཨེ་ཡིག་གཙུག་ལག་ཁང *Bal-yul e-yig gtsug-lag* khañ; (11) ལྷོ་ཁ *Lho-kha*; (12) གཙང་གི་རུ་མཚམས *G̱tsañ-gi ru-m̱tshamş*; (13) མོན་ཁ་བུམ་ཐང་ *Mon-kha bum-thañ*; (14) དགེ་རྒྱས་ཧས་པོ་རི *Ḏge-ṟgyaş haş-po ri*; (15) ཞ་ཡི་ལྷ་ཁང་བི་མ *Sha-yi lha-khañ bi-ma*; (16) ཇོ་མོ་གླིང་གསུམ *Jo-mo gliñ-gsum*, (17) མཆིམས་ཕུ་ཁོ་མཐིང་ *M̱chimş-phu kho-m̱thiñ*; (18) སྲིན་མོ་སྤར་རྗེས་ཁོ་མཐིང་ *Sṟin-mo şpar-ṟjeş kho-m̱thiñ*; (19) གྲོམ་བ་རྒྱང་ *Grom-wa ṟgyañ*; (20) པད་མ་ཤེལ་ཕུག *Pad̲-ma çel-phug*; (21) གནམ་སྐས་མཁར་ཆུ *G̱nam-şkaş m̱khar-chu*; (22) ཟངས་ཡག་བྲག *Zañş-yag brag*; (23) གངས་པར་ཕུག་མོ *Gañş-par phug-mo*; (24) གཡའ་མ་སྤ་གོང་ *G̱yaẖ-ma şpa-goñ*; (25) རྡོ་བོད་མཚམས *Ṟdo-bod̲ m̱tshamş*; (26) ལྷོ་མོན་ཕྱོགས *Lho-mon phyogş*; (27) དབུ་ཞལ་གསེར་ཁང་ *Ḏḇu-shal gser-khañ*; (28) ཧུ་ཡུག་གཡག་སྡེ *H̱u-yug gyag-şde*; (29) མོན་ཁ་སྤ་གྲོ *Mon-kha şpa-gro*; (30) ཧུ་ཤང་རྡོ *H̱u-çañ ṟdo*; (31) ཁམས་ཀྱི་སྲིན་མོ་རྫོང་ *Khamş-kyi sṟin-mo ṟdsoñ*; (32) དྭགས་པོ་ལྡང་ལ་བྲག *Dwagş-po ḻdañ-la brag*; (33) མོན་ཁ་ཆུ་ཕུག *Mon-kha chu-phug*; (34) འབྲིན་ཐང་ཀོ་རོ་བྲག *H̱brin-thañ ko-ro brag*; (35) ཤེལ་གྱི་བྲག་ཕུག *Çel-gyi brag-phug*; (36) སྟག་ཚང་ཟབ་ལུང་ *Ṣtag-tshañ zab-luñ*; (37) བསམ་ཡས་མཚམས་ཕུ *Ḇsam-yaş m̱tshamş-phu*; (38) ཡུམ་བུ་ལ་སྒང་ *Yum-bu la şgañ*; (39) ཤ་ཧུག་སྟག་སྒོ *Ça-ẖug ştag-şgo*; (40) མཆོད་རྟེན་དཀར་པོ *M̱chod̲-ṟten ḏkar-po*; (41) གཡས་རུ་གཙང་འགྲམ *G̱yaş-ru gtsañ-ẖgram*; (42) རྩིས་ཀྱི་ལྷ་ཁང་ *Ṟtsiş-kyi lha-khañ*; (43) ཀོང་པོ་བུ་ཆུ *Koñ-po bu-chu*; (44) ཀོང་པོ་ཕྱིང་ལུང་ *Koñ-po phyiñ-luñ*; (45) མེ་འབར་མཚོ *Me-ẖbar m̱tsho*; (46) ལྷོ་ཀོང་བྱང་ཀོང་ *Lho-koñ byañ-koñ*; (47) དཔྱལ་གྱི་བྲག *ḏpyal-gyi brag*; (48) ཁྱུང་ཚང་བྲག *Khyuñ-tshañ brag*; (49) ཁ་རག་ཕུག *K̆ha-rag phug* (*Ḇkaẖ-tẖañ., 159*).

གཏེར་བསྲུང་སྦ་བ *gter-ḇsṟuñ şba-wa* to keep concealed a disease, one's learning, coveted treasures, etc: སྦས་པའི་གཏེར་བསྲུང་སྦ་བ་ལྟར་སྐྱེ་བ་རྣན་པ in the manner of one who keeps his goitre concealed (*A. 15*).

གཏེར་བསྲུང་ *gter-ḇsṟuñ* lit. one who guards treasures; local deities, such as Shibdag and Lu, who are supposed to be the custodians of hidden treasures, mines, etc.

གཏོ *gto* or གཏོ་བཅོས a magic ceremony for the purpose of averting misfortunes.

གཏོ་རྒྱལ་ཡེ་མཁྱེན *gto-ṟgyal ye-m̱khyen* the supreme Bon deity resembling in his attributes མར་མེ་མཛད or Dīpaṁkara Buddha in the Buddhist series (*D.R.*).

གཏོ་བུ་དོད་དེ *gto-bu dod̲-de* = ཐུགས་རྗེ་བཟུང་ནས *Thugş-ṟje ḇzuñ-naş* taking compassion or having mercy upon (*D.R.*).

གཏོ་བུ་བུམ་སངས *G̱to-bu bum-sañş* a disciple of Bon S'en-rab and the analogue of Ananda.

གཏོའི་བཀའ་སྒྲོམ *gtoẖi ḇkaẖ-şgrom* n. of a Bon work.

གཏོག་པ *gtog-pa* 1. like འཐོག་པ to grab, pluck, gather, tear out. 2. v. སེ་གོལ.

གཏོགས་པ *gtogş-pa* पर्य्यापन्न (पर्य्यासन्न) 1. to assign, classify. 2. to belong to, appertain to; belonging to: རྒྱལ་པོའི་གདུང་ལ་གཏོགས་པ་ཡིན you belong to the royal blood or family; དེའི་ནང་དུ་མི་གཏོགས་སམ am I not included in them? འཛམ་བུའི་གླིང་ལ་གཏོགས་པ belonging to *Dsam-buẖi-gliñ* (Jambudvīpa). མ་གཏོགས་པ as adv. མ་གཏོགས་པར not included, except, besides.

གཏོགས་འདོད་པ *gtogş-ẖdod̲-pa* acc. to *Sch.* to love, to like, to wish.

གཏོང་དགོས་མཆོད་ཆས *gtoñ-ḏgoş m̱chod̲-chaş* articles necessary for religious observances (*Ṟtsii.*).

གཏོང་སྒོ *gtoñ-şgo* allowances in money or in kind for religious observances (*Ṟtsii.*); གཏོང་དེབ *gtoñ-deb* a register for such, etc.

གཏོང་ཕོད *gtoñ-phod̲* generosity; གཏོང་ཕོད་ཅན वदान्य one who is able to give; liberal; bounteous.

གཏོང་བ *gtoñ-wa* pf. བཏང་, fut. གཏང་, imp. ཐོང་ 1. to send, to let go, to permit to go, to dismiss: ཅིའི་ཕྱིར་བདག་ཅག་རྣམས་ཀྱིས་གཏོང་ why should we let you go? མ་གཏོང་ do not let him go. 2. to let in, to admit; སྒོ་ནས་གཏོང་བ admit through the door; ནང་དུ་གཏོང་བ let in, to permit to enter. 3. to let have, to give: གུར་གྱི་ཁ་འགྲིལ་རས་སྔོ་བ་བཏང་བ having given blue cotton for the fringes of the tent; སྨན་གཏོང་བ to administer medicine; གཏོང་ཚུལ the manner of dispensing, or giving away of medicine. གཏོང་བས་མཛའ་བཤེས་འཕེལ་བར་འགྱུར by generosity or friendship the number of friends increases. གཏོང་བའི་ངང་ཅན त्यागशील one who is able or has the heart to give away (many things, &c.) in charity; གཏོང་སེམས liberality, bounty; ཆོས་ལ་གཏོང་བ to give a person to religion, *i.e.*, to destine him for the priesthood (*Jä.*). In *W.* གཏོང་བ is the common term for the verb to give; the pf. form བཏང་ *ḇtañ* being used as pres. tense. 4. to give up, abandon, forsake, leave.

གཏོང་ལུགས *gtoñ-lugs̱* the manner of distributing, of giving away; also of forgiving.

གཏོད་པ I: *gtoḏ-pa*=གཏད་པ pf. བཏད or གཏད, fut. གཏད, imp. གཏོད or བཏོད 1. to deliver up, hand over, to commit to another, to bestow, confer: དགེ་འདུན་ལ་དབང་གཏད་པ to confer important offices on the priesthood; གཅིག་སྙིང་གཅིག་ལ་གཏད་པ to communicate one's feelings to one another. 2. to lean against or upon, to press on, to put against. 3. to direct, to turn: མི་ལ་མགོ་བོ་གཏོད་པ to turn one's face towards a person, to take refuge or seek protection under some one; མི་ལ་མཛུབ་མོ་གཏོད་པ to point at a person with the finger, also in the way of threat; སྒོ་ནུབ་ཕྱོགས་བལ་པོའི་ཡུལ་དུ་གཏོད the door points south, towards Nepal; འབེན་ལ་གཏོད་པ to take aim, to aim at; རྣ་བའི་དབང་པོ་གཏད་པ to listen to, to give a person a hearing; ཐུགས་གཏོད་པ to confide in a person. འོད་ཟེར་ལ་གཏད་ནས་གཟིགས་པས turning after a ray of light, following it with the eye (chiefly from *Jä.*). རྒྱལ་པོ་ལ་མགོ་གཏད་པ to submit to the king's authority. རྟ་རྩ་ཁར་གཏོད་པ to place a horse in pasture.

གཏོམ་པ *gtom-pa* to talk, to speak (*Sch.*).

གཏོམས་པ *gtoms̱-pa* filled up, full, for བརྟམས་པ, གཏམས་པ (*Sch.*).

གཏོར་བ *gtor-wa*=བཀྲམ་པ *ḇkram-pa* cf. འཐོར་བ *ẖthor-wa* अवकीर्ण, व्यवकीर्ण 1. to scatter, strew, spread over (*M̱ñon.*): མེ་ཏོག་གིས་གཏོར་རོ strewed flowers; ང་ལ་ས་གཏོར་མཁན he that threw earth upon me; ས་ལ་གཏོར་བ to scatter on the ground. 2. to cast, throw (books into the water, a ring into the air); to throw out, *e.g.*, spittle into a person's ear for healing purposes (འདོར་བ); to cause to circulate the chyle through every part of the body; to waste, to dissipate (occasionally with the the accus. of the vessel containing the substance thrown out): ནུ་མ་གཏོར a cow emptying its udder by discharging the milk. 3. acc. to *Sch.* *s̱rub gtor-wa* to rend, to tear to pieces (*Jä.*).

གཏོར་མ *gtor-ma* बलि sacrificial objects, *i.e.*, that which is strewn or scattered or given away. The *gtor-ma* offering may consist of ཞལ་ཟས, གཏོར་ཐུ cakes (not cooked or baked) made of rice, barley flour, wheat, &c., and offered as an appeasing gift to gods, saints, evil-spirits, *Nāga* demigods, &c., to avert dangers to the living and to guard against visitations of epidemics, plague, drought, famine, &c. Generally the torma is shaped into a conical form, the stuff of which it is made being cemented together with butter into a firm consistency. It is an essential that, after dedication, the thing offered shall be burnt or cast away. W. W. Rockhill in his "Land of the Lamas" gives an excellent account of one kind of torma offering (pp. 113, 114). གཏོར་མ་སྦྱིན་པ to offer a torma; གཏོར་མ་བསྔོ་བ *gtor-ma bsño-wa* to devote something for it. སྒྲུབ་གཏོར offerings made to a deity that it may give anything asked for; རྒྱུན་གཏོར usual or customary offerings; *glud-gtor* offerings made to ransom a life; བགེགས་གཏོར offerings made to avert the dangers caused by an evil spirit; ཆུ་གཏོར oblation of water offerings made to the manes of the dead, *i.e.*, to *Preta*. Other terms are རྟག་གཏོར, ཐུན་གཏོར, དུས་གཏོར, མདོས་གཏོར, ཕེབས་གཏོར, འཕེན་གཏོར, བྲུལ་གཏོར, དབང་གཏོར, འབྱུང་བཞི་གཏོར, བླ་མའི་གཏོར་མ, དམར་ གཏོར, ཚེ་གཏོར, ཚོགས་གཏོར, མཆོད་གཏོར, ཡི་དམ་གཏོར, *bzlog-gtor*, ལན་ཆགས་གཏོར, *bsruñ-mahi gtor*, all being offerings made to the guardian deities; these offerings are made of various designs and colours to suit the supposed fancy of the deities to be conciliated.

གཏོར་རྒྱབ *gtor-rgyab* offerings of pyramidal shape and painted in red and white colours as if flames of fire were inscribed on them, and which are often burnt inside a human skull.

གཏོར་རྒྱུ *gtor-rgyu* the ingredients of which a torma offering is made.

གཏོར་སྟེགས *gtor-stegs* trays and tables on which the torma offerings are placed.

གཏོར་དར *gtor-dar* scarves placed over offerings at the time of presenting them to the gods, &c.

གཏོར་གདན *gtor-gdan* (in certain *Tantrik* rites) the grain placed on the ground, on which the offerings are put.

གཏོར་མ་རྒྱས *gtor-ma rgyas* बलिपुष्ट, वायस one that delights in torma or, rather, in the offering when cast away, *i.e.*, the the crow.

གཏོར་མ་བཞེས་ནས *gtor-ma bshes-nas* बलिं भुक्त्वा having accepted the offerings.

གཏོར་མ་ཟ *gtor-ma za* बलिभुक् met. the crow.

གཏོར་མ་ཟན *gtor-ma zan* acc. to *Ja.* oblation of the remnants of a meal to creatures of every description.

གཏོར་རྩམ *gtor-rtsam* barley-flour for making torma offerings.

གཏོར་བཟློག *gtor-bzlog* offerings to gods and spirits for averting epidemics, etc.

གཏོར་གསོས *gtor gsos* cakes of the size of the thumb offered to gods and demons morning and noon.

+ **གཏོལ** *gtol* प्रहर a division of time.

གཏོལ་བ *gtol-wa* acc. to *Sch.* to perforate, pierce; to discover, disclose, v. རྟོལ་བ.

གཏོལ་བྲལ *gtol-bral*, བཟའ་རྒྱུ་མ་རྙེད་ཅི་བྱ་གཏོལ་བྲལ་ཚེ *bzah-rgyu ma-rñed ci-bya gtol bral-tshe* at the time when we were without resource having nothing to eat (*Jig.*).

གཏོལ་མེད *gtol-med*=ཆ་མེད, རྒྱུས་མེད or ཐབས་མེད unknown, a stranger; also strange; one without any knowledge of a place or thing; acc. to (*Jä.*) not known, dubious; ཕོའམ་མོའམ་གཏོལ་མེད་དེ one who does not know yet whether will come a boy or a girl; ཅི་བྱ་བའི་གཏོལ་མེད not knowing what to do; གར་ཐལ་བའི་གཏོལ་མེད not knowing where she had gone: བདག་ལ་གཏོལ་མེད I am without knowledge of it.

གཏོས *gtos*=བོངས་ཚད size, dimension: ཡི་དྭགས་ལ་ལྟོ་བ་རི་བོའི་གཏོས་དང་མཉམ the belly of the yidag (*Preta*) equals the size of a mountain; རིམ་གྲོ་གཏོས་ཆེ་བ homage or religious observances of great magnitude.

བཏག་པ *btag-pa*, v. འཐག་པ (བཏག་པར་བྱ ought to be tied) བཏག་བྱའི་རྒྱན an ornament to be worn.

བཏགས་པ *ḇtags-pa* 1. v. འདོགས་པ bound, tied, as in ཁྱི་བཏགས་པ bound or chained the dog; རྒྱན་བཏགས་པ ornament worn; ཁ་བཏགས་པ anything bound to the face or placed in front of any one for acceptance. 2. ground, crushed; ཞིབ་བཏགས reduced to fine powder, to flour; སྨན་བཏགས medicine pulverized.

བཏང་ *ḇtang*. pf. of གཏོང་བ and used in *W*. instead of the latter.

བཏང་སྙོམས *ḇtań-şñoms* उपेक्षा equanimity; even treatment of all things. 1. བཏང་སྙོམས་ཞེས་བྱ་བ་ནི, དགྲ་ལ་ཞེ་སྡང་བཏང་, གཉེན་ལ་དགའ་གདུང་བཏང་, སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་ཉེ་རིང་དང་ཆགས་སྡང་མེད་པར་སྙོམས་ལ་བཏང་སྙོམས་ཟེར *Ḇtań-şñoms* is a word signifying impartial and equal treatment of friend or foe, *i.e.*, to abstain from anger or affection for friends and relations, equal treatment to all living beings without either attachment or hatred. 2. acc. to *Jä*. perfect apathy 3. acc. to *Sch*. perfect impartiality.

བཏང་སྙོམས་ཅན *ḇtań-şñoms can* उन्मनाः indifferent, indolent, apathetic person.

Syn. ལེ་ལོ་ཅན *le-lo can*, སྙོམས་ལས་ཅན *şñoms-laş can* (*Ṃñon.*).

བཏང་བཟུང *ḇtań-ḇzuń* मुचिलिन्द a species of flower; also n. of a mythical mountain. བཏང་བཟུང་ཆེན་པོ *ḇtań-ḇzuń chen-po* महामुचिलिन्द a larger species of Muchilinda flower.

བཏང་ཡས *ḇtań-yaş* (གྲངས) n. of a number (*Ya-sel. 56*).

བཏད་པ *ḇtaḏ-pa*=ཕུལ་བ समर्पित made over, entrusted, presented to.

བཏབ *ḇtab* उप्त, रोपित sewn (*Zam. 8*).

བཏབ་པ *ḇtab-pa* pf. of འདེབས་པ.

བཏིག་པ *ḇtig-pa* pf. བཏིགས་པ acc. to *Cs*. to drop, to let fall in drops. རྣ་བར་སྨན་བཏིག་པ to drop medicine in the ears, v. འཐིག་པ.

བཏིང་བ *ḇtiń-wa* 1. v. འདིང་བ *ḥdiń-wa*. 2. अवस्तर spread, anything spread (*Zam. 8*); संस्तृत, स्तृत; གདན་བཏིང་བ to spread a rug.

བཏུ་བ *ḇtu-wa*, v. འཐུ་བ *ḥthu-wa*.

བཏུག་པ *ḇtug-pa*, v. གཏུག་པ *gtug-pa*.

བཏུང་བ *ḇtuń-wa* 1. pf. of འཐུང་བ *ḥthuń-wa* to drink. 2. पान; (*Zam. 8*) पीत, पेय drink, anything for drinking.

བཏུང་འདོད *ḇtuń-ḥdoḏ*=སྐོམས་པ *şkoms-pa* thirsty (*Ṃñon.*).

+ **བཏུངས་པ** *ḇtuńş-pa* कुट्टित; = བསད་པ killed.

བཏུང་སྣོད *ḥtuń-şnoḏ* drinking glass.

བཏུད་པ *ḇtuḏ-pa* अवजित, प्रहृत subdued, v. འདུད་པ.

བཏུད་ནས *ḇtuş-nas* प्रणम्य, प्रणत्य, प्रणिपत्य having bowed, paid reverence; adv. reverentially.

བཏུད་མར *ḇtuḏ-mar* in rapid or close succession (*Jä.*).

བཏུབ *ḇtub* 1. རུང་ fit, becoming; convenient, practicable: ཕྱི་རོལ་པ་དང་རྩོད་པ་མི་འོང་བས་བཏུབ (*A. 33*) it is proper not to have controversy with outsiders (unbelievers) མ་བཏུབ་པོ *ḇtub-po* it is not convenient.

བཏུབས་པ *ḇtubş-pa* छिन्न, संभिद्य cut into pieces, v. གཏུབ་པ *gtub-pa*.

བཏུམ་པ *ḇtum-pa* pf. of གཏུམ་པ to wrap round, to envelope; hence in *W*. to shut (a book).

བཏུམ་ཕོག *ḇtum-phog* acc. to *Jä*. bunch or knot produced by money and the like being tied up in the girdle.

བཏུལ་བ *gtul-wa* विनीय, pf. of འདུལ་བ *ḥdul-wa*, also བཏུལ་ཏོ; བདུད་དང་དགྲ་བཏུལ་བ to subdue an enemy, to vanquish the devil.

བཏུས་པ *ḇtuş-pa* 1.=བཙུས་པ उद्धृत, उद्धृत्य extracted, quoted. 2. བདམས་པ or བརྟགས་པ

विचित; རྣམ་པ་ཕྱེ་བ. 3. བསྡུས་པ or མདོར་བསྡུས་པ abbreviated, concise, taken in short, in few words (M̱ñon.).

བཏེག་བཏེག་བྱེད་པ *ḇteg-ḇteg byeḏ-pa* to haul upwards: ཡར་མགོ་ཟེང་ཟེང་བྱས, དར་དཀར་གྱི་ཕྱིབས་ཐོགས་ཏེ་རྒྱལ་པོའི་དབུ་བཏེག་བཏེག་བྱས་ཏེ (*H̱brom. 125*).

བཏེག་པ *ḇteg-pa*, v. འདེགས་པ; also used in the common saying:—བུ་ཨ་ཕས་བཏེག་པའི་སྟག་ཤར, བུ་མོ་ཨ་མས་བཏེག་པའི་དམན་ཤར "when the father maintains the son, a tiger is produced, when the mother the daugther a drudge appears."

བཏོན་པ *ḇton-pa* v. འདོན་པ *ẖdon-pa.*

རྟ *ṟta* or, occasionally, རྟ་པོ *ṟta-po* **अश्व, हय, हरि, तुरङ्ग** a horse; the feminine form for which is usually རྒོད་མ a mare. རྟ་འདུལ་བ to break in or train a horse; རྟ་རྒྱུག་པ to gallop, to race; རྟ་ལ་ཞོན་པ to ride on horseback. Horses are largely bred in Tibet, several of the Dog-pa tribes north of Lhasa devoting themselves exclusively to rearing horses. Both Shigatse and Gyangtse are famous horse-markets, and from the latter place numbers are imported into Nepal and Sikkim. རྟ་ཡི་རྐན་ཁྲག་རྨ་ལ་ཕན the blood from the horse's palate cures sores; རྟ་ཡི་མཁལ་མས་མཁལ་ཚབས་སེལ the kidney of the horse removes kidney disease; རྟ་ཡི་མཁྲིས་པས་རྨ་ལ་ཕན the bile of the horse is useful for sores; རྟ་ཡི་གྲེ་བས་སྐད་སྙན་ཐོབ the larynx of the horse improves the voice; རྟ་ཡི་ལྦུ་མས་མེས་ཚིག་རྨ་ལ་ཕན urinary bladder of the horse is useful for scalds and burns; རྟ་ཡི་ཚིལ་གྱིས་ཟ་ཕྱུག་གླང་ཤུ་སེལ horse-fat dissipates itching and eruptions on the skin.

Syn. མཆོད་སྦྱིན་ཕྱུགས *m̱choḏ-s̱byin phyugs̱*; དཔལ་གྱི་བུ *ḏpal-gyi bu*; རྒྱབ་འཛིན *ṟgyab-ẖdsin*; རྔ་ཡབ་མཇུག་མ་ཅན *ṟña-yab m̱jug-ma-can*; རླུང་གི་ཤིང་རྟ *ṟluñ-gi çiñ-ṟta*; རླུང་ལས་སྐྱེས *ṟluñ-las̱ s̱kyes̱*; སིན་དྷུ་སྐྱེས *sin-dhu s̱kyes̱*; མགྱོགས་འགྲོ *m̱gyogs̱-ẖgro*; འདྲེན་བྱེད *ẖdṟen-byen*; རྨིག་པ་ཅན *ṟmig-pa-can*; བློ་གསལ *ḇlo-gsal*; སྐལ་ལྡན *s̱kal-ḻdan*; མྱུར་འགྲོ *myur-ẖgro*; རྣམ་པར་གནོན *ṟnam-par gnon*; རྒྱ་མཚོ་སྐྱེས *ṟgya-m̱tsho s̱kyes̱*; རྟག་ཏུ་ཟ *ṟtag-tu za*; རྔོག་མ་ཅན *ṟñog-ma-can* (M̱ñon.).

རྟ་ཀ *ṟta-ka* or རྟར་ཀ=རྨིག་ལྕགས *ṟmig-ḻcags* lit. hoof-iron, horse-shoe.

རྟ་རྐྱ་པ *ṟta ṟkya-pa* or རྟ་སྐྱ་པ one skilled in horsemanship.

རྟ་སྐྱིན *ṟta-s̱kyin* lit. "the horse ibex"; is a curious large heavy animal peculiar to Tibet, but straying also into North Assam, the *Budorcas taxicolor*, known to sportmen as the *takin.* Two species are recorded, one found by Pére David in the ranges of Moupin on the Chinese border, the other occurring in the mountains of the Mishmi and Abor territory.

རྟ་བསྐྲགས *ṟta-ḇs̱krags̱* a clattering train of horsemen.

རྟ་གོ *ṟta-go*, རྟའི་ཁྲབ་ཆ་ཚང་ coat of mail for a horse; དེ་དམག་དཔོན་རྣམས་ཀྱི་རྟ་ཆས་ཡིན the horse-equipment for generals (*Ṟtsii.*).

རྟ་གལ *ṟta-gal* saddle-bag.

རྟ་གྲལ *ṟta-gral*, རྟ་མང་པོ་གྲལ་སྒྲིགས་ནས་བཞག་པ a number of horses kept in a row, prop. cavalry in martial array.

རྟ་གྲས *ṟta-gras̱*=རྟ་ར *ṟta-ra* stable.

རྟ་བགད *ṟta-ḇgaḏ* a horse-laugh; རྟ་བགད་ཀྱིས་འདེབས་པ to set up a horse-laugh (*Sch.*).

རྟ་མགོ *ṟta-m̱go* a horse's head. རྟ་མགོ་ཅན=གྲུ་ཤན *gru-çan* boat (M̱ñon.).

རྟ་མགྲིན་ *Ṟta-m̱grin*, (*Tamdin*) **हयग्रीव** n. of deity with a man's body but having the head of a horse and which neighs fearfully to frighten beings who are mischievous to Buddhism. The Hindu analogue of Tamdin is Hayagriwa, and shrines to this deity are not uncommon at the present day in Assam.

རྟ་སྒ *ṟta-s̱ga* or རྟའི་སྒ saddle; རྟ་སྒ་འཁོར or རྟ་སྒ་འཁོར་ཆ་འགྲིག the equipments of a riding horse (*Ṟtsii.*).

རྟ་སྒམ *ṟta-s̱gam* a large trunk or chest generally carried on horseback.

རྟ་སྒོ *ṟta-s̱go* the entrance for a horse or pony, a gate-way.

རྟ་སྒྱེལ *ṟta-s̱gyel* gen. connected with མི་བསད the slaughtering of men and killing of horses.

རྟ་བསྔགས་ལྡན་བཟང་པོ *ṟta ḇs̱ńags ḻdan ḇzań-po* n. of the horse on which Buddha used to ride when he was still a prince.

རྟ་ཅན *ṟta-can*, བྲམ་ཟེའི་རིགས n. of a class of Brāhmaṇs (*M̱ńon.*).

རྟ་ལྕག *ṟta-ḻcag* horse-whip; whip in general.

རྟ་ཆག *ṟta-chag* dry fodder or provender given to horses, such as peas, corn, oats.

རྟ་ཆས *ṟta-chas̱*=རྟ་ལ་དགོས་པའི་སྤྱད་ལག equipments of a riding horse, including the cloth that is wrapped round its breast.

རྟ་ཆུང་ *ṟta-chuń*, v. གྲེ *gre* पूर्व्वफाल्गुनी a constellation (*Ṟtsii.*).

རྟ་མཆོག *ṟta-m̱chog* अश्वरत्न "the best horse," the ideal horse which makes its possessor a wealthy man; the mythological horse of Indra, a sort of Pegasus which partakes of divine properties. He is called Balāhaka the prince of horses or in Tibetan རྟ་ཡི་རྒྱལ་པོ་ཅང་ཤེས་བ་ལ་ཧ་ཀ.

Syn. ཅང་ཤེས་པ *cań çes̱-pa*; ལེགས་འགྲོ *legs̱-ẖgro*; རླུང་གི་གཤོག་པ་ཅན *ṟluń-gi g̱çog-pa-can*; རླུང་ལས་རྒྱལ *ṟluń-las̱-ṟgyal*; རྣམ་པར་དུལ *ṟnam-par-dul*; རིགས་ལྡན *rigs̱-ḻdan*; གྱི་ལིང་ *gyi-liń*; རླུང་རྟ *ṟluń-ṟta* the horse of fortune or good luck (*M̱ńon.*).

རྟ་མཆོག་ཁ་འབབ *Ṟta-m̱chog kha-ẖbab* lit. "the down-flowing mouth of the best horse." This is the appellation of the Yeru Tsang-po or Brahmaputra during the earlier portion of its course in Western Tibet. Throughout Ngari it is known as *Tamjo Kha-bab*. The river is supposed to issue from a rock shaped like a horse's mouth, but in reality rises in a swamp in a mountain-locked valley 12 miles east of Gur-lha in West Purang.

རྟ་ལྗང་ *ṟta-ljań* हर्य्यश्व, हरिताश्व a grey-green horse or a horse the colour of which is grey-green like a leaf.

རྟ་གདོང་མེ *ṟta g̱doń-me* वड़वानल a great submarine fire which is believed to exist in the southern limits of the great ocean: རྟ་གདོང་མེ་དང་དུས་མཐའི་རླུང་ལྟ་བུ *ṟta-g̱doń meḏ-dań dus̱-m̱thaẖi ṟluń ḻta-bu* (devastating) like the submarine fire and the wind at the end of time (*Ṟtsii.*).

རྟ་བདག་བརྒྱད *Ṟta-ḇdag ḇṟgyaḏ* an epithet of the god of wealth (*Ṟtsii.*).

རྟ་བདུན་པ *ṟta ḇdun-pa* सप्ताश्व an epithet of the sun, whose chariot is said to be drawn by seven horses; also n. of Varuṇa the god of the oceans (*M̱ńon.*).

རྟ་ནག *Ṟta-nag* (*Tanag*) n. of a district in Tibet situated a few miles to the north of Tashi-lhunpo in Tsang.

རྟ་ནག་གནས་ག *Ṟta-nag g̱nas̱-ga* n. of a village in Tanag; རྟ་ནག་རིན་ཆེན་རྩེ n. of a town in Tanag with a monastery called *Rin-cṟhen-tse*.

རྟ་གནས *ṟta-g̱nas̱* a stable.

Syn. རྟ་ཁང་ *ṟta-khań*; མགྱོགས་འགྲོའི་གནས *m̱gyogs̱-ẖgroẖi g̱nas̱* (*M̱ńon.*).

རྟ་རྣ *ṟta-ṟna* the horse's-ear, one having the ears of a horse.

རྟ་སྣ་རི *Ṟta-s̱na ri* अश्वकर्ण one of the seven golden mountains of Buddhist mythology, so called from its shape being like the nose of a horse.

རྟ་པ *ṟta-pa* अश्वक a horseman, a rider; རྐང་ཐང་རྟ་པ अश्व-पदातिक infantry and cavalry (*Ya-sel. 55*). The terms signifying a horseman are: རྟ་པ, རྟ་ལ་ཞོན་པ, སྐྱེས་བུ་ཅན *s̱kyes̱-bu-can*, རྣམ་པར་གནོན (*M̱ńon.*).

རྟ་པ་རྟ་ཞོན *ṟta-pa ṟta-shon* in *Ld.* a balancing board, see-saw (*Jä.*).

རྟ་པའི་དཔུང་ *ṟta-paẖi ḏpuñ* cavalry (*Cs.*).

རྟ་ལྤགས *ṟta-ḻpagş* a horse's skin; n. of a medicinal herb. རྟ་ལྤགས་ལྷ་བ་འཛིན་ཞིང་ཚ་སེར་སྐེམ.

རྟ་ཕོ་ཐལ་དཀར *ṟta-pho thal-ḏkar* a stallion of ash-colour (*K. du.* ད *18*).

རྟ་ཕྲུག *ṟta-phrug* foal, the young of the horse.

Syn. ཐུ་རུ *thu-ru*; རྟེའུ *ṟte-ẖu*; རྟ་ཡི་བུ *ṟta-yi bu*; རྟེ་ཐུར *ṟte-thur*; རྟ་ཕྲན *ṟta-phran* (*M̱ñon.*).

རྟ་བབས *ṟta-babş* तोरण 1. a raised place or large stone generally kept at the entrance of a house or monastery or temple for alighting from a horse. 2. ཁང་པའི་རྟ་བབས the pediment of a large door-way; acc. to *Jä.* the arch of a gate-way.

རྟ་བེལ *ṟta-bel* a horse's forelock.

རྟ་བྲེས *ṟta-breş* अश्वशाला a stable; manger.

རྟ་བོན *ṟta-bon* is described as *lag-paẖi nañ-phyog ṟḇa ẖdṟa-wa dṟi ñan-pa* nasty filth, such as that which occurs in fissures inside the hand.

རྟ་བོན་པ *ṟta bon-pa* तुरङ्गी a mare.

རྟ་དབྱངས *Ṟta-ḏḇyañş* अश्वघोष a celebrated Buddhist sage who was converted to Buddhism, better known by the name of Virācharya for his heroic devotion to the cause of that faith. He wrote an epistle to king Kaniska, also a commentary on the *Sûtrānta*. དང་པོ་ཕྱི་པའི་པཎྜི་ཏ་ཤིན་ཏུ་མཁས་པ་ཞིག, རྗེས་སུ་ཤཱུ་ར་དེ་བས་བཏུལ་ནས་ནང་པ་ལ་བཙུག་པས, སློབ་དཔོན་དཔའ་བོ་ཞེས་མངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་རྒྱ་ཆེན་པོ་མཛད, མདོ་སྡེ་དྲན་པ་ཉེར་གཞག་གི་དོན་བསྡུས་སློབ་དཔོན་རྟ་དབྱངས་ཀྱིས་མཛད་པ. At first (in the first part of his life) he was a learned *Tirthika* Pandit, afterwards he was converted to Buddhism, when being called Achārya Vira he greatly furthered the cause of Buddhism. Achārya As'va Ghosha wrote a commentary on the (Buddhist scriptural) work called *Dṟan-pa ñergshag* (*D. çel. 12*).

རྟ་སྦངས *ṟta-şbañş* horse-dung; རྟ་སྦངས་སྲིན་སེལ་མཁྲིས་སྐྱུང་སྐྱུག་པ་གཅོད horse-dung (strained) removes worms and bilious vomiting.

རྟ་དམག *ṟta-ḏmag* cavalry.

རྟ་རྨིག *ṟta-ṟmig* 1. a horse's hoof; རྟ་རྨིག་མ or རྟ་རྨིག་གཟུགས silver ingots prepared in the shape of a horse-hoof, weighing variously from 125 to 156 rupees-weight. 2. वार्ताकु a plant the leaves of which resemble the horse's hoof; རྟ་རྨིག་མ་གསོ་རུས་སྦྱོར་ཙ་སྐྱོ་འགགས. [the egg-plant *Solanum melongena*]*S.*

རྟ་རྫི *ṟta-ṟdsi*, or རྟ་འཚོ་མཁན, one that tends horses; a groom. ནལ་འབྱོར་པ་གོང་འོག་འདི་ཀུན་ཡང་རྟ་རྫི་དང་ also all the ascetics mentioned above and below with the horse-minder (*A-119*).

རྟ་གཙང་ *ṟsa-gtsañ* the pure horse necessary for the sacrificial purposes of the Vedic Brāhmaṇas: རྟ་གཙང་མཆོད་སྦྱིན अश्वमेधयज्ञ the Brāhmaṇical sacrifice of the horse according to the Vedic rites.

རྟ་ཞུན *ṟta-shun* a good horse.

རྟ་བཟང་ལྕག་བཞིན *ṟta-ḇzañ ḻcag-ḇshin* (lit. as a whip is necessary to keep even a good horse in order) is said to be a common saying in Tibet for one person sending his remembrances to another.

རྟ་ཟམ *ṟta-zam* lit. horse bridge, has a double meaning: first, a government post-station on the main roadway from provincial centres to Lhasa, the place where horses, &c., are changed; secondly, it is applied to the post-rider or government messenger himself. The best known *tazam*, or *tajam* as the word is often heard, are those situated on the great postal track which stretches from Leh, viâ Gartok and the north bank of the Tsang-po, to Shiga-tse and Lhasa. The proper term for the post-rider himself is རྟ་ཟམ་པ; however usage has contracted it into རྟ་ཟམ.

རྟའི་བུ *rtahi-bu* अश्वायन; རྟའི་ཉིན་ལམ *rtahi ñin-lam* आश्वीन a day's journey on horse back. རྟའི་ཧུ་ལག *rtahi hu-lag* a compulsory service for the supply of oxen, mules, and horses. རྟའི་ར་བ *rtahi ra-wa* मन्दुरा an enclosure for horses, a stable.

རྟ་ཧོན *Rta-hon* n. of a monastic club for discussing metaphysical topics in the monasteries of Daipung, Sera and Gahdan (*Lon.* ཀ *14*).

རྟ་ཡི་མཇུག་མ *rta-yi mjug-ma* (lit. the horse's tail) n. of a medicinal plant.

Syn. གཡོ་ལྡན་མ *gyo ldan-ma*; ཟླ་བའི་ལོ་མ *zla-wahi lo-ma*; འདུར་བྱེད་སྐྱེས *hdur-qyed skyes*; ཡལ་གའི་མེ་ཏོག *yal-gahi me-tog*; མཐོན་པོ་མ *mthon-po ma*; འགྲོ་ལྡན *hgro-ldan*; བོང་བོའི་མེ་ཏོག *boñ-bohi me-tog* (*Mñon.*).

རྟ་ལའི་ཀོང་ *Rta-lahi koñ* n. of a mythological race in ancient India (*Yig.*).

རྟ་ཤ *rta-ça* 1. horse-flesh. 2. the oblique abdominal muscles of the hips.

རྟ་ཤད *rta-çad* curry-comb (*Sch.*).

རྟ་སྲེ *rta-sre* पृषदश्व a pie-bald horse. [' Having pie-bald horses'; an epithet of Marut or the wind-god]*S.*

རྟ་གསར *rta-gsar* a new horse, a horse not yet broken in or dressed (*Schtr.*); རྟ་གསར་སྒ་པ a colt three years old newly broken and saddled.

རྟ་གསེབ *rta-gseb* a stallion: རྟ་གསེབ་སྔོན་པོའི་སྦངས་ཀྱིས་ཁྱི་སྨྱོན་ནད་ལ་ཕན the dung of a stallion of blue colour is a preventive of hydrophobia.

རྟ་གསོད *rta-gsod* = ཀ་ར་བྷི་ར *ka-ra bhi-ra* the oleander, *Nerium odorum* (*Mñon.*).

རྟག་པ *rtag-pa* ध्रुव, शाश्वत, नित्य, also नित्यता, अनुबन्ध, सिद्धि 1. continuous, enduring, lasting, eternal. 2. perpetuity, duration to all futurity (a quality which, according to Buddhist views, can be ascribed only to absolute emptiness—སྟོང་པ་ཉིད, *Çūnyatā*): རྟག་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་མཆོག་ནི་ནམ་མཁའ the chief of all permanent things is voidity. མི་རྟག་པ impermanent, not durable, perishable: དེ་ཡང་མི་རྟག་ཚུལ་དུ་གདའ that, too, is subject to the law of perishableness; རྟག་པ་རེ་ཞིག (" *tāk-pa re-shi* ") is the common colloq. expression in *C.* for always, constantly (*Snd. Hbk.*).

Syn. བརྟན་པ *brtan-pa*; ཐེར་ཟུག་པ *ther-zug-pa*; གཏན་དུ་བ *gtan du-wa*; རང་བཞིན་གནས *rañ-bshin gnas*; མི་འགྱུར་བ *mi hgyur-wa*; གཡུང་དྲུང *gyuñ-druñ*; མི་གཞིག *mi-gshig*; མི་གཡོ *mi-gyo*; གཡོ་མེད *gyo-med*; གཞོན་མེ *gshon-me* (*Mñon.*).

རྟག་འཁྲུས་ཆེ *rtag-hkhrus che* always washed = assiduity.

རྟག་ཆད *rtag-chad* lasting and transitory; an abbr. of རྟག་པར་ལྟ་བ་དང་ཆད་པར་ལྟ་བ་གཉིས the theory of eternal existence or annihilation: རྟག་ཆད་ལོག་པའི་ལམ་ཞུགས་སྤྱོད་ཀྱིས་འཛེམས you have avoided the false doctrine of perpetual existence (*Hbrom.* ཕ *29*).

རྟག་སྙོམས་ལ *rtag-sñoms-la* adv. uniformly, equally.

རྟག་ཏུ *rtag-tu* सदा, सर्व्वदा, अनिमिष, शाश्वत always, continually, perpetually: རྟག་ཏུ་བླ་མ་ལ་སྐྱབས་སུ་འཆིའོ at all times do I seek refuge in my lama (Buddha).

རྟག་ཏུ་ཁོལ *rtag-tu khol* चिरदास a slave, perpetual servant: ཐབས་མཁས་བློན་པོའི་ཁོལ a servant of a resourceful minister (*Hbrom. 152*).

རྟག་ཏུ་དགའ *rtag-tu dgah* सदानन्द always cheerful ever happy; an epithet of Mahādeva.

རྟག་ཏུ་ངུ *Rtag-tu ñu* 1. n. of a Buddhist saint who used to weep when observing the miseries of mundane existence. He devoted all that he possessed to others and by his religious ascetism and study of the *Prajñā-pāramitā* he attained to the position of a *Boddhisattva* (*Hbum.* པ *501*). 2. n. of a medicinal flower on which dew is formed at all times on account of which it is said to be always in tears. It grows on high altitudes in Tsari the most easterly district of Central Tibet.

རྟག་ཏུ་སྤྱོད *ṟtag-tu şpyoḏ* **पावक** met. the fire, which is always at work.

རྟག་ཏུ་བ *ṟtag-tu-wa* eternal, perpetual; also acc. to *Cs.* perpetuity, eternity.

རྟག་ཏུ་འབབ *ṟtag-tu ẖbab* a name of the river Sitā, the river of continual flow (*M̱ñon.*).

རྟག་ཏུ་འབྱུང་ *ṟtag-tu ẖbyuñ* of eternal or perpetual growth.

རྟག་ཏུ་སྦྱིན *ṟtag-tu şbyin* (རྟག་ཏུ་བསྒྲོད་དེ) **नैत्य** perpetually giving or yielding.

རྟག་ཏུ་བརྩོན **नित्योद्युक्त** always assiduous, ever-applying.

རྟག་ཏུ་ཟ *ṟtag-tu za* lit. that eats at all times, met. a horse.

རྟག་ཏུ་ལང་ཚོ་ལྡན་མ *ṟtag-tu lañ-tsho ḻdan-ma* she who is at all times youthful, an epithet of Draupadi **द्रौपदी** the common wife of the Pāṇḍava brothers.

རྟག་ལྟ *ṟtag-ḻta*=རྟག་པར་ལྟ་བ the doctrine of the immortality of the soul and of all things.

རྟག་བདེ་བྱེད *ṟtag-bde byeḏ* (lit. happy at all times) an epithet of རྣམ་ཐོས་སྲས Vais′ravana the god of wealth (*M̱ñon.*).

རྟག་སྡོད *Ṟtag-şdoḏ* land-steward or overseer. རྟག་སྡོད་ལྷ་གསེལ the resident manager of the estate of *Lha-gsel* in Tibet (*Ṟtsii.*).

རྟག་པ་ཐེར་ཟུག་སྨྲ་བའི་ལྟ་བ *ṟtag-pa ther-zug şmra-baẖi ḻta-wa* the doctrine of a Brāhmaṇical sect in Ancient India: དོན་རྟག་པ་འགྱུར་མེད་ཆེན་པོ་ལ་རང་བཞིན་མ་ངེས་པར་འདོད་པའོ (they) did not believe in the great unchangeable and eternal principle (*Theg. 33 to 39*).

རྟག་པ་དོན་མཚོན་པའི་ལྟ་བ *ṟtag-pa don m̱tshon-paẖi ḻta-wa* the doctrine or view as to the eternity of matter and its attributes (*Theg. 33 to 39*).

རྟག་པར *ṟtag-par* **सदा** adv. always.

རྟག་པར་འཛིན་པ *ṟtag-par ẖdsin-pa* to look upon what is transitory as lasting, and hence to be worldly-minded, a worldling; ཉལ་བ་ལ་རྟག་པ steady in lying down, *i.e.*, to be continually at rest.

རྟག་པོ *ṟtag-po* adj. lasting, durable, reliable.

རྟག་མ *ṟtag-ma* **सती** eternity personified, the eternal goddess; an epithet of Durgā.

རྟག་མྱོས *Ṟtag-myoş* **सदामोद** an epithet of the god of love.

རྟག་འཛིན་ཅན *ṟtag ẖdsin-can*=རྟག་པ་འཛིན་མཁན he who holds that things are permanent.

རྟག་ཞི་པ *ṟtag shi-pa* **सदाशिव** is an epithet of Avalokitesvara *Bodhisattva* and S′iva.

རྟག་རེས་འཁོར *ṟtag-reş ẖkhor* 1. **नैत्यक** constantly recurring. 2. རྟག་རེ་འཁོར་བ acc. to (*Sch.*) constant change.

རྟགས *ṟtagş* 1. **प्रकृति, निमित्त, चिह्न, लिङ्ग** resp. ཕྱག་རྟགས sign, manual, badge, token, mark, characteristic, prognostic, &c. བཟང་རྟགས good sign or token; ངན་རྟགས evil mark or bad sign; བཀྲ་ཤིས་པའི་རྟགས auspicious sign or mark; རྟགས་བརྒྱད or བཀྲ་ཤིས་པའི་རྟགས་བརྒྱད the eight auspicious symbols or objects, v. བཀྲ་ཤིས་བརྒྱད. We have in ཡོད་མི་ཡོད་གི་རྟགས the sign of being or not being, sufficiency or insufficiency, &c. སྐྱེ་འཆིའི་རྟགས *şkye-ẖchiẖi ṟtagş* the signs of birth and death; རྟགས་བྱེད་པ to make a mark; རབ་ཏུ་བྱུང་བའི་རྟགས་ཡོད་པ the badge or distinction of monkhood; one having the marks of an ecclesiastic; མངོན་རྟགས proof, clear evidence; རྟགས་བཙུ=**दृग्निमित्त**: ཅི་རྟགས་པ་ནས་བཟུང on what evidence have they seized him? རྟགས་པ་ཞིག་དགོས a proof is necessary: རྟགས་པའང་མི་འདུག there is even no evidence or mark. རྟགས་ཅན **कलङ्कित, चिह्नित** having a mark upon it or marked, stained; also ominous. རྟགས་ཅན་མ=སྨད་འཚོང་མ a harlot (*M̱ñon.*). 2.=མཚན་མ **लिङ्ग**

gender; the organ of generation; རྟགས་མེད *ṟtagş-meḏ* अलिङ्गक hermaphrodite. ཕོ་རྟགས male organ; མོ་རྟགས female organ. རྟགས་འཇུག *ṟtagş-ẖjug* the description of the distinction of the sexes; ལུང་སྟོན་པ་རྟགས་ཀྱི་འཇུག་པ, ཞེས་བྱ་བ व्याकरण' लिङ्गावतारनाम, id., a grammatical treatise on the same (by Thon-mi Sambhoṭa). རྟགས denotes also marks of grammatical distinction, such as terminations etc.: རྟགས་འཇུག་པ using such marks, making grammatical distinctions.

རྟགས་ཐུགས *ṟtagş-thugş* intimate connection.

རྟགས་དམ་ཕྲུག *ṟtagş dam-phrug* sign and seal (*Yig. k. 2*).

རྟགས་གསུམ *ṟtagş-gsum* met. an oar (*M̱ñon.*).

རྟབ་པ *ṟtab-pa* acc. to *Jä.* = རྫབ་པ or བརྫབས་པ to be in a hurry, to be confused, frightened, in a state of alarm (acc. to *Zam.* = ཟད་པ).

རྟབ་རྟབ་པོ *ṟtab ṟtab-po* = འཚབས་འཚབས confused, confounded with fear, perplexed: འཁོར་རྣམས་རྟབ་རྟབ་པོར་གྱུར་ཏེ་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་བཟློག *ẖkhor-ṟnamş ṟtab-ṟtab-por gyur-te thamş-caḏ-kyiş ḇzlog* all the attendants becoming panic-struck turned back (*Khriḏ. 140*); རྟབ་རྟབ་པོར་སོང་ནས having become quite startled and confounded.

རྟབ་རྟབ་ལ *ṟtab-ṟtab-la* also རྟབ་རྟོབ་ལ adv. helter-skelter, pell-mell; also in haste. རྟབ་རྟབ་པོར id. ཞིབ་མ་བཅད་པར་རྟབ་རྟབ་པོར་ཁྲིམས་གཅོད་བྱེད་ལ་དང་མི་རུང་ it is not proper while perplexed or confused to come to a legal decision without minute investigation (*Ṟdsa. 16*).

རྟས་པ *ṟtaş-pa*, v. བརྟ་བ *ḇṟta-wa.*

རྟས་གཙང་གི་མཆོད་སྦྱིན *ṟtaş gtsañ-gi m̱choḏ-şbyin* अश्वमेध-यज्ञ the *Vedic* sacrificial ceremony in which horse's flesh is used for entertaining the invoked deities.

རྟིག་གི *ṟtig-gi* in *Tsang* for རྟེའུ *ṟteẖu* foal, colt.

རྟིང་ *ṟtiñ* what is behind or after (with regard to space, but more particularly to time). རྟིང་དུ *ṟtiñ-du*, རྟིང་ན *ṟtiñ-na*, རྟིང་ལ *ṟtiñ-la*, adv. and postp. afterwards, after: རྟིང་དུ་བཅོས་སོ *ṟtiñ-du ḇcoş-so* they were made afterwards; བྱོན་རྟིང་ལ *byon-ṟtiñ la* after their appearance; བྱུང་རྟིང་ *byuñ-ṟtiñ* after he has come; དེ་རྟིང་ལ *de ṟtiñ-ḻa* after that.

རྟིང་བསྐུལ *ṟtiñ-ḇşkul* earnest entreaty or exhortation (*Sorig. 134*).

རྟིང་ལྕགས *ṟtiñ-ḻcagş* a spur; རྟིང་ལྕགས་རྒྱབ་པ *ṟtiñ-ḻcagş ṟgyab-pa* to spur, to prick with the spur.

རྟིང་འཇུག *ṟtiñ-ẖjug* remaining part, remainder.

རྟིང་པ *ṟtiñ-pa* 1. the end, extremity, lowest part, *e.g.*, of a stick; gen. the heel of the foot ཀང་པའི་རྫ་བ (*M̱ñon.*). 2. ཕྱི *phyi* latter.

རྟིང་བལ *ṟtiñ-bal* hair of the foot of goat, sheep, etc.

རྟིང་མ *ştiñ-ma* adj. and sbst. latter, the last; གཏམ་གྱི་རྟིང་མ་ཡིན *gtam-gyi ṟtiñ-ma yin* it is the end of a speech, conversation or discourse, this is my last and farewell-speech; རྟིང་མ་ཉི་མ *ṟtiñ-ma ñi-ma* the following day.

Syn. ཕྱི་མ *phyi-ma*; རྗེས་མ *ṟjeş-ma*; རྗེས་སུ་བགྱིད *ṟjeş-su ḇgyiḏ*; རྗེས་སུ་སྒྲུབ *ṟjeş-su şgrub*; གཤམ་མ *gçam-ma*; མཇུག་མ་ཕྱི་ཤོས *m̱jug-ma phyi-çoş* (*M̱ñon.*).

རྟིབ་པ *ṟtib-pa* pf. བརྟིབས *ḇṟtibş*, fut. བརྟིབ *ḇṟtib*, imp. རྟིབ *ṟtib* or རྟིབས *ṟtibş* to break or pull down (cf. རྡིབ་པ *ṟdib-pa*); in Sikk. to beat or thrash thoroughly.

རྟུག་པ *ṟtug-pa*, མི་གཙང་མ विष्ठा 1. human excrement; རྟུག་སྐམ or རྟུག་སྐེམ *ṟtug-şkem* dry excrement. 2. in *C.* wind, flatulency. 3. བརྟུག or རྟུག *ṟtug*, v. under རྟོགས་པ.

རྟུང་བ *ṟtuṅ-wa* pf. བརྟུངས, fut. བརྟུང also སྟུང་བ to make less, to shorten, to contract, *e.g.*, a rope, a dress: གཉའ་བ་བརྟུངས his neck is contracted (*Jä.*).

རྟུན *ṟtun* v. གཏུན *gtun*; རྟུན་རིལ *ṟtun-ril* a trituration-bowl (*Sch.*).

རྟུན་པ *ṟtun-pa* diligence; རྟུན་པའི་སྐྱེད་པ *ṟtun-paẖi şkyeḏ-pa* to be diligent (*Zam.*); cf. དྲུན་པ.

རྟུལ་པོ *ṟtul-po* or རྟུལ་བ मृदु blunt, dull, stupid; མཚོན་རྟུལ a blunt weapon (*Cs.*); དབང་པོ་རྟུལ་པོ blundering; བློ་རྟུལ *ḇlo-ṟtul* weak intellect.

རྟུལ་ཕོད་པ *ṟtul phoḏ-pa* पराक्रम, परिणाह, वीर bold, intrepid; also sbst. courage.

རྟུལ་བཟང་སྐྱེས *Ṟtul-ḇzaṅ şkyeş* = རྟུལ་ཅན་མའི་བུ the son of *Ṟtul-can-ma*, one of the ten incarnations of Vishnu; a name of परशुराम; དགའ་བྱེད་དགྲ་སྐྱ་ཅན.

རྟེ་ཐུར *ṟte-thur* = རྟེའུ किशोर foal, colt; རྟེའུ་འབྱུང་བ to bring forth a colt, to foal (*Cs.*).

རྟེན *rten* 1. सम्भव, अनुभव, वस्तु, परायण, गुण, आश्रय a hold, support, esp. in compounds: ཀ་རྟེན the plinth or base of a pillar (*Cs.*); རྐང་རྟེན or ཞབས་རྟེན a footstool (*Cs.*) 2. आश्रय, अधिकरण in Gram. the case which denotes the place of a thing or person, the locative. 3. शरीर that which holds, contains, or supports a thing: སྐུ་རྟེན lit. the holder or receptacle of a person himself, *i.e.*, an image of a deity, of a Buddha or *Bodhisattva*; གསུང་རྟེན = ཡིག་འབྲུ letters, writings, holders of the doctrine, gen. consisting in a volume of the holy writings. ཐུགས་རྟེན *thugş-ṟten* "the holder of the heart or mind" as manifest in a holy person. The term རྟེན་གསུམ is often applied to the foregoing three. གདུང་རྟེན *gduṅ-ṟten* receptacle for the bones or relics of a saint; མཆོད་རྟེན *ṃchoḏ-ṟten* a holder or depository for oblations, a chaitya; རིག་པའི་རྟེན *rig-paẖi ṟten* receptacle of the soul, *i.e.*, the body (*Schtr.*); རིག་པ་རྟེན་མེད་པ, རྟེན་དང་བྲལ་བ the houseless, bodiless soul: སྙིང་ནི་ཚེ་སྲོག་སེམས་ཀྱི་རྟེན *şñiṅ-ni tshe-sṟog semş-kyi ṟten* the heart is the seat of life and of the soul. Similarly རྟེན is often a term for a temple or shrine: རྟེན་གྱི་གཙོ་བོ the deity in a shrine; again we have ཞུ་རྟེན *shu-ṟten* resp. ཕྱག་རྟེན *phyag-ṟten* a present, gift, offering, *i.e.*, "the holder or support of a request."

རྟེན་ཁེབས *ṟten-khebş* पूजावस्त्र the cover for religious offerings.

རྟེན་ཁྲི *ṟten-khri* = མཆོད་བཤམས a chapel or cabinet to hold images with accommodation for keeping offerings before them and for religious books (*Ṟtsii.*).

རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་སྙིང་པོའི་ཆོ་གའི་གཟུངས *ṟten-ciṅ ẖbrel-war ẖbyuṅ şñiṅ-poẖi-cho gaẖi-gzuṅş* प्रतीत्यसमुत्पाद-परिहृदय-धारणी n. of a *dhāraṇi* expressing the essence of the doctrine of relative existence or origination (*K. gu.* པ *288*).

རྟེན་ཆས *ṟten-chaş* things, articles.

རྟེན་པ *ṟten-pa* 1. vb., pf. and fut. བརྟེན imp. རྟོན to keep, to hold, to adhere to, to lean on; འཁར་བ་ལ་རྟེན་པ to lean on a staff; ཀ་བ་ལ་རྟེན་པ to keep or hold against a pillar; ལག་པ་འགྲམ་པ་ལ་རྟེན to keep the hand on one's cheeks, to lean one's head on one's hand in meditating; fig. to depend or rely on; བརྟེན་པའི་བླ་མ the priest to whom one holds; སྣུམ་ལ་རྟེན་པ to keep to the fat, *i.e.*, to eat much fat; འཁྲིག་པའི་ཆོས་ལ་རྟེན་པ to be given to sensuality. A frequent form of the vb. is རྟེན་ནས *ṟten-naş*: ཁྱེད་ཀྱིས་གསུང་བ་ལ་བརྟེན་ནས following, depending on your orders; ངའི་ནུས་པ་ལ་རྟེན་ནས relying on my strength; hence བརྟེན་ནས is frq. used for in consequence of, with respect to, concerning, etc.:

རྐྱེན་དེ་ལ་རྟེན་ནས in consequence of that event; ཡུལ་ཁྱད་པར་ཅན་ལ་རྟེན་ནས in connection with a noble object; ལྷོ་ཕྱོགས་ལ་རྟེན་ནས *lho-phyogs la rten-nas* to be situated towards the south; འོད་ཟེར་ལ་རྟེན་ནས་གཟིགས་པ to look after or pursue with one's eye a ray of light. 2. sbst. that which holds, keeps up; རྒྱལ་པོའི་རྟེན་པའོ these are the supports of king; བརྟེན་པ་རུས་པའི་གནས་ལུགས་བསྟན་པ 'the doctrine of the hold-giving bones' *i.e.*, osteology. 3. adj. attached to, faithful (*Jä.*).

རྟེན་པའི་རྐྱེན *rten-paḫi rkyen* dependent cause; ཀྱུ་ཆུ་ལ་རྟེན་པའི་རྐྱེན་འཁྱགས་པ the dependent cause of (the formation of) ice is water.

རྟེན་འབྲེལ *rten-ḫbrel* is said to be a contraction of རྟེན་པར་འབྲེལ་བར་འགྱུར་བ *rten-par ḫbrel-war ḫgyur-wa* प्रतीत्यसमुत्पाद 1. it is best defined not as causal concatenation but as the inter-dependent causes which have originted matter and all phenomena. These mutually contributory causes, however, according to Buddhist theory, properly centre in or spring forth from *avidyā* (Tib. མ་རིག་པ) or the ignorant belief that all which seems to us to exist does so exist when it is really non-existent. 2. संयोग omen; circumstances combining to found a judgment or prognostic; diagnosis. Milaraspa says of *rten-ḫbrel*: སྐྱེར་འཁོར་འདས་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་རྟེན་འབྲེལ་དུ་གོ་ཞིང་ understanding *rten-ḫbrel* to be the whole doctrine of transmigration in general. However, he deviates from the purer philosophy by averring that the co-operating cause at work in *rten-ḫbrel* is produced by the deep mysteries of ཟབ and མན་ངག (*Mil.* ཀ, *89*). The doctrine involved in *rten-ḫbrel* is fully dealt with in Tsong-khapa's great work, the *Lam-rim chen-mo.* He sums up the argument thus: འདི་ཀུན་ངོ་བོས་སྟོང་པ་དང་། འདི་ལས་འདི་འབྲས་འབྱུང་བ་ཡི། ངེས་པ་གཉིས་པོ་ཕན་ཚུན་དུ། གེགས་མེད་པར་ནི་གྲོགས་བྱེད་པ། འདི་ལས་ངོ་མཚར་གྱུར་བ་དང་། འདི་ལས་རྨད་དུ་བྱུང་བ་གང་།། The certitude that all these things are in their very essence void and yet that from the one its fruit the other springs forth, the two uninteruptedly hither or thither mutually assisting each other—what can be more wonderful than this, and what has arisen more stupendous than it!

རྟེན་འབྲེལ་གྱི་འཁོར་ལོ *rten-ḫbrel-gyi ḫkhor-lo* प्रतीत्यसमुत्पाद-चक्र the wheel illustrating the process of the working of successive existences and helpful in meditating on them and in methods for getting rid of their influences, etc. In the tractate རྟེན་འབྲེལ་གྱི་འཁོར་ལོ་མི་འདྲ་བ་བཅོ་བརྒྱད *rten-ḫbrel gyi-ḫhor-lo mi ḫdra-wa bco-brgyad* (*A. 35*) there are eighteen different descriptions of the wheel illustrating the cycle of *Pratītya samutpāda*, the earliest one having been designed by Nāgārjuna as contained in *Tan. d.* གོ *32*. In it are contained indications of human destiny, luck, happiness and misery, which are drawn up in set formulas. རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བ་དང་པོ་དང་རྣམ་དབྱེ་བསྟན་པའི་མདོ the Sûtra describing the relative existences and the distinctive features contained in them (*K. d.* མ *203*). In it are described the science of divination, the art of drawing omens from different occurrences and signs.

རྟེན་འབྲེལ་བསྒོམ *rten-ḫbrel bsgom* = རང་སངས་རྒྱས an epithet for a *Pratyeka* Buddha (*M̱ñon.*).

རྟེན་འབྲེལ་རྟོགས་པ *rten-ḫbrel rtogs-pa* to investigate significant or ominous incidents and draw inferences therefrom; རྟེན་འབྲེལ་ཤེས་པ to know such, or one who knows them (*e.g.*, a physician when treating a patient must try to find out the auspices). རྟེན་འབྲེལ་བཟང་ good auspices; རྟེན་འབྲེལ་ངན་ bad omens.

རྟེན་འབྲེལ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས *ṟten-ẖbrel yan-lag ḇcu gñiş* the twelve inter-dependent contributories to the orignation of all phenomena. Or, more fully:—The twelve inter-dependent elements which together contribute to the production of all phenomena; the twelve, however, being theoretically not simultaneous in origination but occurring in a certain sequence; each indeed being dependent on its predecessor, though not exactly evolved from it, because by a process of re-action the predecessor is also dependent for manifestation on its successor. Thus, while the succeeding contributories may be said to be evolved in a measure from the preceding ones, there is a mutual dependence which makes all the twelve co-ordinate also. The twelve inter-dependent originations in the Pratītya Samutpāda are:—(1) མ་རིག་པ अविद्या ignorance; (2) འདུ་བྱེད संस्कार association or impressions; (3) རྣམ་ཤེས विज्ञान consciousness; (4) མིང་གཟུགས नामरूप name and form; (5) སྐྱེ་མཆེད *şkye-ṃched* षडायतन the six sense-organs; (6) རེག་པ स्पर्श contact; (7) ཚོར་བ वेदना feeling; (8) *ṣreḏ-pa* སྲེད་པ तृष्णा desire or hankering after; (9) ལེན་པ उपादान sensual enthralment; (10) སྲིད་པ *ṣriḏ-pa* भव procreation; (11) སྐྱེ་བ *şkye-wa* जाति birth; (12) རྒས་ཤི जरामरण old age and death.

རྟེན་མ *ṟten-ma* prop. support, pillar.

རྟེན་དམན་པ *ṟten ḏman-pa* subordinate; of lower position or order, junior; a ge-tshul is subordinate to a ge-long, a ge-nyen is inferior to a ge-tshul or *Çramaṇera*: ཁོང་རྟེན་དམན་པས་ལུས་ཀྱི་ཕྱག་མ་མཛད་པར he being inferior in rank, *i.e.*, in the religious order, he did not make salutation with his body (*A. 56*).

རྟེན་གཞི *ṟten-gshi* 1. basis, foundation आधार. 2.=ཁང་ཁྱིམ་འདུག་ས residence, home (*Ṃñon.*). རྟེན་གནས *ṟten-gnaş*, id.

རྟོག *ṟtog* 1. in རྟོག་ཁང་ *ṟtog-khañ* कुतूहलशाला a room or place of amusement on the top of a house or building. 2. केतु for ཏོག *tog*.

རྟོག་པ I: *ṟtog-pa* तर्क, कल्पना sbst. 1. consideration, deliberation, reflection; རྟོག་པ་སྐྱེ་བ *ṟtog-pa şkye-wa* or རྟོག་པ་ལ་འཇུག་པ to reflect on a thing, to indulge in musings. 2. scruple, hesitation: རྟོག་པ་སྐྱེས་ཏེ *ṟtog-pa şkyeş-te* to grow doubtful, hesitating.

རྟོག་པ II· vb., pf. བརྟགས or བརྟག imp. རྟོག or རྟོགས प्रेक्षते to consider, examine, search into, muse upon=བསམ་མནོ་བ or མནོ་བསམ་པ (*Ṃñon.*): བརྟགས་ན་མི་ཤེས though one meditates (upon the soul), one cannot understand. To trouble one's head about a thing is considered a fault much to be guarded against, and the more so, as religious faith as well as meditation require the mind to be strictly free from distraction, and especially in meditation to be concentrated on a single object only: མ་རྟོག་ཏིང་ངེ་འཛིན contemplation without any disturbing reflections.

རྟོག་གེ *ṟtog-ge* तर्क the act of arguing, reasoning; dialectics (*Cs.*); རྟོག་གེ་པ *ṟtog ge-pa* तार्किक an arguer, disputer, reasoner (*Cs.*): རྟོག་གེའི་སྤྱོད་ཡུལ་མ་ཡིན་པ *ṟtog-geẖi şpyoḏ-yul ma-yin-pa* अतर्कावचर not being the object of controversy or arguing.

རྟོག་པ་དང་བྲལ་བ *ṟtog-pa dañ bral-wa* कल्पनारोध without imagination, free from sophistication.

རྟོག་པའི་དགྲ *ṟtog-paẖi ḏgra* जयन्तवृक्ष n. of a tree.

Syn. རྒྱལ་བྱེད་ཤིང་ *ṟgyal-byeḏ çiñ*, ཆུ་ཀླུང་སྐྱེས *chu-ḵluñ şkyeş* (*Ṃñon.*).

རྟོག་པར་བྱེད་པ *ṟtog-par byeḏ-pa* आकल्प to fancy, to imagine.

རྟོག་དཔྱོད་ *rtog-dpyod*=བསམ་མནོ, or མནོ་བསམ (*Mñon.*) विचार consideration; examination, trial: རྟོག་དཔྱོད་མེད་པ निर्विचार without examination or reflection (*A. K. 1-36*). རྟོག་དཔྱོད་གཏོང་བ to identify, to discern to recognize as, *e.g.*, མཁྲིས་པར་བརྟག it is ascertained to be bile, to be caused by bile. སོ་སོར་རྟོག་པ to identify as being different (*Jä.*).

རྟོག་མེད་ *rtog-med* निर्विकल्प simple, unsophisticated; also simplicity; singleness of heart. དེ་ལ་རྟོག་འཇུག་མི་བྱེད it should not be interfered with; he does not meddle with that (*Jä.*).

རྟོག་མེད་ལོག་ཤེས *rtog-med log-çes*=རྟོག་པ་ལོག་ཤེས mistakes caused by wrong or false conclusions, such as while passing in a boat to maintain that the trees and houses on the bank of a river are moving; in the same manner holding that all phenomena are permenant, &c. (*Loñ.* ཕ *15*).

རྟོགས་དཀའ་བའི་གནས *rtogs dkah-wahi gnas*=ཤིན་ཏུ་བཙན་པའི་ས a very inaccessible and fearful place.

རྟོགས་འགྲོ *rtogs-hgro* गति a number; རྟོགས་འགྲོ་ཆེན་པོ महागति a great number.

རྟོགས་བརྗོད *rtogs-brjod* or རྟོགས་པ་བརྗོད་པ अवदान lit. discriminative speech, the utterance of what is fully grasped; a common designation for the recital of the events of an ideal life, full of instructive lessons.

རྟོགས་བརྗོད་བརྒྱ་པ *rtogs-brjod brgya-pa* अवदानशतक n. of a work contained in the Kah-gyur (*K. d* ད).

རྟོགས་བརྗོད་རིན་པོ་ཆེ་དཔག་བསམ་ཁྲི་ཤིང་ *rtogs-brjod rin-po-che dpag-bsam khri-çiñ* अवदान कल्पलता the great work of the Kashmirian poet Kshemendra on the deeds of the Buddha, in 108 chapters, translated into metrical Tibetan by Shon-ton *Lo-tsa-wa*, and forming the 93rd volume of the Tangyur collection.

རྟོགས་དེབ *rtogs-deb*=བརྗེད་ཐོའི་དེབ་ཡིག *brjed-thohi deb-yig* a memorandum book (*Rtsii.*).

རྟོགས་འདོད་ཅན *rtogs-hdod can* desirous of knowing or learning; inquisitive (*Jä.*).

རྟོགས་ལྡན *rtogs-sdan* बुद्ध, महामति ;=མཁས་པ a sage, a general term to signify such.

རྟོགས་པ *rtogs-pa* I: बोधि, ज्ञान, अवबोध, उपलक्षण, समय, गति sbst. thorough perception, infallible knowledge. It is stated that ordinary mortals are incapable of cogitating on the merits and qualities of Buddhas and *Bodhisattras*. The true *Rtogs-pa* cannot be acquired in the first instance, the དོན (meaning of a thing) first must be understood (གོ་བ་རྙེད་པ) and that may lead to the acquirement of knowledge by བསླབ་པ शिक्षा study; then comes reflection or meditation, and last of all is *Rtogs-pa* the full comprehension. Thus we can define རྟོགས་པ as: 1. the true perception of all things in general, which leads to the attainment of the སོ་སོ་སྐྱེའི་ས *so-so skyehi-sa* stage of ordinary perfection. 2. a true metaphysical development leading the way to what is called འཕགས་ལམ, that is, to *Nirvāṇa*. This last is called མངོན་པར་རྟོགས་པ or अभिसमय, the clear understanding or perception, the same as སྟོང་པ་ཉིད or metaphysical voidity or nothingness.

Syn. ཁོང་དུ་ཆུད་པ *khoñ-du chud-pa* गतिङ्गत; མཁས་པ *mkhas-pa*; विचक्षण, གོ་བ *go-wa*; अवबोध, རྟགས་པ *rtags-pa*; निरूपण, བྱང་བ *byañ-wa* निपुण.

རྟོགས་པ II: vb. to perceive, to know, to understand: དཔྱད་ན་མ་རྟོགས་ས they did not understand; though they inquired into it; རྟོགས་པར་འགྱུར་བ to obtain information; to convince one's-self of a thing; རྟོགས་པར་བྱེད་པ to teach, demonstrate, to convince a person. མ་རྟོགས་པ stupid, ignorant; ignorance. སེམས་རྟོགས self-knowledge.

རྟོགས་པ་འཁྲུངས་པ *ṟtogs̱-pa ẖkhruñs̱-pa* भावबोधजन्म the growth of ideas, thought.

རྟོགས་པ་ཆེན་པོ་ཡོངས་སུ་རྒྱས་པའི་མདོ *ṟtogs̱-pa c̱hen-po yoñs̱-su ṟgyus̱-paẖi m̱do* a metaphysical work in the Kah-gyur (*M̱do.* ཞ *413*); རྟོགས་པའི་གཏེར *ṟtogs̱-paẖi g̱ter* or མདོ་སྡེ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དོན་གྱི་རྣམ་བ་ཁོང་དུ་ཆུད་པས་རྟོགས་པའི་གཏེར another work in the Kah-gyur (*M̱do. 325*).

རྟོགས་སྤྱོད *ṟtogs̱-s̱pyoḏ* theory and practice. རྟོགས་སྤྱོད་བྱེད་པ *ṟtogs̱-s̱poḏ byeḏ-pa* to know and to practise; རྟོགས་སྤྱོད་ལ་མཁས་པ *ṟtogs̱-s̱pyoḏ la m̱khas̱-pa* theoretically and practically religious.

རྟོགས་ཞིབ *ṟtogs̱-shib* thorough inquiry; investigation of minute details.

རྟོགས་ཡས *ṟtogs̱-yas̱* (གྲངས) समता n. of a numerical figure.

རྟོགས་སླ *ṟtogs̱-s̱la* easily comprehended, or easy to understand.

རྟོད་པ *ṟtoḏ-pa* = བཀྱིག or འཁྱིག (*M̱ñon.*) 1. vb. to fasten, to secure, tether (v. བརྟོད་པ); རྟོད་བརྒྱབ་པ to drive in a stake or peg (*Jä.*). 2. sbst. = རྟོད་ཕུར a stake in the ground for fastening a horse, a boat, etc.; a peg in a wall for hanging up things; རྟོད་ཟག id.

རྟོན་པ *ṟton-pa* (བརྟོན་པ or བརྟན་པ) अनुसरण, प्रतिसरण to place confidence in a person, to rely on, to adhere to, to act in accordance with. In connection with the meaning of *ṟton-pa* common sayings prevail among the learned of Tibet:—(1) བོད་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་རྣམས་སུ་ཚིག་ལ་མི་རྟོན་དོན་ལ་རྟོན rely on the import of words, do not depend on their literal signification; (2) གང་ཟག་ལ་མི་རྟོན་ཆོས་ལ་རྟོན do not depend on the personality of a teacher but rely on his doctrine; (3) དྲང་དོན་ལ་མི་རྟོན་ངེས་དོན་ལ་རྟོན rely on ascertained statements not on those quoted from memory; (4) རྣམ་ཤེས་ལ་མི་རྟོན་ཡེ་ཤེས་ལ་རྟོན rely on absolute knowledge, not on mere perception.

Syn. ཡིད་རྟོན་པ *yiḏ ṟton-pa*; བློ་བསྟད་པ *ḇlo ḇs̱taḏ-pa*; ཡིད་ཆེས་པ *yiḏ ches̱-pa*; རྗེས་སུ་འབྲང *ṟjes̱-su ẖbrañ* (*M̱ñon.*).

རྟོལ *ṟtol* in ཆོས་རྟོལ acc. to *Schr.* the pith or marrow of a doctrine; རྟོལ་ཤེས་པ to know thoroughly (*Schr.*).

རྟོལ་མོ *ṟtol-mo* a cross back to the yak by breeding an animal three-parts of Indian parentage with a pure-bred yak.

རྟོལ་བ *ṟtol-wa* pf. བརྟོལ 1. to bore, to pierce, to perforate. 2. to be present in or at; to reach: བྲིས་པ་ཞིག་ཡོད་པ་མང་ཡུལ་དུ་ལུས་ནས་བོད་དུ་མ་རྟོལ་ཏོ (*A. 74*) there was a manuscript which being left in Mañ-yul could not reach Tibet (*i.e.*, be extant there). རྟོལ་མ་རྟོལ *ṟtol ma-ṟtol* arrived or not arrived; ཡོངས་འདུས་བརྟོལ acc. to *Schr.* पारिजातक the coral-tree *Erythrina Indica*; also a tree of paradise.

རྟོལ་ཤེས *ṟtol-çes̱* = རང་བཞིན་གྱི་ཤེས་པ prescience, intuitive knowledge, knowing without being taught: ཆོས་མང་པོ་རྟོལ་ཤེས་བྱུང་ཟེར་རོ it is said he knew intuitively many religious doctrines (*J. Zañ.*).

ལྟ *ḻta* 1. v. under ལྟར *ḻtar*. 2. v. *Jä.* in loco.

ལྟ་བ *ḻta-wa* I: vb. pf. བལྟས, fut. བལྟ, imp. ལྟོས or བལྟ resp. གཟིགས་པ 1. to look, take a look at, espy. ལྟ་བ implies a special visual act, whereas མཐོང་བ is the general power or habit of seeing, beholding, etc.: ཅི་འདྲ་འདུག་བལྟས་པས when you have seen what it is like; ཆུང་མས་ཁྱེའུ་བླངས་ཏེ་བལྟས་ན། ཁྱེའུ་མཚན་དང་ལྡན་པ་བཟང་པོ་ཞིག་ནས། རབ་ཏུ་དགའ་སྟེ the wife, having taken the boy and looked at him, because he was a fine comely child, greatly rejoiced (*Dzl.*); བལྟས་ན་མི་མཐོང though you look (for it), you do not see it (*Mil.*); the imp. ལྟོས་ཤིག look! in *C.* is often both written and spoken ལྟོས་ཤོག and we even hear ལྟོས་དང "*tö-tang*" with the same meaning.

བལྟ་ན་སྡུག་པ pleasing when looked upon; also name of the chief city of Indra on the top of Mount Sumeru; ལྟ་རུ་སོང་ go there and look (at it)! ཕྱོགས་བཞིར་ཕར་ལྟ་བ to gaze all round; ཕན་ཚུན་དུ་ལྟ་བ to look up and down; ཕྱི་མིག or ཕྱིར་ལྟ་བ to look back. Colloq. in the sense of to look at *lta-wa* is usually preceded by མིག the eye: དེ་ལ་མིག་ལྟ་ནས looking at it. 2. to look for, to search for; in this sense common in *W.*, *e.g.*, རྟ་མ་ཞེབ་པས་ལྟ་བ་ལ་སོང་ the horse has not come, go and look for it. 3. to view mentally, to consider, look into; also to examine, investigate: ངས་མ་བལྟས་ན if I did not examine it; རྩ་ལྟ་བ to feel a person's pulse; ཕན་ནམ་བལྟ་བ to consider if it will be useful. སུ་ཆེ་བལྟ let us see who is greater or taller; ཇེང་སོར་བལྟ we shall see that afterwards; ཡང་དག་པར་ལྟ་བ to examine or search into minutely; ཚོད་ལྟ་བ is the expression most in use for to examine, to test, to try; དུ་འདུག་བལྟ let us see how many there are; ལྟ་རྟོག་བྱེད་པ to investigate closely. 4. a fourth and not unimportant usage of ལྟ་བ is to express a stage in mystic meditation wherein it means to be in the first or contemplative stage, during which one must be especially oblivious to all sounds and to all that is occurring around one, the sight and that limited to a single object being the only sense in action: ཁྱིའི་སྐད་མཆིལ་པའི་སྐད་ཙམ་དུ་ཐོས་དགོས་མ་རྒྱུ། ཐོས་པ་ཡོད་ན་ལྟ་བ་མིན there must not be attention to even so much as the bark of a dog or the chirp of a sparrow; if there is hearing, there is no contemplation (*Mil.* ཀ).

ལྟ་བ II: sbst. 1. a look, the act of looking. 2. contemplation (mystical). 3. दर्शन opinion, doctrine, theory, philosophical system, school. རྟག་པར་ལྟ་བ the theory of perpetual existence or duration (of worldly things). ངན་པར་ལྟ་བ=ལོག་ལྟ a false opinion or heretical view (*Jä.*).

ལྟ་བ་ངན་པ *lta-wa ṅan-pa* कुदृष्टि jealous sight, spiteful or mischievous sight.

ལྟ་བ་ཉམས་པ *lta-wa ñams-pa* दृष्टिविपन्न of heretical views. ལྟ་བའི་རྟུལ་ཤུགས་མ *lta-waḥi rtul shugs-ma* दृष्टिमती having obscured vision or heretical views.

ལྟ་བས་མི་ངོམས *lta-was mi-ṅoms* not satisfied with a glance, *i.e.*, wishing to look at it more; hence=གཟུགས་མཛེས་པ a very handsome shape or person (*Mṅon.*).

ལྟ་བས་ཆོག་མི་ཤེས *lta-was chog-mi-çes* the sight of which is never enough, met. a very handsome person (*Mṅon.*).

ལྟ་བྱེད *lta-byed* met. the eye (*Mṅon.*).

ལྟ་ལོག *lta-log* or ལོག་ལྟ false statement; false doctrine, heresy; acc. to *Jä.* any irreligious impulses of the mind, perverse and sinful thoughts.

ལྟ་བུ *lta-bu* I: इव, सदृश, सन्निभ, उपम may be described as an adj., though often used in the manner of a postp. instead of ལྟར and ལྟ. It is generally conjoined with the substantive vb. with the signification of to be like, to be as (another), to be equal to: བདག་རང་ལག་པ་མང་བའི་སྤྱན་རས་གཟིགས་ལྟ་བུ་མ་ཡིན I myself am not like Chenrezig with many hands, or I have not myself many hands like Chenrezig; ཀན་གསུམ་ལྟ་བུ་མཁས་པ་ཞིག one as wise as three village-elders (*i.e.*, the village council); ཁྱོད་ལ་ལབ་གྲོགས་གདམས་ཀ་སྟོན་པ་ལྟ་བུའི་སྐད་ལགས་སོ you have a voice like that of a companion giving advice; ཕ་ཞིག་ལྟ་བུར་གྱུར་ཏོ he became (to him) like a father; བའི་རྫི་མ་ལྟ་བུ་དང་ལྡན་ཏེ having eye-lashes like those of a cow (*Stg.*).

ལྟ་བུ *lta-bu* II: =གཟུགས་བརྙན *gzugs-brñan* or སྐུ་འདྲ *sku-hdra* a likeness, reflected image, image (*Mṅon.*).

ལྟ་བུ III: v. སྐུ་ཤ *sku-ça* (*Mṅon.*).

ལྟ་ཉུལ་པ *lta ñul-pa* a spy, scout; ལྟ་ཉུལ་བྱེད་པ to spy, to explore, v. ཉུལ་བ *ñul-wa*.

ལྟ་སྟངས *ḻta-ṣtańṣ* 1. a glance or aspect, look; ཞི་བའི་ལྟ་སྟངས a mild look or countenance (*Cs.*); ཁྲོ་བའི་ལྟ་སྟངས་ an angry or fierce look (*Cs.*). 2. the magical and powerful look employed by Tantrik experts in order to control or subdue demons; ལྟ་སྟངས་ཤིག་མཛད་པ to cast such a magical magnetizing look. In the narratives ascribed to Milaraspa, frequent mention is made of his exercising this power.

ལྟག་པ *ḻtag-pa* 1. described as མགོ་བོད་པའི་རྒྱབ་འབུར་འབུར the projecting parts at the back of the crown of the head. 2. the back part of the neck, the nape. 3. the upper or back part of any thing; གྲི་ལྟག་པ the back of a knife; ཁྱིམ་ལྟག the back of a house; སྟ་རེའི་ལྟག་པ the back of an axe; ལྟག་སྤུ *ḻtag-ṣpu* neck-hair; mane of the horse, or that of the lion.

ལྟག་ཀེར *ḻtag-ker* the bones of the neck.

ལྟག་ཁུང་ *ḻtag-khuń*=ལྟག་འོག་གི་ཀོང་ཀོང་ "the curved bones below the nape of the neck."

ལྟག་སྒོ *ḻtag-ṣgo* the back-door of a house. As the cottages in a Tibetan village mostly stand on hill-side, the back-door is also the upper door.

+ ལྟག་སྒྲེ *ḻtag-ṣgre* or ལྟག་འོག=སྔ་ཕྱིའམ anterior or posterior; གོང་འོག་ upper and lower.

ལྟག་གཅོད *ḻtag-gcoḏ* or ལྟག་ཆོད 1. decapitation. 2. acc. to *Sch.* changeable, fickle, inconstant.

ལྟག་མདུད *ḻtag-ṃduḏ* the hole in the occiput, the connexion of the brain with the spinal marrow (*Jä.*).

ལྟག་སྤྲོད་བྱེད་པ *ḻtag-ṣproḏ byeḏ-pa*, to transpose; to put in alternation: སྨན་རེ་མོས་བྱས་ནས་གཏོང་བ to administer medicines alternately or one after another. ཐོད་པ་ལྟག་སྤྲོད་བྱས་པའི་ཌ་མ་རུ the hand-drum made of pieces of skull put in alternation; འགལ་བ་ལ་ལྟག་སྤྲོད་ཟེར it is described as bringing the necks together opposite each other.

ལྟག་འབིག *ḻtag-ḥbig* (མདུན་ནས་རྒྱབ་ཏུ་ཐོན་པ) (*Jig.*) the piercing right through from the breast to the back of the neck.

ལྟག་མ *ḻtag-ma* what is uppermost, *e.g.*, words written over other words.

ལྟག་རྩ *ḻtag-ṛtsa*=རྒྱབ the back; ལྟག་རྩ་སྒྲེང་སྒྲེང་ *ḻtag-ṛtsa ṣgreń-ṣgreń* the back stiff and unbending (*Ṛdsa. 29*).

ལྟང་ *ḻtań* 1. a bale of goods carried on one side of a beast of burden, half a load; ལྟང་གཉིས two bales, or a whole load. 2. also =ལྟེང་ in *W.* adv. through, quite through: ཕྱི་ལྟ་ནས་ ནང་ལ་ལྟང་མཐོང་ འདུག one sees from the outside into the interior; ལྟང་ཐུག་ཐོང་ bore through; ལྟང་ཐོང་ཏེ་ཆ་འདུག he is passing through, he does not make a stay here (*Jä.*).

ལྟང་ཕུལ *ḻtań-phul* occurs in. བོན་སློབ་བཞི་མཛོད་དང་ལྷ་ཡི་སློབ་བུ་མང་པོ་ཡིས་ལྟང་ཕུལ་ནས་ཞལ་ཆེམས་ནོས་པའི་མདོ་སྟོན་པ་ལགས (*D. R. 300*).

ལྟངས་སྤྱད་པ *ḻtańṣ-ṣpyaḏ-pa* explained as ཡག་ཉེས་ཞིབ་སྤྱད་པ to minutely examine; whether a thing is good or bad, etc. (*Yig. 16*).

ལྟད་མོ *ḻtaḏ-mo* यात्रा, यापन, कौतुक, रङ्ग, कुतूहल a sight, scene, spectacle; exhibition, musical entertainment; ལྟད་མོར་འགྲོ to go to an entertainment, to some amusement; གྲོང་ཡུལ་གྱི་ལྟད་མོ་མ་དྲན་ཞིག do not remember or recall the scenes of a country life. ལྟད་མོ་ཆེ *ḻtaḏ-mo che* कुतूहल great display, entertainment: ཕས་ན་རེ་ཡ་མཚན་དང་ལྟད་མོ་ཆེ་རྒྱུ་ཅི་ཡོད the father said, what is the cause of this grand display and prodigy? (*Mil.*).

ལྟད་མོ་ཁང་ *ḻtaḏ-mo khań* a play-house, exhibition, stage, etc.; ལྟད་མོ་མཁན *ḻtaḏ-mo ṃkhan* or ལྟད་མོ་སྟོན་པ a show-man, actor, mimic, etc.

ལྟད་མོ་ལྟ་བ *ḻtaḏ-mo ḻta-wa* to look at a scene, to witness a play or scene: ལྟད་མོ་ལྟ་བའི་ས *ḻtaḏ-mo ḻta-waḥi sa* a place where there is something to be seen for amusement; a theatre; ལྟད་མོ་པ *ḻtaḏ-mo-pa* a spectator, a visitor: ལྟད་མོ་ལ་འཚོགས *ḻtaḏ-mo la* *ẖtshogs* they came together to (a sight); an entertainment; ལྟད་མོའི་དགེ་མཚན *ḻtaḏ-moẖi ḏge-m̱tshan* innocent amusement, entertainment.

ལྟད་མོ་སྣ་ཚོགས *ḻtaḏ-mo şna-tshogs* different kinds of amusements and entertainments, as:—གླང་པོ་ཆེས་འགྱེད་པ elephant fighting; དཔུང་བུ་ཆུང་གིས་འགྱེད་པ a tournament; ཙར་པ་འཐབ་པ to scuffle; ཤིང་འཛོག climbing up; མཆིལ་བ་འཐབ་པ bulbul fight; ཟུ་གག་དང་ཅར་བ་འཐབ་པ. མ་ཧེས་འགྱེད་པ buffalo fight; ཕྲག་པ་ནས་མཆོང་བ to jump from upon the shoulder of one person to that of another person; རྒྱལ་མཚན་གྱི་རྩེ་མོ་དང་སྟོབས་ཀྱི་མཆོག་དང་ exhibiting the summits of the royal standards and the supreme power; དམག་གི་ཚོགས་མང་པོ་དང་ a review of troops (*K. du.* ད *501*).

+ **ལྟན་པ** *ḻtan-pa*=འབྱོར་པ उप्त, युक्त joined together.

ལྟབ་པ *ḻtab-pa* pf. བལྟབས, fut. བལྟབ, imp. ལྟོབ to fold or gather up; to lay or put together; རྐྱང་ལྟབ་པ to fold single; གཉིས་ལྟབ་པ to fold double.

ལྟབ་བྱེད་པ *ḻtab-byeḏ-pa* to fold up; གསུམ་ལྟབ་བྱེད་པ to fold or bend together three-fold (*e.g.*, a corpse previous to cremation or anything else).

ལྟབ་མ *ḻtab-ma* a fold, crease, plait (*Cs.*); ལྟབ་གྲི clasp-knife. ལྟབ་མ་དགུ་རྩིགས་ཅན *ḻtab-ma ḏgu-ṟtsigş can* one with nine folds piled one upon another, *i.e.*, nine-thick (*Sorig. 119*).

ལྟམ་ལྟེམ *ḻtam-ḻtem* immaterial, ephemeral, unsubstantial, toy-like; the meaning may be conveyed by the words ཆང་ཆུང་ or སྙིང་པོ་མེད་པ col. ཆང་ཇེ་ཆུང་ཇེ and ལུས་ངག་གི་ *Dge şbyor ḻtam-ḻtem thamş-caḏ ma-rig-paẖi ṟkyen-gyiş ẖdu-byeḏ yin-te* (*A. 51*) Oh, *Çramaṇa*, all those immaterial toy-like things are brought together (made phenomenal) by means of ignorance.

ལྟམས་པ *ḻtamş-pa* pf. བལྟམས, fut. བལྟམ 1. to be full, also གཏམས་པ. 2. जाति resp. to be born; སྐྱེད་པའི་ཡབ་དང་བལྟམས་པའི་ཡུམ *şkyeḏ-paẖi yab-dań ḇḻtamş paẖi yum* the father by whom one is begotten, and the mother by whom one is born (*Jä.*).

ལྟར *ḻtar* or ལྟ་ལ *ḻta-la* and sometimes simply ལྟ *ḻta*, words akin to ལྟ་བུ but more directly used as postp. governing accus.; and the first two, also, as adv.—like, as, after the manner of; ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྟར་བཅོས་པ प्रज्ञापारमिता-प्रतिवर्णिक made like as the work Prajñāpāramitā; ལྟར་ཉན་ནས having heard so, being told so; ཕྱག་བྱེད་པ་ལྟར་བྱེད་པ making a gesture like making salutation; ས་བདག་གིས་ནི་ཀོ་ཕུབ་ལྟ་ལ་ཤ་མོ་ཁུར་ནས the demi-god of the place was carrying a fungus as a shield; བསེ་རུ་ལྟ་གཅིག་པུར lonely as a rhinoceros; ཐང་ཞིག་ལྟར་རླབས་རློབས undulating like a steppe. འདི་ལྟར=thus, as follows; དེ་ལྟར or དེ་ལྟ་ན like that, in that way. Colloq. འདྲ or འདྲ་བ are generally substituted for ལྟར, etc.: དེ་འདྲ་བྱེད་ཀྱི་འདུག he is doing so.

ལྟར་ལྟར *ḻtar-ḻtar* or ལྟར་ལྟར་པ पेशी the early stage of the embryo while it is being formed in the womb.

ལྟས *ḻtaş* I: for ལྟོས see; also ལྟས་ཆར or ལྟས་ཟིན has seen. Should be བལྟས.

ལྟས II: or ཐྱ་ལྟས (similar to རྟགས), निमित्त omen, prognostic, but generally used for a bad omen; ལྟས་སུ་འབྱུང་བ उत्पात accident, a danger befallen; ངོ་མཚར་བའི་ལྟས miraculous sign, prodigy, a miracle; བཀྲ་ཤིས་པའི་ལྟས a propitious omen; རྨི་ལྟས་བཟང་པོ *ṟmi-ḻtaş ḇzań-po* a good sign in a dream; དགེ་ལྟས a favourable omen ངན་ལྟས or ལྟས་ངན a bad sign; ལྟས་ཀྱི་རིག་པ शकुनविद्या the science of drawing omens

ལྟས་པ ḻtas̱-pa नैमित्तिक a diviner, astrologer.

ལྟས་སུ་འབྱུང་བ ḻtas̱-su ẖbyuń-wa उत्पात meeting with an accident.

ལྟི་རི *ḻti-ri* pitcher (*Sch.*).

ལྟིག་ཐུང་ *ḻtig-thuń* in *C.* a person of small stature, perh. a corruption of ལྟེ་ཐུང་ *ḻte-thuń* (*Jä.*).

ལྟིབ་པ *ḻtib-pa* to fall through (*Sch.*).

ལྟིར *ḻtir* अतिपूर्ण full; ལྟིར་གྱིས་གང་བ *ḻtir-gyis̱ gań-wa* full to the brim.

ལྟིར་བ *ḻtir-wa*, v. ལྡིར་བ *ḻdir-wa*.

ལྟུང་ *ḻtuń* पतति, fut. and pf. of ལྷུང་བ *lhuń-wa* to fall, to fall down: ཤིང་ཁ་ནས་ལྟུང་སྟེ having fallen from the tree; མཐོ་བ་དེ་ཡང་མཐར་ལྟུང་ངོ་ even what is high will eventually fall down: ཉེས་ལྟུང་ a moral fall, a sinful deed.

ལྟུང་བྱེད *ḻtuń-byeḏ* पापात्मिका a transgression, crime; ངན་སོང་དུ་ལྟུང་ fallen into damnation; ལྟུང་འདོད wishing to fall, to sin; also apt to fall.

ལྟུང་བ *ḻtuń-wa* आपत्ति, पातक, निपत्ति sbst. fall (ངན་སོང་དུ), esp. moral fall; ལྟུང་བས་གོས་པ stained with sin; ལྟུང་བ་བཤགས་པ confession of sin; ལྟུང་བ་མ་འདྲེས་པ *ḻtuń-wa ma-ẖḏṟes̱-pa* शुद्धपापात्मिका not mixed with sin; ལྟུང་བ་ལས་བསླང་བ *ḻtuń-wa las̱ ḇslań-wa* आपत्तिव्युत्थान to raise up from a slip into sin. ལྟུང་བར་འགྱུར་བའི་ཆོས *ḻtuń-war ẖgyur-ḇaẖi chos̱* acts or doctrines which cause falling into sin; unrighteous actions or unscrupulous principles; ལྟུང་མེད *ḻtuń-meḏ* अनापत्ति sinless.

ལྟེ་བ *ḻte-wa* or ལྟེ་པ *ḻte-pa* नाभि, कोच्चैय 1. navel གླ་བའི་ལྟེ་བ मृगनाभि; musk-pod of musk-deer: ལྟེ་བ་ལ་ནི་ཉེད་བྱེད་ན, ཁ་ཟས་བཟའ་བར་འདོད་པའོ *ḻte-wa la ni ñeḏ byeḏ-na, kha-zas̱ ḇzaẖ-war ẖdoḏ-paẖo* (*K. gu.* ང *50*) if the navel be rubbed, there will be desire to eat food. ལྟེ་བ་ཟབ་ཟླུམ་གཡས་འཁྱིལ་དོན་གྲུབ་བཟང་ *ṛte-pa zab-zlum g̱yas̱ ẖkyyil don-grub ḇzań* a navel, deep, round, or coiled to the right, is a good sign of success (*M.*). 2. navel-string, umbilical cord: ལྟེ་བ་གཅོད་པ *ḻte-wa g̱coḏ-pa* to cut the umbilical cord; ཁོང་རང་གི་ལྟེ་བ་གུང་ཐང་དུ་བཅད་པ *khoń-rań gi ḻte-wa guń-thań du ḇcaḏ-pa* his navel string was cut at *Guń-thań*, *i.e.*, he was born there. 3. fig. = the middle of a thing or centre; དཀྱིལ་འཁོར་གྱི་ལྟེ་བ the centre of a circle or disk. མུ་ཁྱུད་གསུམ་གྱི་ལྟེ་བར *mu-khyuḏ g̱sum-gyi ḻte-war* in the middle of three concentric circles or disks; རང་ཐག་གི་ལྟེ་བ the navel or axle-tree of a water-wheel; ས་ཡི་ལྟེ་བ the navel of the earth, *i.e.*, Gayā in Magadha.

ལྟེ་བ་སྐྱེས *ḻte-wa s̱kyes̱* नाभिजन्मा, नाभिज born from the navel is met. for བྱ་རོག a raven; also an epithet of Brahmā (*M̱ńon.*).

ལྟེ་བ་འཁྱིལ *ḻte-wa ẖkhyil* नाभिका n. of a medicine.

ལྟེ་བ་བལ་ཅན *ḻte-wa bal-can* मर्कट (lit. in whose navel there is a store of wool) met. the spider (*M̱ńon.*).

ལྟེ་བ་གཞུང་རང་ *ḻte-wa g̱shuń-rań* the central place of government in Tibet, *i.e.*, Lhasa.

ལྟེ་བ་བཟང་ *Ḻte-wa ḇzań* one of the names of Mount Tisé in Ngari (*M̱ńon.*).

ལྟེ་ལེ *ḻte-le* prob. the polecat.

ལྟེང་ཀ *ḻteń-ka* 1. acc. to *Jä.* v. ལྟང་ *ḻtań*. 2. = ལྟེང་རྒྱས n. of a Buddha. 3. विल्व pool, pond. 4. उरुविल्व n. of a disciple of Buddha.

ལྟེབ *ḻteb* pocket in the fold of garment: ན་བཟའི་ལྟེབ་ཏུ་བཅུག་ནས་ཕྱིན *na-ḇzaẖi ḻteb-tu ḇcug-* (*A. 72*) putting (the gold) in the pocket of his robes he went on.

ལྟེབ་པ *ḻteb-pa* (cog. to ལྟབ་པ) to double down, to turn in; མཐའ་ལྟེབ་པ to turn in the edge, cf. སྣེ་མོ *s̱ne-mo*.

ལྟེམ་རྒྱང་ *ḻtem-ṟgyań* whim, caprice.

ལྟེམ་པ *ḻtem-pa* the state of being full, *e.g.*, a vessel full of water; full, over flowing; ལྟེམ་པོ *ḻtem-po* full; ལྟེམ་ལྟེམ *ḻtem-ḻtem* so full that it runs over (*Jä.*).

ལྟོ *ḻto* 1. **अन्न** food, victuals; ལྟོ་བཟའ་བ *ḻto ḇzaẖ-wa* to eat; also to gain one's living; ལྟོ་ཡང་མ་ཟོས *ḻto-yań ma-zos̱* he did not eat his meal, *i.e.*, anything. ལུག་ལ་ལྟོ་སྟེར *lug-la ḻto-s̱ter* feed the sheep; ལྟོ་གཡོ་བ *ḻto g̱yo-wa* to prepare food; ལྟོ་ཉོ་སྲོག་ཚོང་ *ḻto-ño sṟog-tshoń* he risks his life in order to procure food; གླ་ལྟོ *gla-ḻto* wages and food; ལྟོ་གོས *ḻto-gos̱* or ལྟོ་རྒྱབ *ḻto-ṟgyab* food and clothes; ལྟོ་རྒྱབ་སྐྱིད *ḻto ṟgyab-s̱kyiḏ* food, clothes and comfort; ལྟོ་ཆུང་ *ḻto-chuń*, ལྟོ་རན *ḻto-ran* acc. to *Sch.* a person temperate in eating. ལྟོ་འདུན་ཅན *ḻto ẖdun-can* an epicure, parasite (*Jä.*). 2. goat's-beard (*Tragopogon*) used as a kitchen vegetable.

ལྟོ་ཀླུང་བདབ་པ *ḻto-ḵluń ḇdab-pa* v. ལྟོ་ལོང་བཏབ་པ *ḻto-loń ḇdab-pa*.

ལྟོ་དཀར *ḻto-ḏkar* **श्वेतोदर** white-belly; an epithet of *Ṟnam-s̱ras̱* or Kuveṙa.

ལྟོ་སྐུར་ཆོད་པོ་བཏབ་པ *ḻto-s̱kur choḏ-po ḇtab-pa* to greatly slander, spread scandal (*D.R.*) ལྟོ་སྐུར་ཆོད་པུ་བཏབ་པས *ḻto-s̱kur choḏ-pu ḇtab-pas̱* id.

ལྟོ་འགེངས *ḻto-ẖgeńs̱*=གླེན་པ *glen-pa* a fool, an imbecile (*M̱ńon.*); ལྟོ་བ་འགེངས་པ *ḻto-wa ẖgeńs̱-pa* **उदरम्भर**. full-stomach; གྲོད་པ་འགེངས་ཚིམ་པ satiated with food (*M̱ńon.*).

ལྟོ་འགྲོ *ḻto-ẖgro* **उरग** 1. met. a snake. 2. symb. num. 8.

ལྟོ་འགྲོ་དགྲ *ḻto ẖgro-ḏgra* **गरुड़** an eagle; an epithet of the conveyer of Vishnu (*M̱ńon.*).

ལྟོ་བ *ḻto-wa*=གྲོད་པ (*Yasel. 36*) **जठर, उदर** belly, stomach; ལྟོ་བ་མཚུངས་པ *ḻto-wa m̱tshuńs̱-pa* **समानोदर्य्य** of equal stomach or having a belly of similar size; met. brother.

ལྟོ་ཅན *ḻto-can*=མདའ or སྒྲ་ལྡན an arrow (*M̱ńon.*).

ལྟོ་ཆས *ḻto-chas* provisions.

ལྟོ་ཆེ་བ *ḻto che-wa*=ཟ་ཕོད་པ *za phoḏ-pa* **घस्मर** a large belly, voracious.

Syn. གསུས་པོ་ཆེ *g̱sus̱-po che*; ལྟོ་བ་འཕྱང་བ *ḻto-wa ẖphyań-wa*; ལྟོ་ལྡིར་བ *ḻto ḻdir-wa*; རྐེད་སྦོམ *ṟkeḏ-s̱bom*; གསུས་རྫིང་ཅན *g̱sus̱-ṟdsiń-can* (*M̱ńon.*).

ལྟོ་བ་ལྡིར *ḻto-wa ḻdir* globular, bulbous; གསེར་གྱི་བུམ་པ་ལྟོ་བ་ལྡིར *g̱ser-gyi bum-pa ḻto-wa ḻdir* a golden pot with a huge bulb (*H̱brom. 9*).

ལྟོ་སྣུམ་པ *ḻto s̱num-pa* rice-cakes with butter or any oily substance.

ལྟོ་འཕྱེ *ḻto-ẖphye* **महोरग, उरोगति** a snake, a reptile that creeps.

ལྟོ་འཕྱེ་ཆེན་པོ *ḻto-ẖphye chen-po* **महोरग** a python; also described as ས་བདག་དབང་ཆེ་བ་ཞིག demi-god, or huge god of the soil of the serpent-kind.

ལྟོ་སྦོས *ḻto-s̱bos̱* **आहार** a swollen belly.

ལྟོ་ཡུས་ཅན *ḻto-yus̱ can* **आत्मम्भरी** conceited, selfish person.

ལྟོ་རས *ḻto-ras̱* handkerchief, napkin.

ལྟོ་ལན་ཙ *ḻto-lan tsa* or ཏོ་ལན་ཙ thick cotton cloth used in India for spreading on the floor; evidently a corruption of the Hindi word **शतरञ्जि**.

ལྟོ་ལོང་ *ḻto-loń*=ལྟོ་ཀླུང་ *ḻto-ḵluń*, ཧུ་བུ་འཕོགས་སུ་བཙུན་མོས་ལྟོ་ཀླུང་བཏབ་གསུང་བས *ẖu-bu ẖphogs̱-su ḇtsun-mo ḻto-ḵluń ḇtab g̱suń-was̱* (*D.R.*).

ལྟོགས་འདྲེ *ḻtogs̱-ẖdṟe* a demon (*Sch.*); prob. the same as འདྲེ་ལྟགས *ẖdṟe-ḻtags̱*.

ལྟོགས་པ *ḻtogş-pa* 1. क्षुधित, घस hunger: ལྟོགས་པའི་གཟིར *ḻtogş-paḥi gzir* क्षुधाक्रान्त suffering from hunger; ལྟོགས་ཕྱུག *ḻtogş-phyug* hunger, *i.e.*, poverty and wealth. 2. vb. to be hungry: ལྟོགས་སོ I am hungry (*Cs.*). ལྟོགས་པ་འཇོར་བ to suffer a person to be hungry, to starve. 3. acc. to *Sch.* to regret: ལྟོགས་ཉལ་མ་བྱེད do not always lie down in regret! ལྟོགས་པར་བཞུགས་པ resp. to be full of regret (?). 4. adj. hungry: སེམས་ཅན་ལྟོགས་པ་རྣམས *sems-can ḻtogş-pa ṟnamş* the hungry animals; ལྟོགས་པར་འགྱུར་བ *ḻtogş-par ḫgyur-wa* to grow hungry.

ལྟོགས་གྲི *ḻtogş-gri* starvation. In colloq. hunger: འདི་དག་ལྟོགས་གྲི་འམ་འཁྱག་གྲིར་འཆི་བ་འམ *ḫdi-dag ḻtogş-gri ḫam ḫkhyag-grir ḫchi-wa ḫam* are these going to die from hunger or cold?

ལྟོང་ཀ *ḻtoñ-ka* the groove at the lower end of an arrow to fit it on the bow-string.

ལྟོང་ག *ḻtoñ-ga* 1. notch, incision, indentation; མདའ་ལྟོང *ṃdaḫ-ḻtoñ* the notch in an arrow. 2. a depression; རི་ལྟོང *ri-ḻtoñ* depression in a ridge of mountains; ལ་ལྟོང *la-ḻtoñ* the indentation of a mountain-pass (*Jä.*).

ལྟོངས *ḻtoñş* summit (*Jä.*) (?)

ལྟོངས་པ *ḻtoñş-pa* मूर्ख a dunce, an unlettered person.

ལྟོབ་ཆས *ḻtob-chaş* (ལྟོ་ཆས) food, provisions, etc. (in Sikk.).

ལྟོབས *ḻtobş* v. སྡོབས *şdobş*; in གོས་སོགས་ལྟོབས (*A. 104*).

ལྟོམས་པ *ḻtomş-pa*=དགོས་པ or འདོད་པ: ཇོ་བོའི་ཐུགས་དགོངས་ལ་ལྟོམས་པའི་གཉེར་གཅིག (*A. 104*) the twenty-one objects desired by the Lord (Atis'a).

ལྟོར *ḻtor* a bastard; སྲས་ལྟོར *sṟaş-ḻtor* a bastard prince (*Jä.*). ལྟོར་ཞུགས་པ *ḻtor shugş-pa* to be in the womb being illegitimately conceived; bastard conception: ཁྱེའུ་འདི་ལྟོར་ཞུགས་པ་ནས་ནད་ཞི་བར་གྱུར (*K. du.* ད *261*) from the time the child was conceived in the womb her illness was alleviated.

ལྟོལ *ṟtol*=རྟོལ *ṟtol* a calf bred by a yak-bull on a མཛོ་མོ or female cross of a yak and cow (*Ṟtsii.*).

ལྟོས *ḻtoş*=འཁོར 1. attendants. ལྟོས་བཅས=འཁོར་བཅས together with attendants (*Yig.*). 2. v. ལྟ་བ. 3.=གཏོས (*Sch.*).

ལྟོས་པ *ḻtoş-pa* vb. to attend to; to look at, on, or to. Is akin to ལྟ་བ and always governs the dative ཁྱོད་དེ་ལ་ལྟོས་མི་དགོས་པ་ཞིག་ཡིན *khyoḍ-de la ḻtoş mi-ḏgoş-pa shig-yin* you need not attend to that; དེ་ལ་ལྟོས་ན *de-la ḻtoş-na* if I look at or consider this taking it for example; རེ་རེ་ལ་ལྟོས་པ་མེད་པར་གཅིག་ཟུང without looking at each, take one.

ལྟོས་སྤགས *ḻtoş-şpagş* meat and rice cooked together (Sikk.).

ལྟོས་མེད *ḻtoş-meḏ* अजस्र, अनवरत, अनवस्था continual, without interruption, in a continual stream or flow.

སྟ *şta* is defined thus: སྟ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་སྟོང་པ་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྒོའོ (*Ḫbum*, ག *283*).

སྟ་གོན *şta-gon*=ཉེར་བསྙོགས *ñer-ḇşñogş*, or སྔོན་དུ་འགྲིག་པ *şñon-du ḫgrig-pa* ष्ठ समग्मक preparation, early arrangement. སྟ་གོན་བྱེད་པ *şta-gon byeḏ-pa* to make preparation, to make arrangement for a person's reception: ཐུགས་ཐག་བཅད་ནས་གཟིམས་པའི་སྟ་གོན་ཐུམ་པའི་ཚེ having decided what course to follow, when he was preparing to sleep (*A-67*); འཚོ་བའི་སྟ་གོན་ལ་བཞེངས he rose up to make preparations for food (*Mil.*).

སྟ་གྲི *şta-gri* pick-axe, v. སྟ་རེ *şta-re* (*Ṃñon.*).

སྟ་རྣོན་སྡེ་རྣོན *sta-ṟnon sde-ṟnon* occurs in the passage :—བདུད་ཀྱི་སྟ་རྣོན་སྡེ་རྣོན་གྱིས *ḇduḏ-kyi sta-ṟnon sde-ṟnon gyis* (*D.R.*).

སྟ་བོན *sta-bon* occurs in the passage: དེ་ནས་སྙིང་པོ་སྟ་བོན་ལ་གནས་པ་ནི་རྫས་ཀྱི་སྟ་བོན་ཚིག་བཅད་ཀྱི་བོན *de-nas sñiñ-po sta-bon la gnas-pa ni ṟdsas-kyi sta-bon tshig-ḇçaḏ kyi-bon* (*D.R.*).

སྟ་ཟུར *sta-zur* = དཔྱི་མགོ *ḏpyi-m̱go* श्रोणि, कुक्षि hip, hip-bone, *e.g.*, as the seat of strength: སྟ་ཟུར་ཡན་ཆད *sta-zur yan-chaḏ* from the hip upwards (*Jä.*).

སྟ་རེ *sta-re* = སྟ་གྲི frequently སྟ་རེ कुठारिका ; मंकुला axe, hatchet.

སྟག *stag* शार्दूल, व्याघ्र the Bengal tiger, which is not, however, found in Tibet. In the far S. E. districts the thick-furred Chinese variety of tiger is said to be occasionally met with; but in general, to Tibetans, the tiger is only an animal of legend and literature, though actual tiger-skins are imported into the country. སྟག་ཕྲུག a tiger cub; སྟག་མོ a tigress; སྟག་ཚང་ a tiger's den; སྟག་རིས the. stripes on a tiger's skin; སྟག་གི་མཆེ་བས་སོ་ཡི་གཟེར་འཇོམས་བརྟན a tiger's tooth overcomes toothache; སྟག་གི་སྤུ་ཡིས་སྣ་ཁྲག་གཅོད *stag-gi spu-yis sna-khrag gcoḏ* tiger's hair inhaled as smoke stops bleeding from the nose; མགོ་ལུས་གཟེར་ཀུན་འཇོམས་པར་བྱེད and cures all pains in the body and the head; སྟག་གི་རུས་པས་ལྦ་བ་འཇུ tiger's-bone softens disease of the bones (perhaps caries).

Syn. དྲི་སྣོམ *dṟi-snom*; རྣགས་ཀྱི་ཤྭན *ṟnags-kyi çwan*; འཚེ་བྱེད *ẖtshe-byeḏ*; བརྟུལ་ཕོད *ḇṟtul-phoḏ*; ངར་སྐད་ཅན *ñar-skaḏ-can*; གཅན་གཟན་ཁྲ་བོ *gcan-gzan-khra-ḇo*; ལུས་བཀྲ *lus-ḇkra* (*M̱ñon.*).

སྟག་དཀར *stag-ḏkar* lit. white tiger; n. of a demi-god belonging to the *ḵlu* or *Nāga* class and which is believed to be striped.

སྟག་ཁྲ་པོ *stag-khra-po* = ཕྱེ་མ་ལེབ་ཁྲ་པོ *phye-ma leb khra-po* a marbled or striped butterfly (*Miñ. 4*).

སྟག་གི་རྐང་པ *stag-gi ṟkañ-pa* = དགང་གཟར་ཤིང་ n. of a tree or plant.

Syn. ཚིགས་མང་ *tshigs-mañ* (*M̱ñon.*).

སྟག་གི་སེན་མོ *stag-gi sen-mo* करञ्ज lit. the tiger's nail; n. of a sweet-scented plant.

Syn. ལག་སྐྱེས *lag-skyes*; སྦྲུལ་གྱི་མཚོན་ཆ *sbrul-gyi m̱tshon-cha*; འཁོར་ལོའི་རྣམ་པ་ཅན *ẖkhor-loẖi ṟnam-pa can* (*M̱ñon.*).

སྟག་གྲས *stag-gras* occurs in the passage སྟག་གྲས་སྣང་གང་ཚེ་བཞི་སྐར་གསུམ (*Ṟtsii.*).

སྟག་ཆས *stag-chas* articles carried by travellers such as tinder-case, smoking implements, weapons, etc. (in striped skin bags).

སྟག་ལྡན *stag-ḻdan* कण्टकारी, क्षुद्र the plant *Solanum jacquini* (*K. d.* ཡ *214*).

སྟག་དོང་ *stag-doñ* = མདའ་དོང་ quiver. སྟག་དོང་གཟིག་ཤུབས a quiver for arrows lined with leopard's skin (*Ṟtsii.*).

སྟག་སྡེ *S̱tag-sde* n. of a place in Tibet: ནུབ་ན་སྟག་སྡེ་གཟིག་འཕན་གཉིས to the west are two places called Tag-de and Zig-phan.

སྟག་རྣ *S̱tag-ṟna* शार्दूलकर्ण n. of the son of Tri-S'anku king of the Sudra class who by the force of his logic had induced a rich Brāhman to give his daughter in marriage to his son Sārdulakarṇa.

སྟག་པ *stag-pa* the birch-tree; a large species occurs in Tibet. སྟག་ཤུན *stag-çun* birch bark.

Syn. གྲོ་ག *gro-ga*; གདུགས་ཁེབས *gdugs-khyebs*; པགས་པ་ཅན *pags-pa can*; ཡི་གེའི་གཞི *yi-geẖi gshi*; རེ་ཁའི་འདབ *re-khaẖi ḇdab*; ཤུན་པ་འཇམ *çun-pa ẖjam*; སྤགས་པ་མཉེན *spags-pa m̱ñen* (*M̱ñon.*).

སྟག་འབྲོས་པའི་སྔགས *ştag ẖbroş-paẖi-şñagş* the charm to make a tiger run away, गाम्मेगाम्मे (*K. gu.* ཙ *52*).

སྟག་མ *ştag-ma* n. of a medicinal plant: སྟག་མའི་མེ་ཏོག་བྱུང་ཁྱིག་ནག་སྐྱེམ་མཆོག.

སྟག་རྩེ་རྫོང *Ştag-tse ṟdsoń* n. of an ancient fort situated to the east of Lhasa: སྟག་རྩེ་གཙིགས་པ་བོད་ཀྱི་མཁར་གྱི་དང་པོ་ཡིན the walled fortress of *Ştag-ṟtse* was the earliest fortress of Tibet (*J. Zań.*).

སྟག་ཚང *Ştag-tshań* (lit. the tiger's den); a place in Tibet well known for being the birth place of སྟག་ཚང་ལོ་ཙཱ་བ *Ştag-tshań Lo tsā-wa.*

སྟག་ཚང་ར་བ་སྟོད *Ştag-tshań Ra-wa ştoḏ* n. of a well-known hermitage situated in the mountains to the west of Lhasa (*Loń.* ཟ *3*).

སྟག་ཚལ་བ *Ştag tshal-wa* (lit. tiger's-grove) n. of a place in Tsang: ཇོ་བོ་དེ་ཅི་ནས་ཀྱང་སྤྱན་དྲངས་དགོས་སྙམ་ནས་གཙང་སྟག་ཚལ་བའི་ལོ་ཙཱ་བ (*A-65*) thinking that the *Jo-wo* (Atis'a) should under any circumstance be brought to Tibet, the Lo-tsā-wa of *Ştag-tshal* in Tsang, etc.

སྟག་གཟིག *ştag-gzig* (ས་བདག *sa-ḇdag*) lit. "tiger-leopard." 1. n. of a demi-god residing in the nether world. 2. a corruption of the name Tajik by which Persia and the Persians are known to the Tibetans.

སྟག་རས *ştag-raş* a kind of chintz with stripes resembling those of a tiger.

སྟག་རི་གཉན་གཟིགས *Ştag-ri gñan-gzigş* n. of an early king of Tibet (*J. Zań.*).

སྟག་རུས *Ştag-ruş* n. of a clan or tribe in Tibet.

སྟག་ལུང *Ştag-luń* n. of a district situated to the north of Tsang (*Loń.* ཁ *5*).

སྟག་ཤ *ştag-ça* a herb growing in pasture land with leaves resembling those of the pea.

སྟག་ཤར *ştag-çar* a full grown youth.

སྟག་ལྷ་མེ་འབར *ştag-lha me-ẖbar* lit. the tiger-god of burning fire, the chief Bon god who resembles the Buddhist deity अमृत-कुण्डल (བདུད་རྩི་འཁྱིལ) in his attributes.

སྟང་ཟིལ *ştań-zil* there are three kinds of this stone, viz., the black, golden, and silver *zil*: གསེར་ཟིལ་དངུལ་ཟིལ་རྣམ་མདོག་འབྱེན. Also = ཀ་བུར camphor.

སྟངས *ştańş* also སྟངས་ཀ manner, style, posture: གོམ་པའི་སྟངས manner of walking, gait: ཆུ་ཁ་ནས་ཁྲོ་བོའི་སྟངས་སྟབས་མཛད་པས (*A. 27*) from the bank of the river he (with eyes fixed on a certain person as if to kill him) assumed the manner and posture of a wrathful deity.

སྟད་པ *ştaḏ-pa* pf. and fut. བསྟད imp. སྟོད to load, to put on, to lay on; རྟ་ལ་སྒ་སྟད་པ to saddle a horse.

སྟན *ştan* resp. གདན **आसन** a seat, mat, anything to sit upon; སྟན་ལས་ལངས to get up from a seat; སྟན་འདིང་བ to spread a rug or mat on the ground; སྟན་འགེབས་བ to lay a mat on; ཁྲི་སྟན a chair, also a rug or carpet spread on a bedstead; མལ་སྟན resp. བཞུགས་གདན a cushion or carpet to sit or lie upon; ས་སྟན seat on the ground: སྟན་རྣམ་པ་ལྔའི་སྟེང་དུ་འདུག་པར་མི་བྱ་སྟེ *ştan ṟnam-pa ḻñaẖi şteń-du ẖdug-par mi bya şte* (a monk) should not sit upon the five seats intended for honourable persons. སྟན་ཕྲོལ *ştan-phrol* occurs in དར་ཟབ་སྟན་ཕྲོལ་ཁྲི་སྟན་མ་ལེ་བྱིན (*A. 114*). In the following passage the sense is fairly clear: འཇིག་རྟེན་པའི་དར་གྱི་སྟན་དང་བྲལ་བཅུག་ལ་སྐྱབ་ཆེན་ལ་བོས་པའི་རི་དྭགས་ཁྲི་སྟན་མ་ལེའི་པགས་པའི་སྟན་བྱིན and སྟན་བྱིན = a seat of state.

སྟབ *ştab* 1. v. རྟབ *ṟtab*. 2. acc. to *Sch.* སྟབ་སྟངས་པ to suffer; to tolerate; to yield.

སྟབ་ཀ *Stab-ka* n. of a place in Tibet. སྟབ་ཀ་པ *Stab-ka-pa* a native of that place or district (*Loń.* ཟ *3*).

སྟབ་སེང་ *stab-seń* the sap of a tree; སྟབ་སེང་རུས་ཆག་སྦྱོར་ཞིང་རུས་ཚད་སེལ *Stab-seń* causes broken bones to join, and removes rheumatism.

སྟབས I: *stabs* compliments: སྟབས་འབུལ་བ *stabs-hbul-wa* to present compliments (*Yig. k. 47*).

སྟབས II: (cog. to ཐབས also synonymous with སྟངས) 1. mode, manner, way, measure: སེང་གེའི་སྟབས་ཀྱིས་འགྲོ་བ to walk in the manner of a lion; གར་སྟབས་ manner of dancing, v. གར. 2. opportunity, ཕྱིན་སྟབས manner of walking; an opportunity for going; རིངས་སྟབས་སུ hastily, speedily; དཀོན་སྟབས scarcity, dearth. *Stabs* may be used as a formative, converting the adj. into its related substantive.

སྟབས་ཁྲི་བཟུང་མོན་ཁེང་ *Stabs-khri bzuń-mon kheń* n. of a king of Tibet (*Yig.*).

སྟབས་བདེར *stabs-bder* = ཟླུམ་བདེར *zlum-bder* best compliments, felicitations.

སྟར *star* for སྟ་རེ *sta-re* q. v.

སྟར་ཀ *star-ka* or སྟར་ག, སྟར་ཁ तिन्दुक 1. the tree *Diospyros embryopteris* or *glutinosa*, the fruit of this tree. 2. a *Karṣa*, a weight = the weight of the dry *Tinduka* fruit: སྟར་ཀ་བྱེད་པ to be in weight a *Tinduka* fruit. 2. acc. to authors the black species of walnut. སྟར་གའི་ཤིང་ *star-gaḥi-çiń* the walnut tree; སྟར་སྐོགས *star-skogs* nut-shell; སྟར་སྡོང་ *star-sdoń* walnut tree.

སྟར་བ *star-wa* pf. and fut. བསྟར imp. སྟོར 1. to file on a string, *e.g.*, pearls; to tie, fasten to; སྟར་ལ་རྒྱུད་པ id. 2. to clean, to polish. 3. (*Sch.*) to ornament.

སྟར་བུ *star-bu* or སྟར་བུན अम्लवेतस the berries of *Hippophae rhamnoides*, a shrub very frequent in Tibet, esp. near river-beds in the Indus and Sutlej districts of W. Tib.

Syn. སྤྲིན་གྱི་རྦ་ཅན *sprin-gyi rba-can*; མེ་ལྡན་མ *me ldan-ma*; ཡུལ་ག་སྐྱུར *yul-ga skyur* (*Mñon.*).

སྟི་བ *sti-wa* pf. བསྟིས *bstis*, fut. བསྟི *bsti*, imp. སྟིས *stis* 1. to rest, to repose, to refresh one's self; སྟི་བའི་གནས a resting place. 2. to honour; སྟི་སྟང་ sbst. respect, reverence, honour; སྟི་སྟང་བྱེད་པ to honour a person, to show a person honour.

སྟིང་བསྐུལ *stiń-bskul* = ཞབས་བསྐུལ अनुप्रेषण service.

སྟིང་བ *stiń-wa* pf. བསྟིངས *bstińs*, fut. བསྟིང་ imp. སྟིངས उपालभन to rebuke, scold, abuse.

སྟིབ་པ *stib-pa* or སྟིབས་པ to offer (sacrifice) (*Jä.*).

སྟིམ་པ *stim-pa*, pf. བསྟིམས *bstims*, fut. བསྟིམ *bstim*, imp. སྟིམས *stims*, prop. vb. causative to འཐིམ་པ, to enter, to penetrate, pervade, to be absorbed in: ཐུགས་ཆོས་ཉིད་ཀྱི་ཀློང་དུ་སྟིམ *thugs chos-ñid-kyi kloń-du stim* the soul is absorbed in the expanse of the spirit (ཆོས་ཉིད).

སྟུ *stu* योनि the vulgar term for a woman's private parts.

སྟུག་པ *stug-pa* or སྟུགས་པ (མི་གཙང་བ पुरीष 1. ordure, excrement. 2. thickness, density. 3. a wind, flatulence.

སྟུགས་པོ *stugs-po* = ཐུག་པོ घन, नीरन्ध्र thick, opaque, solid, dense. དཔལ་སྟུགས श्रीघन really or solidly noble, an epithet of Buddha. སྟུག་པོ་བཀོད་པའི་ཞིང་ཁམས अकनिष्ठ = འོག་མིན

Ḥog-min the highest of the Buddhist heavens.

སྟུད་པ *ştuḏ-pa* pf. and fut. བསྟུད to repeat, to reiterate, to give, offer repeatedly (medicine, food, etc.): བསྟུད་ན if it is repeated; སྦྲིད་པ་མང་པོ་སྟུད་ཅིང་འོང་ repeated sneezing ensues; བསྟུད་ནས་ན་བ to be always ill (*Sch.*); cf. བརྟུད་མར (from *Jä.*).

སྟུན་པ *ştun-pa* pf. and fut. བསྟུན to agree; to be accordant with.

སྟུན་ཤིང་ *ştun-çiñ* मुसल an iron-club.

སྟུབ་པ *ştub-pa* 1. in *Ld.* for བརྟུབ་པ *ḇtub-pa* (*Jä.*). 2. same as སྟུབས་པ *ştubş-pa* काट, to cut into pieces (ཤ་ལྟ་བུ *ça-ḻta-bu* like meat).

སྟེ *şte* (क्त्वा) an affix for the gerund, inst. of ཏེ after ག, ང, and vowels, v. ཏེ. As སྟེ contains the copula it may be added also to other words than verbs, *e.g.*, ཁྱོད་རིགས་ཆེ་ཞིང་མཐོ་བ་སྟེ *khyoḏ-rigş che-shiñ ṃtho-wa şte* as you are of high and noble extraction; like འདི་ལྟ་སྟེ it is also used for namely, to wit, videlicet (viz.), that is to say, esp. before translations of foreign words and names. After an enumeration of several things it serves to point back, or to comprise: ཞ, ཟ, འ, ཡ, ཤ, ས, སྟེ་དྲུག་གོ the six letters ཞ, ཟ, etc. གསུམ་ན་རོ་གི་གུ་འགྲེང་བུ་སྟེ the three signs as *o*, *i*, and *e*. ད་སྟེ་ཞག་བདུན་ན as to the being now, in seven days, *i.e.*, in seven days from to-day (*Dzl.*) (from *Jä*). As a gerundial affix སྟེ or ཏེ is most correctly annexed to the present tense only, while ནས forms the perf. or pluperf. gerund.

སྟེ་པོ *şte-po* = སྟེའུ *şteḥu* an axe with its blade athwart the handle used by Indian and Tibetan carpenters; སྟེ་ལྟག *şte-ḻtag* the back of the axe; སྟེ་ཡུ *şte-yu* its handle; སྟེ་ཁ *şte-kha* its edge. སྟེ་བཞོག་གཏོང་བ *şte-ḇshog gtoñ-wa* to smooth, to hew with the axe (*Jä.*).

སྟེགས *ştegş* I: a bridge over narrow gaps or along precipitous paths, torrents, &c.; fig. the saints or sages by whose agency men are led out of this world to *Nirvāṇa*: བླ་མ་དེ་རྣམས་གྲུབ་པ་ཐོབ་པའི་སྟེགས་ཟམ་ལ་བརྒྱུད་པ those lamas have spiritually descended by the connecting bridge of those who have gained sainthood (*A. 42*).

སྟེགས II: also སྟེགས་བུ sbst. a rest, support, upholder, shelf, etc.; ཆོས་སྟེགས book-stand, bookshelf; འདུག་སྟེགས a board, stool, bench, to sit on (*Cs.*); གཞུག་སྟེགས a board to place things on (*Cs.*); ཇ་སྟེགས or གསོལ་སྟེགས *gsol-ştegş* dining table (*Schtr.*); རྐུབ་སྟེགས stool, portable resting stick for sitting on. ལ་སྟེགས a candle-stick.

སྟེགས་བུ *ştegş-bu* 1. a turret where sparrows make their nests. 2. སྟེགས་བུ་ཡ་ཐ *ştegş-bu ya-tha* occurs in སྟེགས་བུ་ཡ་ཐ་དེར་གཤེགས་མཆོད་གནས་ཀྱི་མགྲོན་ལ་དེ་རྣམས་དགོས་སོ ; in the same work སྟེགས་བུ་མ་ཐ *ştegş-bu ma-tha* occurs in སྟེགས་བུ་མ་ཐ་ཡི་སྟེང་དུ་ཁམས་གསུམ་སེམས་ཅན་སྙིང་རྗེ (*D.R.*).

སྟེང་ *şteñ* उप, उत्, अग्र, ऊर्ध्व that which is above, the upper part, top, surface: སྟེང་གི་ནམ་མཁའ *şteñ-gi nam-ṃkhaḥ* the heavens above; སྟེང་གི་ཕྱོགས the zenith; སྟེང་འོག above and below; སྟེང་འོག་གི་གདོན the demons of the upper and nether regions; སྟེང་གི་འཇིག་རྟེན ऊर्ध्वलोक the upper world; མཐོ་རིས the heavens; སྟེང་གི་དབང་པོ उपेन्द्र an epithet of Vishnu; སྟེང་སྐྱེས *şteñ-şkyeş*, ལྗོན་ཤིང་ lit. that grows upwards; met. a tree. (*Ṃñon.*); སྟེང་སྐྱོབ *şteñ-şkyob* a canopy; སྟེང་ཁང་ upper story of a house, garret; སྟེང་ཁེབས upper cover, cover. In Gram. སྟེང་འཛུག and འོག་འཛུག a surmounting and subjoined letter respectively (*Yig. k. 1*).

སྟེང་འཐུང་ *şteñ-ḥthuñ* lit. that drinks or draws nourishment from above; fig. the water-lily. སྟེང་འབྱུང་དཀར་པོ कुमुद the white species of water-lily.

སྟེང་དུ *şteń-du* and སྟེང་ན *şteń-na* adv. = upwards, etc.; and as postp.: above, on the surface, upon; also besides, in addition to. སྟེང་དུ་འདྲེན *şteń-du ẖdṟen* उत्क्षेपण drawn upwards, promoted; also thrown upwards. སྟེང་དུ་འཛེག་པ *şteń-du ẖdseg-pa* ऊर्ध्वम् आरोहति to ascend, ascending, climbing; སྟེང་ནས *şteń-naş* down from.

སྟེང་འཕུར་དབང་པོ *şteń-ẖphur ḏwań-po* an epithet of the god Mahādeva (*M̲ńon.*). སྟེང་འཕུར་གཉེར་ལྡན, ཟླ་བ चन्द्र the moon (*M̲ńon.*).

སྟེང་འབར *şteń-ẖbar* = ཐན་པ *than-pa* drought, want of rain (*M̲ńon.*).

སྟེང་གཡོགས *şteń-gyogş* = ཟླ་གབ उत्तरवासन the upper garment of a religious mendicant; also = ཤོགས་མ *shogş-ma* ऊर्ध्वच्छादन the upper covering.

སྟེན་པ *şten-pa*, pf. and fut. བསྟེན, imp. སྟེན 1. to keep close to, to adhere to, to retain to depend upon; akin to རྟེན་པ but c. accus.: བླ་མ་མཁས་པ་སྟེན་པ to adhere to a learned lama; ཆོས་དམ་པའི་ཁོང་སྨན་སྟེན་ཞིག *choş dam-paẖi khoń şman şten shig* keep to the internal medicine of the holy doctrine. 2. to side with; partake of; serve; སྟེན་བྱེད་པ *şten-byeḏ-pa* or རབ་ཏུ་བསྟེན་པ to serve reverentially or respectfully (*M̲ńon.*).

སྟེམ་པ *ştem-pa*, pf. and fut. སྟེམས seems to occur in popular literature and in colloq. with the sense of—to shut or fasten (a door), to block it with a beam or bar.

སྟེམས *ştemş* curse, cf. བྱད *byaḏ*. (?)

སྟེའུ་ཀ་མ *şteẖu ka-ma* भल्ल a kind of missile. སྟེའུ་སྟག *şteẖu-ştag* क्षुरप्र a searp arrow, v. སྟེ་པོ *şte-po*.

སྟེར་བ *şter-wa*, pf. and fut. བསྟེར दा 1. to grant, to give, to bestow: གསོལ་རས་ཆེན་པོ་སྟེར་སོང gave remuneration or much *bakshish*; ནང་དུ་འགྲོ་སྟེར to grant to come indoors. 2. in *W*. in a special sense: to give (ཟས་ལྟ་བུ) to eat or to drink, to feed (animals, infants) (*Jä.*). *S̲ter-wa* is the common colloq. for to give in *C. Tib*. just as in *W*. གཏོང་བ is always used. སྟེར་དུ་འཇུག་པ *şter-dug ẖjug-pa* to make or cause one to give; སྟེར་འདོད willing or wishing to give; སྟེར་བའི་ཆེད for the purpose of giving, bestowing.

སྟེར་སྒོ *şter-şgo* 1. aid, contribution; allowance, expenditure. 2. dowry, presents made by parent to daughter on giving her away in marriage.

✝ སྟེས་དབང *şteş-ḏbań* ways, or means. སྐབས་ལེགས་པ good manners. སྟེས་དབང་གིས by the power of fate (*Schtr.*).

སྟེས *şteş* वेग force, motion (*A. K. 1-48*).

སྟོ *S̲to* n. of a tribe in Tibet (*Jig.*).

སྟོ་ཐག *şto-thag* a rope (*Sch.*). སྟོ་ར *şto-ra W*. a circle of dancers (*Jä.*).

སྟོ་བ *şto-wa* most frq. in colloq. phrase; ཅང་མི་སྟོ (= ཅང་མི་རྟོག) it does not matter, it makes no difference, it is all the same. ཤི་ཅུང་མི་སྟོ་བ་འདུག it does not matter if they die; ཤི་ཡང་ཅི་སྟོ་སྟེ what does it matter if they die? (*Jä.*).

སྟོང *S̲toń* I: n. of a tribe in Tibet (*J. Zań.*).

སྟོང II: 1. or སྟོང་ཕྲག सहस्र a thousand; སྟོང་ཕྲག་བརྒྱ་པ शतसाहस्रिक the Mahāyāna scriptures comprising a hundred thousand *s'loka*. སྟོང་གསུམ 'the three thousands,' viz., (*a*) སྟོང་སྤྱི་ཕུད་ཀྱི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས; (*b*) སྟོང་གཉིས་པ་བར་མའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས; (*c*) སྟོང་གསུམ་གྱི་སྟོང་ཆེན་པོའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས. 2. a fine for manslaughter to be paid in money or in goods to the relatives of the person killed; ཆེ་ཚང་གི་སྟོང་བྱེད་པ to proportion this fine to the rank of the man killed (*Jä.*).

སྟོང་དཔོན *stoṅ-dpon* a commander over a thousand soldiers: དེང་སང་མདའ་དཔོན་ཟེར "now-a-days he is called *Mdaḥ-dpon.*" སེང་གེའི་རྩལ་ནི་དགུ་དང་རབ་ལྡན་ཞིང་བློ་ལྡན་འཕྲུལ་ཆེ་ཁེ་ཉེན་རིག་པ་དང་། གོ་བསྲ་མཚོན་རྣོ་དཔའ་རྟ་མགྱོགས་པའི་མི་དེ་འཇིག་རྟེན་འདི་ན་སྟོང་དཔོན་ཡིན། *seṅ-geḥi rtsal-ni dgu-daṅ rab-ldan shiṅ blo-ldan ḥphrul-che khe-ñen rig-pa daṅ, go-bsra mtshon-rno dpaḥ rta-mgyogs-paḥi, mi-de ḥjig-rten ḥdi-na stoṅ dpon yin* that man is a commander over a thousand men in this world who, riding on a swift charger, has a sharp weapon and a coat of mail; he possesses the nine adroitnesses of the lion, is very intellectual and miraculously skilful as well as noble.

སྟོང་ཁུན *Stoṅ-khun* n. of an ancient king of China the fame of whose wealth was known in India even in Atis'a's time. རྒྱ་ནག་སྟོང་ཁུན་རྒྱལ་པོའི་ལོངས་སྤྱོད་དང་འདྲ་བ་ཡོད་གསུང་ *rgya-nag stoṅ-khuṅ rgyal-poḥi loṅs-spyod daṅ ḥdra-wa yod gsuṅ* they say his wealth was like that of Tong-khung Emperor of China (*A. 26*).

སྟོང་འཁོར་ལོ *stoṅ ḥkhor-lo* 1. a wheel with a thousand spokes (of fabulous properties). 2. སྟོང་འཁོར་ཞབས་དྲུང་ n. of an incarnate Lama of the monastery of *Stoṅ-ḥkhor* near Koko Nor in Amdo.

སྟོང་ཁྱབ་ནག་མོ *stoṅ-khyab nag-mo*=ཁྲོ་བོ་རྒྱས་འདེབས n. of a wrathful Bon deity.

སྟོང་ཆ *stoṅ-cha* शून्य empty, vacant.

སྟོང་ཐུན *Stoṅ-thun* 1. n. of a mythological king. 2. a number (*Ya-sel. 60*).

སྟོང་པ *stoṅ-pa* शून्य, विमानक, ख, empty, void, hollow; clear, blank; barren, without substance: ནང་མིག་དེ་སྟོང་པ་རེད the room is empty; གྲུབ་ཐོབ་ཀྱིས་སྔགས་གསང་རྣམས་བྲིལ་བས། འབྲུམ་ནད་བཅོམ་ཀྱིས་འབྲུམ་བུ་སེལ་ཏེ་བུ་མོའི་ལུས་སྟོང་བ་བྱུང་ secret incantations having been recited by the saint, as the small-pox was subdued, the pustules were removed and the body of the girl became clear. ཐང་སྟོང་ a desert plain; ཤོག་སྟོང་ blank paper; བྲག་སྟོང་ a rocky desert; ལུང་སྟོང་ a desolate valley; མི་སྟོང་པ a man without anything to carry; ཁང་སྟོང་ an empty house; ས་སྟོང་རི་སྟོང་ a desert place with mountains only; སྣོད་སྟོང་པ an empty vessel; ནམ་མཁའ་སྟོང་པ the void space (sky).

Syn. གསོག་གསོབ *gsog-gsob*; ཡ་མ་བརླ *ya-ma brla*; སྙིང་པོ་མེད *sñiṅ-po med*; འབྲས་བུས་སྟོང *ḥbras bus-stoṅ* (*Mṅon.*).

སྟོང་པ་ལ་རེག་པ *stoṅ-pa la reg-pa*=མེད་དོ nothing (mystic) (*K. gu.* ཁ *28*).

སྟོང་པ་ཉིད *stoṅ-pa ñid*=ཡེ་འབྱམས शून्यता, शून्यत्व emptiness, the void, vacuity; non-existence, unreality, the false or illusory nature of all things or existence. Of this we read: ཆོས་ཀྱི་རང་བཞིན་མ་གྲུབ་པའི་དོན it signifies that no object in this world is absolute, *i.e.*, simple in its nature. In Budh. metaphysics there are described eighteen kinds of *Çūnyatā* or voidness:—(1) ནང་སྟོང་པ་ཉིད अध्यात्मशून्यता; (2) ཕྱི་སྟོང་པ་ཉིད अध्यात्मवहि:-शून्यता; (3) ཕྱི་ནང་སྟོང་པ་ཉིད वहिरध्यात्मशून्यता; (4) སྟོང་པ་ཉིད་སྟོང་པ་ཉིད शून्यता शून्यता; (5) ཆེན་པོ་སྟོང་པ་ཉིད महाशून्यता; (6) དོན་དམ་པ་སྟོང་པ་ཉིད परमार्थ-शून्यता; (7) འདུས་བྱས་སྟོང་པ་ཉིད संस्कृतशून्यता; (8) འདུས་མ་བྱས་སྟོང་པ་ཉིད असंस्कृतशून्यता; (9) མཐའ་ལས་འདས་པ་སྟོང་པ་ཉིད अत्यन्तशून्यता; (10) ཐོག་མ་དང་ཐ་མ་མེད་པའི་སྟོང་ཉིད अनवराग्रशून्यता; (11) དོར་བ་མེད་པའི་སྟོང་པ་ཉིད अनवकारशून्यता; (12) རང་བཞིན་སྟོང་པ་ཉིད स्वकृतिशून्यता; (13) ཆོས་ཐམས་ཅད་སྟོང་པ་ཉིད सर्व्वधर्म्म-शून्यता; (14) རང་གི་མཚན་ཉིད་སྟོང་པ་ཉིད स्वलक्षणशून्यता; (15) མི་དམིགས་པ་སྟོང་པ་ཉིད अनुपलम्भशून्यता; 16) དངོས་པོ་མེད་པ་སྟོང་པ་ཉིད अभावशून्यता; (17) ངོ་བོ་ཉིད་སྟོང་པ་ཉིད स्वभावशून्यता; (18) དངོས་པོ་མེད་པའི་ངོ་བོ་ཉིད་སྟོང་པ་ཉིད अभावस्वभाव शून्यता.

སྟོང་བྱེད *ştoń-byeḏ* expenses, expenditure.

སྟོང་མ *ştoń-ma*=སྟོང་དཔོན or སྟོང་སྡེ, called ཨབ་ཕྲུག *ab-phrug* in *Khamş* and in *Ńay-roń*, a general commanding one thousand soldiers.

སྟོང་ཟད་ལ་ཚེ་སྐྱེལ་བ *ştoń-zaḏ la tshe-şkyel-wa* to sqander, waste one's life.

སྟོང་ཟིལ *ştoń-zil* or སྟོང་རི་ཟིལ also called གཉན་དུག་པ *Corydalis meifolia* (*Jä.*) རིམས་དང་ཚད་རིགས་འཇོམས it subdues infectious fevers, etc.

སྟོང་གཤོངས *Ştoń-gçońş* n. of a place in lower Takpo or *Dwagş-şman* (དྭགས་སྨན) (*Ṛtsii.*).

སྟོང་སོབ *ştoń-sob* **फल्गु** hollow like chaff. སྟོང་སོབ་ཆེན་པོ **महाफल्गु** very worthless; bloated; sponge-like.

སྟོངས་གྲོགས *ştońş-grogş* 1. adj. help, co-operation, assistance (*Ṃńon.*): མི་མེད་ཡུལ་དུ་བྱོན་ཡང་ལྷ་ཀླུས་སྟོངས་གྲོགས་བྱེད though he visited a place where there were no men, yet he was be-friended by gods and *Nāgas* (*D.R.*). 2. sbst. a companion, a helper: ཆོས་མཛད་རྣམས་ཀྱི་སྟོངས་གྲོགས་ཡིན is a companion of those who act religiously (*Mil.* ཁ. 262).

སྟོངས་པ *ştońş-pa* 1. pf. བསྟངས fut. བསྟང to accompany: ཅིས་ཀྱང་མི་སྟོངས་པ་འཆི I die without anything accompanying me. 2. to make empty; to be empty, to become waste or desolate: རང་གི་གནས་སྟོངས་ཤིང་, རང་ཡུལ་སྟོངས་ནས your own place becoming desolate; སྟོངས་སུ་ཉེ་བར་གྱུར to have become nearly empty; was almost spent or exhausted; མིས་སྟོངས་པའི་ཁང་རོ ruins forsaken by men; ས་གཞིར་སྟོངས་པ to level with the ground, to raze, to demolish entirely [from (*Jä.*).]

སྟོངས་བསྐལ *ştońş-ḇşkal* or སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྟོངས་པ the period during which no Buddha appears; a state of unhappiness or མི་ཁོམ་པ, v. ཁོམ་པ *khom-pa*.

སྟོད *ştoḏ* **उत्तर पूर्व संस्थान** the upper, higher, fore, former part (of a thing): ལུས་ཀྱི་སྟོད resp. སྐུ་སྟོད the upper part of the body; ནམ་སྟོད the first portion of the night.

སྟོད་སྐོར *ştoḏ-şkor* or སྟོད་ཁོར **अर्द्धचेल** a waist-coat.

སྟོད་ཁུང་སྡེ་ལྔ *ştoḏ-khuń şde-ḻńa* the five sub-districts in the district of Toi-lung (*Deb.* ག *21*).

སྟོད་ཁོག *ştod-khog* or སྟོད་པོ the upper part of the carcase (*Sch.*).

སྟོད་ཁེབས *ştoḏ-khebş* a sort of frill or ruffle of the lamas.

སྟོད་གོས *ştoḏ-goş* over-coat, upper garment. སྟོད་འགག *ştoḏ-ḫgag* doublet worn by lamas without sleeves.

སྟོད་མངའ་རིས་སྐོར་གསུམ *Ştoḏ Ṃńaḫ-riş şkor-gsum* three districts in *W.* or upper Tibet.

སྟོད་ཛ *ştoḏ-za* **खदिर** catechu, the resin of *Acacia catechu* (Tib. སེང་ལྡེང་ *seń-ḻdeń*).

སྟོད་ཐུང་ *ştoḏ-thuń* a short coat.

སྟོད་ཕྱོགས *Ştoḏ-phyogş* the region about the Kailas mountains, in *W.* or upper Tibet.

སྟོད་འབྲེལ *ştoḏ-ḫbrel* n. of a commentary written in upper West Tibet.

སྟོད་ཕུར *ştot-phur*=བརྟན་པ **ध्रुव** the polar star.

སྟོད་སྨད *ştoḏ-şmaḏ* **ऊर्द्धाधः** the upper and the lower part (of anything); also the dimensions; སྟོད་གཡོགས *ştoḏ-gyogş* lit. covering the upper parts, but is explained as meaning ངོ་འཛུག་དང་ཁ་སྦུར་ལྟ་བུ (to lie) as if the face were joined to one's lower parts; also as the lid fits to the lower part of a box.

སྟོད་ར *ştoḏ-ra* (for སྟོད་སྒྲ) flattering language or speech (Sikk.); སྟོད་རས cotton cloth imported into Tibet from the direction of Ladak (*Ṛtsii.*).

སྟོད་ལུང་ཕུ་རྩ་གྱེ་མོ *Ştoḏ-luń phu-ṛtsa gye-mo* district N. W. of Lhasa where is the monastery of Tshor-phug, chief seat of the Karmapa sect (*Loń.* ཀ *2*).

སྟོད་ལུང་མ་ཎི་ལྡན་སྐྱོག *S̱toḏ-luṅ Ma-ṇi ḻdan-ṣkyog* n. of a place in Tö-lung (*Ṟtsii.*).

སྟོད་ལུང་ཚལ་བདེ *S̱toḏ-luṅ Tshal-ḇde* a sub-district of Tö-lung of which the chief town is བདེ་ཆེན་རྫོང་ *Ḇde-chen* Jong.

སྟོད་ལུང་མཚོ་སྨད *S̱toḏ-luṅ M̱tsho-ṣmaḏ* part of To-lung: སྟོད་ལུང་མཚོ་སྨད་དུ་ཕྱིན་པའི་དུས་སུ at the time of visiting *S̱toḏ-luṅ M̱tsho-ṣmaḏ* (*A. 27*).

སྟོད་ལེ *ṣtoḏ-le* 1. a jacket. 2. the upper or higher part of a country.

སྟོད་གསེར *ṣtoḏ-gser* gold from upper Tibet.

སྟོད་ཧོར *S̱toḏ-hor* = སྟོད་སོག *S̱toḏ-sog* the Tartars of Bokhara and Khoten (*Loṅ.* ༢ *12*).

སྟོད་པ *ṣtoḏ-pa* 1. vb., pf. and fut. བསྟོད to praise, commend, laud; བདག་སྟོད་པ आत्मप्रशंसा praising of one's self; རང་སྟོད་ཅན a self-admirer, self-flatterer; to extol, to glorify (men, gods, etc.), frq. སྟོད་ཅིང་བསྔགས་པ to glorify and praise; སྟོད་ཚིག praise; སྟོད་བསྔགས mystic words of praise. 2. sbst. श्लाघा praise, eulogy, compliments; complimentary phrases, *e.g.*, in letters.

N.B.—By native writers and teachers the verb in its simplest form is held to be བསྟོད་པ not སྟོད་པ.

སྟོད་གླུ *ṣtoḏ-glu* hymn of praise.

སྟོད་པར་བྱེད་པ *ṣtoḏ-par byeḏ-pa* to praise, to extol; སྟོད་འོས laudable, commendable, worthy of praise.

སྟོད་དབྱངས *ṣtoḏ-ḏḇyaṅṣ* the voice of praise.

སྟོན *ṣton* or སྟོན་ཀ 1. शरत् the autumn: སྟོན་བརྒྱ་མཐོང་བར་གྱུར་ཅིག may he live to see a hundred autumns! དགའ་བསྐྱེད་འབྲས་ལྡན་དུས་སྟ་བ་ཤ་ར་ཏ་མདའ་སྦྱིན་སྟོན་ཀའི་མིང་ s'arata the arrow-gift was formerly the name of autumn the fruitful season when joy sprang forth (*Ṟtsii.*). སྟོན་གྱི་མེ་ཏོག *ṣton-gyi me-tog* the flowers of autumn.

སྟོན་ཀ་སྤྱོད *ṣton-ka ṣpyoḏ* घटक met. the swallow (lit. that pairs in autumn).

Syn. བ་མོ་བྱིའུ *ba-mo bycẖu* (*M̱ṅon.*).

སྟོན་ཁ *ṣton-kha* = སྟོན་ཀ *ṣton-ka.*

སྟོན་ཐོག *ṣton-thog* = ལོ་ཐོག harvest, autumnal crop: སྟོན་ཐོག་སྡུ་བ to gather in the harvest.

སྟོན་དོད *ṣton-doḏ* = སྟོན་མོའི་སྐལ་བ་གསེར་དངུལ་འབྲུ་སོགས་སྤྲོད་པ the instalment of taxes in gold, silver or grain, payable in autumn just after the harvest time in Tibet (*Ṟtsii.*).

སྟོན་ཟླ་ཐ་ཆུང *ṣton-zla tha-chuṅ* कार्तिक the month from the middle of October to the middle of November.

སྟོན་ཟླ་འབྲིང་པོ *ṣton-zla ẖbriṅ-po* आश्विन from the middle of September to the middle of October.

སྟོན་ཟླ་ར་བ *ṣton-zla ra-wa* भाद्रपद from the middle of August to the middle of September.

སྟོན་ལྗང *Ṣton-ḻjaṅ* n. of a district in Tibet containing the monastery of སྟོན་ལྗང་བཀྲ་ཤིས་དགོན (*Ṣton-Ḻjaṅ Ḇkra-çiṣ ḏgon*).

སྟོན་པ I: *ṣton-pa* pf. and fut. བསྟན. 1. to show, indicate. A vb. much used in ordinary talk as well as in books; the person shown anything taking the dat. c. and the object he is shown standing in the accus., *e.g.*, ང་རང་ལ་བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོའི་ལམ་འདི་སྟོན་གནང་ (or སྟོན་དང་) please shew me the way to Tashi-lhunpo; དེ་དག་གིས་ཇག་དཔོན་ལ་སྒོག་རྫས་གང་ཡོད་རྣམས་བསྟན་ནོ they shewed the robber captain the provisions which they had. Occurs often with only the proximate object: དེ་སྟོན་རྒྱུ་ཙམ་ན་འཇིག་གྱུར་བ་ཡིན་པས if it can be pointed out it shall be destroyed; སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ཐར་པའི་ལམ་བསྟན་པར་བྱའོ Buddha will shew the path of emancipation. 2. to show, exhibit, display: དེ་འདྲ་བའི་རྫུ་འཕྲུལ་སྟོན་རྒྱུ་ཡོད miracles such as that should be shewn; ལྟད་མོ་རྟེ་བ

there was no limit to human life; (2) སྟོན་པ་ཉམས་བསྟན pantomime and frolics were displayed; ཁྱོད་ཀྱིས་དཔའ་བ་གང་བསྟན་པ་ལ་ཁོ་བོ་མགུ the bravery which you have shewn is exhilarating to me (*Tä. 21. 13*). 3. to teach, instruct, explain: བུ་མོ་ལ་ཆོས་བསྟན་ཏེ་དད་པ་བསྐྱེས་སོ having taught the girl the doctrine, faith was born in her; དགོས་པའི་བསླབ་བྱ་བསྟན་ནས necessary precepts having been imparted. From this signification of the verb is derived the important sbst. བསྟན་པ meaning that which has been taught, and, hence, religious tenets and doctrine, and so the Buddhist religion itself in its doctrinal aspect. 4. to exemplify by overt action, to shew faith; to cause to undergo; to inflict: མི་ལ་སྡུག་བསྔལ་བསྟན་པས having visited misfortunes on the man.

སྟོན་པ II: sbst. प्रणेता, a teacher, esp. a religious teacher, commonly the founder or promulgator of a particular doctrine. Buddha is called སྟོན་པ, the teacher of Buddhism, and གཤེན་རབ་མི་བོ is the སྟོན་པ or teacher of the Bon tenets. སྟོན་པ་གང་ཟག་ཟླ་མེད་པ། གཅིག་པུ་ཚིག་ནི་གཅིག་གསུང་སྟེ། གསུང་བ་དེ་ནི་ངེས་ལགས་པས the Teacher is without an equal, he alone has said the word and what he has said is certain (*K. du.* ད *197*). སྟོན་པའི་བསྟན་པ *ston-pahi bstan-pa* शास्तुःशासन the religion of the teacher (Buddhism).

The ten teachers of the Bon located in the ten quarters are said to be the following:—(1) སྟོན་པ་ཞི་བ་འོད; (2) སྟོན་པ་འཁོར་ལོ་དབང་བསྒྱུར; (3) སྟོན་པ་པད་མ་ཡེ་མཛེས; (4) སྟོན་པ་སྣ་ལ་འོད་ཀྱན; (5) སྟོན་པ་ཁྲབ་བརྡལ་ཆེན་པོ (6) སྟོན་པ་ཁྲབ་པ་བདེ་མཆོག་འཁོར་ལོ; (7) སྟོན་པ་གོང་ཁྲི་བདལ་འོད་འབར; (8) སྟོན་པ་བདེ་བ་ཀྱས་འོད; (9) སྟོན་པ་བདེ་ཁྲབ་བདེ་ལྷུང; (10) སྟོན་པ་ནོར་བུ་རིན་ཆེན (*G. Bon. 1*). The succession of teachers སྟོན་རབས of the Bon are the following:—(1) སྟོན་པ་མི་འབུར་གཙུག་ཕུད appeared in this world when འབུམ་ཁྲི་གློག་གི་ལྡེ་ཅན appeared in this world when men lived a hundred thousand years; (3) སྟོན་པ་ཁྲི་པའི་རབ་བརྗེན came into this world when men lived ten thousand years; (4) སྟོན་པ་གཏོ་རྒྱལ་ཡེ་མཁྱེན appeared in this world when the duration of human life was five hundred years; (5) སྟོན་པ་གཤེན་རབ་མི་བོ came to this world in the present *Kalpa* when the duration of life is one hundred years. The first attendants of སྟོན་པ་གཤེན་རབ, the great Bon teacher, were the following:—(1) ནམ་མཁའི་བ་དན་ཅན; (2) ཁྲུང་གི་རྣ་མཚན་ཅན; (3) མ་བྱའི་ཞིམ་རྒྱང་ཅན; (4) རྐྱོད་ཀྱི་འཕོར་འདབ་ཅན; (5) ཆེ་རྒྱལ་ཀོད་ཛུ་ཅན; (6) གཙོད་པ་ཁྲ་ཐོག་ཅན; (7) དྲག་པོ་དཔལ་ཐོག་བདུད་རྩི་ཆར་ཐོག་ཅན་འཁོར་དང་པོའ (*D.R.*).

སྟོན་མུན *ston-mun* one belonging to the school of Hoshang Mahāyāna, the doctrine of absolute inaction.

སྟོན་མོ *ston-mo* यात्रा, उत्सव festivity, feast, banquet, entertainment: སྟོན་མོ་འགྱེད་པ *ston-mo hgyed-pa* to distribute the dishes in a feast; དམངས་ཀྱི་སྟོན་མོ་འགྱེད་པ to distribute the viands of the table to the common people (*Mil.*); སྟོན་མོ་འདྲེན་པ *ston-mo hdren-pa* to serve a feast; དགའ་སྟོན festive entertainment, jubilee; རྣ་བའི་དགའ་སྟོན a feast or treat to one's ears; ཆོས་སྟོན a religious feast, or feast of charity to the poor (including monks); དུས་སྟོན a periodical feast; མིང་སྟོན feast given at the name-giving ceremony of a child; རབ་སྟོན a feast after settling some important business (*Cs.*).

སྟོབ་པ *stob-pa* दान pf. བསྟབ (acc. to *Cs.* pf. and fut. བསྟོབ) imp. སྟོབ acc. to *Jä* to put into another's mouth, esp. food, to feed; also applied to a mare that shows the grass to her foal; ནན་ཏན་གྱིས་སྟོབ་པ to press a person to accept a dish, etc. In a more general sense: ལང་སྟེ་སྟན་སྟོབ་པར་བྱེད་པ rising to offer one's own seat, to make a donation;

also ཡོ་བྱད་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་སྟོབ་པ to provide a person with every thing within one's power.

སྟོབས *ṣtobṣ* or སྟོབས་པོ बल, सत्त्व, तेजः, शक्ति 1. the semen. 2. strength, vigour, force, prowess, fortitude. སྟོབས་ཅན powerful; ལུས་སྟོབས bodily vigour, physical strength; སྙིང་སྟོབས mental strength, more properly moral strength; འཇུ་སྟོབས digestive power. སྟོབས་ཀྱིས is a post. p. by means of, through.

སྟོབས་ལྔ *ṣtobṣ-l̤ña* पञ्चबल the five forces: (1) དད་པའི་སྟོབས श्रद्धा बल the force of faith; (2) བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་སྟོབས वीर्य्यबल force of energy; (3) དྲན་པའི་སྟོབས स्मृतिबल force of recollection; (4) ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་སྟོབས समाधिबल force of contemplation; (5) ཤེས་རབ་ཀྱི་སྟོབས प्रज्ञाबल force of wisdom. The five སྟོབས acc. to the Bon are:—(1) བྱམས་པ་ཆེན་པོའི་སྟོབས strength of love; (2) ཡེ་ཤེས་ཆེན་པོའི་སྟོབས strength of knowledge; (3) ཞི་བ་ཆེན་པོའི་སྟོབས strength of peace; (4) སྦྱིན་པ་ཆེན་པོའི་སྟོབས strength of charity; (5) ཡངས་པ་ཆེན་པོའི་སྟོབས strength of generosity.

སྟོབས་བཅུ *ṣtobṣ-ḇcu* दशबल a Buddha is he who is possessed of the ten kinds of strength enumerated in the sacred books, viz:—(1) བསམ་པའི་སྟོབས आशयबल the power of reflection; (2) ལྷག་པའི་བསམ་པའི་སྟོབས अध्यासबल power of concentration; (3) སྦྱོར་བའི་སྟོབས प्रतिपत्तिबल power of acquisition; (4) ཤེས་རབ་ཀྱི་སྟོབས प्रज्ञाबल or ज्ञानबल power of wisdom; (5) སྨོན་ལམ་གྱི་སྟོབས प्रणिधानबल power of resolute prayer; (6) ཐེག་པའི་སྟོབས यानबल power of creed; (7) སྤྱོད་པའི་སྟོབས चर्य्याबल power of accomplishment or bringing to pass; (8) རྣམ་པར་འཕྲུལ་པའི་སྟོབས विकुर्व्वनबल power of changing shape; (9) བྱང་ཆུབ་ཀྱི་སེམས་དཔའི་སྟོབས बोधिसत्त्वबल power of enlightenment; (10) ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་རབ་ཏུ་བསྐོར་བའི་སྟོབས धर्म्मचक्रप्रवर्त्तनबल power of setting the wheel of religion in motion. Again we meet with དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྟོབས་བཅུ or the ten moral virtues of a Tathāgata; these are the following:—(1) གནས་དང་གནས་མ་ཡིན་པ་མཁྱེན་པའི་སྟོབས स्थानास्थानज्ञानबल force of the knowledge of what is possible and impossible; (2) ལས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྨིན་པ་མཁྱེན་པའི་སྟོབས कर्म्मविपाकज्ञानबल force of the knowledge of the consequences of actions; (3) མོས་པ་སྣ་ཚོགས་མཁྱེན་པའི་སྟོབས नानाधिमुक्तिज्ञानबल force of the knowledge of the different dispositions of men; (4) ཁམས་སྣ་ཚོགས་མཁྱེན་པའི་སྟོབས नानाधातुज्ञानबल force of the knowledge of different elements; (5) དབང་པོ་མཆོག་དང་མཆོག་མ་ཡིན་པའི་སྟོབས इन्द्रियपरापरज्ञानबल force of the knowledge of the higher or lower mental powers of men; (6) ཐམས་ཅད་དུ་འགྲོ་བའི་ལམ་མཁྱེན་པའི་སྟོབས सर्वत्रगामिप्रतिपथज्ञानबल force of the knowledge of the progress that leads everywhere; (7) བསམ་གཏན་རྣམ་པར་ཐར་པ་དང་ཏིང་ངེ་འཛིན་དང་སྙོམས་པར་འཇུག་པའི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པ་རྣམ་པར་བྱང་བ་དང་ལྡན་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི་སྟོབས सर्वध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तिसंक्लेशव्यवदान व्यवस्थान ज्ञानबल force of the knowledge of all which concerns the origin of miseries of every kind and which will lead to equanimity, mystic meditation, complete emancipation and *dhyāna*; (8) སྔོན་གྱི་གནས་རྗེས་སུ་དྲན་པ་མཁྱེན་པའི་སྟོབས पूर्वनिवासानुस्मृतिज्ञानबल force of the knowledge of remembering afterwards former abodes; (9) ཤི་འཕོ་བ་དང་སྐྱེ་བ་མཁྱེན་པའི་སྟོབས च्युत्युपपत्तिज्ञानबल force of the knowledge of birth and death; (10) ཟག་པ་ཟད་པ་མཁྱེན་པའི་སྟོབས आस्रवक्षयज्ञानबल force of the knowledge of the destruction of afflictions.

སྟོབས་ཀུན་སྟོབས *ṣtobṣ-kun ṣtobṣ* n. of number (*Ya-sel 57*).

སྟོབས་བསྐྱེད་པ *ṣtobṣ-ḇṣkyeḏ-pa* बलाधान the special qualities which *Bodhisattvas* only can acquire:—(1) དྲན་པའི་སྟོབས་བསྐྱེད་པ *dran-pahi ṣtoḇṣ ḇṣkyeḏ-pa* स्मृतिबलाधान memory; (2) བློ་གྲོས་ཀྱི *ḇlo-groṣ kyi* मतिबलाधान intelligence; (3) རྟོགས་པའི विचारबलाधान discrimination; (4) ངོ་ཚ་ཤེས་པའི लज्जाबलाधान shame; (5)

མོས་པའི་ भक्तिबलाधान faith; (6) བསོད་ནམས་ཀྱི་ पुण्यबल virtue; (7) གཟུགས་ཀྱི་ रूपबल physical grace; (8) སྤོབས་ཀྱི་ प्रतिभानबल self-confidence; (9) གཟུངས་ཀྱི་ धारणीबल the recitation of religious charms; (10) ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་ *loṅṣ-ṣpyoḏ kyi* सम्भोगबल delightfulness; (11) ལུས་ཀྱི་ कायबल bodily grace; (12) སེམས་ཀྱི་ मनोबल mental powers; (13) རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་ ऋद्धिबल magical knowledge; (14) ཆོས་རྟོན་པའི་ धर्मबल religion; (15) བདུད་ཚར་གཅོད་པའི་ मारविजयबल vanquishing evil spirits; (16) ནན་ཏན་གྱི་སྟོབས་བསྐྱེད་པ་ *nan-tan-gyi ṣtobṣ ḇṣkyeḏ-pa* उद्यमबल assiduity (*K. d.* ན *353*).

སྟོབས་བསྐྱེད་གསུམ་ *ṣtobṣ-ḇṣkyeḏ gṣum* three producers of bodily vigour: ཁྲུས་བྱས་འོ་མ་ཆུ་སྐྱོད་ཤ, འཕྲལ་དུ་སྟོབས་བསྐྱེད་གསུམ་ཡིན་ནོ (*caṇ.*) bathing, milk, the meat of the duck—these three quickly produce strength.

སྟོབས་ཆུང་ *Ṣtobṣ-chuṅ* a n. of the son of king Bimbisāra (*J. Zaṅ.*).

སྟོབས་ཆེན *ṣtobṣ-chen* महाबल a rammer, pile-driver.

སྟོབས་འཇིག *Ṣtobṣ-ḥjig* बलभित; གཤིན་རྗེའི་གཤེད་པོ (*D. R.*) an epithet of Shin-je the lord of death, acc. to the Bon cult. [Indra, the slayer of *Bala*]*S.*

སྟོབས་ལྡན *ṣtobṣ-ḻdan* = ལྷ་མིན असुर, बलवत्, प्रबल, दृढ very powerful; also नारायण an an epithet of Vishnu, Asura or demon.

སྟོབས་ལྡན་བསྙེམས *ṣtobṣ-ḻdan ḇṣñemṣ* an epithet of Kāma (*M̱ñon.*).

སྟོབས་ལྡན་བུ *Ṣtobṣ ḻdan-bu* बलिपुत्र, वैरोचन the son of Bali.

སྟོབས་ལྡན་མ *ṣtobṣ-ḻdan-ma* बलिनी a powerful woman, an amazon.

སྟོབས་པོ་ཆེ *ṣtobṣ-po che* महाबल title of a *dhāraṇī* for causing rain during a drought (*K. gu.* མ *474*).

སྟོབས་མང་པོ *ṣtobṣ mañ-po* = met. iron; = ཕོང་བུ, with syn. གསེར་གྱི་དགྲ (*M̱ñon.*).

སྟོབས་མིག *ṣtobṣ-mig* बलाक्ष n. of a number (*Ya-sel. 56*); སྟོབས་མིག་ཆེན་པོ = སྟོབས་མཆོག महाबलाक्ष another number.

སྟོབས་བཟང་ *Ṣtobṣ-ḇzaṅ* 1. बलभद्र n. of the elder brother of Krishna. 2. = ཆང་དངོས spirit, alcohol (*M̱ñon.*).

སྟོབས་བཟང་མ *ṣbobṣ ḇzaṅ-ma* भरथ, पिच्छा n. of a medicinal plant (*M̱ñon.*).

སྟོབས་ལས *ṣtobṣ-laṣ* साहस courage, intrepidity.

སྟོར་བ *stor-wa* = བོར་བ also བོར་སྟོར་བ to go astray, to be lost; བུ་སྟོར་རོ a child has been lost; *luṣ-daṅ srogṣ ṣtor-wa* to lose one's life; སེམས་སྟོར་བ to lose one's senses; སྟོར་ས་མེད it cannot be lost; སྤྱད་ལག་སྟོར་བ to lose an article; བྱ་བ་སྤྱོད་ལམ་སྟོར་པ to be misguided, lose one's character: ཐར་པའི་བགོས་སྐལ་ངེས་པར་སྟོར་བའི་ཚེ (*A. 9*) when he was losing most certainly the good luck of emancipation; སྟོར་བ་རྙེད་པས་ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པར་འགྱུར *ṣtor-wa ṟñeḏ-paṣ çin-tu ṟgyaṣ-par ḥgyur* (*Ḫbrom. 57*) having regained the (thing) lost he will be very pleased.

+ སྟོར་ཁུང་ *ṣtor-khuṅ* 1. उदकधम a mirage. 2. defined as བཙོག་རྒྱུ་ཐམས་ཅད་དོར་ས, ཝ་ཁ or དོ་མཆུ a ditch where all impurities are deposited; also a gutter or drain.

+ **བརྟ་བ** *ḇṟta-wa* fut. རྒྱས་པར་བྱ་བ pf. བརྟས་པ to grow wide, expand; be copious, abundant. བརྟས་བྱེད་པ id.; འགྱོད་པ་བས big with repentance; བག་ཆགས་བརྟས་པ inflated with passion.

བརྟག་པ *ḇṟtag-pa* ཞིབ་ཆ (བརྟག་པ) परीक्ष, परीक्षित examined, v. རྟོག་པ सुपरीक्षा careful or minute inquiry or investigation, examination; རྨི་ལམ་བརྟག་པ examination of dreams; རིན་པོ་ཆེ་བརྟགས་པ་ལ་མཁས skilful in testing precious stones (*Ja.*).

བརྟག་པ་ཞུས་པ *ḇṟtag-pa shuş-pa* to make inquiry, invesigatition

བརྟག་ཡས *ḇtag-yaş* (གྲངས) n. of a number.

བརྟག་དཔྱད *ḇṟtag-ḏpyaḏ*=ཞིབ་དཔྱད examination, careful weighing of all the details of a case, deliberation: རྟག་དཔྱད་མེད་པར་བྱས་ན་ཕུགས་ནས་འགྱོད (*Ṟdsa. 12*) if anything be done without deliberation, one repents at the end.

བརྟགས *ḇṟtajş*=བརྟོགས་པ *ḇṟtogş-pa* निपुण 1. dextrous, skilful. 2. चपला fickle, lightning.

བརྟད *ḇṟtaḏ* अभिक a kind of formal curse, which consists in hiding the effigy and name of an enemy in the ground and imploring some deity to kill him: བརྟད་འཛུག་པ to perform that ceremony (*Jä.*).

✝ **བརྟད་པ** *ḇṟtaḏ-pa*=གློ་བུར་བ *glo bur-wa* 1. new, recent; sudden. 2. haste, speed, (*Sch.*).

བརྟན་ཁེལ་བ *ḇṟtan khel-wa* to be sure or certain of.

བརྟན་ལྡན *ḇṟtan-ḻdan* धीर steadfast, quiet, steady.

བརྟན་པ I. *ḇṟtan-pa* or བརྟན་པོ स्थिर, धीर, दृढ, स्थाणु, मन्द, ध्रुव, क्लृप्त, सक्त, स्थास्नु, नित्य 1. adj. and abstract noun: firm, steadfast, safe. 2. firmness; བརྟན་པར་གནས་པ to last, hold out, abide, continue; བརྟན་པ་ཐོབ་པ acquire firmness and durability; བརྟན་པར་འགྱུར་བ to become firm. བརྟན་གྱི་སྐྱིད *ḇṟtan gyi şkyiḏ* a continued or abiding happiness; དཔང་བརྟན firm strength, their strength is holding out; བརྟན་དུ་འཛུག་པ to watch, keep, preserve carefully; དམ་བཅས་པ་བརྟན་པར་ཤེས he knew his word to be inviolable; ཡི་དམ་ལ་བརྟན་པས because he firmly kept his word; དུས་བརྟན་གྱི་བདེ་བ eternal welfare, everlasting happiness; དད་པ་བརྟན་པ firmfaith (*Jä.*).

Syn. འབད་པ *ẖbaḏ-pa*; གནས་པ *gnaş-pa* བཅུགས་པ *ḇcugş-pa*; མི་གཡོ་བ *mi gyo-wa* (*M̱ńon.*).

བརྟན་པ II:=རྟེན་བྱེད་མ or ས་གཞི the earth; ཕྱི་སྣོད་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས the physical or material world.

བརྟན་པ III: ध्रुव the fixed star, polar star.

Syn. of III: གསེར་ཕུར *gser-phur*; སྟོད་ཕུར *şṯoḏ-phur*; རྐང་རྟེང་བུ *ṟkań ṟteń-bu*; སྣང་ལྡན་ཤིང་རྟ *şnań-ḻdan çiń-ṟta*; ལུགས་བཟང་སྐྱེས *lugş-ḇzań şkyeş*; གཟའ་ཡི་རྟེན *gzaẖ-yi ṟtan*; རྒྱུ་སྐར་ཏོག *ṟgyu-şkar tog*; གན་རྒྱལ་བུ *gan ṟgyal-bu* (*M̱ńon.*).

བརྟན་པ་བཟུང *ḇṟtan-pa ḇzuń* an epithet of the *Asura* (ལྷ་མིན *lha-min*).

བརྟན་པའི་ཆོས *ḇṟtan-paẖi choş* स्थिरधर्म the enduring religion, *i.e.*, Buddhism.

བརྟན་པར་བྱས་པ *ḇṟtan-par byaş-pa* दृढीकृत; fiımly rooted or established.

བརྟན་པོ *ḇṟtan-po*=མཁས་པ, སེམས་ཤེས་པ (*M̱ńon.*); བརྟན་པོའི་དྲེག་པ *ḇṟtan-poẖi ḏṟeg-pa* (mystic); for རྡོ་དྲེགས *ṟdo-ḏṟegş.* (*Mńg. 11*).

བརྟན་པར་བྱེད *ḇṟtan-par byeḏ* स्थापयति causes to be established; the establisher.

བརྟན་བྱེད་མ *ḇṟtan byeḏ-ma* the goddess of earth; ས་ཡི་ལྷ་མོ་ཡོངས་སུ་བརྟན་བྱེད་མ the goddess of the earth who is thoroughly steadfast (*D.R.*).

བརྟན་འཚོལ་བ *ḇṟtan ẖtshol-wa* in བརྟན་འཚོལ་ན་ཕ་བཟང་གི་བུ་མོ་འཚོལ if you seek reliability, search for the daughter of a good father.

བརྟན་ཞལ *ḇṟtan-shal* a complimentary address or title of respect to good and honourable man.

བརྟན་གཡོ *ḇṟtan-gyo* स्थावरजङ्गम the animate and inanimate world; གཡོ་ནི་ནང་བཅུད་ཀྱི་སེམས་ཅན *gẏo* signifies animated nature.

བརྟན་མ *ḇṟtan-ma*=1. བརྟན་པའི་ཕུང་པོ धैर्यराशि the aggregate of stability (*A. K. 1-28*). 2. v. བསྟན་མ.

བརྟབས་པ *ḇṟtabş-pa* 1. = ཕུས་པ་སྦྲིམ་པ. 2. = འཚབས་པ to be afraid of, to apprehend: སྡིག་པ་ལ་བརྟབས feared sin (*Situ. 75*).

བརྟས་པ *ḇṟtaş-pa* 1. = ཡར་བསྐྱེད་པ *yar ḇṡkyeḏ-pa* grown up, anything full blown. 2. to be delighted: གསུང་ཕྲིན་ཞིབ་ཆ་རྟེན་ལྷ་རེག་བཅས་གནང་འབྱོར་ཡིད་མཆོག་ཏུ་བརྟས (*Yig. k. 27*) I received the note containing the particulars you have sent together with enclosure of silk scraf, and have been greatly pleased.

བརྟུན་པ *ḇṟtun-pa* = བརྩོན་པ आतापिन् assiduity, assiduous.

བརྟུན་ངེས་པ *ḇṟtun ńeş-pa* = གཟུ་ལུམ་དང་རང་བཙོ rash and self-sufficient; བརྟུན་ངེས་འཇུག་པ *ḇṟtun-ńeş ẖjug-pa* to be self-confident.

བརྟུམ་པ *ḇṟtum-pa* पराक्रम power, prowess.

བརྟུལ *ḇṟtul* pf. and fut. of འདུལ་བ (*Ṟdo-riń. 45*).

+ བརྟུལ་པ *ḇṟtul-pa* or བརྟུལ་པོ་བ = རྟུས་པ or འཇམ་བ मृदु mild, gentle.

བརྟུལ་ཕོད *ḇṟtul-phoḏ* or བརྟུལ་ཕོད་པ = དཔའ་བོ་སྙིང་སྟོབ་ཅན वीर 1. a hero, champion; བརྟུལ་ཕོད་ཁང abode of a hero, a tiger's den. 2. (གཡུལ་ངོར) to subdue an enemy in battle.

བརྟུལ་བ *ḇṟtul-wa* = ཉེ་བར་སྦྱོར་བ *ñe-war ṡbyor-wa* or ཉེ་བར་སྒྲུབ་པ 1. to conquer. 2. deportment, behaviour (*Cs.*). 3. diligence, painstaking (*Sch.*).

བརྟུལ་མ *ḇṟtul-ma* or བརྟུལ་མོ = विकुण्ठ [not blunted]*S.* བརྟུལ་མའི་བུ वैकुण्ठ heaven.

བརྟུལ་ཞུགས *ḇṟtul-shugş* व्रत, परिकर, संयमनो, यति, पराक्रम 1. vow; acc. to *Cs.* manner, way of acting. 2. acc. to *Sch.* exercise of penance; བརྟུལ་ཞུགས་བྱེད་པ or བརྟུལ་ཞུགས་སྤྱོད खर्गोदिह to perform such exercises, to do penance. 3. penitent.

བརྟུལ་ཞུགས་ཅན *ḇṟtul-shugş can* = དྲང་སྲོང་ यति, ऋषि an ascetic; one who is penitent; a maker of penance; a sage.

Syn. དྲང་སྲོང་ *ḏṟań-sṟoń*; ཀུན་ཏུ་རྒྱུ *kun-tu ṟgyu*; དཀའ་ཐུབ་སྤྱོད་པ *ḏkaẖ-thub ṡpyoḏ-pa*; ངག་བསྡམས་པ *ńag ḇṡdamş-pa*; གཙང་བར་གནས་པ *gtsań-war gnaş-pa* (*M̱ńon.*).

བརྟུལ་ཞུགས་དབང་ *ḇṟtul-shugş ḏwań* = ཉན་ཐོས श्रावक any novice monk or disciple of the *Hinayāna* school.

བརྟུལ་ཞུགས་མ *ḇṟtul-shugş-ma* = ཁྱིམ་བདག་མོ or ཁྱིམ་བདག་མ a house-wife (*M̱ńon.*).

བརྟེན་པ *ḇṟten-pa* सेवित, निश्रय, v. རྟེན.

བརྟོལ *ḇṟtol* = ཕུག་པ *phug-pa* a cavern (*M̱ńon.*).

བལྟ *ḇḻta* fut. of ལྟ་བ we will see, let us see; also sbst. a view, prospect.

བལྟ་ན་སྡུག་པ *ḇḻta-na ṡdug-pa* दर्शनीय, सुदर्शन pleasant to look upon, n. of the city of Indra.

བལྟ་བའི་ཆེད *ḇḻta-waẖi cheḏ* for seeing.

བལྟ་བའི་མཐའ *ḇḻta-waẖi m̱thaẖ* limit of sight; met. death.

Syn. འཆི་བ *ẖchi-wa*; ཚེ་འདའ *tshe-ẖdaẖ*; ཚེ་འཕོ *tshe-ẖpho*; འཆི་འཕོ *ẖchi-ẖpho* (*M̱ńon.*).

བལྟ་བྱ *ḇḻta-bya* चाक्षुष visible.

བལྟབས *ḇḻtabş* pf. of ལྟབ་པ, གོམ་བལྟབས་པ (*Situ. 75*).

བལྟམས་པ *ḇḻtamş-pa* pf. of ལྟམ་པ = འཁྲུངས་པ *ẖkhruńş-pa*.

Syn. སྐྱེས་པ *ṡkyeş-pa*; བཙའ་བ *ḇtsaẖ-wa*; བཙས་པ *ḇtsaş-pa* (*M̱ńon.*).

བལྟས *ḇḻtaş* pf. of ལྟ་བ *ḻta-wa*.

བལྟས་ནས *ḇḻtaş-nas* concerning, regarding, as to; used as a postp. with ལ.

བསྟང་བ *ḇs̱tañ-wa*, v. སྟོངས་པ *s̱toñs̱-pa*.

བསྟད *ḇs̱taḏ* = ངོས *ños̱* or ཕྱོགས surface; direction : བསིལ་རི་ཕྱོགས་ལ་བསྟད on the side of a cool hill (*Ya-sel. 38*).

བསྟན *ḇs̱tan*, देशन demonstration, explication (*Zam. 10*).

+ བསྟན་དཀའ་བ *ḇs̱tan ḏkaẖ-wa* hard to explicate (དཔེ शास्त्र) a religious work or doctrine.

བསྟན་འགྱུར *ḇs̱tan-ẖgyur* a miscellaneous collection of literary works, both sacred and general, consisting of 225 volumes. Very few of the Tangyur treatises belong to Tibetan authorship; they are mostly translations into Tibetan from Chinese and Sanskrit texts. A fine copy of this collection is stored at the India office.

བསྟན་རྒྱས་གླིང་ *ḇs̱tan-ṟgyas̱ gliñ* a monastery presided over by one of the four incarnate lamas of Lhasa from among whom by turn the *Ṟgyal-tshab*, *i.e.*, the Regent of the Dalai Lama, is selected. The monastery stands in the northern quarter of Lhasa within the walls of the city; and the title by which the lama of Tan-gye-ling is known in Tibet is བདེ་མོ་རིན་པོ་ཆེ *Ḇde-mo Rin-po-che.*

བསྟན་བཅོས *ḇs̱tan-ḇcos̱* शास्त्र, आगम, श्रुति, शासन a religious commentary.

བསྟན་བཅོས་ལས་འབྱུང་བ་རྣམས *ḇs̱tan-ḇcos̱ las̱ ẖbyuñ-wa ṟnams̱* शास्त्रीय works relating to the S'āstras: (1) དོན་མེད་ཀྱི་བསྟན་བཅོས *don-meḏ-kyi ḇs̱tan-ḇcos̱*; (2) དོན་ལོག་གི་བསྟན་བཅོས *don-log-gi ḇs̱tan-ḇcos̱*; (3) དོན་དང་ལྡན་པའི་བསྟན་བཅོས *don-dañ ḻdan-paẖi ḇs̱tan-ḇcos̱*; (4) ཐོས་པ་ལྷུར་ལེན་པའི་བསྟན་བཅོས *thos̱-pa lhur-len-paẖi ḇs̱tan-ḇcos̱*; (5) རྩོད་པ་ལྷུར་ལེན་པའི་བསྟན་བཅོས *ṟtsoḏ-pa lhur-len paẖi ḇs̱tan-ḇcos̱*; (6) སྒྲུབ་པ་ལྷུར་ལེན་པའི་བསྟན་བཅོས *s̱grub-pa lhur-len-paẖi ḇs̱tan-ḇços̱*; (7) ངན་གཡོ་དང་འབྲེལ་བའི་བསྟན་བཅོས *ñan-g̱yo dañ ẖbrel-waẖi ḇs̱tan-ḇcos̱*; (8) བརྩེ་བྲལ་གྱི་བསྟན་བཅོས *ḇṟtse bral-gyı ḇs̱tan-ḇcos̱*; (9) སྡུག་བསྔལ་སྤོང་བྱེད་ཀྱི་བསྟན་བཅོས *s̱dug-ḇs̱ñal s̱poñ-byeḏ-kyi ḇs̱tan-ḇcos̱.*

བསྟན་པ *ḇs̱tan-pa* शासन 1. doctrinal teaching in general. 2. a single doctrine or a system of doctrines. སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ *sañs̱-ṟgyas̱-kyi ḇs̱tan-pa* the doctrine or religion of Buddha; ཐུབ་བསྟན *thub-ḇs̱tan* for ཐུབ་པའི་བསྟན་པ *thub-paẖi ḇs̱tan-pa* id.; བ-ཤད་པ व्याख्यान; སྒྲུབ་པ साधन; ཡོངས་སུ་བསྟན་པ परिनिवृति (*Intr. A. K.*). v. སྟོན་པ. གནས་ལུགས་བསྟན་པ explanation of the real state (of the body of illusion).

བསྟན་པའི་སྒྲོན་མེ *ḇs̱tan-paẖi s̱gron-me* the lamp of religion, a spiritual guide, a complimentary title for a learned lama (*Yig. k. 30*).

བསྟན་པའི་མངའ་བདག *ḇs̱tan-paẖi ṃñaẖ-ḇdag* the lord of religion. དཔལ་ལྡན་ན་རོ་ཏའི་ཟབ་གསང་བསྟན་པའི་མངའ་བདག་མཚུངས་མེད་དམ་པའི་ཞབས་དྲུང་དུ to the feet of his holiness *Çri Narota*—the matchless lord of the profound mystic doctrines (*Yig. k. 10*).

བསྟན་པར་བྱ་བ *ḇs̱tan-par bya-wa* = གོ་བར་བྱ་བ प्रतिपात्य : to make intelligible, to elucidate.

བསྟན་མ *ḇs̱tan-ma* seems to be a name given to certain female subterranean spirits living in mountainous districts. One such, in the expanded history of Gautama, under the title of འཛམ་བུ་གླིང་སོགས་དབང་ཆེན་གསེར་གྱི་ཚང་མའི་ལྷ་མོ *ẖdsam-bu-gliñ-sogs̱ ḏwañ-chen g̱ser-gyi tshañ-maẖi lha-mo*, was, after his victory over Māra the devil, cited as a witness to his exploits. In both Milaraspa and Padma Tang-yig, we read of "the twelve *ḇs̱tan-ma*" said to haunt the upper peaks of Mount Everest. Padma Sambhava constituted them protectors of the Doctrine in that region. Milaraspa speaks also of a གཙོ་མོ or mistress of the twelve *ḇs̱tan-ma* whom he describes as a *khadoma* able to raise mirages before worldly eyes. (v.

Mil. ཁ, *262*). In *Ṟtsii.* mention is made of: བསྟན་མའི་གསོལ་མཆོད *ḇṣtad-maẖi g̱sol-m̱choḏ* the food offerings for the guardian deity of the monastery of འབྲས་སྤུངས *ẖbraṣ-ṣpuńṣ* (Dai-pung) called བསྟན་མ.

བསྟན་རྩིས *ḇṣtan-ṟtsiṣ* a chronology; dates relative to the year of Buddha's death; བསྟན་འཛིན a follower of Buddhism, a Buddhist; an adherent of a doctrine; བསྟན་བཤིག colloq. a destroyer of the doctrine, an obnoxious person.

བསྟན་ཡས *ḇṣtan-yaṣ* विमिह n. of a number.

བསྟན་སྲུང *ḇṣtan-ṣṟuń* 1. guardian of the doctrine. 2. a guardian in general.

བསྟབས་པ *ḇṣtabṣ-pa*=བྱིན་པ दत्त; བྱིན་ལེན་རྒྱས་པར་བཏང་བ། ཁ་ཟས་བསྟབས gifts having been freely dispensed, food was set forth (*Situ. 75*).

བསྟར་བ *ḇṣtar-wa*=ཕྱི་དོར་ལེགས་པ 1. to sweep, clean, cleanse; also adj. nice and elegant. 2. to appreciate; to be aware of (*Liç.*); བསྟར་ཆོག་པ *ḇṣtar chog-pa*=ཉམས་སུ་ལེན་ཆོག་པ to be able to comprehend, appreciate (*Yig. k. 45*).

བསྟི་བ *ḇṣti-wa*=ངལ་བསོ་བ to take rest.

བསྟི་ཁང *ḇṣti-khań* private house, sanctum.

+ བསྟི་གནས *ḇṣti-g̱naṣ* འབྱུང་ཁུངས་ཀྱི་མཐིལ 1. the place of origin, source. Under this term are said to fall: སྡོད་གནས residence; ཁྱིམ home; བླ་བྲང lama's residence; ཕོ་བྲང palace; གཙུག་ལག་ཁང *Vihāra* or monastery; ཀུན་དགའ་ར་བ *Ārāma* grove or park where religious sermons are given; དགོན་པ, རི་ཁྲོད hermitage, sanctuary, retreat of वानप्रस्थ. 2. སྙིང་པོ essence.

+ བསྟི་བསྟང *ḇṣti-ḇṣtań*=ཞེ་ས respect; ལུས་ཀྱི་ཕྱག་འདུད bowing, physically shewing respect. ང་ལ་ཟང་ཟིང་གི་བསྟི་བསྟང་གི་རི་མོར་གྱིས་ཞིག (*Ya-sel. 34*).

བསྟི་མཚུངས *ḇṣti-m̱tshuńṣ* सतीर्थ a fellow religious student.

བསྟིང *ḇṣtiń*=བཀྲམས་པ स्वास्तीर्ण।

བསྟིང་ཚིག *ḇṣtiń-tshig* or བསྟིངས་ཚིག *ḇṣtińṣ-tshig* उक्षपन satire, irony; also reflecting upon conduct in polite language; censure concealed under sweet language.

Syn. འཕྱ་ཚིག *ẖphya-tshig*; ཚིག་གིས་བསྟིངས *tshig-giṣ ḇṣtińṣ* (*Situ. 75*).

བསྟིར *ḇṣtir* supine of སྟི་བ *ṣti-wa*.

+ **བསྟིར་མེད** *ḇṣtir-meḏ*=1. བར་མེད अवीचि one of the infernal regions. མནར་མེད་དམྱལ་བ the hell of endless torments. 2. acc. to *Jä.* restlessness.

བསྟུ་བ *ḇṣtu-wa* संहरण to bring together discordant elements; to collect in one heap things unlike one another. The four entities which may be so drawn together བསྟུ་བའི་དངོས་པོ་བཞི are:—(1) སྦྱིན་པ दान; (2) སྙན་པར་སྨྲ་བ प्रियवादिता; (3) དོན་ལ་སྤྱོད་པ *don-la ṣpyoḏ-pa* अर्थचर्या; (4) དོན་མཐུན་པ समानार्थ.

བསྟུགས་པ *ḇṣtugṣ-pa* to make lower, to lower (*Sch.*).

བསྟུངས *ḇṣtuńṣ* pf. ཐུང་བ, ཞག་བསྟུངས (*Situ. 75*).

བསྟུད་པ *ḇṣtuḏ-pa*, v. སྟུད་པ.

བསྟུན་པ *ḇṣtun-pa* to be compared; ཐབས་མཁས་བསྟུན་གྱིས་བསྒྱུ་མ་པ་དང he by skilful comparison imposed on them (*A. 127*); ཆེ་ཆུང་མཐོ་དམན་དང་བསྟུན were compared as to size and height and depth (*Yig. k. 1*).

བསྟེན *ḇṣten* ཡོངས་སུ་ཉེ་བར་བསྟེན to attend, wait upon, respectfully, to serve; पर्युपासति lit. being ranged quite closely together, quite huddled together; also sticking most closely (*A. K. 111-3*).

བསྟེན་འདོད་གནས *ḅsten-ḥdoḍ gnaṣ* the object or person on which one wishes to rely.

བསྟེན་པ *ḅsten-pa* 1. pf. of *ṣten-pa*. 2. sbst. संभजन, vb. v. སྟེན་པ confidence; = བརྟོན་པ *ḅrton-pa* (*Jä.*).

སྟེན་བྱ *ḅsten-bya* गुष one to be served, waited upon.

བསྟེན་འོས *ḅsten-ḥos* सेव्य fit to be respected or served.

བསྟོད་པ *ḅstoḍ-pa* 1. (ཕྱུར་པ་ལ་ཐག་པས་ར་ལུག་རྟ་སོགས་བཏགས་པ) to tether cattle such as horses, sheep, goats, etc.; ཐག་པས་བསྟོད to tether with a string (*Situ. 75*). 2. eulogium, expression of praise, v. སྟོད་པ *ṣtoḍ-pa*.

བསྟོད་རས་བྱེད་པ *ḅstoḍ-raṣ byeḍ-pa* prob. བསྟོད་སྒྲ་བྱེད་པ, བསྟོད་པ to praise, to compliment; in colloq. = བསྟོད་ར or བསྟོད་སྒྲ: མཁས་བཙུན་བཟང་གསུམ་གྱི་བསྟོད་རས་ཆེ་བསྟོད་ནས being greatly praised by the learned, noble, and good (*A. 126*).

ཐ

ཐ I: *tha* the tenth letter of the Tibetan alphabet and the second consonant of the dental class. It is the aspirated form of ཏ *ta*; and in English its sound might be found in the word "Thames."

1. num. fig. 10. 2. every thing, all, total (*Sch.*).

ཐ II: defined as གླེན་པ་གཏི་མུག་པའི་དོན signifying foolishness and mental darkness.

ཐ III: In Budh. ཐ *tha* is the entrance to the cognition of all things, of matter and phenomena: (*a*) ཆོས་རྣམས་ཀྱི་གནས་དང་གནས་མ་ཡིན་པ་མཁས་པ་སྟོན་ཏོ། it demonstrates that all things are phenomenal (*K. d.* ན *114*); (*b*) གནས་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྒོའོ it is symbolic of the instability of all things (*Ḥbum.* ཀ, *283*).

ཐ་ཀོ *tha-ko* n. of a fruit, a species of walnut. ཁམ་བྱུར, ཐ་ཀོ་འབྲས་བུ (*Sam. k. 179*).

ཐ་སྐར *tha-ṣkar* अश्विनी 1. n. of a constellation represented in Buddhist astronomy by a woman on horseback. 2. n. of the goddess presiding over that constellation.

Syn. རྟ་ལྡན་མ *ṛta ḻdan-ma*; དབྱུ་གུ་གཅིག་པ *ḏbyu-gu gcig-pa*; གསལ་བའི་བུ་མོ *gsal-wahi bu-mo* (*Ṛtsi.*).

ཐ་སྐར་གྱི་བུ་གཉིས *tha-ṣkar-gyi bu-gñiṣ* अश्विनीकुमारद्वय the two sons of *Açvinī* who are divine physicians. ཐ་སྐར་གྱི་ཟླ་བ *tha-ṣkar-gyi zla-wa* the month of *Āçvina* (October). ཐ་སྐར་གྱི་ཉ *tha-ṣkar-gyi ña* आश्विन पौर्णमासी the full moon in the month of *Āçvina*.

ཐ་ཁབ *tha-khab* a large needle (in *Lh.*) (*Jä.*).

ཐ་ག་ན *tha-ga-na* occurs in the work ཐ་ག་ནའི་མཚན་བརྗོད་ཀྱི་འགྲེལ་པ་ལ་སོགས་པ་གསང་སྔགས a commentary on the description of the names of *Tha-ga-na* and other terms of mysticism (*Deb.* ཀ, *27*).

卐 ཐ་ག་པ *tha-ga-pa* तन्तुवाय, धावनी = ཐགས་པ་འཐག་མཁན 1. a weaver, one of the weaving caste in India. 2. in Tib. a term for the lowest class (རིགས་ངན) of people.

卐 ཐ་གི *tha-gi* = ཞི་བ *shi-wa* शान्ति, मङ्गल peaceful; mild aspect.

ཐ་གུ *tha-gu* दाम, vulg. ཐི་གུ *thi-gu* a wreath, a short cord or rope; twine for making garlands; a chain or fetter.

ཐ་གུའི་ལྟོ་ཅན *tha-guḫi ḻto-can* दामोदर an epithet of Vishnu on whose belly hang garlands (*Ṃñon.*).

ཐ་གུས་ལྕི *tha-guṣ ḻci* under the weight of chains; bound by fetters or ropes: མི་གཞི་ངན་པའི་ཟོལ་ཟོར་ཐ་གུས་ལྕིས a man of wicked nature lies under the weight of the chain of fraud (*Khriḏ. 9*).

ཐ་གྲུ *tha-gru* वैपुल्य acc. to *Jä.* originally ཐག་གྲུ = རྒྱ་ཁྱོན *ṛgya-khyon* 1. largeness, spaciousness; abundance, plenty. 2. acc. to *Jä.* extent, width, breadth: འཛམ་བུ་གླིང་གི་ཐ་གྲུ་ཀུན་ལ *Ḥdsam-bu gliṅ-gi tha-gru kun-la* in the whole extent of Jambudvīpa (*Glr.*).

ཐ་གྲུ་ཆེ་བ *tha-gru che-wa*=ཡངས་པ or རྒྱ་ཆེ་བ very wide, spacious; extensive.

ཐ་གྲུ་ཡངས་པ *tha-gru yañs̱-pa* very spacious, abundant (*M̱ñon.*).

ཐ་རྒྱོད *tha-ṟgyoḏ* obtuse, rounded off (*Sch.*).

+ **ཐ་ཙད** *tha-caḏ* or ཐ་ཚད *tha-chaḏ* खल, प्रतिक्रुष्ट, अधम, क्षुद्र base, sordid, vile (*Çer. 5*).

Syn. ཐ་རམ *tha-ram*; ཐ་ཤལ *tha-çal*; ངན་པ *ñan-pa*; ཐ་མ *tha-ma* (*M̱ñon.*).

ཐ་ཆུང་ *tha-chuñ* 1. the last month of a season, *e.g.*, དཔྱིད་ཟླ་ཐ་ཆུང་ *ḏpyiḏ-zla tha-chuñ* the last month of spring, opp. to ར་བ *ra-wa* the first month. 2. the youngest of three or more sons: སྤུན་དགུའི་ཐ་ཆུང་གཉིས the youngest or last two of the nine brothers.

ཐ་སྙད *tha-s̱ñaḏ* 1.=ལག་པ *lag-pa* पाणि the hand. 2. संज्ञा seems to be used of a word when employed in some peculiar sense rather than in its strictly etymological meaning; for example, as a proper name. A derived or compounded word can only be called a *tha-s̱ñaḏ* when the idea it expresses does not clearly appear on analysis; ཐ་སྙད་དུ་གོ་བ understanding the sense. 3. designation; metaphor; phrase; ཤེས་ཐ་སྙད་དུ་གྲགས་སོ *shes̱ tha-s̱ñaḏ-du grags̱-so* so it is said to be styled. ཐ་སྙད་པའི་བདེན་པ conditional truth (*Jä.*). 4. व्यवहार behaviour, practice, dealing, business; pecuniary transaction.

ཐ་སྙད་པ *tha-s̱ñaḏ-pa* दुरोदर, [illegible] one who plays at dice; gaining at dice; one who lays stakes at play.

ཐ་སྙད་གཅིག་པ *tha-s̱ñaḏ gcig-pa* 1. of the same nomenclature. 2. n. of a school of doctrine.

ཐ་སྙད་དབྱེ *tha-s̱ñaḏ ḏbye* लेखक a writer.

ཐ་ཐོར *tha-thor*=ཐར་ཐོར *thar-thor* a few here and there: འཚེ་ཤིང་སྤེན་པ་ཐ་ཐོར་ཡོད་པ་ཞིག *ẖtshe-çiñ s̱pen-pa tha-thor yoḏ-pa shig* there were a few scattered bristles of *ẖtshe-çiñ* (*Ṟdsa. 18*).

ཐ་དད་པ *tha-daḏ-pa*=མ་འདྲེས་པ *ma-ẖdṟes̱-pa* पृथक्, नाना, भिन्न, असम्भिन्न distinction, separated, not mixed up together. ཐ་དད་ལྔ *tha-daḏ ḻña* the five kinds of distinctions are:—(1) སྟོན་པ་ཐ་དད difference in the teachers (founders) of religions; (2) ཆོས་ཐ་དད difference in the doctrines taught by them; (3) དགེ་འདུན་ཐ་དད *ḏge-ẖdun tha-daḏ* difference in the classes of monks; (4) ལས་ཐ་དད *las̱ tha-daḏ* difference or varieties in works; (5) ལམ་ཐ་དད *lam tha-daḏ* difference in the ways, different methods or ways of reaching the goal (*K. du.* པ *88*). ཐ་དད་ཀྱི་མཁན་རབས the different sages or schools of sages (*Yig. 3*). ཐ་དད་བྱ་བ་ཅི་ཡིན *tha-daḏ bya-wa ci-yin* किं नानाकारणम् what are the various doings or causes?

ཐ་དད་དུ *tha-daḏ-du* separately, variously, apart: ཐ་དད་དུ་འདུ་ཤེས་མེད་པ नास्ति नानासंज्ञा one of the eighteen ཆོས་མ་འདྲེས་པ unmixed theories of Buddha (*M.V.*). ཐ་དད་དུ་དབྱེ་ན *tha-daḏ-du ḏḇye-na* if differentiated? also: synthetically, differentially. ཐ་དད་དུ་མི་འཇུག་པ *tha-daḏ-du mi ẖjug-pa*=ཐ་དད་དུ་མི་གནས་པ not differing, not being different, not admitting of differentiation.

ཐ་དད་གླིང་ལྡན v. ཐར་ནུ *thar-nu*.

ཐ་ན *tha-na* 1. polite inquiry at any time regarding a Buddhist monk's comforts while he is taking any meal, etc. This forms a part of the training in manners given to monks. 2. even, so far as, up to: ཐ་ན་གཞད་གད་བྱ་བར་བསམས་ཏེ even having thought that (one) was laughing at. ཐ་ན

སྲོག་ཆགས་གྲོག་སྦུར་ཡན་ཆད even above the smallest insect, *i.e.*, above the ants.

ཐ་པག *tha-pag*, v. ཐར་དཔག *thar-ḏpag*.

ཐ་པི་ཐུ་པི *tha-pi thu-pi* confusion, disorder (*Sch.*).

ཐ་བ *tha-wa*=རེངས་པ स्तब्ध 1. (མ་སོགས) rigid, hard, compact, firm (*J. Zaṅ.*). 2.=ཐུ་བ *thu-wa* bad (*Mil.*). 3.=ཞེ་སྡང anger.

ཐ་བ་ངན་པ་ལྟར *tha-ba ṅan-pa ḻtar* दुःखशीत or शीता one of the stages of *yoga* (v. རྣལ་འབྱོར་ཡན་ལག).

ཐ་བེ *tha-be* जीवक a medicinal plant *Terminalia tomentosa*.

ཐ་འབན *tha-ẖban* cast-off clothes; rags thrown out; སྒོ་ཐོར་ཐ་འབན་རྒྱལ་ཕྲོད་ནས from the heap of cast-off rags at the entrance of a house (*Pag. 180*).

ཐ་མ *tha-ma* 1. अन्तक, अन्त, प्रान्त, इतर, अधम vile, inferior, poor, humble. 2.=རྗེས་མ or མཐའ་མ the last, lowest, uttermost; ཕོ་ཐ་མ་ནོར་གྱིས་ཕྱུག་བྱ་བ་ཡིན the lowest class of male is he who is rich in wealth (*H̱brom. 51*); the last of several things, with respect to number, time, or rank: གཅན་ཟན་གྱི་ཐ་མ the meanest of the carnivorous animals; འདུས་པའི་ཐ་མ་ནི་འབྲལ the end of every meeting is parting; གཉེན་གྱི་ཐ་མས་བསྐོར *g̱ñen-gyi tha-maṣ ḇṣkor* he sees his relations for the last time around him; ཟས་ཀྱི་ཐ་མ་ཟ *zaṣ-kyi tha-ma za* he eats for the last time (*Jä.*).

ཐ་མ་ལ *tha-ma-la* 1. adv. finally, at last. 2. postp.: at the end of, after=རྗེས་ལ.

ཐ་མར *tha-mar* to the utmost, at the end, lastly; ཐ་མར་དགེ་བ *tha-mar ḏge-wa* पर्यवसाने कल्याण piety, auspiciousness: ཡོན་ཏན་ཐ་མར་འདུག *yon-tan tha-mar ẖdug* lastly, there was talent (*H̱brom. 51*).

ཐ་མ་ལས *tha-ma laṣ* अन्ततः at the least, at all events, in any case.

‡ **ཐ་མ་ཁ** *tha-ma-kha* tobacco: རྫས་ངན་ཐ་མ་ཁ་ཞེས་གྲགས་པ་འདི་ནི, སྔོན་སངས་རྒྱས་མྱ་ངན་ལས་འདས་ནས་ལོ་བརྒྱ་ཙམ་སོང་བ་ན་བྱུང། in ancient time about one hundred years after the *Nirvāṇa* of Buddha, this evil drug called *Thamakha* appeared (*Chu-ḇzaṅ.* ཀ, *43*). Mention is also made of tobacco in the writings of *Macig Lab-don* dated the 12th century A.D.

ཐ་མ་ག *tha-ma-ga* also ཐ་མག *tha-mag* 1. is a Mongolian word=Tib. ཕྱག་དམ *phyag-dam* the official seal, or a warrant containing it; also tablet with the seal of authority: དཔོན་གྲགས་དར་གྱིས་སེ་ཆེན་ལས་ཐ་མ་ག་ལུང་ལས་བླངས་ཞིང། the governor *Gragṣ-dar* having received the warrant of official command from the Emperor *Se-chen* (Khublai-khan) (*J. Zaṅ.*). 2. in *W.* tobacco.

ཐ་མལ་པ *tha-mal-pa* सचराचर ordinary, mean, coarse, vulgar, common, general, usual: ཐ་མལ་པར་འདུག་པ to live like the vulgar; ཐ་མལ་པ་མ་ཡིན that is no usual thing, no common or ordinary thing (*Jä.*).

ཐ་ཚིག *tha-tshig*=ཁས་བླངས་དམ་བཅས་པ or ཁ་ཆད་ཚིག་དན vow, promise, solemn word: མ་གཡེལ་མ་གཡེལ་སྔོན་གྱི་ཐ་ཚིག་དགོངས forget not, forget not, reflect on your former vows! སྔོན་གྱི་ཐ་ཚིག་གཉན་པོ་ཉེར་དགོངས་པ་ལ in thinking closely on thy former rigid vows. In the common saying ཁ་དཔེ་ལ་ཐ་དམ་ཚིག *kha-ḏpe la tha dam-tshig* the words *tha dam-tshig* signify solemn vow.

ཐ་ར་ཐོ་རེ *tha-ra tho-re* in *W.* wide asunder, wide; ཐ་ར་ཐོ་རེ་བཞག་པ *tha-ra tho-re ḇshag-pa* to scatter, to throw loosely about (*Jä.*).

卍 **ཐ་རམ** *tha-ram* 1. खल vile, mean: གཤེན་རབ་ལ་གསོལ་བ། ཐ་རམ་ལྕགས་ཀྱིས་བསྡམ་ན he prayed to *G̱çen-rab* that the vile ones should be laid under chains (*Bon*). 2. a medicinal herb in *Lh.*, *Plantago major* (*Jä.*) ཐ་རམ་འཁྲུ་བ་གཅོད་པར་བྱེད *tha-ram ẖkhru-wa g̱coḏ-par byeḏ* the herb *tharam* stops diarrhœa. 3. the breadth of a plain (*Sch.*).

ཐ་རམས *tha-ramş*=གཏམས་པ *g̱tamş-pa* adj. full.

ཐ་རུ *tha-ru* the utmost limit (*Schf.*).

ཐ་ལོང *tha-loṅ* in *W.* a sort of red cloth (*Jä.*).

ཐ་ཤལ *tha-çal* पिशुन, खल, कुत्सित 1. modest, lowly; base, ugly. 2. a mischievous person, one who is inferior, cruel, and mischief-making: གང་ཟག་མཆོག་གི་སྐྱེ་བ་དེང་སང་ཁམས་ཆེ་བའི་ཚུལ་མི་སྟོན་པར་ཐ་ཤལ་བའི་ཚུལ་དུ་བཞུགས (*Ya-sel. 11*) now-a-days the incarnations of great and sanctified souls do not make show of greatness but live in modest and humble manner. སྐྱེས་བུ་ཐ་ཤལ་ཉིད *şkyeş-bu tha-çal ñiḏ* a n'er-do-weel.

ཐག I: *Thag* 1. n. of a place in Tibet: ཐག་གི་རྒྱ་བོར་ཡང་དག་གི་སྒྲུབ་པ་མཛད་པའི་ཚེ at the time he was engaged in the acquirement of perfection at *R̲gya-ḇo* in Thag (*Deb. 5*). 2. for ཐག་འགྲམ the palate. ཐག་འགྲམ *thag-ẖgram*= འགྲམ་སོ *ẖgram-so* जिह्व the human palate; swelling of the tongue.

ཐག II: distance: ཐག་ཅི་ཙམ *thag ci-tsam* how far; མ་ཐག *ma-thag* only now, just now, gen. with a verbal root: སླེབ་མ་ཐག་ཡིན་པ he that has arrived just now (*Glr.*); སྔར་བཤད་མ་ཐག་པ (the passages) that have been explained just now; as an adv. gen. མ་ཐག་ཏུ *ma thag-tu* or only མ་ཐག *ma-thag* frq., *e.g.*, ཐོས་མ་ཐག་ཏུ as soon as he had heard; དེ་མ་ཐག་ཏུ *de-ma thag-tu* immediately (from *Jä.*).

ཐག་ཉེ་བ *thag ñe-wa* or ཐག་ཉེ་མོ *thag-ñe-mo* निकट near; proximity; ཐག་ཉེ་པོ་མ་བྱེད do not be familiar, keep at a distance. ཐག་ཉེ་སར་སྡད *thag ñe-sar şdaḏ* sit near, in the vicinity.

Syn. ཉེ་ལོག *ñe-log*; ཉེ་འཁོར *ñe-ẖkhor*; དྲུང་ན་མོ *dṟuṅ-na-mo*; གློ *glo*; ཐོ་འཁོར *tho-ẖkhor* (*M̱ṅon.*).

ཐག་རན *thag-ran* fibre from the bark of plants or trees, &c., v. རན་མ *ran-ma*.

ཐག་རིང *thag-riṅ* दूर; distance; distant: ཐག་རིང་པོ་མ་བྱེད *thag-riṅ-po ma-byeḏ* do not make it distant; ཐག་རིང་གཉེན་ལས་ཁྱིམ་མཚེས་བརྒྱ་དྲག a neighbour is a hundred times better than a relation residing at a distance. ཐག་རིང་ཐུང, v. ཐུང་པ.

Syn. འགྱངས *ẖgyaṅş*; རྒྱང་རིང *r̲gyaṅ-riṅ*; བསྐལ *ḇşkal*; ཆེས་རིང་བ *cheş-riṅ-wa* (*M̱ṅon.*).

ཐག་རིང་པོ *thag-riṅ-po* or ཐག་རིང་མོ *thag riṅ-mo* far distant, a great distance; ས་ཐག་རིང *sa-thag riṅ* a far or remote country. ཐག་རིང་པོ་ནས *thag riṅ-po naş* from afar, from a distance.

ཐག་གཅོད་པ *thag g̱coḏ-pa* vb. a. (ཐག་ཆོད་པ *thag choḏ-pa* or ཐག་ཆད་པ *thag-chaḏ-pa* vb. n. or passive) 1. to cut the cord, sever, disconnect; to abandon: བདག་ཉེ་དུ་དང་འབྲེལ་ཐག་བཅད་པས་བདེ *ḇdag ñe-du daṅ ẖbrel-thag ḇcaḏ-paş ḇde* I am glad at having severed the connection with my family; འགྲོ་བའི་རེ་ཐག་ཆད the hope of going has been given up. Acc. to *Schtr.* འོ་ཐག་གཅོད་པ *ẖo-thag g̱coḏ-pa*=to wean (a child); བློ་ཐག་ཆོད *ḇlo-thag choḏ* deliberation is cut off, the matter is decided or resolved upon. 2. to decide, resolve, determine: རྒྱལ་པོ་བསྒྲོང་བར་ཐག་བཅད་པ it was determined to murder the king; ཁྱོད་གཉིས་ང་ལ་ཆུང་མ་མི་ལེན་ཐག་ཆོད་པ་ན if you both positively refuse to give me a wife. ཐག་ཆོད་པ་བྱེད་པ to be sure, to decide, be certain: གྲོངས་པར་ཐག་བཅད་པ as it is quite certain that he has died; ཡོད་ཐག་ཆོད *yoḏ thag-choḏ* there are certainly: ཆོས་དར་འོང་ཐག་ཆོད *choṣ dar ẖoṅ thag-choḏ* it is quite certain that religion will spread; ལྷམ་པས་ཐག་བཅད་ནས being immovable in contemplation.

ཐག་བཅད་པ *thag ḇcaḏ-pa* is same as ཐག་བཅད་ཟིན་པ नियत decided, finished. ང་ནི་ཕྱོགས་དེ་ལ་མི་ཞིག་ཐག་ཆོད་ཟེར *ṅa-ni phyogṣ de-la mi-thig thag-choḏ zer* (*Ṟdsa. 31*).

Syn. བཟླས་པ *ḇzlaṣ-pa*; ཕྱང་ཆད *phyaṅ-chaḏ* (*M̱ṅon.*).

ཐག་ཆོད *thag-choḏ* certainty; surety, evidence: དོན་ཀྱང་ཐག་ཆོད་བྱེད་དགོས but one should know for certain, one must be sure of it (*Mil.*); ཁྱོ་བ་ཐག་ཆོད་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར་པ you, the ascetic (*yogi*), firm in meditation (*Jä.*).

ཐག་ཐག *thag-thag* the noise made by the fingers on a door, etc., an onomotopetic word; སྒོ་ལ་ཐག་ཐག་བྱེད་པ to knock on or at the door.

ཐག་པ *thag-pa* or པ་ཐག 1. लता a creeping plant, root. 2. रज्जु गुण a rope, cord; བལ་ཐག *bal-thag* rope made of wool; རྩིད་ཐག *ṟtsiḏ-thag* rope of the long hair of the Yak; རྩ་ཐག *ṟtsa-thag* or ཕོན་ཐག *phon-thag* rope of grass; ལྕགས་ཐག *ḻcagṣ-thag* iron-chain, wire-rope; རས་ཐག *raṣ-thag* cotton-rope, bandage (*Jä.*). ཐག་མིག *thag-mig* mesh of a net (*Sch.*); ཐག་ཟོ *thag-zo* rope-work; rope maker's work; ཐག་ཁྲ་སྦྲུལ་མཐོང་བ *thag-khra ṣbrul-m̱thoṅ-wa* lit. mistaking a spotted string for a snake; fig. to be helpless, to be very afraid of. ཐག་པས་བཏགས་སྒུར་པ पाशानलीनता to be attached or tied by a rope (*A. K. 1-16*). བདག་ཅག་གིས་སྙིང་ཐག་་པ་ནས་སྐྱོང་ཞིང་བསྲུང་། we shall watch, defending you in all sincerity (*Suraṅ. 124*).

ཐག་པ་གསུམ *thag-pa g̱sum* fig. the three fetters: (1) མི་གཡེངས་པའི་དྲན་ཐག་བསྲིང་ to preserve an undisturbed or undeviated memory; (2) མ་བཅོམ་པའི་ངང་ཐག་བསྲིང་ for a long time to remain unagitated and without expressing pain; (3) མི་སྒྱོད་པའི་གཟུགས་ཐག་བསྲིང་ to sit still for a long time unmoved (*Bon*).

ཐག་གྲུ *thag-gru*=ཐ་གྲུ *tha-gru*.

ཐག་འགྱངས *thag-ẖgyaṅṣ*=ཐག་རིང་ *thag-riṅ* distant, remote; also late. མ་གཞི་ཐག་འགྱངས་ཀྱི་ནད་པ་ཡུན་རིང་གལ་ཆེའི་རིགས important cases of long-suffering patients coming from a distance (*D. çel. 11*).

ཐག་མ *thag-ma*=འཇམ་པ *ẖjam-pa* or གཉེན་པ *gñen-pa* soft or fine (of cloth, woollens, etc.); ཐག་མ་སྨུ་མ་རྣམ་གཉིས་ལས of the two kinds of grey (woollens) of fine texture (*Jig.*).

ཐག་བཟང་རིས *Thag-ḇzaṅ riṣ* an epithet of the lord of the *Asura* or ལྷ་མིན demi-gods.

ཐགས *thagṣ* texture, web. ཐགས་ཀྱི་རྒྱུ *thagṣ-kyi ṟgyu* तन्तुवाय any stuff with which to weave, warp.

ཐགས་ཁྲི *thagṣ-khri* वेम weaver's loom.

ཐགས་མཁན *thagṣ-m̱khan* ऊर्णनाभ, तन्तुवाय 1. the spider, a weaver. 2. ཚེར་ཐགས *tsher ẖthag* a fence of thorny plants (*M̱ṅon.*). ཐགས་མཁན་འབུ *thagṣ-m̱khan ẖbu* lit. the weaving insect; a spider.

ཐགས་སྒྲུ་བུ *thag-ṣgru bu* or གྲུ་གུ *gru-gu* balls of thread or yarn to weave with.

ཐགས་ཐོགས *thagṣ-thogṣ* impediments (*Cs.*).

ཐགས་འཐག་པ *thagṣ ẖthag-pa* 1. वयन to weave. 2.=ཐགས་འཐག་མཁན *thagṣ ẖthag-m̱khan* a weaver.

ཐགས་སྣལ་མ *thagṣ ṣnal-ma* thread or yarn.

ཐགས་སྤུན *thagṣ-ṣpun* प्रसर thread stretched cross-wise in weaving.

ཐགས་བྲན་བྱེད་པ *thagṣ-bran byeḏ-pa* to begin the warp (*Jä.*).

ཐགས་ར *thagṣ-ra* weaver's yard.

+ ཐགས་རན *thagṣ-ran*=བཏགས་པ *ḇtagṣ-pa* attached, tied, bound, fastened.

ཐང་ *thaṅ* I:=སྐད་ཅིག *ṣkad̤-cig* क्षण, पल a moment, an instant; ཐང་གཅིག *thaṅ-g̤cig* one moment, a very short time; ཐང་འགར་འབྱུང་བ तत्क्षणिका momentary; ཚིག་ཐང་ *tshig-thaṅ* one moment; བཞི་ཐང་ *ḇshi-thaṅ* four moments; ཐང་ཙམ *thaṅ-tsam*=ཐུད་ཙམ or ཐུན་ཙམ a little while.

ཐང་ II: 1. a plain, steppe; but the Tibetan plain is never level and always of a basin-like or hollowed configuration. གྲམ་ཐང་ *gram-thaṅ* a fenny or swampy plain (*Cs.*). སྤང་ཐང་ *ṣpaṅ-thaṅ* a green grassy plain, meadow; རྩ་ཐང་ *ṟtsa-thaṅ* steppe; བྱང་ཐང་ *Byaṅ-thaṅ* the northern steppes of Tibet, commonly called the Jang-thang. བྱེ་ཐང་ *bye-thaṅ* sandy plain or desert. ཧོལ་ཐང་ *hol-thaṅ* ground covered with clover, pasture ground, grassy plain, (*Jä.*); ཤག་ཐང་ *çag-thaṅ* a gravelly plain. 2. when used with the word རིན, *thaṅ* signifies price, value. It is also used pleon. རིན་ཐང་ id. རིན་ཐང་ཅན *rin-thaṅ-can* dear, precious; ཡོན་ཐང་ *yon-thaṅ* in *W.* income, profit; in *C.*=the measure of anything. ལོ་ཐང་ *lo-thaṅ* the measure of produce, *i.e.*, grain; also yearly tribute; ལོ་ཐང་གཅོད་པ *lo-thaṅ g̤cod̤-pa* to fix yearly tribute; ཟ་ཐང་ *za-thaṅ* (a person's) measure of food taken at each meal; capability of eating. 3. clear, serene: ནམ་ཐང་ *nam-thaṅ* a cloudless sky, fine weather; བཀའ་ཐང་ *ḇkaḫ-thaṅ* clear order or command; ཐང་ཡིག *thaṅ-yig* plain or clear decree or order. པདྨ་ཐང་ཡིག *pad̤-ma thaṅ-yig* is the abridged collection of legends about Padma Sambhava. 4. ཐང་ *thaṅ* in སྨན་ཐང་ signifies potion, plain decoction, or mixture to be drunk after a medicinal pill has been taken; ཇ་ཐང་ *ja-thaṅ* plain tea. རྐང་ཐང་ *ṟkaṅ-thaṅ* on foot (*Jä.*).

ཐང་ཀ *thaṅ-ka* or ཐང་ག *thaṅ-ga* 1. a plain, a flat field, alluvial plain. 2. resp. ཞལ་ཐང་ *shal-thaṅ* a portrait, a painting; ཐང་སྐུ *thaṅ-ṣku* or སྐུ་ཐང་ *ṣku-thaṅ* a picture or representation of a deity on cloth or paper.

ཐང་དཀར *thaṅ-d̤kar* 1. white-tailed eagle (*Sch.*). 2. a greyhound.

ཐང་སྐྱ *Thaṅ-ṣkya* (lit. white plain), a locality near Lhasa; ཡུལ་དེར་ཐང་སྐྱ་དགོན་པ་ཞེས་པའི་དགོན་པ་ཞིག་ལྷ་སའི་ནུབ་ཕྱོགས་ལ་ཡོད to the west of Lhasa in that place there was a monastery called *Thaṅ-ṣkya d̤gon-pa* (*Deb.* ཀ, *18*).

ཐང་ཁྲག *thaṅ-khrag* cedar used medicinally (*Med̤.*). ཐང་རག *thaṅ-rag* colloq. of ཐང་ཁྲག *thaṅ-khrag*. ཐང་འབྲུ *thaṅ-ḫbru* ceder nuts (*Sch.*).

ཐང་ཁྲུང་ *thaṅ-khruṅ* 1. bastard (*Sch.*). 2.=ཐང་ཆུ *thaṅ-chu*.

ཐང་ཁྲོམ *thaṅ khrom* धुस्तूर=ཐང་ཕྲོམ *thaṅ-phrom* a medicinal herb of white and black species; bears the thorn-apple used for intestinal worms.

ཐང་ཆུ *thaṅ-chu* gum.

Syn. དཔལ་གོས *d̤pal-goṣ* (*M̤ṅon.*); ཚི་བ *tshi-wa* (*Med.*).

ཐང་ཆུང་གཙང་པོ *Thaṅ-chuṅ g̤tsaṅ-po* n. of a river passing by Thang Chung in Tibet (*Deb.* ཀ, *34*).

ཐང་བྲང་ *thaṅ-braṅ* lit. a place in a plain, an encampment on a plain: ནུབ་མོ་ཆུ་སྐྱོལ་ཅིག་གི་ཐང་བྲང་བཏབ་ནས་བཞུགས at night he stayed encamping in a (dried) water-course (*A. 74*).

ཐང་མ་མེ་སྒྲོན *Thaṅ-ma me-ṣgron* an epithet of a deity of the Bon pantheon resembling Maitreya in his attributes: སྟོན་པ་གཙོ་མཆོག་ཀུན་བཟང་ནས་ཐང་མ་མེ་སྒྲོན་གྱི་བར་བཅོ་བརྒྱད་བྱུང་ between the chief great teacher Kunzang and *Thaṅ-ma me-ṣgron* there arose eighteen (*B. grub. 1*).

ཐང་མར *thaṅ-mar* (lit. tree-butter or oil) a balsam; acc. to *Cs.* tar.

ཐང་ཚྭ *thaṅ-tshwa* salt obtained from a dry place, quarried salt: ཐང་ཚྭམ་འདི་འདུལ་ཉེས་པ་གསུམ་སྐྱེད rock-salt (collected from dry places) soothes evil-spirits and produces the three evils—phlegm, bile and wind (*Med.*).

ཐང་གཞལ *thañ-gshal*=ཐང་འཇལ *thañ-hjal* survey; map or plan of a place (*Ṛtsii.*).

ཐང་གཞི *thañ-gshi*=རིན་ཐང་ price, market-price; ཐང་གཞི་ཆག reduction of the cost price: the market price abates (*Jä.*).

ཐང་པོ *thañ-po* enduring, able to stand fatigue; able and hardy, strong, tense; fig. tight, firm, also tenseness: གཟུགས་པོ་ཐང་ངམ *gzugs-po thañ-ñam* are you strong? ང་གཅོད་པ *thañ gcoḏ-pa* to tire, fatigue.

ཐང་ཆད་པ *thañ chaḏ-pa* or ཐང་ཆོད་པ *thañ choḏ-pa* fatigue; to be fatigued, tired, wearied. Syn. ངལ་བ *ñal-wa*; དུབ་པ *dub-pa*: ཉོན་མོངས་པ *ñon-moñs-pa* (*M̱ñon.*).

ཐང་ཤ་གཅོད་པ *thañ-ça gcoḏ-pa* to strain, to stretch: དགེ་བའི་ཕྱོགས་སུ་ཐང་ཤ་ཆོད exert yourself on the side of virtue (*D.R.*).

ཐང་ལྷོད *thañ-lhoḏ* tight and loose; the fit of clothing. ཐང་ལྷོད་མེད་པ *thañ-lhoḏ meḏ-pa* neither strict nor mild or relaxed. ཞིབ་ཆ་ཐོན་རིགས་ཀྱི་ཐང་ལྷོད་མེད་པའི་ཆ་འཇོག་ཅིང་ (*D. çel. 11*) as to arriving at detail, making the investigations without relaxation or strictness.

ཐང་ཇུ *Thañ-ju* n. of one the emperors of China of the great T'añ dynasty. ཐང་ཐེ་ཇུང་ *Thañ-the juñ* emperor T'aijung whose daughter was married to king *Sroñbtsan sgam-po* about the year 633 A. D.

ཐང་ཐུང་ *thañ-thuñ*=ཆང་ཆུང་ inferior, unimportant; བཟོ་རིགས་ཐང་ཐུང་གི་གནང་ཆ included in the inferior class of artizans (*Ṛtsii.*).

ཐང་དུ *thañ-du* 1. in the opinion of; ཙང་ཟད་དག་པའི་རེ་བ་ཡོད་ཀྱང་ལ་ལའི་ཐང་དུ although little reliable hope remained, yet in the opinion of some (*J. Zañ.*). 2. for ཐང་ཡིག་ཏུ *thañ-yig-tu*.

+ ཐང་ལ *thañ-la*=བཀྲམ་པ *ḇkram-pa* spread over.

ཐང་ཤིང་ *thañ-çiñ* क्रमिक, देवदाव, पुतिकाष्ठ, fir, pine; deodar tree.

Syn. བཅུད་འཛིན *ḇcuḏ-ḥdsin*; ཐང་ཆུ་ཤིང་ *thañ-chu-çiñ*; ལྗོན་པ་སེར་པོ *ljon-pa ser-po*; གསོམ་ཤིང *gsom-çiñ* (*M̱ñon.*).

ཐང་སག *Thañ-sag* n. of a district in Phanyul, W. N. W. of Lhasa (*Loñ.* ཨ *11*).

ཐང་ཐང་ *thañ-thañ* strained to utmost: ཤ་ཐང་ཐང *ça-thañ-thañ* to the utmost of one's muscles.

ཐད *thaḏ* 1. aside, in one direction. ལུས་སྲོག་ཐད་ལ་བཏང་ནས leaving aside body and soul, *e.g.*, sacrificing his body and soul (for the sake of his religion). དེའི་ནུབ་ཐད་ཀྱི situated on the direct west of it (*A. 65*); ཤའི་ཐད་ན་ཆོད cut off from the flesh only. 2. in *C.* entire, whole, untouched (*Jä.*).

ཐད་ཀ *thaḏ-ka* 1. the direction, straight forward. སྟེང་དང་འོག་དང་ཐད་ཀ་ཐམས་ཅད་དུ upward and downward, and in every direction; སྟེང་འོག་ཐད་ཀར straight upward and downward: ཇོ་བོ་བཞུགས་པའི་ཐད་ཀ་ནས་ཚིག་རྒྱངས་དང་ཅུར་སྒྲ from the direction where Atis'a resided were noises and voices in the distance (*A. 27*); ཐད་ཀ་འགྲོ go straight on, in the direction of that which moves or walks horizontally, *i.e.*, तिर्यक् ।

ཐད་ཀའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས *thaḏ-kaḥi ḥjig-ṛten-gyi khams* तिर्यग्लोकधातु the animal kingdom; one of the twenty-four regions of the world (*M.V.*).

ཐད་ཀར *thaḏ-kar* each for himself (*Glr.*) (*Jä.*).

ཐད་ཀྱ *thaḏ-kya* or ཐད་ཀར་ལ *thaḏ-kar la* 1. straight on; just so, in colloq. 2.=དེ་འདྲ *de-ḥdra* like that, so.

ཐད་དགུ *thaḏ-ḏgu* n. of a number (*Ya-sel. 56*).

ཐད་དུ *thaḏ-du* towards, in straight direction; over against, in presence of; exactly in the direction of a thing.

ཐད་དྲང་ *thaḏ-dṟañ* straight, not bent or crooked: སྒོ་གཉིས་ཐད་དྲང་ཕུག་མ་གསལ two doors directly opposite to one another illumined the inside space (*Jig.*).

ཐད་དྲང་ན *thaḏ dṟañ-na* directly ahead.

ཐད་དོ *thaḏ-do* the remnant of the carcase of a sheep killed.

ཐཾད *thamd* abbr. of ཐམས་ཅད *thams̱-caḏ* whole, all.

ཐན *than* = ལན a reply (esp. in the dialect of Upper Tibet); ཐན་བསྐུར *than ḇs̱kur* = ལན་བསྐུར་བ *lan-ḇs̱kur-wa* to send a reply: ཡང་ཕྱིན་ཞིང་མར་ལོག་ནས་ཐན་བྱ་བ་མ་བྱུང་ again having gone (there) and come down back, he could not send a reply (*A. 15*).

ཐན་ཀོར *than-kor* or ཐན་སྐོར *than-s̱kor* = རྒྱལ་ཕྲན **सामन्तक** a vassal or feudatory chief; acc. to *Sch.* surrounding country.

ཐན་ཐུན *than-thun* a little (*Sch.*).

ཐན་པ *than-pa* = ཆར་མི་འབབས **अवग्रह** rainlessness, drought, want of rain; also ominous: རྒྱལ་པོ་དེ་སྐོམ་པ་སྐམ་བྱེད་ན་འཇིག་རྟེན་དུ་ཐན་པ་འོང if the king (*Cakravartti-rāja*) feels thirsty drought comes into this world (*A. 26*).

Syn. གནམ་གྱི་འཇིགས་པ *gnam-gyi ẖjigs̱-pa*; གནམ་གྱི་སྐྱོན *gnam-gyi s̱kyon*; ཆར་མེད་སྟེང་འབར *char-meḏ s̱teñ-ẖbar*; ཚ་བས་ཉེན *tsha-was̱-ñen*; མུ་གེ་བསྐྱེད *mu-ge ḇs̱kyeḏ*; ཤོད་ཀྱི་བགེགས *shoḏ-kyi ḇgegs̱*; གནམ་གྱི་ཉེར་འཚེ *gnam-gyi ñer-ẖtshe*; གནམ་དམག *gnam-ḏmag* (*M̱ñon.*).

ཐན་བྱ *than-bya* lit. the bird of drought, *i.e.*, of ominous appearance and cry, defined as འུག་པ་དང་སྲིན་བྱ་སོགས་ལྟས་ངན་གྱི་སྐད་འདོན་པའི་བྱ the owl and other monster birds the cry of of which prognosticates evil.

ཐབ *thab* or མེ་ཐབ *me-thab* 1. **रन्धनकुण्ड।** resp. གསོལ་ཐབ *gsol-thab* fire-place, hearth; ལྕགས་ཐབ *ḻcags̱-thab* iron-stove; ཐབ་ཤོར *thab-çor* the hearth is running over, *i.e.*, the food placed on it runs over in boiling; ལྟོ་ཐབ *ḻto-thab* a hearth to cook food; སྦྱིན་སྲེག་གི་ཐབ *s̱byin sṟeg gi thab* an oven to burn sacrificial offerings; ཐབ་ཀྱི་ས་ཚིག་རྒྱུ་མའི་སྲིན་ནད་སེལ the burnt clay of a hearth purges intestinal worms (*Med.*).

ཐབ་ཀ *thab-ka* or ཐབ་ཁ *tkab-kha* **अग्निक, चुल्ल** hearth, fire-place; ཐབ་ཀ་ཙམ་ཡོད *thab-ka tsam-yod* how many fire-places, *i.e.*, households, are there? (*Jä.*). དེ་ནས་བན་དེ་མོས་ཇོ་བོའི་ཐབ་ཁ་བཙོས་པས then the female Bandé prepared a hearth for cooking food for the lord (Atis'a) (*A. 103*).

Syn. ཐབ་སྒྱིད *thab-s̱gyiḏ*; སྒྱིད་བུ *s̱gyiḏ-bu*; གཡོས་ཐབ *gyos̱-thab*; མེ་ཐབ *me-thab*; གཡོས་ས *gyos̱ sa* (*M̱ñon.*).

ཐབ་ཀ་བ *thab ka-wa* or ཐབ་ཁ་པ *thab kho-pa* = མ་ཆེན *ma-chen* a cook.

Syn. ལག་བདེ *lag-ḇde*; འདྲེན་ཐང་ *ẖdṟen-thañ*; ཆག་ཚང་བ *chag-tshañ-wa*; ཟས་གཉེར *zas̱-gñer*; ཟས་བྱེད *zas̱-byeḏ*; འཚེད་བྱེད་མ *ẖtsheḏ-byeḏ-ma*; ཟན་མ *zan-ma*; གཡོས་མ *gyos̱-ma*; ཐབ་ཀ་པ *thab ka-pa*; གཡོས་དཔོན *gyos̱-ḏpon*; ལག་བདེའི་དཔོན་པོ *lag-ḇdeẖi ḏpon-po* (*M̱ñon.*).

ཐབ་ཁག *thab-khag* different kinds of hearth: ཐབ་ཁག་མང་པོ་ཡོད་པ་ལ there were many kinds of hearths (*Ṟtsii.*).

ཐབ་ཁང་ *thab-khañ* **रन्धन गृह** kitchen, cook-house = ཐབ་ཚང་ *thab-tshañ*.

Syn. ཚང་བང་ *tshañ-bañ*; བསྲོ་ཁང་ *ḇsṟo-khañ*; གཡོས་ཁང་ *gyos̱-khañ*; འཚོད་པའི་གནས *ẖtshoḏ-paẖi gnos̱*; གསོལ་ཁང་ *gsol-khañ* (*M̱ñon.*).

ཐབ་ཁྲོ *thab-khro* a cauldron or large bell-metal vessel to cook food, tea etc.

ཐབ་སྒྱིད *thab-s̱gyiḏ* = ཐབ་ཀ *thab-ka* hearth, a cooking tripod.

ཐབ་སྒྲོམ *thab-s̱grom* a chest or basket wherein cook's utensils, etc., are kept,

ཐབ་གདན་ཆ *thab g̱dan-cha* cooking furniture, utensils, etc.

ཐབ་བསུ *thab-ḇsu* receiving a great man by waiting on the way he comes with cooking appliances, etc., to serve him with warm tea and cooked food.

ཐབ་ལྷ *thab-lha* the deity presiding over the hearth. If milk or broth boil over, he must be appeased by casting butter in the fire; and, often, by more elaborate ceremonial, sometimes even by digging up the hearth.

ཐབ་ལྷ་སེ་ཤར *Thab-lha se-çar* (མ་བདག) n. of a hearth-god.

ཐབ་ཐབ *thab-thab* flapping noise: ཤོག་པ་ཐབ་ཐབ་ལན་གསུམ་བྱས *çog-pa thab-thab lan-g̱sum byaş* its wings thrice flapped (*Ṟdsa. 17*).

ཐབ་ཐིབ *thab-thib* (གྲངས) वीजग n. of a large number.

ཐབས *thabş* उपाय, योग, निःसरण, उपक्रम 1. opportunity, chance, possibility: མཐོང་ or འགྲུལ་ཐབས་མ་བྱུང་ I had no opportunity of seeing or going; ཐབ་ཞིག་ཉིད་རང་ནས་མི་འབྱུང་ན in *W.* if you offer no chance, if on your part it is not made possible; ཐབས་མི་ཐུབ I am not able, I cannot; གདན་དྲངས་པའི་ཐབས་མེད there will be no chance of bringing (the princess); འབྲོས་པའི་ཐབས་མེད there is no chance of escaping; ལམ་ལ་གཞོལ་ཐབས་མེད there is no occasion for tarrying on the road. ཐབས་བཞི *thabş-g̱shi* the four resources are the following:—(1) དབུང་དང་མཐུ་བརྟེད་ལྡན་པའི་ཐབས, (2) བང་མཛོད་ནོར་གྱིས་གང་བའི་ཐབས, (3) དབྱེན་ན་བསྡུམས་པར་བྱེད་པའི་ཐབས, (4) བསྡུམས་ན་ངོ་སྲུང་བྱེད་པའི་ཐབས. 2. way, manner, mode: ཀློག་ཐབས way of reading; རྐུན་ཐབས in a thievish manner, by theft; རྒྱལ་པོའི་ཐབས་གཏོང་བ to give up the way (of life) of a king, *i.e.*, to renounce royalty. ཐབས་གཅིག་ཏུ *thabş g̱cig-tu* together, in company with; ཐབས་གཅིག་ཏུ་བཞུགས་སོ jointly sat down, stayed, resided in company; ཐབས་གཅིག་ཏུ་འགྲོ going together to a place. 3. means, measures: ཐབས་བྱེད་པ to use means, to take measures; ཐབས་ཀྱིས by (various) means; བློ་ཐབས་འཚོལ་བ to contrive means. འཚོ་ཐབས livelihood, subsistence; ཞི་བའི་ཐབས་ཀྱིས by pacific means, amicably, in a fair way; ཐབས་ལ་མཁས་པ or ཐབས་ཤེས་པ यक्तिका skilful, dexterous, clever, full of devices; ཐབས་མིན *thabş-min* a stupid man who has no resources, resourceless: ད་བོད་དུ་འགྲོ་ཐབས་ཀྱིས་ཤིག now take steps, make preparations, for a journey to Tibet; དེ་གསོན་པའི་ཐབས་ཡོད་དམ is there a means of recalling these men to life? 4. ཆོ་ག *cho-ga* ritualistic observances, mystical operations; ཐབས་ཀྱིས་གཞན་ནོར་འགུགས་པ *thabş-kyiş g̱shan-nor ẖgugş-pa* drawn (gathered) another's wealth by (occult) means; ཐབས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས *thabş-kyi ṟnam-grañş* enumeration of skilful means (*K. d.* ཕ *265*); ཐབས་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ *thab-kyi pha-rol-tu phyin-pa* उपायपारमिता the supreme skilfulness in resources.

ཐབས་ཆག=ཨ་ལ་མ་ལ a shift, makeshift, surrogate.

ཐབས་དང་ཤེས་རབ *thabş-dañ çeş-rab*=ཐབས་ཤེས 1. ritual and divine knowledge. 2. acc. to *Jä.* the mystical union of art and science; acc. to *Sch.* of matter and spirit (cf. *Was. 144*).

ཐབས་རྡུགས *thabş-ṟdugş*=ལས་ཐང་མེད་པ *laş-thañ meḏ-pa* having no spirit for work or no ability to do any work; stupid, always blundering.

ཐབས་ལ་མཁས་པ *thabş-la m̱khaş-pa* उपायकौशल्य ready in contrivance; possessed of resources.

ཐབས་ལ་མཁས་པའི་མདོ *thabş-la m̱khaş-paẖi m̱do* उपायकौशल्यसूत्र n. of a sūtra on skilful means in *K. d.* ཕ *405*.

ཐབས་ལམ *thabs̱-lam* उपायमार्ग a resource.

ཐབས་ཤེས་ལྡན་པ *thabs̱-çes̱ ḻdan-pa* उपायज्ञ possessed of resources (*A. K. 1-4*).

ཐབས་ཤེས་བདག་ཉིད *Thabs̱-çes̱ ḇdag-ñiḏ* श्रीकालचक्र = དཔལ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ Kálachakra doctrine.

ཐམ་ག *tham-ga* or ཐམ་ཀ *tham-ka* a seal, sign (*Cs.*); incorrect forms ཐ་མ་ག *tha-ma-ga* and ཐ་མག *tha-mag*, v. དམ་ཁ *dam-kha*.

ཐམ་ཐམ *tham-tham* or ཐམ་མེ་བ *tham me-wa* uncorrected, scattered, dispersed. ཐམ་ཐམ་བྱེད་པ *tham-tham byeḏ-pa* = འཐམ་པ *ẖtham-pa* (*Jä.*).

ཐམ་པ *tham-pa* (sometimes ཐེམ་པ *them-pa*) complete, full—almost exclusively used as a pleonastic addition to the tens up to a hundred.

+ **ཐམ་ལག** *tham-lag* = མན་ངག *man-ñag* उपदेश precept, moral instruction.

ཐམས་ཅད *thams̱-caḏ* सकल, सर्व sbst. and adj. the whole, all; added to the singular number it gives a plural sense: རྒྱལ་ཁམས་ཐམས་ཅད the whole empire; ལུས་ཐམས་ཅད་ན the whole body ails; བོད་ཀྱི་ཟངས་ཐམས་ཅད all the copper of Tibet; དེ་ཐམས་ཅད all those; ཐམས་ཅད་ཀྱིས་སོ་སོ་ནས all of them one by one; ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཐམས་ཅད *thams̱-caḏ-kyi thams̱-caḏ* सर्वेषां सर्वः or सर्वेंसर्वः: all in all; everything out of the whole.

ཐམས་ཅད་སྐྱོབས *Thams̱-caḏ s̱kyobs̱* (Vis'vabhu) the third of the six earthly Buddhas, who succeeded each other prior to the appearance of Shakyamuni.

ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ *thams̱-caḏ m̱khyen-pa* = ཀུན་མཁྱེན सर्वज्ञ the omniscient, the all-knower, an epithet of Buddhas and *Bodhisattvas*. The incarnate lamas of Tibet are also by courtesy addressed by this title.

ཐམས་ཅད་སྒྲོལ *thams̱-caḏ s̱grol* विश्वान्तर 1. a general epithet of Buddha, lit. the deliverer of the universe. 2. Vis'vantara, name of a prince believed to have been Buddha Gautama in his last-but-one birth.

ཐམས་ཅད་རྟོགས *thams̱-caḏ ṟtogs̱* = ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ विश्वबोधि a general epithet of Buddhas and *Bodhisattvas*.

ཐམས་ཅད་མཐོང་ *thams̱-caḏ m̱thoñ* सर्वदृक् lit. the all-seeing; an epithet of Buddha.

ཐམས་ཅད་རྣམ་པར་འབྱེད *tham-caḏ ṟnam-paṟ ẖbyeḏ* सर्वविचेपिता renouncing or giving up every thing.

ཐམས་ཅད་པ *thams̱ caḏ-pa* सर्वका, सर्वक all.

ཐམས་ཅད་ཚེ *thams̱-caḏ tshe* सर्वदा at all times; also, frequently (*A. K. 1-2*).

ཐམས་ཅད་གཟིགས *thams̱-caḏ gzigs̱* = ཀུན་ལ་བལྟ་མཁན सर्वदर्शी epithet of *Bodhisattvas* of higher order like Avalokites'vara.

ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་སྡེ་བདུན *Thams̱-caḏ yoḏ-par s̱mra-waẖi s̱de-ḇdun* the seven sections of the Sarvāstivādin school of early Buddhism:—(1) ས་སྟོན་པ Mahīs'āsaka, (2) འོད་བསྲུངས་པ Kās'yapīya, (3) ཆོས་བསྲུང་པ Dharma gupta, (4) གོས་དམར་ཅན Tāmra s'ātiya, (5) རྣམ་པར་ཕྱེ་སྟེ་སྨྲ་བ Vibhajya vādin, (6) མང་དུ་ཐོས་པ་ལ་སྦྱངས་པ Bahus'rutīya, (7) Mūlasarvāstivāda.

ཐམས་ཅད་ལས་འདས *thams̱-caḏ las̱ ẖdas̱* अतीतसर्व passed beyond all, out of the reach of all.

ཐམས་ཅད་གསང་བ་ཞེས་བྱ་བའི་རྒྱུད་ཀྱི་རྒྱལ་པོ सर्वगुह्यनामतन्त्रराज n. of a mystical treatise containing metaphysical discussions on the nature of the soul, etc. (*K. g.* ༣ *207*).

ཐམས་པ *thams̱-pa* 1. to lock together, to hold fast with the arms, either in love, or with anger. སོ་ཐམས་པ *so thams̱-pa* lock-jaw. 2. to stick fast; བྱེ་མ་ཐམས་སུ་འཛུག་པ to stick fast in sand: ཇོ་བོའི་སྐུ་རྒྱབ་ཀྱི་རྩིག་ངོས་ལ་ཐམས་ཀྱིས་སོང་ནས་ཕྲི་ཝི་ཝི་འདུག་སྐད there was heard the cry of a lagomys mouse clinging fast to the wall behind Atis'a's back (*A. 106*).

ཐའི་ཤང་ལོའུ་ཀྱུན *Thaḫi-çañ Loḫu-kyun* in Chinese=རབ་མཆོག the most excellent; or གཙོ་བོ་བདག་པོ the chief lord; epithets of the founder of Taoism (*Grub.* ཤ *14*).

ཐའུ *thaḫu* 1. capsule (*Vai-ṣñ.*). 2. peach (*Wts.*).

ཐར *tkar* for ཐར་ཐོར *thar-thor.*

ཐར་ཅུང་པ *thar chuñ-pa*=ཁྲོན་བུ *khron-bu* a small well (mystic) (*Miñ-ṟda.*).

ཐར་ཐོར *thar-thor* scatteredly, not together.

Syn. ཐ་རེ་ཐོ་རེ *tha-re tho-re*; ཐོར་རེ་བ *thor re-wa*; ཅོ་ལེ་བ *co le-wa* (*M̱ñon.*).

ཐར་ནུ *thar-nu* a kind of medicinal root used as a purgative: ཐར་ནུས་ཚ་གྲང་ནད་ཀུན་སྦྱོང་བར་བྱེད *Thar-nu* cures all disease caused by heat and cold (*Med.*).

Syn. རེ་མོ *re-mo*; ཉེ་བའི་རེ་མོ་ཅན *ñe-waḫi re-mo can*; བདེ་བྱེད་མ *ḇde byeḏ-ma*; ཁུ་བ་ལྡན *khu-wa ḻdan*: ཐ་དད་ཕྲེང་ལྡན *tha-daḏ phreñ-ḻdan*; བུའི་ཕྲེང་ལྡན *buḫi phreñ-ḻdan*; ཆར་འབབ *char-ḫbab*; བྱི་བའི་ལོ་མ *byi-waḫi lo-ma* (*M̱ñon.*).

ཐར་པ I: *Thar-pa* n. of a place near Dong-tse in Tibet. ཐར་པ་ལོ་ཙྪ་བ, ཉི་མ་རྒྱལ་མཚན n. of a Sanskrit scholar of Tibet who belonged to Tharpa.

ཐར་པ II: मोक्ष, मुक्ति, अपवर्ग, निर्मोक, स्थिर, शिव 1. freedom, salvation, liberty, emancipation, *Nirvāṇa*, supreme happiness, escape: ཐར་པའི་རྒྱུར་འགྱུར it will be serviceable for (my) liberty (*Jä.*). ཐར་མེད་ཀྱི་དམྱལ་བ hell from which there is no escape. 2. adj. free; ཐར་བར་འགྱུར་བ to become free; ཐར་བར་བྱེད་པ *thar-war byeḏ-pa* to make free, liberate, to save.

Syn. བྱང་གྲོལ *byañ-grol*; ཞི་བ *ṣhi-wa*; མྱ་ངན་འདས *mya-ñan ḫdaṣ*; འཆི་མེད *ḫchi-meḏ*; རྣམ་གྲོལ *ṟnam-grol*; བྱང་ཆུབ་པ *byañ chub-pa*; རྡུལ་མེད *ṟdul-meḏ*; རྡུལ་བྲལ *ṟdul-bral*; ཡང་སྲིད་མེད *yañ sṟiḏ-meḏ*; དོན་དམ *don-ḏam*; ངེས་ལེགས *ñeṣ-legs* (*M̱ñon.*).

ཐར་ཐབས *thar-thabṣ* the means of release, liberation; བཙོན་ནས་ཐར་ཐབས means to escape from prison.

ཐར་པ་ཆེན་པོའི་མདོ *Thar-pa chen-poḫi m̱do* the sūtra on complete deliverance of the soul (*K. d.* ཆ *328*).

ཐར་པའི་བློ་གྲོས *thar-paḫi ḇlo-groṣ*=གྲུབ་མཐའ the inclination for liberation; the metaphysical conclusions of religion; n. of a metaphysical work (*M̱ñon.*).

ཐར་པོ *thar-po* old, worn out; རྙིང་པ *ṟñiñ-pa*, རྒས་པ *ṟgaṣ pa* (*M̱ñon.*).

ཐར་པ་གཞོན་ནུ *thar-pa ḇshon-nu* n. of a Bon. arch-devil (*G. Bon. 22*).

ཐར་དཔག *thar-ḏpag* or ཐར་འབག *thar-ḫbag* a large plate, dish, platter.

ཐར་བ *thar-wa* 1. to be freed, to be liberated, absolved. 2. escape, to get through, to be able to pass; ཆུ་ལ་ཐར་བ *chu-la thar-wa* to get through water: ཟས་མི་ཐར *zaṣ mi-thar* the food cannot pass through. ཐར་དུ་འཇུག་པ *thar-du ḫjug-pa* to set at liberty, to acquit; ཚེ་ཐར་ལ་བཏང་བ to pardon (a malefactor), to grant him his life, frq. to let live (animals) (*Jä.*); རྣམ་པར་ཐར་བ to be saved, fully released, gen. from any further transmigration.

ཐར་རྩེ *Thar-ṟtse* n. of monastery; also that of the residence of the lama of *Ñor* in Tsang (*Loñ.* ཟ *31*).

ཐར་ལམ *thar-lam* or ཐར་པའི་ལམ मुक्तिमार्ग the way to *Nirvāṇa* or emancipation.

ཐར་ལེགས་པ *thar-legs-pa* सुद्धात्म purified; one who has acquired the means to escape sufferings.

ཐར་ས *thar-sa* place of refuge, means of escape; ཐར་ས་མི་འདུག there is no escape.

ཐར་སོང་ *thar-soṅ*=ཐར་པོ་སོང་ 1. has become old, worn out (*Rtsii.*). 2. has been saved, has escaped.

ཐལ *thal* स्थाली the trumpet flower.

ཐལ་བ I: *thal-wa* भस्म, धूलि, रजः dust, powder, ashes; གོག་ཐལ *gog-thal* fire ashes; ཐུག་ཐལ *thug-thal* roasted barley dried and portable; བྱ་ཐལ *bya-thal* dung of birds; ཐལ་གོང་ burning embers. ཐལ་ཆུ *thal-chu* lye, ash-water used instead of soda for making tea. ཐལ་ཆེན *thal-chen* ashes of the dead; also a sort of gray earth used for bedaubing the face in masquerades (*Mil.*; *Jä.*). ཐལ་ཐག *thal-thag* (*Ld.*) bread baked in ashes; ཐལ་མདོག *thal-mdog* ash-coloured; ཐལ་ཕྱགས *thal-phyags* broom, dusting rag (*Sch.*).

ཐལ་བ II:=འཐལ་བ *hthal-wa* (*Cs.*) 1. to pass, to pass by, to step beyond; to miss a mark: རྦ་ཐལ་ཐལ་འོང་ the waves come flowing past (*Mil.*). 2. to elapse, be passed; to change or pass from: ལོ་ལྔ་བཅུ་ཐལ་ནས fifty years has been passed (*Vai-sñ.*); སྔོ་བ་ལས་ཐལ་ནས་དམར་ཉིང་ changing or turning from blue to red; སྒྲུབ་པ་ལ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་ཞུགས་ནས་ལོ་དགུ་ཙམ་ཐལ about nine years passed by, while he sat in meditation single-minded (*Hbrom.* ཁ 10-12). ཁ་ཐལ་བ to be forward in speaking, bold. 3. to go or pass through: བྲག་ལ་ཡར་ཐལ་མར་ཐལ to soar up and down before a rock; ཕར་ཐལ་ཚུར་ཐལ་དུ་འགྲོ་བ to pass actually through it (the saints not being subject to the physical laws of matter); to shine, to light through: ཐལ་འབྱུང་དུ་འགྲོ་བ to go straight forward, to act without ceremony or disguise (*Jä*). 4. to come, to get to, to arrive at: ཐལ་ནས་ལོ་གསུམ་སོན three years elapsed since they arrived; ཕ་མ་གར་ཐལ་བའི་གཏོལ་མེད where the parents have gone it is not known; བཟང་ཐལ safe arrival; ཡར་གྱི་བཟང་ཐལ་ཆེན་པོར་འགྲོ་བ to arrive at: to attain (a blessed state) in a pleasant and speedy manner. 5. to be over, past, finished, done; ཐལ་ལོ it is over, finished; དྲུག་ཅུ་ཐལ་ལོ the number sixty is completed; ཡལ་ཐལ་བ having disappeared, vanished; སྐྱོར་ནས་ཐལ he is undone it is all over with him; རིམ་གྱིས་ཇེ་ཟུང་ཐལ by degrees it vanishes or dies away; སྔར་ཆད་ཚིག་ཐལ the former agreement is no longer valid (*Jä.*).

ཐལ་བྱུང་ different lengths, one object projecting beyond another; ཐལ་ཆེས་པ to exceed the due measure (*Sch.*).

ཐལ་ཀ་རྡོ་རྗེ *thal-ka rdo-rje* एड्र a medicinal fruit; is described as དབྱིབས་ཁྱིའི་ཕོ་མཚན་འདྲ "in shape like a dog's penis." ཐལ་ཀ་རྡོ་རྗེས་ཆུ་སེར་ནད་རྣམས་སེལ Thal-ka rdorje relieves suppurations (*Med.*).

ཐལ་ཀར I: *thal-kar* or ཐལ་དཀར a white elephant; གླང་ཆེན་ཐལ་དཀར་མཆེ་བ་དྲུག n. of the fabulous white elephant with six tusks; also the leader-elephant in a herd (*Yig.*).

Syn. གླང་པོའི་རྒྱལ་པོ *glaṅ-pohi rgyal-po*; ཁྱུ་ཡི་མགོན་པོ *khyu-yi mgon-po*; གླང་པོའི་མཆོག *glaṅ-pohi mchog*; སྤོས་ཀྱི་གླང་པོ *spos-kyi glaṅ-po* (गन्धहस्ति) (*Mṅon.*).

ཐལ་འགྱུར *thal-hgyur* प्रसङ्ग adherence; association; connected language. ཐལ་འགྱུར་པ *thal-hgyur-pa* one belonging to the *Prasaṅgika* school of the Buddhists.

ཐལ་ཆེས་པར་འགྱུར *thal ches-par hgyur* अतिप्रसङ्ग absence of connection; absence of adherence.

ཐལ་ལྕག *thal-l̲cag* a slap (on the cheek); ཐལ་ལྕག་རྒྱབ་པ *thal-l̲cag r̲gyab-pa* to slap on the cheek, to give a box on the ear.

ཐལ་བརྡབ་པ *thal b̲r̲dab-pa* a clap with the hands (out of joy or scorn).

ཐལ་ཐལ *thal-thal* एल a particular number.

ཐལ་དྲེས *thal-dr̲eş* उत्पल n. of a medicinal flower of the lily species; also अनन्तमूल; *Anantamūla.*

Syn. སོ་འཚོའི་བུ་མོ *so-h̲tshoh̲i bu-mo*; མཐའ་ཡས་རྩ *m̲thah̲-yaş r̲tsa'*; སྔོ་སངས་འཁྲི་ཤིང་ *şńo-sańş h̲khri-çiń*; ཀླུ་ཡི་ལྕེ *k̲lu-yi l̲ce*; མེ་ཏོག་ཕྲ་མོ *me-tog phra-mo*; བ་གླང་བསྲུང་ *ba-glań b̲sr̲uń*; སྔོ་སངས་མཐའ་ཡས *şńo-sańş m̲thah̲-yaş* (*M̲ñon.*).

ཐལ་ཕྱོགས *thal-phyogş* the party victorious in a metaphysical disputation.

ཐལ་བྱི *thal-byi* the grey or cat-squirrel.

ཐལ་བའི་སྙིང་པོ *thal-b̲ah̲i şñiń-po* चगद, भद्मगर्भौ a kind of sandal wood.

ཐལ་བར་འགྱུར *thal-war h̲gyur* प्रसङ्ग connection.

ཐལ་བྱུང་འགྲོ་བ *thal byuń-h̲gro-wa* 1. to move or walk or rush fearlessly. 2. sbst. a hero.

Syn. དཔའ་བོ *d̲pah̲-wo*; འཇིགས་མེད *h̲jigş-med̲*; སྙིང་སྟོབས་ཅན *şñiń-ştobş-can* (*M̲ñon.*).

ཐལ་མ *thal-ma* through and through (*Sch.*).

ཐལ་མོ *thal-mo* the palm of the hand: ཐལ་མོ་སྦྱར་བ *thal-mo şbyar-wa* प्रगृहीताञ्जलि to fold the palms of the hands in devotion; ཐལ་མོ་སྣན་པ *thal-mo şnan-pa* to give a slap on the cheek, or box on the ear; ཐལ་མོ་ཐལ་བར་བྱེད *thal-mo thal-war byed̲* वाञ्जलिं सुञ्चति separated the hands that were joined to show reverence.

ཐལ་ལ་ཚལ *Thal-la tshal* n. of a place in ཉག་རོང་ *Ñag-roń* in *Khamş*: ཉག་རོང་རྗེ་འབངས་ཀྱི་ཐལ་ལ་ཚལ་དུ་རྗེ་འབངས་འཐབ at Thal-la tshal in *Ñag-roń r̲tsibş* the chieftain and his subjects fought (*Yig.*).

ཐལ་ཚང་ *thal-tshań* (གསང་སྤྱོད) closet, privy.

ཐལ་ཚྭ *thal-tshwa* a kind of salt, gen. burnt salt: ཐལ་ཚྭས་གྲང་སེལ་ཕོ་བ་སྐྲིམས་པ་འཇོམས burnt salt subdues cold and swelling of the stomach.

ཐལ་ཡས *thal-yaş* (གྲངས) n. of a number.

ཐལ་ལེ *thal-le* straight on; forthwith; (*H̲brom.* ཁ *10*).

ཐའི་ཛི *Thah̲i-dsi* (Mongolian) the title by which the descendants of Jenghis Khan the great Tartar conqueror are known. According to Mongol law the fact of one's bearing the title of *Thah̲i-dsi* exempts one from taxation.

ཐི *thi* num. fig. 40.

ཐི་གུ *thi-gu* rope, string: གནམ་ནས་གསེར་གྱི་ཐི་གུ་ཅིག་བྱུང་ a golden cord descended from heaven (*Yig.*).

ཐི་བ *thi-wa* कपोत 1. sandpiper, but acc. to *Sch.* stock-dove; also=ཏི་བོ plover, lapwing. 2.=ཐེ་བ in *C.* (*Jä.*).

ཐིག *thig* 1.=ཀྲང་ཀོར "0" or numeral for zero. 2. a line: ཐིག་འདེབས་པ सूत्रपातन to draw a line; ནག་ཐི or སྣག་ཐིག a black line; ཚལ་ཐིག a red line; ཚངས་ཐིག diameter. 3. also ཐིག་སྐོར carpenter's cord or string to mark lines with any instrument used in drawing lines; སྐོར་ཐིག *şkor-thig* a pair of compasses; གཡའ་ཐིག slate-pencil, lead pencil; also a line drawn with a lead-pencil (*Jä.*).

ཐིག་སྐུད *thig-şkud̲* सूत्र thread, yarn; also straight line.

ཐིག་མཁན *thig-m̲khan* सूत्रधार sawyer.

ཐིག་ནག *thig-nag* कालसूत्र 1. one of the eight hot hells where the damned are sawn to pieces, lines being drawn upon them, v. ཚ་དམྱལ. 2. black spot.

ཐིག་ཙམ *thig-tsam* a little, about the size of a line, a drop.

ཐིག་ཚད *thig-tshad̲* proportion, symmetry (*Cs.*). ཐིག་ཚད་བྱེད་པ *thig-tshad̲ byed̲-pa* to proportion.

ཐིག་ཤིང *thig-çiñ* ruler for ruling lines; also a level.

ཐིག་པ *thig-pa*, v. ཐིགས་པ *thigṣ-pa.*

ཐིག་མ *thig-ma* cotton or woollen chintz, on which there are different designs.

ཐིག་འབུམ *thig-ḥbum* समुद्र the sea, ocean.

ཐིག་ལེ *thig-le* (ཁུ་བ शुक्र) 1. semen virile. 2. बिन्दु, चित्र; ཐིག་ལེ་ལྷ་བུའི་རྒྱན or མདངས तिलक star or mark tatooed on the forehead as an ornament; an eye on a peacock's feather. 3. the concentration of what is diffused; par-excellence; ས་ཡི་ཐིག་ལེ *sa-yi thig-le* भूतिलक the chief or supreme person, king (*A. K. 1-4*); painting, mark, spot; ཐིག་ལེ་ཅན spotted, concentred in spots; ཆོས་ཐིག་ལེ་ཉག་ཅིག the best or concentration of all religions. 4. निःशेषक, विशेष [complete, special]*S*. 5. zero, naught (*Vaiṣñ.*). 6. a phase of mystic contemplation in which the seminal fluid is supposed to be inwardly absorbed into the arteries; also, the mystic fluid, itself: ར་རྐྱང་གཉིས་ཀྱི་ཐིག་ལེ་འཕེལ་བ་ཡིན the semen of the *roma* and *kyañma* becomes increased (*Mil.*). སྙིང་ཁ་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་འདི་ཐིག་ལེས་གང་བ་ཡིན *ṣñiñ-kha choṣ-kyi ḥkhor-lo ḥdi thegṣ-le yañ-wa-yin* that globe of the doctrine, his heart, has been filled with the mystical fluids. 7. said to = ཟླ་མཚན the female monthly discharge. 8. as met. may = གླང་པོ *glañ-po*.

ཐིག་ལེ་མཆོག་མ *thig-le m̱chog-ma* तिलोत्तमा n. of a celestial courtezan; a centre of all religions in which finally all the sects must unite.

ཐིག་ལེའི་ལུས *thig-leḥi luṣ* a leopard, snake (*M̱ñon.*).

ཐིགས་པ *thigṣ-pa* also spelt ཐིག་པ = ཟིལ་བ *zil-wa* 1. a drop (*A. K. 111-26*): ཐིགས་པ་རེ་རེ་ནས from every drop; in drops, by drops; ཆར་ཐིགས rain drops; གསེར་ཐིག་པོ a drop or globule of gold. 2. vb. to sprinkle or throw in drops.

ཐིང *thiñ*, v. འདིང་བ *ḥdiñ-wa.*

ཐིང་ཤིང *thiñ-çiñ* राजपट्ट n. of a dye.

ཐིང་གི *thiñ-gi* མི་རབས་ཞིག་གི་མིང n. of a line or succession of noblemen in Tibet (*Yig.*).

ཐིད་ཡུག *thiḏ-yug* a number (*Ya-sel. 57*).

ཐིབ་པ *thib-pa*, v. འཐིབ་པ *ḥthib-pa* and གཏིབ་པ *gtib-pa*; ཐིབ་ཐིབ *thib-thib* very dark, dense; སྨུག་པ་ཐིབ་ཐིབ *ṣmugṣ-pa thib-thib* fogs thickening.

ཐིབས་པོ *thibṣ-po* अन्तर्धान 1. vanishing, disappearing. 2. गहन, तिमिर dark, dense, obscure, v. འཐིབ་པ *ḥthib-pa* and གཏིབ་པ *gtib-pa*; བྱིན་རླབ་ཐིབས་ཐིབས a blessing devolving upon a person.

ཐིབས་མོ *thibṣ-mo* dense, dark.

ཐིམ་པ *thim-pa* (ཕག་མ་ཁུགས་ལ *phagṣ-ma khugṣ la*) विलीन, लीन, नाश to be lost (in some thing else), to melt down; to be dissolved being mixed up with another object; = འཐིམ་པ གཏིམ་པ and སྟིམ་པ; gen. with ལ or ནང་དུ to disappear by being imbibed, to be absorbed; to pass into, to evaporate (of fluids); of a snake; to creep away, to disappear in a hole; frq. of the vanishing of rays of light, of a god, etc.; དྲན་མེད་དུ་ཐིམ་པ to pass or sink into unconsciousness.

Syn. སིམ་པ *sim-pa*; ཞུ་བ *shu-wa* (*M̱ńon.*).

ཐིམ་ཐིམ *thim-thim* n. of a number (*Ya-sel. 57*).

ཐིའུ་ཀྭན་ཐིང་མུར *Thiḫu kwan-thiń-mur* n. of one of the Tartar Emperors of China belonging to the great Yuan dynasty. He invited the celebrated Karma Lama *Rań-byuń Ṟdorje* to Peking (*Loń.* ཞ *10*).

ཐིལ་ཆུང་ *Thil-chuń* n. of a place in Tibet (*Loń. 8*).

ཐིལ་སྟོན *thil-ṣton* prob. for མཐིལ་སྟོན་པ *m̱thil ṣton-pa* to enter into the depth of a conversation or expression; to fathom a secret.

ཐུ *thu* 1. num. fig. 70. 2. spittle: ཐུ་ཐུ་བ to spit out of scorn or contempt at anybody (*K. du.* ད *416*).

ཐུ་པ *thu-pa* skirt of a robe, coat-flap (*Khriḏ*).

ཐུ་བ *thu-wa* 1. vb. प्रचय to pluck or collect flowers. 2.=ཐུ་ལུ་བཏབ་པ. 3. ཐུབ་པ *thub-pa* able, powerful, capable of: ངན་སོང་གི་གཏིང་རྡོ་བྱེད་པ་ལ་མི་ལས་ཐུ་བ་མེད (*Ṣñiń.*) in measuring the bottom of perdition (with a fathoming stone) there is none more capable than man. 4. malicious, wicked, vicious: སྡུག་བསྔལ་ཐུ་བ *ṣdug-ḇsńal thu-wa* a malignant suffering or severe accident. 5. vb., v. འཐུ་བ *ḫthu-wa*.

ཐུ་བོ *thu-wo* 1. ज्येष्ठ chief, senior, an elder brother. 2. हलाहल, कलह quarrel, poison. 3.=ཐུག་པ *thug-pa* यवागू gruel made of barley flour.

Syn. ཇོ་ཇོ *jo-jo*; ཨ་ཇོ *ā-jo*; ཕུ་བོ *phu-ḇo*; ཐོག་མ་སྐྱེས *thog-ma-ṣkyeṣ*; སྔོན་སྐྱེས *ṣńon-ṣkyeṣ*.

ཐུ་མོ *thu-mo* lady, mistress (*Cs.*).

ཐུ་མེད་ཨལ་ཐན་རྒྱལ་པོ *Thu-meḏ āl-than ṟgyal-po* a king of Mongolia who was famed for his patronage of Buddhism, *althān* in Mongolian signifying "golden." (*Loń.* ཞ *11*).

ཐུ་རེ *thu-re* uninterrupted (*Sch.*).

ཐུ་ལུ *thu-lu* spittle; ཐུ་ལུ་བཏབ་པ or འདེབས་པ to spit, to throw spittle; *thu-lu nag-po* occurs in *G̱lu. 3* as=withered flower.

ཐུ་ལུམ *thu-lum* a lump of metal; in *W.* acc. to *Jä.* a cannon-ball.

ཐུག *thug* postp. c. accus. until, up to; in reference to time and space ད་ཐུག until now; ཞག་བཞི་བཅུ་ཐུག for forty days; དགོན་པའི་ཁ་ཐུག over against the gompa, at the gompa. Adv.=only.

ཐུག་སྒྲ *thug-ṣgra* or ཐུག་འཚམས great noise: ད་རེ་ཐུག་འཚམས་དང་འ་ཙར་གྱི་སྒྲ་ཆེན་པོ་བྱས now each made great noise and rattling sounds (*Ṟdsa. 9*).

ཐུག་རྔ་ *thug-ṟńa* (ཐུག་གཡག་གི་རྔ་མ) the hairy tail of a yak fixed with a flag on the top of a Tibetan house. ཐུག་ཚོམ *thug-tshom* the flag staff with a silken flag, or a yak's tail and hay attached to the top of a post and fixed on the roof of a monastery or house in Tibet (*Ṟtsii.*).

ཐུག་པ I: *thug-pa* sbst. soup, broth; འབྲས་ཐུག *ḫbraṣ-thug* rice-soup; བག་ཐུག *bag-thug* यवागू meal-soup; barley-soup. ཐུག་པ་འགྲིམ་པ *thug-pa ḫgrim-pa* यवागूचारक to make barley gruel; the cook who prepares such; རྒྱ་ཐུག *ṟgya-thug* Chinese porridge, a sort of vermicelli-soup; ཐུག་ཐལ *thug-thal*=ཐུག་རྩམ *thug-ṟtsam* flour of barley for making gruel or broth.

ཐུག་པ II: 1. to reach, arrive at, come to; c. dat. or termin: ཚེའི་མཐར་ཐུག་པ to reach the close of life; ཉམས་པ་ལ་ཐུག to reach to the very bone; ཤི་ལ་ཐུག་ཚེ or འཆི་བར་ཐུག་པ་ལ at the point of death; བཟུང་ལ་ཐུག he was just on the point of seizing her. 2. to interview, to encounter; to meet, to light upon: ཐུག་ཕྲད་བྱེད་པ to have an interview with (H̱brom. ཁ 7); ཇག་པ་དང་ཐུག་པ to fall in with robbers; གདོང་ཐུག་པ resp. ཞལ་མཇལ *shal-m̱jal* personal interview. 3. colloq. to touch, to hit or strike against: ལག་པ་མི་ཐུག་ཡིན I shall not touch it, I shall not come near with my hand (*Jä.*).

ཐུག་ཆད *thug-chaḏ* agreement (*Sch.*).

ཐུག་ཡས *thug-yaş* 1. not to be reached, endless (*Cs.*). 2. n. of a very great number (*Ya-sel. 37*).

ཐུག་པ་མེད་པར་འགྱུར *thug-pa meḏ-par-ẖgyur* अनवस्था प्रसङ्ग possibility of the fallacy of *ad infinitum* (*Gram.*). ཐུག་མེད་ལས་བསྒྲེས་པ *thug-meḏ laş ḇşgreş-pa* अनवस्था-परिवर्त chapter on the fallacy of *ad infinitum*.

ཐུགས *thugş* 1. चित्त, मनस् the heart, gen. ཐུགས་ཀ *thugş-ka* breast, the heart: ཐུགས་ཀྱི་སྤྲུལ་པ the incarnation of a deity, originating in a ray of light which proceeds from the breast of that deity. 2. heart (in a spiritual sense), mind, soul, spirit, used resp. for སེམས; ཐུགས་སུ་ཆུད་པ=ཐུགས་སུ་འཛིན་པ to be kept in the mind, in memory. 3. purpose, intention. In this sense it occurs in the well-known compound word ཐུགས་རྗེ mercy, a favour. དེ་ལྟར་སྐྱེ་ན་སྐྱེ་བ་དོན་མེད་ཐུགས་མེད་དུ་འགྱུར if so born the birth will be useless and for no purpose (*Lam.-ṭi.*). ཐུགས་རབ *thugş-rab*=ཤེས་རབ wisdom, good heart; ཐུགས་རུས *thugş-ruş*=སྙིང་རུས assiduity, exertion; ཐུགས་ཤེས་པ *thugş çeş-pa* resp. for ཡིད་ཤེས་པ *yiḏ-çeş-pu* to believe; to know one's mind. *Thugş* is used also like *semş* in the colloq. pleonastically when mental feelings are expressed: ཁྱེད་རང་མཐོང་རྒྱུ་ལ་ངའི་ཐུགས་ལ་དགའ་བ་ཡོད I am glad to see you; *lit.* "there is joy in my mind to see you."

Syn. སྙིང་ *şñiñ*; ཀུན་སྐྱེད་བྱེད *kun-şkyeḏ-byeḏ*; རྣམ་ཤེས་རྟེན *ṟnam-çeş ṟten*; སྲོག་གི་རྟེན *sṟog-gi ṟten*; སེམས་ཀྱི་ཁང་པ *semş-kyi khañ-pa*; ཤ་ཡི་མཆོག *ça-yi-m̱chog* (*M̱ñon.*).

ཐུགས་གཏོང་བ *thugş gtoñ-wa* resp. བསམ་བློ་གཏོང་བ to muse, meditate, reflect.

ཐུགས་སྤྲོ་བ *thugş-şpro-wa* to be cheerful; to be merry.

ཐུགས་དཀར་བ *thugş ḏkar-wa* 1. white (clean) heart, sincerity. 2. there are 360 Bon gods called *Thugş-ḏkar*; and those who conduct religious rites to propitiate them are called *Thugş-ḏkar-wa* (*Ṟtsii.*). ཐུགས་དཀར་ཡེ་ཤེས one of the seven Bon sages (*G. Bon. 35*).

ཐུགས་བསྐྱེད *thugş-ḇşkyeḏ*=སེམས་བསྐྱེད मनउत्पाद 1. imbibing faith, an idea dawning in the mind. 2. kind remembrance: ཐུགས་བསྐྱེད་གཡོ་བ་མེད་པ་སྔར་བཞིན་ནས་གསུང་མཆིད་ཀྱང་ཡང་ཡང་ཡོད་པ་མཁྱེན། also may it please you to write me often as heretofore without becoming unsteady in your kind remembrance of me (*Yig. k. 25*).

ཐུགས་མཁྱེན *thugş-m̱khyen* resp. for མངོན་ཤེས fore-knowledge.

ཐུགས་འཁུར་ཆེ་བཞེས *thugş-ẖkhur che-ḇsheş* to accept responsibility: ཐུགས་འཁུར་ཆེ་བསྐྱེད་ཡོད་པ་གཞིར་བཅས at the bottom there having been engendered a sense of responsibility.

ཐུགས་འཁྲུགས *thugş-ẖkhrugş* resp. for ཁོང་འཁྲུགས *khoñ-ẖkrugş* agitation of the mind.

ཐུགས་དགོངས *thugş-ḏgoñş* resp. for དགོངས་པ consideration, thought, opinion, view.

ཐུགས་རྒྱལ *thugş-ṟgyal* resp. for anger, wrath, indignation: ཐུགས་རྒྱལ་བཞེངས anger arises, is roused (*Jä.*).

ཐུགས་ངན *thugş-ñan* grief, sorrow, affliction.

ཐུགས་ངལ་བ *thugş-ñal-wa*=སེམས་ངལ *semş-ñal* to be sorrowful; sorrow: སེམས་གསོ་ཐུགས་ངལ་མ་མཛད་ཅིག be consoled, do not be grieved (*Ḇdsa. 19*).

ཐུགས་རྗེ *thugş-ṟje* lit. noble purpose or heart; generosity, pity, commiseration, compassion; a grace, favour, mercy, blessing: ང་ལ་ཐུགས་རྗེས་གཟིགས pray, look graciously upon me; མ་བོན་ཞིག་ཐུགས་རྗེ་གཟིགས་དགོས pray, be so kind as to send me some seeds (*Jä.*). ཐུགས་རྗེ་ཅན *thugş-ṟje-can*=སྙིང་བརྩེ་ལྡན gracious, merciful, generous (*M̱ñon.*). ཐུགས་རྗེ་ཆེ་བ *thugş-ṟje che-wa*, བྱམས་པ་དང་ལྡན་པ merciful and loving (*M̱ñon.*). ཐུགས་རྗེ་ཆེ *thugş-ṟje che* is one of the common expressions of thanks and courtesy=our "many thanks," "you are most kind," etc.

ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ *Thugş-ṟje chen-po* an epithet of Avalokites'vara; the all-merciful one, a Buddha.

ཐུགས་རྗེ་བྱམས་མ *Thugş-ṟje byamş-ma* an epithet of སྐྱེ་དགུའི་བདག་མོ *S̱kye-ḏguẖi ḇdag-mo* aunt and foster-mother of Gautama Buddha.

ཐུགས་རྗེ་འཛིན་པ *thugş-ṟje ẖdsin-pa* to be compassionate, merciful; ཐུགས་རྗེ་མཛད་པ *thugş-ṟje m̱dsaḏ-pa* to shew mercy, to behave kindly.

ཐུགས་རྗེའི་ལྷ *Thugş-ṟjeẖi lha* an appellation of Avalokites'vara. There are four gods bearing the name of ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ in the Bon pantheon of the later period; they are called by their attributes:—(1) འགྲོ་བ་ལ་རྒྱུན་ཆད་མེད་པའི་ཐུགས་རྗེ་ཆུ་བོ་འདྲ་བ mercy flows to all the world uninterruptedly like a river; (2) འགྲོ་བ་ལ་མ་ཟད་པའི་ཐུགས་རྗེ་གཞི་འདྲ་བ mercy inexhaustible as the basis of all things for the world of migratory existence; (3) ཀུན་ལ་སྙོམས་པའི་ཐུགས་རྗེ་ཉི་མ་ལྟ་བུ blessings to all living beings evenly like as with the sun; (4) དཔག་ཏུ་མེད་པའི་ཐུགས་རྗེ་ནམ་མཁའ་ལྟ་བུ mercy boundless like the sky.

ཐུགས་ཉིད *thugş-ñiḏ*=སེམས་ཉིད *semş-ñiḏ.*

ཐུགས་ཐུབ *thugş-thub* resp. for ཐུབ་ཚོད 1. self-sufficient, not caring; thinking no danger or injury will accrue from such and such action or steps, etc. 2. misappropriation of anything to one's self thinking that no notice will be taken: འབྲས་བྲེ་ཕྱེད་ཐུགས་ཐུབ་ཏུ་སྤྱད་པས་ཡི་དྭགས་ཤིན་ཏུ་དབང་ཆུང་བར་སྐྱེས་པ (*A. 75*) because he had misappropriated to himself half a pound of rice, he was born as a *Preta* of most insignificant power; ཐུགས་ཐུབ་ཏུ་སྤྱད་པ *thugş thub-tu şpyaḏ-pa* to work with self-reliance, being confident of one's own abilities (*A. 75*).

ཐུགས་དམ *thugş-dam*=ཡི་དམ *yi-dam* 1. lit. holy opinion; advice. 2. oath, vow, solemn promise: ཐུགས་དམ་བཅའ་བ to take an oath, to make a vow. 3. a prayer, a wish in the form of a prayer;=སྨོན་ལམ. 5. contemplation, the act of contemplating a deity (cf. སྒོམ་པ and སྒྲུབ་པ *şgrub-pa*), meditation in general: ཐུགས་དམ་འཕེལ meditation increases, proceeds successfully; devotion. 4. a deity, a tutelar god or saint: ཐུགས་དམ་རྡོ་རྗེའི་སྐྱབས་རོལ་ནས་འཕྲལ་ཡུན་ཀུན་ཏུ་མི་འདོར་ཞིང་ not expelling me at any time outside the protection of the dorje of my tutelary god.

ཐུགས་བདེ *thugş-ḇde* happy, cheerful.

ཐུགས་འདུན *thugş-ẖdun*=ཐུགས་ཀྱི་འདུན་པ *thugş-kyi ẖdun-pa* or ཐུགས་འདོད *thugş-ẖdoḏ.* དངོས་མཇལ་ཞུས་ཆོག་པའི་ཐུགས་འདུན་བཅས་བརྩེ་འདོར་རྗེད་པ་མཛྲིན let your affection to me not be cast aside that I may be permitted to have a gracious interview (*Yig. k. 25*).

ཐུགས་ནང་གཤིན་པ *ṯhugş-nań gçin-pa* very affectionate, loving letters: ཐུགས་ནང་གཤིན་པའི་ཕེབས་ཚོགས་ཀྱང་གོ་ལའི་རླུང་འགྲོས་ལྟར་འགོག་མེད་དུ་ཞུ། I pray that your affectionate letters may also come to me unhindered as the motion of the wind (*Yig. k. 87*).

ཐུགས་མུག *thugş-mug*=ཡི་མུག *yi-mug* despair.

ཐུགས་བརྩེ་བ *thugş ḇṟtse-wa* love, affection of the heart, compassion; resp. for སྙིང་བརྩེ་བ; frq. ཐུགས་བརྩེ་བར་དགོངས་པ, གཟིགས་པ to look upon compassionately, to remember in mercy.

ཐུགས་སུ་འགྲོ་བ *thugş-su ẖgro-wa* = ཡིད་དུ་འོང་བ to think well of, approve of; to be agreeable; also adj. agreeable, pleasant, delightful; also sbst. pleasure, delight.

ཐུགས་སྲས *thuş-sṟaş* spiritual son; an appellation given to distinguished disciples of saints. Mañju-s'rī, Avalokites'vara, Vajrapāṇi, etc., are spiritual sons of Gautama acc. to the Mahāyāna School. Among the Bon, *H̱a-sho*, *M̱do-şduḏ* and other saints are the spiritual sons of Shenrab.

ཐུང་ང་ *thuń-ńa* three years old, of animals (*Sch.*).

ཐུང་བ *thuń-wa* 1. short, low in size, of small dimensions: སྡོང་ཐུང་བ a short stem. ཐག་རིང་ཐུང་ distance in general; གཟུགས་ཀྱི་ཐུང་ short in size, a dwarf. ཐུང་བ་བཞི *thuń-wa ḇshi* the four shortnesses of the members of the human body which are regarded as defects, viz:—མགྲིན་པ་ཐུང་བ short neck; རྐང་པ་ཐུང་བ short legs; རྒྱབ་ཐུང་བ short back; རྫེ་ངར the lower parts of the arm or legs (*Mi.*). ཐུང་ངུ *thuń-ńu* ह्रस्व diminutive, short; ཐུང་ངུ་འགྱུར་བ to become shorter. 2. आरात्; དུས་ཀྱི་ཐུང་བ brief in respect of duration, of time.

Syn. དམའ་བ *ḏmaẖ-wa*; སྲིད་ཐུང་ *sṟiḏ-thuń*; ཐུང་ངུ *thuń-ńu*; མི་མཐོ *mi-m̱tho*; རྩེ་དམན *ṟtse-ḏman* (*M̱ńon.*).

ཐུད *thuḏ* (ཀ་བའི) कोटर 1. the hollow of a pillar. 2. coagulated milk, thickened milk with butter a dainty with yak herdsmen of Tibet. མར་དང་ཕྱུར་བ་དང་བུ་རམ་བསྲེས་ནས་ཟོས་པ ate pastry made of treacle and dried curds with butter; འོ་ཐུད *ho-thuḏ* milk-cheese; also a mess of rice, milk and sugar; ཐུད་ལེབ་ལྔ five cakes of milk cheese (*Ṟtsii.*). ཐུད་སྒྲོམ *thuḏ-şgrom* a box in which milk-cheese is packed for sale.

ཐུད་སོར་བ *thuḏ çor-wa* lit. careless; erring, blundering; defined as ལས་ཀ་སོགས་ཁྱུག་པ neglect of work, etc.; ཐུད་སོར་དུ་མ་སོང་བ not to be negligent.

ཐུད་ཐུད *thuḏ-thuḏ* n. of a number (*Ya-sel. 56*).

ཐུན I: *thun* = ཚལ་ཚོ याम, प्रहर a period of three hours, the eighth part of a day according to Buddhist astrology. Acc. to *Jä.* a fixed length of time; as long as a man is able to work without resting; a shift of six, four or three hours. ཚལ་ཚོ་ཐུན་འཕོར the night-watch is over; ཐུན་གཉིས་པ द्वितीययाम, द्वितीय प्रहर the second watch (of day or night); ཐུན་ཐ་མ་ལ पश्चिमे यामे in the last watch of night; ཐུན་དང་པོ་ལ प्रथमे यामे in the first watch (of night); ཐུན་བར་པ་ལ मध्यमयामे in the middle watch (of night). ནམ་གྱི་གུང་ཐུན་ལ *nam-gyi guń thun-la* at or about midnight.

ཐུན་མ *thun-ma* याम्य relating to the watch of the night.

ཐུན་བཞི་པ *thun ḇshi-pa* चतुर्थी the fourth lunar crescent, *i.e.*, the fourth day after the full or the new-moon.

ཐུན་བཞིའི་རྣལ་འབྱོར *thun-ḇshiẖi ṟnal-ẖbyor* an ascetic who meditates or keeps the mind abstracted from worldly objects, &c., continuously during the four watches of the day; the meditation of a whole day.

ཐུན་བཟུང་བ *thun ḇzuń-wa* to keep the watch, *i.e.*, not let slip the time without fully using it either in meditation or in the performance of any other work.

ཐུན་གསུམ་པ *thun g̱sum-pa* त्रियामा 1. one who remains engaged in devotion three times during the day (twenty-four hours).

2. तृतीया the lunar crescent on the third day after a new or full moon. [3. night]*S.*

ཐུན་པ *thun-pa*=བསྣུན་པ *ḇşnun-pa* to cling to, to adhere.

ཐུན II :=མཚམས 1. सन्ध्या, सन्धि, योग the junction of the day and night, twilight and day-break: མཚམས་པ་སྒོམ་ཆེན་རྣམས་ཏིང་ངེ་འཛིན་གློད་དུ་བཏང་བའི་ཐུན་བཞི་ཡོད་ there are four periods or junctions in which those called Tsham-pa Gom-chen can relax their meditation (*Çil. 8*). ཐུན་མཚམས *thun m̱tshamş* the day and the night; at sunset or at day-break. བདུད་རྩི་ཐུན་མཚམས अमृतयोग an auspicious conjunction of time. 2. state of abstraction and isolation, real or suppositional, of a lama sitting to meditate. Often even applied to the room where he is sitting.

ཐུན་མཚམས་རྟོགས *thun-m̱tshamş-ṛtogş* is a སྲིན་པོ or cannibal demon that longs for the gloom betwixt day and night to be able to search for prey.

ཐུན་མཚམས་སྟོབས *thun-m̱tshamş ştobş* सन्ध्याबल strong in twilight, a demon or Rākshasa.

ཐུན III: (prob. for མཐུན) in sorcery: bodies or substances which are supposed to be possessed of magic virtues, such as sand, barley, sesame, mustard, etc. ཐུན་གཏོར *thun-g̱tor* offerings made to evil spirits. ཐུན་དོང་ *thun-doṅ* a hole in which magical articles are buried or concealed in Shaman rites. ཐུན་མདའ *thun-m̱daḥ* a magical arrow to shoot people or devils. ཐུན་བྲབ་པ *thun brab-pa* to cast or throw enchanted articles, also to perform magical rites with them, also to slay people or evil-spirits.

ཐུན་རྭ *thun-rwa* an enchanted horn on which figures of scorpions, alligators, etc., are engraved for witch-craft.

ཐུན IV: one who collects; a gatherer (from འཐུ་བ); ཤིང་ཐུན one who picks up or gathers sticks; རྩ་ཐུན a gatherer of grass (*Jä.*); སྙེ་ཐུན a gatherer of ears of corn (*Cs.*). ཐུན་ཟོར reaping-hook, sickle (*Sch.*).

ཐུན་མཚོན *thun-m̱tshon* a weapon that is fixed or stuck on.

ཐུན་ངང་མ་མོ *thun-ṅaṅ ma-mo* the mother of the arch-devil, said to=བདུད་ཁྱབ་པ ལག་རིང་ the long-armed devil. However ལག་རིང་ is the demon who measured lances with Shenrab the Teacher of the Bon (*D.R.*).

ཐུན་མོང་ *thun-moṅ* or ཐུན་མོང་བ उत्सर्ग, सामान्य, साधारण ordinary, general, common, usual; that which is done or happens every day. ཐུན་མོང་ཆོས *thun-moṅ choş*=འཁོར་བ transmigratory existence, worldly life, the works that one does in ordinary life (*M̱ṅon.*). The ཐུན་མོང་གི་ཆོས as specified in Buddhist works are:—(1) བསམ་གཏན་བཞི the four (*Dhyāna*) kinds of meditation; (2) ཚད་མེད་བཞི the immeasurable virtues; (3) གཟུགས་མེད་པའི་སྙོམས་པར་འཇུག་པ་བཞི the four kinds of sitting in abstraction in the formless state; (4) མངོན་པར་ཤེས་པ་ལྔ the five kinds of fore-knowledge. Again ཐུན་མོང་གི་རྣལ་འབྱོར་ལྔ=the five sorts of ordinary ascetics which are:—(1) ནང་ཐུབ་ཆོས་སྐྱོད་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར a *yogi* who meditates in the mornings and evenings; (2) སྔོན་འགྲོ་གཏོར་མའི་རྣལ་འབྱོར a *yogi* who propitiates a divinity by first offering him cakes; (3) བཟའ་བ་ཟས་ཀྱི་རྣལ་འབྱོར an ascetic who practises asceticism for getting food; (4) གདུང་བ་སྐོམ་གྱི་རྣལ་འབྱོར a thirsty ascetic who practises penance for the sake of liquor; (5) སྤྱོད་ལམ་རྒྱུན་གྱི་རྣལ་འབྱོར an ascetic whose behaviour is uniform at all times (*H̱bum.* ཀ *78*).

Syn. སྤྱི *şpyi*; སྤྱི་མ *şpyi-ma*; སྤྱི་ཐོག *şpyi-thog* (*M̱ṅon.*).

ཐུན་མོང་བ *thun-moṅ-wa*=ཐུན་མོང་

ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ཆོས *thun-moṅ ma-yin-paḥi choş* in Budh. extraordinary doctrines said to comprise :—དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ་བཞི, སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་བར་རྣམ, ཕར་ཕྱིན་དྲུག་ས་བཅུའི་ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད. It is stated that they are called extraordinary because they can only be practised and comprehended by the *Bodhisattvas* of the ten stages and are incomprehensible to the followers of the Hīnayāna school.

ཐུན་མོང་བུད་མེད *thun-moṅ bud-med*=སྨད་འཚོང་མ a public woman (*Mṅon.*).

ཐུན་མོང་ས *thun-moṅ-sa* unclaimed grounds, public gardens, a place for public sports and athletic exercises (*Mṅon.*).

ཐུན་ཚེགས *thun-tshegs*=ཕྲན་ཚེགས *phran-tshegs*.

ཐུབ *thub* शाक्य; བློ་ཐུབ་པ *blo thub-pa* 1. capable; also sbst. a mighty one. ཀུན་ཐུབ one who is able to do everything, able to fight out all enemies (*Yid. 124*). 2. मुनि a wise man, a sage, a saint in general.

ཐུབ་པ *thub-pa* I: potential vb. with accus. or root of another verb: 1. to be able, to be capable of, to withstand, be equal to: དུག་གིས་མ་ཐུབ་ཅིང as the poison could not do him any harm; སེར་ཁྲབ་ཀྱིས་ནི་སེར་བ་འཇོམས་ཐུབ་ཅན་པ one able to keep off hail; གཞན་གྱིས་མི་ཐུབ་པ invincible; ངན་དགུ་ཐུབ་པ to be able to subdue all evil. མི་ཡིས་ཐུབ་པར་དཀའ is not easily borne by man, *e.g.*, does not agree with him; རས་རྐྱང་ཐུབ་པ to be able to bear a simple cotton dress; མལ་སྟེང་ལ་ཉལ་མ་ཐུབ was not able to lie on his bed; ཐོ་རངས་ན་ལ་རྩེ་ཐུག་འབྱོར་མི་ཐུབ་ཡོང I shall not be able to reach the pass-top to-morrow. 2. the common Tibetan epithet of Sākya-muni—ཤཱ་ཀྱ་ཐུབ་པ. 3. the mighty or capable one.

ཐུབ་ཚོད *thub-tshod* साहस courage (*A. K. 1-24*).

ཐུབ་ཚོད་ཅན *Thub-chod-can*=གདོལ་པ चण्डाल one of the fierce wild tribes of India that did not submit to the *Aryas*; the lowest of the Hindu tribes (*Mṅon.*).

ཐུབ་པ་ཉིད *thub-pa ñid* मुनि a sage.

ཐུབ་པ་ཆེ *thub-pa che* महामुनि a great sage; an epithet of Buddha.

ཐུབ་བསྟན *thub-bstan* मुनिशासन the doctrine of Buddha : ཐུབ་བསྟན་དྲི་མ་མེད་པ་ཕྱུན་མཐར་གནས་ཤིང the stainless doctrine of Buddha enduring to the end of time (*Yig. k. 27*).

ཐུབ་པ་དྲུག *thub-pa drug* the manifestations of Buddha in the six states of existence acc. to the Nying-ma sect:—(1) in the abodes of gods, (2) in the world of demons, (3) in the land of men, (4) as *Seṅge Rab-brtan* in the world of beasts, etc., (5) as Guru Vairotsana in the abode of the Yidag or *Preta*, (6) as Vikrama in hell.

ཐུབ་པ་རབ་མཆོག *thub-pa rab-mchog* Pravara muni ; n. of a *Tathāgata.*

ཐུབ་པ་སངས་རྒྱས *Thub-pa saṅs-rgyas* शाक्यमुनि Sākya-muni.

ཐུབ་པའི་གནས *thub-paḥi gnas* आश्रम a hermitage.

ཐུབ་པའི་བུ *thug-paḥi-bu*=ཁྲུག་རྡ.

ཐུབ་པའི་དབང་པོ *thub-paḥi dwaṅ-po* मुनीन्द्र an epithet of Buddha.

ཐུབ་དབང་གསུང་སྐྱེས *Thub-dwaṅ gsuṅ-skyes* an epithet of a *Çravaka*, a monk of the Hīnayāna school (*Mṅon.*). Also ཐེག་ཆུང་སྐྱེས་བུ *theg-chuṅ skyes-bu.*

ཐུམ *thum* or ཐུམ་ཐུམ=འཐོག་ཐུམ anything packed in a bag, a parcel, anything packed or wrapped up: འབྲུ་ཐང་ཐུམ་བཅས *ḥbru-thaṅ thum-bcas* together with a package of grained tea.

ཐུམ་ཏི *thum-ti*=བསྡུམས་པ anything cut into pieces.

ཐུམ་པ *thum-pa* a while, a moment: མནལ་ཐུམ་པ་ཞིག་ཐུང་ took a nap for a moment.

ཐུམ་བུ *thum-bu* 1. a piece, bit: ནོར་རྫས་གཞན་མ་ངེམས་པར་ཐུམ་བུ་འདིའ་འདོད་ཀྱིས་ཞིག་ཅེས་བསྒོམས not accepting anything else, (but) this piece he would have; thus he expressed himself (*H̱brom. 144*). 2.=ཐོམ་བུ a large spoon, a ladle; རག་ཐུམ a brass ladle; ཟངས་ཐུམ a copper ladle.

ཐུམས *thums*=1. ཐུར་བ spoon, ladle. 2. piece of cloth, linen (རས་ཐུམ་ལྟ་བུ *ras-thum ḻta-bu*); acc. to *Cs.*=ཐུམ་པ 3. cover, covering, wrapper of a book or a parcel, also the parcel itself. ཐུམས་རྒྱབ་པ to put (a cover round a thing), to wrap up; ཐུམས་ཅན having a cover, packed.

ཐུར *thur* a slope; ཐུར་ཐུར adv. down; ཐུར་ལམ *thur-lam* down-hill road, a steep descent; ཐུར་དུ *thur-du* or ཐུར་ལ *thur-la* downwards; ཐུར་ལ་རྒྱབ་པ to cast down into; ཐུར་ལ sink down; མགོ་ཐུར་དུ་བསྟན་ཏེ head down or head over heels; ཐུར་འགྲོད *thur-ẖgroḏ* that which runs downward, as met. water (*M̱ñon.*).

ཐུར་མགོ *thur-m̱go* 1. the tip of a spoon ཐུར་མགོ་ཙམ *thur m̱go-tsam* about the tip of a spoon, a spoon measure. 2.=ཐུར་མགོ *thur-m̱go* a halter; ཐུར་ཐག *thur-thag* the rope attached to ཐུར་མགོ; ཐུར་མཐའ *thur-m̱thaẖ* the end of that rope.

ཐུར་པོ *ṯhur-po* the lowest part, the lower side (of a hill): ཐུར་ཐུར་གྱི་ཐུར་པོ་ལ at the very lowest possible point, in the bottom-most part (*e.g.*, of a deep ravine between two hill-sides).

ཐུར་སེལ *thur-sel* that which clears the downward passage, a purgation; ཐུར་སེལ་གྱི་རླུང་ *thur-sel-gyi ṟluṅ* अपान the wind that passes downward, *i.e*,, through the rectum.

ཐུར་བུ *thur-bu* or ཐུར་རུ *thur-ru* foal, colt, filly (*Jä.*).

ཐུར་མ *thur-ma* 1. शलाका a stick, chopstick; ཐུར་མ་བརྒྱ་པ *tur-ma ḇrga-pa* an umbrella which is made on a frame work of (lit. a hundred) many sticks (*M̱ñon.*). 2. spoon. 3. a whole class of surgical instruments (*Jä.*).

ཐུར་ཞོ *thur-sho* a pair of scales.

ཐུར་ཤིང་ *thur-çiṅ* शलाका pole, the stick with which loads are supported (being attached to its two ends).

ཐུར་སྲང་ *thur-sṟaṅ* an ounce of silver (*Yig.*). ཐུར་སྲང་གི་ཞོ་ལ (*Ṟtsii.*).

ཐུལ *thul* from འདུལ་བ *ẖdul-wa* used substantively: ཐུལ་དེ་མིན besides that way of converting (people) (*Jä.*). ཐུལ་འོག་ཏུ་འཇུག་པ *thul hog-tu ẖjug-pa* to keep under one's power or control; to keep a tight hand over a person, to discipline one; དབང་ཐུལ विजितेन्द्रिय (*A. K. 1-8*) one who has controlled his passion; ཞིང་གི་ཐུལ་འདེབས་པ to clear land for tillage (*Schl.*).

ཐུལ་གྱིས *thul-gyis* suddenly, immediately: ཐུལ་གྱིས་བྱོན *thul-gyis byon* he arrived suddenly (*A. 43*).

ཐུལ་པ *thul-pa* acc. to *Cs.*=ཐུལ་པོ *thul-po* dress made of the skins of animals, a fur coat or cloak; ལུག་ཐུལ *lug-thul* dress of sheep skin; ར་ཐུལ *ra-thul* dress of goatskin.

ཐུལ་བ *thul-wa* 1. imp. ཐུལ་ཅིག *thul-cig* दम्यताम् to restrain, tame, curb, check: ངས་འདྲེ་རྣམས་ཐུལ་ནས the goblins having been subdued by me; ལས་ཉོན་མོངས་ཐུལ་བ་དཀའ it is difficult to check a sinful deed. As a participle: tamed, civilized; converted. 2. rolled or wound up

ཐུལ་ལུ *thul-lu* the common sheep-skin dress.

ཐུལ་ལེ *thul-le* (*Ld.*) impressive.

ཐུས་པ *thuş-pa* or འཐུས་པ 1.=འགྲིགས་པ fit, appropriate: ཁ་ལས་ཐོན་ཚད་ལབ་ན་ཐུས་ཡོང་ངམ whether it will be appropriate if coming forth from the lips, *i.e.*, expressed in words (*R̲dsa. 15*). v. འཐུ་བ *h̲thu-wa.*

ཐེ *the* 1. for ཐེ་མོ and ཐེ་ཚོམ. 2. num. 100.

ཐེ་ཁྱིམ *the-khyim*, v. ཐེ་སེ *the-se.*

ཐེ་ཆུང་ *the-chuñ* the smallest toe.

ཐེ་བ *the-wa* pf. ཐེས *theş* (*Sch.*) 1. to belong, appertain to; ཐེ་མཁན belonging to a thing; མ་ཐེ་བར=མ་གཏོགས་པར; ཐེ་རེག relation of owner-ship: ང་ལ་ཡབ་ཀྱི་ཐེ་རེག་མེད to this my father has no claims. 2. to occupy one's self with a thing, to meddle with, to interfere.

ཐེ་པ *the-pa* or ཐེབ་པ *theb-pa*=གཏོགས་པ pertaining to; to be applied to; to be of use: ཞབས་བསྐུལ་བྱ་བར་ཐེ་པ་ཙམ those who are fit to enter service (*Ya-sel. 31*).

ཐེ་བོ *The-b̲o* n. of a place in *Khamş-Amdo* (*Loñ.* ཟ *14*).

ཐེ་མོ *the-mo* resp. ཕྱག་ཐེ (originally the thumb or thumb impression) a seal, signet, stamp. ཐེ་ཙེ *the-tse* id.

ཐེ་ཚོམ *the-tshom* संशय, वितर्क, विचिकित्सा, सन्दिग्ध, संदेहन, विमति, द्वापर, त्रुटि hesitation; doubt, uncertainty, perplexity: ཐེ་ཚོམ་སྐྱེས doubt arises, or ཐེ་ཚོམ་དུ་གྱུར I am doubtful. ཐེ་ཚོམ་ཞིག་འདྲི་བ to utter a doubt. In Budh:—1. དོན་འགྱུར་གྱི་ཐེ་ཚོམ doubt regarding alteration of signification. 2. དོན་མི་འགྱུར་གྱི་ཐེ་ཚོམ doubt as to the meaning remaining unchanged. 3. ཆ་མཉམ་པའི་ཐེ་ཚོམ equal doubt in reference to both (*Loñ.* པ *15*). ཐེ་མི་ཚོམ *the mi-tshom* not doubting, also=དོགས་པ་མེད་པ without being afraid of, boldly: ལས་འབྲས་བདེན་རྫུན་ལ་ཐེ་མི་ཚོམ་པར་སྒྲུབ་པ་ཉམས་སུ་བླངས he practised (the rites) for the attainment of occult powers without being exercised by the thought of *karma*, retribution, truth and untruth (*H̲brom.* ཁ *3*).

Syn. སོམ་ཉི *som-ñi*; ནེམ་ནུར *nem-nur*; འཕྱང་མོ་ནུག *h̲phyañ-mo ñug*; མ་ངེས *ma-ñeş*; ཡིད་གཉིས *yid̲-gñiş* (*M̲ñon.*).

ཐེ་རྟོག *the-r̲tog* scruple doubt, uncertainty, hesitation.

ཐེ་ཚོམ་མེད *the-tshom med̲* unquestionable, certain=དོགས་པ་མེད་པ doubtless: ཕ་ནོར་བུ་ཡིས་འཛིན་པ་ཐེ་ཚོམ་མེད that the son should inherit the father's property is undoubted.

ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ *the-tshom za-wa* to doubt, to suspect, to be suspicious, doubtful. ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ་རྣམས *the-tshom za-wa r̲namş* scrupulous irresolute persons.

ཐེ་ཚོམ་ལོག་གེ *the-tshom log-ge* groundless doubt, false scruple, or suspicions: ད་ཅུང་རྩད་གཅོད་ཅིག་བྱེད་རང་བྱེད་དགོས་སྙམ་ཐེ་ཚོམ་ལོག་གེའི་བསྡད་ཡོད་ as groundless suspicions remain, make a further investigation should you think it necessary to be done (*R̲dsa 12*).

ཐེ་འན *The-h̲an* (Chinese)=གནམ heaven. ཐེ་འན་ནུ *The han-nu* or ཐེ་ཡན་ནུ (Chinese)=གནམ་མཁའི་བདག་པོ the lord of heaven (*Grub.* ན *16*).

ཐེ་རེ *the-re* col. straight, upright, firm, smooth, without folds or wrinkles: ཐེ་རེ་ཐིང་ *the-re thiñ* or ཐེ་རེ་ཐེན *the-re then* draw the (carpet) smooth (*Jä.*).

ཐེ་རང་ *The-rañ*, v. ཐེའུ་རང་ *theh̲u-rañ.*

ཐེ་རང་མིག་གཅིག་པའི་རྒྱལ་ཁམས *the-rañ mig gcig-pah̲i r̲gyal-khamş* the fabulous kingdom of one-eyed giants, of cyclops; ཐེར or ཐེ་རང་ a class of demons (*Yig*).

ཐེ་རེལ *the-rel* in *W.* incomplete, defective, unfinished.

ཐེ་ལེ *the-le* तिलक black spots tatooed on the forehead of Hindu women of Bengal. ཐེ་ལེ་ལྟ་བུའི་རྒྱན *the-le lta-buhi rgyan* is rendered: ornament resembling the eye of a peacock's feather.

ཐེ་སེ *The-se* a king of the ས་བདག demi-gods residing in the nether regions. ཐེ་ཁྱིམ *The-khyim* n. of his principal wife. ཐེ་སེ་གྲུམ་བུ *The-se grum-bu* one of the minor chiefs of *Sa-bdag* demi-gods (*Rtsii.*).

ཐེ་ལེ་ལེ *the-le-le* evil-hearted, vicious: ལ་ལ་ན་རེ་ཀོང་ཙེ་འཕྲུལ་གྱི་རྒྱལ་པོ་མཐའ་ཟན་པོ་ཐེ་ལེ་ལེ་ཟེར some said that the miraculous king Kong-tse was blasphemous and vicious (*D.R.*).

ཐེག་པ *theg-pa* I 1. to support: དགེ་འདུན་རྟག་ཏུ་ཐེག always supports the clergy. 2. to lift, raise, hold up. 3. to endure, to be able to carry: ཇི་ཐེག་པ as much as you are able to carry; མིས་ཐེག་ཚད་གཅིག as much as one man is able to carry; མ་ཐེག he was not able to hold him up; མི་ཐེག་ཁུར་ཅན unportable, not to be carried; ཡ་ཐོག་འདི་ཁ་བ་མང་ཚམ་ཐེག་མ་ཡོང་ཐེན་ཅིག་གི་ཚེའི་བཞིན་དུ་ཐེག་མི་ཐུབ the roof will not bear so much snow; it cannot be supported for the space of a moment; ཁོང་རྣམས་ཀྱི་ནན་མ་ཐེག་པར not being able to stand their urgent demands; སྐྱིད་ཐེག་སྡུག་ཐེག to be able to bear good fortune and ill fortune, cf. འཐེགས་པ, འདེགས་པ. 4. यान, वाहन any vehicle for transit, carriage, conveyance, even riding-beast: རྟའི་ཐེག་པ་ལ་ཞོན་པ he mounted on a carriage drawn by horses; ཐེག་པ་ལྔ་བརྒྱ་བཉམས he procured or gathered five hundred conveyances (horses, elephants, chariots); ཐེག་པའི་བཞོན་པ one who mounts chariots. Not used in this sense in modern writings.

ཐེག་པ II: यान 1. a method of doctrinal religion and conduct, a vehicle whereby one may be conveyed to higher and higher stages of progress to Buddhistic perfection and so ultimately to Nirvāna Buddhism is supposed to be divided, primarily and also as a matter of history, into two great methods of observance and spiritual advance, these methods being designated ཐེག་པ (Sans. *yāna*) or vehicles to carry you onwards. The first or earliest was the ཐེག་པ་དམན་པ otherwise ཐེག་ཆུང་ the *Hīnayāna* school or following, now generally estimated as the meanest because the easiest vehicle to go by. This school may be taken to have been now long since extinct. The second and later development, said to have been first authoritatively promulgated by Kanishka at the council of Kusāna in Kashmir (about A.D. 78), is designated the ཐེག་པ་ཆེན་པོ *theg-pa chen-po* or Great Vehicle, otherwise the Mahāyāna school. A leading feature in this system was the introduction of the series of Bodhisattwas (བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ), and eventually of Dhyāni Buddhas (ཡེ་ཤེས་སངས་རྒྱས) and Dhyāni Bodhisattwas (ཡེ་ཤེས་སེམས་དཔའ), into the curriculum of progress. As the Bodhisattwas are beings who have voluntarily and indefinitely delayed their own absorption into Nirvāna for the sake of helping forward others on the ཐར་པའི་ལམ or path of deliverance, so much the greater and more noble and beneficent is a system deemed which has included such principles as part of itself than that of the Hīnayāna or Lesser Vehicle which is destitute of the idea. The Mahāyāna in all other respects, likewise, is a more elaborate and intricate method of advance and therefore is, Buddhistically, considered the higher and better; while the Hīnayāna is held to be as crude and unsophisticated as it is frankly selfish. Historically, the Lesser or Lower Vehicle may be taken as the primitive curriculum of Doctrine and Practice as taught in the early period in Magadha and transported thence into Ceylon and even to Kambodia. Nevertheless, Trans-Himalayan Buddhism, as propagated from North India into Tibet China, and Japan, has never known any other form than the Mahâyâna. Indeed all records of the prevalence of ཐེག་དམན or Hīnayāna are so vague that theories invalidating its existence altogether as a practised sphere of Buddhism have been propounded. One theory allows to it only a paper existence set forth to contrast the greater glory of the Mahâyâna system, in the works of which system alone all first references to it occur. Another theory lately expounded by Professor Satis Chandra Acharya of Calcutta (See Journal Royal Asiatic Soc., Jan. 1900) endeavours to classify Brahmanism and Jainism with the doctrine of heretical Buddhists as together comprising the Hīnayāna system as referred to in Mahāyāna writings; and it is urged that Buddhist authors would naturally speak scornfully of the Brahmanism, etc., which had gone before as being a Hīnayāna, a less or lower means of conveyance to salvation. However, Professor C. Bendall, in a note on the last proposition, points to the matter-of-fact reference of the Chinese pilgrim Hiuen Tsang to the two systems as being both of them schools of solely Buddhist practice prevalent in his own day in the countries he visited, describing in particular some of the Ceylon Buddhists as of "the Little Vehicle." We may add, moreover, that ཉན་ཐོས the well-known term for a Buddhist hearer or Sr′āvaka is always defined in the *M̄ṅon-brjod* and other similar Tibetan treatises as a ཐེག་ཆུང་སྐྱེས་བུ or ཐེག་ཆུང་ནམ་རྫོད, that is, a follower of the Hīnayana school. 2. the word seems to have a second or more general technical meaning, signifying: doctrine in overt action, the practice of any doctrine, whether particular or part of a system or the whole system itself; also conduct.

ཐེག་པ་གསུམ *theg-pa gsum* the Three Vehicles. Although the great primary division of Buddhism is ordinarily set forth as only two-fold, the trinitarian tendency arises here, as elsewhere, and we read, therefore, of a set of three doctrinal vehicles also. These are:—(1) ཐེག་དམན or ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པ *Hinayāna* or *Çrāvaka yāna*; (2) རང་སངས་རྒྱས or རང་རྒྱལ་གྱི་ཐེག་པ *Pratyeka Buddha yána* or *Pradeçika yāna*; (3) བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཐེག་པ or ཐེག་པ་ཆེན་པོ the *Bodhisattva yāna* or *Mahāyāna* or *Ekayāna*, "སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དོན་གྱི་ཕྱིར་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་ཏུ་སེམས་བསྐྱེད་པའི་ཕྱིར for the good of all sentient beings so that they may imbibe faith in the doctrine of the all-perfect Buddhahood." Again, the Mahāyāna school has been further divided into departments which under Tantrik influence, have assumed the position of independent and even superseding systems, deemed preferable to the generating source from which they took origin. The principal derivative of *Mahāyāna* origin is the *Mantra yāna* (སྔགས་ཀྱི་ཐེག་པ) or *Vajrayāna* (རྡོ་རྗེ་ཐེག་པ) which follows mysticism and deals in a measure with esoteric Buddhism. The *Mantra-yāna* is divided into two classes called རྒྱུའི་ཐེག་པ (*Hetu-yāna*) vehicle of Cause and འབྲས་བུའི་ཐེག་པ (*Phala-yāna*) the vehicle of Effect. Acc. to the Bon and also the *Ṟdsogs̤-chen-pa* sect of the *N̄iṅ-ma* school there are nine vehicles (ཐེག་པ་དགུ). Of these བཞི་རྒྱུའི་ཐེག་པ are the four subdivisions of the doctrine of Cause:—

ཕྱྭ་ཐེག་པ, ང་ཐེག་པ, ནམ་སྲིད་ཐེག་པ, འཕྲུལ་ཐེག་པ; while བཞི་འབྲས་བུའི་ཐེག་པ=four subdivisions of the doctrine of Effect:—དགེ་ཐེག་པ, དྲང་ཐེག་པ, ཨ་ཐེག་པ, ཡེ་ཐེག་པ; and lastly is བླ་མེད or བླ་ན་མེད་པའི་ཐེག་པ **अनुत्तरयान** which is common to both the series just mentioned.

ཐེག་པའི་སྟོབས *theg-paẖi-ştobş* **यानबल** one of the ten spiritual strengths of a *Bodhisattva* so called on account of the superiority of doctrine, v. སྟོབས་བཅུ *ştobş-ḇcu.*

ཐེག་ཆེན་ཐུགས་རྗེ་སེམས་དཔའ *theg-chen thugş-ṟje semş-ḏpaẖ*=སེམས་ཙམ་པ a follower of the *Yogācārya* school of Buddhism an offshoot of the Mahāyāna School.

ཐེག་མཆོག་གླིང་ *Theg-m̱chog-g̱liń* n. of a monastery within the suburbs of Lhasa presided over by an incarnate Lama. Seems to be identical with the *Tshe-m̱chog* Ling.

ཐེང་ཀྭན *Theń-kwan*=དྲི་མེད་གཟིགས (*Vimala dṛṣṭi*) n. of a celebrated Chinese Buddhist scholar well-versed in Sanskṛt and who is said to have compiled 300 works. He lived during the reign of Emperor Ming hûang of the T'ang dynasty and was greatly revered both by the people and the Emperor (*Grub.* ང, *11*).

ཐེང་པོ *theń-po* or ཐེང་བུ *theń-bu* **खञ्ज** lame, maimed in the leg; in *W.* limping, hobbling.

ཐེངས *theńş* **वार** time, times: ཐེངས་གཅིག **एकवार** one time, once; ཐེངས་ལྔ five times; དབུགས་ཐེངས་གཅིག་ལ in one drawing of breath; at a stretch, without intermission (*Jä.*).

ཐེན *then* 1. explained as ཚུར་འདོན་རྒྱུ *tshur ẖdon-ṟgyu* drawing out or pulling towards one: བཅད་ཁྲ་བཀོད་ལུགས་བཅས་ཐེན་འཁྱེར་མི་ཡོང་ *ḇcaḏ-khra ḇkoḏ-lugş ḇcaş then-ẖkhyer mi-yoń* (*Ṟtsii.*). 2.=སྲིབ *sṟib* or ཧྲིབ་ཙམ *hrib-tsam* **क्षण** a little while, a moment: ཉུང་ཞིག་ཐེན་ཙམ་མཛོད་དང་ཚིག་གསུམ་ཞུ pray do wait for a little while and I shall speak but three words (*Ṟdsa. 22*).

ཐེན་པ *then-pa* tax, duty, impost (*Sch.*).

ཐེན་མེད *then-meḏ*=ཤ་ཚ་མེད་པ (*D. çel. 8*).

ཐེབ *theb* 1. for ཐེམ *them* full. 2. for ཐབས *thabş* (*Glr.*).

ཐེབ་མོ *theb-mo* or ཐེབ་ཆེན the thumb; ཐེབ་ཆུང་ *theb-chuń* the little finger, v. མཐེ་བོང .

ཐེབས I: *thebş* series, order, succession (*Sch.*). ཐེབས་རེ་བྱེད་པ to do successively; ཐེབས་པ *thebş-pa*, v. འཐེབས་པ *ẖthebş-pa.*

ཐེབས II: 1. signifies ཡོང་བ *yoń-wa* coming out, issuing; thus ཀླུ་ཐེབས=ཀླུ་ས་སྟེང་དུ་ཡོང་བ the coming out of snakes or *nagas* from underneath the ground. 2.=ཁ་ལྟ་ཕྱོགས, སྒྲ་གཅན་ཐེབས: so *şgra-can thebş*=སྒྲ་གཅན་ཁ་ལྟ་ཕྱོགས *şgra-g̱can kha-ḻta phyogş.*

ཐེབས་པ *thebş-pa* I: 1. to reach, arrive at: ད་རེས་ངའི་ལག་པ་ལ་ཐེབས་བྱུང་ it has come to my hand. རྣ་བ་ལ་ཐེབས་པ to reach the ear, to come to one's hearing: འགྲོན་དུ་མ་བཞེད་ན་ཡང་སྙན་དུ་ཐེབས་པར་མཛོད if you do not like to go, at least let it come to your hearing (give audience) (*A. 128*). 2.=འཛོམས་པ *ẖdsom-pa* to collect, assemble: སྡེ་བརྒྱད་ཐེབས=སྡེ་བརྒྱད་ཚོགས་པ assembling together of the eight classes of demons. 3. to be taken, be captured, to fall into; རྙི་ལ་ཐེབས་མ་ཐེབས whether an animal has fallen in the snare or not; རྙི་བཙུགས་ནས་ཐེབས་མ་ཐེབས having laid the trap, see if any fall in it or not.

ཐེབས་པ *thebş-pa* II: to adjust, to fit or cause to fit, to make appropriate, to make suitable: ལན་ཐེབས་པ to give a suitable or appropriate reply; ལྕགས་གཟེར་ཐེབས་སོང་ *ḻcags-gzer thebs-soń* a rivet or nail has been fitted into it; ཟས་འཐུང་ཐེབས་སོང་ food and drink have been applied, fitted, distributed; སྒོ་ལྕགས་ཐེབས་མ་ཐེབས does the lock fit or not?

ཐེབས་རང་ *thebş-rań*=ཐེཨུ་རང་ *theẖu-rań* or ཐེ་བྲང་ *the-brań* a class of demon.

ཐེམ་པ I: *them-pa* 1. सोपान, निःश्रेणि, आरोहण threshold; ཐེམ་པ་འགལ་བ to cross the threshold; སྒོ་ཐེམ *şgo-them* door-sill; ཡ་ཐེམ *ya-them* head piece of a door-frame, lintel; མ་ཐེམ *ma-them* sill, threshold. 2. rank, dignity. 3. series, set; ཐེམ་སྐས *them-şkaş* staircase, flight of steps, a ladder; ཐེམ་རིམ *them-rim* the several steps of a staircase; རྡོ་ཐེམ *ṟdo-them* stone-stair; འཁོར་ཐེམ *ẖkhor-them* winding stair (*Cs.*).

ཐེམ་དེབ *them-deb* registration or record of the thresholds of houses with a view to levy house-tax; མི་སེར་རྗེ་གྲོང་ཐེམ་དེབ་ནང་གསལ a statement or list of tenants, villages and towns is set forth herein (*Ṟtsii.*).

ཐེམ་པ II: 1. to be full, complete: ཟླ་དུས་ཐེམ་པ་དང་ when the (specified) space of months was fulfilled; ཞག་གཅིག་མ་ཐེམ་པ་ལ one day being still wanting; བརྒྱ་ཐེམ་པ one hundred being full or the limit of a hundred having been reached. 2. in *W.* to be sufficient, enough (from *Jä.*).

ཐེམ་བུ *them-bu* closing, shutting up (*Sch.*).

ཐེམ་རྩ *them-ṟtsa*=སྒོ་ཐེམ་གྱི་རྩ་བ (*Lo. 8*).

ཐེམ་མཚམས *them-tshamş* stopping, a stoppage.

ཐེམས་ཡིག *themş-yig* memorial (*Sch.*).

ཐེཨུ་རང་ *theẖu-rań*, ཐེ་རང་ a set of demons.

ཐེར *ther* bare, denuded; also ཐེར་ཐེར *ther-ther* unruffled, flat.

ཐེར་འབུམ *ther-ẖbum* (གྲངས) पद्म; ཐེར་འབུམ་ལ་གནས་བཅུ, *i.e.*, 1,000,000,000. ཐེར་འབུམ་ཆེན་པོ *ther-ẖbum chen-po* महापद्म; =10,000,000,000.

ཐེར་མ *ther-ma* a kind of serge-cloth resembling flannel; རས་ཐེར *raş-ther* drill; བལ་ཐེར *bal-ther* shawl made of sheep's wool; སྣམ་ཐེར *ṟnam-ther* very thick serge resembling blanket; ལེ་ཐེར *le-ther* serge made of very soft goat's wool; ཐེར་སྦག *ther-şbag* (ཐེར་མཐུག་པ) a coarse kind of serge (*Ṟtsii.*); ཐེར་གཟན *ther-gzan* a wrapper made of serge which the lamas wrap round their body; ཐེར་གཟན་དམར་པོ *ther-gzan ḏmar-po* red plaid-shawl (*Ṟtsii.*).

ཐེར་ཟུག *ther-zug*=ཐེར་ཟུག་པ or འགྱུར་བ་མེད་པ *ẖgyur-wa meḏ-pa* शाश्वत constant, enduring, unchangeable.

Syṇ. རྟག་པ *ṟtag-pa*; བརྟན་པ *ḇṟtan-pa*, (*Ṃńon.*).

ཐེལ་བ *thel-wa* in *W.*=སླེབ་པ *şleb-pa* to arrive, cf. ཐལ་བ *thal-wa*.

ཐེལ་མ *thel-ma* leather strap (*Ṟtsii.*).

ཐེལ་ཚེ *thel-tshe* (ཐམ་ཀ) seal, stamp; ཐེལ་སེ *thel-se*=ཐེ་ཚེ *the-tshe* seal, stamp (*Sch.*).

ཐེས་པ *theş-pa* pf. to ཐེ་བ *the-wa* (*Sch.*).

ཐོ *tho* 1. num. for 130. 2. register, list, catalogue, index, memorandum: བརྗེད་ཐོ་བཏགས keeping memoranda. ཐོ་འབྲི་བ *tho ẖbri-wa* to register, to make out a list or catalogue (*Schtr.*); སླེབ་ཐོ *şleb-tho* or འབྱུང་ཐོ *ẖbyuń-tho* account of receipts; སོང་ཐོ *soń-tho*, བུད་ཐོ *buḏ-tho*, སྐྱག་ཐོ *şkyag-tho* account of expenditures; བཏང་ཐོ *ḇtań-tho* account of money or goods lent or sent out; ཉོ་ཐོ *ño-tho* bill, account of goods purchased; ལོ་ཐོ *lo-tho* or ཟླ་ཐོ *zla-tho* calendar, almanac; དེའི་ལག་ཏུ་ཕྱིན་པོར་ཐོ list of orders or directions given to one (lit. laid down on his hand); དེའི་རྒྱུད་ལ་ཐོབ་ཐོ a list of things which his relations shall receive, *i.e.*, inherit (*Jä.*); ཐོ་ཡིག་ལོགས་སུ་བཀོད་པ *tho-yig logs-su bkod-pa* to make a separate list of things (*Yig.*). ཐོ་ཟུར *tho-zur* corner or marginal note; རྟག་པར་གནས་རྒྱུའི་ཐོ་ཡིག list, catalogue, for reference.

ཐོ་འཁོར *tho-ḥkhor* adj. and adv. near; sbst. neighbourhood.

Syn. ཐག་ཉེ་བ *thag ñe-wa*; ཉེ་འཁོར *ñe-ḥkhor* (*Mñon.*).

ཐོ་གར *Tho-gar* or ཐོ་དཀར *tho-dkar* n. of a kingdom situated N. and N.W. of Kashmir, including Kho-ten. Tukhara, n. of a place and people in the north-west of India; *Jä.* suggests it is the Togarmah of the Bible. ཐོ་དཀར་གྱི་དམག་མང་པོ་རམ་ལྡར་དྲངས they brought Ramdar a large number of troops from *Tho-dkar* (*Grub* ན *15*).

ཐོ་ཅོ *tho-co* jocular talk, nonsense-chatter; ཐོ་ཅོ་བྱེད་པ *tho-co byed-pa* to speak nonsense, meaningless words. This word and ཐོ་ཚོ *tho-cho* are evidently identic.

ཐོ་ཚོ་སྙེན་ཚིག་ཡ་སྒྲ་དང *tho-cho sñen-tshig ya-sgra dañ* to speak with dissimulation; to speak gently by concealing one's anger (*D.R.*).

ཐོ་ཕྱི *tho-phyi* 1. in *Pth.* seems to signify the sky (*Jä.*); acc. to *Schr.* love. 2. dissimulation.

ཐོ་ཐོ *tho-tho* prob. a Chinese word, signifying boundary demarcation; thus རྒྱ་མི་ཐོ་ཐོ *rgya-mi tho-tho* is the designation of the boundary marks put by the Chinese between Nepal and Tibet.

ཐོ་ཐོ་རི་གཉན་བཙན *Tho-tho-ri gñan-btsan* the first historical king of Tibet; during his reign Buddhism was first introduced in Tibet: ཐོ་ཐོ་རི་གཉན་བཙན་གྱི་རིང་ལ་དམ་པ་ཆོས་ཀྱི་དབུ་བརྙེས་ཤིང་། the commencement of the holy doctrine occurred in the times of Tho-tho-ri nyan-tsan (*Deb.* ག *2*).

ཐོ་རྡོ *tho-rdo* stone boundary: རྡོའི་ཐོ་ཐོ་བརྩིག་པ putting boundary marks of piled stones.

ཐོ་བ *tho-wa* = མཐོ་བ a hammer; ཐོ་བ་མགར་བའི blacksmith's hammer; परिघ, मुद्गर; ཐོ་བས་རྡུང་བ to hammer, to forge; རྡོ་ཐོ *rdo-tho* a stone hammer; ཤིང་ཐོ *çiñ-tho* a wooden hammer, mallet; ཐོ་ཆུང *tho-chuñ* a small hammer, the cock of a gun; a soldering stick.

ཐོ་བཙམས་པ *tho btsams-pa* pf. of ཐོ་འཚམས་པ *tho ḥtshams-pa* (*Ñag.*).

ཐོ་འཚམ་པ *tho-ḥtsham-pa* विहेटना sbst. 1. contempt, scorn, a scoffer, also ཐོ་འཚམས་པ (བརྙས་བཅོས་བྱས་མཁན) (*Ñag.*). 2. to scorn, scoff, jeer, sneer at, mock: སྔན་ཆད་ཐོ་འཚམས་པ་བཟོད་པར་གསོལ pardon our having sneered at you before.

ཐོ་ཡོར *tho-yor* pyramid of stones heaped up as votive pile, a cairn.

ཐོ་རི་སྙན་ཤལ *Tho-ri sñan-çal* another name of king *Tho tho-ri gñan-bisan* (*Loñ.* ཁ *8*).

ཐོ་རངས *tho-rañs* or ཐོ་རེངས *tho-reñs* प्रातः, उषा, प्रत्युष dawn, break of day, early morning; ཐོ་རངས་ཀྱི་དུས་སུ early in the morning; chiefly used in *W.* 2. the following morning, also adverbially: དེ་དང་མཇལ་བའི་ཐོ་རངས on the morning after having met him (*J.*). ཐོ་རངས་སྣང་བ *tho-rañs snañ-wa* to-morrow. ཐེ *tho-re* acc. to *Jä.* in *W.* to-morrow; = སང *sañ*.

ཐོ་རེ་བ *tho-re-wa* 1. acc. to *Cs.*=ཐོ་ཙལ *tho-tsal*. 2. स्वल्प a few: པཎ་ཌི་ཏའི་བཤད་ལུགས་ཐོ་རེ་བ་ཞིག་གསུངས་པས according to the manner of speech of *paṇḍits*, he said a few words (*A. 104*). ཐོ་རེ་ཙམ *tho-re tsam* a little while, time (*J. Zañ.*).

ཐོ་ལུམ *tho-lum*=ཐུ་ལུམ *thu-lum* a kind of hammer with a knob at its head; ལྕགས་ཀྱི་ཐོ་ལུམ་མེ་འབར་བ a red-hot iron hammer (*Sorig*).

ཐོ་ལེ *tho-le* 1.=ནར་ནར་རིང་པོ a projection; defined also as ལག་མཐིལ་བརྡུང་བ clapping the palms of the hand (*D.R.*). ཐོ་ལེ་འདེབས་པ *tho-le hdebs-pa* to spit, c. ལ *la* at or on (cf. ཐུ *thu*). 2. a button. 3. ཐོ་ལེ་དཀར་པོ chalk (*Jä.*).

ཐོ་ལེ་རིང་ *tho-le riñ* ནམ་མཁའ་ལ་འོད་དཀར་པོར་འཕྲོས་ནས་ཐོ་ལེ་རིང་གིས་སོང་ངོ་ being diffused as white light in the sky it was projected in a long column (*D.R.*).

ཐོ་ལོག *tho-log* hinny, offspring of a horse and she-ass; a flummel. ཐོ་འདྲེའི་རྡེའུ་འབེམས་དང་ཐོ་ལོག་གཉིས two hinnies with the stupidest mule-colt of the lot (*Jig.*).

ཐོ་ཤོ་ལེགས *Tho-ço legs* n. of a tribe in Tibet (*Yig.*).

ཐོ་ཧུན *tho-hun* a Chinese word, meaning pale-white or grey colour.

ཐོག I: *thog* (ནམ་མཁའི) अशनि, वज्र thunder-bolt, lightning; ཐོག་དང་སེར་བ lightning and hail: ཐོག་སེར་གྱི་གནོད་པ damage done by lightning and hail. ཐོག་འབབ་པ lightning descending, falling of a thunderbolt; ཐོག་རྒྱབ་པ striking with lightning; ཐོག་བབས་སུ་འབྱོན་པ to arrive, to approach quick or suddenly like lightning; ཐོག་གསད་རུས་པས་རྒྱ་གཟེར་དམར་བཤལ་འཇོམས་པར་བྱེད by the touch of a bone of an individual killed by lightning, colic and diarrhœa are cured. ཐོག་གིས་གསོད་པ or ཐོག་བབ་སྟེ་འཆི་བ dying from a thunderbolt; to be killed by lightning: ཐོག་ཆེན་པོ་དྲུག་ནམ་མཁའ་ལ་ཆགས་འདུག་པ་མཐོང་ I saw six great lightnings burst asunder in the sky (*A. 16*).

Syn. རྡོ་རྗེའི་ཆར་པ *rdo-rjeḥi char-pa*; ཆུ་འཛིན་སྐྱེས *chu-ḥdsin skyes*; མེ་ཆར་འཕྲོ་འཇོམས *me-char ḥphro ḥjoms*; ལྕེ་འབར་བ *lce ḥbar-wa*; སྤྲིན་གྱི་འོད་ཟེར *sprin-gyi ḥod-zer*; ཆུ་ལས་འབར *chu-las ḥbar*; ནམ་མཁའི་ཐོ་བ *nam-mkhaḥi tho-wa*; ལྕེ་སྙིང་མེད *lce sñiñ-med*; ཆང་ཉམས *chañ-ñams*; སྤྲིན་གྱི་མེ་པོ་ཆེ *sprin-gyi me-po che*; རྡོ་རྗེའི་ཟེགས *rdo-rjeḥi zegs*; ཆུས་མི་ཉམས *chus mi-sñams*; གནམ་ལྕགས *gnam-clags*; སྤྲིན་གྱི་ཟེར་འཕྲོ་བ *sprin-gyi zer ḥphro-wa*; རི་འཇོམས *ri-ḥjoms*; འབིགས་བྱེད *ḥbigs-byed* (*Mñon.*).

ཐོག་རྒྱག *thog-rgyag*=གློ་བུར or ཅུར་རྒྱག suddenly; also any sudden rattling noise; fig. sudden accident or mishap at a time when nothing was expected.

ཐོག་ལྕགས *thog-lcags* meteoric iron, a thunderbolt (*Mñon.*). ཐོག་རྡོ *thog-rdo* id. (*Mñon.*).

ཐོག་རི་འཇོམས *thog-ri ḥjoms* thunder, the chief weapon of Indra with which he strikes the mountains (*Mñon.*).

ཐོག II; (ཁང་པའི་ཐོག) a roof, a cover, top; ཐོག་འབུབས་པ or ཐོག་འགེལ་བ to put a roof on a house; also fig. to finish an enterprise or task; ཐོག་རྡིས་གཏིང་བ to roof, to finish a roof by beating and stamping down the earth or sods of which the covering consists; also fig. to impress (*Jä.*). ཐོག་དཀར *thog-dkar* opening for smoke in a roof; ཡ་ཐོག *ya-thog* ceiling; མ་ཐོག *ma-thog* floor of a room; དགུ་ཐོག *dgu-thog* having nine storeys or floors. The *ñi-zla* or crowning finial of a chait or chörten is also styled the *thog*; so, too, architecturally, the apex or culminating point of any structure. The following forty-three terms are enumerated in connection with a storeyed house :—ཡང་ཐོག yan̄-thog, ཆུ་སྐྱོབ་ཐོག chu s̱kyob-thog, དཀར་གསལ ḏkar-g̱sal, སྐས་ཀ s̱kas̱-ka, སྐྱང་ནུལ s̱kyan̄-nul, ཁོལ་མ khol-ma, གྲོང་ཁྱེར་སྒོ gron̄-khyer s̱go, རྒྱ་ཕིབས ṟgya-phibs̱, སྒོ་ཁང་ s̱go-khan̄, སྒོ་གླེགས s̱go-g̱legs̱, སྒོ་གཏན s̱go-g̱tan, སྒོ་དྲུང་ s̱go-dṟun̄, སྒོ་མདུན s̱go-m̱dun, སྒོ་འཕར s̱go-ẖphar, སྒོ་ཕིབས s̱go-phibs̱, སྒོ་མོ་ཆེ s̱go-mo che, སྒོ་ཡི་ཁྱིམས s̱go-yi khyims̱, སྒོ་ཡི་ཁྱམས s̱go-yi khyams̱, གླང་རྒྱབ g̱lan̄-ṟgyab, གླང་པོའི་སེན g̱lan̄-poẖi sen, ཆབ་སྒོ chab-s̱go, འཇུག་བྱེད ẖjug-byeḏ, རྟ་འབབ ṟta-ẖbab, གཏན་པ g̱tan-pa, ཐེམ་སྐས them-s̱kas̱, དྲ་མིག dṟa-mig, མདའ་ཡབ m̱daẖ-yab, སྣང་བའི་ཁུང s̱nan̄-waẖi khun̄, པུ་ཤུ pu-çu, ཕྱི་རོལ་སྒོ phyi-rol s̱go, ཕྲེད་གཏན phreḏ-g̱tan, བ་གླང་མིག ba-g̱lan̄ mig गवाक्ष, བྱ་སྐྱིབས་ཅན bya-s̱kyibs̱ can, འཛེག་སྐས ẖdseg s̱kas̱, འཛེག་པའི་རྟེན ẖdseg-paẖi ṟten, ཞལ་ཞལ shal-shal, ཡ་གད ya-gaḏ, ཡ་ཕུབ ya-phub, ཡན་ལག་གཞི་མདོ yan-lag g̱shi-m̱do, ལན་ཀན lan-kan, རླུང་སྒོ ṟlun̄-s̱go, ས་བཅིངས sa-ḇcin̄s̱, སྲང་མདའ sṟan̄-m̱daẖ (M̱n̄on.).

ཐོག III: head, top, in a general sense: ཐོག་འདྲེན་པ thog-ẖdṟen-pa to be at the head, to lead; ཐོག་ཁ or ཐོག་ཁར on, upon, ཁྱག་ཐོག་ཁར on the ice; དམག་ཐོག་ཏུ at head of the army.

ཐོག་ཏུ and ཐོག་ཐོག adv. up, up to, above; ཡང་ཐོག་ཏུ quite at the top. སེམས་ཐོག་ཏུ་ལྗི་བར་བྱུང་ནས lying heavy, weighing heavily, upon one's mind. Also postp. c. gen. 1. on, upon, *e.g.*, to lay on, to place upon: ངའི་ཐོག་ཏུ་བྱུང་ n̄aẖi thog-tu byun̄ it smote right upon me (*i.e.*, on my heart). 2. towards, in the direction of: མའི་ཐོག་ཏུ maẖi thog-tu towards (its) mother; བོན་ཆེན་དེ་གནམ་མཁའི་ཐོག་ཏུ་ལྡིང་ཀྱེ the Bon priest soaring towards the skies. 3. postp. c. accus. during, as long as, throughout; whilst (ཐོག gen. without ཏུ) དགུན་ཐོག ḏgun-thog throughout the whole winter; བགྲོས་ཐོག ḇgros̱-thog during the walk; སྔ་ཐོག s̱n̄a-thog, ཕི་ཐོག phi-thog lit. during forenoon, during afternoon, as shst. in *W.* morning, evening, or forenoon and after noon. 4. just upon, directly after: བཞོས་ཐོག་འོ་མ ḇshos̱-thog ẖo-ma milk just after being milked (*Jä.*). ཐོག་ནས thog-nas̱ above, more than; ལོ་ལྔ་བཅུ་ཐོག་ནས་མ་ལུས they remained, *e.g.*, lived, not more than fifty years (*Ld.*).

ཐོག IV: 1. fruit, produce; དཀར་ཐོག v. དཀར་པ; ཞིང་ཐོག shin̄-thog produce of the fields; ལོ་ཐོག lo-thog year's produce; ཤིང་ཐོག çin̄-thog fruit, produce of a tree or other plant; གསར་ཐོག g̱sar-thog new produce, the year's crop; ཐོག་ཕུད thog-phuḏ first fruit, as an offering. 2. in *W.* fortune, wealth, property; སྤྱི་ཐོག common property, property belonging to the community or congregation (*Jä.*). 3. रक्तफल lit. red fruit, n. of a plant and its fruit. Has these synonyms: གཟུགས་ཅན་མ g̱zugs̱-can-ma; པི་ལུའི་འདབ pi-luẖi ẖdab पिलुपत्र; འབྲས་བུ་དམར ẖbras̱-bu dmar; འཛིན་བྱེད ẖdsin-byeḏ; བསིལ་བ་འཛིན ḇsil-wa ẖdsin; གཞན་རྒྱལ g̱shan-ṟgyal; ཐོག་གི་ལོ་མ thog-gi lo-ma (M̱n̄on.).

ཐོག་གྲངས་པ thog-gran̄s̱-pa 1. to be the leader of, to lead against, to lead forward, to conduct: ཤཱ་ཀྱ་མིང་ཆེན་དང་བཅས་པས་ཐོག་གྲངས་ཀྱིས and headed by Sākya together with Mahānāma (*Yig.*).

ཐོག་ཐག thog-thag 1. in the dialect of the *Dok-pa* herdsmen of Tibet = ཆོས religion. 2. or ཐག་ཐོག during, as long as, whilst, quite: ཉི་མ་གཅིག་གི་བར་དུ་ཐོག་ཐག during a whole day; ལམ་ཐོག་ཐག་གང་ངོ the road was quite full (of snow); བསྒྲུབས་པའི་ཐོག་ཐག་ལ whilst they began to fill up འདིའི་ཕན་ཡོན་རྟག་ཏུ་ཉིན་ཐོག་ཐག་སྐད་རྒྱུན་མི་འཆད་པར the; benefit of this will be permanent as long as the sun endures (*Surañ. 123*).

ཐོག་མཐའ་བར thog m̱thaẖ-war first and last, from beginning to end; at all times continuously (*S. kar. 5*). ཐོག་མཐའི་རྒྱུ་རྐྱེན *thog-m̱thaẖi r̲gyu-r̲kyen* the first and the last cause, the entire cause or origin.

ཐོག་མ *thog-ma* आदि, अग्र, प्रथम 1. what is uppermost, the upper end, the foremost place, the top; གྲལ་གྱི་ཐོག་མ་ལ་འདུག་གོ they sat down at the top of the row. 2. the first, earliest, ancient; also origin, beginning; ཐོག་མ་སྐྱེས་ནས already at his birth, from his very birth; ཐོག་མ་ཚེ་རིགས་ མཐོ་བ of noble birth, as regards his birth very high; ཐོག་མ་ནས from the very beginning; of itself (*Jä.*); ཐོག་མ་མེད་པའི་དུས་ནས or དུས་ཐོག་མེད་ནས from eternity, from time immemorial. ཐོག་མར་དགེ་བ आदौ कल्याण blessing, good or prosperity at the beginning (of anything).

ཐོག་མའི་ལོ་མ *thog-maẖi lo-ma* fresh shoots of leaves.

ཐོག་མ་སྐྱེས I: *thog-ma-ṣkyeṣ* अग्रज the first born (of brothers and sisters); the eldest brother.

Syn. སྔོན་སྐྱེས *ṣñon-ṣhyeṣ*; ཇོ་ཇོ *jo-jo*; ཕུ་བོ *phu-wo*; ཨ་ཇོ *a-jo* (*M̱ñon.*).

ཐོག་མ་སྐྱེས II: the first born (of Brahmā), *i.e.*, Brāhmaṇa caste of India.

ཐོག་མ་དང་མཐའ་མ་མེད་པའི་སྟོང་པ་ཉིད *thog-ma dañ m̱thaẖ-ma med̲-paẖi ṣtoñ-pa-ṣñid̲* अनवराग्रशून्यता one of the 18 kinds of emptiness (*M. V.*).

ཐོག་མའི་མགོན་པོ *thog-maẖi m̱gon-po* = ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ or རྡོ་རྗེ་འཆང་། (*Yig. k. 26*) आदिनाथ epithet applied to the Adi-Buddha.

ཐོག་མའི་བྱེད་པ *thog-maẖi byed̲-pa* आदिकरण first rites, duties, or business, to be done at the outset.

ཐོག་མར *thog-mar* 1. adv. at first, first. 2. postp. c. genit. before, at the beginning of

ཐོག་ཚད *thog-tshad̲* or ཐོག་སོ (ཁང་པའི) storey of a house.

ཐོག་ཚ་དཔའ་བོ *Thog-tsha d̲paẖ-ḇo* n. of a section of the *Sa-ṣkya* ruling family (*Loñ.* ཞ *30*).

ཐོགས *thogṣ* v. འདོགས་པ *ẖdogṣ-pa* and འཐོགས་པ *ẖthogṣ-pa*.

ཐོགས་པ *thogṣ-pa* 1. धार, सङ्ग to bear aloft; ལག་ཏུ་བསྣམས་པ to hold up in the hand; ཉི་གདུགས་ཐོགས་པ छत्रधर a king; one over whose head an umbrella is held as a mark of honour. 2. प्रतिहर, प्रतिघ, क्षेप to strike, stumble, run against, to throw against or on, to be impeded, delayed: ཐོགས་པ་དང་བཅས་པ with obstruction or impediments. ཐོགས་པ་མེད་པ अप्रतिहत, अप्रतिघ unhindered, unobstructed; also two classes of devils, v. བདུད་བཞི. མི་ཁྱི་གང་ལ་འང་ཐོགས་པ་མེད་དུ without being hindered by men, dogs, or any thing else.

Syn. འཆང་བ *ẖchañ-wa*; འཛིན་པ *ẖdsin-pa* (*M̱ñon.*).

ཐོགས་པ་མེད *thogṣ-pa med̲* = ཐོགས་མེད, ཐོགས་བརྡུགས་མེད or ཐོགས་བརྡུག་མེད 1. असङ्ग; v. preceding para., also = all-searching, all-penetrating, all-pervading. 2. असङ्ग Āryāsañga the founder of the Yogācharya school of Buddhism. He was called the sage of Achinta-puri Vihār, now called Ajunta, the cave and temples of which still bear testimony to the glory of his time; and is said to have lived 150 years. Acc. to some Tibetan authors he was the brother of the celebrated Vasu Bandhu (*K. g.* ད, *450*).

ཐོང *thoñ* 1. a plough. ཐོང་ལྕགས *thoñ-l̲cagṣ* काष्ठ, फालक the iron of the plough share. 2. a trunk, box (*A. K. 1-14*); ཐོང་གོས *thoñ-goṣ* clothes in a leather trunk, also the lining of the inside of a leather trunk (*Ṟtsii.*).

+ **ཐོང་ཀ** *thoṅ-ka* or ཐོང་ག *thoṅ-ga* = བྲང་ or བྲང་ཁ the breast : ཐོང་ག་ནས་བཟུང་བྱུང་ they (fought) holding each other breast to breast.

+ **ཐོང་ཁོར** *tkoṅ-khor* = གར་བུ dense, thick ; also sbst. density.

ཐོང་པ *thoṅ-pa* 1. ལུག་ཐོ་བོ་གཉིས་འཁོར་གསུམ་ལ་ཁ་རྐམ་པ a ram two years old just entering its third year. 2. acc. to *Cs.* a ram that is castrated, wether ; ར་ཐོང་ *ra-thoṅ* a castrated he-goat ; ཐོང་པའི་ལོ *thoṅ-paẖi-lo* the years between childhood and manhood ; juvenile years (*Sch.*). 3. हाल, हल also ཐོང་པོ *thoṅ-po* cf. ཧྲུག་ཐོང་ a plough. ཐོང་པའི་འཆང་བཟུང་ *thoṅ-paẖi ẖchaṅ-ḇzuṅ* = ཐོབ་པར་བྱེད་ हलीषा to plough, to hold the plough.

ཐོང་སྤུ *thoṅ-şpu* mane of the camel (*Sch.*).

ཐོང་གཤོལ *thoṅ-gçol* लाङ्गल, हल the plough-share : ཐོང་གཤོལ་ཅན *thoṅ-gçol can* one who ploughs, a tiller of the soil.

ཐོངས་འཛིན *thoṅş-ẖdsin* a receipt : འབུད་ཤིང་བཅམ་ལ་ཐོངས་འཛིན་སློབ the fuel having been supplied take a receipt for it (*Ṟtsii.*).

ཐོད I: *thoḏ* 1. postp. over or above ; ཁ་ཐོད་ལ = ཁ་ཐོག་ལ up, upon ; also as adj. higher, upper : བལ་པོའི་སྦུབ་ཆོལ་ཐོད་ཁྲིལ་ཤིན་ཏུ་ཆེ the windings of the higher ravines and gorges of Nepal are very considerable (*Jig.*). ཐོག་ཁེབས *thog-khebş* = སྟེང་ཁེབས *şteṅ-khebş* cover, outside cover, anything to cover over. 2. = ཞྭ *shḇa* शेखर, शिरोवस्त्र, शिरोवेष्टन also བླ་ཐོད *ḇla-thoḏ* or དབུ་ཐོད *ḏḇu-thoḏ* crown of the head, ornament or covering for the head. ཡ་ཐོད *ya-thoḏ*, མ་ཐོད *ma-thoḏ* a loft in the rafters of the upper and lower storey of a house.

ཐོད་རྒལ *thoḏ-ṟgal* व्युत्कर्षक, व्याक्रन्दक ; ཐོད་རྒལ་ཆེ་བ *thoḏ-ṟgal che-wa* angry, wrathful.

ཐོད་ཐོད *thoḏ-thoḏ*, v. སུ *su*.

ཐོད་པ *thoḏ-pa* 1. कपाल skull ; skull of dead person, death's head ; ཐོད་སྐམ *thoḏ-şkam* a dry skull ; ཐོད་རློན *thoḏ-ṟlon* a fresh skull ; ཐོད་ཁྲག *thoḏ-khrag* a skull filled with blood ; ཐོད་ཕོར *thoḏ-phor* drinking cup made of a skull used by *Tantrik* lamas in propitiating spirits, ghosts, etc. 2. or ཐོད་དཀྲིས *thoḏ-ḏkriş* a turban, not however worn in Tibet. 3. मस्तक the forehead, brow : ཐོད་རྩ *thoḏ-ṟtsa* vena frontalis. ཐོད་རྒྱན *thoḏ-ṟgyan* शिरोभूषण the ornament for the head.

ཐོད་མོ་ཁོར *thoḏ-mo-khor* = ཐོད་ལེ་དཀར a species of conch-shell which when burnt makes fine lime. ཐོད་མོ་ཁོར་གྱི་ཕྱེ་མ *thoḏ-mo khor-gyi phye-ma* खटिका-प्रलेपक lime-wash for · walls of buildings.

ཐོད་ལེ་ཀོར *thoḏ-le kor* or ཐོད་ལེ་སྐོད *thoḏ-le şkoḏ* said to mean alabaster (*Ńa.*).

ཐོད་ལེ་དཀར *thoḏ-le ḏkar* खटिका chalk ; ཐོད་ལེ་དཀར་གྱི་ཕྱེ་མ *thoḏ-le ḏkar-gyi phye-ma* lime-wash or powder.

ཐོན *thon* 1. v. འཐོན་པ, འདོན་པ so ; ཐོན་མཚམས་སུ at the time of, also time of coming out, at the time of his departure ; ཁྱད་ཐོན *khyāḏ-thon* = ཁྱད་པར་བྱུང་བ turning out excellent, particularly good. 2. n. of a village at the foot of the Khambala ridge on the south side of the Yeru Tsangpo, famous for being the birth-place of **Thon-mi** Sambhoṭa the father of Tibetan literature. ཐོན་པ *Thon-pa* a native of Thon, also a member of the family of Thon-mi Sambhoṭa ; བཀའ་བློན་ཐོན་པ n. of a Tibetan minister born of the family of Thon-mi Sambhota (*Loṅ.* 8). ཐོན་མི *Thon-mi* or ཐོན་མི་སམ་བྷོ་ཊ *Thon-mi Sam-bho-ṭa*, called also ཐུ་མི་སམ་བྷོ་ཊ, the minister of king *Sroṅ-ḇtşan Şgam-po* who resided for many years in

ཐ

India in order to study Sanskṛt and on his return to Tibet framed the Tibetan characters and laid the basis of Tibetan literature about the middle of the seventh century A.D.

ཐོན་ཀ *thon-ka* greenish-blue: ལྗང་སྔོན་དྭངས་བ་ཐོན་ཀའི་མིང་དུ་འདོད (*Jig.*) bright green-blue bears the name of *thon-ka*. ཐོན་ཐི *thon-thi* n. of a kind of Chinese satin shot with green and blue (*S. kar. 179*).

ཐོབ *thob*, v. ཐོབ་པ *thob-pa*, an exhortation as in གསོལ་བ་ཐོབ། མ་ཐོན་ཐོབ, v. འདེབས་པ *h̲debs̲-pa*.

ཐོབ་ཆུ *thob-chu* acc. to *Schr*. button (ཐོབ་ཅེ).

ཐོབ་པ I: *thob-pa* आलब्ध, लब्ध, यात, प्राप्त 1. vb. to find, to get, obtain; is practically synonymous with རྙེད་པ *r̲ñed̲-pa*, which verb in the colloq. it has to a large extent superseded, though in certain parts of Central Tibet *r̲ñed̲-pa* is often heard. In *W*. and Sikkim ཐོབ་པ only is in use both conversationally and in letters. In literature ཐོབ་པ occurs in the sense of "to get, obtain, procure, receive"; but not in the proper sense of "to find, discover" which is the special meaning belonging to རྙེད་པ. Thus in books a common phrase is དད་པ་ཐོབ་སོང་ they obtained or acquired faith; ད་དྲག་ཐོབ་མཐར at the end have got the ད་དྲག (in grammatical construction). ཐོབ་པ་དང་འབྲེལ प्राप्तानुषक्त gaining [having a close adherence; closely connected; consequent on]*S*. 2. to become; རྒྱལ་པོ་ཐོབ་པ to become king; སངས་རྒྱས་ཐོབ་པ to become a Buddha, to attain to Buddhahood; ཆོས་ཐོབ་པ to be religious; སྡུག་བསྔལ་ཐོབ་པ to be miserable, to be unhappy; ཐར་པ་ཐོབ་པ to be saved, emancipated; བདེ་བ་ཐོབ་པ to become happy, *i.e.*, to attain to *Nirvāṇa*.

ཐོབ་པ II: sbst. लाभ gain, profit, that which has been got or obtained; the sum, result, of gain. ཐོབ་ཐོར in *W*. adj. that which is to be got or received (*Jä.*); ཐོབ་ཀྱིས་འཇལ་བ=ཐབས་ཀྱིས་འཇལ་བ निष्पीडकत्व to draw or acquire somehow or other another's property.

ཐོབ་ག *thob-ga*, v. ཐོབ་པོ.

ཐོབ་ཁ་མ *thob-kha-ma*=དེ་མ་ཐག also ཐོབ་ཐ་མག immediately, *e.g.*, ཕྱིན་གྱི་ཐོབ་ཁ་མ་ལ directly he had arrived (*M̲ñon.*).

ཐོབ་རྒྱུ *thob-r̲gyu* colloq. lit. anything to be got, as income, profit, gain.

ཐོབ་རྒྱལ *thob-r̲gyal* 1. ཐོབ་པ་དང་རྒྱལ་བ *thob-pa dañ r̲gyal-wa* to gain and win; this expression occurs in the passage རྩ་བ་རྙེད་རྒྱལ, རྩེ་མོ་ཐོབ་རྒྱལ, འབྲས་བུ་ཡོག་རྒྱལ where it signifies ལམ་ཐོབ་རྒྱུ, *i.e.*, acquiring, finding, the way (to *Nirvāṇa*), getting at the root or gaining the fruit in the phraseology of the *Ñiñ-ma* sect (*Khrid̲*). 2. n. of a district with a monastery in Tsang: གཙང་ཐོབ་རྒྱལ་གྱི་ནད་ཀྱི་ཕ་རི་གཙང་ཆུའི་འགྲམ་དུ་གཙང་འགྲམ་བྱེ་མའི་ལྷ་ཁང་ the temple of the River-bank Sands is situated on a hill on the further bank of the Tsangpo in the direction of Thob-gyal in Tsang (*Loñ.* ༢ *6*). In Thob-gyal was born པཎ་ཆེན་བསྟན་པའི་དབང་ཕྱུག the Panchen Lama Tanpai Wangchug, who was the successor of the Tashi Lama Tan-pai Nyi-ma whom Capt. Samuel Turner had interviewed in 1786 A.D. 3. occurs in ཐོབ་རྒྱལ་བྱེད་པ *thob-r̲gyal byed̲-pa* acc. to *Sch.* to despoil, pillage, plunder.

ཐོབ་ཆ *tho-cha* a share, due; the share which one gets. Also ཐོབ་ཚོར.

ཐོབ་འདོད *thob-h̲dod̲*=ཆགས *chags̲* स्पृहा expectation, longing for.

ཐོབ་ཚིར *thob-tshir* lit. the turn of getting; may be taken as=claim, right, due: ཐོབ་ཚིར་ང་ལ་ཡོད *thob-tshir ña-la yod̲* I have a claim, a right to it (*Jä.*). ཐོབ་རིམ *thob-rim* the order or turn of getting.

ཐོབ་ཡིག *thob-yig* repertory, index.

ཐོབ་ལོ *thob-lo*=ཐོབ་ག *thob-ga* vanity, false show: ཁོ་ཡོན་ཏན་ཐོབ་ལོ he is conceited, he is not talented but he makes a show. བསྟན་པའི་སྒོར་ཞུགས་པ་དེ་ཡང་ཆོས་ཞུས་ལོ་ཐོབ་ལོ་ཙམ་གྱིས he who makes show of religion, of having acquired it, while just entered at the door of its exposition (*Khriḍ.*).

ཐོབ་སྲོལ *thob-s̱rol* prob.=ཐོབ་ཚིར *thob-tshir* right of succession.

ཐོབ་ཤ *thob-ça* contest, scramble, *e.g.*, for money thrown among people.

ཐོམ་བུ *thom-bu*, v. ཐུམ་བུ (in the dialect of Amdo) a large wooden spoon or ladle ordinarily called གཟར་བུ: ཇོ་བོ་ལ་གཞན་དང་མ་སྙམས་པར་མ་ཧེའི་ཞོ་ཐོམ་བུ་རེ་དང་ཀ་རའི་ཧར་མཐོ་རེ་བ་ལྷག་པར་འདྲེན regarding the Jowo as not like others he presented him with an additional spoonful of buffalo-cow's curds and a handful of crystaline sugar (*A. 35*); གཏུང་ཐོམ་བུ་གང་ཁྱེར brought one spoonful of drink (*A. 116*).

ཐོམས་པ *thomş-pa*, v. འཐོམས་པ *ẖthomş-pa*.

ཐོའུ་ཀྭན *Thoẖu-kwan* the last emperor of China of the Ta-yuan or Tartar dynasty: ཀརྨ་རང་བྱུང་རྡོ་རྗེ་རྒྱ་ནག་ཐོའུ་ཀྭན་གྱིས་གདན་དྲངས *Karma Rañ-ḇyuñ ṟdo-ṟje* was invited to China by (emperor) *Thoẖu kwan* (*Loñ.* ༢ *10*).

ཐོར *thor* anything gathered into a single point; what is in a tangle drawn out fine. ཐོར་ཅོག *thor-cog* or ཐོར་ཅོག་མ or ཐོར་ཚུགས (also ཏ་ཀེར) कबरी, शिखाबन्ध a plaited tuft of hair, toupet: ཐོར་ཅོག་དར་སྣ་ལྔ་བཅིངས he bound the tuft of hair with silk-string of five colours.

ཐོར་ཁོད *Thor-khoḏ* or ཐོར་གོད *Thor-goḏ* n. of a Mongol tribe. ཐོར་གོད་སྤྱི་ཁང *Thor-goḏ şpyi-khañ* n. of quarters in the monastery of Tashi-lhunpo where monks coming from ཐོར་གོད *Thor-goḏ* generally reside. མཁས་པའི་དབང་པོ་ཐོར་གོད་ཤེས་རབ་སྦྱིན་པ (*Loñ. 15*) the most learned *Çeş-rab şbyin-pa* of *Thor-goḏ* &c.

ཐོར་མགོ *thor-m̱go* 1. v. ཐུར་མགོ *thur-m̱go*. 2. the commencement of the dawn, of the morning.

ཐོར་ཆགས *thor-chagş*=ཐོ་ཡི་ནང་ལ་འཁོད་པ entered into the list; registered: རྫོང་སྡོད་བསམ་པ་ཆེ་བས་ཐོར་ཆགས the resident official of a *Jong* generously put into the list (*Ṟtsii.*).

卐 **ཐོར་ཏོ** *thor-to*=རྩེ་མོ the top point of hair, etc.

ཐོར་པ *thor-pa*, also འཐོར་པ, small-pox (*Sch.*), pimples, pustule; སྲིན་ཐོར *s̱rin-thor* cutaneous disorders, pustules, pimples on the skin (*Jä.*).

ཐོར་བ *thor-wa* 1. v. འཐོར་བ *ẖthor-wa*. 2. ཐོར་པ *thor-pa*.

ཐོར་བུ I: *thor-bu* 1. acc. to *Jä.* denotes a whole class of diseases comprising dyspepsia as well as cutaneous disorders. དམར་ཐོར *ḏmar-thor* measles (*Sch.*); ཐོར་ནག *thor-nag* some kind of pimples or eruption on the skin (*Ya-sel. 28*). 2. single, separate (*Jä.*); ཕྲ་མོ་ཐོར་བུ་པ separate little things, works, books, etc. (*Schr.*).

ཐོར་མོ *thor-mo* the growing fat of cows, goats, etc., in consequence of sterility (*Sch.*).

ཐོར་གཙུག *thor-gtsug* उष्णीष;=གཙུག་ཐོར *gtsug-thor* or གཙུག་ཏོར *gtsug-tor* a turban.

ཐོར་ཚུགས *thor-tshugş* शिखाबन्ध, कबरी= plaited hair bound up on the head in a spiral.

ཐོར་རེ *thor-re* or ཐར་རེ་ཐོར་རེ, འགྲོག་པ་བསྐྱེད་བཞིན་དུ་ཐོར་རེ (*A. 119*).

ཐོར་རེ་བ *thor-re-wa*, v. ཐར་ཐོར.

ཐོལ་བ *thol-wa* 1. v. འཐོལ་བ *ẖthol-wa* pf. to རྟོལ་བ *ṟtol-wa* what has come forth, what has been raised, elevated (*Sch.*); ཐོལ་བྱུང་ *thol-byuṅ* arisen, begun suddenly.

ཐོས *Thoṣ* I: or ཐོས་རུས *Thoṣ-ruṣ* n. of a clan among the ancient Tibetans (*Yig.*).

ཐོས II: (in Sikk.) = གོ་བ understanding; ཐོས་ཆུང་ *thoṣ-chuṅ* of less understanding; ཐོས་པར་བརྗོད to express intelligibly; ཐོས་པ་སྣ་ན་མེད་པ श्रवणानुत्तार्य्यं absolute comprehension; fully understanding or hearing, one of the six སྣ་ན་མེད་པ, v. སྣ.

ཐོས་པ *thoṣ-pa* 1. vb. to hear; now used in the ordinary sense of hearing anything with one's own ears just as is the verb ཉན་པ *ñan-pa*; but ཐོས་པ seems to have had originally the meaning of hearing something at second hand, *i.e.*, from others. This signification it still bears also. Hence we derive the further meaning: 2. to hear of, to have word of, to understand: ཀལ་ཀ་ཏའི་ཕྱི་གླིང་གི་གཏམ་ཐོས་སམ have you heard of the English or Europeans of Calcutta? ཐོས་པ་བཞིན यथाश्रवण, यथाश्रुत as reported. 3. श्रुति one of the 18 sciences or विद्या; *Veda*, v. རིག་པའི་གནས.

ཐོས་གྲོལ *thoṣ-grol* or ཐོས་པ་དང་གྲོལ श्रुतिमुक्ति set free (from the world as soon as he) heard (it); an abbreviated n. of a book called ཐོས་པ་ཙམ་གྱིས་གྲོལ་བ་ཐོབ་པའི་ཆོས the work by the hearing of which one is instantly saved. It is read over deceased persons or to the soul of the deceased.

ཐོས་པ་ལེགས *thoṣ-pa legṣ* श्रावक a follower of the Hīnayāna school (*M̱ṅon.*).

ཐོས་ཆུང་ *thoṣ-chuṅ* of little experience; ignorant.

ཐོས་སྒྲོགས *thoṣ-sgrogṣ* or ཐོས་སྒྲོག་པ 1. met. བྱ་རོག *bya-rog* the crow. 2. ཉན་ཐོས श्रावक a hearer; a follower of the Hīnayāna school (*M̱ṅon.*).

ཐོས་རྟུལ *thoṣ-ṟtul* less read or imperfectly informed.

ཐོས་ལྡན *thoṣ-ḻdan* पण्डित learned man.

Syn. མཁས་པ *m̱khaṣ-pa*; ཤེས་རབ་ཅན *çes-rab-can*; རིག་པ་ཅན *rig-pa can* (*M̱ṅon.*).

ཐོས་ལྡན་དབང་ *thoṣ-ḻdan ḏwaṅ* the chief among the learned; complimentary address for a learned man.

ཐོས་པ་དགའ *thoṣ-pa-ḏgaḫ* n. given to the Buddhist saint *Mi-la raṣ-pa.*

ཐོས་འཛིན *thoṣ-ẖdsin* = རྣ་བ *ṟna-wa* श्रुतिधर hearing; also ཐོས་པའི་སྒོ the organ of hearing. ཐོས་འཛིན་རྒྱན *thoṣ-ẖdsin ṟgyan* = རྣ་རྒྱན *ṟna ṟgyan* कर्णिक ear-ornament.

ཐོས་ལོ *thoṣ-lo* hear-say; hearing (a thing) but not understanding: དེ་ལྟར་མ་ཡིན་པར་གོ་ལོ་དང་ཐོས་ལོར་བཞག་ནས་ཉམས་སུ་མ་བླངས་ན not being so, as if one pretended to have heard and to understand without really having taken into the mind (*Khriḏ. 40*).

མཐང་ *m̱thaṅ* अन्तःशरीर the lower part of the body; མཐང་གོས *m̱thaṅ-goṣ* अन्तर्वास a vestment for it, a sort of petticoat (*Cs.*); acc. to others: a toga worn by the lamas. མཐང་སྤྲད་པ *mthaṅ ṣpraḏ-pa* काय-संसर्ग mutual touching of the body, lying or sleeping together (as husband and wife): མཐང་སྤྲད་པ་ཙམ परिष्वजमात्र just on the point of embracing; མཐང་སྦྱར་བ आलिङ्गन embracing (for company).

མཐངས *m̱thaṅṣ* = ཀུན all: མཐངས་ཀྱིས་ཚོར་བ perceived by all, heard by all.

མཐའ *m̱thaḫ* (cf. ཐ་མ) 1. the end, whether relative to space or time; so = edge, margin, brink; termination, conclusion, limits: མཐའ་སྐོར་བ to go round the confines (of a place); མཐའ་འགྲིལ *m̱thaḫ-ẖgril* skirts or edge of a gown or vestment tied up; མཐའ་ལས་འདས་པ exceeding all bounds, very great; རྒྱལ་པོ་བཞུགས་པའི་མཐའ་ལ་བསྐོར to walk round him that sits on a throne (*Glr.*); ལས་མཐའ་ལ་མ་ལོག་པ not returning to former works; to the last *karma*; དེ་མཐའ *de-m̱thaẖ* round that (mountain); མཐའ་དབུས་ཀུན་ཏུ at the frontiers and in the interior, everywhere (*Jä.*); མཐའི་རྒྱལ་ཁམས border region; མཐའ་བཞི the four borders, *i.e.*, all the surrounding territory, frq. མཐའི་ནོར, the treasures of the border-country; མཐའ་འདུལ་བ *m̱thaẖ ẖdul-wa* to conquer or convert the people on the frontier; མཐའ་འདུལ་ཡང་འདུལ་གྱི་གཙུག་ལག་ཁང the monasteries (founded) to convert the wild people of the borderland and also those beyond (*Ṟtsii.*); མཐའི་དམག *m̱thaẖi-ḏmag* border-war, *i.e.*, the invading armies (from China, India, Nepal or Khoten): དམའ་ས་བཟུང་ན་སྐྱོམས་ཆུང་མཐའ་ལ་འབྱུང if the lower lands are seized, tranquility will be reduced to a *minimum* (*Ṟdsa. 22*). 2. In grammar: terminal letters; ན *na*, མ *ma*, ར *ra*, ལ *la* ཞེས་རྣམས; མཐའ་ཅན *m̱thaẖ-can* words ending in n, m, r, l; ག་མཐའ *ga-m̱thaẖ* a final (ག *ga*). 3.=ཆ་ཤས *cha-çaş*. 4. apparently is sometimes used as adj.=the utmost, the last, *e.g.*, རབ་མཐའ་ལས་མྱ་ངན་ལས་འདས having been delivered from misery and from the utmost prosperity (*Khor-de*).

མཐའ་གཅིག་ཏུ *m̱thaẖ gcig-tu* 1. on the one hand; in part; in a certain degree and in some respects (*Jä.*). 2. keeping all on one side, or taking from one end or from one side (of a subject or question); བདག་ལྟ་བུས་མཐའ་གཅིག་ཏུ་བཤད་པར་སླ་བ་མ་ཡིན it is not easy for one like me to explain only one side (*Situ. 2*); མཐའ་གཅིག་པ *m̱thah gcig-pa*=བསམ་བྱ་མཚུངས་པ of one opinion, view or thought; unanimous.

མཐའ་གཅོད་པ *m̱thaẖ gcoḏ-pa* 1. final sentence or judgment, a decision. 2. to adjudge, decide, come to a conclusion: མཐའ་གཅོད་པའི་ཕྱིར *m̱thaẖ gcoḏ-paẖi phyir* in order to settle it definitely, to come to a conclusion, or decision. ཡང་དག་མཐའ *yañ-dag m̱thaẖ* पर्यन्त the true end, the farthest limit. 3. the rest, remainder: རེ་དོགས་ཀྱི་མཐའ་སྤངས having given up the last remnant of hope and fear.

མཐའ་བཞིར་རྒྱས་པ *m̱thaẖ-ḇshir ṟjyaş-pa* चतुरन्तविजेता one who expands even unto the four limits of the universe; an epithet of a *Cakravarti Rāja* (*M.V.*).

མཐའ་ཀླས *m̱thaẖ-ḵlaş*=མཐའ་མེད་པ limitless, boundless.

མཐའ་སྐོར *m̱thaẖ-şkor* सामन्तपट्टिका all round; also as sbst. the whole circumference, the perimeter.

མཐའ་ཁོབ *m̱thaẖ-khob* or མཐའ་འཁོབ प्रान्त border, outskirts, etc. མཐའ་ཁོབ་མི་འམ་སྐྱེ་བ *m̱thaẖ-khob miẖam şkye-wa* प्रत्यन्तजनपद any border-land occupied by uncivilized people; also one of the eight unhappy states, v. མི་ཁོམ་པ. མཐའ་འཁོབ་ཡུལ *m̱thaẖ-ẖkhob yul* प्रान्तभूमि barbarian's country; also any country where Buddhism has not penetrated.

མཐའ་གེབས་པ *m̱thaẖ gebş-pa* 1.=ལ་ཕུག་གི་ལོ་མ a raddish leaf. 2. नियम rule, regulation.

མཐའ་གྲུ *m̱thaẖ-gru*=རྒྱ་ཆེན་པ། वैपुल्य copiousness; spacious, extensive.

མཐའ་གྲོགས *m̱thaẖ-grogş*=ཕུགས་གྲོགས or གཉེན་གྲོགས lit. friend to the limit of life, *i.e.*, spouse.

མཐའ་ངོས *m̱thaẖ-ṅoş* लज्जा bashfulness, modesty.

མཐའ་ལྕགས *m̱thaẖ-ḻcagş* the form of a mirror, etc. (*Schr.*).

མཐའ་ཅན *m̱thaẖ-can* शाखा met. a branch.

མཐའ་ཆགས *m̱thaẖ-chagş* living at the border or edge; the border of a robe.

མཐའ་གཉིས *m̱thaẖ-gñiş* lit. the two extremes, namely, རྟག་པ་དང་ཆད་པ *ṟtag-pa dañ chaḏ-pa*. In ancient India the sages held that there was either immortality or total annihilation, Buddha discovering the golden mean or middle path. མཐའ་གཉིས་སྤངས *m̱thaẖ-gñiş spańş* = མ་ནིང་ *ma-niń* a hermaphrodite, who is neither man nor woman (*M̱ñon.*). མཐའ་གཉིས་སུ་དོགས་པ = ཐེ་ཚོམ doubt.

མཐའ་ཉི *m̱thaẖ-ñi* the sun at the end of summer and winter.

མཐའ་དག *m̱thaẖ-dag* समस्त, निखिल, अभितः, सकल several, sundry, all ; = སོ་སོ.

མཐའ་དག་མིན *m̱thaẖ-dag min* frq. མང་ཚིག་མཐའ་དག *mań-tshig m̱thaẖ-dag* the plural sign མཐའ་དག *m̱thaẖ-dag* (gram.).

མཐའ་དམ *m̱thaẖ-dam* or མཐའ་དམ་ཚིག *m̱thaẖ-dam-tshig* = the difference separating ruler and subject (*Yig. k.*)

མཐའ་བརྡུལ *m̱thaẖ-ḇṟdul* n. of a number (*Ya-sel. 57*). མཐའ་སྣང་ *m̱thaẖ-şnań* तितिम n. of number of twenty-eight figures; མཐའ་སྣང་ཆེན་པོ *m̱thań-şnań chen-po* (གྲངས) महातितिम n. of number of twenty-nine figures.

མཐའ་བེར *m̱thaẖ-ber* कवचिका a kind of lasso with which the body of an enemy is entangled.

མཐའ་བྲལ *m̱thaẖ-bral* 1. the sky, space. 2. boundless; as with the ocean (*M̱ñon.*).

མཐའ་འབྱམས *m̱thaẖ-ẖbyamş* चरम n. of a very large number (*Ya-sel. 57*).

མཐའ་མ *m̱thaẖ-ma* अन्त, निर्दश 1. the end; the outermost or extreme side or thing. 2. border, hem, seam, of dresses. དེང་མཐོང་བ་མཐའ་མ to-day we see (him) for the last time.

མཐའ་མི *m̱thaẖ-mi* प्रान्तवासी border people; barbarians.

མཐའ་བསྟན་པ *m̱thaẖ ḇstan-pa* = ཕུགས་བརྟན་པ *phugş. ḇṟtan-pa* secure future, eventually for good.

མཐའ་བཞི *m̱thaẖ-ḇshi* चतुरन्तं the four limits of the globe; མཐའ་བཞིར་རྣམ་པར་རྒྱལ་བ चतुरन्तं विजितवान् one who has conquered everywhere.

མཐའ་ཡས *m̱thaẖ-yaş* 1. प्रतिष्ठाय्यं, अनन्त, शेष infinite, endless. 2. n. of the king of Kashmir during whose reign Kshemendra wrote the Avadāna Kalpalata. N. of a king of *Nāga* demi-gods (*M̱ñon.*). 3. = ས་གཞི *sa-gşhi* the world.

མཐའ་ཡས་མ *M̱thaẖ-yaş-ma* अनन्त the ocean, a name of the goddess Paldaṅ Lhamo (*M̱ñon.*).

མཐའ་ཡས་རྩ *m̱thaẖ-yaş ṟtsa* अनन्तमूल n. of a vegetable medicine.

Syn. ཐལ་དྲེས་སྨན *thal ḏṟeş-şman*; ཨ་ཏ་པལ *a-ta-pal* (*M̱ñon.*).

མཐའ་རས *m̱thaẖ-raş* piece-goods imported from border countries such as India, China, Kashmir or Nepal (*Ṟtsii.*).

མཐའ་ལས་འདས་པ་སྟོང་པ་ཉིད *m̱thaẖ-laş ẖdaş-pa şton-pa ñiḏ* अत्यन्तशून्यता one of the eighteen kinds of emptiness (*M. V.*).

མཐའ་ལས་ཡས = ཆུ་མཐའ་རྒྱ་ཆེ་བ (*M̱ñon.*).

མཐའ་གསལ *m̱thaẖ-gsal* wholly clear, illuminated.

མཐའ་གསེབ *m̱thaẖ-gseb* = མཐའ་ཡི་བར.

མཐར *m̱thar* 1. adv. at last, lastly, finally, in conclusion; acc. to *Jä.* perh. also: to the very last, wholly, altogether. Also postp. after, behind; རྒྱལ་རབས་སུམ་བརྒྱའི་མཐར *ṟgyal-rabş sum-ḇṟgyaẖi m̱thar* after three hundred royal generations; ས་མཐར་ཤིང་ the progressive particle ཤིང་ *çiń* is (to be written) after a final ས. 2. or མཐའ་རུ *m̱thaẖ-ru* towards the end, at the end; frq. ཚེའི་མཐར་ཐུག་པའི་གྲངས the number of those that reach the natural end of life; མཐར་ཐུག་པ་མེད་པ *m̱thar thug-pa meḏ-pa* not to be got through, inexhaustible; མཐར་ཕྱིན་པ reached the extreme limit or མཐར་སོན་པ *m̱thar* *thon-pa* fully crossed or passed over the limit; as a sbst. a perfect holy person, a saint who has acquired all virtues and has gone to the farthest limit of learning or has acquired all that is knowable. མཐར་བྱེད་པ *mthar byed-pa* to end a work, to destroy, to put an end to, to demolish. མཐར་ཕྱིན *mthar-phyin* or མཐར་ཞེན་པ अन्तग, निष्ठागत the sky. མཐར་བྱེད *mthar-byed* कृतान्त, अन्तक the lord of death who puts an end to every thing. མཐར་འབྱིན *mthar-hbyin* अन्तग going to the limit.

མཐར་གྱིས གནས་པའི་སྙོམས་པར་འཇུག་པ་དགུ *mthar-gyis gnas-pahi snoms-par hjug-pa dgu* the gradually-acquired nine stages of tranquil posture. They comprise the states of བསམ་གཏན་བཞི the four *Dhyana*; གཟུགས་མེད་པ་བཞི the four *Arûpa* and འགོག་པའི་སྙོམས་འཇུག.

མཐར་སྐྱེལ་བ *mthar-skyel-wa* to carry out fully; to depose without reserve, to dwell upon a subject exhaustively.

མཐར་གྱིས *mthar-gyis*=རིམ་གྱིས *rim-gyis* adv. by degrees, gradually, at length.

མཐར་ཐུག་པ *mthar thug-pa* and ཤིན་ཏུ་མཐར་ཐུག་པ, མི་རྟོག་པ་དང་ཉིང་མཚམས་སྤྱོད་པ་མེད་པ *mi rtog-pa dan nin-mtshams spyod-pa med-pa* are attributes of the gods of the highest heaven (*K. ko.* ཀ *237*).

མཐར་ཐུག་པ *mthar thug-pa*= མུར་ཐུག་པ *mur-thug-pa* touching or carried to the limit as regards quality, good or bad.

མཐས་ཀླས *mthas-klas*, v. མཐའ་ཀླས *mthah-klas*.

མཐས་གཏུགས་པ *Mthas gtugs-pa* n. of a place.

མཐིང་ *mthin* 1. नील sky-blue, azure. 2. n. of a flower, used as a medicine for eye-disease. 3. acc. to *Cs.*=indigo; མཐིང་ཤིང་ *mthin-çin* indigo-plant. 4. indigo colour (*Jä.*).

མཐིང་སྐྱ *mthin-skya* light blue. མཐིང་ཁ *mthin-kha* blue colour. མཐིང་ག *mthin-ga* n. of a bird of deep-blue colour (*G. Bon. 12*). མཐིང་ཁྲ *mtkin-khra* a kind of silk-scarf with white spots on a blue ground (*Rtsii.*). མཐིང་གི *mthin-gi* (སྔོན་གྱི་མི་རབས) n. of an ancient dynasty (*J. Zan.*). མཐིང་རྒྱུས *mthin-rgyus* a kind of stone used medicinally. མཐིང་སྔོན *mthin-snon* n. of a blue-stone used in medicine, lapis lazuli (*Med.*). མཐིང་རིལ *mthin-ril* acc. to *Sch.* wild duck. མཐིང་ཧྲིལ *mthin-hril* किरिटि a smaller bird (*Jä.*) [the fruit of the marshy date tree]*S.*; མཐིང་རྡོ *mthin-rdo*=ལྕགས་རྡོ *lcags-rdo* superior steel, of bluish-red colour, highly prized in Tibet (*Jig.*).

Syn. མིག་སྨན་སྔོན་པོ *mig-sman snon-po*; བྱ་ཁྱུང་ *bya-khyun rdo*; གསལ་ལྡན *gsal-ldan*; གསལ་པ་ཅན *gsal-pa-can*; མེ་ཏོག་མིག་སྨན *me-tog mig-sman*; ཀུ་ཤུའི་ཁམས *ku-çuhi khams*; དུས་ཀྱི་མེ་ཏོག *dus-kyi me-tog*; མེ་ཏོག་ཟེ *me-tog ze* (*Mnon.*).

མཐིང་ཞུན *Mthin-shun* n. of a place on the Tibeto-Chinese frontier; མཐིང་ཞུན་གཡུའི་རྡོ་རིར on a hill of turquoise-stone (shone as it were) melted lapis lazuli (*Yig.*).

མཐིང་ཤིང་ *mthin-çin* राजमठ monolyth of turquoise.

མཐིའུ *mthihu*, v. མཐེའུ *mthehu*.

མཐིལ *mthil* 1. तल, sbst. the bottom, the lowermost part, the depths: ཕྱི་ཁུང་གི་མཐིལ་ཟབ་མོ་ལ at the deep bottom of a marmot's burrow; གོས་རིམ་གྱི་མཐིལ the bottom or undermost of the pile of clothes. 2. the hollow part of anything, chiefly used of the hand or foot: ལག་མཐིལ the palm of the hand; རྐང་མཐིལ the sole of the foot; དཔེར་བབ་གྱིས་ན། ཐང་ལག་མཐིལ་ཙམ་ལ་སྲོག་ཆགས་གྲོག་སྦུར་ཇི་སྙེད་ཡོད་ལ for a hasty illustration, there might be so many ants clinging to life on the flat palm of the hand (or, on the palm of the hand as on a plain) (*Khor-de*). 3. the centre, the principal or chief part, of a town; the principal place: གདན་ས་མཐིལ *Gdan-sa mthil* the capital or the central place of a country where the government is located; also n. of the chief monastery of Tibet in Yar-lung, three day's journey to the east of Sam-ye.

མཐུ *mthu* = प्रभाव, अनुभव, शक्ति, तेजस्, बल, वीर्यं force or power of an inherent nature; innate energy; capacity, resource. Is a word chiefly used as denoting magic powers; but not invariably so. མཐུ་དང་ལྡན་པ strong, powerful, efficacious; ནག་ཕྱོགས་འཇོམས་པའི་མཐུ the capacity of suppressing the powers of darkness; སྲོག་གཅོད་པ་སྤངས་པས་དངོས་པོ་རྣམས་བཟང་ཞིང་མཐུ་ཆེ་བའི་སར་སྐྱེ་བར་འགྱུར་རོ because he has abandoned the taking of life, he shall be born in a land of great resources and fine natural productions. མཐུ་མེད *mthu-med* also འཐུད་མེད powerless, feeble, unable; མཐུས *mthus* by virtue of, frq. མཐུ་སྟོབས or མཐུ་དང་སྟོབས प्रभाव, magic, witchcraft; མཐུ་གཏོང་བ, མཐུ་འདེབས་པ to cast magic spells, to bewitch.

མཐུ་བསྒྱིངས *mthu-bsgyiṅs* विष्कम्भोति roaring expressive of one's might and prowess མཐུ་ཆེན་རྣམས *mthu-chen rnams* महानुभव; མཐུ་སེར་གཏད་གསུམ་པོ་རྫོགས་པར་བསླབས conjuring, raising tempests, exorcising ghosts, these three I have learned thoroughly.

མཐུ་བ *mthu-wa* ओझ (མཐུ་སྒྲུབ་མཁན) an exorcist, one who practises. witchcraft. མཐུ་བོ་ཆེ *mthu-wo che* སྔགས་པ, སྔགས་ཆེན one versed in mysticism, in the *Tantrik* cult, an exorcist lama (*Mṅon.*).

མཐུ་མོ་ཆེ *mthu-mo che* n. of a *preta* (ཡི་དྭགས): *yi-dwags mthu-mo cher skyes* was born as a powerful female *preta* (*Khrid.*).

མཐུ་རྩལ *mthu-rtsal*=མཐུ་སྟོབས, *mthu-rtsa rmad-du byuṅ-wa rkaṅ-mgyogs rluṅ-daṅ mñam-pa gcig spyan-dsaṅs* brought in one who in walking was swift as wind and wonderfully skilful in feats of arms, &c.

མཐུ་ཡོད་པ *mthu yod-pa*=སྲིད་བརྗོད प्रतिबलोभवति efficacious.

མཐུག་པ *mthug-pa*, v. འཐུག་པ घन thick, denes.

མཐུང་བྱེད *mthuṅ-byed*, v. གུར་གུམ *gur-gum* (*Mṅon.*).

མཐུད་པ *mthud*, v. འཐུད་པ *hthud-pa*.

མཐུད་མེད *mthud-med*, འཐུད་མེད *hthud-med*.

མཐུན་པ *mthun-pa* (ཆ་སྙོམས་འཛིན་པ་ལྟ་བུ) प्रदक्षिण, समादान, समान, अनुलोमी, अनुकूल, अनुरूप (*blo lta-bu*) सार्द्धं to agree with, to be accordant, to be on a par with: མཐུན་པར་བྱེད་པ to make agree, to bring to agreement, reconcile; to be in sympathy with. ཁ་མཐུན་པ unanimous; གྲོས་མཐུན་པ, གྲབས་མཐུན་པ to live in harmony, unanimous in judgment; ཆོས་ལུགས་མཐུན་པ accordant in form of religion. ཚོང་མཐུན་པ सार्थवाह merchants, men of one and the same avocation; ཕན་ཚུན་མཐུན་པ mutual agreement. བྱ་བ་སྤྱོད་ལམ་མཐུན་པ similarity or agreement in acts and behaviour. མི་གཞན་དང་མཐུན་པར in harmony with other men; ཚིག་མཐུན་པ or ཚིག་དང་མཐུན་པར in conformity with one's words, expressions; ཡུལ་དུས་མཐུན་པ agreement in reference to time and place; ལུས་མཐུན་པ personal union as of husband and wife; ཟས་སྤྱོད་མཐུན་པ agreeing in the habits of life, in the manner of food and drink, etc.; རིགས་རུས་མཐུན་པ of equal birth and extraction; ལས་མཐུན་པ of the same or similar profession, also persons whose *karma* is similar; སེམས་མཐུན་པ mental unity, of the same thought or mind, agreement; མཐུན་པའི་སྡེ *mthun-pahi sde* समकुल same or equal rank or class. མཐུན་པར་སྐྱེས་པ समनुजात similar extraction or birth. མཐུན་པར་སྣང་བ equal or similar culture or enlightenment. ཁྲིམས་དང་མཐུན་པར་ཁྲལ་འཇལ་བ paying taxes according to law; སྐད་ཆ་མ་མཐུན་པར་ཅི་བྱེད་པ་མི་ཤེས or ཅི་བྱེད་དམ་མི་ཤེས the news being contradictory I do not know what to do; མི་གཉིས་གཅིག་དང་གཅིག་མ་འཆམ་པས། ཁྲིམས་མ་ཞུས་ཏེ་གྲོགས་པོ་ཞིག་གིས་མཐུན་པར་བྱས་སོ the two men having disagreed, they did not go to law but a friend made them agree; ཡུལ་པ་རྣམས་ཀྱི་ཏོག་གི་ནོར་གྱི་སྐོར་ལ་མཐུན་པར་མ་ཐུབ་པས་དཔོན་པོ་ཕེབས་ནས་མཐུན་བཙུག་གོ because the villagers could not agree on question concerning their common property, the headman of the village came causing them to agree. It will be noted from certain of the foregoing examples that མཐུན་པར may be used as a postp. coupled to the word it governs by the affix དང་

མཐུན་པར་རྩེ་བ *mthun-par rtse-wa* अनुक्रीडति playing without disagreement.

མཐུན་པའི་རྐྱེན *mthun-pahi rkyen* or མཐུན་རྐྱེན *mthun-rkyen* necessary articles; also, as predicate, requisite, indispensable: ཟས་སྐོམ་སོགས་འཚོ་བའི་མཐུན་རྐྱེན food and drink, &c., are the requisites of living; གོས་ལ་སོགས་མཁོ་བའི་མཐུན་རྐྱེན clothes, etc., are the articles of necessity which one must have; ནད་མེད་པ་ནང་མཐུན་རྐྱེན, སེམས་བདེ་བ་གསང་བའི་མཐུན་རྐྱེན health is a requisite of domestic happiness and a peaceful mind is necessary for inner enjoyment. གླང་པོ་ཆེ་གཉིས་ལ་མཐུན་པའི་རྐྱེན་རྣམས་བཀལ་ཏེ lading on the two elephants all the necessary articles (*A. 22*). བསྟན་འཛིན་སྐྱེས་བུའི་མཐུན་རྐྱེན་བསྒྲུབ་པ *bstan hdsin skyes-buhi mthun-rkyen bsgrub-pa* to have secured all things requisite for a religious man (*Yig.*). མཐུན་རྐྱེན་བྱེད *mthun-rkyen byed*= རོགས་རམ་བྱེད་པ to co-operate, to help, to be-friend (*Mñon.*).

མཐུན་ཅན *mthun-can* in *W.* gentle, peace (*Ja.*).

མཐུན་འཇུག་པ *mthun hjug-pa* or མཐུན་པར་འཇུག་པ to cause to agree, to fit in, to bring in accordant elements (*Yig.*).

མཐུན་པའི་གྲོགས *mthun-pahi grogs* friends of great mental affinity; མཐུན་འགྱུར་གྱི་ཡི་གེ letter of recommendation.

མཐུན་པའི་དངོས་གྲུབ *mthun-pahi dños-grub* wished-for blessings.

མཐུན་པའི་ཡུལ་དུ་གནས་པ *mthun-pahi yul-du gnas-pa* प्रतिरूप-देशवास residence in a country of congenial characteristics (*M.V.*).

མཐུན་པའི་རླུང་ *mthun-pahi rluñ* favourable wind (for a vessel sailing).

མཐུན་སྦྱོར *mthun-sbyor* friendship, relationship, favourable coincidence of time, circumstances, etc., particularly when matrimonial relationship is formed.

Syn. མཐུན་ཕྱོགས *mthun-phyogs*; མཛའ་བྱེད *mdsah-byed*; ཉེ་བར་སྦྱོར *ñe-war sbyor*; མཚམས་སྦྱོར *mtshams-sbyor* (*Mñon.*).

མཐུན་ཕྱོགས *mthun-phyogs* अनुपक्ष; = གཉེན་ཕྱོགས relations, friends (*Mñon.*).

མཐུན་མོང་པ *mthun moñ-pa* or མཐུན་མོངས सामान्य ordinary, usual; also = སྤྱི་པ *spyi-pa* general, common; also common property.

མཐུན་རྩིས *mthun-rtsis* the astrological calculation to ascertain if a bride and bridegroom will live in harmony or not after marriage.

མཐུར *mthur* also མཐུར་མགོ = རྟའི་མཐུར straps or rope for a horse's head to which another rope is tied to fasten him. མཐུར་མདའ *mthur-mdah* or མཐུར་ཐག a halter, rope tied to the muzzle of a horse, &c.; མཐུར་མགོ reins: མཐུར་མདའ་མགོ་རྒྱན་ལ་ཡང་རིན་པོ་ཆེའི་རྒྱན་དུ་མ even on the halter and the head gear there were many precious gems (*A. 141*).

མཐུས *m̱thus̱* instr. of མཐུ, by magical power, by dint of (*A. K. 111-16*). མཐུས་བཙིར་བ *m̱thus̱ ḇṟtsir-wa* बलात् उपक्रान्त to be subdued; gen. overpowered by witchcraft.

མཐེ་བོ *m̱the-bo* अङ्गुष्ठ; also col. མཐེ་ཆེན, མཐེབ་མོ or ཐེ་བོ *the-bo* the thumb. རྐང་པའི་མཐེ་བོ *ṟkaṅ-paẖi m̱the-bo* the big toe.

Syn. སོར་མོ་ཐེ་བོ *sor-mo the-bo*; མཐེ་བོང་ *m̱the-boṅ* (*M̱ṅon.*).

མཐེ་ཆུང་ *m̱the-chuṅ* = མཐེའུ or སོར་མོ་ཆུང་བ अनामिका the little finger; the little toe.

མཐེ་བོང་ *m̱the-boṅ* = མཐེ་བོ *m̱the-bo*.

མཐེབ་ཀྱུ *m̱theb-kyu* 1. button. 2. a symbol resembling a finger which is placed with the torma (offerings made to gods and demi-gods, &c.) (*Ṟtsii.*).

མཐེའུ *m̱theẖu* or མཐེའུ a little hammer. Also, the little toe.

མཐོ *m̱tho* (ལག་པའི *lag-paẖi*) वितस्ति 1. a span, from the tip of the thumb to the tip of the middle finger when extended. མཐོ་རེ་ཁྲུ་རེ་ཙམ་དུ་འཕར་བ they increased each about a cubit and span measure (*Ḫbrom. 163*). མཐོ་ཡོངས = མཐོ་གང་ཡོངས་པ (*Jig.*). མཐོ་འཇལ་བ or མཐོ་གཞལ་བ to span, to measure by the hand with the fingers extended; མཐོ་གང་, མཐོ་རེ་ཙམ a span in length; མཐོ་གཉིས or མཐོ་དོ द्विवितस्ति two spans. 2. v. མཐོ་བ.

མཐོ་གོང་ *m̱tho-goṅ* a little triangular receptacle into which the effigy of an enemy is placed, to whom one wishes to do harm by witchcraft (*Jä.*).

མཐོ་རྒྱབ་པ *m̱tho ṟgyab-pa* to give earnest money in *W.* (*Jä.*).

མཐོ་ངག *m̱th-ṅag* = མཐོ་བཤད *m̱tho-ḇçaḏ* grandiloquence, high speech with little meaning. ཆོས་རྒྱལ་དེའི་དུས་ཀྱི་ལྟ་བ་མཐོ་ངག་ཡིན་ཏེ the doctrines of the time of that Buddhist king were only high-flown theories (*A. 77*).

མཐོ་བ *m̱tho-wa* = སྣང་ ऊर्ध्व, तुङ्ग, उच्च, उत 1. sbst. elevation, prominence; height; also adj. high, lofty, elevated, raised. *Jä.* makes it primarily a verb: to be high. རིགས་ཆེ་ཞིང་མཐོ་བ་སྐྱེ being of high and noble birth; དེ་ལས་མཐོ་བ higher than that; རྒྱལ་མཚན་དེ་དག་ཡ་ཐོག་གི་སྟེང་དུ་མཐོ་བ་ཡིན the sacred insignia are high up above the roof; པོ་ཏ་ལའི་མཐོ་བ་ནི་ཐོག་རིམ་བཅུ་གཅིག་ལ་འཐེབས the height of Potala reaches to eleven stories; ང་མཐོ་ན *ṅa-m̱tho-na* when I am high, when I rise in position. མཐོ་བ་གནོན་པ to lower what is high, to bring down, to humble, frq. ངས་མགོ་མཐོ་བྱས་པས་དམའ་དམའ་བྱུང་ the more I was aspiring, the more I was brought low (*Jä.*). 2. for ཐོ་བ hammer; མཐོ་བ་རྡོག stone used as a hammer (*Cs.*). མཐོ་ཁྱད *m̱tho-khyaḏ* height, highness.

མཐོ་སྤྱོད *m̱tho-s̱pyoḏ* in *W.* haughty manner (*Jä.*). མཐོ་དཔང་ *m̱tho-ḏpaṅ* occurs in ཁང་པ་སོགས་དཔང་མཐོ་བ.

མཐོ་བར་བརྩེགས་པ *M̱tho-war ḇṟtsegs̱-pa* n. of a lofty mountain in the fabulous continent of Uttara Kuru where there are trees with leaves of gold, lapiz lazuli, coral, diamond, ruby, etc., and trunks of silver. At night light is emitted from the leaves of trees, etc., to enable the gods and nymphs to make themselves merry and to revel, &c. (*K. d.* ར *309*).

མཐོ་བར་སེམས་པ *m̱tho-war sems̱-pa* उत्कर्षत् to think highly of, to extol (one's own religion, doctrine, &c.). མཐོ་བར་བྱ་བ *m̱tho-war bya-wa* to eulogise, to flatter, to praise, to exalt; = ཆེས་བརྗོད་པ, བསྔགས་པ་བརྗོད་པ, also as sbst. = བསྟོད་ཚིག, བཀུར་ཚིག.

མཐོ་དམན *m̱tho-ḏman* height: མཐོ་དམན་མཉམ་པ of equal height; མཐོ་དམན་ཅན undulating; having high and low lands.

མཐོ་མཚམས *m̱tho-m̱tshamş* evil design, mischievous mind or intention, brewing mischief. སྟོན་པ་ལ་མཐོ་མཚམས་ཞིང་། བར་དུ་གཅོད་པར་འདོད *şton-pa la m̱tho-m̱tshomş shiñ, bar-du gcoḏ-par ẖdoḏ* designing mischief to the teacher in the meantime he wished to injure it (*Yig*). སུ་སྙིགས་བྱེད་དེ་དག་ནང་དུ་ཞུགས་ཏེ་ནང་པ་ལ་མཐོ་འཚམས (*H̱brom.* ཁ *31*).

Syn. མཐོ་འཚམས *m̱tho-ẖtshamş*; གནོད་སེམས *gnoḏ-semş*; འཚེ་བྱེད *ẖtshe-byeḏ* (*M̱ñon.*).

མཐོ་རིས *m̱tho-riş* I: स्वर्ग, त्रिदिव, नाक, देव, ख, गौः heaven, paradise, the abode of the gods: ངན་སོང་གསུམ་དུ་སྐྱེས་པ་ཆེ་མང་ཞིང་མཐོ་རིས་སུ་སྐྱེས་པ་ཉི་ཙང persons gone to the three spheres of damnation being very many and persons gone into bliss being few (*Khor-de.*).

Syn. མཐོ་རིས་རྒྱལ་སྲིད *m̱tho-riş ṟgyal-sriḏ*; ལྷ་ཡི་ཡུལ *lha-yi yul*; ས་བླ *sa-ḇla*; སྟེང་གི་འཇིག་རྟེན *şteñ-gi ẖjig-ṟten*; དལ་འཛིན་གནས་བཟང *dal-ẖdsin gnaş-ḇzañ*; རོལ་པའི་ས *rol-paẖi sa*; བདེ་འགྲོ *ḇde-ẖgro*; སྐྱོ་མེད *şkyo-meḏ*; སྐབས་གསུམ་གནས *şkabş-gsum gnaş*; ལྷ་ཡི་འཇིག་རྟེན *lha-yi ẖjig-ṟten*; ལྷ་ཡི་གྲོང *lka-yi groñ*; སུམ་རྩེན *sum-ṟtsen*; འཆི་མེད *hchi-meḏ*; གྲུབ་པའི་གནས *grub-paẖi gnaş*; ནམ་མཁའི་ཁྱིམ *nam-m̱kkaẖi khyim*; བདེ་ལྡན *ḇde-ḻdan* (*M̱ñon.*).

མཐོ་རིས་ཀྱི་ཡོན་ཏན་བདུན *m̱tho-riş-kyi yon-tan ḇdun* the seven attributes or advantages of paradise are:—རིགས་ལྡན noble birth, གཟུགས་བཟང fine form, ལོངས་སྤྱོད་ཆེ great enjoyment, ཤེས་རབ་ཕུན་ཚོགས mental accomplishment and merit, དབང་ཕྱུག་ལྡན power and prosperity, ནད་མེད freedom from disease, ཤིན་ཏུ་ཚེ་རིང་བ extreme longevity (*M̱ñon.*).

མཐོ་རིས་ཀྱི་མཚོ *m̱tho-riş-kyi m̱tsho* the lake of heaven.

Syn. ཆུ་ཀླུང་མཚོ *chu-kluñ m̱tsho*; རྩེ་བའི་མཚོ *ṟtse-waẖi m̱tsho* (*M̱ñon.*).

མཐོ་རིས་ཀླུང *m̱tho-riş ḵluñ* = ལྷའི་ཆུ་བོ the celestial river, the river of the Mandākini (or glacial streams).

མཐོ་རིས་དགེ་བ *m̱tho-riş ḏge-wa* worldly virtues, good, etc., (heaven being inside such world).

མཐོ་རིས་ཐོབ *m̱tho-riş thob* बृहस्पति the spiritual guide or teacher of the gods.

Syn. ཕུར་བུ *phur-bu*; སྒྲ་མཁན *şgra-m̱khan*; སྒྲ་མཁས *şgra-m̱khaş*; ལྷ་ཡི་བླ་མ *lha-yi ḇla-ma* (*M̱ñon.*).

མཐོ་རིས་རྣམས *m̱tho-riş ṟnamş* = ལྷ་རྣམས the gods including the planet Rāhu.

མཐོ་རིས་སྨན་པ *m̱tho-riş şman-pa* अश्विनीकुमार the physician of the gods.

Syn. ཐ་སྐར་སྐྱེས *tha-şkar şkyeş*; ལྷའི་སྨན་པ *lhaẖi şman-pa* (*M̱ñon.*).

མཐོ་རིས་སྨད་འཚོང *m̱tho-riş şmaḏ-ẖtshoñ* = ལྷའི་སྨད་འཚོང་མ celestial courtezan (*M̱ñon.*).

མཐོང་ཁ *m̱thoñ-kha* or མཐོང་ག chest, breast; མཐོང་ག་ནས་འཛིན་པ to seize by the breast (*Jä.*).

མཐོང་བ I: *m̱thoñ-wa* 1. to see, to view, in the broad sense of the term as an ordinary faculty; to look, to see, in a general way: མཐོང་ནས दृष्ट्वा having seen; མཐོང་བར་གྱུར अपश्यत् was seen; མཐོང་བར་བྱེད་པ to cause to see: མིག་གི་ཉེ་མཐོང་རིང་མི་མཐོང་། he sees only when the object is near, not when it is far (*Sch.*); མཚན་མོ་ན་ཁྱོད་ཀྱིས་ཐག་རིང་པོ་ཐུག་ལ་མཐོང་ངམ can you see to a far distance at night time? 2. to perceive or behold any particular object; བོད་ཀྱི་རི་མཐོང་བའི་རི an eminence from whence one can see the mountains of Tibet; མི་གཞན་གྱིས་མཐོང་སར a place where one can be seen by others; དེ་བུ་མོས་མཐོང་བར་མཛད་དོ he made it visible to the girl, he made her see it; མཐོང་བ་ཞིག་ཡོད་ན if there is one that has seen it, if there exists a witness; དེ་མཐོང་སྟེ་ཤེས seeing this, I came to know, *i.e.*, from this I saw, I percieved; མཐོང་ཐོས་དྲན་རེག frq. seeing, hearing, touching, remembering; acc. to

Ja. thinking of (*e.g.*, a form of prayer, or magic formula); colloq. མཐོང་བ is usually coupled with མིག, the eye, quite pleonastically: ཡ་གི་ལ་ལྟོས་ཤིག་དགོ་བ་གསུམ་མིག་མཐོང་ནུས look up there, you can see three goa deer. 3. to witness, observe (mentally). ཀྱེ་མ་ ཁ་ལ་ལ་འཛམ་བུའི་གླིང་དུ་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་གཉིས་པ་ བསྐོར་བ་མཐོང་ ངོ་ཉེས་ཆེད་དུ་བརྗོད་པས་སོ O capital, capital, for the second time have I witnessed the Doctrine preached in the metropolis! thus designedly he cried. 4. colloq. to experience, to endure: སྡུག་བསྔལ་མང་མཐོང་བ་ཡིན has experienced many troubles.

མཐོང་བ II: slight; in Budh. མཐོང་བ་ལ་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ *mthoń-wa la rnam-pa gñis-te* of two kinds: 1. མཚན་མོས་མཐོང་བ perception by inference: རྒྱང་ནས་དུད་པ་མཐོང་བ་ཉེས་བྱ་སྟེ, ཡང་དག་པར་མེ་མ་མཐོང་སྟེ etc., by seeing smoke from a distance to hold that I have seen fire although really I have not seen fire, etc. 2. མངོན་སུམ་དུ་གསལ་བར་མཐོང་བ actual sight by personal observation (*K. my. 437*).

མཐོང་ཕྱོགས *mthoń-phyogs*=ལྟ་ཕྱོགས explained as དབྱིབས་འདུ་ བར་མཐོང་ཕྱོགས object of sight; a view, scene, aspect (*Ya-sel. 41*).

མཐོང་དུག *mthoń-dug* दृष्टिविष ('sight-poison') evil eye (*Sch.*); envy, grudge, jealousy [a snake]*S.*

མཐོང་བྱེད *mthoń-byed*=མིག *mig* 1. that which sees, the eye (*Mńon.*). 2. a species of kite.

མཐོང་ལམ *mthoń-lam* the true way 1. བདེན་པ་མཐོང་བའི་ལམ the state or stage of perfection in which one perceives the truth, *i.e.*, the reality of *Nirvāṇa*: དེ་ལྟར་ས་དང་པོ་རབ་ཏུ་དགའ་བ་ནས, མཐོང་ལམ་ཆོས་ཉིད་བདེན་པ་རྟོགས་ཏེ accordingly from the first stage of perfection or ecstasy he passes to the meditative stage called མཐོང་ལམ where he perceives the true state of *Dharma*. 2. acc. to *Was.* (*139*): the path of obtaining the power of sight, a mystical state.

མཐོང་ལུགས *mthoń-lugs* the way of viewing a thing; notion, theory, opinion.

མཐོང་བ་དོན་ལྡན *Mthoń-wa don-ldan* n. of an image of Buddha, the sight of which brought merit to any one (*Yig. k. 21*).

མཐོང་ན་དགའ *mthoń-na dgah*=གཟུགས་མཛེས་པ very handsome, of beautiful form.

མཐོང་ཕུལ་ཆུང་བ *mthoń-phul chuń-wa*=མཐོང་རྒྱུ་ཆུང་བ, as in མཐོང་ཕུལ་ཆུང་ངམ་སྙན་ཕྲང་ཞན tiniest thing visible or faintest thing audible (*D.R.*).

མཐོང་བ་བླ་ན་མེད་པ *mthoń-wa bla-na med-pa*= བདེན་པ་མཐོང་བ दर्शनानुत्तार्य perceiving the supreme truth v. བླ་ན་མེད་པ.

མཐོང་བ་མེད་པ *mthoń-wa med-pa* ललाटिक fatalist.

མཐོང་བའི་ཆོས *mthoń-wahi chos* दृष्टधर्म actions of present life. མཐོང་བའི་ཆོས་ལ་མྱོང་བར་འགྱུར་བ *mthoń-wahi chos-la myoń-war hgyur-wa* दृष्टधर्मवेदनीयम् (Karma) manifesting itself in the actions of this life. མཐོང་བའི་ཆོས་ལ་བདེ་བར་གནས་པ दृष्टधर्मविहार one of the stages in technical meditation.

མཐོང་བས་སྤང་བྱ *mthońs-was spań-bya* that which is renounced when seen; མཐོང་བས་གྲོལ *mthoń-was grol* deliverance at sight.

མཐོང་ཚོར *mthoń-tshor* वत्सल explained by མཐེ་བོང་གིས་ནི་སྲིན་ལག་ལ་རེག་པ་འཆི་བར་མི་འགྱུར་རོ (*K. gu.* ང *90*).

མཐོངས *mthońs*=མིག་གིས་མཐོང་ས 1. गवाक्ष view, prospect, sphere; illuminated space: ནམ་མཁའི་མཐོངས་རྣམས་འཇའ་ཚོན་གུར་གྱིས་གདམས the expanses of sky were filled with rain-bow canopies. 2. opening in the wall or roof of a house for the entrance of light or for egress of smoke: ངའི་སྐྱེས་ཁར་མི་རིང་དཀར་པོ་ཞིག་སྨྱུག་ཁང་གི་མཐོངས་སྟེ་ནས་བྱུང་སྟེ on the side of my pillow there came a solitary white man opening wide the cleft-holes of the bamboo house (*A. 129*). ཁྱམས་མཐོངས an opening to the sky in the middle of a building. རྒྱ་མཐོངས=མཐོངས 3. མཐོངས་ཁ *m̱thoṅş-kha* platform on a flat-roof. མཐོངས་ཀ *m̱thoṅş-ka* silk ornaments, fringes on the borders of paintings (*Cs.*) མཐོངས་ཆེ་བ *m̱thoṅş.che-wa*= རྒྱ་མཐོངས dome.

མཐོངས་པ *m̱thoṅş-pa* 1. to lose one's senses; one who has lost his senses. 2. acc. to *Jä*. perh.=འཐོམས་པ *ẖthomş-pa.*

མཐོན་ཀ *m̱thon-ka* or མཐོན་ཀ also མཐོན་ཀ་ཆེན་པོ *m̱thon-ka chen-po* 1. महानील blue gem of great value; acc. to *Jä*. one of the five celestial gems. 2. नील azure, sky-blue.

མཐོན་ཏེ *m̱thon-te* उतीर्य coming out successfully, surmounted, climbed up.

མཐོན་པོ *m̱thon-po* high, elevated, exalted; deep, loud. Practically the same as མཐོ་བ and in colloq. much more frq.; occurs also as མཐོན་མོ *m̱thon-mo.*

Syn. མཐོ་བ *m̱tho-wa*; གཟེངས་མཐོ *gzeṅş-m̱tho*; རྙམས་ཆེ *ṟñamş-che*; དཔངས་མཐོ *ḏpaṅş-m̱tho*; རྩེ་མོ་རིང *ṟtse-mo riṅ* (*M̱ṅon.*).

མཐོན་མཐིང *m̱thon-m̱thiṅ* 1. इन्द्रनील; sapphire. 2. the high blue colour (of things).

མཐོན་པོའི་ལྷ *m̱thon-poẖi lha* an epithet of Vishnu (*M̱ṅon.*).

མཐོར་འཐུང *m̱thor-ẖthuṅ* आचमन washing the mouth with a potion of water.

མཐོལ་བ *m̱thol-wa* or འཐོལ་བ=བཤགས་པ to confess, confession; from the word ཐལ་མོ *thal-mo*; and is defined as ལག་པ་གཉིས་ཐལ་མོ་སྦྱོར་བའི་དོན it signifies joining the palms of the hands in contrition: ཉེས་ན་མཐོལ་བར་མཛོད if you are guilty make confession (*H̱brom.* ཁ *19*); མཐོལ་བར་འོས་པ་ནི་འཐོལ་ནས་ཉེས་པ་དང་ཞག་ཏུ་མི་འགྲོགས་པ one fit to confess not keeping company for a day with a sinner after he has confessed (*A. 52*). མཐོལ་བཤགས *m̱thol-çagş* confession.

མཐོལ་ཚངས *m̱thol-tshaṅş* (cf. འགྱོད་ཚངས) confession, acknowledgment of guilt. མཐོལ་ཚངས་བྱེད་པ *m̱thol-tshaṅş byeḏ-pa*=མཐོལ་བཤགས་པ to make confession, to confess, which acc. to Buddhism implies atonement and remission of sins (*Jä.*).

མཐོས *m̱thoş* abbreviated form of མཐོ་རིམས.

འཐག *ẖthag* a mill; mill-stone; colloq འཐག་གི *ẖthag-gi* anything pulverized in a mill; འཐག་གི་འདུག grinding or ground in a mill.

འཐག་པ *ẖthag-pa* pf. བཏགས *ḇtagş*, fut. གཏག, imp. ཐོག 1. to grind, crush; རང་ཐག་གིས to grind in a mill; རྩམ་པ་འཐག་པ to make flour of roasted corn, barley, wheat, &c.; ཕྱེ་མར་འཐག་པ *phye-mar ẖthag-pa* to grind into flour, to pulverize. 2. to weave: སྣམ་བུ་འཐག་པ to weave woolen cloth; འཐག་པ་པོ a weaver; དར་འཐག་བུ་མོ the daughter of a silk-weaver (*Glr.*); འཐག་སྐྱན loom (*Sch.*); འཐག་ཏུ་འཇུག་པ to cause cloth to be woven.

འཐང་གོས *ẖthaṅ-goş*=མཐང་གོས अन्तर्वास the under-garment or petticoat worn by the lamas called also ཤམ་ཐབས.

འཐང་སྤྲད་པ *ẖthaṅ s̱praḏ-pa* कायसंसर्ग bodily union as in conjugal relations.

འཐང་པོ *ẖthaṅ-po* lower parts of body: གཟུགས་པོ་འཐང་པོ a bodily defect or personal deformity.

འཐད *ẖthaḏ* liking, pleasure; good will; joy (*Jä.*).

འཐད་པ I: *ẖthaḏ-pa* (ཡིད་ལ་འདོད་པ) रम्य 1. to be delightful; pleasant, agreeable, well-pleasing. མི་འཐད་པ=མི་འདོད་པ not agreeable, repulsive: གསུང་དེ་ཀུན་ཤིན་ཏུ་སེམས་ལ་འཐད་པ་ཞིག་བྱུང་ all these sayings have pleased me very much. 2. (not governing a case) to please, to be acceptable, to be considered as good, to be (generally) admitted. མི་འཐད་པར་མཐོང་། I see that (this reading) is not generally accepted (*Zam.*); ཞེས་པ་འང་འཐད་དོ་ it occurs also in this form; མི་འཐད་དེ wrong (*Was. 294*); to be fit, proper, suitable (from *Jä.*). སེམས་ཟེར་བ་མི་འཐད་ལ as it is not proper to call it soul, as it cannot fitly be called soul. 3. འཐད is a familiar word very frq. in *W.* almost the only word for *dgaḫ-wa*: སེམས་འཐད་དེ cheerfully, joyfully; འཐད་ཀྱི་མེད་པ་ཙམ་ཞིག་ལ as it was not agreeable (to him); འཐད་འཐད་འདྲ་ཡང་། though apparently rejoicing. 4. at pleasure, at will: ལོག་པ་འཐད let us turn back; རང་ཉིད་འཐད་ལ voluntarily, spontaneously (*Jä.*).

འཐད་ལེགས *ḫthaḏ-legs* n. of a large numeral (*Ya-sel. 58*).

འཐད་པ II: acc. to *Sch.*=འཐན་པ *ḫthan-pa* འཐད་ལྡན *ḫthaḏ-ḻdan*=འཐན་པོ *ḫthan-po.*

འཐན *ḫthan*=ནན་ཏན *nan-tan* pressure; urging. འཐན་འདྲེ *ḫthan-ḫdṟe* a demon (*Sch.*).

འཐན་པོ *ḫthan-po* steady, persistent: མི་འཐན་པོ *mi ḫthan-po* a steady man, a resolute man (*Cs.*).

འཐབ་པ *ḫthab-pa* आजि, कलिहका, विवाद to fight; to quarrel, to dispute, to brawl. ཁ་ཚུབ་དང་འཐབ་པ to struggle with snow-storm (*Mil.*); འཐབ་པ་མེད་ཅིང་ཤི་བ to die peaceably without a struggle; also used when quarrelling persons are reconciled (*Jä.*); ཁ་འཐབ verbal altercation. As sbst. also འཐབ་མོ *ḫthab-mo* a fight, a battle; འཐབ་ཀྲོལ *ḫthab-krol* dispute, contest (*Lex.*) + འཐབ་ཀྲོལ་ཅན་ནི་གནོད་པའི་རྒྱུ་སྐྱབ་པ one who quarrels is one who produces cause for mischief. འཐབ་འཁྲུག *ḫthab-ḫkhrug* समर fighting, war.

འཐབ་ཡ *ḫthab-ya* antagonist: ཁྱོད་ཀྱིས་ངའི་འཐབ་ཡ་བྱེད་དགོས you must be my rival in fight; བདུད་མོའི་འཐབ་ཡ a fighting cantankerous female; གནས་སྐབས་ཀྱི་འཐབ་ཡ occasional rival; a rival for the time being; acc. to *Jä.* the antagonists of life, *i.e.*, the family and relations a secular man has to struggle with.

འཐབ་རགས *ḫthab-rags* intrenchments, breast-work, ramparts.

འཐབ་བྲལ *ḫthab-bral* 1. thus explained: ལྷ་མིན་གྱི་འཐབ་རྩོད་དང་བྲལ་བས་ན་འཐབ་བྲལ་ཏེ if one is free from troubles with the *Asura*, it is *Thabḍal*—signifying that one of the heavens of the Buddhist theogony is free from strife. This region lies above the *Trayas trimsa* heaven. 2. acc. to Bon= མཚེ་མ *ṃtshe-ma.*

འཐབ་འབུ *ḫthab-ḫbu* silk-worm.

འཐམ་པ I: *ḫtham-pa* pf. འཐམས *ḫthams* आसक्त 1. to seize, to lay hold of, to clutch, to attach oneself to, to realise mentally. 2. to join together, to enlock: གྲོགས་སུ་འཐམ་པ or གྲོགས་ཕྱུར་འཐམ་པ to unite in friendship; བྱ་བར་འཐམ་པ to join in any undertaking (*Jä.*).

འཐམ་པ II:=སྤྱོ་བ *spyo-wa* परिभाषा blaming, scolding; to scold, to blame.

卐 **འཐམས་པ** *ḫthams-pa* to clasp out of affection. གྲོགས་སུ་འཐམས་པ to seal friendship under a solemn oath.

འཐལ་བ *ḫthal-wa*, v. ཐལ་བ *thal-wa.*

འཐས་པ *ḫthas-pa* क्रूर 1. not straightforward, double-dealing. 2. hard, solid: སྲ་འཐས *sṟa-ḫthas* sinewy, strong, robust (*Sch.*).

འཐིག་པ *ḫthig-pa* 1. vb. n., pf. འཐིགས to drop, to fall in drops, to drip from:

ཁྲག་མ་འཐིགས་པར without any blood dropping out. 2. vb. a., pf. བཏིགས, fut. བཏིག to cause to fall in drops, to distil, etc. (*Jä.*).

+ **འཐིང་སླད** *ẖthiń-s̲lad̲*=སྨོད་པ *s̲mod̲-pa* slander, a term of blame or abuse (*Cs.*).

འཐིབས་པ *ẖthibs̲-pa*, pf. ཐིབས or གཏིབས *gtibs̲* to be covered, darkened: ནད་ཀྱིས་ལུས་སེམས་འཐིབས་པ the body and mind being covered with disease; ན་བུན་བཞིན་དུ་འཐིབས་པར་གྱུར་ཏོ became darkened as with a fog; vb. n. ལྗོན་ཤིང་ཐམས་ཅད་དགའ་བའི་ཚལ་དུ་འཐིབས all the trees afford a delightful shade; གཉིད་འཐིབས drowsiness overcomes me; ཤེས་པ་འཐིབས *çes̲-pa ẖthibs̲* consciousness grows dim (*Jä.*).

འཐིབས་པོ *ẖthibs̲-po* dark, close, dense. འཐིབས sbst., a covering.

འཐིམ་པ *ẖthim-pa* fut. of ཐིམ་པ *thim-pa*: ས་ལ་འཐིམ་ཡོང་། it would vanish into the earth; also would be absorbed in the soil.

འཐུ་བ *ẖthu-wa* 1. adj. v. ཐུ་བ *thu-wa*. 2. vb., also འཐུན་པ, pf. འཐུས, བཏུས, fut. བཏུ, imp. ཐུས་བཏུ or to gather, collect, pick up: ཤིང་དང་བུར་ཙོ་འཐུ་བ to collect wood and roots for fuel; སོར་ཆ་འཐུ་བ to pick up things strewn about; ཐུས་མི an assemblage of men, council (*Cs.*).

འཐུག་པ *ẖthug-pa*=མཐུག་པ also འཐུག་པོ adj. and abstr. sbst. thick: པགས་པ་འཐུག་པོ a thick skin; ཀོ་བ་མཐུག་པོ a thick hide; སྙན་འཐུག་པོ a thick rug. མཐའ་འཐུག thicker towards the margin or edge, gen. of woven stuffs, opp. to སྲབ་པ *s̲rab-pa* (*Jä.*); སྲབ་འཐུག thickness in consistency, as of liquids; also adj. dense, strong: ནགས་འཐུག dense forest; གཉིད་འཐུག་པོ a sound sleep; བག་ཆགས་འཐུག་པོ a strong inclination (*Jä.*).

འཐུང་བ *ẖthuń-wa* pf. བཏུངས *b̲tuńs̲* or འཐུངས *ẖthuńs̲* to drink, to imbibe fluid: ངོམས་པ་འཐུང་བ to drink one's fill; འཐུངས་པ་ཙམ་གྱིས immediately after drinking; ཆུ་འཐུང་བ་པོ one who will drink water; a water-drinker (*Situ. 84*); འཐུང་དུ་རུང་བ drinkable; allowable to drink; འཐུངས་སོ they were engaged in drinking; have drunk; བཏུང་བ sbst. drink; བཏུང་བ་འཐུང་ to drink (any) liquid: བཟའ་བ་དང བཏུང་བ eating and drink; བཟའ་བཏུང་ food and drink; བཏུང་ཆུ *b̲tuń chu* water for drinking; འཐུང་ཆུ་ཞིང་ཆུ་ལེགས་ན་ཆུ་ཡི་དགེ if drinking water and irrigation water be good, there is water prosperity (*Jig.*).

འཐུང་བྱེད *ẖthuń-byed̲* སཱུརྻ met. the sun (he that drinks, *i.e.*, draws out moisture by his heat) (*M̲ñon.*).

འཐུད་པ *ẖthud̲-pa*=མཐུད་པ to add on, make longer; to piece on, to prolong; ཐག་པ་ཆད་པ་མཐུད་པ to add a piece to a string when a part of it has broken off; སྐྱེ་བ་འཐུད་མི་དགོས he has no need of an additional re-birth.

འཐུད་མ *ẖthud̲-ma* 1. assistance, help in general. 2. an added piece; prolongation: ཁུར་ཙ་པ་འཐུད་མའི་ཆད་ཀ་ཟུང་དང་ make an agreement for, engage, more coolies! འཐུད་མེད *ẖthud̲-med̲* or འཐུད་ཤོར་མེད=ཆད་ལྷག་མེད་པ without any omission or addition, *i.e.*, to make or do a thing perfectly well.

འཐུན་པ 1. *ẖthun-pa*, v. མཐུན་པ. 2. a gatherer: ཤིང་འཐུན a gatherer of wood; ཙ་འཐུན a gatherer of grass.

འཐུབ་པ *ẖthub-pa* pf. འཐུབས *ẖthubs̲* or བཏུབ, fut. གཏུབ་པ, imp. འཐུབ to cut into pieces, to split: དུམ་བུར་འཐུབ་པ་པོ one who cuts into pieces, a splitter (*Situ. 84*); ཤ་གཏུབ་པ to cut meat into pieces, to mince; ཤིང་གཏུབ་པ to split wood in chips.

འཐུམ་པ *ẖthum-pa* a form of གཏུམ་པ, pf. འཐུམས or བཏུམས, fut. འཐུམ or བཏུམ, imp. འཐུམ or འཏུམ to cover or lay over, to put over, to coat; to wrap up, to envelop. v. གཏུམ་པ; གོས་ཀྱིས་མགོ་འཐུམ་པ to cover or wrap up the head with clothes.

འཐུམས *hthums* barren, sterile; addled (eggs). བློ་འཐུམས stupid.

འཐུར *hthur* supine of འཐུ for འཐུ་བར in colloq. ཤིང་འཐུར་འགྲོ = ཤིང་འཐུ་བ་ལ་འགྲོ goes collecting wood.

འཐུལ་བ *hthul-wa* 1. adj. volatile. 2. sbst. the subtle particles that are carried by the wind to produce the sensation of smell. 3. to raise, to spread; to smell of: དུ་བ་འཐུལ་བ to raise smoke; དྲི་མ་བཟང་ངན་འཐུལ་བ to diffuse good or bad smell; ག་བུར་འཐུལ it smells of camphor; རྡུལ་མི་འཐུལ་བར་བྱས་པའི་འོག་ཏུ after having laid the dust; ལ་ལས་བདུག་སྤོས་འཐུལ some persons were spreading perfumes (*Jä.*).

འཐེགས་པ *hthegs-pa* 1. to prepare for a journey, to pack up. 2. to depart; it prob. signifies the same as ཐེག་པ, to lift, raise, take up; cf. གཞི་བཏག་ཅེས or འདེགས་པ to shift, to change (lodging), to remove; ཐེག་ཁུག .carpet bag, knap-sack.

འཐེང *hthen* or འཐེང་བ [illegible] adj. lame (person or animal); to be lame, to go lame, cf. ཐེང་པོ; རྐང་པ་ཞ་ནས་འཐེང་བར་གྱུར་པ became lame the leg being maimed.

འཐེན་པ *hthen-pa* 1. to draw, to pull: ཐག་པ་འཐེན་པ to pull a rope; གྱེན་ལ་འཐེན་པ to pull up, hoist; མདུན་དུ་འཐེན་པ to pull towards; ཕར་ཚུར་འཐེན་པ to pull this way and that way; ཕར་འཐེན་ཚུར་འཐེན they pulled to and fro; ཐུར་གྱིས་འཐེན་པ pulling by jerks, by little and little; ཡོལ་བ་འཐེན་པ to draw a curtain. 2. acc. to *Jä.* to stop, to stop short, to halt: འཐེན་པ་བཟང་ it will be advisable to stop. 3. in *W.* also = རྟེན་པ to lean, recline upon (*Jä.*).

འཐེན་པ II: acc. to Bon terminology is the line of a རྒྱལ་རྒྱུད or dynasty, the term being thus applied because each member was metaphorically drawn up towards heaven by his ancestors. The eleven dynasties of Bon kings or གནམ་གྱི་འཐེན་པ (lit. heavenly lines) were called (1) གནམ་འཐེན་རྗེ, (2) ཡེ་སྨུ་ལ་འཐེན, (3) མ་སངས་ལ་འཐེན, (4) སྨུ་ལ་སངས་གཡེན་ལ་འཐེན, (5) གཡེན་སངས་ཕྱུ་ལ་འཐེན, (6) ཕྱུ་སངས་འོལ་ལ་འཐེན, (7) འོལ་སངས་ཡུམ་ལ་འཐེན, (8) ཡུམ་སངས་གོང་ལ་འཐེན, (9) ཡུམ་སངས་འོད་ལ་འཐེན, (10) ཀླུང་སངས་འོད་ལ་འཐེན, (11) འོད་གསལ་སྨུ་ལ་འཐེན which is also called དམུ་འཐེན (*G. Bon. 23*).

འཐེབ *htheb* = ལྷག་པ overplus, extra, supernumerary: གོས་འཐེབ a supernumerary dress; ཁྱོད་ལ་གོས་འཐེབ་ཡོད་ན་བདག་ལ་གཡར་རོགས་ཀྱིས if you have an extra dress please lend it to me; མལ་གོས་འཐེབ་ཀྱིས་འཐུམ་པ to wrap up in an extra blanket; ཞག་གཅིག་འཐེབ one day over, or too much. (*Jä.*). འཐེབ་པ *htheb-pa* acc. to *Sch.* to have too much (?).

འཐེབས་པ *hthebs-pa* pf. ཐེབས a pass. form of འདེབས་པ 1. to be thrown, overthrown; seized by or with: ནད་ཀྱིས་འཐེབས་པ seized with disease; འཐེབས་ཕྱིབ instrument for holding fast cloth etc. in sewing. 2. to be opened out, be spread about: གསལ་འཐེབས་པ to be opened out clearly, made plain; ས་བོན་འདེབས་པ seed having been strewn; ལྕགས་ཟེར་ཀྱིས་ཐེབས་པའི་ས་སྲན hard soil which had been broken up with iron bars. 3. sometimes occurs as act. vb. instead of འདེབས་པ.

འཐེམས་པ *hthems-pa* 1. གྲངས་ཚང་བ the completion of a specified number; སྔགས་བགྲངས་ནས་འཐེམས completed counting the number of charms (*mantra*). 2. to shut in, comprise, cover, include, v. འཐམས་པ. 3. to suffice = འཁྱིད་པ or ལྡང་བ (*Ja.*).

འཐེར་པོ *ḫther-po* or འཐེར་བ smooth and glossy: དྲིལ་བུའི་དབྱིབས་འཐེར་འཐེར *dṟil-buhi ḏbyibs ḫther-ḫther* surface of the bell well polished (*Jig.*).

འཐོ *ḫtho* sometimes written instead of མཐོ *ṃtho* a span.

འཐོག་པ I: *ḫthog-pa* acc. to *Cs.* = གཏོག་པ *gtog-pa* acc. to *Sch.* འཐག་པ *ḫthag-pa.*

འཐོག་པ II: pf. འཐོགས imp. लुञ्चति 1. to take, bear away, carry: བྱ་ཁྭ་ཏ་མཆུ་ཡིས་འབུ་སྲིན་སོགས་འཐོགས་པ the magpie carries away worms, insects, etc., with its bill; ཤ་འཐོགས་པ་པོ one who places or carries the meat; རོལ་མོ་འཐོགས་པ one carrying cymbals (musical instruments, etc.) having cymbals in his hand (*Situ. 84*). 2. for ཐོབ་པ *thob-pa* to receive. 3. for འདོགས་པ as ཕན་འཐོགས་པ useful. 4. to name, to call (*Jä.*).

འཐོན་པ *ḫthon-pa* (pf. and imp. ཐོན་པ) 1. to go out, to come forth, depart; ནང་ནས་ཕྱིར་འཐོན་པ to come from within; ས་ནས་ཡར་འཐོན་པ to isuse forth from the ground: ཀུན་ཕྱིར་འཐོན་ཏེ all having come out; ཆུ་ཕ་ཁར་ཐོན་ནས when I emerged on the other side of the river. In *W.* colloq. is a common usage for ཐོང་བ to come, and འབྱུང་བ to arise. 2. acc. to *Jä.* = to occur, as in ཚོང་ཟས་ཕྱིར་ནས་འཐོན་འདུག (these goods) occur as imported, are imported: རིག་པ་ཅན་མིང་འཐོན་ཡིན་ཏེ his name occurs (*i.e.*, goes forth) as one who is knowing, *i.e.*, he is reputed sagacious.

འཐོན་མི་འབྲིང་པོ་རྒྱལ *Ḫthon-mi ḫtriñ-po ṟgyal* n. of a descendant of king *Ḻde-phrin ḇtsan* (*Yig.*).

འཐོབ་པ *ḫthob-pa* sometimes as a fut. of ཐོབ་པ *thob-pa*: འཐོབ་པ་དང་འབྲེལ་བ *ḫthob-pa dañ ḫbrel-wa* प्राप्त्यनुषङ्ग the accompaniment of what will be gained; result of gain or profit. འཐོབ་པ་མེད *ḫthob-pa meḏ* अप्राप्ति not getting, not to be got.

འཐོམ་པ *ḫthom-pa*, pf. འཐོམས་པ also ཐོམས་པ to be confused, puzzled, to grope, to be stunned. མགོ་འཐོམས་པ = མགོ་འཁོར་བ: མགོ་འཐོམས་ནས his head being turned, puzzled; ཡེ་ཤེས་མིག་མེད་མུན་པར་འཐོམས being devoid of the eye of fore-knowledge he groped in darkness; མགོ་བོ་འཐོམ his head becomes dizzy, confounded (*Ḫbrom. 15*). Acc. to *Jä.* is now used in *W.* for to doze, slumber.

འཐོམ་ཡོར *ḫthom-yor* idiot, or dumb-confounded: གླེན་ལྐུགས་འོན་ལོང་འཐོམ་ཡོར་དང་གསུམ the three miseries of idiots, dumbness, deafness and blindness (*Khriḏ. 4*). In *C.* colloq. མི་འདི་འཐོམ་འཐོམ་རེད this man is very stupid or quite dazed.

འཐོར་བ *ḫthor-wa* pf. བཏོར *ḇtor*, fut. གཏོར *gtor*, imp. འཐོར 1. prop. v. n. to be strewn or scattered, विकीरण, उपकर, प्रकीर्ण; ཆུ་འཐོར to sprinkle water; འབྲུ་འཐོར་བ to scatter grain: ཆར་པ་འཐོར་འཐོར་འབབ་པ་འདུག the rain comes drizzling down. 2. to be dispersed, dessicated, to burst (of a gun): ཆུ་འཐོར་བ་པོ one who throws or sprinkles water (*Situ. 84*).

འཐོར་བྱེད *ḫthor-byeḏ* a parrot (*Ṃñon.*).

འཐོར་འཐུང་ *ḫthor-ḫthuñ* आचमन libation = ཆུ་གཏོར (*Cs.*; *Sch.*).

འཐོར་མཐོ *ḫthor-ṃtho* तुङ्गशृङ्ग lofty peak.

འཐོལ *ḫthol* མི་སྦེད་པ or བཤགས་པ revealing, giving out, confessing; same as མཐོལ་བ *ṃthol-wa* पतिदेश confession.

ད

ད *da* is the eleventh letter of the Tibetan alphabet and the third letter of the third group of consonants. It is equivalent to the Sanskrit द, being more dental in its pronunciation than the English *d*.

ད I: num. figure for 11.

ད II: द, दा 1. metaphorically it symbolises a gift: སྦྱིན་པ་ཆེན་པོ་ཕྱིན་པ་སྟེ། ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ཡིན་པར bestowing great charity is the Mahāyāna (personified) (*K. my.* ཀ *208*). 2. the signification and virtues of this letter according to the fancies of mystic authors may perhaps be gathered from such statements as these: ད་ནི་སྟོང་དང་བྲལ་བའི་སྒོ, ལེན་པ་མེད་པས་ཐམས་ཅད་གྲོལ the letter ད is a symbol of being deprived of nothing; it takes away nothing, hence it sets free everything, *i.e.*, gives salvation (*K. g.* ཕ *42*); also ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྒོ་སྟེ། ཆོས་རྣམས་དུལ་བ་དང་ཞི་བ་ཉིད་དུ་སྟོན་ནོ being the state of entrance to all *Dharma* (*i.e.*, source of knowledge), it explains all matter and phenomena both in their passive and regulated or active states (*K. d.* ཉ *114*); དུལ་བ་དང་དུལ་བའི་གནས་སུ་ཡོངས་སུ་ངེས་པའི་ཕྱིར་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྒོའོ as it fully makes sure the *Vinaya* (moral discipline) and the objects of *Vinaya*, it is called the entrance to all *Dharma* (*H̱bum.* ག *282*).

ད III: 1. now, at present, just, esp. before the imp. mood: ད་ནང་ལ་སོང་ in *C.* just go home! in *W.* now go inside! In later works and especially in modern colloq. the ད *da*, now, is ད་ལྟ *da-ḻta*, usually heard in colloq. as "*tanda.*" Other combinations are ད་ལྟ་ལམ་སང་ "*tanda lamsang*" at once; ད་ལྟ་འཕྲལ་དུ "*tanda ṭ'eltu*" directly, immediately. 2. this time, the present: ད་ལོ this, the present year. ད *da* in ད་ཆོག་ལྟ་བུ *da-chog ḻta-bu* then, now, अद्य.

ད་ཀོ་ཤ *Da-ko-ça* n. of an island called the Sandal-wood island (*Kathań. 121*).

ད་ཁ *da-kha* 1. now, just now, presently. 2. acc. to *Jä.* a horse-shoe: ད་ཁ་རྒྱབ་པ *da-kha ṟgyab-pa* to shoe a horse.

ད་སྒོས *da-ṣgoṣ*=ད་ལྟ *da-ḻta* or འདི་སྐབས *ẖdi-ṣkabṣ* now, this time, this occasion.

ད་ཅི *da-ci* 1. then what: ད་ཅི་བསམ then what do you think; བློ་ཉེས་པ་ཁོས *ḇlọ ñeṣ-pa khoṣ.* ད་ཅི་ནས་འབྱུང་ཐེན་གྱིས་གསུངས་ནས་གསོལ་དུ་མ་འདོད (*Khriḏ. 78*). 2. what was, lately: ད་ཅི་ནས་ད་ལྟ་ཕན་ལ from lately until now. 3. sickle-hook for cutting briars (*Jä.*).

ད་ཆ *da-cha* in future, henceforward.

ད་ཉིད *da-ñiḏ* or ད་ལྟ་ཉིད the present time; but just now; ད་ལྟ་ཉིད་དུ *da-ḻta ñiḏ-du* instantly.

ད་ལྟ *da-ḻta*, v. ད III.

ད་ལྟ་བ *da-ḻta-wa* or ད་ལྟ་ཡང་ *da-ḻta-yań* even now: ད་ལྟ་ཡང་བཀའ་དྲིན་ཆེ even now he is very kind. ད་ལྟར *da-ḻtar* for the present, at the present time; ད་ལྟར་གྱི་བྱ་བ *da-ḻtar-gyi bya-wa* or དངོས་པོ *ḏńoṣ-po* a person's experience or actions during the present period of his life; ད་ལྟར་བ་ *da-ḻtar-wa* the present time, present; the present tense: ད་ལྟར་བྱུང་བ་ *da-ḻtar byuń-wa* प्रत्युत्पन्न presence of mind; also, born or grown for the current age or current times.

ད་སྟེ *da-ste* henceforth, from this time forward. Also ད་ཕྱིས *da-phyis.*

ད་དུང་ *da-duń* or ད་རུང་ *da-ruń* still, still more; but in *C.* this latter form is in common use for དང་ and ད་དུང་སོང་ give still more: ད་རུང་ལེགས་པར་གསུང་བར་ཞུ please explain it once more; ད་རུང་ཡང་ again and again.

In colloq. ད་ནི often stands for *da-ruń.*

ད་དྲག *da-d̲rag* 1.=ད་དགའ་མོ་རེད *da d̲gaḫ-mo red̲* that is good. 2. a term used in grammar for the now obsolete ད *da* when second final after the letters ན, ར, ལ, *e.g.*, in ཀུནད or འབྱོརད, changing the terminative དུ into ཏུ, also ནོ, རོ or ལོ, into ཏོ. Thus in the place of ཀུན་ནོ was formerly in use ཀུནད་ཏོ *kund̲-to*, and for འབྱོར་རོ was written འབྱོརད་ཏོ *ḫbyord̲-to*; now, although the final *d* is no longer used, a relic of its former use survives in the concluding particle ཏོ *to.*

ད་གདོད *da-gdod̲*=ད་དུང་ still, still more (*Ńag. 25*).

ད་ནང་ *da-nań* or ད་ནངས *da-nańs̲* 1. presently. 2. this morning; lately this day; ད་ནང་ཀློགས *da-nań k̲lags̲* read just now.

ད་ཙུག *da-tsug*=ད་གང་ *da-gań*: ད་ཙུག་བྱེད *da-tsug byed̲* now what to do, or what is to be done; ཨ་པ་ང་ཤི་བ་འདུག་ད་ཙུག་བྱེད་སྙམ་པའི་ཞེས་པ་སྐྱོ་ཞིང་སྙིང་ཡུང་ལྕུང་གི་འགྲོ.

ད་གཟོད *da-gzod̲*=ད་གཟོད་གོ་འབྱུང་ now (at last) I understand: ཁྱོད་ཀྱིས་ད་གཟོད་དོན་ལྡན་དུ་ཁས་བླངས now (at last) you have understood and accepted the real doctrine (*Ḫbrom. 17*).

ད་ཧུར *da-ḫur*=གློ་བུར *glo-bur* suddenly, instantly: མི་ཡི་ཁྲུ་ནས་ད་ཧུར་བའི fell suddenly from humanity (*D.R.*).

ད་རན *da-ran*=ད་ལན *da-lan* this time (in Sikk.).

ད་རངས *da-rańs* this morning.

ད་རེ *da-re*=དེ་རིང་ this day, to-day: ད་རེ་ཐུག་འཚམས་དང་འ་ཐུར་གྱི་སྒྲ་ཆེན་པོ་བྱུས་ཡོང་བ་ཅི་ཡིན། what is this terrible noise and confusion to-day (*R̲dsa. 17*). ད་རེ or ད་རེས in *W.* means also: heretofore, sometime ago.

ད་ལམ *da-lam*=དེང་སང་ now-a-days: ད་ལམ་ནུབ་ཕྱོགས་ཨུ་རྒྱན་གྱི་ཡུལ་དུ now-a-days in the country of Urgyen in the west (*Ya-sel. 11*).

‡ ད་དྲུ་འཇོམས *da-d̲ru-ḫjoms̲* ददुघ्न, ऊबथ the plant *Cassia alata*, the root of which cures ringworm; several synonyms for this bulbous root, called *ol* in Bengal, are mentioned: རབ་མཐོ *rab-m̲tho*; གླང་པོ་དཀར་པོ *glań-po d̲kar-po*; འཁོར་ལོ་འཇོམས *ḫkhor-lo-ḫjoms̲*; སྦྱེད་འཇིགས *s̲byed̲-ḫjigs̲*; འདོར་ཁ་བ *ḫdor kha-ва*; ཤིན་ཤུན་ཅན *çin-çun-can*; ཕུག་རོན་རྐང་ *phug-ron r̲kań*; པི་ཉྀ *pi-ṇya*; འོད་ལྡན་འཁྲི་ཤིང་ *hod̲-l̲dan ḫkhri-çiń*; དཀའ་ཐུབ་ཅན *d̲kaḫ-thub can*; ཏེ་ལ་སེར་ཅན *te-la ser̲-can*; ཕག་མོ་གདོང་ *phag-mo gdoń*; སྐྱོབ་བྱེད་མ *s̲kyob-byed̲-ma.* Another species of *Cassia* is called སྟོབས་བཟང་མ *s̲tobs̲-b̲zań-ma.*

‡ ད་ནུ་ཀ་རི *da-nu ka-ri* or ད་ནུ་སྐ་རི *da-nu s̲ka-ri* दनुकरि, or दनुस्करि n. of a flower (*K. d.* ཆ *368*).

ད་ཁྲི་བཙན་པོ *Da-khri b̲tsan-po* the name of one of the sons of king *Mu-khri b̲tsan-po.*

ད་ཆུ *da-chu*=དངུལ་ཆུ *d̲ńul-chu* mercury (*S̲man.*): ད་ཆུ་རུས་པ་ཆག་པ་སྦྱོར་བར་བྱེད *Da-chu* causes fractured bones to unite.

ད་ཏྲིག *da-t̲rig* 1. n. of a vegetable medicine (prob. tamarind): ད་ཏྲིག་ཚ་གྲང་འཁྲུ་བ་གཅོད་པ་བྱེད *da-t̲rig tsha-grań ḫkhru-wa gcod̲-pa byed̲ da-t̲rig* stops diarrhœa caused by heat or cold (*R̲tsii.*). Syn. སོ་བརྩི་མ *so b̲r̲tsi-ma*; སྐྱུར་མོ *s̲kyur-mo*; འདལ་མ་ཕྲ་མོ *ḫdal-*

ma phra-mo (*M̱ñon.*). 2. in Bon terminology = devil : ད་ཏྲིག་མ་སངས་གསལ་ཟེར་འབར *da-trig ma-sañş gsal zer ẖbar* the devil Masang exhibited radiant light (*D.R.*).

ད་ཕྲུག *da-phrug* or དྭ་ཕྲུག *dwa-phrug* or ད་ཚེ *da-tse* an orphan.

ད་བྱིད *da-byiḏ* गोधा a lizard of Ladak: ད་བྱིད་ཤ་ཡིས་རོ་རྩ་དང་ མཁལ་ནད་གྲང་བ་ཅན་ལ་ཕན.

Syn. ས་འཛིན *sa-ẖdsin*; ས་འཛིན་སྐྱེས *sa-ẖdsin s̱kyeş*; ཏེའུ་ལེ་བ *teẖu le-wa*; བདག་སྐྱེས *ḇdag-s̱kyeş* (*M̱ñon.*).

ད་བེར *da-ber*, v. ཏ་བེར *ta-ber*, མདའ་བེར *m̱daẖ-ber*.

ད་འུ *daẖu* = རྒྱ་ཚད *ṟgya-tshaḏ* Indian fever, typhus fever : དེ་དུས་ན་རྒྱ་བརྩོན་སེང་ན་ལེན་དྲ་ན་ཚད་པ་ད་འུས་ཐེབས་ནས་ཡོད་པ། at that time Gyatson-seng was laid up with typhus fever at Nalendra (*A. 71*).

ད་ར *da-ra* 1. कबन्ध a class of headless ghosts. 2. = དར་བ तक्र buttermilk which is half or three-fourths water.

‡ **ད་ར་ད** *Da-ra-da* n. of a country to the N.W. of India, prob. the modern Dardistan (*K. d. 23*).

‡ **ད་ལིས** *da-liş* (prob. from तलिस) same as བ་ལུའི་མེ་ཏོག a species of dwarf rhododendron with fragrant leaves: ད་ལིས་བད་ཀན་གྲང་བ་སེལ་ཞིང་ཚེ་བཅུད་ལེན *Dali* cures phlegm, gonorrhoea, and gives longevity.

དྭ་བ *dwa-wa* a plant yielding an acrid drug: དྭ་བའི་རྩ་བས་སྲིན་གསོད་རུས་འཛེར་འགོག *dwa-waẖi ṟtsa-waş sringsoḏ ruş-ẖdser ẖgog* the root of *da-wa* kills worms and checks bony excrescences (*Med.*). དྭ་ཚུར *dwa-tshur* vinegar of *dwa-wa* plant, which made into a gargle removes fetid smell from the mouth and heals diseases of the bone (*Med.*).

དྭའི་འཆིང་བཱ་དུར *Dwaẖi-ẖchiñ bā-dur* a Mongolian king who reigned over Tibet for seven years (*Loñ.* ༢ *12*).

དྭ་ལས་བཱ་དུར *Dwa-laş bā-dur* the Mongol name of the son of king *Mi-wañ Phola Ḇsoḏnamş S̱tob-ṟgyaş*. His real Tibetan name was *H̱gyur-meḏ Ṟnam-Ṟgyal*, and the Emperor of China conferred on him the title of Wang (*Loñ.* ༢ *18*).

དག *dag* 1. sign of the plural, eleg. for རྣམས *ṟnamş*; often added to the pronouns དེ and འདི and sometimes to numerals; also in the combination དག་རྣམས *dag-ṟnamş*. 2. in translation of Sanskṛt denotes the dual number: ང་དག we two; ཁྱེད་དག you two; acc. to *Jä.* often used for ང་ལྟ་བུ་དག my equals. 3. in colloq.: certainly, it is true: ལགས་དག sir, it is so.

དག་ཁ *dag-kha* is said to be used in Tsang for དེ་ཁ (*Jä.*).

དག་ག་དོག་གེ *dag-ga dog-ge* 1. uneven, also adv. unevenly; anything placed not quite on a level. 2. acc. to *Jä.* = དོག་དོག *dog-dog*.

དག་གུ *dag-gu* = ཕྱེ་མ *phye-ma* powder.

དག་པ *dag-pa* I: (prop. pf. of འདག་པ *ẖdag-pa*) शुद्धि, शुद्ध, पूत, पवित्र, शोधित, अवदात 1. clean, pure; cleansed; དྲི་མ་དག་པ purified (of dirt, defilement, stain, etc.); སྡིག་པ་དག་པ purified of sin. 2. sublime, exalted, passionless. Also may occur as abstr. noun: purity: དག་པ་ཅན *dag-pa can* possessing purity. དག་ཐེར་བ *dag ther-wa* or དག་ཐེར་བྱེད་པ; acc. to *Sch.*: to make clean, cleanse; དག་ཕྱེར་(ཆེར)་མཛད་པ id. དག་པར་འགྱུར་བ to become clean, purified; དག་པར་བྱེད་པ to make clean, to cleanse, to purify; དག་པར་བཀྲུ་བ to wash clean; དག་པར་བྱས पूत, उन्मृष्ट, पावनीय, शोधित made clean, cleansed; རིགས་མ་དག impure or defiled blood or caste; ལུས་དང་ངག་དང་ཡིད་ཀྱི་ལས་ཡོངས་སུ་དག་པ། quite pure in the works of the mind, in word, and in body; དག་པར་འཚོ་བ to lead a pure virtuous life; སྨོན་ལམ་དག་པ a right and proper prayer; རྣམ་པར་དག་པ विशुद्धि, विशुद्ध quite pure, most holy, also the state of purity; མི་དག་པ impure; impurity, defilement; བཀྲུས་ན་མི་དག་པ་མེད་དོ *ḇkrus̱-na mi-dag-pa meḏ-do* when they have bathed they are freed from impurity. 3. स्नात, स्वच्छ, मार्जित bleached, bathed, washed clean, rubbed, dusted, swept out: གདོང་མཆི་མས་དག་པ his face washed with tears; དག་པ་ཡོངས་སུ་དག *dag-pa yoñs̱-su dag* washed completely clean.

དག་འགྲེལ *dag-ẖgrel*=དག་ཆའི་འགྲེལ་པ a commentary on orthography.

དག་ཅི *dag-ci* mint, aromatic plant, *Mentha royliana* (*Jä.*).

དག་བརྗོད *dag-ḇrjoḏ* or དག་པ་བརྗོད་པ correct expression, right spelling.

ཡང་དག་པ *yañ-dag-pa* सम्यक्, v. ཡང་ *yañ.*

དག་པ་ཉིད *dag-pa ñiḏ* शुद्धता, पावनी the state of being pure; purification.

དག་པ་རིག་པ *dag-pa rig-pa* संवित्; = དག་པ་ཤེས་པ pure consciousness.

དག་པ་གསུམ *dag-pa g̱sum* the three requirements of purity in religion as explained in Tsong-khapa's *Lam-rim Chenmo*, viz.:—(1) སློབ་དཔོན་གྱི་ངག་དག་པ purity in the speech of a spiritual teacher; (2) སློབ་མའི་རྒྱུད་དག་པ purity in the innate nature of a pupil; (3) བཤད་བྱའི་ཆོས་དག་པ purity in the doctrine to be explained.

དག་པའི་དཀྱིལ་འཁོར *dag-paẖi ḏkyil-ẖkhor* the disk of purity, the immaculate orb, *i.e.*, the moon: མཛེས་སྐུ་ཆུ་གཏེར་དག་པའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཆུ་འཛིན་གྱིས་དབེན་ཞིང་ the disk of purity, though like waters stored in a beauteous body, is yet deprived of all clouds (*Yig. k. 15*).

དག་པའི་ཁམས *dag-paẖi khams̱*=शुद्धधातु met for mercury, quick-silver (*M̱ñon.*).

དག་པའི་མཐའ *dag-paẖi m̱thaẖ* or དག་པའི་རབ=ཡང་དག་པའི་མཐའ.

དག་པའི་ཞིང་ *dag-paẖi shiñ* the region of purity, the pure mansion; hence Dewachan the heaven of Amitābha Buddha where there is no impurity.

དག་བྱེད I: *dag-byeḏ* पावक, पवन 1. water, air, the wind-god, fire, and the sacrificial grass *kuçā*. 2. fair complexion (*M̱ñon.*).

དག་བྱེད II: also पावनी, पवित्र 1. holy. 2. a holy river (as a purifier of dirt and sin). དག་བྱེད་བཞི the four holy rivers, namely, Sindhu, Pukṣu, Sitā and Gaṅgā: ཐུགས་རྗེའི་ར་གུར་ནས་མི་འགྱུར་པའི་བཀའི་བདུད་རྩི་དག་བྱེད་བཞིའི་ཀླུང་རྒྱུན་བཞིན་སྤྱི་བོར་སྩོལ་བ་མཆིན pray bestow the nectar of your commands upon my head from the canopied enclosure of your compassion like the streams of the four holy rivers which are never diverted (*Yig. k. 6*). 3. विशद, धवल white, bleached 4. ཨ་རུ *a-ru Myrobolana arjuna.*

དག་བྱེད III: correct spelling (in a composition); also any revision, correction.

དག་སྦྱོར *dag-s̱byor* or དག་པའི་སྦྱོར་བ *dag-paẖ-s̱byor-wa* holy combination; also exact coincidence (*Çil. 6*).

དག་ར *dag-ra* गृञ्जन a species of garlic.

དག་ཡིག *dag-yig* orthography; རྙིན་གྱི་དག་ཡིག or བད་དག the earlier (now obsolete) orthography.

དག་ལས་གཡོ *dag-las̱-g̱yo*=དག་པ་མ་ཡིན་པ not holy, profane.

དག་ཤིང་ *dag-çiñ* ཟཀྐུ 1. small splinter of wood or bamboo for cleansing the teeth. 2. bark of a tree. 3. scale of a fish.

དྭགས *dwagṣ* bright, *i.e.*, in reference to openness, cheerful appearance of a place: ས་དཔྱད་ཐོག་མར་མདུན་རྒྱབ་དྭགས་སྒྲིབ་བཞི in the selection of a site for building are four chief points, the frontage, back, openness and the shade (*Jig.*).

དྭགས་སྟོད *Dwagṣ-ṣtoḏ* the upper or higher portion of the district of Dwag-po in Tibet. དྭགས་སྟོད་ལྕང་ར *Dwagṣ-ṣtoḏ ḻcañ-ra* n. of a grove in the upper portion of the district of Dwag-po (*Ṟtsii.*).

དྭགས་པོ *Dwagṣ-po* the district of Dwag-po, situated between the S. E. of the province of Ü and Kong-po, the birth place of the present Dalai Lama Lobzang Thubdan Gya-tsho. དྭགས་པོ་བཀའ་རྒྱུད *Dwagṣ-po ḇkaḥ-ṟgyuḏ* a section of the School of the Kah-gyu-pa which was powerful in Tibet before the supremacy of the Dalai Lama was established in 1644 A.D. དྭགས་པོ་ཟླ་འོད་གཞོན་ནུ *Dwagṣ-po zla-hoḏ gshon-nu* n. of celebrated lama of this school (*Loñ.* ཧ *9*). དྭགས་ཕོར *dwagṣ-phor* wooden cups turned in Dwag-po. དྭགས་ཤོག *dwagṣ-çog* *Daphne* paper manufactured in Dwag-po. དྭགས་སླེ *dwagṣ-ṣle* the striped woollen wrapper cloth manufactured in Dwag-po.

དང་ I: *dañ* is a peculiarly-used word taking the form and position of a conjunction but really being a postp. or commitative case-sign of the meaning "with ཟ." Thus ལུག་དང་ར་མོ་དང་མཛོ is not properly "sheep and she-goats and yak," but "yak with she-goats with sheep." However, in such enumerations, the rendering "and" is legitimate, as well as in mere couplings, *e.g.*, སྐྲ་དང་ཁ་སྤུ་འབྲེག་པ shaving the hair and moustache. Acc. to Thon-mi-Sambhoṭa, the father of Tibetan literature, this word has the following five significations:—(1) ཚིག་སྔ་ཕྱི་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་སྡུད་པ as a conj. for connecting a word with another following it. (2) སོ་སོར་འབྱེད་པ as an analytic term to separate one word from another:—དབང་པོ་རྣམས་ནི་མིག་དང་རྣ་བ་དང་སྣ་དང་ལྕེ་དང་ལུས་སོ the *Ḏwañ-po* or the organs of sense are the eye and ear and nose and tongue and the body. (3) རྒྱུ་མཚན་ཏེ་རྒྱུ་མཚན་ཉིད་ཀྱི་དོན because of, on account of, by reason of: སྨན་ཟོས་པ་དང་ནད་སོས་སོ because of having taken medicine the disease was cured; ཆོས་མང་དུ་ཐོས་པ་དང་ལྷག་མཐོང་འཕེལ་ལོ on account of hearing many religious discourses his perceptive faculty increased; དུ་བ་མཐོང་བ་དང་མེར་ཤེས་སོ by seeing smoke he could know (there was) fire. (4) དུས་བརྗོད་པ་ཚེ་སྐབས་ཀྱི་དོན when, as soon as, occasion, opportunity: རྒྱུ་སྐར་རྒྱལ་འཆར་བ་དང་ཡུལ་དུ་ཆས་སོ he proceeded to the country when the constellation Puṣyā appeared; ཉི་མ་ལ་ལ་ཤར་བ་དང་ཆོས་སྟོན་དངས as soon as the sun rose on the mountain-pass he performed the religious service. (5) གདམས་ངག་བརྗོད་པའི་དོན་ལ་འཇུག་གོ it is used to signify exhortation, advice or entreaty: ལེགས་པར་སློབ་དང do learn well; ཁ་དོན་གྱིས་དང and read loudly (*Situ.*). This last usage, namely, the annexation of *dañ* to the imperative, has become common with certain verbs in the colloq. being then used almost as a sign of the imperative. Thus ལྟོས་དང "*toi tang*" look, see! ལྟོ་ཟོས་དང eat food. That "with" is the general signification is evident from many phraseological usages of *dañ*:—in using མཉམ་དུ "in equality, on a level," *dañ* connects that word with the consequent, *e.g.*, ཁོ་རང་ཁྱོད་དང་མཉམ་དུ་འགྲོ་དགོས he must go with you;

so with the formative ལྡན་པ *ḻdan-pa* signifying "possessed of," "provided with," *e.g*, ནོར་དང་ལྡན་པ provided with wealth, wealthy; བུ་ལྔ་དང་ལྡན་པའི་རྒྱལ་པོ a king possessed of (or with) five sons. More explicitly in its true sense does it occur with many verbs:—མི་སེར་དང་འཕྲད་པ to meet with the husbandman; ཇག་པ་དང་ཐུག་པ to fall in with robbers; རྒྱལ་པོའི་སྐུ་དང་མཇལ་བ to salute the king's person; གཞན་གྱི་ཡིད་དང་མཐུན་པ to agree with another's opinion; ཐམས་ཅད་དང་གྲུབས་མཐུན་པ to be in harmony with all; ས་བདག་དང་འགལ་བ to be in opposition to or with the local god; དགྲ་དང་འཐབ་བ to fight with an enemy; ཁ་ཚུབ་དང་འཐབ་པ to struggle with a snow-storm; མ་ཎི་འཁོར་ལོ་ལ་བླ་མ་དང་རྩོད་པ་བྱས made dispute with the lama about the prayer-wheel; ཡ་མཚན་ལ་གྲུབ་ཐོབ་དང་འགྲན་པ to contend in miracles with the saint; བུད་མེད་དང་ཉལ་བ to lie with a woman; གྲོང་ཁྱེར་དང་ཉེ་བ near the town; དེ་དང་འདྲ་བ equal to that. Some particular ways of using ངང་ *dań* are the following:—གསེར་དང་དངུལ་དང་ལྕགས་ལ་སོགས་པ gold, and silver, and iron, and the other (metals); whence note that in enumerations ངང་ is employed in different ways, arbitrarily, *e.g.*, after every single noun or pronoun except the last one, or also after the last; it is used or omitted just as the metre may require it; or when a sum is mentioned, in the following manner:—འབྱུང་བ་བཞི་ནི the four elements; ས་དང་ཆུ་དང་མེ་དང་རླུང་དང་བཞི་འོ *sa-dań chu-dań me-dań ṟluń-dań ḇshiẖo* earth, and water, and fire, and air, or esp. in col. language, thus ས་དང་གཅིག, ཆུ་དང་གཉིས, etc.—ངང་ is frequent also in the sense of "from," especially with certain verbs which cannot indeed be used apart from it. Of these are འབྲལ་བ to be separated ངང་ from, *e. g.*, འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་ཡིན was separated from lust; also འཕྲལ་བ *ẖphral-wa* to divide ངང་ from; again: ཁང་པ་དང་རིང་བ far from the house. In general, however, ལས or ནས is the sign of "from." A further employment of ངང་ very habitual in the classical treatises is in the manner of a continuative particle at the end of subordinate and co-ordinate sentences; so it is annexed to the verbal participle which concludes the clause, but never in the older works to the root of a verb standing thus; it can often, of course, be rendered by "and" as if it belonged to the following clause, but not always so. One example of this very common usage will here suffice: དེའི་ཚེ་ན་སྦྲུལ་གྱིས་ཁྱིམ་བདག་དེ་དངངས་པར་བྱེད་པ་དང་། མི་དེ་དང་ལྷན་གཅིག་ཏུ་ཁྱེའུ་གཉིས་སྐད་འདེབས་ཏེ་བྲོས་སོང་ thereupon the snake terrifying the householder, two boys together with that man, throwing up cries, escaped. Finally, the one conclusion derivable from the various usages of ངང་ is that the word must be always technically regarded as belonging to the words or clause which may precede it and not to any word or clause subsequent; which thus negatives the notion that it is a true conjunction.

ངང་ II: a meadow.

ངང་ག *dań-ga* (col. = ངང་ཁ *dań-kha*) appetite: ངའི་ངང་ག་འགག my appetite is gone; ངང་ག་མི་བདེ want of appetite (though wishing to eat, cannot eat); ངང་ག་བདེ་བ *dań-ga ḇde-wa* good appetite.

Syn. ལྟོ་ཆེ *ḻto-che*; གྲོད་པ་ཆེ *groḏ-che*; ངང་ཁ་བདེ *dań-kha ḇde*; ཚིམ་མེད *tshim-meḏ*; ཚོག་པ་མེད་པ *chog-pa meḏ-pa* (*M̱ńon.*).

ངང་དུ་བླང་བ *dań-du ḇlań-wa* or ངང་ལེན་པ. to receive a command or missive with readiness, to do a work with earnestness: བཀའ་རྩལ་དང་དུ་བླངས་པས་ཚུལ་བཞིན *ḇkah-ṟtsal dań-du ḇlańş-paş tshul-ḇshin* the behest he received as a work of first importance (*i.e.*, considering it as the first of duties). དང་དུ་མི་ལེན *dañ-du mi-len* does not accept; does not apprehend.

དང་པོ *dañ-po* आदि, पूर्व्वं, उपक्रम, आदिम, प्राक्, पुरस्ताद्, अग्रतः, पुरतस्, प्रमुख, प्रथम 1. the first, earliest, with respect to number, time, rank: དང་པོའི་སངས་རྒྱས आदिबुद्ध the first or the earliest Buddha; དང་པོའི་གཏམ་དེ་སུས་ཟེར who spoke (raised) the first rumour? who was it that first got up the rumour? དང་པོའི་ཉིན་པར on the very first day; ན་ཚོད་དང་པོ་ལ་གནས་པ being still in the prime of life; དང་པོ་གཉིས the two first. 2. the first beginning, outset; also signifies aboriginal, fundamental: ཉིན་མོའི་དང་པོ་ལ at the beginning of the day; དང་པོ་ཉིད་དུ in the first place, above all, at the very commencement; དང་པོ་ནས from the beginning; ལས་དང་པོ་པ *las dañ-po-pa* a beginner; ལས་དང་པོ་པའི་དུས་སུ as long as he is only a beginner; དང་པོ་དང་ཐ་མ *dañ-po dañ tha-ma* the first and the last; དང་པོའི་རྒྱུ *dañ-poḥi rgyu* निदान the original or primary cause; དང་པོའི་སྒྲ *dañ-poḥi sgra* preceding word; དང་པོ་སྒྲ་ལ་བརྟེན་ས་རྗེས་མའི་དོན་ཤེས he knows the meaning from the context. 3. as adv. དང་པོར firstly, in the first place; at first; in the beginning; དང་པོར་བདེ happy from the beginning.

དང་པོའི་རྡུལ་ཅན *dañ-poḥi dul-can* a bride (just passed out of virginhood) (*Mñon.*); དང་པོའི་རྡུལ་ཅན་མ a maiden; a girl at puberty.

Syn. བུ་མོ་དར་མ *bu-mo dar-ma*; ཁེངས་ལྡན་མ *kheñs ldan-ma*; ལང་ཚོ་ཅན་མ *lañ-tsho can-ma* (*Mñon.*).

དང་པོའི་བདག *dañ-poḥi bdag* महात्म [1. a noble man]*S.* 2. in Gram. प्रथम पुरुष the first person.

དང་བ *dañ-wa* शं, पव 1. to be pure; to be clear; gen. as adj. pure, clear; འབྲས་དང་བ cleaned or sifted rice. 2. sincere, single-hearted, guileless: སེམས་ཅན་ཀུན་ལ་རབ་དང་བ truly sincere towards all creatures; དགེ་སེམས་དང་བ a pure, sincere disposition to virtue (S. o.). དང་བ་ཉིད *dañ-wa ñid* संमन devotion, purity of heart. དང་བའི་གསལ་བ *dañ-waḥi gsal-wa* (ཁ་དོག་སྐྱ་བུ) प्रसन्न, श्वेत to be cheerful; of open countenance; of bright appearance.

དང་ཙེ *dañ-tse* 1. n. of a kind of Chinese satin. 2. in *W.* a field-terrace (*Jä.*).

དང་ཟས་མ་ཟ *dañ-zas ma-za* अविश्रम्भोजिन् do not eat with a doubt; also do not entertain doubt [a suspicious man]*S.*

དང་ར *dañ-ra* stable for cattle, in *C.* and *W.* (*Jä.*).

+ **དང་ལ** *Dañ-la* 1. ཆུ་ཡི་རྫིང་བུ a tank, a pond. 2. acc. to *Sch.* a tract of land abounding in springs. 3. n. of a long and lofty mountain range in N. E. Tibet, running from long. 90° to long. 96° E. and keeping mainly to the 33rd parallel of latitude. Travellers to Lhasa from the N. E. must cross this range. It is Father Huc's "Tant-la."

དྭངས *dwañs* or དྭངས་པ *dwañs-pa* 1. sbst. glare, lustre: དྭངས་མི་འདུག it has no brightness or glitter; དྭངས་ཆེན་པོ very glittering. 2. force of language; also pronunciation (colloq. ལབ་དྭངས); དྭངས་པོ་ཉིད *dwañs-po ñid* sbst. brightness, lustre, glare, clearness. 3. adj. sparkling, pure, clean, clear: ཆུ་དྭངས་པ sparkling water; སེམས་དྭངས unpolluted heart; ཁམས་དྭངས་པ (of the body) perfect health, looking bright; གནམ་དྭངས a clear sky, fine weather; དྭངས་ཤེལ་མེ་ལོང n. of a code called "the clear crystal mirror" or directions for the guidance of government officials.

དྭངས་མ *dwañṣ-ma*=ཁུ་བ *khu-wa* रस juice, gravy; fig. relish, taste: ཟས་ཀྱི་དྭངས་མ the relish of food (*M̱ñon.*).

དད་པ *daḏ-pa* श्रद्धा, भक्ति, छन्दः: 1. sbst. faith, devotion. 2. vb. to believe, to have faith; acc. to *Jä.* a secondary form of འདོད་པ to wish; hence in compounds: སྐོམ་དད thirst, etc. Referring to this word *Milaraṣpa* remarks: དད་པ་དང་འདོད་པ་གཉིས་ནོར་རྟོགས་ཡོད་པས, དེ་གཉིས་དང་དད་པ་བྱ་བའི་ཡུལ་ཡང་མ་ནོར་བ་གལ་ཆེ as it is to be feared that དད་པ may be mistaken for འདོད་པ, it is important that these two and the object of one's དད་པ or faith should not be confounded. The first is what may be called divine love, the second, *i.e.*, འདོད་པ, is love for one's wife, children, and worldly things. དད་པ་མེད་པའི་མི་རྣམས་ལ, དཀར་པོའི་ཆོས་རྣམས་མི་སྐྱང་སྐྱེ། to men who are devoid of faith, holy thoughts (religious ideas) would not occur (*Lam-rim. 25*). དེ་ལ་དད་པ་ཐམས་ཅད་ཞིག་པར་མི་འགྱུར་ཀྱི། མཐའ་མེད་པའི་སྲོག་ཐོབ་པར་འགྱུར all believing in him shall not be destroyed, but shall obtain everlasting life. There are three kinds of དད་པ *daḏ-pa*, viz:—(1) དང་བའི་དད་པ भक्ति sincere faith; (2) ཡིད་ཆེས་པའི་དད་པ trust, full confidence; (3 ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་དད་པ unflagging devotion, unalterable belief. དད་པ་ཉིད *daḏ-pa ñiḏ* sbst. श्रद्धा faith, love, devotion; དད་གུས *daḏ-guṣ* reverence and faith: ཁོང་གི་ཡོན་ཏན་ཐོས་པ་ལ་བརྟེན་ནས་དད་གུས་སྒོམ on hearing of his high virtues I meditated reverentially on faith (*H̱brom.* ཁ *2*). དད་པ་ལོག་པ *daḏ-pa log-pa* श्रद्धाविपन्न impaired faith, want of faith [also, the man who is wanting in faith]*S*; དད་པ་ཕྱིར་བསྒྱུར་བ *daḏ-pa phyirḇṣgyur-wa* དད་པ་ཉམས་པ छन्दः: प्रत्युद्धार change or modification of one's opinion, (regarding another person). དད་པ་བྱེད་པ *daḏ-pa byeḏ-pa* to confide in, to believe; དད་བཞིན་དུ in faith; དད་པ་འབུལ་བ *daḏ-pa ẖbul-wa* offer of faith; དད་པ་མི་ཕྱེད་པ *daḏ-pa mi-phyeḏ-pa* unflagging faith.

དད་གུས་ལྡན *daḏ-guṣ ḻdan* भक्त, श्रद्धावान्, श्रद्धायुक्त, श्रद्धालु faithful, loyal, devout, respectful.

Syn. གུས་པར་བྱེད *guṣ-par byeḏ*; གུས་ལྡན *guṣ-ḻdan*; ཞེ་ས་བྱེད *she-sa byeḏ*; མངོན་པར་ལྡང *m̱ñon-par ḻdañ*; སྟེན་བྱེད *ṣten-byeḏ*; ཀུན་ཏུ་བསྟེན *kun-tu ḇṣten*; རབ་ཏུ་བསྟེན *rab-tu ḇṣten*; མོས་ལྡན *moṣ-ḻdan*; དད་ལྡན *daḏ-ḻdan*; དད་ཆགས་ཅན *daḏ-chagṣ-can*; དད་པ་ཅན *daḏ-pa can*; གཅིག་ཏུ་སེམས *gcig-tu semṣ*; དང་བ *dañ-wa*; མོས་པ *moṣ-pa*; གུས་པ་ཕྱག་བྱེད་པ *guṣ-pa phyag byeḏ-pa*; བན་དཱ་རུ *ban-dā-ru* वन्दारु (*M̱ñon.*).

དད་དམ་འཕོ་མེད་ཀྱི་འདུན་པ *daḏ-dam ẖpho-meḏ-kyi ẖdun-pa* love with unflagging faith and unflinching devotion; as in ས་ཐག་འགྱང་གིས་བཅད་པས་དད་དམ་འཕོ་མེད་ཀྱི་འདུན་པ་ཆེད་མེད་ལ in a remote land though separated by distance his unfailing love and devotion remained undiminished.

དད་འདུན *daḏ-ẖdun* love, faith, devotion, reverence, veneration. དད་འདུན་མེད་པ *daḏ-ẖdun meḏ-pa* faithless, irreverent, unbelieving.

དད་པ་གསུམ *daḏ-pa gsum* the three kinds of དད་པ *dad-pa* or faith acc. to Bon:—མངོན་འདོད་ཀྱི་དད་པ; དང་བའི་དདཔ; ཡིད་ཆེས་ཀྱི་དད་པ; but acc. to Buddhism, there are two kinds of དད་པ (1) འཇིག་རྟེན་པའི་དད་པ faith in a worldly sense; (2) འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་དད་པ faith in a spiritual sense (*K. d.* ན *310*).

དད་པའི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ *daḏ-pahi ṟjeṣ-su ẖbrañ-wa* श्रद्धानुसारी one of the stages of a Buddhist monk who is a *Çrāvaka*. དད་པའི་གསོ་སྦྱོང་བྱ་བར་གསོལ་བ་འདེབས་པ छन्दस: पोषधमारोचयति to pray to perform the *uposatha* (religious fasting) in faith; དད་པས་མོས་པ श्रद्धायुक्त one of the twenty stages which a Buddhist monk attains to in the order of *Çrāvaka*.

དན་གོང་ *dan-goń* balls made of wood, cloth, stone, or glass, with which children play (*K. du.* ད *146*).

དན་ཏ *dan-ta* n. of a fruit yielding a medicinal drug.

དན་ཉེག *dan-ñeg* in the dialect of Amdo: precious, important.

དན་ཐུ་ལི་ཀ *dan-thu li-ka* n. of a kind of grass which grows as quickly as it is cut (*K. my.* ཀ *228*).

དན་ད *dan-da* n. of a medicinal herb.

དན་ད་ལི *dan-da-li* in *Ld.* a sieve, gen. consisting of perforated leather or a wooden frame; རས་དན་དལ *raş dan-dal* a sieve made of cloth (*Jä.*).

དན་འདྲ *dan-ẖḏṟa* एरण्ड n. of a medicinal fruit. [the castor-oil plant]*S.*

དན་བག *Dan-bag* or དམ་བག *Dam-bag* n. of hamlet situated below the great monastery of འབྲས་སྤུངས *H̱braş spuńş* or Daipung near Lhasa, about 4 miles to the W. of that city (*Loń* ཟ *3*).

དན་རོག *dan-rog* जयपाल *Croton euphorbia*; or rather its medicinal fruit: དན་རོག་ནང་ནད་དྲག་པོ་སྦྱོང་བ་བྱེད *dan-rog nań-naḏ ḏṟag-po sbyoń-wa byeḏ* croton heals serious internal maladies.

‡ **དཎ་ཌ་ཨུ་ཏ་པ་ལ** *Daṇḍa u-ta pa-la* दण्ड-उत्पल n. of a medicinal plant: དཎ་ཌ་ཨུ་ཏ་པ་ལ་རྩ་བ་དང་, བ་ཡི་མར་དང་བཏུང་བྱས, དུས་ལྡན་དུས་ལ་སྦུམ་པར་འགྱུར from the root of the plant called Daṇḍa Utpala taken with cow's butter a woman will in proper time become pregnant (*K. g.* ཅ *44*).

དམ *dam* bound fast: དམ་ཁས་བླངས་པར་འོས་པ fit or suitable to be bound by promise or under an oath, v. ཁས་བླངས *kẖaş-ḇlańş*; དམ་དུ་བཅིང་པ *dam-du ḇciń-pa* विबन्ध well bound; also bound tightly. དམ་དུ་བཟུང་བ *dam-du ḇzuń-wa* to hold tightly, hold fast; ཡི་དམ *yi-dam* or ཐུགས་དམ *thugş-dam* a solemn promise, vow, oath, confirmation by oath; དམ་ལ་གནས་པ *dam-la gnaş-pa* to abide by one's own promise or words; དམ་ཉམས *dam-ñamş* a violation of promise; a violator of promises; དམ་ཉམས་ཀྱི་ལས་རྣམས violations of duty. དམ་ལ་འདོགས་པ to exorcise demons, to bind them under solemn oath, etc.

དམ་ཁ *dam-kha* = ཐེའུ་ཙེ *theẖu-tse* a seal; དམ་ཁ་རྒྱབ་པ to seal, stamp. དམ་ག *dam-ga* = ཐམ་ཁ *tham-kha* (*Cs.*).

དམ་ཕྲུག *dam-prhug* = ཕྱག་དམ or ཐེའུ་ཙེ *theẖu-tse* a seal (*M̱ńon.*).

དམ་བཅའ *dam-ḇcaẖ* or དམ་བཅའ་བ *dam-ḇcaẖ-wa* नियम, वृत, संविद, संगर, बन्ध a promise, a vow; the act of promising; almost equivalent to what we might term a sacrament. དམ་བཅའ་འབུལ་བ *dam-ḇcaẖ ẖbul-wa* to give assurance; to make a promise; མི་འབབ་པའི་དམ་བཅའ *mi-ẖbab-paẖi dam-ḇcaẖ* a promise from which one will not shrink.

དམ་ཅན་རྡོ་རྗེ་ལེགས་པ *Dam-can ṟdo-ṟje legş-pa* is a Tantrik deity introduced by Padma S'ambhawa and mentioned in *Pth.* He is of the དྲག་གཤེད or terrific class of deities and is usually portrayed riding either on the Tibetan imaginary form of lion or on a he-goat. He is known also as *Ṟdor-legş.* Probably the same as that in the next paragraph.

དམ་ཆེན་ཆོས་རྒྱལ *Dam-chen choş-ṟgal* is the tutelary deity of the Grand Lama of Tashi-lhunpo, and is supposed to be under a solemn oath to defend Buddhism against all infidels.

དམ་བཅས་པ *dam ḇcas-pa* a promise made; to make a promise; དམ་སྲུང་བ *dam s̱ruñ-wa* to keep one's word or vow; དམ་བཅས་པ་དང་མི་འགལ་བ not to violate one's promise.

དམ་དུམ *dam-dum* 1.=ཕྲན་བུ *phran-bu* or ཉུང་ཉུང་ *ñuñ-ñuñ* small; a little quantity or bit. 2. various (*Sch.*).

དམ་པ *dam-pa* उत्तम, परम, सत्, दृढ 1. excellent, superior, the best. 2. steady or firm, tight. 3. holy, sacred; which is the most frequent usage of the word: བླ་མ་དམ་པ་བྱོན་བྱུང་ a holy lama has come; དམ་པ་ནི་མཆོག་ཏུ་གྱུར་བ་ཡིན he is a holy one who has become the very best; དམ་པའི་བློ་གྲོས *dam-paẖi ḇlo-groṣ* holy intention, pious inclination. 4. seems to be also used as a term resp. for: the deceased, the late, *e.g.*, ཡབ་དམ་པ་དེ་ཉིད he my deceased father; སློབ་དཔོན་དམ་པ་དེ་ཉིད the late teacher himself, etc. 5. also sbst. the good, the holy, holiness: དམ་པ་རྣམས་ཀྱི of the holy ones.

དམ་པ་རྒྱལ *dam-pa ṟgyal* for སྐྱེས་བུ་དམ་པ་ཐམས་ཅད་ལས་རྒྱལ

དམ་པ་ཏོག་དཀར *Dam-pa tog-ḏkar* n. of a Deva-puttra; acc. to some Gautama Buddha bore this name in the Gahdan heavens.

དམ་པ་མི་ལྡན *dam-pa mi-ḻdan*=དམ་པ་མ་ཡིན་པ.

དམ་པའི་གྲིབ་བསིལ་དང་ལྡན་པ *dam-paẖi grib-ḇsil-dañ ḻdan-pa* सच्छाय possessed of the grateful shade of sanctity.

དམ་པའི་ཆོས *dam-paẖi chos* or དམ་ཆོས सद्धर्म holy religion, Buddhism: དམ་པའི་ཆོས་དང་ཚེ་འདིའི་འདུན་མ་གཉིས མཉམ་དུ་འགྲུབ་པ་སུ་ཡང་ཡོད་པ་མིན both holy religion and worldly wishes there is none that can accomplish these two together (*Lo.* 7). དམ་པའི་ཆོས་པད་མ་དཀར་པོའི་མདོ *Dam-paẖi choṣ paḏ-ma ḏkar-poẖi m̱do* सद्धर्मपुण्डरीकसूत्र n. of one of the well-known scriptures of the *Mahāyāna* school.

དམ་པའི་གཟུགས་བརྙན *dam-paẖi gzugṣ-ḇṟñan* the image of holiness.

དམ་པོ *dam-po* दृढ 1. strict, firm, strong, tight; adv. as in དམ་པོར་འཛིན་པ to hold firmly, to seize securely. 2. acc. to *Jä.* narrow. དམ་པོ་མ་ཡིན *dam-po ma-yin* शिथिल not strong-willed; not strict; relaxed; དམ་པོར་བྱེད་པ *dam-por byeḏ-pa* or སྲ་བར་བྱེད་པ दृढीक्रियते making firm, tight, or strict.

དམ་འབྱར *dam-ẖbyar* 1. = ལུགས་སྲོལ custom, usage, official practice: ལོ་གསར་ཐོབ་གཞི་དམ་འབྱར་ནང་ལྟར the customary allowances of the new year, etc. (*Ṟtsii*). 2. the affixing a seal; also a letter to which a seal has been fixed.

དམ་ཚིག *dam-tshig* word of honour, a sacred or solemn vow; words or engagement made solemnly; དམ་ཚིག་ཉིད *dam-tshig ñiḏ* promise solemnly undertaken.

དམ་རྫས *dam-ṟdsas̱* or དམ་ཚིག་གི་རྫས *dam-tshig-gi ṟdsaṣ* objects or articles of religious utility which one carries about; for instance, the bell and the dorje are the དམ་རྫས of a *Tantrik* lama or a Buddhist exorcist which he always carries with him: རྣལ་འབྱོར་མ་ལ་ཐུགས་དམ་མཛད་པས་དེའི་རྫས་ཆང་གཅིག་སྦས་པས because he consulted the holy opinion of the *naljorma* (female ascetic of the *Tantrik* school); her desideratum (དམ་རྫས) which was beer was kept concealed (*A. 61*).

འདམ་བུའི་ཚལ *H̱dam-buẖi tshal* n. of a place beyond Suvarṇa-bhūmi (ancient Pegu); it is located: རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ་བརྒལ་མ་ཐག་ཏུ་གསེར་གླིང་ལྗོན་ཤིང་གི་ནུབ་ཕྱོགས soon after crossing the ocean to the west of the groves of Suvarṇa-bhūmi (*A. 20*).

དམ་སྲག་རྫོང་ *Dam-s̱rag ṟdsoñ* described as as being a district in Tibet (*Ṟtsii.*).

དམ་སྲི *dam-sri* a species of gnome mentioned in *Pth.* as causing plague and cattle-disease.

དཱུ *daẖu* a kind of fever (typhoid): ནད་པ་དཱུམ་ཐེབས་ནས being laid up with typhoid fever. དཱུ་བུ་ཚ *daẖu bu-tsha* = དྭཱུ་བུ་ཚ *dwaẖu bu-tsha* an orphan boy, orphan.

དར I: *dar* कौश, राग, पट्टक silk; also a flag: མཇལ་དར lit. meeting-scarf, is resp. for ཁ་བཏགས silk-scarf presented on meeting; presentation scarf; རྒྱ་དར Chinese or Indian silk; དར་དཀར white or plain silk scarf; དར་གོས silk stuff or dress. འཕྱར་དར *ẖphyar-dar* a hoisted flag; དར་ཆུང a small flag; མདུང་དར *m̱duń-dar* a silken strip attached to the top of a lance. དར་སྐུད *dar-s̱kuḏ* रागसूत्र silk-thread: གོས་མེད་དར་སྐུད་འདྲ without dress; naked like a silk thread (stark-naked). དར་ཁྲ *dar-khra* चित्रपट्ट painted or coloured satin; satin with figures on it; དར་ཕོན *dar-phon* a coarse kind of silk; དར་ཁྲུ *dar-khru* small square or triangular flag (made originally of silk); དར་གྱི་ལྡ་ལྡིང་ *dar-gyi ḻda-ḻdiń* पट्टदाम silk-lace or fringes: དར་གྱི་ལྡ་ལྡིང་མང་པོ་བཏགས་པ *dar-gyi ḻda-ḻdiń mań-po ḇtagş-pa* पट्टदामकलाप decorated with a large number of silk fringes, lace, &c. དར་ཟབ *dar-zab* कौश the finest satin, silk-stuff; embroidered silk *kincob*; དར་ཟབ་སྒྲུགས་ལས་བྱུང་བ (དང་པོ་ལས་བྱུང་བ) कौशेय the finest satin: དར་ཟབ་གོས་ཤིངས (གོས་ཆེན་གྱི་གདན) ཟླ་བའི་སྙིང་པོ་ཞོག (*A. 4*) let Chandragarbha sit on the satin-robe spread out. རིན་པོ་ཆེའི་དར་ཟབ་སོགས་ སྣུན་གཟིགས་མང་ཚམ a large present consisting of the finest embroidered satin, etc. (*Ṟtsii.*). དར་རི་མོ་ཅན *dar ri-mo-can* चित्रपट्टक figured satin imported from China.

དར་ལ *dar-la* पट, (གོས་ཞིག) अवश्यायपट्ट [a kind of satin cloth used for protection against frost] *S.*

དར་གྱི་འབུ *dar-gyi ẖbu* or དར་གྱི་སྲིན་བུ *dar-gyi s̱rin-bu* कौशकीट silk-worm.

Syn. སྐུད་པའི་འབུ *s̱kuḏ-pahi ẖbu*; དར་གྱི་འབུ *dar-gyi ẖbu* (*M̱ṅon.*).

དར་ལྕོག *dar-ḻcog* a flag-staff about 10 or 12 feet high (with inscribed flag) fixed on house-tops, piles of stone, or on votive cairns.

Syn. དར་པོ་ཆེ *dar-po che.*

དར་བཏགས་པ *dar-ḇtagş-pa* to bind silk scarves to the neck or throw them on the necks of parties to be blessed.

དར་ཐོགས་པ *dar-thogş-pa* one with a scarf in his hand; དམག་དཔོན་དར་ཐོགས་པ the general (when given command of an army) being presented with a silk scarf as a token of office (*D.R.*).

དར་འཐག་མཁན *dar ẖthag-m̱khan* silk-weaver; དར་འཐག་མཁན་གྱི་བུ་མོ daughter of a silk-weaver.

དར་བུ *dar-bu* a kind of red cloth made of either coarse silk or cotton, manufactured in Amdo (*S. kar. 174*).

དར་བུབས *dar-bubş* a whole piece of silk-stuff rolled together.

དར་དཔྱངས *dar-ḏpyańş* or དར་ཡུག *daryug* पट्टाक्ष a narrow ribbon-like piece of silk, a kind of silken ornament. 2. the silk scarves or coloured cotton cloth attached to a flag-staff (*Ṟtsii.*).

Syn. དར་བུ *dar-bu*; དར་ཆུང་ *dar-chuń* (*Jä.*).

དར II: ice, not glacial ice, but that on ponds, streams and lakes; དར་ཆགས *dar-chagş* icy formation, ice in formation: མཚོ་ལ་དར་ཆགས་བཏབ an incrustation of ice has formed on the lake. དར་ཟམ *dar-zam* ice-bridge.

དར III: यौवन youth; དར་བབས or དར་ལ་བབས་པ मध्यम; युवा youth; youthful age; also=སྐྱེས་ཕྲན *şkyeş-phran.* དར་ཕྱེད *dar-phyed̲* or དར་ཡོལ *dar-yol* जराजीर्ण, गतयौवन one past his youth, *i.e.*, after the middle age, *i.e.*, from the 49th to the 60th year in man.

དར་གཅིག *dar-gcig*=ཐུང་ཙམ or རེ་ཞིག a little while, a moment; དར་གཅིག་ལོན་པ་ན after a while; adverbially: for a little while, for a moment, directly, instantly, in a moment; དར་ཙམ *dar-tsam* about a moment.

དར་བ *dar-wa* vb. 1. to be diffused, grown up; to spread, spreading; ཆེས་དར་བ to gain much ground, to increase exceedingly; དར་དུ་འཛུག་པ to extend, enlarge; དར་རྒུད spreading and decaying; increase and decrease; ཡུལ་དར་བ a growing place or country. 2.=དར་ར (Beng.) घोल sbst. whey; milk from which butter has been churned out; དར་བའི་ཆང wine made of fermented whey.

Syn. ཆུ་སྐྱ *chu-şkya*; ཆབ་སྐྱ *chab-şkya* (*M̱ñon.*).

དར་བབ་མ *dar bab-ma*=བུ་མོ་དར་མ तरुणी a maiden; a damsel.

དར་བབས *dar-babş*=དར་ལ་བབས་པ youthful.

དར་རྒྱས་གླིང་ *Dar-r̲gyaş gliñ* n. of a Buddhist monastery in Upper Tibet. *Jä.* mentions this also as another n. for Darjeeling.

དར་སྒ *dar-şga* the walnut-tree.

དར་དིར *dar-dir* किलकिलायित humming or buzzing; wailing, lamenting (*Jä.*).

དར་རྡོ *dar-r̲do*=དར་རྡོ *r̲dar-r̲do*, གྲི་སོགས་དར་བྱེད a stone on which any steel implement is sharpened; grinding stone.

‡ **དར་དྷི** *dar-dhi*, v. ཀུ་ཤ *ku-ça* (*M̱ñon.*).

དར་པོ *dar-po* an adult.

དར་པོ་ཆེ *dar-po che*, v. དར་ལྕོག *dar-l̲cog* sail; large flag fastened to a flag-staff: ཛིངས་དེ་ཡར་དར་པོ་ཆེ་རླུང་གིས་བསྐྱོད་པ་བཞིན་དུ་འདར་བ་དང་ and that ship quivered like as a flag when moved by the wind (*A. 16*).

དར་མ I: *Dar-ma* n. of a district in the province of *H̱phan-yul*, with a small fort (*R̲tsii.*).

དར་མ II: तारुण्य, संरूढ़, तरुण, also प्रौढ़, middle age (in man or woman) after the 40th year.

དར་མའི་སྟོབས *dar-mah̲i ştobş* the strength of full-grown man, that of an adult.

དར་མའི་ལུས *dar-mah̲i luş* उक्षशरीर the body of a bull; youthful body (like that of growing bull).

དར་མ་རིན་ཆེན *Dar-ma rin-chen* also called རྒྱལ་ཚབ་རྗེ the disciple and successor of Tsong-khapa; དར་མ་བསོད་ནམས *Dar-ma b̲sod̲-namş* n. of a disciple of Tsong-khapa (*Loñ.* ༢ *11*).

དར་མོ *Dar-mo* an abbreviated n. of a Tibetan physician called དར་མོ་སྨན་རམས་པ; his work on medicine is still extant in Tibet.

དར་དམང་པ *dar d̲mañ-pa* raw-silk (*Schtr.*).

དར་སྨན *dar-şman*=དར་ཚུར alum.

དར་ཙམ *dar-tsam*=རིབ་ཙམ or སྐིབ་ཙམ or དར་གཅིག a moment; very short time.

དར་བཙག *dar-b̲tsag*=རས་བཙག cloth used for sifting and filtering: གྲོ་ཞིབ་དར་བཙག་ཕྱབ་པ་ནས་དང་འདྲ sifted wheat is like barley (in price) (*R̲tsii.*).

དར་རྩེ་མདོ *Dar-r̲tse-m̲do* Darchendo, otherwise Ta-chien-lu, situated in the south-easternmost corner of Tibet and practically out of all Tibetan jurisdiction. It is the transport place from whence brick tea is brought into Tibet.

དར་ཚིལ *dar-tshil* 1. the fat of youthful growth. 2. acc. to *Sch.* grain.

དར་ཡ་ཀན *dar-ya kan* a medicinal herb growing in clefts of rocks: དར་ཡ་ཀན་གྱི་ཐང་ཁོག་ཆུ་སེར་སྐེམ་མགོ་བོའི་རྡུས་ཆག་སྦྱོར་ཞིང་ལྷ་བ་འཛིན།

དར་ཡབ *dar-yab* a silk-fan.

དར་ཤམ *dar-çam* 1. the lower border of a silk dress (*Jä.*). 2.= केरा n. of a plant, prob. the plantain.

ↄ དར་ཤིང་ *dar-çiṅ* 1. a medicinal fruit. 2.= དར་ལྕོག་ཤིང་ flag-staff. 3. ཤིང་རྒྱུ་ལེགས་པ a very fine wood (*Jig.*), prob. the satin-wood.

དར་སར་བྱེད་པ *dar-sar byeḏ-pa* to keep observances where religion flourishes.

དར་སང་ *dar-saṅ* a thin satiny muslin used for door-curtains and screens by lamas and great personages to prevent the public gazing on any ceremony or entertainment.

དར་ཧན *dar-han* a Mongol word signifying a man who is exempt from the duty of furnishing labour, &c., to the State, and also from supplying ponies, &c., to those who travel under official authority.

དལ मन्द adj slow, leisurely; དལ་རྐང་ *dal-ṟkaṅ* slowly walking; དལ་ཁོམ་མེད་པ *dal-khom meḏ-pa* = ལོང་མེད་པ without leisure or rest: .བྱ་རོག་དང་བྱིའུ་སོགས་ཁ་དལ་ཁོམ་མེད་པར the mouths of crows and little birds, etc., have little rest (*Khriḏ. 45*). དལ་གྱིས *dal-gyis̱* = ག་ལེ slowly, softly, gently.

དལ་གྱིས་འབབ་པ *dal-gyis̱ ẖbab-pa* मन्दाकिनी n. of the river Ganges in the Himalaya; any sluggish or glacial stream. Also *dal-babs̱*.

དལ་འགྲོ *dal-ẖgro* or དལ་གྱིས་འགྲོ मन्दाकिनी, प्रतिलम्बित, शनैश्चर slowly or gradually moving; that moves in a prostrate position. Met. for the planet Saturn, the white swan, or a tortoise. དལ་འགྲོའི་རྒྱུན་བཞིན *dal-ẖgroẖi ṟgyun-ḇshin* meandering, as great rivers of the plains which flow sluggishly: བཀའ་མཆིད་ཕེབས་ཚོགས་ཀྱང་དལ་འགྲོའི་རྒྱུན་བཞིན་ཡོད་པ་མཁྱེན (*Yig. k. 15*) pray permit your instructions (letters) to come to me uninterruptedly, like the flow of a river.

དལ་འགྲོས *dal-ẖgros̱* 1. a mode of dancing v. རྐང་པའི་འདུ་བྱེད. 2. described as ག་ལེ་ག་ལེ་འགྲོ་བ to walk or move slowly.

དལ་རྒྱུ *dal-ṟgyu* slowly moving, sluggish stream.

དལ་ཅིག *dal-cig* = ལན་ཅིག *lan-cig* 1. once: དལ་ཅིག་ང་ཡོང་རྒྱུ་ཡིན I shall be coming over once. 2. क्षण a moment, cf. དར་གཅིག *dar-gcig* a little while.

དལ་རྟེན *dal-ṟten* = མི་ལུས the human body (which is very slowly evolved).

དལ་ཐོག་འཇུག་པ *dal-thog ẖjug-pa* to attack, disperse an enemy (*Sch.*).

དལ་དག *dal-dag* this term and དལ་རྐང་ and དལ་འགྲོས occur in astrological calculations of གཟའ་ལྔ the five planets (which term probably implies the planet Saturn).

དལ་དུ་འཕངས་པ *dal-du phaṅs̱-pa* fig. to work or to study assiduously; not to be lazy or indolent: འོ་ན་དལ་དུ་འཕངས་རིག་པ་སློབས་ཟེར he said: but then learn some science not to remain idle (*A. 32*).

དལ་པོ *dal-po* शनैः = *dal* sluggish, slow, relaxed; weak, with but little energy.

Syn. ལྷོད་པོ *lhoḏ-po*; ཤུགས་ཆུང་བ *çugs̱ chuṅ-wa*; བུལ་བ *bul-wa* (*M̱ñon.*).

དལ་བ *dal-wa* = ཁོམ་པ क्षण, जिह्म, विलम्बित languor, ease, quietude, leisure; also the state of *dalwa*, and so the being at ease or in state of leisurely comfort or repose: ཐུགས་དལ་དུས when at leisure, when the mind is disengaged or at ease, *dolce far niente.*

སྤྱིར་མི་ཁོམ་པའི་གནས་བརྒྱད་དུ་མ་སྐྱེས་པར་དམ་པའི་ཆོས་བསྒྲུབ་ཁོམ་པ་ནི་དལ་བ་ཞེས་བྱ generally, not being born in any of the eight states of restless existence, one who finds rest by religious practice is said to be *Dal-wa* (*S̱ñin.*). དལ་བ་བརྒྱད the eight states in which living beings are at ease and happy as being possessed of many blessings; they are: (1) ཆོས་བྱེད་པའི་མི a religious person; (2) དབང་པོ་ཚང་བ one who is fully developed both physically and mentally; (3) ལྟ་བ་མ་ལོག not a heretic, *i.e.*, one who is a Buddhist; (4) as a ལྷ *lha* or god; (5) as a ལྷ་མ་ཡིན *lha-ma yin* or *Asura* an antagonist of the gods; (6) an enlightened man (*i.e.*, not a savage or wildman); (7) and (8) those not born in space or in any animated nature outside humanity. These are also called ཁོམ་པ་བརྒྱད. The following are མི་ཁོམ་པ་བརྒྱད *mi-khom-pa ḇṟgyaḏ* अष्टावक्षणाः, *i.e.*, the states in which living beings have no ease or rest who suffer from continual work, and are therefore called restless ones or མི་ཁོམ་པ:—(1) དམྱལ་བ नरकोपपत्ति hell-beings; (2) ཡི་དྭགས प्रेतलोकोपपत्ति those born in the form of pretas; (3) དུད་འགྲོ तिर्य्यगुपपत्ति those in the animal kingdom (humanity excluded); (4) ཡུལ་མཐའ་འཁོབ प्रत्यन्तजनपदोपपत्ति wild tribes living in the border countries, *i.e.*, outside the pale of civilization; (5) ཀླ་ཀློ *ḵla-ḵlo* म्लेच्छ, or यवन lit. one of indistinct speech, *i.e.*, Moslems; (6) ལྷ་ཚེ་རིང་པོ दीर्घायुषदेवोपपत्ति the gods who on account of desire to live long are born in spheres of the heavens where there is no opportunity of entering the state of *Nirvāṇa*; (7) དབང་པོ་མ་ཚང་བ इन्द्रियविकलता those who are defective in their internal or external organs; (8) ལྟ་བ་ལོག་པ मिथ्यादृष्टि those who are heretics or infidels, *i.e.*, not Buddhists. In Sanskrt and Pali works we find चित्तोत्पादविरागिता indifference with respect to the purification of heart, instead of (5).

དལ་བའི་ལྷ་ལྡན་མ *dal-waẖi lha-ḻdan-ma* रोहिणीनक्षत्र the lunar mansion in which there are five star-gods, a constellation appearing in the shape of a chariot.

Syn. བི་རྗི *bi-ṟji*; སྐར་མ་སྣར་མ *s̱kar-ma s̱nar-ma* (*M̱ñon.*).

དལ་བར་དགའ་བ *dal-war ḏgah-wa* to like doing things slowly, not rashly.

དལ་བུ *dal-bu*=དལ་བ *dalwa* मन्द slow: དལ་བུས་འགྲོ་མ मन्दगामिनी she who moves slowly. དལ་བུས=ཁྱད་ཀྱིས slowly; gently.

དལ་བོན *Dal-bon* a sect of the Bon: དལ་བོན་ལུ་གུ་གར་དལ་ཁམས་དང་ཆས་པ་དང་ the Dal-Bon came from the soft regions where the lambs dwell (*D.R.*).

དལ་འབབ་རྣམ་བཞི *dal-ẖbab ṟnam-ḇshi* the four great rivers which have issued from the glaciers are:—(1) सिन्धु the Indus; (2) གང་ག गङ्गा the Ganges; (3) པཀྵུ पक्षु the Pakshu; acc. to some authors, the Yamunā; (4) སི་ཏ सिता the Oxus; acc. to some authors the Brahmaputtra: ཡིབས་ཚོགས་ཀྱང་དལ་འབབ་རྣམ་པ་བཞིའི་རྒྱུན་བཞིན་ཡོད་པ་མཁྱེན (*Yig. k. 28*) may your letters also be like the flowing streams of the four *Mandākinī* rivers.

དལ་འབྱོར *dal-ẖbyor* an abbr. of དལ་བ་བརྒྱད and འབྱོར་བ་བཅུ; and when these eighteen conditions are complete in a *Sattva*, *i.e.*, in an animate being, it becomes a human being: བདག་ནི་དལ་འབྱོར་མི་དབང་ལུས་ཐོབ་ཅིང་ I having obtained the noble body of a *dal-ẖbyor* man (*A. 3*). དལ་འབྱོར་རྙེད་པར་དཀའ་བ *dal-ẖbyor ṟñeḏ-par ḏkaẖ-wa* humanity, *i.e.*, the state in which the eighteen blessings are with difficulty acquired.

དལ་སྦྱིན་མ *dal s̱byin-ma* चापदा 1 n. of a festival. [2. night, giving relaxation or rest]*S.*

དལ་མ *dal-ma*=གར་མཁན་མ a nautch-girl or dancing-woman (*M̱non.*).

དལ་མོ *dal-mo* quiet, calm; also the chine, loin (*Jä.*).

དལ་མོ *dal-mo*=ག་ལེ slowly: ཁྱོད་རང་དལ་མོ་འགྲོ you walk slowly, proceed slowly. དལ་མྱུར་མཐོ་དམན་གྱི་འགྲོས *dal-myur m̱tho-ḏman-gyi ẖgroş* slow and quick, upward or downward movement (*B. ch.*).

དལ་བཙོང་ *dal-ḇtsoń* དལ་ཚོང་ 1. one selling articles at his own residence, who has not to move here and there for their disposal; བཙོང *ḇtsoń* is pf. of འཚོང་ *ẖtshoń*. 2. in *W.* the people of མངའ་རིས་སྐོར་གསུམ are not seldom forced by their rulers to take goods from them at fixed prices. When this is done underlings appear before the tents or houses with a quantity of goods (which nobody else will buy) and throwing them down tell the owner of the house or tent that he now owes so much to the Government for things received. This is called དལ་ཚོང་ orthogr. of དལ not certain, but it appears to mean to spread, distribute—to spread trade by force.

དལ་འཛིན་ *dal-ẖdsin*=དལ་འབབ or དལ་འབྱུན་ मन्दधार flowing in a low stream. དལ་འཛིན་ང་རྒྱལ *dal-ẖdsin ńa-ṟgyal* मानमन्धर the pride of Mandhara; the pride that I am more happy than another person; དལ་འཛིན་ལྟོ་དགའ *dal-dsin ḻto-ḏgaẖ* मन्दोदरीप्रिय the lover of Mandodari, Rāvana; དལ་འཛིན་གནས་བཟང་ *dal-ẖdsin gnaş-ḇzań* the superb mansion of heaven.

དལ་ཡམས *dal-yamş*=ནད་རིམས་ངན་པ a pestilence of the worst kind, with the following symptoms:—གཟེར་ཐུང་ *gzer-thuń*; ཁྲག་ནད *khrag-naḏ*; ལྟག་འགྱེལ *ḻtag-ẖgyel*; ཅོག་འགྱེལ *cog-ẖgyel*; མཁྲིས་རིམས *m̱khriş-rimş*; སྨྱོ་རིམས *şmyo-rimş*, etc. (*S̱man. 119*).

དི *di* num. fig. 41.

དི་ཀི *di-ki* in mysticism=an assemblage: all or some brought in together (*K. g.* ཀ *215*).

དི་མར *di-mar* a certain worm or insect (*Sch.*).

དི་རི་རི *di-ri-ri* the howling noise of the wind, the rattle of thunder; also buzz, murmur, hum, low confused noise as of crowds, of number of praying people, of wailing prisoners, of birds on the wing. (*Glr.*, *Jä*).

ཌི་ཧི *ḍi-hi*=ར་རོ་ཅན drunk (mystic) (*K. g.* ཀ *215*).

དིག *dig* in ཁ་དིག or ཁ་དིག་པ, v. དིག་པ.

དིག་སྙན *dig-şñan* कपोत a pigeon.

Syn. ཕུག་རོན *phug-ron*; ཅ་ཅོ་སྒྲོག *ca-co şgrog*; འཕྲུལ་བའི་མིག་ཅན *ẖphrul-waẖi mig-can* (*M̱ñon.*).

དིག་པ *dig-pa* खक्खल 1. to stammer, also ཁ་དིག་པ a stammerer: སྐད་ཆ་བཤད་དུས་ཁ་དིག་པ he at the time of speaking stammers (*Ya-sel, 35*); cf. འདིག་པ *ẖdig-pa*. 2. staggering, intoxicated (*Jä.*).

དིང་ *diń* for དིང་སང་ *diń-sań*.

དིང་ཁྲི *diń-khri* a descendant of *G̱ñaẖ-khri ḇtsan-po*, the first historical king of Tibet (*J. Zań.*).

དིང་དིང *diń-diń* the sound of the drum; acc. to *Schr.* གད་མོ་དིང་དིང་=laughing aloud (*Tā. 158-4*).

དིང་ཕོན *diń-phon* n. of a superior kind of Chinese satin embroidered and worked with needle: གནམ་ཡོལ་དིང་ཕོན་ཁོ་ན་བྱས་པ་རབ the canopy or ceiling made only of *Diń-phon* satin is better (*Jig.*). Also དིང་གོས *diń-gos* id. (*S. kar. 179*).

དིང་ཧུར *diń-hur* नाद a sound, noise.

དིང་རི *Diń-ri* n. of an extensive tableland situated N. E. of the confines of Nepal in Tibet and where there is stationed a Chinese militia. It is commonly called Tingri Maidān. Is more than once mentioned by Milaras̤-pa in his Nam-thar.

དེང་སང་ diṅ-saṅ सम्प्रति, abbr. དེ་རིང་ and སང་ to-day and to-morrow, hence just now, now-a-days; also written as དང་སང་.

དེང་གསལ་འོད་དཔག་སུ་དུས་སྐྱང་ཁྲབ་ལམ this passage was explained as: སྟོན་པས་ཁྱིམ་སྤང་རབ་ཏུ་བྱུང་བའི་ཞེ་ཙ་ན the stage wherein the teacher renouncing his home enters the religious life (*D.R.*).

ད I: *du* 1. num. fig. 71. 2. terminative case-sign after final ང, ད, ན, མ, ར, ལ. 3. how many, how much: དུ་ ཡོད how much is there? སྔོན་ནས་ཟླ་བ་དུ་སོན how many months ago was it that he came? སངས་རྒྱས་མྱ་ངན་ལས་འདས་ནས་ལོ་དུ་ཞལ་ལགས་ཞུས་པས (*A. 93*) he asked how many years have passed since the *Nirvāṇa* of Buddha.

Syn. ག་ཚམ *ga-tsam*; ཅི་ཚམ *ci-tsam*; ཇི་ཚམ *ji-tsam* (*M̱ṅon.*).

དུ་དུ *du-du* how much, how many each time?

དུ་མ *du-ma* अनेक, नाना many; also various, several; ཞག་དུ་མ many days: དུ་མར་ཕྱེ it divided itself into several (parts); ལན་དུ་མར many a time, often. Occurs for "many" in *Mil. Gurbum* 79*b*. 2 and 182*a*. 3.

དུ་ཤིག *du-shig* about how much?

དུ་རུ *du-ru* how much, what extent? སྐྱུམ་མེད་ཡུལ་འདིར་མགོ་བོ་འཁོམ, དེ་ཕྱིར་བོད་ཀྱི་ཡུལ་འདི་ན, ཡུལ་གྱི་ས་དཔྱད་དུ་རུ་སྨྲིད (*Loṅ.* ཞ *4*) I am confused being a stranger in this country; for that reason the nature and extent of this country of Tibet (pray describe).

ད II: in mystic sense 1.= ར taste (ར also = dead body). 2. a woman of bad morals (*K. g.* ཕ *179*).

‡ དུ་ཀུ་ལའི་རས *du-ku-laẖi ras̤* or དུ་གུ་ལའི་རས दौकूलकं the finest kind of silk cloth manufactured in very early times in India

‡ དུ་པ་ཏྲི་ཡ *du-pa tri-ya* (mystic) a cloud (*K. g.* ཕ *28*).

དུ་བ *ḍu-wa* धूम smoke; དུ་བ་མཐུལ *du-wa m̱thul* धूमायते it smokes; དུ་བ་ཕྱུར་བ་བྱེད *du-wa phyur-wa byeḏ* smoke rises; ཧོར་དུ *hor-du* "Turk's smoke," signifying the Turkoman Lob-nor or nomad's tents each containing a stove from which smoke rises.

དུ་བ་འཇུག་རིང་ *du-wa m̱jug-riṅ* केतु comet.

Syn. ཕོད་ཅན *phoḏ-can*; མཇུག་ཕོད་ཅན *m̱jug-phoḏ-can*; གཙུག་ཕུད་ཅན *g̱tsug-phuḏ-can*; སྦྲུལ་ཅན *s̤brul-can*; སྐག་ལས་སྐྱེས *s̤kag-las̤-kges̤*; སྐྲ་གཉིས་པ *s̤kra-g̱ñis̤-pa* (*M̱ṅon.*).

དུ་བ་པ *du-wa-pa* acc. to *Jä.*: in *Spiti* very poor people that pay but a trifling tax; proletarians ('smoke people') that have nothing but the smoke of their fire.

དུ་བ་མི་ཟད་པ *du-wa-mi zaḏ-pa* = དམྱལ་བ n. of a hell (in the Bon mythology).

དུ་བ་འཚུབས *du-wa ẖtshubs̤* भृङ्ग the hornet.

དུ་བའི་སྐྱེ་གནས *du-waẖi s̤kye-gnas̤* 1. धूमयोनि fire (as the source of smoke). 2. acc. to *M̱ṅon.* = སྤྲིན *s̤prin* cloud.

དུ་བའི་ཏོག *du-waẖi tog* धूमकेतु a comet.

དུ་ཞག *du-shag* acc. to *Jä.* the smoke or vapour hanging over towns and large villages in the morning.

‡ **དུ་རུ་ཀ** *du-ru-ka* 1. a kind of fir from the sap of which a resinous incense is produced; ཐང་ཆུ་ནི་སྦྱིན་སྲེག་ལ་བཟང་ (*K. g.* ད *338*) the resin is considered good for the sacrificial fire. 2. རྒྱ་དུ་རུ་ཀའི་ཡུལ *ṟgya duru-kuẖi yul* n. of a place in China inhabited by Mus̤almans (*Loṅ.* ཞ *12*).

‡ དུ་ཧཾ *du-ham* གྲོང་ཁྱེར་ཞེས་སྨྲ་བའི་ལན་ནོ a reply saying "it is a town" (a phrase used in mysticism) (*K. g.* ཕ *27*).

དུ་ཧར་ནག་པོ *Du-har nag-po* n. of a celebrated Chinese astronomer and mathematician (*Ṟtsii.*).

‡ སྟཱུ་པ་ཀཱ་ཡ *dū-pa kā ya* स्तूपकाय 1.=མཆོད་རྟེན་གྱི་སྐུ an image either inscribed on or deposited in a *stûpa* or chaitya. 2. a name of the great temple in the Daipung monastery near Lhasa.

དུག *dug* poison, which is of several kinds, viz :—རང་བཞིན་གྱི་དུག *i.e.*, natural poison, such as snake venom, vegetable and also· moral poisons; སྒྱུར་པའི་དུག substances that have been converted into poison; are སྦྱར་བའི་དུག poisons applied and also made by mixture; མཐོང་བའི་དུག sight-poison, poisons which are visible as such; རེག་པའི་དུག poisons of contagion and infection, those of fatal or ruinous consequences. The four figurative poisons in Budh. are :—རིག་སྔགས་ལོག་པར་ཤེས་པ་དུག a *mantra* or charm known in a wrong manner is poison; ནད་ལ་བཏང་སྙོམས་བྱས་པ་དུག indifference to an illness is poison; རྒན་པོས་གཞོན་ནུ་མ་བསྟེན་པ་དུག an old man's keeping company with a young woman is poison; དབུལ་པོ་ཉིན་པར་ཉལ་བ་དུག a poor man's sleep during the day-time is poison (*Ç. doñ.*). In medical works: ཉི་མ་ཚ་བ་པགས་པའི་དུག the hot sun acts as a poison to the skin; ཆང་ནི་ཤ་ཡི་དུག་ཡིན་ཏེ beer acts as poison to the flesh; ཚྭ་ནི་རུས་པའི་དུག་ཡིན་ལ table-salt acts as poison to the bones. Again, we read of དུག་གསུམ་ནི *dug-gsum-ni* the three poisons :—འདོད་ཆགས काम [lust]*S.* ཞེ་སྡང་ क्रोध [hatred]*S.* གཏི་མུག मोह [ignorance]*S.* (*A. K. 111-21*). Acc. to the Bon there are five moral poisons :—(1) ང་རྒྱལ pride originating from an inordinate sense of one's acquirements; (2) འདོད་ཆགས love and lust originated from objects that fascinate the mind; (3) ཞེ་སྡང་ anger as the poison of the mind which embitters everything that would otherwise be charming; (4) ཕྲག་དོག jealousy which does not allow the mind to bear the sight of another's prosperity; (5) གཏི་མུག=མོངས་པ darkness of the mind. The five gods who acc. to the Bon can suppress the above five poisons are :—(1) གཤེན་ལྷ་འོད་དཀར, (2) གར་གསས་བཙན་པོ (3) དགོད་གསས་ཁམ་པ, (4) གསས་རྗེ་མང་པོ, (5) གནམ་གསས་དབྱིང་རུམ.

དུག་གིས་བྱུག་པ་ཅན *dug-giṣ byug-pa-cān* whatever has been poisoned or besmeared with poison (as an arrow point) (*Ṃñon.*).

དུག་གི་མེ་ཏོག *dug-gi me-tog* 1. generally the plant *Vangueria spinosa*, the blue-lotus. 2. also अतसी *Linum usitatissimum.*

དུག་གི་སྨན *dug-gi ṣman* or དུག་སྨན aconite; poison used as medicine. དུག་གི་སྨན་པ *dug-gi ṣman-pa* जङ्गुलवैद्य a physican or medicine-man using poisonous drugs in diseases.

དུག་སྔགས *dug-ṣñags* poison charm; the following poison-charm is carried in amulet cases inscribed on cloth, paper, or birch-bark, as a protection against poison: ཨོཾ་ཧུམ་པེ་ལེ ཧུམ་པེ་ལེ ཕྲ་ཧུམ་པེ ནད་ཧྲེ སུན་ཏ་ཏེ ཀེ་པ་ ཏ་ཏེ སུ་ན་ཡེ ས་མ་ཡེ ད་ན་ཏེ *da-na-te* དན་ཏེ་ལེ ཏེ་ལེ ཏེ་ལ་ཀེ་ཤེ བྷུ་ལེ བྷུ་ལ་ཀོ་ལེ ཨོཾ་ལེ *o-le* ཙུང་ཀེ་ལེ་སྭཱ་ཧཱ (*K. du.* ཙ *116*).

དུག་ཅན *dug-can* poisonous; དུག་ཅན་པ *dug-can-pa* = ཐབས་རྟུགས་པ also = सागर the ocean; anything poisonous or mischievous; དུག་ཅན་མཚོ *dug-can ṃtsho* सागर the ocean (which is believed to contain poison).

དུག་བཅོམ *dug-ḇcom* हतविष an epithet of Buddha; one who has made poison ineffectual (*M.V.*).

དུག་ཆགས *dug-chags* mischievous; colloq. མི་འདི་དུག་ཆགས་རེད "*mi di duk-chak re,*" that man is very mischievous.

དུག་འཇོམས *dug-hjomṣ* गुण्ड, विषहा, विषघातिन् a kind of twining shrub used as an antidote against poison, *Muispermum cordifolium.*

དུག་འཇོམས་ལྡན *dug ḥjoms-ldan* गरुड़ the golden eagle which Vishnu is said to ride.

དུག་གཉེན *dug-gñen* an antidote to poison.

དུག་ཏི *dug-ti* in Tsang: so, thus, in this manner=ཅུག་ཏི (*Jä.*).

དུག་པ *dug-pa* or དུག་པོ old coat or garment patched up and mended (*Mñon.*). Acc. to *Jä.* coat, garment, dress.

དུག་འཕྲོག *dag-ḥphrog* विषापहा poison-repelling, antidote against poison, n. of a species of tree, *Aristolochia Indica.*

དུག་དམར *dug-dmar*=མཚན་ལ་མེ་སྒྲོན་པོ.

དུག་མོ་ཉུང་ *dug-mo ñuñ* or དུག་མོ་ཉུང་གི་ཤིང་ཏོག medicinal fruit akin to *Karaya*: ཀ་ཀྲུ་ཛྙ་ཡ དུག་མོ་ཉུང་གིས་མཁྲིས་སེལ་ཚ་འབྲུ་གཅོད *Karaya* or *Dugma-ñuñ* stops dysentery and cures biliousness.

Syn. བཅད་སྐྱེ *bcad-skye*; སྤུ་ཅན *spu-can*; རི་ཡི་ཕྲེང་ *ri-yi-phreñ*; བེའུ་ཅན *beḥu-can*; ཤིང་སྐྱ *çiñ-skya.*

དུག་མོ་ཉུང་གི་འབྲུ *dug-mo ñuñ-gi ḥbru* कलिक described as ནས་འབྲས་བཟང་ *nas ḥbras-bzañ* fine-fruiting barley.

དུག་རྩ་ *dug-rtsa* (བོང་ནག) a species of aconite.

དུག་རབ་འཇོམས *dug rab-ḥjoms* 1. पद्म, विषप्रायुध the lotus; that which destroys the effect of poison. 2. शिरीष the poison-destroying, the tree *Mimosa sirissa.*

དུག་རྦ་ཅན *dug rba-can* विषशृङ्गिन् hornet or insect having a poison-sting.

དུག་ལོ *dug-lo* 1. poisonous leaf. 2. न्यग्रोध the banyan tree; *Ficus religiosa.* དུག་ལོ་ལྗོན་པའི་མདོ *Dug-lo ljon-paḥi mdo* n. of a Bon religious work called 'the tree of poisonous leaves.'

དུག་ཤོག *dug-çog* poisonous paper, or *daphne* bark paper of Tibet arsenicated to prevent its being eaten up by moth.

དུག་སེལ *dug-sel* 1. श्रीकण्ठ that which neutralizes the effect of poison; an epithet of Mahādeva. 2. n. of a medical author of ancient India. 3. སྐྱུ་རུ the fruit of *Emblic myrobalan.*

‡ དུག་ཧ་ལཱ་ཧ་ལ *dug-ha-lā ha-la* हलाहल, or हलहल, कालकूट, a deadly poisonous drug.

དུགས I: *dugs* inflamation; in medical works of Tibet are named two kinds of དུགས, viz.:—བསིལ་དུགས inflamation from cold, and ཚད་དུགས inflamation from heat.

དུགས II: 1. gentle warmth; acc. to *Schtr.* heat: ཚད་པའི་དུགས་ཀྱིས by the heat of fever; རྡོ་དུགས warmth from heated stone; ལྕམས་དུགས་སྦངས་དུགས warmth from the fresh dung of animals; ཡོས་དུགས parched corn before it has lost its warmth. 2. revenge, grudge, rancour (*Jä.*).

དུགས་པ *dugs-pa* vb. 1. to make warm, to warm. 2. to light, to kindle (*Jä.*).

དུང་ *duñ* कम्बु, शङ्ख, जलज, कम्बोज any shell, the conch-shell (used as a vessel for offerings; or, when perforated at one end, for blowing as a horn); a horn, trumpet (to call the monks of a monastery to a service); དུང་འབུད་པ to blow a shell; ཁྲིམས་དུང་ trumpet used in courts of justice; ཆོས་དུང་ church-trumpet, trumpet used in religious services; དམག་དུང་ war-trumpet; ཤེངས་དུང་ hunting bugle; རྐང་དུང་ a trumpet made of a hollow thigh-bone; ཟངས་དུང་ a copper trumpet; རག་དུང་ a brass tube about eight feet long used as a trumpet; དབང་དུང་ a similar instrument but shorter and smaller in size; རྭ་དུང་ a horn trumpet; དུང་གི་ཚོགས *duñ-gi-tshogs* a series of conch-shells. དུང་གི་ལག་འཁོར་=དུང་འཁོར the conch-shell ornament worn in Tibet on the wrist by the women; དུང་གི་ལག शङ्खकर an arm adorned with the conch-shell; དུང་སྐད *duñ-ṣkaḏ* the sound of the conch-shell trumpet; དུང་སྐད་ཡིན་ཕྱིར་རོལ་ཆ་ཀུན་ལས་མཐོ a conch-shell on account of its sound is higher than all musical instruments (*Loñ.* ང *2*); དུང་ཆེན *duñ-chen* large trumpets made of copper or brass used in religious services; the human skull; རྐང་དུང *ṟkañ-duñ* the thigh-bone trumpet; དུང་ཆོས *duñ-choṣ* शङ्ख religious service with the music of the church shell-trumpets; also the damning of religious faith or inclination in the mind.

Syn. ཤམ་ཀ *çamka*; ཆུ་སྲིན་གཤེད *chu-sṟin gçeḏ*.

དུང་གི་ཐོར་ཅོག་ཅན *Duñ-gi thor-cog can* n. of a celebrated physician of Tibet who lived in the 4th century A. D: སྨན་པ་དུང་གི་ཐོར་ཅོག་ཅན་གྱི་ལྷ་ཐོ་རི་དང་དེའི་སྲས་ཁྲི་སྙན་གཟུགས་ཅན་གཉིས་ཀའི་བླ་སྨན་མཛད་དོ the physician Dungi-thor-chog-chan served as physician-lama to king Thori and his son Khri-ṣñan-gzugṣ-can (*G̱yu. 33*).

དུང་གི་ལྡེམ་ཤིང་དཀར་པོ *duñ-gi ḻdem-çiñ ḏkar-po* white-wood tree to make images, the wood resembling a conch-shell in appearance; prob. birch-tree (*D.R.*). དུང་གི་རྒྱ་སེ་མི་སེ་མི་ཞེས་བྱ་བའི་རྒྱ་མཚོ n. of a mythological ocean situated beyond the great mountain of *Ṟtseḏ-moẖi Phreñ-waẖi ri* (*K. d.* ར *330*).

དུང་སྐྱོང་ *duñ-ṣkyoñ* n. of a Nāga Rājā who resides in the ocean and protects the shells (*M̱ñon.*).

དུང་དཀར་རག་གཤོག་མ *duñ-ḏkar rag-gçog-ma* lit. white conch with brass wings; a conch-shell trumpet or vessel mounted with brass, with brass-wings (*Ṟtsü.*).

དུང་དཀར་གཡས་འཁྱིལ *duñ-ḏkar gyaṣ-ẖkhyil* दक्षिणावर्त्तशङ्ख a conch-shell with its coil reverting to the right instead of to the left: གཡས་འཁྱིལ་གསུང་སྐད་ཐོས་པས་ནད་རིགས་སེལ། ཁྱིམ་དུ་བཅང་ན་འཐབ་རྩོད་མེད་ཅིང་མཐུན། the sound of the *Dakṣiṇā vartta* conch-shell cures various diseases and if one is kept in the house it removes quarrels, strife, and brings in harmony (*Loñ.* ང *2*).

Syn. དུང་ མཆོག *duñ-ṃchog*; རྒྱལ་པོ་འཁྱིལ་བ *ṟgyal-po ẖkhyil-wa*; བཀྲ་ཤིས་དུང་ *ḇkraçiṣ duñ*; སྐྱེ་བ་ལྔ་པ *ṣkye-wa ḻña-pa* (*M̱ñon.*).

དུང་གཡོན་འཁྱིལ *duñ gyon-ẖkhyil* the ordinary conch-shell of which the coil is from left to right; དུང་དམར *duñ-ḏmar* रक्तशङ्ख = རོག་ཅན red conch-shell; conch-shell vermilion dyed; དུང་ཚེར་མ་ཅན *duñ tsher-ma can* कण्टकशङ्ख; སྲུང་རྭ་བ་ཅན horned conch-shell or one with bristle-like excrescences.

དུང་མཁན *duñ-ṃkhan*, v. དུང་བཟོ་བ

དུང་མཆོག *duñ-ṃchog*, v. དུང་དཀར་གཡས་འཁྱིལ *duñ-ḏkar gyaṣ-ẖkhyil.*

དུང་རྡོ *duñ-ṟdo* fossil-shell.

དུང་མདོག་ཅན *duñ-ṃdog-can* possessed of conch-shell colour, conch-like colour; = མི་ཐོད་པ the human skull (*Ṣman. 348*).

དུང་འབྲས *duñ-ẖbraṣ* शङ्खफल a kind of stone which joins fracture: དུང་འབྲས་རུས་སྦྱོར་དཔལ་ཆུ་འཆིང་བར་བྱེད.

དུང་མཚོ་དཀར་མོ *duñ-ṃtsho ḏkar-mo* n. of a great white ocean abounding in conch-shells (*J. Zañ.*).

དུང་གཡས་འཁྱིལ *duñ gyaṣ-ẖkyil*, v. དུང་དཀར་གཡས་འཁྱིལ.

དུང་ངེ *duñ-ñe* defined as འདོད་པ or དད་པ་མངོན་སུམ་སྐྱེས་པ the growth of real attachment or regard; also སེམས་དུང་ངེ or ཡིད་དུང་ངེ id. དུང་ངེ་བ *duñ-ñe-wa* constant, continual (*Jä.*).

དུང་ཅན་མ *Duń-can-ma* शङ्खिनी n. of a Khadoma sprite.

དུང་དུང་ *duń-duń* = ཟུམས་ཟུམས 1. with བྱེད་པ = to yearn: ཆགས་ལྟོགས་ཀྱང་དུང་དུང་མ་བྱེད even if you starve, do not yearn after a thing; གཉེན་ལ་སེམས་དུང་དུང་བྱེད་པ he yearns for his relations. 2. staggering, reeling, loitering, wavering (*Sch.*).

དུང་པན *duń-pan* a Chinese word Tibetanized = a washing bowl, basin.

དུང་ཕྱུར *duń-phyur* (གྲངས) शङ्ख, अर्बुद, मध्य acc. to *Sch.* and *Jä.* 100 millions.

དུང་ལུང་ *Duń-luń* n. of a sacred place in Tibet (*Deb. 43*): དུང་ལུང་དུ་མཁའ་འགྲོ་མའི་སྒྲ་ཐོས at Dunlung he heard the voice of a *Dākini.*

དུང་ལོ་ལྗོན་པའི་མདོ *Duń-lo ḻjon-paẖi m̱do* n. of a Bon religious work (*B. Nam.*).

དུང་སེམས *duń-sems̱* lit. white heart, sincerity, candidness: ཁྱོ་བོ་ཡང་དུང་སེམས་རྡོ་རྗེའི་ངོས་ནས་མི་འདོར་བའི་སློལ་ངོས་ཡང་ཀྱང་ཡང་བྱེད། (*Yig. k. 88*) I shall again and again sincerely hold intercourse with you on appropriate subjects so as not to be discarded.

དུངས་པ *duńs̱-pa* a secondary form of གདུངས་པ love, དད་པ་དང་དུངས་པ་ཞིག་སྐྱེས་ཏེ some faith and love having grown. ཡིད་དུངས = སྙིང་བརྩེ་བ loving, affectionate.

དུད་པ I: *dud̲-pa* 1. = ཀུམ་པ नम adj. humble, sbst. mildness, humility, also respect, homage. 2. vb. to lie, to knit, v. འདུད་པ. 3. pf. of འདུད་པ to stoop, bend, to bow down.

དུད་འགྲོ *dud̲-ẖgro* पशु that which walks bending; opposite to man who walks upright; a quadruped, beast, and sometimes used as a general name for all animals except man. Duḍo are of two kinds:—(1) བྱིངས་ན་གནས་པ those that live hidden, such as in the sea, underground, &c. 2. ཁ་འཐོར་བ those that live scattered in the abodes of men and gods. དམྱལ་བ་དང་ཡི་དྭགས་ཀྱི་གནས་སུ་ཡང་དུད་འགྲོ་ཡོད it is said that there are Duḍo also in hell and in the region of the *Preta* (ghosts) (*K. d.* ར *2*).

དུད་པ II: (མེ་ཡི་དུ་བ) धूम 1. smoke. 2. कज्जल soot mixed with butter which is applied to the eye-lashes in the East. དུད་ཁ *dud̲-kha* acc. to *Sch.*: (1) having the colour of smoke. (2) a family; household, as smoke-emitters. (3) chimney; དུད་གྲངས *dud̲-grańs̱* number of houses counted by the smoke coming out from each: ཁྲི་བསྐོར་རྣམས་ཀྱི་དུད་གྲངས the number of households or families of *Ŭ* and Tsang under the *Khri-ḇs̱kor* rule. (*Yig.*). དུད་པ་སྔོན *dud̲-pa s̱ńon* the smoke preceding the flames; དུད་བལ *dud̲-bal* soot; དུད་རྩི *dud̲-ṟtsi* id.

དུད་དམག *dud̲-d̲mag* 1. fight or dispute among householders. 2. soldiers recruited from among villagers.

དུད་ཚང *dud̲-tshań* = མི་ཚང་ a family, a household; དུད་འཚོ *dud̲-ẖtsho* = གྲོང་ཚོ a village, hamlet; དུད་འཚོ་ཁག་བཅུ་གཉིས twelve villages or hamlets.

དུན་པ *dun-pa* (for འདུན་པ) great diligence, assiduity; འདུན་པ་དྲག་པོ very diligent; in *W.* (cf. འདུན་པ and རྟུན).

དུབ་པ *dub-pa* क्लमित or ལུས་དུབ་པ vb., pf. དུབ་པ to be fatigued, to be tired; ལུས་སེམས་དུབ་པར་མ་གྱུར་ཏམ have you not become fatigued in mind and body (*A. 23.*); adj. tired, fatigued; also དུབ་ཅན; sbst. fatigue; མི་དུབ་པོ untired ones; ངལ་ཞིང་དུབ་ནས being fatigued: ལུས་དང་ངག་ཡིད་དུབ he is tired in body, speech, and mind.

དུམ *dum* 1. a small plate or vessel: དུམ་གཅིག་གཏོར་མས་བཀང་བ་ཐོགས་ནས carrying one plate filled with torma offerings (*A. 29*). 2. a small quantity, a little, a bit: དུམ་ཙམ་སྡོད wait just a short while.

དུམ་པ *dum-pa* 1. किञ्चित् some: དུམ་པ་སྟེ it being a little, somewhat. 2. a division, or volume, in the dialect of Amdo: འབུམ་དུམ་པ་བཅུ་གཉིས the twelve volumes of the Bum (scriptures).

དུམ་པོ *dum-po* a large piece, a fragment.

དུམ་བུ *dum-bu*=དམ་དུམ खण्ड a fraction, small piece, a part, a quantity. དུམ་བུར་གཅོག་པ, གཅོད་པ or བྱེད་པ to break, to cut to pieces: ནོར་རྫས་གང་ཡོད་ཐམས་ཅད་དུམ་བུ་གསུམ་ལ་བགོད་ནས་དུམ་བུ་གཉིས་ཕ་མ་ལ་ཐོབ, དུམ་བུ་གཅིག་བུ་ལ་ཐོབ all properties and effects whatever there may be should be divided into three parts—the parents will get two parts and the son one part. དུམ་བུ་ཅན *dum-bu can* fractional; དུམ་བུ་མེད *dum-bu min* दलं, अखण्ड entire. དུམ་བུ་གསུམ *dum-bu gsum* त्रिखण्डक three parts, triple division; དུམ་བུར་གྱུར་པ *dum-bur gyur-pa* divided into parts; དུམ་བུར་བྱེད་པ *dum-bur byed-pa* छिदा to divide.

དུམ་བྲག *Dum-brag* n. of a rock-cavern (*Deb.* ཀ་*21*).

དུམ་ཡང་ *dum-yañ* in Sikk.=ལས་དཔོན head workman, one who supervises work.

དུམ་བུ་གསུམ་པ *dum-bu gsum-pa*, v. དུར་ཁྲིད.

དུར་བ *dur-wa* vb. 1. to dispose of the dead, to keep a dead body. 2. དུར *dur* or དུར་ས tomb, grave; དུར་དུ་འཇུག་པ to bury, to inter, to put in the grave; དུར་རྐོ་བ to dig a grave; དུར་ཁུང་ *dur-khuñ* a grave, tomb.

དུར་ཁྲོད *dur-khrod* श्मशान a cemetery or any place where the dead are disposed of (being buried, cremated, or else cut into pieces for distribution to birds, dogs, etc.). In the N. E. and E. suburbs of Lhasa are two large "dur-t'oi" or cemeteries, attended to by the notorious Rogya-pa or scavengers of the city, whose huts built of bones and horns stand in rows hard by. The different systems of dealing with the dead in East Tibet on the Chinese border, which in the main are identical with the methods in vogue at Lhasa, are fully described by Mr. W. W. Rockhill in his interesting work "The Land of the Lamas."

Syn. འཇིགས་གནས *hjigs-gnas*; སྲེག་གནས *sreg-gnas*; རོ་ཡི་གནས *ro-yi gnas*; ཞི་བའི་གནས *shi-wahi gnas*; ཕ་མེས་ནགས *pha-mes nags*; གཤིན་གྱི་ནགས *gçin-gyi nags* (*Mñon.*).

དུར་ཁྲོད་ཆེན་པོ་བརྒྱད *dur-khrod chen-po brgyad* the eight great historical cemeteries of Magadha mentioned in Mahāyāna works: (1) གཏུམ་དྲག lies in a forest where the fragrant sandal tree abounded; (2) ཚང་ཚིང་འཁྲིགས་པ in a forest of *Bodhi* trees where the sacred fig-tree abounded; (3) འབར་འཁྲིགས་པ in a forest where *Jonesia asoka* abounded; 4. ཀེང་རུས་ཅན in a forest where the བ་རུ་ར myrobalan abounded. 5. བཀྲ་ཤིས་ཚལ or བསིལ་བའི་ཚལ (*Çītavana*) where the species of sandal tree *kasañja* abounded; (6) མུན་པ་ནག་པོ the forest where the glomerous fig-tree abounded; (7) ཀི་ལི་ཀི་ལིར་སྒྲ་སྒྲོག་པ *kī-li kī-lir sgra sgrog-pa* where the *Arjuna* tree abounded; (8) ཧ་ཧ་རྒོད་པ where the banyan tree abounded.

དུར་ཁྲོད་པ *dur-khrod-pa* श्माशानिक a *Tantrik* lama, one who resides in a cemetery for propitiating spirits.

དུར་ཁྲོད་མ *dur-khrod-ma* श्माशानिका an epithet of the goddess Paldan Lhamo.

དུར་རྒྱས *dur-rgyas* अन्तखाद्य the food which is given to a dying man.

དུར་སྒམ *dur-sgam* or དུར་སྒྲོམ coffin.

དུར་རྡོ *dur-rdo* stones piled over one's grave or place of cremation.

དུར་སྤྱང *dur-spyañ* lit. "grave-wolf"; perhaps a species of hyena that digs out dead bodies to devour them.

☨ **དུར་བ** *dur-wa* 1. to hurry, hasten; དུར་ཏེ་རྒྱུག་པ to run towards a place or object;. in colloq. to hasten to: ཟས་ལ་དུར་བ to hasten to dinner; ལས་ལ་དུར་བ to hasten to work; cf. ངམ་དུར་ཅན. 2. दूर्वा, रसाला a kind of grass with syn. ནུས་པ་སྟོང་ལྡན *nus-pa stoñ-ldan*; ངན་སྤོང་སྐྱེས *ñan spoñ-skyes*; སྐྱེས་ལྡན *skyes-ldan*; མཐའ་ཡས *mthah-yas*; ཚིག་བརྒྱ་བ *tshig brgya-wa*; ས་ཡི་འདབ *sa-yi hdab*; ལྗང་སེར་ཅན *ljañ-ser can*; ཚེ་འཕེལ་རྫས *tshe-hphel-rdsas* (*Mñon.*).

དུར་བ་དཀར་པོ *dur-wa dkar-po* 1. भार्गवी the blue or white flowering *dūrwā*; *Panicum dactylon*. 2. शण्डाली, सिता दूर्वा other white species of *durwā*.

Syn. བརྟོན་འགྲུས་བརྒྱ་བ *brston-hgrus brgya-wa*; གླང་སྤུ་སྐྱེས *glañ-spu skyes*; བྱ་ཡི་མིག *bya-yi mig*.

དུར་བས་འཆི *dur-was hchi* a scorpion.

Syn. སྡིག་པ་རྦ་ཅན *sdig-pa rba-can* (*Mñon.*).

དུར་བོན *Dur-bon* (lit. the Bon of the cemeteries) one of the earlier sects of Bon-pa which originating in Shang-Shung and Brutsha at last spread into the Tibetan central provinces during the reign of king གྲི་གུམ་བཙན་པོ, the son of སྲིབ་ཁྲི་བཙན་པོ *srib-khri btsan-po*; Loñam his minister under the instigation of the Dur-bon priests assassinated the king with a sword, whence he was called by the historians of Tibet གྲི་གུམ་བཙན་པོ the sword-assasinated king. (*J. Zañ.*).

དུར་བྱ *dur-bya* कङ्क 1. also དུར་བྱ་ཀུལ་དཀར Brahminy kite with white back (*Mñon.*). 2. acc. to *Sch.* a paring-axe, a hoe.

དུར་བྱིད *dur-byid*, (སྨན) त्रिपुटा, कुम्भ 1. the castor-oil plant, *Ricinus communis*. དུར་བྱིད་ཚ་གྲང་ནད་ཀུན་སྐྲོང་བར་བྱེད the root of *dur-byid* ejects all diseases arising from heat or cold. 2. (acc. to *Vai. sñ.*) त्रिवृता *Ipomoea turpethum* [a plant of valuable purgative properties, commonly called Tĕori, and distinguished into two species, white and black (*Convolvulus turpethum*)]*S.*

Syn. མདའ་འཇོམས *mdah-hjoms*; ཚངས་གསུམ *tshañs-gsum*; དོར་བྱེད་མ *dor byed-ma*; ཕུར་མ་གསུམ་པ *phur-ma gsum-pa*; ཀུན་རྗེས་འབྱུང *kun-rjes-hbyuñ*; རྡུལ་ཅན *rdul-can*; ལོ་མ་གསུམ་པ *lo-ma gsum-pa*; དུམ་བུ་གསུམ་པ *dum-bu gsum-pa* (*Mñon.*).

དུར་བྱེད *dur-byed* रेचनी, विषघ्न, निकुम्भ, काल the plant *Croton polyandrum*.

དུར་བྱང *dur-byañ* an inscription placed on a tomb.

དུར་ཚུན *dur-tshun*, དུར་ཚོད *dur-tshod* food offered to the dead (*Cs.*).

དུར་མཚེད *dur-mtshed* a place for burying dead bodies (*Sch.*).

དུར་ཡུ *dur-yu* = ཕྱི་རོལ out side, beyond, foreign (mystic) (*K. g.* ཁ *26*).

དུར་ལེན *dur-len* (lit. that takes away from the cemetery) a sort of vampire.

དུལ *dul* is perf. root of the trs. vb. འདུལ་བ *hdul-wa* to tame, *q. v.*

དུལ་གནས *dul-gnas* or དུལ་བའི་གནས place of conversion or of one's discipline.

དུལ་བ दम discipline; དུལ་བ་ལེགས साधुदम [good discipline]*S.*

དུལ་བ་པ *dul-wa-pa* दमक a tamer, discipliner. དུལ་བ་ལྷ विनीत देव one of the early Buddhist sages and authors of India.

དུལ་བ་འཛིན *dul-wa hdsin* = བསྒོ་བ་ལ་ཉན་པ obedient, holding to discipline; one who observes the rules of *Vinaya* (*Mñon.*).

འདུལ་བར་འདོད *dul-war h̲dod̲* साहस courage.

དུལ་མ *dul-ma* 1. powdered or pulverized by burning, grinding, pounding, etc.; གསེར་དུལ་མ gold-dust, also oxidized powder of gold; སྨན་དུལ་མ medicinal powders. 2. acc. to *Jä.* a kind of water-colour made of pulverized gold and silver, for painting and writing. Really an erroneous form of རྡུལ *r̲dul.*

དུལ་མོ *dul-mo* tender-mouthed, tame, manageable, tractable (*Jä.*).

དུས *duṣ* काल, समय, वेला, युग 1. time in general, season. 2. =རན a certain time, the time or occasion for a thing to happen; right time, proper season: དུས་ཁྱད་པར་ཅན་ཚེས་བཅུ་ནམ་བྱུང་བའི་ནུབ་མོ་སྲོད་ཀྱི་དང་པོ་ལ་སྐུ་ལ་དར་ནག་གོས་བེར་གསོལ taking the 10th day of the month as the most appropriate time, when night came on, in the first hour of dusk he would equip himself with a black silk robe and a staff (*Pth. 129*). དུས *duṣ* adv. for a while, sometimes; དེའི་དུས་སུ at the time; དུས་དེ་ཙ་ན at that time; དེ་དུས, དུས་དེར then, at this time; དུས་དེ་ཉིད་དུ in that very time; དང་པོའི་དུས་ཉིད་དུ in the very first time; དུས་སུ or དུས་དུས་སུ at times; དུས་འགའ་རེ sometimes, now and then; དེ་དང་དུས་མཉམ་དུ simultaneously with that; དེ་ནས་དུས་རེ་ཞིག་གི་ཚེ then on occasion; དུས་གཅིག་ན on a certain time, once; དུས་གཅིག་ཏུ or དུས་གཅིག་ལ at one and the same time, together; དུས་ཕྱིས་ཞིག་ན some future day. The statement that the time had arrived for anything is always phrased: it came down to the time དུས་ལ་བབ་སོང་; the time will arrive: དུས་ལ་འབབ་ཡོང་ it will descend to the time. དུས or དུས་ན after a genit. inf. or verbal root = when, after: ཞག་གཉིས་སོང་དུས when two days had, or will have passed; ང་བུ་མོའི་དུས་ན་ཡིན་ཏེ when I was still a girl; མགུ་དུས་མེད the time of merriment never arrives; བཙའ་དུས་ཏེ being the time of giving birth; འགྲོ་བའི་དུས་འདེབས་པ to fix a time for going; དུས་ད་ནས henceforth, from this time forward; དུས་ཀྱི་ཁྱད་པར *duṣ-kyi khyad̲-par* कालविशेष special time, special occasion.

དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ *Duṣ-kyi h̲khor-lo* कालचक्र 1. the famous Kala-chakra system of Buddhism which introduced the worship of a Supreme Deity under the designation of Adi-buddha or ཐོག་མའི་སངས་རྒྱས. It arose in the 11th century A.D. in Shambala, a city said to have been located near the river Oxus in Central Asia; and both Atis′a and the historian Bus̲ton belonged to this cult. Under the appellation *Tsakun Kürden* it is popular with the Mongols. Varieties of the cult in India gave to S′iva or to Gaṇes′a the position of Adi-Buddha. 2. ནང་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ = སེམས་ཅན animated nature or living beings; གཞན་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ = ནང་གི་བསྒོམ meditation. 3. v. དུས་འཁོར *duṣ-h̲khor*.

དུས་ཀྱི་ཆ་ཤས *duṣ-kyi cha-çaṣ* the divisions of time—such as ལོ year; ཟླ་ར་བ season; ཟླ month; ordinarily the year ལོ is divided into four seasons, each of three months; but according to the *Vinaya* school the seasons are six, divided in reference to the *Uposatha* observances, and are:—དཔྱིད་ཀ་གཉིས two spring months, སོས་ཀ་གཉིས two summer months, དབྱར་གཉིས two rainy months, སྟོན་གཉིས two autumn or harvesting months, དགུན་གཉིས two winter months, དགུན་སྨད་གཉིས two deep-winter months. Tibetans also divide the year into three seasons, counting དཔྱིད་སོས spring and summer together, དབྱར་སྟོན rains and autumn together, and དགུན་སྟོད and དགུན་སྨད anterior winter and posterior winter together.

དུས་ཀྱི་ཆོས་ཉིད *duṣ-kyi choṣ-ñid̲* कालधर्म met. death (*M̲ñon.*).

དུས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འགྲོ་བ *dus̡-kyi ṟjes̡-su ẖgro-wa* **कालानुसारि** one who behaves or changes according to the occasion; a wind-cock. [also, it is a phrase signifying benzoin or benjamin]*S.*

དུས་ཀྱི་རྗེས་སུ་འབྲང་བའི་ཙན་དན *dus̡-kyi ṟjes-su ẖbrań-waẖi tsan-dan* **कालानुसारिचन्दन** yellow sandal.

དུས་ཀྱི་བདག་པོ *dus̡-kyi ḇdag-po* met. the sun, the lord of time (*M̱ńon.*).

དུས་ཀྱི་གནས *dus̡-kyi gnas̡* **ऋतुवृत्ति** [revolution of the seasons; a year]*S.*

དུས་ཀྱི་དབྱིད་པ *dus̡-kyi ḏḇyiḏ-pa* **कालदण्ड** [the staff of time, death]*S.*

དུས་ཀྱི་བྱེད་པོ *dus̡-kyi byeḏ-po* **कालकृत, सूर्य्यं** the sun; the maker of time.

དུས་ཀྱི་བར *dus̡-kyi-bar* during; **स्थाकालिक** [momentary]*S.*

དུས་ཀྱི་མེ་ཏོག *dus̡-kyi me-tog*, v. མཐིང་ *m̱thiń* deep blue (*M̱ńon.*).

དུས་ཀྱི་བརྩི་ཚུལ *dus̡-kyi ḇṟtsi-tshul* the manner of counting time:—120 of དུས་མཐའི་སྐད་ཅིག་པ *dus̡-m̱thaẖi s̡kaḏ-cig-pa* (the smallest conceivable division of time) make one བྱ་རྫོགས་ཀྱི་སྐད་ཅིག་མ *bya ṟdsogs̡-kyi skaḏ-cig-ma* (སེ་གོལ་གཏོགས་པ *se-gol gtogs̡-pa*); 60 of this latter make one ཐང་ *thań*; 30 ཐང་ *thań* make a ཡུད་ཚམ་ *yuḏ-tsam*; and 30 ཡུད *yuḏ* make one ཞག *shag* or day. Acc. to the system of counting adopted by Tibetan astronomers (སྐར་རྩིས་པ *s̡kar ṟtsis̡-pa*) four drawings of breath in an adult make one ཆུ་སྲང་ *chu-sṟań*, 60 ཆུ་སྲང་ *chu-sṟań* make one ཆུ་ཚོད *chu-tshoḏ*, 60 ཆུ་ཚོད *chu-tshoḏ* make one ཞག་ *shag* (day and night); sixty years make one རབ་བྱུང་ *rab-byuń* or cycle.

དུས་ཀྱི་ཚིགས *dus̡-kyi-tshigs̡* **कालग्रन्थ** [a summons by the angel of death]*S.*

དུས་བཀག་པ *dus̡ ḇkag-pa* explained as ཡོད་པ་ལག་དང་མེད་པ་དུས *yoḏpa-lag dań meḏ-pa dus̡.*

དུས་སྐབས *dus̡-s̡kabs̡* v. སྐབས *s̡kabs.*

དུས་སྐྱེས *dus̡-s̡kyes̡* **कालज, कुसुम**=སྐྱེར་ཤིང་ *skyer-çiń* prob. *Berberis vulgaris* called སྐྱེར་པ *s̡kyer-pa* or ཤིང་སེར *çiń-ser* the yellow plant.

དུས་འཁོར *dus̡-hkhor* **कालचक्र** [the wheel of time]*S.*

Syn. མཆོག་གི་དང་པོའི་སངས་རྒྱས *m̱chog-gi dań-poẖi sańs̡-ṟgyas̡*; ཐབས་ཤེས་བདག་ཉིད *thabs̡-çes̡ ḇdag-ñiḏ*; རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ *ṟdo-ṟje sems̡-ḏpaẖ*; ཨེ་ཝཾ་ཡི་གེ་རིགས་མེད་པ *e-wam yi-ge rigs̡ meḏ-pa*; ཤེས་དང་ཤེས་བྱའི་བདག་ཉིད་མཆོག *çes̡-dań çes̡-byaẖi ḇdag-ñiḏ m̱chog*; ཞི་བ་སྡོམས་ལ་འདུས་པ *shi-wa s̡doms̡-la hdus̡-pa*; འཕོ་མེད *ẖpho-meḏ*; ཐོག་མེད *thog-meḏ*; ཐ་མ་མེད *tha-ma meḏ*; རིགས་ཀུན་ཁྱབ་དག *rigs̡-kun khyab-dag*; བྱང་ཆུབ་སེམས *byań-chub sems̡*; རྣལ་འབྱོར་རྣམ་པ *ṟnal-ẖbyor ṟnam-pa*; རྣམ་ཀུན་མཆོག་ལྡན *ṟnam-kun m̱chog-ḻdan*; ཐོག་མའི་མགོན་པོ *thog-maẖi m̱gon-po*; གཉིས་སུ་མེད *gñis̡-su meḏ*; ཁམས་གསུམ་འཁོར་ལོས་བསྒྱུར་བ *khams̡-gsum ẖkhor-los̡ ḇsgyur-wa.* (*M̱ńon.*).

དུས་འཁོར་པཎ་ཌི་ཏ *Dus̡-hkhor pandita* n. of a celebrated lama born in Mongolia who was recognised as an incarnation by the Emperor of China. He founded the monastery of *Paḏ-ḏkar cho-gliń* now harbouring three thousand monks.

དུས་འགྱུར *dus̡-hgyur* **ऋतुपरिवर्त्त**; change of season.

དུས་ཅན *dus̡-can* **कालिक**; n. of a flower, དུས་ཅན་ཆེན་པོ **महाकालिक** n. of a flower (*K. my.* ཀ *20*).

དུས་གཅིག་སྐྱེས་པའི་མ་བུ *dus-gcig s̡kyes̡-paẖi ma-bu*=མགྲོན་བུ་བུ་མ (mystic) (*Miń-ṟda. 4*).

དུས་ཆད་པ་མེད་པ *dus̡ chaḏ-pa meḏ-pa* **कालिक** in proper time, timely; time without interruption, continually.

དུས་ཆེན་དགེ་བ་འབུམ་འགྱུར *dus̡-chen ḏge-wa ẖbum ẖgyur* the days when one work of merit done produces one hundred thousand merits; they are: the 8th lunar day of the month of *Vaiçakha* when Gautama Buddha renounced the world; the 15th or full moon of the same month when he was conceived: the day when he became a Buddha; the day he entered *Nirvāṇa*; the day of his preaching the *Dharma*; the day when he descended from among the gods. དུས་ཆེན་བཞི *duṣ-chen ḇshi* or དུས་ཆེན་པོ་བཞི the great periods of time or *Yuga*.

དུས་མཆོད *duṣ-m̱chod̲* ऋत्विक्, ब्राह्मण religious service observed at certain prescribed periods [a priest for performing a sacrifice]*S*.

དུས་སྟོན *duṣ-ṣton* or དགའ་སྟོན उत्सव a festival (*M̱ñon.*). དུས་སྟོན་དགུ the nine festivals observed by Buddhists:—དུས་སྟོན་ཆེན་པོ *duṣ-ston chen-po* महोत्सव great festival; བཙས་སྟོན जातकर्म birth festival; རལ་བུ་འབྲེག་པའི་དུས་སྟོན गोदान the festival of cutting the hair; གཙུག་ཕུད་ཀྱི་དུས་སྟོན चूड़ाकरण-उत्सव festival of forming the crest; ལོ་ལྔའི་དུས་སྟོན festival at the fifth year of child; ལོ་དྲུག་གི་དུས་སྟོན the sixth year festival; གཙུག་ལག་ཁང་གི་དུས་སྟོན the monastic or *vihāra* festival; དགའ་སྟོན आनन्द-उत्सव festive rejoicing. དུས་སྟོན་བྱེད་པ *duṣ-ṣton byed̲-pa* to keep a festival.

དུས་བཏབ་པ *duṣ ḇtab-pa* to fix time (for meeting, etc.). དུས་བཏབ་མ *duṣ ḇtab-ma* = བུད་མེད་འདོད་ལྡན་མ a passionate woman (*M̱ñon.*).

དུས་མཐའི་རླུང *duṣ-m̱thahi ṟluṅ* = བསྐལ་པ་འཇིག་པའི་རླུང प्रलयवायु the wind that will destroy the world.

དུས་དང་མི་སྦྱོར་བར་རྣམ་པར་གྲོལ་བ असमय-विमुक्त one of the 20 stages a monk of the *Çrāvaka* school reaches [delivered at a wrong time]*S*.

དུས་དུས་སུ ***duṣ-duṣ-su*** at times, occasionally.

དུས་འདས *duṣ-hdaṣ* भूतं, अतीत, कालातीत; past time, past tense; time elapsed.

དུས་ལྡན *Duṣ-ḻdan* कालिक n. of one of the 16 *sthavira* or གནས་བརྟན; also: goddess; sandal-wood.

དུས་ལྡན་མ *duṣ-ḻdan-ma* a woman in menstruation (*M̱ñon.*).

དུས་ན་དགའ་བ་ཞེས་བྱ་བའི་རི *Duṣ-na d̲gah-wa shes bya-wahi ri* a mountain in the fabulous continent of Uttara Kuru (*K. d.* ར *315*).

དུས་རྣམ་པ་ཀུན *duṣ ṟnam-pa kun* all times; with ལ, as adv. always, at all times (*M̱ñon.*).

དུས་བབས *duṣ-babṣ* appointed time; the natural course of events.

དུས་སྦྱོར *duṣ-ṣbyor* लग्न, विलग्न [the particular time in which a man is born]*S*. དུས་སྦྱོར་པ *duṣ-ṣbyor-pa* an astrologer. དུས་སྦྱོར་བྱེད་པ *duṣ-ṣbyor byed̲-pa* होरा [the hour in which a man is born]*S*. དུས་འབྱོར་པ *duṣ-ṣbyor-pa* लग्न junction of periods, time, &c. [the particular sign of the zodiac under which a man is born]*S*.

དུས་མ་ཡིན་པར་ཟ་བ *duṣ ma-yin-par za-wa* अकाल-भोजन taking food untimely, *i.e.*, not at the fixed or prescribed time or hour; དུས་མིན་ཤེས་པ *duṣ-min çeṣ-pa* समयज्ञ one who knows the fixed times or seasons; a cock; an astrologer.

དུས་མེ *duṣ-me* कालाग्नि lately said to = universal conflagration at the end of time.

དུས་ཚིགས *duṣ-tshigṣ* ऋतु season. དུས་ཚིགས་ཀུན་འགྲོ = བྱ་འཇོལ་མོ the jolmo bird (*M̱ñon.*). དུས་ཚིགས་གསར་བ *duṣ-tshigṣ g̱sar-wa* = དུས་འགྱུར་བ change of time, season; also fresh provision, produce of the year, etc.

དུས་ཚོད *duṣ-tshod̲* 1. a division of time equal to two English hours: ཉིན་རེ་ལ་དུས་ཚོད་བཅུ་གཉིས in each day are twelve *duṣ-tshod̲*. Acc. to the Chinese method each of these has a separate name attached to it, viz :—(1) ནམ་ལངས day-break, called ཡོས *yoş* rabbit; (2) ཉི་ཤར sun-rise, called *ẖbrug* (*ḍuk*) dragon; (3) ཉི་དྲོས morning, called *şbrul* (*ḍul*) serpent; (4) ཉི་ཕྱེད *ñi-phyeḏ* noon called, *ṟta* horse; (5) ཕྱེད་ཡོལ afternoon, called *lug* sheep; (6) evening, called *şprel* monkey; (7) ཉི་ནུབ sunset, called *bya* bird; (8) ས་སྲོས dusk, called *khyi* dog; (9) སྲོད་འཁོར fore-night, called *phag* pig; (10) ནམ་ཕྱེད mid-night, called *byi-wa* mouse; (11) ཕྱེད་ཡོལ after-night, called གླང *glañ* ox; (12) ཐོ་རངས dawn, called *ştag* tiger. These twelve names are also given to the succeeding years of the 60 years cycle in various combinations with the names of five so-called elements, viz., earth, fire, water, wood, iron, v. ལོ *lo*.

དུས་ཚོད་ཉེས་པ *duş-tshoḏ ñeş-pa* evil-hour, bad time=དུས་ཚོད་ནོར་བ wrong or inauspicious time or hour.

དུས་མཚན *duş-m̱tshan*: कलिङ्गराज the king of Kalinga, a descendant of Chakravarti raja.

དུས་མཚམས *duş-m̱tshamş* सन्ध्या, सन्ध्यावेला junction of day and night; period, epoch.

དུས་བཞི *duş-ḇshi* the four seasons, viz :–དབྱར the summer; དགུན the winter; སྟོན the autumn; དཔྱིད the spring time; also ནང morning or day; ནུབ evening or night; ཉིན day-time, and མཚན night.

དུས་བཞིའི་ཕང་ལོ *duş-ḇshiẖi phañ-lo*=འཁོར་ལོ the four times wheel; a cycle of years.

དུས་བཞིའི་ལྷ་མོ *Duş-ḇshiẖi lha-mo* or རྒྱལ་མོ the goddesses presiding over the four seasons:—དཔྱིད་ཀྱི་རྒྱལ་མོ་སྐྱ་མདོག་དཀར the white fair queen of spring; དབྱར་གྱི་རྒྱལ་མོ་སྔོན་མོ the blue queen of the summer season; སྟོན་གྱི་རྒྱལ་མོ་མདོག་སེར་མོ the yellow queen of the autumn; དགུན་གྱི་རྒྱལ་མོ་སྐྱ་མདོག་ ནག the black queen of the winter season (*B. ch.*).

དུས་ཟིང་ *duş-ziñ* time of depravity (*Sch.*).

དུས་ཡོལ་བ *duş yol-wa* पर्यन्तप्राप्त lit. time passed; too late.

དུས་རིང་པོ *duş riñ-po* चिरान्तर long delayed.

དུས་རླབས *duş-ṟlabş* वेला wave of time, *i.e.*, ebb and flow of time.

དུས་ལ་དགའ་བ *duş-la ḏgaẖ-wa* सूर्य, कालप्रिय that delights in time; an epithet of the sun (*M̱ñon.*).

དུས་ལོག *duş-log* a year yielding no crops; a sterile year (*Jä.*).

དུས་ཤེས་པ *duş-çeş-pa* कालज्ञ an astronomer or astrologer; རྩིས་པ *ṟtsiş-pa* (*M̱ñon.*).

དུས་སུ་སྐྱེ་བ *duş-su şkye-wa* mature; born or grown at the proper time.

དུས་སུ་ཐོབ་པ *duş-su thob-pa* to get at the opportune time or hour.

དུས་སུ་འོས་པ *duş-su ẖoş-pa* कालसदृश suiting the occasion, opportune; དེ་དུས་སུ་འོས་པ तत्कालसदृश as suited the occasion.

དུས་སུ་རུང་བ *duş-su ruñ-wa* कालिक timely.

དུས་གསུམ *duş-gsum* त्रिकाल the three times, viz:—(1) སྔ་ཕྱི་ད early, after and now, described as མ་འོངས་པ future, འདས་པ the past, and ད་ལྟ་པ the present. དུས་གསུམ་མཁྱེན་པ *duş-gsum m̱khyen-pa* त्रिकालज्ञ a general epithet of a Buddha. དུས་གསུམ་མཚམས *duş-gsum m̱tshamş* त्रिसन्धि the three junctions of time.

དེ I: *de* तत्, सः: 1. that, that one; he, she, it; དེ་བཞིན like that; གང་ཡིན་པ་དེ that which is; དེ་ལས་གུང་གཞན other than that; དེའི་ཕྱིར for that; དེའི་འོག་ཏུ under that, after that; དེའི་དུས་སུ at that time; སྔོན་ལ་སོང་བ་དེ he that has gone before. 2. དེ frq. stands in the place of the definite article—the: ལུག་འདི་ཁྲིད་འོངས་པའི་ཤན་པ་དེ་ངའི་ལྷམ་ཙག་རྐུ་སོང་ *lug-ẖdi khriḏ-ẖonş-paẖi çan-pa de ñaẖi lham-cag ṟku-soñ* the butcher who brought the sheep stole my boots; གཞོན་ནུ་དེ་ན་རེ the younger one said, or the youth replied; also sometimes in the plural: དེ་ཁྱེད་ཅག་ཡིན་ནམ་ཞེས་སྨྲས་པས he said—were you they or those ones (*Ḫbrom. 55*)

དེ II: (in mystic) a term for she; དེ་ཞེས་བྱ་བ་བུད་མེད་ཡིན the term 'de' is a woman (*K. g.* ཁ *1:9*).

དེ་ཀ *de-ka* or དེ་ཁ *de-kha* that, the very same; གང་ཟག་དེ་ཀ་ང་ཡིན that very person was I myself; དེ་ཀ་ལྟར just so; དེ་ཀ་ཡོད (in answer to a question) indeed! that is so; དེ་ཀ་ལགས just that.

དེ་ཁ *de-kha*=དེ་ཀ: དེ་ཁ་ཐུན་མོང་ནས from those same public bodies.

དེ་ཁུལ *de-khul*=དེ་ཁོངས or དེ་འོག that jurisdiction; also under that, included in that.

དེ་ཁོ་ན *de kho-na* तत्, एवं; cf. ཁོ་ན;= the col. དེ་རང་ the very same, that itself. དེ་ཁོ་ན་ཉིད *de kho-na ñid* तत्त्व; = སྟོང་ཉིད *Sūnyatā*, essence, nature; སེམས་ཀྱི་དེ་ཁོ་ན་ཉིད the essence of the soul. དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བཏུས་པ *de kho-na ñid btus-pa* तत्त्वार्थसम्मोह n. of a Buddhist metaphysical work: ཞི་བ་འཚོའི་བསྟན་བཅོས་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བཏུས་པ་ཞེས་བྱ་བ་བོད་དུ་བསྣམས་ནས་བྱོན he proceeded in the direction of Tibet carrying with him the religious work called *Tattva-samuccaya* by Santi-jīva (*A. 33*). དེ་ཁོ་ན་ཉིད་རྟོགས་པ *de kho-na ñid rtogs-pa* तत्त्वभूत to meditate on the real *tattva* or secrets of religion.

དེ་ག *de-ga* colloq. that, that one; precisely so, just so; དེ་གར *de-gar*=དེ་རུ or དེར there, in that place.

དེ་ཉིད *de-ñid* तदेव, सएव that itself; དེ་ཉིད་སྨྲ་བ *de-ñid smra-wa* तत्त्ववादिन् one who expounds the truth.

དེ་སྙེད *de-sñed*=དེ་སྲིད तावत् so many: མི་ཇི་སྙེད་ཡོད་པ་དེ་སྙེད་ཀྱི་སྐལ་བ་དགོས so many men as there are so many shares are required.

དེ་ལྟ *de-lta* like that; so; is fig. in books, but in colloq. དེ་འདྲ is used instead: ཕ་ནི་དེ་ལྟ་མ་ཡིན་ཏེ not being so with the father; དེ་ལྟ་འདུ་ཤེས་པས *de lta-ḥdu çes-pas* तत्सञ्ज्ञायाः being known as that; དེ་ལྟ་ན *de-lta-na* like this; དེ་ལྟ་བུ *de-lta-bu* एवंरूप of that kind, quality, or manner; such; དེ་ལྟ་བུ་བྱུང་བར་བརྗོད་པ इतिहास history, oral account, narration of accounts; དེ་ལྟ་མོད་ཀྱི *de-lta mod-kyi* तथापि, किन्तर्हि yet, notwithstanding that; དེ་ལྟ་ཡང *de-lta-yañ* अथच and yet; དེ་ལྟ་ལ *de-lta-la*= འོན་ཀྱང although.

དེ་ཅིའི་ཕྱིར་ཞེ་ན *de-ciḫi-phyir-she-na* is a curious paraphrase, used chiefly in the older classical writings, but not quite disused still, to express the conjunctions "for" and "because" at the beginning of a consequent clause or sentence. It is sometimes varied to དེ་ཅིའི་སླད་དུ་ཞེ་ན *de-ciḫi-slad-du she-na* (*K.* ང་ *3, etc.*), both meaning lit. "if asked, because of what is that." Curiously enough the Mongols have adopted in their sacred writings a similar phrase for the same conjunctions: *tere dzagun-u tula kemebessu.*

དེ་ལྟར *de-ltar*=དེ་སྐད इति, एवं, तथा, तादृक् like that, accordingly; དེ་ལྟར་གྱིས་ཤིག *de-ltar gyis-çig* एवं कुरु do accordingly; དེ་ལྟར་ན *de-ltar-na* एवंहि thus indeed; དེ་ལྟར་ཡང་ *de-ltar-yañ* अथच yet.

དེ་ཐད *de-thad*=དེ་ཕྱིར for that; also therefore: དེ་ཐད་རིམ་པར་བརྩི་བའི་ཚིག therefore, the words to be put together or in order (*Ya-sel. 34*).

དེ་དང་ *de-dañ* तेनैव by that very (thing) དེ་དང་འདྲ་བ *de-dañ hdra-wa* तत्सदृश like that.

དེ་དུས *de-dus* तत्काल that time; དེ་དུས་སུ་འོས་པ तत्कालसदृश fit for that time.

དེ་དེ *de-de* exactly that; that (emphatically); དེ་དེ་བཞིན་ནོ तत्, तथेति just according to that; yes, so it is.

དེ་དོན *de-don* तदर्थ for that.

དེ་ལྡན *de-ḻdan* सत्य truth.

དེ་འདྲ *de-ḥdra* is the modern and colloq. usage in place of དེ་ལྟ *de-ḻta* or དེ་ལྟ་བུ *de-ḻta-bu* like that, similar, similarly; དེ་འདྲ་མཐོང seen like that, seen so; དེ་འདྲ་ཕངས *de-ḥdra-phañṣ* विगर्हे an interj.: such a loss! so great a damage! དེ་འདྲ་མ *de-ḥdra-ma* तादृशी like that (applied to fem.).

དེ་ན *de-na* or དེ་ནས=དེ་སྐྱེ अथो, अथ therein, in that place; also thereafter, after that.

དེ་ནས་འདི་སྐད *de-nas ḥdi-ṣkad* अथ एवं then for instance, then like this, then so.

དེ་ནི *de-ni* that, that one, it, those indeed: དེ་ནི་གནས་མ་ཡིན it is not the proper place.

དེ་པ *de-pa* one of that place; but in *C.* colloq.=there, thither; དེ་བས *de-waṣ* ततः 1. than that, gen. after a comparative. 2. also for དེ་བས་ན therefore, consequently, now then.

དེ་པོ *de-po*=རབ་ཏུ, ཤིན་ཏུ well, excellent (*Yig. k. 88*).

དེ་ཕོ *de-pho* a cock.

དེ་འཕྲལ *de-ḥphral* तत्क्षणः immediately, at once. In colloq. in *C.* we hear ད་ལྟ་འཕྲལ་དུ "*tanta t'el-tu*" immediately.

དེ་འཕྲོས *de-ḥphroṣ*=དེ་ལྷག the remainder, excess thereof (*Ya-sel. 48*), the excess portion.

དེ་བས *de-waṣ* than that; དེ་བས་ཀྱང *de-waṣ kyañ* ततोऽपि more than that.

དེ་མ *de-ma* one of that place, sect, religion, etc. (*Cs.*); དེ་མ་ཐག་ཏུ *de-ma-thag-tu* सद्य at once, freshly, instantly; དེ་མ་ཐག་པ *de-ma-thag-pa* समनन्तर्य fresh, immediate; དེ་མ་ལགས *de-ma-lagṣ*=དེ་མ་ཉིད *de-ma-ñiḏ* not that, not the same; དེ་མ་ཐག་པའི་རྐྱེན समनन्तर प्रत्यय immediate cause or dependence, v. རྒྱུ་རྐྱེན་བཞི (*M.V.*).

+ **དེ་མོ** *de-mo*=དགོས་པ necessity.

དེ་ཙམ *de-tsam* तन्मात्र, एतावान्, इयान्, तति:, एतावत् so much, about that; དེ་ཙམ་ན=དེ་ཙ་ན then, at that time, at about that time; དེ་ཙུག *de-tsug* so, thus: དེ་ཙུག་ལགས=དེ་གང་འདྲ་རེད how is it? how is that? what is it like? (*Deb.* ཀ *38*).

དེ་ཚོ *de-tso*=དེ་དག or དེ་རྣམས those: དེ་ཚོ་ལ་ཏིང་ངེ་འཛིན་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ་མངའ་བས they possessed perfect contemplative skill (*A. 124*).

དེ་མཚུངས *de-m̱tshuñṣ*=དེ་འདྲ *de-ḥdra* सदृश like that, its match, equal.

དེ་འཛིན *de-ḥdsin* प्रतिग्रह=acceptance.

དེ་བཞིན་ཉིད *de-ḇshin ñiḏ* तथता, एवं, तत्त्व identity, essence (*Was.*), lit. that-ness; དེ་བཞིན་དུ *de-ḇshin-du* एवमेव according to that, thus, so; acc. to *Jä.*=for it: དེ་བཞིན་དུ་གནང་ངོ he allowed it accordingly; དེ་བཞིན་ངོ་ཤེས་ནས *de-ḇshin ño-çeṣ-naṣ* perceiving it as such; དེ་བཞིན་དུ་སྦྱར་བ *de-ḇshin-du ṣbyar-wa*=གོང་མ་བཞིན་དུ་སྦྱར་བ to apply as before, to adjust accordingly; དེ་བཞིན་བྱེད་པ *de-ḇshin byeḏ-pa* एवं कृत to do accordingly; དེ་བཞིན་མིན *de-ḇshin min* अन्यथा not accordingly, differently.

དེ་བཞིན་གཤེགས་པ *de-ḇshin gçegṣ-pa* तथागत lit. he who is gone or passed away like as did that other one—like as did his predecessor; in other words, a Tathagata or evangelistic teaching Buddha. The Mongol synonym for the Tibetan term is *Tegün chilen ircksen* "came like him." Shakya-thubpa or Gautama together with the six preceding terrestrial Buddhas form the seven pre-eminent Tathagatas. But we read of "thousands of Tathagatas" in the later Māhāyana writings. དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་བསྟན་པ **तथागत महाकरुणा निर्देश** n. of a religious work. དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་སྐྱེ་བ་འབྱུང་བ་བསྟན་པ **तथागतोपपत्ति स्वभाव निर्देश** n. of a religious work. དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱའི་ཏིང་ངེ་འཛིན **सर्व्वतथागतज्ञानमुद्रासमाधि** n. of a religious work (*M.V.*).

དེ་ཟུག *de-zug* = དེ་ཙུག in *W.*

དེའི་ཆོས་ཅན *deẖi choṣ-can* **तद्धर्म्मा, तद्धर्म्मक** possessed of that virtue; its attributes; of that quality.

དེའི་རྗེས་སུ་ཕྱོགས་པ *deẖi rjeṣ-su phyogṣ-pa* **तदनुवर्त्तक** imitating (considered as an inexcusible sin in a Budh. monk); following that; its follower.

དེའི་མོད་ལ *deẖi mod-la* = དེའི་དུས་ལ or དེའི་ངང་ལ or དེའི་ཚེ at that time, during that time: དེའི་མོད་ལ་ནམ་ལངས་སོང་བས in the meantime the night was over (*Rdsa. 10*).

དེ་འོག *de-ẖog* **ततः** then, thereafter.

དེ་འང *de ẖañ* = དེ་ཡང.

དེ་ཡང *de-yañ* **अत्र** 1. this also, or that too; he also. 2. namely, to wit, viz.; is used before any specification or detailed statement.

དེ་ཡན *de-yan* for དེ་ཡན་ཆད also that, preceding it (*Ya-sel. 35*).

དེ་རག *de-rag* directly, immediately (*Sch.*)

དེ་རང *de-rañ* = དེ་ཁོ་ན, དེ་རང་ཡིན that is just the thing! exactly! to be sure (*Ja.*).

དེ་རིང *de-riñ* = ད་ལྟའི་ཉི་མ **अद्य** colloq. today, this day. In *W. T.* འདི་རིང *ẖdi-ring* is more frq. དེ་རིང་བྱུང་བ *de-riñ byuñ-wa* **अद्यतन** a fresh occurrence; to day's outcome, produce, experience.

དེ་རུ *de-ru* = དེར. into that, there, into that place, thither, that way.

དེ་ལ་རག་ལུས་པ་ཞེས *de-la rag-lus-pa sheṣ* **तद्विधेयवात्** (བསྐོས་པ་བཞིན་བྱེད་པ) to do as directed, or as per design.

དེ་ལས *de-laṣ* **ततः, तस्मात्** from; out of; from that; after a comparative: and, other than that: དེ་ལས་སྐྱེས *de-laṣ ṣkyeṣ* grown or born from or out of that; དེ་ལས་ཅི་འགྱུར་ཞེས what results from that? དེ་ལས་སྩོགས་པ *de-laṣ ṣtsogṣ-pa* **एवंप्रमुखा:** [having these as their mouth-pieces, *i.e.*, like these]*S.*

དེ་ཤོ *De-ço* n. of a tribe in Tibet. དེ་ཤོ་ལེགས n. of a king of Tibet (*J. Zañ.*).

དེ་སྲིད *de-sriḏ* **तावत्तिक, तावत्** as much as that; thus far; also that is possible.

+ དེག་གོ *deg-go* or ནོན་ནོ *non-no* used in ཡར་དེག་གོ keep it above, put it up.

དེང *deñ* also དེང to-day; དེང་ནས from this day forward; དེང་ཕྱིན་ཆད henceforth; དེང་གི་དུས = ད་ལྟ the present time or age. དེང་གསལ་འོད་དཔག་ཏུ་སྤར་ཁྱབ་ལམ = སྔོན་པས་ཁྲིམ་སྲུང་རབ་ཏུ་བྱུང་བའི་ལེགས. དེང་གི་ཆར་ཡང *deñ-gi char-yañ* = དེང་སང་གི་དུས་ནའང even at the present time, even now-a-days (*Yig. k. 14*). དེང་ཕན *deñ-phan* = དེ་ནས་ཕན་ཆད henceforth, henceforward.

དེངས་པ *deñṣ-pa* 1. or དེང་བ *deñ-wa*, pf. of འདེང་བ *hdeñ-wa* to go, to go away; སོ་སོའི་གནས་སུ་དེངས went to their respective places; རང་སར་དེངས་སོ went each to his own place; ནམ་མཁར་དེང melted away into space, dissolved into air. 2. old, stale, worn.

དེང་སང *deñ-sañ* at present; for the present; now-a-days: དེང་སང་ལྷ་རྗེ *deñ-sañ lha-rje* the physician of the present day.

དེར *der* = དེ་རུ *de-ru* **तर्हि** there; also as an adv.: then, at that time: དེར་ཟད་དེར་བས that is all, there is nothing more (*Cs.*); དེར་གསལ *der-gsal* as mentioned, as stated therein; acc. to that. དེས *deş* तेन, तया 1. instrum. of དེ; by that. དེས་ཆོག *deş-chog*= དེ་ཡིས་ཆོག that is enough; that will do *Sch.* 2. for དེ་བས, v. དེ: ང་དེས་ཆོག that is enough for me (*A. 128*). དེས་ན་དེའི་ཕྱིར *deş-na deẖi-phyir* अतः, एतस्मात् कारणात् that then, on that very account then.

དེ་བ *de-wa* a medicinal herb: དེ་བས་རིམས་སེལ་ཏུ་མཁྲིས་མཁྲིས་ནད་སེལ the *dewa*, removing the communicating cause, dispels biliousness.

དེ་བ་ས་རྀ *De-wa sa-rĭ* n. of a learned Singhalese nun who with ten companion-nuns visited China and preached Buddhism there (*Grub.* ཀ *6*).

དེ་ལི་ཀོ་ཊ *De-ḷi ko-ṭa* an ancient city in India, probably near the cave temples of Ellora and Ajanta.

+ **དེའུ** *deẖu*= ཆུང་བ small; adv. almost; ཆུ་བོ་གང་གཱའི་འགྲམ་ན་བྲག་དེའུ་ཞིག་ཡོད་པའི་སྟེང་དུ (*A. 59*) on a small rock standing on the bank of the river Gaṅgā; རྟ་ཆུར་མཆོངས་ཏེ་ཁུ་སྟོན་དེའུ་ཤི་སྐད the horse having leaped into the water, Khu-ston nearly died; དེའུ་མིན་ན *deẖu-min-na*= ཏིག་ཅིག་མིན་ན but for a little; དེའུ་མིན་ན་ཕོག did hit (him) almost; དེའུ་ཚིག་ཙམ *deẖu-tshig tsam*= དེའུ་མིན་ན་ལྷུང་ཙམ but for that, he had almost fallen down (*D.R.*); དེའུ་གཡེངས་ཙམ *deẖu gyeṅş-tsam*= དེའུ་མིན་ན་གཡེང་བ (*D.R.*).

དེའུ་ར *dehu-ra* (vulg.) ཙང་ཀར 1. a little, almost: ང་དེའུ་ར་མིན་ན་ཐོག་ཁ་ནས་ལྷུང་བ་ཡོད were it not for a little, I had fallen down from the roof. 2. acc. to *Jä.* one day, some future time.

དེད་འདྲེན *deḏ-ẖdren* वाहन (གྲངས) n. of a large numerical figure (*Ya-sel. 57*). དེད་འདྲེན་ཆེན་པོ महावाहन n. of a still larger number than the above (*Ya-sel. 57*).

དེད་པ *deḏ-pa* driven, carried, moved, pursued; pf. of འདེད་པ *q. v.*

དེད་དཔོན *deḏ-ḏpon* सार्थवाह foreign-trader, master, captain of a ship. དེད་དཔོན་ཁང་པ= ཚོང་ཁང merchant's place, commercial building, shop (*M̱ṅon.*). དེད་དཔོན་ཆེན་པོ सुसार्थवाह merchant; དེད་དཔོན་དབྱངས་སྙན= འདོད་ལྷའི་བུ an epithet of the son of Kāma (*M̱ṅon.*).

དེབ *deb* दफ्तर, कोष or ཡི་གེའི་མཛོད library, archives, records; དངོས་པོའི་དཀར་ཆག a list or register of articles, &c.; དེབ་ཁང *deb-khaṅ* chancery, government office (*Schtr.*); དེབ་ཐེར *deb-ther* or དེབ་ཡིག register; documents, catalogues, anything recorded or put into writing or stitched together; ཐོ་རྒྱུས་རགས་གཅིག་ཏུ་དེབ་པ to register all accounts or put them together in one book; དེབ་ཐེར་མཁན *deb-ther m̱khan* keeper of the archives or librarian (*Cs.*).

དེབ་ཐེར་སྔོན་པོ *Deb-ther ṣṅon-po* the n. of a historical work by *G̱shon-nu ḏpal.*

དེབ་པ *deb-pa* 1. accounts cast into one place or shape; ཐོ་རྒྱུས་སོགས་གཅིག་ཏུ་དེབ་པ to cast all accounts or records into one place. 2. acc. to *Sch.*: poultice, cataplasm, applied to sores and inflamed parts of the body.

དེམ་ཙི *dem-tsi* a small, narrow bridge; foot-bridge (*Jä.*).

དེའུ *deẖu*, or དེ་ཝུར on any day, at some future time (*Mil.*).

+ **དེས་པ** *deş-pa* ཀུ་ཤོམ་པ पेशल 1. fine, brave, noble, chaste (*Cs.*); 2.= ངང་རྒྱུད་བཟང་བ or གཞི་བཟང་བ of good nature; (*K. d.* ཙ *166*). ངེས་པ་ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ *deş-pa phun-sum tshogş-pa* consummate.

དོ *do* 1. num. fig.: 131. 2. a pair or couple—used only in counting, weighing, measuring, etc.: ཞོ་དོ་རེ of *sho* two each.

3. this; དོ་ནུབ this evening, to-night: བདག་དོ་ནུབ་སང་གི་མི I, a man only for to-day and to-morrow (*Ja.*); དོ་ཞག དོ་མོད to-day. 4. also དོ་མཉམ an equal, a match; དོ་བསྡོ་བ *do bsdo-wa* adversaries, rivals; དོ་བསྡོ་བ་རྣམས་ལ་དམག་གིས་ཚར་བཅད he exterminated his antagonists by war (*Sorig.*). དོ་སྙོན་པ *do non-pa* the equalizing of the load, by increasing or lessening it on one of the sides (*Ja.*). དོ་མ་ཡིན *do ma-yin* or དོ་མེད=འགྲན་ཟླ་མེད་པ match-less, unequalled: མི་ལུས་རིན་ཆེན་རྙེད་པ་འདི, ནོར་བུ་རྙེད་པའི་དོ་མ་ཡིན (*Khrid.*) the possession of this precious human body is not equalled by the gain of any gem.

卐 **དོ་ཀེར** *do-ker*=ཐོར་ཙུགས or ཐོར་གཙུག also written as ཐོར་ཅོག luxuriant locks dressed neatly on the crown of the head, sometimes in fanciful designs as among the Burmese; Tibetan high officials of the lay-class also dress their hair in a prescribed form.

དོ་གར་ཁ *do-gar kha* in *W.* light-blue (*Ja.*).

དོ་གལ *do-gal* importance, weight; important: རང་ལ་དོ་མ་གལ་གྱི་རྣམ་པའི་འགོར་བ་དང matters that are important to yourself should not be delayed (*Ya-sel. 4*). དོ་གལ་ཅན गौणी important; of weighty consequence (*Cs.*); དོ་གལ་ཆེ་བ=ཁག་ཆེ་བ very important.

དོ་ཆོད *do-chod*=ཀོ་ཆོད intelligent and useful.

དོ་དམ *do-dam* .commission, charge, superintendence, care; དོ་དམ་པ an overseer, authorized person; དོ་དམ་བྱེད་པ to supervise, superintend.

དོ་པོ *do-po* 1. or ལག་དོ an assistant, a servant. 2. a load, for a beast of burden, cf. དོས (*Ja.*).

དོ་ཕྲུག *do-phrug* an orphan.

དོ་བ་རྫོང *Do-wa rdsoñ* n. of a district in the province of *Lho-brag* in Tibet.

དོ་བའི་ཏོག་མ *do-wahi tog-ma* पिण्डालु; root of artichoke; also potatoe.

དོ་བོ *do-wo*=*doṣ-po* a load (*Rtsii.*).

དོ་མོད *do-mod*=འཕྲལ་དུ 1. quickly; དོ་མོད་ཏིང་ངེ་འཛིན་གསལ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་དམ་པ་རུ (place) quickly in the holy *maṇḍala* of unsullied contemplation. 2. to-day, this day (*Cs.*).

དོ་ཞག *do-shag* this day, presently: ཁྱད་པར་དུ་འང་དོ་ཞག་བློན་པོ་འདི་དག་སྔར་བས་དལ་བ and particularly to-day the ministers are more lazy than before (*Hbrom. 41*).

དོ་ཟླ *do-zla*=འགྲན་ཟླ *hgran-zla* 1. comrade, consort, fellow. 2. party in a law-suit. དོ་ཟླ་ཕན་ཚུན་ཞིབ་བྱེད་པ carefully to investigate (the right of) both parties (*Cs*). དོ་ཡ་གཅིག *do-ya-gcig* lit. one of the two or of a pair; half a load.

དོ་ར *do-ra* 1. a stage; a courtyard where dancing is performed=འཆམ་ར, བྲོ་འཁྲབ་ས. 2. an enclosed pasture land; a lawn.

དོ་ལོ *do-lo* or དོ་ལ: དོ་ལོ་བཞུ་ཤེལ་སྔོན་མོས་ཟུས་པ a necklace, a string made of pearls or precious stones (worn hanging down from the neck); an ornament hanging down from the shoulders (*Jig.*).

དོ་ལོག *Do-log* a kind of worm: ཕྱིས་མ་སྲིན་བུ་དོ་ལོག་ཏུ་སྐྱེའོ in future life (he) would be born as the worm *Dolog* (*Ya-sel 7*).

དོ་ཤལ *do-çal* हार, अवहार, करण necklace. Syn. ཕྱང་འཕྲུལ *phyañ-phrul*; སེ་མོ་དོ *se-mo do*; བྲང་གི་རྒྱན *brañ-gi rgyan* (*Mñon.*). དོ་ཤལ་ཅན *do-çal-can* 1. one wearing a necklace. 2. n. of the residence of *Vaijayanta*. དོ་ཤལ་ཕྱེད་པ *do-çal phyed-pa* अर्द्धहार half-length string of pearls, &c, or half size necklace.

དོག *dog* 1. clod, clump, lump, loaf: ཀ་ར་དོག་གཅིག a lump of sugar. 2. capsule; ཤར་ཛ་ཀའི་དོག་གཅིག capsule of the cotton plant (*Ja.*). 3. for དོག་པ *dog-pa* narrow.

དོག་པ I: *dog-pa* 1. सम्पुटक capsule: མེ་ཏོག་གི་འབྲས་བུ capsule of flower, *i.e.*, flower seed in one pod. 2. དོག bundle, skein, *i.e.*, of wool, as much as one can hold with the hand; ལག་དོག handful. 3. མགུལ་བརྒྱན་ལྷ་བུ as a neck ornament. 4. ear of corn དོག་པའི་སྙེ་མ; མེ་ཏོག་གི་དོག་པ पुष्पमञ्जरी flower shoots or buds; སྦྲང་རྩིའི་དོག་པ मधुमञ्जरी buds containing honey in their capsules.

དོག་པ II: also དོག་པོ or དོག་མོ 1. narrow, narrowness: དོག་པོ་མི་འདུག it is not narrow: དོག་པའི་གནས་ལ་ཐར་བ to get out of a narrow place; ཤིན་ཏུ་དོག་པར་གྱུར་ཏོ fig. they were kept within narrow bounds (*Glr.*, *Ja.*). 2. strict: ཁྲིམས་དོག་པོ *khrims dog-po* strict justice, also hard punishment. དོག་པོ་མེད not narrow, wide; ཁང་པ་དོག small narrow house; ས་ཆ་དོག narrow-place; གོས་དོག a robe that does not fit being narrow in dimensions. དོག་པོ *dog-po* or དོག་མོ adj. dense, thick; དོག་པོར densely, thickly: ཞིང་ཁམས་མཐའ་དག་དོག་པོར་ཁྱབ་པ all the regions were thickly filled up, *i.e.*, thickly inhabited (*Yig.*).

དོན་པ *don-pa*, v. འདོན་པ to bring out; ཁ་ནས་དོན་པ ejaculated; སྒོ་ནས་དོན་པ brought out by the door.

+ དོག་མ *dog-ma*=མདུན front, fore; also, resp. for ས (*Lex.*).

+ དོག་ལེ *dog-le*=ཆུ་བསྲོ་བའི་སྣོད *chu-bsro-wahi snod* acc. to *Jä.* an iron pan with a handle.

དོགས་པ I: *dogs-pa* for འདོགས་པ 1. प्रयोजन necessity, usefulness: ཕན་འདོགས usefulness; ཕན་འདོགས་མེད་པ useless, without usefulness. 2. fear, apprehension; གང་དོགས what fear! do not be afraid of; དོགས་པ་སྐྱེས་ཏེ fear having arisen; དོགས་གསལ་བ or དོགས་གཅོད་པ=ཐེ་ཚོམ་གཅོད་པ to remove doubt or clear misapprehension: དོན་སྙན་ཡོད་པ་ཞིབ་བྲིས་ཀྱི་ཤོག་གང་འགབ་དོགས་གཅོད་དགོས་པའི་རིགས་རྣམས་ཞིབ་བྲིས་བྱེད in a draft containing matters of some importance the points should be written carefully to avoid all that may be misapprehended (*D. çel. 20*). དོགས་པ་མེད or དོགས་མེད अशङ्क, निःशङ्क; without fear, fearlessly; རེ་དོགས hope and fear; དོགས་པ་དང་བཅས་པ संबाध, सशङ्क with apprehension: དོགས་པའི་ཉམ་ང་བ dread of suspicion. 3.= ཐེ་ཚོམ scruple, doubt; དོགས་འགས in colloq. scrupulously, doubtfully; དོགས་མཐའ the limit of doubt (*A. 50*); དོགས་ཟོན scrupulous, also to take care, take heed, to be cautious: རྒྱལ་པོ་ཡིན་ཀྱང་དོགས་ཟོན་དགོས being a king he should be cautious. དོགས་སློངས་པ *dogs-sloṅs-pa* to raise scruple, doubt; also to make another apprehensive, doubtful (*D. çel.* ང་ *20*).

དོགས་པ II: vb. to fear, not in the violent sense in which འཇིགས་པ is used, but to apprehend or dread anything happening: སེར་བྱུང་དོགས་པའི་དུས་སུ at a time when he was apprehending that hail would come on; རྒྱལ་སྲིད་མ་ཐེན་གྱིས་དོགས་ཏེ being afraid (the prince) might not be able to govern; ལུམ་དེ་མ་མཐོང་དོགས་པས fearing lest he should not see the *sakti*; བུ་མིའི་མཐོང་གིས་དོགས་ནས dreading that his son might meet the view of the people; ཞེ་སྡང་ལངས་དོགས་ཧུར་རེ་གྱིས be on your guard lest anger should arise; take care not to grow angry! (*Jä.*).

དོང *doṅ*=ཁུང་ *khuṅ* खं, कुण्ड 1. a deep hole, pit, trench: དོང་བརྐོས་ལ་ས་དེ་ཉིད་དུ་བླུགས་ན་མི་མཉམ་མོ in refilling the earth into the hole excavated, it will not be even with the surface (*K. du.* ད *113*). མེ་དོང་=अग्निकुण्ड a firepit; acc. to *Sch.* crater; ས་དོང་ a hole in the ground; ཆུ་དོང་ a well, a deep cistern; དོང་ཉལ=a snake. 2. depth, deepness, profundity (*Jä.*). དོང་ཅན deep, full of trenches; དོང་མེད not deep, shallow (*Cs.*). 3. v. འདོང་བ.

དོང་ཀ *doṅ-ka* कर्णिकार the tree *Pterospermum acerifolium.* དོང་ཀའི་མེ་ཏོག कर्णिकार पुष्प flower of *Karnikāra.* དོང་ཀས་མཆིན་ནད་སེལ་ཞིང་འཇམ་པོར་འཁྲུ the fruit of *doṅka* is a cure for liver disease and is a mild purgative.

Syn. མེ་ཏོག་འཕྲེང་བ *me-tog phreṅ-wa;* ལོ་མ་བཟང་ *lo-ma-ḇzaṅ;* ནད་འཇོམས *naḏ-ẖjomṣ;* འཁོར་ལོ་འདྲ *ẖkhor-lo ẖdṟa;* ཞི་བྱེད *shi-ḇyeḏ;* སོར་མོ་བཞི་པ *sor-mo ḇshi-pa;* རྒྱལ་པོའི་ཤིང་ *ṟgyal-poẖi çiṅ* (*M̲ṅon.*).

དོང་ཁ *doṅ-kha* पाटीर [a kind of radish] *S.* དོང་ཁའི་འབྲུ पाटीरकन medicinal fruit.

+ དོང་སྟེ *doṅ-ṣte* = སོང་སྟེ *soṅ-ṣte.*

དོང་པ *doṅ-pa* padlock; དོང་པ་འཛུག་པ to put a padlock on (*Jä.*).

དོང་པོ *doṅ-po*=1. སྦོང་པོ tube, any hollow cylindrical vessel. 2. སྦ་དོང་ a bamboo tube used as water or milk vessel in Sikkim, Bhutan, etc. མདའ་དོང་ a quiver (generally made of bamboo). ལྕགས་དོང་ iron tube; ཤིང་དོང་ wooden tube.

དོང་བ *doṅ-wa*=འགྲོ་བ, རྒྱུ་བ 1. to proceed, to go (*M̲ṅon.*), v. འདོང་བ. 2. इषुधि a quiver.

དོང་མོ *doṅ-mo* or མདོང་མོ a small churn for tea-making=གུར་གུར (*Jä*).

དོང་ཙེ *doṅ-tse* or དོང་རྩེ *doṅ-ṟtse* कर्षापण 1. a copper coin in China. 2. piece of money of small value either in silver, gold, or copper; གསེར་གྱི་དོང་ཙེ gold coin. དོང་ཟེལ in *W. Corydalis meïfolia* (*Jä.*).

དོང་ཟེ *doṅ-ze* wasp, acc. to *Cs.*

དོད *doḏ* 1. definite; མ་དོད indefinite. 2. a substitute; an equivalent: དེའི་དོད་ཅི་འདྲ་ཡོད what is the equivalent, what shall we get for it? བུ་དོད adopted son: ངེད་ཀྱི་བུའི་དོད་མཛོད pray, suffer yourself to be adopted by us. སྐད་དོད verbal equivalent, the original of a translation, a synonym; དོད་དུ as an equivalent, as payment for, instead of, at, *e.g.*, at a moderate price (*Jä.*); དོད་པོ *doḏ-po* one in the place of, a substitute, a representative; དོད་པོར་བྱས=ཚབ་བྱས represented, acted as a representative: མ་སྨད་གཉིས་དགའ་ནས་རྣལ་འབྱོར་པ་དོད་པོར་བྱས་ཏེ་དེ་བ་གླང་རྫི་དངོས་མ་ཡིན་ཡང་དོད་པོ་ཡིན་པས both the mother and son being pleased, substituted the *yogi*, though he was not really the cow-herd, but one representing him (*A. 60*). དོད་པོར་བྱས་ཏེ *doḏ-por byaṣ-te* acting as a substitute (*A. 59*).

དོད་པ *doḏ-pa*=བསྙེལ་བ *ḇṣñel-wa* or དབྱེར་བ 1. to project, to be prominent. Often with འབུར་དུ; འབུར་དུ་དོད་པ elongated. གཟུགས་སུ་དོད་པ come out in relief; *ṣkye-m̲cheḏ doḏ-pa* a child in the womb just when its nose and ears are being formed. 2. ཐོན་པ to come out, float up: ཆུས་གང་བའི་བར་བར་དུ་གླིང་རྣམས་དོད་པ (*Ya-sel. 36*) there arose islets in the midst of the flooded place.

དོན *don* 1. particle signifying: more than, over; བདུན་བཅུ་དོན་གཅིག one over seventy; བདུན་ཅུ་དོན་གཉིས two over seventy, etc.

དོན II: अर्थ, संज्ञा, उद्देश, मूल 1. the sense or signification of anything; དོན་གོ་བ to understand the meaning; བརྗོད་བྱའི་དོན the meaning to be expressed; དོན་འགྲེལ་བ to elucidate, explain the meaning; དོན་རྙེད་པར་དཀའ་བའི་ཡིག་འབྲུ individual letter, the meaning of which is not easily understood; དོན་མི་འདུག it has no sense; འདིའི་དོན་ཅི་ཡིན what does this mean? དོན་དང་ལྡན་པ full of meaning; also one who is a sensible man; དོན་བྲལ་ཚིག meaningless words, ravings;

དོན་དེ་ལ་སོམས do think over the meaning of this (*Mil.*); དོན་ལ་ལྟ་ན col. in truth, in fact, really, surely, indeed! 2. reason, purpose, profit, advantage; object: སོང་སོང་བའི་དོན་མེད going on is to no purpose; འགྲོ་བའི་རང་གི་དོན་ལབ *ẖgro-waẖi rañ-gi don lab* tell me your reason for going; ཡོང་གི་དོན་གང་བྱེད་བྱུང་ངམ what has been his object in coming? དོན་སྒྲུབ་པ *don s̱grub-pa* to gain one's object; དོན་གནད་རྣམས *don gnad-ṟnams* real reasons. 3. in a general sense: affair, concern, business; རང་གི་དོན one's own affairs, one's own interest; གཞན་གྱི་དོན interest of others; དོན་མང་བས on account of much business (*Dzl.*). 4. welfare, advantage, the good of a person; མིའི་དོན་བྱེད་པ to promote a man's welfare; འགྲོ་བའི་དོན་བྱེད་པ to work for the welfare of all living beings; ཕན་པའི་དོན a useful thing; བདེ་བའི་དོན a gift of fortune (*Jä.*). དངོས་གྲུབ་མཆོག་གི་དོན the substantial benefit of the highest perfection.

དོན III: a document: ཆད་དོན 1. a special request or object (in writing a letter to a subordinate or one in subordinate position). 2. a written contract, agreement; also a letter to an inferior person. ངེས་དོན the certain or real meaning, also positive order or instruction. དྲང་དོན the proper or plain meaning; distinct order or instruction. ཞུ་དོན application, petition, request. ཚིག་དོན literal meaning, grammatical signification.

དོན་ལ་གཡེང་བ *don-la gyeñ-wa* to change or divert the thoughts from the three causes which disturb the mind.

དོན་ཀུན *don-kun* **सर्व्वार्थ** the interest or well-being of all; public good, cause, object, etc. དོན་ཀུན་གྲུབ་པ *don-kun grub-pa* **सर्व्वार्थसिद्ध** 1. to accomplish or fulfil all objects, purposes; one who has done them. 2. the early name of Buddha S'ākya-Muni which was given him by his father. དོན་ཀུན་སྒྲུབ་པ *don-kun s̱gṟub-pa* **सर्व्वार्थ-साधक** one who performs service for the good of the public, *i.e.*, does public good.

དོན་གྱི་ཁོག་ཕུབ་པ *don-gyi khog-phub-pa* as in སྙིང་འབྲུལ་གྱི་བང་མཛོད་ཀྱིས་དོན་གྱི་ཁོག་ཕུབ (*G. Bon.*) to penetrate into the real import.

དོན་གྱི་སྤྱི *don-gyi s̱pyi* **अर्थसामान्य** general sense, ordinary meaning, common object.

དོན་གྲུབ *Don-grub*=དོན་ཀུན་གྲུབ *don kun-grub* 1. Amoghasiddha, v. དོན་ཡོད་གྲུབ་པ post. 2. **कदम्ब** assemblage. 3. common personal name in use in Tibet and Sikkim.

དོན་འགལ *don-ẖgal*=དོན་མི་མཐུན་པ *don-mi-m̱thun-pa* contrary sense, opposite meaning, going against the purpose or interest of (*M̱ñon.*).

དོན་ལྔ *don-l̲ña* in anatomy the five functionaries of the human body: (1) སྙིང་ *s̱ñiñ* the heart; (2) གློ *glo* lungs; (3) མཆིན་པ *m̱chin-pa* liver; (4) མཆེར་བ *m̱cher-wa* spleen; (5) མཁལ་མ *m̱khal-ma* kidney.

དོན་ཅན *don-can*=དོན་ལྡན *don-l̲dan* **अर्थिक** 1. useful, meaningful, profitable, expedient. 2. enjoying an advantage. 3. having a certain sense.

དོན་གཅོད *don-gcoḏ* or དོན་གཅོད་པ *don gcoḏ-pa* (དོན་ཐག་གཅོད་མཁན *don-thag gcoḏ-m̱khan*) one commissioned, a commissioner; one specially appointed for the performance of a certain object: དོན་གཅོད་དམིགས་གསལ་འགྲོ་དགོས་བྱུང་ it necessitated the going of a commissioner (*Ṟtsii.*).

དོན་ཉམས་པ *don ñams̱-pa*=དོན་དུ་ཆུང་འགྲོ་བ failure, ill-success; also the decrease of interest or importance (*M̱ñon.*).

དོན་གཉེར *don-gñer* (ཆོས་ལྷ་བུ) **प्रार्थन, अर्थन** 1. prayer. 2. the care-taker of a place, the custodian of the property in a temple.

དོན་གཉིས *don-gñiṣ* in Budh. རང་གི་དོན आत्मार्थ for one's self, one's own affair; གཞན་གྱི་དོན परार्थ another's business: དེ་ངའི་དོན་མི་འདུག་གཞན་གྱི་དོན་ཡིན that is not my but another's business. Acc. to the Bon *don* is of two kinds: (1) བདག་དོན self-interest which is ལྷུན་གྲུབ inherent, and (2) དོན་གཞན interest for others. མཐར་དོན the final interest for self emancipation.

དོན་སྙིང་ *don-ṣñiṅ* or དོན་གྱི་སྙིང་པོ the real object, the chief object of a petition or prayer, etc.

དོན་རྟོགས་པ *don ṟtogṣ-pa*=དོན་གོ་བ to comprehend the meaning; also to reflect on the sense of a term or passage, or on any subject.

དོན་སྟོང་གི་ཚིག *don ṣtoṅ-gi tshig* a word of empty meaning, nonsense; a meaningless expression.

དོན་སྟོང་པ *don ṣtoṅ-pa*=དོན་མེད་པ or དོན་མ་གྲུབ་པ निरर्थक objectless; unfulfilled purpose; void of meaning; for nothing (*M̱ñon.*).

དོན་མེད་བཞིན་དུ *don-meḏ ḇshin-du* without seeing the use of it, without understanding the purpose (with the genit. of the noun).

དོན་མཐུན *don-m̱thun* lit. one having common interest or purpose to serve; originally a number of traders who would make a voyage to Ceylon for buying pearls, &c. གྲུ་ནང་དུ་འཇུག་པའི་སྐྱེ་བོ सार्थवाह merchant (generally those who make sea voyages), hence a boat passenger (*M̱ñon.*). དོན་མཐུན་པ *don m̱thun-pa*=དོན་དང་མཐུན་པ 1. (ཚོགས) समानार्थ an assembly having a common interest. 2. अन्वर्थ business men.

དོན་དག *don-dag* lit. good or pure intention = purpose, object, interest; commission, business, affairs.

དོན་དམ *don-dam* 1. the true sense; subjectively: good, earnest; col. in. *W.* ཡངས་པ་མན་དོན་དམ་ཡིན it is not said in jest but in right earnest; objectively; དོན་དམ་པར་དབྱེར་མེད in truth, after all, upon the whole. 2.=ཐར་པ emancipation, liberation (from worldly troubles) (*M̱ñon.*). But དོན་དམ་བདེན་པ *don-dam ḇden-pa* or དོན་དམ་པའི་བདེན་པ परमार्थसत्य =absolute truth, *i.e.*, སྟོང་པ་ཉིད *ṣtoṅ-pa ñiḏ* शून्यता emptiness, voidity.

དོན་དམ་པ *don dam-pa* परमार्थ [the highest truth]*S.* 1. དེ་ཁོ་ན, तत्त्वम् [essence, the very truth]*S.* 2. ཡང་དག་པའི་མཐའ, भूतकोटि [the culminating point for all beings; voidness, vacuity, absolute nonentity)]*S.* 3. དེ་བཞིན་ཉིད, तथता; [that-ness, true essence]*S.* 4. མ་ནོར་དེ་བཞིན་ཉིད, अवितथता [unmistakable truth]*S.* 5. གཞན་མ་ཡིན་པ་དེ་བཞིན་ཉིད, अनन्यतथता [non-alternate truth]*S.* 6. སྟོང་པ་ཉིད, शून्यता [emptiness itself]*S.* 7.. ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས, धर्मधातु [the essence of existence]*S.* 8. ཆོས་མི་འགྱུར་བ་ཉིད, धर्मान्यमयता [unalterable entity]*S.* 9. བསམ་གྱི་མི་ཁྱབ་པའི་དབྱིངས, अचिन्त्यधातु [unthinkable entity]*S.* 10. ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ་དེ་བཞིན་ཉིད, अविपर्यासतथता irreversible truth]*S.*; 11. གཉིས་སུ་མེད་པ, अद्वयि [non-separable]*S.* 12. གཉིས་སུ་བྱར་མེད་པ, अद्वैधीकार [non-divisible]*S.* 13. ཆོས་གནས་པ་ཉིད, धर्मस्थिति [substratum of existence]*S.* 14. ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་ཚུལ་ནི་གནས་པ་ཉིད་དོ. 15. དེ་བཞིན་ཉིད་འདི་ནི་གཅིག་པ་ཉིད་དོ. 16. ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ འཇིག་པ་མེད་པའམ་དབྱེར་མེད་པ, धर्मधातु असम्भेद [indestructible essence of existence]*S.* 17. འདི་ནི་གཉིས་སུ་མེད་དེ་གཉིས་སུ་དབྱེར་མེད་ཅིང་ཐ་མི་དད་དེ་བཅད་དུ་མེད.

དོན་དུ *don-du* postp. c. genit. 1. for, for the good of. 2. for the sake of, on account of; c. genit. of inf. in order to, that. 3. rarely, in the place of, instead of, for.

དོན་འདོད་པ *don doḏ-pa* (སྤྲང་པོ) a needy person, a beggar (*M̱ñon.*).

དོན་ལྡན *don-l̲dan* with some object or design; in Budh. abbr. of དོན་ཆོས་དགེ་བ་དང་ལྡན་པ possesed of religion and piety; མི་ལུས་དོན་ལྡན་སྒྲུབ་པ་སྙིང་པོ་མཛོད make it essential to acquire while you are a human being (*R̲dsa. 23*).

དོན་རྣམ་པ་གསུམ *don r̲nam-pa gsum* the three kinds of *don*, *i.e.* of significations: (1) ཚིག་འབྲུའི་དོན the literal meaning or signification of a word; (2) དོན་གྱི་དོན the meaning of a meaning, real import; (3) ཁམས་ཀྱི་དོན this includes དེ་ཁོ་ནའི་མཚན་ཉིད, ཡོངས་སུ་ཤེས་པའི་མཚན་ཉིད, etc., the meaning of the root and also that of physical things and spirit, also ཁམས་ཀྱི་དོན་ལ་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས, སེམས་ཅན་གྱི་ཁམས, etc. (*K. d.* ཙ *47*).

དོན་དཔྱོད་སྔོན་གནང *don-d̲pyod̲ şñon-gnañ* the pioneer investigator; the first man who inquires into any subject or case; དོན་དཔྱོད་པ *don d̲pyod̲-pa* an investigator, inquirer. = ཨ་རུ་ར हरितकी *Arjuna.*

དོན་མེད *don-med̲* निरर्थक; useless, in vain, for no purpose, silly manner: ཉིན་པར་མར་མེ་ཕུལ་བ་དོན་མེད་དོ it is useless to light lamps in the day time; འགྲངས་ལ་སྟོན་མོ་བྱིན་པ་དོན་མེད་དོ to entertain one who has eaten to the full is useless; སྐྱེས་བུ་ངན་པ་བསྟེན་པ་དོན་མེད་དོ it is useless to stick to a bad man or mean person (*K. du.* ད *200*). དོན་མེད་དཀྲོག་རྐྱེན *don med-d̲krog-r̲kyen* quarrel for nothing or without any cause.

དོན་མེད་གཏམ *don-med gtam* विप्रलाप vain, idle talk.

Syn. ངག་འཆལ་གཏམ *ñag-ḫchal gtam*; དོན་སྟོང་ཚིག *don şton-tshig*; དོན་བྲལ་ཚིག *don bral-tshig.*

དོན་རྩ *don-r̲tsa* (དོན་གྱི་རྩ་བ) the real meaning, reason; also result.

དོན་ཞགས *Don-shagş* seems to be a Tantrik manifestation of Avalokites'vara.

དོན་བཟང་ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོའི་རྒྱུད *don-b̲zañ ye-çeş şñiñ-poḫi r̲gyud̲* n. of a Bon work on mysticism.

དོན་ཡོད་གྲུབ་པ *Don-yod̲ grub-pa* अमोघसिद्ध lit. one who does a real work successfully; n. of the fifth Dhyani Buddha, the ruler of the heaven situated to the north. In Tantrik ceremonial he is generally painted green and is often represented with a Khadoma fairy as his *Sakti* (Tib. ཡུམ་མ). Is styled དོན་གྲུབ *Don-grub* for short.

དོབ་དོབ *dob-dob* 1. one who dresses tying his breeches above the knees, in the manner of a Bhutanese. 2. stuff, nonsense (*Sch.*).

དོམ *dom* भल्लुक, ऋक्ष the tawny bear, *Ursus pruinosus* of Blyth, found near Lhasa and elsewhere: དོམ་གྱི་མཆེ་བས་ཁྲག་ཤོར་གཅོད་པར་བྱེད the teeth of the bear (made into paste) stops bleeding; དོམ་གྱི་ཀླད་པས་མགོ་རྨ་གསོ the bear's brains heal sores on the head; དོམ་གྱི་ཤ་ཡིས་གདོན་གྱི་ནད་ལ་ཕན the flesh of the bear is useful in the diseases caused by evil spirits. དོམ་མཁྲིས *dom-m̲khriş* bear's bile (it is used as a medicine).

Syn. ཕུག་ཉལ *phug-ñal*; མིག་སྨན་ལུས་ཅན *mig-şman luş-can*; རབ་དཀར་སྙིང *rab d̲kar-şñiñ*; གཏུམ་དྲག་ཞེ་སྡང་ཅན *gtum-d̲rag she-şdañ-can*; སྡིག་པའི་ལྟོ་ཅན *şdig-paḫi l̲to-can* (*M̲ñon.*).

དོར *dor* a pair of draught cattle; གླང་དོར *glañ-dor* a yoke of oxen (*Ja.*).

དོར་བ *dor-wa* pf. and imp. of འདོར་བ *ḫdor-wa* to throw out, cast out; བྱ་བ་ངན་པ་དོར give up bad actions or behaviour; དོར་བར་གྱུར *dor-war gyur* विरराम left, cast out (*A. K. 1*)

དོར་བྱེད་མ *dor byed̲-ma* = དུར་བྱིད་སྨན *dur-byid̲-şman.*

དོར་མ *dor-ma* breeches, trowsers; དོར་ཐུང་ short breeches; དོར་རིང་ long drawers; སྣམ་དོར breeches made of thick serge cloth; དོར་རྟ *dor-ṟta* that part of the breeches which covers the privy parts.

དོལ I: *dol* 1. ཉ་རྒྱ fishing-net (*M̱ñon.*); ཉ་དོལ་པ a fisherman, cf. གདོལ་པ *gdol-pa*. 2. *W.* stew-pan (*Jä.*). 3. in དོལ་གཅོད་པ to split, to cleave (*Sch.*).

དོལ II: n. of a place in the province of Lhokha in Tibet: དེ་ནས་དོལ་དུ་ཕྱིན་ཏེ་སྣ་བོ་ལ་ཁ་ནས་དུང་ བུས then arriving at Dol from *S̱na-bola kha* he blew the conch-shell (trumpet) (*A. 90*). དོལ་གྱི་གདོང་སྣ *Dol-gyi doñ-şna* n. of a village in Dol (*Deb.* ག *34.*). དོལ་རྣམ་རྒྱལ་རྫོང་ *Ḏol-ṟnam ṟgyal-dsoñ* the head-quarters of Dol (*Ṟtsii*). དོལ་པ *Dol-pa* a native or resident of Dol; དོལ་པ་རིན་པོ་ཆེ *dol-pa rin-po-che* n. of a celebrated lama of this place (*Loñ.* ཞ *2*); དོལ་བུ་བ *Dol-bu-wa* the name by which that lama was usually called (*Ya-sel. 37*).

དོལ་བོན *dol-bon* a sect of the Bon (*J. Zañ.*).

དོས *doş* or དོས་པོ=ཁུར་པོ a load that is carried by man or beast; *khal-doş* ཁལ་དོས load carried by a beast of burden; ཇ་དོས a load of tea carried in this manner; དོས་འགེལ་བ to load, to pack; དོས་འབོགས་པ to unload. དོས་རྒྱབ a guard in charge of loads, one in charge of loads carried by beasts of burden and walking behind; ཁམས་སོགས་ཐག་རིང་པོའི་ དོས་རྒྱབ caravan-guard coming from Khams and other distant places (*Ṟtsii.*).

དོས་ཆེ *doş-che*=འབོར་ཆེ་བ *ḫbor che-wa* or ཐངས་ཆེ་བ (*Jig.*).

དོས་དྲག *doş-ḏrag*=ཚ་དྲག *tsha-ḏrag* (*D.R.*) =ཧ་ཅང་བྲེལ་ཚ་བོ *ha-cañ brel tsha-wo* urgent, impatient; calling for inquiry.

དོས་དྲག་པ *doş ḏrag-pa* 1. hard compulsory service. 2. severe in exacting it, *e.g.*, a feudal lord (*Jä.*).

དོས་པ *doş-pa* one who carries loads, a coolie; དོས་པོ *doş-po*=ཁུར་པོ a load; དོས་དཔོན the leader of a caravan of such loads. དོས་ཚད=དོས་ཀྱི་ཚད the weight that can be carried by a man or beast. In Tibet 12 *khal* is the usual *doş-po* or load for a cooly (*Rtsii.*).

དྲ *ḏra* signifies (mystically) སྐྱེས་བུ *şkyeş bu* a person, a personage (*K. g.* ཁ *179*).

དྲ་ཅི *ḏra-ci* or དྲང་ཅི *ḏrañ-ci* in *Pur.* a flat basket (*Jä.*); དྲ་ཆུང *ḏra-chuñ* a small bag made of net cloth (*Cs.*); དྲ་ཕད *ḏra-phaḏ* a bag of net-cloth.

དྲ་ཕྱེད *ḏra-phyeḏ* 1. अर्द्धहार half-necklace, half-chain. 2. half-lattice-work; a kind of silk ornament.

དྲ་བ I: *ḏra-wa* 1. a tailor who cuts robes, shirts, etc. 2. to cut, clip, lop, dress, prune, pare with knife or scissors; also fig. ཕའི་མིང་ནས་དྲས་ཏེ borrowing (a syllable) from the father's name; གོས་དྲས cloth cut out for a garment (*Cs.*): བཟོ་རིག་པ་ནི, དྲ་བ་དང་ ཚེམ་པ་དང་ in handicraft (he knew) tailoring, cutting and sewing (*A. 34*); དྲ་ཐུད scissors (*Sch.*). 3. a small copper coin used in the Western Himalaya; called also *Dabu*.

དྲ་བ II: sbst. 1. हार necklace (of pearls, gold etc.), chain worn as an ornament. 2. जाल web, net, lattice, grate, net-work: ལུས་ལ་དྲ་བར་འཁྲིལ (the veins) are spread throughout the body like net-work (*S.g.*). དྲ་བའི་ཐག་པ *ḏra-wahi thag-pa* rope or string of a net or trap. དྲ་བའི་རྐང་ལྡན *ḏra-waḫi ṟkañ-ḻdan* web-footed; a goose, duck, swan. རུས་པའི་དྲ་བ the frame-work of bones, the skeleton; ལྕགས་དྲ iron lattice; ཤིང་དྲ wooden rails, fencing; ལྕགས་ཀྱི་དྲ་མིག iron trellis; gridiron; འོད་ཟེར་གྱི་དྲ lattice-work of rays. 3. लकुट [a club] *S.*

དྲ་བ་འཁྲོལ་བ *d̲ra-wa h̲khrol-wa* = དྲ་མིག་གྲོལ་བ.

དྲ་བ་ཅན *d̲ra-wa-can* 1. जालक latticed, grated. 2. met. a spider. 3. = གོ་ཁྲབ a coat of mail (*M̲ñon.*). 4. = ཀུ་བ a gourd (*M̲ñon.*). དྲ་བ་ཅན་མ *d̲ra-wa can-ma* (བུད་མེད་སློ་ལྡན་མ) a clever and skilful woman (*M̲ñon.*).

དྲ་བ་དྲ་ཕྱེད *d̲ra-wa d̲ra-phyed̲* laced curtains or ornamental silken frills, hangings embroidered and with pendant strings: མུ་ཏིག་གི་དྲ་བ་དྲ་ཕྱེད་དེ་རྣམས་བཏགས་ནས having put on certain ornaments with pearls and pendant tassels (*A. 141*).

དྲ་བ་འཛིན *d̲ra-wa-h̲dsin* met. a fisherman, one who holds or uses fishing-net (*M̲ñon.*).

དྲ་མ *d̲ra-ma* 1. = ཡ་རབས nobility, generally applied to the लिच्छवी Licchabi race of Vais'ali. 2. experienced, practised, learned. 3. = རྩི་ཤིང *r̲tsi-çiñ* a board or slate for counting and writing figures upon.

· དྲ་མ་སྤྲུལ་པའི་གླིང *D̲ra-ma şprul-pah̲i gliñ* n. of a fancied continent or island.

དྲ་མིག *d̲ra-mig* or དྲ་བའི་མིག the openings or "eyes" in a net-work or lattice.

དྲག *d̲rag* seems to be a root with two distinct significations: 1. advisable, better, best; where two or more courses offer, that which is the more or most expedient: འགྲོ་ན་དྲག *h̲gro-na d̲rag* it is better to go; སྡོད་ན་དྲག *şdod̲-na d̲rag* better to sit, to stay (*M̲ñon.*); ང་ཅི་ལྟར་བྱས་ན་དྲག what course would be expedient? Also any improvement may be expressed by *drag*: དྲག་སོང has improved, become better; ཁྱེད་ཆོས་ལྡན་དུ་གཤེགས་པ་དྲག your entering into a religious life is better (*A. 127*); དྲག་སྐྱེས *d̲rag-şkyes* growing better, is improving; is in the way of improvement (*Yig.*); colloq. better, that is better, well done. 2. vehement, forcible; and so, fierce, violent. In this sense is gen. applied to the powerful and violent aspect of certain Tantrik deities; other compounds of this root, however, are being more frequently employed.

དྲག་གིས *d̲rag-giş* firmly; དྲག་གིས་དད to believe firmly.

དྲག་སྔགས་འདུས་པ་རྡོ་རྗེ་རྩ་བའི་རྒྱུད n. of a *Tantra* used by the *R̲ñiñ-ma* sect (*K. g.* ཤ *349*).

དྲག་ཅན *d̲rag-can* तीव्र, उग्र strong, vehement. Term applied to terrifying deities.

དྲག་ཆར *d̲rag-char* झीकर heavy rain, heavy rain or downpour.

དྲག་འཇིང *d̲rag-h̲jiñ* n. of Indra's horse (*Sorig.*).

དྲག་ཏུ *d̲rag-tu* = ཤུགས་ཆེ་བ or ལྷག་པར་དུ adv. strongly, earnestly, vehemently, violently; moreover: གནས་འདི་ཉིད་དུ་བཞུགས་སུ་ཞེས་གསོལ་དྲག་ཏུ་བཏབ་པས he implored him to stay in that place (*H̲brom. 106*). དྲག་ཏུ་འཐེན་པ *d̲rag-tu h̲then-pa* to pull violently, with great force.

དྲག་སྡེབས *d̲rag-şdebş* = མི་དྲག་པ་རྣམས་ཀྱི་གྲས rank or class of better people; higher class or order: ལས་བྱེད་ནང་མ་དྲག་སྡེབས་ལ་ཟླ་ཆས་ཐོག་རྩིས account of monthly allowance to the better or higher class of domestic servants and workmen (*R̲tsii.*).

དྲག་ནད *d̲rag-nad̲* a serious illness, gen. = དྲེག་ནད *dreg-nad̲* gout.

དྲག་པ *d̲rag-pa* 1. from the root *drag* and thus signifying: the better sort of persons, and so: noble, of noble birth, superior, respectable, of superior quality or order; མི་དྲག་པ a nobleman, gentleman, respectable man; རྫས་ལ་དྲག་པ articles of superior quality; དྲག་རིགས nobility, gentry; དྲག་པར་བྱེད་པ to raise to nobility; དྲག་པར་འགྱུར་བ to become a nobleman. 2. vehement, powerful, severe; བརྩོན་འགྲུས་དྲག་པ་འབད་པ to exert with assiduity; དྲག་པ་འདུད་པ unbending, unwearied application; སྐད་དྲག་པ a powerful voice; ཁྲིམས་དྲག་པ a severe punishment; སྙིང་རྗེ་དྲག་པ yearning compassion. *Drag-pa* implies in fact possessing any quality in a high degree; དུག་དྲག་པ very poisonous, virulent poison.

དྲག་པའི་ཆོས་པ *dṟag-paẖi choş-pa* a performer of *Tantrik* rites and religious observances, in which fierce deities are either coerced or propitiated.

དྲག་པའི་ཐོད *drag-paẖi thoḏ* described as ཆུ་བོ་གང་གཱའི་མིང उग्रशेखरी an epithet of the river Ganges (*Ṉñon.*).

དྲག་པོ *dṟag-po* also དྲགས་པོ *dragş-po* (*A. K. 1-34*), तीव्र, घोर, उग्र; चण्ड, रौद्र 1. fierce, terrible, fearful, violent; and is the term specially attached to deities in their aspect of anger as defenders of Buddhism; is thus synonymous with ཁྲོ་བོ as used in that sense. 2. sbst. any terrific deity; a *Bhairava*.

དྲག་པོ་དབལ་སློག་ཅན *dṟag-po ḏwal-şlog-can* n. of a Bon deity (*D.R.*).

དྲག་པོའི་མིག *dṟag-poẖi mig* रुद्राक्ष 1. n. of a fabulous animal. 2. species of tree, *Elæocarpus ganitrus;* the berry of this tree used for rosaries.

དྲག་པོའི་གཙུག་རྒྱན *dṟag-poẖi gtsug-ṟgyan* an epithet of the moon (*Ṉñon.*).

དྲག་པོའི་ཤུགས་འགྲོ *dṟag-poẖi çugş-ẖgro* उग्रगति that which moves with vehement speed, like a shooting arrow.

དྲག་མོ *dṟag-mo* 1. उमा a fearful woman. an amazon (*Ṉñon.*). 2. रुद्राणी Rudra's wife. an epithet of the goddess Durgā.

དྲག་རྩལ་ཅན *dṟag ṟtsal-can*=དྲག་པོ acc. to the Bon, possessing the terrific attitude and powers of deities.

དྲག་རྩུབ་བསྐལ་པ *dṟag-ṟtsub ḇşkal-pa* the rough or rude age, a name of this present period of time which is called སྙིགས་དུས་བསྐལ་པ.

དྲག་ཚང་ཆོང་ཅན *dṟag-tshañ choñ-can* acc. to the Bon: in whom are all manner of perfections, good qualities.

དྲག་ཞན *dṟag-shan* strong and weak, *i.e.*, the relative force of sound; also with respect to rank, superior and inferior or good and bad.

དྲག་ཤུལ *dṟag-çul* fierce, also frightfulness; དྲག་ཤུལ་ཅན *dṟag-çul can* उग्र, रौद्र frightful, terrible, powerful, cruel; also one of the ten tones of music (*M.V.*). དྲག་ཤུལ་ཆེ *dṟag-çul che*, དཔའ་བོ་ལྟ་བ *ḏpaẖ-ḇo ḻta-wa* fierce, terrible; also like a hero, chivalrous, heroic: ཁྱོད་ནི་གཏུམ་ཆེ་ལ་དྲག་ཤུལ་ཆེ thou art heroic and fearful (*Ṟtsii. 30*). དྲག་ཤུལ་སྤྱོད *dṟag-çul şpyoḏ* a mystical practice=སྤྱོད་པ་རྩུབ་པ आभिचारक।

དྲག་གཤེད *Dṟag-gçeḏ* is not, as *Jä* has it, a single deity but indicates a group of fierce and redoubtable gods, of which there are said to be eight. See Grünwedel's *Mythologie des Buddhismus, 164*. The Mongols style the Drag-shed group *Dokshit;* and a special robe and hat are worn by exorcists who deal with the group. Each Dhyani Buddha, moreover, is held to have a *drag-shed* in his retinue.

དྲག་གསུམ *Dṟag-gsum* the three fierce ones (the Bon trinity).

དྲགས *dṟagş*=ཆེས་པ, ལྷག་པ or ཐལ་པ *thal-pa* =excess: ལྟོ་ཟ་དྲགས་ན་མ་ཞུ་བའི་ནད་ཡོང eating in excess will cause the illness of indigestion; མང་དྲགས *mañ-dr̲ag̲s* very much, in excess; as adj much, strong, intense. དྲགས་བྱེད *dr̲ag̲s-byed̲* दर्पक a bragadacio, one who brags much.

དྲང་ *dr̲añ* 1. a kind of beer (*Sch.*). 2. सरल honest, straightforward, upright. དྲང་འགྲོ *dr̲añ-h̲gro* = མདའ, शर an arrow, a shot (lit. that which goes straight) (*M̲ñon.*); དྲང་གཏམ plain language; དྲང་པོ *dr̲añ-po* ऋजु, सरल, समिति right, truthful, straight (མ་ཁྱོག་པ not crooked or bent), sincere, honest. དྲང་ལམ *dr̲añ-lam* short road, straight-road, straightforward, not deviating from the direct course; upright; ལས་དྲང་པོ good actions, righteous deeds; ཁྲིམས་དྲང་པོ righteous judgment, justice. དྲང་བཞག་གི་བཟོས་སྒོ *dr̲añ b̲shag-gi b̲zos̲-s̲go* settlement, good arrangement—also described as བཟོས་སྒོ་ནི་སྔར་ཕན་ཐོགས་པ་དང་དྲིན་ཆེ་བ་ལ་བཟང་ལན་བྱེད་པ to return good to one who has done kindness or good service before (*Yig.*).

དྲང་དོན *dr̲añ-don* ordinary signification; དྲང་དོན་དང་ངེས་དོན་གྱི་ཁྱད་པར the difference between the general and real significations; ངེས་དོན (भावार्थ) the sense or spirit of an expression or word: ཀུན་རྫོབ་ཀྱི་ཆ་ནས་དྲངས་པ་ཐམས་ཅད་དྲང་དོན་དུ་འོང་བ་ཡིན significations drawn from unrealities or phenomena are to come within the term *dr̲añ-don*; དོན་དམ་པའི་ཆ་ནས་དྲངས་པ་ཐམས་ཅད་ངེས་དོན a meaning derived from the spirit or spiritual sense is ངེས་དོན, *i.e.*, the certain or absolute meaning. (*Beh̲u. 37*).

དྲང་པོར *drañ-por* adv. straight; དྲང་པོར་འཇོག་པ *dr̲añ-por h̲jog-pa* to place, put straight; དྲང་པོར་འདོད་པ *dr̲añ-por h̲dod-pa* wishing frankly; དྲང་པོར་སྨྲ་བ *dr̲añ-por s̲mr̲a-wa* to speak plainly, to be candid, to speak the truth.

དྲང་བ *dr̲añ-wa* आकर्षण, नेय 1. abstract noun to དྲང་པོ *dr̲añ-po*. 2. pf. to འདྲེན་པ.

དྲང་སྲོང་ *dr̲añ-s̲roñ* ऋषि, मुनि, गुणिकर; རིག་བྱེད་སྒྲོག་པ a reciter of sacred hymns, an inspired sage; originally the authors or rather seers of the Vedic hymns; a saint; an anchorite. *Jä.* says: at present the lama that offers *s̲byin-s̲reg* is stated to bear this name, and whilst he is attending to the sacred rites he is not allowed to eat anything but དཀར་ཟས white food, *i.e.*, milk, curds and cheese. The terms cognate to དྲང་སྲོང *dr̲añ-s̲roñ* but not exactly synonymous with it are the following: ཐུབ་པ, བརྟུལ་ཞུགས་ཅན, དབང་པོ་ཐུལ་བ, སྡོམ་བརྩོན, ཀུན་དུ་རྒྱུ, དགེ་བར་སྲོང, ཕ་རོལ་འདོད་པ, སྨྲ་བ་བཅད་པ, ངག་བསྡོམས་པ, མི་སྨྲ་བ, ཁྲུས་ཀྱི་བརྟུལ་ཞུགས་ཅན, གཙང་བར་གནས་པ, དཀའ་ཐུབ་སྤྱོད་པ, ཚངས་པར་སྤྱོད་པ, ཉོན་མོངས་ཐུལ, བདེན་སྨྲ (*M̲ñon.*).

དྲང་སྲོང་བདུན *dr̲añ-s̲roñ b̲dun* सप्तर्षि the seven sages; also the constellation of the Great-Bear. Acc. to Bon the seven are:—(1) དྲང་སྲོང་ཁྲི་ལྡེ་འོད; (2) ལྷང་ལྷང་བཙུག; (3) ཐག་ཡིད་རིང; (4) ཐུགས་དཀར་ཡེ་ཤེས; (5) དགུང་དྲུམ་ཡེ་ཤེས; (6) འོད་གསལ་འབར; (7) རྫུ་འཕྲུལ་ཡེ་ཤེས (*G. Bon.*). དྲང་སྲོང་རིགས་བཅུ *dr̲añ-s̲roñ rig̲s-b̲cu* ten kinds of Rishi, acc. to Budh.: (1) ས་ལ་རྒྱུ་བའི་དྲང་སྲོང་ Rishi that move on earth; (2) འཕུར་འཕྱོའི་དྲང་སྲོང་ flying Rishi; (3) ཉམས་པར་རོལ་ཞིང་རྒྱུ་བའི་དྲང་སྲོང་ the Rishi that walk in a dancing mode; (4) མཁའ་ལ་རྒྱུ་བའི་དྲང་སྲོང་ Rishi that travel in the sky; (5) ལྷ་ཡུལ་དུ་འགྲོ་བའི་དྲང་སྲོང་ Rishi that travel to the celestial regions; (6) རྫུ་འཕྲུལ་གྱིས་འགྲོ་བའི་དྲང་སྲོང་ Rishi who move miraculously; (7) དངོས་ཁྱབ་ཀྱིས་འགྲོ་བའི་དྲང་སྲོང་ Rishi that can take an enchanted form; (8) སྣང་བས་འགྲོ་བའི་དྲང་སྲོང་, Rishi that can vanish in light; (9) བཅུད་ཀྱིས་འགྲོ་བའི་དྲང་སྲོང་ Rishi that can move as embodied forms of anything; (10) གྲུབ་པར་དུ་འགྲོ་བའི་དྲང་སྲོང་ Rishi who have attained to excellence.

དྲང་སྲོང་ལྷུང་བ *dr̲añ-sr̲oñ lhuñ-wa* ऋषिपतन one of the 36 sacred places of Buddhists in ancient India, the site of modern Sarnath, near Benares, where Buddha first preached the *Saddharma*.

དྲངས *dr̲añs̱* v. འདྲེན་པ

དྲན་པ *dr̲an-pa* I: 1. in Budh. དམིགས་པ་མངོན་པར་བརྗོད་པ་ཉིད་དེ, སེམས་མྱོངས་པ་མེད་པའོ (*K. d.* ༢ *355*) the state of the expression of अवलम्ब, *i.e.*, dependence of a thing upon another, indicating that the mind is free from darkness. 2. स्मृति, संज्ञा recollection, remembrance, memory: དྲན་པ་གསལ་པོ clear recollection; ཐུགས་དྲན་མེད་དུ་ཐིམ་པ to lose one's memory or senses; དྲན་མེད་དུ་འགྱེལ་བ to swoon, to fall down unconscious; དྲན་འཛིན་མེད་པ being out of one's senses (with joy) (*Jä.*). 3. self-recollection, consideration: སེམས་ཅན་སྨྱོན་པ་དག་དྲན་པ་སོ་སོར་རྙེད insane persons regained the respective faculties of their minds; དྲན་པ་གཞུངས་པ quickness of apprehension, good capacity (*Jä.*). 4. स्मर an epithet of Kāmadeva.

དྲན་པ II: 1. vb. to think of, ponder; gen. to remember, recollect with ཡིད་ལ: དཀོན་མཆོག་དྲན་པ to think of, to remember Buddha, Dharma and Saṅgha: སྡུག་པོ་ཡོང་བ་དེ་མ་དྲན་པ་ཡིན do not think of, do not trouble yourself about, future evils; བསྐྱིས་པར་མི་དྲན་ནོ I do not recollect having taken anything on credit (*Jä.*); དྲན་པ་ཙམ་གྱིས as soon one thinks of it; quick as thought; རྗེས་སུ་དྲན་པར་བྱེད་པ *r̲jes̱-su dr̲an-par bye̱d-pa* = དྲན་དུ་འཇུག་པ, *dr̲an-du h̲jug-pa* also to be reminded of, to put in mind of; དྲན་སྐུལ་བྱེད་པ to recall to the mind. 2. to become conscious; དྲན་པར་འགྱུར་པ to recover one's senses, to be one's self again; དྲན་མེད་པ unconscious; མི་དྲན་པའི་རོག་ཏུ after they had become insensible (*Jä.*). 3. to think of with love or affection, to be attached to, to long for.

དྲན་མཆོག་རྗེ *dr̲an-m̲chog r̲je* dearest sir (*Jä.*).

དྲན་ཉམས་པ *dr̲an ñams̱-pa* निःसंज्ञा 1. unconscious, senseless. 2. = དྲན་པ་གསལ་པོ་མེད་པ faint recollection; weak-minded.

དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ་བཞི *dr̲an-pa ñe-war b̲shag-pa b̲shi* चत्वारि स्मृत्युपस्थानानि the four essential recollections, which are—(1) ལུས་དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ कायस्मृत्युपस्थान [the body is impermanent]*S.*; (2) ཚོར་བ་དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ वेदनास्मृत्युपस्थान [the evils of sensation]*S.*; (3) སེམས་དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ चित्तस्मृत्युपस्थान [the evanescence of thought]*S.*; (4) ཆོས་དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ धर्मस्मृत्युपस्थान [the conditions of existence]*S.*

དྲན་ཐོ *dr̲an-tho* a memo, a note for refreshing the memory.

དྲན་དྲི *dr̲an-dr̲i* abbr. of དྲན་པ་དང་དྲི་བ.

དྲན་པའི་ཀ་བ *dr̲an-pah̲i ka-wa* = ཕོ་དབང་ or ཕོ་མཚན the glans penis, the male organ.

དྲན་པ་བཅུ *dr̲an-pa b̲cu* or རྗེས་སུ་དྲན་པ the ten remembrances, viz.:—(1) སངས་རྒྱས་རྗེས་སུ་དྲན་པ; (2) ཆོས་རྗེས་སུ་དྲན་པ; (3) དགེ་འདུན་རྗེས་སུ་དྲན་པ the constant remembrance of Buddha, Dharma and Saṅgha; (4) ཚུལ་ཁྲིམས་རྗེས་སུ་དྲན་པ the bearing in mind monastic vows of morality; (5) གཏོང་བ་རྗེས་སུ་དྲན་པ remembrance to give away in charity; (6) ལྷ་རྗེས་སུ་དྲན་པ remembrance of one's tutelary deity; (7) དབུགས་ཕྱི་ནང་དུ་རྒྱུ་བ་རྗེས་སུ་དྲན་པ recollection of breathing in and out in the practice of *yoga*; (8) ལུས་ཀྱི་རྣམ་པ་རྗེས་སུ་དྲན་པ the remembrance of the various constituents of the body; (9) སྐྱེ་བ་རྗེས་སུ་དྲན་པ *s̱kye-wa r̲jes̱-su dr̲an-pa* bearing in mind that one has to be reborn (in any of the six states of existence); (10) འཆི་བ་རྗེས་སུ་དྲན་པ the remembrance of death (as a certain and unavoidable fact) (*H̲bum.* ཀ *93*).

དྲན་པ་འཇོམས *Dṟan-pa ẖjoms̱* स्मर-ध्वंसी the subduer of Dod-lha, *i.e.*, of the desire of procreation, an epithet of Buddha; also n. of an Arhat, &c.

དྲན་པའི་ཁྲོན་པ *dṟan-paẖi khron-pa* स्मरकूपक the female organ of generation.

དྲན་པའི་དབང་པོ *dṟan-paẖi ḏwań-po* 1.= མཁས་པ *m̱khas̱-pa* a learned man (*M̱ñon.*). 2. स्मृतीन्द्रिय the faculty of recollection; memory as one of the five faculities, v. དབང་པོ་ལྔ་.

དྲན་པའི་གཟུགས *dṟan-paẖi gzugs̱* a handsome woman, a beauty (*M̱ñon.*).

དྲན་པའི་ཤིང་རྟ *dṟan-paẖi çiń-ṟta* स्मररथ an epithet of Kamadeva or Dod-lha.

དྲན་པོ *dṟan-po* स्मर, चेतन awake, one in his senses, conscious.

དྲན་མ *dṟan-ma* the mind, memory: དྲན་མ་བཟང་ good memory; དྲན་ལས *dṟan-las̱* स्मरणतः from memory, from consciousness; conscious state; དྲན་ཧད་ཀྱི་ཟིན་པ *dṟan haḏ-kyi zin-pa* sudden recollection; remembering all on a sudden.

དྲན་ཤ *dṟan-ça* the meat of an animal that was slaughtered three days ago; the flesh of an animal after the third day of its death (consciousness is said to linger in the body until life has been extinct for three days; it is therefore that the human body is not disposed of until after the third day of death in Tibet).

དྲན་སེམས *dṟan-sems̱* in *W.* love, affection, attachment (*Jä.*).

དྲལ *dṟal* 1. v. ལྷམ་མོ. 2. v. འདྲལ་བ. 3. for གྲལ *gral.*

དྲལ་པོ *dṟal-po* (སྣན་མ་སོགས་དྲུམ་བུ་ཁ་ཤས་ལ་བཏང་བ་རྡལ་རྡལ) (*Ṟtsii.*) grain or peas that have been split by beating.

དྲལ་བ *dṟal-wa* भेद्य, विदार्यन्ते to split with a blow; ཕན་ཚུན་དྲལ་བ to split assunder, splitting, rending; བསླབ་པ་དྲལ་བ one whose observance (of a religious study or vow) has been broken; དྲལ་གྱིས་ཞུས་པའི་རྗེས་བཞིན་ཁོ་ན་རུ *dral-gyis shus̱-paẖi ṟjes-ḇshin kho-na ru* scar or mark left on human body by striking (*D.R.*).

དྲལ་ཙེ *dṟal-tse* a kind of courier or messenger (*Cs.*).

དྲས *dṟas̱* གོས་སོགས་དྲས་ཚར་བ cloth cut out for making a robe or coat, etc., v. དྲ་བ *dṟa-wa.*

དྲི *dṟi* 1. आमोद, गन्ध, घ्राण odour, smell, scent; དྲི་ཅན sweet-smelling; དྲི་ངན་པ *dṟi ńan-pa* दुर्गन्ध bad smell, stench, offensive smell; དྲི་མེད *dṟi-meḏ* निर्गन्ध without smell; odourless; bright (*A. K. 1-2*); དྲི་མེད་ཆུ= ཆུ་གཙང་མ water (*M̱ñon.*). 2. मल ordure, for དྲི་མ. དྲི་མེད་རྣམ་དག་ལྷ་ཁང་ n. of a sacred shrine at Lhar-tse in Tsang (*Jig.*). དྲི་མེད་འོད་རྒྱན n. of a work (*Ya-sel. 34*). དྲི་མེད་གཤེས་གཉེན विमलमित्र n. of an Indian pandit who worked in the Buddhist propaganda in Tibet in the 8th century, A.D. དྲི་མེད་ལྷུན་པོ n. of a *Ṟñiń-ma* lama (*S. kar. 182*).

དྲི་སྐྱེ་མ *dṟi s̱kye-ma* गन्ध-जननी produced of smell, a kind of insect come into existence from dirt or གཤེར་དྲོད་ moisture and warmth.

དྲི་འཁོར *dṟi-ẖkhor* changing or fading of colour of a dress by use or age: གོས་གསར་བབས་དང་དྲི་འཁོར་བཅས་རིམ་པ་གཉིས་པ (*Ṟtsii.*).

དྲི་མགྱོགས *dṟi-m̱gyogs̱*= སྤོས་དྲི *s̱pos̱-dṟi* आग्र-गन्ध strong scent; incense; དྲི་ང་བ *dṟi-ńa-wa* bad smell; དྲི་ང་བ་མེད་པ निरामगन्ध odourless, free from bad smell.

དྲི་ངད *dṟi-ńaḏ* vapour, exhalations; དྲི་ངད་འཇམ་པ *dṟi-ńaḏ ẖjam-pa* मृदुगन्धिक very agreeable scent; fig. virtue, laudable merit, qualification: ཚུལ་ཁྲིམས་དྲི་ངད་དང་ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་བ་ཝི་ཀྲ་མ་ཤཱི་ལ the monastery of Vikrama'sila was so called, (its monks) being possessed of purity in morals (*A. 61*).

དྲི་ངའི་འདབ་ཆགས *dṟi-ṅaẖi ẖdab-chagṣ* met. the hoopoe (*M̱ṅon.*).

དྲི་ལྔ *dri-ḻṅa* the five perfumes used in offerings to saints and gods.

དྲི་ཅན་ལྟེ་བ *dṟi-can ḻte-wa*=གླ་རྩི a pod of musk (mystic) (*Miṅ-ṟda. 3*).

དྲི་ཆབ *dṟi-chab* scented water; scent, perfumery.

དྲི་ཆུ *dṟi-chu*=གཅིན मूत्र urine, also abbr. དྲི་མ *dṟi-ma* ordure and ཆུ urine; ཆུ water when written with དྲི conveys the meaning of urine.

དྲི་ཆུ་གསིལ་བ *dṟi-chu gsil-wa*=ཆབ་གསིལ or གཅིན་གཏོང་བ to make water, to piss (*Ṅag. 68*).

དྲི་ཆེན *dṟi-chen*=སྐྱག་པ पुरीष ordure, filth, dung (*S̱man.*).

དྲི་མཆོག *dṟi-ṃchog*, དྲི་རབ सौगन्ध excellent smell, sweet scent, fragrance (*M̱ṅon.*).

དྲི་མཉམ་པ *dṟi ṃñam-pa* समगन्ध of uniform smell as of incense-sticks of China.

དྲི་བཏུལ *dṟi-ḇtul*=དྲི་ངན་པ་དུལ་བ suppression of stench.

དྲི་དང་འཕྲེང་བས་མཆོད་པ *dṟi-daṅ ẖphreṅ-waṣ ṃchoḏ-pa* गन्धमाल्येन महीयते worshipping with offerings of garlands and frankincense.

དྲི་ལྡན *dṟi-ḻdan* 1. गन्धिक having the smell of. 2. राजहंस a gander or ངང་པའི་རྒྱལ་པོ (*M̱ṅon.*).

དྲི་ལྡན་པ *dṟi ḻdan-pa* there are acc. to the Bon cult seven classes of scent:—(1) ས་དྲི་དང་ལྡན་པ་མུ་ཟི་ལྟ་བུ earthy smell such as sulphur; (2) ཆུ་དྲི་དང་ལྡན་པ་འགའ་རྡོ་གཟེར་ལྟ་བུ; (3) མེའི་དྲི་དང་ལྡན་པ་གསུར་དུད་ལྟ་བུ; (4) ཤ་དྲི་དང་ལྡན་པ་གླ་རྩི་ལྟ་བུ fleshy musky smell; (5) འབྲུ་དྲི་དང་ལྡན་པ་འབྲ་རྡི་སི་ལྟ་བུ; (6) ཁྲག་དྲི་དང་ལྡན་པ་སྦྲང་ཆེན་གྱི་ཁྲག་ལྟ་བུ; (7) ག་བུར་ལྟ་བུ (*D.R.*).

དྲི་ལྡན་མ *Dṟi ḻdan-ma* (ས་ཆ) गन्धवती n. of a place in ancient India.

དྲི་སྣོམ་པ *dṟi ṣnom-pa* pf. བསྣམས *ḇṣnamṣ* =དབུགས་ལེན་པ to smell, to inhale an odour (*M̱ṅon.*).

དྲི་ཕོག *dṟi-phog* gen. དྲི་ངན་ཕོག་པ clothes soiled with spots and bad smell (*Ṟtsii.*).

དྲི་བྲལ *dṟi-bral* or དྲི་མ་བྲལ *dri-ma-bral* निर्मल free from bad smell; that which is not soiled; fig.=སྐྱོན་མེད་པ *ṣkyon-meḏ-pa* blameless, without any defect (*A. K. 1-2*). དྲི་བྲལ་ལྷག་བསམ་གྱི་སྤྲིན་ཟླ = སྐྱོན་བྲལ་སེམས་དཀར་པོའི་ཁ་བཏགས a white scarf presented as a token of pure heart and good wishes.

དྲི་མ *dṟi-ma* व्यालक, मल, पुरीष filth, excrement, manure; སྣ་དྲི *ṣna-dṟi* nose-mucus; དྲི་མ་ཀུན་ཟད་ནས *dṟi-ma kun-zaḏ-naṣ* after all impurities have been put off; དྲི་མ་དཀུ *dṟi-ma ḏku* or དྲི་མི་ཞིམ་པ कहक bad or offensive smell; དྲི་མ་འགགས་པའི་ནད *dṟi-ma ẖgagṣ-paẖi naḏ* the disease of obstruction of the bowels. དྲི་མ་ཅན *dṟi-ma-can* 1. dirty, sluttish (as to dress). དྲི་མ་དང་བཅས་པ *dṟi-ma daṅ ḇcaṣ-pa* समल with smell, stain or defilement. དྲི་མ་དང་བྲལ་བ *dṟi-ma daṅ bral-wa* (དྲི་བྲལ.) washed, bleached, cleansed—དྲི་མ་མེད་པར་ཕྱས and དྲི་མ་སྤུན་ཕྱུང་བ signify the same 2. मलमास interlocutary month in the lunar calendar (*M̱ṅon.*).

དྲི་མ་དྲུག *dṟi-ma dṟug* in Budh. the six sorts of defilement, namely:—(1) the feeling that I am superior to my spiritual teacher; (2) want of regard for religion and one's spiritual guide; (3) ཆོས་ལ་དོན་གཉེར་མེད་པ neglect of religious observances; (4) སེམས་ཕྱི་རོལ་གྱི་ཡུལ་ལ་རྣམ་པར་གཡེང་བ the mind wandering over external objects, in deviation from the observance of religious duties; (5) དབང་པོའི་སྒོ་ལྔ་ནང་དུ་སྡུད་པ concentrating attention upon the working of the five senses; (6) ཆོས་ཡུན་རིང་དཀགས་པ་སོགས་ཀྱིས་སྐྱོ་བ tiring of continued application to religion (*Khriḏ. 6*).

དྲི་མ་ལྡན་མ *dṟi-ma ḻdan-ma* = བུད་མེད་འདོད་ལྡན་མ a voluptuous woman (*Ṉñon.*).

དྲི་མ་འཕྱི་བའི་མ་མ *dṟi-ma ẖphyi-waẖi ma-ma* मलधात्री a child's wet-nurse; a woman who attends to infants' cleanliness.

དྲི་མ་མི་མངའ *dṟi-ma mi-ṉñaẖ* अमल not touched or affected by filth; unblemished, throughly pure.

དྲི་མ་མེད་པ *dṟi-ma meḏ-pa* विमल 1. the third stage of *Bodhisattva* perfection or མེ་ཏོག་གི་དྲི་ལྟ་བུ pure as smell of flowers; निर्मल without defilement, an epithet of Buddha (*M.V.*). 2. शिव pure, holy, all-good; clean, cleanly.

དྲི་མ་མེད་པའི་དྲིས་ལན་རིན་པོ་ཆེའི་ཕྲེང་བ a treatise by Achārya Amogha (*Tan. d.* གོ *117*).

དྲི་མ་མེད་པར་གྲགས་པས་བསྟན་པའི་མདོ विमलकीर्त्तिनिर्देश n. of a Sutra (*K. d.* ཕ *224*).

དྲི་མ་གསུམ *dri-ma-gsum* the three impurities or filths:—བཤང་ ordure, གཅི urine, རྔུལ *ṟñul* sweat (*S̱man.*); fig. ཉེས་པའི་དྲི་མ also ཉོན་མོངས་པའི་དྲི་མ and ཁ་ན་མ་ཐོ་བའི་དྲི་མ.

དྲི་མས་ནོགས་པ *dṟi-mas nogs-pa* blemished, stained, spoiled.

Syn. ནག་ནོག *nag-nog;* དྲི་ལྡན *dṟi-ḻdan* དྲི་མ་ཅན *dṟi-ma can;* དྲི་མས་སུན་ཕྱུང་ *dṟi-mas sun-phyuñ;* དྲི་མ་གོས *dṟi-ma gos* (*Ṉñon.*).

དྲི་གཙང་ཁང་ *dṟi-gtsañ khañ* गन्धकुटीर, गन्धोल prob. गन्धालय a sacred place, the principal chapel in a monastery.

Syn. གཙུག་ལག་ཁང་ *gtsug-lag khañ* (*Ṉñon.*).

+ དྲི་བཙུང་ *dṟi-ḇṟtsuñ* = དྲི་བསུང་ good smell, fragrance.

དྲི་འཛིན་སྐྱེས *dṟi-ẖdsin skyes* = སྣའི་རྣམ་ཤེས་

དྲི་ཞིབ་དཀར *dṟi-shib ḏkar* clear and definite instruction or direction.

དྲི་ཞིམ་པ *dṟi shim-pa* or དྲི་ཞིམ་པོ 1. an agreeable smell, sweet fragrance; adj. fragrant. 2. = གུར་གུམ कुङ्कुम saffron.

Syn. of 1. རྣམ་ཉིད་སྦྱར་སྤོས *ṟnam-ñiḏ sbyar-spos;* སྙིང་འབབ་དྲི *sñiñ-ẖbab dṟi;* ཀུན་མོས་དྲི་བཟང་ *kun-mos dṟi-ḇzañ;* བཞོན་པ་ཅན *ḇshon-pa can;* ཤིན་ཏུ་ཡིད་འཕྲོག *çin-tu yiḏ-ẖphrog;* རིང་ནས་འགུགས *riñ-nas ẖgugs;* འདོད་པའི་དྲི *ẖdoḏ-paẖi dṟi;* སྣ་ཚིམ་བྱེད *sna-tshim byeḏ;* འབོད་བྱེད *ẖboḏ-byeḏ;* ངད་བཟང *ñaḏ-ḇzañ;* རིང་དུ་ཁྱབ *riñ-du khyab;* ལེགས་པར་འཐུལ *legs-par ẖthul* (*Ṉñon.*).

དྲི་ཞིམ་བྱས *dṟi-shim byas* वासित perfumed, scented.

དྲི་ཞོན *dṟi-shon* गन्धवह met. for wind (*Ṉñon.*).

དྲི་ཟ *dṟi-za* गन्धर्व lit. eaters of smells, a class of demi-gods supposed to orignate from the zone of scents in Gandhamādna in the Himalayas; are also celestial musicians. Acc. to *Jä.*: "the *Dṟi-za* are not only supposed to be fond of flowers and other fragrant objects, but also to visit dung-hills, flaying places, shambles, etc. The insects swarming about such place, the Tibetan believes, to be incarnated *Dṟi-za.*" དྲི་ཟ་ག་བུར་ནུ་ཞོ་ཅན *dṟi-za ga-bur nu-sho-can* དབྱི་མོང་རིགས་གཉིས *ḏḇyi-moñ rigs-gñis* names of two species of vegetable medicine black and white (*S̱man. 109*).

དྲི་ཟའི་གྲོང་ཁྱེར *dṟi-zaẖi groñ-khyer* a mirage; explained as མེད་པ་གསལ་སྣང་ཅན་དུ་ཤར་བ an illusory phenomenon appearing as a reality: རྨི་ལམ་ཇི་བཞིན་སྒྱུ་མ་བཞིན, དྲི་ཟའི་གྲོང་ཁྱེར་ཇི་བཞིན་དུ, དེ་བཞིན་སྐྱེ་དང་དེ་བཞིན་གནས, དེ་བཞིན་དུ་ཡང་འཇིག་པ་གསུངས (Buddha) has said that like as a dream or illusion or in the manner of a mirage are we born, live, and die (*Theg. 44*).

དྲི་ཟའི་གླུ་དབྱངས་ *d̲ri-zah̲i glu-d̲byaṅs̲* गन्धर्व, संगीति melodies of the dri-za musicians.

དྲི་བཟང་སྐྱེས *d̲ri-b̲zaṅ s̲kyes̲* lit. born of fragrance; an insect; the rose-bug.

དྲི་བཟང་དབང་པོ *d̲ri-b̲zaṅ d̲waṅ-po* musk-deer.

Syn. གླ་བ *gla-wa*; གླ་རྩི་ཅན *gla-r̲tsi-can* (*M̲ṅon.*).

དྲི་བཟང་ཁང་པ *d̲ri-b̲zaṅ khaṅ-pa* पद्म lotus flower (*M̲ṅon.*).

དྲིའི་སྲས་པོ *d̲rih̲i s̲ras̲-po* a kind of insect believed to grow from smell.

Syn. སྤང་སྤོས *s̲paṅ-s̲pos̲*; འབྱུང་པོའི་རལ་པ *h̲byuṅ-poh̲i ral̲-pa*; སྤུ་ཅན *s̲pu-can* (*M̲ṅon.*).

དྲིའི་བཅུད *d̲rih̲i b̲cud̲* flower, lotus; the virtue or nutriment of དྲི scent, smell; substances like camphor, assafœtida, &c.

དྲི་བླང་བ *d̲ri-b̲laṅ-wa* घ्राण to smell.

དྲི་ལ་འཁོར *kr̲i-la h̲khor* a bee, that which roves round or is attracted by fragrance.

དྲི་བ *d̲ri-wa* for འདྲི་བ pf. དྲིས *dris*;=དྲིས་སྐད་ཆ་དྲི་བ to ask, to make inquiry, to interrogate; also sbst. प्रश्न, पृच्छा question, inquiry. +དྲི་བ་རྣ་ལ་གཟོན་པ *d̲ri-wa r̲na-la gzon-pa*=དྲི་བ་དངོས་སུ་དྲང་པོར་མི་བཤད་པ not asking to the point but in an artful manner; དྲི་བ་ལོག་པ *d̲ri-wa log-pa* to ask irrelevantly; wrong or contrary questions; དྲི་བ་འདྲི་བ *d̲ri-wa h̲dri-wa* to ask a question.

དྲིང *d̲riṅ* 1. looking to; care, regard; dependance upon;=བལྟོས་པ or རག་ལུས་པ: གཞན་དྲིང་མི་འཛོག་ཅེ་ན if you place no regard in others, if (you) do not care for others. 2. acc. to *Cs.*=དྲིན.

དྲིན *d̲rin* resp. བཀའ་དྲིན rarely སྐུ་དྲིན kindness, favour, grace; དྲིན་ཅན *d̲rin-can* kind, gracious, benevolent; also benefactor; དྲིན་ཅན་ཕ་མ the parents, the benefactors (*Jä.*); དྲིན་དྲན་པ vb., to acknowledge a kindness, to feel obliged: དྲིན་དྲན་པས as I shall always feel greatly obliged to you; དེང་བཀའ་དྲིན་དྲན་ཅིང་ being now full of thankfulness to him; དྲིན་རྗེད་པ to forget kindness received, unmindful of obligations.

དྲིན་ཆེ་བ *d̲rin che-wa* or དྲིན་ཆེན very kind, great boon, the great or greatest benefactor. བཀའ་དྲིན་ཆེ *b̲kah̲-d̲rin-che* is a very frequent phrase of thanks equivalent to our "most kind of you," "many thanks"; it is often repeated twice and is a common expression of ceremonious thanks in letters. བཙུན་པ་ཚེ་འདི་ལ་དྲིན་ཆེ་ཤོས་རང་གི་མ་ཡིན the greatest benefactress for this life is one's own mother; བོད་ལ་བཀའ་དྲིན་ཆེ་བ་ལགས་སོ this turned out the greatest benefit for Tibet; ཨ་མ་དྲིན་ཆེན kindest mother.

དྲིན་གཟོ་བ *d̲rin gzo-wa* or དྲིན་དུ་གཟོ་བ to show one's self grateful; དྲིན་གཟོ་ཞིང་ཆུད་བྱོར you shall not have done it for nothing.

དྲིན་ལན *d̲rin-lan* gratitude; དྲིན་ལན་པ to be grateful; དྲིན་ལན་དུ in return for kindness received; དྲིན་ལན་ལོག་པ ingratitude, ungratefulness: ནམ་ཞིག་དྲིན་ལན་ལོག་པ་ཡིས, ཐ་མ་སྒོམ་ཆེན་ཁྲིམས་ལ་སྦྱོར one night because of his ungratefulness, the hermit was punished at last (*R̲dsa. 19*); དྲིན་ལན་བསམས་པ to be grateful.

དྲིན་ལོག་པ *d̲rin log-pa* or དྲིན་ལན་ལོག་པ lit. to reverse a favour, to return evil for good or for kindness; ingratitude: ད་ནི་དྲིན་ལོག་པར་འཇལ་ནས་ང་ལ་ངན་བྱས་པ now, having met with ingratitude, he did me wrong (*R̲dsa. 10*).

དྲིབ་ཤིལ *d̲rib-çil* acc. to *Jä.* a corrupt form for དྲིལ་བུ་གསིལ in *Ld.*=གཡེར་ཁ.

དྲིམ *d̲rim* stump, trunk of a tree or plant; pollarded (in *Ld.*).

དྲིའུ *d̲rihu* v. དྲེ *d̲re*; prob. for དྲེལ་ཕྲུག a young mule.

དྲིལ *dr̲il* 1. roll or rounded thing: ཤོག་དྲིལ a roll of paper. 2. for དྲིལ་བུ a bell.

དྲིལ་བུ *dr̲il-bu* घण्टा a bell; དྲིལ་བུ་པ one who rings the bell. དྲིལ་བུ་སྒྲ a member of the S'ākya race whose daughter was married to Siddhartha (*Yig.*). དྲིལ་བུ་གཡེར་ཁའི་འདྲ་བ་འཁྲོལ་བ किङ्किणी, जालसुखरा sounding like a small bell.

དྲིལ་ཁང་ *dr̲il-khañ* bell-tower, belfry; དྲིལ་སྒྲ the sound of a bell. དྲིལ་སྒྲ་ལས་བསྒྲགས་པ *dr̲il-ṣgra laṣ ḇṣgragṣ-pa* घण्टाघोषण proclamation by ringing the bell; དྲིལ་སྒྲོག་པ *dr̲il ṣgrog-pa* to ring the bell; to publish by ringing a bell; དྲིལ་སྒྲོགས=ཁྲིམས་ཁང་ a place of justice (*M̲ñon.*). དྲིལ་ལྕེ *dr̲il-l̲ce* the tongue of a bell, the clapper; དྲིལ་ཆུང་ *dr̲il-chuñ* घर्घरिका a small bell; དྲིལ་སྟེགས *dr̲il-ṣtegṣ* a bell stand, or a piece of cloth on which bells stand; the frame of timber in which bells are suspended.

དྲིལ་བ *dr̲il-wa*, v. འདྲིལ་བ *h̲dr̲il-wa*.

དྲིས་པ *dr̲iṣ-pa*, v. འདྲི་བ *h̲dr̲i-wa*. དྲིས *dr̲iṣ* पृष्ट, प्रश्न asked, an interrogation. དྲིས་ནས परिपृच्छा having asked; ཡང་དག་དྲིས सम्पृष्ट well asked; asked carefully.

དྲིས་པ་གཏན་ལ་ཕབ *dr̲iṣ-pa g̲tan-la phab* [प्रश्न-निर्णय decision of questions]*S.*

དྲིས་པའི་ཐོ *dr̲iṣ-pah̲i tho* कुत्र;=སྐད་ཆ་དྲིས་པའི་ཐོ.

དྲི་བོ *dr̲i-ḇo* an enchanter, sorcerer, magician; དྲི་མོ *dr̲i-mo* enchantress, witch (*Jä.*).

དྲིས་མ *dr̲iṣ-ma* पृष्टवान् one who has asked; having asked.

དྲིས་ལན *dr̲iṣ-lan* प्रश्नोत्तर answer to a question.

དྲུ་གུ *dr̲u-gu* a ball or skein of thread.

དྲུ་བུ *dr̲u-bu* a clew or ball; སྐུད་པའི་དྲུ་བུ a ball of thread or of wool; དྲུ་བུ་འཛིངས་པ་ལྟ་བུ गुड़गुन्दिकभूता like the clew of a thread mixed up or confused.

དྲུག *dr̲ug* 1. षट् num. six. 2.=བཟང་པོ good. 3. symbolic of རོ་བ the kinds of taste which are six, also of the six quarters (མཚམས), *i.e.*, the four cardinal points besides above and below; also that of the six ornaments or རྒྱན (*R̲tsii.*). དྲུག་དཀར *dr̲ug-d̲kar* a superior kind of turquoise. དྲུག་བརྒྱ *dr̲ug-ḇr̲gya* six hundred (600). དྲུག་སྒྲ *dr̲ug-ṣgra* in Gram. the so-called article presenting itself in the following six forms; པ, བ, མ, པོ, བོ, མོ. དྲུག་ཅུ *dr̲ug-cu* or དྲུག་ཅུ་ཐམ་པ षष्ठि the num. sixty (60); དྲུག་ཅུ་རེ་གཅིག एकषष्ठि num. sixty-one (61). དྲུག་ཅུ་སྐོར *dr̲ug-cu ṣkor* the Vṛhaspati cycle or the cycle of sixty years. དྲུག་ཆ *dr̲ug-cha* one-sixth, one-sixth part; དྲུག་སྟོང་ *dr̲ug-ṣtoñ* six thousand (6,000). དྲུག་ལྡན་མ *dr̲ug l̲dan-ma* षष्ठी an epithet of the goddess Gaurī (*M̲ñon.*). དྲུག་པ *dr̲ug-pa* or དྲུག་པོ *dr̲ug-po* षष्ठ the sixth one. དྲུག་དམར *dr̲ug-d̲mar* a very fine kind of turquoise supposed to be one-sixth part red in tint. དྲུག་ཞོ *dr̲ug-sho* six *khal* (mule load) of barley grain for one *sho* (*R̲tsii.*).

དྲུག་སྡེ *dr̲ug-ṣde* षड्वर्गिक 1. the early disciples of Buddha:—དགའ་བོ नन्द; ཉེ་དགའ उपनन्द; ནབས་སོ पुनर्वसु; འདུན་པ छन्दः; འགྲོ་མགྱོགས अश्वक; འཆར་ཀ उदायी. 2. a class of dissenting monks who being of a discordant disposition often brought troubles to the early congregation of S'ākya Muni.

དྲུག་མདོ *dr̲ug-m̲do* back joint, spinal joint; hence དྲུག་མདོ་བ=རྒྱབ་ཀྱི་རྒྱུད་འཛིན a follower. (*M̲ñon.*).

དྲུང་ *dr̲uñ* resp. 1. निकट, सन्निधान, समीप adv. and postp. near to, beside, at, to; དྲུང་ནས་འབྱིན *dr̲uñ-naṣ h̲byin* आक्षेपण: drawn from near; ཕོ་བྲང་གི་དྲུང་གང་ན་བ་དེར་འདུག་ནས having alighted on the place before the palace. But the ordinary form in which the word is found is as the postp. and adv. དྲུང་དུ नैकटिक

at, near to, in front of, before ; རྒྱལ་པོའི་དྲུང་དུ to the king, before the king ; དྲུང་དུ་རྟོག་པ to examine personally, face to face; དྲུང་དུ་འགྲོ་བ to go near or up to; ཤིང་གི་དྲུང་དུ near or under the tree. 2. a title or address of honour generally intended for the sons of noblemen; སྐུ་ཞབས་དྲུང་ your honour; ཨ་ནེ་དྲུང་ honourable miss. 3. civil officer, official; དྲུང་ཆེན, དྲུང་འཁོར་ཆེན་པོ high official; དྲུང་ཡིག *ḏruṅ-yig* private secretary; དྲུང་དཀྱུས་མ *ḏruṅ ḏkyuṣ-ma* an inferior official, a common clerk (*Ṟtsii.*); དྲུང་འཁོར *ḏruṅ-ẖkhor* gen. lay-officials under the government of Tibet; དྲུང་གནས་པ *ḏruṅ gnaṣ-pa* a companion, an associate; དྲུང་འབྲིང་བ *ḏruṅ ẖbriṅ-wa* or དྲུང་འཁོར་འབྲིང་པ a middle-class official (*Ṟtsii.*); དྲུང་སྤྱི *ḏruṅ-ṣpyi* civil officers in general.

དྲུང་གྲགས་པ *ḏruṅ gragṣ-pa* names of officials under Phag-mo Grub hierarchy.

དྲུང་དྲག *ḏruṅ-ḏrag* superior rank of officials: དྲུང་དྲག་ལས་རྒྱུར་གལ་ཆེ་བ་དང་སྙིང་དུ་བཀའ་དྲིན་བསྐྱངས་རིགས those superior officials who are of much importance for public service and are especially favoured, etc. (*D. çel. 11*).

དྲུང་ན་མོ *ḏruṅ na-mo* आसन्न imminent, very near, close to, impending.

Syn. ཐག་ཉེ་བ *thag ñe-wa ;* ཉེ་འཁོར *ñe-ẖkhor* (*M̱ṅon.*).

དྲུང་ནམ་མཁའ་བཟང་པོ *Ḏruṅ Nam-m̱kaẖ ḇzaṅ-po* (*Loṅ.* ༢ *15*) n. of a Government secretary of Lhasa.

+ **དྲུང་པ** *ḏruṅ-pa* or སྐུ་དྲུང་པ=སྐུ་མདུན་པ secretary, lit. one standing near, waiting in the presence of a great man, an aide-de-camp.

དྲུང་པོ *ḏruṅ-po*=1. སྒྲིང་པོ or གྲུང་པོ चतुर clever, skilful. Acc. to *Jä.* prudent, wise, judicious, sensible. 2. sincere, candid.

དྲུང་འཚོ་བ *ḏruṅ ẖtsho-wa* private physician, physician in ordinary (*Cs.*).

དྲུང་ཡིག་པ *ḏruṅ-yig-pa* कायस्थ a clerk, specially the clerk of a superior officer, a writer.

དྲུངས *ḏruṅṣ* root (of misery, sin, disease, etc., also that of a tree, etc.). དྲུངས་ནས་ཕྱུང उन्मूल exterminated or destroyed from the root; radically cured.

དྲུངས་པ *ḏruṅṣ-pa* 1.=དྭངས་པོ bright, sparkling. 2. acc. to *Cs.* clarified, clear. 3. beer, resp. བཞེས་དྲུངས beer for the use of a great man.

དྲུད *ḏruḏ* v. འདྲུད་པ निर्घर्षिणि 1. divested: ཕ་ཡིས་སྟག་བསད, བུ་ཡིས་སྟག་ཀོ་དྲུད the father killed a tiger, the son pulled off its skin. 2. དྲུད་དྲུད *ḏruḏ-ḏruḏ* a pelican (*Sch.*).

+ **དྲུབ་པ** *ḏrub-pa* or དྲུབས་པ v. འདྲུབ་པ= བཙེམས་པ (anything) sewn.

དྲུམ་པ *ḏrum-pa* or ཆགས་དྲུམ passion; acc. to *Sch.* to have a strong desire, to long, languish, pine for.

དྲུས་མ *ḏruṣ-ma* 1. in foal, as བ་དྲུས་མ a cow about to bring forth. 2. millet (*Sch.*).

དྲེ *ḏre* acc. to *Jä.* a mule; prob. col. of དྲེལ. དྲེ་མོ, མོ་དྲེ she-mule; དྲེ་ཕོ, ཕོ་དྲེ mule.

དྲེ་བོ *ḏre-wo* in *W.* the elbow (*Jä.*).

དྲེག་པ *ḏreg-pa* grime, incrusted dirt, soot: སྒྲོན་དྲེག *ṣgron-ḏreg* lamp-black; སླང་དྲེག *ṣlaṅ-ḏreg* soot on the frying-pan; དྲེག་ནད or དྲེག་གྲུམ *dreg-grum* gout; དྲེག་ལྡན *ḏreg-ḻdan* अवलेप coating of dirt on anything; དྲེག་བྱེད་རྡོ་བ *ḏreg-byeḏ ṟdo-wa* (?).

དྲེགས *ḏregṣ* or དྲེགས་པ *dregṣ-pa* दर्प मदकल, आडम्बर, उद्धत pride, haughtiness, arrogance; ཁེངས་དྲེགས id. དྲེགས་ཚིག *ḏregṣ-tshig*= ཁེངས་གཏམ haughty expressions or words;

boasting (*Mṅon.*). དྲེགས་ལྡན་མ *dregs ldan-ma* = ཁེངས་ལྡན་མ a youthful female, a damsel who on account of the charms of her youth is proud. In Budh. fifteen kinds of pride are mentioned:—(1) ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱིས་དྲེགས་པ the pride of moral purity; (2) ཐོས་པས་དྲེགས་པ pride from much hearing; (3) སྤོབས་པས་དྲེགས་པ pride of courage; (4) རྙེད་པས་དྲེགས་པ pride of acquirements; (5) བཀུར་སྟིས་དྲེགས་པ pride of honours; (6) རིག་གནས་མཁས་པས་དྲེགས་པ pride of intellect; (7) དབེན་གནས་ཀྱིས་དྲེགས་པ pride of residence in solitude; (8) སྦྱངས་པའི་ཡོན་ཏན་གྱིས་དྲེགས་པ pride in attainments; (9) ཡོ་བྱད་ཉུང་བས་དྲེགས་པ pride of having few necessaries of life; (10) གཟུགས་བཟང་བས་དྲེགས་པ pride of personal appearance; (11) ལོངས་སྤྱོད་ཀྱིས་དྲེགས་པ pride of wealth; (12) དབང་ཆེ་བས་དྲེགས་པ pride of power; (13) འཁོར་གཡོག་མང་བས་དྲེགས་པ pride in possessing many servants and retainers; (14) བསམ་གཏན་མངོན་ཤེས་ཀྱིས་ of dhyāna and fore-knowledge; (15) ལྷ་ཀླུ་སོགས་ཀྱི་བསྟོད་པས་དྲེགས་པ pride from the praises of gods and nāga. (*K. d.* ཐ *78* and *Loṅ.*).

དྲེགས་བྱེད *dregs-byed* met. for a devil.

དྲེད *dred*, generally དྲེད་མོ *dred-mo*, indicates the red or snow bear (*Ursus isabellinus*); but is often indiscriminately applied to other species found in Tibet.

དྲེད་པོ *dred-po* 1. a wild-man, a savage; one who is brute-like and irreligious. མི་རུ་སྐྱེས་ཀྱང་དགེ་མེད་དྲེད་པོར་སྐྱེས though born as a human being, he has grown an impious savage (*D.R.*); acc. to *Sch.*: evasive, lazy; he quotes the passage: ཆོས་མེད་དྲེད་པོ་ཐོལ་ཐོག་གཡོ་སྒྱུ་ཅན a savage without religion, full of deceit and cunning. 2. a yellow male-bear; དྲེད་ཚང་ *dred-tshaṅ* a bear's den.

དྲེད་མོ *dred-mo* 1. one who has gone astray from a religious life; one who has abandoned a righteous life. 2. a yellow bear.

དྲེད་མོ *dred-mo* species of bear peculiar to the mountainous plains of Amdo and the Kökö Nor region, the *Ursus lagomyarius* of Prejevalski. It preys upon *lagomys* and marmots, as described by "A. K." in his *Report on a Journey in Tibet and Mongolia.*

དྲེའུ *drehu* प्रखर, वेसर a young or small mule.

+ དྲེའུ་རྔོག *drehu-rṅog*; དྲེའུའི་རྔོག་མ 1. the mane of a mule. 2. = སྟན་ཁྲ་བོ a spotted seat, or cushion. 3. a kind of long-haired cloth.

དྲེལ *drel* a full grown mule. དྲེལ་གདང་ = དྲེལ་ར *drel-ra* stall for mule, the rope for tethering mules (*Rtsii.*).

དྲེས་མ *dres-ma* a kind of grass, of which ropes and shoe-soles are made in Tibet. དྲེས་མ་གེ་སར the filaments of དྲེས་མ; དྲེས་འབྲུ *dres-hbru* or དྲེས་འབྲུམ *dres-hbrum* the seeds of དྲེས་མ grass; དྲེས་ཤུན *dres-çun* rope made of དྲེས་མ grass (*Rtsii.*).

དྲོ *dro* 1. the hot time of the day. སྔ་དྲོ *sṅa-dro* the morning from 8 A.M. to 10 A.M. ཕྱི་དྲོ *phyi-dro* afternoon from 3 P.M. to 5 P.M. in India and Tibet. 2. acc. to *Jä.*, lunch, a meal taken about noon; དྲོ་བཏབ་པ to lunch. དྲོ has also the general meaning of any meal: ཉི་མ་གཅིག་ལ་དྲོ་གསུམ in one day three meals; ང་ཉི་མ་གཅིག་ལ་དྲོ་ལྔ་གཏོང་འདུག "give to (the labourers) five meals a day" (said a rich man who was building a house).

དྲོ་འཇམ *dro-hjam* (col. *tonjam*) tepid.

དྲོ་དོད *dro-dod* = comfortable accommodation (of travellers) under road-bill.

དྲོ་བ *dro-wa* 1. vb. and adj. to be warm; warm, as distinguished from hot. 2. = བྲོ་བ *bro-wa* of which it is an incorrect form.

དྲོ་བ་རྣོན་པོ *d̲ro-wa r̲non-po* तीक्ष्णरस very acrid taste; pungent.

དྲོ་ལུག *d̲ro-lug* a sheep intended for food; དྲོ་ཤ *dro-ça* meat intended for such a purpose.

དྲོགས *d̲rog̲s* (*Sch.*) packed up, made up into a pack or parcel.

དྲོང་ *d̲roń* or དྲོངས *d̲rońs̲* v. འདྲེན་པ *h̲d̲ren-pa*.

དྲོང་མ *d̲roń-ma* a large basket or dosser provided with a lid and carried on the back.

དྲོད *d̲rod̲* उष्मा 1. sbst. warmth; གོས་ཀྱི་དྲོད warmth (derived from clothes); མེ་དྲོད warmth from fire. 2. animal heat. ཁ་དྲོད་ཟུང་གཅིག a small piece of food=ཁ་ཟས, prob. for ཁ་དྲོད enjoyment of the mouth. (*Jä.*); དྲོད་ཅན *d̲rod̲-can* उष्मक possessed of warmth, warm.

+ དྲོད་ཉུལ *d̲rod̲-ñul*=བློའི་གདེང་ཚད matching one's desires, in accordance with design, &c.

དྲོད་ཕེབས་དུས *d̲rod̲ pheb̲s-dus̲*=དཔྱིད་ཀ *d̲pyid̲-ka*, the warm season, *i.e.*, the spring (*M̲ńon.*).

དྲོད་སྨན *d̲rod̲-s̲man*=དྲོད་སྐྱེད་བྱེད stimulant; དྲོད་སྨན་བཟང་པོ་གསུམ the three stimulant medicines are *Piper longum*, cardamom, and a smaller species of cardamom (*Mińrda. 3*).

དྲོད་འོངས *d̲rod̲-h̲ońs̲* उष्मागम the coming of the hot season, the summer. དྲོད་ཡལ་བ *d̲rod̲ yal-wa* the vanishing or diminishing of warmth or heat.

དྲོད་རིག་པ *d̲rod̲ rig-pa* मन्त्रज्ञान the science of mysticism, occultism, charms. *Jä.* has: well-versed in measures.

དྲོད་གཤེར *d̲rod̲-gçer* संस्वेद 1. sweat, perspiration. 2. acc. to *Ja.*: warmth and moisture. དྲོད་གཤེར་ལས་སྐྱེས་པ संस्वेदजा vermin, insect, etc., produced by heat and moisture.

དྲོན་པོ *d̲ron-po* col. for དྲོ་བོ *dro-wo*.

དྲོན་མ *d̲ron-ma* or དྲོན་མོ gentle warmth, gen. equalling དྲོ་འཇམ *dro-h̲jam* ཟན་དྲོན warm food; ཁྲག་དྲོན་མོ *khrag dron-mo* warm blood. (*H̲brom. 41*).

དྲོལ *d̲rol* v. འདྲོལ་བ *h̲d̲rol-wa*.

དྲོས I: *d̲ros̲* (*Sch.*)=དྲོ *d̲ro*, དྲོས་ཆེན noon, midday; དྲོས་ན when it is getting warm.

དྲོས II: sometimes written for བྲོས.

དྲོས་པ *d̲ros̲-pa* 1. अवतप्त heated, grown warm, esp. of the ground by the heat of the sun or of men by warm clothing. མ་དྲོས་པ *Ma dros̲-pa* अनवतप्त is the n. of a lake, *i.e.*, of Tsho Mapham, the eastern one of the two Manasarowar lakes in S. W. Tibet; also a Naga king. 2. (གོས་ལྷ་བུ) cutting cloth to make a dress.

གདག *gdag* or གདགས *gdag̲s* 1. fut. of འདོགས་པ, प्रज्ञप्ति; མིང་གདགས་པ to attach or give a name; གདགས་གཞི the man about to be given the name; གདགས་ཆོས the doctrine that one should be attached to (*R̲do. 46*). 2. acc. to *Jä.* day-light, opp. to སྲིབས. 3. in *Stg.* གདགས་པ occurs frq. as a translation of प्रज्ञा wisdom (*Jä.*).

གདང *gdań* or གདང་བུ (གོས་འགེལ་བའི་གདང་) आरम्भणक clothes-horse, rack; the rail on which a bird perches is called བྱ་གདང་. 2. a peg or nail for clothing. 3. སྐས་ཀྱི་གདང་བུ the rail of a ladder; but acc. to *Jä.*, the step of a ladder. གསེར་གྱི་གདང་བུ་ལ་ར་ལྤགས་ནག་པོ་བཀལ་ནས་ཡོད། on a golden rack there was placed a black goat-skin (*H̲brom. 142*).

གདང་བ *gdań-wa* pf. གདངས་པ *gdańs̲-pa* संवृत; ཁ་གདང་བ to gape, to open wide (the mouth and nostrils), to stretch; ལག་པ་གདངས stretched apart the arms; བསྙུང་གཞི་གདངས *b̲s̲ñuń gshi gdańs̲* cured of disease.

གདང་ཡས *gdań-yaş* n. of a numerical figure (གྲངས): གཡོ་ཕྲིན་ཕན་ཕུན་གདང་ཡས་དང་། (*Ya-sel. 57*).

གདངས *gdańş* prob.= དྭངས *dwańş* (སྐད་དབྱངས་ལྟ་བུ as of the voice), or ང་རོ 1. the tone or pitch of one's voice (*Situ. 54*). 2.= གདངས་སྙན *gdańs-sñan* music, harmony, melody; གདངས་བྱེད་པ to make music (*Jä.*) 3. resp.= དཔྲལ་བ the forehead (*Cs.*).

གདངས་པ *gdańş-pa* 1. v. གདང་བ *gdań-wa.* 2.= སོས་པ *soş-pa* or སངས་པ *sańş-pa*, also resp. for དྲག་པ *dr̲ag-pa* to recover (from an illness); བསྐྱང་གཞི་གདངས་པ one recovering from illness, convalescent.

གདན *gdan* = སྟན *ştan* आसन, resp. བཞུགས་གདན a low seat, a divan, cushion, a bolster. གདན་ཁྲི *gdan-khri* a throne, a high seat (*R̲tsii.*); གདན་ལྕོག *gdan-l̲cog* abbr. of གདན་དང་ལྕོག་ཙེ a cushion and a small table. གདན་ཆ *gdan-cha* a suite of cushions; seats (for the use of a party including a great man, his attendants, etc.): ཐབ་གདན་ཆ་སོགས་སྤྲོད *thab-gdan-cha şogs sprod* supply seats, fireplace, etc. (*R̲tsii.*); གདན་འཇག *gdan-h̲jag* cushion-seat and small table, tea, etc. (*R̲tsii.*); གདན་སྟག་འཇབ *gdan-ştag h̲jab* a tiger-skin rug lined with satin placed on a stuffed cushion for the use of great men or respectable lamas; གྲལ་དང་པོར་གདན་སྟག་འཇབ་ཆང་སྣོད་དངུལ་ཕོར་ཆེ་བ། on the first row of seats spread tiger-skin rugs lined with satin and (place) wine-glasses and large silver cups (*R̲tsii.*). གདན་འདེགས་པ *gdan h̲degş-pa* to take leave, to withdraw, to depart; གདན་འདྲེན་པ *gdan h̲dr̲en-pa* = སྤྱན་འདྲེན་པ to invite, to go to meet.

གདན་པ *gdan-pa* आसनिक one seated on a cushion, one occupying a seat, a chairman.

གདན་རབས *gdan-rabş* a succession of abbots in a Buddhist monastery.

གདན་ས *gdan-sa* 1. place of residence; བླ་མའི་གདན་ས the seat of a chief lama; དགའ་སྟོན་གྱི་གདན་ས a place of festival. 2. situation, position, rank; གདན་ས་མཐིལ the chief or central residence of a head or ruler; n. of the capital of the Phagmo-gru head-lama in Lhokha, the province to the south-east of Lhasa and east of Sam-ye.

གདབ་པ *gdab-pa*, fut. of འདེབས་པ, but apparently is often considered as the pres. 1. to put, sow; ས་བོན་གདབ་པ to plant seeds, grain (*R̲do. 46*). སྡེ་སྣོད་ཀྱི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ལག་ལེན་ལ་གདབ་ཏུ་བཏུབ་པར་མཛད། he was enabled to put into practical use all the religious instructions of the *Pitaka* classes (*A. 10*). 2.= འབུལ or སྦྱོར་བ to give, offer: ན་ལེན་དྲའི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོས་ཀྱང་, ནོར་རྫས་མང་པོ་བདག་ལ་གདབ་བྱས་ཏེ even the Mahārājā of Nalendra (the king of Magadha) having offered me a good deal of property and effects (*A. 10*).

གདབ་ཡས *gdab-yaş* (གྲངས་གནས) རག a numerical figure (*Ya-sel. 57*).

གདམ་ཀ *gdam-ka* or གདམ་ང་ = འདམ་ག choice, election (*Ńag.*).

གདམ་ངག *gdam-ńag* अवदान, आदेश, उपदेश advice, counsel.

Syn. མན་ངག *man-ńag*; གདམས་པ *gdamş-pa* (*M̲ñon.*).

གདམས་པ *gdamş-pa* 1. technically fut. of འདོམས་པ to advise; but occurs as present: ང་འདི་གདམས་པ་ཡིན I advised this; རྒྱལ་པོ་ལ་གདམས་པའི་མདོ the sūtra which will advise sovereigns. 2. or གདམས་ངག sbst. उपदेश, अवदान, सम्प्रदाय advice, counsel, directions: གདམས་པ་ཞིག་ཞུ we pray give advice; གདམས་ངག་སྟོན་པ = ངེས་པར་བསྟན་པ to give sound advice; གདམས་པ་སྨྲ་བ *gdamş-pa şmr̲u-wa* अववाद to give advice, to counsel, to make suggestion.

Syn. བཀའ་ལུང་ *ḇkaẖ-luñ*; མན་ངག *man-ñag*; གདམས་ངག *gdamṣ-ñag* (*M̱ñon.* and *Ñag.*).

གདའ་བ *gdaẖ-wa* is the elegant form of འདུག་པ 1. to be, to be there; འདི་ན་གདའ་ལགས or འདི་ན་བཞུགས་གདའ་ལགས (sir) here it is. རྟོག་ཏུ་གདའོ it may be discerned, distinguished; ཕྱིན་ནས་གདའ he had arrived (*Jä.*); གདའ་ཞབས་མཐིལ་ལ་ཆུ་རེག་ཙམ་ལས་མི་གདའ། the water did not reach above the soles of the shoes (***Mil.***, *Jä.*). 2. it is also equivalent to the expression ཞེས་གསུང་ན *sheṣ gsuñ-na* to say, cf. མཆི་བ *m̱chi-wa*. 3. with the termin. inf. of another verb expresses possibility of being or of doing.

ད

གདའ་གུང་ *gdaẖ-guñ* = གདའ་ཞི *gdaẖ-shi* and གུང་ཚིགས *guñ-tshigṣ* the congregating of monks for midday meal or dinner.

གདལ་བ *gdal-wa* encompassing, diffusing (*Yig. 25*).

卐 **གདས་པ** *gdaṣ-pa* = སྨྲས་པ *ṣmraṣ-pa* said, stated.

གདིང་བ *gdiñ-wa* **संस्तर, प्रत्यास्तरण** 1. the rug or carpet which a monk sits upon and which he carries on his shoulders: ཆུ་བོ་གང་གཱ་ལ་གདིང་བ་བཏིང་ནས་བྱོན spreading (floating) his rug upon the river Gan̂gā he proceeded (*A. 28*). 2. as vb. another form of འདིང་བ *ẖdiñ-wa*.

གདུ་བ *gdu-wa* pf. གདུས *gduṣ* **कार्य** 1. to stir up together, to mingle, mix up, to mix up drugs; ཐུག་པ་གདུ་བ to make up into a broth. 2. to covet, to hanker after; རྙེད་ལ་གདུ *ṟñed-la gdu* love of gain (*Zam.*).

གདུ་བུ *gdu-bu* sometimes གདུ་གུ, **कम्बु, वलय, परिहाटक, परिहारक** ring for the wrist or the ankle; དཔུང་བའི་གདུ་བུ=དཔུང་པའི་རྒྱན chain-straps for the shoulder, shoulder ornament; གདུ་བུ་བརྒྱན་ཅན *gdu-bu ḇṟgyan-can* ornamented with bangles.

གདུག་པ *gdug-pa* or གདུག་པོ=བམ་རུངས་པ **दुष्ट** 1. vicious, mischievous, deleterious, poisonous: གཅན་གཟན་གདུག་པ mischievous wild animals; གདུག་པའི་བསམ་པ propensity to mischief; གདུག་པའི་ང་རོ *gdug-paẖi ña-ro* wild, hideous screams; གདུག་པའི་དྲི་མ deleterious smell; གདུག་པའི་བདག་ཉིད **दुरात्मा** a mischievous spirit; གདུག་སྤྱོད *gdug-ṣpyoḏ* མ་རུངས་པའི་སྤྱོད་པ bad behaviour. གདུག་མ *gdug-ma*=བུད་མེད་གཏུམ་མོ a fierce, venomous woman (*M̱ñon.*); གདུག་པའི་ལྷ *gdug-paẖi lha* mischievous god. གདུག་རྩུབ *gdug-ṟtsub* ferocity, malice, spite. 2. used for དུག poison.

གདུགས *gdugṣ*=ཉི་གདུགས **छत्र**, resp. དབུ་གདུགས 1. parasol, umbrella: གདུགས་དང་རྒྱལ་མཚན་དང་བ་དན་བསྒྲེང་ **समुच्छ्रितछत्रध्वजपताक**; umbrellas, royal ensign, and flags were hoisted. Syn. ཚད་སྐྱོབ *tshaḏ-ṣkyob*; ཚ་བ་སྒྲིབ *tsha-wa ṣgrib*; ཐུར་མ་བརྒྱ་པ *thur-ma ḇṟgya-pa*; འཁོར་ལོའི་ལུས *ẖkhor-loẖi luṣ*; ཆར་སྐྱོབ *char-ṣkyob* (*M̱ñon.*). གདུགས་ཀྱི་གུད *gdugṣ-kyi-guḏ* **शलाका** the ribs of an umbrella. 2. any canopy or awning (*Jä.*). 3. eleg. midday, noon; གདུགས་ཚོད *gdugṣ-tshoḏ*=ཉིན་གུང་ or དགུང་ཚིགས noon-tide, also noon-tide meal; དགེ་འདུན་ཐམས་ཅད་གདུགས་ཚོད་ལ་འདུ་བའི་གྲལ་དུ་ in the row in which the clergy had congregated for the purpose of taking their midday meal (*A. 133*).

གདུགས་དཀར *gdugṣ-ḏkar* **सितछत्र** white umbrella: གདུགས་དཀར་ཕྱིར་བཟློག་ཆེན་མོ། གདུགས་དཀར་མཆོག་གྲུབ་མ, གདུགས་དཀར་ལྷ་ཡུལ་མ་གསུམ། are the names of charms, which when recited keep off evils, diseases, etc., they are resorted to also to bring immunity from war, etc. (*K. g.* པ *212*).

གདུགས་ཁེབས *gdugṣ-khebṣ*=ཤིང་སྟག་པ *çiñ ṣtag-pa* the birch tree (*M̱ñon.*).

གདུང་ *gduñ* honorific term. 1. bones or remains of a deceased person; སྐུ་གདུང་ the remains of a lama, or those of a king; also a tomb wherein the remains of the dead are deposited. 2. वंश family, descendants: གདུང་འཛིན་པའི་སྲས *gduń-h̲dsin-pah̲i sraş* वंशधरपुत्र the son who will continue the family; གདུང་རུས *gduń-ruş* lineage, family, blood or seed. Also གདུང་པ *gduń-pa* and གདུང་མ *gduń-ma* भित्ति beam, piece of timber; མ་གདུང་ principal beam; ཐུ་གདུང་ cross-beam; གདུང་ཁེབས beams projecting over the capital of a column (*Glr.*); གདུང་འདེབས pedestal; གདུང་ཟམ a bridge of beams or of poles; གདུང་ཤིང་ in Sikk. the silver-fir *Abies Webbiana.* གདུང་རྒྱུད *gduń-r̲gyud̲* = རྒྱུད་པ or རིགས་རྒྱུད or རིགས་རུས progeny, descendants: གདུང་རྒྱུད་ཡོད his descendants still exist.

གདུང་སྐྱོབ *gduń-şkyob* umbrella.

གདུང་རྟེན *gduń-r̲ten* funeral pyramid containing relics, cf. མཆོད་རྟེན *m̲chod̲-r̲ten.*

གདུང་ལྡན *gduń-l̲dan* दयालु kind, merciful, compassionate.

གདུང་བ I: *gduń-wa* vb., pf. གདུངས *gduńş* तप्, तपति, व्यसन; to be pained by physical causes, to be tormented, to be scorched: ཉི་མའམ་ཉིན་པར་ཚ་བས་གདུངས he was scorched by the sun or by the burning heat of the day (*Ńag.*); མེ་ཡི་དྲོད་ཀྱིས་གདུང་བ was scorched by the heat of fire; བཀྲེས་སྐོམ་དབུལ་འཕོངས་སྡུག་བསྔལ་ནད་སོགས་ཀྱིས་གདུང་བ། to be distressed by disease, misfortunes, destitution, poverty, thirst, hunger, etc.

གདུང་བ II: 1. to desire, to long for; ཟས་ལ་གདུང་བ *zas-la gduń-wa* to long for food; འདོད་པས་གདུངས་ལ་འཇིགས་མེད་ངོ་ཚ་མེད one who is consumed with desire has neither fear nor shame (*Tsā-na-ka.*). ཤིན་ཏུ་གདུང་བའི་མ་གཅིག acc. to *Jä.*: my own dearly beloved mother.

གདུང་བ III: अतिरतिप्रियता 1. sbst. excessive desire, passion (for any enjoyment); lust; གདུང་བ་ཞི (sensual) desire subsides. 2. love; མོས་གུས་གདུང་བ་དཔག་མེད་སྐྱེ immense veneration and love arises (*Jä.*). 3. yearning grief, distress, torment, pangs: གདུང་བའི་སྐད a plaintive voice, doleful cry; གདུང་དབྱངས *gduń-d̲byańş* a song of longing grief; གདུང་བ་མེད་པ *gduń-wa med̲-pa* अताप, निरुद्वेग, अनवतप्त unafflicted, without troubles or anxiety; གདུང་བ་མེད་པར་གྱུར दहनाद् विगच्छति became free from sufferings. གདུང་བར་བྱེད *gduń-war byed̲* causes pain, afflicts; གདུང་བར་བྱེད་པ to make sad, to distress, *e.g.*, གཞན་གྱི་སེམས་ལ the mind of others.

གདུང་བྱེད *gduń-byed̲* 1. as met. the sun, also = ཉི་མའི་འོད the sun's rays. 2. ཐན་པ drought (*M̲ńon.*). 3. དཀའ་བྱེད་ཤིང་ n. of a tree (*M̲ńon.*).

གདུང་བྱེད་མ *gduń byed̲-ma* यमुना an epithet of the river Yamunā.

གདུང་མ *gduń-ma* v. གདུང་བ.

གདུབ་པ *gdub-pa* 1. གཏུབ་པ. 2. adj. frugal, temperate (*Jä.*).

གདུབ་བུ *gdub-bu* v. གདུ་བུ कुण्डल, कङ्कण ring, bracelet; ལག་གདུབ or ཕྱག་གདུབ bracelet; རྐང་གདུབ मजिरा an ornament for the toes of the feet, foot-ring; སོར་གདུབ also གདུབ་སོར finger ring; གསེར་གདུབ golden bangle.

གདུམ་པོ *gdum-po* 1. = གཏུམ་པོ. 2. a piece = དུམ *dum.*

གདུལ་བ *gdul-wa* v. འདུལ་བ *h̲dul-wa.* གདུལ་བའི་དངོས་པོ *gdul-wah̲i d̲ńoş-po* = སྨད་པའི་དངོས་པོ the objects that are to be suppressed, which are five:—བསྡིགས་པ threat, སྨད་པ curse, བསད་པ, སྤར་བསྐུམ་པ, and སྤང་བ (*K. du.* པ *44*). གདུལ་བྱ *bya* = ཆོས་ཀྱིས་གདུལ་བྱ to be disciplined by religion. གདུལ་དཀའ་བ *gdul d̲kah̲-wa* दुर्दमन, दुर्दान्त, दुष्ट difficult to subdue, restrain, or tame.

གདེག *gdeg* v. འདེགས་པ: གདེགས་པ་མེད་པ अनुत्-प्रक्षेपा (*Ñag. 38*).

གདེང་ *gdeñ*, also གདེང་ཚོད **विश्वास** confidence, assurance, cheerfulness (*Ñag. 38*). གདེང་ཁེལ་བ *gdeñ-khel-wa* to repose confidence; adj. confident, certain; གདེང་ཐོབ་པ *gdeñ thob-pa* to become confident, to take courage, to be reassured; འཆི་ཚེ་གདེང་ཅི་ཡང་མེད when dying he has nothing to rely upon; མི་འཇིགས་པའི་གདེང་ a strong or fearless confidence; འཆི་ཁྲོད་གདེང་ཚོད་མེད no joy at dying without steadfast assurance; བློ་གདེང་ implicit confidence, trust.

གདེང་བ *gdeñ-wa* pf. གདེངས *gdeñs* =འཕྱར་བ to raise, lift: ལག་གདེང་བ to raise one's hand; བྱ་གཤོག་གདེང་པ a bird with its wings raised and spread (*Ma.*). མཚོན་ཆ་གདེང་བ to brandish a weapon, to flourish it (*Ñag. 37*).

གདེངས་ཀ *gdeñs-ka* **फला, फलक, भोग** the expanded hood or neck of the cobra; གདེངས་ཀ་བྱེད་པ resting on its lifted neck, standing in a proud posture; གདེངས་ཀ་ཅན *gdeñs-ka-can* **ऐरावत, शरभ** the fabulous hooded dragon with eight legs inhabiting the snowy mountains; a hooded snake; གདེངས་ཀ་འཛིན **फणधर** hooded snake, cobra da capello; གདེངས་ཀ་ལྡན **भोगिन्** hooded snake, any hooded object.

གདེངས་ཅན་དབང་ *Gdeñs-can dbañ* **भोगीन्द्र** Ananta Nāga, the king of the serpents.

གདེངས་ཅན་ལྷ་མོ *gdeñs-can lha-mo* 1. Vāsuki, chieftainess of the snakes. 2. the goddess with the dragon's tail=**अश्लेषा नक्षत्र** སྐར་མ་སྐག the ninth lunar mansion; constellation of *Scorpio*.

གདོང་ *gdoñ* or གདོང་ཁ *doñ-kha* the resp. form is ཞལ་གདོང་ **आस्य, मुख**, the face, the front: སེང་གེའི་གདོང་པ་ཅན **सिंहमुखी** one with the lion's face, n. of a goddess; ཁྱིའི་གདོང་ཅན=ཁྱིའི་མགོ་ཅན a Bon god, one with a dog's face or head; ཕག་གི་གདོང་པ the pig-faced—such are names of Buddhist and Bon deities of Tibet; གདོང་སྐྱ a pale face; གདོང་དམར redface, is the n. of a cannibal hobgoblin with red face; གདོང་དམར་བོད་ཀྱི་ཡུལ the country of red-faced demons, *i.e.*, Tibet. གདོང་ཟླུམ་པ་ཆོས་དང་ལྡན་པ a round face indicates possession of religious nature; གདོང་སྐམ་མང་པོ་སྨྲ་བ་དང་རྐུ་སེམས a dry hollow face indicates garrulousness and thievishness (*Mi.*): གདོང་ཁྱིའི་ལྟ་བུ *gdoñ khyiḥi lta-bu* his face is like that of a dog. གདོང་གི་ཕྱོགས *gdoñ-gi phyogs* the cheek. གདོང་གི་རྩེ the snout (of a pig), the pointed part of the face. གདོང་སྒྱུར *gdoñ-sgyur* changing of complexion of the face out of shame or anger.

གདོང་ལྔ་པ *gdoñ lña-pa*=གཙུག་ཕུད་ལྔ་པ **पञ्चानन, सिंह** or "the five-tufted one," an epithet of Mahādeva.

གདོང་ཆེན་ཅན *gdoñ-chen-can*=ངོ་ཚ་མེད་པ, *i.e.*, a shameless person (*Mñon.*).

གདོང་དྲུག *gdoñ-drug* **गङ्गा** 1. the river Ganges which is said to have issued through six heads, *i.e.*, has six sources. 2. **षडानन** an epithet of Kārtika, the son of Mahādeva.

གདོང་ཆུང་ *gdoñ-chuñ* dejected, disheartened; ཁྲེལ་མེད་གདོང་ཆུང་མི་བྱེད་པར not being impudent and saucy.

གདོང་ལ *gdoñ-la* adv. in front, in advance; གདོང་སྟད *gdoñ-stad* just opposite.

གདོང་ཡིག *gdoñ-yig*=སྤྱན་ཕྱིར that which attracts the eye, *e.g.*, address on the cover of a letter, front inscription, sign-board.

གདོང་རིང་ *gdoñ-riñ* **दीर्घमुख** long-face explained as གང་ཞིག་མི་ཡི་རིགས་གྱུར་པ, གདོང་རིང་གྱིན་དུ་མཛེར་མ་ཅན (*Tañ. d.* པོ *220*).

གདོང་ལ་དེད་པ *gdoń-la ded̲-pa* to push or press forward, to urge on, to haul a culprit before the judge; སྣང་བ་གདོང་དེད་པ to pursue one's course regardless of others (both in good and in bad sense) (*Jä.*).

གདོད *gdod̲* or གདོད་མ=དང་པོ in early time; also आदि the first; and གཟོད་མ the beginning; གདོད་མའི་དུས in the beginning, at first; གདོད་མའི་སངས་རྒྱས आदिबुद्ध the earliest Buddha. རྩ་བ་གདོད་མ་ནས་རྣམ་པར་དག་པ=རྩ་བ་ནས་རྣམ་པར་དག་པ pure from the very root, *i.e.*, in origin. གདོད་ནས་མ་སྐྱེས་པ *gdod̲-naṣ ma-ṣkyeṣ-pa* आद्यनुत्पन्न not born from the first; གདོད་ནས་དག་པ pure from the beginning, primitive purity. As an adv. གདོད་ཀྱི first, at first, previously, before; also ད་གདོད=ད་གཟོད at the start.

གདོན I: *gdon* or གདོན་བགེགས ग्रह, अवग्रह; an evil spirit, a demon causing disease. There are 360 kinds of spirits which do mischief to living beings; out of which eighteen are very powerful and dangerous; fifteen kinds are said to attack children of either sex. The names of some of the chief evil-spirits are: (1) ལྷའི་གདོན देवग्रह, (2) ཀླུའི་གདོན नागग्रह, (3) ལྷ་མ་ཡིན་གྱི་གདོན दानवग्रह, (4) རླུང་ལྷའི་གདོན पवनग्रह, (5) ནམ་མཁའ་ལྡིང་གི་གདོན गरुडग्रह, (6) དྲི་ཟའི་གདོན गन्धर्वग्रह, (7) མི་འམ་ཅི་ཡི་གདོན किन्नरग्रह, (8) ལྟོ་འཕྱེ་ཆེན་པོའི་གདོན उरगग्रह, (9) གནོད་སྦྱིན་གྱི་གདོན यक्षग्रह, (10) སྲིན་པོའི་གདོན राक्षसग्रह, (11) འབྱུང་པོའི་གདོན भूतग्रह, (12) ཡི་དྭགས་ཀྱི་གདོན प्रेतग्रह; (13) ཤ་ཟའི་གདོན, (14) གྲུལ་བུམ་གྱི་གདོན कबन्धग्रह, (15) སྨུལ་པོའི་གདོན, (16) ལུས་སྨུལ་པོའི་གདོན, (17) སྐེམ་བྱེད་ཀྱི་གདོན, (18) བརྗེད་བྱེད་ཀྱི་གདོན, (19) གྲིབ་གནོན་གྱི་གདོན, (20) སྨྱོ་བྱེད་ཀྱི་གདོན, (21) གནོན་པོའི་གདོན, (22) མཁའ་འགྲོ་མའི་གདོན, (23) ནམ་གྲུའི་གདོན, (24) གཤིན་རྗེའི་གདོན, (25) བྱིའི་གདོན, (26) མ་མོ་དགའ་བར་བྱེད་པའི་གདོན, (27) ཀུན་ཏུ་འགྲོ་བའི་གདོན, (28) ཚེར་མ་གདོན་པའི་གདོན, &c. Generally, all *gdon* are divided into three great groups, viz., སྟེང་གདོན evil-spirits of upper regions, འོག་གདོན *ḥog-gdon* those of the nether world, and བར་གདོན *bar-gdon* those of the intermediate regions. Again སྟེང་འོག་གི་གདོན *steń-ḥog-gi gdon* the evil spirits of the higher and nether regions are called ལྷའི་གདོན *lhaḥi-gdon*. ཀླུའི་གདོན་སྟེང་གདོན་གྱིས་འཆི་བ=གཟའ་ཕོག་པ death by epilepsy, which is believed to be the malignant influence of the evil spirits of the upper region; གདོན་གྱིས་བརླམས་པ *gdon-gyiṣ b̲r̲lamṣ-pa* or བརླབས་པ *b̲r̲labṣ-pa* infatuated or possessed by evil spirits (*Sch.*); གདོན་འཇུག་པ *gdon ḥjug-pa* the entering of a demon into a person's body.

གདོན II: 1. fut. of འདོན་པ (*Ńag. 37*). 2. གདོན་མི་ཟ་བ=ཐེ་ཚོམ་མེད་པ निश्चय certainty, surety (*Ńag. 38*) as in དེ་བྱུང་བར་གདོན་མི་ཟ there is no doubt of such a thing having happened. As adv. གདོན་མི་ཟ་བར=གདོན་མི་འཚལ་བར undoubtedly, indubitably. གདོན་བྱ *gdon-bya*=གདོན་བྱའི་འདོན་པ (*Sita. 74*).

གདོལ་པ *gdol-pa* चण्डाल, मातङ्ग 1. a Tartar; the fierce, impetuous. Among the Mongols there is a tradition to the effect that India was the original home of the Mongol tribes. 2. the lowest and most despised class, a fisherman; in *W. Tib. nya gdol-pa*.

Syn. given in *M̲noń.*:—གཏུམ་པ *gtum-pa*; གདོལ་བ *gdol-wa*; མི་དགེ་སྤྱོད *mi-dge ṣpyod̲*; ཉེ་ཚེ *ñe-tshe*; ཆོས་མེད *choṣ-med̲*; སྡིག་པ་ཅན *ṣdig-pa-can*; རླངས་པོ *ṛlańṣ-po*; མི་བསྲུན་སྐྱེ་བོ *mi-b̲ṣr̲un ṣkye-wo*; མ་རུངས་པ *ma-ruńṣ-pa*; ཐུབ་ཆོད་ཅན; *thub-chod̲-can*; གླང་པོ *glań-po* (मातङ्ग).

གདོས *gdoṣ*=གདོས་བུ་གཟུགས་ཅན anything having material form; གདོས་བཅས་ཀྱི་ཕུང་པོ the aggregate of material forms, *i.e.*, of matter; གདོས་བཅས material, corporeal: གདོས་བཅས་སུ་གྲུབ་པ་མེད these things are nothing material, they have no substance (*Jä.*).

གདོས་པ *gdoṣ-pa*=མཉན་པ 1. a boat, a ship; གདོས་ཐག *gdoṣ-thag* a boat-rope. 2. a mast.

Syn. རླུང་གཡོར་ཐོགས་པ *ṟluṅ-gyor thogs̱-pa* ; གྲུའི་དར་པོ་འཛིན་པ *gruẖi dar-po ẖdsin-pa* (*Ñag. 38*).

གདོས་པ་འཛིན་པ *gdos̱-pa ẖdsin-pa*=གྲུའི་ཁ་ལོ་པ कर्णधार lit. the holder of the boat, the steersman of a vessel.

+ གདོས་བུ *gdos̱-bu* 1. གྲུ་གཟིངས་ཀྱི་འཕྱུར་དར or རླུང་གཡོར *ṟluṅ-gyor* the sail of a boat or ship; གདོས་བུ་བཙུག་པ to set sail, to fix the sail on the mast. 2. balls made of tough or soft materials such as cotton or wool with which monks keep off sleep during the time of study or meditation. 3. acc. to *Sch.* an oar.

གདོས་མེད *gdos̱-meḏ* or གདོས་བྲལ *gdos-bral* immaterial, unsubstantial.

བདག *ḇdag* आत्मन् 1. self, one's self; བདག་དང་གཞན་ལ་ཕན་གདགས་ཕྱིར for the good of one's self and others (*S. o.*). 2.=ཁོ་བོ *kho-wo* I. I myself: བདག་གིས་གཏམ་གྱི་འཕྲོ་བཤད་ཀྱིས *ḇdag-gis gtam-gyi ẖphro-ḇçaḏ-kyis̱* let me relate the remainder of my story, *i.e.*, I will relate the remaining portion of my story (*H̱brom. 116*). Common in polite talk; also in personal narrative. བདག་གི *ḇdag-gi* मम mine, one's own, my; བདག་གི་སེམས་ལ་སྨད reproving one's own self; བདག་གི་ལུས་ནི་ནོར་བུ་དང decorated my own body with gems (*K. du. 221*). 3. the sbst. 4. the I, the ego=གང་ཟག (*Was. 269*). 5. for བདག་པོ master. 6. in natural philosophy, the element of solid matter; also met. for air. བདག་ཏུ་རྨོངས་པ *ḇdag-tu ṟmoṅs̱-pa* आत्ममोह self-illusion; བདག་ཏུ་ལྟ་བ आत्मदृष्टि insight into self. བདག་ཏུ་ང་རྒྱལ आत्ममान egotism. བདག་བསྟོད *ḇdag-ḇs̱toḏ* self-praise: བདག་ལ་བསྟོད་ཅིང་གཞན་ལ་སྨད་བྱེད. praising his own self and slandering others. བདག་ཐོབ *ḇdag-thob* one's own share of property.

Syn. བདག་ཉིད *ḇdag-ñiḏ*; ཞིང *shiṅ*; སྐྱེས་བུ *s̱kyes-bu*; གཙོ་བོ *gtso-wo*; གང་ཟག *gaṅ-zag*; རང *raṅ*; སྐྱེ་བ་པོ *s̱kye-wa-po*; ཤེད་བདག *çeḏ-ḇdag*; ཤེད་བུ *çeḏ-bu*; ཤེད་ལས་སྐྱེས *çeḏ-las̱-s̱kyes̱*; ཉེར་བསྐྲུན *ñer-ḇskrun*; མཆོད་སྦྱིན་སྦྱར *m̱choḏ-s̱byin s̱byar* (*M̱ñon.*).

བདག་རྐྱེན *ḇdag-ṟkyen* recognition of one's services by one's superior, with promotion, etc.; appreciation of merit by an official superior (*Ṟtsii.*).

བདག་སྐྱེས *ḇdag-s̱kyes̱* आत्मज 1. an epithet of Brahmá. 2. born of one's self, *i.e.*, a son.

Syn. ལྷ་ཆེན་ཚངས་པ *lha-chen tshaṅs-pa*; རང་ལས་སྐྱེས *raṅ-las̱ s̱kyes̱*; ཕྲུ་གུ *phru-gu* or བུ་ཚ *bu-tsha* (*M̱ñon.*).

བདག་གི་བ་མེད་པ निर्मम: without egoism, an epithet of Buddha (*M. V.*). བདག་གི་མ मामकी n. of a goddess.

བདག་གིར་བྱས་པ *ḇdag-gir byas̱-pa*=ཁས་བླངས་པ 1. promised, undertaken; བདག་གིར་བྱེད་པ to undertake, to promise. 2. acc. to *Ja.*: བདག་དང་བདག་གིར་འཛིན་པ attachment to the I and mine.

བདག་རྒྱུད *ḇdag-ṟgyuḏ*=རང་གི་སེམས *raṅ-gyi-sems* one's own mind or self: རྗེ་བཙུན་ཨ་ཝ་དྷཱུ་ཏིའི་དྲུང་དུ་འགྲོ, བསྙེན་བཀུར་བྱེད་ཅིང་བདག་རྒྱུད་འདུལ་དུ་འགྲོ go to the venerable Avadhutī and, propitiating him, enter into the disciplining of the mind (*A. 13*).

བདག་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ *Bdag-chen rin-po-che* (ས་སྐྱ་གོང་མ the title of the head of the Sakya-pa school (*Yig. k. 12-14*).

བདག་ཉིད *ḇdag-ñiḏ*=བདག 1. I myself, thou thyself, he himself; བདག་ཉིད་ལ་གསོན་ཅིག listen to me! རྒྱལ་པོ་བདག་ཉིད the king himself; ཁ་ཅིག་ནི་བདག་ཉིད་རབ་ཏུ་འབྱུང་བར་གསོལ some ask for the permission of becoming priests themselves; བདག་ཉིད་འབའ་ཞིག only for their own persons. 2. sbst. the thing itself, the substance, the essence: བྱང་ཆུབ་སེམས་ཀྱི་བདག་ཉིད་ཡིན I am the essence of *Bodhi* enlightenment; ཐུགས་རྗེའི་བདག་ཉིད་དཀོན་མཆོག་གསུམ the precious ones constitute the divine mercy itself; སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དགོངས་པ་ཐམས་ཅད་གཅིག་ཏུ་བསྡུས་པའི་བདག་ཉིད the sum and substance of all the thoughts of all the Buddhas concentrated in one expression (that is *om mani padme hūm*).

+ བདག་ཉིད་སྒྲོག *ḇdag-ñiḏ ṣgrog* 1. extolling of one's own self, advertising one's own doings, self-laudation. 2. met. the crow (*M̲ñon.*).

བདག་ཉིད་ཆེ *ḇdag-ñiḏ che*=བློ་ཁོག་ཡངས་པ *ḇlo-khog yańṣ-pa* or བློ་ཆེ་བ *ḇlo-che-wa* magnanimous, generous; one with broad views and principles (*M̲ñon.*).

བདག་ཉིད་ཆེན་པོ *ḇdog-ñiḏ chen-po* महात्मन् a general epithet of all the Buddhas, a title of address for a king=རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ your majesty! བདག་ཉིད་ཆེན་པོའི་སྐུ་ཚེ་བསྐལ་པ་ཁྲི་ཁྲག་གི་བར་དུ་བརྟན་པར་ཤོག let his majesty's life remain fixed through myriads of ages (*Yig. k. 59*).

+ བདག་ཉིད་ལ་བརྙས་པ *ḇdag-ñiḏ-la ḇṟñaṣ-pa* one weeping at heart for failing to practise religion, self mortification.

བདག་པོ *ḇdag-po* पति 1. lord, master, owner, proprietor; ཁྱིམ་བདག *khyim-ḇdag* गृहपति a house-holder; ཐུགས་རྗེའི་བདག་པོ *thugṣ-ṟjeẖi ḇdag-po* the lord of grace. 2. in grammar: an agent; བདག་པོའི་སྒྲ the word denoting the agent. 3. spouse, husband, companion for life. བདག་པོ་བྱེད་པ *dag-po byeḏ-pa* to take possession of, reign over; བདག་ཏུ་བྱས་པའི་བུད་མེད a married woman. བདག་པོའི་རྐྱེན *ḇdag-poẖi-ṟkyen* अधिपतिप्रत्यय [dominant or defining cause]*S.*

བདག་མེད *ẖdag-meḏ* अनात्मक 1. *Çūnyatā*; voidity, emptiness, that which is not absolute, the quality of being not absolute. 2. unowned, forlorn, friendless, a vagabond.

བདག་མེད་ནོར *ḇdag-meḏ nor* unclaimed property: ནོར་བདག་མེད་བྱང་ཁའི་འབྲོང, ཟས་བདག་མེད་རྒྱལ་པོའི་བང་མཛོད the *Dong*, *i.e.*, the wild yak, of Chań-kha (northern deserts of Tibet) is unclaimed property; the king's treasury (granary) is also public property. བདག་མེད་མ *ḇdag-meḏ-ma* a woman who has obtained perfection; a woman that is not married; also a public woman.

བདག་མོ་ཆེན་མོ *Ḇdag-mo chen-mo* महाविषपत्नी n. of a Buddhist goddess.

བདག་འཛིན *ḇdag-ẖdsin* आत्म-ग्रह 1. selfishness; in Buddhism there are two kinds of བདག་འཛིན *ātmagraha*:—གང་ཟག་གི་བདག་འཛིན the conviction that a living being which in its nature is perishable is not so; and ཆོས་ཀྱི་བདག་འཛིན to believe that everything, *i.e.*, matter, is permanent and enduring (which in fact is not so). 2. the clinging to the I; the clinging to one's own self; egotism. Syn. དངོས་འཛིན *ḏńoṣ-ẖdin*; ང་ཡིར་འཛིན *ńa-yir-ẖdsin*; ངར་འཛིན *ńar-ẖdsin* (*M̲ñon.*).

བདག་བཟུང *ḇdag-ḇzuń* claimed property, property of which there is an owner or claimant; བདག་བཟུང་ཡོད་པའི་བུད་མེད a woman that is married, *i.e.*, who is claimed for the wife of somebody; བདག་ལ་ཆགས་པ आत्म ग्रह self-attachment (*Ṟtsii.*).

བདག་ལས་བྱུང *ḇdag-laṣ byuń* lit. the self-born one; an epithet of Kāmadeva the god of sensuality (*M̲ñon.*).

བདག་སྲུང *ḇdag-sruń* or བདག་སྲུང་བ *ḇdag-sruń-wa*, 1. a hermit, one who watches his own actions, *i.e.*, his self. 2. self-defence, self-preservation.

བདའ་བ *ḇdaẖ-wa* स्वादु 1. adj. delicious, savoury, well-tasting. 2. vb. to drive, to drive out=མགྱོགས་སྐྱུར་དེད་པ to chase, to put to flight; ལས་ཀྱི་རླུང་གིས་བདས་ནས *laṣ-kyi ṟluń-gis ḇdaṣ-naṣ* being impelled by the wind of *karma*, *i.e.*, in consequence of one's works or certain actions. 3. to bear away, along, or off, to hurry off; ཆུ་བོས་བདས་པའི་ཞིང་ land carried away by water (*Cs.*). 4. to call in, collect, recover; བུ་ལོན་བདས་པ to recover money lent, to sue for the recovery of a loan.

བདར *ḇdar* 1. for བདའ་བར *ḇdaẖ-war*. 2.=གླ *gla*; thus སྐྱེལ་བདར=སྐྱེལ་གླ fee or reward given to an escort, the charge of conveying a thing or person.

+ **བདར་བ** *ḇdar-wa* or རྡར་བ *ṟdar-wa* 1. to adjust exactly or in a very accurate manner; བདེན་པ་བདར་བ=དྲང་པོར་བཤད་པ to depose the truth. 2. to pray earnestly (in casting lots and in divination). 3. to grind, to polish, rub, file; ལྕགས་བདར a file; ས་བདར a rasp, also sandalwood; ཕྱེ་མ་ཕྱེ་མར་བདར་བ to grind to fine powder (*Ńag. 38*); ཕྱེ་མ་བདར་རྡོ=ཞིབ་བརྡུངས reduced to powder (*Situ. 75*); སོ་བདར་བ to brush the teeth; to grind the teeth; སྦྱོང་བདར *ṣbyoń-ḇdar* exercise, practice. 4. to inspect; to examine closely: རང་གི་སེམས་བདར་ཤ་ཆོད examine minutely the working of your own mind; take it seriously to heart.

འདལ་བ བདལ་བ *ḇdal-wa* 1. to spread forth, to expend; ནོར་བདལ་བ to give away riches, to lavish money, to scatter plenty (*Situ. 75*). 2. v. རྡལ་བ *ṟdal-wa*. བདལ་འབུམ n. of a Bon religious work ཞེས་པ་ཚིམ་བདལ་འབུམ་ལ་བསྡུས་ཏེ་ཕྱོགས་བཅུའི་སངས་རྒྱས་སོ (*G. Bon.*).

བདས *ḇdaṣ*, pf. of བདའ་བ *ḇdaẖ-wa*, རྒྱལ་པོས་གྲོང་རྡལ་དེར་བ་གླང་ལྔ་བརྒྱ་བདས་ནས་འདི་རྣམས་ལ་རྩ་བྱིན to the suburbs of that city the king drove five hundred oxen and gave them grass (*K. du. 261-306*).

བདུག་པ *ḇdug-pa* 1. vb. pf. བདུགས *ḇdugṣ* to fumigate, to burn incense, to swing the censer; ལྷ་ལ་སྤོས་ཀྱིས་བདུག་པ *lha-la ṣpoṣ-kyiṣ ḇdug-pa* to burn incense before a god; འདྲེ་ལ་གུ་གུལ་གྱིས་བདུག་པ *ẖdre-la gu-gul-gyiṣ ḇdug-pa* to fumigate demons with the incense of *gugul*. 2. sbst. the burning of incense; frankincense: བདུག་སྤོས་འཐུལ *ḇdug-ṣpoṣ ẖthul* odours of incense arise (*Jä.*).

བདུག་ཤིང་ *ḇdug-çiń*=ཤུག་པ *çug-pa*; *Juniperus excelsa*, called by the Hindus देवदारु or the *deodar* tree.

བདུང་བ *ḇduń-wa* 1. pf. བདུངས *ḇduńṣ*=བཀུག་པ. གཞུ་བདུངས *gshu-ḇduńṣ*=གཞུ་བཀུག་པ bent the bow by pulling the string to shoot an arrow (*Ńag. 38*). 2. vb.=རྡུང་བ *ṟduń-wa*.

བདུད *ḇduḏ* मार the chief devil or antagonist of religion; the personified evil principle; the evil one. There are four *ḇduḏ* devils:—(1) ཕུང་པོའི་བདུད स्कन्धमार the devil originated from the aggregates, *i.e.*, the constituents of the living being; (2) ཉོན་མོངས་པའི་བདུད क्लेशमार the devil ruling over sufferings and diseases; (3) འཆི་བདག་གི་བདུད मृत्युपतिमार the devil of death, the messenger of the lord of death; (4) ལྷའི་བུའི་བདུད देवपुत्रमार, (कामदेव) the lustful god or Cupid. The first two are classed under རྣམ་པར་རྟོག་གི་བདུད as devils of imagination or *Vikalpanā*, the last two are figuratively called མི་མ་ཡིན་པའི་བདུད the demons that are not human beings. There is a second classification of the satanic principle:—(1) ཐོགས་བཅས་ཀྱི་བདུད the avoidable devil; (2) ཐོགས་མེད་ཀྱི་བདུད the unavoidable devil; (3) དགའ་བྲོ་ཡི་བདུད the demon of merriment; (4) སྙེམས་བྱེད་ཀྱི་བདུད the demon of pride.

བདུད་དཀྱིལ་འཁོར་ཐམས་ཅད་རྣམ་པར་འཇོམས་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ सर्व्वमारमण्डल विध्वंसज्ञान मुद्रा n. of a mystical symbolic rite; བདུད་ཀྱི་དགའ་མ रति the concubine of Kāmadeva.

བདུད་ཀྱི་སྡེ *ḇduḏ-kyi-ṣde* मारचमू, मारसेना the troops of the Devil.

བདུད་ཀྱི་བདག *ḇduḏ-kyi-ḇdag* the arch demon.

བདུད་ཀྱི་བུ *ḇduḏ-kyi-bu*=འདོད་ལྷའི་བུ the son of the god of sensuality (*M̱ñon.*).

བདུད་ཀྱི་བུ་མོ *ḇduḏ-kyi bu mo* the damsels of Māra who are:—སྲེད་མ *sṟeḏ-ma* तृष्णा, དགའ་བྱེད་མ *ḏgaẖ byeḏ-ma* रति, and དགའ་སྤྱོད་མ *ḏgaẖ şpyoḏ-ma* अरति or प्रीति (*K. d.* ཁ *72*).

བདུད་རྒྱལ *ḇdug-ṟyal* मारराज; मारजित् the conqueror of Māra, the archdemon. བདུད་འཐུལ *ḇduḏ-ẖthul* or བདུད་འདུལ *ḇduḏ-ẖdul* मारजित् he who has subdued the evil one; an epithet of Buddha. བདུད་འདུལ་གདན *duḏ ḇẖdul-ḡdan* कुश the grass Kus'a (*M̱ñon.*); a seat made of Kus'a, grass sitting on which Buddha vanquished Māra.

བདུད་སྡིག་ཅན *ḇduḏ şdig-can*=དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག *ḏgaẖ-rab ḏwañ-phyug* काम, मार Māra the sinner; also Kāmadeva.

བདུད་ནག་འབར་བ *ḇduḏ-nag ẖbar-wa* a god of the Bon pantheon resembling in his attributes མི་ཕམ་མགོན་པོ Mañju S'rī.

བདུད་རྩི *ḇduḏ-ṟtsi* पीयूष, अमृत, सुधा 1. the food of the gods, nectar, the potion that confers immortality; ཆོས་ཀྱི་བདུད་རྩི the nectar of *dharma*, *i.e.*, of the doctrine of Buddha. 2. a laudatory epithet of medicines; བདུད་རྩི་ལྔ་ལུམས the fragrant juniper; an elixir prepared of a decoction of five holy plants, viz., བ་ལུ *ba-lu* a fragrant dwarf species of rhododendron, མཚེ་མ *m̱tshe-ma*, ཁམ་པ *kham-pa*, and ཧོམ་བུ *ẖom-bu*. *N.B.*—Really only four, but according to the absurd method of numbering in Tibetan styled "five," because the whole taken together makes five. 3. *Myrobalan*, *Terminalia*, *Citrina*. 4. a polite word for wine. བདུད་རྩི་རིལ་བུ *ḇduḏ-ṟtsi ril-bu* अमृतभक्ष elixir-pill, nectar-pills. བདུད་རྩིའི་ཁང་པ *ḇduḏ-ṟtsiẖi khañ-pa*=རི་ཁྲོད *ri-khroḏ* a hermitage; a retreat in the solitudes of hills (*M̱ñon.*). བདུད་རྩིའི་སྒོ *ḇduḏ-ṟtsiẖi şgo*=ཁ or སྨྲ་བའི་སྒོ *şmṟa-waẖi şgo* the mouth (*M̱ñon.*).

བདུད་རྩི་སྐྱེས अमृतज *ḇduḏ-ṟḻtsi-şkyes* producing nectar [the yellow Myrobalan plant]*S.*

བདུད་རྩི་གངས་ཤམ *ḇduḏ-ṟtsi gañş-çam* vegetable medicine growing on the snow-line in the Himalaya or in Tibet. བདུད་རྩི་ཆོས་སྨན *ḇduḏ-rtsi choş-şman* vegetable elixir used as an antidote against the attack of evil spirits.

བདུད་རྩི་སྙིང་པོ *ḇduḏ-ştsi şñiñ-po* yeast.

Syn. ཆང་རྩི *chañ-ṟtsi*, ཉིང་ཁུ *ñiñ-khu*, སྙིང་ཁུ *şñiñ-khu* (*M̱ñon.*).

བདུད་རྩི་ཐབ་སྦྱོར *Ḇduḏ-ṟtsi thab-şbyor* अमृतकुण्डली n. of a goddess.

བདུད་རྩི་བུམ་པ་མ *Ḇdud-ṟtsi bum-pa ma* n. of a goddess in the Bon pantheon who resembles in her attributes the Buddhist goddess of the ocean.

བདུད་རྩི་དམར་པོ *ḇduḏ-ṟtsi ḏmar-po* n. of a demon.

བདུད་རྩི་སྨུག་པོ *ḇduḏ-ṟtsi şmug-po* a cure for congestion of the brain.

བདུད་རྩི་ཆར་ལྡན *ḇduḏ-ṟtsi char-ḻdan* सुधावर्षी raining nectar, a. met. for the moon.

བདུད་རྩི་འཛག *ḇduḏ-ṟtsi ẖdsag*=ལྕེ *ḻce* रसना the tongue, the organ of taste (*M̱ñon.*). བདུད་རྩི་འཛག་པ *ḇduḏ-ṟtsi ẖdsag-pa* सुधास्रवा pouring nectar; also satire; sweet mellifluous tongue or language.

བདུད་རྩི་ཟ *ḇduḏ-ṟtsi za* अमृतभुज the gods who subsist on nectar. བདུད་རྩི་ཟས *ḇduḏ-ṟtsi zaş* अमृत अन्न 1. ambrosial food. 2. अमृतोदन n. of an uncle of Buddha Gautama.

བདུད་རྩིའི་འོད *ḇduḏ-ṟtsiẖi ẖoḏ* (ཟླ་བ *zla-wa*) सुधांशु met. the moon.

བདུད་ལ་སྐྱེངས་པ་སྟེར་མཛད་མ *ḇduḏ-la şkyeñş-pa şter m̱dsaḏ-ma*=མ་ཡི་ལྷ་མོ་བརྟན་མ (*M̱ñon.*) the goddess of earth called *Ḇṣtan-ma* who keeps certain demons under terror.

བདུན *ḇdun* सप्त the number seven; བདུན་བརྒྱ seven hundred; བདུན་སྟོང་ seven thousand; བདུན་ཅུ सप्तति seventy, 70; བདུན་ཅུ་དོན་གཅིག seventy-one; བདུན་ཅུ་པ सप्ततिक the seventieth; བདུན་གྱི་བདུན་པ *ḇdun-gyi ḇdun-pa* सप्ताश्व, सूर्य्य the sun, who has seven horses before him harnessed to his chariot (*M̱ñon.*).

བདུན་ལྡན *ḇdun-ḻdan* n. of a perfumery, prob. a preparation consisting of seven ingredients.

Syn. བསིལ་འཛིན *ḇsil-ḥdsin*; དབུ་བ་མ *ḏḇu-ba-ma*; ལྤགས་པ *ḻpagṣ-pa*; གསལ *gsal*; དྲི་མ་མེད *dṟi-ma meḏ* (*M̱ñon.*).

བདུན་པ *ḇdun-pa*=ན་གོས or ཆོས་གོས the religious robe of the Buddhist clergy.

བདུན་པ *ḇdun-pa* सप्तम, सप्तमी the seventh.

བདུན་པོ *ḇdun-po* of seven parts: ལུས་ཀྱི་བདུན་པོ the seven principal parts of the body; viz., hands, feet, shoulders, and neck.

བདུན་ཕྲག *ḇdun-phrag* सप्ताह a week, seven days.

བདུན་བཙས *ḇdun-ḇtsaṣ* born in the seventh month, a seven-months' child.

བདེ *ḇde* or བདེ་བ *ḇde-wa* सु, शं, सुख, शुभ, कुशल 1. happiness, welfare, safety, piety, enjoyment, joy, bliss, prosperity. In Budh. there are two kinds of happiness: ཟག་བཅས་ཀྱི་བདེ་བ the happiness or bliss that terminates or becomes exhausted, and ཟག་མེད་ཀྱི་བདེ་བ the happiness that is eternal and cannot be exhausted; the first being mixed up with the miseries of transmigratory existence, the latter remaining unaffected by any cause. བདེ་བའི་རྗེས་ལ་སྡུག་བསྔལ་ཞིང་, སྡུག་བསྔལ་རྗེས་ལ་བདེ་བ་སྐྱེ happiness is followed by misery and after misery comes happiness, the two revolving like as a wheel (*Tsā-na-ka*). A Tib. proverb is:—བདེ་བ་འདོད་ནས་སྡུག་བསྔལ་འབའ་ཞིག་སྒྲུབ་པར་བྱེད longing for happiness, one only brings on misery. བདེ་བ་ཐམས་ཅད་དང་ལྡན་པ सर्वसुख-समन्वित possessed of all happiness; བདེ་བ་ཐོབ་པ सर्वसुखप्राप्त to gain happiness; བདེ་བར་བྱེད सुखकर that which makes happiness; བདེ་བའི་སྦྱར་བ सुखोपधान the requisites of happiness; བདེ་བ་སྐྱོང་བར་བྱེད what causes to enjoy happiness. བདེ་བའི་ཁྲུས *ḇde-waḥi khruṣ*=ཆུ; བདེ་བའི་དགའ་སྟོན सुखोत्सव a merry festival; བདེ་བའི་མཆོག शंवर the god S'ambara [a demon of drought represented as an enemy of Indra the god of cloud]*S.* བདེ་བའི་ལུས सौम्यशरीर the human body; བདེ་བའི་འཚོ་ཆས or ཡོ་བྱད सुखोपधान [resting upon comfortably, a comfortable pillow]*S.* བདེ་བའི་གཞི सुखस्याधार [basis or seat of happiness]*S.* 2. བདེ་བ *ḇḏe-wa* to be happy or well; also adj. happy, pleasant, blessed, and even beautiful; also easy: ང་བདེ་སྟེ as I am quite happy; བདེའོ he is happy; བདེ་བར་ཕྱིན་པ gone to be happy or to a place of safety; བདེ་བར་གནས་པ to live happily, in prosperity; བདེ་བར་གཏོང་བ to let another be happy; ཁྱོད་བདེ་བར་བཏང་མི་ཡོང་ we shall not allow you to be quiet; བདེ་བའི་འབྱུང་གནས the source of becoming happy, the state of bliss, paradise; བདེ་ལེགས=peace and joy (*M̱ñon.*). བདེ་བར་གྱུར་ཅིག or བདེ་བར་བཞུགས་ཤིག be happy! farewell! ལུས་དང་སེམས་མི་བདེ་བར་འགྱུར་བ to be bodily and spiritually afflicted; མི་བདེ་བའི་བག་མེད་ན fearless of adversity; མི་བདེ་བར་འགྱུར་བ to ache (of parts of the body); མངལ་མི་བདེ་བར་འགྱུར་བ to be unhappy in the womb, *i.e.*, in travail, to suffer the pangs of child-birth; སེམས་བདེ or བློ་བདེ or སྙིང་བདེ cheerful, merry, glad; དགའ་བདེ peace, a state of peace; བདེ་བའི་ཆོས་ལ་གནས་པ enjoying the quality of peace or peaceful happiness; ཞི་བའི་བདེ་བ the happiness of rest, a happy tranquility; འཇིག་རྟེན་གྱི་བདེ་བ་ལ་ཆགས་ཏེ loving the pleasures of the world; གནས་སྐབས་ཀྱི་བདེ་བ a happy situation; མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་བདེ་བ་ཐོབ་པ to attain to the happiness of *Nirvāṇa.* གོ་བདེ་བ་ཡོང་ it will be easy to understand; བདེ་མོ་ཡོད he is well; མགོ་བདེ་བ easy-going person; also well-qualified, well adapted; ཁ་ལྕེ་བདེ་བ with good organs of speech; ལག་བདེ་བ one who has practice in working with his hands, skilled, clever; སྨྲ་བདེ་ཤེས་ knowing to speak well, being eloquent, well-spoken; ཉམས་རྟོགས་ཀྱི་སྨྲ་ལྕེ་བདེ a tongue skilled in speaking wisdom; ལམ་བདེ་མོ the road is easy, may be passed without risk. As adv. བདེ་བར happily, merrily; བདེ་བར་འཚོ to live happily, *i.e.*, without illness. 3. good order, durability, strength; བདེ་བའི་རྟགས་དགུ acc. to Bon the nine signs of བདེ་བ durability:—མནན་ན་འཕོལ elasticity, if pressed it springs up; བཏེག་ན་ཡངས་པ when weighed it is found light; བསྐོར་ན་འཁོར་བ when turned it revolves; བཀུག་ན་མཉེན་པ when bending it, it is pliable; བཞག་ན་སྡོད་པ *ḇshag-na s̱doḏ-pa* where placed it remains; བཤིག་ན་ཉིལ་པ if broken it crumbles away; གཏོར་ན་འགྱེ་བ if scattered it diffuses; བསྡུས་ན་འདྲིལ་བ if amassed or collected it mixes up, *i.e.*, agglomerates; རེག་ན་འཇམ་པ it is soft to the touch.

བདེ་སྐྱིད *ḇde-s̱kyiḏ* सुख happiness, felicity.

བདེ་འགྲོ *ḇde-ẖgro* or བདེ་བར་འགྲོ स्वर्ग, सुगति state of happiness, going to happiness; the kingdom of heaven. Opp. to ངན་འགྲོ *ṅan-ẖgro* the state of unhappiness. བདེ་འགྲོ་ཅན *ḇde-ẖgro-can* स्वर्गिन् heavenly, celestial བདེ་འགྲོ་མཐོ་རིས་ཀྱི་ལུས་ཐོབ་པ to receive a heavenly or glorified body.

བདེ་ཅན *ḇde-can* सुखी happy.

བདེ་ཆེན *ḇde-chen* abbr. of བདེ་བ་ཆེན་པོ felicity, consummate bliss. བདེ་ཆེན་པ *ḇde-chen-pa* महासुख great happiness; one in great happiness. བདེ་ཆམ་མེ *ḇde-cham-me* or བདེ་སེང་ངེ n. of a sect.

བདེ་མཆོག *Ḇde-m̱chog* संवर is a most important *yidam* or *Tantrik* deity of the Buddhists. He is the equivalent of S'ambara or Samvara; and in Tibet is usually represented with three faces and eleven arms, standing on two crushed bodies and wearing armour and a necklace of skulls. This is his form as དཔལ་འཁོར་ལོ་སྡོམ་པ Pal-khorlo Dom-pa; but he has several other forms and phases. The Chief Lama resident at Peking is held to be an incarnation of one aspect of *Ḇde-m̱chog* (Dem chog).

Syn. འཁོར་ལོ་སྡོམ་པ *ẖkhor-lo s̱dom-pa*; རི་ཁྲོད་པ *ri-khroḏ-pa*; དཔའ་བོ་རྡོ་རྗེ *ḏpaẖ-wo ṟdo-ṟje*; ཐོད་པ་ཅན *thoḏ-pa can*; ཟླ་བའི་ཅོད་པན *zla-waẖi choḏ-pan*; མཁའ་འགྲོའི་དབང *m̱khaẖ-ẖgroẖi ḏwaṅ*; རྡོ་རྗེ་འཁོར་ལོ *ṟdo-ṟje ẖkhor-lo* (*M̱ṅon.*).

བདེ་ལེགས *ḇde-legs̱* 1.=དགེ་ལེགས *ḏge-legs̱* or མཐོ་རིས་གནས *m̱tho-ris̱ g̱nas̱* paradise. 2. स्वस्ति, कल्याण well-being, auspiciousness, blessedness; blessing.

བདེ་ལེགས་ཅན *ḇde legs̱-can* 1. स्वस्तिक auspicious. 2.=ཁྱིམ་བྱ domestic fowl (*M̱ṅon.*).

བདེ་ལེགས་བརྗོད་པ *ḇde legs̱-ḇṟjoḏ-pa* benediction, expression of blessing: བདེ་ལེགས་སུ་གྱུར་ཅིག *ḇde legs̱-su gyur-cig* स्वस्ति स्यात् blessings be to him. བདེ་ལེགས་སུ་གྱུར་པ *ḇde legs̱-su gyur-pa* has become blest; स्वस्त्ययन performance of religious ceremonies to bring blessings.

བདེ་འཇགས *ḇde-ẖjags̱* prosperity, welfare.

བདེ་བརྗོད *ḇde-ḇṟjoḏ* felicitous expression.

བདེ་སྟོང་ *ḇde-s̱toṅ* abbr. of བདེ་བ་དང་སྟོང་པ་ཉིད, happiness and *Nirvāna.*

བདེ་འཐུང་ *ḇde-ẖthuṅ* met. for གློག lightning (*M̱ṅon.*).

བདེ་ཐབས *ḇde-thabs̱* abbr. of བདེ་བའི་ཐབས.

བདེ་ལྡན *ḇde-ḻdan* the heavens.

Syn. མཐོ་རིས་གནས *m̱tho-ris̱-g̱nas̱*; མཐོ་རིས་རྒྱལ་སྲིད *m̱tho-ris̱ ṟgyal-s̱riḏ* (*M̱ṅon.*).

བདེ་ལྡན་དབང་ཕྱུག *Ḇde-ḻdan ḏwaṅ-phyug* सुखावतीश्वर the lord of the *Sukhāvati* heaven.

བདེ་ལྡན་འབྲས་འབྱུང་ *ḇde-ḻdan ẖbras̱-ẖbyuṅ* सुखावतीफलोदय the happiness of heaven.

བདེ་ལྡན་མ་ལུང་བསྟན་པའི་མདོ *ḇde-ḻdan-ma luṅ ḇs̱tan-paẖi m̱do*, the *Sūtra* delivered at the request of *Ḇde-ḻdan-ma* queen of king Bimbisara (*K. d.* པ *395*).

བདེ་སྤྱོད *ḇde-s̱pyoḏ* sensual enjoyment; also a privy (*Jä.*).

བདེ་བ་ཅན *Ḇde-wa-can* सुखावती Dewachan, the paradise of the Northern Buddhists which is said to be situated in the west and presided over by Buddha Amitābha. It is never mentioned in works of the pre-Christian era of Buddhism. བདེ་བ་ཅན་གྱི་ཞིང་བཀོད་པ सुखावतीव्यूह "the plan or design of the Sukhâvatī" (*K. d.* ཙ *306*) is a work describing this heaven as being full of terraces, lotos-lakes, and players of music, together with swans, cuckoos and peacocks. The Tibetan version as given in the Kah-gyur is longer than the Sanskrit text which Cowell, under the title of "the smaller Sukhavati-vyuha," has translated for Max Müller's *Sacred Books of the East*. The whole work is one of the latest Māhayāna productions, probably as late as the 5th century A.D., and in some respects bears a curious analogy to the description of Heaven in the Revelation of St. John, of which the writer may have certainly had knowledge.

བདེ་བར་འཐབ *ḇde-war ẖthab* सुयोधन the son of Dhṛtarâṣṭra; the chief adversary of the Pāṇḍava brothers in the great war of *Kuru-ksetra.*

བདེ་བར་འབྱར་པ *ḇde-war ẖbyar-pa* सुश्री well-made, elegant, handsome.

བདེ་བར་གཤེགས་པ *ḇde-war g̱çegs̱-pa* or བདེ་གཤེགས सुगत a general epithet of the Buddhas, one who has passed to *Nirvāṇa.*

བདེ་བར་གཤེགས་པའི་དབང་པོ = ས་ཡི་ལྷ་མོ་བརྟན་མ the goddess of Earth (*M̱ṅon.*)

བདེ་བྱེད *ḇde-byeḏ* 1. शङ्कर, क्षेमङ्कर, पिनाकी an epithet of Mahādeva; also कन्दर्प saffron; a physician; the glans penis; thunder-bolt; the spring season; a crocodile. 2. n. of a Buddhist author who wrote certain religious works (*Grub.* ཀ *15*).

Syn. for saffron: གུར་གུམ *gur-gum*; ཨ་རུ་ར *a-ru-ra*; སྨན་ཧོང་ལེན *s̱man hoṅ-len*; སྨན་པ *s̱man-pa*; ཕོ་རྟགས *pho-ṟtags̱*; བརྒྱ་བྱིན་མཚོན་ཆ *ḇṟgya-byin m̱tshon-cha*; དབང་ཕྱུག *ḏwaṅ-phyug*; ཀླུ་སྤྱི *ḵlu-s̱pyi*; སོས་ཀའི་དུས *sos̱-kaẖi dus̱*; ཧུ་སྲིན *hu-s̱rin* (*M̱ṅon.*).

བདེ་བྱེད་ཚོགས *ḇde-byeḏ tshogs̱* प्रमथ [a class of fiends attending on S'iva]*S.*

བདེ་བྱེད་གཞི་ཐོགས *Ḇde-ẖyed g̱shi-thogs̱* शङ्कर, पिनाकी n. of a deity mentioned in *M. V.*

བདེ་བྱེད་སྲས *Ḇḏe-byed s̱ras̱* षडानन the youngest son of Mahes'vara.

བདེ་འབྱུང་ *ḇde-ẖbyuṅ* शम्भू 1. source of happiness; an epithet of Mahes'vara and of the city of S'ambhala. 2. as a symbol: 11.

བདེ་འབྱུང་དལ་བའི་ཚོགས *ḇde-ẖbyuṅ dal-waẖı tshogs̱* कपर्द a cowry; also the followers of Mahādeva.

བདེ་བླག *ḇde-ḇlag* सुख felicity, ease, contentment; བདེ་བླག་ཏུ in happiness, happily.

བདེ་གཟར *ḇde-g̱zar* the time of war or internal dissension, disturbed state of a country (*Shal-ḻce ch. 1*).

བདེ་ཤེས *ḇde-çes̱* संज्ञा or सं-ज्ञान felicitous knowledge.

བདེ་གཤེགས *ḇde-g̱çegs̱* सुगत an epithet of Buddha, one who has passed to eternal happiness.

བདེ་སོགས་བདག *ḇde-sogş-ḇdag* an epithet of Indra (*M̱ñon.*); བདེ་སོགས་མ *ḇde sogş-ma* the celestial queen, the wife of Indra (*M̱ñon.*).

འདེའ་བ *ẖdeẖ-wa* an antiquated form of བདེ་བ *ḇde-wa*.

བདེར *ḇder* abbr. of བདེ་བར *ḇde-war*.

བདེན་པ I: *ḇden-pa* सत्य, ऋत, सत् true, sincere = བསླུ་བ་མེད་པ *ḇşlu-wa meḏ-pa* guileless, not false or deceptive. Also as a vb. to be true: ཁྱོད་ཟེར་བ་བདེན་ནོ *khyoḏ zer-wa ḇden-no* what you say is true, *i.e.*, you are right; བདག་གིས་ཉེས་པ་བདེན་གྱིས *ḇdag-gis ñeş-pa ḇden-gyiş* it being true that I committed a fault; དེ་བཞིན་དུ་བདེན་སྲིད *de-shin-du ḇden-sṟiḏ* it might be true after all; ཤིན་ཏུ་ཡང་བདེན that is indeed true! དེ་བདེན་པར་ངེས་སམ is it quite certain that this is true?

བདེན་པ II: 1. truth, right, in the abstract; but usually something true; true words, etc.

བདེན་པ་གཉིས *ḇden-pa gñiş* सत्यद्वय the two truths: (1) ཀུན་རྫོབ་བདེན་པ *kun-ṟdsob ḇdeṇ-pa* सम्वृतिसत्य the ordinary truth which concerns all things or phenomena; (2) དོན་དམ་པའི་བདེན་པ परमार्थसत्य the sublime truth. བདེན་གཉིས་བསྟན་པའི་མདོ सत्यद्वयावतारसूत्र the Sūtra on the two-fold truth (*K. d.* ཕ *370*).

བདེན་པ་མཐོང་བ *ḇden-pa m̱thoñ-wa* सत्य-दर्शन the perception of the truth; to discern, to know the truth; a degree of Buddhist perfection.

བདེན་པ་བཞི *ḇden-pa ḇshi* or འཕགས་པའི་བདེན་པ་བཞི चत्वार्यार्य्यसत्यानि the four noble truths; the four apparent realities: (1) སྡུག་བསྔལ་བ दुःख misery; (2) (སྡུག་བསྔལ) ཀུན་འབྱུང་བ (ཉོན་མོངས) समुदय the cause or origin of misery; (3) (སྡུག་བསྔལ) འགོག་པ निरोध cessation or prevention of misery; (4) སྡུག་བསྔལ་འགོག་པར་འགྲོ་བའི་ལམ मार्ग the path of salvation, *i.e.*, the deliverance from misery.

བདེན་པར་འཛིན་པ *ḇden-par ẖdsin-pa* to believe to be true, to take for granted; བདེན་འཛིན་ཞིག་ན *ḇden-ẖdsin shig-na* if the illusion is destroyed; "*den-den*" བདེན་བདེན very true indeed! certainly.

བདེན་པ་ཉིད *ḇden-pa-ñiḏ* truth, also སྟོང་ཉིད *Çūnyatā*.

བདེན་པ་སྨྲ་བ *ḇden-pa şmṟa-wa* to tell or speak the truth; as an adj. veracious.

བདེན་པའི་ངག *ḇden-paẖi-ñag* सत्यवाक् 1. truthful speech. 2. as met. བྱ་རོག *bya-rog* the crow (*M̱ñon.*).

བདེན་པོ *ḇden-po* a true, a just man (*Cs.*).

བདེན་བྲལ *ḇden-bral* 1. निऋति south-west direction; བདེན་བྲལ་ཕྱོགས *ḇden-bral-phyogş* नैऋतिदिश् the south-west quarter. 2. void of truth, unjust (*Cs.*).

བདེན་སྨྲ *ḇden-şmṟa* ऋषि, श्रमण 1. an ascetic, a hermit (*M̱ñon.*). 2. one who speaks the truth or preaches the truth.

བདེན་པའི་ཁྲིམས *ḇden-paẖi khrimş* strict justice; discipline of the truth.

བདེན་ཚིག *ḇden-tshig* or བདེན་པའི་ཚིག = དྲང་པོའི་གཏམ सत्यकथा 1. truthful expression, true words. 2. a solemn asseveration, often combined with a prayer. བདེན་ཚིག་གྲུབ one who has spoken nothing but truth during several births, and thereby has acquired the power of exhibiting miracles.

བདོག་པ *ḇdog-pa* 1. attainments, effects, possessions, wealth: བདོག་པ་རིག་པས་ཉེར་བསྒྲུབ་ཤིང *ḇdog-pa rig-paş ñer-ḇşgrub-çiñ* having acquired all attainments by intelligence (*Ç. doñ.*); བདོག་པ་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་བཏང་ནས having wholly renounced all his possessions. 2. vb. to get or take possession of, to be possessed of, gen. with ལ, as in དེ་ལ་རས་ཡུག་གཅིག་བདོག he is in possession of only one piece of cloth; ཁྱོད་ལ་འདི་འདྲ་བའི་སློབ་མ་བདོག་གམ have you such scholars? ཉེར་མི་བདོག་པ poor, having no property (*Jä*).

3 to be; to be situated: དགོན་པ་ནི་གང་དུ་བདོག where is your monastery; བདག་ལ་ཕུག་པ་བདོག *ḇdag-la phug-pa ḇdog* I have a cavern; ཐབས་བདོག་གམ་མི་བདོག *thabş ḇdog-gam mi-ḇdog* are there any means or not?

བདོ་བ *ḇdo-wa* 1. = དར་བ *dar-wa* to increase, to spread, diffuse; applied chiefly in reference to sin and evil. སྙིགས་མ་ལྔ་བདོ་བ *şñigş-ma ḻña ḇdo-wa* the increase in the five kinds of कषाय degenerations; = རྒྱས་པ *ṟgyaş-pa* abundance, exuberance. 2. acc. to *Zam.* तीक्ष्ण acute, keen. 3. with ལ, to hurt, to injure a person: དགྲ་ལ་བདོ་བ to hurt an enemy. བདོ་འཕྲོ *ḇdo-ẖphro* = རྒྱས་པའི་སྒང་ལ *ṟgyaş-paẖi şgañ-la* on the increase, in the course of increasing, copious or full: ད་ལྟའི་བདེ་སྐྱིད་རྨི་ལམ་བདོ་འཕྲོ་ལ་སད་པ་ལྟ་བུ་འདི་ལ in such ways as this, awakening only to go on again, the dreams of present happiness are augmented (*Khriḏ.*).

བདྲལ *ḇdṟal* pf. of འདྲལ་བ *ẖdṟal-wa* and signifies: disregarded, broken, not observed.

མདག་པ *m̱dag-pa* or མདག་མ 1. = མེ་མདག glowing embers, cinders. 2. a sort of large unburnt brick of mud or clay (*Cs.*); མདག་མའི་དོང་ *m̱dag-maẖi doñ* a pit for keeping live coals (for the purpose of melting metals).

མདང་ *m̱dañ* or མདང་དགོང་ yesterday evening; མདང་སང་ *m̱dañ-sañ* गतकल्य yesterday: མདང་སང་རང་ཡོང་བ་ཡིན came only yesterday (*Ñag. 39*). མདང་སུམ *m̱dañ-sum* last night: མདང་སུམ་བདག་གི་རྨི་ལམ་ན *m̱dañ-sum ḇdag-gi ṟmi-lam-na* last night in my dream, etc.

མདང་བ *m̱dañ-wa* or མདང་བའི་གནས place of cremation, the place where the burning of the dead takes place (*Sch.*).

མདངས *m̱dañş* तेजः, ओजः 1. colour of the face, fresh looks, healthy complexion; དམར་བའི་མདངས *ḏmar-waẖi m̱dañş* ruddy complexion; མདངས་ཅན of fresh appearance; མདངས་ངན bad-looking, dull complexion. 2. brightness, lustre, splendour. 3. resp. for དཔྲལ་བ *ḏpral-wa* the forehead.

མདངས་འཕྲོག་པ *m̱dañş ẖphrog-pa* ओजोहारिणी or तेजोहारिणी faded lustre, the brightness destroyed.

མདངས་མེད *m̱dañş-meḏ* dull appearance, not bright, ugly.

Syn. མདོག་ངན *m̱dog-ñan*; བཀྲག་མེད *ḇkrag-meḏ* (*M̱ñon.*).

མདངས་བཟང་ *m̱dañş-ḇzañ* 1. bright colour, good and cheerful complexion. 2. a hypothetical fluid, the most subtle part of the semen.

མདན་ཁང་ *m̱dan-khañ* or མདན་བཀོད་པ (སྨན) मण्डपविष a kind of poison used in medicine.

མདའ *m̱daẖ* इषु, शर, सायक, वाण, शिलीमुख 1. an arrow: མདའ་རྒྱབ་པ to shoot an arrow. སྨྱུག་མདའ *myug-m̱daẖ* an arrow of reed or bamboo; ལྕགས་མདའ *ḻcagş-m̱daẖ* an iron arrow; དུག་མདའ *dug-m̱daẖ* a poisoned arrow; དཔྲལ་བའི་མདའ *ḏpral-waẖi m̱daẖ* an arrow lodged in the fore-head; མེ་མདའ *me-m̱daẖ* a gun, fire-lock. 2. any straight and thin pole or piece of wood, *e.g.*, the tube of a tobacco-pipe; ལྕགས་མདའ *ḻcagş-m̱daẖ* iron rod, a ramrod, etc.; ཆུ་མདའ *chu-m̱daẖ* a jet or shoot of water; སྐར་མདའ *şkar-m̱daẖ* a shooting star or meteor. 3. sym. num. 5. 4. ལུང་པའི་མདའ *luñ-paẖi m̱daẖ* the lower terrace of a plateau, also མདའ་ཆུ *m̱daẖ-chu* the river or stream running through it. (*Jä.* in part.) མདའ་ཤུབས *m̱daẖ-çubş* a case or cover for keeping arrows; a quiver.

Syn. ཉག་ཕྲན *ñag-phran*; དྲང་འགྲོ *dṟañ-ẖgro*; མི་འཁྱོག་འགྲོ *mi-ẖkhyog-ẖgro*; ཤ་ར་འཛིགས་བྱེད *ça-*

ra ẖbigs̱-byeḏ; འདབ་ལྡན་མཚོན *ẖdab-ḻdan-m̱tshon*; སྒྲོ་ལྡན *s̱gro-ḻdan*; སྟོང་ཅན *s̱toń-can*; རྩེ་མོ་ཅན *ṟtse-mo-can*; འབེན་བསྣུན *ẖben-ḇs̱nun*; མདའ་མོ *m̱daẖ-mo*; ལྕགས་མདའ་སྒྲ་ཅན *ḻcags̱-m̱daẖ s̱gra-can*; ལྕགས་སྦུབས་ཅན *ḻcags̱-s̱bubs̱-can*; ཧུར་སྒྲ་ཅན *ẖur-s̱gra-can*; མཚོན་ཆའི་གཙོ *m̱tshon-chaẖi-g̱tso*; དུག་མདའ *dug-m̱daẖ*; དུག་གི་བྱུག་པ་ཅན *dug-gi byug-pa-can*; ལོ་སྟ་ཀ *lo-s̱ta-ka.* (*M̱ñon.*).

མདའ་གྲོང་ *m̱daẖ-groń* **शरधि, निषंग** [a quiver]*S.*

མདའ་རྒྱལ *m̱daẖ-ṟgyal*=མདའ་ཚ་ཞན་བསྡུར་ནས་རྒྱལ་ང *m̱daẖ-tsha-shan ḇsdur-nas̱ ṟgyal-wa* (*Ṟtsii.*).

མདའ་རྒྱུག *m̱daẖ-ṟgyug*=མདའ་ཚ་ཞན་གྱི་རྒྱུག་ལེན་པ (*Ṟtsii.*).

མདའ་ཆེ *m̱daẖ-che* or མདའ་བོ་ཆེ *m̱daẖ-ḇo-che* **तोमर** a very powerful effective arrow [a lance]*S.*

མདའ་གནམ་རྒྱུད་དུ་འཕངས་པ = མདའ་རྩེ་མོ་གྱེན་དུ་བསྟན་ཏེ་འཕངས་པ to shoot an arrow upwards, *i.e.*, to the sky.

མདའ་ཁུང་ *m̱daẖ-khuń* loop-hole, embrasure.

མདའ་མཁན *m̱daẖ-m̱khan* 1. **इषुकार** n. of a low caste in ancient India who used to live by hunting. 2. an archer, an arrow-maker.

མདའ་རྒྱང *m̱daẖ-ṟgyań* the range of an arrow shot.

མདའ་རྒྱུད *m̱daẖ-ṟgyuḏ* 1. the bowstring. 2. n. of a medicinal drug: མདའ་རྒྱུད་ཙ་འབྱིད་བུ་འབྲིན་མ་ནད་འཇོམས (*Med.*).

མདའ་སྒྲོ *m̱daẖ-s̱gro* the feathers attached to an arrow.

མདའ་ལྔ *m̱daẖ-ḻña* are (1) སྨྱོ་བྱེད་ཀྱི་མདའ *s̱myo-byeḏ-kyi m̱daẖ*; (2) སྲེད་བྱེད་ཀྱི་མདའ *sṟeḏ-byeḏ-kyi m̱daẖ*; (3) ཀུན་ཏུ་རྨོངས་བྱེད་ཀྱི་མདའ *kuẖn-tu rmońs̱-byeḏ-kyi m̱daẖ*; (4) སྐེམ་བྱེད་ཀྱི་མདའ *s̱kem-byeḏ-kyi m̱daẖ*; (5) འཆི་བྱེད་ཀྱི་མདའ *ẖchi-byeḏ-kyi m̱daẖ*.

མདའ་ལྔ་པ *M̱daẖ-ḻña-pa* **पञ्चवाण** an epithet of Cupid, lit. the holder of five arrows.

མདའ་འཇོམས *M̱daẖ-ẖjoms̱* 1. **शरहा** the great Tantrik Buddhist Sage who was abbot of Nālendra and from whom Nāgarjuna derived his mystical knowledge of Buddhism. 2. n. of a medicinal root=དུར་བྱིད་སྨན *dur-byiḏ-s̱man.*

མདའ་སྟོང་ *m̱daẖ-s̱toń* the notch at the end of an arrow which is placed against the bow-string.

མདའ་བསྟན *m̱daẖ-ḇs̱tan* **सारंग** [a deer]*S.*

མདའ་དར *m̱daẖ-dar* a lance; a little flag fastened to an arrow with silk ribbons of five different colours, by hooking which arrow into the collar of a bride the match-maker draws her forth from among her maiden companions. Also an arrow wrapped in a scarf, with which the head of the bride is touched during marriage ceremony.

མདའ་དོང་ *m̱dah-doń* **तूणीर, कलाप** quiver. མདའ་སྣོད *m̱daẖ-s̱noḏ* id.

མདའ་དཔོན *m̱daẖ-ḏpon* the commander of a troop of soldiers; an officer of high military rank next to the དམག་དཔོན *ḏmag-ḏpon*, who has command over one thousand men (*Ṟtsii.*).

མདའ་ལྤགས *m̱daẖ-ḻpags̱* a gourd, v. ཀུ་བ *ku-wa* (*M̱ñon.*).

མདའ་ཕུ *M̱daẖ-phu* n. of a place in Tibet (*Deb.* ཀ *11*).

མདའ་ཕྱེད་བྱས་པ *m̱dah-phyeḏ byas̱-pa* **अर्द्धनाराच** an arrow with a sharp semi-circular disk at the top-end.

མདའ་མོ་ཆེ *m̱daẖ-mo-che* **तोमर**=མདའ་བོ་ཆེ [an iron club or crow; a lance]*S.*

མདའ་མོ *m̱daẖ-mo* arrow-lot, a kind of fortune-telling by shooting of arrows.

མདའ་ཟོ *m̱daẖ-zo* a vessel made of wood, or wicker work, etc., with which barley and wheat are measured (*Ṟtsii.*).

མདའ་ཡབ *m̱daẖ-yab*=བ་གམ 1. balcony under the dome of a temple made in Chinese style. ཇོ་བོའི་ལྷ་ཁང་གི་མདའ་ཡབ་སོགས་ཀྱི་མཚོན་པའི་རྟེན་བཞེངས he constructed, *i. e.*, caused to be made, the sacred symbols placed in the balcony of the Jo-wo lha-khang at Lhasa (*Loṅ.* ༢ *17*). 2. acc. *Lex.*=པུ་ཤུ *pu-çu* parapet, railing. 3. a covered gallery on the top of a house.

མདའ་ཡིག *m̱daẖ-yig* 1. a kind of arrow-point character which was used in Magadha on Buddhist statues. This character was brought into Tibet from Vikramas ila in A.D. 1000. 2. letters which are conveyed by arrow-shot are also called *Da-yig*.

མདུང་ *m̱duṅ* शक्ति, शूल lance, spear, pike; མདུང་བ or མདུང་བརྒྱབ་པ to sting; to pierce with a spear. དབུལ་མདུང་ and གསེར་མདུང་ are the two frontal muscles (*Jä.*). མདུང་བསྐོར་བ *m̱duṅ ḇşkor-wa* to brandish, to whirl a spear; ཞགས་མདུང་ पाश a spear attached to a sling.

མདུང་ཁྱིམ *m̱duṅ-khyim* a shade for travellers made on the wayside by throwing a piece of cloth over three pikes or poles; a frame to lean spears against.

མདུང་ཅན་མ *m̱duṅ-can-ma* शाक्तिका [a female worshipper of the S'akti principle]*S.*

མདུང་ཐུང་འཛིན *m̱duṅ-thuṅ-ẖdsin* an epithet of Kārtikeya youngest son of Mahādeva.

མདུང་ཐོགས *m̱duṅ-thogş* or མདུང་པ 1. a spearman, lancer. 2. an epithet of Mahādeva (*M̱ṅon.*).

མདུང་དར *m̱duṅ-dar* a lance with a little flag at the top.

མདུང་རྩེ *m̱duṅ-ṟtse* 1. a spear-head, top of a lance. 2. the religious trident.

མདུང་རྩེ་གསུམ་པ *m̱duṅ-ṟtse g̱sum-pa* त्रिशूलिन् 1. epithet of Mahādeva, who holds the trident. 2. n. of a sect of the Tīrthika in Ancient India who used to perform the rite of leaping over three pikes fixed on the ground (*Theg. 33-39*).

མདུང་འཛིན *m̱duṅ-ẖdsin* भ्रमरक hornet.

མདུང་བཟོ་པ *m̱duṅ-zo-wa* a maker of lances.

མདུང་ཤིང་ *m̱duṅ-çiṅ* or མདུང་ཡུ shaft of a lance.

མདུད *m̱duḏ* also མདུད་པ *m̱dud-pa* a knot; སེམས་ཅན་གྱི་ཨ་ལ་མདུད the chin of animals; ལུས་ནང་གི་རྩ་མདུད the muscles of the body; ཚོས་མདུད=སྲུང་མདུད *sṟuṅ-m̱duḏ* charmed silk-knots used as protection against evil spirits; སྐྲ་མདུད *şkra-m̱duḏ* knot of ribbons holding together the long hair of women in Tibet; ཞག་པའི་མདུད་པ knot of strings, fig. སེར་སྣའི་མདུད་པ the bond of avarice (*Jä.*); མདུད་པ་སྒྲོལ་བ *m̱duḏ-pa şgrol-wa* or འགྲོལ་བ *ẖgrol-wa* to untie a knot. མདུད་པ་འགྲེལ་པ *m̱duḏ-pa ẖgrel-pa* 1. a commentary, a key to unknot difficulties. 2. ग्रन्थमोचन to untie a knot.

+ མདུད་དོར་བ *m̱duḏ-dor-wa*=རྒྱན་བཞག་པ to lay a wager.

མདུད་འདྲ *m̱duḏ-ẖdṟa* a disease of the membrum virile, prob. paraphimosis.

མདུད་པ་སྙིང་པ *m̱duḏ-pa şñiṅ-pa* wealth.

མདུད་འཛིན *m̱duḏ-ẖdsin* (འཕྲེང་བ་ལྟ་བུ) a string or wreath of flowers or of any other thing.

མདུན *m̱dun* (གཡར་ལམ) पूर्व, मुख the van, the fore-part, the front-side of a thing; face or presence. མདུན་ལེགས good frontage; སྐུ་མདུན་པ an aide-de-camp; མདུན་གྱི་ནམ་མཁའ་ལ *m̱dun-gyi nam-m̱khaẖ-la* in the heavens before him, over against him. Usually occurs in the adverbial forms: *m̱dun-la*, *m̱dun-na*, *m̱dun-du*, *m̱dun-nas*, which all seem to have about the same meaning: in front, before, ahead. In this sentence, for example, two forms occur with no varying meaning: ཕྱོགས་ཕྱིར་བ་དང་། མདུན་ན་མི

སྒྲོན་ཐོགས་པ་དང་། སྐྱེ་བོའི་ཚོགས་ཆེན་པོ་མདུན་ནས་མཆི་བ་དང་། having brought the bier and lifted up the burning lamp in front, a vast crowd of people went on at the head (*K. d.* ང'. 4); མདུན་དུ་དམག་མི་ཕྱིན་སྟེ *mdun-du dmag-mi phyin-ste* the soldiers approaching first. Also used as postpositions: བླ་མའི་སྐུ་མདུན་དུ in the presence of a lama; རྒྱལ་པོའི་མདུན་དུ before the king; ཁྱོད་ཀྱི་མདུན་ལ *khyod-kyi mdun-la* in your presence.

མདུན་ཇུས *mdun-jus*=མདུན་བྱུས *mdun-byus* conference, consultation.

མདུན་འཇོག *mdun-hjog* a present.

Syn. ཕུལ་བ *phul-wa*; འབུལ་བ *hbul-wa*; གུས་རྫས *gus-rdsas*; ཕྱག་རྟེན *phyag-rten*; ཞུ་རྟེན *shu-rten* (*Mñon.*).

མདུན་དུ་བསྣུར་བ *mdun-du bsnur-wa* निर्याण to move forward, towards one's self.

+ མདུན་བདར *mdun-bdar*=མདུན་དུ་བགྲིམས་པ or མི་མང་པོ་ཚོགས་པའི་མདུན in the presence of an assembly.

མདུན་ན་འདོན *mdun-na hdon* पुरोधन, पुरोहित a minister, a magistrate, a judge, a high functionary.

Syn. བློན་པོ *blon-po*; བཀའ་དབང *bkah-dwañ*; ཁྲིམས་ཀྱི་ཁ་ལོ་པ *khrims-kyi kha-lo-pa* (*Mñon.*).

མདུན་མ *mdun-ma* नय conference.

Syn. མདུན་གྲོས *mdun-gros*; གྲོས *gros* གྲོས་བཅམ *gros-bcam*; གྲོས་བྱས་པ *gros byas-pa* (*Mñon.*).

མདུན་ས *mdun-sa* समिति, सभा society, committee, association: མདུན་སར་བཞུགས་པ *mdun-sar bshugs-pa* समासीन to sit in committee.

མདུན་སོ *mdun-so* राजदण्ड punishment inflicted by court or king.

མདེའུ *mdehu*=མདའི་མདེའུ *mdahi mdehu* the pointed arrow-head made of steel in Tibet and Mongolia; the arrow head is made of various designs some with three points, others like a miniature pick-axe. མདེའུ་བེའུའི་སོ་འདྲ་བ *mdehu behuhi-so hdra-wa* वत्सदन्तक arrow-head like calf's teeth; མདེའི་བྱིའུ་སྙིང་མ *mdehu byihu sñiñ-ma* पत्रालिका arrow-head like a bird's heart; མདེའུ་ཟུར་བཞི་པ *mdehu zur bshi-pa* an arrow with four-bladed head.

མདོ *mdo* I: 1. the lower part of a valley where it merges into the plain, the place where one valley opens into another; the point where two valleys, roads, or rivers meet; ཕུ་མདོ upper-part and lower part of a lateral valley; ཡུལ་གྱི་ཕུ་མདོ the upper or higher part of a country and the lower part of it; ལམ་མདོ road-junction; ཆུ་མདོ river-junction; ལམ་སྲང་མདོ street corners; བཞི་མདོ a cross road; རྩ་མདོ where one vein crosses another vein in the body. མདོ་ཁམས *Mdo* and *Khams*, indicates Amdo, the province of Tibet S.E. of Kökö Nor, and Kham. 2. acc. to *Cs.* མདོ་ཅན prudent, མདོ་མེད imprudent. 3. conjunction or meeting place in general: བརྟག་པ་རྩ་ཆུའི་མདོ *brtag-pa rtsa-chuhi mdo*; ཞི་བྱེད་སྨན་གྱི་མདོ *shi-byed sman-gyi mdo*; སྦྱོང་བྱེད་ལས་ཀྱི་མདོ *sbyoñ-byed las-kyi mdo*; འཇམ་རྩུབ་དཔྱད་ཀྱི་མདོ *hjam-rtsub dpyad-kyi mdo* (*Sman-rtsa ch. II. 1*).

མདོ II: सूत्र 1. defined as དོན་མང་པོ་འདུས་པའི་ཡི་གེ a discourse where many significations are massed together in a few words; a Sūtra. 2. short sentence or rule, axiom; hence མདོ་རུ, མདོར, མདོ་ཙམ་སྨྲ་བ to contract, abridge, epitomize, to give only the main points; མདོར་བསྡུ་ན *mdor bsdu-na* in short, in general, altogether, on an average.

མདོ་སྙོབ *mdo-sñob* a benediction to the host for his entertainment (*Jä.*).

མདོ་མདོ་བྱེད་པ *mdo-mdo byed-pa* occurs in ཚིམ་འཇིག་རྟེན་གྱི་ལམ་བྱ་བ་ལ་ཞེ་གཏོགས་བྱེད་པ, ཁྲུང་མགོ་ཅན་ལ་སྐོར་བ་མཛད་དེ། མདོ་མདོ་ཙེ་ཡང་མི་མཛད (*A. 122*).

མདོ་སྡེ *M̱do-şde* सूत्रान्त a collection of Sūtras forming an important section of the Kahgyur.

མདོ་སྡེ་པ *m̱do-şde-pa* or མདོ་སྡེ་འཛིན *m̱do-şde-ẖdsin* सौत्रान्तिक one versed in the M̱do or belonging to the *Sûtrânta* school of philosophy of Buddhism.

མདོ་འཛིན་པ *m̱do-ẖdsin-pa* सूत्रधार a carpenter [also a stage-manager]*S.*

+ མདོ་མི་དམའ་བ *m̱do-mi ḏmaẖ-wa* = དབང་མཐོ་བ *ḏwaṅ m̱tho-wa* of high power or ability.

མདོ་ལམ *m̱do-lam* according to the teachings of the *Sûtras;* is parallel to the term རྒྱུད་ལམ *rgyuḏ-lam* according to the *Tantras.*

མདོར་བསྡུས *m̱dor-ḇşdus* संक्षेप abridgment = བསྡུས་པ *şdus-pa* or བཏུས་པ *ḇtus-pa* (*M̱ṅon.*). མདོར་བསྡུ་ན *m̱dor-ḇşdu-na* समासतः [briefly, collectively]*S.* མདོར་ན *m̱dor-na* संक्षेपतः in brief.

མདོར་བཅད *m̱dor-ḇçaḏ* छेपितक akin to མདོས a cross formed of two small sticks, the ends of which are connected by coloured strings, and used in various magic ceremonies (*Jä.*).

༑ **མདོ་ལི** *m̱do-li* डुलि ;= ཁྱོགས *khyogs* a sedan-chair, a conveyance for carrying sick, incapable, or old persons: ལྤག་གཡོན་ནས་བརྟེན་ནས་མདོ་ལི་ལ་སྤྱན་དྲངས supporting him by the left hand he lifted him on a dooly (*A. 70*).

མདོག *m̱dog* or ཁ་མདོག वर्ण colour; complexion; སྐུ་མདོག *şku-m̱dog* the colour of the body; མདོག་ལེགས beautiful colour; མདོག་མཛེས *m̱dog-m̱dses* nice colour, a rose (*Cs.*). མདོག་དཀར *m̱dog-ḏkar* = མེ་ཏོག *me-ẖog* विशद white colour. མདོག་མཚུངས་པ *m̱dog m̱tshuṅs-pa* = མདོག་མཉམ་པ or འདྲ་བ of uniform or same colour. མདོག་གསེར *m̱dog-gser* सुवर्ण gold; golden colour.

མདོག་ཅན *m̱dog-can* = ཙན་དན་དཀར་པོ 1. white sandal-wood. 2. वर्णक having a fair complexion.

མདོག་ལྡན *m̱dog-ḻdan* 1. (གསེར) gold. 2. कर्पूरक camphor. 3. a coloured cloth.

མདོག་བུ་པ *m̱dog-bu-pa* or མདོག་གཅིག་པ एकवर्ण met. for the raven (*M̱ṅon.*).

མདོག་སྦྱིན *m̱dog-şbyin* वर्णद, अगरु a species of sandal wood.

མདོག་མཛེས *m̱dog-m̱dseş* रोचन, बकक and མདོག་མཛེས་ཆེན་པོ महारोचक seem to be names of flowers (*K. d.* ཆ *368*).

མདོག་གསལ *m̱dog-gsal* a species of gall (*Jä.*).

མདོངས *m̱doṅş* तिलक 1. appearance, the form of the face. 2. sometimes for མདངས white spot, blaze, or star on the forehead of a horse or cow. 3. the eye in a peacock's feather; མདོངས་མཐའ་ཅན *m̱doṅş m̱thaẖ-can* peacock (*M̱ṅon.*). Syn. བྱད *byaḏ*; བཞིན་རས *ḇshin-raş.* (*M̱ṅon.*). མདོངས་ལྡན *m̱doṅş-ḻdan* 1. peacock (*M̱ṅon.*). 2. = ཁྱུག *khyug.*

མདོངས་པ *m̱doṅş-pa* 1. = ལྡོང་བ *ḻdoṅ-wa* blind (physically and morally): མིག་མདོངས་པ, མདོངས་པར་འགྱུར་བ to get blind, to be made blind. 2. = དཔྲལ་བ forehead.

མདོངས་གསོལ་བ *m̱doṅş-gsol-wa* 1. = གཟི་བརྗིད་རྒྱས་པ *gzi-ḇṟjiḏ ṟgyaş-pa* very bright, resplendent, refulgent (*Ṅ̂ag.*). 2. to make a prayer before the image of a deity. 3. to congratulate, to wish joy to another (*Cs.*).

མདོམ *m̱dom* or མདོམས *m̱doms* sometimes written for འདོམ a measure (འདོམ་བྱེད) equal to six feet [व्याम a fathom or the space between the tips of the fingers of either hand when the arms are extended]*S.*

མདོས *m̱doş* a tall thin pared stick or wand provided with small cross-pieces, and with strings of various colours fastened to the ends of the transverse pieces and stretched thence to the main upright stick; the whole evidently intended to be a rude imitation of the mast of a vessel with yard-arms and rigging. Several of these structures, each 3 to 5 feet in height, are planted in the ground on the hill-side just above the house where some sick person is lying; and various magical ceremonies having been performed over the sick person, the བཙན *ḇtsan* or demons which were afflicting him, and which are reputed to have a great passion for the rigging of a vessel, are presumed to be expelled and to take refuge in the toy masts outside the cottage. The sticks with their coloured strings are presently cast away as གླུད *glud* down the ravine (*Snd. Hbk.*). There seem to be various names for the masts such as:—སྐྱེལ་བའི་མདོས *ṣkyel-waẖi m̱doṣ* (*Ñag. 38*); ལྷ་མོའི་བསྐང་མདོས *lha-moẖi ḇṣkañ-m̱doṣ*; སྒྲོལ་མའི་གཡུལ་མདོས *ṣgrol-maẖi g̱yul-m̱doṣ*; རྒྱལ་མདོས *ṟgyal-m̱doṣ*; བཙན་མདོས *ḇtsan-m̱doṣ*.

འདག་གུ *ẖdag-gu* = སྐྱོ་མ *ṣkyo-ma* pap, pulp; prob. = ལྡེ་གུ *ḻde-gu*.

འདག་པ *ẖdag-pa* = ལྡག་པ 1. to lick off, as in ལྕེ་ཡིས་ཞོ་འདག་པ *ḻce-yiṣ sho-ẖdag-pa* to lick curd with the tongue; to clear, or wash away, to wipe off (dirt, blemishes, and even bad thoughts). 2. in *C.* = འཇིམ་པ a mixture of clay and water. *Sch.* moreover gives this meaning: "cleaving, adhesive, sticky." འདག་པ་སྦྱང་བ *ẖdag-pa ṣbyañ-wa* to make a mixture of soil and water; འདག་པ་སྦྱར་བ *ẖdag-pa ṣbyar-wa* covering or stopping up with clay, *e.g.*, the chinks of a wall or door. འདག་པའི་ཕྱེ་མ *ẖdag-paẖi phye-ma* powdered clay. འདག་སྦྱར་འབུལ་བ *ẖdag-ṣbyar ẖbul-wa* to present clay, etc., *i.e.*, to cover the chinks of the cell of a meditating lama sitting *m̱tshamṣ-la* as an act of piety. In *Pth.* འདག་པ is mentioned as a kind of plastic art, and evidently signifies to mould, to model, to shape (*Jä.*). 3. = ལྡག་པ *ḻdag-pa* (*Cs.*).

འདག་རྫས *ẖdag-ṟdsaṣ* or more properly འདག་པ clay, dry or wet.

འདང *ẖdañ* v. འདད *ẖdaḏ*.

‡ **འདང་གི་པ** *H̱dañ-gi-pa* (from ढेङ्कि or ढेंगि the paddy-pounding implement) n. of an Indian Buddhist saint: སློབ་དཔོན་ཀླུའི་ས, འདང་གི་པ, དྷ་རི་ཀ་པ *ṣlob-ḏpon ḵluẖi-sa, ẖdañ-gi-pa, dha-ri ka-pa* the teachers Nāga bhumi, Dañ-gi-pa, Dharikapa, etc.

འདང་བ *ẖdañ-wa* 1. (pf. འདངས་པ) = ལངས་པ or འགྲིག་པ *ẖgrig-pa* to be right, to suit, &c.; རས་གོས་འདང *raṣ-goṣ-ẖdañ* cloth just enough for making a dress or robe, just as much as is required, etc. ལྟོ་ཟ་རྒྱུ་འདང *ḻto za-ṟgyu ẖdañ* food to be just enough. 2. acc. to *Sch.* to come to, to arrive at; cf. also བརྒྱ་འདངས་པ་ཙམ about or nearly one hundred.

འདད *ẖdaḏ* resp. སྐུ་འདད *ṣku-ẖdaḏ*, or འདང *ẖdañ* a funeral repast.

འདབ *ẖdab* 1. a train (of persons): འཁོར་འདབ *ẖkhor-ẖdab* retinue (*Cs.*) 2. fold: གཉིས་འདབ *gñiṣ-ẖdab* = ལན་གཉིས *lan-gñiṣ* twice or two-fold. 3. छदं, पर्ण or ལོ་འདབ *lo-ẖdab* a leaf, ཡལ་འདབ *yal-ẖdab* पल्लव a twig with leaves. 4. a feather.

འདབ་སྐྱེས *ẖdab-ṣkyeṣ* feathered, bird-born.

འདབ་སྐྱོད *ẖdab-ṣkyoḏ* सारस met. a bird (*M̱ñon.*) [prob. a crane]*S.*

འདབ་བརྒྱ *ẖdab-ḇṟgya* शतपत्र, पद्म the lotus.

འདབ་བརྒྱ་པ *ẖdab-ḇṟgya-pa* 1. = རྨ་བྱ the peacock. 2. = གུར་གུམ *gur-gum* कुङ्कुम saffron.

འདབ་ཅན *ẖdab-can* leafy; feathery; as met. a bird.

འདབ་ཆག *ẖdab-chag* two-fold fall in the value of a coin or anything; if for one rupee four pounds of butter can be had in one market and again in another market not more than two for the same price it is said of it *ẖdab-chag soñ* (*Ṟtsii.*). འདབ་འཕར *ẖdab-ẖphar*=a two-fold increase in price.

འདབ་ཆགས *ẖdab-chagṣ* **पक्षिन्, विहङ्गम, पत्राङ्ग, काक, शकुन** birds, the feathered race. འདབ་ཆགས་སྣ་ཚོགས various kinds of bird; འདབ་ཆགས་རྒྱལ་པོ *ẖhab-chagṣ ṟgyal-pa* **गरुड़** the king of birds, the eagle, the mythical *Garuda* on whom Vishnu rides. འདབ་ཆགས་དང་མ said to be the hawk and = རི་བོང་ཟ *ri-boñ za* the eater of hares, *i.e.*, the largest species of hawk. འདབ་ཆགས་མཆེ་བ་ཅན = བྱ་མ་བྱིའུ the flying-fox bat (*Ṣman. 330*). འདབ་ཆགས་ཚེ་རིང་ = བྱ་ཚེ་རིང་ the long-lived bird. འདབ་ཆགས་སེང་གེ *ẖdab-chagṣ señ-ge* the most powerful of all birds, an epithet of Garuda. འདབ་ཆགས་གསེར་ལྡན *ẖdab-c̱hagṣ gser-ḻdan* (བྱ་དར་བ) **क्रौञ्च** [a kind of curlew or plover]*S.*

འདབ་སྟོང་ *ẖdab-ṣtoñ* **सहस्रपत्र, पद्म** the thousand petals or the largest species of lotus.

འདབ་ལྡན་མཚོན *ẖdab-ḻdan ṃtshon* the feathered weapon, met. an arrow.

འདབ་འདེབ *ẖdab-ẖdeb* a large numerical figure: ཡ་མད་སྙལ་ཡས་འདབ་ འདེབ་དང་ (*Ya-sel. 57*).

འདབ་བུ་ཆེ *ẖdab-bu-che* one of the names of Arjuna, the third of the Pāṇḍava brothers.

འདབ་མ *ẖdab-ma* **पत्र, पर्ण, बर्ह, दल, छदन** 1. wing: འདབ་མ་སྤྲུག་པ *ẖdab-ma ṣprug-pa* to shake the wings (*Cs.*) འདབ་མ་གཡོབ to clap the wings. 2. leaf, corolla, petal; ལོ་འདབ large leaf; འདབ་མ་ཐམས་ཅད་རྒྱས་པ **सर्वपत्रपरिभूत** all the leaves fully come out, the flower in full blossom; འདབ་མ་བརྒྱད་པ eight-petaled = བྱ་ཤིང་རྟ་མོ. (*Ṃñon.*). འདབ་མ་སྣུམ **स्निग्धपत्र** a smooth fresh leaf, v. *Schl.* Budh. 248. འདབ་མའི་ཕུང་པོ a heap of leaves; འདབ་མའི་ཤིང་རྟ *ẖdab-maẖi çiñ-ṟta* **पत्ररथ** a chariot or conveyance made of leaves. 3. fan. 4. flag (*Cs.*).

Syn. of 2. ལོ་མ *lo-ma*; 1. སྒྲོ་གཤོག *ṣgro-gçog.* (*Ṃñon.*).

འདབ་མ་སྐྱོབ *ẖdab-ma ṣkyob* (བྱ) **पत्रप** that which is protected by wings; the feather-protected, a bird.

འདབ་མ་བསྐྱོད *ẖda-ma ḇṣkyoḏ* that which moves with or by wings.

འདབ་མ་འཇིག་པ *ẖdab-ma ẖjig-pa* **पत्रावपातन** withering of leaves, the winter season that kills the leaves of trees.

འདབ་མ་བདུན་པ *ẖdab-ma ḇdun-pa* **सप्तपर्णी, सप्तच्छद** n. of a flowering tree ["the seven-leaved," the tree *Alstonia*]*S.*

འདབ་མ་ཕྲ་མོ *ẖdab-ma phra-mo* **जम्बिर** lemon, citron = སྐྱུར་མོ *ṣkyur-mo* (*Ṃñon.*).

འདབ་མ་ཡངས *ẖdab-ma yañṣ* **साल** *Sal* tree with broad leaves.

འདབ་མའི་ཐིག་པ *ẖdab-maẖi thig-pa* met. for cuckoo (*Ṃñon.*).

འདབ་མའི་མཛོད *ẖdab-maẖi ṃdsoḏ* (ཀུན་དུ་ཤིང་) **कुन्दवृक्ष** [*Jasminum multiflorum.*]*S.*

འདབ་བཟང་ *ẖdab-ḇzañ* 1. **सुपर्ण** fine looking leaf. 2. a species of bird of fine plumes. 3. = སོ་མ་ར་ཛ *so-ma ra-dsa* flax (*Ṃñon.*).

འདབ་བཟང་མའི་བུ *ẖdab ḇzañ-maẖi bu* **सुपर्णीतनय** the son of Suparnā [Garuda bird.]*S.*

འདབ་ཟུར་ཅན *ẖdab-zur-can* **भगव** a species of sandal wood tree.

འདབ་ཡས *ẖdab-yaṣ* (བྲེ་ལ་ཤར་བའི་གྲངས) **बेलुव** a measure for grain smaller than *bre* or *drona.*

འདབས *ẖdabṣ* rarely འདབ the side, lateral surface (chiefly of the body); surface;

མཆིན་འདབས the surface of the liver; སྒལ་འདབས the lumbar region; ནགས་འདབས་ན= ནགས་ན in the wood (*Jä.*).

འདམ *ẖdam* पङ्क, पलिक, जम्बाल, कर्द्दम, शाद mud, mire, swamp; earth and water together: འདམ་བག muddy clay or plaster; འདམ་སྐྱེས *ẖdam-ṣkyeṣ* पङ्कज, पङ्करुह lit. that is grown in mud, lotus plant; འདམ་སྐྱེས་དམར *ẖdam ṣkyeṣ-ḏmar* कुमुद the red water-lily; འདམ་སྐྱེས་མཚན *ẖdam ṣkyeṣ-ṃtshan* पङ्कजलाञ्छन met. the sun (*M̱ṅon.*). [lit. "marked by a lotus"; signifies also, a king, an epithet of Brahmā.]*S.*

འདམ་ཀ *ẖdam-ka*, འདམ་ག or འདམ་ང་ विकल्प choice, option. འདམ་ཀ་བྱེད་པ to choose (whether to-day or to-morrow) (*Zam.*).

འདམ་ཁྲོད *ẖdam-khroḏ*=འདམ་སྤག་གི་ཁྲོད *ẖdam-ṣpag-gi khroḏ* a swamp or a number of swamps (*Ńag. 32*).

འདམ་གནས *ẖdam-gnaṣ* गोकुलिक [one who gives help to a cow in the mud.]*S.*

འདམ་པ *ẖdam-pa*=འདེམས་པ to pick out, to mark out, to choose: འདམ་རིང་ *ẖdam-riṅ* choosing, brooding over in one's mind a long while; དགྲ་བོ་ཡན་པ་ མི་གཏང་འདམ་རིང་ཐབས་ཀྱིས་གདུལ not losing sight of your enemy, constantly watching, put him down as soon as an opportunity offers; ཞེ་སྡང་འདམ་རིང long grudge (*Jä.*). མང་པོའི་ཁྲོད་ནས་འདམ་པ *maṅ-poẖi khroḏ-naṣ ẖdam-pa* to select from among many. མི་གཙང་པོ་འདམ་པ *mi-gtsaṅ-po ẖdam-pa* such as choose impure things, *i.e.*, lascivious characters. འདམ་པ་སེར་སྐྱ *ẖdam-pa ser-ṣkya* वसिरोला said to = གླང་པོའི་པི་པི་ལིང་ *laṅ-poẖi pi-pi-liṅ* (*M̱ṅon.*).

འདམ་པོ *ẖdam-po*=ལོག་པ *log-pa.*

འདམ་བུ་ཀ་རས *ẖdam-bu ka-raṣ* n. of a medicinal root: འདམ་བུ་ཀ་རས་གློ་མཆིན་རྩ་ཚད་སེལ *dambu* removes inflammation of the lungs, liver, and blood-vessels.

འདམ་བུ *ẖdam-bu* नल a reed for thatching, writing; acc. to *Cs.* sugar-cane. འདམ་བུ་ལྟེ་བ *ẖdam-bu ḻte-wa* नलनाभि [the navel or joint of a reed]*S.* འདམ་བུའི་ཉ *ẖdam-buẖi ña* a species of eel living amid reeds (*M̱ṅon.*) འདམ་བུའི་ཚལ་སྐྱེས *ẖdam-buẖi tshal-ṣkyeṣ* शरजन्मा an epithet of Kārttikeya the youngest son of Mahādeva. [lit. 'reed-born,' Karttikeya is fabled to have been born in a thicket of reeds]*S.*

འདམ་བུའི་ས་བོན *ẖdam-buẖi sa-bon* कर्चुरक [the plant *Curcuma zerumbet.*]*S.*

འདམ་བུའི་ཚན་མོ *ẖdam-buẖi tshan-mo* पङ्कजिनी [the plant *Nelumbium speciosum.*]*S.*

འདམ་རྩ *ẖdam-ṟtsa* an aquatic creeper; grass growing in swamps and marshy soil.

འདམ་རྫབ *dam-ṟdsab* swamp, cess-pool; the filth of which makes water impure and dangerous to health: རྒྱལ་སྲིད་མི་གཙང་འདམ་རྫབ་ཆེན་པོ་ཡིན the unclean, or badly governed kingdom is (like) a filthy swamp (*A. 7*). འདམ་རྫབ་ལ་འབྱིང་བ *ẖdam-ṟdsab-la ẖbyiṅ-wa* to sink into a swamp.

འདམ་ཤོད་སྡར་མོ *Hdam-çoḏ ṣdar-mo* one of the thirty-seven sacred places of the Bon (*G. Bon. 37*).

འདམ་སེང་ *ẖdam-seṅ* the lion of the swamp, *i.e.*, the frog. འདམ་གྱི་སེང་གེ་སྐད་པོ་ཆེ *ẖdam-gyi seṅ-ge ṣkaḏ-po che* the cry of the lion of the swamp is loud (*S̱man. 108*).

འདའ་བ *ẖdaẖ-wa* (pres. and fut.) pf. འདས་པ *ẖdaṣ-pa* अतीत, अतिक्रमण, भूत, उत्तीर्ण 1. to pass away; to go beyond; to surmount, get the better of; སྡུག་ངན་ལས་འདའ་བ to pass away from sufferings, *i.e.*, to attain to Nirvāṇa; སྡུག་ངན་ལས་འདའ་ཁར at the time of death; at the time of entering into the state of Nirvāṇa. འདའ་དཀའ་བ *ẖdaẖ ḏkaẖ-wa* दुस्समतिक्रम difficult to pass over, to spend time; འདའ་ཁ *ẖdah-kha* the point of death; འདའ་ཁར་འདི་རྣམས་གལ་ཆེ་བ་ཡིན་གསུངས these are of importance at the time of (one's) death, he said (*Deb.* ག *16*). The following are examples of the use of *ẖdaş-pa* the past tense: འདས་པའི་སངས་རྒྱས *hdaş-paẖi sańş-ṟgyaş* the past Buddha; an epithet of Dīpaṅkara Buddha. འདས་པའི་ཆར་གྱུར་པ *ẖdaş-paẖi char gyur-pa* अतीता; संगता; འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པ passed away from this world; འདས་པའི་དུས the time that has passed away; ཟླ་དགུ་འདས་ནས after an elapse of nine months; ལྷ་ལས་འདས་པའི་སྤོས *lha-laş ẖdaş-paẖi spoş* incense surpassing that of the gods; གྲངས་ལས་འདས་པ surpassing the number, *i.e.*, numberless, innumerable; བློ་ཡི་ཡུལ་ལས་འདས་པ surpassing the understanding; inconceivable; བརྗོད་ལས་འདས་པ unspeakable, indescribable; ཉི་ཟླ་འདས་ནས when the sun and moon have disappeared (for a time). འདས་པའི་ཚིག *ẖdas-paẖi tshig* the perfect tense; བཅོམ་ལྡན་འདས *ḇcom-ḻdan-ẖdas* "he who, sated with conquest, has passed beyond," *i.e.*, Bhagwan or Buddha.

འདའ་ག *ẖdaẖ-ga* or འདའ་ག་མ (ཆུ་འཕྲེང་ལྟ་བུ *chu-ẖphreń ḻta-bu*) the hour of death (*Cs.*); འདའ་ག་ཡེ་ཤེས *ẖdaẖ-ga ye-çeş* कालज्ञान knowledge of the hour of death (title of a book).

འདས་མཆོད *ẖdaş-m̱choḏ* (ལོ་མཆོད or དུས་མཆོད funeral ceremonies (*J. Zań.*), religious ceremonies observed at death; the death anniversary of deceased parents and lamas: བླ་མ་གསེར་གླིང་པའི་འདས་མཆོད་བཟང་པོ་རེ་མ་ཆག་པར་མཛད he kept well each death anniversary of Lama *G̱ser-gliń-pa* without a break (*A. 49*).

འདས་པོ *ẖdaş-po* the deceased, defunct, the late.

འདས་ལོག *ẖdaş-log* ghost, apparition; the reappearance of a deceased person, which re-appearing is possible only within forty-nine days from death.

འདར་པ *ẖdar-pa* or འདར་བ *ẖdar-wa* कम्प (sbst.) quaking, shivering; one who shivers. Also as vb. चल्, वेप् to tremble, shudder, shiver, quake: ལུས་འཁྱགས་ནས་འདར *luş ẖkhyagş-naş ẖdar* the body freezing shivers (*Ńag. 39*); གྲངས་པས་འདར་བ to shiver with cold; འདར་བར་འགྱུར་བ *ẖdar-war ẖgyur-wa* to tremble.

འདར་ཡམ *ẖdar-yam* wavering, doubting, undetermined.

Syn. གཡོ་བར་བྱེད *gyo-war-byeḏ*; འདར་བར་བྱེད *ẖdar-war-byeḏ* (*Mńon.*).

འདར་ཡམ་བྱེད་པ *ẖdar-yam byeḏ-pa* to doubt, to waver.

འདར་ཤུམ་ཤུམ *ẖdar shum-shum* tremulous, quaking with fear: འདར་ཤུམ་ཤུམ་འབྲུན་ཙིག་ཙིག་བསྡད་འདུག the mice quaking with fear and depositing dung squatted down (*Ṟdsa. 31*).

འདར་འདར *ẖdar ẖdar* थरथर trembling.

འདར་བུ *ẖdar-bu* कम्प ague, throbbing.

འདར་ཤང་ *ẖdar-çań* a high-sounding vibrating drum used by Bon priests in necromancy: བདུད་ཐམས་ཅད་ཀྱང་འདར་ཤང་ཁྱེར་ནས even all the demons carrying drums.

འདལ་བ *ẖdal-wa* 1. to sink down: འདལ་འགྲོ་བ *ẖdal ẖgro-wa* to be absorbed, sunk, as ink sinks in bad porous paper or in blotting paper. 2. དལ་པ *dal-pa*, ཆུ་འདལ *chu-hdal* still-water, also water moving slowly. བད་འདལ *baḏ-ẖdal* being left exhausted on the road, sinking under fatigue (*Jä.*).

འདི *ḥdi* 1. **इयं, अयं, असौ, इदं**, एषः this; also in colloq. very commonly= the: མེ་མདའ་འདི་ག་པ་རེད where is the gun? འདི་སུ་ཡོད who is this? Where the plural of a noun is indicated, the plural sign is annexed to the demon. pron., *e.g.*, ངའི་མཇུག་ལ་རྟ་འདི་དག་ཁྲིད་ཤོག *ṅaḥi-mjug-la rta ḥdi-dag krid-çog* lead the horses after me! ཟླ་བ་འདི་ལ in this month; ད་ལོ་འདི་ལ in this year; དུས་ཚོད་འདི་ལ at this (particular) time. 2. when applied in reference to distance it signifies nearness; རང་གི་སྡོད་ས་རི་འདི་ལ my residence in this (near) hill; ལུང་པ་འདི་ལ in this valley or country; བསྒྲུབ་པ་པོ་འདི the respective performer (of an incantation) (*Jä.*). 3. such a one: བདག་མིང་འདི་ཞེས་བྱ་བ I, and such and such a one; ངས་ཁྱོད་ལ་འདི་དང་འདི་ལྟ་བུ་ཞིག་སྦྱིན་ནོ I give you such and such a thing. འདི is often redundantly joined with the possessive pron. བདག་གི་གོས་འདི this my cloth; བདག་གི་ནོར་འདི this my wealth; ས་ཆེ་འདི་ན་འདི་ལས་གཞན་པ་གང་ (*Yid. 162*) in this great country who else is *greater* than this? འདི་ཇི་སྙམ་དུ་སེམས *ḥdi ji snam-du sems* **तत् किम् मन्यस्व** what think you of this? སངས་རྒྱས་འོད་སྲུང་གི་གཙུག་ལག་ཁང་ཡོད་པས་འདི་སོས (underneath this mound of sand) there is the monastery of Buddha Kas'yapa, restore it; འདི་ཡོད་པས་འདི་འབྱུང་ *ḥdi yod-pas ḥdi-byuṅ* **अस्मिन् सतीदं भवति** that having existed this arose; འདིས་འདི་རྣམས་བཏུང་ *ḥdis ḥdi-rnams btuṅ* **इमानि अस्य पीतानि** they will drink these.

འདི་ཀ་རང་ *ḥdi-ka-raṅ* just here, just now (*Jä*); also this very same.

འདི་ཀོ *ḥdi-ko* this one (*So-rig. 15*).

འདི་སྐད *ḥdi-skad*=འདི་ལྟར, དེ་བཞིན एवं thus, accordingly. Used chiefly with the *verbum loquendi* and quotations; but འདི་སྐད་བྱེད་པར་གྱུར་ཅིག *ḥdi-skad byed-par gyur cig* एवं **कुरु** [do in this way]*S.* འདི་སྐད་དོ *ḥdi-skad-do*= འདི་ལྟར་ཟེར་རོ or འདི་ལྟར་བཤད་དོ has said so; རྒྱས་པའི་ཚིག་གིས་ཞུ་བ་འདི་སྐད་དོ has thus fully expressed in respectful language; or, he prayed with inflated words thus (*A. 21*).

འདི་སྐྱེས་པའི་ཕྱིར་འདི་སྐྱེས *ḥdi skyes-paḥi phyir ḥdi-skyes* **अत उत्पादात् इदमुत्पद्यते** [this is produced on account of that being produced]*S.*

འདི་ལྟར *ḥdi-ltar* एवं, **इयान्, ईदृश, ईदृक्ष, अत्र** so, in this manner, thus: ཅིའི་ཕྱིར་ཁྱོད་འདི་ལྟར་གྱུར in what manner have you become so, how did you get into this condition? འདི་ལྟར་རོ it was to this effect, of this purport; ང་འདི་ལྟར་ཡིན such as this I am; འདུས་བྱས་ཆོས་རྣམས་འདི་ལྟར་བལྟ compounded things must be regarded thus; the word དེ་ལྟར should usually be accompanied by a snap of the fingers (སེ་གོལ or སྐད་ཅིག་མ). འདི་ལྟར་གྱུར་ཅིག *ḥdi-ltar gyur-cig* एवं **भवतु**, एवमस्तु be it so, let it so be. འདི་ལྟ་སྟེ *ḥdi-lta-ste*, (དཔེར་ན) **तद्यथा, यदिदं** for example, for instance, to wit, such as, viz.

འདི་དང་ཕྱི *ḥdi-daṅ phyi* or འདི་ཕྱི the present and the future (life).

འདི་དུས *ḥdi-dus* **इदानीं, अद्य** to-day, this time.

འདི་ནས *ḥdi-nas* from this place, from this time; as yet, still. འདི་ནས་དེ་ཐུག from here to that, from here to there.

འདི་པ *ḥdi-pa* **अत्रौ** man of this place; this man; འདི་པའི་གདོང *ḥdi-paḥi gdoṅ* from this man's face, *i.e.*, from the lips of this man. Colloq. འདི་པ is a common word for here: *kha-sang di-pa lep-song* he arrived here yesterday.

འདི་ཕྱི་སྡེབ་པ *ḥdi-phyi sdeb-pa*, or རྗེ་བ *rje-wa* to exchange this life for the future one, *i.e.*, ཚེ་ཕྱི་མ་བློས་བཏང་སྟེ་འདིའི་དོན་སྒྲུབ་པ doing the concerns of this life, having cast out from the mind the thoughts of the future (existence).

འདི་བྱ་འདི་བྱེད *ẖdi-bya ẖdi-byeḏ* instructions to do this and that (idiom.); to be earthly minded.

འདི་ཙུག་ཡིན *ẖdi-tsug-yin* in *W.*: how is this? འདི་རང་ཡིན it is he himself: ཚེ་དང་ལྡན་པ་འདི་ཙུག་ཡིན *tshe-dañ ḻdan-pa ẖdi-tshug-yin* how is the venerable monk himself? (*A. 132*).

འདི་རུ *ẖdi-ru* here, into this place, at this place. འདི་རུ་ཤོག come hither! འདིར *ẖdir* अत्र here; = འདི་ན *ẖdi-na* अस्मिन् at this place: ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་འདིར་ལྷགས་སམ has the Dharma Rājā (with his retinue) come here? (*A. 23*).

འདི་མུར *ẖdi-mur* = འདི་ན *ẖdi-na* here (*Yig. 83*).

འདི་རིགས *ẖdi-rigṣ* these; of this kind.

འདིག *ẖdig* stopper, stopple; also ཁ་འདིག་པ to stop up, to close with a stopper; འདིག་རིལ musket-ball, cf. དིག *dig* (*Jä.*).

འདིང་བ *ẖdiñ-wa* pf. བཏིང *ḇtiñ* fut. གདིང imp. ཐིངས *thiñṣ*, to spread on the ground (a mat, etc.); to lay out, to sprinkle, strew (grass, hay); sbst. བཏིང་བ in *W.* a small carpet on which lamas sit; མལ་བཏིང bedding, pillow, or blanket; འདིང་རྒྱབ་པ acc. to *Sch.* to weigh in one's mind, to consider; to suspect.

འདུ་བ I: *ẖdu-wa* pf. འདུས་པ समवाय, सन्नय; समायुज 1. to collect, accumulate; མི་ནོར་ལོངས་སྤྱོད་འདུ་བ to collect men, wealth and fortune. 2. to come together, to assemble, (of men and animals).

འདུ་ཁང *ẖdu-khañ* मठ properly the hall of congregation for members in a monastery, but is a term often loosely assigned and is applied even to the ordinary antechamber of a temple. འདུ་ཁང་དུ་འདུ་བ *ẖdu-khañ-du ẖdu-wa* to assemble in the congregation-hall.

འདུ་འཁྲུག *ẖdu-ẖkhrug* 1. = ཁམས་འཁྲུགས་པ or འབྱུང་བ་འཁྲུགས་པ lit. distemper, disorder in the constitution; hence illness, ill-health. 2. tumult, riot, uproar (*Cs.*); འདུ་འཁྲུགས་པ *ẖdu ẖkhrug-pa* invalid, one laid up.

འདུ་གནས *ẖdu-gnaṣ* शाला; संसार [house, the world]*S.*

+ འདུ་འཕྲོད or ཁྲོད *ẖdu-ẖphroḏ* or *khroḏ* = ཚོགས་པ assemblage, congregation, crowding together.

འདུ་འཛིན *ẖdu-ẖdsin* संसर्ग [company]*S.*

འདུ་བ II: 1. to get married, to unite, to join one another: ཁྱོ་ཤུག་ཏུ་འདུ་བ *khyoḏ çug-tu ẖdu-wa* to unite as husband and wife. 2. in a special sense in philosophical lang.: to unite (opp. to འབྲལ་བ to separate), *e.g.*, the soul uniting with an organ of sense, like སྡེབ་པ *ṣdeb-pa*: འདུས་བྱས *ẖduṣ-byaṣ* composed of two or more ingredients; འདུས་མ་བྱས consisting of one thing, simple, elementary; only the primordial is eternal, everything compounded is perishable; frq. 3. འདུས་པ to consist of or in; གཉིས་སུ་འདུས་སོ consist of two things; སྣང་སྲིད་སེམས་སུ་འདུས་ཏེ་གདའ the inner, *i.e.*, the visible world comprised in the soul.

འདུ་བྱེད *ẖdu-byeḏ* प्रतिपन्न, सांग्रहिक, संस्कार that which is or seems to be compounded, as opp. to the simple and elementary; anything pertaining to either body, speech or mind that can be analyzed. Is thus particularised: སེམས་ཀྱི་འདུ་བྱེད mental associations, thoughts, ideas, etc.; ལུས་ཀྱི་འདུ་བྱེད material or physical compounds; ངག་གི་འདུ་བྱེད phrases, epigram, sententious expressions etc. (*K. d.* ཕ *243*). It is one of the five *Skandha*. Acc. to Budh. there are eight *Du-je* or *Saṁskāra* which are necessary to the state of *Samadhi* (*i.e.*, contemplative asceticism) :—(1) འདུན་པ [प्रीति love]*S.* (2) རྩོལ་བ [व्यायाम exercise]*S.* (3) དད་པ [श्रद्धा faith]*S.* (4) ཤེན་ཏུ་སྲུངས་པ [संप्रजन्य watchfulness]*S.* (5) དྲན་པ [स्मृति memory]*S.* (6) ཤེས་བཞིན [चेतना intelligence or reflection]*S.* (7) སེམས་པ [प्रश्रब्धि confidence]*S.* (8) བཏང་སྙོམས [उपेक्षा indifference to pleasure and pain]*S.*

འདུ་བ་སྙོམས་པ *ẖdu-wa s̈noms-pa*=ནད་མེད་པ good physical constitution, health.

འདུ་ཚོགས *ẖdu-tshogs* a crowd, many people assembled together: སྐྱེ་བོའི་འདུ་ཚོགས་གྲོང་ཁྱེར་སྤོས་ལྡན་འདྲ the concourse of men was like the city of Gandhavati (*A. 2*).

འདུ་འཛི *ẖdu-ẖdsi* entertainment of many people in one place with food and drink or with amusement, also noisy talking at the time of entertainment: ང་རྒྱལ་མེད་ཕྱིར་བདག་གིས་འདུ་འཛི་སྤངས being free from pride I have left off attending entertainments (*A. 6*). Also=noise, bustle, din: འདུ་འཛི་མེད་པའི་དབེན་པ་འདི this solitude which is free from noise; འདུ་འཛི་ལ་གནས་པ to live in the midst of the bustle of worldly affairs. Acc. to the Bon there are sixteen kinds of འདུ་འཛི.—འདུ་འཛི་ཅན *ẖdu-ẖdsi-can* अनवकाश=a hermit, a retired man.

འདུ་ཤེས *ẖdu-çes* संज्ञा, संज्ञी 1. consciousness. Moreover, in the opinion of the author of this dictionary (though not in that of the editors), this word practically signifies the soul, with the difference that according to Buddhists it is not an absolute simple entity: *Saṁjñā* conveys the idea of a collection of perceptions to form one compound entity, *i.e.*, to form such consciousness as is capable of being analyzed. འདུ་ཤེས་ནི་ཡང་དག་པར་ཤེས་པར་བྱེད་པའི་མཚན་ཉིད་དེ *H̱du-çes* or consciousness is said to be the sign of perfect knowledge; ཆོས་རྣམས་སོ་སོའི་ངོ་བོའི་མཚན་ཉིད་དང་ལྡན་པར་ཤེས་པ་དེ་འདུ་ཤེས་ཡིན་ནོ that is *Saṁjñā* which comprises the knowledge of the nature of all different things, *i.e.*, matter in its differentiated state (*K. d.* ཞ *354*). 2. notion, conception, image, feeling, thought: ནོར་ལ་རྟག་ཏུ་ཡོད་པའི་འདུ་ཤེས་སྐྱེད་པ the up-rising of the idea of constant possession of earthly good; ལུས་ལ་གྲུའི་འདུ་ཤེས་འཇུག་པ to unite with the human body the idea of a ship, to represent the body as a ship; སྐྱོ་བའི་འདུ་ཤེས་བྱུང་ there arose the feeling of discomfort; ཁྲོ་བའི་འདུ་ཤེས་སྤང་བ the giving up of the idea of anger; དགེ་བའི་ཕྱོགས་ལ་འདུ་ཤེས་ཙང་རྫད་ཀྱང་མ་གཡོས no thoughts, no inclinations, tending to virtue, arose (in him), virtuous emotions never stirred in his mind; ཆགས་པའི་འདུ་ཤེས་ཅན entertaining thoughts of sensual pleasure; འདུ་ཤེས་སླར་རྙེད་པ to recover from a state of insensibility. As one of the five ཕུང་པོ or *skandha* the term is translated by idea (*Burn. I. 511*), by perception (*Köpp. 1-603*). The three terms འདུ་ཤེས་ཅན, འདུ་ཤེས་མེད་པ, འདུ་ཤེས་མེད་མིན may be rendered: having the faculty of thinking, having no faculty of thinking, neither thinking nor not thinking (latter part from *Jä.*). [འདུ་ཤེས *ẖdu-çes* or संज्ञा *saṁjñā* signifies 1. denomination, name; 2. knowledge derived through names, verbal association]*S.*

འདུ་ཤེས་གསུམ *ẖdu-çes-gsum* 1. ཆུང་ངུ परित्त [little, limited]*S.* 2. ཆེན་པོར་གྱུར་པ महद्-गत [great, extensive]*S.* 3. ཚད་མེད अप्रमाण [unlimited, infinite]*S.* (***M.*** *V.*).

འདུ་ཤེས་ཀྱི་རྣམ་པ *ẖdu-çes-kyi ṟnam-pa* संज्ञागत the 15 subjects of *Saṁjñā* necessary to full meditation on མི་སྡུག་པ are:—(1) རྣམ་པར་བམ་པའི་འདུ་ཤེས व्याध्मातकसंज्ञा; (2) རྣམ་པར་འབུས་འཇིགས་པའི་འདུ་ཤེས or འབུ་ཅན་གྱི་འདུ་ཤེས विपद्मकसंज्ञा; (3) རྣམ་པར་རྣག་པའི་འདུ་ཤེས विप्रतीकसंज्ञा, (4) རྣམ་པར་དམར་བའི་འདུ་ཤེས विलोहितकसंज्ञा; (5) རྣམ་པར་སྔོས་པའི་འདུ་ཤེས विनीलकसंज्ञा; (6) རྣམ་པར་ཟོས་པའི་འདུ་ཤེས विखादितकसंज्ञा:

(7) རྣམ་པར་འཐོར་བའི་འདུ་ཤེས विचित्रकसंज्ञा ; (8) རུས་པའི་འདུ་ཤེས or རུས་གོང་གི་འདུ་ཤེས अस्थिसंज्ञा ; (9) རྣམ་པར་ཚིག་པའི་འདུ་ཤེས विभाषकसंज्ञा ; (10) ལུས་ཐ་དད་ཅིང་འདུ་ཤེས་ཐ་དད་པ་དག, དཔེར་ན་མི་རྣམས་དང་ལྷ་ཅིག་པོ नानात्वकायनानासंज्ञानं तत् यथा मनुष्या नानासुर् एको देवः ; (11) ལུས་ཐ་དད་ལ་འདུ་ཤེས་གཅིག་པ་དག, དཔེར་ན་ཚངས་རིས་ཀྱི་ལྷ་དག་དང་པོ་བྱུང་བའོ नानात्वकाय एकत्वसंज्ञानं तत् यथा देवो ब्रह्मकायिकः प्रथमाभिनिर्वृत्तः ; (12) ལུས་གཅིག་ལ་འདུ་ཤེས་ཐ་དད་པ་དག, དཔེར་ན་འོད་གསལ་བ་རྣམས་སོ एकत्वकायाः नानात्वसंज्ञानाः तत् यथा आभास्वराः ; (13) ལུས་གཅིག་ལ་འདུ་ཤེས་གཅིག་པ་དག, དཔེར་ན་དགེ་རྒྱས་ཀྱི་ལྷ་རྣམས་སོ एकत्वकाया एकत्वसंज्ञानाः तद्यथा देवाः शुभकृत्स्नाः ; (14) འདུ་ཤེས་མེད་འདུ་ཤེས་མེད་མིན་སྐྱེ་མཆེད नैवसंज्ञानासंज्ञायतनम् ; (15) འདུ་ཤེས་མེད་པའི་སེམས་ཅན་རྣམས असंज्ञानसत्त्वाः.

འདུ་ཤེས་མེད་པའི་གནས *ẖdu-çeş meḏ-pahi gnaş* an imaginary place situated in the direction of འབྲས་བུ་ཆེ་བ (Bon).

འདུ་ཤེས་མེད་པ *ẖdu-çeş meḏ-pa* असंज्ञान ; [without consciousness]*S*.

འདུག་པ *ẖdug-pa* 1. to sit ; to remain, to stay : འདུག་འདུག་ཕྲལ་བ་མིན stay, stay! don't be in a hurry. 2. carries all the meanings of our verb "to be" in its usage both as an auxiliary verb and as a substantive verb. It is employed to express presence, *e.g.*, ***Kho khang-la ẖdug*** he is in the house ; also existence and identity, *e.g.*, ***De su ẖdug*** who is that? ***Bu-mo la bu-tsa ñis ẖdug*** the woman has two sons; also as copula to connect a noun or phrase with its attribute, *e.g.*, ***Chañ ẖdi yag-po ẖdug*** this beer is good. As an auxiliary འདུག is conjoined with other verbs under varying circumstances. If annexed to the simple root, the present tense is usually indicated : སྤྲིན་རྣམས་འདའ་ལ་ཉི་འོད་སྐྱེ་འདུག *şprin-ŗnamş ẖdaḥ-la ñi-ẖhod şkye-ẖdug* when the clouds pass away, sun-light appears. Added to the termin. inf. it expresses intention or compulsion : སྔ་དྲོ་ལ་སྐྱོད་པར་འདུག *şña-dro-la şkyoḏ-par ẖdug* he is to set out in the morning. As an auxiliary འདུག seems to be annexed to all the gerundial and participal forms of other verbs, *i.e.*, with the forms in ཀྱི or གིན or གི and those in ནས, པས, ཏེ, and ཞིང ; making with the first set a periphrastical pres. tense, *e.g.*, ས་ལ་ཉལ་གྱི་འདུག he is lying on the ground, and with the second class usually an imperfect tense. In the case, however, of its use with gerunds of the second class we observe often that the sense of "it seemed" or "it was as if" is implied. Thus, འདུག commonly occurs as the auxiliary of verbs in narratives of visions, illusions, etc., and also where a certain doubtfulness or want of exactitude exists. We shall proceed to quote two passages from Milaraspa which sufficiently illustrate the latter usage and which, further, are examples of the whole participial or gerundial forms with འདུག :—ཉིན་ཅིག་འདོད་ལྷ་རིགས་དྲུག་གི་ལྷ་རྣམས་གསལ་པོར་མཐོང་བས། གོང་མས་འོག་མ་ལ་བདུད་རྩིའི་ཆར་འབབས་ཤིང་འདུག། ལྷ་རྣམས་ངོམས་ཤིང་ཚིམ་ནས་འདུག་པ་ལ། བདག་གི་མ་སྐོམ་ཀྱིན་འཆི་ཞིང་འདུག་པ་ཅིག་མཐོང་། one day when the deities of the six classes of gods of lust were clearly visible, those which were uppermost were, as it were, showering down rain of nectar on those below. When the deities had satisfied their thirst and were contentedly sitting together they saw one of their number who was apparently dying yet was free from thirst. དེ་ནས་འབད་དེ་བསྒོམས་པས་ཞག་བཅུ་བཞི་སོང་ཙ་ན། མཚན་གང་བདག་གི་ལུས་འདི་ནམ་མཁའི་ཁམས་ཙམ་དུ་སོང་ནས་འདུག། སྤྱི་གཙུག་ནས་རྐང་མཐིལ་ཡན་ལ་འགྲོ་བ་རིགས་དྲུག་གི་སེམས་ཅན་རྣམས་འདུག་པ་ལ། ཕལ་ཆེར་འོ་མ་འབའ་ཞིག་འཐུང་གི་འདུག། ལ་ལ་སྐར་མ་ལས་འོ་མ་བཞོས་ནས་འཐུང་གི་འདུག། གང་ནས་བྱུང་ཆ་མེད་པའི་ཅུར་རིང་གི་སྒྲ་ཆེན་མོ་དུས་རྒྱུན་དུ་འོང་ཞིང་འདུག། ནམ་ལངས་ནས་སྒོམ་ཤག་བཀྲོལ་བས་མེད་པར་སོང་། then, because he applied himself assiduously to meditation, when 14 days had elapsed

it seemed as if his body the whole night had been even up to the skies, and it was as if there were sensate beings of the six classes of living creatures from the crown of his head to the tops and soles of his feet and for the most part they were drinking only milk; some indeed having obtained milk from the stars, were drinking it, and loud sounds of cymbals were continually coming up without his knowing whence they arose; but when night had lifted, having cast aside his meditating bonds, they vanished. Finally, it should be pointed out, how common in the colloq. is that form of the present with འདུག added to the gerund in གྱི, གི, etc. In fact this form has almost superseded the ordinary present tense; although འདུག in these cases seems to be confined to express the 2nd and 3rd persons, ཡིན or ཡོད being substituted in the 1st person: *kho-rang ḍo-gi-dug* he is going; *ńa-rang ḍo-gi-yin* I am going.

འདུག་ཁྲི *ẖdug-khri* a chair, a raised platform to sit upon.

འདུག་གནས *ẖdug-gnaş* or འདུག་ས = ཁང་ཁྱིམ residence, home (*M̱ńon.*).

འདུག་སྟངས *ẖdug-ştańs* = འདུག་ལུགས manner of sitting: སེང་གེའི་འདུག་སྟངས the manner of a lion's sitting. The different postures of sitting are:—(1) རྡོ་རྗེ་སྐྱིལ་ཀྲུང་ *rdo-rje skyil-kruń*; (2) སྐྱིལ་མོ་ཀྲུང་ *şkyil-mo kruń*; (3) བཟང་པོའི་འདུག་སྟངས; (4) རྒྱལ་པོ་རོལ་པའི་སྟབས; (5) ངལ་གསོར་གནས་པ; (6) ཙོག་ཙོག་པུར་འདུག་པ; (7) འཁྲིལ་བཞུགས་པ (*M̱ńon.*).

འདུག་འདུག *ẖdug-ẖdug* 1. (in the dialect of *Khamş*) = ཚབ་ཚབ་བྱས་པ. 2. = སྡོད་སྡོད sit, sit.

འདུད་པ *ẖduḏ-pa* pf. and fut. བཏུད *ḇtud* वन्दना to bend, to make a bow; ཞབས་ལ་འདུད་པ to bow at a person's feet (*Ńag. 39*); རྣ་བ་འདུད to incline one's ears to hear; རབ་ཏུ་འདུད་པ प्रणाम salutation.

འདུན *ẖdun* or ཀོ་འདུན = སྣ་ཚོགས several kinds, divers, various.

+འདུན་ཁང་ *ẖdun-khań* 1. = བང་མཛོད or མཛོད་ཁང་ store-house, treasury, repository. 2. = སྡོད་ས *şdoḏ-sa* residence, abode (*M̱ńon.*). 3. सभामण्डप, मण्डप parlour, council-room.

འདུན་པ *ẖdun-pa* छन्दः, सामीची, षड्व 1. longing, craving, wish, supplication; འདུན་པ་ཞེས་བྱ་བ་བསམ་པ་གང་ཡིན་པའོ what is called *H̱dun-pa* is whatever arises in the mind (*K. d.* ༢ *355*). 2. a courtier; a sycophant, flatterer, one who waits upon royalty to contribute to his pleasures and amusements: རྒྱལ་བུ་ལ་འདུན་པ་དག་ན་རེ to the prince the courtiers said (*H̱brom. 145*). 3. vb. to long for, crave, to hanker after: ཉན་པ་ལ་མི་འདུན་པར they not having any desire to hear, དགེ་འདུན one who is devout or is earnest in virtue or religion; also དགེ་བ་ལ་འདུན་པ to yearn for or strive after virtue. 4. one of the six early disciples of Buddha called *Sadvarga* (*M.V.*).

Syn. འདོད་པ *ẖdoḏ-pa*; དགོངས་པ *ḏgońş-pa*; མོས་པ *moş-pa* (*M̱ńon.*).

འདུན་མ *ẖdun-ma* 1. council, conference, committee: འདུན་མ་མི་འགྲིག་པ the committee did not agree; གཞན་རྣམས་ན་རེ་སྲིན་པོ་རེས་གཏམ་རེ་སྨྲས་ན་འདུན་མ་མི་འགྲིག others said; if each *Sṟin-po* speaks independently the conference cannot settle (anything) (*H̱brom. 136*); འདུན་མར་བསྡུས they called a council together; དགེ་འདུན a congregation or association of religious persons, the Buddhist priesthood. 2. advice, counsel: འདུན་མ་ངན་པ a bad advice; འདུན་མ་འདེབས་པ to give advice; འདུན་མ་བྱེད་པ to take a resolution (*Jä.*). 3. companion, associate: གཏན་གྱི་འདུན་མ་ཕུགས་ཀྱི་བསམ་བློ permanent companion, *i.e.*, wife, and the consideration of the future.

འདུན་ས *ẖdun-sa* meeting place, assembly; association, society. འདུན་སར་འཁོད་པ posted, appointed to a position (*A. K. 2-73*).

འདུམ་པ *ẖdum-pa* 1. sbst. concord, peace, treaty, concordat. 2. vb. to bring to reconciliation, to reconcile one's self to, to be reconciled with; འཐབ་པ་འདུམ་ན if contending parties are reconciled with one another; རྟག་ཏུ་མི་འདུམ་མོ they are constantly at variance; འདུམ་བྱེད་པ, མཐུན་པར་བྱེད་པ to make treaty, to come to terms, to come to agreement.

འདུམ་ཁྲ *ẖdum-khra* agreement, contract.

འདུམ་བདེ་བ *ẖdum b̲de-wa* = སྐབས་བདེ་བ (*Yig.*).

འདུམ་བུ *ẖdum-bu* seems to indicate the three སེ་རྒོད *se-r̲god̲*, སྐྱེད་པ *şkyed̲-pa*, ཧོམ་བུ *ẖom-bu* which also are called གཡུ་འདུམ *gyu-ẖdum*, གསེར་འདུམ *gser-ẖdum*, མཆོང་འདུམ *m̲choṅ-ẖdum* (*Miṅ-r̲da. 2*).

འདུར *ẖdur* thick and clammy (*Sch.*).

འདུར་བ *ẖdur-wa* to trot, to run in a trot; འདུར་གྲོས *ẖdur-groş* a trot; འདུར་གྱིས་སོང *ẖdur-gyiş soṅ* went trotting. ལྕགས་ཀྱི་སྦྲར་མོ་ཞིག་འདུར་གྱིས་ཇོ་བོའི་ཕྱོགས་སུ་སོང་བས trotting along with a whip in his grasp went to the side of Atis'a (*A. 106*). འདུར་འདུར *ẖdur-ẖdur* = འགྲོ་སྟངས *ẖgro-ştaṅş* (*Ṅag. 39*): འདུར་འདུར་རྒྱུགས་ནས་བདག་གི་མདུན་དུ་སླེབས came running in a trot before me (*R̲dsa. 31*).

འདུར་ཕྱེ་དྲག་པ *ẖdur-phye dr̲ag-pa* very fine flour; འདུར་ཕྱེ་ཤེལ་པ *ẖdur-phye shel-pa* course flour (*R̲tsii.*).

འདུར་བོན *ẖdur-bon* = དུར་བོན *dur-bon* the class of Bon who chiefly practise necromancy (*Yig.*).

འདུལ་བ I: *ẖdul-wa* vb., pf. བཏུལ *b̲tul* or ཐུལ *thul*, fut. གདུལ *gdul*, imp. ཐུལ *thul*; འདུལ་བྱེད *ẖdul-byed̲*, འདུལ་བར་བྱ *ẖdul-war-bya*, should or ought to be converted, འདུལ་བར་གྱུར་རོ *ẖdul-war gyur-ro* have become converted. 1. to subdue, conquer, vanquish; sometimes even to kill, to annihilate. 2. to till, to cultivate, waste land. 3. to tame, bring under right discipline; and so, Buddhistically, to convert. This last is the most important and frequent sense of the word. འདུལ་བའི་རིགས་པ *ẖdul-waẖi rig-pa* those fit for and predestined to conversion; འགྲོ་བ་ངའི་འདུལ་བྱ་ཡིན *ẖgro-wa ṅaẖi ẖdul-bya yin* the beings are to be converted by me; བདག་ཁྱེད་ཀྱི་འདུལ་བྱར་ཤོག་ཅིག *b̲dag khyed̲-kyi ẖdul-byar çog-cig* may we become your converts! ཨུ་རྒྱན་གྱི་ཡུལ་ཁམས་ཐམས་ཅད་གདུལ་བྱར་དུས་ལ་བབ་པས the time having arrived that all the regions of Urgyan should be converted.

འདུལ་བ II: विनय discipline, taming, conversion, etc. But the word is especially applied as the title of the first section of the Kah-gyur which is equivalent to the Vinaya.

In Budh. འདུལ་བ་ལ विनय ཞེས་པ विपत्ति ཞེས་པ རྣམ་པར་ལྟུང་བ་ལྟ, ལྟུང་བ་སྟོན་ཅིང་ངེས་པར་བྱེད་པས་འདུལ་བ་ཞེས་པ विनिश्चय ཞེས་པ་རྣམ་པར་ངེས་པས་འདུལ་བ་ཞེས་གསུངས་ཏེ also ལྟུང་དང་འབྱུང་དང་ལྟུང་བ་དང་, ངེས་པར་འབྱུང་དང་གང་ཟག་དང་, བཅས་པ་དང་ནི་རབ་དབྱེ་དང་, རྣམ་པར་ངེས་ཕྱིར་འདུལ་བ་ཉིད (*J. Zañ.*) "*H̲dul-wa* is called *Vinaya* and *Vipatti* signifies complete falling (into sin); and that which demonstrates that fall by making sure of it is called *Vinaya*. It is stated by *Viniçcaya* that is by *R̲nam-par ṅeş-pa* that *Vinaya* is observed. That state of moral discipline, *i.e.*, *Vinaya*, because of its certain action, fully distinguishes between sin, origin of sin, anger, or passion, and is so called on account of its certainty." *Vinaya* is subduing of the external foe as well as of the inner sufferings. Buddha is reputed to have delivered the *Vinaya-piṭaka* scriptures consisting of 21,000 sermons; but at any rate only thirteen volumes have been translated into Tibetan. In the Tibetan Dulwa or Vinaya there are three hundred and forty four chapters and 104,800 s loka. At the beginning of each chapter is the following heading which distinguishes it from all other *piṭaka*:—ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པ་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ *thamş-cad̲ m̲khyen-pa-la phyag-h̲tshal-lo* Salutation to the omniscient! The section of the Dulwa treating of ལུང་གཞི *luń-gshi* is called འདུལ་ལུང་མ་མོ *h̲dul-luń ma-mo* (*R̲da-r̲ñiń.*).

འདུལ་བ་སྨྲ་བ *h̲dul-wa şmr̲a-wa* विनयवादि (*A. K. 1-12*) [one who propounds the doctrine of *Vinaya-piṭaka*]*S.*

འདུལ་བ་པོ *h̲dul-wa-po* a tamer, discipliner.

འདུལ་བ་དང་འགལ་བ *h̲dul-wa dań h̲gal-wa* विनयातिसारी [transgressing the laws of moral conduct]*S.*

འདུལ་བྱེད *h̲dul-byed̲* दम-धर्म [virtue of self-restraint]*S.*

འདུལ་བྱེད་སྐྱེས *h̲dul-byed̲ şkyeş* वैनतेय an epithet of the Garuḍa bird.

འདུལ་བའི་སྡེ *h̲dul-wah̲i şde* विनय वर्ग the Dulwa or disciplinary part of the *Kahgyur.* འདུལ་བའི་གཞི *h̲dul-wah̲i-gshi* विनय वस्तु the main principles of the Dulwa. འདུལ་བ་འཛིན་པ *h̲dul-wa h̲dsin-pa* विनयधर a Buddhist monk who observes the rules of *Vinaya.*

འདུལ་འཛིན་མཚོ་སྣ་པ *H̲dul-h̲dsin m̲tsho şna-pa* n. of a celebrated lama of the *B̲kah̲-gdam-pa* sect of *M̲tsho-şna* in Tibet (*Loń.* ༢ *9*).

འདུལ་གཤེན་དྲུག *h̲dul-gçen dr̲ug* the six Bon ascetics or saints corresponding to the ཐུབ་པ་དྲུག *thub-pa dr̲ug* of the Nyingma school who preside over the six states of animated being.

འདུས་ཆུང་རྫོང *H̲duş-chuń r̲dsoń* n. of the chief town in the district of འདུས་ཆུང *H̲duş-chuń* (*R̲tsii.*).

འདུས་པ *h̲duş-pa* 1. a pf. as well as བདུས of འདུ་བ *h̲du-wa* ; འདུས་སོ=ཚོགས་སོ assembled. སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་སྣ་ཚོགས་ནས་འདུས་པ नानाबुद्धक्षेत्रसन्निपात assembled from different Buddhist mansions. 2. sbst. सभा, सङ्घ, समाज : འདུས་པའི་ནང་ན་འདུག་ཀྱང་རུང although he may have entered the assembly or council; also = he may sit or have a seat in the council. 3. सन्निपात typhoid fever accompanied by many complications.

འདུས *h̲duş* स्कन्ध [aggregate]*S.*

འདུས་ཆུང *H̲duş-chuń* n. of a district of *G̲tsań* in Tibet.

འདུས་པ་རིན་པོ་ཆེའི་རྒྱུད *h̲duş-pa rin-po cheh̲i r̲gyud̲* n. of a collection of *Tantrik* works of two classes (*D.R.*). Again spoken of as double in form and of a secret quality:—འདུས་པ་རྣམ་པ་གཉིས, གསང་བ་འདུས་པ (गुह्यसमाजतन्त्र) ལུགས་གཉིས་ཡོད. These two systems are mentioned frequently: འཕགས་ལུགས་དང, ཡེ་ཤེས་ཞབས་ལུགས, ཀྱི་ཆོས་སྐོར་ཚོལ་ལ་མི་ཤོག་འདུས་པ་རྣམ་པ་གཉིས let the two classes of *Tantrik* collections be searched out; let some one be sent to India to fetch the classes of *Tantrik* works (*A. 64*).

འདུས་པ *h̲duş-pa* = འབྱུང་བ *h̲byuń-wa* भूत [to become]*S.*

འདུས་དབང *H̲duş-d̲wań* n. of a district in *G̲tsań* (*R̲tsii.*). འདུས་དབང་རྫོང *H̲duş-d̲wań r̲dsoń* n. of the chief town in the district of འདུས་དབང *H̲duş-d̲wań.*

འདུས་བྱས *h̲duş-byaş* संस्कृत, प्रणीत compiled, brought together; revised. འདུས་བྱས་ཀྱི་ཆོས *h̲duş-byaş-kyi choş* things or matters which are compounded are the following:—འདོད་པའི་ཁམས कामधातु things corporate ; གཟུགས་ཀྱི་ཁམས

रूपधातु objects having shape and dimensions; གཟུགས་མེད་པའི་ཁམས་ अरूप-धातु formless or etherial objects. དྲན་པ་ཉེ་བར་བཞག་པ་བཞི་དང་, ཡང་དག་པར་སྤོང་བ་བཞི་ནས་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད་ཀྱི་བར་སྐྱེ are included in the compounded things; while ideas such as འདུས་མ་བྱས *ẖdus̱-ma byas̱* are असंस्कृत, अभिनीत [not compounded, incorporate, uncaused]*S.* འདུས་མ་བྱས་ཀྱི་ཁམས *ẖdus̱-byas̱-kyi khams̱* things that are absolute and simple, which being never born or compounded, are not subject to dissolution or annihilation; such are སོ་སོར་བརྟགས་པས་འགོག་པ་དང་, ནམ་མཁའ་དང་, མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་རྣམས་སོ (*K. d. 91*) states of the cessation of desires, metaphysical voidity, and deliverance from sufferings.

འདེ་གུ *ẖde-gu*, v. ལྡེ་གུ *l̠de-gu*.

འདེ་བ *ẖde-wa*, v. ལྡེ་བ *l̠de-wa*.

འདེག་པ *ẖdeg-pa* or འདེགས་པ *ẖdegs̱-pa* pf. བཏེག or བཏེགས *b̠tegs̱* fut. གདེག *g̠deg.* imp. ཐེག *theg*; उन्नाय, उत्क्षेपण, तोल, 1. to lift, raise, hold up, hoist; ཡར་འདེགས་པ to raise up, ང་སུ་ཡིས་འདེག *ńa sa-yis̱ ẖdeg* who will raise me; ར་རོ་པ་གདེག་ཡོང་ will lift up the drunken man; རྡོ་ཆེ་ཡར་བཏེགས་པ་ཡིན the big stone has been hoisted; གྲགས་པའི་གོ་སར་འདེགས་པ to raise to a high rank, to raise to distinction. 2. to weigh: རྒྱ་མ་ལ་འདེགས་པ on a steel-yard; སྲང་ལ་འདེགས་པ to put on the balance; ཞིབ་བཏེགས weighed accurately; འདེགས་ཁལ *ẖdegs̱-khal* a bushel by weight (*Cs.*). འདེགས་དཔོན *ẖdegs̱-d̠pon* one who weighs or measures things in the stores (of a merchant or landholder or monastery); འདེགས་ཚོད *ẖdegs̱-tshod̠* weight, weighment and measurement.

འདེགས་མཚོན *ẖdegs̱-m̠tshon*=འབུལ་རྟེན *ẖbul-r̠ten* or གཟིགས་རྟེན *gzigs̱-r̠ten* token or present sent with a letter, gen. a presentation scarf: འདེགས་མཚོན་ལྷ་རེག་བཅས་ཚེས་བཟང་པོར་ཕུལ presented on an auspicious date with a silk scarf as a souvenir (*Yig. k. 27*).

འདེགས་ཤིང་ *ẖdegs̱-çiń* a yoke; a bar or thick stick placed on a person's shoulders for carrying goods or water-buckets.

འདེགས་གཤོར *ẖdegs̱-gçor* weighment and measurement: ཕར་སྤྲོད་ཚུར་ལེན་གྱི་འདེགས་གཤོར་ལ་སྐྱོན་བྱུང་ན་མ་གཏོགས unless there has been fault in the weighment or measurement (of articles) in receiving or taking away, *i.e.*, in bartering (*D. çel. 8*).

འདེང་བ *ẖdeń-wa* pf. འདེངས *ẖdeńs̱* imp. འདེང་ to go, depart; to vanish: བདག་ཅག་གཉིས་ཀྱང་ཕ་མའི་ཁྱིམ་དུ་འདེང་ let us both go to our parent's house (*H̠bram.* ཁ·*19*); རྫིང་བུ་ཡོད་པ་དབེན་ཞིང་ཉམས་དགའ་བའི་སར་གོས་འཁྲུད་དུ་འདེང་། they went to wash their robes at a delightful solitary place where there was a tank (*H̠brom. 49*); འདེང་བརྡ་སྤྲོད་ཀྱིས *ẖdeń-b̠r̠da s̱prad̠-kyis̱* give the signal of march; ངའི་ཕྱིར་འདེང་བརྡ་སྤྲོད་ཀྱིས་ཟེར་ནས་ཕྱིན་པའི་ཚེ at the time of his arrival do give the signal of marching instead of me (*A. 48*).

འདེངས་ཚོད *ẖdeńs̱-tshod̠*=ལྡངས་པའི་ཚོད or ལངས་པའི་ཚོད also འདངས་པའི་ཚོད measure of sufficiency, *i.e.*, being just what is wanted: གཟན་པའི་འདེངས་ཚོད་གཏོང་ལུགས་ཀྱི་རྩིས་གཞི the account regarding the payment of allowances or food according to the requirement (*R̠tsii.*).

འདེད་པ *ẖded̠-pa* or དེད་པ *ded̠-pa*, the prefix འ being sometimes dropped, pf. and imp. དེད *ded̠*. 1. vb. n. to follow, to come out in succession, to succeed: རིམ་པ་བཞིན་རེ་རེ་ནས་འདེད་པ to follow one after another, *i.e.*, in succession; ཆོས་ཁྲུངས་བཙུན་པ་གང་ནས་འདེད་པ from where the immaculate monk followed out (*A. 20*); ཆོས་ཀྱི་རྒྱུད་པ་འདེད་པ to succeed or follow a particular school or sect of religion. 2. धावयति to drive, pursue: འདེད་དུ་འཇུག་པ causes to move on; རླུང་གིས་གྲུ་འདེད the wind drives the boat, རྒོད་མ་འདེད་པ a horse pursuing a mare, *i.e.*, to be in the rut; ཕར་འདེད་པ to chase out, drive out; ཡར་འདེད་པ to drive upwards; མར་འདེད་པ to chase down; འདེད་མི *ẖdeḏ-mi* a driver, the pursuer of a fugitive. བུ་ལོན་འདེད་པ to urge a debtor for payment. Other phrases are མ་དེད *ma-deḏ*, བུ་དེད *bu-deḏ*, གྲོགས་དེད *grogş-deḏ*, དགྲ་དེད *ḏgra-deḏ*.

འདེད་སྤངས *ẖdeḏ-şbañş* clever in making collection of rents or debts: ལྷག་ཆུས་ཆུང་གི་ཚད་ཉམས་འདེད་སྤངས་ཐབས་ཀྱི་གཞི the measures of excess and the budget of skilful collection (*D. çel. 8*).

འདེད་བྱེད *ẖdeḏ-byeḏ* = དངུལ་ཆུ *ḏñal-chu* quicksilver, mercury (*M̱ñon.*).

འདེད་བྱེད་སྡོང་པོ *ẖdeḏ-byeḏ şdoñ-po* v. སྐྱལ་བུམ་ཅན n. of a poisonous vegetable drug (*M̱ñon.*).

འདེབས *ẖdebş* a puncheon (tool).

འདེབས་པ *ẖdebş-pa* pf. བཏབ *ḇtab*, fut. འདེབས *ẖdebş*, imp. ཐོབ *thob* supine འདེབས་སུ *ẖdebş-su* to cast, to throw; to strike, hit; to offer (*Ṟdo. 46*). In the colloq. རྒྱབ་པ *ṟgyab-pa* usually takes the place of this verb; and also, occasionally, རྒྱག་པ *ṟgyag-pa*. ས་བོན་འདེབས་པ to throw seed, གསོལ་བ་འདེབས་པ to make a request, to offer or make prayers; སྐུར་པ་འདེབས་པ to slander, cast or make reflection; གུར་འདེབས་པ to pitch a tent; སྒར་འདེབས་པ to encamp; རླུང་གིས་འདེབས་པ to be beaten by the wind; གདོན་གྱིས་འདེབས་པ to be harassed, possessed, by a demon; ནད་ཀྱིས་འདེབས་པ to be attacked with an illness; སྔགས་ཀྱིས་འདེབས་པ to pronounce a charm against a person or thing; ངོ་སྤྲོད་འདེབས་པ to comment upon, to explain; གྲོས་འདེབས་པ to give or thrust advise; ལན་འདེབས་པ to reply, to answer; སྨོན་ལམ་འདེབས་པ to express one's wish with force, to offer up a prayer; གསལ་འདེབས་བྱེད་པ commonly to remember well; གསལ་འདེབས་སུ་ཤེས་པ to have distinct recollection of a thing; རྩིས་འདེབས་པ to compute, reckon, to cast up accounts: དེའི་རྩིས་བཏབ་བདག་ལ་མེད I do not take that into account; ལུས་ལ་གཟེར་འདེབས་པ knocking nails in the body; རྒྱ་འདེབས་པ to fix or attach a seal; ཆུས་འདེབས་པ to sprinkle water; ཚྭ་ཤ་ཐུག་པ་ལ་འདེབས་པ to put salted meat into the gruel; སྔར་བཏབ་པའི་ཆུ་གཤོང་དུ (pitching) in the same dell where they had encamped before (*Dzl.*); དགོན་པ་འདེབས་པ to found a monastery; དུས་འདེབས་པ to fix a time (*Jä.*).

འདེམ་པ *ẖdem-pa* to prove, to examine (*Sch.*).

འདེར *ẖder* prob. for ལྡེར *ḻder*.

འདོ *ẖdo* for མདོ *m̱do*; འདོ་ཡོད having substance, not hollow; prudent, clever.

འདོ་ཆུང *ẖdo-chuñ* a good breed of pony, prob. those imported from Amdo; འདོ་ཆུང་ཉ་རྡོན་ཆབ་ལ་ལྡིང་པ་འདྲ the breed of *H̱do-chuñ* goes smoothly as fish swimming in water (*Jig*).

འདོ་ཆེན *ẖdo-chen* another Amdoan breed: འདོ་ཆེན་རི་བོང་གྱེན་དུ་རྒྱུག་པ་འདྲ the *H̱do-chen* horse gallops up-hill like a hare.

འདོ་བ *ẖdo-wa* vb. = ཟླ་བ *zla-wa* to say, to repeat; མ་འདོམས་པར unspeakable.

འདོ་ལེ *ẖdo-le* a sedan chair, the Indian *dooli*. Is mentioned in *Pth.*

འདོགས་པ *ẖdogş-pa* 1. to bind, fasten, attach, to tie round, to tie to (opp. to འགྲོལ་བ *ẖgrol-wa*), pf. བཏགས *ḇtagş*, fut. གདགས *gdagş*, imp. ཐོགས *thogş*. གོ་མཚོན་ལུས་ལ to buckle on the armour; གླང་ཆེན་འདོགས་པའི་ཀ་བ আলান a pillar to which an elephant is tied; རྒྱན་འདོགས་པ to attach an ornament; རྒྱན་བཟང་པོ་བཏགས་པ adorned with fine ornaments; མི་ལ་སྐྱོན་འདོགས་པ to charge a person with fault; སྒྲོ་འདོགས་པ v. སྒྲོ; ཐུགས་ལ་འདོགས་པ to interest one's self in or for, to take care of: ཁྱོད་ཐུགས་ལ་མི་འདོགས་པ་ འདི་ཅི་ཡིན་མི་ཤེས why he does not interest himself in your behalf

I know not; ཐུགས་ལ་བཏགས་སོ you have taken great care of me, a phrase frq. used where we should say: I am much obliged to you (*Jä.*); དམ་ལ་འདོགས་པ to bind under oath; ཕན་འདོགས་པ v. ཕན་པ; ཕྲུ་གུ་ལ་མིང་འདོགས་པ to give a name to a child; ཁྱི་ཡི་མིང་ཅི་སྐད་གདགས how is the dog to be called? In Gram. འདོགས་པ = to subjoin, affix: ཡ་བཏགས *y* subjoined to another; ར་བཏགས *r* subjoined to a letter; ལ་བཏགས the letter *l* subjoined to another letter; སྨད་འདོགས་གསུམ the three subscribed letters ཡ, ར, and ལ. འདོགས་ཅན *ḫdogs-can* 1. having a letter subscribed. 2. an open syllable with a vowel-sign, as ཀོ, དེ, མདོ, etc.; འ་འདོགས *ḫa-ḫdogs* consonants with the letter འ subscribed, *i.e.*, syllables with the vowel elongated by the addition of the letter འ.

卐 **འདོང་བ** *ḫdoṅ-wa* pf. and imp. དོང or འདོང to go, to proceed; སོ་སོར་འདོང་བ to separate, to disperse: མི་ངལ་བདེ་བླག་འདོང་བར་ཤོག may you without fatigue proceed happily! རྒྱལ་པོའི་ཐད་དུ་འདོང་བ going direct to the king; ཕྱི་རོལ་ཏུ་འཆག་ཅིང་འདོང་བ to take a walk outside; ལྕགས་ཀྱི་མཁར་སྒོ་བརྒྱའི་ནང་དུ་འདོང he passed through one hundred iron portals of the fort (*D.R.*).

འདོད་པ I: *ḫdoḏ-pa* vb. to desire with the mind, to wish, to be willing; ཟས་བཟང་པོ་མི་འདོད does not wish for dainties, delicious food; མི་ཟ་འདོད་ཚུལ་བྱེད he betrays repugnance to eating it, also: he feigns not to like this food; སྦྱིན་པར་འདོད་པར་འགྱུར he grows willing to give; མི་འདོད་པར་འགྱུར་བ he becomes disinclined; to feel no longer inclined; ཉན་པར་འདོད to wish to listen; ཅི་དང་ཅི་འདོད་པ whatever you may wish; རྒྱལ་པོ་འདོད་པ to wish to be a king; འདོད་ན if you wish; འདོད་པར་བྱ་བ will be agreeable, pleasing, obliging, flattering (*Cs.*). ཁྱིམ་འདོད I wish I were at home: མེ་དང་ཉི་མ་འདོད I am longing for fire and for sunshine; རང་འདོད་ཞེན་པ self-love; རང་བཟང་འདོད self-complacency, vanity (I am alone good); ཀོང་ཇོ་འདོད་པ་ལ་སྤྱིབས they came in order to ask for the Chinese princess, *i.e.*, to make proposal for her marriage; སངས་རྒྱས་འགྱུར་འདོད to aspire after Buddha-hood; ན་འདོད་པ one that wants to grow ill, that does not take care of himself; འདོད་པར་བྱེད་པ to make willing, disposed, persuaded to it; མི་འདོད་པ to be not willing, not liking; བཙོག་པས་ཀུན་གྱིས་མི་འདོད་པས as she was detested by all on account of her slovenliness. མི་འདོད་པ and མ་འདོད་པ as adj. = not wished for, disagreeable; མི་འདོད་པའི་ལས unpleasant work, hard drudgery; མི་འདོད་པའི་རླུང adverse winds. འདོད་རྣམས *ḫdod-ṟmamṣ* **पूजापट** utensils for religious service in a temple.

འདོད་པ II: **काम, इच्छा** 1. lust, sensual desire: འདོད་པ་ཀུན་ཟད་དེ after all desires have ceased; འདོད་པ་རྣམས་ལ་ཆགས་པ to indulge in one's desires or passions; འདོད་པ་སྤྱོད་པ *ḫdoḏ-pa ṣpyoḏ-pa* to practise cohabiting; འདོད་པའི་དུས་འདེབས་པ to agree upon the time for cohabiting (*Jä.*). Is sometimes used as our word "love," but mostly with the sensual idea. 2. any wish or desire: འདོད་པ་ཆེ་བ an ardent wish; འདོད་པ་གསུམ་གནང་ན if three wishes are granted; འདོད་པ་ཐོབ་པ to get one's wish fulfilled; འདོད་པ་དང་བྲལ་བ to be separated from the object of one's desire, to be free from desires. 3. supposition (*Tā. 45-21*). 4. Kāma, the god of lust; 5. num.: 13 (*Jä.*). 6. an object of sensual pleasure, a mistress. འདོད་པ་ལྔ the five gratifications: (1) that of sight, desire for beauty, etc.; (2) that of hearing, *i.e.*, desire for music; (3) that of smelling, *i.e.*, desire for sweet scents; (4) that of touch; (5) that of taste, *i.e.*, desire for sweet and delicious food. འདོད་པ་བཅུ་གསུམ

the thirteen celestial courtezans:—(1) སྒོག་གི་འོད་ཅན་མ; (2) ཤིག་ལེ་མཆོག་མ तिलोत्तमा; (3) རིལ་འཛོག་མ मेनका; (4) པད་དཀར་མ पुण्डरीका; (5) ལག་བཟང་མ; (6) དགའ་བའི་ཤིང་རྟ་མ; (7) རབ་ཏུ་མྱོས་བྱེད་མ; (8) སྒྲ་འདྲེས་མ; (9) ལེགས་རྒྱན་མ; (10) སྤུ་ཉང་རྒྱས་མ; (11) ཆ་ལམ་བུ་ཁ; (12) རྩ་ཤིང་བཀྲ་ཅན་མ; (13) སྐད་ལེགས་མ.

Syn. ཁུ་བ *khu-wa*; ས་བོན *sa-bon*; ཁུ་བྱུག *khu-byug* (*M̲ñon.*).

འདོད་ཁམས I: *h̲dod̲-khams̱* कामलोक, कामधातु the world of sensual pleasures, the world of Brahmā. It is situated below Paranirmāna-vasa-vartin and immediately above the purgatory of the Buddhist cosmogony. འདོད་པའི་ཡོན་ཏན་འཁྲིག་པ་དང་ཁམས་ཟས་ལ་འདོད་ཆགས་དང་ལྡན་པས་ན་འདོད་ཁམས་སུ་བརྗོད་དོ (*So-rig.*). འདོད་ཁམས་ཀྱི་ལྷ་བརྒྱད the eight classes of gods of *Kāmaloka* are:—(1) ས་བླ व्योम; (2) བར་སྣང་ལ་གནས་པ अन्तरीक्षवासिन्; (3) རྒྱལ་ཆེན་བཞིའི་རིས चतुर्महाराजकायिक; (4) སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ त्रयस्त्रिंशद्देवाः; (5) འཐབ་བྲལ यामाः; (6) དགའ་ལྡན तुषित; (7) འཕྲུལ་དགའ *s̱phrul-d̲gaḥ̲* निर्माणरतयः; (8) གཞན་འཕྲུལ་དབང་བྱེད परनिर्माण-वसवर्त्तिनः Kāmaloka is described in the Buddhist works of Tibet as consisting of 44, 36, and 20 regions. In the first the constituents are 22 ངན་འགྲོ unhappy states and 22 བདེ་འགྲོ happy states, the former consisting of eight hot hells, eight cold hells, two (ཉི་ཚེ་བ and ཉེ་འཁོར), two (ཡི་དྭགས་གླིང་གནས and ཁ་འཐོར), and two (དུད་འགྲོ་གླིང་གནས and ཁ་འཐོར); the 22 happy states comprise the human beings of the twelve continents and the ten states of Asura headed by the demon Rāhu. The 36 འདོད་ཁམས are:—the 16 hot and cold hells, with the spheres of *Preta* and *Asura*, making 18 unhappy states and 18 བདེ་འགྲོ happier states which include residence in the twelve fabulous continents and six islands. The 20 འདོད་ཁམས are:—eight hells of the animal kingdom, the two ghost worlds, the four continents and the six spheres of gods (*Loñ.* ཕ *16* and *17*).

འདོད་མཁན *h̲dod̲-m̲khan* one who sues as a lover, a suitor, one wanting (a particular thing): ངའི་བུ་མོ་འདོད་མཁན་མང་པོ་འདུག there are many suitors for my daughter.

འདོད་དགུ *h̲dod̲-d̲gu* lit. all wishes, *i.e.*, the desires in general, the word *d̲gu* here signifying many: ལུས་འདོད་དགུར་སྒྱུར་བ to transform one's body at pleasure. འདོད་དགུར་ལྡན་པ प्राकाम्यम् [freedom of transformation possessed by gods; occurs in the *Sāñkhya* works of the Brāhmans]*S.*

འདོད་རྒྱལ *h̲dod̲-r̲gyal* conceit, self-assurance: རྒྱུ་མཚན་མེད་པའི་རང་འདོད་ཀྱི་རྒྱལ་བ one thinking much of himself without cause (*Situ. 119*).

འདོད་རྒྱུ *h̲dod̲-r̲gyu* འདོད་པའི་རྒྱུ་ནོར་ལོངས་སྤྱོད objects of desire; wealth, prosperity, etc.

འདོད་འགྲོ་མ *h̲dod̲ h̲gro-ma*=སྨད་འཚོང་མ a prostitute, harlot. (*M̲ñon.*).

འདོད་ཆགས *h̲dod̲-chags̱* राग, काम passion, carnal desire, lust: འདོད་ཆགས་ཞེ་སྡང་གཏི་མུག་སྐྱེ, དེས་བསྐྱེད་ལས་ནི་མི་དགེ་བའོ with the growth of carnal desire, anger, and blind passion, arises sin or vice (*Lo.*). In Budh. འདོད་ཆགས is of four kinds: (1) གཟུགས་ཀྱི་འདོད་ཆགས bodily or physical wants; (2) དབྱིངས་ཀྱི་འདོད་ཆགས the desires of the intellect; (3) རིག་པའི་འདོད་ཆགས sensual desires; (4) རྣམ་པར་གྲོལ་བ་མ་ཡིན་པའི་རྩེ་བའི་འདོད་ཆགས moral desires other than those for perfect emancipation (*K. d.* ཞ *14*).

Syn. མངོན་ཞེན *m̲ñon-shen*; མངོན་འདོད *m̲ñon-h̲dod̲*; བརྐམ་ཆགས *b̲r̲kam-chags̱*; ཞེན་པ *shen-pa*; སྲེད་པ *s̲red̲-pa*; ཆགས་པ *chags̱-pa*; རྙེད་འདོད *r̲ñed̲-h̲dod̲*; འདོད་སྤྲོ *h̲dod̲-s̱pro*; ཡིད་ཀྱི་ཤིང་རྟ *yid̲-kyi çiñ-r̲ta* मनोरथ; རེ་བ *re-wa*; ཐོབ་འདོད *thob-h̲dod̲*. (*M̲ñon.*).

འདོད་ཆགས་ཀྱི་རྩེ་མ *h̲dod̲-chags̱-kyi r̲tse-ma* in mystic phraseology is defined as=ཟ་བོའི་ཟེ

བ་དམར་པོ the red crest of the cock (*Mñj. 111*).

འདོད་འཇོ *h̲dod̲-h̲jo*=འདོད་འཇོ कामधेनु a wishing cow, a cow that yields milk at all times.

འདོད་གཏམ *h̲dod̲-gtam*=ཆགས་གཏམ or ཆགས་ཚིག words of love, amorous conversation (*M̲ñon.*).

འདོད་ཐག་ཉེ་བ *h̲dod̲-thag ñe-wa* an expectant impatient person; one expecting that his wishes would be soon fulfilled. འདོད་ཐག་མ་ཉེ *h̲dod̲-thag ma-ñe* not impatient, not sanguine, not thinking that his object would be soon fulfilled : འདོད་ཐག་མ་ཉེ་བར་རི་བོ་བགས་ཀྱིས་འཛེགས slowly and patiently he ascended the hill (*A. 131*).

འདོད་ལྡན *h̲dod̲-l̲dan* रागिन्, कामुक, कामचारिन् 1. lustful, passionate. 2. चम्पक n. of a flower; འདོད་ལྡན་ཆེན་པོ n. of a flower (*K. my.* ཀ *20.*)

འདོད་གདུངས *h̲dod̲-gduńş* रागवञ्चिक one smitten with love, love-stricken.

འདོད་དུས *h̲dod̲-duş* मधु, मधुकाल the spring season.

འདོད་དོན *h̲dod̲-don* 1. desire, object of desire : འདོད་དོན་སྣ་ཁ་མང་ན་གང་ཡང་མི་གྲུབ (བརྟན་མཆོད) if the objects of desire be divers, not one is fulfilled. 2. v. འདོད་ཆགས་དང་ལྡན.

འདོད་ནོག་ཅན *h̲dod̲-nog-can*=འདོད་པ་ཆེ་བ very ambitious, with many desires. བྱིས་པ་འདོད་ནོག་ཅན the boy wishful of many things, who knows not his mind (*A. 139*).

འདོད་པའི་དབང་ཕྱུག Kāmadeva=འདོད་ལྷ་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག (*M̲ñon.*).

འདོད་པའི་མྱོས་བུམ *h̲dod̲-pah̲i myoş-bum* the intoxicating bowls of lust=ནུ་མ, ལང་ཚོའི་མཚན the swelling breast of a youthful woman (*M̲ñon.*).

འདོད་པ་ན་སྤྱོད་པ *h̲dod̲-pa-na şpyod̲-pa* कामावचर [walking or doing according to one's desire; a class of gods living in the world of desire]*S.*

འདོད་པ་ལྡན *h̲dod̲-pa l̲dan* 1. wishing; a lustful person. 2.=བྱ་དྲེར་པ (*M̲ñon.*).

འདོད་ཕྱོགས *h̲dod̲-phyogş* the objects of one's desires: འདོད་ཕྱོགས་སྣ་ཚོགས various articles of desire (*Ya-sel. 40*).

འདོད་བྱ *h̲dod̲-bya* काम copulation, the act of cohabiting.

འདོད་དབང་ *h̲dod̲-d̲wań*=met. a dog.

འདོད་བྱེད *h̲dod̲-byed̲* 1.=དངུལ་ཆུ quicksilver. 2. सलील as met. water, frolicsome.

འདོད་བྲལ *h̲dod̲-bral* 1. met. a snake. 2. निष्काम passionless, free from desire.

འདོད་མེ *h̲dod̲-me* 1. met. a he-goat. 2. the fire of lust.

འདོད་སྤྱོད་མ *h̲dod̲-şpyod̲-ma*=སྨད་འཚོང་མ a prostitute, a voluptuous woman, a libidinous woman.

འདོད་རྩེན *h̲dod̲-r̲tsen* कोकिल as met. the cuckoo.

འདོད་གཟུགས *h̲dod̲-gzugş* abbr of འདོད་ཁམས་དང་གཟུགས་ཁམས (*Ya-sel. 55*).

འདོད་ཞེན *h̲dod̲-shen*=བརྐམ་པ लोलुप passion, selfishness.

འདོད་ལོག *h̲dod̲-log* desire for sexual enjoyment, lewdness, wrong desire: འདོད་ལོག་སྤྱོད *h̲dod̲-log şpyod̲*=འཁྲིག་པ copulaton, gen. illicit connection, adultery. Syn. གྲོང་པའི་ཆོས *groń-pah̲i choş*, འདོད་པ་སྤྱོད *h̲dod̲-pa şpyod̲*, མི་ཚངས་སྤྱོད *mi-tshoń şpyod̲*, ཆགས་སྤྱོད *chagş-şpyod̲*, ལོག་གཡེམ *log-gyem* (*M̲ñon.*).

འདོད་ལེ *h̲dod̲-le* defined as ནད་པ་འཁྲུན་པ་ལྟ་བུ.

འདོད་གཤིས་བསྐྱངས་པ *h̲dod̲-gçiş b̲skyańş-pa* one who acts according to his will, a libertine; to act according to one's own wish.

འདོད་སྲེད *h̲dod̲-sr̲ed̲* passion, eager desire. འདོད་སྲེད་ཅན *h̲dod̲-sr̲ed̲-can* avaricious, greedy.

འདོད་པ་ནི་རུལ་ལྟ་བུ *h̲dod̲-pa-ni rul l̲ta-bu* पूतिकामः rotten or putrid desire.

འདོད་པ་ནི་དྲི་ང་བ *h̲dod̲-pa̲-ni dr̲i-ña-wa* दुर्गन्ध-कामः desire of a bad smell.

འདོད་པ་རྣམས་ནི་ཀུན་ཏུ་འབར་བ *h̲dod̲-pa r̲nams̲-ni kun-tu h̲bar-wa* आदीप्त कामाः the (his, her) burning desires injure everywhere or everything.

འདོད་པ་རྣམས་ནི་གསོད་པ *h̲dod̲-pa r̲nams̲-ni g̲sod̲-pa* वध-कामाः desires which kill, killing desires.

འདོད་པ་རྣམ་པར་གཡོ་བ *h̲dod̲-pa, r̲nam-par g̲yo-wa* fickle desires.

འདོད་པ་སྤྱོད་པ *h̲dod̲-pa s̲pyod̲-pa* v. འདོད་སྤྱོད *h̲dod̲-pa shi.*

འདོད་པ་ལ་འདོད་ཆགས *h̲dod̲-pa la h̲dod̲-chags̲* कामराग carnal desire, lust.

འདོད་པ་ལ་འཆུམས་པ *h̲dod̲-pa-la h̲chums̲-pa* काम-नियम् one who restrains his desire or increasing desire.

འདོད་པ་ཆེ་བ *h̲dod̲-pa che-wa* one who has many desires, discontented: འདོད་པ་ཆེ་བའི་མི་ལ་བདེ་བ་མེད, བདེ་འདོད་ན་འདོད་ཆུང་ཆོག་ཤེས་བྱ the man who has many desires is unhappy; if you wish for happiness limit your desires and be contented (*Pha-chos̲ 80*).

འདོད་པ་འཇོ་བ *h̲dod̲-pa h̲jo-wa* कामधुक् [that which yields all that is desired]*S.*

འདོད་པ་ཉིད *h̲dod̲-pa ñid̲* इच्छा desire itself desirousness.

འདོད་པ་སྤྱོད་པ *h̲dod̲-pa s̲pyod̲-pa*＝འཁྲིག་པ sexual union (*M̲ñon.*).

འདོད་པའི་ཁ་ལོ་པ *h̲dod̲-pah̲i kha-lo-pa* n. of a celestial courtezan (*M̲ñon.*).

འདོད་པའི་འཁྲི་ཤིང *h̲dod̲-pah̲i khri-çiñ* an epithet of the wife of Kāmadeva.

འདོད་པའི་ཏ་ལ *ñdod̲-pah̲i ta-la* the cuckoo as དཔྱིད་ཀྱི་ཕོ་ཉ the messenger of the spring (*M̲ñon.*).

འདོད་པའི་དྲི *h̲dod̲-pah̲i dr̲i*＝དྲི་ཞིམ་པོ scent, perfumery (*M̲ñon.*).

འདོད་པའི་ཕོ་ཉ *h̲dod̲-pah̲i pho-ña* कामदूत 1. དབྱངས་སྙན music, sweet sounds. 2. semen virile. 3. the cuckoo.

འདོད་པའི་རྩོད་ལྡན *h̲dod̲-pah̲i r̲tsod̲-l̲dan* उत्सुक desire for dispute, debate, contention [eager]*S.*

འདོད་པའི་ཚེར་གནས *h̲dod̲-pah̲i tsher-g̲nas̲* कामायुः [lustful life]*S.*

འདོད་པའི་གཟུགས་ཅན *h̲dod̲-pah̲i g̲zugs̲-can* काम-रूपी, personification of sensual love.

འདོད་པའི་ཡོན་ཏན་ལྔ *h̲dod̲-pah̲i yon-tan l̲ña* पञ्च-कामगुण [five sensual pleasures, viz., the pleasures arising from the five objects of sense]*S.*

འདོད་པའི་ཡོན་ཏན *h̲dod̲-pah̲i yon-tan* wished-for goods, earthly goods and pleasures, whatever is gratifying to the senses.

འདོད་པའི་རིམ *h̲dod̲-pah̲i rim* मदनज्वर lust-fever.

འདོད་པའི་ལྷ *h̲dod̲-pah̲i lha* 1. इष्टदेवता a tutelary deity. 2. འདོད་ལྷ *h̲dod̲-lha* कामदेव the god of love or illicit desire. However, mention is frq. of six classes of Dod-lha or gods of desire, *e.g.*, ཉིན་ཅིག་འདོད་ལྷ་རིགས་དྲུག་གི་ལྷ་རྣམས་གསལ་པོར་མཐོང་བས། གོང་མས་འོག་མ་ལ་བདུད་རྩིའི་ཆར་འབབས་ཤིང་འདུག one day the gods of the six classes of gods of desire being distinctly visible to a great distance, the rain of nectar began to descend from those above on those below (*Mil. Gur. 191*).

འདོད་ལྷ་དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག Kāmadeva or रतीश्वर the god of sensual love whose other names are: ཡིད་ལས་སྐྱེས *yid̲-las̲ s̲kyes̲*; གཞན་ལས་མ་སྐྱེས་བདག་ལས་བྱུང *g̲shan-las̲ ma-s̲kyes̲ b̲dad̲-las̲ byuñ*; དྲན་པའི་ཤིང་རྟ *dr̲an-pahi çiñ-r̲ta*; སྙིང་ལ་ཉལ *s̲ñiñ-la ñal*; འགྲོ་རྩེན *h̲gro-r̲tsen*; ཆུ་སྲིན་རྒྱལ་མཚན་ཅན *chu-sr̲in r̲gyal-m̲tshan-can*; འཁོར་བའི་བླ་མ *h̲khor-wah̲i b̲la-ma*; སྟོབས་ལྡན་བསྙེམས *s̲tobs̲-l̲dan b̲s̲ñems̲*; ཡིད་ལ་ཉལ *yid̲-la ñal*; སྡོམ་པའི་དགྲ *s̲dom-pah̲i d̲gra*; མེ་ཏོག་གཞུ་ཅན *me-tog g̲shu-can*; མདའ་ལྔ་པ

m̱daẖ ḻña-pa; དགའ་མོའི་བདག་པོ ḏgaẖ-moẖi ḇdag-po; ཞི་མཐར་བྱེད་ shi-m̱thar byeḏ; ལུས་མེད་ luş-meḏ; གཞན་འཕྲུལ་དབང་བྱེད་བདག g̱shan-ẖphrul ḏwañ-byeḏ ḇdag; མེ་ཏོག་མདའ་ཅན me-tog m̱daẖ-can; དཀའ་ཐུབ་དགྲ ḏkaẖ-thub ḏgra; མྱོས་བྱེད myoş-byeḏ; སྦྲང་རྩིའི་ཁ་ལོ་པ şbrañ-ṟtsiẖi kha-lo-pa; ཡིད་སྲུབས་ཚངས་བཅོམ yiḏ-sṟubş tshañş-ḇcom; ཉ་ཡི་ཏོག ña-yi tog; རྩེ་དགའི་བླ་མ ṟtse-ḏgaẖi ḇla-ma; ཡིད་ལས་བྱུང་ yiḏ-laş byuñ; དགའ་རབ་དབང་ཕྱུག ḏgaẖ-rab ḏwañ-phyug; ཉི་མའི་མདའ ñi-maẖi m̱daẖ; འགྲོ་བའི་ཤིང་རྟ ẖgro-waẖi çiñ-ṟta; བདུད་སྡིག་ཅན ḇduḏ şdig-can; འདོད་པའི་ལྷ ẖdoḏ-paẖi lha; ཁྱབ་འཇུག་བུ khyab ẖjug-bu (M̱ñon.).

འདོད་ལྷའི་ཆུང་མའི་མིང་ ẖdoḏ-lhaẖi chuñ-maẖi miñ the several names of the wife of Kâma: བདུད་ཀྱི་དགའ་མ ḇduḏ-kyi ḏgaẖ-ma; སྒེག་འགྲོ་མ şgeg ẖgro-ma; འདོད་ཆགས་འཁྲི་ཤིང་ ẖdoḏ-chagş ẖkhri-çiñ (M̱ñon.).

འདོད་ལྷའི་བུ་རྣམས ẖdoḏ-lhaẖi-bu ṟnamş the sons of Kāma, who are:—ལག་པ་བརྒྱ་པ lag-pa ḇṟgya-pa, སྣ་ཚོགས་ཏོག་ şna-tshogş tog, ཚངས་པའི་བློ་གྲོས tshañş-paẖi ḇlo-groş, མ་འགགས་པ ma-ẖgagş-pa, དེད་དཔོན་དབྱངས་སྙན deḏ-ḏpon ḏḇyañş-şñan, བློ་བཟང་པོ ḇlo ḇzañ-po, མིག་བཟང་བློ་གྲོས mig-ḇzañ ḇlo-groş, མི་གཡོ་བ mi g̱yo-wa, བློ་གྲོས་རྩེ་གཅིག ḇlo-groş ṟtse-g̱cig, བསོད་ནམས་རྒྱན ḇsoḏ-namş ṟgyan, ཆོས་འདོད chos-ẖdoḏ, སེང་གེའི་སྒྲ་སྒྲོགས་པ señ-geẖi şgra şgrogş-pa, བློ་གྲོས་ངན་པ ḇlo-groş ñan-pa, ཚངས་སྤོང་ tshañş-şpoñ, གློག་ལྷ g̱log-lha (M̱ñon.).

འདོན་པ ẖdon-pa, pf. བཏོན, fut. acc. to *Cs.* གདོན, imp. ཐོན *thon* 1. to cause to go out or to come forth, to expel, throw out, eject, to take out (from a box); to dismiss; to drive forth: མཆི་མ་འདོན་པ to shed tears; སྐད་འདོན་པ to utter, to ejaculate, to pronounce two consonants as two distinct sounds; བསྔགས་འདོན་པ to pronounce a magic formula; ཀློག་པ་དང་འདོན་པ་ལ་གོམས་ཤིང་ practising reading and pronouncing (reciting); ཆོས་འདོན་པ to read in monotone a book; ཞལ་འདོན་དུ་མཛད་པ (*Tā. 95-11*) resp. = ཁ་ཏོན་བྱེད་པ to read by heart; ཐུགས་ལ་འདོན་པ to read silently. གཞན་གྱི་སྲོག་འདོན་པ to pull out another's life, to kill him. 2. fig. to elevate, to raise: ཁྲི་ཐོག་ཏུ་འདོན་པ or རྒྱལ་སར་འདོན་པ to raise to the throne; ཆོས་མཐའ་དུ་འདོན་པ to arrive at the end and scope of religious knowledge (*Mil.*) 3. in *W.* to take, to taste, to eat or drink; འདོན་ཡིན་ནམ would you like a taste of that? འདོན་ཁང་ dining-room; འདོན་གེར for ཏ་གེར; འདོན་རག for ཨ་རག brandy (*Jä.*). ཁ་འདོན *Kha-ẖdon* in ཁ་འདོན་ཆོ་ག་སོགས་འདོན་རྒྱུ་ཡོད་པ rites &c. to be performed by reciting by heart (*Ṟtsii.*).

འདོན་དམག *ẖdon-ḏmag* troops that are drawn up, *i.e.*, have been arranged for battle. འདོན་དམག་གསར་བསྒྲིགས *ẖdon-ḏmag g̱sar-ḇşgrigş* re-arrangement of troops for battle.

འདོན་ཤ་སྟོན་འཇལ *ẖdon-ça şton-ẖjal* the realization of meat-tax in the autumn (*Ṟtsii.*).

འདོམ *ẖdom* or འདོམ་པ *ẖdom-pa* a lineal measure, four cubits or six feet in length, a fathom: ཤིང་འདོམ་དོ a piece of wood two fathoms long; འདོམ་གང་ one fathom; འདོམ་གང་གྲུ་བཞི་མདའ་གང་ཙམ a fathom square, about the length of an arrow (*H̱brom. 41*). འདོམ་གྱིས་འཇལ་བ *ẖdom-gyiş ẖjal-wa* 1. to measure by fathoms (*Cs.*). 2. sbst. a strong jail or dungeon.

འདོམ་ནུས་པ *ẖdom nuş-pa* = འདོམ་ཁ་ཐུབ་པ, ཐུ་ན་བ་ལས་རང་ཉིད་འཆི་བ་འདོམ་ནུས་པ་ཙམ་དུ་སྐྱིང་བརྩེ་རིང་ (*Khriḏ.*).

འདོམ་པ *ẖdom-pa* or generally འདོམས་པ *ẖdomş-pa*, pf. གདམས *g̱damş* or དམས *damş*, fut. གདམ *g̱dam*, imp. འདོམས *ẖdomş* 1. to induce, to admonish, to exhort: བག་མེད་པ་རྣམས་ལ་འདོམས་པ *bag meḏ-pa ṟnamş-la ẖdomş-pa* to exhort wicked persons; བརྩོན་པར་འདོམས་པ

brtson-par hdoms-pa to exhort to be diligent (*Tā.*). 2. to assemble, to come together. ལྷ་རྣམས་དོམས་ཤིང་ཆོམ་ནས the gods having come together and appeased themselves (*Mil.*). 3.= སྟོན་པ་བཤད་པ to demonstrate, explain; གདམས་ངག་འདོམས་པ अवदान, भाषण to explain precepts or advice; demonstration, explanation (*Situ. 51*). 4. to select, to choose: ཁྱོད་རང་གང་འདོད་ན་གཅིག་འདོམས choose one, whichever you wish.

འདོམས *hdoms* private parts: འདོམས་ཀྱི་སྦ་བ= འདོམས་ཀྱི་མཚུག་མ लिङ्ग the penis, the male organ; ཇ་མ་འདོམས་རོག་ཏུ་འཛུག་པ colloq. to take to one's heels; འདོམས་ལྤགས *hdoms-lpags* foreskin, prepuce; འདོམས་རས *hdoms-ras* जाङ्घिया a small apron to cover the privy parts (*Cs.*) འདོམས་དཀྲིས *hdoms-dkris* the *dhuti* worn by the Hindus and particularly by the natives of Bengal (*Mñon.*). [पञ्चाली, पञ्चनी, a chequered cloth for playing at draughts on, etc.]*S.*

འདོར *hdor* met. the sun. *Hdor kha-wa* उरख n. of a medicinal drug (*Mñon.*) [the plant *Cassia alata* or *Tora*]*S.*

འདོར་བ *hdor-wa*, pf. and imp. དོར *dor* उत्सर्ग, क्षेपण to cast forth, to throw out, to eject; to reject, to fling away; to sweep off or away; to give up. སྤང་འདོར or འདོར་ལེན rejecting and taking, deciding for or against; ཁྱོད་གསང་སྔགས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་འདོར་རམ་མི་འདོར་ཟེར would you abandon or not the practice of secret charms, he said. གོམ་པ་འདོར་བ=གོམ་པ་བོར་བ to fling forth one's steps, to stride on; འདོར་བྱ *hdor-bya* वर्ज्जन, त्याज्य any thing forsaken or to be abandoned.

འདོར་བྱེད *hdor-byed* वर्जिन 1. one who forsakes or abandons. 2. met. blood. 3. वसन; སྤྱི་ཤུར་གྱི་ཤིང་ the *spyi-shur* plant of Tibet (*Mñon.*) [the tree *Terminalia tomentosa*, or *Marsilea quadrifolia*]*S.*

འདོལ་པ *hdol-pa* a kind of plant used for fire-wood in Tibet (*Rtsii.*).

འདོལ་ས *hdol-sa* fertile ground or soil (*Sch.*).

འདྲ *hdra* or འདྲ་བ *hdra-wa* रूप, निभ, प्रतिकाश, संकाश; 1. a comparative term, which may be used after the manner of a verb, an adj., or a postp. meaning: to be like; equal, similar; like, as, just as. When used in the postpositional manner=like, as, etc., it is then syn. with ལྟར *ltar* or ལྟ་བུ *lta-bu*, and in the colloq. has completely supplanted the latter. As a verb it has a pf. tense འདྲས which in colloq. is the commoner postp., *e.g.*, འདི་འདྲས *hdi hdras* like this, so, such. It gen. takes དང་ as མི་དངོས་ལ་ མི་དང་འདྲ་ཟེར་མི་རུང་ you cannot tell a real man that he is like a man; སྤྲེའུ་ལ་མི་དང་འདྲ་བ་ཟེར་རུང་ as to the monkey it is right to say that it is like man. But often དང་ is omitted: ལྷ་འདྲ་བ=ལྷ་ལྟ་བུ like a god; བོང་བུ་འདྲ་བ=བོང་བུ་ལྟ་བུ like a donkey; འདྲ་བ་འདི་དག these equal things, these images,=སྐུ་འདྲ *sku-hdra*; ཁྱེད་གཉིས་འདྲ་བར་འདུག you two resemble each other very much; རིང་ཐུང་མཉམ་པ་འདྲ་བ equal in length; བུད་མེད་དུ་འདྲ་བའི་ནང་ན amongst those who are woman-like; འདི་ཡི་གཟི་བྱིན་ཚངས་པ་དང་འདྲ་བ his brightness is equal to (that of) Brahmā; གཞན་གྱི་དོན་ལའང་རང་གི་འདྲ་བར་སེམས་པ esteeming other's advantage as high as our own; ཐམས་ཅད་ལ་བུ་གཅིག་པ་དང་འདྲའོ he behaved to all as to an only son; གཞན་ཡང་དེ་དང་འདྲ་སྙི གནང་བ་མེད others shall allow it just as little as he himself; སངས་རྒྱས་དང་འདྲ་བར་བྱ་བའི་ཕྱིར in order to become equal to Buddha; གནས་འདྲི་འདྲ a place such as should be enquired about; སྐྲ་འདྲ་བ་ཡོད་དམ whether there is anything like hair (left)? ཤེད་རོ་འདྲ་རྙེད he found the remnants of a carcass or something like it; རོ་དང་འདྲ་བ as much as dead; འདི་འདྲས ཧུར་མ་རྒྱབ་ཅིག *hdi hdras hur ma rgyab cig* don't make such a noise; གང་ནས་བལྟས་ཀྱང་འདྲེ་ཡིན་པ་འདྲ *gaṅ-naş ḇḻtaş kyaṅ ẖdre yin-pa ẖdra* from whatever way you look at him he is like what a demon is; རུང་བ་དང་འདྲ་ན if it appears feasible; སྦྱིན་དགོས་པ་འདྲ it seems I shall be obliged to give it; ད་ལན་ཁྱོད་ནུས་པ་ཆེ་ཆེ་འདྲ་བཞིན་སྣང་སྐྱེ as your strength this time at last seems to be rather great; མི་འདྲ་བ dissimilar, unequal, different: ཁྱེའུ་ཆུང་ངུ་ཁ་དོག་མི་འདྲ་བ་ལྔ་འཁྲུངས་ཏེ *khyehu chuṅ-ṅu kha-dog mi-ẖdra-wa ḻṅa ẖkhruṅs-te* there issued forth five little boys each of a different colour; སྔར་དང་མི་འདྲ་བའི་བདེ *ṣṅar daṅ mi-ẖdra-waḥi ḇde* happiness not equal to that which was before; ཆོས་པ་ལ་མི་འདྲ་བར not like or not befitting a priest. འདི་འདྲ་བ *ẖdi ẖdṟa-wa* or དེ་འདྲ་བ *de ẖdra-wa* such, so; ཅི་འདྲ་བ, ཇི་འདྲ་བ of what kind, of what like; ཅི་འདྲ་ཅིག་ལེགས་པར་སྨྲོན་དགོས you must tell me minutely how she looks, what kind of appearnce she has? ཕྱུག་ཅི་འདྲ་ཅིག་འོང་ what will be the upshot? where is this to end? ང་ཇི་འདྲ་བར་དེ་བཞིན་འགྱུར he becomes just what I am; གང་འདྲ how? what like? In *W.* མཚོགས *m̱tshogs* takes the place of འདྲ or ལྟར.

འདྲ་འདྲ *ẖdṟa-ẖdṟa* colloq. འདྲན་འདྲ (*ḍanḍa*) match, rival, the two alike; ཞ or ལྕགས་དཀར་གྱི་རྒྱུ་འདྲ་འདྲ་ལ་ཏིག་ཙེ་ཟེར something similar to the substance of tin is called zinc. འདྲ་མི་འདྲ *ẖdṟa mi-ẖdṟa* like and unlike; equality, likeness, similarity: འདྲ་མི་འདྲ་ལྟ་བ *ẖdṟa mi-ẖdṟa ḻta-wa* to examine the likeness.

འདྲ་བར་བཞེངས *ẖdṟa-war ḇsheṅş* image or likeness of a person or thing; a statue; anything drawn to resemble an original.

Syn. སྐུ་འདྲ *ṣku-ẖdṟa*; གཟུགས་བརྙན *gzugş-ḇṟñan*; འདྲ་བ *ẖdṟa-wa*; འདྲ་འབག *ẖdṟa-ẖbag* (*M̱ṅon.*).

འདྲ་བོ *ẖdṟa-wo* 1. as if: ཞེ་ཚོམ་ཟེར་བཙུག་པའི་འདྲ་བོ as if he was made to doubt. 2. likeness, copy.

འདྲ་ཤུས *ẖdra-çuş*=ངོ་ཤུས exact or true copy.

འདྲངས *ẖdṟaṅs* 1. v. དྲངས་པ. 2. v. འགྲངས.

འདྲད *ẖdṟaḏ* v. འབྲད (སེན་མོ་དང་སྡེར་མོ་འབྲད་པ).

འདྲན *ẖdṟan*=འགྲན (འདྲན་ཟླ་བྱེད་པ *ẖdran zla byeḏ-pa* to rival).

འདྲལ་པ *ẖdṟal-pa*=རལ་བ; pf. དྲལ *dral* 1. to break, violate; དམ་ཚིག་འདྲལ་བ to break a promise; ཁྲིམས་འདྲལ to break or violate law (*Ṅag. 39*). 2. to tear to pieces, to rend asunder; to rip open (an animal): དྲ་བ་འདྲལ་བ་པོ one who tears asunder a grating or lattice (*Situ. 84*).

འདྲི་བ *ẖdṟi-wa* pf. and imp. དྲིས *dris* or འདྲིས *ẖdris*, प्रश्न, इच्छ to ask, to ask for, enquire after or about (a thing): གྲོས་འདྲི་ས a place for asking advice, oracle; ཕ་མའི་གཏམ་འདྲིས enquired after his parents; དྲི་བ་འདྲི་བ to ask a question. The honorific form for this verb is ཞུ་བ *shu-wa* which is used to signify an inferior enquiring of a superior, whereas when the latter asks anything of the former འདྲི་བ is the verb employed. However, འདྲི་བ is also sometimes found where one would expect ཞུ་བ to be used; thus in *Tangyur*, *mdo*, xciii, 131, we read: དགེ་སློང་གིས་དྲིས་ཤིང་རྒྱལ་བ་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཐམས་ཅད་གཟིགས་པས་དེ་ལ་གསུངས the gelong having enquired, the conqueror Bhagavan because he sees all replied to him. Again in *Pth.* we find: སངས་རྒྱས་འོད་དཔག་མེད་ལ་རྒྱལ་པོས་དྲིས་པ the king enquired of Buddha Amitabha. 2. sometimes occurs for འབྲི་བ 3. वहो address. འདྲི་བྱེད *ẖdṟi-byeḏ* प्रश्न interrogation, inquiry. འདྲི་ཐོས *ẖdṟi thos* information.

+ **འདྲིད་པ** *ẖdṟiḏ-pa* 1.=སླུ་བ *ṣlu-wa* to entrap, delude, deceive. 2. v. འབྲིད་པ *ẖbṟiḏ-pa*.

འདྲིམ་པ *ẖdṟim-pa* incorrectly for འབྲིམ་པ *ẖbrim-pa*.

འདྲིལ་བ *h̲dr̲il-wa*, pf. དྲིལ *dr̲il* 1. to roll down, to be rolled along or down; to be joined, entwined or wrapped or enveloped; འོད་ཟེར་གྱི་གང་བུར་འདྲིལ་བ *h̲od̲-zer-gyi gañ-bur h̲dr̲il-wa* to be wrapped into a covering of light; བློ་སེམས་གཅིག་ཏུ་འདྲིལ་ཏེ *b̲lo-sems̲ gcig-tu h̲dr̲il-te* whilst our minds were flowing down together; ཡུལ་པ་རྣམས་ཁ་འདྲིལ་ཏེ་ངོ་ལོག་པ the country men uniting together (forming a league) conspired against (me); རི་བོ་ངོས་ལ་འདྲིལ *ri-wo ños̲-la h̲dr̲il* rolls down the slope of a hill. 2. vb. a. like སྒྲིལ་བ to wrap up, to coil, to roll about: རས་ཀྱིས་འདྲིལ་བ *ras̲-kyis h̲dr̲il-wa* to wrap up in cotton cloth; དར་སྣ་ལྔ་ཡིས་འདྲིལ་བ to wrap up in five sorts of silk; ཟངས་ཀྱིས་འདྲིལ་བ covered or sheathed with copper; རྡོ་ཐལ་ཕོ་བའི་བད་ཀན་འདྲིལ་ཤིག amalgamate the gastric mucous with stone-ash. དྲིལ་བས *dr̲il-was̲* wrapping it together, in short, to sum up all; ལྗགས་འདྲིལ་བ to roll about the tongue, moving it to and fro (*Sch.*).

འདྲིས་པ *h̲dr̲is̲-pa* परिचय, संस्तुत, परिचित to be well acquainted with; to be known intimately to; to be accustomed to: འདྲིས་མ་ཐག་ཏུ as soon as you are acquainted with, immediately after acquaintance; འདྲིས་མ་ཐག་ཏུ་སྙིང་གཏམ་མ་བཤད་ཅིག do not express your heart immediately upon becoming acquainted (*Jig.*); འདྲིས་པ་མི an acquaintance, a sympathizing friend.

འདྲུ་བ *h̲dr̲u-wa* v. འབྲུ་བ: ཁུང་བུ་འདྲུ་བ to dig a hole, ditch (*Ńag. 30*).

འདྲུགས་པ *h̲dr̲ugs̲-pa* 1.=འཁྲུགས་པ *h̲krugs̲-pa* to stir up, agitate. 2. to fall into small pieces; to crumble (away) (*Sch.*).

འདྲུད་པ *h̲dr̲ud̲-pa* pf. and imp. དྲུད *drud̲* 1. to drag, haul or pull along: ས་ལ་འདྲུད་པ to drag on the ground; ཐག་པ་འདྲུད་པ to pull at a rope. 2. to rub: ལུས་འདྲུད་པ to rub the body; ཤིང་འདྲུད་པ to polish wood, to plane wood; ཙ་ཏིལ་གྱིས་འདྲུད་ཀྱི་འདུག is striking a match.

+ **འདྲུབ་པ** *h̲dr̲ub-pa* pf. and imp. དྲུབ *dr̲ub* or དྲུབས *dr̲ubs̲* 1. =འཚེམ་པ to sew. 2. to embroider; འཚེམ་འདྲུབ needle work; འདྲུབས་སུ་བྱ་བ *h̲dr̲ubs̲-su bya-wa*=སྐུད་རིས सूचिकर्म needle-work or sewing. 3. to heal up: རྨ་འདྲུབ the wound is healed.

འདྲུལ་བ *h̲dr̲ul-wa* pf. དྲུལ *dr̲ul* 1.=རུལ་བ to rot, to grow putrid. འདྲུལ་བར་གྱུར་བ *h̲dr̲ul-war gyur-wa* to become putrid, to become decomposed. 2.=ལྷུང་བ to slip down, to fall down: ཁྲོ་བོ་གཞན་གྱི་ཕྱག་ཆ་འདྲུལ་བ་ཞིག་ཏུ་མཛད་དེ (*A. 17*) making the weapon of another angry deity to fall down.

འདྲེ *h̲dr̲e* पिशाच a general term for a demon, or evil spirit; ཤི་འདྲེ *çi-h̲dr̲e* the ghost of the dead; གསོན་འདྲེ *gson-h̲dr̲e* a goblin possessing a living man; བྱ་འདྲེ *bya-h̲dr̲e* bird-goblin; ཟ་འདྲེ *za-h̲dr̲e* a word for "owl" (*Jä.*); འདྲེས་འཁྱེར *h̲dr̲es̲-h̲khyer* carried off by goblins; འདི་མི་ཡིན་ནམ་འདྲེ་ཡིན is this a man or is it a demon? འདྲེ་འདུལ་བ *h̲dr̲e h̲dul-wa* to subdue or suppress evil spirits. འདྲེ་དཀར *h̲dr̲e-d̲kar* a class of demons whom the Bon worship with a view to keep off other mischievous spirits; འདྲེ་བཀོལ *H̲dr̲e-b̲kol* n. of a disciple of Padma Sambhava (*Deb.* ཀ *46*). འདྲེ་སྐྲོད་པ *h̲dr̲e s̲krod̲-pa* to cast out evil spirits; འདྲེ་ཕོ *h̲dr̲e-pho* a male devil; འདྲེ་བུ *h̲dr̲e-bu* a young devil; འདྲེ་མོ *h̲dr̲e-mo* a female devil; འདྲེ་མེ་བུད *h̲dr̲e-me-bud̲* the fire-blowing devil, the will-o'-the-wisp, *ignis fatuus* (*Schtr.*); འདྲེ་དམག *hdre-d̲mag* a troop of demons, a goblin host.

འདྲེ་འཇིགས *h̲dr̲e-h̲jigs̲* गुग्गुल lit. the devil's fear, a fragrant gum resin the smoke of which is a terror to ghosts and evil spirits.

འདྲེ་འཇིགས་ཐང་ཆུང་ *ẖdṟe-ẖjigs̱ thań-chuń*=གུ་གུལ་ནག་པོ (mystic) (*S̱man.*).

འདྲེ་རྗེ་བཛྲ *ẖdṟe-ṟje badsra* (ཁྱུང་པོ་རྡོ་རྗེ *khyuń-po ṟdo-ṟje*) n. of a celebrated physician of Tibet who was born of the family of *Ḇyu thog-pa.* He was physician to king *Guń-sroń guń-ḇtsań.* (*G̱yu. 2.*).

འདྲེ་ལྡོག *ẖdṟe-ḻdog* लुण्ठक [a plunderer]*S.*

འདྲེ་པང་ཁ *ẖdṟe-pań-kha* n. of a medicinal fruit=སྔོང་ཐོག *s̱goń-thog* (*Vai-s̱ń.*).

འདྲེ་ཤིག *ẖdṟe-çig* lit. 'devil louse,'=bedbug.

འདྲེ་བ I: *ẖdṟe-wa* pf. and imp. འདྲེས *ẖdṟes̱*, acc. to *Jä.* vb. n. to བསྲེ་བ *ḇsṟe-wa* 1. to be mixed up with, to blend together; to go together: ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་འདྲེས *phyogs̱ gcig-tu ẖdṟes̱* mixed together, miscellaneous; འདྲེས་མཚམས *ẖdṟes̱-m̱tshams̱* the limits of conjunction; ཚིག་གཞན་མ་འདྲེས་པར *tshig-gshan ma-ẖdṟes̱-par* without mingling other talk with (the conversation); ཁ་དང་སྙིང་མ་འདྲེས *kha dań s̱ñiń-ma-ẖdṟes̱* a man with whom outer word and inner feelings do not blend; ཆོས་དང་ཆོས་མ་ཡིན་པ་འདྲེས *chos̱-dań chos̱ ma-yin-pa ẖdṟes̱* a medley of religion and irreligion. In an absolute sense: སྤྱོད་པ་འདྲེས་ཏེ་ཕྱི་རྟགས་པར་གྱུར་ཏོ identifying himself with overt practices, he became a Brahmanist; དུད་འགྲོ་འདྲེས་པ *duḏ-ẖgro ẖdṟes̱-pa* an animal of mixed breed, a cross, mongrel; མ་འདྲེས་པ *ma-ẖdṟes̱-pa* unmixed, pure, unadulterated; མ་འདྲེས་པར *ma-ẖdṟes̱-par* without confounding or mixing up together, sharply discriminating (partly from *Jä.*).

འདྲེ་བ II: (རིག་པས་འདྲེ་བ *rig-pas̱ ẖdṟe-wa*) 1. to discriminate by intelligence. 2. to interfere with; to have intercourse with, to engage in: རང་སེམས་བླ་མ་འདྲེས་པས་བདེ *rań-sems̱ ḇla-ma ẖdṟes̱-pas̱ ḇde* through your, the lama's, intercourse with my soul, I am happy (*Jä.*).

འདྲེག་པ *ẖdṟeg-pa* (v. འབྲེག་པ *ẖbreg-pa*), pf. འདྲེགས་པ *ẖdṟegs̱-pa*: to excise, to shave the hair, to pare nails, etc. འདྲེག་མཁན *ẖdṟeg-m̱khan* लवक, नापित; a barber, one who crops hair. Syn. of latter term: སྐྲ་མཁན *s̱kra-m̱khan*; ཟླ་འཛིན *zla-ẖdsin*; མཐོ་རིས་གྲགས *m̱tho-ris̱-grags̱*; མཐར་གནས་པ *m̱thar-gnas̱-pa*; འབྲེག་པ *ẖbreg-pa* (*M̱ńon.*). འདྲེག་མཁན་གྱི་ལག་ཆ *ẖdṟeg-m̱khan-gyi lag-cha* नापित भाण्ड; the implements of a barber.

འདྲེད་པ *ẖdṟeḏ-pa*=བློ་སེམས་སུན་པ *ḇlo-sems̱ sun-pa* 1. to be sick of (at heart), to be disgusted or annoyed. 2. to slide, glide, to slip (*Jä.*).

འདྲེན་ཆས *ẖdṟen-chas̱*, defined as སྤྱད་ལག་ཕར་ཚུར་སྤོར་བ *s̱pyaḏ-lag phar-tshur s̱por-wa* the removal of things from one place to another (*Ṟtsii.*). འདྲེན་ཐང་ *ẖdṟen-thań*=མ་ཆེན *ma-chen* a cook (*M̱ńon.*).

འདྲེན་པ I: *ẖdṟen-pa* pf. དྲང་ *dṟań* or དྲངས *dṟańs̱*, fut. དྲང་ *dṟań*, imp. དྲོང་ *dṟoń* or དྲོངས *dṟońs̱* 1. to draw; to pull: ཤིང་འདྲེན་པ *çiń ẖdṟen-pa* to haul wood; ཞག་པས་རོ་ཞིག་འདྲེན་པ to drag a cropse by a rope; རྨ་བྱའི་སྒྲོ་རྣམས་དྲངས་བུམ་པ་ལ་བཞག་ནས the feathers pulled forth from the peacock were placed in the sacred jar. 2. to conduct, to draw along, to invite: ལམ་འདྲེན་པ *lam dṟen-pa* to guide in a journey, a guide; ལོག་འདྲེན་པ *log ẖdṟen-pa* to mislead, to take to the wrong way, *i.e.*, to the state of unhappiness and hell; ཡུལ་དུ་དམག་འདྲེན་པ *yul-du ḏmag ẖdṟen-pa* to conduct an army into a country; ནང་ལ་བགྲོད་མཁན་དྲངས་ནས་ཡོད invited the wayfarer indoors; to invite is usually rendered by སྤྱན or གདན་འདྲེན་པ; སྤྱན་མ་དྲངས་པར་འགྲོ་བ *s̱pyan-ma dṟańs̱-par ẖgro-wa* to go uninvited; སྤྱན་

འདྲེན་པ *spyan-ẖdren-pa* also = to call up a spirit, to invite or draw up a deity: ལས་ཀྱི་བུམ་པ་ཤར་སྒོར་བཞག་ མདུན་དུ་བླ་མ་ ཡི་དམ་སྤྱན་དྲངས་མཆོད་ནས་སྟོང་ཉིད་བསྒོམ having placed the vessel of fate at the eastern entrance, the lama (standing) in front made offerings to the tutelary deity he had conjured up and meditated on the very void. Sometimes, also, the form སྤྱན་འདྲེན་པ must be merely literally rendered, *e.g.*, གསོལ་དུ་གཉིས་ཟུང་སྤྱན་འདྲེན་ཏེ drawing to his eyes a little sleep at dinner, or closing his eyes for a short nap when eating. Other usages of འདྲེན་པ may be quoted: ཁ་མཆུས་འདྲེན་པ to suck; སྣ་འདྲེན་པ *ṣna-ẖdren pa* to guide, lead, *e.g.*, ཆུ་སྣ་འདྲེན་པ to conduct water, to irrigate; ཞབས་འདྲེན་པ *ṣhabs hdren-pa* to disgrace, to bring shame to, to insult; བློ་འདྲེན་པ *ḇlo ẖdren-pa* or ཡིད་འདྲེན་པ to persuade, to induce; གདན་འདྲེན་པ to appoint; also to go to meet; to invite.

འདྲེན་པ II: **नायक**, the chief, lord, husband, guide: བླ་མ་ནི་ངའི་འདྲེན་ཡིན the lama is my guide: འདྲེན་པ་གཙོ *ẖdṟen-pa gtso* **नायक** the chief leader, a husband.

འདྲེན་མ *ẖdren-ma* = འདྲེས་མ *ẖdṟeṣ-ma* **सन्निपात** complex.

འདྲེས་པ *ẖdṟeṣ-pa* **आकीर्ण ; श्लिष्ट, मिश्र** to be mixed; a mixture: ཆུ་དང་འོ་མ་འདྲེས་པ *chu-dañ ẖo-ma ẖdṟeṣ-pa* a mixture of milk and water. སྡིག་དང་དངོས་བུ་ལྟ་བུའི་འདྲེས་པ a mixture as of sin and property.

Syn. འཁྲུགས་པ *ẖkhrugṣ-pa*; འཆོལ་བ *ẖchol-wa* (*M̱ñon.*).

འདྲེས་རྙོག *ẖdṟeṣ-ṟñog* disorder, confusion; སྡེ་ཚན་འདྲེས་རྙོག་མེད་པར *ṣde-tshan ẖdṟeṣ-ṟñog meḏ-par'* no disorder in the chapters and sections of the book (*Ṟtsii.*).

འདྲེས་པར་གྱུར *ẖdṟeṣ-par gyur* **मिश्रीभूत** become mixed up.

འདྲེས་མ *ẖdṟeṣ-ma* **संकीर्ण** medley, mixture, anything mixed up together: སྣ་ཚོགས་འདྲེས་མ་འདྲ like different sorts mixed up together (*Ńag. 39*).

འདྲོག་པ *ẖdṟog-pa* 1. to wince, shrink, quiver, shudder (from fear); རྟ་འདྲོག་པ *ṟta ẖdṟog-pa* the shying of a horse; འདྲོག་ཅན *ẖdṟog-can* shy, skittish, easily frightened. 2. འདྲོག་སློང་བ *ẖdṟog ṣloñ-wa* take by surprise, to deceive by cunning, to outwit (*Jä.*).

འདྲོང་པ *ẖdṟoñ-pa* (ཡིད་ལ་རོང་བ) to believe, confide in: ཁྱོད་ནས་གནས་ཚུལ་ཞིབ་གསལ་བསྒྲིང་འགྱུར་ཡིད་ལ་འདྲོང་ཞིང་ the detailed clear news obtained from you being reliable.

འདྲོངས་པ *ẖdṟoñṣ-pa* = འདྲེན་པ *ẖdṟen-pa*.

འདྲོན་སྐྱོང་གི་བུ *H̱dṟon-ṣkyoñ-gi bu* Kās'yapa Rishi, the son of འདྲོན་སྐྱོང་ *H̱dṟon-ṣkyoñ* the keeper of light.

འདྲོབས་པ *ẖdṟobṣ-pa* **ऋजु** straight.

རྡ་བ *Ṟda-wa* one of the thirty-six border-countries of India (*Ya-sel. 38*).

རྡང་ *ṟdañ*, v. གདང་ *gdañ*.

རྡབ་པ *ṟdab-pa* to fold, pile one upon another; clapping one hand against another, v. རྡེབ་པ *ṟdeb-pa*. རྡབ་སྒྲ *ṟdab-ṣgra* sound of clapping of the hands, clap (*Ṟtsii.*).

རྡར་བ *ṟdar-wa* to sharpen, grind: གྲི་རྡར་བ *gri ṟdar-wa* to sharpen a knife, v. བདར་བ *ḇdar-wa*.

རྡལ *ṟdal* = ཐར་ཐོར *thar-thor* scattered, separated from each other as houses are in the suburbs of a town: གྲོང་རྡལ *groñ-ṟdal* the suburbs of a town (*Ńag. 40*).

རྡལ་བ *r̲dal-wa*=འགྲམ་པ *ẖgram-pa*, pf. and fut. བརྡལ *ḇr̲dal*, imp. རྡོལ *r̲dol*, also གདལ་བ *gdal-wa*, བདལ་བ *ḇdal-wa* to spread, stretch out, to include: རྫིང་གི་ཞབས་བྱེམས་བརྡལ *r̲dsiń-gi shabs̲-bye mas̲ ḇr̲dal* the bottom of the pond is strewn with sand; དམ་ཆོས་ཐང་མར་རྡལ་བ་ལ *dam-chos̲ thań-mar r̲dal-wa la* now when holy religion (Buddhism) lies before you as if it were spread out in a plain, *i.e.*, when it is accessible to all; ཁྱབ་རྡལ *khyab-r̲dal* comprehensive; all-embracing: སེམས་ནམ་མཁའ་ལྟ་བུ་ཁྱབ་རྡལ the mind is all-embracing; སོས་རྡལ *sos̲-r̲dal* slowly, not in a hurry (*Sch.*).

རྡིག *r̲dig* for ཡོ་བྱད་ནང་གི་རྡིག་ཀུན all the utensils and furniture of a house.

རྡིགས་པ *r̲digs̲-pa* to beat (*Sch.*), prob.= རྡེག་པ *r̲deg-pa.*

རྡིབ་པ *r̲dib-pa*, pf. རྡིབས *r̲dibs̲*, to crumble, to fall to pieces, collapse, cave in: ཁང་པ་རྡིབ་པ *khań-pa r̲dib-pa* the house breaks down; ཐོག་རྡིབ་པ *thog r̲dib-pa* the roof gives way (*Ńag. 40*). Also to get dinted, battered (like tin vessels by a blow or knock) (*Jä.*).

རྡུ་བ *r̲du-wa* a thistle (*Cs.*).

རྡུག་པ *r̲dug-pa*, pf. བརྡུགས *ḇr̲dugs̲*, fut. བརྡུག *ḇr̲dug* 1. to conquer, to worst: ཀླུ་རྣམས་ཀྱིས་ལྷ་མ་ཡིན་ཐུབ་ཅིང་རྡུག་པར་བྱས་ཏེ the Nāgas having overcome and worsted the Asuras. 2. to devastate, wreck, undo: དེར་ཐབས་བརྡུགས་པས as all the resources were destroyed; རྡུགས *r̲dugs̲*=གླགས་མ་རྙེད་པ *glags̲-ma r̲ñed̲-pa* destitute, wrecked (*Ńag.* 40); ཨུ་རྡུག་པ *u r̲dug-pa* or འུ་རྡུགས *ẖu-r̲dugs̲* a wreck, one shattered by indiscreet actions, entangled with debts and vicissitudes, a destitute person; ཕུ་རྡུགས *phu-r̲dugs̲* a bewildered person.

རྡུང *r̲duń* a small mound, hillock (*Jä.*).

རྡུང་བ *r̲duń-wa*=བརྡུང་བ, pf. བརྡུངས *ḇr̲duńs̲*, fut. བརྡུང *ḇr̲duń*, imp. བརྡུངས *ḇr̲duńs̲* or རྡུང *r̲duń* 1. to beat, to strike, to drub; ཐོ་བས་རྡུང་བ to beat with a hammer; སེང་ལྡེང་གི་རྔ་བོ་ཆེ་བརྡུངས་ཤིང having beaten a large drum of lion acacia (*Pth.*); རྡུངས་ཤིག *r̲duńs̲-çig* beat him, strike him; སྒོ་རྡུང་བ *s̲go r̲duń-wa* to knock at a door. 2. to break to pieces, to smash, to beat out (བྲ་བོ *bra-ḇo* buckwheat with a stick); སྟེང་རྡུང *s̲teń-r̲duń* a pestle; བྲོ་རྡུང་བ *bro r̲duń-wa* to dance; གཞུ་རྡུང་བ *gshu r̲duń-wa* to bend the bow (v. *Schl.* on *Dzl. 162-11*); རྡུང་མཁན *r̲duń-m̲khan*=རྡུང་པ་པོ a beater, striker, fighter, fuller. རྡུང་གཏག *r̲duń-gtag* prob. a drubbing, a sound-thrashing: རྡུང་གཏག་ཐུང I have got a thrashing (*Jä.*); རྡུང་བྱེད *r̲duń-byed̲*=དབྱུག་པོ a stick, a striker; རྡུང་འཚོག་པ *r̲duń-ẖtshog-pa*=བརྡུང་བ to cudgel, a cudgelling (*Ńag. 40*).

རྡུམ *r̲dum* maimed, limbless: ལག་རྡུམ armless; མཇུག་རྡུམ tailless (*Ńag. 40*); རྐང་རྡུམ *r̲kań-r̲dum* a maimed foot; རྭ་རྡུམ *rwa-r̲dum* a mutilated horn; རྡུམ་པོ, རྩེ་མེད་པ *r̲tse med̲-pa*, མགོ་མེད headless, without the top; རྡུམ་བྱེད་པ to mutilate; anything mutilated, maimed.

རྡུལ *r̲dul* धूलि, रजः, पांशु 1. dust, motes, particles of dust in the air visible in the rays of the sun, pollen ཁུ་ཁྲག་གི་རྡུལ་རབ་ཐམས་ཅད all the particles of the procreative fluid (*Vai. s̲ń.*). 2. the subtle components of impalpable or intangible things (such as smells, heat, cold, etc.); perhaps molecule, monad. རྡུལ་གྱི་སྙིང་པོ *r̲dul-gyi s̲ñiń-po* रेणुसार [the essence of dust; camphor]*S.* རྡུལ་གྱི་ཐིག་ལེ *r̲dul-gyi thig-le* रजोतिलक [mark of dust]*S.* རྡུལ་ཐུལ *r̲dul-thul* dust arises. རྡུལ་མི་ཐུལ་བར་བྱེད་པ *r̲dul mi-thul-war* byeḏ-pa 1. to lay the dust, minutest particles. 2. a woman's menstrual discharge. རྡུལ་ཕྲ་རབ ṟdul-phra rab परमाणु or རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཆ་མེད ṟdul-phra rab cha-meḏ atom, indivisible particle. རྡུལ་ཕྲན ṟdul-phran or རྡུལ་འཕྲན་མོ अणु the minutest particle; རྡུལ་དུ་རློག་པ ṟdul-du ṟlog-pa = རྡུལ་ཐལ་བར་རློག་པ ṟdul-thal-bar ṟlog-pa to crush or pound a thing until it is reduced to powder; གླང་རྡུལ glañ-ṟdul a mote in the dung of an ox, a small particle of cowdung; རྡོ་རྗེ་རྡུལ ṟdo-ṟje ṟdul diamond-powder; རྡུལ་དམར ṟdul-ḏmar रक्तरेणु, सिन्दूर vermillion powder. རྡུལ་ཚུབ ṟdul-ṫshub a whirling cloud of dust. རྡུལ་ཚོན ṟdul-tshon paint-powder, coloured stone-dust, used in ceremonies for making figures drawn in the sand more visible (Ṟtsii.). རྡུལ་གཟན ṟdul-gzan a blouse, a travelling-cloak against dust, a god wears it (Vai. kar.).

རྡུལ་ཅན ṟdul-can 1. dusty. 2.= དུར་བྱིན. 3. रजस्वला in menstruation.

རྡུལ་ཅན་མའི་བུ ṟdul-can maẖi-bu the son of Ṟdul-can-ma, Paras'urāma (དཀར་བྱེད་དགྲ་སྐྱ).

རྡུལ་བཅས་མ ṟdul ḇcaṣ-ma = བུ་མོ་གཞོན་ནུ་མ a young girl, a maiden, damsel, young woman (M̱ñon.).

རྡུལ་འཇོམས ṟdul-ẖjomṣ [कणाम destroyer of dust; water]S.

རྡུལ་ལྡན ṟdul-ḻdan 1. रेणुमत् a bee. 2. रजनी night.

རྡུལ་འཕྱང་ ṟdul-ẖphyañ लब्धरेणु [reduced to dust]S.

རྡུལ་བྲལ ṟdul-bral, विरजस् (A. K. 1-61) = ཐར་པ salvation, emancipation (M̱ñon.).

རྡུལ་མ ṟdul-ma धूलि dust.

རྡུལ་མུན་སྙིང་སྟོབས ṟdul-mun ṣñiñ-ṣtobṣ acc. to Duṣ-ẖkhor-lo (Kālachakra): རྡུལ་ནི་སེམས་ཡུལ་ལ་འཇུག་པའི་རང་བཞིན། མུན་པ་ནི་ཤེས་པ་ཡུལ་ལ་མི་ཚུགས་པར་ཀུན་ཏུ་མོངས་པ། སྙིང་སྟོབས་ནི་ཤེས་པ་ཡུལ་ལ་གསལ་བར་འཇུག་པ་དང་སྒྱུར་དུ་འཇུག་པའི་རང་བཞིན་ཡིན་པར་བཤད་པས་སོ (Ṟgyan. 11).

རྡེ ṟde in compounds for རྡེའུ ṟdeẖu.

རྡེག་པ ṟdeg-pa or རྡེགས་པ ṟdegṣ-pa, རྡེགས ṟdegṣ or བརྡེགས ḇṟdegṣ, fut. བརྡེག ḇṟdeg, imp. བརྡེགས ḇṟdegṣ or རྡེག ṟdeg: 1. to beat, strike, smite; རྡེག་ཅིང་སྤྱོད་པ ṟdeg-ciñ ṣpyoḏ-pa बलात्कार to commit rape; to force cohabitation; མེ་ལོང་ལ་བརྡེག་ཅིང་ me-loñ-la ḇṟdeg-ciñ beating the looking glass in anger; རྡེག་འཚོག་གི་སྡུག་བསྔལ ṟdeg-ẖtshog-gi ṣdug-ḇṣñal torment of corporal punishment, the ill-fortune of getting a beating. 2. to push, thrust, knock, kick; ཕུལ་རྡེག་བྱེད་པ phul-ṟdeg byeḏ-pa to give a blow with the fist (Sch.); རྡེག་ཆ་མཁན ṟdeg-cha m̱khan = མགར་བ blacksmith (M̱ñon.); རྡེག་ཆོས ṟdeg-choṣ a dance; རྡེག་ཆོས་པ ṟdeg choṣ-pa to dance. བརྡེག ḇṟdeg seems to occur also as pres. tense; also in combinations: བཙན་ཐབས་ཀྱི་བརྡེག་འཆག་གནང་ནས ḇtsan thabṣ-kyi ḇṟdeg ẖchag gnañ naṣ giving thumpings and rendings of a violent kind (Mil.).

རྡེབ་ད་རུ ṟdeb da-ru (Vai-ṣñ.) incorrectly for देवदारु; deodar, a species of cedar.

རྡེབ་པ ṟdeb-pa for སྡེབ་པ ṣdeb-pa.

རྡེབས་པ ṟdebṣ-pa acc. to Jä. prob. the original form, but of rare occurrence, for རྡབ་པ ṟdaḇ-pa pf. བརྡབས ḇṟdabṣ, fut. བརྡབ 1. to throw down with a clap, to fling or knock down: ལུས་ས་ལ་རྡེབས་པ luṣ-sa-la ṟdebṣ-pa to prostrate one's self; རྟས་རྡེབས ṟtaṣ-ṟdebṣ thrown by a horse. 2. to throw to and fro, to toss about: མགོ་བོ་རྡེབས་ཤིང་འདྲེ་ལྡོག་པ m̱go-wo ṟdebṣ-çiñ ẖdṟe-ḻdog-pa to roll on the ground as ponies do, to wallow. 3. to stumble: ཆལ་རྡབ་པ or རྡབ་ཆལ་བ to slip and stumble (Sch.).

རྡེའུ *rdehu* or རྡེལ་པོ *rdel-po* diminutive of རྡོ, *rdo* 1. small stone, pebble. རྡེའུ་བསྐྱུར་བ་བཞིན *rdehu bskyur-wa bshin* like a little stone thrown on the ground (*Glr.*). 2. the stone, calculus in males, མོ་རྡེ *mo-rde* in females; རྡེའུ་ཆགས་པ *rdehu chags-pa* the concrescence of a calculus; རྡེའུ་འདོན་པ *rdehu hdon-pa* the removing of stone (*Cs.*); རྡེ་དཀར *rdel-dkar* a white pebble (*Cs.*); རྡེལ་ཁྲ *rdel-khra* a coloured pebble (*Cs.*); རྡེལ་འགྲམ *rdel-hgram* (lit. the spreading of little stones) the counting with pebbles (*Cs.*). 3. a musket-ball or bullet. རྡེའུ་བཅུད་ལེན *rdehu bcud-len* the enchanted pebble; anciently in India the Buddhist sages used to enchant pebbles with the pretence of subsisting on them when performing contemplative feats. རྡེའུ་ཆང་བྲན *rdehu chañ-bran* pimples on face from excessive drinking. རྡེའུ་པར *rdehu-par* a bullet fount or bullet mould.

ད

རྡོ *rdo* पाषाण, प्रस्तर, अश्म, उपल 1. a stone, a boulder. 2. main or real point (in a memorial, complaint or application). 3. a weight, for weighing things by a balance. དངུལ་རྡོ *dñul-rdo* a stone containing silver, silver ore; སྤྲིན་རྡོ *sprin-rdo* prob. a topaz; སྦྲ་རྡོ *sbra-rdo* asbestos; མེ་རྡོ *me-rdo* fire-stone, flint; ཟུར་རྡོ *zur-rdo* corner-stone; གསེར་རྡོ *gser-rdo* gold ore, stone containing gold (*Cs.*); རྡོ་སྒོམ a boulder; རྡོ་རྩིག *rdo-rtsig* a stone wall; རྡོ་ཟམ *rdo-zam* stone bridge; རྡོའི་རྣམ་གྱུར *rdohi rnam gyur* formed of stone; རྡོའི་ཐུབ་པ a stone image of S'ākya-thubpa; རྡོའི་ཐུ mineral formation; རྡོ་ཟོ་བ *rdo zo-wa* stone-worker, quarry-man; རྡོ་གཞོགས *rdo gshogs* a cut or squared stone.

Syn. རྡོ་བ *rdo-wa*; སྤེད *sped*; གོར་མ *gor-ma*; བཙོག་པོ *btsog-po*; ཇུ་པོ *ju-po*; གཏུན *gtun* (*Mñon.*).

རྡོ་དཀར *rdo-dkar* (ཤེལ་གྱི་རིགས a kind of crystal) श्वेतशिला, सितोपल a white stone, acc. to *Sch.* alabaster. རྡོ་དཀར་པོ་ཅིག་ཐུབ a mineral medicine (*Mñon.*).

རྡོ་ཀླད *rdo-klad* a stone resembling a sheep's brain in appearance, and used as a remedy for diseases of the brain. (*Sman.*). རྡོ་སྐྱུར *rdo-skyur* another mineral medicinal substance (*Sman.*).

རྡོ་སྐྱེས *rdo-skyes* शिलाजातु; bitumen = བྲག་ཞུན *brag-shun* (*Mñon.*). རྡོ་བཅུད *rdo-bcud* bitumen (mystic) (*Miñ-rda. 4*). རྡོ་སྐྲན *rdo-skran* a kind of steatite or soap-stone (*Jä.*)

རྡོ་ཁ *rdo-kha* vein in a stone; also = རྩ་བ་བཟུང་ས *rtsa-wa bzuñ-sa* what is fundamental in the points of an argument; the basis of the complaint in a suit; the subject matter. རྡོ་ཁ་མེད་པའི་སྐྱེ་རྒྱུས་ཁ་ཤག་རིང་རིགས (*D. çel. 6*).

རྡོ་ཁོག *rdo-khog* 1. a hollow or natural cavern in a rock. 2. acc. to *Jä.*: a stone-pot वश्मभाण्ड.

རྡོ་མཁན *rdo-mkhan* 1. शिलाकुट्टक stone-cutter, or worker. 2. अशनि the thunder.

རྡོ་མཁྲིས *rdo-mkhris* (རྡོ་སྨན) gallstone (*Mñon.*). Used, it is asserted, as a medicinal application: རྡོ་མཁྲིས་མ་ཡི་རྩ་ཁ་སྡོམ་པར་བྱེད (*Sman.*).

རྡོ་རྒྱུད *rdo-rgyud* various kinds of soft stones, as serpentine, soap-stone, chalk, etc.

རྡོ་རྒྱུས *rdo-rgyus* 1. a medicinal stone (*Mñon.*). This mineral cures swellings of the veins and sprains and contraction of the muscles (*Sman.*). 2. oath in contracting friendship to make it lasting.

རྡོ་འཆང *rdo-hchañ* a stone of such a size as can easily be held by a man as a weapon.

རྡོ་འཇོག *Rdo-hjog* तक्षशिला Taxila, n. of a sacred place of the Buddhists; the ancient capital of the Panjab when Alexander the Great invaded that region.

རྡོ་མཉེན *ṟdo-m̱ñen* a soft kind of stone, alabaster.

རྡོ་སྙིང་ *ṟdo-ş̱ñiń* or རྡོ་ཡི་སྙིང་པོ 1.=ལྕགས अश्मगर्भ, अश्मसार iron, lit. the pith of stone. རྡོ་ཡི་སྙིང་པོས་མཆིན་པའི་དུག་སེལ iron removes the poison of diseased liver (*S̱man.*). 2. मरकत མར་གད acc. to *Sch.* jasper [emerald]*S.*

རྡོ་ཐལ *ṟdo-thal* (རྡོ་སླན) (*Mños.*) stone-ashes (*Cs.*), calcined stone (*Jä.*), quicklime (*Sch.*), chalk (*Schtr.*) But v. རྡོ་ཐལ་ཕོ་བའི་བད་ཀན་འཇིལ་བཤིག (*S̱man.*). རྡོ་ཐལ་བྱུགས་པ *ṟdo-thal byugş-pa* to rough-cast, to plaster.

རྡོ་དོན *ṟdo-don*=དོན་གྱི་སྙིང་པོ (*Ṟtsii.*) purport, substance of any prayer or application.

རྡོ་དྲེག *ṟdo-dṟeg* (བྲག་ཞུན་ལྷ་ཟུ a kind of pitch) (*M̱ñon.*) not as in *Jä.* the dirt on stone. རྡོ་དྲེག་དུག་དང་ཚད་པ་རྙིང་པ་སེལ pitch eradicates chronic inflamation and poison (*S̱man.*).

རྡོ་སྣུམ *ṟdo-ş̱num* rock-oil, petroleum; རྡོ་སྣུམ་ལྕགས་མཐའ་མོ oiled iron used as horoscopic dice.

རྡོ་སྤོས *ṟdo-ş̱poş* solid incense: རྡོ་སྤོས་འདུ་བའི་ནད་ལ་ཕན་པར་བྱེད *do-ş̱poş* is of use in some constitutional diseases (*S̱man.*).

རྡོ་འཕངས་པའི་མདོ *ṟdo ẖphańş-paẖi m̱do* n. of a sûtra in the M̱do section of the Kahgyur ར *426* describing the miraculous feat of Buddha in throwing missiles performed by him in the country of the *Malla.*

རྡོ་བ *ṟdo-wa* is another word for རྡོ *ṟdo* a stone: རྡོ་བ་ཆར་འབེབ་སོ་སོར་ནད་བྱུང་སེལ, དགུན་གྱི་དུས་སུ་ས་ཐམས་ཅད་རྡོ་བ་ལྟར་གྱུར in winter time the soil becomes (hard) like stone (*Khriḏ.*); རྡོ་བར་གྱུར་པ *ṟdo-war gyur-pa* अश्मगत converted into stone, turned into fossil.

རྡོ་སྦྲགས *ṟdo-ş̱brags* explained as སྦེ་སེར་ཉི་མ་ཐང་གི་བླ་མ *S̱be-ser ñi-ma thań-gi ḇla-ma* (*Ńag. 53*).

རྡོ་ཚད *ṟdo-tshaḏ* a bar of silver bullion of about 4 pounds in weight.

རྡོ་ཚིག *ṟdo-tshig*=ཚིག་བརྟན་པ a firm expression or word (*Ńag. 40*).

རྡོ་ཞུན *ṟdo-shun* bitumen, mineral pitch.

རྡོ་ཞོ *ṟdo-sho* lime (both quick and slaked).

རྡོ་གཞོད *ṟdo-gshoḏ* कूट [a mallet for breaking small stones]*S.*

རྡོ་གཟོང་ *ṟdo-gzoń*=རྡོ་བ་འཇོམས་བྱེད (*M̱ñon.*).

རྡོ་ཡི་རྒྱལ་པོ་བཞི *ṟdo-yi ṟgyal-po ḇshi* the four kings of stone, viz.: tortoise-shell stone—སྲོལ་རྒྱབ་དཀར་པོ; ཅིག་ཤུབ་དཀར་པོ; སྨུག་པོ.

རྡོ་ཡི་ཟས་ཅན *ṟdo-yi zaş-can*=ཕུག་རོན कपोत met. a pigeon (*M̱ñon.*).

རྡོ་རིང་ *ṟdo-riń* or རྡོ་རིངས *ṟdo-ińş* a stone pillar, obelisk or monument, or an ornament of buildings. There is a famous *Do-ring* near the chief temple of Lhasa with an inscription recording a victory of the Tibetans over the Chinese.

རྡོ་རུས་ཐུག *ṟdo-ruş-thug* to the last extremity (*Sch.*).

རྡོ་སོལ *ṟdo-sol* coal (*M̱ñon.*), mineral coal.

རྡོ་རྗེ *ṟdo-ṟje* 1. वज्र, उपल, हीरक; རྡོ་ཡི་རྗེ or རྡོ་ཡི་རྒྱལ་པོ lit. the prince of stones, and said, primarily, to be अमर=མི་ཕྱེད་པ *mi-phyeḏ-pa* or མི་བཤིག་པ *mi-ḇçig-pa* infallible or indestructible, also unchangeable, hence holy, venerable; but is best known as Indra's thunder-bolt or sceptre. With the Northern Buddhists a supposed model of this sceptre has long been in use as a ritual instrument of the *Tantrik* priests, held by them during prayer in their hands and moved about in various directions; it is used as a symbol of durability and of power. The vajra or dorje is, moreover, a common symbol in representations of deities in whose hands it is there placed. In Tibet the standard-shape for all dorjes is a huge golden one in Sera monastery near Lhasa, which is alleged to have a miraculous origin and is carried in procession on a certain day annually through the streets of Lhasa.

རྡོ་རྗེ་མཁའ་འགྲོ *ṟdo-ṟje m̱khaẖ-ẖgro* वज्रडाकिनी heavenly females, a class of celestial deities who in their attributes resemble superior fairies. They appear to have played a very important part in later Buddhism. བདེ་མཆོག་རྡོ་རྗེ་མཁའ་འགྲོའི་རྒྱུད་ལེའུ་ལྔ་བཅུ is the n. of a treatise (in *K. phal.* ང་).

རྡོ་རྗེ་འཁོར་ལོ *Ṟdo-ṟje ẖkhor-lo* an epithet of Sambhara (བདེ་མཆོག) a chief Tantrik deity of the Buddhist pantheon (*M̱ńon.*).

རྡོ་རྗེ་གླིང་ *Ṟdo-ṟje-gliń* lit. place of the ritual sceptre, n. of a monastery formerly belonging to Sikkim from which the important hill station of Darjeeling derives its name. It once stood on the Observatory-hill at Darjeeling.

རྡོ་རྗེ་རྒྱལ་མཚན *ṟdo-ṟje ṟgyal-m̱tshan* वज्रकेतु, वज्रध्वज; the standard of Victory, a fuller name for the Buddhist folded flag or emblem of conquest. [Having a vajra for an ensign; n. of the demon Naraka]*S.*

རྡོ་རྗེ་རྒྱལ་མཚན་གྱི་བསྔོ་བ *ṟdo-ṟje ṟgyal-m̱tshan-gyi ḇşño-wa* in (*K. phal.* པ).

རྡོ་རྗེ་རྒྱ་གྲམ *ṟdo-ṟje ṟgya-gram* the fixed unchangeable posture of sitting cross-legged, v. རྒྱ *ṟgya.*

རྡོ་རྗེ་གྲི་གུག *Ṟdo-ṟje gri-gug* an epithet of Heruka called དགྱེས་པ་རྡོ་རྗེ *ḏgyeş-pa ṟdo-ṟje* he who holds a scimitar in his hand (*M̱ńon.*).

རྡོ་རྗེ་བཅུའི་སྙིང་པོ *ṟdo-ṟje ḇcuẖi şñiń-po* lit. the essence of ten *vajra*, n. of a Sūtra.

རྡོ་རྗེ་གཅོད་པ *ṟdo-ṟje gcoḏ-pa* वज्रच्छेदिका; title of a religious book most extensivly used among the Northern Buddhists.

རྡོ་རྗེ་ཆོས་བདུན *ṟdo-ṟje choş-ḇdun* = རྣམ་སྣང་ཆོས་བདུན the seven venerable sermons of Vairotsana (*K. phal.* མ).

རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད *Ṟdo-ṟje ẖjigş-byeḏ* वज्रभैरव is a tutelary deity of the *drag-gçed* or terrifying type, held to be a manifestation of the Bodhisattwa Jampal (Mañjus′rī) who under this guise assumes the character of Shin-je the lord of death. Among the Mongols this tutelary deity is very popular under the title of *Ayol ghakchi.* A ritual for placing a person under the protection of Dorje Jig-jye occurs in the Kah-gyur.

རྡོ་རྗེ་བཅོམ *ṟdo-ṟje ḇcom* वज्रहत killed by the Vajra of Indra (*A. K. 1-42*).

རྡོ་རྗེ་ཆོས་ཀྱི་གླུ *ṟdo-ṟje choş-kyi glu* hymns of Buddhist Tantrikism: ཀུ་སུ་མ་པུ་རིར་རྡོ་རྗེ་ཆོས་ཀྱི་གླུ་བསྒྱུར་ཏེ (*A. 66*) having translated Tantrik hymns at the monastery of Kusumapuri.

རྡོ་རྗེ་མཆོག *ṟdo-ṟje m̱chog* n. of a bird (*K. ko.* ཀ *2*).

རྡོ་རྗེ་འཆང་ *Ṟdo-ṟje ẖchań* वज्रधर is the Yeshes Sems-pa or Dhyani Bodhisattwa evolved from the 2nd Dhyani Buddha མི་སྐྱོད་པ • *Mi-şkyoḏ-pa* (Sans. *Akshobhya*). Has been chosen to be the ruling deity in the Tantrik system under the appellation of ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ or, in brief, Chhak-dor.

Syn. ལག་ན་རྡོ་རྗེ *lag-na ṟdo-ṟje* རིགས་ཀུན་ཁྱབ་བདག *rigş kun-khyab ḇdag*; རིགས་བརྒྱའི་བདག *rigş-ḇṟgyaẖi ḇdag*; ངེས་པ་ལྔ་ལྡན *ńeş-pa ḻńa-ḻdan*; ཁ་སྦྱོར་བདུན་ལྡན *kha-şbyor ḇdun-ḻdan*; གསང་སྔགས་རྒྱལ *gsań-şńagş-ṟgyal* (*M̱ńon.*).

རྡོ་རྗེ་ཉི་མ *ṟdo-ṟje ñi-ma* वज्रसूर्य; lit. the venerable sun; n. of a sutra [also, of a Buddha]*S.*

རྡོ་རྗེ་སྙིང་ཞུས་ལེའུ་གཅིག *ṟdo-ṟje şñiń-shuş leẖu-gcig* n. of a sutra (*K. d.* ན)

རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོ་རྒྱན་གྱི་རྒྱུད *rdo-rje ṣñiṅ-po rgyan-gyi rgyud* a Tantrik sutra descriptive of acquiring perfection (*K. g.* ཉ *134*).

རྡོ་རྗེ་སྙིང་གཟུངས *rdo rje ṣñiṅ-gzuṅṣ* (see *K. g.* ཀ).

རྡོ་རྗེ་སྙིང་པོ་རྡོ་རྗེ་ལྕེ་འབབ་པ *Rdo-rje ṣñiṅ-po rdo-rje lce hbab-pa* n. of a dhāraṇī (*K. g.* ཆ *93*) used as a protection against epidemics, enemy, evil spirits, also to stop rain, to cause rain to fall, to make abundant harvest, etc.

རྡོ་རྗེ་དྲིལ་བུ *Rdo-rje dril-bu* n. of an Indian Buddhist sage (*K. dun. 20*).

རྡོ་རྗེ་གདན *Rdo-rje gdan* बोधिगया ; गया, वज्रासन ; described as འཕགས་ཡུལ་གྱི་ལྟེ་བ the navel of India, namely Gayā, considered the holiest of all places in the Buddhist world (*Mñon.*). In *Pth.* (*folio 124*, etc.) occurs a story of the destruction of Gaya by fire.

རྡོ་རྗེ་གདན་པ *Rdo-rje gdan-pa* 1. an epithet of Buddha (*Mñon.*). 2. names of three Indian sages of Vajrasana (Gayā) (*K. dun. 43*).

རྡོ་རྗེ་གདན་བཞིའི་རྒྱུད *rdo-rje gdan-bshihi-rgyud* a Tantra treating of the twelve signs of the zodiac, of the symbolic hand gestures (ལག་བརྡ་སྟོན་པ), of the *Khadoma*, of the use of rosaries, etc. (*K. g.* ང་ *57*).

རྡོ་རྗེ་བདུད་རྩིའི་རྒྱུད་ལེའུ་བཅུ་གཅིག *rdo-rje bdud-rtsihi rgyud lehu-gcu-gcig* n. of a Tantra in the Kahgyur (*K. phal.* ཙ). རྡོ་རྗེ་གདེངས་པའི་རྒྱུད *rdo-rje gdeṅṣ-pahi rgyud* another Tantra (*K. phal.* ཇ).

རྡོ་རྗེ་ནག་མོ *Rdo-rje Nag-mo* वज्रकालिका n. of a Tantrik goddess.

རྡོ་རྗེ་རྣམ་འཇོམས་ཀྱི་གཟུངས *Rdo-rje rnam-hhjoms-kyi gzuṅṣ* n. of a special dhāraṇi or mystical sentence (*K. phal.* མ).

རྡོ་རྗེ་རྣོན་པོ *Rdo-rje rnon-po* an epithet of the *Bodhisattra* Jam-yang, an aspect of Jampal or Mañjus'rī (*Mñon.*).

རྡོ་རྗེ་པད་མ *Rdo-rje pad-ma* वज्रपद्म, seems to be some *Bodhisattra*.

རྡོ་རྗེ་ཕ་ལམ *rdo-rje pha-lam* हीरक, वज्र a diamond believed to be formed of stone derived from earth and water and said to be of four qualities corresponding to the four castes of men in India (*Mñon.*).

Syn. ནོར་བུའི་མཆོག *nor-buhi mchog*; རྡོ་རྗེའི་རིགས *rdo-rjehi rigs* (*Mñon.*).

རྡོ་རྗེ་ཕ་ལམ་ནི་ཐམས་ཅད་ཐིགས་ཤིང་གཅོག་ནུས་ཀྱང་, ནུས་སྦལ་གྱི་ཁོག་པ་དང་ར་རུས་ཆག་གོ (*K. my.* ཀ *228*).

རྡོ་རྗེ་ཕ་ལམ་ཐོག་ཀུན་བཟློག་པར་བྱེད *Rdo-rje phal-lam thog kun brjog pañ-byed.*

རྡོ་རྗེ་རྣམ་འཇོམས་ཀྱི་བཤད་རྒྱུད *rdo-rje rnam-hjomṣ-kyi bçad-rgyud* n. of a *Tantra* in the Kahgyur (*K. phal.* མ).

རྡོ་རྗེ་གནམ་ལྕགས་མཆུ *Rdo-rje gnam-lcags mchu* lit. the thunderbolt lips, n. of a *Tantra* (*K. phal.* མ).

རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ *Rdo-rje Phag-mo* वज्रवाराही a popular goddess of the Karmapa sect who is said to have frightened and vanquished the enemies of Buddhism by manifesting herself in the form of a sow. Her spirit is continuously transmitted incarnate in each successive abbess who presides over the monastery of Samding on the shore of Yamdok lake in Tibet.

རྡོ་རྗེ་ཕུར་པ *rdo-rje phur-pa* the vajrakila, a religious instrument the upper part of which is of the shape of a *dorje* and the lower a *phurpa* or mystic dagger. རྡོ་རྗེ་ཕུར་པ་རྩ་བའི་རྒྱུད *rdo-rje phur-pa rtsa-wahi rgyud* to enchant a phurpa for suppressing evil spirits (*K. g.* ང་ *288*).

རྡོ་རྗེ་ཕྲེང་བ *rdo-rje phreṅ-wa* Vajra māla, n. of a *Tantra* (*K. phal.* ཇ).

རྡོ་རྗེ་དབྱིངས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག་མ *Rdo-rje dbyiṅṣ-kyi dwaṅ-phyug-ma* an epithet of དབྱངས་ཅན་མ

the goddess Sarasvatī (*Mñon.*). In later Buddhism, she is the *Yum* or Sakti of the Bodhisattwa Jampal (Mañjus'rī) and is popular among the Mongols under the designation of *Egeshiktü Eke.*

རྡོ་རྗེ་མི་ཕམ་མེ་ལྟར་འབར་བ་མོངས་བྱེད་ཀྱི་གཟུངས is a *dhāranī* in (*K. phal.* མ.).

རྡོ་རྗེ་མེ་ལྕེ *r̲do-r̲je me-l̲ce* n. of a hell where flames of fire issue resembling the point of the dorje (*Ya-sel. 43*).

རྡོ་རྗེ་རྩེ་དགུ་པ *r̲do-r̲je r̲tse d̲gu-pa* lit. a *dorje* made with nine points; n. of a religious work which was unearthed by *Pad̲-ma gliṅ-pa*, a *dorje* made of meteoric metal with nine points being found with the book: པད་མ་གླིང་པའི་གཏེར་བྱོན་གནམ་ལྕགས་ཀྱི་རྡོ་རྗེ་རྩེ་དགུ་པ་གཅིག (*S. kar. 193*).

རྡོ་རྗེ་འཛིན *R̲do-r̲je r̲dsin* **वज्रधर** an epithet of a terrific deity who is guardian of mysticism and preserver. Often confounded, with the *Dhyani-sattwa* Dorje Chhang or Chhak-dor of the Tantras.

Syn. ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ *phyag-na r̲do-r̲je*; བརྒྱ་བྱིན་གསང་སྔགས་ཀྱི་སྒྲུབ་པ་པོ *b̲r̲gya-byin g̲saṅ-s̲ṅags̲-kyi s̲grub-pa-po* (*M̲ñon.*).

རྡོ་རྗེ་འཛིན་པ *r̲do-r̲je h̲dsin-pa* an exorcist, a Tantrik priest.

Syn. སྔགས་པ *s̲ṅags̲-pa*; སྔགས་འཆང *s̲nags̲-h̲chaṅ* (*M̲ñon.*).

རྡོ་རྗེ་ལུ་གུ་རྒྱུད་མའི་རྟོག་པ *r̲do-r̲je lu-gu r̲gyud̲-mah̲i r̲tog-pa* a mystical work used by the blue-dress Bon exorcists of Tibet (*K. phal.* མ). རྡོ་རྗེ་ས་འོག་གི་རྒྱུད་ལེའུ་བཅུ་གསུམ་པ a mystical work in thirteen chapters called the nether *Tantra* (*K. phal.* ཞ).

རྡོ་རྗེ་ས་གསུམ་དུ་རྟོགས་པའི་རྒྱུད་ལེའུ་ལྔ་པ (*K. g.* ཞ *343*) a Tantra of Vajrapāṇi to meditate on the three stages of *Bodhisattra* perfection.

རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའ *R̲do-r̲je sems̲-d̲pah̲* **वज्रसत्व** 1. an eternal and unchangeable being who is Adi-Buddha of the Nyingma school. 2. a Tantrik form of Akshobhya, the 2nd Dhyani Buddha, which was introduced to followers of the Dorje Vehicle by Padma Sambhava and stated by him to be president of the Eastern Heaven where he sits on a white lotus. Is often represented clasping a female as his *Yum* or Sakti. རྡོ་རྗེ་སེམས་དཔའི་སྒྱུ་འཕྲུལ་དྲ་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་མེ་ལོང་ཞེས་བྱ་བའི་རྒྱུད (*K. g.* ཕ *171*) n. of a *Tantra* used by the *R̲ñiṅ-ma* sect.

རྡོ་རྗེ་ལེགས་པ *R̲do-r̲je legs̲-pa* an epithet of the tutelary deity Dam-chen who under the present Dalai Lama's rule occupies the position of a chief guardian of Buddhism in Tibet (*R̲tsii.*).

རྡོ་རྗེ་སློབ་དཔོན *r̲do-r̲je s̲lob-d̲pon* **वज्राचार्य्य**; སྔགས་པའི་མཁན་པོ (*R̲tsii.*) professor of the *Mantra* section in a monastery of the *Tantrik* school; also the lama of a monastery who is in charge of the Tantrik ritual.

རྡོ་རྗེའི་སྐྱིལ་ཀྲུང *R̲do-r̲jeh̲i s̲kyil-kruṅ* mystical posture, the posture of sitting cross-legged.

རྡོ་རྗེའི་མཆུ་ཅན *R̲do-r̲jeh̲i m̲chu-can* **वज्रतुण्ड, वज्रचञ्चु** 1. an epithet of Gaṇapati, also that of Garuḍa the eagle-king—who carries Vishṇu on his back. 2. བྱ་པོ་རོག *bya pho-rog* the raven. 3. = **वज्रभैरव** a tutelary deity, sometimes held to be identical with གཤིན་རྗེ་གཤེད or Yamāntaka, a Tantrik development of *Yama* the lord of death.

རྡོ་རྗེའི་འཇིམ་པ *r̲do-r̲jeh̲i h̲jim-pa* or རིན་པོ་ཆེའི་འཇིམ་པ *rin-po cheh̲i h̲jim-pa* mortar composed of pulverized cement of marvellous properties.

རྡོ་རྗེའི་མཇུག་མ *r̲do-r̲jeh̲i m̲jug-ma* met. a god (*M̲ñon.*).

རྡོ་རྗེའི་ཚིག *ṟdo-ṟjeẖi tshig* lit. the precious or holy word; truth; the word of Buddha, held to be free from deception, unchangeable, of profound sense, and hard to comprehend.

Syn. སྙིང་པོའི་ཚིག *s̱ñiń-poẖi tshig*; མཉམ་པའི་ཚིག *m̱ñam-paẖi tshig*; བདེན་པའི་ཚིག *ḇden-paẖi tshig*; མི་ཕྱེད་པའི་ཚིག *mi-phyeḏ-paẖi tshig*; བརྟན་པའི་ཚིག *ḇṟtan-paẖi tshig* (*K. d.* ན *118*).

རྡོ་རྗེའི་ཟེགས *ṟdo-ṟjeẖi zegs̱*=thunder (*M̱ñon.*).

རྡོ་རྗེའི་རིགས་ཀྱི་སྙིང་པོ *ṟdo-ṟjeẖi rigs̱-kyi s̱ñiń-po* =རྒྱུད་तन्त्र mysticism, mystical charms: རྡོ་རྗེའི་རིགས་ཀྱི་སྙིང་པོའི་རྒྱལ་པོ་འདི་དག these princes of charms will bless the soul (*Surań.* 12).

རྡོ་རྗེའི་མཏུན *ṟdo-ṟjeẖi g̱tun* a knocker made of precious stones.

རྡོ་རྗེའི་ཐོག *ṟdo-ṟjeẖi thog* ཀྱེ་རྡོ་རྗེའི་རྒྱུད་ལེའུ་གཉིས་པ n. of the second chapter He Vajra Tantra (*K. phal.* ང་).

རྡོ་རྗེའི་ཚེ *ṟdo-ṟjeẖi tshe* a very long life, immortality: ཟག་མེད་རྡོ་རྗེ་ལྟ་བུའི་ཚེ་ལ་མངའ་བརྙེད་པས he having obtained life like the undecaying dorje.

རྡོ་ར *ṟdo-ra* 1.=རྡོ་རྗེ་ར་བ enclosure with a railing or wall made with posts or pillars with capitals of the shape of the dorje or with dorje on their tops (such is the shape of the wall which surrounds the monastery of Sam-ye in Tibet). 2.=circle of dancers (*Jā.*).

རྡོ་ལཱ་ཁ *Ṟdo-lā-kha* n. of a place in Nepal (*Dsam.*).

རྡོག *ṟdog* 1. an item, any single thing or single piece as in འབྲུ་རྡོག a grain of corn; ཕྲེང་རྡོག *phreń-ṟdog* the bead of a rosary, སྲན་རྡོག་བདུན seven peas. 2. a root. 3. just about: ཐེབས་རྡོག just about to start, on the tip-toe of starting (*Yig. 4*).

རྡོག་ཙམ་རྡོག་ཙམ *ṟdog-tsam ṟdog-tsam* only a little bit: སྤུ་གྲིས་ན་བ་དང་མཇུག་མའི་རྩེ་རྡོག་ཙམ་རྡོག་ཙམ་བཅད with a razor cut just a little of the hair of the ear and from the tip of the tail (*Ṟdsa. 3*).

རྡོག་ཚིག *ṟdog-tshig*=རྡོ་ཚིག the main point, subject-matter: སྔོན་དུ་སྐྱིད་སྡུག་སྙན་ཞུའི་རྡོག་ཚིག་ལྟར (*Ṟdsa.*) according to the main points of my first petition, my state, *i.e.*, the circumstances under which I laboured, was.

རྡོག་དཀར་བ *ṟdog ḏkar-wa*=རྡོག་དཀར་བ for རོ་དམ་པ supervisor, overseer: རྡོག་དཀར་བ་ལ་རྩམ་ཁལ་ལྔ the allowance of five *khal* of barley flour for an overseer (*Ṟtsii.*).

རྡོག་འགྲིལ་བ *ṟdog-ẖgril-wa*=ཏ་ཙང་ཞིབ་རྩིས་བྱེད་པ to enumerate exactly, scrutinize carefully; formed into minute grain: ཡུང་དཀར་ལས་རྡོག་འགྲིལ་བ even more-fully grained than white mustard seed.

རྡོག་ཐོན་པ *ṟdog-thon-pa* to go out together.

རྡོག་པ *ṟdog-pa* any action with the foot, but chiefly a footstep; a stride or pace: རྡོག་པ་འདོར་བ to step, to pace, to walk (*Cs.*); རྡོག་པ་རྒྱབ་པ *ṟdog-pa ṟgyab-pa* to stamp on the ground with the feet, to kick.

རྡོག་པོ *ṟdog-po* or རྡོག་མ=རྡོག each; also one of the two loads placed on the back of a pack horse or any beast of burden. ཁུར་པོ་གཅིག the load a man can carry on his back. རྡོག་ཤོ *ṟdog-sho* the price or charge of articles at one *sho* each. རྡོག་ལེབ *ṟdog-leb* a flat piece (*Ṟtsii.*).

རྡོངས་པ *ṟdońs̱-pa*, v. སྡོང་བ *s̱dońs̱-wa*.

རྡོབ་པ *ṟdob-pa* = འབུལ་བ to give, offer.

རྡོམ་ཆང་ *ṟdom-chań* colloq. 1. many persons who drink wine together. 2. colloq. for a stone རྡོ་འཆང་.

རྡོར་ *ṟdor*, imp. of རྡར་བ *ṟdar-wa*: གྲི་ཆུང་རྡོར *gri-chuń ṟdor* sharpen the knife! (*Ńag. 40*).

རྡོལ་པ *ṟdol-pa* for གདོལ་པ *gdol-pa* a cobbler.

རྡོལ་བ *ṟdol-wa*, pf. and fut. བརྡོལ་བ *ḇrdol-wa*, to come forth, to make its appearance, to come up (as of a plant); to be revealed: གཏེར་སྟོན་གྱིས་བྲིས་ཆོས་ཀྱི་གསང་གནས་རྡོལ་ནས the hiding-place of the books having been revealed by the treasure-finder; to come out, percolate (as of water from a vessel or rock), to let in water: ཇ་འཕེང་གིས་ཆུ་རྡོལ་འདུག the tea-pot runs or leaks; མི་ནད་རྡོལ་ཞིང་ disease breaking out among men. རྡོལ་ཆོས *ṟdol-chos̱*=ཉིང་ཆོས (*Ńag. 40*). རྡོལ་བུག *ṟdol-bug*=རྡོལ་པའི་བུ་ག leak or hole in a vessel: ལྕགས་ཀྱི་ལྷུང་བཟེད་རབ་ཚད་རྡོལ་བུག་མེད་པ་བསྣམས་པ he carried an iron mendicant's platter without any holes in it (*A. 22*). རྡོལ་གཟེར *ṟdol gzer* an instrument for boring metal (*Sch.*).

རྡོས་པ *ṟdos̱-pa* 1. adj. swollen, bloated, like to burst: ལུས་རྡོས་ཆེ་བ very corpulent body. 2. vb. n. to break, burst, flow out: ལྦུ་བ་རྡོས་པ *ḻbu-wa ṟdos̱-pa* the bursting of a bubble. དབུགས་རྡོས་པ to pant.

ལྡ་གུ *ḻda-gu* discourse, speech, conversation (*Jä.*); ལྡ་གུ་ཅན *ḻda-gu-can* talkative (*Cs.*). ལྡ་གུ་ལབ་པ to talk.

ལྡ་མན *ḻda-man* a couple of small kettle-drums one hanging in front, the other behind, the latter being beaten by a second person that follows the bearer (*Jä.*).

ལྡ་ལྡི *ḻda-ḻdi* दाम, पट्टदाम string (of beads or flowers); a wreath made of pieces of silk, etc. (མཆོད་རྫས་སྣན་གཟིགས); ornament of silk or cotton of various colours, a fringe or tassel hung from the ceiling of a temple or chapel.

ལྡག་པ *ḻdag-pa*, pf. བལྡགས *ḇḻdags̱* fut. བལྡག *ḇḻdag* imp. ལྡོག *ḻdog* to lick: ཁྲག་ལྡག་པ to lick blood; ལྕེས་ལྡག་པ *ḻces̱ ḻdag-pa* to lick with the tongue.

ལྡང་ *ḻdań* 1.=འགྲམ་དུ near, at: སྒོ་ལྡང་དུ་བྲིས written at the entrance or threshold. 2. v. ལྡང་བ.

ལྡང་བ *ḻdań-wa* pf. ལྡངས *ḻdańs̱* or ལངས *lańs̱*, imp. ལྡོང་ *ḻdoń* उत्थान 1. to rise, to get up; to flow up (as smoke); འགྱེལ་བ་ལས་ལྡང་བ to get up from a fall; ལྡང་བར་འགྱུར· उत्थापयति [raises up]*S.* ལྡང་བར་བྱེད་པ to raise up; བསྟན་ལས་ལྡང་ to rise from his seat; ཉལ་ལས་ལྡང་བ to rise up from a lying position; སྟན་ལས་ལྡང་བ to rise from a seat; ས་ཡི་བདག་པོ་འོངས་ཚེས་ཅི་མི་ལྡང་ when the king arrived who would not rise up? (*A. 6*); དྲི་ངན་པ་ཕྱོགས་བཅུར་ལྡང་ an offensive smell is rising (spreading) in every quarter; མེ་ལྕེ་རྣམས་མགྱོགས་སུ་ལྡངས་བྱུང་ *me-ḻce ṟnams̱ m̱gyogs̱-su ḻdańs̱-byuń* the flames quickly rose up; མེ་རོ་ལྡང་ the smothered flame breaks out again; དགྲ་རུ་ལྡང་བ to break out into hostilities (*Jä.*). 3.=འདང་པ to suffice, to be sufficient, enough: བགོ་བགོས་ན་ལྡང་པ if divided into shares it will suffice; ཚད་ལྡང *tshad ḻdań* sufficient quantity. ལྡངས་ལུགས *ḻdańs̱-lugs̱*=ལངས་ལུགས the manner of rising: བརྗོད་ཕྱུར་འདོན་པའི་ལྡངས་ལུགས་དང་གཅིག (*Khriḏ. 47*).

ལྡད་པ *ḻdaḏ-pa* 1.=ལྷད་པ to contaminate, debase, adulterate; alloy; debasement: རྒྱལ་པོ་ལ་མ་ཞེངས་གཞན་ལ་སོང་ན་རིགས་ལྡད་པས if (she) cohabited with another person, leaving the king, it would debase the dynasty (*A. 60*). 2.=སྐྱོན་མོ funeral anniversary or festival: ལུག་གི་ལོ་ལ་ཇོ་བོའི་ལྡད་ཆེན་པོ་མཛད in the year of the sheep they performed a memorial anniversary for Atis'a (*A. 117*). 3. vb., pf. and fut. བལྡད *ḇḻdad* to chew; སྐྱུག་ལྡད་པ *s̱kyug-ḻdaḏ-pa* to chew the cud, to ruminate; སྔོ་སྐྱོ་མར་ཟྭ་ཚོད་བལྡད་ནས *s̱ño-s̱kyo-mar zwa-tshoḏ ḇḻdaḏ-nas̱* having chewed the nettles into a green pulp (*Mil.*).

ལྡན *ḻdan* or ལྡན་པ *ḻdan-pa* 1. possessed of, belonging to, having; is defined in *Situ. 48* as གང་ཞིག་གང་ལ་ཡོད་པ་སྟོན shows whatever belongs to what. It is used as formative whereby sbst. are converted into adj. and sometimes into other sbst., and in gen. the sbst. is connected with ལྡན་པ by the conjunction དང་ Ex. བྲག་དང་ལྡན་པ *brag-daṅ-ḻdan-pa* rocky, contr. བྲག་ལྡན *brag-ḻdan*; དགའ་ལྡན *ḏgah-ḻdan* joyous, blissful. Often is conjoined to several nouns at once: ཕྱུགས་ལུག་རྟ་ར་མཛོ་རྣམས་དང་ལྡན་པའི་རྫོང་དཔོན *phyugs̱ lug ṟta ra m̱dso-ṟnams̱ daṅ ḻdan-paẖi ṟdsoṅ-ḏpon* a Jong-pon possessed of yak, goats, horses, sheep and cattle. 2. sbst., also མདན་པ, cheek; ལྡན་པའི་སོ cheek-tooth, molar tooth; ལྡན་ལྕགས a blow or box on the cheek, a box on the ear (*Cs.*). གྲོག་ལྡན the cheek or side of a ravine (*Jä.*).

ལྡན་པ་ལྔ *ḻdan-pa ḻña* the five possessions: (1) དང་བའི་སེམས་དང་ལྡན་པ possessed of a sincere heart; (2) གུས་པའི་ལུས་དང་ལྡན་པ possessed of respectful (humble) person; (3) སྙན་པའི་སྒྲ་དང་ལྡན་པ possessed of an agreeable voice; 4. གཙང་བའི་ཟས་དང་ལྡན་པ possessed of clean and pure food; (6) མཛེས་པའི་རྒྱན་དང་ལྡན་པ possessed of beautifying ornaments.

ལྡན་གྲོལ *ḻdan-grol* an abbr. of ཚུལ་ཁྲིམས་དང་ལྡན་པ་རྟོག་པ་དང་གྲོལ་བ (*Khriḏ.*).

ལྡན་པ་པོ *ḻdan-pa-po* possessor; one that has, that is able, a man of ability (*Cs.*), one that is possessed of qualifications or talent.

ལྡན་མ *Ḻdan-ma* n. of a district in Kham (*Loṅ.* ཅ *6*).

ལྡན་མོ *ḻdan-mo* 1. ལྡན་པ་མོ a female-possessor or owneress. 2. a female ibex.

ལྡན་ཚད *ḻdan-tshaḏ* = ཡོད་ཚད acc. to *Jä.*: འདུས་ཚད.

ལྡན་ཡུལ *Ḻdan-yul* n. of a village in Tsang near Tanag (*Deb.* ག *45*).

ལྡབ་ལྡིབ *ḻdab-ḻdib* idle talk, tittle-tattle: བརྗོད་པ་ལྡབ་ལྡིབ་མ་ཡིན་པར (*Situ. 90*) there being no inaccurate or irrelevant speech; བསྲབ་པའི་ཚུས་མི་ཆོམས་ཤིང་ཚིག་ལྡབ་ལྡིབ་ཏུ་སྨྲ *ḇs̱rab-paẖi tshus̱ mi choms̱ çiṅ tshig ḻdab-ḻdib-tu s̱mra* speaking tattling words and not subduing unbridled proceedings (*Khriḏ. 47*).

ལྡབ་ལྡོབ *ḻdab-ḻdob* 1. indistinct and incorrect expressions. 2. indolence, dullness, drowsiness (*Cs.*).

ལྡབ་པ *ḻdab-pa* pf. བལྡབས *ḇḻdabs̱* fut. བལྡབ *ḇḻdab* imp. ལྡོབ *ḻdob* 1. to fold up; གོས་སོགས་ལྡབ་པ to fold up clothes, etc. 2. acc. to *Cs.*: to repeat, to do again; སྐྱར་ལྡབ repeatedly, afresh, again, anew; གཉིས་ལྡབ twice, for the second time (*Sch.*).

ལྡབས་ཕྱོར *ḻdabs̱-phyor* n. of a great numerical figure: མཚོ་ཡས་ལྡབས་ཕྱོར་ཊི་ཞེས་གནས (*Ya-sel. 56*).

ལྡམ་ཁུ *ḻdam-khu* = ཆུ་རྙོག་ཅན dirty water, water sullied with impurities (*M̱ñon.*).

ལྡམ་ལྡམ *ḻdam-ḻdam* or ལྡམ་པ *ḻdam-pa* very slothful (*Cs.*).

ལྡམ་ལྡུམ *ḻdam-ḻdum* mean, pitiful (*Cs.*)

ལྡམ་ལྡེམ *ḻdam-ḻdem* dubious, uncertain, (used of things) (*Jä.*)

ལྡར་བ *ḻdar-wa* to be weary, tired, faint; ལྡར་ལྡར་དུ་འགྱུར་བ languid.

ལྡའུ་མགོ་དཀར *Ḻdaẖu m̱go-ḏkar* n. of the minister of king *Rula-s̱kyes̱* (*Yig.*).

ལྡི་རི་རི *ḻdi-ri-ri*=ཙ་ཏ་ཏ་དང་འབྲུག་སྐད the rattling of thunder, v. ལྡིར་བ *ḻdir-wa*.

ལྡིག་པ *ḻdig-pa* pf. ལྡིགས *ḻdigs̱* to quiver, shudder, to wriggle; ཁ་ལྡིག་པ *kha-ḻdig-pa* to stammer. ལྡིགས *ḻdigs̱* creaking sound, sound expressive of labouring or groaning under a heavy weight; སྡིག་པའི་ཕུང་པོ་ལྡིགས་ཀྱིས་བྱུང་ a mass of scorpions were wriggling (*A. 27*).

ལྡིང་བ *ḻdiṅ-wa* to float, to be swimming, to be suspended, floating, soaring (in the air): བྱ་ནམ་མཁའ་ལ་ལྡིང་བ the bird soars in the sky; ལྡིང་བསྐོར *ḻdiṅ-ḇs̱kor* floating in a circle in the sky (as of birds); the circle made by birds when floating or flying in circles; རྒོད་པོ་རེས་ལྡིང་བསྐོར་ལན་གསུམ་རྒྱབ་ནས་འདི་སྐད་ཟེར་རོ (*Ṟdsa.*) the vulture thrice circling in the sky said this.

ལྡིང་སྐྱོགས *ḻdiṅ-s̱kyogs̱* a large copper ladle (*Ṟtsii.*).

ལྡིང་ཁ *ḻdiṅ-kha* v. ལྟིང་ཁ *ḻtiṅ-kha*.

ལྡིང་ཁང་ *ḻdiṅ-khaṅ* a bower formed by over-hanging shady trees, a natural arbour: ཤིང་གཡུ་ལོ་རྒྱས་པའི་ལྡིང་ཁང་། a bower of trees full of green (turquoise) leaves.

ལྡིང་ཁུག *ḻdiṅ-khug* a small silken bag worn as an amulet or talisman on the breast: དར་གྱི་ལྡིང་ཁུག་དུ་ནི་བཅུག put it in a silken amulet bag (*D.R.*).

ལྡིང་དཔོན *ḻdiṅ-ḏpon* an officer over fifty soldiers (*Ṟtsii.*). ལྡིང་འོག *ḻdiṅ-ẖog* one under or subordinate to a *Ḻdiṅ-ḏpon*; ལྡིང་ཚོ *ḻdiṅ-tsho* militia of fifty soldiers under a *Ḻdiṅ-ḏpon* (*Ṟtsii.*).

ལྡིང་ཟངས *ḻdiṅ-zaṅs̱* a large copper caldron (*Ṟtsii.*).

ལྡང་སེ *ḻdiṅ-se* or ལྡིང་སི *ḻdiṅ-si* in *Ld.*, adv. quite, very, very much (*Jä.*).

ལྡིབ་པ *ḻdib-pa* vb., pf. བལྡིབ *ḇḻdib* 1. in *Sch.*=ལྡིག་པ. 2. not clear, unintelligible; ཁ་ལྡིབ་པ=ལྐབ་ལྡིབ stammering.

ལྡིམ *ḻdim* in *W.* the crash of a falling tree, the report of a gun.

ལྡིར་བ *ḻdir-wa* 1. also ལྟིར་བ *ḻtir-wa* to be distended, inflated; ལྟོ་ལྡིར *ḻto-ḻdir* a big belly; ལྟོ་ལྡིར་ཅན *ḻto-ḻdir-can* big-bellied. *Ḻdir-ḻdir* full to the brim, eaten to the full (of a greedy boy or beast). 2. to rush, to roar (of wind); to roll, of the thunder; འབྲུག་ལྡིར *ẖbrug-ḻdir* it thunders; ལྡིར་བཞིན *ḻdir-ḇshin* like thunder; ལྡིར་སྒྲ *ḻdir-s̱gra* a thundering, roaring noise; ལྡིར་ཚ་བ *ḻdir tsha-wa* thundering (*Jä.*).

ལྡུ་གུ *ḻdu-gu*=གདུ་བ *gdu-wa* གདུ་གུ.

ལྡུག་པ *ḻdug-pa* or ལྡུགས *ḻdugs̱* pf. ལྡུགས, *ḻdugs̱* or བླུགས (usual form), fut. བླུག *ḇlug* imp. བླུག *ḇlug* or བླུགས *ḇlugs̱* col. བླུག་པ *ḇlug-pa*: to pour out or into to sprinkle, to strew; to cast, to found (metal), cf. བླུགས *ḇlugs̱*.

ལྡུད་པ *ḻduḏ-pa* pf., fut. and imp. བླུད *ḇluḏ* col. བླུད་པ *ḇluḏ-pa* to give to drink, to water (cattle, etc.); དུག་ལྡུད་ཅིང་མི་འཆི he does not die by a poisoned draught; བཏུང་བ་ལྡུད he gives (him) to drink; བུ་ཚ་ལ་འོ་མ་ལྡུད give milk to the boy; རྟ་ལ་ཆུ་ལྡུད་པ giving water to a pony.

ལྡུམ *ḻdum* 1. vegetables, greens or edible roots in general. 2. in *W.* lettuce, salad. ལྡུམ་ནག *ḻdum-nag* black species of lettuce: ལྡུམ་ནག་དོམ་མཁྲིས་སྨ་གསོ་ཛ་ཁ་འཛིན། black lettuce with bear's bile applied on a sore heals it and also acts as an astringent on the rectum.

ལྡུམ་པོ *ḻdum-po* or ལྡུམ་ལྡུམ 1. for དུམ་པོ *dum-po*. 2. for ཟླུམ་པོ *zlum-po* round: ལྡུམ་ལ་འགྲིལ་བ

ḻdum-la ẖgril-wa made round, rounded off.

ལྡུམ་བུ *ḻdum-bu* 1.=བསོད་སྙོམས alms, also begging for alms: འཁོར་དང་རྟ་ཁོལ་གཅིག་ཕུར་ལྡུམ་བུ་སློབས (*A. 14*). 2. any stalked plant.

ལྡུམ་ར *ḻdum-ra* or སྡུམ་ར *ṣdum-ra* garden in general, kitchen-garden, vegetable garden, an artificial grove. In *W.* fruit garden, orchard (*Jä.*).

Syn. སྐྱེད་ཚལ *ṣkyeḏ-tshal*; ཁྱིམ་གྱི་ཚལ *khyim-gyi tshal*; བཅོས་པའི་ནགས *ḇcoṣ-paẖi nagṣ*; མེ་ཏོག་ལྡུམ་ར *me-tog ḻdum-ra* flower garden (*M̲ñon.*).

ལྡུར་ལྡུར *ḻdur-ḻdur* 1. the noise of boiling water, or any fluid boiling. 2. roaring, rushing (*Sch.*).

ལྡུར་ཕྱེ *ḻdur-phye* also ཆུ་ལྡུར *chu-ḻdur* peas or barley-flour boiled in water for cattle (*Ṟtsii.*).

ལྡེ *ḻde* 1. a prefixed tribal title which some of the early kings of Tibet had assumed. 2. treasury, store-house.

ལྡེ་ཁ *ḻde-kha* belonging together, of the same species (*Sch.*).

ལྡེ་ཁུ *ḻde-khu* खण्ड coloured medicinal syrup; sweetened medicine (*Ṟtsii.*).

ལྡེ་གུ *ḻde-gu* or ལྡེའུ *ḻdeẖu* 1. mixture, syrup. 2. ointment (*Jä.*).

ལྡེ་ཆུང *ḻde-chuñ* junior treasurer in a monastery or government treasury; ལྡེ་ཆེན *ḻde-chen* senior treasurer.

ལྡེ་སྣོལ་ནམ *Ḻde S̲nol-nam* n. of one of the early kings of Tibet (*Yig.*).

ལྡེ་འཕྲུལ་ནམ་གཞུང་བཙན *Ḻde-ẖphrul Nam-gshuñ-ḇtsan* n. of a descendant of king *Ze-ḻde* one of the early kings of Tibet (*J. zañ. 148*).

ལྡེ་བ *ḻde-wa* 1. one who is in charge of the key of treasury, *i.e.*, a treasurer. 2. vb. with pf. བལྡེས *ḇldeṣ* or ལྡེས *ldeṣ*, fut. བལྡེ *ḇlde* imp. ལྡེས *ldeṣ* to warm one's self, to be warmed at or by: མེ་ལྡེ་བ *me-ḻde-wa* to warm one's self at the fire; ཉི་མ་ལྡེ་བ *ñi-ma ḻde-wa* to be warmed in the sun.

ལྡེ་མིག *ḻde-mig* 1. the key of a store-room, any key; padlock. 2. introduction to a book; index or key. ལྡེ་མིག་པ *ḻde mig-pa* = གཉེར་པ (*Mñon.*).

ལྡེའུ *ḻdeẖu* acc. to *Cs.* 1.=སྡེའུ *ṣdeẖu* मुद्ग a kind of peas. 2. v. ལྡེ་གུ *ḻde-gu*. 3.=ཀུ་ཀུ a riddle.

ལྡེག་པ *ḻdeg-pa* (pf. བདེག *ḇdeg*) to quake, shake, tremble, *e.g.*, of the palace of the gods (*Dzl.*).

ལྡེང་ཀ *ḻdeñ-ka*=ལྡིང་ཀ *ḻdiñ-ka* v. ལྟེང་ཀ *ḻteñ-ka* a pond.

ལྡེང་རྒྱས *Ḻḻdeñ-ṟgyaṣ* n. of a mountain on the border of India.

ལྡེང་མིན *ḻdeñ-min* colloq. (also ལྡང་མིན) insufficient.

ལྡེབ་པ *ḻdeb-pa* 1.=ལྡེག་པ *ḻdeg-pa* (*Cs.*). 2. to bend round or back, to turn round, to double down or over.

ལྡེབས་པ *ḻdebṣ-pa* 1.=ལོགས the side: ཁང་པའི་ལོགས the inner wall or the inner side of the wall of a house (*Situ. 99*). ལྡེབས་རིས *ḻdebṣ-riṣ* =ལོགས་བྲིས *logṣ-briṣ* paintings on the inside of a house; རུས་པའི་འབུར་པོའི་ལྡེབས *ruṣ-ẖpaẖi ẖbur-poẖi ḻdebṣ* by the side of the portuberance of the bone. 2. enclosure, fence (*Sch.*).

ལྡེའུ་སྒང *Ḻdeẖu ṣgañ* n. of a place in Tibet: མཁན་པོ་ལྡེའུ་སྒང་པ *m̲khan-po ḻdeẖu ṣgañ-pa* the learned teacher (professor) of *Ḻdeẖu-ṣgañ* (*Deb.* ག *43*).

ལྡེམ *ḻdem* 1. v. ལྡེམ་པོ *ḻdem-po*. 2. a statue, image, idol, (standing upright) (*Ja.*).

ལྡེམ་པ *ḻdem-pa* contrariety, opposition, irony. 2. adj. inconsistent, unstable, variable. (*Cs.*). 3. vb. also ལྡེམ་ལྡེམ་པ *ḻdem-ḻdem-pa* (*Sch.*) to move up and down, to vibrate གཤོག་སྒྲོ་ལྡེམ་པ *gçog-şgro ḻdem-pa* the flapping of wings.

ལྡེམ་ལྡེམ *ḻdem-ḻdem* flexible, supple, elastic, pliant (*Jā.*). ལྡེམ་ལྡེམ་གཡོ་བ *ḻdem-ḻdem gyo-wa* to shake flexibly, *i.e.*, bending but not breaking. ལྡེམ་བརྗོད་པ *ḻdem ḇrjoḏ-pa* to utter a *double entendre*; also to speak a parable.

ལྡེར་ *ḻder* = ལྡེབས *ḻdebş*, སྐྱ་ལྡེར་ལ *şkya ḻder-la* on the side of a wall, on a wall; རིའི་ལྡེར *riẖi ḻder* the side of a hill, hill-side.

卐 **ལྡེམ་པོ** *ḻdem-po* 1. དྲང་པོ་མིན་པ not straight, dishonest, crooked-hearted. 2. riddle, enigma (cf. ཚོད་བྱ); མི་ལྡེམ *mi-ḻdem*, བྱ་ལྡེམ *bya-ḻdem*, བེམ་ལྡེམ *bem-ḻdem* an enigma, an allegory, applied to men, to birds, to inanimate beings. ལྡེམ་པོའི་ངག *ḻdem-poẖi ṅag* or ལྡེམ་གཏམ *ḻdem-gtam* parable, allegory. ལྡེམ་ཚོད་པ *ḻdem tshod-pa* or ལྡེམ་ཆོད་པ *ḻdem-choḏ-pa* 1. to solve a riddle. 2. = अभिसन्धि a plot, a concealed and deceitful design; acc. to *Sch.* a mysterious opinion. ལྡེམ་པོར་དགོངས་པ *ḻdem-por ḏgoṅş-pa* to design a plan: of which are four kinds:—(1) གཞུག་པ་ལ་ལྡེམ་པོར་དགོངས་པ अवतारणाभिसन्धि [plan of appearing or descending]*S.*; (2) མཚན་ཉིད་ལ་ལྡེམ་པོར་དགོངས་པ लक्षणाभिसन्धि [plan with regard to tokens or characteristics]*S.*; (3) གཉེན་པོ་ལ་ལྡེམ་པོར་དགོངས་པ प्रतिपक्षाभिसन्धि [a plan regarding the opposite side]*S.*; (4) བསྒྱུར་བ་ལ་ལྡེམ་པོར་དགོངས་པ परिणामनाभिसन्धि [a plan respecting change or transformation]*S.*

ལྡེར་སྐུ *ḻder-şku* or ལྡེར་ཚོ *ḻder-tsho* 1. an idol or statue made of clay. 2. an image painted on the wall.

ལྡེར་བ *ḻder-wa* 1. toughness, clamminess (*Cs.*). 2. potter's clay.

ལྡེར་བཟོ *ḻder-ḇzo* 1. image, statue, figures modelled of clay. 2. clay: ལྡེར་བཟོའི་ལྡེབས *ḻder-ḇzoẖi ḻdebş* a clay-inclosure or wall.

ལྡོ *ḻdo* the side of anything.

ལྡོ་ལྡོ *ḻdo-ḻdo* for a few days, for a short time: ཕར་གར་ལྡོ་ལྡོ་བཞུགས *phar-gar ḻdo-ḻdo ḇshug* he resided for a few days at places where he pleased (*A. 123*).

ལྡོག་སྐྱེན་པ *ḻdog şkyen-pa* आवकृष्यमाण [being dragged back]*S.*

ལྡོག་པ I: *ḻdog-pa* pf. and imp. ལོག *log*, vb. n. to ཟློག་པ *zlog-pa* निवृत्ति, निवर्तन 1. to come back, to return, to go home. 2. to send back.

Syn. ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ *phyin-ci log-pa*; གོ་ལོག་པ *go log-pa* (*Mṅon.*).

ལྡོག་པ II: 1. in a specific religious sense: v. འབྲས་བུ་བཞི frq.; དགྲར་ལྡོག་པ *ḏgrar ḻdog-pa* to come forward again as an enemy, to renew the war (*Jä.*) 2. to change, to undergo a change (as to colour, smell, etc.). འགྱུར་ལྡོག *ẖgyur-ḻdog* and ལྡོག་འགྱུར *ḻdoḏ-ẖgyur* changeableness, inconstancy, fickleness. 3. to turn away (vb. n.) *laş* from; བློ་ལྡོག་པ *ḇlo ḻdog-pa* to change the mind from; ངོ་ལྡོག་པ = ངོ་ལོག་པ to rebel. The partic. as adj.: དེ་ལས་ལྡོག་པའི *de-laş ḻdog-paẖi* (thing) opposed to that, contrary (to it); *Sch.* has also ལྡོག་ཕྱེ་བ *ḻdog phye-wa* distinguished, different (from each other), and ལྡོག་པ *ḻdog-pa* reciprocal, mutual, each separately.

ལྡོང་ *Ḻdoń* one of the six early tribes of Tibet descended from the four sons of the monkey patriarch, the six being: སེ *se*, རྨུ *ṟmu*, ལྡོང་ *ḻdoń*, སྟོང་ *ştoń*, གྲ *gra*, བྲུ *bru*, which are also called མི་བུ་གདུང་དྲུག *mi-bu gduń-ḏrug* the six descendants of the (first) man (*J. Zań.*).

ལྡོང་ཁ *ḻdoń-kha* the cover or lid of a tea-churner (*Ṟtsii.*).

ལྡོང་བ *ḻdoń-wa*=མིག་ལོང་བ, pf. ལྡོངས *ḻdońş*, 1. to become blind, to be infatuated. 2. adj. ལྡོངས་པ *ḻdońş-pa*=མདོངས་པ blind, infatuated.

ལྡོང་མོ *ḻdoń-mo*=དོང་མོ resp. (གསོལ་ལྡོང་ *gsol-ḻdoń*) a tea-churner.

ལྡོང་རོས *ḻdoń-roş* मनःशिला; རོ་སྙན a kind of mineral medicine; also a yellow earth used for painting walls of houses.

Syn. བ་ན་རི་སྐྱེས *ba-na ri-şkyeş*; བལ་ཡུལ་སྐྱེས *Ḇal-yul şkyeş*; ཡིད་འབོད་མ *yiḏ-ẖboḏ-ma*; གར་མཁན་མ *gar-m̱khan-ma*; གོ་ལཱི *go-lī*; ཀླུ་ལྕེ *ḵlu-ḻce*; མ་ནོ་ཧ *ma-no-ha* (*M̱ñon.*).

ལྡོང་ལྷ *Ḻdoń-lha* n. of a mountain in Tibet, presided over by a demi-god of the same name (*G. Bon.*).

ལྡོན་པ *ḻdon-pa* to give or pay back, to return=ཀློན་པ *ḵlon-pa* or གློན་པ *glon-pa*; ལན་ལྡོན་པ *lan ḻdon-pa* to reply, to give an answer.

ལྡོབ་པ *ḻdob-pa* to apprehend quickly; to be witty, to be quick in repartee (*Cs.*).

ལྡོབས་པ *ḻdobş-pa*=སྤོབས་པ *şpobş-pa*. + ལྡོབས་སྐྱེན་པ *ḻdobş şkyen-pa*=ཤེས་སྙ་བ quick perception, understanding readily.

ལྡོམ་པ *ḻdom-pa* alms, anything given to a religious beggar.

Syn. ལྡོམ་བུ *ḻdom-bu*; བསོད་སྙོམས *ḇsoḏ-şñomş* (*Situ. 137*).

+ ལྡོམ་བུ *ḻdom-bu* v. ལྡོམ་པ *ḻdom-pa*. ལྡོམ་བུ་བྱེད་པ *ḻdom-bu byeḏ-pa* to ask for alms, to beg as a religious mendicant. ལྡོམ་བུ་པ *ḻdom-bu-pa* a religious beggar, mendicant.

ལྡོམ་ས *ḻdom-sa* alms-house, house where beggars receive food.

སྡང་བ *şdań-wa* 1.=ཞེ་སྡང་ मत्सर, द्विष, दुष; pf. སྡངས *şdańş* to hate, to be angry, wrathful: ཡབ་ཡུམ་འཁོར་དང་བཅས་པས་སྡང་བར་བྱེད་ད the parents together with those about them became displeased (*H̱brom. 49*); མི་དགའ་ཞིང་སྡང་སྟེ being displeased, he grew angry; རྒྱ་ནག་མིས་ཕྱི་གླིང་ཐམས་ཅད་ལ་སྡངས་བྱུང the Chinese hated all foreigners. 2. sbst. anger, hatred, malice: བསམ་པ་ཆེ་རྣམས་ཡང་དག་མཐོང་ཉིད་ན་སྡང་བའི་དུག་ཆེན་གདུང་བས་གསོས་པ་ཡང and immediately perceiving in very truth thoughts the most stupendous, those afflicted with the potent poison of malice were healed (*Tan. M̱do* ཀེ *130.*). 3. adj. angry, malicious, hostile: སྡང་བའི་དགྲ *şdań-waẖi ḏgra* an angry vindictive enemy; སྡང་བའི་སེམས *şdań-wahi semş* wrathful mind, hatred, enmity, hostility; སྡང་བའི་སེམས་ལྡན *şdań-wahi semş-ḻdan* दुष्टचित्त having a vindictive mind. སྡང་བ་ཐམས་ཅད་འཇིག་པ *şdań-wa thamş-caḏ ẖjig-pa* (or colloq. བཤིག་པ) to disarm hostilities or hostile feelings. སྔར་སྡང་བ *şñar şdań-wa* the former hatred, old grudge.

སྡང་བའི་རྟགས *şdań-wahi ṟtagş* the signs of hatred or ill-feeling are: སྦྱིན་པ་མི་གཏང་བ not giving alms or charity; མི་མཐུན་པར་བྱེད་པ to cause disagreement; མཐུན་པར་མི་བྱེད་པ not being accordant, or in harmony; ཉེས་སྤྱོད *ñeş-şpyoḏ* mischievous, behaving viciously, etc. (*K. du.* ད *203*).

སྡང་བྱེད *şdań-byeḏ* an enemy, foe.

Syn. དགྲ *ḏgra*; འཁོན་འཛིན *ẖkhon-ẖdsin* (*M̱ñon.*).

སྡང་བུ *şdań-bu*, v. གདང་བུ *gdań-bu*.

སྡད་གྲོང་ s̱daḏ-groñ freehold house; a resident owner ; opp. to house occupied by an agricultural tenant (Ṟtsii.).

སྡམ་པ s̱dam-pa v. སྡོམ་པ s̱dom-pa संवर abstinent, self-restraining, bound ; ལག་སྡམ་པ handcuffed ; ཐག་པས་སྡམ་པ bound with a rope.

སྡར་མ s̱dar-ma (བློ་ཆུང་བ ḇlo chuñ-wa, སྙིང་ཆུང་བ) timid, timorous, trembling: སྡར་མ་སྣ་ཚོགས་གོས་གྱོན་དང་ though a timid person may put on various clothes, &c. (K. du. ད 198).

སྡིག་པ s̱dig-pa I: अशुभ, अकल्याण, अघ, मल, पाप sin, moral evil. Acc. to Tibetan explanation, the word is derived from སྡིགས་པ s̱digs̱-pa to sting or torment, the sinner being pained in body, speech and mind by the misery resulting from impious acts, &c: མི་དགེ་བའི་ལས་བྱས་པའི་འབྲས་རྣམ་པར་སྨིན་པའི་སྡུག་བསྔལ་གྱིས་ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་ལ་སྡིགས་པར་བྱེད་པས་ན་སྡིག.— སྡིག་པ་ལ་ཡིད་ཆེས་པ s̱dig-pa-la yiḏ-ches̱-pa to believe in sin; སྡིག་སྒྲིབ s̱dig-s̱grib = སྡིག་པ་དང་སྒྲིབ་པ sin and defilement, contamination of sin. སྡིག་སྒྲིབ་ཐམས་ཅད་སེལ་བ s̱dig-s̱grib thams̱-caḏ sel-wa to cleanse from every defilement of sin. སྡིག་ཅན s̱dig-can sinful: སྡིག་ཅན་ཤན་པ s̱dig-can çan-pa the sinful butcher ; སྡིག་ཏོ་བ s̱dig to-wa or སྡིག་པ་བསགས་པ a sinner, one who has accumulated sin ; སྡིག་ལྟའི་མཚན་ཉིད་ཅན s̱dig-ltaẖi m̱tshan-ñiḏ-can पापलक्षण one having sinful looks, a suspicious character ; སྡིག་སྡུག s̱dig-s̱dug दुःख अघ, sin and suffering. སྡིག་པ་འཇོམས་པ s̱dig-pa ẖjoms̱-pa to conquer sin, as something hostile to man (Jä.); ཁ་ན་མ་ཐོ་བའི་སྡིག་པ a grievous sin ; སྡིག་པ་རྣམ་པར་སྦྱངས s̱dig-pa ṟnam-par s̱byañs̱ विधूतपाप [one whose sins have been entirely washed off]S. སྡིག་པ་སྤྱོད་པ s̱dig-pa spyod-pa to practise sin; སྡིག་པ་བྱེད་པ s̱dig-pa byeḏ-pa to commit sin. སྡིག་པ་བཤགས་པར་བྱེད་པ s̱dig-pa ḇçags̱-par byeḏ-pa expatiation of sin by confession and repentance for which four kinds of སྟོབས or powers are necessary: (1) རྣམ་པར་སུན་འབྱིན་པ་ཀུན་ཏུ་སྤྱོད་པའི་སྟོབས ; (2) གཉེན་པོ་ཀུན་ཏུ་སྤྱོད་པའི་སྟོབས ; (3) ཉེས་པ་ལས་ལྡོག་པའི་སྟོབས ; (4) རྟེན་གྱི་སྟོབས.—སྡིག་པའི་གྲོགས s̱dig-paẖi grogs̱ a companion in vice, an associate in crime: སྡིག་པའི་གྲོགས་པོ་རྣམ་སྤང་ཤིང་, བུད་མེད་ཞགས་པས་མ་བཅིངས་པ, ལྷ་རྣམས་ཀྱི་ནང་དུ་འགྲོ avoiding evil companions and not being bound by the snares of women, associate with the gods (K. d. ར 31); སྡིག་པའི་ཆོས་ཅན s̱dig-paẖi chos̱-can पापधर्मा possessed of vicious propensities.

སྡིག་པའི་ལྟོ་ཅན s̱dig-paẖi ḻto-can भल्लुक a bear.

སྡིག་པ II: a scorpion; of which three kinds occur in parts of Tibet, but mainly known by reputation only. སྡིག་པའི་ཕུང་པོ s̱dig-paẖi phuñ-po a large number of scorpions in one place: ཇོ་བོའི་མདུན་དུ་སྡིག་པའི་ཕུང་པོ་ལྡིགས་ཀྱི་བྱུང་ Jo-wohi m̱dun-du s̱dig-paẖi phuñ-po ḻdigs-kyi-byuñ a heap of scorpions were quivering in front of Atis'a (A. 27).

Syn. སྤང་བྱ s̱pañ-bya ; ཉེས་ལྟུང་ ñes̱-ḻtuñ ; བཟང་ལས་བྱོལ ḇzañ-las̱ byol; དམས་བྱེད ḏmas̱-byeḏ ; སྡིག་བལྟ s̱dig-ḇlta ; ངན་འགྲོའི་ལམ ñan-ẖgroẖi lam ; ཚར་འགྲོ tshar-ẖgro ; ངན་འཐུང་ ñan-ẖthuñ ; དགེ་བའི་འགལ་ཟླ ḏge-waẖi ẖgal-zla (M̱ñon.).

སྡིག་བློན s̱dig-ḇlon a wicked officer; an officer or minister who is not devoted to Buddhism but favours the Bon cult.

སྡིག་ཚིག s̱dig-tshig आक्षेप lit. words of sin, but also implies words of repentance.

སྡིག་སྲིན s̱dig-s̱rin (སྲིན) कर्कट the crab. སྡིག་སྲིན་ནྲ་ཡོག་མཁལ་ནད་ཆུ་སོགས་འདྲེན the crab draws forth paralysis, kidney disease, and dropsy (Med.).

Syn. འཕྲོག་བྱེད་མིག ẖphrog-byeḏ mig ; རྐང་མང་པོ ṟkañ-mañ-po ; སྦལ་ཆེན s̱bal-chen (M̱ñon.)

སྡིག་པ་རྭ་ཅན་ s̱dig-pa rwa-can **वृश्चिक** scorpion.

Syn. དུར་བས་འཆི་ *dur-was̱ ẖchi*; མར་གྱིས་ཉམས་བྱེད་ *mar-gyis̱ ñams̱-byeḏ*; ལུས་མི་སྡུག *lus̱ mi-s̱dug* (*Mñon.*).

སྡིག་ཕུག་མ *s̱dig-phug-ma* species of bird of Tibet (*Ṟtsii.*).

སྡིགས་པ *s̱digs̱-pa*, pf. བསྡིགས *ḇs̱digs̱*, fut. བསྡིག *ḇs̱dig*, imp. སྡིགས *s̱digs̱*; also སྡི་བ *s̱di-wa*, pf. བསྡིས *ḇs̱dis̱*, fut. བསྡི *ḇs̱di* to point towards or at, to point out; to threaten, to sting. སྡིགས་རི་བྱ་བ *s̱digs̱-ri bya-wa* **तर्जन**, མདའ་རྡོ་ཕང་སྐབས, when shooting an arrow or flinging a stone to threaten to strike somebody: ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོས་སྡིགས་རི་བྱ་བའི་ཕྱིར, རྒྱལ་བུའི་སྟེང་དུ་ཐོག་གཅིག་ཕབ་ན if the merciful one for the purpose of threatening cast a thunderbolt on the prince (*A. 13*).

སྡིགས་མོ་བྱེད་པ *s̱digs̱-mo byeḏ-pa* to assume a menacing attitude, to threaten tauntingly (*Jä.*).

སྡིགས་མཛུབ *s̱digs̱ m̱dsub* **तर्जनी** index-finger, the forefinger of the right hand the pointing of which may be a sign of a threat. ཁྲོ་བོའི་སྡིགས་མཛུབ *khro-woẖi s̱digs̱ m̱dsub* the sign of threat made by the hand in which the thumb and the middle finger are brought to touch each other at the centre of the palm, the pointer remaining outstretched. གཡས་ན་འཁོར་ལོ་རལ་གྲི་དགྲ་སྟ་རྡོ་རྗེ་དང་གཡོན་ན་སྡིགས་པའི་སྡིགས་མཛུབ་པོ་ཤིན་ཏུ་འཇིགས་པའི་བདག་ཉིད་ཅན *gyas̱-na ẖkhor-lo ral-gri ḏgra-s̱ta ṟdo-rje dań gyon-na s̱digs̱-paẖi s̱digs̱-m̱dsub-po çin-tu ẖjigs-paẖi ḇdag-ñid-can* (the figures of) the dorje, battle-axe and sword being formed in a circle to the right, and the index-finger of myself, who am greatly afraid, pointing to the left (*Tantra* in *Tangyur* on "Mode of co-ercion of Yi-dags, Grul-bum, and Srul-po").

སྡིངས *s̱dińs̱*, ས་ཆ་ཁོད་སྙོམས་པ **सानु** 1. a level eminence, a levelled place, flat surface, table-land: ལྷ་སྡིངས *lha-s̱dińs̱* the eminence where gods dwell; ཀླུ་སྡིངས *ḵlu-s̱dińs̱* the plateau where the nāga reside; དངོས་གྲུབ་སྡིངས *ḏńos̱-grub s̱dińs̱* the plain where enchanted things are obtained or where one's wishes are fulfilled. 2. acc. to *Ja.* a cavity or depression; སྤང་སྡིངས *s̱pań-s̱dińs̱* an undulation on a grassy plain; རི་སྡིངས *ri-s̱dińs̱* a depression on a mountain ridge. 3. acc. to *Cs.* middle part, heart, core.

སྡིབ་པ *s̱dib-pa* 1. (*Sch.*) = ལྡིབ་པ *dib-pa*. 2. = ལྟིབ་པ *ḻtib-pa* (*Jä.*).

སྡུ *s̱du* **अपि** [also] *S.*

སྡུ་གུ *s̱du-gu* for སྡུག་གུ = མཛེས་པ *m̱dses̱-pa* **कान्त** beauty, beautiful.

སྡུག *s̱dug* as adj. unhappy, miserable.

སྡུག་པ I: *s̱dug-pa* **इष्ट**, **कान्त** adj. attractive, agreeable; comely, nice; dear, loveable: ལྟ་ན་སྡུག་པ **सुदर्शन** nice-looking; མཛེས་ཤིང་ཡིད་དུ་འོང་བ་ལྟ་ན་སྡུག་པར་གྱུར་ཏོ became beautiful, pleasing and comely, to the sight; བདག་གི་བུ་ནང་གི་སྡུག་པ་ལ the most beloved of my sons; ངའི་བུ་སྡུག my dear son; སྡུག་པར་འཛིན་པ to love, c. dat., gen. with regard to parental love; སྡུག་པར་འགྱུར་བ to become dear to a person, to be endeared to; མི་སྡུག་པ not nice, disgusting, disagreeable: མི་སྡུག་པའི་རྨ་ཤུ་ལྡན་པའི་བླ་མ a lama covered with disgusting sores; མི་སྡུག་པར་བྱེད་པ to disfigure, pollute, profane.

Syn. འདོད་པ *ẖdoḏ-pa*; བདེ་བ *ḇde-wa*; འཕངས་པ *ẖphańs̱-pa*; སྙིང་སྡུག་པ *s̱ñiń s̱dug-pa*; མཇའ་བ *m̱jaẖ-pa*. (*M̱ñon.*).

སྡུག་གུ *s̱dug-gu* (also written སྡུ་གུ) engaging, pretty, winsome: བུད་མེད་སྡུག་གུ་ཐམས་ཅད all pretty women. སྡུག་གུ་མ *s̱dug-gu-ma* or སྡུག་གེ་ང

şdug-ge-wa the state of being pleasing (*Jä., Cs.*)

སྡུག་པ II : vb. to be afflicted, downcast, depressed, prostrated : སེམས་ཤིན་ཏུ་སྡུག་སོང་ the mind was very much afflicted; also as sbst. दुःख, व्यथा, (སེམས་སྡུག་པ *sems şdug-pa*) sorrow, misery, distress; བོད་སྡུག་པའི་མགོ་འཛུགས the beginning of the misfortunes of Tibet; ངེད་ལ་སྡུག་པའི་རེ་མོས་བབ our turn of being visited by affliction came; སྡུག་ཏུ་མི་ཡོང་འདུག་གམ are you not in distress? སྡུག་ཁུར་བྱེད་པ to undergo hardships, to bear affliction, to suffer; སྡུག་མི་ཐེག you cannot endure hardship; བདེ་སྡུག or སྐྱིད་སྡུག *şkyiḏ-şdug* lit. happiness and misery, good and adverse fortune, but gen. ill-luck; སྡུག་སོགས་བྱེད་པ to accumulate misery upon one's self; གཞན་སྡུག་གི་སྡིག་པ the sin of having done evil to others; སྡུག་འབབ་པ to be in mourning (*Cs.*); སྡུག་སྲུང་བ *şdug sṟuń-wa* to mourn (*Cs.*); སྡུག་ཅན *şdug-can* colloq. fatiguing, worrying. སྡུག་ཁང་ *şdug-khań* a darkened room, a chamber of mourning; སྡུག་གོས *şdug-goş* a mourning dress (*Cs*).

སྡུག་བསྔལ *şdug-ḇşńal* calamity misery, distress, affliction. སྡུག་བསྔལ་བརྒྱད *şdug-ḇşńal ḇrgyaḏ* the eight miseries enumerated in Buddhist works:—(1) སྐྱེ་བའི་སྡུག་བསྔལ; (2) རྒ་བའི་སྡུག་བསྔལ; (3) ན་བའི་སྡུག་བསྔལ; (4) འཆི་བའི་སྡུག་བསྔལ; (5) སྡུག་པ་དང་བྲལ་བའི་སྡུག་བསྔལ; (6) མི་སྡུག་པ་དང་ཕྲད་པའི་སྡུག་བསྔལ; (7) གང་འདོད་པ་བཙལ་ཏེ་མི་རྙེད་པ་དེའང་སྡུག་བསྔལ; (8) མདོར་ན་ཉེ་བར་ལེན་པའི་ཕུང་པོ་ལྔ་སྡུག་བསྔལ་བའོ. སྡུག་བསྔལ་བ *şdug-ḇşńal-wa* to be unhappy; the state of unhappiness; སྡུག་བསྔལ་བྱེད་པ *şdug-ḇşńal byeḏ-pa* to bewail, bemoan; སྡུག་བསྔལ་དུ་འགྱུར་བ to become melancholy. སྡུག་བསྔལ་འབྱུང་གནས *şdug-ḇşńal ẖbyuń-gnaş*=འཁོར་བ (*M̱ńon.*).

Syn. སེམས་སྡུག *sems-şdug*; སེམས་གཡེངས *sems-gyeńş*; སེམས་ཁོང་ཆུད *sems-khoń-chuḏ*; ཡིད་ནང་ཆུད *yiḏ-nań-chuḏ*; ཡིད་མི་བདེ *yiḏ-mi-ḇde*; སྡུག་པོ *şdug-po*; རབ་ཏུ་ཚ *rab-tu-tsha*; ཡིད་གདུངས *yiḏ-gduńş*; མྱ་ངན *mya-ńan*; གདུང་བ *gduń-wa* (*M̱ńon.*).

སྡུག་མཐུག *şdug-m̱thug* accumulated calamities.

སྡུག་འདྲེ *şdug-ẖdṟe* a demon (*Sch.*).

སྡུག་པ་ཉལ་བ *şdug-pa ńal-wa*=འགོག་པ निरोध (*K. ko.* ཀ *236*).

སྡུག་པོ *şdug-po* wretched, savage, unamiable; evil; སྡུག་པོ་བྱེད་པ *şdug-po byeḏ-pa* to do evil; སྡུག་པོ་བཏང་བ *şdug-po ḇtań-wa* to do evil to a person; to molest, trouble, injure any one.

སྡུག་བྱེད *şdug-byeḏ*=ཀུན་འབྱུང་བ समुदय (*K. ko.* ཀ *236*).

སྡུག་ཞྭ *şdug-shḇa* a mourning hood or cap.

སྡུག་སེམས *şdug-semş*=བྱངས་སྙིང་ *byańş-şñiń* वत्सल; affectionate.

སྡུད *şduḏ* 1. वलि [folds, wrinkles] *S.* the folds of a garment; སྡུད་ཁ *şduḏ-kha* string for drawing together the opening of a bag; drawing-hem. 2. *Cs.*: synthesis; འབྱེད་སྡུད *ẖbyeḏ-şduḏ* analysis and synthesis. 3. v. སྡུད་པ *şduḏ-pa*.

སྡུད་པ I : *şduḏ-pa* सञ्चय, pf. བསྡུས *ḇşdus*, fut. (used likewise for the pres. tense) བསྡུ *ḇşdu*, imp. སྡུས *şdus*, vb. a. to འདུ་བ *ẖdu-wa* 1. to collect, gather, mass or range together, to assemble, to put together, to compile; to brush or sweep together. དབང་དུ་སྡུད་པ to bring under one's power, to subject, subdue; ཇི་སྙེད་རིགས་རྣམས་དྲུག་བསྡུས་ཏེ as many as six kinds being massed together; དད་པའི་སྟོབས་ཀྱིས་བལྟས་ནས་མིག་སྡུད་མི་ཤེས་པ by the power of faith was unable to control the eyes from looking (*A. 151*). 2. to unite, join, condense, add together, contract: དམག་རྣམས་འཁོར་དུ་སྡུད་པ adding the troop to his retinue; ཁྱོ་ཤུག་ཏུ་སྡུད་པ *khyo-çug-tu şduḏ-pa* to unite in matrimony; སྤྱན་གསུམ་སྡང་མིག་ཁྲོ་གཉེར་བསྡུས་ཤིང་ལྗགས་འདྲིལ་ཆེ་བ་མེ་སྟག་འཕྲོ *spyan gsum sdañ-mig khro-gñer bsdus çiñ ljags hdril che-wa me stag hphro* a tiger will issue forth with a great fiery tongue lolling out and having three eyes united together with scowls and frowns (*Tangyur* treatise for "Coercion of Tamdin"); རེ་ཡང་བསྡུ་ན if one shortens it still more, if it is further abridged; བསྡུས་ཡིག *bsdus-yig* abbreviation, abridgment; བསྡུས་འགྲེལ *bsdus-hgrel* an abridged commentary. ཡི་གེ་དྲུག་གིས་བསྡུས་པ comprised of six letters. བསྡུས་ཁུ or གདུས་ཁུ a preparation by combining together several ingredients.

སྡུད་པ II *sdud-pa* = བསྡུ་བའི་དངོས་པོ་བཞི the four virtuous collections or confederacies: སྦྱིན་པ *sbyin-pa* charity, *i.e.*, giving alms, &c. ཚིག་སྙན་པ polite language; དོན་མཐུན་པ common uniform interest; public weal; དོན་སྤྱོད་པ *don spyod-pa* working for an end (*K. du.* པ *43*).

སྡུད་ལེན *sdud-len* abbr. of ཁྲལ་སྡུད་པ་དང་ལེན་པ collection and realization: རྫོང་གཞིས་ཀྱི་སྡུད་ལེན་བྱེད་པའི་ཡོང་སྒོ (source of) income from the realization of revenue of a Jong (district) (*Rtsii.*). སྡུད་སྲང *sdud-srañ* = ཁྲལ་སོགས་སྡུད་རྒྱུའི་འདེགས་བྱེད the weighment or measuring of revenue, etc. (*Rtsii.*).

སྡུམ་པ *sdum-pa* 1. vb., pf. བསྡུམས fut. བསྡུམ imp. སྡུམ or སྡུམས to make agree, to bring to an agreement, to reconcile, to conciliate; སྡུམ་པར་བྱེད་པ to bring to harmony or terms; སྡུམས་བྱེད་པ reconciliation གང་ཞིག་ཤིན་ཏུ་སྡུམས་བྱེད་པ, ལྷ་རྣམས་ཀྱི་ནི་ནང་དུ་འགྲོ who is eager to make peace will join the gods, will become a god (*K. d.* ཀ *31*). སྡུམས་མཛད intermediary: ཇོ་བོ་ཀུང་རྒྱལ་པོ་གཉིས་ཀྱི་སྡུམ་མཛད་ནས the *Jowo* also becoming the reconciler of the two kings (*A. 58*). སྡུམ་པ་པོ *sdum-pa-po* or སྡུམ་མཁན conciliator, pacifier, peace-maker; རེས་འཁྲུགས་པ་རེས་བསྡུམ་པ་མང་དུ་བྱུང་ངོ they often at one time were at odds, at another they were at peace with one another. 2. sbst. a treaty, agreement. 3. = ཁང་ཁྱིམ *khañ-khyim* a mansion, house; གཟིམ་སྡུམ *gzim-sdum* (resp.) bed room. + སྡུམ་ཐབས *sdum-thabs* = ཁྱིམ་ཐབས family life. + སྡུམ་མཚེས *sdum-mtshes* = ཁྱིམ་མཚེས neighbour.

སྡུར་བ *sdur-wa* pf. and fut. བསྡུར *bsdur* to make comparison, compare: རིག་པ་གོ་སྡུར་བྱེད་པ to compare attainments among scholars; ཉམས་སྡུར་བྱེད་པ to compare different texts; རྩལ་དང་སྟོབས་སྡུར་བ to try feats of strength; སྡུར་ལེན *sdur-len* exercises. སྡུར་བླང *sdur-blañ* in Tsang: amber (*Jä.*).

སྡེ I: *sde* सेना, वर्ग section, class, community, race, tribe; part, portion: བོན་སྡེ *bon-sde* Bon community; སྡེ་ཆེན་ལ་སྙེག་པ *sde-chen-la sñeg-pa* to aim at an extension of territory; ཕ་རོལ་གྱི་སྡེ་འཇོམས་པ *pha-rol-gyi sde hjoms-pa* to conquer hostile tribes; སྡེ་སྡེར་བགོ་བ *sde-sder bgo-wa* to divide into clsses (*Cs.*); མདོ་སྡེ *mdo-sde* Sutranta class; རྒྱུད་སྡེ Tantra class; ཆོས་སྡེ *chos-sde* religious class or section, hence a monastery: སྡེ་བཙུགས *sde-btsugs* he founded a section *i.e.*, a monastery. སྡེ་བཅོ་བརྒྱད *sde bco-brgyad* the eighteen sects into which the four earliest schools of Buddhism were divided:—I: འཕགས་པ་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་སྡེ། आर्य्यसर्व्वास्तिवाद; (1) གཞི་ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བའི་སྡེ། मूलसर्व्वास्तिवाद; (2) འོད་སྲུངས་པའི་སྡེ काश्यपीय; (3) ས་སྟོན་གྱི་སྡེ महीशासक; (4) ཆོས་སྲུང་སྡེ། धर्म्मगुप्त; (5) མང་དུ་ཐོས་པའི་སྡེ། बहुश्रुतीय; (6) གོས་དམར་སྡེ། ताम्रशाटीय; (7) རྣམ་པར་ཕྱེ་སྟེ་སྨྲ་བའི་སྡེ། विभज्यवादिन्. II: འཕགས་པ་ཀུན་གྱིས་བཀུར་བའི་སྡེ། आर्य्यसम्मितीय; (8) སར་གྲོགས་རིས་ཀྱི་སྡེ། कौरुकुल्लक; (9) སྲུང་བ་པའི་སྡེ། आवन्तक; (10) གནས་མའི་བུའི་སྡེ། वत्सिपुत्रीय; III. དགེ་འདུན་ཕལ་ཆེན་པའི་སྡེ महासांघिक. (11) ཤར་གྱི་རི་བོའི་སྡེ། पूर्व्वशैल; (12) ནུབ་ཀྱི་རི་བོ་སྡེ། अपरशैल; (13) གངས་རི་པའི་སྡེ། हैमवत; (14) འཇིག་རྟེན་འདས་སྨྲ་བའི་སྡེ། लोकोत्तरवादिन्; (15) བཏགས་པར་སྨྲ་བའི་སྡེ། प्रज्ञप्तिवादिन्. IV: འཕགས

པ་གནས་བརྟན་པའི་སྡེ། आर्य्यस्थाविर ; (16) གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་གནས་སྡེ། महाविहारवासिन् ; (17) རྒྱལ་བྱེད་ཚལ་གནས་པའི་སྡེ། जेतवनीय ; (18) འཇིགས་མེད་རི་གནས་སྡེ། अभयगिरिवासिन्।.

སྡེ་བཞི *ş̱de-ḇshi* the four classes of Buddhists (the earlier schools). ཚངས་པའི་སྡེ་བཞི four kinds of acquirements; འདོད་ཡོན་སྡེ་ལྔ་ལ་ལོངས་སྤྱོད་པ, enjoys or prospers in five evil objects of desire; སྡེ་ཚན་བཞི་པ་ཐར་པ་སྟེ the fourth section of attain-ments is salvation; ལྷ་སྲིན་གྱི་སྡེ་བརྒྱད *lha-sṟin-gyi şde-ḇṟgyaḏ* the eight classes of spirits.

སྡེ་སྐོར *Ş̱de-ḏkor* district (*Glr.*).

སྡེ་དཀྲུགས *şde-ḏkrugş* disturbance, dispute, general misunderstanding: ཕུང་གཞི་སྡེ་དཀྲུགས་འདི་འདྲ་བྱས they engaged in disturbances of this kind, as being innate to the body (*Ṟdsa.*). སྡེ་འཁྲུག་པ *şde-ẖkhrug-pa* in ཡུལ་སྡེ་ཕན་ཚུན་འཁྲུག་པ the fighting between the neighbouring states or countries; a general revolt of a people (*Ya-sel. 18*).

སྡེ་དགོན *şde-ḏgon* central monastery abbr. of སྡེ *şde* and དགོན་པ *ḏgon-pa* (*Yig.*).

སྡེ་བརྒྱད *şde-ḇṟgyaḏ* अष्टसेना the eight kinds of demon in three series, each of eight:—

I: (1) འགོང་པོ *ẖgoñ-po* (2) ཐེའུ་བྲང *theẖu brañ*, (3) ང་ཡམ *ña-yam*, (4) ས་བདག *sa-ḇdag*, (5) ཡུལ་ལྷ *yul-lha*, (6) སྨན *şman*, (7) བཙན *ḇtsan*, (8) ཀླུ *klu*.

II: (1) སྲོག་བདག *sṟog-ḇdag*, (2) མ་མོ *ma-mo*, (3) གཤིན་རྗེ *gçin-ṟje*, (4) བདུད *ḇduḏ*, (5) གནོད་སྦྱིན *gnoḏ-şbyin*, (6) དམུ *ḏmu*, (7) དགྲ་ལྷ *dgra-lha*, (8) འགོང་པོ *ẖgoñ-po*.

III: (1) གཟའ་མཆོག་བྱི་ཏྲི་པ་ཏྲ *gzaẖ-m̱chog byi-tṟi-pa-tra*, (2) ལྗང་སྔོན་དྲག་པོ *ljañ-şñon dṟag-po*, (3) དུ་བ་མཇུག་རིང *du-wa m̱jug-riñ*, (4) འབར་བ་ར་ཙ *ẖbar-wa ra-tsa*, (5) སྒྲ་གཅན་འཛིན *şgra-gcan-hdsin*, (6) བྱི་ནུ་ར་ཙ *byi-nu ra-tsa*, (7) རཱ་ཧུ་ལ *rā-hu-la*, (8) ཁྱབ་འཇུག་ཆེན་པོ *khyab-m̱jug chen-po* (*K. thañ.* ཕ *37*).

སྡེ་ཅན *Ş̱de-can* n. of an ancient sage in India (*Ya-sel. 53*).

སྡེ་ཆེན་བྱ་གག *şde-chen bya-gag* an epithet of Kārttikeya the youngest son of Mahes'vara (*M̱ñon.*).

སྡེ་དུམ *şde-dum* subdivision of a district; a small community or section of a larger community (*Loñ.* ཀ *13*).

སྡེ་སྣོད་གསུམ *şde-şnoḏ-gsum* the Tripiṭaka or the three baskets, viz: the three classes of the sacred writings:—Vinaya piṭaka (འདུལ་བའི་སྡེ་སྣོད *ẖdul-waẖi şde-şnoḏ*) treating of moral discipline; Sūtrānta piṭaka (མདོ་སྡེའི་སྡེ་སྣོད *m̱do-şdeẖi şde-şnoḏ*) the aphorisms, general religious discourses; Abhidharma pitaka (མངོན་ཆོས or མངོན་པའི་སྡེ་སྣོད་ལུང་གི་བསྟན་པ *m̱ñon-paẖi şdeş-nod luñ-gi ḇştan-pa*, the metaphysical and dogmatical instructions. ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད་འདི་གསུམ་དུ་འདུས all virtues are embodied in these three (*Lam-rim. 4*).

སྡེ་པ *şde-pa* नायक 1. one in charge of a སྡེ *şde* or district, a district officer; formerly the chief or governor of a province was called Depa. སྡེ་བ་གཞུང *şde-wa gshuñ*=the central government or the government of Lhasa. 2. (ཀ་སྡེ་ལྟ་བ *ka-şde ḻta-wa* कवर्ग) a letter of a certain phonetic class, or the phonetic class itself; སྡེ་པ་བཞི་པ *şde-pa ḇshi-pa* the fourth phonetic class, the labials in *Gram.* 3. *şde-pa* signifies also a class of demons. 4. सेनापति, सेनानी [leader of an army]*S.*

སྡེ་པ་དོན་ཡོད *Ş̱de-pa Don-yoḏ* n. of the famous Rin-chen Pung-pa of Tsang who founded the *Rin-şpuñş Joñ* in Tsang (*Loñ.* ཀ *13*).

སྡེ་པ་གཙང་པ *Ş̱de-pa gtsañ-pa* the powerful chief who had established his sway over Tibet in the beginning of the 17th century. He was killed by the Zungarian chief Gushi-khan in 1643 A. D. (*Loñ.* ༢, *13*).

སྡེ་དཔོན *s̱de-ḏpon* a petty chief ruling over a district.

Syn. རྒྱལ་ཕྲན *ṟgyal-phran*; ཡུལ་གྱི་བདག་པོ *yul-gyi ḇdag-po* (*M̱ñon.*).

སྡེ་ཚན *s̱de-tshan* काण्ड; section of written characters *e.g.*, phonetic class = སྡེ *s̱de*, a particular kind of writing as ནཱ་ག་རི་སྡེ་ཚན *Nā-ga-ri s̱de-tshan* character (*Glr.*) སྡེ་མཚན་པ *s̱de-m̱tshan-pa* गणक 1. an astrologer. 2. निकाय [collection, multitude]*S.*

སྡེ་གཟར *s̱de-gzar* civil dissension, lawlessness, anarchy: སྡེ་གཟར་ཆེན་པོ *s̱de-gzar chen-po* great revolution, civil war.

སྡེ་བཟང *s̱de-ḇzañ* सुसेन; good or well disciplined brigade.

སྡེ་ཡངས *s̱de-yañs̱* = ཁྱམས court, court-yard (*Jä.*).

སྡེ་རབ་ཏུ་ཕམ་བྱེད *S̱de-rab-tu pham-byeḏ* n. of a king of S'rāvasti (*K. my.* ཁ *342*).

སྡེ་སྲིད *s̱de-sṟiḏ* सेनाभव 1. province, kingdom (*Cs.*). 2. ruler, governor, administrator. Is the name especially given to the Regent who administers the government of Lhasa during the minority of a Dalai Lama. སྡེ་སྲིད་ཕག་མོ་གྲུབ *s̱de-sṟiḏ phag-mo grub* n. of the rulers of Tibet who administered the government of Tibet during the hierarchy of Phag-mo-gru in the 15th and 16th centuries A. D., the chief among them being *Byañ-chub Ṟgyal-m̱tshan* born of the family of *Chos̱-s̱gyal S̱ne-ḏdoñ* (*Loñ.* ༢ *13*).

སྡེ་སྲིད་སངས་རྒྱས་རྒྱ་མཚོ *S̱de-sṟiḏ Sañs̱-ṟgyas̱ Ṟgya-m̱tsho* the famous Regent of Tibet who conducted the government of Tibet for 13 years after the concealed death of the first Dalai Lama, and better known by the name of *Goñ-sa Ḻña-pa chen-po* (*Loñ.* ༢ *12*).

སྡེག་པར་གཟའ *s̱deg-par gzaḥ* अवद्य [reproach, reviling]*S.*

སྡེང་ཁག *s̱deñ-khag* charge, responsibility.

སྡེབ་པ *s̱deb-pa*, pf. བསྡེབས *ḇs̱debs̱*, fut. བསྡེབ *ḇs̱deb* imp. སྡེབས *s̱debs̱* 1. to mingle, mix; to make unite, to conjoin; to fasten together: ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་སྡེབ་པ *phyogs̱-gcig-tu s̱deb-pa* to mix together certain things and setting them apart; ཕན་ཚུན་བསྡེབས combined one with another (*Ñag. 42*); དྲས་སུ་སྡེབ་པ *dṟas̱-su s̱deb-pa* sewed together. 2. vb. n.: to join, to unite, དང་ with, also ལ: སེམས་མིག་དང་བསྡེབས་ནས་ལྟ, རྣ་བ་དང་བསྡེབས་ནས་ཉན the soul sees by joining the eyes, it hears by joining the ear; to join company, to associate, to hold intercourse with (*Mil.*,). 3. to exchange, barter; to change (money). 4. to make poetry, to compose verses (*Jä.*).

སྡེབ་སྦྱོར *s̱deb-s̱byor* 1. छान्दोग्य [the doctrine of the *udgātri* priests contained in a chapter of the Sāma-veda]*S.* 2. छन्दः metre in general, metrical science, poetry (*Jä.*); ཡི་གེའི་སྡེབ་སྦྱོར *yi-geḥi s̱deb-s̱byor* orthography (*Schtr.*); སྡེབས་སྦྱོར་དབྱེ་བ *s̱deb-s̱byor ḏḇye-wa* छन्दोभेद metrical distinction; སྡེབ་སྦྱོར་གྱི་བྱེ་བྲག *s̱deb-byor-gyi bye-brag* कथा a metrical narrative; སྡེབ་སྦྱོར་གྱི་བྲལ *s̱deb-s̱byŏr-gyi bral* पंक्ति, छन्दः metrical line; སྡེབ་སྦྱོར་བསྡུས་པ *s̱deb-s̱byor ḇs̱dus̱-pa* छन्दोविचित metrical collection or extracts. སྡེབས *s̱debs̱* कुलक together, in conjunction [a number of stanzas grammatically connected]*S.* སྡེབས་བླངས *s̱debs̱-ḇlañs̱* (ཚང་ལེན་པ) in གོང་གི་དགོས་ཆ་སྡེབས་བླངས to take up together the above mentioned necessaries (*Ṟtsii.*). སྡེབས་ཚོགས *s̱debs̱-tshogs̱* assembling of different people or classes of people in one place: ཉིན་རྟར་བཞུགས་གྲལ་སྡེབས་ཚོགས they daily assembled being seated in rows (*Ṟtsii.*).

སྡེར་མ *s̱der-ma* (resp. གསོལ་སྡེར *gsol-s̱der*) खोरि plate, dish, platter, saucer; ལི་སྡེར *li-s̱der* a plate or dish made of bell-metal ལྕགས་སྡེར *ḻcags-s̱der* iron-plate; ཀ་སྡེར *ka-s̱der* or དཀར་སྡེར *ḏkar-s̱der* porcelain dish; ཟངས་སྡེར *zańs-s̱der* copper dish; སྡེར་གང་ *s̱der-gań* a plateful.

སྡེར་སྤྱད་ཀྱི་ཞལ་ལྟ་བ *s̱der-s̱pyaḏ-kyi shal-ḻta-wa* भाजनवारिक a superintendant of plates, &c. (*M. V.*).

སྡེར་མོ *s̱der-mo* = སྡེར་ཀྱུ *s̱der-kyu* acc. to *Sch.*: claw, talon; སྡེར་མོ་རྣོ *s̱der-mo ṟno* a sharp claw; སྡེར་ཅན *s̱der-can* furnished with claw; a hawk; སྡེར་མེད *s̱der-meḏ* without claws; སྡེར་འཛིན་བྱེད་པ to seize with the claws (*Cs.*). སྟག་གི་སྡེར *s̱tag-gi s̱der* a tiger's claw. སྡེར་ཆགས *s̱der-chags* animals provided with claws; སྡེར་ཆགས་དབང་པོ *s̱der-chags ḏwań-po* is a met. for the lion (*M̱ñon.*).

སྡོ་ཁམ *s̱do-kham* belonging together (*Sch.*).

སྡོ་བ *s̱do-wa* pf. སྡོས *s̱dos* or བསྡོས *ḇs̱dos* fut. བསྡོ *ḇs̱do* imp. སྡོས *s̱dos* 1. to risk, make venture, used with དང་ or ལ: བདག་གི་ལུས་སྡོ་བ *ḇdag-gi lus s̱do-wa* to risk my body; རང་གི་སྲོག་དང་སྡོ་བ *rań-gi s̱rog-dań s̱do-wa* to risk my own life; དགྲ་ལ་བསྡོས *ḏgra-la ḇs̱dos* (*Situ. 76*) made a venture against an enemy; ལུས་སྲོག་བསྡོས་པ *lus-s̱rog ḇs̱dos-pa* risked his body and life; ལོ་ཙཱ་བས་དཀའ་བ་དང་བསྡོས་ལུས་སྲོག་ཞེད་ལ་བཏང་ནས་བྱོན་ཐུགས་ལ་བཏགས the Lo-tsā-wa undergoing hardships and risking his life and body made up his mind to proceed (*A. 65*).

སྡོང་པོ *s̱doń-po* नाल, गुल्म, स्तम्ब, काण्ड 1. trunk or stem of a tree. 2. the stalk of a plant; པད་མའི་སྡོང་པོ *paḏ-maẖi s̱doń-po* the stalk of the lotus; སྡོང་པོ་པང་པས་མི་འཁྱིག་པ་ཙམ་ཞིག་སྐྱེས་པ་མཐོང་ངོ་ *s̱doń-po pań-pas mi ẖkhyigs-pa tsam shig s̱kyes-pa ṉthoń-ño* the stalk from which it was seen to be growing was such an one as could not be clasped by the out-spread arms; སྡོང་པོ་ཁོག་སྟོང་ *s̱doń-po khog-s̱toń* a hollow log or stalk (*Vai. s̱ń.*). སྡོང་པོའི་སྡེ *s̱doń-poẖi s̱de* the class of stalked plants (*Cs.*). 3. is the common word in the *C.* colloq. for a tree, also ཤིང་སྡོང་པོ *çiń-s̱doń po* a tree; ཤིང་སྡོང་རྐང་གཅིག *çiń-s̱doń ṟkań-g̱cig* a tree of a single stem or trunk (*Glr.*); ཤིང་སྡོང་ཁོང་རུལ *çiń-s̱doń khoń-rul* a tree rotten at the core; *s̱tar-s̱doń* trunk of a walnut tree; ཤུག་སྡོང་ *çug-s̱doń* stem of a juniper tree; ཚིལ་སྡོང་ *tshil-s̱doń* a tallow candle; ཁྱགས་སྡོང་ *khyags-s̱doń* an icicle; མཆོད་སྡོང་ *ṉchoḏ-s̱doń* (1) = མཆོད་རྟེན *ṉchoḏ-ṟten*, (2) = སྡོང་རྐང་ *s̱doń-ṟkań* or སྡོང་རས *s̱doń-ras* a wick. སྡོང་དུམ *s̱doń-dum* or ཤིང་སྡོང་བུ་དུམ་དུམ *çiń s̱doń-bu dum-dum* stump of a tree. སྡོང་དུམ་ཚིག་པ *s̱doń-dum tshig-pa* the burnt stump of a tree: ཡི་དྭགས་སྡོང་དུམ་མེས་ཚིག་པ་འདྲ་བ་མང་པོ་འདུས་ནས many ghosts of the appearance of burnt stumps of trees having assembled together (*Khriḏ. 40*). See also in *Dzl.* legend of a prince who was born in shape like a tree-stump and so called *S̱doń-dum.*

སྡོང་པོ་ཅན *s̱doń-po-can* पद्म, नलिन possessed of a stalk, a lotus flower.

སྡོང་པོ་གཅིག *s̱doń-po-g̱cig* n. of a species of gentian = ནགས་ཀྱི་ཏིག་ཏ *nags-kyi tag-ta* (*M̱ñon.*).

སྡོང་པོ་ལྔ་ *s̱doń-po-ḻña* or དམ་པའི་ཆོས་ཀྱི་སྡོང་པོ་ལྔ་ the five plants of Budh.: (1) ཐབས་ལ་མཁས་པ full of resources, or skilful in means; (2) ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ perfection in knowledge or transcendental wisdom; (3) སེམས་ཅན་ཡོངས་སུ་སྨིན་པར་བྱེད་པ maturity in animated existence; (4) དམ་པའི་ཆོས་ཡོངས་སུ་འཛིན་པ་དང་རྗེས་སུ་ཆགས་པ perfect acceptance of Buddhism and following it; (5) ཁོང་ཁྲོ་བ་དང་བྲལ་བས་བཏང་སྙོམས་པ freedom from anger is enjoyment of equanimity (*K. d.* ན *327*).

སྡོང་ཕྲན *şdoń-phran* गुल्म shrub, plant.

སྡོང་བ *şdoń-wa* or སྡོངས་པ *şdońş-pa* pf. བསྡོངས *ḇşdońş* fut. བསྡོང་ *ḇşdoń* to accompany, to join with, to enter into partnership (used with དང་); ཁྱོད་དང་ང་སྡོང་སྟེ་འགྲོ *khyoḏ-dań ńa şdoń-şte ẖgro* you and I will go together; དགའ་བའི་སེམས་ཀྱིས་བསྡོངས་ཏེ་འགྲོའོ *ḏgah-waẖi semş-kyiş ḇşdońş-te ẖgro-ẖo* will go accompanying one another cheerfully (*H̱brom. 49.*). It is to be noted that བསྡོངས་པ *ḇşdońş-pa* seems to be often used as pres. tense.

སྡོང་བུ *şdoń-bu* दण्ड stick, staff: མེ་ཏོག་ལྟ་བུའི་སྡོང་བུ་ནི་བཻ་ཌཱུར the flower-like staff was lapis lazuli; acc. to *Cs.* 1. a small trunk. 2. stalk. 3. wick. 4. कलम्ब, कलम्बी [1. the stalk of a pot-herb. 2. an arrow]*S.*

སྡོང་བུ་རིང་ *şdoń-bu-riń*=ཀུ་བ *ku-wa* gourd (*M̱ñon.*).

སྡོང་བུའི་སྨན *şdoń-buẖi şman* दण्ड, भैषज्य n. of a medicinal plant.

སྡོང་ཟླ *şdoń-zla*=ཟླ་གྲོགས *zla-grogş* friend, associate.

སྡོང་རས *şdoń-raş* a cotton wick (*Ṟtsii.*); སྡོང་ཤིང་ *şdoń-çiń*, སྡོང་རྐང་ *doń-ṟkań* a wick of wood, of pith.

སྡོད *şdoḏ*=ངལ་བསོ་བ *ńal-ẖso-wa* विराम, विरति respite, relaxation.

སྡོད་པ *şdoḏ-pa* आस्, प्रतीक्ष् pf. and fut. བསྡད *ḇşdaḏ* 1. to sit; དལ་བར་སྡོད་པ *dal-war şdoḏ-pa* to sit still, to be at ease. 2. to stay, to stop, to wait: ཐོག་མར་དེར་བསྡད *thog-mar der-ḇşdaḏ* for the present I will stay here yet a little longer (*Mil.*); ཉལ་ནས་བསྡད་འདུག་པ to lie down and to continue lying (*Mil.*), རེ་ཞིག་མ་བསད་པར་སྡོད་ཅིག wait a little yet before beginning to kill (*Dzl.*); སྐད་ཅིག་ཀྱང་སྡོད་པའི་ཚོང་མེད་པར without time to stop even for a moment; སྡོད་པར་བྱེད *şdoḏ-par byeḏ* आसीन to be seated, to cause to sit. 3. to be at home, to live, to reside, to settle at. བཀའ་སྡོད *ḇkaẖ-şdoḏ* attendant, waiting servant. སྡོད་རོགས *şdoḏ-rogş* a sweetheart, mistress, a concubine. སྡོད་ལུགས *şdoḏ-lugş*=སྙིང་ཉིད (acc. to *Ṟñiń-ma* school).

སྡོམ *şdom* I: मर्कट, लूता the spider: སྡོམ་སྡིག་སོགས་འབུ་སྲིན་གྱི་རིགས spiders, scorpions, insects and worms, etc. (*Ṟtsii.*); སྡོམ་མོ *şdom-mo* मर्कटी a she-spider; སྡོམ་ནག་པོ *şdom-nag-po* black spider: སྡོམ་ནག་པོ་རྐང་ལག་གསུམ་བརྒྱ་དྲུག་ཅུ་ལ་དཔྲལ་བ་ན་མིག་གཅིག་ཡོད་པ་ཁ་བཅུ་དྲུག a black spider with 360 arms and feet having one eye on its forehead and sixteen mouths (*D. R.*).

Syn. ཐགས་མཁན *thagş-m̱khan*; དྲ་བ་ཅན *dṟa-wa-can*; ལྟེ་བ་བལ་ཅན *ḻte-wa bal-can*; སྤྲེའུ་འདྲ *şpreẖu-ẖdṟa* (*M̱ñon.*).

སྡོམ II: summary: སྤྱི་སྡོམ *şpyi-şdom* general summary, contents; དཔེའི་སྡོམ *ḏpeẖi şdom* a table of contents, index in gen., introductory remarks, introduction.

སྡོམ་པ I: *şdom-pa* यम, नियम vb., pf. བསྡམས or བསྡོམས *ḇşdomş* fut. བསྡམ or བསྡོམ *ḇşdom* imp. སྡོམ *şdom* or སྡོམས *şdomş* 1. to bind, fasten; to tie up, bind up: ཁྲོ་ཆུས་སྡོམ་པ *khro-chu şdom-pa* to fasten by melted metal, *i.e.*, to solder; སོ་སྡོམ་པ *so-şdom-pa* to press the teeth together, to gnash; རྩ་ཁ་སྡོམ་པ *ṟtsa-kha şdom-pa* to close an opened vein. 2. to stanch, to stop, to cause to cease: རྩ་ཁྲག་ཤོར་བ་སྡོམ་པ *ṟtsa-khrag çor-wa şdom-pa* the stopping of the bloody influx; to bind, constrain, render harmless; ཉེས་པ་སྡོམ་པ *ñeş-pa şdom-pa* to neutralize an evil (*Sch.*). 3. to make morally firm, to confirm; སྤྱོད་པ་སྡོམ་པ *şpyoḏ-pa şdom-pa* to make firm one's moral conduct. 4. to add together, to cash or sum up: རྒྱུད་བཞི་བསྡོམས་པས་ལེའུ ༡༥༦ *ṟgyuḏ-ḇshi ḇşdomş-paş leẖu* all the four Tantras taken together have 154 chapters; ཡོངས་སུ་བསྡམས་པ་ལ taking all together (*A. K. 1-14*).

སྡོམ་པ II: sbst. सम्बर; obligation, engagement, duty; ཕན་ཚུན་ལ on either side; སྡོམ་པ་ཆགས་པ *ṣdom-pa chagṣ-pa* सम्बराकूट; སྡོམ་པའི་དགྲ *ṣdom-paẖi ggra* सम्बरारि; སྡོམ་པ་ལེན་པ *ṣdom-pa len-pa* (*Glr.*) or སྡོམ་པ་འཛིན་པ *ṣdom-pa ẖdsin-pa* to enter into an engagement, to bind one's self to perform a certain duty; སྡོམ་པ་སྲུང་པ *ṣdom-pa ṣṟuń-pa* to be true to one's words, to keep one's engagements; ང་ལ་སྡོམ་པ་མེད *ńa-la ṣdom-pa-meḏ* I have renounced my vow; I have no vow (*Glr.*). སྡོམ་པ་གསུམ = the three vows: (1) སོ་ཐར་གྱི་སྡོམ་པ the vow of an ordinary Buddhist for self-emancipation; (2) བྱང་སེམས་ཀྱི་སྡོམ་པ the vow of a *Bodhisattva* for universal liberation; (3) གསང་སྔགས་ཀྱི་སྡོམ་པ the *Tantrik* or mystical vow. We find also དགེ་འདུན་གྱི་སྡོམ་པ priestly vow; སྦྱིན་བདག་གི་སྡོམ་པ the vows of a *Dānapati* (almsgiver); སྨན་པའི་སྡོམ་པ the vows of a physician. (*K. du.* པ *42*).

སྡོམ་བྱེད *ṣdom-byeḏ* 1. one that binds by duty, etc. 2. an astringent medicine (*Cs.*); སྡོམ་བྱེད་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ a mystical posture in *yoga* signifying perseverance: དེ་ནས་སྡོམ་བྱེད་ཕྱག་རྒྱ་བཀྲོལ་བས་ཀླུ་དེ་ཡང་རང་ཡུལ་ལ་སོང་ then being released by the mystical posture of *ṣdom-byed*, the nāga returned to his own country (*D. R.*).

སྡོམ་ཚིག *ṣdom-tshig* a summary in a few words.

སྡོམ་ལ *ṣdom-la* summarily, in brief, in short.

སྡོམ་གཟེར *ṣdom-gzer* rivet of a pair of scissors or tongs (*Sch.*).

སྡོམ་པའི་དགྲ *ṣdom-paẖi ḏgra* an epithet of Kāmadeva (*M̱ńon.*).

སྡོམ་བུ *ṣdom-bu*, (སྒོང་བུ) a ditch, ravine; a ball; a round tassel.

སྡོམ་བརྩོན *ṣdom-ḇṟtson* यति, भिक्षु a professional sage, an ascetic: ཆོས་ཁྲིམས་ལྟར་ན་སྡོམ་བརྩོན་གྱི་ཚུལ་ནས according to the custom of lama ascetics in conformity with religious rules.

Syn. ཀུན་ཏུ་རྒྱུ *kun-tu-ṟgyu*; གཙང་བར་གནས *gtsań-war gnaṣ*; ཁྲུས་ཀྱི་བརྟུལ་ཞུགས *khruṣ-kyi ḇṟtul-shugṣ*; སྨྲ་བར་བཅད་པ *ṣmra-war ḇcaḏ-pa* (*M̱ńon.*).

སྡོམ་གཅོད་པ *ṣdom-gcoḏ-pa* = གཟིམ་འགག་པ a waiter, valet; sentinel (*D.-çel. 11*).

སྡོམ་འཆིང *ṣdom-ẖchiń* = ཉེས་པ fault, guilt (*M̱ńon.*).

སྡོར *ṣdor* a general term for spices, butter, lard, or oil, which give seasoning to food; that which gives relish to food; seasoning, condiment; esp. ཐུག་སྡོར *thug-ṣdor* that which makes soup tasteful, delicious, viz: meat; ཚོད་སྡོར *tshoḏ-ṣdor* grease used to roast vegetables, greens, &c. (*Ṟtsii.*); ཚྭ་སྡོར *tshwa-ṣdor* salt and meal; ཇ་སྡོར *ja-ṣdor* = མར butter, for the tea-soup of Tibetans.

བརྡ *ḇṟda* or བརྡའ *ḇṟdaẖ* सङ्केत, समय 1. any sign, gesture; ལག་བརྡ signal with the hand; མིག་བརྡ signs by the eye. ཆགས་པ་འདོད་པའི་བརྡ་མང་དུ་བསྟན་ནས making many wanton gestures. 2. call, signal: ཚོགས་བརྡ call by the beating of the drum, sounding of the trumpet or the ringing of the bell, for assembling at an entertainment; གཟིམ་བརྡ summons to bed; ཕེབས་བརྡ proclaiming arrival by beating drums or by firing guns. 3. sign, symptom, token, inference: མི་རྟག་འགྱུར་བའི་བརྡའོ it is an indication of their impermanent condition (*Pth.*). བརྡར as a symbol, symbolically; བརྡ་སྤྲོད་པ, སྦྱོར་བ, འགྲོལ་བ to explain, describe, represent (with accus., and prob. also with genit.); ཡིན་ལུགས་ཀྱི་བརྡ་འགྲོལ་བ to explain the essence or nature of things, metonomically: དེའི་བརྡ་ཅི་ལགས what may be the symbolical meaning of it (*Mil.*). 4. mystic phrase or key-word. 5. word in gen. འབོད་པའི་བརྡ verbal interjection (*Liç.*); རྙིས་པའི་བརྡ་རྙིང་ an obsolete word being asked; བརྡ་སྒྱུར་པ an interpreter (*Sch.*); བརྡའི་བླ་མ is stated to be a lama who instructs verbally esp. with regard to the spelling of words; བརྡ་ཡང་མི་འདྲ་སྣ་ཚོགས་བྱུང there came also into use various spellings (*Zam.*); བརྡ་རྙིང *ḇṟda-ṟñiṅ* old orthography; བརྡ་གསར new orthography; བོད་ཀྱི་བརྡའི་བསྟན་བཅོས a grammatical treatise on Tibetan words; ཚིག་བརྡ=ཚིག, ཚིག་བརྡ་ཡིས་འགྲོལ་བ to explain words (*Mil.*, *Jä.*) བརྡའི་ཕྱག *ḇṟdaẖi-phyag* homage with words, also mutterings expressive of respect in bowing down: བརྡའི་ཕྱག་བཅུ་གཉིས་བཙལ་ནས having made twelve prostrations with words of respect on his lips (*A. 37*).

བརྡ་དཀྲོག *ḇṟda-ḇkrog* alarm, warning, notice of danger.

བརྡ་སྐད *ḇṟda-şkaḏ* symbolical language, sign-expression.

བརྡ་ཆད *ḇṟda-chaḏ* language, evidence; མེ་ལོང་གི་བརྡ་ཆད the language or evidence of the mirror.

བརྡ་སྟོན་པ *ḇṟda-şton-pa* प्रहेलिका-भङ्ग to unravel an enigma.

བརྡ་འདུམ་ཤེས *ḇṟda-ẖdum-çeş* संज्ञा signal of danger.

བརྡ་སྤྲལ་བ *ḇṟda-şpral-wa* openly or clearly to explain; explanation of a sign or symbol.

བརྡ་སྤྲོད *ḇṟda-şproḏ* (བརྡའ་སྤྲོད) वैयाकरण 1. explanation of words; མིང་དོན་བརྡ་སྤྲོད *miṅ-don ḇṟda-şproḏ* n. of a dictionary of mystical and technical terms. 2. orthography. 3. as vb.=ར་སྤྲོད་པ *ra-şproḏ-pa* to verify evidence or terms. བརྡའ་སྤྲོད་པའི་བསྟན་བཅོས *ḇṟdaẖ-şproḏ-paẖi ḇstan-ḇcoş* n. of a grammatical work.

བརྡའ་ཤེས *ḇṟdaẖ-çeş* (གྲངས) संज्ञा a numerical figure; བརྡའ་ཤེས་ཆེན་པོ महासंज्ञा a number of higher value than the preceding.

བརྡབ་པ *ḇṟdab-pa* pf. བརྡབས 1. to fold, to place together; ཐལ་མོ་བརྡབ folded the palms; སྣོད་བརྡབ *şnoḏ-ḇṟdab* puts one vessel on another, one box or vessel placed in another; གདན་བརྡབ a rug folded; གོས་བརྡབ་པ to keep clothes in proper folds, or to fold up clothes; ལག་པ་བརྡབས folded arms or hands (*Situ. 75*). 2. to fall down, go down, to sink; རེས་རྒྱ་མཚོའི་གཏིང་དུ་བརྡབས་པ་ལྟར་བྱེད་དོ at one time (the boat) seemed as if it was going down to the bottom of the sea (*A. 16*); ཆང་བཟི་ནས་བརྡབས་སོང་ being drunk he fell down (*i.e.*, folded up).

བརྡབས་སིགས *ḇṟdabş-ḇsigş* oppression, tyranny; giving trouble to the subjects (*Yig. k. 3*).

བརྡར་བ *ḇṟdar-wa* pf. form of བདར་བ: མཚོན་བརྡར་ཏེ sharpened the weapons (*Situ. 75*).

བརྡར་བཏགས་པ *ḇṟdar ḇtagş-pa* सांकेतिक symbolical.

བརྡལ་བ *ḇṟdal-wa* विसृमर; v. བཀྲམ་པ [creeping down, gently gliding]*S.*

བརྡས *ḇṟdaş* a pf. of འདེད: རྗེས་སུ་བརྡས *ṟjeş-su ḇṟdaş* (*Situ. 75*).

བརྡུང *ḇṟduṅ* or བརྡུང་བ pf. བརྡུངས *ḇṟduṅş* (*Ñag. 40*).

བརྡེག་པ *ḇṟdeg-pa* प्रहारदान 1. altern. form and fut. of རྡེག་པ also seems=beaten to death. 2.=ཟ་བ to eat, eating.

བརྡེག་ཆ *ḇṟdeg-cha*=མཚོན་ཆ weapons, sword, etc. शक्ति a javelin (*M̲ñon.*).

བརྡེག་འཆོས *ḇṟdeg-ẖchoş* पतित 1. falling down, fall. 2. a dance.

བརྡུང་མ *ḇṟduṅ-ma* (ཀློག་པ་ལྟ་བུ a beating, pulverisation).

བརྡོག་པ *ḇṟdog-pa*=བཟས་པ eaten up.

བརྡུང་བ *ḇṟduń-wa* v. རྡུང་བ *rduń-wa.*

བརྡུགས *ḇṟdugş* pf. of བདུག་པ *ḇdug-pa* and བདུག་པས་བརྡུགས *ḇdug-paş ḇṟdugş* seems to be an intensive form (*Situ. 75*).

བརྡུལ་བ *ḇṟdul-wa* 1. to deceive, to cheat (*Sch.*). 2. to swing, brandish, flourish. གཡབ་མོ་བརྡུལ་བ *gyab-mo ḇṟdul-wa* to swing a fly-flap (*Jä.*).

བརྡེག་པ *ḇṟdeg-pa* 1. हन् to strike, bang: འཕྲུལ་འཁོར་བཙན་ཐབས་ཀྱི་བརྡེག་འཆག་གཏང་ནས the machine giving bangs and cuts of a violent character. 2. अभ्यवहार to eat.

བརྡེག་ཆ *ḇṟdeg-cha*=གྲི *gri.*

བརྡེག་འཚོག་པ *ḇṟdeg-ẖtshog-pa* (བརྡུང་གྲབས་བྱེད་པ *ḇṟduń-grabş byeḏ-pa*) 1. to threaten to beat, prepare to beat. 2. to tumble down as if falling down under intoxication; to slip, to slide, to lose one's footing.

བརྡོས་པ *ḇṟdoş-pa* (གཞན་ལ *gshan-la*) अभिद्रुत [run towards, attacked]*S.*

བལྡགས་པ *ḇḻdagş-pa* लेह [licking]*S.*

བལྡད *ḇḻdaḏ* explained by: གླང་དང་ར་ལུག་རྣམས་ཀྱི་ཟ་ཡིས་བལྡད *ḇḻdaḏ* is the chewing the cud by oxen, goats and sheep.

བསྡམས་པ *ḇşdamş-pa*, v. སྡོམ་པ *şdom-pa.*

བསྡམ་མོ *ẖşdam-mo* a knot, a tied bandage.

བསྡམ་ར *ḇşdam-ra* = བཀག་སྡོམ་དམ་པོ་བྱེད་པ *ḇkag-şdom dam-po byeḏ-pa* (*Ṟtsii.*).

བསྡར་བ *ḇşdar-wa Sch.*; in མདུན་དུ་བསྡར་བ *m̱dun-du ḇşdar-wa* to hope, to expect or wait for a favour.

བསྡིགས *ḇşdigş* जित object to fix the eyes on, either to steady the vision or in mystic contemplation: འཇིགས་ཚུལ་གྱིས་བསྡིགས *ẖjigş-tshul-gyiş ḇşdigş* (*Situ. 76*);=དམིགས་པ *ḏmigş-pa.*

བསྡིགས་ཚིག *ḇşdigş-tshig* a catch or quibble in a dispute=རྒོལ་ཚིག *ṟgol-tshig* or རྒོལ་བའི་ཚིགས *ṟgol-waẖi tshigş* (*M̱ñon.*).

བསྡུ་བ *ḇşḏu-wa* pf. བསྡུས་པ *ḇşduş-pa* fut. བསྡུ *ḇşdu* to collect.

བསྡུ་བ *ḇşdu-wa* sbst. समास or བསྡུ་ཡིག *ḇşdu-yig.* 1. union of words and syllables under certain grammatical rules, collection, gathering; བསྡུས་ཏེ་བསྡོམས་ནས *ḇşduş-te ḇşdomş-naş* having abridged; བསྡུས་དོན *ḇşduş-don* समासार्थ precise meaning; བསྡུས་པ་ལས་གྱུར་པ *ḇşduş-pa laş gyur-pa* རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཀྱི་གཟུགས a form compounded from atoms. 2. co-operation, partnership, fellowship. བསྡུ་བའི་དངོས་པོ་བཞི *ḇşdu-waẖi ḏńoş-po ḇshi* the four essentials of partnership or co-operation:—(1) མཁོ་བ་སྦྱིན་པ *m̱kho-wa şbyin-pa*; (2) སྙན་པར་སྨྲ་བ *şñan-par şmṟa-wa*; (3) འཇིག་རྟེན་དོན་མཐུན་པ *ẖjig-ṟten don m̱thun-pa*; (4) གདུལ་བྱའི་དོན་ལ་སྤྱོད་པ *gdul-byaẖi don-la şpyoḏ-pa.* བསྡུས་པའི་སྡོམ *ḇşduş-paẖi şdom* पिण्ड conglommerate mass; དབང་དུ་བསྡུས་པ *ḏwań-du ḇşduş-pa* brought under one's control or power (*Situ. 76*). བསྡུས་བཞོམ *ḇşduş-ḇshom* संघात a hell, perdition.

བསྡུམས་པ *ḇşdumş-pa*=བར་བསྡུམ་བྱེད་པ *bar-ḇşdumş byeḏ-pa* treaty, intermediation, reconciliation.

བསྡུར་བ *ḇşdur-wa* प्रतिनिधि to compare [party representative, party fighting]*S.*

བསྡོགས་པ *ḇşdogş-pa* to compose, prepare, make ready: ལྷམ་གྱི་བསྡོགས་པ *lham-gyi ḇşdogş-pa*; ཉེར་བསྡོགས་པ *ñer-ḇşdogş-pa* id.; སྟ་གོན་བསྡོགས *şta-gon-ḇşdogş* (*Situ. 76*).

བསྡོངས་ཏེ *ḇşdońş-te* together, in company with (*Ńag. 42*).

བསྡོམས *ḇdomş*=བསྡུ་ཡིག *ḇşdu-yig* (*M̱ñon.*).

བསྡོས *ḇşdoş* (see ante སྡོ་བ *şdo-wa*) risked.

ན

ན I: *na* 1. the twelfth letter of the Tibetan alphabet, corresponding in sound to Sanskrit न or English *n*. 2. num. fig.: 12.

ན II. as a symbol ན *na* signifies steadiness, བརྟན་པ or མི་གཡོ་བ; and, further, it signifies དཀོན་མཆོག་རབ་ཏུ་བརྟན་པ to have steady faith in the Buddhist Trinity (*K. my.* ཀ *207*). Again in the *Tantra*, ན means futurity or མ་འོངས་པ (*K. g.* ཁ *179*). Also ན་ནི་ཆོས་རྣམས་ཀྱི་མིང་དང་གཟུགས་ཡོངས་སུ་ཤེས་པ་སྟོན་ཏོ *na* explains the knowledge of the name and forms of all things, *i.e.*, matter. In mysticism ན is used to denote སྐལ་ངན अभागा bad luck (*K. g.* ཁ *179*).

ན III: or ན་ག *na-ga* 1. meadow, pasture land; ན་མ་ནང་སྐྱེ it grows on meadows (*Vai. ṣñ*). 2. ན old name of the province of Gar in Upper Tibet (*A. 148*). 3. sbst. = ན་ཚོད or ན་སོ (resp. སྐུ་ན *ṣku-na*) age, stage of life; ན་ཚོད་རྒས་པས *na-tshoḏ ṟgaṣ-paṣ* of advanced age (*Vai. ṣñ.*); ན་སོ་གཞོན་ཏེ *na-so gshon-te* being young; ན་ཚོད་ཀྱི་དབྱེ་བ *na-tshoḏ-kyi ḏḇye-wa* the different ages or stages of life (*Jä.*); ན་ཆུང་ *na-chuñ* maiden, virgin: ན་ཆུང་བཟང་མོ་བཅུ *nachuñ ḇzañ-mo ḇcu* ten beautiful girls; ན་མཉམ *na-m̱ñam* = ལོ་མཉམ *lo-m̱ñam* of equal or same age, contemporaneous; ན་གྲུ་མ तरुणी a young maiden.

ན IV: 1. the locative case-sign added to substantives, and to be translated: in, on, at, unto: གཡས་ན *gyas-na* on the right; གཡོན་ན *gyon-na* on the left; ལོ་རྒྱུས་ན *lo-ṟgyuṣ-na* in a book of history; དེ་ན *de-na* there, in that place; དུས་གཅིག་ན at the same time, at a certain time; དེའི་ཚེ་ན at that time, then. 2. added to verbs, either to the inf. or more frq. to the verbal root, when it implies the construction of a gerund and is best rendered by "on" his doing so-and-so, or by "when" he did or was doing such a thing, etc. 3. added, as *Ja.* points out, to the instr. of substantives and verbs: རྒྱུ་དེས་ན for that reason, therefore; ཅིའི་རྒྱུས་ན for what reason, why, wherefore; དེ་བས་ན hence, thus, so then, accordingly, very frq. ཁུར་བས་ན *khur-waṣ-na* because they carried (*Glr.*); also added to the terminative case: ཇི་ལྟར་ན། གཅིག་ཏུ་ན། གཉིས་སུ་ན in the first place, firstly, etc., (*Dzl.*); སླད་དུ་ན on account of.

ན V: the next meaning of ན as given in the work *S̱mṟa-ṣgo* is:—དཔེགས་ཀྱིས་འབྱེད་དང་རྒྱུ་མཚན་དང་། རྒྱུ་མཚན་དོན་གྱིས་བསྟན་པ་དང་། ལམ་དང་ཆེད་དང་རྟེན་གནས་དང་། This definition refers in fact to the use of ན as a conditional conjunction when it is placed after the verb of the clause it affects and is rendered by "if." Frequently but not always the word གལ་ཏེ *gal-te* is put at the beginning of such clause, and གལ་ཏེ with ན together = "if." In *Situ. 22* there is given an elaborate explanation of ན as conditional particle:—1. དཔེགས་ཀྱིས་དབྱེ་བའི་དོན་དུ་སྦྱར་བ applied to show how a thing is comprised or on what it depends, for instance དངོས་སུ་ན if in reality or substantially; མདོར་བསྡུ་ན if taken together. 2. རྒྱུ་མཚན་གྱི་དོན་དུ་སྦྱར་བ applied to express reason or conditional existence: འདི་ཡོད་ན་འདི་བྱུང་ this having existed, that arose; མེ་ཡོད་ན་དུ་བ་བྱུང་ fire existing, smoke came out. 3. as a suppositional particle: འདིར་ཤིང་ཡང་མེད་ན་ཤིང་སྐམ་པ་ཇི་ལྟར་ཡོད། if there exists no wood at all how can there be dry wood? འདུས་མ་བྱས་ཡིན་ན་མི་རྟག་པར་རུང་ངམ། if matter is not composite can there be impermanency? 4. although: འདི་སྔོན་དུ་སྡིག་པ་སྤྱོད་པ་ཞིག་ཡིན་ན་དགེ་བ་ལ་ཡིད་འཇུག་བྱེད་དོ། although he was formerly a transgressor he is now applying his mind to piety; འདི་སྔོན་ནོར་གྱིས་དབུལ་བ་ཡིན་ན། ད་ནི་དབུལ་པོ་མ་ཡིན་ནོ although this (person) was poor formerly, he is now no longer poor. 5. applied to prayer=if indeed: བདག་བྱང་ཆུབ་ཐོབ་ན་ཅི་མ་རུང་། སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་བདེ་བ་དང་ལྡན་ན་སྙམ་མོ། if indeed, I obtained saintly enlightenment, I should think that all living beings were happy! 6. applied to express doubt: ས་བོན་ནི་བཏབ་ན། འདི་ལས་མྱུ་གུ་འབྱུང་ངམ་མི་འབྱུང་ if I sow seeds would seedlings (at all) come out of them? (*Situ. 21*). ན is also used with ནམ *nam*: ནམ་དུས་ལ་བབ་ན *nam-duş-la bab-na* when the time comes, frq.; ནམ་འགྲོ་ན *nam-h̲gro-na* when I go, was going, shall go. We have not space to illustrate the usage of ན with གལ་ཏེ the latter word merely serving to show where the conditional clause commences.

‡ ན་ཀ *Na-ka* नक्ष n. of a Buddhist sage at whose request the poet **Kshemendra** wrote his famous poem Avadāna Kalpalatā.

‡ ན་ཀྲ *na-kra* नक्र a sea-monster of egg-born species, possibly a crocodile, an alligator.

ན་ཁ *Na-kha* n. of a place in Tibet: ན་ཁ་པ་གྲུབ་ཆེན་ཐར་པའི་རྒྱལ་མཚན the saint *Thar-pah̲i R̲gyal-m̲tshan* of Nakha (*Loń.* ༡ *18*). 2.=སྤང་ green-sward, turf.

ན་ཁི *na-khi* (སྐྲན) शीतल, शुक्ति [1. the plant *Marsilea quadrifolia*. 2. pearl oyster]*S.*

ན་ག *na-ga* pasture land, green meadow. ན་ག་ཕ་ནི *na-ga pha-ni* नागफणि n. of a medicinal plant.

‡ ན་གི *na-gi* नगी n. of a medicinal seed of the size and appearance of a pea, prob. a cubeb (*R̲tsii.*) [lit. mountain-born]*S.*

Syn. ཉ་ཕྱིས་དུང་ *ña-phyiş-duń*; རྨིག་པ *r̲mig-pa*; ཀོ་ལའི་འདབ *ko-lah̲i h̲dab*; མི་རྒན་སེན་མོ *mi-r̲gan sen-mo* (*M̲ñon.*).

‡ ན་གུ་ཅན་ *na-gu-chań*=སྤང་རྩི *şpań-r̲tsi* green sward, pasture land.

ན་གུ་ལེ *na-gu-le* कौशिक [the plant *Vatica robusta.*]*S.*

ན་ཆུང་མ *na-chuń-ma*=ན་ཕྲ་མོ युवती a virgin, a young woman, a damsel.

Syn. བུ་མོ་གཞོན་ནུ *bu-mo g̲shon-nu*; ལང་ཚོ་དང་པོ *lań-tsho dań-po*; ཕྱོགས་མེད་མ *phyogş-med̲-ma*; ནོར་ལྡན་མ *nor-l̲dan-ma* (*M̲ñon.*).

ན་མཉམ་མ *na-m̲ñam-ma*=གྲོགས་མོ समवयस्की a female friend, a mistress (*M̲ñon.*).

ན་ཏི་ཀ *Na-ti-ka* n. of a place in ancient India (*K. du.* ད *328*).

ན་ཉིང་ *na-niń* पुरत: last year, preceding year [previously, before, in front]*S.*

ན་བ *na-wa* 1. to be ill, sick; also the state of being ill, illness, sickness; ན་བ་གསོ་བ to cure sickness (though ནད is more in use); ན་བ་དང་འཆི་བ *na-wa dań h̲chi-wa* disease and death; སྐྱེ་རྒ་ན་འཆི *şkye-r̲ga-na-h̲chi*, v. སྐྱེ་བ *şkye-wa* I. 2. sbst.=ནད་པ a sick person; རྒས་པ་དང་ན་བ old and sick people; ན་བ་པ་ན་བ་མ an invalid (male and female) (*Cs.*); ན་མཁན one laid up with disease, ན་མོ a female patient (*Mil.*); ན་བ་མཁན a sickly person, an invalid (*Cs.*); ན་བ་ཅན sickly; ན་བ་མེད healthy (*Cs.*); ན་ཐོག after falling ill (*Sch.*); རྣ་བ་ན་བ ear-ache; ལུས་ཐམས་ཅད་ན my whole body aches; སོ་ན་ན if the tooth aches; ནན་ན་ན it aches on pressing (*S.g.*); ཀླད་པ་ན་བ་ལ (good) for the headache, for disease of the brain; ན་འཁྲིང་ complication of diseases or fits of ན་བ generally. ན་ཚ *na-tsha*=illness: ན་ཚ་མེད་པའི་མི་ལ་སྨན་མི་འཕྲོད། medicine is not congenial to one who is not ill.

‡ **ན་བ་མ་ལི་ཀ** *na-wa ma-li-ka* नवमल्लिक the flower *Jasminum sambac.*

‡ **ན་བ་ཙ་ཊི་ཀ** *na-wa tsa-ti-ka* नवचटक n. of a bird (*K. ko.* ཀ *3*) [a young sparrow]*S.*

ན་བུན *na-bun* महिका, मिहिका fogs, line of thick mist which hangs over the sides and tops of hills. བྱིན་རླབས་ཀྱི་ན་བུན *byin-rlabs-kyi na-bun* the fog of blessings.

Syn. སྨུག་པ *smug-pa*; ཁུག་རྣ *khug-rna.*

ན་བུན་བུ་མོ *na-bun bu-mo* a kind of worm.

ན་མ *na-ma* abbr.=ན name for སྟོད་གར *stod-gar* the province of Gar in upper Tibet and མ for the lake Ma-pham (Manasarovara) (*A. 148*).

ན་མོ *na-mo* नमः praise, glory, adoration [bowing one-self down]*S.* ན་མོ་གུ་རུ *na-mo gu-ru* praise to the teacher! frq. in Milaraspa.

ན་མོ་ཆེ *Na-mo-che* n. of a place in ancient India: དེ་ནས་རྒྱལ་འབྱོར་པས་ན་མོ་ཆེར་སྤྲགས་པ་དང་ (*A. 114*).

ན་ཚོད *na-tshod* वयः age; ན་ཚོད་མཉམ་པ वयस्य of the same age; ན་ཚོད་ལྡན युवन् youthful, young.

ན་ཚོད་གནས *na-tshod-gnas* 1.=ཁུ་བྱུག *khyu-byug* the cuckoo. 2.=བྱ་རོག raven (*Mñon.*). 3. a name for ཨ་རུ་ར हरितकी and སྐྱུ་རུ་ར *skyu-ru-ra* आमलकी *Myrobolana embelica.*

ན་ཚོད་གནས་པ *na-tshod gnas-pa*, ལང་ཚོ་དར་བ वयःस्था a youth (*Mñon.*) [a youthful maiden]*S.* ན་ཚོད་ཡོལ *na-tshod-yol* passed youth, one whose youth is over; but acc. to *Rtsii.* an old man between 60 and 72 years of age.

ན་རྫ *na-rdsa* [illegible] [sprinkled]*S.*

ན་བཟའ *na-bzah* (nāmzā) निवासन, वास dress, clothes, covering. Also the cloth coverings of an idol. ན་བཟའི་ལྟེབ་ཏུ *na-bzahi lteb-tu*=ན་བཟའི་གཤེབ་ཏུ in the fold of the dress: ཁྱིའི་བུ་ཆུང་སྙིང་རྗེ་གསུང་ན་བཟའི་ལྟེབ་ཏུ་བཅུག་ནས་བྱོན saying poor pup! having wrapped it up in his garment, he proceeded (*A. 13*). ན་བཟའ་སྒྲོན *na-bzah sgron* or ན་བཟའ་འབུལ offering of raiment. ན་བཟའ་གོས་དྲུག *na-bzah gos-drug* the six kinds of clothes used by the Bon priest are the following;—སྨད་གོས *smad-gos*, སྨད་ཧོག *smad-hog*, སྨད་ཤམ *smad-çam*, སྟོད་གོས *stod-gos*, སད་ཤུ *sad-shu*, སད་ལྷམ *sad-lham* an additional one is འདིང་བ *hdiñ-wa.*

ན་ཧུན *na-hun* acc. to Bon=ན་བུན *na-bun*: གཡོ་བའི་རླུང་བསྐྱོད་ན་ཧུན་ཡལ་བ་འདྲ། agitated by the blowing wind like vanishing mists (*D.R.*).

‡ **ན་ཡ་ཀོ་ཊ** *Na-ya ko-ta* नयकोट n. of a village in Nepal.

ན་ར *Na-ra* n. of a place in the 10th century A.D. in Southern India (*A. 40*).

‡ **ན་ར་ཀཾ** *na-ra-kaṁ* नरक=དཀྱིལ་འཁོར मण्डल; (mystic) (*K. g.* ཕ *28*). [1. hell. 2. a sort of mystical diagram framed in summoning up a divinity, etc.]*S.*

‡ ན་རག *na-rag*=རྡོ་རྗེ་དམྱལ་བ Vajra Naraka eternal hell, or དམྱལ་བ་མནར་མེད *ḍmyal-wa ṃnar-meḍ* the hell of ceaseless torture.

ན་རམ *na-ram* n. of a medicinal plant used for diarrhœa.

‡ **ན་རི་ཀི་ལ** *na-ri ki-la* नारिकेल cocoa-nut: ན་རི་ཀི་ལའི་རྩ་ལ་སྐྱེས་མའི་དབང་པོ་རྒྱང་རྫང་བཞག་ནས་ སྲ་ར་སྲ་ནའི་ཁྱུ་མ་ཕྱིན་ན་སྐྱེས་བུའི་དབང་པོའི་ཤུ་བའི་ནད་སེལ་བ་བྱེད་དོ (*K. g.* ཆ *48*).

ན་རེ *na-re*=he (someone) says or said. It hardly occurs in old classical literature, but is frq. in later literature, especially in *Mil.* and *Pth.*

‡ **ན་ལ་ད** *Na-la-da* n. of a sage (*K. du.* ང *121*). [Prob. the same as Nārada नारद the divine sage who was produced from the forehead of Brahmā]*S.*

‡ **ན་ལ་ཙེ** *Na-la-tse* n. of the sister of Das'ānana the fabulous king of Ceylon: དེ་ནས་ སྲིན་པོ་ད་ཤ་གྲཱི་བས། ལྷ་དང་མི་འདུལ་འདོད་པའི་དོན་ཆེད་དུ་སྲིང་མོ་ན་ལ་ཙེ་མ་ཧཱ་དེ་ཝ་ལ་བཙུན་མོར་འབུལ་ལོ། then the Rākṣasa Dasagrīva for the purpose of conquering gods and men gave his sister Nalatse in marriage to Mahādeva (*K. g.* ཤ *317*).

‡ **ན་ལི** *na-li* bowl, basin, an iron or china dish (*Jä.*).

‡ **ན་ལིན** *na-lin*=ལྷ་ཡི་མེ་ཏོག *lha-yi me-tog* n. of a celestial flower (*Ḥbrom.* ཀ *17*) [prob. the same as *Nalina* नलिन a lotus-flower or water-lily]*S.*

‡ **ན་ལེནྡྲ** *Na-len-dṛa* नालन्द the great monastery of Nālanda in Magadha, which was a Buddhist seminary; also name of a small monastery in Phenvul in Tibet.

ན་ལེ་ཤམ *na-le-çam* मौक्तिक 1. pearl. 2. ऊषण मरिच, नागकेसर [pepper; a small tree with fragrant blossoms, called *Mesua roxburghii*]*S.*

Syn. གྲོལ་བ་ཅན *grol-wa-can*; མུ་ཏིག *mu-tig* (*Ṃñon.*).

ན་ལེ་ཤམ་དཀར་པོ *na-le-çam ḍkar-po* रेणुक [a particular drug or medicinal substance said to be fragrant, but bitter and slightly pungent in taste, and of a greyish colour; it is produced in grains about the size of pepper-corns]*S.*

Syn. གཉིས་སྐྱེས *gñis-ṣkyeṣ*; འཕྲོག་བྱེད *ḥpḥrog-byeḍ*; གདུགས་ཅན *gdugṣ-can*; གདུང་ཅན *gduñ-can*; སེར་སྐྱེ *ser-ṣkye* (*Ṃñon.*).

ན་ལེ་ཤག *na-le-çag* Sāl, *S.g.*;=ཤི་ཀྲུ *çi-kru* n. of an acrid medicine.

ན་རོ *na-ro* 1. the *o*, or the vowel sign for the letter ཨོ o in the Tibetan alphabet also called རྒྱ་ཙ 2. रोग [disease]*S.*

ན་རོ་མཁའ་སྤྱོད་མ *Na-ro-ṃkhaḥ-ṣpyod-ma* a dakini who is taken to be the tutelary goddess of the Sa-kya sect, and said to be an emanation of variant type from Dorje Phagmo.

‡ **ན་རོ་ཏ** *na-ro-ta* or Narotapa; Tib. ན་རོ་པ *Na-ro-pa* a celebrated Buddhist sage of Nālanda in Magadha who guarded the northern gate of the monastery of Vikrama S'īla. Born of Kāshmir Brāhmaṇ parents he became a pandit before his conversion to Buddhism, and wrote a learned treatise on the subject of subduing the Tīrthika in disputation. Being miraculously told by a *Khaḍoma* that he should receive instructions in Buddhism from Tilopa and meditating for twelve years he obtained the occult powers called མཆོག་གི་དངོས་གྲུབ. He

returned to the life of an anchorite about the 70th year of his age leaving the Buddhist ministry to Dīpaṁkara S'rījñāna (Atis'a).

‡ ནཱ=*nā* man (mystic) (*K. g.* ཀ *28*) [the word *nā* may be derived from the Sanskrit *nṛ* (man), in the nominative case, singular number]*S.*

‡ ནཱ་ག *nā-ga* नाग the Indian term for ཀླུ *klu.* q. v.

‡ ནཱ་ག་གེ་སར *nā-ga ge-sar* नागकेशर also called नागपुष्प [probably *Michelia champaka*]*S.*

Syn. གསེར་མིང་ཅན *gser-miṅ-can*; ཚམ་པ་སྐྱེས *tsam-pa-skyeṣ*; བུང་བ་དགའ *buṅ-wa-ḏgaẖ* (*M̱ṅon.*).

† ནཱ་ག་ཏ་ལཱ་པ *nā-ga ta-lā-pa* नागतलाप n. of a lake in one of the fabulous cemeteries of Buddhist India.

‡ ནཱ་ག་རི *nā-ga-ri* the civic language, or the language of the civilized people, the character in which modern Sanskrit is written.

‡ ནཱ་གོ་པ *Nā-go-pa* n. of a Buddhist Indian ascetic who used to put on scarcely any clothes, and called the naked saint; while in Konkan in S. W. India he was found lecturing in the harem of a king who consequently caused his limbs to be cut off. It is said that the saint bearing the pain with indifference caused the king's limbs to be cut off by some occult agency. He resided in a hermitage in the Vindhya mountains (*K. dun. 54*).

‡ ནཱ་མ *nā-ma* नाम = ཤེས་བྱ་བ *sheṣ-bya-wa* named, so-called.

‡ ན་རི་ཀྲོ་ར *na-ri kro-ra* a very delicious fruit (*K. d.* ར *20*).

ནག་པོ *nag-po* कृष्ण, काल black; dark, gloomy; ཁ་མདོག་ནག་པོ *kha-m̱dog nag-po* कालक, कलङ्क, मलीमस् black colour, black or dark appearance. བེར་ཕྱི་ནག་པོ་ནང་དཀར *ber-phyi nag-po naṅ-ḏkar* a garment out side black inside white (*R̲tsii.*); མི་ནག *mi-nag* or མི་ནག་པ *mi-nag-pa* 1. a layman who has entered the state of religious enlightenment, but is still in the darkness of a worldly life. 2. a married man. ནག་ཅན *nag-can* a wicked man, a murderer; a person guilty of a crime (*Sch.*); མི་ནག་ཅན་དོང་ནས་ཐར་པ a criminal released or escaped from prison.

ནག་ཁྲ *nag-khra* paintings in various colours on a black plain or basis.

ནག་གི་ཤིང *nag-gi-shiṅ* वञ्जुर a bower [an uncultivated field]*S.*

ནག་འགྲོ *nag-ẖgro* असितर्चि [1. walking in the night. 2. fire, that which causes a path to be black in moving]*S.*

ནག་རྒྱ *Nag-r̲gya* n. of a tribe in Ancient India: ཡུལ་སེར་སྐྱའི་རྒྱལ་རིགས་ནག་རྒྱ་རྣམས Rajputs who lived in the neighbourhood of Kapilavāstu (*Yig. 28*).

ནག་ཆགས *nag-chagṣ* black cattle, horned cattle (*Sch.*).

ནག་ཆུ *Nag-chu* acc. to Tibetan writers the upper course of the Irawadi: བྱང་གི་ནག་ཆུ, ཤག་ཆུ, སོག་ཆུ, གསུམ་ཁམས་མདོ་སྟོད་ཀྱི་སར་འདུས་པ་ལ་ཁམས་ཀྱི་རྔུལ་ཆུ་ཟེར། དེ་ཚ་བ་རོང་སོགས་བརྒྱུད་ཁ་ལྷོར་བསྐྱས་ནས་སུ་ཁམས་དང་། དེ་ནས་ཁ་ལའི་ཡུལ་དུ་འབབ་པའི་འགྲམ་ན། ཁ་མ་ར་པུ་ར་དང་། མོན་ཤ་ལ་དང་། ཁ་ལ་ཟེར་བའི་མཁར་བཙན་པོ་གསུམ་ཡོད། དེ་ནས་ར་ཁང་གི་ཡུལ་གྱི་ཤར་དང་། བོ་རོན་གྱི་རྒྱབ་བརྒྱུད། ས་ཡི་ཀུའི་ཡུལ་གྱི་ལྷོ་རྒྱབ་ཀྱི་ཆར་རྒྱ་མཚོར་འབབ་བཞིན་ཡོད་པ་ལ། རྒྱ་གར་པ་རྣམས་ཀྱིས་ཨི་ར་བ་ཏི་ཟེར the Rivers Nag-chu of the north, Shag-chu, Sog-chu, these three joining at a place in upper Kham-mdo form the river called Ngul-chu which flowing through Tsha-wa Rong in a southward direction enters Mukham and thence passes by Ava, Amarapur, Mon Sowa, &c.; the Indians call it Airavati (*Dsam. 33*). This statement, however, is not borne out by the investigation of modern explorers who have proved the Irawadi to rise not in Tibet but in the northernmost ranges of Burmah itself.

ནག་ཆུ་ཁ་པ *nag-chu kha-pa* people living on the banks of the river Nag-chu who are notorious for their thievish propensities.

ནག་ཆུང་ *nag-chuṅ* or ནག་པོ་ཆུང་ཆུང་—ཕོགས་གཅིག་གྲིགས་པས་ནག་ཆུང་ཁ་ཅིག་འདུག (*A. 37*).

ནག་ཆེན *nag-chen* a heinous crime; a great sinner.

‡ ནག་ཏ་མཱ་ལ *nag-ta mā-la* n. of a tree, the black Tamāla (*K. ko.* ཀ *3*).

ནག་ཏིང་ *nag-tiṅ* black indeed (ཏིང་ is a ཚིག་གྲོགས or auxiliary word added for emphasis to the principal word ནག, so too we have སྨུག་ཏིང་ཏིང་ deep purple, སྔོ་ཏིང་ཏིང་ very blue. On the other hand ཆབ་ཆབ *chab-chab* expresses a meaning contrary to ཏིང་ཏིང་ *tiṅ-tiṅ* as in དཀར་ཆབ་ཆབ and སེར་ཆབ་ཆབ. Similar expletives are ལྷབ་ལྷབ in དམར་ལྷབ་ལྷབ or ཤིག་ཤིག in ཁྲ་ཤིག་ཤིག, and so on). ཇོ་བོ་ཞལ་འཛུམ་ནག་ཏིང་གིས་མཛད་ནས the Lord smiling with an expression of suppressed displeasure (*A. 76*).

ནག་ཐུམ *nag-thum* or ནག་ཐོམ or ནག་ཧུ་རེ *nag-hu-re* jet black (*Sch.*).

ནག་ནོག *nag-nog* परामर्ष [touching]*S.*

ནག་ནོག་ཅན *nag-nog-can* not clear; fig. polluted, stained with sin.

ནག་ནོག་དྲི་མས་ནོགས་པ *nag-nog dṟi-maṣ nogṣ-pa* covered with dirt, dirty, dingy.

ནག་པ *nag-pa* चित्रा (སྐར་མ *ṣkar-ma*) the thirteenth constellation. ནག་ཟླ་བ *nag-zla-wa* चैत्रमास [March-April]*S.* ནག་པས་ཉ *nag-paṣ-ña* चैत्रपूर्णिमा [the full-moon day of March-April]*S.* ནག་པའི་ཚོགས *nag-paẖi-tshogṣ* [कर्बुर variegated]*S.*

ནག་པོ་ཁྱབ་འཇུག *Nag-po khyab-ẖjug* n. of Vishṇu (*H̱brom. 41*).

ནག་པོ་འགྲོ་ཤེས *nag-po ẖgro-çeṣ*= ཡི་གེ་གོ་བདེ་བ་བྲིས་པ a clear legible writing, writing very clearly (*Ṟtsii.*). ནག་པོ་འགྲོ་བཤེར *nag-po ẖgro-ḇçer* was explained to *Jä.* as illustrating a sentence by comparing it with similar passages.

ནག་པོ་ཆེན་པོ *Nag-po chen-po* 1. महाकाल the god Mahākāla, or the lord of death; acc. to the later treatises, he is the wrathful manifestation of Chenraisi or Avalokitesvara. By propitating Mahākāla, one can get a charmed sword, elixir medicine for eye-disease, pills of wonderful properties, also the power of walking with miraculous swiftness (*K. g.* ང *291*). 2. an epithet of the king of the Nāga. ནག་པོ་ཆེན་པོའི་ཚོགས *nag-po chen-poẖi tshogṣ* चेटक; attendants on Mahākāla.

ནག་པོ་དྲི་ལྡན *nag-po dṟi-ḻdan*, མུ་ཟི་ནག་པོ black sulphur (*Ṣman. 447*).

ནག་པོ་སྤྱོད་པ *Nag-po ṣpyoḏ-pa* n. of one of the Mahāsiddhas or *Grub-chen*: ལོངས་ལོངས་གྲུབ་ཐོབ་ནག་པོ་སྤྱོད་པ་ཞབ་ཀྱི་ཡོད arise, arise, the sage Kṛṣnāchārya is coming (*K. dun. 27*).

ནག་པོ་ཤུ་ཏི *nag-po çu-ti* a kind of grain or seed which cures "the disease of thirst" (སྐོམ་ནད).

ནག་ཕྱོགས *nag-phyogṣ* कृष्ण [black, sin]*S.* ནག་པོ་སྡིག་པའི་ཕྱོགས *nag-po ṣdig-paẖi phyogṣ,*

ཆོས་ལུགས་ངན་པའི་ཕྱོགས *chos-lugs ńan-pahi phyogs* the side of irreligiousness; evil, sin, crime, etc., also the side of perverted religion, also those who behave contrary to the practices of the Buddhist religion; generally a *Mleccha*, an outsider, ཕྱི་རོལ་པ *phyi-rol-pa* and ཀླ་ཀློ *kla-klo* etc.

ནག་མ *nag-ma* a kind of vegetable medicine: ནག་མའི་ཤང་རྩམ་ནག་འཐིགས་རྩ་སེར་འཛིན.

ནག་མོ *nag-mo* कालिका a black woman, a woman in general; the goddess Kālī. ནག་མོའི་བུའི་མིང *nag-mohi-buhi-miń* the names of the sons of Kāli:—བུམ་པ་ཅན *bum-pa-can*; ནག་མོ་སྐྱེས *nag-mo-skyes*; མཐར་བྱེད *mthar-byed*; མུན་པའི་དབང་ཕྱུག *mun-pahi dwań-phyug*; སྡེ་བཟང *sde-bzań*; དུས་ཀྱི་ཕྱི་མ *dus-kyi phyi-ma*; བུམ་སྒྲ་བསྒྲེང *bum-sgra-bsgreń*; གཅོད་བྱེད *gcod-byed* (*Mńon.*).

ནག་མོ་ཁྱོ་མེད *Nag-mo khyo-med* n. of a female ས་བདག *sa-bdag* or goddess of the soil.

ནག་མོ་ལྔ་ལེན *nag-mo lńa-len* कृष्णा, पाञ्चाली one of the names of Draupadi, the joint wife of the five Pāṇḍava brothers (*Mńon.*).

ནག་མོ་ཅན *nag-mo-can* पीतचन्दन, सितचन्दन [a yellow fragrant wood considered as a yellow species of sandal-wood; saffron]*S.*

ནག་མོའི་འབྲུམས उदर्क [1. a tower. 2. a consequence]*S.*

ནག་མོའི་ཁོལ *Nag-mohi-khol* or ནག་མོའི་འབངས Kālidāsa the great Indian poet.

ནག་ཚང *Nag-tshań* 1.= མེ་ཁང महा-नपम. 2. n. of a Dok-land lying to the north-west of *Sa-skya* monastery, and S. of the Yeru Tsangpo (*Loń.* ཟ *13*).

ནག་ཚིག *nag-tshig* a point, dot.

ནག་ཚོ་ལོ་ཙཱ་བ *Nag-tsho Lo-tsā-wa* (ཚུལ་ཁྲིམས་རྒྱལ་བ) the Tibetan scholar and traveller who twice visited Magadha and resided for three years at the monastery of Vikrama S'ila for the purpose of bringing Atis'a to Tibet about 1000 A.D. (*Loń.* ཉ *9*).

ནགས *nags* वन, गहन a forest: མི་མེད་ནགས *mi-med-nags* solitude, lonely forest (*A. K. 1-4*); ནགས་ཚལ *nags-tshal* a grove; ནགས་ཀླུང सरण्य dense forests; ནགས་ཁྲོད་པ *nags-khrod-pa* वनप्रस्था or वानप्रस्थ a succession of thick woods on steep hill-sides. The names of the forests in the mountains called संकाशिपर्व्वत of *Uttara Kuru* are the following:—I: (1) གྲིབ་མ་རྗོན་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་ནགས; (2) བྱ་ངེས་པར་གནས་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ནགས; (3) ཟབ་མོ་ཞེས་བྱ་བའི་ནགས; (4) སྤྲིན་དཀར་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་ནགས; (5) རྣམ་པར་འཕབ་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ནགས. II: (1) གསེར་དང་ལྡན་པ; (2) དངུལ་མཚོན་པོར་བརྩེགས་པ; (3) རྒྱས་པ་སྔོང་ལས་སྐྱེས་པའི་ཚོས; (4) མནན་ན་ཉེམ་ལ་བཏེགས་ན་འཕར་བ —these exist in the mountains of *Uttara Kuru* called རི་དྭགས་ཀྱི་དགྲ་འདུལ་བའི་རི. The following forests are said to exist in the mountains of *Pûrva Videha*:—(1) ཤིག་ལེ་གསུམ་པ; 2 མགྲིན་པ་འགག་པ; (3) དགའ་བའི་རིའི་ནགས. Also (1) གསེར་གྱི་དཔལ་འབྲས་ཀྱི་ཤིང་གི་ནགས; (2) ཀ་པི་ཏ་ཐའི་ནགས; (3) སིན་དུ་བ་རའི་ནགས; (4) སྐུབ་པའི་ནགས; (5) ཀླུ་ཏའི་ནགས; (6) ཀུ་ར་རའི་ནགས; (7) གསོན་པ་གསོན་པའི་ནགས; (8) དཎྜའི་ནགས दण्डकारण्य (*K. d.* ར *320*).

ནགས་ཀྱི་རྒྱལ *nags-kyi rgyal* काननराज ['king of the forest,' the lion; the plant *Verbesina scandens*]*S.*

ནགས་ཀྱི་གཅན་གཟན་གདུག་པ་ཅན *nags-kyi gcan-gzan gdug-pa-can*= ཏོའུ་ལོ *tohu-lo* the polecat (*Sman. 108*).

ནགས་ཀྱི་ཏིག་ཏ *nags-kyi tig-ta* a wild bitter medicinal plant, a species of *chiretta*.

Syn. རིག་པའི་རྣ་བ *rig-pahi rna-wa*; གནས་གཅིག་འཛིན *gnas-gcig-hdsin*; ལེགས་ལྡན *legs-ldan*; རོ་ལྡན *ro-ldan*; སྡོང་བུ་གཅིག *sdoń-bu-gcig*; སྡིག་པའི་བྲན་མོ *sdig-pahi bran-mo*; འཇོམ་བྱེད་མ *hjom-byed-ma* (*Mńon.*).

ནགས་ཀྱི་སྦལ་པ *nags-kyi sbal-pa* acc. to *Jä.*: a tree-frog; a species of frog living in dense marshy forest: ནགས་ཀྱི་སྦལ་པའི་ཤ་ཡིས་ནི། རོ་ཙ་མཁལ་ནད་གྲང་བར་ཕན (*Med.*).

ནགས་ཀྱི་ཤྭ་ན *nagṣ-kyi çwa-na*=སྟག་གཟིག *ṣtag-gzig* a tiger-leopard (*M̲ñon.*).

ནགས་ཀྱི་ཧི་ར *nagṣ-kyi hi-ra* wild-boar.

ནགས་ཀྱི་ལྷ *nagṣ-kyi-lha* वनदेवता sylvan god, nymph (*A. K. 1-4*).

ནགས་ཁྱི *nag-khyi* or ནགས་ཀྱི་ཁྱི *nag-kyi-khyi* wild dog *Cuon alpinus.*

Syn. འཕར་བ *ẖphar-wa*; རི་དྭགས་གསོད *ri-dḇagṣ-gsoḏ* (*M̲ñon.*).

ནགས་མངོན་པར་དགའ་བ *Nagṣ-m̲ñon-par ḏgaẖ-wa* n. of a city in the fabulous continent of *Pas'cima Godāniya.*

ནགས་ཉེ་བ *nagṣ-ñe-wa* उपवन, अनुवन a grove.

ནགས་ལྡན *nagṣ-l̲dan* बर्हिण [a peacock]*S.*

ནགས་ལ་ལུས *nagṣ-la-luṣ*=ཁྱུག *khyug* वन-प्रिय [fond of the forest, the Indian cuckoo]*S.* ནགས་ན་དགའ་བ *nagṣ-na ḏyaẖ-wa* cuckoo.

Syn. ཁྱུ་བྱུག *khyu-byug*; ངག་སྙན *ñag-ṣñan* (*M̲ñon.*).

ནགས་བྱུང *nagṣ-byuñ* वनज = ནགས་ཚལ་སྐྱེས *nagṣ-tshal-ṣkyeṣ* ['forest-born,' an elephant, a kind of grass]*S.*

ནགས་མ *nagṣ-ma* officinal plant used in fractures.

ནང་ I: *nañ* अन्तर, अन्तर्यां the space within a thing, the interior, the inside; colloq. and late literature: indoors, a house: ནང་ལ་སོང go home, ཕུག་པའི་ནང་ཀུན the whole interior of the cavern (*Mil.*); གཞོང་པའི་ནང *gshoñ-paẖi nañ* the interior of the basin; དོང་གི་ནང the interior of a pit; ཁང་པའི་ནང་ཕྱག་དར་བྱེད་པ to sweep the inside of a house (*Dzl.*); ནང་ཚང *nañ-tshañ* the whole family (*Jä.*); ནང་གི་བྱེ་བྲག་ཕྱེ་བ *nañ-gi bye-brag phye-wa* to differentiate, to specify; the inner distinction. Also ནང་གསེས specification as in: བོད་ཡུལ་གྱི་ནང་གསེས་གཙང in the specification of the provinces of Tibet Tsang is included. Other ex.: ནད་པའི་ནང་དུ་འཇུག་པ to go into the room of a sick person (*Vai. ṣñ.*); དེའི་ནང་དུ་དྲངས་ཏེ inviting into their houses (*Mil.*); ནང་ན *nang-na*, ནང་ལ *nañ-la*, ནང་དུ *nañ-du* postp. with gen.=in, into, within; also as adv.=inside: ནང་དུ་རྩི་གུ་ཡོད the kernel is inside; ནང་ནས *nañ-nas* from within; ནང་ལས *nañ-laṣ* from among; རྫིང་གི་ནང་ན་ཁྲུས་བྱེད་པ *r̲dsiñ-gi nañ-na khruṣ-byeḏ-pa* (*Dzl.*) to bathe in a pond; ཆུའི་ནང་དུ་ཞུགས་པ (colloq.) to go into the water; གྲོང་ཁྱེར་དེའི་ནང་དང་ཕྱི་རོལ་ན in the town and out of it (*Dzl.*); སྣའི་ནང་ནས་བྱུང it came out of his nose (*Dzl.*).

ནང་ II:=ནང་མོ *nañ-mo* the morning (*Jä.*); ནང་མེད་ལ *nañ-meḏ-la* col., frq. suddenly; ནང་མེད་ནོར་རྙེད་པ *nañ-meḏ nor-r̲ñeḏ-pa* to become rich unexpectedly (*S.g.*). ནང་ has also a special mystical sense=esoteric.

ནང་ཁོང་སྐེམས *nañ-khoñ-ṣkemṣ* क्षय-व्याधि consumption.

ནང་ཁྲོལ *nañ-khrol* bowels, entrails, intestines; also any separate part of them (*Jä.*); ནང་ཁྲོལ་དྲོང་བ *nañ-khrol ḏr̲oñ-wa* spasmodic contractions of the bowels; ནང་ཁྲོལ་བཞག *nañ-khrol ḇshag*=མཉམ་བཞག.

ནང་འཁོར *nañ-ẖkhor* domestic attendants and officers, such as གསོལ་དཔོན *gsol-ḏpon*, གཟིམ་དཔོན *gzim-ḏpon*, etc.: ནང་འཁོར་བ་ལ་ཡང་གསུང་མི་གཏོང་བ he does not even say anything to his domestic attendants (*A. 95*).

ནང་གི་ཁང་པ *nañ-gi khañ-pa* inner apartment, also room of the house.

ནང་གི་མཆོད་སྦྱིན *nañ-gi m̲cod-ṣbyin* बलि sacrifice of animals, an offering.

ནང་གི་བྱེད་པ *nań-gi byeḏ-pa* अन्तः करण ;= སེམས་ཉིད *semş-ñiḏ* the mind, the heart (*Mńon.*) [the internal sense-organs]*S.*

ནང་གི་ཁྲིམས *nań-gi khrimş* or ནང་ཁྲིམས *nań-khrimş* a private law, precept or doctrine not intended for the public; private punishment or chastisement.

ནང་གི་གྲུ་འཛིན *nań-gi gru-ḥdsin* = གཉེར་པ store keeper, one in charge of stores (*Mńon.*).

ནང་གི་སྦྱིན་པ *nań-gi şbyin-pa* denotes personal sacrifices, the surrendering of parts of ourself, *e.g.*, a member of the body, opp. to outward property.

ནང་གི་རིགས་བཞི *nań-gi rigş-ḇshi* the four original races (of Tibet) which are:—སྟོང་ *ştoń*, ལྡོང་ *ḻdoń*, སེ *se* and རྨུ *ṟmu* (*Yig. 7*).

ནང་གོག *nań-gog*, v. ཐེར *ther.*

ནང་འགལ་བ *nań-ḥgal-wa* or ནང་དུ་འགལ་བ (དངོས་སུ་ནང་འགལ་བར་འགྱུར) a general term for the inner contents of the body (*Ya-sel. 39*).

ནང་ངོར་ཤར་བ *nań-ńor çar-wa* 1. for སྣང་ངོར་ཤར་བ perception: མིག་ཤེས་ཀྱི་སྣང་ངོར་ཤར་བ perception by the sense of the eye. 2. to enlighten: དེར་སངས་རྒྱས་ཀྱིས་ཡུལ་དེ་ཀླུ་འི་ནང་ངོར་བྱིན་གྱིས་བརླབས་ནས there Buddha having blessed (sanctified) that country for the enlightenment of the Nāga (*A. 40*).

ནང་གཅིག *nań-gcig* = སྡོད་གཅིག *şdod-gcig* also ཉིན་གཅིག one day, one morning: ནང་གཅིག་ཁང་པའི་ཐོག་མཚམས་ཇོ་བོ་བཞུགས་པའི་ཞད་ཀ། one morning he went towards the edge of the roof of Atis'a's residence (*A. 27*).

ནང་ཆ *nań-cha* = ནང་ཁྲོལ *nań-khrol* intestines.

ནང་ཆགས་སུ *nań-chagş-su* in one's self, in one's own mind (*Sch.*).

ནང་ཆེན *nań-chen* one great in orthodoxy: ས་སྐྱའི་ནང་གི་མི་ཆེན *sa-şkyaḥi nań-gi mi-chen* a great man under the hierarchy of Sakya.

ནང་ཆེན་སྤེར་གཤིག *Nań-chen şper-gçig* n. of a place in *Khamş* (*Loń.* 26).

ནང་མཆོད *nań-ṃchoḏ* 1. mystical religious service; also offerings made to deities in such a service, the most important offering being sanctified beer poured from a human-skull-cup into the cups of devotees who drink it as something efficacious against evil. 2. a sort of potion consisting of the ten impurities, viz., five kinds of flesh (including human flesh), excrement, urine, blood, marrow and བྱང་སེམས་དཀར་པོ (semen) all mixed together, transsubstantiated by charms into བདུད་རྩི *ḇduḏ-rtsi* the potion of immortality, a small quantity of which is tasted by the devotees with the lama at their head. This drink is considered of great importance by the mystics who seek to obtain gifts of witchcraft; hence every offering is sprinkled with this potion.

ནང་རྗེ *nań-ṟje* minister of the interior, home-minister (*Sch.*).

ནང་ལྟར *nań-ḻtar* (col. for བཞིན་དུ or ལྟར *ḻtar*) according to, in conformity with, like, as, c. genit. or accus.: བཀའ་ནང་ལྟར according to order or command; བདག་གིས་བཤད་པ་ནང་ལྟར according to what I have said; ཁྲིམས་ཡིག་ནང་ལྟར according to law; ཞུ་ཡིག་ནང་ལྟར acc. to my written petition; བཀའ་ཤོག་ནང་ལྟར according to the orders (of Government).

ནང་འཐབ་བྱེད་པ *nań-ḥthab byeḏ-pa* = ནང་འཁྲུགས་བྱེད་པ *nań-ḥkhrugş byed-pa* to stir up civil war, internal feuds.

ནང་དག *nań-dag* pure or clean within; the interior being cleansed; ནང་དོན the intrinsic meaning, the true sense; ནང་དོན་རྟོག་པ *nań-don ṟtog-pa* to investigate, to study, the real meaning.

ནང་ནང་གི *nañ-nañ-gi*, ནང་ནང་ནས=ནང་གི *nañ-gi*, ནང་ནས *nañ-nas̱* from among, out of: དེའི་ནང་ནས་ལེན་དགོས must be taken out of these; མཛོད་ལ་ཡོད་པའི་གཟེར་གྱི་ནང་ནས་ཁ་ཅིག་ཁྱེར་སོག bring some of the nails which are in store.

ནང་དུ་ཡང་དག་འཇོག *nañ-du yañ-dag ẖjog* प्रतिसंलयन [complete absorption].

ནང་ན་ལྕི་བ *nañ-na ḻci-wa* गुरुतरं भवति [becomes heavier, greater]*S.*

ནང་པ I: *nañ-pa* अभिषक्त [humiliated, defeated]*S.*

ནང་པ II: a Buddhist, opp. to ཕྱི་པ *phyi-pa* non-Buddhist, Brāhmanist. ནང་པ་སངས་རྒྱས་པ *nañ-pa sañs̱-ṟgyas̱-pa* he who has from sincere belief accepted Buddhism by formally taking refuge in the Buddhist Trinity—as thus defined by Tsongkhapa: དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་སྙིང་ཐག་པ་ནས་ཡིད་ཆེས་ཞིང་སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བའི་གང་ཟག་དེ་ནི་ནང་པ་སངས་རྒྱས་པ་ཡིན་ནོ། (*Lam-rim. 92*). ནང་པའི་ཆ་ལུགས *nañ-paẖi cha-lugs̱* the Buddhist way of dressing; ནང་པའི་ཆོས *nañ-paẖi-chos̱* Buddhist religion; ནང་པའི་ལྟ་བ *nañ-paẖi ḻta-wa* Buddhist philosophy; ནང་པའི་བསྟན་པ *nañ-paẖi ḇs̱tan-pa* Buddhist doctrine; ནང་པའི་སྟོན་པ *nañ-paẖs̱ s̱ton-pa* the Buddhist Teacher; ནང་པའི་ནང་གཙང་། ཕྱི་པའི་ཕྱི་གཙང་། a Buddhist is inwardly clean or pure, a Hindu outwardly.

ནང་པར *nañ-par* 1. in the morning प्रभाते (*Dzḻ.*). 2. the morning esp. the following morning: ནང་པར་གྱི་སྐལ་བ the allowance, the ration for the following morning (*Glr.*).

ནང་པོ *nañ-po* an intimate, a bosom-friend (*Sch.*).

ནང་བློན་དབང་པོ་ལྔ *nañ-ḇlon ḏwañ-po ḻña* acc. to Bon. the five external organs of sense: nose, ears, tongue, eyes and the skin (*D.R.*).

+ ནང་བྱན་ཆུད་པ *nañ-byan chuḏ-pa* = དོན་ཐམས་ཅད་རང་དབང་དུ་འདུ་བ་སྟེ་གཞན་ལ་འདྲི་མི་དགོས་པ། one who has mastered all meanings and does not require to ask others for explanation of the same.

ནང་མ *nañ-ma* 1. confidential, private. 2. गृहिणी house-wife, chief lady of the household (*Yig. k. 3*).

ནང་མའི་བཀའ་བྲིས *nañ-maẖi ḇkaẖ-bris̱* private or confidential writing or correspondence (*Yig. k. 27*). ནང་མའི་བཀའ་ཚོགས *nañ-maẖi ḇkaẖ-tshogs̱*, ནང་མའི་བཀའ་མཆིད *nañ-maẖi ḇkaẖ-m̱chiḏ* confidential instructions, confidential correspondence; ནང་མའི་གསུང་མཆིད private advice=ནང་ལུགས་གསུམ་མཆིད.

ནང་མི *nañ-mi* अन्तर्जन [near relative or friend]*S.*; members of a household, inmates (*Dom.*).

ནང་མིག *nañ-mig* room, apartment.

ནང་མེ *nañ-me* lit. morning-fire for preparing breakfast [अन्तरग्नि the interior fire, digestive force]*S.*

ནང་དམེ *nañ-ḏme* (སྤུན་ཉེ་བ་རྣམས་ནང་ཆག་ཏུ་བསད་པ) a murder of one's own brothers, relations, etc. (*Ya-sel. 18*).

ནང་མོ *nañ-mo* the morning; in the morning; ནང་རེ་དགོང་རེ every morning and evening; ད་ནང་ this morning: ད་ནང་ནི་གང་ནས་ཕྱིན where do you come from this morning? (*Mil.*) ད་ནང་གི་འཚོ་བ this day's meal; ནང་ཙུབ in the morning and evening; ནང་ཙུབ་ཉི་ཕྱེད་གསུམ་ལ in the morning, in the evening, and at noon.

ནང་ཚགས *nañ-tshags̱*=ནང་ལུགས *nañ-lugs̱*.

ནང་བཟན་པ *nañ-ḇzan-pa* clerks or ministerial officers who receive allowance in kind or money; also domestic servants who receive food for the work they do: ནང་བཟན་ལས་བྱེད་ཀྱི་འཁོར the working attendants who receive allowance in food (*Ṟtsii.*).

ནང་ཡངས་པ *nañ-yañs̱-pa* अन्तर्विशाल magnanimous, broad-hearted.

ནང་རིག་པ *nañ-rig-pa* the esoteric science or learning; ནང་རིག་པའི་བོན་སྡེ་གསུམ *nañ-rig-paẖi bon-ṣde g̱sum* the three esoteric divisions of the Bon are:—(1) དྲག་པོའི་ཀླུ་འབུམ་ནག་པོ *dṟag-pohi ḵlu-ẖbum nag-po*; (2) འདུལ་བའི་ཀླུ་འབུམ་ཁྲ་བོ *ẖdul-waẖi ḵlu-ẖbum khra-ḇo*; (3) གཙང་མའི་ཀླུ་འབུམ་དཀར་པོ *g̱tsañ-waẖi ḵlu-ẖbum ḏkar-po*. These three Bon scriptures are said to have been brought from the land of the Nāga when they were delivered to the sage *Yeçeṣ ṣñiñ-po* (*D.R.*). Also अध्यात्मविद्या, science of the soul or mind.

ནང་རིམ *nañ-rim* अभ्यन्तर-पट्टिका [the interior cloth, cloth used for a turban]*S.*

ནང་སེལ *nañ-sel* dissensions, discrepancy.

ནང་གསལ *nañ-g̱sal* 1. clear inside, inner light; lucid; also elucidation. 2.=དུ་ཀཱུ་ལའི་རས *du-kū laẖi-ras* पट्टवस्त्र (*M̱ñon.*) [attired in coloured cloth or woven silk]*S.*

ནངས *nañṣ*, lit to-morrow when the night is over; but practically signifies the day after to-morrow (*K. du.* ༣, *313*). ནངས་པར *nañṣ-par* adv. on the day after to-morrow.

ནད *nad̲* रोग, व्याधि; ग्लान, ग्लानि disease, illness, sickness; with vbs. signifying to be stricken with any sickness ནད is always put in the instr. case. སྐད་ཅིག་མགོ་ལ་ནད་ཀྱིས་རེག क्षणं स्पृष्टः शिरोरुजा (*A. K.*) [was attacked for a moment by headache]*S.* ནད་ཀྱིས་འདེབས་པ or ཐེབས་པ to be attacked by a disease, to be taken ill; ནད་ཀྱི་འབྲས་བུ་ཅན *nad̲-kyi ẖbraṣ-bu-can* lit. that contains the germ of disease; ནད་ཀྱི་སྨན *nad̲-kyi ṣman* remedy for illness; ནད་རྐྱེན་བྱེད *nad̲-ṟkyen byed̲* the causes of illness or diseases (such as) ཆུ་མང་འཐུངས་ཤིང་སྟན་སྲབ་དང་། ཉིན་པར་གཉིད་ལོག་མཚན་གཉིད་མེད། drinking of much water and lying on a hard bed, sleeping in the daytime, and keeping up at night. ནད་གོ *nad̲-go* seat of a disease (*Sch.*); ནད་ཅན *nad̲-can* ग्लान ill, sick; ནད་ཅན་མ=སྦྲུམ་མ *ṣbrum-ma* a pregnant woman; ནད་ཐེག་པ *nad̲-theg-pa*=ཀུན་ཐེག་པ to suffer sickness or loss (*Ṟtsii.*). ནད་བདུད་མགོ་གཅོད *nad̲-ḇdud̲ m̱go-g̱cod̲* n. of a demi-god of the Nāga class.

ནད་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་བཏབ *nad̲ ṣna-tshogṣ-kyiṣ ḇtab* नानाव्याधि-परिगत laid up with a complexity of diseases.

ནད་པ *nad̲-pa* 1. a sick person, male or female. In colloq. frq. 2. adj. ill, sick.

Syn. of 1: ནད་ཀྱིས་བཏབ་པ *nad̲-kyiṣ ḇtab-po*; ནད་ཕོག་པ *nad̲-phog-pa*; ན་བ *na-wa*; ཟུག་རྔུ་མནར་བ *zug-ṟñu m̱nar-wa*; ན་ཚ་བྱུང་བ *na-tsha byuñ-wa*; ཁམས་མ་བདེ་བ *khamṣ ma-ḇde-wa*; འདུ་བ་འཁྲུགས་པ *ẖdu-wa ẖkhrugṣ-pa*; ཉེ་བར་གདུང་བ *ñe-war g̱duñ-wa*; ཉམས་མ་བདེ་བ *ñamṣ ma-ḇde-wa*; བློ་འཚལ་བ *ḇlo-ẖtshal-wa*; སྙུན་པ *ṣñun-pa*; སྐུ་ལྡེམ་པ *ṣku-ḻdem-pa* (*M̱ñon.*).

ནད་པོ *nad̲-po*=ནད་པ *nad̲-pa.*

ནད་བུ *nad̲-bu*=ནད illness, disease; ནད་བུ་ཅན sickly.

ནད་མེད *nad̲-med̲* 1. ཉི་མ *ñi-ma* the sun (*M̱ñon.*). 2. अरोगि healthy, hale.

ནད་མེད་པ *nad̲-med̲-pa* अव्यथित, निरामय, अरोग healthy, sound, not diseased; ནད་མེད་པར་བྱེད་པ to heal; also अगदंकार one who makes well, physician; ནད་མེད་པ་ཐོབ་པ or རྙེད་པ to get well, to recover one's health.

Syn. ནད་བུ་མེད *nad̲-bu med̲*; ཉེར་འཚེ་མེད *ñer-ẖtshe-med̲*; གཅོང་མེད *g̱coñ-med̲*; འབྱུང་བཞི་སྙོམས *ẖgyuñ-ḇshi ṣñomṣ*; ཉེ་ཞོས་དབེན *ñe-sho d̲wen*; བྲོ་མི་འཚལ *bro-mi-ẖtshal*; ཁམས་བདེ *khamṣ-ḇde*; སྙུན་མེད *ṣñun-med̲*; སྐུ་གཟུགས་བདེ *ṣku-gzugṣ ḇde* (*M̱ñon.*).

ནད་ཚ *nad̲-tsha* आतङ्क; fever, disquietude.

ནད་ཞི་བ *nad̲-shi-wa* रोगशान्ति alleviation of or recovery from a disease.

ནད་གཞི *nad̲-gshi* the primary cause of a disease.

ནད་གཡོག་པ *nad̲-yog-pa* परिचारक an attendant on a patient; medical attendants: ནད་གཡོག་རྣམས་ཀྱིས་ཞི་བར་བྱ་མ་ནུས (*K. du.* ད *261*), the medical attendants were unable to alleviate it; ནད་གཡོག་བྱེད་པ to nurse.

ནད་སངས་པ *nad̲-sañş-pa* recovery, the state of being cured.

Syn. ནད་གསོས་པ *nad̲-gsoş-pa*; ཟུག་རྔུ་བྲལ་བ *zug-r̲ñu bral-wa*; ནད་ཀྱིས་བཏང་ *nad̲-kyiş-b̲tañ*; རྣམ་འགྱུར་མེད *r̲nam-h̲gyur-med̲*; ནད་ལས་གྲོལ *nad̲-laş-grol*; སྙུན་དྭངས་པ *şñun-dwañş-pa*; ནད་ལས་ཐར་བ *nad̲-laş thar-wa* (*M̲ñon.*).

ནད་སེལ *nad̲-sel* a general name for medicine (*M̲ñon.*).

ནད་གསོ་ཐབས *nad̲-gso-thabş* medical treatment, the method of healing.

Syn. གསོ་དཔྱད *gso-d̲pyad̲*; སྨན་གྱི་བྱ་བ *şman-gyi bya-wa*; ནད་གསོ *nad̲-gso*; འཚོ་ཐབས *h̲tsho-thabş*; ཚེའི་རིག་བྱེད *tsheh̲i-rig-byed̲* (*M̲ñon.*).

ནན *nan* derived from ནོན་པ *non-pa* occurs as abstr. noun=urging, pressure, importunity: ཁོང་རྣམས་ཀྱིས་ནན་མ་ཐེགས་པར། not being able to resist their importunity (*Mil.*); ནན་གྱིས with urgency, pressingly; ནན་ཁ *nan-kha* urgency, pressure.

ནན་ཏན *nan-tan* sbst. **अनुष्ठान, उद्यम, यत्न** 1. earnestness, application, exertion; assiduity: སྒྲུབ་ལ་ནན་ཏན་གཅེས་སུ་བྱ exert yourself willingly for the attainment of perfection (*H̲brom.* ཁ *1*). 2. adv. certainly, positively; earnestly, ardently; ནན་ཏན་དུ་བྱས་པ *nan-tan-du byaş-pa* accomplished, practised with earnestness; ནན་པར་བྱོས=བརྩོན་པར་བྱོས do earnestly, should be done with exertion.

Syn. འབད་པ *h̲bad̲-pa*; བརྩོན་འགྲུས *b̲r̲tson-h̲gruş* (*M̲ñon.*).

ནན་ཏར *nan-tar* very much, all the more; altogether.

+ ནན་ཏུར *nan-tur* प्रणिधि, observing, scrutinizing as secret agent=ནན་ཏན *nan-tan*.

ནན་ལྟར *nan-l̲tar* **अपार** [interminable, epithet of heaven, the ocean, etc.]*S.*

ནན་ཐུར *nan-thur*=ནན་ཏན or ནན་ཏུར.

ནན་ཞག *nan-shag* in W. Tib. late, recent.

ནབ་ནུབ *nab-nub* n. of a great number: རྒྱ་འཕྲུལ་ཕྱི་མ་ནབ་ནུབ་དང་ནབ་ཉེབ་ཁྲིག་ཐམ་ཡལ་ཡལ་དང་ (*Ya-sel. 56, 57*).

ནབས་སོ *nabş-so* **पुनर्वसुनक्षत्र** n. of the sixth constellation in Buddhist astrology. ནབས་སོ་སྐྱེས *nabş-so-şkyeş* one born under the constellation of *Punarvasu*, an epithet of Vishṇu (*M̲ñon.*).

Syn. སྦྱིན་མའི་ལྷ་མོ *şbyin-mah̲i lha-mo*; རྒྱལ་སྟོད *r̲gyal-ştod̲* (*M̲ñon.*).

ནམ I: *nam*, **रात्रि** sbst. the night: ནམ་ལངས་ཏེ *nam-lañş-te* or ནས *naş* the night rising, *i.e.*, at day-break. ནམ་གྱི་གུང་ཐུན་ལ *nam-gyi guñ-thun-la* at the hour of mid-night.

ནམ II: adv. of time: when: ཁྱོད་ནམ་ཡོང when did you come; ནམ་འགྲོ when will you go? རྒྱུན་དུ་ནམ་འཆི་ཆ་མེད་སྒོམ always keep in mind that when death will come is uncertain; དུས་ནམ་ཞིག་གི་ཚེ་ནས since what time? since when? (*Mil.*); relatively: ནམ་འགྲོ་བའི་དུས་བྱེད་པ to appoint the time when one is going to start (*Dzl.*); ནམ་ཞིག་སྒྱུ་ལུས་འདོག་པའི་ཚེ when he shall lay aside his phantom-body (*Mil.*). ནམ་ཡང་ *nam-yañ* with a negative, in sentences relating to the past or the future, =never: སྔོན་ནམ་ཡང་མ་ཐོས (that) has never been heard of formerly; མཁན་པོའི་ཕུང་པོ་ནམ་

ཡང་སྐུར་མི་ཡོང་ the body of the abbot will never decay. Used, also, with imperat. ཆོས་དམ་པ་ནམ་ཡང་མི་སྤོང་ never renounce the holy doctrine. In collq. "*nam-yang*" = ནམ་ཡང་

ནམ་མཁའ *nam-m̱khaẖ* **आकाश, अम्बर, नभः, गगन** the sky, space above and around the earth; the various heavens which acc. to Mahāyāna lore lie to the west, north, east, and south. However, there are two classes of *akāça*, one is sky or heaven, the other is a metaphysical conception which may be expressed just like the point in geometry.

Syn. acc. to (*Ṟtsii.*) ཀུན་འགེབས *kun-ẖgebs̱*; བྱ་ལམ *bya-lam*; རྟག་སྡོད *ṟtag-s̱doḏ*; ཀུན་གསལ *kun-gsal* (**आकाश**); ལྷ་རྩེ་རོལ་པའི་གནས *lha-ṟtse rol-paẖi gnas̱*; ལྷ་ལམ *lha-lam*; སྤྲིན་ལམ *s̱prin-lam*; རྒྱུ་སྐར་ལམ *ṟgyu-s̱kar-lam*; མཐའ་མེད *m̱thaẖ-meḏ*; མི་གཡོ *mi-g̱yo*; མི་འདའ *mi-ẖdaẖ*; གནམ *gnam*; ལུས་མེད *lus̱-meḏ*; གོ་འབྱེད *go-ẖbyeḏ*; མེ་ཤལ་ལམ *me-shal-lam*; ལྷ་ཡི་རྫིང་རིང *lha-yi ṟdsiń-riń*; ཁྱབ་འཇུག་གནས *khyab-ẖjug-gnas̱*; ཆུ་སྒྲོགས *chu-s̱grogs̱*; ཆུ་མཐོངས *chu-m̱thońs̱*; བར་མེད་མཁའ *bar-meḏ-m̱khaẖ*; མི་འགྱུར *mi-ẖgyur*; བར་སྣང *bar-s̱nań*; ཀུན་འགྲོ *kun-ẖgro*; མཐའ་བྲལ *m̱thaẖ-bral*; ཀུན་ཁྱབ *kun-khyab*; ནམ་མཁའ *nam-m̱khaẖ* (*M̱ńon.*).

ནམ་མཁའ་རྒྱལ་མཚན *Nam-m̱khaẖ Ṟgyal-m̱tshan* the celebrated chief of *Rin-s̱puńs̱* Jong in Tsang (*Loń.* ༢ *15*).

ནམ་མཁའ་མཇལ *nam-m̱khaẖ-m̱jal* = ཉི་མའི་འོད sun-light (*Mńon.*).

ནམ་མཁའ་ལྡིང་ *nam-m̱khah-ḻdiń* the king of birds, the eagle (*K. g.* ད *127*). Of its other names are:—འོད་བཟང་ *ẖoḏ-ḇzań*, འདབ་དཀར *ẖdab-ḏkar*, རྐང་མེད་འགྲོ *ṟkań-meḏ-ẖgro*, འདབ་འགྲོ *ẖdab-ẖgro*, འདབ་བཟང་སྐྱེས *ẖdab-ḇzań s̱kyes̱*, འདབ་མེད་སྐྱེས *ẖdab-meḏ s̱kyes̱*, ཡིད་ལྟར་མགྱོགས *yiḏ-ḻtar-m̱gyogs̱*, ཀླུ་རྣམས་འཇིགས *ḵlu-ṟnams̱ ẖjigs̱*, རྣམ་འབུད་བུ *ṟnam-ẖbuḏ bu*, བྷུ་ར་དྦ་ཛ *bhu-ra ḏba-dsa*, བྱ་ཆེན་པོ *bya-chen-po*, འདབ་ལྡན་མཆོག *ẖdab-ḻdan m̱chog* (*K. g.* ད *127*).

ནམ་མཁའི་དཀྱིལ *nan-m̱khaẖi ḏkyil* **आकाशतल** [the vault of the sky]*S.*

ནམ་མཁའི་སྐེ་རགས *nam-m̱khaẖi s̱ke-rags̱* = དགུ་ཚིགས *ḏgu-tshigs̱* the horizon (*M̱ńon.*).

ནམ་མཁའི་ཁྱིམ *nam-m̱khaẖi-khyim* the heavenly mansion in a mystical as well as in astrological sense.

Syn. མཐོ་རིས་གནས *m̱tho-ris̱-nas̱*; མཐོ་རིས་རྒྱལ་སྲིད *m̱tho-ris̱ ṟgyal-s̱riḏ* (*M̱ńon.*).

ནམ་མཁའི་ཁྱོན *nam-m̱khaẖi khyon* occurs in ནམ་མཁའི་ཁྱོན་དང་ཁོ་བོའི་བློ་གྲོས་གཉིས། both the expanse of my own mind and the area of the heavens (*Yiḏ. 83*).

+ ནམ་མཁའི་གོས་ཅན *nam-m̱kaẖi gos̱-can* = སྨད་ཚོང་མ *s̱maḏ-ẖtshoń-ma* a harlot; **दिगम्बरी** a celestial courtezan.

ནམ་མཁའི་གླང་པོ *nam-m̱khaẖi glań-po* "the bull of the heavens," met. cloud (*M̱ńon.*).

Syn. ནམ་མཁའི་ཏ་མ་ལ *nam-m̱khaẖi ta-ma-la* (*M̱ńon.*) also (*Yig. k. 59*).

ནམ་མཁའི་ཆུ་བོ *nam-m̱khaẖi chu-ḇo* the heavenly river, epithet of the river Ganges (*M̱ńon.*).

ནམ་མཁའི་སྙིང་པོ *nam-m̱khaẖi s̱ñiń-po* **आकाशगर्भ** lit. the essence of the sky or void, n. of a *Bodhisattva*: ནམ་མཁའི་སྙིང་པོའི་མཚན་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད་པ the 108 names of *Bodhisattva* Ākās'agarbha (contained in *K. g.* ཕ *63*). ནམ་མཁའི་སྙིང་པོའི་མདོ *nam-m̱khaẖi s̱ñiń-poẖi m̱do* **आकाशगर्भसूत्र** n. of a Buddhist work of the northern school which contains the enumeration of the attributes of *Bodhisattva* Ākās'agarbha (*K. d.* ཞ *377*). ནམ་མཁའི་མདོག་གིས་འདུལ་བའི་བཟོད་པའི་མདོ in *K. d.* ཤ *137*.

ནམ་མཁའི་རྟ *nam-khaẖi-ṟta* (lit. heavenly horse); general name for birds (*M̱ńon.*).

ན

ནམ་མཁའི་ཐིག་ལེ *nam-khaẖi thig-le* as met. the sun (*M̱ńon.* also *Yig. k. 59*).

ནམ་མཁའི་ཐོ་བ *nam-m̱khaẖi tho-wa* (lit. the hammer of heaven) thunder (*M̱ńon.*).

ནམ་མཁའི་ལྡིང་ *nam-m̱khaẖi-ḻdiń* गरुड़ ; ནམ་མཁའི་དབུགས *nam-m̱khaẖi-ḏḇugs̱* नभःश्वास ['sky-breath,' wind]*S.*

ནམ་མཁའི་ནོར *nam-m̱khaẖi-nor* or ནོར་བུ *nor-bu*=the sun and moon (*M̱ńon.*) lit. the gems of heaven : སྐུ་མཆོག་ནམ་མཁའི་ནོར་བུའི་མཚན་དཔེའི་དཀྱིལ་འཁོར་ཡོངས་སུ་རྫངས་ཤིང་། (*Yig. k. 70*).

ནམ་མཁའི་མེ་ཏོག *nam-m̱khaẖi me-tog* आकाशकुसुम 1. the flowers of the sky, *i.e.*, nothing. 2.=གོ་ཐལ *go-thal* (བྱ་གོ་བོའི་བྲུན *bya-go-ḇoẖi brun*) the excrement of the vulture (*S̱man. 243*).

ནམ་ག་ཡིད་ལ་འདོད *nam-ga yiḏ-la ẖdoḏ* अनङ्ग [the bodiless one, Kāma]*S.*

ནམ་གང་ *nam-gań* अमावस्या the new-moon, (lit. the night of full darkness).

ནམ་གུང་ *nam-guń* midnight.

ནམ་གྱི་ཆ་སྟོད *nam-gyi cha-s̱toḏ* पूर्व्वरात्र the first half of the night; ནམ་གྱི་སྨད་ཆ *nam-gyi s̱maḏcha* अपररात्र latter part of the night.

ནམ་གྲུ *nam-gru* 1. रेवती नक्षत्र the twenty-sixth constellation in Buddhist astrology: སུམ་ཅུ་སོ་གཉིས་གྲུ་ཡི་དབྱིབས it is shaped as two eliptical groups of thirty-two stars.

Syn. གསོ་བའི་ལྷ་མོ *gso-waẖi lha-mo* ; ཤེས་པ་རྒྱས་བྱེད *çes̱-pa ṟgyas̱-byeḏ* (*Ṟtsii.*).

ནམ་གྲུ་སྐྱེས *Nam-gru-s̱kyes̱* 1. कालिन्दी [the river Yamunā, daughter of the sun]*S.* 2. an epithet of the wife of the sun.

ནམ་གྲུ་མ *nam-gru-ma* 1. n. of a *Yakṣa* princess (*K. g.* ད, *130*). 2. नर्मदा river Nerbudda in South India. 3. रैवती [n. of a constellation or lunar mansion]*S.*

ནམ་མཇུག་འཆད་ཀ *nam-m̱jug ẖchaḏ-ka* or ནམ་གཞུག་འཆད་ཀ हेमन्त the end of autumn and beginning of winter : ནམ་གཞུག་འཆད་ཀའི་མེ་ཏོག་ལྡུམ་ར་ལྟར like a garden of flowers of the days preceding the winter season (*A. 6*).

ནམ་སྟོད *nam-s̱toḏ* or ནམ་གྱི་ཆ་སྟོད *nam-gyi cha-s̱toḏ* the first half of the night.

ནམ་ཐང་ *nam-thań* n. of a kind of serge of great breadth which the Tibetan monks wrap round their bodies (*Ṟtsii.*).

ནམ་ཕྱུགས *nam-pyugs̱* समय [time]*S.*

ནམ་ཕྱེད *nam-phyeḏ* midnight.

ནམ་འཕང་སྤྱོད *nam-ẖphań-s̱pyoḏ* as met.= vulture (*M̱ńon.*).

ནམ་སྨད *nam-s̱maḏ* or ནམ་གྱི་ཆ་སྨད the second half of the night.

ནམ་ཞོད *nam-shoḏ* heavy and continual rain : སྔ་ལོའི་ནམ་ཞོད་མཇུག་རིང་ *s̱ńa-loẖi nam-shoḏ m̱jug-riń* (*Jig.*) the comet (indicating) the heavy rains of the last years.

ནམ་ཟླ *nam-zla*=དུས་ཚོད time, season. ནམ་ཟླ་དུས་བཞི the four seasons ; ད་ནམ་ཟླ་སྟོན་ཤར *da-nam zla s̱ton-çar* now autumn has set in ; frq. ནམ་ཟླ་འདས *nam-zla-ẖdas̱* the favourable season has passed (*Mil.*) ; ནམ་ཟླ་དུས་ཚོད་དགུན་ཁ་ཤར now the time or season of winter has set in.

ནམ་རིང་ *nam-riń* a long night.

ནམ་ལངས *nam-lańs̱* प्रत्युष day-break : ནམ་ལངས་སད་དུས་ཉིན་མོའི་སྔོ the beginning of day is at the termination of the night (*Ṟtsii.*).

ནམ་སོ *nam-so* a corrupt form for ནབས་སོ *nabs̱-so.*

ནམ་སྲོད *nam-sroḏ*=ས་སྲོས *sa-sros̱* the hours of night between 9 and 12 P.M., in India. Acc. to *Jä.* darkness of night : ནམ་སྲོད་བྱིང་སོང་བའི་ཚེ *nam-sroḏ byiń soń-waẖi tshe* as it was almost quite dark (*Mil.*).

ནའི་ལྗོངས *Naẖi-ḻjońs̱* n. of a place in Tibet (*Yig.*).

ནར I: *nar*, v. ན *na* I and II 2; also ན་ཁ *na-kha* (*Jä.*).

ནར II: long and slender like a rope or string; as adv. straightway: དཀར་པོ་ནར་གྱིས་བྱུང་ came out straightway white (*H̲brom. 93*). མཆི་ནར་ཏེ་ཐོན *m̲chi-nar-te thon* tears flowed forth continuously.

ནར་ནར *nar-nar* or ནར་ར་ར *nar-ra-ra* in a line, row, or file: ཐག་པ་ནར་ནར་འཐེན་པ to pull a rope steadily; ཆུ་ནར་ནར་བླུག་པ *chu-nar-nar b̲lug-pa* to pour out water continuously.

ནར་མ *nar-ma* adj. continuous, without interruption (*Sch.*); also ནར་མར *nar-mar* adv. =རྒྱུན་དུ continually, always (*Jig. 51*).

ནར་མོ *nar-mo*, ནར་ནར་པོ *nar-nar-po* oblong; ཁ་ནར་ཅན *kha-nar-can* having the shape of a rectangle; གྲུ་ནར་ཅན *gru-nar-can* rhombic, lozenge-shaped, cf. སྣར་བ *ş̲nar-wa* (*Jä.*).

ནལ *nal* 1. n. of a precious stone: ནལ་གྱིས་དུག་ཚད་སྦྱར་དུག་སེལ. 2. incest; ནལ་གྲིབ *nal-grib* pollution, fornication. ནལ་ཕྲུག *nal-phrug* bastard-child: ཕ་འདི་ཡིན་མེད་པའི་བུ *pha h̲di-yin med̲-pah̲i-bu* a child of unknown parentage. ནལ་བུ *nal-bu* कानीन [child of an unmarried woman]*S.*

ནལ་བ *Nal-wa* n. of a place in Tibet (*Deb.* ཀ, *g.*).

ནལ་བྱི *nal-byi* 1. unnatural offence=ཕོས་ཕོ་ལ་སྦྱོར་བ *phoş pho-la ş̲byor-wa* a vicious practice very common among the monks of the monasteries of Tibet and Mongolia. 2. n. of a poison tree (*Pth.*).

ནལ་བྱེད *nal-byed̲* or ནལ་མ *nal-ma* incestuous action, fornication.

ནལ་ལེ *nal-le* in Tsang=a bastard-child; ནལ་ལུ *nal-lu* in *W.*

ནལ་བཤམས *nal-b̲çams* to impute base-birth to one who is not a bastard: ནལ་བཤམས་ཤེས་ཕྲ་མ་བཅུག *nal-b̲çams sheş phra-ma b̲cug* they falsely calumniated him as a bastard (*J. Zań.*).

ནས I: *naş* sbst. barley, acc. to *Jä.* in three varieties: མགྱོགས་ནས *m̲gyogş-naş* (*Ld.* ཡང་མ *yań-ma*) or དྲུག་ཅུ་ནས *d̲rug-cu-naş* or ཁྲ་མ *khra-ma* early or quick barley, ripening in about 60 days; སེར་མོ *ser-mo* late barley, the best sort; ཆེ་ནས *che-naş* a middling sort. In Kahgyur M̲do ར 266, ནས་ལ་རྣམ་པ་དྲུག:—(1) སྤུན་པ་དད་བཅས་པ་དང་ *ş̲pun-pa dad̲-b̲caş-pa dań*; (2) སྤུན་པ་མེད་པ་དང་ *ş̲pun-pa med̲-pa dań*; (3) རྣམ་པར་འདྲེས་པ་དང་ *r̲nam-par h̲d̲reş-pa dań*; (4) མངར་པོ་དང་ *m̲ńar-po dań*; (5) མདོག་ནག་པ *m̲dog-nag-pa*; (6) མདོག་སྐྱ་བའོ *m̲dog-ş̲kya-wah̲o*. ནས་ཀྱི་ཞིང་ *naş-kyi-shiń* barley field or cultivation; ནས་ཀྱི་སོ་བ *naş-kyi so-wa* यव-पिष्टक barley-cake; but in *W.* སོ་བ is a species of barley; ནས་རྔ་བ *naş-r̲ńa-wa* to cut barley; ནས་ཆང་ *naş-chań* यवसुरा beer brewed out of barley; ནས་ཕྱེ *naş-phye* barley flour; ནས་འབྲས་བཟང་ *naş-h̲braş-b̲zań*=དུག་མོ་ཐུང་གི་འབྲས་བུ (a medicinal millet) (*M̲ńon.*). ནས་ཙན *naş-tsan* कुल्माष [half-ripe barley]*S.*

ནས II: 1. a case-sign representing the ablative and usually to be rendered: from. It is to be distinguished from ལས *las* in that the latter=from out, or from among. ནས may in certain instances=by, *e.g.*, སྲབ་སྐྱོགས་ནས་རྟ་འདི་འཛུམ he grasped the horse by the bridle; ཁོ་ལ་མིང་ནས་བཟློད accosted him by his name. 2. as a gerundial affix, indicating usually the past tense in contrast to the affix ཏེ which forms a gerund of the present tense. *Jä.* seems in error in deeming ནས to belong properly to pres. as well as past significations. Thus ཁོ་ལ་མིག་བལྟ་ནས=“having looked at him,” and not: "looking at him." The importance of the difference would be evident if the sentence ran on: ཞད་ཀ་ལ་སོང་ "went straight on;" as the present signification would imply that as the person went on he kept on looking, instead of the looking action being now done with. 3. where ནས is used to connect the root of a verb with ཡོད or འདུག either the pluperf. act. or perf. pass. is indicated: ཟས་ནས་ཡོད has been eaten; ཞུགས་ནས་ཡོད་པས as they had begun.

ནི I: *ni* 1. is a particle of no intrinsic meaning which is chiefly employed in lengthy and ambiguous sentences to single out the leading subject, or even the object, for the sake of perspicuity. It is also used for the purpose of laying special stress on a word or set of words at the opening of a sentence, in three ways as Tibetan grammarians put it: (1) མཆོག་ཏུ་དགར་བ to set apart as the chief or most important, *e.g.*, ཁྱབ་འཇུག་ནི་ལྷ་རྣམས་ཀྱི་ནང་ནས་བརྟུལ་ཕོད་པའོ། it is Vishṇu who is the most heroic among the gods. (2) དམན་པར་དགར་བ as emphasis to show inferiority: རིགས་རྣམས་ལས་ནི་གདོལ་བའི་རིགས་ཐ་ཆད་དོ། in caste the Sudra is the lowest. (3) ཐ་དད་པ་ཙམ་དུ་དགར་བ where emphasis is given to distinguish one from another: མཐིང་ག་ནི་སྔོ་སངས་ལས་གཞན་ནོ། dark-blue is different from pale blue. The particle ནི is also generally placed when the subject is twice mentioned: ལྷ་རྣམས་ལས་གདོང་བཞི་དང་ལྡན་པ་ནི་ཚངས་པ། among the gods the fourfaced is Brahmā; མཆོད་སྦྱིན་བརྒྱའི་བདག་ཉིད་ནི་བརྒྱ་བྱིན་ནོ། the lord (the performer) of a hundred *yajña* (sacrifices) is Indra (*Situ. 39*). Furthermore, we find it stated that where it may be necessary བསྣན་པ་ལ་འཇུག་པ *ḇsnan-pa-la hjug-pa* "to signify pressure," ནི is twice repeated with the subject: ཁྱོད་ནི་གཉེན་དང་ཁྱོད་ནི་བཤེས thou art friend, thou art relation, *i.e.*, thou art both friend and relation. Other examples of the use of ནི may be given: སྤང་བར་བྱ་བ་ནི་སྤངས what is to be abandoned has been abandoned; སྒྲུབ་པར་བྱ་བ་ནི་སྒྲུབ what is to be accomplished, do accomplish. ནི is also used ཁ་སྐོང་དུ to complete a sentence: སྡོམ་པ་ཐམས་ཅད་ལྡན་པར་ནི possessed of all the vows (abstinence, etc.) (*Situ.*). Lastly, in poetry ནི is constantly introduced for no purpose but to make an additional syllable in a line.

ནི II: as a num. fig.=42.

ནི་ཀུ *ni-ku* पूग [the areca or betel-nut tree]*S.*

‡ ནི་ཀྵ་ཊ *Ni-kṣa-ṭa* n. of a mountain, *B. ch. II.*

‡ ནི་ཧུ་ལི *ni-ẖu-li* नकुल a weasel. Acc. to *Sch.* ནི་ཧི་ལི *ni-ẖi-li*=the great buzzard or mouse hawk.

‡ ནི་ཡ་མ *ni-ya-ma* n. of a tree (*K. ko.* ཀ, *3*).

‡ ནི་རུ་ཧ་རྒྱབ་པ *ni-ru-ha ṟgyab-pa* to inject medicine through the rectum (*S̱man. 245*).

‡ ནི་རོ་དྷ *ni-ro-dha* निरोध cessation, obstruction, stoppage. So, in mystic ritual=ཆར་འབབ་པ་བཟློག་པ *char-ẖbab-pa ḇzlog-pa* stopping of rains by magic or by the efficacy of charms (*K. g.* ཁ, *26*).

ནིང་ *niṅ* 1. col. for ནི. 2. for རྙིང་ *ṟñiṅ*? v. ན་ནིང་ *na-niṅ*, ཞེ་ནིང་ *she-niṅ* (*Jä.*).

‡ ནིད་དུ་ཤི་ལོ་དྷི *Niḏ-du shi-lo-dhi* n. of a tree (*K. ko.* ཀ, *3*).

‡ ནིམ་པ *nim-pa* निम्ब n. of a plant: ནིམ་པས་ཚད་པ་གསོད་དང་སྐོམ་དད་དང་། ཡིག་འཆུམ་དང་ཕྱགས་ནད་མི

དབལ་སེལ། by *nimpa* is removed erysipelas with nausea, increasing thirst, and deadly fever.

Syn. ཤིང་ཀུན་འདྲེས *çiń-kun-ẖdṟes̱*; ཡོངས་སུ་བཟང་ *yońs̱-su-ḇzań*; དྲི་བཅས *dṟi-ḇcas̱*; འཇུག་བྱེད *ẖjug-byeḏ*; འཇམ་པོ་འཇོམས *ẖjam-po-ẖjoms*; ས་སྐྱེས *sa-s̱kyes̱*; ཨ་རྐའི་ལྕུག་མ *a-ṟkaẖi ḻcug-ma*; ཨ་རྐའི་ཤིང་ *a-ṟkaẖi-çiń* (*M̱ńon.*).

ནིམ་པ་ཁ *nim-pa-kha* निम्बतिक्त [the bitter of *Neem* or *Azadirachta Indica*]*S.*

ནུ *nu* 1. num. fig.: 72. 2. v. ནུ་བོ *nu-ḇo* and ནུ་མ *nu-ma.*

ནུ་རྒྱས་མ *nu-ṟgyas̱-ma* as met. =cow.

Syn. བ་མ *ba-ma*, འབབ་བྱེད *ẖbab-byeḏ*, འོ་འཕེལ *ẖo-ẖphel*, བཞོན་མ *ḇshon-ma* (*M̱ńon.*).

ནུ་ཏོག *nu-tog* the nipple of the teat.

ནུ་གདན *nu-g̱dan* cow's udder (*Cs.*).

ནུ་བ *nu-wa* [pf. and imp. ནུས *nus̱* to suck (*Cs.*), ནུ་བོ or ནུ་བ་པོ, མོ a suckling (*Cs.*); ནུ་ཁུག *nu-khug* suckling-bag] (*Jä.*).

+ **ནུ་བོ** *nu-ḇo* कनिष्ठ, कनीयोभ्राता, अनुज [youngest or younger brother]*S.* བུ་སྤུན་ཆུང་ *bu-s̱pun-chuń* a man's younger brother.

Syn. ཕྱིས་སྐྱེས *phyis̱-s̱kyes̱*; གཅུང་པོ *g̱cuń-po*; རྟིང་སྐྱེས *ṟtiń-s̱kyes̱*; ཐ་ཆུང *tha-chuń* (*M̱ńon.*).

ནུ་འབུར *nu-ẖbur* चुचुक the nipple; also ནུ་འབོར *nu-ẖbor.*

ནུ་མ I: *nu-ma* स्तनम् 1. mammary gland, female breast, bosom. 2. blind nipple of males. 3. dug, nipple of a cow's udder.

Syn. བྲང་སྐྱེས *brań-s̱kyes̱*; དཀར་འཛིན *ḏkar-ẖdsin*; འོ་མ་འཛིན *ẖo-ma-ẖdsin*; ལོགས་སྐྱེས *logs̱-s̱kyes̱*; ལང་ཚོའི་མཚན་མ *lań-tshoẖi m̱tshan-ma*; འདོད་པའི་མྱོས་བུམ *ẖdoḏ-paẖi myos̱-bum*; ནུ་མ *nu-ma*; ན་སོར *na-sor*; ནུ་ཏོག *nu-tog*; ནུ་མའི་རྩེ *nu-maẖi-ṟtse* (*M̱ńon.*).

ནུ་མ་གཉིས་མ *nu-ma g̱ñis̱-ma* women in general; ནུ་མ་འཐུང་བ *nu-ma-ẖthuń-wa* स्तनन्धय breast-sucker, an infant; ནུ་མ་བསྣུན་པའི་མ་མ *nu-ma ḇs̱nun-paẖi ma-ma* क्षीरधात्री wet-nurse. ནུ་མ་མཐོ་བ *nu-ma m̱tho-wa* तुङ्गपयोधर heaving breast.

+ ནུ་མོ *nu-mo* स्वसृ sister;= བུ་མོ་སྤུན་ཆུང་བ a younger sister.

ནུ་མ་ཟུང་ *nu-ma-zuń* स्तनयुगल a pair of breasts.

ནུ་རིན *nu-rin* the price of milk; the money-present which a bridegroom has to make to the bride's mother for the trouble she took in suckling her (Sikkim and Ladak).

ནུ་སོར *nu-sor* the nipple.

ནུད་པ *nuḏ-pa* to suckle,=སྣུན་པ *s̱nun-pa* (*Jä.*).

ནུབ *nub* पश्चिम, पश्चात्, अपर 1. the west: ནུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་རོལ the western direction; ནུབ་ཕྱོགས་སུ towards the west; ནུབ་བྱང་ N.W.; ནུབ་ཀྱི of the west, western; ནུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་སྐྱོང་ *nub-kyi phyogs̱-s̱kyoń*=the guardian or keeper of the western quarter, the god of water, Varuṇa; ནུབ་བྱང་ཕྱོགས་སྐྱོང་ *nub-byań phyogs̱-s̱kyoń* the god of wind who keeps the north-western quarter. 2.=ནུབ་མོ or མཚན་མོ night; ད་ནུབ this night; this evening, to-night. ནུབ་ཀྱི་ཐིག་ལེ *nub-kyi thig-le* the moon (*Yig. k. 11*). ནུབ་ཀྱི་རི *nub-kyi-ri* अपरशैल western mountain; ནུབ་ཏུ་གནས *nub-tu g̱nas* resident of the west; ནུབ་ནས་འོངས come from the west; ནུབ་ཕྱོགས་བདག *nub-phyogs̱-ḇdag* प्रतीचीपति the lord of the western quarter; ནུབ་ཕྱོགས་པ *nub-phyogs̱-pa* occidental, western.

ནུབ་པ I: *nub-pa* sbst. one of the west, an inhabitant of the west, occidental.

ནུབ་པ II: अस्त to go down, to set, of the sun or moon; to sink, to collapse, decline: ནུབ་པར་བྱེད་པ to cause to sink, to decay or decline; ནུབ་པར་གྱུར disappeared, vanquished; ནུབ་པོ *nub-po* अन्तर्धान [disappearance]*S.* ནུབ་བ་གླང་སྤྱོད *nub ba-glañ-s̱byoḏ* अपरगोदानीय [lit. the cattle-feeding land in the west, n. of the western continent].

ནུབ་མོ *nub-mo*, v. ནུབ the evening; also in the evening, at night.

ནུམ *num* [स्तनयित्नु sounding, thundering; स्तनित sounded]*S.*

ནུར་ནུར་པོ *nur-nur-po* कलल the embryo in utero. ནུར་ནུར་མ *nur-nur-ma* denotes the embryo in the second week. 2. oval, oblong;=མེར་མེར་པོ *mer-mer-po* (*Jä.*).

ནུར་པ *nur-pa*=རིང་དུ་སོང་ elongated, stretched; also=अपक्रमितव्य [fit to come out]*S.*

ནུར་བ *nur-wa* 1. to change place or posture, to shift, to move by degrees, be displaced. 2. to be impressed; to yield, to give way, be dessicated; cf. སྣུར་བ and བསྣུར་བ.

ནུར་རྩི *nur-ṟtsi* or + ནུར་རྫིས *nur-ṟdsis̱* spirit of wine, naptha.

Syn. ཆང་གི་སྙིང་ཁུ *chañ-gi s̱ñiñ-khu*; བདུད་རྩི་སྙིང་པོ *ḇduḏ-ṟtsi s̱ñiñ-po* (*M̱ñon.*).

ནུས་མཐུ *nus̱-m̱thu* अनुभव power and ability [experience]*S.* ནུས་ལྡན क्षम, शक्त, अलं [able, competent]*S.* ནུས་ལྡན་ཆེན་པོ *nus̱-ḻdan chen-po* 1. very powerful, efficacious. 2. किकिर [a species of amaranth]*S.*

ནུས་པ *nus̱-pa* I: power, ability, capability, force,—this word is used as a synonym for མཐུ *m̱thu* and སྟོབས *s̱tobs̱*; also ནུས་མཐུ occult powers when applied to ནག་ཕྱོགས་འཇོམས་པ or necromancy, and hence ནུས་པ་ཅན= སྔགས་པ or སྔགས་འཆང་ or མཐུ་པོ་ཆེ: ནུས་མཐུ་མ་ཐོབ་སྔགས་པ་རློམ་སེམས་ཅན *nus-m̱thu ma thob s̱ñags̱-pa ṟlom s̱ems̱-can* the proud *shaman* who is not possessed of supernatural powers to suppress evil spirits. Is applied to དཀར་ཕྱོགས་སྐྱོངས་པ *ḏkar-phyogs̱ s̱kyoñs̱-pa* the protection of the good and virtuous. Of course ནུས་པ=power and capability in a general sense also: ཅི་ནུས་ཀྱིས to one's best ability.

ནུས་པ II: the common potential verb, to be able. Is gen. annexed to the root of another verb, as in འོང་ནུས is able to come, can come; ལྟོ་ཟ་ནུས can eat food; ནུས་པ་སུ་ཆེ་བལྟ let us see who is more able, who can do more (*Mil.*); རྩིག་པའི་ནུས་པ་ཡོད་དམ་མེད whether or not he has been able to build. This vb. is much more frq. in literature than in ordinary talk, being usually now replaced by such verbs as ཐུབ་པ *thub-pa* and འཚུགས་པ *ẖtshugs̱-pa* the former being more common in *W. Tib.*, the latter used in Lhasa and Tsang.

ནུས་པ III: pf. of ནུ་བ *nu-wa* (*Jä.*).

ནུས་པ་ཅན *nus̱-pa-can* शक्त [able]*S.* (*A. K. 1-20*).

ནུས་པ་སྟོང་ལྡན *nus̱-pa s̱toñ-ḻdan*=རྩ་དུར་བ the *dub*-grass; *Panicum dactylon* (*M̱ñon.*).

ནུས་བྱེད *nus̱-byeḏ* शक्ता [able]*S.*

ནུས་མ *nus̱-ma* शक्ति is the female energy and vulgarly the female companion or concubine of a deity or even of a Bodhisattwa;=ཡུམ in Tantrik mythology.

ནུས་མེད *nus̱-meḏ* अशक्त impotent [incapable, powerless]*S.*

ནེ *ne* 1. num. figure: 102. 2. for ནེའུ་

ནེ་ཐང་ *ne-thañ* or ནེའུ་ཐང་ *neẖu-thañ* meadow, grass-land, sward.

ནེ་ནེ་མོ *ne-ne-mo* 1. an address of courtesy to a respectable woman. 2. पितृष्वसा aunt, the father's sister, or the wife of a mother's brother (*Jä.*).

ནེ་མ *ne-ma* meadow, green-sward (*Jä.*).

ནེ་རྩམ་པ *Ne-r̲tsam-pa* n. of a place situated to the south-west of the birthplace of Dignāga, in the neighbourhood of Aurangabad, etc., in Southern India (*Dsam.*).

ནེ་ཙོ *ne-tso* शुक, कीर 1. parrot: ནེ་ཙོ་སངས་རྒྱས་འཛིན་ན་རེ། དེ་རིང་ངོ་མཚར་ལྟད་མོ་མཐོང་། said Buddhadhara, I have to-day seen a strange sight—a parrot (*M̲grin.*). 2. n. of a minister of the king of the Raksha (*M̲ñon.*).

Syn. of 1: མཐོར་བྱེད *m̲thor-bye̲d*; ཡིད་གཞུང *yi̲d-gshuṅ*; ཀུན་ཏུ་འགྲོ *kun-tu-h̲gro*; ལྕེ་གཉིས་པ *l̲ce-gñis̲-pa*; སྐད་གཉིས་པ *s̲kad̲-gñis̲-pa*; འཁྱོག་པའི་མཐུ་ཅན *h̲khyog-pah̲i m̲thu-can*; ཚིག་འཇམ་ལྡན *tshig-h̲jam-l̲dan*; འཇམ་ལྗང་འདབ་ལྡན *h̲jam-l̲jaṅ h̲dab-l̲dan* (*M̲ñon.*).

ནེ་ཝེ *ne-we* a mason's trowel: ནེ་ཝེ་རྒྱག་པ *ne-we r̲gyag-pa* to plaster, to rough-cast (*Jä.*).

ནེ་རེ *ne-re* or ནེར་ནེར *ner-ner* in *W.* sediment, settlings, dregs (*Jä.*).

ནེ་ལེ *ne-le* 1. चिल्लि a species of harrier-hawk, prob. *Circus melanoleucus* which occurs in Tibet. Syn. ཧོལ་བ *h̲ol-wa* (*M̲ñon.*). But in one author is stated to be equivalent to ཕིང་ཀྱུར་མ *piṅ-kyur-ma* the kite (*R̲tsii.*).

ནེ་གསིང *ne-gsiṅ* alpine pastures, grass on mountain tops or in high valleys: གནས་འདིར་བདེ་བར་རྟག་ཏུ་བྱོན། ནེ་གསིང་མེ་ཏོག་སྣ་ཚོགས་བཀྲ do always come here, this place is diversified with different flowers and pasture lands (*H̲brom.* ཁ, *16*).

ནེན་པ *nen-pa* *W.* col. for ལེན་པ to take, to lay hold of, seize; to take off (*Jä.*).

卐 **ནེམ་ནུར** *nem-nur* सन्देह doubt, suspicion.

Syn. ཐེ་ཚོམ *the-tshom*; also ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ *the-tshom za-wa*; ཡིད་གཉིས *yi̲d-gñis̲* (*M̲ñon.*).

ནེམ་ནེམ་པ *nem-nem-pa* 1. to cave in or sink down: ནེམ་ནེམ་བྱེད་པ or ནེམས *nems̲* it sinks a little, gives way. 2. denotes a nodding, waving, or rocking motion (*Mil.*).

ནེམ་བུ *nem-bu* doubt, error (*Sch.*).

ནེའུ་ལེ *neh̲u-le* [ichneumon, *Herpestes pharaonis* represented in *Bal.* as a fabulous animal, cat-like and vomiting jewels] (*Jä.*).

ནེའུ་ལྗང *neh̲u-l̲jaṅ* = ནེ་གསིང *ne-gs̲iṅ*.

卐 **ནེའུ་ལྡང** *neh̲u l̲daṅ* one of equal or same age, a contemporary; acc. to *Sch.* ནེའུ་ལྡང *neh̲u l̲daṅ* = a friend.

Syn. ན་ཟླ *na-zla*; ན་མཉམ *na-m̲ñam*; ལོ་མཉམ *lo-m̲ñam.*

ནེའུ་ལྡངས *neh̲u l̲daṅs̲* protector, defender (*Sch.*).

ནེའུ་གསིང *neh̲u-gsiṅ* = ནེ་གསིང शाद्वल [green grass, abounding in green grass, verdant] *S.*

ནེར་བ *ner-wa* to drop gradually, to lower itself, subside, sink.

ནོ *no* 1. *W.* for ནུ་བོ *nu-b̲o.* 2. num. fig. 132.

‡ **ནོ་ཀྲོ་གོང** *No-kro-goṅ* n. of a small town in Assam near Gharagaoṅ (*Dsam.*).

ནོ་ནོ *no-no* in Ladak a title of young noblemen; ནོ་ནོ་ཆེན་མོ *no-no chen-mo* the eldest of a nobleman's sons, ནོ་ནོ་བར་པ *no-no bar-pa* the second, ཆུང་སེ *chuṅ-se* the youngest. In *Khams̲* is a favourite playful address to youngsters.

‡ **ནོ་པི་ཀ** *no-pi-ka* n. of a religious service; propitiatory rite: ནོ་པི་ཀ་ལ་སོགས་པ་སྒྲུབ་ཐབས་མང་པོ་བསྒྱུར (*Deb. 27*) he translated many works on propitiatory rites such as Nopika, &c.

ནོ་ཡོན *no-yon* in Mong.=དཔོན་པོ *ḏpon-po* chief, lord. ནོ་ཡོན་ཧུ་ཐུག་ཐུ *no-yon hu-thug-thu* a Mongol chief saint, or incarnate lama.

ནོག *nog* ककुद cervical vertebra; hump of a camel (*Sch.*) [the hump on the shoulders of the Indian bull]*S.* ནོག་ཅན *nog-can* humped-back; gen. cattle.

ནོགས་པ *nogṣ-pa*=ཕྱིས་པ *phyis-pa* परामृष्ट rubbed, cleansed, cleaned. ནོགས་ཐུབ *nogṣ-thub* capable of being cleaned.

ནོང་བ *noń-wa* pf. ནོངས *nońs* 1. to grieve, upset, to cause pain, to ail: དེའི་དུས་ན་སྤྱན་ཆབ་ཤོར་ཤོར་འཛག་ལ་ཏི་ཤ་ཅི་ནོངས་ཞུས་པས། at that time tears having flowed down, "Atis'a what has upset you" he asked (*A. 49*). 2. to commit a fault, to make a mistake, to commit one's self: ཅི་ནོངས what has been done amiss? བདག་མ་ནོངས་པར་འདི་ལྟར་གནོད་པ་བགྱིས། I have thus been injured without any fault (*Dzl.*).

ནོངས་པ *nońṣ-pa*=ཉེས་པ fault, crime: ད་ཁོ་བོས་ནོངས་པ་རྣམས་བཤགས now I have confessed my faults (*Ḫbrom.* ཁ, *15*); ནོངས་པ་མི་བྱེད་པ not to commit a fault or crime; ནོངས་པོ་བཟོད་པར་གསོལ་བ to ask for pardon for a fault committed; ནོངས་པ་ཅན culpable, blameable.

ནོད་པ *noḏ-pa* or མནོད་པ *m̱noḏ-pa* pf. མནོས *m̱noṣ* 1. to keep, take, obtain, receive. 2. to receive instruction, directions, favours, from a superior, esp. a priest (*Dzl.*, *Glr.*).

ནོན་པ *non-pa* 1.=ཞོན་པ समारोहण to mount. 2. a not uncommon variant of the more correct form གནོན་པ *gnon-pa* to press, force, compel, coerce; also to suppress, keep under *e.g.* ལག་པས་ཕྲུ་གུ་ནོན་ཀྱི་འདུག *lag-paṣ phru-gu non-kyi ḫdug* pressing down a baby (in its basket) with the hands; པཟྲག་གེས་བཙན་རྣམས་ནོན་པ to subdue evil spirits by mystic charms. v. གནོན་པ.

ནོམ *nom*, occurs in ཁང་པར་སླེབ་པ་ན་ནོམ་ཅུག་བྱེད་པར་བརྩམས་ཤིང་ (*Surań 3*). v. ནོམ་པ 2.

ནོམ *nom* is the equivalent in Mongol for ཆོས the Buddhist doctrine, and is sometimes incorrectly written in Tibetan as ནོ་མོ. *no-mo*. The Mongol *Nom-un Khan*, answering to the Tib. ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ king of the doctrine, and often transliterated in Tib. as ནོ་མུན་ཧན *no-mun-han*, occurs as the designation of the head of one of the Ling monasteries of Lhasa, who is held to be an incarnation of a Mongol saint. The Abbé Huc refers to this personage as the *Nomenkhan*. Like ཆོས in Tibetan, the word *nom* in mongol also= a religious book.

ནོམ་པ *nom-pa* 1.=སྤྱོད भोग enjoyments. In Amdo, all articles, substances, properties (moveables) are called ནོམ་པ. 2. pf. ནོམས, *noms* to enjoy, partake of; to be satisfied. 3. acc. to *Sch.*: ནོམས་ཧུག་བྱེད་པ to lay hold of. cf. སྣོམ་པ.

ནོམ་ནོམ *nom-nom* act of sifting, also of polishing,=ཉབ་ཉབ *ñab-ñab* or བྱབ་བྱབ *byab-byab*: ཕྲ་མོ་ལ་འཛོམ་ཆེན་པོ་ལ་ནོམ་ནོམ་འཛུག་པ་འདང་ (*Beḫu. 50*).

ནོར *nor* or ནོར་རྫས धन, वस्तु, विभव, अर्थ 1. primarily=any property or possessions; but, eventually, has come to mean rather more especially: wealth, riches, money; ནོར་ལ་གོད་པ to suffer a loss of property; ནོར་ཀུན one's all, all one's goods, etc.; ནོར་ཅན rich, wealthy; ནོར་ལ་ ལྟ་བ to care for money, to be avaricious; ནོར་སྐྱི་བ *nor-ṣkyi-wa* to borrow money; ནོར་སོག་འཇོག་པ to accumulate riches. 2. In Sikk. = cattle: ནོར་འཁྲིག་པ the pairing of cattle; ནོར་དཔོན acc. to *Deşg.* chief neat-herd; ནོར་རྐང་གྲིབ་པ *nor-ṟkaṅ gṟib-pa* the reduction in the number of cows, falling off in the number of cows.

Syn. རྫས *ṟdsaş*; ཡོ་བྱད *yo-byaḏ*; ལོངས་སྤྱོད *loṅş-şpyoḏ*; ཟང་ཟིང *zaṅ-ziṅ*; དབྱིག *ḏḇyig*; དཀོར *ḏkor*; ཀ་ཅ *ka-ca*; འབྱོར་བ *ẖbyor-wa*; དངོས་པོ *ḏṅoş-po* (*M̱ñon.*).

ནོར་སྐལ *nor-şkal* inheritance, hereditary portion; share of property: ནོར་སྐལ་རྣམས funds, capital (*Mil.*).

ནོར་སྐྱོང *nor-şkyoṅ* or ནོར་སྐྱོངས *nor-şkyoṅş* 1. a kind of bird (*K. ko.* ཀ, *13*). 2. = ཕྱག་མཛོད treasurer, keeper of the treasury, watch dog (*M̱ñon.*).

ནོར་གྱི་ཉ་བ *nor-gyi ña-wa* धनसुप्रतिभू [a security for money]*S.*

ནོར་གྱི་བདག *nor-gyi-ḇdag* धनाधिप [master of wealth; the god of wealth]*S.*

ནོར་གྱི་དབང་པོ *nor-gyi ḏwaṅ-po* धनप्रतिभू, धनेन्द्र [lord of wealth, surety]*S.*

ནོར་སྐྱོང་ཟེ་འབྲུ *nor-şkyoṅ-ze-ẖbru* धनफल n. of a medicinal fruit.

ནོར་རྒྱས *nor-ṟgyaş* 1. abundance, plenty. 2. वासुकी the snake-goddess who holds the earth on her head (*A. K. 41-47*).

ནོར་རྒྱུན་མ *Nor-ṟgyun-ma*, वसुन्धरा n. of a goddess. [Also, the earth]*S.*

ནོར་གཉེར *nor-gñer* = ཕྱག་མཛོད *phyag-m̱dsoḏ* treasurer (*M̱ñon.*).

ནོར་ཆར་འབབས *nor-char-ẖbabş* n. of a gem of Indra (*M̱ñon.*).

ནོར་འཛིན་དབང་མོ *Nor-ẖdsin ḏwaṅ-mo* वसुधारेन्द्राणी the wife of Kuvera, the holder of treasure.

ནོར་ཉན་པ *nor-ñan-pa* (colloq. and idiom.) anything that is useful.

ནོར་དང་འདྲ་བ *nor-daṅ ẖdṟa-wa* प्रतिवस्तु counterpart, parallel, equivalent to wealth.

ནོར་དད་ཆེ་བ *nor-daḏ che-wa*, ནོར་ལ་འདོད་པ་ཆེ་བ greed for wealth, avarice: གྲོགས་པོ་ནོར་དད་ཆེ་བ་སྤོངས avoid that friend who has greed for wealth (*Çe.*)

ནོར་བདག *Nor-ḇdag* 1. = ནོར་གྱི་བདག་པོ कुबेर the lord of riches; also = Vais′ravaṇa, the god of wealth. 2. a money-changer, usurer. ནོར་བདག་པོ *nor-ḇdag-po* heir; ནོར་བདག་མོ *nor-ḇdag-mo* fem. of it; also n. of a goddess.

ནོར་འདུས *nor-ẖduş* in *Pur.* the gathering of taxes.

ནོར་ལྡན་མ *nor-ḻdan-ma* वसुमती as met. the earth. Also a youthful damsel.

ནོར་ལྡན་བརྩེགས *nor-ḻdan-ḇṟtsegş* = གྲོག་མཁར ant-hill (*M̱ñon.*).

ནོར་སྡོང *nor-şdoṅ* = ནོར་གྱི་སྡོང་བུ *nor-gyi şdoṅ-bu.*

ནོར་གནས་པ *nor-gnaş-pa*, ཕྱག་མཛོད treasurer, store-keeper (*M̱ñon.*).

ནོར་རྩེན *nor-ṟtsen* धनकेलि playing with wealth; one rolling in wealth.

ནོར་བ *nor-wa* 1. to err, to make a mistake, to be in error: ལམ་ནོར་སོང he mistook the way; དཀོན་མཆོག་ལ་གཟུང་ན་མང་པོར་ནོར་མི་ཡོང if he lay hold on God, he will not greatly err. Colloq. *tshul di nor-ki-du'-ga mindu'* is this the wrong way of doing it or not? 2. भ्रान्ति an error, a mistake. ནོར་འཁྲུལ *nor-ẖkhrul* or ནོར་སོ *nor-so* a mistake; ནོར་སོ་ཅན blundering (*Vai-kar.*). Syn. འཁྲུལ་བ *ẖkhrul-wa*; ལོག་ཤེས *log-çeş*; ལོག་པའི་བློ་གྲོས *log-paẖi ḇlo-groş*; ཤིན་ཏུ་འཁོར *çin-tu ẖkhor* (*M̱ñon.*).

ནོར་བུ *nor-bu* मणि 1. any gem or precious stone; sometimes applied fig. to any precious object: ནོར་བུ་ཅན adorned with jewels, set with precious stones; ནོར་བུ་སྐར

མདོག *nor-bu şkar-m̱dog* brilliant, gem of star-like brilliancy; ནོར་བུ་དགའ་འཁྱིལ *nor-bu ḏgaẖ-ẖkhyil* n. of a gem of the value of one hundred and twenty ounces of gold; ནོར་བུ་དགོད་འདོད་སྤུངས་འཇོམ *nor-bu ḏgoḏ-ẖdoḏ şpuńş-ẖjom* चिन्तामणि the gem which brings to its owner all that he wishes for; ནོར་བུ་སྔོན་པོ *nor-bu şńon-po* इन्द्रनील sapphire; ནོར་བུ་གསེར་པོ a topaz; ནོར་བུ་ཆབ་བདུན་མ *nor-bu chab-ḇdun-ma* n. of a superior quality of satin. ནོར་བུ་ཐོབ *nor-bu-thob* प्रस्तर stone from which gems are obtained; ནོར་བུ་ལྗང་ *nor-bu-ḻjań* मरकत emerald. Syn. མར་གད *mar-gaḏ*; མརྒད *mrgaḏ* (*M̱ñon.*). ནོར་བུ་འདྲ *nor-bu-ẖdṟa* मणिरिव gem-like; imitation stones, glass trinkets. ནོར་བུ་པ *nor-bu-pa* or ནོར་བུ་མཁན *nor-bu-m̱khan* a jeweller, a connoiseur of gems. ནོར་བུ་འཕྲེང་བ *nor-bu ẖphreń-wa* a rosary or chaplet composed of precious stones; ནོར་བུ་བི་ཙུ་ལ་ཏ *nor-bu bi-tsu la-ta* n. of a fabulous gem. 2. a common personal name for men in Tibet and Mongolia.

ནོར་བུ་བཟང་པོ *nor-bu ḇzań-po* मणिभद्र n. of a Buddhist house-holder; an epithet of जम्भल Jambhala the god of wealth.

Syn. རྨུག་འཛིན *ṟmug-ẖdsin* (*M̱ñon.*).

ནོར་བུ་བཟང་པོའི་གཟུངས *nor-bu ḇzań-poẖi gzuńş* मणिभद्रधारणी n. of a *dhāraṇī* or mystic sentence which when regularly recited brings wealth (*K. g.* ཚ, *1*).

ནོར་བུའི་མགྲིན་ཅན *nor-buẖi m̱grin-can* met. for domestic fowl.

Syn. ཁྱིམ་བྱ *khyim-bya*; ཟངས་ཟེ་ཅན *zańş-ze-can*; པགས་པའི་གཙུག་ཕུད *pagş-paẖi gtsug-phuḏ* (*M̱ñon.*).

ནོར་བུའི་འོད *Nor-buẖi-ẖoḏ* n. of a mountain.

ནོར་བུ་རིན་པོ་ཆེ *nor-bu rin-po-che* अनर्घमणिरत्न. a mythical precious stone; further described as ནོར་བུ་རིན་པོ་ཆེ་རིན་ཐང་མེད་པ the priceless gem in which lies the chief wealth and prosperity of the Chakravarti Rājā.

ནོར་བུ་བསམ་འཕེལ *nor-bu ḇsam-ẖphel* the gem which increases one's wealth according to the desire (*M̱ñon.*).

ནོར་བློ་གྲོས་བདག *nor ḇlo-groş-ḇdag* or ནོར་གྱི་བློ་གྲོས་བདག a king.

Syn. རྒྱལ་པོ *ṟgyal-po*; འཇིགས་སེལ་བྱེད *ẖjigş-sel-byeḏ* (*M̱ñon.*).

ནོར་སྦྱིན *Nor-şbyin* धनद Kuvera.

ནོར་སྦྱིན་མ *Nor-şbyin-ma* = ནོར་རྒྱུན་མ धनदा an epithet of the wife of Indra, the queen of heaven (*M̱ñon.*).

ནོར་མི་ཉན་པ *nor mi-ñan-pa* (idiom.) useless things, any thing that does not come of use (*Ṟtsii.*).

ནོར་རྩེན *nor-ṟtsen* = ནོར་བདག *nor-ḇdag* Vais'ravaṇa.

ནོར་འཛིན *nor-ẖdsin* = ས་གཞི वसुन्धरा the earth. ནོར་འཛིན་བདག་པོའི་སྲས son of a king, a prince, = རྒྱལ་སྲས *ṟgyal-sṟaş* (*M̱ñon.*).

ནོར་འཛིན་དབང་མོ *nor-ẖdsin ḏwań-mo* a title of queens and princesses; also a complimentary title for a young lady of great personal accomplishments: ཡིད་འཕྲོག་ལྷ་སྲས་ནོར་འཛིན་དབང་མོ་མཆོག་གི་ཞབས་སྔང་དུ to her charming and precious highness the princess (*Yig. k. 49*).

ནོར་འཛིན་བུ་མོ *nor-ẖdsin bu-mo* = the daughter of the earth, an epithet of Sītā (*Ṟtsii.*). ནོར་འཛིན་གཡང་མོ *nor-ẖdsin gyań-mo* a goddess of the soil (*Yig. k. 85*). ནོར་འཛིན་གསེར་མོ *nor-ẖdzin gser-mo* in Tantrik mythology deemed to be the *nuş-ma* or female energy of the tutelary deity Kye-wa Dorje.

ནོར་རྫས *nor-ṟdsaş* wealth, chattels.

ནོར་ལས་རྒྱལ *Nor-laş-rgyal* धनञ्जय an epithet of Arjuna the third Pāṇḍava

ནོར་ལས་འདས་ *nor-laṣ-ẖdaṣ* अतिरै [extravagant]*S.*

ནོར་གསར་ *nor-g̱sar* 1. fresh wealth, one who has newly become rich. 2. मङ्गल [good fortune; Mars]*S.*

ནོལ་བ *nol-wa* 1.=མི་གཙང་བཙོག་པ adj. unclean, dirty; unchaste. 2. to agree, to come to terms (*Cs.*).

ནོས་པ *noṣ-pa* 1.=ལེན་པ to receive, to accept, to obtain: རང་རང་དང་འཚམ་པའི་སྡོམ་པ་རྣམས་ནོས take vows that agree or suit you (*H̱brom. 117*). 2. v. ནོད་པ. 3.=དཔགས་པ to judge, appraise, measure [उत्पिण्ड, उत्पीड pressing out]*S.*

‡ནྱ་གྲོ་དྷ *nya-gro-dha*=བྱང་ཆུབ་ལྗོན་ཤིང་ *byań-chub ḻjon-çiń* न्यग्रोध; the *peepul* or *bodhi* tree. ཤཱ་ཀྱ་གྲོང་ཁྱེར་དག་ཏུ་ལྗོན་ཉུ་གྲོ་དྷ་ཀུན་རང་གནས in the pure city of S'ākya, the unique abode of the *bodhi* tree (*Tangur M̱do* གི. *230*).

གནག་པ *g̱nag-pa*=ནག་པོ *nag-po* black, བུ་མོ་སྐྲ་སྣུམ་ལ་གནག་པ a girl with her greasy hair black (*H̱brom. 109*); གནག་སྦག *g̱nag-ṣbag* sooty (*Sch.*); ནག་ཕྱུགས *nag-phyugṣ* black cattle, esp. the yak; གནག་ཁྱུ *g̱nag-khyu* a herd of cattle, cowherd; གནག་རྫི *g̱nag-ṟdsi* a keeper of cattle, cowherd; སེམས་ལ་ནག་པ *sem-la nag-pa* black-hearted, scowling, impious; ཕྱི་ཚུལ་འཇམ་འཇམ་འདྲ་ཡང་ནང་སྒྱུ་ཀོད་ལས་ནི་ཀྱོང་བ་གནག་པ (*Ṟdsa. 14*).

གནང་བ I: *g̱nań-wa* resp. form of སྟེར་བ *ṣter-wa* pf. གནང་ or གནངས *g̱nańṣ* imp. གནོང་ *g̱noń* 1. to give, grant, only used when a person of higher rank gives or is asked to give; to concede what has been asked; རྒྱ་ཏམ་ཅིག་ང་ལ་གནང་རོགས་གནང་ please give me a rupee! མཆོག་གི་གཏུམ་མོ་གནང་ནས་བསྒོམས meditative warmth of the highest kind having been conceded, he became wrapt in meditation. 2. to allow, permit, approve of, assent to: གཤེགས་པར་གནང་ངོ། he accepted the invitation, he promised to come (*Dzl.*); རྟ་འདིའི་སྐད་དུ་མཛད་པར་གནོང་ཤིག། allow me to send for the horse (*Dzl.*); བདག་གིས་སྦྱིན་པ་ཞིག་བྱེད་ཀྱིས་གནོང་ཤིག། allow of my making a donation (*Dzl.*); དེ་བཞིན་དུ་གནང་ངོ། yes, I permit it; བློན་པོར་གནང་ངོ he appointed him his minister; མ་གནང་ངོ he forbade, refused; ཆོས་བྱར་མི་གནང་བའི་ཁྲིམས་བཅས། he published a prohibitory law concerning the exercise of religion (*Glr.*); བཀའ་མ་གནང་ he declined to grant it; བྱོན་དུ་མ་གནང་ he refused to come. གནང་བའི་ཐུང་བར་བྱས *gnan-waẖi tuń-war-byaṣ* अधिवासना [1. invitation, entreaty. 2. application of perfumes]*S.*

གནང་སྐྱེད *g̱nań-ṣkyed̠* present, reward, grant. གནང་ཆ *g̱nań-cha* remuneration or gift. གནང་རྟེན *g̱nań-ṟten* a present sent in a letter or with a letter (*Yig. k.*).

Syn. འབབ་རྟེན *ẖbab-ṟten*; འབབ་མཚོན *ẖbab-m̱tshon*; གཟིགས་རྟེན *g̱zigṣ-ṟten*; འབབ་སྟེགས *ẖbab-ṣtegṣ*; འདེགས་མཚོན *ẖdegṣ-m̱tshon*; ཞུ་འདེགས *shu-ẖdegṣ*; མཚོན་བྱེད *m̱tshon-byed̠*; འདེགས་རྟེན *ẖdegṣ-ṟten* (*M̱ńon.*).

གནངས *g̱nańṣ* the day after to-morrow; སང་གནངས to-morrow and the day after to-morrow; གནངས་སུ on the day after to-morrow; སང་འགྲོ་གནངས་འགྲོ་ཡོད་པ་ཡིན to-morrow or the day after to-morrow I must be off (*Jä.*).

གནད *g̱nad̠* मर्म [vital part]*S.* 1. the essence or pith: དོན་དང་སྙིང་པོ་བསྡུས་པ the purport, the essential point, the point of view; ཆོས་ཀྱི་གནད the essence or pith of religion. གནད་ཆེ *g̱nad̠-che* important, of great import or meaning. ངོས་ཀྱིས་དྲི་བ་ཞིབ་བརྟགས་ཀྱིས་ཉན་པ་གནད་ཆེ

it is of great importance to attend personally (to every point), and to inquire minutely into a matter (*D. çel. 7*). གནད་འགྲོལ་བ *gnaḏ-ẖgrol-wa* to explain the main point (*Mil.*); གནད་དོན the proper meaning, the pith of the matter; གནད་འགག *gnaḏ-ẖgag*=དོན་དག very important or salient point, object, purpose: དོན་དུ་དངོས་གཞི་ལམ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་གནད་འགག་མཐར་ཐུག་པ་དེ་ཡིན་པས། (*Khriḏ. 188*). 2. in anatomy: the heart; གནད་བདུན =the seven important parts of the body. 3. in mysticism: the seven points to be observed in the disposition of one's body when sitting in systematic meditation. Also ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་གྱི་གནད are other attitudes and conditions imposed on a lama when མཚམས་ལ *m̱tshams-la*, *i.e.*, when seated in meditation. གནད་དུ་ཕོག་པ *gnaḏ-du phog-pa* मर्म्म भेद piercing the heart, wound the feelings.

གནབ་པ *gnab-pa* pf གནབས *gnabş* 1.=བཞེས; གོས་གྱོན་པ *goş-gyon-pa* to put on clothes. 2. v. མནབ་པ (*Jä.*).

གནམ *gnam*=ནམ་མཁའ 1. **नभः** the sky; གནམ་གྱི་གོ་ལ **खगोल** the sphere or dome of heaven; གནམ་རྡོ *gnam-ṟdo* hail. 2. the air, atmosphere, weather: གནམ་གྲང་མོ་འདུག *gnam grañ-mo ẖdug* the weather is cold, it is cold; དེ་རིང་གནམ་ཐང་ཡོང་ the weather will be clear to-day; གནམ་རློན་པ་རེད the air is damp.

གནམ་བསྐོས *gnam-ḇşkoş* or གནམ་གྱིས་བསྐོས་པ 1. the title by which the Tibetans address the Emperor of China. 2.=འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ **चक्रवर्त्तिराज** Emperor of the universe (*M̱ñon.*). གནམ་བསྐོས་འཇམ་དབྱངས་གོང་མ་བདག་པོ་ཆེན་པོ the supreme sovereign Mañju Ghoṣa, the lord by heaven appointed (*Yig. k. 55*).

གནམ་གྱི་ཁྲི་བདུན *gnam-gyi khri-ḇdun* the seven earliest kings of Tibet who traced their origin to the skies:—(1) གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོ *G̱ñaẖ-khri ḇtsan-po*; (2) མུ་ཁྲི་བཙན་པོ *Mu-khri ḇtsan-po*; (3) དིང་ཁྲི་བཙན་པོ *Diñ-khri ḇtsan-po*; (4) སོ་ཁྲི་བཙན་པོ *So-khri ḇtsan-po*; (5) མེར་ཁྲི་བཙན་པོ *Mer-khri ḇtsan-po*; (6) སྲིབ་ཁྲི་བཙན་པོ *Sṟiḇ-khri btsan-po*; སེང་ཁྲི་བཙན་པོ *Señ-khri ḇtsan-po* (*J. Zañ.*).

གནམ་བསྐོས་མ *gnam-ḇşkoş-ma* the empress of the universe, an epithet of the queen of a Chakravarti Rāja (*M̱ñon.*).

གནམ་ཁ *gnam-khaẖ* for གནམ་མཁའ=also azure, sky-colour.

གནམ་ཁྱི་ནག་པོ *gnam khyi nag-po* lit. black dog of the sky; a deity of the *sa-ḇdag* class.

གནམ་གང་ *gnam-gañ* the new moon.

གནམ་གྱི་སྐྱོན *gnam-gyi şkyon* drought, want of rains (*M̱ñon.*). གནམ་གྱི་ཉེད་འཚེ *gnam-gyi ñeḏ-ẖtshe* id.

Syn. ཆར་མེད *char-meḏ*; ཐན་པ *then-pa*; སྟེང་འབར *şteñ-ẖbar* (*M̱ñon.*).

གནམ་གྱི་འཇིགས་པ *gnam-gyi ẖjigş-pa*, dangers brought by the skies, *i.e.*, from rainlessness; these are drought, famine, danger from excessive heat.

གནམ་གྱི་བྱ་ཁྱུང་ *gnam-gyi bya-khyuñ* 1. demigod of the *Sa-ḇdag* class. 2. the Garuda.

གནམ་གྱི་བྱེ་མ་ལུང་ *G̱nam-gyi bye-ma-luñ* sand banks of *G̱*nam, n. of a village near Samye, *i.e.*, in the Yarlung district: ཡམ་པ་གསེར་ཕུག་ཏུ་དཔུང་གཅིག་མཛད་ནས་གནམ་གྱི་བྱེ་མ་ལུང་དུ་བྱོན (*A. 120*).

གནམ་གྱི་ཤེ་མོང་བྱ *gnam-gyi çe-moñ-bya* as met. the raven (*M̱ñon.*).

གནམ་གྲགས་ངར་ཆེན *gnam-gragş ñar-chen*=འདོད་པའི་རྒྱལ་པོ the god of love, Kāmadeva.

གནམ་གྲུམ་པ *gnam-grum-pa*=སྒྲ་དྲག་པ **निर्घोष** very rough and thundering sound.

གནམ་རྒྱན *gnam-ṟgyan*=བྲ་རེ **ताल, वेताल** n. of an evil spirit (*M̱ñon.*).

གནམ་ལྕགས *gnam-l̲cagş* अशनि; resp. for ཐོག the thunder: གནམ་ལྕགས་རིགས་ཀྱིས་བགེགས་འཇོམས་སྐྱོ་བྱེད་ཐུབ with a kind of thunder was able to suppress evil spirits.

Syn. བརྒྱ་བྱིན་མཚོན་ཆ *b̲r̲gya-byin m̲tshon-cha* (*M̲ñon.*).

གནམ་ཆོད་པ *gnam-chod̲-pa* mystically = ལེགས་པ good (Bon.).

གནམ་རྟ་གྱི་ལིང་ *gnam-r̲ta-gyi liń* a good breed of horses brought to Tibet from Amdo and Mongolia: གནམ་རྟ་ཡི་ལིང་སེང་གེ་ཀྱིན་མཚོན་འདུ (*Jig.*).

གནམ་སྟོང་ *gnam-s̲toń* the day of the new moon, the thirtieth day of the lunar month.

གནམ་གདོང་པོ *G̲nam-gdoń-po* n. of a place in Tibet.

གནམ་ལྡེ་འོད་སྲུང་ *G̲nam-l̲de H̲od̲-s̲ruń* n. of one of the early kings of Tibet (*Loń.* ༢, *7*).

གནམ་སྡོད *gnam-s̲dod̲* = གནམ་ཕྱོན देवमातृक: celestial, resident in heaven [1. 'having the clouds as fostermother,' fostered or watered by the clouds or by Indra, as corn, land, etc. 2. mother of the gods, Aditi] *S.*

+ གནམ་པ *gnam-pa* = དྲི་མ་ངན་པ *dr̲i ma-ńan-pa* bad smell, stench.

+ གནམ་པོ *gnam-po* = དྲང་པོ *drań-po* आर्जव honest, straight;

གནམ་མཚོ་ཕྱིད་མོ *G̲nam m̲tsho phyid-mo* is the large lake lying about 120 miles to the N.W. of Lhasa, commonly known by its Mongol name of Tengri Nor and styled Nam-tsho Chyidmo by Tibetans, *i.e.*, "the frozen sky lake." It was first surveyed and mapped by the native exploring agent of the Indian Survey Office, Nain Singh, in 1874. Since then it has been visited by Mr. and Mrs. St. George Littledale and Mr. Fletcher (in 1895). The map of Du Halde, founded on the Jesuit Fathers' notes, however, represented this lake approximately in its actual position. The Jesuits did not personally visit it, but marked it down from Chinese information. གནམ་མཚོ་རྡོ་རིང་ *G̲nam-m̲tsho r̲do-riń* the long stone or monolith of Nam-tsho; one of the thirty-seven secret holy places of the Bon, situated on a rock on the shores of Lake Tengri Nor (*G. Bon.*).

གནམ་མཛོད *G̲nam-m̲dsod̲* n. of a demi-god of the *Sa-b̲dag* class.

+ གནམ་ཟེར *gnam-zer* 1. lit. the heavenly nail or pain, n. of a disease. 2. wooden bench or seats kept in the felt tents of Mongolia.

གནམ་ཡས *G̲nam-yaş* the name of a castle in Tibet (*Glr.*).

གནམ་རི་སྲོང་བཙན *G̲nam-ri s̲roń-b̲tsan* king Nam-ri Sroń-tsan, father of king *S̲roń-b̲tsan şgam-po* (*Loń.* ༢, *5*).

གནམ་ལོ་གསར་ཚེས *gnam-lo gsar-tsheş* the new-year's day (*R̲tsii.*).

གནམ་གཤེད *G̲nam-gçed̲* n. of a *Sa-b̲dag*.

+ གནམ་སོ *gnam-so* = དྲང་པོ *dr̲ań-po* straight.

གནའ *gnah̲* or གནའ་བ *gnah̲-wa*, but in colloq. usually styled "*na-po*," a large wild sheep found all over Tibet from Ladak to the borders of China, and often styled in sportsmen's books, the burrhel. It is the *Ovis nahur*, and is not so large as the *Ovis ammon* or the *Ovis hodgsoni*: གནའ་བའི་མཇུག་སྤུས་རྨ་ལ་ཕན *gnah̲-wah̲i m̲jug-şpuş r̲ma-la phan* the hair of the tail of burrhel sheep is good for sores; གནའ་ཕུག་སྤུ་ཡིས་དུག་སེལ་ཆུ་ནག་སྐེམ the hair of the male burrhel sheep cures poison (probably removes poison from ulcers) and dries pus in sores.

གནའ་བ *gnaẖ-wa* adj. former, ancient. གནའ་དུས *gnaẖ-dus̱* = ཐོག་མ *thog-ma* or སྔོན་ཆད *s̱ñon-chaḏ*; གནའ་ནས་མ་མཐོང་ *gnaẖ-nas̱ ma-m̱thoń* never seen before. གནའ་བོ *gnaẖ-ḇo* पुरा ;= སྔོན་མའི་དུས *s̱ño-maẖi-dus̱* former or ancient time, of yore; གནའ་མི *gnaẖ-mi* man of ancient time; གནའ་རབས *gnaẖ-rabs̱* men who lived in olden times, the ancients (*Cs.*).

གནས *gnas̱* स्थान, वास्तु, निश्रय; लयन; पद; 1. a place, locality, spot or piece of ground; and hence, also: an abode, dwelling-place; also a temporary lodging: གནས་གཏོང་བ or -ཞོམ་པ to give shelter to, to lodge, a person; གནས་མེད་པར་འགྱུར་བ to become homeless; གནས་པོ *gnas̱-po*, colloq. "*na-bo*" a landlord, inn-keeper; གནས་ཚང་ a lodging-house; གནས་མལ sleeping place; གནས་སུ་སོང་ངོ they returned to their place, their home; སྐྱེ་གནས *s̱kye-gnas̱* birth-place. 2. a holy place, place of pilgrimage; a monastery: གནས་ནས་དབྱུང་བ *gnas̱-nas̱ ḏḇyuń-wa* to turn out of a monastery, also excommunication. གནས་སྤེ་བ *gnas s̱pe-wa* id. 3. a clerical dignity or religious personage; གནས་སྦྱིན་པ *gnas̱-s̱byin-pa* to confer priestly status on a man. 4. object, heading, point: གད་མོའི་གནས an object of laughter; ངོ་ཚའི་གནས that which ought to be an object of shame (*Schtr.*). 5. division, section; sphere, province: རིག་པའི་གནས་ལྔ *rig-paẖi gnas̱-ḻña* the five classes of science. གནས appears also to mean any definite division of places, things, or beings: and even: sort, variety—almost equivalent to རིགས *rigs̱*, but not technically the same. Thus, the following definitions are termed གནས་རྣམས:—(1) ལུས་ཐ་དད་ཅིང་འདུ་ཤེས་ཐ་དད་པ་དག་དཔེར་ན་མི་རྣམས་དང་ལྷ་ཅིག་གོ། नानात्वकाया नानासंज्ञानास्तद्यथा मनुष्या एके अन्ये च देवाः [varieties of bodies obtain various names, such as the gods are different from men]*S.* (2) ལུས་ཐ་དད་ལ་འདུ་ཤེས་གཅིག་པ་དག་དཔེར་ན་ཚངས་རིས་ཀྱི་ལྷ་དག་དང་པོ་བྱུང་ངོ། नानात्वकाया एकत्वसंज्ञानाः तद्यथा देवा ब्रह्मकायिकाः प्रथमविनिवृत्ताः [varieties of bodies obtain the same name, such as the *Brahmakāyika* and *Prathamavinibṛtta* are both called gods]*S.* (3) ལུས་གཅིག་ལ་འདུ་ཤེས་ཐ་དད་པ་དག་དཔེར་ན་འོད་གསལ་བ་རྣམས་སོ། एकत्वकाया नानात्वसंज्ञानाः तद्यथा आभास्वराः [the same sorts of bodies assume different names such as the various (64) classes of the *Ábhāsvara* deities]*S.* (4) ལུས་གཅིག་ལ་འདུ་ཤེས་གཅིག་པ་དག་དཔེར་ན་དགེ་རྒྱས་ཀྱི་ལྷ་རྣམས་སོ་ एकत्वकायाः एकसंज्ञानाः तद्यथा देवाः शुभकृत्स्नाः [the same sort of body assumes the same name such as the *Çubhakṛtsna* class of the gods]*S.* So, likewise, these spheres of external existence are classed as གནས: (1) ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད། आकाशानन्त्यायतनम् [the infinite expanse of the sky, the first of the *Arūpa Brahma-loka*]*S.* (2) རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད། विज्ञानानन्त्यायतनम् [unlimited realm of knowledge, the second of the *Arūpa Brahma loka*]*S.* (3) ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད आकिञ्चन्यायतनम् [source of nothingness, the third of the *Arūpa Brahma-loka*]*S.* (4) འདུ་ཤེས་མེད་འདུ་ཤེས་མེད་མིན་སྐྱེ་མཆེད། नैवसंज्ञानासंज्ञायतनम् [the sphere of knowledge and non-knowledge, the fourth of the *Arūpa Brahma loka*]*S.* (5) འདུ་ཤེས་མེད་པའི་སེམས་ཅན་རྣམས་སོ། असंज्ञिसत्त्वम् [the knowledgeless animated beings, the 11th or 13th of the *Rupāvacara* gods]*S.*

གནས་སུམ་ཅུ་སོ་བདུན *gnas̱-sum-cu so-ḇdun* the thirty-seven holy places of the Bon, out of which there are thirteen in *Ḏḇus̱-ru*-the Central Division of Tibet:—(1) གཉན *Gñan*, ལོ *Lo*, and རལ *Ral*; (2) འདམ་ཤོད་སྣར་མོ *H̱dam-çoḏ s̱nar-mo*; (3) འཕན་ཡུལ་གྲབ་དཀར *H̱pham-yul grab-ḏkar*; (4) མལ་གྲོ་ར་བ *Mal-gro ra-wa*; (5) ཆུན་གྱི་བྲག་དམར *Chun-gyi brag-ḏmar*; (6) ཧས་པོ་རི་ཐང་ *Has̱-po ri-thań*; (7) ལྷ་ཡེར་བ *Lha-yer-wa*; (8) སྣམ་གྱི་རི་གད *S̱nam-gyi* re-gaḏ; (9) གནམ་མཚོ་རྡོ་རིང་ G̱nam-m̱tsho ṟdo-riṅ; (10) སྟོད་རས་ལུང་གསུམ S̱toḏ-ras̱ luṅ-gsum; (11) སྐྱིད་ཤོད་ལུང་ནག S̱kyiḏ-çoḏ luṅ-nag; (12) རུ་རྒྱང་ཤ་མཐའ Ru-ṟgyaṅ ça-m̱thaẖ; (13) མགོན་གོན་རྒྱལ་མོ M̱gon-gon ṟgyal-mo. Seven in the G̱yon-ru districts:—(1) ཧོལ་ཁ་ཤུག་གཅིག H̱ol-kha çug-g̱cig; (2) ཉང་ཡུལ་ཤིང་ནག Ñaṅ-yul çiṅ-nag; (3) དབྱེ་ལུང་གང་བར Ḏye-luṅ gaṅ-war; (4) ཀོང་ཡུལ་བྲེ་སྣ Koṅ-yul bre-s̱na; (5) ཀླུ་ཤོད་ཐང་དམར Ḵlu-çoḏ thaṅ-ḏmar; (6) ཡར་ལུང་སོག་ཁ Yar-luṅ sog-kha; (7) མལ་གྲོ་མཚོན་ཤོད Mal-gro m̱tshon-çoḏ. Eight in the G̱yas̱-ru or Yeru districts:—(1) ཧུ་ཡུག་ས་ནག H̱u-yug sa-nag; (2) ཤངས་ཀྱི་བོང་ཚལ Çaṅs̱-kyi poṅ-tshal; (3) བྲུད་ཀྱི་མཁར་གདོང་ Bruḏ-kyi m̱khar-g̱doṅ; (4) རྟ་ནག་གུང་ཕུ Ṟta-nag gyaṅ-phu; (5) འཇང་གི་རྒྱང་མཁར H̱jaṅ-gi ṟgyaṅ-m̱khar; (6) ལྟག་ཕུ་གྲོས་ལྷས Ḻtag-phu gros̱-lhas̱; (7) གཙང་གི་གྱེར་ཡུག G̱tsaṅ-gi gyer-yug; (8) ལང་ཟང་ལྒ་བྲག Laṅ-zaṅ ḻga-brag. Nine in Ru-lag:—(1) ཉག་སྟོད་སྟག་ཚལ Ñag-s̱toḏ s̱tag-tshal; (2) ཆུ་འགོ་རྟ་རིང་ Chu-ẖgo ṟta-riṅ; (3) མཁར་ཆེན་བྲག་དཀར M̱khar-chen brag-ḏkar; (4) མཚོ་ང་བྲིས་ཆུང་ M̱tsho-ṅa bris̱-chuṅ; (5) གཉན་རྩེ་ཐང་ཤོད G̱ñan-ṟtse thaṅ-çoḏ; (6) གྲམ་པ་ཁམ་བུ Gram-pa kham-bu; (7) རག་པ་ཐང་ཟླུམ Rag-pa thaṅ-zlum; (8) མང་མཁར་མདོ་ཕུག Maṅ-m̱khar m̱do-phug; (9) ལྷ་ཡུལ་གུར་ཐང་ Lha-yul gur-thaṅ (*G. Bon. 37, 38*).

གནས་བཅུ་གཅིག *gnas̱-ḇchu-g̱cig* the eleven *gnas̱* or physical states as mentioned in the medical works of Tibet: (1) རྩ་བ་མདོ་ཡི་གནས *ṟtsa-wa m̱do-yi-gnas̱*; (2) གྲུབ་པ་ལུས་ཀྱི་གནས *grub-pa lus̱-kyi-gnas̱*; (3) འཕེལ་གྲིབ་ནད་ཀྱི་གནས *ẖphel-grib naḏ-kyi-gnas̱*; (4) བྱ་བ་སྤྱོད་ལམ་གྱི་གནས *bya-wa s̱pyoḏ-lam-gyi gnas̱*; (5) འཚོ་བ་ཟས་ཀྱི་གནས *ẖtsho-wa zas̱-kyi-gnas̱*; (6) སྦྱོར་བ་སྨན་གྱི་གནས *s̱byor-wa s̱man-gyi-gnas̱*; (7) ཆ་བྱད་དཔྱད་ཀྱི་གནས *cha-byaḏ ḏpyaḏ-kyi-gnas̱*; (8) ཐ་མལ་ནད་མེད་གནས *tha-mal naḏ-meḏ-gnas̱*; (9) ངོས་བཟུང་རྟགས་ཀྱི་གནས *ṅos̱-ḇzuṅ ṟtags̱-kyi-gnas̱*; (10) གསོ་བྱེད་ཐབས་ཀྱི་གནས *gso-byeḏ thabs̱-kyi-gnas̱*; (11) བྱ་བྱེད་སྨན་པའི་གནས *bya-byeḏ s̱man-paẖi-gnas̱*.

གནས་ཆེན་ལྔ་ *gnas̱-chen-ḻṅa* the five great holy places of the Northern Buddhists of Tibet:—(1) དབུས་རྒྱ་གར་རྡོ་རྗེ་གདན the central one, Vajrāsana in Magadha; (2) ཤར་རི་བོ་རྩེ་ལྔ་ in the east Utai-shan in China; (3) ལྷོ་རི་བོ་པོ་ཏ་ལ in the south Potala; (4) ནུབ་ཨོ་ཌི་ཡ་ན or ཨུར་རྒྱན་ཡུལ Udyāna in the west; (5) བྱང་ཤམ་བྷ་ལ S'ambhala in the north. སྐུ་ཡི་གནས་བརྒྱད the eight places made holy by the relics of Buddha: (1) Preta purī (Tibet); (2) Griha devata; 3. Saurāṣtra (Guzerat); (4) Suvarṇa dvīpa (Pegu and Burma); (5) Nāgara; (6) Sindhu (Sind); (7). Maru; (8) Kuluta (*K. g.* ཁ, *69-76*).

གནས་སྐབས *gnas̱-s̱kabs̱* **अवसर, अवस्था** temporal state or life [opportunity, condition]*S.* གནས་སྐབས་ལས་བྱུང་བ produced from circumstance [**आकस्मिक** accidental]*S.*; གནས་སྐབས་ཚེ་ཡི་བར་གཅོད་མི་འབྱུང་ཞིང་ danger to my temporal life not occurring.

གནས་སྐྱེས་མ *gnas̱-s̱kyes̱-ma* **वासतेयी** [1. habitable. 2. night]*S.*

གནས་ཁང་སྤངས་པ *gnas̱-khaṅ s̱paṅs̱-pa* **लयन-परिहरः** [one who has forsaken his home]*S.* a mendicant, a Buddhist monk. གནས་ངེས་མེད *gnas̱-ṅes̱-meḏ* one whose residence is not fixed, a mendicant ascetic; a vagabond; one of uncertain residence, not residing in one place.

གནས་ངན་ལན *gnas̱-ṅan-lan* **दौष्ठुल्य** [depravity, wickedness]*S.*

གནས་གཅིག་འཛིན *gnas̱-g̱cig ẖdsin*= ནགས་ཀྱི་ཏིག་ཏ a species of wild gentian used in medicine (*M̱ṅon.*).

གནས་བཅའ་བ *gnas̱-ḇcaẖ-wa* **आश्रयणीय** [fit to be a shelter]*S.* གནས་བཅས *gnas̱ ḇcas̱* **साकेत, साकेतन** n. of an ancient city in upper India sacred to the Buddhists [Some identify it with modern Oudh or Ayodhyā; others maintain that it is the same as Sogdiana or the land of the Scythians. Patañjali who flourished in the 2nd century B.C. in referring to the conquests of Alexander the Great and in illustrating a rule of Pāṇini's grammar writes "यवनः अरुणत् साकेतम् the *Yavana* (Alexander) besieged Sāketa"]*S.*

གནས་ཆུང་སྒྲ་དབྱངས་གླིང་ *G̱naş-chuñ şgra-ḏḇyañş gliñ* n. of a small monastery situated to the south-east of Dapung monastery near Lhasa, where resides the great oracle of Na-chûng Choi-kyong, a personage said to be the incarnation of Pe-har Gompo, and who forecasts the place of re-birth of each successive Dalai Lama (*S. kar. 181*).

གནས་ཆེན *gnaş-chen* (also གནས་ཛ་ཆེན or གནས་འགང་ཆེན) a very important place, a very sacred place (*Ṟtsii.*), a great resort of pilgrimage, a great sanctuary.

གནས་མཆོག *gnaş-m̱chog* principal place of pilgrimage, a very holy place.

གནས་སྙིང་ *G̱naş-şñiñ* n. of an old monastery in Tsang situated near the road to Gyan-tse from Phari (*Loñ.* ཟ, *10*).

གནས་ཏ་ལ *G̱naş-ta-la* n. of a place in Tibet. ལྔ་པ་གནས་ཏ་ལའི་ཉེ་སྐོར་དུ་འཁྲུངས་པ་དགེ་ལེགས་བསྟན་པའི་རྒྱལ་མཚན་ནོ། (*Loñ.* ཟ, *25*) the fifth named, *Ḏge-legş ḇstan-paẖi Ṟgyal-m̱tshan* was born in the neighbourhood of *G̱naş-ta-la.*

གནས་རྟེན *gnaş-ṟten*=འཇིག་རྟེན *ẖjig-ṟten*, ས་རྟེན *sa-ṟten* the earth, the world (*M̱ñon.*).

གནས་བརྟན *gnaş-ḇṟtan* 1. स्थविर lit. firm in his place, an elder, a Buddhist monk of the *Sthavira* School. 2. दशमीस्थ [arrived at the tenth decade of life, above ninety years old]*S.* But chiefly we read of གནས་བརྟན་བཅུ་དྲུག *gnaş-ḇṟtan ḇcu-dṟug* the sixteen famous *Sthavira* or elders who severally preached Buddhist doctrine in the various mythical islands and continents of the Buddhist cosmogony. A very late tradition asserts that they were invited to China by the Princess Wun-shing Konjo daughter of Emperor Than-ju.

གནས་པ *gnaş-pa* I: 1.=སྡོད་པ *şdoḏ-pa*, to sit; to be placed, to exist, to be in force, to continue to exist; ཁྲིམས་གནས་པ *khrimş-gnaş-pa* the law being in force; མི་གནས་པ *mi-gnaş-pa* evanescent, unsteady. 2. to reside, dwell, stay: མངལ་ན་གནས་པའི་ཁྱེའུ *m̱ñal-na gnaş-pahi khyeẖu* the boy dwelling in his mother's womb (*Dom.*) 3. to remain, continue, adhere to, *e.g.*, a doctrine or opinion: དགེ་བ་བཅུ་ལ་གནས་པ to persevere in the ten virtues; བྱམས་པའི་སེམས་ལ་གནས་པ to remain, to continue in love; ཆོས་ལ་གནས་པ to abide in religion, one abiding in religion, a clerical person.

གནས་པ II: religious exercise, monastic function: གནས་པ་འདེབས་པ to perform such; གནས་པ་དགུ the nine devotions of a Buddhist:—(1) སྟོན་པ་ལ་གནས་པ devotedness to the creed or teacher; (2) ཆོས་ལ་གནས་པ devotion to religion; (3) དགེ་འདུན་ལ་གནས་པ devotion to the church; (4) སློབ་དཔོན་ལ་གནས་པ devoted regard to the teacher; (5) མཁན་པོ་ལ་གནས་པ attachment to one's own professor or teacher; (6) བླ་མ་ལ་གནས་པ loyalty to the spiritual guide; (7) གནས་ལ་གནས་པ attachment to one's own station; (8) གང་ཟག་ལ་གནས་པ attachment to an individual; (9) ཡུལ་ལ་གནས་པ attachment to one's own country (*K. du.* པ, *60*).

གནས་པ III: 1.=ལྡན་པ *ḻdan-pa.* 2. =བསྟན་པ *ḇştan-pa* अध्यापय्, अध्यापित [to teach, having been taught]*S.*

གནས་བྱེད *gnaş-byeḏ*=ཉི་མའི་འཁོར་ལོ 1. the orb of the sun (*M̱ñon.*). 2. स्थविर a saint, sage.

གནས་བྱེད་མ *gnaş-byeḏ-ma* वायसी as met.= a cow, also a woman (*M̱ñon.*).

གནས་མ *gnaş-ma* वसति residence; also a resident.

གནས་མོ *gnaş-mo* hostess, land-lady, frq. mistress.

གནས་གཙང་མའི་རིས *G̱naş-gtsań maẖi riş* शुद्धवासकायिक n. of a class of gods whose abodes are very clean and pure.

གནས་ཚང་ *gnaş-tsań* v. གནས 1.

གནས་ཚུལ *gnaş-tshul* state of things, affairs; condition of life bodily or spiritually; news.

གནས་ཚེའུ *gnaş-tsheẖu* तड़ाग [a tank]*S.*

གནས་གཞི *gnaş-gshi*=བརྟན་གནས *ṟtan-gnaş* homestead, permanent residence; estate: མ་ག་དྷའི་ལྗོངས་ན་གནས་གཞི་ཡང་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ within the province of Magadha there were numberless homesteads, residences of monks, estates, monasteries and villages, &c. (*A. 59*).

Syn. ཁང་ཁྱིམ *khań-khyim*; གཞིས་ཀ *gshiş-ka* (*M̱ńon.*).

གནས་ཟབ *G̱naş-zab* n. of the city of the *Asura* situated at the foot of Sumeru.

གནས་བཟང་ *gnaş-ḇzań* सुखवन a good and happy world.

གནས་བཟོད *gnaş-ḇzoḏ*=སེམས་བདེ་བ contentment, easiness at heart. དེ་བས་ངེད་གཉིས་གནས་བཟོད་གང་བདེར་འགྲོ for that reason let us both with a heart full of ease go to a happy place (*Ṟdsa.*).

གནས་ལུགས *gnaş-lugş* has been described as ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་རང་བཞིན་གནས་ཚུལ the natural state of all things, material and phenomenal.

གནས་ལུགས་རྟོགས་པ *gnaş-lugş ṟtogş-pa* the knowledge of the essence of all things, the knowledge of all things, or in a Buddhist sense, of the non-existence of all things: གནས་ལུགས་ཀྱི་དོན་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ་རྒྱུད་ལ་འཁྲུངས་སོ (*A. 28*) in his mind arose the right unperverted meaning of the state of all things.

གནས་བསྲུང་ *gnaş-ḇsṟuń* gen. a local god or spirit entrusted with the duty of guarding a holy place or sanctuary against an enemy, be he god or man. In *W.* earnest-money, pledge, security (*Jä.*). གནས་སྲུང་པོ *gnaş-sṟuń-po* an epithet of རྣམ་སྲས *Ṟnam-sras* or Vais′ravaṇa who is the guardian of all Buddhist sacred places.

གནུབས *G̱nubş* n. of a *lo-tsa-wa* of the *Ṟñiń-ma* School who translated Tantrik manuals into Tibetan (*Khriḏ. 23*).

+ གནོང་ *gnoń* consciousness of guilt, གནོང་མི་བཀུར་བ=ཉེས་པ་ཁས་མི་ལེན་པ (*Liç.*).

གནོང་བ *gnoń-wa* 1. to feel ashamed: ང་ངོ་ཡང་གནོང་པ་ཡོད *ńa ńo-yań gnoń-pa yoḏ* I also felt ashamed (*A. 68*). 2.=ཉེས་པ་འགྱོད་པ to feel remorse=ཞེ་གནོང་སེམས་འགྱོད་པ to be conscience-stricken.

གནོད་པ I: *gnoḏ-pa* जम्भ is thus defined: མི་ཕན་པར་ཚུར་ངན་པ་བྱེད་པའི་ལྷ་འདྲེ་མི་སོགས men, demons and evil spirits who are bent on evil here and useless. ཤུམ་གྱི་ལྷ་ཤིང་གི་རྩ་བ་ན་གནོད་པ་འགའ་རུ་གདའ at the root of the sacred tree of the s′akti there were some demons (*H̱brom. 106*).

གནོད་པ II: अहित, अपकार 1. evil, mischief, injury, harm, damage: རྐང་པ་ལ་གནོད་པར་འགྱུར་གྱི་དོགས་པས fearing lest his feet should be hurt; གནོད་པར་འགྱུར་བའི་དགྲ a dangerous enemy; གནོད་ པ་བྱེད་པ or སྐྱོལ་བ to do harm, to inflict injury, to hurt. གནོད་པ་བྱུང་ངམ *gnoḏ-pa byuń-ńam* (modern)=སྐུ་གཟུགས་བདེའམ are you well? 2. to injure, to cause illness. གནོད་བསྙེན *gnoḏ-ḇşñen*= ཀུན་འབྱུང་བ *kẖun-ẖbyuń-wa* (*K. ko. 235*). གནོད་པ *gnoḏ-pa*=སྡུག་བསྔལ་བ *şdug ḇşńal-wa*, གནོད་ཟད་པ *gnoḏ-zaḏ-pa*=འགོག་པ *ẖgog-pa*. གནོད་པ་ཟད་པར་སྒོམ་པ *gnoḏ-pa zaḏ-par şgom-pa*=ལམ *lam*. These terms are used in mystical language.

གནོད་སྦྱིན *gnod-sbyin* **यक्ष** a set of deities or demons believed, in Tibet, to haunt mountains and especially mountain passes. They are poisonous to travellers unless propitiated at a pass-top. Many mountain ranges in Tibet are named after Noi-Jin demons. གནོད་སྦྱིན་ཁ་རླངས *gnod-sbyin kha-rlańs* lit. the mouth vapour of a *yakṣa* demi-god; =དགུ་ཚིགས *ggu-tshigs* (*Mñon.*). གནོད་སྦྱིན་རྒྱལ་པོ *gnod-sbyin rgyal-po* the king of the Noi-Jin demons who guards the northern quarter of the world. གནོད་སྦྱིན་གྱི་སྡེ་དཔོན་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་མིང་ the names of some of the Noi-Jin chiefs are:—*Rnam thos-sras* (Vais'ravaṇa), *Hbrog-gnas*, *Yul-hkhor-sruń* (Dhritarāṣṭra), *Hphags-skyes-po* (Virudhaka), *Mig-mi-bzań* (Virupākṣa), *Bzań-po*, *Gań-wa bzań-po*, *Rmońs-byed hdsin-pa*, *Chuhi dwań-po*, *Lag-brgyad-pa*, *Lña-rtsen* (*K. g.* ཞ *113*).

གནོད་སྦྱིན་ཅན་ *gnod-sbyin-chań* met. for alcoholic spirit (*Mñon.*).

གནོད་མཛེས *nod-mdses* **शुम्भ** [n. of a demon slain by the Hindu goddess Durgā; he was son of Gaveshṭhin and grandson of Prahlāda]*S.*

གནོད་སེམས *gnod-sems* or གནོད་པའི་སེམས **व्यापाद व्यापन्न** mischievous wish, ill-will: གནོད་སེམས་ལོག་ལྟ་དག་ སྐྱོང་བར་མི་བྱེད་ ཁྲིམས་དང་འགལ it is against duty to harbour evil-mindedness and false religion (*Hbrom.* ཕ *4*).

Syn. གནོད་བྱེད *gnod-byed*; འཚེ་བྱེད་ཉེས་བྱེད *htshe-byed ñes-byed*. (*Mñon.*).

གནོན་པ *gnon-pa*, pf. གནན *gnan* or མནན *mnan*, fut. མནན *mnan*, imper. ནོན་ཅིག *non-cig*, to press, compress, force down; to subdue, suppress, keep down: ཕན་ཆེན་ལས་ཤ་ཁུ་མ་ལུད་པས་བུ་མོས་ཁ་གབ་གནན་སྟེ་ཡོད that the broth might not boil over from the cauldron, the girl pressed down the lid; བགེགས་དྲི་ཟ་ལྷ་འདྲེ་རྣམས་མནན་པའི་གཟུངས་སྔགས *bgegs dri-za lha-hdre-rnams mnan-pahi gzuńs-sńags* a dhāranī which will suppress demons, driza and imps; གནན་མགོ *gnan-mgo* n. of a mountain, "the head forced down," situated in Nepal, a few miles S. W. of Kinchinjunga. འདྲེ་མནན་པ *hdre mnan-pa*, འོག་ཏུ་མནན་པ to press down. མནན་ན་ཉེམ་ལ་བཏེག་ན་འཕར་བ་ཞེས་བྱ་བའི་ནགས n. of a forest in the fabulous continent of Uttarakuru (*K. d.* ར, *304*).

གནོབ *gnob*, v. མནོབ་པ *mnob-pa*.

མནག་པ *mnag-pa*= གནག་པ *gnag-pa* (*Sch.*).

མནད་མནད *mnad-mnad* falsehood, calumny (*Sch.*).

མནན་ pt of གནོན་པ་

+ **མནབ་པ** *mnab-pa* or མནབས་པ *mnabs-pa* =གོས་གྱོན་པ *gos-gyon-pa* to put on: ན་བཟའ་མནབ་པ put on clothes (*Situ. 65*); v. also ནབས *nabs*.

+ མནབ་བཙལ *mnab-btsal* n. of a kind of pastry, biscuit or cake.

མནབ་རྩལ *mnab-rtsal* 1. mean, worthless (*Cs.*). 2. nourishment, food. མནབ་རྩལ་གྱི་བུ *mnab-rtsal-gyi bu* the child of an indigent person (*Cs.*).

མནམ་པ *mnam-pa* 1. to smell: མནམ་ཞིང་ **आघ्राय** having smelt (*A. K. 1-2*); དྲི་མནམ་པ =དྲི་ངན་པ *dri ńan-pa* bad smelling. 2. to smell of (most frq. signification).

མནའ *mnah* **शपथ, समय, दिव्य** oath: མནའ་འབོར་བ or སྐྱེལ་བ to take an oath, to swear; ལྷ་དཔང་དུ་བཙུག་ནས་མནའ་བྱེད་པ to swear by the gods (*Glr.*). There are two kinds of མནའ oath, viz:—མི་མཐུན་གནོད་པའི་མནའ oath to do mischief to an enemy; and མཐུན་པ་གྲོགས་ཀྱི་མནའ oath to remain faithful to friends (*Gyu. 86*).

Syn. (to swear) བྲོ་བོར་བ *bro-bor-wa*; དྱུ་མནའ་བཤེས་པ *dyu-mnah bshes-pa*; དྱུ་བསྙུང་བ *dyu bsñuń-wa* (*Mñon.*).

མནའ་མ *m̱naẖ-ma* वधू a son's or grandson's wife; but the word is also used for the bride of one's younger brother.

མནར་བ *m̱nar-wa* 1. sbst. torture, torment, excruciating pain. 2. to suffer, to be tormented: ཉེས་མེད་གཙོ་བོ་རྒྱལ་པོའི་འཇིགས་པས་མནར the innocent lords had to suffer in consequence of the king's fears (*Pth.*); ལས་ཀྱིས་མནར་བ to suffer in consequence of former actions; རང་ཉིད་མནར་བྱེད you cause yourselves to suffer torments; མནར་མེད *M̱nar-meḏ* अवीचि n. of one of the eight hells the torments of which are excruciating (*B. ch. 5*); མནར་མེད་གཟིགས *m̱nar-meḏ gzigs̱* one who has seen the hell of unceasing torment.

མནལ *m̱nal* resp. for གཉིད *gñiḏ* 1. sleep, མནལ་གཟིམ་པ *m̱nal-gzim-pa* resp. for གཉིད་ལོག་པ *gñiḏ-log-pa* to go to sleep; མནལ་དུ་ཕེབ་པ *m̱nal-du pheb-pa* or འགྲོ་བ *ẖgro-wa* to fall asleep, to sleep; མནལ་ཐུམ་པ *m̱nal-thum-pa* a short nap, slight sleep: མནལ་ཐུམ་པ་ཞིག་བྱུང་བའི་རྨི་ལམ་ན in a dream while he indulged in a short sleep (*A. 44*). མནལ་ལབ *m̱nal-lab* the talking in one's sleep.

+ **མནོ་བ** *m̱no-wa*=སེམས་པ *sems̱-pa*, pf. མནོས *m̱nos̱* to think over, ponder, imagine: ད་ང་ལ་ཟེར་བ་ཡིན་མནོས་ནས thinking it had been said to me. བསམ་མནོ་གཏོང་བ *ḇsam-m̱no gtoń-wa*=བསམ་བློ་གཏོང་བ *ḇsam-ḇlo gtoń-wa* to consider, to think carefully upon.

མནོ་ཤིས་ལྔ་པ *m̱no-çis̱ ḻña-pa* (ལུས་བུམ་གྱི་རྒྱལ་པོ་ཞིག་གི་མིང་) n. of a *Kabandha* Raja, king of the headless spirits (*K. g.* མ, *523*).

+ **མནོག་པ** *m̱nog-pa*=རྩ་ཆུང་པ *ṟtsa-chuń-pa* of little importance; slight, moderate; མནོག་ཆུང་ *m̱nog-chuń* insignificant, trifling, of little value. ཟས་མནོག *zas̱-m̱nog* moderate fare, frugal diet (*Sch.*).

མནོང་བ *m̱noń-wa*, v. གནོང་བ; མནོང་མེད *m̱noń-meḏ*=ངོ་ཚ་མེད shameless (*M̱ñon.*).

མནོད་པ *m̱noḏ-pa*=རྙེད་པ *ṟñeḏ-pa*; v. ནོད་པ.

མནོལ་བ *m̱nol-wa* to grow feeble, to be reduced, weakened; མནོལ་བ་ཡིན have been weakened (*Pth. 193*). མནོལ་གྲིབ *m̱nol-grib* weak and dull, or obscure; མནོལ་རིག *m̱nol-rig* weak intellect.

རྣ་བ *ṟna-wa* श्रवण, कर्ण the ear: ཁྱོད་ལ་འོན་ཅན་བྱུང་ན་རྣ་རུ་མར་བླུགས *khyod-la ẖon-can byuń-na ṟna-ru mar ḇlugs̱* if you have become deaf pour butter into the ear. རྣ་བའི་མེ་ལོང་ *ṟna-waẖi me-loń* the drum or tympanum of the ear; རྣ་བ་མ་ཚ *ṟna-wa ma-tsha* do not disturb or vex by frequent prayers or clamour: དེ་བས་རྣ་བ་མ་ཚ་ཁ་རོག་སྡོད therefore dont vex, sit silent (*Ṟdsa.*). རྣ་བའི་དགའ་སྟོན a treat for the ear (*Glr.*); རྣ་བའི་དབང་པོ་གཏོད *ṟna-waẖi ḏwań-po gtoḏ* lend me your ear, listen to me (*Mil.*); རྣར་སྙམ་པ *ṟnar s̱ñam-pa* pleasant to the ear, tickling the ear; རྣ་བ་འདུད་པ *ṟna-wa ẖduḏ-pa*, v. འདུད་པ *ẖduḏ-pa*; རྣ་བ་བྱ་བ *ṟna-wa bya-wa*, རྣ་བ་བྱོ་བ *ṟna-wa byo-wa*, རྣ་བ་བླག་པ *ṟna-wa ḇlag-pa*, all=to listen. རྣ་བ་འོན་པ deaf, to be deaf; རྣ་བའི་ལས the function of hearing.

རྣ་ཁུང་ *ṟna-khuń* ear-hole: འཆི་བའི་རྣ་ཁུང་དུ་བརྗོད་པ to cry into a dying man's ears. The common word for the ear in colloq. is རྣ་མཆོག sounded "*namchok*;" in W. ཨམ་མཆོག vulg. རྣ་རྒྱན *ṟna-ṟgyan* or ear ornaments are in universal use in Tibet; but the vulgar word for earring is not རྣ་སྐོར or རྣ་འཁོར (sometimes used in books) but ཨེ་སྐོར "*e-kor.*"

Syn. སྒྲ་འཛིན *s̱gra-ẖdsin*; སྙན *s̱ñan*; ཐོས་འཛིན *thos̱-ẖdsin*; ཐོས་པའི་སྒོ *thos̱-paẖi-s̱go*; སྒྲ་ཡི་གནས *s̱gra-yi gnas̱*; ཉན་བྱེད *ñan-byeḏ* (*M̱ñon.*).

རྣ་རྒྱན་གཅིག་པ *ṟna-ṟgyan gcig-pa* he who wears only one earring, as epithet of

རྣམ་སྲས *Rnam-sras* or Vais'ravaṇa, the god of wealth; also = a Tibetan layman.

+ རྣ་སྒྲང་ *rna-sgrań* = མདའི་མདེའུ *mdahi mdehu* a bullet, a buzzing arrow.

རྣ་ཅན *rna-can* कर्ण the first born of Kunti before she was married to Pāṇḍu (*Mńon.*).

རྣ་ཆ *rna-cha* 1. = རྣ་རྒྱན *rna-rgyan* ear-ornament (*Yig.*). 2. = ཉི་མའི་གུར་ཁང་ the halo encircling the sun, the canopy of the sun (*Mńon.*). རྣ་ཆ་གདུབ་སྐོར *rna-cha gdub skor* कुण्डल [earring]*S.* Also རྣ་འདུབ id.

རྣ་ཐེག་ཅན *rna-theg-can* one who can hear patiently; བཟོད་པ་སྒོམ་པའི་རྣ་ཐེག་ཅན one that is able to listen to all with patience; particularly one who is meditating on the merit of patience.

རྣ་སྦངས *rna-sbańs* or རྣ་སྤགས *rna-spags* कर्णमल ear-wax.

རྣ་བ་གོན་པ *Rna-wa gon-pa* n. of place prob. east of India (*K. d.* ར, *267*).

རྣ་བ་བརྒྱད་པ *rna-wa brgyad-pa* one possessed of eight ears—an epithet of deities with four heads; Brahmā, (*Mńon.*).

རྣ་བ་ཅན *rna-wa-can* as met. the *Sāl* tree = སྤོས་དཀར་ཤིང་ (*Mńon.*).

རྣ་བ་བྱེ་བ་རི *Rna-wa bye-wa-ri* n. of a hill in the land of the *Yidag* or *Preta*: སྔོན་གྲོ་བཞིན་སྐྱེས་རྣ་བ་བྱེ་བ་རི་ཡི་དགས་ཀྱི་ཡུལ་དུ་ཕྱིན (*Khrid. 41*).

རྣ་བའི་བཅུད *rna-wahi bcud* = ཀ་ལ་པིང་ཀ *ka-la piń-ka* कलविङ्क or the Indian koel (*Mńon.*).

རྣ་བ་འཛིན *rna-wa-hdsin* कर्णधार the holder of the helm of a boat, a pilot.

རྣ་མཛད *rna-mdsad* = རྣ་རྒྱན n. of a kind of ear-ornament (*Rtsii.*); རྣ་བ་མཛེས་བྱེད *rna-wa mdses-byed* id.

+ **རྣ་རུ** *rna-ru* = འཁྲིག་པ *hkhrig-pa* copulative union of the sexes (mystic).

རྣ་ལུང་ *rna-luń* the ear or handle of a vessel (*Cs.*).

རྣ་སླགས *rna-slags* श्रोतव्य [capable of being heard]*S.*

རྣ་ཤལ *rna-çal* or རྣ་གཤོག *rna-gçog* ear-lap, tip of the ear (*Med.*). [चमस a vessel]*S.*

རྣ་སླན *rna-slan* a fur-cover for the ears worn by Tibetan ladies (*Jä.*).

རྣག *rnag* पूय matter, pus, suppuration; རྣག་སྨིན་པ *rnag-smin-pa* pus grown mature. རྣག་འདྲེན་པ *rnag-hdren-pa* to draw out pus; རྣག་ཁྲག *rnag-khrag* matter and blood; རྣག་ཅན *rnag-can* containing pus, purulent: རྣག་པར་རྣག་པ *rnag-par rnag-pa* to form pus, to ulcerate (*Cs.*). རྣག་འབྲུམ *rnag-hbrum* abcess (*Sch.*).

རྣག་གཟན *rna-gzan* a kind of damned creature, prob. a *preta* which subsists on pus and mucous.

རྣགས *rnags* in colloq. = ready money, cash (*Jä.*).

རྣང་བ *rnań-wa*, pf. བརྣངས *brnańs* to become choked, be stifled, grow constricted: བརྣངས་ཏེ་འཆི་བ *brnańs-te hchi-wa* dying by choking; དབུགས་ཀྱིས་རྣང་ཤིང་ (his) breath stopping short; ལྐོག་མ་བསྐྲངས་ནས་དེའི་སྐད་ཀྱིས་བརྣངས་སོ *lkog-ma bskrańs-nas d'ehi skad-kyis brnańs-so* his throat having become swollen his words were stifled; ཟས་ཀྱིས་རྣང་ཏེ *zas-kyis rnań-te* the food choking him; མྱ་ངན་གྱིས་རྣང་ཏེ *mya-ńan-gyis rnań-te* stifled by his grief.

རྣམ་པ *rnam-pa* I 1. a piece, a part, a section, distinct part, ingredient: ལུས་ཀྱི་རྣམ་པ་ཕྲ་རགས་རྣམས the subtle and the coarse ingredients of the body (*Vai. sń.*); རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ or ཐམས་ཅད་དུ in every respect, to all intents and purposes—this phrase is used whenever people of rank are addressed: རྣམ་ཀུན་ཕྱུགས་རྗེ་མགོ་འདྲེན་བཀའ་དྲིན་མཚུངས་བྲལ most honoured patron, altogether incomparable as to grace and goodness. 2. adj. different, distinct, individual, respective: འོད་ཟེར་རྣམ་པ་བཞི four (separate) rays of light; ཇོ་བོ་རྣམ་(པ)གཉིས the two lords respectively; བདག་འདིར་ཚོགས་བུ་མོ་རྣམ་པ་ལྔ we five individual girls here assembled (*Mil.*); ཆོ་འཕྲུལ་རྣམ་པ་བཅོ་བརྒྱད the eighteen different wonderful feats; ཞལ་ཟས་རྣམ་པ separate dishes of food; རྣམ་པ་ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས་གཟུགས་ནི་ཁ་དོག་དང་དབྱིབས་ཀྱི་རྣམ་པའོ omniscience is that in which both colour and form are individually included (*Vai. şń.*). 3. division, class, species: དཔུང་རྣམ་བཞི the four species of troops; རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས *ṟnam-pa şna-tshogs* different sorts; རྣམ་པ་བཞི of four different kinds. 4. manner, way: རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་སྒོ་ནས in manifold manner, variously, frq.; རྣམ་པ་ཐམས་ཅད in every way; རྣམ་པ་དྲུག་ཏུ (the earth shakes) in six ways, *i.e.*, directions. 5. effect, result, consequence; དེ་ལ་མི་དགའ་བའི་རྣམ་པས from vexation at it; བསེར་མའི་རྣམ་པས in consequence of the cold wind (*Mil.*). 6. shape, aspect, form: རྣམ་པ་དང་བཅས་པ साकार assuming individuality, personified outward appearance, figure, shape (*A. K.*); ལྕགས་ཀྱུའི་རྣམ་པ *ḻcagş-kyuẖi ṟnam-pa* in the shape of a hook (*Vai. şń.*); སྟོན་པའི་རྣམ་པར་སྤྲུལ *ştonpaẖi ṟnam-par şprul* he assumed the form of the teacher (*Tā.*); ཆོས་སྐུའི་རྣམ་པར་འགྱུར་བ to appear in a spiritual form (*Glr.*); ལུས་འདི་ནི་རོའི་རྣམ་པར་འགྱུར this body turns into a corpse; and so in most cases with regard to the whole appearance [in substance (from *Jä.*)]. 7. time as an unit: རྣམ་པ་ཀུན *ṟnam-pa kun* बहुधा atoms of all things; time without end; རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ *ṟnam-pa kun-tu* at all times, perpetually (*M̱ńon.*). བློ་ངན་འདི་ལས་བར་ཆེ་བ་མེད། དེ་ཕྱིར་རྣམ་པ་ཀུན་ཏུ་འདི་སྤང་བྱ there is no greater danger than an evil thought, therefore it should be avoided at all times (*Lo. 26*).

རྣམ་པ II: in Budh. that which is cognizable, can be measured, or conceived is called *ṟnam-pa*; that which is inconceivable or incomprehensible is *ṟnam-pa meḏ-pa* (*K. d.* ཀ, *45*).

རྣམ་པར *ṟnam-par* or རྣམ *ṟnam* full, complete, all; fully, completely, to the uttermost: རྣམ་པར་བཀོད *ṟnam-par ḇkod* fully arranged; རྣམ་པར་མཁས་པ thoroughly wise, fully acquainted with; རྣམ་པར་འཁོར quite dazed; རྣམ་པར་གཏོང་བ resigning all, thoroughly giving up; རྣམ་པར་ལྟམས་པ *ṟnam-par ḻtams-pa* quite full, full to the brim; རྣམ་ཐར complete escape, emancipation, and hence: memoir, life, biography. For other compounds and examples, v. separate headings.

རྣམ་བཀྲ or རྣམ་པར་བཀྲ विचित्र variegated, piebald.

རྣམ་སྐྲག(འཁྲུགས) *ṟnam-skrag* (*ẖkhrugş*) विह्वल [very agitated, overcome]*S.*

རྣམ་སྐྱེས *ṟnam-şkyeş* or རྣམ་པར་སྐྱེས *ṟnam-par şkyeş* a king.

Syn. རྒྱལ་པོ *ṟgyal-po*; ས་དབང་ *sa-ḏwań* (*M̱ńon.*).

རྣམ་སྐྱེད་ *ṟnam-skyeḏ* to procreate; procreation.

རྣམ་དཀར་རྩེ *Ṟnam-ḏkar-ṟtse* (Nangar-tse) n. of a small town with a fort situated on the western shore of lake Yamdok on the highroad from Gyang-tse to Lhasa.

རྣམ་ཁྲོ *ṟnam-khro* विक्रोध, विह्वर wrath [shameless anger]*S.*

རྣམ་མཁས་མ *ṟnam-m̱khaş-ma* a clever, wise woman (*M̱ńon.*).

རྣམ་མཁྱེན *ṟnam-m̱khyen* omniscience; the term in later lit. has been applied to Buddha: དུས་འདས་མ་འོངས་ད་ལྟ་དང་། ཕྱོགས་བཅུའི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ཁམས་དང་། སངས་རྒྱས་དང་། སེམས་ཅན་གྱི་གནས་ཚུལ་

ན

ཚང་མ་དུས་མཐའི་སྐད་ཅིག་མ་གཅིག་ལ་གཟིགས་པའོ། དེ་འདྲ་གཟིགས་ཐུབ་པའི་རྣམ་མཁྱེན་ནི་སངས་རྒྱས་ཁོ་ནའི་རྒྱུད་ལ་ཡོད་དོ། (*G̲ser-phreñ 68*) the omniscience to be able to see things in that manner exists only in the nature of Buddha.

རྣམ་འཁོར or རྣམ་པར་འཁོར་བ *r̲nam-h̲kh̲or r̲nam-par h̲kh̲or-wa* विभ्रम [mistake, flurry]*S.*

རྣམ་གྲངས *r̲nam-grañṣ* पर्याय 1. specification, enumeration: རྒྱལ་པོའི་རྣམ་གྲངས *r̲gyal-poh̲i r̲nam-grañṣ* enumeration of the names of kings. རྣམ་གྲངས་དཔག་ཡས *r̲nam-grañṣ d̲pag-yaṣ* (ཁ་གྲངས་མི་འདྲ་བ་མང་པོ *kha-grañṣ mi-h̲dr̲a-wa mañ-po*) many different individual things, great variety of numbers (*R̲tsii.*). མཚན་རྣམས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས the component parts of names according to their etymological value (*Tā. 69, 3-3*). 2. treatise, dissertation, a paper ཆོས་ཀྱི *choṣ-kyi* frq.

Syn. of 1. གནས་སྐབས *gnaṣ-ṣkabṣ*; རིམ་པ *rim-pa*; སྤྲུལ་པ *ṣprul-pa*; རྣམ་པ *r̲nam-pa* (*Situ. 45*).

རྣམ་གྲོལ *r̲nam-grol* or རྣམ་པར་གྲོལ་བ *r̲nam-par grol-wa* विमुक्ति emancipation, complete escape from re-birth. རྣམ་གྲོལ་ཡོན་ཏན་བསྟན་པའི་མདོ a *Sûtra* in *K. d.* ཞ, *199.*

རྣམ་གླིང *R̲nam-gliñ* or རྣམ་རྒྱལ་གླིང *R̲nam-r̲gyal-gliñ* 1. n. of a monastery in the town of རྣམ་གླིང་རྫོང *R̲nam-gliñ-r̲d̲soñ* in the Shang district of the province of Tsang (*R̲tsii.*). 2. n. of a Bon work (*G. Bon. 4*).

རྣམ་འགྱེད *r̲nam-h̲gyed̲* n. of a fabulous number: ཐམས་ཅད་རྣམ་འགྱེད་སྟོང ··མཆོག (*Ya-sel. 57*).

རྣམ་འགྱུར I: *r̲nam-h̲gyur* विक्रिया, विकार change (for the worse) in illness; affliction of mind: རྣམ་འགྱུར་མི་མངའ་བ निर्विकार without anything affecting the mind, the mind in its serene, calm state; རྣམ་འགྱུར་ཅན one whose mind has been affected, changed for good or bad; རྣམ་འགྱུར་མེད་པ convalascent; recovered from illness.

Syn. ནད་སངས་པ *nad̲-sañṣ-pa*; ནད་ལས་ཐར་བ *nad̲-laṣ thar-wa* (*M̲ñon.*); without disturbance in the mind or anger; also change from the normal state of the mind.

རྣམ་འགྱུར II: 1. form, figure, shape; ཡི་གེའི་རྣམ་འགྱུར the form of letters (written or printed) (*Glr.*). 2. behaviour, demeanor; ལུས་ངག་གི་རྣམ་འགྱུར (*Vai-ṣñ.*); of a sick person, རྣམ་འགྱུར་མཛེས་པ *r̲nam-h̲gyur m̲dseṣ-pa* mimic gestures or performances, mummers' dance. 3. graceful carriage of the body, strutting walk; pride.

རྣམ་རྒྱལ *r̲nam-r̲gyal* or རྣམ་པར་རྒྱལ 1. विजय complete victory; a common appellation of persons, deities and monasteries: རྣམ་རྒྱལ་ཆོས་སྡེ *R̲nam-r̲gyal Choṣ-ṣde* the Dalai Lama's personal monastery on Potala at Lhasa. 2.= ཨ་རུ་ར་གསེར་མདོག mystic. 3. as met.= ཀུ་བ gourd (*M̲ñon.*).

རྣམ་རྒྱལ་ཤིང *r̲nam-r̲gyal-çiñ* 1. one of the names of Arjuna the third of the Pāṇḍava brothers (*M̲ñon.*); a name of ṣaḍānana the youngest son of Mahādeva (*M̲ñon.*). 2.= རྒྱལ་མཚན *r̲gyal-m̲tshan* ध्वज, पताका; the standard of victory (*M̲ñon.*).

Syn. རྒྱལ་བྱེད་ཤིང *r̲gyal-byed̲-çiñ*; ཆུ་ཀླུང་ཤིང *chu-k̲luñ-çiñ* (*M̲ñon.*).

རྣམ་རྒྱལ་བུམ་པ *r̲nam-r̲gyal bum-pa* 1. a consecrated water pot supposed to contain an elixir of life which Buddha Amita Āyuṣa holds in his hands; any vessel containing charmed water; རག་དང་ཟངས་དམར་གྱི་རྣམ་རྒྱལ་བུམ་པ the consecrated water-pot made of brass or red-copper (*R̲tsii.*). 2. n. of a sanctuary in Yarlung.

རྣམ་རྒྱས *r̲nam-r̲gyaṣ* विस्तीर्ण copious, abundant.

རྣམ་སྒེག་མ *r̲nam-ṣgeg-ma* a coquettish woman.

Syn. འགྲམ་སེར་ ẖgram-ser ; སྐྱེ་བོའི་སྐྲ་ཅན་ s̱kye-ḇoẖi s̱kra-can (M̱ńon.).

རྣམ་སྒྱུར་འགྲོ་ལུས་ ṟnam-s̱gyur ẖgro-lus̱ as met. the sun (M̱ńon.).

རྣམ་སྒོམ་ ṟnam-s̱gom विभावरी ; met. night.

རྣམ་གཅོད་ ṟnam-g̱coḏ and ཡོངས་གཅོད་ yońs̱-g̱coḏ, विसर्ग [relinquishment, leaving; a full pause consisting of two dots]*S*. རྣམ་བཅད་ཅན་ ṟnam-ḇcaḏ-can a passage or sentence at the end of which two dots, one above another, are put is called *Ṟnam-ḇcoḏ-can* (*Ya-sel. 47*).

རྣམ་འཇིག་ ṟnam-ẖjig विषाद sadness.

རྣམ་འཇོམས་རྩ་བ་ ṟnam-ẖjoms̱ ṟtsa-wa (སྨན་) n. of a medicinal root.

Syn. མངར་བ་ m̱ńar-wa ; སྐར་ཆེན་ s̱kar-chen ; སྐར་མའི་དྲི་ལྡན་མ་ s̱kar-maẖi dṟi-ḻdan-ma ; འོ་མ་དཀར་པོ་ ẖo-ma ḏkar-po ; བུར་ཤིང་དྲི་ bur-çiń-dṟi ; རྔ་མོ་ ṟńa-mo ; གྲགས་ལྡན་ grags̱-ḻdan (M̱ńon.).

རྣམ་འཇོམས་ ṟnam-ẖjoms̱ bashfulness.

རྣམ་གཉིས་སྦྱར་སྤོས་ ṟnam-g̱ñis̱ s̱byar-s̱pos̱=དྲི་མི་ཞིམ་པ་ bad smell, stink (M̱ńon.).

རྣམ་རྟོག་ ṟnam-ṟtog or རྣམ་པར་རྟོག་པ་ विकल्पना, तर्क, वितर्क, विचार 1. cogitation, actual perception, thought, reflection. [तर्क reasoning or confutation; विचार disputation]*S*. It is variously stated by Tibetan sages:—རྣམ་རྟོག་ཐམས་ཅད་སྤང་བྱ་ཡིན་པས་ that all cogitation is to be avoided (*Grub.* ད, *76*); སེམས་ལ་བཟང་ངན་གང་ཤར་བ་ལ་རྣམ་རྟོག་ཟེར་ all that occurs in the mind, *i.e.*, thoughts good or bad, is called *Ṟnam-ṟtog*. 2. unreal conclusions, imagination, aberrations of the mind. 3. in philosophy: obscuration, viz., of the clear and direct (nihilistic) knowledge of truth by reasonings in the mind of the individual, error (*Was.* 305). 4. in pop. language disgust, distaste, རྣམ་རྟོག་སྐྱེད་པ་ ṟnam-ṟtog s̱kyeḏ-pa to feel disgust (*Jä.*). 5. शङ्का doubt, scruples, misgiving; ཡིད་ཀྱི་རྣམ་རྟོག་དཔྱོད་པ་ yiḏ-kyi ṟnam-ṟtog-ḏpyoḏ-pa to remove doubts from the mind (*Ńag.*); རྣམ་རྟོག་ཅན་ ṟnam-ṟtog can or རྣམ་རྟོག་ལྡན་ ṟnam-ṟtog-ḻdan doubtful, hesitating. རྣམ་རྟོག་མི་མངའ་བ་ ṟnam-ṟtog mi-m̱ńaẖ-wa=རྣམ་རྟོག་མེད་པ་ ṟnam-ṟtog meḏ-pa doubtless, unquestionably.

Syn. ཀུན་རྟོག་ kun-ṟtog ; ཡིད་གཞུང་ yiḏ-gshuń ; ཡིད་ཀྱི་ལས་ yiḏ-kyi-las̱ ; སེམས་ཀྱི་ལོངས་སྤྱོད་ sems̱-kyi loń-s̱pyoḏ ; ཡང་དག་རྟོག་ yań-dag-ṟtog ; ཡིད་ལ་བྱེད་པ་ yiḏ-la byeḏ-pa ; རྟོག་དཔྱོད་ ṟtog-ḏpyoḏ ; རྟོག་པ་ ṟtog-pa ; དྲན་པ་ dṟan-pa ; བསམ་མནོ་ ḇsam-m̱no (M̱ńon.).

རྣམ་ཐར་ ṟnam-thar, v. རྣམ་པར་ཐར་བ་ ṟnam-par thar-wa.

རྣམ་ཐར་སྒོ་གསུམ་ ṟnam-thar s̱go-g̱sum the three doors of विमोक्ष emancipation: (1) སྟོང་པ་ཉིད་ *Çūnyatā* शून्यता [void]*S*. (2) མཚན་མ་མེད་པ་ अनिमित्तं [unconditioned]*S*.; (3) སྨོན་པ་མེད་པ་ अप्रणिहित [passionless]*S*.

རྣམ་ཐོས་ ṟnam-thos̱ or རྣམ་པར་ཐོས་ ṟnam-par thos̱ 1. n. of a *Sa-ḇdag* or demi-god. 2.=ཤེས་རབ་ཅན་ one possessed of wisdom, spiritual knowledge (M̱ńon.).

རྣམ་ཐོས་སྲས་ *Ṟnam-thos̱-sras̱* the king of the Noijin or mountain deities who guards the northern quarters (M̱ńon.). Is also, in a way, amalgamated with Kuvera or Vais'ravaṇa, the god and guardian of wealth, whom he is sometimes identical with and sometimes differentiated from. He is furthermore classed with the དྲག་གཤེད་ deities and also placed in the Yamantaka group. His Mongol designation seems to be *Bisaman-tegri*, while in Japan he is styled *Bishamun*.

Syn. བྱང་ཕྱོགས་བདག་པོ་ *Byań-phyogs̱ ḇdag-po* ; རྒྱལ་པོའི་རྒྱལ་ *ṟgyal-poẖi ṟgyal* ; དཔལ་གཏེར་གསང་བདག་ *ḏpal-g̱ter g̱sań-ḇdag* ; གཏེར་གྱི་བདག་ *g̱ter-gyi-ḇdag* ; མིའི་ཆོས་ལྡན་ *miẖi chos̱-ḻdan* ; ངལ་བསོས་པོ་

ńal-ḇsos̱-po; འོད་ཡངས་ཚ་བོ *ẖoḏ-yańs̱ tsha-ḇo*; ཨེ་ལེའི་བརྒྱུད *E-leẖi ḇṟgyuḏ*; ནོར་སྦྱིན་འདྲེན་པ *nor-s̱byin ẖdṟen-pa*; གནོད་སྦྱིན་རྒྱལ *g̱noḏ-s̱byin ṟgyal*; ནོར་གྱི་བདག *nor-gyi-ḇdag*; དབྱིག་ཚར་འབེབས *ḏḇyig-tshar-ẖbebs̱*; ཡང་ཕྱོགས་སྐྱོང *yań-phyogs̱-s̱kyoń*. (*M̱ńon.*).

རྣམ་དག *ṟnam-dag* or རྣམ་པར་དག་པ विशुद्ध; 1. very pure, thoroughly cleansed, frq. 2. n. of the chaitya on the site of which Buddha cut off his locks with his sword and for the first time renounced the world and the pleasures of royalty.

རྣམ་དུལ *ṟnam-dul* or རྣམ་པར་དུལ=རྟ་མཆོག *ṟta-m̱chog* उच्चैःश्रवा the king of horses which possesses a wonderful power of hearing (*M̱ńon.*)

རྣམ་འདུད་སྐྱེས *ṟnam-duḏ s̱kyes̱* विनतात्मज; वैनतेय an epithet of the mythical *khyuń* bird (*M̱ńon.*).

རྣམ་དྭངས *ṟnam-dwańs̱* or རྣམ་པར་དྭངས= མཁས་པ a learned man (*M̱ńon.*).

རྣམ་གདུང་མ *ṟnam-g̱duń-ma* or རྣམ་པར་གདུང་མ n. of a very useful and important medicine.

Syn. སྐད་ཅིག་མ *s̱kaḏ-cig-ma*; སྡེ་ཚན་བུ་མོ *s̱de-tshan bu-mo*; ཕྲ་མོའི་འབྲས *phra-moẖi-ẖbras̱*; ལྕང་ལོ་མ *ḻcań-lo-ma*; མཚན་ཁུང་མ *m̱tshan-khuń-ma*; ས་སྐྱེས་མ *sa-s̱kyes̱-ma*; ཡུལ་བཟང་སྐྱེས *yul-ḇzań s̱kyes̱*; རབ་ཏུ་པད་དཀར *rab-tu paḏ-ḏkar*; པད་དཀར་སྐྱེས *paḏ-ḏkaṟ s̱kyes̱*; ཡངས་མ *yańs̱-ma*; མེའི་རྩེ *meẖi-ṟtse*; མཐའ་ཡས་པ *m̱thaẖ-yas̱-pa*; ཀུན་ཏུ་ཤུགས་ལྡན *kun-tu çugs̱-ḻdan*; རྒན་པོ་འཇོམས *ṟgan-po ẖjoms̱*; ཡན་ལག་མཉམ *yan-lag m̱ñam*; འགྲམ་ནག་མ *ẖgram-nag-ma*; སེར་བྱེད་མ *ser byeḏ-ma*; ཉ་མིག་ཅན *ña-m̱ig-can*; ཟླ་བའི་འཁྲི་ཤིང *zla-waẖi ẖkhri-çiń*; པ་ཊུའི་འདབ *po-ṭuẖi ẖdab*; གསལ་བའི་ལོ་མ *g̱sal-waẖi lo-ma*; གངས་ཅན་མ *gańs̱-can-ma*; ཚངས་མ *tshańs̱-ma*; ཟླ་བའི་སྙེ་མ *zla-waẖi s̱ñe-ma* (*M̱ńon.*).

རྣམ་འདུད *Ṟnam-ẖduḏ* विनतक n. of one of the seven golden mountains of the Buddhist cosmography which are situated round Meru (*Glr.*). It is so called from its crest being slightly bent (*So-rig.*).

རྣམ་འདྲེན *ṟnam-ẖdṟen* or རྣམ་པར་འདྲེན་པ विनायक [spiritual preceptor]*S.* འགྲོ་བ་རྣམས་འཁོར་བ་ལས་རྣམ་པར་འདྲེན་པ one who leads to *Nirvāṇa* (*S. kar. 6*), an epithet of Buddha; saviour.

རྣམ་འདྲེན་ཆེན་པོ *ṟnam-ẖdṟen chen-po*=རྣམ་འདྲེན *ṟnam-ẖdṟen* the great leader, an epithet of the *Bodhisattvas* who are incarnated for the purpose of conducting men along the path of *Nirvāṇa* (*Yig. k. 3*).

རྣམ་སྣང་གངས་ཆེན་མཚོ *Ṟnam-s̱nań gańs̱-chen m̱tsho* n. of a lake in Tibet (*B. ch. 10*).

རྣམ་སྣང་བྱེད *ṟnam-s̱nań-byeḏ* met. the sun.

རྣམ་བསྣུན *ṟnam-ḇs̱nun* विविध manifold; [various, many]*S.*

རྣམ་པར་དགེ་བའི་དུས *ṟnam-par ḏge-waẖi dus̱*= དུས་བཟང་པོ good times, auspicious time or moment, favourable time.

རྣམ་པར་རྒྱལ་བྱེད *Ṟnam-par ṟgyal-byeḏ* वैजयन्त n. of the celestial palace of Indra (*M̱ńon.*).

རྣམ་རྒྱལ་མ *Rnam-ṟgyal-ma* विजया n. of a goddess who is generally represented as possessed of 3 faces and 8 arms. In one of her right hands she holds an image of the Dhyani Buddha Amitabha, and from a left hand hang golden cords to which is attached the mystical syllable *Hri* wrought in silver. She is, it seems, identical with the goddess གཙུག་གཏོར་རྣམ་པར་རྒྱལ་མ *G̱tsug-g̱tor ṟnam-par ṟgyal-ma* or Ushnisha-vijaya, a popular deity in Japan.

རྣམ་པར་ལྡན་པ *ṟnam-par ḻdan-pa* वीत [gone away]*S.*

རྣམ་པར་འདུད *ṟnam-par-ẖduḏ* bending down most humbly, to bow respectfully.

རྣམ་པར་གནས *ṟnam-par-g̱naş* विहार to rest, repose; residing at a place comfortably.

རྣམ་པར་གནོན *ṟnam-par g̱non* 1. met. a lion. 2. horse in general (*M̱ñon.*). 3. hero; intrepid, fearless.

རྣམ་པར་སྣང་མཛད *Ṟnam-par şnañ-m̱dsaḏ* also རྣམ་སྣང་ *Ṟnam-şnañ* 1. Vairocana the chief of the five Dhyāni Buddhas or ཡེ་ཤེས་སངས་རྒྱས. Is usually as an effigy painted white in colour and is asserted to preside over the uppermost paradise situated in the zenith of the terrestrial skies. The Mongol designation is *Mushi gheigûlün dzokiakchi.* 2. = ཟླ་བ the moon.

རྣམ་པར་སྤྲོས་པ་མེད *ṟnam-par şpros-pa-meḏ* without enthusiasm, or zeal.

རྣམ་པར་འབབ་པ *Ṟnam-par ẖbab-pa* n. of a forest in the hill of Saṁkās'a in Uttara kuru (*K. d.* ར, *299*).

རྣམ་པར་བྱས *ṟnam-par-byaş* आकृति shape, form (*A. K. 2-95* v.).

རྣམ་པར་ཚིག *ṟnam-par tshig* द्रावक [solvent]*S.*

རྣམ་པར་བཞག་པ *ṟnam-par ḇshag-pa* व्यवस्थापन establishment; good arrangement.

རྣམ་པར་གཡེང་བ *ṟnam-par gyeñ-wa* very attentive [विक्षेपण throwing away, casting away, postponing]*S.*

རྣམ་པར་ཡངས་པ *ṟnam-par yañş-pa* = རྒྱ་ཆེ་བ wide and spacious (*M̱ñon.*).

རྣམ་པར་རིག་པ *ṟnam-par rig-pa* = རྣམ་པར་ཤེས་པ idea, notion; often = न्याय [principle]*S.*; also विज्ञान [knowledge]*S.* རྣམ་རིག་ཏུ་བཀྲལ་པ *ṟnam-rig-tu ḇkral-pa* 'explained in the sense of the idealists' (*Schf.*).

རྣམ་པར་རིག་བྱེད *ṟnam-par-rig ḇyeḏ* विज्ञप्ति science, knowledge.

རྣམ་པར་རོལ་བ *ṟnam-par rol-wa* विरमण, विरति enjoyment, merriment.

རྣམ་པར་ཤེས་པ *ṟnam-par çes-pa* विज्ञान 1. etymologically: perfect knowledge, consciousness. 2. in philosophy: one of the five *phuñ-po* or "aggregates." Is also used for: soul of the departed. By other authorities it is stated རྣམ་པར་ཤེས་པ is of two kinds, phenomenal consciousness or སྣང་བའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ and དངོས་པོ་སོ་སོར་རྣམ་པར་རྟོག་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ consciousness of external things, or that which distinguishes one from another (*K. d.* ཙ, *100*). Nine kinds of *Ṟnam-çeş* also are given:—(1) ཀུན་གཞི་རྣམ་པར་ཤེས་པ आलयविज्ञान [abode of knowledge, self-consciousness, the "ego" or "I"] *S.* (2) ལེན་པའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ प्रवृत्तिविज्ञान [momentary acts of knowledge] *S.* (3) ཉོན་མོངས་པ་ཅན་གྱི་ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ། आदानविज्ञान [image-receiving knowledge]*S.* (4) མིག་གི་རྣམ་པར་ཤེས་པ། चक्षुर्विज्ञान [visual knowledge]*S.* (5) རྣ་བའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ། श्रोत्रविज्ञान [auditory knowledge]*S.* (6) སྣ་བའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ། घ्राणविज्ञान [smell-knowledge]*S.* (7) ལྕེའི་རྣམ་པར་ཤེས་པ། जिह्वाविज्ञान [taste-knowledge]*S.* (8) ལུས་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ། कायविज्ञान [tactual knowledge]*S.* (9) ཡིད་ཀྱི་རྣམ་པར་ཤེས་པ། मनोविज्ञान [internal-sense-knowledge.]*S.*

རྣམ་པར་སྣུན་པ *ṟnam-par şnun-pa* [विस्यन्द flowing, issuing forth]*S.*

རྣམ་དཔྱོད *ṟnam-ḏpyoḏ* विचार, प्रज्ञा, मति discrimination, discernment, judgment. Syn. བློ་གྲོས *ḇlo-groş*; ཤེས་རབ *çeş-rab* (*M̱ñon.*) (*Yig. k. 88*). རྣམ་དཔྱོད་ཅན *ṟnam-ḏpyoḏ-can* = བློ་གྲོས་ཅན *ḇlo-groş-can* विचारिन् one who judges well, a judge (*Ñag.*). རྣམ་དཔྱོད་དང་ལྡན་པ sensible, possessed of judgment (*Situ. 2*). རྣམ་དཔྱོད་མཚུངས་མེད་ལྷག་བསམ་སྐྱེས་བུ་དེས། by that generous person who is without an equal in discretion (*Yiḏ. 47*).

རྣམ་པར་སྤྲོས་པ་མེད་པ *ṟnam-par şpros-pa med-pa* अविप्रपञ्च without (religious) fervour or zeal; not unreal or magical.

རྣམ་ཕུག་པའི་གྲུབ་མཐའ *R̲nam-phug-pah̲i grub-m̲thah̲* n. of a metaphysical and doctrinal treatise of one of the non-Buddhist schools of Magadha written by *R̲nam phug-pa* (*Theg. 33-39*).

རྣམ་ཕྱར *r̲nam-phyar* or རྣམ་ཕྱར་ལྔ *r̲nam-phyar-l̲ña* the five modes of reproof (*Yig.*).

རྣམ་ཕྱེ *r̲nam-phye*, རྣམ་ཕྱེད *r̲nam-phyed̲*, =རྣམ་པར་དབྱེ་བ 1. विभजन distinction, division, section: རྣམ་པར་ཕྱེ་སྟེ *r̲nam par phye-s̲te* विभज्य dividing, having divided or differentiated. 2.=རྣམ་ཕྱེད.

རྣམ་འཕྱོ *r̲nam-h̲phyo* as met. fish. རྣམ་འཕྱོའི་བདག་པོ *r̲nam-h̲phyoh̲i b̲dag-po* the king of fish, who is possessed of a thousand teeth. Syn. ཉ་ཡི་རྒྱལ་པོ *ña-yi r̲gyal-po*; མཆེ་བ་སྟོང་ལྔ *m̲che-wa s̲toñ-l̲ña*; སོ་མང་བ *so-mañ-wa*; ཁྲི་ཅན *khri-can* (*M̲ñon.*).

རྣམ་བྱེད *r̲nam-byed̲* विधाता, विधि, विधु [providence; fortune]*S.*

རྣམ་དབྱེ *r̲nam-d̲b̲ye* विभक्ति; भाग case or cases in *Gram.* [division, separation; also, case-endings.]*S.*

རྣམ་སྨིན *r̲nam-s̲min* or རྣམ་པར་སྨིན་པ विपाक, विपक्व lit. fully ripened, become mature. In Budh. the fullness of one's sin. སྡིག་པའི་རྣམ་པར་སྨིན་པ་ to suffer the effects of one's sins.

རྣམ་མཛེས *r̲nam-m̲r̲dses̲* or རྣམ་པར་མཛེས་པ *r̲nam-par-m̲r̲dses-pa* 1. very handsome, beautiful. 2.=སྐྱུར་རྩི་ཆེན་པོ *s̲kyur-r̲tsi chen-po* the large species of lime (*M̲ñon.*).

རྣམ་བཞག *r̲nam-b̲shag* व्यवस्थापन arrangement, order in reference to place, position=གནས་ལུགས (*Jä.*).

རྣམ་གཟིགས *R̲nam-g̲zigs̲* or Vipas'yi, the n. of the first of the six temporal Buddhas who preceded S'akyamüni: རྣམ་གཟིགས་མར་མེ་རིན་ཆེན་གཙུག། གྲངས་མེད་གསུམ་གྱི་ཐ་མར་བྱུང་ Vipas'yi, Dīpañkara and Ratna-chūḍa appeared at the end of the age called *Asañklya.* The Mongol appellation of the Buddha *Rnam-gzigs* is *Babashi.*

རྣམ་གཡེང་ *r̲nam-g̲yeñ* चञ्चल unsteady, vacillating, wavering, restless,=སེམས་གཡེང་ a changeable mind: རྣམ་གཡེང་ལ་དགའ་བའི་གྲོགས the friend who is fond of change (*H̲brom.* ཀ, *5*). རྣམ་གཡེང་པ *r̲nam-g̲yeñ-pa* one who is not of fixed purpose, always vacillating (*Yig. k. 26*).

རྣམ་གཡོ *r̲nam-g̲yo* explained by བུད་མེད་ཀྱི་ཉམས་འགྱུར fickleness, an attribute of the fair sex (*M̲ñon.*).

རྣམ་རབ་དྭགས་པོ་གྲྭ་ཚང་ *R̲nam-rab dwags̲-po grwa-tshañ* n. of a monastery situated to the west of Lhasa (*Loñ.* ཞ, *4*).

རྣམ་རིག་བྱེད *r̲nam-rig-byed̲*=ཤེས་རབ प्रज्ञा wisdom (*M̲ñon.*).

རྣམ་ཤེས *r̲nam-çes̲* or རྣམ་པར་ཤེས विज्ञान the mind, memory, intellect; knowledge. རྣམ་ཤེས་ཅན=ཤེས་རབ་ཅན or མཁས་པ *m̲kkas̲-pa.* རྣམ་ཤེས་ཙམ་པ *r̲nam-çes̲-tsam-pa* विज्ञानमात्र one who is possessed of only the *Vijñāna.* [n. of a sect in India and China who maintained that knowledge alone was real.]*S.* རྣམ་ཤེས་རྟེན *r̲nam-çes̲-r̲ten* चित्त the heart the basis of consciousness.

རྣམ་སྲས་གན་མཛོད *R̲nam-sr̲as̲ gan-m̲dsod̲* n. of the repository of precious articles (gold, silver, precious stones, etc.) belonging to the De-wa Zhung (sde-pa gshuñ) or central government of Lhasa (*S. kar. 178*).

རྣམ་གསལ *r̲nam-g̲sal* 1. विकाश light; enlightened person (*M̲ñon.*) 2. विद्युत् lightning. རྣམ་གསལ་བྱེད *r̲nam-g̲sal-byed̲* दिवाकर the maker of light, sun (*M̲ñon.*).

རྣམ་སྲོལ *r̲nam-sr̲ol*=ལུགས་སྲོལ *lugs̲-sr̲ol* tradition, custom: ང་ཤི་ཡང་ཁྱོད་ཀྱིས་ཕ་མེས་ཀྱི་རྣམ་སྲོལ་སྐྱོང་བར་སྣང་ in the event of my death your ancestral tradition (or customs) should be preserved (*A. 128*).

རྣམ་པར་ལྷུང་བ *ṟnam-par lhuñ-wa* विपतित entirely fallen (morally).

རྣམ་ལྷུན་གྲུབ་རྫོང་ *Ṟnam lhun-grub-ṟdsoñ* n. of a Jong in upper Nyang (ཉང་སྟོད) in Tsang.

རྣམས *ṟnamş* 1. (མང་ཚིག) the word or particle denotive of plurality: ལྷ་རྣམས the gods, ཀླུ་རྣམས *ḵlu-ṟnamş* the *Nāga* demi-gods, མི་རྣམས men, etc. 2. In *Bal.* the usual sign of the plural, but in col. language little used. May be annexed to adjectives and even whole phrases: ཆེ་རྣམས those which were large, the big ones; སྔ་རྣམས those in front; ལུག་ཁྱུ་དེ་མྱང་ནས་ཁྲིད་འོངས་རྣམས *lug-khyu de myañ-naş khriḏ-ẖoñş ṟnamş* those who had brought the flock of sheep from Nyang; གང་ཡོད་རྣམས whichever they were; མཇུག་ལ་སོང་རྣམས those that went behind.

རྣར *ṟnar* 1. abbr. of རྣམ་པར also abbr. of རྣམ་པར་ཐར or རྣམ་ཐར. 2. for རྣ་བར in the ear.

རྣལ I: *ṟnal* or རྣལ་མ=གཞི (*Ñag.*) basic or fundamental state, also=ཡང་དག or ངོ་ཐོག normal condition; real, actual; རབ་ཏུ་བྱུང་བའི་རྟགས་ཙམ་ལས། ལྟ་སྤྱད་རྣལ་མ་དང་མི་ལྡན་པས with the exception of the sign of ordination he was not possessed of real theoretical learning (*Yig.*). སེམས་རྣལ་དུ་གནས་པ=སེམས་བདེ་བར་གནས་པ the mind come to a state of happiness, *i.e.*, being in peace, or was in a tranquil state; ཕྱི་ནས་རྣལ་དུ་གནས་པ་ཐོབ पुनः प्रकृतिमापन्नः it again got to its original condition (*A. K. 1-16*). ཆོས་རྣལ་མ་བྱེད་པ=ཆོས་ངོ་ཐོག་བྱེད་པ performing real religious practices, to practise religion from the heart.

རྣལ II: 1. rest. ལུས་རྣལ་དུ་གནས་པར་གྱུར་ཏོ his body obtained rest; esp. tranquility of mind, composedness, absence of passion: རྣལ་དུ་ཕེབས་པ=སྔར་ལྟར་གཞི་བརྟན་པར་འགྱུར་བ to become steady in its nature as before; རྫིངས་ཆེན་པོ་རྣལ་དུ་ཕེབས་ནས *ṟdsiñş chen-po ṟnal-du phebş-naş* the large boat has arrived at the tranquil state (*A. 18*); སེམས་རྣལ་དུ་མི་གནས་པར his soul having no rest (*Tā.*). 2. seems to be related to མནལ, but in this form used in the sense of a dream or dreamful sleep (also a meditative trance): རྣལ་ལྟས *ṟnal-ḻtaş* signs of a dream; རྣལ་ལྟས་བཟང་པོ *ṟnal-ḻtaş ḇzañ-po* good prognostics of a dream (*Yig.*). དེར་རྣལ་སད་པ་དང་རྨི་ལམ་འདི་རྣམས་དགེ་འམ་མི་དགེ་དགོངས་ཏེ་རྟོག་བཅུང་ཞིག་སྐྱེས་པ *der-ṟnal saḏ-pa dañ ṟmi-lam ẖdi-ṟnamş ḏge-ẖam mi-ḏge ḏgoñş-te ṟtog-bcuñ-shig şkyeş-pa* as soon as the trance was over, then reflecting were these dreams and testings of visions auspicious or inauspicious, a maze of doubts arose.

རྣལ་འགོངས *ṟnal-ẖgoñş* विलङ्घ्य [crossing]*S.*

རྣལ་དུ་བཀོད་པ *ṟnal-du ḇkoḏ-pa* अध्यावसति 1. put in the way of ascetical practice. 2. endeavours.

རྣལ་འབྱོར *ṟnal-ẖbyor* केन्द्र; योग the realization of the happy state of meditation.

རྣལ་འབྱོར་པ *ṟnal-ẖbyor-pa* or རྣལ་འབྱོར *ṟal-byor* हंस; योगिन्; 1. lit. one who adheres to contemplative tranquility, a hermit, an ascetic given up to meditation, a yogi. 2. n. of one of the earliest Tibetan disciples of Atis'a (*Khriḏ. 56*). 3. acc. to *Sch.*, personal, visible.

རྣལ་འབྱོར་མ *ṟnal-ẖbyor-ma* योगिनी a female hermit or ascetic; but hardly known in Tibet in modern times. However, the lady-abbess of Sam-ding on lake Yamdok is usually accorded this distinction.

རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད *ṟnal-ẖbyor-ṟgyuḏ* योगतन्त्र [n. of a class of writings about the different *Tantrik* postures of *yoga*]*S.*

རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པ *ṟnal-ẖbyor şpyoḏ-pa* योगचर्य्या the practice of systematic meditation, but more especially an expert in the art.

རྣལ་འབྱོར་རྣམ་པ *ṟnal-ẖbyor ṟnam-pa* said to be=དཔལ་ལྡན་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ श्रीकालचक्र, *i.e.*, the

Kalachakra cultus (*M̱ñon.*). རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་རྩ་རྒྱུད=དེ་ཁོ་ན་ཉིད་བསྡུས་པ योगतन्त्रमूलतन्त्र तत्त्व the substance of *yoga-tantra* and *mūla-tantra* classes of writings, contained in *K. g.* ཇ, *213.* རྣལ་འབྱོར་རྒྱུད་ཀྱི་བཤད་རྒྱུད་རྡོ་རྗེ་རྩེ་མོ is contained in *K. g.* ཉ, and gives explanation of such mystic letters and terms as ཨོཾ་ཨཱ་ཧཱུྃ་སྭཱ་ཧཱ་ཕཊ *om-ā-hūṁ, sḇā-hā-phaṭ*, etc.

རྣལ་མའི་རྒྱུད *ṟnal-mahi-rgyuḏ* the real passage to Nīrvāna.

卐 **རྙིལ** *ṟnil*= སོའི་སྙིལ *soẖi s̱ñil* tbe gums.

རྣུར་བ *ṟnur-wa*, pf. བརྣུ་བ or བརྣུར་བ to pull forward or out of the way v. སྣུར་བ *s̱nur-wa.*

རྣོ་བ *ṟno-wa* तीक्ष्ण 1. sharp, pointed; ཤིན་ཏུ་རྣོ་བ तीक्ष्णतरः very sharp, རྣོ་མེད *ṟno-meḏ* dull, blunt; རྣོ་ཕྱུང་བ *ṟno-phyuñ-wa* to sharpen; རྣོ་འབིགས *ṟno-ẖbigs̱* auger, instrument to bore holes in wood or iron, etc. (*Ṟtsii.*). རྣོ་བྱས *ṟno-byas̱* sharpened knife. རྣོ་བྱེད *ṟno-byeḏ* a horn (*M̱ñon.*); རྣོ་འདོན་པ, རྣོ་ལེན་པ *ṟno-len-pa* to get sharp, to be sharpened; རྣོ་ཕྱུང *ṟno-phyuñ* a n. of females and males. 2. rank in taste, acrid, strong or penetrating (smell). 3. sharp, clever, shrewd, preceded by བློ, སེམས, or རིག.

རྣོན་པོ *ṟnon-po* धार sharp; sharpness (*A. K. 1-48*): རྣོན་པོ་བྱས *ṟnon-po byas̱* कट्ट, तीक्ष्ण sharpened; རྣོན་མང་དུ་བྱས *ṟnon muñ-du-byas̱* योगम् अभ्यतिस्म acute meditation.

སྣ *s̱na* घ्राण, नासिका; the nose but in the colloq. the usual term seems to be སྣ་ཀུ "*na-ku*" and in the *W.* སྣ་མཚུལ *s̱na-mtshul* pr. "*namtshul*" is the common word. སྣ་ཆུ *s̱na-chu* discharge or mucus from the nose; སྣ་ཆེན་པོ *s̱na-chen-po* a big nose, used also to designate a government commissioner or magistrate, just as the English slang term "beak" is vulgarly applied. སྣ་སྐད *s̱na-s̱kaḏ* whine, nasal twang; སྣ་གུག *s̱na-gug* flat nose; སྣ་སྒང *s̱na-s̱gañ* the bridge or top of the nose; སྣ་བུག *s̱na-bug* nostril. སྣ་ཀུན་ནས་དམའ་བ *s̱na kun-nas̱ ḏmaẖ-wa* अवटीट acc. to *S.*=flat-nosed. སྣ *s̱na* seems to be often used to designate a peak or projection from a mountain; also a promontary in a lake. Also, the tip or end of any thing: ཐག་སྣ *thag-s̱na* tip of a piece of string. སྣ་ཡི་བརྟག་པ *s̱na-yi ḇṟtag-pa* the prognostics of the nose: སྣ་རིང་རྣོ་བ་མཆོག་ཡིན་ལ *s̱na-riñ ṟno-wa m̱chog yin-la* a long aquiline nose is the sign of shrewdness and of superior intellect; སྣ་རྩེ་སྦོམ་མཐུག་སྡིག་ལ་སྤྱོད *s̱na-ṟtse s̱bom-m̱thug s̱dig-la s̱pyoḏ* a thick obtuse nose indicates viciousness (in a man); སྣ་གོང་ལེབ་འཁྱོག་སྡུག་བསྔལ་མང་ a flat and crooked nose is an augury of much misery *Mi.*

སྣ II: sort, kind; part, portion; with ཚོགས *tshogs̱* or ཚོགས་པ=various, all sorts of: སྤོས་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་འདེབས་པ *s̱pos̱ s̱na-tshogs̱-kyis̱ ẖdebs̱-pa* (*Dzl.*); to strew all sorts of spices over……; རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས every kind, སྣ་མང་ *s̱na-mañ* (*Lex.*), སྣ་དཔག་ཏུ་མེད་པ (*Glr.*); སྣ་ཚད of every sort; རིན་པོ་ཆེ་སྣ་བདུན seven kinds of jewels; དར་སྣ་ལྔ་ five sorts of silk; also སྣ alone is added to substantives, inst. of སྣ་ཚོགས or=རྣམས: ཤིང་སྣའི་དུད་པ smoke from different sorts of wood; འབྲུ་སྣ་སྨིན་པ the ripening of corn (*Glr.*); སྣ་གཅིག single; ཆོས་སྣ a portion of the doctrine (*Schf.*) (from *Jä.*)

སྣ་ཁྲིད *s̱na-khriḏ*, (ལམ་པ་ཁྲིད་པ) नेता, नायक guide, leader.

སྣ་གོང་ *s̱na-goñ* trunk, proboscis (*Sch.*).

སྣ་ཅན་མ *s̱na-can-ma* गन्धवह the wind.

སྣ་བཅག་པ *s̱na-ḇcag-pa* to procure sanction for any thing through the kindness of a superior official: སྣ་བཅག་ཚན་ན་རྗེས་ནས་ལས་དེ་བྱེད་ཚོག the work may be undertaken after sanction has been obtained, etc.

སྣ་ཆེན་པོ *s̱na-chen-po* 1. chief official, judge. 2. n. of a place in Magadha (*Yig.*).

Syn. བློན་པོ *ḇlon-po*; ཁྲིམས་ཀྱི་ཁ་ལོ་པ *khrims̱-kyi kha-lo-pa*; གཞུང་ལུགས་འཛིན་པ *gshuń-lugs̱ ẖdsin-pa* (*M̱ñon.*).

སྣ་འཇུ *s̱na-ẖju* piece of wood bent in the shape of a ring to which the nose-string of yaks is attached (*Ṟtsii.*).

སྣ་རྟོག *s̱na-ṟtog* nostril; སྣ་རྟོག་ཆེ་ཞིང་སོ་རྣོ་བ *s̱na-ṟtog che shiń so-ṟno-wa* the nostrils were large and the teeth were pointed (*H̱brom. 117*).

སྣ་བསྟད་པ *s̱na ḇs̱taḏ-pa* to be confident of, rely on; also as abstr. noun: trust, confidence.

སྣ་ཐག *s̱na-thag* 1. रश्मि; प्राग्वाह a rope passed through the nose of a beast of burden to lead it by. 2. proboscis, སྣ་ཐག *s̱na-thag* or སྣ་མཆུ་སྲིང་བ *s̱na-m̱ehu s̱riń-wa* to stretch it forward (*Pth.*, *Jä.*).

སྣ་ཐུང་བ *s̱na-thuń-wa*= སྲོ་ཐུང་བ *sro-thuń-wa* short-tempered, also one who loses his spirits very easily (*M̱ñon.*).

སྣ་དྲི *s̱na-ḏri* prob.= སྣབས *s̱nabs̱* (*Meḏ.*).

སྣ་དྲོངས *s̱na-ḏrońs̱* leader, conductor: ཤིང་རྟ་དཀར་པོ་གསུམ་གྱི་སྣ་དྲོངས་ལ for the conductor of the three white chariots (*A. 4*).

སྣ་འདེད་པ *s̱na-ẖdeḏ-pa* 1. སྔོན་དུ་འགྲོ་མཁན one who goes before; a fore-runner, pioneer. 2.= དང་པོར་འགྲོ་བ to precede, go before.

སྣ་འདྲེན *s̱na-ẖdṟen* leader, commander; སྡུག་བསྔལ་གྱི་སྣ་འདྲེན *s̱dug-ḇs̱ñal-gyi s̱na-ẖdṟen* one that causes misfortune, author of it (*Jä.*). སྣ་འདྲེན་པ to lead, conduct; to head an expedition.

སྣ་དྲངས *s̱na-dṟańs̱*= འགོ་བྱས་ནས *ẖyo-byas̱-nas̱* having taken the lead of (*A. 65*).

སྣ་ནམ *S̱na-nam* Samarkand in Bokhara: སྣ་ནམ་རྡོ་རྗེ་བདུད་འཇོམས *S̱na-nam ṟdo-ṟje ḇduḏ-ẖjoms̱* n. of a certain Buddhist sage who belonged to Samarkand (*Deb.* ག, *2*). ཆབ་སྲིད་སྣ་ནམ་ལ་སྟེར་ངེས *chab-sṟiḏ s̱na-nam-la s̱ter-ńes̱* it was settled that the kingdom should be given to Nanam (*Ya-sel. 14*).

སྣ་སྣེམ *s̱na-s̱nem*, lazy: སྣ་སྣེམ་མ་འདུག་ཅིག *s̱na-s̱nem ma-ẖdug-cig* do not sit here so idly, without any object! (*Sch.*).

སྣ་ཕུ *S̱na-phu* n. of a place in Tibet (*Loń.* ཟ, *28*).

སྣ་བ *s̱na-ba* or སྣ་པ or སྣ་བོ= གཙོ་བོ leader, a guide: གོམ་གསུམ་ཙམ་ལ་འང་སྣ་བོ་དགོས for about every third step a guide was necessary.

སྣ་བ་འཛིན *s̱na-wa ẖdsin* (evidently ཉ་བ་འཛིན) कर्णधार ship-commander, boat-man.

Syn. མཉན་པ *m̱ñan-pa*; གྲུ་ཡི་ཁ་ལོ་པ *gru-yi kha-lo-pa*; གྲུ་མཁན *gru-m̱khan* (*M̱ñon.*).

སྣ་བབས *s̱na-babs̱* the glanders [*Sch.*).

སྣ་བུམ *s̱na-bum* मसीधानी [ink-stand]*S.*

སྣ་བོ་ལ་ཁ *S̱na-wo la-kha* on the top of the mountain of *S̱na-ḇo* situated between Gyang-ıse and Rong cham-chen དེ་ནས་དོལ་དུ་ཕྱིན་ཏེ་སྣ་བོ་ལ་ཁ་ནས་དུང་བུས་ནས then arriving at Dol he caused a trumpet to be sounded from the top of སྣ་བོ Nao peak (*A. 90*).

སྣ་བོན *s̱na-bon* certain Bon charms which are uttered by the leader of a marriage procession in Tibet (*D.R.*).

སྣ་སྦྱོང *s̱na-s̱byoń*, སྣ་སྨན *s̱na-s̱man* snuff (*Med.*)

སྣ་སྦྲང *s̱na-s̱brań*= སྣབས་ལུད *s̱nabs̱-luḏ* mucus.

སྣ་མ *s̱na-ma* 1. (*Cs.*), the blossom of the nut-meg tree? 2. v. སྣ compound. कुचेल [1. n. of a plant *Cissampelos hexandra.* 2. badly clothed]*S.*

སྣ་མ *s̱na-ma* or སྣ་མའི་མེ་ཏོག *s̱na-maẖi me-tog* जातिकुसुम n. of a flower [*Jasminum grandiflorum*]*S.*

སྣ་སྨད *S̱na-s̱mad* n. of a place in Tibet, lower part of the place called སྣ *S̱na.*

སྣ་རྩེ *s̱na-ṟtse* the top or point of the nose; and སྣ་རྩེར་སྒྲོར་མ་རྡེབས་པ་ནི, ཐུགས་བདེ་མི་བདེ་འདི་བའི is a mystic phrase of the Khadoma spirits (*M̱khaẖ-ḇṟdo.*) (*K. g.* ང་, *70*).

སྣ་ཚང་ *s̱na-tshań*= སྣ་ཚོགས་ཚང་བ complete in varieties.

སྣ་ཚོགས *s̱na-tshogs̱* 1. विश्व, चित्र, नाना, v. སྣ *s̱na* II. 2.=ཀུན all. སྣ་ཚོགས་འགེངས *s̱na-tshogs̱-ẖgeńs̱* विश्वम्भर [1. the earth. 2. that fills or supports the universe]*S.* སྣ་ཚོགས་རྒྱུ *s̱na-tshogs̱ ṟgyu*=ཉ fish (*M̱ńon.*). སྣ་ཚོགས་བསྒྲུབ *s̱na-tshogs-ḇs̱grub*=विरिञ्चि [Brahmā]*S.* སྣ་ཚོགས་བསྒྲུབ་བྱེད་ *s̱na-tshogs̱-ḇs̱gṟub byeḏ* विश्वकृत् [maker of all things, Vis'va-kartā]*S.*

སྣ་ཚོགས་ཅན *s̱na-tshogs̱-can* कुक्कुभ the water bird [a wild cock]*S.*

སྣ་ཚོགས་ཏོག *S̱na-tshogs̱ tog* विश्वकेतु n. of the son of Kāmadeva (*M̱ńon.*).

སྣ་ཚོགས་རྟ་ཅན *S̱na-tshogs̱ ṟta-can* an epithet of the god of wind (*M̱ńon.*).

སྣ་ཚོགས་འཐུང་ *s̱na-tshogs̱-ẖthnń* विश्वपा [as met. all-drinking, the sun or moon or fire]*S.*

སྣ་ཚོགས་མདོག *s̱na-tshogs̱ m̱dog*=བ་བླ *ba-ḇla* [कर्बुर lit. variety of colours; the plant *Curcuma amhaldi* or *zerumbet*]*S.* Also =གར་གྱི་བརྒྱན stage dress (*M̱ńon.*).

སྣ་ཚོགས་མདོག་ཅན *s̱na-tshogs̱ m̱dog-can*, སྒྲ་གཅན་གྱི་མཇུག་མ the comet's tail (*M̱ńon.*).

སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེ *S̱na-tshgs̱ ṟdo-ṟje* the Vis'va-vajra or four-fold dorje which the *Yum* or Sakti of *Don-grub* the fifth Dhyani Buddha bears in her hand.

སྣ་ཚོགས་སྡེ *S̱na-tshogs̱-s̱de* उरण n. of a medicine (*M̱ńon.*). [the plant *Cassia alata* or *Tora.*]*S.*

སྣ་ཚོགས་མིག་ལྡན་མ *S̱na-tshogs̱ mig-ḻdan-ma* n. of a *Noijin* goddess (*K. g.* ང་, *130*).

སྣ་ཚོགས་གཙུག་ཅན *s̱na-tshogs̱ gtsug-can* बृहस्पति the spiritual guide of the gods, Vṛhaspati (*M̱ńon.*).

སྣ་ཚོགས་འཛིན *s̱na-tshogs̱-ẖdsin*=ས་གཞི as met. the earth (*M̱ńon.*).

སྣ་ཚོགས་ཤིང་རྟ *s̱na-tshogs̱ çiń-ṟta*=ཉི་མ *ñi-ma* सूर्य्य the sun (*M̱ńon.*).=चित्ररथ ['having a variegated car,' the sun]*S.*

སྣ་འཛོམས་པ *s̱na-ẖdsoms̱-pa*=སྣེ་འཛོམ *s̱ne-ẖdsom.*

སྣ་རོ *s̱na-ro* or སྣ་རུ *s̱na-ru* 1.=ན་རུ the sign of the vowel o ˘ (*Situ. 12*). 2. snuff-bottle made of the horn of yaks or of goats.

སྣ་ལེན་པ *s̱na-len-pa* 1. to give shelter or lodging. 2. hospitality.

སྣག *s̱nag* a tribal name.

སྣག་ཚ *s̱nag-tsha* मसी ink. སྣག་ཁུམ an ink-pot; སྣག་སྨྱུག *s̱nag-s̱myug* pen and ink; སྣག་ཚ་དང་སྨྱུ་གུ *s̱nag-tsha dań s̱myu-gu* id. སྣག་སྨྱུག་མ་འཛོམ་སྐྱེ་ཅི་རྙེད་ཀྱིས་བྲིས་པས་ཡི་གེ་མི་གསལ་ཙམ་ཡོད both pen and ink together being not available he wrote with what he had, consequently the writing was not clear (legible) (*A. 100*).

སྣག་ཚ་འབྱར་བྱེད *s̱nag-tsha ẖbyar-byeḏ* glue, gum.

Syn. འབྱར་རྩི *ẖbyar-ṟtsi*; འབྱར་བྱེད *ẖbyar-byeḏ*; སྦྱིན *s̱byin* (*M̱ńon.*).

སྣག་ལས་སྐྱེས *s̱nag-las̱ s̱kyes̱* born of the family of S̱nag; gen. family extraction.

Syn. རྒྱུད་པ *ṟgyuḏ-pa*; རིགས་རྒྱུད *rigs̱-ṟgyuḏ*; གདུང་རྒྱུད *gduń-ṟgyuḏ* (*M̱ńon.*).

སྣགས་པ *s̱nags-pa*=འབགས་པ *ẖbags̱-pa* defiled, polluted.

སྣང་བ I: *s̱nań-wa* ज्योतिः, आभा, आलोक sbst. 1. brightness, light, lustre, glare. བར་སྣང་

"the light between," *i.e.*, the atmosphere, the light of heaven, the sky: བར་སྣང་ལས་ཆར་བབས་ཏེ་ རྩི་ཤིང་གི་འབྲས་བུ་ལོ་ཏོག་ཐམས་ཅད་དུས་གཅིག་ཏུ་སྨིན་ཏེ rain descending from the heavens the fruit of the fruit-trees and all the crops matured together (*Pth.*). སྣང་བ་ཡོད་པའི་དུས་སུ when there is light, when it is light; fig. ཆོས་ཀྱི་སྣང་བ the light of doctrine (*Dzl.*). Syn. སྣང་བྱེད *s̱nań-byeḏ*; སྣང་གསལ *s̱nań-gsal*; གསལ *gsal*; མངོན་པར་གསལ་བ *m̱ńon-par gsal-wa*; འོད་ཟེར *ẖoḏ-zer*; འོད་འབར *ẖoḏ-ẖbar*; སྒྲོན་མེ *s̱gron-me*; རབ་གསལ *rab-gsal* (*Mńon.*). 2. an objective appearance or thing seen, an apparition: མི་མང་པོས་དེད་པའི་སྣང་བ་འབྱུང་ངོ་ there is an appearance as of being pursued by many people; རྨི་ལམ་གྱིས་སྣང་རྣམས appearances in a dream. 3. दर्शन, a visual seeing, one's sight: བདག་རང་གི་སྣང་བ་མ་དག་པ་ཡིན my faculty of vision, my sight, is dimmed (*Jä.*) (more frq. intellectually) a view, opinion; སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྣང་བ་ལ in the view of Buddha; and hence: 4. thought, idea, notion, conception, c. genit.: འདི་ཐམས་ཅད་རང་གི་སེམས་ཀྱི་སྣང་བ་ཡིན all these things are only conceptions of your mind, your fancies; འཁྲུགས་པའི་སྣང་བ་འབྱུང་ (*Mil.*); བཀྲེས་སྣང་ཡེ་མེད་པར་གྱུར་ཏོ *ḇkres̱-s̱nań ye-meḏ-par gyur-to* he was even without a thought of hunger (*Mil.*); ཆོས་ལ་སྣང་བ་སྒྱུར turn your mind to religion! (*Mil.*); སྣང་བ་འགྱུར་བ to change hearts to repent, conversion. སྣང་བ་བདེ་བ pleased, cheerful, happy (*Pth.*); col. གཉིས་སྣང་ the arising of two ideas in the mind; གཉིས་སྣང་གི་རྟོག་པ hesitation, irresolution, wavering; མཐོང་སྣང perception, both physical and mental: མཐོང་སྣང་གི་སྤྲུལ་པ *m̱thoń s̱nań-gi s̱prul-pa* phantom, apparition; རང་སྣང་འཁྲུལ་བ an illusion of fancy (*Thgy.*) (*Jä*). 5. attainments, intellectual illumination.

སྣང་ཆགས *s̱nań-chag̱s̱* shifts of work from serfs or *mi-ser* according to their respective turns (*Ṟtsii.*).

སྣང་ཆུང་ *s̱nań-chuń* unimportant and of little use: སྣང་ཆུང་རིགས་ཞུ་བ་མིན་ཅིང་ not mentioning those that are unimportant (*Ṟtsii.*).

སྣང་བརྙན *s̱nań-ḇṟñan* 1. ཁ་ལ་མཛེས་པ very handsome outwardly (*Ńag. 33*). 2. = སྐུ་འདྲས reflected image, image.

སྣང་དག *s̱nań-dag* (ནང་རྟགས) colloq. the inward man, the heart, the soul; སྣང་དག་མ་བཏང་བ not to care at all, to be indifferent.

སྣང་ལྡན *s̱nań-ḻdan* भास्वत् as met. = the sun; སྣང་ལྡན་ཤིང་རྟ = སྐར་མ་བརྟན་པ *s̱kar-ma ḇṟtan-pa* ध्रुवतारा the polar star (*M̱ńon.*).

སྣང་བ II: vb. 1. to emit light, to shine, to be bright; སྣང་བར་བྱེད་པ to fill with light, to be enlightened, to illuminate; སྣང་བར་འགྱུར་བ to be filled with light, to be enlightened, *e.g.*, by the light of wisdom (*Jä.*); ཤིན་ཏུ་མི་སྣང་བའི་མུན་པ darkness entirely devoid of light (*Dzl.*). 2. to be seen or perceived, to show one's self, to appear; སྣང་བ་ཐམས་ཅད or ཕྱི་སྣང་བ་གང་འབྱུང་ every thing visible; ཕྱི་སྣང་བའི་ཡུལ all that is an object of senses (*Mil.*); ད་ལྟ་རྒྱུ་ཞིག་སྣང་ངོ་ now an opportunity shows itself (*Jä.*). ལུས་མི་སྣང་ཡང་གསུང་སྣང་བ་མ་ཆད་པ་བྱུང་ although the body had become invisible, yet the voice continued to appear and was heard without interruption (*Tā. 127. 11*); to have a certain appearance, to look (like), ཆད་པ་ལྟར་སྣང་བ as if it had been suddenly cut off (*Vai. s̱ń.*); སྣུམ་བཅས་སྣང་པ *s̱num-ḇcas̱ s̱nań-pa* (to look) greasy (*S.g.*); འཕྲུལ་དུ་སྣང་ངོ་ it looks like sorcery (*Glr.*) (cf. འཕྲུལ); མི་སྣང་བ invisible, མི་སྣང་བར་བྱེད་པ to disappear frq.; བཙུན་མ་རྣམས་མི་སྣང་བ་དང་ as their wives were not to be seen, were not present (*Dzl.* ༥༣, *17*); མི་སྣང་བར་འགྱུར་བ to become invisible, to efface the traces of a thing (*Jä.*).

སྣང་གཡེལ་ཅན *s̱nań-gyel-can* forgetful, lazy. ཡོན་ཏན་མེད་ཅིང་སྣང་བ་མཐོ་བ of no attainments yet high in appearances.

སྣང་བ III:=ཡོད་པ *Lex.*; in Amdo: སྣང་མི་སྣང་=ཡོད་མེད or འདུག་མི་འདུག is or is not, ཁྱོད་ལ་རྩམ་པ་ཨེ་སྣང་ *khyoḏ-la ṟtsam-pa e-s̱nań* I believe you have not barley-flour? ང་ལ་རྩམ་པ་མི་སྣང་ I have not barley-flour; ཞེས་ཕལ་སྐད་ལ་སྣང་ so it occurs in vulgar language, ཟེར་བ་སྣང་ it is said, *dicitur* (*Tā. 34, 14*); prob. also: to be in a certain state (of health), in a certain condition, etc.; in *C.* ད་ལྟ་གང་སྣང་གི་ཡོད་དམ how are you now (?) what have you been doing now? (*Jä.*).

མི་སྣང་བ *mi-s̱nań-wa* अन्तर्धान (*A. K. 111-21*) [to vanish or disappear]*S.*

སྣང་བ་དཀར་པོ *s̱nań-wa ḏkar-pa*=ཟླ་འོད moon-light (*Yig. k. 15*).

སྣང་བརྒྱུད་པའི་རབ་ཀླུང་ *s̱nań-ḇṟgyoḏ-paẖi rab-ḵluń* an epithet of the river Gaṅgā: གསུང་མཆིད་ཀྱང་སྣང་བ་བརྒྱུད་པའི་རབ་ཀླུང་བཞིན་རྒྱུན་ལ་བ་མཆིན pray let your kind letters flow (to me) like the Gaṅgā (*Yig. k. 36*).

སྣང་བ་ཅན *s̱nań-wa-can* प्रकाशवान् manifest, present in all its glory (*A. K. 111-21*).

སྣང་བ་མཆེད་པ *s̱nań-wa m̱cheḏ-pa* आलोकवृद्धि [increase of light]*S.*

སྣང་བ་ཐོབ་པ *s̱nań-wa thob-pa* to obtain light [आलोकलब्ध obtained light, enlightened]*S.*

སྣང་བ་མཐའ་ཡས *S̱nań-wa m̱thaẖ-yas̱* अमिताभ the fourth Dhyani Buddha Amitābha in his first form of existence, *i.e.*, in his *dharmakāya* or ཆོས་ཀྱི་སྐུ *chos̱-kyi-s̱ku.* In his *sambhoga* stage he is designated ཚེ་དཔག་མེད *Tshe-ḏpag-med*; and in the third or *nirmaṇa* stage འོད་དཔག་མེད *H̱od-ḏpag-med.* His present earthly incarnation as འོད་དཔག་མེད is the Panchhen Lama of Tashi-lhunpo.

+ སྣང་བ་གདོང་རེད་པ *s̱nań-wa ḡdoń-red-pa* to take up or undertake a work without much deliberation.

སྣང་བ་ནས་སྣང་བར་འགྲོ་བ *s̱nań-wa nas̱ s̱nań-war ẖgro-wa* ज्योतिर्ज्योतिःपरायणः to go from light to light.

སྣང་བ་ནས་མུན་པར་འགྲོ་བ *s̱nań-wa-mun-par ẖgro-wa* ज्योतिस्तमःपरायणः [going from light to darkness]*S.*

སྣང་བ་མེད་པ *s̱nań-wa med-pa* निराभासः [not possessing light, not bright]*S.*

སྣང་བའི་བདག་པོ *s̱nań-waẖi bdag-po* त्विषाम्पति [the lord of rays, the sun]*S.*

སྣང་བའི་དབང་པོ *s̱nań-waẖi ḏwań-po*=མིག the eye (*M̱ńon.*).

སྣང་བའི་མུ་ཁྱུད *s̱nań-waẖi mu-khyuḏ* विभानेमि; [the lustrous halo round the sun]*S.*

སྣང་བའི་མཛོད *s̱nań-waẖi m̱dsoḏ* the repository of light, *i.e.*, the sun (*M̱ńon.*).

སྣང་བར་མཛེས་མ *S̱nań-war m̱dses̱-ma* n. of a great Yakṣini, a she-demon (*K. g.* ད, *130*).

སྣང་བྱེད *s̱naẖ-byeḏ* भास्कर as met. the eye, the sun, light.

སྣང་བྱེད་གཉིས་པ *s̱nań-byeḏ gñis̱-pa* the second luminary, the moon (*Ńag.*) (*M̱ńon.*).

སྣང་བྱེད་ཟུང་ *s̱nań-byeḏ zuń* the two luminaries, *i.e.*, the sun and the moon.

སྣང་བྱེད་འོད་བྱེད *s̱nań-byeḏ ẖoḏ-byeḏ* as met. =the sun (*M̱ńon.*).

སྣང་མེད *s̱nań-meḏ*, v. ནང་མེད *nań-med.*

སྣང་ཚད *s̱nań-tshaḏ*, v. the measure of light.

སྣང་ཚུལ *s̱nań-tshul* the outward appearance, of a landscape; scenery (*Mil.*); appearance, opp. to essence, གནས་ཚུལ (*Was. 297*).

སྣང་ཚེ=ཉམ་སྣང་ *s̱nań-tshe*=*ñam-s̱nań* आभास [illumination, exhibition]*S.*

སྣང་མཛད *s̱nań-m̱dsaḏ* brightening, illuminating, also, illuminator.

སྣང་ཟེར་ཅན་མ s̱nań-zer can-ma, v. སྣང་ཟེར་ལྡན་མ.

སྣང་ཟེར་ལྡན་མ s̱nań-zer ḻdan-ma=འོད་ཟེར་ཅན་མ n. of a Bon deity, one refulgent with light, radiant (*B. Ch. IV*).

སྣང་འོད *S̱nań-ẖoḏ* n. of a flower (*K. d.* ཁ, *12*).

སྣང་རུ་སྒང་ *S̱nań-ru-s̱gań* n. of a place in Tibet near སྟོད་ལུང་ *S̱toḏ-luń* (*Loń.* ཛ, *3*).

སྣང་ཤས *s̱nań-ças̱* thoughts, fancies.

སྣང་གཤན *S̱nań-g̱çan* n. of a Bon priest of great mystical learning (*Jig.*).

སྣང་སེལ་ཁྲབ་གྱོན *S̱nań-sel khrab-gyon* n. of Bon deity of *Sa-ḇdag* class, who wears a coat of mail.

སྣང་སྲིད *s̱nań-s̱riḏ* संसार the visible, external world.

སྣང་གསལ *s̱nań-g̱sal* shining, bright, brilliant; ཆོས་ཀྱི་སྣང་གསལ་སྒྲོན་མེ the clear bright light of religion, also a lamp, light; syn. སྒྲོན་མེ་མར་མེ (*M̱ńon.*).

སྣད་པ *s̱naḏ-pa*, pf. བསྣད *ḇs̱nad* imp. སྣོད *s̱noḏ* to wound, to hurt, to stab: ལུས་སྣད་ནས being hurt in the body; ངའི་རྟ་སྣད་འགྲོ my horse might be injured; སྣད་ཀྱིས་དོགས་ཏེ afraid of hurting him (*Jä.*); of horned cattle: to butt (*Sch.*).

སྣབས *s̱nabs̱*, सिङ्घाणक mucus of the nose: སྣབས་ཕྱི་བ *s̱nabs̱ phyi-wa* to wipe one's nose, སྣབས་ཕྱིས pocket-handkerchief; སྣབས་ལུད snotty nose, snotty fellow (*Sch*).

Syn. སྣབས་ལུད *s̱nabs̱-luḏ*; ངར་སྣབས *ńar-s̱nabs̱*; སྣ་ལུད *s̱na-luḏ*; སྣ་ཡི་དྲི་མ *s̱na-yi dṟi-ma.*

སྣམ I: *S̱nam* 1. n. of a place in Tibet; སྣམ་གྱི་རེ་གད *s̱nam-gyi re-gaḏ* one of the thirty seven sacred places of the Bon (*G. Bon. 37*). 2. སྣམ घ्रात smelt.

སྣམ II: or སྣམ་བུ *s̱nam-bu* woollen cloth of various kinds, a blanket. ཀོང་སྣམ woollen cloth manufactured in Kong-bu; ཕོས་སྣམ English broadcloth; དབུས་སྣམ woollen cloth from Central Tibet and Lhasa. སྣམ་དཀར *s̱nam-ḏkar* शुक्लकम्बल white or woollen blanket. སྣམ་བུ་སྤུ་ཅན hairy cloth, frieze; སྣམ་ཡུག *s̱nam-yug* a whole piece or roll of woollen cloth. སྣམ་རས *s̱nam-ras̱* woollen and cotton cloth (*Mil.*).

† **སྣམ་ཕྱི** *s̱nam-phyi* privy, latrine.

Syn. ཆབ་ཁང་ *chab-khań*; ཕྱིས་ཁང་ *phyis̱-khań*; གསང་ཆོད *g̱sań-choḏ*. (*Mñon.*).

སྣམ་ཕྲག *s̱nam-phrag*=ཨམ་ཕྲག *am-phrag* in vulg. language: breast pocket.

སྣམ་བྲག *s̱nam-brag*=སྣམ་ཕྲག *s̱nam-phrag* or ཨམ་ཕྲག *am-phrag* the bosom, also the breast pocket. In colloq. *am-bák.*

སྣམ་འབྱར *s̱nam-ẖbyar* संघाटिका [a pair or couple; the aquatic plant *Trapa bispinosa*]*S.*

སྣམ་སྦྱར *s̱nam-s̱byar* a sort of loose mantle for priests (*Cs.*).

སྣམ་གཞོགས *s̱nam-g̱shogs̱* resp. for side (*Jä.*).

† **སྣམ་ལོགས** *s̱nam-logs̱*, also སྣམ་ཕྱོགས *s̱nam-phyogs̱*, may signify respectfully the whole bodily person of a deity or lama, usually, however, it indicates the sides only; also specially =ཟུར་དང་རྒྱབ side and back. The following passage occurs in a Tantrik ritual of the Tangyur: གུར་དང་བླ་རེ་ལྷ་སྣམ་ཕྱོགས་སྐྱོང་གཏོར་མ་སོ་སོར་དགྲམ *gur dań ḇla ṟe lha s̱nam-phyogs̱ s̱kyoń g̱tor-ma so-sor ḏgram* having sprinkled separately the torma offerings protecting the back and sides of the god and each lama, together with their canopies.

སྣར་ཐང་ *S̱nar-thañ* n. of a village and monastery about six miles to the south-west of Tashilhunpo. The monastery contains a printing press and a huge stock of wooden blocks embossed with the text of the Kahgyur and Tangyur encyclopœdias. སྣར་ཐང་རིག་པའི་རལ་གྲི *S̱nar-thañ Rig-paẖi ral-gri* n. of the great abbot of *S̱nar-thañ* who arranged the cutting of the text of the two collections of sacred books in block-type or xylograph (*Loñ.* ༢, *10*).

སྣར་པོ *s̱nar-po* or སྣར་མོ *s̱nar-mo* or སྣར *s̱nar* = རིང་པོ or རིང་མོ long, lengthwise.

སྣར་བ *s̱nar-wa* to shake or move to and fro: ཁྱིས་མཇུག་མ་སྣར་བ a dog wagging its tail; also v. བསྣལ་བ *ḇs̱nal-wa* to extend, protract.

སྣར་མ *s̱naṟ-ma* रोहिणी नक्षत्र 1. the third constellation or lunar mansion containing five stars and represented in the figure of a chariot; the wife of the moon. 2. तैलपर्णी [sandal, incense]*S.*

Syn. བི་རྫི *bi-ṟdsi*; དལ་བའི་ལྷ་ལྡན་མ *dal-waẖi-lha ḻdan-ma*; སྐྱེ་དགུའི་བདག་པོ *s̱ky-ḏguẖi ḇdag-po.*

སྣར་མ་སྐྱེས *s̱nar-ma s̱kyes* रौहिणेय [Balarama; the planet Mercury]*S.*

སྣར་མའི་བདག་པོ *s̱nar-maẖi ḇdag-po* = ཟླ་བ रोहिणीपति, चन्द्र the moon (*M̱ñon.*).

སྣལ་མ *s̱nal-ma* सूत्र [thread, silk thread, woollen thread, etc.; knitting-yarn, yarn used for other purposes; also for warp, abbyarn] (*Jä.*).

སྣུན་པ *s̱nun-pa* = རྡུང་བ *ṟduñ-wa* or བརྡུག་པ आहति beating, sticking in (*A. K.*). སྣུན་པར་བྱེད ग्रथयति [puts together]*S.* pf. and fut. བསྣུན 1. to prick into, *e.g.*, a stick into the ground, to thrust a weapon. 2. to suckle: ནུ་ཞོ་སྣུན་པ (*Pth.*) id. 3. to multiply (*Vai. s̱ñ.*, *Lex.*, *Sch.*).

སྣུབ་པ *s̱nub-pa* pf. བསྣུབས fut. བསྣུབ imp. སྣུབ or སྣུབས vb. a. to ནུབ་པ་མེད་པར་བཟོ་བ to do away with; to cause to perish; gen. fig. to suppress, abrogate, annul, destroy, annihilate, a religion; སྲོལ་བསྣུབས abolished the custom.

སྣུབས *S̱nubs* n. of a place in Tibet (*Deb.* ཀ, *2*). སྣུབས་གཉའ་ཏོ་རེ་རྩུག་ལོ *S̱nubs-gñaẖ To-re ṟtsug-lo* n. of the son of king *Tore Sroñ-ḇtsan* (*Yig.*) who was prince of *S̱nubs-gñaẖ.*

སྣུབས་མཚོ་གླིང་དགུའི་བླ་དོ *S̱nubs-m̱tsho gliñ-ḏguẖi ḇla-do* n. of a place in the lake country of Yam-dok (*Deb.* ཀ, *42*).

སྣུམ *s̱num* स्नेह, तैल oil, grease; སྣུམ་ཀོང *s̱num-koñ* a little bowl for oil; སྣུམ་ཁུར *s̱num-khur* cake cooked in or seasoned with oil, a kind of pastry baked in suet; སྣུམ་ཅན *s̱num-can* or སྣུམ་བཅས or སྣུམ་ལྡན fatty, oily, greasy; སྣུམ་དྲི *s̱num-ḏri* a smell of fat.

སྣུམ་ཅན་ཤིང་ *s̱num-can çiñ* क्षुरक [n. of several medicinal plants = *Asteracantha longifolia*, *Tribulus lanuginosus* etc.]*S.*

སྣུམ་པ *s̱num-pa* or སྣུམ་པོ *s̱num-po* स्निग्धः 1. smooth, shining and of fine texture: སྣུམ་བག *s̱num-bag* polished. 2. fat, grease, any oily substance (or སྣུམ་རྩི *s̱num-ṟtsi*); oil: སྣུམ་ཟད་ཀྱི་མར་མེ a lamp, the oil of which is consumed; རྗེན་སྣུམ raw fat, ཞུན་སྣུམ melted fat (*Cs.*); ཐལ་སྣུམ cart-grease, composed of pulverized charcoal and fat (*Glr.*). 3. fertile, with luxuriant pastures *C.* (*Jä.*). 4. n. of a clan (*A. 80*).

སྣུམ་ཟ *s̱num-za* oil-burner, a lamp.

Syn. སྒྲོན་མེ *s̱gron-me*; མར་མེ *mar-me* (*M̱ñon.*).

སྣུམ་ཟན་མ *s̱num-zan-ma* one who eats dainty dishes; a glutton: ཁྱོད་ལའང་གཅེས་ཕྲུག་སྣུམ་ཟན་མའི་

བགས་(ཉམས་)ཤིག་ཡོད (may be) you have some petted child with the disposition of a glutton (*A. 127*).

སྣུར་བ *şnur-wa* 1. pf. and fut. བསྣུར to push or move, to move out of its place, to remove, to shift *W.*; to drag up, pull in. 2. *Sch.*: to cut into pieces, to fracture, to crush, ཞིབ་མོར into impalpable powder. སྣག་ཚ་སྣུར་བ or ཚོན་སྣུར་བ. 3. to abridge. 4. v. བསྣུར.

སྣེ *şne* or སྣེ་མ *şne-ma* 1. extremity, end of a thread or string, the selvedge or hem of a piece of cloth: ཐག་སྣེ *thag-şne* the end of a rope. སྣེ་འཁོར *şne-ẖkhor* to warp, to get twisted (*Sch.*). སྣེ་སྐོག *şne-şkog* chaff of barley, wheat, etc. (*Ṟtsii.*).

སྣེ་གདོང་རྩེ *S̱ne-gdoń-ṟtse* n. of a town with a Jong styled སྣེ་གདོང་རྫོང་ *S̱ne-gdoń-ṟdsoń* the fort of Nedong-tse (*Loń.* ༢, *14*).

སྣེ་འཛོམ *şne-ẖdsom*=སྣ་འཛོམ་པ n. of fragrant plant burnt as incense: བམ་ངལ་ས་ཤིང་སྣེ་འཛོམ་དགོས for (the cure of) cow-itch I must have the Ne-dsom plant, the Ne-dsom plant is necessary (*Ṟtsii.*).

སྣེམ་པ *şnem-pa* to shake, to cause to move slightly: བསྣེམ་བྱའི་ས་གཞི *ḇşnem byaẖi sa-gshi* a quagmire, a bog, Siberian tundra.

སྣེའུ་གླིང་ཁ *şneẖu gliń-kha* n. of a grove near Lhasa སྣེའུ་གླིང་ཁར་དེ་དམ་པ་གཉིས two overseers at Neuling-kha (*Ṟtsii.*).

སྣེའུ་སྟན *şneẖu-ştan*=བུ་ཚ child, boy.

སྣེའུ་རྫོང་ *S̱neẖu-ṟdsoń* n. of a small fort on the bank of the Kyi-chhu on the opposite side to *H̱bras-şpuńş* (Daipung) (*Loń.* ༢, *14*).

སྣེ་ལེན *şne-len* resp. (མཐོང་བཟོས *m̱thoń-ḇzoş*) attention to guests, hospitality, reception given to guests: སྐྱང་པ་ཡོན་བདག་རྣམས་སྣེ་ལེན་མཐོང་བཟོས་བདག་ཉིད་དགོས་པ་རི་རྩ་བ་ཡིན་པས (*D. çel.*).

སྣེ་ཤོད *S̱ne-çoḏ* n. of a village in *Khamş* (*Loń.* ༣, *28*).

སྣེ་སེལ་ཚམ་དུ་མཆིས *şne-sel tsam-du m̱chiş*=ལས་བྱ་བ་འབུད་མ་ནོར་ཚམ་དུ་མཆིས am in the due discharge of my duties (*Yig.*).

སྣེར་སླེབས *şner-şlebş* officials (who succeed each other by gradual promotion). གཞུང་གི་སྣེར་སླེབས་རྣམས་ཀྱིས་མངའ་འབངས་མི་སེར་ལ་ཉེ་རིང་དང་། (*D. çel. 7*) the government officials should not show partiality to any among the subjects of the state.

སྣོ་བ *şno-wa* acc. to *Cs.*=སྣུར་བ to reduce to small pieces, to crumble (*Jä.*).

卐 **སྣོག་ཟན** *şnog-zan* cake, biscuit, etc.; in vulg. ཁབ་ཟས "*khab-ze*" for ཁ་ཟས.

སྣོད I: *şnoḏ* 1. sbst. योनिका, स्थाली, कुण्ड a receptacle, that which holds anything, a vessel, basket. Syn. ཡོལ་གོ *yol-go*; སྣོད་སྤྱད *şnoḏ-şpyaḏ* (*M̱ñon.*). སྡེ་སྣོད *şde-şnod* पिटक a receptacle of doctrine, the doctrinal basket, sacred writings; སྡེ་སྣོད་གསུམ त्रिपिटक the Three Piṭakas or three classes of sacred works. ཕྱེ་སྣོད *phye-şnoḏ* a vessel for meal or flour; ཆུ་སྣོད *chu-şnoḏ* water-pot, pitcher; བུ་སྣོད *bu-şnoḏ* uterus, womb; སྣོད་ཀྱི་ཁྱེད་པ *şnoḏ-kyi ḵhyeḏ-pa* चलुक [a small pot]*S.* སྣོད་ཀྱི་སྟེང་ *şnoḏ-kyi-şteń* upper part of a vessel, also its cover or lid. སྣོད་གསུམ *şnoḏ-gsum* or དབང་པོ་རབ་འབྲིང་མཐའ་མའི་སྣོད the three qualities of the organs of the senses—best, intermediate, and the last.

སྣོད II: *Jä.* says that in the ascetic language *şnod* denotes man, as far as he is susceptible of higher and divine things; a man is called སྣོད་ཡོངས་སུ་དག་པ *şnoḏ-yońş-su ḇdag-pa* a very pure and holy vessel; སྣོད་ལྡན་སློབ་མ *şnoḏ-ḻdan şlob-ma*=a disciple eager to be instructed (*Mil.*); སྣོད་མ་ཡིན *şnoḏ-ma yin* insusceptible of religion. Also in metaphysics ཕྱི་སྣོད *phyi-şnoḏ*=the external world, or rather inanimate nature. སྣོད་ཀྱི་སྐྱོན་གསུམ *şnoḏ-kyi şkyon-gsum*=the three defects of humanity: 1. སྣོད་ཁ་སྦུབ་པ་དང་། 2. ཁ་གྱེན་དུ་བཟེད་ཀྱང་མི་གཙང་བ་དང་། 3. ཞབས་ཏོལ་བོར to be thus interpreted:—one who at the time of a sermon does not attend to it is as a vessel of which the mouth is shut up; on hearing if one does not get at the right meaning, but misundertands, it is like a spittle-pot full of unclean things or thoughts; if one attends to a sermon and understands it, but does not act accordingly, that is like a vessel which is upset. སྣོད་བཅུད *şnoḏ-ḇcuḏ* the world of inanimate and sentient beings.

སྣོད་ཆེན *şnoḏ chen* तीर्थ [road, bathing place]*S.*

སྣོད་མ *şnod-ma* कुण्डली [circular, coiling]*S.*

སྣོད་རུང་བ *şnoḏ-ruṅ-wa* भाजनी [1. receptacle. 2. a vessel for roasting or frying]*S.*

སྣོན་པ *şnon-pa* pf. and fut. བསྣན *ḇşnan* 1. to add on, expand, augment; to put a tip on or point to (*e.g.*, an arrow): གཉིས་བསྣན་ཏེ two being added to them (*Mil.*); མང་དུ་སྣོན་པ *maṅ-du şnon-pa* to augment by a great number; རྒྱབ་སྣོན *ṟgyab-şnon* adding on the back, *i.e.*, confirmation; དམག་ཚོགས་སྣོན་མ *ḏmag-tshogş şnon-ma* reinforcements, auxiliary troops; རྩེ་མོ་སྣོན *ṟtse-mo şnon* adding or putting on a pinnacle; སྣོན་མདར་ཨཱརྱ་དེ་བའི་ལྷ་ཁང་ལ་རབ་གནས་མཛད *şnon-m̱dar Ārya-de-wahi lha-khaṅ-la rab-gnas m̱dsad* consecrating the temple of Arya-deva with a pointed arrow. 2. to revive, strengthen.

སྣོབ་ཟོག་ཅན *şnob-zog-can* curious, inquisitive (*Jä.*).

སྣོམ་པ *şnom-pa* I: pf. བསྣམས *ḇşnamş* fut. བསྣམ *ḇşnam* imp. སྣོམ *şnom* or སྣོམས *şnomş* to lay hold of, grasp, take up, pick up, to seize on; ཕྱག་ཏུ་སྣོམ་པ *phag-tu şnom-pa* to grasp with the hand: ཐེག་པ་སྣ་ཚོགས་མཁྱེན་པའི་བརྡར་རྡོ་རྗེ་དྲིལ་བུ་ཕྱག་ཏུ་བསྣམས་པ having taken up in his hands the dorje and bell as a sign of his knowledge of the various vehicles (*Pth. 128b.*). ཕྱག་གཡས་པས་ཌ་མ་རུ་འཁྲོལ་ཞིང་གཡོན་བུམ་པ་བསྣམས་ནས *phag gyaş-paş ḍamaru ẖkhrol shiṅ gyon bum-pa ḇşnamş naş* with his right hand he played the damaru and with his left held the sacred water-flagon.

སྣོམ་པ II: akin to སྣུམ་པ *şnum-pa* to smell: དྲི་མ་སྣོམ་ཞིང་ *dri-ma şnom-shiṅ* smelling the scent; སྣོམ་བྱེད met the nose. Prob. this vb. is very near in sense to that of I. in that it signifies: to catch up by means of the nose, *i.e.*, to smell or take up a scent.

སྣོར་བ *şnor-wa*, pf. and fut. བསྣོར *ḇşnor* to confound, intermingle, stir up sediment: སྟེང་འོག་སྣོར་བ *şteṅ-ẖog şnor-wa* to comfound or mix up the upper and lower (contents, etc.)

སྣོལ་བ *şnol-wa* pf. and fut. བསྣོལ *ḇşno* 1. to adjust, place together, fit together; to close up exactly, interlace. འཐམ་སྣོལ་བ *ẖtham şnol-wa* to seize and wrestle with or "embrace and wrestle with; to embrace (*Cs.*); ལྟ་སྣོལ་བ *ḻta şnol-wa* to interchange looks; འོ་སྣོལ་བ *ẖo şnol-wa* to kiss each other; ཕན་ཚུན་སྣོལ་བ *phan-tshun şnol-wa* to unite both the parties. རྐང་པ་སྣོལ་བ *ṟkaṅ-pa şnol-wa* to join the legs. 2. to wrestle, to pounce upon; to contend with.

སྣྲུབས *şnrubş* मूला नक्षत्र the nineteenth constellation or lunar mansion.

Syn. རྩ་བ *ṟtsa-wa*; སོག་པ *sog-pa*; གྲུ་སོ *gru-so* (*M̱ñon.*).

སྣྲོན ṣnron ज्येष्ठा the eighteenth lunar mansion.

Syn. ལྡེའུ *ḻdeẖu*; གདུ་བུ *gdu-bu*; ལྷ་དབང་ལྡན *lha-ḏwań-ḻdan* (*M̱ńon.*).

སྣྲོན་གྱི་ཟླ་བ *ṣnron-gyi zla-wa* the month of May-June. སྣྲོན་གྱི་ཉ་བ *ṣnron-gyi ña-wa* the full moon of that month.

བརྣག་ནུས *ḇṟnag-nuş*=བཟོད་པ patience (*M̱ńon.*).

卐 **བརྣག་པ** *ḇṟnag-pa*, pf. བརྣགས *ḇṟnagş* 1. to cogitate, deliberate; reflect upon: ཡིད་ལ་ཡང་ཡང་བསམ་པ to think over and over again. ཡིད་ལ་བརྣགས turned over in the mind, thought over (*Situ. 76 and 137*). 2. to be concerned about, to strive after,.........ཉེས་གཅིག་ཏུ་བརྣགས་པས striving after that one thing. 3. to flow over with, be replete with; and hence, to be burdened with mentally as well as physically.

བརྣང་བ *ḇṟnań-wa* another form of རྣང་བ *ṟnań-wa* to be choked with; defined in *Ńag. 43* as ཟས་ཀྱི་འགགས་ནས་ཏད་ཅི་ཐོར་བ obstruction of food in the gullet, which neither goes down nor comes out (also *A. 134*).

བརྣན *ḇṟnan*=ནན་ཏན་བརྣན *nan-tan ḇṟnan* or ནན་གྱིས་བརྣན་ཏོ pressed, urged upon (*Situ. 76*).

卐 **བརྣན་པ** *ḇṟnan-pa* to be eager for; to be on the alert, be attentive to: འབྲི་ཀློག་བརྣན་པ to attend while a person is reading or writing; ཆོས་ལ་བརྣན་པ to be eager for religious instruction, ལྟོ་ལ་བརྣན་པ eager for food.

བརྣབ་སེམས *ḇṟnab-semş* लिप्सा; अभिध्या; लोभ desire of gain, covetousness (*A. K. 6-17*). བརྣབ་སེམས་ཚིག་རྩུབ་བཅས་པ་དང་། མངོན་པར་ང་རྒྱལ་ཐོག་པར་སྨྲ speaking falsely or boastfully together with rough words and avarice (are of no good in this world) (*K. d.* ༢, *346*). བརྣབ་སེམས་ཅན *ḇṣnab-semş can* a covetous person.

བརྣོགས་པ *ḇṟnogş-pa* 1. गुप्त=སྦས་པ to be hidden, concealed. 2.=བསྡམས་པ bound, tied tightly (*Ńag. 43*).

བསྣང་བ *ḇṣnań-wa*, v. རྣང་བ *ṟnań-wa*.

བསྣད་པ *ḇṣnaḏ-pa*, v. སྣད་པ=མཚོན་གྱིས་རྨས་པ *m̱tson-gyiş ṟmaş-pa* to cause a wound with a weapon.

བསྣན་པ *ḇṣnan-pa*, v. སྣོན་པ; མང་པོ་དུ་མས་ཁ་སྐོང་བསྣན to augment by the addition of a great many a great degree revived me (*Ńag. 43*).

བསྣམ་པར་བྱ *ḇṣnam-par-bya* पुङ्गव [met. a bull, excellent]*S.*

བསྣམ་ཟིན *ḇṣnam-zin* पुद्गल [the soul, an individual]*S.*

བསྣམས *ḇṣnamş*,=ཐོགས་པ pf. of སྣོམ་པ q.v.

བསྣར་བ *ḇṣnar-wa*=རྐྱོང་བ *ṟkyoń-wa* 1. to stretch, to extend in length, to lengthen, to pull out, *e.g.*, a piece of India rubber. མཇུག་མ་རིང་པོར་བསྣར་བ to stretch out and trail the tail (*Ńag. 43*); མཇུག་བསྣར་ཏོ *m̱jug-ḇṣnar-to* it stretched out its tail (*Situ. 76*). 2. to have in its train, to drag after: ཉོན་མོངས་བསྣར *ñon-monş ḇṣnar* the consequences of sin. v. སྣར་བ.

བསྣལ་བ *ḇṣnal-wa* to spin out, to protract (*Cs.*).

བསྣུན་པ *ḇṣnun* 1. v. བསྣུར (*Ṟtsi.*). 2.= मर्माहत् སྣད་པ offended, hurt in the mind, [to wound in the heart]*S.* 3.= लक्ष्याहत्: མཚོན་ཆ་མདའ་སོགས་འབེན་ལ་བསྣུན་པ hit or pierced with weapons like arrows, etc., the target. 4.= སྣེར་བ, ནུ་མ་བསྣུན to give suck (*Ńag. 43*). བསྣུན *ḇṣnun-pa* sbst. [प्रस्पन्दन a moving to and fro, shaking; घात, ताडन beating; विव्याध piercing; सूचि piercing, a needle]*S.*

བསྣུར *ḇṣnur* 1. pf. of སྣུར *ṣnur*. 2. has been explained as དུས་ཚོད་སྔར་དུ་བཏང་བ.

བསྣུབས *bsnubs*, pf. of ནུབ་པ or སྣུབ་པ.

བསྣེམས *bsnems*, pf. of སྣེམ *snem*: ནེམ་པར་བསྣེམས *nem-par bsnems* (*Situ. 76*).

བསྣོམ་པ *bsnom-pa* apparently, in two passages met with, is to be differentiated from སྣོམ་པ *snom-pa*, and = to cut, to shape, to carve: རྡོ་གྲུ་གསུམ་བསྣོམ་པའི་སྟེང་དུ་བཞུགས *rdo gru gsum bsnom-paḫi steṅ-du bshugs* sat on a stone which was shaped or cut at the corners, *i.e.*, on a triangular stone (*Yig*); སྣལ་མ་བསྣོམ *snal ma bsnom* cut threads.

བསྣོར *bsnor* = ནར་ནར *nar-nar*: གོང་འོག་བསྣོར *goṅ-ḫog bsnor* (*Ṅag. 43*).

བསྣོལ *bsnol* v. སྣོལ, ཐུ་བ་བསྣོལ = ཐུ་བ་གོང་འོག་སྦྱུང་བ *thu-wa goṅ-ḫog byuṅ-wa* upper and lower flaps of a garment joined (*Ṅag. 43*). Again, we find: གཉེན་ཉེ་བ་ཕན་ཚུན་བསྟེད་པ = ཕན་ཚུན་བསྣོལ་ཏོ friends and relations mutually attending or associating (*Situ. 76*).

བསྣོས *bsnos* = འདྲེས་པ *hdres-pa*, བརྡེས་པ and is illustrated thus: སྨན་ཐམས་ཅད་འདྲེས་པོ་འདྲེས་པོར་སྦྲག་ལྡར་བསྣོས *bsnos* as all medicines are beaten together and thoroughly commingled in a paste (*Situ. 76*).

པ

པ *pa* I: the thirteenth letter of the Tibetan alphabet and the first of the labial group.

པ II: as a syllable is called བདག་པོའི་སྒྲ *ḇdag poḫi ṣgra*, the word or particle expressive of ownership or possession. As an affix it is found added on to many roots, to verbs, nouns and adjectives, sometimes affecting the meaning of the root, sometimes making no difference and merely affixed from custom. As a general rule (but, it must be noted, not invariably so) it is changed to བ *wa* after a vowel or one of the three consonants ང་, ལ, and ར. When པ is attached to the roots of verbs it is the sign of the infinitive and participle as in འཁད་པ, སྐྱངས་པ, ཡོད་པ, མེད་པ; in the language of common life, however, it is frq. used for the finite tense, and for པར *par*. Affixed to the names of certain places or things, it denotes the person that deals therewith as in རྟ་པ *ṟta-pa* horseman, ཆུ་པ *chu-pa* water-carrier, ལྷ་སཔ one of Lhasa, སེ་ར་པ a monk of Sera. In such instances some writers use བ instead of པ, which is wrong; it is not correct to say ལྷ་སབ or སེ་ར་བ. Combined with names of places, པ designates the inhabitant (བོད་པ inhabitant of Tibet); with numerals, it either forms the ordinal numeral (གཉིས་པ *gñiṣ-pa* the second) or it may imply other enumerations, *i.e.*, བུ་མོ་ལོ་གཉིས་པ a girl of two years, ཁྲུ་གང་པ *khru gań-pa* measuring one cubit, སུམ་ཅུ་པ *sum-cu-pa* containing thirty, viz., letters, as in the Tibetan alphabet. As already said, with sbst. it may have no particular signification (རྐེད་པ *ṟkeḍ-pa*, etc.), or may serve to distinguish different meanings (རྐང་ *ṟkań* marrow, རྐང་པ *ṟkań-pa* foot) or be a peculiarity of dialects. In certain expressions པ or བ stands, it would seem, incorr. inst. of པའི *paḫi* or བའི *waḫi*: གསོ་བ་རིག་པ *gso-wa rig-pa* science of medicine, གྲུབ་པ་ལུས *grub-pa luṣ* structure of the body; དམ་པ་ཆོས *dam-pa choṣ* holy doctrine (of Buddha) (*Jä.*). In Budh. པ *pa* mystically expresses དོན་དམ་པ *don dam-pa* the pure sense of all things (*K. d.* ཅ, *321* and *Ḫbum.* ག, *282*). Again in *K. my.* ཀ, *207*, པ *pa* signifies fallaciousness.

པ་སྡེ *Pa-ṣde* **पवर्ग** letter of the P series, *i.e.*, པ, ཕ, བ, མ.

པ་གོར *Pa-gor* n. of a place in the district of སྙན་མོ *Ṣñan-mo* in Tibet (*Deb.* ག, *4*).

པ་ཅར *pa-car* or གོས་ཆས་ལྟ་བུ *goṣ-chaṣ ḻta-bu* **कौपीन, कच्छाटिका** [**कौपीन** a small piece of cloth worn over the privities; **कच्छाटिका** the end of a lower garment gathered up behind and tucked into the waistband]*S.*

‡ **པ་ཏ་ཧ** *pa-ta-ha* **पटह** (རྔའི་བྱེ་བྲག་ཅིག) a kind of drum (*K. du.* ད, *502*).

པ་ཏ *pa-ta* *W.* a cross (*Jä.*).

‡ **པ་ཏན** *Pa-ṭan* ancient capital of Nepal called ཡེ་རང་ *Ye-rań* in Tibetan works (*Dsam. 3*).

པ་ཏྭ་ལོ་ཏ་ན *Pa-tḇa lo-ta-na* n. of a great river running from east to west and to the north of Monkori (*S. lam. 40*).

‡ **པ་ཏུ་ཤ** *pa-tu-ça* a tree (*S. lam. 38*).

པ་ཏོ *pa-to* or པ་ཏོ་ལ *pa-to-la* a medicinal plant and fruit : པ་ཏོ་ལ་ནི (རྫོ་སྨན) རོ་ཞིམ་སྨན་ནད་སེལ། ཚ་རྗེས་མངར་བས་ཡིག་འབྱེད་པར་བྱེད (*Med.*).

‡ **པ་ཏྲ** *pa-tra* or པཱ་ཏྲ *pā-tra* 1. पत्र figures, pictures of various designs ; སྲིད་པ་ཏྲ *s̱riḏ-pa tra* (སྲིད་པ་ཧོ *s̱riḏ-pa-ho* from Tib. སྲིད་པ *s̱riḏ-pa* the world and ཧོ from the Chinese *hwo* a picture) astrological chart. 2. a gelong's begging-bowl = ལྷུང་བཟེད *lhuṅ-ḇzeḏ*. 3. n. of a gem, precious stone. པ་ཏྲམ་སྦྱར་དུག་བརྟག་དང་སྲུང་བར་ནུས wearing a *patra* can protect one under the (judicial) ordeal by poison.

‡ **པ་ཏྲུ** *Pa-tru* n. of a great river flowing by the city of Madhubandha "the natives of which are very good-natured and honest, in consequence of which there is no fear of travelling in that country and there Buddhist monks get alms easily" (*S. lam. 36*).

‡ **པ་ཎ** *pa-ṇa* पण the sixteenth part of a rupee.

‡ **པ་ན་ས** *pa-na-sa* पनस [the jack-fruit tree]*S*. (*K. d. 201*).

པ་སྣམ *Pa-s̱nam* also called དཔལ་གནམ *Ḏpal-g̱nam* n. of a district with a fort called Penam Jong on the Penam Nyang Chhu midway between Tashi-lhunpo and Gyang-tse.

པ་བེན *pa-ben* in W. = a strip of wood, a ledge, border.

པ་མ་ལེ་པང *Pa-ma-le-paṅ* n. of a place in Tibet (*Yig. 7*).

པ་ཙེ *pa-tse* a masak or leather bag for water, etc.

པ་ཚབ *Pa-tshab* n. of a Tibetan district and of a resident officer of the district: སྣོན་སྣུན་ཞང་པ་ཚབ་རིན་ཆེན་རྗེ (*A. 102*). པ་ཚབ་ཀྱིས་ན་བཟའ་སྤུང་ཟུལ་ཟླ་ཅིག་ཕུལ Pa-tshab presented him with a cloak lined with leopard-skin (*A. 63*).

པ་ཝ་སངས *pa wa saṅs* v. པ་སངས *pa-saṅs*.

པ་ཡག་པ *pa-yag-pa* a medicinal herb = སྨུག་ཆུང *s̱mug-chuṅ*: པ་ཡག་རྩ་བས་གློ་གསོ་གློ་ནག་འདྲེན། ལོ་མས་མ་གསོ་འབྲས་བུས་སྙིང་ནད་སེལ (*Med.*).

པ་ར་ཁ *pa-ra-kha* in *W.* cross (a straight one) (*Jä.*).

‡ **པ་ར་ཤ** *pa-ra-ça* n. of a sweet delicious fruit (*K. d. 201*).

པ་རི *pa-ri* in *W.*, པཱ་རུ *pā-ru* in *C.*, box, cylindrical or oval, high or flat, of wood or metal (*Jä.*).

‡ **པ་རི་ད** *pa-ri-da* Kshatriya race (mystic) (*K. g.* ཁ, *28*). [Evidently the पारद of ancient times mentioned in the Mahābhārata, Manu-Saṁhitā, and Vishṇupurāṇa]*S*.

‡ **པ་རི་ཙི་ཏྲ** *pa-ri-tsi-tra* n. of a tree and of its flower (*K. my.* ཁ, *345* and ག, *20*).

‡ པ་རི་ཛཱ་ཏི་ཀ *pa-ri dsā ti-ka* पारिजातक the flower of paradise (*K. du.* ད *310*).

‡ པ་རུ་ཤ་ཀ *paru-ça-ka* परुषक [*Grewia asiatica* from the berries of which a cooling beverage is prepared]*S*.

‡ **པ་ལ་ཤ** *pa-la-ça* पलाश 1. the tree *Butea frondosa*: པ་ལ་ཤའི་མ་བོན་དང་མཉེམ་ནམ་བྱུགས་ཏེ། སྐྱང་དང་། མར་གསར་བའི་བཏུང་བ་དང་ཙོ་ཏྲ་དམར་པོས་མོ་ག་ཤམ་དུ་ནེ་ཚོམ་མི་ཟད (*K. g.* ཙ, *51*) used in *Yajña* (སྦྱིན་སྲེག་གི་ཡམ་ཤིང་དུ་རུང་བ *s̱pyin-sṟeg gi-yam çiñ-du ruñ-wa*) (*K. g.* ད, *327*). 2. [Also its leaf.]*S.*

‡ པ་ལཱ་ཤ་པུར *Pa-lā-ça-pur* the sea-port Balasore situated on the west shore of the Bay of Bengal (*Dsam. 34*). [The ancient capital of Magadha or Behar where the tree *Butea frondosa* grew in abundance]*S.*

‡ **པ་ཤ་ནི** *pa-ça-ni* Indian gold formerly imported into Tibet (*Ṟtsii.*).

‡ **པ་ཤུ** *pa-çu* = རི་དྭགས *ri-dwags̱* wild animal (mystic) (*K. g.* ཕ *28*).

‡ པ་ཤུ་པ་ཏི་ཤྭ་ར *Pa-çu pa-ti çwa-ra* n. of sacred place in Nepal much frequented by Hindu pilgrims; in Tibetan called also གུ་ལང་དབང་ཕྱུག *Gu-lañ ḏwañ-phyug* (*Dsam. 5*). [पशुपतिसर: the lake of Pas'upati.]*S.*

‡ **པ་ཤུ་ལི་ཀ** *pa-çu-li-ka* = ཁྱིམ་ *khyim* house (in mystic rituals) (*K. g.* ཕ, *26*).

པ་སངས *pa-sañs̱* or པ་ཝ་སངས 1. Friday. 2. कवि, मार्गव, शुक्र the planet Venus.

Syn. ལྷ་མིན་བླ་མ *lha-min ḇla-ma*; སྙན་ངག་མཁན་པོ *s̱ñan-ñag m̱khan-po*; ངན་སྤོང་བུ *ñan-s̱poñ bu*; མཆུ་ལས་སྐྱེས *m̱chu-las̱ s̱kyes̱*; ལྷ་མིན་བདག་པོ *lha-min ḇdag-po*; ངན་སྤོང་འཛིན *ñan-s̱poñ ḫdsin*; ངན་ལས་རྒྱལ *ñan-las̱ ṟgyal*; ཚིགས་བརྒྱའི་དབང་ *tshigs̱-ḇṟgyaḫi ḏwañ*; བཅུ་དྲུག་འོད་ལྡན *ḇcu-dṟug ḫoḏ-ḻdan*; དཀར་པོ *ḏkar-po*; ཁུ་བ *khu-wa* (*M̱ñon.*).

པ་སངས་སློབ་མ *pa-sañs̱ s̱lob-ma* = ལྷ་མ་ཡིན *lha-ma yin* असुर the demons who war with the *lha* or petty gods (*M̱ñon.*).

པ་ཤི *Pa-çi* prob. (པ་ཀ་ཤི *Pak-çi*) a Tibetan lama of the Karmapa sect who visited China to preach Buddhism. In Mongolian པག་ཤི *pag-çi* or *bakshi* = a teacher.

‡ **པཀྟི** *pak-ti* पंक्ति 1. [line, row]*S.* 2. རྒྱལ་མཚན ध्वज ensign of victory, royal standard (mystic) (*K. g.* ཕ *26*).

པག་ཟན *pag-zan* barley-meal.

པག *pag* sometimes incorrectly for སྤག barley dough. པག་གུ *pag-gu* (*Dzl.*); པའུ *paḫu* in *Lh.* brick; ཕིབས་པག *phibs̱-pag* roof-tile (*Cs.*); ཝ་པག *wa-pag* gutter-tile (*Cs.*); རྫ་པག *ṟdsa-pag* or སོ་པག *so-pag* (*Glr.*); ས་པག *sa-pag* (*Glr.*) (*Jä.*).

པག་རྩིར *pag-ṟtsir* burnt brick; unburnt brick. པག་པུ་མཁན *pag-pu m̱khan* mason, པག་ཙིག *pag-tsig* brick wall, in *W.* a row or layer of bricks; frq. used as a measure: ཁ་པག་ཚིར་གཉིས་ཡོད *kha-pag tshirg̱ñis̱ yoḏ* the snow is as deep as two layers of bricks (*Jä.*).

པགས་པ *pags̱-pa* or པགས་པོ अजिन, त्वक्, चर्म (cf. ལྤགས *ḻpags̱*) 1. skin, hide: པགས་པ་རྗེས་པ changing of skin (as of snakes); པགས་པ་ཤུ་བ to skin; པགས་པའི་གོས skin or fur clothing, fur-cloak; པགས་ཚག robe or cloak lined with lambskin. 2. rind or peel of fruit, also the bark of trees; པགས་ཤུན bark. པགས་པ་ཉེ་བའི་རིན་པོ་ཆེ *pags̱-pa ñe-waḫi rin-po che* चर्मपरत्न the most precious of all skins said to be obtained from the body of an ocean-monster; it is presented to a *Chakravartti Rājā* by sea-going merchants and is generally five miles in length, possessing the property of never getting wet (*K. d.* ཟ, *147*). པགས་པ་ཅན *pags̱-pa can* = སྟག་ཤིང་ birch-tree (*M̱ñon.*). Syn. རུས་པའི་གཟེབ *rus̱-paḫi g̱zeb*; ཤ་ཁྲག་སྒྲིབ *ça-khrag s̱grib*; ཤ་ཁྲག་འཛིན *ça-khrag ḏsin*. པགས་པའི་གོས་ཅན *pags̱-paḫi gos̱-can* an epithet of Mahes'vara who dresses in tiger-skin (*M̱ñon.*). པགས་པའི་ནད *pags̱-paḫi naḏ* skin disease, ten kinds of which are enumerated in the work *Man-rgyud ch. 61)*:—ཤ་བཀྲ *ça-bkra*, གླང་ཤུ *glañ-çu*, འཛེར་བ *hdser-wa*, ཟ་ཀོང *za-koñ*, ཤུ་བ *çu-wa*, སྲིན་ཐོར *srin-thor*, རྔོ་ཤིག *rño-çig*, རྔོ་ཁ *rño-kha*, ཁྱེ་མ *khye-ma*, རྔོ་གཡན་པ *rño-gyan-pa*. པགས་པའི་སྨྱུ་གུ *pags-pahi myu-gu* or པགས་པའི་མེ་ཏོག *pags-pahi me-tog* hair of the skin (*Mñon.*).

པགས་བྱིའུ *pags-byihu* 1. a species of plant. 2.=ཕ་ཝང་ *pha-wañ* bat.

པགས་པའི་གཙུག་ཕུད *pags-pahi gtsug phud* ཁྱིམ་བྱ domestic fowl.

པང་ *pañ* or པང་པ *puñ-pa* the lap or the bend between legs and bosom: མ་ཡི་པང་དུ་བུ་ཆ་ཉལ the boy sleeps in the mother's lap; པང་པར་ on the bosom; ཤིང་པང་པ་གང་ armful of wood (*Mil.*). པང་ཁེབས *pañ-khebs* or པང་གདན apron (*Jig. 24*); པང་ཁྲག *pañ-khrag* the blood flowing off during child-birth; པང་གཡོག་མ midwife, wet-nurse.

པང་པ *pañ-pa* उत्सर्ग [to abandon]*S.*

‡ པཉྩ་ལི་ཀ *pañ-tsa li-ka*=ཁ་དོག་སྣ་ལྔ पञ्चालिक the colours of the rain-bow, five different colours: པཉྩ་ལི་ཀའི་གོས་གསོལ་རྒྱལ་པོས་བསླམས he wore a robe of five different colours which was seized by the king (*A. 2*).

པད་དཀར་མ *pad-dkar-ma*=ལྷའི་གཟུགས་འཚོང་མ a celestial courtezan (*Loñ.* མ, *5*).

པད་དཀར་མིག *pad-dkar-mig* पुण्डरीकाक्ष [lotus-eyed, an epithet of Vishṇu]*S.*

པད་བཀོད *Pad-bkod*, པད་མ་བཀོད n. of a district of Southern Tibet.

པད་གླིང་ *Pad-gliñ* a Buddhist sanctuary consecrated to Padma Sambhava; ཤར་ལྷོ་མཚམས་ན་སྦས་ཡུལ་པད་མ་གླིང་ on the south-east boundary is the hidden country Pad-ma-glin̂, *i.e.* Sikkim (*K. thañ.* ཀ, *168*).

པད་སྡོང *pad-sdoñ* नल, नालक [a species of reed, consisting of reeds]*S.* Also lotus silk.

པད་པ *pad-pa* in *C.* and in *Sikk.*=སྲིན་འབུ་པད་མ *srin-hbu pad-ma* रक्तपा, leech.

པད་པ *pad-pa*=བགམ་པ *bgam-pa* जिज्ञासा inquiring, inquiry (*Lex.*).

‡ **པད་མ** *pad-ma* कमल, पद्म; अब्ज, अरविन्द, काश्मीरज, शतपत्र, पुष्कर the sacred lotus.

Syn. འདམ་སྐྱེས *hdam-skyes*; ཆུ་སྐྱེས *chu-skyes*; མཚོ་ལས་སྐྱེས *mtsho-las skyes*; འདབ་སྟོང་ *hdab-stoñ*; འདབ་བརྒྱ *hdab-brgya*; ཆུ་ཡི་རྒྱན *chu-yi rgyan*; སྦྲང་རྩིའི་རྒྱལ་མཚན *sbrañ-rtsihi rgyal-mtshan*; སྤྲང་རྩི་འཛིན *sprañ-rtsi hdsin*; དཔལ་གོས *dpal-gos*; དཔལ་གྱི་འདབ་ཅན *dpal-gyi hdab-can*; དྲི་བཟང་ཁང་པ *dri-bzañ khañ-pa*; ཆུའི་ལང་ཚོ *chuhi-lañ tsho*; གེ་སར་ཅན *ge-sar-can*; ཟེའུ་འབྲུ་ཅན *zehu-hbru can*; ཉི་མས་བཅད *ñi-mas bçad* (*Mñon.*).

པད་འདབ *pad-hdab* lotus leaf (*Ya-sel. 42*).

‡ པད་མ་ཀ་ར *pad-ma-ka-ra* पद्माकर an epithet of Padmakara or Padma-sambhava (*Yig. k. 83*).

‡ པད་མ་ཀུ་ཤེ་ཤ་ཡ *pad-ma ku-çe ça-ya* पद्मकुशेशय a mythological lake on the side of a mountain of same name (*K. d.* ར, *319*).

པད་མ་དཀར་པོ *pad-dkar-po*; पुण्डरीक, white lotus—*S. Lex.*

‡ པད་མ་དཀོད *Pad-ma dkod* n. of the south eastern district of Tibet.

པད་མ་སྐྱེས *pad-ma-skyes* अब्जजनि lotus-born, born of or from lotus [Brahmā]*S.*

‡ པད་མ་གེ་སར *pad-ma ge-sar* पद्मकेशर the pistil of the lotus flower.

Syn. པད་མའི་ཟེ་བ *pad-mahi ze-wa*; པད་མའི་སྐྲ *pad-mahi skra*; གེ་སར *ge-sar* (*Mñon.*).

‡ པད་མ་ཅན *Pad-ma-can* 1. an epithet of the wife of Viṣṇu. 2. epithet of Avalokites'vara (*Mñon.*). པད་ཅན་མ *pad-can-ma* कमला, पद्मिनी a lotus flower; a woman of personal and moral accomplishments.

‡ པད་མ་ཅན་གྱི་མཚོ *Pad-ma can-gyi mtsho* lotus-lake; མཚོ་པད་མ is the name of a small lake in the little kingdom of Mandi in Kangra district, Panjab.

Syn. ལས་བཀང་ las̱-ḇkań; པད་མའི་རྫིང་བུ paḏ-maẖi ṟdshiń-bu; པད་མ་ལྡན paḏ-ma ḻdan; པད་མ་ཅན paḏ-ma can; ཆུ་ཡི་སྙིང་པོ chu-yi s̱ñiń-po; བཤད་ལྡན་མ ḇshaḏ-ḻdan ma; པད་མའི་མཚོ paḏ-maẖi m̱tsho; པད་མ་འབྱུང་གནས paḏ-ma ẖbyuń-gnas̱ (M̱ńon.).

པད་མ་ཆེན་པོ *Paḏ-ma chen-po* 1. महापद्म n. of a Buddhist king of ancient India (*Yig. 15*). 2. n. of one of the cold hells. [According to the Vishṇupurāṇa, sect. iv. chap. 24, *Padma-chen-po* or Mahāpadma was a king of Magadha, and was fifth in descent from the famous Ajātas′atru. He was the founder of the Nanda dynasty and is described in the Vishṇupurāṇa as being a very cruel man exercising authority over the whole of India. He is said to be a S′ūdra king who destroyed the Kshatriya rulers]*S.*

‡ པདྨ་པཱ་ཎི *Padma-pani* पद्मपाणि a form of the Bodhisattva Avalokites′vara, who under this aspect appears with a spray of lotus in one of his left hands. He was originally sprung or born from a lotus.

པད་མ་འབྱུང་གནས *Paḏ-ma ẖbyuń-gnas̱* पद्माकर is the Tibetan name of the great master of magic who came into Tibet from India 860 A.D., *Paḏ-ma sam-bha-wa.* He was the inventor of much of the Tantrik ritual and eclectic mythology of later Buddhism; and he even devised female companions for the Dhyani Bodhisattwas whom he designated, from the analogy of the *Sakti* in Hinduism, as the *Yum* companion to the *Yab* or Bodhisattwa. Throughout Tibet *Padma Jungnas̱* may be asserted to be much more popular than Gautama the Buddha; and as Guru Padma, Urgyan Padma, and Lopön Humkara, his votaries are full of belief in his present might and powers of assistance.

པད་མ་མ *paḏ-ma-ma* पद्मलाञ्छन ['marked or symbolized by a lotus,' a king, Brahmā]*S.*

པད་མ་དམར་པོ *paḏ-ma-ḏmar* कोकनद red lotus flower (*S. Lex.*).

པད་མ་ཚུ་ཆེན་པོ *Paḏ-ma tshu chen-po* n. of an Indian sage (*K. dun. 17*).

‡ པད་མ་རབ་བཟང་མ *Paḏ-ma rab-ḇzań-ma* n. of a Tibetan female saint (*M̱ńon.*).

པད་མ་ཡེ་མཛེས *Padma ye-m̱dses̱* n. of a Bon teacher (*G. Bon. 1*).

‡ པད་མ་རཱ་ག *pad-ma rā-ga* पद्मराग, लोहितक, कुरुविन्द, शोणरत्न, पुष्पराग, वैदूर्य्य, गारुत्मत a red gem, the ruby. [गोमेद a gem or precious stone brought from the Himālayas and the Indus, described as being of four sorts: white, pale-yellow, red, and dark-blue]*S.* It is of seven kinds:—མུ་ལ་རཾ་ག *mu-la raṁ-ga*; བི་ཛ་ཡ *bi-dsa-ya*; གྷཱཧུ་རི *ghāẖu-ri*; ཛ་ལི་ཧ་རི *dsa-li ha-ri*; པད་མ་རཀྟ *pad-ma rakta*; པུ་ཥྤ་རཀྟ *puspa rakta*; གཽ་མེ་ཏ *gau-me ta* (गोमेद) (*M̱ńon.*). པད་མ་རཱ་གས་ནད་དང་གདོན་ཀུན་སེལ the ruby removes illness and all evil spirits (*S̱man.*).

Syn. རིན་ཆེན་དམར་པོ *rin-chen ḏmar-po.*

‡ པད་མ་སམ་བྷ་བ *Pad-ma sam-bha-wa* the Indian Buddhist saint, སློབ་དཔོན of the འབྲུག་ལུགས = པད་མ་འབྱུང་གནས v. above.

པ

པད་མའི་སྐྲ *paḏ-maẖi s̱kra* केसर pistil of the lotus flower.

པད་མའི་སྐྱིལ་ཀྲུང་ *paḏ-maẖi s̱kyil-kruń* पद्मपर्य्यङ्क (ལྷ་རྣམས་ཀྱི་བཞུགས་ཚུལ) the manner of sitting of the gods (*Ya-sel.*); and so, too, that adopted by a lama sitting མཚམས་ལ, *i.e.*, in meditation.

པད་མའི་སྐྱེས་གནས *Paḏ-maẖi s̱kyes̱-gnas̱* पद्मयोनि, पद्माकर an epithet of Brahmā (*M̱ńon.*).

པད་མའི་ཁྲག *paḏ-maẖi khrag* (བུད་མེད་ཀྱི་མངལ་ཁྲག) the womb-blood of women (*S̱man 2*).

པད་མའི་ཆ་ལག *paḏ-mahi cha-lag* मृणाल [a lotus fibre]*S.*

པད་མའི་གཉེན *pad̲-mah̲i gñen* as met. the sun (*M̱ñon.*).

པད་མའི་ལྟེ་བ *Pad̲-mah̲i l̲te-wa* 1. पद्मनाभ an epithet of Vishṇu (*Mñon.*). 2. पद्मबीजकोष the seed-ovary of the lotus flower (*M̱ñon.*).

པད་མའི་གདན *pad̲-ma-gdan* कमलासन; lotus seat [Brahmā]*S.*

པད་མའི་བདག་པོ *pad̲-mah̲i ḇdag-po* नलिनी पति the sun.

པད་མའི་གདན་ཅན *pad̲-mah̲i gdan-can* शतधृति Indra.

པད་མའི་སྡོང་པོ *pad̲-mah̲i ṣdoń-po* पद्मयष्टि lotus-stick; मृणाल a fine lotus stalk.

པད་མའི་སྤྱན *pad̲-mah̲i-ṣpyan* पद्मनेत्र; lotus-eyed [n. of a future Buddha]*S.*

པད་མའི་འབྱུང་གནས *pad̲-mah̲i h̲byuń-gnaṣ* pond or lake where lotus grows (*M̱ñon.*).

པད་མའི་རྩ་བ or སྡོང་པོ मृणाल the lotus-root or stalk [lotus fibre]*S.*

Syn. ཆུ་སྐྱེས་རྩ་བ *chu-ṣkyeṣ r̲ṭsa-wa*; ཆུ་ཡི་ཚེར་མ *chu-yi tsher-ma*; པད་རྩ་ལི *pad̲-r̲tsa li*; པད་ཤིང་རྩ་བ *pad̲-çiń r̲tsa-wa*; རྐང་པ *r̲kań-pa*; ངར་པ *ńar-pa*; ཡུ་བ *yu-wa*; པད་སྡོང *pad̲-ṣdoń* (*M̱ñon.*).

པད་མའི་ཟེ་བ *pad̲-mah̲i ze-wa* = གེ་སར *Ge-sar.*

པད་མའི་ཟེ་འབྲུ *pad̲-mah̲i ze-h̲bru* the anther and ovary of the lotus.

Syn. ས་བོན་མཛོད *sa-bon m̱dsod̲*; པད་མའི་ལྟེ་བ *pad̲-mah̲i l̲te-wa* (*M̱ñon.*).

པད་མའི་ལག་པ *pad̲-mah̲i lag-pa* the lotus-armed, met. the sun (*M̱ñon.*).

པད་མའི་ས་མཚན *pad̲-mah̲i sa m̱tshan* पद्मलाञ्छन ['symbolized by a lotus,' a king, Brahmā]*S.*

པད་ཞྭ *pad̲-shwa* a kind of mitre-shaped cap which was worn by the Buddhist saint Padma Sambhava: དབུ་ལ་པད་ཞྭ་གསོལ་བ he put on a mitre-shaped cap (*Khrid̲. 106*).

པད་ཟླུམ་མགྲིན *pad̲-zlum m̱grin* = ངང་སྐྱ *ńań-ṣkya* बलाक the white goose, wild swan (*M̱ñon.*).

པཎ་གྲུབ *Paṇ-grub* (paṇḍüb) for Paṇḍita and grub-chan, also a learned Indian sage.

‡ པཎ་ཆེན *Paṇ-chen* an abbr. of པཎྜི་ཏ་ཆེན་པོ *Paṇḍita-chen-po*, a title first given to the Kashmirian Buddhist sage S'ākya S'rī who visited Magadha and Orissa when the Mahomedans under Baktyar Ghilji conquered Bihar; he was present at the sack of the monasteries of Odantapuri and Vikramacīla in 1203 A.D. and from there retired to Tibet. The title of Paṇchen Rin-po-chhe is now enjoyed by the lama-head of Tashi-lhunpo monastery who is titular ruler of the province of Tsang. He is believed to be an incarnation of Subhūti the third great disciple of Gautama Buddha; and also is an incarnate emanation of the Dhyani Buddha Amitabha.

པཎ་ཆེན……དཔལ་ལྡན་ཡེ་ཤེས *Paṇ-chen……D̲pal l̲dan Ye-çeṣ* the third Paṇchen Rin-po-chhe to whose court Warren Hastings in 1772 sent George Bogle. This lama made a grand progress from Shigatse to Peking; and died in 1779.

པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན *Paṇ-chen B̲lo-ḇzań choṣ-kyi r̲gyal-m̱tshan* the first Paṇchen ruler of Tashilhunpo.

པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་ཡེ་ཤེས་དཔལ་བཟང་པོ *Paṇ-chen B̲lo-ḇzań Ye-çeṣ D̲pal-ḇzań-po* the second Paṇchen Rin-po-chhe (*Loń.* ༢, *9*). He died in 1737, aged 75 years.

པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་བསྟན་པའི་ཉི་མ *Paṇ-chen B̲lo-ḇzań B̲ṣtan-pah̲i Ñi-ma* the fourth Paṇchen Rin-po-chhe to whose court Captain Samuel Turner was sent in 1781 by Warren Hastings and who was then an infant.

པཎ་ཆེན་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ་བསྟན་པའི་དབང་ཕྱུག *Paṇ-chen Choṣ-kyi Gragṣ-pa B̲ṣtan-pah̲i D̲wań-phyug* the Paṇchen Rin-po-chhe who invited

Sarat Chandra Das to Tibet in 1879 and 1881. He died of small-pox in 1882.

པཎ་ཆེན་བློ་བཟང་ཐུབ་བསྟན་ཆོས་ཀྱི་ཉི་མ *Paṇ-chen Ḇlo-ḇzañ Thub-ḇstan Choṣ-kyi Ñi-ma* the sixth and present Paṇchen Rin-po-chhe, who came into the position as an infant in 1883.

‡ པཎ་ཆེན་ཨེར་ཏི་ནི *paṇ-chen ir-ti-ni* पण्डितरत्न, the title by which the Paṇchen or Tashi Lama is known in Mongolia.

‡ པཎ་ཌི་ཏ *paṇ-ḍi-ta* a Sanskritist or Indian scholar, a title often introduced into Tibetan literature: རིག་པའི་གནས་ལྔ་ལ་མཁས་པར་གྱུར་ན་པཎ་ཌི་ཏའི་མིང་ the title of Paṇḍita is given to one who has become versed in the five sciences.

‡ པཎ་ཌི་ཏ་དྷ་ན་ཤྲཱི་མི་ཏྲ *Paṇ-di-ta Dha-na Çrī-mitra* the eldest of the nine sons of Atisa's elder brother who succeeded to the throne of Bengal and became known by the name of Dhana srī-mitra.

‡ པཎ་ཌི་ཏ་སྨྲི་ཏི *Paṇ-ḍi-ta Smri-ti* the Indian Buddhist paṇḍit who visited Tibet shortly after Buddhism was persecuted by king Langdarma but finding no encouragement at Lhasa he resided at Tanag in Tsang and earned his subsistence for some time by tending sheep (*J. Zañ.*).

‡ པཎ་ཌི་ཏའི་ཞྭ *paṇḍi-taḫi shwa* the kind of mitre-shaped cap which Atīsa and Tsong-khapa used to wear: ཐམས་ཅད་ཀྱང་པཎ་ཌི་ཏའི་ཞྭ་ང་རྒྱལ་མེད་པ་གསོལ་བ they all wore the paṇḍit's cap without showing vanity (*A. 22*).

པཎ་ཞྭ་རྩེ་རིང་ *paṇ-shwa ṟtse-riñ* the conical mitre-shaped cap worn by the lamas of Tibet during any religious service: དེ་དུས་བྷང་གལ་ཡི་ཙ་ཏི་ག་བོའི་གྲོང་ཁྱེར་གྱི་པཎ་ཌི་ཏ་བི་ཧར་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་དུ་སྨྲ་ཀློགས་པའི་ཀློལ་བ་ཞིག་བྱུང་བའི་ཚེ་རྒན་མོ་ཞིག་གི་ཁ་ལ་ཉན་ནས་ཚེར་མ་ལྟ་བུའི་རྩེ་ཅན་གྱི་ཞྭ་གྱོན་ནས་རྩོད་པས་རྒྱལ་བ་ལས་པཎ་ཞྭ་རྩེ་རིང་དར་རོ (*J. Zañ. 108*) at that time on the occasion of a religious disputation that was held in the monastery called Paṇḍita Vihāra in the town of Tsa-ti-gao (modern Chittagong) of Bañgala, a Buddhist paṇḍit listening to the advice of an old woman wore a cap pointed like a thorn. From his victory in the controversy, the use of the pointed mitre-shaped cap spread about.

པན་བོན *pan-bon* not considered perfect in dignity, as for instance the lamas of Lahoul that are married (*Jä.*).

པན་མཐའ *pan-ṃthaḫ* पान्थ [traveller, wanderer]*S.*

‡ པཱཎ་ཙི་ཀ *pāṇ-tsi ka* and པཱཎ་ཙི་ཀ་ཆེན་པོ *pāṇ-tsi ka chen-po* (पाञ्चिक and महापाञ्चिक) are the names of Noijin chiefs (*K. g. 5, 21*).

པའུ་རྩེ *paḫu-ṟtse* (Chinese) a kind of tea (*Jig. 22*).

པར I: *par* any artificial mould: གླུགས་པར *glugṣ-par* casting mould; རྡེའུ་པར *ṟdeḫu-par* bullet-mould; ཤིང་པར *çiñ-par* block-print; printing forms, a stereotype plate cut in wood; པར་རྐོ་བ *par-ṟko-wa* to cut types on boards; པར་རྒྱབ་པ, པར་དུ་འདེབས་པ *par-du ḫdebṣ-pa* to print, to stamp; པར་རྐོ་མཁན *par-ṟko ṃkhan* or པར་རྐོ་པ *par-ṟko-pa* cutter of type; པར་ཁང་ *par-khañ* printing office; པར་མཁན *par-ṃkhan* printer; པར་རྒྱབ *par-ṟgyaḇ* text; པར་སྣག *par-ṣnag* printing-ink; པར་མ *par-ma* a printed work, book; པར་གཞི *par-gshi* printing boards; པར་གཡོག *par-gyog* a printer's assistant; པར་ཤོག *par-çog* printing-paper.

པར II: sign of the adverb; combined with verbs it represents the supine.

པར་ཏང་ *par-tañ* = གདན་གྲུམ་རྩེ *gdan-grum ṟtṣe* a square carpet used for sitting upon.

‡ **པར་པ་ཏ** *par-pa-ta* n. of an officinal plant used in intermittent fever.

པར་པོ་སོ་བརྒྱད *Par-po so-b̲r̲gyad̲* the castle in which *G̲cen-rab's̲* father lived (*G. Bon. 11*).

པར་བུ *par-bu* पाट [breadth]*S.* (*Zam. 4*); acc. to *Sch.*=པ་ཏྲ *pa-tra.*

པར་ཙ་སོ་ཏི *par-tsa so-ti* in *W.* a kind of cotton cloth (*Jä.*).

‡ **པར་ཤིག** *par-çik* पर्शिक n. of a flower (*K. d.* བ, *126*).

པར་སིག *Par-sig* 1. Persia (*Dsam. 2*). 2. वरत्रा [a strap, strip of leather]*S.*

པལ་ཁ *pal-kha*=འཐུ *h̲thu* तन्तुम [a vein or any tubular vessel]*S.*

པས *pas̲* 1. as in དེ་ཡིན་པས that being so, དེ་མིན་པས that not being so, being without it. Combined with verbs, it signifies: by, inconsequence of, because; also: as, since, when. 2. sign of the comparative; after vowels, however, and the final cansonants ད, ར, ལ, བས stands in its place; འབྲས་ལྗོངས་བས་བོད་ཡུལ་གྲང་བ་ཡིན Tibet is colder than Sikkim; ཟ་མཁན་པས་མཚམས་མཁན་དགེ་བ་ལེགས་སོ the meditator is (spiritually) happier than the eater.

‡ **པ་སྤ་ལཱི** *pa-s̲pa li* पिप्पली long pepper.

པི *pi* 1.=དུར་ཁྲོད *dur-khrod̲* a cemetery (mystic) (*K. g.* ཁ, *179*). 2. num. fig.: 43.

‡ **པི་ཀ་ལི** *pi-ka-li*=དཔེ་ཆ་འཇོག་སའི་ཤོ་ཀ་ལི shelf to keep books, book-shelf (*R̲tsii. 28*).

‡ **པི་ཏོ་པ** *Pi-to-pa* पिटोप; n. of an Indian Buddhist who is said to have visited Shambhala (*K. dun. 47*).

‡ **པི་པ་ཤན** *Pi-pa çan* n. of a great river in ancient India (*K. my.* ཁ, *198*).

‡ **པི་པཔ་ལ** *pi-pap-la* prob. the peepul tree; པི་པཔ་ལཱ་ཡ་ན *Pi-pap lā ya-na* पिप्पलायन; n. of an individual in *A. K.*

པི་པི *pi-pi* 1. acc. to *Schtr.*, *Sch.* fife, flute. 2. in *W.* nipple, teat. 3. in *W.* icicle.

པི་པི་ལིང་ *pi-pi-liṅ* पिप्पली *Piper longum*: པི་པི་ལིང་གིས་གྲང་ནད་མ་ལུས་སེལ the *Piper longum* (fruit) cures all kinds of cold.

Syn. ལུས་འཕགས་སྐྱེས *lus̲-h̲phags̲ s̲kyes̲*; ཡུལ་དབུས་སྐྱེས *yul-d̲bus̲ s̲kyes̲*; གྲོགས་རྙེད *grogs̲-r̲ñed̲*; དྲོད་སྨན *dr̲od̲-s̲man*; དྲོད་སྐྱེད་བྱེད *dr̲od̲-s̲kyed̲ byed̲*; ཟེགས་མ *zegs̲-ma*; གཡོ་བྱེད *g̲yo-byed̲*; སྲེག་བྱེད *s̲reg-byed̲*; སྣ་རིང་ *s̲na-riṅ.* (*M̲ṅon.*).

པི་ཕོ *pi-pho* 1. abbr. of པི་པི་ལིང་ *pi-pi-liṅ* and ཕ་བ་རིལ་པོ *pha-wa ril-po*=*Piper longum* and black pepper. 2. v. པི་ཤི *pi-çi.*

‡ **པི་ཙུ་ལཱ་ལ** *pi-tsu lā-la* n. of a gem (*S. kar. 182*).

པི་ཝང་ *pi-waṅ* वीणा, guitar; ཀོ་ཎ་པི་ཝང་ *ko-ṇa pi-yaṅ* a kind of guitar. པི་ཝང་མཁན *pi-waṅ m̲khan* =པི་ཝང་པ *pi-waṅ-pa* वीणावादक, वैणिक one who plays on the guitar (*M̲ṅon.*). པི་ཝང་རྒྱུད *pi-waṅ-r̲gyud̲* तन्त्री 1. [a musician]*S.* 2. वीणा [a lute]*S.* པི་ཝང་རྒྱུད་མང་ *pi-waṅ r̲gyud̲-maṅ* बहुतन्त्रीक वीणा a guitar with many strings; པི་ཝང་རྒྱུད་གསུམ *pi-waṅ r̲gyud̲-g̲sum* a three stringed guitar.

པི་རག *pi-rag* (ནོར་བུ) n. of a gem or precious stone; པི་རག་དུག་དང་འབྱུང་པོའི་གདོན་ཀུན་བསྲུང་ the precious stone *pirag* is a protection against poison and evil spirits.

‡ **པི་རཱི་ནཱ** *pi-rī-nā* पीरीणा;=སྙིང་ཉིད་ *s̲ñiṅ-ñid̲* (mystic) (*K. g.* ཁ, *27*).

པི་ལིང་ *pi-liṅ* and པི་ལིང་འཕར་མ *pi-liṅ h̲phar-ma* are names of two ས་བདག demi-gods.

‡ པི་ལིན་དའི་བུ *pi-lin daẖi-bu* पिलिन्दक the son of Pilinda, one of the disciples of Gautama Buddha, who used to exhibit miracles.

པིག་མོ *pig-mo* v. པུས་མོ *puş-mo* (*Jä.*).

‡ པིན་ཏ་ར་ཏ *pin-ta ra-ta* n. of a commentary: ཡོ་ག་ཙ་རྱ་དང་དེའི་པིན་ཏ་ར་ཏ་ལ་སོགས་པ་བསྒྱུར he translated the *Yogācārya* works and their commentaries, etc. (*A. 66*).

པིར *pir* pencil, pen, brush; སྦྱུག་པིར *byug-pir* large brush for house-painting; བཅད་པིར *ḇcaḏ-pir* small brush for artistic painting, also lead-pencil.

Syn. འབྲི་བྱེད *ẖbṟi-byeḏ*; བྲིས་སྨྱུག *briş-şmyug* (*M̱ñon.*).

པིར་བ *pir-wa* to crush, to grind (to powder) in Ladak=མཉེད་པ *m̱ñeḏ-pa*.

པུ་བ *pu-wa* 1.=གནོན་པ *gnon-pa* to press, pressing (mystic) (*K. g.* ཁ, *179*). 2. num. fig. 73.

པུ་གའི་འབྲས་བུ *pu-gaẖi ẖbraş-bu* गुवाक areca nut eaten by the Hindus.

‡ པུ་ཏི *Pu-ti*, པུ་ཏིས་གཡོགས་པ *Pu-tiş gyogş-pa* n. of the great ocean to the South of India on the coasts of which people subsist chiefly on fish (*K. d.* ར, *273*).

པུ་ཏ་ན *Pu-ta-na* n. of a city: ལྷོ་ཕྱོགས་པེ་ཏ་ལའི་ཡུལ་དུ་གྲོང་ཁྱེར་པུ་ཏ་ན་ཞེས་བྱ་བར་བྲམ་ཟེའི་ཁྱིམ་དུ་སྐྱེས་ཏེ། he was born in the house of a Brahman in the city of Putana in the country of Petala in Southern India (*K. my.* ཁ, *246*).

‡ པུ་ཏོ་པོ *Pu-to-po* n. of a learned lama: མན་ངག་ཏུ་གསུང་ཆེན་པོ་མཛད་ནས། པུ་ཏོ་པོ་སོང་ having composed a large book of maxims, Putapo went away (*A. 135*).

‡ པུ་ཏི *pu-ti* or པོ་ཏི *po-ti* a manuscript book.

‡ པུ་སྟ་ཀ *pu-şta-ka* पुस्तक a volume, book.

‡ པུ་ན་ཀ *pu-na-ka* n. of a flower (*K. g.* ཀ, *466*).

པུ་ན་ཁ *Pu-na-kha* the winter capital of Bhutan.

པུ་བྱི *pu-byi* v. སྤུ་བྱི *şpu-byi.*

པུ་ཙེ *pu-tse.*

པུ་ཚེ *pu-tshc* bran (*Cs.*); husks of barley (*Jä.*)

པུ་རངས *Pu-raṅş* a district in the S.E. of Ngari Khorsum, of which province it is a division; it is situated to the north of the districts of Kamaun and of Western Nepal.

‡ པུ་རུ་ཥ *pu-ru-ça* पुरुष an officer in Tibet=བློན་པོ *ḇlon-po* a minister, official.

‡ པུ་ལི་ར་མ་ལ་ཡ *Pu-li-ra Ma-la-ya* n. of a country in ancient India.

‡ པུ་ལིང་ག *pu-liṅ-ga* पुंलिङ्ग n. for the masculine gender.

པུ་ལུ *pu-lu* hut, built of stones, like those of alpine herdsmen in *W.* (*Jä.*).

‡ པུ་ལོ་མའི་དགྲ *Pu-lo maẖi-ḏgra* पुलोमारि an epithet of Indra (*M̱ñon.*) [Indra destroyed his father-in-law Puloman in order to avert his imprecation consequent on the violation of his danghter]*S.* པུ་ལོའི་སྲས་མོ *pu-loẖi sṟaş-mo* (པུ་ལོ་མའི་སྲས་མོ *pu-lo maẖi-sṟaş mo*) पौलोमी the daughter of Pulo, an epithet of the wife of Indra (*M̱ñon.*).

པུ་ཤུ I: *pu-çu*=1. སྤང་བར *spaṅ-war* क्रमशीर्ष [gradually tapering]*S.* 2. उपांशु [secretly]*S.*

པུ་ཤུ II: 1.=ཡང་ཐོག, སྟེང་བར upper story, second flat of a building also=གསིལ་ཁང་ हर्म्य the top of a house. 2. པུ་ཤུའི་སྟེངས *pu-çuẖi-steńṣ* हर्म्यशिखर [top of a building]*S.*

པུ་ཤུད་ *Pu-çuḏ* (བྱ) कनक 1. the hoopoe bird: པུ་ཤུད་ཤ་ཡིས་གདོན་ནད་ཞི་བར་བྱེད the flesh of Pu-çuḏ soothes apoplexy or illness caused by evil spirits. The colloq. term for the hoopoe in C. T. is *pu-pu ku-shu.* 2.=ཡང་ཐོག *yań-thog* or བསིལ་ཁང་ *ḇsil-khań* the turret or open airing room on the top of a house.

Syn. of 1. མཆུ་རིང་ *m̱chu-riń*; སྒྲོ་འི་གཙུག་ཕུད་ཅན *ṣgro-ẖi-g̱tsug phuḏ-can*; དྲི་ངའི་འདག་ཆགས *dṟi-ńaẖi ẖdag-chagṣ* (*M̱ńon.*).

པུ་ཤེལ་ཙེ *pu-çel tse* (སྨན) उशीर [the fragrant root of the plant *Andropogon muricatus*; the root is a cure for vomiting]*S.* (ཀླུ་སྨན་གྲས *ḵlu-ṣman graṣ*).

Syn. ནག་དབྱེ *nag-ḏbye*; བྱ་ཟས *bya-zaṣ*; འཁོར་ལོའི་ལུས *ẖkhor-loẖi luṣ*; ཉ་ཡི་འབྱོར་པ *ña-yi ẖbyor-pa*; ལུས་ངན་མིག *luṣ-ńan mig* (*M̱ńon.*).

པུག་ཏ *pug-ta* [shelf, partition in a box] (*Jä.*)

པུག་མ *pug-ma* in Purig=collar-bone.

པུང་པ *puń-pa* or ཕུང་པ *phuń-pa* in *C., W.* an unshaped vessel of clay or wood for water, beer, etc., but seems not to be the same with བུམ་པ *bum-pa* (*Jä.*)

‡ **པུཎ་ཌ་རཱི་ཀ** *puṇ-ḍa rī-ka* 1. n. of a gem (precious stone). 2. n. of a celestial flower; པུཎ་ཌ་རཱི་ཀའི་ཕྲེང་ *puṇ-ḍa rī-kaẖi phreń* a garland of puṇḍarīka flower (*Situ. 137*). 3. पुण्डरीक white lotus.

པུན་ནག *pun-nag* पुन्नाग [n. of a tree, *Rottleria tinctoria*, from the blossoms of which a yellowish dye is prepared]*S.*

པུར *pur* resp. for རོ dead body; པུར་རྒྱལ प्रेतपुरी ghost-land, a name for Tibet which is called the kingdom of the dead.

‡ **པུར་ཎ་ཀཙ་ཚ** *Pur-ṇa kats-tsha* n. of a place in Ancient India.

‡ པུར་ཎ་གི་རི *Pur-ṇa gi-ri* in Tib. གང་བའི་རི 1. the Indian *Gosain* belonging to Joshimot who resided for many years at Tashilhunpo and accompanied *Panchen Rin-po-che* Palden Ye-s'es to Peking. It was he who carried letters to Warren Hastings and founded the monastery of Bhot-Bagan opposite Calcutta on the Howrah side of the Hughli. He was killed by dacoits who had robbed him of the large quantity of gold he had amassed during his residence in Tibet. 2. n. of a Buddhist holy place in the Swat Valley. ཨུ་རྒྱན་གྱི་བྱང་ན་ཡོད situated on the north of Udyāna (*Duṣ-ye. 38*).

པུཥ་ཀ་ར *puç-ka-ra* पुष्कर n. of a medicinal plant the flower of which resembles in shape a lamb's foot: པུཥ་ཀ་ར་རྩ་ལས་པད་ཀན་ཚ་བ་སེལ the root of *pushkara* cures phelgm and fever.

+ པུས་འཁྱུད *puṣ-ẖkhyuḏ*=སྒོམ་ཐག *ṣgom-thag* the string or cloth tied round the body of a *Naljor* by which he ties himself when meditating (*Pag. 76*).

པུས་མོ *puṣ-mo* जानु, जङ्घा the knee; the shank or lower part of the leg from the ankle to the knee. [པུས་མོ་ས་ལ་འཛུག་པ *puṣ-mo sa-la ẖdsug-pa* to kneel]*Jä.* པུས་མོ་ས་ལ་བཙུགས་ཏེ་ཐལ་མོ་སྦྱར་ནས་ཞུས་སོ he kneeled down with the palms of his hands joined and petitioned. པུས་མོ་གཡས་པའི་ལྷ་ང་ས་ལ་གཙུགས་ཏེ दक्षिणं जानु-मन्डलं पृथिव्याम् अवस्थापयत् [fixed the right knee-joint on the ground]*S.*

པུས་མོའི་གནས་ *pus̱-moẖi gnas̱* जानु [the knee joint]*S.*

པུས་མོའི་ལྷ་ང་ *pus̱-moẖi lha-ṅa* जानुमण्डल [knee-pans]*S.*

པུས་ཚིགས་ *pus̱-tshigs̱* = པུས་མོའི་ཚིགས་ *pus̱-moẖi tshigs̱* the knee joint. རྒན་མོ་པུས་འཁྲེགས་ཀྱང་འགྲོ་སྙིང་འདོད་ *ṟgan-mo pus̱ ẖkhregs̱-kyaṅ ẖgro-s̱ñiṅ ẖdoḏ* though the old woman had a stiff knee she wished to go away (*Ṟdsa. 17*).

པེ *pe* = ཐུག་པ gruel-broth (mystic) (*K. g.* ཕ, *179*).

པེ་ཀར *Pe-kar* or པེ་དཀར་ *Pe-ḏkar* (also spelt དཔེ་དཀར་ or དཔེ་ཧར་ *Ḏpe-har*) = དཀོར་བདག་རྒྱལ་པོ་ *ḏkor-ḇdag ṟgyal-po* the spirit-king or chief of the custodians of monastic properties. His principal shrine stands in the Nechung grove near Lhasa. He is greatly adored all over Tibet; and it is said that he was brought by Padma Sambhawa from the monastery of Odantapuri in Magadha and bound under solemn oath to protect the great monastery of Sam-ye. པེ་ཀར་གླིང་ *pe-kar gliṅ*, དཀོར་མཛོད་ the temple of Pekar in Sam-ye in which the monastic treasures are kept: གཟིམས་ཆུང་ཡང་པེ་ཀར་གླིང་གི་དཀོར་མཛོད། (*A. 91*) his small room was also in the treasury of the temple of *Pe-kar gliṅ*.

པེ་སྒང་ *Pe-s̱gaṅ* n. of a place in Tibet: ཞག་ས་པེ་སྒང་དུ་བྱས *shag-sa pe-s̱gaṅ du-byas̱* he halted one night at *Pe-s̱gaṅ* (*A. 90*).

པེ་ཏེ་ཧོར *Pe-te-hor*, more properly པ་ཏ་ཧོར *Pa-ta-hor*, the country to the east of Yarkand which was a great place of the Northern Buddhists.

པེ་ཙམ *pe-tsam* little, small, a little (*Sch.*).

པེ་ཙེ *pe-tse* white cabbage in *C.* (*Jä.*).

པེ་ར *pe-ra* a flat basket (*Jä.*).

པེན་པ *pen-pa* pincers (in *Sikk.*).

པོ I: *Po* 1. n. of a place in the confines of the country of Gesar and Tibet (*G. Bon. 4*). 2. n. of a clan in Tibet (*Jig. 21*). 3. for པོ་བོ.

པོ II: 1. the particle styled བདག་སྒྲ *ḇdag-s̱gra* signifying the agent, as in སྟོན་པ་པོ a demonstrator, explainer, ཐོས་པ་པོ *thos̱-pa-po* a hearer. 2. sign of nouns, designating concrete nouns and the masculine gender, in contradistinction to abstract nouns with པ or བ, and to feminines with མོ; connected with a numeral, it supplies the definite article: ལྔ་པོ *ḻṅa-po* the five (just mentioned); གཉིས་པོ *gñis̱-po* the two, both, (*Jä.*).

པོ་ཏ་ལ *Po-ta-la* (ལྷོ་ཕྱོགས་རི་བོ་གྲུ་འཛིན *lho-phyogs̱ ri-ḇogru-ẖdsin*) 1. पोतल or पोतलक the residence of Avalokites'vara and Āryā Tārā on a hill situated in an harbour somewhere in the Indian ocean; acc. to the Chinese Buddhists an island in the China sea off the coast of Shanghai. 2. = རྩེ་པོ་ཏ་ལ *Ṟtse Po ta-la* or རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་ཕོ་བྲང་ *ṟgyal-wa rin-po cheẖi pho-braṅ* the residence of the Dalai Lama at Lhasa (*Ṟtsii.*). The buildings stand on a three-peaked hill in the north-western suburbs of Lhasa.

‡ **པོ་ཏང་གི** *po-taṅ-gi* = གསོང་པོར་སྨྲ་བ *gsoṅ-por s̱mra-wa* (mystic) (*K. g.* ཕ, *27*).

པོ་ཏི *po-ti* = པུ་ཏི *pu-ti* small book.

པོ་ཏོག *po-tog* v. མཐོ་པོ་ཏོག *ṉtho-po tog* (*Jä.*).

པོ་བོ *po-ḇo* grandfather (both in the father's and mother's side); པོ་མོ grandmother.

པོ་ལོན་ཤན *Po-lon-çan* n. of a high mountain in China.

པོ་སོན་ཆ *po-son-cha* मधुवक a shrub *Sesbana grandiflora.*

Syn. གོང་བུ་ཅན *goń-bu-can*; ལག་པའི་ཚེང་དུས *lag-paẖi tsheń-dus̱*; གསེར་གྱི་ལག *gser-gyi ḻag*; དབུགས་འབྱིན་ཤིང *ḏbugs̱-ẖbyin çin*; འཁྱོག་པོའི་སྡེ *ẖkhyog-poẖi s̱de*; མྱོས་བྱེད *myos̱-byeḏ*; ཆང་ཤིང *chań-çiń* (*M̱ńon.*).

པོག *pog* कुन्दुर [the resin of the plant *Boswellia thurifera*]*S.*

པོག་ཏ *pog-ta* (Mong.)=ཇེ sir, lord.

པོག་ཕོར *pog-phor*=སྤོས་ཕོར *s̱pos̱-phor* (པོག *pog*=སྤོས *s̱pos̱*) incense-burner, perfuming-pan.

པོད *poḏ* acc. to *Jä.*=པོན *pon*, པོན་ཏོ *pon-to*, v. ཕོན *phon*, ཕོན་ཏོ *phon-to.*

པོར་འཛོད *Por-ẖdsoḏ* n. of a tribe in Tibet (*J. Zań.*).

པོལ *pol* in Tsang is said to be a sort of fever.

པྲ I: *pra* 1. a small turquoise, in *W.* seldom larger than a lentil, for wearing on ornamental rings. 2. v. ཚོམ *tshom.*

པྲ II: also པྲ་མོ *pra-mo* 1. lot; sign, token, prognostic: པྲ་ངན་པ *pra-ńan-pa* bad sign; པྲ་ཕབ་པ *pra phab-pa*=རྟགས་པ་བྱེད་པ *ṟtags̱-pa byeḏ-pa* to draw prognostics from a charmed mirror: ཇེ་བཙུན་སྒྲོལ་མའི་པྲ་ཕབ་པ་ནས prognostics were drawn from a mirror consecrated to Dolma (*A. 57*); པྲ་རྟགས *pra-ṟtags̱*, མེ་ལོང་ལ་རབ་གནས་བྱས་ཏེ་བཟང་ངན་གང་ཡང་ཤར་བའི་རྟགས་པ the mirror having been consecrated any good or bad signs will appear on it; ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་པྲ་རྟགས་ངན the ill-omen of *Samādhi* (*D.Ṙ.*).

‡ པྲ་ཀིར་ཡ *pra kir-ya* प्रकीर्य्य [1. the plant *Guilandina bonduc.* 2. the tree *Pongamia glabra*]*S.*; v. ཀ་རན་ཛ *ka-rañ dsa* (*M̱ńon.*).

‡ **པྲ་ག་ཛྱོ་ཏི་ཤ** *Praga dsyo-ti ça* प्राग्ज्योतिष n. of a mountain said to be situated beyond the mountains of Susrīmo Parvata which is inhabited by the gods and where the Asuras cause the former constant terror (*K. d.* ར, *283*). [It is identified by some writers with Prāgjyotisha, or the province of Assam]*S.*

པྲ་ཆལ *pra-chal* or སྤྲལ་ཆལ *s̱pral-chal* jest, joke, nonsensical talk; པྲ་ཆལ་བྱེད་པ *pra-chal byeḏ-pa* to make sport, to play the buffoon; པྲ་ཆལ་སློང་བ *pra-chal s̱loń-wa* to cause merriment (*Jä.*).

‡ **པྲ་ཏི་པོ་ཏང་གི** *pra-ti po-tań-gi* is explained as གསང་པོར་སྨྲ་བའི་ལན *gsań-por s̱mra-waẖi lan* reply to an enquiry given in a mystic language.

པྲ་དུན་རྩེ་ལྷ་ཁང *Pra-dun-ṟtse lha khań* one of the twelve Buddhist temples said to have been erected by king *Sṟoń-ḇtsan S̱gam-po*, this one being in the north of Tibet.

‡ པྲ་པ་ཏ *pra-pa-ta*=གྲུ *gru* boat (in mystic language) (*K. g. 27*).

པྲ་ཕབ་པ *pra-phab-pa* [1. प्रसेन, n. of a prince, 2. मूर्त्ति figure, shape image]*S.*; པྲ་ཕབ་བཞིན *pra-phab ḇshin* प्रतिमूर्त्ति likeness, image.

པྲ་བ *pra-wa* 1. बक, པྲ་བའི་མེ་ཏོག *pra-waẖi me-tog* बकपुष्प [the flower of the tree called *Æschynomene grandiflora*]*S.* 2. काठिन्य [hardness, the plant *Teronia elephantum*]*S.*

པྲ་ཚིལ *pra-tshil*=སྦྲང་རྩིགས་མ *s̱brań-ṟtsigs̱-ma* bee-wax.

པྲ་ལི *pra-li* a tailless rodent, *Lagomys badius* or some kindred species.

‡ པྲི་ཡང་ཀུ *pri yań-ku* or པྲི་ཡང་གུ *pri yań-gu* प्रियंगु [*Panicum italicum*, a medicinal plant and perfume described in some places as being a fragrant seed]*S.* པི་ཡང་ཀུ་ཡིས། སོ་མཚེན་ཚབས་སེལ། ལོ་མ་སྔོང་པོ་མེ་ཏོག་འབྲས་བུ་ཚང་མ་དགོས.

Syn. བུད་མེད་མིང་ཅན bud̲-med̲ miñ-can; སྣ་ཚོགས་སྡེ şna-tshogş şde; འབྱུང་པོའི་མེ་ཏོག ḫbyuñ-poḫi-me-tog; ཛམ་བུ་སྐྱེས dsam-bu şkyeş; འཁྲི་ཤིང་མཆོག་ལྡན ḫkhri-m̱chog ḻdan; སྔ་སངས་ཅན şña-sañş can; ས་ལ་ཕྱག་འཚལ sa-la phyag-ḫtshal (*M̱ñon.*).

པྲོག *prog* or ཟེ་པྲོག *ze-prog* the crest of a cock (*Cs.*)

པྲོག་ཤུ *prog-shu* or ཕྲོག་ཤུ *phrog-shu* मुकुट, चूडा = ཅོད་པན *cod̲-pan* ornamental helmet, the kind of crown worn by Vais′ravaṇa the king of the north.

Syn. མགོ་རྒྱན *m̱go-ṟgyan*; དབུ་རྒྱན *d̲bu-ṟgyan* (*M̱ñon.*).

དཔག *d̲pag* measure: དཔག་མེད *d̲pag-med̲* or དཔག་ཡས *d̲pag-yas* measureless, immeasurable. དཔག་ཐག *d̲pag-thag* measuring string or tape; དཔག་པ *d̲pag-pa* मा fathom; དཔག་བྱས *d̲pag-byaş* मेय measurable; དཔག་བྲལ *d̲pag-ḇral* विगम, निगम n. of a number. དཔག་འབྱམས *d̲pag-ḫbyamş* id.

དཔག་ཚད *d̲pag-tshad̲* योजन acc. to *Cs.* 4,000 fathoms, hence a geographical mile; དཔག་ཅེན *d̲pag-cen* a distance of 5,000 fathoms.

དཔག་ཤོད *D̲pag-çod̲* or དཔའ *D̲paḫ* n. of a village in Kham belonging to the estate of ཀུན་བདེ་གླིང *Kun-ḇde glin*, *i.e.*, to one of the four great Ling monasteries of Lhasa (*Loñ.* ཟ, *16*).

དཔག་བསམ *d̲pag-ḇsam* कल्प thought, imagination, wish. དཔག་བསམ་འཁྲི་ཤིང *d̲pag-ḇsam ḫkhri-çiñ* कल्पलता or कल्पलतिका the wishing tree, the tree of cogitation; n. of a fine poetical work written by Kshemendra on the exploits and glories of Buddha. This work occurs in full in the Tangyur, in the 93rd vol. mdo section; the text and a synopsis of the whole work in Tibetan have been published under the editorship of Sarat Chandra Das, C.I.E., by the Asiatic Society of Bengal. དཔག་བསམ་ལྗོན་པ *d̲pag-ḇsam ḻjon-pa* कल्पद्रुम the wishing-tree; one who is very charitable and gives alms to all beggars.

དཔགས *d̲pagş* 1. parched barley meal made into sop or balls by soaking in tea. or soup. 2. = ནོས་པ *noş-pa* उत्पिण्ड [to accumulate]*S.* 3. = གཏིང *g̱tiñ* depth. འབྲོག་པས་ང་ལ་དཔགས་ཤིག་ཡོད in me said the herdsman there is some depth (of mind) (*A. 142*).

དཔང *d̲pañ* or དཔང་པོ *d̲pañ-po* 1. a witness, one able to attest or bear witness; also, a surety: དཔང་བྱེད་པ *d̲pañ byed̲-pa* to bear witness, to attest, v. མནའ *m̱naḫ*; རང་སེམས་དཔང་དུ་འཛུག་པ to be sincere, to be conscious of speaking the truth (*Jä.*); དཔང་པོས་ལྐོག་རྙན་ཟ་བ་དེ *d̲pañ-poş ḻkog-ṟñan za-wa-de* (རྒྱལ་ཁྲིམས་རླུང་ལ་བསྐུར་བ་ཡིན causes the ends of law to be thrown to the winds) the witness that receives secret gratification (*G̱ser-phreñ 16*). དཔང་དུ་འགྱུར་བ *d̲pañ-du ḫgyur-wa* to be witness of བདེན་དཔང witness or proof for the truth of; a thing; རྫུན་དཔང *ṟdsun-d̲pañ* false witness (*Schtr*). མི་དཔང *C.*, one who is a defendant's advocate; མི་དཔང (or དཔང་པོ) བྱེད་པ c. genit. or dat., to defend in a court of justice (*Jä.*). དཔང་པོར་དྲིས་པ *d̲pañ-por d̲ṟiş-pa* asked to be a witness; དཔང་འཕེར་བ *d̲pañ-ḫpher-wa* to become witness.

དཔང་བློ་གྲོས་བརྟན་པ *D̲pañ-ḇlo gros ḇṟtan-pa* n of a learned *Lotsāwa* of Tibet.

དཔང་དམའ་བ *d̲pañ-d̲maḫ-wa* low; དཔང་མཐོ་བ *d̲pañ-m̱tho-wa* high.

དཔངས *d̲pañş* उच्छ्राय height, དཔངས་སུ *d̲pañş-su* in height.

དཔའ *d̲paḫ* or དཔའ་བ *d̲paḫ-wa* शूर, वीर, तपस्विन्, तपोधन, कर्कश 1. sbst. bravery strength, courage; also adj. brave, strong.

courageous ; དཔའ་ཁུམས *ḏpaẖ-khumş* weak, strengthless, feeble. དཔའ་རྒྱས་པ *ḏpaẖ ṟgyaş-pa*=དཔའ་ངར་བ very powerful, heroic, chivalrous. དཔའ་མངའ *ḏpaẖ-m̱ńaẖ* (སྟོབས་ཡོད་པ) strong, powerful ; དཔའ་ལྡན *ḏpaẖ-ḻdan* brave. 2. in *W.* taste, agreeable flavour.

དཔའ་སྐོང་བ *ḏpaẖ-şkoń-wa*=ང་རྒྱལ་འཇོམས་པ *ńa-ṟgyal ẖjomş-pa* to humiliate, to humble, break the pride: གཞན་གྱི་བསམ་པ་མ་རུང་བ་དག་དཔའ་སྐོང་བའི་ཕྱིར་ཏུ་དཔུང་བཞིའི་དམག་བཤམས་ཏེ (*Ḫbrom.* ཁ, *318*).

དཔའ་ཅན *ḏpaẖ-can* 1. brave. 2. beautiful. 3. *W.* savoury (*Jä.*).

དཔའ་དར *ḏpah-dar* scarf presented to one who has distinguished himself by valour and success in any undertaking.

དཔའ་གདམ *ḏpah-gdam*=གྲི་རིང་ long knife, a sword.

དཔའ་པ *ḏpaẖ-pa*, a medicinal plant with root resembling that of a radish.

དཔའ་པོ *ḏpaẖ-po* heroic. དཔའ་པོ་དུལ *ḏpaẖ-po dul* an epithet of Bhīmasena the second Pāṇḍava (*M̱ńon.*). དཔའ་པོ་ཛ་མ *ḏpaẖ-po dsa-ma* an epithet of Paraçurāma (*M̱ńon.*). དཔའ་པོ་ལག་པ *ḏpaẖ-po lag-pa* करवीर [the fragrant oleander] *S.*; n. of a medicinal plant and flower (*M̱ńon.*).

དཔའ་བ *ḏpaẖ-wa* धीर, तपस्विन् an ascetic ; a steady person ; v. ante དཔའ. དཔའ་ཉིད steadiness, valour.

དཔའ་བོ *ḏpaẖ-ḇo* वीर, शूर 1. an intrepid chivalrous person, hero, a fearless strong man, a demi-god. 2. brave, heroic : རྟ་མགྲིན་དཔའ་བོ *Ṟta-m̱grin ḏpaẖ-wo* brave Tamdin! according to some དཔའ་བོ་ཆེན་པོ *ḏpaẖ-ḇo chen-po* is same as བོང་ནག *boń-nag* aconite : དཔའ་བོ་ཆེན་པོས་དུག་དང་ཚད་སེལ. དཔའ་བོ་བརྟན་པ *ḏpaẖ-ḇo ḇṟtan-pa*=གུར་གུམ saffron (*M̱ńon.*). དཔའ་བོ་མཐིང་གི་གཙུག་ཕུད་ཅན=བྱ་རོག་མིག *bya-rog mig* བྱ་རོག་ནོར་བུ *bya-rog nor-bu*, དཀར་པོ་ཡར་འདྲེན་རེ་སྐོར *ḏkar-po yar-ẖḏren re-şkor*, etc. (*S̱man.* *350*). དཔའ་བོ་སེར *ḏpaẖ-ḇo ser*, an officinal plant of bitter taste. དཔའ་བོའི་རྒྱུད *ḏpaẖ-ḇoẖi-ṟgyuḏ*; सौरि, मनि of chivalrous spirit, heroic and noble-birth.

Syn. སྟོབས་ཆེན *ştobş-chen* ; གྱད་མི *gyaḏ-mi* ; ཕ་རོལ་གནོན *pha-rol-gnon* ; ཞེ་སྡང་གཏུམ་པའི་དཔུང་པ་ཅན *she-şdań gtum-paẖi ḏpuń-pa-can* ; རྣམ་གནོན་ཅན *ṟnam-gnon-can* ; གཡུལ་ངོར་བརྟན *gyul-ńor ḇṟtan* ; ཚིམ་པ་མེད *tshim-pa meḏ* ; ཐལ་བྱུང་འགྲོ *thal-byuń ẖgro* ; འཇིགས་མེད *ẖjigş-meḏ* ; བསྙེངས་བྲལ *ḇşñeńş-bral* ; བག་མི་ཚ *bag-mi tsha* ; ཞུམ་པ་མི་མངའ *shum-pa mi-m̱ńaẖ* ; ཉམ་ང་མེད *ñam-ńa meḏ* ; གཡུལ་ན་བརྗིད *gyul-na ḇṟjiḏ* ; སྙིང་སྟོབས་ཅན *şñiń-ştobş can* ; བརྟུལ་ཕོད་པ *ṟtul-phoḏ pa* ; ཆུ་གང་ཅན *chu-gań can* ; མི་འགོང་བ *mi-ẖgoń-wa* ; འཁབ་ཆོས་སྦྱང་ *ẖkhab-chos şbyań*. (*M̱ńon.*).

དཔའ་བོ་བརྒྱུད *ḏpaẖ-bo bṟgyuḏ* an epithet of Vishṇu (*M̱ńon.*).

དཔའ་པོའི་འདུག་སྟངས *ḏpaẖ-poẖi ẖdug-ştańş* the manner of sitting of a *lha* or minor god (*Ya-sel.*).

དཔའ་བྱེད *ḏpaẖ-byeḏ* वीर [hero] *S.*

དཔའ་མོ *ḏpaẖ-mo* 1. heroine, also name of a Yaksha queen (*K. g.* ད, *139*). 2. v. ཆང་།

དཔའ་རབ *Ḏpaẖ-rab* n. of a country that was ruled over by king Udayi (འཆར་ཀ) (*K. d. 133*).

དཔའ་རླབས་དང་བཅས་པ *ḏpaẖ-ṟlabş-dan ḇcaş-pa* मौरोर्मिक [having violent waves; the ocean] *S.*

དཔའ་ཤོད *ḏpaẖ-çoḏ*=དཔག་ཤོད *ḏpag-çoḏ*.

དཔལ I : *Ḏpal* गम्भारी, काश्मरी n. of a medicinal tree [the tree *Gmelina arborea*] *S.*

Syn. ཀུན་ནས་བཟང་ *kun-naş ḇzań* ; ལོ་མ་མངར *lo-ma m̱ńar* ; སྦྲང་རྩིའི་འདབ *şbrań-ṟtsiẖi ẖdab* ;

ལོ་མ་བཟང་སྤྲོད་བྱེད་ *lo-ma-ḇzañ şproḏ-byeḏ*; དཔལ་གྱི་ལོ་མ *ḏpal-gyi lo-ma* (*M̱ñon.*).

དཔལ II: 1. लक्ष्मी, श्री, भग, भाग, पद्मा glory, splendour, magnificence, abundance; prosperity, talent. སྐྱིད་པའི་དཔལ་ལ་ལོངས་སྤྱོད་པ enjoying the utmost happiness (*Glr.*); as an epithet, or part of the names of deities, *e.g.*, དཔལ་ལྡེམ *Ḏpal ḻdem* a deity incarnated in the Sikkim mountain peak of Pandim; འགྲོ་བའི་དཔལ welfare of all living beings. ཀུན་གྱི་དཔལ་དུ་འགྱུར་བ or ཤར་བ to be the salvation, the saviour of all beings (*Glr.*); དཔལ་སྐྱེད་པ *ḏpal-şkyeḏ-pa*,. གཞན་གྱི་རང་གི་དཔལ་ *gshan-gyi rañ-gi ḏpal* to work for the elevation of others or for one's own. 2. nobility: དཔལ་གྱི་གནང་བ privilege of nobility; དཔལ་གྱི་གནང་ཤོག diploma of nobility; དཔལ་གྱི་གནང་ཤོག་པ one having a diploma of nobility (*Cs.*)

Syn. ཡོན་ཏན *yon-tan*; གཟི་བརྗིད *gşi-ḇrjiḏ*; གཉེན་ལོངས་སྤྱོད *gñen-loñş şpyoḏ* (*M̱ñon.*).

དཔལ་སྐྱེས *ḏpal-şkyeş* = རྒྱ་ཤུག *ṟgya-çug* (*M̱ñon.*).

དཔལ་སྐྱོང་ *Ḏpal-şkyoñ* श्रीश [the lord of fortune, n. of Vishṇu; also a king]*S.*

དཔལ་ཁྱད *ḏpal-khyaḏ* = དཔལ *ḏpal* (*Jä.*).

དཔལ་འཁོར་བཙན *Ḏpal-ẖkhor ḇtsan* n. of an early king of Tibet, the son of king *G̱nam-ḻde H̱oḏ-sṟun* (*Loñ.* ༢, *8*).

‡ དཔལ་ཤོས *ḏpal-çoş* 1. पद्म lotus flower (*M̱ñon.*). 2. श्रीवास [dwelling with S'rī, n. of Vishṇu]*S.* དཔལ་གྱི་བེའུས་མཚན *ḏpal-gyi beẖuş m̱tshan* another epithet of Vishṇu (*M̱ñon.*).

དཔལ་གྱི་དུམ་བུ ཙན་དན་དཀར་པོ *ḏpal-gyi dum-bu tsan-dan ḏkar-po* श्वेतचन्दन श्रीखण्ड white sandal-wood.

དཔལ་གྱི་ཕག་པ *ḏpal-gyi phag-pa* श्रीवराह ['the divine boar,' a n. of Vishṇu]*S.* དཔལ་གྱི་བདག *ḏpal-gyi ḇdag* श्रीपति another epithet of Vishṇu (*M̱ñon.*).

དཔལ་གྱི་འདབ་མ་ཅན *ḏpal-gyi ẖdab-ma can* as met. = lotus flower (*M̱ñon.*).

དཔལ་གྱི་བུ *ḏpal-gyi-bu* met. horse (*M̱ñon.*).

དཔལ་གྱི་བེའུ *ḏpal-gyi beẖu* श्रीवत्स noose of love, n. of a gem [a particular mark or curl-hair on the breast of Vishnu]*S.*

དཔལ་གྱི་རི *Ḏpal-gyi ri* श्रीपर्वत [n. of a mountain mentioned by Bhavabhūti in his Malatimādhava]*S.* Also a mountain in Southern India where Nāgārjuna is said to have spent his last days absorbed in deep meditation. Also a mountain with a monastery in Tsang, opposite Dong-tse, built by an incarnate lama of the Nyingma school.

དཔལ་གྱི་ལག་པ *ḏpal-gyi lag-pa* श्रीकर; an epithet of Vishṇu (*M̱ñon.*). དཔལ་གྱི་ལག་ལྡན་མ *ḏpal-gyi-lag-ḻdan-ma* or དཔལ་སྟུག *ḏpal-ştug* = ཞོ *sho* curds.

དཔལ་མགྲིན *ḏpal-m̱grin* श्रीकण्ठ-भव another epithet of Vishṇu (*M̱ñon.*).

དཔལ་མཆོག་དང་པོའི་རྒྱུད *ḏpal-m̱chog dañ-poẖi ṟgyuḏ* n. of a book (in *K. g.* ༧, *294*).

དཔལ་གཏུམ་པོ *Ḏpal-g̱tum-po* n. of a spirit-king of very frightful appearance (*K. g.* ཅ, *1*).

དཔལ་གཏེར *ḏpal-g̱ter* or དཔལ་སྟེར *ḏpal-şter* an epithet of Nam-sras or Vais'ravaṇa (*M̱ñon.*).

དཔལ་སྟུག *ḏpal-ştug* श्रीघन majestic.

དཔལ་སྡེའི་རྫོང་ *Ḏpal-şdeẖi ṟdsoñ* n. of a small fort and Jong situated on the north margin of Yamdok-lake a few miles to the south-east of Khamba-La and on the road to Lhasa from Gyañtse (*Loñ.* ༢, *14*). The Jesuit missionaries who visited Tibet in the 18th century A.D. on their way to Lhasa passed this place and called the great lake after the name of the fort.

དཔལ་སྡེ་ཞབས་དྲུང་ *Ḏpal-şde shabş-druñ* n. of a Nyingma sage of Yamdok district, a great expert in Tantrik ritual and author of the work འཕྲིད་ཆོས. By his influence with the lake-deities the Jong-Gar Mongol invasion of this district was repulsed and 1,000 Mongol soldiers drowned in the Yamdok Tsho.

དཔལ་རྡོ་རྗེ་འཇིགས་བྱེད་ཀྱི་རྒྱུད་ *ḏpal-ṟdo-ṟje-ẖjigş byeḏ·kyi-ṟgyuḏ* श्रीवज्रभैरवतन्त्र n. of a book in *K. g.* ཛ, *46.*

དཔལ་རྡོ་རྗེ་གདན *Ḏpalṟdo-ṟje-gdan* श्रीवज्रासन the ancient name of Buddha Gayā in Behar: དཔལ་རྡོ་རྗེ་གདན་གྱི་ཤར་ཕྱོགས་ན་ཡུལ་ཆེན་པོ་བང་ག་ལ (*A. 26*) to the east of Dorjedan is situated the great country of Bangala.

དཔལ་འདབ *ḏpal-ẖdab* श्रीपद्म.

དཔལ་ལྡན *ḏpal-ḻdan* श्रीमान्, श्रीमत्; adj. glorious; also as sbst. one possessed of glory, abundance, wealth, property, talents, &c.; is a common title by which every Buddhist is privileged to be addressed. དཔལ་ལྡན་མ श्रीमती possessed of glory, and charms, noblewoman.

དཔལ་ལྡན་ཁྲག་འཐུང་ *Ḏpal-ḻdan khrag-ẖthuñ*= དགྱེས་པ་རྡོ་རྗེ *Ḏgyeş-pa ṟdo-ṟje* an epithet of a wrathful Buddhist deity of the *Tantra* class (*Ṃñon.*).

དཔལ་ལྡན་དུས་འཁོར *Ḏpal-ḻdan duş-ẖkhor* श्रीकालचक्र an epithet of the ·Adi Buddha (*Ṃñon.*).

དཔལ་ལྡན་འབྲས་སྤུངས *Ḏpal-ḻdan ẖbraş-şpuñş* श्रीधान्यकटक 1. n. of an ancient Buddhist monastery in Orissa (near modern Katak). 2. The great monastery of Daipung near Lhasa (*S. kar. 180*).

དཔལ་ལྡན་མ *ḏpal ḻdan-ma* श्रीमती; 1. polite term for the female sex. 2. n. of a *Yakshinī*, queen of the *Yaksha* demi-gods (*K. g.* ད, *133*).

དཔལ་ལྡན་སྨད་རྒྱུད་པ *ḏpal-ḻdan şmaḏ ṟgyuḏ-pa* =རྒྱུད་སྨད་གྲྭ་ཚང་ *ṟgyuḏ-şmaḏ grwa-tshañ* n. of the *Tantrik* section of the Gahdan monastery (*Loñ.* ཉ, *17*).

དཔལ་ལྡན་ལྷ་མོ *Ḏpal-ḻdan Lha-mo* is a goddess of terrific aspect famous for her bloody and licentious deeds, but at the same time a constant and redoubtable championess of Buddhisim. She is the analogue of the Indian goddess S′rīmati Devi; and by the Mongol Tatars is known as *Ukin Tegri.* In all large Tibetan temples Paldan Lhamo is to be found presiding over the ཁྲོ་བོ or wrathful deities. Her several names are:—ལྷ་མོ་ཨུ་མ *lha-mo uma*; ལྷ་མོ་དམར་མོ *lha-mo ḏmar-mo*; ཙ་མུཎྜི *tsa muṇ-ḍi*; ལྷ་མོ་པར་ཎ་ཤ་པ་རི *lha-mo par-na-ça pa ri*; རི་ཁྲོད་ལོ་མ་ཙ *ri-kroḏ lo-ma ca*; ལྷ་མོ་དཀར་མོ་དུང་སྐྱོང་མ *lha-mo ḏkar-mo duñ-şkyoñ ma*; སྤས་པའི་ཐལ་མདོག་མ *şpaş-paẖi thal ṃdog-ma*; ཁྲོ་གཉེར་ཅན་མ *khro-gñer-chan-ma*; མི་ཕམ་ཁྲོ་གཉེར་རོ་ལངས་མ *mi-pham khro-gñer ro-lañş ma*; ནག་མོ་རེ་མ་ཏི *nag-mo re-ma-ti*; སྲིན་པོ་དམར་འདབ *sṟin-po ḏmar-ẖdab*; ཕུར་བའི་ལྷ་གསེར་ཅན *phur-waẖi lha gser-can*; སྲིད་པ་གསུམ་གྱི་བློ་འཕྲོག་མ *sṟiḏ-pa gsum-gyi-ḇlo-ẖphrog-ma*; ཡ་མཚན་འཕྲུལ་གྱི་གཅོག་པ་ཅན *ya-ṃtshan ẖphrul-gyi gçog-pa can*; དཔལ་ལྷ་མོ་ནག་མོ *ḏpal lha-mo nag-mo*; དཔལ་ལྡན་འཕྱི་མ *ḏpal-ldan ẖphyi-ma*; ཡག་ཤ་རེ་མ་ཏི *yag-ça re-ma-ti*; སྲིད་གསུམ་རྒྱལ་མོ *sṟiḏ-gsum ṟgyal-mo*; རྡོ་རྗེ་གློག་མ་སྤྲིན *ṟdo-ṟje glog-ma şprin*; འདོད་པའི་ཁམས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག་མ *ẖdoḏ-paẖi khamş-kyi ḏwañ-phyug-ma*; ལྷ་མོ་མན་ཛུ *lha-mo man-dsu*; དམག་ཟོར་རྒྱལ་མོ *ḏmag-zor ṟgyal-mo*; ལྷ་མོ་དམག་ཟོར་མ *lha-mo dmag-zorma*; རྒྱལ་མོ་ལྡིང་བཟང་ *ṟgyal-mo ḻdiñ-ḇzañ.*

དཔལ་འདབ *ḏpal-ẖdal* श्रीपर्णी [the plant *Premna spinosa*, the lotus.]*S̱.*

དཔལ་བེའུ *ḏpal-beẖu* श्रीवत्स love noose. [1. Vishṇu. 2. a particular mark or curl of hair on the breast of Vishṇu.]*S.*

དཔལ་བྱེད་ *ḏpal-byeḏ* अर्जुन [the third of the Paṇḍava brothers.]*S.*

དཔལ་འབྱོར་ *ḏpal-ẖbyor* 1. glory, effulgence, grandeur: འོད་ཀྱི་དཔལ་འབྱོར་ glory of light (*A. K. 111-36*). 2. *W.* strawberry. 3. is a common personal name for men.

དཔལ་འབྲས་ *ḏpal-ẖbraṣ* श्रीफल woodapple (*K. d.* ཕ, *427*). कर्कोटका several plants such as *Momordika mixta.*

དཔལ་སྦས་ *Ḏpal-ṣpaṣ* श्रीगुप्त n. of a householder who at the institgation of Kshapaṇaka laid a foul plot to kill Buddha who miraculously frustrated his designs and converted him to Buddhism (*K. d.* ས, *417*).

དཔལ་སྦྱིན་ *ḏpal-sbyin* श्रीदत्त ;=Kuvera.

དཔལ་མོ་ *Ḏpal-mo* कमला, क्षीराब्धिजा she that has sprung from the ocean of milk, in certain Tantras set down as the *Yum* or *Nuṣ-ma* (sakti or female energy) co-operative with *Ṣpyan-raṣ-gzigṣ* (Avalokites'vara).

དཔལ་གཙོ་ *ḏpal gtso* वीरतर bolder.

དཔལ་ཡོན་ *ḏpal-yon* [1. धन्य fortunate. 2. the fruit of *Diospyros embryobteris.*]*S.*

དཔལ་གསང་བའི་སྙིང་པོ་ *ḏpal-gsaṅ waẖi-ṣñiṅ-po* n. of a book in *K. g.* ཝ, *139* much used by the Nyingma school.

དཔལ་གསང་བ་འདུས་པ་ *Ḏpal-gsaṅ-wa ẖduṣ-pa* गुह्यसमाज n. of a *Tantra* which is considered as a standard Tantrik work of the Northern Buddhists.

དཔུང་ *ḏpuṅ* 1. समूह host, great number; as vb. to collect, assemble, pf. དཔུངས་ *ḏpuṅṣ.* 2.=དམག་ཚོགས་ (*M̱ñon.*) force, troops, army; དཔུང་བཞི or དཔུང་ཚོགས་བཞི चतुरंग-बलकाय are the following four kinds of troops:—རྟའི་ཚོགས cavalry; གླང་པོ་ཆེའི་ཚོགས elephant; ཤིང་རྟའི་ཚོགས chariots; རྐང་བུ་ཆུང་གི་ཚོགས infantry. དཔུང་གི་དཀྱིལ་འཁོར *ḏpuṅ-gi ḏkyil-ẖkhor*=དམག་དཔུང *ḏmag-ḏpuṅ* army, troops (*M̱ñon.*); དཔུང་གི་མགོན་པོ *ḏpuṅ-gi m̱gon-po*=དམག་དཔོན *ḏmag-ḏpon* commander, general (*M̱ñon.*); དཔུང་གི་གཉེན *ḏpuṅ-gi gñen* friend, protector, defender, assistant; དཔུང་གི་ཚོགས *ḏpuṅ-gi tshog* དམག་དཔུང་ army; དགྲ་དཔུང་ hostile army; དཔུང་གྲོགས or དཔུང་རོགས allies.

དཔུང་རྒྱན *ḏpuṅ-ṟgyaṅ* or དཔུང་པའི་རྒྱན [केयूर, अङ्गद a bracelet worn on the upper arm]*S.* དཔུང་པར་བདགས་བྱེད an ornament for the arm; རིན་ཆེན་དཔུང་རྒྱན arm-ornament made of precious stones (*A. K. 1-10*).

དཔུང་འཇུམ་པ *ḏpuṅ ẖjum-pa* (*Sch.*) to contract the arm.

དཔུང་གཉེན *ḏpuṅ-ǰñen* परायण [last resort]*S.* དཔུང་ལྡན *ḏpuṅ-ldan*=རི *ri* कटकी mountain.

དཔུང་གནོན *ḏpuṅ-gnon* reinforcement.

དཔུང་པ *ḏpuṅ-pa* 1. बाहु, अंस the shoulder; the upper part of the arm. དཔུང་འགོ=དཔུང་པའི་འགོ *ḏpuṅ-paẖi ẖgo* or ཕྲག *phrag* shoulders (*M̱ñon.*). དཔུང་པ་རྐང་ *ḏpuṅ-pa ṟkaṅ* shoulder-blade; དཔུང་པ་རྒྱས་པ *ḏpuṅ-pa ṟgyas-pa* पीनबाहु fleshy shoulder; དཔུང་པ་ལག་པ *ḏpuṅ-pa lag-pa* upper and lower arm (*Cs.*); དཔུང་ཁར on the shoulder; དཔུང་པ་དང་དཔྱི་གཉིས both the shoulders and hips (*S. g.*). དཔུང་པའི་བུ *ḏpuṅ-paẖi-bu* बाहव: [arms or pertaining to arms]. 2. राशि, पुञ्ज a heap, anything piled up together.

དཔུང་པས་བྱིན་ *Ḏpuṅ-paṣ-byin* an epithet of the great Yeru Tsang-po of Tibet (*M̱ñon.*).

དཔུང་བུ་ཆུང་ *ḏpuṅ-bu chuṅ*=རྐང་ཐང་དམག་མི infantry (*A. 149*).

དཔུང་ལ་སྐྱེས *Dpuṅ-la ṣkyeṣ*=ལག་ལས་སྐྱེས་ *lag-laṣ ṣkyeṣ* born of the hand, n. of a king (*M̱ñon.*).

དཔུང་བཟང་གིས་ཞུས་པའི་རྒྱུད *ḏpuṅ-ḇzaṅ giṣ-shuṣ paẖi-ṟgyuḏ* n. of a *Tantra* in which there are descriptions of mystic vows, the method of preserving one's vows, manner of meditation and that of ejaculating charms (*K. g.* ཆ, *40*).

དཔུང་གཡོས *dpuń-gyos* re-inforcement of troops, also sending of troops to fight.

དཔུས་བསྒྱུར་བ *dpus-bsgyur-wa*, སྤུད་ལག་འཚོང་ or བརྗེ་བ to exchange or dispose of articles: གཞུང་དུ་དཀོན་ངེས་རྣམས་མ། གཏོགས་དཔུས་བསྒྱུར་གནང་ with tho exception of very rare articles it would be necessary to sell off on Government account (*D. çel. 11*).

དཔེ *dpe* = ཉེ་བར་འཇལ་བ *ñe-war hjal-wa* दृष्टान्त, निदर्शं, उपमा 1. sample, specimen, example, pattern: དཔེར་ན for instance; དེ་དཔེར་བྱས་ནས *de-dper byes-nas* taking this for a sample (*Zam.*). 2. way of doing anything, method: རྒྱ་ཡུལ་ནས་རྩིས་ཀྱི་དཔེ་བྱུང་ས it was from China that methods of reckoning arose; དཔེ་ཅི་ལྟར according to what method, plan, example; མཐུན་པའི་དཔེ a way that may be followed, a good example. 3. a parable, analogue, simile, illustration. 4. a book: ཀ་དཔེ, ཀ་ཁའི་དཔེ A-B-C book, primer; ཕྱག་དཔེ resp. for དཔེ; ཡུམ་དཔེ, *yum-dpe* original of a book; བུ་དཔེ *bu-dpe* copy of a book; དཔེ་ཐོ list of books; དཔེ་ཤུབས book-cover; དཔེ་རྩོམ་པ to write, to compose; དཔེ་བཤུ་བ to copy a book; དཔེ་བཤུས copied manuscript; དཔེ་འཚེམ་པ to stitch a book; དཔེ་མཇུག end of a book. དཔེ་ཀ *dpe-ka* a little book (*Jä.*).

དཔེ་ཁང་ *dpe-khań* library; book-seller's shop.

དཔེ་ཁྲི *dpe-khri* a table to put books on, a bookstand.

+ དཔེ་མཁྱུད *dpe mkhyud* fond of books.

དཔེ་རྒྱུག *dpe-rgyug* or དཔེ་རྒྱུགས book-lesson.

དཔེ་སྒྲ *dpe-sgra* in *W.* speech (*Jä.*).

དཔེ་ཆ *dpe-cha* पुस्तक in colloq. is the common word for book.

དཔེ་བརྗོད་ *dpe-brjod* उदाहरण (*Mñon.*) 1. example, comparison: དཔེ་བརྗོད་པའི་ཚུལ་གྱིས उदाहरण योगेन by way or means of example; དཔེ་བརྗོད་བྱེད་པ to compare, to cite an example. 2. paradigm, example in *Gram.* (*Jä.*)

དཔེ་བྱད *dpe-byad* अनुव्यञ्जन proportion, symmetry, beauty (*Jä.*). [In the Lalitavistara it occurs as meaning "secondary marks of perfection."] *S.* དཔེ་བྱད་ཅན *dpe-byad can* well-proportioned; དཔེ་བྱད་བཟང་པོ་བརྒྱད་ཅུ the eighty physical perfections of Buddha (སྙིང་རྒྱན. *336*).

དཔེ་མེད *Dpe-med* n. of a city in ancient India (*Jig.*).

དཔེ་མེད་པ *dpe-med-pa* अनुपम incomparable, unique, unexampled; an epithet of Buddha. Also personal name.

དཔེ་ཡས *dpe-yas* (གྲངས) उपसम n. of a number.

+ **དཔེན་པ** *dpen-pa* is used for ཕངས་པ *phańs-pa* or ཡིད་འོང་ *yid-hoń* उपक charming, very handsome; useful.

དཔེར་ན *dper-na* or དཔེར *dper* यथापि, तद्यथा for example; v. sub. དཔེ *dpe*. དཔེར་མཚོན *dper-mtshon* = དཔེར་བཞག་པ setting example. དཔེར་ཡང *dper-yań* उपमापि [even comparison] *S.* དཔེར་བརྗོད་པ *dper-brjod-pa* fit for being an example.

དཔོག་པ *dpog-pa* pf. དཔགས *dpags*, fut. དཔག *dpag*, to measure, to apportion, to fix: དཔག་ཏུ་མེད or དཔག་ཏུ་མེད་པ immeasurable དཔག་བྲལ, དཔག་ཡས immensely large, very much; ཐུགས དཔག་མེད infinite grace; ཐུགས་དཔག་མཛད་པ to show mercy ཚད་དཔོག་པ *tshad-dpog-pa* to fathom; གཏིང་དཔོག་མེད་པ fathomless; དོན་དཔོག་མ་དཔོག meaning comprehensible or not. དཔོག་འགྲོ = ཆུ་བརྒལ་འགྲོ་བ (in the dialect of Amdo) to cross a river. དཔོག་མི་ཐུབ་པ = བརྒལ་མི་ཐུབ་པ unfordable, a river or lake that cannot be crossed over.

དཔོད་རྩོམ an elegant composition that is added to a letter to make the meaning of the writer clear, pathetic, or forcible (*D. çel. 20*): གལ་ཆེ་དཔོད་རྩོམ་བྱུང་རིགས *gal-che d̲pod̲-r̲tsom byuń-rigs̲*.

དཔོན *d̲pon* or དཔོན་པོ *d̲pon-po* प्रवर, पति, ठाकुर chief; master, lord; overseer of working-men, foreman, leader. དཔོན་པོས་གཡོག་པོ་མ་འདོད་ན། གླ་སྤྲད་ནས་གཏོང་དགོས། if a master does not want his servant, he should pay his wages and dismiss him; གཡོག་པོས་དཔོན་པོ་མ་འདོད་ན། གླ་བཞག་ནས་འགྲོ་དགོས། (དཔེ་གཏམ) if the servant does not like his master, he should give up his wages and go away. ཁྲིམས་དཔོན is the title of the second judge at Lhasa; རྩི་དཔོན *r̲tsi-d̲pon* chief accountant; གར་དཔོན *Gar-d̲pon* chief administrative officer of the districts of Gartok and Rudok in *W. Tib.*; སྟོང་དཔོན leader of a thousand soldiers; མདའ་དཔོན in *C.* modern word for general, and འདེགས་དཔོན *h̲degs-d̲pon* the same as སྟོང་དཔོན (*Jä.*) སྤྱི་དཔོན *s̲pyi-d̲pon* a general manager in a monastery: མི་དེ་འཇིག་རྟེན་ན་སྤྱི་དཔོན་ཡིན etc., etc., that man in this world (is fit) to be *S̲pyi-d̲pon* who is noble in birth, wealthy, magnanimous, who is anxious for his personal gain, very modest in his speech, etc. མི་དཔོན prefect; རྩིག་དཔོན master mason; རྫོང་དཔོན *r̲dsoń-d̲pon*, colloq. *Jong-pon*, district administrative officer who possesses civil and quasi-military jurisdiction; རུ་དཔོན *ru-d̲pon* commander of 250 troops; སློབ་དཔོན **आचार्य** school-master also title of the more learned lamas; གསོལ་དཔོན kitchen steward who arranges the food of a Grand Lama or of the head lama of a large monastery; གསོལ་དཔོན་ཆེན་པོ chief steward of the food of the Dalai Lama of Lhasa, who is assisted by four sub-stewards. དཔོན་སྐྱ *d̲pon-s̲kya* ठाकुर [an honourable and distinguished man.]*S.*

དཔོན་འགོ *d̲pon-h̲go* = མགོ་དཔོན chief governor, ruler, lord (*M̲ńon.*).

དཔོན་པོ *d̲pon-po* v. དཔོན *d̲pon*.

དཔོན་མོ *d̲pon-mo* कर्त्री mistress, chieftainess: ངའི་དཔོན་མོ་ཡིན she is my ruler.

དཔོན་མེད *d̲pon-med̲* free (*Cs.*).

དཔོན་ཡོད *d̲pon-yod̲* standing under master or mistress.

དཔོན་ཚང *d̲pon-tshań* physician (*Schtr.*).

དཔོན་གཡོག *d̲pon-g̲yog* master and servant: ཀོང་ཇོ་དཔོན་གཡོག *koń-jo d̲pon-g̲yog* Princess Kongjo and her suite (*Glr.*)

དཔོན་རབས *d̲pon-rabs̲* genealogy of kings, chiefs or governors: དཔལ་ཕག་མོ་གྲུབ་པའི་དཔོན་རབས the genealogy of the dynasty of Phag-mo-grub (*Jig.*).

དཔོན་ས་བླ་མ *d̲pon-sa b̲la-ma* = རྡོ་རྗེ་བླ་མ the high priest; a hierarch (*D.R.*).

དཔོན་སློབ *d̲pon-s̲lob* 1. for དཔོན་པོ་དང་སློབ་མ. 2. title of the petty feudal governors ruling in Bhutan. 3. = དཔོན་དང་གཡོག *d̲pon-dań g̲yog* (*R̲tsii.*).

དཔོར་བ *d̲por-wa* pf. and fut. དཔར *d̲par* to dictate (*Cs.*).

དཔྱ *d̲pya* tribute, tax, duty: དཔྱ་འབེབས་པ to impose a tax (*Tā. 21, 11*). དཔྱ་ཁྲལ *d̲pya-khral* = གཞུང་ཁྲལ government revenue: གཞུང་གི་བཞེས་སྒོ་དཔྱ་ཁྲལ་གྱི་སྲོལ་འཛུགས། he established the custom of raising revenue for Government (*Loń.* ༢, *27*). དཔྱ་འཇལ་བ *d̲pya h̲jal-wa* = ཁྲལ་འཇལ་བ or ཁྲལ་འབུལ་བ or ཁྲལ་སྤྲོད་པ *khral s̲prod̲-pa* payment of revenue (*M̲ńon.*); དཔྱ་བླ་སྐྱེས *d̲pya-b̲la s̲kyes̲* प्रत्याय [revenue, tax, toll]*S.*

‡ **དཔྱ་བ** *d̲pya-wa* = འཕྱ་བ *h̲phya-wa*.

དཔྱང་བ *ḏpyań-wa* to dangle, to let down, to make hang down, vb. a., pf. དཔྱངས *ḏpyańs* imp. ཕྱངས *pyańs* also དཔྱོངས *ḏpyońş*; དཔྱང་ཐག, འཕྱང་ཐག cord or rope, by which a thing is suspended; hence fig. ཐུགས་རྗེའི་དཔྱང་ཐག་གཅོད་པ (*Thgr.*); ཐག་པ་རོམ་པོ་དཔྱོང་ཅིག let down a thick rope; དཔྱང་ཐག་རྩེད་པ to swing (one's self); དཔྱང་དར *ḏpyań-dar* scarf attached to pillars in a temple or monastery or to flag-poles, etc. (*Ṟtsii.*).

དཔྱད *ḏpyaḏ* and its compounds, v. དཔྱོད་པ.

དཔྱལ *Ḏpyal* n. of a place in Tibet (*Deb.* ཀ, *14*).

དཔྱས་པ *ḏpyaş-pa*, explained as གཞན་འཕྱས་པ་དང་། སྐྱོན་བཏགས་པ to throw blame upon another, to impute guilt to another person.

དཔྱས་པོ *ḏpyaş-po* fault, blunder; དཔྱས་ཅན *ḏpyaş-can* faulty, blameable; དཔྱས་མེད *ḏpyas-meḏ* faultless, blameless (*Cs.*); དཔྱས་འདོགས་པ *ḏpyaş ẖdogş-pa* to blame (*Tā.*).

དཔྱི *ḏpyi* कुक्षि the belly; (also རྐང་པའི་དཔྱི་མིག་ལྟ་བུ *ṟkań-pahi ḏpyi-mig ḻta-bu* acc. to *Cs.*=སྤྱི *şpyi*) hip; དཔྱི་ཟུར *ḏpyi-zur*, དཔྱི་རུས *ḏpyi-ruş* hip-bone; དཔྱི་མིག *ḏpyi-mig* socket of the hip-bone perh. also vulg.=hip (*Jä.*); དཔྱི་མགོ *ḏpyi-m̱go*=སྟ་ཟུར hip.

དཔྱིད *ḏpyiḏ* 1.=དཔལ grace (*Yig. 64*). 2. वसन्त, मदन, also དཔྱིད་དུས the spring season. དཔྱིད་ཀྱི་ཕོ་ཉ *ḏpyiḏ-kyi pho-ña* वसन्तदूत the messenger of the spring, the cuckoo; དཔྱིད་ཟླ *ḏpyiḏ-zla* months of spring; དཔྱིད་ཟླ་ཐ་ཆུང *ḏpyiḏ-zla tha-chuń* वैशाख the month of March-April; དཔྱིད་ཟླ་འབྲིང་པོ *ḏpyiḏ-zla hbriń-po* चैत्र April; དཔྱིད་ཟླ་ར་བ *ḏpyiḏ-zla ra-pa* फाल्गुन February-March.

དཔྱིས *ḏpyiş* अन्तक the last, the end, conclusion: དཔྱིས་ཕྱིན་པ *ḏpyiş pyin-pa* to bring to an end, finish; ཚིག་དོན་མཐར་ཕྱིན་པ *tshig-don m̱thar phyin-pa* to arrive at the final conclusion as to the meaning of a word or that of any object or business.

Syn. མཐར་ཕྱིན་པ *m̱thar phyin-pa*; འཕྱ་པ *ẖphya-pa* (*Situ. 41*).

དཔྱོ་བ *ḏpyo-wa* to change (*Sch.*).

དཔྱོང་བ *ḏpyoń-wa* perh. primitive form of དཔྱང་བ *ḏpyań-wa* (*Jä.*).

དཔྱོངས *ḏpyońs* explained as དཔྱི་ཚིགས་མི་བདེ་ཞིང་རྐང་པ་བརྐྱངས་བསྐུམས་དཀའ་བ། difficulty in stretching or contracting the legs from pain in the hip-joint.

དཔྱོད་པ *ḏpyoḏ-pa* pf. and fut. དཔྱད་པ *ḏpyaḏ-pa* to investigate, to examine into, to test by reasoning; དཔྱད་བྱེད་པ *ḏpyaḏ-byed-pa* to test, make an examination of; to diagnose medically; *ḏpyaḏ-na* on examination; རྟོག་དཔྱོད་པ to examine anything; བརྟག་དཔྱད *ḇṟtag-ḏpyaḏ* investigation, inquiry; བྱེ་བྲག་ཏུ་དཔྱད་པ་སྟེ separately examining it; རི་དཔྱད་གཟིགས་པ to inspect the mountains (*Glr.*); སའི་དཔྱད་བཟང་བར་ཤེས་པ to know that this inspection will turn out favourably (*Glr.*); སྨན་དཔྱད་བྱེད་པ to treat medically: དཔྱད་མ་ལ་བྱ then the mother (not the child) must be placed under medical treatment (*Jä.*); སྨན་དཔྱད་ལ་མཁས་པ skilful in medical science (*Dzl.*); དཔྱད་མཚམས *ḏpyaḏ-m̱tshamş* minute rules, also close inquiry; དཔྱད་གཞི grounds for inquiry, also elements on which an investigation can be based, *i.e.*, the evidence; དཔྱད་པའི་ཡུལ *ḏpyaḏ-pahi yul* an object or a subject of examination; དཔྱད་ཤེས་པ to ascertain, to come to a conclusion upon: རྒྱལ་བློན་རྣམས་ཀྱིས་དཔྱད་མི་ཤེས་པ་དེ་སྨན་ཆེན་པོས་ཐག་བཅད that which the king and his ministers do not unravel must be decided by means of powerful drugs (*i.e.*, by the test or ordeal of poision). རྣམ་དཔྱོད *ṟnam-ḏpyoḏ*=བློ་གྲོས *ḇlo-groş*. དཔྱོད་ལྡན

dpyod-ldan = མཁས་པ learned, discreet, possessed of judgment: དཔྱོད་ལྡན་དགྱེས་པ་བསྐྱེད་པའི་ལེགས་བཤད elegant description full of well-judged thoughts (*Yig. k. 49*).

དཔྱོད་པ་པ *Dphod-pa-pa* 1. मीमांसक in ancient India a sect of philosophers. 2. one bringing on a reconciliation between two parties; an arbitrator.

དཔྱོད་ལ *Dpyod-la* n. of a Tibetan minister: བློན་པོ་དཔྱོད་ལ་ང་ལ་ཉོན O minister *Dpyod-la*, do listen to me (*Hbrom. 110*).

དཔྲག་ཆགས *dprag-chags*, in མིག་དང་དཔྲག་ཆགས་དཔྲག་ཆགས་མི་རྟོག་ཕྱུ་དུམ་ལྟ་ར (*D.R.*).

དཔྲལ་བ *dpral-wa* ललाट the forehead, the brow: དཔྲལ་བ་ཡངས་ལ་གཉེར་མ་གཉིས་ཡོད་ན།, ལོ་ནི་དྲུག་ཅུ་ཐམ་པ་འཚོ་བ་དང་། he who has two wrinkles on the expanse of his forehead will live sixty years, etc. དཔྲལ་མགོ་སྟུག་པོ *dpral-mgo stug-po* = ངོ་ཚ་མེད་པ lit. a thick-headed, a shameless person; shamelessness (*Mñon.*). དཔྲལ་མིག *dpral-mig* ललाट नेत्र the third eye, the eye of knowledge [one who has got an eye on his forehead, n. of S'iva]*S.* དཔྲལ་རིལ *dpral-ril* अपाङ्ग a sectarial mark or circlet on the forehead; དཔྲལ་གཡུ *dpral-gyu* = མདུན་གཡུ the turquoise that a Tibetan woman wears on her forehead; དཔྲལ་གཡུ་གསེར་སྐོང་པ *dpral-gyu gser-skoñ-pa* a turquoise mounted on gold and overhanging the forehead (*Rtsii.*). དཔྲལ་བ་ངན་པ *W.* luckless person.

Syn. རྒྱན་གནས *rgyan-gnas*; མིག་འཛིན *mig-hdsin* (*Mñon.*).

དཔྲལ་རིལ स्वभाव, अपाङ्ग [character, a mark on the head]*S.*

དཔྲི *dpri* पीयूष cream also gen. porridge made of milk and rice.

དཔྲུལ་དཔྲུལ *dprul-dprul* in *dprul-dprul la gtoñ-wa* to hang one's self (*Jä.*).

ལྤགས་པ *lpags-pa* the outer skin or fur of an animal; a leathern strap; also less frq. the bark of a tree. When this word is joined to another word the surmounting ལ is sometimes dropped: སྟག་ལྤགས *stag-lpags* tiger's skin, ཤུན་ལྤགས *çun-lpags* bark, peel, ཝ་ལྤགས *wa-lpags* fox skin. ལྤགས་ལྡན་མ *lpags-ldan-ma* चर्म्मवती, चर्म्मण्वती [covered with hides or skins; also, the n. of a river which flows through Bundelkhand into the Ganges, the modern Chambal]*S.* ལྤགས་པ་མཉེན *lpags-pa mñen* of soft skin, a name for the birch tree (སྟག་པ་ཤིང་) (*Mñon.*); ལྤགས་པ་གསེར་མདོག *lpgas-pa-gser-mdog* सुवर्ण त्वक्; the golden bark; ལྤགས་པའི་ལས་ཅན *lpags-pahi las-can* चर्म्मकार dealer in leather, a shoemaker.

ལྤགས་པའི་འདབ་ཆགས *lpags-pahi hdab-chags-can* bat, the skin-winged animal.

Syn. ཕ་ཝང *pha-wañ*; ལྤགས་བྱེའུ *lpags-byehu* (*Mñon.*).

སྤ *spa* 1. རྒྱན་ཆས ornament, equipment; that which beautifies. 2. वेत्र bamboo, cane: སྤ་འཁར *spa-hkhar*, སྤ་ལྕགས *spa-lcags*, སྤ་དབྱུག *spa-dbyug* walking-cane. 3. hair-dressing; སྤ་མཁན་པ one who is skilled in dressing hair. *Spa-lo* (1) = སྤོབས་པ *spobs-pa*; (2) (དྲུང་འཁོར་གྱི་སྐྲ་ཕྱི་བོར་རྫོག་རྫོག་བྱས་ཏེ་བསྡམས་པ) the hair dressed and tied in a round ball on the crown of the head of the civil officers of Tibet. དྲུང་འཁོར་སྤ་ལོ་པ་སྐྲ་འབྲུ་བར་སྐྲ་ཇ་རེ་དགོས (*D. çel. 11*) hair-tea, *i.e.*, tea, &c., served to officials on every occasion of their dressing their hair.

སྤ་ཀོང་ *spa-koñ* = གཟིལ་གྱིས་གནོན་པ *gzil-gyis gnon-pa* སྤ་ཀོང་བ to frighten (*Gyal.*); जिह्वीकृत showing the tongue to frighten.

སྤ་སྐོར *spa-skor* hoop of a cask (*Schtr.*).

སྤ་གྲོ **Ṣpa-gro** n. of the seat of the Governor of West Bhutan called Paro (*Loñ.* ཞ, *6*).

སྤ་གོང་བ *ṣpa goñ-wa* ཡུལ་ཡུལ་དུ་གྱུར *yul-yul-du gyur* jealousy, envy. སྤ་གོང་བར་གྱུར *ṣpa-goñ war-ḥgyur* = ཡིད་བསད་པར་གྱུར *yid-ḅsaḍ par gyur* [अपवादमासादयति incurs blaming, अवसादमासादयति becomes sad or sorry]*S*. དེ་ལྷའི་བུ་བསོད་ནམས་ཆུང་བ་རྣམས་ཀྱིས་མཐོང་བ་ན་སྤ་གོང་བར་འགྱུར། when the sons of gods of lesser merits should see that, they will become envious.

སྤ་ཅུ་གང་ *ṣpa-cu-gañ* वंशरोचना [bamboo manna]*S*.

སྤ་ཆལ *ṣpa-chal* or སྤྲ་ཅལ *spra-cal* (སྡོད་མི་ཚུགས) चञ्चल restless, cannot remain in one place.

སྤ་ཏི **Ṣpa-ti** n. of a section of the monastery of Sera; སྤ་ཏི་མི་ཚན་གཙང་བ the section or community of Pati in Tsang (*Loñ.* ཟ, *16*).

སྤ་ཏིལ *ṣpa-til* match, v. ཕ་ཏིལ *pha-til* (*Jä.*).

སྤ་དོང་ *ṣpa-doñ* or སྤ་ལྡོང *ṣpa-ḷdoñ* little cask, made of bamboo; in Sikk. vessel made of bamboo to carry milk or water.

སྤ་པ *ṣpa-pa* = དྲག་པོ *ḍrag-po* (བྱིན་ཆགས་པ *byin-chagṣ-pa*) सौरत्य.

སྤ་འབྲུམ *ṣpa-ḥbrum* n. of a fruit: སྤ་བྲུམ་མཁྲིས་པ་འགྲུམ་དང་གཞང་འབྲུམ་སེལ.

སྤ་མ *ṣpa-ma* juniper, *Juniperus squamosa*; and some other small species.

སྤ་ཚབ **Ṣpa-tshab** n. of a place in Upper Tibet (*Yig. 8*).

སྤ་ཡི་སྣས *ṣpa-yi ṣñaṣ* शलाक [a small stake]*S*.

སྤ་ར *ṣpa-ra* n. of a village to the north-west of Lhasa (*Loñ.* ཟ, *12*).

སྤ་རི *ṣpa-ri* n. of a kind of cotton cloth (*Ṛtsii.*).

སྤ་རེངས *ṣpa-reñṣ* (ཕག) (*phag*) pig, hog.

སྤག *ṣpag* उदकसक्तु; barley paste balls, barley meal moistened with butter or tea. རྩམ་པའི་ལྟོ *ṛtsam-paḥi ḷto* barley food; སྤག་ལྟར་བསྣོས *ṣpag-ḷtar ḅsnoṣ* or བརྫིས *ḅṛdsiṣ* mixed in dough (*Ñag. 43*). སྤག་པ *ṣpag-pa* 1. to sop up with meal or bread, to soak up gravy (*Jä.*). 2. = བསྣོས་པ, *ḅsnoṣ-pa* [उत्पिण्ड to accumulate]*S*. སྤག་ཕོར *ṣpag-phor* a bowl made of wood or metal to hold barley meal.

སྤགས་པ *ṣpagṣ-pa* 1. = སྤོ་བ *ṣpo-wa* to shift, to transfer one's self: གཞན་དུ་སྤགས remove elsewhere; གཞན་དུ་སྤོ་བ to go elsewhere (*Situ. 99*). 2. pickle, pottage, sauce, gravy: སྐྱོ་སྤགས་ཤ་དང་ཚོད་མ.

སྤང་ *ṣpañ* 1. board, plank, colloq. སྤང་ལེབ; also a slab, slate, flag; སྤང་སྒོ *ṣpañ-ṣgo* board or panel of a door (*Cs.*); སྤང་ཁྲི bookstand (*Schtr.*) 2. soft springy turf yielding to the feet. སྤང་པོ *ṣpañ-po* = a boggy marshy flat, a moss; also ཆུ་སྤང་ *chu-ṣpañ* (*Cs.*).

སྤང་སྐོང་མཚོ **Ṣpañ-ṣkoñ Tsho** the well-known Pang-kong Lake on the Tibeto-Ladak frontier, stretching due east towards the immediate north of Rudok. It comprises three oblong sheets of water connected by narrow necks, together making a fine lake over 100 miles in length. སྤང་སྐོང་ཕྱག་རྒྱའི་མདོ *ṣpañ-ṣkoñ phyag-ṛgyaḥi ṃdo* a Sūtra occurring in *K. d.* ཟ, *1-50* and containing an enumeration of the epithets of Buddhas, Bodhisattvas, etc., and also the method of confession of sins. It is said to have fallen from heaven on the roof of the palace of king Lha Thothori.

སྤང་ཁ *ṣpañ-kha* = སྤང་ *ṣpañ* a marsh (*Ṛdsa.*).

སྤང་ཁེབས *şpañ-khebş* an apron, a piece of cloth that covers a lady's breast: སྤྱན་ཆབ་ཀྱིས་ སྤང་ཁེབས་ཅོག་ཙེ་བངས་པ with her tears she wet her apron and the small table before her (*A. 128*).

སྤང་རྒྱན *şpañ-ṟgyan* n. of an autumnal flower that grows along with grass. There are three kinds of it: (1) སྤང་རྒྱན་དཀར་པོ white species (དུག་དང་གྲེ་ནད་སེལ which cures poison and affections of the throat); (2) སྤང་རྒྱན་སྔོན་པོ *şpañ-ṟgyan şñon-po* the blue species; (3) སྤང་རྒྱན་ནག་པོ *şpañ-ṟgyan nag-po* the black species འབྲུམ་ནག་ཚ་དབལ་འཇོམས which cures black pox and inflammatory fever.

Syn. རི་བོའི་རྣ་རྒྱན *ri-ḇoẖi ṟna-ṟgyan*; ཀུན་ཏུ་གས *kun-tu gaş*; ཁྱབ་འཇུག་གདན་པ *khyab-ẖjug g̱dan-pa*; གཞན་ལས་རྒྱལ *g̱shan-laş ṟgyal*; གཞན་གྱིས་མི་ཐུབ *g̱shan-gyis mi-thub*; བ་གླང་རྫས *ba-glañ dsaş*; སྟོན་གྱི་མེ་ཏོག *şton-gyi me-tog* (*M̱ñon.*).

སྤང་བ *şpañ-wa* 1. v. སྤོང་བ *şpoñ-wa*. 2. प्रतिसंहरणीय re-adjustive, elastic, spongy. སྤང་བར་བྱ *şpañ-war-bya* प्रहातव्य [fit to be left out]*S*.

སྤང་སྤོས *şpañ-şpoş* जटामांसी 1. the plant *Nardostachys jatāmāṁsi*. 2. बहुफल the tree *Nauclea cadamba*.

Syn. སྤུ་ཅན *şpu-can*; དཀའ་ཐུབ་ཅན *ḏkaẖ-thub can*; འབྱུང་པོའི་རལ་བ *ẖbyuñ-poẖi ral-wa*; དྲེའི་སྲས་པོ *dṟeẖi sṟaş-po* (*M̱ñon.*).

སྤང་བོག *şpañ-bog* piece of turf, sod; སྤང་མ *şpañ-ma* तुत्थ blue vitriol.

སྤང་མ *şpañ-ma* दर्भिक, दूर्भिक verdure, green colour; a pot-herb: སྤང་མས་ཆུ་སེར་སྐེམ་ཞིང་ ཞེང་ཏོག་གཅོད། སྤྲ་སྐྱེད་ཚོ་མཚན་ནད་སེལ་ནད་ཀུན་སྐྱུག.

Syn. སྤང་མའི་མིག་སྨན *şpañ-maẖi mig-şman*; རྩ་ཅན་མགྲིན *ṟtsa-can m̱grin*; སྔོན་པོ *şñon-po*; རྨ་བྱ་ཅན *ṟma bya-can*; སྤང་མ་དྲུལ་མ *şpañ-ma dṟul-ma*; བཅོས་པ་ལས་བྱུང *ḇcoş-pa laş-byuñ* (*M̱ñon.*).

སྤང་ཞུན *şpañ-shun* verdigris (*Sch.*) Also= ཚོན་ལྗང་ཁ *tshon-ljañ kha* green paint (*Ṟtsii.*).

སྤང་ལེབ *şpañ-leb* खड्गारीट [1. a shield. 2. one who observes a particular religious penance peculiar to Buddhists, *viz.*, rubbing the feet backwards and forwards on the edge of a sword made red-hot]*S*.

སྤང་ལེབ་ཁང *şpañ-leb-khañ* फलकाच्छदन [the stand on which a Buddhist priest keeps his cap]*S*.

སྤང་སེ *şpañ-se* n. of a bird (*Ṟtsii.*).

སྤངས *şpañş* प्रहाण 1. pf. of སྤོང་བ to abandon; སྤངས་ཏེ *şpañş-te* giving up. Sometimes intrs. of དཔངས *ḏpañş*. 2. n. of a place in Tibet (*Deb.* ག, *33*); སྤངས་མི་ཕག་མགོན་པོ *şpañş-mi phag m̱gon-po* n. of a celebrated Lama of Tibet born at སྤངས *Ṣpañş* (*Deb.* ག *33*).

སྤངས་མཐོ་བ *şpañş-m̱tho-wa* उच्च high, elevated.

སྤངས་པོ *şpañş-po* अपवर्ग [renunciation of everything, freedom]*S*.

སྤངས་བྱ *şpañş-bya* अधम, जघन्य anything very bad, worthy of being abandoned.

སྤད *şpaḏ* only in ཕ་སྤད *pha-şpaḏ* father and children; cf. the more frq. མ་སྨད *ma-şmaḏ Lex.* (*Jä.*).

སྤན་སྤུན *şpan-şpun* brothers, relatives (*Cs.*).

སྤབས *şpabş* 1.= རྡུལ་བརྩིགས་པ *ṟdul ḇṟtsigş-pa*. 2. in རྣ་སྤབས *ṟna-şpabş* ear-wax.

སྤམ *şpam* = མཛེས་པ *m̱dseş-pa* or ལེགས་པ *legş-pa* beautiful, nice, good: རང་བྱུང་མི་ཤེས་བཞག་ན་སྤམ (*Ṟdsa.*).

སྤར *şpar* also སྤར་མོ *şpar-mo* "the grasping hand," pan, claw; मुष्टि a handful, as much as may be contained in the closed hand. སྤར་གང *şpar-gañ* id.: དགེ་བཤེས་སྟོན་པས་གཏུང་ལྷག་སྤར་གང་བསྐུར་བས the *Kalyāṇa mitra* (Buddhist scholar) sent one handful more of the relics (*A. 122*). སྤར་མོས་རྒྱབ་པ to strike with the paws; སྤར་ཤད་འདྲེན་པ to scratch; སྤར་མོས་སྣམ་པ *şpar-moş şnam-pa* to clutch, grab at.

སྤར་ཁ *şpar-kha* mystical marks on tortoise-shell from which the Chinese are said to have derived their knowledge of divination. སྤར་བརྒྱད *şpar-ḇrgyaḏ* the eight diagrams of Chinese divination represented by the names of elements and certain other things: *li*=མེ fire, *khon*=ས earth, *dva*=ལྕགས iron, *khen*=གནམ sky, *kham*=ཆུ water, *gin*=རི hill *ẓin*=ཤིང་ tree, and *zan* =རླུང་ wind.

སྤར་ཕུ *Ṣ̱par-phu* place in Tibet; སྤར་ཕུ་པ a celebrated lama of Phar-phu (*Loṅ.* ཟ, *29*).

སྤར་བ *şpar-wa* 1. vb. v. སྤོར་བ *şpor-wa*. 2. to raise, increase, advance, promote; excite, incite: རྣམ་ཤེས་གོང་དུ་སྤར་བ to lift up the soul; གོ་ས་སྤར་བ to advance one's dignity or rank; མེ་སྤར་བ *me şpar-wa* to excite or poke up fire.

སྤར་མ *şpar-ma* [a low-growing shrub of very hard wood *Mil. nt.*] *Jä.*

སྤི་ཏི *Ṣ̱pi-ti* is one of the Himalayan hill-states, lying W.N.W. of Lahul; greatly elevated and very sparsely populated.

སྤིག་རྫོང་ *Spig-ṟdsoṅ* n. of a place in Tibet. བུ་མོའི་སྤིག་རྫོང་ *bu-moẖi şpig-ṟdsoṅ*.

སྤུ *şpu* लोम, रोमन् ; syn. ལུས་པོར་སྐྱེས 1. hair: སྤུ་ཡི་ཁུང་བུ་ཀུན་ནས *şpu-yi khuṅ-bu kun-naş* from every pore of the hair (*M̱ṅon.*). མགོ་སྤུ *m̱go-şpu* hair of the head; ཁ་སྤུ *kha-şpu* the beard; གདོང་སྤུ *g̱doṅ-şpu* hair of the face; མཆན་སྤུ *m̱chan-şpu* the hair of the arm-pits; འདོམས་སྤུ *ẖdomş-şpu* or (སྤུ་ངན *şpu-ṅan Cs.*) the hair of the private parts; བྲང་སྤུ *braṅ-şpu* hair of the chest; བ་སྤུ *ba-şpu* the little hairs of the skin; སྤུ་ཞིང་ *şpu-ziṅ*, **रोमहर्ष**, **रोमाञ्चित** explained བ་སྤུ་ལངས་པ *ba-spu laṅş-pa* (*M̱ṅon.*). སྤུ་བྲིང་ཤེས་བྱེད་པ *şpu-briṅ-sheş byed-pa* or སྤུ་རིས་འབྱེད་མཁས *şpu-riş ẖbyeḏ-m̱khaş* knowing how to judge cases on their own merits, *i.e.*, not mixing up the facts of one case with those of another, *i.e.*, as the hairs of the body remain separate and not mixed up together (*D. çel. 10*).

སྤུ་ཁ *ṣ̱pu-kha* 1. n. of a kind of cotton cloth (*Ṟtsii.*). 2. colour, colour of horses and other animals.

སྤུ་གུ་དོར *Ṣ̱pu-gu dor* n. of a place in Tibet (*Deb.* ག, *21*).

སྤུ་གྲི *şpu-gri* **क्षुर**, **इक्षुगन्ध** razor [**इक्षुगन्धा**= *Saccharum spontaneum*]*S.*

སྤུ་གྲི་གང་བ *şpu-gri gaṅ-wa* n. of one of the hells full of razors over the edges of which sinners walk with bleeding feet.

སྤུ་ཇ *şpu-ja* n. of a kind of tea; but perhaps=སྐྲ་ཇ *şkra-ja*, v. under སྤ *şpa*.

卐 **སྤུ་བསྙལ་བ** *şpu ḇşñal-wa*=ཁྲོ་བ་ཞི་བ *khro-wa shi-wa* pacification of anger. སྤུ་སྙོལ *şpu-şñol*=ཁྲོ་བ་སྐྱུང་བ *khro-wa şkyuṅ-wa* suppression of anger or ཉེས་པ་བ-ཤགས་པ to confess guilt (*Zam. 24*).

སྤུ་ཐག *şpu-thag* a rope made of hair (*Ṟtsii.*).

སྤུ་ནག *şpu-nag* a term for the hairy-cattle *i.e.*, yak, yak-cow (*Ṟtsii.*).

སྤུ་སྤ་ད་མ *şpu-şpa da-ma* (སྤུ་རྫུག་སྤེལ་མ་ཅན) n. of a fabulous place in the abode of the Asura (*K. d.* ཞ, *15*).

སྤུ་ཕྲུག *şpu-phrug* or སྤུ་ཧྲུག *şpu-hrug* a kind of hairy blanket, also serge (*Ṟtsii.*).

སྤུ་གཙང་མ *şpu-gtsaṅ-ma* v. སྤུས *şpuş*.

སྤུ་རངས *Spu-rañs* the Purang district in S.W. Tibet.

སྤུ་ར *spu-ra* छुरि a knife.

སྤུ་རིང་ཉ *spu-riñ ña* seems to be a fish (*Mñon.*).

སྤུ་རིང་པོ *spu-riñ-po* अगुं [the vulva; an elephant.]*S.*

སྤུ་རེངས *spu-reñs* with bristles on its body, as met. a wild boar (*Mñon.*).

སྤུ་ལོང་ *spu-loñ* पुलक, हृष्ट [bristling of the hairs; glad]*S.* (*A. K. 1-54*) = བ་སྤུ་ལངས་པ *ba-spu lañs-pa* (*Mñon.*).

སྤུ་ཧོ་བྲག *Spu-ho brag* n. of a place and rock-cavern in Tibet: སྤུ་ཧོ་བྲག་ཐོག་ཏུ་བྱོན *spuho-brag thog-tu byon* he visited the top of the rock of *Spuho-brag* (*Jig.*).

སྤུ་ཤེལ *spu-çel* amber; but སྤུ་ཤེལ་རྩེ *spu-çel-rtse* नलद [Indian spikenard, *Nardostachys jatamansi*; the root of *Andropogon muricatus*]*S.*

སྤུ་ཧྲུག *spu-hrug* a durable serge made of soft hair or wool worn by all classes in Tibet.

སྤུག *spug* (རིན་པོ་ཆེ) [कक्कतन, कर्केतन a kind of gem]*S.*

སྤུང་བ *spuñ-wa* pf. སྤུངས་པ *spuñs-pa*, imp. སྤུངས *spuñs* 1. to heap, accumulate, pile up; ས་རྡོ་སྤུངས་པ *sa-rdo spuñs-pa* heaped earth and stones; འབྲུ་སོགས་སྤུངས་པ accumulated grain, etc. 2. to fill up: སྣོད་དུ་བླུག་ནས་ཁ་སྤུངས putting (anything) into a vessel to fill it to the brim. རིན་ཆེན་སྤུངས་པ *Rin-chen spuñs-pa* where precious things have been accumulated together or are heaped up; a heap of precious stones; n. of a town in Tibet.

སྤུངས *spuñs* adj. (མང་པོ, ཚོགས) चय many.

སྤུངས་པ་ཅན *spuñs-pa-can* व्यूढ [broad, expanded]*S.*

སྤུད *spud* a hanging ornament, embroidery, equipment (*Mñon.*); སྤུད་པ *spud-pa* ornamented, decorated.

སྤུན *spun*, also སྤུན་ཟླ भ्रातृक 1. usually a brother; also, in general sense, brethren and even of both sexes, *i.e.*, children of the same parents; also of the same fathers but of different mothers; ཁོ་མ་ཅག་སྤུན་གཉིས *kho-ma cag spun gñis* we (his) two sisters (*Dzl. 180, 17*); ངེད་སྤུན་གསུམ *ñed-spun gsum* we (his) three brothers (*Glr.*); ཁྱེད་བུ་མོ་སྤུན་གསུམ *khyed bu-mo spun gsum* you three sisters; ཕ་སྤུན brothers and sisters of the same father; མ་སྤུན *ma-spun* of the same mother (*Jä.*) सोदर्य, समानोदर्य [brothers of the same parents]*S.* སྤུན་སྐྱ *spun-skya* or སྤུན་ཟླའི་བུ *spun-zlahi-bu* the son of one's brother. Another meaning of སྤུན་ཟླ *spun-zla* or སྙམ་ཟླ་སྤུན *sñam-zla spun* seems to be: the joint-husbands of a woman; two men of different parentage having one common wife. 2. brethern in a figurative and more general sense, as comrades, members of one religious section in a monastery, persons with the same tutelary deity, sets of ninepins, series of brass cups all alike, etc., etc.; acc. to *Jä.* also: cousins, brothers and sisters by marriage. སྦུན་པ = husks of winnowed grain, cornwaste after brewing.

སྤུབ་པ *spub-pa* pf. སྤུབས *spubs*, to reverse, to turn upside down: ཁ་སྤུབ་པ *kha spub-pa* to turn the mouth, face, or the top of a thing upside down; ཐུར་དུ་སྤུབ་པ *thur-du spub-pa* to plunge head-long downwards.

སྤུར *spur* or ཕུར *pur* also སྐུ་སྤུར *ku-spur*, resp. for རོ, *ro* dead body, corpse: སྤུར་ཕྱུངས་པ

şpur-byańş-pa C. to burn a dead body; སྤུར་ཁང་ *şpur-khań* house for keeping dead bodies, or rather in most cases, the place of cremation; སྤུར་སྒམ *şpur-şgam* or སྤུར་སྒྲོམ *şpur-şgrom* coffin; སྤུར་ཐལ *şpur-thal* ashes of the dead body (*Jä.*)

སྤུར་རྒྱལ *S̱pur-ṟgyal* an ancient name of Tibet. Acc. to some historians Tibet was called *S̱pur-ṟgyal*, *i.e.*, the kingdom of the dead, and as such it was known to the Buddhists of India who believed that a heaven was located on the snowy peaks of Himalaya, while somewhat below it was the intermediate region between heaven and earth called Bardo where the soul of the departed rested before entering a new destination. King Yudhisthir the model of piety before being conducted to heaven was made to visit this region. Hence in all probablity he had a glance at Tibet or the terrestrial Pretaloka. The Tibetan history of the term is that king *Gri-gum ḇtsan-po* had made the town of *Spuẖo-brag* his capital and was called the king of *S̱pu*, *i.e.*, *S̱pur-ṟgyal* and from that circumstance Tibet became known as Purgyal or *Boḏ-kyi Ṟgyal Khamş* (*Yig.*).

སྤུར་བ *şpur-wa* [vb. a. to འཕུར *ẖphur* to make fly, to scare up, to let fly; དུས་སྤུར་བ *duş şpur-pa* to pass time quickly; སྟོང་སྤུར *stoń-şpur* exaggeration, bombast] *Jä.*

སྤུས *şpuş* 1. quality or property of a thing; pleasant characteristic: སྣམ་བུ་འདི་སྤུས་ཡག་པོ་འདུག *şnam-bu ẖdi-şpuş yag-po ẖdug* this blanket is of good quality; སྤུས་ཁ *şpuş-kha*=སྤུས *şpuş*; སྤུས་ཆ *şpuş-cha* id.; སྤུས་ཆ་དངོག་གཙང་ *şpuş-cha ḏńog-gtsań* articles of good quality; རྟ་སྤུས་ཁ་ཡག་པོ་འདུག *ṟta şpuş-kha yag-po ẖdug* the horse is of fine quality; སྤུས་ལྟ་བ *şpuş-ḻta-wa* to examine the quality of an article before purchasing it; སྤུས་གཙང་ *şpuş-gtsań* pure; སྤུ་མེད *şpu-meḏ* ill-looking, of inferior quality; སྤུས་འབྲིང་ *şpuş-ẖbriń* middling; སྤུས་ཞན་པ *şpuş shan-pa* id.; སྤུ་ཕྲུག་སྤུས་ཞན *şpu-phrug şpuş-shan* Purug serge of inferior quality (*Ṟtsii.*); སྤུས་རབ *şpuş-rab* superior quality; སྤུས་ལེགས *şpuş-legş* best things, articles of the best quality (*Yig. k. 85*).

སྤེ *S̱pe* n. of a place in Tibet. སྤེ་ཐུབ *S̱pe-thub* n. of a village in the province of Ngari Khorsum in *W.* Tibet (*Loń.* ³, *16*).

སྤེག་ཤིང་ *şpeg-çiń* some part of a cart (*Cs.*).

སྤེན་དཀར *şpen-ḏkar* tamarisk-blossom; the plant itself being styled སྤེན་མ *şpen-ma*. སྤེན་ཏོག *şpen-tog* or སྤེན་ཏོག་རྒྱན a kind of muslin with variegated figures embroidered on it like tamarisk foliage, also called སྤུ་རྩམ་ཁ་པ and imported into Tibet *viâ* Buxa Duars (*Ṟtsii.*). སྤེན་ཐོག *şpen-thog*, or ཁང་པའི་སྤེན་པ *khań-paẖi şpen-pa* roof made of *pen-ma* stems (*Yig.*); སྤེན་པད *şpen-paḏ* a border formed of the brushwood of tamarisk on the roofs of monasteries. སྤེན་མདོག *şpen-m̱dog* a kind of country chintz with figures of tamarisk, imported into Tibet from Bhutan and Assam (*Jig.*); སྤེན་ཕོར *şpen-phor* eating bowl of tamarisk-wood (*Ṟtsii.*).

སྤེན་པ *şpen-pa* शनैश्चर, शनि 1. the planet Saturn. Syn. ཉི་མའི་བུ *ñi-maẖi bu*; དལ་བར་འགྲོ *dal-war ẖgro*; ཉི་སྐྱེས *ñi-şkyeş*; ཚངས་སྐྱེས *tshańş-şkyeş*; རྗེས་སུ་སྐྱེས *ṟjeş-su şkyeş*; འོད་ཟེར་བདུན་པ *ẖoḏ-zer ḇdun-pa*; མི་བཟད་མིག *mi-ḇzaḏ mig*; གཤིན་རྗེའི་བདག་པོ *gçin-ṟjeẖi ḇdag-po*; དཔྱེ་བའི་བུ *ḏpye-waẖi bu*; འཁྱོག་འགྲོ *ẖkhyog-ẖgro*; གོས་སྔོན *goş-şńon* (*M̱ńon.*). 2.=གཟའ་སྤེན་པ *gzaẖ-şpen-pa* Saturday.

སྤེའུ *şpeẖu* turret on a castle or gate.

སྤེལ་བ *spel-wa* 1. to augment, to increase, ནོར་སྤེལ to increase the wealth, བཀྲ་ཤིས་སྤེལ་བ to increase one's welfare; རྐང་འགྲོས་སྤེལ་བ *rkan-hgros spel-wa* to breed cattle (*Dzl.*) སྤེལ་བ་ལ *spel-wa-la* वर्द्धितुं; to the increase, for increasing; སྤེལ་ཟིན *spel-zin* increased. 2. to diffuse: ཆོས་སྤེལ་བ *chos-spel-wa* spreading or propagating religion, སྤེལ་རྒྱས་པར *spel-rgyas-par* or སྒྲོག་པར་བྱེད་པ *grog-par byed-pa* to blaze about (*Sch.*). 3. to multiply (arith.) (*Rtsii.*). 4. to conjoin, unite together, compose: བཅད་ལྷུག་སྤེལ་མ *bcad-lhug spel-ma* a composition of poetry and prose. སྤེལ་གོས *spel-gos* clothes of various colours (*Cs.*); ཆོས་དང་འཇིག་རྟེན་སྤེལ་མ *chos-dan hjig-rten spel-ma* religion and worldliness mixed up together (*Yig. k. 1*); སྤེལ་ཚིག *spel-tshig* a combination of verses, poetry and prose; སྤེལ་མར་གནས་པ *spel-mar gnas-pa* to keep different or many things together; སྤེལ་མར་བྱེད་པ *spel-mar byed-pa* to mix (*Lex.*).

སྤེལ་གཞི *spel-gshi* n. of a village in Tsang (*S. kar. 178*).

སྤོ I: *spo* the height, the summit (of a mountain): བྲག་དམར་སྤོ་མཐོ་ནས *brag-dmar spo-mtho-nas* from the height of a red cliff or rock; རྡོ་རྗེ་གདན་གྱི་སྤོ་ལ *Rdo-rje gdan gyi-spo-la* on the top of Vajrāsana.

སྤོ *Spo* or སྤོ་ཡུལ *Spo-yul* 1. a district S.E. of Kong-po and N. of Dza-yul (*Loñ.* ³, *16*); *Spo-wa* name of the tribe inhabiting that district. The district is sub-divided into *Spo-stod* and *Spo-smad* (*Po-tŏ* and *Po-me*). 2.=པོ་པོ or སྤོ་པོ grandfather, an address of courtesy for old respectable men.

སྤོ་ཏོ *spo-to* 1. the yellow woollen cap of Tibet worn by lamas when travelling. 2. bullock *C.* 3. n. of a village in Phan-yul (*Jä.*).

སྤོ་ཐང་ *spo-than*, ཙི་ཙི་ཞིག་གི་མིང་, n. of rat in the story of the Hermit and the Rats (*Rdsa.*).

སྤོ་བ *spo-wa* [परिवास to remove residence, निक्षेप throw out, deposit or pledge]*S.* pf. and imp. སྤོས *spos* (vb. a. to འཕོ་བ *hpho-wa*), to alter, to change: གནས་སྤོ་བ *gnas spo-wa* to change the place of residence, to remove, to shift; also to transplant; མིང་སྤོ་བ *min spo-wa* to change name; གོས་སྤོ་བ *gos spo-wa* to change one's dress; to dismiss, to alter, to mend, correct *W.* (*Jä.*); སྤོ་ས *spo-sa* a place newly occupied by nomads (*Sch.*); སྤོ་བ་ཆ་དཀར *spo-wa cha-dkar* n. of an insect that eats up corn (*Rtsii.*).

སྤོ་བོ་བྲག་ཐོག *Spo-bo brag-thog* the palace of the chieftain of *Po-Yul* situated on a rocky hill (*Yig. 65*).

སྤོ་འབོར་སྒང་ *Spo-hbor Sgan* one of the six provinces of *Mdo-Khams*, called also *Sgan*.

སྤོ་རེ *spo-re* v. སྤོར *spor* (*Jä.*); སྡོད་ས་སྤོ་རེ་བྱེད་པ sometimes changing his place of residence.

སྤོ་སེར་དཀོན་མཆོག་བཀྲ་ཤིས་གླིང་ *Spo-ser Dkon-mchog bkra-çis glin* n. of a place and monastery in Lhobrag, the birth-place of Marpa the *Lotsawa* (*Loñ.* ³, *28*).

སྤོག་པ *spog-pa* pf. སྤགས *spags* imp. སྤོགས *spogs* to carry elsewhere, to remove: འདི་ཁྱོད་རང་སྤོགས་སོང་ངམ *hdi-khyod ran-spogs-son-nam* have you removed this.

སྤོགས *spogs* gain, profit, ཁེ་སྤོགས *khe-spogs* id.; སྤོགས་བྱེད་པ *spogs-byed-pa* to make profit, ཚོང་སྤོག་ཚུད་པ, ཚོང་སྤོག་ལ་འགྲོ་བ to gain money by traffic (*Dzl.*); སྐྱེད་སྤོགས *skyed-spogs* interest (of money) ; སྤོགས་སུ་གཏོང་བ *spogs-su gtoṅ-wa* to give money on interest (*Cs.*)

སྤོང་བ *spoṅ-wa* or སྤང་བ *spaṅ-wa* [विरति, वर्जन, प्रहाण=cessation, abandoning]*S.* pf. སྤངས *spaṅs*, fut. སྤང་ *spaṅ*, imp. སྤོང་ *spoṅ* or སྤོངས *spoṅs* ; to abandon, renounce, leave, deliver up ; to reject, throw out : སྨན་དཔྱད་མི་བྱེད་པར་སྤོང་ན if he abandons him without discerning the proper medicines ; སྤོང་སླང་འཛིན་པ་ཞིག་པ *spoṅ-blaṅ ḥdsin-pa shig-pa* the cessation of every inclination and disinclination, or also, of every interest in choosing or rejecting (*Jä.*). མེ་ཏོག་རྙིང་པ་སྦྲང་མས་སྤོང་བྱེད་ཅིང་། ནགས་ཚིགས་ཤུར་པ་རི་དྭགས་སྤོང་བར་བྱེད the flower that is not fresh is quitted by the bee, the forest that is burnt is forsaken by wild creatures (*Cāṇ.*) སྤོང་ཐག *spoṅ-thag* one who has renounced every thing ; also a destitute person (*Deb.* ཀ, *10*) ; སྤོང་བ་པ *spoṅ-wa-pa* भिक्षुक ; a renouncer, a Buddhist monk. སྤོང་བྱ *spoṅ-bya* that which should be given up, *i.e.* a fault.

སྤོང་བྱེད *Spoṅ-byed* Vriji, an ancient town in Magadha. སྤོང་བྱེད་པ *spoṅ-byed-pa* वृजिक ; belonging to the district of Vriji. [Major Cunningham has identified the ancient town of Vriji or Wajji with modern Tirhut and the adjoining districts. The people of Vriji or Wajji are called Vrijika or Wajjians. The great monarch Ajātas'atru of Magadha is described in the Mahāparinibbāna sutta to have built a fortress at Pātaligrāma (Pātaliputra) with a view to subdue the great and powerful people of Vriji. These people were divided into eight clans such as Licchavi and others whose capital cities are said to have been respectively at : (1) Vais'ali, (2) Kesariya, (3) Janakapura, (4) Navandgarh, (5) Simrūn, (6) Darbanga, (7) Puraniya, and (8) Motihāri. If the bearings and distance recorded by Hwen Thsang are correct, it is almost certain that the capital of Vriji in the 7th century must have been at Janakapur. Aṁsuvarma, king of Nepal and a contemporary of Hwen Thsang, belonged to the Licchavi branch of the Vriji people. The Vriji conquest of Nepal is assigned to Newarit who preceded Aṁsuvarma by 37 reigns. It is also curious that kings of Tibet and Ladak also trace their descent from the Licchavi branch of the Vriji race. It is indeed found in the Pali annals that Ajātas'atru who ascended the throne of Magadha in 551 B.C. drove most of the Vriji people out of India. It is therefore not altogether improbable that the powerful people of Vriji being driven out of India founded the kingdoms of Nepal, Tibet, Ladak, etc., in the centuries immediately preceding the birth of Christ.]*S.*

སྤོང་འབོར *Spoṅ-ḥbor* also called སྤམ་འབོར n. of a section of Daipung monastery.

སྤོད *spod* spice (such as pepper, ginger, onion, garlic, etc.) : སྤོད་འདེབས་པ *spod ḥdebs-pa* to season ; སྤོད་ཅན *spod-can* seasoned.

སྤོད་པ *spod-pa* 1. hermit, སྤོད་ཁང་ *spod-khaṅ* hermitage *Sch.* 2. vow, སྤོད་པ་ཉམས་པ *spod-pa ñams-pa* one that has broken his vow (*Sch. Jä.*).

སྤོབས་པ *spobs-pa* 1. self-reliance and wisdom (*K. d.* ཕ, *263*). བོད་སྟོན་ཐམས་ཅད་སྤོབས་པ་མེད་ཅིང་ངོ་མཚར་དུ་སྒྱུར་ནས the Tibetan religious teachers who were not selfreliant and wise became wonder-stricken (*A. 77*). 2. प्रतिभान courage, self-confidence ; fitness, propriety (*Yig.*). 3. vb. to dare, venture : འཇུ་བར་མི་སྤོབས་པས་སྤོབས་པས *ḥju-war mi spobs-pas* not daring to take hold of (*Pth.*); སྤོབས་པར་བྱེད་པ *s̱pobs̱-par byeḏ-pa* to enable, empower, authorize; སྤོབས་པ་ཅན *s̱pobs̱-pa-can* विशारद, धृष्णक daring, bold. སྤོབས་པ་ཞན *s̱pobs̱-pa-shan* adj. [अधृष्ट not daring]*S.* less intelligent; སྤོབས་པ་ཞན་པ *s̱pobs̱-pa shan-pa* one less intelligent and wanting in courage. སྤོབས་པའི་བློ་གྲོས་ཀྱིས་ཞུས་པའི་མདོ n. of a *Sūtra* (*K. d.* ཁ, *323*).

སྤོབས་པའི་གཏེར *s̱pobs̱ paẖi-gter* n. of a religious work, lit. the mine of wisdom; ལེགས་པར་བཤད་པས་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཚིམ་པར་བྱེད་པས་སྤོབས་པའི་གཏེར (*K. d.* ཁ, *325*).

སྤོམ *s̱pom*, 1. = མང་ཉུང་ *mań-ñuń* average. 2. n. of a place in *Khams̱*: སྤོམ་མདའ *S̱pom-m̱daẖ* the lower part of Pom in *Khams̱* (*Yig.*).

སྤོམ་སྤོད *s̱pom-s̱poḏ* = སྡེབས་སྤོད *s̱debs̱-s̱poḏ*, བསྡོམས་སྤྲོད *ḇs̱doms̱-s̱proḏ* the delivering altogether, making over entire charge or responsibilities (*Ṟtsii.*).

སྤོམ་འབོར *S̱pom-ẖbor* = སྤོང་འབོར *S̱poń-ẖbor* n. of a section of Daipung monastery (*Loń.* ཟ, *16*).

སྤོམ་ཡོར *s̱pom-yor* superfluity, over-flow: སྤོམ་ཆེན་པོ *s̱pom chen-po* diffuse (in words), prolix, long-winded; སྤོམ་ཡོར་ཆད་པ to be succinct.

སྤོར *s̱poṟ*, སྤོར་རེ *s̱por-re* 1. small pair of scales. 2. n. of a medicinal plant: སྤོར་གྱིས་རིམས་རྙིང་གཟེར་དང་སྲིན་ནད་སེལ *Por* removes chronic fever and worms.

སྤོར་ཐང་ *s̱por-thań* = ནག་རྩིས *nag-ṟts̱is̱* the black-art, the art of divination. It was introduced into Tibet from China during the Thang dynasty (*Grub.* ཤ, *5*).

སྤོར་སྣུམ *s̱por-s̱num* oil or butter to burn in lamps (*Ṟtsii.*).

སྤོར་བ *s̱por-wa*, སྤར་བ *s̱par-wa* 1. pf. and fut. སྤར *s̱par* to elevate, raise: རྡོ་རྗེ་སྤོར་བ to lift up the mystic sceptre. 2. v. དཔོར་བ *ḏpor-wa*.

སྤོས *s̱pos̱*, धूप, बोधन; sbst. incense; fumes, perfume; བདུག་སྤོས *ḇdug-s̱pos̱* id.; བྱུག་སྤོས *byug-s̱pos̱* sweet-scented water or ointment; སྤོས་སྦྱོར་བ *s̱pos̱ s̱byor-wa*, སྤོས་སྒྲུབ་པ *s̱grub-pa* also རྒྱབ་པ to burn (incense); སྤོས་འབྱུག་པ to cover (with) perfumed ointment. སྤོས་སྦྱོར་རིན་པོ་ཆེའི་ཕྲེང་བ *s̱pos̱-s̱byor rin-po cheẖi-phreń-wa* धूपयोगरत्नमाला n. of a work on the preparation of incense-sticks by Nāgārjuna (*Tan. d.* གོ, *28*) in two chapters; the recipe is as follows: སྨན་ཕྱེད་རི་དྭགས་ལྟེ་བའི་དྲི། ག་བུར་པོ་རོ། ཁ་ཆེ་ཡི་གུར་གུམ་དག་ནི་སྣང་ཕྱེད་ཡིན། ན་གི་སྣང་གཅིག་ཁ་ཏུ་བཏང་། བ་ཁ་དུག་སྣང་གི་སྤང་སྤོས་ཉིད། སྣང་བཞི་སི་ལ་ཞེས་སུ་བརྗོད། ཟེའུ་དེ་ཡི་ཉིས་འགྱུར་ཉིད། གུ་གུར་དག་ཀྱང་དེ་དག་མཚུངས། གོང་གི་རྫས་རྣམས་ཞིབ་པར་བརྡུང་ or བདུང་། གུ་གུལ་དག་རབ་ཏུ་སྦྱར། གར་སྦྲའི་ཚད་ནི་སོར་མོས་བཟུང་། སྤོས་སྦྱོར་རིན་ཆེའི་ཕྲེང་བ་ཞེས་བྱ་བ། སློབ་དཔོན་ཀླུ་སྒྲུབ་ཀྱིས་མཛད་པ། ཁ་ཆེ་པཎྜི་ཏའི་ཞལ་སྔ་ནས་དང་། ལོ་ཙྪ་རིན་ཆེན་བཟང་པོས་བསྒྱུར་བའོ།། རྒྱ་སྤོས *ṟgya-s̱pos̱*, བྲག་སྤོས *brag-s̱pos̱*, སྤང་སྤོས *s̱pań-s̱pos̱* different kinds of exalation or miasma. སྤོས་དཀར *s̱pos̱-ḏkar* = བདུག་སྤོས *ḇdug-s̱pos̱* or གུ་གུལ་དཀར་པོ *gu-gul ḏkar-po* (*Ṟtsii.*) frankincense, or a fragrant gum obtained from the *Sāl* tree.

སྤོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ *s̱pos̱-kyi rgyal-po* जातिफल nutmeg.

སྤོས་ཀྱི་གླང་པོ *s̱pos̱-kyi glań-po* गन्धहस्तिन्; གླང་པོ་མཆོག *glań-po m̱chog* the chief or the prince of elephants (*M̱ńon.*).

སྤོས་དཀར *s̱pos̱-ḏkar* गन्ध [the resin of the plant *Shorea robusta.*]*S.* སྤོས་དཀར་ཤིང་ *s̱pos̱-ḏkar-çiń* साल the *Sāl* tree; [गन्धवृक्ष, कर्षका, कर्षिका a tendril, the plant *Premna spinosa*]*S.*

སྤོས་ཀྱི་རེང་བུ *s̱pos̱-kyi reń-bu* 1. a single incense-stick (*Ṟtsii.*). 2. pastil, long thin straw covered with an odoriferous substance, which generally consists of pulverized juniper and sandal-wood, combined with musk and the like; they are made by the lamas, and frequently presented to travellers as an offering of welcome (*Jä.*).

སྤོས་གླང་ *şpoş-glañ* 1. गन्धहस्तिन् the royal elephant which in ancient India used to pick out a person as king in the place of defunct royalty. 2. सदादान ['always exuding ichor'; an elephant in rut; n. of Airāvata, and of Ganes'a]*S.*

སྤོས་ངད་ལྡན་ *şpoş-ñaḏ ḻdan*=ཆང་ beer, also very delicious and fragrant wine (*M̲ñon.*).

སྤོས་ཆགས་ *şpoş-chagş* or སྤོས་སྤམས་ *şpoş-şpamş* a bundle of incense sticks.

སྤོས་བཱ་ལའི་ཤིང་ *şpoş-bā laẖi-çiñ* वाल [a kind of fragrant herb, *Andropogon schœnanthus*]*S.*

Syn. སྐྲ་ཅན་ *şkra-can*; སྐྲ་བཟང་ *şkra-ḇzañ*; བྱང་གི་སྐྲ་ *byañ-gi şkra*; ལྷ་ཡི་སྐྲ་ཅན་ *lha-yi şkra-can*; ངོ་ཚའི་ལུས་ *ño-tshaẖi luş*; ནགས་གནས་ *nagş-gnaş*; ཤིང་ལ་གནས་ *çiñ-la gnaş*; ཆུ་ཡི་མིག་ཅན་ *chu-yi mig-can* (*M̲ñon.*).

སྤོས་སིཧླ་ *şpoş-sihla* तुरुष्क; a Turk, Tartar.

སྤོས་ཤེལ་ *şpoş-çel* amber (*Loñ.* ༡).

སྤྱང་ཀྱི་ *şpyañ-kyi*, generally སྤྱང་ཀུ་ "*chañ-ku*," the wolf, *Lupus Tibetanus*, which is of amber colour; but there is another species which has not, so far, been differentiated scientifically and which is jet-black. The black wolf occurs not infrequently in Ngari Khorsum, near Lake Ma-pham. སྤྱང་ཐུལ་ *şpyañ-thul* raiment or cloak made of wolf's skin: པ་ཚ་བས་ན་བཟའ་སྤྱང་ཐུལ་གཅིག་ཕུལ་ Pa-tsha-wa presented him with a wolf's skin cloak (*A. 66*). སྤྱང་ནག་ black wolf; སྤྱང་མོ་ she-wolf; དུར་སྤྱང་ *dur-şpyañ* the hyæna.

སྤྱང་ཁུ་ལ་ཁ་ *şpyañ-khu la-kha* (lit. the wolf's peak) n. of a hill N. of Lhasa on the road from Sera towards Phan-yul.

སྤྱང་ཁྲིག་ *Şpyañ-khrig* n. of a tribe (*J. Zañ.*); སྤྱང་ཁྲིག་ཡེ་ཤེས་ *şpyañ-khrig ye-çeş* a celebrated Lama of that tribe.

སྤྱང་གྲུང་ *şpyañ-gruñ* or སྤྱང་པོ་ *şpyañ-po* very clever and dextrous: དཔར་རྩལ་དང་སྤྱང་འཛོམ་རྣམས་ཀུང་ (*A. 102*) (*Khrid.*). སྤྱང་བ་ *şpyañ-wa* skilful, expert; སྤྱང་གླེན་ *şpyañ-glen* the clever one and the dunce.

སྤྱང་དུག་པ་ *şpyañ dug-pa* or སྤྱང་ཚེར་ *şpyañ-tsher* the thistle, or a kind of thistle (*Jä.*) སྤྱང་ཚེར་བད་ཀན་ནད་རྣམས་ཀྱིན་དུ་འདྲེན་ the root of a thistle draws out complaints with phlegm.

སྤྱངས་པ་ *şpyañş-pa*=འཇུས་པ་ *ẖjuş-pa* अवलम्बन [support]*S.* seizing, catching hold of.

སྤྱད་ *şpyaḏ* v. སྤྱོད་པ. Also སྤྱད་བྱ་ *şpyaḏ-bya* भुक्त [enjoyed, eaten]*S.* (*A. K. 50-137*).

སྤྱད་དངོས་ *şpyaḏ-ḏñoş* for སྤྱད་ལག་དངོས་པོ་ *şpyaḏ-lag ḏñoş-po*=ཡོ་བྱད་ *yo-byaḏ* things, articles.

སྤྱན་ *şpyan* नेत्र, चक्षुः; resp. word for མིག་ the eye; སྤྱན་སྐྱིབས་ *şpyan-ḻcibş* the eye-lid; སྤྱན་རྩེག་ *şpyan-ṟtseg* puckers about the eye, crow-feet; སྤྱན་ཀྱུག་ *şpyan-kyug* or སྤྱན་ཁུག་ *şpyan-khug* eye-brow (*Cs.*) སྤྱན་དཀྱུས་ *şpyan-ḏkyuş* v. དཀྱུས་ *ḏkyuş*. སྤྱན་ཕྱོག་མཛད་པ་ to look backward, to glance behind; སྤྱན་བསྐྱངས་མཛད་པ་ *şpyan-ḇşkyañş m̲dsaḏ-pa* to protect, to preserve the eyes (*Sch.*) སྤྱན་ལྔ་ *şpyan-ḻña* पञ्चचक्षुः the five eyes: (1) ཤའི་སྤྱན་ *çaẖi-şpyan* मांस-चक्षुः the flesh eye the one with which we see; (2) ལྷའི་སྤྱན་ *lhaẖi-şpyan* दिव्यचक्षुः the divine eye with which one can see what other mortals cannot; (3) ཤེས་རབ་ཀྱི་སྤྱན་ *çeş-rab-kyi şpyan* प्रज्ञाचक्षुः the eye of knowledge or wisdom; (4) ཆོས་ཀྱི་སྤྱན་ *choş-kyi şpyan* धर्मचक्षुः the eye of religion; (5) སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྤྱན་ *sañş-ṟgyaş kyi şpyan* बुद्धचक्षु: the eye of the Buddha, the most perfect sight (*Ṟnam. 69*). སྤྱན་པ *s̱pyan-pa* observation, inspection.

སྤྱན་སྔ *s̱pyan-s̱ña* before, in the presence of (a dignitary): སྤྱན་སྔའི་གྲྭ་པ་རྣམས *s̱pyan-s̱ñaẖi grwa-pa ṟnams̱* the scholars in his Reverence's presence. སྤྱན་སྔར *s̱pyan-s̱ñar*, སྐུ་མདུན་དུ *s̱ku m̱dun-du* as adv. and postp. in front, in the presence of: རྒྱལ་པོའི་སྤྱན་སྔར་ཁྲིད་པ *ṟgyal-poẖi s̱pyan-s̱ñar-khriḏ-pa* to lead another before the king; དེ་ལྷའི་སྤྱན་སྔར་མི་དགུག་གོ་ནས་གསོལ་ཏོ he said that he would not stay in the presence of the deity (*K. du.* ད, *261*).

སྤྱན་བཅུ་གཉིས *s̱pyan ḇcu-gñis̱* द्वादशाक्ष one with twelve eyes [an epithet of Karttikeya and of the sun]*S.*

སྤྱན་ཆབ *s̱pyan-chab* tears, སྤྱན་ཆབ་འབྱིན་པ *s̱pyan-chab ẖbyin-pa* to shed tears; སྤྱན་ཆབ་འཆོར་བ *s̱pyan-chab ẖchor-wa* to let the tears flow; also to shed tears; རྒྱལ་བུ་སྤྱན་ཆབ་ཤོར་རོ *ṟgyal-bu s̱pyan-chab çor-ro* the prince shed tears (*Jä.*).

སྤྱན་ལྟོས *s̱pyan-ḻtos̱* resp. of མིག་ལྟོས *mig-ḻtos̱*, (=ལད་མོ *laḏ-mo*) imitation: བཀའ་གདམས་པའི་སྤྱན་ལྟོས་ཀྱི་དགེ་ལུགས་ཕྱོགས་ལ་རྩུལ་ཀོལ་མ་བྱུང་ in the *Ḏge-lugs̱-pa* sect which was an imitation of the *Ḇkaẖ-gdams̱-pa* sect there arose no schismatic differences (*Loñ.* ར, *12*).

སྤྱན་བལྟར་བ *s̱pyan-ḻtar-wa* or སྤྱན་བརྡར *s̱pyan-ḇṟdar* = གཟིགས་རྟོགས་ཕུལ་བ *gzigs̱-ṟtogs̱ phul-wa* to offer for inspection or for revision. སྤྱན་བལྟར་ཞུ་རྒྱུ་བ *s̱pyan-ḇḻtar shu-ṟgyu-wa* to submit or ask for inspection: ཕྱག་བྲིས་རྣམས་སྤྱན་བརྡར་ཞུས *phyag-bris̱ ṟnams̱-s̱pyan ḇṟdar-shus̱* submit the letters for approval (*i.e.*, for revision) (*Ṟtsii.*).

སྤྱན་དྲུག *s̱pyan-dṟug* acc. to the Bon there are six glances or visions, viz.: བོན་གྱི་སྤྱན *bon-gyi s̱pyan*; ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྤྱན *ye-çes̱ kyi-s̱pyan*; རིག་པའི་སྤྱན *rig-paẖi s̱pyan*; ཐུགས་རྗེའི་སྤྱན *thugs̱-ṟjeẖi s̱pyan*; སྤྲུལ་པའི་སྤྱན *s̱prul-paẖi s̱pyan*; ཤེས་རབ་ཀྱི་སྤྱན *çes̱-rab kyi-s̱pyan* (*D.R.*)

སྤྱན་དྲངས *s̱pyan-drañs̱* or སྤྱན་འདྲེན་པ आवाहन; v. འདྲེན་པ *ẖdṟen-pa*. སྤྱན་དྲངས་ཉེ་མ *s̱pyan-dṟañs̱ ñe-ma* उपनिमन्त्रण [invitation, inauguration]*S.*

+ སྤྱན་པ *s̱pyan-pa* 1.= བྱ་ར་བ *bya-ra-wa* to give heed, attention, take care. 2. eye-witness. 3. inspection. 4. overseer, inspector.

སྤྱན་འབེབས *s̱pyan-ẖbebs̱* = སྤྱན་བལྟར *s̱pyan-ḇḻtar* inspection: ལེགས་ཉེས་ཀྱི་གཟིགས་རྟོགས་ཞུས་པ to ask for inspection of a work or thing to ascertain its quality and defects; also to display articles of merchandise for sale (*Ṟtsii.*).

སྤྱན་མ *s̱pyan-ma* = མིག་མ or *mig-ma* लोचन the eye.

སྤྱན་མི་བཟང་ *S̱pyan-mi ḇzañ* विरूपाक्ष [*lit.* one with eyes of uneven number]*S.*; one of the four guardian kings of the world, the keeper of the western quarter of the world.

སྤྱན་དམར *s̱pyan-ḏmar* = लोहिताक्ष one with red eyes; = མིག་དམར *Mig-ḇmar* an epithet of the planet Mañgala, Mars.

སྤྱན་དམིགས *s̱pyan-ḏmigs̱* 'the object of vision'; any object, mental or visual, which an ascetic employs for the purpose of concentrating his mind in the process of systematic meditation.

སྤྱན་གཟིགས *s̱pyan-gzigs̱* 1. costly offerings dedicated to the gods (*Mil.*); also applied to presents of food offered to men (*Mil.*); སྤྱན་གཟིགས་འབུལ་བ *s̱pyan-gzigs̱ ẖbul-wa* to make presents gen. of curios or precious articles. 2. wild animals, horses, camels, etc., that are presented to a nobleman king, minister or a lama (*Ṟtsii.*).

པ

སྤྱན་རས *şpyan-raş* penetrating vision, observation: ཐུགས་རྗེའི་སྤྱན་རས་ཀྱིས་གཟིགས་པ to behold with one's merciful eye (*Yig. k. 13*).

སྤྱན་རས་གཟིགས་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ *S̱pyan-raş-gzigş-byañ-chub semş-ḏpaẖ* अवलोकितबोधिसत्त्व; the 4th Dhyani Bodhisattva Avalokites'vara, the patron saint of Tibet, the vicegerent of the Dhyani Buddha Amitabha. He is incarnated perpetually in each successive Dalai Lama of Lhasa. His colloq. n. in Tibet is *Chenrezi* and the images of this being generally represent him as having eleven faces, each differently coloured, and with from 6 to 1000 arms. In Mongolia he is styled *Nidüber Udzekchi*. His other Tibetan names are:—འཇིག་རྟེན་དབང་ཕྱུག *Hjig-ṟten dwañ-phyug*; འཇིག་རྟེན་མགོན་པོ *Hjig-ṟten m̱gon-po*; ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོ *Thugş-ṟje chen-po*; གྲུ་འཛིན་བདག *Gru-ẖdsin ḇdag*; ཕྱག་ན་པད་མོ *Phyag-na paḏ-mo*; སྙིང་རྗེའི་ལྷ *S̱ñiñ-ṟjeẖi lha*; བཅུ་གཅིག་ཞལ *Ḇcu-gcig-shal.* The *Mani Bkah-hbum*, in chap. 2, mentions that སྤྱན་རས་གཟིགས was doubly evolved on earth; first appearing from a ray of white light which issued forth from the left eye of Amitabha, and secondly being born as a youth of 16 from out of a lotos-bud.

སྤྱན་རས་གཟིགས་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ *şpyan-raş gzigş-sheş bya-waẖi m̱do* a Sûtra on Avalokite-s'vara (*K. d.* ཁ, *404*). སྤྱན་རས་གཟིགས་ཀྱི་མཚན་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད་གཟུངས་སྔགས་དང་བཅས་པ the one hundred and eight names of Avalokites vara together with mantras and charms, etc., (contained in *K. g.* ཕ, *218-457*).

སྤྱན་ལམ་དུ *şpyan-lam-du* in the observation; also = སྤྱན་སྔར near, in the presence of.

སྤྱན་གསལ་རྒྱབ *S̱pyan-gsal-ṟgyab* प्रहसितनेत्र [laughing-eyed, n. of a Buddha]*S.*

སྤྱན་གསུམ་པ *spyan-gsum-pa* त्रिलोचन; the three eyed one; an epithet of Mahes'vara.

སྤྱི *şpyi* समुदाय, सामान्य, जाति 1. adj. common, the public, ordinary, general, relating to all; as sbst. the lot, those in general. As adv. སྤྱིར *şpyir*, སྤྱིར་དུ *şpyir-du* or སྤྱི་ན *şpyi-na*, also སྤྱིར་གྱིས *şpyir-gyiş* generally, in general; frq. used in contradistinction to ཁྱད་པར *khyad-par* in particular, singly. 2. In the colloq. སྤྱི *şpyi* = all; *şpyi-şgra* or སྒྲ་སྤྱི *şgra-şpyi* general meaning or general expression (*Jä.*)

སྤྱི་ཁྱབ *şpyi-khyab* that covers all; a minister that has general jurisdiction over the public, one who rules over several districts together. སྤྱི་ཁྱབ་མཁན་པོ *şpyi-khyab-mkhan-po* a high official at Lhasa who ranks next to the four Kalons in the Dalai Lama's council; seems to be also a sort of lord chamberlain in his court duties. Another important officer, who resides in the far east of Tibet, is known as ཉག་རོང་གི་སྤྱི་ཁྱབ the Chyi-khyab of Nya-rong. He is placed in lieu of a Jong-pon to administer the petty lordships inhabited by the 18 tribes of the Hor-wa who people the banks of the Nya-Chhu, just W. of Ta-chien-lu.

སྤྱི་བླུགས *şpyi-ḇlugş* कमण्डलु holy water-pot which the lamas keep near them with a view to sprinkle the heads of their devotees.

སྤྱི་སྒོས *şpyi-şgoş* general and special.

སྤྱི་ཏི *S̱pyi-ti* n. of a kind of *yoga* (meditation) performed by the Dzog-chen sect; described as his own invention by Urgyen Padma in the Padma Ŧang-Yig.

+ སྤྱི་ཏོར *şpyi-tor* or སྤྱི་གཏོར *şpyi-gtor* 1. v. སྤྱི་བོ *şpyi-wo.* 2. acc. to *Lex.* = སྤྱི་ཐོག *şpyi-thog* the property of a particular community or institution, common property.

+ སྤྱི་བརྟོལ་ s̱pyi-ḇṟtol or སྤྱི་བཏོལ་ s̱pyi-ḇtol also སྤྱི་བརྡོལ་ s̱pyi-ḇṟdol signifying ངོ་ཚ་མེད་པ་ ńo-tsha meḏ-pa धृष्णु [impudent, shameless, daring]*S*. also=མུ་ཅོད་ mu-coḏ मुखर, प्रगल्भ [scurrilous, foul-mouthed]*S*. སྤྱི་བརྟོལ་བྱེད་པ་ *s̱pyi-ḇṟtol byeḏ-pa* to be impudent (*Cs.*); སྤྱི་བརྟོལ་གཏམ་ *s̱pyi-ḇṟtol g̱tam* shameless talk, impertinent language.

སྤྱི་ཐེར་ *s̱pyi-ther*=སྤྱི་གཅེར་ v. སྤྱི་བོ་ *s̱pyi-wo.*

སྤྱི་དོན་ *s̱pyi-don* (ཐམས་ཅད་ཀྱི་དོན་ *thams̱-caḏ kyi-don*) the interest of all, public welfare (*Ṟtsii.*).

སྤྱི་སྡེ་བཞི་ *s̱pyi-s̱de ḇshi* the four sects among the Bons: (1) བཀའ་ལུང་ལྡན་བཤད་ཀྱི་སྡེ་ *ḇkaẖ-luń ḻdan-ḇçaḏ-kyi s̱de*, (2) བྲག་དགོན་དཀའ་ཐུབ་སྡེ་ *brag-ḏgon ḏkaẖ thub-s̱de*, (3) དུར་ཁྲོད་ཉན་ཐོས་བོག་པུའི་སྡེ་ *dur-khroḏ ñan-thos̱ bog-puẖi s̱de*, (4) ཤིང་དྲུང་མ་རིག་པའི་སྡེ་ *çiń-dṟuń ma-rig paẖi-s̱de* (*D.R.*).

སྤྱི་པ་ *s̱pyi-pa* or སྤྱི་དཔོན་ *pyi-ḏpon* head, chief, leader, superintendent.

སྤྱི་ཕུད་རྒྱལ་པོ་ *S̱pyi-phuḏ ṟgyal-po* one of the five mythological kings of the world; སྤྱི་ཕུད་རྒྱལ་པོ་ *S̱pyi-phuḏ ṟgyal-po* the universal king.

སྤྱི་བོ་ *s̱pyi-bo* 1. मूर्द्धा, शिरः, अग्र; crown of the head, the top: ཤིང་གི་སྤྱི་བོ་ *çiń-gi s̱pyi-ḇo*=ཤིང་གི་རྩེ་མོ་ *çiń-gi ṟtse-mo* the top of a tree. སྤྱི་བོར་འཁུར་བ་ *s̱pyi-bor ẖkhur-wa* to carry on the head; སྤྱི་བོས་ཕྱག་འཚལ་བ་ *s̱pyi-bos̱ phyag ẖtshal-wa* to bow down bending the head; ཞབས་སྤྱི་བོར་ལེན་པ་ *shabs̱ s̱pyi-bor len-pa* with one's own head to touch the foot of a superior person; དེའི་སྤྱི་བོ་ནས་བྱུག་ནས་ *deẖi s̱pyi-ḇo-nas̱ byug-nas̱* pouring over his head, སྤྱི་བོ་ནས་དབང་བསྐུར་བ་ *s̱pyi-bo nas̱ dḇań ḇs̱kur-wa* anointing the head; སྤྱི་ཅེར་ or སྤྱི་གཅེར་ bald, baldness; སྤྱི་གཏོར་ *s̱pyi-g̱tor* a turban or pagri; སྤྱི་དཔོན་ *s̱pyi-ḏpon* or སྤྱི་པ་ *s̱pyi-pa* head-man, overseer, chief. 2. the end of a piece of cloth: དར་ཡུག་གི་སྤྱི་བོ་ *dar-yug-gi s̱pyi-ḇo.* 3. n. of a king of China. སྤྱི་བོ་སྐྱེས་ *s̱pyi-bo s̱kyes̱* (1) an epithet of king Māndhātā, a legendary ancestor of Gautama Buddha; (2)=སྐྲ་ *s̱gra* मूर्द्धज hair of the head (*M̱ñon.*).

སྤྱི་བོར་དབང་བསྐུར་ *s̱pyi-bor dḇań-ḇs̱kur*=རྒྱལ་པོ་ *ṟgyal-po*, मूर्द्धाभिषिक्त; a king, one on whose head has been sprinkled sanctified water; a man of the Kshatriya or warrior caste of India (*M̱ñon.*).

སྤྱི་མ=ཐུན་མོང་ v. སྤྱི.

སྤྱི་ཤུར་གྱི་ཤིང་ *S̱pyi-shur gyi-çiń*, असन, n. of the tree *Terminalia tomentosa.*

Syn. སཱ་ལ་སེར་པོ་ *sā-la ser-po*; ཀུན་ཟ་མེ་ཏོག་ *kun-za me-tog*; དགའ་བྱེད་ *ḏgaẖ-byeḏ*; མེ་ཏོག་རྩ་ལག་ *me-tog ṟtsa-lag*; འཚོ་བྱེད་ཤིང་ *ẖtsho-byeḏ çiń*; འདོད་བྱེད་ *ẖdod-byeḏ* (*M̱ñon.*).

སྤྱི་གཟུགས་ *s̱pyi-g̱zugs̱*, གཅིག་ཏུ་བསྡུས་པ་ *g̱cig-tu ḇs̱dus̱-pa*, aggregated body; amassed into one body.

སྤྱི་བླུགས་ *s̱pyi-ḇlugs̱* vase; कनकभाण्ड a golden pitcher or vase.

སྤྱི་ཟུམ་ *s̱pyi-zum*=སྤྱི་མདུན་ཅན་ *s̱pyi-m̱dun-can*, उपेत [combined]*S*.

སྤྱིང་སྐོར་གསུམ་ *s̱pyiń-s̱kor g̱sum*, three scriptures of the Bon the originals of which disappeared after they had been delivered, but were published: 1. སྟེང་ལྷ་ཡུལ་དུ་བསྒྲགས་པའི་སྐོར་ *s̱teń-lha yul-du ḇs̱grags̱-paẖi s̱kor*, 2. འོག་ཀླུ་ཡུལ་དུ་བསྒྲགས་པའི་སྐོར་ *ẖog-ḵlu yul-du ḇs̱grags̱-paẖi s̱kor*, 3. བར་མི་ཡུལ་དུ་བསྒྲགས་པའི་སྐོར་ *bar-mi yul-du ḇs̱grags̱-paẖi s̱kor* (*D.R.*).

སྤྱིང་བ་ *s̱pyiń-wa*, pf. སྤྱིངས་ *s̱pyińs̱*, imp. སྤྱིང་ *s̱pyiń* or སྤྱིངས་ *s̱pyińs̱*, being the vb. a. to འབྱིང་བ་ *ẖbyiń-wa*, to vanish, to be lost, to sink, to lower down, dip under ཆུར་ *chur* into water.

སྤྱིན *s̱pyin* in colloq. དམ་རྩི་ gum, glue, paste; is sometimes incorrectly written as སྤིན or སྦིན *s̱pin.* སྤྱིན་སྐོལ་བ *s̱pyin s̱kol-wa* to manufacture glue; སྤྱིན་སྐུད་པ *s̱pyin s̱kuḏ-pa* to spread glue on; ཀོ་སྤྱིན *ko-s̱pyin* glue made of hides; ཉ་སྤྱིན *ña-s̱pyin* fish-glue; བག་སྤྱིན *bag-s̱pyin* paste compounded of flour and glue; རྦ་སྤྱིན *rḇa-s̱pyin* glue made of horn; ཤ་སྤྱིན *ça-s̱pyin* meat-jelly also, slime; སྤྱིན་ཆུ *s̱pyin-chu* gum, resin. ཤིང་གཉིས་གས་པའི་བར་གྱི་སྤྱིན་ཆུ the gum (or resinous juice) that has come out of the interstice where the two trees were cleft (*R̲dsa.*).

Syn. དྲི་སྤྱིན *d̲ri-s̱pyin*; གོ་བ *go-wa*; འབྱར་རྩི *ẖbyar-r̲tsi*; འབྱར་བྱེད *ẖbyar-byeḏ*; སྣག་ཚ་འཕེལ་བྱེད *s̱nag-tsha ẖphel-byeḏ* (*M̲ñon.*).

སྤྱིར *s̱pyir*=སྤྱི་ལ *s̱pyi-la*, adv. v. སྤྱི *s̱pyi.*

སྤྱིལ་པོ *s̱pyil-po* तृणकुटीर; a hut of grass or straw: རྩའི་སྤྱིལ་པོ *r̲tsaẖi s̱pyil-po* thatched hut; སྤྱིལ་བུ *s̱pyil-bu* id.; སྤྱིལ་པ *s̱pyil-pa* fem. སྤྱིལ་མ *s̱pyil-ma* hut-dweller.

སྤྱུག་པ *s̱pyug-pa*, pf. སྤྱུགས *s̱pyugs̱*, imp. སྤྱུག *s̱pyug* or སྤྱུགས *s̱pyugs̱*; to expel, to drive out, to banish; ཡུལ་ནས་སྤྱུག out of country; ཡུལ་གཞན་དུ, *Glr.*, མཐའ་ལ *m̲thaẖ-la* མཐར *m̲thar* into the neighbouring country, over the frontier (*Jä.*). སྤྱུགས་པ *s̱pyugs-pa* निर्वासन exile, banishment; སྤྱུགས་ཤིག *s̱pyugs̱-çig*, imp. turn him out!

སྤྱོ་བ *s̱pyo-wa*=གཤེ་བ *gçe-wa*, to abuse, revile; to blame, to scold; ཆུང་མ་རྟག་ཏུ་སྤྱོ་ཞིང་ *chuñ-ma r̲tag-tu s̱pyo-shiñ* as my wife is always scolding; ཅེས་སྤྱོས་སོ *ches̱-s̱pyos̱-so* thus they spoke in a blaming way (*Dzl.*); སྤྱོ་བ་མཛད *s̱pyo-wa m̲dsaḏ* अभिशाप cursing, blaming; སྤྱོ་ཚིག *s̱pyo-tshig*=རྒོལ་ཚིག *r̲gol-tshig* words of blame, censure (*M̲ñon.*).

སྤྱོང་བ *s̱pyoñ-wa*=དཔྱང་བ *d̲pyañ-wa* (*Jä.*).

སྤྱོད་པ *s̱pyoḏ-pa* चर्या, वार्त्ता, वृत्त, pf. སྤྱད *s̱pyaḏ*, 1. to practise, perform; but signifies rather the completing or completion of an action than the process of performance, and thus is better rendered: to accomplish, to perpetrate; to succeed in. མི་དགེ་བ་དེ་དག་སྤྱོད་ན *mi-d̲ge-wa de dag-s̱pyoḏ-na* if one perpetrates these sins; བདག་ཅི་སྤྱད་པས་འདིར་སྐྱེས *ḇdag-ci s̱pyaḏ-pas̱ ẖdir s̱kyes̱* for what I did, I am reborn here. 2. to bring into subjection, over-power, coerce, *e.g.*, demons, deities, etc., to make subject. མངའ་འོག་སྤྱོད་པའི་འབངས *m̲ñaẖ-ẖog s̱pyoḏ-paẖi ẖbañs̱* subjects brought under control; སྡིག་པ་འབའ་ཞིག་ལ་སྤྱོད་པ *s̱dig-pa ẖbaẖ-shig la s̱pyoḏ-pa* utterly subject to sin; ས་འོག་སྤྱོད *sa-ẖog-s̱pyod* subject to earth; མཁའ་སྤྱོད subject to heaven. 3. to make use of, to employ, to enjoy: བ་གླང་ཉིན་པར *ba-glañ ñin-par* to use an ox during the day (for ploughing) (*Dzl.*); ཡུན་རིང་དུས་སུ་བདེ་བར་སྤྱད་ཀྱང་ even if one has long enjoyed well-being; ལོངས་སྤྱོད་པ *loñs̱ s̱pyoḏ-pa*, to enjoy, to use, have the benefit of; བུད་མེད་ལ་སྤྱོད་པ *buḏ-meḏ la s̱pyoḏ-pa* to cohabit with a woman (*Dzl.*); ལོག་པར་སྤྱོད་པ *log-par s̱pyoḏ-pa* to violate (a woman); དགའ་མགུར་སྤྱོད་པ *d̲ga-m̲gur-s̱pyod-pa*, very frq. to enjoy a woman. 4. to arrive at the third stage of mystic meditation, to complete or consummate meditation, very frq.; སེམས་ལ་རྩོལ་སྤྱོད meditative exercises.

སྤྱོད་པ II: 1. ཚུལ चारित्र, चर्या 1. a deed, perpetrated action; a practice, the accomplishing of any action. 2. an object attained, thing dnoe, esp. the third stage of mystic meditation or "consummation," which implies expertness and that the end aimed at has been gained: ལྟ་སྤྱོད་ཡ་བྲལ་ཏེ contemplation and consummation being disentangled one from the other. 3. duty; also conduct, mode, manner: སྤྱོད་ལམ *s̱pyoḏ-*

lam also སྤྱོད་ཚུལ་ *şpyoḏ-tshul* behaviour; ངན་ *ńan* or ཉེས་སྤྱོད་ *ñeş-şpyoḏ* bad actions, བཟང་ *ḇzań* or ལེགས་སྤྱོད་ *legş-şpyoḏ* good actions (*Cs.*); སྤྱོད་པ་ཞིབ་པ་ *şpyoḏ-pa shib-pa* 'the strict monastic walk; སྤྱོད་པ་རྩིང་བ་ *şpyoḏ-pa ṟtsiń-wa* rude, rough, in manners (*Glr.*); སྤྱོད་པས་སྐད་ཅིག་ཀྱང་མི་ཚུགས of an extremely variable conduct. དེ་ཡང་དང་པོ་རྣལ་འབྱོར་གྱི་སྤྱོད་པས་ཆགས་ཅན་གྱི་གདུལ་བྱ་ཡིད་དང་བ་འདྲེན་པའི་ཕྱིར *de-yań dań-po ṟnal-ḥbyor-gyi şpgoḏ-paş chagş-can-gyi gdul-bya yiḏ dań-wa ḥdṟen-paḥi phyir* moreover because it was the duty of a Naljor first to draw into purity of disposition such of the sensual as were destined for conversion; སྤྱོད་པ་རྒྱ་ཆེ་ *şpyoḏ-pa ṟgya-che* उदार-चरित magnanimity, noble behaviour. སྤྱོད་པ་མི་གསལ་བ་ *şpyoḏ-pa mi-gsal-wa* अपटुप्रचार [awkward practice]*S.* སྤྱོད་པ་ཡང་ངམ་ *şpyoḏ-pa yań-ńam* = ལས་ཀྱི་མཐའ་གྲུབ་བམ་ *laş-kyi m̱thaḥ-grub-bam* (asks the question) whether you have accomplished all that you had to do? སྤྱོད་པའི་ཕུན་བུ་ *şpyoḏ-paḥi phun-bu* = གྲོང་ཁྱེར་ *groń-khyer* a fortified town, a city (*M̱ńon.*); སྤྱོད་བབས་རྩེ་མཐུན་ *şpyoḏ-babş ṟtse-m̱thun* generous conduct; སྤྱོད་པ་ *şpyoḏ-pa* manners. སྤྱོད་ལྡན་ *şpyoḏ-ḻdan* accomplished, courteous, polite; སྤྱོད་མི་ལྡན་ ill-mannered, rude, uncouth.

སྤྱོད་པ་བསྡུས་པའི་སྒྲོན་མ་ *şpyoḏ-pa ḇşduş-paḥi şgron-mı* n. of a work written by Atis'a. བྱང་ཆུབ་བསྒྲུབ་པའི་ཐབས་ཡོན་གསུང་ནས་སྤྱོད་པ་བསྡུས་པའི་སྒྲོན་མ་མཛད་དེ (*A. 11*). གསང་སྔགས་ཀྱི་སྤྱོད་པ་ *gsań-şhagş-kyi şpyoḏ-pa* a mystic cult of the Buddhists; in which there are three stages: སྤྲོས་བཅས་ *şproş-ḇcaş*, སྤྲོས་མེད་ *şproş-meḏ*, ཤིན་ཏུ་སྤྲོས་མེད་ *çin-tu şproş-meḏ*.

སྤྱོད་པ་པ་ *şpyoḏ-pa-pa* (བརྟུལ་ཞུགས་སྤྱོད་པའི་རྣལ་འབྱོར་པ) a *Yogi*, one who practises mysticism.

སྤྱོད་བྱེད་མ་ *şpyoḏ-byeḏ-ma* कामिनी a woman.

སྤྱོད་མེད་ *şpyoḏ-meḏ* निर्ग्रन्थक [a religious mendicant, a naked devotee]*S.*

སྤྱོད་ཡུལ་ *şpyoḏ-yul* गोचर, विषय sphere of activity: མཐོང་བའི་སྤྱོད་ཡུལ་ *m̱thoń-waḥi şpyoḏ-yul* range of vision; སྤྱོད་ཡུལ་མ་ཡིན་པ་ *şpyoḏ-yul ma-yin-pa* अतर्क्यावचर [a place which is not fit for thinking upon]*S.* སྤྱོད་ཡུལ་མ་ཡིན་པའི་གནས་རྣམ་པ་ལྔ་, according to the *Dulwa*, the five places with which one should have nothing to do:—(1) རོལ་མོའི་གནས་ *rol-moḥi gnaş* the place of music; (2) སྨད་འཚོང་མའི་གནས་ *şmaḏ-ḥtshoń maḥi-gnaş* a public house; (3) རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་འཁོར་གྱི་སྒོ་ *ṟygal-poḥi pho-brań ḥkhor-gyi şgo* the palace gate; (4) རིགས་ངན་གྱི་གནས་ *rigş-ńan gyi-gnaş* the residence of low persons; (5) ཆང་འཚོང་མའི་གནས་ *chań-ḥtshoń-maḥi gnaş* grog-shop kept by a woman, a brothel (*K. du.* པ, *56*).

卐 སྤྱོན་ *şpyon* or སྤྱོན་པ་ *şpyon-pa* resp. form of བྱོན་པ་ *byon-pa*: ཚུར་སྤྱོན་ *tshur-şpyon* come here, pray come (*Ńag.*).

སྤྱོམ་པ་ *şpyom-pa* = སྨོད་པ་ *şmoḏ-pa* slander also vb. with pf. སྤྱོམས་ *şpyomş* to boast to exhibit with ostentation; sbst. སྤྱོམས་ *şpyomş* self-praise, boasting (*Jä.*); སྤྱོམས་དང་བཅས་མ་བྱའོ་ *şpyomş-dań ḇcaş ma-byaḥo* you must not be boastful.

卐 སྤྱོས་པ་ *şpyoş-pa* = བཀའ་བཀྱོན་པ་ *ḇkaḥ-ḇkyon-pa* निर्भर्त्सन to reprove, to remonstrate with.

སྤྲ་ *şpra* (*ṭa*) (*K. du.* ད, *111*) a species of monkey with black face, and a tail as long as its body, the langur; (སྤྲ་དང་སྤྲེའུ་ཡང་རྩལ་ཆེ་ *şpra-dań şpreḥu-yań ṟtsal-che*) the larger and smaller species of monkey are very agile; སྤྲ་མོ་ *şpra-mo*; སྤྲ་ཕྲུག་ *şpra-phrug* young langur; the gray species is called སྤྲ་དཀར་ white *ta*.

སྤྲ་ཚལ་ *şpra-chal* = འགྱུར་བྱེད་ *ḥgyur-byeḏ* सञ्चल [changeable, moving about, trembling]*S.*

སྤྲ་ཐོག *şpra-thog* a medicinal herb: སྤྲ་ཐོག་རིམས་དང་ཛ་དུག་སེལ་བར་བྱེད.

སྤྲ་བ *şpra-wa* 1. vegetable-tinder. 2. also སྤྲ་བ་སྤྲ་ཚ, ornament, decorations. 3. vb. pf. སྤྲས *şpraş*, imp. སྤྲོས *şproş* to adorn, to decorate; རྒྱན་གྱིས *r̲gyan-gyiş* with ornaments.

སྤྲ་བའི་མེ་ཏོག *şp̲ra-wah̲i me-tog* वकपुष्प [species of tree, *Aeschynomene grandiflora*]*S.*

སྤྲ་ཚིལ *şpra-tshil* सिक्थकं [1. boiled rice. 2. bee's wax]*S.* སྤྲ་ཚིལ་བུགས་པས་སྦྲིན་བུ་ཤ་བཀྲ་སེལ.

སྤྲང་པོ *şprań-po* याचनक a beggar; རྫུས་མའི་སྤྲང་པོ *r̲dsuş-mah̲i şprań-po* a sham beggar; སྤྲང་རྒན *şprań-r̲gan* an old beggar; སྤྲང་པན low beggar; སྤྲང་ཤོག *şprań-çog* coarse and inferior paper. སྤྲང་པོ་ཧུ་པུའི་རྒྱལ་ནག *şprań-po h̲u puh̲i r̲gyal-nag* a kind of rope; also n. of a demon (ལྷ་འདྲེ *lha-h̲dr̲e*) (*Deb.* ག, *14*).

Syn. སློང་མོ་པ *şloń-mo-pa*; མུ་ལྟོ་བ *mu-l̲to-wa*; ལམ་པ *lam-pa*; ལག་རྐྱོང་ *lag-r̲kyoń*; དོན་འདོད་པ *don-h̲dod̲-pa*; *colloq.* སློང་མཁན *şloń-m̲khan* (*M̲ńon.*).

སྤྲད་ཁ *şprad̲-kha* register or list of things or of revenue received (*R̲tsii.*).

སྤྲད་པ *şp̲rad̲-pa* I. 1. to give, bestow, deliver, confer; resp. term for གནང་ *gnań.* ལག་པ་རུ་སྤྲད pray hand over! 2. **मर्कट** monkey.

སྤྲད་པ II: used for འཕྲད་པ to meet, to come across: ཕས་ཕོ་ཉ་སྤྲད་པ *phaş pho-ña şprad̲-pa* the father met the envoy (*K. du.* ད, *261*).

སྤྲས *S̲praş* 1. n. of a place in འཕན་ཡུལ *H̲phan-yul* in Tibet. སྤྲས་ཀྱི་བྲའི་ཐང་ *S̲praş-kyi brah̲i-thań* birthplace of *To-wa Rin-chen gsal* (a pupil of Bromston in *H̲phan-yul* (*Loń.* [illegible], *2.*). 2.= རྒྱན *r̲gyan* ornament (*M̲ńon.*).

སྤྲས་པ *şpraş-pa* 1. खचित, प्रदीप्त; रञ्जित; variegated, bedecked. 2. enumerated: ཁོ་བོས་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་མཚན་གསུམ་བཅུ་རྩ་གཉིས་སྤྲས I have enumerated the thirty-two names of Buddha (*Surań. 4*). 3.= བསྒྲིམས་པ *b̲şgrimş-pa* also བཀོད་པ *b̲kod̲-pa* रचित.

སྤྲི *şpri* पीयूष cream.

སྤྲི་སྟི་མརྫ་ཡ་ལ་སི་ཆེན *S̲pri-şti Mar-dsa-ya-la Si-chen* n. of the emperor of China during whose reign Buddhism was introduced into that country, acc. to Chinese accounts (*Jä.*).

‡ སྤྲིག་ཀ་གན་དྷ *şprig-ka gan-dha* 1. n. of a bird of the land of *Asura* (*K. d.* ར, *15.*). 2. [स्पृक्कागन्ध a kind of mixed scent=the scent of the plant *Trigonella corniculata*]*S.*

སྤྲིང་བ *şpriń-wa* (=བཏང་བ) pf. སྤྲིངས *şprińş* to send a message, to give information, to send word; སྤྲིང་ *şpriń* tidings (*Dzl.*); རྒྱལ་པོ་ལ་ལན་བདག་གིས་སྤྲིང་ངོ་ I shall send a reply to the king (*K. du.* ད, *261-306*); རྒྱ་གར་དུ་སྔོན་གྱི་སློབ་དཔོན་རྣམས་ལ་ཡི་གེ་སྤྲིངས་པ *r̲gya-gar-du şńon-gyi şlob-d̲pon-rnams-la yi-ge şprińş-pa* he despatched a letter to his former teachers in India; ཤེས་སྤྲིང་ངོ་ *sheş-şpriń-ńo* so I sent him word; སྤྲིངས་བསྐུལ *şpriń-b̲şhul* प्रेष्य [servant, messenger]*S*; སྤྲིངས་ཡིག *şprińş-yig* letter, epistle.

སྤྲིན *şprin* or སྤྲིན་པ *şprin-pa* मेघ, वलाहक, तोयधर, अभ्र, अब्द, जीमूत, a cloud: སྤྲིན་གྱི་གསེབ་ནས *şprin-gyi gseb-naş* from between the clouds; རྒྱ་བལ་གཉིས་ན་མུ་གེ་སྤྲིན་བཞིན་དུ་འཁྲིགས *r̲gya-bal gñis-na mu-ge şprin bshin-du h̲khrigş* famine enfolded like a cloud both India and Nepal (*Pth.*); ནམ་མཁའ་ལ་སྤྲིན་འཐིབས darkening the heavens with clouds; འཛའ་སྤྲིན *h̲zah̲-şprin* cloud tinged with rain-bow colours; ལྷོ་སྤྲིན *lho-şprin* a southern cloud; སྤྲིན་ཕུང་ *şprin-phuń*, སྤྲིན་ཚོགས *şprin-tshogş* an accumulation of clouds; སྤྲིན་གྱི་ཕོ་ཉ *şprin-gyi pho-ńa* मेघदूत the cloud messenger, Meghadūta, a Sanskrit poem by Kālidāsa.

Syn. དུ་བའི་སྐྱེ་གནས *du-wah̲i şkye-gnaş*; མཁའི་རྒྱལ་མཚན *m̲khah̲i-r̲gyal m̲tshan*; ཆུ་ཡི་བཞོན་པ

chu-yi bshon-pa; ཚ་ཟེར་འཇོམས *tsha-zer hjoms*; ཀ་དམ་པ་ཅན *ka-dam-pa-can*; ནམ་མཁའི་གླིང་ *nam-mkhahi gliṅ*; རླུང་གི་ཤིང་རྟ *rluṅ-gi çiṅ-rta*; མཁའ་གོས་ཅན *mkhah-gos can*; སྒྲ་ལྡན་པར་མ་ཎི *sgra-ldan parma-ṇi*; ནམ་མཁའི་གླང་པོ *nam-mkhahi glaṅ-po*; མཁའ་ལ་རྒྱུ *mkhah-la rgyu*; ཆུ་འཛིན *chu-hdsin*; ནམ་མཁའི་ཏ་མ་ལ *nam-mkhahi ta-ma-la*; གློག་ལྡན *glog-ldan*; ཆུ་སྤྲིན་པ *chu sprin-pa* (*Mṅon.*).

སྤྲིན་དཀར་པོ་རྒྱུ་བ *Sprin-dkar-po rgyu-wa* n. of a mountain in Uttara kuru (*K. d.* ར, *305*). སྤྲིན་དཀར་པོ་ཤེས་བྱ་བའི་གནས *Sprin-dkar po-shes bya-wahi gnas* a grove in the mountain of Samkās'a in Uttara kuru (*K. d.* ར, *299*).

སྤྲིན་སྐྱེས *sprin-skyes* तडित् as met. = thunder.

སྤྲིན་གྱི་གླང་པོ *sprin-gyi glaṅ-po* an epithet of Airāvata the elephant of Indra (*Mṅon.*).

སྤྲིན་གྱི་རྒྱུ *sprin-gyi rgyu* the sources of rain, vapour and humid air.

སྤྲིན་གྱི་བྱ *sprin-gyi bya* = ཆ་བྱ་གག *cha-bya gag* (*Mṅon.*).

སྤྲིན་གྱི་སྙིང་པོ *sprin-gyi sñiṅ-po* = ག་བུར *ga-bur* घनसार, कर्पूर, camphor.

སྤྲིན་གྱི་རྡོ་བ *sprin-gyi rdo-wa* करका [hail, thunderbolt]*S.*

སྤྲིན་གྱི་མེ་ཏོག *sprin-gyi me-tog* snow flakes [मेघपुष्प lit. "cloud-blossom"; water or hail.]*S.*

སྤྲིན་གྱི་མེ་པོ་ཆེ *sprin-gyi me-po che* met. the thunder (*Mṅon.*).

སྤྲིན་གྱི་མྱུ་གུ *sprin-gyi myu-gu* water (*Mṅon.*).

སྤྲིན་གྱི་རྦ་ཅན *sprin-gyi rba-can* or སྐར་བུ་ཤིང་ *star-bu çiṅ* (*Mṅon.*).

སྤྲིན་གྱི་ཤུགས་ཅན *Sprin-gyi çugs-can* n. of an angel, *Devaputra* (*K. g.* མ, *523*).

སྤྲིན་གྱི་སྒེག *sprin-gyi sgeg* met. peacock (*Mṅon.*).

སྤྲིན་གྱི་ལྕུག་མ *sprin-gyi lcug-ma* = གློག *glog* lightning (*Mṅon.*).

སྤྲིན་མགོ་མེ་ལོང་ *sprin-mgo me-loṅ* = སོག་པའི་མེ་ལོང་ *sog-pahi me-loṅ* (myst.) (*Miṅ. 4*).

སྤྲིན་བཅུད *sprin-bcud* as met. = rain.

སྤྲིན་ཆེན་ཆར་འབེབས་ཆོ་ག *sprin-chen char-hbebs cho-ga* a religious service for rain to fall.

སྤྲིན་ཆེན་སྙིང་པོ *Sprin-chen-sñiṅ-po*, *i. e.*, *Mahā meghagarbha*, seems to be the n. of a Bodhisattwa or else of a demon.

སྤྲིན་འདེགས *sprin-hdegs* चातक [the bird *Cuculus melanolcucus*]*S.* ཁུག་རྟ *khug-rta*, སྤྲིན་ལ་སློང་ *sprin-la sloṅ* (*Mṅon.*).

སྤྲིན་ལ་དགའ *sprin-la dgah* as met. a peacock.

སྤྲིན་ལ་སློང་ *sprin-la-sloṅ* = ཁུག་རྟ *khug-rta* चातक [the bird *Cuculus melanoleucus*]*S.* (*Mṅon.*).

སྤྲིན་དག་པ *sprin-dag-pa* fog [भेक frog]*S.*

སྤྲིན་ལྡན་མ *sprin-ldan-ma* मेघवती [enveloped in clouds]*S.* As met. = peacock.

སྤྲིན་དམར *sprin-dmar*, कोशातक [1. plants such as *Trichosanthes diœca*, *Luffa acutangula*, etc. 2. a moonlight night]*S.*

སྤྲིན་རྩ་བ *sprin-stsa-wa* पिप्पलीमूल the root of long pepper.

སྤྲིན་གསར *sprin-gsar* काज्जी met. ink.

སྤྲིབས་པ *spribs-pa* to be hungry (*Sch.*).

སྤྲིས *spris* or སྤྲིས་མ *spris-ma* scum, congealed grease floating on gravy or soup; also cream; འོ་མའི་སྤྲིས id.

སྤྲུ་བ *spru-wa* or སྤྲུ་མ *spru-ma* hellebore; སྤྲུ་དཀར *spru-dkar* white species of it. སྤྲུ་བས་གཉན་ཚད་སྲིན་དང་། མཛེ་ནད་འཇོམས་ཤིང་ཁྲག་ཤོར་གཅོད. hellebore cures plague, fever, worms and leprosy, also stops bleeding.

སྤྲུག་པ *sprug-pa* = ཕྱི་བ *phyi-wa* प्रस्फोटन splitting, opening, blowing.

སྤྲུགས *ṣprug* प्रवास residence in a foreign country.

+ **སྤྲུག་པ** *ṣprug-pa* 1.= ཟད་པ *ẕaḏ-pa*, क्षय wasting, consuming. 2. pf. and imp. སྤྲུགས *ṣprugṣ*, to shake, to shake off, to beat out, *e.g.*, dust; རྡུལ་ཚུབ *ṟdul-tsub* to raise, whirl up dust; ལུས་སྤྲུག་སིལ་བྱེད་པ *luṣ-ṣprug sil byeḏ-pa* to shake one's self (used of horses). 3. to bestir one's self, to bustle. སྤྲུགས་བསིགས *ṣprugṣ-ḇsigṣ* अवस्फोटन [falling asunder]*S.*

སྤྲུལ་སྐུ *ṣprul-ṣku* निर्माणकाय an incarnate being, generally a lama; a personage in whom the emanation from some deity or by-gone saint is present in an occult manner. A lama thus possessed is styled a *Tul-ku* and usually occupies some high office to which only the particular individual into which the emanation has passed can succeed. Mongol equiv. is *Khubilyan.*

སྤྲུལ་སྐུ་གསུམ *ṣprul-ṣku gsum* the three incarnate beings:—རྒྱལ་སྲས་རིན་པོ་ཆེ *Ṟgyal-sraṣ Rin-po che* of ཧོན *H̱on*, སེམས་དཔའ་རིན་པོ་ཆེ *Semṣ-ḏpaẖ Rin-po che* of ལོ *Lo*, and མཐོང་བ་རིན་པོ་ཆེ *M̱thoń-wa Rin-po che* of སྟག་ལུང *S̱tag-luń* who are known as the three incarnate beings of Tibet, and are said to have appeared in Tibet for a series of years.

སྤྲུལ་པ *ṣprul-pa* 1. प्रपञ्च a phantom, a disembodied spirit, a ghost from the Bardo; emanation; ཡང་སྤྲུལ *yyań-ṣprul* emanation of the second degree, *i.e.*, one emanation going forth from another; ཉིང་སྤྲུལ *ñiń-ṣprul* or གསུམ་སྤྲུལ *gsum-ṣprul* an emanation of the third degree (*Pth.*); སྤྲུལ་པ་འགྱེད་པ *ṣprul-pa ẖgyeḏ-pa* to let emanations go forth; སྤྲུལ་པ་མཁྱེན་པ *ṣprul-pa m̱khyen-pa* to be an adept in the art of producing miraculous apparitions (*Jä.*). སྤྲུལ་པ་སྤྲུལ་བྱེད *ṣprul-pa ṣprul-byeḏ* निर्माता the inventor, the transformer, maker; also anything made or invented. ཐམས་ཅད་སྤྲུལ་པར་འདུག་པ *thamṣ-caḏ ṣprul-par ẖdug-pa* these were all metamorphoses, mocking phantoms (*Glr.*), སྤྲུལ་པའི་རྒྱལ་པོ *ṣprul-paẖi ṟgyal-po* phantom king. 2. a miracle-worker. 3. निर्माण (སྒྱུ་མ་ལྟ་བུ *ṣgyu-ma ḻta-bu* "as if an illusion") to appear to change, to transform one's self, to cause illusions, to alter an object by magic. སྤྲུལ་པའི་ཐབས *ṣprul-paẖi-thabṣ* the power of miraculous transformation; jugglery.

སྤྲུལ་པ་བཅུ *ṣprul-pa ḇcu* the ten sublime illusions workable by *Bodhisattvas* are:—(1) སེམས་ཅན་རྣམ་པར་སྤྲུལ་པ evolving animate beings; (2) ཞིང་རྣམ་པར་སྤྲུལ་པ creation of astrological mansions; (3) ཆོས་རྣམ་པར་སྤྲུལ་པ invention of religious doctrines; (4) ལུས་རྣམ་པར་སྤྲུལ་པ formation of bodily famine; (5) རྨི་ལམ་རྣམ་པར་སྤྲུལ་པ dream-illusions; (6) སྤྱོད་ཡུལ་རྣམ་པར་སྤྲུལ་པ illusions as to some sphere of activity; (7) ཡེ་ཤེས་རྣམ་པར་སྤྲུལ་པ exhibition of feats of fore-knowledge; (8) མངོན་པར་ཤེས་པ་སྤྲུལ་པ appearance as of transcendental learning; (9) རྫུ་འཕྲུལ་རྣམ་པར་སྤྲུལ་པ exhibition of miracles; (10) སྟོབས་རྣམ་པར་སྤྲུལ་པ exhibition of feats of strength.

སྤྲུལ་པོ *ṣprul-po* 1. phantom. 2. n. of a Kinnara Rājā (*K. g.* མ, *523*).

སྤྲུལ་ཡང་གསང་ *ṣprul-yań-gṣań* or རྟ་མགྲིན་ཡང་གསང་ a mystical form of Bon divinity (*D.R.*).

Syn. སྒྲ་ཅན་རཱ་ཧུ *ṣgra-can Rā-hu* (*M̱ńon.*).

སྤྲེ *ṣpre* or སྤྲེའུ *ṣprehu* वानर, कपि, हरि, प्लवङ्गम, monkey in general. སྤྲེའུའི་གནས *ṣpreẖuẖi-gnaṣ* किष्किन्धा the abode of monkeys, n. of a particular forest in Mysore.

Syn. ཡལ་གའི་རི་དྭགས *yal-gaẖi ri-dwagṣ*; གཉེར་མའི་གདོང་ *gñer-maẖi gdoń*; འཕར་འགྲོ *ẖphar-ẖgro*; རྒྱུག་མཆོང་ *ṟgyuj-m̱choń*; སའི་མཇུག *saẖi m̱jug-*

ma; རླུང་གི་བུ་རྒྱུད ṟluñ-gi bu-ṟgyuḏ; མི་དང་འདྲ mi-dañ ẖdra; མ་རྒ་ར ma-ṟga-ra (M̱ñon.).

སྤྲེ་གཤུག་རེ་རལ s̱pre-g̱shug re-ral (mystic) **मर्कट, पनस,** [ape, monkey]*S*.

སྤྲེལ་སླག *Sprel-s̱lag* one of the thirty-six border countries of ancient India (*Ya-sel. 38*).

སྤྲོ་བ *s̱pro-wa* (འོད་ཟེར་ལྟ་བུ) **स्फारण** [to expand, to get air, to receive scent]*S*. pf. སྤྲོས *s̱pros̱* (acc. to *Jä.* is the transitive of འཕྲོ་བ=to make go out, to disperse, to spread); gen. however intransitive: 1. to go out, to proceed, to spread, of rays of light, of the wind; fig. to enlarge upon, by way of explaining, གཅིག་ལས་སྤྲོས་པ *g̱cig-las̱ s̱pros̱-pa* (*Was. 115*), enlarging (proceeding) from the number one in an ascending progression of numbers; འོད་ཟེར་ལྟ་བུ་སྤྲུལ་པ་རྣམས་སྤྲོས་སོ emanations had been diffused like rays of light. 2. to feel energy for, incline towards; to delight in, rejoice at: བྱ་བ་གང་ལ་ཡང་སྤྲོ་བ་ཆུང་ feel little inclination for doing anything; སྤྲོ་བར་འགྱུར་བ *s̱pro-war ẖgyur-wa* to get cheerful, to be merry (*Mil.*). 3. **उत्साह, औत्सुक्य** sbst. joy, energy, cheerfulness: སྤྲོ་བ་སྐྱེད་པ *s̱pro-wa s̱kyeḏ-pa* to feel joy, pleasure (*Dzl.*); སྤྲོ་སང་བ *s̱pro-sañ-wa* great joy; སྤྲོ་ཤི་བ *s̱pro-çi-wa* 'not to be joyful,' lit. the dying of joy. སྤྲོ་བ་འཕེལ་བ *s̱pro-wa ẖphel-wa* (བློ་སེམས) **उत्साहवर्द्धन,** to encourage, inspire, incite; increase of pleasure, enthusiasm: ལུགས་འདིར་ཁོ་བོའི་སྤྲོ་བ་འཕེལ in this sect my enthusiasm increased (*Vai-s̱ñ.*). སྤྲོ་རིམ་པ *s̱pro-rim-pa* to increase or become more and more by degrees. སྤྲོ་བསྲིངས *s̱pro-ḇsṟiñs̱*, **आश्वासित,** [consoled]*S*.: རྒྱལ་བུས་བཙུན་མོའི་སྤྲོ་བསྲིངས། the prince consoled the queen (*Yig. 18*).

སྤྲོག་མ *s̱prog-ma* སྤྲོས་ཀྱི་སྤྲོག་མ *s̱pros̱ kyi s̱prog-ma* little box for frankincense (*Jä.*). སྤྲོག་ཤུ *s̱prog-shu* v. ཕྲོག *phrog* (*Jä.*).

སྤྲོད་དེབ་པ *s̱proḏ-deb-pa* to give accounts of articles, money, etc., making over of an office or duty: སྤྲོད་དེབ་ཏུ་གསལ་བའི་སྣམ་ཆས (*Ṟtsii.*).

སྤྲོད *s̱proḏ* ད་ལྟ་སྤྲལ་དུ **वर्त्तमान** adv. presently, immediately; lit. existing time.

སྤྲོད་པ *s̱proḏ-pa* secondary form སྤྲད the vb. a. of འཕྲོད་པ 1. to bring together, to put together, to make to meet: ངའི་བླ་མ་ལ་སྤྲོད་དོ *ñaẖi-ḇla ma-la s̱proḏ-do* we will bring you together with our lama (*Mil.*); so also resp....... གཉིས་ཞལ་སྤྲོད་མཛད་པ *gñis̱-shal s̱proḏ-m̱dsaḏ-pa*; in another passage དེ་དང་ཞལ་སྤྲོད་དུ་བཞུགས་ཤིང་ prob. means sitting exactly opposite to one another; བདག་ཅག་སྤྲོད་ཅིག *ḇdag-cag s̱proḏ-cig* bring about a meeting between our two parties! གཡུལ or ཐབ་མོ to meet in a battle; རལ་ཁ *Ma.*, to put the edges of the swords together; མཐེབ་སྤྲོད་པ *m̱theb s̱proḏ-pa* to put the finger to the bow-string. 2. to deliver a letter, message (*Pth.*); སྤར་མོར *s̱par-mor*, ལག་ཏུ *lag-tu* to put into one's hand; to set, to put, to propose. 3. to pay (cf. འཕྲོད་པ *ẖphroḏ-pa*), ཕྱིར་སྤྲོད་པ *phyir-s̱proḏ-pa* to repay. 4. ངོ་སྤྲོད་པ *ño s̱proḏ-pa* to explain, དོན་དང་སྤྲོད་པ *don-dañ s̱proḏ-pa*=བརྡ་སྤྲོད་པ *ḇṟda-s̱proḏ-pa* to explain, to describe v. བརྡ *ḇṟda*] (extracted from *Jä.*) སྤྲོད་འཐམ་མོ *s̱proḏ ẖtham-mo* **परिभाषा** [technicality]*S*. སྤྲོད་དེ *s̱proḏ-de* **निःसृत्य** [having come out]*S*. སྤྲོད་དཔང་ *s̱proḏ-ḏpañ* witness of receipt of things and of loan given. སྤྲོད་འོས *s̱proḏ-ẖos̱* worthy or fit to be given.

སྤྲོས་པ *s̱pros̱-pa* 1.=**सर्ग** [creation]*S*. (*A. K. 111-1*). 2. (ད་མ) **प्रपञ्च, गम्भन** [expression, exhibition, illusion]*S*.

སྤྲོས་པ *spros-pa* 1. pf. of སྤྲོ་བ *spro-wa.* 2. business, employment, activity; སྤྲོས་པ་ཅན *spros-pa can* busy, employed, occupied; སྤྲོས *spros* id.; ཆོས་ཀྱི and འཇིག་རྟེན་སྤྲོས་པ spiritual and secular business (*Jä.*). 3. occurs in ཀུན་རྫོབ་ཀྱི་ཆོས་རྣམས་སྤྲོས་པ་ལས་སྤྲོས་བཅས निष्प्रपञ्च, अपञ्चा, अप्रपञ्च [not expanded, real, honest, pure]*S.* སྤྲོས་མེད་པ *spros-med-pa* or སྤྲོས་བྲལ *spros-bral* the state of an absolute inactivity (*Pth.*): མཉམ་གཞག་ཏུ་དོན་དམ་པ་སྤྲོས་པ་ཐམས་ཅད་དང་བྲལ་བ (*A. 78*). སྤྲོས་མེད་སྙན་ཞུ *spros-med-snan-shu* an indifferent application or prayer. དོན་དམ་པའི་ཆོས་རྣམས་སྤྲོས་མེད་དམ་སྤྲོས་བྲལ the formal piety and the absolute piety. In the first a devotee has to make offerings, recite *mantras*, etc.; in the latter he has only to meditate doing nothing more for the attainment of *Nirvāṇa.*

སྤྲོས་གཟན *spros-gzan* the allowance that is given by *miser* and other tenants towards the maintenance of men and horses kept for service of the Government (*Rtsii.*).

ཕ

ཕ I: *pha* 1. the fourteenth letter of the Tibetan alphabet corresponding in sound to फ of the *Nāgri* alphabet, and heard in a measure in the *ph* of uphill, loophole, etc. 2. num. figure: 14.

ཕ II: mystically: འབྲས་བུ་དམིགས་སུ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྒོའོ། it is a symbol of all things its effects not being dependent on imagination (*H̱bum.* ཀ, *282, 283*).

ཕ III: पिता, जनक, तात father; the colloq. form being ཨ་ཕ *a-pha*, in *W.* also ཨ་ཏ་ Also = male: ཕ་གླང *pha-glań* bull, ཕ་རྟ *pha-ṟta* stallion, ཕ་ཕག *pha-phag* boar, ཕ་ར *pha-ra* he-goat, buck. ཕ་སྤད *pha-s̱paḏ* = ཕ་དང་བུ *pha-dań-bu* father and son or father and daughter; ཕ་སྤུན *pha-s̱pun* brothers by the same father; ཕ་མ *pha-ma* parents, father and mother; ཕ་རྗེས་བུ a posthumous child or one born after its father's death (*Sch.*); ཕ་ནོར patrimony; ཕ་མ་ལ་གུས་པ respect to parents; ཕ་མ་གཅིག་པ brothers and sisters born of same parents. ཕ་བཟང་གི་བུ son of good parentage, extraction; ཕ་ཙན་དན (lit. father as sandal wood) pure blood, blue blood. ཕ་ཤུལ་བུ་འཛིན inheritance; heritage (lit. father's effects and estates the son inherits). ཕ་ཡང *pha-yań* or ཕ་ཡར step-father, foster-father; ཕ་ཡུལ *pha-yul* father-land, native country: ཕ་ཡུལ་ལ་ཆགས་པ (སྲེད་པ) love of one's country. ཕ་བསད་པ *pha-ḇsaḏ-pa* पितृघातक murderer of one's father; ཕའི་གདོངས་པོ *phaẖi-gdońs̱-po* दाय patrimony; ཕའི་ཕ *phaẖi-pha* पितामह in colloq. grand-father; ཕའི་བུ *phaẖi-bu* पुत्र son, worthy son; ཕའི་མ *phaẖi-ma* पितामही grandmother, her mother མེས་མོ; ཕའི་ལོངས་སྤྱོད་ལ་ཕན་པ *phaẖi lońs̱-s̱pyoḏ-la phan-pa* पितृमोगीनः one who enjoys his paternal fortune, enjoying a father's property.

ཕ་དམ་པ་སངས་རྒྱས *Pha-dam-pa sańs̱-ṟgyas̱* an Indian who visited Tibet and founded the *Shi-byeḏ-pa* Tantrik school. According to legendary accounts he paid seven visits to Tibet in one of which he is said to have miraculously proceeded to China. The chief of his disciples was the famous མ་གཅིག་ལབ་སྒྲོན *Ma-gcig lab-s̱gron* who founded the monastery of *Sań-ri Khamar* on the Yeru Tsang-po in Lho-kha. Phadampa founded the monastery of *Dińri s̱lań-gor*: དེས་བཞེངས་པའི་དགོན་པ་ལབ་ཕྱིའི་བྱང་ཤར་ལ་ཡོད the monastery founded by him is to the north east of the (snowy mountain of) Lab-phyi (now called Mt. Everest) (*J. Zań.*).

ཕ་མའི་དོན *pha-maẖi-don* स्वधा the interest or welfare of one's parents [the food or oblation offered to the spirits of deceased ancestors]*S.*

ཕ་མའི་མདོ *pha-maẖi-m̱do* Sūtra on the subject of the duties of a son to his parents, etc. (*K. d.* ལ, *266*).

ཕ་མིང་ *pha-miń* the friends and relations of a bride; ཕ་མིང་ནས་བུ་མོ་གཏོང་སྐབས the friends and relations of the bride at the time of sending her away; བཙུན་མོའི་ཕ་མིང་བོས་སོ he invited the relations of his wife's side (*Jä.*).

ཕ་མེས *pha-meş* पैतृक 1. paternal ancestors: ཕ་མེས་ཤི་བའི་དོན་དུ for the defunct ancestors (*Vai. şń.*); ཕ་མེས་སྐབས *pha-meş-şkabş* पित्र्य of the time of one's ancestors. 2. (སོ་མ) सनातन [eternal]*S.*

ཕ་མེས་ནགས *pha-meş nagş* any cemetery.

Syn. དུར་ཁྲོད *dur-khroḏ*; རོ་ཡི་གནས *ro-yi-g̱naş* (*M̱ńon.*).

ཕ་མེས་པ *pha-meş-pa* पित्र्य [belonging to ancestors]*S.*

ཕ་ཚན *pha-tshan* paternal relations; ཕའི་སྡེ *phaẖi-şde* father's kindred, also class. བློན་རྣམས་བདུད་ཀྱི་ཕ་ཚན་ཆེན་པོ་ཡིན (*A. 7*) the ministers are great as paternal relatives of the devil. ཕ་ཚན་ཆེ *pha-tshan-che* of noble extraction or birth: རྒྱལ་པོ་ཕ་ཚན་ཆེ *ṟgyal-po pha-tshan-che* the king was of noble pedigree (*A. 29*).

ཕ་གཞི *pha-g̱shi* ancestral property, heritage.

ཕར་འཛིན་པ *phar-ẖdsin-pa* पितृज्ञ [one who knows his ancestors]*S.* ཕར་མི་འཛིན་པ *phar mi-ẖdsin-pa* one who does not know his ancestors.

ཕ IV: beyond, farther on; ཕ་ག the opposite side; ཕ་གར adv. on or to the opposite side ཆུ་ཕ་གར་སོན་ནས having gone to the opposite bank or shore; ཕ་གི *pha-gi* yonder, there (opp. to ཧ་གི *ha-gi* just here); ཕ་གི་ནས from there or yonder; ཕ་གི་ལོངས stand there; ཕ་གིའི་རི་དེ that mountain yonder; ཕ་གིར there, thither; ཕ་ངོས = ཕ་རོལ, ཕ་མཐའ the other end, the other boundary; ཕ་མཐའ་མེད without boundary, endless (*Cs.*); ཕ་ཕྱོགས *pha-phyogş* *C.* = ཕ་ག *pha-ga*; ཕ་ཚད *pha-tshad* or ཕ་ཟད *pha-zad* a space, a distance; དེ་ནས་ཕ་ཟད་ཅིག་ན a bit further on; དེ་ནས་ཕ་ཟད་འགྲོ་བ from there going on some distance; ཕ་ཚད་ཅིག་ཏུ་འདོན་ནས stepping a little space aside (*Jä.*).

ཕ་ཁོལ *pha-khol* बाधक [obstacle]*S.*

ཕ་གུ *pha-gu* [*Sch.* 1. wall; edge, border; 2. tile] *Jä.*

ཕ་ཏིང *pha-tiń* in *W.* sweet dried apricots; in *C.* མངའ་རིས་ཁམ་བུ *m̱ńaẖ-riş kham-bu* (*Jä.*).

ཕ་ཐར་སྒྲོལ *pha-m̱thar şgrol* as met. boat.

ཕ་ཐེལ *pha-thel* = ཕ་རོལ *pha-rol*, adv. ཕ་ཐེལ་དུ *pha-thel-du*: དཔུང་རང་ཕ་ཐེལ་དུ་སྒྲོལ (*A. 30*).

ཕ་ནོར *pha-nor* patrimony; also burnt brick.

ཕ་བ་དགོ་དགོ *pha-wa ḏgo-ḏgo* (སྡུག་འདྲེའི་ཐང་ཁུག *şdug-ẖdṟeẖi thań-khug*) (*Ńag.*) puff-ball, bull-fist (*Vai. şń.*).

+ ཕ་བི *pha-bi* = ཕ་རོལ *pha-rol.*

ཕ་བོང *pha-boń* (in *Ld.* ཕ་ཝོང) a large boulder or block of rock; a boulder-like mass: ཁྲོ་ཆུའི་ཕ་བོང་བཞི་རྒྱ་མཚོའི་གཏིང་དུ་བསྒྱུར་ཡང although four massive lumps of bronze were cast to the bottom of the sea as anchors (*A. 92*). ཕ་བོང་ལོང་བུམ་རྩ་ནད་རྡུམ་ཆག་སྦྱོར (*Med.*). ཕ་བོང་ཁ *Pha-boń-ka* n. of monastery situated on a huge rock north of Lhasa (*Ṟtsii.*).

ཕ་རྩེ *pha-ṟtse* = ཕར་སྐྱལ་བ *phar şkyal-wa* (*Yig. k. 88*).

ཕ་ཚེ *pha-tshe* = རྒྱབ་ཁུག *ṟgyab-khug* a bag, a sack, alms-bag carried by mendicants; ཐང་ག(སྐུ་ཐང)ཕ་ཚེ་ཙམ་ཞིག་ལ་དུས་གསུམ་གྱི་སངས་རྒྱས inside a bag there was a picture of the Buddhas of the three ages.

ཕ་ཝང *pha-wań* भृङ्गारि, जतुनी, चमचटि a bat of any species—the general term: ཕ་ཝང་ཤ ཡིས་སྐྱུག་པ་གཅོད the flesh of bat stops vomiting.

Syn. ལྤགས་པའི་འདབ་ཅན *ḻpagş-paẖi ẖdab-can*; པགས་བྱིའུ *pagş-byiẖu*; ཁྱིམ་དུ་འགྲོ *khyim-du ẖgro*; བྱ་རོག་དགྲ་བོ *bya-rog ḏgra-ḇo*; མཚན་དུས་རྒྱུ་བ *m̱tshan-ḍuş ṟgyu-wa* (*M̱ńon.*).

ཕ་རག *pha-rag* 1. breeding-buck. 2. v. ཕར་པ *phar-pa* (*Jä.*). 3. n. of a section in the Dapung monastery (*Loń. ᵃ, 16*). 4. n. of a place in *Khamş.*

ཕ་རང་ *pha-raṅ* 1. also ཕེ་རང་ from Feringhi a man of European race. 2. vulg. venereal disease (*Jä.*).

ཕ་རི *pha-ri* 1. in *Lh.* a coarse covering or carpet. 2. for ཕར་ཕྱོགས་ཀྱི་རི the mountains on the other side; yonder mountain.

ཕ་རོལ *pha-rol* 1. the other, परत्र, परोच, पार; also defined as རང་ལས་གཞན་པ other than self, one's neighbour; ཕ་རོལ་གྱི་ལེན་པ to take away a neighbour's property; ཕ་རོལ་གྱི་རྫས another's property or things. 2. an outsider, an enemy, the opposer; the enemy of man's peace. But more frq. occurs as ཕ་རོལ་པོ. 3. परलोक that beyond, the next world; ཕ་རོལ་མར་ཕྱིན परलोकसुवं गतम् gone to the next or other world (*A. K. 111, 20*). 4. for ཕ་རོལ་ཏུ *pha-rol-tu* adv. beyond, outside, abroad: ཁྱོད་ནི་ཕ་རོལ་འགྲོ་བའི་ཚེ་རྟ་མེད་གྲོགས་མེད་རྐང་ཐང་གཅིག་པུར་འགྲོ when you go out abroad you walk on foot alone without a companion or a horse (*A. 7*); ཕ་རོལ་ཚུ་རོལ this side and that side; ཕ་རོལ་འཁོར *pha-rol-ẖkhor* further bank or side; ཕ་རོལ་འཁོར་བ *pha-rol-hk hor-wa* परचक्र; the enemy's designs, machinations, enemy's advice [पारावार the further and the nearer bank or shore]*S.*; ཕ་རོལ་གྱི་གོ་བ *pha-rol-gyi go-wa* the space or sphere beyond; ཕ་རོལ་གྱི་དུས *ph-rol-gyi-dus̱* परकाल time after death. ཕ་རོལ་གྱི་དམག་ཚོགས *pha-rol-gyi ḏmag-tshogs̱* परचक्र the enemy's troops; ཕ་རོལ་གྱི་བློ་དང་མཐུན་པར་བྱས་ཏེ *pha-rol-gyi zla-daṅ m̱thun-par ḇyas̱-te* परमनुविधाय [acting in obedience to the enemy]*S.* ཕ་རོལ་བགྲོད *pha-rol-ḇgroḏ* पारीण [being on the other shore]*S.* ཕ་རོལ་ལྔ་བའི་ལམ *pha-rol ḻña-waẖi lam* पञ्चत्व पथम् the way to the fifth stage of humanity, *i.e.*, death, the five stages being the following: བྱིས་པ *byis̱-pa* boyhood, ལང་ཚོ *laṅ-tsho* youth, དར་མ *dar-ma* adult age or manhood, རྒས་པ *ṟgas̱-pa* old age, འཆི་བ *ẖchi-wa* death: འདིར་གནས་གུས་པའང་ཕ་རོལ་ལྔ་པའི་ལམ་དུ་མ་གྱུར་རོམ (*Yig. k. 80*). [पञ्चत्वपथ may also be interpreted as the state of being dissolved into the five elements at death]*S.* ཕ་རོལ་འཇིག་རྟེན *pha-rol ẖjig-ṟten* परलोक [next existence or the other world]*S.*

ཕ་རོལ་ཏུ *pha-rol-tu* beyond, to the other side; ཆུ་སོགས་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ *chu sogs̱-kyi pha-rol-tu* to the other or the further side of a river, etc.

ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ *pha-rol-tu phyin-pa* to get to the other side; in Budh. crossing to the other side of this life, etc., *i.e.*, to *Nirvāṇa*. Gen. as sbst. = पारमिता [lit. absolute transcendental virtue]*S.* ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལྔའི་མདོ *pha-rol tu phyin-pa ḻñaẖi-m̱do* the *Sūtra* on the five transcendental virtues, viz: སྦྱིན་པ *s̱byin-pa* दान (charity), ཚུལ་ཁྲིམས *tshul-khrims̱* शील (morality), བཟོད་པ *zoḏ-pa* क्षान्ति (patience and forgiveness), བརྩོན་འགྲུས *ḇṟtson-ẖgrus̱* वीर्य्यं (industry and assiduity) and བསམ་གཏན *ḇsam-gtan* ध्यान (meditation or *Dhyāna*). To these five virtues is added *Prajñā* (ཤེས་རབ *çes̱-rab*) wisdom. These six are called ཕར་ཕྱིན་དྲུག *phar-phyin dṟug*, *or* ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་དྲུག *pha-rol-tu phyin-pa dṟug* the six transcendental virtues. In the later development of the Malāyāna doctrine ten *Pāramitā* were formed by the addition to the above six of the following four: ཐབས *thabs̱* (means or resource), སྨོན་ལམ *s̱mon-lam* (prayer or *praṇi-dhāna*), སྟོབས *s̱tobs̱* (fortitude or moral strength), and ཡེ་ཤེས *ye-çes̱* (divine knowledge).

ཕ་རོལ་ཏུ་ཁ་ཕྱོགས་པ *pha-rol-tu kha phyogs̱-pa* to go beyond, to look beyond or outside, to go against, to act in opposition to, also to contradict.

ཕ་རོལ་བརྟེན *pha-rol-ḇṟten* परायण [the excellent refuge]*S.*

ཕ་རོལ་ལྟར་མི་སྣང་ *pha-rol ḻtar mi-s̱nañ* (ཆུ་མཐའ་རྒྱ་ཆེ་བ) (*M̱ñon.*) the limit of the wide expanse of water is very distant.

ཕ་རོལ་གདུང་ *pha-rol-g̱dun* परन्तप [enemies tormented; a conqueror; n. of a king of Magadha mentioned by Kālidāsa in his Raghuvamsa]*S.*

ཕ་རོལ་འདོད་པ *pha-rol ẖdoḏ-pa* one who thinks of the next world or existence, a Rishi.

Syn. དྲང་སྲོང་ *dṟañ-sṟoñ*; དགེ་བ་སློང་ *ḏge-wa s̱loñ* (*M̱ñon.*).

ཕ་རོལ་བརྡུངས *pha-rol-ḇṟduñs̱* परन्तप [subduer of enemies, a victor]*S.*

ཕ་རོལ་ན *pha-rol-na* ago, on the other side, beyond.

ཕ་རོལ་གནོན *pha-rol-g̱non* a hero, a warrior who vanquishes the enemy. ཕ་རོལ་གནོན་པ *pha-rol g̱non-pa*=ཕ་རོལ་རྟུལ་བ *pha-rol ṟtul-wa* पराक्रम to vanquish the enemy.

ཕ་རོལ་བརྣོགས *pha-rol ḇṟnogs̱* hidden adversary.

ཕ་རོལ་པ *pha-rol-pa* one living on the other side, an outsider, a foreigner; ཕ་རོལ་པོ *pha-rol-po* an enemy, foe; ཕ་རོལ་པོའི་རྒྱལ་པོ *pha-rol-poẖi ṟgyal-po* the hostile king; ཕ་རོལ་པོའི་དམག *pha-rol-poẖi ḏmag* hostile army.

ཕ་རོལ་མི་མངོན *pha-rol mi-m̱ñon* the ocean.

Syn. རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ *ṟgya-m̱tsho chen-po* (*M̱ñon.*).

ཕ་རོལ་བསླུ་བ *pha-rol ḇs̱lu-wa* माया deceiving others by jugglery [magic, illusion]*S.*

ཕ་ལོགས *pha-logs̱*=ཕ་རོལ *pha-rol.*

† ཕ་ལ *pha-la* 1. फल fruit (*Jä.*). 2. n. of one of the old families of Tibet from among the representatives of which generals are appointed. They have estates in Tsang and Yarlung and generally reside at the Gyankhar castle near the town of Gyan-tse. ཕ་ལ་ཚང་ *Pha-la-tshañ* the family of Shabpe Phala in Tsang.

ཕ་ལམ *pha-lam* or ནོར་བུ་ཕ་ལམ हीरक a diamond.

ཕ་ལད *pha-laḏ* an epithet of Parasurāma (*M̱ñon.*).

ཕ་ལི *pha-li* shield, buckler.

ཕག *phag* that which is hidden or secret, that which lies in between; a hidden part, interstice: སྒོ་ཕག་ནས་བལྟས་པས *s̱go-phag-nas̱ ḇḻtas-pas* having spied from the crevice of the door; བག་མའི་ཕག་ཏུ་ཉལ *bag-maẖi phag-tu ñal* slept in the embrace of the bride (*Jig. 26*). ཕག་ལམ secret path.

ཕག་པ *phag.pa* शूकर, घृष्टि, क्रोड, वराह a boar, hog, pig. Syn. གྲོང་ཕག *groñ-phag*; བཤང་བ་ཟ *ḇçañ-wa-za*; ཕག་པ་ཆུང་ངུ *phag-pa chuñ-ñu*; मकर (*M̱ñon.*). ཕག་པའི་སྣ *phag-paẖi s̱na* the pig's snout; ཕག་གི་གདོང་ *phag-gi g̱doñ* a pig's face; ཕོ་ཕག *pho-phag* male hog not castrated; མོ་ཕག *mo-phag* sow. ཕག་ཀྲུམ *phag-krum*=ཕག་ཤ *phag-ça* pork: དེར་ཁག་སོ་སོར་འབྲུམ་དང་ཕག་ཀྲུམ་ཁོས་གལ་ཆེ་ཞེས (*Yig.*). ཕག་ཁྱུ *phag-khyu* a herd of swine; ཕག་མཆུ *phag-m̱chu* a hog; ཕག་མཆེ *phag-m̱che* boar's tusks; ཕག་པའི་མཆོག is said to be: boar's tail; ཕག་ཟེ hog's bristle.

Syn. ས་སློག *sa-s̱log*; ས་འཇོམས *sa-ẖjoms̱*; མང་དུ་སྐྱེ *mañ-du-s̱kye*; ནགས་ཧི་ར *nags̱-hi-ra*; ངུར་སྒྲ་ཅན *ñur-s̱gra-can*; མཆུ་རིང་ *m̱chu-riñ*; སྤུ་རེངས *s̱pu-reñs̱*; འཁོར་ལོའི་སྣ་ཅན *ẖkhor-loẖi s̱na-can*; མཆེ་བ་ཅན *m̱che-wa-can* (*M̱ñon.*).

ཕག་མགོ *phag-m̱go* a mineral medicine (རྡོ་སྨན *ṟdo-s̱man*) a stone: ཕག་མགོས་རྣམ་པ་གསོ་ཞིང་ཆུ་སེར་འདྲེན (*Med.*); ཕྱི་ཙེ་ཕག་མགོ་དང་མེ་ཆ་ལ་སོགས་པ (*A. 4*).

ཕག་གུང་ *Phag-guñ* n. of a district in Tibet (*Ṟtsii.*); ཕག་གུང་རྫོང་ *phag-guñ ṟdsoñ* the chief town of Phag-gung district.

ཕག་གྲུ *Phag-gru* or ཕག་མོ་གྲུ *phag-mo gru* n. of a district in the province of Lhokha,

ཕག་མོ་གྲུ་པ *phag-mo gru-pa* n. of a celebrated lama who founded the monastery of *Gdan-sa mthil* (*Loñ.* ༢, *5*).

ཕག་རྒོད *phag-rgod* आरण्यवराह wild boar.

ཕག་མོ *phag-mo* 1. वराही a sow; རྡོ་རྗེ་ཕག་མོ वज्रवराही Dorje Phagmo the diamond sow, a Buddhist goddess believed to be incarnated as the abbess of the monastery of Samding in Central Tibet. 3. वनमालिनी [a kind of plant]*S.* v. རྡོ་རྗེ *rdo-rje.*

ཕག་ཞག *phag-shag* (lit. hog's day) it occurs twelve days after the summer solstice when if it rains the water becomes bad and poisonous (*Rtsii.*).

ཕག་ཤོ *phag-sho* weight of 31 *sho* (*Yig.*).

ཕག་ཟུར *phag-zur*, གསེར་གྱི་ཕག་ཟུར་གསུམ་གྱིས *gser-gyi phag-zur gsum-gyis.*

ཕག་ཤ *phag-ça* pork.

ཕག་རགས *phag-rags* ramparts, intrenchment.

ཕག་རི *phag-ri* and ཕག་རི་རྫོང་ *phag-ri rdsoñ* n. of a fort and frontier station of Tibet situated on the confines of Tibet, Bhutan, and Sikkim (*Rtsii.*) : ནུབ་ཀྱི་ཕྱོགས་ན་ཕག་རི་ལུང་ to the west is Phagri-lung (*Kathañ.* ཀ, *118*).

ཕག་ལང་པ *phag lañ-pa*＝སྨྱུ་གུ་ཤིང་ *myu-gu çiñ* reed-bamboo (in mysticism) (*Miñ-rda. 4*).

ཕག་སུག་མ *phag-sug-ma* a kind of small table used as dining table by Tibetan lamas and noblemen, with legs resembling those of a pig. ཅོག་ཙེ་ཕག་སུག་མ *cog-tse-phag-sug-ma* (*J. 27*).

ཕག་ཕག *phag-phag* [the name given in *Pur.* to *Codonopsis ovata*, the thick roots of which plant are cooked like turnips or ground and baked] (*Jä.*).

ཕང *phañ* for འཕང་ *hphañ* 1. ཕང་བུ *phañ-bu* or ཕང་མ *phañ-ma* spindle (*Cs.*). 2. in མཚོ་མ་ཕང་ *Mtsho-ma phañ* seems to be equal to མཚོ་མ་ཕམ. 3. v. པང་ *pañ.* ཕང་ཁེབ *phañ-kheb*＝པང་ཁེབ *pañ-kheb.*

ཕང་མཁན *phañ-mkhan*＝(རིགས་ངན) weaver's caste. ཕང་ལོ *phañ-lo*＝འཁོར་ལོ *hkhor-lo* चक्र [a wheel]*S.*

ཕང་བ *phañ-wa* उत्सङ्ग, उपस्थ, pf. probably ཕོངས་པ *phoñs-pa*, to save, to spare, to use economy: སྲོག་ཕང་བ *srog phañ-wa* to spare one's life; མི་ཕངས་ཏེ་འབུལ་བ to give without stint; ཕང་སེམས careful disposition; ཕང་སེམས་ཅན thrifty, frugal (*Jä.*) [उत्सङ्ग＝lap, embrace, उपस्थ＝the hip, lap]*S.*

ཕང་ཕུང་ *phañ-phuñ*＝ལང་ལེང་ or འབར་འབུར bit by bit, piece by piece; also＝རྡོག་རྡོག *rdog-rdog* patched (*Yig.*) ཕང་ཕུང་དུ *phañ-phuñ-du*＝ལང་ལེང་དུ adv. in patches (*Yig.*).

ཕང་མ *phañ-ma* 1.＝ཕང་བུ. 2. a medicinal plant (*Med.*).

ཕངས་པ I: *phañs-pa* आपत् loss: ཨ་ཁ་ཕངས་པ *a-kha phañs-pa* alas so much loss! འདོར་བར་ཕངས་མོད་བརྩེ་བས་མ་དོར་བར alas, to abandon it would be indeed a loss, affection would not forsake it (*A. 11*). ཕངས་མོད *phañs-mod* (vulg.) འཕྲོ་ལྷག *hphro-lhag* the excess of anything, anything that is thrown out when not required.

ཕངས་པ II: उपक [n. of a Brahman whom Buddha met on his way to Benares]*S.*

ཕཊ *phaṭ* is a very powerful and efficacious ejaculation used in mantras for the destruction and suppression of evil spirits. In Milaraspa the writer expounds this mystic syllable thus: "Outwardly *phat* is the condensation of the items of Discriminative Perception, or their amalgamation when those items have been too minutely subdivided and scattered; inwardly, *phat* is the revival of one's sinking soul; rationally, *phat* is the classification of things according to their primary nature."

ཕད *phad* (སྦོད) 1. a large bag or sack of hair or cotton cloth: ཕད་མཐིལ the bottom of a sack; ཕད་གང་ a full sack; a sackful; ཕད་སྟོང་ an empty sack; ཕད་བུ *phad-bu* a small handbag to contain trifles such as tea-cups, saucers, etc.: ཕད་བུའི་ཐུམ་ཐུམ་ཞིག་ཁུར *phad-buhi thum-thum shig khur* (*Lam-rim. 139*). ཕད་ཙེ *phad-tse* a sack made of yak-hair or yak-tail hair. ཕད་སྣམ sacking; ཕད་ཚ very coarse sack-cloth (*Jä.*). 2. sting in the tail of a scorpion [also अलक = curl, lock]*S.*

ཕན I: *phan* a tassel, fringe, hanging ribands, etc.

ཕན II: postp. until; ཕན་ལ id. Also in the combination ཕན་ཆད *phan-chad* or ཕན་ཆོད *phan-chod* postp. = beyond, further than, as far as, until: ད་ལྟ་ཕན་ཆད up till now; དེ་ཕན་ཆད་མ་འགྲོ *C.* do not go any further than that place.

ཕན་ཚུན *phan-tshun* अन्योन्य, परस्पर to and fro, over and across, hither and thither; one another. ཕན་ཚུན *phan-tshun* [संभेद splitting, junction, अन्वय, following, connection, मिथः, अन्योन्य, परस्पर each other, one another]*S.* ཕན་ཚུན་འགྲོགས་པ *phan-tshun hgrogs-pa* to hold to one another, to associate. ཕན་ཚུན་རྒྱུད་པ *phan-tshun rgyud-pa* to twist, to string together. ཕན་ཚུན་དུ་འགྲོ་བ *phan-tshun-du hgro-wa* to walk to and fro, there and back; ཕན་ཚུན་དུ་ཕུལ་བ to push hither and thither; ཕན་ཚུན་མཐུན་པའི་གཏམ words of mutual friendship (*Glr.*); ཕན་ཚུན་ གཅིག་གིས་གཅིག་ལ་ཡི་གེ་གཏོང་བ, ཕྱག་བྱེད་པ, གནོད་པ་བྱེད་པ། mutual correspondence, mutual greetings, mutual encroachment; ཕན་ཚུན་སྦྱར་བ་སྤེལ་བས་པ to compare with one another, to mix one with the other (*Zam.*). མ་ཕམ་གྱི་འགྲམ་ཕན་ཚུན་དུ on each of the two shores of lake *Ma-pham*, (*Mil.*); ཕན་ཚུན་ཐོར་བ *phan-tshun thor-wa* to scatter, to disperse. ཕན་ཚུན་གྲོགས་འདྲིས་པ་བཟང་པོའི་མཐུན between friends accustomed to one another there is good agreement; ཕན་ཚུན་སྤྲད *phan-tshun-sprad* to exchange mutually, mutual exchange.

ཕན་དིལ *phan-dil* round open metal pot of all sizes, a *degchi*, the common cooking vessel in Tibet and India; ཕན་ཆུང་ *phan-chuṅ* a small cooking vessel.

ཕན་ཕུན *phan-phun* n. of a very large numeral (*Ya-sel. 57*).

ཕན་ཕུན་དུ་གྱུར་པ *phan-phun-du gyur-pa* = མི་མཐུན་པ to disagree, not to be in accord or agreement.

ཕན་པ *phan-pa* 1. हित, उपकार, गु, सधित to benefit, to be of use, to be useful: དེ་ནི་བདག་ལ་མི་ཕན that is of no use to me; བུ་འདིས་ང་ལ་ཕན་པར་དཀའ this son will hardly be useful to me (*Jä.*). ཕན་པ and ཕན་པ་ཡིན་པ adj. useful: ཕན་པའི་དོན a useful thing, valuable possession, frq.; བདག་ཉིད་མོངས་པ་ལས་ཕན་པའི་དོན་མེད after all it is of no use to me in my misery (*Dzl.*); བསླབ་བྱ་ཕན་པའི་ཚིག a wholesome instructive word (*Glr.*); ཕན་པའི་གྲོས useful advice (*Dzl.*). 2. उपकार, हित, ब ल, जय, क्षम (*A. K. 1-20*) use, utility, benefit; force, victory, ability; ཕན་ཐུབ also ཕན་ཐོགས useful, profitable, ཕན་ཐུབ་པ to be useful; ཕན་འདོགས་པ to befit, suit; ཕན་ཡོན serviceable, of good effect, comfortable; a comfort, blessing; merit. ཕན་པའི་སེམས *phan-pahi-sems* benevolence, readiness to help; ཕན་བཏགས་པ *phan btags-pa* and ཕན་ཐོགས་པ the administration of medicine to a sick-man: ཕན་བཏགས་པའི་ལས

བྱས་པ has done a useful work. Where medicine does no good it is said of it: ཕན་ཐོགས་མ་བྱུང་.

ཕན་ཡུལ *Phan-yul* and ཕན་པ incorrectly for འཕན་ཡུལ *H̱phan-yul* and འཕན་པ.

ཕབ *phab*=ཆང་རྩི *chañ-ṟtsi* किण्वन, yeast (*M̱ñon.*). In Baltistan ཕབས *phabş.*

ཕབ་པ *phab-pa* to bring down (སྟེང་ནས་མར་ཕབ་པ *şteñ-naş mar phab-pa*), v. འབེབས་པ *ẖbebş-pa* perf. ཕབ *phab* fut. དབབ *ḏbab* imp. ཕོབ *phob.* (*Ṟdo. 46*).

ཕམ་རྒྱལ *pham-ṟgyal*=ཕམ་པ་དང་རྒྱལ་བ *pham-pa dañ ṟgyal-wa.*

ཕམ་མཐིང་པ་ཅན *Pham m̱thiñ-pa can* n. of a Buddhist of Nepal: དེ་བལ་པོ་ཕམ་མཐིང་པ་ཅན་དུ་འཕངས་ན་ཐུ (*A. 87*). ཕམ་མཐིང་བ *Pham-m̱thiñ-wa* n. of two Buddhist priests of Nepal (*A. 86*).

ཕམ་པ *pham-pa*, pf. of འཕམ་པ *ẖpham-pa, q. v.*

+ ཕམ་ཕབ *pham-phab*=ཟས་ལྷག་མའི་གསོལ་རས་གནང་བ to give to some one the remainder of a dish which one has not been able to eat.

ཕའུ *phaẖu*=པག *pag.*

ཕར I: *phar* [sbst. exchange, interest of money *W.*] *Jä.*

ཕར II: adv. away, beyond, out, further; ཕར་འགྲོ་བ to go off; ཕར་འཁྱམ་པ to roam onwards: འདི་ནས་ཕར away from here; ཕར་མི་མཆིའོ I do not go away; ཕར་སོང་ go away! Often used in conjunction with ཚུར *tshur* hither, when = hither and thither. ཕར་འགྲེ་ཚུར་འགྲེ *phar-ẖgre tshur-ẖgre* rolling about on the ground (ས་ལ་ཕར་ཚུར་འགྲེ་བ *sa-la phar-tshur ẖgre-wa*). ཕར་ངོས *phar-ños* the other or opposite side: ཕར་ངོས་རིང་བ་མ་ཡིན་སྐད་གཅིག་ཡོངས་ལ་སོང་ (*D.R.*) ཕ་ལ *pha-la* or ཕར་ཕྱོགས *phar-phyogş*=ཕར *phar* beyond, further side.

ཕར་ཀན *phar-kan*=ཕ་རོལ *pha-rol* or ཕ་ཕྱོགས *pha-phyogş*: སྲི་ཆུ་ཕར་ཀན་ཟག་པའི་ཡུལ་ཡོད (*A. 27*).

ཕར་ཁ *phar-kha*=ཕ་རོལ *pha-rol* the opposite side (of a valley, river, etc.).

ཕར་ཁ་ལྟ *phar-kha ḻta*=གཞན་དུ་ཕྱོགས *gshan-du phyogş* or ཕྱིན་ཅི་ལོག *phyin-ci log* (*M̱ñon.*).

ཕར་ཁ་ན *phar-kha-na*=ཕར་ཀན *phar-kan.*

ཕར་འཛུག *phar-ẖdsug* and ཚུར་རྒོལ *tshur-ṟgol* =སྔ་རྒོལ *şña-ṟgol* and ཕྱི་རྒོལ *phyi-ṟgol.*

ཕར་ཕར *phar-phar* indirectly; also eventually, later on: ཕར་ཕར་ལ་དེའི་ཉེ་ཚན་གྱིས་ཧ་གོ indirectly his relations came to know.

ཕར་ཕྱིན *phar-phyin* abbr. of ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ *pha-rol-tu phyin-pa*, v. ཕ་རོལ *pha-rol.*

ཕར་ཟད *phar-zaḏ*=ཕ་ཟད *pha-zaḏ.*

ཕར་ལ *phar-la* 1. beyond: ལོ་གཅིག་ཕར་ལ after one year. 2. over there: ཤིང་གི་རྩ་བ་ན་ཕར་ལ over there at the foot of a tree (*H̱brom. 106*).

ཕར་ལོག་ཚུར་ལོག *phar-log tshur-log* उलतिपुलति topsy-turvy, upside-down; all confused together.

ཕར་བ *phar-wa* the lesser wild dog, *Cuon primævus*; ཕར་སྤྱང་ *phar-şpyañ* Pallas's wild-dog, *Cuon alpinus.*

‡ ཕལ་ག *phal-ga* फल्गु the river of Gayā anciently called Nairañjana (Nilajan) mentioned by the Chinese traveller Thangzing under the name of འཕགས་ཆུ *ẖphags-chu.*

ཕལ་པ *phal-pa*=དཀྱུས་མ *ḏkyuş-ma* प्राकृत, गौण common, usual, ordinary; that which suits or is fitting for: ཕལ་པ་ལས་འཕགས་པར་བཟང་བ a more than ordinary beauty (*Jä.*) མི *mi* or གང་ཟག་ཕལ་པ *gañ-zag phal-pa* common people, *i.e.*, སོ་སོ་སྐྱེ་བོ *so-so şkye-bo* ordinary people, not uncommon or incarnate in origin; ཤིང་ཕལ་རྣམས *çiñ phal-ṟnamş* common trees (*Mil.*); ཕལ་པའི་སྐད *phal-paẖi şkaḏ* the language of common life, opp. to ཆོས་སྐད *chos-şkaḏ* book language; ཕལ་བཏང་ *phal-ḇtañ*

= མི་འོས་ཙམ *mi-ḫoş-tsam* unfit, unsuited, also सचराचर very common. ཕལ་ཆེ་བ *phal-che-wa* or ཕལ་པོ་ཆེ उत्कर a host, a troop, mass of people; མི་རྒོད་ཕལ་པོ་ཆེ་ཞིག *mi-rgod-phal-po che shig* a troop or set of monsters (wild men). ཕལ་པོ་ཆེ *phal-po-che* अवतंसक a class of Mahāyāna *Sûtra* comprising six volumes containing brief accounts of gods, demons (*Yakṣa*), the sun-god (ཉིན་མོའི་ལྷ), the moon-god (མཚན་མོའི་ལྷ), etc.; and also of the formation, dimensions, duration of the world; of the different Buddhas, *Bodhisattvas*; also of how and what to pray for, etc.

ཕལ་ཆེན་སྡེ་པ *phal-chen şde-pa* the Mahāsaṁgika school of Buddhists.

ཕལ་ཆེར *phal-cher* प्राय 1. usually, mostly (*A. K. 1-24*). 2. མང་པོ, ཤས་ཆེ་བ भूयिष्ठ, भूरि many, majority.

ཕལ་ཅན *phal-can W.*, broad, wide, *e.g.*, a broad valley; ཕལ་མེད *phal-med* narrow.

ཕལ་ཀུ་ཤཾ *phal-ku çam* = སྐྱེ་བ *şkye-wa* birth, (mystic) (*K. g.* ཁ, *28*).

ཕས *phaş* instr. of ཕ, by the father; ཕས་སྤུན *phaş-şpun* children of one father. ཕས་ཀྱི་དགྲ *phaş-kyi-dgra* प्रत्यनीक [hostile, opposed, enemy]*S.* ཕས་རྒོལ་བ *phaş rgol-wa*, ཕས་ཀྱི་རྒོལ་བ *phaş-kyi rgol-wa* परवादी an enemy; of the opposite side, of the counter-party (*Jä.*). ཕས་ཕམ་པ་བཞི *phaş pham-pa bshi* the four fundamental sins:—अब्रह्मचर्या or impurity, अदत्तादान or stealing, वध or killing, प्रलाप or frivolous and irrelevant talk.

ཕི *pi* [1. num. fig.: 44. 2. *W.* for ཕྱི, ཕི་པ for ཕྱི་པ] *Jä.*

ཕི་ལིང་ *phi-liñ* or ཕྱི་གླིང་པ *phyi gliñ-pa* a foreigner, one of the outer continent, *i.e.*, a European. The common term for an Englishman.

ཕིག་ཕིག *phig-phig* 1. adj. jelly-like. 2. a kind of jelly.

ཕིང་ *phiñ* 1. a kind of vermicelli made of pea flour and brought from China. 2. earthen-ware cup.

ཕིང་གིས *Phiñ-giş* n. of a mountain in South China where some of the finest tea is produced (*Jig. 16*).

ཕིང་པ or ཕིང་བ for ཕྱིང་པ.

ཕིབས *phibş* dome, canopy. ཕིབས་འོག 1. under a canopy or dome of a house. 2. ཁང་ཁྱིམ་འདུག་ས residence, house (*Mñon.*).

ཕིར་བ *phir-wa* in *W.* to fall down (*Jä.*)

ཕུ *phu* the upper part of a sloping valley; the higher ground. ཕུ་ཆུ *phu-chu* river coming from above; ཕུ་ཆུའི་རྒྱུན *phu-chuhi-rgyun* the upland stream. ཕུ་ལྷགས *phu-lhagş* higher situated and colder places or districts, opp. to རྒྱ་ཤོད *rgya-çod* open lower and milder parts.

ཕུ་གྲས *phu-graş* an elder brother (*Jä.*).

ཕུ་ཐག་གཅོད་པ *phu-thag bcod-pa* is described as དོན་མ་ནོར་བར་རྟོགས་པ to reflect on the real meaning, not to make any mistake about the real meaning of a thing: ཕུ་ཐག་མ་ཆོད་ན་ཐེ་ཚོམ་ཡོད there is doubt where there is no arriving at the real meaning (*Rtsa-ṭi. 2*). For derivation of phrase v. *Jä.* ཕུ་ཐག་རིང་ཐུང་ *phu-thag riñ-thuñ* occurs in ཕུ་ལུང་གསུམ་གྱི་ཕུ་ཐག་རིང་ཐུང་དེ། མདོ་ལུང་གསུམ་གྱི་གཙང་ཆབ་མཐོང་བས་ཤེས།

ཕུ་ཐུང་ *phu-thuñ* or ཕུ་དུང་ *phu-duñ* a sleeve; with short sleeves; ཕུ་དུང་རྩེ *phu-duñ rtse* sleeve-edges; ཕུ་(དུང་)ཡོད *phu-(duñ) yod* one with sleeves, ཕུ་མེད *phu-med* sleeveless (shirt or robe); ཕུ་རུང་ *phu-ruñ* sleeves: ནང་པར་བཟའ་ཕུ་རུང་ཆེན་པོ་ཅན་ཞིག་ཡོད (*A. 120*) in the morning there was a fellow wearing long sleeves. ཕུ་ལུང་ *phu-luñ* = ཕུ་དུང་ *phu-duñ* a sleeve.

+ ཕུ་དུད *phu-duḏ* honour, respect, esteem; ཕུ་དུད་བྱེད་པ or ཕུད་དུ་གུར་བ to show honour, respect; ཕུ་དུད་པ=གུས་པས་འདུད་པ to bend or bow down respectfully.

ཕུ་ན *Phu-na* n. of a sacred place of the Bon somewhere in ancient Persia (*G. Bon. 4*).

+ ཕུ་ནུ *phu-nu* the elder and the younger brother, or brothers; ཕུ་ནུ་མ or ཕུ་ནུ་མོ भगिनी sisters; elder sister in modern Tibetan= ཨ་ལྕི *a-ḻci*. ཕུ་ནུ་མོས་བསྲུངས་པ *phu-nu-moş ḇsṟuńş-pa* भगिनी-रक्षिता [protected or supported by one's sisters]*S*. ཕུ་བོ *phu-ḇo*=ཨ་ཇོ *a-jo* or ཇོ་ཇོ *jo-jo* a man's elder brother; ཕུ་བོ་ཡིན་པས་ཡབ་ཡུམ་གྱི་གང་སྐྱལ་བའི་བུ་མོ་འགྲོགས (*H̱brom.* ཁ, *35*).

ཕུ་བ *phu-wa* [pf. of འབུད་པ *ẖbuḏ-pa* to blow; col. used for the latter] *Jä.*

ཕུ་མོ *phu-mo* a kind of plant growing in the glens of high mountains.

ཕུ་རྩ་གྱེ་མོ *Phu-ṟtsa gye-mo* n. of a village in *Ş̱toḏ-luń* situated N. W. of Lhasa, the birth place of *H̱brom-şton Ṟgyal-waẖi ẖbyuń-gnaş*: འབྲོམ་སྟོན་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས་སྐྱིད་ཤོད་སྟོད་ལུང་ཕུ་རྩ་གྱེ་མོ་ན (*Loń.* ཇ, *2*).

ཕུ་རོན *phu-ron*=ཕུག་རོན: ཕུ་རོན་གྱི་ཁྱུ a flock of pigeons.

ཕུ་ལངས་པ *phu lańş-pa* (in the colloq. of Amdo) to be irritated, enraged.

ཕུ་ཕུ *phu-phu* an expression of disapproval. ཇོ་བོའི་ཐུགས་མ་བདེ་བའི་དུས་སུ་ཕུ་ཕུ་གསུང when Atís'a was unwell (hearing it) he said *phu-phu* (*A. 115*). ཕུ་ཕུ་མི་བྱ *phu-phu-mi-bya* मफुफ्फु कारक do not blow wind with the mouth.

ཕུ་ཤུད *phu-çuḏ* the hoopoe. In colloq. *pu-pu-kuçu.*

ཕུ་སེ *phu-se* mouse, souslik and similar rodent quardrupeds (*Jä.*).

ཕུག་སྐྱ *phug-şkya*=ཕུག་རོན་སྐྱ pigeon-hued, of a light blue colour (*Sch.*).

ཕུག་ཅན *phug-chan* (ནགས *nagş*) गुच्छिल woody, wild.

ཕུག་ཉལ *phug-ñal* भल्लुक=དོམ a bear.

ཕུག་ཐོགས་པ *phug-thogş-pa* स्फारिकः [quivering, vibrating]*S*.

ཕུག་པ *phug-pa* गुहा, गह्वर recess in a rock, a cave, cavern; in colloq. "*ṭak-phuk*" བྲག་ཕུག; ཕུག་ཏུ *phug-tu* into the hollow; གད་ཕུག cavern in a steep river-bank formed by conglomerate; དབེན་ཕུག the solitary cavern of an anchorite. ཕུག is also loosely used to designate the dwelling place of solitary meditative lamas, whether actually in caverns or not. Syn. དབུག *ḏbug*; བརྟོལ *ḇrtol*; བུག་པ་བྱས *bug-pa byaş* (*M̱ńon.*).

ཕུག་པ་ལྷུན་གྲུབ་རྒྱ་མཚོ *Phug-pa lhun-drub ṟgya-m̱tsho* n. of a celebrated author born in Lhokha. He wrote commentaries on the works of *Pad-ḏkar*, *Sha-luń*, and *G̱sal şgrom.*

ཕུག་མ *phug-ma* dust, chaff: འབྲས་དང་ནས་སོགས་ཀྱི་ཕུག་མ chaff of rice and barley, etc. (*Jig.*).

ཕུག་རོན *phug-ron* पारावत, कपोत, कामध्वनि a pigeon.

Syn. སྐད་ཅིག་འདོད་ལྡན *şkaḏ-cig ẖdoḏ-ḻdan*; ཅོ་ཅོ་སྒྲོག *co-co-şgrog*; རྡོ་ཡི་ཟས་ཅན *ṟdo-yi zaş-can*; རྒྱ་ཕྱིབས་གནས *ṟgya-phyibş-gnaş*; འཆའ་དིག་སྙན *chaẖ-dig-şñan*; འཕྲུལ་བའི་མིག་ཅན *ẖphrul-waẖi mig-can* (*M̱ńon.*).

ཕུག་རོན་རྐང *phug-ron ṟkań* उरण, पिच्छा n. of a medicinal plant. [उरण the plant *Cassia alata*; पिच्छा=the heart-pea *Cardiospermum halicabum*]*S*.

Syn. ཕག་གདོང *phag-gdoń*; ཕག་མོ *phag-mo* (*M̱ńon.*).

ཕུགས *phugş* 1. occurs apparently as a fut. of འབིགས་པ *ẖbigş-pa* (*Ṟdo. 46*). 2.

ཕ

the extreme or uttermost part, the extremity; that which is innermost; ཕུགས་ཀྱི་བློ prob. = ultimate design; ཕུགས་སུ, ཕུགས་ན in the end, eventually, ultimately; ཕུགས་ཅི་འདྲ་ཅིག་འོང how will it end? what will be the final issue? (*Jä.*). ཕུགས་མ་མཐོང་བར་འཕྲལ་རྩོད *phugş-ma m̱thoń-war ẖphral-ṟtsoḏ* (*H̱brom. 120*). ཕུགས་ལོན *phugş-lon* a provident foreseeing person. ཕུགས་སུ་བྲོས *phugş-su-broş* निमज्जत् escaped to the interior (of the house or country); sunk down, set (as of the sun). ཕུགས་མ *phugş-ma* अभ्यन्तर [interior]*S.*

ཕུང་དུང་མ *phuń-duń-ma* (གོས *goş*) कञ्जि waistcoat.

ཕུང་པ *phuń-pa* = བརླག་པ *ḇṟlag-pa* spoilt, blown out, destroyed, lost, etc. ཕུང་ཀྲོལ *phuń-krol* = འཐབ་ཀྲོལ *ẖthab-krol* [अनर्थ useless]*S.*; also = ཉེས་པ་མང་པོའི་རྩ་བ अनर्थ the cause or root of many evils and faults.

ཕུང་ཁ *phuń-kha* (མེད་པར་འགྲོ་བ *meḏ-par ẖgro-wa*) ཀྱོང་དན་ཕུང་ཁ་རང་གིས་བླངས (*Khriḏ. 137*).

ཕུང་འདབ *phuń-ẖdab* to back-bite (*Sikk.*).

ཕུང་བ *phuń-wa*, v. འཕུང་བ *ẖphuń-wa*.

ཕུང་གཞི *phuń-gshi*, destruction: ཕུང་གཞི་རྩེ་བཀྲུག་འདི་འདྲ་བྱས they brought about such dissension and destruction (*Ṟdsa. 24*). ཕུང་ལ་དད caused to be killed or spoiled.

ཕུང་སོང *phuń-soń* destroyed, ruined, upset, fallen.

ཕུང་པོ *phuń-po* I: 1. पुञ्ज, (རྩ་ལྟ་བུའི) bundle (of hay, straw &c.). 2. (སྲོག་ཆགས) यूथ [a herd]*S* 3. (ཆུ་ལྟ་བུའི) जड़।

ཕུང་པོ II: 1. symb. num. 5. 2. कूट a piled-up hill or peak, a mound: བྱ་རྒོད་ཕུང་པོའི་རི गृध्रकूट पर्वत the vulture-peak hill; *phuń-po* also = any heap; many things brought together or collected under a certain name or head.

ཕུང་པོ III: स्कन्ध the body---the philosophical term when regarded as a bundle or agglomeration of component parts: སེམས་ཅན་གྱི་ཕུང་པོ་ཆེན་པོ all animated nature and beings like the *Çrāvakaş*, *Pratyeka-Buddhas*, *Arhats* including the *Bodhisattvas*; such as have for the first time conceived faith in Buddhism and those who have attained that stage from which they will not return to this world being included in this very comprehensive term (*H̱bum.* ག, *77*). ཉམས་པའི་ཕུང་པོ་ལྔ *ñamş-paẖi phūń-po ḻńa* पञ्चस्कन्ध the five aggregates that are subject to destruction:—(1) གཟུགས་ཀྱི་ཕུང་པོ रूपस्कन्ध the aggregate of form comprising the organs of sense, *viz.*, taste, smell, sound or hearing, sight, and form which is not perceptible (རྣམ་པར་རིག་བྱེད་མ་ཡིན་པའི་གཟུགས); (2) ཚོར་བའི་ཕུང་པོ वेदनास्कन्ध comprising happiness and misery and indifference to either of them (བདེ་བ, སྡུག་བསྔལ, བཏང་སྙོམས); (3) འདུ་ཤེས་ཀྱི་ཕུང་པོ संज्ञास्कन्ध comprising རྟོག་བཅས सविचार and རྟོག་མེད अविचार; (4) འདུ་བྱེད་ཀྱི་ཕུང་པོ संस्कारस्कन्ध which includes (*a*) མཚུངས་ལྡན་འདུ་བྱེད comprising སེམས (the mind) and སེམས་བྱུང་ཐམས་ཅད all that have grown therefrom, and (*b*) མཚུངས་ལྡན་མ་ཡིན་པའི་འདུ་བྱེད; (5) རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཕུང་པོ *ṟnam-par çeş-paẖi phuń-po* विज्ञानस्कन्ध the aggregate of consciousness comprising all knowledge conveyed to the mind (*Loń.* ང, *9*). There are also མི་ཉམས་པའི་ཕུང་པོ་ལྔ the five aggregates not liable to destruction: (1) ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཕུང་པོ། शीलस्कन्ध; (2) ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་ཕུང་པོ། समाधिस्कन्ध; (3) ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕུང་པོ། प्रज्ञास्कन्ध; (4) རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཕུང་པོ། विमुक्तिस्कन्ध; (5) རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཡེ་ཤེས་མཐོང་བའི་ཕུང་པོ། विमुक्तिज्ञानदृष्टिस्कन्ध. Besides these there are moral and physical aggregates such as སྐྱོན་གྱི་ཕུང་པོ། दोषराशि faults; དགེ་བའི་ཕུང་པོ། कल्याणराशि virtues; སྡིག་པའི་ཕུང་པོ། पापराशि sins; ཡོན་ཏན་གྱི་ཕུང་པོ། गुणराशि attributes and talents; ཆུ་ཡི་ཕུང་པོ། जलराशि

water; མེ་ཡི་ཕུང་པོ། अग्निराशि fire; etc., etc. Altogether there are 84,000 ཆོས་ཀྱི་ཕུང་པོ धर्मराशि (*Ya-sel. 272*), *i.e.*, conceivable aggregates of mental, moral, and material substances.

ཕུང་པོ་ཅན *phuṅ-po-can* = स्कन्धी ལྗོན་ཤིང་ v. ལྗོན་པ a tree (*Mṅon.*).

ཕུང་པོ་རི་བོ་ཆེ *Phuṅ-po ri-wo-che* n. of a monastery situated on the top of a hill in Tsang; in its neighbourhood there is a Bon monastery (*Deb.* ཀ, *22*).

ཕུང་པོ་གསུམ་གྱི་ལམ་སྟོན་པ *phuṅ-po gsum-gyi lam-ston-pa* त्रिस्कन्धपथदेशिका the instructor of the way (regarding salvation of the three aggregates), an epithet of Buddha (*M. V.*).

ཕུང་པོ་གསུམ་པའི་མདོ *phuṅ-po gsum-pahi mdo* n. of a *Sûtra* also called བྱང་ཆུབ་ལྟུང་བ་བཤགས the confessions of the sins of a *Bodhisattva* (*Yig. 13*).

ཕུང་པོར་བྱས *phuṅ-por-byas* समूढ [heaped]*S.*

ཕུད *phud* 1. v. འཕུད་པ, pf. ཕུད. sbst. that which is taken forth from the rest; a specimen; also a first taste or experimental trial. In common life, especially a sort of first fruits offering, a portion selected and offered to gods or *driza*. ཐོག་ཕུད *thug-phud* or ལོ་ཕུད *lo-phud* an offering of the first fruits of harvest; སྲུས་ཕུད *srus-phud* offering of ears of corn wound round a pillar of the house; རྡོ་ཕུད *rdo-phud*, ས་ཕུད *sa-phud* an offering of stones or earth when a house is built; these materials being used for manufacturing images of gods (*Glr.*) (*Jä.*). 2. ཕུད་དུ་བསྐུར་བ *phud-dub skur-wa* = སྤྱི་བོར་བསྐུར་བ *spyi-wor bskur-wa* or གཙུག་ཏུ་བསྐུར་བ *gtsug-tu bskur-wa* to carry a present on one's head, to offer respectfully (*Mṅon.*).

ཕུད་པ *phud-pa* 1. pf. of འབུད་པ *hbud-pa* thrown out. cast out; turned out, dismissed (servants, etc.). 2. hair-knot, tuft of hair.

ཕུན་གླིང་ *Phun-gliṅ* abbr. of ཕུན་ཚོགས་གླིང་ *Phun-tshogs-gliṅ* a great monastery of the Jonang-pa sect in Tsang (*Rtsii.*).

ཕུན་ཆག *phun-chag* bundle, tuft (*Glu.*).

ཕུན་ཚོགས *phun-tshogs* or ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ त्रिसम्पन्न adj. [possessed of the three:—grace, glory and wealth], perfect, complete, sublime; also as sbst. mass of merits, perfection, quintessence, all that could be desired frq. = heaven, paradise.

ཕུབ *phub* कवच armour. 1. shield, plate or breast-plate: ཀོ་ཕུབ *ko-phub* a leather buckler; ཕུབ་ཤུབས *phub-çubs* the cover of a shield; ཕུབ་ཀྱི་མེ་ལོང་ *phub-kyi me-loṅ* the centre of the shield (*Cs.*). 2. canopy, a projecting moulding; ཁྱིམ་ཕུབ *khyim-phub* a roof constructed like a canopy; གདུགས་ཕུབ *gdugs-phub* an umbrella.

ཕུབ་པ *phub-pa*, = འབུབ་པ *hbub-pa* to probe into, to penetrate into the meaning, to get at the sense: གཏམ་གྱི་ཤོག་འདི་རྣམས་ཕུབ་ལ་འདུལ་བ་འཛིན་པ་ལ་ཞུ་ན (*A. 126*) if one enquires of the *Hdul-wa Hdsin-pa* in order to get at the meaning of these expressions.

ཕུབ་མ *phub-ma* तुष 1. chaff or chaff-dust with particles of the husk. ཕུབ་མའི་མེ *phub-mahi-me* तुषानल a kind of torture which a penitent undergoes by burning his body with the glowing fire of rice-chaff. 2. gleanings, stubble, straw-ends.

Syn. ལྐོགས་པ *lkogs-pa*; སྤུན་པ *spun-pa*.

ཕུར་པ *phur-pa* 1. any peg, staple, or large nail whether of wood or iron; but usually = a metal three-sided dagger, not in any way pointed, used by exorcists and lamas in their ceremonial, wherewith theoretically they stab demons. The shaft of this instrument usually comprises the heads of three deities capped by a projecting representation of the horse-headed Tamdin. Usually, for the smaller or more ordinary implement the term is not ཕུར་པ but ཕུར་བུ *phur-bu*. 2. adj. and adv. piercing, piercingly: མིག་ཕུར་ཚུགས་སུ་ལྟ་བ to look at one with a piercing glance of the eye; ལྷ་ལ་གསོལ་བ་ཕུར་གཙུག་ཏུ་འདེབས་པ to implore a god very earnestly. ཕུར་ཐུང་ཐོགས་པ་ཞིག་བྱུང་ནས one with brandished dagger having risen up (*A. 131*). ཕུར་འགྱུར *phur-ẖgyur* pegs to which tent ropes are tied in pitching a tent (*Ṟtsii.*).

ཕུར་བ *phur-wa* 1.=མཉེ་བ or བསྣུབ་པ (*M̱ñon.*), v. འཕུར་བ to scratch. 2. *Sch.*: to emboss. 3. n. of a disease (མགོ་བ) (*Jä.*). 4. दृब्ध [strung, tied, connected]*S.*

ཕུར་བུ *phur-bu* 1. गीष्पति, बृहस्पति; ངང་སྐར་མ an epithet of Vrihaspati the spritual teacher of the gods. གཟའ་ཕུར་བུ *gzah-phur-bu* thursday. 2. v. ཕུར་པ.

Syn. ལྷ་ཡི་བླ་མ *lha-yi ḇla-ma*; སྒྲ་མཁན *şgra-m̱khan*; བློ་ལྡན *ḇlo-ḻdan*; མེ་བཞི་སྐྱེས *me-ḇshi-şkyeş*; ཚིག་བདག *tshig-ḇdag*; སྒྲ་མཁས *şgra-m̱khaş*; ལྷའི་སློབ་དཔོན *lhaẖi şlob-ḏpon*; སྣ་ཚོགས་གཙུག་ཅན *şna-tshogş gtsug-can*; རིག་བྱེད་བདག *rig-byeḏ-ẖdag*; གྲེ་སྐྱེས *gre-şkyeş*; འཚོ་བྱེད *ẖtsho-byeḏ*; སྨྲ་མཁས *şmra-m̱khaş*; བཅུ་གཉིས་འོད་འཕྲོ *ḇcu-gñiş ẖoḏ-ẖphro*; རིགས་སྐྱེས *rigş-şkyeş*; མཐོ་རིས་ཐོབ *m̱tho-riş-thob*; འབར་བ་ལྡན *ẖbar-wa-ḻdan*; རྩུབ་ལྡན *ṟtsub-ḻdan*; ཤིན་ཏུ་གསལ་བའི་གདུད *çin-tu gsal-waẖi gduḏ*; ཚིག་ལྡན *tshig-ḻdan*; མིག་ལྡན *mig-ḻdan*; དཔྱོད་ལྡན *ḏpyoḏ-ḻdan* (*M̱ñon.*).

ཕུར་བུ་ལྕོག *Phur-bu ḻcog* n. of a small monastery situated in the neighbourhood of Sera toward the east (*Loñ.* ཀ, *17*).

ཕུར་མ *phur-ma* 1.=འབུར་མ *ẖbur-ma* पुटक relievo work, embossment; also a vessel made of a leaf doubled over in funnel shape. 2. fine medicinal powders, anything volatile. ཕུར་མ་གསུམ་པ *phur-ma gsum-pa* a medicinal root. ཕུར་མོང *phur-moñ* (acc. to *Jä.*, ཕུར་མོ) a medicament: ཕུར་མོང་སྨིན་གསོན་གཉན་ཀློག་ནད་གདོན་འཇོམས.

ཕུར་མོང་སྣང *Phur-moñ şjañ* n. of a place in Tibet (*Deb.* ག, *14*).

ཕུལ *phul* 1. ཕྱག་ལྟ་བུ *phyag-ḻta-bu* a handful, also ཕུལ་གང *phul-gañ*. 2. श्रेष्ठ, निर्यात [best, issued]*S.*

ཕུལ་ཏུ་ཕྱིན་པ *phul-tu phyin-pa* परिनिष्पन्न, परिसमापन्न [finished, perfect, accomplished]*S.* reached the climax, *i.e.*, attained highest point, victorious, to have got the better of an argument; མཁས་པའི་ཕུལ་ཏུ་ཕྱིན་པར་གྱུར་ཏོ he became a great scholar (*Jä.*). ཕུལ་དུ་བྱུང་བ *phul-du byuñ-wa* उत्तम attained excellence.

ཕུལ་བྱུང *phul-byuñ* or ཕུལ་ཏུ་བྱུང་བ=ཁྱད་དུ་འཕགས་པ उत्तम, उत्कृष्ट accomplished, perfect, eminent; the Tibetan translation of the personal name of Atis'a.

ཕུལ་བ *phul-wa*, व्यपदिष्ट, समर्पित [represented, delivered]*S.* 1. pf. of འཕུལ་བ v. འཕུལ་བ *ẖphul-wa* and འབུལ་བ *ẖbul-wa*. 2. an offering, a present. Syn. འབུལ་བ *ẖbul-wa*; ཕྱག་རྟེན *phyag-ṟten*; སྐྱེས *şkyeş*; རྣམ་གཞག *ṟnam-gşhag*; གུས་རྫས *guş ṟḏsaş*; མདུན་འཇོག *m̱dun ẖjog*; ཞུ་རྟེན *shu-ṟten* (*M̱ñon.*). ཕུལ་བའི་བཏུང་ཕོར *phul-waẖi ḇtuñ-phor* अनुदान पट्टक [a drinking plate]*S.*

ཕེ *phe* 1. *W.* and Sikk. for ཕྱེ *phye* चूर्ण powder, anything pulverized. ཕེ་ཕེ་ཞིབ་མོ *phe-phe-shib-mo* चूर्ण fine powder. 2. num. fig. 104.

ཕེ་ཤ *phe-ça* is an exclamation; occurs in the passage ཕེ་ཤ་ཨེ་མ་ངོ་མཚར་རབ་ཏུ་ཆེ (*D.R.*).

ཕེག་རྡོག *pheg-ṟdog* पणव [a musical instrument, a tabor]*S.* ཕེག་རྡོབ *pheg-ṟdob* 1.= ཕེབ་ཀྱང *pheb-kyañ* even when come. 2.

पणव [a small drum, or tabor, or a kind of cymbal]*S*. ताटावचर मृदङ्ग is a long drum used by the Indians as a musical instrument. ཕེབ་རྡོབ་པ *pheb-ṛdob-pa* पाणिवाद a minstrel.

ཕེབ་པ *pheb-pa* 1. pf. ཕེབས *phebs*, resp. term for to come, to arrive, to go, depart. Is in very frequent use in *C.* ག་ལེ་ཕེབ *ga-le pheb* a farewell salute to a visitor: "go gently!" ཕེབས་པར་སྨྲ་བ *phebs-par smra-wa* संलप् to ask to come, to invite. ཕེབས་ཚོགས *phebs-tshogs* instructions, or anything that is sent as a favour: ཕེབས་ཚོགས་ཀྱང་དལ་འགྲོའི་ཀླུང་བཞིན་ཡོད་པ་མཁྱེན pray, may your letters also come like the stream of a river (*Yig. k. 69*). ཕེབས་བསུ་བ *phebs-bsu-wa* or ཕེབས་གསོ་བ *phebs-gso-wa* to go and meet a person in the way for his reception.

ཕེར་བ *pher-wa* to be able, to be capable of, equal to: ཁྱོད་རང་སྙིང་ཁམས་ཀྱིས་ཕེར་ན་འདོང་ go, if from your heart you can do so (*A. 65*); གཞན་ལ་དབང་བསྐུར་བའི་སློབ་དཔོན་ཕེར་བ་བྱུང་ he was able to consecrate others (*Deb.* ཀ, *23*). ཕེར་བ also = serviceable; an equivalent. མི་ཕེར་བ incapable, not serviceable, = མི་ཕན་པ་ཕེར་ཡོད (*Khriḏ. 28*). ཀུང་བློན་ཆེན་པོ་ཕེར་བ་ཙམ་གྱིས་མཁྱེན་པ་མངའ་བ་ཡིན་པས (*A. 84*).

ཕེར་པོ *pher-po* one who is clever in conversation, correspondence, or diplomatic business, etc. (*Yig. 13*).

ཕོ *pho* 1. an affixed particle or perhaps adj. signifying: male, paternal: བྱ་ཕོ a male fowl, cock-bird; ཝ་ཕོ *wa-pho* male fox. 2. also sbst. a male; and occasionally, a father (not however commonly): ཕོ་མོ male and female; ཕོ་མཚར་པོ handsome man. Applied to animals seems generally to indicate castrated males; but ཕོ་རྟགས *pho-ṛtags* = the male organ of generation, and ཕོ་མཚན id., ཕོ་དབང་ virile power.

ཕོ་གླང་ *pho-glaṅ* फुस् फुस, क्लोमक [the lungs, the bladder]*S*.

ཕོ་རྒོད་པ *pho-ṛgod-pa* उद्धन [raising, elevation]*S*.

ཕོ་ཆེ་བ *pho-che-wa* = ཁེངས་པ *kheṅs-pa* उन्नत noble, exalted.

ཕོ་ཉིད *pho-ñid* अनूचीन [coming after, successive]*S*.

+ ཕོ་ཐག་ཆེ་བ *pho-thag che-wa* 1. = ཁེངས་པ་ཆེ་བ and ཁུར་ཆེ་བ *khur-che-wa* (*M̱ñon.*). 2. = ལྟ་བ་མཐོ་བ *ḻta-wa m̱tho-wa.*

ཕོ་བོ *pho-wo* = སྤུན་རྒན་པ *spun ṛgan-pa* elder brother (*Yig. 11*). ཕོ་བོ་ལྡོང་ *Pho-wo-ḻdoṅ* n. of a clan (*Yig. 7*).

ཕོ་མ *pho-ma* = མ་ཉིང་ཕོ *ma-niṅ-pho* hermaphrodite of the male class (*M̱ñon.*).

ཕོ་མོ *pho-mo* man and woman; male and female. ཕོ་མོ་མེད *pho-mo-meḏ* no difference of sex exists; ཕོ་མོ་ལྷན་ཅིག་ཏུ་གནས་པ terms signifying cohabitation.

ཕོ་མོ་བྱང་ཐང་མཚོ *Pho-mo Byaṅ-thaṅ m̱tsho* a large lake in Tibet on the Bhutan frontier lying between long 90° and 90° 30′E. at an elevation of 16,050 ft.

ཕོ་རྨོངས *pho-ṛmoṅs* the penis.

ཕོ་རྩེད་སྣ་དགུ *pho-ṛtseḏ sna-ḏgu* the nine different sports or feats of man as mentioned in *Ṛtsis-len.*

ཕོ་ཚོད *pho-tshoḏ* acc. to *Jä.* = ཕོ་སོ *pho-so*: ཕོ་ཚོད་མངོན་ཤེས་མ་བྱེད་ཅིག do not boast of prophetic sight.

ཕོ་མཚན *pho-m̱tshan* लिङ्ग masculine gender; the male organ, the penis. In the *Dulwa* ཕོ་མཚན is termed ཡན་ལག་གི་རྣམ་པ and its work is called ལས་སུ་རུང་.

Syn. འདོམས་ཀྱི་སྦ་བ ẖdoms̱-kyi s̱ba-wa; མེ་ཧ་ན me-ha-na; ཧེ་མ་ན་དཔྱད he-ma-na-ḏpyaḏ; དྲན་པའི་ཀ་བ ḏran-paẖi ka-wa; ཕོ་དབང pho-ḏwań; ཆགས་པའི་རྒྱལ་མཚན chags̱-paẖi ṟgyal-m̱tshan; དབང་པོ ḏwań-po; སྨྱོས་བྱེད་ལྕགས་ཀྱུ myos̱-byeḏ ḻcags̱-kyu; མཚན་གཏུན་ཤིང m̱tshan-g̱tun-çiń; འདོམས་ཀྱི་མཇུག་མ ẖdoms̱-kyi m̱jug-ma (M̱ñon.).

ཕོ་ཡན pho-yan and ཕོ་རང pho-rań, also ཕོ་ཧྲང pho-hrań = an unmarried man.

ཕོ་ལྷ pho-lha 1. tutelary deity of a man's right side (*Jä.*). 2. *Cs.*: sir, as polite address.

ཕོ་ཡིག *pho-yig* the male letters of the Tibetan alphabet which are ཀ, ཅ, ཏ, པ, ཙ, &c.; among the thirty letters the first of each group being regarded as a male letter (*Situ. 60*).

ཕོ་ཡོང་བཟའ *Pho-yoń-ḇzaẖ* n. of one of the queens of king *Khri-sṟoń ḻdeẖu ḇtsan* (*Loń.* ༢, *8*).

ཕོ་ལྷ་བ *Pho-lha-wa* or ཕོ་ལྷ་ཐལ་ཆེ or ཐའི་ཇི the family descended from king Miwang Pholha Thaiji, originally occupying the village of འདུས་ཚང in Tsang (*Loń.* ༢, *12*).

ཕོ་ཤན *pho-çan* explained as སྐྱེས་པ་དྲག་པ *s̱kyes̱-pa ḏrag-pa* (*Ṟtsü.*).

ཕོ་སོ *pho-so* one of position; ཕོ་སོ་ཐོན་པ *pho-so thon-pa* = མགོ་ཐོན་པ one who has made himself prominent, distinguished. In *W.* ཕོ་སོ་ཅན proud, haughty.

ཕོ་ཉ *pho-ña* or ཕོ་ཉ་བ *pho-ña-wa* a messenger, deputy, envoy: ཕོ་ཉ་གཏོང་བ *pho-ña gtoń-wa*, ཕོ་ཉ་མངག་པ *pho-ña m̱ñag-pa* to send, despatch a messenger. Also, a spiritual messenger or angel: བདེ་བ་ཅན་གྱི་ཕོ་ཉ *ḇde-wa can-gyi pho-ña* the angel of paradise; གཤིན་རྗེའི་ཕོ་ཉ *gçin-ṟjeẖi pho-ña* the messenger of death; རྒྱལ་པོའི་ཕོ་ཉ *ṟgyal-poẖi pho-ña* ambassador, envoy. ཕོ་ཉ་མོ *pho-ña-mo* 1. दूती, दूतिका female messenger. 2. gen. a གྲོགས་མོ mistress, female friend (*M̱ñon.*). ཕོ་ཉ་གཟིག་གི་སློག་པ་ཅན *pho-ña gzig-gi s̱log-pa-can* a lit. messenger wearing a leopard's skin = ཐག་སྒོས (*S̱man. 350*).

Syn. ཉན་རྣ *ñan-ṟna*; བྱ་མ་རྟ *bya-ma-ṟta*; གཏམ་སྐྱེལ *gtam-s̱kyel*; འཕྲིན་སྐྱེལ *ẖphrin-s̱kyel*; བང་ཆེན *bań-chen*; བང་ཕྱིན *bań-phyin* (*M̱ñon.*).

ཕོ་བརྒྱད *Pho-ḇṟgyaḏ* and ཕོ་དྲུག *pho-ḏrug* a silk scarf for presentation (*S. kar. 179*).

ཕོ་བ *pho-wa* (resp. སྐུ་ཁོག *Cs.*) 1. पेट colloq. the stomach. 2. second cavity of the stomach or the reticulum of ruminating animals (*Jä.*); आमाशय [the receptacle of undigested food, the stomach]*S.* ཕོ་བ་ལྗིད་པ *pho-wa ḻjiḏ-pa* to overcharge the stomach, to clog; ཕོ་བ་ཤོལ་བ *pho-wa çol-wa* to purge, to cleanse; ཕོ་ངན *pho-ńan* a weak stomach; ཕོ་བ་བཟང *pho-wa-ḇzań* a good, sound stomach (*Jä.*).

ཕོ་དྲོད *pho-ḏroḏ* (lit. warmth in the stomach) digestion: ཕོ་དྲོད་མེད་པའི་མི་ལ་ཟས་མི་འཇུ one in whose stomach there is no heat will not be able to digest food (*Sog-ḏpe.*).

ཕོ་བ་གདགས *pho-wa-gdags̱* (अनन्तर) [immediate]*S.*

ཕོ་བ་རིལ *pho-wa-ril* (also ཕོ་བ་རིས or ཕོ་རིས) black pepper.

Syn. ན་ལེ་ཤམ *na-le çam*; ཕོ་བ་རིལ་བུ *pho-wa ril-bu.*

ཕོ་བྲང *pho-brań* प्रासाद palace, family castle; ཕོ་བྲང་འཁོར *pho-brań-ẖkhor* = གྲོང་ཁྱེར a town (*M̱ñon.*). ཕོ་བྲང་འབུམ་འདུགས *pho-brań ẖbum-gdugs̱* n. of a palace built by king *G̱nam-ri sroń-ḇtsan* where under royal order medicinal drugs were assorted for use in Tibet. སྒང་ཏོག་ཕོ་བྲང palace of the Sikkim raja.

ཕོ་བྲང་ཡུམ་བུ་གླ་སྒང *Pho-brań Yum-bu ḵla-s̱gań* the most ancient stone structure of Tibet built by the first king and said to be still kept in some state of preservation by the Dalai Lama's government (*J. Zañ.*).

ཕོ་བྲང་མེ་ཏོག་ཅན *Pho-brañ me-tog-can* the capital of king Rāma. ཆོས་རྒྱལ་ཕོ་བྲང་ *Chos-ṟgyal pho-brañ* ancient capital of Tibet in Yar-lung in Lhokha now in ruins (*Ṟtsii.*).

ཕོ་བཙོག *pho-ḇtsog* or བཙོག་པ *ḇtsog-pa.*

ཕོ་ཚོས *pho-tshos* 1. **अनुमान** [inference, estimate, measurement; one's own estimate of himself, etc.]*S.* མཐོང་ཚོས་སུ་རང་བཟོ་དང་ ཕོ་ཚོད་ཀྱིས་ས་ལམ་གྱི་ཡོན་ཏན (*Khriḏ.*). 2. rouge for the cheeks of ladies.

ཕོ་རོག *pho-rog* colloq for བྱ་རོག *bya-rog* the raven, said to possess the power of foreboding; consequently omens are drawn from its cry. ཕོ་རོག་མིག *pho-rog-mig* (lit. the raven's eye) n. of a medicinal herb (*Vai. ṣñ.*).

ཕོ་ལེན་བྱེད་པ *pho-len byeḏ-pa* transferring of Jongpons from one district to another: རྒྱལ་པོ་གོང་མས་བཀོད་བཞག་མཛད་པའི་རྫོང་སྡོ་རྣམས་ཕོ་ལེན་བྱེད་པ the transfer of *Jongo* officers who were instituted by the former kings (*Ṟtsii.*).

ཕོ་ལོག *pho-log* **विसूचिका** a disease of the stomach resembling cholera if not cholera itself [spasmodic cholera]*S.*: ལོ་ཙཱ་བ་བལ་པོར་ཕོ་ལོག་གིས་ཤི་སྐད the lo-tsāwa having died of cholera in Nepal (*A.*).

ཕོ་ལོང་ *pho-loñ* **कुन्द** [a kind of jasmine]*S.*

ཕོ་ལོང་དེལ *pho-loñ hel* = ཕོ་དབང་ *pho-ḏwañ* (*Jä.*).

ཕོག *phog* 1. v. འཕོག་པ 2. wages, pay, salary; ལོ་ཕོག yearly pay, ཟླ་ཕོག monthly salary, ཉིན་ཕོག daily wages; ཕོག་དཔོན an officer at Shigatse who pays and looks after the maintenance of the Tibetan troops on the Himalayan frontier. 3. pension, gratuitous support. ཕོག་རྒྱར *phog-ṟgyar* allowance in meat, each pound being called རྒྱ་རི *ṟgya-ri* (*Ṟtsii.*). ཕོག་བཟན *phog-ḇzan* or ཕོག་བཟན་པ officers or servants with allowances either in money or in kind; any allowance (*Ṟtsii.*).

ཕོང་ *phoñ*, v. འཕང་བ *ẖphañ-wa*; ཕོང་བ *phoñ-wa* (*Glr.*) for པང་བ *pañ-wa.* ཕོང་གྱུར་བ *phoñ-gyur-wa* **आपन्न** [afflicted]*S.*

ཕོངས་པ *phoñs-pa* **अनय, विपद्** 1. poor, needy, destitute: ཟས་ནོར་གྱིས་ཕོངས་པ destitute of food and wealth; ཆོས་དང་རིག་པས་ཕོངས་པ devoid of religion and intellect; སེམས་ཅན་ཉམས་ཐག་ཕོངས་དགུ the poor and miserable creatures (དགུ *ḏgu* being here sign of plural). 2. poverty, misfortune. ཕོངས་པའི་དུས *phoñs-paẖi dus* **विपत्काल, संगर** [time of danger, evil, calamity]*S.* (*A. K. 1-40*).

ཕོད་ཀ *phoḏ-ka* (or ཕོད་ཁ) = འཆམ་གོས་ཀྱི་རིགས a kind of stage-dress of the lamas; masquerade garment with long sleeves: སྐུ་ལ་ཟ་བེར་གོས་ཕོད་ཀ་བསྣམས་པ he put on a cloak and stage-robe (*Khriḏ. 106*).

ཕོད་ཅན *phoḏ-can* **केतु**; comet. Syn. མཇུག་ཕོད་ཅན *mjug phoḏ-can*; དུ་བ་མཇུག་རིང་ *du-wa mjug-riñ* (*Mñon.*) ཕོད་ཅ་གཟའ *phoḍ-ca-gzaẖ.*

ཕོད་པ *phoḍ-pa* = ནུས་པ, ཐུབ་པ **शक्य** 1. to cope with, to be able, to coerce: འབྲལ་མི་ཕོད་པ་ལྟར་ཡོད་ན་ཡང་ although he was scarcely able to part with; ལྟ་མི་ཕོད I cannot bear to see that. 2. to withstand, be a match for: ཟས་ཞིམ་གོས་བཟང་སུ་ཡིས་ཕོད who can resist good food and fine clothes? |ཕོད་པ་ཅན *phoḏ-pa-can* bold, daring (*Cs.*).

+ **ཕོན** *phon* or ཕོན་པ 1. = ཚོགས་པ **गुच्छ, समूह** bundle, truss, sheaf. 2. = ཆུན་པོ *chun-po* bunch, cluster, umbel; tuft, tassel (*Jä.*); དར་ཕོན *dar-phon*, སྐུད་ཕོན *s̲kud̲-phon* (*Cs.*).

ཕོན་ཆེན *phon-chen* a good deal=མང་པོ much, many (*R̲tsii.*).

ཕོབ *phob* v. འབེབས་པ *h̲bebs̲-pa.*

卐 **ཕོམ་པ** *phom-pa*=བུམ་པ *bum-pa* a pot, jar.

ཕོར་རྙི *phor-r̲ñi* trap, net to catch birds: དེའི་སང་ནུབ་ཕོར་རྙི་ལེགས་པ་གཅིག་གཙུགས་པོ་བཞག་པས next day at evening he laid a fine trap (*R̲dsa. 10*).

ཕོར་པ *phor-pa* सरक; drinking cup or vessel; ལྕགས་ཕོར iron cup, དངུལ་ཕོར silver cup, གསེར་ཕོར golden cup, ཤེལ་ཕོར glass cup, པག་ཕོར barley flour-bowl, སྤྱིན་ཕོར *s̲pyin-phor* glue-pot; ཕོར་ཕྱིས cloth for wiping a cup. ཕོར་རུ *phor-ru*=ཕོར་པ *phor-pa.*

ཕོལ *phol* in *W.* any blister caused by burning. ཕོལ་མིག *phol-mig* 1. a circle, disk. 2. a bad sore, ulcer, boil.

ཕོལ་ཏ *phol-ta*=ཕེན་ཏེ *phen-te.*

卐 **ཕོལ་བ** *phol-wa*=རྟོགས་པ *r̲togs̲-pa.*

ཕོས *phos̲* 1.=ཕོ་ཡིས *pho-yis̲.* 2. pf. of འཕོ་བ *h̲bo-wa.* 3. v. ཤ *ça.*

ཕྱ *phya* ཕྱྭ *phyva* lot, luck, chance, fortune, good luck: ཕྱ་རྒྱབ་པ to cast lots; ཕྱ་བཟང་ཕྱ་ངན good, bad fortune or prognostics (*Cs.*); ནོར་ཕྱ, ཁྲིམ་ཕྱ prognostics relative to property, family, etc., by casting dice; ཕྱ་དང་གཡང lot (good luck) and blessing; ཕྱ་དང་གཡང་འགུག་པ to call forth good luck and blessing, to secure it by enchantment (*Jä.*). ཕྱ་ཀེན་ཙེ *phya-ken tse* one who pretends to know the issue of fighting between gods and demons; a Bon necromancer (*D.R.*). ཕྱ་མཁན *phya-m̲khan*= མོ་བཏབ་མཁན fortune-teller. ཕྱ་ཚན *phya-tshan* the fœces of any infant, new born colt, calf, etc., that died immediately after sucking milk, and used as an augury: ཕྱ་ཚན་གྱིས་དུག་ནད་སེལ. The expression ཕྱའི་གཏོ་སྤྱད *phyah̲i g̲to-s̲pyad̲* occurs in གཤེན་རབ་ཀྱི་རི་རབ་ཀྱི་རྩེ་མོར་ཕྱའི་གཏོ་སྤྱད་ལ་གཤེགས་སོ (*D.R.*).

ཕྱྭ་འཕྲིན་ནོར་བུ་མཆག་རྒྱལ *Phyva-h̲phrin nor-bu m̲chag-r̲gyal* (གཡང་འགུགས་ཀྱི་དཔེ) n. of a Bon work to hear which brings good luck and fortune (*R̲tsii.*).

ཕྱ་ར *phya-ra* door-curtain of yak-hair cloth.

+ ཕྱ་ལེ་བ *phya-le-wa*=ཁོད་མཉམ་པ fine, smooth refined, pleasant: ཕྱ་ལེ་བ་མ་ཡིན་པ=ཁྱོད་མི་མཉམ་པ *khyod̲ mi-m̲ñam-pa* not smooth-going, rough.

ཕྱ་སངས་ཧོལ་ལ་འཐེན *Phya-sañs̲ H̲ol-la-h̲then* n. of a son of *G̲yen-sañs̲ phya-la h̲then* (*G. Bon. 23*).

ཕྱག *phyag* भुज, पाणि is the resp. word for ལག the hand; and from the use made of the hand in salutation by orientals, the word has also come to mean: salutation and reverence. ཕྱག་གོང back of hand, ཕྱག་ངར the wrist, ཕྱག་མཐེབ the thumb, all resp. terms. ཕྱག་དང་པོ་ལ at the first salute; ཕྱག་གྲངས་མེད་བཅས with unnumbered compliments; ཕྱག་བྱེད་པ, ཕྱག་མཛད་པ to pay one's respects, to salute; བརྐྱང་ཕྱག salutation by prostrating the body on the ground; བསྐུམ་ཕྱག salutation by bending the body and touching the ground with the head: ཕྱག་ཕེབས welcome! ཕྱག་ཕེབ་གནང་གཅིག is form of welcome by a host on arrival of a guest; ཕྱག་ཕེབས་སུ་གནང id.; ཕྱག་གྱེང་འགྱེལ *phyag-gyeñ h̲gyel* or ཕྱག་གྱང་འགྱེལ *phyag-gyañ h̲gyel* suddenly falling on the ground (like the falling of a dilapidated wall) to make salutation: སློབ་པ་ཤ་ཀྱ་ཡོད་པའི་དཀྱིལ་དུ་ཕྱག་གྱེང་འགྱེལ་བ་བཞིན་དུ་མཛད་དོ in the midst of his pupils he saluted (him) by falling down on the ground (*A. 23*).

ཕྱག་མཁར *phyag-m̱khar* (resp. for མཁར་བ) handstaff.

ཕྱག་འཁུར *phyag-ẖkhur W.*=ཕྱག་རྟེན.

ཕྱག་རྒྱ *phyag-ṟgya* मुष्टि, मुद्रा [the clenched fist, seal]*S.* 1. resp. for རྒྱ a seal; ཕྱག་རྒྱ་འདེབས་པ *phyag-ṟgya ẖdebş-pa* to seal, to confirm by a seal. 2. a sign or manual gesture; the manner in which the hand and fingers are held by Buddhist saints and lamas when performing certain religious ceremonies or mystical rites; also, symbolic devotional ceremonies by *Tantrik* priests. ལུས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ when making offerings to a deity, term for the peculiar gestures and signs of the hands and fingers. These are different in exhorting, or threatening or in binding a deity to perform some religious duty in the names of Buddhas and Bodhisattvas; and those who are adepts in such mystic signs are said to be able to exercise great power over spirits. It is believed that སྔགས *sṅagş*, ཕྱག་རྒྱ and ཏིང་ངེ་འཛིན (*mantra*, *mudrā* and *samādhi*) are equally efficacious when they are properly uttered or performed. ངག་གི་ཕྱག་རྒྱ the *mudrā* of speech consists in using mystical language and signs; ཡིད་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ the *mudrā* of the mind is meditation on the deity.

ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ I: *phyag-ṟgya chen-po* महामुद्रा is said to be a figurative designation under the *Mādhyamika* doctrine, indicating a mode of attaining *Nirvāṇa* by highly mystically-developed devotees while indulging in sexual embrace; the woman so embraced is called གསང་ཡུམ (private *sakti*). Likewise this sexual ecstasy is termed ཕྱག་རྒྱ་མ *phyag-ṟgya-ma* or ལས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ *las-kyi-phyag-ṟgya* कर्म्म मुद्रा, महामुद्रा.

ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ II: is decribed in both Sûtra and Tantra. 1. ཕྱག་རྒྱའི་དབྱེ་བ་བླ་ན་མེད། ཆོས་དང་ལས་དང་དམ་ཚིག་དང་ཕྱག་རྒྱ་ཆེན་པོ་ཞེས་བརྗོད་དོ the special meaning of *Mahāmudrā* is *Anuttara*, the supreme and absolute doctrine; it is described as the knowledge of *Dharma Karma* (its practice) and the vows. 2. according to the *Tantra*: ཕྱག་ནི་སྟོང་པའི་ཡེ་ཤེས་ཏེ། རྒྱ་ནི་འཁོར་བའི་ཆོས་ལས་གྲོལ། ཆེན་པོ་ཟུང་དུ་འཇུག་པ་སྟེ *Phyag* signifies the knowledge of *Çûnyatā*, while *Ṟgya* conveys the meaning of liberation from worldliness; and *chen-po* signifies both these important functions being brought together. This occult Buddhism was first taught in India by Padma-vajra (the senior), Saraha, Nāgārjūna, Ri-khroḏ ḏwaṅ-phyug, Maitripa, etc., and afterwards it was taken into Tibet by the Tibetan sages such as Marmije, S̱gam-po, Phag-gru, Sakya Pan-chen and others (*J. Zañ.*). ཕྱག་རྒྱ་མ *phyag-ṟgya-ma* मुद्रा [a posture of the hands or feet in the practice of *Yoga* or meditation]*S.* But v. preceding paragraph. ཕྱག་རྒྱས་མནན་པ *phyag-ṟgyaş m̱nan-pa* to overcome evil-spirits by gesticulations; ཕྱག་རྒྱས་འགྲོལ་བ *phyag-ṟgyaş ẖgrol-wa* to set them free, by dissolving the charm (*Jä.*).

ཕྱག་ཆ *phyag-cha* any manual tool or implement, resp. for ལག་ཆ. ཕྱག་ཆས *phyag-chaş* instruments (symb. of attributes) carried in the hand, or used in performing religious dances, cf. ཕྱག་མཚན.

ཕྱག་མཆོད *phyag-m̱choḏ* for ཕྱག་དང་མཆོད་པ་བྱེད་པ salutation and worshipping.

+ ཕྱག་བརྙན *phyag-ḇṟñan*=འཁོར་གཡོག *ẖkhor-gyog* परिवार attendants, retinue.

ཕྱག་སྙིགས *phyag-şñigs*=ཕྱག་གདར, གད་སྙིགས *gaḏ-şñigs* (*Ñag. 38*).

ཕྱག་རྟགས *phyag-ṟtagş* 1. resp. for ལག་རྟགས *lag-ṟtagş* sign of the hand, impression of a blackened finger in the place of a seal. 2. in Sikkim. hand-token, *i.e.*, a present (*Jä.*).

ཕྱག་རྟེན *phyag-ṟten*=ཕྱལ་བ, ཕྱ་རྟེན सन्देश present, souvenir with letter (*M̱ñon.*). ཕྱག་བརྟེན *phyag-ḇṟten* सन्देश [orders, instruction, message]*S.*

ཕྱག་དམ *phyag-dam* a seal.

Syn. དམ་ཕྲུག *dam-phrug*; ཐེའུ་ཙེ *theẖu-tse* (*M̱ñon.*).

ཕྱག་དར་པ *phyag-dur-pa* a sweeper, duster; ཕྱག་དར་གྱི་ཕུང་པོ or ཕྱག་དར་ཁྲོད पांशुकूल dust-heap; ཕྱག་དར་གྱི་ཁྲོད་ཀྱི་ཆོས་གོས or ན་བཟའ vestment or cowl of a mendicant monk patched with rags gathered from rubbish heaps. ཕྱག་དར་ལེགས་པར་བྱས་པ *phyag-dur leys-par byaş-pa* सुशोधनकृत [rendered clean or pure, swept well, cleansed well]*S.* ཕྱག་བདར *phyag-ḇdar*=གད་དར་བྱེད་པ संस्कार clearing from dust, dusting, making a thing clean: བྱི་དོར་གྱི་ལས *byi-dor-gyi laş* the work of cleansing, sweeping, dusting (*Ńag. 38*).

ཕྱག་དེབ *phyag-deb* occurs in སྙན་འབེབས་ཞུས་པ་ཕྱག་དེབ་ལ (*Ṟtsii.*).

ཕྱག་རྡོར *Phyag-ṟdor* or ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ *Phyag-na ṟdo-ṟje* also called ལག་ན་རྡོ་རྗེ *Lag-na ṟdo-ṟje* वज्रपाणि the *Bodhisattva* Dorje Chang or Vajra-pani in his wrathful manifestation, the chief of Tantrik deities.

Syn. གསང་བའི་བདག་པོ *g̱sañ-waẖi ḇdag-po*; གསང་བ་འཛིན *g̱sañ-wa-ẖdsin*; ལག་ན་རྡོ་རྗེ་གསང་བའི་རྒྱལ *lag-na ṟdo-ṟje g̱sañ-waẖi-ṟgyal*; རྡོ་རྗེ་དབང་ཕྱུག *ṟdo-ṟje ḏwañ-phyug*; རྡོ་རྗེ་ཅན *ṟdo-ṟje-cañ*; མཐུ་སྟོབས་བདག་པོ *m̱thu-ştobş ḇdag-po* (*M̱ñon.*).

ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ་གོས་སྔོན་ཅན *Phyag-na ṟdo-ṟje goş-şñon-can* (གནོད་སྦྱིན་དྲག་པོ་ཆེན་པོ་རྡོ་རྗེ་མེ་ལྕེ) n. of one of the most terrific manifestations of Vajra Pāni; his body being said to be then 260,000 *yojana* high. In his right hand he carries a flaming pointed *vajra* (thunderbolt), in his left hand he holds the king of eagles; eight huge snakes coiled round his arms and feet serve him for bangles; six thousand tiger skins sewn together form his garment. He prostrates himself before Buddha and prays that he may gain perfection. ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེའི་མཚན་བརྒྱད་པ, གཟུངས་སྔགས་དང་བཅས་པ one hundred and eight epithets of Vajra Pāni together with *Dhārani* (contained in *K. g.* ཕ, *73*).

‡ ཕྱག་ན་པད་མ *Phyag-na paḏ-ma* पद्मपाणि an epithet of Avalokites'vara (*Yig. k. 5*).

ཕྱག་དཔུང་ *phyag-ḏpuñ* resp. for arm.

ཕྱག་དཔེ *phyag-ḏpe* resp. for དཔེ་ཆ *ḏpe-cha* a hand-book, book in general.

+ ཕྱག་སྦལ *phyag-şbal* 1.=བཙོན་ཁང་ prison house. 2. resp.=ཕྱག་གོང་ (*Cs.*).

ཕྱག་ཕྱི *phyag-phyi*=ཞབས་ཕྱི *shabş-phyi* attendant, man-servant; ཕྱག་ཕྱི་བྱེད་པ *phyag-phyi-byeḏ-pa* to be a servant. ཕྱག་ཕྱི་ལ *phyag-phyi-la* or ཕྱག་ཕྱིར་འབྲེང་བ *phyag-phyir ẖbreñ-wa* to be a follower (of a lama); train of servant, retinue (*Jä.*)

ཕྱག་ཕྱིག *phyag-phyig* 1. a very large numeral; ཕྱག་ཕྱིག་ཐལ་ཐུག་སལ་སལ (*Ya-sel. 57*). 2. फेल [remnants of food, a small portion]*S.*

ཕྱག་བྲིས *phyag-briş* resp. hand-writing, manuscript; but gen.=a letter: བརྩེ་བའི་ཕྱག་བྲིས your kind letter, your friendly correspondence.

ཕྱག་འབུལ *phyag-ẖbul* resp. gift, present.

ཕྱག་འབྱོར *phyag-ẖbyor*=ཕྱག་སོན *phyag-son.*

ཕྱག་མ *phyag-ma* संमार्जनी broom, duster, mop.

ཕྱག་སྨན *phyag-şman* 1. resp. for སྨན *şman*. 2.=ཕྱག་རྟེན *phyag-ṟten.*

ཕྱག་ཚང་ *phyag-tshañ*=མ་ཆེན सूपकार a cook: གཡོས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ཀུན་ལ་མཁས། དེ་ནི་ཕྱག་ཚང་ཡིན་པར་བཤད

he who knows the science of cooking is said to be a cook (*Cān.*).

ཕྱག་འཚལ་བ *phyag-tshal-wa* नमः bowing down, profound salutation (*A. K. 1-2*). The erroneous Budh. etymology is: ཕྱག= sweeping out all defilements and འཚལ་བ= begging for virtue and blessing; in making prayers or reciting *mantras* one should bend his head respectfully and then prostrate himself on the ground (*Spyod. 17*). ཕྱག་འཚལ་ལོ *phyag-ḥtshal-lo* नमः I salute.

ཕྱག་མཛོད *phyag-mdsod* one in whose hand the treasury is; a treasurer.

Syn. མཛོད་པ *mdsod-pa*; ནོར་གཉེར *nor-gñer*; བང་མཛོད་པ *baṅ-mdsod-pa*; ནོར་སྐྱོངས *noa-ṣkyoṅṣ*; ནོར་བསྲུངས *nor-bsruṅṣ*; ནོར་གནས་པ *nor-gnaṣ-pa*; མཛོད་འཛིན *mdsod-ḥdsin* (*Mṅon.*).

ཕྱག་རྫས *phyag-rdsaṣ* resp. for ནོར་རྫས *nor-rdsaṣ*.

ཕྱག་ཞབས *phyag-shabṣ* resp. for རྐང་ལག *rkaṅ-lag* (*Schtr.*).

ཕྱག་འོས *phyag-ḥoṣ* पूज्य worthy of salutation, worshipful.

ཕྱག་ར *phyag-ra* prob. for ཕྱག་གྲ *phyag-gra* privy, water-closet. In *W.* also ཕྱག་ས *phyag-sa*.

ཕྱག་ལན *phyag-lan* reply, the return for a salutation, reciprocal greeting.

ཕྱག་ལས *phyag-laṣ*=ཕྲིན་ལས *phrin-laṣ* resp. for ལས work, business.

+ ཕྱག་ལས་ཁོམ *phyaṣ-laṣ khom* resp. for ར་རོ་བ *ra-ro-wa*.

ཕྱག་ལེན *phyag-len* resp. for ལག་ལེན practice, excercise, also ceremony.

ཕྱག་སེན *phyag-sen* resp. for སེན་མོ nails.

ཕྱག་སོན *phyag-son*=ཕྱག་འབྱོར receipt of cash, cash in hand (*Yig. k.*).

ཕྱག་སྲོལ *phyag-srol* law, regulation; tradition (*Jä.*).

ཕྱག་ལྷམ *phyag-lham* a kind of slipper which the Buddhist monks in ancient India were permitted to wear: དགེ་སློང་གཅིག་ཡན་ཆད་ཕྱག་ལྷམ་འབྲིང་མིག་མ་གསོལ་བ only the དགེ་སློང་ and those above him may wear slippers with a hole at the centre (*A. 22*).

ཕྱང་ངེ་བ *phyaṅ-ṅe-wa* 1. hanging down; (acc. to *Cs.*, འཛོལ་ལེ་བ). 2. क्षाम slender, slight-made; acc. to *Sch.*, straight or stretched (*Jä.*). See འཕྱང་བ *hphyaṅ-wa*.

ཕྱང་ཆད *phyaṅ-chad*=ཐག་ཆད certain, sure, decided.

ཕྱང་ཕྲུལ *phyaṅ-phrul* आभरण necklace; pendant ornaments (*Mṅon.*).

ཕྱང་ཡར *phyaṅ-yar*=འཕྲིན་ལས *hphrin-laṣ*.

ཕྱད་པར་ལུང་སྟོན་པ *phyad-par luṅ-ṣton-pa* घचुष व्याकरण [uncurtailed explanation or exposition]*S*.

ཕྱད་ཕྱོད *phyad-phyod* or ཕྱད་དེ་ཕྱོད་དེ adv. descriptive of uncertainty of movement, *e.g.*, not going by the straight path: རྟ་ལ་བཞོན་ནས་ཕྱད་ཕྱོད་ཡང་ཡོང་དུ་འགྲོ་ཞིང་ riding on a horse going this way and that way. ཕྱད་ཕྱད *phyad-phyad* awkward gambols, clumsy attempts at dancing (*Jä.*).

ཕྱད་པ *phyad-pa* also འཕྱད་པ *hphyad-pa* constant, firm, persevering. ཕྱད་པར *phyad-par* always, continually, perpetually.

+ ཕྱན་པ *phyan-pa*=རྒྱུན་པར་ཡང་ཡང་འཁོར་ continually revolving; uninterrupted revolution.

ཕྱམ *phyam* धरणी; also ཕྱམ་དྲིགས the resting beam of a staircase or ladder. Also: prop, bracket, mortice: ཕྱམ་སྣས *phyam-ṣṅaṣ* the transverse ledges on which rafters of a roof rest. ཕྱམ་གྱི་སྤྱི་རྟེན *phyam-gyi ṣpyi-rten* कूट projecting bracket.

ཕྱམ་ཕྱད *phyam-phyaḏ* = མཉམ་ཉིད *m̱ñam-ñiḏ* state of evenness; equality.

ཕྱར་བ *phyar-wa* to let float, hoist (a flag).

Syn. སྒྲེང་བ *șgreń-wa*; སློངས་པ *șlońș-pa*. (*M̱ńon.*).

ཕྱར་ཁ *phyar-kha* blame, affront, insult.

ཕྱར་ཕྱུར *phyar-phyur* (གྲངས) खवर n. of a large numeral (*Ya-sel. 56*).

ཕྱར་གཡེང་ཅན *phyar-gyeń-can* (འདུ་འཛི་ལ་དགའ་ཞིང་རྣམ་གཡེང་ཆེ་བ) given up to enjoyment of worldly happiness.

+ **ཕྱལ** *phyal* = སྐུ་ཡི་ལྟོ་བ *șku-yi ḻto-wa* belly, stomach (*Cs.*). ཕྱལ་ཕྱང་ངེ *phyal-phyań-ńe* or ཕྱལ་མོ *phyal-mo* prominent or hanging paunch.

ཕྱལ་ཕྱེལ *phyal-phyel* n. of a large number: ཕྱལ་ཕྱེལ་ཁྲིད་ཁྲུད་ཐར་ཐེར་དང་ཕྱི་བཀན་དུ་ཉལ་བ (*Ya-sel. 56*).

ཕྱལ་ཕྱོལ *phyal-phyol* नमस् [bowing down]*S.*; ཕྱལ་ལེ་བ *phyal-le-wa* = མཉམ level, prostrate.

ཕྱི *phyi* 1. adv. behind, backwards: ཕྱི་བཀན་དུ་ཉལ་བ to lie on one's back; ཕྱི་འགྲོ་རྒྱབ་པ *phyi-ẖgro ṟgyab-pa C.*, to retreat, to walk backwards quickly; ཕྱི་ན behind; ཕྱི་ནས from behind; but see also under 3. below. ཕྱི་འགྲི་བ to walk behind; ཕྱི་ལྷག a back-hand blow; ཕྱི་མིག་ལྟ་བ to look behind, also ཕྱི་མིག a backward look; ཕྱི་རྟིང་ the heel. 2. or ཕྱི་ལ *phyi-la* after, afterwards, adv. of time; སྔ་ཕྱི earlier and later, also former and latter; ཕྱི་འཕེལ subsequent increase; དུས་ཕྱི་བཞིན་ན at a later period, sometime afterwards (*Dzl.*); དེའི་ཕྱི་ཉིན་ལ on the following day (*Jä.*). 3. also ཕྱི་ན, outside; ཕྱིའི the outer; ཕྱི་ཡི་སོ་ནམས husbandry, farming (*Glr.*); ཕྱི་ཡི་རྒྱ་མཚོ the outer sea, the ocean; ཕྱི་ཡི་མི people from abroad, foreigner strange people; ཕྱི་ཡུལ foreign land; མགྲོན་ནམ་ཕྱི་མི་དག་འོངས་ན (when) either guests or strangers have come; ཕྱི་ནས་ནང་ལ་ཞུགས་སོ came indoors from without; ཕྱི་དགྲ *phyi-ḏgra* foreign enemy; ཕྱི་རྒོལ *phyi-ṟgol* परवादिन् adversary, antagonist (in a lawsuit or controversy); ཕྱོགས་ཕྱི་མ *phyogș-phyi-ma* id.

ཕྱི་ཐག *phyi-thag* in future, eventually, afterwards, in remote future (*H̱brom.* ཀ, *8*). ཕྱི་ཐག་རིང་པོ = ཚེ་ཕྱི་མ future life: ཕྱི་ཐག་སྙིང་པོ་མ་མཐོང་གནས་འདིར་བསྡད། resided here not having seen anything that would profit (him) in the next life (*A. 6*).

ཕྱི་ཐན *phyi-than* a threat, menace.

ཕྱི་དར *phyi-dar* later development: ཕྱི་དར་གྱི་དུས period of later development or diffusion: ཕྱི་དར་སྔར་དར *phyi-dar șńar-dar* earlier introduction of Buddha and its later development.

ཕྱི་དྲོ *phyi-ḏro* or ཕྱི་རོ *phyi-ro* अपराह्ण; colloq. "*phi-ro*," the evening: ཕྱི་དྲོ་སྔ་དྲོའི་དུས་དྲུག་ཏུ during the six times between morning and evening (*Zam. 4*).

ཕྱི་བདར་བྱེད་པ *phyi-ḇdar byeḏ-pa* is explained as གང་སྙིགས་སོགས་ཕྱགས་ནས་གཙང་མ་བཟོས་རྒྱུ to make clean by sweeping away whatever is filthy (*Ńag. 38*).

ཕྱི་ནང་ *phyi-nań* 1. the outside and inside; ཕྱི་ནང་བསྒྱུར to turn inside out; ཕྱི་ནང་གཉིས་ཀ་སྨིན་པ ripe both as to the outside and inside. ཕྱི་པའི་ཕྱི་གཙང་, ནང་པའི་ནང་གཙང Hindus clean outside, Buddhists pure inside;—so say the Buddhists of Ladak. ཕྱི་ནང་གཙང་ pure as to thought and action; ཕྱི་ནང་བར་གསུམ the three inner outer and intermediate (provinces, etc.). 2. inside: ཕྱི་ནང་དུ་རྒྱངས་ཏེ *phyi-nań-du ṟgyańș-te* calling in from outside:

ལྷམ་ཐོར་ག་ཤེགས་པ་ཞིག་ཕྱི་ནང་ཀྱུངས་ཏེ calling inside one who had gone on to the roof (*A. 113*). ཕྱི་ནང་མིན *phyi-nañ-min* **अनभ्यन्तर** [not in the interior, *i.e.*, an outsider]*S.*

ཕྱི་ནས *phyi-naṣ* 1. in future, in time to come, later on; from outside. 2.= རྗེས་ནས *ṟjeṣ-naṣ* again, subsequently (*A. K. 1-6*). ཕྱི་ནས་གདུང་ *phyi-naṣ-gduñ*= འགྱོད་པ *ẖgyoḏ-pa* repentance (*M̱ñon.*).

ཕྱི་ནུར *phyi-nur*= ཕྱི་འཐེན *phyi-ẖthen* (*Yig. 83*). ཕྱི་ནུར་མེད་པ *phyi-nur meḏ-pa* or ཕྱི་ནུད་མེད་པ *phyi-nuḏ meḏ-pa* without fail.

ཕྱི་ཕྱག་བྱེད་པ *phyi-phyag byeḏ-pa* to request for the last time; to bid farewell, to take leave.

ཕྱི་འཕྲོད *phyi-ẖphroḏ* **सायाह्न** [the evening]*S.*

ཕྱི་བ *phyi-wa* 1. in colloq. "*chi-phi*" the large marmot found throughout Tibet. 2. v. འབྱི་བ *ẖbyi-wa.*

ཕྱི་པུར *phyi-pur* a kind of ornament, similar to ཕན.

ཕྱི་མ *phyi-ma* see also ཕྱི་མོ *phyi-mo* 1. **आयत्यां** later, subsequent, following: སྔ་མ་མ་ཞུ་ཕྱི་མ་ཟ་བ not having digested the first (meal), to eat additional quantities; ཕྱི་མ་རྣམས the later ones, the modern; ཉལ་བའི་ཕྱི་མ *ñal-waẖi phyi-ma* the last going to bed. 2. **आगामी, अवर** the posterior. ཕྱི་མ་ཕྱི་མ *phyi-ma phyi-ma* each following one, every one consecutive in a series (*Jä.*). ཕྱི་མའི་མཐའ *phyi-maẖi-m̱thaẖ* **अपरान्त** [western border, extreme end]*S.* ཕྱི་མའི་དུས *phyi-maẖi-duṣ* **पश्चात्काल, सम्पराय** [future or after-time]*S.*

ཕྱི་མོ *phyi-mo* 1. grand mother. 2. **सूक्ष्म कला** [small particle]*S.* 3. late, as adv. or adj.; also, last, the latest, as sbst. ཕྱི་མོར་འགྱུར་བ to have become late; ཕྱི་མོ་རྣམས those who came last; colloq. ཁོ་རང་རྟག་པ་རེ་ཞིག་ཕྱི་མོ་སླེབས *kho-rañ ṟtag-pa-re-shig phyi-mo ṣlebṣ* he always arrives late. In *W.* and Sikkim sounds "*phi-mo.*"

ཕྱི་བཞིན *phyi-ḇshin* or ཕྱིར་བཞིན adv. and postp. after; ཕྱི་བཞིན་འགྲོ་བ, འབྲང་བ to pursue; also a follower; ཕྱི་བཞིན་ཕྱིན་པ, འོང་བ, འགྲོ་བ to go after, etc. ཕྱི་བཞིན་ཕྱི་བཞིན *phyi-ḇshin phyi-ḇshin* = རྗེས་རྗེས་སུ (*M̱ñon.*). ཕྱི་བཞིན་འབྲང་བའི་དགེ་སྦྱོང་ *phyi-ḇshin ẖbrañ-waẖi ḏge-ṣbyoñ* **अनुश्रमण** [an attendant S'ramaṇa, one resembling a S'ramaṇa]*S.*

ཕྱི་རབས *phyi-rabṣ* the later generation, posterity.

ཕྱི་རིག་པའི་བོན་སྡེ་གསུམ *phyi rig-paẖi bon-de gsum* the three sûtras of Bon in reference to their outer doctrine:—(1) ཀྱི་གཏོ་འབུམ་ནག་པོ། (2) རིན་ཆེན་གྱི་ཀུན་འབུམ་ཁྲ་བོ། (3) གཙུག་ལག་གི་དཔལ་འབུམ་དཀར་པོ. These three are said to have been delivered by Shenrab on the top of Sumeru mountain to king *Koñ-tse H̱phrul.*

ཕྱི་རིམ *phyi-rim*, in Pāli **वाहिर पट्टिक** outer-zone.

ཕྱི་རོལ *phyi-rol* the outer side, outside. མལ་གྱི་ཕྱི་རོལ the outside of the bed (*Glr.*); ཕྱི་རོལ་ན—ཏུ,—ནས are adverbs equiv. to ཕྱི་ན, ཕྱི་རུ, ཕྱི་ནས outside, out of doors, from without; also occur as postp. on the outside of, etc. In mysticism: གདོན་བགེགས་ཕྱི་རོལ་ཏུ་འཛིན་པ to believe goblins and demons to be really existing in the outer world. ཕྱི་རོལ་པའི་དབང་པོ་ལྔ *phyi-rol-paẖi ḏwañ-po ḻña* the five external members of the body which are: ལག་པ hand, རྐང་པ the legs, འཕོ་བ the belly, འདོམས privities, ངག the speech. ཕྱི་རོལ་གྱི་དོན་ཡོད་པར་སྨྲ *phyi-rol-gyi don yoḏ-par-ṣmra* **बाह्यार्थवादी** [a class of Buddhist philosophers who maintained that the external world was real]*S.* ཕྱི་རོལ་པ *phyi-rol-pa* or ཕྱི་པ *phyi-pa* a non-Buddhist, more particularly a Brāhmanist;

ཕྱི་རོལ་པའི *phyi-rol pa̱hi* or ཕྱི་པའི་ཆོས *phyi-pa̱hi chos̱* the doctrine of the non-Buddhists.

ཕྱི་ལག་ནག་ནང་འབྲེལ་བ *phyi-lag nañ-ẖbrel-wa* to have confidential conference, to discuss any matter without letting the public know it.

ཕྱི་ལེབ *phyi-leb* a felt rug (*Ṟtsii. 46*).

ཕྱི་ཤོས *phyi-ços̱* पश्चिम behind, later, latest.

Syn. རྗེས་མ *ṟjes̱-ma*; རྟིང་མ *ṟtiñ-ma* (*M̱ñon.*). v. ཕྱི་མ *phyi-ma.*

ཕྱི་བཤོལ *phyi-ḇçol*=ཕྱིར་ལོག་རྒྱབ་པ *phyir-log ṟgyab-pa* (*Ya-sel. 31*).

ཕྱི་ས *phyi-sa*=མི་གཙང་མ विट् excrements: མི་གཙང་ཕྱི་ས་ཕྱི་རོལ་དོར unclean things and ordure throw out (*Zam. 4*); རྗེས་སུ་ཕྱི་ས་ཟ་བ་དང་ afterwards (it was their lot) to eat dung (*Dug. 10*).

ཕྱིང་པ *phyiñ-pa* (བལ་གྱི) नमत, कम्बल्य [the quantity of wool necessary for making a blanket]*S.*; felt much used by Dokpa nomads of Tibet for tents and carpets. ཕྱིང་འདུད་པ *phyiñ-ẖduḏ-pa* to make felt, to mill (*Sch.*); ཕྱིང་གུར *phyiñ-gur* felt tent, a Dokpa hut; ཕྱིང་སྟན *phyiñ-s̱tan* felt-carpet.

ཕྱིང་དཀར་བ *Phyiñ-ḏkar-wa* n. of a place in Tibet; ཇོ་བོ་ཕྱིང་དཀར་པ n. of an image of Buddha of that place (*Ṟtsii.*).

ཕྱིང་བྱ་སྟག་རྩེ་རྫོང *Phyiñ-bya S̱tag-ṟtse ṟdsoñ* n. of a district in Lhokha near *Ṟphuñ-ṟgyas̱* (*Loñ.* ༢, *14*).

ཕྱིད *phyiḏ* after, following; ཕྱིད་ཉིན *phyiḏ-ñin* the day after to morrow (*Cs. Jä.*).

ཕྱིད་པ *phyiḏ-pa* 1.=འདང་བ to suffice, to be sufficient: ལྟོ་གོས་མི་ཕྱིད *ḻto-gos̱ mi-phyiḏ* food and dress were not enough, did not suffice; ཚེ་ཕྱིད་པ *tshe-phyiḏ-pa* to suffice life, to sustain life. 2. to freeze, become frozen: བྱང་གི་མཚོ་རྣམས་ཕྱིད་བྱུང་ *byañ-gi m̱tsho-rnams phyid-byuñ* the northern lakes have become frozen.

ཕྱིན་པ *phyin-pa* 1. (इत, गम to go), set out: ལམ་དུ་ཕྱི་ཡུལ་དུ་ཕྱིན་པ *lam-du phyi-yul-du phyin-pa* gone on a journey; ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ gone to the country, gone to the other side of the sea, done thoroughly: གལ་ཏེ་ཁྱིམ་དུ་ཕྱིན་པ་ན if I go into the house (*A. K.*). 2. to reach, come to, arrive at: མི་ལ་འདི་རུ་ཕྱིན་ནམ་ཞེས་འདྲིས་སོ has Mila arrived here—thus they asked; ཆུ་དེ་ཤིང་གི་སྟེང་དུ་ཕྱིན་ནས་པདྨའི་མེ་ཏོག་ལྡིང་སོང་ *chu-de ciñ-gi steñ-du phyin-nas padma̱hi me-tog ldiñ soñ* when the water had reached above the tree the lotus-flower floated. མཐར་ཕྱིན་པ to reach the end, to complete; also a perfected one, a saint: སྒོམ་པ་གསུམ་མཐར་ཕྱིན་པའི་བརྡར as a sign of having completed the three stages of meditation.

ཕྱིན *phyin* 1. that which is to arrive, what is subsequent: ཕྱིན་ཆད *phyin-chaḏ* later, hereafter; ཕྱིན་ཆད་སྡོམ *phyin-chaḏ s̱dom* bound over for the time to come; ཕྱིན་ཆད་དེ་ལྟར་མ་བྱེད་ཅིག henceforth do not act like that; ད་ཕྱིན་ཆད from the present moment, from henceforth; དེ་ཕྱིན་ཆད since, since that time, ever since. 2. for ཕྱི outside (*Jä.*) ཕྱིན་རྩིག་པ་མེད་དེ as there was no wall outside; ཕྱིན་དགྲ *phyin-ḏgra* a foreign enemy (*Glr.*); ཕྱིན་ལས *phyin-las̱* outside business, foreign affairs.

ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ *phyin-ci log-pa* विपर्य्यास, विपतित, विगुण that which is false or deceptive or mistaken; ཕྱི་ཅི་ལོག་གིས་བསླད་དེ *phyi-ci log-gis̱ s̱laḏ-de* corrupt, depraved by perversity (*Dzl.*); ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ *phyin-ci ma-log-pa* it is a fact; བདེན་པ་ལྟ་བ་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ correct view, opinion (*Pth.*); བློ་ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ with a never-erring mind (*Mil.*) (*Jä.*); སེམས་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ a perverted mind; ལྟ་བ་ཕྱིན་ཅི་ལོག་པ false view or doctrine; ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ incontrovertible (*K. d.* ཙ, *47*). ཕྱིན་ཅི་ལོག་བརྗོད *phyin-ci log-ḇrjoḏ* blasphemy; syn. སྨད་པའི་ཚིག *şman-paẖi-tshig*, བསྐུར་བ་འདེབས *ḇşkur-wa-ẖdebş* (*M̱ñon.*).

ཕྱིན་ཕྱོད *phyin-phyoḏ* (གྲངས) n. of a numeral.

ཕྱིར *phyir* adv. again, back: ཕྱིར་འདོང་བ to return [1. adv. back, towards the back, behind; ཕྱིར་འོང་བ to come back, to return (*Dzl.*); used in a special sense rel. to re-birth: ལན་གཅིག་ཕྱིར་འོང་བ once to return (to this life); ཕྱིར་འདུག་པ to remain behind, at home (*Dzl.*); ཕྱིར་འཇོག་པ to leave behind, at home, to lay aside, to lay up (*Dzl.*); again (rursus), ཕྱིར་ལང་བ to get up again, after having fallen; ཕྱིར་ལྡོག་པ *phyir-ḻdog-pa*, ལོག་པ to come back again, to return; ཕྱིར་ལྡོག་པའི་ལམ *phyir ḻdog-paẖi lam* the way back, the return (*Dzl.*); ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ *phyir mi-ḻdog-pa* the not taking place of relapses, the prevention of them (*Lt.*); ཕྱིར་ཟློག་པ *phyir-zlog-pa* to bring back, to draw off, to divert from; ཕྱིར་སོས་པར་འགྱུར་བ to return to life; ཕྱིར་སངས་ནས having recovered (*Dzl.*); ཕྱིར་མ་ལ་སྨྲས་པ he replied to his mother (*Dzl.*); ཕྱིར་ཁོག་སྐྱོན་པ to make one ride backward with the face to the horse's tail. 2. postp., *e.g.*, behind, after: ངའི་ཕྱིར་ཁྱེ་འགྲོ (*Pth.*) will you follow me?] from *Jä.*

ཕྱིར II: बहिः outside, forth, out; ཕྱིར་ལ from an interior to an exterior place, ཕྱིར་བསྐྲད་པ to cast out; ཀུན་ཕྱིར་འཐོན་ཏེ all coming forth; ཕྱིར་འབྱུང་བ to come out; ཕྱིར་སྐྱུར་བ *phyir-şkyur-wa* to cast out, ཕྱིར་བཟླན་ནས turned inside out (the lining of a coat) (*Glr.*); ཁང་པ་ལས་ཕྱུགས་ཕྱིར་བདས *khañ-pa-laş phyugş phyir ḇdaş* drove forth the cattle from the house; ཕྱིར་མར་མེ་བཞག་ཡོད placed the lamp outside; སྒོ་ཕྱིར་མ་གཏོང་བ not to let out at the door (*Jä*); ཕྱི་ལ་ཁྱི་བཏང let out the dog. ཕྱིར་རྒོལ outside aggressor, foreign foe; ཕྱིར་འཇིལ་བ to expel; ཕྱིར་བསྲིངས *phyir-ḇsriñş* sent off. ཕྱིར་མཆེད་པ *phyir-m̱cheḏ-pa* to reveal a secret, to spread or let out confidential news or information. ཕྱི་ནང་གི་གཞུང་དོན་གལ་ཆེ་རྣམས་རང་གི་བུ་སྤུན་ཕ་མ་མཆེས་བྲང་སོགས་ཏེ་འབྲེལ་སུ་ལ་ཡང་ཕྱིར་མཆེད་མི་བྱེད the important policy of the state whether of public or of private interest should not be revealed to one's own son, brother, parents, wife, and near relations, or to any whomsoever (*D. çel. 13*).

ཕྱིར III: or ཕྱིར་དུ 1. कारण, हेतु: postp. because of, on account of, by or through: ཅིའི་ཕྱིར་ཁྱོད་འདི་ལྟར་གྱུར through what have you become like this (*Dzl.*); ཅིའི་ཕྱིར why, wherefore; ང་རང་ཁོ་ཐེབ་པའི་ཕྱིར་སླེབས་སོང་ I have come because he came; གནོད་པའི་ཕྱིར་དུ because of having done you harm (*Mil.*). 2. for, for the sake of, in order to, for the purpose of: ཡས་ནས་ཕུབ་པའི་ཕྱིར་རྒོད་ཀྱི་རྩེ་རྒྱལ་བཙུགས the plumes of vultures were stuck up in order to roof him in overhead (*Pth. 128b.*); གདུལ་བྱ་དང་བ་འདྲེན་པའི་ཕྱིར *gdul-bya dañ-wa ẖdren-paẖi phyir* with the object of attracting converts; དགོས་པའི་ཕྱིར because it is necessary.

ཕྱིར IV: adv. afterwards, subsequently.

ཕྱིར་བཅིལ་བར་བྱེད་པ *p·hyir-ḇcil-war byeḏ-pa* = བགེགས་བྱེད་པ to obstruct, to put hindrance to.

ཕྱིར་བཅོས་པ *phyir-ḇcoş-pa* or ལན་གདབ་པ = ལན་འདེབས་པ to reply, return; प्रतिविधान [remedy]*S.*

ཕྱིར་དྲང་བ *phyir-dṟañ-wa* प्रतिलोम [against the hair or grain; disagreeable, hostile]*S.*

ཕྱིར་ཕྱོགས *phyir-phyogş* = ཕྱིར་ལོག पराङ्मुख [having the face turned back; disinclined towards; regardless of]*S.* དམ་པའི་ཡོན་ཏན་དང་བྲལ་ཏེ་ཆོས་ལས་ཕྱིར་ཕྱོགས being devoid of holy virtues he turns his back on religion (*Khriḏ. 17*). ཕྱིར་ཕྱོགས་པ *phyir phyogş-pa* = ཁ་ཕྱིར་ལྟ་བ to look back or forth (*M̱ñon. A. K. 1-12*).

ཕྱིར་འབུར་བ *phyir-ẖbur-wa* विप्लुत [to confound]*S.*

ཕྱིར་འབྲང་བ *phyir-ẖbrañ-wa*=རྗེས་སུ་ཡོང་བ or རྗེས་སུ་སྤྱོད་པ *ṟjeş-su şpyoḏ-pa* to follow, to imitate, to go to imitate, to go in the foot-steps (*M̱ñon.*).

ཕྱིར་མི་ནུར་བ *phyir mi-nur-wa* **अप्रतिवर्त्तन** [not to change place with]*S.*

ཕྱིར་མི་འོང་བ *phyir mi-ẖoñ-wa* **अनागामी** [that will not have to come back; the *Anāgāmins* are those who will not have to be born in the world again]*S.* ཕྱིར་མི་འོང་བ་ལ་འཇུག་པ *phyir mi-ẖoñ-wa-la ẖjug-pa* **अनागामिप्रतिपन्न** [one who has attained to the state of *anāgāmi*]*S.* ཕྱིར་འོང་བ *phyir-ẖoñ-wa* **प्रत्यागमन** [to come back]*S.* ཕྱིར་ལན་འོང་ཟིན་གྱི་ངོ་ཤུས copy of a reply that has come afterwards. ཕྱིར་ལན་འོང་ཟིན་གྱི་ངོ་ཤུས *phyir-lan ẖoñ-zin-gyi ño-çuş* true copy of a reply received (*Yig. k.*).

ཕྱིས *phyiş* 1.=ད་གཟོད *da-gzoḏ* and ད་སྡོད *da-şdoḏ* (*M̱ñon.*) adv. of time and place: late, last; at the back, behind, to the rear. Often with ན: ཕྱིས་ན་བྱུང་ནས having come later, or at last; ཕྱིས་ན་ངོ་དོད་འབྱུང་བས because cries for help were arising in the rear. ཕྱིས་ནས afterwards, later, hereafter; ཕྱིས་ཤིག་ན at a later time, དུས་ཕྱིས་ཤིག་ན id. Occasionally used like a postp., *e.g.*, མིག་བལྟས་པའི་ཕྱིས after he had beheld, after having seen. ཕྱིས་ལམ་ཁེགས་པ *phyiş-lam khegş-pa* to prevent the recurrence of a fault, guilt, mistake or irregularity (*D. çel. 10*). 2. sbst. rag, scrap of cloth: ལག་ཕྱིས rag for the hands, སྣ་ཕྱིས nose-rag.

ཕྱིས་སྐྱེས *phyiş-şkyeş* younger brother or sister.

Syn. ནུ་བོ *nu-ḇo*; གཅུང་པོ *gcuñ-po* (*M̱ñon.*).

ཕྱིས་བཅོས *phyiş-ḇcoş* **प्रतिकार** amendment, reparation.

ཕྱིས་ཆོས་རྒྱུན *phyiş choş-ṟgyun*=རྗེས་སུ་ཆོས་རྒྱུན *ṟjeş-su choş-ṟgyun* : ཕྱིས་ཆོས་རྒྱུན་དང་བར་མའི་མཛད་ཆེན the later development of religion and the intermediate great deeds (*Yig. k.*).

+ ཕྱིས་བུ *phyiş-bu*=སྣོད *şnoḏ* a vessel.

ཕྱིས་འབྱུང *phyiş-byuñ*=རྗེས་སུ་འབྱུང་རྒྱུ anything that will happen afterwards; after consequences (*Ṟtsii.*). ཕྱིས་འབྱུང་ཇི་བྱེད *phyiş-ẖbyuñ ji-byeḏ* what to be done when a thing happens afterwards, *i.e.*, to provide for a contingency (*Yig. k.*).

ཕྱུག *phyug* or ཕྱུག་པོ *phyug-po* adj. rich: ཕྱུག་པོ་རྣམས་ཀྱི་ནོར་འཕྲོགས་ནས། དབུལ་པོ་རྣམས་ལ་སྦྱིན་པར་བྱ།། the wealth of the rich being taken away from them should be distributed to the poor. ཕྱུག་པོ་རབ་འབྲིང་ཐ་གསུམ there are three classes of rich people :—(1) རབ་ཆོས་ཀྱི་ཕྱུག་པོ the best who are rich in righteousness (religion); (2) འབྲིང་མི་ཡིས་ཕྱུག་པོ the intermediate who are rich in men (friend, relation flowers); (3) ཐ་ནོར་གྱི་ཕྱུག་པོ the last are those who are rich in possessions. ཕྱུག་མོ *phyug-mo* a rich lady; ཕྱུག་ཁྱད riches, wealth, opulence; ཕྱུག་པར་འགྱུར་བ to grow rich; ཕྱུག་དབུལ rich and poor; ཕྱུག་དབུལ་མེད no difference between rich and poor (*Jä.*).

Syn. ནོར་ལྡན *nor-ḻdan*; འབྱོར་ལྡན *ẖbyor-ḻdan*; ཡོ་བྱད་ལྡན *yo-byaḏ-ḻdan*; རྫས་ལྡན *ṟdsaş-ḻdan*; ནོར་གྱིས་ཕྱུག་པ *nor-gyiş phyug-pa*; དབང་ཕྱུག་པ *ḏwañ-phyug-pa*; ཕྱུག་པོ *phyug-po*; ཁྱིམ་བདག *khyim-ḇdag*; གཙོ་བོ *gtso-wo*; དཔོན་འགོ *ḏpon-ẖgo*; དཔོན་མགོ *ḏpon-m̱go*; མགོ་འདྲེན *m̱go-ẖdṟen*; རྗེ་བོ *ṟje-wo*; ཕྱུག་ཆེན *phyug-chen*; ལྷག་འབྱོར *lhag-ẖbyor*; ཡང་དག་འབྱོར *yañ-dag-ẖbyor*; འདྲིན་པ *ẖdṟin-pa*; ཇོ་བོ *jo-ḇo*; མངའ་བདག *m̱ñaẖ-ḇdag*; མགོ་དཔོན *m̱go-ḏpon*; ནོར་དབང *nor-ḏwañ* (*M̱ñon.*).

ཕྱུགས *phyugş* **पशु** all beasts that can be domesticated or subjugated by man: camel, horse, yak, cow, sheep, goat, etc., gen. translated "cattle": ཕྱུགས་སྐྱོང *phyugş-şkyoñ* herdsman; ཕྱུགས་ཀྱིས་ཕྱུག rich in cattle, cattle-wealth (*M̱ñon.*). ཕྱུགས་དང་མཆོངས

phyugș-dań m̱tshuńș पशुवत् brute-like: ཆང་གིས་ཀུན་ཏུ་གཡེངས་པའི་ཡིད། མི་དེ་ཕྱུགས་དང་མཚུངས་པ་ཡིན (*K. du.* ༣*, 51*) the man whose mind is under the influence of wine is like a brute; གང་ཞིག་གཞན་དོན་མི་སེམས་པ། དེ་ཡི་སྤྱོད་པ་ཕྱུགས་དང་མཚུངས whoever does not think of other persons' interests, his behaviour is similar to that of beasts (*Cāṇ.*). ཕྱུགས་དེབ *phyugș-deb* = ཕྱུགས་རྩིས *phyugș-ṟtsiș* a register or account of cattle. ཕྱུགས་བདག *phyugș-ḇdag* = དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ *ḏwań-phyug chen-po* पशुपति Mahes'vara (*M̱ńon.*); ཕྱུགས་འདུལ *phyugș-ẖdul* taming of beasts, breaking in horses and mules, domesticating animals (*Beẖu. 174*); ཕྱུགས་གཡང་མོ *phyugș-g̱yań-mo* cattle which have lived a great many years (*Yig. 8*).

+ ཕྱུགས་ཕྱུང་ *phyugș-phyuń* = གཞོན་ནུ་མ *g̱shon-nu-ma* a youthful maiden.

ཕྱུང་བ *phyuń-wa* = བཏོན་པ or དབྱུང་བ (*M̱ńon.*). 1. really perf. of, but sometimes used instead of, འབྱིན་པ *ẖbyin-pa* (*Ṟdo. 46*) to cast out, throw away; banish. 2. to be in excess, to be more than what is required or can be accommodated in a vessel (*Yig. 28*). 3. sbst. the excess or overflow of a thing in a vessel (*Ṟtsii.*).

ཕྱུར་བུ *phyur-bu* 1. hay-rick, shock of sheaves, heap of sticks (*Jä.*). 2. the solid substance obtained from milk devoid of butter: ཕྱུར་སྐམ *phyur-șkam* dried curds (*Ṟtsii. 49*).

ཕྱེ I: *phye* 1. flour, meal, flour of parched barley = རྩམ་པ. 2. for ཕྱེ་མ *phye-ma* dust, powder, etc.; ཕྱེ་འཐག་པ *phye ẖthag-pa* or ཕྱེར་འཐག་པ *phyer-ẖthag-pa* to reduce to flour. རྒྱགས་ཕྱེ *ṟgyagș-phye* flour as provision for a journey = རྩམ་པ, also parched meal; ལྕགས་ཕྱེ *ḻcagș-phye* iron filings; རྡོ་ཕྱེ *ṟdo-phye* stone reduced to powder, small particles of stone; སྤོས་ཕྱེ *șpoș phye*, ཙན་དན་གྱི་ཕྱེ་མ *tsan-dan-gyi phye-ma* fumigating powder, sandal-wood powder; བག་ཕྱེ *bag-phye* wheat flour or barley meal; བྲག་ཕྱེ *brag-phye* small fragments of stone produced by stone-cutting; ཤིང་ཕྱེ *çin-phye* saw-dust; གསེར་ཕྱེ *g̱ser-hye* gold-dust (from *Jä.*).

ཕྱེ II: occurs as pf. and imperat. of འབྱེད་པ *q. v.*

ཕྱེ་གཏོར *phye-g̱tor* बलि offerings made of barley-flour to spirits (*Jig. 36*).

ཕྱེ་མ *phye-ma* चूर्ण powder, dust, v. ཕྱེ *phye*.

ཕྱེ་མ་ལེབ *phye-ma-leb* a butterfly (*Yig. 36*).

ཕྱེ་ལེབ་སེར་ཁྲ *phye-leb ser-khra* n. of a vegetable medicine: ཕྱེ་ལེབ་སེར་ཁྲས་སོ་སྨིན་ཉ་ལོག་འཛོམས.

ཕྱེད *phyeḏ* अर्ध half; ནམ་ཕྱེད midnight, ཟླ་ཕྱེད *zla-phyeḏ* half a month. ཕྱེད་ཀ *phyeḏ-ka* अर्ध one half (*A. K. 40*). ཕྱེད་ཀྲུང་ *phyeḏ-kruń* = སྐྱིལ་ཀྲུང་ *șkyil-kruń* drawing in one leg and stretching out the other. ཕྱེད་སྐྱིལ་བ *phyeḏ-șkyil-wa* to sit in a cross-legged posture but not exactly in the manner of Buddha: རྟོག་པ་མེད་པར་ཕྱེད་སྐྱིལ་ལུས་གནད་བཅས with the real body seated in a cross legged posture but not meditating (*A. 11*). ཕྱེད་གླིང་ *phyeḏ-g̱liń* peninsula. ཕྱེད་མ partner to one half: འདིའི་ནང་ན་ངའི་ཕྱེད་མ་ཞིག་ཀྱང་ཡོད་དེ as I have still a partner in this business.

ཕྱེད་པ *phyeḏ-pa* = འགྱུར་བ *ẖgyur-wa* to change, changing; མི་ཕྱེད་དྭངས་པ *mi-phyeḏ ḏwańș-pa* a mind that does not change and remains firm (*Yig. 42*). ཕྱེད་པོ *phyeḏ-po* that which has changed.

ཕྱེན *phyen* = འོག་རླུང་དྲི་མ *ḇog-ṟluń dṟi-ma* (vulg. in Sikk. and *W.* pronounced as *phen*) wind, flatulence: ནམ་ཕྱེད་སྦུ་གུ་ར་ཕྱེན་

བཏང་ at midnight the child let go a wind (*Dag. 4*); ཕྱེན་ཤོར་སོང་ *phyen-çor-soṅ* a wind has escaped (*Jä.*).

ཕྱེམ་རེད *phyem-reḏ* the whole afternoon, *e.g.*, from 1 P.M., to 3 P.M. (*K. d.* ཞ, པ, *396*; བ, *48*).

ཕྱོ་ཕྱོ *phyo-phyo* is defined as ཁྱི་ལ་རྦད་པ *khyi-la ṟbaḏ-pa* to incite or set on a dog.

ཕྱོགས *phyogş* 1. दिक् that part which borders on another greater part, the base, the side, the outskirts; with reference to any place—the direction or quarter in which it lies from the speaker: ཕྱོགས་སུ *phyogs-su* दिशु towards, in the direction of; མདུན་ཕྱོགས་པ अभिसुखो in the front, ahead, the front side; མདུན་ཕྱོགས་ཏེ अभिमुख; ཕྱོགས་གང་ནས from whence? ཕྱོགས་དེར་ there, thither, in that direction; ལྟག་པའི་ཕྱོགས་སུ towards the nape of the neck (*Vai. şñ.*); in colloq.: ཕྱོགས་ལ towards, in the direction of; ཕྱོགས་གཅིག་ལ together, at one time; ཕྱོགས་གཅིག་པ also ཕྱོགས་ཞེན one-sided, prejudiced. 2. ཕྱོགས is also used figuratively to signify a man's side, part, interests, benefit, party; the benefit of anything in general: ཆོས་ཕྱོགས་སུ་གཏོང་བ to spend for the benefit of religion; གཞན་ལ་ཕྱོགས་འཛིན་པ to take the part of another, to embrace another's interests; ཕྱོགས་སུ in favour of, for, in behalf of, for the benefit of: གཏན་གྲོགས་ཕྱོགས་སུ་ཤི་སྐྱེ་བས་བྱེད་པ to die or to undergo death for the sake of a close friend (*Mil.*); ཕྱོགས་མཐར *phyogş-mthaẖ* ultimate end or use; ཕྱོགས་རིས the part or side of a person or faction; ཕྱོགས་ཕྱི་མ *phyogs-phyi-ma* an enemy's party or side. 3. the cardinal point, quarter or direction; ཕྱོགས་བཞི the four points of the compass; ཕྱོགས་བཞིར on every side, in all directions; all round (a person or place); ཕྱོགས་བཞི་ནས from all sides, frq.; སྟེང་ཕྱོགས *şteṅ-hpyogş* the zenith; འོག་ཕྱོགས *ẖog-phyogş* the nadir. ས་ཕྱོགས *sa-phyogş* locality, region, country: ཁྱེད་ཀྱི་ས་ཕྱོགས your neighbourhood or your country. ཕྱོགས་ཀྱི་མུ་ཁྱུད *phyogş-kyi mukhyuḏ*=ཉི་མ *ñi-ma* the sun (*M̱ṅon.*). 4. about, lately: གསུམ་ཕྱོགས about 3 o'clock 5. symb. numeral=ten.

Syn. ཉི་སྟོན *ñi şton*; ཀུན་ཁྱབ *kun-khyab* (*M̱ṅon.*).

ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ *phyogş-kyi glaṅ-po* 1. दिङ्नाग [A famous Buddhist logician born in Kanchipur in the Deccan. He is the author of Prāmaṇasamuccaya and Nyāya-bhāṣya, and was a contemporary of Lha-Tho-tho-ri of Tibet. He is described in the Hindu works on Nyāya philosophy as being a man of extraordinary genius]*S.* 2. दिग्गज the eight mythological elephants which guard the "quarters" of the world are:—(1) ས་སྲུངས་བུ *sa-sṟuṅş-bu*; (2) པད་དཀར་ཅན *paḏ-ḏkar-can*; (3) གཡོན་ཕྱོགས *gyon-phyogş*; (4) ས་མོས *sa-moş*; (5) གསལ་བྱེད *gsal-byeḏ*; (6) མེ་ཏོག་སོ་ཅན *me-ṭog so-can*; (7) ཀུན་གྲགས *kun-gragş*; (8) ཆ་མཛེས *cha-m̱dseş*.

ཕྱོགས་ཀྱི་གོས *phyogş-kyi goş*=གཅེར་བུ *gcer-bu*, གོས་མེད *goş-meḏ* नग्न naked, uncovered (*M̱ṅon.*).

ཕྱོགས་ཀྱི་གཅོད་པའི་བགེགས་བཞི *phyogş-kyi gcoḏ-paẖi ḇgegş-ḇshi*, the four obstructors on one's four sides or towards the four points of the compass:—(1) འབྱུང་བས་གཅོད་པ *ẖbyuṅ-waş gcoḏ-pa*; (2) ཁམས་ཀྱིས་གཅོད་པ *khamş-kyiş gcoḏ-pa*; (3) ལྷ་འདྲེས་གཅོད་པ *lha-ẖdṟeş gcoḏ-pa*; (4) དགྲ་ཡིས་གཅོད་པ *ḏgra-yiş gcoḏ-pa*.

ཕྱོགས་སྐྱོང་ *phyogş-şkyoṅ* दिक्पाल the guardian of a quarter or direction.

ཕྱོགས་སྐྱོང་རྒྱལ་པོ *phyogş-şkyoṅ ṟgyal-po* the guardian kings of the four quarters. The second of the four great kings of the world :—(1) ས་འཛིན་རྒྱལ་པོ *sa-ẖdsin ṟgyal-po*; (2) ཕྱོགས་སྐྱོང་རྒྱལ་པོ *phyogs̱-s̱kyoṅ ṟgal-po*; (3) རིགས་དྲུག་རྒྱལ་པོ *rigs̱-dṟug ṟgyal-po*; (4) འཛམ་གླིང་རྒྱལ་པོ *ẖdsam-g̱liṅ ṟgyal-po*. ལྷ་ཆེན་པོ་ཕྱོགས་སྐྱོང་བ་བཅུ the ten great gods who guard the ten sides of the world.

ཕྱོགས་གོས་ཅན *phyogs̱-gos̱-can* दिगम्बर an epithet of Mahes'vara.

ཕྱོགས་གླང་ *Phyogs̱-g̱laṅ* दिग्नाग n. of a great Buddhist philosopher who was contemporary with Kālīdāsa. See ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ I.

ཕྱོགས་སྔ་མ *phyogs̱-s̱ṅa-ma* उत्तरपक्ष [1. northern or left side. 2. second part of an argument, reason *pro*, the reply]*S.*

ཕྱོགས་ཅན *Phyogs̱-can* n. of a Ṛiṣi (*Ya-sel. 53*).

ཕྱོགས་བཅུ *phyogs̱-ḇcu* दशदिक् the ten quarters, all sides; all directions; v. above.

ཕྱོགས་བཅུ་མུན་སེལ *Phyogs̱-ḇcu mun-sel* n. of a work in Tibetan which is considered as an indispensable traveller's manual (*Ṟtsii.*).

ཕྱོགས་ཆའི་རྟོག་པ *phyogs̱-chaẖi ṟtog-pa* hesitation or scruples arising from feeling an interest in a thing.

ཕྱོགས་ཐམས་ཅད *phyogs̱ thams̱-caḏ* all quarters: ཕྱོགས་ཐམས་ཅད་ནས་ཁྱེད་ཀྱི་གྲོགས་སུ་ཅི་འགྲོ་བྱེད from all quarters (they) come to your help (*A. 61*).

ཕྱོགས་མཐུན *phyogs̱-m̱thun*=ས་མཚུངས *phyogs̱-m̱tshuṅs̱* appropriate, suitable, adequate (*M̱ṅon.*).

ཕྱོགས་བདག *phyogs̱-ḇdag* as met. the sun (*M̱ṅon.*). Also=गोपति [1. the lord of the earth. 2. the guardians of the eight quarters.]*S.*

ཕྱོགས་འདྲ་བ *phyogs̱ ẖdṟa-wa* also ཕྱོགས་མཚུངས *phyogs̱-m̱tshuṅs̱* similar.

ཕྱོགས་སྣང་བྱེད *phyogs̱-s̱naṅ-byeḏ* गभस्ति the illuminator of the quarters.

ཕྱོགས་མེད *phyogs̱-meḏ* impartial; without country; a vagabond: གནས་ངེས་མེད་དུ་པཎྜི་ཏ་ཕྱོགས་མེད་དུ་བྱེད་པ་ཞིག་ཡིན་ཟེར he is said to be a stranger Paṇḍit who has no fixed residence (*A. 134*).

ཕྱོགས་མེད་མ *phyogs̱-meḏ-ma* 1. कण्टकारी a prickly medicinal plant [*Solanum jacquini*]*S.* 2. a young woman, a girl just budding into youth (*M̱ṅon.*).

ཕྱོགས་མཚམས *phyogs̱-m̱tshams̱* the limits of quarters; boundary. ཕྱོགས་མཚམས་མ *Phyogs̱-m̱tshams̱-ma* a queen of the yaksha (*K. gu.* ད, *130*).

ཕྱོགས་བཟུང་ *phyogs̱-ḇzuṅ*=ཁས་བླངས *khas̱-ḇlaṅs̱* promise; to promise. ཕྱོགས་བཟུང་པ one who has become a party to, one engaged to a party.

ཕྱོགས་རིས *phyogs̱-ris̱* inclining to one side, partiality: ནང་པ་སངས་རྒྱས་པའི་གྲུབ་མཐའ་ཀུན་ཕྱོགས་རིས་སྤང་ཤུགས་མེད་པའི་དཔང་པོར་རོམ་པ all the established doctrines of the orthodox Buddhists are impartial and unhostile evidences. (*Loṅ.* ར, *14*). Vide ཕྱོགས 2.

ཕྱོགས་ལས་གོལ་བ *phyogs̱-las̱ gol-wa*=ལམ་ནོར་བ *lam-nor-wa* to mistake the right way, to go amiss: རང་གཞན་གྱི་དོན་ཆེན་པོའི་ཕྱོགས་ལས་གོལ་བའི་མ་བཞིན་དུ་མཆིས (*Yig. k. 10*).

ཕྱོགས་ལྷུང་ *phyogs̱-lhuṅ* 1. पक्षपात partiality, ཕྱོགས་ལྷུང་ན། རང་གི་ལུགས་ཆགས་པ་དང་། གཞན་གྱི་ཆོས་ལུགས་ལ་ནི་སྡང་བར if one is partial and prejudiced one becomes bigotted and regards another's religion with intolerance (*Lam-rim. 23*). 2.=ཆགས་སྡང་ *chags̱-s̱daṅ*.

ཕྱོགས་པ *phyogs̱-pa* 1. अभिमुख to go aside, diverge, to turn; vb. n. ཆོས་ལ *chos̱-la* to turn to religion (*Schtr.*); ཕྱིར་ཕྱོགས་པ *phyir phyogs̱-pa* to turn aside; ཕྱིར་ཕྱོགས་པར་བྱེད་པ *phyir phyogs̱-par byeḏ-pa* to divert from, to dissuade from (*Tā. 12, 14.*); འཆི་ཁར་ཕྱོགས་པ *ẖchi-khar phyogs̱-pa* turned to dying=nearing death; འཁོར་བ་ལ་རྒྱབ་ཀྱིས་ཕྱོགས་པ to turn one's back on worldly transmigration. མངོན་དུ་ཕྱོགས་པ *m̱ṅon-du phyogs̱-pa* 2. to become visible, to make evident, to face or front: ལྷོ་ངོས་སུ་མངོན་དུ་ཕྱོགས་པའི་བྲག་ལས་འཁྲུང་བ growing from a rock facing the south side (*S. Lam.*); ན་དེ་མངོན་དུ་ཏོ་ཕྱོགས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར in order to bring this meaning to light, to express it clearly (*Gram.*). 3. to be openly or evidently attached to, strongly turned towards: རྒྱུད་ལ *ṟgyuḏ-la* to a *Tantra* or treatise. 4. पाक्षिक [adj., sbst. attached to, following; a partizan, an adherent] *Jä.*

ཕྱོད་པ *phyoḏ-pa* to be thorough, to carry through: ཕྱོད་ཆེ་བ very pushing; མགྱོགས་པོ་འགྲོ་ནས་ས་ལམ་ཕྱོད་པ by proceeding quickly a long journey is accomplished.

ཕྱོར *phyor* 1. खर्व n. of a numerical figure (*S. Lex.*). 2. in ཁ་ཕྱོར་བ *kha phyor-wa* for མཆོར *m̱chor* speaking vainly.

ཕྱོལ་ཡས *phyol-yas̱* a numerical figure.

ཕྲ I: *phra* acc. to *Jä.* all these expressions ཕྲ་རྒྱག་པ, ཕྲ་རྒྱབ་པ, ཕྲ་འགོད་པ, ཕྲ་འདེབས་པ, ཕྲས་སྤྲ་བ signify to insert an ornament of jewels, to stud with jewels, etc.: རིན་ཆེན་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་ཕྲ་བཀོད་པ bedecked with different kinds of precious stones and metals. ཕྲ་མེད *phra-meḏ* the displaced precious stones such as rubies, sapphire, turquoises, picked out from ornaments (*Jig. 10*).

ཕྲ་རྒྱས *phra-ṟgyas̱* = ཉོན་མོངས अनुशय misery, because it first comes in insignificant form and then assumes more dangerous shape and important dimensions.

ཕྲ་དོག *phra-dog* envy.

ཕྲ II: or འཕྲ་བ 1. fine, thin. ཤིན་ཏུ་ཕྲ་བ in reference to the doctrine of Buddhist subtleties; ཕྲན་གཟུགས་ཀྱི་ཕྲ་བ་སྐུད་པ་ལྟ་བུ a body as slender as a thread; སྐེད་ཕྲ་བ a thin or slender waist. ཉག་ཕྲ = ཉམ་ཆུང a poor, humble man. 2. = ཞིབ་མོ पिशुन्य, अणु [minute, atomic] *S.* = ཀྲོ་མ उपजाप [the act of whispering into the ears; treason, disunion] *S.* ཕྲ་མོ *phra-mo* thin, little, small: སེམས་ཅན་ཕྲ་མོ་རྣམས *sems̱-can phra-mo ṟnams̱* animalculæ; ན་ཕྲ་མོ *na-phra-mo* little as to age, trifling, slight; རྣམ་རྟོག་ཕྲ་མོ *ṟnam-ṟtog phra-mo* slight scruple; རྫུན་ཕྲ་མོ *ṟdsun-phra-mo* a little lie; ཕྲ་མོ་ཙམ *phra-mo-tsam* slender. ཕྲ་ཞིང་ཕྲ་བ *phra-shiṅ phra-wa* subtle, extremely fine; ཕྲ་ཞིབ *phra-shib* सूक्ष्म very fine, minute, exact; ཕྲ་ཞིབ་འཐུས་འདེམས *phra-shib ẖthus̱-ẖdems̱* all the minute details, complete details.

ཕྲ་ཕབ་པ *phra-phab-pa* to cast a horoscope, to predict good or evil by interpreting reflections of any thing on a mirror; ཕྲ་མེན *phra-men* magical forecasts. ཉི་མེད་ཟླ་བའི་ཕྲ་ཕབ་ན་དུས་གསུམ་གྱི་དངོས་པོ་ཇི་ལྟར་འགྱུར་བ་མཁྱེན if the image of the immaculate moon be thrown on a mirror, from it can be drawn the essential condition of an object in the three times, *i.e.* past, present and future (*A. 34*).

ཕྲ་གསས་གཞོན་ནུ *phra-gsas̱ g̱shon-nu* an epithet of འཇམ་དཔལ་དཀར་པོ *H̱jam-ḏpal ḏkar-po* of Bon mythology *D.R.*

ཕྲ་མ *phra-ma* 1. पिशुन one of the four sins of speech, calumny, slander, &c. ཕྲ་མ་གསོལ་བ to calumniate, slander; ཕྲ་མ་ཞུ་བ *phra-ma shu-wa* id. (*Jä.*) དགེ་སློང་རྣམས་ཀྱིས་ཕྲ་མའི་ཚིག་བརྗོད་མི་རུང་ it is not right that a gelong should speak words of calumny. 2. = མཆན་བྱེད द्विजिह्व a weapon of two tongues or points, [two-tongued one, *i.e.*, snake] *S.* 3. सूचक a needle.

ཕྲ་མའི་ནད *phra-maẖi-naḏ* n. of a disease.

ཕྲ་མོའི་ཞིང་ *phra-moḫi-shiñ* अणव्य [a field of *Panicum miliaceum*]*S.*

ཕྲག *phrag* 1. intermediate space, interstices, a crevice, ravine. ཕྲག་ཏུ in between, in the interstices, and as postp. betwixt; སྨིན་ཕྲག v. སྨིན་མ (*Jä.*) 2. ཕྲག is also used as an auxiliary particle after cardinal numbers, to signify a collective body: བརྒྱ་ཕྲག a hundred, སྟོང་ཕྲག a thousand, འབུམ་ཕྲག a hundred thousand, བདུན་ཕྲག *ḇdun-phrag* a week, ཟླ་ཕྲག a month.

ཕྲག་པ *phrag-pa*=དཔུང་པའི་འགོ (*M̱ñon.*) 1. अंस, स्कन्ध sbst. the shoulder: ཕྲག་པ་ལ་འགེལ་བ to load on the shoulders; གྲོགས་པོའི་ཕྲག་པ་ལ་འཛེག་པ to climb on the shoulders of a friend; ཕྲག་པ་གཉིས་ཀྱི་ཤ the flesh of both shoulders. དེ་སྐད་མ་ཡི་ཚིག་གིས་བྱ་གཤོག་རླབས་ཤིན་ཏུ་ཆེ་བ་ཡས་སྤུན་ཟླ་ཕྲག་པ་ལ་ཁྱེར་ནས at the moment the word was uttered the bird without greatly increasing the flappings of its pinions carried both the brothers on its shoulders (*Tan. d.* ག.) ཕྲག་དབྱུང་ *phrag-byuñ*=རིང་འགག or སྟོད་གོས shawl worn by the lamas as an upper covering or wrapper leaving one shoulder bare; ཕྲག་པ་གཡས *phrag-pa-g̱yas̱* right shoulder or arm, ཕྲག་པ་གཡོན *phrag-pa-g̱yon* left shoulder or arm. ཕྲག་མིག *phrag-mig* स्कन्धाक्ष the crab; n. of a kind of spirits having eyes on their shoulders. 2. vb., also འཕྲག་པ *ḫphrag-pa,* to envy, to grudge (*Cs.*)

ཕྲག་དོག *phrag-dog* ईर्ष्या, मात्सर्य्य (*A. K. 1-24*), envy, jealousy; ཕྲག་དོག་གི་བྲག་བསོད་ནམས་ལྗུ་གུ་མི་སྐྱེ on the rock of jealousy the tender shoots of merit will not grow. ཕྲག་དོག་གི་དྲི་མ *phrag-dog-gi dṟi-ma* the defilement of envy; ཕྲག་དོག་ཅན *phrog-dog-can* ईर्ष्यालु jealous, envious, grudging.

ཕྲང་ *phrañ*, v. འཕྲང་ *ḫphrañ*.

ཕྲང་བཙན *Phrañ-ḇtsan* n. of a place in Tibet (*Ṟtsii.*).

ཕྲད *phraḏ* (ཡི་གེའི་ཚིག) 1. a particle added to words or letters to show relationship to another word in a sentence: ཕྲད་ཀྱི་སྦྱོར་ཚུལ་ཤེས་པར་བྱ་དགོས་པ it is necessary to learn the proper application of these particles (*Gram.*) ཕྲད་གང་འཐོབ་ལྟ་དགོས་པ *phraḏ-gañ ḫthob ḻta-ḏgos̱-pa* (a beginner of grammar) must see what particles should be applied (*Situ. 118*). རྣམ་དབྱེ་ཕྲད *ṟnam-ḏḇye-phraḏ* विभक्ति the signs of cases, as ཀྱི, ལ, etc. 2.=བསྙེན आसाद्य.

ཕྲད་པ *phraḏ-pa* is a form of འཕྲད་པ; समागम, संयोग: གྲོགས་དང་ཕྲད meeting a friend, collision; རླུང་དང་རླུང་ཕྲད་པ *ṟluñ-dañ ṟluñ phraḏ-pa* wind rushing upon wind.

ཕྲད་པོ *phraḏ-po* for ཁྲད་པོ *khraḏ-po* (*Vai. s̱ñ.*).

ཕྲན *phran* or ཕྲན་བུ=ཕྲ་མོ 1. चुद्र a little, a trifle; trifling. 2. part of the body. 3. knives and other small instruments used in surgery (*Jä.*) ཕྲན་ཆུང་ *phran-chuñ* humble or little self (common in letters); ཕྲན་ཚེགས *phran-tshegs̱* (vulg. ཕྲན་ཙེག)=ཕྲན་བུ. Also as adj. small, insignificant: འདུལ་བ་ཕྲན་ཚེགས་ཀྱི་གཞི the minutiæ of religious discipline (*Jä.*) ཕྲན་ཚེགས་འགྲིམ་པ *phran-tshegs̱ ḫgrim-pa* यत्किञ्चित्लचारक [practising in small degree]*S.* ཕྲན་ཚོ *phran-tsho* we, our humble selves.

ཕྲལ *phral* 1. present time, just now: ངའི་ཡུལ་ལས་ཕྲལ་ན in my country at present (*Ḫbrom. 104*). ཕྲལ་དུ *phral-du* adv.=ད་ལྟ, सद्यस् freshly, recently. 2. described as: སོ་སོར་ཁ་ཕྲལ་བ *so-sor kha-bral-wa* enumeration; separation.

ཕྲི་བ *phri-wa* v. འཕྲི་བ or སྦྲིད་པ *s̱briḏ-pa* to diminish, reduce.

ཕྲིན *phrin*=འཕྲིན *hphrin* news, tidings, intelligence: ཕྲིན་ཕར་བསྐྱལ་བ་དང་ཕྱིར་བསྐྱལ་བ communicating news, sending it out and abroad.

ཕྲིལ *phril* vulg. for ཧྲིལ *hril* used by the herdsmen (Dok-pa) of Tibet: མཚན་ཕྲིལ *mtshan-phril*=མཚན་ཧྲིལ *mtshan-hril* whole or full night.

ཕྲུ་གུ *phru-gu*, v. ཕྲུག *phrug*.

+ ཕྲུ་བ *phru-wa*=(col. རྫ་མ *rdsa-ma*) earthen pot, pan, stew-pan.

Syn. ཟན་རྫ *zan-rdsa*; མི་ཐ་ར *mi-tha-ra*; བཙོ་རྫ *bco-rdsa*; གཡོ་སྣོད *gyo-snod*; ཁོག་མ *khog-ma* (*Mṅon.*).

+ ཕྲུ་མ *phru-ma* 1. the womb; also explained as meaning: ཕྲུ་མ་གསོན་པོར་ཕྱུགས་པ་བཞུ་བ་ལྟ་བུ (*Khrid. 46*). 2.=ཕོ་བྲང a palace, castle; also=དམག་སྒར *dmag-sgar* military encampment.

ཕྲུག *phrug* 1. (or ཕྲུག་གུ or ཕྲུ་གུ) child; the young of any animal, ཁྱི་ཕྲུག *khyi-phrug* a pup. Syn. བུ་བརྒྱུད *bu-brgyud*; བདག་སྐྱེས *bdag-skyes*; ལུས་ལས་འཕེལ *lus-las-hphel*; བྲང་སྐྱེས *braṅ-skyes*; ཁྱེའུ *khyehu*; བུས་པ *bus-pa* (*Mṅon.*). ཕྲུག་གུ་སྐྱེ་བ *phrug-gu skye-wa* to beget children, to bring forth a child; ཕྲུག་གུ་ཆགས་པ *phrug-gu chags-pa* pregnancy, a pregnant woman (*Mṅon.*); ཕྲུག་གུ་གསོ་བ *phru-gu gso-wa* to rear, to bring up a child; ཕྲུག་གུ་ཤོར་པ *phru-gu çor-pa* a miscarriage, abortion; ཕྲུག་གུའི་དུས *phru-guhi dus* infancy, childhood; ད་ཕྲུག *da-phrug* orphan; ནལ་ཕྲུག *nal-phrug* bastard; ཚོང་ཕྲུག *tshoṅ-phrug* the merchants of a caravan in their relationship to their leader (*Jä.*). 2. fine cloth or woollen stuff: སྣམ་ཕྲུག *snam-phrug* woollen cloth; སྤུ་ཕྲུག *spu-phrug* fine strong serge of which the robes of Tibetan great men are made.

ཕྲུགས *phrugs* or ཕྲུགས་གཅིག *phrugs-gcig* one day with the night, a period of twenty-four hours: ཉིན་ཞག་ཕྲུགས་གཅིག་གི་བྱ་བ the work of one full day (day and night) (*A. 74*); སྡོམ་གསུམ་ལྡན་པས་ཉིན་ཞག་ཕྲུགས་གཅིག་ལ་ཉམས་ལེན་ཇི་ལྟར་བྱ་བ how one with three vows should observe (practise) them day and night or within 24 hours (*Çil. 6*). ཕྲུགས་མ *phrugs-ma* यामः [a period of three hours]*S.*

ཕྲུམ *phrum* in ཕྲུམ་རུས *phrum-rus*=cartilage, gristle (*Jä.*).

ཕྲུམ་གསར *phrum-gsar*, in ཕྲུམ་གསར་སྟོབས་བསྐྱེད་ཁུ་བ་འཕེལ a fresh *phrum* yields vigour and increases the semen; ཕྲུམ་ཕྲུམ *phrum-phrum*=རྡོག་རྡོག *rdog-rdog*.

ཕྲེའུ *phrehu*=སྐྱེ་རགས་ཕྲ་བོ *skye-rags phra-wo* a fine sash; acc. to *Cs.*=ཕྲ་མོ *phra-mo*.

ཕྲེང *phreṅ*=རིམ་པ पंक्ति, पालि, प्रस्तर order, line, row, stratum.

ཕྲེང་པོ *Phreṅ-po* n. of a place in Tibet. ཕྲེང་པོ་ཞི་བ *Phreṅ-po shi-wa* n. of the Lama of that place (*Loṅ.* ཀ, *4*).

ཕྲེང་བ *phreṅ-wa*, 1. v. འཕྲེང་བ *hphreṅ-wa*. 2. माला, श्रेणी, आवलि order, row, many in a line or order. Also माल्य a garland, wreath; further=जपमाला, rosary, string of beads. ཕྲེང་དུ་བསྒྲིགས་པ *phreṅ-du bsgrigs-pa* (སྡེབ་སྦྱོར་གི་གྲལ་ལྟ་བུ) arranged like the order in *chandas* rhythm. ཕྲེང་ཐག *phreṅ-thag* रज्जु a rope, garland; ཕྲེང་ལྡན་མ *phreṅ-ldan-ma* a cascade (འབབ་ཆུ *hbab-chu*) (*Mṅon.*). ཕྲེང་བ་མ *phreṅ-wa-ma* मालिनी [a female garland-maker]*S.*

ཕྲེང་བ་གསར *phreṅ-wa-gsar* नेपाली a Nepalese.

ཕྲེང་ཐོགས *phreñ-thogş* an epithet of the god of love, Kāma (*B. ch. 5*).

ཕྲེང་བ་ཅན *phreñ-wa-can* 1. n. of the king of swans (*M̱ñon.*) 2. माली, मालावान् [a garland-maker, gardener, or florist]*S.*

ཕྲེད *phred̲* derivative from འཕྲད་པ *ẖphrad̲-pa* to meet; and signifying that which meets or crosses over another, that which is aslant something else: ཕྲེད་ལ across, at an angle to, ཕྲེད་དུ id.; ཕྲེད་ལམ *phred̲-lam* a path (horizontal or inclined) leading along the side of a mountain; ཕྲེད་གཏན *phred̲-gtan* bolt or bar of a gate (*Jä.*).

ཕྲོ་ཡས *phro-yas̱* (གྲངས) विपरि n. of a numerical figure (*S. Lex.*).

ཕྲོག *phrog*, pf. of དཕྲོག་པ *d̲phrog-pa*, fut. འཕྲོག *ẖphrog* (*Ṟdo. 46*); but ordinarily དཕྲོག is considered to be the fut. ཕྲོགས་ཤིག *phrogş-çig*, imp. of འཕྲོག་པ *ẖphrog-pa*.

ཕྲོབ *phrob*, v. འཕྲོབ *ẖphrob*.

ཕྲོལ *phrol* or འཕྲོལ *ẖphrol*, imp. of འཕྲལ་བ *ẖphral-wa*.

ཕྲོས *phroş*, v. འཕྲོ་བ *ẖphro-wa*.

ཕྲོམ *Phrom* n. of a country situated to the north-east of Yarkand and north of Tibet where Buddhism flourished in and before the 10th century A.D.; but thereafter it became desolate, though traces of its existence are occasionally discovered by travellers. This country in the 6th century A.D. is said to have been under the rule of king Gesar; acc. to Bon: བྱང་ཕྱོགས་གེ་སར་ཕྲོམ་གྱི་ཡུལ in the north the country of Phrom of Gesar (*G. Bon.*).

ཕྲོམ་སྒྲག *phrom-şgrag* prob. ཁྲོམ་སྒྲག public, known to all, trumpetted.

འཕག་པ *ẖphag-pa*, pf. འཕགས *ẖphagş*, to rise up, to be elevated, to raise oneself, be uplifted or raised, to ascend: ཁྱོད་ཀུན་འཕགས་པའི་བྱིན་རླབས་ཡིན (I) am the divine instrument of your elevation (your elevation-blessing), he who will effect your ascent to heaven or deification (*Jä.*) སྔར་བོད་ནས་འཕགས་ནས་ད་ལྟ་ཡན་ཆོད་དུ however, from (the time of his) coming up from Tibet till now. (*A. 135*).

འཕགས་པ *ẖphagş-pa* is the equiv. of the Sanskrit *Arya* आर्य्य sublime, exalted, raised-up: ཕལ་ལས་འཕགས་པར་བཟང་བ *phal-laş ẖphagş-par ḇzañ-wa* a more than ordinary beauty (*Dzl.*); གཞན་པས་འཕགས་པར་གྱུར་ཏོ *gzan-pas̱ ẖphagş-par gyur-to* he far excelled others (*Dzl.*); ཁྱད་འཕགས *khyad̲-ẖphagş* or ཁྱད་པར་དུ་འཕགས་པ *khyad̲-par ẖphagş-pa* distinguished, transcendant, glorious: ཡུལ་ལས་ཁྱད་འཕགས་རྒྱ་གར་ཡུལ India, the most glorious country; ནོར་སྣ་ཁྱད་པར་འཕགས་པ་བརྒྱའི་འབུལ་བ an offering of a hundred of the most costly kinds of jewels (*Jä.*). འཕགས་པ is a common prefix to the names of great deities and Bodhisattwas, *e.g.*, འཕགས་པ་སྤྱན་རས་གཟིགས Arya Chenraisi, འཕགས་པ་སྒྲོལ་མ Arya Dolma or Tara. Buddha S'ākya-thubpa is also *par excellence* འཕགས་པ, and this epithet standing alone always indicates him and may be used in lieu of his full name.

འཕགས་སྐད *ẖphagş-şkad̲* or འཕགས་ཡུལ་སྐད *ẖphagş-yul-şkad̲* the language of the Aryas; the Sanskrit language.

འཕགས་སྐྱེས་པོ *ẖphagş-şkyeş-po* विरूढक one of the four Dikpāla or guardian kings of the Faith; the guardian of the south.

འཕགས་འཁྲུངས *H̱phagş-ẖkhruñş* the birth place of the venerable ones; मगध the Buddhist name of India.

Syn. རྒྱ་གར་ཡུལ *ṟgya-gar-yul*; ཡུལ་དབུས *yul-ḏwuş*; བསོད་ནམས་ས་གཞི *ḇsod̲-ṟnamş sa-gshi*; དབུས་འགྱུར་འཆང *d̲wuş-ẖgyur-ẖchañ* (*M̱ñon.*).

འཕགས་ཆེན་པོ *ẖphagş-chen-po* महायशाः the celebrated, the illustrious.

འཕགས་མཆོག *ẖphags̱-m̱chog* or འཕགས་པའི་མཆོག **परमार्य्य** the most exalted, the most holy. འཕགས་མཆོག་སེམས་དཔའ *ẖphags̱-m̱chog sems̱-ḏpaẖ* = འཕགས་པའི་དགེ་འདུན the venerable body of saints.

འཕགས་པ་ཀླུ་སྒྲུབ *ẖphags̱-pa ḵlu-s̱grub* **आर्य्यनागार्जुन** v. ཀླུ་སྒྲུབ *ḵlu-s̱grub*.

འཕགས་པ་ཕྲིའུ་སྲུང་བ་བསྟན་པ the Sūtras delivered by Buddha to a number of infants whereby, though left in a lonely house in the wilderness, they were not disturbed by wild beasts, etc. (*K. d.* ང, *421*).

འཕགས་པ་དགྱེས་པ *ẖphags̱-pa ḏgyes̱-pa* **आर्य्यकान्त** [the noble and graceful]*S*.

འཕགས་རྒྱལ *ẖphags̱-ṟgyal* **उज्जयिनी** the city of Ujjayani (modern Ujjain in Malwa).

འཕགས་པ་ཅན *ẖphags̱-pa-can* acc. to Bon, a name of the Kāmaloka.

འཕགས་པ་ཐོགས་མེད *H̱phags̱-pa Thogs̱-meḏ* **आर्य्यासङ्ग** the founder of the Yogachārya school of Buddhism. He was high-priest in the Achintapuri monastery (Ajanta caves).

འཕགས་པ་ཟུང་གི་མདོའི་ཆོས་རྣམ་གྲངས the enumeration of names in the Sûtra of the two venerable ones (*K. d.* ང, *342*).

འཕགས་པ་ཤིང་ཀུན *H̱phags-pa çiṅ-kun* **स्वयम्भूचैत्य** a celebrated Buddhist sanctuary in Nepal.

འཕགས་པ་ལྷ *H̱phags̱-pa lha* **आर्य्यदेव** the chief disciple of Nāgārjuna who succeeded him in the rule of Nālendra.

འཕགས་པའི་བསྐྱོད་པ *ẖphays̱-paẖi ḇskyoḏ-pa* **उपशमित** [appeased]*S*.

འཕགས་པའི་དགེ་འདུན *ẖphags̱-paẖi dge-ẖdun* **आर्य्यसंघ** the holy Buddhist church comprising monks, saints, Bodhisattvas, Arhats, etc.

འཕགས་པའི་ནོར་བདུན *ẖphags̱-paẖi nor-ḇdun* the seven riches of a Buddhist saint :—(1) མ་རིག་པ་རྒྱུད་ལ་སྐྱེ་བ ; (2) རང་དོན་དུ་སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བ ; (3) གཞན་དོན་དུ་སེམས་བསྐྱེད་པ ; (4) ཚེ་རབས་ཀྱི་སྡིག་པ་བ-ཤགས་པ ; (5) ཕྱི་ནང་གི་མཆོད་པ་འབུལ་བ ; (6) དད་འདུན་གྱི་གསོལ་བ་འདེབས་པ ; (7) མཐར་ཕྱིན་དུ་སྔོན་གདབ་པ. The treasures of the saints, the wealth of the holy personages are: the wealth of faith, of pure morals, of modesty, of sensibility to Dharma, of attentiveness, of charity, of wisdom (*K. d.* པ, *55*).

འཕགས་པའི་ཚོགས *ẖphags̱-paẖi-tshogs̱* **आर्य्यगण** the assembly of the venerable.

འཕགས་པའི་ལམ་ཡན་ལག་བརྒྱད *ẖphags̱-paẖi lam yan lag-ḇṟgyaḏ* **आर्य्य-अष्टाङ्गपथ** ; the eight accessories to the noble path to Nirvāṇa :—(1) ཡང་དག་པའི་ལྟ་བ *yaṅ-ḇdag-paẖi ḻta-wa* ; (2) རྟོགས་པ *ṟtogs̱-pa* ; (3) ངག *ṅag* ; (4) ལས་ཀྱི་མཐའ *las̱-kyi-m̱thaẖ* ; (5) འཚོ་བ *ẖtsho-wa* ; (6) རྩོལ་བ *ṟtsol-wa* ; (7) དྲན་པ *ḏran-pa* ; (8) ཏིང་ངེ་འཛིན *tiṅ-ṅe-ẖdsin* (*K. du.* ཀ, *164*). [The equivalents in Sanskrit and English are :—(1) **सम्यग् दृष्टि** right view ; (2) **सम्यक् संकल्प** right thought ; (3) **सम्यग् वाक्** right speech ; (4) **सम्यक् कर्म्मान्त** right action ; (5) **सम्यग् आजीव** right living ; (6) **सम्यग् व्यायाम** right exertion ; (7) **सम्यक् स्मृति** right recollection, and (8) **सम्यक् समाधि** right meditation]*S*.

འཕགས་མ *ẖphags̱-ma* **आर्य्या** the venerable lady or female saint.

འཕགས་ཡུལ *ẖphags̱-yul* (= བསོད་ནམས་ས་གཞི *ḇsoḏ-nams̱ sa-gshi* **पुण्यभूमि**) a Tibetan name of India.

འཕགས་རིགས *ẖphags̱-rigs̱* the noble and venerable brotherhood or order.

Syn. རིགས་ཆེན *rigs̱-chen* ; རིགས་བཟང་ *rigs̱-ḇzaṅ* ; སྐྱེས་བུ་མཆོག *s̱kyes̱-bu-m̱chog* ; སྐྱེས་བུ་དམ་པ *s̱kyes̱-bu dam-pa* ; ཚངས་པར་སྤྱོད་པ *tshaṅs̱-par s̱pyoḏ-pa* ; ཁྲིམས་ལ་གནས་པ *khrims̱-la gnas̱-pa* ; ནགས་ན་གནས་པ *nags̱-na gnas̱-pa* ; དགེ་སློང་ *ḏge-s̱loṅ* (*M̱ṅon.*).

འཕང་ *ẖphaṅ* also འཕངས *ẖphaṅs̱*, **आरोह** height : འཕང་དུ, འཕངས་སུ in height ; also adv.

with dignity, with sublimity; དཀོན་མཆོག་གི་དབུ་འཕང་སྨད་པ to lower, to detract from the sublimity of the most Precious (*Jä.*). འཕངས་ནས་བྱོན *ẖphaṅş-naş byon* proceeded in a dignified manner, went on with cheerful confidence.

འཕང་མདུང་ *ẖphaṅ-m̲duṅ* शक्ति a sling-hook or spear head to which a string is tied and, being held fast, the spear-head is flung at a fish or bird.

འཕང་ཕུང་ *H̲phaṅ-phuṅ* n. of a very large number: འབན་བཅད་འཕང་ཕུང་ཁྲིའུ་ཚང་འབང་ཚོང.

འཕང་བ *ẖphaṅ-wa* fut., and འཕངས་པ *ẖphaṅş-pa* pf., of འཕེན་པ *ẖphen-pa.*

འཕང་མ *ẖphaṅ-ma* n. of a plant the fruit of which is used in medicine: འཕང་མའི་འབྲས་བུ་སྙིང་ཚད་མོ་ནད་སེལ.

འཕང་ལོ *ẖphaṅ-lo*=འཁོར་ལོ *ẖkhor-lo*, चक्र 1. a wheel, a cycle: འཕང་ལོ་ཙམ་གྱི་གོ་སན *ẖphaṅ-lo tsam-gyi go-san* (*B. ch. 14*). ཤིང་རྟའི་འཕང་ལོ་ལྟ་བུ like the wheel of a vehicle; དུས་བཞིའི་འཕང་ལོ་ལྟར like the cycle of the four seasons (*Yig. 243*). 2. a spindle; འཕང་ཤིང་ *ẖphaṅ-çiṅ* a weaver's spindle.

འཕངས་པ *ẖphaṅş-pa* 1. shaken, thrown, cast out (=བསྐྱོད་པ *b̲şkyod̲-pa*), pf. of འཕེན་པ *ẖphen-pa* (*M̲ñon.*). 2. frq. for ཕངས་པ *phaṅş-pa* to spare, to save (*Dzl.*); འཕངས་མེད་གཏོང་སེམས་ལྡན liberal, bounteous, without restriction (*Jä.*).

འཕན *ẖphan*, क्षिप्त thrown, cast out v. ཕན *phan*; འཕན་བྱེད་པ *ẖphan byed̲-pa* to throw.

卐 **འཕན་པ** *ẖphan-pa*=ཉམས་པ *ñamş-pa.*

འཕན་པོ *H̲phan-po* or འཕན་ཡུལ *H̲phan-yul* (ལྷ་སའི་ཉེ་འདབ་བྱང་ཕྱོགས་སུ་ཡོད་པའི་ཡུལ་ཞིག) n. of the nearest alpine valley north of Lhasa. འཕན་ཡུལ་གྲབ་དཀར *ẖphan-yul grab-d̲kar* one of the thirty holy places of Bon (*G. Bon. 4*).

འཕན་ཟེལ *ẖphan-zel* a kind of onyx: འཕན་ཟེལ་མེད་པའི་མཆོག་གི་སྙིང་པོ (*Sorig.*); འཕན་ཟེལ་རིན་ཆེན་བལྟ the onyx is to be looked on as most precious (*Situ. 71*).

འཕམ་པ *ẖpham-pa* pf. ཕམ *pham* to be defeated, subdued, vanquished, worsted; to succumb: རྒྱ་ནག་རྣམས་བོད་པ་ལས་ཕམ་པ་ཡིན the Chinese were conquered by the Tibetans; འཕམ་པར་འགྱུར་བ or འཕམ་འགྲོ་བ in *C.* to be defeated or worsted; འཕམ་པར་བྱེད་པ to cause defeat, to conquer; རྒྱ་རྣམས་འཕམ་པར་བྱས he conquered the Chinese (*Glr.*); མི་ལ་རས་པས་བོན་ཆོས་ཀྱིས་ཕམ་བྱས་ཏེ Milarapa overcoming the Bon religion by the doctrine of Buddha; མཚོ་མ་ཕམ the Ma-pham or Manasarowar Lake, so called because Milaraspa proved "unconquerable" there. ཡིད་ཕམ་པ down-hearted, dejected; ཡིད་ཕམ་པོ a low-spirited, dejected woman (*Jä.*). མི་འཕམ invincible: མི་འཕམ་མགོན་པོ *mi-ẖpham m̲gon-po* or མི་འཕམ་ཆོས་ཀྱི་རྗེ is an epithet of Jampal *Bodhisattva.* འཕམ་རྒྱལ *ẖpham-r̲gyal* abbr. of འཕམ་པ་དང་རྒྱལ་བ victory and defeat in a battle or law-suit: འཁྲུག་པ་འཕམ་རྒྱལ་རིམ་གྱིས་འོང་ victory or defeat are the respective consequences of a dispute.

འཕར *ẖphar* a panel, small plank.

འཕར་འགྲོ *ẖphar-ẖgro* 1.=སྤྲེའུ *şpreẖu* monkey, that which walks jumping (*M̲ñon.*). 2. increase, advance.

འཕར་བ I: *ẖphar-wa*, or ཕར་བ कोक hill-dog, wild-dog, *Cuon primœvus.*

Syn. ནགས་ཁྱི *nagş-khyi*; རི་དྭགས་གསོད *ri-dwagş-g̲sod̲*; མཚའ *m̲tshaẖ*; དཔའ་བས་མཚན *d̲paẖ-waş-tshan* or དཔལ་བེས་མཚན *d̲pal-weş-m̲tshan*; (*M̲ñon.*).

འཕར་བ་མགོ་དགུ *H̲phar-wa m̲go-d̲gu* n. of a malignant devil of the *Sa-b̲dag* class.

འཕར་བ II: प्लव (vb. n. to སྤོར་བ s̱por-wa) 1. to leap up, to fly up, to bound, to throb: རྩ་འཕར the pulse is beating; ས་ལ་འཕར་བ to fidget, to be restless (*Jä.*). 2. to be raised, elevated, promoted, advanced: གོ་ས་འཕར་བ to be officially promoted; གོང་འཕར to increase or raise the price; ཡར་འཕར་བ to ascend forward; འཕར་ཁ *ẖphar-kha* promotion, augmentation of position and pay in service: བརྟན་དོན་ལ་འགོམས་སོགས་ལ་དེབ་ནང་ལ་འཕར་ཁ་སྐབས་ཐོབ་བརྩི (*D. çel. 10*). 3.=བསྐྱོད་པ *ḇs̱kyod̲-pa* to flutter, to move to and fro (*A. 16*).

Syn. དོན་འཕེལ་བ *don-ẖphel-wa*; རྒྱས་པ *r̲gyas̱-pa*; མཐོ་བར་འགྱུར་བ *m̲tho-war ẖgyur-wa*; དར་བ *dar-wa*. (*M̲ñon.*).

ཕ

འཕར་ཆག *ẖphar-chag* abbr. of ཡར་འཕར་བ *yar ẖphar-wa* and མར་ཆག་པ *mar-chag-pa*.

འཕར་མ *ẖphar-ma* अवचरक=ལྷག་པ or ལྷག་མ excess, more than what is ordinarily required in worldly or religious matters; འཕར་མ་གཏོང་བ refund or to pay up the excess (*R̲tsii. 60*). འཕར་མའི་ཛ་དངུལ *ẖphar-maẖi dsa-d̲ñul* in colloq. special allowance or reward, extraordinary allowance (*D. çel. 10*).

‡ **འཕལ་ཀ** *ẖphal-ka*=རི་མོ *ri-mo* (फलक) a figure or a painting.

འཕལ་ག *ẖphal-ga* incision, indentation, notch (*Cs.*).

འཕིག་པ *ẖphig-pa* or འཕིགས pf. of འབིགས་པ.

འཕུག་པ *ẖphug-pa* occurs for འབུགས་པ as in མིག་འཕུག, etc.

འཕུང་བ *ẖphuñ-wa* pf. ཕུང *phuñ* to degenerate, to decay, to be in declining circumstances, to wear away. བོད་ཕུལ་འཕུང་བའི་ལས a deed for the ruin of Tibet; those circumstances which brought ruin or decay; འཕུང་བར་འགྱུར་བ to be ruined, to become decayed, འཕུང་བར་བྱེད་པ, འཕུང་ལ་སྦྱོར་བ, འཕུང་བར་གཏོང་བ or འཕུང་བར་འཇུག་པ to ruin, to undo; འཕུང་དཀྲོལ *ẖphuñ-d̲krol* the decay of fortune, ruin, degeneration. འཕུང་གཞི *ẖphuñ-gshi* cause, occasion of decay.

འཕུངས་པ *ẖphuñs̱-pa* सङ्गम concourse of many people.

འཕུད་པ *ẖphud̲-pa* to transfer, lay aside, to put apart: ནང་ནས་ཕྱི་ལ་འཕུད་པ *nañ-nas̱ hpyi-la ẖphud̲-pa* to remove a thing from inside (a house) to outside (of it).

འཕུབ་པ *ẖphub-pa* to set up, pitch: གུར་འཕུབ་པ to pitch a tent; ཁྱིམ་འཕུབ་པ *khyim-ẖphub-pa* to set up or erect a house.

འཕུར་བ *ẖphur-wa* उत्पतन, उड्डय्; pf. ཕུར *phur* 1. to fly; also, to fan, to flap to and fro: ཕུར་གྱིས་ཕུར་བ *phur-gyis̱ phur-wa* to flutter. འཕུར་འགྲོ *ẖphur-ẖgro* bird (*M̲ñon.*); འཕུར་བྱེད *ẖphur-byed̲* उड्डयन flying. 2.=མཉེད་པ to rub with the hand, *e.g.*, linen in washing; to scratch softly (*Jä.*).

འཕུལ *ẖphul* and འཕུལ་ཅན *ẖphul-can* in *Gram.* the letters which are either prefixed or affixed to a basic word or letter are called འཕུལ; *e.g.*, in the word འཕུལ, ཕུ is the basic while འ and ལ prefixed and affixed to it for the formation of a word are called འཕུལ. A word that is so formed is called འཕུལ་ཅན, a term distinct from འཕུལ་ཡིག *ẖphul-yig* a prefix, *i.e.* one of the prefixed letters *g*, *d*, *b*, *m*, and འ. བས་འཕུལ་ཀའོ *bas̱-ẖphul-kaẖo* words with the initial ཀ *ka* and the prefix བ *ba*; དས་འཕུལ་མེད *das̱-ẖphul-med̲* these receive no ད *da* as prefix; ས, ར, ལ་རྣམས་འཕུལ་ཚུལ་ནི *sa-ra-la-r̲nams̱ ẖphul-tshul-ni* the manner in which prefixes are joined with words beginning with ས *sa*, ར *ra*, or ལ *la*.

འཕུལ་བ *ẖphul-wa* 1.=འབུལ་བ to give, ཕར་འཕུལ་བ to give away (in charity). 2. क्षेपण, नोदन to press, to drive, to push, knock: གྲུ་མོའི་འཕུལ་རྡེག་ཅིག་བྱེད་པ *gru-moẖi ẖphul ṟdeg-cig byeḏ-pa* to jostle with the elbow (*Mil.*); ཕྱིར་འཕུལ་བ to turn out. ལག་པས་ཕར་འཕུལ་བ to push out with the arms (*Jä.*).

Syn. of 2. འདེད་པ *hdeḏ-pa*; བསྐུལ་བ *ḇs̱kul-wa*; སྡིགས་པ *s̱digs̱-pa*; གཟིར་བ *gzir-wa*; གནད་དུ་བསྣན་པ *gnaḏ-du ḇs̱nan-pa* (*M̱ñon.*).

འཕེག *ẖpheg*, v. ཕེག *pheg*.

འཕེན་པ *ẖphen-pa*. pf. འཕངས *hphañs*, fut. འཕང་ *ẖphañ*, imp. ཕོང་ *phoñ*, आक्षेपण; to throw, to fling; ནམ་མཁའ་ལ་འཕེན to fling into the air (*Dzl.*); འཁོར་བར་འཕེན་པ to throw into the orb of transmigration (*Mil.*); ཕྱི་རོལ་ཏུ་འཕེན་པར་དགོས་སོ it must be thrown away or outside. མདའ་འཕེན་པ to cast an arrow; འཕེན་མི་ཤེས་པ one that does not know how to shoot (*Jä.*). འཕེན་ཐག *ẖphen-thag*=ཞགས་པ *shags̱-pa* पाश a sling (*M̱ñon.*). རྒྱང་འཕེན་པ *Ṟgyañ ẖphen-pa* or འཇིག་རྟེན་རྒྱང་འཕེན་པ *H̱jig-ṟten Ṟgyañ ẖphen-pa* चार्वाक a philosophical sect of Ancient India, who were thorough atheists and whom both Brahmans and Buddhists condemned.

འཕེར་བ *ẖpher-wa* उन्नी [to raise]*S.*

འཕེལ་གཏམ *ẖphel-gtam*=སྤེལ་གཏམ *s̱pel-gtam* harangue, speech, sermon, discourse.

འཕེལ་བ *ẖphel-wa* वर्द्धन, वृद्धि pf. ཕེལ *phel* 1. to increase either in number or in size, to become more or larger: ཤིང་གི་འོག་ལ་མེ་ཏོག་ཕེལ་བྱུང་ the flowers under the tree had multiplied; གཏུམ་མོའི་བདེ་དྲོད་འཕེལ the pleasant warmth of mystic heat increases; གངས་ཀྱི་ཕུག་ལས་ང་ར་འཕེལ the air-blasts from the caverns of ice grow stronger; འཕེལ་འགྲིབ་ནད *ẖphel-ẖgrib-nad* prob. diseases arising from an excess or deficiency of humours (*Vai. s̱ñ.*). འཕེལ་ཀ increase, development. 2.=བཙོགས་པ चय [to collect together]*S.* As sbst. accumulation, collection, excess;=དར་བ *dar-wa*.

འཕེལ་བ་ཅན *hphel-wa-can*=རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་ तण्डक palace, king's place (*M̱ñon.*) [the upright post of a house]*S.*

འཕེལ་བྱེད *ẖphel-byeḏ* 1.=ཁྱིམ་བྱ *khyim-bya* domestic fowl (*M̱ñon.*). 2. वर्द्धमान growing, rising.

འཕོ་བ *hpho-wa* pf. འཕོས *hphos* imp. ཕོས་ཤིག संक्रान्ति, संचार to change place, go, move oneself away, migrate; མྱུར་དུ་འཕོས་ཤིག *myur-du hphos̱-çig* depart quickly! འཕོ་ཅན་གྱི་བདེ་བ transitory happiness; འཕོ་འགྱུར་མེད་པའི་རྣལ་འབྱོར a *yogi* who is not subject to change; འཕོ་བྱེད་པ to move or shift anything: གུར་འཕོ་བྱས shifted the tent. ཚེ་འཕོ་བ=ཚེ་རབས་བརྗེ་བ जातिपरिवर्त्त change of existence, འཆི་འཕོ་བ or ཤི་འཕོ་བ to exchange life, to die; འཕོ་སྐྱས་བྱེད་པ *ẖpho-s̱kyas̱ byed-pa* to remove from one place to another, transfer, change one's place: ལུང་སྟོད་ཅིག་ནས་ཅིག་ཏུ་འཕོ་སྐྱས་ལན་དགུ་བྱས་པས nine times he removed from one upland to another (*Deb.* ག, *54*). འཕོ་བ་གྲོང་འཇུག *ẖpho-wa groñ-ẖjug*=གདམས་ངག་གིས་འཕོ་བ *gdam-ñag-gis̱ ẖpho-wa* the translation of a soul, by the efficacy of གདམས་ངག or charms, from one body to another just vacated by death.

འཕོ་བྱ *ẖpho-bya*=རྣམ་ཤེས the soul or *Vijñāna*; འཕོ་བྱེད =གདམས་ངག a charm, *mantra*.

འཕོ་མེད་ཐོག་མ་ཐ་མ་མེད *ẖpho-meḏ thog-med tha-ma-meḏ*=དཔལ་ལྡན་དུས་འཁོར *ḏpal-ḻdan dus̱-ẖkhor* श्रीकालचक्र; the doctrine of *Kāla-cakra* Buddhism, which affirms neither a begining nor an end in respect of the transmigration of the soul from one body to another (*M̱ñon.*)

འཕོ་ལན *h̲pho-lan* 1. filling up by a new comer of an appointment caused by the removal or retirement of an officer: ལས་ཚན་དཀའ་བ་ཡིན་ན་འཕོ་ལན་དང་ས་རིགས་ནང་ཆས་ལ (*D. çel. 10*). 2. taking over charge of office-accounts, &c., by an officer from a retiring official (*R̲tsii. 21*).

འཕོས *h̲phoş* संक्रान्त death (*A. K. 1-42*), passing over; migration: ངང་པ་དེ་དག་གོ་རིམ་མ་ཞིག་པར་ཁྱིའུ་གསལ་བ་ག་ལ་བ་དེར་འཕོས་ཤིང་གནས་སོ those swans (in their turn) without break in their order, migrating whereever the boy *G̲sal-wa* was, took up their station (*H̲brom.* ཁ, *35*).

འཕོག་པ *h̲phog-pa* pf. ཕོག *phog* to strike, both in the figurative sense and materially: to affect, influence, to touch གནད་དུ the main point; also, to hit (that which is aimed at), to impinge upon, fall upon. ཐུགས་ལ་ཕོག་པ it struck his heart; མིའི་སེམས་ལ་ཕོག་པ it affected the man's mind; ཟས་སོགས་ནད་ལ་ཕོག་པ the food, etc., affected the disease; ཁོ་ལ་གཟའ་ཡིས་ཕོག་སོང་ he was struck with epilepsy; འབེམ་ལ་རྒྱང་རིང་ནས་མདའ་ཕོག་སོང་ the arrow hit the target from a long distance.

འཕོག་ཐུག *h̲phog-thug* pollution in the case of a god, nāga, demon, etc., but seems to be a proper name here:—གཏམ་ལོ་རྒྱུས་འདུ་ཡོད་དེ་འཕོག་ཐུག་ཆེ་མི་ཟེར (*H̲brom. 54*).

འཕོང *h̲phoń* धनुर्विद्या archery; འཕོང་མཁན *h̲phoń-m̲khan* archer; འཕོང་སྦྱོང་ धनुवद archery. འཕོང་གི་སློབ་དཔོན *h̲phoń-gi s̲lob-d̲pon* धनुराचार्य्य instructor in archery; འཕོང་གི་སྤོང་ས *h̲phoń-gi s̲poń-sa* or འཕོང་ས archery ground, the place from which arrows are shot at the target. འཕོང་གི་དབྱེ་བ་ལྔ *h̲phoń-gi d̲b̲ye-wa l̲ña* or འཕོང་རྐྱེན *h̲phoń-r̲kyen* the five distinguishing features in archery: (1) རྒྱང་རིང་ནས་འཕོག་པ to hit from a great distance; (2) མི་འཚོར་བར་འཕོག་པ to hit without perceiving it; (3) ཚབས་ཆེ་བར་འཕོག་པ to hit with great force; (4) གནད་དུ་འཕོག་པ to hit at the main point, or object; (5) སྒྲ་གྲགས་པར་འཕོག་པ to hit at an object with a sound.

འཕོངས་ལྕག *h̲phońş-l̲cag* = རྟ་ལྕག *r̲ta-l̲cag* a horse-whip (*M̲ñon.*).

འཕོང་ཚོས *h̲phoń-tshoş* sitting-part, posteriors (*Vai. s̲ñ.*), འཕོང་ལ་སྐྱོན་པ *h̲phoń-la ş̲kyon-pa* (*Sch.*) the riding of two persons on one horse (*Sch. Jä.*).

འཕོངས་སྐྱེན *H̲phońş-şkyen* 1. an epithet of king Rāma (*M̲ñon.*). 2. a good skilful archer (*Jä.*).

འཕོངས་ནས་ཁྲག་འཛག *h̲phońş-naş khrag-h̲dsag* रक्त-प्रवाहिका [a stream of blood]*S.*

འཕོངས་པ *h̲phońş-pa* विपन्न 1. pf. འཕོངས *h̲phońş* or ཕོངས *phońş* to be poor, indigent, unfortunate; with instrum. to be bereft of, to lose; རྒྱལ་པོ་སྲས་ཀྱིས་འཕོངས་ནས the king having lost his own son (*Pth.*). 2. adj. poor, unfortunate, dejected, disheartened (*Jä.*). 3. also ཕོངས་པ sbst. poverty; v. འཕོང་ཆོས *h̲phoń-choş*. Syn. དབུལ་པོ *d̲wul-po*; བཀྲེན་པོ *b̲kren-po* (*M̲ñon.*).

འཕོད་པ *h̲phod̲-pa* = ཕོད་པ *phod̲-pa* (*Cs.*).

འཕོན་པོ *h̲phon-po* a bundle, a bunch: དེ་གཉིས་ཀ་སྲེན་མའི་འཕོན་པོ་རེ་རེའི་སྟེང་དུ over each of the two respectively a bundle of tamarisk (*R̲dsa. 24*).

འཕོབ་པ *h̲phob-pa* = འབེབས་པ *h̲bebş-pa* (*Sch.*).

འཕོས *h̲phoş*, v. འཕོ་བ *h̲pho-wa*.

འཕྱ་བ *h̲phya-wa* उच्छरण, अवध्यायन, pf. འཕྱས *h̲phyaş* to blame, censure, chide. Also: to abuse, deride: འཕྱ་གླེང་ *h̲phya-gleń* or འཕྱ་བའི་གླེང་མོ *h̲phya-wah̲i gleń-mo* a scoffing or satirical discourse or story, etc. ཉིང་མའི་གཏེར་སྟོན་གྱི་ལུགས་རྣམས་རྣམ་པར་མ་དག་པའི་འཕྱ་གླེང་ the sectarian theories of the *Rñiñ-ma gter-byon* were satires on purity (*Ya-sel. 58*). འཕྱ་ཚིག *hphya-tshig* = སྨད་པའི་ཚིག words of slander, curses; (*Mñon.*).

འཕྱག་པ *hphyag-pa* pf. འཕྱགས *hphyags* to sweep: ཕྱགས་མས་འཕྱགས་པ swept with a broom.

འཕྱང་བ *hphyañ-wa*, pf. འཕྱངས *hphyañs*, to hang down, to be suspended; to hang on to (སྐྱི་ལྷ་བུ) अवलम्बन, रुदन; འཕྱང་བར་ཕྱུར hanging down (*A. K. 1-38*); འཕྱང་བར་ལྡན आलम्ब flowing (*A. K. 1-14*) [a support or prop]*S.* དར་སྔོན་པའི་ཀེ་ཤ་འཕྱང་བ a handkerchief of blue silk hanging down (from the hair); འཇུ་ཞིང་འཕྱང་བ to cling to, to take a firm hold of (*Thgy.*); འཕྱང་ཐག sounding-line *C.* འཕྱང་འཕྲུལ *hphyañ hphrul* or འཕྱང་འཕྲུལ་གྱི་རྒྱན आभरण, विभूषण suspended ornament; འཕྱང་མ *hphyañ-ma* प्रलम्ब a wife, one clinging to her husband; any ornamental pendants, hangings, &c.

+ **འཕྱང་མོ** *hphyañ-mo* = ཐེ་ཚོམ *the-tsom* doubt, hesitation.

འཕྱངས *hphyañs* आगल्पक, गातु [a talkative one, a singer, a cuckoo]*S.*

འཕྱད *hphyad* in *Sch.* = ཕྱད *pyad*; འཕྱད་ཅན *hphyad-can* n. of a place (*B. ch. 4*).

+ **འཕྱན་པ** *hphyan-pa* 1. in ཟ་ཟེའི་འཁོར་ཁོར་འཕྱན་བཞིན་པར भ्रमयति (*Yig. 122*). 2. acc. to *Jä.* = ཡན་པ to ramble, to range, roam about, wander, stray from; འཕྱན་ཏེ་འགྲོ་བ to go wandering about.

འཕྱར *hphyar*, (ཁང་པའི་མདའ་ཡབ་གུང་ཟེར) छादन the roof of a house.

འཕྱར་ཁ *hphyar-kha* blame, affront, disgrace (*Sch.*): འཕྱར་ཁ་བཏང་བ *hphyar-kha btañ-wa* to use abusive language, to insult a person (*Yig. k.*).

འཕྱར་པ *phyar-pa* व्यासेक: [sprinkling]*S.*

འཕྱར་བ *hphyar-wa* imp. འཕྱོར *hphyor* and ཕྱོར *phyor* 1. to hoist, lift up; to hold aloft: སྡིག་མཛུབ *sdig-mdsub* to lift up the finger (*Mil.*); དར་འཕྱར་བ to hoist a flag; རྟ་རླུང་འཕྱོར་ཅིག *rta-rluñ hphyor-cig* hang up the inscribed flags; འཕྱར་དར *hphyar-dar* or དར་འཕྱར *dar-hhpyar* a flag. 2. (*Cs.*) to show, to represent, to excite, to waken; འཕྱར་བ་བྱེད་པ *hphyar-wa byed-pa* to assume an alluring attitude. འཕྱར་ཀ་ཅན *hphyar-ka-can* tempting, graceful, charming (*Jä.*).

Syn. བཀྲབ་པ *bkrab-pa*; ཉེས་འབྱེད *ñes-hbyed* (*Mñon.*),

འཕྱར་བ་ཅན *Hphyar-wa-can* n. of a cemetry (*Bon. ch. 5*).

འཕྱར་གཡེང་ *hphyar-gyeñ* 1. = འཇོག་སྒེགས *hjog-sgegs* engaging, winning behaviour (*Jä.*) 2. འཕྱས་འདོགས་པ back-biting, doing mischief, maliciously.

འཕྱི་བ *hphyi-wa* I: a marmot; colloq. འཕྱི་འབིགས "*chhi-pik*" or "*chhi-pi,*" also called སྒོམ་ཆེན *sgom-chen* on account of its hybernating during the winter like Buddhist monks who practise the state of suspended animation; = ཕྱི་བ *phyi-wa.*

འཕྱི་བ II: pf. ཕྱིས *phyis* or འཕྱིས *hphyis* འགྱངས་པ पश्चात्; to be late, to be belated, to come too late; གལ་ཏེ་འཕྱིས་ན *gal-te hphyis-na* if I have come too late; ད་ཁྱོད་ཅུང་འཕྱིས་པ་ཡིན *da-khyod cuñ hphyis-pa yin* you have come just a little too late (*Jä.*); འཕྱི་དགུང་ཆུ་ལ་སྐྱ་བ་ཅབ་ཅབ་བྱུང་། late at night there was the chap-chap sound of the oars on the water (*A. 67*).

འཕྱི་བ III: = འཕྱིད་པ *hphyid-pa* to wipe, to wipe off; to remove, eradicate: མིག་ལམ་

རྡུལ་འཕྱི་བ to wipe out dust from the eye; ཆེབས་ངང་པ་གསེར་ལྡན་འཕྱི་མ་ཕྱམ་ཏེ། མདུན་དུ་ཕྱུང་ (*Yig. 14*); སྐྲ་འཕྱི་བ to pull out the hair; རླིག་པ་འཕྱི་བ to remove the testicles (*Sch*).

འཕྱིག་པ *hphyig-pa* = འཁྱིག་པ *hkhyig-pa* to bind (*Sch*).

འཕྱིང་སང་ *hphiṅ-saṅ* the designation in the older writings of a minister of state of Tibet = the modern བཀའ་བློན.

འཕྱིད་པ *hphyid-pa* 1. to suffice, be enough. 2. = འཕྱུ་བ or འདངས་པ.

འཕྱིལ་བ *hphyil-wa* for འཁྱིལ་བ *hkhyil-wa* to wind, to twist, the hair *Vai. sñ.* (*Jä.*).

འཕྱུག་པ *hphyug-pa* or འཕྱུགས་པ = ནོར་བ to mistake, to be mistaken; = ཆུག་པ *chug-pa* to miss: ལམ་འཕྱུག་པ to mistake the road; ཆུ་ཚོད་འཕྱུག་པ to mistake the hour. འཕྱུགས་པོ *hphyugs-po* = ནོར་མཁན *nor-mkhan* the mistaker, one who commits a blunder; འཕྱུགས་མེད *hphyugs-med* without mistake or blunder: འཕྱུགས་མེད་ཡིན་ཁྲུལ་ཡིན་པས་མ་ནོར་བ་དགོས་པ་འདུག those that are free from blunders should not be mistaken by those who have erred (*Rtsii. 11*).

འཕྱུར་བ *hphyur-wa* 1. to ascend, to mount, to rise up, of smoke; to overflow, inundate, of rivers, lakes, etc. 2. *Sch.* to heap up, to accumulate.

卐 **འཕྱེ་བ** *hphye-wa* pf. འཕྱེས *hphyes* to crawl, to creep, like snakes; འཕྱེ་བ་ཆེན་པོ महोरग; n. of a nāga demon.

འཕྱེ་བོ *hphye-wo* འཕྱེ་མོ *hphye-mo* a crawler, a cripple: དམན་རྣམས་རྩ་བ་ཟོས་པའི་འཕྱེ་བོ་ བཞིན་དེ་རིང་སང་ལ་ལོངས་སྤྱོད་དང་ལྷན་ཅིག་ཡོངས་སུ་ཟད་པར་འགྱུར the most degraded will be utterly consumed together with their possessions, like cripples who have fed upon roots, on this day or the next (*Tan. d.* ཀེ).

འཕྱེན *hphyen* v. ཕྱེན *phyen* flatulence.

འཕྱོ་བ *hphyo-wa* pf. འཕྱོས་པ 1. उसरण to move, throb, be agitated: སེམས་ཉིད་འཕྱོ་ཞིང་བླ་མ་སྙིང་ནས་དྲན his heart throbbing remembered the lama (*Rdsa. 24*). [2. to soar, to float, in the air (*Thgy.*). 3. to flow forth, heave, smell, of fluids; འཕྱོ་དར་བ *hphyo dar-wa* to undulate. 4. to range, roam about, gambol: རྩེ་ཞིང་འཕྱོ་བ (the deer) gambols and skips (*Mil.*); རི་ལ་འཕྱོ་དགུ *ri-la hphyo-dgu* the wild animals of the field *Sch.* 5. སྙིང་འཕྱོ *sñiṅ-hphyo* (*Sch.*) 'the heart is swelling, courage rising'; ཤེས་པ་འཕྱོ *çes-pa hphyo* (*Med.*) consciousness gives way, is wavering, flitting] *Jä.*

འཕྱོང་འགྱུར *hphyoṅ-hgyur* a large number: གཞལ་གཞི་འཕྱོང་འགྱུར་ཉ་ཉིད་དང་ (*Ya-sel. 57*).

འཕྱོང་རྒྱས *Hphyoṅ-rgyas* (Chongay) n. of a district of Lhokha in central Tibet (*Rtsii. 35.*) འཕྱོང་རྒྱས་སྡེ་པ the Governor of Chongay.

འཕྱོང་པོ་ཁེ་རུ *Hphyoṅ-po Khe-ru* n. of a place in Tibet (*Deb.* ག, *24*).

འཕྱོང་བ *hphyoṅ-wa* 1. = སྐྱོང་བ *skyoṅ-wa* to protect. འཕྱོངས་རྒྱས pride. 2. उत्सर्ग [to lay aside, abandon] *S.* (*Liç.*).

འཕྱོན་མ *hphyon-ma* a harlot, prostitute (*Mñon.*); འཕྱོན་མོ་བྱེད་པ *hphyon-mo byed-pa* to whore, to commit fornication; འཕྱོན་མའི་བུ *hphyon-mahi-bu* = སྨད་འཚོང་མའི་བུ a prostitute's son (*Situ. 91*).

འཕྱོར་བ *hphyor-wa* 1. = ཕོར་བ *phor-wa* to rave: ཁ་འཕྱོར་བ *kha-hphyor-wa* to speak deliriously. 2. v. ཕྱར་བ *phyar-wa*, also ཆོར་བ *chor-wa*; འཕྱོར་པོ *hphyor-po* for མཆོར་པ hence འཕྱོར་དགའ *hphor-dgah* dandy, fop (*Jä.*).

འཕྱོས་མ *hphyos-ma* 1. gifts to friends and relations. 2. purchase-price of a bride (*Jä.*).

འཕྲ་བ *ẖphra-wa* pf. འཕྲས *ẖphras* to kick, to strike with the foot, struggle; འཕྲས་རྒྱབ་པ *hphras ṟgycb-pa* id.; རྟས་འཕྲས་རྒྱབ་ཡོད kicked by a horse; ཤི་འཕྲས *çi-ẖphras* death-struggle.

འཕྲ་ཤགས *ẖphra-çags̱* 1. shaving clean; having shaved his beard (*A. 95*). 2. a kick: འཕྲ་ཤགས་བྱེད་པ or རྒྱབ་པ to kick; དེའི་ཉིན་པར་འཕྲ་ཤགས་བྱས་ནས་མ་ཟིན during that day it having kicked about was not caught (*A. 92*).

འཕྲག་པ *ẖphrag-pa*=དཀྲོག་པ *ḏkrog-pa* to stir up, to spur (a horse, etc.).

འཕྲང་ *ẖphrań*=གུ་དོག་པོ *gu-dog-po*, or ཁྲང་ a narrow passage which is difficult to pass: ཕ་རོལ་འཕྲང་ལ་གཤེད་མས་ཁྲིད་པའི་ཚེ when the messenger of death will lead one along the narrow path to the beyond (*A. 9*). ལམ་འཕྲང་ difficult pathway, a foot-path along a narrow ledge on the side of a precipice; བར་དོའི་འཕྲང་ *bar-doẖi-ẖphrań* the narrow passage across the abyss of the *Bar-do* (the state between death and re-birth); བར་དོའི་འཕྲང་སྒྲོལ *bar-doẖi ẖphṟań-s̱grol* a prayer for escaping the isthmus of the *Bar-do*.

འཕྲང་གྱུར་བ *ẖphrań-gyur-wa* = སེམས་ཆགས་པར་འགྱུར་བ to be attached affectionately: དེ་མ་ཐག་ཏུ་རྗེ་ལ་འཕྲང་གྱུར་ཀྱང་ (*A. 10*); རྒྱལ་བུས་འཕྲང་བའི་ཚིག་འདི་སྐྱར་གསོལ་པ (*A. 11*) prayed again in the touching words of the prince.

འཕྲང་འཕྲུལ *ẖphrań-ẖphrul* something hanging down (*Sch.*).

འཕྲད་པ *ẖphraḏ-pa* pf. and fut. ཕྲད *phraḏ* (ཕན་ཚུན་འཕྲད་པ) to interview; meet together; དེ་དང་འཕྲད་དོ you shall meet him (*Dsl.*); དེ་ཤིང་དང་ཕྲད་མི་ཐུབ him I cannot admit (*Dzl.*); བདག་དང་འཕྲད་པར་ཤོག་ཅིག may it happen to me (*Dzl.*); བྱིས་པའི་རོ་ཞིག་དང་ཕྲད་དོ he found the dead body of an infant (*Dzl.*); འཕྲད་ཚམས (*Sch.*,) intersecting lines of two plains, corner, angle (*Jä.*).

འཕྲབ་པ *ẖphrab-pa*=འཕྲ་བ and འཁྲབ་པ: འཕྲབ་བྱེད་པ to flutter, of a bird wounded by a shot.

འཕྲལ *ẖphral* or ཕྲལ (བབ་བཅོལ) adj. and adv. the present, imminent, immediate, temporary; just now, immediately, this instant; འཕྲལ་ལ *ẖphral-la* and འཕྲལ་དུ immediately, suddenly; colloq. འཕྲལ་འཕྲལ་ལ id.; ད་ལྟ་འཕྲལ་དུ '*tanta thel-tu*' at once, this instant (*Snd. Hbk. 93.*); འཕྲལ་ལ་ཉིད་དུ=*ipso facto*, at once by that very circumstance: མེ་ཡིས་རྒྱས་པ་ལན་གསུམ་སྦྲོ་རེག་པ་ཇོ་བ་རྣམ་དག་ཀྱང་འཕྲལ་ལ་ཉིད་དུ་ཐལ་བར་བྱེད the fire springing up three times and increasing, those who were able to touch it, it caused to develope complete purity forthwith; འཕྲལ་ལ་ཁྲོ་བའི་དུག *ẖphral-la khro-waẖi dug* the poison of sudden anger. འཕྲལ་དང་ཕུགས what is going to happen immediately and at a later period, འཕྲལ་ཕུགས་གང་ལ་བཟང་ that is good both now and in the more distant future; འཕྲལ་དང་ཡུན་དུ now and in time to come; འཕྲལ་སོག་འཛོག་མེད་པ not having laid up anything for present use (*Mil.*); འཕྲལ་གྱི་འདུག་ཚུགས་ངན་པ a poor temporary dwelling, or also: a common ordinary dwelling (*Jä.*); ཕྲལ་ཡུན *phral-yun* present and future: ཕྲལ་ཡུན་བདེ་འབྲས་ལ་བསམ thought of the present and future. ཕྲལ་རྐྱེན *phral-ṟkyen* immediate disaster; ཕྲལ་དགོས *phral-ḏgos̱* immediate necessity; ཕྲལ་ཕུགས *phṟal-phugs̱* the present and future; འཕྲལ་བདེ present comfort; འཕྲལ་སྦྱར *ẖphral-s̱byar* आकस्मिक संयोग sudden coincidence; accidental meeting. As adj: འཕྲལ་སྐད *ẖphral-s̱kaḏ*=ཕལ་སྐད the common dialect, the colloquial language, the language of the common people or of common daily life: ཞེས་འཕྲལ་སྐད་ལ་སྟང་ so you hear it in the language of the common people; སྔར་འགྲོ་མྱོང་མྱོང་བ་འཕྲལ་སྐད་ཤེས་པ་ཞིག་ལ one who has been (in India) and knows the language of the people (*A. 67*).

ཕྲལ་གྲིག *phral-grig* finished, ready, prepared.

འཕྲལ་བ *ẖphral-wa* pf. ཕྲལ *phral* fut. དབྲལ *ḏbral* imp. ཕྲོལ *phrol* acc. to *Jä.* vb. a. to འབྲལ་བ and signifies: to separate, to part (with the word དང་ signifying "from") རྟགས་དང་ཕྲལ he deprived them of their insignia (*Glr.*); སྲོག་དང་འཕྲལ་བ *sṟog-dañ ẖphral-wa* to separate from life, to put to death (*Glr.*); also, without དང་,=to cut, divide: ཟུག་ཏུ་འཕྲལ་བ to cut (cattle) into quarters (*Mil.*); ལྟོ་བ་ཕྲལ་བ *ḻta-wa phral-wa* to split open the belly.

འཕྲི་བ *ẖphri-wa* pf. and imp. ཕྲིས *phriṣ*, fut. དཔྲི *ḏpri*, vb. a., to diminish, to take away from: འཕྲི་མེད་རྩ་ཆག་ཏུ་འཛུགས་པ་དང་གང་ཡང་ཁག་འཕྲི་མེད་པར་གནས་པ (*Yig. k.*).

འཕྲིག་པ *ẖphrig-pa* to doubt, be undecided about; འཕྲིག་ཚུད་པ *ẖphrig-tshuḏ-pa*= སེམས་ལ་ངེས་པ to be assured of.

འཕྲིན *ẖphrin* 1.=ཕྲིན (ཡི་གེ་དང་ལན་གཏོང་བ) correspondence. 2. news, tidings, intelligence, message: འཕྲིན་བཟང་པོ good tidings, favourable accounts; ཕྲིན་བསྐུར་མཁན messenger; འཕྲིན་སྤྲིང་བ *ẖphrin ṣpriñ-wa* to send word, information, འཕྲིན་ཁྱེར་བ *ẖphrin-khyer-wa* to bring tidings, intelligence. འཕྲིན་སྐྱེལ་བ *ẖphrin-ṣkyel-wa*=གཏམ་སྐྱེལ *gtam-ṣkyel* to send a message; to give orders, communicate orders. འཕྲིན་བཞག་པ *ẖphrin-ḇshag-pa*= མངགས་བཞག་པ to make a verbal request, to leave orders. རྒྱ་གར་ནས་ཕྱིན་ན་ང་ལ་སྐད་ཐོངས་ཞེས་པའི་འཕྲིན་བཞག་གོ he left a message (to the effect): do inform me when you have arrived from India (*A. 66*).

འཕྲིན་སྐྱེལ་མ *ẖphrin-ṣkyel-ma*=གྲོགས་མོ दूती a mistress, a female friend (*M̱ñon.*).

འཕྲིན་ཡིག *ẖphrin-yig* letter, epistle. འཕྲིན་ལན *ẖphrin-lan* answer to a message.

འཕྲིན་ལས *ẖphrin-laṣ* कर्म, कार्य्य, समुदाचार 1. resp. for ལས affair, business; deed, work: དེ་འདྲས་འཕྲིན་ལས་ཀྱི་ཕྱིར་དུ with regard to such matters. འཕྲིན་ལས་རྣམ་བཞི the four kinds of religious service, enumerated as ཞི་རྒྱས་དབང་དྲག་གི་ཕྲིན་ལས milder worship, abundant service, religious service to obtain power, and terrific methods in co-ercing a deity by charms. འཕྲིན་ལས་འཆོལ་བ, འཕྲིན་བཅོལ་བྱེད་པ to commit a thing to another person's care; in reference to gods, to recommend to their protection or blessings (*Glr.*). 2. efficiency, power (*Mil.*). 3. personal n. in Tibet.

འཕྲིན་ལས་སྲས *ẖphrin-laṣ sṟaṣ* acc. to Bon incarnate beings.

འཕྲིན་འགན་པ *ẖphrin-ẖgan-pa*=འཕྲིན་བསྐུར་བ or ལན་བསྐུར to send a reply (*N̂ag. 9*).

འཕྲུ་བ *ẖphru-wa*, འཕྲུ་མ *ẖphru-ma* v. ཕུ་བ *phu-wa*, etc. (*Jä.*).

འཕྲུག་པ *ẖphrug-pa* pf. ཕྲུགས कण्डू to scratch one's body: འཕྲུགས་ཏུ་འཇུག་པ *ẖphrugṣ-tu ẖjug-pa* कण्डूयते begins to scratch.

འཕྲུལ *ẖphrul* (occasionally only occurs as འཕྲུལ་བ) black art and magic, of an illicit and irregular character rather than the orthodox performances, though not always so. འཕྲུལ་ཅན or འཕྲུལ་གྱི has the adjectival sense of transformed, illusionary, magical: འཕྲུལ་གྱི་སྟོབས magical power or force; འཕྲུལ་གྱི་ཇེབས་ངང་པ transformed into the form of an ochre-coloured horse. ཆོ་འཕྲུལ *cho-ẖphrul* orthodox magic rite; རྫུ་འཕྲུལ *ṟdzu-ẖphrul* subtle miracle, magical tricks; རྣམ་འཕྲུལ (abbr. for རྣམ་པར་འཕྲུལ་བ) sorcery of an undesirable type: སྐྱེ་གཞན་ལ་ཡང་འདོད་པའི་རྣམ་འཕྲུལ sorcery which even lasts after another re-birth; མིག་འཕྲུལ optical illusion; འཕྲུལ་པ་པོ magician, illusion-worker.

འཕྲུལ་འཁོར *ḥphrul-ḥkhor* in modern times is used to designate any machine turned by a wheel, but is really: magic circles; which are of three series:—I: དགྲའི་རྫོང་འཇོམས་པའི་འཕྲུལ་འཁོར magical circles to lay siege to an enemy's fort and to capture it; subdivided into seven kinds:-(1) རྡོའི་འཕྲུལ་འཁོར *ṛdoḥi-ḥphrul ḥkhor* the magic circle of stone, discharging of missiles to capture a fort situated on a plain; (2) གྲུའི་འཕྲུལ་འཁོར *gruḥi-ḥphrul ḥkhor* the magic circle of boats to capture a floating fort; (3) འབྲུ་མར་གྱི་འཕྲུལ་འཁོར *ḥbru-mar gyi-ḥphrul ḥkhor* the magic circle of fire (burning grain and butter) to blockade a fort situated on a hill; (4) གྲི་གུག་གི་འཕྲུལ་འཁོར *gri-gug gi ḥphrul-ḥkhor* the magic circle of a sabre to besiege an enemy's fort with swords; (5) རླུང་གི་འཕྲུལ་འཁོར *ṛluṅ-gi ḥphrul-ḥkhor* the magic circle of wind for the purpose of blowing away the top of a fort situated on a hill; (6) རྡོ་རྗེ་གུར་གྱི་འཕྲུལ་འཁོར *ṛdo-ṛje gur-gyi ḥphrul-ḥkhor* the magic circle of a *Ṛdor-je* tent made of iron-sceptres, to break through or demolish the ramparts of a fort; (7) ལྕགས་མདའི་འཕྲུལ་འཁོར *ḽcagṣ-ṃdaḥi ḥphrul-ḥkhor* the magic circle of iron arrows, to kill war-elephants equipped with coats of mail. II: རང་གནས་བསྲུང་བའི་འཕྲུལ་འཁོར *raṅ-gnaṣ ḇsṛuṅ-paḥi ḥphrul-ḥkhor* magical circles intended to defend one's own place: (1) རལ་གྲིའི་འཕྲུལ་འཁོར *ral-griḥi ḥphrul-ḥkhor* the magic circle of swords which remain concealed under the ground for the purpose of protecting a king's palace; (2) the magic circle of chariots on which the warriors sit. III. དགྲ་ལས་རྒྱལ་ནས་བདེ་བར་སྤྱོད་པའི་འཕྲུལ་འཁོར magical circles of triumph for enjoying peace and prosperity after conquering an enemy: (1) the king's superb mansions to view the arrival of his forces; (2) arrangements for sights, entertainments and amusements; (3) magic wheel for water-sports, etc. (*Duṣ-kho. 330*).

འཕྲུལ་གྱི་འཁོར་ལོ *ḥphrul-gýi ḥkhor-lo* magic wheel—in ancient literature merely a fantastic attribute of gods, etc. (*Jä.*).

འཕྲུལ་དགའ *Ḥphrul-ḏgaḥ* निर्म्माणरति: n. of a heavenly abode where the gods enjoy prosperity and happiness by their own merits and miraculous efforts (*So-rig. 34*).

འཕྲུལ་ཆ *ḥphrul-cha*=གོ་ཆ miraculous dress, *i.e.*, coat of mail: འཕྲུལ་ཆ་ལ་སོགས་པ་ཐོགས་ནས being equipped with coat of mail, etc. (*D.R.*).

འཕྲུལ་ཐུར *ḥphrul-thur* catheter (*S.g.*, *Jä.*).

འཕྲུལ་སྣང་ *Ḥphrul-ṣnaṅ* delusion, mockery; miraculous; n. of the famous temple of Buddha at Lhasa built by king *Sṛoṅ-ḇtsan ṣgam-po* at the instance of his Nepalese wife, the daughter of king Aṁs'u-Varma.

འཕྲུལ་བ *ḥphrul-wa* 1. (by its form intrs. to སྤྲུལ་བ *ṣpṛul-wa*; acc. to *Cs.* both are identical in meaning)=འཕྲུལ་རྣམ་པར་འཕྲུལ་བ་དུ་མ many transformations, magic tricks. 2.=འཁྲུལ་བ *ḥkhrul-wa* to be mistaken, to err, to make blunders. 3. to separate, sort, discriminate, the good from the bad, truth from falsehood (*Jä.*).

འཕྲུལ་བའི་མིག་ཅན *ḥphrul-waḥi mig-can*=ཕུག་རོན a pigeon.

འཕྲུལ་ཟ་ལྷའི་སྒྲོན་མ *Ḥphrul-za lhaḥi ṣgron-ma* n. of a Bon goddess; འཕྲུལ་ཟ་སྣན་མོ་བཙུན *Ḥphrul-za ṣnan-mo ḇtsun* another Bon goddess (*D.R.*).

འཕྲུལ་བཤེན *Ḥphrul-ḇçen* the miraculous *Ḇçen-rab* founder of the Bon religion (*Jig. 26*).

འཕྲེ་བ *ẖphre-wa* pf. འཕྲེས *ẖphreş* to incline, to lean against, to put down, to lay down; འཕྲེ་བྱེད་པ *ẖphre byeḏ-pa* id.

འཕྲེང་ *ẖphreń* or འཕྲེང་བ *ẖphreń-wa* 1. to fasten, be fastened to, be affixed to, be arranged (especially in a settled and orderly manner): སེམས་ལ་འཕྲེང་བ *semş-la ẖphreń-wa* to fasten or bear in the mind. 2. as sbst. an array, consecutive placing, regular order; माला, मालिका (*A. K. 1-4*) མང་པོ་གྲལ་ལ་བསྒྲིགས་པ = གཅིག་གི་རྗེས་སུ་གཅིག་འགྲོ་བ a great number of things arranged in order, also one after another often in rapid succession; མུན་སེལ་སྒྲོན་མེའི་འཕྲེང་ཚར་དུ་དངར the lamp-lights which remove darkness are in fine array; རྒྱ་མཚོའི་རླབས་འཕྲེང་ *ṟgya-m̱tshoẖi ṟlabş-ẖphreń* the array of the waves of the sea. 3. a chain, wreath, file, series, string of anything: མེ་ཏོག་གི་འཕྲེང་བ *me-tog-gi ẖphreń-wa* a wreath, a garland of flowers; གངས་རིའི་འཕྲེང་ *gańş-riẖi ẖphreń* a chain of snowy mountains; ནགས་ཀྱི་འཕྲེང་བ *nagş-kyi ẖphreń-wa* a circle of woods; ཤིང་རྟའི་འཕྲེང་བ་བདུན seven sets of chariots (*Pth.*); ཡིག་འཕྲེང་ *yig-ẖphreń* a row of letters, a line; འཕྲེང་བ་འདོགས་པ *ẖphreń-wa ẖḏogş-pa* to bind a wreath; འཕྲེང་རྒྱུད་མཁན *ẖphreń-ṟgyuḏ m̱khan* a seller of flower wreaths, garlands. Syn. for garland: མེ་ཏོག་མཁན་པོ *me-tog m̱khan-po*; འཕྲེང་ལྡན *ẖphreń-ḻdan*; མེ་ཏོག་གིས་འཚོ *me-tog giş-ẖtsho*; མེ་ཏོག་ཅན *me-tog-can*; མེ་ཏོག་རབ་ཏུ་སོག་བྱེད *me-tog rab-tu sog-byeḏ*; མེ་ཏོག་སྤྱོད་བྱེད *me-tog şpyoḏ-byeḏ* (*M̱ńon.*). འཕྲེང་བ *ẖphreń-wa* a string of beads, rosary; མུ་ཏིག་འཕྲེང་བ *mu-tig ẖphreń-wa* rosary of pearls.

འཕྲེད *ẖphreḏ*, or འཕྲེད་ལ *ẖphreḏ-la* adv. across, transversely, by the transverse way, by the oblique passage.

འཕྲོ *ẖphro* 1. progress, continuation, process; འཕྲོ་ལ in progress, in process; འཕྲོ་བཞག་པ to lay the continuation aside, to put it off; འཕྲོ་ཐུད་པ *ẖphro-thuḏ-pa* to continue again, once more. 2.=ལྷག་མ, རྒྱུན remainder, continuity: འཕྲོ་ལུས་སོང་ a remainder, the rest, is still left.

འཕྲོ་སྐྱེ *ẖphro-şkye* n. of a great number (*Ya-sel. 57*).

འཕྲོ་བ *ẖphro-wa* pf. འཕྲོས *ẖphroş* vb. n. to སྤྲོ་བ *şpro-wa* 1. gen. with ལས from, to proceed, issue, emanate from, to spread, diffuse; སྐུ་འོད་ཟེར་འཕྲོ་བ *şku-ẖoḏ zer ẖphro-wa* a body from which rays of light proceed, a body sending forth light (*Cs.*). 2. to proceed, to go on, continue. འཕྲོ་འཆད་པ or འཕྲོ་གཅོད་པ to discontinue, cease from, halt: བྱ་བ་ངན་པ་འཕྲོ་ཆོད discontinue evil doings! འཕྲོ་བླངས *ẖphro-ḇlańş* resumption of an unfinished work: ཇོ་བོས་འཕྲོ་བླངས་ཏེ་རྩོད་པ་བྱས་པས་ཇོ་བོ་རྒྱལ (*A. 32*), the lord having taken up the controversy (where it was left by his predecessor) came out victorious. འཕྲོ་མ་ཆད་པ *ẖphro-ma chaḏ-pa*=རྒྱུན་མ་ཆད་པ *ṟgyun-ma chaḏ-pa* without interruption, keeping the continuity: མི་རབས་བདུན་དུ་མེ་འཕྲོ་མ་ཆད་པ the fire was not put out during seven generations (*A. 2*). འཕྲོ་བཅོལ *ẖphro-ḇçol*=མཚམས་བཞག *m̱tshamş-ḇshag* postponement, puting off. པཎྜི་ཏ་གདན་འདྲེན་པའི་འཕྲོ་བཅོལ the invitation of the pandit was postponed (*A. 127*).

འཕྲོག *ẖphrog* (fut. of ཕྲོག acc. to *Ṟdo. 46*), pf. and imp. ཕྲོགས *phrogş*, fut. དབྲོག *ḏbrog* to rob, run away with; to deprive of; appropriate, embezzle: བུ་མོའི་ཁ་ལས་རྣ་རྒྱན་རྣམས་ཕྲོགས་སོང་ ravished the ear-ornaments from the girl's face; སེམས་ཉིད་འཕྲོག་པ to take another man's heart, to run away with his affections, to captivate him (*Jä.*). འཕྲོག་ཏུ་འབྱུང་བ to be lost. རབ་ཏུ་འཕྲོག་བྱེད་པ *rab-tu ẖphrog-byeḏ-pa* अपहारिन् (*A. K. 1-42*).

འཕྲོག་པའི་རྫས *phrog-paḫi-ṟdsaṣ* booty, stolen goods.

འཕྲོག་བྱེད *ḫphrog-byeḏ* हरि as epithet variously applied: 1. the sun, the wind-god, the lord of death, Indra, the sky, wind, the 21st constellation Çravaṇā. 2. myrobalan, white-pepper, mercury. 3. lion, a hero (*M̱ñon.*). 4. symb. num. 11 (*Ya-sel. 54*).

འཕྲོག་བྱེད་གཏམ *ḫphrog-byeḏ-gtam* हरि met. the cuckoo.

འཕྲོག་བྱེད་དབང་པོ *ḫphrog-byeḏ ḏwañ-po*=the lion: འཕྲོག་བྱེད་དབང་པོ་བདུན་གྱིས་བཏེགས་པའི་ནོར་བུའི་ཁྲི་འཕང་མཐོན་མཐོའི་སྟེང་དུ to him who sits on the exalted throne of gems borne by seven lions (*Yig. k. 4*).

འཕྲོག་བྱེད་མིག *ḫphrog-byeḏ-mig* हर्यक्ष, हरिलोचन, as met.=the scorpion (*M̱ñon.*); acc. to *S. Lex.*=སྦལ་པ the frog [also, a crab]*S.*

འཕྲོག་བྱེད་ཡུམ *ḫphrog-byeḏ yum* an epithet of the mother of Vishnu (*M̱ñon.*).

འཕྲོག་བྱེད་ས་བོན *ḫphro-byeḏ sa-bon* हरिवीज [yellow orpiment]*S.*

འཕྲོག་ཡས *phog. yaṣ* हरित n. of a number.

འཕྲོད *ḫphroḏ* offering (of present)=སྤྲོད་པ resp. འབུལ་བ; འཕྲོད་བཞེས (salutation) good health (*Yig. k.*). འཕྲོད་བསྟེན་པ *ḫphroḏ ḇṣten-pa* recruiting of health when convalescent by a change or by resorting to mineral springs, etc.

འཕྲོད་པ *ḫphroḏ-pa*, 1. pf. ཕྲོད *phroḏ* vb. n. to སྤྲོད་པ *ṣproḏ-pa* to be given, bestowed, offered, delivered. འཕྲོད་འཛིན receipt, quittance; ངོས་འཕྲོད་པ to recognise, know, perceive. ནོར་འཕྲོད presents: ནོར་འཕྲོད་ཁྱོད་རང་དང་མཇལ་ཀྱང་འདི་ལྟར (*A. 127*). 2.=ཕན་པ or མཐུན་པ adj. fit, proper, suitable, agreeing with, congenial to: ཕོ་བར་འཕྲོད agreeing with the stomach; མི་འཕྲོད་ཟས unwholesome food; མི་འཕྲོད་པ not acting (when medicine has not the desired effect) *C.*; རྗེ་བཙུན་ལ་ས་ཆ་འདི་འཕྲོད་དམ is this place agreeable to your reverence?

འཕྲོད་པ་ཉེར་བརྒྱད *ḫphṟoḏ-pa ñer-ḇṟgyaḏ* or གཟའ་དང་སྐར་མ་འཕྲོད་པའི་མིང་རྣམས क्षर, वर the astrological terms for harmony of influence in the destiny of a person: (1) ཀུན་དགའ *kun-ḏgaḫ*, (2) དུས་དབྱིག *duṣ-ḏbyig*, (3) དུལ *dul*, (4) སྐྱེ་རྒུ *ṣkye-ṟgu*, (5) གཞོན *gshon*, (6) བྱ་རོག *bya-rog*, (7) རྒྱལ་མཚན *ṟgyal-m̱tshan*, (8) དཔལ་བེའུ *ḏpal-beḫu*, (9) རྡོ་རྗེ *ṟdo-ṟje*, (10) ཐོ་བ *tho-wa*, (11) གདུགས *gdugṣ*, (12) གྲོགས *grogṣ*, (13) ཡིད *yiḏ*, (14) འདོད *ḫdoḏ*, (15) འགལ་མེ *ḫgal-me*, (16) རྩ་ཏོན *ṟtsa-ton*, (17) འཆི་བདག *ḫchi-ḇdag*, (18) མདའ *m̱daḫ*, (19) གྲུབ *grub*, (20) མདུང་ *m̱duñ*, (21) བདུད་རྩི *ḇduḏ-ṟtsi*, (22) གཏུན་ཤིང་ *gtun-çiñ*, (23) གླང་པོ *glañ-po*, (24) སྟག་མྱོས *ṣtag-myoṣ*, (25) ཟད་པ *zad-pa*, (26) གཡོ *gyo*, (27) བརྟན *ḇṟtan*, (28) འཕེལ *ḫphel* (*Ṟtsi.*).

འཕྲོབ་པ *ḫphrob-pa*=འཕྲབ་པ *ḫphrab-pa* (*Sch.*).

འཕྲོལ་བ *ḫphrol-wa*=འཕྲལ་བ *ḫphral-wa* (*Sch.*)

འཕྲོས *ḫphroṣ* (from འཕྲོ་བ q. v.)=ལྷག་ལུས residue (*Situ. 114*), excess of what is actually required, remainder, balance; འཕྲོས་དེས་ཀྱང་འཚལ grant me that residue, let me have the remainder (*Yig. k.*).

བ

བ *ba* the fifteenth letter of the Tibetan alphabet sounded variously according to position or from usage as b, p or w.

བ *ba* I: 1. an affix sounded as *wa* for use of which v. ante under པ *pa*. 2. in Budh. *ba* is symbolical of the primordial which is simple and absolute, *i.e.*, འདུས་མ་བྱས་པ eternal and unchangeable; *ba* also represents སངས་རྒྱས་ཀྱི་སྟོབས་བཅུ the ten moral powers of Buddha (*K. my.* ཀ, *208*), and further demonstrates the doctrine of Buddha in the Dharmārtha for the salvation of mankind (*K. d.* ཉ, *114*). 3. in mysticism, བ is held to signify ཤ meat and also ཟ་བ to eat (*K. g.* ཁ, *179*).

བ II: also བ་མོ *ba-mo* गो a cow; བ་གླང་ *ba-glañ* a bull; བ་ཅུ *ba-cu* (colloq.) a cow; བ་འཇོ *ba-ẖjo* गोपाल a herdsman, cow-driver; བ་ཕྲུག calf; བ་རྨིག *ba-ṟmig* a cow's hoofs; བ་རྨིག་གི་ཆུ the water collected in the impression of a cow's foot on the ground, to denote a very small quantity of water (*Dzl.*); བ་ཉལ་མཛོ་གྲོད *ba-ñal m̱dso-groḏ* (ལས་མི་བྱེད་པར་བ་འདུ་བ་ཉལ་སྡོད་དེ་ལྟ་མཛོ་ལྟ་བ་ཟ་བ) (*Yig. k.*) to idle away time doing no work; compared with a cow which lying down chews the cud and does nothing more.

Syn. འཇོ་མ *ẖjo-ma*; འོ་འཕེལ *ẖo-ẖphel*; འོ་མོ་འཆིང་ *ẖo-mo-ẖchiñ*; འབབ་བྱེད *ẖbab-byeḏ*; ལུས་ལྡན *lus̱-ḻdan*; ཞོ་སྲུང་བྱེད *sho-sṟuñ-byeḏ*; བ་མོ *ba-mo*; ནུ་རྒྱས་མ *nu-ṟgyas̱-ma*; ཡོངས་འཇོམ *yoñs̱-ẖjom*; བཞོན་མ *ḇshon-ma*; གྲུས་མ *grus̱-ma* (*M̱ñon.*).

བ་གླང་སྐྱོང་བ *ba-glañ s̱kyoñ-wa* गोपाल; a low caste in India whose profession it is to tend cattle (*Ya-sel. 55*).

བ་གླང་ལྡན *ba-glañ-ḻdan* n. of a Yakshinī of Rohita who, having invited Buddha with his followers to her place, in honour of this visit caused 500 *vihāra* to be built miraculously (*K. du.* པ, *298*).

བ་གླང་སྤྱོད *ba-glañ-s̱pyoḏ* पश्चिमगोदानीय n. of a fabulous continent to the west of Jambudvīpa, and so called because cows feed on the lands and form the main wealth of the people (*K. du.* ཉ, *286*).

+ བ་གླང་མིག *ba-glañ-mig* 1. गवाक्ष a small opening in the wall of a house for light and air. 2. n. of a medicinal flower and of millet (*M̱ñon.*).

བ་གླང་རྫས *ba-glañ-ṟdsas̱* = སྤང་རྒྱན་མེ་ཏོག *s̱pañ-ṟgyan me-tog* (*M̱ñon.*).

བ་གླང་བསྲུང་ *ba-glañ-ḇsṟuñ* = ཐལ་དྲེས་སྨན *thal-dṟes̱-s̱man* ཨུཏ་པ་ལ *ut-pa-la* (*M̱ñon.*).

བ་གླང་ལྕེ *ba-glañ-ḻce* = ཁུར་མངས *khur-mañs̱*.

བ་བརྒྱ *ba-ḇṟgya* कर्कट-जाल a spider's web.

‡ བ་ཀ *ba-ka* वक n. of a tree (*K. ko.* ཀ, *3*).

‡ བ་ཀུ་ལ *ba-ku-la* 1. n. of a *Preta* (*K. my.* ཁ, *288*). 2. n. of a flower (that of *Mimusops elengi*) which becomes full-blown when smelt by a woman who has the scent of wine in her mouth (*Yig. 41*).

བ་ཀན་སེལ *ba-kan-sel* n. of a medicine which cures phlegm.

བ་དཀར *ba-d̲kar* 1. white. 2. lime, lime-stone (*Schtr.*).

བ་གམ *ba-gam* अट्टाल, हर्म्य a dome on the top of a house: གསེར་གྱི་བ་གམ a golden dome (*A. K. 1-4*); བ་གམ་འོད་ཚོགས *ba-gam h̲od̲ tshogs̤* the glittering dome; བདུད་རྩིའི་བ་གམ the celestial castle (*Yig. k. 2*). བ་གམ acc. to *Jä.* is a certain part of the timber work of a roof, something like pinnacle, battlement; བ་གམ་ཅན *ba-gam-can*=རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་ king's palace also བ་གླུས་མ धेनु milch-cow (*M̲ñon.*).

བ་ཅར *ba-car* कच्छाटिका [a piece of cloth to cover the secret parts; the hem of a lower garment]*S.*

‡ **བ་ཌི་ཡཱ་ལ** *ba-ḍi yā-la*=flax.

Syn. ཤ་ཎའི་མེ་ཏོག *ça-ṇah̲i me-tog*; དྲིལ་བུའི་སྒྲ *dr̲il-bah̲i-s̤gra*; སྟོབས་ཅན *s̤tobs̤-can* (*M̲ñon.*).

བ་ཏི *ba-ti* in Sikkim and the West: dry grain-measure equal to four pounds. བ་ཏི་ཀ *ba-ti-ka* a small long measure, one seventh of a barley-corn.

བ་ཏུ་བ *Ba-tu-ba* n. of a country mentioned in Bon works (*B.ch. 4*).

བ་ཐག *ba-thag* 1. cob-web, or thread which is drawn from the spider's body. 2. root, stalk of fruit (*Jä.*).

‡ **བ་ད་ན** *ba-da-na*=གདོང་ *gdoñ* the face (mystic) (*K. g.* ཁ, *26*).

‡ **བ་ད་ར** *ba-da-ra* jujube fruit=རྒྱ་ཤུག *r̲gya-çug* (*Ya-sel. 43*).

བ་དེ *ba-de* a tree: བ་དེའི་འབྲས་བུས་ཚ་ལུས་བུ་རྩེ་བྱེད.

བ་དན་སེན་པོ *ba-dan sen-po* a demon of the *Nāga* class.

བ་དན *ba-dan* पताका (*A. k. 111-28*) acc. to *Liç* an ensign with pendent silk strips; acc. to *Jä.* a kind of dagger set upright, a semblance of which often attends apparitions of the gods. བ་དན་འཛིན་མ (Beng) निशान-धारी flagholder; carrier of a standard.

བ་བདེ་རྣམ་འཛོམས *Ba-b̲de r̲nam-h̲dsom* n. of a village in the neighbour-bood of *S̲tod̲-luñ* (*R̲tsii.*).

བ་ཏི་ལ *ba-ti-la* n. of a tree (*Lañ. Yig. 36*).

Syn. མ་ནོ་ཧ *ma-no-ha*; ལྡོང་རོས *l̲doñ-ros̤* (*M̲ñon.*).

བ་ནུ *ba-nu* a mineral medicine: བ་ནུས་ཆུ་བ་རྒྱས་པའི་ནད་རྣམས་སེལ (*Med.*).

བ་སྤུ *ba-s̤pu* लोम, पुलक, little hairs of the body; བ་སྤུ་ཅན *ba-s̤pu-can* hairy, covered with hair; བ་སྤུ་མེད *ba-s̤pu-med̲* bald. Syn. ལུས་སྐྱེས *lus̤-s̤kyes̤*; པགས་པའི་མྱུ་ག or ཕུ *pags̤-pah̲i myu-ga*; པགས་པའི་མེ་ཏོག *pags̤-pah̲i me-tog* (*M̲ñon.*). བ་སྤུ་ལངས་པ *ba-s̤pu lañs̤-pa* रोमहर्ष hair standing on end (out of fear). Syn. སྤུ་ཟིང་ *s̤pu-ziñ*; སྤུ་ལྡངས *s̤pu-l̲dañs̤*; སྤུ་གཡོ་བ *s̤pu-gyo-wa*; སྤུ་ལོང་ *s̤pu-loñ*; བ་སྤུའི་རྣམ་འགྱུར *ba-s̤puh̲i r̲nam-h̲gyur* (*M̲ñon.*). བ་སྤུའི་ཁུང་བུ रोमकूप pore; བ་སྤུ་ལྡང་ संहृष्ट, joyful.

བ་བླ *ba-b̲la* (pron. *babla*) हरिताल, कर्बूर yellow arsenic; yellow orpiment: བ་བླས་རྨེན་ངན་རུལ་པ་གཅོད *ba-b̲las̤ r̲men-ñan rul-pa gcod̲* yellow arsenic is an antidote against indolent sores and ulcers.

Syn. ས་འོག་ཕྲེང་བ *sa-h̲og phreñ-wa*; སྣ་ཚོགས་མདོག *s̤na-tshogs̤ m̲dog*; བ་གླང་སོ *ba-glañ-so*; གར་གྱི་བརྒྱན *gar-gyi-b̲r̲gyan*; བ་སྤུ་ལྷུང་བ *ba-s̤pu lhuñ-wa*; བྱི་བླའི་མིག *byi-b̲lah̲i-mig* (*M̲ñon.*).

བ་འབོག *ba-h̲bog W.* clod, lump of earth.

བ་མེན *ba-men* गवय (*M̱ñon.*) the gayal wild-ox (*Bos gavæus*). Acc. to Tibetan accounts the *Gayal* are indigenous to the Chittagong hill tracts and are also abundant in the forests of Pemakod where it has been with some success domesticated and yields good milk; but the Sanskrit name given in *M̱ñon.* evidently refers to the yak-cattle of Tibet and Higher Asia. In *Lam.* གངས་རི་བ་མེན *gañs-ri-ḇa-men* is often mentioned and is certainly the yak of Tibet.

བ་མོ *ba-mo* 1. a cow (*M̱ñon.*). 2. hoar-frost.

Syn. of 2. ནམ་མཁའི་རླངས་པ *nam-m̱khaẖi ṟlañs̱-pa*; རྡུལ་གྱི་ཆུ *ṟdul-gyi-chu*; མཁའི་ཟིལ་པ *m̱khaẖi-zil-pa* (*M̱ñon.*).

བ་མོའི་བྱིའུ *ba-moẖi byiẖu* चातक [the bird *Cuculus melanoleucus*, according to the legend living only upon rain-drops]*S.*

Syn. སྟོན་ཀ་སྤྱོད *s̱ton-ka-s̱pyoḏ*; ལན་ཅིག་དགའ *lan-cig-ḏgaẖ*; ཙ་ཏ་ཀའི་རྒྱལ *tsa-ta-kaẖi ṟgyal*; ཆར་མཚོན་བྱེད *char-m̱tshon-byeḏ*; ཆར་རྟ *char-ṟta*; དགའ་བའི་སིལ་སྙན *ḏgaẖ-waẖi sil-s̱ñan*; ཚངས་སྦས *tshañs̱-s̱bas̱* (*M̱ñon.*).

‡ བ་ཙི་གེར་གླིང *ba-tsi ger-gliñ* n. of an island: ཁ་ཆེའི་དགེ་ཚུལ་གཅིག་གིས་བ་ཙི་གེར་གླིང་ཞེས་གྲགས (*A. 55*).

བ་ཚྭ *ba-tshwa* 1. described loosely as རྒྱ་མཚོའི་ཆུ *ṟgya-m̱tshoẖi-chu* sea-water (*Ya-sel. 40*). 2. impure soda incrusting the ground near salt lakes. བ་ཚྭ་ཅན *ba-tswa-can* = ཚྭ་སྒོ་ཅན क्षार; salty, briny; བ་ཚྭ་ཅན་གྱི་མཚོ *ba-tshḇa-can-gyi m̱tsho* a lake of soda-salt; བ་ཚྭའི་སྐྱུར་ཚི *ba-tshḇaẖi s̱kyur-tshi* muratic acid (*Cs.*)

† བ་ཛྲ་བོ་དྷི *ba-dsra bo-dhi* n. of an Indian Buddhist, born in the country of Malaya, who visited China accompanied by his pupil Amogha Vajra during the reign of Emperor Ming Hung of the T'ng dynasty (*Grub. 7*).

བ་ཡི་ནུ་མ *ba-yi nu-ma* 1. cow's dug or teat. 2. = རྒུན་འབྲུམ *ṟgun-ẖbrum* grapes (*M̱ñon.*).

བ་ར་པོ་ཏ *ba-ra po-ta* described as རི་དྭགས་ཀྱི་གྲས a wild animal of the deer class (*K. d.* ཟ, *374.*)

བ་རི *Ba-ri* n. of a solitary monastery on the top of a hill in Tsang (*Deb.* ཀ, *35*).

བ་རུ་ར *ba-ru-ra* अक्षविभीतक a species of myrabolan [the plant *Terminalia belerica*]*S.* བ་རུ་ར་ཡིས་བད་མཁྲིས་ཆུ་སེར་སེལ (*Med.*).

Syn. ཏ་ཀ *ta-ka*; བ་བྷ *ba-bha*; རི་ལི *ri-li*; ཀར་ཤའི་འབྲས་བུ *kar-çaẖi ẖbras̱-bu*; མིག་གི་རྩ་བ *mig-gi ṟtsa-wa*; མིག་ཅན *mig-can*; ཚིམ་བྱེད *tshim-byeḏ* (*M̱ñon.*).

བ་རེ་ནང *Ba-re-nañ* n. of a place in Tibet (*Yig. 98*).

‡ བ་ལ་ཀ *ba-la-ka* बलाक a tree [*Sida cordifolia*]*S.* : བ་ལ་ཀ་དང་ཙན་དན་དང (*K. g.* ཞ, *210*).

‡ **བ་ལ་ཤ** *Ba-la-ça* n. of a *Tirthika* king: དེའི་ཚེ་བ་ལ་ཤ་མུ་སྟེགས་ཅན་གྱི་རྒྱལ་པོའང་སངས་རྒྱས་མྱ་ངན་ལས་འདས་ནས་ཞག་བདུན་གསུམ་ལོན་ནས་གདོང་ཚོར་ཏེ (*K. my.* ཁ, *526*).

‡ **བ་ལ་ཧ** *ba-la-ha* बलाहक [cloud]*S.* ཅང་ཤེས་བ་ལ་ཧ *cañ-çes̱ ba-la-ha* is a *tamchok* or wonderful horse of Indra famous like Alexander's Bucephelus.

བ་ལང *ba-lañ* like བ་གླང also གླང་ཐོང, a bullock: བ་ལང་སྐྱོང་མ a woman tending bullocks; བ་ལང་བགྲང *ba-lañ-bgrañ* v. བ་ལང་དབང་ཕྱུག below. བ་ལང་གི་མཁྲིས रोचना [bullock's bile used as medicine by Hindus]*S.* བ་ལང་གི་འགྲོས गोष्पद cow's foot-mark holes; བ་ལང་གི་ཕྲུག कलभ, गजपोत [a young elephant]*S.*; བ་ལང་ཁ་ཤོ་སྔོན་པ *ba-lañ kha-sho s̱ñon-pa* n. of a wild animal of the deer species

(*K. ko.* ཀ, *2*); བ་ལང་ཁྲ་བོ a spotted or parti-coloured bullock; བ་ལང་དབང་ཕྱུག *ba-lañ ḏwañ-phyug* a herdsman, keeper or tender of cattle; བ་ལང་སྣ गोनासा tobacco leaf; lit. bullock's nose; བ་ལང་མིག गोविन्द [a cowkeeper]*S.* བ་ལང་རྨིག་པ गोक्षुरक [1. bullock's hoof; 2. the plant *Asteracantha longifolia*]*S.* བ་ལང་རྨིག་རྗེས गोष्पद [cow's foot]*S.* བ་ལང་ཚོགས गोत्र [a cow-shed]*S.* བ་ལང་རྫི गोपाल [a cow-keeper]*S.*

བ་ལ་སངས་གཡེན་ལ་འཐེན *Ba-la sañs̱-gyen-la ẖthen* n. of the son of མུ་སངས་ལ་འཐེན *mu-sañs̱-la ẖthen* (*G. Bon. 23*).

བ་ལུ *ba-lu* तालीस species of fragrant arborescent plants (rhododendrons) growing in the Himalaya and Tibet the bark and leaves of which are used as incense by Tibetans; its flowers are called དལི *da-li* (*Liç.*).

བ་ལུ་ཀ *ba-lu-ka* n. of an aquatic insect (*K. du.* ཞ, *241*).

‡ བ་ལིང་ག་ཎའི་ཤིང་ *ba-liñga-ṇaẖi çiñ* पालिङ्गनवृक्ष [a species of creeper]*S.*

Syn. ཤིང་ཀུན་ཅན *çiñ-kun-can*; ངན་དགའ་མ *ñan-ḏgaẖ-ma*; སེང་མོ་སྣོད་ལྡན *señ-mo s̱noḏ-ḻdan*; འཇུག་བྱེད *ẖjug-byeḏ*.

‡ **བ་ཤ་ཀ** *ba-ça-ka* वाशिका [the plant *Justicia ganderussa*]*S.* Syn. རྟ་ཡི་སོ་ཅན *ṟta-yi so-can*; སེང་གེའི་གདོང་ *señ-geẖi-gdoñ*; གནས་ཅན་མ *gnas̱ can-ma*; རྟག་ཏུ་ཁྲོ *ṟtag-tu-khro*; སེང་གེ་ཅན *señ-ge-can*; ཁྱུ་མཆོག *kkyu-m̱chog*; སྨན་པའི་མ *s̱man-paẖi-ma* (*M̱ñon.*).

བ་ཤུ *ba-çu* *W.* a virulent boil, ulcer (*Jä.*).

བ་སོ *Ba-so* 1. a large village in Tsang (*Loñ.* ཇ, *9*); བ་སོ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་མཚན *Ba-so chos̱-kyi ṟgyal-m̱tshan* a celebrated lama of that place. 2. ivory, tusks of elephant: བ་སོ་མཁན *ba-so-m̱khan* worker in ivory.

‡ **བ་ཧི་ཀ** *ba-hi-ka* a bird (*K. my.* ཀ, *18*).

བ་ཧྭ *ba-hwa*; here བ *ba*=འདུས་མ་བྱས་པ simple, not compounded, and ཧྭ=འདུས་བྱས *ẖdus̱-byas̱* therefore མི་རྟག་པ transient and unsteady (*K. my.* ཀ, *208*).

‡ **བྷ** *bha*=ཁུར་ལྕི་བ་ཁྱེར་བ *khur-ḻci-wa khyer-wa* carrying heavy burdens, hence it signifies a *Bodhisattva* or *Mahāsattva* who is capable of carrying heavy moral responsibilities, *i.e.*, the burden of the *anuttara samyak-dharma* on his shoulders (*K. my.* ཀ, *208*).

‡ **བྷ་ཀེ་ར་ཀུཏ** *Bha-ke-ra kut* n. of a town in the country of Tamal (*Dsam.*).

‡ **བྷ་ག་ན** *bha-ga-na*=མཁའ་འགྲོ་མ a fairy, in mysticism (*K. g.* ཁ, *26*).

‡ **བྷ་དྲ་ལ** *bha-ḏra-la*=བྷ་དྲ་ལའི་ཕྱེ་མ *bha-ḏra-laẖi phye-ma* (*K. g.* ཅ, *45*).

‡ **བྷ་ར་ཏ** *Bha-ra-ta* king Bharata (from whom the Pauraṇic name Bhārat Varṣa has been derived); the second step-brother of king Rāma. བྷ་ར་ཏ་ལྷག་པར་གནས་པ་ཤེས་བྱ་བའི་གླིང་ *bha-ra-ta lhag-par g̱nas̱-pa shes̱-bya-waẖi g̱liñ* n. of a continent (*K. d.* ར, *342*).

‡ **བྷ་ར་ན** *bha-ra-na* an Indian Buddhist paṇḍit who with his colleague Mātanga visited China during the reign of Emperor Han Mingti, and first introduced Buddhism there about A.D. 61. (*Grub.* ད, *7*).

‡ བྷ་ལེན་ཏྲ *Bha-len-tra* वारेन्द्र the country Vārendra (North Bengal): ཤར་ཕྱོགས་བྷ་ལེན་ཏྲ་ན་སྐུ་རྟགས་ཀྱི་ལྷ་རྟེན་མང་པོ་ཡོད in the eastern quarter in Bhalentra there were many Buddhist images and symbols (*A. 60*).

‡ བྷང་ག་ལ *Bhañ-ga-la* Bangala (modern Eastern Bengal): བྷང་ག་ལ་པ་ཐམས་ཅད་དམག་ཏུ་སྦྱན་ནས

(king Deva Pala) summoning all the Bangala-pa into war (*A. 60*).

བྷུ *bhu*=འདྲེས *ẖdres̱* mixed (mystic) (*K. g.* ཁ, *179*).

‡ བྲ་ཧྨ་དཎྜི *Brahma dandi* n. of a medicinal (vegetable) drug : བྲ་ཧྨ་དཎྜི་དང་། ཙི་ཏྲང་ཀ་དང་། ཙ་ཏྲ་དང་། ནཱ་ག་གེ་སར་དང་། གོ་ལ་ཕྱིན་ཞིང་། རྒྱལ་མཚན་སྤྲུགས་ནས་འདོད་པ་བྱས་ན་བུད་མེད་དབང་དུ་འགྱུར་རོ (*K. g.* ཙ, *49*).

བག *bag* I: 1.=ཅུང་ཟད *cuń-zaḏ* a little, slight : སྣུམ་བག་ཆགས་པ *s̱num bag chags̱-pa* a little oil was on it (*A. 133*). 2. a primary signification of this word seems to be: a narrow space; fig. བག་རོག་པ to be straitened, in necessitous circumstances (*K. d.* ༢, *337*). acc. to *Jä.* attention, care, caution, relative to physical and moral evils or contaminations; བག་མེད inattentiveness: ར་རོ་དང་པོ་བག་མེད་པ the beginning of intoxication is the disappearing of attention; as adj. or attribute: careless, unrestrained, fearless; མི་བདེ་བའི་བག་མེད fearless of misfortune (*Dzl.*). See also below under བག་མེད.

བག་སྐར *bag-s̱kar* or བག་སྐར་རྩིས *bag-skar-rtsis* astrological calculation regarding good and bad luck at the selection of a bride.

བག་ཁག *bag-khag* brick of tea weighing 6 lb. (*Ṟtsii. 70*).

བག་འཁུམས་པ *bag-ẖkhums̱-pa* 1.=བློ་ཆུང་བ *ḇlo-chuń-wa* timid, also little-minded (*M̱ńon.*). 2. acc. to *Sch.* to be afraid of.

བག་གླུ *bag-g̱lu* marriage songs, *i.e.*, those sung on the occasion of a marriage by women.

བག་ཆགས *bag-chags̱* वासना, प्रवृत्ति, अभ्यास habit, inclination, propensity : ཚེ་སྔོན་མའི་བག་ཆགས पूर्व्वजन्माभ्यास ; the habits or propensities of a former life. བག་ཆགས་བཟང *bag-chags̱-ḇzań* good propensities. བག་ཆགས་གསུམ *bag-chags̱-g̱sum* acc. to the Bon, the three vices of mind, body and speech (*B. Nam.*). བག་ཆགས་རང་གྲོལ *bag-chags̱ rań-grol* n. of a religious work of the *Ṟñiń-ma* school.

བག་དྲོ་བ *bag-dṟo-wa* in easy circumstances; also, a cheerful state of mind (*A. 149*).

བག་ལྡན *bag-ḻdan* modest, discreet, temperate, careful; one possessed of self respect: བག་དང་ལྡན་པར་གྱིས་ཤིག behave honestly (*H̱brom. 106*).

Syn. བག་ཡོད *bag-yoḏ*; ཁྲེལ་ཡོད *khrel-yoḏ*; ངོ་ཚའི་ཚུལ་ཅན *ńo-tshaẖi tshul-can*; ངོ་ཚ་ཤེས་པ *ńa-tsha çes̱-pa* (*M̱ńon.*).

བག་ཕེབས *bag-phebs̱*=སྤྲོ་བ *s̱pro-wa* (སེམས་སྤྲོད་པོ བློ་བདེ་བ་བྱས་ནས *ḇlo ḇde-wa byas̱-nas̱*) with a cheerful mind; without care, anxiety or fear. Adv. བག་ཕེབས་པར=སྤྲོ་བར at ease, leisurely, without any hurry: ཁྱེད་རང་རྣམ་པ་བག་ཕེབས་པར་གཟིམས you gentlemen sleep without any anxiety or fear, *i.e.*, being at ease (*A. 130*).

བག་པ *bag-pa* as a verb. to be afraid, to be apprehensive of, to be anxious; བག་འབེབས་པ *bag-ẖbebs̱-pa* to drop, abandon cast away all fear.

བག་ཚ་བ *bag-tsha-wa*=སྙིང་ལ་ཚ་ལངས་བྱེད་པ *s̱ñiń-la-tsha-lańs̱ byeḏ-pa* 1. to be afraid, panic-struck; to be convulsed out of fright: བག་ཚ་བ་ཅི་ཡང་མ་བྱུང་བའི་བར་དུ in the meanwhile there arose no apprehension or cause of uneasiness whatever (*A. 27*). 2. sbst. fear, timidity, anxiousness; བག་ཚ་མེད་པ *bag-tsha meḏ-pa* fearlessness (*Jä.*). བག་མི་ཚ *bag-mi-tsha* intrepid, fearless; as sbst. one who does not become affected by threat, fear, or danger; a hero, an intrepid person.

བག་ཡོད *bag-yoḏ*=བག་ལྡན *bag-ḻdan* a prudent person; one who is pious, law-abiding, temperate, dutiful, discreet and conscientious in his dealings: རྟག་ཏུ་བག་ཡོད་མི་རྣམས་ལ། འཇིག་རྟེན་ཀུན་གྱིས་ཕྱག་བྱས་ཤིང་ all the world bows to those who at all times possess self-restraint and honesty (*K. d.* ༢, *113*).

བག་མེད་ *bag-meḏ* प्रमादिन् impious, dishonest, immodest, impudent, indiscreet, etc. བག་མེད་དགྲ་ཡི་མཆོག་ཡིན་པས། བག་མེད་རྣམས་ལ་ཆགས་མི་བྱེད། ཤིན་ཏུ་བག་མེད་ལྷ་རྣམས་ནི། ཡང་དང་ཡང་དུ་དམྱལ་བར་ལྟུང་ (*K. d.* ༢, *107*) a dishonest and impudent person is the chief of all enemies, do not be attached to such a man; the immodest gods again and again fall into perdition; བག་མེད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་གང་གིས་དགེ་བའི་ཆོག་མི་བསྒྲུབ་ཅིང་། ཉོན་མོངས་པའི་ནང་དུ་སོང་ཏེ, སྡིག་པའི་ལས་མི་སྤོང་བའོ he who not performing works of piety falls into misery and does not give up works of sin is called *bag-meḏ-pa*. བག་མེད་པའི་གནས *bag-meḏ-paẖi g̱nas̱*, प्रमादस्थान [place of mistakes]*S.*

བག་ཡོད་པ *bag-yoḏ-pa* अप्रमाद [absence of mistake, carefulness]*S.* reverence, fear, self-respect, self-control; as adj. chaste, careful, conscientious; བག་པོ *bag-po* adj.= བག་ཡོད་པ *bag-yoḏ-pa* (*Cs.*).

བག་ཡངས *bag-yañs* sbst. प्रहार [a striking]*S.* as adj. intrepid.

བག II: meal (generally of barley, the staple food of the Tibetans) བག་ཕོར bowl to keep barley flour; བག་ཕྱེ *bag-phye* barley flour; བག་སྐྱོ *bag-s̱kyo* thin pap or porridge of meal; བག་ཟན thick pap, dough; བག་དྲོན warm porridge; བག་སྦྱར *bag-s̱byar* paste; བག་སྦྱིན *bag-s̱byin* lute, putty, a compound of meal and glue; བག་ལེབ *bag-leb* or བཞེས་བག *ḇshes̱-pag C.* cake or bread.

བག་མ *bag-ma* वधू newly married wife, a bride; *bag-po* bridegroom; བག་གཡོག་མ *bag-g̱yog-ma* a maid-servant who waits upon a bride; བག་རོགས *bag-rogs̱*=བག་གཡོག attendants on a bride at the time of marriage; བག་ལོག *bag-log* the return of the bride accompanied by her husband for the first time after marriage. བག་མར་བཏང་བ *bag-mar ḇtañ-wa*, विवाह given in marriage; བག་མར་བླང་བ *bag-mar-ḇlañ-wa* = མནའ་མར་བླང་བ उद्वाह to take as wife, to marry; བྲམ་ཟེ་ཞིག་གིས་བུ་མོ་ཞིག་བག་མར་བླངས a Brāhman took a girl for his wife. (*K. du.* ༥, *261*).

Syn. བག་གསར *bag-g̱sar*; དང་པོའི་རྡུལ་ཅན *dañ-poẖi ṟdul-can*; ཁྱོ་འདམ་མ *ẖkyo-ẖdam-ma*; ལག་འཛིན་མ *lag-ẖdsin-ma*; ལྷན་ཅིག་སྤྱོད་མ *lhan-cig s̱pyoḏ-ma*; ཉ་བཟུང་མ *ña-ḇzuñ-ma*; ཆོས་བཅས་མ *chos̱-ḇcas̱-ma*; ཁྱིམ་གསར *khyim-g̱sar*; མཆིས་བྲང་ *m̱chis̱-brañ* (*M̱ñon.*).

བག་ཙམ *bag-tsam*=ཉུང་ཙམ or ཆ་ཙམ, लेश; a little; ནོར་བག་ཙམ་རེ each a little money (*Mil.*); དང་ག་བག་ཙམ་བདེ་ the appetite is growing a little better; བག་ཙམ་པ slight, insignificant, trifling (*Jä.*).

+ བགས *bags̱*=རིམས slowly, gradually, one after another, by degrees; བགས་ཀྱིས *bags̱ kyis̱* =རིམས་ཀྱིས་ *rims̱-kyis*: བགས་ཀྱིས་རི་བོ་བགས་ཀྱིས་འཛོགས climbed up the hill slowly, *i.e.*, by degrees (*A. 131*). བགས་ཀྱིས་གཞོལ་=ཆུ་གུང

བང་ *bañ* धावन 1. foot-race: བང་རྒྱུག་པ *bañ-ṟgyug-pa* to run a race. བང་མཆོང་འགྲོས *bañ-m̱choñ-ẖgros̱* or རྐང་པས་འདུ་བྱེད movement or gesture of the feet in dancing (*M̱ñon.*); also =གོམ་པ་ཆེན་པོ་རྒྱབ་པ making long strides, or paces in running (*M̱ñon.*). 2. courier: བང་གཏོང་བ despatching a messenger, also running.

བང་ཁྲི *bañ-khri* shelf: བང་ཁྲི་གསུམ་བརྩེགས *bañ-khri g̱sum-ḇṟtsegs̱* a shelf in three steps or tiers (*Ṟtsii. 55*).

བང་ཆེན *bañ-chen* or བང་ཆེན་པ=འཕར་མ, अवचारक [one going down, descending]*S.* swift messenger, courier: གཞུང་དོན་གྱི་བང་ཆེན་མི་སྣ་སོགས་ལ་སོང་བྲ་བཀོད་པ (*Ṟtsii.*).

Syn. ཕོ་ཉ *pho-ña*; ཉན་རྣ *ñan-ṟna*; འཕྲིན་སྐྱེལ *ẖphrin-s̱kyel*; བང་ཕྱིན *bañ-phyin* (*M̱ñon.*).

བང་བ *bañ-wa* or བང་མཛོད *bañ-m̱dsoḏ* store-room, store-house, corn magazine, also treasury; བང་ཁང་ *bañ-khañ* id.; བང་ཕུད *bañ-phuḏ* the first-fruit offering from the barn (*Jä.*); དབུས་བང་ *ḏḇus̱-bañ* cup-board, press (*Jä.*).

Syn. མཛོད་ཁང་ *m̱dsoḏ-khañ*; འདུན་ཁང་ *ẖdun-khañ*; ལོངས་སྤྱོད་གནས *loñs̱-s̱pyoḏ-g̱nas̱* (*M̱ñon.*).

བང་མཛོད་པ *bañ-m̱dsoḏ-pa* = ཕྱག་མཛོད་པ *phyag-m̱dsoḏ-pa*.

Syn. མཛོད་པ *m̱dsoḏ-pa*; མཛོད་འཛིན་པ *m̱dsoḏ-ẖdsin-pa* (*M̱ñon.*).

བང་རིམ *bañ-rim* = ཁྲི་འཕན परिषण्ड the steps of a chorten; terrace-steps: དབང་ཕྱུག་གིས་རང་གི་མདུན་ནས་རི་རབ་ཀྱི་བང་རིམ་ལ་གནས་པར་བྱེད་དོ from the front of Is′wara to the first terrace step of the Sumeru they are made to reside (ཁྲི་སྒྲུབ, *Theg 33*).

བང་སོ *bañ-so* or བང་པོ *bañ-po* a tomb, monument, but esp. graves of kings, royal monuments or tombs.

བངས་པོ *bañs̱-po* = རློན་པ *ṟlon-pa* wet, moist (*M̱ñon.*).

བད *baḏ* [1. moisture, humidity *W.* 2. edge, border: བད་ནི་གསེར the edge is of gold *Sch.*] *Jä.*

བད་ཀ *baḏ-ka* *C.* a plant similar to mustard yielding oil (*Jä.*).

‡ **བད་ཊི་ཀ** *baḏ-ṭi-ka* n. of a bird (*K. ko.* ཀ, *3*).

བད་ས *Baḏ-sa* n. of a tribe or class (*K. du.* ཆ, *333*).

བད་ཀན *baḏ-kan* प्रसेक mucous, phlegm: བད་ཀན་འཇོམས *baḏ-kan-ẖjoms̱* that which removes phlegm. བད་སྨུག *baḏ-s̱mug* = བད་ཀན་སྨུག་པོ *baḏ-kan s̱mug-po* convulsions, choleraic cramps (*Mñg. ch. 5*).

བད་ས་ལའི་རྒྱལ་པོ་འཆར་བྱེད་ལ་གདམས་པའི་མདོ *Baḏ-sa-laẖi ṟgyal-po H̱char-byeḏ-la g̱dams̱-paẖi-m̱do* the Sûtra on the instruction given to *H̱char-byeḏ* the king of Badsala. Buddha perceiving that the time had arrived to convert the king of Badsala proceeded to that country with his attendants and followers. The king about this time was proceeding to invade the city of གཞམ་གསེར་ཅན *G̱shan-g̱ser-can*; and, meeting Buddha on the way, became annoyed and asked what business that wicked man (alluding to Buddha) had in shooting arrows at him, the arrows rising in the air miraculously and sounding the following verse:—ཞེ་སྡང་གིས་ནི་སྡུག་བསྔལ་བསྐྱེད། འདིར་ཡང་ཞེ་སྡང་འཐབ་དང་སྤོང་། ཕྱི་མར་དམྱལ་བའི་སྡུག་བསྔལ་འབྱུང་། དེས་ན་ཞེ་སྡང་འཐབ་སྤོང་ཤོང་། (*K. d. 337*). But listening, the king perceived the truth and became converted to Buddhism. བད་ས་ལའི་རྒྱལ་པོ་འཆར་བྱེད་ཀྱིས་ཞུས་པའི་མདོ the Sûtra delivered at the prayer of *H̱char-byeḏ* king of Badsala. In this the story is told of the illicit connection which Buddha was said to have had with queen S′yāmā, a story set afloat by queen Anupamā the daughter of Madhu. When the malicious design of the enemies of Buddha was percieved by the truth having been brought to light, the king with his wife became firm believers in the religion of Buddha (*K. ko.* ཅ, *350*).

‡ **བན་སྐྱ** *ban-s̱kya* (བན = བན་དེ *ban-de* a Buddhist monk or priest, སྐྱ = a layman) སྡེར་བན་སྐྱ་ཐམས་ཅད་སྐྱབས་འགྲོ་ལ་བཀོད་པས compelled all the priests and laymen in general to take refuge in Buddhism (*A. 103*).

† **བན་གླང** *ban-glañ* = བ་གླང་ ox, bull.

བན་བུན *ban-bun* 1. = ཛ་རེ་ཛོ་རེ *dsa-re-dso-re* little by little. 2. = ན་བུན, སྨུག་པ.

‡ **བན་དྷ** *ban-dha* or བྷན་དྷ *bhan-dha* 1. = ཐོད་པ skull, cranium; prob. भाण्ड (a skull used in *Tantrik* rites as a vessel for drinking

water or wine). 2. n. of a great mountain situated to the north of the snowy mountains of Kakāri, and filled with medicinal plants and minerals; a kind of animal which can at will transform itself into a lion having eight feet· lives there. (*Lam. 36*).

‡ བན་དེ *ban-de* वन्दा worshipful, venerable, a Buddhist monk or priest. བན་རྒན *ban-rgan* an old or elderly priest; བན་དེ་རྒན་པ or བན་སྤྲང་ *ban-sprañ* and སྤྲང་བན a mendicant monk; བན་ཆུང་ *ban-chuñ* pupil in a monastery. བན་དེའི་མཁྲིས་པ *ban-de̱hi m̱khris̱-pa* (ངང་པ་དམར་སེར་གྱི་མཁྲིས་པ) the bile of the brown-duck (mystic) (*Mñg. 111*).

‡ **བནྡྷུ་ཀ** *ban-dhu-ka* जीवक, बन्धूक a youth, n. of a red flower [जीवक the plant *Terminalia tomentosa*]*S.*

Syn. རྩ་ལག་ཅན *ṟtsa-lag-can*; གཞོན་ནུ *gshon-shu*; ནུས་ལྡན *nus̱-ḻdan*; རྩ་ལག་འཚོ *ṟtsa-lag-ẖtsho*; མེ་ཏོག་དམར *me-tog ḏmar*; ལང་ཚོ་ཅན *lañ-tsho-can* (*K. d.* ཅ, *75*).

‡ བནྡྷུ་ཛཱི་བ་ཀ *ban-dhu dsi-wa-ka* बन्धुजीवक n. of a red and brilliant flower [a shrub bearing a red flower, *Pentapetes phœnicea*]*S.*

བནྟ *Ban-ta* n. of a tribe in Nepal (*Dsam.*).

བན་བོན *ban-bon* for (བན་དེ and བོན་པོ) Buddhist priest and Bon priest (*Ya-sel. 18*).

བན་ཟོན་བྱེད་པ *ban-zon bye̱d-pa* = རིག་པ་འགྲིམ་པ also དོགས་ཟོན་བྱེད་པ to be **alarmed**; to take heed.

བན་གཟན *ban-gzan* the shawl or serge-cloth wrapper used by Tibetan lamas or བན་དེ (*Ṟtsii.*). བན་ལྷམ *ban-lham* shoes worn by Buddhist priests (*Ṟtsii. 51*).

‡ **བཱནྟཱ་ཤ་ཀ** *bān-tā ça-ka* वान्ताशक n. of a bird (*K. ko.* ཀ, *3*) [one who eats what is vomited]*S.*

བབ *bab* and བབས *babs̱*, v. འབབ་པ *ẖbab-pa*. བབས་པ *babs̱-pa* = ལེན་པ *len-pa* taking, assuming; མི་ལུས་བབས་པ *mi-lus̱ babs̱-pa* (*Yig. k.*).

བབ་ཅོལ *bab-col* = ངག་འཆལ want of consideration in speaking and acting, = सहसा, གཟུ་ལུམ *gzu-lum* hastiness, rashness: སྡིག་པ་བབ་ཅོལ་དུ་བྱེད་པ to sin recklessly, without heed or regard. བབ་ཅོལ་གོམས་པ *bab-col goms̱-pa* सहसाभ्यास (*A. K. 910*) [sudden practice.]*S.* བབ་ཅོལ་སྨྲ་བ *bab-col s̱mra-wa* = རྫུན་སྨྲ་བ *ṟdsun-s̱mra-wa* speaking falsehood, also insincere speech. བབ་ལྷིང་ *bab-lhiñ* considerateness and discreetness in any work or proceeding; བབ་ལྷིང་གང་ཆེའི་ཐོག having carefully weighed the circumstances; on full consideration of a subject (*Yig. k.*).

བབ་མལ *bab-mal* = ཞག་པོ་སྡོད་ས also called ས་ཚུགས *sa-tshugs̱* which really signifies a halting stage after a day's march, lodging for one night, place of one day's halt; ཞག་རེ་ཞག་གཉིས་བར་མལ་བཅས་པའི་སར at a place calculated for staying at after one day's or two days' journey (*A. 157*).

བབ་མོ *bab-mo* or བམ་མོ in *Ld.* soft, mild; also chaste, modest (*Jä.*).

བབ་བླ *bab-ḇla* हरिताल sulphate of arsenic.

བབ་ས *bab-sa* अवतरण landing place; also settlement, colony (*Jä.*). བབས་སྟེགས *babs̱-s̱tegs̱* = འབབ་ས *ẖbab-sa* a place of landing, a landing.

བབས་འབྲེལ *babs̱-ẖbrel* = ཟུང་འབྲེལ, joint, combined; conjointly, in connection; also in harmony with, in accordance with: དོན་མཐུན་དེ་མིན་ངེད་ལ་ཆེ་འདོན་བབས་འབྲེལ་དགོས except, but for that, we should require an order according to the circumstances (*Ḻdsa. 16*); མཆོད་ཡོན་གོང་མ་སོགས་བབས་འབྲེལ་མཚུངས་པའི་བཀའ་ཤོག་དང་ an official authority (jointly) from the Church government (མཆོད་ཡོན) and the Emperor of China (གོང་མ), etc. (*D. çel. 7*).

བབས་འོས *babs-ḥos* suitable or fit for, opportune: བབས་འོས་ཀྱི་མཐུན་རྐྱེན་རྩལ་རྒྱུ assistance according to what shall be suitable or needed (*Yig. k.*).

བམ *bam* or བམ་པ *bam-pa* stale, mouldy, decaying.

བམ་པོ *bam-po* that which has been gathered together, what is put or grouped into one; and, hence, frq. a section or subdivision of a book, a number of chapters taken together; a series of pages; a set of slokas; གླེགས་བམ *glegs-bam* that which is gathered between boards, *i.e.* a book or MS.

བམ་རིལ *bam-ril* 1. defined as མི་རོ་གཙང་མ་སྐྱོན་མེད *mi-ro gtsañ-ma skyon-med* fresh human corpse without any part injured or decayed. 2. that which is weakened or worn out by much usage. 3. mould in *W.* (*Jä.*)

བམ་རོ *bam-ro* a made-up effigy to represent the dead bodies of supposed enemies of Buddhism, gen. used in *Tantrikism.*

བར *bar* 1. मध्य, अन्तर intermediate space, that which lies or comes between, that which intervenes (used as adj. or as sbst.): བར་གྱི་བསྐལ་པ अन्तरकल्प the intermediate age; བར་གྱི་ཚིག་མི་མངོན་པར་བྱས मध्यपदलोपंकृत्वा omitting the intermediate word or particle, or making it eliptical; བྲག་གི་གསེབ་ཏུ་མུ་མེན་གྱི་བར་ཐིག a wedge of lapis-lazuli in between the rock; ཆུ་བར isthmus, neck of land; སྟོད་སྨད་བར་གསུམ upper, lower and middle country; བར་གྱི་སྦྱིར་ཆག a lizard, as an amphibium partaking of two natures (*Jä.*). But བར most commonly occurs in the sense of a postp. or of an adv. when it usually takes such forms as བར་ལ *bar-la*, བར་ན *bar-na*, བར་དུ *bar-du*=betwixt, between; also, up to, until, as far as; during: ཆུ་ཁའི་བར་དུ་ཟམ་པ་བཏབ་པ་ཡིན between the river banks a bridge had been placed; ཞག་བདུན་གྱི་བར་དུ during seven days (he had not eaten any thing); ད་ལྟའི་བར་དུ till now; ད་ཚམ་གྱི་བར་དུ; ད་བར. until now, hitherto; དེའི་བར་དུ or དེ་བར till then, up to that time; ལན་གསུམ་གྱི་བར་དུ at three (different) times; frq. with verbs: རྩེ་མོ་ལ་ཐུག་གི་བར་དུ till even touching the top. With a negative, བར་དུ etc. is equivalent to: as long as, མ་ཐོབ་པའི་བར་དུ as long as it has not been obtained, *i.e.*, until it is obtained; ཤི་མ་ཤི་བར་དུ till or up to his death (*Mil.*); མ་བསླེབ་བར་དུ as long as we have not reached, attained to. བར་ནས *bar-nas* from between: གུར་གཉིས་ཀྱི་བར་ནས from between the two tents. བར་བྱེད་པ to interpose, intercede, mediate (*Jä.*).

བར་སྐབས *bar-skabs* अवसर space of time, meanwhile.

བར་ཁང་ *bar-khañ* 1. acc. to *Sch.* a building between two other houses. 2. central house or room.

བར་ཁྱི *bar-khyi* n. of a demon (ས་བདག) of the nāga class.

བར་ཁྲ *bar-khra* a kind of tea of middling quality (*S. kar. 179*).

བར་གོས *bar-gos* a sort of waistcoat.

བར་གྱི་མཚམས *bar-gyi-mtshams* the intermediate space or zone (*Ńag*).

བར་གྱི་ཁ་ཁྱེར वरण्ड [a portico or veranda] *S.*

བར་གྱི་ལྡིང་གཉིས *Bar-gyi ldiñ-gñis* n. of a dynasty which reigned in Tibet, of which there were only two kings, viz:—གྲི་གུམ་བཙན་པོ *Gri-gum btsan-po* and སྤུ་དེ་གུང་རྒྱལ *Spu-de guñ-rgyal* (*B. Nam*).

བར་དགའ *bar-hgaḥ* 1=རེ་འགའ *re-hgaḥ* occasionally, at times. 2. some, several; several times, now…now…(*Jä.*).

བར་གྲས *bar-gras*=འབྲིང་གི་གྲས of the middle class, quality, or size. བར་ཞིབ *bar-shib* barley flour of second quality (Ṟtsii.); བར་གཡུ bar-gyu = གཡུ་འབྲིང་ gyu-ẖbriṅ turquoise of second quality; བར་ཤ second quality meat (Ṟtsii.).

བར་ཆོད *bar-choḏ*, བར་ཆད *bar-chaḏ* or བར་གཅོད *bar-gcoḏ* अन्तर: that which interferes, cuts in between something else; any hindrance, accident, impediment, untoward occurrence, interruption: སྲོག་གི་བར་ཆད་དུ་འགྱུར meeting with an accident, to perish, to be lost; བར་ཆད་སེལ་བ to remove impediments; ང་ལ་བར་ཆད་མེད་པར without meeting with an accident (*Mil.*); བར་ཆད་རྩོམ་པ to meditate evil, to brood mischief; བར་ཆད་མ་རྩུགས་པར not having played me a roguish trick (*Jä.*). Whilst བར་ཆོད indicates usually any interruption in a worldly business caused by any accident, disease, etc., it means also a change of mind or a hindrance by sin, etc. Again, when a Buddhist who has been for years observing the rules of *Vinaya* and suddenly betakes himself to the practice of the *Tantrik* rites but fails and becomes a fallen monk, this change of religious practice has been to him a *Bar-chaḏ*.

Syn. གེ་གོས *ge-gos̱*; བགེགས *ḇgegs̱* སྒྲུབ་མ་འཇུག *s̱grub-ma-ẖjug*; བར་དུ་གཅོད *bar-du-gcoḏ* *Mñon.*).

བར་ཆད་མེད་པར अनन्तर्य्यं, निरन्तर continuously, uninterruptedly.

བར་དུ *bar-du* पर्य्यन्त; in colloq. དབར་དུ *ḏwar-du* between. བར་དུ་དགེ मध्यकल्याण [good or propitious in the middle.]*S.* བར་དུ་གཅོད་པའི་ཆོས अन्तरायिक धर्मा: [intervening or obstructing objects.]*S.* བར་དུ་གཅོད་པའི་བགེགས་བཞི the four obstructions, to good work, etc. which bring calamities on men: (1) ལུས་ཀྱི་བར་ཆད danger to one's body such as are diseases; (2) སྒྲོན་གྱི་བར་ཆད་བདུད the danger of devotion to religion is the devil བདུད; (3) ཚེའི་བར་ཆད་རྐྱེན faults are the dangers to life; (4) བསོད་ནམས་ཀྱི་བར་ཆད་ལས the danger to merit (*D.R.*).

བར་དོ *bar-do* also བར་མ་དོ *bar-ma-do* the intermediate state between death and rebirth, of a shorter or longer duration, ordinarily under 49 days; lit. བར between and དོ two, *i.e.*, between the two, so the present life is a state of *Bar-do* inasmuch as it lies between the past and future existences. There are according to the work called *Tho-s̱grol* six varieties of the *Bardo*: (1) སྐྱེད་གནས་བར་དོ *s̱kyed-gnas̱ bar-do*; (2) རྨི་ལམ་བར་དོ *ṟmi-lam bar-do*; (3) བསམ་གཏན་བར་དོ *ḇsam-gtan bardo*; (4) འཆི་ཁ་བར་དོ *ẖchi-kha bar-do*; (5) ཆོས་ཉིད་བར་དོ *chos̱-ñiḏ bar-do*; (6) སྲིད་པ་བར་དོ *s̱ṟiḏ-pa bar-do*. Acc. to *Ṟñiṅ-ma Ḇkaẖ-gter* system there are seven stages of *Bardo*: (1) རང་བཞིན་སྐྱེ་གནས་ཀྱི་བར་དོ; (2) ཆོས་ཉིད་སྲིད་པའི་བར་དོ; (3) ཟུང་འཇུག་སྐུ་བཞིའི་བར་དོ; (4) རང་རིག་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་བར་དོ; (5) དུས་མཚམས་རང་བཞིན་གྱི་བར་དོ; (6) འཕྱུགས་མེད་རྟེན་འབྲེལ་བར་དོ; (7) འཁོར་འདས་གཉིས་ཀྱི་བར་དོ. Acc. to the *Ḇkaẖ-ṟgyuḏ-pa* school there are five stages in the *Bardo*:—(1) སྐྱེ་གནས་བརྒྱུད་པའི་བར་དོ; (2) སྣང་བ་སྐྱེ་ཤིའི་བར་དོ; (3) ཏིང་འཛིན་ལམ་གྱི་བར་དོ་; (4) རྨི་ལམ་གཉིད་ཀྱི་བར་དོ; (5) འཆི་བ་སྲིད་པའི་བར་དོ (*Ya-sel. 186*).

བར་འདུམ *bar-ẖdum* = བར་བསྒྲིག agreement or treaty between belligerents: བར་འདུམ་ཞིག་ཐུབ་རེ hoping to be able to bring about an agreement. བར་སྡོམ *bar-s̱dom* अन्तर्याम [the suppression of the breath or voice]*S.*

བར་སྣང་ *bar-s̱naṅ* अन्तरीक्ष, व्योम atmospherical space, the illumined space; སྟེང་གི་བར་སྣང་ལ in the heavens above, in the air; བར་སྣང་གི་ཕྱོགས illuminated region above.

Syn. གནམ *gnam*; གནམ་མཁའ *gnam-m̱khaẖ*.

བར་པ *bar-pa* the middle one, gen. the second son or brother in a family.

བར་པ་ར་ཙ་ཀ *Bar-pa ra-tsa-ka* n. of a sect of the *Tirthika* in ancient India: བར་པ་ར་ཙ་ཀ་རྣམ་པར་གཡེང་བར་གྱུར་པ་ཐམས་ཅད་དང་ (*K. ko.* ཁ, *137*).

བར་བར་དུ *bar-bar-du* at intervals, from time to time, now and then.

བར་མ *bar-ma* मध्यमा 1. the middle tone in music. 2. or དབུས་མ, मध्यम the middle one of three things; སྟོང་བར་མའི་འཇིག་རྟེན the world of the middle thousand (*B. ch. 7*). 3.=གར་མ or གར་མཁན་མ a dancing woman or girl (*M̱ṅon.*). 4. སྐེད་པ *ṟkeḏ-pa* the waist or middle zone of the body (*M̱ṅon.*). བར་མ་པ middle one; བར་མའི་འཇིག་རྟེན मध्यमलोक the middle world; བར་མི *bar-mi* umpire, mediator, intercessor.

བར་མེད *bar-med* निरन्तर without interval. བར་མེད་མཁའ *bar-meḏ-m̱khaẖ* the heavens.

བར་མཚམས *bar-tshams̱* or བར་གྱི་མཚམས any interval. བར་མཚམས་མེད निरन्तर, continual, often.

བར་གཡེན་དགུ *bar-gyen-ḏgu* explained: ཟླ་ཉི་སྐར་གསུམ་དང་། སྤྲིན་གཞག་དཔལ་གསུམ་དང་། ཟེར་མོ་རྡོ་དང་གསུམ་སྟེ་དགུའོ (*B. Nam.*).

བར་ལག་པ *bar-lag-pa* a go-between, agent.

བར་ལམ *bar-lam*=ད་ལམ་ཉེ་ལམ in the meantime, presently, at present (*Yig. k. 39*).

བར་ཤིག *bar-çig* n. of a flower (*K. d.* ཁ, *12*).

བར་གསར་རྫིང་ཁང *Bar-gsar ṟdsiṅ-khaṅ* n. of a place in Tibet (*Deb.* ག, *43*).

བལ *bal* कम्बल, मैवक wool; བལ་གྱི woollen, བལ་དང་ལྡན་པ woolly (*Vai-ṣṅ.*), བལ་སེད་པ the first coarse plucking of wool, བལ་རྨེ་ལ་བ *bal-ṟme-wa* the second of the finer wool, བལ་སེང་བ the third, of the finest *W.*; བལ་དཀར *bal-ḏkar* fleece; བལ་སྐུད *bal-s̱kuḏ* रागसूत्र woollen thread. བལ་སྐྱེ *bal-s̱kye* mould on fermented liquors. བལ་གོས ऊर्णकम्बल; one of the 41 clothing stuffs prescribed for the use of a Buddhist monk (*S. Lex.*); བལ་འགོར *bal-ẖgor* (modern བལ་སྒོར *bal-s̱gor*): བལ་འགོར་བཞི་དང་ནས་སྲན་ཁལ་བརྒྱད་ལས་མེད་པ there were only eight loads of barley and peas and four balls of wool (*A. 103*). བལ་ཅན ऊर्णायु [a woollen blanket, spider]*S.* བལ་ཚོན་སྣ་ལྔ *bal-tshon s̱na-ḻṅa* wool-yarn or thread of five different colours; བལ་ཟམ *bal-zam* cotton-yarn of red and white colours (*Ṟtsii.*); བལ་སླེ *bal-s̱le*=བལ་གྱི་སླེའུ *bal-gyi s̱leẖu* a kind of woollen serge-cloth of very small breadth manufactured in Tibet: བལ་སླེ་རྣམ་པ *bal-s̱le ṟnam-pa* a piece of bal-s̱le (costs so much) (*Ṟtsii.*).

བལ་ཐོད *bal-thoḏ* the hair that is tied to the skull cap used by Bon-po priests in exorcism (*Jig. 26*). བལ་ཐོད་ཅན *bal-thoḏ-can* a class of Bon exorcists who wear tufts of wool on their forehead: བལ་ཐོད་ཅན་གྱིས་ཕྱུག་གཡང་འགུགས the Bon exorcists wearing hair on their brow invoke good luck (*Jig. 26*).

བལ་པ་ཛ *bal-pa-dsa* or རྩ་དྲེས་མ *ṟtsa dṟes̱-ma* (དྲི་མེད་འོད) विमलप्रभ [n. of a Bodhisattva]*S.*

བལ་པོ *Bal-po* or བལ་ཡུལ *Bal-yul* नेपाल 1. Nepal, the Indian state lying S. of the Tibetan districts of Purang and Kyirong. 2. a native of Nepal. བལ་ཆོལ *bal-chol* a cymbal imported into Tibet from Nepal (*Jig. 18*); བལ་ཏཾ *bal-taṁ* Nepalese coin (*Loṅ.* ང, *18*); བལ་དྲིལ *bal-dṟil* bell manufactured in Nepal; also a kind of cotton cloth manufactured in Nepal; བལ་མདའ *bal-m̱daẖ* match-lock manufactured in Nepal and imported to Tibet (*Ṟtsii. 50*); བལ་པོ་གུར་གུམ कुङ्कुम Nepalese saffron; བལ་པོ་སེའུ་ཤིང दाड़िम्ब-वृक्ष pomegranate tree; བལ་བོད *Bal-Boḏ* Nepal and Tibet; བལ་སྦུག *bal-s̱bug* or བལ་པོའི་སྦུག་ཆལ *bal-poẖi s̱bug-chal* kind of cymbal manufactured in Nepal (*Ṟtsii.*). བལ་མོ *bal-mo* a woman of Nepal.

བལ་བཟའ *Bal-ḇzaẖ* the Tibetan name of the Nepalese wife of king *S̱roṅ-ḇtsan s̱gam-po*, a daughter of king Ams'uvarman; n. of a Tibetan lady who had obtained sainthood.

བལ་ཡུལ་སྐྱེས *bal-yul-ṣkyeṣ* नेपालज n. of a medicine.

Syn. ལྡོང་རོས *ḻdoñ-roṣ*; གོ་ལཱ *go-lā*; མ་ཧོ་ན *ma-ho-na* (*M̱ñon.*).

† བལླ *balla* and བལླ་ཆེན་པོ *balla-chen-po* names of heavenly flowers (*K. d.* ཞ, *150*).

‡ **བལ་ལི** *bal-li* n. of a celestial flower (*K. d.* ཚ, *368*).

བལ་ལྷོག *bal-lhog* = གཉན་ནད plague, or cancer (*Ya-sel. 28*).

བས་མཐའ *baṣ-m̱thaḫ* 1. གྲོང་ཁྱེར་ཟད་པའི་མཐའ प्रान्त the suburb of a town, *i.e.*, the limits where a town terminates. བས་མཐའ་ཉེ་བ अन्तिक, उपद्वार touching or near the suburbs; བས་མཐའི་གནས་མལ प्रान्त ग्राम्यासन place of residence in the suburbs. 2. border country (*Sch.*).

བས་པ *bas-pa* 1. occurs in lieu of བྱས་པ *byas-pa* the pf. of བྱེད་པ, mostly in the sense of a thing being quite done or accomplished. 2. = མི་ཁྲེལ་བ *mi-khrel-wa* immodest.

བས་མོ *baṣ-mo*, v. བབ་མོ *bab-mo*.

བི་ཀྲ་མ་ཤཱི་ལ *Bi-kra-ma çī-la* (sometimes wrongly written as བི་ཀྲ་མ་ལ་ཤཱི་ལ *Bi-kra ma-la çila*) n. of a monastery at Magadha founded by king Dharmapala on the bank of the Ganges. It became the chief seat of Buddhist learning after the glory of Nālanda had waned; and Atis′a was high priest there for several years till he proceeded to Tibet. It was destroyed by Baktyar Ghiliji in A.D. 1203 about the time S′ākya Srī Paṇḍita of Kashmir visited it (*A. 61*).

‡ བི་ཀྲ་མ་པུ་རི *Bi-kra-ma pu-ri* (sometimes wrongly written བི་ཀྲ་མ་ལ་པུ་རི *bi-kra ma-la pu-ri*) n. of a place in East Bengal situated in the neighbourhood of the place where Atis′a was born: བི་ཀྲ་མ་པུ་རི་ཞེས་པ་ཡོད (*A. 2*).

བི་ཆུ *bi-chu* शैवल moss.

བི་ཆུང *bi-chuñ* = བྱ་ཆུང *bya-chuñ* (in *Sikk.*).

‡ བི་དྲུ་མ *bi-dṟu-ma* विद्रुम n. of a precious stone (*K. d.* ར, *320*). བི་དྲུ་མ་འདྲ་བ *Bi-dṟu-ma ḫdṟa-wa* n. of a mountain inhabited by venomous naga whose poisonous breath renders the sea water warm at all times (*K. d.* ར, *030*).

‡ བི་ནཱ་ཡ་ཀ *bi-nā-ya-ka* a class of malignant spirits called བགེགས in Tibetan, also the name of their king.

བི་པ *bi-pa* प्रतिग्रह [receiving, accepting]*S.*

‡ བི་མ་ལ *Bi-ma-la* n. of an Indian Buddhist saint who had confided his mystic lore to Lo-tsā-wa *Rin-chen mchog Ṟma* and who is very much respected by the *Ṟñiñ-ma* school (*Deb.* ག, *3*).

‡ བི་པ་ཀཱ་ཡ *Bi-pa kā-ya* n. of a fabulous phantom who appears in the sky at times to receive the homage of the nāga demi-gods (*Duṣ-ye. 39*).

‡ **བི་དྷ** *Bi-dha* or བིན་དྷྱ *Vin-dhya*, in Tib. also རི་བོ་འབིགས་བྱེད, chain of hill in central India in a cavern of which the Buddhist sage Achārya Diṇnāga performed his ascetical meditations.

‡ བི་ཛ་པཱུ་ར *Bi-dsa pū-ra* n. of an ancient city of southern India which is mentioned in the Kahgyur under the names of འདུས་བྱས་གང་། ས་བོན་གྱི་གང་། མདོག་མཛེས (*M̱ñon.*).

བི་རྫི *bi-ṟdsi* a species of shrew (in *Sikk.*).

བི་རི་འ་མདོ *Bi-ri Ḫa-m̱do* n. of a place in Ulterior Tibet or Amdo (*Yig. 8*).

‡ **བིཥ** *bi-ṣa* a poison.

‡ བི་ཧཱ་ར *vi-hā-ra* विहार a Buddhist monastery where monks receive instruction in sacred literature.

‡ བིང་པ་ཏ *Biṅ-pa-ta* n. of a treatise on *Çabda-vidyā* the science of words: སྒྲའི་ཚེར་མ་ཞེས་པ་ལ་བིང་པ་ཏ་ལ་སོགས the work *Bing-pata* called: thorns of words, etc. (*A. 82*).

‡ **བིམ་པ** *bim-pa* or བིམ་པ (written in the འབུམ and བདེ་རྙིང etc., as the Sanskrt equivalent of སྐུ་གཟུགས *sku-gzugs̱* and འབི་འབི *ḫbi-ḫbi*): 1. Lama *Çoṅ Ḇlo-gros̱ ḇs̱tan* states that bimba is a flower of རྒྱ་སྐྱེགས *ṟgya-s̱kyegs̱*. 2. *Momordica monadelpha* a cucurbitaceous plant with a red fruit. བིམ་པའི་མཆུ बिम्बोष्ठ; a lip red like the fruit of *Bimba*.

བིཧུ *biḫu* वत्स a calf; in Sikk. a snake. བིཧུ་ཕྲུག सौमिनिका and བིཧུ་རས་དམར་པོ क्षमिलिका [linen cloth dyed with red colour.]*S.*

བིར་བ་ཀུན་ཏི་མ་ལི *bir-wa kun-ti ma-li* is a mystical expression.

‡ **བིལ་བ** *bil-wa* विल्व, श्रीफल wood-apple. The wood-apple tree is also called ཆ་ལྡན་མགོ but this seems to be incorrect.

Syn. དཔལ་འབྲས *ḏpal-ḫbras̱*; ཆ་ལྡན་མགོ *cha-ḻdan-m̱go*; རབ་མཆོད་མིག *rab m̱choḏ-mig* (*M̱ṅon.*).

‡ བཱི་རཛ *biradsa* in Tib. དཔའ་བོ་སྐྱེ n. of a town situated to the south of Vajrāsana (*Dus̱-ye 40*).

བུ *bu* 1. sbst., resp. སྲས *s̱ras̱*, तनय, नन्दन; son, boy, common in *C.* བུ་ཆུ་ཤིང་གི་ཡོར་མ *bu-chu çiṅ-gi yor-ma* in Tibetan proverbs: a son that is not worthy of his father. 2. शिशु child; offspring; *bu-phrug* children; བུ་ཆེན་མ अन्तरापत्या a pregnant woman, one big with child: བུ་ཆེན་ས་སྐྱ་པའི་བུ་ཆེན་ཤར་ནུབ་གུང་གསུམ *bu-chen sa-s̱kya-paḫi bu-chen çar-nub guṅ-gsum* (*Yig. 2*).

བུ་འཁྲིད *bu-ḫkhriḏ* (*puti*) a common title generally given by parents in Tibet to the first born daughter with a hope that she would bring in the train of birth a བུ or son to her parents.

བུ་ག *bu-ga* I: or བུག *bug* 1. छिद्र hole, aperture, opening: བ་སྤུའི་བུ་ག *ba-s̱puḫi bu-ga* pore, passage of prespiration (*Dzl.*); སྣ་བུག *s̱na-bug* nostril; བུ་ག་འཛིན *bu-ga-hdsin* full of perforations; བུ་ག་དགུ *bu-ga-ḏgu* the nine orifices of the body (2 eyes, 2 ears, 2 nostrils, mouth, urethra, anus). 2. symbol. num. 9 (*Jä.*).

བུ་གུ *bu-gu*=བུ་ཚ་ཆུང་ཆུང *bu-tsha chuṅ-chuṅ* little boy.

བུ་གླིང *Bu-gliṅ* n. of a park or grove in Lhasa belonging to the State (*Ṟtsii.*).

བུ་བརྒྱུད *bu-bṟgyuḏ* सन्तान, सन्तति, प्रजा, descendants, issue, generation.

བུ་ཆུ་ལྷ་ཁང *Bu-chu lha-khaṅ* one of the twelve Buddhist sanctuaries erected during the reign of king *Sṟoṅ-ḇtsan s̱gam-po* (*Loṅ.* ༢, *6*).

བུ་ཏ་ཀ *bu-ta-ka*=གཏོར་མ offerings to the earthly gods and spirits (*K. g.* ཀ, *215*).

བུ་སྟོན *Bu-s̱ton* (རིན་ཆེན་གྲུབ) a celebrated lama the author of voluminous works who edited and put into present form the Kahgyur and Tangyur encyclopœdias. It may be said that a more deeply-read and a more voluminous writer than Buton has not at any time appeared in Tibet. He lived over seventy years strenuously exerting himself for the spread of Buddhism, and spending the last days of his life at Shalu, a large monastery situated about twelve miles to the S.E. of Tashilhunpo, where he died about the beginning of the 14th century A.D.

བུ་དེ་ཚེ *bu-de-tshe* जीवन life.

བུ་དོད *bu-doḏ* foster-child, adopted son, ངེད་ཀྱི་བུ་དོད་མཛོད *ṅeḏ-kyi bu-doḏ-m̱dsoḏ* deign to be adopted by us (*Mil. Jä.*).

བུ་གདུང *bu-gduṅ* a small cross-beam (*Mil.*)

བུ་རྡོ *bu-r̲do* (*Sch.*) idle talk, tittle-tattle.

བུ་ནད *bu-nad̲* child-bed: བུ་ནད་ལོག the child-bed terminates unfavourably (*Pth.*).

བུ་སྣོད *bu-s̲nod̲* uterus, womb.

བུ་དཔེ *bu-d̲pe* true copy: ལྷ་སྲས་ཀྱི་འཁྲུངས་རབས་ལ་ཡང་མི་འགྲེལ་བ་འདྲ་རུང་ཞལ་ལུང་བུ་དཔེའི་རིགས་དང་ (*Ya-sel. 11*).

བུ་མོ *bu-mo*, rarely བུ་མོ་མ *bu-mo-ma*, 1. कन्या, दुहिता, a daughter. 2. a girl, maiden, virgin: བུ་མོ་གཙང་མ or གསར་མ or གསར་པ a girl that is still in a virgin state; བུ་མོ་དར་མ *bu-mo dar-ma* a youthful maiden, a young woman.

Syn. དར་མ *da--ma*; མྱོས་མ *myos̲-ma*; མེ་ཏོག་གསར *me-tog-g̲sar*; ཁེངས་ལྡན་མ *kheṅs̲-l̲dan-ma*; དྲེགས་ལྡན་མ *dr̲egs̲-l̲dan-ma*; ལང་ཚོ་ཅན་མ *laṅ-tsho can-ma*; རྩེ་དགའ་མ *r̲tse-d̲gah̲-ma*; དང་པོའི་རྡུལ་ཅན *daṅ-poh̲i r̲dul-can*; རྡུལ་བཅས་མ *r̲dul-b̲cas̲-ma*; དར་བབ་མ *dar-bab-ma* (*M̲ṅon.*).

བུ་མོ་གཞོན་ནུ་མ *bu-mo g̲shon-nu-ma* a young girl, maiden, damsel.

Syn. མ་འོངས་རྡུལ་ཅན *ma-h̲oṅs̲ r̲dul-can*; ན་ཆུང་མ *na-chuṅ-ma*; ཕྱོགས་མེད་མ *phyogs̲-med̲-ma*; ལང་ཚོ་དང་པོ *laṅ-tsho daṅ-po*; ནོར་ལྡན་མ *nor-l̲dan-ma*; གྲོང་པའི་ཆོས་མ་གོས *groṅ-pah̲i chos̲-ma-gos̲* (*M̲ṅon.*).

བུ་མོའི་བདག་པོ शतपत्र bridegroom, son-in-law [also, a lotus]*S.*

བུ་སྨད *bu-s̲mad̲* family, children.

བུ་ཚ *bu-tsha* सन्तान, बालक son, boy; often familiarly sounded as *potsa* or *putsa*. བུ་ཚ་འཕེལ सन्तान वृद्धि increase of family. བུ་ཚས་འབྲེལ་བ *bu-tshas̲ h̲brel-wa* to cohabit (*Jä.*).

བུ་ཚབ *bu-tshab* = བུ་དོད *bu-dod̲*.

བུ་འཛིན་མ *bū-h̲dsin-ma* पुत्रिका [a daughter]*S.*

བུ་རྫིས *bu-r̲dsis̲* कुमार रक्षक [guard of a young child]*S.*; a nurse that looks after children (*Ṅag. 59*).

བུ་ཡུག *bu-yug* snow-storm.

བུ་རམ *bu-ram* शर्कर molasses, raw brown sugar; treacle: བུ་རམ་སྒོར་བ *bu-ram-s̲gor-wa* to boil down raw sugar (*Jä.*) བུ་རམ་དང་ཚ་བའི་མར་ཁུ་འཐུངས་ན་གློ་དང་དབུགས་བདུག་པ་སེལ་བར་བྱེད་དོ sugarcane juice and hot melted butter drunk while warm relieves coughing and removes hard-breathing (*K. g.* ཙ, *47*). བུ་རམ་ཀ་ར *bu-ram ka-ra*, सिकता treacle; བ་རམ་གོང་བུ loaf sugar. བུ་རམ་གྱི་ཁུ་བ फाणित शर्कर; [diluted sugar]*S.* བུ་རམ་སྒྲ *bu-ram s̲gra*, an epithet of Arjuna the 3rd son of Paṇḍu (*M̲ṅon.*). བུ་རམ་ཆང་ *bu-ram-chaṅ*, सीधु spirit from sugarcane juice or from treacle; བུ་རམ་ཤིང་ *bu-ram-çiṅ* इक्षुदण्ड the plant from which sugar is extracted, sugarcane plant; བུ་རམ་ཤིང་གི་ཁུ་བ इक्षुरस, sugarcane juice. བུ་རམ་ཤིང་གི་ལས་ཀྱི་མཐའི་བརྟན་བཅོམ་ལ་སོགས work on the exploits of Ikshakus, etc. (*A. 35*).

བུ་རམ་ཤིང་པ *bu-ram çiṅ-pa* इक्ष्वाकु n. of the progenitor of the solar race, an epithet of Sākya-siṁha Buddha who was born of that race.

བུ་ལ་མ་སྐྱེས་མེ་ཏོག *bu-la-ma s̲kyes̲ me-tog* = འོམ་བུ་སྙེ་མ *h̲om-bu s̲ñe-ma* (mytic) (***Miṅ.** 4*).

བུ་ལ་ཧ་རི *Bu-la ha-ri* 1. a kind of fine leather generally of calf or kid which is japanned black or red and is used in lining boxes, &c. བུ་ལ་ཧ་རིར་བཟོས་པའི་ཁྱིམ་ཡ་གཅིག (*R̲tsii.*). 2. n. of a monastery on the Ganges in the Monghyr district said to be still resorted to by Tibetan pilgrims.

བུ་སློབ *bu-s̲lob* = སློབ་མ *s̲lob-ma* scholar, disciple, follower of a clerical teacher; also = སློབ་ཕྲུག *s̲lob-phrug* a pupil.

བུ་ལོན *bu-lon* (cf. བུན *bun*) advanced money, debt: བུ་ལོན་ཁྱེར་བ or བུ་ལོན་བྱེད་པ to contract debts; བུ་ལོན་འཇལ་བ *bu-lon h̲jal-wa* or སྤྲོད་པ *s̲prod̲-pa* to pay a debt; བུ་ལོན་པ *bu-lon-pa* a debtor.

‡ **བུག་པ** *bug-pa* = छेदक सुषिर a crack, hole, cavity: བུག་པ་བྱས bored holes.

Syn. བུ་ག *bu-ga*; ཁུང་བུ *khuń-bu*; པདྨའི་མིག *paḏ-maẖi-mig*; རླུང་འབྱུང་ *ṟluń-ẖbyuń*; ས་མཐོངས *sa-m̱thońs̱*; ཁོང་སྟོང་ *khoń-stoń* (*M̱ñon.*).

བུག་ཞོལ *bug-shol*, v. སྦུགས *s̱bugs̱* (*Jä.*).

བུགས་གཅིག *bugs̱-gcig* = ཉིན་ཞག་ཕྲག་གཅིག a week, seven days: ཉིན་ཞག་བུགས་གཅིག་གི་ཆོས་ཐོབ he received a week's instruction (*Ṟtsii.*).

བུགས་ལོང་ *bugs̱-loń* an entire carcase: ཚག་ཤ་ཆེ་བའི་སྐམ་པོ་བུགས་ལོང་གཅིག entire dry carcase of a sheep, goat or yak. (*Jig. 29*).

བུང་བ *buń-wa* = སྦྲང་མ *s̱brań-ma* अलि, भृङ्ग, भ्रमर (*M̱ñon.*). 1. a humming and stinging insect, such as a bee, etc.; བུག་ཟུག sting, and also the wound caused by it. 2. acc. to *Cs.* a bright black stone: བུང་བ་ལྟར་ནག black either like a bee or like this stone. བུང་བ་སྐྲོད་བྱེད *buń-wa s̱kroḏ-byeḏ* = རྔ་ཡབ་བུང་བ་ཅན་མ भ्रमरी the female bee; also a *chowry* to drive away flies (*M̱ñon.*). བུང་བའི་རྒྱལ་པོ भृङ्गराज prob. the queen-bee though the masculine gender is used.

བུང་བུ *buń-bu* चक्रवान् [a discus-bearer].

བུངས *buńs̱* [mass, heap, bulk; བུངས་ཆེན a large heap; དྲི་ཆུའི་བུངས་ཆེ a great quantity of urine (*Miń.*); བུངས་བྱེད་པ to heap one upon another, pile up] *Jä.*

བུད *buḏ* 1. (ཆུའི) any darkening of the air through dry matter, a cloud of dust, dust-storm: བུད་ཀྱིས་བཏབ wrapt in dusty mist. 2. = ཐོན་བབ turned out, expelled: ཚོགས་ནས་བུད་དེ turned out of the assembly of monks or congregation (*Yig. 3*). བུད་སྟོང་ *buḏ-s̱toń* destitute tenants or subjects, also where a family has been entirely expelled (*Ṟtsii.*).

བུད་དྷ་བ་ན *buḏ-dha wa-na* n. of a forest situated to the east of Vajrasana in Buddha-Gayā (*Dsam. 17*).

‡ **བུད་དྷ** *Buḏ-dha* = སངས་རྒྱས *Sańs̱-ṟgyas.*

བུད་མེད *buḏ-meḏ* 1. नारी, स्त्री, ललना a woman; defined as མཚན་མ་ཕྱི་ལ་མ་བུད་པས་བུད་མེད་ཅེས་པ་ཡིན one that cannot be dispensed with or forsaken; acc. to others, one that cannot be left outside the house at night is called བུད་མེད, and hence = woman. བུད་མེད་ཆུང་ངུ a female child; བུད་མེད་གཏུམ་མོ a violent hag; བུད་མེད་སྡུག་པ a fair woman (*Dzl.*); བུད་མེད་ཚད་མ one who is bullied by his wife; གཙོ་བོའི་བུད་མེད *gtso-woẖi buḏ-meḏ* सुख्याङ्गना a lady (*A. K. 1 22*). བུད་མེད་ཀྱི་རྣམ་འགྱུར *buḏ-meḏ-kyi ṟnam-ẖgyur* womanly expression and beauty:—འཇོ་སྒེགས *ẖjo-s̱gegs̱*; རྣམ་འགྱུར *ṟnam-ẖgyur*; རྣམ་གཡོ *ṟnam-gyo*; རོལ་པ *rol-pa*; བསྐུལ་བ *ḇs̱kul-wa*; ཟུར་གྱིས་སྟོན་པ *zur-gyis̱ s̱ton-pa* (*M̱ñon.*). 2. = མཛའ་ན་མོ a concubine, mistress.

Syn. མི་མོ *mi-mo*; སྐྲ་ཅན་མ *s̱kra-can-ma*; མཚམས་ལྡན་མ *m̱tshams̱-ḻdan-ma*; སྦྱོར་བྱེད་མ *s̱byor-byeḏ-ma*; འཆིང་བྱེད་མ *ẖchiń-byeḏ-ma*; ཉི་གཉིས་མ *ni-gñis̱-ma*; འདོད་ལྡན་མ *ẖdoḏ-ḻdan-ma*; བྱེད་པའི་གཞི *byeḏ-paẖi-gshi*; གཟུགས་ཅན་མ *gzugs̱-can-ma*; དགའ་བའི་གཞི *ḏgaẖ-waẖi-gshi*; ཟུར་ལྟ་མ *zur-ḻta-ma*; དགའ་མ *ḏgaẖ-ma*; སྐྱེད་མ *s̱kyeḏ-ma*; འཛིན་མ *ẖdsin-ma*; ཧོ་འཛིན་མ *ẖo-ẖdsin-ma*; ལུས་ལྡན་མ *lus̱-ḻdan-ma*; སྟོབས་མེད་པ *s̱tobs̱ meḏ-ma*; སྐྱེ་བས་དམན *s̱kye-was̱-ḏman*; ལན་བུ་ཅན *lan-bu-can*; གནས་བྱེད་མ *gnas̱-byeḏ-ma* (*M̱ñon.*).

བུད་མེད་གྲུབ་པ་ཐོབ་པ female ascetics that wear human bone ornaments, or Buddhist women who are said to have obtained sainthood; those of Indian origin:—སུཁ་སིད་དྷི *sukh sid-dhi*, མ་ཅིག་གྲུབ་པའི་རྒྱལ་མོ *ma-cig grub-paẖi ṟgyal-mo*, དགེ་སློང་མ་དཔལ་མོ *ge-s̱loń-ma ḏpal-mo*, etc. Tibetan *nal-jor-ma*:—རྒྱ་བཟའ *ṟgya-ḇzaẖ*, བལ་བཟའ *bal-ḇzaẖ*, ཡེ་ཤེས་མཚོ་རྒྱལ *ye-çes̱ m̱tsho-ṟgyal*, བདག་མེད་མ *ḇdag meḏ-ma* མ་ཅིག་ལབ་སྒྲོན་མ *ma-cig lab-s̱gron-ma*, བསོད་ནམས་བརྒྱན་མ

ḇsoḏ-nams̱ ḇṟgyan-ma, མ་ཅིག་ཞ་མ ma-cig sha-ma, བསོད་ནམས་དཔལ་འདྲེན ḇsoḏ-nams̱ ḏpal-ẖdṟen, པད་མ་མཚོ paḏ-ma-m̱tsho, ལྷ་རྩེ་དཔོན་མོ lha-ṟtse ḏpon-mo, ཤིང་བཟའ་རྣལ་འབྱོར་མ çiṅ-ḇzaẖ ṟnal-ẖbyor-ma, པད་མ་རབ་བཟང་མ paḏ-ma rab-ḇzaẖ-ma (*Loṅ.* ཚ, *3*).

བུད་མེད་དགའ་བྲལ *buḏ-meḏ ḏgaẖ-bral* (སྐྱེས་པ་འབྲས་བུ་ང་བ or ནོག་མེད) a woman who is devoid of enjoyment and happiness, a barren woman; a hermaphrodite of the female sign.

བུད་མེད་འགྱུར་བ་ལུང་བསྟན་པའི་མདོ *buḏ-meḏ ẖgyur-wa luṅ-ḇs̱tan-paẖi m̱do* n. of a Sūtra in which is described how women can be changed into men (*K. d.* བ, *326*).

བུད་མེད་མཆོག *buḏ-meḏ-m̱chog*, बन्धुरा, मञ्जिष्ठ्वा a very handsome woman with personal accomplishments. [1. a prostitute. 2. one who goes about in the dark]*S.*

Syn. ཡན་ལག་མཆོག་ལྡན་མ *yan-lag m̱chog-ḻdan-ma*; ལུས་མཆོག་མ *lus̱-m̱chog-ma*; ལུས་བཟང་མ *lus̱-ḇzaṅ-ma*; ལུས་ཕྲ་མ *lus̱-phra-ma*; མིག་བཟང་མ *mig-ḇzaṅ-ma*; བཞིན་བཟང་མ *ḇshin-ḇzaṅ-ma*; མཚན་ལྡན་མ *m̱tshan-ḻdan-ma*; པདྨ་ཅན *paḏ-ma-can*; སྒེག་མོ *s̱geg-mo*; སྨད་རྒྱས་མ *s̱maḏ-ṟgyas̱-ma*; སྐྱེད་མེད་མ *ṟkyeḏ-meḏ-ma*; ཡིད་འོང་མ *yiḏ-ẖoṅ-ma*; ཡིད་འཕྲོག་མ *yiḏ-ẖphrog-ma*; འཆིང་བ་སྦྱིན་མ *ẖchiṅ-wa s̱byin-ma*; མིག་གཡོ་མ *mig-g̱yo-ma*; མིག་མཛེས་མ *mig-m̱dses̱-ma*; རི་དྭགས་མིག་ཅན་མ *ri-dwags̱ mig-can-ma*; གཡོན་མིག་མ *g̱yon-mig-ma*; ཟུར་མིག་མ *zur-mig-ma*; སྨིན་ལེགས་མ *s̱min-legs̱-ma*; སྡུག་གུ་མ *s̱dug-gu-ma*; མཆོག་གི་ལྕུག་མ *m̱chog-gi ḻcug-ma*; མྱོས་གསལ་མ *myos̱-g̱sal-ma*; མིག་ཡངས་མ *mig-yaṅs̱-ma*; ཟླ་ཞལ་མཛེས་མ *zla-shal m̱dses̱-ma*. (*M̱ṅon.*)

བུད་མེད་འདོད་ལྡན་མ any voluptuous or unchaste woman; with following syn.: ཆགས་ལྡན་མ *chags̱-ḻdan ma*; མྱོས་པའི་ཕྲེང་ལྡན་མ *myos̱-paẖi phreṅ-ḻdan-ma*; རིག་མྱུར་མ *rig-myur-ma*; དུས་བཏབ་མ *dus̱-ḇtab-ma*; མངོན་འགྲོ་མ *m̱ṅon-ẖgro-ma*; དབེན་འགྲོ་མ *ḏben-ẖgro-ma*; འདོད་འགྲོ་མ *ẖdoḏ-ẖgro-ma*; འཁྲིག་པའི་བསམ་གཏན་མ *ẖkhrig-pa-ẖi ḇsam-g̱tan-ma*; འཁྲུལ་བྱེད་མ *ẖkhrul-ḇyeḏ-ma*; ཆགས་པའི་གདོན་ཅན་མ *chags̱-paẖi g̱don-can-ma* (*M̱ṅon.*).

བུད་མེད་རྡུལ *bud-med ṟdul* स्त्रीकुसुम, रजस् the menses.

བུད་མེད་བློ་ལྡན་མ *buḏ-meḏ ḇlo-ḻdan-ma*=a noble and magnanimous woman; with syn.: རྣམ་མཁས་མ *ṟnam-m̱khas̱-ma*; སྦྱོད་ལྡན་མ *s̱byoḏ-ḻdan ma*; མཁས་མ *m̱khas̱-ma*; ཤེས་རབ་མ *çes̱-rab-ma*; ཚིགས་ལྡན་མ *tshig-ḻdan-ma*; སྙན་སྒྲོགས་མ *s̱ñan-s̱grogs-ma*; ཤེས་ལྡན་མ *çes̱-ḻdan-ma*; དྲ་བ་ཅན་མ *dṟa-wa can-ma* (*M̱ṅon.*).

བུད་མེད་སྦྲུམ་མ *buḏ-meḏ s̱brum-ma* गर्भिणी a pregnant woman.

Syn. ཕྲུ་གུ་ཆགས *phru-gu-chags̱*; མངལ་ལྡན་མ *m̱ṅal-ḻdan-ma*; སེམས་ཅན་ཤུགས *sems̱-can shugs̱*; སྲོག་ཆགས་ལྡན *sṟog-chags̱-ḻdan*; ལུས་ལྕི་མ *lus̱-ḻci-ma*; ལུས་མི་བདེ *lus̱-mi-ḇde*; མངལ་ཆགས་མ *m̱ṅal-chags̱-ma*; གླང་མོའི་འགྲོས་མ *glaṅ-moẖi ẖgros̱-ma* (*M̱ṅon.*).

བུད་མེད་ཟླ་མཚན་དང་ལྡན་མ *buḏ-meḏ zla-m̱tshan-daṅ ḻdan-ma* ऋतुमती स्त्री a woman in menses.

Syn བུད་མེད་ཆོས་ལྡན་མ *buḏ-meḏ chos̱-ḻdan-ma*; དུས་ལྡན་མ *dus̱-ḻdan-ma*; ཉི་མ་ལྡན་མ; མེ་ཏོག་ལྡན་མ *me-tog ḻdan-ma*; རྐེད་ནད་ཅན་མ *ṟkeḏ-naḏ can-ma*; ཁྲག་ལྡན་མ *khrag-ḻdan-ma* (*M̱ṅon.*).

བུད་མེད་ལོག་པར་སྤྱོད་པ कुक्कुटीस्त्री an adulterous woman, who is said in her manners to resemble a hen.

བུད་ཤིང་ *buḏ-çiṅ*=མེ་ཤིང་ fire-wood, fuel, also dried dung used as such; བུད་ཤིང་ བཤག་པ *buḏ-çiṅ ḇçag-pa* to split or chop wood. བུད་ཤིང་བཅུ་པ (མར་མེ) दशोल्कन a torch, a light; lit. flambeau consisting of ten pieces of wood.

བུན *bun* abbr. of བུ་ལོན: interest on money lent. བུན་སྐྱོད *bun-s̱kyod* दोलाजिह्व

stretched and hanging. བུན་ཐོ *bun-tho* or བུན་ཡིག *bun-yig* 1. debtor's account-book. 2. bond or obligation; bill of debt. བུན་གཏོང *bun-g̲toń* to lend money on interest: བུན་གཏོང་གི་འཛིན་པ་ཅི་ཡོད་རྣམས་དངོས་གཞི་ཡོང་དེབ་ཏུ་གསལ whatever receipts there are should be clear in the cash account list (*R̲tsii.*). བུན་བདག *bun-b̲dag* money-lender, banker.

བུན་བུན *bun-bun* piece-meal, dispersed (*Sch.*).

བུན་ཛན་ཏི *bun-dsan-ti*=ཀུན་ཏུ་མཛེས *kun-tu-m̲dseṣ* very handsome (mystic) (*K. g.* ཀ, *215*).

བུན་རེ *bun-re* (*Sch.*) a small matter, cf. བན་བུན *ban-bun.*

བུན་ལོང་ *bun-loń* ཆུ་བུན་ལོང་ལོང་བྱེད whirling up and down, an expression used of boiling water; བུན་ལོང་གི་སྣང་སྲས *bun-loń-gi ṣnań-ṣras* troubled, impure, sinful thoughts (*Jä.*).

བུན་ལོབ *bun-lob* some large number: བུན་ལོབ་ལམ་ལོམ་དང་ (*Ya-sel. 57*).

བུབས *bubṣ*=ཕྱུག 1. an entire piece of cloth rolled up; གོས་བུབས cotton-cloth (*Cs.*). 2. in a general sense: whole, something entire (*Sch.*); བུབས་རིལ prob. whole, entire, བུབས་རིལ་བུས the whole body as opp. to separate parts (*Jä.*).

བུམ་སྐུ *bum-ṣku*, acc. to the *R̲ñiń-ma* School=state of unchangeableness like that of the *Vajra* (*Yig. 14*).

བུམ་པ *bum-pa* **घट, कुम्भ** water-bottle, flask; bottle-shaped ornaments in architecture, *e.g.*, on the chorten; མཆོད་བུམ vessel used in sacrificing. The water pot required in Buddhist religious services is of two kinds having the following characteristics; a large belly, long neck hanging down (མཆུ་འཕྱང་བ) and contracted legs: (1) ལས་བུམ **कर्म्मकुम्भ**, and (2) རྣམ་རྒྱལ་བུམ་པ **विजय-कुम्भ**. The former has no མཆུ or beak, the latter when provided with མཆུ is called ཚེ་བུམ the jar-of-life, *i.e.*, it contains water consecrated to the Dhyani Buddha ཚེ་དཔག་མེད (Amitāyusha). བུམ་ཁེབས *bum-khebṣ* the cover for a water-pot used in *Tantrik* religious ceremonies (*R̲tsii.*); བུམ་དར *bum-dar* the scarf that is wrapt round the jar containing sacred water (*R̲tsii.*).

བུམ་ཚགས་གཙུག་ཅན **रवणक** [sonorous]*S.* བུམ་རྫས *bum-r̲dsaṣ*: བྱིན་རྟེན་དང་སྨན་སྣ་གང་འཛོམ་བུམ་རྫས་ཉེར་ལྔ twenty-five articles (comprising consecrated objects and various sorts of medicines) required to be kept in the sacred-pot which contains the consecrated water (*R̲tsii.*).

བུམ་པ་སྐྱེས *Bum-pa ṣkyeṣ* **कुम्भज, उदयन** n. of a Rishi, who was born in a water pot. In ancient times the Rishi *R̲gyal-wa* while practising asceticism caught a glimpse of an *Apsara*-goddess and, as if embracing her, in a dream discharged seed which preserved in a water-pot produced the Rishi. This was the famous Vas'ishṭha the pot-born (***M̲ñon.***).

བུམ་པ་ཅན **ग्रसपत्र, श्रीपर्णी** [a kind of lotus, the *Premna spinosa.*]*S.*

བུམ་པའི་འཁྲུལ་འཁོར *bum-pah̲i h̲khrul-h̲khor*= ཟོ་ཆུན་ཁྱུད *zo-chun-khyud̲* (***M̲ñon.***).

བུམ་པའི་མགུལ་ཅན *bum-pah̲i m̲gul-can* resp. form of མགྲིན་པ *m̲grin-pa* neck (***M̲ñon.***).

བུམ་པས་སྐྱོལ **घाटिक** [1. a pitcher. 2. the back of the neck]*S.*

+ བུམ་བུ *bum-bu*=བུམ་ཆུང་ small water-pot generally used in religious ceremonies.

བུར *bur* upright bolt or fastening to a door, སྟེག་བུར upper bolt, ཡོག་བུར lower bolt. (*Jä.*).

བུར་རྟིང་ *bur-r̲tiń* or བུར་ཏིང་ *bur-tiń* a kind of bell or gong in temples (*Jä.*).

བུར་ལྟང་ *bur-l̲tañ* balls of molasses packed in goat skin: བུར་ལྟང་རེ་གཏུམ་པའི་ཀོ་བར་རེའུའི་པགས་པའི་བཞི་ཆ་གཅིག (*R̲tsii.*). བུར་ཐུད *bur-thud̲* pastry or cakes made of dried milk, molasses and butter: བུར་ཐུད་ཆེ་ཆུང་ (*Jig. 29*).

བུར་ཐུང་ཁུགས *bur-thuñ-khugs̲*=བློ་བུར་དུ *b̲lo-bur-du* suddenly (*S̲man*).

བུར་ཙེ *bur-tse* various species of *Eurotia*, largely used in the *W.* by travellers as fuel.

བུར་ཤིང་ *bur-çiñ* for བུ་རམ་ཤིང་།

བུལ I: *bul* or བུལ་ཏོག *bul-tog* soda occurs in Tibet as a white powder on the ground, generally near the margins of lakes though not exclusively so. It is used as a medicine, and also added in small quantities to bring out the quality and flavour of tea.

བུལ II: or བུལ་པོ *bul-po*=དལ་པོ *dal-po*, ག་ལེ *ga-le* 1. slow, dilatory, lazy: འགྲོ་བུལ་ཏེ *h̲gro-bul-te* slow in walking, making but tardy progress (*Dzl.*); མི་བུལ་མི་མྱུར *mi-bul mi-myur* neither slow nor quick (*A. 60*). 2.=སུལ *sul* valley, ravine: རྒྱ་དང་འདྲ་སྐྱེ་རི་ཡི་སུལ a valley of the mountains resembling (the plains of) India (*A. 143*).

བུལ་འགྲོས *bul-h̲gros̲*=རྐང་པའི་འདུ་བྱེད *r̲kañ-pah̲i h̲du-byed̲* a kind of movement of the feet (in dancing).

བུལ་རན་པ *bul-ran-pa* neither very quick nor slow in walking: རྟ་མགྱོགས་བུལ་རན་པ་ཞིག a moderately-swift horse (*H̲brom 118*).

+ བུས་པ *bus̲-pa*=བྱིས་པ 1. बालक boy, lad. 2. v. འབུད་པ *h̲bud̲-pa* (*Jä.*).

བེ I: *be* 1. num. fig.: 105. 2. *W.* for བྱེ *bye* (*Jä.*). 3. for བེ་རྡོ *be-r̲do*; བེ་ཤིང་ *be-çiñ* an oath (*Jig. 62*).

བེ་གེ *be-ge*, v. བེག་གེ *beg-ge*.

བེ་ཅི *be-ci*=བྱིས་པ *byis̲-pa* a little boy, lad or lass: བེ་ཅི་ཞིག་གེམ་སྤྱི་བོར་ཇོ་བོའི་ཕྱག་པར་མའི་རི་མོ (*A. 88, 86*).

བེ་ཆོན *be-chon* दण्ड, गदा (*Zam. 3*) club with an ornamental hammer, knob, dorje, or human head-like figure on its top which the gods generally carry in their hands to fight with the *Asura*.

བེ་ཅོན་འཆང་ *be-con-h̲chañ* गदाधर 1. an epithet of Vishṇu, and also of Yama the lord of death (*M̲ñon.*). 2. n. of a goddess (*Jä.*).

བེ་ལྗང་ *be-l̲jañ*=རེ་རལ (mystic) (*Miñ 4*).

བེ་ཏ *be-ta* 1. नारिकेल; cocoa-nut, བེ་ཏའི་ཤིང་ *be-tah̲i-çiñ* the cocoa-nut tree. 2. Tibetan name of བི་ད་རྦ *bi-da-r̲wa* विदर्भ Bedar, the birth place of Nāgārjuna (*Dsam.*).

Syn. འབྲས་བུ་རྟག *h̲bras̲-bu-r̲tag*; བྲས་བུའི་ཕུང་པོ *h̲brus̲-buh̲i phuñpo*; ས་འཚོ་འདབ *sa-h̲tsho-h̲dab*; ཏ་ལའི་རྒྱལ་པོ *ta-lah̲i r̲gyal-po*; མི་མོ་རྩེ *mi-mo-r̲tse*; གསོལ་ལྡན *gçol-l̲dan* (*M̲ñon.*).

བེ་ཏུར=མཐིང་ཤུན sulphate of copper.

བེ་མདུང་ *be-m̲duñ* a spear or javelin made of oak-wood (*Jig. 32*).

བེ་རྡོ *be-r̲do*, v. བེ quoit, the discus of the ancients.

+ བེ་ནོ *be-no*=འཛིན་པ *h̲dsin-pa*.

བེ་སྣ་ལག་ཆེན *be-s̲na lag-chen* n. of a ས་བདག demon of the *nāga* class.

བེ་སྣབས *be-s̲nabs̲* a mineral substance.

བེ་རྫི *be-r̲dsi*=སྐར་མ་སྣར་མ *s̲kar-ma s̲nar-ma*.

‡ བེ་ས་ར་ཀ *be-sa ra-ka* a species of very small insects (*K. du.* ཉ, *204*).

བེ་རག *be-rag* a long and more or less broad band worn as a head-ornament by all Buddhist women of Ladak, nuns excepted. It is fastened to the hair and is studded with one to five long rows of turquoises which forcibly suggest serpents and serpent-worship in general. In a case in which a woman was ordered by the court to give up her *berag* to the complainant at once, she refused to do so saying that this could not be done as long as (in that year) the irrigation of the fields lasted, evidently because of the water-supplying ཀླུ or nagas.

བེ་རི *Be-ri* n. of a district in the jurisdiction of Chamdo in E. Tibet (*Loñ.* ༢, *15*). བེ་རི་དོན་ཡོ n. of a petty chief who favoured the Karma-pa school and helped Deba Tsangpa in the war with the Œleuth chief Gus'ri Khan, but was killed by him (*Loñ.* ༢, *15*).

བེ་ལོག *be-log* a great-grand father (*Jä.*).

བེའུ *beḫu* वत्स a calf: དཔལ་བེའུ *ḏpal-beḫu* श्रीवत्स n. of a gem; also the emblem of love and affection represented by a noose. བེའུ་བུམ *beḫu-bum* lit. calf's pot, *i.e.*, cow's dug from which the calf sucks milk; fig. that which yields nourishment to life, met. spiritual life, hence, scriptures. བེའུ་བུམ་སྔོན་པོ *be-ḫbum s̱ñon-po* the ancient book on religion and religious history of the Kadampa school compiled by *Ḏge-çes̱ Dol Rin-po-che* (*Loñ.* ༣, *2*).

བེག་གེ *beg-ge* = བེ་གེ *be-ge* measles (*Sch.*); also called སིབ་བི *sib-bi*.

བེག་ཙེ *Beg-tse* 1. n. of a goddess who when propitiated protects her devotees. 2. hidden shirt of mail.

བེང་ *beñ* 1. smaller beams of a house which support the roof. 2. a stick, cudgel, club (*Jä.*)

བེད *beḏ* 1. dearness, advantage: བེད་མ་ཆོད *beḏ-ma-choḏ* proved of no use, no advantage; ཚྭ་ལ་དྲུག་ཅུ་བེད་ཡོད་པའི་སྐབས་སུ at a time when salt was sixty times dearer (than barley) (*Glr.*); བེད་ཚོད = ལོངས་སྤྱོད *loñs̱-s̱pyoḏ* in *Mil.*; བེད་ཚོད་ཚོད་བཅད་དེ to be temperate, to keep moderation in the indulgence of the appetites (*Jä.*).

བེན *ben* a large pitcher; ཆུ་བེན *chu-ben* water-pot.

བེམ *bem* or བེམ་པོ *bem-po* = གོས་རྙིང་བ (*M̱ñon.*) 1. कन्था in the dialect of upper or western Tsang = old, worn-out, as of patched clothes. Also applied to the body, and defined as རྣམ་ཤེས་མེད་པའི་དངོས་པོ "an entity deprived of all sense." ལུས་བེམ་རིག་གཉིས་ཀྱི་སོ་མཚམས་སུ on the boundary between the physical matter of the body and the soul (*Mil.*). སྨོན་ལམ་ བཏབ་པའི་མཐུ་ལས་སེམས་མེད་བེམ་པོའི་རང་བཞིན by the power of his prayer was deprived of sense like his own worn-out self (*Ya-sel 10*); བེམ་པོ་ལྟར་ལྐུག *bem-pa ḻtar-ḻkug* = ལྐུག་པ *ḻkug-pa* stupid, senseless like a log of wood or physical matter. བེམ་རིག་བྲལ་བ *bem-rig bral-wa* without body and soul: འཆི་བ་རྣམས་ལ་བེམ་རིག་བྲལ་བ the dead are without body and soul. 2. a receptacle, box, bag, etc. (*Jä.*).

བེམ་ཆག *bem-chag* = དཀར་ཆག *ḏkar-chag* list of contents: རྒྱལ་རབས་ཀྱི་བེམ་ཆག་ཏུ་འབྱུང་བས་དེ་དག་ཏུ་བལྟ་བར should refer to those occurring in the list of contents of the Rgyalrab (*Ḫbrom. 251*).

བེར *ber* 1. resp. སྐུ་བེར *s̱ku-ber*, = ཟླ་གམ *zla-gam* cloak of thick woollen cloth used by the lamas of Tibet, in winter; བེར་ཆེན *ber-chen* a full cloak; ཚེམ་བེར *tshem-ber* a cloak made up of many pieces (*Pth.*); བེར་ཐུལ *ber-thul* gown of a priest, sacerdotal cloak without sleeves, with གོས་ཆེན *gos̱-chen* for a *ber-thul* fur-cloak. 2. burning, sharpness, acridity, any biting, stinging quality: འཛེབས་སྐྲན་གྱི་བེར་བྱུང་ངོ a stinging or burning of the blister arose. བེར་ཅན *ber-can* sharp, pungent, keen.

བེར་ཀ *ber-ka* = རལ་ག a branch; བེར་མ *ber-ma* བེར་ལྕག *ber-lcag* a stick or staff; སྤའི་བེར་མ *spahi ber-ma* cane, bamboo stick (*Mil.*); བེར་མ་ལྕག *ber-ma lcag* a switch.

Syn. དབྱུག་པ *dbyug-pa*; འཁར་བ *hkhar-wa*; འཁར་དབྱུག *hkhar-dbyug* (*Mṅon.*).

བེར་སེར་ཅན *ber-ser-can* an aquatic grass (*Sman. 109*).

བེལ *bel* a leather bag. བེལ་ལྤགས *bel-lpags* = བེའུའི་ལྤགས *behuhi-lpags* calf-skin (*Rtsii.*).

བེས *bes* गण्ड the cheek.

‡ བཻ་ཌཱུ་རྱ *bai-ḍūr-ya* वैदूर्य्य malachite or chrysolite. There are three descriptions of Vaidūrya stone: (1) བཻ་ཌཱུ་རྱ་སེར་མཉ་ཛུ་རི *bai-ḍūr-ya ser mañ-dsu-ri*; the yellow lapis-lazuli called *Mañjuri*; (2) བཻ་ཌཱུ་རྱ་ལྗང་སུ་ག་ཏ *bai-ḍūr-ya ljañ-su-ga-ta* the green lapis-lazuli called *Sugata*; (3) བཻ་ཌཱུ་རྱ་དཀར་སུ་ཉ *bai-ḍur-ya dkar-su nya* the white lapis-lazuli called the white *Sūnya*.

‡ བཻ་ར་ཙ་ན *Vai-ra tsa-na* वैरोचन 1. n. of the first Dhyāni Buddha. 2. a learned lo-tsā-wa who flourished during king *Khri-sroṅ ldehu btsan's* reign and who first translated the *Hbum* from Sanskrit (*Yig. 35*).

‡ བྷེ་ཀ *bhe-ka* भेक; toad, corrupted into སྦེ་ཀ *sbe-ka*: མི་གཅེར་བུར་འཛིངས་པ rugged naked person, བྷེ་ཀའི་ཚིལ་གྱིས་མིག་སྨན་བྱས་ན། if the fat of the toad is made into eye-salve, etc. (*K. g.* ཅ, *56*).

བྷཻ་ཀ་ཙེ་ལྕམ་བྲལ *Bhai-ka-tse lcam-bral* n. of a sylvan nymph who undertook to protect Tibet and defend Buddhism (*Deb.* ཀ, *2*).

‡ བྷཻ་ར *bhai-ra* a gem: བྷཻ་རས་གདོན་རིགས་ཀུན་བསྲུང་གཟེར་བ་འཇོམས *Bhaira* gem is a protection against all classes of evil-spirit and removes pain.

བོ *bo* 1. num. fig.: 135. 2. affix, to designate certain adj. or nouns.

བོ་ཏོག་པ *bo-tog-pa* = བ་ལོང་བ *ba-loṅ-wa*; acc. to. *Jä.* ankle, ankle-bone.

བོ་དེ་ཉལ་བ *bo-de-ñal-wa* = སྐྱིད་པོ་ཉལ་བ *skyid-po-ñal-wa* to sleep well: ལྷ་ཁང་ན་གདན་ལ་ཐེབས་པའི་བོ་དེ་ཉལ་ནས་ཕྱུང་ནས་རྒྱལ་པོའི་མངའ་རིས་སུ་ཁྲིད། (*A. 126*).

‡ བོ་དྷི *bo-dhi* = བྱང་ཆུབ *byaṅ-chub* बोधि 1. enlightenment, divine wisdom or knowledge. 2. = བྱང་ཆུབ་ཤིང་ *byaṅ-chub-çiṅ* the Indian *peepul, Ficus religiosa.* བོ་དྷི་རྩི *bo-dhi-rtsi* rosary used to count the recitation of the names of *Bodhisattvas*, probably made of a kind of *peepul* wood.

བོ་དོང་ *Bo-doṅ* n. of a place in Tibet situated to the north-west of Tashilhunpo in Tsang (*Deb.* ཀ, *2*).

བོ་དོང་ཕྱོགས་ལས་རྣམ་རྒྱལ *Bo-doṅ Phyogs-las rnam-rgyal* also called འཇིགས་མེད་གྲགས *Hjigs-med grags* was one of the celebrated lamas of Tibet; and is said to have written one hundred volumes. He belonged to the Jonang-pa school and founded the monastery of དཔལ་མོ་ཆོས་སྡིངས *Dpal-mo chos-ldiṅs* monastery (*Grub.* ཇ, *14*), also establishing his control over the monastery of Sam-ding in Yamdok lake-district which is presided over by Dorje Phagmo the incarnate Vajra Varâhī.

བོ་བ *bo-wa* प्रवह to expand as a bubble; to overflow or fall out of a vessel on account of over-filling: འོ་མ་བོ་བས *ho-ma bo-was* the milk bubbled over (*A. 80*).

བོ་ཤོག་ཐུ *Bo-çog-thu* n. of a province in Mongolia, also of its king: གནམ་སའི་དབང་ཕྱུག་དགའ་ལྡན་བསྟན་འཛིན་བོ་ཤོག་ཐུ་རྒྱལ་པོ to the ruler of heaven and earth the king of Bo-çog-thu a votary of the Gelugpa school (*Ya-sel. 17*).

བོག་ཏོ *bog-to* Tib. rendering of Mongol term for a prince or chief ;=རྗེ *rje* lord or sir (*Loń.* ༢, *10*); སེར་ཅན་བོག་ཏོ the yellow turban worn by the lay people of Tibet.

བོག་ཏོ་མུ་ཏན *Bog-to Mu-tan* n. of the prince of Mongolia who entertained the Dalai Lama *Bsod-nams Rgyam tsho* with great pomp when he visited that country at the invitation of king Thu-mad Altan Khan for the purpose of introducing Buddhism there (*Loń.* ༢, *11*).

+ བོག་རི *bog-ri* acc. to some, བོག་ཏེ, *bog-te*= བ་གམ *ba-gam.*

བོགས *bogs* benefit, profit, advantage.

བོང་ *boń* in size, sized; in capacity, in bulk, generally with ཆེ or ཆུང་ annexed signifying "large-sized" or "small-sized"; also with ཐུང་: བོང་ཐུང་ short in stature; བོང་ཚད, བོང་ཚོད full sized. བོང་པ, लोष्ट [a clod]*S.*

བོང་ཁྲ *boń-khra* a species of falcon.

བོང་གུ *boń-gu* colloq. for བོང་བུ *boń-bu.*

བོང་ང་ *boń-ńa* निर्विष, अतिविष the wild aconite, of which seven species grow in the Himalayas. བོང་ང་དཀར་པོ *boń-ńa dkar-po* the white species of aconite: བོང་ང་དཀར་པོས་རིམས་དུག་མཁྲིས་ཚད་སེལ white aconite cures contagious bilious fevers. བོང་ང་དམར་, रक्तविष the red species of aconite: ཞ་དུག་བཙན་དུག་སེལ་ (*Med.*) ; བོང་ནག also called བཙན་དུག or སྨན་ཆེན the black species of aconite which is called a great medicine: བོང་ནག་དུག་ཡིན་ཟེལ་གཟེར་རྣམས་འཇོམས (*Sman.*).

Syn. བོང་དཀར་པོ; སླར་དུག *slar-dug* ; ཤིན་ཏུ་དུག *çin-tu-dug* ; ཉེ་བའི་དུག *ńe-wahi-dug* ; དམར་པོ་རྦ་ཅན *dmar-po rba-can* ; འོད་དམར་ཅན *hod-dmar-can* ; བྱེད་ལྡན་སྣང་བ *byed-ldan snań-wa* ; སྨན་ཆེན *sman-chen* (*Mńon.*).

བོང་བུ *boń-bu* I गर्दभ, खर ; the ass, donkey ; བོང་ཕོ or ཕོ་བོང་ a he-ass ; བོང་མོ or མོ་བོང་ she-ass ; བོང་ཕྲུག colt or foal of an ass ; སྐྱལ་བོང་ཁྲིམས खरशाला an ass's fold; བོང་བུ་པ *boń-bu-pa* an ass-driver.

Syn. རྣ་ཆེན *rna-chen* ; སྐད་ཆེན *skad-chen* ; ཤུགས་འགྲོའི་ཕ *çugs-hgrohi-pha* ; ཆོས་ཅན་རིང་ *chos-can-riń* ; ཕོ་རྟགས *pho-rtags* or ཆ་བ *cha-wa* ; བྱིན་པ་གཙང་ *byin-pa-gtsań* ; བཟོད་པའི་མུ་ཁྱུད *bzod-pahi mu-khyud* ; གྲོང་དུ་འདྲེན *groń-du hdren* ; མགྲིན་བཟང་ *mgrin-bzań* (*Mńon.*).

བོང་བུ་ཕྱེ་མར *boń-bu phye-mar*=ལྷོག་དུག་པ *lhog-dug-pa*, ལྕེ་ཚ *lce-tsha* (mystic) (*Miń. 4*).

བོང་བུའི་སྤྱོད་པ *boń-buhi spyod-pa* the characteristics of an ass: ཁལ་གྱིས་བཀལ་ན་འདེགས་པ་དང་ when laden with a burden he carries it; གྲང་དང་ཚ་བས་མི་བསྐྱོད་པ་དང་ is not affected either by cold or heat; ཧག་ཏུ་ཚོག་ན་ཤེས་པ་སྟེ when he has had enough, he always knows it (*Masurakṣi*).

བོང་བུ II: small insects: རྒྱས་པའི་བོང་བུ *rgyas-pahi boń-bu* sugar mite, lepisma ; བོང་(བུན་)ནག *boń-(bun)-nag* dung-beetle (*Cs.*).

བོངས་ཐུང་ *bońs-thuń*=མིའུ་ཐུང་ *mihu-thuń* a dwarf (*Mńon.*).

བོངས་ཚོད पटिमन् [sharpness.]*S.*

བོད *Bod* or བོད་ཡུལ भोट, हिमवत् Tibet ; བོད་ཀྱི་ཡུལ *Bod-kyi-yul* the country of Bhot or Tibet which comprises བོད་ཆུང་ little Tibet including U. and Tsang, and བོད་ཆེན greater Tibet including *Mdo-smad* (Amdo) and *Mdo-stod* (Kham). བོད་འབངས་ *bod-hbańs* Tibetan subjects: བོད་འབངས་བདེ་ཞིང་ལོ་ཕྱུགས་ལེགས་པ the Tibetan subjects are happy having good crops and cattle. (*Rtsii.*). བོད་འབྲོག *bod-hbrog* herdsmen of Tibet living in the northern solitudes tending their cattle (so expressed in *Loń.* ༢, *5*).

བོད་ཀྱི་སྟག་མོ་སྐེ་རིང་ཅན *boḏ-kyi s̱tag-mo s̱ke-rin̂-can* = སྲེ་མོང་ *sṟe-mon̂* (*S̱man. 108*).

བོད་སྐད *Boḏ-s̱kaḏ* भोटभाषा Tibetan language; བོད་སྐད་དུ་བསྒྱུར་བཅུག *Boḏ-s̱kaḏ-du ḇs̱gyur-ḇcug* translated into Tibetan. བོད་ཁ་བ་ཅན *Boḏ kha-wa-can* हिमवत् the ancient name of Tibet which before the spread of Buddhism was called *Don̂-mar-can-gyi yul* the country of the red-face cannibals, *i.e.*, of savages (*Yig. 9*). བོད་ཚམས *boḏ-chams̱* Tibetan leather tanned and painted in Tibet: བོད་ཚམས་རྙིང་མ་ལེགས་ཤོས་ལ། སྲང་རེ་ཁྲུས་པའི་ལོ་རྒྱུས as to the price of the best Tibetan leather there is information of its fetching one *srang* a piece (*Jig. 21*). བོད་དུད *boḏ-duḏ* (lit. Tibetan-smoke), *i.e.*, Tibetan husbandmen engaged in agricultural pursuits, or having settled life; so called from smoke coming out of their huts. བོད་པ *Boḏ-pa* or བོད་མི *Boḏ-mi* a Tibetan.

བོད་བསེ *boḏ-ḇse* cups and plates and buckles made of rhinoceros skin, generally by Dokpa Tibetans (*Jig. 21*).

བོན *bon* 1. the ancient religion of Tibet which was fetishism, demon worship, and propitiation by means of incantations. The word ཆོས which ordinarily means religion is used as the antithesis to བོན. Bon now signifies the kind of Shamanism which was followed by Tibetans before the introduction of Buddhism and in certain parts still extant; of this there were three stages, namely:—འཛོལ་བོན *ẖdsol-bon*, འཁྱར་བོན *ẖkhyar-bon* and བསྒྱུར་བོན *ẖs̱gyur-bon*. The duration of the first extended from the time of གཉའ་ཁྲི་བཙན་པོ *G̱ñaẖ-khri Ḇtsan-po*, the first historical king of Tibet, down to the reign of king ཁྲི་སྡེ་བཙན་པོ *Khri-s̱de Ḇtsan-po*; the second from the reign of king Digum tsan-po (གྲི་གུམ་བཙན་པོ) to the formal introduction of Buddhism under king སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ *Sṟon̂-ḇtsan s̱gam-po*; and the third stage from king Srong-tsan's time down to the time of Tsong-khapa. བོན་སྐུ་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ *bon-s̱ku kun-tu ḇzan̂-po* the supreme deity according to Bon, opp. to ཆོས་སྐུ་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ Dharmakāya Samanta Bhadra; བོན་སྐྱོང་ *bon-s̱kyon̂* a guardian deity of the Bon, opp. to ཆོས་སྐྱོང་ Dharmapāla. བོན་སྒོ་བཞི་མཛོད་ལྔ *bon-s̱go-ḇshi m̱dsoḏ-ḻn̂a* the four schools of Bon (treasures) (1) ཆབ་དཀར་དྲག་པོ་སྔགས་ཀྱི་བོན, (2) ཆབ་ནག་སྲིད་པ་རྒྱུད་ཀྱི་བོན, (3) འཕར་ཡུལ་རྒྱས་པ་འབུམ་ཀྱི་བོན, (4) དཔོན་གསས་མན་ངག་གི་བོན, and the five classes of sacred works called གཞི་གཙང་མོ་འཐོ་ཐོག་སྤྱི་རྒྱུག་མཛོད. We have also བོན་སྡེ་གསུམ *bon-s̱de-g̱sum* the three subdivisions of the Bon scriptures. བོན་པོ *Bon-po* a follower of Bon tenets.

+ **བོན་པ** *bon-pa* = བཟླས་པ *ḇzlas̱-pa* to express, to mutter.

བོན་འབྱུང་རྩིས་ཆེན *bon-ẖbyun̂ ṟtsis̱-chen* n. of a Bon religious work resembling the ཕལ་པོ་ཆེ་ཡི་མདོ of the Buddhists.

བོན་རི *Bon-ri* n. of a mountain in Kongpo sacred to Bon people: ཀོང་ཡུལ་བུ་ཆུ་ལྷ་ཁང་གི་ཤར་ཕྱོགས་བོན་རི་སོགས་བོད་ཀྱི་གནས་དུ་མ many Tibetan holy places such as Bon-ri situated to the east of Buchu lha-khang of the province of Kongpo (*B. grub. 2*).

བོན་ལུང་འོད་དཀར *bon-lun̂ ẖoḏ-ḏkar* = འཕགས་པ आर्य the venerable (*B. Nam.*).

བོར་ར *bor-ra* ཕྱགས་ཉིལ་བླུག་ས बोरा 1. a sack of corn, holding about 30 khal (*Jä.*). 2. bag for sweepings and dust, dust-bin.

བོལ *bol* or བོལ་གོང་ *bol-gon̂* the upper part of the foot or boot. བོལ་གར *bol-gar* = བུལ་ཧ་རི *bul-ha-ri*.

བོལ་པོ *bol-po* आक्रान v. འབོལ་པོ *ẖbol-po*.

བོས *bos̱*, v. འབོད་པ *ẖboḏ-pa* to call.

བྱ་ I: *bya* the fut. root of བྱེད་པ་ *byeḏ-pa*; v. this and the sbst. བྱ་བ *bya-wa*.

བྱ་ II: पक्षी, विहंग any bird or fowl. ཁྱིམ་བྱ *khyim-bya* the domestic fowl; བྱ་སྒྲོ *bya-s̱gro* a feather; བྱ་འདབ *bya-ẖdab* wing; བྱ་སྤུ *bya-s̱pu* bird's down; བྱ་ཚང་ *bya-tshań* or བྱ་མལ *bya-mal* bird's nest; བྱ་སྐོན *bya-s̱kon* or བྱ་རྒྱ *bya-ṟgya* a net or trap to catch birds.

Syn. སྒོང་སྐྱེས *s̱goń-s̱kyes̱*; གཉིས་སྐྱེས *gñis̱-s̱kyes̱*; མཁའ་འགྲོ *m̱khaẖ-ẖgro*; མཁའ་སྤྱོད *m̱khaẖ-s̱pyoḏ*; མཁའ་ལ་རྒྱུ *m̱khaẖ-la-ṟgyu*; འདབ་ལྡན *ẖdab-ḻdan*; འདབ་མའི་ཤིང་རྟ་ཅན *ẖdab-maẖi çiń-ṟta-can*; ཡན་ལག་དྲུག་པ *yan-lag dṟug-pa*; ནམ་མཁའི་རྟ *nam-m̱khaẖi-ṟta*; མཁའ་ཉལ *m̱khaẖ-ñal*; སྒྲོ་ལྡན *s̱gro-ḻdan*; མེ་ཡི་མགྲིན *me-yi-m̱grin*; འཕུར་འགྲོ *ẖphur-ẖgro*; མཁའ་བགྲོད *m̱khaẖ-ḇgroḏ*; ལུས་མགྱོགས *lus̱-m̱gyogs̱*; འདབ་སྐྱོད *ẖdab-s̱kyoḏ*; འདབ་ཆགས *ẖdab-chags̱* (*Mńon.*).

བྱ་ཀ་དམ་པ་ कदम्ब the bird called *cadamba-goose.*

བྱ་ཀ་ལ་ནྟ་ཀ *bya-ka lan-ta-ka* v. ཀ་ལ་ན་ད་ག།

བྱ་ཀུ་ར་ར *bya-ku ra-ra* कुरर; v. ཀུ་ར་ར [an osprey]*S*.

Syn. རྒྱང་གྲགས་ཐོས *ṟgyań-grags̱-thos̱*; སྒྲ་སྒྲོགས *s̱gra-s̱grogs̱*; སྒྲ་འབྱིན་ཆེན་པོ *s̱gra-ẖbyin chen-po* (*M̱ńon.*).

བྱ་ཀུ་ཎཱ་ལ *bya ku-nā-la* कुनाल or ཀུ་ཎཱ་ལ कुणाल [*Phasianus gallus*]*S*.

Syn. འདབ་ཆགས་རབ *ẖdab-chags̱-rab*; བྱ་ལྡན *ḇya-ḻdan* (*M̱ńon.*).

བྱ་དཀར v. ཆུའི་བྱ་གག།

བྱ་རྐང་ *bya-ṟkań* कुक्कुटकपाद a place in Magadha where Gautama had resided some time.

བྱ་སྐྱིབས *bya-s̱kyibs̱* (*cha-kib*) प्राग्भार clefts in rocks where birds take shelter, rocky overhanging crag with ledge beneath, men and animals taking shelter in such large chakib or rock-harbours. བྲག་གདོང་ནག་པོ་ཞིག་གི་བྱ་སྐྱིབས་སུ in the bird's shelter under a black rock; བྱ་སྐྱིབས་སུ་བྱས་པ formed into a shelter for birds (*A. 11*).

བྱ་ཁང་ *bya-khań* or བྱའི་ཁང་པ a bird's cage.

Syn. कुक्कुभ, कुक्कुट བུ་གའི་དབྱངས *bu-gaẖi-ḏḇyańs̱* (*M̱ńon.*).

བྱ་ཁྱུང་ *bya-khyuń* गरुड; an eagle.

བྱ་ཁྱུང་རྡོ *bya-khyuń-ṟdo*=མཐིང་ *m̱thiń* blue mineral colour (*M̱ńon.*).

བྱ་ཁྲ *bya-khra* श्येन peregrine falcon.

བྱ་ཁྲུང་ *bya-khruń* the crane.

བྱ་ག་རྒང་གྷ་ག་ཏི *bya-ga ṟgań-gha-ga-ti*:

Syn. ནམ་མཁར་སྒེག *nam-m̱khar-s̱geg*; དབྱངས་ལྡན *ḏbyańs̱-ḻdan*; བཀྲ་བའི་སྐད་འབྱིན *ḇkra-waẖi s̱kaḏ-ẖbyin* (*M̱ńon.*).

བྱ་གག *bya-gag* मात्तिक, क्रमि, वक, नकुली a species of bird: བྱ་གག་གི་ལོ *bya-gag-gi lo* bird year. དེ་ནས་བྱ་གག་གི་ལོ་ལ་ཐར་པར་གཤེགས then he proceeded to Tharpa (Nirvāṇa) in the year called *bya-gag*, i.e., the bird year (A. 93).

Syn. ཀུ་ཀུ་སྒྲོགས *ku-ku s̱grogs̱*; ས་གནས *sa-gnas̱*; ཁྱིམ་བྱ *khyim-bya* (*M̱ńon.*).

བྱ་གླག *bya-glag* the white-tailed eagle.

བྱ་གོ་བོ *bya-go-wo* the lammergayer.

Syn. བྱིན་ཟའི་ལྟོ་བ *byin-zaẖi ḻto-wa*; འཆི་བའི་འབངས *ẖchi-waẖi-ẖbańs̱*; ཟླ་འོད་སྒྲ་ཅན *zla-ẖoḏ s̱gra-can* (*M̱ńon.*).

བྱ་རྒོད *byā-ṟgoḏ*=गृध्र गृध्र vulture, bird of prey; བྱ་རྒོད་ཕུང་པོའི་རི *bya-ṟgoḏ phuń-poẖi-ri* गृध्रकूट vulture-hill of Magadha, a resort of Sākyamuni. Syn. རླུང་སྤྱོད *ṟluń-s̱pyoḏ*; མཁའ་ལ་འཁོར *m̱kha-la ẖkhor*; རིང་འཕུར *riń-ẖphur*;

ནམ་འཕང་སྤྱོད་ *nam-h̲phaṅ-ṣpyod̲* (*M̲ṅon.*). བྱ་རྒོད་སྤོས *bya-r̲god̲-ṣpoṣ* the plant *Delphinium Brunonianum*, the same as *Delphinium moschatum*; བྱ་རྒོད་སེན་མོ *bya-r̲god̲ sen-mo* = རྒྱ་ཤུག *r̲gya-çug*; བྱ་རྒྱ a net or trap to catch birds. བྱ་ཐལ *bya-thal* = བྱ་རྒོད་བྲུན *bya-r̲god̲-brun* vulture's droppings (*Miṅ-r̲da. 4*).

བྱ་རྒྱུད་ *bya-r̲gyud̲* क्रिया तन्त्र a ritual in mysticism.

བྱ་སྒྲུངས *bya-ṣgruṅṣ*, or བྱ་སྐད title of a book of satirical fables, in which birds are introduced as speaking.

བྱ་སྙིང་ *bya-ṣñiṅ*, = བྱ་རྨྱེན *bya-r̲myen*.

བྱ་བསྒྱངས = བསྒྱིངས་པ विजृम्भ vb. yawning, gaping.

‡ བྱ་ད་ལི་པ *Bya-da li-pa* an Indian Buddhist saint, a pupil of Virūpa (*K. dun. 12*).

བྱ་འདབ *bya-h̲dab*, ཁང་པའི་བྱ་གདབ a balcony.

བྱ་འདྲེ *bya-h̲dr̲e* a kind of winged demon.

བྱ་པོ *bya-po* cock, the male of the domestic fowl: བྱ་པོ་དང་པོ, གཉིས་པ, etc., the first, the second cock-crow (*C.*).

བྱ་པོ་ཙི་ཙི *bya-po tsi-tsi* (*Med.*) a medicinal plant, stopping the monthly courses; in *Lh.* applied to *Impatiens sulcata*.

བྱ་སྤུ་ནོན་པ *bya-ṣpu-non-pa* to pat on the back; to keep in order, not to disturb any arrangement: བྱ་སྤུ་ནོན་གྱི་རྒྱབ་སྐོར patting on the back in the way of encouragement as if gently touching the plumes of a bird (*Yig. k.*).

བྱ་སྤོས *bya-ṣpoṣ* = སྐར་མ་འགྲོ་བཞིན n. of a constellation.

བྱ་ཕོ *bya-pho* a male bird, a cock; n. of a medicinal plant used to stop excessive menstruation.

བྱ་མ་རྟ *bya-ma-r̲ta* = བང་ཆེན or བང་ཕྱིན *baṅ-phyin* a messenger (*M̲ṅon.*).

བྱ་མ་བྱི *bya-ma-byi* the fruit-bat or flying fox.

Syn. བྱ་མ་བྱིའུ *bya-ma byih̲u*; གཅོད་བྱེད *g̲cod̲-byed̲*; ཉེ་བར་འཛིན་བྱེད *ñe-war h̲dsin-byed̲* (*M̲ṅon.*).

བྱ་མ་ལེབ *bya-ma-leb* any butterfly.

བྱ་རྨྱང་བ *bya-r̲myaṅ-wa* = བརྒྱངས་ཤད་བྱེད་པ stretching one's self after fatigue, lying prostrate: སེང་གེ་འདི་ཚང་ནས་བྱུང་སྟེ་བྱ་རྨྱང་བྱེད this lion coming out of his den stretches his body.

བྱ་ཚེ་རིང་ *bya-tshe-riṅ* the white crane, a species of bird said to live one hundred years.

Syn. ལྷད་བཀོད *lhad̲-b̲kod̲*; གནམ་གྱི་ཤེ་མོང་བྱ *g̲nam-gyi çe-moṅ-bya*; སྙན་འཕྲིན *ṣñan-h̲phrin*; འདབ་ཆགས་ཚེ་རིང་ *h̲dab-chagṣ tshe-riṅ* (*M̲ṅon.*).

བྱ་ཝང་ *bya-waṅ* the bat; acc. to *Jä.* night-hawk, goatsucker, caprimulgus.

བྱ་བཞོན *bya-b̲shon* 1. one who rides on a bird, an epithet of Vishṇu and Kārtikeya the former riding on the eagle, the latter on the peacock. 2. an egg (in *Bal.*) (*Jä.*).

བྱ་ཟེ *bya-ze* crest on the head of birds, tuft (of feathers) of birds.

བྱ་ཧུག་པ *bya h̲ug-pa* the owl (general term)

བྱའི་གདོན *byah̲i-g̲don* a malignant spirit which kills birds; a disease of birds (*Mṅg. 77*).

བྱའི་འཕུར་ཚུལ *byah̲i phur-tshul* flying of a bird: གྱེན་འཕུར *gyen-h̲phur*; ཐུར་འཕུར *thur-h̲phur*; ཐད་ཀ་འཕུར *thad̲-ka-h̲phur*; རབ་ཏུ་འཕུར *rab-tu h̲phur*; བྱ་ཡི་འགྲོས *byah̲i-h̲groṣ* (*M̲ṅon.*).

བྱ་རི་སྐེགས शारी [a species of bird, the *Gracula religiosa.*]*S.*

བྱ་རོག *bya-rog* द्रोण, ध्वांक्ष, द्रोणकाक, काक the crow; in *W.* the r̲aven. བྱ་རོག་སྤྱོད་པ

bya-rog *şpyoḏ-pa* the characteristics of a crow: མི་མངོན་འཁྲིག་དང་ *mi-m̱ńon ẖkhrig-dań*, རྔམ་པ་དང་ *ṟńam-pa dań*, དུས་སུ་གནས་ན་འཆའ་བག་ཡོད་པ་དང་ *duş-su g̱naş-na ẖchaẖ-bag yoḏ-pa dań*, ཡིད་མི་ཆེས *yiḏ-mi cheş* (*Masu rakṣa*).

Syn. ཁྦ་ཏ *khḇa-ta*; ཐོས་སྒྲོགས *thoş-şgrogş*; གྲོང་ཁྱེར་སྤྱོད *groń-khyer-şpyoḏ*; ན་ཚོད་གནས *na-tshoḏ-g̱naş*; གཞན་གསོ *g̱shan-g̱so*; རབ་དགའ *rab-ḏgaẖ*; ཚེར་མའི་ཚང་ཅན *tsher-maẖi tshańş-can* བརྒྱ་བྱིན་སྐྱེས *ḇṟgya-byin şkyeş*; ལན་ཅིག་སྐྱེས *lan-cig şkyeş*; མདོག་གཅིག་པ *m̱dog g̱cig-pa*; རྡོ་རྗེའི་མཆུ་ཅན *ṟdo-ṟjeẖi chu-can*; འཁྲིད་པ་སྤེད *ẖkhriḏ-pa şpeḏ*; དགའ་བས་རྒྱུ *ḏgaẖ-paş-ṟgyu*; ལྟེ་བ་སྐྱེས *ḻte-wa şkyeş*; ལྷ་གཏོར་ཟ་བ *lha-g̱tor za-wa*; བདག་ཉིད་སྐྲོགས *ḇdag-ñiḏ şkrogş*; བདེན་པའི་ངག *ḇden-paẖi ńag* (*M̱ńon.*).

བྱ་རོག་དགྲ་བོ *bya-rog ḏgra-wo* दिवाकीर्त्ति, झङ्कारी [a bat, an owl, a cricket]*S.* = ཕ་ཝང་ *pha-wań*.

བྱ་རོག་ཆེན་པོ *bya-rog chen-po* the large species of crow, the raven.

Syn. ཀ་ཀོ་ལ *ka-ko-la*; འཆི་བ་བསླུ *ẖchi-wa bşlu*; མགྲིན་ནག *m̱grin-nag* (*M̱ńon.*).

བྱ་རོག་མཆུ चूर्णमणि [a fragrant powder, a kind of gem.]*S.*

བྱ་རོག་ཉུང་མ *bya-rog ñuń-ma* a medicinal plant: བྱ་རོག་ཉུང་མས་མ་གསོ་འབྲས་ནད་འདུལ.

Syn. ཐ་དད་ཕྲེང་ *tha-daḏ phreń*; བུམ་ངེས *bum-ńeş*; ཨུ་དུ་མུ་རའི་འདབ *u-du mu-raẖi ẖdab*; པད་མ་མཆོས *paḏ-ma m̱choş*; ནད་མེད་ལམ་སྐྱེས *naḏ-meḏ lam şkyeş*; ཤིན་ཏུ་སྤྱོད *çin-tu şpyoḏ*; འདབ་བྱེད་རྩུབ་མོ *ẖdab-byeḏ ṟtsub-mo*; ཡན་ལག་དམར *yan-lag ḏmar*; མཛེས་ལྡན་ཉིད *m̱dseş-ḻdan ñiḏ* (*M̱ńon.*).

བྱ་རོག་ལྟོ *bya-rog-ḻto* काकोर, काकोली [a vegetable substance used in medicine, described as sweet and cooling, allaying fever, removing phlegm, etc; it is said to be a root brought from Nepal or Morung]*S.*

བྱ་རོག་གདོང་ 1. अगरु a kind of sandal wood. 2. काकास्य the crow's face

བྱ་རོག་སྟོབས་ལྡན *bya-rog ştobş-ḻdan* important medicinal root.

Syn. སྡེ་བརྒྱད་འབྲས་ཞིམ *şde-ḇṟgyaḏ-ẖbraş shim*; ལང་ཚོ་གནས *lań-tsho g̱naş*; སོ་སོའི་ཕྲེང་བ *so-soẖi phreń-wa* (*M̱ńon.*).

བྱ་རོག་ནོར་བུ *bya-rog nor-bu* काकमणि a medicinal fruit said to be useful in consumption: བྱ་རོག་ནོར་བུ་སྟར་བུ་རུ་རྟ་དང་ *bya-rog nor-bu ştar-bu ru-ṟta dań* (*Smanş. 222*).

‡ བྱ་རོག་ཨུ་དུམ་ཝ་རི་ཀཱ *bya-rog u-dum wa-rikā* काकउदुम्बर [the glomerous fig tree.]*S.*

Syn. སྙིང་མེད *şñiń-meḏ*; དྲིས་གང་ *ḏṟiş-gań*; རྗེ་ངར་འབྲས *ṟje-ńar ẖbraş* (*M̱ńon.*).

བྱ་ལམ *bya-lam* as met. the sky (*M̱ńon.*).

བྱ་ལོ་པ *bya-lo-pa* one born in the bird-year of the Tibetan calendar.

བྱ་ཤིང་རྟ་མོ *bya-çiń ṟta-mo.*

Syn. ཤིང་འཇོམས *çiń-ẖjomş*; འདབ་མ་བརྒྱད་པ *ẖdab-ma ẖṟgyaḏ-pa*; མགྲིན་རིང་ *m̱grin-riń* (*M̱ńon.*).

བྱ་ཤོར་བ *bya-çor-wa* bird of prey.

Syn. འཚོ་བའི་ཐ་ཆད *ẖtsho-waẖi tha-chaḏ*; བྱ་རྙི་བ *bya-ṟñi-wa*; བྱ་རྒྱ་བ *bya-ṟgya-wa* (*M̱ńon.*).

བྱ་བ 1. sbst. कार्य that which is to be done; any action or deed; a duty: འཇིག་རྟེན་གྱི་བྱ་བ *ẖjig-ṟten gyi-bya-wa* and ཆོས་ཀྱི་བྱ་བ *choşkyi bya-wa* secular and religious works; བྱ་ལས *bya-laş* one's duties; བྱ་བ་སྤྱོད་ལམ *bya-wa şpyoḏ-lam* behaviour, conduct, doings. 2. fut. infin. of བྱེད་པ to do, or to call; esp. in the phrase ཞེས་བྱ་བ thus to be called, so to be styled (placed after personal names). བྱ་རྒྱུ་ཟད་པ *bya-ṟgyu zaḏ-pa* all efforts or measures exhausted, nothing left to be done. བྱ་རྒྱལ་ཐབས་ཟད *bya-ṟgyal thabş-zaḏ* all resources failing, bereft of help. བྱ་སྙམ་པ *bya-şñam-pa* = བྱ་བསམ་པ: ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་འཁོར་གྱི་ཐོག་མ་ཞིག་བྱ་ སྙམ་པ་ཡིན (*A. 60*). བྱ་བཏང་

bya-ḇtañ (བདག་འཛིན་བློས་བཏང་ ḇdag-ẖdsin ḇloṣ-ḇtañ relinquishing one's interest or possessions either in a spiritual or a temporal sense. བྱ་སླ་བ easy to be done.

བྱ་ག bya-ga or བྱག་པ byag-pa pliancy, nimbleness, agility of body; བྱག་མཁན rope-dancer (*Jä.*).

བྱ་དགའ bya-ḏgaẖ प्रसाद favour, boon, royal favour, recognition of services with rewards and presents: བླུད་མི་འདོད་པའི་སྟེང་དུ་བྱ་དགའ་ཆེན་པོ་ཡང་སྟེར besides not demanding ransom from you he would even confer on you great rewards; རྒྱ་གར་གྱི་སྤྲང་པོ་ལ་བྱ་དགའ་ཁས་བླངས་ཏེ་བོད་ལ་ཕན་ཐོགས་པའི་པཎྜི་ཏ་ཡོད་དམ་མེད་འདྲིར་བཏང་བས offering rewards to mendicants of India he sent to inquire if there were paṇḍits who would be of service to Tibet (*A. 64*).

བྱ་བྲལ *bya-bral* met. night, lit. free from work, cessation from work. Syn. མཚན་མོ *mṯshan-mo*; འདུ་འཛི་བྲལ་བ *ẖdu-ẖdsi bral-wa* (*M̱ñon.*). བྱ་བྲལ་པ *bya-bral-pa*=བྱ་བཏང་བ one free from business, an ascetic.

བྱ་མ་བུམ་པ *bya-ma ḇum-pa*. a teapot-shaped vessel used in sacrificing.

བྱ་མ་བྱར་སྐྱག *bya-ma byar-ṣkyag* dandelion.

བྱ་མོ་ལབ *bya-mo-lab*=མཆོད་རྫས articles for religious service.

བྱ་ར *bya-ra* sbst. watch, superintendence, attention: ཞག་གསུམ་གྱི་ནང་བར་ཨུ་པ་སི་ཀའི་བྱ་ར་མཛད he watched the conduct of the *upāsaka* for three days (or it may mean that he did the duties of an *upāsaka* for three days) (*A. 83*). བྱ་ར་གཏོགས *bya-ra-ḡtogṣ* in: བསྟན་པ་ལ་ཐོས་བསམ་གྱི་བྱ་ར་མ་གཏོགས་པ་མི་འགྲུལ does not move without doing some service to religion in reference to study (*A. 126*). བྱ་ར་བ *bya-ra-wa*,=སྲུན་ཚབ गुल्मिक sentinel, watcher.

བྱ་ས *Bya-sa* n. of a monastery near Chethang (རྩེ་ཐང་ *R̲tse-thañ*) on the Yeru Tsang-po: དང་པོར་བྱ་སར་ཕྱག་ཕེབས *dañ-por bya-sar phyag-phebṣ* he first visited the monastery of Chya-sa (*A. 93*). བྱ་ས་ཀོ་ཁར *bya-sa ko-khar* the ferry at བྱ་ས the place where people cross the Tsang-po by means of ཀོ་བ hide boats.

བྱང *byañ* उत्तर, उदीची the north: བྱང་ཕྱོགས उत्तरदिक् the northern direction, བྱང་གྱི་བྱང་ཕྱོགས་ཀྱི northern; བྱང་ངོས north side, བྱང་ཐང་ the Jang-thang or grassy undulating plains of North Tibet; བྱང་པ an inhabitant of the north. བྱང་གི་ཕྱོགས་སྐྱོང་ *byañ-gi phyogṣ-ṣkyoñ* the guardian of the north, an epithet of Vai-sravaṇa. བྱང་སྒྲ་མི་སྙན *byañ-ṣgra mi-ṣñan* उत्तरकुरु the fancied continent of the north where men enjoy unvarying health and fabulous longevity. བྱང་ཕྱོགས་ནོར་འཛིན་ཁྲོན་གྱི་རྡ་མཆོག,=བུལ་ཏོག *bul-tog* a a kind of soda obtained from the northern deserts of Tibet (*S̱man*); བྱང་དབང་ *byañ-ḏwañ* n. of a superior quality of satin (*S. Kar. 179*). བྱང་འབྲོག *byañ-ẖbrog* the herdsmen of the northern solitudes of Tibet (*Loñ.* ༢, *5*).

བྱང་ཆུབ *byañ-chub* बोधि; བྱང་ *byañ*= purified, all sins and defilements washed out, and ཆུབ *chub*=perfected, all attainments and accomplishments having been acquired. བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ *byañ-chub-ṣemṣ-dpaẖ* बोधिसत्त्व one having perfect spiritual enlightenment, *i.e.*, a Bodhisattwa; བྱང་ཆུབ་སེམས་མ་ fem. of བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ. There are two classes of བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ: one those belonging to the school of Hīnayāna, *i.e.*, Çrāvakas and Pratyeka Buddhas; and the other those belonging to the Mahāyāna school or the proper *Bodhisattwa*. The name བླ་ན་མེད་པའི་བྱང་ཆུབ *bla-na-meḏ-paẖi byañ-*

chub, i.e., *Anuttara Bodhisattva* is given to those who having attained to the position of a *Bodhisattwa* of the Mahāyāna school are neither subject to decay nor dependent on anything (*K. d.* ག, *451*). General names of a *Bodhisattwa* are: སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ महासत्त्व; བློ་ལྡན धीमान्; གསལ་མཆོག उत्तमद्युति; རྒྱལ་བའི་སྲས जिनपुत्र; རྒྱལ་བའི་གཞི जिनाधार; རྣམ་པར་རྒྱལ་བྱེད विजेता; རྒྱལ་བའི་མྱུ་གུ जिनाङ्कुर; རྩལ་ལྡན विक्रान्त; འཕགས་མཆོག परमार्य्य; དེད་དཔོན सार्थवाह; གྲགས་ཆེན महायशाः; སྙིང་རྗེ་ཅན कृपालु; བསོད་ནམས་ཆེ महापुण्य; དབང་ཕྱུག ईश्वर; ཆོས་དང་ལྡན་པ धार्म्मिक; རྒྱལ་བའི་ཐུགས་ཀྱི་སྲས जिनौरस; ཆོས་ལས་འབྱུང་བ धर्म्मनिर्य्यात; ཞལ་ནས་སྐྱེས मुखतोजात. The special attributes of a *Bodhisattwa* are: ཏིང་ངེ་འཛིན Samâdhi or contemplation; སྟོབས་བཅུ दशबल the ten kinds of moral strength; མི་འཇིགས་པ *Vaiçāradya* or moral intrepidity, etc. བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཆོས་མ་འདྲེས་པ་བཅོ་བརྒྱད the eighteen unmixed virtues of a *Bodhisattwa*:—(1) མ་བསྟན་པའི་སྦྱིན་པ་ཅན་རྣམས अनुपदिष्टदानाः; (2) མ་བསྟན་པའི་ཚུལ་ཁྲིམས་ཅན་རྣམས अनुपदिष्टशीलाः; (3) མ་བསྟན་པའི་བཟོད་པ་ཅན་རྣམས अनुपदिष्टक्षान्तयः; (4) མ་བསྟན་པའི་བརྩོན་འགྲུས་ཅན་རྣམས अनुपदिष्टवीर्य्याः; (5) མ་བསྟན་པའི་བསམ་གཏན་ཅན་རྣམས अनुपदिष्टध्यानाः; (6) མ་བསྟན་པའི་ཤེས་རབ་ཅན་རྣམས अनुपदिष्टप्रज्ञाः; (7) བསྡུ་བའི་དངོས་པོས་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་སྡུད་པ་རྣམས सग्रहवस्तुसर्व्वसत्व-संग्राहकाः; (8) ཡོངས་སུ་བསྔོ་བའི་ཆོ་ག་ཤེས་པ་རྣམས परिणामज विधिज्ञाः; (9) ཐབས་མཁས་པས་སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྤྱོད་པའི་དབང་གིས་ཐེག་པའི་མཆོག་གིས་འབྱུང་བ་སྟོན་པ་རྣམས उपायकौशल्य-सर्व्वसत्वा-चरितवसिता-परमयान-निर्य्याण-सन्दर्शकाः; (10) ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལས་མ་ཉམས་པ་རྣམས महायानानन्यता (not fallen away from Mahāyāna); (11) འཁོར་བ་དང་མྱ་ངན་ལས་འདས་པའི་སྒོ་སྟོན་པ་རྣམས संसार निर्व्वाणसुख सन्दर्शकाः; (12) ཟུང་སྦྲེལ་ཞིའི་རྒྱུད་ལ་མཁས་པ་རྣམས यमकव्यत्यास्तकुशलाः; (13) ཡེ་ཤེས་སྔོན་དུ་འགྲོ་བས་མངོན་པར་འདུ་མི་བྱེད་ཅིང་ཁ་ན་མ་ཐོ་བ་མེད་པར་ཚེ་རབས་ཐམས་ཅད་དུ་མངོན་དུ་ཕྱོགས་པ་རྣམས ज्ञानपूर्व्व-गमनाभिसंस्कार-निर्व्वद्यसर्व्वजन्मातिसुख-प्रवृत्ताः; (14) ལུས་དང་ངག་དང་ཡིད་ཀྱི་ལས་ཀྱི་མཐའ་དགེ་བ་བཅུ་དང་ལྡན་པ་རྣམས दशकुशलोपेतकायवाङ्मनस्कर्मान्ताः; (15) སྡུག་བསྔལ་གྱི་ཕུང་པོ་ཐམས་ཅད་བཟོད་པའི་ལུས་ལེན་པས་སེམས་ཅན་གྱི་ཁམས་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་མི་གཏོང་བ་རྣམས सर्व्वदुःखस्कन्ध-महात्मोपादान-सर्व्वसत्वधातुत्वपरित्यागिनः; (16) འགྲོ་བ་ཐམས་ཅད་མངོན་པར་དགའ་བར་སྟོན་པ་རྣམས सर्व्वजगदभिरुचितसन्दर्शकाः; (17) བྱིས་པ་དང་ཉན་ཐོས་མི་བཟོད་པ་ཇི་སྙེད་ཅིག་གི་ནང་ན་ཡང་དགེ་བ་མང་པོའི་རིན་ཆེའི་ཤིང་དཔག་པ कियत् क्षणबालश्रावकमध्य-म्यभव्यूहरत्नकल्पवृक्षदृढसर्व्वज्ञताचित्तसम्पु सुषिताः; (18) ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཐམས་ཅད་སྦྱིན་པས་དབང་བསྐུར་བ་ཐོབ་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་བཅའ་བསྟན་པ་ལ་ཕྱིར་མི་ལྡོག་རྣམས सर्व्व-धर्म्मापत्ति शब्दाभिषेकप्राप्तबुद्धधर्म्मपर्य्येष्टिसन्दर्श ननिवृत्ताः। Again, we read of བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཡན་ལག་བདུན *byań-chub-kyi yan-lag ḇdun* the seven secondary virtues of a *Bodhisattwa*, viz.: དྲན་པ, ཆོས་རྣམ་པར་འབྱེད་པ, བརྩོན་འགྲུས, དགའ་བ, ཤིན་ཏུ་སྦྱངས་པ, ཏིང་ངེ་འཛིན, བཏང་སྙོམས (*K. d.* ཁ, *257*). བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་ཚོགས་ཆེན་པོ་དང་ཡང་ཐབས་ཅིག महता च बोधिसत्वगणेन सार्द्धं [with a large retinue of Bodhisattvas.] *S.* ཡང་དག་བྱང་ཆུབ *yań-dag byań-chub* सम्यक्-बोधि complete enlightenment; ཡང་དག་རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས a soul that has attained to the most perfect development spiritually. བྱང་ཆུབ་པ *byań-chub-pa* = ཐར་བ *thar-wa* मुक्ति or salvation (*M̱ńon.*).

བྱང་ཆུབ་ལྗོན་ཤིང *byań-chub ljon-çiń* बोधिवृक्ष, अश्वत्थ, पिप्पल; the Indian fig-tree, *Ficus religiosa*.

Syn. མཆོད་རྟེན་ཤིང *m̱chod-ṟten-çiń*; ཁྲད་པར་གནས *khraḏ-par-gnaş*; གླང་པོའི་ཟས *glań-poẖi-zaş*; ཤིང་གི་དབང་པོ *çiń-gi ḏwań-po* (*M̱ńon.*).

བྱང་ཆུབ་སྙིང་པོ *byań-chub şñiń-po* बोधिमण्ड the sacred heart of the *Bodhisattva*, *i.e.*, the place where Buddha attained to *Nirvāṇa*, Vajrāsana now called Gayā.

བྱང་ཆུབ་ལམ་སྒྲོན *byań-chub lam-şgron* the great work of Atis'a which was written in Sanskṛt during his residence in the golden monastery of Thoding or Tholing in W. Tibet, still an important establishment.

བྱང་ཆུབ་ལྷ་ཁང *byań-chub lha-khań* n. of a sanctuary in Kong-po (*Jig. 3*).

བྱང་གྲོལ *byañ-grol* (abbr. of བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ) विमुक्ति, अपवर्ग immortality, emancipation, salvation.

Syn. ཐར་པ *thar-pa*; རྣམ་གྲོལ *ṟnam-grol*; འཆི་མེད *ẖchi-meḏ* (*M̱ñon.*).

བྱང་དར *byañ-dar* a kind of white silk scarf presented to guests at the time of meeting or parting (*S. Kar. 179*).

བྱང་རྡོ *byañ-ṟdo* monument or prop. inscription stone (*Jä.*).

བྱང་པ *byañ-pa* 1. v. བྱང་ *byañ*. 2. medicinal plant: བྱང་པས་ཙ་ཡི་ནད་རྣམས་སྦྱོང་བར་བྱེད.

བྱང་སེམས་དཀར *byañ-semṣ-ḏkar*, དམར *ḏmar* white and red species of medicinal plants which are used to stop seminal discharge, etc. ཚད་ལྡན་བཅུད་ལེན་མཆོག། ཐིག་ལེ་འཛག་སྡོམས་རྨ་དང་དམུ་ཆུ་ལ་ཕན (*Med.*). བྱང་སེམས་དཀར་པོ *byañ-semṣ-ḏkar-po* the seminal fluid, the animal seed. བྱང་སེམས་ལྡན་པའི་ལྷ་བུ་གཞོན་ནུ = ཅོང་ཞི *coñ-shi* soapstone, or perhaps pumice stone (*S̱man.*).

བྱང་བ *byañ-wa* 1. = སངས་པ (*Yig. 38*). purified; = ཞིབ་པ powdered (*S. Lex.*). 2. sbst. མཁས་པ निपुण, निष्ठित, प्रवीण, अभिज्ञ wise, learned, skilful, clever. བྱང་བར་འགྱུར becomes purified; བྱང་བར་མ་བྱས has not been made clean.

བྱང་བུ *byañ-bu* 1. coat of mail made of thin circular scale-like iron rings (*Jig. 31*). 2. an inscription written on a board. Acc. to *Jä.* direction, label.

བྱང་བྱིང་ *byañ-byiñ* གྲངས n. of a number: ལྷག་བྱིག་བྱང་བྱིང་ཆེམ་ཆེམ་དང་ (*Ya-sel. 56*).

བྱང་མི *byañ-mi* 1. north-man. 2. nothing, not at all, by no means: བྱང་མི་གསུང་ said nothing.

བྱང་ཞྭ *byañ-shwa*, ལྕགས་ཀྱི་བྱང་དཀྲུམ་བཟོས་པས་ཞྭ་མོ iron helmet (*Ṟtsii.*).

བྱངས *byañṣ* = བྱང་ *byañ*: རབ་བྱངས *rab-byañṣ* well cleansed or purified.

བྱད *byaḏ* आकार 1. shape, aspect, outline; and, hence, countenance: བྱད་ཀྱི་བཀྲག་མདངས brightness, radiancy, beautiful complexion; བྱད་གཟུགས आकृति well-formed. 2. (*Cs.* also བྱད་མ *byaḏ-ma*) enemy: བྱད་མ་རྨེ་ཤ་ཅན *byaḏ-ma ṟme-ça-can* a wicked demon, (*Vai-ṣñ.*). 3. = མནན་གཏན suppression, imprecation, malediction. 4. any article, piece of furniture; in compounds, ཡོ་བྱད ཆ་བྱད.

བྱད་བྱར [कच्चोतृथा a fragrant grass, *Cyperus*]*S.*

‡ **བྱན** *byan* or བྱ་ན *bya-na* = ཟས་ཀྱི་ཁ་བསྐུར་བའི་ལན་ཚྭ. བྱ་ན may be salted curry or བྱན *byan* is prob. a corrupted form of བྱཉ་ཛན व्यञ्जन।

བྱན་པོ *byan-po* a cook. བྱན་མོ a housewife, a woman who cooks food; acc. to *Sch.* a divorced woman; and བྱན་ཚུད་པ *byan-tshuḏ-pa* 'to allure, entice, seduce.'

བྱབ་པ *byab-pa*, pf. བྱབས་པ *byabṣ-pa* 1. to cleanse, wash, wipe: ནང་ཐམས་ཅད་ལ་བྱབ་པ to clean the whole house. 2. to seize, clutch: ར་ལུག་བྱབ་ནས་ཨ་ལྕེ་ཝ་མོས་ཟ *ra lug byab-nas a-lche wa-mos za* seizing the goat and sheep, the fox eats them, alas!

བྱམས་པ *byamṣ-pa* 1. sbst. मैत्री, प्रेम kindness, love, affection, བྱམས་སེམས id. Also adj. kind, loving, benevolent, used of the love of parents to their children, of the beneficent to the needy, but not in the contrary order, nor of love to inanimate objects (*Jä.*). བྱམས་དགོངས *byamṣ-ḏgoñṣ* kindness, consideration, gracious treatment; བྱམས་པའི་གཉེན *byamṣ-paẖi-gñen* kind and beloved friend: ཚུར་ཤོག་བྱམས་པའི་གཉེན beloved friend do come here. 2. मैत्रेय; the loving one, *i.e.*, the coming Buddha, or Maitreya; also styled:— མ་ཕམ་མགོན་པོ *Ma pham m̱gon-po*; ས་བཅུའི་དབང་ཕྱུག *Sa-ḇcuẖi ḏwañ-phyug*; མ་ཕམ་པ *Ma-pham-pa*; དགའ་ལྡན་བཞུགས

Ḏgaẖ-ḻdanḇshugş; དགའ་ལྡན་བདག *Ḏgaẖ-ḻdan-ḇdag*; བྱམས་ཆེན་མགོན་པོ *Byamş-chen m̱gon-po* (*M̱ñon.*). An enumeration of his one hundred and eight names is to be found in *K. g.* ཕ, *21*. His name with Mongol Buddhists is *Maidari*; and the Pali synonym is *Metteyya*.

བྱམས་ཆེན་ཆོས་རྗེ་ཤཱ་ཀྱ་ཡེ་ཤེ *Byamş-chen Choş-ṟje Çā-kya ye-çe* n. of the founder of the great monastery of Sera near Lhasa (*Loñ.* ཀ, *11*)

བྱམས་པ་གླིང་ *Byamş-pa-gliñ* (Chambaling) n. of a great monastery and ***Chorten*** in Gra-nang in Lhokha where there is a huge image of Maitreya. Every year in the month of June a great fair is held at Chambaling (*Loñ.* ཁ, 7). བྱམས་པ་ཆོས་འཁོར་མ *byamş-pa-choş ẖkhor-ma* n. of the chief image of the *Maitreya Dharma cakra* which king Kṛikri during the time of Buddha Kās′yapa used to adore (*Lon.* ཀ, *5*).

བྱམས་པ་འཇུག་པ་ཤེས་པའི་མདོ *Byamş-pa ẖjug-pa sheş-paẖi m̱do* a sûtra on the advent of Maitreya (*K. d.* ཕ, *440*).

བྱམས་པ་ཉེར་གཅིག twenty-one Champa duties of the Bon pantheon which according to some find form in the སྒྲོལ་མ་ཉེར་གཅིག the twenty-one manifestations of the goddess *Dol-ma* or Tārā (*D.R.*).

བྱམས་པ་མི་འགྱུར *Byamş-pa mi-ẖgyur* n. of an ancient castle built by the royal father of king *Sṟoñ-ḇtsan şgam-po* situated to the east of Lhasa (*Loñ.* ཀ, *5*).

བྱམས་པ་དང་ལྡན་པ *byamş-pa-dañ ḻdan-pa* loving and affectionate, one who is possessed of these qualities.

Syn. ཡིད་ལ་གཅགས་པ *yiḏ-la gcagş-pa*; ཕ་ལྟ་བུ *pha-ḻta-bu*; ཕ་ཡི་ཆོས་ལྡན *pha-yi choş-ḻdan*; མ་དང་སྲིང་མོ་ལྟ་བུ *ma-dañ sṟiñ-mo ḻta-bu*; བྱམས་ལྡན *byamş-ḻdan*; ཐུགས་རྗེ་ཆེ་བ *thugş-ṟje che-wa*; བཀའ་དྲིན་ཅན *ḇkaẖ-dṟin-can*; རྗེས་བཟུང་ *ṟjeş-ḇzuñ*; བརྩེ་བས་སྐྱོང་ *ḇṟtse-waş-şkyoñ*; བརྩེ་ལྡན *ḇṟtse-ḻdan*; བརྩེ་བས་འཛིན *ḇṟtse-waş-ẖdsin*; བྱམས་བརྩེ *byamş-ḇṟtse*; མཉེས་གཉེན *m̱ñeş-g̱ñen*; བྱམས་པ་ཆེན་པོ *byamş-pa chen-po* (*M̱ñon.*).

བྱམས་པས་ཞུས་པའི་ཆོས་བརྒྱད *byamş-paş shuş-paẖi choş-ḇṟgaḏ* the eight religious discourses delivered to Maitreya at his request on the following subjects: བསམ་པ *ḇsam-pa*, སྦྱོར་བ *şbyor-wa*, གཏོང་བ *gtoñ-wa*; ཡོངས་སུ་བསྔོ་བ་ལ་མཁས་པ *yoñş-su ḇşño-wa-la m̱khaş-pa*, བྱམས་པ *byamş-pa*, སྙིང་རྗེ *şñiñ-ṟje* ཐབས་ལ་མཁས་པ *thabş-la m̱khaş-pa*, ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་ལ་ངེས་པར་སྦྱང་བ (*K. ko.* ཆ, *203*). བྱམས་པས་ཞུས་པའི་མདོ *byamş-paş shuş-paẖi m̱do* a sutra spoken by Maitreya (*K. ko.* ཆ, *41*).

བྱམས་སྤྲིན་ *Byamş-şprin* n. of a place with a monastery in the district of *Şkyiḏ-groñ* (Kirong) north of Nepal (*Loñ.* ཀ, *6*).

[བྱམས་བཞུགས *Byamş-ḇshugş* sitting like Maitreya, *i.e.*, after European fashion on a chair with his legs hanging down, opp. to ཞབ་བཞུགས sitting cross legged like Buddha. Maitreya when appearing in this world as a Buddha will change the usual mode of Buddhist sitting.

བྱར *byar*＝བྱ་བར *bya-war*, supine of བྱེད་པ; བྱར་མེད *byar-meḏ* 1. not to be done. 2. sbst. inactivity, inaction. In Buddhism, apathy, indifference: བྱར་མེད་ཀྱི་ངང་ལ་གནས་པ to live in the state of inaction.

བྱས་དེབ *byaş-deb* (ལས་བྱ་བ་གང་བྱས་པའི་དེབ) register of work and duties (of officials, etc.) (*Ṟtsi.*).

བྱས་ནས *byaş-naş* क्त्वा having done, performed.

བྱས་པ *byaş-pa* pf. of བྱེད་པ *byeḏ-pa*; 1. कारित [done]*S.* བྱས་ན *byaş-na*, प्रणीत, when done. 2. a doer: བྱེད་པ་བྱས་པ *byeḏ-pa byaş-pa*

a doer of deeds, as the first grade of holiness. བྱས་པ་ཅན་ कृतवान् [one who has done]*S.* བྱས་པ་ཆུད་ཟ་བ *byas-pa-chud-za-wa* कृतविप्रणाश [destruction of what has been done; is a technical term of Indian philosophy adopted to establish the doctrine of rebirth by showing that it is an absurdity to maintain that any act done by me will be destroyed, and that I shall not enjoy the fruit of it]*S.* བྱས་པ་ཚོར་བ *byaş-pa tshor-wa* कृतवेदी [grateful]*S.* བྱས་པ་ཤེས་པ *byaş-pa çeş-pa* or བྱས་པ་གཟོ་བ=བྱས་ཤེས་པ infra. བྱས་ཆོས *byaş-choş* conscience (*Jä.*). བྱས་ཟིན་པ *byaş-zin-pa* a work done, finished or completed. བྱས་ཤེས་པ *byaş-çeş-pa* कृतज्ञ, कृतज्ञता to be grateful; gratitude, thankfulness: བྱས་ཤེས་བཀའ་དྲིན་གཟོ་བར་བྱ for kindness done you should be grateful (*A. 129*).

བྱི *byi* 1. anything that is devoid of hair and plumes or from which the hair has been taken off. བྱི་བྱེད་པ *byi-byeḏ-pa* rarely བྱི་བ *byi-wa* to ravish, commit a rape; བྱི་ཆད *byi-chaḏ* punishment for it.

བྱི་བྱས *byi-byaş*=བྱི་ཤོར *byi-çor* or གཞན་གྱི་བུད་མེད་ལ་སྤྱོད་པ adultery, fornication (*Shal. ch. 14*). བྱི་བོ *byi-wo*=འཆལ་པོ *ẖchal-po* a lewd person.

བྱི་ཏང་ག *byi-tañ-ga* also called བྱི་དམ་ག विडङ्ग n. of a medicinal fruit [*Erycibe paniculata*] very effective in killing worms and improving digestion.

Syn. དོན་ཡོད་འབྲས་བུ *don-yoḏ ẖbraş-bu*; སྣ་ཚོགས་འབྲས *şna-tshogş-ẖbraş* (*M̱ñon.*).

བྱི་ཐར་དུར *byi-thar-dur* porcupine, hedgehog.

བྱི་དར *byi-dar* a silk stuff (*Vai-şñ*).

བྱི་སྡིངས *byi-şdiñş* whole, entire.

བྱི་ནུ་ཏི *Byi-nu-ti* n. of a place in ancient India: དེའི་ཚེ་ཡུལ་བྱི་ནུ་ཏིའི་རྒྱལ་པོ་མི་འཇིག་པ་ཞེས་པའང་ at that time (seven days after the death of Buddha) the king of the country of Byinuti called Abhaya (*K. my.* ཀ, *526*).

བྱི་དོར *byi-dor* also བྱི་བདར *byi-ḇdar* परिकर्म, मार्जन, परिमर्ज the wiping, cleansing; the act of cleaning; བྱི་དོར་བྱེད་པ *byi-dor byeḏ-pa* to clean, to sweep out spiritually, to cleanse one's thoughts (*Mil.*); བྱི་བདར་བྱེད་པ to dress trimly, to make one's self smart; བྱི་དོར་ཅན *byi-dor-can* one who keeps neat and clean and is fond of living so: གྲོང་ཁྱེར་གནས་ན་བུ་མོ་བྱི་དོར་ཅན (*A. 5*).

བྱི་པོ *byi-po* or བྱི་ཕོ *byi-pho* an adulterer, a lewd person (*K. du.* ད, *284*).

བྱི་བ *byi-wa*=ཙི་ཙི *ṟtsi-ṟtsi* मूषिक, जिह्वाघ rat, mouse.

Syn. རྐུན་མོ *ṟkun-mo*; འབིགས་བྱེད *ẖbigş-byeḏ*; སྤྲི་ཥའི་མིག *pri-şaẖi-mig*; རྐོ་བྱེད *ṟko-byeḏ*; བུག་པ་བྱེད *bug-pa-byeḏ*; རི་བྲག་ལ་གནས་པ *ri-brag-la gnaş-pa*; ཤིང་གི་བྱི་བ *çiñ-gi byi-wa*; དྲི་མ་ཅན *dṟi-ma-can* (*M̱ñon.*).

བྱི་བ་སྨུག་ཆུང *byi-wa şmug-chuñ* n. of a mouse in the fable *Ṟdsa-byi.*

བྱི་བའི་ལོ་མ *byi-waẖi lo-ma* v. ཐར་ནུ.

བྱི་ཚེ *byi-tshe* n. of a monster: བྱི་ཚེ་ཕག་མགོ་དང་མི་ཆ་ལ་སོགས་པ (*A. 34*).

བྱི་ཚེར *byi-tsher* a medicine for external application: བྱི་ཚེར་རིམས་དུག་མཁལ་མའི་ཚ་བ་སེལ (*Med.*).

བྱི་བཞིན *byi-ḇshin* (སྐར་མ) अभिजित् n. of the 21st constellation or lunar mansion.

Syn. ངག་ཉན་མ *ñag-ñan-pa*; ཚིམ་བྱེད་པ *tshim-byeḏ-ma*; བྱ་ཟེ *bya-ze* (*M̱ñon.*).

བྱི་བཟུང *byi-ḇzuñ* the bur of the burdock plant (*Jä.*).

བྱི་ཟེ *byi-ze*=ཐབས *thabş* manner, way, method.

བྱི་ཧུ *byi-ẖu* 1. shrew-rat. བྱི་ཧུ་ཐང་ཁྱམས *byiẖu-thañ-khyamş* field-shrew: བྱི་ཧུ་ཐང་ཁྱམས་སྣ་བུར་མི་

སོང་བའི་མགོ་འདྲེན guided the men who went like a field-shrew (*Yig. k.*). 2. a sparrow. བྱིའུ་ལ་ཕུག *byiẖu-la-phug* and བྱིའུ་སྒོག *byiẖu-şgog* are medicinal plants.

བྱི་རུ *byi-ru* wrongly written for བྱུ་རུ *byu-ru* q. v.

བྱི་རུག *byi-rug* a kind of plant. བྱི་རུག་མ་ཡི་འབུ་བསྲུང་སྨིན་སོལ་སེལ.

བྱི་ལ *byi-la* 1. मार्जार, विड़ाल cat. Syn. ཤུམ་བུ *shum-bu*; ཞི་མི *shi-mi*; ཨ་ལི *a-li*; (*M̱ńon.*). 2. n. of a demon (ས་བདག) of the nāga class. བྱི་ལའི་རྒྱལ་མཚན *byi-laẖi ṟgyal-m̱tshan* is an appurtenance of gods, resembling a flag with a cat's head at the top (*Jä.*). བྱི་ལམ་ཕ་མགོ *byi-lam pha-m̱go* = བྱི་ལམ་སྔོན་མོ *byi-lam şńon-mo* n. of a monster of the nāga class having a pig's head.

བྱི་ཤང་དཀར་མོ *byi-çań ḏkar-mo* n. of a medicinal plant, བྱི་ཤང་དཀར་མོས་གློ་ཚད་བྱི་སྐྲན་སེལ.

བྱི་ཤོར *byi-çor*, v. བྱི་བྱས *byi-byaş*; आक्षारिता [calumniated]*S.*

བྱིང་རྡུལ *byiń-ṟdul* निम्नरज: n. of a number.

བྱིང་ཕབ *byiń-phab* a kind of tea (*Ṟtsii.*).

བྱིང་བ *byiń-wa* निमग्न, प्रच्छन्न hidden (*A. K. 1-18*), sunk in water, etc., v. འབྱིང་བ *ẖbyiń-wa*.

བྱིང་བྱིང་ཐུ་ལུ *byiń-byiń thu-lu* a species of small beetle.

བྱིང་མ *byiń-ma* a kind of woollen stuff like serge: བྱིང་མ་སྦྲུམ་འབྲིང་འདུ་བ་འདོམ་རེ the cost of each fathom's length of middle quality of *chingma* (*Ṟtsii.*).

བྱིངས *byińş* 1. depth of the sea: བྱིངས་ན་གནས་པ *byińş-na gnaş-pa* animals that live hidden in the deep sea. 2. hidden, concealed; sunk in water: རྣམ་པར་བྱིངས *ṟnam-par byińş* विनिमग्न quite submerged, foundered (*A. K. 1-16*). 3. or བྱིངས་པ, = all, in general (like ཀུན་སྤྱི *kun-şpyi*).

བྱིན *byin* 1. pomp, splendour, magnificence, བྱིན་ཆེ grandeur; བྱིན་ཅན magnificent, splendid, brilliant, བྱིན་མེད without display. 2. also བྱིན་རླབས a blessing, a bestowing of blessings, བྱིན་བབ received blessings; བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་བྱིན་གྱིས by the blessing or the miraculous power of Buddha (*Jä.*). བྱིན་གྱིས་རློབ་པ *byin-gyis ṟlob-pa* अधिष्ठान to bless: སེམས་ཅན་གྱི་སྡུག་བསྔལ་ཞི་བར་བྱིན་གྱིས་རློབས grant thy blessing, that the misery of beings may be assuaged (*Mil.*); ལོག་འདྲེན་བདུད་ཀྱིས་བྱིན་གྱིས་བརླབས heretical teachers sent and fitted out by the devil (*Jä.*). There are four kinds of Adhiṣṭhāna or blessings: (1) བདེན་པའི་བྱིན་གྱིས་བརླབས सत्याधिष्ठान [blessing of truth]*S.*; (2) གཏོང་བའི་བྱིན་གྱིས་བརླབས त्यागाधिष्ठान [blessing of charity]*S.*; (3) ཉེ་བར་ཞི་བའི་བྱིན་གྱིས་བརླབས उपशमाधिष्ठान [blessing of tranquility]*S*; (4) ཤེས་རབ་ཀྱི་བྱིན་གྱིས་བརླབས प्रज्ञाधिष्ठान [blessing of wisdom]*S.* བྱིན་རླབས་ཅན *byin-rlubs-can* blessed, holy. བྱིན་རླབས་ཞུགས་པ to suppress evil by means of blessing, also to exorcise spirits.

བྱིན་ལྕགས *byin-ḻcagş* a kind of tea (*Ṟtsii.*).

བྱིན་ཆགས་པ *byin-chags-pa* ललित charming, fascinating [also, playful, tender]*S.*

བྱིན་རྟེན *byin-ṟten* (བྱིན་རླབས་ཀྱི་རྟེན) the object of sanctity, symbol of blessedness, sacred charm or medicament; saintly relics.

བྱིན་པ *byin-pa* 1. (རྐང་པའི) अपजङ्घ calf of the leg: བྱིན་པ་ན་བ *byin-pa na-wa* pain in the calf. 2. pf. of སྦྱིན་པ *şbyin-pa*.

བྱིན་པའི་མཐའ *byin-paẖi m̱thaẖ* अवर the limit of charity.

བྱིན་པོ *byin-po* ordinary; most, all: འཁོར་བྱིན་པོ most of the servants or attendants (*A. 71*); བོ་གཅིག་གསུང་ནས་འཁོར་བྱིན་པོ་རྣམས་བཟློག mentioning (he would stay in Tibet) one year, he sent back most of his attendants (*A. 71*).

བྱིན་ཕབས *byin-phabs* good ordinary tea (*Rtsii.*).

བྱིན་ཕུལ *byin-phul* hollow on the inner side of the thigh (*Cs.*).

བྱིན་ཟའི་ལྟོ་བ *byin-zahi lto-wa*=བྱ་གོ་བོ *bya-go-bo* a kind of vulture with plumes (*Mñon.*)

བྱིན་ལན *byin-lan* प्रतिग्रह thank-offering.

བྱིབས *byibs*, seems to have a pres. form བྱིབ་པ or འབྱིབ་པ=བཀབ་པ *bkab-pa* or གཡོགས་པ *gyogs-pa* enveloped, hidden (*Mñon.*).

བྱིའུ་སྦྱང་ *byihu-sbyañ* a small bird (*Rtsii.*).

བྱིའུ་མེ་ཟན *byihu-me-zan* (lit. the fire-eating bird) n. of a fabulous bird from the excrement of which gold is said to be obtained: རྒྱ་མཚོའི་འགྲམ་གྱི་བྲག་རི་ཆེན་པོ་ལ། བྱིའུ་མེ་ཟན་ཞེས་བྱའི་བྲུན་ལས from the dung of the so-called fire-bird on a large rocky precipice of the sea-shore. (*Jig. 16*).

བྱིལ་བ *byil-wa* to pat: མགོ་བོ་ལ་བྱིལ་བྱིལ་བྱེད་པ to pat a person's head (*Pth.*).

བྱིལ་མོ *byil-mo* naked (*Sch.*).

བྱིས་པ *byis-pa* शिशु, मानवक, अर्भक, बालक little child, young boy: མོ་བྱིས *mo-byis* little girl; བྱིས་པ་སྤྱོད་པ *byis-pa spyod-pa* बालाचार childish or boyish behaviour. བྱིས་པ་རྡ་བདུད *byis-pa rda-bdud* n. of a (མ་བདག) monster. བྱིས་པའི་སྐྱེ་བོ *byis-pahi skye-wo* कुमार 1. a plain young person not initiated or married. 2. one who is ignorant of the doctrine of *Karma* and *Phala*, and who does not receive what is necessary for his spiritual culture. བྱིས་པའི་བརྟུལ་ཞུགས बालव्रत childish resolution, or vows; བྱིས་པའི་རང་བཞིན बालजातीय puerile childish nature; བྱིས་པའི་ལམ बालपथ childish ways. བྱིས་པ་གསོ་བ་ལ་དེའི་ཉེར་སྤྱོད་དང་། དེའི་ནད་དང་། གདོན་གསོ་བ་གསུམ in bringing up a child there are three things to be watched ཉེར་སྤྱོད་ལ *ñer-spyod-la*:—to see whether it will be lucky on its navel string being cut, to ascertain the diseases to which it will be subject owing to faults of the parents, to protect it against the twenty-four dangers from evil spirits.

བྱུ་རུ *byu-ru* प्रवाल, विद्रुम coral (*Zam.*): བྱུ་རུ་རྒྱ་མཚོའི་འགྲམ་གྱི་བྱེ་མ་ལ། ཉལ་ཐབས་སུ་ནི་སྐྱེས་ཡིན་ཞེས་གྲགས་བྱི་བའི་རྭ་ཡིན་ཟེར་བ་བླུན་སྐད་ཡིན། it is said that coral is grown in sand on the sea-shores; it is foolish talk to say that it is the horn of a species of rat (*Loñ.* ༡, *2*). བྱུ་རུ་ཇ *byu-ru-ja* n. of a kind of tea (*Rtsii.*). བྱུ་རུའི་མཆུ་ཅན *byu-ruhi mchu-can*=བྱ་སྐྱང་ཀ *bya-skyañ-ka* the bird with a coral-like bill.

Syn. ནོར་བུའི་འཁྲི་ཤིང་ *nor-buhi hkhri-çiñ*; ནོར་བུ་ཆེན་པོ *nor-bu chen-po*; དཔལ་མེ་ཏོག *dpal me-tog*; ལུས་དམར་འདབ *lus-dmar-hdab*; གསེར་ཅན་འདབ *gser-can hdab*; རིན་ཆེན་སྡོང་པོ *rin-chen sdoñ-po* (*Mñon.*).

བྱུག་པ *byug-pa*=འབྱུག་པ *hbyug-pa* 1. to apply a salve, to anoint. 2. लेपन, उपलेपन, प्रलेप medicinal ointment, also pomade. བྱུག་སྤོས *byug-spos* scented ointment or oil; བྱུག་དམར *byug-dmar* the coloured butter that is used to paint cakes, biscuits, &c., for temple-offerings (*Rtsii.*).

བྱུག་རིས *byug-ris* 1. a painted image, a figure done in paint or colour. 2. acc. to *Jä.*=གྲལ a place in a certain succession or row; བྱུག་རིས་ཤོག *byug-ris-shog* make room, leave a place empty (*Sch.*).

བྱུག་གསེར *byug-gser* gold that is used in gilding, golden paint.

བྱུགས *byugs* pf. of འབྱུག་པ *byug-pa*.

བྱུང་ *byuñ* 1. v. འབྱུང་བ *hbyuñ-wa*.

+ བྱུང་རྒྱལ་དུ་སྨྲ་བ *byuń-ṛgyal-du ṣmra-wa*= རྫུན་སྨྲ་བ *ṛdsun-ṣmra-wa* to speak falsehood, to utter an untruth.

བྱུང་ཚུལ *byuń-tshul* history, story, particulars of any event: ངའི་བྱུང་ཚུལ་དེ་ལྟར་གདའ that is my history (*Jä.*); བྱུང་རབས *byuń-rabṣ* history, historical events; བྱུང་ཤག *byuń-çag* must have occurred or happened; also, it is hoped that such a thing has happened, v. འབྱུང་བ *ẖbyuń-wa*.

བྱུབ *byub* an abbrv. of བྱང་ཆུབ *byań-chub*.

+ **བྱུར** *byur*=མྱ་ངན *mya-ńan* ill-luck, misery, shame; བྱུར་སྡུད་མ *byur-ṣduḏ-ma*=ཆགས་སློ་སློང་མཁན་མ a woman who does shameful actions (*Khriḏ. 51*).

བྱུར་པོ *byur-po* 1.=ལྟས་ངན ominous sign, ill-omen: མི་ལུས་བྱུར་པོ་ཆེ་མི་ལུས་ཕལ་པའམ a human body is an ill-fated object, it is very mean (*Khriḏ. 19*). 2. acc. to *Jä.*=vulg. བྱུར་བྱུར= ཁེངས་པ भूरि, heaped, a heaped measure of corn or meal; བྱུར་བྱུར་གྱུར་པ became heaped up, accumulated.

བྱུས་འགྲོ་བ *byuṣ-ẖgro-wa* to be successful, to succeed (*Yig. 19*). བྱུས་ཆེ *byuṣ-che*=གནད་ཆེན་བྱུ *gnad chen-byu* very important, (*Ḻjańṣ.*). བྱུས་དཔོན *byuṣ-ḏpon* a commander-in-chief who is successful in administration and diplomacy (*Ḻjańṣ.*).

བྱེ *bye*=ཕྱེ *phye* 1. powder. 2.=བྱེའུ little bird; བྱེ་ཚང་ bird's nest; བྱེ་ཕྲུག a young bird; བྱེ་བྲུན bird-dung (*Vai-ṣń.*).

བྱེ་དཀར *bye-kar*=བྱེ་མ་ཀ་ར refined sugar; also for ཤེལ་ཀར crystaline sugar or sugar candy (*Ṟtsii.*).

བྱེ་སྟག *bye-ṣtag*=དམིག་བུ *ḏmig-bu* (mystic) (*Miń-ṛda. 4*).

བྱེ་ན་ནབ་ཚུབ शङ्कु [a javelin, measuring-rod]*S.*

བྱེ་བ I: *bye-wa* ten millions; བྱེ་བ་ཕྲག་གསུམ་དང་ས་ཡ་ཕྲག་དྲུག thirty-six millions; བྱེ་བ་ས་ཡ *bye-wa sa-ya* eleven millions.

བྱེ་བ II: विश्लेष [disjunction]*S.*

བྱེ་བྲག *bye-brag* 1.=ཁྱད་པར विशेष special, particular; opp. to སྤྱི *ṣpyi* general, common. 2. difference, diversity: ཁོ་བོ་དང་སངས་རྒྱས་བྱེ་བྲག་ཅི་ཡོད what difference is there between me and Buddha? བྱེ་བྲག་འབྱེད་པ *bye-brag ẖbyeḏ-pa* to find, to show the difference, c. genit. (*Jä.*). བྱེ་བྲག་མེད་པ not different; ཡུལ་གྱི་བྱེ་བྲག *yul-gyi bye-brag* a part of the country, province. བྱེ་བྲག་དངོས་མེད *Bye-brag ḏńoṣ-meḏ*=སྣང་བ་མཐའ་ཡས an epithet of Amitābha, the Buddha of immeasurable light (*D.R.*). བྱེ་བྲག་ཅན *bye-brag-can* different (*Cs.*); བྱེ་བྲག་ཏུ *bye-brag-tu*=ཁྱད་པར་དུ *khyaḏ-par-du* especially; བྱེ་བྲག་ཏུ་རྟོགས་པར་བྱེད་པ *bye-brag-tu ṛtogṣ-par byeḏ-pa* व्युत्पत्ति, व्युत्पाद anything done with reference to the original root or signification of it; བྱེ་བྲག་རྟོགས་བྱེད་ཆེན་པོ name of the work Mahāvyutpatti (*Tan. d.* ཁོ, *223-377*).

བྱེ་བྲག་པ *bye-brag-pa* वैशेषिक n. of a school of philosophers, the *Vaiçeṣika* school, which was founded by Kaṇada. The philosophers of this school maintained that the seven categories such as substance, quality, etc., were each eternally distinct or *sui generis* in nature. བྱེ་བྲག་པའི་ལྟ་བ *bye-brag-paẖi ḻta-wa* the philosophical doctrine of the *Vaiçeṣika* school. ཕྱིའི་ཕུང་པོ་ལྔམས་དང་སྐྱེ་མཆེད་ལ་རྡུལ་ཕྲ་རབ་ཏུ་ལྟའོ། དེ་ཡང་དང་པོ་འཛིན་པའི་བཟུང་ནས་རྡུལ་དང་ཕྲ་རབ་བགྲངས་ཏེ་འདི་ནི་འཇིག་པའི་རྒྱུ་ཅན་ནོ། འདི་ནི་སྟོང་པའི་བག་ལ་ཞི། ཅང་མེད་སྟོང་པའི་མ་ལ་གནས་པའོ (Potopa on the heretical doctrines: *Lo. 9*).

བྱེ་བྲག་སྨྲ་བ *bye-braq ṣmra-wa* वैभाषिक [a class of Buddhist philosophers who held that the external world and knowledge were both real]*S*.

བྱེ་མ *bye-ma* सिकता, वालुका sand, a sandy place or desert: གསེར་གྱི་བྱེ་མའི་དཀྱིལ་ན in the middle of a plain of golden sand (*Glr.*); གང་གའི་ཀླུང་གི་བྱེ་མ་ཙམ as much as there is sand in the Ganges [*Jä.*]. བསམ་ཡས་དགོན་པའི་ཕྱོགས་བཞི་ནས་བྱེ་མ་སྦོམ་ཤེང་ཅན་འབྱུང *Bsam-yas dgon-paḥi phyogs bshi-nas bye-ma sbom sheń-can ḥbyuń*, widely-extending thick sands appear all round Samye gompa. བྱེ་ནག black sand; བྱེ་ཆབ *bye-chab* sandy water, water standing on sandy ground; བྱེ་སྤུང *bye-spuń* heap of sand; བྱེ་ཚུབ sand-storm.

བྱེ་སྟོངས *bye-stońs* margin of a lake or river which is free from sand; sandless bank. བྱེ་སྟོབས *bye-stobs* sand-bank: དེ་ནས་ཁུ་སྟོན་གྱི་འཁོར་རྣམས་བྱེ་སྟོངས་ན་ཡང་བྱུང་བ then Khu-ston's followers arrived at the margin which was not sandy (*A. 95*); བྱེ་ཐང *bye-thań*=བྱེ་མའི་ཐང *bye-maḥi-thań* sandy plain (*Mńon.*).

བྱེ་མ་ཀ་ར *bye-ma ka-ra* (Beng.) चिनि, शक्कर brown sugar, moist sugar.

བྱེ་མ་ཉུ་གུ *bye-ma ńu-gu* a kind of worm or insect abounding in sandy plains (*Rtsii.*).

བྱེ་མ་ལུང *bye-ma-luń* n. of a district in the neighbourhood of the snowy mountain གཉན་ཆེན་ཐང་ལྷ *Gńan-chen thań-lha*, the birthplace of the 7th *Karma* hierarch named ཆོས་རྗེ་དབང་པོ *Chos-rje dwań-po* of the red-cap school (*Loń.* [illegible], *30*).

བྱེ་མ་དམར *bye-ma-dmar* रक्तवालुका, सिन्दूर vermillion (*S. Lex*).

བྱེ་མ་སེང་གེ *Bye-ma seń-ge* n. of a place in Tibet (*Deb.* ཀ, *23*).

བྱེ་མ་སྒོ་ལ *Bye-ma sgo-la* n. of a sandy hill in སྟོད་ལུང (Toilung) (*Rtsii.*); བྱེ་མའི་ལྷ་ཁང *Bye-maḥi lha-khań* n. of an ancient monastery situated on a mountain overhanging the Tsang-po and opposite to ཐོབ་རྒྱལ *Thob-rgyal* in Tsang (*Loń.* ༢, *6*).

བྱེ་ཤེལ *bye-çel* sugar and sugarcandy.

བྱེད་སྒོ *byed-sgo*=work; བྱེད་སྒོ་ཁར་ཕྱོར་དུ་གནས་པ to leave a work half done or unfinished; བྱེད་སྒོ་ཕྲ་ཞིབ detailed works (minute and important work); བྱེད་སྒོ་རིམ་སེལ performing duties methodically and continuously (*Rtsii.*). བྱེད་སྒོ་ཕྲ་ཞིབ *byed-sgo phra-shib* all works small or great, *i.e.*, minute details.

བྱེད་འཇོལ་ངན་པ *byed-ḥjol ńan-pa* to work badly or wrongly (*Yig. k.*). བྱེད་འཇོལ་འཛབ་ཆེ *byed-ḥjol ḥdsab-che* performing work with zeal, also in an efficient manner (*Khrid. 130*).

བྱེད་ལྟེ་བ *byed-lte-wa*=ལས་དོན་བྱེད་རྒྱུ་དངོས་གནས the basis of works or of anything to be done (*Yig. k.*).

བྱེད་པ *byed-pa* I: pf. བྱས *byas*, fut. བྱ *bya*, imp. བྱོས *byos* or *byas*, also sometimes བྱེད་ཅིག. 1. to make, to manufacture: རྫ་ལས་ཚ་ཚ་ཉེར་གཅིག་བྱས་ནས་སྒྲོལ་མའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་དེ་དག་གསོལ་ལོ *rdsa-las tsha-tsha ńer-gcig byas-nas Sgrol-maḥi dkyil-ḥkhor-la de-dag gsol-lo* having made 21 sacrificial cones out of the clay, he offered them on the *maṇḍala* of Dolma; ཁྱོད་ཀྱིས་བག་ལེབ་བྱེད་ཀྱི་འདུག་གམ are you making bread? 2. to make, cause, force to do anything, to bring about either with root or termin. inf. of another vb.: བུ་ཆ་བྱུན་དེ་ཟ་བར་བྱེད making the boy eat the dung; སེལ་བར་བྱེད causes to be removed; (also with sbst.) སྡུག་ངན་བྱས brought about misery, ཟུག་ཆེ་བྱེད་དེ causing great pain; but not used as we should in such phrases as "to make a noise" (ཅར་རྒྱབ་པ), "to make water" (གཅིན་གཏོང་བ), etc. 3. to do, perform, to act: ཁྱོད་གང་བྱེད་ཀྱི་འདུག *khyod gań byed-kyi-ḥdug* what are you doing? ལས་ཀ་བྱེད་པ to perform a task, to work; བྱ་བ་བྱེད་པ

id.; བསམ་ལྟར་མགྱོགས་པར་བྱས་ན if it is done quickly according to your intention; དེ་འདྲས་གང་ལ་བྱས why did you do so? ཅི་ལྟར་བྱེད་ན་ལེགས what is it best to do? སྨན་གྱིས་ལས་བྱེད་རྒྱུ་ཡིན་ནམ *ṣman-gyiṣ laṣ byed-ṟgyu-yin-nam* will the medicine operate? བྱེད་པ་བྱས་བྱས་པ *byed-pa byaṣ-byaṣ-pa* one who has accomplished that which was to be done; ཆོས་པར་བྱས་ནས having acted or behaved properly. བྱེད་པ under this head seems also to be used in an obscene sense and can stand for "to copulate," much after the usage of སྤྱོད་པ *ṣpyod-pa*: བུད་མེད་བྱེད་པ id.; བྱེད་པའི་གཞི *byed-paẖi gshi* as met.=a woman; བྱེད་པའི་ཡན་ལག "the member for doing," as met.=མོ་དབང་ the female organ. 4. as a pleonastic addition to verbs or verbal roots for the sake of emphasis or by custom: སྨྲ་བྱེད་པ to speak, གསོས་བྱེད་པ to cure, ཤིང་བླུག་བྱེད་པ to put wood on (the fire), དད་པ་བྱེད་པ to believe in, འགྱོད་པ་བྱེད་པ to repent, བྱི་བྱེད་པ to ravish, etc., etc. In this way, also, བྱེད་པ added to a derived noun is often preferred to the simple verb from which the noun is derived: ཀུན་མ་བྱེད་པ is preferred to the simple, ཀུ་བ to steal, འགྱིང་བག་བྱེད་པ is preferred to འགྱིང་བ to look down upon, despise; etc. It is moreover, important to note in this connection, how helpful this auxiliary use of བྱེད་པ can become in differentiating the active and passive senses of a verb, especially the participle; thus རྡུང་བྱེད་པ=he who is beating, while རྡུང་བྱ་བ =he who is to be beaten, and རྡུང་བྱས་པ him who was beaten; so, too, གསོད་བྱེད or གསོད་བྱེད་པ a killer, he who kills, and གསོད་བྱས་པ him who has been killed, the killed; with many other like examples. བྱ or བྱའོ as an auxiliary also carries the sense of "should" and "must": དེ་རྣམས་ཀྱི་སྐྱོད་པ་བཅུག་པར་བྱའོ *de-rnams-kyi ṣkyoḏ-pa ḇcug-par byaẖo* they must not be allowed to depart. Lastly, should not be forgotten the idiomatic use in certain phrases, as in རྫུན་བྱེད་པ to tell a lie, ཉེ་མོ་བྱེད་པ (lit. "to make near") to love, be attached to, ཁ་མཆུ་བྱེད་པ (lit. "to operate the lips") to bicker, to quarrel. A lengthy list of such phrases may be found in *Snd. Hbk.* p. 77-78. *N. B.*—In West Tibet the use of this verb is largely superseded by another, namely, བཅོ་བ *ḇc̣o-wa* to make, to do. The honorific forms of བྱེད་པ should be also noted: མཛད་པ used in addressing or speaking of superiors and བགྱིད་པ *ḇgyiḏ-pa* in polite conversation betwixt equals.

བྱེད་པ II: to style, to denominate; to tell, to mention; used almost exclusively in the pf. and the future tenses: ཞེས་བྱས་པ thus was it mentioned; སྔར་བྱས་པ་བཞིན according to what has been said before; བྱེད་ཀྱང་ though saying. The fut. inf. in this sense is in common use after the mention of a person's name for the first time, also after the names of places; and the verb is then usually preceded by the adv. ཞེས *shes* "thus" or "so": ཡངས་པ་ཅན་ཞེས་བྱ་བའི་གྲོང་ཁྱེར་དུ in the city of Vaiśāli thus to be styled; ངའི་བུ་མོ་སྲེད་མ་ཞེས་བྱ་བ་ཁ་ཙང་ཤི་སོང་འདུག my daughter Sved-ma so-called died yesterday; མི་ལ་རས་པའི་མགུར་འབུམ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ the Hundred Thousand Songs of Milaraspa, so to be designated, is (herein) contained. Also, more generally, even in the plain *verbun loquendi*: བླ་མ་དེ་ཕེབས་སོང་ཞེས་བྱ་བའི་སྒྲ་མང་པོའི་སྐད་བྱུང་ངོ་ there arose the sound of many voices which said 'the lama has come,' ཚོལ་བྱེད་ཞིག་བྱ་བའི་ལུང་བྱུང་ནས an order being given which said: 'go, make search.'

བྱེད་པ III: प्रणेता, कारक, कर्त्ता sbst. 1. also བྱེད་མཁན and བྱེད་པ་པོ the person that does a thing, the doer, performer etc., author:

བསྟན་བཅོས་བྱེད་མཁན the author of the work. 2. བྱེད་པ कार्य्य the doing, dealings (with noun in the instr. case): དེ་འདྲ་བ་མི་རིགས་པ་རྒྱལ་པོས་བྱེད་པ such wrong being done by the king, such unjust dealings of the king; བྱེད་པ་ཉུང་བ अल्पकरणीय less doing, or little to be done; in the genit. case: བློ་ཡི་བྱེད་པ་དབྱིངས་སུ་སྦོས hide the working of your understanding in the heavens; བྱེད་པ་ལམ་དུ་འཁྱེར་བའི་ལྟ་བ *byeḏ-pa lam-du ẖkhyer-waẖi ḻta-wa*: (*Theg. 39*). བྱེད་པའི་རྒྱུ करण-हेतु instrumental cause; བྱེད་པའི་ཚིག क्रियापद verbal-term or expression, a verb. བྱེད་པའི་ཡན་ལག (1) the female organ. (*S. Lex.*). (2) effort, endeavour; བྱེད་པ་མེད་པ निश्चेष्ट, effortless. བྱེད་ལུགས *byeḏ-lugş* or བྱེད་སྟངས *byeḏ-ştańş* manner of doing, working; method in work (*Ṟdsa. 10*). བྱེད་སྲོལ *byeḏ-sṟol*=བྱེད་ལུགས *byeḏ-lugş* (*Ṟtsii.*).

བྱེད་པ IV: diagrams; བྱེད་པ་བཅུ་གཅིག *byeḏ-pa ḇcu-g̱cig* the eleven astrological diagrams. They are: གདབ་པ *g̱dab-pa*; བྱིས་པ *byiş-pa*; དགེ་བ *ḏge-wa*; ཏིལ་བརྡུང *til-ḇṟduń*; ཁྱིམ་སྐྱེས *khyim-şkyeş*; ཚོང་པ *tshoń-pa*; བཥྚི *baṣ-ḍi*; བཀྲ་ཤིས *ḇkra-çiş*; བཞི་མདོ *ḇshi-m̱do*; ཀླུ *klu*; མི་སྡུག་པ *mi-şdug-pa*.

བྱེད་པ་ཅན *byeḏ-pa-can* 1.=बभ्रुवा། སྐྲ *şkra* hair. 2. कार्य्यक [produced from or belonging to any doer or maker]*S*.

བྱེད་པ་པོ *byeḏ-pa-po*=རྒྱུར་སྨྲ་བའི་ལྟ་བ *ṟgyur şmra-waẖi ḻta-wa* the doctrine of the Hetu-Vādin sect of the *Tirthika* (*Theg. 33*).

བྱེའུ་མཆིལ་པ *byeẖu m̱chil-pa*=ཁང་བྱེའུ swallow also: sparrow (*H̱brom.* ཁ, *163*).

བྱེའུ་ལ་ཕུག *byeẖu-la-phug* a medicinal herb (*Cs.*).

བྱེར་བ *byer-wa*=བྲལ་བ *bral-wa* or སོ་སོར་བྲལ་བ *so-sor bral-wa* 1. to separate, disintegrate; བྱེར་བ to destroy, ནག་པོའི་ཚོགས་རྣམས་བྱེར་ཏེ་འགྲོ go dispersing the troops of enemies or sins (*H̱brom.* ཁ, *125*). སོང་བ་བྱེར་ཅིག *soń-wa byer-cig*, imp. let them go, let them disperse (*A. 19*). 2. in medical works=སྐམ་པ.

བྱེས *byeş* place of occasional residence opp. to home or place of permanent residence; foreign country; abroad. བྱེས་སུ་འགྲོ་བ to go abroad, to travel; བྱེས་པ *byeş-pa* foreigner, stranger; traveller; བྱེས་ལམ *byeş-lam*=འགྲུལ་ལམ *ẖgrul-lam* travelling road, road on which to travel.

བྱོ *byo*=བཟའ་བ་དང་བཏུང་བ་མེད devoid of food and drink (mystic) (*K. g.* ཁ, *179*).

བྱོ་བ *byo-wa* 1. to pour, to transfer water or anything else from one vessel to another vessel, hence fig. communicating or imparting instruction: བུམ་པ་གང་བྱོ fill up a pot with water; ཇོ་བོས་ཀྱང་ཡོན་ཏན་བུམ་པ་གང་བྱོའི་ཚུལ་དུ་ལེན་པ་ཡིན the lord also had received (from him) as it were one vesselful of learning (*A. 40*); སྐད་གཅིག་ནས་གཅིག་ཏུ་བྱོ་བ་བཞིན་དུ་ཐུགས་སུ་ཚུད communication of ideas is like pouring from one vessel into another (*A. 47*). 2. to hear, listen to (*Jä.*).

བྱོན་པ *byon-pa*, आगमन v. འབྱོན་པ *ẖbyon-pa*; བྱོན་དུ་རེ་ནས *byon-du re-naş* आगमनप्रतीक्षा; expecting or awaiting his arrival: བོད་སྐྱོན་རྣམས་བྱོན་དུ་རེ་ནས་ཅི་མགོན་མཛད (*A. 86*).

བྱོར *byor*=ནར་ནར *nar-nar* (*Ńag. 48*).

བྱོལ་བ *byol-wa* to mistake, to blunder, to err; to go astray. 2. v. འབྱོལ་བ *ẖbyol-wa*.

Syn. ནོར་བ *nor-wa*; འཆོལ་བ *ẖchol-wa*; ཟུར་བ *zur-wa* (*M̱ńon*).

བྱོལ་སོང *byol-soń* पशु, तिर्य्यंच (ལམ་བྱོལ་བར་འགྲོ་བས་བྱོལ་སོང) lit. one gone out of the way, hence all animals other than man, particularly the quadrupeds. བྱོལ་སོང་རྒྱལ་པོ *byol-soń ṟgyal-po* the king of beasts, the lion; བྱོལ་སོང་སྤྱི་ཡི་སྡེ་རྣམ་པ་གསུམ the three classes of beasts in general, viz., those living in water, those moving on the earth, and those moving in space such as birds, flies, etc. བྱོལ་སོང་བས་གླེན་པ *byol-soñ-waṣ glen-pa* more stupid than a brute (*Mil.*).

བྲ་ཉེ *bra-ñe* भरणी नक्षत्र constellation I., the first lunar mansion [second constellation in the Hindu astronomy]*S.*

Syn. གཤིན་རྗེ་མོ *gçin-ṟje-mo*; སྒེག་མོ *ṣgeg-mo* (*Ṟtsii.*).

‡ **བྲ་ད་ར** *bra-da-ra* n. of a tree (*A. 38*).

བྲ་བ *bra-wa* I: sbst., does not indicate the marmot, but is the more formal n. for animals of the *lagomys* genus, small rodents, tailless and living in burrows. ཨ་བྲ *a-bra* and རྫ་བྲ *ṟdsa-bra* are colloq. terms for two species of the genus. བྲ་མཁར *bra-ṃkhar* = བྲ་ཚང་ *bra-tshañ* burrow of the *lagomys*.

བྲ་བ II: vb. to have or to be in great plenty: རང་གིས་ཟ་མ་བྲ་བཏུང་མ་བྲ་གོན་མ་བྲ she allowed herself no abundance of food, drink or clothing (*Jä.*).

བྲ་བོ *bra-wo* फाफर buck-wheat of white and black species; བྲ་བོའི་ཟན फाफर अन्न buck-wheat meal. བྲ་ཕྱེ *bra-phye* buck-wheat flour; བྲ་སོག *bra-sog* buck-wheat straw serving as a poor sort of fodder during the winter (*Jä.*).

བྲ་རྩེ་གཡག *bra-ṟtse-gyag* n. of a kind of animal; said to be a species of hedgehog (*Ṟtsii.*).

བྲ་ལོ་ཅན *bra-lo-can* (སྒྲོ་ཁྲིམས་ཡངས་ལ་མགོ་བོ་བྲ་ལོ་ཅན) (*Jig. 30*).

བྲག *brag* a rock, crag; བྲག་རྡོ *brag-ṟdo* id.: བྲག་རྡོའི་དྲོད་དུགས་ཀྱང་བ་སིལ་བར་བྱེད warmth in the rock being kindled, the cold was removed; བྲག་ཆ *brag-cha* echo from a rock; བྲག་ལྷམ་པ rock vegetation; བྲག་ཕུག *brag-phug* a cavern, very frq. བྲག་རྩེ *brag-rtse* rocky peak, rock-top; བྲག་རོང་ a narrow ravine.

བྲག་སྐྱ་བོའི་རི *Bragṣ-kya-boḫi-ri* n. of a mountain supposed to exist beyond *Ratnadwipa* the island of precious things, situated in the western quarter (*K. d.* ར, *282*).

བྲག་སྐྱིབས *brag-ṣkyibṣ* a harbourage for birds under the cleft of a rock.

བྲག་སྐྱེས *brag-ṣkyeṣ* = བྲ *bra* शैलेय [1. rock-grown. 2. a fragrant resin, benzoin or storax]*S.*

བྲག་རྒྱབ *brag-ṟgyab* 1. lit. behind the rock. 2. n. of a village beyond *Ḫphan-yul* (*Loñ., 13*).

བྲག་སྒོག *brag-ṣgog* a species of garlic growing in the clefts of rocks: བྲག་སྒོག་རྩ་བས་གླང་ང་སྲིན་འཇོམས garlic roots suppress gonorrhœa.

+ བྲག་ཙ *brag-ca* = བྲག་ཆ.

བྲག་ནག་ལ *brag-nag-la* n. of a mountain in སྟོད་ལུང་ཚུར་ཕུག *Ṣtoḏ-luñ tshur-phug* (*Ṟtsii.*).

བྲག་པ *brag-pa* = ཁོང་ཁྲོ *khoñ-khro* anger, malice.

བྲག་དཔོན *brag-pon* n. of a place in Tibet (*Loñ.* ཀ, *8*).

བྲག་སྤོས *brag-ṣpoṣ* an aromatic substance used for incense: བྲག་སྤོས་རྨ་རྣག་འདྲུབ *brag-ṣpoṣ ṟma-ṟnag ḫdṟub.*

བྲག་སྤྲས *Brag-ṣpraṣ* = སྐྱེ་བ་རྒྱུ་གཅོད *ṣkye-wa ṟgyu-gcoḏ* (*Miñ.*).

བྲག་རྩང་ *brag-ṟtsañ* rock-lizard.

བྲག་ཞུན *brag-shun* गिरिज, शिलाजतु fossil pitch or bitumen, found for instance in Lower Lahul between rocks in solid pieces like unmelted pitch [stone-lac, red chalk]*S.* བྲག་ཞུན་ཚད་པའི་ནད་རྣམས་ཀུན་ལ་ཕན། ཁྱད་པར་ཚ་མཆིན་མཁལ་ནད་སེལ་བྱའི་མཆོག།

Syn. དོན་ཕན *don-phan*; རྡོ་སྐྱེས *rdo-şkyeş*; ལཱ་ཛ་ཏུ *lā-dsa-tu*; རྡོ་བའི་ནད *rdo-wahi-nad* (*Mñon.*).

བྲག་གཡབ *Brag-gyab* n. of a place in Khams: བྲག་གཡབ་ཞིབ་དཔྱོད་དུ་ཐོན་སྐབས་ལགས it is time for starting political investigation in *Tag-yab* (*Yig. k. 26*).

བྲག་རམ *Brag-ram* n. of a place in Tibet (*Yig.*); also, a kind of mineral substance incrusted on rocks: བྲག་རི་ལས་བྱུང་བའི་དྲི་བཟང་པོའི་བཅུད་རྫས fragrant mineral substances obtained from rocky hills: དུས་རྗེས་འབྲང *duş-rjeş-hbrañ*; རྡོའི་མེ་ཏོག *rdohi me-tog*; རྒན་པོ *rgan-po*; བྲག་སྐྱེས *brag-şkyeş*; བསིལ་བ *bsil-wa*; ཞི་བ *shi-wa* (*Mñon.*).

བྲག་ཤིག *brag-çig* a rock-mite or tick.

བྲག་ཤོད *brag-çod* described as a wild animal roaming on rocks (*Rtsii. 64*).

བྲང་ *brañ* I: वक्षः, उरस् the chest, the breast: བྲང་དཀྱིལ middle of the breast, pit of the stomach; བྲང་རྒྱན or བྲང་གི་རྒྱན necklace which hangs on the breast (*Mñon.*). བྲང་གདན *brañ-gdan* a bib or apron worn by Ladaki women; བྲང་བུར *brañ-bur* middle convex part of the རྡོ་རྗེ or Buddhist sceptre; བྲང་གི་རྒྱན उरोभूषण, the ornament worn on the breast; བྲང་ལྡན་མ a young woman with fine bust. བྲང་ཟེ *brañ-ze*=བྲང་ཤ the breast flesh of goat, sheep or yak (*Rtsii.*).

བྲང་ II: 1. dwelling-place: བླ་བྲང་ lama's residence; འབྲང་ས or བཞུགས་བྲང་ residence; གཟིམ་བྲང་ night-quarters, halting place, whether under a roof or in the open air; ཕོ་བྲང་ king's residence, a palace; also a monastery is called དཀོན་མཆོག་གི་ཕོ་བྲང་ *dkon-mchog-gi pho-brañ*. 2.=སྒར camp, encampment: སར་བྲང་བཏབ pitched his tent, encamped. 3.=ནགས wood, forest: བྲང་ལ་རེག་པ residing in the woods (mystic) (*K. g.* ཁ, *28*).

+ བྲང་ཁང་ *brañ-khañ* dwelling house, quarters or rooms of one's residence; དགེ་ཚུལ་དེས་ཇོ་བོ་བཞུགས་མའི་བྲང་ཁང་དུ་ཡིན་ནས the S'ramanera was residing in the central room of the lord's residence (*A. 56*).

བྲང་སྐྱེས *brañ-şkyeş* 1. वक्षोरुह lit. what grows on the breast, *i.e.* the teats; also a son, child. Syn. ནུ་ཆེ་ཕྲུ་གུ (*Mñon.*); ནུ་མ *nu-ma*; འོ་མ་འཛིན *ho-ma-hdsin* (*Mñon.*). 2. n. of mythological being called རྒོད་མཁ 'the mare's face,' born out of the breast of Rishi Urva, who wished that a child should be born to him without his having to keep female company. So, when feeling heat in his breast, he scratched it and a child came out, which child in the shape of a mare full of burning flame (volcano) resides in the great ocean south of Jambudwipa! She causes the tides. (*K. d.......*). (ད་ལྷ་ཡང་མཚོ་རླབས་འཕེལ་འགྲིབ་ལས་མཁར་ལ་རྡ་གདོང་མེའི་འོད་འབྱུང་བ་ལ་མཚོ་རླབས་སུ་གྲགས).

བྲང་བྲེང་ *brañ-breñ* n. of a number: བསམ་བྱེད་བྲང་བྲེང་སྙོད་ཡས་དང་ (*Ya-sel. 56*).

བྲན *bran* भृत्य, दास a servant, a slave; also=འབངས a subject. བྲན་གཡོག house servant; བྲན་བཟའ cultivator, tiller of the soil; བྲན་པོ and བྲན་མོ male and female servant. བྲན་དུ་སྐྱུལ་བ to engage as a servant: བྲན་དུ་ཁས་བླངས་སོ they engaged themselves as servants; ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་བྲན་དུ་ཕུལ་ཏེ devoting heart, mouth, and body to his service (*Pth.*); ནང་རྒུབ་ལྟོ་གོས་ཀྱིས་བྲན་དུ་ཁོལ morning and night I am a slave to food and clothing (*Jä*).

Syn. གཡོག་པོ *gyog-po*; ཞབས་འབྲིང་བ *shabş-hbriñ-wa*; མངག་གཞུག་པ *mñag-gshug-pa*; གཞན་གསོས *gshan-gsoş*; བཅལ་ལུང་ *bcal-luñ*; ཁོལ་པོ *khol-po*; ཞབས་ཏོག་པ *shabş-tog-pa*; གཞན་སྐྱེས *gshan-şkyeş*; གཞན་གྱིས་བསྐྱངས *gshan-gyiş-bşkyañş*; ཡོངས་སུ་སྤྱོད *yoñş-su-şpyod*; བསྒམ་བྱ་བ *bsgam-bya-*

wa; རྩེ་རྒོད་ བྱེད་པའི་གནས *r̲tse-r̲god̲ byed̲-pah̲i g̱naş*; བཀའ་ཉན་ ཅི་བགྱི *ḇkah̲-ñan ci-ḇgyi* (*M̱ñon.*).

བྲན་ཀ *bran-ka* n. of a powerful local demon whom Atis'a is said to have subdued (*A. 102*).

བྲན་པ *bran-pa* सिक्त to moisten, to saturate with water (*A. K. 1-36*). Sometimes spelt བྲང་པ.

བྲན་ལྷ་འཁོར་བུ *bran-lha h̲khor-bu* n. of a མ་བདག monster of the nāga class.

བྲབ་པ *brab-pa* or བྲབས་པ (pf. of འབྲབ་པ) cast, thrown (*Ñag. 48*).

བྲམ་ཆ *bram-cha* one of the thirty-six border countries (*Ya-sel. 38*).

‡ **བྲམ་ཟེ** *bram-ze* द्विज, विप्र, ब्राह्मण a Brahman; in Nepalese *Baje* [one who knows Brahma, *i.e.*, possesses divine knowledge]*S.* བྲམ་ཟེ་ལ་མིང་བྲམ་ཟེ། རིགས་བྲམ་ཟེ། སློབ་བྲམ་ཟེ་གསུམ་ཡོད a Brahman has his Brahman name, his Brahman caste, also his three Brahman duties to perform.

Syn. ཐོག་མར་སྐྱེས *thog-mar-şkyeş*; ཁ་ལས་སྐྱེས *kha-laş-şkyeş*; སྔོན་སྐྱེས *şñon-şkyeş*; གཉིས་སྐྱེས *g̱ñiş-şkyeş*; སྐྱེ་གཉིས་པ *şkye-g̱ñiş-pa*; ཚངས་བྱུང་ *tshañş-byuñ*; ཚངས་རིགས *tsh̲añ-rigş*; ཚངས་པའི་བུ *tshañş-pah̲i-bu*; རྟ་ཅན *r̲ta-can*; སླར་བརྗོད *şlar-ḇr̲jod̲*; ས་ཡི་ལྷ *sa-yi-lha*; བཞི་མདོ་བ *ḇshi-m̱do-wa*; མགྲིན་སྐུད་ཅན *m̱grin-şkud̲-can*; རིགས་ཀྱི་ཐུ་བོ *rigş-kyi thu-wo*; རྒྱལ་མཚན་ཅན *r̲gyal-m̱tshan-can*; དབང་བཅས *d̲wañ-ḇcaş*; ཤིན་ཏུ་བྱུང་ *çin-tu-byuñ*; རྒོད་མ་སྐྱེས *r̲god̲-ma-şkyeş*.

བྲམ་ཟེའི་ལས་དྲུག *bram-zeh̲i laş-dr̲ug* the six practices of a Brahman are:—(1) མཆོད་སྦྱིན་བྱེད་པ यजन the performance of *Yajña*; (2) བྱེད་དུ་འཇུག་པ याजन causing such to be performed; (3) བསྟན་བཅོས་ཀློག་པ अध्ययन reciting or reading of the holy works; (4) ཀློག་ཏུ་འཇུག་པ अध्यापन causing them to be read secretly; (5) སྦྱིན་པ་ ལེན་པ प्रतिग्रह the receiving of alms or presents; (6) ལེན་པ་ལ་མཁས་པ प्रतिग्रह कौशल sagacity in receiving such.

བྲམ་ཟེ་ཆེན་པོའི་གདམས་པ *bram-ze-chen-poh̲i g̱damş-pa* prob. the *upadeça* ཆོས་ཟབ་མོ deep metaphysical precepts (*A. 91*). བྲམ་ཟེ་རྣམས་ཀྱི་ཆ་བྱད *bram-ze r̲namş-kyi cha-byad̲* the dress, requisites, etc., of the Brahman:—ཚངས་སྐུད the sacred thread, གཡང་གཞི་རི་དྭགས་ལྤགས་པ the skin of an antelope, བགྲང་འཕྲེང་ *ḇgrañ-h̲phren* rosary for counting; སྤྱི་བླུགས *şpyi-ḇlugş* anointing; དབྱུག་དབྱིག་པ his bâton, etc. (*M̱ñon.*). བྲམ་ཟེ་པ *bram-ze-pa* an adherent of Brahmanical doctrine; བྲམ་ཟེ་མོ *bram-ze-mo* a female Brahman. བྲམ་ཟེ་རིག་བྱེད་འདོན་པའི་སྒྲ the voice of a Brahman reciting the *Veda* being taken as a sign of good luck.

བྲམ་ཟེ་ཙ་ན་ཀ *Bram-ze Tsa-na-ka* n. of an Indian minister the author of works on ethics and political economy, of which only one is extant in India, but of which several are preserved in translation in the Tibetan Tangyur: འཇིག་རྟེན་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་བྲམ་ཟེ་ཙ་ན་ཀས་མཛད་པ་དང་ (*A. 34*).

‡ བྲམ་ཟེ་ལི་བི་ཀ་ར *Bram-ze li-bi-ka-ra* ब्राह्मण लिपिकर n. of an Indian Brahman who taught Sanskrit to Thon-mi Sambhota early in the seventh century A.D. (*Ṡitu.*).

བྲམ་ཟེའི་རིགས་གསུམ *bram-zeh̲i rigş-g̱sum* the three classes of Brahmans: 1. ནགས་གནས वानप्रस्थ those residing in wilderness as ascetics; 2. ཁྱིམ་གནས गार्हस्थ्य those living as house-holders; 3. དཀའ་ཐུབ तपःस्थ those that acquire mystic powers (*Ya-sel. 55*).

བྲོ *bra-wo* फाफर buck-wheat.

བྲལ *bral*, v. འབྲལ་བ *h̲bral-wa*.

བྲི *bri*, v. འབྲི་བ *h̲bri-wa*.

བྲིད་པ *briḏ-pa* v. འབྲིད་པ. བྲིད་མཁས་ *briḏ-ṃkhaṣ* or སྣང་བ་བྲིད་མཁས *ṣnañ-wa brid-ṃkaṣ* skilful in imposing upon (*Khriḏ. 113*).

བྲིན་པོ *brin-po*=རྒྱུག་པོ *ṟgyug-po* or བསྒྲིམ་པོ *ḇṣgrim-po* seems to signify: a rush or run upon anything, a demand; also adj. brisk. བྲིན་པོ་བྱུང་ *brin-po-byuñ* there being a full market for articles of sale, when they are sold well, it is said *brin-po byuñ*; སུ་ལའང་མ་བྲིན་ང་མགོ་ཡོད whomsoever else may not be wanted, (still) there is need of me (*A. 142*).

བྲིམ *brim* or བྲིམས *brimṣ*, v. འབྲིམ་པ *ẖbrim-pa*.

བྲིས *briṣ*, v. འབྲི་བ *ẖbri-wa*.

བྲིས་རྙིང་ *briṣ-ṟñiñ*=ཡིག་རྙིང་ *yig-ṟñiñ* old writings, records, old manuscripts: བྲིས་རྙིང་ཕལ་ཆེར་ལ་ཡང་དེ་ག་ཡོང་གི་འདུག such things occur even in the older writings (*Ya-sel. 38*). བྲིས་འབུར *briṣ-ẖbur* the art of painting and carving images. བྲིས་མ *briṣ-ma* a written book, a manuscript book.

བྲུ *bru* one of the six earliest tribes of Tibet (*J. Zañ.*).

བྲུ་བ *bru-wa*, v. འཀྲེ་བ *ẖkre-wa*.

བྲུ་བ་ཚ *bru-wa-tsha*=བཀྲེས *ḇkres* क्षुधा तृष्णा hunger and thirst.

བྲུ་ཚ *Bru-tsha* also བྲུ་ཤ *Bru-sha* n. of a country N.W. of Tibet; also that of a tribe in Tibet (*Loñ.* ཀ, *5*). We have in the Kah-gyur encyclopœdia certain treatises in incomprehensible syllables asserted to be in the *Bru-tsha* language. གྲི་གུམ་བཙན་དུས་ཞང་ཞུང་དང་བྲུ་ཤའི་དུར་བོན་དང་ཞིང་མཚོན་ཁྲབ་དར་རོ། during the time of king Digum-tsan the sect called Dur Bon of the Bon religion of Shañ-shañ and Bru-sha greatly spread (over Tibet) when the use of weapons and shields was also introduced (*J. Zañ.*).

བྲུག་པ *brug-pa* to flow, to stream out, to gush forth; as sbst. current, flow, flux (*Jä.*).

བྲུག་གཡོས *brug-gyoṣ* a number (*Ya-sel. 57*).

བྲུད་ཀྱི་མཁར་གདོང་ *Bruḏ-kyi ṃkhar-gdoñ* one of the thirty-seven holy places of the Bon in Tibet (*G. Bon. 38*).

བྲུན *brun*=སྐྱག་པ dirt, dung, excrement.

བྲུབ་པ *brub-pa* or བྲུབས་པ *brubṣ-pa*=བཙུག་པ; but is pf. of འབྲུབ་པ to put in; དོང་བྲུབས=དོང་ལ་བཙུག་པ to put in a hole (*Ñag. 49*). ཡིད་བྲུབས་ལ་ཡང་ (*So-rig. 2*).

བྲུལ *brul* small chips, bits, crumbs: བག་བྲུལ *bag-brul* crumbs of bread; ཤིང་གི་བུ་མོའི་ལག་པ་ནས་བཟུང་ སྐྱེ་དངས་པ་ལས་ཐེ་ཙོམ་ཞིག་ནས་ཤིང་བྲུལ་གྱི་ཕུང་པོར་གྱུར་ཏོ being pulled by the hand, after a while the wooden girl turned into a heap of wooden chips (*K. du.* ཁ, *508*).

བྲུལ་བ *brul-wa* vb. to be scattered, crumble, fall to pieces, to be shed.

བྲུས *bruṣ*, v. འབྲུ་བ *ẖbru-wa*.

བྷྲཱུཾ་ཧྲཱི *bhruṁ-hri* a charm of great efficacy: བྷྲཱུཾ་ཧྲཱི་ཡག་ཤ་ཞེས་པ་ཐོས། དེ་ནས་རླུང་དམར་ཐམས་ཅད་ཞི the Yaksha having heard this charm "*bhrum hri*," thereupon all the red mystic wind (within him) was soothed (*A. 18*).

བྲེ *bre* or བྲེ་བོ *bre-wo* द्रोण, गोष्पद, मान a measure for dry things as well as fluids, about two pints, originally a measure of as much as may be contained in a cow's foot-hole. གསེར་ཕྱེ་བྲེ་གང་ *gser-phye bre-gañ* one བྲེ *bre* measure of gold-dust; བྲེ་དོ *bre-do* two བྲེ *bre*; སྨན་དངས་ནས་ལྷ་ཁང་བྲེ་ཙམ་ཞིག་ལ་རབ་

གནས་མཛད་ having invited him he consecrated a miniature chapel the size of a bre measure (*A. 90*). བྲེ་བ *bre-wa* a grain measurer, one who measures with the བྲེ *bre*.

བྲེ་ཀོ *bre-ko* basin for washing *C.* (*Jä.*).

བྲེ་ཁའི་མིག་ཅན *bre-khaẖi mig-can* as met. a mouse (*Yig. k.*).

བྲེ་ག *bre-ga* or བྲེ་གུ *bre-gu* a plant producing small hairy berries which are used for medicinal purposes: བྲེ་གས་གློ་དང་མཁལ་མའི་ཚ་བ་སེལ *brega* cures ailments of the lungs and heat in the kidneys.

བྲེ་ཕུལ་ *bre-phul* शीर्षक [head, helmet.]*S.*

བྲེ་བོ *bre-wo* प्रथ [expanse, breadth]*S.*

བྲེ་མོ *bre-mo*=འཆལ་གཏམ foolish talk, talking nonsense or jokingly.

བྲེགས་པ *breg̱s-pa*=བཅད་པ मुण्डित, shaved clean; cut, sheared. v. འབྲེག་པ *ẖbreg-pa*.

བྲེང་བ *breń-wa* 1.=ཅུང་ཟད *cuń-zaḏ* a little. 2. v. འབྲེང་བ *ẖbreń-wa*.

བྲེད་པ *breḏ-pa*=སེམས་སྲུན་པ to be alarmed, depressed at heart, to be dejected; also=ངོ་ཚ་བ to be ashamed; བྲེད་པ་ལྟར་བྱས acted as one who has become alarmed (*A. 134*); ན་ལེན་དྲ་ཡི་རྒྱལ་པོ་བྲེད་སྐྱུར་ནས the king of Nalendra having become alarmed (*A. 8*).

བྲེལ་བ *brel-wa* vb. (as *Jä.* points out, not the same as འབྲེལ་བ *ẖbrel-wa*) 1. to be employed, busy, engaged, to have business or work in hand: ངེད་མཁར་ལས་ཀྱིས་བྲེལ་ནས་ལོང་མི་འདུག being engaged in building, we have no time to spare; འདོད་ཁོ་ནས་བྲེལ་ན *ẖdoḏ kho-nas̱ brel-na* if one is entirely taken up with lust or pleasure; བྲེལ་བས on account of much business. 2. akin to འབྲལ་བ to be deprived of; and hence=to become poor, to be without, to be in want, destitute of, c. inst. case: ལོངས་སྤྱོད་ཀྱིས་བྲེལ་བ *lońs̱-s̱pyoḏ-kyis̱ brel-wa* being devoid of wealth, (means); ཅིས་ཀྱང་མི་བྲེལ་བར་ བྱས་སོ they did not let him want anything. Other forms: ཕོངས་བྲེལ་ཏེ; བྲེལ་ཕོང་མེད་ཅིང་; མི་བྲེལ་བར not sparingly, scantily, niggardly (*Jä.*). 3. sbst. business, affair, concern: དེའི་ཉིན་པར་བྲེལ་ཅ་ཞིག་ཡོད་ཟེར་ནས saying that he had a certain business that day (*A. 95*); བྲེལ་དབང་ *brel-ḏwań* pressure of work, business: བྲེལ་དབང་གི་ལུས་བཞིན་འདུག་ན if it was left on account of pressure of business (*Ṟtsii.*).

བྲེས *bres̱* 1. or བྲེས་ཀྱུ *bres̱-kyu* a manger; རྟ་བྲེས *ṟta-bres̱* manger for horses. 2. vb. pf. of འབྲེ་བ *ẖbre-wa* to spread out; བྲེས་སུ་བཅུག་པ *bres-su ḇcug-pa*=བཀྲམ་པ to spread. གདུགས་དང་དར་གྱི་ཡོལ་བ་བྲེས་སུ་བཅུག་སྟེ having spread out an umbrella and a silk curtain (*A. 150*), བླ་རི་བྲེས་པ་དེར *ḇla-ri bres̱-pa der* there where the upper hills are stretched out (*S̱man-ḇla, 6*).

བྲོ *bro* 1. लास्य, नाट dance; entertainment, amusement. བྲོ་མཁན *bro-m̱khan* नर्त्तक a dancer; ཞབས་བྲོ་མཛད་པ *shabs̱-bro m̱dsaḏ-pa* to dance as a manifestation of gladness and mirth; བྲོ་གར *bro-gar* नाटक dramatic performance, drama, play. 2. an oath.

བྲོ་བརྡུང་དགོན་པ *bro-ḇṟduń ḏgon-pa* n. of a monastery in Kham (*S. Kar*).

+ **བྲོ་བ** I: *bro-wa* or བྲོ་བ་འབོར་བ=མནའ་སྐྱེལ་བ *m̱naẖ-s̱kyel-wa* to swear, to take an oath: དབུ་བསྙུང་དང་བྲོ་བོར་རོ *ḏbu-ḇs̱ñuń-dań bro-bor-ro* they swore by their head.

+ བྲོ་འཚལ་བ *bro-ẖtshal-wa*=ནད་ཀྱིས་ཐེབས་པ a sick man, one laid up with illness. བྲོ་མི་འཚལ་བ *bro-mi-ẖtshal-wa*=ནད་མེད་པ *naḏ-meḏ-pa* a healthy person.

Syn. ནད་པ nad̲-pa; ནད་ཕོག་པ nad̲-phog-pa (M̲ñon.).

བྲོ་བ II: 1. to taste, to get enjoyment of; གཉིད་ཀྱང་མི་བྲོ་བས not even tasting of sleep; ཁ་རོ་སྐ་བ་བྲོ one has an astringent taste in the the mouth. 2. in *C.* to desire, to wish, = འདོད་པ. སློ་བྲོ་བ id. 3. sbst. taste, savour, flavour: ལན་ཚྭ་ཁ་ཟས་ཀུན་གྱི་བྲོ་བསྐྱེད salt imparts flavour (or taste) to every kind of food; བྲོ་ལྟ་བ *bro ḻta-wa* to try the taste of; བྲོ་བ་མེད *bro-wa-med̲* tasteless, insipid (*Cs.*).

བྲོ་མ *bro-ma*, v. གྲོ་མ *gro-ma*.

བྲོག་ཤུ *brog-shu* wrongly written for སྤྲོག་ཤུ *prog-shu*.

བྲོག་ལྦུར *brog-ḻbur* पिपीलक, वल्मीक ant-hill.

བྲོང་ *broń* = བརྫོད लोभयत् [enticing]*S.*

བྲོད *brod̲* = བྲོ་བ *bro-wa* taste.

བྲོད་པ *brod̲-pa* joy, eagerness. དགའ་བྲོད cheerfulness *C.*; འཆི་བྲོད readiness to die (*Jä.*).

བྲོབ *brob*, v. འབྲབ་པ *ẖbrab-pa*.

བྲོས *bros̱*, v. འབྲོས་པ.

བླ *ḇla* that condition which is above or higher than something else or than things in general. Is used with reference to the actual local position of an article, *e.g.*, བླ་གོས *ḇla-gos̱* upper garment; བླ་གཡུ *ḇla-gyu* a turquoise worn on the forehead; but is chiefly employed in the moral or metaphysical sense, *e.g.* བླ་སྲོག *ḇla-s̱rog* the higher life or life in bliss, བླ་ཐབས *ḇla-thabs* supernal methods, lofty or excellent means, བླ་ཁྱིམ *ḇla-khyim* "the house above," the abode where the souls of men rest or dwell after death (*Jig. 26*). Hence may = as sbst. anything blessed or supernal such as a superhuman gift and power. So Schmidt renders བླ *ḇla* as "life," "soul," and Jäschke has "blessing." As an adv. occurs as བླ་ན above, high up. 2. also takes a verbal form, somewhat curiously, by annexing རོ, when it signifies: is above, is better, is superior; in such cases invariably preceded by ཡང་ or ཀྱང་ meaning "even" or "indeed": ངས་ཚེ་འཕོས་ཀྱང་བླའོ it is better that I should have even passed from life; དེའི་མགུལ་ལ་རྡོ་ཆེན་པོ་ཞིག་བཅིངས་ནས་རྒྱ་མཚོ་ན་བསྐྱུར་བ་ཡང་བླའོ it were preferable that a large stone had been bound on his neck and he were cast into the sea. Moreover, བླ appears occasionally to assume the gerundial form: དགེ་སློང་མཁས་པ་ཞིག་ཡང་བླའི། སྐྱེ་བོ་དགེ་བ་ཡང་ལེགས་སོ though indeed a learned monk is to be preferred, a virtuous person is also good.

བླ་སྐྱལ *ḇla-s̱kyal* (མི་ཟད་པ) अन्वय [succession]*S.*

བླ་མཁྱེན་ཕེའུ *ḇla-m̲kyhen pheẖu* (མ་བདག་གི་བླ་མ་གཅིག) n. of a demon, exorcist.

བླ་གབ *ḇla-gab* = སྟེང་གཡོགས 1. upper cover of a thing; also raiment covering the body as a shawl; གཟན་གོས upper garment as the shawl or wrapper used by Indians and also by Tibetans to wrap round their body. བླ་གབ་ཕྲག་པ་གཅིག་ཏུ་གཟར་བ एकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा to throw the shawl over one shoulder; བླ་གབ་མེད་པ अभ्यवकाशिक without any upper garment [one who remains in an open space for practising religious austerity]*S.* 2. roof of a building; also = ཐོག་ཁ *thog-kha* upper floor of a house. བླ་གབ་མེད་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་ कुक्कुटाराम a temple without roof; བླ་གབ་ཅན sbst. a residence, a roofed dwelling.

བླ་གོས *ḇla-gos̱* उत्तरासङ्ग upper garment which is of two forms: རབ་བྱུང་གི་བླ་གོས that worn by a Buddhist monk, and the other

ཁྱིམ་པའི་བླ་གོས the upper covering of the body used by lay folk.

བླ་ཅོལ ḇla-col प्रलाप [frivolous talk]*S.*

བླ་ཐང་ ḇla-thañ = སྟོད་སྨད་ अधऊर्ध्वः upper and lower; also = ཕྱི་ནང་ within and without.

བླ་རྡོལ ḇla-ṟdol = རྫུན་པ ṟdsun-pa a false speech, inconsiderate talking (*Situ. 24*). བླ་རྡོལ་དུ་སྨྲ་བ ḇla-ṟdol-du s̱mra-wa = རྫུན་སྨྲ་བ ṟdsun-s̱mra-wa to utter an untruth, to lie.

བླ་དར ḇla-dar a little flag on the house-top on which benedictions are inscribed.

བླ་དབགས ḇla-dḇags̱ 1. अधिवचन (རྣམ་གྲངས) [denomination]*S.* 2. in *Gram.* 'a primitive word, an abstract noun' (*Sch.*).

བླ་ན ḇla-na above, over, on the top. བླ་ན་མེད་པ ḇla-na meḏ-pa अनुत्तर having nothing higher over it, the uppermost, the very highest, *e.g.*, བྱང་ཆུབ *byañ-chub*, ཤེས་རབ *çes̱-rab* and the like, frq. བླ་ན་མེད་པའི་ལམ *ḇla-na me-paḥi lam* अनुत्तरमार्ग the highest path or supreme way to salvation.

བླ་བྲང་ ḇla-brañ formerly a lama's residence, but now in Tibet, especially in Tsang, = Grand Lama's residence and place of business called Labrang Gyal tshan thon-po.

བླ་བྲེས ḇla-bres̱, v. བླ་རེ ḇla-re.

བླ་མ ḇla-ma नियामक, गुरु the upper one, the higher one; and hence, an upper monk or lama—a term sometimes loosely applied to all fully-qualified inmates of a monastery, but is more correctly the designation of the head ge-long only or, in large monasteries, of the chief teachers and more learned monks. Some have seen a close connection between the word *ḇla-ma* and the Hindu terms Brahman (one who possesses divine knowledge) and Brah-ma (the highest deity of the Hindus); believing the Tibetan appellation to owe its origin to one of those Hindu terms. To show the importance of the lama a well-read Buddhist once remarked: བླ་མ་མེད་པའི་གོང་རོལ་ན་སངས་རྒྱས་བྱ་བའི་མིང་ཡང་མེད previous to the lama even the name of Buddha did not exist; and སྐལ་པ་སྟོང་གི་སངས་རྒྱས་ཀྱང་བླ་མ་དག་ལ་རྟེན་ནས་འདུག also the 1000 Buddhas of 1000 ages depend on the lamas. Another made the བླ་མ greater by explaining that བླ meant soul or life and མ mother, hence = life-mother, the all sustaining mother of the universe! Again རྒྱལ་བ་ཐམས་ཅད་ཡེ་ཤེས་ཀློང་དུ་གཅིག་པ "in the ocean of wisdom all the Buddhas are one," was said when one man tried to explain what Buddhism was. In its more general sense the term བླ་མ is defined as: he who presides over a large number of pupils and who has got past sins and defilements (*Loñ.* བ, *8*). བླ་མ་གང་ནི་ཡི་གེ་གཅིག། སྟེར་བ་ཕྱག་ནི་མ་བྱས་པ། ཁྱི་ཡི་སྐྱེ་གནས་བརྒྱ་བབ་ནས (*Cāṇ.*)། he that has not saluted his lama who has taught him even one letter will after undergoing a hundred births as a dog, etc. བླ་མ་དངོས गुरुत्व, position of spiritual chief, also the lama personally. བླ་མ་མཆོག *ḇla-ma-m̱chog*, also བླ་ཆེན, the chief lama, supreme lama. བླ་སྨན་པ *ḇla-s̱man-pa* physician lama: བླ་སྨན་པར་བསྐུར *ḇla-s̱man-par ḇs̱kur* (*So-rig 134*). བླ་ཆེན་མཁན་རྒྱུད *ḇla-chen m̱khan-ṟgyuḏ* the line of lamas and *m̱khan-po* learned professors (*Jig. 36*), also the initiation or vow introduced by Lachen from Amdo shortly after the revival of Buddhism after the persecution by king Lañdarma. བླ་མཆོད *ḇla-m̱choḏ* or བླ་མ་མཆོད་པ *ḇla-ma m̱choḏ-pa* a yearly festival solely in honour of the lamas; བླ་མ་དང་མཆོད་གནས *ḇla-ma-dañ m̱choḏ-gnas̱* the entire body of the sainted lamas (Bodhisattva), &c., who are most worshipful. བླ་གཉན *ḇla-gñan* (1) = ཉེར་འཚེ उपद्रव

danger; (2)=བླ་མ་བཀའ་གཉན་པོ *ḇla-ma ḇkaẖ-gñan-po* a lama whose commands are very strict and severe.

བླ་མའི་ལྟ་ལྡན་མ *ḇla-maẖi ḻta-ḻdan-ma* पुष्यानक्षत्र; the lunar mansion called Puṣyā (*M̱ñon.*).

བླ་མེད *ḇla-meḏ*=བླ་ན་མེད अनुत्तर supreme: བླ་མེད་རྣམས་ལ अनुत्तरेभ्यः to those who are supreme; also: to the followers of the *Anuttara* school of Buddhism.

བླ་མཚོ *ḇla-m̱tsho* a lake which is the abode of gods and nāgas, like the lake of Muleding in the province of *Choṣ-khor-ṟgyal.* ཆ་གཅིག་རྒྱལ་པོ་ལ་གཏད་ནས་བླ་མཚོར་བསྐོར (*A. 72*).

བླ་ཧུར *ḇla-ẖur*=གློ་བུར *glo-bur* immediately, of a sudden: བླ་ཧུར་ཞལ་ཟས་གསོལ་ཏེ immediately taking his food (*Surañ. 4*).

བླ་འོག *ḇla-ẖog* 1.=སྟེང་འོག above and below, inferior and subordinate. 2. abbr. of བླ་མའི་འོག or བླ་བྲང་གི་འོག under the lama or the Labrang.

བླ་རབས *ḇla-raḇṣ* hierarchy, hierarchical succession: རབ་ལ་ཕག་མོ་གྲུ་བའི་བླ་རབས the succession of the Phagmodu Lamas was the chief (*Yig. 3*).

བླ་རི *ḇla-ri*=བླ་སྲོག་གནས་སའི་རི *ḇla-sṟog-gnaṣ saẖi-ri* the hill on which one's soul rests after death or in its passage to the *Bardo.*

བླ་རེ *ḇla-re* वितान canopy.

Syn. གནམ་རྒྱན *gnam-ṟgyan*; བླ་བྲེས *ḇla-breṣ* (*M̱ñon.*).

བླ་ཤིང *ḇla-çiñ*, explained thus: མིའི་བླ་སྲོག་གནས་སའི་ཤིང་ལྗོང་རྒྱལ་པོའི་བླ་རི་བླ་ལ་སོགས་པ (*H̱brom. 106*) the tree of life, *i.e.*, that on the existence of which depends the vitality of a person. Thus, the *Bodhi* tree at Buddha Gayā was the བླ་ཤིང *ḇla-çiñ* of king As'oka; and when by the foul incantations of a Chaṇḍālinī that tree began to wither the emperor is said to have begun losing his vitality.

བླག *ḇlag* occurs in the compounds: བད་བླག *baḏ-ḇlag*, བཙོ་བླག *ḇtso-ḇlag*, etc., v. བླག་པ *ḇlag-pa*.

བླག་པ *ḇlag-pa* pf. བླགས अवहित (S. Lex.). 1.=ཉན་པ to attend to, to hearken to; to lean towards, to permit: ན་བ་བླག་པ=ན་བ་གཏད་པ to incline one's ear to, to listen to. 2. མཆི་མ་བླག་པ to shed tears (*Jä.*). བླག་པ་མེད་པ [अभ्यवकाशिक one who remains in open space to practise religious austerity]*S.*

བླག་ཤ *ḇlag-ça* n. of a tree (*K. ko.* ཀ, *3*).

བླང་བ *ḇlañ-wa*, v. ལེན་པ *len-pa*. བླངས་པ *ḇlañṣ-pa* आदान, गृहीत 1. received, took, accepted (*A. K.*) 2. उद्धृत, quoted, taken from a book, etc.

བླད་པ *ḇlaḏ-pa* 1.=རིག་པ་མི་གསལ་བ thick-headed, dull, stupid. 2. or སོས་བླད་པ *soṣ-ḇlaḏ-pa* to chew, a secondary form to ལྡད་པ *ḻdaḏ-pa*.

བླན་པ *ḇlan-pa*=ལན་བླན་པ to give a reply; བླན་གཏབ་པ to retort, to answer.

བླར *ḇlar* 1. abbr. of བླ་མར. 2. used incorrectly for སླར *ṣlar*.

བླུ་བ *ḇlu-wa* pf. བླུས *ḇluṣ* to ransom, to redeem, a pawn, pledge, or security; also in mystical ceremonial; ཆོས་དང་སྐུ་འདྲ་བླུ་བ *choṣ-dañ ṣku-ẖdṟa ḇlu-wa* to buy back an image or a book.

བླུ་རིན *ḇlu-rin* price paid for the redeeming of persons or animals; ransom. As a means of gaining moral merit or of obtaining relief in sickness, a price is given by wealthy persons to butchers or fishermen to rescue from death animals or fish about to be slain or caught. This

བླུ་རིན is also termed སློག་བླུ. བླུ་རིན་ལ་བཏང *b̲lu-rin-la b̲tań* polite expression used to indicate selling an image or any property belonging to a lama or great personage or anything of a sacred nature.

བླུག་ཀོང་ *b̲lug-koń*=འདོད་ལྡན *h̲dod̲-l̲dan* (*M̲ńon.*).

བླུག་པ *b̲lug-pa* (pf. བླུགས *b̲lugs̲*, fut. བླུག *b̲lug*, imp. བླུག *b̲lug* or བླུགས *b̲lugs̲*) 1. to pour into a pot, to fill. 2. v. ལྡུད་པ *l̲dud̲-pa*. བླུགས་སྐུ *b̲lugs̲-s̲ku* molten image; བླུགས་པར *b̲lugs̲-par* casting mould; བླུགས་མ *b̲lugs̲-ma* cast metal, statues, relievo (cf. འབུར་བ); དགང་བླུགས *d̲gań-b̲lugs̲*, a large spoon to fill with, ཇ་བླུགས *ja-b̲lugs̲* urn-shaped teapot; སྤྱི་བླུགས *s̲pyi-b̲lugs̲* v. སྤྱི་བོ *s̲pyi-b̲o*; མར་བླུགས *mar-b̲lugs̲* oil-pitcher; བླུགས་གཟར *b̲lugs̲-g̲zar* ladle with a long handle to pour clarified butter in the sacrificial fire.

བླུད་པ *b̲lud̲-pa* 1.=ལྡུད་པ *l̲dud̲-pa* to pour out: མི་ལ་ཇ་བླུད་པ *mi-la ja-b̲lud̲-pa* to pour out tea to a man; རྟ་ལ་ཆུ་བླུད *r̲ta-la chu-b̲lud̲* to pour out water into a pail or bucket for a horse. 2. to offer: བཙུན་མོ་ལ་སྨྱོས་པའི་ཆུ་བླུད offered intoxicating drink to the lady or queen (*H̲brom. 52*). 3. sbst. release, ransom, esp. in religious ceremonies where effigy of a sickman is offered to demons to effect a cure, *i.e.*, the effigy is the substitute or ransom for the man; also in other rites, etc.: འཆི་བདག་གཤིན་རྗེ་རྒྱལ་པོ་ལ་བླུད་དང་གཏོར་མ་འདི་འབུལ་གྱིས let this ransom and torma be offered to king Shinje the lord of death! 4. परिशिष्ट; remainder, anything left. བླུད་བྱིན *b̲lud̲-byin* =རིན་བྱིན *rin-byin* giving the price of, the worth: རབ་འབྲིང་དགུའི་ཡང་རབ་བདུན་རྙེད་ནས་དེ་རྣམས་ཀྱི་ཕ་མ་ལ་བླུད་བྱིན་ཏེ having obtained the best seven out of the many good and tolerable things he presented them to his parents (*A. 67*).

བླུན་པ *b̲lun-pa* or བླུན་པོ *b̲lun-po* जड़ adj. dull, foolish, stupid; sbst. fool, zany. བླུན་པོའི་ལུགས foolery, fool's opinion, expressions frq. used in scientific works to define antagonistic views (*Jä.*); དགེ་བ་མི་བྱེད་པའི་མི་ནི་བླུན་པོ་ཡིན the man who does not do works of virtue is a fool; བླུན་པོ་ཆོས་ལ་མི་དགའ་ཞིང་ *b̲lun-po chos̲-la mi-d̲gah̲-shiń* fools do not take delight in religion (*K. d.* ཤ, *351*). བླུན་གཏམ *b̲lun-g̲tam*=ལྐུགས་གཏམ foolish talk (*M̲ńon.*); བླུན་པོ་གླིང་ *b̲lun-po-g̲liń* the fool's park, n. of a grove near Lhasa (*R̲tsii,*). བླུན་པོ་ཉིད जडता stupidity, foolishness; བླུན་ཚིག *b̲lun-ts̲hig*=བླུན་གཏམ *b̲lun-g̲tam*.

བླུས *b̲lus̲*, v. བླུ་བ *b̲lu-wa*.

བླུས་མ *b̲lus̲-ma* anything ransomed.

བློ *b̲lo* प्रज्ञा, बुद्धि, मति, धी (*A. K. 1-2*), the mind, the heart, together with the primary mental operations; is the general word, though the terms སེམས or ཡིད are alleged as more correctly=mind, རིག་པ intellect, ཤེས་པ consciousness, but all are put as synonymous to བློ *b̲lo*. Acc. to *M̲ńon.* *b̲lo* signifies a broad heart (སེམས་ཡངས་པ) also བདག་ཉིད་ཆེ a generous self or soul, magnanimity. It should be particularly noted that བློ is placed, often pleonastically, before a large number of verbs denoting mental operations of all kinds. This will be illustrated in subsequent articles subsidiary to the present article, *e.g.*, *b̲lo g̲tod-pa* to rely upon. We merely append བསམ་པ་ཡངས་པ་བློའི་འགྱུར་བ་སྣ་ཚོགས་སོ་སོའི་མིང་ or the enumeration of the terms which express the different states and functions of the mind, which will illustrate the comprehensive application of the term བློ *b̲lo*:—བློ་འབྲིད་གཏམ་འགལ, ཡིད་བརྟན་མེད, བག་མེད, ཤེས་བཞིན་མེད, དགོངས་པ,

འདུན་པ, བསམ་པ, བརྐྱལ་བ, དྲན་པ་ཉམས, སྙིང་སྟོབས, བརྟུལ་ཕོད, གཡུལ་ངོར་བརྟན, བར་དུ་སོང་, བརྗེད་པ, བསྐྱེད་པ, མི་བརྗེད, འཛིན་ནུས, དྲན་པ་བཟང་, ཉམ་པར་མི་དཔྱོད, བབ་ཅོལ, གཉིག་བརྟག་པ, ཉམ་པ་དཔྱོད, ངེས་པར་རྟོག, ངེས་པར་སེམས, བརྟག་དཔྱད, ཉམ་དཔྱད, ཉམ་པར་ཕྱེ, སྐྱོན་འཛིན, སྐྱོན་ལ་རྟོག་པ, ཡིད་ཀྱི་ཉམ་འགྱུར, སྐྱོང་བ, ཉམས་སྐྱོང་, ཚོར་བ, བརྟག་པ, གོ་བ, རྟོགས་པ, ཁོང་དུ་ཆུད་པ, རིག་པ, ཤེས་པ, ཀུན་ཚུབ་པོ, དགོངས་ཅན, དོན་གཞན་ཡེན, འགྱོད་པ, རྗེས་སུ་གདུང་, རྗེས་སུ་གཅགས, ཕྱི་ནས་གདུང་, རང་སྐྱོན་འགེབས, འཆབ་པར་གྲུགས (*M̱ñon.*).

The rendering of བློ in the foregoing paragraph may be considered adequate in that it is a definition which is intended to embrace the mind and all its direct operations. We shall, however, for greater perspicuity, proceed to embody in the present paragraph the differentiation of meanings which Jäschke has attached to the word. He distinguishes: (1) the intellectual power in man, understanding: *ḇlo-ṟno-wa* talented, gifted; བློ་ཆེན་པོ *ḇlo-chen-po* of great mental abilities *C.*; བློ་གསལ་ཏེ *ḇlo-gsal-te* of a clear understanding; ཤེས་པའི་བློ *çes̱-paẖi-ḇlo* sagacity, intelligence, judgment; བློ་རྒྱ *blo-rgya* comprehensive intellectual power; བློ་མྱུར་ཞིང་ *ḇlo-myur-shiñ* being of quick comprehension, sharp; བློ་རབ *ḇlo-rab*—འབྲིང་ *ẖbriñ*—དམན་པ *ḏman-pa* of sound, moderate, weak intellect or mental faculty *Mñg.* (the last expression is frq. used in modestly speaking of one's self); བློ་བག *ḇlo-bag* narrow-minded, weak in intellect; ཁྱོད་ནི་བློ་ནོར་རོ *khyoḏ-ni ḇlo-nor-ro* you are mistaken; *ḇlo-na ẖbab* 'I understand' (*Sch.*). (2) thought, memory: བློ་ཤེད *ḇlo-çeḏ* memory; ཆོས་དང་ཡི་གེ་ལ་བློ་འཇུག་པ to direct one's thoughts to religion and to learning; བློ་ལ་སྦྱོར་བ *ḇlo-la s̱byor-wa* to impress on the mind, inculcate; བློ་བཞུགས་པ *ḇlo-ḇshugs̱-pa* what is retained by, treasured up in, the memory; བློ་ལ་བཟུང་བ *ḇlo-la ḇzuñ-wa* to learn by heart (*Glr.*). (3) sentiment, disposition, desires: *ḇlo-ḏkar* sincere disposition; བློ་ལ་འདོད་པ *ḇlo-la ẖdoḏ-pa* to desire; བློ་འདུན་པ *ḇlo-ẖdun-pa* interest, concern, བློ་ཅན inclined to, བྱེད་པའི་བློ་ཅན་དེ he that has a mind, is disposed to sacrifice (*Dzl.*), རང་བདེ་བར་འདོད་པའི་བློ་མེད་པར without any regard to his own welfare (*Thgy.*); བློ་ཉེ་བ *ḇlo-ñe-wa* friendly, amiable; བློ་མང་ fanciful, fickle; བློ་མ་བསད་པ *ḇlo ma-ḇsaḏ-pa* or བློ་མ་རྫོགས་པ *ḇlo ma-ṟdsogs̱-pa* wishes unfulfilled; བློ་དམན *ḇlo-ḏman* mean-spirited, low-minded.

བློ་སྐྱེལ་བ *ḇlo-s̱kyel-wa* to depend upon, to rely on (*Jä.*).

བློ་ཁེལ་བ *ḇlo-khel-wa* worthy of confidence, trustworthy: བློ་ཁེལ་ཞིང་བསྒྱུར་གོང་ན་མེད being reliable, there was no changing of opinion (*Khrid. 188*).

Syn. ཡིད་ཆེས་པ *yiḏ-ches̱-pa*; བློ་གདུད་པ *ḇlo-gduḏ-pa* (*M̱ñon.*).

བློ་ཁོག་ཆེ *ḇlo-khog-che* = བློ་ཁོག་ཡངས *ḇlo-khogs̱-yañs̱* broad-hearted, generous; confident, intrepid, undaunted.

བློ་གེལ་བ *ḇlo-gel-wa* to hope (*Sch.*).

བློ་གྲོས *ḇlo-gros̱* = ཤེས་རབ *çes̱-rab* (*M̱ñon.*). **मेधा, बुद्धि, मति** wisdom; sense, understanding, intellect; བློ་གྲོས་ཀྱིས་ཤེས་བྱ *ḇlo-gros̱-kyis̱ çes̱-bya* what is to be discerned by the understanding; བློ་གྲོས་དང་ལྡན་པ *ḇlo-gros̱-dañ l̲dan-pa* or བློ་གྲོས་ཅན *ḇlo-gros̱-can* sensible, judicious; བློ་གྲོས་ལྡན་པ་ཚིག་གཅིག་གིས་ཚིག་བརྒྱ་དག་ནི་ཤེས་པར་འགྱུར to know one word full of wisdom is to know one hundred ordinary words (*K. d.* ལ, *1, 367*). བློ་གྲོས་ཀྱི་གཏེར *ḇlo-gros̱-kyi g̱ter* (*K. d.* ཁ, *325*), བློ་གྲོས་རྒྱ་མཚོས་ཞུས་པའི་མདོ *ḇlo-gros̱ ṟgya-m̱tshos̱ shus̱-paẖi m̱do* (*K. d.* ན) are sûtras. བློ་གྲོས་ངན་པ *ḇlo-gros̱-ñan-pa* one whose views have become perverted; བློ་གྲོས་ཆུང་ངུ *ḇlo-gros̱ chuñ-ñu* of little understanding; བློ་གྲོས་ཆེན་པོ *ḇlo-gros̱ chen-po* **महामति**; of much sense, of an excellent understanding;

བློ་གྲོས་བརྟན་པ *ḇlo-groṣ ḇṟtan-pa* of strong commonsense; བློ་གྲོས་ཟད་པ विमति understanding exhausted. བློ་གྲོས་མེད *ḇlo-groṣ-meḏ* unintelligent, injudicious; བློ་གྲོས་མི་ཟད་པས་བསྟན་པ་ཞེས་པའི་མདོ n. of a Sûtra (*K.d.* ཕ, *24*). བློ་གྲོས་མི་ཟད་པས་ཞུས་པའི་མདོ (*K. ko.* ཚ, *299*). བློ་གྲོས་མོངས་པ an obscured understanding; བློ་གྲོས་ཞན་པ *ḇlo-groṣ shan-pa* of inferior intellect. བློ་གྲོས་བཟང་པོ *ḇlo-groṣ ḇzań-po* सुमेधाः; n. of a fabulous mountain situated to the north of northern ocean (*K. d.* ར, *288*).

བློ་གླིང་ *ḇlo-gliń* = བློ་གསལ་གླིང་ *ḇlo-gsal-gliń* n. of a section of the Daipung monastery (*Ṟtsii. 7*).

བློ་དགོས་སེལ་ཁྱད *ḇlo-ḏgoṣ sel-ḳhyaḏ* the question of the fulfilment of one's plans or intentions (*Yig. k*).

བློ་རྒྱ་ཆུང་ *ḇlo-ṟgya-chuń* = བློས་མ་ལྕིབས་པ *ḇloṣ-ma-ḻcibṣ-pa* not magnanimous, of contracted views, illiberal. བློ་རྒྱས་པ = བློ་བརྟན་པ

བློ་ངན *ḇlo-ńan* = སེམས་ངན *ṣemṣ-ńan* bad hearted, evil minded (*Pag. 300*).

བློ་ཆུང་བ *ḇlo-chuń-wa* timid, vacillating, wavering, not of fixed purpose.

Syn. སྤོབས་པ་ཞན *ṣpobṣ-pa-shan*; ཞུམ་པ *shum-pa*; མི་བརྟན་པ *mi-ḇṟtan-pa*; སྲབ་པ *sṟab-pa*; བག་འཁུམས་པ *bag-ẖkhumṣ-pa* (*M̱ńon.*).

བློ་ཆུད་ཟོས *ḇlo-chuḏ-zoṣ* उन्मना: an absent-minded negligent person; lazy.

བློ་གཏོད་པ *ḇlo-gtoḏ-pa* to rely on, confide in: བློ་གཏོད་ཐུབ་པ་གྲོགས་ཀྱི་མཆོག (*A. 114*).

Syn. ཡིད་ཆེས་པ *yiḏ-cheṣ-pa*; བློ་ཁེལ་བ *ḇlo-khel-wa* (*M̱ńod.*).

བློ་སྟོབས *ḇlo-ṣtobṣ* 1. courage. 2. in *W.* generosity, magnanimity. 3. fortitude.

བློ་དོགས་སེལ་ཆེད *ḇlo-dogṣ sel-cheḏ* for the purpose of removing one's doubts or fears.

བློ་གདེང་ *ḇlo-gdeń* hope, confidence, assurance: བདག་གི་བློ་གདེང་སུ་ལ་འཆའ in whom am I to place my confidence. (*Jä.*).

བློ་འདས *ḇlo-ẖdaṣ* = སྟོང་ཉིད *ṣtoń-ñiḏ* S'unyatā (acc. to *Ṟñiń-ma* school).

བློ་རྡོར *ḇlo-ṟdor* according to the Chinese an ounce or སྲང་ *sṟań* weight of gold: སེ་བ་སུམ་ཅུ་དྲུག་ལ་བློ་རྡོར one *ḇlo-ṟdor* = 36 *se-wa* (*Ṟtsii.*).

བློ་ལྡན་ཙི་ནྟ *ḇlo-ḻdan ci-nta* the heart of a rabbit; cowardice, timidity (*S̱man.*).

བློ་ལྡན་མ *ḇlo-ḻdan-ma* a wise and virtuous woman (*M̱ńon.*).

བློ་སྣ་མང་བ *ḇlo-ṣna mań-wa Glr.* 1. having many various thoughts, being restless, flighty, giddy. 2. *W.* disposition, turn of mind.

བློ་ཕུགས *ḇlo-phugṣ* innermost heart; དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་བློ་ཕུགས་གཏོད (*H̱brom. 41*) to give the innermost heart to the Three Holies *i.e.* to have faith in them.

བློ་པ *ḇlo-pa* 1. vb to be able = ཕོད་པ: ཁྱོད་མ་བློ་ན *khyoḏ ma-ḇlo-na* if you cannot. 2. sbst. = བློ *ḇlo* frq. used by *Mil.* for the sake of the rhythm (*Jä.*).

བློ་བ *ḇlo-wa* प्रज्ञान wisdom (*S. Lex.*)

བློ་བུར *ḇlo-bur* = གློ་བུར *glo-bur* अकस्मात् sudden, suddenly: ཁྱེད་དེ་ལྟར་གྱི་དད་པ་བློ་བུར་ཡིན thy present faith is but just sprung up. བློ་བུར་དུ་འོངས आगन्तुक, आगमक comes all on a sudden; a guest.

བློ་འབྱོངས་པ *ḇlo-ẖbyońṣ-pa* in རྟོགས་པ་ལ་རྟོག་པ་བསྟན་ཏེ་མཉམ་པ་ཉིད་ལ་བློ་འབྱོངས་པ་བྱུང་ (*H̱brom.* ཕ, *32*).

བློ་མ बुध्न [1. the anus. 2. intelligence] *S.*

བློ་མང་བ *ḇlo-mań-wa*, v. བློ *ḇlo* (3), one who thinks many things at a time but does very little. The Tib. proverb says: བློ་མང་བའི་དོན་མི་འགྲུབ། བྱ་བ་མང་བའི་ལས་མི་འགྲུབ། one who wishes to do many things cannot fulfil any; the work of one who has many plans is not accomplished.

བློ་རྩ་གསར་རྙེད *blo-rtsa gsar-rñed* resuming a question after much deliberation (*Yig. k.*).

བློ་གཙང་ *blo-gtsañ*＝ཤེས་རབ་ཅན *çes-rab-can* a wise and learned person.

བློ་བཟང་ *Blo-bzañ* (noble-minded) is a very common personal name throughout Tibet and Mongolia, often sounded: *Lobsang*. Is a name which has been borne by several of the Dalai Lamas and is attached to the present ruler of Lhasa. བློ་བཟང་གྲགས་པ *blo-bzañ grags-pa* सुमतिकीर्त्ति the name of Tsongkhapa by which he is known all over Tibet. བློ་བཟང་པོ *blo-bzañ-po* a name of the son of Kāmadeva the god of love (*Mñon.*).

བློ་ཟློག་པ *blo-zlog-pa* to subtract, to draw off, divert, dissuade from (*Jä.*).

བློ་ཡི་གཏེར *blo-yi-gter*＝འཇམ་དབྱངས *Hjam-dbyañs* an epithet of Mañjus'rī, also of Sarasvatī (*Mñon.*).

བློ་ཡོ་བ *blo-yo-wa* prob. བློ་གཡོ་བ *blo-gyo-wa* a wavering weak mind: གང་གིས་རྟག་ཏུ་ཆང་བརྟེན་པ། དེ་ཡི་བློ་ནི་མ་བརྟན་ཞིང་། བློ་ཡོ་བ་ལ་ཆོས་མེད་དེ whosoever is continually addicted to beer, his mind becomes unsettled and his vacillating mind has no religion (*K. du.* ༣, *51*).

བློ་བརླུག *blo-brlug*＝གྲོགས་པོ་མི་བརྟན་པ *grogs-po mi-brtan-pa* a fickle-minded friend (*Ñag. 64*).

བློ་བཤས *blo-bças* occurs in སྨིན་བདག་དད་ཅན་བསྟན་དོན་ལར་རྒྱུ་ཅན་གྱི་རིགས་བློ་བཤའ་མི་ཡོང་བའི་ཚེད (*Yig. k.*).

བློ་ལྷགས *blo-lhags*＝སེམས་གང་ཤར *sems-gañ-çar* as it occurs to one's mind, according to one's own sweet will: བློ་ལྷགས་དོན་མེད་ཀྱི་དོན་དང work which is foolish and suggested according to one's wishes (*D. çel. 7*).

+ བློས་མ་ལྕིབས་པ *blos ma-lcibs-pa*＝བློ་རྒྱ་ཆུང་བ *blo-rgya chuñ-wa* extremely little-minded.

བློང་བ *bloñ-wa*＝ཡི་སྨུག or སེམས་རྨུགས *sems-rmugs* a dull person, thick-head, unintelligent.

+ བློན *blon Lex.*＝གྲོས advice, counsel: བློན་འདེབས་པ *blon-hdebs-pa* or འབེབས་པ *hbebs-pa*＝ཆོས་སྟོན་ནམ་གྲོས་འདེབས་པ to give advice, to counsel; to give religious instructions; acc. to *Cs.* to make arrangments.

བློན་པོ *blon-po* सचिव, अमात्य, परिणायक, मन्त्रिन् a state-officer, generally of high rank: གསལ་ཚིག་བློ་ནི་ཕུན་སུམ་ཚོགས། ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་དག་ལ་མཁས། ངག་འཇམ་སྤྱོད་པར་བྱེད་པ་སྟེ། རྒྱལ་པོའི་བློན་པོ་དེ་འདྲས་ཙ one of clear mode of expression and cultured mind, learned in works of ethics and political economy, of polite language and behaviour, should be the king's officer. The concerns of a *blonpo*-minister are four according to the code of political duties: སྐུ་ཡི་རིམ་གྲོ་ནང་གི་ཁ་གསོ་དང་། ཕྱི་ཡི་ཆབ་སྲིད་བསྐྱང་དང་འབངས་ཚོགས་ཆེ religious services of the sacred images, attending to the domestic affairs of the sovereign, state business, and the welfare of subjects (*D. çel. 14*). བཀའ་བློན *bkah-blon* अमात्य high officer of state, minister, particularly at the present day the four ministers (laymen) who with the Desi or Gyal-tshab form the privy-council of the Dalai Lama of Lhasa; ཁྲིམས་བློན *khrims-blon* minister of justice, officer of justice; ཆོས་བློན *chos-blon* (opp. to བདུད་བློན *bdud-blon*) an orthodox minister who observes the religion of Buddha; སྤྱི་བློན *spyi-blon* chief officer; ཕྱི་ནང་བར་གསུམ་གྱི་བློན་པོ high officials whose duty it is to look to political concerns, household affairs, and the welfare of the subject; དམག་བློན *dmag-blon* military officer, ཡུལ་བློན *yul-blon* civil officer.

Syn. བཀའ་དབང་ ḇkaẖ-ḏḇañ; གྲོས་ཀྱི་སྣོད gros̱-gyi-s̱noḏ; བློ་ལྡན ḇlo-ḻdan; ཁྲིམས་ཀྱི་ཁ་ལོ་པ khrims̱-kyi kha-lo-pa; མདུན་ན་འདུན m̱dun-na-ẖdun; སྣ་ཆེན་པོ s̱na-chen-po; གཞུང་ལུགས་འཛིན་པ gshuñ-lugs̱ ẖdsin-pa (M̱ñon.).

དབག་པ ḏbag-pa or དབག་ས ḏbags̱ v. དབོག་པ ḏbog-pa = གོས་པ gos̱-pa covered: སྐྱོན་གྱིས་དབགས s̱kyon-gyis̱-ḏbags̱ covered: with fault, guilty, implicated in crime (Ñag. 51).

དབའ ḏbaẖ 1. an expression of approval, well done! ཁྱོད་རང་དབའ་དྲག་བྱེད་པ་ཡིན you have done well! 2. a billow, wave. དབའ་ཀློང་ ḏbaẖ-ḵloñ or དབའ་རླབས ḏbaẖ-ṟlabs̱ waves, billows (M̱ñon.). དབའ་ཀློང་འཁྲུག (མཚོ) कुलंकष n. of a large lake. དབའ་རླབས་སྐྱེས ḏbaẖ-ṟlabs̱-s̱kyes̱ = ཆུའི་ཟེགས་མ chuẖi-zegs̱-ma sea-foam, scum on water (M̱ñon.). དབའ་རླབས་ཅན་མ ḏbaẖ-ṟlabs̱ can-ma = འབབ་ཆུ ẖbab-chu a hill-torrent, a rapid mountian stream (M̱ñon.).

Syn. རྦ་ཀློང་ ṟba-ḵloñ; ཆུའི་རྦ་རླབས chuẖi-ṟba-ṟlabs̱; དབའ་སྐྱ ḏbaẖ-s̱kya whitish waves; དབའ་ཚུབ ḏbaẖ-tshub (M̱ñon.).

དབའ་ཁྲི་གཟིགས Ḏbaẖ-khri-gzigs̱ the first Tibetan who entered monastic life by renouncing the world when the order of Bhikshu was introduced into Tibet under king ཁྲི་སྲོང་ལྡེའུ་བཙན Khri-sroñ ḻdeẖu-ḇtsan (So-rig. 117).

དབང་ ḏwañ, occasionally དབང་བ dwañ-wa, वश, शाक 1. power, ability, capability; position of power: དབང་དགེ་འདུན་ལ་གནང he granted great powers to the priest-hood; བསྡད་དབང་མེད ḇs̱daḏ-ḏwañ-meḏ it is not in my power to stay; སྡོད་དབང་མེད་པར not being able to wait; རང་དབང་མེད་དུ or རང་དབང་མེད་པར involuntarily; དབང་མེད་དུ་མཆི་མ་འཆོར་དུ་འཇུག་པ to cause one involuntarily to weep; དབང་མེད་དུ་འཆོལ་བ ḏwañ-meḏ-du ẖchol-wa to make a person powerless, དབང་དུ་འགྱུར་བ to get into another's power, to be overpowered; དབང་དུ་གྱུར་པ became subjected; དབང་དུ་སྡུད་པ to bring under one's power. Ten mystic powers of Bodhisattwas: ཚེ་ལ་དབང་བ आयुर्वशिता power over the length of one's own life; སེམས་ལ་དབང་བ चित्तवशिता power at one's own pleasure to enter into any meditation; ཡོ་བྱད་ལ परिकर वशिता to shower down provisions for the support of creatures; ལས་ལ་དབང་ कर्मवशिता to mitigate their punishments for sins; མོས་པ་ལ་དབང་བ अधिमुक्तिवशिता to change one object into another according to pleasure; སྐྱེ་བ་ལ s̱kye-wa-la उपपत्ति वशिता to effect one's own rebirth into the external world, without danger of being infected by its sin; སྨོན་ལམ་ལ་དབང་བ s̱mon-lam-la ḏwan-wa प्रणिधान वशिता to see every prayer for the welfare of others fulfilled; རྫུ་འཕྲུལ་ལ་དབང་བ ṟdsu-ẖphrul-la ऋद्धिवशिता to exhibit wonderful feats for bringing about the conversion of others (into Buddhism); ཡེ་ཤེས་ལ་དབང་བ ज्ञानवशिता to understand all writings, on religion; ཆོས་ལ धर्मवशिता to convey the publication of religion to all creatures at the same time and in every language (K. d. ཟ, 170) and (K. d. ཛ, 51). ཕྱི་ནང་གསང་བའི་དབང་བསྐུར་བ to convey to one the power of སྣང་བ་མཐའ་ཡས or Amitābha, namely, consecration; which is of four kinds:—(1) བུམ་པའི་དབང་ consecration by the religious of the pot of life; (2) གསང་བའི་དབང་ mystical consecration; (3) ཤེས་རབ་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་དབང་ consecration by divine knowledge; (4) ཚིག་གི་དབང་ consecration by holy words or expressions.

དབང་བསྐུར་བ ḏwañ-ḇs̱kur-wa, v. སྐུར་བ s̱kur-wa अभिषेक, अभिषिञ्च to consecrate, anoint with royalty, &c.

དབང་གིས ḏwañ-gis̱ postp.: by, by dint of, by means of, in virtue of, in consequence of, e.g., ལས་ཀྱི of former actions

ང་རྒྱལ་གྱི་དབང་གིས from or in consequence of pride.

དབང་བསྐུར་རི *Dwañ-bskur-ri* also called དགའ་ལྡན་དབང་བསྐུར་རི *Dgah-ldan dwañ bskur-ri* a hill east of Lhasa so styled because king *Sroñ-btsan sgam-po* was consecrated with water obtained therefrom (*Loñ.* ༢, *5*).

དབང་ཁམ་དཀར་པོ *dwañ-kham dkar-po*=ཁུ་བ *khu-wa* the semen virile (*Mñon.*).

དབང་གི་རྒྱལ་པོ *dwañ-gi rgyal-po*=ཡིད་བཞིན་ནོར་པོ *yid-bshin nor-po* चिन्तामणि the fabulous wishing gem (*Yig. k. 62*).

དབང་སྒོ་གསལ་བའི་ཆོ་ག *dwañ-sgo gsal-wahi cho-ga* the rites or religious observances for making an object or person fit to be consecrated or ordained; དབང་གྲལ *dwañ-gral* the row of those that are ordained or consecrated (*Jä.*).

དབང་སྔོན *dwañ-sñon* इन्द्रनील the sapphire.

དབང་ཆེན *dwañ-chen* महेन्द्र met. upsarasa running-water; also the god of water, also Indra; an epithet of Paraçu-Rāma (*Mñon.*). དབང་ཆེན་གེ་ཁོད *dwañ-chen-ge-khod* a Bon deity opp. to ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ *phyag-na rdo-rje* Vajrapāṇi of the Buddhists. དབང་ཆེན་གྲོང *dwañ-chen-groñ*=འབབ་ཆུ *hbab-chu* cataract or hill-stream (*Mñon.*). དབང་ཆེན་རན་པ *dwañ-chen ran-pa*=གཤེད་ནག *gçed-nag* (*Bon*). དབང་ཆེན་སྡེ *dwañ-chen-sde* n. of a legendary king said to have been Buddha in one of his previous existences (*Pag. 300*). དབང་ཆེན་མ *dwañ-chen-ma* an epithet of the queen of Indra (*Mñon.*). དབང་ཆེན་མཚན *dwañ-chen-mtshan*=རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ the great ocean (*Mñon.*).

དབང་རྟ་བརྒྱད *dwañ-rta-brgyad*=རྟ་མཆོག་བརྒྱད *rta-mchog-brgyad* the eight miraculous horses near Lake Mapham seen in a vision by the son of Emperor Chehu Wang who first dreamt of the birth of Buddha in a realm to the west (*Loñ.* ༢, *2*).

དབང་རྟེན་ལྔ *dwañ-rten-lña* the five organs of power:—ནམ་མཁའི་རྟེན *nam-mkhahi-rten* the heart; རླུང་གི་རྟེན *rluñ-gi-rten* the lungs; མེའི་རྟེན *mehi-rten* liver; ཆུའི་རྟེན *chuhi-rten* the bladder; ས་ཡི་རྟེན *sa-yi-rten* the spleen (*D.R.*).

དབང་ཐང *dwañ-thañ* 1. might,=མངའ་ཐང *mñah-thañ*. 2. भाग, भाग्य, luck, destiny, fate, the destiny of any creature consequent on former actions. དབང་ཐང་མེད་པ may imply: having no particular destiny (*Jä.*); དབང་ཐང་ཆེ་བ=སྐལ་བ་ཆེ महाभाग, सौभाग्य [great fortune]*S.*

དབང་ཐོབ་པ *dwañ-thob-pa* to get power, to be powerful: ཤང་པོའི་བུ་སྨན་ཆེན་པོ་བློན་པོར་བཙུག་ན་དབང་ཐོབ་པར་འགྱུར་རོ (*K. du.* ད, *261*) if you appoint *Sman-chen-po* the son of *S'añ-po* he will rise to great power.

དབང་དུ་གྱུར་བ *dwañ-du-gyur-wa* to be subservient to, to be obedient to=བསྒོ་བ་བཞིན་ཉན་པ *bsgo-wa-bshin ñan-pa* to listen to or act as directed or ordered; དབང་དུ་གྱུར་པ *dwañ-du gyur-pa* वशमागतः subdued, brought or come under one's power (*A. K.*).

དབང་དུ་བྱེད་པ *dwañ-du byed-pa*=དབང་དུ་སྡུད་པ (*Mñon.*).

དབང་དུ་ཤོར་ན *dwañ-du çor-na* used as postp. c. genit.=with respect to, as regards, in reference to, as concerning; དབང་དུ་སོང་ན id.

དབང་འདུས *Dwañ-hdus* n. of a district in Tsang; དབང་འདུས་རྫོང *Dwañ-hdus-Rdsoñ* n. of the fort of that place (*Rtsii.*).

དབང་ལྡན *dwañ-ldan* 1. mighty, powerful. 2. a king sprung from the patriarch king of Tibet *Ye-smon rgyal-po* (*J. Zañ.*). 3. a village in Tsang famous for carpet manufacture. 4. sym. fig.: eleven (*Ya-sel. 54*).

དབང་ལྡན་གྱི་ཕྱོགས *dwañ-ldan-gyi phyogs* or དབང་པོའི་ཕྱོགས इन्द्रकोण the north-east quarter.

ད

དབང་ལྡན་མ *ḏwań-ḻdan-ma* a kind of presentation scarf (*S. kar. 179*).

དབང་ལྡན་མེ་ཏོག *ḏwań-ḻdan me-tog* n. of a flower and also that of a world of Bon mythology (*G. Bon.*). དབང་ལྡན་མེ་ཏོག་མེ་འོད་གསལ *ḏwań-ḻdan me-tog me-ẖoḏ-gsal* a fancied world believed to exist to the west of this world (*G. Bon.*).

དབང་པོ I: *ḏwań-po* इन्द्र powerful, the mighty one, a ruler, lord or sovereign, esp. divine rulers and Indra. རྒྱལ་བའི་དབང་པོ जिनेन्द्र the supreme *Jina* or conqueror; ཐུབ་པའི་དབང་པོ मुनीन्द्र the highest or the greatest of the sages. དབང་པོའི་དགྲ *ḏwań-poẖi ḏgra* the Asura—the enemies of Indra (*M̱ńon.*).

དབང་པོ II: 1. इन्द्रिय the organs of sense. དབང་པོའི་རིམ་པ་གསུམ *ḏḇań-poẖi rim-pa-gsum* इन्द्रियत्रैमात्रता are: (1) དབང་པོ་རྟུལ་པོ *ḏḇań-po ṟtul-po* मृद्विन्द्रिय [dull sense-organs]*S.* (2) དབང་པོ་འབྲིང་པོ *ḏḇań-po ẖbriń-po* मध्यमेन्द्रिय [sense-organs of middle power]*S.* (3) དབང་པོ་རྣོན་པོ *ḏḇań-po ṟnon-po* 'तीक्ष्णेन्द्रिय [sharp sense-organs]*S.* དབང་པོ་ལྔ *ḏḇań-po-ḻńa* the five organs of sense: མིག *mig* eyes, རྣ་བ *ṟna-wa* ears, སྣ *ṣna* nose, ལུས *luṣ* body, and ལྕེ *ḻce* tongue; also དབང་པོའི་སྒོ་ལྔ *ḏwań-poẖi ṣgo-ḻńa* five immaterial transcendental senses of Buddha which are in unison with his five powers or སྟོབས་ལྔ་ *ṣtobṣ-ḻńa.* In natural philosophy six organs of sense frq. are mentioned, मनस् being added as the sixth; medical writings also treat of དབང་པོ་དགུ *ḏwań-po-ḏgu* or དབང་པོ་སྒོ་ངག *ḏwań-po ṣgo-ńag*, v. བུ་ག *bu-ga.* 2. the male genitals = ཕོ་རྟགས *pho-ṟtagṣ* (*M̱ńon.*). 3. intellectual powers: དབང་པོ་རྣོན་པོ *ḏwań-po ṟnon-po* of acute intellect, དབང་པོ་རྟུལ་པོ *ḏwań-po ṟtul-po* of dull intellect; དབང་པོ་ཉམས *ḏwań-po-ñamṣ* the senses are weakened, become dull (*Med.*); དབང་པོ་གསོ་བ *ḏwań-po gso-wa* to gladden, strengthen, revive, the senses (*Mil.*). དབང་པོའི་ཡུལ *ḏwań-poẖi-yul* = མངོན་སུམ *m̱ńon-sum* प्रत्यक्ष the sphere of cognition; anything of the senses, evident or clearly perceived.

དབང་པོ་བཀྲ་བ *ḏwań-po ḇkra-wa* = གོ་དུབ་བཱ *go-pdub-bā* n. of a medicine (*M̱ńon.*).

དབང་པོ་ལྔ་ *ḏwań-po-ḻńa*: (1) the faculty of faith (དད་པའི་དབང་པོ श्रद्धेन्द्रिय); (2) the faculty of assiduity (བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་དབང་པོ वीर्येन्द्रिय); (3) the faculty of memory (དྲན་པའི་དབང་པོ स्मृतीन्द्रिय); (4) the faculty of concentration for contemplation (ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་དབང་པོ समाधीन्द्रिय); (5) the faculty of knowledge or learning (ཤེས་རབ་ཀྱི་དབང་པོ *çe-rab-kyi ḏwań-po* प्रज्ञेन्द्रिय) (*K. d.* ཕ, *254*).

དབང་པོ་ཉམས་པ *ḏwań-po ñamṣ-pa* 1. = old, decrepit. Syn. རྒན་པ *ṟgan-pa*; རྒས་པ *ṟgaṣ-pa*; རྒད་པོ *ṟgaḏ-po* (*M̱ńon.*). 2. སྐྱེས་པ་འབྲུས་ཕྱུང་བ *ṣkyeṣ-pa ẖbruṣ phyuń-wa* one devoid of the procreative power.

དབང་པོ་ཐུལ་བ *ḏwań-po thul-wa* संयमेन्द्रिय one who has brought his passions under his control, a Rishi, an ascetic (*M̱ńon.*).

དབང་པོའི་གནས *ḏwań-poẖi gnaṣ* female genitals (*M̱ńon.*).

དབང་པོ་བྱེད་པོ *ḏwań-po-po byeḏ-po* symb. fig.: 12 (*Ya-sel. 54*).

དབང་ཁྲིད *ḏwań-khṛiḏ* a manuscript letter of charms: དབང་ཁྲིད་ཕྱུན་བུ་དགོས་གནས་ཆེ་བ (*Yig. k.*).

དབང་པོའི་ལག་པ *ḏwań-poẖi lag-pa* (lit. Indra's arm) a plant the viscid aromatic root of which resembles the human arm in shape.

དབང་པོའི་ཤིང་བལ *ḏwań-poẖi-çiń-bal* as met. = the rainbow or the colours of the rainbow (*M̱ńon.*).

དབང་པོའི་གསལ *ḏwań-poẖi-gsal* a lamp, a light (*Ńag*).

དབང་པོར་འགྲོ *ḏwań-por-ẖgro* = ཐིག་ལེ་ཁུ་བ semen virile, seed.

དབང་ཕྱུག ḏwań-phyug महादेव, शिव, गिरिश, ईश्वर adj. mighty. དབང་ཕྱུག་གཞན་ལས་ཆེ་བ ḏwań-phyug is he who is greater than the rest. Acc. to Buddhist mythology there are two དབང་ཕྱུག ḏwań-phyug (Is'vara) the greater one the lord of the world is called དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ ḏwań-phyug-chen-po (Mahes'vara) and resides on the top of mount Kailas, the lesser one guards the eastern quarter. The several names of *Dwań-phyug* are:—གཙུག་ན་ཟླ་བ *gtsug-na-bla-wa*; མིག་གསུམ་པ त्रिलोचन; དབྱིག་ལྡན *ḏḇyig-ḻdan*; བདེ་འབྱུང *ḇde-ẖbyuń*; གཡོན་གྱི་ལྷ *gyon-gyi-lha*; ཕྱུགས་བདག *phyugs̱-ḇdag*; མདུང་ཐོགས *m̱duń-thogs̱*; རྩེ་གསུམ་ཅན *ṟtse-gsum-can*; ནམ་མཁའི་སྐྲ་ཅན *nam-m̱khaẖi s̱kra-can*; གང་གཱ་འཛིན *gań-gā-ẖdsin*; གྲོང་གསུམ་མཐར་བྱེད *groń-gsum m̱thar-byeḏ*; སྲིད་པ་འཇིག *sṟiḏ-pa-ẖjig*; མི་ཡི་ཁུ་བ *mi-yi khu-wa*; དྲན་པའི་དགྲ *dṟan-paẖi-ḏgra*; གསང་བའི་བླ་མ *gsań-waẖi ḇla-ma*; སྲིད་སྲུང་འཛིན *sṟiḏ-sṟuń-ẖdsin*; ཁྱུ་མཆོག་རྒྱལ་མཚན *khyu-m̱chog ṟgyal-m̱tshan*; འབྱུང་པོའི་མགོན *ẖbyuń-poẖi-m̱gon*; པགས་པའི་གོས་ཅན *pags̱-paẖi gos̱-can*; མི་བཟད་མིག *mi-ḇzaḏ-mig*; མགུལ་ནག་མགྲིན *m̱gul-nag-m̱grin*; ཁྲོ་བོ་ཅན *khro-ḇo-can* དཔལ་མགྲིན *ḏpal-m̱grin*; གཙུག་ཕུད་རྒྱལ *gtsug-phuḏ-ṟgyal*; མཚན་འཆང *m̱tshan-ẖchań*; འབྱུང་པོའི་དབང་པོ *ẖbyuń-poẖi ḏwań-po*; མགྲིན་སྔོན *m̱grin-s̱ńon*; དྲག་པོ་ལྷ་ཆེན *dṟag-po lha-chen* (*M̱ńon.*). The eight attributes of དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ are:—ཕྲ *phra*, ཡང *yań*, རབ་ཐོབ *rab-thob*, རབ་འདོད *rab-ẖdoḏ*, མཆོད་འོས *m̱choḏ-ẖos̱*, དབང་ཕྱུག *ḏwań-phyug*, དབང་དུ་བསྒྱུར *ḏwań-du-ḇs̱gyur*, འདོད་དགུར་བསྒྱུར *ẖdoḏ-ḏgur-ḇs̱gyur*.

དབང་ཕྱུག་པ *ḏwań-phyug-pa* opulent, rich, wealthy.

Syn. ཕྱུག་ཆེན *phyug-chen*; འབྱོར་ལྡན *ẖbyor-ḻdan*; ས་ཡི་དབང་ཕྱུག *sa-yi ḏwań-phyug* भुवनेश्वर (*M̱ńon.*).

དབང་ཕྱུག་མ ईश्वरी the wife of Mahādeva, an epithet of the goddess Durgā.

དབང་འབྱོར་བ वैसुलिक [lordship]*S.*

དབང་མེད विवश [disobedient, out of power or control]*S.*

དབང་གཞུ *ḇwań-gshu*=དབང་པོའི་གཞུ *ḏwań-poẖi-gshu* the rainbow: རྣམ་དཀར་མཛོད་སྤྱོད་མཛེས་པའི་དབང་གཞུས་བརྒྱན་པ (*Yig. k. 60*).

དབང་ཡོད *ḏwań-yoḏ* force, violence (in Sikk.) དབང་ཡོད་ཀྱིས *ḏwań-yoḏ-kyis̱* by force. དབང་ཡོད་བཤེད *ḏwań-yoḏ-ḇçeḏ* violence: དབང་ཡོད་བཤེད་འཁྱེར to carry away by force or violence (*Yig. k.*). དབང་ཡོད་བཤེད་ཁྱེར་བ *ḏwań-yoḏ ḇçeḏ-khyer-wa* to take money by force, to levy blackmail.

དབང་ལག *ḏwań-lag* द्रन्द्रहस्त n. of a medicinal root resembling the human hand in shape: དབང་ལག་འབྲུ་བཅུད་ཁྲ་བ་དམ་ཚིའི་གཞི (*Ṟtsii.*).

དབང་སྲས་མོ *ḏwań-sṟas̱-mo* an epithet of the goddess Dolma (*M̱ńon.*).

དབབ་པ fut. of འབེབས་པ आवेश, ཡེ་ཤེས་ལྷ་བུ [devotedness]*S.*

དབར *ḏwar*=བར *bar* between two, དགེ་འདུན་གཉིས་ཀྱི་དབར་དུ་པོ་ཏི་རེ a book (to be placed) between every two monks, *e.g.*, when a number of monks read together every two of them take leaves from one book placed before them (*Ṟtsii.*).

དབལ *ḏwal* I: 1. केतु pinnacle, spire: མེ་དབལ tongue of flame [top, summit, point, *e.g.*, of a མཆོད་རྟེན (*Glr.*); the point, or the grooves of the ཕུར་པ or exorcising dagger] *Jä.* 2.=ཤ་ཉམས *ça-ñams̱*, མེའི་དྲོད *meẖi-dṟoḏ*.

དབལ II: for བལ *bal* in Amdo dialect (*Ṟtsii.*).

དབལ་གྱི་ཁྲོ་བོ་ཆེན་པོ *Ḏwal-gyi khro-ḇo chen-po* n. of a Bon god (*D.R.*).

དབལ་པོ་མདུང་རྩེ་ཅན *Ḏwal-po M̱duń-ṟtse-can* another Bon god (*D.R.*).

དབལ་བ *ḏwal-wa* prob. fut. of འབལ་བ *ẖbal-wa*.

དབལ་ཚ་བ *dwal-tsha-wa* this word is used to signify sharpness, brightness; and also spiritedness in a horse, etc.: མེ་ལྕེ་འབར་བའི་སྒྲོང་ཤིན་ཏུ་དབལ་ཚ་བ་ཁོར་ཡིན (*Khriḏ. 34*); དབལ་གསར་པ *ḏwal-gsar-pa* id.

དབལ་གསས *Ḏwal-gsaṣ* an epithet of Padma Heruka of the Bon pantheon who has nine heads and eighteen arms. དབལ་གསས་མེ་འབར *ḏwal-gsaṣ me-ẖbar* = པད་མ་ཀཱི་ལ་ཡ *Paḏ-ma kī-la-ya* n. of a Bon deity. དབལ་གསས་མེ་འབར *ḏwal-gsaṣ me-ẖbar* a Bon deity = པདྨ་ཀཱི་ལ་ཡ *Paḏ-ma kī-la-ya* (*D.R.*).

དབུ *ḏwu* resp. for མགོ the head; also, = the beginning, commencement; དབུ་ཐོད a crown or royal cap. མི་མ་ཡིན་མང་པོ་འདུག་གསུང་ནས་དབུ་ན་བཞེས་རིལ་གྱིས་གཡོགས saying that there were many present who were superhuman, he entirely covered his head with his clothes (*A. 87*). དབུ་མཛད in an assembly of priests he who first begins to recite the sacred names of Buddha, &c., so that others may follow him, is called དབུ་མཛད *ḏwu-m̱dsaḏ* (in colloq. *umdse* or *omdse*). Hence the leader of any craft or performance is called དབུ་མཛད, which now forms a complimentary title of address for master-carpenters, tailors, painters, smiths, weavers, etc., similar to the Hindustani title *sirdar*. དབུ་མཛད་པ *ḏwu-m̱dsaḏ-pa* to be the head, the principal person, anywhere.

དབུ་སྐོར་བ *ḏwu-ṣkor-wa*, resp. of མགོ་སྐོར *m̱go-ṣkor* to cheat, deceive.

དབུ་སྐྲ *ḏwu-ṣkra* resp. for སྐྲ the hair of the head.

+ དབུ་སྐྲ་ལི་བ *ḏwu-ṣkra li-wa* = སྐྲ་ཟང་ཟིང་མ་ལངས་པ hair that has been well arranged, not in disorder.

དབུ་བགྱིས *ḏwu-ḇgyiṣ* = གཙོ་བགྱིས *gtṣo-ḇgyiṣ* the chief or leading things; the principal possessions. ཆོས་རྒྱལ་ཁུ་དབོན་གྱིས་དབུ་བགྱིས་པ་རྣམས (*A. 126*) all the principal possessions of the Dharma Rājas, uncle and nephew. བླ་མ་ཡི་དབུ་བགྱིས་མི་ནོར་ཐམས་ཅད་ཡོངས་སུ་རྫོགས all the chief things, men and properties of the Lama, were fully exhausted (*A. 128*).

དབུ་རྒྱན *ḏwu-ṟgyan* मुकुट, किरीट, मौलि .ornament of the head, diadem, tiara.

Syn. གཙུག་རྒྱན *gtsug-ṟgyan*; གཙུག་གི་རིན་པོ་ཆེ *gtsug-gi rin-po-che*; གཙུག་གི་ནོར་བུ *gtsug-gi nor-bu*; སྤྱི་བོའི་རྒྱན *ṣpyi-ḇoẖi-ṟgyan*; ཅོད་པན *coḏ-pan*; ཕྲོག་ཞུ *phog-shu*; རྩེ་ཕྲན *ṟtse-phran*; མགོ་རྒྱན *m̱go-ṟgyan* (*M̱ñon.*).

དབུ་རྔས *ḏwu-ṟñaṣ* a pillow. དབུ་སྔས་སྦྲེལ *ḏwu-ṣñaṣ-ṣbrel* remaining together of a teacher and his pupil: དེ་ནས་ལོ་བཅུ་གཉིས་སུ་དབུ་སྔས་སྦྲེལ་ནས་ཐེག་པ་ཆེན་པོ then for twelve years the teacher and his pupil remaining together worked for the Mahāyāna (*A. 48*). The expression སྔས་སྦྲེལ *ṣñaṣ-ṣbrel* implies the remaining of husband and wife together in one place at night.

དབུ་ཅན *ḏwu-can* a letter furnished with a head or head-line at the top (called *mātrā* in Sanskrit); hence the name of the Tibetan printing character *yi-ge ḏwu-can*.

དབུ་ཆེན *ḏwu-chen* head man, chief craftsman; also high officer.

དབུ་ཆོས *ḏwu-choṣ* or དབུ་མཛད title for the chief instructor in a monastery who begins every religious service and is the chief discipliner: དབུ་ཆོས་ལ་སྐལ་འཕར་གཅིག one share more for the དབུ་ཆོས.

དབུ་རྗེ *ḏwu-ṟje* reverence, reverend, title of lamas (*Jä.*).

དབུ་རྙེད་པ *ḏwu-ṟñeḏ-pa* the beginning, a commencement; also: to be commenced.

དབུ་སྔགས་རྒྱབ་པ *ḏwu-ṣñagṣ ṟgyab-pa* obstinate assertion, persistent application (*Yig. k.*).

དབུ་བསྙུང་བཞེས་པ *ḏwu-ḇs̱ñuń ḇshes̱-pa* or དབུ་སྙུང་དང་བྲོ་འབོར་བ resp. to swear by one's head. དབུ་མནའ་བཞེས་པ *ḏwu-m̱naẖ ḇshes̱-pa*=མནའ་སྐྱེལ་བ *m̱naẖ-s̱kyel-wa* or དབུ་བསྙུང་བ to swear (*M̱ñon.*).

དབུ་མཐུན་དྲུང་དུ *ḏwu-m̱thun dṟuń-du* the resp. form of ཞབས་དྲུང་དུ *shabs̱-dṟuń-du* in the superscription of letters to high lamas.

དབུ་པཎ *ḏwu-paṇ* abbr. form of དབུ་ཞྭ་པཎ་ཆེན་རྣ་རིང་ *ḏwu-shwa paṇ-chen ṟna-riń* the tall conical cap worn by the lamas during a solemn religious service, said to have been introduced from the Pandit Vihāra of Chittagong in East Bengal about 900. A.D. (*Yig. 118*).

དབུ་ཕྲེང་ *ḏwu-phreń*=ཆུའི་ལྦུ་བ *chuẖi-ḻbu-wa* bubbles on water (*M̱ñon.*).

དབུ་འཕངས *ḏbu-ẖphańs* or དབུ་རྨོག a helmet.

དབུ་བ *ḏbu-wa*=ཝུ་བ *wu-wa* फेन foam, froth; དབུ་བ་ཅན frothy; དབུ་བ་བརྡོས་པ फेनपिण्ड; [“a mass of foam,” an empty idea]*S*. དབུ་བ་འཕྱུར་བྱེད फेनायति it froths. དབུ་བ་རྡོས *ḏwu-wa-ṟdos̱* (1) bubbles of water; (2) hard breathing.

དབུ་མ *ḏwu-ma* 1. the principal or central artery of the body. 2. the middle course or doctrine, which endeavours to avoid the two extremes of total annihilation and immortality, also དབུ་མའི་ལམ, the Mādhyamika doctrine; དབུ་མ་པ an adherent of the middle-course doctrine (*Sch.*); དབུ་མ་སྣང་བ་ *ḏwu-ma s̱nań-wa* n. of a work on Mādhyamika philosophy; དབུ་མ་རིན་པོ་ཆེའི་ཕྲེང་བ *ḏwu-ma rin-po-cheẖi phreń-wa* a work on the Mādhyamika philosophy by Nāgārjuna (*A. 66*). དབུ་མའི་ལྟ་བ *ḏwu-maẖi ḻta-wa* the Mādhyamika Dars'ana of the Buddhists: དབུ་མའི་ལྟ་བ་བསྒོམ་པ་དང་ he meditated on the middle path doctrine (*A. 51*).

དབུ་མེད *ḏwu-meḏ* the running hand used letters, the headless character.

དབུ་རྩེ *ḏwu-ṟtse* the top or pinnacle of a temple or monastery. དབུ་རྩེ་ཐང་ *Ḏwu-ṟtse-thań* seems to be: the courtyard of the great monastery of Sam-ye in front of the grand temple of Buddha: བྱང་ཆུབ་ཆེན་པོ་དེ་དབུ་རྩེ་ཐང་ནས་གཟིགས་པས he saw the image of the Mahā Bodhi from the central court yard (*A. 91*).

དབུ་ཡུ་མ *ḏwu-yu-ma* male yak and yak-cow devoid of horns: རྭ་ཅོ་ཅན་མས་ཕར་གཙུག་པར། དབུ་ཡུ་མས་ཚུར་གཙུག་པ (*Yig. k.*).

དབུ་རུ *Ḏwu-ru* or དབུས་རུ *Ḏwus̱-ru* the district of Lhasa: དབུ་རུ་གཡུ་རུའི་བར་གྱི་རི་རྒྱུད་འདི་ཙམ་གདའ about so much regarding the mountain chains situated between the districts of U-ru and Yu-ru (*A. 47*).

དབུག *ḏwug* a cavern; a hole, cavity (*M̱ñon.*).

དབུགས *ḏwugs̱* breath; also may=རླུང་ *ṟluń* magic air or wind: སྲོག་དབུགས་རྒྱུ་བ *s̱ṟog-ḏwugs̱ ṟgyu-wa* the moving of the life-wind. (*Ṟtsii.*); ནང་དབུགས the wind or air that moves the bowels and moves in the veins. Most commonly = respiratory breath, respiration: དབུགས་རྔུབ་པ་དང་འབྱིན་པ *ḏwugs̱ ṟńub-pa dań ẖbyin-pa* to respire, to inhale and exhale breath; སྐྱེ་འགྲོ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་དབུགས་ལེན་པ to take away the breath of all beings; དབུགས་ཐུང་ short breath; དབུགས་རྫང་བ or བརྫངས་པ shortness of breath, asthma, as a complaint of old age (*Thgy.*); དབུགས་ལྷེབ་ལྷེབ་བྱེད་པ *ḏwugs̱ lheb-lheb byeḏ-pa* to pant for breath (*Jä.*); དབུགས་ཀྱི་ཆ་ཙམ་འགྱང་མེད as quickly as possible, *i.e.*, within the fraction of a breath, not delaying even for the time required to draw a breath (*Yig. 18*). དབུགས་ཆད *ḏwugs̱-chaḏ* stopping of the breath, losing breath; དབུགས་ཐེབ་རེལ *ḏwugs̱ theb-rel* in one breath (*Sch.*); དབུགས་འདྲེན विश्रम्भ [confidence]*S*; དབུགས་དབུབ आश्वास [taking breath]*S*.

དབུགས་འབྱིན་བདག *ḏwugs̱-ẖbyin-ḇdag* an epithet of the god of wind (*M̱ñon.*).

དབུགས་མེད་སྲོག *ḏwugs̱-meḏ-sṟog* as met. an egg, which is believed to have life but has not the power of breathing (*Mam.*).

+ **དབུང་** *ḏwuñ*=དབུས་ प्रमध्य the middle (*S. Lex.*).

དབུབ་པ *ḏwub-pa*, v. འབུབས་པ *ẖbubs̱-pa*.

དབུར *ḏwur* termin. of དབུ *ḏwu*: at the head, at first: ཚོགས་དབུར་ཕེབས་པ *tshogs̱-ḏbur phebs̱-pa* to preside at an assembly (generally of priests). དབུར་སྟོད *ḏwur-s̱toḏ*= དབུས་རུ་སྟོད *ḏwus̱-ru-s̱toḏ* upper *Ū*: དབུར་སྟོད་དུ་སྐྱིད་ཆུའི་ཆུ་ཕན་ཚུན་གཉིས་ཀར་ཆོས་ཉན་མང་དུ་འཚོགས་པ་ལ (*Deb.* ཀ, *45*).

དབུར་བ *ḏwur-wa* [also ཧུར་བ *ẖur-wa* or ཡུར་པ *yur-pa* to smooth, ཤོག་བུ *çog-bu* paper, རས *ras̱* woollen stuff, ག-ཤལ *gçal* a pavement] *Jä.*

དབུལ *ḏwul* fut. of ཕུལ *phul* acc. to (*Ṟdo. 46*).

དབུལ་པོ *ḏwul-po*=སྤྲང་པོ, दरिद्र, दुःखी, दुर्गत poor, indigent (*A. K. 51-7* v.). དབུལ་པོ་ལག་སྟོང་ *ḏwul-po lag-s̱toñ* 1. a poor man whose purse is empty. 2. n. of a (ས་བདག *sa-ḇdag*) monster.

དབུལ་བ *ḏwul-wa* 1. fut. of འབུལ་བ. 2. adj. poor, indigent; also, sbst. poverty, want, penury, དབུལ་བ་སེལ་བ *ḏwul-wa sel-wa* to relieve want (*Glr.*); དབུལ་ཕོངས *ḏwul-phoñs̱* दरिद्रता poor, a poor man, pauper; poverty.

དབུས *Ḏwus̱* मध्य, अन्तर, अन्तर्गत the middle, the centre. Is, particularly, the name given to the central province of Tibet wherein Lhasa the capital is situated, being known colloquially as *U*. དབུས་འགྱུར *ḏwus-ẖgyur* seems to be another name for this province or for the city of Lhasa itself; དབུས་སུ་སྐྱེས signifies one born either in Magadha or else in Lhasa; དབུས་སྐད *ḏwus-s̱kaḏ* the polished speech of Lhasa, Samye, and Yarlung; དབུས་གཙང, sounded *Ŭ-Tsang*, indicates the two provinces of those names conjointly.

དབུས་ཀྱུ *ḏwus̱-kyu* a kind of pastry (cake) made of the flour of the millet called རྒྱ་ར་འབྲུ *ṟgya-ra-ẖbru* with milk and sugar and butter.

དབུས་ཆུ *Ḏwus̱-chu* the river of Central Tibet called སྐྱིད་ཆུ *S̱kyiḏ-chu* on which Lhasa is situated; it falls into the great Yeru Tsangpo.

དབུས་མ 1.=བར་མ मध्यम the central. 2. नायक the central dancer; དབུས་མ་པ माध्यमिक the central one, one of the Mādhyamika school of the Buddhists.

དབུས་གཙང་རུ་བཞི *Ḏwus̱-gtsañ ru-ḇshi* (acc. to *Loñ.* ༢, *4*), a name of Tibet proper which comprises the two divisions of དབུས *Ḏwus̱*, viz. :—the valley of the *S̱kyiḏ chu* called *Ḏwu-ru S̱kyiḏ-çoḏ* and *G̱yas̱-ru Nam-çoḏ*, *i.e.*, Lho-kha; and the two divisions of Tsang:—*G̱tsañ-ru lag-çañ ẖgyeḏ* and *G̱ye-ru Ñañ-chu-gshuñ* the valley of Nyang.

དབུས་ཞོ *ḏwus̱-sho*=one ounce of silver or 20 སེ་བ *se-wa* (*Ṟtsii.*).

དབེན *ḏwen* 1. भेद, भेदक difference, disunion: དགེ་འདུན་ལ་དབེན सङ्घभेदक one who causes dissension among the members of the congregation. But most frq. 2. गुह्य, रहः: solitary, lonely; separate, separated; secret: དབེན་ཁང་ *ḏwen-khañ* retreat, lonely abode, hermitage; དབེན་འགྲོ་བ *ḏwen-ẖgro-wa*= བུད་མེད་འདོད་ལྡན་མ a voluptuous woman who lives alone (*M̱ñon.*); དབེན་གཏམ secret or confidential talk; དབེན་ གནས रहस्य, उपनिषद् [secret place or event]*S.*

དབེན་པ *d̠wen-pa* 1. a solitary place, retirement; abst. n. solitude, loneliness; in Tibet solitudes of mountains are generally implied. 2. विवेकि one who being disgusted with the miseries of a worldly life has retired into solitude. དབེན་པ་ཅན་ विवेकि one who lives in a solitary place, a hermit, recluse; solitude, loneliness. དབེན་པ་འདི་ན in this solitude; དབེན་པར་འགྲོ་བ *d̠wen-par ẖgro-wa* go into solitude; དབེན་པའི་གནས་ས *d̠wen-paẖi gnaş-sa* solitary place, esp. recluse's cell; དབེན་གནས་ཆེན་པོ་ བརྒྱད་ཀྱི་ས earth got from the eight great hermitages, sacred places of pilgrimage in India; སྙིང་པོ་མེད་པ *şñiṅ-po med̠-pa*=སྙིང་པོ་དབེན་པ *şñiṅ-po-d̠wen-pa* (*Jä.*).

དབོ *d̠wo* the eleventh constellation or lunar mansion called Uttaraphālgunī. དབོ་ཟླ་བ the 11th month of the Tibetan calendar corresponding to फाल्गुन of the Hindus (*S. Lex.*). དབོ་ཡི་ཉ་པ the full moon of the 11th month.

Syn. ཕྱི་མོ *phyi-mo*; ཉི་མའི་ལྷ་ལྡན་མ *ñi-maẖi lha-ḻdan-ma* (*M̠ṅon.*).

དབོ་བ *d̠wo-wa*, v. འབོ་བ *ẖbo-wa*.

དབོན་པོ *d̠won-po* (pr. *ömpo* or *ömbo*) nephew of a lama or a chief of Tibet; in the case of an abbot or lama of a monastery the དབོན་པོ is from his brother's side and is generally appointed to supervise the monastery; hence the supervisor of a monastery is generally styled དབོན་པོ *d̠won-po*. 2. नप्तृ grandson; དབོན་སྲས id. དབོན་མ grand-daughter; མེས་དབོན ancestor and grand-child (*Glr.*); 3. a certain sect of lamas, clad in red, shorn, and married. 4. a lama skilled in astrology, who for instance, when a person dies, performs those ceremonies that serve to avert harm from the survivors (*Jä.*).

དབོར *D̠wor* n. of a place in Tibet དབོར་པ a native of *D̠wor* (*Loṅ.* ཛ, *18*).

དབོལ་བ *d̠wol-wa* or རྫིང་དལ་བ *ṟdsiṅ-dal-wa* to draw up water from a tank.

དབྱངས *d̠ḇyaṅş* 1. a vowel, དབྱངས་ཡིག id., स्वर, गीः, घोष; དབྱངས་ལྔ the five vowels are: अ *a*, इ *i*, उ *u*, ए *e*, ओ *o*, (*Situ. 59*). དབྱངས་མེད་ नखन, अनुबन्ध [an indicatory letter or syllable which is often elided but which marks some peculiarity in the inflection of the word to which it is attached] *S.* 2. a metrical rhyme, melodious song, tune, melody. དབྱངས་སྒྲོགས *d̠ḇyaṅş-şgrogş* as met.=a fly, a bee (*M̠ṅon.*). དབྱངས་འཐེན་པ *d̠ḇyaṅş-ẖthen-pa* in singing to keep time; དབྱངས་ལྡན་མ a songstress with musical voice.

དབྱངས་ཅན་མ *d̠ḇyaṅş-can-ma* सरस्वती the goddess of learning of both the Hindus and the Buddhists; her different names:—ཚངས་པའི་སྲས་མོ *tshaṅs-paẖi sṟaş-mo*; དབྱངས་ལྡན་མ *d̠ḇyaṅş-ḻdan-ma*; སྒྲ་དབྱངས་ལྷ་མོ *şgra-d̠ḇyaṅş-lha-mo*; སྨྲ་ལྷ་མོ *şmra-lha-mo*; རྒྱ་མཚོའི་ལྷ་མོ *ṟgya-m̠tshoẖi lha-mo*; མཚོ་ལྡན་མ *m̠tsho-ḻdan-ma*; ཟླ་བའི་སྲིང་མོ *zla-waẖi sṟiṅ-mo*; ཤེར་ལྷ་མོ *çer-lha-mo*; ངག་དབང་ལྷ་མོ *ṅag-d̠waṅ lha-mo*; བློ་ཡི་གཏེར *ḇlo-yi-g̠ter*; རྡོ་རྗེ་དབྱིངས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག་མ (*M̠ṅon.*).

དབྱངས་སྙན *d̠ḇyaṅş-sñan* सुघोष, मञ्जुघोष the cuckoo; the divine singer or songstress; *Gandharva.*

Syn. ཁུ་བྱུག *khu-byug*; ལྷ་ཡི་གླུ་མཁན *lha-yi glu-m̠khan*; དྲི་ཟ *dṟi-za* (*M̠ṅon.*).

དབྱངས་སྦེད *d̠ḇyaṅş-şbed̠*=གཏམ་དང་རྗེས་སུ་འབྲེལ་བ (*M̠ṅon.*).

དབྱར *d̠ḇyar* also དབྱར་ཀ *d̠ḇyar-ka* or དབྱར་ཁ the short summer of Tibet; དབྱར་དུས summer season; དབྱར་དགུན་མེད་པར without distinction of summer and winter, *i.e.*, at all times. དབྱར་སྐྱེས *d̠ḇyar-şkyeş* 'summer born'; དབྱར་ཁང་ *d̠ḇyar-khaṅ* the residence of Buddhist nuns. དབྱར་ཆར *d̲b̲yar-char* summer-rain. དབྱར་གྱི་རྔ་གསང་ *d̲b̲yar-gyi r̲ńa-gsań*=as met. thunder: དགེ་བཅུའི་ཁྲིམས་ཀྱི་དབྱར་གྱི་རྔ་གསང་སྟོང་ཕྲེར་བ thousand drums of thunder proclaiming the religion of the ten virtues (*Yig. k. 59*). དབྱར་གྱི་ཐིག་པ *d̲b̲yar-gyi thig-pa* drops of summer, *i.e.*, rain (*Yig. k. 13*). དབྱར་སྟོན *d̲b̲yar-s̲ton* (དབྱར་གྱི་སྟོན་མོ) the summer festivals or entertainments (*R̲tsii.*).

དབྱར་གནས *d̲b̲yar-gnas̲* 1. वार्षिक summer-residence in religious confinement. 2. the solitary summer-fasting of the monks; དབྱར་གནས་སུ་མ་ཞུགས་པ अवार्षिक one who has not kept up the summer vows or lent. དབྱར་གནས་ལས་ཉམས་པ छिन्नवार्षिक; id. (*S. Lex.*).

དབྱར་པ *d̲b̲yar-pa* 1. the word is sometimes incorrectly used for གཡར་པ *gyar-pa* to borrow. 2. poplar, various kinds of which are found in Tibet. It is cultivated in Tsañg and *U*, but grows wild in Yarlung.

དབྱར་བ *d̲b̲yar-wa*=དབྱར་ཟླ་ར་བ ज्यैष्ठ the month of April-May.

དབྱར་རྩ་དབྱུང་འབུ *d̲b̲yar-r̲tsa d̲b̲yuń-h̲bu* (lit. like grass in summer but worm-like in winter) a kind of grass which grows abundantly in Tibet, particularly in Kham. Its root is believed to be a good medicine for diseases of the bladder, and is dug up in the month of November for use. In December the root contracts until it looks like a kind of worm.

དབྱར་ཟླ་འབྲིང་པོ आषाढ़ May-June.

དབྱར་གསུམ *d̲b̲yar-gsum* त्रिवर्षा the three months during which Buddhist monks remain confined for religious contemplation (*S. Lex.*).

དབྱི *d̲b̲yi* (pronounced *yi*) the golden lynx. There are differentiated by natives three species of lynx in Tibet:—(1) དབྱི་དཀར *d̲b̲yi-d̲kar* or དུང་དབྱི *duń-d̲b̲yi* the white lynx; (2) དབྱི་ནག *d̲b̲yi-nag* or ལྕགས་དབྱི *l̲cags̲-d̲b̲yi* the black or iron-coloured lynx; (3) དབྱི་དམར་ *d̲b̲yi-d̲mar* or ཟངས་དབྱི *zańs̲-d̲b̲yi* the red or copper-coloured lynx. དབྱི་ལྤགས skin of lynx (*R̲tsii.*). དབྱི་མོ *d̲b̲yi-mo* the female of this animal; དབྱི་ཕྲུག *d̲b̲yi-phrug* a young lynx; དབྱི་ཚང lair of the lynx. གཡུའི་སྒྲོམ་མདོ་དང་། ན་བཟའ་དབྱི་དཀར་དང་ a robe of white lynx with clasps of turquoise (*G. Lon.*).

དབྱི་གུ *d̲b̲yi-gu* दण्ड a small stick, of དབྱིག་པ.

དབྱི་བ *d̲b̲yi-wa* to rub or wipe out any letter, figure, or mark immediately after it has been written; also in gen., to blot out, to efface.

དབྱིག *d̲b̲yig* or དབྱིགས=ནོར सार, वज्र, हिरण्य, वसु; more esp. a precious stone of liver colour. ནོར་དབྱིག *nor d̲b̲yig* wealth (*Dzl.*); དབྱིག་མང་ *d̲b̲yig-mań* much wealth; དབྱིག་མེད poor.

དབྱིག་གི་ཁུ་བ *d̲b̲yig-gi khu-ba* a name of river Sitā (*M̲ńon.*); དབྱིག་གི་ཆར་འབེབས an epithet of Vaiçravaṇa (*M̲ńon.*); དབྱིག་ལྡེ་བ one of the names of the Kailas mountain གངས་ཏི་སེ *Gańs̲-ti-se* (*M̲ńon.*).

དབྱིག་གུ *d̲b̲yig-gu* हिक्का hiccough.

དབྱིག་ལྡན *d̲b̲yig-l̲dan* शङ्कर an epithet of Mahes'vara (*M̲ńon.*).

དབྱིག་པ *d̲b̲yig-pa* दण्ड a walking staff, a wand or stick=དབྱུག་པ *d̲b̲yug-pa*. དབྱིག་པ་གཅོད་པ आचोर्षं दण्ड to cut a stick.

དབྱིག་པུ *d̲b̲yig-pu* [*Sch.* 'implement for cleaning, scouring, polishing'] *Jä.*

དབྱིག་མ *d̲b̲yig-ma* an epithet of the goddess Gauri (*M̲ńon.*).

དབྱིངས *d̲b̲yińs̲* धातु space, expanse; sphere, more especially indefinite mystic spheres or regions as well as the celestial sphere or space; also that which is massed in indefinite compass: དབྱིངས་སུ in space, *en masse*; དབྱིངས་སྟོང་ *dbyings ston* empty space; བར་དོའི་དབྱིངས་སུ་ལྡིང་བ *bar-dohi dbyiṅs-su ldiṅ-wa* floating in the region of the *bardo*; ཤེས་བྱ་ངོ་བོས་སྟོད་པའི་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་བསྟན་པ consciousness itself having indicated the sphere (or extent) of the doctrine praised; ཕུང་པོ་ལྷག་མ་མེད་པའི་དབྱིངས་སུ in the region where nothing of the *Skandha* is left remaining (*Sch.*). Acc. to Bon there are eight *dbyiṅs* or spaces:—(1) སྣ་མེད་པ་གསུང་དྲུང་གི་དབྱིངས། (2) འབུམ་ཡས་པ་གསུང་དྲུང་གི་དབྱིངས། (3) ཁ་གཏིང་མེད་པ་གསུང་དྲུང་གི་དབྱིངས། (4) དཔག་ཏུ་མེད་པ་ གསུང་དྲུང་གི་དབྱིངས། (5) རྟོག་པ་མེད་པ་གསུང་དྲུང་གི་དབྱིངས། (6) བདལ་བ་ཆེན་པོ་གསུང་དྲུང་གི་དབྱིངས། (7) ཟད་པ་མེད་པ་གསུང་དྲུང་གི་དབྱིངས། (8) འགྱུར་བ་མེད་པ་གསུང་དྲུང་གི་དབྱིངས (*D.R.*), (*B. Nam*).

དབྱིན་པ *dbyin-pa* or དབྱིན་བྱེད་པ to incite, instigate, set on.

དབྱིབས *dbyibs* 1. संस्थान, प्रतिकृति, आकार shape, figure, form: བྱ་དབྱིབས་ཅན bird-shaped; ཤིང་རྟའི་དབྱིབས་དང་འདྲ shaped like a cart; སྐྱེས་པའི་དབྱིབས་ལ་ངོས་བཟུང་བ to learn the nature (of plants) from the shape in which they grow (*Jä.*). 2. symmetrical dimensions; དབྱིབས་ཀྱི་གཟུགས संस्थान रूप [orderly or symmetrical shape]*S.* དབྱིབས་ཅན संस्थानिक symmetrical; དབྱིབས་མཛེས pretty shape, pretty looking, nice; དབྱིབས་ལེགས *dbyibs-legs* of good shape, handsome figure. དབྱིབས་སུ or ཡིབས་སུ अवस्थान [situation]*S.*

དབྱུ་གུ་ཟླ་བ *dbyu-gu-zla-wa* the ninth month of the Tibetan kalendar (called also བར་སྐད་ཟླ་བ). སྙེ་ཐང་དུ་ཤིང་ཕོ་རྟའི་ལོའི་དབྱུ་གུའི་ ཚེས་བཅོ་བརྒྱད་ལ at Nye-thang in the wooden-horse year on the eighteenth day of the ninth month; རྟ་ལོ་དབྱུ་གུའི་ཚེས་ གཅིག་ནས་བརྩམས་ཏེ commencing from the first of the ninth month of the horse-year (*A. 157*); དབྱུག་གུའི་ཚེས *dbyug-guhi-tshes* the 18th of the 9th month of the Tibetan calendar (*A. 156*).

དབྱུག་པ *dbyug-pa* 1. यष्टि, दण्ड a stick, cudgel, staff: དབྱུག་ཏོ་ཅན *dbyug-to-can* wielding a stick; དབྱུག་པ་རྒྱབ་པ to beat with a stick. 2.=ཆད་པ दण्ड punishment. 3. ཆུ་ཚོད a division of time of about 20 minutes, also a fraction or proportionate part of weights or measures. 4. vb. with pf. དབྱུགས *dbyugs* to swing, brandish; to throw, cast, fling (*Jä.*); དབྱུག་ལས་འཇོག་པ to throw away; དབྱུག་དབྱུག་བྱེད་པ to swing to and fro. དབྱུག་རྡོ sling *W.*

དབྱུག་པ་ཅན *dbyug-pa-can* 1. ཕ་ཁོལ one carrying a stick in his hand. 2. an epithet of གཤིན་རྗེ་རྒྱལ་པོ, the lord of death. 3. ཉི་མའི་འཁོར an attendant of the sun (*Mṅon.*).

དབྱུག་པའི་རྣ་ཅན *dbyug-pahi rna-can* as met. =an ox or bull (*Mṅon.*).

དབྱུག་འཛིན *dbyug-hdsin* गदाधर epithet of Vishṇu.

དབྱུང་བ *dbyuṅ-pa* निर्हार (a form of འབྱིན་པ *Rdo. 46*) to turn out, banish, expel. Generally speaking should be considered fut. of འབྱིན་པ *hbyin-pa.* ཕྱིར་དབྱུང་བ to turn out; གནས་ནས་དབྱུང་བ to banish or remove from a place, particularly to deport from a monastery.

དབྱེ་བ *dbye-wa* (acc. to *Rdo. 46*, prest. of ཕྱེ་བ *phye-wa*) 1.=སོ་སོར་ དབྱེར་བྱེད་པ to make distinction, to differentiate; དབྱེར་བྱས་པ anything made distinct or classified. Acc. to *Jä.* fut. of and in *C.* secondary form of འབྱེད་པ *hbyed-pa.* 2. sbst. distinction, distinctive feature; also kind, class, species: ལེགས་ཉེས་ཀྱི་དབྱེ་བ་གསལ་བྱུར the distinction between good and evil cleared or explained. དབྱེ་གསལ *dbye-gsal* clear distinction. 3.=ཐང་ स्थली. plain, expanse, extent: དབྱེ་དུ=ཐང་དུ in extent.

དབྱེ་བའི་བུ Ḏḇye-waẖi-bu सूरसुत an epithet of the planet Saturn.

དབྱེ་ལུང་གང་བར ḏḇye-luṅ gaṅ-bar one of the thirty-seven sacred places of Bon pilgrimage (*G. Bon. 38*) (*M̱ṅon.*).

དབྱེན་པ ḏḇyen-pa = དབྲག, अन्तर difference, dissension, discord, schism. དགེ་འདུན་གྱི་དབྱེན་པ་བྱེད་པ to create discord; དབྱེན་འབྱེད་པ *ḏḇyen ẖbyeḏ-pa* to make a difference, to discriminate (*Jä.*); དབྱེན་བྱེད *ḏḇyen-byeḏ* (གཡོ་ཅན་དང་ལྷབ་ཤིག་བྱེད་པ). དབྱེན་བསྡུམས་མཆོད་རྟེན *ḏḇyen-ḇs̱dums̱ m̱choḏ-ṟten* n. of a chorten.

དབྱེར་མེད་ *ḏḇyer-meḏ* or དབྱེར་མི་ཕྱེད་པ *ḏḇyer mi-phyeḏ-pa* सम्भिन्न, विनिर्भाग inseparable, not to be distinguished.

དབྱེས *ḏḇyes̱* magnitude, size, dimensions: དབྱེས་ཆེ་བ *ḏḇyes̱-che-wa* = ཡངས་པ *yaṅs̱-pa* or རྒྱ་ཆེ་པ विस्तीर्ण wide, spacious, broad: དཔྲལ་བའི་དབྱེས་ཆེ broad forehead.

དབྲ *ḏbra* n. of a Tibetan tribe (*Yig. 7*).

དབྲག *ḏbrag* = བར་དུ་ཆུད་པ intermediate space, interstice; ravine, glen, defile, in *C.*

དབྲད་པ *ḏbraḏ-pa*, v. འབྲད་པ to scratch.

དབྲབ་པ *ḏbrab-pa*: རྟ་ལྕག་དང་ཟྭ་ཚོད་ཀྱིས་བརྒྱབ་པ to flog with whip and nettle, v. འབྲལ་བ *ẖbral-wa*.

དབྲལ་བ *ḏbral-wa* (པགས་པ་ལྷུ་བུ) taking off or flaying = སྤྲལ་བ; v. འབྲལ་བ.

དབྲི་བ *ḏbri-wa*, v. འབྲི་བ *ẖbri-wa*, diminished, reduced, grown less.

དབྲེས་པ *ḏbres̱-pa* or དབྲེ་བཙོག *ḏbre-ḇtsog* dirt, filth.

དབྲོག་པ *ḏbrog-pa* 1. = བརྗེད་པ to forget, forgetfulness. 2. = བརྗེས་པ परिवृत्ति [revolution, exchange]*S.*

འབག *ẖbag* mask, effigy, likeness, figure; འདྲ་འབག id.; resp. སྐུ་འབག or ཞལ་འབག; འདྲ་འབག་གྱོན་མི *ẖdṟa-ẖbag gyon-mi* masked persons; འབག་འཆམ religious dance or masquerade; འབག་འབུག *ẖbag-ẖbug* disguised, not straight in make: འབག་འབུག་མེད་པའི་མི་ཆུང་ little man who was free from crookedness (*A. 142*).

འབག་འབོག *ẖbag-ẖbog* 1. uneven (of bed or place to lie upon). 2. in *W.* a slight elevation, hillock (*Jä.*).

འབག་པ *ẖbag-pa* = ཉམས་པ 1. vb. pf. འབགས *ẖbags̱*, fut. དབག *ḏbag* to defile or pollute one's self; to soil, make filthy: བུད་མེད་དང་ pollution with women; འབག་པ་འདོད་ཆགས་ལ་འབག་པ defilement through lust; སྣོད་ལ་འབག་པ *s̱noḏ-la ẖbag-pa* unclean as to a vessel. 2. *C.* to take away, to steal, to rob.

འབགས་ལྷག *ẖbags̱-lhag* [rest, remainder, remnant (of food) *Mil.*] *Jä.*

འབག་རག *ẖbag-rag* [spider, འབག་རག་གི་ཚང་ *ẖbag-rag-gi tshaṅ* cob-web Sikk.] *Jä.*

འབང་བ *ẖbaṅ-wa* pf. འབངས *ẖbaṅs* to love, to regard: འབངས་པར་བྱ་བ་རྣམས་འབངས་པར་བྱེད་པ love those who are worthy of being loved or regarded (*J. Zaṅ.*). འབང་ *ẖbaṅ* भक्त lover (*A. K.* v. *61-8 ch.*).

འབངས *ẖbaṅs̱* 1. प्रजा, दास; also ཆབ་འབངས a subject or dependent; Tib. proverb has: འབངས་ངན་པའི་དཔོན་པོ་བྱེད་པ་ལས། དཔོན་བཟང་པོའི་གཡོག་པོ་བྱེད་པ་དགའ་ it is much better to serve a good and noble chief than rule over bad subjects. འབངས་སུ་བྱེད་པ to reduce under one's dominion; འབངས *ẖbaṅs* collectively = the people, the subjects. 2. servant, one who serves: འབངས་མོ दासी a maidservant, a female subject; འབངས་མོའི་བུ दासीपुत्र son of maidservant [an abusive expression meaning "a low wretch."]*S.* ལྷ་འབངས *lha-ẖbaṅs̱* देवदास polite expression for servants employed in a temple; དགེ་འདུན་འབངས *ḏge-ẖdun-ẖbaṅs̱* सङ्घदास the servants attached to the clergy or the church; སངས་རྒྱས་འབངས *saṅṣ-ṟgyaṣ-ẖbaṅṣ* n. of a king.

འབད་པ *ẖbaḏ-pa* 1. subst. उद्यम, **औत्सुक्य**, **आग्रह**, प्रयत्न endeavour, earnestness, exertion (*A. K. 1-46*). འབད་པས་ཤུགས་པ *ẖbaḏ-paṣ shugṣ-pa* to begin with energy (*A. K. 1-12*). 2. vb., imp. འབོད *ẖboḏ*, to endeavour, to try, to exert one's self, make effort: ཐོག་གི་སྟེང་ལ་རྡོ་སྦོམ་ཡར་འཕྱར་འབད་ནས *thog-gi ṣteṅ-la ṟdo-ṣbom yar ẖphyar ẖbad nas* having endeavoured to hoist up the stone-block on the roof. 3. to cultivate, rear, take care of: ཞིང་ or ས་གཞི་འབད་པ to cultivate the ground, རྒུན་འབྲུམ to raise grapes དུད་འགྲོ་འབད་པ to breed cattle. འབད་པ་ཅན आयासी assiduous, painstaking, industrious; འབད་མེད་པ अनुद्यम; without exertion (*S. Lex*).

འབན་ཁྲ *ẖban-khra* a fine cotton cloth: འབན་ཁྲ་ཤུག one roll of *Ban* cloth (*Ṟtsii.*).

འབན་བཅད *ẖban-ḇcaḏ* n. of a number: འབན་བཅད་འཕང་ཁྲིའུ་ཚང་ (*Ya-sel. 57*).

འབབ་པ *ẖbab-pa* pf. བབ *bab* or བབས *babṣ*, imp. འབོབ *ẖbob* or བོབས *bobṣ* 1. to move downward, to descend, to come down from, to alight; to fall down: གནམ་ལས་ཁ་བ་འབབ snow falls from heaven. Constantly used in connection with rivers: ཆུ་ཕྲན་ལབ་ཆ་རྒྱུབ་སྙེ་ཐང་ལ་འབབ the rivulets are descending babbling on to the plain. In stating the arrival of a certain time or occasion འབབ་པ is generally used with the sense of "it has come down to the time of": ས་ག་ཟླ་བ་ལ་བབས་སོ the Nirvāṇa month has arrived; ཤི་བའི་དུས་ལ་འབབ་འོང་ the time of death will arrive; འགྲོ་རན་ལ་བབས the time of going has come. In *W.* འབབ also = tax, taxation; ཁྲལ་འབབ fixing of rent or tax.

འབབ་ཆུ *ẖbab-chu* = ཆུ་ཀླུང་ river, rivulet, brook; also rain. འབབ་སྟེགས access or descent to the water, steps leading to a bathing-place (*Jä.*). འབབ་ཆུ་བཞི *ẖbab-chu-ḇshi* 1. the four rivers are:—(1) གང་གཱ་གླང་ཆེན་ཁ་ལས་འབབ गोमुखी Gaṅgā has issued forth from the mouth of a bull (acc. to Tibetan authorities it has descended from the mouth of an elephant); (2) སིན་དྷུ་སེང་གེའི་ཁ་ནས་འབབ the Sindhu springs forth from the mouth of a lion; (3) The Tsangpo issues from the mouth of a horse and is therefore call Tamchog Khabab; (4) The Sutlej is called *Ṟma-bya kha-ẖbab* (རྨ་བྱ་ཁ་འབབ) because it is supposed to come out of the mouth of a pea-cock. འབབ་ལྡན *ẖbab-ḻdan* = འབབ་ཆུ river, stream. ཐུགས་ནང་དགེ་བའི་ཡིབས་ཚོགས་ཀྱང་འབབ་ལྡན་གྱི་རྒྱུན་བཞིན་ཡོད་པ་མཛིར pray permit your holy instruction (letter) to come here like the flow of a river (*Yig. k. 27*). འབབ་ཕྱོགས low place or ground, *i.e.*, the direction of a river's flow.

འབམ *ẖbam* in རྐང་འབམ a disease of the foot; འབམ་པ *ẖbam-pa* rot, decay; also as disease: lupus.

འབའ *ẖbaẖ* seizure, distraint; or rather the liability of paying higher interest, payment not having been made at the appointed time (*Jä.*); འབའ་འགན *ẖbaẖ-ẖgan* = འགན་རྒྱ agreement, contract (subject of law-suit) (*Yig. k.*); འབའ་གན *ẖbaẖ-gan* an agreement.

འབའ *H̱baẖ* or འབའ་ཐང་ *H̱baẖ-thaṅ* n. of a place in *Khamṣ* (*Ṟtsii.*). འབའ་གཞུ bow that is made of very strong bamboo growing in *H̱baẖ* (*Ṟtsii.*).

འབའ་ཆ *ẖbaẖ-cha* sediment, lees, remnant: སྐྱུམ་བརྡུང་བའི་རོ་སོ the remnant of mustard when oil has been extracted or pressed out; འབའ་ཆ་ཁལ་རེད་འབྲུ the cost of load of *bah-cha* is a *Khal* (*Ṟtsii.*).

འབའ་དར *ẖbaẖ-dar* a kind of scarf: དབུ་མཛད་ཆོས་ཁྲིམས་སོགས་ཀྱི་ཆོས་ཟ་འབའ་དར་ རྒྱབ་ནོན་བཀའ་

ཤོག་བཅས་འདི་མདུན་ནམ་ཉིན་ཕྱུགས་ཧྲེ་ཆེ་བ་ཞུ (*Yig. k.*). I beg that you would kindly send by the hand of this (man) as quickly as possible tea for religious service and *ẖbaẖ-dar* scarf for the *omdse* lama and church governor, etc. together with a letter of confirmation.

འབའ་པོ *ẖbaẖ-po* and འབའ་མོ *ẖbaẖ-mo* are wrongly spelt for དབའ་བ and དབའ་མོ magician, sorcerer, or witch, of the Bon religion.

འབའ་བ *ẖbaẖ-wa* 1. to bleat. 2. (in *Sikk.*) to bring, to carry, འབའ་ཤོག *ẖbaẖ-çog* bring it hither! འབའ་སོང་ *ẖbaẖ-soñ* take it away; *ẖbah-khen* a coolie. 3. to commit adultery *C.* (*Jä.*).

འབའ་བོ *ẖbaẖ-wo* hole, cave, cavern, འབའ་བོ་ཅན *ẖbaẖ-ḇo-can* hollowed out, excavated (*Jä.*); འབའ་བྱི *ẖbaẖ-byi* parched paddy beaten out and used by Indians as food instead of cooked rice; a cake of parched rice or maize meal, frequently eaten with tea *C.* (*Jä.*).

འབའ་ཞིག *ẖbaẖ-shig* only, solely, alone: གསེར་དང་དངུལ་འབའ་ཞིག་གིས་གང་ filled with gold and silver alone (*Jä.*); སྡིག་པ་འབའ་ཞིག sin only; དགེ་བ་འབའ་ཞིག=དགེ་བ་ཤ་སྟག virtue alone.

+ འབའ་ཤག *ẖbaẖ-çag* or འབའ་སྐྱོགས *ẖbaẖ-s̱kyogs̱* (in modern Tib.) a large ladle of wood made in Bathang (*Ṟtsii.*).

འབའ་ས་ཀ *ẖbaẖ-sa-ka* (རི་དྭགས་ཞིག) n. of a wild animal (*K. d.* ཟ, *374*).

འབར་བ *ẖbar-wa* or རབ་ཏུ་འབར་ ज्वल्, उत्तप्, दीप्, उज्ज्वल; vb. n. to སྦར་བ 1. to catch fire, to become ignited, to blaze; also, in reference to the passions, frq. to glare, burn with wrath: འབར་བ་འབར་དུ་རུང་བ combustible; ཁོང་ང་ལ་མང་པོ་འབར་འདུག he is very angry with me or he quarrels much with me *C.*; ཁ་འབར quarrelsome, brawling, མང་དུ་འབར་དུ་བྱུང་བ་ལས while she was brawling (*Mil.*); ཞེ་སྡང་འབར་བ to burn with rage. Also འབར་བ has other figurative meanings, as: 2. to burst forth into bloom, to blossom; to blaze forth into fame, to become notorious, etc.

འབར་བ་ལྡན *ẖbar-wa-ḻdan* an epithet of Vṛhaspati the teacher of the gods (*M̱ñon.*).

འབར་བའི་རལ་པ་ཅན *ẖbar-waẖi ral-pa-chan*=སྒྲོན་མ *s̱gron-ma* lamp, light (*M̱ñon.*).

འབར་འབུར (མཚོ་དམན) उत्कूल-निकूल high and low, uneven or undulating ground.

འབལ་གྲོ *ẖbal-gro* a mixture of peas and wheat (*Ṟtsii.*).

འབལ་བ *ẖbal-wa* 1.=སྤོག་པ लुञ्च to throw about, to pluck out the hair (used only with སྐྲ). 2. to part or arrange the hair, as is customary with the monks and nuns of certain sects; in *Khams̱* this style being the national costume. སྐྲ་འབལ་ཅན n. of an Indian religious sect.

འབལ་འབོལ *ẖbal-ẖbol* shaggy (*Sch.*).

འབི་འབི *ẖbi-ẖbi* small lumps of clay that are cast into moulds to make miniature chorten, images, etc.

འབིགས་པ *ẖbigs̱-pa* or འབིག་པ *ẖbig-pa* pf. ཕིགས *phigs̱* fut. དབིག *ḏbig* im. ཕིག *phig* or ཕིགས *phigs* 1. भिद, भेद to pierce, pierce into, bore: རྡོ་རྗེ་ཡིས་ནི་རིན་ཆེན་དབིག the diamond will pierce what is precious; ཤིང་ལ་བུག་པ་འབིག་པ to bore holes into wood; ཆུ་འགགས་འབིགས *chu-ẖgags̱-ẖbigs̱* it removes stangury (*Med.*). ཀྱུ་འབིགས or ཀྱུ་ཕིགས a spire or a gilt pinnacle on a temple or royal tomb; འབིགས་ལྡན *ẖbigs̱-ḻdan* the thunder-bolt of Indra (*M̱ñon.*). 2. in C. seems to be used vulgarly for: to lie with (a woman).

འབིགས་བྱེད *ẖbigs̱-byeḏ* विन्ध्या 1. (རི་བོ་འབིགས་བྱེད *ri-ḇo ẖbigs̱-byeḏ*) n. of a chain of hills extending eastward from Rājputana to Behar dividing Hindustan into Aryavarta and Dakṣināvarta, *i.e.*, Northern India and Southern India: དེ་ལས་ནར་མདུ་ཞེས་པ་དང་། ཆབས་ལྡན་ཞེས་པ་དང་། ཤུགས་ལྡན་ཞེས་པ་དང་། ནག་པོ་འཁྲིམ་ལ་ཞེས་པ་དང་། རོ་རྡུ་ཆེན་པོ་ཞེས་པའི་ཆུ་ཀླུང་ཆེན་པོ་རྣམས་འབབས་པའོ (*K. d.* ན, *272*). 2. = མདའ an arrow, *i.e.*, that which pierces through (*M̱ñon.*). 3. ཐོག *thog* a thunderbolt, which pierces the mountains, &c. (*M̱ñon.*). 4. = ཀུ་བ *ku-wa* gourd (*M̱ñon.*). འབིགས་ཕོ विन्ध्याचल the Vindhya range of hills; འབིགས་བྱེད་ལྷ་མོ a constellation उल्का [a meteor]*S.*

འབིབ *ẖbib* or འབིབས་པ *ẖbibs-pa* = འབུབ or འབུབས་པ (*Sch.*).

འབིར་བ *ẖbir-wa* to tremble, shake, quake: ཅི་ཟེར་འབིར་བ what was said to make him tremble (*A̤. 134*).

འབུ *ẖbu* कृमि, पुण्ड्र a worm, insect, any small vermin; འབུ་སྲིན or སྲིན་འབུ a caterpiller; འབུ་རིང་ in *W.* a snake (*Jä.*); འབུ་པད *ẖbu-paḏ* a leech; འབུ་སྐྱོགས་དུང་ *ẖbu-s̱kyogs̱-duṅ* snail, འབུ་སྐྱོགས་དུང་འདྲས་སྲིན་སེལ་དམུ་ཆུ་སྐེམ.

འབུ་དཀར *ẖbu-ḏkar* a preparation of wheat flour, sugar-beer (*Ṟtsii*) also ཀུར་འབུར id. (*Ṟtsii.*); the blackish-red preparation of this is called འབུ་སྨུག.

འབུ་རྐང་བརྒྱ་པ *ẖbu-ṟkaṅ ḇṟgya-pa* centipede.

Syn. ཡན་ལག་བརྒྱ་པ *yan-lag ḇṟgya-pa*; རྐང་བརྒྱ་པ *ṟkaṅ-ḇṟgya-pa* (*M̱ñon.*).

འབུ་ཁང་ *ẖbu-khaṅ* n. of a much-worshipped deity in Nepal: འཕགས་པ་འབུ་ཁང་དང་གཉིས་སུ་མེད (*A. 124*).

འབུ་ཕྲ་མོ *ẖbu-phra-mo* fly, flea, etc.

Syn. མདུང་ཅན *m̱duṅ-can*: སྐྱེ་བ་ཕྲ་མོ *s̱kye-wa phra-mo*; སྐྲ་ཅན *s̱kra-can*; ཉེ་བའི་ལྕེ་ཅན *ñe-waẖi ḻce-can* (*M̱ñon.*).

འབུ་བ *ẖbu-wa* pf. འབུས *ẖbus* to open, to unfold, of flowers, esp. with ཁ as ཁ་འབུ་བ (*Jä.*).

འབུ་སྨུག *ẖbu-s̱mug*, v. འབུ་དཀར *ẖbu-ḇkar.*

འབུ་རས *ẖbu-ras̱* a coarse sort of raw silk imported into Tibet from Assam by traders from Bhutan.

འབུ་སུ་ཧང་ *ẖbu-su-haṅ* a medicinal herb.

Syn. ལྷ་མོའི་འཁྲི་ཤིང་ *lha-moẖi ẖkhri-çiṅ*; ལྷའི་ཕྲེང་བ *lhaẖi phreṅ-wa*; སེར་སྣམ *ser-s̱nam*; དབྱར་གྱི་རྒྱན *ḏḇyar-gyi-ṟgyan*; ཡང་བ *yaṅ-wa*; རྒྱ་མཚོའི་ཐུག་པ *ṟgya-m̱tshoẖi thug-pa*; བྱི་བའི་ཆང་ *byi-waẖi-chaṅ*; སྤྲི་ཀ *s̱pri-ka* (*M̱ñon.*). འབུ་སུ་ཧང་གིས་མ་འདྲུབ་སྤོ་ཚད་སེལ *M̱ed.*

འབུགས་པ *ẖbugs̱-pa* कर्षण, व्यध् pf. ཕུག *phug* to hollow out, bore; to pierce, sting; to bite; ཁྱིས་ངའི་རྐང་པ་ཕུག་སོང་ the dog has bitten my foot; ནན་ཞན་རི་ཁྲོད་ན་རྒྱ་ནག་མི་ཡིས་སྐང་སར་འབུགས་ཏེ་ནང་རྣམས་བྱེད་འདུག in the Nan-shan mountains Chinamen, hollowing out hill-ground, make dwelling-places.

འབུངས *ẖbuṅs̱* = འཛོམས་པ *ẖdsoms̱-pa.*

འབུངས་པ *ẖbuṅs̱-pa* to concentrate one's force or energies; but v. supra འབད་པ: ཆོས་ལ་འབུངས apply yourselves to religion with industry. ཆོས་ལ་འབུངས་ན་མཐོ་དམའ་དགྲ་རུ་ལངས if you apply yourself to religion assiduously, the high and the low will rise against you as enemies (*Ṟdsa. 22*).

འབུད་པ *ẖbud-pa* pf. བུད vb. n. (limited perh. to *W.*) 1. to fall from, drop, fall down; to fall off (of leaves); to fall through. 2. to go away, to leave, escape, to disappear, to be lost: ཉི་མ་འབུད་སོང the sun has gone down; ལྡེ་མིག་བུད་སོང་ཉིན་མང་ནས the key has been lost many days ago.

འབུད་པ II: pf. ཕུས *phus*, fut. དབུ *ḏbu*, imp. ཕུ *phu* 1. vb. act. and n. to blow, either with the mouth, or to be blown by the wind; མེ་ཕུ་ཅིག blow up the fire! རླུང་གིས་དཔེ་ཆའི་ཤོག་བུ་རྣམས་འབུད་ཡོང་ the wind will blow away the leaves of a book; དགེ་སློང་གིས་རྒྱ་གླིང་ཕུས་ནས the monk having blown the trumpet; རླུང་གིས་སྦུན་མ་ཕུས་པ་ལྟར like chaff blown off by the wind (*Dzl.*); དབུགས་ནས་འབུད་པ to breathe upon; ལུས་ཀུན་ཕུས་ལྦར་སྦངས the whole body became bloated (*Mñg.*); *ẖbuḏ-ẖduñ* (*Vai. k.*)=དུང་ trumpet, also: bellows; འབུད་ཤིང་ fuel, firewood (*Ṟtsii. 16*).

འབུད་པ III: [pf. imp. ཕུད fut. དབུད trs.: 1. to put off, pull off, take off *C.*, hat, coat, ring, etc.; to throw down: ཕུད་བཞག་གོ threw down. 2. to drive out, expel, cast out, chase away, with the accus. of the person and place, ཡུལ out of the country; ཡུལ་ཕུད an exile (*Schtr.*); to set free, to set at liberty, to allow to pass *W.*; to lay out, to spend. 3. to pull out, tear out, uproot. 4. to take away, to subtract from] (*Jä.*).

འབུན *ẖbun* or བུན་པ 1.=བུ་ལོན debt. 2. to itch; ཟ་བུན the itch, an itching *W.* (*Jä.*).

འབུབ་པ *ẖbub-pa* [pf. བུབ *bub* imp. བུབས *bubş* 1. to be turned over upside down: ཁ་འབུབ་ཏུ་ཉལ he lies with his face undermost; ཁ་འབུབ་ཏུ་བཞག or ལོར it is placed with its top inverted, turned over; ལག་འབུབ་བྱེད་པ to fall on the hands. 2. fig., to be overthrown, destroyed, spoiled, with regard to meditation (*Mil.*)] *Jä.*

འབུབས་པ *ẖbubş-pa* [pf. imp. ཕུབས fut. དབུབ to put on a roof, or some thing for a roof; ཐོག་འབུབས་པ to make or construct a roof; གུར་འབུབས་པ to pitch a tent; གྲུ་ཕུབས corner pavilion *S.g.*] *Jä.*

འབུམ *ẖbum* शतसहस्र, लक्ष one hundred thousand; འབུམ་ཚོ *ẖbum-tsho* id.; རྒྱའི་དམག་འབུམ་ཚོ་ལྔ 500,000 Chinese soldiers (*Glr.*); འབུམ་ཕྲག་གཅིག a hundred thousand. སྐུ་འབུམ *şku-ẖbum* the 100,000 images, the n. given to the famous Kumbum monastery situated about 25m. S.W. of Sining-fu in the Kökö Nor district, the name being derived from miraculous figures alleged to be present on the leaves of an aged lilac tree. Accounts of this monastery are given by Huc, Rockhill, and Kreitner. It was founded by Tsongkhapa. འབུམ་ལྔ *ẖbum-ḻña* the five sacred books of the Bon enumerated in མངས་རྒྱ་བའི་མདོ་བཀྲ are:—(1) ཁམས་བརྒྱད་མཐའ་ལ་ཕབ་པའི་འབུམ; (2) ཡེ་ག་ཤེན་བཀོད་པ་དོན་གྱི་འབུམ; (3) གཡུང་ས་བཙུ་ལམ་གྱི་འབུམ; (4) ནམ་དག་རྩལ་ཁྲིམས་ས་འདུལ་བའི་འབུམ; (5) དགེ་རྒྱས་ཚོགས་ཆེན་རྫོགས་པའི་འབུམ (*D.R.*).

འབུམ་ཐང *H̱bum-thañ* n. of a place in Mon-yul (Sikkim) south of Tibet. འབུམ་ཐང་སྐྱེར་ཆུའི་གནས *Hbum-thañ Ṣkyer-chuẖi gnaş* n. of a sacred place in Mon-yul where Pad-ma Sambhava is said to have ·performed ascetical meditation.

འབུར་བ *ẖbur-wa* 1. to rise, to swell up, become prominent: སྤང་ལ་བྲག་རི་འབུར་བ་གཅིག a single rocky hill rising from the greensward; འབུར་དུ་རྐོ་བ to emboss, to work in relief (*Glr.*). 2. to spring up, come forth, bud, unfold. ཀྱོང་འབུར gold and silver ornaments in relievo on some other metals. གློ་འབུར *glo-ẖbur* paintings and sculptures; འབུར་རྐོ་མཁན, འབུར་བཟོ་པ an engraver; འབུར *ẖbur* swelling, a boil, etc. འབུར་ཀ the slight protuberant places on doors where handle rings are fixed. འབུར་སྐྱོང་ *ẖbur-şkyoñ* an undulating country with risings and depressions: གཞན་ཡུལ་ཀྱིན་བུར་འབུར་སྐྱོང་སོགས་འགྲོས་བང་ (*Ṟtsii.*). འབུར་འཇོམས་བྱེད་པ *ẖbur-ẖjomş byeḏ-pa* to reduce elevations, to smooth uneven ground·; fig. to prostrate an opponent in disputation. འབུར་དོད *ẖbur-doḏ* a statue, an image in relief (*Jig. 10*). འབུར་པོ *ẖbur-po*: protuberance, tumour.

འབུལ་བ *ẖbul-wa* (given as fut. of ཕུལ་བ in *R̲do. 46*), pf. and imp. ཕུལ *phul*, fut. དབུལ *d̲bul* 1. प्रदान, अर्पण, ढौकन a resp. term for: to give, proffer; to send, when the person receiving is considered to be of higher rank: ཁོས་སྙན་གྱི་གསེར་རྒྱན་ལྷ་ལྕམ་གྱི་ཕྱག་ཏུ་ཕུལ *khoṣ ṣñan-gyi gser-r̲gyan lha-l̲cam-gyi phyag-tu phul* he gave the golden ear-rings into the hands of the lady; འདིར་ཉིད་རང་གི་ཚེས་གསུམ་གྱི་ཕྱག་བྲིས་ཤིག་ཀྱང་བཏངས་འདུག་པས། སང་ནང་དེ་སྔོར་ཡིག་ལན་ཕུལ་རྒྱུ་ཡིན་ལགས your letter of the 3rd instant has been sent here and a reply to it (དེ་སྔོར) shall be despatched to-morrow; ཆུ་སྟག་གི་ཟླ་བ་དང་པོའི་ཚེས་བཞི་ལ་རྡོར་གླིང་གི་གཞུང་པར་ཁང་ནས་ཕུལ sent (or dated) from the Government printing office at Dor-ling (Darjeeling) on the 4th day of the 1st month of the Water-Tiger (year), *i.e.*, on the 12th February 1902; བྲན་ཆུང་གི་བུ་ཡིས་སྐུ་ཉིད་ལ་དབུལ་བའི་འབྲས་འབོ་བཞི་འབུལ་གྱི་ཡིན་ལགས I am sending (you) 4 *bo* measures of rice which your humble servant's son will give your honour. 2. sbst. present, offering.

Syn ཕུལ་བ *phul-wa*; དབུལ་བ *d̲b̲ul-wa*; སྟོབས་པ *stobṣ-pa*; སྟབས་པ *ṣtabṣ-pa* (*M̲ñon.*).

འབུལ་ཆས *ẖbul-chaṣ* articles for presenting to government, to high officials and to lamas of monasteries, etc.: གཞུང་དུ་འབུལ་ཆས་ཀྱི་དངོས་པོ་ཤ་སྟག་ཡིན་ are only presents to be made to government (*D. çel. 8*).

འབུས་པ *ẖbuṣ-pa* 1. to blow (of flowers), to open, ཁ་འབུས་པ v. འབུ་བ 2.=འབུར་བར prominent (*Jä.*). འབུས་ཤིང་ *ẖbuṣ-çiñ* a coppice of young trees.

འབེན *ẖben* लक्ष, वलगन 1. target, goal: འབེན་སྙིང་བཟང་ཡོད་པ་ལ་མདའ་རྣོན་པོ་ཐོག if the target be good the sharp arrow will hit well (*H̲brom. 97*); འབེན་འཛུགས་པ to set up a target; འབེན་ལ་གཏོད་པ to aim, to take aim; འབེན་ས the place where the target is to be set up; specially, the central part of the target, the mark. འབེན་བསྣུན *ẖben-b̲ṣnun*=མདའ or མདའ་མོ an arrow (*M̲ñon.*).

འབེན་གཟར *ẖben-gzar* a field for cultivation: འབེན་གཟར་ཡ་ཡོ་མེད་ཅིང་ཁོད་སྙོམས་པ the field being level and smooth without unevenness (*Jig. 10*).

འབེབས་པ *ẖbebṣ-pa* प्रसाध, प्रवेश, pf. ཕབ fut. དབབ imp. ཕོབ causative to འབབ་པ 1. to cause to descend, cause to fall down; and, hence, to cast down, throw down: ལྷུ་བ་ས་ལ་འབེབས་པ to cast one's self on the ground (*Dzl.*); མིག་སྣ་རྩེར་འབེབས་པ to cast one's eyes down on the tip of the nose. 2. to assign, settle, fix, lay down, establish: used in a variety of phrases: གནས་འབེབས་པ to take up one's residence in a place; དཔྱ་འབེབས་པ *d̲pya-ẖbebṣ-pa*, with ལ, to impose taxes སྐྱོན་འབེབས་པ to assign a crime to a person; བློ་ཡུལ་ཕྱོགས་འདི་རུ་འབེབས་པ to fix one's thoughts on a place; གཏན་ལ་འབེབས་པ to give permanency, to fix, to regulate. འབེབས་ཆགས=བཞག་པ निक्षेप keeping, laying a thing down or away.

འབེམ *ẖbem*, v. བེན *ben*.

འབེལ་གཏམ *ẖbel-gtam* or འབེལ་བའི་གཏམ=ཡང་དག་པའི་གཏམ *yañ dag-paẖi gtam* संकथ्यम् holy discourse, sermon, a speech on some sacred subject.

འབེལ་པོ *ẖbel-po* temperate, saving, economical; འབེལ་པོ་འདུག there has been economy, frugality has been exercised; འབེལ་མེད extravagant; འབེལ་དུ་འཇུག་པ to enjoin temperance, frugality (*Sch.*).

འབོ *ẖbo* a dry measure generally used for grain and salt, contains 5 *bre*=10 pints. འབོ་བྲེ *ẖbo-bre* is colloq. term for a measuring vessel. འབོ་ཁ་བ *ẖbo-kha-wa* one who measures grain, etc.: འབོ་ཁ་བ་རྣམས་ཀྱི་འཁན་ཚིག་གཙང་མར་ཕུལ་དོན the case of the contract or agreement which the grain measurers executed (*R̲tsii.*).

འབོ་བ *h̲bo-wa* pf. འབོས *h̲boṣ* or ཕོ *pho*, fut. དབོ *d̲bo*: 1. to pour out or forth, to spill out: མ་འབོ་བ་བྱུང་ནས there being no spilling (*Glr.*); འོ་མ་ཕོ་བས milk having been poured out. 2. to swell up, to rise: འབོས་པའི་ནས swelled barley; སྲན་མ་ཕོས་པ་ཙམ as big as swelled peas. 3. to sprout, shoot forth, of wild growing plants, ས་འབོ་འདུག the ground is verdant *C.*; also: the ground swells, heaves.

འབོ་ཇ *h̲bo-ja* a kind of tea (*R̲tsii.*).

འབོ་དྷི་ཙི *h̲bo-dhi-tsi* wrongly written for བོ་དྷི་རྩི *bo-dhi-r̲tsi* rosary (*R̲tsii. 48*).

འབོ་ལེ *h̲bo-le*=ལྷོད་པོ *lhod-po* without much hurry, at ease, easily, leisurely: འབོ་ལེ་གྲུ་མ་ལ་རྡུ(ཝི་གྲུ་མ་-ཀླུ་ལ་རྡུ)སྒྲོལ་བར་བྱ we shall be able to take you across the river Ganges slowly and easily (*A. 130*); སྐྱིབས་ཤིག་ཏུ་འབོ་ལེ་གཉིམས་ལ་ཞུགས began to sleep quietly in a sheltered corner (*A. 130*).

འབོག *h̲bog* 1. a kind of upper-garment, ཕོ་འབོག for men, མོ་འབོག for females (Cs.). 2. in *W.* a square cloth for wrapping up and carrying provisions. 3. a small hillock (*Jä.*). 4. n. of a wild animal: རི་དྭགས་ཤིག་གི་མིང་ (*R̲tsii. 54*).

འབོག་ཆོལ *h̲bog-chol*, v. སྦུག་ཆོལ *ṣbug-chol*.

འབོག་ཐོ *h̲bog-tho* or ཞྭ་མོ་འབོག་ཐོ *shwa-mo h̲bog-tho* a soft felt hat with a broad brim trimmed with long hairy fur.

འབོག་པ *h̲bog-pa* pf. བོག *bog* or ཕོག, fut. དབོག 1. to be extracted, uprooted, pulled out; to be dislocated, unhinged: ཚིགས་འཐོག་པ *W.* 2. to unload (opp. to འགེལ་བ *h̲gel-wa*), ཁལ་རྣམས་ཕོག *khal-r̲namṣ-phog* the loads were taken off. 3. to grow loose, to come off, to drop off, leaves from a tree *C.* (*Jä.*).

འབོགས་པ *h̲bogṣ-pa* 1. to sink down, to fall to the ground, esp. in a fainting fit; to be submerged, immersed; འབོག་ཡུན་རིང་ན *h̲bog-yun riń-na* prob.: when the fainting fit has lasted a long time; སྨྱོ་འབོག *ṣmyo-h̲bog* madness, insanity; སྨྱོ་འབོགས་འབྱུང་ insanity arises; ཆུ་ལ (འགྲུ་འབོགས་པ་ལྟ་བུ) འབོགས་པ अवगाह्य to wade through water. 2. pf. ཕོག *phog* fut. དབོག *d̲bog* imp. ཕོག *phog* to bestow, impart, གདམས་ངག counsel, advice, directions, ཁྲིད་བསླབ་པ instruction.

འབོང་བ *h̲boń-wa* roundness, rotundity, འབོང་འབོང་ round; loose, slack, incoherent (*Jä.*).

འབོད་པ *h̲bod̲-pa* आमन्त्रण, आह्वान pf. and imp. བོས *boṣ* 1. to call, to cry out to, to invite: སྡོད་ཅིག་ཅེས་བོས་སོང་ he exclaimed, wait! མི་ཞིག་ལ་འབོད་པ to call to a man; མདུན་དུ་འབོད calls to the presence; ནང་དུ་འབོད calls indoors; མ་བོས་པར་འོང་བ to come uninvited; འབོད་སྒྲོགས་པ to bawl out, to cry out repeatedly; ངུ་འབོད=ངུ་བ to weep. འབོད་དུ་འོངས अभ्यागत, come to invite, to call, a guest. འབོད་རྫོགས आह्वय: [1. invitation. 2. fight. 3. name.]*S.* འབོད་བྱེད *h̲bod̲-byed̲* that invites=དྲི་ཞིམ་པོ sweet smell, fragrance (*M̲ńon.*).

Syn. སྦྲོན་པ *ṣbron-pa*; སྐད་གཏོང་བ *ṣkad̲-gtoń-wa* (*M̲ńon.*).

འབོད་སྒྲོགས *h̲bod̲-ṣgrogṣ*=སྲ་སྒྲོགས रावण n. of the king of Lan̂ka—the chief hero of the epic Rāmāyaṇa (*M̲ńon.*).

འབོབས *h̲bobṣ* 1. imp. of འབབ་པ *h̲bab-pa*: མར་འབོབས་ཤིག 2. पादवेष्टनिका not exactly a stocking, but a soft warm stuffing of the stockings. འབོབས་ཟོན *h̲bobṣ-zon* पदार्धवेष्टनिका half sock, foot-tie.

འབོར *hbor* supply, great or small. འབོར་སྙིང་ནས་གཅག་པ་ཡ་ལྷག (*R̲tsii.*); འབོར་ཆེ *h̲bor-che* good supply, abundance, plenty: འབོར་མི་ཆུང་

བ་དགོས་རྒྱུར་དང་། འབོར་མ་ཅུང་ཙམ་ཡོད་འདུག་པ there was not a small quantity, the requirement being not less (*Yig. k.*).

འབོར་བ *ẖbor-wa* pf. and imp. བོར *bor*, 1. to throw, cast, fling: རི་ངོས་ལས་རྡོ་ཞིག་འབོར casts a stone down a mountain side; ཟམ་པའི་ཧོག་ཏུ་འབོར་བ to precipitate a person from a bridge (*Dzl.*); ཕྱིར་འབོར་བ to cast out; བོར་སྐྱུར or བོར་དོར་བ to throw away, pour away, ཆུ water in *C.* 2. to leave, forsake: ཁྱིམ་ཐབ་འབོར་བ to forsake a husband or wife; ཡབ་ཀྱིས་བོར་བའི་ཚེ་ཤི་སོང་ when I was left behind by my father he died (*Pth.*); དེ་བོར་ལ་ཐོང་ let that alone, give it up; འབོར་བར་ཕངས་མོད་བརྩེ་བས་མ་དོར་བར considering it a great loss out of love he did not abandon it (*A. 11*). Occurs, also, in certain phrases, as སྡོ་བ་འབོར་བ to make oath, བསམ་པ་འབོར་བ to conceive an idea, to think of a plan. In *W.* འབོར་བ appears to be a common substitute for འཇོག་པ to put down, to place. འབོར་སྤུངས *ẖbor-s̱puñs* grain heaped together in one place: ཁྱོན་བསྡོམས་འབོར་སྤུངས་ཐོག *khyon-ḇs̱doms̱ ẖbor-s̱puñs̱-thog* (*R̲tsii. 19*).

འབོལ་པོ *ẖbol-po*=འཇམ་པོ 1. soft, smooth, yielding, elastic; both to the touch and disposition of mind; འབོལ་ལེ་ཤིག་གི་སྡོད་པ to sit, to remain quiet, tranquil (*Mil.*); འབོལ་གདན a bolster, mattress. 2. abundant, plentiful: ཆུ་ལུད་འབོལ་དཀོན་བཞིན according to the abundance or scarcity of water and manure (*R̲tsii.*).

འབོས *ẖbos̱* 1. (སྦས་ནས་མི་གསལ་བ) concealed, latent, hidden. v. འབོ་བ. 2. sbst. boil, bump, tumour (*Jä.*).

འབྱང་བ *ḇbyañ-wa*, pf. བྱང་ *byañ* to clean, cleanse, purify: སྡིག་སྒྲིབ་འབྱང་བར་འགྱུར his sins and defilements will be cleansed.

འབྱང་ཁྱད *ẖbyañ-khyad̲ C.* custom (*Jä.*).

འབྱང་རྩི *ẖbyañ-r̲tsi* gum, glue (*M̲ñon.*).

འབྱམ་པ *ẖbyam-pa*, pf. བྱམས *byams* or འབྱམས *ẖbyams̱* to flow over, to spread about. As sbst. *ẖbyams̱* may = སྟོང་ཉིད शून्यता, निवृत्ति 1. state of being void, metaphysical emptiness. རབ་འབྱམས *rab-ẖbyams̱* (1) knowledge of the metaphysics, divine learning; (2) अपक्रम [passing away, retreat]*S.* 2. acc. to *Cs.*: widely diffused, far spread. རབ་འབྱམས་པ *rab ẖbyams̱-pa* a man of profound learning, a doctor of Buddhist philosophy; as a degree might equal the European D.D. འབྱམས་ཀླས *ẖbyams̱-k̲las̱*=མཐའ་ཡས पर्यन्त to the furthest limit, *i.e.*, limitless, infinite: རྒྱ་ཆེ་བ unlimited, དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྐུ་འབྱམས་ཀླས the spiritual image of Buddha is inconceivably great.

འབྱམས *ẖbyams̱* (another word altogether) the finest breed of mule: དྲལ་རབ་ཁ་འགྲིག་སྤུ་རྩུབ་འབྱམས་ཀྱི་མིང་དུ་འབོད the best breed of mule of which the mouth is tractable and the hairs are rough (bristle-like) has the name 'chyam' (*Jig. 25*).

འབྱར་བ *ẖbyar-wa* 1. श्लिष्ट, लग्न; छक्त, अव्यवहित; v. འབྱོར་བ [connected]*S.* 2. in འབྱར་བ་མེད་སྨག་ནད་རྣམས་བྱེད་པ་སྐྱུད་པར་བྱེད.

འབྱར་བག *ẖbyar-bag* पुच्छ [a feather, a tail]*S.* འབྱར་བག་ཅན पुच्छवान् one possessing a tail. འབྱར་མ संश्लिष्यमाण, anything joined or connected with something else.

འབྱི་བ *ẖbyi-wa* pf. བྱི *byi*, also ཕྱིས *phyis̱*, vb. n. of ཕྱི་བ, to be wiped off, effaced; *Cs.* to fall off, of the hair (*Jä.*): སྐྲ་དང་སྤུ་འབྱི་བར་འགྱུར the hair of the head and body will fall off.

འབྱིག་མ *ẖbyig-ma* an idol standing on a bare ground, *i.e.*, having no stand of lotus flowers underneath the feet (*Jig. 12*).

འབྱིང་བ *h̲byiṅ-wa* pf. བྱིང་ *byiṅ* 1. to sink in, to sink down: ཆུ་དང་འདམ་ལ་འབྱིང་བ *chu-daṅ h̲dam-la h̲byiṅ-wa* to sink in water and mud, *i.e.*, in swamps. 2. to grow faint, languid, remiss: རིག་པ་བྱིང་བ་བསེར་བ *rig-pa h̲byiṅ-wa b̲ser-wa* to lift up again one's fainting soul (*Mil.*); སེམས་བྱིང་བ *sems̲-byiṅ-wa* drowsiness, indolence, depression of spirits (*Jä.*). འབྱིང་རྒོད *h̲byiṅ-r̲god̲* or འབྱིང་རྨུགས *h̲byiṅ-r̲mugs̲* langour or distraction: བྱིང་རྨུག་མེད་པའི་སྒོམ *byiṅ-mug med̲-pah̲i s̲gom* meditation free from distraction (*Jä.*).

འབྱིད་པ *h̲b̲yid-pa*=འཇིད་པ (*Ṅag. 51*). pf. བྱིད or ཕྱིད *phyid̲* 1. to glide, to slip; to disappear, to slip away: མི་ཚེ་འབྱིད་པ human life passes away. 2.=འདང་བ or སྐྱེལ་བ *s̲kyel-wa*: ལྟོ་གོས་འབྱིད་པ *l̲to-god̲ h̲byid̲-pa* to earn a living.

འབྱིན་པ *h̲byin-pa* उद्धारण, विवर्हि, pf. and imp. ཕྱུང་ *phyuṅ*, fut. (in *C.* also present) དབྱུང་ *d̲byuṅ* 1. to take out, to remove, cause to come forth; to draw out, pull out, a thorn, etc.; མིག་འབྱུང་བ་དེ་དག those whose eyes are to be put out. 2. in a more gen. sense: to let proceed, to send forth, to emit; to sound forth; to release: ལུས་ལ་ཁྲག to draw blood by scratching one's self; མཆི་མ་འབྱིན་པ to shed tears; སྐད་འབྱིན་པ to shout; སྡུག་བསྔལ་གྱི་སྐད་ཕྱུང་ uttered lamentations; སྐད་ཆེན་པོ་འབྱིན་པ to cry aloud; གནས་འབྱིན་པ or གནས་དབྱུང་བ *gnas̲-d̲byuṅ-wa* to banish, to cast out, throw away.

འབྱིན་བདུལ་ཆེན་པོ (གྲངས) महानिम्बरजः [1. the dust of the great Nimba tree. 2. n. of a number]*S.*

·འབྱིན་བྱེད (འདམ) 1. mire, mud in which the feet sink. 2. that which is drowned or sunk—or caused to sink (*S. Lex.*). འབྱིན་བྱེད *h̲byin-byed̲*=ཆུ་རྙོག་མ་ཅན *chu r̲ṅog-ma-can* dirty water, water containing mud and other impurities (*M̲ṅon.*).

འབྱུག་པ *h̲byug-pa* (ཚོན་འབྱུག་པ) pf. and imp. བྱུགས *byugs* 1. to wet, moisten, smear, spread over, anoint: ཤ་སྐམ་ལ་ཚྭ་བྱུགས་པ salt meat; གདོང་སོལ་སྣུམ་འབྱུག་པ to daub one's face with coal-salve (*Glr.*); ལྷ་རྟེན་སྤོས་དང་འབྱུག་པས *lha-r̲ten s̲pos̲-daṅ h̲ byug-pas̲* covering the little temple with spices and ointments; གསེར་འབྱུག་པ to gild (*Pth.*). 2. to stroke, to pat: མགོ་ལ་འབྱུག་པ a person's head (*Jä.*); ཚོན་འབྱུག་པ་པོ a painter, one who applies or rubs paint on any thing (*Situ. 85*).

འབྱུང་བ *h̲byuṅ-wa* I: भव, उद्भव 1. vb., pf. imp. བྱུང་ *byuṅ* (intrs. of འབྱིན་པ *h̲byin-pa*) to come forth, arise, spring up, to emerge, to appear: འཁོར་བ་ལས་འབྱུང་བ to be set free; to go forth, set out: ང་རང་འཚུང་མཆོད་པ་ལ་འགྲོ I shall set out for the purpose (of conducting) religious service (*A. 71.*). ཕྱི་རོལ་ཏུ་འབྱུང་བ to come out into the open air; to make one's appearance (*Dzl.*); སྲོད་ལ་བྱི་དུར་གློག་མ་སྤྲིན་བྱུང་ནས་སློབ་དཔོན་གྱི་དགོངས་པ་གཅིག *srod-la byi-d̲ur glog-ma sprin byuṅ-nas s̲lob-d̲pon-gyi dgoṅs̲-pa gçig* at dusk there came forth moles and lightning and clouds and the teacher's train of thought was dissipated (*Pth̲. 127*); གནམ་དུ་ཆུ་འབབ་པའི་སྐད་འབྱུང་ཞིང་ a noise of falling water arising in the air; ང་ལ་མི་ལམ་བཟང་པོ་བྱུང་ I have had an auspicious dream (*Mil.*); not always intrs. in practice: དེ་དག་ལས་བཟློག་པའི་ཡོན་ཏན་འབྱུང་དགོས་པའི་ཕྱིར as it will be necessary to produce the means of repelling these others; ར་མ་བཟི་བ་བྱུང་དེ he who is found not intoxicated (*Glr.*); ངན་པ་བྱུང་ it proved to be a failure (*Mil.*); དེ་ནས་བྱུང་ it derived its origin, it arose from that; འབྲས་བུ་འབྱུང་བའི་ཤིང་ trees on which fruit is growing; ཁྱེའུ་ཞིག་བྱུང་འདུག by that time a boy had come forth; གཉིས་སུ་བྱུང་ they became two, they split in two (systems of doctrine); རབ་ཏུ་འབྱུང་བ to become a priest.

རོ་འདི་རྣམས་ལ་ཅི་བྱུང་བ་ཡིན what has happened to these corpses, what is their history? (*Glr.*); བླ་མ་ལ་ཡང་བྱུང་ལགས་སམ did it also happen to the lama? 2. as an auxiliary indicating the past tense, the pf. བྱུང་ *byuṅ* is very common, and in *C.* has largely re-placed the use of སོང་ in that sense: བླ་མ་ཕེབས་བྱུང་ the lama has arrived. Also occurs as the past of the sbst. vb.: ཁྱི་དེ་དཀར་མོ་བྱུང་ the dog was white; དེའི་ཚེ་ཁོ་ལ་ཁ་ཞི་བ་ཞིག་བྱུང་ he had a mild look then. འབྱུང་རྐྱེན་སྙན་ཞུ *ẖbyuṅ-r̲kyen ṣñan-shu* the petition about the causes, consequences. འབྱུང་ཁམས་བཟང་བ or ཕུང་ཁམས་བཟང་བ=དེང་དུས་འབྱུང་ཁམས་བཟང་ཞིང་ (*Yig. k. 87*).

འབྱུང་ཁུང་ *ẖbyuṅ-khuṅ* 1.=ཆུ་མིག कूप a spring, fountain. 2.=འབྱུང་ཁམས origin. 3. अपादान कारक ablative case in *Gram.*

འབྱུང་ཁུངས་ཀྱི་ཁམས a mineral; འབྱུང་ཁུངས་ཀྱི་ཁམས་ཀྱི་བཅུད a mineral elixir.

འབྱུང་དོན་ཆེན भौतिक growth, power of growing.

འབྱུང་གནས *ẖbyuṅ-gnaṣ* आकर, योनि, सम्भव source of anything, place of origin; primitive source: ཡོན་ཏན་ཐམས་ཅད་ཀྱི་འབྱུང་གནས source of all accomplishments; འབྱུང་བའི་གཞི the basis of all elements; ཕན་བདེ་ཐམས་ཅད་འབྱུང་བའི་གཞི the primordial source of all happiness is good. Also འབྱུང་གནས=body, constitution of the body.

འབྱུང་བ II: 1. in the mystic language of the four guardian kings of the world (*Caturmahā rája kāyika deva*) signifies སྡུག་བསྔལ misery, mundane sufferings. Also, འགོག་པ=ཀུན་འབྱུང་བ་བསྒྲིགས་པ=ལམ way, method (*K. ko.* ཀ, *235*). 2. sbst. a coming forth, an originating, the state of being, འབྱུང་ཉིད the true state of a case. 3. an element, of which are usually four: འབྱུང་བ་བཞིའི་གནོད་པ damage done by the four elements, *i.e.*, by fire, water, wind and earth; འབྱུང་བ་བཞིའི་ལུས the physical body; འབྱུང་བཞི་སྙོམས the even state of the physical constitution, *i.e.*, good health (*M̲ñon.*).

འབྱུང་པོ *ẖbyuṅ-po* 1. a being, a creature: འབྱུང་པོ་ཀུན सर्व्वभूत all that has come into existence, all beings (*Cs.*); འབྱུང་པོ་ཆེན་པོ the great being, Buddha (*Cs.*). 2. भूत a demon, evil spirit, a general name for all འདྲེ *ẖd̲re*, གདོན *gd̲on*, and བགེགས *b̲gegṣ*, which are of eighteen classes. འབྱུང་མོ female sprite. འབྱུང་པོ་ཅན भौतिक [1. belonging to evil spirits. 2. elemental.]*S.* འབྱུང་པོ་འཛིན भूत धात्रका ["the nurse or mother of beings," *i.e.*, the earth.]*S.* འབྱུང་པོ་སྲུང་ *ẖbyuṅ-po-s̲ruṅ* a talisman, a preservative against evil spirits. འབྱུང་པོའི་རྒྱལ་པོ *ẖbyuṅ-poẖi r̲gyal-po* the king of the evil spirits; their names are:— མདུང་ཅན *m̲duṅ-can*, གཏུན་ཤིང་ཅན *gtun-çiṅ-can*, གཤོལ་འཛིན *gçol-ẖdsin*, འགུགས་བྱེད *ẖgugṣ-byed̲*, ཡང་དག་འགུགས་བྱེད *yaṅ-dag ẖgugṣ-byed̲*, གཉའ་དྲག་འཁོར *gñaẖ-d̲rag-ẖkhor*, etc. (*K. g.* ཤ,*.117*).

འབྱུང་པོ་ཐམས་ཅད་དང་བར་བྱེད་པ an enchanted gem which cleanses from all diseases particularly the attacks of evil spirits. It is said to have been discovered by Jivaka—the physician of Buddha—in a bundle of wood which he had purchased at a cost of five hundred *kārṣāpaṇa* (*K. du.* ཀ, *11*).

འབྱུང་པོའི་དགའ་མ *ẖbyuṅ-poẖi d̲gaẖ-ma* an epithet of Durga, the wife of Mahes'vara (*M̲ñon*).

འབྱུང་པོའི་མགོན *ẖbyu-poẖi-m̲gon* भूतनाथ an epithet of Mahe'svara (*M̲ñon.*).

འབྱུང་པོའི་གནས भूतावास ["lit. the abode of beings," *i.e.*, 1. Vishṇu, 2. S'iva, 3. the body (as the abode of the elements).]*S.*

དབྱུང་པོའི་རལ་པ *d̲byuṅ-poẖi ral-pa*=སྤང་སྤོས *ṣpaṅ-ṣpoṣ* a kind of vegetable incense growing in grassy places.

འ

Syn. སྤུ་ཅན s̱pu-can; དྲིའི་སྲས་པ ḏṟiẖi-s̱ṟas̱-pa (M̱ṅon.).

འབྱེ་བ *ẖbye-wa* (also frq. ཕྱེ་པ *phye-pa*) pf. and imp. བྱེ *bye*; intrs. of འབྱེད་པ 1. to open: སྒོ་བྱེ་ནས་ནང་ལ་ཞུགས the door having been opened, he entered the house; མངལ་ཁ་བྱེ་ནས when the mouth of the womb has opened. 2. to divide, separate, resolve: སྐ་སླ་གཉིས་སུ་བྱེ *s̱ka-s̱la g̱ñis̱-su-bye* it resolves into thick and thin matter (*Med.*); དུམ་བུ་སྟོང་དུ་དབྱེ་བར་འགྱུར it separates into a thousand pieces (*Glr.*); བྱེ་བྲག་མ་བྱེ་བའི་བར་དུ as long as the separation has not evidenced itself (*Jä.*).

འབྱེད་པ *ẖbyeḏ-pa* (acc. to *Ṟdo.* fut. of ཕྱེ *phye*), pf. and imp. ཕྱེ *phye* or ཕྱེད *phyeḏ* and ཕྱེས *phyes̱*, fut. དབྱེ *ḏbye* vb. a. 1. **उन्मीलन, उद्घाटन** to open; to place apart; to unloose: སྒོ་ཕྱེས་ནས་འཇོག་པ opening the door keep it open; fig. ཆོས་ཀྱི་སྒོ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ; ལོང་བའི་མིག་འབྱེད་པ to open a blind man's eyes; to open again what had been shut or stopped; དང་ག་ཡི་ག་འབྱེད་པ to restore the appetite; བ་ཕྱེད *ba-phyeḏ* the open *b*, *b* pronounced like *w*, *Gram.* 2. [to separate, to keep asunder, to disentangle, *W.*; to disunite, to set at variance, དེ་དག་ཟླུད་དབྱེ་པའི་ཕྱིར in order to set them at variance, to create enmity between them *Stg.*; to part, separate, བྱང་ཁོག་སྟོད་སྨད་མཆིན་དྲིས་དབྱེ་བ་སྟེ the cavity of the chest and the abdomen being separated by the diaphragm *S.g.*; to divide, classify: རིགས་ཀྱི་སྒོ་ནས་དབྱེ་ན if they are classified according to the different species *Lt.*; སེམས་ཅན་རྣམས་ལས་ཀྱིས་རྣམ་པར་ཕྱེ the beings are severed by their deed (beings are born as different species in consequence of their *Karma*); ཁ་ཕྱེ་བ *kha-phye-wa* to open, to separate, *e.g.*, when hands, that were laid in each other, are separated again *Glr.*; ཁ་ཕྱེ་བ *kha-phye-wa* to open, to begin to bloom] from *Jä.*

འབྱེད་པ་པོ **भेत्ता** the divider, one who divides or disjoins or separates.

འབྱེད་དཔྱད *ẖbyeḏ-ḏpyaḏ* 1. the diagnosis of diseases and their treatment. 2. (*Sch.*) 'tongs, pincers.'

འབྱེམ་པ *ẖbyem-pa*, with བྱེད་པ *byeḏ-pa* 'to act with promptness, determination and good success' (*Sch. Jā.*).

འབྱེར་བ *ẖbyer-wa* **पलायन** 1. sbst. flight. 2. vb. pf. བྱེར *byer* to escape by flight, to flee in different directions: ཚོང་འདུས་བྱེར་ནས་མི་འདུག་སྟེ the market-people having fled, and nobody remaining (*Pth.*); ནད་བྱེར་སོང the sickness was dispersed.

འབྱོ་བ *ẖbyo-wa* pf. ཕྱོ *phyo* or ཕྱོས *phyos̱* imp. བྱོ་བྱོས *ḇyo-byos*, to pour out, to pour into another vessel: ཆུ་འབྱོ་པ་པོ one who transfers or pours water from one vessel into another (*Situ. 85*).

འབྱོག་པ *ẖbyog-pa* pf. *byogs̱*, to lick: བལྡག་ལྕེས་འབྱོག་པ་པོ *lces̱ ẖbyog-pa-po* one who licks, a licker (*Situ. 85*).

འབྱོང་བ *ẖbyoṅ-wa* pf. བྱང *byaṅ* 1. to be cleansed, purified, v. བྱང་བ 2. to be skilled, well-versed, be full of: རིག་བྱེད་ལ་འབྱོང་བ versed in the *Vedas*; ལས་ཀ་འབྱོང་པོ skilful work (*Ṅag. 5-2*).

འབྱོན་པ *ẖbyon-pa* pf. and imp. བྱོན *byon*, to come, arrive (resp. verb): ཕུག་ཏུ་བྱོན་ནས having come to the cave; གཙུག་ལག་ཁང་ལ་བསྐོར་བ་མཛད་དུ་བྱོན་ནོ he came to make circumambulation at the temple. Also = to proceed, to go; to set out. Is a common vb. in modern polite talk. འདིར་འབྱོན *ẖdir ẖbyon* (polite expression) come here.

འབྱོར *ẖbyor* a spade in *C.T.* (*Ṟtsii.*).

འབྱོར་པ *ẖbyor-pa* **समृद्धि, सम्पद्, अर्थ, वैभव, वित्त** that which is received, acquisitions, acquirements; goods, treasures, fortune: འབྱོར་པ་ཟད་མི་ཤེས་པ་དང་ལྡན་པ one possessing inexhaustible wealth, བདེ་བ་དང་འབྱོར་པ joy and treasures; འབྱོར་པ་བཅུ ten good things; གཞན་གྱི་འབྱོར་པ་ལྔ five goods or benefits acquired by others. རང་གི་འབྱོར་པ་ལྔ *rañ-gi ḥbyor-pa-lña* five acquirements for one's ownself. འབྱོར་བ་ཉིད་དུ་ཕུལ gave receipt, given as soon as it was received; འབྱོར་བར་བྱེད་པའི་མཐུ भूतये शक्त power to produce fortune or wealth (*A. K. 2-92*). The goods or benefits accruing to one's self are: 1. རང་ཉིད་མི་ཡི་སྐྱེ་བ་བླངས་པ to have been born as a human being; 2. ས་ཚིགས་ཆོས་ཚོགས་ཀྱི་ཡུལ་དབུས་སུ་སྐྱེས་པ to have taken one's birth in Magadha, *i.e.* in the central country; 3. དབང་པོ་ཚང་བ to be in the enjoyment of sound bodily development, *i.e.*, to be suffering from no want of organs of sense or limbs; 4. ལས་ཀྱི་མཐའ་མ་ལོག་པ freedom from doing wrong actions; 5. དམ་པའི་ཆོས་ལ་དད་པ་ཡོད་པ to have faith in the holy religion. The perfect sublime benefits or विभव རྣམ་པར་འབྱོར་པ (*A. K. 111-9*) are as follows:—(1) སངས་རྒྱས་འཇིག་རྟེན་དུ་བྱོན་པ the advent of Buddha into the world; (2) དམ་པའི་ཆོས་གསུངས་པ the preaching of the holy religion; (3) བསྟན་པ་གནས་པ the continuance and stability of the religion of Buddha; (4) བསྟན་པ་ལ་ཞུགས་པ being a believer and member of that religion; (5) འཚོ་བ་མཐུན་རྐྱེན་སྒྲུབ་པའི་སྦྱིན་བདག་གཡོག་པ being a patron of that religion so as to contribute to the maintenance of Buddhism. འབྱོར་པ་ཅན *ḥbyor-pa-can* = ནོར་ལྡན समृद्धि, समृद्धिशाली wealthy, possessing riches (*M̱ñon.*). འབྱོར་ལྡན *ḥbyor-ḻdan* = རྫས་ལྡན possessing properties, rich, opulent (*M̱ñon.*). འབྱོར་པ་ཡོད་ཀྱང་གཏོང་བ་མེད་ན though having wealth if it is not given up in charity (*Çer.*).

འབྱོར་ཐོན *ḥbyor-thon* abbr. of ཚུར་འབྱོར་པ and ཕར་ཐོན་པ *phar-thon-pa* receipts and drawings; income and expenditure: དྲུང་འཁོར་དོན་གཅོད་ཀྱི་རིགས་འབྱོར་ཐོན་གྱི་དབུས་པའི་ཕྱག་འབུལ་ཞུ་དགོས་ འགར་འཐོགས་མེད་པར་འཕྲལ་དུ་གནང་ཞིང་ (*D̲. çel. 10*).

འབྱོར་བ *ḥbyor-wa* also འབྱུར་བ I: intrs. of སྦྱོར་བ *ṣbyor-wa* 1. to stick, adhere to; to take, contract, of diseases: འབྱོར་ནད *ḥbyor-nad̲* a contagious disease or infectious malady; སེམས་ལ་འབྱུར was borne in mind, was remembered. 2. to be prepared, be ready, to have at hand, distinct from སྦྱོར་བ to prepare, make ready: ཤ་མ་བྱོར་ནས there being no meat prepared; འཕྲལ་དུ་འབྱོར་བ་མ་ཡིན that is not at once procurable (*Dzl.*); ཅི་སྟེ་འབྱོར་བར་མི་འགྱུར་ན but if he has not such a thing at his disposal (*Jä.*). 3. to agree, acquiesce, consent together.

འབྱོར་བ II: (resp.) to come, to arrive, to be received: ལྷ་ས་ལ་འབྱོར arrived at (reached) Lhasa; ཡི་གེ་ལག་ཏུ་འབྱོར་བ the letter is come to hand, has been received.

འབྱོར་མ धेनु milch cow; འབྱོར་རབ or རབ་འབྱོར सुभूति one of the wisest and most learned of Buddha's disciples.

འབྱོལ་བ *ḥbyol-wa* pf. and imp. བྱོལ *byol* fut. (and prest. in *C.*), དབྱོལ *d̲byol* = ཟུར་བ to give or make way, ལམ་འབྱོལ་བ = to turn out of the way, to step aside; འབྱོལ་ཏེ་འགྲོ in walking I make way (to people) (*Jä.*).

འབྲང *ḥbrañ*, v. བྲང *brañ*. འབྲང་རྒྱས *ḥbrañ-ṟgyaṣ* a woman's breast, teat; (གཏོར་མ་ཟླུམ་པོ *gtor-ma zlum-pa*) offerings of meal in the shape of a bowl to spirits (*Ṟtsii.*).

འབྲང་གཅེས་པ *ḥbrañ-gceṣ-pa* (སྤུད་ལག་རྩ་ཆེ་བ) valuables, luggage: ཁྱེད་རང་གི་འབྲང་གཅེས་ཀུན་ཚོལ་ལ་སྐྱིབས་ཞིག་ཏུ་འབོ་ལེ་གཟིམས་ལ་བཞུགས sought for all your valuables and sat down to sleep at ease in a sheltered nook (*A. 130*).

འབྲང་བ *ḥbrañ-wa* pf. འབྲངས *ḥbrañs* imp. འབྲོང་ or འབྲོངས 1. to follow, to go after; with a pleonastic རྗེས་སུ or མཇུག་ལ·often prefixed: རེ་རེའི རྗེས་སུ་འབྲང followed each other; ཆོས་ཀྱི རྗེས་སུ་འབྲང་བ to follow, be devoted to religion; འཇིག་རྟེན་གྱི རྗེས་སུ་འབྲང་བ to follow after worldly pursuits; སྐྱོན་མེད་དབང་པོས་དཀོན་མཆོག་གསུམ་འབྲང་ཞིང་ (*A. 3*) following the *Tri-Ratna* while in the full exercise of one's senses; རྗེས་འབྲང་ अनुगत, अन्वित a follower; རབ་འབྲང་བ अनुसारिन्, one acting accordingly, following, imitating (*A. K. 1-24*). 2. to bring forth, give birth to (of animals).

འབྲད་པ *ẖbraḏ-pa*=འདྲད་པ pf. བྲད *brad*, imp. བྲོད *brod*, 1. to scratch, to scrape, to tear with the claws: བཞིན་ལ་སྤར་མོས་འབྲད scratched with its paws his face (*H̱brom. 113*). 2. or ཞེ་འབྲད་པ to be wrathful=also སེམས་མི་དགའ་བ: ཁྱོད་རྒྱལ་པོའང་འབྲད་དམ་ཟེར saying has your king also become displeased? (*H̱brom. 55*).

འབྲབ་པ *ẖbrab-pa* pf. བྲབ *brab* imp. བྲོབ *brob* 1. to catch at suddenly, to snatch away. 2. to beat, to scourge, ཚེར་ལྕུག་གིས with thorns. 3. to throw out, to scatter (*Jä.*).

འབྲལ་བ *ẖbral-wa* སོ་སོར་འབྲལ་བ वियोग, विरह; pf. བྲལ *bral*, བྲོལ *brol*; to be separated from, disconnected: འབྲལ་བར་མི་ཕོད་བུ་མོ་ཁྱོད thou my daughter from whom I am not able to part (*Glr.*); ལྟ་སྤྱོད་ཡ་བྲལ་ཏེ *ḻta spyod ya bral-te* contemplation and consummation being disentangled from one another; མདོ་སྡེ་དང་ལག་པ་མི་བྲལ་ཞིང་ as the sacred writings (*Sûtrānta*) never came out of his hands. Usually འབྲལ་བ is preceded by དང as in: སྐོམ་པ་དང་བྲལ་བར་གྱུར་ཏོ he got rid of his thirst; ནད་དང་བྲལ་བར་གྱུར་ཏོ he recovered from his illness. འདུ་བ་ཡོད་ན་འབྲལ་བར་འོང་ what was compounded matter is dissolved in its being. འབྲལ་མེད *ḇbral-meḏ*=འབྲལ་བར་མེད་པ अवियोग inseparable, indissoluble (*Jä.*).

བ

འབྲས *ẖbraṣ* ཤིང་འབྲས་མོ resp. བསང་འབྲས शालि rice; འབྲས་ཀྱི་སྲུས *ẖbraṣ-kyi-sṟuṣ* husked rice; ཤ་འབྲས rice mixed with small pieces of meat, འབྲས་སོ་བ rice not husked; འབྲས་དཀར་མོ white-rice, བྲས་དམར red-rice (the inferior and cheaper sorts) (*Cs.*); འབྲས་སིལ in *C.* boiled rice, served with butter, sugar, etc., འབྲས་ཆན *ẖbras-chan* cooked rice; འབྲས་ཐུག་སྔོན་འབྲས་ཆན་བྲེ་གང་སྦྱིན་པ་ལ་བཏང་བ་ཞིག་བོད་ན་རྒྱལ་པོ་བྱེད (*A. 62*) formerly one who had given a pound of cooked rice in charity became by virtue thereof king of Tibet. Subjoined are names of different kinds of rice as mentioned in the Kahgyur:—ཤཱ་ལི་དམར་པོ, པ་ཏང་ག, ཤཱ་རི་ཀ, སུ་ན་ཀ་སོ་ད་ཕཱ་ལཱ, རོས་འཁྲོག་པ, སྐྱ་བོ ལྕུགས་ཀྱི་སྐྱབས, རབ་ཏུ་དགའ་བར་བྱེད་པ, དུང་གི་སུ་རིག, ཀུན་ཏུ་བི་ན་ཏ, དམན་པོ་ཛུ་ལ་ཀ, ཕུ་མ་པོ, ཨ་རྫུ་ན, པན་ཊི་ཀ, སྨམ་པོ་རྡུ་ཏ, རྒྱ་མཚོ་ཀུན་ཏུ་རྡུ་ཏ. གཉིས་སུ, འཕེལ་བ, སམ་ད་ས, རབ་ཏུ་ཆེ་བ་པ, གྲུ་མ་མེད་པ, ཚུབ་པ་རབ་ཏུ་ཆེ་བ, ཡཱ་པ་ཀ, ཐམས་ཅད་དུ་སྐྱེ་བ, སེང་ད་ཏ, སྨིག་པ་མེད་པ, ཁ་དོག་ཆེན་པོ, ཐམས་ཅད་དུ་ལེགས་པར་སྐྱེ་བ, རབ་ཏུ་ཆེ་བར་བྱེད་པ, རྡེ་རྡུ་ཏ, སྦྲུལ་གྱི་གཙོད་པ, ཀས་མར་ཡ་རྡུ་ཏ, རི་ལས་སྐྱེ་བ, རྟག་ཏུ་སྐྱེ་བདག ཚིགས་པ་མེད་པ, ཐམས་ཅད་ལ་སྐྱེ་བ, ཀྱཱ་ཤིང་ཀ, ཀ་ཤིང་ཀ་ཆེན་པོ, ཉེ་མ་སྙན་པོ, དུང་ཆེན་པོ, རྒྱང་སྤྱ་བ, སྦུ་རྡི་ཤི་ར, ཤཱ་ཊི, ཁྱད་ཕྱུ་སྐྱེ, སེན་རྡ་པ་ཀ, སྤུ་ལ་སྦུ་ཏ, སྤྲས་བུ, ཞི་རྣམས, རབ་ཏུ་སྲིན་བྱེད, ཨེ་དག ཞེ་ཀ, ཚད་མ་པ, བུ་ཤེད་རྡུ, མི་འདོད་པ, ལྷན་ཅིག་ཏུ་རྣམ་པར་འཛུམ་པ, བུད་རྡི་ལ, ཉི་མའི་དབང་, རྡི་མ་མེད་པ, སྨུ་ག་རྡའི, རྒྱ་མཚོ་ལྷུ, ཟེ་ལ་རྡུ་ཏ, སྐྱོམས་པར་པན་ཙི་ཀ, སྨུན་པ་ཆེད་པ, རབ་ཀྱི་མཆོག་ཏུ གྱུར་པ, རྡོན་པོ, རྒྱ་ནག་གི་དང་ཀུར་ཀུམ་གྱི་མདོག, རྡི་མ་དང་བཅས་པ, རབ་ཏུ་འབྲལ་བ, འཛིང་གའི་སེམས, སྐྱབས་ཅན, ཁང་ཀ་ཁན་ཊི་ཀ, རྣམ་པར་འདུས་པ, འདུད་རྩི་འཁྲུམ་པ་ན་སྐྱེ་བ, གྲོའི་མདོག (*K. d.* ར, *265*).

འབྲས་ཀྱི་ཁྲག *ẖbraṣ-kyi-khrag* सिन्दूर vermilion, (mystic) (*Miñ. ṟda. 3*).

འབྲས་མཆོག *ẖbraṣ-m̱chog*=ཀུ་བ the gourd (*M̱ñon.*).

འབྲས་ལྗོངས *Hbraṣ-ḻjoñṣ* (Denjong) (lit. the country or valley of rice) the native or Tibetan name of Sikkim which is also called འབྲས་མོ་ལྗོངས Demojong or འབྲས་མོ་གཤོང་ Demoshong.

འབྲས་སྙིང་=སྙེ་ཡོང་ फल्गु [unsubstantial]*S.*

འབྲས་སྣ་གསུམ *ẖbraṣ-ṣna gsum* (ཨ་འབྲས, *a-ẖbraṣ*, སྲ་འབྲས, *sṟa-ẖbraṣ*, འཇམ་འབྲས *ẖjam-ẖbraṣ*) (mystic) (*Miñ. ṟda. 2*).

འབྲས་སྤུངས *H̱braṣ-ṣpuñs* or འབྲས་དཀར་སྤུངས *H̱braṣ ḏkar-ṣpuñṣ* (lit. heap of white rice) **धान्यकटक** the ancient name of Katak the chief town of Orissa; in its neighbourhood existed a large Buddhist monastery called S′rīdhānya Kataka after the model of which the great monastery of Daipung near Lhasa was built. The Lhasa monastery is an immense establishment said occasionally to harbour 7000 inmates, of whom many are Mongols and Siberian Buriats. It stands 4 miles west of the city. Under this head we may quote from a Tibetan state document recently issued an extreme specimen of abbreviation: སེ་འབྲས་དགའ་གསུམ་གྱི་སློབ་དཔོན the teachers of the three monasteries Sera, Daipung and Gaẖdan.

འབྲས་ཕྱེ *ẖbraṣ-phye* = འབྲས་རྩམ rice-flour (*R̲tsii.*).

འབྲས་ཚ *ẖbraṣ-tsha* rice-porridge (*R̲tsii.*).

འབྲས་ཟན *ẖbras-zan* **अन्न** cooked rice; འབྲས་སོ་བ **धान्य, लाज, तण्डुल** [cooked rice, parched rice] *S.*

འབྲས་ཟླུམ་ཅན *ẖbraṣ-zlum-can* = ཀུ་ཤུག the Indian deodar (*M̱ñon.*).

འབྲས་རིལ *ẖbraṣ-ril* unmilled or unbroken rice, paddy.

འབྲས་སིལ *ẖbraṣ-sil* rice cooked with butter and mixed with sugar, rice-pudding (*R̲tsii.*).

འབྲས་བུ *ẖbras-bu* fruit, in every sense of the term, both fruit the produce of a tree or plant, and fig. the fruit, effect, or consequence, of any course, conduct or action, and thence can also mean the reward or the retribution of such behaviour; རྒྱུ་འབྲས cause and effect: དང་དོན་ལས་རྒྱུ་འབྲས་སྣ་ཚོགས་གསུང་ཞིང་ having enumerated the various instances of the causes and effects of derived knowledge. In the common meaning of tree-fruit, we have འབྲས་བུ་ཤིང་ a fruit tree, འབྲས་བུ་སྨིན་འབྲས་ལྡན or འབྲས་བུར་བཅས fruitful, productive; འབྲས་བུ་གསུམ the three chief fruits, *viz.*, ཨ་རུ་ར *a-ru-ra* the fruit of *Terminalia chebula*, བ་རུ་ར *warura* the fruit of *T. bellerica*, and སྐྱུ་རུ་ར *ṣkyurura* that of *Phyllanthus emblica*. འབྲས་བུ་མེད་པ barren, unfruitful. འབྲས་བུ also occurs in the fig. sense མིག་འབྲས་བུ apple of the eye; and again to indicate a tumour or a swelling as the result or fruit of inflammation or pain. Furthermore འབྲས་བུ constantly stands technically as the fruit or reward resulting from passing successively through the three stages of ascetical meditation, esp. in *Mil.* Ethically we find: སྡིག་འབྲས the effect of sin; བདག་པོའི་འབྲས the fruit of lordship; ལས་ཀྱི་འབྲས་བུ the results of *Karma*, etc. Again the various graded results of progressive perfection, of which four are distinguished: (1) རྒྱུན་དུ་ཞུགས་པ **स्रोतापत्ति** he who enters the stream (that takes from the external world to Nirvāṇa); (2) ལན་གཅིག་ཕྱིར་འོང་བ **सकृदागामिन्** he who returns to this world once more; (3) ཕྱིར་མི་འོང་བ **अनागामिन्** he who returns no more, being a candidate of Nirvāṇa; (4) དགྲ་བཅོམ་པ **अर्हत्** the *Arhat*, the saint who has vanquished all moral and spiritual foes. In the *Kaẖgyur* the five stages are mentioned:—(1) སློབ་པའི་འབྲས་བུ the fruit of education (moral, mental, etc.); (2) མི་སློབ་པའི་འབྲས་བུ the results or fruit not consequent on education; (3) རང་སངས་རྒྱས་ཀྱི་འབྲས་བུ the precedence gained by a Pratyeka Buddha; (4) ཕྱིར་མི་ལྡོག་པའི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སའི་འབྲས་བུ the precedence of a *Bodhisattva* who has entered the stage from which he will not move out; (5) ཐམས་ཅད་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས་ཀྱི་འབྲས་བུ the final stage of omniscience to which a Buddha attains.

འབྲས་བུ་རྟག་པར་འདོད་པའི་ལྟ་བ a doctrine in which the fruit of one's *Karma* is always desired. རྒྱུ་མི་རྟག་སྐྱེ་སེམས་དངོས་པོར་མེད། འབྲས་བུ་རྟག་ཁྲུ་ཕྱུ་འམ་དབང་ཕྱུག་ཡོད་ངེས་ཟེར་བའོ། (*Theg. 33*).

འབྲས་བུ་ཡོངས་ཅན་ अबन्ध्या। not barren, a woman who gives birth to many children, fruitful. འབྲས་བུ་ལ་རྒྱུ་བཏགས་པ कार्ये कारणोपचारः [to regard an effect as a cause]*S.*

འབྲི་ཀ་རཏྣ *ẖbri-ka rat-na* n. of a medicinal plant for sores and ulcers (*Ṣman. 351.*)

འབྲི་ཁུང་ *Ḥbri-khuń* also called འབྲི་གུང་ *Ḥbri-guń* n. of a district situated to the north-east of Gahdan (དགའ་ལྡན) in Tibet.

འབྲི་ཆུ *Ḥbri-chu* n. of a great river described in a modern native work as "rising from the snowy mountains in the south of the province of Thurpan in Thogar whence it flows across the བྱང་སྟོད or upper north towards the S. E. of Tibet; then, turning its course directly southwards, it enters the provinces of *Ḥdan-khog* and *Ṣde-ḏge* (Derge) and *Ḥbaẖ* (Bathang) and then passing by the Chinese province of Yunnan, occupied by the Musalmans, crosses Yavana and the country of the Laos. It is called ལན་ཚང་ཀྱང་ *Lan-tshań-kyań* by the Chinese, Kaswokha by the Indians" (*Dsam. 32*). In Tibet it is gen. called the river of ཁམས་སྡེ་དགེ Kham Dege (*Loń.* ར, *5*).

འབྲི་ཏ *ẖbri-ta* a form of medicine, prob. a kind of extract; འབྲི་ཏ་མ་འཛིན a medicinal herb, an emetic (*Med.*).

འབྲི་བ *ẖbri-wa* I: pf. and imp. བྲིས to write, to draw, note down: དཀྱིལ་འཁོར་ཞིག་འབྲི་བ to describe a circle or other figure; ང་རང་གིས་ཡི་གེ་ཞིག་འབྲི་ཡོང་ I will write you a letter; གཏེར་ཆོས་སྤང་དུ་གལ་ཏུང་། འདི་ནི་བྲིས་པ་ཙམ་གྱིས་ཀྱང་། སངས་རྒྱས་བསྟན་པ་འཕེལ་བར་འགྱུར་ would that wherever the treasures of religion have been abandoned, as soon as these words have been written down, the precepts of Buddha might come to be spread! ཡི་གེར་བྲིས་པའི་གཏེར treasures which have been noted down in writing. ཕྱག་བྲིས *phyag-briṣ* polite word for: a letter (except when mentioning one's own epistle which one should always style ཡི་གེ); འབྲི་སྨྱུག *ẖbri-ṣmyug* writing-reed, pen.

འབྲི་བ *ẖbri-wa* II: pf. not བྲིས *briṣ* but བྲི *bri*, to diminish, grow less: རླུང་དྲོད་འབྲི་ཞིང་ *ṟluń-ḏroḏ ẖbri-ṣhiń* meditative warmth decreasing; ཆུ་རྫིང་བུའི་ཁ་བྲི་སོང་ *chu ṟdṣiń buẖi kha bri-soń* the water of the pond had diminished.

འབྲི་བྷོ *Ḥbri-bho* n. of a mountain situated southward beyond the ocean, in which reside the species of venomous serpents called Takṣako. The finest species of sandal wood ealled *Gosirsa* and *Hurianacandan* grow there (*K. d.* ར, *277*).

འབྲི་མོ *ẖbri-mo* चमरी female yak; རྒོད་འབྲི or འབྲོང་འབྲི wild female.

འབྲི་མོག *ẖbri-mog* a kind of herb the root of which is used in Tibet as a dye for cakes, etc., giving a purple colour to these offerings made to spirits (*Ṟtsii.*).

འབྲི་ས་ཐོད་དཀར *Ḥbri-sa Thoḏ-ḏkar* the mother of king *Sṟoń-ḇtsan ṣgam-po* (*Loń* ར, *5*).

འབྲིང་ *ẖbriń* मध्यम middle, middling, moderate; འབྲིང་ཞིག tolerable, something moderate, of middling quality; ཚད་མ or ཐིག་ཚད་འབྲིང་པོ the middle line; བཟང་ངན་འབྲིང་གསུམ good, bad and middling; རབ་འབྲིང་

ཐ་མ་གསུམ highest, mediocre, inferior: གང་ཟག་བློ་རབ་ཀྱི་རབ་འབྲིང་ཐ་མ་གསུམ་མཆོག་གི་ས་ལ་སྐྱོར་བར་མཛད he caused to stand fast in the highest positions those human beings of the monastic classes who mentally were first-rate, middling or inferior. རྣལ་འབྱོར་འབྲིང་པོ one that is moderately advanced in contemplation; adv. འབྲིང་གིས middling, moderately; འབྲིང་མི་ཚོ་འོ་ན་གང་ཡིན་ནམ who then are the middle class men? (*A. 122*). འབྲིང་བ *ẖbriṅ-wa* in ཞབས་འབྲིང་བྱེད་པ་བྲིང་ཙམ सचराचर ordinary, of middle quality.

འབྲིད་པ *ẖbrid-pa* लालन 1. to caress: ལོ་ལྔའི་བར་དུ་འབྲིད་པར་བྱ། (a boy) should be caressed up to the fifth year of his age (*Cān.*) 2. pf. བྲིད *briḏ* to beguile, impose upon; སློ་འབྲིད་པ id. འབྲིད་དེ་ནོད་པ་ལས *ẖbriḏ-de noḏ-pa-las̱* (as she) wanted to seduce him deceitfully.

འབྲིམ་པ *ẖbrim-pa* 1. pf. བྲིམས *brims̱* .to distribute, deal out, hand round; འབྲིམ་པ་པོ. 2. sbst. distributor, dispenser, waiter at table.

འབྲུ *ẖbru* धान्य, पटल, व्रीहि 1. a grain of anything; also: corn, seed: བྱེ་མ་འབྲུ་རེའི་སྟེང་ན *bye-ma ẖbru-reẖi s̱teṅ-na* on every grain of sand; འབྲུ་འཐག་པ *ẖbru-ẖthag-pa* to grind grain. 2. a particle, piece, letter: ཡིག་འབྲུ་གཅིག *yig-ẖbru-g̱cig* a single letter; ཚིག་གི་འབྲུ a syllable; འབྲུ་དོན *ẖbru-don* the meaning of a letter, the object of one's application or prayer (*Ṟtsii.*). 3. (collectively) grain, corn, in gen. འབྲུའི་ཁལ a load of grain; འབྲུ་སྣ་དེར་མི་འཁྲུངས *ẖbru-s̱na-der mi-ẖkẖruṅs̱* no kind of grain grows there; འབྲུ་གྲིམས *ẖbru-grims* tea in grains and loose tea: འབྲུ་གྲིམས་སྒྲུག་པོ་མཐོ་རེའི་སྐྱེགས་ཙམ་ཡོད (*Jig. 22*). འབྲུ་ཀོད wild grain; འབྲུ་འཇལ grain-measure. འབྲུ་བཅུད་གསུམ *ẖbru ḇcuḏ g̱sum* the three-kinds of millet-sesame (*S̱man. 3*).

འབྲུ་སྣ་སོ་སོ *ẖbru-s̱na so-so* different sorts of grain:—འབྲས་དཀར, འབྲུ་དཀར, པ་ཏ་ལ, ནས, རྒྱ་མ, ཙ་མོ་དཀར, གྲོ, ཡིད་བཟང་, ཡིད་ལེགས, སྨན་ཆུང་, བཀྲ་ཤིས་ཅན, སུནྡ་ནག་པོ, ནགས་སྐྱེས, སྨན་དཀར, ནས་ཀྱི་འབྲི་ཤིང་, མདྷ་ཚོགས་ཅན, འཕྲོག་བྱེད་སྲུབས, ཙ་ན་ཀ, རྣམས་སྨན་མ་སྲི, ཡུངས་དཀར, དོན་གྲུབ, ཟས, གཙང་, འབྱུང་པོ་འཇིགས་བྱེད, ཡུངས་ནག, ཚོགས་མ་ཅན, ཙ་བའི་སྦུམ་ཅན, བད་ཁང་, སྐེ་ཚེ, ཀླུ་རྡ, མཛོད་སྐྱེས, རྒྱལ་མོ, ནག་མོ, ལྷ་ཤིན, ཟངས་ཀྱི་གཙུག་ཕུད, ཡ་བ་ཀ, ངེས་སྲུབས་, ཡུངས་དཀར་རྒྱལ་པོ, བྲི, བྲི་གོད, བྲི་ཡང་ཀུ, མོན་སྲན, བྲེ་ཏ, ཀང་བརྒྱུད་པ, ཏི་ལ, ཏི་ལ, ཏིལ་སྐྱེས, ཟར་མ, ཨ་མ, ཁྲུ་མ.

འབྲུ་ཕན *ẖbru-phan* as met. (lit. that which benefits grain) water (*M̱ṅon.*). འབྲུ་སྨིན་པ *ẖbru-s̱min-pa* terms for the ripe or riping of corn. འབྲས་འབྲུ *ẖbras̱-ẖbru* mature or fruited grain or corn. རངས་བྱེད *raṅs̱-byeḏ*, སྨིན་པ *s̱min-pa*, ལོ་ཐོག *lo-thog*, སྟོན་ཐོག *s̱ton-thog* are described as stages of growth. འབྲུ་རྣམས་ཀྱི་ངར་པ་དང་སྐྱེ་མ་ལ་སོགས་པ་དག་གི་མིང་ terms for the stalks, plants and ears of corn.

འབྲུ་བ *ẖbru-wa* or བྲུ་བ *bru-wa*, pf. and imp. བྲུས *brus̱*, to pry into, scrutinise; to probe, and fig. to inflame and irritate: མཚང་འབྲུ་བ *m̱tshaṅ-ẖbru-wa* to spy out faults, also to irritate, མཚང་འབྲུ་བའི་ཚིག *m̱tshaṅ ẖbru-waẖi-tshig* irritating words.

འབྲུ་མ *ẖbru-ma* = ཡི་གེ་དབུ་ཅན *yi-ge ḏḇu-chen* the capital or printing letters of Tibet.

འབྲུ་ཚ *ẖbru-tsha* v. བྲུ་ཚ *bru-tsha*.

འབྲུ་ཟུན *ẖbru-zun* a superior kind of carpet or rug: གདོང་གྲལ་དང་པོར་འབྲུ་ཟུན་གྲུམ་ལྡག་མ (*Jig. 27*).

འབྲུ་ལ་སྒང་ *Hbru-la-s̱gaṅ* n. of a place in Tibet (*Loṅ.* ཟ, *9*).

འབྲུ་ཤལ *ẖbru-çal*, འབྲུ་ཤ *ẖbru-ça*, v. བྲུ་ཤ *bru-ça*.

འབྲུག *ẖbrug* I: (ནམ་གྱི་འབྲུག विद्युत्, मेघगर्जन thunder, lightning, whirlwind; སྐད་ཆེན་འབྲུག *s̱kaḏ-chen-ẖbrug* loud thunder. འབྲུག་སྐད་མང་བའི་སྤྲིན་པ་ལ་ཆར་པ་མེད, སྐད་སྒྲ་ཆེ་བའི་བུ་མོ་ལ་བག་ཕྱོན་མེད (Mongol. proverb) the clouds that are accompanied by thunder seldom rain. So, the girl that has a loud voice seldom gets married ("has no wedding feast").

Syn. སྤྲིན་གྱི་སྒྲ *şprin-gyi-şgra*; དབྱར་སྐྱེས་རྔ *ḏḇyar-şkyeş-ṟña*; སྒྲ་བརྒྱ་པ *şgra-ḇṟgya-pa*; རྡོ་རྗེའི་སྒྲ *ṟdo-ṟjeẖi-şgra*; གནམ་ལྕགས་སྒྲ *g̱nam-ḻcagş-ṟgra*; ཐོག་བབས *thog-babş*; ལྷན་ཅིག་འདོན་པའི་འབྲུག་སྒྲ *lhan-cig ẖdon-paẖi ẖbrug-şgra* (*M̱ñon.*).

འབྲུག II: the mythical winged dragon, creature which gives its name to one of the members of the series of twelve animals in kalendar cycle. གཡུ་འབྲུ་སྔོན་པོ *gyu-ẖbru şñon-po* blue-dragon (*Glr.*). འབྲུག་སྐད *ẖbrug-şkaḏ* or འབྲུག་སྒྲ मेघस्वर, परिघोष the cry or sound of the dragon; thunder. འབྲུག་གི་མཆེ་བས་སོ་ཡི་གཟེར་འཛོམས the dragon's tusk cures toothache. འབྲུག་རྒྱབ་ཆུང་ *ẖbrug-ṟgyab-chuñ* a kind of Chinese satin with embroidered figures of dragons on it; འབྲུག་རྒྱབ་ཆེན་མོ *ẖbrug-ṟgyab chen-mo* satin with larger figures of dragons.

འབྲུག་སྒྲ་ཅན मेघनाद possessing the voice of thunder; n. of a son of Rāvana king of Lanka.

འབྲུག་སྒྲའི་གར *ẖbrug-şgraẖi-gar* as met. = རྨ་བྱ *ṟma-bya* peacock (*M̱ñon.*).

འབྲུག་རྗེ *ḇbrug-ṟje* also called ནང་ལྷ *nañ-lha* n. of a *Sa-ḇdag* or demon monster.

འབྲུག་པ *ẖbrug-pa* (Dukpa) 1. a native of Bhutan (*Jig. 26*). 2. the thunderers or the sect of Buddhists inhabiting Bhutan; often also styled in Tibet ལྷོ་འབྲུག་པ; is one of the Nyingma or unreformed schools. The *H̱brug-pa* school of Buddhism originated from the lamas *G̱liñ-raş Paḏ-ma Ṟdo-ṟje* and *Choş-ṟje Gtsañ-pa Ṟgya-raş-pa*. The latter according to the advice of his spiritual teachers founded the monasteries of *Ḵloñ-ṟdol* and *H̱brug* and agreeably to the inspiration of his tutelary deity founded the monastery of Ralung. At the time of erecting the second monastery, a great thunder storm took place from which circumstance it was called འབྲུག *H̱brug*. The monks of *H̱brug* monastery became famous for their learning and spread Buddhism in the wild mountainous country of Bhutan founding monasteries there; whence from that time Bhutan came to be known as the country of *H̱brug* (*Dûg*). The Bhutanese still follow the teachings of *G̱sañ-pa ṟgya-raş-pa* (*Grub.* ང, *17*). འབྲུག་བར *ẖbrug-bar* the middle sect of the *H̱brug-pa* school. འབྲུག་སྨད *ẖbrug-şmad* the lower or later sect of the *H̱brug* school; also = lower Bhutan.

འབྲུག་མོ *ẖbrug-mo* मेषी [1. an ewe. 2. *Nardostachys jatamansi*]*S.*

འབྲུག་ཞབས *ẖbrug-shabş* or འབྲུག་ཞབས་དྲུང་ *ẖbrug-shabş-dṟuñ* seem to be the proper terms for the ecclesiastical ruler of Bhutan known in Indian official circles as the Dharma Rāja of Bhutan.

འབྲུག་གཟིག *ẖbrug-gzig* (འབྲུག་གཟིག་རུས་པས་ཁྱི་སྨ་ལྒོག. བྱབས་འཛོམས) a species of leopard found in Bhutan the bones of which are used as antidote to cancerous sores and dog bites.

འབྲུག་ཡུལ *H̱brug-yul* or ལྷོ་འབྲུག *Lho-ẖbrug* the country of Bhutan, occupying the Himalayan region east of Sikkim and west-north-west of Assam.

འབྲུག་གཡས विक्षोभ [agitation]*S.*

འབྲུག་ཤིང་ *ẖbrug-çiñ* n. of a plant: འབྲུག་ཤིང་འབྲས་བུས་ཆར་འབེབས་ཀླུ་ནད་སེལ the fruit of *ḍuk-shing* removes illness caused by *lu* brought forth by the rain.

འབྲུད་པ *ẖbruḏ-pa*, = འདྲུད་པ, to rub; also: to fill up: ཁུང་བུ་འབྲུད་པ་པོ *khuñ-bu ẖbruḏ-pa-po* (*Situ. 85*).

འབྲུབ་ཁུང་ *ẖbrub khuṅ*=ཧོམ་ཁུང་ होमकुण्ड the sacrificial fire-pit used in Tantrik religious rites: འབྲུབ་ཁུང་ནི་སྔགས་པའི་ཧོམ་ཁུང (*Ṅag. 51*) fire-pit in which the Ngagpa lamas burn clarified butter in sacrificial ceremonies.

འབྲུབ་པ *ẖbrub-pa* gen. with ཆུ to overflow, to gush forth (*Mil.*); ཆུ་འབྲུབ to flow over.

འབྲུབས་སུ་བྱ་བ (སྒྲུད་རིས) सूचिकर्म needle work.

འབྲུམ *ẖbrum* any berry on trees or shrubs: རྒུན་འབྲུམ *r̲gun-ẖbrum* grape; སེ་འབྲུམ *se-ẖbrum* hip (fruit of wild brier) in Sikk., in W.=pomegranate.

འབྲུམ་པ *ẖbrum-pa* or འབྲུམ་བུ *ẖbrum-bu* विस्फोटक a pock or pustule. འབྲུམ་ནད *ẖbrum-nad* small-pox, the commonest and most dreaded of all diseases in Tibet, transmission of which into India by traders *viâ* the Sikkim passes has only lately been in any way checked by fumigating bales of merchandise and by ordering compulsory vaccination of incoming traders at Yatung near the Jelep Pass. The colloq. term for small-pox is "*lhandrum.*" འབྲུམ་བུ་འཇོམས अर्जुन n. of a tree the bark of which is used in small-pox; འབྲུམ་བུ་ཕྲ་མོ किटिम [a species of leprosy]*S.* འབྲུམ་ལྷ་མོ *ẖbrum-lha-mo* the goddess who causes the disease of small-pox.

འབྲུམ་ཕོ་ལྷ *ẖbrum-pho-lha* n. of a district in Tsang where Pholha Thaiji was born (*Loṅ.* ༢, *16*). འབྲུམ་ཕོ་ལྷ་པ་བསོད་ནམས་སྟོབས་རྒྱས the full name of governor Phalha Thaiji.

འབྲུས instr. of འབྲུ also an abbr. of འབྲས་བུ.

འབྲེ *ẖbre* n. of a place in Tibet (*Deb.* ག, *2*). འབྲེ་ཀོ་དེ་ལུང་ *H̱bre-ko de-luṅ* another place in Tibet (*Loṅ.* ཟ, *2*).

འབྲེ་བ *ẖbre-wa* pf. and imp. བྲེས *breṣ* to screen off, to spread over, to envelop.

འབྲེག་པ *ẖbreg-pa* pf. བྲེག *breg* or བྲེགས *bregṣ*, imp. བྲོག *brog* or བྲོགས *brogṣ* to lop off, prune; amputate: སྐེ་འབྲེག་པ to cut off at the neck; ཕོ་མཚན་འབྲེག་པ to excise the membrum virile; most frq. in reference to the hair, to cut off, to shave: སྐྲ་དང་ཁ་སྤུ་འབྲེག་མཁན one who shaves the head and moustache.

འབྲེང་དཔལ་གྱི་བློ་གྲོས *Hbreṅ-d̲pal-gyi b̲lo-groṣ* n. of a Buddhist saint of Tibet (*Deb.* ག, *2*).

འབྲེང་པ *hbreṅ-pa* वरत्राकर्म leather or hide strap; འབྲེང་ཞགས बद्ध [bound, connected]*S.* འབྲེང་ཧྲིལ *ẖbreṅ-hril*=ཀོ་ཐག་རིལ་འཁྲིམ་པ straps or ropes made of hide thongs twisted together (*S. kar. 179*).

འབྲེང་བ *ẖbreṅ-wa* frq. for འབྲང་བ *ẖbraṅ-wa*.

འབྲེལ་པ *ẖbrel-pa* सम्बन्ध connection, union, conjunction, but only in certain applications. 1. connection between cause and effect, used also for effect, consequence, efficacy: སྨོན་ལམ་གྱི་འབྲེལ་པ the efficacy of prayer (*Mil.*); འཇོག་པ *ẖjog-pa* to apply, make use of it (*Mil.*). 2. the vascular and nervous system conjunctively, the two systems in their totality. 3. genitive case, the sixth case of Tibetan Grammarians, འབྲེལ་པའི་སྒྲ *ẖbrel-paẖi-ṣgra* the termination of it: ཀྱི *kyi*. 4. a small quantity, a little, a bit: ཟས་ཀྱི་འབྲེལ་པ་ཞིག་དགོས I want a little bit to eat; ཆོས་ཀྱི་འབྲེལ་པ་ཐོབ་པ to snatch up a little bit of religion (*Jä.*).

འབྲེལ་བ I: *ẖbrel-wa*, vb. intrs. to adhere together, to combine, to become connected, to meet together: རྩ་དང་རུས་པ་ཙམ་འབྲེལ་བ connected only by veins and bones, nothing but skin and bone (*Dzl.*); རྐང་ལག་གི་སོར་མོ་རྣམས་ཀྱང་ངང་པའི་སོར་མོ་ལྟར་འབྲེལ་བ *r̲kaṅ lag-gi sor-mo-r̲nams kyaṅ ṅaṅ-paẖi sor-mo ḻtar ẖbrel-wa* her fingers and toes adhered together like the toes of a goose (*Pth. 127, b*).

བོད་དང་རྒྱའི་འབྲེལ་ཚུལ the connection with, or the intercourse between Tibet and China; འབྲེལ་གཏམ *h̲brel-gtam* gossipings at meeting (on the road) (*Mil.*). དེ་དང་ལུས་འབྲེལ་བ *de-dañ lus̱-h̲brel-wa* to cohabit with him or her (*G̱lr.*); ལྷན་དུ་འབྲེལ་བ་ལས་བུ་སྐྱེས they having cohabited, a child was born (*Jä.*). འབྲེལ་མེད *h̲brel-med*, असम्ब unconnected. འབྲེལ་མེད་དུ་སྨྲ་བ *h̲brel-med̲-du ṣmra-wa*, भिन्नालाप unconnected talk, irrelevant speech. འབྲེལ་མཚུངས་པ *h̲brel-m̲tshuñs̱-pa*, सतीर्थ [a fellow religious student.]*S.*

འབྲེལ་ཟབ་པ *h̲brel-zab-pa*, सहित [together, in company]*S.*

འབྲོ་གོ *h̲bro-go* (acc. *S. Lex.* འབྲོ་གོ महारस) n. of a medicine said to resemble mare's dung [*Scripus kysoor*]*S.* འབྲོ་གོས་བད་ཀན་སྨུག་སེར་ཞི་ནད་སེལ.

འབྲོ་ལོ་ཙ་བ *H̲bro-lo-tsa-wa* n. of Lo-tsā-wa who was a native of འབྲོ (or *Dö.*).

འབྲོག *h̲brog*, (ནགས) अरण्य, अटवी solitude, wilderness, uncultivated land, esp. summer pasture for cattle in the mountains. འབྲོག་སྐྱོང་བ *h̲b̲rog-s̱kyoñ-wa*, to attend to a mountain dairy; འབྲོག་ཁྱི *h̲brog-khyi* herdsman's dog, a huge fierce mastiff; འབྲོག་དགོན *h̲brog-d̲gon*, कान्तार (*A. K. 111 20*) monastery in the solitudes of mountains generally kept up by the Dok-pa. འབྲོག་སྟོང *h̲brog-s̱toñ*, open pasture lands on the tops and slopes of mountains. འབྲོག་སྣམ *h̲brog-snam* a coarse blanket made and used by the Dok-pa people: འབྲོག་སྣམ་གྱི་གོས་གཉིས་བརྩེགས་གྱོན་པ *h̲brogs̱nam gyi gos-ñis b̲rts̱egs̱-gyon-pa* he was dressed in two-fold clothes of *Dok* blanket (*A. 130*).

འབྲོག་པ *h̲brog-pa*, (*Dok-pa*), गोप, गोपाल herdsman, shepherd, etc., particularly the nomadic Tibetans who live in tents on the moors and upland valleys of Tibet, tending cattle and earning a subsistence therefrom. They are found all over Tibet, keeping each tribe or section to its own grounds; and are in various ways much superior to the husbandmen and cottagers of the country. They export wool and pay taxes in butter to the Tibetan Government. འབྲོག་ཕྲུག *h̲brog-phrug*, a herdsmans child, a boy tending cattle—in W. now used as a nickname; འབྲོག་མི *h̲brog-mi*, a herdsman; འབྲོག་མོ *h̲brog-mo*, गोपी a female Dok-pa; འབྲོག་ཤད *h̲brog-s̱had̲* rude, rough, boorish; འབྲོག་ཤད་སྣོན་པ *h̲brog-shad̲ s̱non-pa* to be rude, etc. (*Sch.*). འབྲོག་ལྷས *h̲breg-lhas̱* गोष्ठ a fold for cattle.

Syn. ཕྱུགས་སྐྱོང་ *phyugs̱-s̱kyoñ*; བ་ལང་བསྐྱང་ *ba-lañ-b̲yrañ*; རྐང་བཞིའི་ནོར་ལྡན *r̲kañ-bshih̲i nor-l̲dan*; ཕྱུགས་ཀྱིས་ཕྱུག *phyugs̱-kyis̱-phyug*; ཕྱུགས་ལྡན *pdyugs̱-l̲dan*; བ་ལྡང་དབང་ཕྱུག *ba-l̲dañ d̲wan-phyug*; བ་འཇོ *ba-h̲jo*; འཇོ་མཁན *h̲jo-m̲khan*; ལྕག་ཏོག *l̲cag-tog* (*M̲ñon.*).

འབྲོང *h̲broñ*, (*ḍong*) = གཡག་རྒོད *gyag-r̲god̲* कान्तारचामरी 1. wild yak (*Poœphagus grunniens*); ཀློ་ཁར་རྟག་དང་བྱང་ཁའི་འབྲོང་ the yak of Jangthang; འབྲོང་འབྲི *h̲broñ-h̲bri* wild yak-cow, འབྲོང་ཕྲུག *h̲broñ-pkrug* a yak-calf, འབྲོང་ཀོ *h̲broñ-ko* a wild-yak's skin or leather. 2. v. འབྲོང་བ.

འབྲོང་ཁྱགས་ལ *H̲broñ-khyags̱ La* the well-known Dong-khya Pass, the top of which is 18,420 ft. altitude, giving access from the Lachung valley in the extreme N.E. of Sikkim into that part of Tibet which lies at the northern head of the Chumbi valley. The name signifies "frozen wild-yak pass," being so called from a troop of yak having been once overtaken by a storm on the pass and having been there found frozen to death.

✛ **འབྲོང་པ** *ḥbroṅ-pa*=ཉེ་བར་བསྙེན་པ, **उपसेवन** attending to, to wait upon, to serve. མཐོ་རིས་བུ་མོས་འབྲོང་ཞིང being attended to by celestial damsels (*Bçeṣ-ṣpriṅ*).

འབྲོང་རྩེ *Ḥbroṅ-ṛtse* n. of a prosperous large village with a monastery and an ancient palace four storeys high belonging to the family of *Shape* Phala. It stands about 10 miles N. N. W. of Gyang-tse, on the Nyang river (*Loṅ.* ༢, *8*).

འབྲོང་བཟའ *ḥbroṅ-ḅzaḥ* n. of the fifth wife of king *Khri-sroṅ ḷdeḥu-ḅtsan* (*Loṅ.* ༢, *8*).

འབྲོམ *ḥbrom* an ancient family in Tibet in which was born འབྲོམ་རྒྱལ་བའི་འབྱུང་གནས Bromston the founder of the sovereign hierarchy in Tibet in the beginning of the 11th century A.D.

འབྲོས་པ *ḥbroṣ-pa* pf. འབྲོས or བྲོས *bros*, fut. འབྲོས or འབྲོས་པར་འགྱུར, to run away, to escape; ཕྱིར་བྲོས་པ ran away, fled from, took to flight; ཕན་ཚུན་འབྲོས་པ to run hither and thither; འབྲོས་པའི་གནས or འབྲོས་ས place of refuge; fig. མིག་ཁུང་དུ་བྲོས his eye are sunk (*Jä.*). འབྲོས་སུ་འཇུག to make one run away; to drive away. The perf. བྲོས *bros* must not be confused with བྲོས the perf. of བྲོ་བ *bro-wa* to smell. In *Tangyur*, *ṃdo*, *xciii*, *130*, occurs a sentence with both verbs: མི་ཡི་གཟུགས་ཀྱིས་རབ་ཏུ་བྲོས་དེ་ནས་ཕན་ཚུན་འབྲོས་བྱེད་པ.

རྦ *ṛba* or དབའ *ḍbah*, waves.

རྦ་ཀློངས *ṛba-kloṅs*, and རྦ་རླབས id.

རྦ་རག *Ṛba-rag* n. of a place in Tibet: རྦ་རག་རྣམས་ངེད་ཀྱི་གནས་ཡིན་ཟེར (*A. 117*). རྦ་མི་རག *ṛba-mi rag* for རྦ་ཡུལ་གྱི་མི་དྲག the better class of men in *Ṛba*; རྦ་མི་རག་སྐྱུ་མི་སེམས་ཁང་པ་དགུ་ན་རྦའི་ཐུན་སྐྱོགས་འཐེན་པ (*D.R. 11, 12*).

རྦད *ṛbaḍ* 1. a large species of eagle. 2. *W.* crutch=པང་ཀ. 3. rough and hoarse; རྦད་སྒྲ *ṛbaḍ-ṣgra* a harsh voice; cf. རྦད་རྦད *ṛbaḍ-ṛboḍ*. 4. quite, wholly: རྦད་གཅོད་པ *ṛbaḍ-gcoḍ-pa* or རྦད་ཚེར་གཅོད་པ *ṛbaḍ-tser gcoḍ-pa* to cut off entirely, to extirpate (*Jä.*); རྦད་སྐྱོགས *ṛbaḍ-ṣkyogṣ* residue, residuum, drugs, husks, etc. (*Jä.*).

རྦད་པ *ṛbaḍ-pa*, imp. རྦོད *ṛbod*, to set on, incite: རི་དྭགས་ལ་ཁྱི་རྦད་པ to instigate a dog against wild animals and incite a demon to do mischief to an enemy. Also=མཐུ་བཏང་བ to send some calamity or disease by means of witchcraft, etc.: མ་མོའི་རྦོད་གཏོང brings down visitations of the *Ma-mo* fiends.

རྦད་རྦོད *ṛbaḍ-ṛboḍ* thick, dense, close: སྐྲ་རྦད་རྦོད thick hair, (*Jä.*).

རྦབ *ṛbab* a rolling-down, also རྦད, *e.g.*, རྡོ་རྦབ *ṛdo-ṛbab* loose stones rolling down; རྦབ་ཞི་བས after the rolling of detritus had ceased (*Mil.*).

རྦོད *ṛboḍ* **प्रेषण**; v. རྦད་པ *ṛbaḍ-pa*.

ལྦ་བ *ḷba-wa* 1. **गलगण्ड** wen,. goitre. 2. large knots in, or excrescences on, trees; on account of their speckled appearance often turned into drinking-bowls or cups.

ལྦུ་བ *ḷbu-wa*, also དབུ་བ *ḍḅu-wa*, **फेन**, a bubble, foam, froth, scum; ཆུ་ལྦུ *chu-ḷbu* id.; ལྦུ་བ་ཅན or ལྦུ་བ་ལྡན **फेनवान्, फेनिल** frothy, foamy frost-covered; ལྦུ་བཙམ་བྱུང producing little scum; ལྦུ་བ་བསལ་བ to scum or skim off (*Cs.*); གྲོགས་ཆུ་ཡི་ལྦུ་བ་དང་འདྲ a friend is like water bubbles (*Jä.*); ལྦུ་བ་འཕྱུར་བྱེད it sends up bubbles.

སྦ *ṣba* v. སྦ་བ *ṣba-wa*. **गुह्य** secret, hidden; also སྦ་གསང *ṣba-gsaṅ* secret and concealed.

སྦ་དཀར *ṣba-ḍkar* a kind of linen cloth (*Ṛtsii.*).

སྦ་རྟིར *ṣba-ṟtir* lining of tea-pots, tea-cups, etc., with brass or gilt (*Ṟtsii.*).

སྦ་ཐག *ṣba-thag* rope made of twisted cane.

སྦ་བ *ṣba-wa* 1. a common form of the vb. སྦེད་པ *ṣbed-pa* to hide, q. v. 2. or more fully འདོམས་ཀྱི་སྦ་བ *ẖdoms-kyi ṣba-wa*, sbst. the privy-parts. 3. n. of a place in *Khamṣ* (*Loñ.* ཇ, *17*).

སྦ་ཚ *ṣba-tsha* the residue of mustard seed after oil has been pressed out.

སྦ་ཚང་ *ṣba-tshañ* oil-presser's house, the hut where oil is pressed out, as in Gyangtse.

སྦ་ལུ་མིག་བྱིལ *ṣba-lu mig-byil* an insect (*Ṟtsii.*).

སྦག་པ *ṣbag-pa* pf. སྦགས *ṣbagṣ* imp. སྦོགས *ṣbogṣ* to saturate, stain; to defile, pollute: དྲི་མས་སྦག་པ polluted with dirt; དྲི་བཟང་གིས་སྦགས་པ saturated with perfume (*Ṟtsii.*).

སྦང་བ *ṣbañ-wa* 1. v. སྦོང་བ *ṣboñ-wa.* 2. malt from which beer has been brewed; སྦང་སྐོམ *ṣbañ-ṣkom* id. dried.

སྦངས *ṣbañṣ* 1. dung of large animals, such as horses, yak, deer of large size; especially also རྟ་སྦངས, བོང་སྦངས· dung of horses and asses; fresh dung of cows, yaks, &c., is more correctly ལྕི་བ or ལྕེ་བ. སྦངས་ལུད dung manure; སྦངས་སྐམ dung dried for fuel. 2. अभिष्यन्द wet, flowing: ཆར་པས་སྦངས wet with rain. སྦངས་གླུམ *ṣbañṣ-glum* = ཆང་གི་གླུམ wet malt (*Ṟtsii.*). སྦངས་རྟམ *ṣbañṣ-ṟtam* the refuse barley when beer has been brewed out of it.

སྦབ *ṣbab* a species of bird (*Ṟtsii.*).

སྦབ་ཙ *ṣbab-ca* a certain number or quantity of trading articles, *e.g.*, of paper, a quire, a bundle of matches, etc. (*Jä.*).

སྦམ་པ *ṣbam-pa* pf. སྦམས *ṣbamṣ*, imp. སྦོམས *ṣbomṣ*, to place together, to collect: ཚོགས་གཅིག་ཏུ་སྦམ་པ་གཅིག་ཏུ་སྦམ་པ to keep together in one place; སྨྱུག་མ་སྦམས་པ་འདྲ *ṣmyug-ma ṣbamṣ-pa-ẖdṟa* like reeds laid together (*Vai-ṣñ.*).

སྦར་བ *ṣbar-wa* v. སྦོར་བ *ṣbor-wa.*

སྦར་མོ *ṣbar-mo* v. སྤར་མོ *ṣpar-mo.*

སྦར་ཡས *ṣbar-yaṣ* सक्रम n. of a number.

སྦལ *Sbal* 1. a provincce of southern Mongolia: ཅུང་གི་སར་གྱི་མཐའ་ལ་ཡོད (*G. Bon. 4*). 2. muscles: ལག་པའི་སྦལ the soft muscles of the palm of the hand.

སྦལ་པ *ṣbal-pa* भेक, मण्डूक a frog; also erroneously कर्कट the crab. སྦལ་ཆུང་ *ṣbal-chuñ* or སྦལ་ལྕོང་ *ṣbal-ḻcoñ* a young frog, tad-pole (*Cs.*); སྦལ་ཆེན *ṣbal-chen* a lizard; སྦལ་ནག *ṣbal-nag* toad (*Ṟtsii.*).

སྦལ་པ་ཅན *ṣbal-pa-can* वसुक [a kind of tree, *Sesbana grandiflora.*]*S.* སྦལ་བ་ལག་པ *ṣbal-pa lag-pa* the root of a medicinal plant: སྦལ་པ་ལག་པས་དྲི་ཆུ་འགག་པ་སེལ the plant *ṣbal-pa lag-pa* cures obstruction of urine.

སྦས *ṣbaṣ* or སྦས་པ गुप्त, गूढ, गुह्य secret, confidential; སྦས་ཚིག *ṣbaṣ-tshig* words that are suppressed, concealed (*M̱ñon.*).

སྦིག *ṣbig* a kind of wild animal (*Ṟtsii.*).

སྦིད་པ *ṣbiḏ-pa* 1. corrupt form of སྤྲིད་པ *ṣpriḏ-pa.* 2. in Tsang, for སྦུད་པ bellows, instrument for blowing a fire.

སྦུ་གུ *ṣbu-gu* 1. hollow, cavity; the narrow interior of anything, a tube. 2. a hollow stem or reed: པད་མའི་སྦུ་གུ་བཞག་གྱུར་ཏེ། མི་གཙང་འདམ་དེར་ཇི་ལྟར་འགྲོ having dwelt on the stem of the lotus how could you go into that mire of filth (*H̱brom.* ཁ, *28*).

སྦུ་བ *ṣbu-wa* v. ལྦུ་བ *ḻbu-wa.* སྦུ་བ་ཅན *ṣbu-wa-can* अरिष्ट [unhurt, safe]*S.*

སྦུ་ལ་ཁ *ṣbu-la-kha* 1. the japanned or coloured leather imported into Tibet from China. 2. the sable, *Mustela sibellina* (*Jä.*).

སྦུག *şbug* or སྦུག་པོ *şbug-po* the innermost part of a house where treasures are kept; གཏེར་སྦུག or མཛོད་ཀྱི་སྦུག *m̲dsod̲-kyi-şbug* treasure-safe.

སྦུག་ཆོལ *şbug-chol* or སྦུབ་ཆལ *şbub-chal* large bell-metal cymbals; there are three kinds of སྦུག་ཆལ *şbug-chal* in use in Tibet. (1) ཧོར་སྦུག *hor-şbug* cymbals imported from Mongolia; (2) རྒྱ་སྦུག *r̲gya-şbug* Chinese cymbals; (3) བལ་སྦུག *bal-şbug* cymbals manufactured in Nepal.

སྦུག་པ *şbug-pa* to penetrate, to perforate, to pierce into: སྦུག་རྩ་ལོན་པ *şbug-r̲tsa lon-pa*= ནང་གི་རྒྱུ་རྐྱེན་ད་གོ་བ to understand the secret of any matter, to penetrate into the real object or import of anything (*Yig. k.*).

སྦུགས *şbugş*=ཤུབས कोश; (ཙ་ལྷ་བའི) hollow stalk, a tube; hole, excavation, interior space: ཕྱང་བུའི་སྦུགས tubular cavity, conduit, sewer, in *C.*; སྦུག་ཏུ་ནོར་སྦ་བ *şbug-tu nor şba-wa* to hide treasures in a recess. སྦུགས= སང་སེང་ *sañ-señ* hole for inserting the handle of an instrument; ཤངས་ཀྱི་སྦུབས་གཉིས *çañş-kyi şbubş-gñiş* the pair of nostrils. སྦུགས་གྲོལ་བ=ནང་གྲོལ་བ व्याकोश [expanded, blossomed]*S.* བྲག་བླ་ཀླུ་སྦུགས *brag-b̲la k̲lu-şbugş* a shrine in Lhasa on the side of Chag-po Ri where is a cave sacred to nagas.

སྦུགས་དམ *şbugş-dam* or སྦུགས་འབྱར *şbugş-h̲byar* =སྦུགས་ཀྱི་ཕྱག་དམ *şbugş-kyi phyag-dam* the royal seal: ཡ་མ་བྲལ་བའི་སྦུབ་འཆག་སྲོལ་རྒྱུན་སྦུགས་འབྱར་བརྟན་མེད་ཅི་ཡིན་ལ་སྤྱི་འགྲོ་ཧྲར་གནས་ཚུག་ཟེར་བ་དང་ (*D. çel. 7*).

སྦུགས་རྩ *şbugş-r̲tsa* नाड़ी the pulse; སྦུགས་ཆུང =སྦུང་སྨུང་ स्वदन [the act of tasting]*S.*

སྦུང་སྦུང་ *şbuñ-şbuñ* many in one place, a heap; མང་སྦུང་འཆི་བ་རིག་བྱུང་ many people died in one place (*A. 151*). སྦུངས་ཆེ *şbuñş-che* अधृष्य [unassailable]*S.* སྦུད་ཧྲར *Şbud̲-hrar* n. of a place in Tibet (*Deb. 41*).

སྦུད་པ *şbud̲-pa*=པགས་པ་དབུགས་འབྱིན་པ (*M̲ñon.*) भस्त्रा; skin-bellows, used in blowing the hearth. Tibetans always using dried dung of cattle for fuel, the bellows is an indispensible article, and usually consists of two skin-bags squeezed together so that the compressed air passes through a tube into the fire (*Jä.*). སྦུད་པ་འབུད་པ *şbud̲-pa h̲bud̲-pa* to blow or work the bellows. སྦུད་མཆུ *şbud̲-m̲chu* the tube or iron-mouth of a bellows.

སྦུན་པ *şbun-pa* 1. v. *şpun-pa.* 2. तुष bark of trees, the peel of fruit, pod or husk of grain (*K. d.* གི, *16*).

སྦུན་གཏེར *şbun-gter* 1.=དོན་མེད་པ *don-med̲-pa* or སྙིང་པོ་མེད་པ meaningless, without substance, hollow, vain (*Liç.*). 2. a small building in the style of a monument, in which sacred writings are deposited (*Jä.*).

སྦུན་རྩིས *şbun-r̲tsiş* a very high rate of interest, fifty per cent.

སྦུབ་ཁོང་ *şbub-khoñ* a hollow ball.

སྦུབ་ཆོལ *şbub-chol* v. སྦུག་ཆལ=རོལ་མོ (*Jig. 18*).

སྦུབས་འབྲས *şbubş-h̲braş* the nutmeg.

Syn. སྦུབས་སྐྱེས *şbubş-şkyeş*; སྦུབས་ཅན *şbubş-can* (*M̲ñon.*).

སྦུར་པ *şbur-pa* or སྦུར་འཁྱོག *şbur-h̲khyog* the beetle: སྦུར་འཁྱོག་བྱུང་པའི་དུག་འཇོམས་ཆུ་འགགས་འཇིགས.

སྦུར་མ *şbur-ma* chaff, husks. སྦུར་མའི་མེ་ཆུང་དུ परिणमकलिकाग्नि, स्वल्पतुषाग्नि slow fire kept up with chaff (*S. Lex.*).

སྦུར་ལེན *şbur-len* n. of a kind of gem. སྦུར་ལེན་མིག་གི་རབ་རིབ་ནད་ལ་ཕན the *bur-len* gem is useful in cataract of the eye. སྦུར་ཚོང་

ṣbur-loń, पुष्पराग [a topaz]S. (S. Lex.). གསེར་གྱི་སྦུར་ལོང་ gser-gyi ṣbur-loń (D.R.).

སྦེ་ག ṣbe-ga,=སྦེ་ཁ ལུས་ཀྱིས་རྩལ་སྦྱོང་ physical exercises, athletics, etc. སྦེ་བ ṣbe-wa to scuffle, to wrestle; ṣbe-kha=ཁབ་དང་རྡེ་དཔ or ངབ་རེ་བྱེད་པ trial of strength between combatants (R̲tsii.).

སྦེ་སེར Ṣbe-ser a place situated to the S. W. of Lhasa with a monastery, formerly the seat of Lama རྔོག་སྟོན་ལེགས་པའི་ཤེས་རབ R̲ñog-ṣton Legṣ-paẖi çeṣ-rab (Loń. ཟ, 4).

+ **སྦེག་པ** ṣbeg-pa कृश lean, lank, thin.

Syn. དངོས་ངན་པ ḏños-ñan-pa; ཤ་ཆུང་བ ça-chuń-wa; སྐེམ་པ ṣkem-pa; རིད་པ riḏ-pa (M̲ñon.).

སྦེད་པ ṣbeḏ-pa, or སྦ་བ ṣba-wa, pf. སྦས ṣbas, imp. སྦོས ṣboṣ, to hide, conceal, cover: གཏེར་དུ་སྦེད་པ to conceal as a treasure, མཛོད་དུ་སྦེད་པ to hide in a store-house; ཡི་གེར་བྲིས་པའི་གཏེར་སྦས་ཀྱི and treasures which had been recorded in writing became hidden (Pth. 128). དཔུང་གི་ཚོགས་ཚལ་དུ་སྦེད to conceal troops in a wood; སའི་འོག་ཏུ་སྦེད hide in the ground; ཡོན་ཏན་གཉེར་དུ་སྦེད་པར་བྱེད assiduously conceals his excellent qualities (H̲brom. ཁ, 41).

སྦེད་མ ṣbeḏ-ma 1. any property or article that is hidden not made public; concealed treasure that has come to light. 2. गोपा the veiled woman, n. of a wife of Buddha, which name is also translated as ས་འཚོ་མ Sa-tsho-ma.

སྦོ ṣbo the upper part of the belly; སྦ་ཚིལ fat from it; སྦོ་རྐུན་པ ṣbo-ṟkun-pa pick-pocket C. (Jä.).

སྦོ་ཁྭ་ཆི ṣbo-khwa-chi (Mongol term) an ambassador, envoy: རྒྱལ་པོ་ཁྲི་པའི་ཞབས་ཕྱི་དང་སྦོ་ཁྭ་ཆི་ཚོགས་མགོ་མི the leading men, such as the orderlies of the reigning king and the ambassadors (D. çel. 10).

སྦོ་བ ṣbo-wa pf. སྦོས ṣboṣ=འབོ་བ to swell up, to distend: ལྟོ་བ་སྦོས the belly is swollen, turgid; སྦོ་འཁྲོག་པ to wheeze from inflation (Jä.).

སྦོགས་པ ṣbogṣ-pa v. སྦག་པ ṣbag-pa.

སྦོང་བ ṣboń-wa 1. pf. སྦངས ṣbańṣ fut. སྦང་ ṣbań to steep in water, to soak, to drench (Jä.). 2.=སྤོང་བ ṣpoń-wa to abstain from.

སྦོད་གཏོང་ send for! or प्रेष्य, one who has been sent for.

སྦོད་པ ṣboḏ-pa a tassel, tuft (Jä.).

+ **སྦོན་པ** ṣbon-pa=ཟ་བ za-wa to eat.

སྦོམ་པོ ṣbom-po or སྦོམ་པ=རགས་པ rags-pa of large dimensions, big, bulky, thick; considerable; also=ཞེང་ཆེ་བ very broad: ཆེན་པོ་སྤྲོ་དགའི་ཚོར་བ་སྦོམ་པོ་ཐོབ he obtained considerable satisfaction and great encouragement (Yig. k. 88). སྦོམ་ཕྲ ṣbom-phra dimensions, size, breadth; སྦོམ་ཕྲ་མཉམ་པ of equal thickness (Ya-sel. 35); ཉམ་མེད་འགྱུར་བ་ཡིད་བློའི་ཚོར་བ་སྦོམ་པོར་བརྟས (Yig. k.).

སྦོམ་དགའ་མ ṣbom-ḏgaẖ-ma n. of a Buddhist nun on account of whose misconduct Buddha had to enjoin restrictions for the guidance of nuns (K. du. ད, ན, ད,).

སྦོམ་པའི་རྣམ་པ་ཅན स्थूलक (S. Lex). [1. bulky. 2. the grass or reed *Saccharum cylindricum.*]S.

སྦོར་བ ṣbor-wa, pf. and at times pres. སྦར ṣbar 1. to light, kindle, inflame: འཁོར་ལོའི་ཕྱོགས་བཞི་ནས་མེ་སྦར་ཏེ kindling the fire all round the circle. 2. to transfer, transfuse: ཕར་ཚུར་སྦོར་བ to remove from one place to another.

སྦོར་ལོ ṣbor-lo; *Anemone polyantha* in Lh.

སྦོས་པ a swelling in the bone (S. Lex.).

སྦྱང་བ *bşyañ-wa*, v. སྦྱོང་བ *şbyoñ-wa*. སྦྱངས་པ धौत, व्यवहृत washed, used; also (ཡོན་ཏན་ལྟ་བུ) practised, disciplined. སྦྱངས་པའི་རྡོ་བ धौतशिला washed and cleaned stone. སྦྱངས་པའི་ཡོན་ཏན་ལ་གནས་པ=ཉན་ཐོས (*M̲ñon.*). One who remains satisfied with qualifications acquired by practice or study; a term signifying a *Çrāvaka*; སྦྱངས་པའི་ཡོན་ཏན धूतगुण: talents or qualification kept up, used or practised [ascetic practices]*S.* སྦྱངས་ཚགས filtered, purified by filtration.

སྦྱར་པ *şbyar-pa* n. of a species of poplar.

སྦྱར་བ *şbyar-wa* a secondary form of སྦྱོར་བ *şbyor-wa*: སྨན་སྦྱར་བ to mix up or prepare medicine; ཤོག་པོ་སྦྱར་བ to paste paper; ཚིག་དོན་སྦྱར་བ to attach, apply meaning to words. སྦྱར་ཀ་བྱེད་པ=བསྐྱིས་པ to borrow. སྦྱར་ཕྱུག कृपण, [misery]*S.* སྦྱར་དུ་རུང་བ समुदागम [full or complete knowledge]*S.* སྦྱར་མ सङ्घट mixture, anything mixed or joined together. སྦྱར་སྦོམ *şbyar-şbom* परिमल pomade, perfumery. སྦྱར་བ 1. (ཚིག་མཚམས་ལྟ་བུ) योजन, सन्धि joining together, སྦྱར་བ་ལས་བྱུང་བ=संयोजक; 2.=སྦུབ་པ समुदायन [in collection, in ascent]*S.* 3. (ཟས་ལྟ་བུ) प्रयुक्त mixing up ingredients, as in food, medicine, etc. སྦྱར་བའི་ཆང wine or beer prepared from two or three ingredients; སྦྱར་བའི་དྲི incense or incense sticks made of two or three perfumes.

སྦྱིག་པ *şbyig-pa* to tie, knot: ཐག་པས་སྦྱིག་པ *thag-paş şbyig-pa.*

སྦྱིན་པ *şbyin-pa* I: vb., pf. and imp. བྱིན *byin* 1. to give, bestow, make a present of: རིན་ལ་བྱིན་ནོ he offered as a price མ་བྱིན་པར་ལེན་པ to take what is not given. 2. to add, to sum up (*Vai. kar*).

Syn. སྟེར་བ *şter-wa*; གཏོང་བ *gtoñ-wa*. *M̲ñon.*

སྦྱིན་པ II: sbst. दान gift, present, alms; སྦྱིན་པ་བྱིན་ཅིག། དེ་ནས་ཁྱེད་ལ་ཡང་སྦྱིན་པ་ཐོབ་པར་འགྱུར་རོ bestow gifts, then shall gifts be obtained by you (*N. T.*, *St. Luke* vi *38*) སྦྱིན་པ་རྣམ་པ་བཞི the four kinds of gift or alms:—(1) ཟང་ཟིང་གི་སྦྱིན་པ of goods; (2) ཆོས་ཀྱི་སྦྱིན་པ of moral and religious instructions; (3) མི་འཇིགས་པའི་སྦྱིན་པ of protection; (4) བྱམས་སོགས་སྦྱིན་པ presenting affection, love, etc. སྦྱིན་གཏེར a charitable person; སྦྱིན་གཏོང *şbyin-gtoñ* distribution of gifts, སྦྱིན་གཏོང་ཆེན་པོ་བྱེད་པ to make gifts to a large number of people, also of valuable things to monasteries, etc. སྦྱིན་དུ་མི་རུང་བའི་དངོས་པོ་ལྔ the five articles which are not fit to be presented and should not be made gifts of:—མཚོན arms, ཆང wine, དུག poison, བུད་མེད women, ཆོས་མ་ཡིན་པ anything that is not *dharma* (*K. du.* པ, *78*). སྦྱིན་པ་རི་ཕར་ཕྱིན दानपारमिता charity carried to its furthest limit, *i.e.*, unlimited charity; སྦྱིན་པའི་རང་བཞིན दानमय [full of charity]*S.*

སྦྱིན་བདག *şbyin-b̲dag* दानपति a patron, more especially a dispenser of gifts, a layman manifesting his piety by making presents to the priesthood.

སྦྱིན་གནས *şbyin-gnaş*=མཆོད་གནས दक्षिणीय the objects worthy of gifts, *i.e.*, beings to be worshipped by offerings are:—ལྷ a deity, *Bodhisattva*, *Arhat*, etc., རྗེ་བཙུན a Buddhist saint or sage or object of reverence, མཆོད་པའི་རྟེན worshipful objects, ཡོན་ཀྱི་གནས religious symbols, images, *caitya.*

སྦྱིན་པ་རྣམ་བཅུ the ten possessions of the Buddhist which he should be ready to bestow:—(1) རིན་ཆེན precious things such as gold, silver, gems; (2) ཡོ་བྱད furniture, utensils etc.; (3) ཟས articles of food; (4) བ་གླང his ox; (5) རྟ horse; (6) གླང་ཆེན elephant; (7) བུ་མོ his daughter; (8) ས་གཞི land; (9) འདོད་པའི་ཆུང་མ (this may be his mistress); (10) རང་གི་ཤ his own flesh. The instances of the last two items are where a *Bodhisattva* performs acts of Dāna-pāramitā (as found in legendary stories) and are therefore considered as not applicable in ordinary life—so in the *Vinaya* a woman is prohibited as an article of gift. The case of one's body forming an object of gift, which is the outcome of sin (ཀུན་ནས་བསླངས་པ), is applicable to only a *Bodhisattwa* who has no business to remain in the mortal tenement (*Lam-rim. 221*).

སྦྱིན་པ་པོ *şbyin-pa-po* दायक giver, alms-giver, offerer of a gift. Syn. གཏོང་ཕོད *gtoñ-phoḏ*; དཔལ་སྡུག *ḏpal-şdug*; སྦྱིན་རླབས་ཅན *şbyin-ṟlabş-can*; ཤིན་ཏུ་སྦྱིན་བྱེད *çin-tu şbyin-byeḏ*; རབ་ཏུ་འགོད *rab-tu-ẖgoḏ*; རབ་སྟེར *rab-şter*; སྦྱོད་པོ *şbyoḏ-po*; གཏེར་མེད་མཆོད་སྦྱིན *gter-meḏ-m̱choḏ şbyin*; རིས་མེད་སྟེར *riş-meḏ-şter* (*M̱ñon.*).

སྦྱིན་པའི་འོས *şbyin-pa-ẖi ẖos* objects of charity:—སྐྱབས་གནས་རྒྱ་ཆེན supreme objects of refuge; ཡོངས་སུ་དབུལ་བ those who are poor and destitute; བསྔགས་འོས those who are praise-worthy, མཆོད་བ respected friends, parents, etc; བཀུར་འོས respectable persons (*M̱ñon.*).

སྦྱིན་པའི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མདོ the Sûtra on Dāna Pārmita (*K. d.* བ, *122*) delivered by Buddha at the request of the *Bodhisattva Mahāsattva* རིའི་ཕྱུག་དང་། རིའི་སྤྲུལ་དང་། གསེབ་དང་། སྤྲན་ ཟློངས་ན་སེང་ གེའི་མཆོག་རྣམ་པར་ བསྒྲིངས་ ཤིང་ ང་ རོ་ རྣམ་པར་ སྒྲོགས་པ་ལྷ་བུའི་ མིའི་ དབང་ པོའི་ གཙུག་ གི་ ནོར་ བུ་ ཞེས་པ (this *Bodhisattva's* name is unusually long).

སྦྱིན་མའི་ལྷ་མོ *şbyin-maẖi lha-mo* पुनर्वसु the goddess of gifts; a lunar mansion.

སྦྱིན་སྲེག *şbyin-sṟeg* होम, स्वाहा burnt offerings as made by *Tantrik* Buddhists; སྦྱིན་བསྲེག་མཁན होता the offerer of such; སྦྱིན་སྲེག་གི་རྫས गव्य clarified butter, articles necessary for burnt sacrifices. སྦྱིན་སྲེག་གི་ཡམ་ཤིང *şbyin-sṟeg-gi yam-çiñ* यज्ञकाष्ठ first wood necessary for the offering. སྦྱིན་སྲེག་དགའ་བ स्वाहा प्रिय [lit. "one fond of oblation" *i.e.* fire] *S.* སྦྱིན་སྲེག་མཆོད་སྦྱིན་རྣམས་ཀྱི་མཆོག *şbyin-sṟeg m̱choḏ-şbyin ṟnamş-kyi-m̱chog* (*K. du.* ཁ, *190*) *Homa* is the chief of all fire-sacrificials.

Syn. ཤིང་བུ *çiñ-bu*; བུད་ཤིང *buḏ-çiñ*; ཚིམ་བྱེད་ཤིང *tshim-byeḏ-çiñ*; ཡམ་ཤིང *yam-çiñ*; ཧོམ་ཤིང *hom-çiñ*; བྱིན་ཟའི་ཤིང *byin-zaẖi-çiñ*; ཤུགས་ཀྱི་ཤིང *shugş-kyi-çiñ*; ཕྲ་མོ་ཤིང *phra-mo-çiñ*; སྦྱིན་སྲེག་ཤིང *şbyin-sṟeg-çiñ* (*M̱ñon.*).

སྦྱོང་བ *şbyoñ-wa* pf. སྦྱངས་, སྦྱོང་ शुध, शोधन 1. to clean, remove by cleaning, clear away; like འདག་པ प्रक्षालन, washing off esp. སྡིག་པ་སྦྱོང་བ to wash off or purge sin; འཁྲུ་སྦྱོངས curing diarrhœa (*Lex.*); དང་སྦྱོང་བྱེད་ཀྱི་ཤེས་རབ the knowledge how a man may be purified by his own doings. 2. to take away, to subtract: དེ་རྣམས་ཤིག་མཚམས་སྦྱང་སྟེ (*Vai. kar.*) 60 being subtracted. 3. to exercise, to train, བློ *ḇlo* one's mind, ཁ one's mouth, hence ཁ་སྦྱང་ eloquence (*Mil.*); སྔོན་ཡོན་ཏན་སྦྱངས་པ་སོང་བའི་མཐུས by dint of formerly cultivated abilities (*Glr.*); ད་དུང་སྦྱང་དགོས that must be practised still better; རྩིས་ས་སྦྱང་བ to learn mathematics (*Pth.*); བཤར་སྦྱང་བྱེད་པ to accustom, familiarize. སྦྱོང་ཐར *şbyoñ-thar*= སྦྱོང་བདར་བྱེད་པ to perform magical practices (*Ṟtsii.*). སྦྱོང་བ་སྦྱོང་ལྡན होतृ [a priest skilful in offering oblations] *S.* སྦྱོང་བྱེད་གཉིས *şbyoñ-byeḏ-gñiş*= ཐར་ནུ *thar-nu* and དུར་བྱིད *dur-byiḏ* (*S̱man. 450*). སྦྱོང་རིམས *şbyoñ-rimş*= འཁྲུ་ནད diarrhœa which is of four kinds, རྒྱུ་རླུགས, རྒྱུ་འཁོར་དང་རྒྱུ་གཉེར and རྒྱུ་འཁྲིག).

སྦྱོར་བ *şbyor-wa* I:=*şdeb-pa* (*M̱ñon.*). pf. and fut. སྦྱར *şbyar* 1. to affix, attach, fasten together; to put close to, to apply: སེམས་ལ་སྦྱོར་བ to impress on the mind: རེས་འགའ་ནི་ཁྲིའུ་ཆུང་ངོ་བཀྲུད་པ་ཟ་བ་སྨག་ཁ་སྦྱོར་གསོལ sometimes he as a little boy eight years old would fasten to his mouth a covering of fur lined with silk; སྐུ་འདྲའི་གཟུགས་ལ་དབུ་དེ་སྦྱར་ནས having fastened the head on the body of the image. Also fig.: ཁོ་པ་ལ་སྡུག་སྦྱར་གྱི་བསམ་པ་བོར་ཏེ conceiving the idea of bringing trouble on them. དབང་པོ་གཉིས་སྦྱོར་བ to unite the two sexes; ཆར་ཡིབ་བྱས་ནས་བསྡད་ཙ་ན་གཉིད་དུ་སོང་བའི་མི་ལམ་དུ་སློབ་དཔོན་པདྨ་བྱོན་ནས་སྦྱོར་བ་མཛད་ཅིང་དབང་བསྐུར་ཏེ having taken shelter from the rain, on sitting down she fell asleep; but in a dream the teacher Padma came and having connection with her bestowed seed. བྱ་བའི་སྒྲ་མ་སྦྱར་ཡང་ also without the word བྱ་བ being added. 2. to conjoin, connect, combine (used with དང་) ཁ་དང་ཁ་སྦྱར་ཡོད joined mouths, kissed; དམག་གི་ཆེད་དུ་བོད་མི་རྣམས་དང་རྒྱ་མི་རྣམས་སྦྱོར་བ་བྱའོ for the purposes of war the Chinamen should unite with Tibetans. It is in this sense of the word that we find a sort of adverbial use of the forms སྦྱོར་ལ *sbyor-la* and སྦྱོར་དང་ signifying 'along with him,' 'together with him', 'as well': ངས་བུ་མོ་བཏང་ཞིང་སྦྱོར་ལ་ར་ལུག་སོང་. I sent the girl, and the goats and sheep went along with her; བླ་མ་འདིར་ཕེབས་ཏེ་སྦྱོར་ལ་ཕྱག་བྲིས་དེ་ཁྱེར་སོང་ as the lama was coming here, he brought the letter with him.

སྦྱོར་བ *sbyor-wa* II: 1. to prepare, get ready, adjust, accommodate one's self to (and thus, as we see, practically identical in meaning with སྦྱོར་བ I.): ཐེག་པ་རིམ་པ་དེ་དག་དང་ཐད་ཀར་སྒོ་བསྟུན་པའི་སྦྱོར་བ་གང་དམའ་བ་རྣམས་བཅད་ནས་རྣལ་འབྱོར་གོང་མའི་ལམ་ལ་སྦྱོར་བར་མཛད་དོ next, in order to harmonise the direct way of entrance and those series of vehicles, he caused to be prepared for progress the higher Naljor ascetics without neglecting those that were of the lowest degree of stedfastness; བྲག་ཕུག་དེར་ལྟོ་ཟས་སྦྱོར་བྱུང་ in that cave they made ready the victuals; སྐུ་ཡི་འབངས་ཀྱིས་ཡིག་ཚད་དང་སྦྱོར་མ་བྱུང་ your subjects have not complied with the agreement. 2. to establish, confirm, make stedfast, settle; གང་ཟག་བློ་བར་མའི་རབ་འབྲིང་ཐ་མ་གསུམ་དེའི་ལམ་ལ་སྦྱོར་བ་དང་ he confirmed in the right way those human beings of the middle classes who were intellectually, superior, mediocre, and inferior, respectively; རེས་འགའ་ཁྱད་པར་གྱི་སྦྱོར་བ་འདི་ལྟར་ཡང་མཛད་དེ in making people stedfast on several particular occasions he would act like this.

སྦྱོར་བ III: निबन्ध, योग sbst. 1. རབ་ཐོབ in study or religious observances; assiduity, application. 2. union, connection, conjunction with something else; hence, the joining together of letters, the mingling of drugs in medicine, the linking of subjects into a set or pair, the pairing of animals, also coition and sexual union of human beings. 3. coincidence, agreement, harmony, parallelism, analogy: གཟའ་སྐར་འགྲོད་པའི་སྦྱོར་བ auspicious coincidences, the conjunction of the stars and planets for harmonious connection (marriage). 4. = གྲལ་འགྲིག་པ arrangements, plan, preparation: མཚན་མོ་གསོད་པའི་སྦྱོར་བ་བྱས་པ་ལ (*A. 67*) at night when they had made an arrangement to kill. སྦྱོར་བ་བཞི the four preparations are:—ཚོགས་བསགས་པ accumulation of merits; སྡིག་པ་སྦྱོང་བ the purification of sins; ཆོས་སྦྱོང་མཆོད་པ worshipping with recitation of Buddhist scriptures; གདོན་ལ་གཏོར་མ་སྐྱེར་བ the offering of *torma* to evil spirits.

སྦྱོར་ཀློག *sbyor-klog* spelling of words and reading (*Situ. 55*).

སྦྱོར་བརྒྱ་པ *sbyor-brgya-pa* an epithet of Vishnu (*Mṅon.*).

སྦྱོར་དྲག अतियोग [in medicine, excessive union or mixture]*S.*

སྦྱོར་བ་ཉེར་བདུན *sbyor-wa ñer-bdun* the twenty seven སྦྱོར་བ coincidences in astrology: (1)

སེལ་བ sel-wa; (2) མཛའ་བོ m̱dsaẖ-ḇo; (3) ཚེ་དང་པ tshe-dań-pa; (4) སྐལ་བཟང་ şkal-ḇzań; (5) བཟང་པོ ḇzań-po; (6) ཤིན་ཏུ་ སྐྲངས་པ çin-tu şkrańş-pa; (7) ལས་བཟང laş-ḇzań; (8) འཛིན་པ ẖdsin-pa; (9) ཟུག་རྔུ zug-ṟńu; (10) སྐྲངས་པ şkrańş-pa; (11) འཕེལ་བ ẖphel-wa; (12) ངེས་པ ńeş-pa; (13) ཀུན་འཇོམས kun-ẖjomş; (14) དགའ་བ ḏgaẖ-wa; (15) རྡོ་རྗེ ṟdo-ṟje; (16) གྲུབ་པ grub-pa (17) ཤིན་ཏུ་ལྷུང་བ çin-tu lhuń-wa; (18) མཆོག་ཅན m̱chog-can; (19) ཡོངས་འཇོམ yońş ẖjom; (20) ཞི་བ shi-wa; (21) གྲུབ་པ grub-pa; (22) བསྒྲུབ་བྱ ḇşgrub-bya; (23) དགེ་བ ḏge-wa; (24) དཀར་པོ ḏkar-po; (25) ཚངས་པ tshańş-pa; (26) དབང་པོ ḏwań-po; (27) འཁོན་འཛིན ẖkhon-ẖdsin (Ṟtsii.).

སྦྱོར་བྱེད་མ şbyor-byeḏ-ma 1. a woman in general. 2. a prostitute (M̱ńon.).

སྦྱོར་ལྡན་མ şbyor-ḻdan-ma = སྐར་མ་རྒྱལ constellation Puṣyā (M̱ńon.).

སྦྱོར་རྩེ S̱byor-ṟtse or སྦྱོར་ར་རྩེ şbyor-ra-ṟtse n. of a village situated to the south of Lhasa (*Yig. k. 10*).

སྦྲ şbra or སྦྲ་གུར şbra-gur पटकुटी (ཚིད་པས་བཏགས་པ) also called ཕྱུ་རའི་གུར the black yak-hair tent in which the Dok-pa people of Tibet live: སྐྱིད་ཤུང་ཞེང་བའི་ནང་དུ་སྦྲ་གཉིས་ཕུབ་སྟེ (*A. 120*). སྦྲ་ཐག şbra-thag yak-hair tent-rope; སྦྲ་སྣམ་ şbra-şnam yak-hair blanket (Ṟtsii.); སྦྲ་པ şbra-pa inmate of yak-hair tent; སྦྲ་ཡོལ şbra-yol curtains made of yak-hair; སྦྲ་ཤིང་ şbra-çiń frame work of a yak-hair tent. 2. = ཞ་ཆེན पञ्जर [a cage]*S*.

སྦྲ་ལྷ şbra-lha n. of a *Sa-ḇdag* monster.

སྦྲག་པ şbrag-pa = མཉམ་དུ་བདམས་པ, pf. སྦྲགས şbragş; to lay or put a thing over or by the side of another: ཐམས་ཅད་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་བསྡམས་པའི་སྦྲགས şbrags means putting all things together on one side (*Ńag. 53*).

སྦྲགས་མ şbragş-ma 1. a hay-fork. 2. conjunction, combination: ཤ་དང་པགས་པ་སྦྲགས་མ flesh and skin in combination; དཔོན་ཆེན་ཕུན་ཚོགས་པས་བླ་དཔོན་སྦྲགས་མ་བྱས Phun-tsog the great chief joined the head lama (*J. Zań.*).

Syn. སྦྲག་མ şbrag-ma; མཐུན་མོང་ m̱thun-mań. also གཉིས་སྦྲེལ gñiş-şbrel; ཟུང་སྦྲེལ zuń-şbrel.

སྦྲགས S̱bragş n. of a village in Lhokha on the Bhutan border (Ṟtsii.).

སྦྲང་ şbrań for སྦྲང་རྩི şbrań-rtsi मधु honey; སྦྲང་རྡོང་ honey-comb; སྦྲང་ཆང་ honey-beer (*Ńag.*); སྦྲང་རྒྱས şbrań-ṟgyaş an offering of honey to the gods, in *Sikk*.

སྦྲང་སྐྱབས şbrań-şkyabş = སྦྲང་ཡབ मशकवारण mosquito curtain.

སྦྲང་གི་རོ şbrań-gi-ro residuum of honey after having been clarified; also wax.

སྦྲང་ཆར şbrań-char = འཇམ་ཆར मधुवृष्टि slight rain; meal.

སྦྲང་ལྡན वासन्ती [1. n. of deity. 2. a large creeper, *Gaertnera racemosa*]*S*.

སྦྲང་བུ şbrań-bu भ्रमर flies, bees, etc.; their several names:—སྦྲང་བྱེད şbrań-byeḏ; སྦྲང་གི་སྦྲང་མ şbrań-gi şbrań-ma; སྦྲང་ཆེས་ཉུང་ şbrań-cheş-ñuń; ས་ར་སུ sa-ra-sū सरघ; ཤ་སྦྲང་ ça-şbrań; ནགས་ཀྱི་སྦྲང་མ nagş-kyi şbrań-ma; ཟ་བྱེད་སྦྲང་བུ za-byeḏ şbrań-bu; ཚངས་མ tshańs-ma; དུག་རྭ་ཅན dug-rwa-can; བ་ར་ཏ ba-ra-ṭa; སྦྲང་གཅོག་ཅན şbrań-gçog-can; དར་དིར་གྲོགས dar-dir-grogş; དབྱངས་བྱེད ḏḇyańş-byeḏ; སྒྲ་བྱེད şgra-byeḏ; དབྱངས་སྒྲོགས ḏḇyańş-şgrogş (M̱ńon.).

སྦྲང་བྱི şbrań-byi the marten (*Sch.*).

སྦྲང་མ şbrań-ma = བུང་བ भ्रमर the honey-bee; སྦྲང་བུག şbrań-bug bees' nest; སྦྲང་ཚང bee-**hive**, honey-comb.

Syn. ར་ཡིག་གཉིས་པ ra-yig gñiş-pa; མེ་ཏོག་འཐུང་ me-tog ẖthuń; སྦྲང་རྩིའི་བརྟུལ་ཞུགས şbrań-ṟtsiẖi ḇṟtul-shugş; སྦྲང་རྩི་མྱང་ şbrań-ṟtsi myań; སྦྲང་རྩི་སྐྱོང་ şbra-ṟtsi şkyoń; སྦྲང་རྩི་འདོད şbrań-ṟtsi-ẖdoḏ; སྦྲང་རྩིའི་དྲི་མྱང་ şbrań-ṟtsiẖi dṟi-myań; གེ་སར་སྤྱོད ge-sar-şpyoḏ; རྡུལ་ཉལ ṟdul-ñal; མེ་ཏོག

འཐོར་བ *me-tog hthor-wa*; མེ་ཏོག་ཟས་ཅན *me-tog zas̱-can*; མེ་ཏོག་འཇུག *me-tog-ẖjug*; རྐང་དྲུག *ṟkañ-d̲rug*; ཨྦྱིང་ག *bhyiñ-ga*; བྷྲ་མ་ར *bhra-ma-ra*; ཉམ་ཆུང་དྭང་པོ *ñam-chuñ d̲wañ-po*; གསུམ་སྒྲ *gsum-s̱gra*; བཅུད་འཛིན *b̲cud̲-h̲dsin*; བཅུད་སྦྱིན *b̲cud̲-s̱byin*; བཅུད་བརྟུལ་ཞུགས *b̲cud̲-b̲r̲tul-shugs̱*; མི་གནས་འཁོར་འགྲོ *mi-gnas̱ h̲khor-h̲gro*; གེ་སར་འཛིན *ge-sar-h̲dsin*; རྡུལ་འཚང *r̲dul-h̲chañ*; རི་སྐྱེས *ri-s̱kyes̱*; སྤོས་ངད་ལྡན *s̱pos̱-ñad̲-l̲dan*; རོ་མྱོང *ro-myoñ*; མེ་ཏོག་མྱང་བ *me-tog myañ-wa*; མེ་ཏོག་ལ་རྩེ *me-tog la-r̲tse*; མཆོག་ཏུ་དགའ *m̲chog-tu-d̲gah̲*; སྦྲང་རྩི་སྤྱོད *s̱brañ-r̲tsi-s̱pyod̲*; སྦྲང་རྩི་འདེད *s̱brañ-r̲tsi-h̲ded̲*; སྦྲང་རྩིའི་ཟས་ཅན *s̱brañ-r̲tsih̲i zas̱-can*; སྦྲང་རྩི་སྐྱེས *s̱brañ-r̲tsi-s̱kyes̱*; སྦྲང་བུ *s̱brañ-bu*; བུང་བ *buñ-wa* (*M̲ñon.*).

སྦྲང་ཤིང་ *s̱brañ-çiñ* **मधूक** (*Hindi* mowā) n. of a tree from the flower of which wine is distilled in India.

Syn. ལེགས་པའི་ཤིང་ *legs̱-pahi-çiñ*; སྦྲང་གནས་ཅན *s̱brañ-gnas̱-can*; འོད་ཟེར་མདངས་ཅན *hod̲-zer m̲dañs̱ can*; སྦྲང་རྩིའི་ཏོག *s̱brañ-r̲tsih̲i-tog*; བུ་རམ་མེ་ཏོག *bu-ram me-tog*; མངར་བ་འཛིན *m̲ñar-wa-dsin*; ཤིང་རིང་ *çiñ-riñ*; སྦྲང་རྩིའི་ལྗོན་པ *s̱brañ-r̲tsih̲i l̲jon-pa* (*m̲ñon.*).

སྦྲད་པ *s̱brad̲-pa* = འབྲད་པ *h̲brad-pa* q. v.

སྦྲམ *s̱bram* largeness, bulk: སྐུ་ལུས་སྦྲམ་ལ་ཤིན་ཏུ་གསུས as to his bodily bulk the belly was very corpulent (*A. 11*).

སྦྲམ་བུ *s̱bram-bu* unwrought gold, bar-gold: སྦྲམ་བུ་ཞོ་རེ་རེ་ཡོད had each a *sho* of unwrought gold (*A. 20*).

སྦྲིད་པ *s̱brid̲-pa* 1. or སྣ་ནས་སྦྲིད་པ *s̱na-nas̱ s̱brid̲-pa* to sneeze: སྦྲིད་པ་འབྱུང་གློ་སྦྲིད when coughing I am seized with a sneezing. སྦྲིད་བྱུང་སྨན **उग्रगन्धौषध** drugs which produce sneezing. 2. to become numb, torpid: ཡུན་རིང་པོ་བསྡད་ནས་རྐང་པ་སྦྲིད་པ by long squatting the legs become numbed.

སྦྲུད་པ *s̱brud̲-pa* pf. and imp. སྦྲུས *s̱brus̱*, fut. སྦྲུ *s̱bru*, 1. to stir with one's hand to poke up (fire). 2. to knead རྫི་བ *r̲dsi-wa* (*Cs.*).

སྦྲུམ་པ *s̱brum-pa* **गुर्व्विणी, अन्तरापत्य, गर्भिणी** pregnant, big with young; སྦྲུམ་པར་འགྱུར་བ to conceive, to become pregnant, fiq. སྦྲུམ་པར་ཚོད་ནས feeling pregnant (*Pth.*); ཕྲུ་གུ་སྦྲུམ་བྱུང་བས having conceived, being with child (*Jä.*).

སྦུར་ཁྲ *s̱bur-khra* (or སྦྲུར་ཁྲ *s̱brur-khra*): སྦུར་ཁྲས་ཁྱི་དུག་འཛོམས་པར་བྱེད the worm *s̱bur-khra* is a cure for hydrophobia.

སྦྲུལ *s̱brul* **व्याल, अहि, द्विजिह्व; सर्प** a serpent, snake; སྦྲུལ་འབྲོས་པར་འགྱུར་བའི་སྔགས *s̱brul-hbros̱-parh̲gyur-wah̲i-s̱ñags̱* the charm to make snakes run away; ཨོཾ་ཧྲི་ཝི་ཧྲི་ཝི་ཏ་ཧུཿཧུཿ— ཞེས་པ་འདིས་ས་ལ་མངོན་པར་སྔགས་ནས་གཏོར་ནས་སྦྲུལ་འབྲོས་པར་འགྱུར་རོ (*K. g.* ཚ, *52*). this charm when muttered and wind blown on the ground by the lips, will cause a snake to run away from a particular place. སྦྲུལ་འཁྱིལ snake's coil; སྦྲུལ་གྱི་གདེངས **अहिफणा, भोग** a snake's hood; སྦྲུལ་གྱི་མཆེ་བ **अहिदंष्ट्रा** fangs of a snake. སྦྲུལ་གྱི་གདུབ་བུ *s̱brul-gyi gdub-bu* **अहिवलय** a bangle, one made in the shape of a snake's coil.

Syn. མིག་གིས་ཐོས *mig-gis̱-thos̱*; གཟར་བུ་མགོ *gzar-bu-m̲go*; ཉལ་བྱེད་གཉིད་མི་སད *ñal-byed̲-gñid̲ mi-sad̲*; རྐང་སྦས *r̲kañ-s̱bas̱*; འཁྱིལ་བ *h̲kyil-wa*; ལོགས་རངས *logs̱-rañs̱*; ས་ལ་འཕྱེ *sa-la-h̲phye*; གདེངས་ཅན་ཆེན་པོ *gdeñs̱-can chen-po*; ལྟོ་འཕྱེ *l̲to-hphye*; ལག་འགྲོ *lag-h̲gro*; ལྟོ་འགྲོ *l̲to-h̲gro*; གྱ་གྱུར་འགྲོ *gya-gyur-hgro*; བྲང་འགྲོ *brañ-h̲gro*; འཁྱོག་འགྲོ *h̲khyog-h̲gro*; ཀུན་འགྲོ *kun-h̲gro*; བ་གླང་སྣ *ba-glañ-s̱na*; ཐིག་ལེའི་སྣ *thig-leh̲i-s̱na*; འཁོར་ལོ་ཅན *h̲khor-lo-can*; རླུང་ཟས་ཅན *r̲luñ-zas̱-can*; འཕེལ་ཀ་ཅན *h̲phel-ka-can*; ལྕེ་གཉིས་པ *l̲ce-gñis̱-pa*; ངན་པའི་ཟས་ཅན *ñan-pah̲i zas̱-can*; ཁུང་དུ་ཉལ *khuñ-du ñal*; དུག

གི་མཚོན་ཅན་ *dug-gi m̱tshon-can*; དུག་འཛིན་ *dug-ẖdsin*; གདེངས་ཅན་ *gdeńṣ-can* (*M̱ñon.*).

སྦྲུལ་གྱི་མཚོན་ཆ་ *ṣbrul-gyi m̱tshon-cha* = སྟག་གི་སེན་མོ་ཞེས་བྱ་བའི་དྲི་རྫས་ n. of a vegetable incense called 'tiger's nail' (*M̱ñon.*).

སྦྲུལ་ཅན་ *ṣbrul-can* = དུ་བ་མཇུག་རིང་ *du-wa m̱jug-riń* a comet (*M̱ñon.*).

སྦྲུལ་གཉེར་ཅན་ *ṣbrul-gñer-can* = ཤུ་དག་ *çu-dag* (*Ṣman-ḇṣduṣ. 443*).

སྦྲེ *ṣbre* said by some to be the སྲེ་མོང་ *sre-moń* नकुल weasel; but acc. to *Sch.* the stone-fox.

སྦྲེ་བོ་ *ṣbre-ḇo* = རེ་བོ་ *re-ḇo* or རེ་བ་ *re-wa* a coarse material manufactured of yak's hair for tent coverings (*Jä.*).

སྦྲེང་བ་ *ṣbreń-wa* pf. སྦྲེངས་ *ṣbreńṣ*: to rattle, make shake, vibrate; to play an instrument (*Jä.*): གཞུ་རྒྱུད་སྦྲེང་བ་ *gshu-ṟgyuḏ ṣbreń-wa* to jerk the bow-string; བུམ་པའི་ཆུ་སྦྲེང་བ་ *bum-paẖi chu ṣbreń-wa* to shake the water in a bottle.

+ **སྦྲེབས་པ་** *ṣbrebṣ-pa* = སྐེམས་པ་ *ṣkemṣ-pa* शुष्क dry, thirsty.

སྦྲེལ་པོ་ *ṣbrel-po* 1. a joint (*D. cel. 7*). 2. an old officer (*Ṟtsii.*): འབྲེལ་དང་མཚུངས་པའི་དོན་གཅོད་པ་སྦྲེལ་པོས་བདེན.

སྦྲེལ་བ་ *ṣbrel-wa* to stitch together (paper), to sew on, to fasten on; to bind together, to attach; ལྕགས་སྒྲོག་ལག་པ་སྦྲེལ་ནས་ *ḻcagṣ-ṣgrog lag-pa ṣbrel-naṣ* having one's hands shackled together. སྦྲེལ་ཟླ་ *ṣbrel-zla* joint official, colleague, comrade: ཞེར་ཡོང་ཆེ་ཆུང་ལ་མ་བལྟོས་པའི་སྦྲེལ་ཟླའི་རིགས་ལ་དྲི་བ་དང་ (*D. çel. 12*); སྦྲེལ་ཟླ་ཅན་ *ṣbrel-zla-can* having an assistant.

སྦྲེས *ṣbreṣ* (*Cs.*) frozen, stiff, hard.

སྦྲོན་པ *ṣbron-pa* = འབོད་པ་ pf. སྦྲན་ *ṣbran*, 1. to summon, to call, to announce to; སྦྲོན་དུ་བཏང་བ་ to inform, warn; གྲུབ་ཐོབ་ཅིག་ངས་ངོ་མ་ཤེས་ཁོང་རང་གིས་ཚུར་སྦྲན་ *grub-thob cig ńaṣ ńo ma shes khoń-rań-gis tshur sbran* they summoned hither a hermit whom I was not acquainted with. 2. to sprinkle, to squirt upon.

མ

མ I: *ma* 1. the sixteenth letter of the Tibetan alphabet, having the sound of the Sanskṛt म or of the English m. 2. Represents the numerical fig.: 16.

མ II: माता, जनयित्री, जननी 1. mother; colloq. ཨ་མ *a-ma*; མའི་རུམ *maẖi-rum* womb, matrix; རང་གི་མ་གཅིག་པའི་སྲིང་མོ *rań-gi ma-gcig-paẖi sṟiń-mo* full sister by the same mother; མ་དབེན་པའི་སྲིང་མོ *ma ḏḇen-paẖi sṟiń-mo* half sister, step-sister, by another mother (*Jä.*); མ་ཁུ *ma-khu* mother and uncle (*Jä.*); མ་ཆུང་ *ma-chuń* mother's younger sister. མ་ཆེན *ma-chen* a mother's elder sister, or father's principal wife (*Cs.*, *Jä.*); མ་གཡར *ma-gyar* step-mother. 2. The original of any document or book is termed the མ་གཞི *ma-gshi* or ཨ་མ *a-ma* while the copy of the same is styled the བུ *bu* son or བུ་དཔེ *bu-ḏpe*: མ་བུ་མཐུན་པ་འབྲི་བ *ma-bu m̱thun-pa ẖbri-wa* to copy accurately comparing the original with the copy. Even a railway engine is called ཨ་མ because of the carriages or children following it: ཨ་མ་གཅིག་པོ་སོང answered a Tibetan woman at Darjeeling when asked whether the train had left.

མ III: in mysticism: མ་ནི་ཆགས་པ་ཆེད་པའི་སྒོ། རྟོག་པ་ཆེད་པས་ཐམས་ཅད་གྲོལ (*K. g.* ཁ, *43*). མ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་བདག་གིར་བྱ་བ། མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྒོའོ། *ma* is symbolic of the want of attachment, or the very opposite of what is ordinarily meant by that feeling. It being devoid of thought, *i.e.* not being comprehensible, tolerates all (*Ḫbum.* ཀ, *283*). Further, we find: མ་ཞེས་པ་ཉིད་ཏུ་སྤྲོས་པ་གཉན་པ་བཅས་པ་ཞེག་པ་ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ཆེན་པོར (*K. my.* ཀ, *208*).

མ IV: a root=below, opp. to ཡ *ya*: མ་གི *ma-gi* the lower one, མ་མཆུ lower lip; མ་རྡོ *ma-ṟdo*=རྨང་རྡོ *ṟmań-do* foundation stone; མ་རབས *ma-rabş* people of low extraction; མར *mar* down; མ་རི *ma-ri* downwards (*Sch.*); མ་གི་ལ *ma-gi-la* below, down there; མ་གི་ནས *ma-gi-naş* from below, out of the valley.

མ V: 1. the letter མ *ma* is both a negative and a prohibitive particle, and is described thus: མ་ཞེས་པའི་ཡི་གེ་ནི་དགག་པའི་སྒྲ་སྟེ *ma* so-called is the sound which hinders or stops. མ་ཤེས did not know; མ་མཐོང་ not see, not seen; མ་ངལ not tired; མ་ཡིན occasionally contr. into མིན *min*, is not; མ་ལུས nothing left; when *ma* is used in the imperative sense, the root of the present with མ is used: མ་འགྲོ do not go (or colloq. *mandṟo*); མ is not used with the fut. and pres., but is changed into མི: རྗོད་པར་མི་བྱའོ it shall not be sounded ལབ་མི་ཐུབ cannot speak; མི་དེ་དགྲར་མི་སྐྱང་ they should not make the man their enemy. With the preterite མ *ma* is heard always: མ་སོང་ he did not go, མ་བྱུང་ *ma byuń* did not appear; and with the present tense also in conjunction with the words ཡིན, ལགས, མཆིས, རེད, and རིག་པ. 2. མ *ma* occurs as a particle added to various roots of sbst. and sometimes, though not always, indicates the fem. gender.

‡ **མ་ཀ་ར** *ma-ka-ra* मकर a crocodile.

‡ མ་ཀོ་ཏ་ཀ *ma-ko-ta-ka* मकोतक ; ཤིང་སྐམ་གྱི་གསེབ་ན་གནས་པའི་སྲིན་བུ a kind of worm living in dry wood (*K. d.* ཟ, *455*).

མ་བཀྲུས *ma-ḇkrus̱*=མ་བྱོན་པ *ma-byon-pa* not arrived at, not come, not happened.

མ་རྐོ *Ma-ṟko* a country situated to the south of Dhana-s′rī the people of which are said to be naturally mild and also prosperous (*Dsam.*).

མ་སྐྱང་ *Ma-s̱kyañ* a wild mountainous district of Tibet inhabited by herdsmen situated towards the west of Lhasa; also n. of a celebrated lama (*Loñ.* ཟ *3*).

མ་སྐྱེས *ma-s̱kyes̱* अज, अनुत्पन्न; unborn, not grown, primeval. མ་སྐྱེས་དགྲ *ma-s̱kyes̱ ḏgra* अजातशत्रु one of the names of Yudhisthira, the eldest of the Pāṇḍava brothers. Also the son of Rājā Bimbisāra, king of Magadha.

མ་ཁ *Ma-kha* seems to be Mecca.

མ་ཁལ ***ma-khal*** amount in bushels of grain lent out (*Jä.*).

མ་ཁོངས་སུ *ma-khoñs̱-su* on the mother's part, on the maternal side.

མ་ཁོམ་པ *ma-khom-pa*=མི་དལ་བ *mi-dal-wa* without leisure, unrelaxed; suffering uninterruptedly, perpetual suffering (*Yig.*).

མ་ག་དྷ *ma-ga-dha* 1. कुक्कुट a cock. 2. the ancient name of the country including Behar, Benares, Allahabad, etc.

མ་གར་མ *ma-gar-ma* शिफा [the fibrous root of a water-lily]*S.*

མ་གལ *ma-gal* 1. acc. to *Jä.* in *W.* a poplar tree. 2. the bark of a medicinal plant: མ་གལ་གློ་བའི་ནད་དང་འབྲུམ་པ་སེལ magal cures disease of the lungs and also small-pox.

མ་གི *ma-gi*=མ་ཞོགས down below, downward, yonder: མི་མ་གི་ཅི་ཞིག་ལ་ཆགས་ནས་རབ་ཏུ་མི་འབྱུང་ the man having become attached to something below cannot be admitted into the religious order (*A. 31*).

མ་གི་ནག་པོ་ཀུན་ལ་རྒྱུག་པ=གླ་རྩི musk (*S̱man. 109*).

མ་གུས་པ *ma-gus̱-pa* अवज्ञान, अनादर disrespectful; disregard. མ་གུས་པའི་ཚུལ *ma-gus̱-paẖi tshul* अनादरवृत्ति disrespectful feelings, dishonourable profession.

མ་མགལ *ma-m̱gal* = ཁའི་མ་ལེ ***khaẖi**-ma-le*: ཡ་མགལ་ཡ་ལེ *ya-m̱gal ya-le* the upper row of teeth; མ་མགལ་མ་ལེ *ma-m̱gal ma-le* the lower row of teeth (*Ńag.*).

མ་འགབ *ma-ẖgab*=མི་རུང་བ or མི་ཆོག་པ rough, rude, wild; also that cannot and should not be done: ཁྲིམས་ས་སྐྱོང་པར་འཛོག་པ་མ་འགབ་ཅིང་ (*D. çel. 9*).

‡ **མ་རྒད** *ma-ṟgaḏ* मरकत emerald.

མ་རྒས་པ *ma-ṟgas̱-pa* not old; निश्रय shelter.

མ་སྒོ *ma-s̱go*=རྒྱལ་སྒོ *ṟgyal-s̱go* the principal or main gate, the royal entrance (in Sikk.).

མ་སྒྲུངས་མ་རྩིགས *ma-s̱gruñs̱ ma ṟtsigs̱* undissembled impurity, unmitigated uncleanliness: ཀླ་ཀློའི་སྤྱོད་པ་མ་སྒྲུངས་མ་རྩིགས་རྣམས the behaviour of a savage is unmixed uncleanliness.

མ་ངེས *ma-ńes̱* or མ་ངེས་པ that which is indefinite in all respects; not reliable, uncertain; མ་ངེས་པ་གཉིས *ma-ńes̱-pa gñis̱* द्वयनियत two kinds of doubtfulness; མ་ངེས་པ་བཞི *ma-ńes̱-pa ḇshi* अनिश्चितचत्वारः the four kinds of doubtfulness or uncertain objects.

མ་བཅོས *ma-ḇcos̱* not artificial or contrived མ་བཅོས་པ *ma-ḇcos̱-pa* नैसर्गिक natural.

མ་བཅད *ma-ḇcaḏ*=མ་དབྱེ *ma-ḏḇye* अघट्टित unshaken; uncut, unhappened.

མ་བཅོས་པ *ma-ḇcos-pa* स्थल (dry ground).

མ་ཆད *ma-chaḏ* without falling or, being tired or diminished.

མ་ཆེན *ma-chen* the cook in high lamas' or better-class families; མ་གཡོག *ma-gyog* the assistant cook; བདེ་བ་མ་ཆེན *ḇde-wa ma-chen* chief cook in a monastery of large size.

མ་བརྗོད *ma-b̲rjod̲*=མི་འབྱུང་ *mi-h̲byuṅ* not come to pass.

མ་ཉམས་པ *ma-ñamṣ-pa* not impaired, in full strength; also अविगर्हित, अनुपहत, अखण्ड unblamable, uncorrupted, entire.

མ་གཉིས་པ *ma-g̲ñiṣ-pa* द्वैमातुर lit. born of two mothers, an epithet of Gaṇapati the elder son of Mahādeva (*M̲ṅon.*).

‡ མ་ཏང་ག *Ma-taṅ-ga* the Buddhist *Arhat* of the sect of Kās'yapa who first carried Buddhism into China (*Grub.* ད, *7*).

‡ མ་ཏུ་ལུང་ཀ *ma-tu-luṅ-ka* n. of a plant: མ་ཏུ་ལུང་ཀའི་ཁུ་བ་བུ་རམ་དང་འཏུངས་ངེས་པར་ལུས་ན་ཟུག་རྔུ་སེལ་བར་བྱེད་དོ the juice of Matuluṅka mixed with molasses would remove pain from the body (*K. g.* ཅ, *47*).

མ་ཏུ་མྱ་ངམ་གྱི་ཡུལ, *Ma-tu mya-ṅam-gyi yul* n. of a desert in the neighbourhood of Jalandhara (*Duṣ-ye. 39*).

.མ་གཏོགས་པ *ma-g̲togṣ-pa*=མ་གཏོགས except, besides, not belonging to; ཞིང་མ་གཏོགས་པར་ཁོ་ལ་ནོར་གཞན་ཡང་མང་པོ་ཡོད besides fields he has also plenty of other riches.

མ་ཏྲི་མ་ཏྲིས་ལ་འཛུ *ma-t̲ri ma-t̲riṣ la-h̲dsu* a form of prayer of the Bon, corresponding to the *om mani pad-me hum* of the Tibetan Buddhists (*Jä.*).

+ མ་བརྟག་པར་སྨྲ་བ *ma-r̲tag-par ṣmra-wa* (རྫུན་སྨྲ་བ) false speech, untruth.

མ་ཐ *ma-tha*=ཐ་ན *tha-na* neutral, neutrality: མ་ཐ་ཡང་ཁ་རོག་མི་བཞུགས་པར་གསུངས spoke not remaining silent even if he was neutral (*A. 94*).

མ་ཐལ *ma-thal* restraint in speaking, in running, racing, etc. ཁྱོད་ཀྱིས་དེ་དྲག་ཙང་མ་ཐལ་ལམ have you been unassuming in power, rank, etc. (*R̲dsa. 21*). མ་ཐལ་བར་གྱུར *ma-thal-war gyur* प्रसक्ष्यते not gone beyond, not exceeded.

‡ **མ་ཐུ་ར** *ma-thu-ra*=བཅོམ་རླག मथुरा the city of Mathura in ancient India.

མ་ཐེམ *ma-them*, སྒོའི་ཐེམ་པ་འོག the lower steps at the threshold of a door, below the steps (*H̲brom. 53*).

མ་ཐོགས་པ *ma-thogṣ-pa* अविलम्बित, [without delay, let, or hindrance]*S.*

མ་མཐའ *ma-m̲thah̲*=ཉུང་མཐའ *ñuṅ-m̲thah̲* the last of it; at last.

མ་དད་པ *ma-dad̲-pa* अश्रद्धा regardlessness, absence of faith.

མ་དྲུག་པ *ma-d̲rug-pa* or མ་དྲུག་གི་བུ *ma-d̲rug-gi bu* षड्माता he who had six mothers, an epithet of Kārtikeya the youngest son of Mahādeva.

མ་དྲོས་པ *Ma-d̲roṣ-pa* or མ་དྲོས་མཚོ *Ma-d̲roṣ m̲tsho* अनवतप्त; the lake Manasarowar otherwise known as མཚོ་མ་ཕམ *Tsho-Ma-p̲ham*, one of a pair of large lakes lying at the foot of the Kailas group, N. of Lipu-lek Pass in West Purang. མ་དྲོས་གནས *ma-d̲roṣ-gnaṣ* हंस, चक्राङ्ग that lives in water=ངང་པ *ṅaṅ-pa* swan, goose (*M̲ṅon.*).

མ་གདན *ma-gdan* 1. ground, basis, foundation; མ་གདན་གྱི་རི་མོ ground-plan (*Jä.*). 2. the original from which a copy is made. 3. མཚོད་ཞེབ་ཀྱི་མ་རྩ the capital for merchandize.

མ་བདུག་པ *ma-b̲dug-pa* not fumigated; incense not yet offered.

མ་འདྲིས་པ *ma h̲d̲riṣ-pa* unacquainted, not intimate, stranger; to place confidence in or trust an unknown party and to do service to the wicked; མ་འདྲིས་པ་ལ་ཡིད་སྨན་དང་མ་རུངས་པ་ལ་ཞེན་པ་དང་ are signs of boyishness (*K. du.* ད, *199*). མ་འདྲིས་པའི་མཛའ་བཤེས *ma-h̲d̲riṣ-pahi m̲dsah̲-b̲çeṣ* unacquainted friends; མ་དྲིས *ma-d̲riṣ*=མ་ཞུས *ma shuṣ* अपृच्छा (unworthy of inquiry); མ་དྲིས་པ *ma-d̲riṣ-pa* अनुचित improper; unquestioned.

མ་འདྲེས་པ *ma-ḥdres-pa* 1. **अव्यवकीर्ण** unscattered. 2.=ཐ་དད་པ **असम्भिन्न, असम्भेद, केवल, कैवल्य** [undivided, absolute, unmixed]*S.*

མ་རྡུ *ma-rdu* *W*. thorn, prickle, མ་རྡུ་ཅན *ma rdu-can* thorny, prickly.

མ་རྡོ *ma-rdo* (རྒྱ་མ་ལ་འདེགས་པའི་རྡོ *rgya-ma-la hdegs-pahi-rdo*) weight or weighing stone.

མ་སྡམས་པ *ma-sdams-pa* **निर्यन्त्र** unrestained; not found.

མ་ན་ནུ་ག་མ *ma-na-nu ga-ma*=འགོག་པ *ḥgog-pa* etc. (*K. ko. 237*).

མ་ན་ནུ་ན་ཡ *ma-na-nu na-ya* (mystic)=ཀུན་འབྱུང་བ *kun-ḥbyuñ-wa.*

‡ མ་ན་ཧུ *ma-na-hu* a kind of stone with which tobacco pipes are made in China.

མ་ཉིང་ *ma-niñ* **नपुंसक, क्लीव, पण्डक, पण्डग** 1. hermaphrodite, without sexual distinction. 2. eunuch, unable to beget: མ་ཉིང་ཕག་མགོ་ཅན a pig-headed eunuch; **ईर्ष्यापण्डक** jealous eunuch; མ་ཉིང་ཟླ་བྱེད་པ *ma-niñ zla-byed-pa* **पक्षपण्डक** eunuch-guard. 3. barren, childless (*Vai-sñ*). མ་ཉིང་ཡི་གེ *ma-niñ yi-ge* the letters of Tibetan alphabet which are said to pertain to no gender, *viz*:—ཁ, ཆ, ཐ, ཕ, ཚ. ཕོ་མ་ཉིང་ *pho ma-niñ*; མོ་མ་ཉིང་ *mo ma-niñ*; འགྱུར་བ་མ་ཉིང་ *ḥgyur-wa ma-niñ*; བཅོས་པའི་མ་ཉིང་ *bcos-paḥi ma-niñ*; རལ་གུ་ཅན *ral-gu-can.*

Syn. མཐའ་གཉིས་སྤངས *mthaḥ-gñis spañs*; མཚན་གཉིས *mtshan-gñis*; མཚན་མེད *mtshan-med* (*Mñon.*).

‡ **མ་ནུ** *ma-nu* 1. **मनु**. 2. n. of a mineral drug (རྡོ་སྨན་ཞིག *rdo-sman shig*) (*Mñon.*). 3. **मनस्** the mind (ཡིད): མ་ནུ་འཁུན་པ *ma-nu ḥkhun-pa* (prob. a corruption of **मन : क्षुब्ध**) grumbling (without any cause). མ་ནུ་ཏ་ཀ *ma-nu ta-ka* (སྨན) n. of a medicine; **विम्बक** a kind of plant. མ་ནུ་སྤོས་དཀར *ma-nu spos-dkar* (སྨན **कर्पूर**) camphor.

མ་ནུ་སྦྱིན *Ma-nu-sbyin* **कालिन्दी** an epithet of the wife of the sun v. ཉི་མའི་བཙུན་མོ (*Mñon.*).

‡ མ་ཎི *ma-ṇi* **मणि** (jewel); abb. for ཡི་གེ་དྲུག *yi-ge drug* the mystic six syllables of the Tibetan Buddhists: *Om ma-ṇi pad-me hum* ཨོཾ་མ་ཎི་པད་མེ་ཧཱུྃ. མ་ཎི་འཁོར་ལོ *ma-ṇi ḥkhor-lo* prayer-wheel; also མ་ཎི་ཆོས་འཁོར. The long piles of stone are simply called མ་ཎི in *W.*; but elsewhere "*mendang.*"

‡ མ་ཎི་བཀའ་འབུམ *ma-ṇi bkaḥḥ-ḥbum* n. of a religious work, the authorship of which is attributed to Avalokites'vara by the *Rñiñ-ma* sect (*J. Zañ*). But usually ascribed to Srong-tsan Gampo.

‡ མ་ཎི་པཱ་ཏྲ *ma-ṇi pā-tra* **मणिपत्र** pure leaf-gold: གསེར་མ་ཎི་པཱ་ཏྲ་སྐྱེམ་པ་གང་ཕུལ presented one handful of pure gold-leaf called *maṇi-patra* (*A. 37*).

‡ མ་ཎི་བྷ་དྲ *ma-ṇi bha-dra* (ནོར་བུ་བཟང་པོ *nor-bu bzañ po*) n. of a rich house-holder who was devoted to Buddhism.

‡ མ་ཎི་མ *ma-ni ma*=རོལ་མོ musical instruments like cymbals; མ་ཎི་མ་ལ་ཞོ་དྲུག་བྱེད་པ་ཡིན the cost of a pair of cymbals is six *sho* (*Jig.*).

མ་དཔྱད *ma-dpyad*=མ་གཞལ *ma-gshal* **अपमित** immeasurable, that cannot be examined.

མ་སྤོབས *ma-spobs*=མ་བསམས་པ *ma-bsam-pa* without thinking, not hearing or keeping in mind: ཇོ་མོས་ངང་བར་མ་སྤོབས་ཀྱིས་བདག་ཡུལ་གཞན་དུ་འགྲོ་འམ (*Hbrom. 49*).

མ་ཕང *ma-phañ* or མ་ཕམ *ma-pham*=མ་དྲོས་པ *ma-dros-pa* lake Manasarowara, or rather the eastern one of the pair of lakes bearing that name: དེ་ནས་པུ་རངས་ནས་ཕར་ཕྱིན་ཏེ་མ་ཕང་གི་རྫིང་དུ་ཞོ་བཏབ་པས. thence proceeding from Purang he halted near the lake Maphang for breakfast (*A. 74*). མ་ཕམ་པ *ma-pham-pa* **अजित** the unconquerable, an epithet of Maitreya, the coming Buddha (*Mñon.*).

མ་འཕགས *ma-ḥphags* not risen, not exalted =མ་ནོགས *ma-nogs* or མ་ཕྱིས *ma-phyis* **अपरामृष्ट** without consideration.

མ་བུ *ma-bu* **मातापुत्र** mother and son: མ་བུ་ཕྲད་པ *ma-bu phraḏ-pa* meeting of mother and son. མ་བུ་རྩལ་གསུམ *ma-bu-ṟtsal gsum* three comprising: མ *ma*—ཀུན་གཞི་ཁྱབ་གདལ the universal basis, བུ *bu*—རིག་པའི་ཡེ་ཤེས intellectual knowledge, རྩལ *ṟtsal*—སྒྲ་འོད་ཟེར sound and light, the activity of nature. མ་བུའི་འདུ་ཤེས *ma-buẖi ẖdu-çeṣ* the associations of mother and son.

མ་བྱས་པ *ma-byaṣ-pa*=མ་ཕྲད་པ **अकृताभ्यागम**. [receiving the fruit of what was not done by one's self. The argument of མ་བྱས་པ *ma-byaṣ-pa* **अकृताभ्यागम** "coming of not-done work" is advanced to silence those who do not believe in the doctrine of rebirths, for they cannot explain why an infant who has not yet committed any misdeeds is often found to suffer physical pains]*S.*

མ་བྱུང་ *ma-byuń* did not appear, the act failed, did not answer the purpose: ཅི་ཡང་མ་བྱུང་ *ci-yań ma-byuń* nothing happened, nothing came out of it. མ་བྱུང་བ *ma-byuń-wa* **अभूता** not happening.

མ་འབྱར་བ *ma-ẖbyar-wa* **विश्लेष** analysis.

མ་མ *ma-ma* 1. **धात्री, प्रसू** a midwife, children's nurse. There are four kinds of nurses—པང་ན་འཚོ་བའི་མ་མ **अङ्कधात्री** nurse who carries the child in her lap; ནུ་མ་བསྣུན་པའི་མ་མ **क्षीरधात्री** nurse who gives the child suck from her breast; དྲི་མ་ཕྱིས་པའི་མ་མ **मलधात्री** nurse for cleaning the child's body; རྩེ་གྲོགས་ཀྱི་མ་མ **क्रीडनिकधात्री**; nurse for playing with the child (*K. du.* ཀ, *5*). རྗེའི་བཙུན་མོ་ལ་སྲས་འཁྲུངས་པར་གདའ་བས། མ་མ་བཟང་མོ་བཙལ་རན་གདའོ་ཞེས་ཟེར་བ the king's lady having given birth to a son, he said that it was time to send for a good nurse (*H̱brom. 52*). 2.=རྒྱ་མཚོ *ṟgya-m̱tsho* the ocean: མ་མ་རྟོག་པས་དཔེན་ཟུང་རྒྱ་མཚོ་དངས་པ.

མ་མི་རྱ *Ma-mi-rya* n. of a wild tribe inhabiting the easternmost hills of Assam and the Himalaya and to the east of the Miri people. The males are dwarfish and crooked, the women are pretty-looking. They are fond of meat and salt, and also of human flesh (*Dsam.*).

མ་མུན *ma-mun* abb. of མ་རིག་མུན་པ.

མ་མོ *ma-mo* 1. (ཕུག) **मातृका, कार,** རྩ་བ *ṟtsa-wa* root, foundation, the origin (*J. Zań*). 2. **एड़क** [a certain medicinal plant]*S.* མ་མོ་འཛིན *ma mo ẖdsin* **मातृकाधर** [holder of the *matrikā* or the mystic diagram]*S.* 3. an ewe that has brought forth a lamb. 4, grandmother. 5. a kind of wicked demon; མ་མོ་དགའ་བར་བྱེད་པའི་གདོན *ma-mo ḏgaẖ-war byeḏ-paẖi-gdon* n. of a fearful demon (*Mńg. 77-79*).

མ་མོའི་མ *ma-moẖi-ma* **मातृमाता** [mother of a mother an epithet of Pārvati]*S.*

མ་མྱོས་བཞིན *ma-myoṣ-ḇshin*=མ་འདོད་བཞིན as if not liking or wishing (*Khriḏ. 68*). མ་མྱོས་པས་འདུལ་བར་འོས་པ *ma-myoṣ-paṣ ẖdul-war ẖoṣ-pa* **अमूढ़, विनय:** not stupid, modesty.

མ་སྨད *ma-ṣmaḏ* mother and son (or daughter): དེའི་རི་མོས་པ་གླང་རྫི་མ་སྨད་གཉིས་ཡོད་པའི་བུ་ལ་བབ་ནས (*A. 59*). མ་སྨད་མ *ma-ṣmaḏ ma* or པང་ཆོས་སེམས *pań-choṣ semṣ* n. of a Buddhist nun (*Ya-sel. 31*).

མ་རྨོས་པའི་ལོ་ཏོག *ma-rmoṣ-paẖi lo-tog* wild crop, crop grown without being cultivated; also maize (*Yig.*).

མ་སྨིན་པ v. ལྡང་བ.

མ་ཚང་བ་མེད་པ **अविकला** not incomplete [not impaired]*S.*

མ་ཚོས་པ *ma-tshoṣ-pa*=རྗེན་པ *ṟjen-pa* unripe, raw (*M̱ńon.*).

མ་ཞུ *ma-shu* not melted, not said; མ་ཞུ་པའི་ནད *ma-shu-paẖi naḏ* or མི་ཞུ་བའི་ནད indigestion.

མ་གཞི *ma-g̱shi*=དོན་གྱི་རྩ་བ subject matter: མ་གཞི་དེ་གང་ནས་བྱུང་ *ma-g̱shi-de gañ-nas̱-byuñ* whence has that subject matter arisen? མ་གཞིའི་ཐད *ma-g̱shihi thaḏ* having regard to the chief subject, or subject matter.

མ་ཟུག་པ *ma-zug-pa*=སེམས་ལ་དྲན་པ to remember, recollect (*H̱brom. 129*).

མ་ཟླུམས *ma-zlums̱* सूर्य met. the sun.

མ་འོངས་པ *ma-ẖoñs̱-pa* the future. མ་འོངས་རྡུལ་ཅན *ma-ẖoñs̱ ṟdul-can* (བུ་མོ་གཞོན་ནུ་མ) a maiden, a girl just entering the age of puberty (*M̱ñon.*).

མ་ཡི་མ *ma-yi-ma* grandmother=ཨ་ཕྱི *a-phyi* or ཕྱི་མ *phyi-ma*; the grandmother's mother being called ཡང་ཕྱི *yañ-phyi*.

མ་ཡགས་བྱ *ma-yags̱ bya* to console, give consolatation to one who is in grief: དེའི་དུས་ན་ཡབ་ཡུམ་གུམ་ནས་དགེ་བཤེས་ལ་མ་ཡགས་བྱ་སྙམ་པ་ལ he thought of consoling the *Ḏge-ḇçes̱* whose parents had died. (*A. 101*).

མ་གཡོག *ma-g̱yog* v. མ་ཆེན.

མ་གཡོས *ma-g̱yos̱* without hesitating, without wavering, remaining firm; ཁྱོད་ཀྱིས་མ་གཡོས་རྒྱལ་སྲིད་སྐྱོང་ being firm do you govern the kingdom (*H̱brom.* ཁ, *17*).

མ་རན *Ma-ran*=*Morrung* an aboriginal tribe living in the Himalayan Terai and East Nepal districts (*Dsam.*).

མ་རབས *ma-rabs̱* the lower class of people, the vulgar.

Syn. སོ་སོ་སྐྱེ་བོ *so-so s̱kye-wo*; ཕལ་པ *phal-pa*; རིགས་ངན *rigs̱-ñan*; དམངས་རིགས *ḏmañs̱ rigs̱*; དམན་པའི་རིགས *ḏman paẖi rigs̱*; གཡུང་པོ *g̱yuñ-po*; རིགས་མེད *rigs̱ meḏ*; མཚོན་ཆ་བ *m̱tshon-cha-wa*; ཐ་ཤལ *tha-çal*; ཐ་ཆད *tha-chaḏ* (*M̱ñon.*).

མ་རི *ma-ri*=དེ་ཙམ་མི་ཐོབ *de-tsam mi-thob* an expression to signify that you will not get so much.

མ་རིག་པ *ma-rig-pa* अविद्या ignorance. མ་རིག་པ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཁམས་གསུམ་པའི་ཆོས་མི་ཤེས་པའོ not knowing the things and phenomena of the three worlds constitutes Avidyā (*K. d. 356*).

Syn. མི་ཤེས *mi-çes̱*; མ་རིག *ma-rig*; ང་ཡིར་འཛིན *ña-yir-ẖdsin*; དངོས་འཛིན *ḏños̱-ẖdsin*; བདག་འཛིན *ḇdag-ẖdsin*; རིག་མིན *rig-min*; མ་རྟོགས *ma-ṟtogs̱*; མ་ངེས *ma-ñes̱*; མ་གོ་བ *ma-go-wa* (*M̱ñon.*).

མ་རུ *M̱a-ru* or མེ་རུ n. of a castle and monastery in the N.E. quarter of Lhasa.

མ་རུ་རྩེ *ma-ru-ṟtse* 1. n. of a medicinal fruit which cures the disease of worms: མ་རུ་རྩེ་ཡིས་སྲིན་ནད་སེལ་བར་བྱེད. 2. n. of a country (*Pth.*).

མ་རུང་པ *ma-ruñ-pa*=གདུག་པ *g̱dug-pa* क्रूर, क्षुद्र, व्याल [mischievous]*S.* མ་རུངས་པ *ma-ruñs̱-pa* untractable, coarse, furious; धूर्त cunning, sly, deceitful (*M̱ñon.*).

མ་རེ *ma-re*=རེ་བ་མ་བྱེད *re-wa ma-byeḏ* do not expect, be hopeless.

མ་རེག *ma-reg* or མ་རེག་པ=མ་ཐུག་པ not touching or untouched: ཆུའི་དཀྱིལ་འཁོར་ལ་མ་རེག་པའི་བར་སྣང་ the intermediate space which has not touched the clouds or sphere of water (*Ya-sel. 39*).

མ་རེངས་པ *ma-reñs̱-pa* v. མ་རངས་པ.

མ་ལ *ma-la* 1. moreover, furthermore, presently, just now: མ་ལ་བདག་གིས་མུ་སྟེགས་ཅན་རྣམས་ལ་མཐོ་ཙམ་སྙམ་མོ now I consider the *Tirthikas* (Brahmans) of about a span measure, *i.e.*, very unimportant. 2. in ཀྱེ་མ་མ་ལ call of compassion, or fatigue. ཀྱེ་མ་ཀྱེ་ཧུད *kye-ma kye-huḏ* अहोवत oh, alas.

མ་ལ་མཁན *ma-la-mkhan* in *Ld.* snake-charmer, conjurer.

‡ མ་ལ་ཏི *ma-la-ti* मालती n. of a flower [*Jasminum grandiflorum*]*S.* (*K. g.* ཙ, *82*).

Syn. ས་ཡི་རྐང་པ *sa-yi ṟkañ-pa*; བརྒྱ་འཇིགས *ḇṟgya-ẖjigs̱*; རྩ་རྩེ་ཤིང་ *ṟtsa-ṟtse-çiñ* (*M̱ñon.*).

‡ མ་ལ་ཡ *ma-la-ya* दुर्दुर ; བསིལ་བ *bsil-wa* cool, cool breeze.

མ་ལ་ཡ་ཙེ *ma-la-ya-tse* in *Ld.* a small lizard (*Jä.*).

‡ མ་ལ་ཡར་སྐྱེས *ma-la yar-skyes* मलयज ; ཙན་དན་དཀར་པོ white sandal wood.

མ་ལ་ཡར་གནས་མོ *ma-la-yar gnas-mo* मलयवासिनी an epithet of Durga the wife of Mahes'vara (*Mñon.*).

མ་ལག *ma-lag* 1. active, quick. 2. in *Ld.* somersault; colloq.: མ་ལག་ལོག་བྱེད་པ to perform a somersault, play the tricks of a mountebank, to roll on the ground with legs turned up, as do horses, etc.

མ་ལམ *ma-lam* = མར་ལམ high road, broad passage *W.* (*Jä.*).

མ་ལུས *ma-lus* = ཀུན་རིལ་གྱི *kun-ril-gyi* निखिल all, entire (*A. k. 1-2*). མ་ལུས་རྒྱལ་པོ *ma-lus rgyal-po* चक्रवर्त्तिराज a universal king.

མ་ལེགས་པ *ma-legs-pa* अशुभ bad, unfortunate: རྒྱལ་པོ་གཟུ་ལུམ་སྤྱོད་པ་མ་ལེགས a rash and hasty action in a king is unfortunate; ཁྱིམ་པ་ལ་ལོ་ཏོག་མ་བྱུང་ན་མ་ལེགས། it is bad for a house-holder if the harvest fails (*K. du.* ད, *201*).

‡ མ་ལེམ *ma-lem* in *Sikk.* for माला garland = འཕྲེང་བ *hphreñ-wa.*

‡ མ་ཤ་ཀ *ma-ça-ka* माषक, माषिक the small red seed-bean of Nepal; a berry used for weighment of gold and silver.

‡ མ་ཤའི་འདབ་མ *ma-çahi hdab-ma* अतिगुह [अतिगुहा a plant *Hemionites cordifolia*]*S.*

མ་ཤེས་དགུ་ཤེས *ma-çes dgu-çes* = མ་དྲན་དགུ་དྲན &c.

‡ **མ་སུ་ར་ཀྵ** *Ma-su rakṣa* a great ethical writer of Buddhist India, a translation of whose works in Tibetan is to be found in *Tan d.* ཀོ, *203.*

མ་གསན་ཚུལ *ma-gsan-tshul* (ཐོས་ཀྱང་མ་ཐོས་པར་འདྲེ) conniving at ignorance (of information); hearing anything to show as if one has not heard it: ཞབས་འདྲེན་དུ་འགྲོ་བའི་གནས་ཚུལ་བྱུང་ན་ཡང་མ་གསན་ཚུལ་དང་ if any shameful or humiliating news arrived still to assume not to have heard it (*D. çel. 7*).

མ་ཧ་ལིང་ཀ *ma-ha liñ-ka* a kind of shoes used in India during Buddha's time (*K. my.* ཀ, *175*).

‡ **མ་ཧེ** *ma-he* महिष buffalo; མ་ཧེ་མོ *ma-he-mo* female buffalo: མ་ཧེ་རྭ་ཅོས་འོད་ནད་སེལ་བར་བྱེད the horn of the buffalo cures the disease of shunning the light (*K. my.* ཀ, *68*).

Syn. འཇིགས་པ་བཅུ་པ *hjigs-pa bcu-pa*; རྡུལ་ལྡན་མིག *rdul-ldan-mig*; ཆུར་འདྲེས *chur-hdres*; ས་ཉལ *sa-ñal*; རྟ་ཡི་དགྲ *rta-yi-dgra*; གཤིན་རྗེའི་བཞོན་པ *gçin-rjehi bshon-pa*; རོལ་པ་ཅན *rol-pa-can*; ཁྱུ་མཆོག *khyu-mchog*; མིག་དམར *mig-dmar* (*Mñon.*).

‡ མ་ཧཱ་ཀཱ་ར *ma-hā kā-ra* 1. = महाकार a great figure. 2. = ཕྱུགས་ཆེན་པོ *phyugs chen-po* (mystic) (*K. g.* ཁ, *28*).

‡ མ་ཧཱ་ནཱི་ལ *ma-hā nī-la* महानील n. of a precious stone (*K. d.* ཡ, *136*).

‡ མཱ་ཏྲི་ཀ *mā-tri-ka* n. of a wild animal (*K. d. 374*).

‡ མཱ་ཤཱ་ཏུ་ཤཱ *mā-çā tu-çā*, སང་ཤཱ་མཱ *sañ-çā-mā*, སརྦ་ད་ཏྲ་བི་ར་ཏྲི *sar-wa da-tra bi-ra-tri* is a mystic formula for Vais'ravana [let blessings be to me, O all-giving hero!]*S.*

‡ མཱ་སི་ཏ *Ma-si-ta* said to be the n. of a Mahomedan teacher born in Mecca, so perhaps Mahomed (*S. Lam. 34*).

མག་པ *mag-pa* जामाता, जामातृ son-in-law. མག་མལ *mag-mal* bed-clothes of bride-groom, also the bed-room of the bride-groom. In *W.* the word *mak-mal* as in Hind. = velvet.

མང་དཀར *Mañ-dkar* n. of a place in Tsang (*Deb.* ག, *26*).

མང་བཀུར་རྒྱལ་པོ *Mañ-ḇkur Ṟgyal-po* or རྒྱལ་པོ་མང་པོ་བཀུར་བ *Ṟgyal-po Mañ-po ḇkur-wa* the first king of the world who was elected by the common consent of the people.

མང་སྐྱེས *mañ-şkyeş* as met. pig, wild boar; that gives birth to many young ones (*M̱ñon.*).

མང་ཁུར་མ *mañ-khur-ma* a presentation scarf of superior quality (*Ṟtsii.*).

‡ **མང་ག་ལམ** *mañ-ga-lam* मङ्गल well-being;=བཀྲ་ཤིས *ḇkra çiş* auspicious, good.

མང་གུ་ར *mañ-gu-ra* n. of a fish of red colour about a span in length.

མང་གེ་མོ *mañ-ge-mo* long ago, long since (*Cs.*).

མང་སྒར *mañ-şgar* 1. a military encampment. 2. n. of a fort in Man̂yul: དེ་ནས་བཙངས་གཞོན་ནུ་འབར་འབར་གྱིས་མང་སྒར་དུ་སྤུན་དྲངས (*A. 88*).

མང་ཇ *mañ-ja* tea given to the assembled monks on the occasion of a religious service.

མང་དུ *mañ-du*=ཕལ་ཆེར *phal-cher* भूरि, भूयिष्ठ plenty, enough, a compound of མང་ and དུ being used exactly like མང་པོ *mañ-po*; མང་མང་དུ *mañ-mañ-du*=མང་པོ་མང in great quantity or in large number: སླར་ཡང་མང་མང་མཛད་པ་དང་ again they did it more and more (*H̱brom. 52*). མང་དུ་ཐོས་པ *mañ-du thoş-pa* भूरिश्रवाः, बहुश्रोता a Buddhist monk who has heard many sermons and has read many sacred books; such learned man has five qualifications: (1) ཕུང་པོ་ལ་མཁས་པ, (2) ཁམས་ལ་མཁས་པ, (3) སྐྱེ་མཆེད་ལ་མཁས་པ, (4) རྟེན་ཅིང་འབྲེལ་བར་འབྱུང་བ་ལ་མཁས་པ, (5) དེའི་གདམས་ངག་དང་རྗེས་སུ་བསྟན་པ་གཞན་ལ་རག་ལས་པ་མ་ཡིན (*K. d.* ཀ, *166*).

མང་པོ *mañ-po* बहु, निचय, भूरि adj. much, many; also used as adv. for མང་པོར as in: ཁྲག་ནི་མང་པོ་རབ་ཟག་ཅིང་ bleeding profusely (*A. k. 2 69*). མི་མང་པོ *mi-mañ-po* many people, most people; འཁོར་མང་པོ the numerous retinue; ཆུ་མང་ཉུང་ལྟོས look at the water, whether there is much or little of it; གཅིག་སྒྱུར་བ་ལ་མང་ཉུང་མེད if you multiply by one, you will get neither more nor less (*Vai-şñ*). མང་པོ་གཅིག་ཏུ་བྱས་པ *mañ-po gcig-tu byaş-pa* multitude, collection of many articles, many made as one; མང་པོ་རྣམས *mañ-po-ṟnamş* बहवः many; མང་པོ་མང་པོ *mañ-po mañ-po* प्रचुर abundant; མང་པོ་འཛིན *mañ-po-ẖdsin* बहुल much. མང་པོའི་དངོས་པ *mañ-poẖi ḏñoş-pa* the common or public property. མང་པོར *mañ-por* adv. much, mostly. མང་པོས་བཀུར་བ *mañ-poş ḇkur-wa* or མང་བསྐུར་བ महासम्मत honoured of many (*J. Zañ.*); མང་པོས་བོས *mañ-poş-boş* बहुभिः आहूतः called or invited by many.

མང་བ *mañ-wa* 1. many, much, a good deal=མང་པོ. 2. vb., pf. མངས *mañş*, to be much, to increase, become more or many: དགྲ་མངས་པས as the enemies had become very numerous (*Dzl.*); སྨན་དཔྱད་མངས་པས་ཕན་རྒྱུ་མེད by increasing treatment he will not grow well (*Mil.*); མ་མང་ཅིག be it not much, let it not grow too much; ལྷ་ས་ལ་བལ་རྣམས་འབྲུག་རྣམས་ལས་མང་གི་ཡོད at Lhasa there are more Nepalese than Bhutanese. མང་བར *mañ-war* adv.: བུ་མང་བར་འགྱུར་བ to have children abundantly; བུ་མངས rich in children. མངས་ཚིག *mañş-tshig* a term for the plural number.

མང་འཛིན *mañ-ẖdsin* n. of a very large number: གྲང་རྟེན་མང་འཛིན་གྲང་པོའི་སྐྱབས (*Ya-sel. 57*).

མང་བཟའ་ཁྲི་ལྕམ *Mañ-bzaẖ-khri-ḻcam* Queen Man̂ Za-thi-cham, one of the Tibetan queens of king *Sṟoñ-ḇtsan şgam-po* (*Loñ.* ༢, *6*).

མང་ཡུལ *Mañ-yul* old n. of a district in upper Tibet bordering Nepal; its chief town being Kirong (སྐྱིད་གྲོང་).

མང་སྲོང་མང་བཙན *Mañ-sroñ mañ-btasn* one of the early kings of Tibet, the son of king *Guñri-guñ btsan* (*Loñ.* ༢ *5*).

+ **མད** *mad*= བདེན *bden* true: ཐུགས་མད= ཐུགས་བདེན what you think is true. ཁྱེད་མད་གསུང་ཞིང་ as you are speaking the truth; མད་པ *mad-pa*= བདེན་པ *bden-pa* truth. མད་པར *mad-par* truly, true: ལྷ་བཙུན་པའི་གསུང་དེ་རྣམས་ཤིན་ཏུ་མད་པར་འདུག all those sayings of *Lha-btsun-po* are very true (*A. 128*). མད་པོ *mad-po* the truth or adj. true: མ་ཉེས་པའི་བདེན་ཚིག་མད་པོ་སྨྲས་ཀྱང་ though you speak as truths true words which are not harmful.

‡ མད་ཏ་ལི་ཀ *mad-ta li-ka* n. of a flower (*K. ko.* ཀ, *4*).

མན *man* in W. colloq. for མ་ཡིན *ma-yin.*

མན་ངག *man-ñag* 1.= གདམས་ངག उपदेश religious advice; instruction; direction. There are different kinds of *Man-ñag*: མན་ངག་ལ་རྫས་ཀྱི་མན་ངག, སྔགས་ཀྱི་མན་ངག, སྨན་གྱི་མན་ངག, བསྒོམ་པའི་མན་ངག, འདོན་པའི་མན་ངག, བཅོ་བྱེད་པའི་མན་ངག་སོགས་ཡོད. Moreover, we meet with མན་ངག་ཕྲན་བུ *man-ñag phran-bu*, a little advice, མན་ངག་ཟབ་མོ deep instruction, etc. 2. acc. to *Jä.* in later writings, and in the mind of the common people, it coincides with སྔགས *sñags.*

Syn. ཐམ་ལན *tham-lan*; མན་ཕད *man-phad*; (*Mñon.*).

མན་ངག་རྒྱུད *man-ñag-rgyud* n. of the standard medical work of Tibet.

མན་ཅད *man-cad* or མན་ཆད *man-chad* also མན་ཆོད *man-chod* adv. and postp. below, downward, inferior to, under: སྲིད་རྩེ་མན་ཆད *srid-rtse man-chad* subject to, below heaven; ལྷ་ས་མན་ཆད the countries under Lhasa, བླ་མ་མན་ཆད those below the lama, རྒྱལ་པོ་མན་ཆད all officers or people below the king; ལྟེ་བ་མན་ཆད་ཆུ་ནང་དུ་ནུབ he was immerged in the water below his navel. Inst. of མན་ཆད also མན: པུས་མོ་གོང་མན lit. below the parts above the knee, *i.e.*, higher than the knee; རྨང་བཏིང་བ་མན་རབ་གནས་མཛད་པ་ཡན་ལ from the foundation up to consecration. མན་ཆད often=since, from, henceforward from: ད་ལྟ་མན་ཆད hereafter from now. Finally, be it noted, this postp. does not require the gen. to connect it with the governed word or phrase.

མན་ནེ *man-ne* or མུན་ནེ *mun-ne* 1. མི་འཐོམ་འཐོམ a stupid person, dull man, half-wit. 2. in *Ld.* turbid, muddy, dingy, dim, dusky, as to water, lights, etc. (*Jä.*).

མན་ཕད *man-phad*= མན་ངག *man-ñag.*

མན་ཙི *man-tsi* a kind of silk cloth; blue and red spotted scarf of Chinese silk.

མན་ཛི *man-dsi* 1. in *W.* a charpai bedstead. 2. a tripod with long curved feet for sacrificial purposes. 3.= मञ्च a raised seat or platform.

‡ མན་ཛི་ར *man-dsi-ra* मञ्जिर a mineral: མན་ཛི་ར་ཡིས་རུས་པའི་ཚ་བ་སེལ the mineral mandsira removes inflammation of the bone.

‡ མན་ཛུ་པུ་ཥྤི་ཀ *man-dsu pu-ṣpi-ka* मञ्जुपुष्पिक species of flower (*K. ko.* ཀ, *4*).

‡ མན་དཱ་ར *man-dā-ra* मन्दार, देववृक्ष, पारिजात the tree of heaven, celestial flowers (*K. d.* ཁ, *12*).

‡ མན་ད་ར་བ *man-dā-ra-wa* or མན་ད་ར་བ་ཆེན *man-da ra-wa-chen* मन्दारव a tree of paradise, *e.g.*, mentioned in the ཕག་བསམ་ཁྲི་ཤིང་.

མན་ཤེལ *man-çel* स्फटिक शिला crystal; glass.

‡ **མ་ཎྜ་ལ** I: *maṇ-ḍa-la* मण्डल 1. Tibetanized transcription of the Sanskrit term, but generally styled in Tibetan དཀྱིལ་འཁོར *dkyil-hkhor*, a sacred circle actually drawn on the ground or formed of grain, rice, gems, powder, etc., and used as a ceremonial offering to deities; also an offering consisting of jewels, precious things, etc.,

placed on a circular tray and made to a deity, incarnate lama, or any holy personage. 2. a circle or disc metaphorically expressed.

‡ **མཎྜལ** II: 1. a name connected with some of the states situated to the south west of Orissa; they are called **चरमण्डल, मौरमण्डल, जलमण्डल, तोलमण्डल, तुण्डमण्डल**, etc. (*Dsam.*). 2. the n. of the modern city of Mandalay in Burmah is the Pali form of Maṇdala.

མར I: *mar* **होम, स्नेह, घृत, सर्पिः, हविः**; 1. resp. གསོལ་མར butter; ཞུན་མར or མར་ཁུ melted butter or clarified butter; འབྲི་མར butter of cow-yak; མཛོ་མར butter of jomo yaks; མར་གསར **नवनीत** fresh butter; མར་རྙིང་པ old butter, which is often kept many years in Tibet and is considered a luxury by native epicures. 2. oil: ཁམ་མར oil from the stones of apricots, etc.; འབྲུ་མར oil from oleaginous seeds, rape-seed oil, etc. མར་གྱི་སྙིང་ཁུ churning cream. མར་གྱི་རྒྱ་མཚོ **घृतोदधि** the ocean of ghee; མར་གྱི་གང་ **करञ्ज** n. of a medicinal fruit; མར་གྱིས་ཉམས་བྱེད (སྡིག་པ་རྦ་ཅན *s̱dig-pa rḇa-can*) a scorpion which is killed by oil (*M̱ñon.*). མར་སྐྲོག *mar-s̱krog* or མར་སྐྲོག་ག *mar-s̱krog-ga* butter packed in skin in two-pound balls (*Ṟtsii.*); མར་ཐང་ *mar-thañ* (མར་གྱི་ཐང་གཞི) the price of butter (*Ṟtsii.*); མར་འདོན *mar-ḫdon* **मर्दन, मथन** churning out butter from milk; མར་སྤོར *mar-s̱por* (མར་ཉག་གང་གི་བཞི་ཆ་གཅིག) quarter of a *ñag* measure of butter = half a pound (*Ṟtsii.*); མར་ཕུར *mar-pur* butter and treacle (*Ṟtsii.*); མར་བཙོས *mar-ḇtsos̱* anything (pastry, etc.) that is cooked or fried in butter; བདེས་སྒྲོ་མར་བཙོས་ཁུར་བ cakes and biscuits fried in butter (*Ṟts̱ii.*).

Syn. དཀྲོགས་སྐྱེས *ḏkrogs̱-s̱kyes̱*; བསྲུབས་སྐྱེས *ḇsṟubs̱-s̱kyes̱* (*M̱ñon.*).

མར II: lower, down, downwards, adj. and adv. མར་རྐན the lower palate; མར་འགྲིབ་པ **अपकर्ष** degeneration, dwindling, falling down, decreasing.

མར III: termin. case of མ a mother; མར་གྱུར་འགྲོ་བ regarded as a mother; མར་འཛིན id.

མར IV: n. of a place and clan in Lhobra in Tibet, the birth place of the celebrated Marpa *lo-tsa-wa*; མར་པ a native of Mar.

མར་རྐྱང་ *mar-ṟkyañ* revenue paid in butter only; the people of the Dok nomad tribes in Tibet who are all herdsmen pay revenue in butter only (*Ṟtsii.*).

‡ མར་གད *mar-gaḏ* **मरकत** the emerald.

Syn. ནོར་བུ་ལྗང་ *nor-bu-ljañ*; མཁའ་ལྡིང་གཅོག་པ *m̱khaḫ-ḻdiñ gçog-pa*; རྡོའི་སྙིང་པོ *ṟdoḫi s̱ñiñ-po* (*M̱ñon.*).

མར་ངོ *mar-ño* (opp. to ཡར་ངོ) **कृष्णपक्ष** the dark half of a month, the decreasing phase of the moon.

མར་གཏོར *mar-g̱tor* or མར་རྐྱང་གི་གཏོར་མ offerings to evil-spirits and to manes of the dead consisting of butter only (*Ṟtsii.*).

མར་ནག *mar-nag*, = སྣུམ *s̱num* **तैल**; oil, gen. mustard oil, sesame oil, etc. used for མཆོད་མེ or lamps lighted before gods and saints in a chapel.

མར་མེ *mar-me*, = སྒྲོན་མེ *s̱gron-me* lamp, **दीप, मल्लिका, बोधन, प्रदीप** a lamp, lamp-stand: ཇོ་བོ་ཡེར་པར་བཞུགས་དུས་ན་ཞིགས་པས་མར་མེ་བསད་པ་ལ at the time the lord resided in Yerpa his oil lamp was extinguished by water dropping (from the roof) (*A. 34*).

མར་མེ་མཛད *Mar-me m̱dsaḏ*, **दीपङ्कर** the enlightener, the illuminator, an epithet of a past Buddha (འདས་པའི་སངས་རྒྱས་མར་མེ་མཛད);

also that of आदिबुद्ध or དང་པོའི་སངས་རྒྱས་མར་མེ་མཛད the earliest Buddha.

མར་མེ་མཛད་བཟང་པོ, Dipankara Bhadra, a Buddhist saint born in Western India (*K. dun. 41*).

མར་མེ་མཛད་དཔལ་ཡེ་ཤེས, *Mar-me m̱dsaḏ ḏpal ye-çes*=दीपङ्करश्रीज्ञान the Buddhist name by which Atis'a was known in India.

མར་ཡུལ *Mar-yul* the low country, *i.e.*, in the valley of the Indus; name given to ལ་དྭགས *La-dwagş* (Ladak).

མར་ཡགས་པ *mar-yagş-pa*=མར་གསར, v. མར I.

མར་ལ *mar-la* at last, at the end, ultimately, finally: དེའི་ནང་ན་མར་ལ། ཐེ་ཚོམ་ཐམས་ཅད་སྤང་བྱ་ཞིང་ (*Ḫbrom.* ཁ, *1*).

མལ I: *mal* 1. n. of a place in Tibet (*Deb.* ག, *21*). 2. शयन, शय्या bedstead, place of rest, couch: མལ་གྱི་འོག་ཏུ under the bed དགོངས་མལ resp. for night-quarters; མལ་བདེ་བ a quiet sleep (*Sch.*). མལ་ཁྲག་ཅན *mal-khrag-can* an adulterer or an adultress. མལ་ཁྲི *mal-khri* खट्व, पर्यङ्क (Beng.) पालङ्क sofa, bedstead; ཉལ་སའི་ཁྲི bed-frame, bed-stead (*M̱ńon.*); མལ་གོས *mal-goş* or མལ་ཆ *mal-cha* शयनीय bedding, bed-clothes; མལ་སྟན *mal-ştan* id. (*M̱ńon.*) མལ་སྟན་གྱི་ཞལ་ཏ་པ *mal-ştan-gyi shal-ta-pa* शयनासनवारिक [chamberlain, one who looks after the requisites of the bed-chamber]*S.*

Syn. ཉལ་ས *ñal-sa*; གཉིད་ས *gñiḏ-sa*; གཟིམ་མལ *gzim-mal*; མལ་སྟན *mal-ştan*; སྔས *şńaş*; རྒྱབ་འབོལ *ṟgyab-ḫbol* (*M̱ńon.*).

མལ II: the place where a thing is, its situation, site, trace, vestige: ཤིང་རྟའི་མལ rut, wheel-mark, track; མལ་གཅིག་ཏུ་མི་འདུག་པ prob. to be unstable, changeable, fickle.

མལ་གྲོ *Mal-gro* (Maldo) n. of a district to the south-east of Lhasa (*Loń.* ༢, *4*); མལ་གྲོ་གུང་མཁར *Mal-gro guń-m̱khar* fort of the town of Mal-gro.

མལ་གྲོ་མཚོ་ཤོད *Mal-gro m̱tsho-çoḏ* one of the 37 holy places of the Bon (*G. Bon. 38*).

མལ་གྲོ་ར་བ *Mal-gro ra-wa* one of the 37 holy places of the Bon. (*G. Bon. 37*).

མལ་ལ་མུལ་ལེ *mal-la mul-le* or མལ་ལེ་མུལ= བལ་ལ་བུལ་ལེ 1. in *Ld.* luke-warm (*Jä.*). 2. eating without properly masticating one's food like an old man who has no teeth.

‡ མལ་ལི་ཀ *mal-li-ka* मल्लिका n. of a flower: *Jasminum zambac.*

Syn. ས་ཡི་རྐང་པ *sa-yi ṟkań-pa*; བརྒྱ་འཇིགས *ḇṟgya ḫjigş*; རྩ་རྩེ་ཤིང་ *ṟtsa-ṟtse-çiń* (*M̱ńon.*).

མས *maş* 1. instr. case of མ by the mother: མས་བསྲུངས་པ *maş-ḇsruńş-pa* मातृरक्षित watched or guarded by the mother. 2. sometimes used for སྨད the lower part, gen. however with the terminative meaning downward, towards the lower part. མས་འཇབ *maş-ḫjab* straps to fasten below a སྒམ་འདོགས (leather trunk). མས་བཏང་བ *maş-ḇtań-wa* निरूह to move downward, to purge gently. མས་མཐའ *maş-m̱thaḫ* the lower part or feet of an image; མས་མཐར *m̱aş-m̱thar* id.: མས་མཐར་མུ་ཏིག་ཆེ་ཆུང་སྒྲོམས་པས་སྤྲས in the lower part of the image small and large pearls were uniformly studded (*Yig.*).

མི I: *mi* negative adv. not; used with the pres. tense and in all cases where མ is not used. *Jä.* adds that in the case of simple verbs the place of the negation is always immediately before them, in compound forms gen. before the last of the component parts, as in འབྱུང་བ་མི་འགྱུར་བ, unless indeed logically it belongs to the first, in which case often མ *ma* instead of མི *mi* is employed. This rule, however, is not strictly observed, so in *Glr.* 70: དེ་དང་ནམ་དུ་ཡང་མི་འབྲལ་བར་གྱིས་ཤིག and immediately after in སྐད་གཅིག་ཀྱང་མ་བྲལ་བར་གྱིས་ཤིག do never part with it (*Jä.*).

མི II: नर, मानव, मनुष्य a man—the ordinary word, sometimes varied to མི་པོ *mi-po* in certain dialects. མི་དཀར་ཞྭ་ནག *mi-ḏkar shwa-nag* lit. a fair man wearing a black hat, an innocent man charged with guilt: མི་དཀར་ཞྭ་ནག་གཡོགས་ནས a fair man being under the cover of a black cap, *i.e.*, being guilty (*Ṟdsa.*); མི་རྐང་གླིང་བུ *mi-ṟkań gliń-bu* trumpet made of human thigh-bone; མི་སྐྱག *mi-şkyag* (མིའི་བྲུན *miẖi brun*) human ordure (*M̱ńon.*).

Syn. ཤེད་ལྡན *çeḏ-ḻdan*; མ་ནུའི་བུ *ma-nuẖi bu*; གང་ཟག *gań-zag*; ཤེས་སྐྱེས *çes-şkyeş*; སྤྲིན་མགྲིན *şprin-m̱grin*; ཏ་ལའི་རྐང་པ་ཅན *ta-laẖi ṟkań-pa can*; རྐང་གཉིས་པ *ṟkań g̱ñis-pa*; ཡིད་སྐྱེས *yiḏ şkyeş*; ཤིད་བུ *çiḏ-bu*; སྐྱེས་ལྡན *şkyeş-ḻdan* (*M̱ńon.*).

མི་སྐྱེ་བ *mi-şkye-wa* = མི་འབྱུང་བ अनुत्पाद, अप्ररोहण what is not produced [non-production, non-origination]*S.* མི་སྐྱེ་བའི་ཆོས་ཅན *mi-şkye-waẖi choş-can* अप्ररोहणधर्म्मक [that which does not grow or is not produced]*S.*

མི་བསྐྱོད *mi-ḇşkyoḏ* 1. अक्षोभ्य, अप्रकम्प्य unmoved, most steady, unshaken. 2. = གཅིན *gcin* urine (*M̱ńon.*). 4. a very large number; མི་བསྐྱོད་ཆེན་པོ *mi-şkyoḏ chen-po* or མི་འཁྲུགས་ཆེན་པོ *mi-ẖkhrugş chen-po* महाक्षोभ्य a still larger number.

Syn. མི་འཁྲུགས་པ *mi-ẖkhrugş-pa*; མི་བསྒུལ་བ *mi-ḇşgul-wa* (*M̱ńon.*).

མི་སྐྱོད་པ *Mi-şkyoḏ-pa* is the 2nd Dhyani Buddha, equivalent to Akshobhya of the Sanskrit Buddhists and to *Ulü-küde-lükchi* of Mongol Buddhists. In Tantrik images he is painted blue and clasps in his arms a *Yum* or Sakti female.

མི་བསྐྱོད་རྡོ་རྗེ *Mi-ḇşkyoḏ Ṟdo-ṟje* also called མི་འགྲོ་གསུང་བྱོན n. of the image of Buddha which was carried to Lhasa by the Nepalese wife of king *Sṟoń-ḇtsan şgam-po* of Tibet about 630 A.D. It is now kept in the Temple of Ra-mo-chhe at Lhasa (*Loń.* ༢, *6*).

མི་བསྐྱོད་གནས *mi-ḇşkyoḏ-gnaş* = གྲོང་ཁྱེར a city or fixed habitation; opp. to nomadic residences.

མི་ཁ *mi-kha*, མི་ཡི་ཁ thoughtless and irresponsible advice of the people, common talk: ཡུལ་སྡེའི་ནང་ནས་མི་ཁ་རྒྱུད in the whole neighbourhood one is an object of gossip; defaming talk—with or without ངན་པ.

མི་ཁལ *mi-khal* = མི་ཁུར *mi-khur* the load that can be carried by an adult person.

མི་ཁེངས་པ་ཆེ་བ *mi-kheńş-pa che-wa* = མི་འགར་པོ *mi-ẖgar-po* गर्व्वितलोक, an arrogant person, a conceited man.

མི་ཁོམ་པ *mi-khom-pa* अक्षण uninterrupted uneasiness, want of leisure. མི་ཁོམ་པ་བརྒྱད *mi-khom-pa ḇṟgyaḏ* अष्टाक्षणा: the eight states of perpetual uneasiness or the states where there are no opportunities for doing religious works, viz.: སེམས་ཅན་དམྱལ་བ नरक those in the hell; དུད་འགྲོ तिर्य्यक् animals other than humanity; ཡི་དྭགས प्रेत the ghosts; ལྷ་ཚེ་རིང་པོ दीर्घजीवदेव the long-lived deva; མཐའ་འཁོབ་མི प्रत्यन्तजनपद men living in the outskirts of towns and cities, also borderland-savages; དབང་པོ་མ་ཚང་བ इन्द्रियवैकल्य those that are defective or wanting in the organs of senses; ལོག་པར་ལྟ་བ मिथ्यादर्शन those holding false doctrines; དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་རྣམས་མ་བྱུང་བ the people among whom no Tathāgata has appeared.

མི་འཁྱོངས *mi-khyońş* or མི་འཁྱོངས་པ *mi-ẖkhońş pa* = མི་ལྕོགས་པ *mi-ḻcogş-pa* or མི་ཐུབ་པ *mi-tẖub-pa* not able to attempt for want of leisure: རང་དོན་མི་འཁྱོངས་གཞན་དོན་ཡ་རེ་མཚན (*Ṟdsa.*).

མི་འཁྲུགས *mi-ẖkhrugş* **अक्षोभ्य** 1. unshaken. 2. another n. of the second of the five Dhyāni-Buddhas, v. མི་སྐྱོད་པ. མི་འཁྲུགས་པའི་ཞིང་གི་བཀོད་པའི་མདོ *mi-ẖkhrugş-paẖi shiń-gi ḇkoḏ-paẖi m̱do* the Sūtra on the paradise of Akshobhya which is situated to the east of this world (*K. ko.* ཁ, *111*).

མི་གང་ཙམ *mi-gań-tsam* a man of an average goodness or qualification, mediocre person.

མི་གུ *mi-gu* = མི་ཤུམ *mi-shum.*

མི་གླེན་པ *mi-glen-pa* = དིག་པ *dig-pa* [a corruption of धिक् fie!]*S.* a fool, stupid person.

མི་དགེ་སྤྱོད *mi-ḏge-şpyoḏ* = གདོལ་པ one of low rank such as a fisherman.

མི་དགེ་བ *mi-ḏge-wa* **अशुभ** = sins. The ten sins are: (1) སྲོག་གཅོད *s̱rog g̱coḏ* **प्राणातिपात**; (2) མི་བྱིན་ལེན *mi-byin-len* **अदत्तादान**; (3) འདོད་ལོག *hdoḏ-log* **काममिथ्याचार**; (4) རྫུན *ṟdsun* **पैशुन्य**; (5) ཕྲ་མ *phra-ma* **पारुष्य**; (6) ཚིག་རྩུབ *tshig-ṟtsub* **मृषावाद**; (7) ངག་འཆལ *ńag-ẖchal* **सम्भिन्नप्रलाप**; (8) བརྣབ་སེམས *ḇṟnab-semş* **अभिध्या**; (9) གནོད་སེམས *g̱noḏ-semş* **व्यापाद**; (10) ལོག་ལྟ *log-ḻta* **मिथ्यादृष्टि.** མི་དགེའི་གནས *mi-ḏgeẖi-g̱naş* a place of sin; མི་དགེའི་ལས *mi-ḏgeẖi-g̱naş* impious action.

མི་འགོ *mi-ẖgo* headman.

མི་འགོང་བ *mi-ẖgoń-wa* 1. = མི་སྐྲག་པ, not afraid. 2. མི་འདའ་བ not to go beyond, not transgressing. 3. མི་ཞུམ་པ undaunted.

མི་འགྱུར *mi-ẖgyur* unchangeable, steady.

མི་འགྲུབ *mi-ẖgrub* = མི་སྐྱེ *mi-şkye*: 1. not self-produced or born. 2. **न निवर्त्तयति** does not cause to turn back.

མི་འགྲེང *mi-ẖgreń* = མི་ལངས་པ as in སྔོན་གྱི་ལས་དབང་ལས་ལྷ་རྣམས་ནི་མི་འགྲེང་བདུན་ཙམ་གྱིས་མཐོ་ལ in consequence of their *karma* of a former (existence) the gods obtained the stature of seven times the human height (*Khriḏ. 53*).

མི་རྒོད *mi-ṟgoḏ* wildman, savage; robber.

མི་རྒྱུད *mi-ṟgyuḏ* generation, genealogy.

མི་ངས *mi-ńaş* intermittent fever, infectious disease.

མི་མངོན་པ *mi-m̱ńon-pa* **नरपति, नृप**; king, a ruler.

མི་བསྔགས *mi-ḇşńagş* **अवर्णित** undescribed, indescribable.

མི་ལྕོགས *mi-ḻcogş* or མི་ལྕོགས་པ *mi-ḻcogş-pa* = མི་ཐུབ་པ or ལོང་མེད having no opportunity or leisure for doing a thing; མི་ལྕོགས་པ་ལ་ཁས་ལེན་མི་བྱ one having no leisure should not promise to do (any work) (*Jig.*).

+ མི་ཆ་བ or མི་འཆའ་བ = མི་ཤེས་པ.

མི་ཆུང་བ *mi-chuń-wa* and མི་ཆེ་བ are names of heavens in the Bon cosmogony (*B. ch. 6*).

མི་ཆེ་དགུ་རིམ་དགུ *mi-che ḏgu-rim-ḏgu* the classes of great men in their order: མི་ཆེ་དགུ་རིམ་དགུས་གཏམ་དེ་ཐོས་ནས hearing the account of the various classes of great men (*A. 148*).

མི་ཆོམ་མ *mi-chom-ma* = མི་རྙིང་བ **अनव** 1. not new. 2. n. of a tribe.

མི་ཆོས *mi-choş* 1. = མི་ཡི་ཆོས་ལུགས the customs and usages of common men or householders (*L. kaẖ. 28*). 2. a house-holder: ལོ་ཙཱ་བའི་གདུང་མི་ཆོས་ཀྱི་དྲུང་དུ་ཕྱིན་ནས visiting a householder belonging to the family of the *Lo-tsa-wa* (*A. 66*).

མི་མཆོག *mi-m̱chog* **नरोत्तम** as met. a king, the best of men.

མི་འཇིགས་པ *mi-ẖjigş-pa*, **वैशारद्य** in དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་མི་འཇིགས་པ་བཞི the four intrepidities or fearlessnesses of a Tathāgata.

མི་རྗེ *mi-ṟje* king, chief, ruler, governor; མི་རྗེ་མཛད་པ *mi-ṟje m̱dsaḏ-pa* to be king, to reign.

Syn. རྒྱལ་པོ *r̲gyal-po*; མི་ཡི་དབང་པོ *mi-yi-ḏwań-po* (*M̲ńon.*).

མི་མཛེད *mi-m̲jeḏ* सहा; *a.*=བཟོད་པ enduring sufferings; *b.* for सहलोकधातु [the suffering world]*S.* སྟོང་གསུམ་འཇིག་རྟེན་དེར་གནས་པའི་བྱང་ཆུབ་རྣམས་ཉོན་མོངས་ཀྱི་དབང་དུ་འགྲོ་བའི་དཀོན་པ because the *Bodhisattvas* residing in the three thousand worlds seldom suffer from miseries (*Loń.* བ, *8*); མི་མཛེད་འཇིག་རྟེན (ཞིང་འདིར་ཉོན་མོངས་པ་བཟོད་པའི་སེམས་ཅན་འབྱུང་བའི་ཕྱིར་ཞེས it is so called because the animated beings (with the exception of the *Bodhisattvas*) living in this world endure sufferings (*Ńag.*) (*K. d.* ཆ, *310*).

མི་ཉག *Mi-ñag* n. of a province of Kham, often called ཁམས་མི་ཉག *Khamş Mi-ñag.*

མི་ཉམས་པ *mi-ñamş-pa* ཉུང་དུ་མ་སོང་བ undiminished: དགའ་ལྡན་ཕོ་བྲང་གི་ཆབ་སྲིད་མི་ཉམས་པ་དར་རྒྱས་ཀྱི་ཆེད་དུ་དམིགས we quite imagine that the kingdom of *Ḏgaẖḻdan Phobrań* will not collapse but flourish (*R̲tsii.*). མི་ཉམས་པའི་ས *mi-ñamş-paẖi sa* ईरिण uneven land, the land that does not fall in value or turn bad.

མི་ཉིད *mi-ñiḏ* humanity, honesty; མི་ཉིད་ཅན humane (*Cs.*).

མི་ཉེད་པ *mi-ñeḏ-pa* मर्दन [crushing]*S.*

མི་གཏོང་བར་སྒོམ་པ *mi-g̱toń-war şgom-pa* अनिराकृतध्यायी uninterupted meditation; one who meditates unobstructed.

མི་ལྟུང་ *mi-ḻtuń* infallible [also 1. a bear. 2. star.]*S.*

+ མི་སྟེས་པ *mi-ştes-pa*=མ་ལེགས་པ *ma-legş-pa.*

མི་སྡུབ *mi-şdub*=མི་རུང་བ *mi-ruń-wa* (*Sikk.*).

མི་ཐད *mi-thaḏ*=མི་ཟད་པ *mi-zaḏ-pa* परं, उत्कट inexhaustible; excellent, or exceeding the usual. མི་འཐད *mi-ẖthaḏ*=མ་འགྲིག་པ unfit, མ་ཡིན or མི་ཡོང་བ it would not do, མི་འཐད་པར་འགྱུར་རོ it will not be pleasant, will be unfit (*Ya-sel. 34*).

མི་ཐིག *mi-thig*=མི་འཇུལ or མི་ཐེ: ང་ནི་ཕྱོགས་དེ་ཁ་མི་ཐིག་ཐག་ཆོད་ཟེར he said: I am quite certain that I shall not move, slip, in that direction (*R̲dsa.*).

མི་མཐོ *mi-m̲tho* not high, low.

Syn. དམའ་བ *ḏmaẖ-wa*; རྩེ་དམན *r̲tse-ḏman*; ཐུང་བ *thuń-wa* (*M̲ńon.*).

མི་དོ་ཆོད *mi do-choḏ*=མི་གོ་ཆོད *mi go-choḏ*: དོ་ཆོད་ཟུང་འབྲེལ་བ *do-choḏ zuń-ẖbrel-wa* (*R̲tsii.*).

མི་དྲན *mi-dṟan*=མྱོག *myog* मूर्च्छा senseless, unconscious state, forgetfulness.

མི་གདུང་བ *mi-g̱duń-wa* n. of a heavenly mansion (*B. ch. 6*).

མི་བདག *mi-ḇdag* the king; མི་བདག་དགའ *mi-ḇdag-ḏgaẖ* नृपप्रिय lit. the king's delight, *i.e.* अगरु sandal wood, perfume. མི་བདག་མཆོག *mi-ḇdag-m̲chog* कलहंस 1. the king. 2. a kind of duck or goose. མི་བདག་གདུགས *mi-ḇdag-g̱dugş* the royal umbrella; also the chief's wife, queen, lady; མི་བདག་མ *mi-ḇdag-ma* queen.

མི་འདའ *mi-ẖdaẖ*=ནམ་མཁའ heaven, the sky (*M̲ńon.*). མི་འདའ་བ *mi-ẖdaẖ-wa* अव्यतिक्रमण [not passing over or beyond, not transgressing]*S.* Also *mindah* Sikk. colloq.=a gun.

མི་འདོད་པ *mi-ẖḏoḏ-pa* 1. unpleasant, unwished for. 2. अनिष्ट, अवमान injury, insult.

མི་འདྲ་བ *mi-ẖdṟa-wa*=མི་གཅིག་པ, विषम dissimilar, different: ལུས་ཀྱི་རྣམ་འགྱུར་མི་འདྲ་བ the different movements and gestures of the body (*Yig.*); མི་འདྲ་བར་སྨིན་པས་རྣམ་པར་སྨིན་པ dangers and sufferings on account of falling into different or dissimilar unhappy states.

མི་རྡུལ *mi-ṟdul* as met.=blood.

མི་ལྡོག་པ *mi-ḻdog-pa*=མི་ཕྱིན་པ अनिवृत्त not returning, not coming back.

Syn. ཕྱིར་མི་ལྡོག་པ *phyiṟ mi-ḻdog-pa*; གོ་མ་ལོག་པ *go-ma log-pa*; ཕྱིར་མི་ལོག་པ *phyir mi-log-pa*; ཕྱིན་ཅི་མ་ལོག་པ *phyin-ci ma log-pa* (*M̱ñon.*).

མི་སྡུད *mi-s̱duḏ* (ཚུར་སྡུད་མི་ཐུབ་པ) unable to turn the eyes from the object of one's love or affection: རྒྱལ་བུ་མཐོང་ནས་ཆགས་པས (མིག) མི་སྡུད seeing the prince, from love he was unable to withdraw his eyes from him. (*A. 5*).

མི་སྡེ *mi-s̱de*, the laity, lay class: མི་སྡེ་ལྷ་སྡེ *mi-s̱de ḻha-s̱de* priesthood and laity.

མི་གནས་པ *mi-g̱nas̱-pa* = མི་བརྟན་པ *mi-ḇrtan-pa* unsteady not remaining at a place steadily.

མི་གནོད་པ *mi-g̱noḏ-pa* not injurious; निरर्गल [unbarred, unobstructing]*S.*

Syn. མི་འགོག་པ *mi-ẖgog-pa* (*M̱ñon.*).

མི་སྣ *mi-s̱na* 1. race of men, class of people. 2. (ཕོ་ཉ *pho-ña*) messenger, delegate.

མི་སྣང་བ *mi-s̱nañ-wa*, लुप्त, अन्तर्धान, तिरस्, अनाभास [vanishing, gone away, invisible]*S.* མི་མཐོང་བ་མི་མི་སྣང་ནས་ཀུན་ཏུ་བལྟས not seeing him, the man having vanished, he looked on all sides (*K. du.* ད, *261*).

མི་སྤྲུག *mi-s̱prug* (མགོ་ལྷ་ཐུ) न संधूनक not agitated.

མི་སྤོང་བ *mi-s̱poñ-wa* अनारत one who cannot give up attachment; unable to renounce or abandon.

མི་ཕམས་མགོན་པོ = བྱམས་པ་མགོན་པོ an epithet of Maitreya *Bodhisattva*.

མི་ཕམ་པ *Mi-pham-pa* अजित the n. of the second of the Sthaviras—unconquerable, invincible.

མི་ཕོག *mi-phog* exemption from a particular duty or tax in lieu of another or on some condition (*Ṟtsii.*).

མི་ཕྱེད *Mi-phyed* n. of the 16th member of the sixteen གནས་བརྟན or Sthaviras.

མི་ཕྱེད་པའི་དད་པ *mi-phyeḏ-paẖi daḏ-pa*, single-hearted faith: དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་མི་ཕྱེད་པའི་དད་པ་ཡོད་པ he had unflagging faith in the three holies (*H̱brom. 48*).

མི་འཕྲོད་པ *mi-ẖphroḏ-pa* unfit, disagreeable, not suitable, unsuited.

མི་བྱ་བ *mi-bya-wa* (without action) = निर्वाण salvation, freedom from sufferings: མི་བྱ་བ་ཞེས་པ་ནི་མྱ་ངན་ལས་འདས་པའོ (*K. d.* ཕ, *26*).

མི་བྱེད་མཐུ་མེད *mi-byeḏ thu-meḏ* or མི་བྱེད་ཀ་མེད cannot help doing (idiom.)

མི་དབང *mi-ḏḇañ* नरेन्द्र a ruler, a king.

མི་མ *mi-ma* tears (*Sch.*).

མི་མ་ཡིན *mi-ma-yin* अमानुष lit. one that is not a human being, a spirit; མི་དང་མི་མ་ཡིན་པ་ཐམས་ཅད all those who are men and those who are not: དུར་ཁྲོད་ཀྱི་མི་མ་ཡིན་པ་རྣམས the ghosts of the grave-yard (not the souls of the dead); མཁའ་ལ་རྒྱུ་བའི་མི་མ་ཡིན the ghosts that move in the air (*Mil.*); དཀར་ཕྱོགས་ཀྱི་མི་མ་ཡིན་རྣམས good spirits or genii; མི་མ་ཡིན་གྱི་ཆོ་འཕྲུལ apparitions of ghosts (*Mil.*).

མི་བྱོན *mi-byon* = མི་ཐུབ་པ and མི་ཡོང incapable: མི་ཤེས་མི་བྱོན་ཁ་བོ་འབྲུག་ལས་ཆེ (*Ṟdsa. 31.*)

མི་སྦྱིན་སྐྱེས་པ *mi-s̱byin s̱kyes̱-pa* अदितिपुत्र, as met. = the sun (*M̱ñon.*).

མི་མེད *mi-meḏ* = ནགས wilderness, wood, forests.

མི་མོ *mi-mo* नारी = བུད་མེད a woman. མི་མོའི་གླུ *mi-moẖi-g̱lu* woman's song; མི་མོ་འོ་མ་ནུ་བུ་ཅན a sucking-child (*S̱man. 350*).

མི་མོས་པ *mi-mos̱-pa* devoid of faith or regard; for དད་འདུན་མེད་པ.

Syn. དད་མེད *daḏ-meḏ*, དད་འདུན་བྲལ་བ *daḏ-ẖdun bral-wa*, གུས་པ་ཞར *gus̱-pa-shar*; མ་གུས་པ *ma-gus̱-pa* (*M̱ñon.*).

མི་དམའ་བ *mi-ḏmaẖ-wa* अनवनत [unbending, not humble; not bowed down]*S.*

म

མི་རྨུན་པོ *mi-ṟmun-po* वाहीक heavy, dull [1. bearing burdens; 2. an ox.]*S.*

མི་སྨད་པ *mi-şmaḏ-pa* = བསྟོད་པ *ḇştoḏ-pa* अनिन्दा, प्रशंसा [praise]*S.* ཟླ་རོགས་དང་འཁོར་རྣམས་ཀྱིས་མི་སྨད་པ praised by his companions and followers (*D. R.*).

མི་སྨོས་པར་བྱས་ཏེ *mi-şmoş-par byaş-te* लोपं कृत्वा not having said [having made an elision of]*S.*; བར་གྱི་ཚིག་མི་སྨོས་པར་བྱས་ཏེ मध्यपदलोपं कृत्वा [having made elision of the middle word]*S.*

མི་སྨྲ་བ *mi-şmra-wa* one who observes the vow of keeping silent, not speaking at all; a sage (*M̱ñon.*).

མི་གཙང་ཁྲོད *mi-gtsañ-khroḏ* cess-pool, heap of filth: མི་གཙང་ཁྲོད་ཀྱི་སྲིན་བུ་བཞིན like worms of accumulated filth (*H̱brom.* ཁ, *20*).

མི་གཙང་བ *mi-gtsañ-wa* उच्छिष्ट, पुरुषमेध human flesh, ordure; remnants of food fit to be thrown away. མི་གཙང་གི་མཆོད་སྦྱིན *mi-gtsañ-gi m̱choḏ-şbyin* पुरुषमेधयज्ञ a sacrifice in which human beings may even be slaughtered.

མི་རྩོམ་པ *mi-ṟtsom-pa* अनवग्रहण inactivity.

མི་ཚངས་པ *mi-tshañş-pa* अब्रह्म not observing purity of morals; not practising austerity or celibacy. མི་ཚངས་(པར་)སྤྱོད་པ *mi-tshañş-par şpyoḏ-pa* अब्रह्मचर्य 1. leading a worldly life and keeping female company: ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་སྲིད་མི་འཛིན་པའི། མི་ཚངས་སྤྱོད་ན་ཁྲིམས་དང་འགལ if the power of religion is not made one's own and an impure life is practised transgression of the law follows (*H̱brom.* ཁ, *49*). 2. = འཁྲིག་པ *ẖkhrig-pa* copulation (*M̱ñon.*).

མི་ཚད *mi-tshaḏ* 1. = མི་བརྟན་པོ *mi-ḇṟtan-po*: སྔར་ནས་ཡུལ་འདིའི་མི་ཚད་སྲང་ཚད་ཡིན (*Ṟdsa. 27*). 2. = མ་ཟད *ma-zaḏ* (*Yig. 98*).

མི་འཚམ་པ *mi-ẖtsham-pa* (མི་རོས་པའི་ཁྲིམས་གཅོད་ངན་པ་བྱས་པ) cruel, oppressive, unfit, unbecoming (*Ṟtsii.*).

+ མི་འཚོལ་བ *mi-ẖtshol-wa* = མི་ཤེས not knowing, not inquisitive or searching.

མི་འཛག་པ *mi-ẖdsag-pa* अच्युत not trickling [firm, imperishable]*S.*

མི་འཛིན་པ *mi-ẖdsin-pa* the five irrelevances which should be avoided; they are these:—(1) ཚིག་འཛིན་པ་ལ་དོན་མི་འཛིན་པ when correct words do not convey the right meaning; (2) དོན་འཛིན་ལ་ཚིག་མི་འཛིན་པ when the meanings and the words used do not harmonize; (3) བརྡ་མ་འཕྲོད་པར་འཛིན་པ to misapprehend an expression or meaning; (4) གོང་འོག་ཉེར་ནས་འཛིན་པ to comprehend without reference to the context; (5) ལོག་པར་འཛིན་པ to seize on the wrong meaning.

མི་གཤིག *mi-gshig* = རྟག་པ *ṟtag-pa* (*M̱ñon.*).

མི་ཟད་པ *mi-zaḏ-pa* = ཤས་ཆེ तीव्र hardened, obdurate; sharp; unexhausted: ཟད་མི་ཤེས. སྡུག་བསྔལ་མི་ཟད་པ་རྟུབ་པ་ཆེ་བ दुःखतीव्र.

མི་ཟིམ་བུ་སྤུན་དགུ *mi zim-bu-şpun-ḏgu* the nine sons of Mizim the blacksmith: མི་ཟིམ་བུ་སྤུན་དགུས་བརྡུངས་པའི་གྲི the swords manufactured by the nine blacksmith brothers (*Yig. 63*).

མི་བཟང *mi-ḇzañ* = མི་འདོད bad-luck, inauspicious; = अशुभ misfortune.

མི་བཟང་མིག *mi-ḇzañ-mig* 1. विषमाक्ष frightful-mien or frightful-eyed. 2. མི་བཟད་མིག *mi-ḇzaḏ-mig* an epithet of the planet Saturn or གཟའ་སྤེན་པ *gzaẖ-şpen-pa* (*M̱ñon.*).

མི་གཟར *mi-gzar* नोत्सुका not steep [not active or striving]*S.*

མི་བཟློགས་པ *mi-ḇzlogş-pa* अनिवार्य्य unavoidable, that cannot be averted, or prevented.

མིའམ་ཅི *miẖam-ci* 1. किन्नर, चौक्षात, अनन्त, अर्थपति, मयु an ugly people, a Mongolian. 2. an epithet of Mahes'vara who is believed to have been a Tibetan of the Kailas mountains. མིའམ་ཅི་ཡི་གདོན *miẖam-ci-yi gdon* n. of an ugly evil spirit (*Mṅg. 77*).

མིའམ་ཅི་མོ *miẖam ci-mo* किन्नरी an ugly woman, prob. a Mongolian woman [a woman with the head of a mare, or of a female *gandharva*]*S.*

མིའི་ཆོས་ལྡན *miẖi chos-ḻdan* मनुष्यधर्म्मा [possessing the characteristics of man, worldly]*S.*

མིའི་འཚོ་བ *mi-yi ẖtsho-wa* नरजीवन human being, human existence, life.

མིའུ *miẖu*=མིའུ་ཐུང་ वामन a little man, a dwarf (*Ya-sel. 54*).

མི་ཡི་ཐེག་པ *mi-yi theg-pa* an epithet of Vishṇu (*M̱ṅon.*).

མི་ཡི་བདག་མོ *mi-yi ḇdag-mo*=བཙུན་མོ a lady, a queen (*M̱ṅon.*).

མི་ཡི་འདྲེན་པ *mi-yi ẖdṟen-po*=རྒྱལ་པོ king; also བླ་མ priest.

མི་ཡི་བུ *mi-yi-bu* child of man, mortal being.

མི་ཡི་དབང་ཕྱུག *mi-yi ḏḇaṅ-phyug*=རྒྱལ་པོ, नरेश्वर king.

མི་ཡི་ཡི་དྭགས *mi-yi yi-dwags* a *Preta* in human shape (*Tan. d.* ཀོ, *220*).

མི་ཡི་ཡུལ *mi-yi-yul* or མི་ཡུལ *mi-yul* human world, lower world, opp. to the regions of gods or the infernal regions.

མི་གཡེང་བ *mi-gyeṅ-wa*=སྙོམས་ལས་མེད अतन्द्रित indefatigable, untiring, not idle, unwearied.

མི་གཡོ *mi-gyo* (lit. that never moves) as met.=the sky (*M̱ṅon.*); མི་གཡོ་བ *mi-gyo-wa* अचल; ध्रुवक, अगम, met. a mountain. མི་གཡོ་བའི་རྒྱུད *mi-gyo-waẖi ṟgyuḏ* n. of a *Tantra* in ten chapters, which contains an account of the causes which produce untimely death, diseases, murrain, and other visitations.

མི་རབས *mi-rabs* mankind, generation; མི་རབས་མཆེད་གསུམ earliest of Tibetan tribes sprung from the first patriarch (*J. Zaṅ.*).

མི་རིགས *mi-rigs* humanity, human kind, race of man.

མི་རིང་བ *mi-riṅ-wa* (ལམ་ལྷ་བུ) not remote, short distance, used in reference to time or place.

མི་རིངས་པ *mi-riṅs-pa* अत्वर not in haste.

མི་རེ་ངོ་རེ *mi-re ṅo-re* respectively, one by one, one after another.

མི་རེ་ཤོང་ཙམ *mi-re çoṅ-tsam*=མི་རེ་ཆུད་ཙམ only accommodating one man, very narrow.

མི་རང *mi-raṅ* or མི་ཧྲེང་ *mi-hreṅ* a man walking on foot without any load to carry: དེ་ནས་བལ་པོ་རྫོང་ལ་འགྲོ་ཙ་ན་མི་རང་ཞིག་དང་ཕྲད on reaching the capital of Nepal he met with a solitary traveller (*A. 129*).

མི་ལ *mi-la* 1.=གཏུམ fierce, frightful, (*J. Zaṅ.*). 2. an abbr. of either མི་ལ་རས་པ *Milaraspa* or མི་ལ་བཞད་པའི་རྡོ་རྗེ (*Loṅ.* ༢, *9*). Milaraspa is known in Tibet as the author of two popular works describing his wanderings in the Himalayas and South Tibet. He was a peripatetic ascetic and poet who worked miracles and delivered instruction to his votaries in verses composed for each occasion. His autobiography and his so-called 100,000 songs have been translated from Tibetan into Mongol. A full account of these writings may be read in the *Nineteenth Centnry Review* for October 1899.

མི་ལག *mi-lag* a servant (*Jä.*).

མི་ལུས *mi-lus* the human body.

མི་ཤེས *mi-çeş* अज्ञा ;=མ་རིག ignorance. མི་ཤེས་པ ignorant (*M̱ñon.*).

མི་སེར *mi-ser*=འབངས com. term for: agricultural tenants, husbandmen with lands held subject to payments but from which they are non-ejectable.

མི་སྲིད *mi-sṟiḏ*=མི་འབྱུང་ असम्भव [impossible, not becoming]*S.*

མི་སྲུན་པ *mi-sṟun-pa* खल evil, mischievous.

མི་སློབ་པ *mi-şlob-pa* अशैक्ष [1. "no longer a pupil," *i.e.*, an Arhat]*S.* 2. not necessary to train again; already disciplined.

མི་གསལ *mi-g̱sal* 1. असंप्रख्यान, अपवारण, अस्वर, अव्यक्त not clear. 2. म्लेच्छ a barbarian or *Mlechha.* མི་གསལ་བརྗོད་པ *mi-g̱sal ḇṟjoḏ-pa* मद्कल speaking indistinctly or like a drunkard or a *Mlechha.*

མི་གསོད་སེ་ཤར *mi-g̱soḏ se-çar* (ས་བདག་རྒྱལ་པོའི་སྲུ་སྲུང་) n. of a guard of the *Sa-ḇdag* demi-gods.

མི་བསྲུན་སྐྱེ་བོ *mi-ḇsṟun şkye-wo* bad men, wicked persons: མི་བསྲུན་སྐྱེ་བོ་གདུལ་བར་བྱ (*Ç. doñ. 1*).

Syn. མི་མི་རུང་བ *mi-mi ruñ-wa*; སྡུག་པ *şdug-pa*; མ་རུང་བ *ma-ruñ-wa*; གདོལ་པ *g̱dol-pa* (*M̱ñon.*).

མི་ཧྲེང་ *mi-hreñ* v. མི་རང་ *mi-rañ.*

མི་ལྷུང་ *mi-lhuñ*=blood (*M̱ñon.*).

མིག *mig* अक्षि, नेत्र, नयन, चक्षुः, लोचन the eye; ཁབ་མིག the eye of a needle, ལྡེ་མིག *ḻde-mig* the eye of a lock, *i.e.*, the key; hole in a hatchet or hammer in which to insert the handle. Acc. to Budh. there are five kinds of eyes or sight viz.: ཤའི་མིག मांस-चक्षुः the ordinary eye (of flesh); ལྷའི་མིག दिव्यचक्षुः divine eyes; ཤེས་རབ་ཀྱི་མིག प्रज्ञाचक्षुः the eye of wisdom; ཆོས་ཀྱི་མིག धर्मचक्षुः the eye of religion; སངས་རྒྱས་ཀྱི་མིག बुद्धचक्षुः the all-seeing eye of Buddha. མིག་ལྕིབས *mig-ḻcibş* eye-lid; མིག་ཚིད་པ *mig-chiḏ-pa* inflammation of the eyes through cold or snow-blindness, *C.* མིག་ཕྱིད་པ *mig phyiḏ-pa* id.; མིག་ཆུ *mig-chu* अश्रु tears; མིག་ཛག་པ *mig dsag-pa* blear-eyes (*Schtr.*); མིག་ཆུ་གཏོང་བ *mig-chu g̱toñ-a* to shed tears. མིག་ཆུ་བུར་ལྟ་བུ *mig chu-bur ḻta-bu* बुद्बुदाक्ष round eyes, one whose eyes resemble bubbles. མིག་ཆེ་བ *mig-che-wa* or མིག་ཡངས་པ *mig-yañs-pa* विशालाक्ष generous-minded, liberal; མིག་ཆེ་མེད་པ *mig-che meḏ-pa*=ཧམ་པ་ཆེན་པོ་མེད་པ free from greediness or envy (*A. 145*): མིག་ཆེ་མེད་པར་གྱིས, ཕྲག་དོག་མེད་པར་གྱིས do behave without jealousy. མིག་ནག་སེང་ངེ *mig-nag señ-ñe*=མིག་ནག་ཧྲིག་ཧྲིག་ལྟ་བ to look hither and thither (*Ṟdsa. 10*); མིག་ནད *mig-naḏ* disease of the eye; མིག་ནེའུ་ལྟ་བུ *mig-neẖu ḻta-bu* नकुलाक्ष one whose eyes are round like those of an ichneumon; མིག་ནོང་པ *mig-noñ-pa* टेराक्ष squint-eyed; མིག་རྣོ *mig-ṟno*=མིག་གསལ་པོ clear sight, sharp eyes (*H̱brom.* ཁ, *120*). མིག་པོ *mig-po*=མིག *mig* (*Cs.*); མིག་པོ་ཆེ *mig-po-che* अक्षिविग्रम a large eye; མིག་སྤྲིན *mig-şprin* cataract; མིག་ཕྱིན་ཅི་ལོག *mig-phyin ci-log* विपरीताक्ष [inverted-eyed]*S.* མིག་འཕྲུལ *mig-ẖphrul*=མིག་འཁྲུལ *mig-ẖkhrul* इन्द्रजाल optical illusion; མིག་འཕྲུལ་མཁན a showman (*Cs.*); མིག་བུ *mig-bu* =ལོང་ཁྲིད one who leads a blind person; མིག་འབུར *mig-ẖbur* goggle-eye; མིག་འབྲས *mig-ẖbraş* तारा, कनीनक the apple of the eye; also, eye-ball: བདག་གི་མིག་གི་འབྲས་ལྟར་གཅེས་ན་ཡང་ although she is as dear to me as the apple of my eye. མིག་འབྲུམ་ཅན *mig-ẖbrum-can* अक्षिविचर्चिका [cutaneous eruption in the eyes]*S.*; མིག་རྩེག *mig-ṟtseg* the wrinkles of the eye-lid; མིག་ཚིལ *mig-tshil* rheum or else fat growing in the eye; མིག་འཛུམ *mig-ẖdsum* निमेष twinkling of the eyes; མིག་འཛུམ་པ *mig-ẖdsum-pa* निमेष eyes closing with sleep, getting sleepy (*M̱ñon.*). མིག་ཟུར *mig-zur* कटाक्ष a glance; also, corner of the eye.

མིག་ཟླུམ་པོ *mig-zlum-po* **वृत्ताक्ष** ; = མིག་ཧོར་ཧོར round and globular eyes (*Ya-sel. 55*). མིག་རིག་རིག *mig rig-rig* timidly, anxiously looking to and fro, hither and hither (*Jä.*); མིག་རིང་ཅན *mig-riń-can* = མིག་རྒྱང་ཅན long sighted; མིག་རིས artificial eyebrows (*Cs.*); མིག་རུས eye-bone (*Cs.*); མིག་སློབས the act of accustoming the eyes to anything : མིག་སློབས་ངན་པ་སྐྱེ *mig-şlobş ńan-pa-şkye* you habituate yourself to a faulty look, *i.e.*, downward, to what is earthly (*Jä*); མིག་རློ *mig-ṟlo* **जिह्माक्ष** to eye one obliquely with envy or jealousy [the hook or eye at each end of a pole or beam for holding the strings of a balance]*S.* མིག་ལོག *mig-log* seeing with up-turned eyes (མིག་གིས་མིག་ལོག): སྔོན་མི་དཔོན་བཙན་པོ་གཞན་ལ་མིག་ལོག་ཁོ་ན་ལྟ་བ་ཞིག་ཡོད་པ in ancient times there was a king who used only to look at others with upturned eyes (*Khriḏ. 17*). མིག་ལོང་མོ་ཤམ *mig-lоń-mo çam* **अन्ध बन्ध्या** a blind barren woman. མིག་ཧ་ཆང་ཆེ་བ *mig ha-chań che-wa* very large eyes. མིག་ཧྲིག་ཧྲིག *mig hrig-hrig* gazing with terrified eyes (*Ṟdsa. 10*).

Syn. ལྟ་བྱེད *ḻta-byeḏ*; འདྲེན་བྱེད *ẖdṟen-byeḏ*; ལྷའི་སྒྲོན་མ *lhaẖi şgron-ma*; གཟིགས་བྱེད *gzigş-byeḏ*; མཐོང་བྱེད *m̱thoń-byeḏ*; སྤྱན *şpyan*; གསལ་བྱེད *gsal-byeḏ*; ཁྱབ་བྱེད *khyab-byeḏ*; སྣང་བྱེད *şnań-byeḏ*; སྣང་བའི་དབང་པོ *şnań-waẖi ḏwań-po* (*M̱ńon.*).

མིག་སྐྱག *mig-şkyag* the impurities of the eye.

Syn. མིག་རྣག *mig-ṟnag*; རྔུ་མ *ṟńu-ma*; མིག་དྲི *mig-dṟi* (*M̱ńon.*).

མིག་བསྐྲ་བ *mig ḇşkra-wa* a certain magic trick.

མིག་ཁུང *mig-khuń* holes in a wall or roof of a house for purposes of light.

མིག་འཁྲུལ *mig-ẖkhrul* v. མིག་འཕྲུལ *mig-ẖphrul.*

མིག་གི་རྐང *mig-gi ṟkań* **वंशरोचना** [1. the eye of the family; 2. an earthy concretion of a milk-white colour formed in the hollow of the bamboo and known by the name of bamboo-manna]*S.*

མིག་གི་སྐྱེས་བུ *mig-gi şkyeş-bu* **अक्षिपुरुष** [a person with beautiful eyes]*S.*

མིག་གི་གྲུ *mig-gi gru* **चक्षुःकोण** corner of the eye.

མིག་གི་དགའ་བྱེད *mig-gi ḏgaẖ-byeḏ* **सुदर्शन** [good-looking]*S.*

མིག་གི་རྒྱལ་མོ *mig-gi ṟgyal-mo* **चक्षुस्तारा** (lit. the queen of the eye) the pupil or iris.

མིག་གི་སྐྲི་ཁ *mig-gi şkri-kha* **चक्षूरेखा** [the eye-line]*S.*

མིག་གི་ཆོས་ཅན *mig-gi choş-can* = གཉེར་པ or ལྡེ་མིག་པ *ḻde mig-pa* treasurer, store-keeper.

མིག་གི་བདུད་རྩི *mig-gi ḇduḏ-ṟtsi* handsome person or graceful appearance or look.

མིག་གི་ནོར་བུའི་ཁྱིམ *mig-gi nor-buẖi khyim* the socket of the eye.

མིག་གི་རྣམ་འགྱུར *mig-gi ṟnam-ẖgyur* the different movements and gesticulations of the eye: མིག་འཛུམ; ཟུར་མིག; ཡོན་པོར་ལྟ, ཁྲོ་མིག, སྡང་མིག, གདངས་མིག, མིག་བསྒྲད་པ, སྨིན་བསྐུམས, སྨིན་འཁྱོག, སྤྱན་མ་བསྐྱུར, ཁྲོ་གཉེར, བཞིན་སྡུད, ཁྲོ་བས་ལྟ. (*M̱ńon.*).

མིག་གིས་རྣམ་པར་ཤེས་པ *mig-giş ṟnam-par çeş-pa* the occult sight by which one can see things which are not visible to the ordinary eye : སྔོན་པོ་མིག་གིས་མངོན་པར་ཤེས་པ་དང་ལྡན་པས་ས་འོག་གི་གཏེར་ཐམས་ཅད་མཐོང་བ་ཞིག་ཡོད there was a minister who could see mines that lay buried underground being possessed of occult vision (*A. 63*).

མིག་གི་ཕྲེང་བ་ཞེས་བྱའི་རི *Mig-gi phreń-wa sheş-byaẖi ri* n. of a fabulous mountain in Purva Videha (*K. d.* ར, *339*).

མིག་གི་དབང་པོ *mig-gi ḏwań-po* **चक्षुरिन्द्रिय** the sense or organ of sight.

མིག་གི་རྫི་མ *mig-gi ṟdsi-ma* रश्मि eye-lashes, [a ray of light, an eye-lash]*S.*

མིག་གྲོགས *mig-grogş* one's sweet-heart (*Cs.*).

མིག་འགྲན *mig-ẖgran* disapproval, defined thus: ལས་བྱ་བ་གང་ཅུང་མིག་གི་མཐོང་སྣང་ལ་མི་འགྲོ་བ (*Ṟtsii.*).

མིག་སྒྱུ *mig-şgyu* mirage: སོས་ཀའི་ཐང་ལ་མིག་སྒྱུ་བ་བཞིན like the mirage on a plain in the hot season (*Jä.*).

མིག་སྒྱུར་མ *mig-şgyur-ma*=མཁའ་འགྲོ་མ *m̱khaẖ-ẖgro-ma* a female sprite, a fairy.

མིག་སྔོ་ཅེ་རེ *mig-şño ce-re*=མིག་ཆེ་རེ་ལྟ་བ *mig-che-re ḻta-wa*: གཤེད་མས་རལ་གྲི་ཐོགས་ཏེ་ཧྲང་དུ་སྡེབས་ཀྱང་མིག་སྔོ་རེ་ཅེ་རེ་ལྟ་བ་ལས (*Khriḏ. 43*).

མིག་ཅན *mig-can* दर्शी (*A. K. 1-4*). 1. having eyes. 2. having seeds or grains, fructified—of ears of corn (*Jä.*).

མིག་སྟོང་ཅན *mig-ştoñ-can* सहस्राक्ष he with a thousand eyes, an epithet of Indra.

མིག་ཐུང *mig-thuñ* short-sightedness (*Cs.*).

མིག་མདོངས་པ *mig-m̱doñş-pa* or མིག་མདོངས་པར་འགྱུར་བ to get blind, be blinded, to be deprived of sight (*Dzl.*).

མིག་འདྲེས་པ *mig-ẖdṟeş-pa* निमेष to keep, to guard, to care for, to look after, to minister to; to serve.

མིག་ལྡན *mig-ḻdan* 1.=མཁས་པ or ཤེས་རབ་ཅན a learned man, a wise man (*M̱ñon.*). 2.=ཕུར་བུ *p̱hur-bu* (*M̱ñon.*). 3.=མིག་ཅན a needle མིག་ལྡན་མ *mig-ḻdan-ma* चक्षुष्मती [endowed with the faculty of seeing]*S.*

མིག་འབེན *mig-ẖben* a target (*Yig.*).

མིག་སྦོམ་པ *mig-şbom-pa* large-minded, generous, liberal.

Syn. སྟེར་འདོད་པ *şter ẖdoḏ-pa*; ལག་པ་ཡངས་པ *lag-pa yañş-pa* (*M̱ñon.*)

མིག་མ་མཁན *mig-ma m̱khan*=རིགས་ངན low caste, low-born. (*M̱ñon.*).

མིག་མངས *mig-mañş* (རྩེད་མོ) मलाक, मलाकिक chess-board; མིག་མངས་རྩེ་བ to play at chess; མིག་མངས་རིས་སུ་བྲིས་པ chequered, painted or in-laid work after the pattern of a chess-board (*Jä.*); མིག་མངས་ཀྱི་ཐུལ་ལོ *mig-mañş-kyi thul-lo* मालाकिक defeated in chess-play.

མིག་མི་འཛུམ *mig mi-ẖdsum* अनिमिष (lit. not winking, looking steadily). 1. a general epithet for the gods, who according to the Buddhist idea never shut their eyes (so also ཉ fish). 2. an epithet of Avalokitesvara *Bodhisattva.* 3. n. of a prince (*Ya-sel. 34*).

མིག་མི་བཟང *Mig-mi-ḇzañ* विरूपाक्ष one of the guardian kings of the world; an epithet of S′iva, *i.e.*, he having an odd number of eyes.

མིག་དམའ *mig-ḏmaẖ*=ངོ་ཚ་མེད་པ shameless (*M̱ñon.*).

མིག་དམར *mig-ḏmar* मङ्गल, अङ्गारक, अचल the planet Mars; also Tuesday.

Syn. བཀྲ་ཤིས *ḇkra-çiş*; ལུས་དམར *luş-ḏmar*; ས་ཡི་བུ *sa-yi bu*; འོད་ཟེར་དགུ *ẖoḏ-zer ḏgu*; ཆུ་སྟོད་སྐྱེས *chu-ştoḏ şkyeş*; རྩིབས་ལྡན *ṟtsibş-ḻdan*; ས་འབྱུང *sa-ẖbyuñ*; མཁའ་སྟེང་འགྲོ *m̱khaẖ-şteñ ẖgro*; དམག་དཔོན *ḏmag-ḏpon*; མིག་དམར *mig-ḏmar* (*M̱ñon.*).

མིག་རྨོ *mig-ṟmo* शिक्षाक्ष dice for teaching letters or figures.

མིག་སྨན *mig-şman* पञ्जन्, कापोतं, चक्षुष्य eye-medicine [antimony as an application to the eyes]*S.* མིག་སྨན་སྔོན་པོ *mig-şman şñon-po*=མཐིང *m̱thiñ* deep-blue (*M̱ñon.*). མིག་སྨན་བཅུད *mig-şman ḇcuḏ*, अञ्जन [black pigment or collyrium applied to the eye-lashes or the inner coat of the eye-lids]*S.* མིག་སྨན་མཇུག་མ *mig-şman m̱jug-ma*=ཁྲུང་ཁྲུང the stork (*M̱ñon.*). མིག་སྨན་ལུས་ཅན *mig-şman luş-can*=དོམ *dom* भल्लूक [1. a bear (*M̱ñon.*). 2. a term used in addressing a flamingo; fair-eyed]*S.*

མིག་བཙུམས་པའི་རི *Mig-ḇtsums-paẖi ri* n. of a fabulous mountain situated beyond that ocean which is called གློག་གི་ཕྲེང་བ *G̱log-gi ẖphreṅ-wa*. Here is a cavern where very handsome women are born at sunrise with propensities of a former life and on account of their *Karma* enjoy the prime of youth at midday and die at night (*K. d. 270*).

མིག་བཟང་བློ་གྲོས *mig-ḇzaṅ ḇlo-gros* an epithet of the son of Kāmadeva.

མིག་བཟང་མ *mig-ḇzaṅ-ma* 1. a very handsome woman who has beautiful eyes (*M̱ṅon.*). 2. n. of a Yaksha nymph (*K. gu. 130*).

མིག་ཡ *mig-ya* an epithet of Vaisravaṇa who has a third eye on his forehead. (*M̱ṅon.*).

མིག་སེར *mig-ser* 1. कमला jaundice. 2. envy, jealousy; མིག་སེར་ཅན *mig-ser-can* envious, jealous.

མིང་ *miṅ* नाम, अभिधा, लक्षण, अभिख्या, संज्ञा designation, name: ཁྱོད་ཀྱི་མིང་གང་ཟེར or ཁྱོད་ལ་མིང་ཅི་ཟེར what is your name? དེའི་མིང་ཡང་མེད such a thing is not known at all, such a thing does not exist; དགྲ་བཤགས་ལེན་མ་ཐུབ་ན་མིང་རང་མ་འབོད་ཅིག do not call me by my name if I cannot accept atonement from my enemy (*Ṟdsa. 14*); ཐེན་པའི་མིང a word for drawing (pulling) (*Gram.*); རྗེས་གྲུབ་ཀྱི་མིང་ a surname; རུས་མིང་ a family name (*Cs.*); དངོས་མིང་ real name, the name of an object; ཁོ་ལ་མིང་གང་བཏགས what name did you give him? དེ་ལ་མིང་ཅི་འདོགས what is it called? ཁྲལ་གྱི་མིང་ཙམ་ལས་མེད this tax exists only nominally. མིང་རྐྱང་ *miṅ-ṟkyaṅ* a single syllable or name; མིང་གྲོགས one's namesake (*Cs.*); མིང་གི་དགེ་སློང་ *miṅ-gi ḏge-sloṅ* नामभिक्षुः priest only by name; མིང་གི་མཛོད *miṅ-gi m̱dsoḏ* dictionary, treasury of words; མིང་ངན *miṅ-ṅan* bad name; མིང་ཅན *miṅ-can* 1. नामिक having a name, having a reputation, being well spoken of. 2. n. of a medicinal plant, a flower; མིང་ཅན་གཉན་ལྗོག་སྤྲངས་འཛོམས་གཟེར་སྨན་མཆོག་མིང་ཅན་ནག་པོ=ལྕུག་མིག་ནག་པོ (mystical) (*Miṅ. 4*). མིང་ཅིག *miṅ-cig* अर्हत् [deserving, becoming]*S.*; མིང་ཆེན *miṅ-chen* महानाम fame, reputation. མིང་རྗེས་སུ་བརྟགས *miṅ-ṟjes-su ḇṟtags* नामधेयमस्तु वितर्क्य ascertained the meaning of the word; མིང་མཐའ *miṅ-m̱thaẖ* final letter of a word.

མིང་དོན་བརྡ་སྤྲོད *miṅ-don ḇṟda-sproḏ* dictionary of Sanskrit, Tibetan and mystical terms in five chapters by Vairochana—a block-print published at the monastery of *Ḏyaẖ-ḻdan Phun-tshog g̱liṅ*.

མིང་དྷི *Miṅ-dhi* name of Emperor of the great Han dynasty of China: ཆེན་པོ་ཧན་གྱི་མིང་དི་ཧྲི་རྒྱལ་པོའི་ཡུང་ཕིང་གི་ལོ་བརྒྱད་པར་རྒྱ་ཡུལ་དུ་བསྟན་པའི་དབུས་བརྙེས་སོ in the eighth year of Yungphing who was the Emperor Mingdhi of the great Han dynasty, China obtained the céntral doctrine (དབུས་བརྙེས) of Buddhism (*Grub.* ད, *3*).

མིང་པོ *miṅ-po* भ्रातृ a brother (born of the same parents); sisters so born are called སྲིང་མོ *sṟiṅ-mo*: མིང་པོས་བསྲུང་བ *miṅ-pos ḇsṟuṅ-wa* भ्रातृरक्षित cherished or protected by the brother. མིང་སྲིང་ *miṅ-sṟiṅ* brother and sister, abbr. of མིང་པོ and སྲིང་མོ. མིང་སྲིང་ *miṅ-sṟiṅ*=སྤུན *spun* brother and sister born of the same parents.

མིང་ཚར *miṅ-tshar* (ཟས་ཆེད་པ) starvation.

མིང་གཞི *miṅ-gshi* basic letter gen. the first letter of the root of a word, in contradistinction to the second, the third, and the prefix letters.

མིང་གཟུགས *miṅ-gzugs* नामरूप [name and form; the whole external world is comprised under the name མིང་གཟུགས]*S.*

མིད་པ *miḏ-pa* 1. कण्ठनालिका ; ཟས་རྒྱུ་ལམ the passage for food to the stomach, the gullet. 2. vb. more fully: ཁྱུར་མིད་བྱེད་པ *khyur-miḏ byeḏ-pa* to swallow, to gulp down, to devour: མིད་པའི་ཟ་བ *miḏ-paẖi za-wa* अभ्यवहार to eat devouring, to eat without masticating food. 3. a fish of the *Sizopygopsis* genus.

མིན *min* very common in colloq., also in modern writings, as abbr. of མ་ཡིན *ma-yin* is not: དཔེ་ཆ་འདི་དེར་མིན་འདུག the book is not there. མིན་པ or མ་ཡིན་པ to be without, to be not, མིན་པ་ཉིད not at all (*A. K. 1-2*). མིན་པར except विना (*A. K. 111-41*). མིན་ནམ probably, is it not. མིན་འདྲ *min-ẖdṟa* not of the same kind or of same appearance, dissimilar; ཡིན་འདུག་མིན་འདུག is it (so) or is it not? འདུག་གམ་མིན་འདུག (colloq. "*du-ka min-du*") id. (*Note*: མི་འདུག which is often sounded *min-duk* should be always *written* for མིན་འདུག) མིན་ལས་ཆེ *min-laṣ-che* or མིན་ལ་ཆེ an expression of doubt = is only doing, doing nothing but: ད་ནི་དྲིན་ལོག་པར་འཇལ་ནས་ང་ལ་ངན་བྱས་པ་མིན་ལས་ཆེ now behaving ungratefully he is but doing me mischief (*Ṟdsa. 10*). མིན་པར except, besides: དེ་མ་ཡིན་པར་ཤིང་ the other trees except this one; སངས་རྒྱས་མིན་པ་སུས་ཀྱང་མི་ཤེས besides Buddha no one knows it, no one knows except Buddha; ངས་ཡུན་གཅིག་མིན་པ་མི་བསྡད I have been sitting down only this moment; དེ་མིན་རྣམས those excepted.

མིན་ད *min-da* for མི་ཟླ *mi-zla* help-mate.

མིར *mir* termin. and མིས instrum. case of མི: མིས་གོ་བ to the understanding or perception of humanity, also असंप्रख्यानं [non-perception]*S.* མིར་གྱུར་པ *mir-gyur-pa* मनुष्यगति turned or became man [the human course]*S.* མིར་ཆགས་པ *mir chagṣ-pa* मनुष्यविग्रहा to desire to become man; མིར་སྤྱོད་པ *mir-ṣpyoḏ-pa* human habits.

མུ *mu* 1. sometimes for མུ་ཟི *mu-zi* sulphur. 2. = གྲས a kind or species: འདི་ཡི་མུ་ཡོད་དམ is there one of this kind? 3. = མཐའ border, boundary, limit, edge, margin, end, skirt: ཞིང་མུ་ལ་གནས་པ residing on the border of the field; མུ་ལ་སྐྱེ grows on the edge; མཐའ་མེད་ཅིང་མུ་མེད there is neither limit nor end; ཐར་པར་ལམ་ལ་མུ་མེད་ཕྱིར it is because there is no limit to the way of *Nirvāṇa* (*Ser.*). འཁོར་ལོའི་མུ་ལ on the circumference; མུ་ལྷར or མུ་ནས = བཞིན་དུ in *C.* མུ་ཁ *mu-kha* = ཚོས་མཁན (mystic) (*K. g.* ཀ, *216*). མུ་ཁྱུད *mu-khyuḏ*, the rim, the circumference, a hoop.

མུ་ཁམ་པུར *Mu-kham-pur* n. of a place anciently situated on the confines of Nepal to the north of the cities of Kapilavastu and Mallades'a (modern Balia).

མུ་ཁྱུད་འཛིན་རི *Mu-khyuḏ ẖdsin-ri* नेमन्धर, नेमिन्धर n. p., one of the seven fabulous golden mountains surrounding Sumeru, and it is so called: མུ་ཁྱུད་དུ་གྱུར་པས because it lies on its verge or circumference (*Sorig. 8*).

མུ་ཁྱུད་བདལ་བའི་མཚོ *Mu-khyuḏ ḇdal-waẖi m̱tsho* one of the great lakes of Tibet mentioned in *G. Bon. 7.*

མུ་ཁྲི་བཙན་པོ *Mu-khri ḇtsan-po* the eldest son of king *Khri-Sṟoṅ ḻde-ḇtsan* (*Loṅ.* ༢, *8*).

མུ་གེ *mu-ge* दुर्भिभ, दुर्भिंच 1. famine, མུ་གེ་ཆེན་པོ་བྱུང་ནས་ཤི་སོང died, there being a great famine. མུ་གེ་བསྐྱེད *mu-ge-ḇṣkyeḏ* = ཐན་པ *than-pa*, ཆར་མེད *char-meḏ* (*M̱ṅon.*) that which causes a famine, draught, want of rain. མུ་གེའི་བསྐལ་པ་བར་མ *mu-geẖi ḇṣkal-pa bar-ma* the age of famine. 2. in *W.* desire, appetite: མུ་གེ་ཅན *mu-ge-can* eager for food.

མུ་གྱེན *Mu-gyen* n. of a fine breed of horses imported from Kham and Amdo (*Jig.*).

མུ་ཅོར *mu-cor* धृष्णु, गल्भ impudent, audacious. མུ་ཅོ་ཚ *mu-co-tsha* impudent, rough, rude in speech, one who speaks without regard to another's feelings. མུ་ཅོར་སྨྲ་བ *mu-cor şmra-wa* धार्ष्टमुखर to talk nonsense, also = རྫུན་སྨྲ་བ *ṟdsun şmra-wa* to speak falsehood [talkative and scurrilous] *S.* མུ་ཅོར་ཚུགས་མེད *mu-cor tshugş-meḏ* = ངོ་ཚ་མེད་པ or སྐྱེང་པ་མེད་པ *şkyeñ-pa meḏ-pa* without shame, immodest (*M̱ñon.*).

མུ་ཆོ་ལྡེམ་དྲུག *mu-cho ḻdem-ḏrug* the six Bon teachers like the six manifestations of the Buddha who bring the beings of Hell under moral discipline (*D.R.*).

‡ **མུ་ཏིག** *mu-tig* (derived from མུ་ཀ་ཏི་ཀ मुक्तिका, signifying གྲོལ་བ་ཅན *grol-wa-can* what has been set free) मुक्ता, तारा, मुक्ताफल, मणि a pearl : སངས་རྒྱས་བྱང་སེམས་ཉ་དྲ་སྤྲུལ་པ་ཡི། ཕོག་པའི་ནང་ནས་མུ་ཏིག་དམར་པོ་བྱུང་། དེ་ལ་རཀ་ཏ་མུ་ཏིག་ཅེས་སུ་གྲགས། (*Loñ.* ༥, *2*) the Buddhas and *Bodhisattvas* having transformed themselves into shell-fish, red pearls were produced in their stomachs which came to be known as *Rakta Mutig*. There are seven kinds of pearls mentioned in Tibetan works, some of which are fabulous, others real, ཝ་ལུ *wa-lu*, ག་ཛ, སི་ཀ་མུ་ཏིག རམ་པ་མུ་ཏིག, ས་བ་མུ་ཏིག, སླད་ཀྱི་མུ་ཏིག and མ་ལུ་མུ་ཏིག. It is said that kinds of pearl are obtained from the brains of elephants and cobras; also a peculiar kind of pearl from the leaves of a tree growing in Southern India.

མུ་ཏིག་སྐྱེ་གནས *mu-tig şkye-gnaş* or མུ་ཏིག་འབྱུང་གནས as met. the ocean.

‡ མུ་ཏིག་ཅན *Mu-tig-can* one of the Tibetan kings; ཆབ་སྲིད་སྣ་ནམ་ལ་སྐྱེར་ངེས་སྐུམ་སྐྱེ་མུ་ཏིག་བཙན་པོ་ལ་གསོལ་བས having decided to make over the kingdom to S̱nanam he petitioned Mutig Tsan-po.

མུ་ལྟོ་བ *mu-ḻto-wa* = སྤྲང་པོ *şprañ-po* a beggar, destitute person (*M̱ñon.*).

མུར་སྟེགས *mur-ştegş* = མུར་འདུག *mur-ẖdug* तीर्थ one at the end or limit ; चिवर्ग [1. a sacred place. 2. an aggregate of three things, such as virtue, wealth and pleasure] *S.*

མུ་སྟེགས་པ *mu-ştegş-pa* also མུ་སྟེགས་ཅན तीर्थिक a heretic, one who argues on religion, a schismatic [lit. one creating a passage through the circuit of life, or one indulging in pilgrimage; also, one who holds extreme views and does not follow the middle doctrine of Buddha ; hence, a non-Buddhist, such as the followers of Brahminism or Jainism] *S.* མུ་སྟེགས་ཅན་གྱི་སྟོན་པ་དྲུག the six heretical teachers of Buddha's time :—(1) འགྲོ་བ་སྐྱོང་གི་བུ་རྫོགས་བྱེད་འོད་སྲུང་ ; (2) གནག་ལྷས་ཀྱི་བུ་ཀུན་ཏུ་རྒྱུ ; (3) སྦྲ་འདོད་ཀྱི་བུ་མོའི་བུ་ཡང་དག་རྒྱལ་བ་ཅན ; (4) མི་འཕམ་སྐྲའི་ལ་བ་ཅན , (5) ཀ་ཏྱའི་བུ་ནོག་ཅན ; (6) གཉེན་བུ་གཅེར་བུ ; these six *Tirthika* teachers were known as the six *Tārkika* (རྟོག་གེ་དྲུག) (*K. du.* ཀ, *33-43*). The sixth of those is asserted to have been the founder of Jainism.

མུ་ཐི་ལ *mu-thi-la* n. of a precious stone.

མུ་མཐའ *mu-m̱thaẖ* boundary, limit ; མུ་མཐའ་མེད་པ unlimited ; also མཐར་ཐུག་མེད་པ not going to the limit *i.e.*, not thorough.

མུ་འཐུད *mu-ẖthuḏ* = རྒྱུན་འཐུད *ṟgyun-ẖthuḏ.*

མུ་རྡོ *mu-ṟdo* = ཆུ་ཡི་རྡེའུ *chu-yi ṟdeẖu* pebbles from water (mystic) (*Miñ. 3*).

‡ **མུ་ནི** *mu-ni* = ཐུབ་པ (a spiritually powerful one), saint, ascetic, anchorite ; Sākyamuni, the sage of the Sākya race.

མུ་མུ *Mu-mu* (གནས་གཅིག *gnaş-gcig*) n. of a Buddhist sacred place, said to be somewhere in the east part of India, prob in Bengal (*Duş-ye. 38*).

མུ་མེད *mu-med* boundless, limitless; མུ་མེད་པར *mu-med-par* vaguely.

མུ་མེན *mu-men* वैराट राजवर्त n. of a precious stone resembling sapphire (*Mṅon.*). མུ་མེན་དམར་པོ red *mumen* in (*Vai-sṅ.*) [མུ་མེན also = an earth-worm]*S.*

‡ **མུ་ཙུ་ཀུན་ད** *mu-tsu kun-da* मुचुकुन्द [1. n. of a tree. 2. n. of an ancient king, son of Māndhātā. Having assisted the gods in their wars with the demons he got as a reward the boon of long and unbroken sleep; and the gods decreed that whosoever disturbed him should be burnt to ashes by fire from his body. Krishna, in order to destroy Kāla-yavana, enticed him into the cave where Muchukunda was asleep and the latter being thus roused cast upon Kāla-yavana an angry glance which reduced him to ashes]*S.*

མུ་ཚ་ལྒ *mu-tsha lga* one of the six early tribes of Tibet called མིའུ་གདུང་དྲུག *mihu duṅ-drug* (*Yig. 61*).

མུ་མཚུངས་པ *mu-mtshuṅs-pa* सतीर्थ [a fellow religious student]*S.*

མུ་བཞི *mu-bshi* the four limits: (1) སྐྱེད་འགག *skyed-hgag* birth and death; (2) རྟག་ཆད *rtag-chad* immortality and annihilation; (3) ཡོད་མེད *yod-med* existence and non-existence; (4) སྣང་སྟོང *snaṅ-stoṅ* light or phenomenon and voidity (which is chaos).

མུ་བཞིན *mu-bshin* = སྐབས་སུ in the course of (*Yig.*).

མུ་ཟི *mu-zi* गन्धक brimstone, sulphur: མུ་ཟི་ཅན *mu-zi-can* containing sulphur, sulphurous; མུ་ཟི་རྡོ *mu-zi-rdo* brimstone.

མུ་ཡལ *mu-yal* some large number (*Ya-sel. 59*).

མུ་ཡེ་སངས་གསལ་མཐིང་ནམ་ཏིག *mu-ye saṅs-gsal mthiṅ nam-tig* གཤེན་རབ་ཀྱིས་འཕྲིན་ལས་བཅོ་བརྒྱད་པ་དོན་བསྟན་པའི་ལེའུ chapter on the elucidation of the meanings of the eighteen mercies of *Gçen-rab* (*D.R.*).

མུ་རན *mu-ran* = མཐའ་བསྐོར *mthah-bskor* अपर्यन्त.

མུ་རུག་བཙན་པོ *Mu-rug htsan-po* one of the sons of king *Sroṅ-btsan Sgam-po* (*Loṅ.* ཀ, *8*).

མུ་ལ *mu-la* 1. together, in a heap. མུ་ལ་བཞག kept together, མུ་ལ་འགྲོ *mu-la-hgro* goes together. 2. = ཁོངས་སུ *khoṅs-su* within the province, sphere of: དེ་ལྟར་གཙང་གི་མུ་ལ་ལོ་གཅིག་བཞུགས་སྐད་དོ accordingly within the province of Tsang he resided one year (*A. 89*).

མུ་སངས *mu-saṅs* = ནམ་མཁའ the sky (mystic) (*G. Bon. 1*).

མུག་ཆུ་གུམ *mug-chu-gum* or བཙོག་གུམ a kind of wild ass (*Jig.*).

མུག་པ *mug-pa* 1. a moth; མུག་མ id. also མུན་མ; གོས་མུག clothes-moth, བལ་མུག wool-moth, མུག་ཟན moth-eaten, destroyed by moth. 2. vb. with ཞིད or ཟུགས, to despair; བློ་མུག་པ *blo mug-pa* a gloomy doleful way of thinking (*Sch.*).

མུན་ཉིང *Mun-ñiṅ* country situated to the east of India including Bhamo (*Dsam.*).

མུན་པ *mun-pa* अन्धकार, मेचक, तमस्, तमिस्र dark, obscure; obscurity, darkness, gloom, cognate terms differentiated as adj. and sbst. respectively in a native work. The adj. has the syn.:—སྒྲིབ་པ *sgrib-pa*; མི་གསལ་བ *mi-gsal-wa*; འཐིབས་པ *hthibs-pa*; ཁེབས་པ *khebs-pa*; མི་སྣང་བ *mi-snaṅ-wa*; མི་མངོན *mi-mṅon*; ལྟར་མི་སྣང *ltar mi-snaṅ*; ཀུན་ཁེབས *kun-khebs* (*Mṅon.*). The sbst. (night or darkness of night) has the syn.:—ལྡོངས་བྱེད *ldoṅs-byed*; སྣང་མེད *snaṅ-med*; ཉིན་མཐར་བྱེད *ñin-*

m̱thar byeḏ; ཉིན་མོའི་སྒོ་ང་ *ñin-moẖi şgo-ña*; མཁའི་པགས་པ *m̱khaẖi pagş-pa*; རབ་རིབ *rab-rib*; སྨག་རུམ *şmag-rum*; མཚན་མོའི་གོས *m̱tshan-moẖi goş*; མུན་འཁྲིགས *mun-ẖkhrigş*; མུན་ནག *mun-nag*: ཤེ་མུན *çe-mun* (*M̱ñon.*). མུན་སོང་ become dark; མུན་ཁུང་ *mun-khuñ* dungeon, prison; མུན་ཁྱབ *mun-khyab* सन्तमस entire darkness, darkness enveloping every thing; མུན་ཁྲོད *mun-khroḏ* darkness, gloom; མུན་ཅན་མ *mun-can-ma* तमस्विनी night.

མུན་པ་བཞི *mun-pa-shi* acc. to the Bon the four kinds of darkness are: (1) མ་རིག་པའི་མུན་པ the darkness of ignorance; (2) འཁོར་བའི་མུན་པ worldly darkness; (3) དབང་པོའི་སྒོའི་མུན་པ the darknesses of passions; (4) རི་གྲིབ་ཀྱི་མུན་པ physical darkness such as the shade of a mountain.

‡ མུཎྜ་རི *mun̤-ḍa-ri* मुण्डीरी n. of an aquatic plant; སེ་བླ་ལ་དང་, ཛ་ཀོ་ཀ་དང་, སྦལ་པའི་ཚལ་གྱིས་ཁྲང་པ་དག་མཉེས་ནས་ཆུ་ཞིང་གི་མོ་མ་དཀྲིས་ནས་མདངས་འབར་བའི་སྙིང་དུ་ཚིག་པར་མི་འགྱུར་རོ (*K. g.* ཅ, *356*).

མུན་ནག *mun-nag* = མུན་པ *mun-pa*.

མུན་པ་ནས་མུན་ཁྲོད་འགྲོ་བ तमस्तमःपरायणः the worst stage of men when they go from darkness to still geater darkness.

མུན་སྤྲུལ *mun-şprul* lie, untruth, falsehood; acc. to *Jä*. ignorance, stupidity: མུན་སྤྲུལ་དུ་སྨྲ་བ *mun-şprul-du şmra-wa* = རྫུན་སྨྲ་བ to speak falsehood. མུན་ཚུབ *mun-tshub mun-tshub* तिमिर darkness, gloom.

མུན་སེལ་མགོན་པོ *mun-sel m̱gon-po* = ཉི་མ the sun (*Yig. k. 88*).

མུན་སྲོ *mun-s̱ro* furiousness, passion.

མུན་གསེལ་མ *mun-gsel-ma* विभावरी fullmoon night [also the dawn]*S.*

‡ མུན་ཛ་སྐྱེས་མ *Mun-dsà şkyeş-ma* = ལྷའི་གཟུགས་འཚོང་མའི་མིང་ n. of a celestial courtezan (*Loñ.* མ *5*).

སྨུཉ་ཛའི་ཡུལ *Muñ-dsaẖi yul* the country to the north of the Kailas mountains; བྱང་ཕྱོགས་ན་ཧོར་སྨུཉ་ཛའི་ཡུལ in the north (of Tibet) the country of Tartar Muñza (*Sorig. 20*).

སྨུར *mur* = ཞོར *shor*; སྨུར་ལ = ཞོར་ལ or ངང་ལ སྨུར་ལན་གསལ *mur-lan-gsal* = ངང་ལ་ལན་གསལ *ñañ-la lan-gsal* (*Yig. 93*). སྨུར་གོང་ *mur-goñ* the temples; the bent sides of either eye. སྨུར་འགྲམ *mur-ẖgram* गण्ड [the frontal bone or cheek]*S.* acc. to *Sch.* jaw, jaw-bone.

སྨུར་ཇ *mur-ja* = ཇ་ལྗང་ཇ་པ་རི *ja-ljañ ja-pa-ri* green China tea (*Jig. 23*).

+ སྨུར་ཐུག *mur-thug* = མཐར་ཐུག *m̱thar-thug* thorough, complete, to the extremity, till the end of.

སྨུར་དུམ *mur-dum* or སྨུར་ཟླུམ *mur-zlum* in *Ld.* dull, of knives, hatchets (*Jä.*).

སྨུར་འདུག *mur-ẖdug* = 1. སྨ་རྨིགས་པ (*Sch.*). 2. gills of a fish (*Jä.*).

སྨུར་བ *mur-wa* to gnaw, to crush with the teeth, to bite asunder; རུས་པ་སྨུར་བ to crunch bones.

སྨུལ་པོ *mul-po* याचक [a petitioner, beggar, suitor]*S.*

སྨུལ་ཐུག *mul-thug* the fist (*Ja.*).

སྨུས *Muş* name of a village in Tsang (*Loñ.* ཟ, *7*).

མེ *me* fire, the fire, resp. ཤུགས *shugş* (in *C.*) विरोचन, दहन, तमोघ्न, कृशानु, चित्रभानु, पावक, वह्नि, श्वेता, आशुति, अनल, भाकर, तेजः, उषर्बुध; མེ་གསུམ *me-gsum* three kinds of fire: ལྷོ་ཕྱོགས་རྟ་གདོང་གི་མེ the volcanic fire of the Southern ocean called Bāravānal; ཉི་མའི་མེ the fire generated by the sun; བསྲེག་བྱ་ཟ་བའི་མེ *ḇsr̤eg-bya za-waẖi me.* fire which devours (*M̱ñon.*). མེ་འབར the fire burns; མེ་ཤོར fire breaks out, མེ་མཆེད་པ fire spreads; མེ་ཤི་གི་རེད the fire is going out; ཁང་པ་མེས་བསྲེགས *khañ-pa meş-ḇsr̤egş* the house is burnt down. མེ་སྤོར་བ *me s̱por-wa* frequently also མེ་སྦར་བ and མེ་འབུད་པ, to blow up or light a fire; མེ་གསོ་བ to stir, poke, trim the fire; མེ་རྒྱབ་པ to set on fire. མེ་སླམ gun-cock; མེ་སྐྱོགས shovel for burning coal; མེ་ལྕགས steel and tinder pouch; མེ་ལྕེ *me-lce* a flame; མེ་ཐབ *me-thab* hearth; མེ་མདག *me-m̱dag* burning embers; མེ་བོ *me-wo* a large fire, མེ་བོ་ཆེ *me-wo-che* a conflagration; མེ་གཞི *me-gshi* an anvil; མེ་གཞོ a singe on cloth or hair, a brand-mark; མེ་འོབས *me-ẖobs̱* trench or line of fire; མེ་ཡལ *me-yal* a spurt or flame of fire; མེ་རོ *me-ro* cinders, extinct embers; མེ་ལེན *me-len* ember nippers; མེ་ཤེལ *me-çel* burning glass or crystal.

Syn. འབར་བྱེད *ẖbar-byeḏ*; བི་ཤྭ་ན་རའི་བུ *Bi-çwa na-raẖi bu*; ཆུ་ཡི་སྐྱེ་གནས *chu-yi s̱kye-ṉnas̱*; རྩེ་མོ་ཅན *ṟtse-mo-can*; འཁྱོག་འབར *ẖkhyog-ẖbar*; ཤིང་འཕེལ *çiń-ẖphel*; ཟད་མིན *zaḏ-min*; ལུས་མ་བསྲུང *lus̱-ma-ḇsṟuń*; སྦྱིན་སྲེག་ལག་པ *s̱byin-sṟeg lag-pa*; ནོར་ལས་རྒྱ *nor-las̱-ṟgya*; འོད་ཀྱི་ཤིང་རྟ *ẖoḏ-kyi çiń-ṟta*; དུ་བའི་དོག *du-waẖi-dog*; རླུང་གི་གྲོགས་པོ *ṟluń-gi grogs̱-po*; ལམ་ནག་ཤུགས *lam-nag-shugs̱*; གཙང་བྱེད *g̱tsań-byeḏ*; དག་བྱེད *dag-byeḏ*; གཙུག་ཕུད་ཅན *g̱tsug-phuḏ-can*; འབར་བའི་ལྕེ་ལྡན *ẖbar-waẖi ḻce-ḻdan* (*M̱ńon.*).

མེ་སྐྱེས *me-s̱kyes* 1. अग्निभू, ज्योतिष्क [born of fire; any illuminating substance; the number six]*S.* 2. लोह iron.

མེ་ཁང *me-khań* a house or enclosed space for the consecrated fire.

མེ་མགལ *me-m̱gal* 1. fire-brand: མེ་མགལ་གྱི་འཁོར་ལོ *me-m̱gal-gyi ẖkhor-lo* the circle made by a fire brand when quickly swung round 2. half burnt fire-wood, a piece of wood which has been partly burnt (*Ńag. 15*).

མེ་རྒན *me-ṟgan* a learned man: སྤུབ་ཆེན་མེ་རྒན་ངག་དབང་བློ་གྲོས (*Loń.* ཇ, *34*).

མེ་ཆ *me-cha*=མེ་ལྕགས flint ཐུ་ཚོ་ཕག་མགོ་དང་མེ་ཆ་ལ་སོགས་པ (*A. 34*).

མེ་མཉམ་རླུང *me-m̱ñam ṟluń* fire-wind, burning wind.

མེ་ཙུ་རུ་དི *Me-cu-ru-di* n. of an open town in India during Buddha's life (*K. du.* པ, *135*).

མེ་ཏོག *me-tog* पुष्प, प्रसून, कुसुम any flower: མེ་ཏོག་མངོན་པར་བཀྲམ་པ *me-tog m̱ńon-par ḇkram-pa* the flowers conspicously spread out or displayed; མེ་ཏོག་ཁ་འབུས་པ *me-tog kha ẖbus̱-pa* the flower opens, blossoms, begins to blow. མེ་ཏོག་གི་རྣ་ཅན *me-tog-gi ṟna-can* अवतंसक [a flower ear-ring]*S.*; མེ་ཏོག་གི་ཕུར་མ *me-tog-gi phur-ma* पुष्पपुट the sheath or calyx of a flower; མེ་ཏོག་གི་ཕྲེང་བ *me-tog-gi phreń-wa* chaplet, wreath of flowers; མེ་ཏོག་མཁན་པོ *me-tog-m̱khan-po* मालिनी a garland maker; མེ་ཏོག་རྡུལ *me-tog ṟdul* पराग [the pollen or farina of a flower]*S.*; མེ་ཏོག་ལྡན *me-tog ḻdan*=དཔྱིད་ཀ spring and ཉི་ཟླ་གཟའ་ཡིས་བཟུང་བ (*M̱ńon.*); མེ་ཏོག་ལྡན་དུས *me-tog ḻdan-dus̱* id. (*M̱ńon.*). མེ་ཏོག་ལྡན་མ *me-tog ḻdan-ma* a woman in menses (*M̱ńon.*); མེ་ཏོག་ལམ *me-tog-lam* पुष्पवर्त्म ['path of the menses,' the vulva]*S.*

མེ་ཏོག་སྒྲོན *Me-tog s̱gron* lit. the flower-lamp; one of the names of ཚེ་སྤོང་བཟའ *Tshe-s̱poń ḇzaẖ* wife of king *Khri sroń ḻdeẖu-ḇtsan* who was mother of princes *Mu-khri ḇtsan-po*, *Mu-rug ḇtsan-po* and *Mu-tig ḇtsan-po* (*Loń.* ར, *8*).

མེ་ཏོག་གླང་སྣ *me-tog glań-s̱na* गोकर्णपुष्प [the plant *Sanseviera zeylanica*]*S.*

མེ་ཏོག་ཆང *me-tog-chań* पुष्पमद wine made of the *Mowa* flower in India (*M̱ńon.*). མེ་ཏོག་དོན་ཅན *me-tog don-can* id.

མེ་ཏོག་ཉི་མ *me-tog ńi-ma*=གུར་གུམ कुङ्कुम saffron (*M̱ńon.*).

མེ་ཏོག་ཏིང་བཞི *me-tog tiń-ḇshi* viz:—ཏིང་ལི་ཕྱིན *tiń-li phyin*; ཏིང་སག་ཀྱུ *tiń-sag-kyu*; ཏིང་མུ་ལ *tiń-mu-la*; ཏིང་ནུ་ས *tiń-nu-sa* (*Mińg. ṟda. 2*).

མེ་ཏོག་ཕྲ་མོ *me-tog phra-mo* the lily (*M̱ñon.*).

མེ་ཏོག་མིག་སྨན *me-tog mig-sman* = མཐིང་.

མེ་ཏོག་གཞུ་ཅན *me-tog gshu-can* **कुसुमचाप, पुष्पधन्वा** [lit. holding a bow of flowers, an epithet of Kāmadeva, god of love]*S.*

མེ་ཏོག་ཟས་ཅན *me-tog zas-can* **भमर** as met. bee.

མེ་ཏོག་ལུག་མིག *me-tog lug-mig* or ལུག་མིག་མེ་ཏོག **एराचिपुष्प** a kind of flower resembling a sheep's eyes, a species of *Pedicularis.* མེ་ཏོག་ལུག་རུ *me-tog lug-ru* also a species of *Pedicularis.*

མེ་སྟག *me-stag.* also མེ་ཚག *me-tshag* spark, sparkle, a bit of live-coal in the ashes.

Syn. མཁའ་སྐྱེས *m̱khaẖ-skyes*; རབ་འཕྲོ་མེའི་ཟེག་མ *rab-ẖphro meẖi zeg-ma*; ཤུགས་ཀྱི་དུམ་འཕྲུག *shugs-kyi dum-ẖphrug* (*M̱ñon.*).

མེ་ད་ཀ *me-da-ka* = ཆུ **उदक** water (mystic) (*K. g. 26*).

‡ **མེ་དུ་ར** *me-du-ra* = མེ་དྷྱ *medhya* **मेध्य** [fit for a sacrifice, fat]*S.*

མེ་མདའ *me-m̱daẖ* **अग्निवाण** a gun; colloq. *mendah* and *mindah.*

✠ **མེ་ན་ཀ** *me-na-ka* **मेनका** 1. = ལང་ཚོ་མ a maiden, a youthful woman. 2. n. of a celestial courtezan (*Yig. k. 37*). 3. the daughter of Vrishanasva.

✠ **མེ་ན་ཀོ** *Me-na-ko* **मैनाक** n. of a mountain range situated beyond the river and mountain called *Ti-rtse-rwa*; where have been living from eternity the *Asura* and a class of women whose faces resemble those of horses (*K. d.* ར *287*) [According to some authors Maināka was situated in the southern extremity of the Indian peninsula from which Laṉkā (Ceylon) could be seen; but most Hindu writers agree that Maināka was an offshoot of the Himalayas]*S.*

‡ མེ་ན་ཡ *Me-na-ya* prob. Mithilā.

མེ་ནུར *me-nur* = མ་མདག; མེ་སྣོད *me-snod̠* or མེ་ཕོར *me-phor* coal-pan, chafing dish, fuming-pan.

མེ་ནེ *me-ne* n. of a place in India (*Dsam. 21*).

མེ་པུང་ *me-puñ*, མེ་བུམ *me-bum* cupping-glass, cup (*Jä.*).

མེ་དཔལ *me-d̠wal* **विसर्प विसर्पि**; [a cutaneous disease, a sort of dry spreading itch, erysipelatous inflammation]*S.*

མེ་འབར་བ་ལྟ་བུ *me ẖbar-wa l̠ta-bu* **अग्निज्वालोपम** [resembling a glowing or flaming fire, a plant with red blossoms]*S.*

མེ་སྦྱིན་སྐྱེས *me-sbyin-skyes* **अदितिपुत्र, आदित्य** as met. the gods = མེ་སྦྱིན་བུ *me-sbyin bu* **आदितेय** :—རྡོན་པ་སྐྱོ་རི་དང་། མ་མཁྱ་བརྟེན་གཉིས་ལ་བུ་མོ་སྦྱིན་པ་དང་། མེ་སྦྱིན་བྱ་བ་གཉིས་ཡོད་པའི་སྦྱིན་པའི་བུ་ལྷ་མ་ཡིན་དང་། མེ་སྦྱིན་གྱིས་དྲང་སྲོང་ཀཱ་ཤྱ་པའི་ཁྲང་མ་བྱུས་པ་ལས་ལྷ་སྐྱེས་པས་སོ.

མེ་མུར *me-mur* = མ་མདག *ma-m̱dag* **कुक्कुल** one of the hells; མེ་མུར་གྱི་འོབས *me-mur-gyi ẖobs* **अग्निखदा** an oven, a fire-pit or trench. མེ་མུར *me-mur* = ཐུག་བརྟལ in the mystic language of the demons *Asura, i.e.,* བདུད་ཀྱི་ལྷ་རྣམས་ཀྱི་སྐད་ལ. We meet with, also:—མེ་མུར་གནོད *me-mur-gnod̠* = ཀུན་འབྱུང་བ; མེ་མུར་འདོར་འདོད *me-mur ẖdor-ẖdod̠* = འགོག་པ; མེ་མུར་སྒྲོལ *me-mur sgrol* = ལམ (*K. ko.* ཀ, *235*).

མེ་ཙ *Me-tsa* or མེ་བཙའ *Me-ḇtsaẖ* = ས་ཡི་ལྟེ་བ *sa-yi l̠te-wa* and ས་གནད་ཆེ་བ (*S̠man*) any important place excellent in position and free from the depredations of malignant spirits, and on such places Buddhist viharas are enjoined to be erected: དེའི་ཕྱོགས་ཀྱི་མེ་བཙའ་དང་ས་བརྟག་ལ་དང་ཞིག་བདབ་པ་དང་ (*A. 153*).

མེ་འཛིན *me-ẖdsin* दक्ष, दक्षिण keeper of fire [1. competent. 2. a kind of sacred fire]*S.*

མེ་ཞལ་ལམ *me-shal-lam* as met. = the sky.

མེ་གཞོང་ *me-g̱shoṅ* or མེ་སླང་ *me-ṣlaṅ* अङ्गारधानी a bowl made of burnt clay or iron in which fire is made [a portable fireplace]*S.*

མེ་བཞི *me-ḇshi* the 12th constellation called हस्ता.

Syn. རིག་བྱེད *rig-byeḏ*; བྱ་མ་འདོན *bya-ma-ẖdon* (*M̱ṅon.*).

མེ་བཞི་སྐྱེས *me-ḇshi ṣkyeṣ* 1. प्राक्फाल्गुनेय. 2. an epithet of Vṛhaspati (*M̱ṅon.*) [Bṛhaspati or Jupiter is so called because he was born when the moon was in the mansion of Prākphalgunī or Pūrvaphalgunī (the eleventh constellation)]*S.*

མེའི་རྩེ་མོ *meẖi ṟtse-mo* = གུར་གུམ saffron (*M̱ṅon.*).

མེ་ཡི་མགྲིན *me-yi m̱grin* a general name for birds (*M̱ṅon.*).

མེ་རི *me-ri* fire mountain, volcano.

མེ་རིས *Me-riṣ* the barbarous modern Miri tribe inhabiting the forests in the upper valley of the Dihong, their chief village being called Miri-patam.

མེ་ལོང་ *me-loṅ* दर्पण, आदर्श, दर्शन 1. a mirror, or looking-glass: ལས་ཀྱི་མེ་ལོང་ the mirror in which one's *Karma* is reflected. མེ་ལོང་ is frq. as a title of books, of the history of kings, *e.g.*, རྒྱལ་རབས་གསལ་བའི་མེ་ལོང་ lit. a bright mirror of royal pedigree. 2. plain surface, flat body length and breadth. 3. sample, model, reflection, specimen.

Syn. ཀུན་མཐོང་ *kun-m̱thoṅ*; ཀུན་གསལ *kun-g̱sal*; རང་མཐོང་ *raṅ-m̱thoṅ*; བཞིན་ (གྱི) སྣོད *ḇshin-gyi ṣnoḏ*; མ་གུ་ར *ma-gu-ra*; གཟུགས་བརྙན་སྐྱེ་གནས *g̱zugṣ-ḇṟñan ṣkye-g̱naṣ*; གཟུགས་འཆར་བྱེད *g̱zug-ẖchar-byeḏ*; བྱི་དོར་མེལ་ཚེ *byi-dor mel-tshe* (*M̱ṅon.*).

མེ་ལོང་ཅན *me-loṅ-can* आदर्शक mirror-like, n. of a prince in ancient India; a lake resembling a mirror, hence one of the historic doors of the great temple of Buddha at Lhasa is called སྒོ་མེ་ལོང་ཅན *ṣgo me-loṅ-can.*

མེ་ལོང་ལུང་རིང་ *Me-loṅ luṅ-riṅ* the Bon designation of Persia which is called བདེ་བ་ཅན་གྱི་ཞིང་ཁམས Sukhavati or the Land of Bliss (*G. Bon. 4.*)

མེ་ཤེལ *me-çel* 1. सूर्यकान्तमणि [sun-stone, sun-crystal; a kind of crystal cool to the touch but emits fire when exposed to the rays of the sun]*S.* 2. सूर्य्य the sun.

མེ་སླང་ *me-ṣlaṅ* = མེ་གཞོང་ *me-g̱shoṅ.*

མེ་བསྲུབ *me-ḇsṟub* कालिका, अरणि, जया [the wood of *Ficus religiosa* used for kindling fire by attrition; fire-flint, the plant *Premna spinosa*]*S.*

མེ་ཧ་ར *me-ha-ra* n. of a heretical sect and work among the Hindus. ལྷ་ཆེན་ཤང་ཀར་གྱིས་བྱས་པའི་མེ་ཧ་ར་ལ་སོགས་པ་ཕྱི་རོལ་པའི་བསྟན་བཅོས་མང་པོ་མཁྱེན he knew many S'āstras of the outsiders *i.e.*, Hindus, such as Mehara, &c., of Mahādeva S'ankara (*A. 34*).

མེ་ལྷ *me-lha* अग्निमुख, आग्नेय, अग्निदेव the god of fire [a general name for gods or deities; gods are supposed to eat the sacrificial offerings through the help of fire which is called the mouth of the gods]*S.*

Syn. འོད་ཀྱི་ནོར་ཅན *ẖoḏ-kyi nor-can*; ནོར་ལས་སྐྱེས *nor-laṣ-ṣkyeṣ*; བྱིན་ཟ་སྲེགས *byin-za-sṟegṣ*; སྦྱིན་སྲེགས་ཟ *ṣbyin-sṟegṣ-za*; གསེར་གྱི་ཐིག་ལེ *g̱ser-kyi thig-le*; གསེར་ཁུ་བ *g̱ser khu-wa*; འབར་བའི་སྐྲ་ཅན *ẖbar-waẖi ṣkra-can*; རྟ་དམར་ཅན *ṟta-ḏmar-can*; སྣ་ཚོགས་འོད་ཟེར *ṣna-tshogṣ ẖoḏ-zer*; འོད་བདུན་པ *ẖoḏ ẖdun-pa*; མཆོད་སྦྱིན་སྐྱེས *m̱choḏ-ṣbyin ṣkyeṣ*; རིག་

བྱེད་སྐྱེས *rig-byeḏ-şkyeş*; ཚངས་དབང་སྲས་པོ *tshaṅş-ḏḇaṅ sṟaş-po*; ར་ལ་ཞོན *ra-la-shon*; ཤར་ལྷོའི་ཕྱོགས་སྐྱོང *çar-lhoẖi phyogş-kyoṅ* (*M̱ṅon.*).

མེ་ལྷ་མོ *me lha-mo*, आग्नेयी the quarter of fire, south-east: ཤར་ལྷོ་མེ་ལྷའི་ཕྱོགས་སུ་ཐབ་ཚང་བྱ make (your) cooking-hearth in the south-east corner of the house which is the quarter of the god of fire (*Jig.*).

མེ་ལྷའི་ཆུང་མ *me-lhaẖi chuṅ-ma* the wife of the god of fire.

Syn. མེ་ལྷའི་དགའ་མ *me-lhaẖi ḏgaẖ-ma*; ཆར་སྡིག་ཅན *char şdig-can*; མེ་མ *me-ma*; ལེགས་སྦྱིན་མ *legş-şbyin-ma*.

མེ་ལྷའི་རྟ *me-lhaẖi ṟta* the horse of the god of fire.

Syn. བཞོན་པ་མྱུར་འགྲོ *ḇshon-pa myur-ẖgro*; དམར་མོ *ḏmar-mo*; གསེར་རྩེན་ཤིང་རྟ *gser-ṟtsen çiṅ-ṟta*; ར *ra* (*M̱ṅon.*).

མེད་པ I: *meḏ-pa* the negative form of ཡོད་པ and རེད་པ = to be not, not to be, to be without, not to have, to be non-existent: ང་ལ་བུ་རྣམས་མེད *nga-la bu-rnams meḏ* I have no children; ཁོ་མཁས་པ་མེད་ཞིག *kho mkhas-pa meḏ shig* he is one void of learning; སྟོབས་མེད *stobs-med* strengthless; བདེ་མེད *ḇde-meḏ* unhappy, uneasy, unwell; མེད་པར་འགྱུར་བ passes away, is dissipated; སྐབས་མེད without occasion, no opportunity. ཆ་ལག་མེད་ཀྱང་དགོས་པའི་ཁྲལ *cha-lag med-kyaṅ ḏgos-paẖi khral* though without goods a necessary tax; བླ་མ་ལ་བཞུགས་གྲོགས་མེད་པ་ལགས་སམ has your Reverence no fellow-resident in your house? མི་བརྣངས་པ་སྐྱུག་དུ་མེད་པ་མིད་དུ་མེད་པ a man about to be choked, being able neither to vomit nor swallow down; བདག་ཅག་དབུལ་དུ་མེད we are not able to give anything; མེད་མི་ཐང་གི་བུ་ཚ the sons and grand-sons that are to get anything (as a heritage); ཁྱིམ་དེར་མེད་དུ་མི་གཏུབ་པ or མི་ཐང་བ indispensable in the house; བློན་པོ་རྣམས་འགྲུན་སེམས་མེད་པར་གྱུར་ཏོ the ministers lost their litigiousness, *i.e.*, gave up quarrelling; ཟས་བྲིམ་དུ་མེད་པར་གྱུར་ཏོ the distribution of the dishes became impossible; མེད་པར་བྱེད་པ to annihilate (an enemy), to put an end to (a quarrel) (*Glr.*); མེད་པར without or 'instead of': རྒྱུ་མེད་པར without cause; རྒྱལ་པོ་མེད་པར instead of the king, སྔར་གྱི་ལུས་མེད་པར instead of the former shape; ཉིན་མཚན་མེད་པར continually making no difference between day and night; མེད་མ *meḏ-ma* not without, some, a few; མེད་མོ *meḏ-mo* a penniless woman. མེད་པ་པ *meḏ-pa-pa* = གནོད་སེམས or གནོད་པ་བྱེད་པ a mischievous person (*M̱ṅon.*).

མེན *men* an ornament, piece of finery (*Mil.*). མེན་ཙི *men-tsi* (Chinese) a coloured silk handkerchief. མེན་ཧྲི *men-hri* a kind of fur; མེན་ཧྲི་དམར་པོའི་སློག་ལྤགས a fur-coat of red *men-hri* (is mentioned as the vesture of the gods).

མེར *mer* 1. termin. of མེ: མེར་སྲེག་ཟ *mer-sṟeg za* to eat after baking in fire. 2. in ཞེ་མེར་ལངས་པ *she-mer laṅş-pa*, *i.e.*, སྐྱུག་བྲོ་བ *şkyug bro-wa* vomiting; fig.: anything that is scorned also that is repulsive in appearance or offensive to sight. 3. adj. anything kept in heaps in a place, heaped or piled up: ཇ་བཙོམས་མེར་གྱིས་བཀང quite filled with strained or purified tea (*A. 141*).

མེར་བ *mer-wa* 1. sloppy, pappy, thin; also: expanded, distended, full: མེར་པ id. མེར་གྱིས་གང full to the brim; མེར་མེར *mer-mer* anything full to the brim. མེར་མེར་པོ *mer-mer-po* expanded, fully-blown. 2. མེར་མེར་བ adj. shimmering, permeating. 3. མེར་མེར་བ = ཟུར་ཟུར་པོ adj. to define the shape and consistency of an embryo, oblong, oval.

མེལ་ཚེ *mel-tshe* प्रहरिन् 1. watch-man, sentinel, watcher; མེལ་ཚེ་བྱེད་པ to wait upon;

to keep watch over: མེལ་ཚེ་བྱེད་ཅིང་གླུ་དབྱངས་མཆོད་པར་འབུལ attending upon him they made him offerings of (entertained with) music and songs (A. *13*). 2. a watch or period of 3 hours at night. མེལ་བརྩེ་བ *mel-ḇṟtse-wa* परिचर [servant, attendant]*S.* མེལ་ཚེ་བ *mel-tshe-wa* जागरूक one who remains awake to give watch; one awakened; མེལ་ཚེ་མ *mel-tshe-ma* यामिनी the night.

མེས་པོ *meṣ-po* पितामह, मातामह grandfather, forefather, ancestor: སངས་རྒྱས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཡི་མེས་ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ་ཡང་མེས *Kun-tu zañ-po* the common spiritual ancestor of all the Buddhas; ཕ་མེས་ཀྱི་དུས forefather's time, ཡབ་མེས་ཀྱི་དུས in our grandfather's time *i.e.*, the time of our ancestors; ཡེས or གཞི་མེས great grandfather; འཇིག་རྟེན་མེས་པོ प्रपितामह an epithet of Brahmā (ལྷ་ཚངས་པ) (*M̱ñon*); མེས་པོ་འཕངས་བརྩོན *Meṣ-po ẖphañṣ-ḇṟtson* n. of a patriarch of Tibet, the great ancestor named འཕང་བརྩོན *H̱phañ-ḇṟtson* who went to Kham and back (*Deb.* ཀ, *12*). མེས་པོའི་རལ་ཀླུང *meṣ-poẖi ral-ḵluñ* an epithet of the river Ganges; མེས་པོའི་རལ་ཀླུང་བཞིན་སྐྱོལ་བ་མཛོད (*Yig. k. 14*) pray send your favours to me continually like the river of patriarch's locks. མེས་དཔོན *meṣ-ḏpon* ancestors (both spiritual and ordinary) (*Yig. 83*). The མེས་དཔོན་རྣམ་གསུམ in Tibetan history or three ancestral rulers are: king *Sṟoñ-ḇtsan ṣgam-po*, *Khri-sṟoñ ḻdeẖu btsan* and *Khri Ral-pa-can.* མེས་འཆིང *meṣ-ẖchiñ* = དངུལ་ཆུ *ḏñul-chu* mercury, quicksilver (*M̱ñon.*).

‡ **མཻ་ཏྲི** *mai-tri* love, friendship.

མོ *mo* I: स्त्री a woman, a female opp. to ཕོ; also, occas. = she, her: མོ་ན་རེ she said; མོ་གོས woman's gown, petticoat; མོ་བརྒྱུད *mo-ḇṟgyuḏ* female line of descent; མོ་བྱིས (*Mil.*) མོ་དབྱིས *mo-ḏḇyiṣ* *C.* a girl, female child. མོ་རྟ *mo-ṟta* a mare; མོ་རྟགས *mo-ṟtagṣ* feminine gender, female organ; མོ་དབང female organ; v. also མོ་མཚན *mo-m̱tshan* below; མོ་རིགས womankind; མོ་ལུས female body.

མོ II: a lot: མོ་འདེབས་པ to cast lots, always a religious ceremony performed by lamas. མོ་མཁན *mo-m̱khan* or མོ་རྟེས་པ a sooth-sayer; མོ་པ *mo-pa* a fortune-teller: མོ་པ་འདྲེ་མཐོང་བ *mo-pa ẖdṟe m̱thoñ-wa* a sooth-sayer who pretends to be able to see a ghost. མོ་བོན *mo-bon* abbr. of མོ་པ and བོན་པོ *bon-po* fortune-teller and Bon-po priest: མོ་བོན་རྫུན་ཆོས་མ་བཤད་ཅིག fortune-tellers and Bon priests should not preach false religion, should not impose upon people (*A. 18*). མོ་མ *mo-ma* ज्ञी, भिक्षुणिका a female fortune-teller [also, a female mendicant]*S.*

མོ III an affix which when attached to nouns indicates the feminine gen. but not so, as a rule, when appended to adj.: གནས་མོ a landlady, བུ་མོ a daughter, a girl, རྒན་མོ an old woman; but ཆེན་མོ = great, masc. or fem., and ལེགས་མོ = fine, good, masc. or fem.

མོ་ཁབ *mo-khab* very fine needle.

མོ་གོས *mo-goṣ* = མོ་ཡི་གོས woman's garment: མོ་གོས་སྔོན་པོ་དང་ཞིག་མ་འདྲ་བའི་ཆ་ག་མ་རེར་འབྲུ་ཁལ the cost of a woman's fringed garments of blue-colour and with spots is one load of grain (*Ṟtsii.*). མོ་གོས་གྲོ་ཁ *mo-goṣ gro-kha* (བུད་མེད་གྲོ་ཁ་ས་ནག་ཁྲ་ལྷ་བུ) black-spotted garment worn by the poorer classes of women in Tibet (*Ṟtsii.*).

‡ **མོ་ན་ཟ** *Mo-na-za* n. of a celestial courtezan. (*M̱ñon.*)

མོ་མ་ཉིང *mo-ma-niñ* or མ་ཉིང་མོ a female hermaphrodite (*M̱ñon.*)

མོ་མཚན *mo-m̱tshan* भग, योनि female organ, female genitals.

Syn. སྐྱེས་གནས *skyes-gnas*; གཉིས་དགའི་ཁྱིམ *gñis-dgahi kkyim*; ཆུ་མ *chu-ma*; ཉེར་གནས *ñer-gnas*; མོའི་རང་བཞིན *mohi rañ-bshin*; མཚམས་མིན་རྟེན *mtshams-min-rten*; བརྗོད་བྱའི་ཕྱོགས *brjod-byahi-phyogs*; སྐྱེ་འཛིན *skye-hdsin*; དགའ་བའི་བུ་ག *dgah-wahi bu-ga*; དྲན་པའི་ཁྲོན་པ *dran-pahi khron-pa*; དབང་པོའི་ལམ *dbañ-pohi lam*; བུ་གནས་གྲོང་ཁྱེར *bu-gnas groñ-khyer*; སྲིད་པ་འཕེལ་བྱེད *srid-pa hphel-byed*; མྱོས་བྱེད་ལམ *myos-byed-lam*; རླངས་པར་བྱེད *rlañs-par-byed*; པདྨ་ཆོས་འབྱུང *pad-ma chos-hbyuñ*; བྱེད་པའི་ཡན་ལག *byed-pahi yan-lag*; གསང་བའི་འཁོར་ལོ *gsañ-wahi hkhor-lo*; མི་ཟད་ལམ *mi-zad-lam*; ཨེ་གསང *e-gsañ*; མཁའ་གསང *mkhah-gsañ*; མེ་ཏོག་ལམ *me-tog-lam*; རྡུལ་གྱི་ལམ *rdul-gyi-lam*; རྨོངས་བྱེད *rmoñs-byed*; མོ་རྟགས *mo-rtags*; མོ་དབང *mo-dwañ* (*Mñon.*).

མོ་ཡིག *mo-yig* or མོ་ཡི་ཡི་གེ *mo-yi yi-ge* feminine letters (acc. to the Tibetan Grammar) are ག, ཇ, ད, བ, ཛ, ཝ, ཞ, ཟ, འ, ཡ, ཤ, ས (*Situ.*)

‡ མོ་ར *mo-ra* n. of a kind of bird (*K. d.* ཀ, *2*).

མོ་རང *mo-rañ* or མོ་རེང *mo-reñ* 1. single, unmarried woman: གདོང་ངན་གྱི་ཁྱོ་བས་མོ་རང་སྐྱིད happier is a single woman than one with a husband of ugly face. 2. a poor, destitute female, one who did not get a husband. 3. pron. she herself.

མོ་རབ *mo-rab* (བུད་མེད་མཆོག) a noble woman of great accomplishments and character; མོ་རབ་ཀྱི་གྲོགས་དེ་དཔོན་དུ་བསམས the friend of the noble lady is considered a lord or nobleman.

མོ་ཤེལ *mo-çel* a cool mild crystal opp. to ཕོ་ཤེལ *pho-çel*, crystal which affects the eye when used as spectacles.

མོ་གཤམ *mo-gçam* or མོ་བཤམ *mo-bçam* बन्ध्या स्त्री, कुलटा barren: བུ་ཚ་སྐྱེ་རྒྱུ་མེད་པའི་མོ་རང་མ a barren woman (*Jig.*); [also an unchaste woman, a helpless woman] *S.* མོ་གཤམ་ཡི་གེ *mo-gçam yi-ge* the letters which are said to be barren: ར, ལ, ཧ, ཨ, (*Situ. 59*). མོ་གཤམ་ཤིང *mo-gçam-çiñ* a tree that neither produces fruit nor flowers (*Mñon.*).

མོ་ལ་ཀོ *Mo-la-ko* n. of a large country or island to the south (prob. Malacca) (*K. ko.* ར, *272*).

མོག་པ *mog-pa* dark or faded colour: བཀྲག་མེད་མོག་པོ་བྱེད also མོག་པོར་སྣང pale lustreless appearance (*Hbrom. 18*-ཁ, *40*). མོག་རོ *mog-ro* acc. to *Jä.* of horses, yellowish-brown; but in *C.* = མོག་ཤ semi-aquatic mushroom.

མོག་མོག *mog-mog* (*mo-mo*) 1. श्यामी; also མོག་མོག་པོ dark-coloured. 2. small meat-patty, meat-balls in a cover of paste generally cooked in steam.

མོང་གོལ *Moñ-gol* a Mongolian, form sometimes occurring, but in Tib. usually སོག་པོ *sog-po*.

མོང་རྟུལ *moñ-rtul* = བླུན་པོ *blun-po* dull, stupid (*Jä.*).

མོང་ལོ *moñ-lo* W. for ལོང་མོ knuckle, ankle-bone (*Jä.*).

མོད་པ *mod-pa* 1. to be (in an emphatic sense), to be indeed; is sometimes superadded to ཡོད་པ or used alone, sometimes with other verbs: ཞེས་སྨྲས་མོད་ཀྱི though indeed you may say so. ཡོད་མོད *yod-mod* = བྱུང་མོད *byun-mod*. ཁོ་བོ་ལ་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་སྤྲངས་ནས་སྒྲུབ་པ་ལ་ནན་གཅེས་སྤྲས་སུ་བྱས་པ་མེད་མོད་ཀྱི (*Hbrom.* ཁ, *2*). དཔག་ཏུ་མེད་མོད་ཀྱི though indeed it is immeasurable; འདི་མ་ཡིན་མོད་འོན་ཀྱང nevertheless it is not this one, འགྲོ་བ་ཡིན་མོད (although not invited) yet after all you must go. 2. མོད་པོ = མང་པོ *mañ-po* many, much, abundant: ཤིང་མོད་པོ wood is plentiful; ཤིང་ཏོག་མོད་པོ abounding in tree-fruits; ལོངས་སྤྱོད་མོད་པར་འགྱུར *loñs-spyod mod-par hgyur* he becomes the owner of great wealth; དེ་མི་བྱེད་ན་དཀའ་མོད if you omit to do this, you will have many enemies; ནད་མོད་ plenty of diseases; སྙི་བརྗང་གི་ཁྲི་ཡས་ཤིན་ཏུ་མོད་ཀྱི although they abounded in compliments.

མོད *moḏ* the instant, moment—occurring only in the following combinations: ཤར་བའི་མོད, ད་ཉིད་ལ at the very moment of rising; དེའི་མོད་ལ the moment after; gen. མོད་ལ instantly, immediately: མོད་ལ་དྲངས་སོ he immediately pulled it out; ཁྲ་ཡང་མོད་ལ་ཕྱིན་ཏེ immediately after there came also the hawk; མོད་ལས་སྐྱེས་པ born on the instant with, born with; and thus may = ལྡན་པ possessed of.

མོན *Mon* किरात general name for the different tribes living in the cis-Himalayan regions and who from remote antiquity have lived by hunting. [Kirâta means one who constantly walks on the extreme boundaries. The term was known to the ancients; Arrian making mention of the Kirrhadae who used to bring musk from the Himalaya to sell to the Indians]*S.* མོན་པ *Mon-pa* a native of *Kiranti* which includes Nepal, Sikkim and Bhutan but particularly the hill tract between the Kosi and Teesta rivers.

མོན་ཀོ། *Mon-ko* a fabulous mountain inhabited by goblins and women with horses' faces and *Naga* maidens very handsome and fond of music (*S. Lam. 39*).

མོན་རྟ་དབང་ *Mon-rta-ḏwang* the Ta-wang Raj a small principality lying amid the mountains immediately adjoining the eastern border of Bhutan, and of which little is at present known. It is inhabited by a barbarous semi-Tibetan race engaged in trading operations between Tibet and Assam, and can be reached from the latter country *viâ* Odalgiri. མོན་མཁའ་འགྲོ་གླིང་ *Mon M̱khaẖ-ẖgro-gliñ* n. of a monastery in Mon Tawang. མོན་གྱི་རས་གཟན *Mon-gyi raṣ-gzan* a kind of cotton wrapper manufactured in *Mon Ṟta Wañg*. (*Ṟtsii.*). མོན་ཆ་ར *mon-cha-ra* the ever-green oak; also its acorns: མོན་ཆ་ར་ཡིས་ཚ་གྲང་འཁྲུ་བ་གཅོད ever-green oak acorns stop diarrhœa.

མོན་གྲུ *mon-gru* शतभिषा the 23rd lunar mansion or constellation.

Syn. ཆུ་ལྷ་མོ *chu lha-mo*; སྒྲོག་སྨད *ṣgrog-ṣmaḏ*. (*Ṟtsii.*).

མོན་དར *moḏ-dar* कौशेयं, कौशिकं [raw silk stuff, a silk-petticoat or trowsers]*S.*

མོན་དྲེ *mon-dṟe* धनिष्ठा the 22nd lunar mansion or constellation.

Syn. བྱ་གཤུག *bya-gshug*; སྒྲོག་སྟོད *ṣgrog-ṣtoḏ*; ཐོབ་ལྡན *thob-ḻdan* (*Ṟtsii.*).

མོན་པ་གྲོ *Mon-pa-gro* the town and province of Pa-ro the seat of government of West Bhutan (*Deb.* ག, *21*). དཔལ་གྲོ་མོན་ལ the town of Paldo or Paro in Bhutan.

མོན་རྫུ་ནག་པོ *mon-ṟdsu nag-po* n. of a people said to live somewhere in the region towards Kamaschatka and supposed to possess tails resembling those of dogs and to wear dog's skin (*J. Zañ. 146*).

མོན་ཤ *mon-sha* in *W.* popularity, respect, reputation; མོན་ཤ་ཐོབ he is highly respected; མོན་ཞ་ཅན beloved, popular (*Jä.*).

མོན་ཡུལ *Mon-yul* किरातदेश, शैभाट; the sub-Himalayan regions extending from Kashmir to Assam. But མོན་ཡུལ་གྱི་བན་དེ *mon-yul-gyi ban-de* said to be: a monk from Nepal.

མོན་ལུག *mon-lug* कुरुविन्द, नागर [a species of grass, *Cyperus rotundus*]*S.*

Syn. སྤྲིན་མིང་ཅན *ṣprin miñ-can*; གླ་སྒང་ *gla-ṣgañ* (*M̱ñon.*).

མོན་སྲན *mon-s̱ran* Indian pea; མོན་སྲན་ན་གུ *mon-s̱ran na-gu* मकुष्ठ a species of kidney bean; མོན་སྲན་དཀར་བུ *mon-s̱ran ḏkar-bu* राजमाष [a kind of bean, *Dolichos catjang*]*S*.

མོན་སྲན་གྲེའུ *mon-s̱ran ẖgreẖu* माष [*Phaseolus radiatus*]*S*; མོན་སྲན་རྡེའུ *mon-s̱ran-ṟdeẖu* मुद्ग [*Phaseolus mungo*]*S*. མོན་སྲན་ཟླུམ་པོ *mon-s̱ran ẕlum-po* वर्त्तुल brinjal.

མོན་སླེ *mon-s̱le* or མོན་གྱི་སླེའུ *mon-gyi s̱leẖu* a kind of striped many-coloured shawl made of the soft wool of goat and yak but with cotton intermingled.

‡ མོའུ་དགལ *moẖu-ḏgal* मौद्गल n. of a family-clan descended from the sage Mudgala (*K. du. 5, 133*).

‡ མོའུ་དགལ་གྱི་བུ *Moẖu-ḏgal-gyi-bu* (मौद्गल्यायन) the famous Maudgalyayána one of the two earliest disciples of Gautama Buddha; his former name in Tib. was པང་ནས་སྐྱེས *Paṅ-nas̱-s̱kyes̱*. He at first was initiated in the *Tīrthika* school of ཡང་དག་རྒྱལ but afterwards he found out his mistake and became a follower of Buddha who made him one of his highest and most powerful disciples. His Pali appellation is Moggallana; and the Mongol Buddhists style him variously Motagalwani, Molontain, Motgalun Khübegün, and *Ebür Etse Töröksen* ("he that encircles the bosom"). See also Grünwedel's *Mythologie des Buddhismus*.

མོར *mor* termin. of མོ = མོ་ལ *mo-la*.

མོར་སྤན *mor-s̱pan* a fine kind of satin (*S. kar. 179*).

+ **མོལ་བ** *mol-wa* 1. = གཏམ་སྨྲ་བ, གྲོས་བྱེད་པ *gros̱ byeḏ-pa* to converse, confer upon. 2. to say, to speak, used as བསྒོ་བ *ḇs̱go-wa* and བཀའ་རྩལ་བ *ḇkaẖ-ṟtsal-wa* are in earlier Tibetan, and as གསུང་བ occurs in later literature and in *C.*; hence it is often to be rendered by 'to order' (*Jä.*).

མོལ་མཆིད *mol-m̱chiḏ* = གྲོས, གསུང་གྲུ conference, consultation: མོལ་མཆིད་ཀྱང་རིམ་པ་གྱིས in conferring about any subject do so systematically (*Yig. k. 87*).

མོས་པ *mos̱-pa* अधिमुक्ति, अधिमोक्ष, सुक्तिक, प्रियता, धृति, वन्दाषता 1. sbst. [implicit faith, devotion, adoration, satisfaction]*S*. 2. mostly as vb., to be pleased, to be pleased with, to crave for, to be inclined to; འགྲོ་བར་མོས་སོ I took a fancy to go there; མོས་པ་དང་འདོད་པ desiring and craving for (are the origin of all the mirsery of sin). མོས་པ་ཟློག *mos̱-pa-ẕlog* विच्छन्दयति [removes the objects of desire]*S*. 3. to respect, to esteem, to venerate, to adore: ཁྱོད་གང་ལ་མོས whom do you adore; མོས་ནས་འབུལ་བ་ཡིན I offer it from veneration, *i.e.*, I shall take nothing for it; frq. joined with གུས་པ: ཡིད་མོས་གུས་དྲག་པོས with fervent veneration; དད་མོས devotion. མོས་པས་སྤྱོད་པའི་ས་བཞི *mos̱-pas̱ s̱pyoḏ-paẖi sa-ḇshi* चतस्रः अधिमुक्तयः चर्याभूमयः the four stages of perfection in devotion:—(1) སྣང་བ་ཐོབ་པ आलोकलाभ [attainment of light]*S*. (2) སྣང་བ་མཆེད་པ *s̱naṅ-wa m̱cheḏ-pa* आलोकवृद्धि [increase of light]*S*. (3) དེ་ཁོ་ནའི་དོན་གྱི་ཕྱོགས་གཅིག་ལ་རྗེས་སུ་ཞུགས་པ तत्त्वार्थैकदेशानुप्रवेश [entrance into the essential truths]*S*. (4) བར་ཆད་མེད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ནོ आनन्तर्यसमाधि [uninterrupted meditation]*S*. མོས་སྤྱོད་པ *mos̱ s̱pyoḏ-pa* a pious man, a devotee (*Tā. 109-7*). 4. = བརྟན་པ steadfast, firm.

Syn. དད་གུས་དང་ལྡན་པ *daḏ-gus̱ daṅ ḻdan-pa*; གུས་ལྡན *gus̱-ḻdan*; ཀུན་ཏུ་བསྟེན *kun-tu-ḇs̱ten*; གུས་པ *gus̱-pa*; གཅིག་ཏུ་སེམས *g̱cig-tu-sems̱*; དད་པ་ཅན *daḏ-pa-can* (*M̱ṅon.*).

མོས་ལྡན *mos̱-ḻdan* devoted, respectful, unflagging.

Syn. གུས་ལྡན *gus̱-ḻdan*; དང་བ *daṅ-wa*; དད་ཆགས་ཅན *daḏ-chags̱-can* (*M̱ṅon.*).

མྱ་ངན *mya-ñan* दुःख, शोक, विपाक, विषादन trouble, misery, affliction; མྱ་ངན་གྱིས་གདུང་སྐྱེ afflicted by sorrow; མྱ་ངན་ཅི་ཡང་མེད without any uneasiness whatever; མྱ་ངན་བྱེད་པ to lament, to wail. མྱ་ངན་སེལ *mya-ñan-sel* शोकापनुद [remover of griefs, consoling]*S.* མྱ་ངན་བསང་བ *mya-ñan bsañ-wa* शोकविनोदन [alleviating griefs, consoling]*S.* མྱ་ངན་བསལ *mya-ñan-bsal* the time of mourning is at an end.

Syn. སྡུག་བསྔལ *sdug-bsñal*; སྡུག་པོ *sdug-po*; སེམས་གཡེངས *sems-gyeñs*; ཡིད་མི་བདེ *yid mi-bde*; གདུང་བ *gduñ-wa*; ཡིད་ནང་ཆུད *yid nañ-chud* (*Mñon.*).

མྱ་ངན་མེད *Mya-ñan-med* or མྱ་ངན་མེད་པ 1. अशोक, रम, कमल, मौलि, कटि free from misery, sorrows and sufferings. 2. a n. of As′oka, the Buddhist emperor of India; 3. and hence, also = the tree of that name in India. མྱ་ངན་འཚང་ free from misery; अशोकपुष्प the As′oka tree belonging to the leguminous class, with magnificent red flowers.

མྱ་ངན་ལས་འདས་པ་ཆེན་པོའི་མདོ *Mya-ñan-las hdas pa chen-pohi-mdo* महापरिनिर्व्वाणसूत्र a separate section of the Kahgyur encyclopœdia in two volumes relating to the passage of S′ākyamuni Buddha out from this world into Nirvāṇa, his obsequies, and the general mourning for his demise. Is known briefly as the *Myañ-hdas.*

མྱ་ངམ *mya-ñam* मरु a fearful sandy desert. མྱ་ངམ་གྱི་སྨིག་རྒྱུ *mya-ñam-gyi smig-rgyu* मरु-मरीचिका mirage; མྱ་ངམ་ཐང་ *mya-ñam-thañ* अग्नाग्नि a desert. མྱ་ངམ་བྱེད *mya-ñam-byed* कुड्मल bud; a hell.

མྱགས་པ *myags-pa* = རུལ་བ putrid, decomposed; to cause putrification; *Sch.* has མྱག་པ *myag-pa* to chew, pf. མྱགས་ *myags.* མྱགས་པར་བྱེད་པ = མྱག་པ *myag-pa*; རུལ་ཅན་མྱགས་པ decomposed, putrified (*Jä.*).

མྱང་འདས *myañ-hdas* or མྱ་ངན་ལས་འདས་པ निर्व्वाण, the Tibetan synonym for Nirvāṇa, the state of existence which is not only free from misery, sufferings and sorrows, but which is also void of all feelings and sensations whatever whether delightful or loving or virtuous. But later Buddhism, apparently shrinking from the awful nothingness of the orthodox definition of Nirvāṇa, has occasionally endeavoured to assimilate Nirvāṇa to Jewish and Christian ideas, making མྱང་འདས equivalent to མཐོ་རིས་གནས *mtho-ri-gnas* or paradise, the state of the དགེ་ལེགས *dge-legs* righteous (*Mñon.*). So, too, we read:— མྱ་ངན་འདས་པ་ཞི་བ་བདེ་བའི་མཆོག། རྣམ་རྟོག་བདག་ཏུ་འཛིན་དང་ཉོན་མོངས་མེད། ངན་སོང་གསུམ་སོགས་བཀྲེས་སྐོམ་གྲང་དྲོ་དང་། སྐྱེ་ཀ་ན་འཆི་ལ་སོགས་སྡུག་བསྔལ་མེད། འཁོར་བ་མི་རྟག་སྡུག་བསྔལ་གཏན་ཟད་ནས། ལས་སུ་གཞན་དོན་འབའ་ཞིག་སྤྱོད་བྱེད་ཅིང་། མཐུ་དང་རྫུ་འཕྲུལ་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པོ the state of Nirvāṇa is supreme peace and bliss; it is freedom from illusive thoughts, egotism, and sufferings; there is nothing of the three states of the damned, the sensations of heat and cold or hunger and thirst in it. Misery and transient transmigration having been exhausted, the emancipated one works for the good of others and achieves miracles inconceivably great. (*K. d.* མ, *336*). The states of Nirvāṇa have been differentiated: (1) ཕུང་པོ་ལྷག་མ་དང་བཅས་པའི་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ उपधिशेषनिर्व्वाण [conditional Nirvāṇa]; (2) ཕུང་པོ་ལྷག་མ་མེད་པའི་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ निरुपधिशेषनिर्व्वाण [unconditional perfect Nirvāṇa]*S.*; (3) མི་གནས་པའི་མྱ་ངན་ལས་འདས་པ अप्रतिष्ठितनिर्व्वाण [unlocalised Nirvāṇa, *i.e.*, the state in which the limitations of time and space vanish away]*S.*

Syn. ཐར་པ *thar-pa*; ཐར་བ *thar-wa*; འཆི་མེད *hchi-med*; རྡུལ་བྲལ *rdul-bral*; དོན་དམ *don-dam.* (*Mñon.*).

མྱང་འདས་མཆོད་རྟེན *myañ-ẖdas̱ m̱choḏ-ṟten* v. མཆོད་རྟེན *m̱choḏ-ṟten* 1. n. of the *chorten* or *caitya* built on the site of Gautama Buddha's death and cremation. 2. the style of *caitya*-tombs built after that *caitya*.

མྱང་བ *myañ-wa* v. མྱོང་བ *myoñ-wa* स्वादु, स्वादन, स्वाद to taste; tasteful: མྱང་བར་འདོད་པ *myañ-war ẖdoḏ-pa* wishing to taste; མྱང་བྱ *myañ-bya* रसना as met. = the tongue.

མྱང་རྩི *myañ-ṟtsi* n. of an officinal plant: མྱང་རྩི་སྨན་གྱི་ཆུ་འབྱུང་རིམས་ཚད་སེལ་

མྱང་རལ *Myañ-ral* n. of a village situated towards the west of Sera monastery (*Loñ.* ཟ, *20*).

མྱང་རོ *Myañ-ro* n. of a village in Tsang (*Deb.* ག, *8*).

མྱངས *myañs̱* श्लिष्ट [united]*S.*

མྱད་པ *myaḏ-pa* the older form of the word མད་ང *maḏ-pa* = གདན་པ truth.

མྱིང་ *myiñ* the older form of the word མིང་ *miñ* name.

མྱུ་གུ *myu-gu* or མྱུག *myug* = ཞལ་ཞུ प्रवाल, अङ्कुर, अवरोह, ग्रस्थ, कन्दल [1. reed, rush, flag [sprout, coral]*S.* an erroneous form of སྨྱུ་གུ. 2. relations, particularly those who are of the same blood. མྱུ་གུ་གསར *myu-gu-g̱sar* कन्दल [1. a new shoot or spring. 2. the plantain tree or banana tree]*S.* མྱུ་གུའི་ཚལ *myu-guẖi-tshal* a grove of reeds.

མྱུག་པ *myug-pa* or མྱུག་མྱུག་པ *myug-myug-pa* 1. མགོ་གུག་ཙམ་བྱེད་པ to slightly bend the head. 2. to run, roam, stroll about (*Sch.*). 3. to show ostentatiously, to boast about v. དམྱུག་པ *ḏmyug-pa* (*Cs.*).

མྱུར་བ *myur-wa* 1. to hurry by, to pass on swiftly: དུས་མྱུར་བ *dus̱-myur-wa* time quickly runs away. 2. adv. quickly, also མྱུར་བ་མྱུར་བ *myur-wa myur-wa* = ལྷལ་ལྷལ་དུ very quickly, in colloq. ལམ་སང at once, without delay; མྱུར་མྱུར་བ་སེང་གེ་ཚང་དུ་འགྲོ་བ་བྱེད་དོ the lion goes to its den very quickly. མྱུར་བའི་འབྲུ *myur-waẖi ẖbru* षाटव [षाड़व? music, a particular note]*S.*

མྱུར་སྐྱོབ་འཇིག་རྟེན *myur-s̱kyob ẖjig-ṟten* she who quickly protects the world, an epithet of the goddess Dolma (*M̱ñon.*).

མྱུར་དུ *myur-du* adv. quickly, speedily, soon; མྱུར་དུ་འགྲོ་བ *myur-du ẖgro-wa* to go quickly; ཅི་མྱུར *ci-myur* as speedily as possible. མྱུར་དུ་བཙའ་རྟགས *myur-du ḇtsaẖ-ṟtags̱* symptoms of immediate parturition (*Jä.*).

མྱུར་མ *myur-ma* = གར་མཁན་མ a dancing woman (*M̱ñon.*)

མྱུར་ཙམ *myur-tsam* जीवन, चपल, जवन quick [wavering, quickening]*S.*

མྱུལ་བ *myul-wa* (ཉམས་ལེན་པའི་ཕྱིར་འཁྱམས་འགྲོ་བ) to roam about, to do the work of espionage, to examine closely, to search into, to scrutinize. རྒྱལ་ཁམས་མྱུལ་བ *ṟgyal-kham myul-wa* to explore (a country).

མྱོ་བ *myo-wa* v. སྨྱོ་བ *s̱myo-wa.*

མྱོང་བ *myoñ-wa* pf. མྱངས *myañs̱* fut. མྱང་ *myañ* 1. वेदना to enjoy, to taste, perceive; to lick; to undergo; བྲོ་བ་མྱོང་བ *bro-wa myoñ-wa* to taste; མཐོང་མྱོང་བ *m̱thoñ myoñ-wa* to have seen before, ཐོས་མྱོང་བ *thos̱ myoñ-wa* to have heard before; མྱོང་བར་བྱེད་པ *myoñ-war byeḏ-pa* to feel; མྱོང་བར་བྱེད་དོ *myoñ-war byeḏ-do* enjoyed, causes to enjoy; མྱང་བས་ཞིམ་པོ་ཚོར་ནས perceiving the relish by tasting; རོ་མྱོང་བ *ro-myoñ-wa* to relish, to enjoy the flavour; མཐོ་རིས་ཀྱི་ལོངས་སྤྱོད་མྱོང་བ *m̱tho-ris̱-kyi loñs̱-s̱pyoḏ myoñ-wa* to enjoy the bliss of paradise; ཁྱོད་ཆོས་ཀྱི་ཟས་མྱོང་བར་བྱའོ I shall make thee enjoy the food of religion; ཕྱག་བརྡལ་མྱོང་བ to taste distress, to get into trouble; གནས་སྐབས་གཞན་དུ་མྱོང་བར་འགྱུར་བའི་ལས་རྣམས works which cause one to undergo another state of existence (*Thgy.*); རང་གི་བྱས་པ་རང་གི་མྱོང་བ་ཡིན your own doings are your own sufferings (*Jä.*). 2. is an auxil. of the pf. like བྱུང་ *byuń*· བཙལ་མ་མྱོང་ *ḇtsal ma-myoń* I have never yet sought; མཐོང་མ་མྱོང་ *m̱thońma-myoń* I have never yet seen; སྔར་འགྲོ་མྱོང་བ་ཡུལ་སྐད་ཤེས་པ one who had gone there before and is acquainted with the language of the people (*A. 67*); མྱོང་བ་ཐན་ཐུན *myoń-wa than-thun* or མྱོང་བ་སྣ་ཟིན *myoń-wa ṣna-zin* having experienced, having perceived (gen. by mystic meditation).

མྱོན་ཧམ་ཅན *myon ham-can* a vain conceited person who pretends to know much more than he really is acquainted with.

མྱོས *myoṣ* क्षम, अरणी, ग्लपष्ठ excitement, loss of control, sensual intoxication [a kind of grass, *Poa cynosuroides*; the wood of the *Ficus religiosa* used for kindling fire by attrition]*S.*

མྱོས་པ *myoṣ-pa*=ཆང་གིས་བཟི་བ मत्त, प्रखर, कितव, मद्य to become intoxicated, intoxication from wine, to be maddened, become demented: སྙིང་མྱོས་པས་མྱོ་འདུག *ṣñiń-myoṣ-paṣ myo-ẖdug* being deranged, he is demented (*M̱ñon.*). མྱོས་པའི་ཅ་ཅོ *myoṣ-paẖi ca-co* noise made by intoxicated persons. མྱོས་པའི་ཕྲེང་ལྡན་མ *myoṣ-paẖi phreń-ḻdan-ma* (བུད་མེད་འདོད་ལྡན་མ) an excited indecent woman (*M̱ñon.*). མྱོས་པའི་མཚན་མ *myoṣ-paẖi m̱tshan-ma* that which excites lust, *i.e.* musk (*M̱ñon.*). མྱོས་བུམ་ཅན *myoṣ-bum-can* as met.=an elephant (*M̱ñon.*). མྱོས་བྱེད *myoṣ-byeḏ* 1. मन्थर, जगल, मदकल, मदन, वप्र, नमुचि, वीजपुष्प Kāmadeva, wine, intoxicator; a cloud. 2. the number thirteen (*Ṟtsii.*). མྱོས་བྱེད་ཁང་པ *myoṣ-byeḏ khań-pa*, ཆང་འཚོང་མའི་ཁྱིམ or ཆང་ཁང་ wine-selling woman's house, a brothel (*M̱ñon.*); མྱོས་བྱེད་འཁྲི་ཤིང་ *myoṣ-byeḏ-ẖkhri-çiń* लिङ्ग the penis; མྱོས་བྱེད་ལྕགས་ཀྱུ *myoṣ-byeḏ ḻcagṣ-kyu* मदनाङ्कुश id.; མྱོས་བྱེད་འབྲིང་ *myoṣ-byeḏ-ẖbriń* मदयित्नु the male organ or sex; an intoxicator, a drunken man. མྱོས་བྱེད་འཚོང་ *myoṣ-yeḏ-ẖtshoń*=ཆང་ཚོང་མ a wine-selling woman; མྱོས་མ *myoṣ-ma* a youthful girl, a damsel=བུ་མོ་དར་མ; མྱོས་གསལ་མ *myoṣ-g̱sal-ma* a youthful, accomplished woman (*M̱ñon.*).

དམག *ḏmag* 1. कटक, बल, दण्ड, सेना, troops, army, soldiers; རྐང་དམག *ṟkań-ḏmag* infantry; རྟ་དམག *ṟta-ḏmag* cavalry; ཡུལ་དམག *yul-ḏmag* a sort of militia or reserve who in Tibet are occasionally mustered; དམག་མི *ḏmag-mi* a soldier, v. frq. དམག་གི་ཡན་ལག་བཞི *ḏmag-gi yan-lag ḇshi* चतुरङ्ग बल the four kinds of troops: གླང་ हस्ती elephant, ཤིང་རྟ रथ chariots,- རྐང་ཐང་ पदाति infantry, རྟ་དམག अश्व cavalry (*M̱ñon.*). དམག་གི་གཏམ *ḏmag-gi-g̱tam* युद्धकथा talk of war or fighting; དམག་གི་སྔོན་དུ་རྒྱུ་བ *ḏmag-gi ṣńon-du rgyu-wa* pioneer force, or scouts of an army; དམག་གི་རྗེས་སུ་འབྲང་བ *ḏmag-gi ṟjeṣ-su ẖbrań-wa* ally or follower in war; དམག་ཆས *ḏmag-chaṣ* ammunition, equipment. དམག་སྡེ་ཆེན་པོ་སྡེ་གཅིག *ḏmag-ṣde chen-po ṣde-gcig* अक्षौहिणी; an army consisting of the following:—10,000 elephants, 30,000 chariots, 100,000 warriors, 1,000,000 cavalry, 36,000,000 infantry (*Yań-ṭi. 18*).

དམག་སྡེ་ཆེན་པོའི་རྣམ་གྲངས *ḏmag-ṣde chen-poẖi ṟnam-grańṣ* acc. to a Kālachakra writer the following is the enumeration of forces: བརྟི *ḇṟti*=རྟ་པ་བྱེ་བ་དགུ་དང་། རྐང་ཐང་དུང་ཕྱུར་གཅིག་དང་བྱེ་བ་ལྔ; three पत्ति *Patti*=a *Senāmukha* (सेनामुख); three Senāmukha=one *Gulma* (गुल्म); three *Gulma*=a *Gaṇa* (गण); three Gaṇa=one *Vāhinī* (वाहिनी); three *Vāhinī*=one

Pṛitana (पृतना); three *Pṛitanā* = one *Camū* (चमू); three *Camū* = one *Anīkiṇi* (अनीकिनी); ten *Anīkini* make one *Akṣauhiṇi* (अक्षौहिणी); this last includes an army of elephants and chariots numbering 21,870. (*Duṣ-ye. 343*).

དམག་དཔུང་ *d̲mag-d̲puń* बल, चमू, troops, army; also དམག་ཚོགས id.

Syn. དམག་ཚོགས *d̲mag-tshogs̲*; རུ་པ *ru-pa*; དཔུང་ཚོགས *d̲puń-tshogs̲*; དམག *d̲mag*; དཔུང་ *d̲puń*; དཔུང་གི་དཀྱིལ་འཁོར *d̲puń-gi d̲kyil-h̲khor*; དམག་གི་འཇིགས *d̲mag-gi h̲jigs̲*; ཡན་ལག་བཞི་པའི་སྡེ *yan-lag b̲shi-pah̲i s̲de* (*M̲ńon.*).

དམག་དཔོན *d̲mag-d̲pon* सेनापति, सेनानी general, commander.

Syn. དམག་གི་འདྲེན་པ *d̲mag-gi h̲dr̲en-pa*; རལ་གྲིའི་གཉེན *ral-grih̲i g̲ñen*; རལ་གྲིའི་རྒྱུན་འཛིན *ral-grih̲i r̲gyun-h̲dsin*; དམག་གི་འགོ་པ *d̲mag-gi h̲go-pa*; དཔུང་གི་ཁྱུ་མཆོག *d̲puń-gi khyu-m̲chog*; སྡེའི་གཙོ་བོ *s̲deh̲i b̲tso-b̲o*; དཔུང་གི་མགོན་པོ *d̲puń-gi m̲gon-po* (*M̲ńon.*).

དམག་རུམ *d̲mag-rum* = མུན་པ་ཐིབས་པ darkness: ཁམས་གསུམ་མུན་པའི་དམག་རུམ་སེལ་མཛད་པ the destroyer of the darkness of the three worlds. (*Yig. 9*).

དམའ *d̲mah̲* or དམའ་བ *d̲mah-wa*, *adj.* low, short; mean, humble, inferior. ས་ཆ་དམའ་བ low place, རིགས་དམའ་བ low status; རིག་པ་དམའ་བ inferior intelligence or intellect; བློ་གྲོས་དམའ་བ *b̲lo-gros̲ d̲mah̲-wa* mean in mind. དབུས་དམའ་མཐའ་གཉིས་མཐོ་ན if (in pregnancy) the middle parts of the body are low and the sides high (*Jä.*); sbst. lowness. Also, as vb., དམའ་བ with pf. དམས *d̲mas*, = to be low, degraded, inferior. དམའ་དམའ་འགྱུར་བ to fall lower and lower; ཆང་ཟས་དམའ་བའི་དུས་སུ in times of scarcity, when eating and drinking is low (*Pth.*); in *W.* དམའ་འབེབས་པ to dishonour, profane, to humiliate. དམའ་སྐྱོབ *d̲mah̲-s̲kyob* the protector of the humble, a king (*M̲ńon.*); དམའ་འདོད *d̲mah̲-h̲dod̲* inclination to go down, tendency to meanness.

དམངས *d̲mańs̲* = ཕལ་པ the populace, mob, common folk; དམངས་མིང་ཅན id. དམངས་ཆང་ beer that is given to the common people at entertainments (*R̲tsii.*). དམངས་ཀྱི་སྟོན་མོ a banquet or treat for the public; དམངས་ཕལ་པ the vulgar, the common people; one of the common people; དམངས་འདུལ་གནས *d̲mańs̲-h̲dul g̲nas̲* = གྲོང་ཁྱེར *groń-khyer* a town or city (*Mńon.*); དམངས་མོ *d̲mańs̲-mo* वृषली a woman of low caste; དམངས་རིགས *d̲mańs̲-rigs̲* शूद्र, वृषल the lowest class or caste in India, people of degraded rank in Tibet.

དམད *d̲mad̲* abuse, cursing.

དམན *d̲man* ऊन, हीन, दीन, अधम, उप, अनु vulgar, mean, inferior, of the lowest order or quality. དམན is even sometimes used for སྐྱེ་དམན *s̲kye-d̲man* a woman, common in colloq as "*kyemen*"; དམན་ཆུང་བའི་རིགས the class of young woman (*Yig. 56*). དམན་པ *d̲man-pa*) low, in reference to quantity or quality, little; དམན་ལྷག་ལོག either too little, or too much, or badly constituted; བསོད་ནམས་དམན་པ having few merits; བློ་དམན་པ *b̲lo-d̲man-pa* having little sense (*Glr.*); དམན་ཆུང་ *d̲man-chuń* = ལང་ཚོ་མ a young girl (*Yig. 87*). དམན་པའི་རིགས *d̲man-pah̲i-rigs̲* चण्डाल the lowest people in India who are very wild and fierce; དམན་མ *d̲man-ma* = རྙིང་པ *r̲ñiń-pa* old, stale, not fresh: བཅོམ་ལྡན་འདས་ལ་ཕུལ་བ་ཡི, མེ་ཏོག་དམན་མ་རེ་རེ་ལ to each withered flower that was offered to the Blessed One (*K. g.* པ, *290*). དམན་མཛེས་མ *d̲man-m̲dses̲-ma* a beautiful woman; དམན་ཤར *d̲man-çar* a maiden, a growing girl.

དམར *d̲mar* 1. one of the thirty-six border countries of India (*Ya-sel. 38*). 2. profit, gain, good success; དམར་ཆུང་ a small profit (*Mil.*).

དམར་པོ *ḏmar-po* i. adj. successful: ཐུགས་དམ་དམར་པོ་བྱུང་ངམ did it go on well with your meditation, instruction, དམར་ཁྲིད finishing instruction, in religion, and in medical science (*Jä.*).

དམར་པོ ii. red; མདོག་དམར *m̱dog-ḏmar* red colour; དམར་པོ་རྒྱ་མཚོ *ḏmar-po ṟgya-m̱tsho* the red ocean, the colour of its water being red for many thousand miles it is so called (*K. d. 343*); དམར་པོ་རྭ་ཅན *ḏmar-po rwa-can* as met. = donkey (*M̱ñon.*); དམར་པོ་སྲིན་སྐྱེས *ḏmar-po sṟin-s̱kyes̱* लोहित, कृमिज, a red dye produced by an insect, *Amyris agalloch.* དམར་བ *ḏmar-wa* red or sbst. redness: དམར་བའི་སྤྱན red eyes; སྣ་དམར་བ red nose. དམར་ཁེ་པ *ḏmar-khe-pa* a butcher, executioner (*M̱gyur. 246*); དམར་ཁྲ *ḏmar-khra* red stripes, as painted on Red-hat monasteries; དམར་གྲུམ *ḏmar-grum* གདན་གྲུམ་ཟེ་དམར་པོ a square piece of red coloured rug (*Ṟtsii.*); དམར་རྒྱན *ḏmar-ṟgyan* piece of raw-meat in Tantrik offerings made to spirits (*Ṟtsii.*); དམར་ལྗང *ḏmar-ḻiañ* greenish red; དམར་རྗེན *ḏmar-ṟjen* naked; དམར་ཆམ་མྱུར་པོ *ḏmar-cham-myur-po* fresh baked cakes the natural colour of which has not been changed (*Jig. 29*); དམར་མདངས *ḏmar-m̱dañs̱* brightness, ruddy complexion. དམར་སྡོར *ḏmar-s̱dor* (ཐུག་ཤ་དང་ཚོགས་སྐབས་ཀྱི་ཤ) minced meat or meat for broth (*Ṟtsii.*); དམར་མོ *ḏmar-mo* red, also red cow; དམར་སྨྱུག *ḏmar-s̱myug* blackish-red; དམར་མཚན *ḏmar-m̱tshan* footnotes written in red ink; དེབ་ལ་མར་མཚན་འབེབས notes in a book written in red (*Ṟtsii.*); དམར་འཚོད *ḏmar-ẖtshoḏ* copper-coloured, དམར་བཟང *ḏmar-ḇzañ* scarlet-red; དམར་ཡོལ *ḏmar-yol* red china ware as opp. to དཀར་ཡོལ; དམར་རུང་པ *ḏmar-ruñ-pa* adj. naked, also a naked person, frq. དམར་རུ་མགོ་ནག *ḏmar-ru m̱go-nag* गुञ्ज [a small shrub, *Abrus precatorius* bearing a red and black berry, which forms the smallest of jewellers' weights]*S.*; དམར་བ་ཤལ *ḏmar-ḇçal* dysentery, bloody flux (*Jä.*). དམར་སེར *ḏmar-ser* (1) ཉི་མའི་འཁོར the disk of the sun, also the halo surrounding the sun (*M̱ñon.*); (2) reddish yellow, honey-coloured: དམར་སེར་མིག *ḏmar-ser-mig* सिंहलोचन the lion-eyed. ཞྭ་དམར་པ *shwa-ḏmar-pa* a monk of a red-hat sect.

དམིག་པ *ḏmig-pa* 1. *Lex.* and *Cs.* a hole. 2. kind of lizard, also the pangolin: དེ་ཡིས་ཙ་ཙ་འཕེལ། དམིག་བུའི་ཤ་སྨིན་ནད་དུག་ལ་ཕན. Also དམིག་བུ *ḏmig-bu* or སྐྱ་ལེབ *s̱kya-leḇ* a kind of worm, *i.e.*, "insect which has no wings" (*Ṟtsii.*).

དམིགས *ḏmigs̱* प्रभाव, लम्भ, लम्भि 1. imagination, frame of mind, the mind on one point. དམིགས་ཀྱིས་དབྱེ་བ *ḏmigs̱-kyis̱ ḏḇye-wa* निर्द्धारण discernment; དམིགས་ཅན *ḏmigs̱-can* ingenious, skilful in contriving *W.* 2. sbst. संवित्, प्रतिलम्भ, अवलम्बन [consciousness, idea, attainment, perception, acceptance]*S.*

དམིགས་གཏད *ḏmigs̱-gtaḏ* object on which a mystic concentrates his vision or his mind in order to induce meditation; sometimes the object is a thing actually before him, sometimes a mental object, sometimes purely fanciful or impossible as the horn on a hare's head or the child of a barren woman. A meditator who can become absorbed without any such assistance has reached a high state of proficiency, v. *Mil.* ཀ 82, b. 2. Sometimes erroneously དམིགས་སྐྱེ.

དམིགས་སྟོན་པ *ḏmigs̱-s̱ton-pa* or དམིགས་པ་ཞིག་སྟོན་པ to give an idea of, to make a suggestion.

དམིགས་པ *ḏmigs̱-pa* 1. as vb. to fancy, to imagine, to construe in one's mind. དོན་དམིགས་པ *don ḏmigs̱-pa* to intend a benefit or profit for another person (*Jä.*). 2. sbst.

thought, idea, fancy आलम्बन; དམིགས་པའི་རྟེན *dmigs-pahi rten* prob. a thing only supposed, an object imagined (*Thgr.*). དམིགས་པ་མེད་པའི་སྙིང་རྗེ *dmigs-pa med-pahi sñiṅ-rje* in *Mil.* is acc. to *Jä.*: the pity which the accomplished saint, who has found everything even religion to be vain and empty, feels towards all other beings, in as far as they are still subject to error and mistakes, opp. to སེམས་ཅན་ལ་དམིགས་པའི་སྙིང་རྗེ and ཆོས་ལ་དམིགས་པའི་སྙིང་རྗེ the tender sympathies called forth by the sight of beings that are really suffering and of those defective in morality; དམིགས་ཐམས་ཅད་བརྗེད་ནས forgetful of all the beautiful fancies, schemes, and airy notions. དམིགས་པ་ལས་འདས་པ བསམ་པའི་ཡུལ་ལས་འདས་པ beyond the range of thought or imagination; དམིགས་པའི་སྨྲ *dmigs-pahi smra* अपवाद execration, reviling; དམིགས་བུ *dmigs-bu* ལོང་ཁྲིད་པ आलम्ब a support, gen. a blind man's leader (*Dzl.*).

དམིགས་མེད *dmigs-med* निरवलम्ब independent, not depending: དམིགས་མེད་ཙོང་ཁ་པ Tsongkhapa who was free from all worldly obstacles, *i.e.*, perfectly independent, in which sense all *Bodhisattva* are independent. དམིགས་འཛིན *dmigs-hdsin* dependent, depending on a support.

དམིགས་གསལ *dmigs-gsal* or དམིགས་ཀྱི་གསལ clear to the mind: སྒེར་དུ་བྱེད་འོས་ཀྱི་དམིགས་གསལ་བྱུང་ན་མ་གཏོགས unless it is clear that the work should be done privately or confidentially (*D. çel. 12*).

དམུ *Dmu* or དམུ་རྒོད *Dmu-rgod* 1. n. of the earliest tribe of Tibet, the men who first inhabited Tibet (*J. Zañ.*). 2. a malignant spirit, a kind of evil-demon that causes dropsy in those on whom his malignant eye falls; one of the nine spirits called འགོང་པོ: འོད་སྲུང་བཞི་པོ་འདི་དག་ནི་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དམུ་རྒོད་དོ O, Kās'yapa these four are the spirits which trouble the *Bodhisattva* (*K. ko.* ཆ, *213*); མ་འོངས་པ་ན་སེམས་ཅན་དམུ་རྒོད་དང་པ in time to come even beings like *Dmu-rgod* will have faith in Buddhism (*Hbrom. 2*).

དམུ་ཆུ *dmu-chu* जलोदर dropsy; which is brought on by evil demons; དམུ་ཆུ་ཅན one who is suffering from dropsy. དམུ་མདོ *dmu-mdo* demon of the disease of dropsy etc. (*Rtsii.*); དམུ་རྫིང་ཅན *dmu-dsiñ-can* उदकोदर dropsy, dropsical.

དམུན་པ *dmun-pa*=བླུན་པོ *blun-po* जड an idiot; also, acc. to *Jä.*, darkened, obscured.

དམུར་བ *dmur-wa* v. མུར་བ *mur-wa.*

དམུལ་བ *dmul-wa* v. འཛུམ་པ *hdsum-pa.*

དམུས་ལོང *dmus-loñ*=ལོང་བ *loñ-wa* जात्यन्ध one who is born blind: མིག་རྐྱང་ལྡན་པའང་དམུས་ལོང་ལྟ་བུར་བྱས (*J. Zañ.*).

དམེ་བ *dme-wa*=བཙོག་པ v. རྨེ་བ *rme-wa.*

དམོད་པ *dmod-pa* 1. शाप, परिग्रह, अभिशाप, पराभव cursing, subduing. vb. (acc. to *Cs.*) to curse, execrate, accurse; དམོད་པ་བྱེད་པ sbst. imprecation, execration, malediction; དྲང་སྲོང་གིས་དམོད་པ་བོར་བའི་ལོ་བཅུ་གཉིས the twelve years on which a curse had been pronounced by the saint (*Dzl.*). 2. to swear, to affirm, to confirm a treaty by an oath (*Jä.*). 3. to address a prayer of conjuration, ལྷ་ལ to the deity (*Glr.*). དམོད་མོ *dmod-mo* (opp. to སྨོན་ལམ *smon-lam*) malediction: བདུད་ཀྱི་དམོད་མོ་དབང་ཆེ་ཡང་ although a devil's malediction is very potent (*D. R.*). དམོད་ཚོད *dmod-tshod* दुर्भाष abuse, insults.

དམྱལ་བ *dmyal-wa* नरक, कुज, भूमिज, निरय, अवीचि, भौम 1. hell, purgatory, perdition; དམྱལ་བར་འགྲོ going to hell; ཚ་དམྱལ་བརྒྱད the eight hot hells; གྲང་དམྱལ་བརྒྱད the eight cold hells. ཉེ་འཁོར་བའི་དམྱལ प्रत्येकनरक the hells of preliminary or lighter punishment which are situated in the neighbourhood of the greater hells:—ཚ་དམྱལ་གྱི་མཐའ་སྐོར་དུ་མེ་མུར་གྱི་འོབས་དང་། fire-trench situated round the hot hells; རོ་མྱགས་ཀྱི་འདམ། the mire of putrid corpses; སྤུ་གྲིས་གཏམས་པའི་ཚལ། the forest of razors; རལ་གྲི་ལོ་མའི་ནགས་ཚལ། the wood of swords; ལྕགས་ཀྱི་ཤལ་མ་ལི། the iron-bristle trees; ཆུ་ཀླུང་རབ་མེད་སོགས་ the river Vaitarani the fordless Styx, &c.; ཉི་ཚེ་ཉེ་འཁོར་བའི་དམྱལ་བ hell of temporary punishment which does not last more than a day. 2. vb. to cut up, to cut into pieces, meat at dinner (*Dzl.*).

དམྱུག་པ *dmyug-pa* to show; དམྱུག་དམྱུག་པ *dmyug-dmyug-pa* or དམྱུག་པ་བྱེད་པ *dmyug-pa byed-pa* to show repeatedly, to boast (*Jä.* and *Cs.*).

དམྱུགས་པ *dmyugṣ-pa* to drain off: ཉ་རྒྱས་ཉ་སྣོད་དུ་བསྣོན་པ. to sift out fish with a fishing net (*Ńag. 53*).

རྨ *rma* I: व्रण, क्षत, किण, क्षवण wound, a scar, a kind of leprosy with red spots and insensibility of the skin: ང་ལ་རྨ་བྱུང་ I was wounded or I have got a wound; རྨ་གསོ་བ to heal a wound; རྨའི་ལྷ་བ *rmaḥi lha-wa* a wound growing worse. རྨ་སྐྱེས *rma-ṣkyeṣ* क्षतज pus, matter; also blood; རྨ་རྗེས *rma-rjeṣ* scar, cicatrix; རྨ་རྙིང་ *rma-rñiń* an old wound; རྨ་སྨན *rma-ṣman* or རྨ་རྩི medicine or salve for a wound; རྨ་ནད *rma-nad* व्रण sores and ulcers: *rma-nad* are of two kinds (1) ལྷན་སྐྱེས *lhan-ṣkyeṣ* constitutional such as གཞང་འབྲུམ *gshań-ḥbrum* piles, *me-dbal*, སུར་ཡ *sur-ya*, རྨེན་བུ *rmen-bu*, རླིག་རླུག *rlig-rlug*, རྐང་འབམ *rkań-ḥbam*, མཚན་པར་རྡོལ་བ *mtshan-par rdol-wa*; (2) those which one contracts from accidental causes གློ་བུར་རྐྱེན. རྨ་མཚན *rma-mtshan* scar; རྨ་རོ *rma-ro* scurf, scab; རྨ་ལས་འབབ་པ *rma-laṣ ḥbab-pa* = ཁྲག blood (*Mńon.*); རྨ་ཤུ *rma-çu* a festering, suppurating wound; རྨ་ཤུལ *rma-çul* scar; རྨའི་ཐན་སྐོར *rmaḥi than-ṣkor* व्रणसामन्तक the cleansing or dressing of a sore.

རྨ II: sometimes signifies beauty, good luck, etc. རྨ་བྱ་ཅན *rma-bya-can* दर्व्विक verdure, green, a meadow.

རྨ་བྱ *Rma-bya* (pro. *Mabja*) 1. n. of a large village situated to the South West of the district of *Saṣkya* visited by Sarat Chandra Das in 1882. རྨ་བྱ་མྱོང་བའི་སེང་གེ *rma-bya myoń-waḥi seń-ge* n. of a Lama of learning who belonged to Mabya (*Loń.* ཟ, *3*). 2. lit. the mottled or spotted bird, the peacock, commonly called शिखिन्, वर्हिन्, अहिभुज्, कलापिन्, कृकवाकु, प्रचलाकिन्, *S. Lex.* རྨ་བྱའི་མགྲིན *rma-byaḥi-mgrin* n. of a gem; རྨ་བྱའི་རྒྱལ་མཚན་ཅན *rma-byaḥi rgyal-mtshan-can* वर्हिध्वजा 'symbolized by a peacock,' an epithet of Durgā (*Mńon.*); རྨ་བྱའི་མཇུག a peacock's tail; རྨ་བྱ་གཙུག शिखण्ड a peacock's crest. རྨ་བྱའི་འཚོ་བ *rma-byaḥi ḥtsho-wa* (lit. the food of the peacock = བཙན་དུག hemlock (*Sman. 427*). རྨ་བྱའི་ཚོགས་ཞེས་བྱ་བའི་རི a fabulous mountain said to exist in the continent of Pūrva Videha, the people of which possess blue necks (*K. d.* ར, *338*). A mixture of རྨ་བྱའི་མཁྲིས་པ the peacock's bile with the juice of *Bhriń-gi rāja* cooked in cow's butter when taken through the nose will change the colour of the hair to deep black (*K. g.* ཙ, *48*).

Syn. སྒེག་ལྡན *ṣgeg-ldan*; མགྲིན་སྔོན *mgrin-ṣńon*; གཙུག་ཕུད་ཅན *gtsug-phud-can*; མཇུག་སྒྲོ་ཅན *mjug-ṣgro-can*; ལེགས་བྲིས་སྒྲོ *legṣ-briṣ-ṣgro*; རབ་གཡོ *rab-gyo*; གར་མཁན *gar-mkhan*; འབྲུག་སྒྲའི་གར *ḥbrug-graḥi-gar*; རྒྱ་མཚོ་སྐྱེས *rgya-mtsho-ṣkyeṣ*; རྣ་རྒྱན་ཅན *rna-rgyan-can*; ཤིང་ལ་རྩེ *çiń-la-rtse*; བརྟན་པ་དྲེགས *brtan-pa-dregṣ*; སར་འགྲོ *sar-ḥgro*; བཀྲ་བའི་འོག་པགས་ཅན *bkra-waḥi ḥog-pagṣ-can*;

མདོངས་ལྡན་ m̱dońs̱-ḻdan ; འབྲུག་སྒྲའི་རྗེས་ ẖbrug-s̱graẖi-ṟjes̱ ; (སྒེག་ s̱geg or སྙེག་ s̱ñeg) ; མདོངས་མཐའ་ཅན་ m̱dońs̱-m̱thaẖ-can ; སེན་མོའི་གར་ sen-moẖi-gar ; གཙུག་ལྡན་ g̱tsug-ḻdan ; སྤྲིན་ལ་དགའ་ s̱prin-la-ḏgaẖ ; འབྲུག་སྒྲས་མངལ་འཛིན་ ẖbrug-s̱gras̱ m̱ñal-ẖdsin ; ལག་འགྲོ་ཟ་ lag-ẖgro-za ; སྤྲིན་གྱི་སྒེག་ s̱prin-gyi-s̱geg ; འདབ་བརྒྱ་པ་ ẖdab-ḇrgya-pa (*M̱ńon.*).

རྨ་བྱ་ཆེན་པོ་ *ṟma-bya chen-po* महामायूरी n. of a deity (*Dom.*) ; one of the five tutelar deities of the Buddhists ; n. of *Tantrik* work glorifying the goddess Mahāmayūrī.

རྨ་ཁམས་ *Ṟma-khams̱* or སྨར་ཁམས་ n. of a petty state included in *Khams̱* (*Yig. k. 18-28*).

རྨ་ཆུ་ *Ṟma-chu* n. of the great river of N.E. Tibet which, rising in various ranges S.W. of Barong Tsaidam and Shang, flows past སྐར་མ་ཐང་ *S̱kar-ma-thań* lake and སྐྱ་རེངས་ *S̱kya-reńs̱* and then making a detour round the mountain of སྤོམ་ར་ *S̱pom-ra* flows due east keeping some 40 miles to the south of lake Kokonor ; whence entering the province of Kansu it becomes the Hoangho or Yellow River of China. A Tibetan author says it is called Khathan-gol in Mongolian, the Tibetan equivalent of which term is བཙུན་མོ་ཀླུང་ the river in which a certain queen had drowned herself (*Dsam. 32*).

རྨ་ཆེན་སྤོམ་ར་ *Ṟma-chen S̱pom-ra* n. of the great genius of the གཞི་བདག་ *gshi-ḇdag* class, the lord of the peacocks, who resides in the snowy mountain of སྤོམ་ར་ *S̱pom-ra* of the province of Amdo.

རྨ་ཚོ་ཀུན་གཞི་ *ṟma-tsho-kun-gshi* one of the Tibetan pupils of Atis′a: དགེ་འདུན་རྨ་ཚོ་ཀུན་གཞི་འདི་ངེད་ཀྱི་ཡིན་པས (*A. 16*).

རྨང་ *ṟmań* 1. (ཁང་པའི་གཞི) ground, base, foundation ; རྨང་འདིང་བ to lay foundation of a house etc. ; རྨང་རྡོ the foundation stone. 2. a dream : རྨང་ལམ་ *ṟmań-lam* = རྨི་ལམ་ dream, vision ; གསོལ་བ་བཏབ་པས་རྨང་ལམ་དུ་བི་ཀྲ་མ་ཤཱི་ལའི་དྲུང་ན having presented his request, in a dream he saw the front of Vikramas′ila (*A. 69*).

རྨང་རྨང་ *ṟmań-ṟmań* = གཞི་གཞི also implies སོ་སོར different (*H̱brom. 131*).

རྨང་ཚེར་ *ṟmań-tsher* also སྨང་ཚེར 1. pincers (generally made of silver or iron) to pluck out hair ; acc. to *Cs.* instrument for cleansing the nostrils. 2. a rake (*Sch.*).

རྨད་ *ṟmaḏ* = མཆོག excellent, very good. རྨད་བྱུང་ *ṟmaḏ-byuń* or རྨད་དུ་བྱུང་བ become excellent, marvellous, admirable, grown excellent : བསྐལ་བཟང་རྨད་དུ་བྱུང་བ་དུས་ཀྱི་ཆར་འདིར in this portion of the marvellous age (*Yig. k. 2*) ; ངོ་མཚར་རྨད་དུ་འགྱུར་བ to wonder, to be surprised at (*Jä.*) ; འདི་ཀུན་ངོ་བོས་སྟོང་པ་དང་། འདི་ལས་ངོ་མཚར་ཤུར་པ་དང་། འདི་ལས་རྨད་དུ་བྱུང་བ་གང་ all these are in their nature void—what is more wonderful than this and what can be more sublime ! (*Lam-rim*). རྨད་དུ་བྱུང་བའི་སྡེ *ṟmaḏ-du byuń-waẖi s̱ḏe* the orders or classes of Buddhist dignitaries such as *Çrāvaka*, *Bodhisattva*, etc. (*J. Zań*).

རྨན་པ་ *ṟman-pa* wounded.

རྨར་སྙུང་ *Ṟmar-s̱ñuń* n. of a section in the monastery of Sera (སེར་སྨད་ཀྱི་ཁམས་ཚན (*Loń.* ཟ, *17*).

+ **རྨས་པ** *ṟmas̱-pa* 1. = དྲིས་པ to ask, to inquire. 2. mention is sometimes made of a verb རྨ་བ with pf. རྨས *ṟmas* to wound. རྨས་མ *ṟmas̱-ma* an animal that has been wounded but not killed.

རྨི་བ *ṟmi-wa* pf. རྨིས *ṟmis̱* to dream. རྨི་ལམ *ṟmi-lam* (resp. མནལ་ལམ) स्वप्नदर्शन a dream ; རྨི་ལམ་ལྟ་བུ स्वप्नसम vision-like, to see in a dream ; རྨི་ལམ་ན་རྨིས་པ स्वप्नान्तरगत dreamed in a dream ; རྨི་ལམ་མེད་པ अस्वप्न dreamless ; རྨི་ལམ་ཟ་ཟེ a troubled dream ;

རྨི་ལམ་མཐོང་བ *ṟmi-lam m̱thoń-wa* = རྨི་བ to dream; རྨི་ལམ་བཤད་པ *ṟmi-lam ḇçaḏ-pa* to interpret dreams (*Cs.*); རྨི་ལམ་མཐོང་བའི་གཟུངས *ṟmi-lam m̱thoń-waẖi gzuńs̱* n. of a *dhāraṇī* on dreams (*K. g.* ཆ, *56*); རྨི་ལམ་མི་བཟང་བ *ṟmi-lam mi-ḇzań-wa* a portentous ill-boding dream (*S.g.*).

རྨིག་པ *ṟmig-pa* खुर the hoof of an animal: རྨིག་པ་ཁ་བྲག་རྨིག་བྲག *ṟmig-brag* a cloven hoof; རྨིག་པ་ཁྲ་བྲག་ཅན cloven-footed; རྟ་རྨིག a horse's hoof; རྟ་རྨིག་མ a silver ingot shaped as a hoof (=130 rupees); གཡག་རྨིག *gyag-ṟmig* a yak's hoof; རྨིག་ལྕགས *ṟmig-ḻcags̱* horse-shoe; རྨིག་ཟླུམ *ṟmig-zlum* an undivided hoof; རྨིག་གཟེར *ṟmig-gzer* horse-shoe nail, hob-nail.

རྨིགས་པ *ṟmigs̱-pa* lizard of a small kind (*Jä.*).

རྨིང་ *ṟmiń* = རྨང་ *ṟmań* (*Jä.*).

རྨུ *ṟmu* = དམུ *ḏmu*.

རྨུ་རྒོད་པ *ṟmu-ṟgoḏ-pa* the lowest class of people in ancient Tibet.

རྨུ་ཐག *ṟmu-thag* 1. a cord to which little flags are attached on roofs of convents, houses, etc. 2. a rope by which the ancient kings and queens of Tibet were reputed to ascend into heaven there to live with their ancestors.

རྨུ་ལི *Ṟmu-li* a place in Kham province (***Loń. 17***).

རྨུག་པ *ṟmug-pa* pf. རྨུགས་པ *ṟmugs̱-pa* 1. to bite; occasionally used with སོ the tooth: ཁྱིས་ཁོ་ལ་སོ་རྨུགས་སོང་ the dog bit him. 2. to sting, of bees, etc. *W.*; to gall, *e.g.* the feet by friction of the shoes *W.* 3. to bark in ***W.*** (*Jä.*).

རྨུགས་པ *ṟmugs̱-pa* rarely རྨུ་པ 1. a dense fog: རྨུགས་པའི་ན་བུན *ṟmugs̱-paẖi na-bun* id.; རྨུགས་པ་ཅན *ṟmugs̱-pa-can* foggy; ཉིན་མཚན་དུ་ཡུལ་རྨུགས་པ *ñin-m̱tshan-du yul ṟmugs̱-pa* the place is foggy day and night. 2. befogged mentally, stupid, inert, languid, sluggish; ཡིད་རྨུགས་པ *yiḏ-ṟmugs̱-pa* depressed and melancholy (*H̱brom.* ཁ, *22*); རྨུགས་ཐིབ་པ *ṟmugs̱-thib-pa* dense fog covering, enveloping. རྨུགས་འཛིན *ṟmugs̱-ẖdsin* जलेन्द्र 'the chief of waters,' the sea, that holds the vapours.

རྨུར་བ *ṟmur-wa* to growl and bite each other as dogs do.

རྨེ་བ *ṟme-wa* (ལྷས་ཀྱི) also དམེ་པ *ḏme-pa* sbst. spot, speck, mark, a natural mark as a mole, birth-mark; any blemish or impurity: རྨེ་གཙང་མེད *ṟme-gtsań-meḏ* or གཙང་རྨེ་མེད *gtsań-ṟme-meḏ* making no difference as to clean or unclean food (*Mil.*); རྨེ་གྲིབ *ṟme-grib* moral defilement; adj., རྨེ་པོ *ṟme-po* stained, defiled, mouldy, spotted; རྨེའུ་ཟན *ṟmeẖu-zan* unclean food: བརྒྱ་མ་ལན་གཅིག་གི་རྨེའུ་ཟན་དེ་ཁ་ན་ཁྱིས་ཁྱེར་བ་ཟེར་རོ (*Beẖu. 67*).

རྨེ་བད *Ṟme-lad* n. of a very old monastery in Lhasa in front of which a stone monolyth was erected bearing the inscription of a treaty between the king of Tibet Khri Ral-pa-can and the Emperor of China (*J. Zań.*).

རྨེ་རུ *Rme-ru* n. of an ancient monastery in the N.E. quarter of the city of Lhasa.

+ **རྨེག་པ** *ṟmeg-pa* = རྩ་བ root, also = གཏན order, series, row; རྨེག་མེད་པ *ṟmeg-meḏ-pa* = གཏན་མེད་པ *gtan meḏ-pa* disorder, not regulated; བསྟན་པ་རྨེག་པར་གྱུར་ལ the religion became disorganized (*J. Zań.*).

རྨེད *ṟmeḏ* (རྟ་སྒའི་རྨེད *rta-s̱gaẖi-ṟmeḏ*) crupper attached to a saddle.

རྨེད་པ *ṟmeḏ-pa* pf. རྨེས *ṟmes̱* 1. = གཏམ་དྲི་བ *gtam dṟi-wa* to ask, to inquire: འོང་ན་རྨོར་ཀྱི

བདག་པོ་ལྟ་བུ་ཡོད་ཅེས་བཀའ་རྨེད་པ་ན if you asked if there are rich people in Tibet. 2. कर्षति, to plough and sow: རྨེད་དུ་འཇུག་པ *r̲med̲-du h̲jug-pa* to cause to be ploughed and sown (*Jä.*). 3. to study.

卐 **རྨེན་ངན** *r̲men-ṅan*=ལྟས་ངན bad sign, ill-omen, foreboding.

རྨེན་པ *r̲men-pa* or རྨེན་བུ *r̲men-bu*=ཤ་རྗེ་ཆགས (*A. 44*) a goitre; also an induration caused by a sore or wound: ཕྱག་གིས་སྦུབ་བྱས་པས་རྨེན་པ་ཡང་ཆེད་པར་གསོས་པ་རྨིས he dreamt that by simply having covered it with the hand the induration was healed (*A. 44*). རྨེན་བུའི་ནད *r̲men-bu*h̲*i-nad̲* an indurate sore or ulcer or a swelling on the skin.

རྨེལ་བ *r̲mel-wa* or སྨེལ་བ *s̲mel-wa* 1. to pluck out; བལ་རྨེལ་བ *bal r̲mel-wa*=བལ་ཕྱིལ་བ to pluck out hair. 2. to summon, to call, to invite.

རྨོ་བ *r̲mo-wa* कर्षण, pf. and imp. རྨོས *r̲mos̲*, to plough: ཞིང་རྨོ་བ *shiṅ-r̲mo-wa* to plough fields; མ་རྨོས་པའི་ལོ་ཏོག *ma-r̲mos̲-pah̲i lo-toy* a fabulous kind of grain in the mythological age said to grow without cultivation; also, maize. རྨོ་མཁན *r̲mo-m̲khan* ploughman.

རྨོ་མ *r̲mo-ma* 1.=རྒན་མོ an old woman. 2. पितामही father's mother.

རྨོ་ཡས *r̲mo-yas̲* 1. शीर्षक n. of a number. 2. steel helmet; also, perhaps, full coat of mail (*M̲ṅon.*).

རྨོག *r̲mog*=གོ་ཆ or གོ་ཁྲབ a helmet; ཁྲབ་རྨོག *khrab-r̲mog* coat of mail and helmet (*Jä.*).

Syn. རྨོག་ཐུར *r̲mog-thur*; ཚེམ་ཤུ *tshem-shu*; རྨོག་ཞུ *r̲mog-s̲hu*; དམག་ཞྭ *d̲mag-shwa* (*M̲ṅon.*).

རྨོག་ཅོག *R̲mog-cog* n. of a place in Tibet (*Loṅ.* ༣, *32*).

རྨོག་བརྩེགས་མ *r̲mog-b̲r̲tsegs̲-ma* n. of a heretical sect (*Yu-sel. 45*).

རྨོང་བ *r̲moṅ-wa* (=མ་ཁོམ་པ) pf. རྨོངས *r̲moṅs̲* 1. to be obscured; also, as subs. obscurity, chiefly in spiritual sense; བློ་མ་རྨོངས་པ *b̲lo-ma r̲moṅs̲-pa* or རྨོངས་མེད *r̲moṅs̲-med̲* a mind lively, unimpaired; ཀུན་ཏུ་རྨོང་ཤེས་ཆེ་བ *kun-tu r̲moṅ-çes̲ che-wa* general obscuration of mind; རྨོངས་པར་འགྱུར་བ *r̲moṅ-par h̲gyur-wa* to become obscured, darkened; རྨོང་བར་བྱེད་པ *r̲moṅ-war byed-pa* to obscure, to darken, also to confound, perplex. 2. to be puzzled; to become dizzy. རྨོང་ཆེན་པོའི་ཁང་པ *r̲moṅ-chen-poh̲i khaṅ-pa* महामोहागार [a refuge of utmost ignorance or delusion]*S.*

རྨོང་སྤུ *r̲moṅ-s̲pu* hair of the abdomen and the pudenda: ར་ཕྲུག་རྨོང་སྤུས་ལྐོག་པ་འཇོམས the belly-hair of a he-goat heals cancer.

རྨོངས *r̲moṅs̲*=འཁྲིག་པ copulation (*M̲ṅon.*).

རྨོངས་པ I: *r̲moṅs̲-pa* अर्भक, पामर, बाल, मोहित, अन्ध, संमूढ, मन्द, पृथग्जन, मूर्ख, अज्ञ 1. a fool, stupid person, ignorant or untrained person. རྨོངས་བརྟུལ *r̲moṅs̲-b̲r̲tul*=བླུན་པོ *b̲lun-po* fool, idiot. 2. adj. obscured, stultified (*Stg.*).

Syn. བླུན་པོ *b̲lun-po*; གླེན་པ *glen-pa*; ལུག་ལྟར་ལྐུགས་པ *lug-l̲tar-l̲kugs̲-pa*; མ་ཤེས་པ *ma-çes̲-pa*; མ་བསླབས་པ *ma-b̲s̲labs̲-pa*; མི་མཚོན་པ *mi-m̲tshon-pa*; མི་རིག་པ *mi-rig-pa*; མུན་པ *mun-pa*; ལྡོངས་པ *l̲doṅs̲-pa*; (*M̲ṅon.*).

རྨོངས་པ II.=རྨོངས་པ *r̲moṅs̲-pa* मोह delusion: ཀུན་རྨོངས समम्भ्रम [confusion, ignorance, alarm]*S.*; ངན་རྨོངས *ṅan-rmoṅs̲* मूर्ख, खल stupid, deceitful (*A. K. 1-14*). རྣམ་རྨོངས་ཏེ *r̲nam-r̲moṅs̲-te* विमोहित enticed, infatuated, fascinated. རྨོངས་པའི་གྲོགས་པོ *r̲moṅs̲-poh̲i groys̲-po*=གཉིད་ལོག་འདོད་པ desire to sleep, falling asleep (*M̲ṅon.*). རྨོད་སྔགས *r̲mod̲-s̲ṅags̲*=དམོད་སྔགས or ངན་བྱེད་ཀྱི་སྔགས charms for causing mischief to others.

རྨོད་པ *ṟmoḏ-pa* to plough: རྨོད་གླང་ *ṟmoḏ-glań* a ploughing ox; རྨོད་ལམ *ṟmoḏ-lam* furrow (*Sch.*).

རྨོན་པ *ṟmon-pa* 1. the act. of ploughing རྨོན་པ་རྒྱབ་པ *ṟmon-pa ṟgyab-pa* to plough (*Cs.*). 2. a plough-ox; རྨོན་དོར *ṟmon-dor* or རྨོན་པ་དོར *ṟmon-pa-dor* हल a yoke of oxen.

རྨྱང་བ *ṟmyań-wa* or རྨྱེང་བ *ṟmyeń-wa* to bend towards; to stretch one's self, to stretch forward the neck as if to hear anybody speaking or whispering: བྱ་རྨྱང་བྱེད་པ *bya-ṟmyań byeḏ-pa* to stretch, to yawn (*Cs.*).

+ **རྨྱ་བ** *ṟmya-wa* 1. sickness, nausea; ཁམས་རྨྱ *khamş-ṟmya* nausea (*Lex.*). 2.= ཉམས་པ to degenerate, grow worse, decay.

སྨ *şma* = དམའ *ḏmah*: སྨ་འབེབས་པ to humiliate, cast down, humble; སྨ་འབེབས་ཚིག अपकारिणी a humiliating word or phrase expressing an insult.

མ

སྨ་ཁམས *Ṣma-khamş* = སྨར་ཁམས *Ṣmar-khamş* n. of a district where a Jong-pon from Lhasa with the desiguation Ma-kham thal-chi holds office (*Loń.* ༢, *5*).

སྨ་ར *şma-ra* = ཁའི་སྤུ *khaẖi-şpu* श्मश्रु beard; སྨ་ར་ཅན bearded; སྨ་ར་ཉུང་ *şma-ra-ñuń* scanty beard.

སྨ་ས *şma-sa* योग्य [suitable] *S.*

སྨག *şmag* a sort of medicine of an astringent taste; སྨག་རྒྱུ *şmag-ṟgyu* black pepper.

སྨག་རུམ *şmag-rum* = མུན་ནག अन्धकार dark, darkness; to keep up or light a lamp in darkness: སྨག་ལ་སྒྲོན་མེ་བཏེག་པ (*Situ.*); མུན་པའི་སྨག་རུམ dense gloom.

སྨད *şmaḏ* 1. that which is lower than some other place or thing; a comparative adj.: the lower—usually opp. to སྟོད *şṯoḏ* the upper; both terms being often attached to place-names to differentiate two near localities, *e.g.*, *Jang-ştod* upper Jang and *Jang-şmad* lower Jang. སྨད་ལ downwards, ལུས་ཀྱི་སྨད the lower part of the human body. སྨད་ཉེང་ཆེ་བ stretching forth the lower parts. ལུས་སྨད་ལྔ་ས་ལ་གཏུག་པ to bring the five lower parts of the body, the belly, the knees, and the points of the feet in close contact with the ground, *i.e.*, to prostrate one's self (*Jä.*). 2. with regard to time the latter part, the second half, of the night. 3. children, in relation to their mother gen. preceded by མ or བུ thus: ངེད་མ་སྨད I and my mother (*Mil.*); རྒན་མོ་མ་སྨད་གསུམ the old woman with her (two) sons, three; also of animals: རྒོད་མ་མ་སྨད་གཉིས the mare and her foal, the two (*Dzl.*); ནད་པ་དེའི་བུ་སྨད the sick man's family; བུ་སྨད་རྣམས my wife and children (*Jä.*). སྨད་རྒྱས་མ *şmaḏ-ṟgyaş-ma* = བུད་མེད་མཆོག a woman in full sense (*M̱ñon.*).

སྨད་འཆལ *şmaḏ-ẖchal* degradation, shamelessness, prostitution; སྨད་འཆལ་བྱེད་པ to indulge in dissolute habits, to practise *şmaḏ hchal.*

སྨད་འདོགས *şmaḏ-ẖdogş* a subscribed letter, the letters ཡ, ར, ལ and ཝ are subjoined as in ཀྱ, ཀྲ, ཀླ, ཀྭ (*Situ.*).

སྨད་འཚོང་མ *şmaḏ ẖtshoń-ma*, गणिका, वेश्या, स्वैरिणी, चुद्रा, दारिका a prostitute, harlot, a self-willed or unchaste woman. སྨད་འཚོང་མའི་གནས *şmaḏ-ẖtshoń-maẖi gnaş* a prostitute's house, a brothel.

Syn. ཐུན་མོང་བུད་མེད *thun-moń-buḏ-meḏ*; རྟགས་ཅན་མ *ṟtagş-can-ma*; འབྱོན་མ *ẖbyon-ma*; གཡེལ་མ *gyel-ma*; ངན་རོལ་མ *ńan-rol-ma*; རེས་མ *reş-mu*; འདོད་སྤྱོད་མ *ẖdoḏ-şpyoḏ-ma*; འདོད་པས་རྩེན་མ *ẖdoḏ-paş ṟtsen-ma*; གཟུགས་འཚོང་མ *gzugş ẖtshoń-ma*; སྦྱོར་བྱེད་མ *şbyor-byeḏ-ma*; ཚོགས་ཅན་མ *tshogş-can-ma* (*M̱ñon.*).

སྨད་འཚོང་མའི་གཙོ་མོ *şmaḏ-ẖtshoń-maẖi gtso-mo* a chief courtezan.

Syn. སྐྱེ་བོའི་ཚོགས་ཅན *s̱kye-ḇoẖi tshogs̱-can*; རེས་མའི་གཙོ *res̱-moẖi-ẖtso*; གྲོང་པའི་ཆོས་ལྡན *groń-paẖi chos̱-ḻdan*; ལྕུག་ལྡན *ḻcug-ḻdan*; གཟུགས་ཀྱི་སྙེ་མ *g̱zugs̱-kyi s̱ñe-ma*; ལུས་བསྒྱུར་མ *lus̱-ḇs̱gyur-ma*; སྐྱེ་བོས་བསྐུར་མ *s̱kye-bos̱ ḇs̱kur-ma*; འདོད་པའི་ཁ་ལོ་བ *ẖdoḏ-daẖi kha-lo-wa* (*M̱ñon.*).

སྨད་གཡོགས *s̱maḏ-g̱yogs̱* nether integuments, breeches, trowsers; སྨད་གོས under-garments; སྨད་དཀྲིས སྨད་ཤམ lower garments, petticoats.

སྨད་པ *s̱maḏ-pa* I: or སྨད་པའི་ཚིག blame, reproof, reproach, disgrace, contempt.

Syn. ཕྱིན་ཅི་ལོག་བརྗོད *dhyin-ci log-ḇṟjoḏ*; ལོག་འདྲེན་ཚིག *log-ẖdṟen-tshig*; ལོག་སྨྲ *log-s̱mṟa*; ལོག་སྒྲུབ *log-s̱grub*; སྐུར་པ་འདེབས *s̱kur-pa-ẖdebs̱*; གཤེ་བ *g̱çe-wa*; སྨོད་པ *s̱moḏ-pa*; བརྒྱད་བཀག *ḇṟgyaḏ-ḇkag*; མཚང་རྒོད *m̱tshań-ṟgoḏ*; འཕྱ་ཚིག *ẖphya-tshig*; སྐྱོན་བརྗོད་པ *s̱kyon-ḇṟjoḏ-da* (*M̱ñon.*).

སྨད་ར *s̱maḏ-ra* abuse, reviling language: སྨད་ར་མ་གཏོང do not slander or blaspheme.

སྨད་རིགས *s̱maḏ-rigs̱* low or inferior class, lower race.

སྨད་པ II: vb. 1. to lower, make low: གདོང་སྨད་པ to lower one's eyes, to be abashed; སེམས་སྨད་པ to humble one's self; ཐུགས་སྨད་པ to be lowly, meek (*Dzl.*): མ་ག་དྷ་ཉམས་སྨད་པའི་ཚེ when Magadha had been brought low, had decayed in its prosperity. 2. to abuse, revile; to blame, to chide: ཚིག་ངར་བས་འཕགས་པ་ལ (to abuse) the venerable-man with base words; དཀོན་མཆོག་གི་དབུ་འཕང (to degrade) the highness of the excellent, to blaspheme the doctrine (*Glr.*). 3. to dishonour, violate, ravish: བུ་མོའི་ལུས (*Pth.*).

སྨད་འདུལ *s̱maḏ-ẖdul* the regulations of the *Dul-wa* (Vinaya) as observed in Kham-Amdo and introduced from there into Tsang and Ü by Lama *Lo-chen*, sometime after Buddhism had been suppressed in Tibet Proper. སྟོད་འདུལ *s̱toḏ-ẖdul* the regulations of the *Vinaya* as introduced by the Kashmirian pandit S'ākya-S'rī into Tibet, having come from upper Tibet, *i.e.*, the Ladak side (*Yig. 3*).

སྨད་མདོ་ཁམས་སྒང་དྲུག *S̱maḏ M̱do Ḵhams̱ S̱bań-dṟug* the really only five districts of the lower Do-Kham province: སྐྱུ་ར *S̱kyu-ra*, རབ *Ṟab*, སྤོ་འབོར *S̱po-ẖbor*, དམར་ཚ་སྒང *Ḏmar-tsha S̱gań*, and ཟལ་མོ་སྒང *Zalmo-s̱gań*: སྔོན་སྨད་མདོ་ཁམས་སྒང་དྲུག་ལ་བྱ་རྣམས་མ་གཏོགས་མེད་པའི་བྱ་ཡི་ཡུལ་ཟེར anciently there being nothing other than birds in lower *Khams̱-S̱gań-dṟug*, it was called Bya-yul or the land of birds (*Jig. 4*).

སྨན I: *s̱man* benefit, use, good (resp. of ཕན་པ) བསྟན་དང་འགྲོ་ལ་སྨན་པའི་ཆེད for the good of religion and living beings; སྨན་བཏགས་པ = ཕན་འདོགས to be useful. *Sch.* has: སྨན་སེམས a beneficent mind, a mind intent on doing good.

སྨན II: **औषध**, **भैषज्य** the common term for: medicine, physic, drug: རིའི་སྨན་འཐུ་བ to gather medicinal plants on the mountains (v. Huc's Travels, vol. 2). སྔོ་སྨན *s̱ño-s̱man* vegetable medicine.—ཐང་སྨན liquid medicine, etc.—ཁོང་སྨན medicine taken internally;—རིན་ཆེན་སྨན metallic and organic drugs: གསེར, དངུལ, ཟངས, ལྕགས, གཡུ, མུ་ཏིག, ཉ་ལྕིབས་དུང, བྱུ་རུ, མུ་མེན &c.—རྡོའི་སྨན medicinal stones, སྨུག་པོ་སྤྲལ་རྒྱབ, དཀར་པོ་སྤྲལ་རྒྱབ, རྡོ་དཀར་ཅིག་ཐུབ་གདངས་ཤིག, ཁབ་ལེན་པ, ཕ་ལྡབས, མཉ་ཧོར etc.—ས་སྨན mineral medicine such as soda, salt, saltpetre, sulphur, etc.; ཤིང་སྨན barks, roots, medicinal herbs, leaves and fruits. ཚི་སྨན medicinal oil, lard; སྐྱུག་སྨན *s̱kyug-s̱man* emetic; ཞི་སྨན *shi-s̱man* soporific potion; བཤལ་སྨན *ḇçal-s̱man* purgative. སྲོག་ཆགས་སྨན *sṟog-chags̱-s̱man* animal medicine, &c. ལྡེ་གུ *ḻde-gu* electuary, syrup; སྨན་བཀུས་ཏེ་བོར་བ *s̱man ḇkus̱-te bor-wa* **पुनिसृक्तभैषज्य** a medicine well purified. སྨན་སྣ different medicines, also various spices mixed up together; སྨན་ཕྲུག *s̱man-*

khrog medicinal ingredients not yet pounded or mixed up (*Ṟtsii.*). སྨན་གྱི་བྱ་བ *şman-gyi bya-wa* the effect of medicine; སྨན་གྱི་སྦྱོར་སྡེ *şman-gyi şbyor-şde* medicinal compounds; ཐང་ decoction; ཕྱེ་མ powder; རིལ་བུ pills; ལྡེ་གུ *ḻde-gu* syrup, སྨན་མར *şman-mar*; ཞལ་སྨན liquid mixture; སྨན་ཆང་ tincture or wine; རིན་པོ་ཆེའི་སྦྱོར་བ sulphates or carbonates of metallic medicines.

སྨན་སྐུ *şman-şku* an image made of the six medicinal metals, namely, gold, silver, copper, iron, brass and zinc (*Ṟtsii.*).

སྨན་གྱི་ལྗོངས *şman-gyi-ḻjoñş* a country rich in medicinal plants; is used as met. for Tibet.

སྨན་རྟ *şman-ṟta* the vehicle in which medicine is taken: སྨན་རྟ་གསུམ the three vehicles which are two kinds of molasses and sugar; བུ་རམ་དཀར་སྨུག་རླུང་སེལ་བའི་རྟ white and brown molasses are the vehicles of removing flatulence.

སྨན་དབང་ *şman-ḏwañ* or སྨན་གྱི་དབང་པོ **ओषधीश** met. = the moon believed to be the presiding deity of officinal plants.

སྨན་བླ *Sman-ḇla* **भैषज्यगुरु**; *Man-la* the Buddha presiding over the healing art; who is often figured in temples and who at Lhasa is the presiding deity of a famous medical college built on the Chagpo Ri in the south-west suburbs of the city. His analogue with the Mongols is styled *Otochi.* སྨན་བླའི་མདོ་རྒྱས་བསྡུས *şman-ḇlaẖi m̱do ṟgyaş-ḇşduş* two *Sūtra* of the Bhai-shajya guru one abbreviated and the other extended (*K. g.* ན, *433*).

སྨན་རྩེ *şman-ṟtse* incorrect spelling of མང་ཙེ a kind of yellow silk scarf, with red spots impressed on it, manufactured in China (*Ṟtsii.*). སྨན་ཡུག *şman-yug* = སྨན་རྩེའི་ཡུག a roll of *man-tse* scarf.

སྨན་ཚོས *şman-tshoş* a kind of dye (*Jig. 14*).

སྨར *şmar* or སྨར་ཀྱང་ *şmar-kyañ* ready money, cash; ཟོང་མིན་སྨར money and not goods.

སྨར་ཁམས *şmar-khams* = སྨར་འདེགས, anything fried or preserved in butter; ཉ་སྐམ་སྨར་འདེགས dried fish preserved or cooked in oil (*Ṟtsii.*).

སྨལ་པོ *şmal-po* = སྐར་མ་མགོ *şkar-ma-m̱go* **मृगशिर**: (*M̱ñon.*) [lit. "deer-head," the fifth star] *S.*

སྨི་གུ *şmi-gu* (old Tibetan) = སྨྱི་གུ *şmyi-gu* a reed-pen.

སྨིག་རྒྱུ *şmig-ṟgyu* **मरीचिका** mirage, visionary illusion, reflection.

Syn. གྱ་སྒྱུའི་རི་མོ་གཡོ་བའི་འོད; ཐག་ཁྲིག་སྣང་བ་རྒྱང་རིང་ཆུ; རི་དྭགས་སྐྱེད་སྐྱིད་འཆིར་འཇུག་པ; བར་སྣང་ཆུ་རླབས (*M̱ñon.*).

སྨིག་བུ *şmig-bu* small lizard v. རྨིགས་པ *ṟmigş-pa* (*Jä.*).

སྨིག་མ *şmig-ma* or སྨྱིག་མ *şmyig-ma* = སྨྱུག་མ *şmyug-ma* reed; bamboo.

སྨིན་དཀྱུས *şmin-ḏkyuş* = མིག་གི་ཟི་མ **अपाङ्ग** (*M̱ñon.*) the outer corner of the eye.

སྨིན་འཁྱོག་མ *şmin-ẖkhyog-ma* = བུད་མེད་གཏུམ་མོ (*M̱ñon.*). a fierce, frowning, fretful woman.

སྨིན་གྲོལ་ལ *şmin-grol-la* or སྨིན་གྲོལ་གྱི་ལམ་ལ་འགོད་པ to lead to conversion and salvation (*Glr.*); རྣམ་པར་སྨིན་པ **विपाक** v. རྣམ་པ *ṟnam-pa* (*Jä.*).

སྨིན་གྲོལ་གླིང་ *S̱min-grol gliñ* the monastery of Mindoling, a famous establishment the head-quarters of the Dukpa and Dzogchen sects, situated 35 miles N.E. of Lake Yamdok and 8 m. S. of the Tsangpo. The constitution of this monastery is peculiar. It has two head lamas, one of whom is vowed to celibacy and rules the monks, while the other is permitted to marry and if he has two children one succeeds to the celibate headship and the other to the non-celibate position. Should the lay-head die, however, without children, the sworn celibate is then expected to marry the widow in order to raise up heirs to succeed to the government. In case of a total failure of heirs, war, famine or other dire calamities are to be looked for.

སྨིན་དྲུག *ṣmin-ḏrug* the Pleiades, or the third lunar mansion, having fire as its regent; this constellation, containing six stars, is represented as a flame or else as a razor or knife. The stars represented as nymphs are said to have acted as nurses to the god Kārtikeya. སྨིན་དྲུག་ཟླ་བ *ṣmin-ḏrug zla-wa* October-November or the month of Kārtika in which the moon standing near the Pleiades is full.

Syn. མང་པོ་སྐྱེས *mañ-po-ṣkyeṣ* कृत्तिका, कार्त्तिकी; མ་དྲུག་བུ *ma-ḏrug-bu* (*M̱ñon.*).

སྨིན་བདུན *ṣmin-ḇdun* or སྨེ་བདུན *ṣme-ḇdun* also བྱང་གི་སྐར་མ་སྤུན་བདུན *byañ-gi ṣkar-ma ṣpun-ḇdun* the seven brothers of the North who move round the star གསེར་ཕུར, otherwise the Great Bear.

སྨིན་པ *ṣmin-pa* पक्व, पाक, जीर्ण 1. ripened, ripe; developed, perfect: འབྲས་བུ་སྨིན་ནོ the fruit is ripe; སྨིན་པར་འགྱུར་བ or སྨིན་འོང་བ the growing to maturity of an animal or germ. 2. vb. to become ripe, to ripen: སྨིན་ཚར་ quite ripened. 3. to be converted; also as sbst. conversion: སྨིན་པའི་བསྐོས་རྣམས those destined for conversion.

སྨིན་མ *ṣmin-ma* भ्रू 1. the eye-brow; also སྨིན་ཕག *ṣmin-phag.* 2. a girl who has reached maturity; སྨིན་མའི་དུས *ṣmin-maẖi ḏwuṣ* कुच the breast of a youthful woman: སྨིན་མའི་དུས་སུ་རེག་པ་ན་ང་ཡི་སྙིང་ལྷུག་གྲོགས་པོའོ།; སྨིན་ལེགས་མ *ṣmin-legṣ-ma* सुभ्रू with good eye-brows, a handsome woman (*M̱ñon.*).

Syn. རྫི་མ *ṟdsi-ma*; སྨིན་དཀྱུས *ṣmin-ḏkyuṣ*; མིག་གི་གྲྭ *mig-gi-grwa*; མིན་དབྲག *ṣmin-ḏbrag* (*M̱ñon.*).

སྨིན་ཚྭ *ṣmin-tshwa*=ཁ་རུ་ཚྭ *kha-ru-tshwa.*

སྨུ *ṣmu* one of the six early tribes of Tibet (*Jig. 6*).

སྨུག *ṣmug* or སྨུག་པོ *ṣmug-po* purple or maroon colour, the colour of clotted blood; སྨུག་ཁུ *ṣmug-khu* brownish purple dye; སྨུག་ཁོག *ṣmug-khog* a dried carcass of sheep; སྨུག་ཆུང་ *ṣmug-chuñ* a medicinal plant; སྨུག་ཐུང་ *ṣmug-thuñ* cakes of wheat or other flour mixed up with treacle prepared in disks of a foot diameter for distribution among the monks. སྨུག་མ *ṣmug-ma* stale meat which is getting rotten (*Ṟtsii.*). སྨུག་རྩི *ṣmug-ṟtsi* or སྨུག་ཚོས *ṣmug-tshoṣ* purple-red dye made from the root of a plant (Macrotomia) with which cakes and flour offerings intended for spirits and sacrificial utensils are painted.

སྨུག་ཕུར *ṣmug-phur* a dagger-peg made of acacia wood (*Ṟtsii.*).

སྨུག་ཕྱུར *ṣmug-phyur* purple-scar produced from bruises or from the effect of a blow on the skin: བླ་མའི་སྐུ་ཡང་སྨུག་ཕྱུར་གྱིས་སྐྲངས་ནས་འདུག the lama's body was swollen from bruises (*A. 57*).

སྨུག་མ་བུ་ཁུར *Ṣmug-ma Bu-khur* n. of a country of cannibals (*Yig. 8*).

སྨུགས་པ *ṣmugṣ-pa* प्रमील, तन्द्रा indolence.

སྨེ་ཁབ *ṣme-khab* prob. an incorrect spelling of སྨད་ཁེབས an under-garment worn by Buddhist nuns so that their religious robes may not be defiled by menstrual discharges (*K. d.* ང, *424*).

སྨེ་བ s̱me-wa तिलक white or black mole or spot on the skin.

སྨེ་བདུན s̱me-ḇdun = colloq. for སྨིན་བདུན.

སྨེ་བ་དགུ s̱me-wa-ḏgu (རྩིས་ཀྱི) 1. རྨེ་བ ṟme-wa. 2. the nine astrological diagrams or figures in geomancy of the Tibetans used in imitation of Chinese astrology; out of these, three or the 1st, the 6th and the 8th are white being symbolical of the element of iron; the black and blue *i.e.*, the 2nd and the 3rd diagrams represent the element of water; while the fourth which is blue represents wood and the fifth figure being yellow represents the element of earth; the 7th and 9th representing the element of fire.

སྨེ་ཤ་ཅན s̱me-ça-can = བཤན་པ ḇçan-pa a butcher (*Dag. 16*).

སྨོ་བ s̱mo-wa pf. and imp. སྨོས s̱mos, occasionally used for: to call, to name, to remark, assert.

སྨོ་སྨོ s̱mo-s̱mo मातामही mother's mother.

སྨོད་པ s̱moḏ-pa 1. निन्दा, कुत्सा, अवध्यायन्ति, आक्षेपक slander, blame, declamation, contempt, invective, abuse, reproach, curse. Also, vb. with pf. སྨད s̱mad to blame, disparage. 2. said to be synonymous, also, with སྤྱོམ་པ s̱pyom-pa to boast, shew off one's self.

Syn. of 1. ཁ་ངན kha-ńan; ཚིག་ངན tshig-ńan; ཁ་འཚངས་པ kha ẖtshańs-pa; ངན་བརྗོད ńan-ḇṟjoḏ; སྨྲ་ངན s̱mra-ńan; གནོད་ཚིག gnoḏ-tshig; སྨོད་ཚིག s̱moḏ-tshig; ཉེས་སྡྱོད ñes-sdyoḏ; སུན་འབྱིན sun-ẖbyin; ཤུམ་བྱེད་ཚིག shum-ḇyeḏ-tshig (*M̱ńan.*).

སྨོན་པ s̱mon-pa आशी:, स्वस्ति, प्रणिहित benediction; to bless, to wish, to desire (others to be happy and prosperous); སྐྱིད་པ་གཞན་ལ་ང་མི་སྨོན for other happiness I do not wish (*Mil.*); more frq. with termin. of the infinitive = to pray for. སྨོན་པ་མེད་པ अप्रणिहिता passionless, not fixed on; སྨོན་པའི་གནས the object of a wish or prayer (*Cs.*); ཡིད་སྨོན *yiḏ s̱mon* frq. a wish, desire, prayer: རིང་པོ་ནས་འདི་ལྟ་བུར་ཡིད་སྨོན་བྱེད་པར་གྱུར་ཏེ having long ago entertained this wish (*Stg.*); ཡིད་སྨོན་འོས worth-wishing, desirable; སྨོན་འཇུག a wish and its accomplishment (*Jä.*). སྨོན་འགྲིན s̱mon-ẖgrin or སྨོན་འདྲེན s̱mon-ẖdṟen (གྲོགས་པོ་བློ་དཀར་བ a sincere friend or associate (*K. du.* ད, *27*, also *Ńag*). སྨོན་དྲིན s̱mon-dṟin संस्तुतक praised, lauded. སྨོན་ལམ s̱mon-lam प्रणिधि, प्रणिधान,· meditation, prayer, supplication; as a prayer it seems to be rather for the enjoyment of the fruit of one's merits and seldom for a favour or a necessity undeserved. སྨོན་ལམ་བཏབ་བྱས་ཏེ s̱mon-lam ḇtab byas-te प्रणिधानं विधाय after having made a prayer or supplication (*A. K. 1-16*). སྨོན་ལམ་ལོག་པར་འདེབས་པ s̱mon-lam log-par ẖdebs-pa to pray for an undesirable object such as the ruin of an enemy, the performance of an unrighteous action, etc.

སྨོན་ལམ་བླ་མ s̱mon-lam ḇla-ma n. of the chief lama of the monastery ཨུ་ཛུམ་ཆིང *U-cum-chiń* monastery in Mongolia.

སྨོས་དྲག s̱mos dṟag loud voice.

+ སྨྱང་བ s̱myań-wa = བརྐྱང་བ ḇṟkyań-wa.

སྨྱན I: s̱myan = ཉེ་གཏམ་པ match-making, intermediation between a disagreeing pair; སྨྱན་བྱེད་པ s̱myan byeḏ-pa a match-maker, an intermediator in settling a marriage; དགེ་སློང་གིས་སྨྱན་བྱེད་མི་རུང a Buddhist monk should not be an intermediator in marriage (*K. du.* ན, *159*). སྨྱན་བྱེད་པ s̱myan-byeḏ-pa (བག་མའི) doing the work of a match maker. སྨྱན་བྱེད་པ s̱myan byeḏ-pa to act on such business.

+ སྨྱན་ཀ s̱myan-ka = གཉེན་ཀ gñen-ka.

སྨྱར་བ s̱myar-wa = སྨར.

སྨྱི་གུ *şmyi-gu* (pron. *nyi-gu*) a pen, of any kind.

སྨྱི་གྲི *şmyi-gri* लेखकर्त्ति a pen-knife. Also in *W.* སྨྱུག་གྲི *şmyug-gri.*

+ སྨྱིག་མ *şmyig-ma* or སྨྱུག་མ *şmyug-ma* वंश cane, bamboo; a pen of reed; སྨྱུག་མ་འཇོག་པ *ẖjog-pa* to make a reed-pen. སྨྱུག་ཐོགས *şmyug-thogş* writer, one who carries a reed pen to write with.

Syn. སྲིན་ཅན *sṟin-can*; སྦུས་ལྡན *şbuş-ḻdan*; གླིང་བུ་ཤིང *ġliṅ-bu-çiṅ*; འབྲས་བུས་འཆི་བ *ẖbraş-buş ẖchi-wa*; རླུང་འབུད་ཅན *ṟluṅ-ẖbuḏ-can*; རླུང་གི་སྒྲ་སྒྲོགས *ṟluṅ-gi şgra-şgrogş* (*M̱ṅon.*).

སྨྱུག་ཁྲོག *şmyug-khrog* 1. tube of bamboo; pen-case. 2. = ཕུར་ཕུར a small churn (*Cs.*); སྨྱུག་ཁྱིམ *şmyug-khyim* a house constructed of bamboos; སྨྱུག་མཁན *şmyug-m̱khan* a worker in bamboo and cane; སྨྱུག་སྒམ *şmyug-şgam* a chest made of reed or bamboo; wicker work box. སྨྱུག་གདུགས *şmyug-ġdugş* an umbrella made of split reeds or bamboos; སྨྱུག་སྡེར *şmyug-şder* dish or flat basket constructed of reed or cane; སྨྱུག་ཕོན *şmyug-phon* = སྨྱུག་མ་ཆག་པ་ཆག་པ་བཤག་པ split bamboo or chips of it [*Ṟtsii.*]; སྨྱུག་ཕྲན *şmyug-phran* reed; སྨྱུག་མ་མདའ་རྒྱུ *şmyug-ma m̱dah-ṟgyu* reed-bamboo of which arrows are made. སྨྱུག་ཚིགས *şmyug-tshigş* knot, node, joint, of reeds (*Ṟtsii.*); སྨྱུག་འཛིན *şmyug-ẖdsin* དྲུང་ཡིག a clerk, lit. a reed-pen holder, scribe, writer; སྨྱུག་ཟེབས *şmyug-zebş* wicker-work box resembling a trunk (*Ṟtsii.*); སྨྱུག་བཤད *şmyug-ḇçaḏ* comb made of bamboo used in Sikkim; སྨྱུག་སློམ *şmyug-şlom* plate made of wicker-work (*S. kar. 179*)—in Sikk. dialect called སྤ་སློམ *şpa-şlom.*

སྨྱུ་གུ *şmyu-gu* a pen; not used in *C.*

སྨྱུག་གླིང *şmyug-ġliṅ* (musical) reed-pipe.

སྨྱུག་ཚལ་སྦུག *Ṣmyug-tshal şbug* n. of a holy place in Tibet (*Deb.* ག, *44*).

+ སྨྱུགས *şmyugş* = བཅུག་ནས *ḇcug-naş.*

སྨྱུང་བ *şmyuṅ-wa* ཉེ་བར་གསོ་བ to fast, to observe a scant diet (*Med.*); often in a religious sense. སྨྱུང་གནས *şmyuṅ-ġnaş* = ཟས་སྤང leaving off food, the act of fasting as a religious observance. སྨྱུང་གནས་ཀྱི་ཆོ་ག *mşyuṅ-ġnaş-kyi cho-ga* उपोषथ the practice of fasting on prescribed days and also of keeping silence according to the rules of the Dulwa.

སྨྱུར་པ *şmyur-pa* to stretch one's self after sleep (*Sch.*).

སྨྱུར་བ *şmyur-wa* = བསྐྱུར་པ क्षिप्र to be quick, expeditious, in a hurry, to hasent.

+ སྨྱེ་པ *şmye-pa* = ཞེན་པ *shen-pa.*

སྨྱོ་བ *şmyo-wa* (ནད) = མྱོ་བ *myo-wa* उन्माद, कार्मकूट, उन्मानी; pf. སྨྱོས་པ *şmyoş-pa* to be insane, inflamed with insanity; ཅི་འང་མི་དྲན་པར་སྨྱོས་སོ *ci-haṅ mi-dṟan-par şmyoş-so* not recollecting anything they became crazed; སྨྱོས་འདུག *şmyoş ẖdug* he is mad; སྨྱོ་བྱེད *şmyo-byeḏ* a narcotic. སྨྱོ་འབོག *şmyo-ẖbog* temporary delirium; one speaking while half asleep, hysteria: སྨྱོ་འབོག་ཡོད་པ་ལངས་ནས་འགྲོ་ལ་སླུ being attacked with delirium he was left behind (*A. 32*).

སྨྱོང་བ *şmyoṅ-wa* = བརྐྱང་བ *ḇṟkyaṅ-wa.*

སྨྱོན་པ *şmyon-pa* उन्मत्त, उन्मादिष्णु intoxicated, insane, frantic, mad; མི་སྨྱོན་པ *mi-*

smyon-pa a madman; ཁྱི་སྨྱོན་པ *khyi myon-pa* a mad dog, གླང་ཆེན་སྨྱོན་པ *glañ-chen smyon-pa* an infuriated or mad elephant.

སྨྲ་བ *smra-wa* pf. སྨྲས *smras* imp. སྨྲོས *smros*, to speak, to utter, say: སྙན་པར་སྨྲས་སོང་ spoke pleasantly; རབ་ཏུ་སྨྲ་ཏེ speaking well; ཅང་མི་སྨྲ་བར་གྱུར་ཏོ they grew speechless, did not know what to say; ཕན་ཚུན་སྨྲ་བ *phan-tshun smra-wa* to converse, རིང་ནས་སྨྲ to speak from a distance, ལན་སྨྲ to give a reply སླར་སྨྲ་བ to speak again; ཅེས་སྨྲས་སོ *ces smras-so* thus he said; འདི་སྐད་སྨྲ་བ saying these words; སྨྲ་བ་མང་པོ loquacious, voluble; སྨྲ་བཅད *smra-bcad* dumb; མེད་པར་སྨྲ་བ *med-par smra-wa* to deny it altogether; སྨྲ་བ་ཆད་པར་གཅོད་པ to be cut off from speaking, to have impeded speech; སྨྲ་བ་པ *smra-wa-pa* spokesman, a speaker. Is heard as an elegant form in *C.T.*

སྨྲ་འདོད *smra-hdod* विवक्षित, देवन [desired to be spoken, *desideratum*]*S.*

སྨྲ་བའི་རྒྱལ་པོ *smra-wahi rgyal-po* मञ्जुघोष the king of speech, an epithet of the Bodhisattwa Jam-yang འཇམ་དཔལ་དབྱངས (*Mñon.*).

སྨྲ་བའི་སྒོ *smra-wahi-sgo* वाङ्मुख opening or commencement of speech, an exordium. སྨྲ་བའི་སྒོ *smra-wahi-sgo kha* (lit. the door of speech the mouth) n. of a grammatical work by Sakya Paṇḍita *Kun-dgah Rgyal-mtshan* (*Deb.* ག, *29*).

སྨྲ་བའི་བབས་སྟེགས *smra-wahi babs-stegs* as met. = रसना the tongue (*Mñon.*).

སྨྲ་བའི་ལྷ *smra-wahi-lha* = འཇམ་དཔལ that is मञ्जुघोष the god of speech (*Mñon*); སྨྲ་བའི་ལྷ་མོ *smra-wahi lha-mo* सरस्वती Sarasvatī the goddess of learning (*Mñon.*).

+ **སྨྲང་བ** *smrañ-wa* or སྨྲེང་བ *smreñ-wa* = སྨྲ་བ to speak. སྨྲང་ཚིག *smrañ-tshig* speech, word, also, esp. mystic speech; སྨྲེང་གསོལ་བ *smreñ-gsol-wa* to beg a word, to beg leave to speak.

སྨྲེ་བ *smre-wa* 1. = སྡུག་བསྔལ misery, distress 2. = ངན་པར་སྨྲ་བ *ñan-par smra-wa* to speak ill (of others); སྨྲེ་སྔགས *smre-sñags* bewailing; སྔགས་འདོན་པ *smre-sñags. hdon-pa* to utter lamentation.

ཙ

ཙ *tsa* is the seventeenth letter of the Tibetan alphabet, and acc. to Tibetan grammarians represents the Sanskrit च *ca*. 1. num. fig.: 17. 2. in mystic Budh.:— ཙ་ཞེས་པ་བསྒོམ་པའི་དོན་ཏེ the letter called *tsa* implies contemplation; སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་གདུལ་བ་ཉི་བསྒོམ་པའི་དོན་ཅེས་པའོ such contemplation is a converting influence for all intelligent beings (*K. my.* ཀ, *207*).

ཙ་ཀོ་ར *tsa-ko-ra* चकोर a partridge, *Perdix rufa*: མེ་ཏོག་ཀུ་མུ་དའི་བཅུད་འཐུང་བའི་བྱ the bird that subsists by drinking honey from the lilies (*K. ko.* ཀ, *8*).

Syn. ཙ་ཀོ་ར *tsa-ko-ra*; ཟླ་འོད་འཐུང་ *sla-hod-hthuñ*; འོད་ལ་དགའ *hod-la-dgah* (*Mñon.*).

‡ ཙ་ཀྲ་བཱ་ཀ *tsa-kra bā-ka* or འཁོར་ལོའི་རྐང་པ *hkhor-lohi rkañ-pa* चक्रवाक red-goose, *Anas casarca*.

‡ ཙ་ཏུ་ཀ *tsa-tu-ka* चतुक a mystic word conveying the meaning: ཟུངས་ཤིག་ཅེས་སྨྲས་པ་ཡིན་ནོ he said do hold it, do bear it (*K. g.* ཁ, *27*).

ཙ་ན *tsa-na* an idiomatic term = while: དེ་ལྟར་བསམས་ཙ་ན while so thinking; དེར་སླེབས་ཙ་ན in the event of arrival there, while arriving.

‡ ཙ་ན་ཀ *Tsa-na-ka* 1. चाणक्य acc. to Tibetan authorities, n. of an ancient king of India whose works have been preserved in translations of the Tangyur: ཙ་ན་ཀའི་རྒྱལ་པོའི་ལུགས་ཀྱི་བསྟན་བཅོས་ལེའུ་བརྒྱད་པ (*Tan. d.* ཀོ, *172*), Chāṇakya's Rājaniti S'āstra in eight chapters. Acc. to Indian authors he was prime minister of Chandra-gupta who reigned at Pātaliputra. 2. चणक chick-pea, *Cicer arietinum*; ཙ་ན་ཀའི་འབྲུ *tsa-na-kahi hbru* the grain of chick-pea.

ཙ་ནས *tsa-nas* from the time, སླེབས་པའི་ཙ་ནས *slebs-pahi tsa-nas* from the time of arrival, since coming.

ཙ་ཕུ་གང་ཤུར་མོ *Tsa-phu-gañ shur-mo* n. of a place in Upper Tibet, the birth place of the Karma-pa hierarch *Rañ-byuñ rdor-je* (*Loñ.* ཀ *29*).

ཙ་བིག *tsa-big*, v. ཚ་བིག *tsha-big*.

‡ ཙ་མའི་སྙིང་པོ *tsa-mahi sñiñ-po* चमसार a kind of cake.

ཙ་མུན་ཛ *tsa-mun-dsa* = སོ་མ་ར་ཙ *so-ma ra-tsa* flax, or jute.

ཙ་ར *tsa-ra* (also རྩ་ར *rtsa-ra*) flogging, whipping as a criminal punishment; ཙ་ར་གནད *tsa-ra gnad* seems to indicate a severe castigation in public; ཙ་ར་བཅད་པ to be flogged; ཙ་ར་གནད་འཕྲོད་བཏང་སྟེ having been handed over to a severe flogging; བསམ་པས་ཚོད་ངེས་ཀྱི་ནག་པ་བྱུང་ན་མ་གཏོགས་ཞུས་ཚོད་ལ་ཙ་ར་མ་ཐལ་བ་བྱེད (*D. çel. 7*).

‡ ཙ་ར་ཀ *tsa-ra-ka* 1. = མཉམ་པར་འགྲོའོ go together or smoothly (mystic) (*K. g.* ཀ, *215*). 2. n. of a religious school of the *Tirthika* people in ancient India: ལམ་ཐ་དད་པར་སྨྲ་བ་ཙ་ར་ཀ་དང་། འཇིག་རྟེན་རྒྱང་འཕན་པ those who held different or opposite views were the Chārvāka and the Lokāyati Schools (*K. ko.* ཁ, *137*). 3. चरक, n. of an Indian medical and surgical work.

ཙ་རི *Tsa-ri* (also spelt རྩ་རི *rtsa-ri*) famous sacred place far to the S.E. of Lhasa (*Deb.* ཀ *44*).

‡ ཙ་རུ *tsa-ru* 1. in *W.* = curled, frizzled, as hair and similar things. 2. meat-offering to the manes of the dead (*Jä.*). ཙཱ་རུ་ན་ཡ *tsā-ru na-ya* **चारुनयन** lit. fine eyes, a deer or antelope.

‡ ཙ་ལ *ṭsa-la* = རླུང་ *ṟluñ* wind (mystic) (*K. g.* ཁ, *26*).

‡ ཙ་ཤ *tsa-ça* or ཙ་ཤ་ཀ *tsa-ça-ka* **चाष** the Indian jay, *Coracias Indica.*

ཙག་གེ *tsag-ge* in *W.* the black mark in a target (*Jä.*).

ཙག་སྒྲ་དི་རི *tsag-şgra di-ri* or ཙག་སྒྲ་འདོན་པ also ཤག་ཤག་འདོན་པ to make a clucking sound by touching the roof of the palate with the tongue: གཅིག་གིས་གཅིག་ལ་ལྟན་ཞིང་ཙག་སྒྲ་དི་རི་བྱས་ནས་ངོ་མཚར་ཆེ་ one looking to another made sounds by clucking with the tongue to express his wonder (*A. 151*).

ཙང་ཀུན *Tsañ-kun* n. of a *sa-ḇdag* king, a monster; ཙང་ཀུན་འབྱེ་བོ the crawler, n. of another *sa-ḇdag*.

‡ ཙན་ཅུ *tsan-cu* **चञ्चु** a grain from which oil is extracted (*K. du.* ང, *346*).

‡ ཙན་དན *tsan-dan* **चन्दन, वर्णक, पराग, हेमपुष्प, मलयज** 1. *Sirium myrtifolium*, sandal-wood, used for images of gods, perfumes, medicines; ཙན་དན་ངན་པ = ཀུ་ཙན་དན **कुचन्दन** inferior sandal-wood (*M̱ñon.*). 2. fig. something superior in its kind: ཕ་ཙན་དན་བུ་ནུ་མི་ལག་ཏུ་སོང་ the elder and younger sons of a distinguished father perform menial services (*Jä.*).

Syn. མ་ལ་ཡ་ཛ *ma-la ya-dsa*; མ་ལ་ཡ་སྐྱེས *ma-la ya-şkyeş*; དྲིའི་སྙིང་པོ *ḏriẖi şñiñ-po*; དཔལ་གྱི་དུམ་བུ *ḏpal-gyi dum-bu*; བཟང་པོའི་དཔལ *ḇzañ-poẖi-ḏpal*; ཚིམ་བྱེད་གོས་ཅན *tshim-byeḏ goş-can* (*M̱ñon.*).

ཙན་དན་ཇོ་བོ *Tsan-dan jo-wo* n. of an image of Buddha made of sandal-wood alleged to have been taken from Gaya to Bactria in the third century B.C. and from there to China at the end of the first century A.D. It is now kept in the temple of Tsandan-sse in Peking and was there seen by the compiler of this dictionary in 1885.

ཙན་དན་སྦྲུལ་གྱི་སྙིང་པོ *tsan-dan şbrul-gyi şñiñ-po* **उरगसारचन्दन; गोशीर्ष, हरिचन्दन** lit. snake's heart sandal-wood, so called on account of snakes' attraction to it and because they often remain coiled round the tree (*Loñ.* ༢, *6*). Is the finest sandal-wood growing in the Malayan mountains and valued even by the gods for its fragrance.

Syn. སྟོང་གསུམ་རིན་གྱིས་གཞལ་དུ་མེད་པའི་ཤིང་ *ştoñ-gsum rin-gyiş gshal-du meḏ-paẖi-çiñ*; ཏིལ་འདབ་ཅན *til-ẖdab-can*; ས་མཆོག *sa-m̱chog*; བ་གླང་མགོ *ba-glañ-m̱go*; གོ་ཤིརྵ *goçirṣ*; རྨ་གསོས *ṟma-gsoş*; སྐྱེད་ཅན *şkyeḏ-can*; ཁྱབ་འཇུག་སྐྱེས *khyab-ẖjug-şkyeş*; འཕྲོག་བྱེད་ཙན་དན *ẖphrog-byeḏ tsan-dan*; རྣ་བ་ནག་པོ *ṟna-wa nag-po*; དུས་རྗེས་འབྲང་ *duş-ṟjeş-ẖbrañ*; སྔོ་སངས *şño-sañş*; ཧ་རི་ཙན་དན *ha-ri tsan-dan*; ལག་འགྲོའི་སྙིང་པོ *lag-ẖgroẖi şñiñ-po*; ཙན་དན་མཆོག *tsan-dan-m̱chog* (*M̱ñon.*).

ཙན་དན་དམར་པོ *tsan-dan ḏmar-po*, **लोहितचन्दन, रक्तचन्दन** red-species of sandal-wood; ཙན་དན་དམར་པོའི་འབྲུ *tsan-dan ḏmar-poẖi ẖbru* **रक्तचन्दनबीज** the seeds of red-sandal-tree.

Syn. མེ་ཏོག་དོན་ཅན *me-tog don-can*; ས་ཏྲཾ་ག *sa-traṁ-ga*; ཏིལ་མར་ཅན *til-mar-can*; འདབ་མའི་ལུས *ẖdab-maẖi-luş*; ཆོས་བྱེད་སྣུམ་ལྡན *choş-byeḏ şnum-ḻdan*; སའི་ཙན་དན *saẖi tsan-dan*; རཀྟ་ཙན་དན *rak-ta tsan-dan*; ལུས་དམར་རལ་གྲི *luş-ḏmar ral-gri* (*M̱ñon.*).

ཙན་དན་སེར་པོ *tsan-dan ser-po* **चगव, पीतचन्दन** the yellow species of sandal-wood.

ཙན་རྫུས་མ *tsan-ṟdsuş-ma* imitation sandal-wood (*Ṟtsii.*)

ཙན་སྡོང་ *tsan-şdoñ* sandal-wood tree.

ཚབ་ཚུབ *tsab-tsub* चपल = རྩབ་རྩུབ *ṟtsab-ṟtsub* or ཚབ་ཚོབ *tsab-tsob* in a hurry, ཚབ་ཚུབ་ཅན hasty; ཚབ་ཚུབ་མི་བྱ don't be in a hurry! ཚབ་ཞིང་ *tsab-liñ* hastily, in a hurry (*Sch.*).

ཚབ་ཧྲལ་བ *tsab-hral-wa* = ཀུན་ཏུ་ཅ་ཅོ་འདོན་པ to clamour, to raise a cry (*K. du.* 5, *114* also in ཡ, *33*). 2. loose, dissolute course of life (*Sch.*).

ཚབས་རུ *tsabṣ-ru* 1. sour curds. 2. a kind of salt = ཚབས་རུ་ཚ *tsab-ru-tsha* (*Jä.*). 3. a tube of horn (*Sch.*).

ཚམ *tsam* मात्रक, मात्र, प्रति we extract from *Jä.* for convenience: [mostly affixed as an enclitic, = སྙེད *ṣñeḏ*. 1. as much as, འདི་ཚམ as much as this, = so much, so many; མི་འདི་ཚམ་གསོད་པ to kill so many men *Glr.*; དེ་ཚམ *de-tsam* so much; also emphat.: ཆོས་དེ་ཚམ་ཞིག་བཤད་ནས after having given you so much religious instruction; by way of exclamation: ཅི་ཚམ how much! *W.*, ཅི་ཚམ་བྱས how much have you done! ཇི་ཚམ, དེ་ཚམ how much…so much (as much as) *Cs.*. 2. denoting comparison, as to size, degree, intensity, like, as-as, so-as, so that: རི་རབ་ཚམ *ri-rab tsam* like Sumeru (in height) *Cs.*; ཡུངས་འབྲུ་ཚམ as big as a grain of mustard-seed; པུས་མོ་ནུབ་པ་ཚམ even to sinking in up to the knees (knee-deep); ཉི་མ་འགྲིབ་པ་ཚམ so much that the sun was darkened; མཐའི་རྒྱལ་པོ་མངའ་དབང་དུ་འདུས་པ་ཚམ་བྱུང་ he became so (powerful), that he could also subdue, or could have subdued, the neighbouring kings (*Glr.*). 3. denoting contingency and restriction: perhaps, if need be, almost, only, but, all but: ཚབ་ཙང་ཚམ་མོ (*Vai. ṣñ.*) this may perhaps be used instead, this may, if need be, supply its place; བཏང་ན་ནམ་མཁའི་བྱ་ཡང་ཟིན་པ་ཚམ་གདའ if I let him loose, he might almost catch a bird in the air. རྟགས་ཡོད་པ་ཚམ་ལ = རྟགས་དང་ཡོད་པ་ལ to every one that has the mark; ཤ་དང་རུས་པ་ཚམ nothing but muscles and bones; ཆ་ཚམ་ཤེས་ཀྱང་ if one knows but a fraction of it, but a little bit; སེམས་ཚམ་མོ they exist only in our fancy; ཚམ་དུ *tsam-du* denoting extent, degree, intensity; as far as, about so far, nearly up to, even to, till, so that: ལམ་ཕྱེད་ཚམ་དུ *lam-phyeḏ tsam-du* about half way. Frq. with verbs: བ་སྤུ་ལངས་པ་ཚམ་དུ་སྐྲགས he was so frightened that his hair stood on end; དུམ་བུར་བཅད་པ་ཚམ་དུ་སྡུག་བསྔལ་གྱིས་གདུངས་ཏེ tormented by a pain as if he were cut to pieces; བུས་མ་མཐོང་བ་ཚམ་དུ་དགའ་སྟེ as glad as a child is when beholding its mother again; sometimes ཚམ་ལ stands for ཚམ་ན and ཚམ་དུ: གྲིབ་ཚམ་ལ in the shade] *Jä.* ཚམ་གྱིས *tsam-gyiṣ* instrum.: ངན་ངོན་ཚམ་གྱིས་ཆོག་ཤེས་པ content with everything poor as it may be; ཚམ་དུ added to the inf.: སྨྲས་པ་ཚམ་དུ as soon as it had been said. ཚམ་ཡང་ with a following negative = not the least: སྨོས་པ་ཚམ་ཡང་མ་བྱེད་པ to pay not the least respect; ཉི་མ་དང་ཟླ་བ་ཚམ་ཡང་ལྟར་མེད neither sun nor moon is to be seen at all (*Jä.*). 4. ཚམ *tsam* also = about, just about: ལྔ་བཅུ *ḻña-ḇcu* about fifty. རྟོག་ཚམ *rtog-tsam* in C. = a little, a few; somewhat, rather.

ཚམ་ན *tsam-na* acc. to *Jä.*: about a certain time, at the time when, when: ནམ་ཕྱེད་ཚམ་ན *nam-phyeḏ tsam-na* about midnight; དེ་ཚམ་ན then, at that time; esp. with verbs = 'when,' 'as': ཁྱིམ་དུ་ཕྱིན་ཚམ་ན when he came home. Inst. of ཚམ་ན it is very common to hear ཙ་ན:—བྱེད་གིན་ཡོད་ཙ་ན as he was just doing it; གཉིད་སད་ཙ་ན when he awoke; ཟླ་བ་བརྒྱད་སོང་ཙ་ན when eight months had passed.

ཚམ་པ *tsam-pa* 1. adj., about or of the size: མི་ཚད་ཚམ་པ *mi-tshaḏ tsam-pa* man-sized, about the size of a man. 2. flour from parched barley. 3. n. of a country to the east of Kashmir, the native state of Cham-ba on the Ravi (*S. Lam.* *17*).

4. the ancient Bhagalpur. 5. the ancient name of Cambodia.

ཙམ་པ་ཀ། *tsam-pa-ka* चम्पक the magnolia; *Michelia champaka*, the fruit of which is called ཀ་ལི་ཀཱ *ka-li-kā*: ཙམ་པ་ཀ་ཡིས་ཚད་པ་འཇོམས་པར་བྱེད *Campaka* (as a medicine) removes fever.

Syn. ཧེ་མ་པུཥྤ་པ *he-ma puṣ-pa*; བསོད་ནམས་བསྲུང་ *ḇsoḏ-nams ḇsuń*; མཆོག་ཐོབ *m̱chog-thob*; གསེར་གྱི་མེ་ཏོག་ཅན *gser-gyi me-tog-can*; མེ་ཏོག་རྒྱལ *me-tog-ṟgyal* (*M̱ñon.*).

ཙམ་པ་ཀའི་ཡུལ *Tsam-pa kaẖi yul*, one of the 96 provinces of S'ambhala (prob. the Greco-Bactrian Empire situated to the north-west of Kashmir) (*Dsam.*).

ཙམ་པོ *tsam-po* whatsoever, such, such an one as: མི་ཙམ་པོ་ཡོངས་ཀྱི་སེམས་ལ་འཇུག I shall enter into the soul of whatsover man I meet with. *Cs.* has besides: ཙམ་པོ་བ a comparing.

ཙམ་པོ་པ *tsam-po-pa* one who is contented, has no ambition, no desire to improve himself; a mere one, *i.e.*, one in the possession of only one thing: མི་ལུས་ཕལ་པ་ཙམ། ཙམ་པོ་པ་ཞེས་བྱ he possessed the mere body not the intellect, so he was called *Tsam-pa-po* the mere one (*Khriḏ. 19*).

ཙམ་ཙོམ *tsam-tsom* or ཚམ་ཚོམ = ཐེ་ཚོམ doubt. ཁྱོད་ཚམ་ཚོམ་བྱེད་ཀྱི་འདུག you are in doubt (about it).

ཙར་མ *Tsar-ma* n. of a place in upper Tibet or the monastery of Tsar-ma in Li-yul (ཙར་མའི་གཙུག་ལག་ཁང་).

‡ **ཙར་པ་ཊི་པ** *Tsar-pa ṭi-pa* n. of an Indian Buddhist saint (*K. dun. 5*).

ཙི *tsi* num. = 47.

‡ **ཙི་ཏྲ་ཀ** *Tsi-tra-ka* चित्रक several plants, esp. *Ricinus communis* called དྲོད་སྨན་རྒྱལ་པོ the prince of the digestive stimulants, and termed in China: ཕུར་པན་ལ *puṟ-pan-la* (*S̱man. 57*).

ཙི་སྟག *tsi-s̱tag* a purgative medicine.

‡ **ཙི་ཏི་ཛྭ་ལ** *tsi-ti dswa-la* 1. leprosy. 2. acc. *Cs.* ཙི་ཙི་ཛོ་ལ and acc. to *Sch.* ཙི་ཙི་ཛོ་པ signifying cancer. ཙི་ཛི་ཚ *tsi-dsi tsha*, a kind of leprosy: ནད་ཙི་ཛི་ཚ་ལས་ཞེབས་པ he was laid up with *tsi-dsi tsha* disease (*Yig. 35*).

ཙི་ན *Tsi-na* चीन; China or the eastern country.

ཙི་ཙི *tsi-tsi* 1. mouse; ཙི་ཆུང་ *tsi-chuń* any shrew; ཐང་གི་ཙི་ཙི *thań-gi tsi-tsi* field-shrew; ས་ཡི་ཙི་ཙི *sa-yi tsi-tsi* id. 2. a kind of millet grown in China: ཙི་ཙི་ཀུན་འགེུ་གསོལ he took (ate) a quantity of *tsi-tsi* millet with ginger (*A. 90*); ཙི་ཙི་གསིལ་ཡང་རླུང་བསྐྱེད་ཁོང་པ་རྩུབ though *tsi-tsi* is cooling, yet it produces wind in the stomach.

ཙི་ལི་ཙིམ *tsi-li-tsim* a species of fish (*M̱ñon.*).

‡ **ཙི་ལུ་ཀཱ་ཀྵ** *Tsi-lu kā-kṣa* n. of a *Sthavira* (but not one of the sixteen) who visited China and preached Buddhism there: སློབ་དཔོན་དུས་འཕག། གནས་བརྟན་ཙི་ལུ་ཀཱ་ཀྵ (*Grub.* ཀ, *5*).

‡ **ཙིཏ་ཏ** *tsit-ta* (mystic word) the heart.

‡ ཙིན་ད་མ་ཎི *tsin-da ma-ṇi* (ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ) चिन्तामणि the *chintamani*, a yellow gem of fabulous virtues with seven shades of colour appearing in it at different hours of the day (*M̱ñon.*). It adorns the crown of the king of the Nagas (*Yig. k. 12*).

ཙིན་དྷི་ལི་ཀྲ་མ *Tsin-dhi-li-kra-ma* n. of a border state of Magadha: རྒྱ་གར་མཐའ་འཁོབ་ཙིན་དྷི་ལི་ཀྲ་མ་ཞེས་བྱ་བ་ན་ཆོས་སློན་གཅིག་གིས་ལྷ་ཁང་བརྩིག་པའི in the barbarous border-country of India called Tsin-dhili-kra-ma a Buddhist minister erected a temple.

ཙུ *tsu* num. fig.=77.

† ཙུ་ཏ *tsu-ta* चुत, चूत n. of a gem. ཙུ་ཏས་གྲིབ་གདོན་མི་ལྷས་ངན་པ་བཟློག the gem *tsuta* removes the malignant influence of evil spirits and stops disturbing dreams. ཙུ་ཏ་རྐང་གཅིག་པའི་རྒྱལ་ཁམས *tsu-ta rkañ-gcig-paḥi r̲gyal-khams̱* n. of a fabulous kingdom of the class of *Asura* who have only one leg (*Yig. 6*).

ཙུག *tsug*=ཅི་ལྟར adv. interrog. and correlat., how, as, in what way: དེ་ཙུག་བྱས་ཤིག do it so! དེ་གར་འགྲོ་ཙུག་བྱེད where she is going, and what she is doing? In *W.* com. in the form ཛུག, ཅི་ཛུག for ཅི་ཙུག, etc. (*Jä.*) ཙུག་བྱས *tsug-byas̱*=གང་འདྲ་བྱས how it was done, how he did it: ཆུ་བོ་གང་གཱ་ལ་སོགས་ལ་ཙུག་བྱས་ཆ་མེད it is not known what or how much he did in the river Ganges, etc. (*A. 137*).

ཙུན་ད *Tsun-da* चुन्दा n. of a goddess not often referred to: ཁྲིཙ་དང་བུ་མོ་གཙང་མ་ལྷ་མོ་ཙུན་ད་དང་། སྒྲོལ་མ་དང་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་དྲི་མེད་གླ་བའི་བུ་ཕབ་ནས. (*A. 34*). चुन्द, the smith from whom Buddha took his last meal. ཙུན་དྷའི་རྒྱུད *tsun-dhaḥi r̲gyud̲* n. of a *Tantra*: ཙུན་དྷའི་རྒྱུད་དང་། རྡོ་རྗེ་གཙུག་ཏོར་དང་ (*A. 36*).

ཙེ་གུར *tse-gur* 1. a small tube. 2. a dose, little: ཙེ་གུར་བཏང་བ *tse-gur b̲tañ-wa* the repeated administration of medicine to a patient (*S̲man.*).

ཙེ་པོ *tse-po* or ཙེལ་པོ *tsel-po* a basket or panier carried on the back; in *W.* ཅག་ཙེ *cag-tse* a wicker basket, སྨྱུག་ཙེ *myug-tse* a cane basket, ཙེ་ལུང *tse-luñ* string or strap for carrying it.

ཙེ་ཙི *tse-tsi*=ཙི་ཙི *tsi-tsi* millet (*Cs.*).

ཙེ་རེ *tse-re* 1. song, tune. 2.=ཚེ་རེ *tshe-re*.

† ཙེ་ལུ *tse-lu* prob. चेला a disciple: དགེ་ཚུལ་དེ་སློག་ཏུ་ཁྲིད་ནས་ཙེ་ལུ་ཁྲོད་རང་ཡོན་ཏན་ཅི་ཡོད་གསུང་ (*A. 56*).

ཙེག་ཙེག་བྱེད་པ *tseg-tseg-byed̲-pa* or ཙེག་ཙེག་ཟེར་བ *tseg-tseg zer-wa* to rustle, to make a noise like dry hay or dry leaves.

ཙེབ་ཙེབ *tseb-tseb* sharp-pointed, of needles, thorns, etc. (*Jä.*).

ཙེམ་ཙེ *tsem-tse*=ཆེམ་ཙེ small scissors.

ཙེར་ཙེར་བྱེད་པ *tser-tser byed-pa* to shake, quake, tremble.

ཙེལ་པོ *tsel-po*=ཙེ་པོ *tse-po* a basket.

ཙོ I: *tso* num. fig.=137.

ཙོ II: or ཙོ་ར *tso-ra* (དྲི་ཛམ་གྱི་མིང་) a medicinal plant which yields incense. Acc. to *Jä.*=in Kulu a sweet-scented white lily.

Syn. སྲིན་མོ *s̲rin-mo*; གཏུམ་མོ *g̲tum-mo*; ནོར་འཕྲོག་མ *nor ḥphrog-ma*; བདེ་བྱེད་བུ་ངན *b̲de-byed̲ bu-ñan*; ཚོགས་བཤད *tshog-b̲shad̲* (*M̲ñon.*).

† ཙོ་ལ་ཀ *Tso-la-ka* चोल n. of a country in southern India: དཔག་ཚད་ལྔ་བཅུ་པའི་ཡུལ་ལྗོངས་ཞིག་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་ཡོད (*K. d.* ར, *272*).

ཙོག་པུ *tsog-pu* or ཙོག་ཙོག་པུ *tsog-tsog-pu* उत्कटुक the posture of cowering, squatting, crouching: ཙོག་ཙོག་པུར་བྱེད་ནས་སྡོད་ཀྱི་འདུག he is squatting down; རྗེ་བོ་མཚོ་འགྲམ་དུ་བཞུད་ནས། ཙོག་པུར་བཞུགས་པའི the lord having gone to the edge of the lake Manasarowara sat crouching (*A. 74*); ཙོག་པུ་མི་ནུས he cannot even cower, of one very sick. ཙོག་པུ་པ *tsog-pu-pa* नैषद्यिक one cowering or sitting down.

ཙོང་ *tsoñ* vulg. ཨོ་ཙོང་ *o-tsoñ* पलाण्डु the onion.

ཚོང་ཁ *Tsoń-kha* lit. the onion-bank, n. of a district in Amdo in Ulterior Tibet where Tsong-khapa the founder of the Gelug-pa school was born. ཚོང་ཁ་པ *Tsoń-kha-pa* lit. a native of Tsong-kha, but the term now signifies the great reformer himself whose real name was བློ་བཟང་གྲགས་པ.

ཚོང་ཚོང་ *tsoń-tsoń* on a level, even, straight.

ཚོབ་ཚོབ་སྡོད་པ *tsob-tsob ṣdod-pa* to sit in different groups, not in rows.

ཚོར་མོ *tsor-mo* a five-finger pinch (*Cs.*).

གཙག་པ *gtsag-pa* 1. प्रतोक [प्रतोद a goad, a long whip]*S.* 2. vb. to thrust in, poke; pierce, prick: ཁྲག་གཙག་པ *khrag gtsag-pa* to bleed with an instrument, གཙག་པ་པོ *gtsag-pa-po* one who does the operation; གཙག་བུ *gtsag-pu* = ཁྲག་གཙག་པའི་ལག་ཆ (*Situ. 81*) an instrument (lancet) for bleeding.

གཙང་ *Gtsań* 1. n. of a central province of Tibet of which the chief city is གཞིས་ཀ་རྩེ (Shiga-tse) adjoining which stands the grand monastery of Tashi-lhunpo (བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ) the seat of the Tashi Lama. It was anciently divided into two districts called Rulag and *Çań-ḥgyeḍ* (*Loń.* ༢ *5*). གཙང་སྣམ *gtsań-ṣnam*, woollen cloth manufactured in Tsang (*Ṛtsii.*). 2. = གཙང་མ *gtsań-ma* clean, pure.

གཙང་ཁང་ *gtsań-khań* गन्धकूट, गन्धगृह temple, sanctuary.

གཙང་གི་གྱེར་ཡུག *gtsań-gi gyer-yug* one of the 37 holy places of the Bon (*G. Bon. 38*).

གཙང་འགྲམ་བྱང་ཆུབ་ལྷ་ཁང་ *Gtsań-ḥgram byań-chub lha-khań* n. of a monastery situated on a mountain-top overhanging the Tsangpo in Thobgyal in Tsang (*Jig. 3*).

གཙང་ཆག་རྡེལ་ཞིབ *gtsań-chag ṛdel-shib* a stone used to cure obstruction of urine (*Med.*).

གཙང་ཆུ *gtsań-chu* नदी any fresh water or river. In *Sikk.* applied to the river Teesta. In Tibet the Tsangpo is also called Tsang-chu: གཙང་དབུས་གཉིས་ཀྱི་ཆུ་འདྲེས་པ་ལོ་ཧི་ཏ་འམ་ཆུ་བོ་སི་ཏ་ཡང་ཟེར་བའི་གཙང་ཆུ་ཀླུ (*Loń.* ༢ *5*).

གཙང་མཆོད *gtsań-mchoḍ* = གཙང་ཛོའི་མཆོད་པ (*Yig. 116*).

གཙང་ཉ *gtsań-ña* river-fish, fish from the Tsangpo.

གཙང་པོ *gtsań-po* any river, but usually a large one; esp. the great river of Tibet flowing through the heart of Tibet from west to east and called the Yeru Tsangpo. This river is believed to enter Assam as the Dihong where it presently joins the Brahmaputra just below Sadiya. "Rising from the eastern range of Kailas (གངས་ཏི་སེ) and receiving the waters of the streams coming from *Byań*, *Nagṣ*, *Tshańṣ*, it flows eastward past Lhar-tse and Phun-tsho-ling and then being joined by several tributaries such as *Ṣkyiḍ-chu*, *Myań-chu* and others in Lhokha, Yarlung, Kongbu, etc., it enters the mountain gorges in a southernly direction" (*Dsam.*).

གཙང་སྤྲ *gtsań-ṣpra* शुचि purity, gen. external purity in living; གཙང་སྤྲ་ཅན *gtsań-ṣpra-can* श्रोत्रिय possessed of cleanliness, clean, pure; གཙང་སྤྲར་སྤྱོད་པ *gtsań-ṣprar ṣpyoḍ-pa* शौचसमुदाचार moral purity, pure conduct. གཙང་སྤྲས *gtsań-ṣpraṣ* = གཙང་མ pure, and མཛེས་པ handsome: དཀའ་ཐུབ་སྤྱོད་ཅིང་གཙང་སྤྲས་ནགས་འདི་བརྒྱན by practising asceticism with his purity of living he adorned this grove (*A. 6*).

གཙང་བ *gtsań-wa* 1. शुचि, पवित्र, मेध्य, शौच vb. to be clean, pure. Also sbst. cleanliness, purity; and adj. clean, pure. Most frq. as sbst. with negation: མི་གཙང་བ impurity, foulness, filth, human ordure. མི་གཙང་བ་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་ཕུང་པོ heap of all kinds of filth, mass of corruption, sometimes applied to the human body. Occurs as शुचि, the pure; an epithet of Buddha (*M.V.*). གཙང་བར་གནས་པ *gtsañ-war gnas̱-pa* one who leads a = religious life; ཁྲུས་ཀྱི་བརྟུལ་ཞུགས་ཅན *khrus̱-kyi ḇrtul-shugs̱-can* (*M̱ñon.*), གཙང་བར་བྱས *gtsañ-war-byas̱* नेनेक्ति washed, cleansed, stainless; གཙང་བར་བྱེད་པ *gtsañ-war-byeḏ-pa* to cleanse, purify, by sweeping or by dusting.

གཙང་བུ *gtsañ-bu* screen, parasol (*Sch.*)

གཙང་བྱེད *gtsañ-byeḏ* 1. पूतना, काव्या, पवित्र. 2. a hog. གཙང་བྱེད་མགོན་པོ *gtsañ-byeḏ m̱gon-po* पूतना-नाथ; an epithet of Indra (*M̱ñon.*).

གཙང་མ *gtsañ-ma* मेध्य, पवित्र pure, clean; sanctified, celestial: གཙང་མ་བྱུང་ शुचीभवति it has become clean and pure. In colloq. *tsangma* is the com. word for "clean," opp. to *tsog-pa* dirty.

གཙང་མ་གཙུག་ཕུད *gtsañ-ma gtsug-phuḏ* = དགེ་ཚུལ a novice-monk of the Bon religion.

གཙང་གཙོང་ *gtsañ-gtsoñ* steep, rugged, mountainous (*Jä.*).

གཙབ་པ *gtsab-pa* to detach with a crowbar (*Jä.*).

གཙའ *ḇtsaẖ* 1. rust, blight: ལྕགས་ཀྱི་བཙའ rust of iron; ལོ་ཏོག་ལ་བཙའ་ཕྱུགས་པ the corn has been spoiled by blight.

གཙི་བ *gtsi-wa* pf. གཙིས *gtsis* 1. to delight in, set store by, be fond of: འདོད་ཡོན་ལ་གཙི་བ་ཞིག་གིས by one who was very fond of pretty things, earthly goods and pleasure. 2. vb. to invite, summon, call, appoint (*Sch.*).

གཙིགས *gtsigs̱* 1. prized, of importance; གཙིགས་སུ་ཆེ very important; གཙིགས་ཆེ་བར་བྱེད་པ to prize, value; མ་གཙིགས unimportant; གཙིགས་ཆེ་བ *gtsigs̱-che-wa* = གཅེས་པ adj. and adv. affectionate, dear, lovely. 2. in *Mil.* གཙིགས་ལ་འབེབས་པ to subdue, to force, compel, also with supine, འབང་འགྱིད་པར་གཙིགས་པ to compel to obey. 3. in *Sch.*: གཙིགས་པའི་བློ quick comprehension, retentive memory.

གཙིགས་པ *gtsigs̱-pa* 1. = མཆེ་བ་རྣམ་པར་གཙིགས་པ to show one's teeth, to grin. 2. उदुम्बर [*Ficus glomerata*] *S.*

གཙིར་བ *gtsir-wa*, to press out, extract; སྣུམ་སོགས་གཙིར *s̱num-sogs̱-gtsir* to press out oil.

གཙུག *gtsug* चूडा, शेखर crest, the crown or top of the head; སྤྱི་གཙུག crown of the head; གཙུག་ཏུ་འཆིང་བ to fasten on the crown of the head; གཙུག་རྒྱན head ornament, གཙུག་གི་ནོར་བུ or གཙུག་ནོར fig. = most high, supreme, pre-eminent: གཙུག་གི་ནོར་བུར་གྱུར་པ = མཆོག་གྱུར་པ became chief, supreme. གཙུག་གི་རིན་པོ་ཆེ *gtsug-gi rin-po-che* शिरोरत्न jewel worn on the head or on the crown (*M̱ñon.*).

གཙུག་ཏོར *gtsug-tor* उष्णीष, शिरोवेष्ट head-cover, head-dress, crest, etc.; but, chiefly = flame-shaped tuft or growth on the head of a Buddha; གཙུག་ཏོར་ཆེན་པོ (གསང་བ་གྲུབ་པའི་མདོ) a Sūtra on mysticism (*K. d.* ཅ, *404*). གཙུག་ཏོར་རྣམ་པར་རྒྱལ་མོའི་གཟུངས་རྟོག་པ་དང་བཅས་པ་རིམ་པ་གསུམ་པ a *dhāranī* about the goddess Vijayā (*K. g.* པ, *188*).

གཙུག་ལྡན *gtsug-ḻdan* as met. the peacock (*M̱ñon.*).

གཙུག་ན་ནོར་བུ *gtsug-na nor-bu* मणिचूड n. of a mythological king, believed to have been a former incarnation of Buddha (*A. K. ch.* iv.). གཙུག་ན་མེ་འབར n. of a yaksha (*L. Kah. 26.*); གཙུག་ན་ཟླ་བ चन्द्रशेखर an epithet of Mahes'vara who decorated his forehead with the moon obtained from the churning of the ocean (*M̱ñon.*).

གཙུག་ཕུད *gtsug-phuḏ* चूडा, शिखा, चूडक = སྐྲ hair, the crown of the head, གསེར་གྱི་གཙུག་

ཕུད་ हेमचूड़ n. of a king of fabulous origin (*A. K. 14 5*); གཙུག་ཕུད་རྒྱལ་མཚན་འཆང་ *g̱tsug-phuḏ ṟgyal-m̱tsan ẖchañ* an epithet of Mahes vara (*M̱ñon.*); གཙུག་ཕུད་ལྔ་པ *g̱tsug-phuḏ ḻña-pa* पञ्चशिख = the lion; གཙུག་ཕུད་ལྡན *g̱tsug-phuḏ-ḻdan* शिखिन् a peacock; anyone with a crest. གཙུག་ཕུད་ཚུལ་ཁྲིམས *g̱tsug-phuḏ tshul-khrim*, one of the four Bon sages (*G. Bon. 35.*); གཙུག་ཕུད་འཛིན *g̱tsug-phuḏ-ẖdsin* शिखण्डधर peacock.

+ **གཙུག་ལག** *g̱tsug-lag* defined as: གཙུག་ལག་ཅེས་པ་ནི། འཕགས་པའི་གཙུག་ནས་བཏོན། ཞུ་བྱེད་ལག་ཏུ་བཞག་པས་བརྗོད (*Vai. kar. 144*) that which has come out of the head of the most holy, *i.e.*, the result of his intellect, and has been placed in the hands of the inquirer; hence sciences, sacred literature, etc.; གཙུག་ལག་རྣམ་པ་བཅོ་བརྒྱད the eighteen separate sciences; also, seems = སྡེ་སྣོད *s̱de-s̱noḏ* Pitaka class. གཙུག་ལག་གི་རིག་ལ་ཡང་མཁས་པ་ཡིན་ཏེ he was learned even in the learning of the *Pitakas* (*A. 34*). གཙུག་ལག་བཞི *tsug-lag-ḇshi* the four sciences: (1) ཡི་གེའི་གཙུག་ལག the science of letters; (2) སྒྲ་སྐད་ཀྱི་གཙུག་ལག the science of language and words, *i.e.*, grammar; (3) རྣམ་པར་རིག་བྱེད་ཀྱི་གཙུག་ལག the science of supreme enlightenment; (4) འཇིག་རྟེན་པའི་གཙུག་ལག the science of worldly object and usefulness (*K. my.* ཀ, *423*).

+ གཙུག་ལག་ཀུན་ཀྱི་མ་མོ *g̱tsug-lag kun-kyi ma-mo* the alphabet, lit. the mother of all sciences.

གཙུག་ལག་ཁང་ *g̱tsug-lag-khañ* कूटागार, विहार a monastery, a temple; but in the present day most commonly applied to the chief hall of worship and assembly in any large monastery. In this sense a Tibetan remarked lately to one of the editors: གཙུག་ལག་ཁང་དུ་ཚོན་རྡོག་གི་རི་མོ་མང་པོ་རྒྱགས་པ་ལ་ཡོད་པ་རེད in the congregation hall there are many coloured pictures on the walls. In Lhasa com. appellation of the Cho-khang or chief temple of that city.

Syn. གན་དྷོ་ལ *gan-dho-la*; དྲི་གཙང་ཁང་ *ḏṟi-g̱tshañ-khañ*; མཆོད་འོས་གནས *m̱choḏ-ẖos̱-g̱nas̱*; ལྷ་ཁང་ *lha-khañ*; ལྷ་ཡི་གནས་གཞི *lhayi g̱nas̱-g̱shi*; ཀུན་དགའ་ར་བ *kun-ḏgaẖ ra-wa*; འདུ་ཁང་ *ẖdu-khañ*; དཀོན་མཆོག་གསུམ་གྱི་ཕོ་བྲང་ *ḏkon-m̱chog g̱sum-gyi pho-brañ* (*M̱ñon.*).

གཙུག་ལག་དང་པོ *g̱tsug-lag dañ-po* = འཁོར་བ *ẖkhor-wa* the world, the wheel of transmigratory existence (*M̱ñon.*).

གཙུགས་པ *g̱tsugs̱-pa* 1. = བཀམ་པ to plant, ས་ལ་གཙུགས་པ to put in the ground; ལོ་ཏོག་སོགས་གཙུགས་པ to plant crops (*Ñag. 56*). 2. to bore out, scoop out, excavate (*Sch.*). 3. = བཀྲུམ་པ.

གཙུབ་པ *g̱tsub-pa* pf. བཙུབས *ḇtsubs̱* to rub; གཙུབ་ཤིང་ *g̱tsub-çiñ* अरणि wood to make fire by friction.

གཙུབས་པ *g̱tsubs̱-pa* = བསྲུབས་པ *ḇsṟubs̱-pa* to churn.

གཙེ་བ *g̱tse-wa*, pf. གཙེས *g̱tses̱*, v. འཚེ་བ *ẖtshe-wa*.

གཙེང་བ *g̱tseñ-wa* = གཙི་བ *g̱tsi-wa* (*Sch.*).

གཙེར་བ *g̱tser-wa*, 1. = འཚེ་བ *ẖtshe-wa* (*A. 97*); གནོད་པ་གཙེར་བ (*Situ. 81*). 2. འཚེར་བ disagreeable, offensive to the ear, not pleasant.

གཙོ་བོ *g̱tso-ḇo* 1. = आत्म or བདག་ཉིད self, and even: the soul. 2. मुख्य, དཔོན་མགོ chief, lord, master; གཙོ་བོར and གཙོ་ཆེར adv., especially, chiefly, principally; རྐང་གཉིས་ཀྱི་གཙོ་བོ the chief of men, Buddha (*Dzl.*); རྟེན་གྱི་གཙོ་བོ the chief of all symbols, the principal one in a shrine, the deity to whom a shrine is consecrated. གཙོ་བོ as a title = sir, Mr.; བློན་པོ་གཙོ་བོ་དྲུག་པོ the six (gentlemen` ministers (*Jä.*). 3. = བཟང་པོ excellence in reference to དངོས་པོ substance, reality, ज्येष्ठ, प्रधान, प्रमुख, वृन्दारक। Also, = མཆོག or རིན་པོ་ཆེ. གཙོ་བོ་ཉིད gtso-ḇo-ñiḏ श्रेयस् superiority, excellency. གཙོ་བོ་ཚོགས gtso-ḇo-tshogs̱ वरिष्ठ, श्रेष्ठ, the highest in perfection, the most excellent of its kind; གཙོ་བོར or གཙོར་བྱེད་པ, ལེན་པ to place foremost, to consider the first or most excellent.

གཙོ་མ gtso-ma or བཙོ་མ 1. refined, pure, without any alloy or mixture of base metal: གསེར་གཙོ་མ unalloyed purified gold. 2. hemp (*Sch.*).

གཙོ་མོ gtso-mo lady; the most distinguished, the noblest (of females): བུ་མོ་གཙོ་མོ the most beautiful girl; གཙོ་མོར་འོས་པ་ཞིག a girl of the worthiest and noblest appearance (*Mil.*); གཙོ་མོ་མཛད་པ to be mistress, resp. (*Jä.*). གཙོ་མོ་རྒན་གསེར་དངུལ་དུང་སྐྲ་ཅན old lady with hair adorned with gold, silver, and shells.

གཙོད *gtsoḏ* or བཙོ *ḇtso* Hodgson's antelope, with straight horns standing close together and at a distance imparting the appearance of a single horn; hence Huc's appellation of it as the unicorn. It is the *cho* of provincial Tibetans, and occurs throughout the country from Ladak to the borders of Kansu and Szechuan. གཙོད་མ female *cho*; གཙོད་ཕྲུག the young *cho*. གཙོད་ཚོགས་ཐོལ "plateau of antelope herds," n. of elevated table-land in Gugé province lying between the courses of the Sutlej and one branch of the Indus; styled in maps *Cho-chho Thol.*

བཙག *ḇtsag* गैरिक, गैरिकार्क red ochre. བཙག་ཐང་ *ḇtsag-thań*, བཙག་རི *ḇtsag-ri*, བཙག་ལུང་ *ḇtsag-lung* plain, hill, valley, of red earth. བཙག་ཡུག *ḇtsag-yug* mineral substance of several colours, generally = red ochre. བཙག་ཡུག་མགོ་ནད་རུས་ཚད་སེལ། red ochre (applied) cures headache and inflammation of the bones.

བཙག་པ *ḇtsag-pa*, v. འཚག་པ; also = བཙགས; ཚགས་ཀྱི་བཙགས (*Situ. 76*).

བཙགས་བུ *ḇtsags̱-bu* in འབྲས་སྨིན་པ་ལ་བཙགས་བུ་སྤྱོད་པ་འདྲ་བར་སོང་ (*A. 29*).

བཙགས་མ *ḇtsags̱-ma* fine wheat or barley flour that has been well sifted or passed through the sieve (*R̲ts̱ii.*).

བཙག་མོ *ḇtsag-mo* a certain beverage, = ཚབ་མོ (*Jä.*).

བཙང་བ *ḇtsań-wa* pf. བཙངས *ḇts̱ańs̱*; to press forward or into, squeeze one's self in: གསེབ་ཏུ་བཙངས pushed one's way, into the assembly, in between the crowd (*Situ. 76*).

བཙན *ḇtsan* or བཙན་པ 1. a species of demon, inhabiting a given locality and sometimes entering into a person visiting the place for a brief period and causing thereafter serious illness. 2. strict, secure, binding: བཀའ་བཙན strict orders, རྫོང་བཙན a strong Jong or fortress (*Ńag. 55*); དགའ་བ་ལ་ཡུན་རིང་། སྐྱིད་པ་ལ་མཐའ་བཙན་པ to be long in merriment and secure in comforts and happiness; བཙན་པར་མཛད་པ to enforce strictly; ངག་བཙན *ńag-ḇtsan* a firm promise; བཙན་ས *ḇtsan-sa* = དབེན་གནས a safe, inaccessible retreat where no robbers or enemies can easily penetrate (*H̱brom.* ཀ *3*); also place of purity and eminence, exalted position: ད་རེས་ཚེ་འདིར་བཙན་ས་ཟིན་པ་ཞིག་མ་བྱུང་ན (*S̱ñiń.*) if here in the present life I have not held an exalted position, *i.e.*, unless I have betaken myself to the pure and sanctified life. རྫོང་བཙན་པོ = རྫོང་དམ་པོ a strict and strong Jongpon.

བཙན་དགོན་པ *B̲tsan-d̲gon-pa*, n. of a monastery in *G̱sań-phu* (*Deb.* ག *45*).

བཙན་པོ *btsan-po* 1. puissant, mighty, powerful, strong, violent: བཙན་དུག a virulent poison. 2. early name for a king. It is said that while Tibet was under the early monarchy the laws were enforced with the greatest severity and rigour, and because the kings administered them so well they were called བཙན་པོ (*N̂ag. 55*).

བཙན་པོ་ནོ་མོན་ཧན *Ḇtsan-po No-mon-han* one of the incarnate lamas of *G̱ser-khog* monastery in Amdo whose position as a holy man was recognized even by the Emperor of China. He wrote the geographical work called *Dsam-ling gye-she* (འཛམ་གླིང་ཆེན་པོའི་རྒྱས་བཤད་སྣོད་བཅུད་ཀུན་གསལ་མེ་ལོང་).

བཙན་པོ་ཡ་མེད *ḇtsan-po ya-meḏ*=བོང་ང་ནག་པོ the black species of aconite (*S̱man. 109*).

བཙབ་པ *ḇtsab-pa* pf. བཙབས *ḇtsabs̱* to cut small, to chop, to mince, in *C.*; བཙབ་སྟན chopping block *C.*; ཕྱེ་བོར་བཙབ་པ to pulverate, to reduce to powder; རུས་པ་བཙབས pounded the bones (*Situ. 56*).

བཙམ་པ *ḇtsam-pa* or བཙམས་པ v. འཚམ་པ.

བཙའ་བ *ḇtsa-wa* 1. pf. བཙས *ḇtsas̱* to be born to, to bring forth: ཆུང་མ་ལ་བུ་བཙས a son was born to his wife; བུ་བཙའ་བའི་ཐབས་མི་ཐུབ she was incapable of the chance of bearing children (*Dzl.*). 2. resp. to watch, to look on, espy.

བཙའ་མ *ḇtsaẖ-ma* ripening of corn in autumn in Tibet; harvest; བཙའ་མ་རྔ་བ to harvest.

བཙལ་བ *ḇtsal-wa*, v. འཚོལ་བ *ẖtshol-wa*: ནོར་བཙལ་ཏོ seeks for wealth; གཞན་ལ་བཙལ་ནས་རྙེད *gshan-la ḇtsal-nas̱ ṟñeḏ* having sought elsewhere, he got it (*Situ. 76*).

བཙས་པ *ḇtsas̱-pa*, v. བཙའ་བ.

བཙས་སྟོན *ḇtsas̱-s̱ton* जातिमह festivities and religious ceremonies at birth.

བཙས་མ *ḇtsas̱-ma* 1. also རྩམ་མ harvest, བཙས་རྔ་བ to reap the harvest; སྟོན་དུས་སུ་བཙས་མ་བརྔས reaped in the autumn season (*Situ. 124*). 2. wages, pay; གྲུ་བཙས ferry-toll.

བཙིར་བ *ḇtsir-wa* v. འཚིར་བ. ཚེད་ཁ·

བཙུགས *ḇtshugs̱* 1. रोपित, उच्छ्रित, प्रसार, obtained; planted, established. 2. སྒྲེང་ *s̱greń* समुच्छ्रित raised. 3. བསྐྲུན་པ *ḇs̱krun-pa* उत्पादित reared, grown, produced. བཙུགས་ཤིང་ *gtsugs̱-çiń* a tree that has been planted; སྲོལ་བཙུགས established a custom (*Situ. 76*).

གཙུད་པ *gtsuḏ-pa*=བཙུག་པ *ḇtsug-pa* to put, insert: སྣོད་དུ་བཙུད *s̱noḏ-du ḇtsuḏ* put into a vessel (*Situ. 76*).

བཙུན་པ *ḇtsun-pa* 1. respectable, noble, (of race, family). བཙུན་པའི་བུད་མེད a noble lady, a lady of rank. 2. भदन्त, गुरु, महन्त; in རྗེ་བཙུན reverend: བཙུན་པ་རྣམས the ecclesiastics, priests; even བཙུན་པ་ཁྲིམས་མེད wicked priests. *Gelong* and *Getsul* who are of pure morals and learned are called བཙུན་པ. Buddha is also called བཙུན་པ the reverend one. བཙུན་པ་བཅོམ་ལྡན་འདས་བདག་ཅག་དང་བཅོམ་ལྡན་འདས་ཀྱི་ཉན་ཐོས་བསམ་པ་ངེས་པར་དམ་བཅའ་བར་འཚལ་ཏོ (*K. d.* ཛ, *304*). བཙུན་པའི་གྲྭ་ཁང་ भिक्षुमठ a monk's cell. 3. creditable, honourable, faithful in observing religious duties, frq.: མཁས་བཙུན་བཟང་གསུམ learned, noble and good—three qualities; ཚིག་བཙུན་པ creditable discourse. *Mil.* even says of his cane: སྦུ་ཚེ་རིས་ཡེ་ནས་བཙུན་པ་འདི this cane of quite a serviceable quality (*Jä.*). བཙུན་ཆུང་ *ḇtsun-chuń* a boy monk.

བཙུན་པོ *ḇtsun-po*=བཙུན་པ, རྒྱ་རྗེ་བཙུན་པོ the noble Emperor of China བཙུན་པོར་བྱེད་པ to reverence (*Cs.*).

བཙུན་མོ *ḇtsun-mo* honorific term for a woman of rank, a queen: *ḇtsunmo-dańpo* chief wife. བཙུན་མ *ḇtsun-ma* is applied to designate a Buddhist nun; and sometimes the nunnery itself is designated བཙུན་པ *ḇtsun-pa*. བཙུན་མོ་དུང་གི་ཐོར་ཚུགས་ཅན *ḇtsun-mo duń-gi thor-tsugs̱-can*=རི་ལྷག་པ (*S̱man. 77*); བཙུན་མོ་རིན་པོ་ཆེ *ḇtsun-mo rin-po-che* the ideal beauty who is fit to be the wife of a *Cakravartti Rājā* (*K. d.* ཞ, *43.*) བཙུན་མོའི་སྐྱིད་ཚལ *ḇtsun-moẖi s̱kyiḏ-tshal* क्रीड़ाकानन a lady's grove or pleasure-garden; བཙུན་མོའི་ཁོལ་པོ *ḇtsun-moẖi khol-po* a lady's attendant or slave, eunuch; བཙུན་མོའི་གནས *ḇtsun-moẖi-gnas̱* अन्तःपुर the *zanana*; བཙུན་མོའི་འཁོར *ḇtsun-moẖi ẖkhor* the attendants of a lady or queen; བཙུན་མོའི་སྲུང་མ *ḇtsun-moẖi sṟuń-ma* the guards of a lady: ཞར་བ་ཞ་པོ་མ་ཉིད་དང་། ནད་པོ་ཆན་པོ་བསྐམས། འདི་དག་བཙུན་མོའི་སྲུང་མར་ནི། རྒྱལ་པོའི་ཉེ་བར་སྦྱར་བར་བྱ (*Cāṇ.*).

Syn. རྒྱལ་རིགས་ཆུང་མ *ṟgyal-rigs̱ chuń-ma*; རྒྱལ་རིགས་མ *ṟgyal-rigs̱-ma*; མི་ཡི་བདག་མོ *mi-yi ḇdag-mo*; དབང་བསྐུར་མ *ḏwań-ḇs̱kur-ma*; ཕོ་བྲང་འཁོར་མ *pho-brań ẖkhor-ma*; འདྲེན་པ་མོ *ẖdren-pa-mo*; ས་སྤྱོད་མ *sa-s̱pyoḏ-ma* (*M̱ńon.*).

བཙུན་མོ་ཆུ་ལྕམ *Ḇtsun-mo Chu-ḻcam* the wife of the Bon patriarch *Sańs̱-po* who gave birth to eighteen sons and daughters (*G. Bon. 23*).

བཙུན་མོ་དཔལ་མོ་འོད་ཟེར་ཅན *ḇtsun-mo ḏpal-mo ẖoḏ-zer-can* S′rīmatī Prabhāvati, n. of the mother of Dīpańkara S′rījñāna or Atis′a (*A. 26*).

བཙུན་མོའི་ཕོ་བྲང *ḇtsun-moẖi pho-brań* female sanctum, a lady's mansion.

Syn. ཕོ་བྲང་འཁོར་བའི་ཁྱིམ *pho-brań ẖkhor-waẖi khyim*; ས་སྤྱོད་མ་གནས *sa-s̱pyoḏ ma-gnas̱*; སྲུང་མ་ཅན *sṟuń-ma-can*; དག་པའི་མཐའ་ཅན *dag-paẖi m̱thaẖ-can*; ཀུན་ནས་འགེགས *kun-nas̱ ẖgegs̱*; གཙང་གནས *g̱tsań-gnas̱*; བཙུན་མོའི་ཁང་པ *ḇtsun-moẖi khań-pa* (*M̱ńon.*).

བཙུམ་པ *ḇtsum-pa* निमेष to wink with the eye; also མིག་བཙུམས་པ (*Ńag. 56*); pf. བཙུམས *ḇtsums̱* (*Situ. 76*).

བཙེངས་པ *ḇtseńs̱-pa* उत्कुट interchange, barter, shift.

བཙེམ་པ *ḇtsem-pa* pf. བཙེམས *ḇtsems̱*: གོས་བཙེམས sewed the clothes.

བཙེས་པ *ḇtses̱-pa*, pf. of འཚེ *ẖtshe*: གནོད་པས་བཙེས troubled by danger or mischief, troubled by persecution (*Situ. 76*).

བཙོ *ḇtso* or བཙོ་བ *ḇtso-wa* 1. to dye. 2. (ཆང་བཙོ་བ) distilling; also refining, v. འཚོད་པ; བཙོམ or བཙོས་མ a purified substance, གསེར་བཙོམ purified gold. བཙོ་ལག་མཁན *ḇtso-lag-m̱khan* also བཙོག་ལག་མཁན colloq. = ཚོས་མཁན रञ्जक dyer; hence: रजक a bleacher, washerman (*M̱ńon.*).

བཙོ་མ *ḇtso-ma* तप्त warm, boiled. བཙོ་རྫ *ḇtso-ṟdsa* a kettle, cooking pan. བཙོ་ཟན *ḇtso-zan*, residuum of cooked wheat and millet (which is thrown away as refuse or given to cattle): སྐྱུག་ནད་ཅན་ལ་བཙོ་ཟན་སྦྱིན་པ་ལྟ་བུ་ཞིག་འོང་བ་ཡིན it would be like one suffering from nausea and taking *tso-zan* as food (*Khriḏ. 32*).

བཙོག་པ *ḇtsog-pa* 1. बीभत्स sbst. dirt, filth; fœcal matter: དགེ་སློང་དང་བྲམ་ཟེ་དག་གི་འཚོ་བར་རུང་བ་དཀར་གསུམ་མངར་གསུམ་སྦྲགས་པ་དང་བཙོག་པ་དང་མ་འདྲེས་པ the food suitable for Buddhist monks and Brāhmans such as the three white foods (milk, butter and curds) and three sweets (sugar, treacle and honey) should not be mixed up with dirt or filth (*H̱brom.* ཁ *21*). བཙོག་པོ *ḇtsog-po* adj. filthy, dirty. 2. རྡེག་བཙོག་པ *ṟdeg-ḇtsog-pa* = to pelt mud at, to cast filth (*Ńag. 55*).

བཙོང *ḇtsoń* acc. to (*Ńag. 56*). = ཙོང *tsoń* onion: བཙོང་སྒོག་གཉིད་འཕེལ་ཟས་ཞེན་བར་རླུང་འཇོམས onions and leeks increase sleep and overcome flatulence on taking food.

བཙོད *ḇtsoḏ* मञ्जिष्ठा = ལྕུག་ཕྲ་རིང་པ *ḻcug-phra riń-pa* a creeper; syn. དྲི་བཟང་རྩ་བ *dṟi-ḇzań ṟtsa-wa*; ཆུའི་ལྕུག་མ *chuẖi ḻcug-ma*; ཡང་དག་ལུས་མ *yań-dag lus̱-ma*; དཔག་ཚད་འདབ *ḏpag-tshaḏ-*

h̲dab; སྦལ་པའི་ལོ་མ şbal-wah̲i lo-ma; ལི་བརྒན li-b̲r̲gan; བཀྲ་བའི་འདབ་ལྡན b̲kra-wah̲i h̲dab-l̲dan (M̲ñon.). བཙོད་འབྲུ b̲tsod̲-h̲bru seeds of this plant. བཙོད་ཞིང་ b̲tsod̲-shiñ plantation of madder, field wherein madder is grown.

བཙོན b̲tson or བཙོན་ཁང་ b̲tson-khañ बन्धनगृह prison, jail. In *Mil.* བཙོན་དོང་ b̲tson-doñ is used. བཙོན་ལྟོ b̲tson-l̲to provisions for a prisoner, which, it seems, are supplied by the friends of a prisoner in Tibet; certain kind-hearted people also furnishing funds for the same. In Tibet the state does not give food to those whom it imprisons. བཙོན་པ a prisoner; ཉེས་པ་ཟུམ་པའི་བཙོན་ཞིག a convicted criminal; བཙོན་དུ་འཛིན་པ or འཛུག་པ to take prisoner, to put into captivity; བཙོན་ནས་འདོན་པ to set free from imprisonment; བཟང་བཙོན hostage, fig. people that are snowed up (*Jä.*); བཙོན་རྫི b̲tson-r̲dsi or བཙོན་སྲུང་ b̲tson-sr̲uñ jailer; བཙོན་རར་བཅིང་ b̲tson-rar-b̲ciñ चारक imprisoned in the jail.

Syn. བཙོན་ར b̲tson-ra; ཁྲི་མུན khri-mun; འཆིང་བའི་ཁྱིམ h̲chiñ-wah̲i khyim; ཏིལ་མར་ར་བ til-mar ra-wa; འཁྲུལ་འཁོར་ཁྱིམ h̲khrul-h̲khor-khyim; དུད་ཁང་ dud̲-khañ (M̲ñon.).

བཙོལ་བ b̲tsol-wa, pf. འཚོལ་བ h̲tshol-wa.

བཙོས b̲tsoş, रञ्जित, pf. of ཚོས; ཚོས་ཀྱིས་བཙོས dyed coloured. བཙོས་མ b̲tsoş-ma रञ्जित any thing dyed.

བཙོས་པ b̲tshoş-pa cooked, boiled (M̲ñon.).

རྩ r̲tsa I: शिरा, धमनी, स्तम्भ 1. vein, artery, རོ་མ, རྐྱང་མ, དབུ་མ the three principal arteries, which are however of a mystic nature; རྩ་ཡི་འཁོར་ལ་ལྷུ་པ muscles. It is mentioned in *Kah̲-gyur* that there are 1072 smaller and larger veins in the human body. 2. intestine, bowels: རྩ་ལ་རྒྱུག་པའི་སྨན་དྲུག r̲tsa-la r̲gyug-pah̲i şman drug the six medicines which move the bowels. 3. the pulse: རྩ་ལྟ་བ r̲tsa l̲ta-wa to examine or feel the pulse. Tibetan physicians always feel the left wrist of a male patient using their right hand to do so, but feel the right wrist of a female patient using their own left hand. They also examine the pulse or circulative force in other parts of the body. རྩ་ཆུས r̲tsa-chuş in *C.* རྩ་འདུས cramp.

Syn. नाड़ी འབབ་ལྡན h̲bab-l̲dan; རུས་པ་འཆིང་བྱེད ruş-pa h̲chiñ-byed̲ (M̲ñon.).

རྩ II: particle connecting the tens with the units: ཉི་ཤུ་རྩ་གཅིག one and twenty, *i.e.*, twenty is the principal number and one is over it; again, after བརྒྱ and སྟོང་ where also དང་རྩ dañ-r̲tsa is not unusual: སྟོང་གཉིས་དང་རྩ་བདུན=2,007.

རྩ་ཁྲིད r̲tsa-khrid̲=རྒྱུད་པ lineage or རུས་རྒྱུད family extraction (M̲ñon.).

རྩ་ལྟུང་རྒྱ་ཆེར་འགྲེལ་པ r̲tsa-l̲tuñ r̲gya-cher h̲grel-pa n. of a Buddhist Sanskrit work on the principal sins or moral corruption (*A. 136*).

རྩ་ཕུང་ r̲tsa-phuñ n. of a place in Tibet (*Bon. ch. 5*).

རྩ་བ r̲tsa-wa 1. the root, both actually of plants and fig. of other things; རྩ་བ་དྲུག six (medicinal) roots, viz. ར་མཉེ carrot, རྩ་བ, ཉེ་ཤིང་, ཀ་ཤོ, གན་ཏྲ, གཟེ་མ; རྩ་བ་ནས་འབྱིན་པ to pull out with the root, to eradicate, extirpate; རྩ་ནས་ཕྱུང་པ निर्मूलित, uprooted fully extinguished, destroyed from the root. རྩ་བ་ནས་བཏོན་པ drawn out with the roots,=རྩད་ནས་ཕྱུང་ or རྡུང་ནས་ཕྱུང་ (M̲ñon.). རྩ་བ་ནས r̲tsa-wa-nas has also come to be used in the C. colloq. with the vb. in the negative as=never, but only with the present and future tenses: ང་ཡང་སྐྱར་རྩ་བ་ནས་འགྲོ་རྒྱུ་མེད ña yañ-şkyar r̲tsa-wa-nas h̲gro-r̲gyu med̲ I shall never go again; "*tanda khorań nga-la tsa-wa-ne lep-kyi-ma-re*" he never comes to me now. 2. origin, primary cause, source, also གཞི་རྩ, *e.g.*, འཁོར་བའི་གཞི་རྩ་གཅོད་པ to cut off the cause of transmigration, to deliver a soul from transmigratory existence; རྩ་བདར་གཅོད་པ or རྩད་གཅོད་པ to examine closely, to investigate thoroughly. ཉོན་མོངས་ཀྱི་རྩ་བ་གསུམ are the three primary moral evils, viz: འདོད་ཆགས, ཞེ་སྡང་ and གཏི་མུག. རྩ་བྲལ *ṟtsa-bral* without origin, without beginning or end, unlimited; དགེ་བའི་རྩ་བ **कुशलमूल** a virtuous deed, as a cause of future reward; རྩ་བའི་ཉོན་མོངས་པ original sin 'sin inherited from former births' (*Sch.*); རྩ་བའི་རྒྱུད **मूलतन्त्र** an original treatise; རྩ་བ་དང་འགྲེལ་པ a commentary of the original work; རྩ་བའི་མ the Prajña-pāramita the real mother or producer of all Buddhas; རྩ་བའི་རང་བཞིན the real nature; རྩ་ཚིག original words, original of a letter or document. In the sense of "really," "in its very essence," "from the very root or core," རྩ་བ is prefixed to certain adjectives as an augmentative. Thus in describing great sanctities as the Dalai Lama, the Panchhen Lama, etc., they are said to be; རྩ་བ་ཆེན་པོ essentially great, རྩ་བ་དམ་པ really holy, etc. This augmentative is said to be not applicable to laymen however lofty their rank. Also, in gen. རྩ་ཆེན *rtṣa-chen* = very great. རྩ་བ་ནས་བཞར་བ *ṟtsa-wa-naṣ ḇshar-wa* **उन्मूल** to shave or scrape entirely away.

རྩ་སྐྱེ *R̲tsa-ṣgye* place in Tibet in the neighbourhood of which *H̲brom ṣton-pa R̲gyal-waḫi ḫbyuń-gnaṣ* was born: དང་པོ་བྱང་ཕྱོགས་རྩ་སྐྱེའི་ཕྱོགས་སུ་བལྟམས first he was born in the direction of R̲tsa-sgye which is towards the north (*A. 136*).

+ རྩ་བ་ལྔ *ṟtsa-ba-l̲ña*, the five cardinal virtues said to be the roots from which the Mahāyana doctrine springs: (1) བྱམས་པ་ཆེན་པོ love; (2) སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ compassion, mercy; (3) དགེ་བའི་རྩ་བས་མི་ངོམས་ཤིང་དགེ་བའི་རྩ་བ་ཐམས་ཅད་ངས་ཡོངས་སུ་བསྔོ་བ; (4) ཉེས་པ་བདུལ་བས་འཇིགས་པ; (5) ཐེག་པ་གཞན་མི་འདོད་ not wishing to imbibe faith in any other school of Buddhism.

རྩ་བ་མང་ *ṟtsa-wa-mań* = ཀླུ་ཤིང་ *k̲lu-çiń* **नागवृक्ष** lit. the tree of numerous roots. (*M̲ńon.*).

རྩ་ལག *ṟtsa-lag* = གཉེན་པོ **मित्र** relation, friend: བསྟན་པའི་རྩ་ལག་སྐྱེས་མཆོག་དཔལ་ལྡན་བླ་མ་དམ་པ་རྣམས་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ adorations be to those holy men the noble lamas who are the friends of the doctrine (*A. 1*). The enemies of Buddhism are called བདུད་ཀྱི་རྩ་ལག friends of the evil one; those who believe in Buddhism are called བསྟན་པའི་རྩ་ལག friends of religion. རྩ་ལག་བྱེད *ṟtsa-lag-byed̲* = ཁྱོ་བོ a husband (*M̲ńon.*); རྩ་ལག་མེད without relatives; རྩ་ལག་འཚོ *ṟtsa-lag ḫtsho* one that supports his friends and relatives.

རྩ་གསུམ་ཀུན་འདུས *ṟtsa-gsum kun-ḫduṣ* the assemblage of the three principal ones in mysticism: (1) ལྷ the deity represented in the བླ་མ or *Guru;* (2) གསུང་ the scripture existing in the ཡི་དམ, or tutelary deity; (3) ཐུགས the spirit, represented by Khadoma (*Khrid̲. 4*).

རྩྭ *ṟtswa* gen. though incorrectly, written as རྩ *ṟtsa*, **तृण**, **यवस** grass, herb, small plant. Also = hay, dry grass, straw. རྩ་ཁང་ *ṟtsa-khań* **तृणकुटीर** thatched house; རྩ་སྔོན *ṟtsa-ṣńon* **यवसः** green grass; རྩ་ཅན *ṟtsa-can* covered with grass, grassy; also, n. of a town in ancient Magadha; གྲོང་ཁྱེར་རྩྭ་ཅན་ལ་སྔོན་རྒྱལ་པོ་ཀུ་ཤ་ཅན་ཞེས་བྱ་བ་སྟོབས་མངའ་བ་ཤིན་ཏུ་ཆེ་བ་ཞིག་གི་ཕོ་བྲང་བྱུང་ཞིང་ in the city of Tsachan (Kus'a) formerly there was the palace of a very powerful king called Kus'achan (*K. du.* ད,

592); རྩ་མཆོག *ṟtsa-m̱chog* कुश the best or holiest of grass, hence the sacred Kus'a grass; རྩ་མཆོག་གྲོང་ कुशीनगरी the town of Kus'a where Buddha died (*M̱ñon.*); རྩ་ཐག *ṟtsa-thag* or རྩ་ཡི་ཐག་པ grass-rope (*Ṟtsii.*); རྩ་ཐུན *ṟtsa-thun* grass-gatherer; རྩ་དུར་བྷ *ṟtsa-durbha* or དུར་བ (*M̱ñon.*) fine green sward grass called दूर्वा; it is included in བཀྲ་ཤིས་རྫས་བརྒྱད or eight auspicious objects of the Hindus; རྩ་གདན *ṟtsa-g̱dan* grass-mat on which Brahmans generally sit. རྩ་གཞོན་ནུ *ṟtsa-g̱shon-nu* fresh shoots of grass; རྩ་ཟན *ṟtsa-zan* षाग्नत्रिशिरःमस्र; རྩའི་གཟེགས་མ *ṟtsaẖi g̱zegs̱-ma*, तृणलव (*A. K. 2-55*) [a fragment or piece of grass]*S.*; རྩ་བཟོད་པ *ṟtsa-ḇzoḏ.pa* in རི་ཁ་བ་ཅན་ལ་རྩ་བཟོད་པ་ཞེས་པ་ཞིག་ཡོད། གལ་ཏེ་བས་ཟོས་ན་མར་གྱི་སྙིང་པོ་འབྱུང་ངོ་ in the Himavat mountains there is a kind of grass which if the cow eats she yields the best milk for making butter (*K. my.* ཁ, *129*); རྩའི་ཁང་པ *ṟtsaẖi-khañ-pa* a straw-house, a house thatched with straw, རྩ་ཁའི་ཟིལ་པ *ṟtsa-khaẖi zil-pa* the dew on the grass blades; རྩ་འདམ *ṟtsa-ẖdam* =འདམ་རྩ marsh-grass, grassy swamp, the grass belonging to the government of Lhasa growing in the swamps of *Ṟkyañ-thañ Nāgā* in the N.W. environs of Lhasa.

རྩ་འབྱོ *ṟtsa-ẖbyo* n. of a large number (*Ya-sel. 57*).

རྩ་ཕུད *ṟtsa-phuḏ* one of the thirty-six border countries (*Ya-s̱el. 38*).

རྩ་བའི་སྡེ *ṟtsa-waẖi-s̱de* the four earliest divisions in the Buddhist society: (1) ཐམས་ཅད་ཡོད་པར་སྨྲ་བ सर्व्वास्तिवादी; (2) ཕལ་ཆེན་སྡེ་པ महासाङ्घिक; (3) མང་པོས་བཀུར་བ महासम्मितीय; (4) གནས་བརྟན་པ स्थविर।

རྩ་དབུ་མ *ṟtsa-ḏḇu-ma* मध्यमा।

རྩ་མི *ṟtsa-mi* principal man.

རྩ་མེད་མ *ṟtsa-meḏ-ma* अमूला without basis.

རྩ་རྩེ *ṟtsa-ṟtse*, abbr. of རྩ་བ and རྩེ་མོ (*Jig. 29*).

རྩ་ཡི་སྙིང་པོ *ṟtsa-yi s̱ñiñ-po*=ཆུ་ཤིང་ the banana plant (*M̱ñon.*).

རྩ་ར *ṟtsa-ra*, punishment under law given in a court of justice. རྩ་ལེན་པ *ṟtsa-len-pa* दण्डलेश [a small fine]*S.*

རྩ་ཤེས *ṟtsa-çes̱* primitive wisdom.

རྩ་བ་བཤད་པ *ṟtsa-ḇçaḏ-pa* नारोप lit. he who has explained the fundamental doctrine; an epithet of Nāropa the *Tantrik* sage who lived in the tenth century *A.D.*

རྩ་གསུམ་པ *ṟtsa-g̱sum-pa*, त्रिशिराः [the three headed, a demon of fever]*S.*

རྩགས *Ṟtsags̱*, a celebrated lama of the *Ṟdzogs̱-chen* sect of the *Ṟñiñ-ma* school (*Deb.* ག *19*).

རྩང་ *ṟtsañ* (ཚེར་མ་ཀླ་བུ) a kind of thorn, bramble.

རྩང་པ་རྒྱ་རྒན *ṟtsañ-pa ṟgya-ṟgan*, v. རྩངས་པ.

རྩངས་པག *ṟtsañs̱-pag* the skin of a lizard.

རྩང་རྩང་ *ṟtsañ-ṟtsañ* n. of a *sa-ḇdag* monster.

རྩངས་པ *ṟtsañs̱-pa* कृकलास; अन्नज, हेमल the chameleon, a kind of lizard; རྩངས་པའི་མཇུག་མ་རྐེད་ལ་བཅིངས་ན་ཁམས་འཆེང་བར་བྱེད་དོ if the tail of the chameleon is tied round the body one's health is preserved (or is protected againist influence of evil spirits) (*K. g.* ཚ, *49*).

Syn. བཀྲ་བ *ḇkra-wa*; སྐྱིན་གོར *s̱kyin-gor*; རྟ་ཡིད་བྱིད *ṟta-yiḏ-byiḏ*; སོག་ལེ་ཅན *sog-le-can*; རལ་གྲི་ཅན *ral-gri-can*; མདུང་ཅན *m̱duñ-can*; ཁྱིམ་ལྡན *khyim-ḻdan*; མིག་སྨན་རྩ *mig-s̱man-ṟtsa*; ཉིན་སོ་བ *ñin-so-wa*; གསོལ་ལྡན *g̱çol-ḻdan*; རྒྱལ་བ་ཆུ་བོ *ṟgyal-wa chu-wo* (*M̱ñon.*).

རྩད་ I: *ṟtsaḏ* = རྩ་བ root, རྩད་ནས་གཅོད་པ to root out, to eradicate.

རྩད་ II: track, place of being, actuality; chiefly occurs in phrase རྩད་གཅོད་པ *ṟtsad g̱cod-pa* to track out, search after or into, inquire for: རྩད་མ་ཆོད *ṟtsaḏ ma-choḏ* unable to trace one's whereabouts; རྒྱལ་བུས་བོས་ཀྱང་མེད། བཙལ་ཀྱང་མེད། ཀུན་ཏུ་དྲིས་ཀྱང་། རྩད་མ་ཆོད་དོ (*A. 46*) he was not found when called by the Prince, could not be found though sought for, and though asked for everywhere he could not be traced; ཁོང་ན་ནིང་ནས་རྩད་བཅད་བྱས་པས since last year he was being inquired about (*A. 66*); ཁྱོད་མིན་པ་རྩད་གཅོད་པ་རང་མ་བྱུང་ (*A. 125*) except you there was none to search him out.

རྩབ་པ *ṟtsab-pa* or རྩབ་རྩབ *ṟtsab-ṟtsab*, v. ཙབ་ཙུབ.

རྩབ་མོ *ṟtsab-mo* काञ्जिक, काञ्चिक acidulated rice-water.

རྩབ་རྩོབ *ṟtsab-ṟtsob*. चञ्चल fickle, unsteady, not firm: རྩབ་རྩོབ་ཏུ་སོང་འདུག *ṟtsab-ṟtsob-tu soń-ẖdug* he has become very fickle.

རྩབས་པ *ṟtsabs̱-pa* 1. (གྲིས་ཤ་ལྟ་བུ་ཞིབ་ཏུ་བཅུབ་པ (*Ńag. 56*) vb. to chop or cut into small pieces like meat. 2. ferment, barm, yeast, prepared from barley-flour; རྩབས་ཁུར a sweetish sort of bread, made up with it; རྩབས་མོ a beverage brewed from roasted meal (རྩམ་པ) and water, and made to ferment by adding butter-milk, esp. liked in winter; also called ངཙོག་མ (*Jä.*); རྩབས་རུ་ཚ *ṟtsabs̱-ru tsha* a kind of salt in appearance like burnt treacle: རྩབས་རུ་ཚ་ཡིས་དྲོད་སྐྱེད་གྲོད་པ་དང་། སྐྱིག་དང་འགྱིང་ཀྲིག་འཇོམས་པར་བྱེད.

རྩམ་པ *ṟtsam-pa* सक्तु parched barley ground into meal, the staple food of Tibetans in country places and eaten in large measure by both dwellers in town and country. Is usually sopped in soup or tea into pasty balls. རྩམ་ཁུག *ṟtsam-khug* bag containing flour of parched barley (*M̱ñon.*); རྩམ་གཉེར *ṟtsam-gñer* keeper of parched barley-store; རྩམ་ཕོག *ṟtsam-phog* wages or allowance in parched barley flour, given to monks and menials in Tibet (*Ṟtsii.*); རྩམ་ཞིབ *ṟtsam-shib* the finest parched barley flour which is taken by the highest class of officials (*Ṟtsii.*).

རྩམ་ཤིང་ *ṟtsam-çiń* = ཟླུམ་རྩ (mystic) (*Miń. ṟda. 3*).

རྩར *ṟtsar* = རྩ་ན or འགྲམ་དུ near, close to.

རྩལ *ṟtsal*, = སྟོབས (*Ńag. 56*) skill, dexterity, adroitness: ལག་རྩལ་ཅན a skilful, practised hand *W.*; སྒྱུ་རྩལ magical dexterity; སྟོབས་དང་སྒྱུ་རྩལ strength and dexterity (*Glr.*); རྩལ་གྱི་མཆོངས *ṟtsal-gyi m̱chońs̱* gymnastic feat; རྩལ་འགྲན་པ *ṟtsal-ẖgrań-pa* to vie in skill; རྩལ་སྒྲུབ *ṟtsal-s̱grub*, business-like and expert. རྩལ་ཆེ་བ *ṟtsal-che-wa* or རྩལ་པོ་ཆེ་བ विक्रमी, महाविक्रमवान् 1. very powerful, prowess; adroit as a gymnastic wrestler, etc.; also sbst. athlete, juggler, etc., (*Dzl.*, *Jä.*). 2. = དུང་ a conch shell trumpet (mystic) (*Miń. 3*). རྩལ་མཐོན་པ *ṟtsal-m̱thon-pa*, efficient: མངོན་པར་རྟོགས་པ་ལམ་གྱི་རིམ་ལ་རྩལ་ཐོན་པ versed in the metaphysical work Lam-rim; also one who is an adept in the ascetical meditation on *Nirvāna* (*A. 118.*). རྩལ་ལྡན *ṟtsal-ṟdan* विक्रान्त skilful, expert, adroit; རྩལ་པ *ṟtsal-pa* प्रबल powerful; རྩལ་སྦྱོང་ *ṟtsal-s̱byoń* bodily exercise, nimbleness, agility; བང་རྩལ་སྦྱོང་ nimbleness in running; ཤོག་རྩལ་སྦྱོང་ agility in flying; རྩལ་སྦྱོང་བ *ṟtsal-s̱byoń-wa* to practise, or improve one's skill (*Mil.*); རྩལ་མེད *ṟtsal-meḏ* unskilful; རྩལ་ཤོར *ṟtsal-çor* all skill is gone (*Jä.*).

རྩས་མ *ṟtsas̱-ma*, v. བཙས་མ *ḇtsas̱-ma*.

རྩི *rtsi* 1. varnish, paint=ཚོན་རྩི; ནག་རྩི black paint, དམར་རྩི red-paint; གསེར་རྩི gilding, དངུལ་རྩི silvering. རྩི་ཁྲ་མ *rtsi-khra-ma*, appliances of painting (*Rtsii.*); རྩི་སྒམ *rtsi-sgam*, paint-box (*Rtsii.*); རྩི་སོབ *rtsi-sob* fading paint colour or varnish (*Jig. 21*). 2. all fluids of a certain consistency, such as the juice of some fruits, certain secretions, etc.: རྩི་ཤིང་ fruit-tree; སྦྲང་རྩི honey, juice collected by bees; གླ་རྩི secretion in the bag near the navel of the musk deer; ནད་ཀྱི་རྐྱེན་རྩི *nad-kyi rkyen-rtsi* a medical draught, potion; བདུད་རྩི nectar; དཀར་རྩི white-wash.

རྩི་ཁུ *rtsi-khu* or རྩི་གུ fruit-stone, also the kernel.

རྩི་བཅུད *rtsi-bcud*=སྦྲང་རྩི lit. juice-elixir; honey (mystic) (*Miñ. 3*); རྩི་བཅུད་སྙིང་པོ *rtsi-bcud sñiñ-po* butter churned out of milk.

རྩི་བོ་ཆེ *rtsi-wo-che* or རྩི་ཆེན=ཤིང་ཀུན asafœtida (mystic) (*Miñ. 3*).

རྩི་མ་གྷི *rtsi-ma-ghi* n. of a medicine which is said to possess the virtue of making all poisons including snake venom ineffectual: རྩི་མ་གྷི་ཞེས་བྱ་བ་དུག་ཐམས་ཅད་ཞི་བར་བྱེད་པ་ཡོད་དེ། དུག་སྦྲུལ་རྩི་དེའི་དྲི་ཚོར་བ་ཙམ་ཕྱིར་ལྡོག་པར་འགྱུར་རོ there is a medicinal oil called *rtsi-ma ghi* which destroys all poisons; a venomous snake at its smell will go away (*Hbrom.* ཅ, *312*).

རྩིའི་རྒྱལ་པོ *rtsihi rgyal-po* lit. the prince of medicinal oils or sap; n. of a kind of tree, prob. the *Garjang* from which a medicinal oil is obtained (*K. d.* ཚ, *117*).

རྩིའུ *rtsihu* n. of a plant,=प्रियङ्गु (*Vaiśñ.*) [*Panicum italicum*]S.

རྩི་བ *rtsi-wa* (or གྲངས་སུ་རྩི་བ) pf. རྩིས *rtsis*, or བརྩིས *brtsis*, fut. བརྩི *brtsi*, imp. བརྩིས *brtsis* 1. to count, to reckon, compute: ཕྱིན་པའི་ཞག་གང་འདི་བཀྲ་ཤིས་ཅན་རྩིས་ནས having computed which day would be auspicious for setting out; ཆུ་ཚོད་ཀྱི་དུས་བརྩིས་གནང་ please reckon the time by the clock; འདེབས་རེ་རེ་ལ་གདན་ས་རྩི་ཞིང་ counting the seats on each side; བུ་ཚའི་གྲངས་སུ་བརྩི་རྒྱུ་དགོས the number of boys ought to be reckoned. 2. to estimate, consider, in general judgments: ཡོན་ཏན་ལ་སྐྱོན་དུ་རྩི་བ to consider good qualities as faults; རྡུང་རྩི he may be reckoned to strike, *i.e.*, he is very likely to strike (in *C.*); རྒྱུ་བརྩིས་པས *rgyu brtsis-pas* having considered the cause.

རྩིག་གེ *rtsig-ge*=བྱི་བ a mouse. ཕྱག་ཕོར་གྱི་སྙིང་ན་རྩིག་གེ་སྨུག་ཆུང་བཞུད on the flour bowel sat the mouse *Smug-chuñ* (*Rdsa. 4*). རྩིག་རྩིག *rtsig-rtsig*, squeaking of the mouse.

རྩིག་པ *rtsig-pa* vb., pf. བརྩིགས *brtsigs* or རྩིགས, imp. རྩིགས *rtsigs* 1. to build, to erect: རྩིག་པ་བརྩིགས *rtsig-pa brtsigs* built a wall (*Situ. 70*); ལེགས་པར་རྩིགས་ཤིག build it well! སྒོ་རྩིག་པ *sgo rtsig-pa* to wall up a door. 2. sbst. a wall; masonry, stones, horn, etc. piled up: རྩིག་པ་ལ་རི་མོ་དེ་དག་ཚོན་མདོག་བཀྱབས་པ་ཡིན those pictures painted on the wall; ལྷ་སའི་ཕྱོགས་བཞིར་རྩིག་པ་ཅན་དེ་ལྷ་ས་མཐིལ་ཞེས་ཟེར་ *Lha-sahi phyogs bshir rtsig-pa-can de Lha-sa-mthil shes zer* the walled portion of Lhasa is called Lhasa Thil. རྩིག་གུ *rtsig-gu*=རྩིག་པ *rtsig-pa*; རྩིག་ངོས *rtsig-ños* side of a wall, face of a wall; རྩིག་རྡོ *rtsig-rdo* stone for building; foundation stone; རྩིག་དཔོན *rtsig-dpon* master-mason, architect; རྩིག་བཟོ་བ *rtsig-bzo-wa* भित्तिकारी brick-layer, mason.

རྩིག་ལྷག *rtsig-rlag* the house-martin (*Rtsii.*).

རྩིགས་མ *rtsigs-ma* grounds, tea-leaves, sediment, the turbid matter of a decoction; and thus in gruel made of barley the fluid portion is called དངས་མ and the thick sediment is called the རྩིགས་མ of the gruel.

རྩིང་པོ *ṟtsiń-po* स्थूल (ཞིབ་པོ་མ་ཡིན་པ) adj. and sbst., gritty, coarse; unrefined, rough, rude; coarseness: ཞིབ་རྩིང་ or རྩིང་ཞིབ abbr. of རྩིང་པོ and ཞིབ་མོ (*Ṟtsii.*) fine and gross; རྩམ་པ་རྩིང་པོ *ṟtsam-pa ṟtsiń-po* coarse barley flour; རྩིང་ཕྱེ *ṟtsiń-phye* coarse meal, grits; སྤྱོད་པ་རྩིང་བ rude manners or behaviour (*Glr.*); རྩིང་ཆོས *ṟtsiń-chos* coarse doctrine, a religion which has become mixed up; རྩིང་ཐུད *ṟtsiń-thuḏ* coarse sort of cheese.

རྩིད་པ *ṟtsiḏ-pa*, or སྤུ་རྩུབ་པོ *spu-ṟtsub-po* चामर, coarse hair; གཡག་གི་རྩིད་པོ the rough long hair of the yak; རྩིད་ཐག *ṟtsiḏ-thag* a rope manufactured of yak-hair; རྩིད་སྟན saddle-cloth of yak-hair; རྩིད་གུར tent covering made of yak-hair; རྩིད་ཕྱར *ṟtsiḏ-phyar*, चामर-रज्जु, yak-hair rope; རྩིད་ཕྱིང་ *ṟtsiḏ-phyiń* felt.

རྩིད་བུ *ṟtsiḏ-bu* a kid: རྩིད་བུ་ཆུ་མི་འདོད་པ *ṟtsiḏ-bu chu mi ẖdoḏ-pa* the kid that does not like water (*Lo. 7*).

རྩིབ *ṟtsib* or རྩིབ་མ पार्श्विक; a rib རུས་པའི་རྩིབ་མ id. (*Ńag. 56*) རྩིབ་མའི་བར་ནས from between the ribs; རྩིབ་ལོགས་གཡས་གཡོན all the ribs of the right and left side (*Dzl.*); རྩིབ་ལོགས་ན་བ pain about the ribs; རྩིབ་ཁྱིམ *ṟtsib-khyim* a hut made of the ribs of larger animals such as yak, camel, etc.: རྩིབ་ཁྱིམ་ཕུབ་ན་མཆོག་ཏུ་བཟང་བ་ཡིན (*Yig. 25*) it is exceedingly good to set up a house with ribs (probably for the use of *Tantrik* priests). It is also stated that a house built with trusses laid like the ribs of a yak or camel from the ridge piece is considered safe and good.

རྩིབ་འབིགས *ṟtsib-ẖbigş* (पद्म) खर्व n. of a great number.

རྩིབས་མ *ṟtsibş-ma* अर 1. the spoke of a wheel, frq.; in ornamental designs the རྩིབས་མ *ṟtsibş-ma* are often fanciful figures, supplying the radii of the circle. 2. the sticks or ribs of a parasol, canopy, etc. (*Glr.*); the spars of a felt-tent, the ribs or stretchers of a hide boat (*Schtr.*)

རྩིབས་ཀྱི་མི་ཁྱུད *ṟtsibş-kyi mi-khyuḏ* that which composes the rim of a wheel; also = अरनेमि n. of a king of the past *Kalpa* who is said to have had a thousand sons destined to be born as the one thousand Buddhas of the present age (*Yig. 16.*); རྩིབས་རི *ṟtsibş-ri* spurs of mountain radiating from a nucleus.

རྩིབས་ལོགས *ṟtsibş-logş* पार्श्व side.

རྩིས *ṟtsiş* गणना, गणित, लेखा 1. counting, reckoning, enumeration: རྩིས་ལས་འདས་པ innumerable. 2. account or accounts: རྩིས་བྱེད་པ or འདེབས་པ to make account; རྩིས་རྒྱབ་པ to calculate, to compute, རྩིས་སྤུ་སྦྱར་བ accounts added up; to count together, to sum up (*Dzl.*); རྩིས་དག an account cleared or settled; རྩིས་གྱིས or རྩིས་བྱས་ནས་ངོ་ཤེས་པ to find by computation; རྩིས་ཁྲ *ṟtsiş-khra* or རྩིས་ཀྱི་ཁྲ་མ table of figures or accounts (*Ṟtsii.*) རྩིས་མཁན *ṟtsiş-m̱khan* गणक a computor, accountant. རྒྱ་དཀར་རྩིས་ནག་རྩིས or རྒྱ་ནག་རྩིས Chinese astrology. 3. estimation, esteem: རྩིས་པོ་ཆེན་པོ་བྱེད་པ to value, to make much of, ལུས་རྩིས་པོ་ཆེ one that makes much of his own body by indulging and adorning it (*Thgy.*); དེ་ལ་ཚད་ལྷག་ཏུ་རྩིས་སུ་བྱེད he respected her beyond measure (*Jä.*).

རྩིས་ཁང་ *ṟtsiş-khań* a government account office; རྩིས་ཁང་ཕུན་ཚོགས་བཀོད་པ n. of the accountant-general's office at Lhasa, this being the central office whither all the Government accounts of the various districts of Tibet are rendered and there audited.

རྩིས་འཁྲིས *ṟtsiş-ẖkhriş* making over or returning the articles of dress, official robe, weapons, hat, etc., to government treasury taken as loan by an officer of the state for his personal use during the time of his incumbency, also his replacing them by new ones if he has damaged or lost the old ones: རྩིས་འབྲིས་མཚོན་པའི་རིགས་སྤྲོད་ལེན་དུས་བཀོལ་བྱེད་ཀྱི་བབས་དང་མཐུན་པའི་ཟད་པ་རྣམས་སོ་བ་བྱེད (*D. çel. 11*).

རྩིས་འཇོག་པ *ṟtsis̱-ẖjog-pa* = ཆ་བཞག to reckon up.

རྩིས་རྟ *ṟtsis-ṟta* government ponies lent to certain officials.

རྩིས་པ *ṟtsis̱-pa* also རྩིས་མཁན **गणक** accountant, chronologist, astrologer.

Syn. ལོ་ཤེས་པ *lo-çes̱-pa*; དུས་ཤེས་པ *dus̱-çes̱-pa*; བསྐལ་པ་ཤེས་པ *ḇs̱kal-pa çes̱-pa*; སྐར་དཔྱད་པ *s̱kar-ḏpyaḏ-pa*; བཟའ་སྐར་མཁན *ḇzaẖ-s̱kar-m̱khan*; ལྟས་མཁན *ḻtas̱-m̱khan*; ལྟས་ཤེས *ḻtas̱-çes̱*; མཚན་མཁན་པ *m̱tshan-m̱khan-pa*; གྲངས་ཤེས *grańs̱-çes̱*; གྲངས་རིག *grańs̱-rig* (*M̱ńon.*).

རྩིས་དཔེ *ṟtsis̱-ḏpe* **गणित** account book; an astrological or astronomical work.

རྩིས་དཔོན *ṟtsis̱-ḏpon* a treasury officer and inspector of jong-pons' accounts; they go on tours of inspection, *e.g.*, the tsi-pon stationed at Shigatse visits periodically Gyang-tse, Khamba-jong, etc.

རྩིས་གཞི་ཕྱོགས་བསྒྲིགས *ṟtsis̱-g̱shi phyogs̱-ḇs̱grigs̱* n. of the standard work on the subsidies, pensions, allowances, &c., that the government of Lhasa makes. This work has been largely quoted in this compilation its abbreviation being noted as "*Ṟtsii.*"

རྩིས་གཞི་ནོར་བུའི་བང་མཛོད *ṟtsis̱-g̱shi nor-buẖi bań-m̱dsoḏ* another account code of the government of Lhasa.

རྩུབ་པ *ṟtsub-pa* I: **क्षेप** 1. vb. to revile, abuse, as in ངོར་རྩུབ་པ. 2. a javelin.

Syn. བརླང་བ *ḇṟlań-wa*; ཤེ་གཅོད *she-g̱choḏ* (*S. Lex.*).

རྩུབ་པ II: **उग्र, परुष** 1. adj., uneven, rough, rugged, coarse: རོང་རྩུབ rugged ravines; also applied to anything of a stinging pungent or acrid taste, such as onions and similar strongly-tasting things. རྩུབ་འགྱུར་ཚལ *ṟtsub-ẖgyur-tshal* **जङ्गल** thicket, wood, forest. 2. = ཤེ་གཅོད **क्रूर** rough in temper, biting (in remarks) = བརླང་པོ *ḇṟlań-po* (*S. Lex.*).

རྩུབ་པོ *ṟtsub-po* རྩུབ་མོ *ṟtsub-mo* **कर्कश, खर** adj. rough, rude, wild. རྩུབ་མོའི་རེག་བྱ *ṟtsub-moẖi reg-bya* **कण्टकारि** an officinal thorny plant (*M̱ńon.* also *K. d.* ཡ, *214*).

རྩེ *ṟtse* or རྩེ་མོ **अग्र, मौलि, शिखा** 1. the uppermost place or rank; point, top, peak, summit. ཁང་རྩེ house-top, གྲི་རྩེ point of a knife, ལ་རྩེ "*lap-tse*" summit of a moutain pass; ཏོག་རྩེ *tog-ṟtse* in colloq. = a little, a few (opp. to མང་པོ); ཞྭ་རྩེ་རིང་ hat with high crown or conical top; རྩེ་གཅོལ་བ to break off the point, to blunt. 2. any point, or particular spot, point as an object of thought: རྩེ་གཅིག་ཏུ་ལྟ་བ to look at one particular point; also adv., to look steadily: རང་གི་གྲིབ་མ་ལ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་བྱེད་པ to སེམས་རྩེ་གཅིག་ཏུ་བྱས་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་ཞུགས་ཏེ having entered into meditation he concentrated his mind on one particular object (of thought); ཚེ་འདིའི་རྩེ་གཅིག this life's only aim, (*Jä.*); རྩེ་རྒོད *ṟtse-ṟgoḏ* **क ँरि** [a sharp-pointed knife]*S.* 3. sometimes = edge. རྩེ་མཆོག *ṟtse-m̱chog* **अग्रतः** [in the front]*S.*

རྩེ་ཆུང་ *ṟtse-chun* the arteries which pass from the head on either side of the neck.

རྩེ་ཐང་ *Ṟtse-thań* a large town, often known as Chethang, situated on the south bank of the Yeru Tsang-po just where the Yarlung Chhu flows in, in lat. 29° 14′ N., long. 91° 43′ E. Is accounted the third largest town in Tibet and has many Chinese traders resident in it.

རྩེ་ཕྲན *rtse-phran* a crown, a head-ornament.

Syn. ཕྲོག་ཞུ *prog-shu*; མགོ་རྒྱན *mgo-rgyan* (*Mñon.*).

རྩེ་མོ *rtse-mo* शृङ्गिन्, शिखर top point: ཁབ་ཀྱི་རྩེ་མོ the point of a needle; རྩེ་མོ་གུག *rtse-mo-gug* a bent point; རྩེ་མོ་ཉིད *rtse-mo-ñid* pointedness.

རྩེ་མོར་འགྲོ་བ *rtse-mor-hgro-wa* अग्रसर to advance, to come or move forward reaching the climax; རྩེ་མོར་སོང *rtse-mor-soñ* reached the climax, gone to the top, attained to the highest perfection.

རྩེ་དམན *rtse-dman* = དམའ་བ low; also, apparently, = ཐུང་བ *thuñ-wa* short (*Mñon.*).

རྩེ་ཞིང་དགའ་ལྡན་པ *rtse-shiñ dgah-ldan-pa* केलिलालसा jolly, fond of play.

རྩེ་གསུམ *rtse-gsum* पिनाक, त्रिशूल a trident; the weapon made use of by ཚོགས་བདག (or Ganes'a), by མགོན་པོ་ཕྱག་དྲུག་པ (or Mahākāla), and by དཔལ་འཁོར་ལོ་སྡོམ་པ (a form of Samvara).

རྩེར་འགྲོ *rtser-hgro* or རྩེར་རྒྱུས = མཆོག अग्रग, अग्रेसुः principal, chief, superior.

+ རྩེར་ཕྱིབས *rtser-phyibs* = མཐར་ཕྱིན perfected, thorough, finished.

རྩེར་བཞུགས་པ *rtser-bshugs-pa* शिखरारूढ़ sitting at the top, mounted high.

རྩེར་སོན *rtser-son* गत, अग्र, कोटि in front.

རྩེ་བ *rtse-wa*, pf. རྩེས *rtses*, क्रीड़ा or རྩེད་མོ་རྩེ་བ *rtsed-mo rtse-wa* to play, frolic, disport one's self, take recreation, play games: མིག་མང་རྩེ་བ to play at chess; རྩེ་བྲ་གཏོང་བ to skip about; རྩེ་ཞིང་དགའ་བ, རྩེ་དགའ་སྤྱོད་པ = to divert one's self, to take recreation; ཚལ་གྱི་ནང་དུ་རྩེར་སོང་ they went on a pleasure party into the garden. Seems to be used also in obscene sense: འདི་དང་རྩེ་བར་བྱའོ I mean to enjoy her. རྩེ་མཁན *rtse-mkhan* player, gambler, gamester; རྩེ་དགའ་མ *rtse-dgah-ma* a skipping playful joyous maiden; རྩེ་གྲོགས *rtse-grogs* or རྩེད་གྲོགས playmate; རྩེ་རྒོད *rtse-rgod* mirth and laughter; རྩེ་མ *rtse-ma* frolic, playing; རྩེ་སེམས་ཅན *rtse-sems-can* giddy, mirthful, light-hearted.

རྩེ་འཇོ *rtse-hjo* play; theatrical performance, any amusement in dancing, singing, and playing.

Syn. རོལ་རྩེད *rol-rtsed*; རྩེན་པ *rtsen-pa*; བྲོ་གར *bro-gar*; ཟློས་གར *zlos-gar*; འཆམས་པ་འདོད *hchams-pa hdod* (*Mñon.*).

རྩེ་ཞྭ *rtse-shwa*, the hat worn by *Rtse-druñ* (chief clerk or secretary) of the government.

རྩེག་པ *rtseg-pa* pf. བརྩེགས *brtseys* 1. to amass; to be avaricious: དྷ་རྨ་པཱ་ལ་སྤྱན་འདྲེན་ན་གསེར་ལ་མ་རྩེག་ཅིག do not covet (also, do not count upon) gold if Dharmapāla is to be invited here (*A. 64*). 2. to arrange, to lay one thing on another, to pile up: ཁང་པ་རྩེགས་པ an upper storey of a house, an apartment built on another; balcony on the roof of a house; རྒྱ་གྲམ་བརྩེགས་པའི་མཆོད་རྟེན a *chaitya* which has been built upon two *dorje* placed on the ground like a cross or with a cross on the top. 3. to pulsate, to gasp; successive action, automatic movement: དབུགས་རྩེགས་པ, སྐྱེན་དུ་དབུགས་རྩེག་པ short-breathed, panting, gasping, from fright, etc., or as a sign of approaching death.

རྩེགས་པ *rtsegs-pa*, पंक्ति row, stratum.

རྩེགས་པའི་སྔོན *rtseg-pahi sñon*, श्यामल the green or moss growing on the side of a wall which is exposed.

+ རྩེག་ལོག *rtseg-log* = ཕྲན་ཚོགས ease, less trouble; = སྲེད་ཞེན་ཆེ་བ *sred-shen che-wa*, earnest desire or longing for; one very eager in love.

རྩེང་བ *rtseń-wa* pf. བརྩེངས *brtseńs*, fut. བརྩེང་ *brtseń*, imp. བརྩོངས *brtsońs* or རྩོང་ *rtsoń*, to tuck up, truss up.

རྩེད་པ *rtsed-pa* also རྩེན་པ *rtsen-pa*, = རྩེ་བ play; རྩེད་རྩེ་བ to frolic.

Syn. རོལ་མོ *rol-mo*; རྩེ་བ *rtse-wa*; རྩེན་པ *rtsen-pa* (*Mńon.*).

རྩེད་མོ *rtsed-mo* 1. क्रीड़ा play, game: དགའ་བའི་རྩེད་མོ་བྱེད་པ to engage in mirthful sports; གླུ་གར་རྩེད་མོ་བྱེད་པ to sing, dance and play. 2. any toy; བྱིས་པའི་རྩེད་མོ child's play, children's toy. རྩེད་མོ་ཅན *rtsed-mo-can* playful, sportive, merry; གཡེང་རྩེད play, amusement, diversion (*Jä.*) · རྩེད་སྐྱོད *rtsed-skyod* = རྩེད་དགའ नन्दना merriment; རྩེད་གྲོགས་ཀྱི་མ་མ *rtsed-grogs-kyi ma-ma* क्रीड़ाधात्री, अङ्कधात्री a nurse employed to play with an infant or child, to keep it engaged and sooth it; རྩེད་དགའ *rtsed-dgah* merriment; རྩེད་དགའ་མ *rtsed-dgah-ma*, नन्दिनी a darling, she who gives delight.

རྩེད་འཇོ *rtsed-hjo* or in colloq. རྩེན་འཇོ *rtsen-hjo* public amusement, popular pleasure, नर्म्म, विलास, कौतुक, प्रेमन्, ऋत्य; རྩེད་འཇོའི་ཆུ་བོ *rtsed-hjohi chu-bo* नर्मदा river Narbadda, according to some, सिन्धु, a name of the Indus (*Mńon.*).

རྩེད་མ *rtsed-ma* the disagreeable feeling in the teeth produced by acids, *Sch.* (*Jä.*). རྩེད་ཨམ *rtsed-am* a shivering, cold shudder (*Jä.*).

རྩེན *rtsen*, रमन्ते playing, making sport or diversion; enjoying (*A.K. 111-4.*): སེམས་ཕོ་རང་གི་ཐོག་ཏུ་རང་ལུགས་སུ་རྩེན enjoying himself after his own fashion to the very utmost.

རྩེན་མིན *rtsen-min* Chinese name for the *Yoga-carya* school.

རྩེན་པ *rtsen-pa* 1. as met. the sun (*Mńon.*). 2. v. རྩེད་པ *rtsed-pa* खेल केलि jocund and careless.

རྩེའུ *rtsehu* कचर [1. a thorn. 2. a shower]*S.* རྩེའུ་ཆུང་ *rtsehu-chuń* = མཛེང་པའི་རྩེའུ the veins of the neck: རྒྱལ་པོ་ཉིད་ཀྱི་རྩེའུ་ཆུང་ལ་ཐོས་པའི་ཚེ (*Khrid. 116*).

རྩོག་པ 1. *rtsog-pa*, v. བརྩོག་པ *brtsog-pa*. 2. (སྐུགས་གྲོ་བ) झल्ला, भिल्लिका. 3. = སྔོན་འགྲོ་བ *sńon-hgro-wa* पूर्व्वङ्गम pioneer, one gone ahead or going on ahead.

རྩོད་པ *rtsod-pa* I: vb., pf. བརྩད *brtsad* to contend by words, to dispute, wrangle; རྩོད་ཅེང་མ་སྙན་བརྗོད་པ to use bad language in quarrelling; རྩོད་པ་ཆེན་པོ a contention, great quarrel; ཚད་མའི་རྩོད་པ a metaphysical debate or discussion; རྩོད་པ་རྣམས, ཕྱོགས་མ་མཐོང་བར་འཕྲུལ་རྩོད (*Hbrom. 120.*); རྩོད་གཞི the basis or the subject of disputation. རྩོད་པ་སྨྲ་བ *rtsod-pa smra-wa* to provoke, quarrel by words; རྩོད་པ་ཞི་བར་བྱེད་པའི་ཆོས་བདུན *rtsod-pa shi-war byed-pahi chos-bdun* the seven virtues or qualities for putting an end to quarrelling.

རྩོད་ཅན *rtsod-can* = ཆུ་བོ་ཡ་མུ་ན an epithet of the river Yamunā (*Mńon.*).

རྩོད་ལྡན *rtsod-ldan* one who is frequently quarrelling, a quarrelsome person. Also = སྙིགས་མའི་དུས कलियुग the present age which is full of disputations; རྩོད་མཁས་པ *rtsod-mkhas-pa* clever in disputation; earnest, zealous; རྩོད་དུས *rtsod-dus* कलियुग, कलहयुग also = कालिङ्ग, ग इन a province in ancient India bordering the Indian ocean south of Orissa.

རྩོད་པའི་ཤིང་ *rtsod-pahi-çiń* कलिद्रुम, अक्ष (བ་རུ་ར) [the plant *Terminalia bellerica* or the tree of strife, being supposed to be the favourite haunt of imps and goblins]*S.*

རྩོད་པ་ལ་ཤུགས་པ *ṟtsoḏ-pa-la shugs̱-pa* one involved in dispute, litigation, controversy, etc.

རྩོད་པ་ལྷུར་ལེན་པའི་ལྟ་བ *ṟtsoḏ-pa lhur-len-paẖi ḻta-wa* inviting controversy or rushing into fight or disputation.

རྩོད་བྱེད་མ *ṟtsoḏ-byeḏ-ma*=करञ्ज (*M̱ñon.*). [the tree *Pongamia glabra*]*S.*

རྩོན *ṟtson* or རྩོན་མ *ṟtson-ma* in Purig= nausea, vomiting (*Jä.*).

རྩོམ་པ *ṟtsom-pa* vb., pf. བརྩམས *ḇṟtsams̱* or རྩོམས *ṟtsoms̱*, imp. རྩོམས *ṟtsoms̱* 1. to begin anything, to set about an undertaking, to start: འབྲོས་པར་བརྩམས་པ being about to run away; ཆོས་ལས་བརྩམས་ཏེ་རྩོད་དོ it was about religion that our dispute began; ངོ་ལོག་བརྩམས་པ་ལས beginning, stirring up an insurrection; དེ་ནས་བརྩམས་ཏེ beginning, from here, from that time རྩོམ་པར་མཛད to begin to do a work (*A.K.*). 2. to practise, to accomplish: གསོ་བའི་ལས་ནི་བརྩམ་མོ so he will not accomplish the business of healing. 3. to compose, to draw up, in writing: བསྟན་བཅོས་རྩོམ་མི the writer of a religious work, author; རྩོམ་པར or རྩོམ་པ་ལ་མཁས་པ a clever writer, an elegant composer; ཆད་རྩོད་རྩོམ་གསུམ་གྱི་བཤད་གྲྭ a school in which religion is taught and explained combined with disputations and written compositions. 4. as sbst., प्रबन्ध, a beginning, commencement, a doing, undertaking: རྩོམ་པ་དང་པོ the first beginning.

རྩོལ་བ *ṟtsol-wa*=འབད་པ आयाम, व्यायाम 1. vb. to endeavour, to take pains; ཁྱོད་ཀྱིས་རྩོལ་བའི་དུས་ལ་བབ now you must exert yourself; སྲོག་རྩོལ་བ *sṟog-ṟtsol-wa* acc. to *Sch.*: to draw breath; དབུགས་རྩོལ་བ to take fresh courage. 2. sbst. zeal, endeavour, exertion: རྩོལ་བ་སྐྱེད་པ *ṟtsol-wa s̱kyeḏ-pa* to use diligence (*Jä.*); རྩོལ་སྒྲུབ *ṟtsol-s̱grub* perseverance in the acquisition of wealth or learning (spiritual or worldly): འབད་རྩོལ་དང་རྩོལ་སྒྲུབ་ཇི་ལྟར་ཙམ་བྱས་ཀྱང however enterprising you be in the acquisition of worldly things (*Khriḏ. 51*). རྩོལ་བ་ཅན *ṟtsol-wa-can* आयमी one who takes great pains; རྩོལ་བར *ṟtsol-war* adv. diligently, zealously.

+ **བརྩགས་པ** *ḇṟtsags̱-pa*=སྡིག་པ sin.

བརྩད་པ *ḇṟtsaḏ-pa* or བརྩམ་པ *ḇṟtsam-pa*, v. རྩོད་པ *ṟtsoḏ-pa* and རྩོམ་པ *ṟtsom-pa* (*Situ. 76*).

བརྩམ་གྱུར་ལས *ḇṟtsam-gyur-las̱* work that has been undertaken; བརྩམ་པ commencement, an undertaking; བརྩམས་པ (ཟླ་བ) आरब्ध commenced, commencement.

བརྩལ *ḇṟtsal* अध्यवसाय care and assiduity; བརྩལ་མ་ཐག་ཏུ་བྱུང་བ *ḇṟtsal ma-thag-tu byuñ-wa* प्रयत्नानन्तरीयक that which comes just out of careful work, outcome of care and assiduity.

བརྩལ་པ *ḇṟtsal-pa* 1. पर्युदस्त [prohibited]*S.* 2.=སྐྱུགས་པ *s̱kyugs̱-pa* वान्तीभाव vomiting, nausea.

བརྩས *ḇṟtsas̱*,=རྩེད་མོ་བརྩེས (*Situ. 76*).

བརྩི *ḇṟtsi* arithmetic, reckoning; བརྩི་ཡས *ḇṟtsi-yas̱* (གྲངས) अगण्य uncountable, innumerable; བརྩི་ཡས་ལས་བསྒྲེས་པ *ḇṟtsi-yas̱-las̱ ḇs̱gres̱-pa* अगणेयपरिवर्त.

བརྩིགས་པ *ḇṟtsigs̱-pa*=རྩིགས་པ: རྡོའི་བརྩིག་པ stone wall. བརྩིགས་པ *ḇṟtsigs̱-pa* विकट [1. ugly. 2. n. of a god]*S.*

བརྩིས *ḇṟtsis̱* pf. of རྩིས་པ: གྲངས་བརྩིས (*Situ. 76*).

+ **བརྩུ་བ** *ḇṟtsu-wa*=བསུ་བ *ḇsu-wa*, to welcome and to receive (a guest).

བརྩུབ *ḇṟtsub* चिक्कण.

བརྩེ་ཆེན *ḇṟtse-chen* most affectionate; loving; parents: བརྩེ་ཆེན་བྱམས་པའི་ཐུགས་རྗེའི་ཉེ

བར་འཛིན་པ་བཀྲིན་འཁོར་ཆེད་མཆོག་གི་ཞབས་སེན་ཟླ་ཚོ་གསར་བའི་དང་དུ (*Yig. k. 87*).

བརྩེ་བ *ḇṟtse-wa* 1. vb. to love, usually preceded by སྙིང་ or ཐུགས; བརྩེ་བས out of love, kindness, *e.g.*, གནང་བ to give something out of love; བརྩེ་བའི་ཚིག words of love, kind exhortations. 2. sbst. love, affection, kindness, mercy: བརྩེ་བ་ཅན *ḇṟtse-wa-can* affectionate, loving, kind, अनुकम्प. कृपालु, वल्लभ (*M̱ñon.*); བརྩེ་བ་མ *ḇṟtse-wa-ma* रमा the beloved one, or spouse; བརྩེ་བ་མེད་པ *ḇṟtse-wa meḏ-pa* कठोर, निर्दय, क्रूर ruthless, unkind, unmerciful, ungracious; བརྩེ་ལྡན *ḇṟtse-ḻdan* कृपालु, दयालु kind, gracious, loving, affectionate, merciful: བརྩེ་ལྡན་ཡིད་ཀྱི་ཟེའུ་འབྲུ་གསར་པ (*Yig. k. 86*). བརྩེ་ལྡན་སེམས་ཀྱི་མེ་ལོང་ *ḇṟtse-ḻdan sems̱-kyi me-loń* a complimentary address to a friend; བརྩེ་བའི་ཕྱག་བྲིས *ḇṟtse-waẖi phyag-bris̱* your very kind or affectionate letter; སྙིང་བརྩེ་བ resp. ཐུགས་བརྩེ་བ loving, affectionate; བརྩེ་བས་སྐྱོང་ *ḇṟtse-was̱ s̱kyoń* = བྱམས་པས་སྐུལ་བ affectionately exhort or treat (*M̱ñon.*); བརྩེ་བས་འཛིན *ḇṟtse-was̱-ẖdsin* = བྱམས་པས་འཆང་ (*M̱ñon.*)

བརྩེགས *ḇṟtsegs̱* pf. of རྩེག་པ q. v.: ཁང་པ་ཀླུ་བུ་ཐོག་ནས་ཐོག་དུ་བརྩེགས built up one storey upon another; སྟེང་དུ་བརྩེགས piled or built upwards (*Situ. 76*); བརྩེགས་པ *ḇṟtsegs̱-pa* one above another or piled one upon another; a masonry wall.

རྩེངས *ḇṟtseńs̱* or བརྩངས *ḇṟtsańs̱* a short robe or dress (*Ńag. 57*).

བརྩེམས་པ *ḇṟtsems̱-pa* is a form of the pf. of འཚེམ་པ.

བརྩོན་འགྲུས *ḇṟtson-ẖgrus̱* वीर्य industry, diligence, assiduity; བརྩོན་འགྲུས་ཆེན་པོ महावीर्य great industry; བརྩོན་འགྲུས་རྩོམ་པ to use diligence, to show energy, zeal, etc.; ངརྩོན་འདྲུས་དྲག་པོ *ḇṟtson-ẖgrus̱ ḏrag-po* intense application; བརྩོན་འགྲུས་ཅན *ḇṟtson-ẖgrus̱-can* zealous, assiduous, diligent; བརྩོན་འགྲུས་ཉམས་ཏེ *ḇṟson-ẖgrus̱-ñams̱-te* having lost one's energy, zeal having diminished (*Jä.*); བརྩོན་འགྲུས་བྱེད་པ *ḇṟtson-ẖgrus̱ byeḏ-pa* to be industrious. བརྩོན་འགྲུས་བཟང་པོ *ḇṟtson-ẖgrus̱ ḇzań-po* वीर्यभद्र n. of a Buddhist sage mentioned by Kshemendra in his introduction to Avadāna Kalpalatā.

བརྩོན་པ *ḇṟtson-pa* 1. vb. to strive, to aim at, to exert one's self for: ཚོགས་པ་ལ in the accumulation of merits, learning, or wealth. 2. subst. धुर् endeavour, effort, care, exertion; བྱ་བ་ལ་བརྩོན་པ alacrity, readiness to act; བརྩོན་པ་ལྷོད་པར *ḇṟtson-pa lhoḏ-par* आतापि one who has relaxed his industry or zeal in any work. 3. adj. = བརྩོན་པ་ཅན or བརྩོན་ལྡན diligent, assiduous, studious.

སྩལ *s̱tsal* 1. = དངོས་གྲུབ प्रयच्छ དངོས་གྲུབ་ཀུན་སྩལ. 2. in བཀའ་སྩལ = resp. said, commanded, ordered; also used alone: བཀོད་དུ་སྩལ commanded to do.

སྩེལ་བ *s̱tsel-wa* = སེལ་བ *sel-wa.*

སྩོགས་པ *s̱tsogs̱-pa* सन्निधिकार [a neighbour]*S.*

སྩོལ་བ *s̱tsol-wa* = གནང་བ to give, grant, to bestow, confer; also, to restore: སྩལ་དུ་གསོལ please grant, etc.; བདག་གི་ལམ་རྒྱགས་སྩོལ་ཅིག pray, give me provisions for the journey; བཀའ་སྩལ་བ *ḇkaẖ-s̱tsal-wa* = བཀའ་གནང་བ to command, to give expression to; དངོས་གྲུབ་སྩོལ་བ to bestow spiritual gifts and miraculous abilities.

+ **བསྩགས་པ** *ḇs̱tsags̱-pa* = གསགས་པ आचय, आचित accumulated, hoarded; earned.

+ **བསྩལ་པ** *ḇs̱tsal-pa* any message; also = he spake, commanded; he bestowed.

ཚ

ཚ *tsha* the aspirate of ཙ, and the eighteenth letter of the Tibetan alphabet; acc. to Tibetan grammarians it corresponds with the Sanskrit छ.

ཚ I: *tsha* 1. num. fig.: 18. 2. for ཚ་བ. 3. when ཚ is preceded by a ཚིག་གྲོགས qualifying word, as in བོད་ཚ Tibetan salt, it is not correct to write བོད་ཚྭ though ཚྭ singly signifies salt.

ཚ II: in Budh. 1.=the general protection that the Tathāgata extends to all living beings against worldly miseries (*K. my.* ཀ, *207*). 2. ཚ་ནི་འདའ་བ་མེད་པའི་སྒོ། འགྲོལ་བ་མེད་པས་ཐམས་ཅད་གྲོལ (*K. g.* ཕ, *42*). *Tsha* represents the state from which there is no passing away, also that which being indissoluble delivers all.

ཚ III: n. of a tribe of Tibet (*J. Zañ.*).

ཚ་སྐོར *tsha-ṣkor*=ཚ་བོའི་སྐོར grandchildren.

ཚ་ཁ *tsha-kha* target, the black spot on it where an arrow should hit; the object aimed at (*Ṟtsii.*).

ཚ་ཁང་ *tsha-khañ* place where ཚ་ཚ are kept.

ཚ་ཁོ *Tsha-kho* n. of a place in རྒྱལ་མོ་རོང the mountainous country to the east of *Khamṣ* and bordering on China (*Loñ.* ཇ, *6*).

ཚ་འཁྲུ *tsha-ḥkhru* diarrhœa.

ཚ་ག་པ *tsha-ga-pa* locust, called ཚ་ག་འབུ in *Khamṣ* which acc. to *Jä.*=ཚག་ཚག grasshopper.

ཚ་གྲང་ *tsha-grañ* temperature, the degree of warmth of anything. ཚ་གྲང་གལ་མདོ sunstroke, the diagnosis of this disease whether it is based upon heat or cold so as not to mistake the origin of disease being very difficult (*Mñg. ch. 13*).

ཚ་སྒང་ *Tsha-ṣgañ* one of the six *Ṣgañ* provinces of *Khamṣ* (*Ṟtsii.*).

ཚ་གཅིག་མ *tsha-gcig-ma* thick blanket, quilt *C.* (*Jä.*).

ཚ་ལྕིབ *tsha-ḻcib*, v. ལྕིབ *ḻcib*.

ཚ་ཆས *tsha-chaṣ* lunch: ཚ་ཆས་དགོང་ཆས lunch and the afternoon meal (*Ṟtsii.*). ཚ་ཇ *tsha-ja* the tea that is taken as soon as midday-halt is made by travellers for refreshment: ལམ་འགྲུལ་ཞིག་གིས་ཚ་ཇ་གཅིག་བསྐོལ་བ་ལ་བང་ (*Khriḏ. 17*). v. ཚ ཕོག *tsha-phog*.

ཚ་ཏིང་ *tsha-tiñ* or ཚ་ལྡིང་ *tsha-ḻdiñ* morning time between 8 and 9 A.M.

ཚ་དྲག *tsha-ḏrag* (བྲེལ་བ་ཆེ་བ). 1. very busy, making haste, hurrying about; ཚ་དྲག་ཏུ *tsha-drag-tu* quickly, without delay. 2. any article of food made saltish.

ཚ་གདུང་ *tsha-gduñ* 1. ज्वाला afflictions from disease; sufferings from fever. 2. छाया, छत्र shade, umbrella. ཚ་གདུང་ཅན *tsha-gduñ-can* the spring season; fire.

ཚ་ནད *tsha-naḏ* v. post ཚ་བའི་ནད.

ཚ་སྣ *tsha-ṣna* anxiety, solicitude; ཚ་སྣ་ཅན *tsha-ṣna-can W.* solicitous, careful, attached; ཚ་སྣ་མེད་མཁན *tsha-ṣna meḏ-ṃkhan W.* indifferent, unfeeling, callous (*Jä.*).

ཚ་ཕན་ཙེ *tsha-phan-tse C.* dresser, kitchen table.

ཚ་ཕོག *tsha-phog* the midday-halt; travellers in Tibet and upper China halt for their morning meal a little before noon. In such countries travellers begin their day's journey after taking a cup of tea early in the morning, sometimes an hour or two before day-break.

ཚ་བ I: *tsha-wa* 1. vb. to be hot; སོ་ག་ལ་ཉི་མའི་འོད་ཟེར་རབ་ཏུ་ཚ་བས since in summer the rays of the sun are very hot. 2. sbst. heat: ཚ་བས་གདུང་བ *tsha-was̱ gduṅ-wa* to be tormented by the heat of the day (*S.g.*); ཚ་བའི་དུས་སུ during the heat of the day, at noon; ཚ་བ་ནི་བསིལ་བར་གྱུར་ཏོ the heat changed into coolness; ཚ་བས་རྨྱ་བ *tsha-was̱ ṟmya-wa* to lose one's appetite in consequence of great heat (*Sch.*); ཚ་བ་ཉིད *tsha-wa-ñiḏ* उष्णत्व heat; ཚ་བ་ལྡན *tsha-wa-ḻdan* उष्णवान् possessing warmth, hot; ཚ་བ་མེད *tsha-wa-meḏ* = གདུང་བ་མེད without heat, or warmth, cool; ཚ་བ་ཙམ *tsha-wa tsam* उष्णक slightly warm. ཚ་བའི་མ *tsha-waẖi-ma* कटुक pungent. ཚ་བས་ཉེན *tsha-was̱-ñen* drought, want of rain. 3. adj. warm, hot. In *C.* colloq. the adj. used takes the form ཚ་པོ *tsha-po*: གནམ་ཚ་པོ་བྱུང་ it has become hot. 4. n. of the 6th hot-hell.

ཚ་བ་སྒྲིབ *tsha-wa-s̱grib* parasol, umbrella, that shades from the heat of the sun.

Syn. ཉི་གདུགས *ñi-gdugs̱*; ཚད་སྐྱོབ *tsaḏ-s̱kyob.*

ཚ་བ་ཤིང *tsha-wa-çiṅ* इङ्गुदि a medicinal tree, *Terminalia catappa.*

Syn. ལན་བུ་ཅན *lan-bu-can*; ཆར་སྤྲིན་ཅན *char-s̱prin-can*; ལྷ་མཚུངས *lha-m̱tshuṅs̱*; སྤྲིན་ལ་རྡེག *s̱prin-la-ṟdeg*; བརྒྱ་བྱིན་འབྲས་བདག *ḇṟgya-byin ẖbras̱-ḇdag*; འོ་མ་ཅན *ẖo-ma-can*; ཨིང་གུ་དི *iṅ-gu-dī* (*M̱ṅon.*).

ཚ་བའི་ནད *tsha-waẖi-naḏ* fever, the different kinds of which are: (1) གལ་མདོ *gal-m̱do*, (2) རི་ཐང་མཚམས *ri-thaṅ-m̱tshams̱*, (3) མ་སྨིན་ཚ་བ *ma-s̱min tsha-wa*, (4) རྒྱས་ཚད *ṟgyas̱-tshaḏ*, (5) སྟོངས་ཚད *s̱toṅs̱-tshaḏ*, (6) གབ་ཚད *gab-tshaḏ*, (7) སྙིང་ཚད *s̱ñiṅ-tshaḏ*, (8) སྙོགས་ཚད *s̱ñogs̱-tshaḏ*, (9) འགྲམས་ཚད *ẖgrams̱-tshaḏ*, (10) འཁྲུགས་ཚད *ẖkhrugs̱-tshaḏ*, (11) རིམས་ཚད *rims̱-tshaḏ*, (12) འབྲུམ *ẖbrum*, (13) རྒྱུ་གཟེར *ṟgyu-gzer*, (14) གག་པ *gag-pa*, (15) ལྷོག་པ *lhog-pa*, (16) ཆམ་པ *cham-pa* (*S̱man.*).

ཚ་བིག་བིག *tsha-big-big* a comfortable warm place of residence.

ཚ་བ་ལེན *tsha-wa len* a popular medicinal plant.

Syn. པི་ཙུ་ལ *pi-tsu-la* འཛམ་པོ་འཛིན *ẖdsam-po-ẖdsin*; དཔལ་གྱི་ལོ་མ *ḏpal-gyi lo-ma*; ཀུ་མུད་ཅན *ku-muḏ-can*; བུམ་ཅན *bum-can*; རྐེད་འབྲས *ṟkeḏ-ẖbras̱*; ཀེ་ཌཪྻ *ke-ḍaṟy* (*M̱ṅon.*). The white species is called ཚ་བ་ལེན་དཀར་པོ: Syn. བཅུད་སྐྱ *ḇcuḏ-s̱kya*; འབྱུང་པོ་འཇུག *ẖbyuṅ-po-ẖjug* (*M̱ṅon.*). The red species བྱུ་རུ་ཚོགས་ཅན *byu-ru tshogs̱-can* (*M̱ṅon.*). Another species: Syn. ཁྱུ་ལྡན *khyu-ḻdan*; དབུས་འགུར *ḏḇus̱-ẖgur*; འཆང་མ *ẖchaṅ-ma*; ཚོགས་ཅན *tshogs̱-can*; མ་དང་ལྡན *ma-daṅ-ḻdan*. The yellow species is called ཕྲེང་ལྡན *phreṅ-ḻdan* and ཡིད་བཟང་སྐྱེས *yiḏ-ḇzaṅ-s̱kyes̱*, མཚོན་མོའི་མེ་ཏོག *m̱tshon-moẖi me-tog* and གསེར་མེ་ཏོག *gser me-tog.*

ཚ་བོ *tsha-ḇo* नप्तृ resp. དབོན *ḏwon* or སྐུ་ཚ *sku-tsha C.* 1. grandchild, grandson. 2. nephew, brother's son. 3. ཡང་ཚ great grandchild; acc. to *Jä.* ཡུང་ཚ *yuṅ-tsha* great-great grandchild; གཞི་ཚ *gshi-tsha* any descendant.

ཚ་མོ *tsha-mo* नप्त्री; 1. grand daughter. 2. niece.

ཚ་དམྱལ་བརྒྱད *tsha-ḏmyal-ḇṟgyaḏ* the eight hot hells (1) ཡང་སོས *yaṅ-sos̱* सञ्जीवन; (2) ཐིག་ནག *thig-nag* कालसूत्र; (3) བསྡུས་འཇོམས *ḇs̱dus̱-ẖjoms̱* सङ्घात; (4) ངུ་འབོད *ṅu-ẖboḏ* रौरव; (5) ངུ་འབོད་ཆེན་པོ *ṅu-ẖboḏ chen-po* महारौरव; (6) ཚ་བ *tsha-wa*

तपन; (7) རབ་ཏུ་ཚ་བ *rab-tu tsha-wa* प्रतापन; (8) མནར་མེད *m̱nar-meḏ* अवीचि (*M.V.*).

ཚ་ཚ *tsha-tsha* साच्छ miniature conical figures, moulded of clay and used as offerings, placed in large numbers on the ledges of chortens: ནད་པ་ལ་སྨན་དཔྱད། ཚ་ཚ་གཏོར་མ་ཕུལ administer medicine to the sick and offer *tsha-tsha* as torma offerings; ཁ་ནས་མེ་ཡི་ཚ་ཚ་འཕྲོས from his mouth proceeded cones, figures of fire (*Pth.*).

ཚ་ཚའི་ཞག *tsha-tshaẖi-shag* rust.

Syn. ལྕགས་ཀྱི་དྲེགས་པ *ḻcagş-kyi dṟegş-pa* (*M̱ñon.*).

ཚ་གཤུག *tsha-g̱shug* the stage of remission in fever, also convalescent state after fever has left.

ཚ་རག *tsha-rag* = ཚ་དྲག *tsha-dṟag*.

ཚ་རུ *tsha-ru* lamb-skin.

ཚ་ལ *tsha-la* also called དར་ཚུར a salt which is mixed with ordinary rock-salt to colour it white, also a salt purifier ཚ་ལས་མ་འདྲུབ་ཁྲག་འཛ་སྦྱང་བར་བྱེད།

ཚ་ལུ *tsha-lu* 1. red; བྱ་པོ་ཚ་ལུ *bya-po tsha-lu* red-breasted cock. 2. v. ཚལ་བ *tshal-wa*.

ཚ་ལུམ *tsha-lum* a sweet orange grown in Sikkim.

ཚ་ལེ *tsha-le* borax; ཚ་ལེའི་སྐྱུར་རྩི *tsha-leẖi şkyur-ṟtsi* boracic acid (*Cs.*); ཚ་ལེ་བྱེད་པ to solder.

ཚྭ *tshwa* salt, in such words as པོད་ཚ, རྒྱ་ཚ, ཁ་རུ་ཚ the subjoining of ཝ་ཟུར *wa-zur* (ྭ) to the letter ཚ is not necessary but sometimes it is done to avoid mistakes. ཚྭ་ཁ་རུ *tshwa-kha-ru* for ཁ་རུ་ཚྭ black-salt. ཚྭ་ཁ *tshwa-kha* salt-pit, salt-lake; ཚྭ་ཁུག *tshwa-khug* salt-bag; ཚྭ་སྒོ *tshwa-şgo* place where salt is found; ཚྭ་སྒོ་ཅན *tshwa-şgo-can* soil that owing to an admixture of soda or magnesia is not suited for any kind of vegetable produce; ཚྭ་ཚིལ *tshwa-tshil* salted fat; ཚྭ་དམར *tshwa-ḏmar* also called ཚྭ་དམར་བྲག་ཚྭ *tshwa-ḏmar brag-tshwa* a kind of red rock-salt. ཚྭ་ཡ *tshwa-ya* also ཚ་ཡ = ཚྭ་རྡོག་པོ་གཅིག *tshwa ṟdog-po g̱cig* a grain of salt crystal: མི་འགྲུབ་བྱ་བ་པོང་ཐོང་ལ་ཚྭ་ཡ་བཀལ་གསུང་ (*A. 120*).

Syn. ལན་ཚ *lan-tsha*; དཔྱིད་དུས་ཆགས *ḏpyiḏ-duş-chagş*; འགྱུར་རྣོན་པོ *ẖgyur-ṟnon-ḇo*; ཆུ་ཡི་རོ *chu-yi-ro*; ཆུ་ཡི་སྙིང་པོ *chu-yi şñiṅ-po* (*M̱ñon.*).

ཚག *tshag* = གཡག the yak; ཚག་ཤ yak beef, ཚག་སྐམ dried beef of yak; ཚག་མགོ yak's head; ལུག་མགོ་བཞི་ལ་ཚག་མགོ་གཅིག for four sheep's head one yak's head in exchange (*Ṟtsii.*). ཚག་པོ *tshag-po* = ཚག a yak; ཚག་བུག *tshag-bug* a carcase of yak without the head and inner contents (*Ṟtsii.*); ཚག་རློན *tshag-ṟlon* = ཚག་ཤ་རློན *tshga-ça-ṟlon* fresh beef of yak (*Ṟtsii.*); ཚག་ལག *tshag-lag* the front leg of yak (*Ṟtsii.*); ཚག་ལུག *tshag-lug*, གཡག and ལུག yak and sheep; ཚག་སུག the lower parts of the legs of slaughtered yak (*Ṟtsii.*). ཚག་ཤ *tshag-ça* dried flesh of larger animals of cattle, etc., gen. that of the yak.

ཚག་ཚིག *tshag-tshig* or ཚག་ཚིགས 1. the larger and smaller joints of the arms and legs. 2. acc. to *Jä.* dark spots or speckles on wood, etc., as in *Mil.*; = freckles in *C.*

ཚག་ཚེ *tshag-tshe* bruised barley or wheat.

ཚག་ཞྭ *tshag-shwa* skull-cap lined with lamb-skin; ཚག་ཞུ *tshag-shu* a robe lined with kid or lamb-skin; བོད་སྟོན་རྣམས་ཚག་ཞུ་བེར་ཆེན་གྱོན་པ་ལ་ཆིབས (*A. 87*) the Tibetan lama-teachers, dressed in robes lined with lamb-skin and woollen cloaks, rode (on horseback).

ཚགས *tshagş* 1. a cap. གོས་ཚགས coat and cap (*Dzl.*) 2. = ཚག་མ sieve; ཚགས་ཀྱིས་བཙགས sift with a sieve; ཀོ་ཚགས *ko-tshagş* a sieve made of leather, the one most in use; རས་ཀྱི་ཚགས to sift or filter with a piece of cotton rag ཁྲོལ་ཚགས *khrol-tshags̱* = ཚག་མ *Lex.*; ཉ་ཚགས weel, for catching fish *C.* 3. thin-split bamboo, for making baskets *Sikk.* 4. *Sch.*: the right-sort, a choice article: ཚགས་བཟང་བྱུས་ནས having made a good choice. 5. as ཚགས་བྱེད་པ or ཚགས་སུ་འཇུག་པ or ཚུད་པ to save, spare, lay up as provision for the future: ཚེ་ཕྱི་མའི་གྲབས་ཅི་ཡང་ཚགས་སུ་མ་ཚུད I have not made any provision yet for the future life (*Mil.*); གཉེར་བྱེད་པ་གསེར་ཚགས་ཀྱིས་ཤོག (*A. 69*) take care of the gold, keep it in your charge; ཡི་གེའི་ཚགས a stop to divide a sentence; ཚགས་དམ་པོ *tshags-dam-po* strict care, vigilance; dense and strong, as of stuffs; སོ་ཚགས་དམ་ཞིང་ the teeth standing close and firm (*Jä.*); ཚགས་ལྷོད་པོ *tshags̱ lhoḏ-po* शिथिल loose, not compact; ཚགས་བུ *tshags̱-bu* = འབྲུ་ཚགས་སའི་སྣོད *ẖbru-tshags̱ saẖi-s̱noḏ* a vessel in which the grain, &c., passing through a sieve is deposited (*S. kar. 180*). ཚགས་ཚུད་པ *tshags̱-tshuḏ-pa* to be sure of a thing, ལག་ཏུ་ཚགས་ཚུད་པ to test a thing properly by the hand (*Yig. 98*).

ཚང་ *tshań* निलय, कुलाय, बिल habitation of any kind whether for men or for beasts, birds, or insects; abode, dwelling, den, nest. གནས་ཚང་ *gnas̱-tshań* habitation, inn, lodging-house; ཚང་འཆའ་བ to build a nest, to establish a house-hold; གྲྭ་ཚང་ *grwa-tshań* monastery or college, the dwellings of the monks in large monasteries; ཐབ་ཚང kitchen also ཚང་བང་ *tshań-bań.* ཚང་ཟླ fellow-students, comrades. ཚང་ཉུ *tshań-ńu* a nest, a cradle; ཚང་ལ་གནས a small bird or child that is in the nest or cradle; མི་ཚང.

ཚང་རྔམ *tshań-ṟńam* = འཇིགས་སྐྲང་ भयङ्कर fearful.

+ ཚང་ནག *tshań-nag* a woman to whom no son has been born, a mother of girls only (in *Sikk.*).

ཚང་བ *tshań-wa* vb., pf. ཚངས *tshańs* 1. to be complete, full, entire: ཟླ་བ་དགུ་ཚང་བ་ནས *zla-waḏgu tshań-wa-nas* when the nine months were full, completed; ཟླ་བ་ཚང་དུ་ཉེ་བས towards the end of the months of pregnancy (*Dzl.*); རྒྱལ་པོ་གཅིག་(གིས)མ་ཚང་བ་ལ as one king was still wanting, the number not being yet complete (*Dzl.*); ཚང་ནས་ཡོད they are complete (in number) (*Jä.*). 2. adj. complete, entire; or having things complete: ཡོན་ཏན་དེ་ཚོ་ཚང་བའི་བུ་མོ a girl in full possession of all these qualities (*Pth.*); ཁ་དོག་ལྔ་ཚང་བ *kha-dog ḻńa tshań-wa* having all the five colours complete (*Glr.*); དབང་པོ་མ་ཚང་བ *ḏwań-po ma-tshań-wa* one of imperfect faculties; ཚང་སྐམ *tshań-s̱kam* perfectly dry; ཚང་འགྲིག *tshań-ẖgrig* complete arrangement of everything (*Ṟtsii. 68*); ཚང་པོ *tshań-po* forming a whole, full; not one less or left out.

ཚང་མ *tshań-ma* 1. whole, entire, perfect (the usual adjective form): བྱ་ཕྲུག་ཚང་མ་ཞིག a perfect young bird, *i.e.*, perfectly-developed (*Dzl.*). 2. often = all, for ཐམས་ཅད.

+ **ཚང་མང་** *tshań-mań* 1. v. ཀ་ཀོ་ལ (*M̱ńon.*). 2. = ཐབ་ཚང་ *thab-tshań* kitchen.

ཚང་ཚིང་ *tshań-tshiń* = སྟུག་པོའི་ནགས (*M̱ńon.*). a dense copse, a thicket; acc. to *Sch.*: a wild, dismal place; ཚང་ཚིང་སྲིད་པའི་གནས the horrible existence in the external world (*Jä.*); ཚང་ཚིང་མི་ཟད་གང་ཞེ་ན། བུད་མེད་རྣམས་ཀྱི་སྤྱོད་པའོ if it is asked: what is most horrible in this world to be afraid of, (let it be answered) it is the behaviour of women; བསམ་གཏན་ནགས་མེས་ཡང་ཡང་དུ་ནི། ཉེས་པའི་ཚང་ཚིང་མང་པོ་བསྲེགས་བྱས་ཀྱང་ all the many woods of worldliness have been repeatedly burnt by the wild-fire of *Dhyāna* (contemplation).

ཚང་ཡ *tshań-ya* double-barrelled gun in *W.* colloq.

ཚང་ར *tshañ-ra* 1. नितम्ब the hinder part. 2. v. འཚང་ར *htshañ-ra* a sheep-fold.

ཚངས *tshañş*=གཙང་མ purity, pure; ཚངས་པར་སྤྱོད *tshañş-par-şpyod* purity of life, gen. in reference to perfect abstinence from female company; ཚངས་སྐུད *tshañş-şkud* holy thread that Brāhmans wear.

ཚངས་སྐྱེས *tshañş-şkyeş* 1. an epithet of the planet Saturn शनैश्चर (*Mñon.*). 2. a term for birds in general (*Mñon.*).

ཚངས་འཁོར *tshañş-hkhor* ब्रह्मपारिषद the second of the first *Dhyāna* heavens v. བསམ་གཏན་དང་པོ (*M. V.*).

ཚངས་བཅོམས *tshañş-bcomş* कन्दर्प an epithet of Kāmadeva (*Mñon.*); being pierced by an arrow called ཀུན་ཏུ་རྨོངས་བྱེད *kun-tu rmoñş-byed* Brahma became enamoured of his own daughter, so he was called the vanquished of Cupid (*Mñon.*).

ཚངས་པ I: *tshañş-pa* adj. purified, clean, pure, holy: ཚངས་པར་གྱུར་ཅིག become clean, be pure! (*Dzl.*); མཐོལ; ཚངས་པར་སྤྱོད་པ *tshañş-par şpyod-pa*, ཚངས་པའི་སྤྱོད་པ *tshañş-pahi şpyod-pa*, ཚངས་པར་མཚུངས་པར་སྤྱོད་པ to be clean, chaste, holy, to do what is right, to lead an honest upright life. མི་ཚངས་པར་སྤྱོད་པ *mi-tshañş-par şpyod-pa* अब्रह्मचर्या to lead an unchaste life.

ཚངས་པ II: ब्रह्मा; परमेष्ठी, भूतात्मन्, पद्मलाञ्छन, स्वयंभू, आत्मभू Brahma, of whom are two, the greater one being lord of the *Sahâloka dhatu*, the junior one presiding over the སྟོང་དང་པོ first thousand of worlds and riding on a swan guards the ऊर्द्ध्व दिक् or upward direction. The different epithets of Brahma are; རང་བྱུང *rañ-byuñ*; བདག་སྐྱེས *bdag-şkyeş*; གསེར་མངལ་ཅན *gser-mñal-can*: པད་མའི་སྐྱེ་གནས *pad-mahi şkye-gnaş*; ཆུ་སྐྱེ་མངལ *chu-şkye-mñal*; སྐྱེ་དགུའི་བདག་པོ *şkye-dguhi bdag-po*; ལྷ་ལས་རྒན *lha-laş-rgan*; མེས་པོ *meş-po*; གདོང་བཞི *gdoñ-bshi*; ལྟེ་བ་སྐྱེས *lte-wa-şkyeş*; མི་མཇེད་བདག་པོ *mi-mjed bdag-po*; དབྱིད་ཀྱི་སྙིང *dbyid-gi-şñiñ*; རྣ་བ་བརྒྱད་པ *rna-wa brgyad-pa*; རིག་བྱེད་གདོང *rig-byed-gdoñ*; འཇིག་རྟེན་བྱེད་པོ *hjig-rten byed-po*; སྣ་ཚོགས་བྱེད *şna-tshog-byed*; རིག་བྱེད་སྙིང་པོ *rig-byed şñiñ-po*; རིག་བྱེད་དབང *rig-byed-dwañ*; མངོན་སྐྱེས *mñon-şhyeş*; ངང་པའི་ཤིང་རྟ *ñañ-pahi çiñ-rta*; དགའ་བ་བརྒྱད་པ *dgah-wa brgyad-pa*; མིག་བརྒྱད་པ *mig-brgyad-pa*; རིག་བྱེད་རྣམ་བྱང *rig-byed rnam-byañ*; སྦྱིན་བྱེད *şbyin-byed*; རིག་བྱེད་དྲན་པོ *rig-byed dran-po* (*Mñon.*). It is stated in *Mñon.* that the body of Brahma was so lofty and large that Vishnu looking upward and Mahes vara looking downwards were unable to see his extremities.

ཚངས་པ་ཁྱད་པར་སེམས་ཀྱིས་ཞུས་པའི་མདོ the Sûtra delivered by Buddha at the request of *Bodhisattva Tsañş-pa khyad-par-semş* (*K. d.* པ, *35*).

ཚངས་པ་ཆེན་པོ *tshañş-pa chen-po* महाब्रह्म n. of the 4th *Dhyāṇi* heaven.

ཚངས་པའི་དྲང་སྲོང *tshañş-pahi drañ-sroñ* ब्रह्मर्षि the highest class of Brahminical sages, a Brahminical saint.

ཚངས་པའི་བུ *tshañş-pahi-bu* 1. ब्राह्मण Brāhmaṇa. 2.=a poison (*Mñon.*).

ཚངས་པའི་བུ་ག *tshañş-pahi bu-ga* ब्रह्मरन्ध्र=མཚོག་མ *mtshog-ma* the cranium.

ཚངས་པའི་དབྱངས *tshañş-pahi-dbyañş* ब्रह्मस्वर the voice of Brahma, the intonation with which the Veda is read by the Brahmans [prayer-sound]*S.*

ཚངས་པའི་སྲས་མོ *tshañş-pahi sraş-ma* an epithet of the goddess Sarasvatī (*Mñon.*).

ཚངས་པའི་ཤིང *tshañ-pahi-çiñ* ब्रह्मद्रुम [the Indian mulberry tree]*S.*

Syn. ཚངས་བྱུང་ *tshańs̱-byuń*; ཚངས་པའི་མཆོད་སྦྱིན་ཤིང་ *tshań-paẖi m̱choḏ-s̱byin-çiń*; སྐུལ་བྱེད་ *s̱kul-byeḏ*; གསོ་བྱེད་ *gso-byeḏ*; འགྲོ་བྱེད་ *ẖgro-byeḏ*; ཉེར་སྦྱོར་ཤིང་ *ñer-s̱byor-çiń*; རིམ་པ་ཅན་ *rim-pa-can*; ཚངས་པའི་དཱ་རུ་ *tshańs̱-paẖi dā-ru*; ཚངས་ཤིང་ *tshańs̱-çiń* (*M̱ńon.*).

ཚངས་པས་བྱིན་ *Tshańs̱-pas̱-byin* or ཚངས་བྱིན་ Brahmadatta, the Buddhist king of Benares who was greatly devoted to Buddha and his religion. ཚངས་པས་བྱིན་གྱིས་ཞུས་པའི་མདོ་ the sermon that was delivered by the Buddha at the request of king Brahmadatta of Benares (*K.d.* པ, *16*).

ཚངས་སྦྱོང་ *tshańs̱-s̱byoń* an epithet of the son of Kāmadeva (*M̱ńon.*).

ཚངས་སྤྱོད་ལྡན་ *tshańs̱-s̱pyoḏ-ḻdan* 1. one who assiduously preserves his religious vows. 2. an epithet of Kumāra (གཞོན་ནུ་ཀུ་མཱ་རི་ཀ) (*M̱ńon.*).

ཚངས་དབྱངས་རྒྱ་མཚོ *Tshańs̱-ḏḇyańs̱ ṟgya-m̱tsho* the second sovereign Dalai Lama or the sixth hierarch of that line (*Loń. 11*).

ཚངས་མ *tshańs̱-ma* मातृक, माता.

ཚངས་མཚོ *tshańs̱-m̱tsho*. 1. Manasarovara, Brahmā's lake; 2. भट्टिनी [a woman of high rank]*S*.

ཚངས་རིགས *tshańs̱-rigs̱* Brahman caste traditionally originated from Brahma (*M̱ńon.*).

ཚངས་རིས *tshańs̱-ris̱* ब्रह्मकायिक the first mansion of the first Dhyānī heaven.

ཚད *tshaḏ* or ཚད་པ 1. measure, size, measuring in general; ཡུལ་གྱི་ཚད་པ measure or extent of a country; དུས་ཀྱི་ཚད་པ measure of time, its duration; ཚད་ཅན *tshaḏ-can* having a measure, dimensions; ཚད་འཇལ་བ *tshaḏ-ẖjal-wa*=ཚད་ཞལ་བ to measure; ཤིག་ཚད་འཇལ་བ मिति, प्रमाण taking measurement. ཚད་དུ་ལོངས་པ *tshaḏ-du lońs̱-pa*=ཚད་དུ་སླེབས་*tshaḏ-du s̱lebs̱-pa* measurable; to be of proper measure or dimension, to fit: ཞེས་པ་ཚད་དུ་ལོངས་པ་ཡིན་ཏེ so in measure it fitted (*A. 29*). ཆུང་གི་ཚད་ལ according to the size, in size (*Glr.*); མི་ཚད size of a (full-grown) man; སྐུ་ཚད size of body, resp. stature. ཚད་དུ *ts̱had-du* v. frq.=up to, as far as, as much as: སྟོབས་ཀུན་སྟོབས་པོ་ཆེའི་ཚད་དུ་ཕྱིན་ཏེ his strength was equal to that of a powerful athlete; ཁམ་ཚད་དུ་གཅོད་པ to cut even into bits; ངོམ་ཚད་དུ་འཐུང་བ to drink one's fill. མནན་ཚད direction how the pulse is to be felt (or pressed); ཁྱེད་རྣམས་ཀྱི་ཆོས་བསླབ་ཚད according to your view of religious studies (*Mil.*); ཚད་དུ་སྐྱེས་པ *tshaḏ-du s̱kycs̱-pa* grown up, full-size, as adj. (*Jä.*) As vb. ཚད་དུ་བྱེད་པ or ཚད་འཇལ་བ to measure (*Jä.*); ཟ་བཏུང་ལ་ཚད་གཅོད་པ to observe the proper measure in eating and drinking; ཚད་ལས་འདའ་བ, ཐལ་བ to exceed the proper measure; ཡིད་ཕམ་པ་ལ་ཚད་ལས་འདས་པ་ཡོང་ the dejection will increase to an excess (*Mil.*). 2. sometimes we find ཚད apparently=all: སྣ་ཚད་ various, of every kind, of all sorts (*Glr.*); འདིར་སློང་བ་བྱུང་ཚད all the beggars that show themselves here (*Mil.*); མི་ཡོངས་ཚད all the people that have come; སྣང་ཚད་ཆོས་སྐུར་ཤར all that happens appears as ཆོས་སྐུ (*Glr.*); གསུང་ཚད all that is ordered, proclaimed (*Sch.*); ཚོགས་ཚད all the people assembled (*Sch.*). 3. enough, esp. with a negation: འདྲ་བ་མི་ཚད not having enough of the comparisons, not resting satisfied with them. ཚད་ཀྱི་དབྱེ་བ *tshaḏ-kyi ḏḇye-wa* तुलना differentiation in the measure.

ཚད་པ *tshaḏ-pa* अतिसार 1. heat, in gen.; ཚད་གདུང *tsẖaḏ-gduń* id; ཚད་པ་བྱུང་ཆེ when it grows hot; ཚད་པས་གདུང་བ to suffer from fever, to be tormented by the heat; ཚད་པས or vulg. ཚད་པ་ནས་ཐོག་པ to be struck by the heat, to receive a sunstroke; also to be taken ill with dysentery. ཚད་སྐྱེས *tshaḏ-s̱kyes̱*=རྔུལ *ṟńul* sweat, perspiration (*M̱ńon.*);

ཚད་སྐྱོབ *tshad̲-s̱kyob*=གདུགས *gdugs̱* an umbrella (that protects from the sun's heat) (*M̱ṅon.*). 2. morbid heat of the body, fever, ཚད་པ་ཞག་གཉིས་མ tertian fever (*Schtr.*); ཚད་པའི་ནད *tshad̲-pah̲i-nad̲* fever, but also dysentery (*Jä.*).

ཚད་པའི་ཤིང་ *tshad̲-pah̲i-çiṅ*=སྟག་པ་ཤིང་ *s̱tag-pa-çiṅ* the birch tree.

ཚད་འབུ *tshad̲-h̲bu* grasshopper, locust (*Sch.*)

ཚད་མ *tshad̲-ma* प्रमा, मान, मात्रा the measure, a rule, model, argument; ཚད་མ་རིག་པ *tshad̲-ma-rig-pa* or གཏན་ཚིགས་རིག་པ *gtan-tshigs̱ rig-pa* the science of Pramāṇa *i.e.*, evidence. ཚད་མ་ཞེས་པ་ནི་མི་བསླུ་བ perfect measure, proof, evidence, so that there may not be any deception (*Ya-sel.*); ནོར་འཁྲུལ་མེད་པ *nor-h̲khrul med̲-pa* without mistake. ཚད་མ་མང་པོར་སྨྲ་བ་ལས་བྱུང་བ་གཉིས:—(1) དེ་ལྟ་བུ་ཡོད་ཅེས་གྲགས་པ ऐतिह्य [tradition]*S.*; (2) མཐངས་(ཀུན)གྱིས་ཚོར་བ *m̱thaṅs̱ (kun)-kyis̱ tshor-wa* प्रतिम. ཚད་མ་མཁན *tshad̲-ma-m̱khan* or ཚད་མ་པ *tshad̲-ma-pa* dialectician (*Cs.*); ཚད་མ་འགྲེལ་བ *tshad̲ ma-h̲grel-wa* commentary to a logical work (*Cs.*).

ཚད་མ་སྡེ་བདུན *tshad̲ ma-s̱de-ḇdun* title of a work on logic by Acharya Dharmakirttī སློབ་དཔོན་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པས་མཛད་པའི་ཚད་མ་སྡེ་བདུན་དང་ the seven classes of Pramāṇa by Acharya Dharma Kīrtti (*A. 33*).

ཚད་མར་རུང་བའི་ཟླ་གྲོགས *tshad̲ mar-ruṅ-wah̲i zla-grogs̱* प्रमाणिक सहायक [help of authorities]*S.*

ཚད་མེད་དགེ *tshad̲-med̲-d̲ge* अप्रमाणशुभ=the second mansion of the third Dhyāni heaven.

ཚད་མེད་འོད *tshad̲-med̲-h̲od̲* अप्रमाणाभ immeasurable light; n. of the second mansion or stage of the second Dhyāni heaven.

ཚད་མེད་གསུམ *tshad̲-med̲-gsum* the three immensely great and important virtues:—བྱམས་པ मैत्री love; སྙིང་རྗེ करुणा compassion, mercy; དགའ་བ मुदिता joy. The term seems also to comprise the virtue of བཏང་སྙོམས or उपेक्षा indifference both to pleasure and pain.

ཚད་ཟླ *tshad̲-zla*=སྤུན་ཟླ *s̱bun-zla* a brother: ཚད་ཟླ་གཅིག་ཡོད་པ་ཁོ་ཚོང་བྱེད་དུ་འོངས་པའི་ཞར་ལ I had a brother who on the occasion of having come to transact business (*A. 50*).

ཚད་ཡངས་པ་ *tshad̲-yaṅs̱-pa* spacious, commodious in reference to houses, &c. (*H̲brom. 131*).

ཚད་ཡས *tshad̲-yas̱* अर्बुद, वेमन [1. a particular high number. 2. a loom, weaver]*S.*

ཚན *tshan* 1. a party, a band: ཚོང་པ་ཚན་གཅིག་དང་བསྡེབས་ནས་ཕྱིན་པ་ལ he proceeded in the company of a party of traders (*A. 47*); གྲུ་བས་འགྲོན་པོ་ཚན་གཅིག་བསྒུ་ནས་སོང་ the boat proceeded taking a party of passengers (*A. 67*). 2. or ཚན་མོ *tshan-mo* adj. hot, warm; ཆུ་ཚན hot water, warm water, ཟན་དྲོན་ཚན་མོ warm food; ཚན་ཟུག in *W.* fever; ཚན་རོ hot, the sensation of heat. 3.=ཚ་བོ descendant, relation: ཕ་ཚན cousin by the father's side; མ་ཚན by the mother's side *C.*; ཕ་ཚན=ཕ་སྤུན *pha-s̱pun*; ཁུ་ཚན=ཁུ་བོ. 4. series, order, class, སྡེ་ཚན id.; བཞི་ཚན a set of four, class of four things; དྲུག་ཚན་དུ་སྡེབས་པ to put together in groups or sets of six (*Mil.*); དོན་ཚན a certain class of ideas (*Schf.*). 5. as termination of certain collective nouns: གཉེན་ཚན, ཉེ་ཚན kindred, relations ཉེ་ཚན་བདུད་ཀྱི་བཤོལ་འདེབས་ཡིན relatives are devil's procrastinators. 6. ནང་ཚན part, of a country, district (*Tā. 90, 20*). 7. or ཚན་པོ many, a number of: ཚན་གྲངས *tshan-graṅs̱* a great number or variety of things

(*Yig. 127*); སྐྱེ་བོ་ཚན་པོ nobleman, a great-man (*A. 127*); ཚན་པོ་ཆེ *tshan-po-che* a great many, good deal: ངས་ཁོ་ལ་དམག་བརྒྱབ་ནས་བཟློག་ན་ནི་སྐྱེ་བོ་ཚན་པོ་ཆེ་ཕུང་ལ if by fighting I make him retreat, a large number of men will get into misery (*A. 27*). ཚན་ཅན *tshan-can* not scanty.

ཚནྡོ *tshando*=ཕྲེང་བ *phreñ-pa* garland, rosary (mystic) (*K. g.* ཕ, *26*).

ཚབ *tshab* a deputy, representative, proxy: ཁོ་ལ་ཚབ་ཡོད he has got a representative; in reference to a thing, equivalent, substitute; དེས་ཚབ་རུང་ it may be replaced by this; ཚབ་རུང་ཚམ་མོ this may perhaps be used as a substitute (*Vai. şñ.*); ཚབ་བྱེད་པ to represent, supply the place of; ཚབ་སྒྲུབ་པ *tshab-şgrub-pa* to give a substitute for, to replace a thing. སྐུ་ཚབ or ཚབ་པོ representative of a superior, delegate, commissioner, agent; རྒྱལ་ཚབ viceroy, regent; especially applied to the regent who rules Tibet in the minority of the Dalai Lama, who is also styled རྒྱལ་པོ་བུ་ཚབ adopted child, foster-child; མི་ཚབ acc. to *Schtr.* negotiator, mediator; hostage; ཚབ་འཇུག *tshab-ḫjug* substitute; replacing: ཚབ་འཇུག་མིང་རྫུས་ཆ་འཇོག་མི་བྱེད a representative under a false name should not be put (*Ṛtsii. 61*). ཚབ་ཏུ *tshab-tu* instead of, in the place of: མར་མེའི་ཚབ་ཏུ instead of a lamp, for a lamp; ཚབ་ཚུབ *tshab-tshub* 1. with བྱེད་པ to be ruffled, disturbed, agitated: སེམས་ཚབ་ཚུབ་བྱེད་པ to become agitated in mind. 2.=ས་སྲོས *sa-sṛoş* or ས་རུབ *sa-rub* dusk: ནུབ་གཅིག་ནམ་ཚབ་ཚུབ་ཙ་ན one evening as soon as it became dusk (*A. 137*). སྨྱོ་ཚབ་ཚུབ *şmyo-tshab-tshub*= temporary insanity, occasionally becoming mad.

ཚབས *tshabş* an intensive usually conjoined with ཆེ=very great, very much: སྡིག་པ་ཚབས་ཆེ་བར་འདུག it proves a very great sin; མགོ་བོ་འཁོར་ཚབས་ཆེ་ན when much dizziness supervenes, ཚབས་ཆེན *tshabş-chen* or ཚབས་ཅན deeply, dangerously; འགལ་ཚབས་ཅན sinning heinously. རྐུ་མ་ཚབས་ཆེ་བ *ṛku-ma tshabş-che-wa* a daring robbery; རྐུན་མ་ཚབས་ཆེན *ṛkun-ma tshabş-chen* a desperate thief or robber; ན་ཚ་ཚབས་ཆེན a serious illness or disease; སྐད་ཆ་ཚབས་ཆེན very bad news; མི་ཚབས་ཆེན an unscrupulous man.

ཚམ་ཚུམ *tsham-tshum* or ཚམ་ཚོམ *tsham-tshom* doubt, hesitation, shrinking; ཚམ་ཚུམ to feel doubt, hesitate, draw back. ཚམ་ཚུམ་ཅན *tham-tshum-can* or ཚམ་མེ་ཚོམ་མེ doubtful, wavering, undecided; ཚམ་དམ a shrinking attitude; ཚམ་ཚོམ་མེད་པ साहसिक courageous, intrepid, daring.

ཚར *tshar* 1. occasion, instance; ཚར་གཅིག =ལན་གཅིག once (*Ṃñon.*); ཚར་གཉིས twice; ཚར་གཅིག་ལ=སྲིབ་གཅིག་ལ *sṛib-gcig-la* in one moment. 2. rosary, a garland.

ཚར་བ *tshar-wa* = རྫོགས་པ or ལས་གྲུབ་པ (*Ṃñon.*) to fulfil, to finish; as sbst.= fulfilment, accomplishment, doing a work completely; ཚར་ཕྱིན=ངེས་བྱུང་ to have done a thing thoroughly, to go to the furthest limit; ཚར་ཚར *tshar-tshar*=རྫོགས་རྫོགས་བར་དུ to the stage of completion; ཚར་ཁད *tshar-khaḏ* =རྫོགས་ལ་ཁད (*Ṃñon.*). ཚར་ཟིན *tshar-zin* साधन finish, completion.

ཚར་གཅོད་པ *tshar-gcoḏ-pa* to annihilate, to completely destroy, to put an end to: ཁར་རྩོལ་ཚར་གཅོད་མ་བྱེད་པ not putting an end to controversy (*Ḫbrom. 39*).

ཚར་བོང་ *tshar-boñ* n. of an officinal plant: གྲེ་བའི་ཆ་བ་གློ་ནད་སེལ cures disease of the gullet or lungs.

ཚལ *tshal* वन, षण्ड grove, a garden, park; ནགས་ཚལ id.; མེ་ཏོག་གི་ཚལ flower-garden; ཚལ་ཡང་རྫ herb-garden. སྐྱིད་མོས་ཚལ *şkyiḏ-moş tshal* pleasure-grove; ཚལ་ཉེ་བའི་རིན་པོ་ཆེ *tshal* *ñe-waẖi rin-po-che* is the ideal of a garden the possession of which gives to a *Cakravartti Rāja* many peculiar advantages, in consequence of which it is called, fig. उपवन; བཻཌཱུར་ཡའི་ཚལ *Vai-duryaẖi tshal* the grove where lapislazuli is found in abundance, ཤིང་ཏ་ལ་པ་ཏིན་ཏུ་ཀའི་ཚལ thickets of the tree called *tala patintu-ka*; ཙ་སྨྱོས་པའི་ཚལ, ཙ་ཏན་ད་པའི་ཚལ and ཁྲ་ཙུག་གི་ཚལ are said to exist in the abodes of the four guardian kings *i.e.*, the *Catur Mahārāj Kayikā deva* (*K.* n. of *d.* ༢, *71*). ཚལ་ཆོས་ལུང་རྫོང་ *Tshal chos̱-luń r̲dsoń* a fort in the district of Tshal situated to the west of Lhasa (*R̲tsii.*).

ཚལ་པ *tshal-pa* 1. a native of Tshal 2.=དུམ་བུ a piece, chip, splinter; a patch. ཚལ་བ *tshal-wa* pieces: རི་རབ་ཚལ་བར་ག-ཤགས་ནས having torn mount Sumeru into pieces (*A. 17.*); རས་ཚལ་པ a piece of rag; ཚལ་བ་བརྒྱར་གས it was torn in a hundred pieces. ཚལ་བུ *tshal-bu* small chip, a bunch of flowers, a lock of hair (*Jä.*).

ཚལ་བོག་པ *tshal-bog-pa*=དྲོ་བཏབ་པ *dr̲o-ḇtab-pa* to make a morning-halt on a journey for taking a meal.

ཚལ་མ *tshal-ma* vulg. for དྲོ་ཟས *dr̲o-zas̱* breakfast: ཚལ་མ་ཟ་བ to eat break-fast, ཚལ་མ་ཟ་བ་རྣམས breakfast companions. ཚལ་མའི་ལམ *shal-mahi-lam* or ཚལ་ལམ or ཚ་ལམ half-a-day's journey, as Tibetans generally travel till midday as one morning's journey.

ཚལ་སེ *Tshal-se* n. of a village in the district of *S̱tod̲-luń m̲tshur-phu* (*R̲tsii.*).

ཚས *tshas̱* 1. used in *W.* for ཚལ a garden; ཚས་སྐྱོར garden-bed, ཚས་མཁན gardener. 2. of a woman in child birth (*Jä.*).

ཚི་གུ *tshi-gu* or ཚིག་གུ=ཙི་གུ बीज the kernel or nut contained in a stone-fruit; ཁམ་བུའི་ཚི་གུ the stone of an apricot; ཚི་ཅན *tshi-can* stone-fruit.

ཚི་བ *tshi-wa* in *C.*, filth, viscous sticky matter, esp. clammy dirt, *e.g.*, in the wool of sheep; ཚི་དམ་པོ solid dirt; ཚི་བ་ཅན sticky, clammy, filthy.

ཚིག *tshig* वाणी, वाक् 1. a word; a remark, a speech: འདྲི་བའི་ཚིག an interrogative word; ཚིག་སྦྱིག་པ to connect or arrange words; the order in which words are to be placed; ད་ལྟར་གྱི་ཚིག the present tense; ཚིག་ལ་མཁས་པ skilful in selecting words (*Cs.*); བདེན་ཚིག truth, བརྫུན་ཚིག falsehood, ཚིག་གི་མཚོན་ཆ *tshig-gi m̲tshon-cha* words which hit at the heart, *i.e.*, which give pain or offence (*R̲tsii. 7*). ཚིག་གྲོགས *tshig-grogs̱* an auxilary word, a helping word; ཚིག་རྒྱན *tshig-r̲gyan* खलु word used to emphasize. Acc. to Buddhists words are of seven kinds:—(1) རྒྱུའི་ཚིག, हेतु वाक्य; (2) འབྲས་བུའི་ཚིག, (3) རྒྱུ་དང་འབྲས་བུའི་ཚིག; (4) དཔེའི་ཚིག उपमा; (5) སྨྲ་བའི་མི་རིགས་པའི་ཚིག; (6) སྨྲེ་ག་རྟེན་ཀུན་རྟོལ་བའི་ཚིག; (7) མེད་བཞིན་གྱི་ཚིག (*K. my.* ཁ, *345*). ཚིག་ཀྱལ་བ་སྤོང་བ *tshig kyal-wa s̱poń-wa* सम्भिन्नप्रलापविरति abstinence from speaking unconnected or irrelevant expressions; ཚིག་ཁ་སྐོང་བ *tshig-kha s̱koń-wa* उपसंख्यान [a further enumeration]*S.*; ཚིག་འཁྲུན་ཆོད་པ *tshig-ẖkhrun chod̲-pa*=ཚིག་ཐག་ཆོད་པ to speak definitely, to give definite orders; ཚིག་གི་མཇུག *tshig-gi m̲jug* वाक्यशेष the last word, the conclusion of an expresion; ཚིག་གི་གཏང་རག *tshig-gi g̲tań-rag* धन्यवाद thanksgiving words of thanks; ཚིག་གི་བདག *tshig-gi ḇdag* one who is skilful in speaking, a speaker, an orator; ཚིག་གི་ཕྲད *tshig-gi phrad̲* निपात [accidental occurrence; a grammatical term for adverbs, prepositions and conjunctions]*S.* ཚིག་ངན *tshig-ńan* भर्त्सना rebuke, unpleasant words or expression. ཚིག་ངན་སྨྲ་བ to insult, abuse; ཚིག་ངན་སྨྲ་བས་གཉེན་དང་འཁོན speaking unpleasant words produces quarrels with friends; foolish speech; ཚིག་འཆལ, ཚིག་འཆལ་སྨྲ་བས་ཀུན་གྱིས་འཕྱ lightly speaking brings on scoffing, makes one ridiculous. ཚིག་འཇམ་ལྡན *tshig-ẖjam-ḻdan* as met. = a parrot (*M̱ñon.*). ཚིག་ལྡབ *tshig-ḻdab* redundancy; one who repeats the same word or expression twice over or more (*M̱ñon.*). ཚིག་སྡུད་པ *tshig-s̱duḏ-pa* **समास** combination of words, compound word. ཚིག་བླ་དྭགས *tshig ḇla-dḇags̱* **अधिवचन** [denomination]*S.* ཚིག་འབྲུ་སྦྱོར་བ *tshig-ẖbru s̱byor-wa* **पदव्यञ्जन, सुव्यञ्जन** to put together letters and syllables: ཚིག་འབྲུ་བཟང་པོ *tshig-ẖbru ḇzañ-po.* ཚིག་མཚམས་ལ་སྦྱར *tshig-m̱tshams̱-la s̱byar* **अव:ग्रहपद** [the syllable after which the separated part of a compound word occurs]*S.* ཚིག་རྫུན *tshig-ṟdsun* untruth, falsehood, lie: ཚིག་རྫུན་སྨྲ་བས་དོན་མི་འགྲུབ by speaking untruth one's object is not gained, it is lost. ཚིག་གཞི *tshig-gshi* basis of a word, expression or speech. ཚིག་གཞི *tshig-gshi* also = ཚིག་གི་རྟེན or རྩ་བ the chief items or articles in a treaty or agreement or document (*Ṟtsii.*). ཚིག་ཟུར་གཉིས་སུ་སྦྱར *tshig-zur gñis̱-su-sbyar* **श्लेषोक्ति** [a secondary sense hidden in the obvious one]*S.*

ཚིག་ཉམས *tshig-ñams̱* = ལྐུག་པ *ḻkug-pa* a dumb mute person; one who cannot express himself well (*M̱ñon.*).

ཚིག་རྟབས *tshig-ṟtabs̱* **निरस्त** [refuted, disallowed]*S.*

ཚིག་ཐ་དད *tshig-tha-daḏ* **उत्तर** [answer]*S.*

ཚིག་དོར་བ *tshig-dor-wa* = མི་གཤེ་བ **अश्लील** indecent language.

ཚིག་མདའི་མགོན་པོ *tshig-m̱daẖi m̱gon-po* an epithet of Indra (*M̱ñon.*).

ཚིག་རྡེག *tshig-ṟdeg* as met. = གར་མཁན་མ *gar-m̱khan-ma* a dancing girl (*M̱ñon.*).

ཚིག་ལྡན *tshig-ḻdan* 1. an epithet of Vṛhaspati the teacher of gods (*M̱ñon.*). 2. one who is skilful in speaking.

ཚིག་རྩུབ *tshig-rtsub* **पारुष्य** harsh words, rude or rough language, unpleasant expression: ཚིག་རྩུབ་སྨྲ་བས་དགྲ་བོ་འགུགས by speaking a rough word (one) invites enmity. ཚིག་རྩུབ་སྨྲ་བ་སྤོང་བ *tshig-ṟtsub s̱mra-wa s̱poñ-wa* **पारुष्यात् प्रतिविरति** abstinence from using rude or rough expressions (*M. V.*).

‡ **ཚིག་གུ** = ཚི་གུ a stone or kernel of a fruit.

ཚིག་པ *tshig-pa* 1. to burn, to give intolerable pain. ཇི་ལྟར་འཚོད་པས་ཚིག་པ་ཡང་། མེ་ཡིས་ཀྱང་ནི་གདུང་བར་བྱ (*K. g.* ཀ, *369*). 2. subst. anger, wrath, rage. ཚིག་པོ *tshig-po* adj. burnt, overbaked; ཤ་བག་ལེབ་སོགས་ཚིག་པ burning of meat, bread, etc. ཚིག་མར butter added to anything that is being roasted that it may not be singed (*Ṟtsii.*).

ཚིག་མ *tshig-ma* a sinew, tissue.

ཚིགས *tshigs̱* 1. sometimes དུས་ཚིགས **ग्रन्थी** a joint, knuckle; tissue or muscle between two joints; ཚིགས་ཟུག pain in the joints; ཚིགས་འབུད་པ to put out of joint, to dislocate, to sprain; ཚིགས་འཛུག་པ to reduce a dislocated joint; ཚིགས་ཁེབས *tshigs̱-khebs̱* ornament worn above the wrist or elbow, also finger ring. སོག་ཚིགས knot of a stalk of corn or straw; སྨྱུག་ཚིག *s̱myug-tshig* knot of a cane (*Cs.*). 2. anything that connects, a joining, junction, link; also interlude: དུས་ཚིགས or ཚིགས་སྐབས that which joins times of occupation, *i.e.*, a holiday; རྒྱུ་ཚིགས་འབྲས་བུ conjunction of cause and effect; ཚིགས་ལྡན་པ reasonable, logical; ཚིགས་ལྡན་མ an intellectual reasonable woman. 3. metrical division, or rather, metrical connection, train of verses; and hence, simply, a verse: ཚིགས་བཅད་པ *tshigs bcad-pa* to compose verses; ཚིགས་སུ་བཅད་པ་བརྒྱ་པ *tshigs-su ḇcaḏ-pa ḇṟgya-pa* पद्यशतक; a poem of one hundred *Çloka* by *Ācarya* Vararuchi (*Tan. d.* ཀོ, *180*); ཚིགས་སུ་བཅད་པའི་མཛོད་ཅེས་བྱ་བའི་ལེགས་བཤད n. of poem by *Ācārya* Sūryagupta (*Tan. d.* ཀོ, *180*); ཚིགས་སུ་སྦྱར་བ *tshig-su s̱byar-wa* to compile verse.

ཚིགས་སྦྱོད *tshigs̱-s̱byoḏ* पञ्चक [a Brahman]*S.*

ཚིགས་མ *tshigs̱-ma* किट्ट sediment, residue, dregs, husks, chaff.

ཚིགས་བཟུང་བ *tshigs̱-ḇzuñ-wa* the ceremony of *Ḇdun-tshigs̱ ḇzuñ-wa* at the forty-ninth day of a person's death.

ཚིགས་རོ *tshigs̱-ro* = ཚིགས་མ *tshigs̱-ma* (*Jä.*).

ཚིང་ག *tshiñ-ga* (སྨན) छिक्कनी n. of a medicinal drug.

ཚིན *Tshin* = China (*Grub.* ཞ, *1*).

ཚིམ་པ་མེད *tshim-pa-meḏ* = དཔའ་བོ hero, champion (*M̱ñon.*).

ཚིམ་པ *tshim-pa* तर्पण, सन्तोष to be contented, satisfied, satiated, consoled; also, as adj. frq.: ཡིད་ཚིམ་པར་གྱུར he was satisfied, བུ་མོ་ལ with the girl; ཚིམ་པར་བྱེད་པ to satisfy, ཚིམ་པའི་ངག་འཇམ་པོ the soothing speech which appeases. ཚིམ་བྱེད་སྐྱེས *tshim-byeḏ-s̱kyes̱* चन्द्रमसायन [the lunar motion]*S.* ཚིམ་བྱེད་མ *tshim-byeḏ-ma* a name of the lunar mansion Puṣyā (*M̱ñon.*) acc. to some = སེང་གེ the lion of the zodiacal sign.

ཚིམ་བྱེད་དམར *tshim-byeḏ-ḏmar* = གུར་གུམ saffron (*M̱ñon.*).

ཚིམ་མེད *tshim-meḏ* = དང་ག་བདེ་བ or གྲོད་ཆེ (*M̱ñon.*).

ཚིར *tshir* in order, course, succession, in turn.

ཚིར་བ *tshir-wa* v. འཚིར་བ.

ཚིལ *tshil* = ཞག or སྣུམ་ཞག fat (not melted) ཚིལ་ལྷུ id.; ལུག་ཚིལ mutton-fat, ཕག་ཚིལ pork-fat, bacon; ཁོག་ཚིལ, གྲོད་ཚིལ suet, lard; ཤོ་ཚིལ bacon-fat; སྦྲ་ཚིལ wax (*Jä.*) ཚིལ་ཁུ *tshil-khu* liquid fat, melted fat (*Pth.*); ཚིལ་གོང *tshil-goñ* मौनमेद, the fat of the breast; ཚིལ་ཅན *tshil-can* or ཚིལ་ལྡན fatty, fat. ཚིལ་ཆེན *tshil-chen* human fat (*S̱man*); ཚིལ་མེད *tshil-meḏ* lean; ཚིལ་མར *tshil-mar* melted fat or lard (*Ṟtsii.*); ཚིལ་རོ *tshil-ro* remains of lard after melting.

ཚིས *tshis̱* 1. acc. *Jä.*: prob. secondary form of *ṟtsis̱*. 2. = སོ་ནམ་གྱི་ལས *so-nam-gyi las̱* work of husbandry. 3. ཚིས་སུ *tshis̱-su* = གྲོགས་སུ་ *grogs̱-su* in friendship: སེམས་ཅན་ནམ་ཁྱེད་ཀྱི་ཚིས་སུ་ཅི་འགྲོ་བྱེད (*A. 133*).

ཚུ *tshu*, as *Jä.* remarks, the contrary of ཕ *pha*, a root signifying hitherward, on this side; ཚུ་ཁ *tshu-kha* this side (prob. for ཚུར་ཁ *tshur-kha*); ཚུ་བི *tshu-bi* one of this side, ཕ་བི *pha-bi* one of the other side (*Cs.*); ཚུ་རོལ *tshu-rol* = ཚུན་ཆད this side (opp. to ཕ་རོལ *pha-rol*); ཚུ་རོལ་ན *tshu-rol-na* adv. on this side, postp. with genit. ཚུ་རོལ་ཏུ this way, to this place; ཚུ་རོལ་ནས *tshu-rol-nas̱* from this side; ཚུ་རོལ་པ *tshu-rol pa* one on this side, one belonging to this (our) party; ཚུ་རོལ་བགྲོད walks on this side or this way.

ཚུཧུ *tshuẖu* [prob. Chinese, for the Tibetan སྐྱུ་རུ *s̱kyu-ru*, acc. to some = vinegar, acc. to others: a pulpy product prepared from various kinds of fruits mixed with vinegar, sugar, and spices, and having been left to ferment is used as a condiment] *Jä.*

ཚུག་ས *tshug-sa*, v. next para.

ཚུགས *tshugṣ*=སྣང་བ प्रधृष्य, the shape or form of an image or statue, constructive form: སྐུ་ཡི་ཚུགས་ལེགས་པ *ṣku-yi tshugṣ legṣ-pa* (*Jig. 13*) the appearance or form of his person (or of an image) is good; ཚུགས་པ་མེད अधृष्य ill proportioned, ugly.

ཚུགས་པ *tshugṣ-pa* 1.=ས་འཛིན་པ stage or station; རྒྱ་ཚུགས Chinese mail stage; ཚུགས་ཁང་ or ཚུག་ས caravansary, or merely a level open place near a village, where travellers may encamp, or where public business is transacted. 2. vb. to do one harm, to hurt, to inflict, mostly with a negative: བར་ཆད་མ་ཚུགས་པར *bar-chaḏ ma-tshugṣ-par* without having hurt me (*Mil.*); ང་ལ་མེ་དང་ནད་ཀྱིས་མི་ཚུགས་པ fire, disease, etc. can do me no harm (*Jä.*).

ཚུད་པ *tshuḏ-pa* 1.=འཚུད་པ: ཕྱུན་རིང་དུ་ལམ་དུ་ཚུད་པར་གཙུག་ལག་ཁང་ (*A. 126*). 2. to dig; ཚུད་མོ་མཁན *tshuḏ-mo-m̱khan*=རྐོས་མཁན *ṟkoṣ m̱khan* a digger, excavator.

ཚུན *tshun*=ཚུ or ཚུར here, on this side: ས་མཚམས་ཚུན་ལ this side of the boundary. When with ཆད or ཅད or with ལ signifies: within, by, up to, so far as; post. c. accus.: རབས་བདུན་ཚུན་ཆད within seven generations; སང་གི་ཉི་མ་ཕྱེད་ཚུན་ལ by noon of to-morrow (*Glr.*); བུ་དང་བུ་མོ་ཚུན་ཆད including the children, not even the children being excluded (*Jä.*).

ཚུབ་མ *tshub-ma* or འཚུབ་མ *ẖtshub-ma* a storm: ཁ་ཚུབ a snow-storm; བུ་ཚུབ gust of wind, ལྷ་འདྲེའི་བུ་ཚུབ *lha ẖdṟeẖi bu-tshub* whirlwind; fig. ཕྲག་དོག་གི་ཚུབ་མ a violent fit of envy; སེམས་ཚུབ trouble of mind (*Cs.*); ཚུབ་ཆེབ *tshub-cheb*=རླུང་ཚུབ *ṟluń-tshub* a gale, hurricane: ཕྱུ་རྒྱན་དཔོན་གཡོག་བྱེད་སྐྱོངས་ན་ཚུར་ཚུབ་མང་ཛེ་བྱུང་ (*A. 95*).

ཚུར *tshur* hither, to this place, hitherward (opp. to ཕར *phar* thither), ཚུར་ཤོག *tshur-çog* come hither, come here! ཚུར་འོང་བ *tshur-ẖoń-wa* to return home (*Pth.*), ཚུར་ལ་ཉོན *tshur-la ñon* listen here, to this (*Jä.*) ཚུར་ཀ *tshur-ka* or ཚུར་ཁ on this side, this side of the river-bank, declivity, etc.; ཚུར་ལོགས a returning, ཚུར་ཕྱོགས this direction.

ཚུར་རྒོལ *tshur-ṟgol* plaintiff (*Yig. 16*).

ཚུར་མོ *tshur-mo* or མཚུར་མོ *m̱tshur-mo* रञ्जनभान, paint, pigment: ནག་ཚུར black-pigment; a mineral found for instance in Nubra used for dying black; སེར་ཚུར yellow-pigment, དམར་ཚུར red-paint.

ཚུལ *tshul* शील, आकार 1. method, manner, fashion, way of doing anything: ཁྱོད་ཀྱིས་གང་ཡང་ཚུལ་དུ་འདོད་ཡོང་ in whichever way you may desire; ཁོས་གང་བཅོལ་རྣམས་གོ་ཆོད་བྱུང་བའི་ཚུལ་དུ་རྔན་པ་ཐོབ་དགོས་ he shall be rewarded according to the manner in which he has fulfilled those duties which were entrusted to him; སྐད་ཆ་མཐོན་པོ་ཟེར་ཚུལ་ཡོད this way of speaking is high flown speech; ཚུལ་བཅོས་པ to put on a manner, to assume a style, also=to mimic; ཚུལ་བཅོས་མཁན *tshul-ḇcoṣ-m̱khan* a hypocrite, mimicker. ཚུལ་མ *tshul-ma*=བཙུན་མོ *ḇtsun-mo* a nun, བཙུན་མོ་དང་ཚུལ་མ a nun who is of good character (*J. Zań.*). གནས་ཚུལ *gnaṣ-tshul* and སྣང་ཚུལ *ṣnań-tshul* being and appearing, philosophical terms for reality and semblance; གཏོང་ཚུལ *gtoń-tshul* the way of giving, *i.e.*, a certain quantity given, a dose; ཚུལ་དེ་ཁོ་ནས *tshul de-kho-naṣ* by that very same way of proceeding; hence ཚུལ་གྱིས *tshul-gyiṣ*=in consequence of, by means of; སྣང་སྨྲས་པའི་ཚུལ *ṣnań ṣmṟaṣ-paẖi tshul* the character of his last speech (*Dzl.*); རྒྱ་བོད་ཀྱི་འབྲེལ་ཚུལ *ṟgya-boḏ-kyi ẖbrel-tshul* the mode of intercourse, relations, between Tibet and China (*Glr.*); ཕྱག་གི་ཚུལ་དུ *phyag-gi tshul-du* in a way as if he were saluting (*Mil.*); གུས་གུས་ཀྱི་ཚུལ་དུ་བྱེད་པ to make gestures of reverence; གླང་ཆེན་གྱི་ཚུལ་གྱིས *glañ-chen-gyi tshul-gyiṣ* (Buddha came down) in the shape of an elephant (*Glr.*); དད་པའི་ཚུལ་གྱིས *dad̲-paẖi tshul-gyiṣ* because of faith (*Pth.*). 2. way of acting, conduct, duty, course of life: སྔ་མའི་ཚུལ *ṣña-maẖi tshul* your former conduct (*Mil.*); དེ་ལྟ་བུའི་དགེ་བའི་ཚུལ་དེ་ཐོས་ནས hearing such an example of virtue related (*Jä.*). Also= proper way, right method: ཚུལ་དང་མཐུན་པ *tshul-dañ m̲thun-pa* orderly, regular; བརྒྱ་ལ་ཚུལ་མཐུན་རེ་ཙམ་འབྱུང་ན if but once in a hundred cases something sensible is uttered; ཚུལ་མེད irregular, unjust; ཚུལ་ལས་ཉམས *tshul-laṣ-ñams* growing remiss in one's conduct. 3. species, kind: ནད་ཚུལ *nad̲-tshul* species or kind of disease; ཟས་ཚུལ *zaṣ-tshul* species of food (*Jä.*). 4. joined to the root of a verb in W=when: མཐོང་ཚུལ *m̲thoñ-tshul* when or as he saw.

ཚུལ་ཁྲིམས *tshul-khrimṣ* शील, वृत्त religious or moral behaviour; moral law; regular duties, monastic vow, moral observances: ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་དྲི་ངད་དང་ལྡན་པ *tshul-khrimṣ-kyi d̲ri-ñad-dañ ḻdan-pa* one possessed of high and pure moral conduct; ཚུལ་ཁྲིམས་ཅན bound by monastic or moral vows (*Sch.*); ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ *tshul-khrimṣ-kyi pha rol-tu phyin-pa* शील पारमिता the highest moral purity (v. ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་འདུག); ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཕུང་པོ *tshul-khrimṣ-kyi phuñ-po* शीलस्कन्ध aggregate of moral laws; ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བསླབ་པ *tshul-khrimṣ-kyi ḇṣlab-pa* अधिशीलम् one of the three kinds of བསླབ་པ (*M. V.*) [higher morality]*S.*; ཚུལ་ཁྲིམས་འཆལ་བ *tshul-khrimṣ ẖchal-wa* दुःशील immorality; ཚུལ་ཁྲིམས་འཇིག་པ *tshul-khrimṣ ẖjig-pa* to break one's vows or moral purity; ཚུལ་ཁྲིམས་ཉམས་པ *tshul-khrimṣ ñamṣ-pa* शीलविपन्न one who is immoral; ཚུལ་ཁྲིམས་གཏེར *tshul-khrimṣ-g̲ter* an epithet of Buddha (*M̲ñon.*); ཚུལ་ཁྲིམས་ལས་བྱུང་ *tshul-hhrimṣ laṣ-byuñ* शीलमय [of good moral disposition]*S.*; ཚུལ་ཁྲིམས་ལས་བྱུང་བའི་བྱ་བའི་དངོས་པོ *tshul-khrimṣ laṣ byuñ-waẖi bya-waẖi d̲ñoṣ-po* शीलमयपुण्यक्रियावस्तु virtuous action relating to morality; ཚུལ་ཁྲིམས་སྲུང་བ *tshul-khrimṣ sruñ-wa* to keep vows, to guard one's conduct.

Syn. ཚངས་སྤྱོད *tshañ-ṣpyod̲*; ཚངས་པར་སྤྱོད *thañṣ-par-ṣpyod̲*; གཙང་བར་སྤྱོད *g̲tsañ-war-ṣpyod̲*; ལེགས་པར་སྤྱོད *legṣ-par-ṣpyod̲*; སྡོམ་པ *ṣdom-pa* (*M̲ñon.*).

ཚུལ་མིན་སྨྲ་བའི་ཚིག the words of an unscrupulous man, expressions or assurances of a dishonest insincere man (*M̲ñon.*).

ཚུལ་བཞིན་པ *tshul-ḇshin-pa* 1. adv. ཚུལ་བཞིན་དུ *tshul-ḇshin-du* mannerly. 2. दाम्भिक one who assumes fine airs, shows himself as if very great or high. ཚུལ་བཞིན་མིན *tshul-ḇshin-min* irregular, improper.

ཚེ I: *tshe* 1. sbst. time, in a gen. sense, but rarely heard in colloq. ཕྱིན་པའི་ཚེ *phyin-paẖi tshe* at the time of starting. Hence ཚེ is often used in mod. lit. as=when: ཡོད་པའི་ཚེ *yod̲-paẖi-tshe* when it is, when it was; གང་གི་ཚེ *gañ-gi-tshe* at which time, when, དེའི་ཚེ *deẖi-tshe* at that time, then; definite time is rendered by དུས *duṣ* not by ཚེ.

ཚེ II: आयुः life, but chiefly in an abstract sense, སྲོག *ṣrog* being the proper term for physical life; nevertheless we find ཚེ་རིང་ long life, ཚེ་འདི *tshe-ẖdi* this, the present life, ཚེ་ཕྱི་མ *tshe-phyi-ma* a future period of life; ངའི་ཚེ་ལ་བར་ཆད་འོང་ my life is in danger. མཐའ་མེད་པའི་ཚེ is the proper term by which to render: "eternal life."

འདི་ཕྱི abbr. of ཚེ་འདི and ཚེ་ཕྱི་མ. ཚེ་སྔ་མ *tshe-şña-ma* an earlier period of existence, a former life relative to the transmigration of souls (*Jä.*).

ཚེ་སྐབས *tshe-şkabş* समय; v. སྐབས *şkabş.*

ཚེ་གཅིག་ལུས་གཉིས *tshe-gcig luş-gñiş* a worm which is used as a curative in plague: གཉན་ནད་འཇོམས་པར་བྱེད *gñan-naḏ ẖjomş-paṟ-byeḏ.*

ཚེ་མཆོག་གླིང་ *Tshe-m̱chog-gliñ* n. of a palace with a monastery and park situated on the southern bank of the river Kyi-chu near Lhasa, the residence of one of the four incarnate lamas of Lhasa (*S. Kar. 180*).

ཚེ་གཉིས་པ *tshe-gñiş-pa* of an amphibious nature (*Cs.*)

ཚེ་ལྟོགས *tshe-ḻtogş* a poor starving vagrant, beggar *W.* (*Jä.*)

ཚེ་མཐའི་མདོ *tshe-m̱thaẖi-m̱do* n. of a *Sûtra* in which the length of life in the six states of existence is explained (*K. d.* ཞ, *218*). ཚེ་འཕོ་བ་ཅི་ལྟར་འགྱུར་བ་བསྟན་པའི་མདོ (*K. d.* ཞ, *228*) *Sûtra* on the transmigration of the soul, etc.

ཚེ་དང་ཡེ་ཤེས *tshe-dañ ye-çeş* आयुर्ज्ञान longevity and spiritual knowledge.

ཚེ་མདངས *tshe-m̱dañş*=བྱད་མདངས *byaḏ-m̱dañş* healthy appearance, fresh complexion.

ཚེ་མདོ་ཚེ་གཟུངས *tshe-m̱do tshe-gzuñş* the *dhāraṇı* for longevity (*K. g.* ཕ, *200*).

ཚེ་འདའ *tshe-gdaẖ* as met.=death (*M̱ñon.*).

ཚེ་ལྡན *tshe-ḻdan*, or ཚེ་དང་ལྡན་པ *tshe-dañ ḻdan-pa* 1. आयुष्मान्, आयस्मा an address of veneration such as venerable, his holiness; a general title of address for monks who observe the rules of *Vinaya* as well as for *Bodhisattvas*, *Arhats*, etc. Applicable to living men and used in writings; the title for dead persons being ཚེ་ལས་འདས་པ *tshe-laş ẖdaş-pa.* 2. कण्टकारि, जैवातृक a plant.

ཚེ་པད *tshe-paḏ* the shrub *Ephedra saxatilis*, with red berries which are said to be roasted and pulverized to give greater pungency to snuff (*Jä.*).

ཚེ་དཔག་ཏུ་མེད་པ *tshe ḏpag-tu meḏ-pa* अपरिमितायुः eternal life, immortality.

ཚེ་ཕྱི་མ *tshe-phyi-ma* सम्पराय, आयत्याम् next or after life.

ཚེ་འཕག་ལྷ་ཁང་ *Tshe-ẖphag lha-khañ* n. of a temple in the court-yard of the great Ramochhe shrine in Lhasa.

ཚེ་འཕེལ་རྫས *tshe-ẖphel-ṟdsaş*=དུར་བ་རྩ *dur-wa-ṟtsa* the *Kuça* grass (*M̱ñon.*).

ཚེ་འཕོ *tshe-ẖpho* death (*M̱ñon.*). ཚེ་འཕོས་པ *tshe-ẖphoş-pa* अवतार transmigration.

ཚེ་དབང་ *tshe-ḏwañ* a *Sa-ḇdag* monster.

ཚེ་ཚད *tshe-tshaḏ* duration of life (*Jä.*).

ཚེ་ཚེ *tshe-tshe*=ར *ra* a goat (*M̱ñon.*).

ཚེ་མཛད *tshe-m̱dsaḏ* (*Vai. kar.*) an appendage of certain gods made like a plate with fruit.

ཚེ་རབས जाति *tshe-rabş* duration of each rebirth: ཚེ་རབས་ཀྱི་བླ་མ *tshe-rabş-kyi ḇla-ma* a lama always reborn as a lama. ཚེ་རབས་བརྗེ་བ *tshe-rabş ḇṟje-wa*=ཚེ་འཕོ་བ जातिपरिवर्त्त transmigration. ཚེ་རབས་ཐམས་ཅད་དུ་མངོན་དུ་ཞུགས་པ सर्व्वज्ञताभिमुख प्रवृत्त one of the 18 unmixed attributes of a Bodhisattva (*M. V.*).

ཚེ་རིང་ *tshe-riñ* or ཚེ་རིང་བ *tshe-riñ-wa* 1. long life: ཚེ་རིང་བའི་རྒྱུ་ནི་གཉིས་ཏེ *tshe-riñ-waẖı ṟgyu-ni-gñiş-te* the causes of longevity are two (abstinence from taking life and giving food and drink abundantly to all about one's self). རྒྱལ་བ་དང་ཚེ་རིང་བར་ཤོག་ཅིག victory and long life be to you! 2. common as a personal name.

ཚེའི་རིག་བྱེད་ *tsheẖi rig-byeḏ* आयुर्वेद the science of preserving and prolonging life; ཚེ་ཡི་རིག་བྱེད་པ *tshe-yi rig-byeḏ-pa* a physician.

ཚེ་རེ *tshe-re* 1. each life; ཚེ་རེ་ལ *tshe-re-la* in each life or period of existence. 2.=ཚེར་ཀ *tsher-ka*.

ཚེ་ལོ *tshe-lo* the period of existence, or of human life particularly. Also=a year.

ཚེག *tsheg* 1. the point separating syllables, also ནག་ཚེག *nag-tsheg*. ང་ཡིག་མ་གཏོགས་ཡིག་ཤད་བར། ཚེག་མེད་དེ་སོགས་ཤིན་ཏུ་འབད it should be particularly noted that the syllabic dot is not used between a letter and the stop called ཤད except in the case of the letter ང *ṅa* (*Sum-ṟtag*). 2. crack, short sharp sound, snapping noise: ཚེག་རྒྱངས *tsheg-ṟgyaṅs̱* or ཚེག་སྒྲ *tsheg-s̱gra* a distant sound such as that of fire burning wood: ཇོ་བོ་བཞུགས་པའི་ཐད་ཀ་ནས་ཚེག་རྒྱངས་དང་ཙར་སྒྲ from the direction where the lord resided a distant and cracking sound arose (*A. 7*). ཚེག་ཚོམ *tsheg-tshom* the sound made by mice: སྔོན་མེད་པའི་ཚེག་ཚོམ་དང་ཙོ་ཙའི་སྒྲ་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱུང་ (*Ṟdsa. 9*).

ཚེགས *tshegs̱* or ཚེགས་པ *tshegs̱-pa* कष्ट, कृच्छ्र trouble, toil, difficulty; དཀའ་ཚེགས *ḏkaẖ-tshegs̱* id.; དཀའ་ལས་མེད་པ without trouble. རྐང་ཚེགས་ཆེ *ṟkaṅ-thegs̱-che* much clattering of feet ཕྲན་ཚེགས *phran-tshegs̱* little troubles or difficulties. ཚེགས་མེད *tshegs̱-meḏ* अकृच्छ्रेण without trouble: ཇོ་བོས་ཚེགས་མེད་པར་ཚར་བཅད the lord finished it without difficulty (*A. 33*); ཚེགས་མེད་དུ་ཤེས knew without difficulty, learnt easily (*Ḥbrom.* ཁ, *3*).

ཚེགས་ཀྱིས *tshegs̱-kyis̱*=འཕྲལ་ལ or མྱུར་དུ *myur-du* quickly, soon; ཚེགས་ཀྱིས་བསྒྲུབ speedily executed (*Situ. 46*).

ཚེང་བར་བྱེད་པ *tsheṅ-par-byeḏ-pa* ह्वलति [to be bent or turned away]*S.*

ཚེམ *tshem* a piece of sewing; ཚེམ་པོ *tshem-po* or ཚེམ་པ *tshem-pa* a tailor; ཚེམ་པོ་འགྲོལ *tshem-po-ẖgrol* the seam opens, comes loose; ཚེམ་མེད *tshem-meḏ* without a seam; ཚེམ་བུ *tshem-bu* any sewing, what has been stitched, quilted; ཚེམ་བུ་མཁན *tshem-bu-m̱khan*=གོས་བཟོ་བ a milliner or dressmaker (*M̱ṅon.*); ཚེམ་བུ་པ *tshem-bu-pa* a tailor. ཚེམ་ཚེམ *tshem-tshem* पट्टिकासन्नाह a patched cloth.

ཚེམས *tshems̱* दण्ड, यम 1. resp. of སོ *so* a tooth. 2.=ལྷག་མ remainder, addition.

ཚེམས་པ *tshems̱-pa* 1. anything sewn. 2. to have the disadvantage, to come off a loser, not receiving a fair share (*Jä.*). ཚེམས་མེད *tshems̱-meḏ* in Tsang: nothing left, without a remainder: ཚེམས་མེད་ཡིག་ཆ་བཞིན་གཏོང་དགོས should send (the letter) as per draft without any omission (*Ṟtsii.*). ཚེམས་ལུས *tshems̱-lus̱*=ལྷག་མ་ལུས་པ without remainder; ཚེམས་ལུས་མེད *tshems̱-lus̱-meḏ* nothing left.

ཚེར *tsher* 1. ཤུག་ཚེར *çug-tsher*. 2.=ཚར a separate time; ཚེར་ཚེར prob. many times, repeatedly (*Jä.*).

ཚེར་ཀ *tsher-ka* also ཚེ་རེ or ཚེ་རེ sorrow, grief, pain, application (*Jä.*).

ཚེར་མ *tsher-ma* कण्टक 1. a thorn, prickle, brier: ཚེར་ཟུག་སོང་ I have run a thorn into (my hand, foot); ཚེར་མ་འདོན་པ to pull out a thorn; ཉ་ཚེར a fish-bone. 2. any thorn-bush, bramble, etc. ཚེར་དཀར *tsher-ḏkar* or ཚེར་སྔར buckthorn, *Hippophaæ rhamnoides* (*Jä.*); ཚེར་ཐགས *tsher-thags̱* thorn-hedge.

ཚེར་མ་སྐྱེས *tsher-ma-s̱kyes̱* पनस jack fruit.

ཚེར་མ་གདོན་པའི་གདོན *tsher-ma gdon-paẖi gdon* is a frightful and evil spirit (*Mṅg. ch. 77*).

ཚེར་མའི་ཚང་ *tsher-maẖi tshañ* or ཚེར་མའི་ཚང་ཅན 1. also ཚིགས་མང་ *tshigs-mañ* n. of a thorny plant. 2 = ཁྭ་རོག a crow, the bird of which the nest is made of thorns (*M̱ñon.*).

ཚེར་ཚེར་མ *tsher-tsher-ma* n. of a kind of bee, also of a fly (*Ṟtsii.*).

ཚེར་ལུམ *tsher-lum* yellow raspberry in *Sikk.* (*Jä.*).

ཚེས *tsheṣ* **तिथि**, **चहन्** 1. day of the month or date, always indicated by the cardinal number, as in ཚེས་གཅིག etc., or by placing a numeral below the word ཚེས. ཚེས་བཅུ་མཆོད་པ religious service on the 10th day; ཚེས་བཅུའི་འཆམ་ཡིག programme of the religious dances performed on that occasion; ཕྱག་བྲིས་ཚེས་གསུམ་ལ་ཕུལ letter sent or written on the 3rd date; ཚེས་དགེ་བ *tsheṣ ḏge-wa* = ཚེ་བཟང་པོ *tshe ḇzañ-po* auspicious day: གཟིགས་རྟེན་ལྷ་རེག་བཅས་ཚེས་དགེ་བར་ཕུལ presented on an auspicious date with a silk scarf for acceptance (*Yig. k. 16*). ཚེས་གཅིག *tsheṣ-g̱cig*, प्रतिपद् the day after the new moon, which is always the first day of a new month; ཟླ་མཐོང་ *zla-m̱thoñ*, ཟླ་གཞོན་ནུ *zla-gshon-nu*, ཟླ་ཚེས་ཕྱོགས་ཀྱི་དང་པོ *zla-tsheṣ phyogṣ-kyi dañ-po* id. (*Ṟtsi.*); ཚེས་བཅོ་ལྔ *tsheṣ ḇco-ḻña* the day of the full moon; ཚེས་བདག *tshes-ḇdag* = the moon (*M̱ñon.*); ཚེས་བཟང་པོ *tsheṣ-ḇzañ-po* = ཚེས་དགེ་བ *tsheṣ-ḏge-wa*: ཚེས་བཟང་པོར་ཕུལ་བའི་ཞུ་ཡིག the letter that was written on an auspicious date (*Yig. k. 13*).

ཚོ *tsho* I: 1. the plural termination, chiefly of pronouns, ཁྱེད་རང་ཚོ you, you all, ངེད་ཚོ we, ཁོང་ཚོ they, འདི་ཚོ these; also is affixed to numerals: འབུམ་ཚོ *ẖbum-tsho* 100,000. Is occasionally affixed to nouns: གྲོང་མི་ཚོ the townsmen, ཁྱེད་རྣལ་འབྱོར་པ་ཚོ *khyeḏ ṟnal-ḇbyor-pa tsho* ye ascetics! ཚོང་པ་ཚོ *tshong-tsho* body of merchants. 2. In Ladak ཚོ taken alone is used for: a caravan: ཚོ་ཉི་ཞག་གཉིས་གསུམ་ལ་སླེབ་ཡོང the caravan (from Yarkand) will arrive in a few days.

ཚོ II: = བཀྲག་མདངས complexion: ཞལ་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར་ཚོ the colour of the disk of his face (*Jig. 12*).

ཚོ་བ *tsho-wa* = ལུས་རྒྱགས་པ fat, corpulent, also corpulency. Acc. to *Jä.* fat, greasy: ཚོ་འདུག་མི་འདུག or ཞུད་མ་ཞུད is it fat or not? ཚོ་ཁུ *tsho-khu* fat gravy; ཚོ་ལྡིར *tsho-ḻdir* unwieldy with fat.

ཚོགས *tshogṣ* **समाज**, **गण** 1. an assemblage, mass, group (implying, however, acc. to *Cs.* as compared with ཚོ *tsho*, a larger number of individuals not at once to be estimated): ཚོགས་སྡུ་བ *tshogṣ-ṣdu-wa* to call an assembly, འགྱེད་པ *ẖgyeḏ-pa* to dismiss it; ཚོགས་འདུ *tshogṣ-ẖdu* an assembly meets, འགྱེ *ẖgye* it dissolves; དཔུང་གི་ཚོགས *ḏpuñ-gi-tshogṣ*, དམག་གི་ཚོགས *ḏmag-gi-tshogṣ* army frq.; ཡུལ་ཚོགས *yul-tshogṣ* village community, country-parish (*Jä.*). སྣ་ཚོགས *ṣna-tshogṣ* several or various kinds. 2. accumulation, multitude, of things; ཚོགས་གསོག་པ to accumulate merit; ཚོགས་མ་བསགས་པའི་མི a wicked, godless person; དགེ་བའི་ཚོགས accumulation of virtues: ཆོས་ཟབ་མོ་ལ་ཡིད་ཆེས་པ་ལ་ཚོགས་དཔག་ཏུ་མེད་པ་གསོགས་དགོས to imbibe faith in the profound doctrine, the accumulation of immense merit is necessary.

ཚོགས་ཀྱི་དབང་ཕྱུག *tshogṣ-hyi ḏwañ-phyug* **गणेश्वर** **गणेश**; v. ཚོགས་བདག.

ཚོགས་ཀྱི་གཙོ་བོ *tshogṣ-kyi g̱tso-wo* **गणप्रमुख** lord of the horde; the leader of a herd of elephants, leader of the assembly, president of a meeting.

ཚོགས་ཀྱི་སྲད་བུ *tshogṣ-kyi sṟaḏ-bu* = ཉ་རྒྱ *ña-ṟgya* a fishing net (*M̱ñon.*).

ཚོགས་ཁང་ *tshogṣ-khañ* a shop; the hall of assembly or congregation.

ཚོགས་འཁོར *tshogs-ḫkhor* **गणचक्र** sacrificial offerings arranged in a circle as an oblation. In Tantrik ceremonial the term indicates the sitting together of a *Tantrik* lama and his female associate with a *maṇḍala* offering to the gods. When such a ceremony is performed *Ḏpaḫ-mo* (the woman) that associates with the officiating saint called *Ḏpaḫ-wo* is supposed to possess saintly attributes. When the man performs this ceremony alone it is called དཔའ་བོའི་རྟོན་མོ or hero's performance; in the case of the female it is called དཔའ་མོའི་རྟོན་མོ the heroine's performance. In this ceremony as well as in others of a *Tantrik* nature, a kind of mystic language called མཁའ་འགྲོ་གསང་བའི་བརྡ is used; a few technical terms of which will illustrate its nature:—ཆང་=མ་དྲ་ན; ཤ=བ་ལ *ba-la*; འདུག་པ=ཨ *a*; མ=ཨ་ཙ *a-tsa*; འགྲོ་བ=ཁེ་ཏ་རོ་ཤྲཱ་བ *khe-ṭa ro çrā-wa*; འཕང་བ=ཕྲེང་བ་ན *phreñ-wa-na*; རྣམ་རྒྱན=ནི་རུཾ་ཤུ་ཀ *ni-ruṁ çu-ka*; སྙལ་ལྡན=ཀ་ཝེཙ་ཛ་ར; སོད་པ=པདྨ་བྷུ་ཛ་ན *paḏ-ma bhu-dsa-na*; ཉི་ཆེན=བཞི་མཉམ *ḇshi-m̱ñam*; ཉི་ཚ=གླ་རྩི *gla-ṟtsi*; ཁུ་བ=ག་བུར *ga-bur*; བཙང་པོ=ཤ་ཀ *ça-ka*; ཚ=བྷ་ཧ་ཀ *bha-ha-ka*; ཡན་ལག=སྒྲོ *ṣgro*; འཁྲུངས་པ=ཧོ *ho*; ཆགས་བྲལ=རྗེ *ṟje*; ཆགས་པ=དམངས་རིགས *ḏmañs-rigs*; ཉེན་མོ=ར *ra* also གཞོན་ནུ *gshon-nu*; མཚན་མོ=ལུག *lug* or བུ་མོ *bu-mo*; ཉི་མ་ཕྱེད *ñi-ma-phyeḏ*=བྱ *bya*; དབང་པོ་སྦྱོར་བ *ḏwañ-po ṣbyor-wa*=ཀུན་ཏུ་རུ *kun-tu-ru*; ཆུ་མ=འབྲས *ḫbraṣ*; བརླ *ḇṟla*=ཀ་ཏམ་པ *ka-tam-pa*. ཚོགས་དང་སྟོན་མོའི་དུས་སུ་རྗོད་པ་བྱ་སེ་དུང (*K. g.* ཀ, *432*).

ཚོགས་གྲལ *tshogs-gral* 1. row of people in an assembly. 2. row of offerings.

ཚོགས་ཅན *tshogs-can* **सदन, ग्रामणी, दैवज**; ཚོགས་ཅན་དགའ *tshogs-can-ḏgaḫ* **कामकूट**.

ཚོགས་ཅན་མ *tshogs-can-ma*, or ཚོགས་པའི་བུད་མེད, **गणिका, कामकूटा** a prostitute (*M̱ñon.*). ཚོགས་ཆེན་མ *tshogs-chen-ma* id. (*Dag. 8*).

ཚོགས་མཆོད *tshogs-m̱choḏ* **विधिवत् आराधना** prescribed religious ceremony; ཚོགས་མཆོད་གསེར་སྦྲེང་ *tshogs-m̱choḏ gser-ṣbṟeñ* the annual religious service conducted by the assembled priests at Lhasa in January-February under the auspices of the church Government during the Mon-lam season (*Loñ.* ཨ, *17*).

ཚོགས་གཉིས *tshogs-gñis* 1. **द्विवर्ग** [two pursuits of life; viz.: religion, and wealth] *S.* 2.=ཡེ་ཤེས་ཀྱི་ཚོགས **ज्ञानवर्ग** the accumulation of learning and བསོད་ནམས་ཀྱི་ཚོགས **पुण्यवर्ग** the accumulation of moral merit.

ཚོགས་རྙེད *tshogs-ṟñeḏ* **गणय**; ཚོགས་མཐུན་པ *tshogs-m̱thun-pa* **समग्र**; ཚོགས་ལྡན *tshogs-ḻdan* **वृन्दावन, वृन्दारक।**

ཚོགས་གཏམ *tshogs-gtam* speech addressed to a meeting (*Cs.*).

ཚོགས་དྲུག་རང་གྲོལ *Tshogs-ḏṟug rañ-grol* a celebrated lama of Amdo ordinarily known by his second name Lama Shabkar, and believed to be an incarnation of *Mila-raṣ-pa*. His incarnation still exists in Amdo.

ཚོགས་བདག *tshogs-ḇdag* **गणपति** an epithet of Gaṇes'a (*M̱ñon.*).

ཚོགས་གདན *tshogs-gdan* the carpet on which the assembled priests sit at a religious service in the hall of congregation (*Ṟtsii.*).

ཚོགས་པ *tshogs-pa* vb. to assemble together, =འཛོམ་པ *ḫdsom-pa*.

ཚོགས་པ་ཅན *tshogs-pa-can* **पेटका, वेश्या** harlot, courtezan.

ཚོགས་པའི་དབང་གིས *tshogs-paḫi ḏwañ-giṣ* **सामग्रीवशेन**; ཚོགས་པར་དབྱུང་བ *tshogs-par ḏḇyuñ-wa* **सम्यक्**; ཚོགས་པར་མི་དབྱུང་བ *tshogs-par mi-ḏḇyuñ-wa* **असम्यक्**.

ཚོགས་ཕོར *tshogs-phor* 1. large tea bowl which every monk in a monastery carries in his breast-pocket, to drink tea while conducting any religious service, or reciting the sacred hymns. 2. समाहार:, सांग्राहिक:, गाणिक, = འདུས་པ *ḥdus-pa* or ཁྱུ *khyu* a troop, herd.

ཚོགས་ཟངས *tshogs-zańs* cauldron in which tea is boiled for the assembled priests at a religious meeting.

ཚོགས་བཟང་ *tshogs-ḇzań* सुवृन्दारक [excellent]*S.*

ཚོགས་ལངས *tshogs-lańs* on occasions such as succession to a position of dignity, also when a lama is ordained, etc., two other lamas called *Kalyāṇa Mitra* are required to get up from the assembly to recite a religious discourse; and this is called ཚོགས་ལངས.

ཚོགས་ཤ *tshogs-ça* meat that is offered to the spirits (*Ṟtsii.*).

ཚོགས་བསགས *tshogs-ḇsags* सम्भार, सञ्चय acquirement of merit, virtue; also = དགེ་བ *ḏge-wa* virtue itself: ཚོགས་ཀྱི་རང་བཞིན་ནི་ཟག་བཅས་ཟག་མེད་གང་རུང་གི་དགེ་བ་དང་། ངེས་ཚོགས་ནི་སམ་བྷ་ར་ཞེས་པ་རྒྱུན་མི་འཆད་པར་ཡང་ཡང་སྒོམ་པ་ཐོབ་པས་ན་ཚོགས (*J. Zań.*). ཚོགས་གསོག *tshogs-g̱sog* accumulated merit. There are sixteen kinds of ཚོགས་བསགས merit-accumulations :—(1) ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཚོགས་བསགས་པ; (2) ཐོས་པའི; (3) ཤེས་རབ་ཀྱི; (4) དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ལ་མཆོད་པ་དང་རིམ་གྲོ་བྱ་བའི; (5) དགོན་པ་ལ་གནས་པའི; (6) ཇི་ལྟར་ཐོས་པའི་ཆོས་སྟོན་པའི; (7) ཚངས་པའི་གནས་པ་བཞིའི; (8) དགའ་བར་འགྱུར་བའི་ཆོས་ཀྱི; (9) དགེ་བ་བཅུའི་ལས་ཀྱི་ལམ་གྱི; (10) ལུས་དང་ངག་དང་སེམས་ཀྱི་རྒྱན་གྱི; (11) སྦྱངས་པའི་ཡོན་ཏན་དང་ཡོ་བྱད་བསྙུངས་པའི; (12) འདོད་པ་ཆུང་བ་དང་། ཆོག་ཤེས་པ་དང་རབ་ཏུ་དབེན་པའི; (13) ཕུང་པོ་གསུམ་པའི་ཚོགས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས་ཡོངས་སུ་བསྔོ་བའི; (14) ཞི་གནས་ཀྱི; (15) ལྷག་མཐོང་གི; (16) དགེ་བའི་རྩ་བ་ཐམས་ཅད་ཀྱི (*K. d.* ན, *323*).

ཚོང་ *tshoń* वाणिज्य, निगम, नैगम (*Cs.* = ཟོང་ *zoń* merchandize) trade, traffic, commerce: ཚོང་གི་ཁེ *tshoń-gi-khe* profit, gain; ཚོང་གི་ཁུན loss in trading; ཚོང་བརྒྱུད་པ to carry on trade (*Sch.*). ཚོང་སྐད *tshoń-s̱kaḏ* commercial language, business-like style, terms of trade; ཚོང་པ or ཚོང་མཁན a trader. ཚོང་པ་བཟང་པོ་དྲང་པོ *tshoń-pa ḇzań-po ḏṟań-po* an honest, pious merchant is called ནོར་མཐུན་པ सार्थवाह. ཚོང་པ་ཧ་ཅང་ཁེ་མང་པོ་ཟ་བ་དང་། སྲོག་གཅོད་དེ་ཆོས་སྦྱིན་བྱས་པ་རྣམས merchants who make high profit (at the expense of others) and people who make animal sacrifices, *i.e.*, perform *yajña* by killing animals are born as *pretas* and entering the human body cause ravages over the animal kingdom (*K. d.* ཟ, *447*). ཚོང་ཟོང་ *tshoń-zoń* or ཚོང་པའི་ཟོང་ परिपण, goods, any articles of merchandize. ཚོང་ཟླ *tshoń-zla* = ཚོང་གྲོགས *tshoń-grogs* or ཚོང་རོགས *tshoń-rogs* a partner in trade.

ཚོང་ཁང་ *tshoń-khań* = goods-store, magazine, shop.

Syn. ཚོང་ཁྱིམ *tshoń-khyim*; དེད་དཔོན་ཁང་པ *deḏ-ḏpon khań-pa*; ནོར་བུའི་མཛོད *nor-buḥi-m̱dsoḏ*; རྒྱ་མཚོའི་ཁྱིམ *ṟgya-m̱tshoḥi-khyim*; རླུང་ཡོར་ཅན *ṟluń-yor-can*; ཚོང་ཟོང་ར་བ *tshoń-zoń ra-wa*; ཟོང་འགྲེམ་གནས *zoń-ḥgrem-gnas* (*M̱ńon.*).

ཚོང་གྲོགས *tshoń-grogs* commercial friend, correspondent (*Jä.*).

ཚོང་རྒྱུའི་དངོས་པོ *tshoń-ṟgyuḥi ḏńos-po* goods, articles of merchandize.

Syn. ཚོང་ཟོང་ *tshoń-zoń*; ཚོང་ཟོག *tshoń-zog* (*M̱ńon.*).

ཚོང་ཚད *tshoń-chaḏ* bill of purchase, deed of sale.

ཚོང་ཆང་ *tshoń-chań* pledging in beer after a bargain has been struck.

ཚོང་འདུས *tshoń-ḥdus* निषद्य, हाट market-place, market, ཚོང་འདུས་ས *tshoń-ḥdus-sa* id.

+ ཚོང་བརྡལ *tshoń-ḇṟdal* ཁྲོམ (ཚོང་ནོར་རྣམས་བཀྲམ་པ) the commercial place or circle; that quarter of the city which is chiefly inhabited by merchants.

ཚོང་པའི་ལམ *tshoń-paẖi-lam* वणिक्पथ, वाणिज्य, विपणि [traders' path, traffic]*S.*

ཚོང་སྤོགས *tshoń-s̱pogs̱* proceeds of trade.

ཚོང་སྤོགས་བྱེད་པ *tshoń-s̱pogs̱ byeḏ-pa*, ཚོང་སྤོགས་ལ་འགྲོ་བ *tshoń-s̱pogs̱-la ẖgro-wa* to engage in commercial speculations.

ཚོད *tshoḏ* I: मात्रा 1. measure, proportion; acc. to *Jä.* the right and just measure; ཚོད་འཛིན་པ or བཟུང་བ to appraise, to guess correctly, to measure out, to estimate, to tax; རང་གི་ཚོད་མི་འཛིན he overrates himself, he does not know his capacity; ཟས་ཆང་ལ་ཚོད་འཛིན་པ to be temperate in eating and drinking. ཚོད་ལྟ་བ, and ཚོད་ལེན་པ to try, prove; to spy, to sift examine. ཆུ་ཚོད water-clock, in W. also = an hour. ཚོད་ཅིག a part, fraction, esp. in point of time. ཚོད་འཇལ་བ *tshoḏ-ẖjal-wa* to measure; ཚོད་མེད intemperate, immoderate, impudent. ཚོད་བལྟ་བ *tshoḏ-ḇḻta-wa* = ཉམས་ཚོད་བལྟ་བ to watch, to spy: ཚོད་བལྟ་བའི་ཕྱིར་དུ་རྒྱལ་བུ་ལ་སྨྲས་པ for the sake of trying him he said to the prince (*H̱brom.* ཁ, *26*). 2. estimation, supposition, conjecture, guess: ངའི་ཚོད་ལ according to my estimation. ཚོད་ཟིན་པ *tshoḏ zin-pa* to guess rightly, to come within the guess, to turn out as guessed (*Yig. 1*). 3. affixed to adjs. serves to form abstract nouns, thus:—སྙེད་པར་དཀའ་ཚོད *s̱ñeḏ-par ḏkaẖ-tshoḏ* the difficulty of obtaining, འཇིག་པར་སླ་ཚོད the facility of destroying, ཕན་འདོགས་ཆེ་ཚོད the greatness of the advantage (*Jä.*).

ཚོད་ཅན *tshoḏ-can* or ཚོད་ལྡན 1. moderate. 2. punctilious, strict, grave: ཁྲུས་པ་བཙོ་ཞིང་ཚུད་ཐོས་མེད་པ་དང་། གྲོགས་ལ་བཟང་ཞིང་རང་མདོ་མི་འཚོར་བ། སྨྲ་མཁས་ཀུན་གྱི་འཛངས་ཚོད་རིག་པ་ཡི། མི་དེ་འཇིག་རྟེན་འདི་ན་ཚོད་ཅན་ཡིན (*S. phreń.*).

ཚོད་ཤེས *tshoḏ-çes̱* or ཚོད་བྱ a riddle: ཚོད་ཤེས་སྨྲ་བ to propose a riddle; མི་ཚོད riddle about men; བེམ་ཚོད riddle about inanimate objects (*Cs.*); ཚོད་ཤེས་པ *tshoḏ çes̱-pa* मात्रज्ञ, वेलाज्ञ one knowing the exact time or measure, to keep measure; and adj. = moderate, temperate; ཚོད་མི་ཤེས་པ not keeping to measure, intemperate.

ཚོད་མ *tshoḏ-ma* སྔོ་ཚོད *s̱ño-tshoḏ* or སྐྱུ་རུམ सूपिकं, सूप gen. cooked vegetables, greens; ཚོད་མ་གཡུང་སྐྱེས *tshoḏ-ma gyuń-s̱kyes̱* cultivated vegetables. ཚོད་དོར *tshoḏ-dor* meat or butter that is added or mixed with the vegetable that is being cooked: སྒོམ་ཆེན་ཚོད་དོར་ཞན་པས་ཁྲུང་ལངས་པ་ཡིན་ནམ did the hermit become angry on account of the inferior quality of the meat cooked with the vegetables (*Ṟdsa.*).

ཚོན *tshon* रङ्ग, पुष्करम् colour, colouring matter; ཚོན་མདོག frq. in C. colloq. = id.; ཚོན་རྩི paint, རྩི་ཚོན; ཚོན་སྣ་བརྒྱ variety of colours, hundred different colours. ཚོན་རྩི་དཀར་པོས་འབྲི་བ *tshon-ṟtsi ḏkar-pos̱ ẖbri-wa* to mark with white paint; ཚོན་འབྱུག་པ to paint; ཚོན་སྦྱོར་བ to prepare colours, to dye. ཚོན་གྱིས་འཚོ་བ *tshon-gyis ẖtsho-wa* = རི་མོ་མཁན a painter (*M̱ńon.*).

ཚོན་ཅན *tshon-can* रौप्य = དངུལ silver (*S. Lex.*).

ཚོན་ཆེན *tshon-chen* कुसुम्भ [saffron, *Cạrthamus tinctorin*]*S.*

ཚོན་པོ *tshon-po* 1. fat, plump, well-fed: ལུག་ཚོན་པོ *lug-tshon-po* a fat sheep, ཕག་ཚོན་པོ *phag-tshon-po* a plump pig. 2. resinous (*Jä.*).

ཚོབ *tshob* for ཚབ *tshab* (*Sch.*).

ཚོམ་པ *tshom-pa* 1. also ཚོམ་པོ or ཚོམ་བུ a bundle, bunch; རྔ་མ་ནག་པོའི་ཚོམ་པ་བཏགས་པ attaching a bunch of black yak's tail; སྣ་ཚོམ a border or trimming set with jewels or pearls. 2. vb. (pf. ཚོམས *tshoms*) to doubt, hesitate; to be timid, bashful, shy; to be ashamed *C.* (*Jä.*). Also, sbst. doubt;

timidity, etc. ཚོམས་ཏེ *tshomş-te* being surprized (*Ya-sel. 425*). ཚོམ་པ = ཐེ་ཚོམ *the-tşhom*: འདི་ག་རང་འཆད་པ་འདུག་པས་ཚོམ་པ་མི་འཚལ་ལོ (*Ya-sel. 33*). ཚོམ་ཚོམ *tshom-tshom* or ཚམ་ཚམ *tsham-tsham* = ཐེ་ཚོམ *the-tshom* doubt.

ཚོམ་བུ *tshom-bu* 1. = ཚོམ་པོ · *tshom-po*, མེ་ཏོག་གི་ཚོམ་བུ bunch of flowers (*Pth.*). 2. the placing of precious stones and other things on the top of a *Kyil-kor* or circle of offerings; offerings placed on circular trays piled one above another, each being filled with grain, etc. གསེར་མ་རྣམས་ཚོམ་བུར་བཀོད་དེ་ཇོ་བོ་ལ་ཕུལ he presented the gold pieces to the lord placing them on the top of the circle of offerings (*A. 68*).

ཚོམས *tshomş* also ཚོམས་སྐོར *tshomş-şkor* 1. a court-yard; ཁང་པའི་ཚོམས the courtyard of a house. 2. a place of worship, a chapel; ཚོམས་ཆེན reception room or hall of lamas and chiefs in Tibet.

ཚོམ་རྔམས *tshom-ṟńamş* 1. = འཇིགས་ཉམས also ཁྲོ་ཉམས་བྱེད་པ fright; angry or wrathful attitude. 2. noise, din, clatter (*Jȧ.*).

ཚོར་བ *tshor-wa* 1. to perceive, to feel: གཞན་གྱིས་མ་ཚོར་བར་རྐུ་བ *gshan-gyiş ma-tshor-war ṟku-wa* to steal unperceived, contrary to robbing forcibly; སྦྲུམ་པ་ཚོར་ནས feeling herself with child; བོད་དུ་འགྲོན་པ་ལ་མི་དགའ་བ་རྣམས་ཀྱིས་ཚོར་གྱིས་དོགས he was afraid lest those who did not like him to go to Tibet, might perceive it (*A. 126*). ཚོར་བ་པོ *tshor-wa-po* वेदक one who feels the objects that produce a sensation. ཚོར་བ་མེད *tshor-wa-meḏ* निर्व्वेदना void of feeling. 2. one of the five ཕུང་པོ *phuń-po* or *skandha*. 3. in *W.* is commonly used for ཐོས་པ to hear. ཚོར་ལ *tshor-la* a (flying) report, rumour (*Jä.*).

ཚོས *tshoş* रञ्जन 1. paint, dye, colouring matter; ཚོས་རྒྱག་པ *tshoş-ṟgyag-pa* or རྒྱབ་པ *ṟgyab-pa* to dye, to colour (*Sch.*); ཚོས་སོང་ it has lost colour, it is faded; ཚོས་ཀྱི་ཁུ་བ *tshoş-kyi khu-wa* liquid paint, = ཚོན་རྩི *tshon-ṟtsi* (*Glr.*); ཚོས་བྱེད་པ to paint, colour; རྒྱ་ཚོས *ṟgya-tshoş* a red pigment from India, being red lac obtained from རྒྱ་སྐྱེགས *ṟgya-şkyegş* an insect, as well as from the resin of a particular tree. 2. v. ཁུར་ཚོས *khur-tshoş*, also འཕོང་ཚོས *ẖphoń-tshoş*. ཚོས་མཁན *tshoş-m̱khan* (1) रङ्गकारी a dyer, painter; (2) रजक a washerman, bleacher.

ཚོས་པ *tshoş-pa* पक्व ripe, well cooked.

Syn. སྨིན་པ *şmin-pa*; ཐུལ་བ *thul-wa*; ཡོངས་སུ་ཚོས *yońş-su-tshoş* (*M̱ńon.*).

ཚོས་འཆིང་ *tshoş-ẖchiń* सित, गौर [white] *S.*

མཚའ་ལུ *mtshaẖ-lu* 1. also རྟ་ཚ་ལུ *ṟta-tsha-lu*, acc. to *Sch.* a horse with white-feet. 2. v. ཚ་ལུ *tsha-lu*.

མཚགས *m̱tshagş* or ཚགས *tshagş* = བཙགས.

མཚང་ *m̱tshań*, भण्डन that evil which is hidden in a person's heart or disposition, pent-up faults, secret sins; and hence irritation and suppressed wrath; མཚང་འདྲུ་བ to dig out the evil of a man's nature; and hence, not only to expose his faults in a direct manner but to cause him to expose them: so, in colloq.: to irritate, provoke; also, to expose any one's sins, pick out faults: མཐོན་པོ་ང་རྒྱལ་ཅན་གྱི་མཚང་མ་འདྲུ do not irritate the arrogant and lofty.

མཚན *m̱tshan* I: नाम, आख्या, अभिधा resp. for མིང་ name, esp. the new name which every one receives that takes orders; བླ་མའི་མཚན the lama's name, religious name; མཚན་གསོལ་བ to give a name, also to assume a name or title.

མཚན II: or མཚན་མ *m̱tshan-ma* 1. लक्षण mark, token, badge, symptom: དོན་མེད་པའི་མཚན་མ་ཡིན it is a sign that it is fruitless

(*Vai. ṣñ.*). མཚན་མ་འདེབས་པ to make a mark, to mark with paint; བཙུན་མོ་ལ་མ་འཇིགས་ཤིག་ཅེས་པའི་མཚན་མ་བྱིན་ནས making a sign to the queen, signifying: do not fear! མཚན་མས་ མཚོན་པ to represent a thing by a sign or mark *Lex.*; མཚན་དང་བཅས་པ *m̱tshan-dań ḇcaṣ-pa* having characteristic Buddhist virtues. མཚན་དང་དབྱིབས *m̱tshan-dań-ḏḇyibṣ* as to limbs and shape (*Dzl.*); བཀྲ་ཤིས་པའི་དགེ་མཚན propitious signs, some special (good) quality; མཚན་མ་རྟོག་པ to prove, to examine signs; མཚན་མར་སྒོམ་པ to take as an omen; མཚན་མར་མ་བཟུང་ do not regard it as an (evil) omen, be not surprised or alarmed (*Sch.*); མཚན་དོན *m̱tshan-don* लक्षण, निमित्त property, quality, symptom, indication; ནད་པ་གསོས་པའི་མཚན་ཉིད the sign or indication that the patient will recover (*Jä.*) མཚན་ལྡན་པ *m̱tshan-ḻdan-pa* or མཚན་དང་ལྡན་པ possessing favourable signs or some special good moral qualifications. མཚན་ལྡན་བླ་མ *m̱tshan-ḻdan-ḇla-ma* a holy Lama. མཚན་ལྡན་མ *m̱tshan-ḻdan-ma* सुलक्षणा a woman of good appearance and virtues (*M̱ńon.*). མཚན་པ *m̱tshan-pa* marked: འཁོར་ལོས་མཚན་པ being marked with the figure of a wheel (*Jä.*). 2. shape and peculiar characteristics of separate parts of the body or ལུས་ཀྱི་མཚན, especially as marks of beauty; སྐྱེས་བུ་ཆེན་མཚན་སུམ་ཅུ་རྩ་གཉིས the thirty marks of a great man. 3. the sex, sexual sign, etc. ཕོ་མཚན पुंलिङ्ग male, the masculine gender; also castrated horse, sheep or yak, as having the sign of the male; མོ་མཚན *mo-m̱tshan* female, the feminine gender; the vagina; མཚན་དབྱེ *m̱tshan-ḏḇye* the distinction of the sexes; མཚན་མ་ཅན *m̱tshan-ma-can* possessing signs of virility; མཚན་མ་མེད *m̱tshan-ma meḏ* having no gender; མཚན་ཟུག *m̱tshan-zug* painful affection of the genitals. མཚན་མ་བཟང་པོ *m̱tshan-ma ḇzań-po* and ངན་པོ *ńan-po* good and evil signs, symptoms, prognostics.

མཚན་མཁན *m̱tshan-m̱khan* or མཚན་མ་མཁན་པོ गणक sooth-sayer, astrologer, drawer of omens.

Syn. རྩིས་པ *ṟtsiṣ-pa* གཟའ་སྐར་མཁན *gzaḫ-ṣkar m̱khan*; ལྟས་མཁན *ḻtaṣ-m̱khan* (*M̱ńon.*).

མཚན་གྲང་ *m̱tshan-grań* and དགུ་མཚན *ḏgu-m̱tshan* prize, crown of victory (*Jä.*).

མཚན་བརྗོད་པ *m̱tshan-ḇṟjoḏ-pa* calling upon the name of a deity, enumerating its characteristics and attributes.

མཚན་ཉིད *m̱tsan-ñiḏ* 'the sign,' the essential characteristic, sometimes even implying the innermost essence of a thing, whilst, on the other hand, it is also used merely for 'mark' in general; ཆོས་ཀྱི་མཚན་ཉིད་སྟོང་པ, the real character of *Dharma, i.e.*, all things or matter is emptiness. མཚན་ཉིད་པ *m̱tshan-ñiḏ-pa* the metaphysical school of Buddhism in Tibet, the principal object of whose study is to ascertain the literal sense and original spirit of Buddhist doctrine; མཚན་ཉིད་མཁན་པོ *m̱tshan-ṇid m̱khan-po* professor of mental philosophy in the greater lamaseries, such as in Daipung, Sera, Tashilhunpo, etc.; མཚན་ཉིད་བྲལ *m̱tshan-ñiḏ-bral* = རྒྱུད་མེད་པ *ṟgyuḏ-meḏ-pa* (*M̱ńon.*). མཚན་ཉིད་ལ་ལྡེམ་པོར་དགོངས་པ v. ལྡེམ་པོར་དགོངས་པ. མཚན་ཉིད་གསུམ *m̱tshan-ñiḏ-gsum* the three marks or characteristics in the doctrine of 'perfection' of the Mahāyanis': (1) ཀུན་བརྟགས་པའི་མཚན་ཉིད परिकल्पितलक्षण; (2, གཞན་དབང་གི་མཚན་ཉིད परतन्त्रलक्षण; (3) ཡོངས་སུ་གྲུབ་པའི་མཚན་ཉིད परिनिष्पन्नलक्षण (*A. 78*).

མཚན་རྟགས *m̱tshan-ṟtagṣ* = མཚན་མ *m̱tshan-ma* (*Vai. kar.*).

མཚན་གཞི *m̱tshan-shi* 1. the cause of a sign or symptom (*Jä.*). 2. = མཚན་ཉིད་ཅན་གྱི་དངོས་པོ—and, thus, man is the མཚན་གཞི of his own མཚན་ཉིད.

མཚན་བཟང་ *m̱tshan-ḇzañ* good name, reputation. མཚན་ཤེས *m̱tshan-çes̱*=མིང་ངན notoriety; bad reputation, shame or disgrace: ལྷན་རྒྱས་སྙན་བསྙུན་ལགས་རུང་རང་རེ, དཔོན་འབངས་མཚན་ཤེས་མི་ཡོང་ཚམ though this petition may appear unpleasant to your excellencies, yet that no bad name may occur to the ruler and the subjects, etc.

མཚན་མོ *m̱tshan-mo* रात्रि, निशा, यामिनी night, the darkness of night: དེའི་མཚན་མོ in that night; མཚན་གང་ the whole night; also adv. all night; མཚན་མོ་བྱེད་པ to keep watch during the night (*Sch.*); མཚན་མོ་བདེ་བར་ཉལ་བ་དང་ at night when (we) sleep well (*K. d.* ཕ, *340*); མཚན་ལ at night; མཚན་འཁྱོངས *m̱tshan-ẖkhyoñs̱* dinner, entertainment with food, etc., given at night: འདི་ཉིན་མཚན་འཁྱོངས་པའི་ཐོབ་ཀྱིན་འདུག (*Ṟtsii.*). མཚན་དཀྱིལ *m̱tshan-ḏkyil* or མཚན་གུང་ midnight; མཚན་རྒྱུ *m̱tshan-ṟgyu*=མཚན་སྤྱོད *m̱tshan-s̱pyoḏ* निशाचर, राक्षस. animals that move about at night with a view to kill, etc.; མཚན་སྟོད *m̱tshan-s̱toḏ* the first half of the night; མཚན་སྟོད་ཀྱི་རྨི་ལམ *m̱tshan s̱toḏ-gyi ṟmi-lam* a dream of the forenight; མཚན་དུས *m̱tshan-dus̱* night-time; མཚན་དུས་རྒྱུ་བ "night-roamer" met. for a fox (*M̱ñon.*). མཚན་ཕྱེད *m̱tshan-phyeḏ* midnight; one half of the night.

མཚན་མོ་སྟེགས *m̱tshan-mo-s̱tegs̱* त्रपु [tin, lead]*S.*

མཚན་མོ་འབྲལ *m̱tshan-mo-ẖbral*=ཁྲུ་ཏུར་པ चक्रवाक ruddy goose (*M̱ñon.*).

མཚན་མོ་བཤད *m̱tshan-mo-ḇshaḏ* रजनीहस, कुमुद the water lily (*M̱ñon.*).

མཚན་མོ་བཞད *m̱tshan-mo ḇshaḏ*=ཀུ་མུ་ད *ku-muda* कुमुद; མཚན་མོར་རྫོལ་བའི་ནད भगन्धर fissure of the anus (*Mñg. 70*).

མཚན་མོའི་གོས *m̱tshan-moẖi-gos̱* as met.= darkness (*M̱ñon.*).

མཚན་མོའི་ལྤགས་པ *m̱tshan-moẖi ḻpags̱-pa* निशाचर्म the night's skin or cover, *i.e.*, darkness.

མཚན་མོའི་ཕྲེང་ *m̱tshan-moẖi-phreñ* विल्व, करञ्ज; v. འཇམ་འབྲས *ẖjam-ẖbras̱* (*M̱ñon.*).

མཚན་མོའི་འོད་ཅན *m̱tshan-moẖi ẖoḏ-can*=ཙོང་ཞི (*S̱man. 355*).

མཚན་མོ་རིག *m̱tshan-mo-rig* as met.=ཁྱིམ་བྱ the domestic fowl, cock, etc. (*M̱ñon.*).

མཚན་ཤིང་ *m̱tshan-çiñ W.* 1. torch of pine-wood. 2. pine-tree.

མཚམས *m̱tshams̱* 1. अन्तर, सीमा; सन्धि junction, limit, intermediate space, interstice, border, boundary line: རྒྱ་གར་དང་བལ་པོའི་མཚམས་སུ on the border between India and Nepal (*Glr.*); ས་མཚམས (colloq. *san-tsham*) frontier of country; དེ་ནས་འདོམས་ལྔ་བརྒྱའི་མཚམས་ནས at a distance of 500 fathoms from that place; བར་མཚམས་ན་ཡོད it lies in the middle space; རི་ཐང་མཚམས་སུ at the junction of the mountains and the plain; ཆུ་འགྲམ་མཚམས་སུ (between the waters and the river's bank) close to the edge (*Vai. s̱ñ.*). ཅེས་པའི་ཚིག་མཚམས་ནས when these words were uttered, at these words (*Tā.*); སྒོའི་མཚམས་ནས་སླེབ *s̱goẖi m̱tshams̱-nas̱ s̱leb* (he or it) enters through the chink of a door. མཚམས་ཞུ *m̱tshams̱-shu* or མཚམས་ཀྱི་ཞུ་བ "pray fill in what is left out" or "accept what should intervene," an expression gen. occurring in modern letters to wind up the complimentary phrases of the introduction and passing over to the proper business of the letter. 2. (ཕྱོགས་མཚམས་ལྟ་བུ) कोण the points of the compass: མཚམས་བཞི the four cardinal points of the horizon; མཚམས་དྲུག denotes the four cardinal points together with the zenith and nadir; བྱང་ཤར་མཚམས་ལ in the north-east direction. 3. demarcation, partition, break, pause, stop. མཚམས་འབྱེ་བ to split, make partition; མཚམས་གཅོད་པ to make a line of demarcation about one's person, whether it be by a magic circle or by retiring to a solitary cell for the sake of religious meditation, the seclusion lasting sometimes for several months, during which time the scanty food is silently received from without through a small aperture: མཚམས་ལ་བཞུགས་པས being in meditation. སྤྱད་མཚམས *s̱pyaḏ-m̱tshams̱* rules, instructions, defining the extent and limits of a person's duties. མཚམས་བཅད *m̱tshams̱-ḇcaḏ* **कृतावधि, सीमाबद्ध** [bounded within limit]*S.* མཚམས་མཐའ *m̱tshams̱-m̱thaẖ* **सीमन्त** [a boundary line]*S.*

མཚམས་ཀྱི་མཐའི་རི *m̱tshams̱-kyi m̱thaẖi-ri* a mountain range lying far beyond (Bhārata) India (*K. d.* ར, *342*).

མཚམས་ཀྱི་བྱེད་པོ *m̱tshams̱-kyi byeḏ-po*＝རྐུན་མ *ṟkun-ma* a thief, robber (*M̱ñon.*).

མཚམས་འདྲི་བ *m̱tshams̱-ẖdṟi-wa*＝ཁམས་འདྲི་བ inquiry after one's health (*Yig. k. 10, 13*).

མཚམས་ལྡན་མ *m̱tshams̱ ḻdan-ma* **सीमन्तिनी** a general met. for women (*M̱ñon.*).

མཚམས་སྤྲིན *m̱tshams̱-s̱prin* the clouds which skirt the horizon morning and evening.

མཚམས་སྦྱོར *m̱tshams̱-s̱byor* 1. **सन्निधि, प्रतिसन्धि, अनुसन्धि**;＝མཐུན་སྦྱོར *m̱thun-s̱byor*, མཛའ་བྱེད *m̱dsaẖ-byeḏ* (*M̱ñon.*) adherence, contact. 2. the Sanskrit dipthongs, *ē*, *ō*, *au*.

མཚམས་སྦྱོར་པ *m̱tshams̱ s̱byor-pa* and མཚམས་སྦྱོར་མ *m̱tshams̱ s̱byor-ma* a bawd, or procuress.

མཚམས་སྦྱོར་བ *m̱tshams̱ s̱byor-wa* 1. to close interstices, to stitch up, to sew together (*Mil.*). 2. to occupy a certain space, to enter the womb, to embody one's self in human flesh. 3. to take a resolution, to form a plan, to conceive an idea, to settle in one's mind, like འགོད་པ *ẖgoḏ-pa*. མཚམས་སྦྱོར་མེད་པ *m̱tsham-s̱byor meḏ-pa* **अप्रतिसम** [unrivalled]*S.* མཚམས་མི་སྦྱོར་བ *m̱tsham-mi-s̱byor-wa* **प्रगृह्य** [a technical term in grammer indicating that certain words under certain circumstances are not subject to the rules of *Sandhi*]*S.*

མཚམས་མེད་པ *m̱tshams̱-meḏ-pa* 1. adj. **अनन्त, आनन्त्य, आनन्तर्य** without interstices, གོ་མཚམས་མེད་པ continuous. 2. sbst. acc. to *Was.* 'where nothing is to be interposed between a deed and its consequences, where the consequences are not to be averted,' a deadly, capital sin. མཚམས་མེད་པ་ལྔ *m̱tshams̱-meḏ-pa-ḻña* the five inexpiable sins are:—(1) མ་བསད་པ **मातृघात** matricide; (2) དགྲ་བཅོམ་བསད་པ **अर्हद्वध** the killing of a Buddhist saint; (3) ཕ་བསད་པ **पितृघात** paricide; (4) དགེ་འདུན་གྱི་དབྱེན་བྱས **सङ्घभेद** causing division or disunion among the priesthood; (5) དེ་བཞིན་གཤེགས་པའི་སྐུ་ལ་ངན་སེམས་ཀྱིས་ཁྲག་ཕྱུང་བ **तथागतस्यान्तिके दुष्टचित्तरुधिरोत्पादनम्** to cause a Tathāgata to bleed (*M. V.*).

མཚམས་ཚིགས *m̱tshams̱-tshigs̱*＝ཚད་བྱེད་པ words of approval while a work or any business is being done: མཚམས་ཚིགས་དགོས a word of approval is necessary (*Ṟtsii.*).

མཚམས་ལན་གནང་སྐྱེས *m̱tshams̱-lan g̱nañ-s̱kyes̱* present sent in return for the sanction to one's prayers (*Yig. k.*).

མཚར་བ *m̱tshar-wa* 1.＝མཛེས་པ *m̱dses̱-pa* handsome, fine, beautiful, མཚར་སྡུག་དང་ལྡན་པ very handsome and bright, of metals, etc. 2. wonderful, marvellous, gen. with ངོ; *e.g.*, རྟེན་ངོ་མཚར་ཅན *ṟten ño-m̱tshar-can* a wonderful image ངོ་མཚར་མཆོད་པ a marvellous, extremely rich offering; ངོ་མཚར་ཆེ་བ *ño-m̱tshar che-wa* marvellous things, events, miracles; མི་སྲིད་ངོ་མཚར་ཆེ *mi-sṟiḏ ño-m̱tshar-che* impossible! most wonderful! གཏམ་ཤིན་ཏུ་ངོ་མཚར་ཆེ the account or narration is very strange!

ངོ་མཚར wonder, surprise, astonishment: ངོ་མཚར་སྐྱེ་བ *ṅo-m̱tshar-skye-wa*, ངོ་མཚར་དུ་འཛིན་པ to be seized with wonder, to be surprised.

མཚར་དགའ *m̱tshar-ḏgaḥ* remuneration, reward, wager.

མཚར་པོ *m̱tshar-po* = མཚར་བ *m̱tshar-wa* (*M̱ñon.*).

མཚར་གཡོ *m̱tshar-g̱yo* = ཆུ་གཉེར (*M̱ñon.*).

མཚལ *m̱tshal* 1. or རྒྱ་མཚལ (ཚོན) हिङ्गुल, पिण्याक Chinese vermilion, used inst. of red-ink for writing. 2. or སྐུ་མཚལ *ṣku-m̱tshal* resp. for ཁྲག. 3. n. of a place in Tibet. མཚལ་དཀར *m̱tshal-ḏkar* or ཚོན་མཚལ་དཀར་པོ *tshon-m̱tshal ḏkar-po* white paint (*Ṟtsii.*) མཚལ་སྐྱེ *m̱tshal-ṣkye* = དངུལ་ཆུ a preparation of quick-silver, mercury (*M̱ñon.*). མཚལ་པར *m̱tshal-par* a printing with red ink. མཚལ་ཨང་ *m̱tshal-añ* vermilion of the best quality (ཨང་ being for ཨང་གི་དང་པོ *añ-ki dañ-po* the first quality) ཐོང་གཞི་མཚལ་ཨང་ལྟར་སྤྱོད་པའི་སོ་ཀོད་པར (*Ṟtsii.*).

མཚལ་གུང་ཐང་ *M̱tshal-guñ-thañ* n. of a town eight miles to the south-east of Lhasa in *M̱tshal* (*Loñ.* ཉ, *11*). མཚལ་བདེ *M̱tshal-ḇde* a district with a *Jong* situated to the S. E. of Lhasa (*Ṟtsii.*).

མཚུངས *m̱tshuñṣ* or མཚུངས་པ *m̱tshuñṣ-pa* तुल्य, इव, निभ, सदृश, सम similar like, equal: སྔ་མ་དང་མཚུངས like the former; བདུད་རྩིས་མཚུངས nectar like; བདུད་དང་མཚུངས devil-like; ལྷའི་སྡུག་བསྔལ་དང་ཆ་མཚུངས་པའི་སྟེང་དུ besides their sharing all the imperfections of the gods (*Thgy.*); དུས་མཚུངས་པ *dus-m̱tshuñṣ-pa* a contemporary (*Mil.*); སེམས་དང་མཚུངས་ལྡན་པ manifestations of the mind, those outward signs by which the mind manifests itself as existing (*Was.*). མཚུངས་པ་རྣམ་པ་བཞི the four kinds of parallels: ཡི་གེ་མཚུངས་པ similarity in writing; གསུངས་མཚུངས་པ uniformity in speech or experession; ཆོས་མཚུངས་པ similarity in religion; སྐུ་མཚུངས་པ similarity in person or appearance (*K. d.* ཙ, *166*). མཚུངས་པར *m̱tshuñṣ-par* or ཕྱོགས་མཚུངས in such a manner, accordingly. མཚུངས་བྲལ *m̱tshuñṣ-bral* समानविश्लेष, समानिक विरोध unequalled, unrivalled, incomparable; མཚུངས་མེད *m̱tshuñṣ-meḏ* matchless, unequalled, unparalled: བསྟན་པའི་མངའ་བདག་མཚུངས་མེད་དམ་པའི་ཞབས་དྲུང་དུ at the feet of the lord of the doctrine who has no equal. (*Yig. k. 10*). མཚུངས་ཟླ་མ་མཆིས་པ = འགྲན་ཟླ་བྲལ་བ without a match, having no equal: ལྷ་དང་བཅས་པའི་འགྲོ་བ་ཡོངས་ཀྱི་སྐྱབས་མགོན་མཚུངས་ཟླ་མ་མཆིས་པ the lord protector of all living beings together with men and gods, who has no equal (*Yig. k. 2, 25*).

+ **མཚུན** *m̱tshun* कव्य, हव्य the ancestors, also the tutelary deities of a family from the time of its ancestors. Acc. to *Cs.*: meat for the manes of the dead: མཚུན་གཏོང་བ to bring an offering of such to the dead, མཚུན་གཏོར *m̱tshun-g̱tor* कव्य = *bali* offerings for appeasing the hunger and thirst of the dead who are supposed to be still in the *Pretaloka* or ghost-land; མཚུན་ལྷ་གསོལ་བ *m̱tshun-lha-g̱sol-wa* to worship the old tutelary deities of a family.

མཚུར་ཕུ *M̱tshur-phu* a place in *Ṣtoḏ-luñ* a couple of days' journey from Lhasa where a large monastery of the *Karmapa* sect exists (*Loñ.* ཛ, *8*).

མཚུལ་པ *m̱tshul-pa* 1. the root or the backs of the nostrils: མཚུལ་པ་འགགས the blocking of these by mucus. 2. तुण्ड gen. སྣ་མཚུལ the lower part of the face, nose and mouth, the muzzle of animals; ཁ་མཚུལ face (*Jä.*).

མཚེ *m̱tshe* an evergreen grass which does not grow more than a cubit in length and is burnt as incense also mixed with snuff in Tibet (*Ṟtsii.*).

མཚེ་སྐྱོང་ *m̱tshe-s̱kyoñ* a medicinal earth: མཚེ་སྐྱོང་སྤུར་དུག་-ཤ་དུག་གི་འགགས་སེལ.

མཚེ་བའི་མཚོན་ *m̱tshe-waẖi m̱tshon* hog, wild boar.

མཚེ་མ *m̱tshe-ma* 1. (ཟུ་ཚ་ལྷ་ཟུ) two, a pair (*Ṟtsii.*); twins: ཟུ་མཚེ་མ་གཉིས་དུས་གཅིག་ན་འཁྲུངས་སོ twin sons were born simultaneously. 2. n. of a celestial mansion (*Bon. ch. 6*).

མཚེད *m̱tsheḏ* or དུར་མཚེད *dur-m̱tsheḏ* place for burying the dead, also a tomb or *chorten* on the cremation ground—श्मशान-मन्दिर.

མཚེའུ *m̱tsheẖu*=མཚོ་ཕྲན, तडाग a pond, tank; small lake.

མཚེར་པ *m̱tsher-pa* 1.=ངོ་ཐོག *ño-thog*. 2. the spleen (*M̱ñon.*) but usually མཆེར་པ.

མཚོ *m̱tsho* 1. symb. num.: 4. 2. सर: a lake, a sheet of water: མཚོ་དཀྱིལ་དུ *m̱tsho-ḏkyil-du* in the middle of the lake. མཚོ་འཁོར *m̱tsho-ẖkhor* an assemblage of lakes; མཚོ་འགྲམ *m̱tsho-ẖgram* shore, bank of a lake. མཚོ་རླངས *m̱tsho-ṟlañs̱* vapours of a lake; མཚོ་ལས་སྐྱེས *m̱tsho-las-s̱kyes̱*=ཆུ་སྐྱེས *chu-s̱kyes̱* the lotus (*M̱ñon.*); མཚོའི་བྱ *m̱tshoẖi-bya* चक्रवाक; the bird of the lake, *i.e.*, the goose, ངང་པ *ñañ-pa* (*M̱ñon.*).

མཚོ་སྔོན *m̱tsho-s̱ñon* n. of a *Sa-ḇdag* monster.

མཚོ་སྔོན་པོ *M̱tsho-s̱ñon-po* the Blue-lake or Lake Kokonor. In the middle of the lake there is an island with a hill, on the top of which is situated the sanctuary called *Tsho-s̱ñiñ* where a number of Buddhist devotees reside (*Loñ.* ༢, *16*).

མཚོ་མདའ *m̱tsho-m̱daẖ* उत्पल [a blue lotus-flower]*S.*

མཚོ་ལྡན་མ *m̱tsho-ḻdan-ma*=དབྱངས་ཅན་མ 1. सरस्वती the goddess of learning. 2.=ལྗོན་ཤིང་ཛཱ་བ་ཀ *ḻjon-çiñ dsā-wa-ka* the tree called Jāvaka (*M̱ñon.*).

མཚོ་མ་ཕམ *M̱tsho-ma-pham* Tibetan name of lake Manasarowara (*Loñ.* ༢, *9*).

མཚོ་དམའ་བ་གཡུ་ཡི་མཎྜ་ལ *M̱tsho-ḏmaẖa-wa gyuhi maṇ-ḍa-la* n. of a glacial lake of turquoise colour and of round shape near *Ra-s̱greñ* (*Ṟtsii.*).

མཚོ་རྫོང་ *M̱tsho-ṟdsoñ* n. of a Jong in Kong-po: "ཀོང་པོ་མཚོ་རྫོང་ལ་སོང་བའི" (*Deb.* ཀ, *36*).

མཚོ་ཡས *m̱tsho-yas̱* समुद्र n. of a number, "མཚོ་ཡས་ལྡབས་ཕྱུར་རྗེ་ཞེས་གནས" (*Ya-sel. 50*).

མཚོ་རླབས *m̱tsho ṟlabs̱* tide; མཚོ་རླབས་འཕེལ་འགྲིབ flow and ebb tides.

མཚོར་འབབ *m̱tshor-ẖbab* or མཚོ་ལ་འབབ *m̱tsho-la-ẖbab* streams descending from mountains and flowing into a lake, also rivers that flow into the sea (*M̱ñon.*).

མཚོག་པ *m̱tshog-pa*, v. འཚོག་པ *ẖtshcg-pa*.

མཚོག་མ *m̱tshog-ma* or མཚོག་གསེང་ 1. the hair of the head, only for a length of three inches from the root. 2.=ཚངས་པའི་བུ་ག 'spot or tender part of the head,' vacancy in the infant cranium.

མཚོགས *m̱tshogs̱* in *W.*=མཚུངས similar, like, equal (*Jä.*).

མཚོན *m̱tshon* 1. the forefinger; མཚོན་རྩ the pulse felt by the fore-finger; མཚོན་གང་ a finger's breadth; མཚོན་གང་མར a finger's breadth lower. ཤིང་མཚོན་པ་གཅིག a handful of sticks (*Jä.*). 2. or མཚོན་ཆ, शस्त्र any pointed or sharp cutting instrument, a sword; མཚོན་ཐོགས་པ to seize a sword, མཚོན་ཆ weapons; མཚོན་གྱིས་འཛིག་པ to destroy, to conquer with arms; མཚོན་ཆ་རྣམ་པ་བཞི the four kinds of weapons sword, spear, dart, arrow; མཚོན་ཁྲག blood drawn by cuts or stabs (used for sorceries); མཚོན་གྱི་རྒྱ་ཐུ an attribute of the gods, resembling a ball of thread (*Vai-şń.*). མཚོན་རྩེ་གཅིག *m̲thson-r̲tse-cig* आयुध n. of a weapon with one point, like an arrow or spear.

མཚོན་ཆ་མཁན *m̲tshon-cha-m̲khan* 1. an epithet of Paras'urāma (*M̲ńon.*). 2. = མགར་པ blacksmith (*M̲ńon.*). མཚོན་ཆ་པ *m̲tshon-cha-pa* n. of a low caste tribe of India (*M̲ńon.*). མཚོན་ཆའི་གཙོ *m̲tshon-chah̲i-g̲tso* = མདའ arrow (*M̲ńon.*). མཚོན་ཆའི་གཞི *m̲tshon-chah̲i-g̲şhi* = sword knife, etc., (*M̲ńon.*).

མཚོན་བསྣུན་སྐྱེས *m̲tshon-b̲şnun-şkyeş* as met. = ཁྲག blood (*M̲ńon.*).

མཚོན་པ *m̲tshon-pa* 1. v. नेता leader; also, showman. 2. vb. to set forth, bring forward, shew, quote, exhibit: ཁྱོད་ཀྱིས་མཚོན་པ་གྱིས་ཤིག་གསུངས་ནས he having said do you point it out (*A. 56*). 3. sign, symbol, point: བ་གནོན་གྱིས་མཚོན་པ་རྣམས་འཕྲུལ་གསལ the marks of approval or confirmation were distinct and clear (*D. çel. 7*). མཚོན་བྱ *m̲tshon-bya* meaning; མཚོན་བྱེད *m̲tshon-byed̲* illustration.

འཚག་པ *h̲tshag-pa* 1. vb., pf. ཚགས *tshagş* or བཙགས *b̲tsagş* fut. བཙག, imp. ཚོག *tşhog* (trans. to འཛག་པ), to cause to trickle, to strain, filter, press out: ཆུ་འཚགས་པ་པོ (*Situ. 85*); འབྲུ་མར་ཚག་པ *h̲brumar tshag-pa* to draw off oil, དམུ་ཆུ་ཚག་པ to tap (a dropsical person). 2. adj. thick, fat, obese (*Jä.*): ལུས་འཚག་བཟང་བ *luş-h̲tshag b̲zań-wa* a body or constitution that is healthy and sleek.

འཚང *h̲tshań* or མཚང = སྐྱོན *şkyon* 1. fault, error, offence, sin, དེ་འཚང་དུ་ཆེ that is very wicked, a great offence; མིའི་འཚང a man's fault, མི་ལ་འཚང་འབྲུ་བ to spy out another's faults, to upraid him with a fault.

འཚང་གུང *h̲tshań-guń* n. of the only nunnery now existing in Lhasa.

འཚང་བ *h̲tshań-wa* vb. pf. ཚངས fut. བཙང 1. to press into, to stuff, puff out: ནང་དུ་འཚང་པ pressed into, stuffed inside; ཁྲི་ནང་ཚངས་ཅན a stuffed seat; དབུགས་ཁར་འཚངས་པ out of breath, puffed by pursuit; དབུགས་སྟོད་དུ་འཚང་བ *d̲bugş-ştod̲-du h̲tshań-wa* or སྟོད་འཚངས breathing hard, getting out of breath. 2. enlarged, complete, made full: མི་མང་པོ་འཚང་བ *mi-mań-po h̲tshań-wa* many people assembled together; ལས་ཀ་ལ་འཚང་བ to be competent for work or efficient in doing work; འཚང་རྒྱ་བ = སངས་རྒྱས་པ or འཚང་རྒྱ་བར་འགྱུར become sanctified, perfected; འཚང་རྒྱ་བར་འདོད་པ to aim at Buddhahood; མངོན་པར་འཚང་རྒྱ་འགྱུར सम्बुद्धः भविष्यति will become a perfect Buddha (*A. K. 1-18*). འཚང་ར *h̲tshań-ra* a place where many people assemble.

འཚབ་པ *h̲tshab-pa* 1. (སྐྱིན་པ *şkyin-pa*) pf. འཚབས, *h̲tshabs* imp. ཚོབ *tshob*, to repay, to re-place; སྐྱིན་པ་འཚབ་པ་པོ *şkyin-pa h̲tshab-pa-po* one who pays back, a liquidator of debts; (*Situ. 85*). འཚབས *h̲tshabş* = ཚབ་སྒྲུབ་ཚར་བ *tshab-şgrub tshar-wa* liquidated. 2. pf. ཚབས་པ *tsh̲abş-pa*, imp. ཚོབས *tshobş* = རྟབས་པ *r̲tabş-pa* resp. to be afraid, to be in awe of. འཚབ་འཚུབ *h̲tshab-h̲tshub* confounding, སེམས་འཚབ་འཚུབ mental hurry, confusion, perplexity; འཚབ་འཚབ་མར་གནས་པ to tarry in fear, to hesitate in apprehension also: རླུང་འཚབ་འཚུབ confused wind, as dust, leaves of trees, &c., are when driven about by a whirlwind.

འཚམ་པ *h̲tsham-pa* or འཚམ་པོ = འགྲིག་པ, མཐུན་པ appropriate, becoming, fit, suitable, in accordance with: དེ་དང་འཚམ་པ in conformity with it; རང་བློ་དང་འཚམ་པ agreeing with one's mind, according to one's wish; ཆེ་ཆུང་

དང་མང་ཉུང་འཚམ་པ in size and quantity just what is wanted or suitable; གང་ལ་གང་འཚམས whichever suited; མ་འཚམས་པ unsuited or ill-suited.

འཚམ་ཚོད་འཛིན་པ *ẖtsham-tshoḏ ẖdsin-pa* to hold or take appropriate measure or amount, *i.e.*, sufficient: བོད་ཡོན་ཏན་ལ་འཚམ་ཚོད་འཛིན་པའི་བློན་པོ་དང་གཅིག་དེ་པོ་ཀ་ར་བཙུན་པོ་ཡིན (*A. 33*).

འཚའ་ལུ *ẖtsha-lu*, v. མཚའ་ལུ *m̱tshaẖ-lu*.

འཚར་བ *ẖtshar-wa* 1.=ཚད་ལོངས་པ or འདངས་པ up to the mark, sufficient; in proper measure. 2. to be finished, completed, spent; esp. as an auxiliary to denote an action that is perfectly past or completed.

འཚལ་བ *ẖtshal-wa*, imp. འཚོལ *ẖtshol* 1. to beg, desire, beseech, ask; when preceded by a verb the latter stands in the term. inf., or as the mere root and more esp. the perf. root: ཡབ་དང་མཇལ་འཚལ་ལོ I desire to meet my father བལྟས་པར་འཚལ་ཏེ wishing to look; ཐུགས་ལ་བཞག་འཚལ I beg it may be borne in mind (*Glr.*); གསུང་འཚལ I beg you to speak. Occurs as an intimation of willingness: དེ་ལྟར་འཚལ་ལོ yes, we will do that; ཕ་ལ་ནོར་མ་འཚལ་ཏམ has he not asked the money from his father? ཀུམ་ཡང་ཅི་འཚལ why does (the king) desire to slay? 2. as eleg. form=to eat: བྱི་བས་འཚལ་ཏེ eaten by mice (*Dzl.*); 3. to offer, shew, set forth: ངོ་འཚལ་བ=ངོ་ཤེས་པ to understand, to know. འབད་འཚལ་བ to shew diligence (*Jä.*). བྲོ་འཚལ་བ *bro-ẖtshal-wa* to have a cold (*Mil.*); ཕྱག་འཚལ་བ *phyag-ẖtshal-wa* to greet, salute.

འཚལ་མ *ẖtshal-ma*=ཚལ་མ अन्न; ཁོ་བོ་རང་གིས་འདི་རྣམས་མ་ཟད་བར་དུ་འཚལ་མ་མི་ཞུ until I have eaten up these I shall not ask for (more) food (*A. 87*). འཚལ་མ་འཚལ་བ *ẖtshal-ma ẖtshal-wa*=ཟས་ཟ་བ to take one's meal; འཚལ་མ་ནར་མ *ẖtshal-ma nar-ma*=རྒྱུན་པར་ཟས་བྲོ་བ continually eating.

འཚིག་པ *ẖtshig-pa* प्रदाह to burn, to destroy by fire; to glow; གྲོང་ཁྱེར་མི་དང་བཅས་པ་འཚིག he burned the town with its inhabitants (*Pth.*); རྣམ་པར་འཚིག་པ to burn entirely, completely (*Dzl.*); ཚིག་སོང་ has been burnt.

འཚིམ *ẖtshim* colloq. for ཚེམ *tshem*; and འཚིམ་བུ for ཚེམ་བུ.

འཚིར་བ *ẖtshir-wa* to extract, wring out, squeeze forth, to press out oil, extracts, etc.; ནན་གྱིས་འཚིར to press hard; འོ་མ་འཚིར་བ to milk; བཙུན་མོ་ལ་ཡང་ཐུགས་གཙེར་ཆུང་བར་གྱུར་ཏོ also the queen's mind was much depressed (*Jä.*). ཏིལ་འཚིར་བ་པོ *til ẖtshir-wa-po* an extractor of sessame oil (*Situ. 85*).

འཚུགས་པ *ẖtshugṣ-pa* pf. ཚུགས *tshugṣ* (intrs. of འཛུགས་པ) 1. to go into, to enter upon, begin, commence: བསྟོད་པ་འབུལ་བ་ལ་ཚུགས he began to praise, to flatter. 2. to pierce, penetrate by boring, to thrust in, to establish one's self, to settle: ཙ་བ་མ་ཚུགས it has not taken root; འབྲོག་འཚུགས་སུ་ཡི་མ་འདོད they had no longer any mind to establish themselves in this alpine solitude) བརྟན་གྱི་སྐྱིད་མགོ་དེ་ནས་ཚུགས this was the beginning of my lasting happiness (*Mil.*); ཚུགས་པ as partic. or adj.=firm, steady: ཀང་ལག་མ་ཚུགས་ཏེ་ས་ལ་འགྱེལ་ཏོ his limbs not remaining firm (in consequence of a paralytic stroke), he fell to the ground (*Dzl.*); ས་གཅིག་ཏུ་མི་ཚུགས་པ not being able to settle in one place, flighty, inattentive.

འཚུད་པ *ẖtshuḏ-pa* pf. ཚུད *tshuḏ* to be put inside of, to go into, to enter, to get into; ཁོང་འཚུད་པ to comprehend.

འཚུབ་པ *ẖtshub-pa* pf. ཚུབས *tshubṣ* to toss about, to swirl, to entwine; to be choked, suffocated.

འཚུམ་པ *ẖtshum-pa* तुन्द [a protuberant belly]*S.*

འཚུར་ནག *ẖtshur-nag* n. of a place in Tibet (*Deb.* ག, *32*).

འཚེ་བ *ẖtshe-wa* pf. བཙེས *ḇtses* हिंसा, उपद्रव to cause mischief or danger to, to damage, injure, persecute: མི་ལ་འཚེ་ཞིང་གནོད་པ་བྱེད་པ to do mischief and cause damage to a man (*Mil.*); གཅན་ཟན་ལ་སོགས་པའི་འཚེ་བ་དང་བཅས་པ (a place) haunted by beasts of prey and other noxious creatures; འཕྲུ་ཤགས་རྒྱབ་པའི་རྟ་འཚེ་ཅན་གྱི་འདྲ་བ like a vicious horse which kicks about; འཚེ་བྱེད *ẖtshe-byeḏ*, हिंस्रक wild animals, such as leopard, tigers, etc. འཚེ་མེད *ẖtshe-meḏ* अहिंसा धर्म not doing mischief or injury; piety (*S. Lex.*).

འཚེག་པ *ẖtsheg-pa* pf. ཚེགས *tshegs̱* to repay a loan or a kindness (*M̱ṅon.*).

འཚེང་ *ẖtsheṅ* pf. འཚེངས་པ *ẖtsheṅs̱* to be satisfied, content, happy, gratified: སྙིང་འཚེངས་པ the mind was contented; ཚ་ཚ་མང་པོ་བཏབ་ནས་ང་ལ་བུ་མོ་ངའི་འཚེངས my daughter by casting many *tsha-tsha* gratified me (*A. 90*); ཅི་ཙམ་བརྩོན་པ་དེ་ཙམ་བས་ཀྱང་འཚེང་ however much the excertion so much the more the satisfaction; ཕན་གནོད་མེད་པ་ན་ཤིན་ཏུ་འཚེང་བ་ཡིན if there be no further mischief it is very satisfactory (*A. 16*).

འཚེད་པ *ẖtsheḏ-pa* = བཙོ་བ to cook: ཟས་འཚེད་པ་པོ *zas̱ ẖtsheḏ-pa-po* one who cooks (*Situ. 85*); འཚེད་པའི་གནས *ẖtsheḏ-paẖi gnas̱* a kitchen (*M̱ṅon.*); འཚེད་བྱེད་མ *ẖtsheḏ-byeḏ-ma* = ཐབ་ཁ་པ *thab-kha-pa* a cook (*M̱ṅon.*).

འཚེམ་པ *ẖtshem-pa* pf. བཙེམས *ḇtsems̱* to sew: གོས་འཚེམ་པ to sew or make a robe; འཚེམ་སྐུད *ẖtshem-s̱kuḏ* thread for sewing; འཚེམ་ཁབ needle, འཚེམ་སྲུབ *ẖtshem-sṟub W.* seam. འཚེམ་མེད *ẖtshem-meḏ* without a seam; also = without interruption.

འཚེར་བ *ẖtsher-wa*, 1. to neigh. 2. = མཚེར་བ to grieve, to sorrow, and sbst. grief, sorrow, resp. ཐུགས་འཚེར་བ to be grieved, also to be afraid, to fear *C.* (*Mil.*); repentance, shame: འཚེར་བ་མེད not penitent, shameless. འཚེར་ཅན *ẖtsher-can* sorrowful, anxious. 3. to shine, to glitter; འོད་འཚེར་བ sbst. lustre, brightness.

འཚེར་ས *ẖtsher-sa* abandoned pasture land, land left by nomads for a new spot; a place which has been abandoned on account of inconvenience, discomfort, sickness, etc.

འཚོ་བ *ẖtsho-wa* I: pf. and imp. སོས 1. to live, to be alive, be living: ཡོན་ཏན་གྱིས་འཚོ་བ to earn livelihood by talents རྐུ་འཕྲོག་གིས་འཚོ་བ to live by theft and plunder; རིང་དུ for a long time; ལོ་བརྒྱ་ཙམ་དུ་སོས he lived even a hundred years; འཚོའི་བར་དུ for life, life-long, ཆོས་ཀྱིས་འཚོ་བ to gain a livelihood by religion; སྲིད་འཚོ་བ to pass life, to continue in a state, to exist; འདུ་འཛིའི་ནང་དུ་འཚོ་མི་ཐོད་དོ in the throng of the world I cannot exist (*Dzl.*); འདི་མ་བྱས་ན་མི་འཚོའོ if we did not do this we should not remain alive. 2. to last, to be durable, of clothes, etc.; to retain its virtue, efficacy, of laws, doctrine, etc. 3. pf. བསོས or སོས fut. གསོ to feed, to graze; to nourish, ལུས the body, to sustain, སྲོག *sṟog* life; ཕྱུགས་འཚོ་བ་ལ་འཁྲིད་པ to lead the cattle to pasture (*Pth.*). 4. to heal, to cure, ནད; ཚོ་མཛད 'life-giver,' *i.e.*, physician.

འཚོ་བ II: also འཚོ 1. sbst. life: འཚོ་བའི་ཚད आयुः duration of life; མི་ཞིག་གི་འཚོ་བ་བཤོལ་བ to prolong a man's life (*Dzl.*); ང་ཅག་འཚོའི་རྗེ the lord of our lives, viz., the king (*Glr.*). 2. livelihood, sustenance, support, maintenance. འཚོ་སྐྱོང་ *ẖtsho-s̱kyoṅ* fostering, maintaining, tending (cattle); འཚོ་ཁམས *ẖtsho-khamş* = ཕུང་ཁམས mortal frame, the constitution which requires keeping up; འཚོ་ཆས *ẖtsho-chaş* subsistence, livelihood; འཚོ་རྟེན *tsho-ṟten* livelihood, maintenance, support; འཚོ་ཐབས *ẖtsho-thabş* medical treatment, the means of healing, way of subsistence; འཚོ་ཐབས་པ *ẖtsho-thabş-pa* = སྨན་པ a physician, medical man. འཚོ་བ་མ *ẖtsho-wa-ma* जीविका a woman that nourishes.

འཚོ་བ་གསུམ *ẖtsho-wa-gsum* the three kinds of physical and spiritual existences: 1. ཚོ life. 2. བསོད་ནམས merit. 3. ལས *Karma* or work.

འཚོ་བ་གསུམ་ཟད *ẖtsho-wa gsum-zaḏ* the decay of the three vital essentials:—1. that called ཚོ་ཟད་པ; 2. that of merit བསོད་ནམས་ཟད་པ; 3. that of work ལས་ཟད་པ (*S̱man.*).

འཚོ་བའི་སྙིང་པོ *H̱tsho-waẖi şñiń-po* n. of a medical work by Atis'a: ཇོ་བོ་ཉིད་ཀྱིས་ཀྱང་འཚོ་བའི་སྙིང་པོ་ཞེས་བྱ་མཛད (*A. 35*) the *Jowo* himself also wrote a work on medicine called *H̱tsho-waẖi S̱ñiń-po.*

འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད *ẖtsho-waẖi yo-byaḏ* जीवितोपकरणम् necessaries of life.

འཚོ་བྱེད *ẖtsho-byeḏ* 1. medicine. 2. or འཚོ་བྱེད་པ = སྨན་པ a physician (*M̱ńon.*). 3. जीवातृक the moon, also གཟའ་ཕུར་བུ बृहस्पति ग्रह the planet Jupiter; འཚོ་བྱེད་ཀྱི་ཞུས་པ *ẖtsho-byeḏ-kyi shuş-pa* n. of Sûtra on medicine called Jivaka-puripuchha.

འཚོ་བྱེད་མ *ẖtsho-byeḏ-ma* जीवन्ती n. of a goddess.

འཚོ་བྱེད་གཞོན་ནུ *ẖtsho-byeḏ gshon-nu* कुमारजीवक n. of a celebrated physician devoted to Buddha and who cured king Bimbisāra of piles (*Yig. 35*).

འཚོ་བྱེད་ཤིང *ẖtsho-byeḏ-çiń* = སྤྱི་ཤུར་གྱི་ཤིང *şpyi shur-gyi-çiń* प्राणक, असन 1. n. of a medicinal plant. 2. प्राणक the life-tree *i.e.*, any chosen tree on the existence of which depends the life of a person (*M̱ńon.*).

འཚོག་ཆས *ẖtshog-chaş* = སྤྱད་ལག goods, effects, necessaries; also provisions, provender (*Jă.*).

འཚོག་པ *ẖtshog-pa* pf. བཙགས *ḇtsagş* fut. བཙོག *ḇstog* imp. ཚོག *tshog* 1. to hew, chop, strike; to inoculate; 2. vaccinate, to find fault with, to blame, censure, teaze (*Sch.*).

འཚོགས་པ *ẖtshogş-pa* pf. ཚོགས *tshogş* 1. to assemble, to meet together; ཁྱེད་འདིར་ཚོགས ye that are here assembled; མི་མང་པོ་ཚོགས་པའི་མདུན་དུ before many assembled people (*Dzl.*); འབྱུང་ལྔ་ཚོགས་པ the five elements meeting; འཚོགས་རྟེན་གྱི་ཟས་ཆང food and drink to entertain the people assembled (*Glr.*). 2. to unite, to join in doing something, to combine, to make common cause (*Jä.*).

འཚོང་བ *ẖtshoń-wa* विक्रय to barter, to sell—a vb. in very common use; དྲི་འཚོང་བའི་གནས place where perfumes are sold; འཚོང་བའི་ཚད *ẖtshoń-waẖi-tshaḏ* for the purpose of selling; འཚོང་བར་བྱེད making sale, causes to be sold.

འཚོད་པ *ẖtshoḏ-pa* pf. བཙོས *ḇtsoş* fut. བཙོ *ḇtso* imp. ཚོས *tshoş* 1. to boil, to cook in any way, to bake: འཚོད་གྱིན་འདུག *ẖtshoḏ-gyin-ẖdug* colloq. it is cooking (anything) is boiling; བཙོས་གྱིན་ཡོད has been cooking, has been boiling; འཚོད་པར་བྱ *ẖtshoḏ-par-bya* should cook, or to be cooked. འཚོད་སྣུམ *ẖtshoḏ-şnum* oil for frying food-meat, vegetables, &c. (*Ṟtsii.*); འཚོད་མར *ẖtshoḏ-mar* butter used in making pastry, cakes, etc. (*Ṟtsii.*).

འཚོབ་པ *ẖtshob-pa* or འཚོབས་པ *ẖtshobş-pa* to be a deputy, to represent, to be substituted for; རིགས་འཚོབ་པ to be the first-born male in a family, to represent a family (*Dzl.*); འཚོབ་པར་བྱེད་པ˚ to substitute, to put in the place of another (*Dzl.*); གདུང་འཚོབ་བོ resp. for first-born (*Jä.*).

འཚོར་བ *ẖtshor-wa* v. ཚོར (ན་ཟུག་སྣ་ཚ).

འཚོལ་བ *ẖtshol-wa* pf. བཙོལ *ḇtsol* imp. ཚོལ *tshol*, to seek, to look for, to make search; ཐབས་འཚོལ་བ to seek for an opportunity or means; ཟས་འཚོལ་བ to look for food; འཚོལ་འགྲོ་བ *ẖtsho ẖgrol-wa* to search for livelihood. འཚོལ་སྒྲོལ་བྱེད *ẖtshol-ș̱grol-byeḏ* = གསེར gold (*S. Lex.*).

Syn. ཡོངས་སུ་འཚོལ་བ *yoñș-su ẖtshol-wa*; རྗེས་སུ་འཚོལ་བ *ṟjeș-su ẖtshol-wa* (*M̱ñon.*).

འཚོས་ཟིན *ẖtshoș-zin* anything thoroughly cooked or boiled. Also = quite ripe.

ཛ

ཛ *dsa* is the 19th letter of the Tibetan alphabet corresponding in sound to the Sanskrit ज. Acc. to the *Tantra*: ཛ་ནི་མ་བྱུང་བ་ཡི་སྒོ། *Dsa* is the beginning of that which has not grown or been born (*K. g.* ཞ, *42*). *Dsa* also = བྱ་བ and བྱིན་པ religious rites and almsgiving (mystic) (*K. g.* ཁ, *179*).

‡ **ཛ་ཏི** *dsa-ti* prop. ཛཱ་ཏཱི *dsā-tī* 1. the nutmeg. 2. n. of the flower *Jasminum grandiflorum.*

Syn. of 1. སུ་མ་ན *su-ma-na*; སྦུབས་སྐྱེས *şbubş-şkyeş*; སྦུབས་འབྲས *şbubş h̲braş*; སྦུབས་ཅན *şbubş-can*; སྤོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ *şpoş-kyi r̲gyal-po.* Syn. of 2. ཡིད་བཟང་སྐྱེས *yid̲-b̲zañ-şkyeş*; འདབ་བདུན་པ *h̲dab-b̲dun-pa*; གཞོན་ནུའི་འཕྲེང་ *gshon-nuh̲i-h̲phreñ*; མཱ་ལ་ཏཱི *mā-la-tī*; སྣ་མའི་མེ་ཏོག *şna-mah̲i me-tog* (*M̲ñon.*).

ཛ་ན་མ *dsa-na-ma* छाया shadow, shade.

‡ **ཛ་པ** *dsa-pa* or ཛབ་ཏི 1. = འཛབ Tibetanized form of जप; is a *mantra* or Sanskrit charm. 2. recitation mentally.

‡ **ཛ་བ** *dsa-wah̲* and ཛ་བཱ་ཤིང་ = जवा [the China rose, *Hibiscus rosa sinensis*]*S.*

Syn. རྡོ་རྗེའི་མེ་ཏོག *r̲do-r̲jeh̲i me-tog*; ཏིལ་མེ་ཏོག *til-me-tog*; རྔ་མ་མེ་ཏོག *r̲ña-ma me-tog*; ཛ་བཱ *dsa-bā*; ཛ་བཱ་ཤིང་ *dsa-bā-çiñ* (*M̲ñon.*).

‡ **ཛ་ཡ** *dsa-ya* I: जय ;= རྒྱལ་བ victory.

ཛ་ཡ II: 1. *Sch.*: 'muddy deposit, green slime in the water.' 2. in *C.* the markings of wood, speckled and variegated in consequence of disease in the tree. 3. n. of an ancient king of China (*Jä.*).

‡ **ཛ་ཡ་སི་པ་ཏ** *Dsa-ya-si-pata* the name by which the site of Kapilavāstu the birth place of Buddha is now known: སེར་སྐྱའི་གྲོང་ཞེས་གྲགས་པ་ཡོད་པས་ཡུལ་དེ་ལ་དེང་སང་ཡོངས་གྲགས་སུ་ཛ་ཡ་སི་པ་ཏ་སྐྱེ་རྒྱལ་བའི་གནས་ཟེར (*Dsam.*).

‡ ཛ་ཡན་ཏིའི་རྩ་བ *dsa-yan tih̲i r̲tsa-wa* (जयन्ती मूल) the root of the *Jayanti* tree (*K. g.* ཙ, *51*).

ཛ་ཡི་ཕལ *dsa-yi-phal* = ཛ་ཏི nutmeg.

‡ **ཛ་ལན་ཏྲ** *dsa-lan-tra*, ཛ་ལན་དྷ་ར जलन्धर n. of a province in the Punjab, now Jallundur (*Jä.*). Formerly the kingdom of Jalendra comprised Kashmir, Panjab and a part of Kabul; and was ruled by king Kaniṣka and his successors (*J. Zañ.*).

ཛ་སགས *dsa-sagş* (Chinese) = ཛོང་དཔོན a prefect, a district magistrate and collector (*Yig. k. 1*).

‡ ཛ་ཧུའི་བུ་མོ *dsa-huh̲i bu-mo* जाह्नवी an epithet of the Ganges ཕེབས་ཚོགས་ཀྱང་ཛ་ཧུའི་བུ་མོའི་རྒྱུན་བཞིན་སྐྱོལ་བ་མཁྱེན, pray let your letters come to me like the flow of the Ganges.

ཛཱ་ཏི་ཛ་ལ *Dsā-ti dsa-la* n. of a Buddhist female saint: ཨོ་རྒྱན་གྱི་བྱང་ཕྱོགས་ན་གདོལ་པའི་བུ་མོ་ཛཱ་ཏི་ཛ་ལ་ཞེས་བྱ་བ། on the north of Orgyan there lived *Dsāti-dsala* who was a girl of the sudra caste (*K. dun. 38*).

‡ **ཛཱ་རི་ཁཎྜ** *Dsā-ri khaṇḍa* n. of an Indian province: མ་ག་དྷ་དང་མི་རིང་བའི་ལྷོར་ཛཱ་རི་ཁཎྜ་ཟེར་བའི་ཡུལ་ཆེན་པོ་ཡོད། there is a large province to the south and not far from Magadha called Jari khaṇḍa (*Dsam. 35*).

ཛམ་བུ *dsam-bu* जम्बु 1. gold; the fabulous fruit of the *Kalpadruma*, the wishing tree of the gods; gold leaf is compared with the leaf of that tree, gold yielding almost all that man requires for his living. 2. acc. to *Jä.*="The rose apple tree Engenia, which figures also in mythology."

‡ ཛམ་བུ་ཀ *dsam-bu-ka* वनचल, मृगाल the jackal.

ཛམ་བུའི་གླིང་ or འཛམ་བུའི་གླིང་ *H̱dsam-buḫi-gliñ* जम्बुद्वीप the ancient Buddhist name for India: ལྷོ་ཕྱོགས་ཀྱི་གླིང་འདི་ཉིད་དབྱིབས་གྲུ་གསུམ། ཤིང་ཀལྤ་དྲུ་མ་སྟེ་དཔག་བསམ་གྱི་ཤིང་གི་ལོ་མ་ཆུ་ལ་ལྷུང་བའི་ཚེ་ཛམ་ཛམ་ཞེས་པའི་སྒྲ་འདོན་པས་ཛམ་བུའི་གླིང་ཞེས་བརྗོད this southern continent is triangular in shape; and is called *Dsam-bu-gliñ* from the *jam-jam* sound made by the falling from heaven of the leaves of the *kalpadruma* wishing-tree into the river Ganges (*K. d.* ར, *343*). ཛམ་བུའི་གླིང་གི་བྱང་ཕྱོགས་ན་ཡོད་པའི་ཡུལ་འགའ་ཞིག་གི་མིང་ཚམ the names of some of the countries situated to the north of Jambudvīpa are:—मत्स्य; ཉ་པ་ཐེན་ད पुलिन्द; དཔའ་བོའི་སྡེ सुरसेन; ཤུས་ཐ་ལ सुस्थन; དར་དེ दरद (Dardistan); བཟང་པོར་སྤྱོད་པ भद्रचर्य्या; སྒྲ་མི་སྙན་པ कुरव:; བཟང་པོ་པ भद्रिक; གན་དྷ་ར गन्धार (Kandahar); ཤ་ཀྲ शका; (Sogdiana) རི་ཥི་ཀྲ ऋषिक; མ་ཧེ་ཥྲི་ཀ महीषीक; རྒྱ་ནག་འཁོར་དང་བཅས चीन (China with her surrounding appendages); རྒྱ་ནག་གཞན अपरचीन; ཁཱ་ར खारा; པ་ར་བ་ར परवरा; ཀུན་དའི་འབྲས་བུ་ཀོ་ཏུ कोद्र; ཀམ་པོ་ཛ कम्बोज (*K. d.* ར, *286*). ཛམ་བུའི་གླིང་གི་ཕྲེང་བ Jambu-mala n. of a country to the north-west of Jambudvīpa or Dzambuling situated near the Sumeru mountain. Beyond that country lies the country of གློག་གི་ཕྲེང་བ, *i.e.*, the string of lightning Aurora Borealis (*K. d.* ར, *270*).

‡ ཛམ་བུ་ནད *Dsam-bu-nad* the river Yeru Tsang-po of Tibet which brings down gold with its sands; also the head-waters of the Yang-tsi-kyang the river of golden sand.

ཛམ་བྷ་ལ *Dsam-bha-la* or ཛམ་ལྷ *Dsam-lha* the Tibetan Pluto or god of riches. His different epithets are:—སྔོན་གྱི་གནོད་སྦྱིན *S̱ñon-gyi gnoḏ-ṣbyin*, ཆུའི་ཐུ *Chuḫi-thu*, ཆུ་ཡི་དབང་པོ *Chu-yi ḏwañ-po*, ཆུ་ལ་གནས *Chu-la-gnaṣ*, ནོར་བུ་བཟང་པོ *Nor-bu ḇzañ-po*, རྨུགས་འཛིན *Ṟmugṣ-ḫdsin*, ནོར་གྱི་དབང་ཕྱུག *Nor-gyi ḏwañ-phyug* (*M̱ñon.*).

ཛམ་བྷ་ལ་ནག་པོ *Dsam-bha-la nag-po* a manifestation of Dzambhala in black; ཛམ་སེར = ཛམ་བྷ་ལ་སེར་པོ the same deity in yellow aspect.

‡ ཛྙཱ *dsañā*, ཛྙཱ་ཞེས་བྱ་བ་ན་ཡེ་ཤེས་དམིགས་སུ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྒོའོ། (*H̱bum.* ག, *283*).

‡ ཛྷ *dsha* झ 1. རྟོག་མ་བྲལ་བའི་སྒོ། དྲི་མ་དག་པས་ཐམས་ཅད་གྲོལ *Dsha* is the symbol of what is free from defilement; being immaculation typified it liberates all (*K. g.* ཨ, *42*). 2. ཛྷ་ནི་ཀུན་ནས་ཉོན་མོངས་པས་འཆིང་བ་ནི་ནགས་ཤིབས་པོ་དང་འདྲ་བའོ། *dsha* signifies that entanglement in endless misery is like a dense forest (*K. my.* ཀ, *207*).

ཛྙཱ་ན་ཀཱ་ཡ *dsña-na kā-ya* in mysticism= ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྐུ spiritual image or body, the spirit.

ཛི *dsi* num. fig.: 49.

‡ ཛི་ན་མི་ཏྲ *Dsi-na mi-tra* जिनमित्र n. of a Kashmirian Pandit who translated certain of the Buddhist scriptures into Tibetan and died in Tibet.

‡ ཛི་ལི་ཛྭ་ལ *dsi-li dswa-la* cancer; acc. to some authors it is གཉན་ནད or plague; acc. to others a fearful kind of burning leprosy: ཛི་ལི་ཛྭ་ལའི་ནད་རྒྱུན་ཆོད stops the progress of the disease *dsi-li dswala* (*A. 19*).

‡ ཛཱི་བ་ཀ *dsī-ba-ka* जीवक honey, nectar, ambrosia; that which gives life and also keeps up life (mystic).

Syn. མཚོ་ལྡན་མ *m̱tsho-ḻdan-ma*; སྦྲང་རྩི *ṣbrañ-ṟtsi*; རྭ་ཅན *rwa-can*; ལུས་འཐུང *luṣ-ḫthuñ* (*M̱ñon.*).

ཛུ *dsu* num. fig.: 79.

ཛུང་ཛུང་ n. of the third son of Emperor Dsung of the Han dynasty who succeded his father on the throne (*Yig. 54.*).

ཛེ *dse* num. fig.: 109.

‡ ཛེ་ཏ་རི *Dse-ta-ri* जेतारि n. of a Buddhist saint of Bengal (*K. dun. 45*).

‡ ཛེ་ཏའི་ཚལ *Dse-taẖi-tshal* जेतवन the grove in S'ravasti in which Buddha had resided for many years and where the first Buddhist monastery was built under the auspices of Anāth-pinḍada.

ཛེ་ཙེ *dse-tse* in *C.* vent-hole for the smoke, a chimney (*Jä.*).

ཛོ *dso* num. fig.: 139.

ཛོ་ཀི *dso-ki* or ཛྭོ་ཀི *dswo-ki* vulg. for ཡོ་གི *yogi* or རྣལ་འབྱོར་པ *ṟnal-ẖbyor-pa.*

མཛའ་བ *m̱dsaẖ-wa* 1. to be amicable, to love as friends or kinsmen do: མཛའ་བ་རྣམས a loving married couple (*Dzl.*); མི་མཛའ་བ་ཐམས་ཅད all hostile malignant (creatures or powers) (*Dom.*); མི་མཛའ་བ་རྣམས་སྡུམ་པ to reconcile those that are at variance with each other; བྲམ་ཟེ་མཛའ་ཉིད་ཞེས་པ he had a Brahmaṇ for his intimate friend (*Dzl.*). 2. as adj. = མཐུན་པ or ཉེ་བ intimate or near. 3. as sbst. = friend, relation, one near or dear. Also: affection, friendship; also མཛའ་བྱེད. མཛའ་གཙུགས་པ to cultivate friendship. མཛའ་བཤེས *m̱dsaẖ-ẖçes̱* = གྲོགས་གྲོགས་ཆེ बान्धव, मित्र; also parents, brothers, cousins, relations, friends; frq. in conjunction with ཉེ་དུ or ཁྱིམ་མཚེས (*Glr.*). མཛའ་ལྷའི་གྲོགས་པོ *m̱dsa-lhaẖi grogs̱-po* = ལྷག་པ (*M̱ñon.*). མཛའ་གྲོགས *m̱dsaẖ-grogs̱* in *C.* = ཁྱོ་བོ husband, wife. མཛའ་གཙུགས *m̱dsaẖ-gcugs̱* v. གཉེན་ཚུགས. མཛའ་བར་བྱེད *m̱dsaẖ-war-byeḏ* = ཁྲམ་པ or ཕྲ་མ (*M̱ñon.*); མཛའ་བས་བཅིངས *m̱dsaẖ-was̱ ḇcińs̱* v. གཉེན་ཚུགས.

མཛའ་བོ *m̱dsa-wo* = སྙིང་སྡུག *s̱ñiń-s̱dug* sbst. वल्लभ, सखा love husband, friend: མཛའ་བོ་ལ་ལ་ཤིང་བལ་འདྲ། མཛའ་བོ་ལ་ལ་ལྷུན་པོ་འདྲ། མཛའ་བོ་ལ་ལ་ས་གཞི་འདྲ། མཛའ་བོ་ལ་ལ་ཕྲེང་བ་འདྲ some friends are like cotton (adhering firmly), some friends are like Mount Meru, other friends are like the earth (steady), others are like a string of beads easily separating.

Syn. སྙིང་འདོད *s̱ñiń-ẖdoḏ*; ཡིད་མཐུན *yiḏ-m̱thun*; ཡི་གཙུགས *yi-gcugs̱*; མཛའ་གཙུགས *m̱dsaẖ-gcugs̱*; བག་ཕེབས *bag-phebs̱*; སྙིང་ཉེ *s̱ñiń-ñe*; ཡིད་ཉེ *yiḏ-ñe*; བློ་ཉེ *ḇlo-ñe*; སེམས་མཐུན *sems̱-m̱thun* (*M̱ñon.*).

མཛའ་མོ *m̱dsaẖ-mo* 1. a mistress; also a female friend. 2. v. ཆུ་སྐར.

མཛངས་པ *m̱dsańs̱-pa* 1. sometimes written as འཛངས་པ *ẖdsańs̱-pa* पण्डित, wise, learned; also = མཁས་ཤིང་ *m̱khas̱-çiń*. 2. = དཔའ་བོ a hero, a champion (*M̱ñon.*); མཛངས་པའི་ཁང་ *m̱dsań-paẖi-khań* the house of a hero, the house where heroes exhibit feats of arms, etc. མཛངས་མ *m̱dsańs̱-ma* a woman. མཛངས་མ་འབྲས་ཀྱི་སྙེ་ཁུར་ *m̱dsańs̱-ma ẖbras̱-kyi s̱ñe-khur* n. of a vegetable medicine used to heal sores and wounds (*S̱man. 350*).

མཛད་པ *m̱dsaḏ-pa* 1. imp. མཛོད *m̱dsoḏ* is the honorific form for བྱེད་པ in all its significations, whenever the person acting is the object of respect: ཁྱོད་ཀྱིས་དེ་རིང་ལས་ཀ་ག་ཚོད་མཛད་སོང་ how much work have you done to-day? མཛད་དུ་གསོལ pray do it, let it be done. 2. = कार्य्यं, कृति deed, achievement, working, behaviour; the act of doing, the thing done; མཛད་པ་བཅུ་གཉིས the twelve deeds (or prop. incidents) of a Buddha's life; མཛད་བརྒྱ the hundred acts of Buddha Gautama (*J. Zañ.*). མཛད་པ་པོ *m̱dsaḏ-pa-po* the doer, maker, composer, etc.; མཛད་སྤྱོད *m̱dsaḏ-s̱pyoḏ* deed, action; deportment, conduct, like སྤྱོད་ལམ *spyoḏ-lam*, course of life, way of acting; མཛད་འཕྲིན good deeds or services: མཛད་འཕྲིན་གོང་འཕེལ་དུ་བཞུགས་སྐྱོ་ཡོད་པ་ནི་བཀའ་དྲིན་ཆེ that you have been doing excellent works and flourishing more and more is a great mercy to us (*Yig. k. 4*).

མཛར་ར་མཛེར་རེ *m̱dsar-ra m̱dser-re* in *Ld.* = pitted with small-pox, pock-marked; warty, blotchy, v. མཛེར་པ (*Jä.*).

མཛུག་གུ *mdsug-gu* colloq. a finger v. མཛུབ་མོ. མཛུག་གུ་འཛུགས་ས where a finger can be thrust in; place or thing pointed out definitely, as it were by the fore-finger: བླ་མ་དང་སློབ་མ་ལ་མཛུག་གུ་འཛུགས་ས the object which both the lama and his pupil can point to (*A. 156*).

མཛུབ་མོ *m̱dsub-mo* तर्ज्जनी, अङ्गुली (vulg. མཛུག་གུ or མཛུབ་གུ *m̱dsub-gu*) 1. finger, esp. fore-finger: མཛུབ་མོ་བསྒྲེངས་ཏེ་ཁ་གཤགས་ཀྱུགས་ལ་འགྲོ raising your fingers go on merrily; གཞན་སྐྱོན་མཛུབ་མོས་སྟོང་ to point to others faults with the finger (*Ṟdsa* 17, *23*). The different fingers are: མཐེབ་མོ or མཐེ་མོ the thumb; མཛུབ་མོ or ཕྱོགས་མཛུབ the fore-finger; སྲིན་ལག or པར་མཛུབ or གུང་མ (*Meḏ. Jä.*) the middle-finger; སྲིན་མཛུབ or མིང་མེད the fourth finger; མཐེ་པ or མཐེའུ་ཆུང་ or མཛུབ་ཆུང་ in *C.* the little-finger. 2. toe; claw. མཛུབ་ཀེར *m̱dsub-ker*—ཀྱེར or—ཀྱང་ a stiff finger; མཛུབ་བརྐྱངས *m̱dsub-ḇṟkyańṣ* an extended finger; མཛུབ་སྐྱིས *m̱dsub-ṣkyiṣ* finger-ring. མཛུབ་ཁྲིད *m̱dsub-khriḏ* lit. leading by the finger; a pointing with the finger, hint, intimation, direction: བློ་ཐེ་ཚོམ་སེལ་བའི་མཛུབ་ཁྲིད་བྱས། he made an intimation that removed every scruple of the mind (*Jä.*). མཛུབ་གང་ *m̱dsub-gań* a measure equal to the space between the tops of the thumb and the fore-finger; མཛུབ་མོ་མེད་པ one without fingers; མཛུབ་རྩེ *m̱dsub-ṟtse* tip of a finger (*Cs.*); མཛུབ་ཚིགས *m̱dsub-tshigṣ* joint of a finger. མཛུབ་ཞ *m̱dsub-sha* lit. the finger-cap, a thimble.

མཛེ *m̱dse* कुष्ठ leprosy, believed to be caused by *Lu* or water demons when they get offended from any cause, and is therefore also called ཀླུ་ནད. It is described as of thirty-six kinds. མཛེ་ཀླད *m̱dse-ḵlaḏ* the brains of the head of one who has died from leprosy: མི་གཙང་མཛེ་ཀླད་ཁྱི་ཤ་རྣག་ཁྲག་ལ as to what is unclean, there are the brains of a leprous person, dogs-flesh, pus, etc. (*A. 12*). མཛེ་གོད a very dreadful type of leprosy མཛེ་གོད་འབུམ་བུ་སྣ་ཚོགས (*Ya-sel. 11.*); མཛེ་ཅན་འཇོམས་པའི་ཛག་པ *m̱dse-can ẖjomṣ-paẖi jag-pa* = རུ་རྟ *ru-ṟta* a kind of spicy root used in medicine (*S̱man. 109*).

མཛེ་རྨོག *m̱dse-ṟmog* a kind of helmet (*Jig. 31*).

མཛེར་པ *m̱dser-pa* or འཛེར་པ 1. = ཟེར་བ or སྐད་འཛེར་བ to speak. 2. a knot, excrescence of the skin, wart, etc.; also, a knag or knot in wood; མཛེར་མལ *m̱dser-mal* knot-hole in wooden boards.

མཛེས་པ *m̱dseṣ-pa* also, collq. "*dse-po*," handsome, fine, charming. མཛེས་པ་བཞིན་འདུག appears very nice; བུ་མོ་མཛེས་མོ sweet daughter! རི་བོ་ནགས་ཚལ་དུ་མ་མཛེས་པ། a mountain beautified by numerous woods; fig.: སྤྱོད་ལམ་མཛེས་པ། conduct outwardly fair (*Dzl.*); མཛེས་བཀྲག *m̱dseṣ-ḇkrag* lustrous; beautiful and bright: བཞིན་རས་ཀྱི་མཛེས་བཀྲག་ཉམས་པགས་པའི་གཉེར་མ་མང་བས། the lustre of his countenance had faded, the wrinkles on his skin were many (*Khriḏ. 48*). མཛེས་སྐུ lit. handsome body idiomatically: fine health: མཛེས་སྐུ་ཟབ་བཞེས་ཀྱི་ངོས being in excellent health (*Yig. k. 48*). མཛེས་དགའ *m̱dseṣ-dgaẖ* delightful; མཛེས་ཚོས [one who naturally indulges in pleasure]*S.*; མཛེས་ལྡན་མ a handsome woman (*A.K. 111-13*); མཛེས་སྡུག *m̱dseṣ-ṣdug* = མཚར་སྡུག very handsome, beautiful (*M̱ńon.*); མཛེས་བྱས *m̱dses̱-byas̱* ornament, jewellery (*M̱ńon.*); མཛེས་སྦྱིན *m̱dses̱-s̱byin*, the finest sandal wood perfume; མཛེས་མ *m̱dses̱-ma* a pretty girl, a beautiful damsel; མཛེས་མ་མཆོག a charming young woman or girl (*A.K. 111, 30*). མཛེས་མཛེས *m̱dses̱-m̱dses̱* pomp. extravagance, debauchery; མཛེས་ལེགས *m̱dses̱-legs̱* kind act, good behaviour (*Ṟtsii.*).

མཛོ *m̱dso* चामरी, वेसरी breed between the yak-bull and the common cow; འབྲི་མཛོ is the hybrid of a common bull and a yak-cow. མཛོ་མོ *m̱dso-mo* female of hybrid birth, the *jomo* or common dairy beast in Tibet; མཛོ་དཀར *m̱dso-ḏkar*, white *dso*; མཛོ་རྒོད *m̱dso-ṟgoḏ* wild cattle; མཛོ་སྒལ *m̱dso-s̱gal* load for a *m̱dso* to carry; མཛོ་ཕོ *m̱dso-pho* a male cross of yak and cow; མཛོ་ཕྲུག *m̱dso-phrug* a young dzo, a calf of a dzomo; མཛོ་མོ་ཤིང་ *m̱dso-mo-çiń* a tree the wood of which resembles the red-sandal wood; and being largely imported into Tibet from China, is used in dying the garments of the lamas of Amdo. མཛོ་ཚྭ *m̱dso-tshwa* n. of a medicinal salt: མཛོ་ཚྭས་ཁྲག་འཛག་མི་ཡི་ཆུ་སེར་སྐེམ.

མཛོད *m̱dsoḏ* कोष sbst. treasury, store, depository, treasure-chest; མཛོད་དུ་འཇུག་པ, སྦེད་པ to secure, to hide a thing in a safe place; མཛོད་ནས་འདོན་པ to take it out. དགོན་མཛོད treasury of a monastery or that of a Buddhist sanctury. བང་མཛོད corn-magazine, granary; དབྱིག་མཛོད a safe for valuables; གསེར་མཛོད gold treasury; ཕྱག་མཛོད "*chandzo*" treasurer in large monasteries; མིང་གི་མཛོད a treasury of words, dictionary; མཛོད་ཁང་ *m̱dsoḏ-khań*=བང་མཛོད (*M̱ńon.*); store-room, larder; མཛོད་ཁང་པ *m̱dsoḏ khań-pa*, भाण्डारागारिक a storekeeper. མཛོད་པ་ । imp.

མཛོད་ཇུས *m̱dsoḏ-jus̱* a kind of fine satin (*S. kar. 180.*); མཛོད་བཏགས *m̱dsoḏ-ḇtags̱* finest silk scarf for presentation (*Yig. 38*); མཛོད་གོས *m̱dsod-gos̱*, the finest satin or lit. the satin robe that is generally kept in the treasury or box, only used on grand occasions (*S. kar. 178*).

མཛོད་པ *m̱dso-pa* भाण्डारिक; treasurer.

Syn. མཛོད་འཛིན་པ *m̱dsoḏ-ẖdsin-pa*; ཕྱག་མཛོད *phyag-m̱dsoḏ*; བང་མཛོད་པ *bań-m̱dsoḏ-pa* (*M̱ńon.*).

མཛོད་སྤུ *m̱dsoḏ-s̱pu* अपाङ्ग;=མིག་གི་ཛི་མ (*M̱ńon.*) སྨིན་མཚམས་ཀྱི་མཛོད་སྤུ a circle of hair between the eye-brows in the middle of the forehead, one of the particular marks of a Buddha, from which he sends forth divine rays of light (*Jä.*).

མཛོད་སྤུ་ཅན *m̱dsoḏ-s̱pu-can* जर्णायु: [1. a woollen blanket; 2. a spider, a ram.].*S.*

མཛོད་ལུས=ཆུ་ཤིང་ plantain plant (*M̱ńon.*).

མངོན་མཛོད अभिधर्म्मकोष Abhidharma koṣa v. མངོན་ཆོས་ཀྱི་མཛོད, comprising the ལུང་གི་མཛོད and the རྟོགས་པའི་མཛོད the first giving an index of all the subjects of Buddhist Scriptures, the second an account of the doctrines of the *Çrāvaka*, *Pratyeka Buddha*, *Bodhisattvas* and Buddhas. ནམ་མཁའི་མཛོད the treasures which are the privileges of such Buddhist saints as have attained to the eighth stage of perfection.

མཛོལ་བུ *m̱dsol-bu* 1. a menagerie, house where wild beasts are kept. 2. grief, dejection; a snare, a trap (*Sch.*).

འཛག་པ I: *ḥdsag-pa* pf. གཟགས *gzags̱* or ཟགས *zags*, fut. གཟག *gzag* to drop, drip, trickle; leak, run out: སྣ་ཁྲག་སྣ་ཆུ་འཛག blood, water, dripping from the nose (*Med.*); མཆི་མ་འཛག་པ dropping of tears; འོ་མ་འཛག་པ་དེ་ལས་འབྱུང་ milk is trickling from it (*Vai. sń.*); འཛག་འཛག་པ to trickle constantly, to spirt, to flow out; མཆི་ཞབས་ནས་ཟགས་ཏེ་མེད་པར་སོང་ flowing off at the bottom, the lake became empty or "as not" (*Mil.*); བཞིན་ཟགས་ཏེ the face dripping (with perspiration); ཀུན་ལ་སྙིང་བརྩེ་མཆི་མ་གཟག he is shedding tears of universal pity (*Dzl.*); སོར་བར་ནས་འཛག་ནས། letting (ashes) fall through between her fingers (*Mil.*).

འཛག་པ II: in the language of the Brahma Kāyikā-devā: འཛག་པ=ཟུག་བརྟུལ་པ; ཀུན་ཏུ་འཛག་བྱེད=ཀུན་འབྱུང་བ (*K. kon.* ཀ, *236*).

འཛང་འཛོང་ *hdsaṅ-hdsoṅ*=གཙང་གཙོང་ (*Jä.*).

འཛངས་པ *hdsaṅṣ-pa* 1. acquiring of wealth greedily, avaricious hoarding of wealth. 2.=ཟད་པ spent, consumed, exhausted, construed with ནོར, of rare occurrence (*Jä.*).

འཛད་པ *hdsad-pa*, pf. ཟད to go down, dwindle, to be consumed, to come to an end=ཟད་པ *q. v.*; ནོར་འཛད་པར་འགྱུར riches will be spent or run down. ཕར་འགྲོ་ཚུར་འགྲོ་དང་ཡམ་ཡོམ་རྣམས་ལ་འཛད in going out and coming in and in wavering to and fro, it is consumed (*A. 137*). བསགས་པའི་ནོར་འཛད the gathered wealth comes to an end (*Pth.*); སྣུམ་ཟད་ཀྱི་མར་མེ a lamp the oil of which is exhausted (*Glr.*); ཚོང་གི་བསོད་ནམས་ཟད་པའི་ཚོང་ཕྲུག་རྣམས། ye poor children of merchandise whose stored-up merits are now at an end (*Glr.*); རྒྱགས་ལས་ཟད that which has been spent for provisions (*Mil.*); བརླའི་ཤ་ཟད་ཀྱང་ཡང་ངོ་ though the muscular part of the thigh had been consumed, (I) was easy; ཐབས་ཟད helpless (*Glr.*); ཚེ་ཡོངས་སུ་ཟད་པ་ལས whilst life is consuming itself (*Do.*); ཚེ་ཟད་ཀར at the hour of death; དུག་ལྔའི་ལས་ལ་ཟད་པ་མེད the effects of the five poisons never cease; འདྲེ་ལ་ཟད་པ་མེད of devils there is no end (*Mil.*); ཟད་མེད or ཟད་པ་མེད་པ་ཟད་མི་ཤེས་པ incessant, endless, everlasting, interminable. འདིས་ཟད with this it comes to an end, *i.e.*, this is the only thing besides which no second is existing; འདིས་དོན་གཉེར་ཞིང་འཚོ་བར་ཟད་ན as this is the only means of making a living (*Dzl.*). The form ཟད་དེ is frq. used at the end of a phrase to signify: "and none besides," "it is only," "and no more," etc. Hence, we may render: མཐོང་བ་ཁོ་མོ་ཁོ་ནར་ཟད་དེ། as I am the only person that has seen; མཐོང་བ་ཟད་དེ this is limited to seeing, this refers only to sight (*Dzl.*); གཉིས་ཀྱི་མིང་གཅིག་པ་ཙམ་དུ་ཟད་པས། as the two have only one name. So, too, the frequent མ་ཟད་དེ with the termin. case =not only: སྲོག་འདོར་བ་འདི་འབའ་ཞིག་ཏུ་མ་ཟད་དེ། having lost his life not only this time (but often before) (*Dzl.*); དེར་མ་ཟད་ཀྱི not only that, *i.e.* still more, further yet.

✛ **འཛན་དཀའ** *hdsan-dkah* = སྙོར་དཀའ (*Liçi*), difficult to obtain or to aquire.

འཛབ་པ *hdsab-pa* 1. to count on the beads, to mutter charms; to pronounce རྒྱགས or magic sentences. 2. or འཛབས་པ mischief, danger. 3. vb. to strive, endeavour; to be studious, to give diligence (*Jä.*). འཛབ་ཅན *hdsab-can* a blackguard, dangerous person; ཀུན་མ་འཛབ་ཆེན a dangerous thief, daring robber.

འཛམ་བུ *hdsam-bu*, v. ཛམ་བུ जम्बु, the rose-apple tree, engenia: འཛམ་བུའི་ས་བོན་དང་། བྱི་ཛ་པུ་ར་ཀའི་ས་བོན་དང་། ཤ་རི་ཥའི་ས་བོན་དང་བཏགས་ནས་རའི་འོ་མ་ལ་བཙོ་བར་བྱས་ནས་མར་དང་བཟའ་བར་བྱས་ན་ཟླ་བ་ཕྱེད་དུ་ལྟོགས་པར་མི་འགྱུར་རོ། the seed of rose-apple, the seeds of *Vijapuraka* and *Çarisa*, cooked together in goat's milk and taken with butter will enable one to fast for a fortnight (*K. g.* ཙ, *48*).

འཛམ་གླིང་རྒྱན་དྲུག *hdsam-gliṅ rgyan-drug* the six ornaments or gems of *Dzambuling* or Jambudvīpa:—(1) འཕགས་པ་ལྷ आर्यदेव Ārya deva ; (2) འཕགས་པ་ཐོགས་མེད་ आर्य्य-असङ्ग Aryāsaṁga ; (3) ཀུན་མཁྱེན་དབྱིག་གཉེན་ सर्वज्ञवसुमित्र Sarvajña Vasu mitra ; (4) སློབ་དཔོན་ཕྱོགས་ཀྱི་གླང་པོ་ दिङ्नागाचार्य्य Achārya Diṇnāga; (5) སློབ་དཔོན་ཆོས་ཀྱི་གྲགས་པ་ आचार्य्यचन्द्रकीर्त्ति Achārya Chandrakīrtti; (6) སློབ་དཔོན་ཀླུ་ཡི་དབང་པོ་ आचार्य्य-नागेन्द्र Achārya Nāgendra.

འཛམ་གླིང་རྒྱལ་པོ་ *ẖdsam-gliń ṟgyal-po* पृथ्वीराज the king of the earth, an epithet of the king of Ayodhyā (འཐབ་པ་མེད་པ) (*M̱ńon.*).

འཛམ་གླིང་མཆོག་གཉིས *ẖdsam-gliń m̱chog-gñis̱* the two great personages of Jambudvīpa viz:—the Buddha and Nāgārjuna.

འཛམ་བུ་གླིང་ *ẖdsam-bu-gliń*, जम्बुद्वीप see ཛམ་བུ་གླིང་ above. འཛམ་བུ་གླིང་ or འཛམ་གླིང་ is the more frq. spelling.

འཛམ་བུ་ཆུ་བོའི་གསེར *ẖdsam-bu chu-woẖi gser*, जाम्बुनदसुवर्ण gold from the river of the golden sand, which is used by a Chakravartti Rāja : དེང་སྐུའི་ཇོ་མདོག་འཛམ་བུ་ཆུ་བོའི་གསེར་ཁམས་ལྟར་བཟང་ཞིང་།

འཛམ་བུ་ནཱ་དཱ *ẖdsam-bu nādā* gold from the river of golden sand : འཛམ་བུ་ནཱ་དཱའི་ས་འཛིན་ལྟར་གསལ་དྭངས་བརྗིད་ཅིང་།

འཛམ་བུའི་རྒྱལ་ཁམས *ẖdsam-buẖi ṟgyal-khams̱* kingdom of Jambu (modern Jummoo), the south-eastern part of Kashmir.

འཛམ་བུའི་རྒྱལ་མཚན་ཅན *ẖdsam-buẖi ṟgyal-m̱tshan-can* = ས་གཞི (*M̱ńon.*) an epithet of the earth.

འཛམ་བུར *ẖdsam-bur* a gun, cannon (*Jä.*).

འཛའ *ẖdsaẖ* the interest or premium paid for the use of money borrowed (*Jä.*).

འཛར *ẖdsar* a bob, tassel, tuft (*Jä.*).

འཛར་བ *ẖdsar-wa* 1. taking dinner at midday. 2. pf. བཟར *ḇzar*, fut. གཟར *gzar*, to suspend, to hang up, to fling across or over, to put over one's shoulder. 3. to dress carelessly or in a loose manner, to huddle on clothes or rags.

འཛི་བ *ẖdsi-wa* 1. to be busy about, to be engaged in, to be taken up with, absorbed by anything. 2. to abstain from, to be abstinent, temperate (*Jä.*).

འཛིང་བ *ẖdsiń-wa* to dispute, quarrel, contend with, wrestle, struggle with.

Syn. འཁྲུགས་པ *ẖkhrugs̱-pa* ; འཐབ་པ *ẖthab-pa* (*M̱ńon.*).

འཛིངས་པ *ẖdsińs̱-pa*, gen. with སྐྲ *s̱kra* rarely with མགོ, bristly, rugged, shaggy ; of beggars or of infernal monsters (*Jä.*).

འཛིན *ẖdsin* 1. धृति the act of laying hold or seizing, seizure, grasp, gripe, a catch. When preceded by ཉི or ཟླ it indicates an eclipse of the sun or moon, in accordance with the notion of the sun and the moon being seized by the dragon Rāhu. 2. a holder, keeper ; a receptacle ; རྡོ་རྗེ་འཛིན the holder of the *vajra* (thunderbolt), ཆུ་འཛིན (water-holder) a cloud ; རོ་འཛིན the tongue. 3. a bond, obligation, contract, agreement, a bargain, a treaty ; ཡིག་འཛིན a written agreement ; ཕྲོད་འཛིན *phrod-ẖdsin* a receipt.

འཛིན་པ *ẖdsin-pa* pf. བཟུང་ *ḇzuń* or ཟུང་ *zuń* fut. གཟུང་ *gzuń* ; often takes the form ཟིན་པ ; also occurs as བཟུང་ in all tenses : 1. to lay hold of, to seize, to grasp ; frq. requiring ནས attached to object seized, *e.g.*, ལག་པ་ནས to grasp a person's hand ; མགོ་ནས taking hold of the head ; མི་ནས་འཛིན་པ to catch a man, frq. : ཆུང་མར་འཛིན་པ to take as wife (*Glr.*) ; ལག་ན་རལ་གྲི to hold a sword in one's hand (*Glr.*) ; བཟུང་བས་མི་ཟིན though grasped it is not held. 2. to uphold, support : བདག་གི་གདུང་བརྒྱུད་འཛིན་པའི་རྒྱལ་བུ། a prince upholding my race (*Glr.*) ; དང་པའི་ཆོས་བཟུང་བས as he upheld the Buddhist faith. 3. to realise, comprehend, grasp, conceive, by the mind : དབང་པོ་རྣམས་ཀྱི་ནུས་པ་ཟད་པས་ཡུལ་མི་འཛིན་པའམ་གཞན་དུ་འཛིན་པ། "to perceive things not as they are, or not at all, in consequence of weakened senses" (*Thgy.*); with reference to mind or memory : སེམས་ལ་འཛིན་པ ; ཡིད་ལ་འཛིན ; བློ་ལ་འཛིན to be taken in or grasped by the soul, mind and understanding; ཐུགས་རྗེས་ཟིན་པ to be kindly affected towards a person ; ཐུགས་མ་ཟིན་པ to be not graciously inclined (*Mil. nt.*) ; བུ་མོས་ཟིན་པ taken in love by a girl (*Pth.*); རི་ཁྲོད་འཛིན་པ *ri-khroḏ ẖdsin-pa* to choose the solitude of mountains; དམན་ས་འཛིན་པ to grasp humility, to choose lowliness (*Mil.*). 4. to consider, hold, estimate : ང་ལ་དགྲར་འཛིན་ཏེ considering me an enemy (*Dzl.*); ཕར་འཛིན་པ, མར་འཛིན་པ to esteem, respect one, as a father, as a mother (*Stg.*); མེད་པ་ལ་ཡོད་པར་འཛིན་པ to consider the not existing as existing (*Thgr.*); གཉིས་སུ་འཛིན་པ to consider as two, to find a difference between two things which according to Buddhist philosophy are one and the same; དངོས་པོར་འཛིན་པ to believe in the reality (of a thing) (*Mil.*). 5. **धृति**; sbst. comprehension, holding; capacity; the seizing; he that seizes, holds, occupies : རིགས་སྔགས་འཛིན་པ the holder of a magic sentence, etc. 6. the dispenser : ཁྲིམས་འཛིན་པ the dispenser of law or justice, punishment. འཛིན་འཁྲིས *ẖdsin-ẖkhris̱* in སྐྱིད་སྡུག་རྟག་པ་་མེད་པ་ལ་རེ་དོགས་ཀྱི་འཛིན་འཁྲིས་མི་བྱེད་པར (*Khriḏ. 28*).

འཛིའ་སྟངས *ẖdsin-s̱tañs̱* **मुष्टिबन्ध** fist [clenching the fist, a handful]*S.*

འཛིན་དམ *ẖdsin-dam* a sealed receipt or acknowledgement (*Ṟtsii.*).

འཛིན་པ་ཆེ་བ=དུས་པོ་ཆེ an auspicious time (in reference to influence of the planets).

འཛིན་བྱེད *ẖdsin-byeḏ*=སྐམ་པ **भार, धातृ, धा, धायह, तुला** pincers (*M̱ñon.*).

འཛིན་མ *ẖdsin-ma* 1. **धरणी, धरित्री, धरा** earth as a receptacle of all things. 2. **धात्री** a mid-wife.

འཛིན་མ་འཛིན *ẖdsin-ma-ẖdsin* **धरणीधर** a land-holder, a chieftain, one who rules over a country. འཛིན་ཚག་པ *ẖdsin-tshag-pa* to supervise, to superintend : རྫོང་སྡོད་གཞིས་གཉིས་ནས་འཛིན་ཚག (*Ṟtsii.*).

འཛིན་ཡས *ẖdsin-yas̱* **धमर, धमन** n. of a great number.

འཛིམ་པ *ẖdsim-pa* wrongly used for འཛིན་པ.

འཛིར་བ *ẖdsir-wa* (ལག་པས་འཛིར་བ) to trickle off, to let drip (from the fingers).

འཛུ་བ *ẖdsu-wa*, pf. འཛུས to catch at. to seize on.

འཛུགས་པ *ẖdsugs̱-pa* occasionally ཟུག་པ *zug-pa* **रोपण, वपन**; pf. བཙུགས *ḇtsugs̱* or ཟུགས *zugs̱*, fut. གཟུགས *gzugs̱* (trs. to འཚུགས་པ) 1. to thrust or stick into, push down, to set a plant in the ground, to set down, to set up a pillar, to raise (a standard). མི་ལ་ཕོར་པ to place a drinking-cup before a person; མཛུབ་མོས་བཙུགས thrust in the finger; པུས་མོའི་ལྷ་ང་ས་ལ་འཛུགས་པ to set the knees on the ground, to kneel down ; ཞབས་འཛུགས་ཀྱི་དགའ་སྟོན feast given when a little child begins to plant its feet, *i.e.*, to walk (*Glr*). 2. to establish, found, settle; to introduce : སྲོལ་འཛུགས་པ to settle a custom and, hence. in a general sense, to begin, or set about any business, with or without མགོ *m̱go*; རྒོལ་བ་འཛུགས་པ to offer resistance (*Pth.*). 3. intrs., to bore or force itself into, to penetrate, to take hold of, to permeate; mostly fig. : སྨན་མ་ཟུག the medicine has not taken hold yet, does not work; ཟླ་ལ་ཁྲིད་ཀྱིས་མི་ཟུག you do not cling or stick to a companion (*Mil.*). 4. to sting, like nettles, to prick. ཚེར་ལྟར like a thorn (*Mil.*); ལོ་མ་ཟུག་པར་བྱེད the leaves sting (*Vai. ṣń.*); ཟུག་རྒྱུ་མེད་པ not smarting (*Vai. ṣń.*).

འཛུགས་གཏོར *ẖdsugṣ-gtor* the annual offerings of *torma* to spirits (*Ṟtsii.*).

འཛུད་པ *ẖdsuḏ-pa* pf. བཙུད *ḇtsud* also ཟུད *zuḏ*, imp. ཚུད *tshuḏ*, (trs. to འཚུད་པ) to put, to lead, to guide, to induce; to insert: སྡིག་པ་ལ་འཛུད་པ to seduce into sin (*Pth.*); འཛུད་དེ= विवेशयति; འཛུད་འཛུད་པ to put or insert into; སྣོད་དུ་འཛུད་པ་པོ one who puts into a vessel (*Situ. 85*).

འཛུབ་མོ *ẖdsub-mo* for མཛུབ་མོ 1. तर्जनी, प्रदेश a span, the top of the forefinger to that of the thumb. 2. तर्ज्नी the forefinger.

འཛུམ *ẖdsum* or འཛུམ་པ *ẖdsum-pa* = བཞིན་རས स्मित, मिषित a smile: བྱམས་པའི་འཛུམ་གྱིས with a friendly smile; འཛུམ་བྱེད་པ *ẖdsum-byeḏ-pa* to smile; འཛུམ་དང་ལྡན *ẖdsum-dań-ḻdan* smiling (*Pth.*); འཛུམ་སྐྱོང་བ *ẖdsum-ṣkyoń-wa* to preserve a friendly countenance, to be always mild and gentle; འཛུམ་སྐྱོང་ *ẖdsum-ṣkyoń* in a special sense, the exhortation given to a daughter on her marriage to treat visitors with a friendly smile; also fig., an engaging appearance; ངོ་འཛུམ *ńo-ẖdsum* a smile: ཨ་ནེའི་ངོ་འཛུམ་དཀར་ནག་བལྟས I watched whether the smile of my aunt was friendly or unfriendly (*Mil.*); ངོ་འཛུམ་ནག་སྟེ *ńo-ẖdsum nag-ṣte* looking forbidingly; འཛུམ་ཁ *ẖdsum-kha* a smiling mouth; ལྷ་མོ་འཛུམ་ཁ་མ *lha-mo ẖdsum-kha-ma* a smiling goddess; བུ་མོ་དང་པོ་ལྷ་ཕྲུག་འཛུམ་ཁ་མོ at first a girl is a smiling young goddess (*Khriḏ. 51*). འཛུམ་ལྟག་དགྱེ *ẖdsum-ḻtag-ḏgye* a smile between the teeth, a sardonic smile, a grin (*Cs.*).

འཛུམ་པ I: *ẖdsum-pa* सवारण pf. བཙུམ *ḇtsum* or ཟུམ *zum*, fut. གཟུམ *gzum*, imp. ཚུམ *tshum* 1. to close, to shut, yet, as *Jä* points out, only in certain applications, such as to close one's eyes, to shut one's mouth: མིག་མི་འཛུམ་པར་ལྟ་ཞིང་ *mig mi-ẖdsum-par ḻta-shiń* to have one's eyes immovably fixed upon (*Dzl.*); also པད་མའི་ཁ་ཟུམ་བཞིན *paḏ-maẖi kha-zum-ḇshin* just as the lotus-flower closes; རྨ་ཁ་མི་ཟུམ་ཞིང་ *ṟma kha mi-zum-shiń* (*Vai. ṣń.*) if the wound will not close. 2. to smile: འཛུམ་བག་ཅན *ẖdsum-bag-can* (of a child) sweetly smiling (*Mil.*).

འཛུམ་སྨུལ *ẖdsum-mul* or འཛུམ་དམུལ प्रहास्य a laugh, a smile; འཛུམ་དམུལ་གྱིས་ཤོར a smile escaped; འཛུམ་དམུལ་བ to smile; འཛུམ་སྨུལ་སྨུལ to smile by drawing in the lips but not breaking into laughter: ཁ་སྒྲིངས་ནས་འཛུམ་སྨུལ་སྨུལ་ཙང་མི་སླ་བ་ལོག་སོང་ (*Ṟdsa. 21*). འཛུམ་སྨུ་ལེ *ẖdsum mu-le* as if to break out into a laughter: མ་དེ་དགའ་དགུ་འཛུམ་སྨུ་ལེ་སྨུད་ནས (*Ṟdsa. 17*).

འཛུར་བ *ẖdsur-wa* pf. བཟུར *ḇzur*, fut. གཟུར *gzur*, to give way, to draw back; (of a horse) to shy: ལམ་ནས་འཛུར་བ to step aside in a path; ལས་ལ་འཛུར་བ to shun work, to evade labour (*Jä.*).

འཛུལ་བ *ẖdsul-wa* to glide, steal out or away, སྒོར་འཛུལ་བ to slip out or through the door; ཆུ་ལ or ཆུར་འཛུལ་བ to glide into the water, *i.e.*, to dive. ཁུང་དུ་འཛུལ་བ་པོ that which enters a hole or slips down into its den so as not be seen or captured (*Situ. 85*).

འཛུས *ẖdsuṣ* 1. v. འཛུ་བ. 2. a corrupt form of འཛུལ.

འཛེག་པ *ẖdseg-pa* आरोहण, आरूढ to climb up, to ascend, to walk up; རི་ལ་འཛེག་པ *ri-la ẖdseg-pa* to ascend a hill,

ཤིང་སྡོང་པོ་ལ་འཛེག་པ to climb up a tree; གྱེན་དུ་འཛེག་པ་པོ one who ascends, walks up a steep incline (*Situ. 85*). འཛེག་པར་བྱེད *ẖdseg-par byed̲*, climbs up.

འཛེང་ *ẖdseń* whet-stone, hone (*Jä.*).

འཛེང་བ *ẖdseń-wa* 1. to fight with projectiles; to throw stones. 2. to stick or jut out, to project, to be prominent.

འཛེད་པ *ẖdsed̲-pa* pf. བཟེད *b̲zed̲*, vulg. བཟེད་པ, to hold out or forth.

འཛེམ་པ *ẖdsem-pa* = ཟོན་བྱེད་པ to shrink from, to shun, avoid: ཆང་ལ་འཛེམ་ཤིག give up or abstain from wine; མི་དགེ་བ་ལ་འཛེམ་པ to shun evil; ངོ་ཚ་ལ་མི་འཛེམ་པ insensible to shame, shameless; འཛེམས་ཤིག = སྤོངས་ཤིག do abandon, give up! ཕྱོགས་ངན་ལ་འཛེམ་པ to dread going in an inauspicious direction; གཟའ་སྐར་ངན་པ་ལ་འཛེམ avoids going on a journey or doing anything at an inauspicious hour when the malignant stars are in the ascendant; གྲིབ་ལ་འཛེམ་པ to keep off from pollution or defilement: ཟླ་ཞིང་ཟླ་བ་ལ་ཡང་ འཛེམས་ཤིག་ཁང་གསུང་ (*A. 29*). འཛེམ་མདོག *ẖdsem-m̲dog* = ངོ་ཚ་ཤེས་པ *ńo-tsha çes̲-pa*, shamefaced, bashfulness, modesty (*M̲ńon.*); འཛེམ་པ་ཅན *ẖdsem-pa-can* or འཛེམ་བག་ཅན bashful, modest (*Cs.*); འཛེམ་པ་མེད *ẖdsem-pa-med̲* immodest, shameless; ཁྲེལ་འཛེམ *khrel-ẖdsem* modesty.

འཛེར *ẖdser* = གླུ་དབྱངས *glu-gb̲yańs̲* music, singing (*M̲ńon.*).

འཛེར་པ I: *ẖdser-pa* मांसकील fleshy excrescence in the body (*H̲brom.* ཀ *18*). འཛེར་དུམ *ẖdser-dum* a round excrescence of the body, stump-like (foot or hand).

卐 **འཛེར་པ** II: or འཛེར་བ *ẖdser-wa* 1. = ཟེར་པ to say, to speak. 2. to be hoarse; འཛེར་པོ *ẖdser-po* hoarse; with སྐད *s̲kad̲* id.: སྐད་འཛེར་འཛེར་དུ་ངུ་བ to weep with a hoarse voice (*Pth.*).

འཛོག་པ *ẖdsog-pa* मुष्टि the fist; to fold the fist.

འཛོང་འཛོང་ *ẖdsoń-ẖdsoń* 1. jagged, pointed, conical. 2. oblong, cylindrical in *C.* (*Jä.*).

འཛོབ་བརྡུང་ *ẖdsob-b̲r̲duń* = བརྡུང་འཛོག.

འཛོམ་པ *ẖdsom-pa* or འཛོམས་པ *ẖdsoms-pa* समागम to come or approach together, to meet, to interlace: ལམ་འཛོམ་པ the crossing of two roads; རྒྱ་ལམ་ལ་འཛོམ་པ to meet a in journey; ཀུན་འཛོམ all meeting, where all meet; n. of a mountain pass on the road to Lahul from Spiti (*Jä.*); རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་འཛོམ་པ coming together of various things; མི་མང་པོ་འཛོམ་པ crowd, crowding in one place.

འཛོམ་པོ *ẖdsom-po* abundant, swelling, profuse, fertile; རྩ་ཆུ་ཤིང་འཛོམ་པོ abounding in grass and water and wood, fertile *C.* མཐུན་རྐྱེན་འཛོམ་པོ *m̲thun-r̲kyen ẖdsom-po* successful through a favourable concurrence of circumstances; ཚོས་སྣ་འཛོམ་པོ variegated, many coloured (*Jä.*).

འཛོལ་པ *ẖdsol-pa* any error, mistake, etc. དེ་ལ་འཛོལ་པ་གསུམ་བྱུང་ *de-la ẖdsol-pa gsum-byuń* he fell into three errors (*Jä.*).

འཛོལ་བ *ẖdsol-wa* 1. = ནོར་བ to mistake: ལམ་འཛོལ་བ *lam-ẖdsol-wa* to go into the wrong way, to miss the right way; བྱ་བ་འཛོལ་བ to blunder in working. 2. to shake about, to stir; to intermix, to confuse: ཕྲིན་ཕོང་ངོག་ འཛོལ་བ to deliver a message confusedly, making a mess of it (*Jä.*).

རྫ *r̲dsa* कुम्भ clay or earthenware; gen. རྫ་ས = clay. རྫ་བུམ a clay pot or jug. རྫ *r̲dsa* in comp. is used for རྫ་མ as in ཆང་རྫ beer-jug, ཆུ་རྫ water-pitcher. རྫ་ཀོང་ *r̲dsa-koń*, clay oil-burner (*R̲tsii.*); རྫ་ཀོར *r̲dsa-kor*

ཛོ

earthen bowl, little dish; ཛ་ཁང་ *r̲dsa-khaṅ* pottery; ཛ་ཁུང་ *r̲dsa-khuṅ* clay-pit; ཛ་ཁོག *r̲dsa-khog*=སའི་ཁོག་མ, v. ཛ་མ. ཛ་མཁན *r̲dsa-m̲khan* कुम्भकार potter; ཛ་མཁན་གྱི་འཁོར་སྐོར་བ *r̲dsa-m̲khan-gyi h̲khor ş̲kor-wa* to turn the potters' wheel; ཛ་མཁན་གྱི་རིགས *r̲dsa m̲khan-gyi rigş*, कुम्भकार the potter caste (in India); ཛ་ཆེན *r̲dsa-chen* a large earthen pot or vessel (for cooking purposes). ཛ་པག *r̲dsa-pag* a tile, or burnt brick; ཛ་ཕོར *r̲dsa-phor* earthen cup or dish; ཛ་བོ *r̲dsa-b̲o* an earthen vessel.

ཛ་ང *r̲dsa-r̲ṅa* मृदङ्ग kettle-drum made of burnt clay: ཛ་ང་དང་ཟེམ་ང་ལ་སོགས་པ་རོལ་བར་དམ་བཅས (*H̲brom.* ཁ *107*). ཛ་ང་ཆེན་པོ मुरज the large kind of kettle-drum.

ཛ་ཆུ *R̲dsa-chu* n. of a river in *Khamş* said to be the head-waters of the Salwin: ཁམས་ཀྱི་ཛ་ཆུ་ནི་བྱང་གི་དུང་འབུད་སྒྲའི་རི་བརྒྱུད་ནས་ཐོན་ཏེ་ཆབ་མདོ་དང་ཚ་བ་སྒང་གི་ཤར་དང་འཇུ་སོགས་བརྒྱུད་ཡུན་ནན་དུ་འབབ་པ the river *R̲dsa-chu* of Kham issuing from the mountain range of *Duṅ-h̲bud̲-şgrā* (conch-shell-trumpet sound) of the north flows through Chhamdo, Tsha-wa-gang, Jang, Ju, etc., and entering the Chinese province of Yunnan passes through Burmah near Prome, emptying itself into the ocean (*Dsam. 32*).

ཛ་བྲ *r̲dsa-bra* in *C*. is a species of *lagomys*, a small tailless rodent.

ཛ་མ *r̲dsa-ma* घट pot (unglazed, urn-shaped, bellied vessels of various size both for cooking and holding water, butter, and the like).

ཛ་ར *r̲dsa-ra*, घुकाय; and ཛ་མ་མོ घुकाय.

ཛ་གསོང་ *r̲dsa-gsoṅ*, घटभेदनक, कटाहक [a frying-vessel]*S*.

ཛང *r̲dsaṅ* chest, box, for various stores =བང་བ *baṅ-wa* (*Jä.*).

ཛང་བ *r̲dsaṅ-wa*, v. ཛོང་བ *r̲dsoṅ-wa*.

ཛངས་པ *r̲dsaṅş-pa*=མི་མངགས་པ or གཏོང་བ.

ཛངས་ཐོ *r̲dsaṅş-tho* a list or register of messages and messengers to be sent to different Jongs or subdivisions of Jong for the collection of revenue: ཡོང་སྡུད་པ་ཛངས་ཐོ་ནང་ལྟར་ལ་འགོར་རྒྱུན་གྱི་ལམ་ཆས provisions for delay according to the register of messengers (should be given) by the collector (*R̲tsii.*).

ཛབ *r̲dsab*=འདམ or འདམ་ཛབ mud, mire. ཛབ་དོང་ *r̲dsab-doṅ* bog, slough.

ཛབ་ཛུབ *r̲dsab-r̲dsub* 1.=ཛུན་པོ *r̲dsun-po* falsehood. 2. sham, emptiness: མི་ལམ་ཛབ་ཛུབ་ཅན *r̲mi-lam r̲dsab-r̲dsub-can* an empty dream (*Cs.*).

ཛབ་ཛོབ *r̲dsab-r̲dsob*=འདམ་བག mire, marl.

ཛས I: *r̲dsaş* 1. (ནོར་ཛས་ལྟ་བུ) द्रव्य, द्रविण an article, thing, material, object (=དངོས་པོ पदार्थ substance): ཛས་དཀར་སེར་པོར་མཐོང་ white objects appear yellow; ཛས་ཁ་སང་ཡོད་པ་དེ་དེ་རིང་མེད the thing of yesterday is to-day no more (*Mil.*); མི་གཙང་བའི་ཛས an impure thing; དེའི་ཛས requisites for this purpose; especially for sacrifices, sorceries, etc., hence also used as identical with magical agency (*Vai. şṅ.*). 2. वस्तु possessions, property, riches: ཛས་ལས་འབྱུང་བའི་བསོད་ནམས the blessings accruing from a right application of ཛས wealth; སྒོག་ཛས provisions, victuals (*Pth.*); ཛས་གང་ཡོད་པ་རྣམས all his property (*Mil.*). 3. in philosophy: matter; real substance, realities (*Was.*). བསྲུང་ཛས *b̲sr̲uṅ-r̲dsas* charms, talisman. ཛས་ལྡན *r̲dsaş-l̲dan*=འབྱོར་ལྡན one possessing property, a rich man (*M̲ṅon.*).

+ **ཛི** I: *r̲dsi*=རླུང་ *r̲luṅ* or ཛི་རླུང་ *r̲dsi-r̲luṅ* वायु, गन्धवह the carrier of smell, *i.e.*, the wind. ཛི་ཕྱོགས་མིན contrary or adverse wind; བསིལ་བའི་ཛི *b̲sil-wah̲i-r̲dsi* cool breezes; ཕུ་ཛི *phu-r̲dsi* or སྟོད་ཛི *ştod̲-r̲dsi* a wind blowing from the uplands; ལུང་རྫི *luń-r̲dsi* or མདོ་རྫི *m̲do-r̲dsi* a wind blowing at open places where rivers meet; དྲི་རྫི་ལྡན *dr̲i-r̲dsi-l̲dan* a fragrant breeze, a wind bringing odours of flowers; རྫི་ཆར *r̲dsi-char* rain with wind; རྫི་ཆར་དྲག་པོ *r̲dsi-char dr̲ag-po* rain storm; རྫི་རིག *r̲dsi-rig* lit. getting a scent of, perceiving, understanding; རྫི་རིག་ནས་ནག་ཚོ་ལ་གསུང་བྱུང་པ perceiving it (also noticing it) word came to Nagtsho (*A. 137*). རྫི་ཤེས་པ *r̲dsi-çes̲-pa* to smell, snuff, snuffle, knowing or perceiving by smell. རྫི་གསང་བ *r̲dsi-g̲sań-wa* as met. a dog.

རྫི II: or རྫི་བོ *r̲dsi-b̲o* रक्ष, पाल herdsman, shepherd, cattle-keeper; རྫི་ཕོ *r̲dsi-pho* a male keeper; རྫི་མོ *r̲dsi-mo* a female keeper; ཕྱུགས་རྫི *phyugs̲-r̲dsi* a herdsman; རྟ་རྫི *r̲ta-dsi* stable-keeper; གནག་རྫི *g̲nag-r̲dsi* neat-herd, ར་རྫི *ra-r̲dsi* goat-herd; ཁྱི་རྫི *khyi-r̲dsi* dog-feeder, བྱ་རྫི *bya-r̲dsi* person attending to poultry.

རྫི་སྐོར *r̲dsi-s̲kor* shepherd's hut. *Sch.* has also: དཔེ་རྫི *d̲pe-r̲dsi* index, register.

རྫི་མ *r̲dsi-ma* पक्ष्म 1. eye-lashes. 2. कुम्भ a pot.

Syn. མིག་གི་སྨིན་མ *mig-gi s̲min-ma* (*M̲ńon.*).

རྫི་བ *r̲dsi-wa* pf. བརྫིས *b̲r̲dsis̲* or རྫིས *r̲dsis̲*, fut. བརྫི *b̲r̲dsi*, imp. བརྫིས *b̲r̲dsis̲* or རྫིས *r̲dsis̲*, 1. to pound, stamp, to knead; to tread down; གལ་ཏེ་ཚེར་མ་བརྫིས་ན if I should tread upon a thorn. 2. to oppress, to distress (*Jä.*).

རྫིའུ *r̲dsih̲u* 1. shepherd, diminutive of རྫི་བོ *r̲dsi-b̲o*. 2. fin of a fish (*Sch.*).

+ རྫིའུ་ཚོས *r̲dsih̲u-tshos̲* the preparing of dishes for a noble or lama.

རྫིག་རྫིག *r̲dsig-r̲dsig* = རྔམ་རྔམ *r̲ńam-r̲ńam* with ལབ་པ, to address one harshly and threateningly.

རྫིང་ *r̲dsiń* or རྫིང་བུ *r̲dsiń-bu*, पुष्करिणी, वापी a pond, *e.g.*, for bathing; རྫིངས་ཆེན *r̲dsińs̲-chen* a large pond (*Cs.*).

རྫིང་དྲུང་སྐྱེས *r̲dsiń-dr̲uń-s̲kyes̲* = གུར་གུམ saffron कुङ्कुम (*M̲ńon.*).

རྫིངས *r̲dsińs̲* = གྲུ་རྫིངས *gru-r̲dsińs̲* or གྲུ་གཟིངས *gru-g̲zińs̲* a ship.

རྫུ *r̲dsu* = ཁྲམ་པ *khram-pa* or ཕྲ་མ *phra-ma* (*M̲ńon.*) दम्भ pretence, false air or show, also falsehood; ཡིག་རྫུ *yig-r̲dsu* a letter filled with falsehoods, a lying epistle. རྫུ་བག feigned smile; རྫུ་བག་བྱེད་པ = རྫུན་གྱི་ངོ་འཛུམ་བྱེད་པ

རྫུ་བ *r̲dsu-wa* pf. བརྫུས *b̲r̲dsus̲* or རྫུས *r̲dsus̲*, fut. བརྫུ *b̲r̲dsu*, imp. བརྫུས *b̲r̲dsus̲* or རྫུས to give a deceptive representation, to make a thing appear different from what it is, to change into, to change (one's self), to be changed: སྲིན་པོར་རྫུ་བ to change into a *Rakṣasa*; to disguise one's self; རྣལ་འབྱོར་པར་རྫུ་བ as a *yogi* or meditating ascetic; རྫུས་ཏེ་སྐྱེ་བ *r̲dsus̲-te s̲kye-wa*, v. སྐྱེ་བ *s̲kye-wa*; ཤ་རུ་རྫུ་བའི་རྒྱུ་མ *ça-ru r̲dsu-wah̲i r̲gyu-ma* entrails feigning to be flesh, looking like flesh (*Jä.*).

རྫུ་འཕྲུལ *r̲dsu-h̲phrul* ऋद्धि a miracle, a magical illusion, an apparent marvel, the power to cause which is considered the highest manifestation of moral acquirements; also = any delusion, miraculous appearance or transformation, etc. རྫུ་འཕྲུལ་སྟོན་པ *r̲dsu-h̲phrul s̲ton-pa* to exhibit miracles; རྫུ་འཕྲུལ་འཇིག་པ *r̲dsu-h̲phrul h̲jig-pa* to destroy the illusion by seeing through it (*Mil.*). རྫུ་འཕྲུལ་ནི་རྣམ་པ་གསུམ *r̲dsu-h̲phrul ni r̲nam-pa g̲sum* miracles are of three kinds:—(1) མོས་པས་བསྒྱུར་བ *mos̲-pas̲ b̲s̲gyur-wa*—ནམ་མཁའ་སའི་ཁམས་སུ་མོས་ནས་སའི་སྟེང་དུ་འགྲོ་བ་ལྟར་འགྲོ་བ; (2) ལུས་ཀྱིས་འགྲོ་བ *lus̲-kyis̲ h̲gro-wa*—ཆོས་ཉིད་ཀྱི་ཁྱད་པར་ལས་གྱུར་པ་སྐྱེ་བ་

ནམས་ལྟ་བུའོ; (3) ཡིད་ལྟར་མགྱོགས་པ *yid̲-l̲tar m̲gyogş-pa* to move according to one's wish, a faculty applicable to Buddha alone (*S̲ñiń-gyan, 220*). རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་བཞི *r̲dsu-h̲phrul-gyi r̲kań-b̲shi* **चत्वारः ऋद्धिपादाः** the four Riddhipāda, acc. to *S̲ñiń-r̲gyan, 220*:—འདུན་པའི *h̲dun-pah̲i*—, སེམས་ཀྱི *semş-kyi*,—བརྩོན་འགྲུས *b̲r̲tson-gruş*—, དཔྱོད་པའི་རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པ; but acc. to Mahā vyutpatti:—(1) འདུན་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་སྤོང་བའི་འདུ་བྱེད་དང་ལྡན་པའི་རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པ **छन्दसमाधि प्रहाणाय संस्कार समन्वागत ऋद्धिपाद.** (2) སེམས་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན་སྤོང་བའི་འདུ་བྱེད་དང་ལྡན་པའི་རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པ **चित्तसमाधिप्रहाणसंस्कारसमन्वागतऋद्धिपाद.** (3) བརྩོན་འགྲུས་ཀྱི་ཏིང་ངེ་འཛིན་སྤོང་བའི་འདུ་བྱེད་དང་ལྡན་པའི་རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པ **वीर्य्य समाधिप्रहाणसंस्कार समन्वागत ऋद्धिपाद.** (4) དཔྱོད་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན་སྤོང་བའི་འདུ་བྱེད་ལྡན་པའི་རྫུ་འཕྲུལ་གྱི་རྐང་པར **भीमांसा समाधिप्रहाण संस्कार समन्वागत ऋद्धिपाद॥ अनुपलम्भ योगेन भवति विवेकनिःश्रितम् विरागनिःश्रितं निरोधनिःश्रितम् व्यवसर्गपरिणतम्।** When applied in this sense the term *h̲dsu-h̲phrul* becomes identical with ཆོས་འཕྲུལ *choş-h̲phrul*. རྫུ་འཕྲུལ་ཅན *r̲dsu-h̲phrul-can* **ऋद्धिमन्तः** gifted with magic powers, miraculous. རྫུ་འཕྲུལ་ཕྲ་མོ་གཙོ་བོར་བྱེད་པའི་ལྟ་བ *r̲dsu-phrul phra-mo g̲tso-wor byed̲-pah̲i l̲ta-wa* the school or philosophical doctrine of a sect in ancient India (*Theg. 33*).

རྫུན *r̲dsun* also བརྫུན *b̲r̲dsun* a falsehood, lie, fiction, fable; རྫུན་ཚིག *r̲dsun-tshig* id.; མི་བདེན་རྫུན *mi-b̲den r̲dsun* that is falsehood and not truth (*Glr.*); རྫུན་སྨྲ་བ *r̲dsun-şmra-wa*, རྫུན་གསུང་བ *r̲dsun-g̲suń-wa*, རྫུན་བྱེད་པ *r̲dsun-byed̲-pa* to tell a lie; རྒྱལ་བ་རྣམས་ཀྱིས་རྫུན་གསུང་བ་མི་སྲིད it is impossible that Buddhas should lie (*Jä.*); རྫུན་འཁྲབ *r̲dsun-h̲khrab* an adroit liar and deceiver; རྫུན་མ *rdsun-ma* a lie; a liar. In C. colloq. "*kyak-dsün*"=a lie.

རྫུབ *r̲dsub*=རྫུས་སྟག *r̲dsuş-ştag* deceit, imposture: རྫུབ་བྱེད་པ *r̲dsub-byed̲-pa* to make false assertions (*Tā.*); cf. རྫབ་རྫུབ *r̲dsab-r̲dsub*.

རྫུས་སྐྱེས *r̲dsuş-şkyeş* or རྫུས་ཏེ་སྐྱེས་པ *r̲dsuş-te şkyeş-pa* **उपपादुक** of miraculous birth. Thus Padma Sambhava is said to have been born from the lotus flower; the people of Uttara Kuru are said to be so born; [one of apparitional birth]*S.* རྫུས་སྟག *r̲dsuş-ştag*=གཡོ་སྒྱུ *g̲yo-şgyu*: ད་རེ་ཞོང་གི་རྫུས་སྟག་མ་བྱེད་ཅིག (*A. 136*).

རྫུས་མ *r̲dsuş-ma* something counterfeit, feigned, dissembled: རྫུས་མའི་མཁས་པ a master of dissimulation; རྫུས་མའི་སྤྲང་པོ *r̲dsuş-mah̲i şprań-po* a disguised beggar (*Glr.*); མུ་ཏིག་རྫུས་མ *mu-tig r̲dsuş-ma* imitation pearls.

རྫེ་བ *r̲dse-wa* pf. བརྫེས *b̲r̲dseş* or རྫེས *r̲dseş*, fut. བརྫེ *b̲r̲dse*, imp. བརྫེས *b̲r̲dseş* or རྫེས *r̲dseş* 1. to tuck up, truss up (clothes), to cock a hat; to turn up, the upper lip (*Jä.*); སྐྲ་གྱེན་དུ་བརྫེས་པ *şkra gyen-du b̲r̲dseş-pa* the hair bristling (*Do.*). 2. to threaten (*Cs.*).

རྫེའུ *r̲d̲seh̲u* dimin. of རྫ་མ *r̲dsa-ma* a small pot, pipkin (*Jä*).

རྫོགས *r̲dsogş* the finishing, completion: རྫོགས་ལ་ཁད *r̲dsogş-la-khad̲* not fully finished, stopping short of completion; ཡེ་ཤེས་ཡོངས་སུ་རྫོགས *ye-çeş yońs-su r̲dsogş* most perfect and fully accomplished; the Buddha.

Syn. ཞིན་ལ་ཁད *sin-la-khad̲*; ཚར་ལ་ཁད *tshar-la-khad̲* (*M̲ńon.*).

རྫོགས་ཁུང *r̲dsogş-khuń* small window in the wall of a house to see outside objects: སྨོ་སྒྲེའི་རྫོགས་ཁུང་ཞིག་ན་མར་རྒྱ་བཙོན་འགྲུས་སེང་གེའི་སྐད་ཅིག (*A. 130*).

རྫོགས་ཆེན *r̲dsogş-chen* or རྫོགས་པ་ཆེན་པོ *r̲dsogş-pa chen-po* **महासम्पन्न** 1. most perfect or complete **महा-उत्पन्न.** 2. one of the principal sects of the *R̲ñiń-ma* School of Tibetan Buddhism; and much followed in Sikkim as well as in Derge in East Tibet. Its tenets are of the Atiyoga type.

རྫོགས་པ *ṟdsogş-pa* 1. vb. to finish, to fulfil, to complete, to terminate: ལམ་རྫོགས་པའི་མཚམས་སུ *lam ṟdsogş-paẖi m̱tshamş-su* just where the road terminates; མཛད་པ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་ནས *m̱dsad-pa yoṅş-su ṟdsogş-naş* having accomplished all his deeds (*Glr.*); བཀའ་ལྟར་རྫོགས་ཡོད it has been carried out according to the order; རྒྱལ་བློན་འཁོར་བཅས་དམ་པའི་ཆོས་ལ་བཙུག་པའི་ལེའུ་རྫོགས་སོ the chapter concerning the king, his officers, and retinue having embraced the holy doctrine is (here) finished. 2. adj. पूरित, समपूर्ण complete, full, copious, perfect: སྟོན་པ་དག་པར་རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས the most perfect teacher Buddha. 3. གྲུབ་པ, सिद्धि, निष्पन्न, समाप्त accomplished, executed, termination, finis. Syn. ཚར་བ *tshar-wa*; གྲུབ་པ *grub-pa*; ཟིན་པ *zin-pa* also རྒྱས་པ *ṟgyaş-pa*; འཕེལ་བ *ẖphel-wa* (*Mṅon.*). རྫོགས་པའི་བྱང་ཆུབ सम्बोधि Bodhisattva, the stage of a saint immediately before he attains to Buddhahood.

རྫོགས་པར *ṟdsogş-paṟ* adv. perfectly, completely, fully: རྫོགས་པར་བསྙད་པ *ṟdsogş-par ḇşñaḏ-pa* to report fully; རྫོགས་པར་ཤེས་པ་ཞིག *ṟdsogş-par çeş-pa shig* one thoroughly conversant (*Mil.*); རྫོགས་པར་བསླབ་པ *ṟdsogş-par ḇşlab-pa* to learn thoroughly (*Mil.*); བསྙེན་པར་རྫོགས་པ *ḇşñen-par ṟdsogş-pa* or བསྙེན་རྫོགས་མཛད་པ *ḇşñen-ṟdsogş m̱dsaḏ-pa* उपसम्पन्न, to be ordained into the full order of Bhikṣu.

རྫོགས་ཚིག *ṟdsogş-tshig*, v. སླར་བསྡུ་བ *şlar-ḇşdu-wa* the terminative particle or word in a sentence.

རྫོགས་རིམ *ṟdsogş-rim*, उत्पन्नक्रम one of the Tantrik or mystic rites of the *Ṟñiṅ-ma* School.

རྫོང་ *ṟdsoṅ* (in colloq. often *jong*) a castle, fortress; in modern times=head-quarters of a district magistrate and revenue officer; རྫོང་དཔོན *ṟdsoṅ-ḏpon* the district revenue officer in Tibet. རྫོང་སྐྱེལ *ṟdsoṅ-şkyel* a through pass-port or road-bill from the jurisdiction of one Jong-pon to that of another.

རྫོངས་པ *ṟdsoṅş-pa* pf. བརྫངས *ḇṟdsaṅş* or རྫོངས *ṟdsoṅş*, fut. བརྫང *ḇṟdsaṅ* or རྫང *ṟdşaṅ* to forward, send off, to despatch, to take along with: མཛེས་པའི་བུ་མོ་ཁྱོད་ལ་བདག་གིས་བརྫངས་ནས། བཞི་བརྒྱ་རྩ་བཞིའི་ནད་རྣམས་འཇོམས་པའི་སྨན་ཡང་བརྫངས a girl who is beautiful has been sent by me to you, and medicines for subduing the 404 diseases have been also despatched (*Glr.*). གཞན་དུ་བརྫངས sent elsewhere; སྣོད་དུ་བརྫངས poured into a vessel (*Situ. 76*). བུ་མོ་བརྫངས་པ to give one's daughter in marriage.

རྫོབ་པོ *ṟdsob-po* or རྫོབ་མོ *ṟḏsob-mo* vain, empty, spurious, void.

བརྫིས་པ *ḇṟdsiş-pa* 1.=आक्रान्त བསྣོས་སྤག་དང་འདམ *ḇşnoş-şpag-ḏaṅ ẖdam*. 2. in མནན་པ་རྐང་པས་བརྫིས *m̱nan-pa ṟkaṅ-paş ḇṟdsiş* (*Situ. 76*). ཟན་བརྫིས *zan-ḇṟdsiş* (*Ṅag. 43*).

བརྫུ་བྱས *ḇṟdsu-byaş*=སྒྲོམ་ཆེ་བ *şgrom-che-wa* a large box or chest (*D. çel. 18*).

བརྫུན *ḇṟḏsun* a lie. v. རྫུན *ṟdsun*; བརྫུན་ཅན false, counterfeit; བརྫུན་དུ་སྨྲ་བ falsehood, lie. བརྫུན་ཚིག *ḇṟdsun-tşhig* false statement: ཀུན་ཏུ་བདེ་སྐྱིད་ལྡན་པའི་མི། བརྫུན་ཚིག་སྤངས་ཤིང་སྦྱིན་ནུས་ལ the man who is happy and in comfort can give (in charity) and avoid lying (*Tan. d.* ཉ, *220*).

བརྫུས *ḇṟdsuş*=སྤྲུལ *şprul*: ཁྲོ་བོར་བརྫུས *khro-wor-ḇṟdsuş* transformed into a wrathful deity (*Situ. 76*). བརྫུས་སྐྱེས उपपादुक miraculous birth or growth. བརྫུས་ཏེ་སྐྱེས་པའི་སྔོ *ḇṟdsuş-te şkyeş-paẖi--şṅo*=རྩ་ཨ་བ *ṟtsa-a-wa*, अवल्गुज or अवतुष, a medicinal grass called *A-wa* (*Ṣman. 330*). བརྫུས་ཤིང *ḇṟdsuş-çiṅ*=*şprul-shiṅ* transforming (*A. 60*).

བརྫེས *ḇṟdseş* निहत [removed]*S.* རལ་པ་བརྫེས *ral-pa-ḇṟdseş*=རལ་པ་གྱེན་དུ་བརྫེས *ral-pa gyen-du ḇṟdseş* or གོས་ཆས་བརྫེས *goş-chaş-ḇṟdseş* (*Situ. 70*).

ཝ

ཝ *wa* the twentieth letter of the Tibetan alphabet corresponding in sound to the English W.; and is considered by Tibetan grammarians to be of purely Tibetan origin. It seems that the early scholars who visited India for studying Buddhist literature had their lessons in Sanskrit from Bengali pandits who could hardly have distinguished the difference between व and ब, but in later periods when the scholars of Higher Tibet and Tsang studied Sanskrit under the pandits of Western Magadha, Benares, Nepal and Kashmir, they found that the equivalent of the letter ཝ *wa* existed in the letter བ and belonged to it in the manner that the Bengali letter represents both व and ब of *Devanāgri*. Owing to this circumstance, it is said, the letter ཝ fell into disuse.

ཝ *wa* I: a gutter trough or pipe gen. made of wood in Tibet; ཝ་ཁ the mouth of a gutter; ཝ་ཆུ the water falling from a gutter; ཝ་མཆུ spout or beak of vessels.

ཝ II: in *Tantrik* Budh. is a symbol of that state which has neither a cause nor a consequence: ཝ་ནི་རྒྱུ་རྐྱེན་མེད་པའི་སྒོ (*K. g.* ཝ, *43*), and conveys the notion of extreme lightness, and subtilty; in the *Sûtras* it is also symbolical of རིག་སྔགས the occult science or mysticism which it is said was needed for the diffusion of Buddhism (*K. my.* ཀ, *208*).

ཝ III: शृगाल, जम्बुक the fox of Tibet, which is of several varieties and probably includes three distinct species. The vulg. n. is ཝ་ཙེ *wa-tse.* ཝ་སྐད *wa-skad* the barking of the fox; ཝ་སྐྱེས *wa-skyes* शृगालज fox-born, a sly, timid person; a Tibetan proverb says: ཝ་སྐྱེས་དཔོན་དུ་བསྐོས་གྱུར་ཀྱང་ཁྱད་པ་ཝ་ཡི་ཙུགས་སུ་སྟོང་ if a coward became appointed as chief or ruler, he would particularly play the part of a fox. ཝ་སྒྲོ *wa-gro* bluish fox; ཝ་སྒྲོ་སྒྲོ *ma-gro-gro* a grey fox (*Sch.*); ཝ་བརྒྱལ the fox yelps, also the crying of the fox or the jackal when it becomes rabid: ཝ་བརྒྱལ་སོགས་ཀྱི་ལྟས་ངན the bad omen of the cry of foxes, etc. (*Ya-sel. 28*).

‡ **ཝ་ཏི** *Wa-ti* n. of a sanctuary in Nepal containing the image of a Buddha called ཝ་ཏི་བཟང་པོ the good *Wati.* འཕགས་པ་ཝ་ཏི་དང་གཉིས་སུ་མེད exactly like (not different from) Phags-pa Wati (*A. 24*).

ཝ་བ *wa-ba* goitre, of which several kinds are mentioned; ཁྲག་ཝ bloody goitre, ཚིལ་ཝ a swelling from fat; also འདུས་ཝ and གཡང་ཝ the last being called the goitre of good luck (*Mñg. 33*). ཝ་བ་ཅན *wa-ba-can* one having goitre (*K. g.* ཝ, *344*); ཝ་ཚ *wa-tsha* a kind of medicinal salt applied on goitre. ཝ་ཚས་ཝ་བ་འཇོམས་ཤིང་ཤ་ལྷག་འདྲུ this salt absorbs goitre and removes any fleshy excrescence.

ཝ་བྲག་དཀར *Wa-brag dkar* n. of a place in Tibet (*Loñ.* ཙ, *3*). ཝ་བྲག་དཀར་བ *Wa-brag* ḏkarwa n. of a learned Buddhist monk born in *Wa-brag ḏkar* who was a pupil of the sage Potopa.

‡ ཝ་ཛ་པཱ་ན *Wa-dsa pā-na* n. of a place on the way to Urgyen, *i.e.*, to Udyana (*S. lam 17*).

ཝ་ར *wa-ra* a kind of tea which is brought to Tibet from the direction of Ladak, etc. (*Jig. 23*).

ཝ་ར་ན་སི *Wa-ra-na-si*, also written བཱ་ར་ཎ་སི वाराणसी, the Indian name of the city of Benares in the neighbourhood of which Buddha first preached his doctrine.

‡ ཝ་རིན་ཌ *Wa-rin-ḍa* वारेन्द्र Vārendra Bhūmi of Bengal (*Dsam.*); modern North Bengal.

ཝ་རུ་ན *wa-ru-na* वरुण n. of the god of water; that of a kind of plant; also of a naga (*M̱ñon.*).

ཝ་ལེ *wa-le* or ཝལ་ལེ *wal-le* or ཝལ་ལེ་བ *wal-le-wa* clear, distinct, plain; དེའི་དོན་ཐུགས་ལ་ཝལ་ལེ་ཤེས་བྱུང་ནས་ལན་བཏབ its meaning having become clear to him, he replied (*A. 34*).

ཝ་ལུང་ *Wa-luń* (the fox-valley) a district in East Nepal inhabited mainly by Tibetans lying just where the river Arun coming from Tibet enters the Himalayan gorges to join the Kosi river.

ཝ་སི *wa-si* a kind of apple (*Sch.*).

ཝ་སེང་གེ་བྲག *Wa-scń-ge-brag* n. of rocky precipice with a cavern in it (regarded as a holy place) in *M̱do-Khamş* (*Deb.* ག, *35*).

ཝང་ *wań* a Chinese title of high order akin to our title of baron, and is conferred upon the greatest personages of China, also upon the khans of Mongolia and the regent of Tibet. In Tibet Phola, the first regent viceroy who was invested with the title of Thaudiji, was created *Wang* and was called king Mi-wang.

ཝང་ཁྱི *wań-khyi* n. of a (*Sa-ḇdag*) monster; ཝང་ཤེད་དམར་པོ is the general of the king of the *Sa-ḇdag* monsters.

ཝང་ཙུན *Wań-tsun* the first Chinese envoy sent by one of the early Chinese Emperors in search of the holy religion of Buddha to India: བང་ཆེན་པ་ཝང་ཙུན་རྒྱ་གར་དུ་གྲུབ་མཐའ་ཚོལ་བར་བཏང the messenger Wang-tsun was sent to India in search of a holy doctrine (*Grub.* ང, *4*).

‡ ཝརྒ *warga* वर्ग n. of a tree regarded as very holy which existed in Buddha Gaya (prob. the name by which the famous *Bodhi* tree was known): མི་རིང་བར་བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ཤིང་དུ་གྲགས་པ། ཝརྒ་ནི་སྡོང་པོ་གཅིག་ཀྱང་ཡོད (*Dsam.*).

ཝལ་གྱིས *wal-gyiş* = ཝལ་ལེ *wal-le*. ཝལ་ལེ་དྲག་པོ་འཚལ *wal-le ḏṟag-po ẖtshal* n. of a fancied world supposed to exist to the south of this world (*G. Bon.*).

ཝི *wi* num. fig. = 50.

ཝི་པ་ཌྭ *wi-pa-dwa* n. of a place (*Bon. ch. 5*).

ཝིང་ཛུང་ *Wiń-dsuń* n. of the younger brother of Jung-jung the 5th Emperor of the great T′ang dynasty.

ཝུ *wu* num. fig. = 80.

ཝུ་རྡོ *wu-ṟdɔ*, 1. v. ཧུར་རྡོ *ẖur-ṟdo* a sling. 2. pumice stone *Sch.*

ཝུན་ཤིང་ཀོང་ཇོ *Wun-çiń koń-jo* (a Chinese name which translated into Tibetan = ཆུ་ནང་གི་པད་མ the lotus within the water) is the princess Wun-chung Kon-jo who married king *Sroṅ-btsan sgam-po* of Tibet in the first part of the seventh century A.D. She is adored in Tibet as an incarnation of the goddess Dolma (*Loṅ.* ཞ, 6.)

ཝེ *we* num. fig.: 110.

ཝེན་དྷི *Wen-dhi* n. of a famous Chinese Emperor of the *Süi* dynasty who greatly favoured Buddhism (*Grub* ར, *5*).

ཝེར་མ *wer-ma* a class of Bon minor deities : ལྷ་བསངས་ནང་དུ་ཝེར་མ་གསུམ་བརྒྱ་དྲུག་ཅུ་ ཅེས་དང་། ཐུགས་དཀར་ གསུམ་བརྒྱ་དྲུག་ཅུ་ཅེས་པ་རྣམས་ནི་བོན་པོའི་ལྷ་ཡིན in the group of secret gods there are 360 deities called *Wer-ma* and also 360 called Thugskar who are Bon gods (*Bon. N.*).

ཝོ *wo* num. fig. = 140.

ཝོ་ཏི *wo-ti* a corruption of the term Bodhi. ཝོ་ཏི་བཟང་པོ *Wo-ti bzaṅ-po* बोधिभद्र n. of the celebrated image of Buddha located at Kirong (སྐྱིད་གྲོང་ on the Nepal border) (*Yig. 2*).

ཞ

ཞ *sha* the twenty-first letter of the Tibetan alphabet, for which there is no corresponding letter either in English or in Sanskrit. Its pronunciation somewhat resembles that of "s" in the word leisure, but generally in *C* it is sounded very much like the letter ཤ *sh.*

ཞ་དཀར *sha-ḏkaṟ* (ག-ཤ་དཀར or བ-ཤ་དཀར) tin.

卐 **ཞ་སྒྲེ** *sha-sgre* = རྣ་མེད *ṟna-meḏ* earless.

ཞ་འཆག *sha ẖchag* (མ་སྒྲུབ་པ *ma-ṣgrub-pa* or མ་འགྲིག་པ) incomplete, imperfect or defective: ཁང་འགྲོ་ལག་འདོན་གྱི་ཁྲལ་རིགས་སྒྲུབ་འཛིན་ལ་ཞ་ཆག་རིགས་ར་-ཤན remission of taxes paid by doing work (*Ṟtsii.*); སྐྱེ་འགྲོ་ཞ་འཆག་མ་བྱུང་རྗེས་འགྲོ་ཚུག་ཟེར་བ་བྱེད (*Ḏ. çel. 8*).

ཞ་ཉེ *sha-ñe* or ཞ་ནེ *sha-ne* सीस the metal lead; ཞ་ཉེ་ནག་པོ सीस black lead: ཞ་ཉེ་དུག་འཇོམས་-ཤ་ར་གཙོད་པར་བྱེད lead is used to remove poison and to cure putrifying flesh. ཞ་ཉེ་མཚོན a leaden sword ཞ་ཉེའི་གཏིང་རྡོ *sha-ñeẖi gtiṅ-ṟdo* a sounding lead, plummet (*Pth.*); ཞ་ཉེའི་བདར कुरबिन्द [1. black salt 2. *Cyperus rotundus*]*S.* ཞ་ཉེ་སྐྱུས = དངུལ་ཆུ quicksilver; ཞ་ཤོག *sha-çog* tin foil, thin plates of lead; ཞ་དཀར་ཤོག tin foil.

ཞ་ནེ་མ *sha-ne-ma* pounded dry cheese (*Ṟtsii.*).

ཞ་བ *sha-wa* lame; also = a lame person, but in colloq. ཞ་བོ *sha-wo* = cripple; ཀང་ལག་ཞ་ཅན having a maimed foot or hand; ཁྱོད་ནི་ཡན་ལག་དང་འདྲ་སྟེ། དེ་ལྟར་སོང་ན་ནི་ཞ་བ་དང་འདྲའོ you being (to me) like my limbs, if you thus leave us, I should be like a lame person (*H̱brom.* ཕ, *5*).

ཞ་འབྲིང *sha-ẖbriṅ* a corrupt form of ཞབས་འབྲིང = ཞབ་ཕྱི an attendant, a servant.

ཞ་ལ *sha-la* a corrupt form of ཞལ་པ plastering on walls: རྩིག་པ་ལ་ཞ་ལ་བརྒྱབ plastered the walls.

ཞ་ལ་ཁང *Sha-la-khaṅ* n. of one of the cells of the Dalai Lama at Potala in Lhasa (*Ṟtsii. 17*).

ཞ་ལུ *Sha-lu* (གཙང་ཞ་ལུ) n. of a district in Tsang a few miles to the S. W. of Tashilhunpo with a large monastery, the seat of the famous historian and chronologist *Bu-ṣton Rin-po-che* better known as Buton (*Loṅ.* ར,· *5*); ཞ་ལུ་པ *Sha-lu-pa* a native of *Sha-lu*; ཞ་ལུ་ལོ་ཆེན *Sha-lu lo-chen* = Buton the author.

ཞྭ *shwa* or ཞྭ་མོ *shwa-mo* खोल, काच resp. དབུ་ཞྭ *ḏbu-shwa* a covering for the head, a hat, cap; ཞྭ་གོན་པ or གྱོན་པ to put a cap on, འབུད་པ to take it off (by way of salutation); རྒྱ་ཞྭ Chinese cap, སོག་ཞྭ Mongolian cap; དགུན་ཞྭ winter-cap, དབྱར་ཞྭ summer hat (light felt-hats adapted to the warmer season); ཕྱིང་ཞྭ hat or cap made of felt; ཞྭ་གོས *shwa-goṣ* for ཞྭ་མོ་དང་གོས cap and robe: ཞྭ་གོས་སོགས་གྱོན put on your cap and robe (*Ṟtsii. 51*). ཞྭ་ཏོག *shwa-tog* the top ornament of a hat prob. a button or a figure; ཞྭ་ཐུལ *shwa-thul* the semi-circular red patch that is put on the back of a priest's winter cloak (*Ṟtsii.*); ཞྭ་སྣམ *shwa-ṣnam* the woolly felt of yellow or red of which the caps of the lamas are made in Tibet (*Rtsii.*). ཞྭ་གཞོལ *shwa-gshol* the brim of a cap or hat.

ཞྭ་དམར wearer of the red-cap, n. of the followers of the *Rñiñ-ma*, *Karma-pa*, and *Sa-ṣkya-pa* sects of Tibetan Buddhists.

ཞྭ་སེར *sha-ser* yellow-cap, the ordinary name of the *Gelug-pa* sect, the reformed Buddhist school of Tibet now dominant all over Higher Asia and N. W. China. ཞྭ་སེར་བསྟན་པའི་བདག་པོ a complementary title or address to a great lama of the Gelugpa sect of Tibet; ཞྭ་སེར་བསྟན་པའི་གསལ་བྱེད the illuminator of the doctrine of the yellow-cap sect a title of the Dalai Lama of Tibet.

ཞག *shag* 1. clot of blood, film on tea that is cooling down or any film that is formed on liquids generally, as on milk when it is allowed to cool after being boiled. ཞག་ཁྲག clotted blood. 2. a day, but not in contradistinction to night, and is said to be of three kinds: (1) ཁྱིམ་ཞག one thirtieth part of the time required by the sun to pass over the sign of the zodiac; (2) ཉིན་ཞག the period from sunrise to another sunrise; (3) ཚེས་ཞག *tsheṣ-shag* the division of time in proportion to each increase or decrease in the lunar crescent. The day period as distinguished from the night is ཉིན་མོ not ཞག *shag*. ཞག་གྲངས *shag-grañṣ* the date; ཞག་གཅིག a day, and adv. once; ཞག་འགའ་ནས a few days ago; ཞག་དུ་མ་སོན་པར after many days; ཞག་ནས་ཞག་ཏུ from day to day; ཞག་བདུན seven days, a week; ཞག་བདུན་ཕྲག་ཞེ་བརྒྱད forty eight weeks; ཞག་མལ or ཞག་ས or ཞག་སྡོད night's lodging, temporary quarters. 3. fog, smoke, dry vapour, filling the atmosphere in autumn (*Jä.*). 4. also ཞག་རྩི *shag-ṟtsi*= ཚིལ་ཁུ fat or grease in a liquid state, also fat melted and congealed again *W.*; fig. the fat of the country, fertility, ཡུལ་ལ་ཞག་མེད the country is barren (*Ma.*); ཞག་ཅན greasy, oily, ཞག་མེད lean; ཞག་ཕོར *shag-phor* a cup, or vessel for grease, the pot in which the greasy portion of the buttered tea that is poured aside at the time of taking tea is kept.

ཞག་པོ *shag-po* in C. colloq.=a day.

ཞགས་གྲོལ *shagṣ-grol*=ཆུ་བོ་སི་ཏཱ the river Sitā (*M̱ñon.*).

ཞགས་པ *shagṣ-pa* पाश; वागुरा a sling rope with a noose for catching birds, wild horses, and antelopes, etc.: ཆགས་པའི་ཞགས་པས་དྲངས་གྱུར་ཅིང་ रागवागुरयाकृष्ट having been drawn in (ensnared) by the lasso of love (*A. K. 1-14*). ཞགས་ཐག *shagṣ-thag* or ཞགས་དཀྱུག a noose; ཞགས་རྒྱབ་པ *shagṣ-ṟgyab-pa* or ཕེན་པ to throw or fling the noose at an object or animal.

Syn. འཕེན་ཐག *ẖphen-thag*; བཟུང་ཐག *ḇzuñ-thag*; བཅིངས་ཐག *ḇciñṣ-thag* (*M̱ñon.*).

ཞགས་པ་ཅན *shagṣ-pa-can*=ཆུ་ལྷ पाशिन् Varuṇa the god of the sea whose chief weapon consists of a rope with a noose (*M̱ñon.*).

ཞང་ཀ་མ *Shañ-ka-ma* n. of a place in Tibet; ཞང་ཀ་མ་པ n. of a great Lama of that place.

ཞང་ *shañ* or ཞང་པོ *shañ-po*, vulg. ཨ་ཞང་ *a-shañ*, uncle by the mother's side, mother's brother.

Syn. མ་ཡི་སྤུན་ཟླ *ma-yi ṣpun-zla*; མ་ཡི་སྐྲ་ཉེ *ma-yi ṣkra-ñe*; མ་ཡི་ཚང་མཚུངས *ma-yi tshañ-m̱tshuñṣ* (*M̱ñon.*).

ཞང་ *Shañ* n. of a district of Tsang N. of Tashi-lhunpo. ཞང་རྒྱལ་བའི་ཡོན་ཏན n. of a celebrated Lama of Tibet belonging to Shang (*Deb.* ཀ, *3*); ཞང་རྟགས *shañ-ṟtagṣ* a kind of long knife manufactured in Shang (*Jig. 31*).

ཞང་བློན་མུ་མེན་ག་ཤ་ཅན *shań-ḇlon mu-men-ga ça-can* (mystic) = སྟག་ཤ tiger's flesh (used in medicine) (*S̱man. 350*).

ཞང་ཚ་བྱ *Shań-tsha-bya* n. of one of the 36 border lands of Tibet (*Ya-sel. 38*).

ཞང་ཞུང་ *Shań-shuń* the ancient name of the province of Guge in Ngari Khorsum, W. Tibet; and comprised the district bordering to the west of lake Mansarowara where the Bon religion was first promulgated and where Shenrab its founder was born. It is therefore called ཞང་ཞུང་བོན་ཡུལ Shang-shung the land of the Bon (*J. Zań.*). ཞང་ཞུང་བཟའ་ལི་ཞིག་སྨན the princess of Shang-shung who was married to king *S̱roń-ḇtsan S̱gam-po* (*Loń.* ༤, *5*). ཟེར་གཅིག་གིས་ཞང་ཞུང་རྒྱལ་པོའི་གུར་ནག་ལ་རྒྱབ one flash of lightning fell on the black tent of the king of Shang-shung (*A. 19*).

ཞང་རོམ *Shań-rom* n. of a lama of Atis'a's time (*A. 102, 104*).

ཞད *shaḏ* = ཚོད the right conjecture or guess: དགེ་བཤེས་སྟོན་པ་ལ་ང་འཆི་བའི་ཞད་དུ་འདུག་གསུང་ he said that the lama teacher knew by guess the time of my death (*A. 114*).

ཞན *shan* or ཞན་པ *shan-pa* weak, feeble, the opp. to དྭག་པོ. ཁམས་ཞན་པ of a weak body, of delicate health; also applied to sounds. In colloq. is used as opp. to ལེགས་པ well-looking, handsome.

ཞལ་རྒྱབ col. for ཞལ་རྒྱབ་བཀའ་གྲོས་ཟབ་པ་མཛད་པ་ལྟ་བུ consultation, conference (*S. Lex.*).

ཞབས *shabṣ* 1. पाद, चरण honorific term: foot, feet: བློན་པོ་ཞིག་གི་ཞབས་ལ་འདུད་པ to bow down at an officer's feet; སྐུ་ཞབས *sku shabṣ* = "kusho" a title of respect. ཞབས་དྲུང་དུ to the feet of......, or to......, in directions of letters: ཕུལ་བྱུང་མཁྱེན་བརྩེའི་དབང་ཕྱུག་མཚུངས་བྲལ་ཆེན་པོའི་ཞབས་དྲུང་དུ to the great matchless rich power of kindness and knowledge Phul-Jung. ཞབས་རྗེན་པར, གཤེགས་པ to walk barefooted, ཞབས་འདེགས་པ to hold up or support the feet (of another), *i.e.*, to help; དེའི་ཞབས་བརྐྱངས་པའི་སྦྱིད་པའི་འོག་ན beneath the knees of the stretched legs of that image (*A. 44*) ཞབས་འབམ *shabṣ-ẖbam* gout of the feet, rheumatic swelling in the feet (*Ya-sel. 11*); ཞབས་བྲོ *shabṣ-bro* dance, ཞབས་བྲོ་མཛད་པ to dance to music ཞབས་མ *shabṣ-ma* a woman's drawers, under-coat; ཞབས་ཟུང་ *shabṣ-zuń* युगलचरण pair of feet (*Yig. k. 13*); ཞབས་སུ་ལྡན་པ चरणसम्पन्न possessed of feet, a stanza; ཞབས་སེན *shabṣ-sen* nail of the toe, ཞབས་ལྷམ *shabṣ-lham* or ཞབས་ཆག *shabṣ-chag* shoe or boot of a greatman. ཞབས་རྟིང་ *shabṣ-ṟtiń* heel; ཞབས་སྟེགས *shabṣ-ṣtegṣ* foot-stool. 2. the bottom, lower end or part: མཚོའི་ཞབས་ལ at the bottom of the lake; ཞབས་ཀྱུ *shabṣ-kyu* (in Sikk. pronounced as *chab-chu*) the hook at the foot of a letter signifying the vowel u in *Gram.*

ཞབས་ཀྱི་པད་མོ *shabṣ-kyi paḏ-mo* = ཞབས་སྟེགས footstool (*Yig. k. 1*).

ཞབས་བསྐུལ་བ *shabṣ-ḇskul-wa* = དྲན་གསོས་བཏང་བ to refresh one's memory, to remind: བཀའ་བློན་གྱི་རིགས་ལ་ཞབས་བསྐུལ་ཞུ་བ to submit reminder to high officals, to refresh their memory on any subject (*Ya-sel. 31*). ཞབས་བསྐུལ་ཞུ་བ *shabṣ-ḇṣkul shu-wa* to urge, to exhort.

ཞབས་གྲས *shabṣ-graṣ* or ཞབས་ཕྱས in colloq. = servant, attendant.

ཞབས་གླ *shabṣ-gla* = གཡོག་གླ wages, fees such as doctor's fee, etc. (*Sorig. 133*).

ཞབས་བཅགས *shabṣ-ḇcagṣ* (*Sch.*) 1. partic. of ཞབས་འཆག་པ. 2. = ཞབས་ཆགས. 3. ground, territory (*Jä.*).

ཞབས་ཆགས *shabṣ-chagṣ* or ཞབས་ཤུག resp. shoe, boot, slippers.

ཞབས་ཏོག *shabṣ-tog* = བཀུར་སྟི (सेवा, पादकेतु the heel of the feast) fig. service; གུས་པའི་ཞབས་ཏོག

worship, homage (*Pag. 5*); ཞབས་ཏོག་ལ་འདེར་འོངས་ན་འོང་ (*H̱brom.* ཁ, *15*). ཞབས་ཏོག་པ་གཡོག་པོ་ཆེ་རིགས a servant of the better class or higher rank, an official; རྒྱལ་པོའི་སྐུ་གསུང་ཐུགས་ཀྱི་ཞབས་ཏོག dispenser, benefactor. ཞབས་ཏོག་བྱེད་པ to render services; also, to feed, treat, provide, offer.

ཞབས་རྟེན *shabş-ṟten* 1. footstool (*Cs.*) 2. boot (*Sch.*).

Syn. རྐང་སྟེགས *ṟkañ-ştegş*; རྒ་ཁྲི *ṟga-khri* (*M̱ñon.*).

ཞབས་ཐོག *shabş-thog* (seems to be merely another form of ཞབས་ཏོག) service, service rendered to superiors, *i.e.*, to priests, convents, kings, governments.

ཞབས་དྲུང་ *shabş-ḏruñ* 1. mode of address in letters, v. ཞབས་ 2. a servant, government-servant; ཞབས་དྲུང་རིན་པོ་ཆེ the proper title of the Dharma Raja or spiritual ruler of Bhutan (*Yig.* ཆ, *k. 10*).

ཞབས་འདེགས *shabş-ẖdegş* service, in col. =ཞབས་ཕྱི *shabş phyi*: འཕྲིན་ལས་ཞབས་འདེགས་ལ་ལྷག་བསམ་དཀར་བ་མཆིས I am discharging my official duties with zeal and earnestness (*Yig. k. 3*). ཞབས་འདེགས་པ *shabş-ẖdegş-pa* one who serves as a servant.

ཞབས་འདྲེན *shabş-ẖdṟen* shame, disgrace; མིའི་ཞབས་འདྲེན་པ to bring shame upon another, to be a disgrace to him.

ཞབས་པད *shabş-paḏ* lit. the lotus-footed, is the ordinary title by which the Kalons or chief ministers of Tibet are known. ཞབས་པད་ལ=ཞབས་དྲུང་དུ also ཞབས་པད་ཁྲི་དྲུང་དུ to, at, in addressing letters to high or sacred personages; fig. for ཞབས་ཏོག་བྱེད་པ to render service to a great man, to serve him; to be a scholar, pupil.

ཞབས་ཕྱི *shabş-phyi* resp. for གཡོག་པོ servant (male or female), in the widest sense of the word, servant to an individual, as well as minister of the state or the church. ཞབས་ཕྱི་བྱེད་པ to serve (frq. in colloq.), to render any service; ཞབས་ཕྱིར་འབྲང་བ or ཞབས་འབྲིང་བ to follow as a servant; ཞམ་འབྲིང་པ *sham-ẖbriñ-pa*, ཞམ་རིན *sham-rin* or ཞ་འབྲིང་ *sha-ẖbriñ*= ཞབས་ཕྱི *shabş-phyi* servant (*M̱ñon.*).

ཞམ་ཆ *sham-cha* prob. for ཞ་མཆུ the beak or pipe of the bellows through which the wind rushes when blown.

ཞམ་རིང *sham-riñ*=སྐུ་མདུན presence of a great man: ཞམ་རིང་དུ་བཅར་མ་ཐུབ unable to wait upon, could not interview (*Ya-sel. 5*); ཞམ་རིང་པ *sham-riñ-pa* = སྐུ་མདུན་པ personal attendant, a private secretary, officer in waiting, an aide de camp (*Ya-sel. 16*).

ཞར་བ *shar-wa* (fem. ཞོར་མ) decrepid, defective=ཡན་ལག་མ་ཚང་ being not in full possession of one's members: མིག་ཞར one-eyed, half or totally blind; ལག་ཞར having only one hand, halt; so in a similar manner རྐང་ཞར. ཞར་ཆག་མེད་པ *shar-chag meḏ-pa*=ཆག་སྐྱོན་མེད་པ without break, deduction or defect; ཞར་ཆག་མེད་པ་འབུལ་བ to present a non-defective article (*Yig. k. 52*). ཞར་ལྟས *shar-ḻtaş* the winking with one eye; ཞར་བྱུང་ प्रसङ्ग occasion [adherence, association]*S.*; ཞར་མ་བྱུང་པ अनुसङ्गिक [connected with, consequent upon]*S*; ཞར་ཞོར *shar-shor*=in religion or religious observance there being no imposition or mockery: ཆོས་ཞར་ཞོར་ལད་མོ་མ་ཡིན་པར.

ཞར་ལ *shar-la* 1.=‘following, succeeding’ (*Schtr.*). 2. =ཞོར་ལ on the occasion of, in connection with: གླང་པོ་བལྟ་བའི་ཞོར་ལ་ན गजप्रेक्षप्रसङ्गेन on the occasion of inspecting the elephant (*A. K. 1-10*).

ཞལ *shal* honorific term=face, countenance, presence; also, mouth: ཞལ་དུ་གསོལ་བ to offer to the mouth, to eat, drink; རྒྱལ་པོའི་

ཞལ་ནས་གསུངས the king spoke; ཞལ་གྱི་སྒོ the orifice of the face, *i.e.*, the mouth; ཞལ་ལ་མི་ཉན་པ to be disobedient; ཞལ་གྱིས་བཞེས་པ་འཆེ་བ to promise; ཁས་ལེན་པ to give assurance of; ཞལ་བགྲད་པ and ཞལ་གདང་བ to gape (*Sch.*); ཞལ་འབྱེད་པ to open the mouth, ཞལ་འཛུམ་པ to smile; ཞལ་དཀར *shal-ḏkar* resp. for དཀར་ཡོལ plate or drinking vessel of porclain; ཞལ་དཀོད *shal-ḏkoḏ* lit. verbal instruction—order, direction; ཞལ་དཀྱིལ *shal-ḏkyil* the face, presence (ཞལ་གྱི་དཀྱིལ་འཁོར **मुखमण्डल** moon-faced): ཞལ་དཀྱིལ་མཇལ་ཞིང་གསུང་གི་བདུད་རྩི་ལ་ལོངས་སུ་སྤྱོད་ཆོག་པ (*Yig. k. 25*) that I may be permitted to come into your presence and enjoy the nectar of your instruction. ཞལ *shal* placed before any ordinary noun makes of it an honorific appellation:—ཞལ་སྐོམ *shal-ṣkom* or ཞལ་སྐྱེམ *shal-ṣkyem* drink for a holy man; ཞལ་སྐྱོགས *shal-ṣkyogṣ* cup or goblet for honoured person; ཞལ་ཁེབས *shal-khebṣ* veil cover of an image of Buddha also the veil that is put over frightful deities and obscene images; ཞལ་ལྟོས food for honoured men. ཞལ་ཁྲིད *shal-khriḏ* oral or personal instruction (*Mil.*). ཞལ་འགྱུར་བ *shal-ẖgyur-wa* to look askance, looking obliquely or turning the face sideway: ཡང་རྡོ་རྗེ་གདན་གྱི་མ་རིའི་གཙུག་ལག་ཁང་ན་ཞལ་སྒྱུར་ཏ་རའི་ལྷ་ཁང་ཞེས་བྱ་བ་ཡོད again in Mari Vihāra of Vajrāsana there was the temple of the goddess Dolma looking askance (*A. 58*). ཞལ་རྒྱན *shal-ṟgyan* moustaches; ཞལ་རྦད *shal-ṟbaḏ* resp. for ཁ་རྦད boasting (*Situ. 127*); ཞལ་ཚུལ *shal-tshul* or ཞལ་ཚུམ = ཞལ་ཟས pastry, cakes, etc. ཞལ་ཚོམ *shal-tshom* resp. for ཨག་ཚོམ beard. ཞལ་ཟག *shal-zag* tobacco-pipe = གང་ཟག; ཞལ་བཞུགས *shal-ḇshugṣ* when he lived, when he was alive: སངས་རྒྱས་ཞལ་བཞུགས་པའི་དུས་སུ when Buddha was living (*Sorig. 87*); ཞལ་བཅུས *shal-ḇçuṣ* = བཅུས true copy (*Situ. 23*); ཞལ་བཤེད *shal-ḇsheḏ* resp. of མཆིལ་མའི་སྣོད; ཞལ་ཟས *shal-zaṣ* resp. for ཁ་ཟས biscuit, cake, etc.: ཞལ་ཟས་དཀར་རྒྱན་མར white biscuit painted with butter (*Ṟtsii.*). ཞལ་ངོ *shal-ṅo* face, presence: ཚོགས་ཆེན་ཞལ་ངོ lieutenant of the Dalai Lama who waits upon the president of the annual Buddhist grand congregation at Lhasa held in January and February and gen. selected from among the officials of the monastery of Daipung. The term ཞལ་ངོ་ was formerly also applied to an officer over 50 soldiers inferior to a captain (*Yig. 41*). ཞལ་དངོས *shal-ḏṅoṣ* bodily, in one's own body or person: སངས་རྒྱས་ཞལ་དངོས་ཀྱི་འཁྲུངས་ཡུལ the place where Buddha was born bodily not miraculously; ཞལ་དངོས་སུ་མཇལ་བར་ཡོད he is to be seen in person. ཞལ་བསིལ *shal-ḇsil* 1. water to wash a great man's face; washing the face (of a great man). 2. = ཆབ་བླུག *chab-ḇlug* washing bowl (*Yig. 55*); ཞལ་གསེར་སྒྲོན *shal-gser-ṣgron* resp. for offerings of golden lamps to Buddha; ཞལ་གསོ *shal-gso* = ཁབས་བབ or ཁ་གསབ་སྣོན་པ (*Ṟtsii.*).

ཞལ་སྔ *shal-ṣṅa* = སྤྱན་སྔ in the presence of. ཞལ་སྔ་ནས = སྤྱན་མདུན་ནས in the presence of, before: ད་ཁྲིད་ཀྱི་ཞལ་སྔ་ནས་པཎྜི་ཏ་དང་ཁྲིད་མེད (*A. 131*).

ཞལ་ལྕེ་བཅུ་དྲུག་པ *shal-ḻce ḇcu-ḏṟug-pa* the code of laws in sixteen enactments in four sections: (1) ཞུ་བཞེས་བདེན་རྫུན་གྱི་ཞལ་ལྕེ (2) བཟུང་བཀྱིགས་ཁྲིམས་རའི་ཞལ་ལྕེ; (3) ནག་ཅན་ཁྲག་གཅོད་ཀྱི་ཞལ་ལྕེ (4) དྲན་འཛིན་ཆད་ལས་ཀྱི་ཞལ་ལྕེ; (5) རྟོར་འདྲ་ཟ་རྐང་གི་ཞལ་ལྕེ; (6) བསད་པ་སྟོང་གི་ཞལ་ལྕེ; (7) རྨས་པ་ཁྲག་གི་ཞལ་ལྕེ; (8) རྐྱོན་དམ་མནའ་དག་གི་ཞལ་ལྕེ; (9) རྐུས་པ་འཇལ་གྱི་ཞལ་ལྕེ; (10) ཉེ་འབྲེལ་འབྲལ་འདུམ་གྱི་ཞལ་ལྕེ; (11) བྱི་བྱུས་བྱི་རིན་གྱི་ཞལ་ལྕེ (12) ནམ་ཕར་ཚར་གྱི་ཞལ་ལྕེ; (13) མཐའ་འཁོབ་ཀླ་ཀློའི་ཞལ་ལྕེ། These thirteen enactments together with དཔའ་བོ་སྟག་གི་ཞལ་ལྕེ the code of military regulations in three chapters make up the sixteen enactments which are in force in Tibet.

ཞལ་ཆད *shal-chaḏ*, v. ཁ་ཆད *kha-chaḏ*.

ཞལ་ཆེ *shal-che* judgment, decision; ཞལ་ཆེ་པ *shal-che-pa* judge, magistrate.

ཞལ་ཆེམས *shal-chemṣ*, resp. of ཁ་ཆེམས *kha-chemṣ* will, testament (*Ṃṅon.*).

ཞལ་ཏ *shal-ta* 1. or ཞལ་ལྟ, audience, inspection; turn, service: བརྩེ་བས་ཞལ་ཏ gracious audience (*Sorig. 134.*); ཞལ་ཏ་བྱེད་པ to serve, to inspect, review, superintend; to visit, the sick and to take care of them; ཞིང་ལ ཞལ་ལྟ་བྱེད་པ to guard the field. 2. resp. for ཁ་གདམས directions, instruction, counsel, advice: ཞལ་ཏ་ཞིབ་རྒྱས་ཞུ་བ to ask for accurate and detailed instructions; ཞལ་ཏ་པ a page, waiter; ཞབས་ཕྱི waiting-man, servant in a convent; ཞལ་ཏ་མ *shal-ta-ma* waiting woman, chamber-maid. ཞལ་བལྟ་བ *shal blta-wa* (1) older form of ཞལ་ཏ་བ one waiting for what drops from his master's lips. བཅོམ་ལྡན་འདས་དགེ་སློང་ཅི་ལྟ་བུས་ཞལ་ཏ་བ་གྱིས་པ་ལགས O Bhagavan with what attention the *Bhiksu* listen to thy sermons; (2)=ཞལ་ལྟ་བྱེད་པ to serve.

ཞལ་མཐུན *shal-m̱thun*, resp. for ཁ་མཐུན (*Ya-sel. 91*).

ཞལ་གདམས *shal-g̱dams̱* order, direction; instruction, advice: འཇིག་རྟེན་ལ་དགོས་པའི་ཞལ་གདམས་གསུངས་སོ he imparted to her useful maxims (*Glr.*); ཞལ་གདམས་བྲིས་མཁན author, in as much as all printed books are considered to be sacred and the authors are looked upon as semi-divine.

ཞལ་བདག *shal-ḇdag* in large religious meetings, a lama who walks about with a wand in order to preserve good order; a verger (*Jä.*).

ཞལ་གདེབས *shal-ẖdebs̱*=ཁ་གསབ a free-will offering or present; subscription to any religious movement.

ཞལ་འདོན *shal-ẖdon* resp. for ཁ་འདོན.

ཞལ་པོ *shal-po*=དཀར་ཡོལ *ḏkar-yol* (*A. 156*).

ཞལ་ཕོར *shal-phor*=resp. for ཁ་ཕོར tea cup.

ཞལ་བུ *shal-bu* a small cup: ཐོ་རངས་ཀྱི་དུས་སུ་སྐྱོ་ཚག་བསེར་ས་མི་སྐྱེ་བ་ཞལ་བུ་ཏོ་དྲངས at dawn they served me with two cups of pap, that air might not be generated (in the stomach) (*A. 156*).

ཞལ་བྱང *shal-byań* resp. for ཁ་བྱང title, superscription, inscription: ཁྲི་ལྡེ་སྲོང་བཙན་དུས་ཀྱི་ཞལ་བྱང་བྲག་ལ་བརྐོས the inscription of the time of *Khri-ḻde-s̱roń-ḇtsan* was engraved or rock (*Situ. 23*).

ཞལ་གཟིགས *shal-g̱zigs̱* 1. an inscription. 2. an apparition: བཞུགས་ཞལ་གཟིགས་ཤིང appearing in a sitting posture (*Jä*).

ཞལ་ཡམ *shal-yam* a joke: ལོ་ཙཱ་བ་སྒྲོངས་བུ་བའི་ཞལ་ཡམ(མ)་ཡང་གསུང་སྐད the *Lo-tsa-wa* also jokingly said (*A. 84*).

ཞལ་བ *shal-wa* 1. also ཞལ་བགྱིད་པ *shal ḇgyiḏ-pa*, to plaster with lime or cement, to plaster or overlay with anything, *e.g.*, with butter: སྒོ་ལ་ཞལ་བགྱིས་ཏེ *s̱go-la shal-ḇgyis̱-te* plastering the door with clay (*Glr.*); ཞལ་བ་མཁན *shal-wa-m̱khan* one who plasters a house or makes a floor with pebbles, etc. 2. ཞལ་ལ clay, lime-wash, cement.

ཞི་གིལ *shi-gil* chaff and other impurities removed from the grain by washing.

ཞི་བ 1. *shi-wa* to be peaceful or calm; to be pacified, be appeased; to settle, to be allayed, assuaged etc.; ཞི་བར་འགྱུར་བ to become pacified; ཞི་ལ་སོང *shi-la-soń* became quiet, held their peace; ཞི་བར་བྱེད་པ to still, soothe, appease, mitigate; ཞི་བྱེད *shi-byeḏ* a composing draught. 2. संशमन to be wise, more particularly with reference to affections: to be dispassionate, not subject to any mental emotion. 3. शम, शान्ति; རབ་ཞི प्रशान्ति, प्रसन्न (*A. K. 111-26*). Sbst. rest, tranquility, calmness; adj. tranquil, calm; ཞི་བའི་ཚིག *shi-waẖi-tshig* good words; soft, mild language, polite expression. རྟག་ཞི་བ *ṟtag-s̱hi-wa* सदाशिव; eternal peace; one possessing that, a Buddha; ཞི་མཐར་བྱེད *shi-m̱thar byeḏ* शमान्तक lit. he who puts an end to all peacefulness, an epithet of Kāmadeva (*M̱noń.*); ཞི་གནས *shi-g̱nas̱* for

ཞི་གནས་ཀྱི་རྣམ་གྲངས *shi-g̱naş-kyi ṟnam-grańş* enumeration of the stages of Dhyāna (v. *K. d.* ཕ, *261*); acc. to *Jä.* an absolute inexcitability of mind, and a deadening of it against any impressions from without, combined with an absorption in the idea of Buddha, or in the idea of emptiness and nothingness. ཞི་གནས་མ *shi-g̱naş-ma* निशीथ night, mid-night (*S. Lex.*). 4. = ཐར་པ་མཐོ་རིས (*M̱ńon.*), Nirvana, heavenly repose; ཞི་བར་གཤེགས་པ to go to rest, to die, to enter the state of eternal peace. 5. the mild deities, or mild aspect of such, as opp. to the ཁྲོ་བོ or དྲག་པོ the wrathful and terrific forms.

ཞི་བ་མཆོད་པ नन्दि *shi-wa-m̱chod-pa* Nandi the personal attendant Mahadeva; ཞི་བ་འཐུང *shi-wa ẖthuń* कुण्डपाय [to drink out of pitchers, n. of a ceremony]*S.*

ཞི་བ་སྦས་པ *Shi-wa-şbaş-pa* शान्तिगुप्त Buddhist saint born at Jalamaṇḍala in India, of *Kṣatriya* parents (*K. dun. 55-70*).

ཞི་བ་འོད *Shi-wa-hod* n. of a Bon deity; ཞི་བ་འོད་ཀྱི་ཞིང་ཁམས a fancied world of the Bon situated to the east of this world; ཞི་བ་འོད་མ་འཇམ་སྐྱ *Shi-wa ẖoḏ-ma ẖjam-şkya* another such world further east of it (*D.R.*).

ཞི་བའི་གར *shi-waẖi-gar* the dance of the peaceful spirits, also the ordinary dance (*H̱brom. 94*).

ཞི་བའི་གྲོང *shi-waẖi-groń* hermitage, the mountain retreat of saints.

Syn. རི་ཁྲོད *ri-khroḏ*; སྒོམ་པའི་གནས *şgom-paẖi-g̱naş* (*M̱noń.*).

ཞི་བྱེད *shi-byeḏ* n. of the *Tantrik* Buddhist sect founded in Tibet by the sage called Phadampa. It was so called because: སྡུག་བསྔལ་ཐམས་ཅད་རབ་ཏུ་ཞི་བར་བྱེད་པའི་སྔགས it was intended to destroy all misery and sufferings by the spell of its *Mantras* (*J. Zań.*).

ཞི་མ *shi-ma* sieve of cane or wood; ཞི་མ་ཕོངས་སྐྱོབ *Shi-ma phońş-şkyob* an epithet of the goddess Dolma.

ཞི་མི *shi-mi* or ཞིམ་བུ = *shim-bu* a cat (colloq.).

ཞི་བཞག *shi-ḇshag* = ཁོང་ཁྲོ anger, wrath.

ཞིག *shig* 1. = ཅིག *cig*. 2. v. འཇིག་པ *ẖjig-pa*.

+ ཞིག་པོ *shig-po* = སྟོང་ཉིད་རྟོགས་པའི་བློ་འམ་གང་ཟག the mind or person contemplating the *Çūnyatā, i.e.*, emptiness or voidity.

ཞིག་མེར *shigmer* a dense throng or crowd (*Jä.*).

ཞིང་ I: *shiń* = བདག་ཉིད आत्मा self (*M̱ńon.*).

ཞིང་ II 1.: क्षेत्र field, ground, soil, arable land, cultivation: ཞིང་ཆུང་འཛིན་པ one who cultivates a small field, a small farmer; ཐང་ཞིང་ *thań-shiń* fields on level land, རི་ཞིང་ field on hill-slope. ཞིང་ཁ *shiń-kha* = ཞིང་ *shiń*: ཞིང་ཁའི་བུ་མོ the girls in the field (*Mil.*); ཞིང་རྨོ *shiń ṟmo* ploughs a field; ཞིང་འདེབས་པ to till, to sow a field. ཞིང་རྒོད *shiń-ṟgoḏ* rough, uncultivated field; ཞིང་ངན *shiń-ńan* कुक्षेत्र a barren bleak field; ཞིང་པ *shiń-pa* husbandman, farmer; ཞིང་བྱ *shiń-bya* or ཞིང་གི་བྱ་བ husbandry; ཞིང་མུ *shiń-mu* boundary of a field, land mark. ཞིང་ལས་དང་འབྲེལ་བའི་བྱ་བ་དག the names of farming operations:—(1) རྨོ་བ *ṟmo-wa*; (2) རྐོ་བ *ṟko-wa*; (3) ཕྲུལ་རློག་པ *phrul-ṟlog-pa*; (4) བོང་བ *boń-wa*; (5) ས་སྒོང་ *sa-şgoń*; (6) ས་བོན་བཙུགས་པ *sa-bon ḇtsugş-pa*; (7) བསྐྲུན་པ *ḇşkrun-pa*; (8) བཏབ་པ *ḇtab-pa*; (9) གཏབ་པ *g̱tab-pa*; (10) བསྐྱེད་པ *ḇşkyeḏ-pa* (*M̱ńon.*). ཞིང་ཆུ *shiń-chu* or ཞིང་ཆུ་མ नदीमातृक irrigation, irrigated field or cultivation: འབྱུང་ཆུ་ཞིང་ཆུ་ལེགས་ན་ཆུ་ཡི་དགེ (*Yig. 6*).

ཞིང་གི་དྲུག་ཆ *shiń-gi ḏrug-cha* one sixth of the produce of the field which is the king's due from the cultivator.

ཞིང་ III: a continuative particle annexed to verbal roots at the end of subordinate sentences, and sometimes used to connect co-ordinate verbs. Occurs in place of ཅིང་ being used after the finals: *ń*, *n*, *m*, *r*, or *l*.

ཞིང་ས *shiń-sa* 1. ground, soil, arable land. 2. any province: ཞིང་ས་ཆེན་པོ or ཞིང་ཆེན a large province; རྒྱ་ནག་ཞིང་ཆེན་བཅོ་བརྒྱད the eighteen great provinces into which China is divided.

ཞིང་ཤིས་པ *shiń-çis̱-pa* = རྒྱལ་ཁམས་བཀྲ་ཤིས་པ a prosperous and peaceful kingdom (*Yig.*). ཞིང་ཤེས་པ क्षेत्रज्ञ; one who knows husbandry; an agriculturist. It is also used technically to signify the soul or conscious principle.

ཞིང་ IV: मण्डल, क्षेत्र sphere, body, in a religious sense: ཞིང་ཁམས holy or spiritual sphere; བསོད་ནམས་ཀྱི་ཞིང་དང་འཕྲད་པ to enter the field of merit, to turn into the path of virtue (*Dzl.*); གདུལ་བྱའི་ཞིང་དུ་གཟིགས་ཏེ seeing him in the land of conversion. ཞིང་བཅུ *shiń-ḇcu* the ten spiritual spheres; སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་ *shiń* the kingdom of Buddha, the land where Buddhism prevails; so also འདུལ་བའི་ཞིང་ the sphere of conversion, heaven, paradise, *i.e.*, one of the heavens inhabited by the Buddhist gods, or even the state of Nirvana. ཞིང་ལ་ཕེབ་པ *shiń-la pheb-pa* = བདེ་བར་གཤེགས་པ to go to bliss, *i.e.*, to die. ཞིང་བཀོད or ཞིང་གི་བཀོད་པ design or plan of mansion or residence of the gods, of a Buddha or of a Bodhisattva; also = map; ཞིང་ཁམས *shiń-khams̱* क्षेत्र the sphere of a Buddha's or Bodhisattva's conversion.

ཞིབ *shib* 1. = also ཞིབ་ཐལ *shib-thal* powder, fine flour, also flour in general: ཞིབ་ཁུག bag of flour; ཞིབ་བཏགས ground into powder; ཞིབ་ཞོར box or bowl for flour. 2. fig. that which is minutely subdivided, details; ཞིབ་ཆ *shib-cha* exactly, accurately precisely; ཞིབ་བཀོད *shib-ḇkoḏ* details, detailed list or information; ཞིབ་ཆེན *shib-chen* full of details; one who inquires into every detail, or particulars; inquiring, inquisitive (*R̲tsii.*); ཞིབ་བལྟས *shib-ḇḻtas̱* or ཞིབ་ཆ་བལྟ་བ looking into the details: སྐོར་ཐང་མཐོ་དམའ་ཞིབ་བལྟས་ཀྱིས (*R̲tsii.*) ཞིབ་དཔྱད་པ *shib-ḏpyaḏ-pa* to inquire, to investigate; ཞིབ་དཔྱོད *shib-ḏpyoḏ* inquest, inquiry, investigation: སྟག་གཡབ་ཞིབ་དཔྱོད་དུ་ཐོན་སྐབས་ལགས about to proceed to institute inquiry into the matter of *Tag-yab* (*Yig. k. 26*); ཞིབ་དཔྱོད་པ *shib-ḏpyoḏ-pa* one who inquires after the particulars of a matter, an investigator.

ཞིབ་པ *shib-pa* adj. accurate, exact; subtle, fine. ཞིབ་པར or ཞིབ་ཏུ adv. precisely, exactly, thoroughly.

ཞིབ་མ *shib-ma* [1. a winnowing basket; 2. a demon who was enemy of the god of love]*S.*

ཞིབ་མོ *shib-mo* कणिका, किम्पचान [1. particle; 2. niggardly]*S.*

ཞིབ་ཤེར *shib-çer* minute examination or comparison of details; ཞིབ་ཤེར་བྱེད་པ to compare closely: རྫོང་དུ་ཡོང་སྒོ་བསྡུ་རྒྱུ་ཡོད་པའི་རིགས་རྣམས་དེབ་ཡིག་དེ་དཀར་ཆག་དང་སྡུར་ཞིབ་ཤེར་བྱས should minutely examine all the collections of a Jong by comparing them with the contents of the register (*R̲tsii. 20*).

ཞིབ་ལྷན་གམ་བཅར་བ *shib-lhan gam-ḇcar-wa* to present the explanation of details; to interview with a detailed statement.

ཞིབ་ལྷིངས *shib-lhińs̱* deliberation, deliberate consideration (*Yig. 61*).

ཞིབ་ལྷུག *shib-lhug* = ཞིབ་རྒྱས minute details (*Yig. 93*).

ཞིབ་ཤིང་ *shib-çiṅ* = ཁྲོན་བུ *khron-bu* (mystic) (*M̲iṅ. r̲da. 3*).

ཞིམ་པོ *shim-po* sweet, well-tasting, nice-flavoured, nutty: ཞིམ་པོ་མགྲོན་པོ་ལ་སྟེར *shim-po m̲gron-po-la şter* give the sweet food to your guests; ཞིམ་པོ་མི་འདུག it is not nice; ཞིམ་པ sweets, delicacies.

ཞིམ་ཐིག་ལ *shim-thig-la* a medicinal herb the fruit of which is used in eye-disease: ཞིམ་ཐིག་ལེས་མིག་གི་ཞེང་ཐོག་ལེན་པར་བྱེད cataract of the eye is removed by the medicine called *shim-thig-le*.

ཞིམ་བུ *shim-bu* colloq. = ཞི་མི cat.

Syn. གྲོང་གི་སྤྲེའུ *groṅ-gi şpreh̲u*; ཀུ་ནྡུ་ལ *kun-du-la*; ལུས་བསྐུམས *luş-b̲şkumş*; བཤང་བ་སྦེད *b̲çaṅ-wa şbed̲*; རྣམ་གྲོལ་མིག *r̲nam-grol mig*; འབར་བའི་མིག *h̲bar-wah̲i mig*; བྱི་བླ *byi-b̲la*; བྱི་ཟ *byi-za* (*M̲ṅon.*).

ཞིལ་མ *shil-ma* = ཀོན་བུ *kon-bu* or སྐུན་བུ *şkun-bu*.

ཞུ་མཁན *shu-m̲khan* 1. a petitioner. 2. a metter [क्रमुक the areca or beetle-nut tree] *S.*

ཞི

ཞུ་དག *shu-dag* improvement, correction, revision, examination; the word was also stated by a lama from Lhasa to mean "exercise and practice" in a language or in any subject of study: ཁྱོད་ལ་ཞུ་དག་ལྷག་པ་དགོས you require further practice. ཞུ་དག་བྱེད་པ to mend, improve, correct, revise; རང་རྒྱུད་ཞུ་དག་བྱེད་པ to examine and reform one's own character or disposition. ཞུ་དག་མཁན *shu-dag-m̲khan* reviser, corrector, censor (*Cs.*); ཞུ་ཆེ *shu-che* revisor or comparer of the translation with the original Sanskrit texts; ཞུ་ཆེན་གྱི་ལོ་ཙྪ་བ *shu-chen-gyi lo-tsa-wa* a great revisor or commentator (of Sanskrit writings).

ཞུ་འདེགས *shu-h̲degş* = གཟིགས་རྟེན *gzigş-r̲ten* a present accompanying a petition.

ཞུ་བ *shu-wa* I pf. བཞུས or ཞུས, fut. གཞུ *gshu*, = ཐིམ་པ (*M̲ṅon.*). 1. to melt: བཞུ་ཞུའི་གསེར gold to be melted; ཞུ་བའི་ཁམས whatever is melting or fusible; ཞུའོ it melts; འོད་དུ་ཞུ་ནས dissolving into light. 2. to digest: ཞུ་བྱེད་ཀྱི་སྨན digestive medicine; མ་ཞུ་བ undigested; ཟས་མ་ཞུ་བ undigested food; མ་ཞུའི་ནད indigestion, sufferings arising from it; མ་ཞུ་འཇུ་བ to decompose what is undigested (*Jä.*).

ཞུ་བ II: 1. pf. ཞུས *shuş*, a vb. used chiefly in addressing one's superiors and also in politeness between equals, signifying: to ask, to request; to beg, to petition: ཁོ་རང་གིས་བླ་མ་ལ་ནང་དུ་འཇེབ་པར་ཞུས་པས he having begged the lama to come indoors; also signifies constantly: to say: བློན་པོས་རྒྱལ་པོ་ལ་ཞུས the officer said to the king. གུས་པས་ཞུ་བ to speak or pray respectfully; to prefer a suit or petition, དོན་དག་ཞུ་མཁན one who explains his object; གནང་བར་ཞུ་ཞུས་པས having said 'I beg you will permit', (*Glr.*)—here ཞུས་པས comes from ཞུ་བ to speak, say. སྔར་མཐོང་བའི་དངོས་པོ་དག་ཞུའོ I will ask of him the things lately seen, ང་ལ་གང་དག་ཞུ་བ་དེ་ལེགས་སོ it is very right of you, thus to ask me about everything (*Do.*); རྒྱལ་པོའི་དྲུང་དུ་མི་ལམ་ཞུས་པ he related the dream before the king (*Pth.*); དེ་ལ་མཁན་པོ་ཞུས they besought him to be their abbot; གནང་བ་ཞུ་བ to ask permission. 2. sbst. a request, desire, petition; inquiry, question: ཞུ་བ་འབུལ་བ *shu-wa h̲bul-wa* to make an application, to apply; ཞུ་ཁྲ *shu-khru* a petition, application. ཞུ་གླེང་ *shu-gleṅ* an address or petitionary letter; ཞུ་གླེང་བྱེད་པ *shu-g̲leṅ byed̲-pa* to address, accost; ཞུ་རྒྱུ *shu-r̲gyu* the subject of a petition or suit. ཞུ་མ་སྤོབས་པ *shu ma şpobş-pa* = ཞུ་མ་ནུས་པ or ཞུ་ཕྱོགས་མ་བདེ་བ unable to pray or to memoralize; ཞུ་ཡིག *shu-yig*, ཞུ་བའི་ཕྲིན་ཡིག a petition: བླ་དཔོན་སོགས་ལ་

འབུལ་ཀྲུའི་ཡི་གེ memorial or petition presented to superiors and magistrates, &c. (*Yig. k. 1*); ཞུ་ལན *shu-lan* answer to a petition = ཡིག་ལན (*Yig. k. 10*); ཞུ་ལོག *shu-log* a feigned, false, designing suit. ཞུ་ལོག་ཕུལ་བ to backbite, to petition, accusing one falsely or maliciously. 3. v. *Jä.* for information concerning wide use of impera. of ཞུ་བ in *W.* colloq. as polite or resp. addition to most sentences.

ཞུ་སྣ *shu-ṣña* = ཞུ་ངོ *shu-ño.*

ཞུ་རྟེན *shu-ṟten* = ཞུ་ཡིག་གི་རྟེན *shu-yig-gi ṟten* उपधा the present which is sent with a letter either as a sign of compliment or respect or as a necessary appendage to a request.

Syn. ཕྱག་རྟེན *phyag-ṟten*; གུས་རྫས *guṣ-ṟdsaṣ*; མདུན་འཇོག *m̱dun-ẖjog* (*M̱ñon.*).

ཞུ་རེ་འཐེན་ཁྱེར *shu-re ẖthen-khyer* discrepancy, disagreement in statements (*Ṟtsii.*).

ཞུ་དོན *shu-don* drift, subject of a petition; in a general sense = ཞུ་བ request, suit, communication etc. ཞུ་དོན་པ *shu-don-pa* = དོན་དག་ཞུ་མཁན a pleader, advocate: ཁ་མཆུ་སོགས་ཀྱི་ཞུ་དོན་པ་ལ་ལའི་རིགས an advocate in a dispute is advisable on certain occasions (*D. çel. 7*).

ཞུ་འཕྲིན *shu-ẖphrin* resp. for ཡིག་ལན, ཞུ་ལན a reply: ཞུ་ཕྲིན་གྱི་སྒོ་ནས་བདེན་པ་མཐོང perceived the truth (*i.e.* became converted to Buddhism) by means of his replies (*Yig. k. 1*).

ཞུ་བ་པོ *shu-wa-po* or ཞུ་པོ *shu-po* petitioner; ཞུ་མཁན applicant, complainant, questioner or inquirer; ཞུ་བ་པོ་བརྒྱད the eight interrogators of Buddha were: शारिपुत्र, सुभूति, कौशिक, मैत्रेय, काश्यप, पूर्ण, गङ्गादेवी, आनन्द (*Yig. 37*).

ཞུ་སྐྱོག *shu-ṣkyog* in *W.* = crucible, melting spoon.

ཞུ་མར *shu-mar* colloq. for སྒྲོན་མེ lamp, light: ཞུ་མར་གསལ་ལ་དྭངས་པ་ཞིག་བསྣམས་ཏེ་བལྟས་པས having taken a bright shining lamp he looked (*Ṟdsa. 13*).

ཞུ་རུ *Shu-ru* n. of a place in *Dwag-po* (*Deb.* ག, *37*).

ཞུ་བཞེར *Shu-ḇsher* n. of a tribe, or clan in Tibet: ཁོང་གི་ཡབ་སྟག་གསུམ་ཞུ་བཞེར (*A. 80*).

ཞུགས *shugṣ* resp. for མེ fire; acc. to *Jä.* the fire lighted for cremation. ཞུགས་ཤིང मकठिका, अङ्गारस्थापन burning embers.

ཞུགས་པ 1. = འཚོ་བ आपन्न, व्यापृत to cherish. (with བློ་ལ) to entertain in the mind. 2. (ཆོས་སྒོ་ལྟ་བུ) प्रतिपन्न, संवर्त्त to be converted to a religion, to imbibe faith. 3. अवगाढ, व्यापृत to be involved in. 4. = ཞེན་པ व्यसन desire.

ཞུང་ཞུང *shuñ-shuñ* with བྱེད་པ to nod or bow repeatedly, of a pigeon (*Mil.*, *Jä.*)

ཞུད་པ *shuḏ-pa* 1. = གུད་པ or ཉམས་པ emaciated, to be reduced, to fall, to be or grow worse, to dwindle. 2. to twine, to twist, —to spin (*Cs.*); ཞུད་འཁོར a spindle, distaff. 3. to hang up, to suspend in *Ts.*; ཞུད་ཐག = དཔྱང་ཐག suspending cord.

ཞུན་མ *shun-ma* also ཞུན་པ that which is melted; གསེར་ཞུན་མ जात काञ्चन melted gold (*A. K. 1-IV.*); གསེར་སོགས་ཞུན་མའི་ཕུང་པོ heaps of melted gold and other metals (*Glr.*); ཟླ་བ་ཞུན་མ་མཚོ་ལ་གསལ་བ་ལྟར like as the melting moon (its quickened reflection) clear on the lake (*A. 5*). ཞུན་མར *shun-mar* गव्य घृत melted butter which is repugnant to the Chinese but much liked by Tibetans.

ཞུན་ཐར་བཅད་པ *shun-thar-ḇcaḏ-pa* to scrutinize, make critical examination: སྐབས་སྐབས་སུ་བླ་མའི་དྲུང་དུ་གདམས་ངག་གི་ཞུན་ཐར་ལེགས་པར་བཅད at times he went to the lama for critical explanation of religious precepts (*Deb.* ག, *45*). ཞུན་ཐར་བཅད་པ *shun-thar ḇcaḏ-pa* to join together white-heated iron by beating again.

ཤུན་ཐིགས *shun-thigs* sparks flying from red-hot iron.

ཤུན་མོ *shun-mo* melted, whatever melts easily (*Cs.*).

ཤུན་གཟུང་ *shun-ḇzuñ* n. of a number (*Ya-sel. 57*).

ཤུབ་པ *shub-pa* = གོ་ཆ, གོ་ཁྲབ or ལྷུགས་གོས coat of mail (*M̱ñon.*).

ཤུམ་པ *shum-pa* 1. = लीन, संक्षिप्त, दीन cowardly, timid, apprehensive. 2. sbst. dread, dismay, faintheartedness; also, laxity, slackness: སེམས་ཤུམ་ནས *semş-shum-naş* as I continued dismayed (*Dzl.*); དཀོན་མཆོག་གསུམ་ལ་ཤུམ་པ་མེད་པར་བཀུར་བསྟི་བྱེད་པ to honour the three precious without flinching; ཤུམ་ཤུམ་མེད *shum-shum-meḏ* अवलीन [sticking to]*S.* ཤུམ་པ་ཆེད་པར energetically, with zeal, without relaxation or indolence: སློབ་མ་རྣམས་ནི་ཤུམ་པར་གནས the pupils were living idly (*Ya-sel. 17*). 3. resp. for ངུ་བ *ñu-wa* to cry, to weep, lament; ངོ་ཚམ་ཤིན་ཏུ་ཤུམ ह.ब्जानिमीलिता (*A. K. 1-34*).

ཤུམ་པ་མི་མངའ *shum-pa mi-m̱ñaẖ* fearless, intrepid; of great mental fortitude; a hero. Syn. དཔའ་བོ *ḏpaẖ-po*; སྙིང་སྟོབས་ཅན *şñiñ-ştobş-can*; འཇིགས་མེད *ẖjigş-meḏ* (*M̱ñon.*).

ཤུམ་བུ *shum-bu* = ཞི་མི *shi-mi.*

ཤུར *shur* snout, muzzle, trunk (*Jä.*).

ཤུལ *shul* = ཉུང་བ or མར་ཆག་པ grown less, reduced: པད་ཁ་ཉུང་ཟད་ཤུལ the mouth of the lotus was slightly contracted (*Yig. 11*).

ཤུས་སྣ *shuş-şna* the head or leader of a deputation, the chief leader among joint memorialists; ring-leader; ཡང་རྔོག་གིས་ཤུས་སྣ་མཛད་ནས་དབུ་མའི་ཆོས་ཞུས་པས again Ngog becoming the chief inquirer received lectures in the *Mādhyamika Dharma* (*A. 98*).

ཤུས་པ *shuş-pa* v. ཤུ་བ *shu-wa.*

ཤུས་ལོ *shuş-lo* nominal inquirer: དེ་ཡང་ཆོས་ཤུས་ལོ་དང་ཐོབ་ལོ་ཙམ་གྱིས་བརྟན་པའི་སྐོར་ཞུགས་པར་མི་འགྲོ then even he did not go to learn religion nominally and to acquire it in name only (*Khriḏ. 18*).

ཞེ *she* disposition, mental choice or bias, the inmost part of the mind or heart, inclination: ཞེ་བཀོན་པ *she-ḇkon-pa* a hating mind; ཞེ་རྐམ་པ *she-ṟkam-pa* covetous; ཞེ་གྱོང་ *she-gyoñ* mischievous, bad-hearted: སྨྲ་ཀོད་ལ་ཞེ་གྱོང་ཞིང་གནག་པ (*Ṟdsa. 14*). ཞེ་འགེམས་པ *she-ẖgemş-pa* = སེམས་འཛེམས་པ to lose spirit, to be depressed, depression of the mind: ཁ་སྦྲུས་པས་རོགས་ཀྱི་ཞེ་འགེམས (*D.R.*). ཞེ་སྒུག་པ *she-şgug-pa* is said to mean: to be waiting for an opportunity to find fault: ངན་པ་ཞེ་སྒུག་གཅིག་ལ་གཅིག་གནོད་བྱེད the wicked waiting for an occasion to do mischief to each other (*Ṟdsa. 23*). ཞེ་གཅོད་པ *she-g̱coḏ-pa* to lose courage, to resign an intention, and ཞེ་བཅད *she-ḇcaḏ* resignation, as a Buddhist virtue (*Jä.*); ཞེ་གཅོད་པའི་ཚིག *she g̱coḏ-paẖi-tshig* = ཚིག་རྩུབ *tshig-ṟtsub* rough or rude expression; cruel words, mortifying language.

ཞེ་ཐག་པ *she-thag-pa* sincerity: སེམས་བསྐྱེད་དེ་ཞེ་ཐག་པ་ནས་དགྲ་བཅོམ་པར་འགྱུར་བར་བྱ་སྙམ་ན if thinking that one should become a saint (*Arhat*) by sincerely imbibing faith in Buddhism (*Surañ. 123*).

ཞེ་དུག *she-dug* damage, destruction; ཞེ་དུག་བྱེད་པ *she-dug-ḇyeḏ-pa* to cause, to inflict misery or damage.

ཞེ་འདོད *she-ẖdoḏ* = རང་འདོད (*Situ. 25*).

ཞེ་འདྲས་པ *she ẖdṟaş-pa* प्रतिहत [obstructed]*S.*

ཞེ་སྡང *she-şdañ* (= vulg. ཚིག་པ) anger, rage, indignation. ཚིག་པ་ཟ་བ to be angry ཞེ་སྡང་བསྐྱེད became, got angry; ཞེ་སྡང་ཤས་ཆེ་བ furious, indignant. ཞེ་སྡང་གཏུམ་པའི་དཔུང་པ་ཅན *she-şdañ g̱tum-paẖi ḏpuñ-pa-can* a hero, champion.

Syn. ཁྲོ་བ *khro-wa*; འཁྲུག་པ *ẖkhrug-pa*; མ་རུངས་པ *ma-ruńş-pa*; མིག་རུས་མནན་པ *mig-ruş m̱nan-pa*; བརླང་པོའི་སེམས *ḇṟlań-poẖi semş* སྣ་ཐུང་བ *şna-thuń-wa*; གདུག་སེམས *gdug-semş*; སྤྲོ་ཐུང་བ *şpro-thuń-wa*; གཏུམ་པ *gtum-pa*; མི་བཟད་སེམས *mi-ḇzaḏ semş*; མནར་སེམས *m̱nar-semş* (*M̱ńon.*).

ཞེ་སྡང་གི་ཚིལ་བུ *she-şdań-gi tshil-bu* = སྦྲུལ་གྱི་ཚིལ་བུ *şbrul-gyi tshil-bu* snake's fat (mystic) (*M̱ńg. 11*).

ཞེ་ནག་པ *she-nag-pa* in *C.* a blackguard.

ཞེ་མ་ཁྲེལ་བ *she-ma khrel-wa* in སེམས་འདི་ལྷ་འདྲ་མི་གསུམ་གྱི་ཞེ་མ་ཁྲེལ་བ་གཅིག་དགོས་པ་ལ (*Beẖu 259*).

ཞེ་མེར་བ *she-mer-wa* loathsome, offensive; contemptuous. Syn. སྐྱུག་བྲོ་བ *şkyugş-bro-wa* or སྐྱུག་ལོག *şkyug-log* (*M̱ńon.*).

ཞེ་བཤག *she-ḇshag* = ཁོང་ཁྲོ *khoń-khro* vindictiveness, malice (*M̱ńon.*).

ཞེ་ལོག *she-log* = ཞེན་ལོག *shen-log*.

ཞེ་སུན *she-sun* angry, cross, ill-humoured, vexed (*Jä.*).

ཞེ་ན *she-na* = ཟེར་ན if it is said or asked; occurs rarely except in the phrase དེ་ཅིའི་ཕྱིར་ཞེ་ན = because ("if it is asked: because of what, that").

ཞེ་ས *she-sa* 1. **गौरव, अविगृह** reverence, respect, courtesy, politeness: ཞེ་ས་དང་བཅས་པ with reverence, respectful; དེའི་དུས་སུ་མིས་ཕྱག་དང་ཞེ་ས་མི་ཤེས་པས because at that time people knew little of compliments and courtesy; ཞེ་ས་བྱེད་པ to show homage or respect; ཟམ་ཀྲུར་མཛོས་པའི་ཞེ་ས་འབུལ་བ to arrange mimic performances in honour of some person. 2. complimentary or honorific language: ན་བ་ཞེ་ས་སྙན the complimentary word for ན་བ is སྙན.

Syn. དད་གུས་དང་ལྡན་པ *daḏ-guş-dań ḻdan-pa*; མོས་པ *moş-pa*; གུས་པ *guş-pa*; གཅིག་ཏུ་སེམས *gcig-tu-semş*; ཕྱག་བྱེད་པ *phyag-byeḏ-pa*; གུས་པར་བྱེད་པ *guş-par byeḏ-pa* (*M̱ńon.*).

ཞེ་ཧོར་པོ་ཏ་ལ *She-hor Po-ta-la* Jehor, the city in China where emperor Kyen-long built a palace and monastery for the Dalai and the Tashi Lamas (*Loń. 11*).

ཞེང་ *sheń* **विस्तार, परिणाह** also ཞེང་ཁ breadth, width; ཞེང་ཅན broad; ཞེང་ཁ་ཆེན་པོ wide, spacious; ཞེང་མེད of small width; ཞེང་ཕྲ་མོ *sheń-phra-mo*, or ཞེང་ཆུང་ *şheń-chuń* narrow; ཞེང་དུ in breadth. ཞེང་ཤིང་ *sheń-çiń* or ཞེང་གླེགས *sheń-glegş* writing desk or table.

ཞེད་པ *sheḏ-pa* to fear, to be afraid: བཞེད་ནས full of apprehensions (*Jä.*).

ཞེན་པ *shen-pa* 1. to desire, to long for, to be attached to, to have attraction for, (used with ལ *la*): ཁྱོད་ལ་ཞེན་ཅིང་ཆགས I love you ardently; བོད་འབངས་ང་ལ་ཞེན་ཆེ་ཞིང་དགའ་བ་རྣམས the people of Tibet that are affectionately attached to me (*Jä.*). 2. **आसक्ति, निकाम, अवमान** yearning, attachment, love, longing for; greediness, covetousness; ཞེན་ལོག *shen-log* disgust, aversion; ཞེན་པ་ལོག་པ = འདོད་པ་ལོག་པ to be disgusted with: རྒྱལ་སྲིད་ཚོགས་ལ་ཞེན་པ་ལོག་ནས་འོངས has come being disgusted with his kingdom, *i.e.*, betaken to a religious life (*A. 11*). ཞེན་ཁ *shen-kha* or ཞེ་ཁ *she-kha* = ཞེན་པ *shen-pa*. ཞེན་ཁྲིས *şhen-khriş* or ཞེན་ཆགས *shen-chagş* adhesion, longing for; ཞེན་དོན *shen-don* resp. བཞེད་དོན *ḇsẖeḏ-don* object of desire; ཞེན་པ་དོར = སྤངས་བཏང་ forsaken, given up altogether; ཞེན་མེད or ཞེན་པ་མེད impassive, without desire; ཞེན་འཛིན *shen-ẖdsin* inclination, passion, attachment. 3. vb. to last or endure, be durable.

ཞེར་པོ *sher-po* mean, pitiful, coarse (*Cs.*).

ཞེལ *shel* = སྤུས་ཐ་མས *şpuş-tha-maş* worst quality (*Ṟtsii.*); bad, mean, inferior; རབ་འབྲིང་ཞེལ་སོགས *rab ẖbriń shel-sogs* (*Ya-sel. 4*) superior, middling, inferior, etc.

ཞེས *sheş*=so thus: ཞེས་བྱ་བ *sheş-bya-wa* so to be styled. ཞེས་པ *sheş-pa*=also thus: ཞེས་པ་བརྗོད་ནས *sheş-pa ḇṟjoḏ-naş* having so or thus said. ཞེས་མཚུངས *shes-m̱tshuṅs* similarity in appearance, shape, or colour (*R̲tsii. 40*).

ཞོ *sho* I: 1. resp. གསོལ་ཞོ *g̱sol-sho* दधि curds, curdled milk; ཞོ་དང་སྦྱར་བ दधिक, mixed with curds, a mixture of curds; ཞོ་འདགས mixing up or curdling of curd; ཞོ་ལོང་ཞིག fetch some curds; ཞོ་བསྙལ་བ *sho-ḇşñal-wa* to place milk to curdle. ཞོ་སྐྱ *sho-şkya* whey, residue of milk after butter has been churned out; ཞོ་ཁ་ཆུ id; ཞོ་ག་ཆུ दधिमण्ड [the liquid part of curdled milk]*S.*; ཞོ་གྲོད *sho-groḏ* curds, whey kept in the stomach of a freshly slaughtered sheep or goat (a practice of the Dok-pa herdsmen and others) (*Jig. 7*). ཞོ་ཆང *sho-chaṅ* or ཞོ་དང་ཆང *sho-daṅ-chaṅ* curds and beer; ཞོ་ཉེས་ཆང་ཉེས *sho-ñeş chaṅ-ñeş*: ཁྱོད་དང་ངའི་བླ་མའི་གདུང་གིས་ཞོ་ཉེས་ཆང་ཉེས་བསྲུང་བར་འདོད (*A. 116*); ཞོ་སྐ་བ घनदधि thick curd; ཞོ་འཐུང་བ *sho-ẖthuṅ-wa* a new born child (*M̱ṅon.*). ཞོ་སྤྲི *sho-şpri* or ཞོ་སྤྲིས पीयूष curd sweetened with sugar or honey: སྦྲབས་བསྐྱེད་རོ་ཙོ་ཚ་ཚད་མ་བྱུད (*Med.*). 2. milk in gen., esp. མའི་ནུ་ཞོ *maẖi nu-sho* mother's milk; ཞོ་འཐུང་དུས་ན during the time of suckling; ཞོ་སྤྲངས་ཟས་ཟའི་དུས་ན after the child has been weaned; ཞོ་བཞོ་བ *sho bsho-wa* to milk milk. ཞོ་སྙོག་པ=ཞོ་བསྲུབས་པ *sho-ḇsṟubş-pa* to churn milk or curds for butter (*Situ. 76*).

Syn. རབ་ཆགས *rab-chagş*; པགས་མཁྲེགས *pagş-m̱khregş* (*M̱ṅon.*).

ཞོ II: a small gold weight=a little more than one half of a *tolah* or rupee; གསེར་ཞོ་གང one *sho* of gold, a coin; གསེར་ཞོ་གསུམ་བརྒྱ three hundred *sho* of gold; ཞོ་དང་སྲང *sho daṅ sṟaṅ* the table of exchanging *sho* and *sṟaṅ*:—མ་རུ་ལྔ five *maru*=one *māṣaka*, 16 མཱ་ཥ་ཀ *mā-ṣa-ka*=one *karṣa*, 4 *karṣa*=one *sṟaṅ* (*M̱ṅon.*). ཞོ་གང *sho-gaṅ* a full *sho*=ten *şkar-ma.* ཞོ་བརྒྱད་ཞོ *sho-ḇṟgyaḏ-sho* the gold of the weight of a sovereign; ཞོ་ཚ *sho-cha* तुला the colloq. term for a pair of scales for gold and silver weighing; ཞོ་ཤ *sho-ça* pay, wages, contribution; ཞོ་ཤས་འཚོ་བ *sho-çaş ẖtsho-wa* one who subsists by the wages he earns; according to *Schtr.* a soldier, any officer that receives pay.

ཞོ III: a small spot, speck: སེན་ཞོ *sen-sho* speck on the finger-nail, སོ་ཞོ speck on the tooth (*Jä.*).

ཞོ་རྡོ་དམར་པོ *sho ṟdo-ḏmar-po* a mineral drug *R̲tsii.*).

ཞོ་རྨུན *sho-ṟmun* occurs in *Jig. 30* · མར་བཅུའི་སྟོད་པའི་ཞོ་རྨུན་རྒྱ་ཕོར་གང །

ཞོ་ཁང *Sho-khaṅ* place in Tibet (*R̲tsii.*).

ཞོག *Shog* imp. of འཇོག་པ. n. of a place in upper *U*. to the east of Lhasa (*Loṅ.* ཟ, *12*).

ཞོགས *shogş*=སྔ་དྲོ *şna-dṟo* morning, forenoon: ཞོག་ཇ *shog-ja* or སྔ་ཞོག་ཇ=སྔ་དྲོའི་ཇ *şṅa-dṟoẖi-ja* morning tea (*R̲tsii.*).

ཞོང *shoṅ* lower, nether: ཞོང་ཁང་པ the lower part of the house; ཞོང་རྩེ the lower and upper part (*Jä.*); ཞོང་ཞོང *shoṅ-shoṅ* deepened, excavated, hollow, uneven (*Cs.*).

ཞོད *shoḏ* very heavy, abundant: ཆར་ཞོད་ཆེ *char-shoḏ-che* very heavy rain; འདི་ལོ་ཕན་ཆར་ཞོད་ཆེས་པས because of much rain this year's harvest is good (*Ya-sel. 28*). ཞོད་ཀྱི་བགེགས *shoḏ-kyi-ḇgegş* drought, want of rain, rainless.

ཞོན་པ *shon-pa* आरोहण 1. to ride, also=འཛེགས་པ to climb up ཞོན་ནས or ཞོན་ཏེ आरुह्य having mounted (*A. K. 1-8*); རྟ་ལ་ཞོན་པ to ride, on horseback; གཟིངས་ལ་ཞོན rode in a ship (*Tan., d. 93*); ཤིང་རྟ་ལ་ཞོན་སོང travelled in a carriage; རྟ་ལ་ཞོན་ནས་ལྷོ་ཕྱོགས་སུ་འགྲོ་བ to ride southward, to travel on horse-back towards the south བཞོན་པ་ཞོན་པ to mount a horse or to sit in a carriage; ཞོན་དུ་འཇུག་པ to let mount or to cause one to be conveyed. In colloq. "*ta shön-ne ḍo-wa*"=to ride. 2. conveyance: རྒྱལ་བུ་ཞོན་པ་ལས་བབས་ནས་ཕྱག་བྱས (*Yig. 18*) the prince dismounting from the conveyance bowed down. ཞོན་ཁལ colloq. for ཞོན་རྟ and ཁལ་རྟ riding pony and pack horse (*R̲stii.*).

ཞོམ་པ *shom-pa*=རྔ་ཞོམ་པ सहृत.

ཞོར *shor* incidental; ཞོར་ལ incidentally v. སྦྱོར་ལ *s̱byor-la.* ཞོར་བཅོག *shor-ḇcog* to do a thing incidentally; ནང་བཟན་ལས་བྱེད་ཀྱི་ཞོར་བཅོག་བྱེད the domestics (should) perform labour occasionally, *i.e.* they should help the workmen (*R̲tsii.*).

ཞོལ *shol* 1. that which is below in situation, or hangs beneath, or is subject to. 2. a village or collection of abodes below or belonging to a monastery and situated in its neighbourhood or placed at its base; thus, at the base of Potala in Lhasa is a large group of houses and huts styled the *shol* or སྡེ་ཞོལ *s̱de-shol* of Potala. ཞོལ་ཁང་ *shol-khaṅ* lower flat or storey of a house (*Yig. 19*). ཞོལ་འགྲོ *shol-ẖgro* मन्दाकिनी the lower or sub-issuant stream, n. of the river Ganges just where it issues from the glaciers; also any glacial stream: ཐེབས་ཚོགས་ཀྱང་ཞོལ་འགྲོའི་རྒྱུན་བཞིན་ཡོད་པ་མཁྱེན pray let your communication be also like the exuding stream of the river Ganges (*Yig. k. 16.*); ཞོལ་འགྲོའི་ཀླུང་ *shol-ẖgroẖi-ḵluṅ*=ཆུ་བོ་གང་ག the river Ganges (*Yig. k. 45*). ཞོལ་འབབ *shol-ẖbab*=དལ་འབབ मन्दाकिनी flowing or falling down slowly (*Yig.*). 3. the under or descending hair, the beard: ཞོལ་མེད *shol-meḏ*=ཨག་ཞོལ་མེད་པ without beard (*R̲tsii. 50*); ཞོལ་མ་ཞོལ་མོ *shol-ma shol-mo* a long haired goat (*Mil.*); ཞོལ་ཕོ *shol-pho* a huge yak-bull, which has masses of hair *beneath* its belly, ཞོལ་ཆེན id.

གཞའ *gshaẖ* one of the thirty-six border countries (*Ya-sel. 38*).

གཞའ་བ *gshaẖ-wa* 1. to sport, joke, play, bawl. 2. to believe, trust, confide in. 3. in ལ་གཞའ་ལ་མཁས་པ.

གཞའ་མ *gshaẖ-ma* a kind of helmet: རྨོག་ལ་ཡི་ལ་གཞའ་མ་གཞའ་ལི་དང་ the helmets are of various kinds, *shah-ma* and *shah-lima* (*Yig. 31*). གཞའ་ལི *gshaẖ-li* helmet made of bell-metal (*Yig. 31*).

གཞའ་ཚོན *gshaẖ-tshon*=འཇའ rainbow.

གཞའ་གསང་ *gshaẖ-gsaṅ*=གཡུང་དྲུང་འཁྱིལ་ལས the *Swastika* sign; also, grace, blessing (*Bon.*).

གཞག་པ *gshag-pa* v. འཇོག་པ *ẖjog-pa*, especially ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་མཉམ་པར་གཞག་པ=to remain absorbed in contemplation.

གཞང་ *gshaṅ* the anus; གཞང་འབྲུམ *gshaṅ-ẖbrum* piles, hemorrhoids (*Mṅg., ch. 64*). གཞང་འབྲུམ་རབ་ཏུ་ཞི་བར་བྱེད་པའི་གཟུངས the *Dhāraṇī* charm for curing piles (*K. g.* པ, *256*). གཞང་འབྲུམ་ཅན अर्शप one suffering from piles.

གཞད *gshaḏ* wrongly written for བཞད.

གཞན *gshan* अन्य, पर, अपर, adj. and sbst. another, the other, another one, གཞན་ཀུན all others གཞན་མི the other man or men; གཞན་ཡོད་མིན is there another or not? གཞན་པས་ལྷག་པར more than the other; སློབ་མ་གཞན་དག the other pupils; བུ་མོ་གཞན་པས་ཆེ་རྒྱུ་མེད she is not taller than the other girls; གཞན་རྒོལ་མ་ནུས *gshan-ṟgol ma-nus̱* others were not able to resist them (nobody could do them any harm) (*Jä.*). གཞན་སྐྱེས་པ *g̱shan-s̱kyes̱-pa* "born another's"=a slave (*M̱ṅon*).

གཞན་སྐྱོན་ *gshan-ṣkyon* परदोष, another's fault or defect; རང་སྐྱོན་མི་མཐོང་གཞན་སྐྱོན་མཛུབ་མོས་སྟོང་ not seeing one's own faults but raising the finger towards other's faults. གཞན་གྱིས་རྒྱས *gshan-gyiṣ-ṟgyaṣ* or གཞན་གྱིས་གསོས परपुष्ट nourished or fostered by others, met. the cuckoo (*M̱ñon.*). གཞན་གྱིས་མི་བརྫི *gshan-gyis mi-ḇṟdsi* (གཞན་གྱིས་གནོན་མི་ཐུབ་པ the irrepressible; also = དཔའ་པོའི་ཁང་པ *ḏpaẖ-poẖi khań-pa* a hero's residence (*M̱ñon.*). གཞན་གྱིས་ཟིན *gshan-gyiṣ-zin* v. གཞན་དབང་; གཞན་རྒྱུད *gshan-ṟgyuḏ* परतन्त्र; v. གཞན་དབང་. གཞན་བསྙེམས་བཟོད *gshan-ḇṣñemṣ-ḇzoḏ* an epithet of Indra (*M̱ñon.*). གཞན་དག་ཤེས་པ one knowing the secret of others, also the knowing of it; གཞན་དང་མ་འདྲེས་པ exclusive, not mixing with others. གཞན་ལ་འདུལ་བ་སྟོན་བྱེད་ཀྱང་། རང་གིས་འདུལ་མིན་སྤྱོད་པར་བྱེད (*K. ko.* ཁ, *347*) he teaches morality to others but himself behaves immorally. གཞན་ཤས *gshan-çaṣ* or གཞན་ཁ་ཤས a few others: གཞན་ཤས་ཤིག་ལ་བྱིན་རླབས་ཤིག་བྱ (*A. 114*).

གཞན་དུ *gshan-du* elsewhere, to another place: འགྲོ་བ *ẖgro-wa* to go གཞན་དུ elsewhere = to go away, to start; གཞན་དུ་མ་སེམས་ཤིག suppose or believe nothing else, do not think that the matter can be otherwise, frq. used like: of course (*Jä.*); གཞན་དུ་ཕྱོགས *gshan-du-phyogṣ* = ཕ་རོལ་ཏུ་ཁ་ཕྱོགས་པ to go beyond one's boundary or jurisdiction; to go over to the enemy (*M̱ñon.*).

གཞན་དོན *gshan-don* परार्थ the interest or good of others: སྔོན་ལ་རང་དོན་མ་གྲུབ་པར་གཞན་དོན་མི་འགྲུབ unless (your) own interest has been first served you cannot look to other's interest (*Beẖu. 249*).

གཞན་དྲིང་ *gshan-dṟiń* 1. नय self-sufficient. 2. = འགྲན་ཟླ *ẖgran-zla*; གཞན་དྲིང་མེད་པ = འགྲན་ཟླ་མེད་པ whitout a match, unrivalled; གཞན་དྲིང་མི་འཇོག་པ *shan-dṟiń mi-ẖjog-pa* = གཞན་ལ་འདྲི་མི་དགོས་པ नापरप्रश्नय not necessary to ask others. གཞན་གདུང་ *gshan-gduń* 1. རྐུན་པོ *ṛkun-po* thief, robber (*M̱ñon.*). 2. परपीडन, oppressing others, tyranny; གཞན་གདུང་ཅན an oppressor, a tyrant.

གཞན་ནས *gshan-nas* 1. from some other place; གཞན་ནས་འགྲུབ་ཏུ་མེད it cannot be accomplished from any other quarter, by any body else (*Mil.*). གཞན་ནས་གཞན་དུ *gshan-naṣ gshan-du* to deviate from the right path, to go further and further away; བདེན་པའི་ཚིག་མི་མཁྱུད་ཅིང་གཞན་ནས་གཞན་དུ་བསྒྱུར not firmly embracing the true word he was running amiss (*K. ko.* ཆ, *211*). 2. adv. otherwise, else, on the other hand *W.*

གཞན་སྣང་ *gshan-ṣnań* = འཁྲུལ་སྣང་ *ḫkhrul-ṣnań* (*Yig. 17*). གཞན་སྣང་ཨ་ལུང་ *gshan-ṣnań a-luń* = གཞན་སེམས་འཛིན་པ (*Yig. 111*).

གཞན་པ *gshan-pa* = གཞན another, the other.

གཞན་འཕྲུལ *gshan-ẖphrul* or परनिर्म्माण; གཞན་འཕྲུལ་དབང་བྱེད परनिर्मित वसवर्त्तिन् n. of a celestial region of the Buddhists, the residence of Kāmadeva (*M̱ñon.*).

གཞན་དབང་ *gshan-ḏwań* परतन्त्र dependent on others. མཚན་ཉིད་གསུམ་གྱི་གཞན་དབང་ seems to imply the Sambhoga-kāya, *e.g.*, in ལོངས་སྐུ་གཞན་དབང་དང་ཆོས་སྐུ་ཡོངས་གྲུབ་པོ (*A. 18*).

Syn. གཞན་རྒྱུད *gshan-ṟgyuḏ*; ཕ་རོལ་དབང་ *pha-rol-ḏwań*; རང་དབང་མེད *rań-ḏwań-meḏ*; བདག་དབང་མིན *ḇdag-ḏwań-min*; འཛིན་པ་ཅན *ẖdsin-pa-can*; གཞན་གྱིས་ཟིན *gshan-gyiṣ zin*; རང་དབང་བྲལ *rań-ḏwań-ḇral*; གཞན་དབང་སོང་ *gshan-ḏwań soń* (*M̱ñon.*).

གཞན་འབྱོར་ལྔ *gshan-ẖbyor-ḻńa* acc. to Budh. the five benefits or wealths which have accrued to others from the Buddha:—(1) the advent of Buddha; (2) his preaching the *Dharma*; (3) the establishing of his doctrine; (4) its promulgation and continuance རྗེས་འཇུག *ṟjes-ẖjug*; (5) the abstract pity and grace of Buddha for the suffering world (*Khriḏ. 13*).

གཞན་སྨོད *gshan-s̱moḏ* विदूषक a slanderer, cynic; परनिन्दा the slandering others; གཞན་སྨོད་བྱེད་པ to slander others: བདག་བསྟོད་གཞན་སྨོད་བྱེད་ཅིང་འཐབ་རྩོད་བྱེད praising self and slandering others produces quarrels.

གཞན་ཡང་ *gshan-yañ* अपिच, अपरोऽपि moreover, besides, furthermore [and yet, also] *S.*

གཞན་ལ་རག་ལ पराधीन dependent; གཞན་ལ་རག་མ་ལས from dependence on others.

གཞན་ལས་རྒྱལ *gshan-las̱-ṟgyal* परञ्जय 1. victorious, triumphant over another. 2. a flower = སྤྲང་རྒྱན་མེ་ཏོག (*M̱ñon.*).

གཞན་སེམས་ཡིད་གསོས meton ཁུ་བྱུག the cuckoo.

གཞབ་པ *gshab-pa* 1. to rub or touch with the hand. 2. to lick (*Sch.*).

གཞམས་པ *gshams̱-pa* incorrectly for བཞམས་པ.

གཞར་ཡང་ *gshar-yañ* = ནམ་ཡང་ कदापि, कदाचित् seldom, scarcely; also = སླར་ཡང་པོ again afterwards; གཞར་ཡང་མི never (*Jä.*).

གཞལ་བ *gshal-wa* a form of འཇལ་བ तुलना, तुलन to weigh; སྲང་ལ་གཞལ་བར་ནུས་ཀྱི though one could weigh it with a pair of scales (*Glr.*); གཞལ་དགོས་ཀྱི་རྫས articles that should be weighed; liable to duty, to custom (*Jä.*); གཞལ་དཀའ་བ *gshal-ḏkaẖ-wa* = འཇལ་དཀའ་བ (*Yig. k. 10*).

གཞལ་འཁོར *gshal-ẖkhor* and གཞལ་ཐག *gshal-thag*; གཞལ་ཐིམ *gshal-thim*; also གཞལ་ཕྱུལ त्रिवमात्र; གཞལ་འཁྱུས प्रमात्र; གཞལ་གཞི *gshal-gshi*, གཞལ་ཡལ *gshal-yal*; གཞལ་ལད *gshal-laḏ*, གཞལ་སངས *gshal-sañs̱*; all seem to be names of numbers (གྲངས་གནས) (*Ya-sel. 57*).

གཞལ་དུ་མེད་པ་ཆུ་བོ *G̱shal-du-meḏ-pa Chu-wo* n. of a fabulous river: བྱང་སྒྲ་མི་སྙན་གྱི་ནམ་མཁའ་རིང་བ་ཞེས་བྱ་བའི་ཡུལ་ལྗོངས་ལས་འདས་ནས་ཡོད (it) is situated beyond the country called *Nam-kha-riñ-wa* in Uttara-kuru (*K. d.* ར, *327*). གཞལ་དུ་མེད་པ་ལས་བསྐྱེས་པ अतुल्य परिवर्त्त the immeasurable; གཞལ་མེད *gshal-meḏ* or གཞལ་དུ་མེད་པ अप्रमेय, अमेय, अतुल्य that which cannot be measured or weighed, imponderable, immensely great or much (*Pth*); གཞལ་མེད་ཁང་ नमात्र वेश्म the inconceivable castle.

གཞལ་ཚད *gshal-tshaḏ* measure, scale, standard (*Sch.*).

གཞལ་ཡས *gshal-yas̱* or གཞལ་ཡས་ཁང་ = གཞལ་མེད་ཁང་ विमान the castle in the air, superb mansion, castles in which the gods are supposed to live; ལྷ་གནས་གཞལ་ཡས་ཁང་ the heavens containing the superb mansions of the gods; ངོ་མཚར་ལྷའི་གཞལ་ཡས་ཁང་ the wonder-residences of the gods (*A. K. 1-4*).

གཞས *gshas̱* play, sport, jest, joke (*Sch.*), གླུ་གཞས *glu-gshas̱* sportive song.

གཞི *gshi* or གཞི་མ मूल; 1. that which gives origin to a thing, that from which it arises, ground, basis, foundation, original cause, exciting cause; དགེ་ལེགས་ཐམས་ཅད་འབྱུང་བའི་གཞི the primitive source of all happiness; གཞི་སྐྱེ་མེད *gshi-s̱kye-meḏ* without origin or birth (*Mil.*). ས་གཞི place, ground, locality; soil: ཁྱིམ་གྱི་ས་གཞི *khyim-gyi-sa-gshi*, ཞིང་གི་གཞི *shiñ-gi-gshi*, ཚོང་ཁང་གི་ས་གཞི *tshoñ-khañ-gi-sa-gs̱ẖi* land for erecting a shop, etc. (*K. du.* ད, *499*); མ་གཞི the main point or thing, principal thing, རྩིག་གཞི foundation of a wall, གཞི་སེམས་ཉིད, གཞི་ཆོས་ཉིད the cause; ཀུན་གཞི the spirit, the primeval in a special sense; the innermost essence, inherent nature. 2. = ཙ་བ मूल, root or seed; ཉུང་གཞི *ñuñ-gshi* turnip root or seeds, ལ་ཕུག་གཞི radish seed; 3. ངོས स्थल, आधार, (གནས་ལྟ་བུ) ground. floor གཞི་མ་གྲུ་བཞི a square floor; སྟེང་གི་གཞི the upper or top surface (*Glr.*). 4. आलय residence, abode, home: གཞི་འཛིན་པ to take up one's residence in a place (*Mil.*); གཞི་འབེབས་པ to settle, to establish one's self in a place; གཞི་མ་རབ་ཅིག་ཐོག་ནས་བཞག་གོ he assigned to him a nice dwelling place and established him there (*Glr.*). 5. (སྨྲ་བ་ལྷ་བུའི) **आगम, आश्रय, वस्तु, आधार, अधिकरण** axiom, proposition, contents, tenor; basis, support. 6. also ཞེ, a definition of time or of relationship: ཞེ་ཉིང two years ago, གཞི་མེས great-great-grand father, གཞི་མེས་མོ great-great-grand mother, གཞི་ཚ great-great-grandchild. 7. **स्वहा, स्वाहा.**

གཞི་དགོན *gshi-ḏgon* monastery attached to a hamlet or village, usually very small and harbouring but a few monks.

གཞི་སྔོན་སྐྱེས *gshi-s̱ñon-s̱kyes̱* as met.= lightning (*M̱ñon.*).

གཞི་ཅན *gshi-can* 1.=ནགས forest, wilderness. 2. having a basis, foundation. 3. **तलक** having a floor.

གཞི་ཆེན *gshi-chen* **अयाङ्ग**.

གཞི་ཆེས *gshi-ches̱*=གལ་ཆེས *gal-ches̱* very important: བསྟན་པའི་བྱ་བ་གཞི་ཆེས་པ་དང the works or duties of religion are very important (*A. 126*).

གཞི་ཇི་བཞིན་པ *gshi-ji ḇshin-pa* a recluse, 'who stays where he is' (*Burn. 9-130*).

གཞི་མཐུན་པ *gshi m̱thun-pa* **समानाधिकरण**, [same predicament, common substratum]*S.*

གཞི་དེབ *gshi-deb*=མ་དེབ *ma-deb* the principal register: སྐོར་ཐང་གཞི་དེབ་ཟུར་གསལ *s̱kor-thañ gshi-deb zur gsal* the accounts are clear marginally in the chief register (*Ṟtsii.*).

གཞི་བདག *gshi-ḇdag* 1. a local deity or rather monster, generally of the *Nāga* class, who when offended sends diseases or other calamities upon a particular village or province or on an individual. He is required to be appeased by offerings when incensed. 2. lord of the soil; may also denote a king or nobleman (*Jā.*).

གཞི་པ *gshi-pa*=བརྟག་པ.

གཞི་བ *gshi-wa* **नैवासिक** [a dweller]*S.* གཞི་བ་འཐུང *gshi-wa-ẖthuñ*=སྐྱེས་མ་ཐག *s̱kyes̱-ma-thag* a child just when it is born (*M̱ñon.*).

+ གཞི་བོ *gshi-wo*=གཞི་མ basis.

གཞི་བྱེད *gshi-byeḏ* or གཞིས་བྱེད *gshis̱-byeḏ* possessed of capital: ལྷ་སར་གཞི་བྱེད་ཀྱི་ཚོང་པ at Lhasa the merchants who have capital (*Ṟtsii.*)

གཞི་བྱེས *gshi-byes̱* acc. to *Jä.*: native and foreign; at home and abroad. གཞི=one's home or place where always resident, བྱེས place of temporary residence, lodgings: གཞི་བྱེས་ཐམས་ཅད་ལྷན་ཅིག་ཏུ་དགེ་འདུན་གྱི་ཀུན་དགའ་ར་བར་བྱིན (*A. 25*), he presented all dwellings at home or abroad, for the accommodation and pleasure of the clergy.

གཞི་མ *gshi-ma* **आश्रय, आधार**;=ཀུན་གཞི **आलय**; **आश्रय सिद्धि** [substratum, abode, residence]*S.* གཞི་མ་བྱེད *gshi-ma byeḏ* **अधिकार, अधिकरण**; [receptacle, subject]*S.*

གཞི་མེད *gshi-meḏ*=སྟོང་པ་ཉིད *Çūnyata*, emptiness, the void; also སྟོང་པ་ཉིད་རྟོགས་པའི་བློ or གང་ཟག the mind or the individual who meditates on the doctrine of *Çūnyatā*.

གཞི་འཛིན་པ *gshi-ẖdsin-pa* **संसार**=འཁོར་བ the world, the transmigratory existence (*M̱ñon.*).

གཞི་རས *gshi-ras̱* cloth which is spread on a table or on the ground for the placing of offerings, etc. (*Ṟtsii.*).

གཞིག་པ *gshig-pa* 1. fut. of འཇིག་པ. 2. or གཞིགས་པ *gshigs̱-pa* to make minute inquiry of every point; to investigate, to examine: གལ་ཆེ་ཆུང་ལ་གཞིགས་པའི་དོན་གསལ all matters important and otherwise should be cleared up by minute investigation (*D. çel. 7*); བརྫོ་ཐུམ་སོགས་ལ་གཞིགས་པའི་དེབ་གསལ་བཞིག་དགོས (*D. çel. 11*). 3.=བཤིགས *ḇçigs̱*:

ཁྲུ་གང་སོགས་སྐོར་མོར་གཞིགས་ན་ཚིག་འབུམ་འཁྲུལ་པ་མེད (*Ya-sel. 36*).

གཞིབ་འཐུང་ *gshib-hthuń* = སྐྱེས་མ *skyes-ma* new born (child).

+ **གཞིབ་པ** *gshib-pa*, form of འཇིབ་པ *hjib-pa* = སོས་བཅའ་བ *sos-bcah-wa*, ལྕེ་འཇིབ་པ *lce-hjib-pa*.

གཞིབས་པ *gshibs-pa* to put or lay in order (*Jä.*).

གཞིར་བཅས *gshir-bcas* colloq. = ཡོད་བ-ཤགས of a certainty, as a matter of course (*Yig. 48*).

གཞིལ *gshil*, a form of བཅིལ.

+ **གཞིལ་བ** *gshil-wa* 1. fut. of འཇིལ་བ. 2. = བཅོམ་པ, འཇོམས་པ or གཤིབས་པ or བཤིབས (*Ńag. 61*).

གཞིས་ཀ *gshis-ka* 1. one's native place, country. 2. home of an agriculturist, his fixed dwelling and the field about it for cultivation, homestead: གཞིས་གཉེར the manager of a farm. 3. an estate, a town. (*Rtsii.*) གཞིས་ཁག *gshis-khag* separate estates, individual estate; གཞིས་ཁག་གི་ཐོན་སྐོར *gshis-khag-gi thon-skor* the income, proceeds of an estate (*Rtsii. 26*); གཞིས་འོག *gshis-hog* one under or belonging to an estate, the tenant or farmer in an estate.

གཞིས་དགོན *gshis-dgon* = གྲོང་དགོན the one monastery in a village or town (*Rtsii. 13*).

གཞིས་རྩེ *gshis-rtse* abbr. of གཞི་ཀ་རྩེ *gshis-ka-rtse* the town Shiga-tse in Tsang (*Rtsii.*).

གཞུ *gshu* I: n. of a place in Tibet situated to the north-west of Lhasa; it is also called སྐྱེ་མོ་གཞུ.

གཞུ II: 1. पिनाक, चाप, धनुः कार्मुक bow, for shooting: གཞུ་བཅོས he constructed a bow (*Glr.*); གཞུ་འགེང་བ to bend a bow; གཞུ་འཐེན་པ or འགུགས་པ id. (*Cs.*), གཞུ་བརྡུང་བ धनुरारोपण; གཞུ་འབུད་པ to unbend (the bow) (*Cs.*). 2. bow or arch in architecture: གཞུ་ལུགས་སུ་འབུབ་པ 'to arch in the form of a bow' (*Cs.*). གཞུ་མཁན *gshu-mkhan* bow-maker; གཞུ་རྒྱུད *gshu-rgyud* bow-string. གཞུ་སྒྲ *gshu-sgra* विष्फार; the buzzing of the string of a bow. གཞུ་ཅན *gshu-can* धनुष्क a bow-man, གཞུ་ལྡན furnished with a bow; གཞུ་མཆོག *gshu-mchog* अग्र कार्मुक, धनुष्कोटि, the bow-end, gen. 'the two ends of a bow;' གཞུ་མཆོག་འཛུག་པ to set the string to a bow. གཞུ་འདོམས *gshu-hdoms* a cord, fathom, as a standard measure, opp. to any arbitrary measure: གཞུ་འདོམ་གང one bow or fathom measure (*Bon. ch. 9*).

Syn. མདའ་འཕེན་བྱེད *mdah-hphen-byed*; མདའ་ཟ *mdah-za*; མདའ་ཟས་ཅན *mdah-zas-can*; མདའ་བསྐྱོ *mdah-bskyo*; མདའ་རྟེན *mdah-rten*; མདའ་ལྟོ་བ *mdah-lto-wa*; མདའ་སྣུན་བྱེད *mdah-snun-byed*; གནམ་རུ *gnam-ru* (*Mñon.*).

གཞུ་བ *gshu-wa* to strike, lash, ལྕགས་ཀྱིས་གཞུ་བ to whip.

གཞུ་རུ *gshu-ru* n. of a place in Tibet: གཞུ་རུ་ཉེ་བ་ཞིག་ཅན་ཕྱིན he went to a place near Shuru (*A. 81*).

གཞུ་ལས་སྐྱེས *gshu-las-skyes* = ལྷ་མ་ཡིན Asura demon (*Mñon.*).

གཞུག *gshug* = མཇུག 1. end, extremity: གཞུག་སྒུ, གཞུག་ཚུང rump or ventlet of a bird; གཞུག་མ *gshug-ma* the tail of it; གྲལ་གཞུག the end of a row; ལོ་གཞུག་ལ at the end of the year (*Mil.*); མངག་གཞུག house-hold servants. 2. fut. of འཇུག་པ *hjug-pa*.

གཞུང *gshuń* I: 1. the middle, centre: ཆུའི་གཞུང the middle, or the main channel of a river; མཚོའི་གཞུང the middle part of a lake; ཀླད་གཞུང *klad-gshuń* spinal marrow; ལྕེ་གཞུང *lce-gshuń* the middle of the tongue; གཞུང་པ the middle finger; གཞུང་ནས in a direct way, opp. to ཟུར་ནས (*Jä.*). 2. government, executive: སྡེ་པ་གཞུང Tibetan government;

རྒྱ་གཞུང་ Chinese executive; རྒྱ་གར་གཞུང་ Indian Government; གཞུང་ཁྲ *gshuṅ-khra* government order, official document; གཞུང་ཏོག government employ or service; གཞུང་བ government tenant; གཞུང་པ *gshuṅ-pa* a government officer, one holding lands directly under government, གཞུང་མ *gshuṅ-ma* the middle part of Lhasa, containing the government offices; གཞུང་ཚོང་པ *gshuṅ-tshoṅ-pa* government agent who sells or purchases any article (*Yig. k. 52*); གཞུང་ས *gshuṅ-sa* government, government place, court (*Yig. 30*). གཞུང་ས་དགའ་ལྡན government centre at Gahdan; གཞུང་གསེར *gshuṅ-gser* crown gold. གཞུང་བསྲིངས *gshuṅ-bsriṅs* observing of the prevailing custom, usage or law (*Yig. 86*). 3. ग्रन्थ, प्रबन्ध, शास्त्र literary work, original text (*A. K., Yig.*): གཞུང་བསྒྲིགས་པ to compile or compose texts.

གཞུང་བ *gshuṅ-wa* pf. གཞུངས *gshuṅs*, to attend, to be heedful; attention, གཞུངས་པ heedful; *Sch.* has: 'sincere, orderly,' and for the current phrase ཡིད་གཞུངས་པ he gives; 'a quiet and prudent mind or behaviour.'

གཞུང་ལུགས *gshuṅ-lugs* 1. समय the established laws of government. གཞུང་ལུགས་འཛིན་པ *gshuṅ-lugs hdsin-pa* परिणायक a minster of state; government officials who hold offices under of Government. 2.=གསུང་རབ་ཆེ་བའི་རིགས the original precepts, texts or scripture: གཞུང་ལུགས་ཇི་ཙམ་ཞིག་ཐུགས་ལ་མངའ་བ how much knowledge of Buddha's precepts he possessed! (*A. 20*).

གཞུད་པ *gshud-pa* incorrect for བཤུད་པ *bshud-pa Sch.*: 'to go, to walk, to put into.'

གཞུན *gshun* fut. of འཇུན་པ.

གཞུན་པོ *gshun-po* best of its kind: གསེར་གཞུན་པོ कषितकाञ्चन the purest gold སྟོན་ཐོག་གཞུན་པོ *ston-thog gshun-po* a capital crop.

+ **གཞུར་བརྟག་པ** *gshur-brtag-pa*=ཟུར་ཟ་བ *zur-za-wa* a little faulty, defective.

གཞེ་ཉིང་ *gshe-niṅ* for གཞེས་ཉིང་.

གཞེ་ར *gshe-ra* parsley in *C.* colloq.

གཞེང་ *gsheṅ*, for ཞེང་ *sheṅ*.

གཞེན *gshen* or གཞེན་པ 1. the act of remembering or reminding: གཞེན་བསྐུལ་བ *gshen-bskul-wa*=དྲན་བསྐུལ་བ to remind a person, to refresh the memory. གཞེན་བཏད་པ *gshen btad-pa* or གཞེན་བཏབ་པ=གཞེན་འདེབས་པ to admonish, exhort (*Jä.*). 2. གཞེན་པ to light, kindle, inflame (*Sch.*).

+ **གཞེར་པ** *gsher-pa*=བསྟེན་པ *bsten-pa*.

གཞེས *gshes* अन्येद्युः the time after or before: གཞེས་རྙིང་ *gshes-rñiṅ* the day after tomorrow; ན་ཉིང་གཞེས་ཉིང་ *na-niṅ gshes-niṅ* the year before last.

གཞེས་པ *gshes-pa* 1. to be well, to prosper: འཚོ་ཞིང་གཞེས་པ enjoying life, passing it in prosperity (*Yig. k. 2*). 2. acc. to *Jä.* is resp. for to sit, stay, wait: ཙུང་ཙམ་ ཙུང་ཙམ་གཞེས་ཤིག wait a little.

གཞོ་བ *gsho-wa* incorrectly for བཞོ་བ v. འཇོ་བ *hjo-wa*.

གཞོག་པ *gshog-pa* 1. v. འཇོག་པ. 2. early morning: ཁྱོད་སང་གཞོག་པ་ཤོག you come tomorrow morning.

གཞོག་སྟེགས *gshog-stegs* arch, playful, sportive: གཞོག་སྟེགས་ཞེས་པ་ནི་ཀུན་ཏུ་རྩེ་བའོ being playful at all times is termed *gshog-stegs* (*K. du. 5, 14*); གཞོག་སྟེགས་སྙིག་པ to look in a coquettish manner.

+ གཞོག་འདྲིད་ཀྱི་ཚིག *gshog-hdrid-kyi tshig* imparting hints by movements of the lips.

གཞོགས *gshogs* one half of the body, the side of the body: གཞོགས་གཡས་གཡོན the right and left sides; གཞོགས་སུ side ways (Sch.). གཞོགས་སློང་བ *gshogş-şloń-wa* निमित्तिकत्व; or གཞོགས་སློང་བྱེད་པ to speak aside or indirectly; གཞོགས་སྨོ *gshogş-şmo* संसूचन [indication]*S.* གཞོགས་སྨོས་བྱེད་པ *gshogş-şmoş byeḏ-pa* to prejudice a person aganist another insidiously.

གཞོང་པ *gshoń-pa* घानिका, खर्पर wooden trough or tub: ཁྱི་གཞོང་ trough for feeding dogs and other animals; རྟ་གཞོང་ a manger.

གཞོང་ཐོགས *gshoń-thogş* n. of a *yakṣa* demon who resides on the seashore at the foot of Sumeru.

✛ **གཞོངས** *gshońş*=ལྗོངས *ljońş* valley, basin of a river; also ཡུལ་གཞོངས *yul-gshońş*. གཞོངས་སྤྱོད་པ *gshońş şpyoḏ-pa*=ལྗོངས་རྒྱུ་བ gen. a monk who frequents small towns and village moving among the country folk.

གཞོན་པ *gshon-pa* तरुण, युवा adj. young, the younger one; རྒྱལ་པོ་སྐུ་ན་གཞོན་པ *r̲gyal-po şku-na gshon-pa* the youthful king; བདག་གཞོན་པས as I am still young (*Dzl.*); གཞོན་པ་འགའ་ཞིག some young people (*Mil.*); གཞོན་དུས་བུ་མེད who in their younger years had no children. གཞོན་བདེ *gshon-ḇde* alacrity, youthful activity (in working): གཞོན་བདེ་ཀང་ཡང་གཅིག (*R̲tsii. 34*).

གཞོན་ནུ *gshon-nu*=ན་གཞོན་པ कुमार, युवक a youth; གཞོན་ནུ་ཚོ कुमार the youths, an epithet of the youngest son of Mahādeva. གཞོན་ནུར་གྱུར་པ कुमारभूत became a youth, turned young. གཞོན་ནུ་མགྲིན་ལྡན *gshon-nu m̲grin-l̲dan*=ཆུའི་བྱ་གག (*M̲ñon.*).

གཞོན་ནུ་མ *gshon-nu-ma* कुमारी virgin, maiden, youthful girl. གཞོན་ནུའི་ཚེ་ན་ཕས་བསྲུང་ལ། ལང་ཚོའི་ཚེ་ན་ཁྱོས་བསྲུང་ཞིང་། རྒན་མོའི་ཚེ་ན་བུས་བསྲུང་བས། བུད་མེད་རང་དབང་གནས་མ་ཡིན a woman is never free and independent, while young she is protected by her father, in youth she is under her husband's care, and in old age she is guarded by her son (*Cāṇ.*).

གཞོན་ནུ་ཅན *gshon-nu-can*=ཆུ་ལྷའི་ཤིང་ (*M̲ñon.*).

གཞོན་ནུ་གདོང་དྲུག *gshon-nu gdoń-dr̲ug* Kumāra the son of Mahādeva who is possessed of six faces (*M̲ñon.*).

Syn. བྱིས་པའི་སྤྱོད་པ་ཅན *byiş-paẖi şpyoḏ-pa-can*; བཅུ་གཉིས་མིག་ལྡན *ḇcu-gñiş mig-l̲dan*; སྨིན་དྲུག་བུ *şmin-dr̲ug-bu* (*M̲ñon.*).

གཞོན་མའི་ཚོགས *gshon-maẖi tshogş*=བུ་ཆུང་བའི་ཚོགས.

གཞོན་རབས *gshon-rabş* the youthful or rising generation; the younger classes.

གཞོན་ཤ་ཆགས་པ *gshon-ça chagş-pa*=an adult (*Yig. 11*).

གཞོབ *gshob* 1. or མེ་གཞོབ a burn, scorch, or singe; a mark from burning; གཞོབ་ཏུ་འགྱུར་བ to be singed, seared (*Pth.*); ངའི་ལུས་སེམས་གཞོབ་ཏུ་ཐལ my body and soul were seared, deeply afflicted. 2. in *W.*=a crash, *e.g.*. of a tree breaking down (*Jä.*).

གཞོམ་པ *gshom-pa* 1. a form of འཇོམས་པ: རབ་ཏུ་གཞོམ་མེད་གྱུར अप्रतिहत (*A. K. 1-22*). དགྲ་གཞོམ་པ=དགྲ་བཅོམ་པ, also བདུད་གཞོམ་པ he who has vanquished the devil. གཞོམ་དུ་མེད་པ *gshom-du meḏ-pa*=ཞུམས་པ་མེད་པ undepressed, never dejected: བསམ་པ་ནི་ནམ་ཡང་གཞོམ་དུ་མེད་པ his spirits were never depressed. (*Ya-sel. 31*). གཞོམ་མེད *gshom-meḏ* steady,=also constant, perpetual, eternal (*M̲ñon.*). 2. pf. གཞོམས *gshoms* to be split, cracked, bruised, dinted: གཞོམས་ཤིང་བྲལ་བ having become cracked, came apart (*Yig. k. 3*).

གཞོར *gshor*, v. འཇོར *ẖjor*.

གཞོལ་བ *gshol-wa* 1.=स्रवण to flow down; to alight, dismount: ཆིབས་ལས་གཞོལ་ཏེ *chibş-laş gshol-te* having dismounted from his horse (*A. 7*); དབྱར་གྱི་རྔ་བོ་ཆེའི་སྒྲ་གཞོལ་ནས as the sound of the summer drum (*i.e.*, thunder) comes down (*Yig. k. 10*). 2.=གནས་པ परायण to remain fixed, absorbed in:

ཏིང་ངེ་འཛིན་ལ་རྩེ་གཅིག་ཏུ་གཞོལ་བས he was absorbed in deep meditation. 3. དམའ་བ नीच, to be low, open out to: གདན་ས་བྱང་སྐྱབས་པ་ལྷོ་གཞོལ་བ his residence was protected on the north and was open to the south (*A. 70*) (So almost all the houses and monasteries in Tibet are built with the south open and the north protected by the hill-side or even by walls.)

གཞོས *gshos̱* for བཤོས, v. འཇོ་བ; སྙིང་གཤོས་ཏེ་སྨྲ་བ to speak in confidence, or secretly, to communicate a secret.

བཞའ་བ *ḇshaẖ-wa* = གཤེར་བ or བརློན་པ *ḇṟlon-pa* आर्द्र wet, moist (*Zam. 9*).

བཞག *ḇshag* the inner parts of the body.

བཞག་པ *ḇshag-pa* क्षित 1. v. འཇོག་པ. ད་ནི་ཁ་ཆེམས་ཡོད་ན་བཞག་རེ་རན it is time to leave a testament if you have any (*Ṟdsa. 16*). 2. to tear, wear, of cloth, etc.; to burst, crack, split *C.* (*Jä.*).

བཞང་འཚོང་མ *ḇshaṅ-tshoṅ-ma* a prostitute, harlot (*Dag. 8*).

ཞ

བཞད *ḇshaḏ* 1. n. of a place in Tsang (*S. kar. 178*). 2. also བཞད་པ सारस a swan; བཞད་དཀར a white swan (*Jä.*); བཞད་ལྡན་མ *ḇshaḏ-ḻdan-ma* 'a pond with swans swimming on it.'

Syn. མགྲིན་རིང *m̱grin-riṅ*; ཆུའི་མིང་ཅན *chuẖi miṅ-can*; སྒྲ་འབྱིན *gra-ẖbyin*; རྫིང་བུའི་མཚན *ṟdsiṅ-buẖi-m̱tshan*; བྱ་ལོང *bya-loṅ* (*M̱ṅon.*).

བཞད་པ *ḇshaḏ-pa* 1. (ང་རོའི་སྒྲ) हुलु the noise of joy or that of promise (*S. Lex.*). 2. (མེ་ཏོག་ལྟ་བུ) to blossom, to develope (*Yig. 48*). 3. हसित to laugh, smile: བཞད་ཁ་མ a girl with a smiling face (*Mil.*); བཞད་གད་མཁན विदूषक buffoon, jester; བཞད་མོ *ḇshāḏ-mo* smile, laughing, laughter: བཞད་མོ་བཞད་པ to laugh; བཞད་པ་མོ, བཞད་ལྡན་མ or हासवती n. of a goddess. 4. a swan.

Syn. for བཞད་གད *ḇshaḏ-gaḏ* a jest: བདེ་འབྱུང *ḇde-ẖbyuṅ*; ཀུ་རེ *ku-re*; ཀྱལ་ཀ *kyal-ka*; རོལ་རྩེ *rol-ṟste*; འཇོ་སྒེག *ẖjo-s̱geg*; གཡེར་བག *g̱yer-bag*; རྩེ་འཇོ *ṟtse-ẖjo*; རྩེ་དགའ *ṟtse-ḏgaẖ*; གད་མོ་འབྱིན *gaḏ-mo-ẖbyin*; ག་ཆད *ga-chaḏ*; རྒོད *ṟgoḏ*; ཀུན་ནས་རྒོད *kun-nas̱-ṟgoḏ*; ཡིད་རྒོད *yiḏ-ṟgoḏ*; འཛུམ *ẖdsum*; བར་མར་བཞད *bar-mar-ḇshaḏ*; བྱིས་པའི་རྩེད་མོ *byis̱-paẖi ṟtseḏ-mo* (*M̱ṅon.*).

བཞབ་པ *ḇshab-pa*, v. འཛབ་པ: དལ་བུས་བཞབས (*Situ. 76*).

བཞམས་པ *ḇshams̱-pa* to stroke, to coax, caress. བཞམས་བསྒོ་བྱེད་པ *ḇshams̱-ḇs̱go byeḏ-pa* (དྲན་བསྐུལ་དང་བཀོད་པ) to remind of, to recall to mind.

བཞར་བ *ḇshar-wa* to shave or shear; སྐྲ་བཞར་བ to shave the hair: སྐྲ་བཞར་ཏོ he has shaved or sheared his hair.

བཞི *ḇshi* चतुर् four; བཞི་པ the fourth; བཞི་པོ the four; བཞི་བཅུ "*shib-cu*" forty; བཞི་བརྒྱ four hundred; བཞི་སྟོང *ḇshi-s̱toṅ* four thousand; བཞི་ཆ *ḇshi-cha* one fourth part, a quarter; བཞི་ག *ḇshi-ga* the four, all the four: གླིང་བཞི་གའི་ཞེང་ཚད the breadth measure of the four continents, also of the four pieces (*Ya-sel. 39*). བཞི་གླིང *ḇshi-gliṅ* the quarter of a slaughtered sheep or goat, one-fourth part of a circle, a quadrant (*Ṟtsii.*); བཞི་མཉམ *ḇshi-m̱ñam* चतुःसम (ནང་གྲོལ) the intestines. བཞི་མདོ *ḇshi-m̱do* = ལམ་འཛོམ *lam-ẖdsom* (*M̱ṅon.*) where four roads meet, crossing of two roads: བཞི་མདོ་རྣམས་དང་སྐྱིད་མོས་ཚལ་རབ་དར (*A. 4*).

བཞི་སྡེ་གྲྭ་ཚང *ḇshi-s̱de grḇa-tshaṅ* one of the earlier monasteries of Tibet. It is said that four Buddhist monks coming from four different places to Lhasa founded there a monastery which became known by the name of *Ḇshi-s̱de grva-tshaṅ.*

བཞི་པའི་གནས་སྐབས *ḇshi-paẖi g̱nas̱-s̱kabs̱* the fourth stage of life, *i.e.*, old-age from sixty upwards.

Syn. རྒས་པ *ṟgaṣ-pa* (*M̱ñon.*).

བཞི་བ་བསྒྲུབ་པའི་མདོ *ḇshi-wa ḇsgrub-paẖi m̱do* any sūtra containing different studies each arranged under four heads or classes; for instance under the heading of མངོན་པར་འཕགས་པའི་ཆོས་བཞི are:—1 ཚུལ་ཁྲིམས་མངོན་པར་འཕགས་པ; (2) ཐོས་པ་མངོན་པར་འཕགས་པ; (3) བྱམས་པ་ཆེན་པོ་མངོན་པར་འཕགས་པ; (4) སྙིང་རྗེ་ཆེན་པོ་མངོན་པར་འཕགས་པ (*K. d.* ཞ, *87*).

བཞི་ཟུར *ḇshi-zur* (བཞི་ཆ་གཅིག) चतुर्थांश one fourth part or share: ཟླ་བ་གསུམ་པའི་ནང་དུ་སྨུག་ཕོག་འདེབས་ན་བཞི་ཟུར་ཆག (*Ṟtsii. 8, 5*).

བཞི་ཤད *ḇshi-çaḏ* four strokes to imply a full stop ‖ ‖—or rather two at the conclusion of a period and two at its beginning: ངན་ཚན་ཆེན་མོ་རྫོགས་པ་དང་། ལེའུའི་མཚམས་སུ་བཞི་ཤད་དགོས (*Situ.*).

བཞིན *ḇshin* I:=གདོང मुख, वक्त्र, आनन sbst. face, countenance, བཞིན་བཟང *ḇshin-ḇzañ* handsome countenance or face; also, a polite address to gentlemen; བཞིན་བཟང་མ *ḇshin-ḇzañ-ma* lit. the fair face, an address for women in gen. a polite address to ladies (*M̱ñon.*): ཀྱེ་བཞིན་བཟང་དག ye much respected gentlemen, ཀྱེ་བཞིན་བཟང་མ ye good ladies; བཞིན་བཟང་མ་དེ་དག་ལངས་ཏེ the fair ladies having risen, &c. བཞིན་རས *ḇshin-raṣ* the appearance, བཞིན་ངན ugly face, ugly countenance.

བཞིན II: as, like, according to: ཁ་བ་ཅན་གྱི་མི་རྣམས་འདུལ་དོན་དུ། ཁྱོད་ཀྱི་བྱ་བ་སྤྱོད་ལམ་འདི་བཞིན་གྱིས for the purpose of converting the men of the snowy land let your actions and deportment be like this. བཞིན་དུ *ḇshin-du* postp. gov. accus. annexed to nouns and verbs = according to, as, while, in (doing, etc.); *Jä.* points out that joined to verbal roots བཞིན serves to form with them a partic pres., and བཞིན་དུ a gerund: ཐུགས་མཉེས་བཞིན་པའི་ངང་ལ in a rejoicing frame of mind, in a joyful mood (*Mil.*); ཁྲི་ལ་བཞུགས་བཞིན་དུ while sitting on the chair (*Dzl.*); མདངས་འགྱུར་བཞིན whilst his colour changes (*Dzl.*); མི་ཤེས་བཞིན་དུ་ཤེས་སོ་ཞེས་ཟེར though not knowing it he says he does know. Also = because of, on account of: ཡབ་ཡུམ་གཉིས་ཀྱི་ཐུགས་ལ་འཁྲིང་བཞིན་དུ་འཇིག་རྟེན་མི་ཆོས་ལ་ཕན་པའི་བསླབ་བྱ་གལ་ཆེ་བ་དཔག་ཏུ་མེད་པ་མཛད་ནས and because the hearts of both her father and mother were attached to her, they made it of immeasurable importance that she should be taught whatever was useful concerning the world, men, and religion (*Glr.*). དེ་བཞིན་དུ =དེ་ལྟར; དེ་དེ་བཞིན་ནོ yes, that is so, just so; དེ་བཞིན་ཉིད तत्त्व truth, reality, substance, essentiality (*Jä.*). ཉིན་རེ་བཞིན་(དུ) daily, per day, ཉིན་གཅིག་བཞིན་དུ id.; ཉིན་རེ་བཞིན་གྱི་མཛད་པ his daily doings; བཞིན་བཟངས་ཀྱི་མདོག་ཅེས་བྱ་བའི་རི n. of a fabulous mountain said to be situated at a distance of five hundred *yojana* (*K. d.* ར, *289*).

བཞིན་མ *ḇshin-ma* embroidered cloth, cloth of gold: དེར་གསེར་བཞིན་མ་གཅིག་གིས་ཕྱག་རྟེན་ནི it, with cloth overlaid with gold, as a present (*A. 131*).

བཞིབས *ḇshibṣ*, pf. of འཇིབ་པ *ẖjib-pa*: ཁུ་བ་བཞིབས (*Situ. 76*).

བཞུ *ḇshu* burnt, v. བསྲེགས་པ *ḇsṟegṣ-pa*; ནང་པའི་དགེ་སློང་རྣམས་ཀྱིས་ཐབ་བཟང་གི་སྤུར་མེ་ལ་བཞུ་ནས་མཆོད་རྟེན་བྱས་སོ the Buddhist monks built a chorten on the burnt relics of Thab-zang (*Pag. 304*). བཞུ་འདུལ *ḇshu-ẖdul* defined as: མེ་ལ་བསྲེགས་ནས་འདུལ་བ anything reduced to ashes by burning (*Ṟtsii.*).

བཞུ་ཤེལ *ḇshu-çel* a kind of pebble or crystal (*Jig. 19*).

བཞུ་བ *ḇshu-wa*, v. ཞུ་བ *shu-wa* and འཇུ་བ to melt, to digest.

བཞུགས་པ *ḇshugṣ-pa*, resp. for སྡོད་པ and འདུག་པ, आसीन, सन्निष्ठित 1. to sit: བཞུགས་

ཞུ་གསོལ please to sit; གདན་ལ་བཞུགས seated on the rug (*Situ. 76*); བཞུགས་འདུག has been seated, བཞུགས་སོ seated, བཞུགས་ཤིག do sit. 2. to dwell, reside; བཞུགས་པའི་ཕོ་བྲང castle for residence; བཞུགས་པའི་རྟེན a small temple in which a deity resides (*Dzl.*); བཞུགས་གྲོགས fellow-lodger. 3. to remain, stay, exist, live: འཇིག་རྟེན་དུ་བཞུགས་པ to be in the world, to live on earth. 4. (of books) to be recorded in, to be contained; is always annexed to book titles: རྗེ་བཙུན་མི་ལ་རས་པའི་མགུར་འབུམ་ཞེས་བྱ་བ་བཞུགས་སོ the hundred thousand songs of the Reverend Milaraspa, so to be styled, is herein contained.

བཞུགས་གྲལ *ḇshugs̱-gral* the row of seats on which men of rank sit on any ceremony or occasion (*Ṟtsii.*).

བཞུགས་སྟངས *ḇshugs̱-s̱tańs̱* manner of sitting: ལྷ་རྣམས་ཀྱི་བཞུགས་སྟངས the manner of sitting of the gods.

བཤུད་པ *ḇshuḏ-pa* resp. of འགྲོན་པ to start, depart, go away; गत; ལམ་དུ་བཤུད gone away on a journey (*Situ. 76*), go away: ཕར་བཤུད pray, go away! opp. to ཚུར་བྱོན. རྒྱ་གར་དུ་སློབ་གཉེར་ལ་བཤུད་པ he proceeded to India for study (*A. 61*). ལྷ་གང་དུ་བཤུད་ཀྱང་། བདག་ཁྲིད་མཛོད་གཅིག O Lord wherever thou goest take me with thee (*Yig. 19*),

བཤུན *ḇshun* 1. energetic, zealous; གཡོག་བཤུན very active in work; བསླབ་བྱ་ལ་བཤུན very attentive in study (in the observance of moral discipline): བདག་གི་ལུས་གནོན་ཞིང་བཤུན་པ་འདི་ཤ་ཁྲག་རྫོད་མ་ཡལ་བར་སྨིན་པར་ཤོག (*H̱brom. 113*). 2. v. ཤུན (*Jä.*).

བཤུར་བ *ḇshur-wa* 1. to strain, filter: མར་ཁུ་བཤུར་ཏེ he strained the melted butter (*Situ. 76*); ཐུག་པ་བཤུར་ནས་བཞེས take the broth after straining it (*Ńag. 76*). 2.=གཤུར་བ and བཤར་བ.

བཤུས་པ *ḇshus̱-pa*, v. ཤུ་བ *shu-wa.*

བཞེང་བ *ḇsheń-wa* pf. བཞེངས resp. for སློང་བ to raise, erect, set up, to manufacture, compose: གཙུག་ལག་ཁང་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད་བཞེངས་ལ having erected 108 temples.

བཞེངས་པ *ḇsheńs̱-pa* resp. of ལང་བ to rise, to get up: སྐུ, སྐུ་བཞེངས་གནང pray, get up (from bed, etc.); མ་བཞང་མ་བཞང *ma shań, ma shań* don't get up, please; གདན་ལས་བཞེངས rises from the seat (*Situ. 76*).

བཞེད་པ I: *ḇsheḏ-pa*=གསུངས་པ *gsuńs̱-pa̱*, ཇི་ཏ་ཨ་རིའི་སྐྱིད་པོ་དང་ལོ་ཙ་བས་བཞེད་པས (*A. 27*). བཞེད་ཚུལ *ḇsheḏ-tshul*=གསུངས་ཚུལ manner of speaking: དགོངས་ཚུལ་མཁས་པ་མཐའ་དག་བཞེད་མི་མཐུན་མང་བས (*Ya-sel. 38*).

བཞེད་པ II: (དགོངས་པ་བཞེད་ལྷ་བུ) 1. vb., resp. अनुमन्यते, अभिजात, अभिमत to wish, desire: བཀའ་གདམས་ཆེན་པོ་རྣམས་ཀྱི་བཞེད་པའི་སྦས་པའི་གཏེར the hidden treasures that were desired by the great Kahdampa sect (*A. 25*); རྒྱལ་པོ་གཟིགས་བཞེད་དམ does your reverence wish to see the king? (*Dzl.*); རྒྱལ་པོ་ནང་དུ་འབྱོན་པར་བཞེད་པ་ལ as the king wished to enter (*Glr.*); རྟ་མ་བཞེད་ན if you do not wish for the horse (*Mil.*). 2. to propose, maintain, state, assert; also, sbst.: proposition, statement, view. 3. to accept, take: བཞེད་ཟས *ḇsheḏ-zas̱* food for acceptance.

བཞེར *ḇsher*=བརླན་པ आर्द्र wet.

བཞེས་པ *ḇshes̱-pa* 1. vb., resp. for ལེན་པ, to take, receive, accept; to seize, confiscate; esp. to accept or take food at meals: ཇི་བཞེས་པ་བཞེས་ཤིག please take whatever you like; བཞེས་ན if he would take it, if it should be to his liking (*Mil.*). Instead of ལོན་པ in: དགུང་ལོ་བཅུ་གཉིས་བཞེས་པ he attained the age of twelve years old. ལས་ཀའི་ཁུར་བཞེས take up the burden of work, responsibility (*Ńag. 61*). 2. sbst. food, meat བཞེས་པ་འདྲེན་པ to offer, to serve up meat; བཞེས་ཁྲུང་ *ḇshes-khruń* for ཆང་ beer colloq. (*Ṟtsii. 62*):

བཤེས་གྲོ *ḇshes̱-gro* cakes; བཤེས་སྒོ *ḇshes̱-s̱go* resp. of ཟ་སྒོ also ཡོང་སྒོ བཤེས་ཆང་ *ḇshes̱-chań* = བཤེས་ཁྲུང་ *ḇshes̱-khruń* beer: བཤེས་ཆང་ལེགས་པ་གར་ངེས་བཙུ་བན་རེ (*Ṟtsii. 4*). བཤེས་ལྡན *ḇshes̱-ḻdan* col. = བཀོལ་ལྡན *ḇkol-ḻdan* the kind of sweet prepared on new-year's day in Tibet with molasses, cream, butter malt-beer, etc. (*Ṟtsii.*). བཤེས་སྤྲོ *ḇshes̱-s̱pro* ("*she-to*") cakes, biscuit, etc. བཤོ་བ *ḇsho-wa*, pf. བཤོས་པ *ḇshos̱-pa* to milk (a cow), also = धेनु milch cow.

བཤོག་པ *ḇshog-pa* to cut at, to chip: ཤིང་བཤོག་པ to cut, hew, make wood smooth with the hatchet, split wood (*Situ. 76*): ལག་པས་བཤོགས split with the hand (*Ńag. 61*).

བཤོང་ *ḇshoń* used for གཤོང་ *g̱shoń*.

བཤོན་པ *ḇshon-pa* यान, वाहन riding-horse, carriage, vehicle, conveyance in general; བཤོན་པ་སྒྲོམ་པ to equip a riding horse, to order the horses to be put to (*Dzl.*); དེར་བྲན་མོ་དེས་བཤོན་པ་བཟང་པོ་ཞིག་ལ་སྒ་སྒོན་ཏེ the maid servant putting a saddle on a good riding-horse (*H̱brom. 50*).

Syn. ཁྱོགས *khyogs̱*; ལམ་འདེགས *lam-ḫdegs̱*; ཐེག་པ *theg-pa*; རྒྱུ་བྱེད *ṟgyu-byeḏ*; མགྱོགས་བྱེད *m̱gyogs̱-byeḏ* (*M̱ńon.*).

བཤོན་པ་ཅན *ḇshon-pa-can* = དྲི་ཞིམ་པ sweet smell, scent (*M̱ńon.*).

བཤོན་མ *ḇshon-ma* cow, ewe, or she-goat, that is yielding milk; a gen. term for such cattle.

ཟ

ཟ *za* is the twenty-second letter of the Tibetan alphabet; no letter corresponding to it exists in Sanskṛit, and according to the Tibetan grammarians it is peculiar to the Tibetan language. In olden times and in the frontier-provinces to the present day it was and is sounded like the English *z*; but in Lhasa and Tsang it is now pronounced like the English *s*, but always low-toned.

ཟ་རྐོང་ *za-ṟkoṅ*, v. རྐོང་ *ṟkoṅ*.

ཟ་ཁང་ *za-khaṅ* an eating-house, restaurant: ཨ་ནི་ཟ་ཁང་ n. of a large restaurant in Lhasa of some note.

ཟ་ཁུ *za-khu* or ཟ་ཁུའི་ནད the morbid discharge of seminal fluid, semen pruriens. ཟ་འཕྲུག *za-ẖphrug* itching.

ཟ་འཁྲུག *za-ẖkhrug* = ཟ་འཕྲུག.

ཟ་གྲོགས *za-grogs̱* a woman; (in the dialect of Amdo called འདུག་གྲོགས) wife, mistress: སྐྱིད་ཚེའི་ཟ་གྲོགས་དེ་སྤངས་པ་མིན *s̱kyiḏ-tsheẖi za-grogs̱ de s̱paṅs̱-pa-min* the mistress of happier days should not be forsaken (*Khriḏ. 51*).

ཟ་འགྲམ་པ *za-ẖgram-pa* = འགྲམ་པ the cheeks (*M̱ṅon.*).

ཟ་ཆག *za-chag* nettle.

ཟ་དམ *Za-dam* n. of a place in Tibet (*Deb.* ཀ *33*).

ཟ་འདོད *za-ẖdoḏ* = ལྟོགས་པ *ḻtogs̱-pa* 1. hunger, greed; hungry. 2. extortion: མི་སེར་དག་ཞན་ཕྲ་ལ་འང་སྐྱད་འདོགས་ཟ་འདོད་ཀྱི་རིགས་མི་བྱེད not any kind of extortion or false accusation or deception should be used against the tenants (*Ṟtsii.*). ཟ་འདོད་ཆེན་པོ very corrupt; corruption, bribery.

ཟ་ཕྱི་ཨ་ཡ *za-phyi a-ya* n. of a medicinal drug: ཟ་ཕྱི་ཨ་ཡས་དམ་རྩ་མ་ལ་ཕན.

ཟ་བ *za-wa* 1. or བཟའ་བ food, meat, victuals. 2. vb., perf. བཟས, ཟོས, imp. ཟོས, to eat ཟ་བར་འདོད་པ भोक्तुमुत्सुक desire for eating; ཟ་ནུས་པར་བྱེད शक्नोति भोक्तुम् is able to eat; ཟ་བའི་ཚོད the time of eating, the hour of taking meals; ཟ་རུ་འཇུག་པ to cause to eat, begin to eat; to entertain with food; ཟ་བའི་དམ་ཚིག one who takes his meal at a fixed hour, in the case of a Buddhist monk before noon; समये भोक्तुम् ཟ་བ་འགོག་བྱེད *za-wa ẖgog-byeḏ* = ལམ. ཟ་བའི་རྩབ *za-waẖi-ṟtsab* = ཀུན་འབྱུང་བ. ཟ་བ་སེལ་བ *za-wa sel-wa* = འགོག་པ. (*K. ko.* ཀ, *235*). ཟ་རློམ *za-ṟlom* eating unfairly and cheating others of their share also འཆའ་རློམ *ẖchaẖ-ṟlom* (*Khriḏ. 125*). ཟ་འབོར *za-ẖbor*, abbr. ཟ་བ and འབོར་བ (*Ṟtsii.*).

ཟ་བྱེད *za-byeḏ* 1. = མེ fire. 2. ཁ mouth. 3. སྲིན་པོ *s̱ṟin-po* cannibal demon, n. of a fish. 4. རྡོ་རྗེ *ṟdo-ṟje* अशनि Indra's chief weapon (*M̱ṅon.*).

ཟ་མ *za-ma* 1. = ཟས food, victuals: ཟ་མ་ཟས་ནས་འགྲོ་རྒྱུ་ཡིན will go after taking food. 2. བུད་མེད woman (*M̱ṅon.*); acc. to *S. Lex.* क्लीव a hermaphrodite. 3. = དུས་ཚོད time, ཟ་མ་ཞག་དང་ཟླ་བ་ལོ་སོགས་ཏེ། ལན་ཅིག་འཆི་བདག་བདུད་ཀྱིས་ཁྱེར་དུ་རེ (*Ḫbrom.* ཁ *18*). 4. कारण्ड a basket, in Tibetan only fig., mostly as a title of books, but also used in connection with mysticism. ཟ་མ་ཏོག *za-ma-tog*, कारण्ड, कारण्डक, समुद्ग a basket or casket: ཟ་མ་ཏོག་བཀོད་པའི་མདོ *za-ma-tog bkod-pahi-mdo* कारण्डव्यूह, n. of a religious treatise describing the good services done by Avalokites'vara to all living beings, including the account of *Balāhaka* the miraculous cloud-horse and of the significations of the mystic formula *om maṇi padme hûm*; besides an enumeration of the names of *Bodhisattvas, Nāgas, Gandharvas, Kinnaras*, etc. (*K. d.* ཟ, *313*).

ཟ་ཟ་མོ *za-za-mo*, चकृका.

ཟ་ཟི *za-zi* 1. (ཟས་སྒོ *zas-sgo* and འགྲོ་སྒོ *hgro-sgo*) food and other necessaries of life: ཨ་ཏི་ཤ་ལ་དགེ་སློང་བཅུ་ཐམ་པའི་ཟ་ཟིའི་ཕྱིར་དུ to Atsi'a for the provisions and other necessaries of living for ten Bhikshu. 2.= ཟང་ཟིང་ *zan-zin* or རབ་རིབ *rab-rib* or ཟ་རི་ཟི་རི not clear, obscure and confused, troubled: རྨི་ལམ་ཟ་ཟི *rmi-lam za-zi* a confused or troubled dream, སྣང་བ་ཟ་ཟི *snan-wa za-zi* an obscure dim light. 3. troublesome chattering (*Sch.*).

ཟ་ར *za-ra*, the latter part of the afternoon, v. རྫ་ར *rdsa-ra* (*Jä.*).

ཟ་རུ *za-ru*=ཤིང་སྐྱོགས *çin-skyogs* a wooden ladle.

ཟ་འོག *za-hog* glossy silk cloth: ཟ་འོག་གི་གོས a garment made of silk; ཟ་འོག་དགུ་བརྩེགས་ཁྲི *za-hog-dgu brtsegs-khri* a seat formed of nine silk cushions piled one upon another.

ཟ་ལུང་ *Za-lun* n. of a place in Tibet; ཟ་ལུང་པ a native of Zalung (*Deb.* ཀ *43*).

✝ **ཟ་ཧོར** *za-hor* 1. prob. a corrupt form of the word *Sahor* signifying a city or town. Acc. to some, the present Mandi, a smai principality under British protection in the Panjab between the rivers Byas and Ravi, where there is a sacred lake celebrated as a place of pilgrimage from which the Brahmaṇs residing there derive a considerable income. 2. (ཉམ་པ་ཆེན་པོ་བྲུམ་སྐྱོ་ཟ་བ).

ཟྭ *zwa* nettle, stinging nettle; frq. in *Mil.*; ཟྭ་ཁུ *zwa-khu* nettle-soup. ཟྭ་ཕྱི་ཨ་ཡི *zwa-phyi a-yi*, a species of nettle used in medicine: ཟ་ཕྱི་ཨ་ཡིས་དྲུ་ཆུ་མ་ལ་ཕན.

Syn. བ་སྤུ་རྣོ་ལྡན *ba-spu rno-ldan*; རེག་བྱ་རྩུབ *reg-bya-rtsub*; ཚེར་མའི་སྤུ་ལོང་ *tsher-mahi spu-lon*; ཟྭ་ཚོད *zba-tshod* (*Mnon.*).

ཟག་རྫས *zag-rdsas*=བཤང་གཅི fœces and urine (*Sman. 332*).

ཟག་པ *zag-pa* 1.=མ་དག་པ impure, stained, defiled; sin. ཟག་པ་མ་སོག་ཡང་ (colloq.) do not accumulate sin. ཟག་པ་མེད་པའི་ལས *zag-pa med-pahi-las* works spotless or without sin. 2. sbst. depravity=the Sans. *āsava*. In Budh. the four kinds of ཟག་པ are:—(1) འདོད་པའི་ཟག་པ sins produced from desires and passion; (2) སྲིད་པའི་ཟག་པ the worldly sins; (3) མ་རིག་པའི་ཟག་པ transgressions through *Avidyā*; (4) ལྟ་བའི་ཟག་པ transgressions caused by false doctrine or religion (*K. d.* ཀ, *451*). 3. sometimes for གཟག་པ from འཛགས་པ. 4. आस्रव misery, affliction, sorrow: ཟག་བཅས་དང་ཟག་མེད་ཅེས་པ་ནི་འཇིག་རྟེན་པ་དང་། འཇིག་རྟེན་ལས་འདས་པའི་དོན་དང་མ་ཐུན་པར་འདུག (*Hbum.* ཀ *94-97*). ཟག་མེད bliss, ease: ཟག་མེད་ཀྱི་བདེ་བ exhaustless bliss, happiness which never terminates; ཟག་བཅས burdened with misery and sin; ཟག་བཅས་ཀྱི་ལས་གསུམ the three sinful works; ཟག་བཅས་ཀྱི་མངོན་པར་ཤེས་པ fore-knowledge about worldly affairs.

ཟག་པ་མེད་པ *zag-pa med-pa*, अनास्रव that does not flow out, is not exhausted [passionless]*S.*

ཟག་བྱེད་པ *zag-byed-pa* to make water.

ཟགས་པ *zags-pa*, च्युत fallen.

ཟང་ཟང་ *zañ-zañ* 1. of a place in Lhobrag a south-easternly province of Tibet. ཟང་ཟང་ལྷ་བྲག one of the 37 holy places of the Bon (*G. Bon. 38*). 2.=ཟང་ཟིང་ or ཟིང་ཟིང་ *ziñ-ziñ* or གཟིང་བ *gziñ-wa*.

ཟང་ཟིང་ *zañ-ziñ*=ནོར་ or རྫས 1. matter, object: ཟང་ཟིང་ཆུང་ཟད་ཙམ་གྱི་ཕྱིར even for the most trifling matter (*Stg.*): ཕྱི་རོལ་གྱི་ཟང་ཟིང་ external goods earthly possessions (opp. to internal, spiritual gifts) (*Dzl.*); ཤ་ཡི་ཟང་ཟིང་ आमिष meat, fish, animal food; also ཟང་ཟིང་ by itself=आमिष or animal food (*S. Lex.*). ཟང་ཟིང་དང་བཅས་པ a meal or food which partly consists of animal food; ཟང་ཟིང་མེད་པ निरामिष purely vegetable food, a meal in which there is nothing of meat or fish. 2. adj. disarranged, confused.

ཟང་ཡག *zañ-yag* अत्युद्गत: n. of a fabulous numerical figure. སྤྱི་ཡས་ཟང་ཡག་འབྲོ་སྐྱི་དང་ (*Ya-sel. 57*).

ཟངས *zañs* I: 1. ताम्र, कटाहक, अर्क, अरिष्ट copper—pure unalloyed copper being considered very valuable; images of Buddha and *Bodhisattva* made of pure copper are called ནོར་བུ་ཛཻ་ཀྵིམ *nor-bu dshaikṣim*= यौचिम् मणि; also a compound of gold, silver, copper, zinc, or of mica, quicksilver, tin and lead is also called यौचिम: གསེར་དངུལ་ཟངས་དང་ལྕགས་དཀར་དང་། །ཛ་ཤེལ་ཞ་ཉེ་དཀར་ནག་དང་དངུལ་ཆུ་བརྒྱད་པོ་བཞུ་བཏུལ་གྱིས་བཅོས་མི་ཛཻ་ཀྵིམ་ཞེས་སུ་གྲགས (*M̱ñon.*). གསེར་ཟངས *gser-zañs*=copper gilded with gold; ཟངས་ཀྱི་བཙའ verdigris. 2. a kettle; ཟངས་སུ་སྐོལ་བ to boil in a kettle; ཟངས་ཁོལ་བ a boiling kettle; འཁར་ཟངས bronze or brass kettle, ལྕགས་ཟངས iron kettle; ཟངས་བུ small pot (*Jä.*). ཟངས་མགར *zañs-m̱gar*=ཟངས་མཁན copper smith; ཟངས་ཅན *zañs-can* (ཟངས་ཀྱི་ཆུ་སྣོད) a water pot or vessel made of copper; ཟངས་ཆུང་ *zañs-chuñ* a small cooking vessel of copper, a small degchi; ཟངས་ཐལ *zañs-thal* ताम्रभस्म copper oxidized; ཟངས་ཐིབ *zañs-thib* copper tea-pot. ཟངས་མདོག *zañs-m̱dog* lit. copper colour; ཟངས་མདོག་དཔལ་རི *Zañs-m̱dog ḏpal-ri* n. of a hill in Lañkā which was of the colour of copper and where Padma Sambhava is said to have retired for the purpose of disciplining and converting the cannibals of that island into Buddhism. ཟངས་རྡོ *zañs-ṟdo* copper ore.

ཟངས་ཞུན *zañs-shun* molten copper: དམྱལ་བའི་གནས་སུ་སྐྱེས་ཏེ་ཟངས་ཞུན་ཁོལ་མ (*Khriḏ. 34*).

Syn. ཟངས་མ *zañs-ma*; ཟངས་དམར *zañs-ḏmar*; ཀླ་ཀློ་ཁ *ḵla-ḵlo-kha*; ལྗོན་མ *ḻjon-ma*; ལྕགས་དམར *ḻcags-ḏmar* (*M̱ñon.*).

ཟངས II: ཐོགས་པ་མེད་པ unhindered; unobstructed; ཇག་པས་མ་མཐོང་བར་ཟངས་ཀྱིས་ཐོན་ཏེ་ཇོ་མོའི་བྱིན་རླབས unseen by the robbers he escaped unobstructed, being blessed by the goddess.

ཟངས་ཀྱི་མདོག་ཅེས་བྱ་བའི་རི་བོ *Zañs-kyi m̱dog-ceṣ bya-wa̱hi ri-bo* a fabulous mountain situated on the southern bank of the river S'ita and containing numberless rock-caverns (*A. 38*).

ཟངས་ཀྱི་གཙུག་ཕུད *zñaṣ-kyi gtsug-phuḏ* or ཟངས་ཟེ་ཅན *zañs-ze-can* (*M̱ñon.*) कुक्कुट domestic fowl, the cock with its crest of glowing copper (*A. 121*).

ཟངས་དཀར *Zañṣ-ḏkar*, n. of a district in Nga-ri (situated to the South-west of Ladak) (*Loñ.* ཟ 16); ཟངས་དཀར་པ *zañṣ ḏkar-pa* a native of Zangs-kar; ཟངས་དཀར་ལོ་ཙཱ་བ *zañṣ-ḏkar lo-tsā-wa* n. of a lama of Zangs-kar who was well-known for his learning. Alex. Csoma de Köros studied Tibetan under one of the incarnations of the Zangs-kar lotsā-wa in the ཕུག་དལ་དགོན་པ.

ཟངས་གླིང་ *zañṣ-gliñ*=ཟངས་ཀྱི་གླིང་བུ 1. copper musical pipe (*M̱ñon.*). 2. ताम्रद्वीप n. of an island, prob. Java or, perhaps, the island of Ceylon.

ཟངས་ལྡན *zańş-ḻdan* a species of juniper the leaves of which when dry become of copper colour and are used as incense in temples. This tree grows abundantly in *Rwagreń* (Radeng) (*Ṟtsii.*).

ཟངས་དམར *zańs-mar* copper-red.

ཟངས་རྩི *zańş-ṟtsi*=ཚ་ལ *tsha-la* or དར་ཚུར *dar-tshur* (mystic) (*Miń-ṟda.*).

ཟངས་ཟེ་ཅན *zańş-ze-can*=ཁྱིམ་བྱ *khyim-bya* the domestic fowl (*M̱ńon.*).

ཟངས་རི *Zańş-ri* lit. copper hill; n. of a district in Lhokha, with a monastery called Zangş-ri Kha-mar visited by the compiler of this dictionary in the year *1882.* ཟངས་རི་བཀྲ་ཤིས་མཐོང་སྨོན *zańş-ri ḇkra çiş m̱thoń-şmon* n. of the *Jong* of Zangş-ri (*Ṟtsū*).

ཟད་པ *zaḏ-pa* 1. pf. of འཛད་པ *ẖdsaḏ-pa* क्षय, ཕྱི་ཟད་པ अपचित exhausted, consumed spent. ཡོངས་ཟད་པ=परिक्षय (*A.K.*). 2. also ཟད་པར *zaḏ-par*=ཀུན *kun*, ཐམས་ཅད *thamş-caḏ*, ཐ་དག *tha-dag* ग्राम, चिति all, the whole world, universe (*M̱ńon.*), adv. exhaustively; ཟད་མི་ཤེས་པ *zaḏ mi-çeş-pa*, अक्षय exhaustless, that cannot be consumed or expended. ཟད་པ་ཟད་པ *zaḏ-pa zaḏ-pa*, आस्रवक्षय [destruction of passions]*S.*

ཟད་པོ *zaḏ-po*=གོས་རྙིང་པ *goş-ṟñiń-pa* old cloth, rags (*M̱ńon.*).

ཟད་མ *zaḏ-ma*, क्षिपका [1. a thrower, archer. 2. night]*S.*

ཟན *zan* 1. ओदन, अन्न cooked food; food in gen.: ཟན་ཟ་བ to take food, to eat; ཟན་དྲོན warm food, ཟན་ཆང meat and drink; ཟན་བཙོས་པ boiled food; ཟན་ཟོས has eaten his meal; fig. ཀློག་ཟན་ཟ་བ to take unlawful interest (*Sch.*). 2. also ཁམ་ཟན porridge of flour and water, made thick, boiled or not, warm or cold; in *C.* this pap is generally made of parched barley flour if possible with tea; འབྲས་ཟན rice pap, འོ་ཟན milk-pap.

ཟན་ཁྲུས *zan-khruş* a cup in which dough-balls are made of barley flour with tea or whey (*Ṟtsii.*). 2. fodder, provender, v. བཟན. 3. subst. eater, as second part of a compound: ཤ་ཟན meat-eater; ཉ་ཟན fish-eater; ཕག་ཟན pork-eater (*Jä.*).

ཟན་ཅིང *Zan-chiń*, a n. of the Chinese princess married to king Sroń-ḇtsan şgam-po: ཐང་ཞི་ཙུང་རྒྱལ་པོའི་བུ་མོ་ཟན་ཅིང་ཞེས་པ་རྒྱ་བཟའ་ཀོང་ཇོ་སྤྱན་རས་གཟིགས་དབང་སྲོང་བཙན་སྒམ་པོའི་བཙུན་མོར་བོད་དུ་བྱོན (*Loń.* ༢ *10*).

ཟན་སྙིག *zan-şñig* भ्रम a mistake.

ཟན་པ *zan-pa*, (གདམས་ངག་ལྟ་བུ) नलिन, उत्तान advice, suggestions.

ཟན་པོ *zan-po*, v. གཟན་པོ *gzan-po.*

ཟན་མ *zan-ma* 1.=རྩམ་པ parched barley ground into flour, the staple food of the Tibetans. 2. a cook.

ཟན་རྫ *zan-ṟdsa* cooking pan, pot.

Syn. ཕྲུ་བ *phru-wa*; རྫ་མ *ṟdsa-ma*; མི་ཐ་ར *mi-tha-ra* (*M̱ńon.*).

ཟན་ཟ་ཡུན *zan-za yun* the time of taking food, *i.e.*, gen. breakfast: ཕར་ཁ་མི་གཅིག་ཟན་ཟ་ཡུན་འགྲོ་དགོས་པར་འདུག it was necessary for one to go to the other side of the river (or to yonder place) at breakfast time (*A. 47*).

ཟན་ཟོས *zan-zoş* a meal in general: ཟན་ཟོས་ནས་ཁྲུས་བྱས *zan zoş-naş khruş byaş* having taken the meal, he washed (*K. du.* ང, *261*).

ཟན་ཡང *zan-yań* (Chinese)=ལུགས་གསུམ triple style of architecture; the monastery of Sam-ye is called Zan-yang because built in Chinese, Indian and Tibetan styles: གངས་ཅན་ཡུལ་གྱི་རྒྱན་གཅིག་བསམ་ཡས་ཟན་ཡང་མི་འགྱུར་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་བཞེངས (*Loń.* ༢ *7*).

ཟབ *zab* silk, fine Chinese satin, v. དར་ཟབ; ཟབ་སྐུད silk cord; ཟབ་འབོལ silk covering for a bolster; ཟབ་པ rich figured silk dress.

ཟབ་བགྲང་ zab-ḇgrań (གྲངས) n. of a number: ཟབ་བགྲང་དཔག་རྒྱུང་གཞུང་འདལ་དང་ (*Ya-sel. 57*).

ཟབ་པ *zab-pa* 1. pf. ཟབས *zabs̱* to make deep, to deepen. 2. adj. and sbst., गम्भीर, गहन dense, deep, depth: བློ་ཟབ a profound mind or understanding; ཟབ་ཟབ་བྱས་ཀྱང་ཟབ་མོ་རང་མི་འདུག although people call it deep, it is not deep (*Sch.*); དོན་ཟབ་པ of deep meaning or signification; རྒྱ་མཚོ་ཟབ་པ deep sea; ཟབ་དབྱངས मन्द्र, मन्द्रक a deep voice, a musical tone. ཟབ་པ་གསུམ *zab-pa-g̱sum* the three prized depths in the human body:—if one's heart is deep, one's voice deep (agreeable), and one's navel sunken (*Mil.*).

ཟབ་པོ *zab-po* or gen. ཟབ་མོ *zab-mo* adj. deep in all its significations actual or fig.; accomplished, profound in learning and wisdom, deep. ཟབ་སྦྱོར *zab-s̱byor* well fitting, complete costume; ཟབ་མོ་ཤེས་བྱ་བའི་ནགས *sabmo shes-bya-waḥi nags̱* n. of a forest in Uttarakuru in the mountains of Sankās'a (*K. d.* ར, *293*). ཟབ་བཤེས *zab-ḇshes̱* = བརྟན་པོ firm, steady, also in excellent order or condition; ཟབ་ལ་ཟབ་སྣང་བ *zab-la zab s̱nań-wa*, गम्भीरो गम्भीरावभासः [deep and profound manifestation]*S.*

ཟབ་ལག་ཅན *zab-lag-can* = ཆུ་རྩ aquatic grass (mystic) (*Miń. ṟda. 3*).

ཟབ་ལམ *zab-lam* the profound doctrine of Buddhism as explained in the Tantras. ཟབ་མོའི་སྒོམ་ཁྲིད a term of Buddhist mysticism; also = དབུ་མའི་ལམ the Mādhyamika or the middle-path doctrine.

ཟབས *zabs̱* 1. = མཐུག་པོ गाढ thick, thickness. 2. depth: ཟབས་སུ་འདོམ་བཅུའི་དོང་ a pit ten fathoms in depth.

ཟམ *zam* 1. = རྒྱུད *ṟgyuḏ* line, continuity, succession: བླ་མ་སངས་རྒྱས་ནས་བརྒྱུད་པའི་གདམས་པ་ཟམ་མ་ཆད་པ a sign which has come down uninterruptedly from the lamas and Buddhas (*A. 35.*). 2. velvet cushion, gen. woollen rug: མདོས་གདན་བལ་ཟམ་ནག་པོ་བཞི་སྒྲིགས (*Ṟtsii.*). 3. = རིམ *rim* or རིགས *rigs̱* series or set; kind, sort: རིན་པོ་ཆེ་དར་ཟབ་སོགས་སྣུན་གཟིགས་ཟམ་མང་ཙམ (*Ṟtsii.*) ཟམ་མ་ཆད་པ *zam ma-chaḏ-pa* = རྒྱུད་མ་ཆད་པ uninterruptedness, continuous succession: ཕན་འདོགས་ཀྱི་སྤྲུལ་པ་ཟམ་མ་ཆད་པ་ཞིག་བྱུང་ there arose a succession of useful incarnate beings (*A. 125*).

ཟམ་པ *zam-pa* सेतु, संक्रम a bridge, of various kinds: ལྕགས་ཟམ *ḻcags̱-zam* iron bridge; སྐྱོགས་ཟམ་ལ་བརྒྱུད་པ hanging bridge on supports (*A. 35.*); ལྕུག་ཟམ *ḻcug-zam* suspension-bridge of twisted canes; འདྲེན་ཟམ draw-bridge; རྡོ་ཟམ *ṟdo-zam* natural rock-bridge; ཤིང་ཟམ wooden bridge; ཟམ་པའི་ཀ་བ or ཀང་པ the piers of a bridge, སྤང་ལེབ, སྤང་སྒོ *s̱pań-s̱go* the boards, planks, མདའ་ཡབ *m̱daḥ-yab* or ལག་རྟེན *lag-ṟten* parapet, གཞུ་ཐོག *g̱shu-thog* arch of a bridge; ཟམ་གྲོང་ bridge-village, village having a bridge over a stream. རྒྱལ་ཟམ gen. large bridge; ཟམ་ཆུང་ a little one.

ཟམ་བུ་ལུང་ *Zam-bu luń* n. of a holy place consecrated to Padma Sambhawa in the district of Shang in Tsang (*K. thań. 168*).

ཟམ་ཟིམ(གྲངས) *zam-zim* a number.

ཟམ་ཟོ *zamzo* soft cushion of velvet-like cloth: ཟམ་ཟོ་རྒྱ་རས་རབ་ལ་ཁ་བཅུ་ཞེ (*Ṟtsii.*).

ཟར *Zar* 1. n. of a district in Tibet about fifteen miles to the north of Tashi-rab-ga, the latter being the first Tibetan outpost beyond the Kangla-chen-mo pass. There is a Jong-pon over the two districts of Zar and Ting-ke (*Loń.* ཟ, *3*). 2. supine of ཟ་བ *za-wa*; ཟར་འཛུག་པ to begin to eat. 3. a pitch-fork, hay-fork, dung-fork.

ཟར་བབས *zar-babs̱* acc. to *Sch.*: tassel, gold-brocade. ཟར་བུ *zar-bu Glr.*, *Mil.* a tassel.

ཟར་མ *zar-ma* 1. **अतसी, अतसः, क्षम, उमा** sesame : ཟར་མའི་སྣུམ་མངར་ལྕེ་ལ་ཁ་ཞིང་དྲོ (*M̱ñon.*). 2. fibres; ཟར་མའི་རས **क्षौमक** zar-ma fibres, a kind of muslin manufactured from. ཟར་མའི་གོས *zar-maẖi goş* **क्षौमः** robe made of *zar-ma* linen.

ཟར་ཟེར *zar-zer* **महगवं** n. of a number: ཕྱུལ་ཕྱེལ་ཁྲུད་ཁྲུད་ཟར་ཟེར་དང (*Ya-sel. 56*).

ཟར་རི་ཟིར་རི *zar-ri zir-ri* adj. unimportant, not significant, confused: རྨི་ལམ་ཟར་རི་ཟིར་རི an unconnected or confused dream.

ཟལ *zal* 1.=སྤུ་མདོག *şpu-m̱dog* colour of hair: བ་གླང་དམར་ཟལ the red colour of an ox. 2. in *Ld.* any small uninhabited river island. ཟལ་ཐོན *zal-thon*=རྫོག་ཐོན (*Yig.*).

ཟལ་མོ་སྒང *Zal-mo şgañ* one of the six districts of Kham included in སྨར་ཁུག (*Jig.*).

ཟལ་ཟུག(གྲངས) *zal-zug* n. of a number: ཕྱུག་ཕྱིམ་ཟལ་ཟུག་མལ་མལ་དང (*Ya-sel. 57*).

ཟས *zaş* **आहार, अन्न, ओदन** food, nourishment, provender; ཟས་ངན *zaş-ñan* bad food; ཟས་སྤྱོད *zas-spyod* food and exercise; ཟས་འདོད་པ་ལ་ཟས give food to whoever is in need of it; ཟས་ལ་བསྐོ་བ **भुक्तोद्देशक** distributor of food; ཟས་སྤངས་པ **उपवास** fasting; ཟས་དྲོན་མོ **उष्ण भोज** warm food; ཟས་མཆོག་སྦྱོར་བ to treat with the best food, to entertain with dainties; ཟས་ལེགས་པ **भोक्ता** a good eater; ཟས་སུ་ཅི་ཟ what does it eat as food (*Dzl.*). In Budh. there are four kinds of food: (1) ཁམས་ཀྱི་ཟས **कवलिकाहार** material food (ཞེས་པོ) necessary for sustaining the body, including ཁམས་ཟས་རགས་པ meat and drink, ཁམས་ཟས་ཕྲ་མོ the finer foods, such as nectar, sweet smell, etc., which are enjoyed by the gods of the *Kāmaloka*, and also the food which the child in the womb assimilates, etc.; (2) རེག་པའི་ཟས **स्पर्शाहार**: སེམས་བྱུང་སེམས་པས་འཕེན་བྱེད་ཀྱི་ལས་བསགས་པར་བྱེད་པའོ། འཕེན་བྱེད་ཀྱིས་འཕངས་པའི་རྣམ་སྨིན་གྱི་ཕུང་པོ་རྒྱུན་རིང་དུ་གསོ་བར་བྱེད་པའོ (*Loñ.* པ, *25.*); (3) ཡིད་ལ་སེམས་པའི་ཟས **मनःसंचेतनाहार**; (4) རྣམ་པར་ཤེས་པའི་ཟས **विज्ञानाहार**. Here is an aphorism on food: ཟས་མཆིས་ན་ནི་སྲོག་མཆིས། སྲོག་མཆིས་ན་ནི་ལུས་མཆིས་ན་ནི་ཆོས་ཀྱི་ལམ་ཡང་མཆིས་སོ། (*K. d.* ཞ, *331*) food sustains life, life existing the body will remain and if the body exists the way to religion will also exist. ཟས་ཀྱིས་འཕོངས་པ one who is destitute, has nothing to subsist upon. ཟས་ཀྱི་འཚོ་བ་རྣམ་པར་དག་པ་ཞེས་བྱ་བའི་མདོ a Sûtra in which the good of taking one meal a day, clean and well prepared food, etc., and giving such to the clergy, are set forth (*K. d.* ས, *153*). ཟས་ཚོད *zaş-tshoḏ* the due measure or proportion of food: ཟས་ཚོད་མ་ཟིན the portion was not the measure of one's usual allowance. ཟས་ཟ་ཉེས་པ *zaş-zā ñeş-pa*=ཟས་ཟ་ལུགས་ནོར་བ or ཟས་ཟ་མི་ཤེས་པ not knowing how to eat properly (*D.* ཐི, *10*). ཟས་ལེགས་པར་ཟ་བ *zaş-legş-par za-wa* to take meals, the manner of doing so properly, esp. for the guidance of priests (*K. d.* ཏ, *33*). ཟས་བསོད *zaş-ḇsoḏ* good food, rich pastry; ཟས་ལྷག *zaş-lhag* residue of food; ཟས་དཀོན *zaş-ḏkan* scarcity, dearth. ཟས་དཀར *zaş-ḏkar* **शुक्लोदन** white food, milk, curds, etc.; an epithet of Buddha's uncle. ཟས་སྐོམ *zaş-şkom* meat and drink, solid and liquid food: ཟས་སྐོམ་ལ་འདོད་པ་ཆེ་བ one very fond of dainty dishes and drink.

ཟས་གཉེར *zaş-gñer* cook; superintendent of the department of cooking.

Syn. མ་ཆེན *ma-chen*; ཐབ་ཁ་པ *thab-kha-pa* (*M̱ñon.*).

ཟས་ཕུལ་དུ་བྱུང་བ *zaş-phul-du byuñ-wa* cornucopia; abundance of food and drink.

Syn. རྒྱ་ནོམ་པ *gya-nom-pa*; ཕུན་སུམ་ཚོགས་པ *phun-sum tshogş-pa* (*M̱ñon.*).

ཟས་བྱེད *zaş-byeḏ*=མ་ཆེན *ma-chen* cook (*M̱ñon.*).

ཟས་གཙང་མ *Zaṣ-gtsañ-ma* शुद्धोदन lit. clean or pure food, the name of Buddha Gautama's father (*M̱ñon.*). བདུད་རྩི་ཟས *ḇdud̠-ṟtsi-zaṣ* अमृतोदन, བྲེ་བོ་ཟས *bre-ḇo-zaṣ* द्रोणोदन, ཟས་དཀར *zaṣ-ḏkar* शुक्लोदन were the names of Buddha's three uncles.

ཟྲི *zi* 1. num. fig.: 52. 2. in *W.* something of a very small size or quantity.

ཟྲི་མ *zi-ma* green scum, floating matter on water.

ཟྲི་ཟྲེར *zi-zer* for ཟ་རི་ཟྲི་རི or ཟྲི་རི་ཟ་རི: རི་དྭགས་ལྔ་བུར་ཟྲི ཟྲེར་དང་བཅས་ཡིད་རབ་གནོད་ལ་སྲུ་མི་གུས (*Sorig.*).

ཟྲི་ར *zi-ra* caraway seed of Central Asia.

ཟྲི་ར་དཀར་པོ श्वेतजीरा the white species of caraway: ཟྲི་ར་དཀར་པོས་གློ་བའི་ཚ་བ་སེལ.

ཟྲི་ར་ནག་པོ कृष्णजीरा the black species of caraway which looks like གོ་སྙོད common caraway: ཟྲི་ར་ནག་པོས་མཆིན་པའི་གླང་བ་སེལ; ཟྲི་ར་ནག་པོ the black species of caraway.

ཟྲི་རི་རི *zi-ri-ri* droning of bees, the wind, etc.; རླུང་ཟྲི་རི་རི *ṟluñ zi-ri-ri* the howling or whizzing of the wind.

ཟྲི་རུ *zi-ru* col. for གཟེར་བུ *g̱zer-bu*.

ཟྲི་ལ *zi-la* ཟྲི་ལང་ རིན་ཆེན་བུ་བའི་ཁམས a composition metal, generally of gold and silver. ཟྲི་ལས་ཨ་ཤུ་རིག་དུག་འཛོམས་པར་ནུས།

ཟྲི་ལིང་ *Zi-liñ* n. of a Chinese town in Kansu situated about 80 miles to the E. of lake Kokonor, and usually known as Sining. It is a great emporium for the exchange of merchandise between China and Tibet: ཟྲིང་ཟམ a kind of thick velvet-like cotton cloth manufactured at Sining (*Ṟtsii.*).

ཟྲི་ལིང་སྟོང་འཁོར a province of *Ṣtoñ-ḫkhor* in lower Kham (*Loñ.* ཟ, *24*).

ཟི་ཐུན (Chinese) a kind of Chinese satin of pale white colour (*Jig. 20*).

ཟྲིང་ཆ breach of peace, quarrel, dispute (*Yig. 16*). ཟྲིང་ཤིག = ཟྲིང་ཆ།

ཟྲིང་ཟྲིང་ *ziñ-ziñ* bristle-like: ཚེར་མ་ཟྲིང་ཟྲིང, མགོ་ཡི་སྐྲ་ཟྲིང་ཟྲིང་ the bristle-like hair; acc. to *Jä. ziñ-ziñ* = ཟང་ཟྲིང་ *zañ-ziñ*.

ཟྲིན་ཏིག *Zin-tig* a kind of gentian: ཟྲིན་ཏིག་གཉན་ལོག་གཟེར་ནད་སྲིན་ལ་ཕན.

+ ཟྲིན་ཐུན *zin-thun* = ཟྲིན་ཟྲིས or ཚེས་ཐུན rough draft; also note, memorandum: ཟྲིན་ཐུན་དང་ཁྲིད་དུ་འོས་པ་རྣམས་ལ་ drafts which are fit to be adopted or approved (*A. 155*).

ཟྲིན་པ *zin-pa* 1. निष्ठित, निष्पन्न to commit to memory, retain in the memory, to learn; subst. a retentive memory. 2. = འཛད་པ esp. in pf. tense, to terminate, to be at the end, to conclude, be exhausted, be consumed; ཟྲིན་པའི་ཕུང་པོ perishable mortal body. 3. = གྲུབ་པ आपत्ति, अधिष्ठित to be finished, terminated: རྩེ་བ་ཟྲིན་པས as the playing has ceased, or: as he has done playing (*Dzl.*); ཟྲིན་པ་མེད་པའི་ལས endless working, unceasing labour (*Mil.*). 4. is used in older writings as a perfect affix like ཚར *tshar*, denoting that the action is complete and finished: རྩིགས་པ་དེ་མར་རྡུང་ཟྲིན the wall has been beaten down. ཟྲིན་ལ་ཁད *zin-la-khaḏ* = རྫོགས་ལ་ཁད (*M̱ñon.*).

ཟྲིན་ཕུང་ནག་པོ *zin-phuñ nag-po* n. of a malignant spirit or *Sa-ḇdag* monster.

ཟྲིན་ཟྲིས *zin-ziṣ* = རེག་ཟྲིག a receipt, quittance; bond (of obligation), bill of debt (*Jä.*).

ཟྲིམ་བུ *zim-bu* finely-divided, minute, fine, thin, slender: ཆར་ཟྲིམ་བུ་མི་དྭག་པོ་ཞིག་བབ a fine drizzling rain was falling; ཟྲིམ་ཟྲིམ or ཟྲིང་ཟྲིང very fine, hair-like.

ཟྲིར་མོ *zir-mo* a slide, glissade; also sliding motion.

ཟིལ *zil* or ཟིལ་མ *zil-ma* brightness, splendour, brilliancy, glory: ཟིལ་ཆེ་བ=གཟི་བརྗིད་ཆེ་བ great splendour, brilliancy, lustrous (*A. 149*). ཟིལ་ཅན brilliant, resplendent; ཟིལ་གྱིས་གནོན་པ अभिभव, पराभव, आक्रमण; སྨྲ་བ་ངན་པ་རྣམས་ཟིལ་གྱིས་གནོན་པའོ (*J. Zań.*) they suppressed the evil speeches by their lustre; ཟིལ་དངར *zil-dńar*=ཞིམ་པོ sweetness, or adj. delicious; ཟིལ་ཆགས་པོ *zil-chags-pa*=གཟི་བརྗིད་ཆེ་བ very lustrous, brilliant; རྒྱ་མཚོ་ལྟ་བུར་ཟིལ་ཆགས་པ་རྣམས་གྲལ་གྱི་དབུ་ལ those glorious like the sea were seated at the top rows (*A. 133*). ཟིལ་གནོན *zil-gnon* अभिभूय, पराभव defeat discomfiture (*Zam. 13*); ཟིལ་གནོན་བུ *zil-gnon-bu* a prince, king's son.

ཟིལ་པ *zil-pa* dew, dew-drop=ཞིགས་པ: རྩ་ལ་ཟིལ་པ་ཆགས་པ dew-drops on grass (blades); ཟིལ་པ་དཀར་པོ hoar-frost.

ཟིལ་པ་ནག་པོ *zil-pa nag-po* dew-drop.

ཟུ *zu* num. fig.: 82.

ཟུག *zug* or ཟུག་པ *zug-pa* व्यथा, शूल, यातना disease, affliction, pain, torment, physical and mental; distemper, illness, complaint: ཁྱི་ཟུག་པ distemper in dogs.

ཟུག་རྔུ *zug-ṛńu*=སྡུང་ཟུག शल्य, व्यलीक, शलाक, विशल्य, पीड pain, aching, uneasiness: བདག་གིས་ཁས་མ་བླངས་ན་རྒྱལ་པོ་འདི་ཉིད་ཤིན་ཏུ་མྱ་ངན་གྱི་ཟུག་རྔུ་ཟུག་པར་འགྱུར if I did not promise (to go to Tibet) this king would be greatly afflicted with sorrow (*Ḫbrom. 112.*); ལུས་ངག་ཡིད་གསུམ་གྱི་ཟུག་རྔུ the three sufferings of the body, speech, and heart:—སེམས་ཀྱི་སྡུག་བསྔལ mental sufferings, ངག་མ་དག defective speech, and ལུས་ལ་ནད bodily diseases. མྱ་ངན་ཟུག་རྔུས་སྡུག་བསྔལ་ཞིང་ afflicted by the grief of sorrow; ནད་ཀྱིས་གཟིར་ཟུག sufferings from disease; སྡུག་བསྔལ་གྱིས་ཟུག་རྔུ affliction from sorrow (*Yig. k. 98*); ཟུག་རྔུ་མནར་བ *zug-ṛńu mnar-wa* one laid up with disease, tormented by sufferings; ཟུག་རྔུའི་ཚ་རེག་གིས་མ་གོས་པ (ན་ཚ་མེད་པ) untouched or unaffected by the pains of diseases, free from illness (*Yig. k. 98*); ཟུག་རྔུ་བྲལ་བ *zug-ṛńu bral-wa* free from illness, fully recovered from disease.

ཟུག་པ *zug-pa* 1.=འཛུགས་པ. 2. v. ཟུག. 3. sbst. a building, erection. ཟུག་ཕྱུང་ *zug-phyuń* नागदन्तक tusk, a bracket projecting from a wall.

ཟུང *zuń* युगल, यम, द्वन्द्व two, a pair, couple: ཟུང་དུ་མ་མཆིས not occuring in pairs (*Vai. ṣń.*). ཟུང་གི་སྒྲ་གྲོགས *zuń-gi ṣgra-grogṣ* (*Mńon.*), lit. that jointly crow, the domestic fowl, the cock and the hen; ཟུང་ང་ *zuń-ńa* pair of doors; ཟུང་གཅིག *zuń-gcig* one pair.

Syn. ཕྲུགས *phrugṣ*; གཉིས *gñiṣ*; ཆ་འགྲིག་པ *cha ḫgrig-pa*.

ཟུང་ཆུ *zuń-chu* or ཟུང་ཅུ (Chinese) meaning: ཟུང་ a province, ཆུ or ཅུ a local governor.

ཟུང་མཆོག *zuń-mchog* the model pair, the two principal disciples of Buddha, *i.e.*, Saribu शारिपुत्र and Maugal-gyi-bu (मौद्गल्यायन); ཟུང་དུ་སྐྱེས *zuń-du-ṣkyeṣ* lit. that grows in pairs, an orange; ཟུང་འབྲེལ *zuń-ḫbrel* connection, junction, or union: ཟུང་འབྲེལ་འདོད་ན if one wishes both things to be united (*Glr.*); ཟུང་འབྲེལ་དུ *zuń-ḫbrel-du* adv. one with the other, jointly; unitedly; རྒྱ་བོད་ཟུང་འབྲེལ *ṛgya-boḍ zuń-ḫbrel* China and Tibet united; ཆོས་ཡོན་ཟུང་འབྲེལ the church and the state jointly, or priest and devotee jointly.

ཟུང་གཟུག *zuń-gzug*=ཡིལ་འཚོས यमक, युग, गङ्गा technical term of practical mysticism, the forcing of the mind (སེམས) into the principal artery, in order to prevent distraction (of mind) (*Jä.*).

ཟུངས *zuńṣ*, imperat. of གཟུངས: ལུས་ལ་ཟུངས hold or bear on the person! ཡིད་ལ་ཟུངས bear in mind, remember!

ཟུན *zun* v. གཉེན་ཟློགས

ཟུམ་པ *zum-pa* 1. उन्मेष, संकोच, संवारण to close, shut up: ཁ་ཟུམ་པ to shut the mouth; མིག་ཟུམ་ཤུར་ཅིང་ मिलितलोचन his eye being closed; མེ་ཏོག་ཟུམ་པ the flower closes. 2. in *W.* for བཟུང་བ, v. འཛིན་པ; ཟུམ་ཁབ a pin, brooch.

ཟུར *zur* 1. side, margin, corner, edge: གད་ཟུར edge of a steep river-bank or precipice; ཆུ་ཟུར་ margin of a river; ཆུ་ཟུར་པ one that lives on the bank of a river; རི་ཟུར ledge of a hill; ཀ་བ་ཟུར་བརྒྱད་པ octangular pillar; ཟུར་བཞི four corners; ཟུར་དུ་བཀོལ་བ to stow in a corner, fig. to save, hoard; འདེབ་སོ་ཟུར་ལ་བྲིས་སོ written on the margin of the register; ཟུར་ཕྱིན་པ gone to a corner, retired; ཟུར་བཞུགས་པ one who has retired from public life; ཟུར་བཅག་པ or ཟུར་ཆག अपभ्रंश having a broken edge, damaged by being knocked about; ཟུར་ཆག་སྒྲ faulty words and grammatical forms, corrupted word. ཟུར་ཆས (སྒེར་གྱི་ཡོ་བྱད) private property or things. ཟུར་དུ, ཟུར་གྱིས indirectly, incidentally: ཟུར་དུ་ལབ་པ to speak indirectly or by hints; ཟུར་གྱིས་མཚོན་པ to note, point out by hints or insinuations (*Schf.*). 2. outline: འདི་དག་ཟུར་ཙམ་བསྡུ་བ་ཡིན་གྱིས this is merely a brief outline, extract, sketch (*Jä.*). 3.=བུད་མེད a woman (*S. Lex.*): ཟུར་གྱིས་སྟོན་པ *zur-gyiş şton-pa* བུད་མེད་ཀྱི་ཉམས་འགྱུར (*M̱ñon.*) a gesticulation of a woman dancing, etc.; ཟུར་ལྟ་མ *zur-ḻta-ma* term signifying women in general (*M̱ñon.*). ཟུར་སྐྱོག་གེ to sit in a bent posture: ཅིག་གེ་སྒྲུག་ཆུང་ཡང་ཟུར་སྐྱོག་གེ་བསྡད་འདུག (*Ṟdsa.* 14). ཟུར་གྱི་མཚོན आकार shape.

ཟུར་རྡོ corner-stone of a building: བཟོ་པ་རྒན་གྱིས་ཟུར་རྡོ་བཞག the old or elder mason laid the cornerstone (*Jig.* 7).

ཟུར་པ *zur-pa*=ཟུར་བཞུགས་པ *zur-ḇshugs-pa* one out of office, a non-official; a private individual.

ཟུར་སྤོ་བ *zur-s̱po-wa* to remove to a corner; any thing not brought to prominence, shelved; thrown into a corner. ཟུར་བ bent angular.

ཟུར་ཕུད་ལྔ་པ पञ्चचीर 1. n. of a *Gandharva* Rājā: དྲི་ཟའི་བུ་ཟུར་ཕུད་ལྔ་པ་ལ་བརྒྱ་བྱིན་གྱིས་གུས་པས་སྨྲས་པ (*Pag. 297.*); and also that of a *Kinnara* Rājā (*K. g.* མ, *523*). 2. an epithet of the *Bodhisattwa* Jam-yang or Jam-pal, the hair of his head being arranged in five knotted locks (*M̱ñon.*). 3. one of the *Nāga* guardians of the church-treasury at *Sam-ye* is also called: དཀོར་བདག་ཀླུ་ཟུར་ཕུད་ལྔ་པ *ḏkor-ḇdag ḵlu-zur phuḏ ḻña-pa* (*S. kar.*).

ཟུར་བ *Zur-wa* to push.

ཟུར་འབུལ *zur ẖbul* (ཡི་གེ་ལྷ་བུ་ཟུར་དུ་འབུལ་བ) a private note.

ཟུར་མ *zur-ma*=ཟུར *zur.*

ཟུར་མིག *zur-mig*=སྐྱེག་ཚེས इङ्गित, कटाक्ष a side-look; slight attention: ཟུར་མིག་བཅས सकटाक्ष with side long look, looking sideways; ཟུར་མིག་ལྟ་བ to look askance, ogle. ཟུར་མིག་མ *zur-mig-ma* अपांगनेत्रा a sly woman, she with looks cast side-ways, a handsome woman (*M̱ñon.*).

ཟུར་མོ *zur-mo* pain, for ཟུག *zug* vulg. (*Jä.*).

ཟུར་ཙམ *zur-tsam* इङ्गित slight mention, a hint: ཟུར་ཙམ་གྱི་གོ་པ इङ्गितज्ञ one who perceives from a slight hint or sign; ཟུར་ཙམ་བསྡུ་བ to abridge, to shorten; ཟུར་ཙམ་བསྡུས་པ compendium, abridgment (*S. Lex.*).

ཟུར་གསོས *zur-gsoş* privately nursed or brought up, educated by strangers.

ཟུལ་མ *zul-ma* in *W.* cornered, angular.

ཟུས *zuş*=ཟུག *zug.*

ཟེ *ze* 1. num. fig.: 12.

ཟེ་ཀ *ze-ka* ཟེའུ *zeẖu* 1. hump. 2. decorated pad or cushion (*Jä.*)

ཟེ་བ *ze-wa* अश्मगर्भ a precious stone.

ཟེ་འབུག *ze-ẖbug* the maw or fourth stomach of ruminating animals (*Jä.*).

ཟེ་འབྲུ ze-ẖbru or ཟེའུ་འབྲུ zeẖu-ẖbru केसर, किञ्जल्क the anthers of a flower; ཟེའུ་འབྲུ་ཅན *zeẖu-ẖbru-can* a flower having anthers; used also in letters as a term of endearment to women, especially to one's wife.

ཟེ་མ *ze-ma* the eye-lashes.

ཟེ་མོ incorrectly for སྲེ་མོང་ *şre-moṅ* the weasel (*Ṟdsa. 29*).

ཟེ་ཚྭ *ze-tshwa* saltpetre *S.g.*; ཟེ་ཚྭ་ཅན *ze-tshwa-can* containing saltpetre, nitrous: ཟེ་ཚྭས་རྡེའུ་རྫོ་སྙོན་བཞིག་པར་བྱེད nitre absorbs stone and fetid matter in the bladder. ཟེ་ཚྭའི་སྐྱུར་རྩི *ze-tshwaẖi şkyur-ṟtsi* nitric acid.

ཟེག་མའི་ལྟེ་བ *zeg-maẖi ḻte-wa* = ཆུ་འཁོར a whirlpool, eddy (*M̱ṅon.*).

ཟེགས་མ *zegş-ma* जलकण, पिप्पली particles of water, spray; the term is also applied to ཟིལ་པ on grass blades. བདུད་རྩིའི་ཟེགས drops of nectar.

ཟེང་ *zeṅ* in ཟུ་བ་གཡས་ཟེང་གཡོན་ཟེང་བྱས་པ the skirts of the coat on the right and left side folded back or tucked up (*Mil.*).

ཟེད *zeḏ* 1. sbst. a brush; ཕྱབ་ཟེད dust-brush (*Cs.*). 2. edge in ***C***. 3. adj. broken-off, damaged, injured; ཟེད་ལངས chink, crack, rent.

ཟེམ *zem* 1. awe, fear; ཟེམ་འཛོག་པ awe with respect, to regard one with cheerfulness and respect: ངོ་སྨྲ་ག་གཞན་དབང་དུ་སྒྱུར་པའི་ཟེམ་འཛོག་ཤར་ཙེ *D. çel. 8*). 2. a cask, a piece of a willow tree hollowed to hold liquids; ཟེམ་མཐིལ *zem-m̱thil* the bottom of such vessel.

ཟེར *zer* 1. अंशु a shaft of light, beam, ray; ཟེར་ཆེན or འོད་ཟེར་ཆེན་པོ = glare (*Yig. 72*) v. གཟེར. 2. talk. 3. for ཟེར་མོ n. of a small animal.

ཟེར་བ *zer-wa* to be named, called; to say; common in later literature, and colloq.; ཁྱོད་ལ་མིང་གང་ཟེར what is your name; དེ་ག་རེ་ཟེར་ཡིན what is it called; ཁྱོད་ཀྱི་གཏམ་དེ་རྣམས་གཞི་ཆེ་པ་འདུག་ཟེར་བས། ཡང་བློན་པོས་ཞུས་པ because he said those remarks of yours are of great import, the officer furthermore said. ཟེར་རོ he said; ཟེར་བར་འདུག་པས so having said or spoken; ཡིན་ཟེར་བརྫུན་བྱས་སོ saying 'it is' she told a lie (*Glr.*); and so frq. ཟེར where in earlier literature ཞེས would be used; ཟེར་ན if I may say so, so to speak, as it were (*Jä.*). ཟེར་མཁན *zer-m̱khan* he that is saying; ཟེར་དགུ་ཚོགས་ཀྱང་མི་བདེན་ཏེ although there were many speaking, there was no truth (spoken) (*A. 55*).

ཟེར་མ *zer-ma* = ཟེགས་མ a drop (*A. K. IV-11*).

ཟེར་ཟེར་སྐད *zer-zer-şkaḏ* = གཙང་སྐད (*M̱ṅon.*).

ཟེལ་མ *zel-ma* small chip; ཤིང་ཟེལ wood-shaving (*Jä.*).

ཟེར་མོ་ར་མགོ याप, यवास [quick, swiftly going or passing]*S.*

ཟོ *zo*, 1. imp. of ཟ་བ *za-wa* 2. sbst. resp. སྐུ་ཟོ = ལུས་ཀྱི་ཁམས physical constitution, སྐུ་ཟོ་མདོག་ལེགས་པ good appearance, fair complexion; ཟོ་བཟང་བ one of good complexion. Also figure, delineation, representation. 3. mould: ཟོ་ཚགས showing mouldy spots; ཟོ་མར old, mouldy butter; ཟོ་ཤ mouldy meat (*Jä.*).

ཟོ་ཆུན *zo-chun*, also ཟོ་འཆུན, water-mill to pump out water for irrigating fields: འཁོར་བ་ཞེས་བྱ་བ་དེ་རྫ་མཁན་གྱི་འཕང་ལོ་འདྲ། ཟོ་ཆུན་གྱི་ཁྱུད་མོ་འདྲ (*Khriḏ. 33*).

ཟོ་བ *zo-wa* pitcher for milk, a pail, bucket. ཟོ་ལག pitcher or vessel holding milk at milking; also a vessel for porridge (*Ṟstii.*).

ཟོག *zog* 1. = ཁྲམ་པ *khram-pa* or ཕྲ་མ *phra-ma* (*M̱ṅon.*) deceit, fraud, falsehood; སྒྱུ་ཟོག *şgyu-zog* religious deceit; ཆོས་ཟོག *choş-zog* priestcraft (*Jä.*). 2. goods, articles of merchandize, *i.e.*, ཚོང་ཟོག *tshoń-zog* (*M̱ñon.*).

ཟོག་པོ *zog-po* or ཟོག་མ *zog-ma* adj. deceitful, false, dissimulating: བཙུན་མོ་ཟོག་མ་འདི this deceitful lady; ཡབ་ཆེན་ཟོག་མ་མ་བགྱིད་མཛོད my lord do not play the hypocrite (*H̱brom.* ཁ, *19, 43, 112*).

ཟོང་ *zoń* = ཟོག *zog* पणिकपण described as ཚོང་རྒྱུའི་དངོས་པོ (*M̱ñon.*) articles of merchandize, goods; ཟོང་མིན་སྒོར not goods but ready money; རྒྱགས་ཟོང་ goods taken by travellers to be bartered for provisions; སྨན་ཟོང་ drugs; ཚོང་ཟོང་ merchandise (*Cs.*); ཟོང་རྣམས་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས goods of all kinds; ཟོང་གིས་འཚོ་བ *zoń-giṣ ẖtsho-wa* = ཚོང་པ *tshoń-pa* merchant, trader, lit. one who exists by trade (*M̱ñon.*); ཟོང་འགྲེམ་གནས *zoń-ẖgrem-gnaṣ* warehouse or shop (*M̱ñon.*). ཟོང་མཆོག *zoń-m̱chog* lit. the chief of all merchandise, as met. gold (*M̱ñon.*). ཟོང་གདན goods as compensation paid for one's life: ཟོང་ཕུད་གཙང་ལུགས་ལ་ཟོང་གདན་ཟོང་ཕུད་ཕན་ཚུན་སྙོམས (*Ṟtsii*); ཟོང་པ *zoń-pa* trader; ཟོང་དཔོན *zoń-ḏpon* = ཚོང་དཔོན a chief merchant, a leader of a caravan (*M̱ñon.*); ཟོང་ཟོག *zoń-zog* merchandise: ཟོང་ཞི་སྤྱད་ལག་གི་གོང་-ཤ་ཟོང་ཞི་ལ་ཁལ་བཞི་བྱེད་ཅེང་ (*Ṟtsii.*); ཡུལ་ཝ་ར་ཎ་སི་ཞེས་བྱ་བ་འདི་མི་སྣ་དང་། ཟོང་ཟོག་དང་བཟོ་སྣ་མང་། in this place called Varānasi abound a variety of people and of articles of merchandise (*H̱brom* ཁ, *37*).

ཟོན *zon*, also ངགས་ཟོན caution; heed, care; ཟོན་བྱེད་པ to be cautious, to take heed, to mind: ཟོན་སྡིག་པ་སྤོང་མི་ཤེས not knowing how to leave off sin take heed of it; ཟོན་མེད heedless; ཟོན་གྲབས precaution, preventive measure (*Sch.*). A Tibetan proverb says ལབ་ལུགས་མཁས་ན་ཁ་ཡི་ཟོན། རྐང་ལུགས་མཁས་ན་རྐང་པའི་ཟོན if skilful in conversation one takes care of his tongue; if one knows how to walk, one guards the feet. ཟོན་པ that which guards the foot, *i.e.*, shoes.

ཟོམ *zom* I. worn out, decrepit, worm-eaten, damaged by use; ཟོམ་སྐྱུར་བྱུས rotten and cast out (*Ṟtsii.*); ཟོམ་ལུས་མེད་པ without anything left out as damaged (*Ṟtsii.*); ཟོམ་ཤོག dull-witted; ཟོམ་སྐྱོན *zom-ṣkyon* of books, records, etc., spoiled, old and worm-eaten: རྩིས་སུ་འགྲོ་ཕྱོགས་མ་ལོག་ངོས་ཟོམ་སྐྱོན་མེད་པར་ཚད་མར་བཅད་བཟར་ཆོད་གོས (*D. çel. 8*).

ཟོམ II: 1. शिखर point, top, peak: རྡོ་རྗེའི་ཟོམ point of the *dorje*; རི་རབ་ཀྱི་ཟོམ the summit of the Rirab; རི་བོ་ནག་པོ་ཟོམ་གྱི་ལྷོ་ཕྱོགས་ན to the south of the peak of the black mountain; རི་བོའི་ཟོམ་དུ་འགྲོ going to the top of the hill (*A. 11.*); སྤུར་དེ་འཕྱོང་རྒྱས་ཐང་མོ་ཐང་ཆུང་གི་ཟོམ་ལ་སྦས they buried the corpse on the summit of Tang-mo Tang-chung of *H̱phyoń ṟgyaṣ* (*Yig. 65.*). 2. a cave; བྲག་ཟོམ rock-cavern.

ཟོམ III: a wooden cask or cylindrical vessel in which milk is kept; ཟོམ་ཆེན a large barrel (*Jig. 28.*)

ཟོར *zor*, also ཟོར་བ *zor-wa* 1. supine of ཟོ་བ or བཟོ་བ. 2. sbst. reaping-hook, a sickle, a knife, esp. the weapons employed in combating the evil spirits in the གཏོར་མ (offerings), such as knife, sword, sling, bow and arrows; ཟོར་བས་ཛ་བ to shear with a knife or sickle; ཟོར་ལྕེ sickle-blade; ཟོར་བུ = ཟོར་ཆུར a chopper.

ཟོར་མ *zor-ma* 1. wide, spacious, roomy. 2. संगीत; (ཟོར་མའི་གླུ་དབྱངས) hymns, religious songs: བློན་པོ་རིག་པ་ཅན་རྣམས་ཀྱིས་ཟོར་མའི་གླུ་བླངས་པ the wiser ministers sung songs of a religious character (*A. 146*).

ཟོལ *zol* = བསླུ་བ་ཁྲམ་པ, धूर्त, अपदेश, व्याज, मिष cunning, false. གཡུལ་ཀྱི་ཟོལ་གྱིས་ག་ཤགས་བྱས་ཏེ having decided the battle cunningly. ཟོལ་པོ शौहिक [an impostor; a rogue]*S.* ཟོལ་བྱ

उच्छिंचितव्य; ཟོལ་བྱེད व्याजं [pretext]S.; ཟོལ་བྱེད་པ उच्छिंचिता, व्याजक [a pretender]S.; ཟོལ་མེད = བསླུ་མེད निर्व्याज without pretext; ཟོལ་ཟོག zol-zog = གཡོ་སྒྱུ deceit, fraud, imposture, falsehood.

ཟོལ་ཚོ zol-tsho, v. འཛོལ་བ ẖdsol-wa.

ཟོས zoş, v. ཟ་བ za-wa.

ཟོས་རྔ zoş-ṟña (ཤིང་ལ་བཟོས་པའི་རྔ) (H̱brom ཁ, 107).

ཟླ་སྐྱེས zla-şkyeş 1. = སྐར་མ་མགོ मृगशिरस् the constellation called *Mṛgaçira* (*M̱ñon.*). 2. बुध = ལྷག་པ the planet Budha; lit. the moon-born. 3. an epithet of the river Sindhu (*M̱ñon.*).

ཟླ་གམ zla-gam 1. अर्द्धचन्द्र semi-circular; semi-circular disk, the appearance of the eighth phase of the moon. 2. the cloak which the monk of the Gelug-pa sect wears at a religious service only (*Ṟtsii.*)

ཟླ་དུམ zla-dum = ཟླ་གམ अर्द्धचन्द्र (*S. Lex.*).

ཟླ་འདྲེས zla-ẖdṟeş composite or mixed friends, a company of different countries: ཁ་ཆེ་བལ་པོའི་རིགས་བོད་པའི་ཟླ་འདྲེས་མེད་ཟེར་བ་དགོས (*D. çel. 8*).

ཟླ་སྡུད zla-şdud̠ or རྫོགས་ཚིག reduplication of a verbal termination, same as སླར་བསྡུ şlar-ḇşdu (*Situ.*).

ཟླ་བ zla-wa I: 1. sym. num. 1. 2. = ཁུ་བ juice; semen. 3. = མཛེས་པ handsome, beautiful (*Yig. k. 1*).

ཟླ་བ II: a lunar or calendar month; དུས་ཀྱི་ཟླ་བ temporal month, ཟླ་བ་གཅིག one month; ཟླ་བ་ཙམ about a month; ཟླ་བ་ཕྱེད་ཙམ अर्द्धमास about one-half of a month; ཟླ་བ་ལ་སྐྱེས་པ मासिक one month old. ཟླ་ཕྱེད zla-phyed पक्ष, एकपक्ष half of a month, *i.e.*, a fortnight; ཟླ་ཕོགས zla-phogş monthly salary or wages. ཟླ་བ་ཚང་དུ་ཉེ་བས towards the expiration of the months (of pregnancy). ཟླ་དུས་ཟིན་པ་དང་ at the expiration of those months (*Jä.*). Is often in letter-dates shortened to ཟླ zla.

ཟླ་བ III: चन्द्र the moon; གནམ་གྱི་ཟླ་བ the heavenly moon; ཟླ་གང་ the full moon; ཟླ་ནག zla-nag the new moon, thus defined: གནམ་སོ་གང་ཤར་གྱི་ཡང་བཞི་མར་བཞི་ཟླ་ནག་ཡིན. *Note*: at this time no works for the dead or for the living should be undertaken. ཟླ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར zla-waẖi d̠kyil-ẖkor the orb of the moon. ཟླ་བ་ཁམ་པ zla-wa kham-pa = ཟླ་གམ half moon, *i.e.*, the first or the last quarter; semi-circle. ཟླ་བ་ཁམ་པ་ལྟ་བུར་བཞག་གོ they are placed round in a circle; དབྱིབས་ཟླ་གམ་ལྟ་བུ་ཡོད it is semi-circular in shape. ཟླ་བ་ཉ zla-wa-ña पौर्णमासी the full moon; ཟླ་བ་ཉ་པ zla-wa ña-pa or ཉ་གང་ཟླ་བ the full moon (*Yig. k. 26.*); ཟླ་བ་འཛིན zla-wa ẖdsin the eclipse of the moon.

Syn. རི་བོང་ཅན ri-ḇoñ-can; རྒྱ་མཚོ་དགའ ṟgya-m̱tsho-ḏgaẖ; ཚེ་བདག tshe-ḇdag; བསིལ་བྱེད ḇsil-byed̠; བསིལ་ཟེར་ཅན ḇsil-zer-can; ཆགས་བྱེད་འོད་དཀར chagş-byed̠ ẖod̠-d̠kar; བདུད་རྩི་འོད ḇdud̠-ṟtsi-ẖod̠; དྲག་པོའི་གཙུག་རྒྱན dr̠ag-poẖi g̱tsug-ṟgyan; ག་བུར་འཛིན ga-bur ẖdsin; བསིལ་ལྡན་འཚོ་བྱེད ḇsil-ḻdan ẖtsho-byed̠; རྒྱ་མཚོ་སྐྱེས ṟgya-ẖtsho-şkyeş; མཚན་མོའི་བདག་པོ m̱tshan-moẖi ḇdag-po; མིག་གསུམ་འཛིན mig-g̱sum ẖdsin; མིག་གསུམ་པའི་གཙུག་གི་ནོར mig-g̱sum-paẖi g̱tsug-gi nor; སྣར་མའི་བདག་པོ şnar-maẖi ḇdag-po; རི་དྭགས་མཚན ri-dwagş m̱tshan; རི་བོང་མཚན་མ ri-boñ m̱tshan-ma; སྒྲིབ་བྱེད şgrib-byed̠; རྡུལ་གྱི་ཐིག་ལེ་དཀར་པོ ṟdul-gyi thig-le d̠kar-po; ཤར་གྱི་ཐིག་ལེ çar-gyi thig-le; གཉིས་སྐྱེས་རྒྱལ g̱ñiş-şkyeş ṟgyal; གཟའ་ཡི་མ་ཁྱུད g̱zaẖ-yi ma-khyud̠; རི་བོང་འཛིན ri-woñ ẖdsin; རྒྱུ་སྐར་མུ་ཁྱུད ṟgyu-d̠kar mu-khyud̠; རྒྱུ་སྐར་གཙོ ṟgyu-d̠kar-g̱tso; རྒྱ་མཚོ་མར་གསར ṟgya-m̱tso mar-g̱sar; ཁ་བའི་འོད kha-ḇaẖi ẖod̠; སྲིད་བྱེད sṟid̠-byed̠; རི་དྭགས་སྣ་འཛིན ri-dwagş şna-ẖdsin; བདུད་རྩི་སྤྲོ ḇdud̠-ṟtsi-şpro; གྲིབ་མའི་ལུས grib-maẖi luş; རྟ་དཀར་ཆུ་སྐྱེས་ནང་ཅན ṟta-d̠kar chu-şkyeş nañ-can; སྙིང་ཕུར་གཤེར

ལྡན་པི་ཀུ་ཤྲ *s̱teń-phur g̱çer-ḻdan pi-ku-çra*; པད་མའི་དགྲ *paḏ-maẖi ḏgra* (*M̱ñon.*).

ཟླ་བ་གཅིག་པ *zla-wa g̱cig-pa*=ཀང་སྟེགས met. a foot-stool.

ཟླ་བ་འཛུམ་བྱེད *zla-wa ẖdsum-byeḏ* as met. a sword (*M̱ñon.*).

ཟླ་བ་གཞོན་ནུ *zla-wa g̱shon-nu*, v. ཀ་ཀོ་ལ *ka-ko-la* (*M̱ñon.*).

ཟླ་བ་འཇོམས *zla-wa ẖjoms̱* **राहु** the planet Rāhu, སྒྲ་གཅན *s̱gra-g̱can* (*M̱ñon.*).

ཟླ་བ་ཡར་གྱི་ངོ *zla-wa yar-gyi ño* or ཟླ་བ་ཡར་ངོ **शुक्लपक्ष** [enlightened half of the month]*S.*

ཟླ་བ་ཆུ་ཤེལ *zla-wa chu-çel* **चन्द्रकान्तमणि** the finest crystal gem.

Syn. ཟླ་འོད *zla-ẖoḏ*; ཟླ་བ་ནོར་བུ *zla-wa nor-bu*; མིག་ལ་ཕན *mig-la-phan*; བསིལ་བའི་ཆར་ལྡན *ḇsil-waẖi char-ḻdan*; དབུས་ནས་འཛག *ḏwus̱-nas̱-ẖdsag*; མན་ཤེལ *man-çel*; ནོར་བུ་དཀར་པོ *nor-bu ḏkar-po* (*M̱ñon.*).

ཟླ་བ་ཤོལ *zla-wa-çol* intercalary mouth.

Syn. ཟླ་ཐེབ *zla-theb*; ཟླ་ལྷག *zla-lẖag.*

ཟླ་བའི་གྲོགས *zla-waẖi-grogs̱* as met. the great ocean (*M̱ñon.*).

ཟླ་བའི་གླིང *zla-waẖi-gliń* **चन्द्रद्वीप** a small island in the delta of the Ganges where Chandra Gomi the Buddhist sage and grammarian was exiled by order of a king of Varendra; it now forms a part of the district of Bakerganj in Bengal.

ཟླ་བའི་དགྲ *zla-waẖi-ḏgra* **राहु** the enemy of the moon=སྒྲ་གཅན *s̱gra-g̱can* (*M̱ñon.*).

ཟླ་བའི་ཅོད་པན *Zla-waẖi coḏ-pan* an epithet of Sambhara the chief *Tantrik* god of the northern Buddhists (*M̱ñon.*).

ཟླ་བའི་ཐལ *zla-waẖi thal* **चन्द्ररेणु** [one who has only the dust of the moon; a plagiarist]*S.*

ཟླ་བའི་ཐོག་མ *zla-waẖi thog-ma* **चित्रा**=སྐར་མ་ནག་པ the constellation *Chitrā* (*Ṟtsii.*).

ཟླ་བའི་དྲི *zla-waẖi-dṟi* =ཀུ་མུ་ད *ku-mu-da* (*M̱ñon.*) **सोमगन्ध** [water-lily]*S.*

ཟླ་བའི་བྱེ་མ *zla-waẖi bye-ma*, v. ཀ་ཀོ་ལ (*M̱ñon.*).

ཟླ་བའི་བླ་མཁན *zla-waẖi ḇla-m̱khan* lama astrologer who calculates the evils, &c., that the *Sa-ḇdag* are capable of doing to men.

ཟླ་བའི་དབང་པོ *zla-waẖi ḏwań-po* Somendra the son of the great Kashmirian poet Kṣemendra who added the 108th *Pallava* to the Avadāna kalpalatā.

ཟླ་བའི་མ་མ *zla-waẖi ma-ma* (lit. the mother of the moon),=རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ the ocean (*Yig. k. 63*).

ཟླ་བའི་ཙང་ཀུན *zla-waẖi tsań-kun* n. of a *Sa-ḇdag* monster or evil spirit.

ཟླ་བའི་གཙུག་ཕུད *zla-waẖi g̱tsug-phuḏ* lit. the moon-crest=ཚ་བྲ་གཟུགས.

ཟླ་བའི་རི་བོ *Zla-waẖi ri-ḇo* n. of a fabulous mountain equal in glory and height to Sumeru situated beyond the mountains called མིག་བཙུམས་པ *Mig-ḇtsums̱-pa* (*K. d.* ར, *291*).

ཟླ་བའི་ལག *zla-waẖi-lag*=འབབ་ཆུ *ẖbab-chu* (*M̱ñon.*) river, stream.

ཟླ་བའི་ས་རྒྱལ *zla-waẖi sa-ṟgyal* are a class of (*Sa-ḇdag*) spirits.

ཟླ་བའི་སྲིང་མོ *zla-waẖi sṟiń-mo* lit. the sister of the moon, an epithet of Sarasvatī (*M̱ñon.*).

ཟླ་བས་དགའ *zla-was̱-ḏgaẖ*=ཀུ་མུ་ད **शशिप्रिय, कुमुद** (*M̱ñon.*) [water-lily]*S.*

ཟླ་བས་འཕེལ *zla-was̱-ẖphel*, v. རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ *ṟgya-m̱tsho-chen-po* (lit. that is increased or heaved by the moon), met. the ocean (*M̱ñon.*).

ཟླ་བས་བཤད་ཚལ *zla-was̱ ḇshaḏ-tshal*=ཀུ་མུ་དའི་ཚལ **कुमुदवन** parterre of lily plants (*M̱ñon.*).

ཟླ་བུ *zla-bu* **बुध** the son of the moon=ལྷག་པ.

ཟླ་བོ *zla-ḇo* 1.=གྲོགས་པོ **प्रतियोगी** helper, assistant, co-operator, friend; husband, wife, concubine, mistress; also, help, assistance: ཟླ་བོ་བྱེད་པ to accompany, assist; རྐུན་ཟླ *ṟkun-zla* a thief's accomplice; སྐུ་ཟླ "*kunda*" resp. husband and wife; འགྲན་ཟླ rival, competitor; ཟླ་གཟན a woman whose husband is dead (lit. who has eaten him). ཟླ་བོ་ཆེད་པ single, single-handed; ཟླ་མོ *zla-mo* आलि: a female friend, concubine (*M̱ñon.*); ཟླས་དབྱེ *zlaṣ-ḏbye* or ཟླས་ཕྱེ་བ द्वन्द्व pair, couple, combination, viz., of a thing and its reverse, hence ཟླས་ཕྱེ་བ *zlaṣ phye-wa* reverse, contrary.

ཟླ་མེད *zla-meḏ* 1. अद्वैत, अद्वितीय matchless. 2. friendless, without help, single, celibate; alone: ཆ་ཆེད་ཡུལ་དུ་ཟླ་མེད་གཅིག་པུར་ལུས in a strange country (I) was left alone, friendless (*Ṟdsa. 23*).

Syn. གཅིག་བུ *gcig-bu*; རྐྱང་རྐྱང *ṟkyañ-ṟkyañ* (*M̱ñon.*).

ཟླ་མཚན *zla-m̱tshan* रजः, ऋतु menstruation, monthly course of women; ཟླ་མཚན་མེད་པ *zla-m̱tshan meḏ-pa* अलोहिणी one without menses.

Syn. རྡུལ *ṟdul*; མེ་ཏོག *me-tog* (*M̱ñon.*).

ཟླ་མཛེས *zla-m̱dseṣ* an epithet of Sarasvatī; the *Kunda* flower.

Syn. དབྱངས་ཅན་མ *ḏḇyañṣ-can-ma*; མེ་ཏོག་ཀུན་ད *me-tog kun-da* (*M̱ñon.*)

ཟླ་ཞལ་མཛེས་མ *zla-shal m̱dsaṣ-ma* term for a beautiful woman (*M̱ñon.*).

ཟླའུ *zla ẖu* सखा = གྲོགས་པོ colloq. རོགས་པོ.

ཟླ་རལ་གྱི་དཔེ *zla-ral gyi-ḏpe* प्रत्युदाहरण [counter example] *S.*

ཟླ་ཤུན *zla-çun* कम्बोज.

ཟླུག་པ *zlug-pa* or ཟླུགས་པ *zlugṣ-pa* 1. = བླུགས་པ to pour into, to cast, put in: སྣོད་དུ་ཟླུགས་པ *ṣnoḏ-du zlugṣ-pa* to pour into a pot or vessel. 2. pf. བཟླུགས *ḇzlugṣ* to send word, report, inform.

ཟླུམ་པ *zlum-pa* or ཟླུམ་པོ *zlum-po* पिण्ड, वृत्त adj. round, circular, དབྱིབས་ཟླུམ་པ roundish in shape (*Glr.*); bulbous; ཟླུམ་པོར་རྩིག་པ *zlum-por ṟtsig-pa* to erect a round, cylindrical wall, *e.g.*, for a monument. དགེ་འདུན་དབུ་ཟླུམ་ཞབས་རྗེན clerics bare-foot, and with their heads shaven and thereby looking globular; ཟླུམ་སྐོར *zlum-ṣkor* मण्डल रेखा circular: མཐིལ་རི་ཁ་ཟླུམ་སྐོར་གཉིས་རིམ་དུ་བྱས made two concentric circles. ཟླུམ་པོ་ལ = ལེབ་ཟླུམ་དང་རིལ་ཟླུམ་ནར་ཟླུམ།

Syn. རིལ་པོ *ril-po*; ཟུར་མེད *zur-med.*

ཟླུམ་པོ་འཛིན *zlum-po ẖdsin* = ཉི་མ the sun.

ཟླུམ་ཕུ་སེ *zlum-phu-se* a mole-like animal (*Jä.*).

ཟློ་བ *zlo-wa* to summon, call; v. ཟླ་བ.

ཟློག་པ *zlog-pa* pf. ཟློགས *zlogṣ*, fut. བཟློག *ḇzlog* (is trs. vb. to ལྡོག་པ *ḻdog-pa*) 1. निवारण, निरसन, वामि, to cause to return, to drive back, repulse, expel, to send back; esp. to send to fetch something. 2. to cause to turn, divert, to turn སེམས the mind or intention; བློ་ཟློག་པ to alter the mind; གཉེན་གྱི་གདུང་སེམས་ཟློག་དཀའ it is hard to give up the love of kindred (*Mil.*); དེའི་ཐུགས་སྨྲར་ཟློག་ཏུ་གསོལ we beg you to dismiss the thought of it (*Dzl.*); ཟློག་ཐབས་ཅན་བཅུ *zlog-tḥabṣ-can ḇcu* the ten means of turning aside or diverting others such as:—(1) ཉི་མ་ཟློག་ཐབས་ཅན; (2) ཟླ་བ་ཟློག་ཐབས་ཅན *zla-wa zlog-thabṣ-can*; (3) མེ་ཟློག་ཐབས་ཅན *me-zlog thabṣ-can*; (4) ཆུ་ཟློག་ཐབས་ཅན *chu zlog thabṣ-can*, etc.

ཟློས *zloṣ* = སྔགས་ཚིག धारणी a charm, spell (*S. Lex.*); ཟློས་པ to repeat such; ཟློས་གཏམ recitation.

ཟློས་གར *zloş-gar* or ཟློད་གར *zloḏ-gar* नटन, नाटक drama, dramatic performance, dance, one of the four branches of Sabda Vidya, the science of external expression. ཟློས་གར་མཁན *zloş-gar-m̲khan* भट्टिनी an actor, dancer [also a mistress] *S. Zloş-gar* is divided into five parts:—(1) མདོ་འཛིན་པ sūtradhara; (2) རོལ་མོ *rol-mo* music; (3) ཆས་ཞུགས *chaş-shugş* dressing in different and fantastic ways; (4) བཤད་གད *ḇshaḏ-gaḏ* comic representations, laughing, etc.; (5) ཟློས་གར *zloş-gar* the dance itself. The term ཟློས་གར *zloş-gar* properly, however, signifies the interlude when songs, etc., are repeated, after each kind of dance has been performed: ངག་གི་སྒྲ་བརྗོད་དུ་མ་ཟློས་ཞིང་གར་བྱེད་པས་ན་ཟློས་གར (*Loń.* བ, *6*). ཟློས་གར་གྱི་ཁང་ *zloş-gar-gyi khań* stage, theatre; ཟློས་གར་གྱི་བསྟན་ཆོས *zloş-gar-gyi ḇştan-choş* नाटकशास्त्र dramatic works; ཟློས་གར་བྱེད་པ *zloş-gar byeḏ-pa* to dance, ཟློས་གར་སློབ་པ to teach or learn dancing.

གཟག་པ *gzag-pa*, v. འཚག་པ *ẖtshag-pa* and འཛག་པ *ẖdsag-pa*.

གཟགས་པ *gzagş-pa* 1. v. གཟབས་པ *gzabş-pa*. 2. to magnify, multiply (*Sch.*): རིལ་བའི་ཟགས་པ *ril-waẖi zagş-pa* or ལྷུང་བ *lhuń-wa* (*Ńag. 62*).

ཟ

གཟངས་རིང་ *gzańş-riń*= ཚེར་མ་ར་མགོ *tsher-ma ra-m̲go*.

གཟད *gzaḏ* n. of a district in Lhokha (*Deb.* ག, *14*).

གཟའ *gzaẖ* 1. ग्रह a planet, the name being usually restricted to the following viz., ཉི་མ आदित्य the Sun, ཟླ་བ सोम the Moon, མིག་དམར अङ्गारक Mars, ལྷག་པ बुध Mercury, པ་སངས शुक्र Venus, ཕུར་བུ बृहस्पति Jupiter and སྤེན་པ शनैश्चर Saturn; the ascending node སྒྲ་ཅན (राहु) and the descending node མཇུག་རིང་ (केतु) are added to make nine planets གཟའ་དགུ. 2. the respective days of the week thus enumerated:—གཟའ་ཉི་མ *gzaẖ ñi-ma* रवि Sunday; གཟའ་ཟླ་བ *gzaẖ zla-wa* सोम Monday; གཟའ་མིག་དམར *gzaẖ-mig ḏmar* मङ्गल Tuesday; གཟའ་ལྷག་པ *gzaẖ lhag-pa* बुध Wednesday; གཟའ་ཕུར་བུ *gzaẖ phur-bu* बृहस्पति Thursday; གཟའ་པ་སངས *gzaẖ-pa-sańş* शुक्र Friday; གཟའ་སྤེན་པ *gzaẖ şpen-pa* शनि Saturday. 3. उत्पात dangers, troubles, gen. attributed to the influence of malignant stars or planets. These planetary disturbances are of different kinds:—བླ་གཟའ *ḇla-gzaẖ*, སྲོག་གཟའ *şrog-gzaẖ*, གཤེད་གཟའ *gçeḏ-gzaẖ*, མ་གཟའ་གྲོངས་གཟའ *ma-gzaẖ groń-gzaẖ*, བུ་གཟའ *bu-gzaẖ*, དགྲ་གཟའ *ḏgra-gzaẖ*, གླུང་སི་དར་གཟའ *gluń-si dar-gzaẖ* (*Vai. kar.*). གཟའ་གདོན *gzaẖ-gdon* ग्रह, दण्ड unforeseen danger, evil, trouble. གཟའ་ནད epilepsy: གཟའ་ཐོག id.

གཟའ་སྐར་མཁན *gzaẖ-şkar-m̲khan* astronomers and astrologers.

Syn. རྩིས་པ *r̲tsiş-pa*; སྐར་དཔྱད་པ *şkar-ḏpyaḏ-pa* (*M̲ńon.*).

གཟའ་ཁྱིམ *gzaẖ-khyim* 'the place,' or more correctly the house, of a planet, the constellation in which a planet stands (*Cs.*).

གཟའ་དུག་ནག་པོ *gzaẖ-dug nag-po* an officinal plant used in apoplexy.

གཟའ་བདག *gzaẖ-ḇdag*= ཉི་མ ग्रहपति, सूर्य the chief of the planets, the sun.

གཟའ་རོང་ *gzaẖ-roń*= རྫ་རོང་ *r̲dsa-roń* a gorge or valley or plain filled with boulders.

གཟའི་རྣ་བ *gzaẖi-r̲na-wa* an epithet of Rāhu or སྒྲ་གཅན *şgra-gcan* (*M̲ńon.*).

གཟའི་ཡུམ *gzaẖi yum* ग्रहमाची a religious work treating of planets (*R̲tsii.*).

གཟའ་ཡི་རྟེན *gzaẖ-yi-r̲ten* ध्रुवतारा the fixed star, the polar star: གཟའ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྟེང་ན་གཡོ་བ་མེད་པར་གནས་པས་དྷྲུ་བ་བརྟན་པ it is called Dhruva or the fixed, because it remains steady above all the planets (*M̲ńon.*).

གཟའ་ཡི་མུ་ཁྱུད *gzah-yi mu-khyuḏ* as met.= the moon (*M̲ńon.*).

གཟན *gzan* described as གྲྭ་པའི་བསྣམས་རྒྱུའི་གཟན a plain shawl gen. of liver or orange colour which a Buddhist monk wraps round his body.

གཟན་པ *gzan-pa* 1. food in general, but most frq. hay etc., food of cattle. གཟན་དུ་སྐྱུར་བ *gzan-du s̱kyur-wa* (lit. to deliver over for food, *i.e.*, a body to demons), to scorn, slight, despise; གཟན་རྒྱུག provender for animals and provisions for men. གཟན་ཤིང་ *gzan-çiṅ* grass for horse and donkeys and fuel for men: གཟན་ཤིང་མ་རིམ་གྱི་ལམ་ཁྲིམས (*D. çel. 40*). 2. to devour, consume, pick out; to worry, mostly in fig. sense: ཚེར་མ་ཞབས་ལ་གཟན *tsher-ma shabs̱-la-gzan* the thorn worries the foot (*Mil.*); adj. གཟན་པ *gzan-pa* and གཟན་པོ *gan-po* worn-out, thread-bare; སེམས་ལ་གཟན *sems̱-la-gzan* it gnaws at the heart (*Mil.*); སྲོག་ལ *sṟog-la* it preys upon life; རྣ་ཟ་ལ་གཟན *ṟna-za la-gzan* in *C.* it deafens the ears=སུན་འབྱིན་པ *sun-ẖyin-pa.*

གཟབ *gzab* 1. careful, well-behaved, attentive and polite: བྱ་བ་སྤྱོད་ལམ་གཟབ་པ *bya-wa s̱pyoḏ-lam gzab-pa* in behaviour and work careful; མགྲོན་པོ་ལ་གཟབ་གཟབ་བྱེད་པ attentive and polite to guests. གཟབ་ལྷིངས *gzab-lhiṅs̱* (ཆབ་བརྟན་པོ) careful, cautious (*Yig.*). 2. གཟབ་པ, v. གཟབས་པ. 3. elegant, smartly robed. གཟབ་སྤྲོད་བྱེད་པ *gzab-s̱proḏ byeḏ-pa* to dress neatly and cleanly, to be well dressed; but if over and above good dress one wears jewellery he is said to be—གཟབ་མཚར་བྱེད་པ too gaudily dressed.

གཟབ་མ *gzab-ma* or གཟབ་ཡིག (elegant writing), Tibetan capital or printing letters (*Grub.* ཐ, *3.*)

གཟབས་པ *gzabs̱-pa* (also གཟབ་པ and གཟགས་པ) imp. གཟོབས *gzobs̱*, to use care, diligence: ལོ་གཅིག་ཟས་སྤྱོད་གཟབས་པས *lo-gcig-zas̱ s̱pyoḏ-gzabs̱-pas̱* by a careful diet continued for a year (*Mṅg.*); དེ་ལས་གཟོབས beware of it, be on your guard against it (*Jà.*).

གཟར *gzar* 1. a rug to spread on the floor (*Yig. 23*). གཟར་ཆེན a broad rug. 2. peg, hook, wooden nail, for hanging up things; གཟར་སྣང་ id. གཟར་ཐག *gzar-thag*=འཕྱང་ཐག (གོས་བཀལ་བའི་ཐག་པ *Situ. 76*), a string or rope that is stretched on walls, &c., to hang clothes on.

གཟར་པོ *gzar-po* or གཟར་བ *gzar-wa* adj. steep, rugged, precipitous: རི་གཟར་པོ steep and rugged hill; བྲག་གཟར་པོ precipitous rock; རི་གཟར་གྱི་ངོས steep declivity or cliff; རི་གཟར་ཆུ waterfall, cascade on rocks.

གཟར་བུ *gzar-bu* **स्रुपक, कद्रु**, colloq. "*saru*" a ladle, gen. of wood: གཟར་བུ་འཕྱར *gzar-bu ẖphyar* lifting up a ladle for a blow (*Mil.*); དགང་གཟར and བླུགས་གཟར *ḇlugs̱-gzar* two long spoons or ladles used at burnt-offerings (*Schl. 294*). སྐྱོགས *s̱kyogs̱* or ལག་སྐྱོགས *lag-s̱kyogs̱* are used as synonyms of གཟར་བུ but generally a ladle made of metal is called སྐྱོགས *s̱kyogs̱.*

གཟལ་པ *gzal-pa*=བགས་པ **पाटल** a rent or split; anything split.

གཟས་པ *gzas̱-pa* 1. to set about, to be on the point, to prepare for; generally used with termin. case of infin. mood. ཀོ་བར་གཟས་སོ prepared, began to dig out. 2. to brandish,=བརྡེག་པར་བརྩམས་པ to begin to wave.

གཟི *gzi* 1. **ओजस्** shine, brightness, clearness, splendour; in *W.* looming in mist, a mirage. 2. **मेचक** n. of a precious stone—onyx—variously coloured, brown, gray, streaked with three, five or seven lines. 3. v. under གཟིར་བ *gzir-wa-pa*. 4. =བཟི *ḇzi*. གཟི་ཁྱིམ *gzi-khyim* a corrupt form of the word **जैचि**; གཟི་ཅན *gzi-can* shining bright, གཟི་མདངས red sunset, afterglow.

གཟི་བརྗིད་ *gzi-ḇṟjiḏ* प्रभाव, प्रताप, तेजः 1. brightness, beauty, a fair healthy complexion; = མདངས or joined with it, frq.; majesty, *e.g.*, of deities, etc. (*Dzl.*). 2. honour, esteem, celebrity. གཟི་བརྗིད་སྐྱེས *gzi-ḇṟjiḏ s̱ḵyeş* तैजस as met. = gold. གཟི་བརྗིད་ཅན *gzi-ḇṟjiḏ-can* तेजस्वी bright, beautiful, majestic; གཟི་བརྗིད་ཆེན་པོ महातेजः, महौजस्, brightness. གཟི་བྱིན *gzi-byin* = གཟི་བརྗིད : གཟི་བྱིན་ཉམས་པ looking poor, emaciated, worn out; གཟི་བྱིན་ཅན bright, shining; གཟི་འོད *gzi-ẖoḏ* bright gloss or lustre (*Jä.*)

གཟིག *gzig* चित्रक the yellow leopard. གཟིག་གོས *gzig-goş* he who wears a leopard's skin, an epithet of Mahādeva. གཟིག་མཇུག *gzig-m̱jug* = གཟིག་སློག n. of a *Sa-ḇdag* monster. གཟིག་མོ *gzig-mo* 1. female leopard; 2. acc. to *Jä.* porcupine, prob. for གཟིག་མོང་ *gzig-moń*. གཟིག་ཤུབས *gzig-çubş* leopard-skin case for a bow (*Ṟtsii.*) གཟིག་རིས *gzig-riş* spotted leopard's colour; a kind of spotted chintz resembling a leopard's skin. གཟིག་སློག *gzig-şlog* = གཟིག་མཇུག *gzig-m̱jug.*

Syn. ཁྱིའི་གཤེད *khyi-gçeḏ*; ཐིག་ལེའི་ལུས *thig-leẖi-luş* (*M̱ńon.*).

གཟིགས་པ *gzigş-pa* 1. अवलोकन hon. form of མཐོང་བ and ལྟ་བ, to see; also, to see to, regard: འོངས་པར་གཟིགས་པ seeing that he had come; འོང་བར་གཟིགས་ཏེ seeing him coming; གཟིགས་ཤིག पश्य behold! རབ་ཏུ་གཟིགས प्रदृश्यताम् behold carefully. རྣམ་གཟིགས विलोकन observing well, observation; གཟིགས་པར་བྱ please to look (*Glr.*); གཟིགས་པས་མི་འདུག when he looked (for it), there was nothing to be seen; སྐུ་ཚེ་ལ་གཟིགས་དགོས your honour's life must be regarded (*Dzl.*). 2. equivalent to: to give, grant; ས་བོན་ཞིག་ཐུགས་རྗེ་གཟིགས་དགོས have the goodness to give some seed, prob. only breviloquence for ས་བོན་ཞིག་གནང་བར་ཐུགས་བརྩེ་བར་གཟིགས་ཤིག (*Jä.*). 3. = ཐུགས་རྗེས mercy, grace. 4. to accept, to take; to buy.

གཟིགས་རྟེན *gzigş-ṟten* = འདེགས་མཆོན a token or object for acceptance, as an enclosure in a letter, hence resp. for present, gift: གཟིགས་རྟེན་ལྷ་རིག་བཅས་ཚེས་དགེ་བར་ཕུལ offered as a present together with a silk-scarf on an auspicious date (*Yig. k. 26*).

གཟིགས་སྟངས *gzigş-ştańş* lit. manner of seeing; gen. looking with eyes fixed steadily on an object.

གཟིགས་བྱེད *gzigş-byeḏ* as met. the eye (*M̱ńon.*).

གཟིགས་མོ *gzigş-mo* resp. for ལྟད་མོ a view, spectacle, sight: མེ་ཏོག་དེ་ལ་གཟིགས་མོར་བྱོན་པ་ལས as he came for a look at the flower (*Pth.*).

གཟིང་ *gziń* for འཛིངས་པ *ẖdsińş-pa* (*Glr.*).

གཟིངས *gzińş* a ship; གཟིངས་ཆེན་པོ large sea-going vessel; གཟིངས་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱས་ཏེ having equipped a large vessel; (*Glr.*); གཟིངས་ཆུང་ = གྲུ་གཟིངས a small vessel; a boat; གཟིངས་པ ship-master, captain (*Cs.*).

གཟིམས་རྐྱོང་ *gzimş-ṟkyoń*, resp. for རྐྱོང་ཙེ *ṟkyoń-tse* candle, lamp (*Jä.*).

གཟིམ་པ *gzim-pa*, pf. གཟིམས་པ *gzimş-pa* to sleep, to fall asleep: ད་ལྟ་གཟིམ་རན་འདུག་ཟེར་རོ now it is time to go to sleep, he said; ད་གཟིམ་གཟིམ now sleep! རྒྱལ་པོ་གཟིམ་པ་ལས whilst the king was sleeping (*Glr.*). གཟིམས་ཁང *gzimş-khań* or གཟིམས་ཤག *gzimş-çag* lit. dormitory, sleeping room or place, but gen. = བཞུགས་ས *ḇshugş-sa* place of residence, dwelling, habitation: གནས་བརྟན་དང་པ་ལྷ་མས་རྗེ་བོའི་གཟིམས་ཁང་བྱེད་ཟེར་ནས་ཤིག་བརྩིགས (*A. 100*). གཟིམ་ཁེབས *gzim-khebş* a quilt (*Jä.*); གཟིམ་ཁོམ *gzim-khom* cloak-bag; གཟིམ་ཁྲི *gzim-khri* bedstead; གཟིམ་གུར *gzim-gur* sleeping tent; གཟིམ་འགག *gzim-ẖgag* door-keeper, porter; གཟིམ་ཆ *gzim-cha* bedding, bed-clothes; གཟིམ་ཆུང་ *gzim-*

chuñ resp. a dwelling, a house for retirement: སྐུའི་གཟིམ་ཆུང་ལ་བཙའ་ཡོང I will attend at your abode; གཟིམ་ཆུང་པ *gzim-chuñ-pa* chamberlain of the Dalai Lama's abode; གཟིམ་ཐུལ *gzim-thul* sheep-skins for night quarters; གཟིམ་གནས *gzim-gnaş* lodging, place for spending the night; གཟིམ་ཕྲུག *gzim-phrug* page, boy-servant of a great man; གཟིམ་མལ *gzim-mal*=གཟིམ་ས *gzim-sa*, bedstead with གཟིམ་ཆ or མལ་ཆ bedding on it; ཉལ་སའི or མལ་སའི་ཁང་མིག bed-room.

གཟིར་བ *gzir-wa*=མནར་བ to suffer, to be afflicted; to be harassed, troubled: ནད་ཀྱིས་གཟིར་བ troubled by disease; འདོད་པས་གཟིར་ནས **स्मरातुर** overpowered by lust, overcome by brutal passion; གདུང་པས་གཟིར *gduñ-paş gzir* tormented by longings (*A. K. 1-14*). གཟིར *gzir* **आर्त, व्यलीक** [pain, transgression]*S.*

གཟིལ *gzil* in གཟིལ་བྱུན་པ=སྤུ་ཟིང་བྱེད་པ *şpu-ziñ byeḏ-pa* (*Jä.*).

གཟུ་དཔང་ *gzu-ḏpañ* witness, mediator (*Sch.*); an honest and truthful witness.

གཟུ་བ *gzu-wa*=ཀ་བ a post, but gen. a pole to which an animal for sacrifice is tied; a lever, bar; གཟུ་རྔས *gzu-ṟñaş* a prop (*Cs.*).

གཟུ་བོ *gzu-po* straightforward, upright, honest: ཐུགས་གཟུ་བོ honest mind; གཟུ་བོར་གནས་པ to be impartial and straightforward, to be on the side of honesty (*Cs.*).

གཟུ་ལུམ *gzu-lum* or གཟུ་ལུམས *gzu-lums* 1. obstinate, or བསླབ་པ་ལ་མི་ཉན་པ not listening to any instruction or order (*Situ. 11*); also=བརྙོ་ཅན་ selfishness. 2. acc. to *Lex.*=བབ་ཅོལ **रभस** and **सहसा** hence signifying rashness, impetuosity, and therefore: གཟུ་ལུམ་བྱེད་པ to act rashly. *Sch.* has: disobedience, pride (*Jä.*). 3. གཟུ་ལུམ་ཅན *gzu-lum-can* is said to=རྫུན་ཅན *ḇṟḏsun-can* lying, liar; གཟུ་ལུམ་དུ་སྨྲ་བ *gzu-lum-du şmra-wa*=རྫུན་སྨྲ་བ *ṟdsun-şmra-wa* speaking falsehood, telling lies.

གཟུག *gzug* 1. the tenth part of the carcass of a slaughtered sheep. 2. pain, v. ཟུག. 3. peak, point, pinacle: ལའི་ཟུག top of a mountain pass (*Jä.*).

གཟུག་པ *gzug-pa* to be able to bear, to sustain (*Jä.*).

གཟུགས *gzugş* **रूप** 1. symbol for 1. (*Ṟtsii.*) 2. **आकृति, रूप, तनु, बिम्ब, प्रतिमा** the body, the outward form of anything: ཕྱི་རོལ་གྱི་གཟུགས་རྣམས external forms, the forms of the sensible world, the impressions that are made on the eye (*Vai-şñ.*) མིག་གིས་གཟུགས་རྣམས་མཐོང་ the forms (of things) are seen with the eyes; ལུས་གཟུགས *luş-gzugş* shape of body, stature, frq.; གཟུགས་ཀྱིས་འཚོ་བ *gzugş-kyi ẖtsho-wa* (སྨད་འཚོང་མ) that makes her body the means of livelihood, a prostitute, harlot; གཟུགས་ཀྱི་སྙེ་མ *gzugş-kyi şñe-ma* **अप्सरा:** n. of celestial courtezan (*Ṃñon.*). Other forms of same import, v. below. གཟུགས་དཀའ *gzugş-ḏkaẖ* **दुर्दुर** "difficult, tortuous body," met. a frog. In metaphysics: form, body, as one of the five *şkandhas*, v. ཕུང་པོ. In letters and in polite enquiries after health གཟུགས and སྐུ་གཟུགས are always employed: ཉིད་སྐུ་གཟུགས་བདེ་མོར་བཞུགས་སམ are you (is your body) quite well? so, too, in conversation, the colloq. term གཟུགས་པོ "*suk-po*" being used: སྐུའི་གཟུགས་པོ་གསོ་གི་ཡིན་ནམ are you getting better? 3. in physics: body, matter, substance: གཟུགས་ཅན, གཟུགས་སུ་སྣང་བ composed of matter, material, substantial; གཟུགས་ཅན་མ་ཡིན་པ, གཟུགས་སུ་མི་སྣང་བ, གཟུགས་མེད immaterial, unsubstantial; གཟུགས་མེད་པའི་སྐད a ghost-like voice (*Mil.*); གཟུགས་ཁམས **रूपधातु** the range of the material world; གཟུགས་སྒྱུ་འཕྲུལ་དུ་བྱས་པ **मायाकृतिमिवबिम्ब**; གཟུགས་ན་སྤྱོད་པ *gzugş-na şpyoḏ-pa* **रूपावचर** [walking in the world of form]*S.* གཟུགས་ཡོད་པ *gzugş yoḏ-pa* having form. Metaphysically གཟུགས་ཀྱི་སྐྱེ་མཆེད *gzugş-kyi şkye-ṃcheḏ* "the sense of form" is possessed of colour which is chiefly of four kinds, but is secondarily of eight kinds; the four colours being:—white, yellow, red and blue, while the secondary form-colours are:—those of clouds, smoke, dust, mist, sun's rays, shade, light, and darkness. The eight དབྱིབས་གཟུགས forms are:—གྲུ་བཞི *gru-ḇshi* or ལྷམ་པ *lham-pa* square; ཟླུམ་པོ *zlum-po* globular; ཕྱ་ལེ་བ *phya-le-wa*; ཕྱ་ལེ་མ་ཡིན་པ *phya-le ma-yin-pa*; རིང་བ *riṅ-wa*; ཐུང་བ *thuṅ-wa*; མཐོ་བ *m̱tho-wa*; དམའ་བ *ḏmaẖ-wa*.

གཟུགས་ཅན་སྙིང་པོ *Gzugs̱-can s̱ñiṅ-po* the earliest patron and friend of Buddha who ruled over Magadha when he had renounced the world for the life of an anchorite; being the son of king Mahāpadma by his queen Bimbā he was called Bimbisāra. (*K. du.* ཀ, *5*).

གཟུགས་ཅན་མ *gzugs̱-can-ma* 1. रूपवती the fair sex, a general term for women; also वेश्या prostitute (*M̱ṅon.*). 2. ཧོག་གི་ཕོ་མ रक्तफल (*M̱ṅon.*) [the Indian fig tree]*S.*

གཟུགས་བརྙན *gzugs̱-ḇṟñan* 1.=སྣང་བརྙན *s̱naṅ-ḇṟñan* प्रतिकृति, प्रतिम, मूर्त्ति, प्रतिनिधि, प्रतिबिम्ब; image, reflected image, reflection. 2.=གྲིབ་མ *grib-ma* छाया a shadow.

གཟུགས་པ *gzugs̱-pa* v. འཛུགས་པ *ẖdsugs̱-pa*: གཟེར་འཛུགས་པས་གཟུགས *gzer-ẖdsugs̱-pas̱ gzugs̱* (*Ṅag. 62*).

གཟུགས་བུ *gzugs̱-bu*, रूपक simile, metaphor (*S. Lex.*)

གཟུགས་མ *gzugs̱-ma*, रूप्य [1. graceful. 2 silver]*S.*

གཟུགས་མང་ *gzugs̱-maṅ* 1. बहुरूप many shapes, one of various shapes. 2.=སྤོས་དཀར་ཤིང་ *s̱pos̱-ḏkar-çiṅ* the *Sāl* tree, from the gum of which a resinous incense is made burnt both by Brāhmaṇs and by Buddhists in performing religious ceremonies (*M̱ṅon.*).

གཟུགས་མེད *gzugs̱-meḏ* shapeless, without form; etherial, spiritual: གཟུགས་མེད་པའི་ས་བཞི the four spiritual stages of existence: (1) ནམ་མཁའ་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད आकाशानन्त्यायतन [infinite expanse of the sky]*S.* (2) རྣམ་ཤེས་མཐའ་ཡས་སྐྱེ་མཆེད विज्ञानानन्त्यायतन; [boundless region of knowledge]*S.* (3) ཅི་ཡང་མེད་པའི་སྐྱེ་མཆེད आकिञ्चन्यायतन [realm of nothingness]*S.* (4) འདུ་ཤེས་མེད་འདུ་ཤེས་མེད་མིན་སྐྱེ་མཆེད नैवसंज्ञानासंज्ञायतन [realm of conscious non-consciousness]*S.* (*M.V.*).

གཟུགས་མོ *gzugs̱-mo* a species of antelope said to live on the higher regions of the Himalayan range between 9 to 18 thousand feet above the level of the sea.

Syn. གཟུགས་མོ་བྱི་ཐུར *gzugs̱-mo byi-thur* or བྱི་དུར *byi-dur*; སྒྲོ་བྱེད *s̱gro-byeḏ*; རླུང་བཞོན *ṟluṅ-ḇshon*; རི་དྭགས་རྣ་བ *ri-dḇags̱ ṟna-wa* (*M̱ṅon.*).

གཟུགས་འཚོང་མ *gzugs̱-ẖtshoṅ-ma*=སྨད་འཚོང་མ a harlot, prostitute (*M̱ṅon.*)

གཟུགས་མཛེས་པ *gzugs̱-m̱dses̱-pa* सुमूर्त्ति, सुरूप one of handsome body, one who has personal accomplishments.

Syn. ཡན་ལག་མཆོག་ལྡན *yan-lag m̱chog-ḻdan*; གཟུགས་བཟང་བ *gzugs̱-ḇzaṅ-wa*; ལུས་མཛེས་པ *lus̱ m̱dses̱-pa*; ལུས་མཆོག་ལྡན *lus̱ m̱chog-ḻdan*; སྡུག་གུ *s̱dug-gu*; སྙིང་དུ་སྡུག་པ *s̱ñiṅ-du s̱dug-pa*; ཡིད་འོང *yiḏ-ẖoṅ*; ཡིད་དགའ *yiḏ-ḏgaẖ*; སྙིང་པོ་ལྡན *s̱ñiṅ-po-ḻdan*; མཛེས་སྡུག *m̱dses̱-s̱dug*; མཚར་སྡུག *m̱tshar-s̱dug*; ལེགས་པ *legs̱-pa*; སྙིང་དུ་འབབ *s̱ñiṅ-du ẖbab*; ཡིད་དུ་འཐད *yiḏ-du ẖthaḏ*; ཤིན་ཏུ་མཛེས *çin-tu m̱dses̱*; ཤིན་ཏུ་སྡུག *çin-tu s̱dug*; མཚར་པོ *m̱shar-wo*; ཡིད་འཕྲོག *yiḏ-ẖphrog*; ཡིད་དཀར་འོང *yiḏ-ḏkar ẖoṅ*; མིག་ཏུ་མཛེས *mig-tu m̱dses̱*; མཐོང་ན་དགའ *m̱thoṅ-na ḏgaẖ*; ལྟ་བས་མཆོག་མི་ཤེས *ḻta-was̱ m̱chog mi-çes̱*; ལྟ་བས་མི་ངོམས *ḻta-was̱ mi ṅoms̱*; གཞན་དང་ཐུན་མོང་མིན་པ *gshen daṅ thun-moṅ min-pa*; མིག་གི་བདུད་རྩི *mig-gi ḇduḏ-ṟtsi*; མིང་ལ་མངར *miṅ-la m̱ṅar*; ཡིད་ཚིམ་པ *yiḏ tshim-pa* (*M̱ṅon.*)

གཟུང་བ *gzuṅ-wa* 1. a form of the perf. of འཛིན་པ: གཟུང་ནས जग्राह having seized.

2. interest, inclination, bias: གཟུང་འཛིན་བྲལ being free from interest unbiased, apathetic; (3) धारणा, धी, गुण attribute, capacity. གཟུང་བའི་སེམས capacious mind.

གཟུང་སྟེ་འདུག *gzuṅ-s̱te ẖdug* = བསྐོར་ཏེ་འདུག held, surrounding, embraced.

གཟུང་ལྡན་མ *gzuṅ ḻdan-ma*, धारणावती [retentive]*S.*

གཟུང་གཟེར *gzuṅ-gzer* peg on a wall.

གཟུངས *gzuṅs̱* धारणी, मन्त्र that which seizes or holds; and hence, a spell, a mystic charm. གཟུངས་རྟེན *gzuṅs̱-ṟten* a prop, support (*Jä.*). གཟུངས་ཞན *gzuṅs̱-shan* loose, weak, without a hold.

གཟུངས་ཟད *gzuṅs̱-zaḏ* weakened, debilitated, esp. of women by loss of blood (*Cs.*).

གཟུངས་སྔགས *gzuṅs̱-s̱ṅags̱* मन्त्र, धारणी the well-known *dhāraṇī* or magic sentences, lit. "spell-holders," a sentence written in Sanskrit the possession or recitation of which secures: དྲན་པ་མ་ཉམས་པ unimpaired memory, རྟོག་པ་མ་གཡེངས་པ undiverted or uninterrupted reflection, བློ་གྲོས་མ་རྨོངས་པ unobscured intellect, and ཤེས་རབ་མཛོན་དུ་ཕྱིད་པ great intelligence (*K. d.* ས, *381*). གཟུངས་ཀྱི་གཏེར *gzuṅs̱-kyi-gter* n. of a *dhāranī* called more fully: ཐོས་པ་ཐམས་ཅད་ཀུན་ཏུ་འཛིན་པས་གཟུངས་ཀྱི་གཏེར (*K. d.* ཁ, *322*). གཟུངས་གྲྭ་ལྔ *gzuṅs̱-grwa-ḻṅa* or གཟུངས་ཆེན་སྡེ་ལྔ n. of a work on the five classes of Buddhist charms contained in the Tantra Section of the *Kaẖ-gyur*; these five classes being (1) སྟོང་ཆེན་རབ་འཇོམས *s̱toṅ-chen rab-ẖjoms̱*; (2) རྨ་བྱ་ཆེན་མོ *ṟma-bya chen-mo*; (3) སོ་སོར་འབྲང་མ *so-sor ẖbraṅ-ma*; (4) བསིལ་བའི་ཚལ་ཆེན་པོ *ḇsil-waẖi tshal chen-po*; (5) གསང་སྔགས་རྗེས་སུ་འཛིན་པ *gsaṅ-s̱ṅags̱ ṟjes̱-su ẖdsin-pa*. གཟུངས་ཐོབ་པ *gzuṅs̱ thob-pa*, धारणीप्रतिलब्ध; one who has ebtained spells.

གཟུངས་ཐག *gzuṅs-thag*, धारणीसूत्र a string made of five coloured threads and attached to a *Dorje* (*Ṟtsii.*).

གཟུངས་བདེ་བ *gzuṅs̱ ḇde-wa*, सुबाहु.

གཟུངས་བསྡུས *gzuṅs̱-ḇs̱dus̱* = མདོ་མང་ a collection of Buddhist religious works.

གཟུངས་ཕྱི *gzuṅs̱-phyi* मलुद n. of a number (*S. Lex.*). གཟུངས་ཡས *gzuṅs̱-yas̱* बिम्ब another number (*S. Lex.*).

གཟུངས་རིང་ *gzuṅs̱-riṅ* = སྔགས་རིང་ *s̱ṅags̱-riṅ*: ཐུགས་རྗེ་ཆེན་པོའི་གཟུངས་རིང་དེ་བཟླས་ཤིང་ (*A. 32*).

གཟུད་པ *gzuḏ-pa* fut. of འཛུད་པ.

གཟུམ་པ *gzum-pa* v. འཛུམ་པ *ẖdsum-pa*.

གཟུར་གནས *gzur-gnas̱* a witness. Syn. གཟུ་བོ *gzu-ḇo*; དཔང་པོ *ḏpaṅ-po*; གཉའ་བོ *gñaẖ-wo* (*M̱ṅon.*): འདི་ཕྱིར་བསམ་བློ་ཐེངས་པའི་གཟུར་གནས་ཀྱི་བགྱི་བ་དགོས་ཤིང་ (*D. çel. 12*).

གཟེ་བ *gze-wa* 1. abode, nest, dwelling-place. 2. quick.

གཟེ་མ *gze-ma*, more fully གཟེ་མ་ར་མགོ विपर्णक, इचुगन्धा, घास, a thorny plant, the thorn of which resembles the horns of goats: གཟེ་མ་ར་མགོས་གཅེན་སྲི་སྐྲུམ་བུ་མཁལ་ནད་སེལ.

Syn. རེག་པར་དཀའ *reg-por-ḏkaẖ*; ཆུ་མེད་སྐྱེས *chu-meḏ-s̱kyes̱*; . རེག་བྱ་ངན *reg-bya-ṅan*; ཧུ་བྱེད་མ *ṅu-byeḏ-ma*; རྒྱ་མཚོའི་མཐའ་ཅན *ṟgya-m̱tshoẖi m̱thaẖ-can*; མཐའ་རྙེད་དཀའ *m̱thaẖ-ṟñeḏ-ḏkaẖ*; ཡཱ་ས *yā-sa* (*M̱ṅon.*).

གཟེ་རུ *gze-ru* for གཟེར་བུ a little nail (*Jä.*).

གཟེ་རེ *gze-re* weak, reduced.

གཟེག *gzeg* or གཟེགས *gzegs* = ཉག་མ घाटक little grain, atom, particle; གཟེག་མ་ཆུང་ a small particle.

གཟེག་ཟན *gzeg-zan* कणाद n. of the founder of the Vaiseṣika philosphy, eater of particles of grain gen. of rice; གཟེག་ཟན་པ *gzeg-zan-pa* followers of the Kanāda school.

གཟེག་མོ་བྱི *gzeg-mo-byi* the hedghog.

卐 **གཟེངས་པ** *gzeńṣ-pa* or གཟེངས་མཐོ་བ height, loftiness, sublimity, gloriousness, wide-spread, spacious.

Syn. བརྐྱང་བ *ḇṟkyań-wa*; གཟི་བྱིན *gzi-byin*; གཟི་བརྗིད་ཆེ་བ *gvi-ḇṟjiḏ che-wa* (*M̱ńon.*).

གཟེངས་བསྟོད་པ *gzeńṣ-ḇṣtoḏ-pa* 1.=ཡོན (*M̱ńon.*) gift, blessing. 2. belauding, praise, panegyric, encomium. 3. vb. to praise, extol, glorify.

Syn. མཐོ་བར་བྱ་བ *m̱tho-war bya-wa*; ཆེ་བརྗོད *che-ḇṟjoḏ*; བསྔགས་པ་བརྗོད *ḇṣńagṣ-pa-ḇṟjoḏ*; མཆོད་ཚིག *m̱choḏ-tshig*; ལེགས་སྨྲ *legṣ-ṣmra*; ལེགས་བརྗོད *legṣ-ḇṟjoḏ*; བསྟོད་ཚིག *ḇṣtoḏ-tshig* (*M̱ńon.*).

གཟེད་པ *gzeḏ-pa* 1. to carry: གཟན་ཕྲག་པར་གཟེད *gzan-phrag-par gzeḏ* carries one's shawl on the shoulders. 2. to spit on a stake or spike.

གཟེད་མ *gzeḏ-ma* gen. གཟེབ་མ *gzeb-ma*, also གཟེབས *gzebṣ* any small wicker-work basket or wicker enclosure.

གཟེབ *gzeb* 1. a tent. 2. पिञ्जर a cage, aviary.

གཟེམ་པ *gzem-pa*=འཛེམ་པ *ẖdsem-pa* to do a thing gently (*Jä.*).

གཟེར *gzer* कील शल्य, a nail small or large, spike: ཤིང་གཟེར wooden nail, ལྕགས་གཟེར iron nail; གནམ་གཟེར thunderbolt, lightning; ལག་ཟེར་གྱུག་པ=acc. to *Jä.*: driving red hot tacks into the finger-ends, a kind of torture in *C.*; གཟེར་གྱིས་འདེབས་པ *ẖdebṣ-pa* to fasten by nails. Fig. that which fixes or nails in the memory, mental help, mnemonic verse (*Jä.*). གཟེར་མིག n. of a Bon religious work, lit. a key to memory (*G. Bon. 4*). ཉི་གཟེར or ་ཟེར nail of the sun, a ray, a sunbeam; འོད་ཟེར ray of light; གཟེར་ནད pain, ache, illness; གཟུག་གཟེར id., མགོ་གཟེར headache, རྒྱུ་གཟེར gripe, colic, ཕོ་གཟེར stomach-ache, རྩིབ་གཟེར *ṟtsib-gzer* pleurisy, སོ་གཟེར tooth-ache (*Cs.*); གཟེར་གཡའ་བ शूल colic, feeling severe pain or aching as if caused by driving a nail in the body. གཟེར་སྣུན་སེར་པོ=མིང་ཅན་སེར་པོ (*Sman.*).

གཟེར་བ *gzer-wa* 1. to bore into, drive or knock in, *e.g.*, ཟེར a nail. 2. to feel pain, to be suffering: ཆང་འཐུང་གཟེར beer-tippling produces pain (*Jä.*).

གཟེར་བུ *gzer-bu*=གཟེར་ཆུང a little nail, a tack.

གཟེར་མ *gzer-ma*=ཆ་ཕྲ་མོ *cha-phra-mo* a minute particle.

གཟོ་བ *gzo-wa* to remember, keep in mind=the col. དྲིན་ལན་འཇལ་བ *ḏṟin-ḷan ẖjal-wa* to show gratitude: དེ་དག་གི་བྱས་པ་གཟོ་བའི་ཕྱིར from remembrance taken of their kindness; བྱས་མི་གཟོ *byaṣ-mi-gzo* ungratefulness; དྲིན་གཟོ་བ *ḏṟin-gzo-wa*; དྲིན་གཟོ་བའི་སེམས *ḏṟin-gzo-waẖi-semṣ* gratitude དྲིན་མི་གཟོ་བ *ḏṟin mi-gzo-wa* ingratitude; དྲིན་གཟོ་ཅན *ḏṟin-gzo-can* grateful (*Jä.*).

གཟོང་ *gzoń*, or གཟོང་བུ *gzoń-bu* chisel, engraving-tool, puncheon (*Jä.*).

卐 **གཟོད** *gzoḏ* 1.=the first, the earliest (time): གཟོད་མ་ནས =དང་པོ་ནས from the first; གཟོད་མའི་དུས earliest time: གཟོད་མ་ནས་ཞི་བ= སྟོང་པ་ཉིད *Çunyata*, that which has been existing from the first or the beginning, གཟོད་མ་ཉིད་ནས=དང་པོ་ཉིད་ནས. 2. now, this moment (opp. to ད་ཅི before, a little time ago) (*Jä.*).

གཟོན་པ *gzon-pa* to attend to, to take in, listen to: བསློ་བ་རྣར་གཟོན་པ a precept wasted in the ear, it entered at one ear and went out at the other; རྣ་བ་ལ་གཟོན་པ to attend to, listen to; བསླབ་བྱ་ལ་མི་ཉན་པ not to attend to the course of moral discipline.

གཟོབ་པ *gzob-pa* quick, sharp, clever; གཟོབ་གཟབ་པ very nice (*A. 156*).

བཟང *b̲zañ* 1. medicinal spices; བཟང་པོ་དྲུག *b̲zañ-po-d̲rug* the six drugs or medicinal spices. 2.=གླང་ an ox भद्रकारिन् (*M̲ñon.*). 3. सु whatever is good. 3. an agreement, treaty: བཟང་སྒྲིག *b̲zañ-s̲grig* an agreement of peace.

བཟང་པོ *b̲zañ-po* good in every respect, fine, nice, right, of good quality; but is considered rather a bookish and formal term, the colloq. words being usually ཡག་པོ *yag-po* and in *W.* ཀྱལ་བ or ཀྱལ་ལ though བཟང་པོ occurs in many collocations. བཟང་བ *b̲zañ-wa* is another form. The latter also occurs as a verb: to be good, esp. in colloq. of certain classes of society: འདི་ནི་དེ་ནས་བཟང་གི་འདུག this is better than that. བཟང་ངན *b̲zañ-ñan* good and bad, good and ill; བཟང་ངན་འབྲིང་གསུམ *b̲zañ-ñan h̲briñ-g̲sum* good, bad and middling; བཟང་ངན་འབྱེད་པ *b̲zañ-ñan h̲byed̲-pa* to discern between good and evil; བཟང་འདོད *b̲zañ-h̲dod̲* self-complacency; བཟང་པོའི་འདུག་སྟངས *b̲zañ-poh̲i h̲dug-s̲tañs̲* the manner of sitting of the good and great. བཟང་པོའི་བློ་གྲོས=བློ་བཟང་ समति good-hearted, generous, noble-hearted; བཟང་པོའི་ཚུལ सुनीति good morals, good-behaviour.

བཟང་ཁྱི *b̲zañ-khyi* the Tibetan lap-dog.

+ བཟང་མཁན *b̲zañ-m̲khan*=གོས་བཟོ་བ *gos̲-b̲zo-wa* a tailor. བཟང་གོས Chinese satin of the measure of a gentleman's robe (*Yig. k. 4*); བཟང་གོས་བུམ་ལྡན་མ Chinese satin displaying the figures of water jars (*Yig. k. 3*).

བཟང་ལྡན n. of an Indian king of ancient time (*Yig. 12*).

བཟང་པོ་དྲུག *b̲zañ-po-d̲rug* v. sub. བཟང་ *b̲zañ.*

བཟང་པོ་མ *b̲zañ-po-ma* n. of a Yakṣinī queen (*K. g.* ད, *130*).

བཟང་པོའི་ནས *b̲zañ-poh̲i-nas̲*=དུག་མོ་ཤུང་གི་འབྲས་བུ (*M̲ñon.*).

བཟང་པོའི་དཔལ भद्रश्री, श्वेतचन्दन white sandal wood.

བཟང་མོ *b̲zañ-mo* भद्रा 1. an address of politeness to a lady=good lady or noble lady! (*M̲ñon.*). 2.=ཁྲུག་རྟ (*S. Lex.*).

བཟང་བཙོན *b̲zañ-b̲tson* v. བཙོན *b̲tson.*

བཟངས *b̲zañs̲* only in ཁང་བཟངས which *Vai-s̲ñ.* explains by: ཁང་པ་བརྩེགས་པ a storeyed house, but applied only to the abodes of gods; in *W.* also the cubical part of a chorten is so called (*Jä.*).

བཟད་པ *b̲zad̲-pa* for བཟོད་པ; མི་བཟད་ irresistible, which term comprises དྲག་པོ *d̲rag-po*, དྲག་ཤུལ *d̲rag-çul*, མི་སྡུག་པ *mi-s̲dug-pa*, ཞེ་སྡང *she-s̲dañ*, ཁོང་ཁྲོ *khoñ-khro*, etc.

བཟན *b̲zan* for ཟན *zan* food of animals.

བཟབ་པ *b̲zab-pa*, v. གཟབ་པ *g̲zab-pa.*

བཟབས *b̲zabs̲* abundance, plenty: ཞབས་ཏོག་བཟབས་པ abundant food, good service (*Situ. 76*).

བཟའ *b̲zah̲* fut. of ཟ་བ to eat; is used to indicate members of a family as eaters or fellow-boarders; བཟའ་ཚོ་མང་པོའི་ཕ་མ parents that have a large family (*Mil.*); བཟའ་དྲུག *b̲zah̲-d̲rug* a family, a company at table, of six persons; བཟའ་དཔོན *b̲zah̲-d̲pon* the head of a family; བཟའ་མངས་ནང་ན *b̲zah̲-m̲añs̲ nañ-na* among a numerous house-hold (*Jä.*). Also=spouse, wife, as "fellow-eater"; but in old literature=princess, queen: རྒྱ་མོ་བཟའ *r̲gya-mo-b̲zah̲* (commonly རྒྱ་བཟའ *r̲gya-b̲zah̲*) Chinese queen of king *S̲roñ-b̲tsan s̲gam-po*; བལ་མོ་བཟའ *bal-mo-b̲zah̲* the Nepalese queen of the same king. བཟའ་ཟླ *b̲zah̲-zla* partner, wife; བཟའ་ཆ *b̲zah̲-cha*=བཟའ་ཆའི་སྐོར or རིགས *rigs̲* household business or affairs.

བཟའ་གཏད *zaẖ-gtaḏ*, བཟའ་བའི་གཏད་སོ *ḇzaẖ-waẖi gtaḏ-so* store of provisions; བཟའ་གཏད་མེད་པ *ḇzaẖ-gtaḏ meḏ-pa* not having such a store.

འཟའ་སྟོན་དམན་པ *ḇzaẖ-ṣton-ḏman-pa* हीन भोजन [bad food]*S.*

བཟའ་བ *ḇzaẖ-wa* = ཟས आहार, भोजन (*M̱ñon.*) བཟའ་བཏུང་ abbr. of བཟའ་བ་དང་བཏུང་བ food and drink, eating and drinking.

བཟའ་མི *ḇzaẖ-mi* a house-holder with family, gen. दम्पती husband and wife; བཟའ་མི་བྱེད་པ to become husband and wife, to marry each other. ཁྱོད་བདག་གཉིས་བཟའ་མི་བྱའོ we will marry each other; བཟའ་མིར་བྱིན་གྱིས་རློབ་པ *ḇzaẖ-mir byin-byiṣ ṟlob-pa* to give the nuptial benediction, to unite in wedlock, to marry; དབུལ་པོ་བཟའ་མི་གཉིས a poor married couple (*Glr.*).

Syn. ཁྱོ་ཤུག *khyo-çug*; ཛཱ་ཡཱ་པ་རི *dsā-yā pari*; ཁྱིམ་ཐབ *khyim-thab*; བཟའ་ཚོ *ḇzaẖ-tsho*; བཟའ་ཚང་ *ḇzaẖ-tshañ* (*M̱ñon.*).

བཟའ་མེད *ḇzaẖ-meḏ* ill-fed, lean (*Mil.*).

བཟའ་ཚང་ *ḇzaẖ-tshañ* = བཟའ་མི *ḇzaẖ-mi*; also བཟའ་ཚོ *ḇbaẖ-tsho.*

བཟའ་ཚོད *ḇzaẖ-tshoḏ* curry, any condiment to eat with rice.

བཟའ་ཤིང་ *ḇzaẖ-çiñ* fruit-tree.

བཟའ་ཤིང་གི་ར་བ *ḇzaẖ-çiñ-gi ra-wa* फलाराम orchard, a grove of fruit-trees.

Syn. འབྲས་ལྡན་ནགས *ẖbraṣ-ḻdan-nagṣ*; རབ་དྭངས་བཏུང་བ *rab-dḇañṣ ḇtuñ-wa*; མཆོག་གི་ཚལ *m̱chog-gi-tshal*; དཔལ་གྱི་ཀུན་དགའ་ར་བ *ḏpal-gyi kun-ḏgaẖ ra-wa*; ངལ་གསོའི་འདུན་ས *ñal-gsoẖi ẖdun-sa*; སྐྱོ་སངས་གནས *ṣkyo-sañṣ-gnaṣ* (*M̱ñon.*).

བཟའ་ཤུག *ḇzaẖ-çug* = ཁྱིམ་ཤུག *khyim-çug.*

བཟར *ḇzar* sometimes for ཟར *zar* or བཟར་བ *ḇzar-wa* as in འཛར་བ་ཕྲག་པར་བཟར *ẖdsar-wa phrag-par-ḇzar* (*Situ. 76*).

བཟར་ཐག *ḇzar-thag* काम्मारिका [a kind of bee]*S.*

བཟར་བུ *ḇzar-bu* दर्विक [a ladle, a spoon]*S.*

བཟས་པ *ḇzaṣ-pa* v. ཟ་བ *za-wa* and གཟས་པ *gzaṣ-pa* : ཟས་བཟས *zaṣ-ḇzaṣ* (*Situ. 76*).

བཟི་བ *ḇzi-wa* to become drunken, to get intoxicated, stupified: གཞན་རྣམས་བལྟ་བས། ཕོར་པ་ཆེན་པོ་ཆང་གིས་བཀང་སྟེ། འཐུང་མ་ཟིན་དོགས་ནས་ཕྲོག་རྒྱུབ་པས། བཟི་ཞིང་སྐྱུགས་ཏེ་ཆང་པོ་འདུག་གོ because the others were looking on, having filled a large bowl with beer and fearing not to finish drinking it, they gulped it down, whence being intoxicated, they vomited and poured away (the rest of) the beer (*Glr.*) མ་བཟི་བ་བྱུང་ནས not having become intoxicated, not got drunk; བཟི་བར་བྱེད་པ *ḇzi-war byeḏ-pa* to intoxicate, to make drunk. In *C.* colloq. ར *ra* is usually prefixed to བཟི་བ : "*ra si duk*" he is drunk.

བཟུང་ཐགས *ḇzuñ-thagṣ* = ཞགས་པ *shagṣ-pa* string with a noose (*M̱ñon.*).

བཟུང་བ I: *ḇzuñ-wa* pf. of འཛིན་པ and also used as primary or present tense: to lay hold, to take, to capture: བཟུང་ནས ग्रह, ग्रहण; गृहीत्वा, having taken, seized.

Syn. འཛིན་པ *ẖdsin-pa*; ལེན་པ *len-pa*; བླང་བ *ḇlañ-wa*; མངོན་པར་སྦྱོར *m̱ñon-par-ṣbyor*; མངོན་པར་འཛིན *m̱ñon-par-ẖdsin*; ཁུ་ཚུར་བཅིངས *khu-tshur-ḇciñṣ*; ཡང་དག་བཟུང་ *yañ-dag-ḇzuñ* (*M̱ñon.*).

བཟུང་བ II: is used as an adv. in the form of བཟུངས་ཏེ, *e.g.*, དེའི་ནུབ་མོ་ནས་བཟུངས་ཏེ from that evening (prop. beginning with that evening), ever since that evening (*Mil*); ཚེས་བརྒྱད་ནས་བཟུངས་ཏེ་ཉའི་བར་དུ during the time from the 8th to the date of full moon.

བཟུར *ḇzur* 1. v. འཛུར་བ *ẖdsur-wa.* 2. in འཕྲང་ལས་བཟུར *ẖphrañ-laṣ-ḇzur.* 3. = ལས་ཀ་ལ་བྱོལ *laṣ-ka-la byol* (*Ñag. 63*).

བཟེ་རེ *ḇze-re*, also བཟེ *ḇze*, pain; བཟེ་རེ་བྱེད་པ *ḇze-re byeḏ-pa* to inflict pain, to torment, to be angry with (*Cs.*); བཟེ་རེ་ཅན *ḇze-re-can* or བཟེ་རེ་ཆུང་ *ḇze-re-chuñ*=བཟོད་བསྲན་ཆུང་ *ḇzoḏ ḇsṟan-chuñ* short-tempered, impatient and fretful, or offended easily; བཟེ་རེ་ཆེ་བ *ḇze-re che-wa*=བཟོད་བསྲན་ཆེ་པ *ḇzoḏ-ḇsṟan che-wa* very patient, good tempered, having the power of endurance (*M̱ñon.*).

བཟེད *ḇzeḏ* in comp.: ལག་བཟེད a hand-basin སྣོད་བཟེད (*Situ. 76*) basin, bowel; ལྷུང་བཟེད *lhuñ-ḇzeḏ* beggar's bowl, alms-pot carried by Buddhist monks.

བཟེད་ཞལ *ḇzeḏ-shal* 1. (or ཞལ་བཟེད *Cs.*) spittoon. 2. acc. to *Jä.*: cup into which people skim off grease from tea.

Syn. ཚོལ་ཟངས *tshol-zañs̱*; མཆིལ་མའི་སྣོད *m̱chil-maẖi-s̱noḏ*. (*M̱ñon.*).

བཟོ *ḇzo*=ལས, སྒྱུ་རྩལ *s̱gyu-ṟtsal* (*M̱ñon.*). 1. work, labour, occupation; trade, handicraft; workmanship: བཟོ་གནས་ཀྱི་རིག་པ mechanical art; རིན་པོ་ཆེའི་བཟོ jeweller's art, གོས་བཟོ trade of a tailor; ཐག་བཟོ rope making; ལྷམ་བཟོ trade of a shoe-maker also a shoe-maker; བཟོ་མཁན a worker, artizan; བཟོ་ཁང་ workshop. 2. also ཟོ *zo*,=དབྱིབས figure, image, picture, resemblance, appearance (*Jä.*). བཟོ་རྒྱུ *ḇzo-ṟgyu* working materials (*Glr.*); བཟོ་བལྟ *ḇzo-ḇḻta* form, fashion, *e.g.*, style of a house, its architecture; look, shape, make. བཟོ་པ *ḇzo-pa* artist, mechanic; དངུལ་བཟོ་པ silver-smith. བཟོ་དཔོན *ḇzo-ḏpon* overseer, foreman. In art acc. to Budh. there are three classes: ལུས་བཟོ art in reference to the body; art in reference to speech; art in reference to the mind; the first comprising writings, drawing, painting and all that comes under handicraft, the second the art of reading and composing works including the labours of study, and the third the work of the intellect, *i.e.*, ཐོས, བསམ, སྒོམ་གསུམ *thos-ḇsam-s̱gom-gsum* what is heard, what has been thought and what has been contemplated. Of arts ten kinds have been enumerated in Buddhist books.:—(1) weaving, the art of making cloth; (2) the art of trafficking; (3) state-craft; (4) the art of letters; (5) the art of figures, that is counting, palmistry, divination and drawing from omens; (6) བློ་གྲོས་ཀྱི་བཟོ *ḇlo-gros̱-kyi ḇzo* the art of designing; (7) making statues, figures in relief, sculpture, engraving etc.; (8) བསྐྱེད་པའི་བཟོ *ḇs̱kyeḏ-paẖi ḇzo* the work of growing or rearing etc.; (9) སྣམ་བུ་བྱ་བའི་བཟོ manufacturing woollens &c.; (10) སྦྱོར་བའི་བཟོ the art of mixing up or compounding. བཟོ་བཀོད *ḇzo-ḇkoḏ* a design; also directions to workmen: བཟོ་བཀོད་བྱེད་ཕྱུར་སྤྲད་པ (*Ṟtsii.*).

བཟོ་བ *ḇzo-wa*, pf. བཟོས to make, to manufacture *C.* ཁྱོད་ག་རེ་བཟོ་གི་འདུག what are you making? བཟོས་སྒོ *ḇzos̱-s̱go* income, earnings, proceeds; ཤིང་བཟོས made of wood (*Situ. 76*). བཟོ་བ་པོ *ḇzo-wa-po* कारु, शिल्पी a craftsman, manufacturer. བཟོ་བོ *ḇzo-wo* id. བཟོ་བོ་སྣ་ཚོགས *ḇzo-wo s̱na-tshogs̱* नानाकर्मी various workers. བཟོ་བོ་སྣ་ཚོགས་ཅན *ḇzo-ḇo s̱na-tshogs̱-can* विश्वकर्मा; the divine architect, the maker of the world.

བཟོད་པ *ḇzoḏ-pa* 1. सह to suffer, bear, endure; to resist: མིག་ན་བ་མ་བཟོད་ནས not being able to bear the pain in his eyes (*Dzl.*); ལུས་འདིས་ན་མི་བཟོད in this body one cannot be patient; སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཐུགས་རྗེ་ཆེ་བས་མ་བཟོད་ནས Buddha in his mercy not suffering this, but checking the mischief; བཟོད་ཐབས (or བཟོད་གླགས) མེད་པར་འབྱུང་བ or འགྱུར་བ not to be able to bear...any longer, frq.; མི་བཟོད་པ or བཟད་པ adj. unbearable, intolerable, also irresistible (*Jä*). 2. to forgive, pardon; སྔོན་ཆད་ཐོ་འཚམ་པ་བཟོད་པར་གསོལ to pardon our former tricks is what we beg (*Mil.*); རྟ་ལ་མ་སྐྱོན་པ་བཟོད་པར་བཞེས་འཚལ་ that I did not request you to mount, this I beg you to forgive (*Mil.*); 3. in asceticism: perseverance, stedfast adherance to the four truths, constancy in pursuing the path that has been entered upon. བཟོད་འཇུག་པ *ḇzoḏ-ẖjug-pa* to make or cause to forgive; བཟོད་ལྡན *ḇzoḏ-ḻdan* forbearing, patient, forgiving. བཟོད་པ་སྲན *ḇzoḏ-pa-sṟan* unwearied patience.

བཟོད་དཀས་རངས *ḇzoḏ-ḏkaş-rañş* or བཟོད་དཀའ་རངས दुश्च्यवन an epithet of Indra. (*M̱ñon.*)

བཟོད་མངའ་བ *ḇzoḏ-m̱ñaẖ-wa* बहुक्षम [enduring much; n. of a Buddha]*S.*

བཟོད་ལྡན་མ *ḇzoḏ-ḻdan-ma* = བཟོད་མ सहा the earth (*M̱ñon.*).

བཟོད་པར་ཕྱིན་ལ་གསུམ *ḇzoḏ-par phyin-la gsum* the *Kṣānti pāramitā* which are three:—(1) གཞན་གནོད་པ་བྱེད་པ་ལ་ཇི་མི་སྙམ་པ; (2) རང་གི་རྒྱུད་ལ་སྡུག་བསྔལ་བྱུང་བ་ལ་དང་དུ་ལེན་པ; (3) ཆོས་ལ་ངེས་པར་སེམས་པ་ལ་མོས་པ་ཤིན་ཏུ་གནས་པའོ (*K. d.* ར, *68*). མི་བཟོད་པ *mi-ḇzoḏ-pa* want of patience and forgiveness or vindictiveness is productive of five troubles:—(1) དགྲ་མང་དུ་འགྱུར་བ increase in enemies; (2) increase in sufferings and uneasiness of the mind; (3) འབྱེ་བ་མང་དུ་འགྱུར multiplication in breaches and increase in misunderstandings; (4) འགྱོད་པ་བཞིན་དུ་ངུས་བྱེད་པར་འགྱུར་བ causing one to weep according to one's repentance; (5) ཤི་བའི་འོག་ངན་སོང་དུ་སྐྱེ་བར་འགྱུར་བ after death it takes one to the state of damnation (*K. d.* ར, *68*).

བཟོད་བསྲན *ḇzoḏ-ḇsṟan* one who is able to meditate upon or exercise himself in the virtue of forgiveness or patience (*Ńag. 76*).

བཟོབ་པ *ḇzob-pa* 1. assiduity: མཆོད་ཆ་ལ་གཟོབ་པ་ཡིན he was assiduous in religious observances (*A. 156*). 2. v. གསོབ་པ *gsob-pa.*

བཟོམ་པ *ḇzom-pa* or ཆུ་བཟོམ་པ *chu-ḇzom-pa* portable water-cask.

བཟོས་སྒོ *ḇzoş-şgo* 1. = བཀུར་བཟོས or བཀུར་བཟོས་ཀྱི་བསྟགས praising or expression of respect to one who does good service to the state: ཕན་ཚུན་ལ་རྒྱུན་གཏན་བཟོས་སྒོ་དགོས་རིགས་ཡིན་ཀྱང (*D. çel. 9*). 2. earnings, profit.

བཟོས་པ *ḇzoş-pa* भुक्त fed, anything eaten up.

བཟླ་བ *ḇzla-wa*, v. ཟླ་བ *zla-wa.*

བཟླས་པ *ḇzlaş-pa* जपति to mutter: སྔགས་བཟླས་པ *ñagş-ḇzlaş-pa* to recite charms or *mantraş* (*Zam.*). བཟློས་བརྗོད *ḇzloş-ḇṟjoḏ* = སྔགས་བགྲང་བ recitation of spells softly; the soft, yet audible pronouncing of spells etc., བཟླས་བརྗོད་བྱེད་པ *ḇzlaş-ḇṟjoḏ byeḏ-pa* to mutter over (*Glr.*); མ་སྟེགས་པའི་བཟླས་བརྗོད *ma-ştegş-paẖi ḇzlaş-ḇṟjoḏ* Brahmanical spell-muttering.

+ **བཟླུགས་པ** *ḇzlugş-pa* = ཞུས་པ or དྲིས་པ to inquire, to ask of: རྣ་བར་བཟླུགས་པ *ṟna-war-ḇzlugş-pa* to pour into the ear, *i.e.*, to ask (*Situ. 76*).

བཟླུམ་པ *ḇzlum-pa*, पिण्डयित, वर्तुल made globular, rounded, v. ཟླུམ་པ *zlum-pa.*

བཟླུམས་པ *ḇzlumş-pa* = བསྡུམས་པ *ḇşdumş-pa*; དབྱེན་བཟླུམས *ḏḇyen-ḇzlumş.*

བཟློ་བ *ḇzlo-wa* = སྨྲ་བ जल्पन, v. ཟློ་བ *zlo-wa.*

བཟློག *ḇzlog* the opposite, the reverse: ཕྲ་བ་ལས་བཟློག་སྦོམ་པོ *phra-wa-laş ḇzlog şbom-po* the contrary of thin is thick, of fine is stout (*Lex.*, *Jä.*). བཟློག་པ *ḇzlog-pa* = ལོག་པ प्रत्यंगिर, निराकृत, निवर्ज; also = བཤིག་པ विलोम, निवर्त्तन; གཡུལ་བཟློག *gyul-ḇzlog* to avert war, to make the enemy run away from battle (*Situ. 76*). བཟློག་པ་ཕུན་གསུམ་ཚོགས *ḇzlog-pa phun-gşum* *tshogs* वारित्र सम्पन्न [full of hindrances]*S*.

བཟློག་ཕྱོགས *b̠zlog-phyogs* अपवाह [carrying away, substraction]*S*.

བཟློག་དཀའ *b̠zlod̠-d̠kah̠-wa* दुर्वार (*A. K. 1-12*) [unobstructible]*S*.

བཟློས *b̠zlos*, v. ཟློ་བ *zlo-wa*.

བཟློས་པ་བྱུང་བ *b̠zlos-pa byuṅ-wa* to challenge enemies and thereby commence quarrels and feuds: བཟློས་པ་བྱུང་བའི་གཙོད་འཁྲིག་ལ་ས་བོན་ཕྱལ (*D. çel. 7*). བཟློས་རྩོད་པ *b̠zlos-ṟtsod̠-pa* to revive old feuds, quarrels and fighting: ཁྲིམས་ཀྱི་བཟློས་རྩོད་གཙོད་ཀྱུ་དགོས་རྣམས་དང་ (*D. çel. 7*).

འ

འ ẖa is the twenty-third letter of the Tibetan alphabet. It does not correspond to any letter either in English or in Sanskrit. Csoma transliterated it by *h* and so, too, has the author of this dictionary; but colloquially as an initial it often takes the sound of *w*. It is phonetically different from the vowel ཨ which is regarded by the Tibetans as a consonant. Grammarians have, however, utilized it in denoting the prolonged quantity of the three short vowels *a*, *i*, and *u* by subjoining it to them, especially in transcribing Sanskrit words in Tibetan; thus the Sanskrit *mā-yā* is written མཱ་ཡཱ. 1. num. fig.: =23. 2. a phonetical form of ང་, thus འ་ཅག *ẖa-cag*=ང་ཅག we; v. also འུ་ཅག *ẖu-cag*.

འ་ཏི་ཝ *ẖa-ti-wa* with ལོག་པ=to turn a somersault, to tumble over, to roll (*Jä.*).

འ་ན *ẖa-na* for འོ་ན *ẖo-na*.

འ་ན་ཡང་ *ẖa-na-yań* although.

འ་མ *ẖa-ma* but, yet, well: འ་མ་མ་བརྗེད་ཅིག but do not forget!

འ་འུར *ẖa-ẖur*=འ་རེ་འུ་རེ *ẖa-re ẖu-re* described as འུར་སྒྲ་དང་རེ་ཐུག་ཚོམས་དང་འ་འུར་གྱི་སྒྲ་ཆེན་པོ a loud sound of *ẖa-ẖur* or a loud whirring noise.

འ་ལ་གཟི་ཆེན *H̱a-la gzi-chen* n. of a learned lama (*Deb.* ག, *9*).

འང་ *ẖań* like ཡང་ and ཀྱང་ described as ཚིག་རྒྱན and སྡུད་སྒྲ ornamental and conjunctive terms corresponding to the English ever, soever. Properly འང་ occurs only after vowels, but colloq. also after consonants, *e.g.*, ནམ་འང་ *nam-ẖań*.

འང་ཀེ *ẖań-ke* a mystical character, frq. occuring in certain finial ornaments or flourishes called སྦྲུལ་མགོ *s̤brul-m̱go*.

འན་བུ *ẖan-bu* prob.=ངན་བུ *ńan-bu*: འན་བུ་འང་སང་ནས་མཚམས་བྱེད་པར་བྱ་འཚལ (*A. 123*).

འབ་པ *ẖab-pa* (ཁྱི་ལྷ་བུ) to bark, to make at a person or animal.

འབ་འུབ *ẖab-ẖub* not definite, nothing conclusive, not in shape: ད་རེ་ཡི་བྱ་བ་འདི་འབ་འུབ་མི་འདུས་པ་གཅིག་བྱས་བྱུང་ the present business has been something indefinite and undigested (*Ṟdsa. 26*).

འམ *ẖam* वा or, else, or else (*A. K.*).

འར་བ *ẖar-wa* *C.* a lot; འར་རྒྱབ་པ *ẖar-ṟgyab-pa*=རྒྱན་རྒྱབ་པ to cast lots, to lay wager.

འར་པོ *ẖar-po* or in Tsang: འར་ཅན angry.

འར་འུར *ẖar-ẖur*, v. འུར་འུར or འུར་སྒྲ.

འར་ཡང་ *ẖar-yań* also, too, likewise (*Sch.*).

འར་ལྷུང་དུ་མ་རྒྱག *ẖar-lhuń-du ma-ṟgyag*=དགྲའི་ལག་ཏུ་མ་ཤོར་ཙམ having just not fallen into the hands of the enemy, had very nearly fallen into the hands of the enemy; another example: འར་མ་ཤི་བ་ཙམ་ཡོད we are still lingering, not quite dead yet (*Yig. 98*).

འལ་འོལ *ẖal-ẖol*=ཆབ་ཆོབ or འ་ལ་མ་ལ confused, unconnected, irregular: དེ་ཐམས་ཅད་ལ་འལ་འོལ་མེད in all those there was nothing irregular (*A. 156*). Also=འདྲན་མིན *ẖdṟan-min*.

འུ་ཅག ẖu-cag 1.=ངེད་ཚོ pers. pron. we; also ང་ཅག, ང་ཚོག, འུ་བུ་ཅག. 2. chimney *W.* (*Jä.*).

འུ་ཐུག ẖu-thug=ཐབས་ཟད resourceless, helpless, ill, one in straitened circumstances, destitute.

འུ་དུམ ẖu-dum or འུ་དུམ་མེ ẖu-dum-me edge cut, blunt; a bald head, also a beardless face: མདུན་དུ་ཅོག་ཙེ་ཞིག་ཡོད་པ་དེའི་སྟེང་ན་རྫ་ནས་སེར་སྐྱ་རྣ་བ་འུ་དུམ་མེ in front there was a small dining table on which from an earthen vessel (came out the rat named) *Ser s̱kya ṟna-wa ẖu-dum-me* with edge-cut ears (*Ṟdsa. 14*). འུ་དུམ་བཙན *ẖu-dum-ḇtsan* a name of king Langdarma who was beardless and bald-headed (*Loṅ.* ང, *8*).

འུ་བུ ẖu-bu or འུ་བུ་ཅག=འུ་ཅག.

འུ་ཟི ẖu-zi n. of a kind of tea (*Ṟtsii.*).

འུ་ཡུག *H̱u-yug* n. of a place in Tsang (*Deb.* ག, *29*).

འུ་རུ་རུ *ẖu-ru-ru* a whizzing sound: རླུང་འུ་རུ་རུ *ṟluṅ ẖu-ru-ru* the noise of wind, མེ་འུ་རུ་རུ *me ẖu-ru-ru* that of fire under a breeze.

‡ **འུ་ཡུག་ས་ནག** *H̱u-yug sa-nag* one of the thirty-seven sacred places of the Bon (*G. Bon. 38*).

འུ་ལག *ẖu-lag* [compulsory post-service, the gratuitous forwarding of letters, luggage and persons, the supply of the requisite porters and beasts of burden, sometimes of water, fire-wood and cooks, to help travellers proceeding under official authority or road-bill: མི་ལ་འུ་ལག་སྐུལ་བ to impose such services by exacting porters, etc. འུ་ལག་འགེལ་བ or འུ་ལག་སྐྱེལ་བ to forward by འུ་ལག] *Jä.*

འུ་ཤང་རྡོ་རྗེ་ལྷ་ཁང *ẖu-çaṅ ṟdo-ṟje lha-khaṅ* n. of a large Buddhist monastery (*Loṅ.* ང, *8*).

འུ་སུ *ẖu-su* coriander seed: འུ་སུས་ཕོ་བའི་བད་ཀན་ཚ་བ་སེལ coriander removes phlegm and disorders of the stomach.

འུག་པ *ẖug-pa* 1. in Sikk. ཉིམ་ཕོམ दिवाभीत, निशाचर, कौशिक the owl. འུག་མིག an albino. འུག་རྒྱན *ẖur-ṟgyan* the great horned owl; འུག་གུ་ཆུང *ẖug-gu-chuṅ* the little owl. 2. occurs for ཡུག་པོ oats.

Syn. of 1. བྱ་རོག་དགྲ *bya-rog-ḏgra*; ཉིན་མོ་འཇིགས *ñin-mo-ẖjigs̱*; སྣ་རིང *s̱na-riṅ*; སྣ་འཁྱོག *s̱na-ẖkhyog*; འཕྲོག་བྱེད་མིག *H̱phrog-byeḏ-mig*; མཚན་མོ་སྤྱོད *m̱tshon-mo-s̱pyoḏ*; བརྒྱ་བྱིན་བཅད *ḇrgya-byin-ḇçaḏ*; མཚན་མོ་ཟ་བ *m̱tshan-mo za-wa*; སྟེང་གི་སྣ་ཅན *s̱teṅ-gi s̱na-can*; བྱ་རོག་འཇིགས་བྱེད *bya-rog ẖjigs̱-byeḏ* (*M̱ñon.*).

འུག་པ་ལུང་པ *H̱ug-pa luṅ-pa* a celebrated *Ṟñiṅ-ma* who was also called ལྷ་རྗེ་ཟུར་པོ་ཆེ (*Deb.* ག, *5*). He was born in a place called འུག་པ་ལུང །

འུག་སེངས *ẖug-siṅs̱*, v. སེངས་པོ *siṅs̱-po* (*Jä.*).

འུང *ẖuṅ*=འདི in provincial colloq. so འུང་ནས=འདི་ནས from here, hence.

འུད *ẖuḏ* 1. སྐད་ཆ་ཆེན་པོ་ལབ་པ) swaggering, bragging, bombast, fustian (*Cs.*); འུད་ཆེར་སྨྲ་བ to swagger, brag. 2.=ཡུད a moment: འུད་ཀྱིས in a moment, instantly, suddenly.

འུབ་པ *ẖub-pa*=འདུ་བ, acc. to *Jä.* to collect, to sweep or take up together in one's hands: པང་པས་འུབ་ཀྱིས་བསྡུས་ཏེ with the arms gathering all into one heap. The pf. འུབས་པ *hubs̱-pa*=འདུས་པ *ẖdus̱-pa* in modern Tib. འུབས་ཀྱིས་འདུས collected all together; wholesale collection; joined with the doer the expression should be in the present form. འུབ་ཀྱིས་བསྡུས་པ (he) collected them all together.

འུམ་བུ *ẖum-bu* or འོམ་བུ *ẖom-bu* a bush of the tamarisk species.

འུམ་བུ་གླང་མཁར *H̱um-bu glaṅ-mkhar* also called འོམ་བུ་གླ་སྒང *hom-bu gla-s̱gaṅ* n. of the earliest historical palace in Yarlung built by the Tibetans for the residence of their first king *G̱ñaẖ-khri ḇtsan-po*. It was visited by the compiler of this Dictionary in 1882.

འུར *hur* any noise, whether loud or low, gen. a prolonged sound not a sharp report: རྣ་བའི་བུ་ག་བཀག་པའི་ཚེ་འུར་འུར་ཞེས་པའི་སྒྲ the humming in the ears produced by blocking them (*Vai. s̱ñ.*); རྣ་བ་ལ་འུར་འཁྲུག there is a buzzing in my ear; འུར་མ་རྒྱབ *ẖur ma rgyab* don't make a noise! འུར་རྒྱག *ẖur-ṟgyag*=གློ་བུར *glo-bur* or ཐོག་རྒྱག *thog-ṟgyag* or ལ་འུར་ཁོལ *la-ẖur-khol*. འུར་སྒྲ *ẖur-s̱gra*=འུར noise especially of a tempest, sound in the air: རླུང་ལ་གཤོག་པ་མེད་ཀྱང་བར་སྣང་འུར་སྒྲས་གང་ though the wind has no wings yet it fills the sky with sound; འུར་སྒྲ་ཅན *ẖur-s̱gra-can* arrow that flies buzzing (*M̱ñon.*). འུར་ཏིང *ẖur-tiṅ* a brass basin, used to make a noise by striking on it. འུར་རྡོ *ẖur-ṟdo* a sling: འུར་རྡོ་འཕེན་པ *ẖur-ṟdo ẖphen-pa* to throw with a sling.

འུར་བ *ẖur-wa* 1.=དབུར་བ *ḏḇur-wa* sbst. a humming insect, beetle (*Sch.*). 2. vb., to be noisy, chattering: དགའ་གྲགས་འུར་བ shouting with joy (*Mil.*).

འོ *ẖo* 1. sbst. a kiss **चुम्बन**; འོ་བྱེད་པ to kiss; ཁ་ལ་འོ་བྱེད་པ to kiss the mouth, འོ་གཏོང་བ id. 2. v. འོ་མ. 3. pers. pron. we, v. འུ་ཅག. 4. dem. pron.=this. 5. interj. འོ oh, yes! འོ་ལགས་སོ oh very well! འོ་ཡོང་ངེ་ *C.* well! it is all right.

འོ་སྐོལ *ẖo-s̱kol*=ང་ཅག, རང་ཅག, བདག་ཅག pers. pron. we: འོ་སྐོལ་གྱིས་འཁོར་བ་ཐོག་མ་མེད་པ་ནས་སྡིག་པ་ལ་ཅི་མ་བྱས what have we not done in respect of sin in the cycle of transmigration which has no beginning (*Beẖu. 132*).

འོ་བརྒྱལ *ẖo-ḇṟgyal* resp. fatigue, weariness, trouble, want, any kind of hardship; འོ་བརྒྱལ་ཡོང་ལུགས getting into difficulties. More frq. as vb.: འོ་བརྒྱལ་བ to be fatigued, ཁྱེད་ཅག་རྣམས་འོ་མ་བརྒྱལ་ལམ are you not fatigued? (*Jä.*). འོ་རེ་བརྒྱལ *ẖo-re-ḇṟgyal*=འོ་བརྒྱལ་བ *ẖo-ḇṟgyal-wa* or ཐང་རེ་ཆད.

འོ་སྙིག *ẖo-s̱ñig* 1. sour cream (*Sch.*). 2. birch-tree.

འོ་དོད *ẖo-doḏ* lamentation, wailing, cry for help: འོ་དོད་འབོད་པ to lament loudly, to call for help; འོ་དོད་པ *ẖo-doḏ-pa* one that seeks help, a client, a plaintiff, more in pop. language (*Jä.*).

འོ་ན *ẖo-na* or འོན་ཀྱང་ now then, well; འོ་ན་ཞེས་པ་བསྡུས་པས་འོན *ẖo* and *na* combined become *ẖon* (*Situ. 125*). Is used esp. to introduce a new thought or proposition in speech; now, what shall you do in that case?

འོ་ཕྲན *Ho-phran* n. of a place in Tibet (*Deb.* ག, *32*).

འོ་བྱམས་པ *ẖo-byams̱-pa* to be loving: བདེ་བར་འདོད་ཅིང་འོ་བྱམས་པ (*Kāni kaẖi s̱priṅ yig.*).

འོ་མ *ẖo-ma* milk (in colloq. *wo-ma*): འོམ་འཛག་པ the milk trickles down འོ་མ་འཇོ་བ *ẖo-ma ẖjo-wa* to milk; འོ་མ་སྙོལ་བ *ẖo-ma s̱ñol-wa* to let milk curdle འོ་མ་སྲུབ་པ *ho-ma sṟub-pa* to churn milk (*Cs.*); འོ་ཐང་ *ẖo-thaṅ* milk-meadow, the plain on which Lhasa now stands, in former times said to have been a boggy and sedgy lake; འོ་ཐུག *ẖo-thug* milk soup, rice and milk cooked together as porridge; འོ་ཐུད *ẖo-thuḏ* cheese; འོ་འཐུང་ *ẖo-ẖthuṅ*=ཉེ་འཐུང་ sucking-child, baby; འོ་འདོད *ẖo-ẖdoḏ* **पयोधर** the woman's breast, the teats; འོ་སྤི *ẖo-s̱pi* or འོ་སྲི *ẖo-sṟi* cream. འོ་མ་འཆིང་ *ẖo-ma-ẖchiṅ* as met.=cow (*M̱ñon.*) འོ་ཟོ *ẖo-zo* a milk-bucket. འོ་འཛིན་ཅན་མ *ẖo-ẖdsin can-ma* women in general (*M̱ñon.*).

འོ་མ་དང་མཚུངས་པར་འདུག་པ་ཞེས་བྱ་བའི་ཡུལ n. of a continent beyond the sea of milky water (*K. d.* ར, *293*).

འོ་མ་འཕེལ *ẖo-ma-ẖphel* or འོ་འཕེལ cow (*M̱ñon.*)

འོ་མ་འཛིན *ẖo-ma-ẖdsin* पयोधर; 1. the udder, teat. 2. इक्षुदण्ड the sugarcane plant.

འོ་མ་ཟི་ཟི *ẖo-ma zi-zi* the seeds of *Abrus precatorius* used as beads for rosaries.

འོ་མ་ཤིང་ *ẖo-ma-çiñ* milk-fruit tree. Syn. འོ་མ་ཅན *ẖo-ma-can*; འབྲུ་ཡི་བདག་པོ *ẖbru-yi ḇdag-po*; རྒྱལ་པོའི་ཟས *ṟgyal-poẖi-zaṣ* (*M̱ñon.*).

འོ་མའི་མགྲིན་པ་ཅན *ẖo-maẖi m̱grin-pa-can* a new-born child. Syn. བཙས་མ་ཐག་པ *ḇtsaṣ ma-thag-pa*; སྐྱེས་མ་ཐག་པ *ṣkyeṣ ma-thag-pa* (*M̱ñon.*).

འོ་མའི་ཆུ་ཉེས་བུ་བའི་རྒྱ་མཚོ n. of a fabulous sea the water of which is white like milk, situated beyond the ocean to the north of Rirab or Meru (*K.d.* ར, *293*).

འོ་མའི་དབྱུགས་པ *ẖo-maẖi ḏbyugṣ-pa* रम्भा plantain, banana.

འོ་མ་ཐང་ *Wo-ma thañ* n. of an extensive table land at the foot of Kharula pass on the road from Ralung to Nangar-tse Jong.

འོ་མཚོ *ẖo-m̱tsho* 1. milky sea or lake. 2. used fig. for sincerity, true heart (སེམས་དཀར་བ) (*Yig. k. 1*).

འོ་ཤོ *ẖo-ço* with རྒྱག་པ to laugh at, to jeer.

འོ་ཡུག *ẖo-yug* for འུ་ཡུག *ẖu-yug.*

འོ་ཡོ *ẖo-yo*, also འ་ཡོ *ẖa-yo*, a puppy.

འོ་ལགས *ẖo-lagṣ* 1. a leader in conversation or in a deputation to a great man, mouth piece. 2. yes sir, just-so. གང་ལ་འང་མ་ཆགས་པར་ལན་དུ་འོ་ལགས་ཀྱི not inclining to any party or showing attachment in reply (he said) yes, sir! (*A. 129*).

འོ་སེ *ẖo-se* in colloq. *wose*, a mulberry.

འོག *ẖog* 1. तल, अधः, पाताल root signifying below or with reference to time, after, opp. to གོང. འོག་ཏུ or འོག་ལ (colloq. *wo'-la* or *wak-la*) postp. under, below, beneath; དེའི་འོག་ལ under that. 2. adv., down, underneath; འོག་ཏུ་ལྷུང་ fallen down, འོག་ཅན possessed of what is beneath, *i.e.*, not castrated; འོག་མེད castrated; འོག་ཕྱུང an eunuch, one whose testicles have been drawn out, taken out; འོག་འཇུག་པ or འོག་ཏུ་འཇུག་པ to put underneath; ལྡིང་འོག *ḻdiñ-ẖog* the division of soldiers under a *Diñ-pon* or captain; བཅུ་འོག *ḇcu-ẖog* a body of ten men under a corporal.

འོག་གི་ཕྱོགས་སྐྱོང་ *H̱og-gi phyogṣ-ṣkyoñ* = ས་ཡི་ལྷ་མོ་བརྟན་མ the goddess of earth called *Ḇṣtan-ma* (*M̱ñon.*).

འོག་གྲབ *ẖog-grab* immediate arrangement or preparation (*Yig. 83*).

འོག་རྙུ *H̱og-ṟñu* n. of a place in *Khamṣ.*

འོག་ཏུ་ཁ་ཕྱོགས་པ *ẖog-tu kha-phyogṣ-pa* 1. one looking downward. 2. कुब्ज a hump-back. Syn. འོག་ཏུ་ཕྱོགས *ẖog-tu-phyogṣ*; ཁ་བུབ *kha-bub*; འོག་ཏུ་ལྟ *ẖog-tu-ḻta* (*M̱ñon.*).

འོག་ཏུ་རྒྱུ *ẖog-tu-ṟgyu* a thief. Syn. རྐུན་པོ *ṟkun-po*; རྐུན་མ *ṟkun-ma* (*M̱ñon.*).

འོག་རྡོ *ẖog-ṟdo* an anvil (*Sch.*).

འོག་ལྡན *ẖog-ḻdan* 1. = འོག་ཅན *ẖog-can* an uncastrated animal. 2. n. of the tree otherwise called དགའ་བྱེད་ཤིང་ *ḏgaẖ-byeḏ-çiñ* (*M̱ñon.*).

འོག་ན *ẖog-na* (in *W. yok-na*) 1. adv. underneath, below. 2. postp. c. gen. under, after. འོག་ནས *ẖog-naṣ* adv. from under, from below: འོག་ནས་འཁྱུད་པ अवलिङ्ग to embrace below and not by the neck; འོག་ནས་འོངས come from below.

འོག་མ *ẖog-ma* अधः adj. the lower, later, following one. Said to = དམན་པ, *i.e.* དེའི་འོག་མ the one following after that, the second in turn, one below or under another person, subordinate, inferior (*M̱ñon.*).

འོག་མིན *H̱og-min* 1. अकनिष्ठ otherwise འོག་མིན་ཞིང་ अकनिष्ठ क्षेत्र is the eastern heaven wherein the astral body of the Bodhisattva Dorje Chhang resides and which region is presided over by the Dhyani Buddha Akshobhya (མི་བསྐྱོད་པ) who is enthroned there in the Ogmin heaven on a white lotus-blossom. འོག་མིན་བཞུགས་ अकनिष्ठक; a resident of the Ogmin or *Akaṇishṭa* heaven. 2. अपाताल opp. to the nether world; that which is not inferior or under any.

འོག་གཞི *ẖog-gshi* अधस्तर the lower stratum, substratum: (འོག་གི་རྩ་བ་གཙུག་ས *ẖog-gi ṟtsa-wa gtsug-sa*; འོག་གཞི་ཆུའི་དཀྱིལ་འཁོར *ẖog-gshi chuẖi-ḏkyil-ẖkhor* (*Ya-sel. 39*).

འོག་གཞི་མི་རིག *ẖog-gshi mi-rig* = ཆུ་གཏིང་ཟབ་པ *chu-gtiñ zab-pa* deep-water (*M̱ñon.*).

འོག་རོལ་ཏུ *ẖog-rol-tu* = འོག་ཏུ *ẖog-tu*.

འོག་ལས *ẖog-las̱* = འོག་ནས.

འོག་ལེན་པ *ẖog-len-pa* explained as ཅི་ཟེར་བརྟག་པའི་ཚིག a term or expression by which to ascertain what one is about to say (*M̱ñon.*).

འོག་ཤལ *ẖog-çal* crop, craw of birds (*Jä.*).

འོང་བ *ẖoñ-wa* 1. आगमन pf. འོངས *ẖoñs̱*, imp. ཤོག *çog*, to come: མ་འོང་བ་མཐོང་ནས when he saw his mother was coming; ནང་དུ་འོངས he came into the house; ཕྱིར་འོང་བ to return, to come back; འདི་རུ་ཤོག come here; འདི་རུ་མ་འོང་ don't come here; མི་གཉིས་ངའི་དྲུང་དུ་འོང་རྒྱུ་ཡིན་པ two men that were about to come to me; འོང་བའི་ལམ་དུ when coming, when being on their way; ཏི་སེ་ལ་སྒོམ་དུ་ཡོངས་པ་ཡིན we have come to the Ti-se for meditation; བུ་མོ་སུམ་བརྒྱ་བསྒྲིགས་པའི་ཐ་མར་ཡང་མི་འོང་། དཀྱིལ་དུ་ཡང་མི་འོང་། གཡོན་ཕྱལ་ནས་བསྒྲིགས་པའི་དྲུག་གི་གོང་དུ་འོང་། of the 300 girls paraded let not anyone come from the last rows and let not any come from the middle, but let those come who are in the six upper rows on the left side; ཁྱེར་འོངས་སོ they came to bring, they brought them; ཁྲིད་འོངས་སོ came leading, conducting, they brought hither. With reference to time: མ་འོངས་པ not yet come, *i.e.*, future, མ་འོངས་དོན་དུ for the benefit of those not yet come, *i.e.*, of posterity; རང་ལ་སྲས་འོང་བའི་གསོལ་བ་བཏབ་པོ she prayed that a son might come to her. 2. to be suitable, practicable, to do: བསྟན་པ་གཅིག་ལ་སྟོན་པ་གཉིས་མི་འོངས་པས as two teachers for one doctrine will not do; ཡུལ་དུ་ལོག་པ་མི་འོང་བས as a journey home will not do; ང་ཡོང་ངོག; ལས་ལ་འོང་བའི་བར་དུ as long as he was fit for work. 3. when connected with verbs, it serves to indicate futurity, like the English auxiliaries "shall" and "will," and is then usually spelt and sounded as ཡོང་ *yoñ*; frq. as fut. aux. in *C.*: འགྲོ་བ་མི་ཡོང་བར་འདུག I am not about to go, shall not go, there any more. Also with the supine: སྲོག་དང་བྲལ་བར་འགྱུར་དུ་འོང it will even come to his dying, it will be his death; ཟས་ཟུ་འོང་ he will even get so far as to eat......; ཤི་བར་འོང་ he will die; still more free are those forms in which the gerund or the bare root is used; གནང་སྐྱི་འོང་ he will assent to it, allow it; གཅིག་མིན་ཀྱང་གཅིག་ཡིན་ཏེ་འོང་ it is not the one, it will be the other; སླེབ་ཡོང་ *s̱lcb-yoñ* he will come (*Mil.*), and in *C.* is always annexed to mere root of vb.: ཡིད་ཆེས་མི་ཡོང་ they will not believe it; ང་རང་སང་ཉིན་ཉོ་ཡོང་ I shall buy it to-morrow; also the subjunctive mood ཤེས་ན་ང་གསོད་འོང་བས as I should be killed if she heard of it.

འོངས་པ *ẖoñs̱-pa* समागत sbst. the arrival, advent (*A. K. 1-14*).

འོང་མོལ *ẖoñ-mol* occurs in *Ld.* for འོལ་མོ *ẖol-mo* (*Jä.*).

འོད *ẖoḏ* प्रभा, अंशु, मरीचि, द्युति, तेजः, किरण light, shine, brightness, glow; also as adj. འོད་སྤྲོ ẖoḏ-spro light, the ordinary term esp. in the C. colloq. and is pronounced *wö-tro*: "*tanda lamsang nam wö-tro yoñ*" it will soon be light. འོད་སྤྲོ་བ *ẖoḏ-şpro-wa* to emit light; འོད་བསྐྱེ་བ *ẖoḏ-ḇkye-wa* to spread forth light; ཉི་འོད sun-light, ཟླ་འོད moon-light, སྐར་འོད star-light (*Cs.*); རྒྱལ་བའི་འོད जिनरवि (*A. K. 1-4*) [one bright like the Jina or Buddha; n. of a Bodhisattva]*S*. འོད་མེད or འོད་མེད་ཡིབ་ཀྱིན without brightness; འོད་ཀོར *ẖoḏ-kor* or སྐོར *şkor* a luminous circle, a lantern; འོད་དཀྲ *ẖoḏ-ḏkra* चित्रभानु of variegated lustre [an epithet of fire]*S*; འོད་ཞགས *ẖoḏ-shagş* bright; འོད་ཟེར a ray of light, v. post. འོད་ཀྱི་ཆར *ẖoḏ-kyi char* rain of the light, sun light; also occurs as an epithet of the sun (*M̱ñon.*).

འོད་ཀྱི་ཏོག *ẖoḏ-kyi tog* किरण केतु [1. the flag of light; 2. the sun]*S*.

འོད་ཀྱི་སྡེ *ẖoḏ-kyi şde* as met. the domestic fowl (*M̱ñon.*)

འོད་ཀྱི་འཕྲེང་ཅན *ẖoḏ-kyi ẖphreñ-can* as met. = the sun (*M̱ñon.*)

འོད་དཀར *ẖoḏ-ḏkar* 1. शुभ्रांशु white light. 2. syn. num. = 1.

འོད་དཀར་ཅན *ẖoḏ-ḏkar-can* शुभ्रांशु, सिताभ 1. = ཟླ་བ the moon. 2. ག་བུར *ga-bur* camphor (*M̱ñon.*).

འོད་སྐྱེས་མ *ẖoḏ-şkyeş-ma* an epithet of the wife of the sun.

Syn. རྒྱལ་མོ *ṟgyal-mo*; ལེགས་འདོད་མ *legş-ẖdoḏ-ma*; སྐྲག་བྱེད་མ *şkrag-byeḏ-ma* (*M̱ñon.*).

འོད་བརྒྱའི་འབྱུང་གནས *ẖoḏ-ḇṟgyaẖi ẖbyuñ-gnaş* as met. = ཟླ་བ *zla-wa* the moon (*Yig. k. 19*).

འོད་ལྔ་པ *ẖoḏ-ḻña-pa* that with five colours, the rainbow. འོད་ལྔས་ཡོངས་སུ་བསྐོར་བ *ẖoḏ-ḻñaş yoñş-su ḇşkor-wa* = ཉི་མའི་གུར་ཁང *ñi-maẖi gur-khhañ* the tent-like mansion of the sun (*M̱ñon.*).

Syn. འཛའ *ẖzaẖ* or འཛའ་མཚོན *ẖzaẖ-m̱tshon* (*M̱ñon.*).

འོད་ཅན *ẖoḏ-can* 1. n. of one of the heavens occupied by the *Asuras* (*Bon. ch. 5*). 2. symbol for 12 (*Ya-sel. 5*).

འོད་བདུན་པ *ẖoḏ-ḇdun-pa* an epithet of the god of fire (མེ་ལྷ), who is described as possessed of seven fiery tongues or attributes:—(1) ནག་པོ *nag-po*; (2) འཇིགས་པར་བྱེད་པ *ẖjigş-par byeḏ-pa*; (3) ཡིད་མགྱོགས *yiḏ-m̱gyogş*; (4) ལེགས་ཕན *legş-phan*; (5) དུ་བའི་མདོག་བཟང *du-waẖi m̱dog-ḇzañ*; (6) མེ་སྟག་ཅན *me-ştag-can*; (7) སྣ་ཚོགས་འོད *şna-tshogş ẖoḏ*.

འོད་ལྡན *ẖoḏ-ḻdan* 1. अंशुमान्, द्युमान्, भास्वान् the sun (*M̱ñon.*). 2. n. of the chief city of the *Asura* the city of Rāhu (*Sorig. 30*). 3. कामुक, स्पृहालु a passionate person, one very lustful.

འོད་ལྡན་འཁྲི་ཤིང *ẖoḏ-ldan ẖkhri-çiñ* अवण, पिच्छा n. of an officinal plant [*Cardiospermum halcacabum*]*S*.

Syn. ཨ་རུ་ཎ *a-ru-ṇa*, པི་ཎྱ *pi-ṇya*, གྲཱི་ཥྞ *grī-ṣṇa* (*M̱ñon.*).

འོད་སྣང་བ *ẖoḏ-şnañ-wa* = अंशु met. the sun (*M̱ñon.*).

འོད་དཔག་མེད་ཀྱི་ཞིང་གི་བཀོད་པའི་མདོ the Sūtra on the plan of the mansion of Amitābha (*K. ko.* ཀ, *334*).

འོད་དཔག་མེད *H̱oḏ-ḏpag-meḏ* अमिताभ immeasurable light, the *Nirmāṇa-kāya* (སྤྲུལ་པའི་སྐུ) manifestation of the 4th Dhyāni Buddha. This is his form, also, in the heaven of Dewachan.

འོད་ཕུང་པོ *ẖoḏ-phuñ-po* = the heap or accumulation of light or lustre; the sun (*M̱ñon.*).

འོད་གཙང *ẖoḏ-gtsañ* as met. the sun (*M̱ñon.*).

འོད་མཛེས *ẖoḏ-m̱dseş* 1. रोच n. of one of the kings descended from Mahāsammata the first monarch of this world. 2. करभ n. of a number (*Yig. 13*).

འོད་ཞུགས ẖoḏ-shugş = दिन [the sun] *S.*

འོད་ཟེར ẖoḏ-zer किरण, रश्मि, [illegible] मिन, अर्चिः, मरीचि ray of light (*A. K. 1-10*). འོད་ཟེར་གྱི་ཕྲེང་བ *ẖoḏ-zer gyi phreñ-wa* n. of a submarine volcano situated in the eastern ocean (*K. d.* ར, *270*). འོད་ཟེར་དགུ་པ *ẖoḏ-zer ḏgu-pa* नवार्चिस् an epithet of གཟའ་མིག་དམར मङ्गलग्रह or the planet Mars. འོད་ཟེར་ཅན་མ *ẖoḏ-zer can-ma* मरीचि, n. of a goddess. འོད་ཟེར་ཅན་མའི་གཟུངས |*ẖoḏ-zer can-maẖi gzuñş* a *dhāraṇī* the recitation of which saves one from the dangers of snake-bite, wild beasts, etc. (*K. gu.* པ, *144*). འོད་ཟེར་བདུན་པ *ẖoḏ-zer ḇdun-pa* शनैश्चर, सप्तार्चिस् an epithet of the planet Saturn (*M̱ñon.*); འོད་ཟེར་ལྡན *ẖoḏ-zer ḻdan* = ཉི་མ the sun (*M̱ñon.*). འོད་ཟེར་བསྒྲུབ་པ *ẖoḏ-zer-ḇşgrub-pa* or འོད་ཟེར་རབ་ཏུ་བཀྱེ་ཞེས་པའི་མདོ n. of a *Sūtra* containing, besides other matters, a description of the different rays which issue forth from the person of a Buddha (*K. ko.* ཁ, *304*). འོད་ཟེར་གཟུགས *ẖoḏ-zer gzugş* an epithet of the sun (*M̱ñon.*).

འོད་ཡངས་ཚ་བོ *H̱oḏ-yañş tsha-ḇo* a n. of Vais'ravaṇa (*M̱ñon.*)

འོད་སྲུང་ *H̱oḏ-sṟuñ* སངས་རྒྱས་འོད་སྲུང *sañş-ṟgyaş ẖoḏ-sṟuñ* Kās'yapa Buddha, he who immediately preceded Buddha S'ākyamuni, being the temporal Buddha who presided over the preceding age or *kalpa*. He is the *Kassapa* of Pali Buddhism and the *Gashib* or *Gerel* of the Mongols.

འོད་སྲུངས་སྐྱེས *ẖoḏ-sruñş şkyeş* काश्यपात्मज an epithet of Garuḍa or the khyung bird (*M̱ñon.*). འོད་སྲུངས་པ *ẖoḏ-sṟuñş-pa* the charioteer of the sun (*M̱ñon.*).

འོད་གསལ *ẖoḏ-gsal* दिव्; आभास्वर 1. a celestial region, also the name of a heaven in the Bon mythology. 2. supernatural enlightening of the saints: འོད་གསལ་གྱི་ངང་ནས་གཟིགས་ཏེ beholding by means of prophetic light (*Jä.*). འོད་གསལ་བ *ẖoḏ-gsal-wa* आभास्वर, प्रभास्वर lustre, brightness.

འོད་གསལ་དམུ་ལ་འཐེན *ẖoḏ-gsal ḏmu-la ẖthen* = རླུང་ *ṟluñ* the wind—acc. to Bon mythology the wind being the son of the god སངས་འོད་ལ་འཐེན *sañş-ẖoḏ la-ẖthen* (*G. Bon. 23*).

འོད་བསྲུང་བྱིན *ẖoḏ-ḇsṟuñ byin* as met. = ས་གཞི पृथिवी the earth (*M̱ñon.*).

འོད་མ *ẖoḏ-ma* वेणु वंश; the bamboo, that species used for making arrows, etc.; འོད་མ་ཚལ *ẖoḏ-ma tshal* वेणुवन bamboo grove.

འོད་མའི་དཀྲིས *ẖoḏ-maẖi ḏkriş* वेल्ला [*Piper nigrum*] *S.*

འོད་མའི་སྨྱུ་གུ *ẖoḏ-maẖi myu-gu* करीर the young shoots of bamboo.

Syn. རྩ་ཡི་རྒྱལ་མཚན *ṟtsa-yi ṟgyal-m̱tshan*; རྩ་ཡི་ཏོག *ṟtsa-yi tog*; པགས་པའི་སྙིང་པོ *pagş-paẖi şñiñ-po*; ཤུན་པ་མགྲེགས *çun-pa m̱gregş*; ལས་ཤིང་ *laş-çiñ*; སྨྱུག་རྒོད *şmyug-ṟgoḏ*; ནས་འབྲས་ཅན *naş-ẖbraş-can* (*M̱ñon.*).

འོན *ẖon* 1. a small measure. 2. = འོ་ན or འོན་ཏེ. 3. n. of a place in Tibet (*S. kar. 200*); འོན་རྒྱལ་སྲས་རིན་པོ་ཆེ n. of a celebrated Lama of *H̱on*.

འོན་ཀྱང་ *ẖon-kyañ* अपितु, अपिच, किन्तु, उताहो but, yet, notwithstanding; འོན་ཀྱང་ཁ་ཅིག་ནི अप्ये के but some; འོན་ཡང་ occasionally used for it (*Mil.*).

卐 **འོན་ཅིག** *ẖog-cig* (ཕྱིར་ང་ལ་སྤྲོད or ཁྱེར་ཤོག་ཅིག) give me or fetch me one; also = ཕྱིན་ཅིག.

卐 **འོན་ཏང་** *ẖon-tañ* = འོན་ཀྱང་ *ẖon-kyañ*.

འོན་ཏེ *ẖon-te* किन्तु, इति nevertheless, yet.

འོན་པ *ẖon-pa* बधिर deaf, also to be deaf; འོན་པ་པ, འོན་པ་པོ, འོན་པོ a deaf-man; འོན་པ་མོ, a deaf woman; འོན་ལོང་ *ẖon-loñ* deaf and blind.

འོན་སངས *ẖon-sañş* = འོན་སེང་ scout, spy: ས་མཚམས་ཀྱི་རིགས་འོན་སེང་སོགས་ཤེལ་པ་ཁྱུར་བླངས་བྱེད (*Ṟtsii.*).

འོང་སེང་ *ẖon-señ* with བྱེད་པ *byeḏ-pa* to pay attention, to watch, to spy (*Jä.*).

འོབ་ *ẖob* or འོབས་ परिखात 1. ditch, trench, pit *Dzl.*; མེ་འོབ་ अग्निकषुं fire pit; also fig. the fire pool of passion (*Jä.*). འོབས་ཕྱོགས་ अग्निकोण the fire-pit quarter. 2. v. ཡོབ་ (*Jä.*). 3. n. of a hell (*B. ch. 5*).

འོབས་ *ẖobṣ* or འོབས་མཐོང་དཀར་ described as a wild animal of the bear species; it is of fire colour with a white face (*Ṟtsii.*).

འོམ་བུ་ *ẖom-bu* or ཧུམ་བུ་ *ẖumbu* the Tibetan tamarisk found growing in most parts of Tibet abundantly, especially in the plains of Yarlung. Acc. to the general belief of the people of Yarlung the name འོམ་བུ་བླ་སྒང་ was given to an ancient palace of Tibet built by king Nya-ṭhi-tsan-po on account of the abundance of *Ḫom-bu* trees in its neighbourhood.

འོར་ I: *Ḫor* n. of a village in the district of སྙེ་ཐང་ *Ṣñe-thań* near Lhasa where Atis'a spent the last days of his life: སྙེ་ཐང་འོར་གྱི་མཆོད་སྡོང་ན་བཞུགས་ he resided in the monastery of Nyethang (*A. 70*).

འོར་ II: 1. dropsy of the skin vescicles. 2. an eddy, whirlpool.

+ འོར་འགའ་ *ẖor-ẖgaẖ* 1. = རེས་འགའ་ someone. 2. adv. seldom, occasionally.

འོར་ཅིག *ẖor-cig* = བོར་ཅིག keep it, put it by; leave it.

འོར་ཆེ་ *ẖor-che* = ཐུགས་རྗེ་ཆེ་ in the dialect of Amdo equiv. of our: many thanks: ཚོ་དང་ལྡན་པ་འོར་ཆེ་ (*A. 134*); འོར་ཆེ་ = ཧུར་ཆེ་, or མི་སྙོམ་ཆ་བ.

འོར་པ་ *ẖor-pa* = སྤོར་བ་ *ṣpor-wa* to remove from one place to another, to transfer: མི་ཏྲའི་གཙུག་ལག་ཁང་དུ་འོར་པ་དང་ having transferred to the monastery of *Ḫor-pa* (*A. 137*).

འོལ་ *ẖol* अतसी, the flax plant; clover; lucerne.

འོལ་ཁ་ *Ḫol-kha* or འོལ་དགའ་ n. of a district in Lokha: འོལ་ཁར་དགེ་སློང་གཉིས་ལ་དབང་བསྒྱུར་མཛད་ (*A. 27*) he ordained two monks at *Ḫolkha*. འོལ་ཁ་ཤུག་ཅིག *ẖol-kha çug-cig* one of the 37 holy places of the Bon (*G. Bon. 38*).

འོལ་དགའ་སྟག་རྩེ་རྫོང་ *ẖol-ḏgaẖ ṣtag-ṟtse ṟdsoń* the Jong of *Ḫolga*, where the late Dalai Lama འཕྲིན་ལས་རྒྱ་མཚོ་ was born (*Loń.* ༢, *14*).

འོལ་མདུད་ *ẖol-m̱duḏ* = ཨོལ་མདུད་ *ol-m̱duḏ* the fore-part of the larynx.

འོལ་པ་ *ẖol-pa* चिल्ल a species of kite numerous in Tibet (*M̱ñon.*).

འོལ་སྤྱི་ *ẖol-ṣpyi* = རགས་ཙམ་ *ragṣ-tsham* (*Yig. 71*).

འོལ་སྤྱོད་ *ẖol-ṣpyoḏ* = ཚོད་ཚོད་བྱེད་པ་ ऊहयः, ऊहोवुलु.

འོལ་མོ་ *Ḫol-mo* or འོལ་མོ་ལུང་རིང་ a place in upper Tibet where the Bon doctrine is asserted to have been first spread; n. of the paradise of the Bon.

འོལ་ཚོད་ *ẖol-tshoḏ* a guess, any random estimate (*Situ. 41*).

卍 **འོལ་ཡང་** *ẖol-yań* = དཔེ་ཡང་ *ḏpe-yań*.

འོས་པ་ *ẖoṣ-pa* also འོས་ *ẖos* = འགྲིགས་པ་ [1. vb. and adj. to be worthy, suitable; becoming appropriate, with termin. inf. in later times and vulg. with the root: སྦྱིན་པར་འོས་ it is becoming, it is meet to give; འདི་གཟིགས་པར་མི་འོས་ it is not fit to be seen; ཡིས་སྨོན་འོས་ to be wished, desirable; ཕྱག་བྱ་བར་འོས་པར་འགྱུར་ he becomes adorable; སྟོད་འོས་ to be praised, laudable praiseworthy, བཀུར་འོས་ *ḇkur-ẖoṣ* deserving honour *Cs.* ཐམས་ཅད་ལ་ཐོག་འོས་པའི་ཆད་པ the punishment condign to all; rarely with genit.: ཀུན་གྱིས་བཀུར་ཞིང་མཆོད་པའི་འོས་ (*Mil.*) he is deserving of universal honour and respect, རྗེའི་འོས་མིན་ he was not worthy to be a king. གཙོ་བོར་འོས་པ་ཞིག the one that is the most deserving of being mistress, *i.e.*, she that has the gentlest appearance, that is most of a gentle woman; གྲོགས་སུ་འོས་པ he is worthy to be his colleague *ni. f.* (*Mil.*). 2. more particularly in colloquial language: right (for the རིགས་པ and མི་རིགས་པ of earlier literature); མི་འོས་པའི་སྤྱོད་པ་བྱེད་པ (*Glr.*) to entertain illicit intercourse; ཇས་འོས་པ a lawful, མི་འོས་པ an unlawful or discreditable matter (*Schtr.*); འོས་ཅི་ཡོད what other means or way is there? འོས་སྤྱི་བ *ḫoṣ-ṣpyi-ıca* to finish (a thing) for the most part.] taken from *Jä.*

འོས་འཚམས *ḫoṣ-ḫtshamṣ*, སྙིགས་ཙམ or དགའ་མོ་ཡོང་ཙམ tolerably fit, just fit (*Ṟtsii. 13*).

ཡ

ཡ *ya* is the twenty-fourth letter of the Tibetan alphabet corresponding to the English *y* or Sanskrit य. It is subjoined in certain cases to other letters, its form being then changed.

ཡ *ya* I: 1. num. fig.: 24. 2. (*a*) ཡའི་སྒོ་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཇི་ལྟ་བ་བཞིན་གྱི་ཕྱིར་རོ the symbol of ཡ is for the purpose of showing what the nature of all things are (*K. d.* ཙ, *321*). (*b*) ཡ་ནི་ཆགས་པ་མེད་པའི་སྒོ། དགོས་པ་མེད་པས་ཐམས་ཅད་གྲོལ it is a symbol of the want of attachment liberating all that is uncovered i.e. naked (*K. g.* ཕ, *43*). 3.=ཆུང་བ་ཉིད or ཆུང་མ་ཉིད smallness, littleness (mystic) (*K. g.* ཁ, *179*).

ཡ II: an equal: དགྲ་ཡ an equal enemy; ཟ་ཡ a pair; གཉེན་ཡ a relation, a friend. Often with གཅིག *gcig*, one of two things that belong together as forming a pair, also one of two opponents: མིག་ཡ་གཅིག་ལོང་བ blind of one eye; ལྷམ་ཡ་གཅིག one of a pair of boots, an odd boot; ལག་པ་ཡ་གཅིག་ཏུ་གསེར་ཐོགས། ལག་ཡ་གཅིག་ཏུ་བུ་མོ་ཁྲིད་དེ། in one hand holding gold, with the other leading his daughter; སྟོང་པ་དང་གསལ་བ་གཉིས་ཡ་མ་བྲལ་བར emptiness and clearness being inseparable from each other; ཁའི་ཡ v. ཁ་ཡ; ཡ་མེད་ཟ་མེད unequalled, matchless; འཐབ་ཡ adversary, antagonist; ཡ་ཞར one-eyed.

ཡ III: is a root signifying: above, up, etc., in contradistinction to མ *ma* which= below, down. ཡ་གི *ya-gi* or ཡ་གི་ལ=up there, yonder, as opposed to མ་གི་ལ down there, or ཕ་གི་ལ just there, over there; ཡ་གི་ཚུར་ up here: ཡ་གི་ཚུར་ཆུ་འཐུང་ཆོག་ཚང་མ་ཡོད all is drinking water up here (*Snd. Hbk. 146*). ཡ་ཁ *ya-kha*=ཡ་སོ་ཡོད་པ having the upper teeth, the upper teeth; མ་ཁ=མ་སོ་ཡོད་པ having the lower teeth. ཡ་ཁྱེར *ya-khyer*=ལྷག་མ *lhag-ma* remainder, excess; ཡ་མགལ *ya-mgal*=ཁའི་ཡ་ལེ upper jaw; མ་མགལ་=ཁའི་མ་ལེ lower jaw (*Ńag. 15*). ཡ་མགུ *ya-m̱gu* the upper cover of the vessel from which water is poured or sprinkled in making offerings of *torma* to spirits; མ་མགུ *ma-m̱gu* the lower part; also, of a case or box.

ཡ་ག *ya-ga* 1. col. the good one, the better one of the two. 2. bad reputation (*Cs.*).

ཡ་གངས *ya-gańs* a large numeral: ཁྲབ་ཁྲིབ་ཡ་གངས་ཆེ་མ་དང་། (*Ya-sel. 56*).

+ ཡ་གད *ya-gaḏ* 1.=ཀང་རྟེགས footstool, footstep. 2.=སྐས་ཀ or སྐས་འཛེག a flight of steps (*K. du.* ཅ, *236*).

ཡ་གྱལ *ya-gyal* 1.=གཅིག་པུ or རྐྱང་རྐྱང་ alone, single, solitary (*M̱ńon.*); esp. one of several: ལྷ་རྣམ་གི་ནང་གི་གཅིག་ཡ་གྱལ་ཟེར one among many is called *yagyal* (*Situ. 24*); རྣམ་པ་ལྔ་ཉིད་ཡོད་པར་གསུངས་པའི་ཡ་གྱལ་དུ་གྱུར it happened to be one of five members described as existing (*Sorig. 3*). 2. n. of a place situated towards the north of Lhasa where there is a palace of the Dalai Lama (*J. Zań.*).

ཡ་ང་ *ya-ńa* or ཡ་ང་བ *ya-ńa-wa* 1. repentence. 2. anguish, fright, shuddering, with genit. or accus. of that which is the cause of it; ཡ་ང་བའི་དམག་ཚོགས a formidable host; ཡ་ངའི་གེགས terrible danger (*Jä.*).

ཡ་འཆང་ *Ya-ẖchañ* n. of a place in upper Tibet (*Jig. 7*).

ཡ་ཟུ *ya-zu* a kind of Chinese tea (*Ṟtsii.*).

ཡ་ཏ *ya-ta* for ཡ་བཏགས when the letter ཡ is subjoined to another letter.

ཡ་ཏི *ya-ti*=དཀྱིལ་འཁོར मण्डल a mystic circle (*K. g.* ཁ, *28*): བདེར་གཤེགས་མཆོད་པའི་ཡ་ཏྲིགས the mystic circle for worshippring Sugata (Buddha), the mystic enchanted circle by means of which Nirvāṇa is reached: ཕ་རོལ་ཕྱིན་པའི་ཡ་ཏྲིགས (*D.R.*).

ཡ་ཏོག *ya-tog* अट्ट 1. a tower. 2. a market.

ཡ་གདུང་ *ya-gduñ* संताप mental suffering.

ཡ་ཐོད *ya-thoḏ* the upper part of the forehead (*Jig. 31*).

ཡ་མཐའ *ya-m̱thaẖ*=ཐོག་མ *thog-ma* the beginning; the first stage: གདེངས་ཅན་ཀྱི་གནས་ཀྱི་ཡ་མཐའ the first stage of *Bhogavati* or the region of the snakes (*Ya-sel. 39*).

ཡ་འདེགས *ya-ẖdcgs̱*=ཡར་འདེགས (*Yig. 98*).

ཡ་པོ *ya-po* 1.=འགྲན་ཟླ a rival, an adversary (in a law suit). 2. butcher; executioner.

ཡ་པད *ya-paḏ* or སྐུ་འདྲའི་ཡས་ཀྱི་པད་མ fig. of lotus flower inscribed on the top of an image; མ་པད *ma-paḏ*=མས་ཀྱི་པད the lower lotus (inscribed or in relief) (*Jig. 4*).

‡ ཡ་བ་ཀྵ་ར *ya-wa kṣa-ra* saltpetre.

‡ **ཡ་བ་ཏི** *Ya-wa-ti* = གཤིན་རྗེའི་འཁོར an attendant of the lord of death.

ཡ་བྲལ *ya-bral* adv. solitary, separate; not going hand to hand: ཐབས་དང་ཤེས་རབ་གཉིས་སོ་སོར་སོང་བ། resources and knowledge are separate, *i.e.*, they do not go hand in hand; ཆོས་དང་གང་ཟག་ཡ་བྲལ་དུ་འགྲོ་གསུངས he said that religion goes apart from, is not a necessary and inherent virtue of, humanity (*Khriḏ. 15*).

ཡ་མ་བྲལ *ya-ma-bral* occurs in several combinanations as follows:—ཡ་མ་བྲལ་བ *ya-ma bral-wa*=ཁ་མ་འཐོར་བ opp. of to disintegrate, not to separate one from another or disunite: འཛིན་བདག་ཡ་མ་བྲལ་བ to keep intact, the hold of one's self (*D. çel. 7*). ཡ་མ་བརླ *ya-ma-ḇṟla*=སྙིང་པོ་མེད་པ तुच्छ, trifling; ཡ་མ་ལ་པོ unsubstantial, hollow, worthless. ཡ་མ་ཟུང་ *yama-zuñ* (in col. ཆ་མིན་ཡ་མིན) without proportion or symmetry, incongruous, not fitting together, *e.g.*, two shoes of different pairs; also of religions, languages, customs, that have sprung from heterogeneous elements.

ཡ་མད *ya-maḏ* n. of a great number (*Ya-sel. 57*); रेणुक, भृगु [also n. of a Rishi]*S.*

ཡ་མེད *ya-meḏ* single; ཡ་མེད་བཙོང་བ *ya-meḏ ḇstoñ-wa*=རོ་བཙོང་བ *ro-ḇtsoñ-wa.*

‡ **ཡ་མན་ཏ་ཀ** *Ya-man ta-ka* 1. यमान्तक the transliterated Sanskrit epithet of Shinje the lord of death. 2. discrepancy in expressions or statements. 3. a term expressive of wonder in the Sikk. dialect.

ཡ་ཚད *ya-tshaḏ* opp. to མ་ཚད *ma-tshaḏ*: ཡ་ཚད་སྐྱིལ་བུང་མཛད་ནས (*A. 83*).

ཡ་མཚན *ya-m̱tshan* कौतूहल, विस्मय, कौतुक strangeness, curiosity, amazement, wonder; also, a miracle, supernatural occurrence: རྒྱལ་པོ་ཡ་མཚན་ཆེན་པོ་སྐྱེས་ཏེ the king greatly wondering; ཡ་མཚན་གྱི་གནས་སོ it is a thing to be wondered at; དེ་ཙམ་ཡ་མཚན་རྒྱུ་མེད that is not very astonishing; ཚིག་དེ་ལྟ་བུ་སྦྱར་བ་ལ་ཡ་མཚན་དུ་བཟུང་ when the words are so framed, or joined it is considered as something wonderful (*K. du.* ད, *261*). ཡ་མཚན་ཅན *ya-m̱tshan-can* विस्मय wonderful; ཡ་མཚན་ཆེ very surprising or wonderful.

Syn. ངོ་མཚར་ཆེ *ño-m̱tshar-che*; དགེ་མཚན *ḏge-mtshan*; རྨད་བྱུང་ *ṟmaḏ-byuñ*; ལྟད་མོ་ཆེ *ḻtaḏ-mo-che*; སྐྱོ་སངས་ཉིད *s̱kyo-sañs̱-ñiḏ* (*M̱ñon.*).

ཡ་མཚན་ཅན་གྱི་ལྟ་བ पाषण्डिकदर्शन curious doctrines, also the doctrines of heretical teachers: མདོ་སྡེ་ལས་ཡ་མཚན་ཅན་གྱི་ལྟ་བ་དགུ་བཅུ་རྩ་དྲུག་བཤད་པ in the *Sutrān-ta* ninety six curious doctrines of philosophical sects have been mentioned (*Grub.* ཀ, *6*); of these thirty names are mentioned in the *Vyutpatti*:—(1) མུ་སྟེགས་བྱེད་པ तीर्थकार; (2) མུ་སྟེགས་ཅན तीर्थिक; (3) སྒྲ་ཙོལ་ཞེས་ཀྱི་བུ་རིང་དུ་འཕུར अराड कालाम; (4) རངས་བྱེད་ཀྱི་བུ་ལྷག་སྤྱོད; (5) དཔྱོད་པ་པ मीमांसक; (6) བྱེ་བྲག་པ वैशेषिक; (7) གྲངས་ཅན་པ साङ्ख्य; (8) འཇིག་རྟེན་རྒྱང་འཕེན་པ लौकायत; (9) གཟེགས་ཟན་པ काणाद; (10) ཀུན་ཏུ་རྒྱུ परिव्राजक; (11) སྨན་པ वैद्य; (12) ཡ་མཚན་ཅན पाषण्डिक; (13) ཞི་བ་པ शैव; (14) ཕྱུགས་བདག་པ पशुपति; (15) ཐོད་པ་ཅན कापालिक; (16) གོས་མེད་པ अचेलक; (17) གཅེར་བུ་པ निर्ग्रन्थ; (18) ཟད་བྱེད་པ क्षपणक; (19) མཆོད་འོས་པ आर्हत; (20) བརྟུལ་ཞུགས་ཆེན་པོ་པ महाव्रत; (21) རངས་བྱེད་ཀྱི་བརྟུལ་ཞུགས་པ रामव्रती; (22) ཤ་རུའི་བརྟུལ་ཞུགས་ཅན मृगपक्षव्रती; (23) ཛོ་ནག कृष्णमुख; (24) མ་བྱའི་བརྟུལ་ཞུགས་ཅན मयूरव्रती; (25) གྲོང་བ་དཀར་པོ पाण्डरभिक्षु; (26) དབྱུག་པ་གསུམ་པ त्रिदण्डी; (27) དབྱུག་པ་གཅིག་པ एकदण्डी; (28) དབྱུག་པ་གཉིས་པ द्विदण्डी; (29) གླང་རུའི་བརྟུལ་ཞུགས་ཅན गोशृङ्गव्रती; (30) སྐྲ་འབལ་བ केशमुण्डन (*M. V.*).

ཡ་བཞེར *Ya-bsher* a tribe in Tibet: དེའི་ནང་ནས་སྐྱེམ་པ། དེའི་ནང་ནས་ཡ་བཞེར (*A. 30*).

ཡ་ཟེགས *Ya-zigs* n. of a large village situated to the west of Kalzang zampa on the high road from Tsang to Lhasa near lake Yamdok.

ཡ་ཡུད *ya-yud* with འདེབས་པ=དབང་བཏང་རྒྱ to empower, to confer authority (spiritual as well as temporal): མོ་ཡ་ཡུད་གཅིག་དང་མ་གཏོང་ན། དམན་མཛེས་མ་གཅིག་དང་ག་ནས་འཕྲད.

ཡ་ཡོ *ya-yo* in colloq.=ཀྱོག་པོ or ཀྱོག་ཀྱོག crooked, awry;=ཡོན་པོ वक्र; ཡ་ཡོ་རྒྱ जिह्मग leaning towards. ཡ་ཡོ་མེད *ya-yo-med* without crookedness, straightforward.

ཡ་ར་ལྷབ *ya-ra-lhab* in ཡ་ར་ལྷབ་ཀྱི་ནང་དུ *ya-ra lhab-kyi nañ-du* (*A. 127*).

ཡ་རབས *ya-rabs* respectable class of persons, high class people: ཡ་རབས་རིགས་བཟང་བློ་གྲོས་ལྡན། རིགས་རྒྱུད་ཁྲུངས་ལྡན་གྱི་ཡ་རབས (*Yig. k. 1*).

ཡ་ལད *ya-lad* कवच, corselet and helmet, mail, armour: ཡ་ལད་བགོས *ya-lad-bgos* कवचित equipped with armour; ཡ་ལད་གྱོན put on the coat of mail!

ཡ་ཤ *ya-ça* esteem,=ཞེ་ས.

ཡ་ཤེར *ya-çer* a kind of very fine satin of variegated colours (*S. kar. 179*).

ཡག་པ *yag-pa* small mattock, hoe; ལྕག་ཡག *cag-yag* iron hoe, ཤིང་ཡག *çiñ-yag* wooden hoe (*Jä.*).

ཡག་པོ *yag-po* in colloq. used instead of བཟང་པོ good, right, nice: ཡག་པོ་འདུག it is good or nice; sometimes, vul. even like a vb. ཡག་གི་འདུག id.

ཡག་ཡག *yag-yag* n. of a great number: ཡག་ཡག་ཞིམ་ཞིམ་སློམ་ཉལ་དང་། (*Ya-sel. 57*).

ཡགས *yags* present made to a bereaved person as a token of condolence: the present of condolence. མ་ཡགས་བྱ་སྙམ་པ་ལ *ma-yags bya sñam-pa la* (*A. 10*).

ཡང་ *yañ* 1. च, अपि, अपिच, पुनर्=མོད་ཀྱི अपितु but, but yet; again, once more, and, also, further, then (occurring as first word in a sentence): ཡང་བློན་པོས་ཞུས་པ། གཟང་པ་ལ་རྣམ་པ་མང་ thereupon the officer said: of quick-wittedness there are many sorts. ཡང་ཡང་ or ཡང་དང་ཡང་དུ also ཡང་སྐྱར་ཡང་, again and again; used, also, like *aur* in Hind.: ཡང་ཆུང་ still smaller; འདི་ཅི་གང་ལས་ཡང་དགའ་བ་ཞིག་བྱུང་ that was still more pleasing than anything before; ཡང་སྙོམས still more in detail. 2. and, also, too (not as first word in sentence, unaccented, the accent on the preceding word); after the final letters ག ད བ or ས ཡང becomes ཀྱང, and after vowels often འང ẖañ: ང་ཡང or བདག་ཀྱང अहमपि I too; བུ་ཆེ་འང my eldest boy too; བསོད་ནམས་དང་ཡང་ལྡན་པ having merit besides; ཡང…ཡང—both—and; འདི་ཡང་དེ་ཡང ẖdi-yañ de-yañ both this and that, ཕྱི་རོལ་ཡང་ནང་ཡང both outside and inside; followed by a negative, neither—nor; ཡང singly with a negative = not even: ཀར་ཞ་པ་ནི་གཅིག་ཀྱང་མི་སྦྱིན་ནོ I shall not even give a single cowry for it; ཡང yañ with a comparative (as above) still: སྔར་བས་ཀྱང་ལྷག་པར still more than formerly; ཕྲིའུ་དེ་ཡང་ཆི་འདས་སོ so then the boy died, རིང་པོར་མ་ལོན་པར་སྨྲ་ཡང་ཤེས་སོ within a short time he was also able to speak; སྔ་ཆད་ཀྱང even before this. 3. ཡང also occurs joined to a verbal root, and then = although: ཐམས་ཅད་འདུས་ཀྱང though all without exception be gathered; བཙལ་ཡང་མ་རྙེད although they were seeking, they did not find.

ཡང་དཀར yañ-ḏkar white-wash = (དཀར་རྩི་ཡང་ དཀར་གཏོང་རྒྱུའི་དཀར་རག the lime used in white-washing (*S. Kar. 180*).

ཡང་གེ *yañ-ge* or ཡང་གི used in colloq. for ཡང་པོ *yañ-po* (it is) light.

ཡང་སྒོས *yañ-s̱gos̱* = ཁྱད་པར་དུ especially, particularly.

ཡང་ང་དཀར་པོ *Yañ-ña ḏkar-po* n. of a sect of the Bon-po school.

ཡང་ཙར *yañ-tsar* = ཡང་ཏིག really, in fact (*Situ. 132*).

ཡང་ལྕི *yañ-ḻci* abbr. of ཡང་དང་ལྕི་བ light and heavy = subst. the weight: ཡང་ལྕི་ལྟ་བ to examine the weight.

ཡང་འཇུག *yañ-ẖjug* the second of two final letters, viz., ས after ག, ང *ña*, བ *ba*, མ *ma* In the archaic words བསྟནད *ḇstanḏ*, གྱུརད *gyurḏ*, སྩལད *s̱tsalḏ*, ད is a *yañ-ẖjug* but in modern literature is not used; in the words གྲངས, ལེགས, རྫོགས the letter ས is a *yañ-ẖjug* and is in general use.

ཡང་རྗེ་ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ *yab-ṟje chos̱-kyi ṟgyal-po* ས་སྐྱ་གོང་མ་ཆེན་པོ (*Yig. k. 11*) a title which one of the early Sakya-pa hierarchs had assumed.

ཡང་སྙིང *yañ-s̱ñiñ* = ཡང་ཏིག་སྙིང་པོ abbr. = real substance or principal object, essence. ཡང་ཏིག *yañ-tig* = དངོས་གནས་ངོ་ཐོག exact, true, real (of price, &c.) (*Ṟtsii.*).

ཡང་སྟེང *Yañ-s̱teñ* n. of a monastery—the བླ་བྲང་ཡང་སྟེང *Ḇla-brañ Yañ-s̱teñ* situated on a rocky precipice in the neighbourhood of Phagri Jong (*Loñ.* [illegible], *9*).

ཡང་ཐོག *yañ-thog* = བཤིལ་ཁང the highest storey of a house, also = हर्मिका a dome.

ཡང་དག *yañ-dag* or ཡང་དག་པ सम्यक् actual, real, the very; also adv. really, verily, in reality, indeed; as adv. occurs either as ཡང་དག་པར or as simply ཡང་དག. Various examples follow:—ཡང་དག་དགའ *yañ-dag-ḏgaẖ* really glad, indeed delighted (*M̱ñon.*); ཡང་དག་རྒྱལ *yañ-dag-ṟgyal* lit. one who has been absolutely victorious, सम्राट् emperor; ཡང་དག་རྒྱས་པ *yañ-ḇdag ṟgyas̱-pa* सम्भार copious, abundant, plenteous, indeed; ཡང་དག་རྒྱུག *yañ-dag-ṟgyug* समीरण that which indeed blows, the wind. ཡང་དག་འགྲུབ་པ་ཐོབ or *yañ-dag ẖgrub-pa-thob* समुदागम, thorough accomplishment or attainment; ཡང་དག་འགྲོ *yañ-dag-ẖgro* a thoroughfare, free passage in every direction. ཡང་དག་འགྲོགས *yañ-dag-ẖgrogs̱* lit. perfect company, *i.e.* sexual union. ཡང་དག་སྡོམ *yañ-dag-s̱dom*, संयति, perfect abstinence or suppression; ཡང་དག་ཆགས *yañ-dag-chags̱* संसक्त very attached, real love or affection; ཡང་དག་མཇལ *yañ-dag-m̱jal* भेट full interview; ཡང་དག་བསྙེན *yañ-dag-ḇs̱ñen* सन्निहित, close proximity; ཡང་དག་པར་གཞེངས་སྟོད transcendent glorification.

ཡང་དག་རྟོག *yań-dag-r̲tog* **सम्यक् कल्पना।** reflection, imagination; consideration, sound deliberation.

Syn. རྣམ་རྟོག *r̲nam-r̲tog*; བསམ་མནོ *b̲sam-m̲no*; མནོ་བསམ *m̲no-b̲sam* (*M̲ńon.*).

ཡང་དག་རྟོགས་ *yań-dag r̲togş*=ཁོང་དུ་ཆུད *khoń-du-chud̲* **सम्यक्ववबोध** perfect comprehension.

ཡང་དག་ཐོས་པ *yań-dag-thoş-pa* **परिश्रुति** to be well informed, one who is well informed, who knows much, who has heard much, &c. Also=**सम्यक्श्रुति** promising.

ཡང་དག་གནས *yań-dag-g̲naş* stability.

ཡང་དག་པའི་མཐའ *yań-dag-pah̲i m̲thah̲*=ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས **धर्म्मधातु** the end of religion, the essence of virtue (*G̲ser-phreń 47*).

ཡང་དག་པའི་འབྲས་བུ *yań-dag-pah̲i h̲braş-bu* **संफल** the actual result, outcome, real fruit.

ཡང་དག་པར་སྡོམ་པ *yań-dag-par şdom-pa* **संयम, संयमनिक** to restrain completely, effectually; ཡང་དག་པར་བསྡམ *yań-dag-par b̲şdam* **संवृत** [restrained]*S.*

ཡང་དག་པར་རྫོགས་པའི་སངས་རྒྱས *yań-dag-par r̲dsogş-pah̲i sanş-r̲gyaş* **सम्यक् संबुद्ध** the most perfect Buddha (*M. V.*).

ཡང་དག་པར་སྤོང་བ་བཞི *yań-dag-par şpoń-wa-g̲shi* the four acts which should be entirely abandoned:—སྡིག་པ་མི་དགེ་བའི་ཆོས་མ་སྐྱེས་པ་མི་སྐྱེད་པའི་ཕྱིར་འདུན་པ་བསྐྱེད ། སྡིག་པ་མི་དགེ་བའི་ཆོས་སྐྱེས་པ་རྣམས་སྤང་བའི་ཕྱིར་བདུན་པ་བསྐྱེད་དོ། དགེ་བའི་ཆོས་མ་སྐྱེས་པ་རྣམས་བསྐྱེད་པའི་ཕྱིར་བདུན་པ་བསྐྱེད་དོ། དགེ་བའི་ཆོས་སྐྱེས་པ་རྣམས་གནས་པ་དང་ཕྱིར་ཞིང་འབྱུང་བ་དང་ཉམས་པར་མི་འགྱུར་བ་དང་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བའི་ཕྱིར་བདུན་པ་བསྐྱེད་དོ (*Sñiń-r̲gyan. 127*). (1) **अनुत्पन्नानां पापकानां अकुशलानां धर्म्माणामनुत्पादाय छन्दः जनयति**; (2) **उत्पन्नानां पापकानामकुशलानां धर्म्माणां प्रहाणाय छन्दः जनयति**; (3) **अनुत्पन्नानां कुशलानां धर्म्माणामनुत्पादाय छन्दं जनयति**; ` (4) **उत्पान्नानां धर्म्माणां स्थितये सुखभावतायै असम्प्रमुखाय परिपूरये छन्दं जनयति**; (*M.V.*). [The substance of the Sanskrit expressions is as follows:—(1) exertion to retain meritorious conditions already existing; (2) exertion to produce such not yet in existence; (3) exertion to put away sinful states already existing; (4) exertion to prevent such arising.]*S.*

ཡང་ན *yań-na* **अथवा** or, either ... or; ཡང་ན་ནི and again.

ཡང་ནས་ཡང་དུ *yań-naş yań-du* adv. well; again and again, continually, repeatedly: རྟེན་འབྲེལ་མཐའ་དག་ལ་ཡང་ནས་ཡང་དུ་མཁྱེན། ཞབས་ཏོགས་ག་བུར་གྱི་དྲི་བཟང་ཡང་ནས་ཡང་དུ་ཡོད་པ་མཁྱེན as you know fully the doctrine of dependent-origination, pray let the camphor-like fragrance of your favours come here continually (*Yig. k. 36, 51*).

ཡང་སྤྲུལ *yań-şprul*=སྤྲུལ་པའི་སྤྲུལ་པ *şprul-pah̲i şprul-pa* the further embodiment of the *karma* of a lama once recognized as an incarnate being.

ཡང་པོ *yań-po* also ཡང་བ *yań-wa* light (*i.e.*, not heavy), lightness, also fig. འཇམ་ཞིང་ཡང་བ *h̲jam-shiń yań-wa* what is soft and light, commodious and easy, weak (*Jä.*).

ཡང་མ *yań-ma*=མའི་མ *mah̲i-ma* grandmother; ཡང་མེས་པོ *yań-meş-po* grandfather's father, *i.e.*, great grandfather; ཡང་མེས་མོ *yań-meş-mo* great grandmother.

ཡང་རྩལ *yań-r̲tsal* 1.=ལུས་རྩལ་ཡང་པོ *luş-r̲tsal yań-po* light physical exercise. 2. very high skill, consummate art (*Jä.*).

ཡང་རྩེའི་ཀློང་ཆེན *yań-r̲tseh̲i k̲loń-chen*=མཁའ་འགྲོ་སྙིང་ཐིག *m̲khah̲-h̲gro şñiń-thig* n. of a Bon religious work (*D.R.*).

ཡང་ཚ *yań-tsha* great grandson: བུ་ཡི་བུ=ཚ་བོ, དེའི་བུ=ཡང་ཚ

ཡང་ཡང་འོང་བ *yań-yań h̲oń-wa* 1.=སྐོར་བ to walk round, to circumambulate (*M̲ńon.*). 2. to come often.

ཡང་ར *Yań-ra* 1. n. of a place in Tibet. 2.=ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལོ་སྐོར་བ religious circumambulation.

ཡང་ལེ་ཤོད *yań-le-çod* n. of a rock-cavern where the sage Padmākara performed meditation (*Dsam. 7*).

ཡང་སོས *yań-sos̤* सञ्जीव the first of the eight hot hells where the soul suffers continually from the torments of heat.

ཡང་སྲིད *yań-srid*=འཁོར་བ transmigratory or recurring existence, the world (*Mńon.*). ཡང་སྲིད་མེད *yań-srid med*=ཐར་པ emancipation; freedom from transmigratory existence (*Mńon.*).

ཡང་སློབ *yań-s̤lob* pupil's pupil.

ཡངས་པ *yańs̤-pa* विशाल, पृथु, आयत, विस्तार wide, broad, extensive: ཞིང་ཡངས་པ a wide field or plain; ཡངས་ལྡན or ཡངས་ཤིང་རྒྱ་ཆེ་བ large and spacious; ས་ཆ་ཡངས་པ wide open country, a spacious place; རིག་པ་ཡངས་པ intellectual, very intelligent; ཡངས་དོག *yańs̤-dog* breadth, area; abbr. of ཡངས་པ་དང་དོག་པ being wide and narrow (*Rtsii.*).

ཡངས་པ་ཅན *Yańs̤-pa-can* वैशाली 1. n. of a city in Magadha, acc. to Csoma on the site of modern Allahabad. 2. n. of a monastery in northern Tibet called བྱང་ཡངས་པ་ཅན in which there is a སྐུ་གདུང་ or relic-tomb of Tsong-khapa (*Loń.* ༢, *16*).

ཡངས་པའི་གྲོང་དུ་འཇུག་པའི་མདོ *yańs̤-pahi groń-du hjug-pahi-mdo* n. of a *Sûtra* on going into the city of Vaisālī (*K. d.* ལ, *255*); and if this *Sûtra* is recited at the threshold of a town or house all evil-spirits frequenting the same will depart.

ཡངས་པའི་མིག *yańs̤-pahi-mig* विशालाक्षी 1. with large eyes, a handsome woman. 2. n. of a goddess (*K. my.* ཀ, *14*).

ཡན *yan* what is uppermost; མན་ཡན *man-yan* below and above (*Cs.*); ཡན་ན *yan-na* above, in the beginning, in the first place; ཡན་ལ, ཡན་ཆད་ལ, ཡན་ཆོད or ཡོན་ཆོད་ལ adv. or postp. above, in the upper-part; ལྟེ་བ་ཡན་ཆུང་ལ་ཡོད་དེ standing in (the water) up to the navel; སྐ་རྒྱུར་ཡན་ཆད above the hips; ལོ་བརྒྱད་ཡན་ཆད above eight years' old.

ཡན་དྷ་ཤེན་ཧུང་ཞི *Yan-dha-çen-huń-shi* one of the early emperors of China under whose orders works on medicine were composed (*Grub.* ཞ, *8*).

ཡན་པ *yan-pa* 1.=གཞན་པ *gshan-pa* the other, another: ཡན་པ་གཅིག་ང་ལ་གནང་ give me another. 2. adj., free, vacant, unoccupied, ownerless, of places and things that are common property, like the air, rocks and stones etc.; ཁྱི་ཡན་པ a dog without a master, vagrant dog; ཡུལ་ཡན་ལ་ཡོད there are yet places unoccupied; of fields: untilled, fallow-ground; རྒྱ་ཡན the external world: རྒྱ་ཡན་གྱི་གཉེན་པོ a helper from the external world; སེམས་རྒྱ་ཡན་དུ་མ་ཤོར་བར་ཟུམས take care that the mind be not distracted by outward things; ཡན་དུ་འཇུག་པ to suffer (the sheep) to wander, go ownerless.

ཡན་ལག *yan-lag* अवयव, परिकर, प्रत्यङ्ग; 1. member, limb, element: ཡན་ལག་ལྔ पञ्चाङ्ग the five members: arms, legs and head; ཡན་ལག་བདུན the 7 members or elements of religious service, *i.e.*: ཕྱག་འཚལ་བ profound salutation, མཆོད་པ་འབུལ་བ offerings to a deity, worshipping, སྡིག་པ་བཤགས་པ confession of sins, དགེ་བ་ལ་རྗེས་སུ་ཡི་རང་བ to delight in virtue, ཆོས་འཁོར་བ་སྐོར་བར་བསྐུལ་བ to exert one's self to preach the *Dharma*, མྱ་ངན་ལས་མི་འདའ་བར་གསོལ་བ་འདེབས་པ to dedicate all accumulated moral merits to the attainment of Buddhahood and དགེ་བ་ཅི་བསགས་པ་ཐམས་ཅད་སངས་རྒྱས་ཐོབ་པའི་ཕྱིར་དུ་བསྔོ་བ to pray for not passing to Nirvāṇa. ཡན་ལག་བརྒྱད eight subjects treated in the medical works of Tibet are: ལུས body, བྱིས་པ boy, མོ་ནད female disease, གདོན evil spirits, མཚོན symptoms, དུག poison, རྒས old age. རོ་ཙ earned desire ཡན་ལག་སྐྱོན་ཅན an injured or defective limb; ཡན་ལག་སྐྱེས *yan-lag-s̤kyes̤* = ཕོ་མཚན *pho-mtshan* the male organ (*M̱ṅon.*); ཡན་ལག་ཉམས་པ weak in the limbs, decrepit=ཞ་བ. 2. appendage, contributory; fig. branch of a river, branch of a tree; also with reference to books: section, appendix, supplement (*Jä.*).

ཡན་ལག་བརྒྱད་ལྡན *yan-lag bṟgyad-ḻdan*=ཆུ་བོ་གང་གཱ river Ganges, she that is possessed of eight attributes: བསིལ་བ coolness ཞིམ་པ sweetness, ཡང་བ lightness (digestive), འཇམ་པ softness, དྭངས་པ clearness, དྲི་མ་མེད་པ freedom from impurities, འཐུང་ན་ལྟོ་བར་འཇམ་པ on drinking soothing to the stomach, མགྲིན་པ་སང་དང་བདེ་བར makes the throat clear and free.

ཡན་ལག་ངན *yan-lag-ṅan* a pilferer, a thief; lit. one who has a mischief-committing limb, *i.e.*, pilfering hand (*M̱ṅon.*).

ཡན་ལག་མཆོག *yan-lag-m̱chog* मस्तक as met. chief of the limbs, *i.e.*, the head (*M̱ṅon.*).

ཡན་ལག་མཆོག་ལྡན *yan-lag m̱chog-ḻdan*=གཟུགས་མཛེས་པ a handsome person; ཡན་ལག་མཆོག་ལྡན་མ a very handsome woman (*M̱ṅon.*).

ཡན་ལག་ཉམས་པ *yan-lag ñams̱-pa* lame, decrepit, one who is defective of limbs.

Syn. ཞ་བོ *sha-wo*; གྲུམ་པོ *grum-po*; འཕྱེ་བོ *ẖphye-wo*; གྱོལ་པོ *gyol-po*; ཡན་ལག་མ་ཚང་བ *yan-lag ma-tshaṅ-wa*; འཐེང་པོ *ẖtheṅ-po* (*M̱ṅon.*).

ཡན་ལག་མེད་པ *Yan-lag meḏ-pa* अनङ्ग an epithet of Kāmadeva.

ཡབ *yab* पितृ, पिता 1. resp. for ཕ *pha* father; *ṟgyal-po yab yum* denotes the king as father and mother to the country (*Glr.*); ཡབ་རྒྱལ་པོའི་ཐུགས་གསོ་བའི་ཕྱིར་དུ། for the purpose of healing the mind of his royal father (*M̱grin. 122*). ཡབ་མེས *yab-mes̱* paternal ancestors. 2. *yab* also specially signifies the male personage in the *yidam* groups of Tantrik Bodhisattwas each clasping his *yum* or female helper. ཡབ་སྲས *yab-sṟas̱* father and son or, in a spiritual sense, master and disciple; ཡབ་སྲས་མཇལ་བའི་མདོ། the chapter on the interview of the Buddha with his father Sudhodana (*K. ko.* ང, *80*).

ཡབ་གཞི *yab-gshi* 1. the estates granted to the parents of the Grand Lamas of Lhasa and Tashi-lhunpo (*S. kar. 181*). 2.=ཕ་གཞི resp. for heritage of landed property.

ཡབ་པ *yab-pa* or གཡབ་པ 1. to lock up, to secure, keep safe: ཡབ་ཆ things kept securely, under safe keeping; ཡབ་ཡོབ་པ to hide, conceal (*Sch.*); གཡབ or ཡབ་ས covered place, *cache*, shelter. 2. in *C.* colloq. to skim off from the surface of a fluid. 3. in *W.* to move to and fro, hither and thither, to fan, v. གཡོབ་པ (*Jä.*).

ཡབ་མོ *yab-mo* or གཡབ་མོ 1. the act of fanning, waving; also, anything waved to and fro, as a fan, punkah, or beaten as a cymbal. གོས་ཀྱི་ཡབ་མོ་བྱེད་པ། to beckon by waving with one's coat. 2. attracting, provoking: འབྱུང་གཞིའི་ཡབ་མོ་བྱེད་པ to bring on a calamity.

ཡབ་རིང་པོ *yab-riṅ-po* portico, veranda, *e.g.*, of a monastery.

ཡམ་པ་ལ *Yam-pa-la* n. of a great river (*K. my.* ཀ, *68*).

ཡམ་བུ Y*am-bu* n. of the ancient capital of Nepal, the modern capital Khatmandu being also called by this name.

ཡམ་མེ་བ *yam-me-wa*=colloq. འཚམ་པོ, ད་ལམ 1. moderate, middling, not severe, tolerable; བཀའ་བབས་ཡམ་མེ་བ་རེ་མཛད་ནས passing a moderate sentence (*A. 122-123*). 2. adv. blunderingly, coarsely, roughly, rough-hewn.

ཡམ་ཡོམ *yam-yom* also ཡ་མེ་ཡོ་མེ *ya-me-yo-me* or ཡ་ཊེ་ལེ་ཊེ doing anything uncertainly, purposelessly or nonsensically: ཕར་འགྲོ་ཚུར་འགྲོ་དང་ཡམ་ཡོམ་རྣམས་ལ་མཛད he was moving this way and that (*A. 134*); ཡམ་ཡོམ་ལ་ལུས་ཏེ *yam-*

yom-la luṣ-te falling or remaining in doubt (*A. 126*); ཡམ་ཡོམ་བྱེད་པ to totter.

ཡམས *yamṣ* or ཡམས་ནད epidemic or infectious disease, one being called ཡམས་ནད and the other དལ་ཡམས slowly or steadily infecting disease.

ཡར *yar* akin to tr. ཡ=upwards, above higher; ཡར་ལག་གཟིགས་པ to look upwards; ཡར་འགྲོ་མར་འགྲོ་བྱེད་པ to travel up and down; ཡར་མར་འཆག་པ resp. to walk up and down; ཡར་ལ་ཁྱེར་ཤོག *yar-la khyer-çog* bring or fetch it up! ཡར་ནས་མར་ལ from top to bottom; ཡར་འཐོན་པ to come up again, from a depth; ཡར་ལང་བ to rise, get up; ཡར་འཕེལ་བ to increase; ཡར་རྒྱུ *yar-ṟgyu* one rising in rank and office, &c. ཡར་རྒྱུ་དཀྱིལ་འཛིན་ས་སྟན་གོས་འབོལ་གསུམ (*Jig. 27*) a rising middle class man should (in the order of precedence) get the silk cushions placed one above another on a rug. ཡར་ངོ *yar-ño* the part of the month in which the phases of the moon increase: ཡར་ངོའི་ཟླ་བ་ལྟར་གོང་ནས་གོང་འཕེལ་དུ་རྒྱས it increased (in prosperity) like the waxing moon (*Sorig. 248*). ཡར་སྙོག་མར་སྙོག *yar-ṣñog mar-ṣñog*=ཡར་འགྲོ་མར་འགྲོ moving up and down, also ཡར་འགྲོ་ཚུར་འགྲོ walking this way and that way: གསང་ཕུ་དང་ར་སྒྲེང་མར་སྙོག་བྱེད་པ་ལ་ཞོ་ཟན་འཁྱེར་མི་དགོས་པར་གདའ in journeying from *G̱saṅ-phu* to *Rwa-ṣgreṅ* and back they did not require provision for a morning's halt (*A. 123*). ཡར་བསྟོད *yar-ḇstoḏ*=གྱེན་དུ་འདེགས་པ *gyen-du ẖdegṣ-pa* (*M̱ṅon.*) raising up, extolling; ཡར་འཐུད་མར་རྩིས *yar-ẖthuḏ-mar-ṟtiṣ* an average account, taking the maximum and minimum figures.

ཡར་ཀླུངས *Yar-ḵluṅṣ* (also written ཡར་ལུང *Yar-luṅ*) an extensive valley forming the principal district of the province of Lho-kha of which the chief city is Chethang (རྩེ་ཐང) on the Tsang-po; is reputed the most fertile district of Tibet and contains many monasteries and residences of some of the chiefs and nobles of Tibet. The seat of Government of the earlier kings of Tibet was in the valley of Yarlung: ཡར་ཀླུངས་ཡུལ་བཟང་ཞིང the province of Yarlung being fine (in climate and produce) (*A. 93*).

ཡར་ཀླུངས་གནས་གསུམ་རྟེན་གསུམ *Yar-ḵluṅṣ gnaṣ-gsum ṟten-gsum* the three holy receptacles and three sanctuaries of Yarlung (*i.e.*, six) viz.: (1) ཤེལ་བྲག *Çel-brag* a monastery of the *Ṟñiṅ-ma* sect situated on the top of a high hill over-hanging the |Tsang-po; (2) *Tanduk-Dolmai lha-khaṅ* an ancient monastery containing a sacred image of the goddess Dolma founded by king *Sṟoṅ-ḏtsan ṣgam-po*; (3) *Tag-chen bum-pa* a small monastery in the neighbourhood of which are one hundred and eight tombs of former kings and queens, testifying to the existence of the custom of burial of the dead before the introduction of Buddhism into Tibet; (4) རས་ཆུང་ཕུག *Raṣ-chuṅ-phug* a small monastery on the site of the cavern where Lama *Raṣ-chuṅ-pa* was wont to perform ascetical meditations; (5) ཟངས་རི་ཁ་དམར *Zaṅṣ-ri kha-ḏmar* a monastery on the bank of the Tsang-po founded by the celebrated Ma-chig Lab-kyi Donma; (6) ཙན་དན་གཡུའི་ལྷ་ཁང *Tsan-dan yui lha khaṅ* monastery situated in a grove of firs and containing a sandal-wood image of Buddha and a turquoise image of the goddess Dolma; the roof of the temple being painted green. All these places were visited by the author of this Dictionary in 1882.

ཡར་བ *yar-wa*=འཐོར་བ *ẖthor-wa*, in colloq. to disperse, scatter, send adrift; also, to ramble, to be scattered (*Sch.*).

ཡར་འབྲོག *Yar-ẖbrog* Yamdok pastures, country of ཡར་འབྲོག་ཁྲི་སྐོར་ཁྱད་ཆོས་ལ (*Loṅ.* ༢, 5)

Yar-ẖbrog which was included in the *Ṭhikor* noted for religiousness of its denizens.

ཡར་མ *yar-ma* (འབྲི་དང་མཛོ་མོ *ẖbṟi-dań m̱dso-mo*) a barren yak-cow; also a cross-breed cow (*Ṟtsii.*).

ཡར་མོ་ཐང་ *Yar-mo thań* or གཡར་མོ་ཐང *G̱yar-mo thań* n. of a district in the province of lower Amdo and Khams (*Loń.* ཁ, *5*).

ཡར་མོ་སྣ་བཞི *Yar-mo şna-ḇshi* n. of a district in Lhokha (*Yig. 62*). ཡར་ལུང་ *Yar-luń*= ཡར་ཀླུངས *Yar-ḵluńş*. ཡར་ལུང་དར་རྒྱས་དགོན *Yar-luń Dar-ṟgyaş—ḏgon* n. of a monastery in Yar-lung (*Loń.* ཅ, *19*). ཡར་ལུང་སོག་ཁ *Yar-luń Sog-kha* one of the 37 sacred places of the Bon (*G. Bon. 28*). ཡར་ལོག *yar-log* a layman when he enters the order of monks late in life, opp. to མར་ལོག *mar-log* when a monk reverts to the life of a householder (*Sorig. 270*).

ཡལ་ག *yal-ga* C. colloq. "*ye-ka*" शाखा a branch, bough, twigs. ཡལ་ག་སྐྱུར *yal-ga şkyur*=སྟར་བུའི་ཤིང་ *ştar-buẖi çiń* (*M̱ńon.*) walnut tree. ཡལ་ག་ལྔ *yal-ga ḻńa* पञ्चशाखा the five branches, *i.e.*, the five branches of the tree of the Mahāyāna doctrine:—(1) སྦྱིན་པ *şpyin-pa* दान charity, *i.e.*, giving alms, help and protection; (2) ཚུལ་ཁྲིམས शील moral discipline, purity of morals; (3) བཟོད་པ क्षान्ति tolerance and forgiveness; (4) བརྩོན་འགྲུས वीर्य assiduity and industry; (5) བསམ་གཏན ध्यान contemplation (*K. d.* ན, *327*).

Syn. མགོ་ལིང་ *m̱go-liń*; ཤིང་གི་བརྟུལ་ཞུགས *çiń-gi ḇṟtul shugş*; སྡོང་པོའི་སོར་མོ *şdoń-poẖi sor-mo* *M̱ńon.*

ཡལ་ག་ཅན *yal-ga-can* शाखिन् a notable tree.

Syn. ལྗོན་ཤིང་ *ḻzon-çiń*; འདབ་ལྡན *ẖdab-ḻdan*; འདམ་མ་ཅན *ẖdam-ma can*; མགོ་ལྡིང་ཅན *m̱go-ḻdiń-can*; རྩེ་མོ་ཅན *ṟtse-mo-can* (*M̱ńon.*).

ཡལ་ག་འབྲེལ *yal-ga ẖbṟel* v. ལྗོན་ཤིང་ *ḻjon-çiń* tree (*M̱ńon.*)

ཡལ་ག་འཛིན *yal-ga-ẖdsin* v. ལྗོན་ཤིང་ *ḻjon-çiń* tree (*M̱ńon.*)

ཡལ་གའི་རལ་པ *yal-gaẖi ral-pa*=འཁྲི་ཤིང་ *ẖkhri-çiń* a creeping plant (*M̱ńon.*)

ཡལ་གའི་རི་དྭགས *yal-gahi ri-dwagş*=as met. monkey (*M̱ńon.*)

ཡལ་གས་ལྷག *yal-gaş lhag* विशाखा.

ཡལ་འཕྱོང་ *yal-ẖphyoń* large numeral.

ཡལ་བ *yal-wa* 1. diminution, decrease, lowering; disappearance, suppression. 2. to shrink, subside, cause diminution; to be displaced.

ཡལ་མ་ཡོལ *yal ma-yol* repentance, regret, and wonder that advantage was not taken of a certain opportunity: ཀུན་ཀྱང་ཐུགས་རྗེས་མ་བཟོད་ཡལ་མ་ཡོལ even all not appreciating, there was much regret (*A. 157*).

ཡལ་ཡལ *yal-yal* [*Cs.* 100,000 octillions] the 47th number enumerated in the ཕལ་ཆེན *phal-chen*: ནབ་ནེབ་ཁྲིག་ཐམ་ཡལ་ཡལ་དང་ (*Ya-sel. 57*). ཡལ་ཡལ་ཆེན་པ *yal-yal chen-pa* a million (*Jä.*).

ཡལ་ཡོལ *yal-yol* 1.=ཡལ་ལེ་ཡོལ་ལེ relaxation in attention, carelessness. 2. n. of a number: ཡལ་ཡོལ་ཁྲལ་ཁྲུལ་ཐུད་ཐུད་དང་། (*Ya-sel. 56*).

ཡས *yaş* 1.=བྲལ or མེད devoid of, less than; without: མཐའ་ཡས without end, endless; བགྲང་ཡས numberless; དཔག་ཡས measureless, unfathomable, གཞལ་ཡས immeasurable, incomparable. 2. from off, from above: ཡས་འབབ་པ to come down from above; ཡས་ཀྱི the one above, the upper one; ཡས་ནས from above *C.* 3. in Budh. ཡས་ཞེས་པ་ནི་མི་བདེ་བ་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྒྲོ the word *yaş* signifies the state in which there is no unhappiness (*H̱bum.* ཁ, *283*).

ཡས་འཇབ *yaṣ-ḥjab* the kind of red or brown coloured leather with which wooden boxes or trunks are lined in Tibet (*Ṟtsii.*).

ཡས་ཕྱིན *yaṣ-phyin* or ཡས་ཕྱིན་པ n. of a certain large estate in Tibet: གཞིས་ཁག་ཡས་ཕྱིན་གྱི་ཁང་ཞིང་ (*Ṟtsii.*).

ཡས་བསུ་མས་སྐྱེལ *yaṣ-ḇsu maṣ-ṣkyel* or མ་བོན་ཡས་བསུ་དང་རྗེས་སུ་བཏབ་པ་ལ་མས་སྐྱེལ early sowing and late sowing of grain (*Ṟtsii.*).

ཡི *yi* 1. num. fig.: 54. 2. in some combinations inst. of ཡིད.

ཡི་ག *yi-ga*=དང་ག appetite, taste: ཡི་ག་འགག the appetite is lost; ཡི་གར་འོང་ it is grateful to the taste; ཡི་ག་འཆུས་པ *yi-ga ḥchuṣ-pa* repulsion felt in swallowing food: ཟས་སྐྱོད་གདོན་གྱིས་འདུ་བ་འདྲུགས་ནས་སྐྱེ་དང་སྙིང་ལ་ཞེན་པས་ཡིག་འཆུས་པར་འགྱུར (*Mṅg., ch. 45.*)

ཡི་གེ *yi-ge* **लिपि, अक्षर, ग्रन्थ, लुङ्कार, मुद्रा** 1. any letter of the alphabet; explained as མིང་ཚིག་གཉིས་ཀྱི་རྩ་མ་གཞིར་གྱུར་པའི་ཡི་གེས་དོན་མི་སྟོན། སྐད་ཀྱི་གདངས། the representation of sound forming the basis of the composition of both names and words; but such letters do not indicate the meaning of words, མིང་གི་ངོ་བོ་ཙམ་སྟོན་པར and generally show merely their nature (*Loṅ.* ཕ, *17*). Acc. to *Tshaḏ-ma Ṟnam-Ḫgrel* we have another definition: ཡི་གེ་ཞེས་པའི་ངོ་བོ་ནི་སྐད་གདངས་ཁ་ན་ཡིན་པ། ཡི་གེ་རྣམ་པའི་སྐད་འཇུག་པའི་དོན་ཐ་དད་པ་ཡོད། and, again we read: ཡོན་ཏན་ཀུན་གྱི་གཞི་ནི་ཡི་གེ་ཡིན། letters are the basis of all acquirements. ཡི་གེ་དབུ་ཅན the Tibetan printed letters, དབུ་མེད the headless current hand-writing, of which there are again different kinds:— དཔེ་ཡིག the very carefully-formed character used in copying books, འཁྱུག་ཡིག *ḥkhyug-yig* the running hand and often rather illegible writing, and འབམ་ཡིག a formal large hand. ཡི་གེ་ཀློག་པའི་བྲང་ཁང་ *yi-ge ḵlog-paḥi braṅ-khaṅ* लिपिशाला; ཡི་གེ་འགོད་པ *yi-ge ḥgoḏ-pa* लिखन, लिपि, लिपिन्यास the arrangement of letters in a book or letter. ཡི་གེ་དྲུག་པ *yi-gi ḏṟug-pa* **षडक्षरी विद्या** the six-syllable (prayer), the *Om-ma-ni-pad-me-hum*; ཡི་གེ་བསླབ་པ to learn one's letters; ཡིག་རྩིས writing and cyphering. 2. written letter or note, any written document; དགེ་སྡིག་གི་ཡི་གེ register of virtues and iniquities; ཡི་གེའི་ལན a written answer (*Glr.*); ཡི་གེའི་ཤུབས (in recent years)=an envelope; ཡི་གེ་འབྲི་བ to write a letter, ཡི་གེ་སྦྲང་བ to send off a letter, ཡི་གེ་ཐོབ་པ **लेखना** one who has obtained a written order or document, to receive a letter; ཡི་གེ་སླེབ *yi-ge ṣleb* a letter arrives; ཡི་གེར་འབྲི་བ to put into writing; ཡི་གེར་བྲིས་འཇོག་པ to dictate; ཡི་གེ་པ *yi-ge-pa*=དྲུང་ཡིག **लेखक, लिपिकार** a writer, a copyist; ཡི་གེ་ཤིང་ *yi-ge çiṅ* लिपिफलक a writing board; ཡི་གེའི་གཞི *yi-geḥi-g̲shi* the substance on which a letter is written.

ཡི་ཆད *yi-chaḏ*=ཞར་ཆད or སེམས་སྐྱོ་བ.

ཡི་དྭགས *yi-dwagṣ* (acc. to Bon=ཟས་ཡིད་ལ་བཏགས་པ or ཡི་བཏགས those that always think of food) **प्रेत**, a class of spiritual beings of the Buddhist *Bhavachakra* or cycle of existence, condemned to suffer torments of hunger and thirst in the ghost-world, a grade of punishment little less severe than the full torments of hell. They are usually represented as giants with huge bellies and very narrow throats hardly fitted to swallow the tiniest particles. The different kinds of Yi-dag or *Preta* are: (1) གུལ་བུམ *gul-bum* **कबन्ध**; (2) ཤ་ཟ *ça-za* **पिशाच**; (3) འབྱུང་པོ *ḥbyuṅ-po* **भूत**; (4) སྲུལ་པོ *sṟul-po* **पूतना**; (5) ལུས་སྲུལ་པོ *luṣ-sṟul-po* **कटपूतना**; (6) སྨྱོ་བྱེད *smyo-byeḏ* **उन्माद**; (7) སྐྱེམ་བྱེད *ṣkyem-byeḏ* **स्कन्द**; (8) བརྗེད་བྱེད *ḇṟjeḏ-byeḏ* **अपस्मार**; (9) གྲིབ་གནོན *grib-gnon* **छाया**; (10) སྲིན་པོ *sṟin-po* **राक्षस**; (11) རྣམ་གྲུའི་གདོན *ṟnam-gruḥi* *gdon* रेवतीग्रह ; (12) བྱའི་གདོན *byaẖi-gdon* शाकुनिग्रह. [(1) headless demon; (2) *ignis-fatuus*; (3) ghost; (4) a female demon causing disease in children; (5) a goblin; (6) insane devil; (7) a leaping demon; (8) a demon causing forgetfulness; (9) the shadow; (10) a malignant spirit; (11) the star Revatī; (12) causer of destruction to birds]*S.* Again, these *Preta* are divided into four classes according to the nature of the torments they are destined to undergo for the expiation of their sins :—(1) ཟས་སྐོམ་ལ་ཕྱིའི་སྒྲིབ་པ་ཡོད་པ those that are outwardly obstructed from the use of food and drink. When these wretched beings go to springs, lakes, or tanks to drink water they are chased by hosts of demons armed with javelins and spears; and the water appears to them as repulsive and foul as pus. (2) ཟས་སྐོམ་ལ་ནང་སྒྲིབ་ཡོད་པ those that are inwardly obstructed from eating and drinking; although great is their appetite and hunger when they get food and drink they cannot enjoy them on account of their gullet becoming exceedingly contracted. (3) མེ་ལྕེ་ཕྲེང་བ་ཅན་ཞེས་བྱ་བ those that are called fire-flame wreathed *Preta* who, as soon as they take food or drink, become changed into flames of fire. (4) ལྗན་ལྗིན་ཟ་བ *ḻjan-ḻjin za-wa* those that subsist upon mucous, ordure and urine, etc.; some of them eating their own flesh and blood when they fail to satisfy their hunger by eating filth. Acc. to *M̱dsoḏ-ḇgrel*, the *Pretas* have an abode in the interior of this earth five hundred *yojana* below Rājgriha in Magadha. In reference to giving water to the *Preta*, Atis'a remarked: ཡི་དྭགས་འཛུར་གེགས་མ་ཞེས་པ་ཆུ་ཐིག་པ་གཅིག་ལ་གཞན་མི་ཐོབ those called Preta devoid of the power of digestion cannot obtain other than a drop of water.

ཡི་དྭགས་ཀྱི་ཡུལ *yi-dwags̱ kyi-yul* प्रेतविषय, प्रेतभूमि the subject of the *Preta*, the land of *Preta*. ཡི་དྭགས་ཁ་འཐོར་བའི་གནས *yi-dwags-kha-ẖthor-wahi-gnas̱* the places where *Pretas* live in a scattered manner such as the neighbourhood of human habitation, table-lands, &c. (*B. ch. 5*).

ཡི་དྭགས་བདག་པོ *yi-dwags̱ ḇdag-po* प्रेताधिप the lord of the *Preta*.

ཡི་དམ *yi-dam* 1. or ཡིད་དམ་ལྷ इष्ट, इष्टदेवता tutelary deity, a deity whom a person chooses to be his guide and protector. Of these there are a large number, of varying form, being frequently Tantrik phases or aspects of such well-known gods as Tamdin, Dzambhala, Mi-gyowa, and the goddess Panden Lhamo; also there are *yi-dam* forms of the Bodhisattwas Jampal and Chenraisi, with or without their female or ཟུས་མ companions. Acc. to *Jä.* a man chooses a tutelary deity either for his whole life or only for some particular undertaking, and with such he enters into an intimate union by meditation. 2.=དམ་བཅའ समादान resp. ཐུགས་དམ oath, vow, asseveration, promise: ཡིད་དམ་ལ་བརྟེན་པ दृढसमादान firm adherence to one's word; ཡི་དམ་བཅའ་བ to lodge a vow.

ཡི་ཕྱ་དུང་ངེ *yi-phya duń-ńe* for ཡིད་ཕྱ་དུང་ངེ = སེམས་སྐྱོ་བ *sems̱-s̱kyo-wa* to repent, to regret. འཁོར་བའི་སྡུག་བསྔལ་ནས་དུས་རྟག་ཏུ་ཡི་ཕྱ་དུང་ངེ (*Khriḏ. 29*).

ཡི་མུག་པ *yi-mug-pa* for ཡིད་མུག་པ=སེམས་རྨོངས་པ *sems̱-ṟmońs̱-pa* to be unhappy, displeased; sorry, sad, dejected: འདི་འདྲ་ཡི་མུག་པ་ལས་མི་འདུག is not a deed so unfortunate as this (*Ṟdsa. 22*); མནའ་མ་ལ་ཡི་མུག་པར་གྱུར་ཏེ having become displeased with the daughter-in-law (*A. 77*).

ཡི་རངས་པ *yi-rańs̱-pa* (for ཡིད་རངས་པ)=དགའ་བ *ḏgaẖ-wa* (*M̱ńon.*) चित्तोल्लास (*A. K.*) joy, cheerfulness; to be delighted, pleased: འཁོར་རྣམས་ཡི་རངས the attendants being joyful (*Pag. 297*).

ཡིག *yig* in compounds for ཡི་གེ *yi-ge*; སྤྱི་ཡིག letter, circular epistle; ཆད་ཡིག contract, ཁ་ཡིག address (of a letter); bargain; འཆམས་ཡིག dancing-book, rules for religious dances; ལམ་ཡིག passport, permit to travel; ཡིག་ཆ records, notes; ཡིག་ཕྲེང་ a line of a book or Ms.; དྲུང་ཡིག clerk, copyist; ཡིག་ཕྲན *yig-phran* = ཡིག་ཆུང་ (*Ya-sel. 11*) a note, a small letter. ཡིག་ཚང་མཁས་པ་དགའ་བྱེད་ཆེན་མོ n. of the keeper of the official records of the Government of Lhasa; also name of a book which contains the abstracts or register of official records (*Yig. 3*); ཡིག་འཛིན *yig-ẖdsin* a receipt in writing; written contract; ཡིག་འཛིན་བཞག་པ to enter into an agreement. ཡིག་ལྷད *yig-lhaḏ* interpolation in writing; also mistakes in facts, grammar, &c.: སྐྱོན་མཐའ་དག་སེལ་ཞིང་ཡིག་ལྷད་མ་ཞུགས་པ entirely free from defects without any foreign matter inserted in it (*Ya-sel. 34*).

ཡིག་བསྐུར *yig-ḇṣkur* correspondence, epistolary guide containing the different addresses and customary phrases used in writing letters; ཡིག་བསྐུར་རྣམ་བཞག *yig-ḇṣkur ṟnam-ḇshag* a popular work on correspondence, complete letter-writer. ཡིག་བསྐུར་བ *yig-ḇṣkur-wa* to correspond.

ཡ

ཡིག་མཁན *yig-m̱khan* one who is versed in the art of reading and writing.

Syn. ཡི་གེ་པ *yi-ge-pa*; བྲིས་པ་མཁན *bṟiṣ-pa m̱khan*; ཡི་གེའི་མཁན་པོ *yi-geẖi m̱khan-po*; སྨྱུ་གུ་ཅན *ṣmyu-gu-can* (*M̱ñon.*).

ཡིག་དྲུག *yig-dṟug* or ཡི་གེ་དྲུག་མ *yi-ge dṟug-ma* the six letters—Om, ma, ṇi, pad, me, hūm (*Ṟtsii.*).

ཡིད I: *yiḏ* resp. ཐུགས *thugṣ* मनस् the intellect, the mind, esp. the powers of perception and imagination, said to be distinguishable from བློ *ḇlo* which indicates rather the heart, mind, will, disposition, than the mental talents; but the two words are often confused and used interchangeably. Thus ཡིད *yid* in ཡིད་དུ་འོང་བ *yiḏ-du-ẖoń-wa* agreeable, clearly signifies a sentiment or disposition. ཡིད་བཞིན་གྱི་ནོར་བུ *yiḏ-ḇshin-gyi nor-bu* चिन्तामणि a jewel or talisman that grants every wish; ཡིད་ཀྱི *yiḏ-kyi* agreeable, to one's mind: ཡིད་ཀྱི་མཚོ *yiḏ-kyi m̱tsho* a pretty lake; ངའི་ཡིད་ལ་མི་འབབ *ńaẖi yiḏ-la mi-ẖbab* it does not please me, I do not like it; ཡིད་ལ་ཤར་ཀྱང་རོ་མི་མྱོང though you may fancy it in your mind, yet you do not perceive the taste; ཡིད་ལ་བྱེད་པ *yiḏ-la byeḏ-pa*, འཛིན་པ *ẖdsin-pa* to comprehend, perceive, remember, mind, take to heart; ཡིད་ཀྱིས་བྱེད་པ *yiḏ-kyi byeḏ-pa* to do a thing accordant with one's mind or fancy; ཡིད་ཀྱི་ཟེའུ་འབྲུ *yiḏ-kyi zeẖu ẖbru* anther of the heart, beloved, dearest (*Yig. k. 1*); ཡིད་ཀྱི་ཟླ་བ་གསར་པོ *yiḏ-kyi zla-wa ḇsar-po* = གྲོགས་པོ friend, beloved friend—lit. the newly risen moon of one's heart གྲོགས་པོ་ཡིད་ཀྱི་ཟླ་བ་གསར་པ་གང་དེའི་དྲུང་དུ to him who is my dearest friend (*Yig. k. 51*). ཡིད་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ *yiḏ-kyi phyag-ṟgya* मनोमुद्रा chief meditation, *i.e.*, the concentration of the mind on the attributes of deity (*M̱ñon.*). ཡིད་ཀྱི་ལས *yiḏ-kyi-laṣ* = རྣམ་རྟོག or བསམ་མནོ་བ imagination, thought, operation of the mind (*M̱ñon.*); ཡིད་ཀྱི་ཤིང་རྟ *yiḏ-kyi çiń-ṟta* मनोरथ desire, wish, expectation.

ཡིད་ཀར་འོང་ *yiḏ-kar ẖoń* or ཡིད་ཀར་འོང་ 1. གཟུགས་མཛེས་པ very handsome. 2. without impurity, pellucid; pure water.

Syn. རྙོག་མེད *ṟñog-meḏ*; གསལ་ལ་དྭངས *gsal-la-dwańṣ* (*M̱ñon.*).

ཡིད་སྐྱོ *yiḏ-ṣkyo* repentance, heart-trouble.

Syn. སེམས་སྐྱོ་བ *sems̱-s̱kyo-wa* ; ཡིད་འབྱུང་ *yiḏ-ẖbyuń* ; སྐྱོ་ཤས *s̱kyo-ças̱* (*M̱ñon.*).

ཡིད་འཁྲུལ་བ *yiḏ-ẖkhrul-wa* acc. to *Sch.* 'mental suffering'; acc. to *Jä.* to be uneasy, troubled, harrassed ; ཡིད་འཁྲུལ་བ *yiḏ-ẖkhrul-wa* to be mistaken.

ཡིད་འགྱུར་གྱི་མྱོང་བ *yiḏ-gyur-gyi myoń-wa* = བསྒོམ་པའི་ཉམས་སྐྱེས་པ *ḇs̱gom-paẖi ñams̱ s̱kyes̱-pa.*

ཡིད་ཅན *yiḏ-can* = སེམས་ཅན or ཡིད་ལྡན living beings (*Yig.*).

ཡིད་ཆད་པ *yid-chaḏ-pa* = ཡི་ཆད་པ or ངལ་བ in སེམས་ཡང་སྐྱོ་ཞིང་ཡིད་ཆད་པ་ཞིག་བྱུང་ (*Ṟdsa. 21*).

ཡིད་ཆེས་པ *yiḏ-ches̱-pa* to believe, to rely, to depend upon; belief, confidence, faith, trust. ཁྱོད་ལ་ཆུང་ཞིག་ཡིད་མ་ཆེས་པས having become a little distrustful towards you (*Mil.*); ཡིད་ཆེས་པར་བྱ་ཕྱིར प्रत्ययनार्थं for inducing belief.

Syn. of sbst. གཏན་ལ་ཕེབས *gtan-la-phebs̱* ; གདོན་མི་ཟ *gdon-mi-za* ; ངེས་པ *ńes̱-pa* ; དོགས་མེད *dogs̱-meḏ* (*M̱ñon.*).

ཡིད་ཉེ *yiḏ-ñe* = སེམས་ཉེ *sems̱-ñe*, མཛའ་བོ *m̱dsa-ḇo* friend, intimate (*M̱ñon.*).

ཡིད་གཉིས *yiḏ-gñis̱* = ཞེམ་ཐུར विचिकित्सा doubt, hesitation.

Syn. ཐེ་ཚོམ་ཟ་བ *the-tshom za-wa* ; མ་ངེས *ma-ńes̱* ; སོམ་ཉི *som-ñi* (*M̱ñon.*).

ཡིད་བཅུགས *yiḏ-ḇcugs̱* or ཡིད་གཅུགས *yiḏ-gcugs* वात्सि = མཛའ་འབ friendly, affectionate towards friends or relatives (*Ńag.*).

ཡིད་གཏུངས *yiḏ-gtuńs̱* misery, suffering.

Syn. སྡུག་བསྔལ *s̱dug-s̱ńal* ; ཡིད་ནང་ཆུད *yiḏ-nań-chuḏ* ; ཡིད་མི་བདེ *yiḏ-mi-ḇde* (*M̱ñon.*).

ཡིད་བཏགས *yiḏ-ḇtags̱* for ཡི་དྭགས *yi-dwags̱.*

ཡིད་བརྟན confidence, reliance ; ཡིད་བརྟན་དཀའ་བ *yiḏ-ḇṟṯan ḏkaẖ-wa* not to be depended upon, hardly to be believed ; ཡིད་བརྟན་པ विश्वास trust, faith ; ཡིད་བརྟན་ཁེལ་ confident, confidence ; ཡིད་བརྟན་པར་བྱ་བ་མ་ཡིན་པ *yiḏ-ḇṟtan-par bya-wa ma-yin-pa* objects on which no reliance can be reposed and not to be considered as safe. སྙི་ཚོམ་ཐུབ་པའི་ཆུ་དང་རྟ་དང་ནི། གླང་པོ་ཆེ་དང་སྲིཅ་དང་སྦྲུལ་ནག་དང་། སྤྲུ་འགྲེང་བ་དང་གདོང་གཉེར་གང་བ་དང་། ཁ་སྤྲུ་ཅུང་ལ་ཡིད་ནི་བརྟན་མི་བྱ། (*K. du.* ད, *203*).

ཡིད་མཐུན་པ *yiḏ-m̱thun-pa*, v. གཉེན་གྲོགས.

ཡིད་དང་འཐད་པ *yiḏ-dań ẖthaḏ-pa* मानार्ह, **अनुकूल** favourable : རྒྱལ་ཆེན་ཡིད་དང་འཐད་པ་ཡིན the great king is well-disposed (*K. du.* ད, *202*).

ཡིད་དུ་འཐད *yiḏ-du-ẖthaḏ* well-favoured, = གཟུགས་མཛེས་པ handsome body (*M̱ñon.*).

ཡིད་དོགས་ཤར་བ *yiḏ-dogs̱-çar-wa* = ཐེ་ཚོམ་སྐྱེད་པ *the-tshom s̱kyed-pa* to doubt (*Ya-sel. 31*).

ཡིད་ལྡན *yiḏ-ḻdan* humanity, = ཡིད་ཅན ; ཡིད་ལྡན་མ *yiḏ-ḻdan-ma* (གནོད་སྦྱིན་མོའི་གཙོ་མོ) n. of a *Yakṣinī* princess (*M̱ñon.*).

ཡིད་དཔྱོད *yiḏ-ḏpyoḏ* **मनःपरीक्षा** examination of the mind, investigation into the mental faculties. There are three distinctions in it :—(1) རྒྱུ་མཚན་མེད་པའི་ཡིད་དཔྱོད ; (2) རྒྱུ་མཚན་མ་ངེས་པའི་ཡིད་དཔྱོད ; (3) རྒྱུ་མཚན་ལྟར་སྣང་ལ་བརྟེན་པའི་ཡིད་དཔྱོད (*Loń.* ཕ, *15*).

ཡིད་འཕམ་པ *yiḏ-ẖpham-pa* to be cast down, dejected, depressed.

ཡིད་འཕྱོ *yiḏ-ẖphyo* (གྲངས) n. of a great number : སང་ཐལ་ཐིད་ལུག་ཡིད་འཕྱོ་དང་ (*Ya-sel. 57*).

ཡིད་འཕྲོག *yiḏ-ẖphrog* **मनोहर** very handsome, charming, very beautiful (*M̱ñon.*). ཡིད་འཕྲོག་པ *yiḏ-ẖphrog-pa* to prepossess, to fascinate, charm. ཡིད་འཕྲོག་མ *yiḏ-ẖphrog-ma* a charming woman with both personal and mental accomplishments (*M̱ñon.*); also n. of a Yakṣa princess (*M̱ñon.*).

ཡིད་འབྱིན་པ *yiḏ-ẖbyin-pa* to be discontented or weary.

ཡིད་འབྱུང་ *yiḏ-byuń* **मनोभव** an epithet of Kāmadeva (*A. K. 1-34*). ཡིད་དབྱུང་བ *yiḏ ḏbyuń-wa* **उद्विग्नमानस** to be depressed in mind, anxious, disquieted.

ཡིད་མོས་ཚལ *yiḏ-mos̱-tshal* 1. a grove of lilies=ཀུ་མུ་ད་ཚལ *ku-mu da-tshal* (*M̱ñon.*). 2.=ཀུ་མད་ཚལ fascinating; also=ཡིད་འཛིན་པ agreeable, pleasing to the mind, pleasant (*A. 126*).

ཡིད་སྨྱོས *yiḏ-myos̱* fuddled, tipsy (*Jä.*).

ཡིད་སྨོན *yiḏ-s̱mon* wish, desire; ཡིད་དགའ་བ हर्षवत्, हृष्ट [glad in heart]*S.* v. སྨོན་པ *s̱mon-pa*. ཡིད་སྨོན་ཅན *yiḏ s̱mon-can* a blessed heart, blessed.

ཡིད་ཚིམ་པ *yiḏ-tshim-pa*=གཟུགས་བཟང་བ of charming appearance, of form that gives satisfaction to the mind (*M̱ñon.*). ཡིད་འཚིམ་པར་འགྱུར་བ *yiḏ-ẖtshim-par ẖḇyur-wa* to become satisfied, contented.

ཡིད་གཞུང་ *yiḏ-g̱shuñ* 1.=རྣམ་རྟོག *ṟnam-ṟtog* illusive or unreal thoughts, imaginary thoughts (*M̱ñon.*). 2. as met.=a parrot (*M̱ñon.*). ཡིད་གཞུང་ཅན or ཡིད་གཞུང་ལྡན deluded.

ཡིད་གཞུངས *yiḏ-g̱shuñs̱* 1. मेधावी prudent, acute, perceptive, v. གཟུངས *g̱zuñs̱*. ཡིད་གཞུངས་པ *yiḏ-g̱shuñs̱-pa* a prudent man, a man of analytic powers (*M̱ñon.*). 2.=སེམས་དྲང་པོ *sems̱-dṟañ-po* honest, straight-forward, upright: བློ་གསལ་ཐབས་མཁས་ཡིད་གཞུངས་ཤེས་པ་བརྒྱ clear in mind, clever in resources, straight-forward, of varied knowledge.

ཡིད་བཞིན *yiḏ-ḇshin*=ཡིད་བསམ चिन्ता wish, thought. ཡིད་བཞིན་གྲུབ *yiḏ-ḇshin-grub* heaven, bliss. ཡིད་བཞིན་ཀུན་འབྱུང་ *yiḏ-ḇshin kun-ẖbyuñ* as met. the ocean; also a gem; སྐུ་འཚོ་ཡིད་བཞིན་ཀུན་འབྱུང་ *s̱ku-ẖtsho yiḏ-ḇshin kun-ẖbyuñ* (*Yig. k. 83*) ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ *yiḏ-ḇshin nor-bu* चिन्तामणि the wishing gem (*A. K. 1, 46*); fig. of the fulfilment of one's desires (*Yig. k.*): ཡིད་བཞིན་ནོར་བུ་འཆང་བས་བསམ་པ་འགྲུབ by laying hold on the *Chintāmaṇi* gem one's wishes are fulfilled; ཡིད་བཞིན་དབང་གི་རྒྱལ་པོ *yiḏ-ḇshin ḏwañ-gi ṟgyal-po* चिन्तामणिराज the prince of all wish-fulfilling gems (*Yig. k. 2*). ཡིད་བཞིན་མ་མ *yiḏ-ḇshin ma-ma* as met.=the great ocean (*Yig. k. 31*).

ཡིད་འོང་ *yiḏ-ẖoñ* or ཡིད་དུ་འོང་བ *yiḏ-du ẖoñ-wa* 1. handsome. 2. charming, delightful, pleasing, agreeable. ཡིད་འོང་མ *yiḏ-ẖoñ-ma* a handsome woman, a beauty (*H̱brom.* ཁ, *13*).

ཡིད་འོང་ལྡན *Yiḏ-ẖoñ-ḻdan* an epithet of the river Gandak: ཆུ་ཀླུང་ག་ཎྜ་ཀ་འམ་ཡིད་འོང་ལྡན་ཟེར་བ་ཡོད་པ། དེ་བརྒལ་ན་ཡངས་པ་ཅན་གྱི་གྲོང་ཁྱེར་དུ་ཕྱིན་པ་འགྱུར there is the river called Gandaka or *Yiḏ-ẖoñ ḻdan* after crossing which (you) would enter the city of *Yañs̱-pa-can* (*Dsam. 13*).

ཡིད་ཡལ *yiḏ-yal* अगार [a house]*S.*

ཡིད་རང་བ *yiḏ-rañ-wa*=ཡི་རང་བ, *yi-rañ-wa* དགའ་བ *ḏgaẖ-wa* (*M̱ñon.*).

ཡིད་ལ་བརྗོད་པ मनोजल्पना [debate in the mind]*S.*

ཡིད་ལ་བྱེད་པ *yiḏ-la byeḏ-pa* 1. मनस्कार imagination, fancy. 2. vb. to take to, to be pleased by: ཡིད་ལ་བྱེད་པ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཆོས་རྣམས་ལ་འཇུག་པ་ཡིན་ནོ (*K.* **d.** ར, *355*) what is called ཡིད་ལ་བྱེད་པ implies the fixing of the mind on things.

Syn. of 1. རྣམ་རྟོག *ṟnam-ṟtog*; བསམ་མནོ *ḇsam-m̱no*; མནོ་བསམ *m̱no-ḇsam* (*M̱ñon.*).

ཡིད་ལས་སྐྱེས *yiḏ-las̱-s̱kyes̱* lit. mind-born, an epithet of Kāmadeva the god of love.

Syn. ཡིད་ལས་འབྱུང་ *yiḏ-las̱-byuñ*; ཡིད་སྲུབས *yiḏ-sṟubs̱* (*M̱ñon.*).

ཡིད་ལོག་པ *yiḏ-log-pa* to be tired or weary of.

ཡིད་བསད་པ *yiḏ ḇsaḏ-pa*=སྐྱིད་ལུག་པ विषाद, विषण्णमानस [sad in mind]*S.*

ཡིད་བསམ *yiḏ-ḇsam*=ཡིད་བཞིན *yiḏ-ḇshin*.

ཡིད་སྲུབས *yiḏ-sṟubs̱* 1.=འདོད་ལྷ *ẖdoḏ-lha* मन्मथ an epithet of Kāmadeva the god of love. 2. ཧོར་ཟླ་གསུམ་པ the 3rd month of the Tibetan kalender (*M̱ñon.*). 3. a refractory stubborn mind (*Jä*).

ཡིན་པ *yin-pa* 1.=the vb. to be; and is used to express direct affirmation or with a negative particle direct negation, and also to connect any attribute with its subject. Thus: ཡིན་ཟེར་རོ he said, it is, མ་ཡིན is not; ཁོ་རང་འཇིག་རྟེན་པ་ཡིན he is a layman; ཁྱོད་སུ་ཡིན who are you? ང་རང་གཙང་གི་མི་ཞིག་ཡིན I am a man of Tsang. In books it will be found that ཡིན is employed to express both the first and the third persons, sing, and pl., and sometimes, though not so commonly, the second person chiefly indeed interrogatively: ཁྱོད་དེའི་བུ་ཡིན་ནམ are you his son? Colloq. however in C. ཡིན seems to be rarely if ever used with the second and third persons, འདུག being resorted to with the second and (occasionally) third persons and རེད "*re*" reserved for the third person; thus a Lhasa man would say: ང་རང་ཚེམ་པ་ཡིན I am a tailor, but would use ཁོ་རང་ཚེམ་པ་རེད to express: he is a tailor, and ཁྱོད་ཚེམ་པ་འདུག for: you are a tailor. But in books ཕྱིན་པ་ཡིན would commonly= he has gone. 2. ཡིན is often found in the past sense: དེའི་ཚེ་བློན་པོ་དེ་ནི་སངས་རྒྱས་ཤཱཀྱ་ཐུབ་པའི་སྤྲུལ་པ་ཡིན the officer of that period was an emanation of S'ākya-thubpa; རྒྱལ་པོ་དེ་ནི་འདུད་པོ་འཛུམ་མེད་དེ་ཡིན that unsmiling demon was that king (*Glr.*). ཡོད་པ་ཡིན=has been. 3. as *Jā.* points out, this vb. is only used to connect the attribute and not to express presence or existence, ཡོད་པ and not ཡིན་པ being employed in such cases; *e.g.*, "I am in the house" cannot be turned ང་རང་ཁང་པ་ལ་ཡིན but must be rendered with ཡོད. 4. in addition to its use as substantive vb. ཡིན occurs as auxiliary vb. joined either to the participle or to a gerund. Joined to the participle it may indicate either the present or past tenses: འགྲོ་བ་ཡིན I am going; ཚོང་བ་ཡིན I have, or he has, sold; ཕྱིན་པ་ཡིན has departed; ཁྱོད་ལ་ལམ་མཁན་ཡོད་པ་ཨེ་ཡིན did you have a guide? དེའི་ནང་ན་སུ་ཡོད་པ་ཡིན who is within that? ཅི་བྱུང་བ་ཡིན what has become of him? དེ་དུས་ཅི་བྱས་པ་ཡིན what had you been doing just then? Also, may have fut. sense: ཤི་བ་ཡིན. I shall die; ངོ་ཤེས་པ་ལ་བསྐུར་བ་ཡིན she shall be given to whomsoever knows her; འགྲོ་བ་ཡིན་མོད indeed you will have to go now (*Jä*). Combined with the gerund in གྱི or གྱིན it forms in the colloq. a narrative present incessantly resorted to, but the ཡིན seems here again reserved for the first person: ཁྱོད་ད་ལྟ་ཀློག་གི་འདུག་ག are you reading now? ང་རང་ཀློག་གི་ཡིན I am reading. Annexed to the supine in རྒྱུ *ṟgyu* it forms a future tense frequently heard in talk and met with in the later literature: ང་རྟ་དེ་ཉོ་རྒྱུ་ཡིན I shall buy that horse; སྐུའི་གཟིམ་ཆུང་ལ་བཅའ་རྒྱུ་ཡིན will attend at your honour's abode. In the fut. 3rd person རེད *reḏ* is generally the auxiliary. 5. In metaphysics the terms ཡིན་ལོག and མིན་ལོག are hotly discussed; ཡིན་ལོག signifies ཡིན་པ་ལས་ལོག་པ what is contrary to what is is མ་ཡིན, and in the same manner what is opposite to མིན་ལོག, *i.e.*, ཡིན་པ་ལས་ལོག་པ is ཡིན that which is. Besides these, expressions like ཡིན་པ་ཡིན་པ་ཡིན་པ, མི་ཡིན་པ་མ་ཡིན་པ་ཡིན་པ, མ་ཡིན་མ་ཡིན་པ, etc. also form subjects of discussion in scholastic controversies.

ཡ

ཡིབ *yiḇ* v. ཆར་ཡིབ=སྐྱིབས eaves, shelter: ཆར་ཡིབ་བྱེད་པ to take shelter from the rain. ཡིབ་མ *yib-ma* something hidden.

ཡིབ་པ *yib-pa* to hide one's self.

Syn. གབ་པ *gab-pa*; བག་ལ་ཉལ *bag-la-ñal* (*M̱ñon.*).

ཡིབ་ཤིང་ *yib-çiń* an officinal plant used for wounds and sores (*S̱man. 345*).

ཡུ *yu* 1. num. fig.: 84. 2. in ཡུ་རྡིད་པ to culminate (*Jä.*).

ཡུ་ག *yu-ga* or ཡུ་ཁུ *yu-khu* oats, or a similar kind of grain.

ཡུ་གུ་ཤིང་ *yu-gu-çiń* an officinal tree yielding a remedy for wounds and sores: ཡུ་གུ་ཤིང་གིས་རྨ་འབྱོར་དུག་ཚད་སེལ.

ཡུ་གུར *Yu-gur*, ཡུ་གེ་ར *Yu-ge-ra* n. of a country and people; the part of Mongolia situated to the north of Amdo.

ཡུ་ང་ *Yu-ńa* n. of a place in *H̱phan-yul* (*Ṟtsii.*): ཡུ་ང་དཔལ་འབྱོར་གླིང་ *Yu-ńa Ḏpal-ẖbyor glin* chief town with fort and monastery in *H̱phan-yul* (*Ṟtsii.*).

ཡུ་ཇ *yu-ja* a kind of Chinese tea.

ཡུ་ཏང་ *Yu-tań* an ancient monastery in Nepal: བལ་ཡུལ་གྲུབ་པའི་གནས་ཆེན་པོ་ཡུ་ཏང་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང་ཆེན་པོ (*K. g.* ག, *191*).

‡ **ཡུ་ཐི་ཀ** *yu-thi-ka* यूथिक n. of a sweet scented flower (*K. ko.* ཀ, *4*) [*Jasminum auriculatum*]*S.*

ཡུ་བ *yu-wa* 1.=སྲོག་ཤིང་ the life-tree. 2. a stick; that part of anything which the hand can grasp. ཡུ་བ་ལྡན दण्डवान् one with a stick; གྲི་ཡུ *gri-yu* haft of a knife; དེབས་ཡུ *debs̱-yu* handle of an awl; ལྷམ་ཡུ leg of a boot; ཡུ་བ་ཅན दण्डिक provided with a handle, ཡུ་མེད without a handle (*Jä.*).

ཡུ་བོ *yu-wo* an ox or yak having no horns. ཡུ་མོ *yu-mo* 1. any hornless female cattle; also, esp. a hind, female of stag (*Pth. 192a*). 2. n. of a place in Tibet (*Deb.* ག, *36*).

+ **ཡུ་བུ་ཅག** *yu-bu-cag*=རང་རེ *rań-re* and བདག་ཅག *ḇdag-cag* we, ourselves; also acc. *Cs.*=ཧུ་བུ་ཅག *ẖu-bu-cag.*

ཡུ་མ *yu-ma* or ཡུར་མ weeds. ཡུ་མ་ཡུ་བ *yu-ma-yu-wa* or ཡུར་མ་ཡུར་བ to weed out, to remove weeds from a garden or cultivation (*Ṟtsii. 54*).

ཡུག *yug* 1. a piece of cloth or stuff; གོས་སུ་རས་ཡུག་གཅིག་ལས་མི་བདོག་སྟེ as they had but one cotton cloth for their clothing. ཡུག་སྣམ *yug-s̱nam* piece of serge-cloth. 2. for ཡུད in *Mil.*

ཡུག་པ *yug-pa* old word=རྐང་པ the leg with the foot.

ཡུག་པོ *yug-po* defined as ཕུབ་མ་དང་རྩ་ཞིབ་འདྲེས་མ *phub-ma dań-ṟtsa shib-ẖdṟes̱-ma* chaff and hay-dust mixed together.

ཡུག་ཡུག་རྒྱབ་པ *yug-yug ṟgyab-pa* to wag (like the tail of a cow); to whirl round.

ཡུགས་པ *yugs̱-pa*, 1.=བྱུགས་པ to anoint, rub, daub with; imp. ཡུགས་ཤིག *yugs̱-çig.* 2. sometimes for ཡུགས་ཕོ.

ཡུགས་ཕོ *yugs̱-pho* a widower; ཡུགས་མོ *yugs̱-mo* a widow. ཡུགས་ས *yags̱-sa* or ཡུགས་ཟ *yugs-za* mourning for a deceased husband or wife, and the state of uncleanness consequent on it, the duration of which varies according to the circumstances under which the first or second spouse had died, and also in different provinces; ཡུགས་ས་པ widower; ཡུགས་ས་མ *yugs̱-sa-ma* or ཡུགས་ས་མོ *yugs̱-sa-mo* a widow; ཡུགས་ས་མོའི་བདག་པོ one who has married a widow.

ཡུང་བ *yuń-wa* काञ्चनी, हरिद्रा 1. turmeric; ཡུང་བའི་མདོག turmeric colour, yellow. In Sikk. it is called སྒ་སེར *s̱ga-ser.* 2. n. of a place in *H̱phan-yul* (*Loń.* ཟ, *3*).

Syn. of 1. གསེར་འཇོམས *gser-ẖjoms̱*; མདོག་མཆོག *m̱dog-m̱chog*; མདོག་མཛེས་པ *m̱dog-m̱des̱-pa*; སེར་མོ *ser-mo*; གསེར་ལྡན *gser-ḻdan* (*M̱ńon*).

ཡུང་མ *yuń-ma*=ཉུང་མ *ñuń-ma* turnip.

ཡུངས་ཀར *yuńṣ-kar* (ཡུངས་དཀར) सर्षप राजिका गौरी white mustard; ཡུངས་ནག *yuńṣ-nag* also called པད་གངས *paḏ-gańṣ* black mustard. ཡུངས་འབྲུ *yuńṣ-ẖbru* mustard-seed, grain of mustard: ཡུངས་འབྲུ་ཙམ as small as a grain of mustard. ཡུངས་མར *yuńṣ-mar* कटुकतैल oil of mustard.

ཡུད *yuḏ* 1. =སྐད་ཅིག an instant, a very small portion of time stated to be a space of time varying from 8 seconds to 1½ minutes. 2. acc. to *Stg.* ཁ fol. 53 ཡུད is a space of time of longer duration, 48 minutes; acc. to *Schtr.* in Bhotan=ཆུ་ཚོད 24 minutes. 3. a black or coloured stripe on woven fabrics; ཡུད་ཅན striped black or white in *W.* (*Jä.*).

ཡུད་ཀྱིས *yuḏ-kyis*=མགྱོགས་པོ adv. quickly, instantly: འོང་ཟེར་ནས་ཡུད་ཀྱིས་སོང་ saying I will come (he) quickly vanished (*A. 131*). ཡུད་དུ *yuḏ-du* in a moment, ཡུད་ཙམ *yuḏ-tsam* =ཧྲིབ་ཙམ *ẖrib-tsam* (or སྲིབ་ཙམ *sṟib-tsam*) a moment, about a moment: གང་མོས་ཀྱི་ཕྱོགས་ལ་ཡུད་ཙམ་ཞིག་ལ་འཕུར (*Ṟdsa. 22*). ཡུད་ཡུད *yuḏ-yuḏ*, =སྐད་ཅིག་སྐད་ཅིག momentarily, only a moment.

ཡུན *yun* आयाम any certain space or length of time, ཡུན་ཅི་སྲིད་དུ *yun-ci sṟiḏ-du* how long? ཡུན་འགོར་བ *yun-ẖgor-wa* to delay, to take long to do a thing: ཡུན་འགོར་ཡོང་གི་ཡོད་འདུག་པ་བཙམས་འཕྲུལ་དུ (*D. çel. 7*). ཡུན་ཐུང་བ *yun-thuń-wa* a short time, of short duration; ཡུན་རིང་ *yun-riń* (*A. K. 1-34*) a long time; ཡུན་རིང་པོ *yun-riń-po*, ཡུན་རིང་པོར *yun-riń por* or ཡུན་རིང་དུ during a long time. ཡུན་རིང་པོ་ནས a long time since or past: ཡུན་རིང་པོ་སྡོད stayed or remained for a long time; ཡུན་རིང་འཚོ long-lived; ཡུན་རིང་མ *yun-riń-ma* late, old, stale.

ཡུན་ནེན ཡུན་ནེན *Yun-nen* Yunnan, a province of China.

ཡུམ *yum* 1. resp. for མ, मातृ, अम्बा mother. བཙུན་མོ་ཡུམ, ཡུམ་བཙུན་མོ the queen-mother 2. the ནུས་མ or "female energy" of a deity or Bodhisattwa, but in Tantrik ceremonial usually thought of and represented as a female companion or concubine of the deified personage. ཡབ་ཡུམ the symbolical representation of the procreative and generative faculties; and in Tantrikism a male deity clasping a female deity in his embrace or both standing together. 3. मातृका a title of the third and latest part of the sacred writings, which contains the Abhidharma, or metaphysical portion of Buddhist Scripture, *i.e.*, the collection of sacred writings colloq. called *Bum*; they are divided into འབུམ་རྒྱས, འབུམ་འབྲིང་, འབུམ་བསྡུས་པ the detailed, the middling, and the abridged compilations: དུས་གསུམ་གྱི་རྒྱལ་བ་ཐམས་ཅད་སྐྱེད་པ་བྱེད་པའི་ཡུམ་གཙོ་བོར་ཉམ་པ་དང་ (*A. 21*), he chiefly studied ཡུམ (the Mātrikā) that gives birth to all the Buddhas of the three periods. ཡུམ་ཆེན་ས་ཏྲིག་ཨེར་སངས *yum-chen-sa tṟig-er sańṣ* the counterpart of the Prajñā Pāramitā, ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ, in the Bon religion ཡུམ་མདོ *yum-m̱do*,=ཤེས་རབ་སྙིང་པོ the Prajñāsāra. 4. when a copy is made of a sacred or royal writing or edict, the original from which the copy is made is styled the ཡུམ.

ཡུམ་སངས་རྒོད་ལ་འཐེན *Yum-sańṣ ṟgoḏ-la ẖthen* the son of *H̱ol-sańṣ yum-la ẖthen* (*G. Bon. 23*). ཡུམ་སངས་ཧོལ་ལ་འཐེན *yum-sańṣ ẖol-la ẖthen* n. of the son of ཡུམ་སངས་རྒོད་ལ་འཐེན (*G. Bon. 21*).

ཡུམ་བློ་བཟང་ཆོས་མཚོ *Yum-ḇlo ḇzań-choṣ m̱tsho* n. of the mother of Dalai Lama Kalzang Gya-tsho (བསྐལ་བཟང་རྒྱ་མཚོ) (*Loń.* ༢, *11*).

ཡུམ་པ *yum-pa* only in *W.* to strew, salt on food, ashes on the snow (*Jä.*).

ཡུར་བ *yur-wa* 1. to irrigate; to arrange irrigation canals: བར་དབུས་གཙང་རུ་བཞི་ཡུར་བ་འདྲ (*Yig. 9*), the four provinces of U, Tsang, Ru, and the land intervening are like an irrigated area. 2. sbst. aqueduct, conduit, water-course, irrigation channel; སྦུབས་ཡུར *s̱bubs̱-yur* a covered, subterraneous canal (*Cs.*); ཡུར་བའི་ཆུ *yur-waẖi chu* water conveyed by a canal (*Jä.*); ཡུར་པོ་ཆེ *yur-po che* कुल्य a large trench, channel, canal, ཡུར་ཕྲན *yur-phran* खालि a small channel; མ་ཡུར mother channel or feeding channel.

ཡུར་མ *yur-ma* the act of weeding, ཡུར་མ་ཡུར་བ *yur-ma yur-wa* to pull out weeds; metaph. to purify the mind, cleanse the heart, *e.g.*, by disburdening one's conscience (*Jä.*).

ཡུལ *yul* 1. primarily signifies: a country in general, an inhabited land; secondarily, the country districts as opposed to the metropolis, provincial parts, a province: ཡུལ་གྱི་སྐད provincial dialect, provincialism; ཡུལ་གྱི་མཐིལ, མཆོག chief place, capital; ཡུལ་ཆེན་པོ་བརྒྱ one hundred countries, such as Sing-gala (Ceylon), Thogar (Bactria), Li (Khotan), Balpo (Nepal), Kashmir, Zahor-Urgyan (Udyāna), Magadha, རྒྱ་གར་གྱི་ཡུལ India; རྒྱ་ཡུལ China (or India) བོད་ཡུལ Tibet, སོག་ཡུལ Mongolia. 2. a place; and sometimes even a village. Whenever ཡུལ precedes a word, it is to be understood as relating to the place (situation), ཡུལ་བ་ར་ཎ་སི in Benares. སྐྱིད་ཡུལ a happy place, སྡུག་ཡུལ a wretched place; འབྲོག་ཡུལ *rań-yul* country consisting of steppes, where cattle abound or where they are kept. 3. a sphere, region, whether physical or metaphysical; the object or objects of perception by means of the senses; ཕྱིའི་ཡུལ་དྲུག the provinces of the six senses, *i.e.*, forms (the external appearances of bodies), sounds, etc. ཡུལ་མི་འཛིན་པ, གཞན་དུ་འཛིན་པ to perceive things either not at all, or not correctly; བརྗོད་པའི་ཡུལ་ལས་འདས་པ is stated to imply: exceeding the limits of speech, unspeakable; བསམ་བྱའི་ཡུལ་ལས་འདས་པ=བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ frq. unimaginable, inconceivable, = विषय, subject; ཡུལ་ཅན་ཡིད་ལ་སྐྱེས *yul-can yiḏ-la s̱kyes̱* विषयिन् a business man, one who has nothing else but business to think upon; ཡུལ་དཔོན = विषयपति a business man; ཡུལ་དབང་བྱེད इन्द्रिय the senses.

རྒྱལ་ཁམས *yul-khams̱* 1. kingdom, *e.g.*, of Nepal, China, Tibet, country. 2. habitation.

Syn. ཡུལ་ལྗོངས *yul-ḻzońs̱*; ཡུལ་ཁམས *ṟgyal-khams̱*; ཡུལ་འཁོར *yul-ẖkhor*; རང་བྱུང་སྐྱེས *rań-byuń s̱kyes̱*; ཡུལ་གྱི་གནས *yul-gyi gnas̱* (*M̱ńon.*).

ཡུལ་འཁོར *yul-ẖkhor* राष्ट्र चक्र tract of राज्य country, province: མི་ཁྱིམ་འབུམ་ཕྲག་གཅིག་ཡོད་པ་ལ (*M̱ńon.*) a country which contains about a hundred thousand habitations. ཡུལ་འཁོར་སྐྱེས *yul-ẖkhor s̱kyes̱* कण्टकारि (*M̱ńon.*) [several plants such as *Solanum jacquini*, etc.]*S.* ཡུལ་འཁོར་སྐྱོང *yul-ẖkhor s̱kyoń* राष्ट्रपाल met.: a ruler; ཡུལ་འཁོར་སྐྱོང་གིས་ཞུས་པའི་མདོ *Sūtra* in (*K. ko.* ང, *427*) containing an account of Buddha's life, besides the legendary account of prince Puṇya Prabha.

ཡུལ་འཁོར་ལྡན *yul-ẖkhor ḻdan* राष्ट्रिय = (in theatrical language) king's brother-in-law. ཡུལ་འཁོར་དབང *yul-ẖkhor ḏwań* = རྒྱལ་ཕྲན, རྒྱལ་རིགས་ཆ་ཤས a king, a potentate (not an emperor) (*M̱ńon.*). ཡུལ་འཁོར་འཛིན *yul-ẖkhor-ẖdsin* = ངང་པའི་རྒྱལ་པོ (*M̱ńon.*) king of geese, धृतराष्ट्र, one of the four guardian kings of the world.

ཡུལ་འཁྱར *yul-ẖkhyar* immigrant, any people who on account of poverty leave their country and emigrate to other lands (*R̲tsii.*).

ཡུལ་གྲུ *yul-gr̲u* a district, place, village, town.

ཡུལ་དགུགས་པ *yul-d̲gugs̱-pa* to confiscate property, to resume lands: ཡུལ་དགུགས་ཀྱི་རིགས་ལ་གནས་དུས་ནས་ལོ་ལྔ་ཚུན་རོན་པའི་མགོ་གཙང་བསྐོན་རྒྱལ་ཁྲིན།

ཡུལ་བརྒྱད *yul-b̲r̲gyad̲* the eight organs of bodily sensation and perception.

ཡུལ་ངན *yul-ńan* tempest; also public calamities, such as famine, murrain, etc. ཡུལ་ངན་གྱི་ཚུབ་མ *yul-ńan-gyi tsub-ma̩* the turmoil of the tempest. ཡུལ་ངན་འབོད *yul-ńan h̲bod̲* as met. = བྱ་སྐྱུང་ཀ *bya-s̱kyuń-ka* the jackdaw (*M̲ńon.*), lit. that which invites public calamities.

ཡུལ་ཅན *yul-can* suited, proper, being in its place, fulfilling its purpose (*Cs.*); acc. to *Was.* that which is treated objectively.

ཡུལ་ཆས *yul-chas̱* = ཡུལ་ལུགས or ཡུལ་ཁྲིམས a country's usages, the customs or laws of a country.

ཡུལ་ལྗོངས *yul-ljońs̱* जनपद an inhabited tract where lands are cultivated.

ཡུལ་ཐང *yul-thań* local price: ཉོས་ཐོ་བཀོད་པར་རིན་གོང་སོ་སོའི་ཡུལ་ཐང་མཐུན་པ་འདུག (*R̲tsii.*).

ཡུལ་སྡེ *yul-s̱de* 1. district. 2. a village or groups of villages under circle headman or governor.

ཡུལ་ཕུ་བླ་མཁར *Yul-phu b̲la-m̲khar* ordinarily called འོམ་བུ་ལ་སྒར *H̲om-bu la-s̱gar* the ancient palace of king *G̲ñah̲-khri b̲tsan-po* in Yarlung (*Yig. 63*).

ཡུལ་ཕྱུང་བ *yol-phyuń-wa* one banished, one exiled.

Syn. འོར་ཅིག *h̲or-cig*; མ་འདུག *ma-h̲dug*; མ་སྡོག *ma-s̱dog*; སོངས་ཤིག *sońs̱-çig*; ཕྱིར་བསྐྲད *phyir-b̲s̱krad*; དབྱང *d̲byań*; ཕུད *phud̲* (*M̲ńon.*).

ཡུལ་ཕྱོགས *yul-phyogs̱* region, neighbourhood.

ཡུལ་དབུས *Yul-d̲bus̱* मध्यदेश the central country, *i.e.*, Magadha. ཡུལ་དབུས་སྐྱེས *yul-d̲bus̱ s̱kyes̱* 1. a native of Magadha, one of the middle country. 2. = པི་པི་ལིང *pi-pi liń* (*M̲ńon.*) piper longum.

Syn. རྒྱ་གར་ཡུལ *r̲gya-gar yul*; དབུས་འགྱུར་འཆང *d̲b̲us̱-h̲gyur-h̲chań* (*M̲ńon.*).

ཡུལ་མེད *yul-med̲* improper, not in its place (*Cs.*): རང་སྣང་ཡུལ་མེད་བསྟན་དུ་གསོལ what has no place in my mind, that I beg you to teach me.

ཡུལ་ཚོ *yul-tsho* a village, a cluster of hamlets; properly a number of villages classed together and placed under a local headman.

ཡུལ་གཞིས *yul-gshis̱*, v. གཞིས *gshis̱*.

ཡུལ་བཟང *yul-b̲zań* 1. fair weather (*Cs.*). 2. country with goodly climate, food and water.

ཡུལ་ཡོད་པ *yul-yod̲-pa* = ཡུལ་ཅན *yul-can* (*Cs.*).

ཡུལ་ལུགས *yul-lugs̱* manners and customs of a country, usage of a country.

Syn. ལུགས *lugs̱*; ཁྲིམས *khrims̱*; རིགས་པ *rigs̱-pa* (*M̲ńon.*).

ཡུས *yus̱* 1. boastfulness, swollen with pride, exultation, fervour; also making the most of things: ཡུས་ཆེ་བ *yus̱-che-wa* exultant, very proud, one who thinks much of himself: སྤྱན་འདྲེན་གཉིས་པ་བཏང་བས་ཁོང་ཡུས་ཆེ་བ་དང invitation was twice sent (to him) but he being proud (*A. 120*); ཡུས་ཀྱིས་བཏངས unable to utter a word, the gullet being choked with exultation; ཨ་ཏི་ཤ་ངེས་པར་སྐད་སྙན་ནས་བདག་ཡུས་ཀྱིས་བཏངས་ཏེ (*A. 134*). 2. charge, blame, accusation, false accusation: བུའི་ཁོར་བ་དང་ཀན་མོ་ཡུས་གསོལ (*A. 5*) as soon as her son returned (from his journey) the old mother laid accusations to her son against his wife.

+ **ཡུས་ཏེ** *yuş-te*=བདེན་ཏེ सत्य it being true, in fact, in truth.

ཡེ *ye* from the beginning, from eternity, utterly, perfectly, highly, quite; ཡེ་སྟོང་ *ye-şton* void or empty from the beginning: ཡེ་སྟོང་ལྷུན་གྲུབ་ཟག་མེད་ལ། གང་ལ་གང་འཛིན་ཞེན་པ་གྲོལ. (*H̱brom.* ཁ, *32*). ཡེ་དག *ye-dag* quite clean, clean from the beginning; ཡེ་རྫོགས quite perfect. ཡེ་ནས *ye-naş*, from the beginning, from eternity: ཡེ་ནས་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ self existent from the beginning, ཡེ་ནས་བཟང་པོ altogether good; ཡེ་ནས་མ་ཞིག་པར་འདུག he has not hurt at all; ཡེ་ནས་མི་བྱེད་དགོས that is not to be done by any means. ཡེ་འབྱམས *ye-ẖbyamş*=སྟོང་པ་ཉིད emptiness. ཡེ་འབྲོག *ye-ẖbrog* accident, danger caused by a gdon-evil spirit. It occurs in ཐལ་རྐྱེན་གློ་བུར་ཡེ་འབྲོག་བྱུང་སེལ་མི་ཐུབ་པ་འདུག (*Sorig. 13*).

ཡེ་མ་བྱེད་པ *ye-ma byeḏ-pa*=གཏན་ནས་མ་བྱེད་པ does not at all do: རིངས་རིངས་བློ་མ་བབས་པ་ཡེ་མ་བྱས་པར (*A. 132*); ཡེ་མ་སོང *ye-ma soñ*=རྩ་བ་ནས་མ་སོང་ was not at all good; ཁྱོད་ཀྱི་སྔར་གྱི་ཆོས་ལམ་དུ་ཡེ་མ་སོང་ your former religious course was not at all good (*A. 83*). ཡེ་མི་སྣང་ *ye-mi şnañ* not at all conceived or seen: ངག་ཚགས་ལྷ་བུ་ཕྱི་ནང་མེད་པར་ཡེ་མི་སྣང་ (*Ya-sel. 15*). ཡེ་མེད *ye-meḏ*, ལོང་ཡེ་མེད་པ *loñ-ye meḏ-pa*=མ་ཁོམ་པ restless, continually at work, leisureless: ངེས་ཆོས་མ་ཤུས་པར་ལོང་ཡེ་མེད་པའི་དུས་སུ་ཡང་གསུང་ (*A. 29*).

ཡེའི *yeẖi*=ངའི in the dialect of Lhokha. ཡེའི་ཉ་མོ་གྲོག་གི=ངའི་ཉ་མོ་གྲོག་གི་ཡེ་སྔོན་རྒྱལ་པོ the earliest legendary king of Tibet who was born in a shell: དུང་གི་སྒོ་ང་དེ་ལ་དབང་པོ་ཡན་ལག་ཉེང་རྡོད་པ་ལས་ཁྱི་ཅུ་ཞིག་བྱུང་བ་ནི་ཡེ་སྔོན་རྒྱལ་པོ་སྟེ (*J. Zañ.*). ཡེ་སྔོན་ནག་པོ one of the four earliest tribes of Tibet (*J. Zañ.*).

ཡེ་རེ *ye-re*=ལན་གཅིག or ཚར་གཅིག once: གསང་ཕུབ་ཆེན་པོས་ར་སྒྲེང་དུ་ཡེ་རེ་བྱོན་ཙ་ན (*A. 123*); རྭ་སྒྲེང་དུ་ཡེ་རེ་བྱོན *rwa-şgreñ-du ye-re-byon* he once visited *Ṟwa-şgreñ* (*Radeñ*) (*A. 123*).

ཡེ་རང་ *Ye-rañ* or *Yera* ललितग्राम; ललितपत्तन n. of a city, next in importance to Khobom (Khatmandu), in Nepal.

ཡེ་ཤེས *ye-çes* ज्ञान the perfect absolute divine wisdom; also occasionally ཡེ་མཁྱེན *ye-m̱khyen*. This is inherent to all great saints and divine beings.

ཡེ་ཤེས་ལྔ *ye-çes-ḻña* the five kinds of divine wisdom:—(1) ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས་ཀྱི་ཡེས་ཤེས धर्म्मधातुज्ञान; (2) མེ་ལོང་ལྟ་བུའི་ཡེ་ཤེས; (3) མཉམ་པ་ཉིད་ཀྱི་ཡེ་ཤེས (4) སོ་སོར་རྟོགས་པའི་ཡེ་ཤེས; (5) བྱ་བ་ནན་ཏན་དུ་གྲུབ་པའི་ཡེ་ཤེས. In sooth ཡེ་ཤེས *ye-çes* is of two kinds: (1) ཇི་ལྟ་བ་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས which comprises དོན་དམ་པའི་ཆོས་ཐམས་ཅད all spiritual knowledge; (2) ཇི་སྙེད་པ་མཁྱེན་པའི་ཡེ་ཤེས which consists of ཀུན་རྫོབ་པའི་ཆོས་ཐམས་ཅད all apparent or unreal things. རང་བྱུང་ཡེ་ཤེས=the self-originated wisdom. ཡེ་ཤེས་མཐོང་ཕུང་བ་པོ one of the five infallible aggregates of divine knowledge; རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཡེ་ཤེས the knowledge which leads to *Nirvāna*.

ཡེ་ཤེས་སྐུ *ye-çes-şku* and ཡེ་ཤེས་མེ་ལོང་ *ye-çeş me-loñ* are epithets of Mañju S'rī or Jampal (*M̱ñon.*).

ཡེ་ཤེས་རྒྱལ་བ *Ye-çeş ṟgyal-wa* n. of a great Lama of the Bon (*G. Bon. 35*).

ཡེ་ཤེས་སྙིང་པོ *ye-çeş şñiñ-po*=ज्ञानगर्भ.

ཡེ་ཤེས་ཕྱག་རྒྱའི་མདོ *ye-çeş phyag-ṟgyaẖi-m̱do* a Sûtra in the Kahgyur vol. (5, *370*).

ཡེ་ཤེས་གཙུག་ཕུད *Ye-çeş gtsug-phuḏ* one of the successors of *G̱çen-rab* in the Bon hirearchy of Tibet.

ཡེ་ཤེས་ཚུལ་ཁྲིམས *Ye-çeş tshul-khrims* one of the four saints (*G. Bon. 35*).

ཡ

ཡེ་བཤེར་གཙུག་ཕུད *Ye-ḇçer gtsug-phud* n. of a predecessor cf གཤེན་རབ the founder of Bon religion (*G. Bon. 12*).

ཡེ་སང་དཀར་པོ *Ye-sañ ḏkar-po* 1. n. of a tribe in Tibet. 2. n. of a Bon deity. (*J. Zañ.*).

ཡེ་སུ *Ye-su* asserted to be a Chinese Buddhist teacher said to have been born in a miraculous manner: རྫུས་སྐྱེས་སུ་གྲགས་པའི་སྟོན་པ ཡེ་སུ་སྐྱེ་འཇིག་རྟེན་མགོན་པོ་བྱ་བ་ཞིག་གིས (*Grub.* ༥, *2*).

ཡེགས་པ *yegs̱-pa* rough, shaggy, hairy.

ཡེང་ཡེང་ *yeñ-yeñ* disposing things properly, putting those of one size or kind together, those different separately, &c. (*R̠tsii.*).

ཡེང་བ *yeñ-wa*=གཡེང་བ *gyeñ-wa.*

ཡེད་པོ *yeḏ-po* prov. for ཡག་པོ *yag-po.*

ཡེན *yen* amply, plentifully: ཟས་དང་སྤྱོད་ལམ་ཡེན་ལ་གཏོང་བར་བྱ food and exercise should be amply provided for (*Jä.*).

ཡེར་པ *yer-pa* 1. n. of a place. 2. in ཕྱག་ཏུ་ཡེར་པ་ཞིག་མཛད་ནས raising one's hand with the palm turned upward, as a gesture of offering (*Mil.*).

ཡེར་པ་ལྷ་རི *Yer-pa lha-ri* n. of a sacred mountain in Yerpa about ten miles from and to the east of Lhasa (*J. Zañ.*): ཡེར་པར་ཡང་ཕྱག་ཕབ *Yer-par yañ-phyag-phab* he also visited Yerpa (*A. 27*).

ཡེར་ཁེན *Yer-khen* Yarkand; it is stated in the biography of the first Dalai Lama that the people of Yarkand had become his subjects.

ཡེར་བ *yer-wa* 1.=གཉིད་མ་ཁུག་པ not asleep. 2 —འཐོར་པ *ẖthor-pa* to sprinkle.

ཡེར་རེ *yer-re* or ཡེར་རེ་བ *yer-re-wa* pure, clear, genuine, unadulterated; སྔོ་ཡེར་རེ *s̱ño-yer-re* a pure blue; དཀར་ཡེར་ན *ḏkar-yer-na* a pure white, in *C.* (*Jä.*).

ཡེར་ཤོང་ *Yer-çoñ* n. of a place in *Khams̱* (*Loñ.* ཞ, *19*).

ཡེལ་ཡེལ *yel-yel* = ཡེར་ཡེང་; མདངས་ཡེལ་ཡེལ *m̱dañs̱-yel-yel* clear, light, bright, said to be equivalent to སེམས་དགའ་ཡེལ་ཡེལ.

ཡེལ་འཕྱོས *yel-ẖphyos̱*=ཟུང་འཇུག.

ཡེས་མས *yes̱-mas̱* in colloq.=ཡས་མས ancestors (*Sch.*).

ཡོ *yo* num. fig.: 144.

‡ **ཡོ་ག** *yo-ga* योग=རྣལ་འབྱོར *ṟnal-ẖbyor* systematic religious meditation; ཡོ་གི or ཡོ་ག་པ *yo-ga-pa*=योगि an ascetic who practices meditation; ཡོ་ག་མ *yo-ga-ma*= ཡོ་གི་ནི योगिनी a female ascetic.

ཡོ་ག་ཙ་རྱ *yo-ga carya* योगाचार्य=རྣལ་འབྱོར་སྤྱོད་པ *ṟnal-ẖbyor s̱pyoḏ-pa* a system of Buddhist philosophy developed by Āryāsañga; also n. of a metaphysical work དབུ་མ་རིན་པོ་ཆེའི་ཕྲེང་བ་དང་། ཡོ་ག་ཙ་རྱ་དང་ (*A. 66.*)

ཡོ་གུར *Yo-gur* n. of a country (*Bon. ch. 4*).

ཡོ་ཏན *yo-tan* the scarf presented as a token of one's consent to any order or proposal or suggestion; the scarf of assent (*Yig. 23*).

ཡོ་བ *yo-wa* adj. and sbst., aslant, sloping, awry, crooked; obliquity, slope, slant; ཁ་ཡོ the mouth crooked; ཡོན་པོ 1. adj., awry ཡོ་སྲོང་བ *yo-s̱roñ-wa* or བསྲང་བ to make the crooked straight. 2. crafty distorted, perverted, deceitful; ཡོན་དཔྱོད wrong interpretation, false judgement. 3. sbst.

crookedness, deceitful dealings. Also གཡོ *gyo.*

ཡོ་བྱད *yo-byad̲* 1. उपचार, परिष्कार, वस्तु; ནོར་རྫས chattels, household furniture, necessaries; ཡོ་བྱད་བསྡུངས་པ less furnished; འཚོ་བའི་ཡོ་བྱད necessaries of life; མཆོད་པའི་ཡོ་བྱད requisites for sacrificing; ཡོ་བྱད་འབྱོར་བ to procure the needful articles to make preparations (*Dzl.*); ཡོ་བྱད་ཀྱི་འབྲལ་བ to be in want of the needful (*Jä.*). 2. often used for ཉོ་བྱད "*nyop-che*" articles to buy or for sale.

ཡོ་བྱད་ལྡན *yo-byad̲-l̲dan* a man of property. Syn. འབྱོར་པ་ཅན *h̲byor-pa-can*; རྫས་ལྡན *r̲dsas̲-l̲dan* (*M̲ñon.*)

ཡོ་འབོག *yo-h̲bog* n. of a medicinal tree the bark of which is taken as a decoction in fevers of all kinds.

ཡོ་ལང *yo-lañ* or ཡོ་ལངས cf. as used in དམག་མི་འགྲོ་བྱུང་སོགས་དོན་དུ་སྒྲིགས་ཆ་ཡོ་ལངས་ཞུ་དགོས་འདུག (*R̲tsii.*).

ཡོག *yog* for འོག below, downstairs; ཡོག་ཁང the ground floor, cellar.

ཡོག་པོ *yog-po* or ཡོག་ཤིང a 1. pole or stick for stirring the fire. 2. v. གཡོག་པོ.

ཡོག་རྒྱལ *yog-r̲gyal* a fruit for all classes; འབྲས་བུ་ཡོག་རྒྱལ *h̲bras̲-bu yog-r̲gyal* (*Khrid̲. 97*).

ཡོག་གཅིན *yog-gcin* one that wets his bed (*Sch.*)

ཡོང་བ *yoñ-wa* 1. to be patient, to be capable for, equal to, to suffice, etc. 2.= འོང་བ *h̲oñ-wa.*

ཡོང་ངེ *yoñ-ñe* colloq.=that will do, that is enough.

ཡོང་ཆད *yoñ-chad̲* appointed time and place of coming.

ཡོང *yoñ* subst. yield, produce; ཡོང་སྒོ income; ཡོང་དེབ *yoñ-deb* account book in which is entered the income or receipts; ཡོང་སྡུད *yoñ-s̲dud̲* collection (of revenue) income, proceeds; ཡོང་ཁུལ *yoñ-khul* (ཡོང་གི་ཡོད་པའི་སྤྱོལ). ཡོང་སྡུད་པ *yoñ-s̲dud̲-pa* collector of revenue: ཡོང་སྡུད་པ་རྫོང་ཐོ་ནང་ལྟར the collector according to the register of rent (*R̲tsii.*). བཀའ་རྒྱུ་ཡོང་སྡུད་པག་དབུས་གཞུང་གི་སྙེར་སྒྲིབས་རྣམས་ཀྱིས (*D. çel. 7*); ཡོང་རྩིས *yoñ-r̲tsis̲* register of income, book of receipts (*R̲tsii.*).

ཡོང་ཡེ *yoñ-ye*=ངེས་པར adj. certainly, surely; defined as ནམ་པ་ཀུན་ཏུ and as ནམ་པ་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཐམས་ཅད་དུ everywhere, in all, ever before, at all times.

ཡོངས *yoñs̲* all, whole, complete, entire: ག་ཡོངས་ཀྱི་རྗེ lord of all the black-haired, .*e*., of laymen; ཡོང་འདུ་ཚལ་གྱི་ཕོ་བྲང the palace in which all wish to meet.

ཡོངས་དཀྲིས *yoñs̲-d̲kris̲* परिधि [circumference]*S.*

ཡོངས་སྐྱོབ *yoñs̲-s̲kyob* (ཟངས) copper (*S. Lex.*).

ཡོངས་བསྐོར *yoñs̲-b̲s̲kor* परिवेष [a full circle]*S.*

ཡོངས་ཁུལ *yoñs̲-khul* all together, every thing included, inclusive of all (*R̲tsii.*).

ཡོངས་ཁེབས *yoñs̲-khebs̲* पटल [a roof, a cover]*S.*

ཡོངས་ཁྱབ *yoñs̲-khyab* कीर्ण [surrounded]*S.*

ཡོངས་གང་སྣོད *yoñs̲-gañ s̲nod̲* पूर्णपात्र [a full vessel]*S.*

ཡོངས་གྲུབ *yoñs̲-grub* (for ཡོངས་སུ་གྲུབ) 1. परिनिष्पन्न perfected, accomplished; the absolute, what is independant and complete in itself (*Was. 202*). 2. independence, self-sufficiency, one of the three *lakṣaṇa* or characteristics of the deity or of Buddha according to the *Yogācārya* school of Buddhists; ལོངས་སྐུ་གཞན་དབང་དང་ཆོས་སྐུ་ཡོངས་འགྲུབ་པོ the *Sambhoga-kāya* manifestation is subject to other's influence but the *Dharmakāya* (the spiritual) is complete in itself (*A. 78*).

ཡོངས་འདྲོ *yońs̱-ẖdro* तमस् darkness.

ཡོངས་གཅོད *yońs̱-g̱coḏ* अवधि [limit, beginning]*S.* in the mystic language of the དགེ་རྒྱས་ཀྱི་ལྡེ this word = ཕྱུག་བརྡལ་བ; whilst ཡོངས་གཅོད་འབྱུང *yońs̱-g̱coḏ-ẖbyuń* = ཀུན་འབྱུང་བ, ཁྱིམ་མཐའ *khyim-m̱thaẖ* = འཁོག་པ and རྟག་ཏུ་རྣམ་དག *ṟtag-tu ṟnam-dag* = ལམ (*K. ko.* ཀ, *36*).

ཡོངས་འཇོམ *yońs̱-ẖjom* a term for བ *ba* cow (*M̱ńon.*).

ཡོངས་འཇོམས *yońs̱-ẖjoms̱* परिघात, परिघ [an iron beam]*S.*

ཡོངས་རྟོགས *yońs̱-ṟtogs̱* पर्य्यालोचना full consideration; exhaustive inquiry, careful discussion on any subject; fully understood.

ཡོངས་གདུང *yońs̱-g̱duń* उपधूपित, संताप [great heat, affliction]*S.*

ཡོངས་འདུད *yońs̱-ẖduḏ* द्रुम met. a tree.

ཡོངས་འདུས་ས་རྡོལ *yońs̱-ẖdus̱ sa-ṟdol* 1. n. of a celestial region said to be somewhere to the north where the five kinds of འདོད་ཡོན *ẖdoḏ-yan* are detained (*Bon. ch. 6*). 2. = དཔག་བསམ་ཤིང, *i.e.*, *Kalpadruma* the wishing tree of the gods its root being in the abodes of the Asura and its trunk hanging over the celestial regions so that the gods may enjoy its fruits.

ཡོངས་འབབ *yońs̱-ẖbab* v. ཆང་དངོས छाल essential spirit.

ཡོངས་སྦྱོར *yońs̱-s̱byor* = འགྲོགས་པ *ẖgrogs̱-pa* friendship, company (*M̱ńon.*).

ཡོངས་འཛིན *yońs-ḇdsin* designation given to the tutor or spiritual and philosophical instructor superintending the childhood of the highest incarnate lamas. Thus the instructor of the present Panchhen Lama of Tashi-lhunpo is styled: the Yong-dsin Lho-pa.

ཡོངས་བཟང་ཅན *yońs̱-ḇzań-can* 1. a term for ཤུག་པ *çug-pa* juniper. 2. पारिजात (*M̱ńon.*) the tree of paradise growing on the lofty peaks of the Himalaya.

ཡོངས་ཟླུམ་མིག *yońs̱-zlum-mig* lit. the round-eye, as met. the domestic fowl, the cock (*M̱ńon.*).

ཡོངས་སུ *yońs̱-su* 1. adv. परि wholly, completely, altogether; ཡོངས་སུ་དག་པ immaculate, fully purified, quite clean; ཡོངས་སུ་སྤོང་བ परित्याग to give up entirely; ཡོངས་སུ་བསྐྱད་དེ quite lost in perverseness. 2. generally, universally: ཞེས་ཡོངས་སུ་གྲགས་སོ इति परिकीर्त्तित so he was universally famed; ཡོངས་གྲགས་ཀྱི་བུ་ཆེན་བཞི four disciples of universal fame. Compounds:—ཡོངས་སུ་དཀྲིས *yońs̱-su ḏkris̱* ensnared, entangled, all round; ཡོངས་སུ་བཀག *yońs̱-su ḇkag* पर्य्यवरोध wholly forbidden, stopped; ཡོངས་སུ་བཀྲུས *yońs̱-su ḇkrus̱* अवधौत well washed; ཡོངས་སུ་བརྐྱང *yońs̱-su ḇṟkyań* परिसर्प्य completely stretched out [following]*S.*; ཡོངས་སུ་སྐོར *yońs̱-su s̱kor* परिवृतः [completely surrounded]*S.*; ཡོངས་སུ་སྐྱོབས་པ *yońs̱-su-s̱kyobs̱-pa* wholly protected, saved; ཡོངས་སུ་སྐྱོ་བ *yońs̱-su s̱kyo-wa* परिखेद to repent sincerely, repentance, regret; ཡོངས་སུ་བགྲེང *yońs̱-su ẖgreń* आकलन [binding, counting]*S.*; ཡོངས་སུ་གྱུར་པ *yońs̱-su gyur-pa* परिणत wholly changed [matured]*S.*; ཡོངས་སུ་མགུ་བ *yońs̱-su m̱gu-wa* परितोष to be very joyful; ཡོངས་སུ་འགུལ་བ *yońs̱-su ẖgul-wa* परिकम्प, परिप्लव to be very much moved [trembling, swimming about]*S.*

ཡོངས་སུ་འགེབས་པ *yońs̱-su ẖgebs̱-pa* परिकर, परिवार, परिवाह, उपकर to cover completely; ཡོངས་སུ་འགེམས *yońs̱-su ẖgems̱* तमोऽपह [enlightening]*S.* ཡོངས་སུ་འགོག་པ *yońs̱-su ẖgog-pa* संरोध to stop completely, pull out, take away entirely [obstruction]*S.*; ཡོངས་སུ་རྒོལ निर्वेद *yońs̱-su ṟgol* to dispute hotly, ཡོངས་སུ་རྒྱས་པ *yońs̱-su ṟgyas̱-pa* परिप्लुत [flooded]*S.*; ཡོངས་སུ་རྒྱུད *yońs̱-su ṟgyuḏ* परम्परा [succession, regular series]*S.*; ཡོངས་སུ་སྒྲོགས་བྱེད *yońs̱-su s̱grogs̱-byeḏ* परि-नाद [resounding]*S.*; ཡོངས་སུ་བསྒྱུར *yońs̱-su ḇs̱gyur* आवर्त्तन entirely changed. ཡོངས་སུ་བསྔོ་བ *yoń-su ḇs̱ńo-wa* to make full prayer basing it on ones merit and faith; ཡོངས་སུ་གཅོད *yońs̱-su g̱coḏ* परिच्छेद, परिक्रम cut off entirely; ཡོངས་སུ་འཇུག་པ *yońs̱-su ẖjug-pa* परिनिवेश to put in all; ཡོངས་སུ་བརྗོད་པ *yońs̱-su ḇṟjoḏ-pa* अवगीत to speak without reserve [abused]*S.*; ཡོངས་སུ་ཉམས་པ *yońs̱-su ñams̱-pa* परिहानि to lose all inherent strength: ལྷའི་སྟོབས་ཡོངས་སུ་ཉམས་སོང་ the power of the (local) god is gone; ཡོངས་སུ་མཉེན་པར་བྱེད་པ *yońs̱-su m̱ñen-par byeḏ-pa* परिष्यन्दयति to make very soft, pliable, smooth; ཡོངས་སུ་གཏོང་བ *yońs̱-su g̱toń-wa* विसर्जन, अववर्जन [abandonment]*S.*; ཡོངས་སུ་རྟོགས་པ *yońs̱-su ṟtogs̱-pa* = ཤེས་རབ་ཅན (*M̱ńon.*) a wise man, one possessed of divine knowledge. ཡོངས་སུ་རྟོགས་པ་ལས་བྱུང་བ *yońs̱-su ṟtogs̱-pa las̱-byuń-wa* having arisen from quite reliable information of परिकल्प समुच्छ्रिति [attained to decision]*S.*; ཡོངས་སུ་ཐོབ *yońs̱-su thob* परिवाप [furniture, shaving]*S.* ཡོངས་སུ་བསྣུན *yońs̱-su ḇs̱nun* परिहन thoroughly pricked [loosened]*S.* ཡོངས་སུ་སྦྱིན་པ *yońs̱-su s̱byin-pa* परिदत्त to give, bestow freely, [devotion, exchange, deposit]*S.*; ཡོངས་སུ་རྨོངས *yońs̱-su mońs̱* आदीनव wholly obscured; perplexed. ཡོངས་སུ་སྨིན *yońs̱-su s̱min* परिपाक lit. quite ripe [digestion]*S.*; ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར *yońs̱-su dsogs̱-par* परिपूर्ण the whole completed.

ཡོངས་སུ་དག་པ *yońs̱-su dag-pa* विशुद्धि absolute purification, the state of *Nirvāna*; also, purification by righteousness, purity of one's doctrine. ཡོངས་སུ་དག་པ་གསུམ the three perfect purities, viz: དགེ་བའི་རྩ་བ་ཡོངས་སུ་དག་པ; སྨོན་ལམ་ཡོངས་སུ་དག་པ परिशुद्ध परिध्यान [pure meditation or prayer]*S.*; ལྟ་བ་ཡོངས་སུ་དག་པ परिशुद्ध दर्शन [correct insight]*S.* (*K. d.* ང, *51*).

ཡོངས་སུ་འདོགས་པ *yońs̱-su ẖdogs̱-pa* विश्राणन to fasten well [distribution, gift]*S.*

ཡོངས་སུ་འདྲི *yońs̱-su ẖdṟi* परिप्रश्न [investigation, enquiry]*S.*

ཡོངས་སུ་འདྲེན *yońs̱-su hdṟen* = རྗེ; ཡོངས་སུ་འདྲེན་པ *yońs̱-su ẖdṟen-pa* परिणायक [a guide]*S.*

ཡོངས་སུ་སྤྱོད *yońs̱-su-s̱pyoḏ* 1. = བྲན་གཡོག *bran g̱yog* servants, slaves, etc. 2. the honeymoon of a Brāhman (*M̱ńon.*). ཡོངས་སུ་སྤྱོད་པ *yońs̱-su s̱pyoḏ-pa* परिभोग, परिचर्या complete enjoyment, also (དད་པ་ལྟ་བུར) showing respect or faith.

ཡོངས་སུ་དབང་ *yońs̱-su ḏwań* परीन्द्र as met. = the lion.

ཡོངས་སུ་དབུལ་བྱ *yońs̱-su ḏḇul-bya* signifies one who makes gifts, lavishes alms on the poor and liberally assists the clergy (*M̱ńon.*)

ཡོངས་སུ་སྨོད *yońs̱-su-s̱moḏ* = མི་མོས་པ परिभाव disrespectful, an infidel (*M̱ńon.*).

ཡོངས་སུ་ཚང་བ *yońs̱-su tshań-wa* complete, full in all its parts, not fractional.

Syn. ཀུན་ཏུ *kun-tu*; མ་ཚང་མེད *ma-tshań-meḏ*; དུམ་བུ་མིན *dum-bu-min*; མཐའ་དག *m̱thaẖ-dag* (*M̱ńon.*).

ཡོངས་སུ་གཟིར་བ *yońs̱-su g̱zir-wa* उपनिपीड [to oppress]*S.*

ཡོད *yod* भू, अस्ति, भाव all that exists, existing; matter, all that comes within cognition or perception.

Syn. གཞི་གྲུབ *gshi-grub*; གཞལ་བྱ *gshal-bya*; ཤེས་བྱ *çes-bya*; ཆོས་རྣམས *chos-rnams* (*Mñon.*).

ཡོད་དགུ *yod-dgu* an emphatical expression = everything, all matter without aught left out; ལྷག་མ་མ་ལུས་པ་སྣ་འདོད་རྒྱལ་གྱི་སྣ matter, substance, all that exists, everything (*Ńag.*).

Syn. ཡོད་དོ་ཅོག *yod-do-cog*; མཐའ་དག *mthah-dag* (*Mñon.*).

ཡོད་ཐང *yod-thañ* that existing; acc. to *Sch.* thoroughly clear; ཡོད་ཐང་གང་བ all that exists.

ཡོད་དོ་ཅོག *yod-do-cog* = ཡོད་ཚོད་ཐམས་ཅད *yod-tshod thams-cad*, as in སེམས་ཅན་ཡོད་དོ་ཅོག་ལ་འཆི་བའི་གནས་ལས་ཐར་བ་རེ་གཅིག་ཀྱང་མེད (*Khrid. 21*).

ཡོད་པ *yod-pa* विद्यते, अस्ति, आस्तिक, भवसि 1. to be, to exist; to be present anywhere. As *Jä.* points out, this vb. may be used always in place of ཡིན་པ although the latter may not always re-place ཡོད་པ which is more than the mere connective of the attribute to the subjects. However ཡོད་པ is in the full sense an auxiliary vb. as well as possessed of its substantive verbal use. ཁོ་རང་ག་ལ་ཡོད where is he?—ཡིན can not be here employed; ངའི་ལག་པ ཁོམ་ཡོད my hands are at leisure, I am unoccupied; འདི་པ་སུ་ཡོད who is here? As an auxiliary with gerund: ཟོས་ནས་ཡོད he was eating; ངས་དཔེ་ཆ་ཀློག་གི་ཡོད I am reading a book; ཕྱིན་པ་ཡོད he has gone. The negative form of ཡོད is མེད: ཁོ་རང་ཁོམ་མེད he is not at leisure. In the C. colloq. the interrogative form is generally not ཡོད་དམ but ཡོད་པས "*yö-pe*": འདི་ནས་དགོན་པ་དེ་ཐག་རིང་པོ་ཡོད་པས "*di-ne gömpa te tha' riñ-po yö-pe*" is that monastery far from here? 2. to have, to be in possession of, to possess (any quality or piece of property); used with dat. of person having or owning: ཁྱོད་ལ་ཁྱི་མང་པོ་ཡོད you have many dogs; ཁོ་ལ་བློ་ཐབས་ཡོད་པ་རེད he has a crafty mind; རྒྱལ་པོ་ལ་འདོད་པ་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་འདུག the king seems to have yet a great wish; རྒྱལ་མོའི་གཡོག་མོ་ཞིག་ཡོད་པ a maid-servant whom the queen had; in a like manner without a case: གྲི་ཞིག་ཡོད་པ་དེ the knife which he had about (him); ཁྲོན་མ་འདོམ་བཅུ་དགུ་ཡོད་པ a well having depth of 19 fathoms; ཡོད་པར་འགྱུར fut. of ཡོད་པ shall or will have; ཁྲི་གདུགས་ཀྱང་ཡོད་པར་གྱུར་ཅིག the throne should also have a canopy; ཡོད་པར་བྱེད་པ to beget, produce, effect; བུ་ཡོད་པར་གྱིས་ཤིག get her to have a child. In C. རེད་པ is very commonly conjoined quite pleonastically to ཡོད in this sense: ཁྱོད་ལས་ཀའི་དོན་ལ་སྙིང་རུས་ཡོད་པ་རེད you have zeal for the work; ང་ལ་ཉོ་བྱད་ཡོད་པ་མ་རེད "*ña-la nyop-che yö-a-ma-re*" I have no things to sell.

ཡོད་པ་ཉིད *yod-pa-ñid* अस्तित्व existence (*Cs.*); ཡོད་མིན *yod-min* अभाव [1. non-existence. 2. the plant *Guilandina*]*S.*; ཡོད་མིན་ཉིད *yod-min-ñid* non-existence. ཡོད་མེད *yod-med* अस्ति, नास्ति being and not being. ཡོད་མེད་གོ་བཟློག་སྣང *yod-med go-bzlog-snañ* optical illusion when one imagines one sees what is not existing, or the reverse. ཡོད་ཚོད་ཡིན *yod-tshod-yin* there is probability of its being, existing; acc. to *Jä.* it has the semblance of being.

ཡོན *yon* दक्षिणा (རིམ་གྲོ་ལྷ་བུའི) a present given to priests for religious services or as alms. ཟས་ཡོན a gift consisting of food; ཡོན་ priest and mendicant friars (Buddhists), ཡོད་འབུལ་བ to bestow a gift, to bring an offering; ཡོན་འབུལ་འོས दक्षणीय, दक्षिण्य worth of a present; ཡོན་དུ་འབུལ་བ to present as a gift; སྨན་ཡོན a physician's fee (*Cs.*).

Syn. མཆོད་པ *m̱choḏ-pa* ; བརྙན་པ *ḇṟñan-pa* ; མེ་ཏོག *me-tog*. (*M̱ñon.*)

+ **ཡོན་ཁྲིར་ད** *yon-khar-da* = ཡང་དག་མ་ཡིན་པ profane, not very pure, not holy.

ཡོན་གྱི་གནས་པ *yon-gyi-g̱nas̱-pa* = སྦྱིན་གནས *s̱byin-g̱nas̱* or མཆོད་གནས an officer or sacrificer (*M̱ñon.*).

Syn. ཡོན་སོགས་འགྱེད་པའི་མིང་ *yon-sog ẖgyeḏ-paẖi miñ* : བྲིམས་པ *brims̱-pa* ; བཀྲམ་པ *ḇkram-pa* ; ཉེ་བར་འགྱེད *ñe-war-ẖgyeḏ* ; འགྲེམས *ẖgrems̱-pa* ; གཏོང་བ *g̱toñ-wa* ; སྦྱིན་པ *s̱byin-pa* ; བྱིན་པ *byin-pa* (*M̱ñon.*).

ཡོན་བསྔོ་བ *yon-ḇs̱ño-wa* = རྣམ་པར་འགྱུར (*M̱ñon.*) ; ཡོན་བསྔོ་བ་མེད་པ་ལ་བསྔོ་བ་མཛད་པ (*A. 80*). ཁྲིལ་མ་ལ་བསྟན་གནས་དང་ཡོན་བསྔོ་བ (*A. 155*) the prayer that one who offers makes that by the virtue of his gifts he may gain the position of a *Bodhisattva*.

ཡོན་ཆབ *yon-chab* oblation, water that is daily offered in a set of five, seven, or nine small brass cups to Buddhas, saints, and gods.

ཡོན་བདག *yon-ḇdag* यजमान 1. a priest who performs a sacrifice. 2. a householder who employs priests to perform sacrifices.

ཡོན་ཏན *yon-tan* अलंकार, ज्ञात, द्रव्य ; ཡོན་ཏན་ཆེན गुणरत्न; गुण good quality, excellence ; taste, effect, virtue, valuable properties, *e.g.*, the virtues of plants ; also accomplishments, attainments : ཡོན་ཏན་སློབ་པ *yon-tan s̱lob-pa* to learn something useful ; property, quality, in gen., *e.g.*, the different tastes and effects of medicines ; also mystic or fantastic properties (*Glr.*). ཡོན་ཏན་ཀུན་ལྡན *yon-tan kun-ḻdan* सर्व्वगुणान्वित, सर्व्वज्ञानी one possessed of all sorts of accomplishments ; མཁས་པ་ཡོན་ཏན་ཀུན་ལྡན་ཏེ། ཁྲོམ་སེམས་མེད་པར་ཞི་ཞིང་དུལ he who is learned and is possessed of all accomplishments is peaceful, disciplined, and free from boasting. (*Leg.*) ; ཡོན་ཏན་རྒྱ་མཚོ *yon-tan ṟgya-m̱tsho* गुणसागर the ocean of talents, the most talented, an epithet of Buddha (*M. V.*) ; ཡོན་ཏན་ཅན *yon-tan can* विद्वान् learned, wise, talented ; ཡོན་ཏན་མེད *yon-tan meḏ* विधुर, निर्गुण not talented ; ཡོན་ཏན་རིན་ཆེན་མེ་ཏོག་ཀུན་ཏུ་རྒྱས་པ n. of a *Bodhisattva*. (*K. ko.* ཙ, *437*). ཡོན་ཏན་ཤེས *yon-tan-çes̱* talented, one who has useful khowledge.

ཡོན་པོ *yon-po* 1. v. ཡོ་བ *yo-wa* (*Jä.*). 2.= དྲང་པོ་མིན་པ *ḏṟañ-po min-pa* also འཁྱོག་པ *ẖkhyog-pa* crooked, not straight (*Zam. 11*).

Syn. ཀྱོག་པོ *kyog-po* ; ཡོན་ཀྱོག *yon-kyog* ; གཅུ་བོ *g̱cu-wo* ; མི་དྲང་བ *mi-ḏṟañ-wa* ; འཆུས་པ *ẖchus̱-pa* ; སྒྱུར་བ *s̱gyur-wa* ; འཁྱོག་པོ *ẖkhyog-po* ; ཀྱག་ཀྱོག *kyag-kyog*. (*M̱ñon.*).

ཡོབ *yob* = འོབ *ẖob* 1. (སྒོའི་ཡོབ *s̱goẖi-yob*) the steps at the threshold. 2. stirrup ; ཡོབ་གོང་ instep of the foot. ཡོབ་ཏུ་རྐང་པ་བཙུག riding on saddle-horse, lit. putting the feet into the stirrups (*H̱brom. 30*) ; ཡོབ་ཐག *yob-thag* stirrup-leather ; ཡོབ་མཐིལ the footing. 3. trench, ditch.

ཡོབ་པ *yob-pa*, v. གཡོབ་པ *g̱yob-pa*.

+ **ཡོབ་ཡོབ** *yob-yob* = རྐང་པ the foot (*Liç.*).

ཡོམ་པ *yom-pa* vb. to swing, totter, tremble, to be unsteady, swinging, etc. ; the swinging ; adj. ཡོམ་པོ *yom-po*. adv. ཡོམ་ཡོམ *yom-yom* rolling, swinging.

ཡོའུ་ཆང་ *Yoẖu-chañ* n. of one of the Emperors of China (*Grub.* ན, *15*).

ཡོར་པོ *yor-po*, or ཡོར་ཡོར་བ also ཡོམ་ཡོར shaking, tottering, trembling ; also oblique, slanting, in *C*.

ཡོར་ཤིང་ *yor-çiṅ*=ཧོམ་བུ *ḫom-bu* a species of tamarisk (in mystic talk) (*Miṅ. ṟda. 4*).

ཡོལ *yol* n. of a place in Tibet: དེ་ནས་དགེ་བཤེས་ཡོལ་གྱིས་བྱས་པས་ཚོང་སྨིང་རྡོ་རྗེ་ཆེ་བ་ཡིན་པས་ཚོང་ལ་ཕྱིན (*A. 103*) (*Deb.* ག, *19*).

ཡོལ་གོ *yol-go* or ཡོལ་མ a cup or vessel of precious stone or metal (*Yig.*). Acc. to *Schtr.*, earthenware, crockery; དཀར་ཡོལ china-ware, porcelain, frq.; ཡོལ་གོར cup, bowl. ཡོལ་སྒོ *yol-ṣgo*=ཡོལ་གོ.

ཡོལ་བ *yol-wa* I: यवनिका, यवानी, गुह्मी sbst. curtain: ཡོལ་བས་འབྲེལ་བ *yol-waṣ ḫbrel-wa* to stretch a curtain over; ཡོལ་བ་ཐེན་པ to draw a curtain; ཡོལ་བ་གཅོད་པ to close the curtain (of a door); དར་ཡོལ silk-curtain; རས་ཡོལ calico-curtain; སྒོ་ཡོལ *ṣgo-yol* door-curtain.

II: vb. 1. to have past, be done: ཉི་མ་ཕྱེད་ཡོལ mid-day is past; སྲོད་ཡོལ་སོང་ *ṣṟoḏ-yol soṅ* the evening has past; ནམ་ཕྱེད་ཡོལ་བ has gone by midnight, ཉི་མ་ཡོལ་ལ་ཁད the sun is nearly down, has nearly set; ཉི་མ་ལ་ཡོལ་བ the sun has passed over the hill-top; དུས་ལས་ཡོལ་བ to be past, of time, youth, etc.; རླུང་དང་ཆར་དུས་ལས་ཡོལ་བས wind and rain setting in and ceasing at the proper time 2. also=གཡོལ་བ *gyol-wa* in *C.*

ཡོས *yoṣ* (ནས་ལྡ་བུ) parched corn, mostly barley and wheat; འབྲས་ཡོས parched rice. ཡོས་འཐག *yoṣ-ḫthag*=རྫམ་པ་བདགས་པ or རྫམ་འཐག parched barley, rice or wheat made into flour: འདི་ཀུན་ཡང་རྟ་རྫི་དང་ཡོས་འཐག་ཡིན (*A. 119*).

Syn. རྔོས་པ *ṟṅoṣ-pa*; བཅག་པ *ḇcaḏ-pa*; ཡོས་བཀྲ *yoṣ-ḇkra*; མརྫེས་འི་རྨ་ཅན *ṃṟdzeṣ ḫi ṟma-can* (*Ṃṅon.*).

ཡོས or ཡོས་བུ *yoṣ-bu*=the rabbit or hare, but is found so used only in the calendar or in astronomical calculations: ཡོས་བུའི་ལོ་དཔྱིད་ཟླ་འབྲིང་པོའི་ཚེས་བཅུད་ལ་རྡོ་རྗེ་གདན་ he visited *Ṟdorje gdan* in the second month of the spring of the *hare-year* (*A. 93*).

གཡག *ḇyag* सुरभि, चमर (ཙ་མ་ར *tsa-ma-ra*) the Tibetan yak, *Bos grunniens*; is very abundant throughout Tibet, especially in the north-east, but does not seem to penetrate further north than the Akka Tagh range or the Koko-nor region. In Tibet, the male is called གཡག *gyag* and the female འབྲི་མོ *ḫbri-mo*; ཕ་གཡག (sometimes called གཡག་རྒོད) uncastrated yak-bull which is very wild and fierce; གཡག་རྒོད or འབྲོང་ wild-yak; གཡག་རུ horn of a yak; གཡག་རོག་ཉིལ་ཆེན a long-haired shaggy yak. གཡག་རྔ sbst. the tail of the yak: ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་ཡན་ལག་གཡག་རྔ་བཞིན་དུ་བསྲུང་བ (idiomatically) to preserve one's morals as the yak takes care of its tail (*A. 150*); hence གཡག་རྔ་བ to carefully preserve.

གཡག་སྡེ *G̱yag-ṣde* n. of a place in the district of སྙེ་མོ་གཡག་སྡེ་རྫོང་ *ṣñe-mo gyag-ṣde-ṟdsoṅ* (*Ṟtsii.*).

གཡག་རྨེད *gyag-ṟmeḏ* (དམ་ཚིག་ན་སྣ་འཚོས་ཁལ་མི་བཟན)? (*Ḇlo-ṣbyoṅ. 7*).

གཡང་ *gyaṅ* 1. ह.श्री, श्री; syn. དཔལ *ḏpal*; ཕྱྭ *phywa*. 2. happiness, blessing, prosperity: གཡང་ཆགས blessing comes (from), growth of prosperity; གཡང་ཤོར prosperity vanishes; གཡང་སྐྱོབ *gyaṅ-ṣkyob*, གཡང་འགུགས sacrifices and other ceremonies to secure prosperity; གཡང་ཁང་ *gyaṅ-khaṅ* a house furnished with rich furniture, precious things, and equipped with all accompaniments of prosperity; གཡང་སྒྲོ་བ *gyaṅ-ṣgro-wa* or གཡང་སྒམ a chest containing treasures; གཡང་དར *gyaṅ-dar* kind of white scarf indicative of prosperity, wealth, and long life: གཡང་དར་ཁབ་དགས་གཅིག (*Ṟtsii.*). 3. gulf, abyss.

+ གཡང་སྐྱོ་བ *gyaṅ-ṣkyo-wa* immodest behaviour, shameless conduct,=ཚོ་འདྲི་བ *co-ḫdṟi-wa*; also, to slight.

གཡང་དཀར *gyañ-d̲kar* as met. a sheep.

Syn. ལུག *lug*; གཡང་མོ *gyañ-mo*; བལ་ལྡན *bal-l̲dan* (*M̲ñon.*)

གཡང་ཁུག *gyañ-khug* the bag in which auspicious articles (मङ्गलद्रव्य) are kept.

གཡང་སྤྲུའུ *gyañ-s̲pruh̲u* = གཡང་ཏི jade: དཀར་པོ་འདུག་ན་གཡང་སྤྲུའུ་ཞེས་ཟེར if it is white the jade is called yang-du (*Jig. 16*).

གཡང་བ *gyañ-wa* गोष्पद, परिगत [a cow's foot or hoof]*S.*

གཡང་བུམ *gyañ-bum* or གཡང་རྟེན་ཀྱི་བུམ་པ the auspicious pot in which sacred gold ornaments, gold coins, and other precious things are kept. It is generally consecrated by a lama with spells sacred to the god of wealth (Dsambhala) and the goddess ནོར་རྒྱུན་མ; the top of this pot being covered with a kind of silk scarf containing figures of the Dorje: གཡང་བུམ་གྱི་ཁེབས་སྣ་ཚོགས་རྡོ་རྗེ་འབྲི་བའི་ཁ་བཏགས་གཅིག (*R̲tsii.*).

གཡང་ཚེ *gyañ-tshe* for གཡང་ *gyañ* and ཚེ.

ཡང་གཞི *gyañ-gshi* 1. an orgie in *Tantrik* mysticism for which a stuffed human skin is said to be required (*R̲tsii.*). 2. अजिन the whole skin of an antelope on which religious men sit; acc. to *Jä.* a skin couch, also a covering in general.

གཡང་རོང *gyañ-roñ* a precipice descending into a deep ravine (*Yig. 67*).

གཡང་ལུག *gyañ-lug* the effigy of a sheep made of butter used at religious ceremony of གཡང་སྒྲུབ *gyañ-s̲grub* 'the calling in of blessings.'

གཡང་ལུགས *gyañ-lugs̲* अजिन-अम्बर a mantle; skin of an animal used for clothing.

གཡང་ཤོད་བོང་ར *G̲yañ-çod̲ boñ-ra* n. of a place in Kham (*Loñ.* ཟ, *28.*)

གཡང་ས *gyañ-sa* दरी, प्रपात [a deep cavern, a precipice]*S.* ཇི་ཙམ་མཐོ་བཞིན་གཡང་ས་ཆེ high as you stand, so deep is the gulf. གཡང་ས་ལས་འཛིན་པ *gyañ-sa las̲ h̲dsin-pa* to snatch from the abyss, to save (*Thgy.*); འདི་ནི་གཡང་ས་ཁོ་ནར་རྒྱུག श्वभ्रापथेषु एव धावति this only runs into rocky precipices (*A. K. 2-62*).

གཡང་ལྷ *gyañ-lha* a deity of the Shamans dispensing happiness (*Sch.*).

གཡན་པ *gyan-pa* कण्डु, कच्छु a cutaneous eruption akin to itch, which is said to invade any part of the body and to be combined with a copious discharge of matter; acc. to *Jä.* hereditary and not contagious: གཡན་པ་ཕྲུགས་ན་བདེ་འགྱུར་བ། དེ་བས་གཡན་པ་མེད་ན་བདེ། དེ་བཞིན་འཇིག་རྟེན་བདེ། འདོད་ལྡན་བདེ། དེ་བས་འདོད་པ་མེད་ན་བདེ if the *gyan-pa* eruption is scratched there is a little sensation of relief but if indeed there was no itching there would be happiness. So worldly happiness is a temporary relief but happier still would one be without itching desires.

གཡབ་པ *gyab-pa*, pf. གཡབས *gyabs*, 1. to signal, to beckon: འབོད་པའི་ཕྱིར་གཡབ་པ to signal for calling one; ལག་པས་གཡབས (*Ñag.*), waved the hand (to call somebody). 2. projection of a roof, ཁང་པའི་བྱ་གཡབ projection of roof where birds take shelter; བྲག་གཡབ a piece of rock projecting under which people take shelter from rain; རས་གུར་གྱི་གཡབ sheltering tent. 3. fan: བསིལ་གཡབ the swinging fan; གཡབ་དར silk fan.

གཡབ་མོ *gyab-mo* sbst. a call by signal from the hand or by the waving of a scarf.

གཡམ *gyam* = ཤར *shar*; གཡམ་རྒྱུག = ཤར་ལ་རྒྱུག་པ (?)

གཡམ་པ *gyam-pa* slab of stone, roof-slate, for གཡའ་སྤང་ *gyah̲-s̲pañ*.

གཡའ *gyah̲* श्यामिका rust, ལྕགས་གཡའ oxide of iron; ཟངས་ཀྱི་གཡའ oxide of copper, verdigris. གཡའ་དག་པ freed from rust; to clear, polish, *e.g.*, a mirror.

གཡའ་ཀྱི་མ *gyaḫ-kyi-ma* a small high-alpine Saussurea, the flower of which plant is an antibilious medicine.

གཡའ་ཐིག *gyaḫ-thig* 1. a line drawn on a slate with a lead-pencil (*Jä.*). 2. a slate-pencil or lead-pencil, also གཡའ་སྨྱུག *gyaḫ-ṣmyug*. 3. bolt or bar: གཡའ་རྒྱབ་པ *gyaḫ-ṟgyab-pa* to bolt, to bar; གཡའ་ཕྱེ་བ *gyaḫ-phye-wa* to unbolt, unbar.

གཡའ་འདྲུལ་བ *gyaḫ-ḫdṟul-wa* to be mouldy, to get rusty, to get covered with foul extraneous matter (*Sch.*).

གཡའ་སྤང་ *gyaḫ-ṣpaṅ* 1. slate. 2. oil of vitriol; in *C.* verdigris.

གཡའ་སྤང་སྐྱེས *gyaḫ-ṣpaṅ-ṣkyeṣ* one of the generic names of the Sakya-pa hierarchs (*Loṅ.* ཀ, *30*).

གཡའ་བ *gyaḫ-wa* to shudder, to itch; also defined as ཟ་འཕྲུག་ལང་བ itching of the skin; གཟུགས་པོ་གཡའ་བའི་ནད scratching the body for relief (*Ya-sel. 28*); གཡའ་སྒོག *gyaḫ-ṣgog* itching in the body; མཆན་ཁོག་དང་ལུས་ཟ་ཕྲུག་ལངས་པ itching in the arm-pit, &c.

གཡའ་པ *gyaḫ-pa* rusty (*Jä.*).

གཡའ་བཟང་ *G̱yaḫ-ḇzaṅ* n. of a place in Tibet (*Ḻoṅ.* ཁ, *5*).

གཡའ་བཟང་ཁྲི་དཔོན *G̱yaḫ-ḇzaṅ khri-ḏpon* n. of one of the Governors of Tibet under the hierarchy of *Ḫgro-m̱gon Ḫphagṣ-pa* of Sakya (*Loṅ.* ཁ, *13*).

གཡའ་རུག་པ *gyaḫ-rug-pa* = ཧོན་ལེན a medicinal herb, *Picrorhiza* (mystic) (*Miṅ. ṟda.*).

གཡའ་ཤིང་ *gyaḫ-çiṅ* the maple.

Syn. བདག་སྦད *ḇdag-ṣbaḏ*; མི་གསལ *mi-gsal*; ཨ་དྷྱ་ཎྜ *a-dhya-ṇḍa*; སྐྱེས་མ *ṣkyeṣ-ma*; རབ་ཏུ་ཆར་འབེབས་མ *rab-tu char ḫbebṣ-ma*; དྲང་སྲོང་བརྗོད *dṟaṅ-sṟoṅ ḇṟjoḏ*; ཤིམ་བི་རྩེ *çim-bi-ṟtse*; (शिम्बि-चम); ནགས་ཀྱི་མི་འདྲ *nagṣ-kyi mi-ḫdṟa* (*M̱ṅon.*).

གཡར *gyar* = ཁ *kha*, གདོང་ *gdoṅ* and མདུན *m̱dun*, *i.e.*, mouth, face and front. གཡར་ཁང་ *gyar-khaṅ* = སྐུ་གཟུགས human body, person. གཡར་ཁམས *gyar-khamṣ* = སྐུ་ཁམས or སྐུ་ལུས body, person.

+ **གཡར་ཁྲལ** *gyar-kkral* = ཁྲལ, སོ་གམ *ço-gam* or དཔྱ *ḏpya* (*M̱ṅon.*) tax, revenue, rent, but generally capitation tax.

+ **གཡར་དམ** *gyar-dam* sometimes incorrectly written for ཡལ་གམ to avow, promise, undertake.

Syn. དམ་བཅས *dam-ḇcaṣ-pa*; ཁས་བླངས་པ *khaṣ-ḇlaṅṣ-pa*.

གཡར་འདྲེན་པ *gyar-ḫdṟen-pa* = སྤྱན་འདྲེན་པ *ṣpyan-ḫdṟen-pa* to invite, to call one to one's place.

གཡར་པོ *gyar-po* 1. anything borrowed, taken as a loan, a loan: ལུས་འདི་འབྱུང་བཞིའི་གཡར་པོ་ཡིན this is a loan of the four (constituent) elements (*Ḫbrom.* ཁ, *108*). 2. credit for what has been lent or advanced.

གཡར་བ *gyar-wa* to borrow, to hire: ཕོ་བྲང་ནས་མར་མེ་གཡར་ཏེ having borrowed a lamp in the castle; གནས་ཚང་གཡར་བ to hire night-quarters; ཁང་པ་གཡར་མཁན tenant, lodger; གཡར་བྱེད་པ = གཡར་བ. ཕ་གཡར step-father, མ་གཡར step-mother, བུ་གཡར adopted child (*Jä.*).

གཡར་མོ་ཐང་པ *ḏyar-mo thaṅ-pa* n. of a medicinal flower: གཡར་མོ་ཐང་པས་སྐྲངས་འཇོམས་སྨ་ལ་ཕན (*Meḏ.*).

+ གཡར་ཚ *gyar-tsha* = ངོ་ཚ shame, bashfulness.

+ གཡར་ལེན *gyar-len* = ཁས་ལེན promise.

+ གཡར་ལམ *gyaṟ-lam* 1. = མདུན front-side or before one's presence. 2. = རྨི་ལམ *ṟmi-lam* dream (*K. d.* ཀ, *197*).

གཡལ *gyal* विजृम्भ yawning, gaping.

ཡ

གཡས་པ *gyaṣ-pa* अपसव्य, दक्षिण the right hand or side, ལག་པ་གཡས་མ the right hand; གཡས་ན on the right (hand), གཡས་སུ to the right, གཡས་ནས from the right; མིག་གཡས the right eye; ལག་གཡས the right hand; གཡས་ཕྱོགས་ལ *gyas-phyogṣ-la* to or on the right-hand side; གཡས་ཕོགས་ལ id.; གཡས་གཡོན right and left; གཡས་གཡོན་ལ་ལྟ་བ to look all round to the right and the left. One of the two provinces into which Tsang anciently was divided is གཡས་རུ the right-hand division, the other is གཡོན་རུ the left side division or banner (*Loñ.* ༢, *4*). གཡས་བརྐྱང་གི་འདུག་སྟངས a sitting posture in which the right leg is stretched forth (ལྷ་རྣམས་ཕྱག་དང་ཞབས་བརྐྱང་བསྐུམ་གྱི་བཞུགས་ཚུལ) (*Ya-sel.*). གཡས་ཁག་གཡོན་དཀྲིས *gyaṣ-khag gyon-ḏkriṣ* one hiding or covering the fault of another, one defending another. གཡས་འཁྱིལ *gyaṣ-ḫkhyil*, दक्षिणावर्त invariably reverting to the right side (coiling to the right-hand side; as conch shell with rings) reverting to the right hand side. གཡས་ལེན་གཡོན་འཇོག *gyaṣ-len gyon-ḫjog* lit. taking by the right hand what the left gives or places into it, *i.e.*, to re-arrange papers, records, etc., also furniture. ངོ་ཐོག་གཡས་ལེན་གཡོན་འཇོག་གིས་མཚོན་པའི་རྩིས་ཀྱི་རིགས gen. to present or to help a person with things taken as a loan or on credit from another party (*Ṟtsii.*).

གཡི *gyi*=དབྱི *ḏḇyi* the Tibetan lynx; གཡི་སྤྱང་ *gyi-ṣpyañ* lynx and wolf. གཡི་ཡི་ཤ་ནི་གདོན་གྱི་ནད་ལ་ཕན the flesh of lynx cures disease caused by evil spirits: བེར་གཉིས, གཡི་སྤྱང་བཞི, ཁྲབ་བཞི two sacerdotal cloaks, four skins of lynx and wolf, and four bucklers (*A. 101*).

གཡིགས་པ *gyigṣ-pa* sbst. eructation; also as vb. to belch, eructate: གཡེར་མ་ཟ་བ་སོགས་ཀྱིས་ཁ་ནས་གཡིགས་བྱེད་པ to eructate from eating capsicum, etc. (*Ñag.*).

གཡིད་སྟོན *gyiḏ-ṣton* अनुरस [1. a subordinate feeling. 2. a secondary flavour]*S.*

གཡུ *gyu* पेरोचन, पेरोज the Ladak and W. Tibet turquoise. Syn. པོ་རོ་ཛ *po-ro-dsa*; རིན་ཆེན་རྒྱལ་པོ *rin-chen ṟgyal-po*; རྡོ་ཡི་རྒྱལ་པོ *ṟdo-yı ṟgyal-po* (*M̱ñon.*). The finest turquoise are obtained from a mine in the neighbourhood of the *Gañṣ-can* mountains of Ngari Khorsum. Those of inferior quality come from India and elsewhere. There are asserted to be at least five varieties of this precious stone called ཞིལ་གདོན་གཡུ་སྤྱང་, གཡུ་སྤུ་དཀར, གཡུ་སྤུ་དམར, བར་གཡུ, and གཡུ་མཆེན་ཁ (*Loñ.* ༥, *1*). གཡུ་ཁ *gyu-kha* the turquoise colour; གཡུ་ཁ་ལྕགས་ཁ་གནམ་ཁ་གུར་གུམ་ཁ turquoise-colour, iron-colour, sky-colour and saffron-colour (*Yig. 20*). མདུན་གཡུ the front turquois in the head-dress of females; ཕྲ་གཡུ little turquois-stones; གཡུའི frq. for གཡུ་མདོག turquois-blue; གཡུ་མཚོ a glacial-lake, a blue glittering lake. གཡུ་བཙལ་མ *gyu-ḇcal-ma*=གཡུ་ཁྲ *gyu-khra* spotted turquoise: གསེར་སྤུ་བཞི་གཡུ་བཙལ་མ་གཡུ་ཁྲོལ་གཟི་སོགས (*Ṟtsii.*).

གཡུ་ཐོག་པ *G̱yu-thog-pa* n. of an ancient noble family in Tibet from which one of the four state ministers or *Shapé* are generally selected by the Government of Lhasa. Their palace stands near the གཡུ་ཐོག་ཟམ་པ *G̱yu-thog zam-pa* a bridge in Lhasa. གཡུ་ཐོག་ཡོན་ཏན་མགོན་པོ *G̱yu-thog yon-tan ṃgon-po* n. of a celebrated physician and author of medical works who flourished during the reign of king ***Thi-ṣroñ*** *d·ḫu-ḇtsan.* He is said to have thrice visited Magadha from Tibet in order to study Sanskrit medicinal works at Nālanda. A block-print biography of this worthy consisting of 149 leaves exists in the Government library at Lhasa in which work it is stated that he lived to the age of 125 years.

It is also mentioned that the gods and demons presented him with an immense quantity of turquoises and other precious stones heaping them on the roof of his house, hence he was called by the name of གཡུ་ཐོག་པ.

གཡུ་དྲུག་སྔོན་མོ *gyu-drug ṣñon-mo*=འབྲུག *ḫbrug* the dragon symbolical of the thunder; and hence signifying thunder: འཁྱུང་སྔོན་མོའི་གཡུ་འབྲུག་སྔོན་མོ་འདི་གཟུགས་མེད་ཀྱང་སྒྲ་གསུམ་སྐད་གྲགས་གང་ །

གཡུ་དྲུག་སྟོད *G̱yu-drug-ṣtoḏ* n. of a place in the district of Nyang in the province of Tsang (*Deb.* ཀ, *33*).

གཡུ་ལྡན *gyu-ḻdan* vegetable incense of the colour of turquoise (*Ṟtsii.*).

གཡུ་བུར *gyu-bur*=གཡུ་ཁྲ *gyu-khra*: དར་ཟབ་གོམ་དང་ གཡུ་བུར་མཛེས་པ་དང་ (*A. 12*).

གཡུ་བྱིལ *gyu-byil*=གཡུ *gyu* and བྱུ་རུ *byu-ru* turquoise and coral.

གཡུ་མཚོ *G̱yu-ṃtsho* one of the names by which lake Yamdok is known in Tibet (*J. Zañ.*).

གཡུ་མཛོད་སྔོན་པོ *gyu-ṃdsoḏ ṣñon-mo* n. of a demon (*sa-ḇdag*) who presides over time to make it auspicious or inauspicious.

གཡུ་རུང་ *gyu-ruñ* for གཡུང་དྲུང་ *gyuñ-ḏruñ.*

གཡུ་ལོ *gyu-lo* 1. an epithet of a disciple of *G̱çen-rab* who was a counterpart of Maudgalyāyana (*Bon.*). 2. turquoise leaf; གཡུ་ལོ་བཀོད་པའི་བདག་མོ *gyu-lo ḇkoḏ-paḫi ḇdag-mo* an epithet of the goddess Dolma (*Yig. k. 61*); གཡུ་ལོ་བཀོད་པའི་ཞིང་ *gyu-la ḇkoḏ-paḫi shiñ* the celestial mansion of the goddess Dolma (*Yig. k. 61*).

གཡུག་པ *gyug-pa* in ལག་པ་གཡུག་པ *lag-pa gyug-pa* for ལག་པ་དབྱུག་པ *lag-pa ḏḇyug-pa* to flourish or brandish the hand.

གཡུང་ *gyuñ*=མཛོ་གཡུང་ *ṃdso-gyuñ* 1. the cross between cow and yak. 2. n. of a place in Tibet (*Deb.* ཀ, *22*).

གཡུང་དྲུང་ *gyuñ-ḏruñ* स्वस्तिक, शाश्वत the Sanskrit Svastika or Tibetan གཡུང་དྲུང་, the mystic cross 卐 "is only a monogrammatic symbol formed by the combination of the two (Pali) syllables *su*, and *ti*=*svasti*, which term is a compound of *su*, "well" and *asti*, "it is" meaning "it is (fatalistic) well" or "so be it," implying complete resignation under all circumstances, not the meek resignation of the Christian bowing to the chastening of the Almighty." (Cunningham's *Bilsa Topes.*) Latterly it is thought that the *swastika* or གཡུང་དྲུང་ derived its shape from ⊕ the sun and thus may be connected with sun-worship. If that is so, the 卐 would help to explain the perambulation of holy objects of the Bonpos which leaves the honoured object to the left not as with the Buddhists to the right.

The Buddhists seem to believe that the sun moves round the top of Sumeru leaving it to the right. But in that case the shape of the གཡུང་དྲུང་ must originally have been reversed in form. This sign is used by the Bonpo in the place of the Buddhist *Vajra* (*Ṟdorje*): མ་དྲོས་མཚོ་རུ་གཡུང་དྲུང་བརྙེས they found the *swastika* cross on the lake Manasarowara (*Zam. 4*). གཡུང་དྲུང་འཁྱིལ་བ *gyuñ-ḏruñ ḫkyil-wa*=རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་ king's palace (*Ṃñon.*). གཡུང་དྲུང་དགོན *gyuñ-ḏruñ-ḏgon* Buddhist monastery, Lama Yurru in Ladak (*Cunn.*); གཡུང་དྲུང་ཅན *gyuñ-ḏruñ-can* सनातन an epithet of Vishṇu (*Ṃñon.*). གཡུང་དྲུང་ལྟུང་བཤགས *gyuñ-ḏruñ-ḻtuñ ḇçags* n. of a Bon religious work on confession; its Buddhist counterpart being

བྱང་ཆུབ་ལྟུང་བ-ཤགས་གཡུང་དྲུང་པ *byaṅ-chub ltuṅ-ḇçags̱ g̱yuṅ-ḏṟuṅ-pa* the follower of the *G̱yuṅ-ḏṟuṅ* or Bon religion.

གཡུང་དྲུང་ཚུལ་ཁྲིམས *G̱yuṅ-ḏṟuṅ tshul-khrims̱* n. of a Bon sage (*G. Bon. 35*).

གཡུང་དྲུང་སེམས་དཔའ *g̱yuṅ-ḏṟuṅ sems̱-ḏpaẖ* the counterpart of a *Bodhisattva* in the Bon religion (*G. Bon.*).

卐 **གཡུང་པོ** *g̱yuṅ-po* or གཡུང་ཕོ *g̱yuṅ-pho* **श्वपचखेटक, पण्डक** (*S. Lex.*) a low caste people of India.

གཡུང་བ *g̱yuṅ-wa* = ཕྱིར་ཕུད་པ *phyir-phuḏ-pa* 1. to outcaste; to cast out. 2. one of very ugly and repulsive appearance, a cadaverous-looking person. 3. acc. to *Jä.* tame, opp. to རྒོད་པ *ṟgoḏ-pa* wild.

གཡུང་མོ *g̱yuṅ-mo*, (རིགས་ངན་མོ) 1. **चाण्डालिनी** a woman of the lowest caste in India. 2. acc. to (*S. Lex.*) **डोम्बिनी**; and to *Jä.* **डम्बिका** a libidinous woman.

གཡུར *g̱yur* or ཡུར 1. = གཉིད sleep, slumber. 2. v. གཡུལ་བ *g̱yul-wa* (*Jä.*).

གཡུར་ཟ *g̱yur-za* or གཡུར་ཟ་བ *g̱yur-za-wa* **निर्भर, पुष** [dependence, support]*S.*; a tree bent under the weight of its flowers or fruits (*Ṟtsii. 17*).

གཡུལ་བ *g̱yul-wa* or གཡུལ་ཁ་བྱེད་པ to fight, make battle; also གཡུལ *g̱yul* as subst. **संग्राम, रण, विग्रह**, battle, fight, war; གཡུལ་གྱི་ཆས་ཞུགས་པ = གོ་ཆ་གྱོན་པ to dress in coat of mail, to be in full armour. གཡུལ་འགྱེད་པ *g̱yul-ẖgyeḏ-pa* **क्षिपक, सम्पराय** to give battle, གཡུལ་གྱི་ས་གཞི *g̱yul-gyi sa-gshi* **युद्धक्षेत्र** a battle field. གཡུལ་ངོ *g̱yul-ṅo* **रण, आजि** a battle, fight; acc. to *Jä.* an army facing the enemy and ready for battle; གཡུལ་ངོར **रण-शौण्ड**; གཡུལ་ངོར་བརྟན་པ **युधिष्ठिर** the eldest of the Pāṇḍava brothers, one fearless and sturdy in fight, a hero (*M̱ṅon.*); གཡུལ་ངོར་ཞུགས་པ or གཡུལ་དུ་ཞུགས་པ to go to battle; གཡུལ་ངོར་སོན *g̱yul-ṅor son* **अयिका** [skilful in making war, a hero in battle]*S.* གཡུལ་གྱི་སར་འབྱུང་བའི་དགྲ་སྐད་སོ་སོ the different kinds of war cry: གླང་པོའི་དཔའ་སྒྲ *glaṅ-poẖi dpaẖ-s̱gra*; འབྲུ་མང་པོ *ẖbṟu-maṅ-po*; ཤིང་རྟའི་བསྐྱོད་ཤུགས *çiṅ-ṟtaẖi ḇs̱kyoḏ-çugs̱*; སྤྲིན་གྱི་སྒྲ *s̱prin-gyi-ṯgra*; རྟ་སྒྲ་གསང་མཐོ་འཚེར་བ *ṟta-s̱gṟa g̱saṅ-m̱tho ẖtsher-wa*; ཨ་ཧང་སྐྱེས་བུའི་དྲེགས་སྒྲ *a-haṅ s̱kyes̱-buẖi dṟegs̱-s̱gra*; འཁྲུག་རྔ་པ་ཏ་ཧ་ཡི་སྒྲ *ẖkhrug-ṟña pa-ta ha-yi s̱gṟa*; ཟབ་མོའི་ང་རོ་ཁ་གླིང་སྒྲ *zab-moẖi ṅa-ro kha-gliṅ s̱gṟa*; ལྷབ་ལྷབ་པ་དན་བསྐྱོད་པའི་སྒྲ *lhab-lhab-pa dan-ḇs̱kyod-pahi-s̱gra* མར་མར་སྒྲ *mar-mar s̱gra*; གླག་ཅོར་ཅ་བོའི་སྒྲ་འདྲེས་པ *glag-cor-ca-wohi-sgra-hdres̱-pa* (*M̱ṅon.*). གཡུལ་དཀྲུག *g̱yul-ḏkrug*, occurs in གཡུལ་དཀྲུག་པའི་འཁོར་ལོ *g̱yul-ḏkrug paẖi ẖkhor-lo* (*G̱yu. 10*). གཡུལ་བསྐྲད་པའི་འཁོར་ལོ *g̱yul ḇs̱kṟaḏ-paẖi-ẖkhor-lo* (*G̱yu. 10*).

གཡུལ་ཁ *g̱yul-kha* **खल्या, खलिनी** 1. a threshing-floor. 2. = གཡུལ་འཐབ war, a battle. གཡུལ་འཁྲུག་པ *g̱yul-ẖkhrug-pa* **क्षिपि** disorder, an up-rising in a country.

གཡུལ་ཐང་(འབྲུའི) *g̱yul-thaṅ* a threshing floor **खलिनी** [a multitude of threshing floors; the plant *Anthericum tuberasum*]*S.*

གཡུལ་དུ་འཛིན *g̱yul-du ẖdsin* as met. = a knife or sword.

གཡུལ་ན་བརྗིད *g̱yul-na ḇṟjiḏ* = དཔའ་བོ *ḏpaẖ-wo* a hero, a champion (*M̱ṅon.*).

གཡུལ་སྤྲོད་པ *g̱yul-s̱proḏ-pa* to do battle, to fight, strive, struggle.

Syn. འཁྲུག་པ *ẖkhrug-pa*; འཛིང་བ *ẖdsiṅ-wa*; གཡུལ་གཤོམ་པ *g̱yul-g̱çom-pa*; རྒོལ་བ *ṟgol-wa*; འཐབ་རྩོད *ẖthab-ṟtsoḏ*; མངོན་པར་ཉིད *m̱ṅon-par ñiḏ*; རྡེག་གསོད *ṟdeg-g̱soḏ*; འཁྲུག་ལོང *hkhrug-loṅ*; ཁ་འཐབ་པ *kha-ẖthab-pa*; གཡུལ་འགྱེད་པ *g̱yul-ẖgyeḏ-pa*; འཐབ་པ *ẖthab-pa* (*M̱ṅon.*)

གཡུལ་བཟློག་པ *g̱yul-ḇzlog-pa* to avert war, also, to rout an enemy, to make the enemy run away or retire: གཡུལ་བཟློག་པའི་འཁོར་ལོ a wheel which can subdue an enemy and bring victory (*G̱yu. 10*).

གཡུལ་ལས *gyul-laṣ* = སྟོན་ལས *ṣton-laṣ* (*Ṅag.*).

གཡུལ་བསྲུང་ *gyul-ḇsṟuṅ* a sentinel or military sentry, watch-guard: གཡུལ་བསྲུང་བའི་འཁོར་ལོ (*G̱yu. 10*).

གཡེང་བ *gyeṅ-wa* 1. विक्षेप, चञ्चल to swing, waft, to flow, agitate, to move a thing softly to and fro: རྦས་གཡེངས་ཏེ moved by the waves to and fro.; ཡུལ་ཁམས་སུ་གཡེང་བ to flow over a country, with floods or hostile armies, etc. (*Ma.*); དཔེ་རྣམས་གཡེང་བ to turn over books. 2. (སེམས་ལྷ་བུ) to agitate the mind, to turn off the attention, to disturb the mind: རྒྱལ་པོ་སྤྱན་གཡེངས་པ་དང་ the king looking away, directing his attention to something else; སེམས་བདུད་ཀྱིས་གཡེངས the soul is disturbed by the devil; མ་གཡེངས་པ undisturbed, attentive; རྣམ་པར་མི་གཡེང་བ or གཡེངས་པ to be quite attentive, not to be disturbed by any thing, inexcitable, a character in which Buddha excels and which all must strive to attain to. 3. sbst. as གཡེངས་པ diversion, pleasure, recreation; jest, joke: གཡེངས་འདོད་ཀྱི་ཁ་ཁྲམ་མ་ཡིན these are no falsehoods spoken in jest (*Mil.*).

གཡེངས་བྱེད *gyeṅṣ-byeḏ* किटि fig. a pig.

གཡེན *gyen* 1. གཡེན་སྦྱོར་བ *gyen-ṣlyor-wa* to caluminate. 2. n. of a royal family: གཡེན་སངས་ཕྱ་ལ་འཐེན *G̱yen-saṅṣ phya-la ẖthen* a son of king *Bala saṅṣ-gyen-la ẖthen* (*G. Bon. 23*).

གཡེམ་པ *gyem-pa* or ལོག་གཡེམ 1. = འདོད་ལོག *ẖdoḏ-log* or འདོད་པ་ལོག་པར་གཡེམ་པ fornication, incest, adultery. གཡེམ་བྱེད་པ *gyem-byeḏ-pa* to commit adultery, fornication. 2. मिथ्याचर्या false dealings, acting wrongfully.

གཡེར་ཁ *gyer-kka* or དྲིལ་བུ་གཡེར་ཁ་མ *dṟil-bu gyer-kha-ma* small bell attached to the neck of a Lhasa lap-dog as an ornament.

གཡེར་སྙོམ་པ *gyer-ṣñom-pa* तन्द्री [weary, drowsy]*S.*

གཡེར་པ *ggyer-pa* = གཡེར་བ *gyer-wa* མི་བདག་གཡེར་པའི་ལུགས་བཞིན་དུ नीतिं नृपेऽवलिप्तके [in the manner of a proud king]*S.* (*A. K. 1-32*).

+ གཡེར་པོ *gyer-po* पटु an expert, one who is well versed in any subject. Acc. to *Jä.* adj. wise, prudent, circumspect.

Syn. མཁས་ངས *ṃkhaṣ-ṅaṣ*; མཁས་པ *ṃkhaṣ-pa*; གྲིམས་པ *grimṣ-pa.*

གཡེར་བ *gyer-wa* 1. v. གཡེལ་བ *gyel-wa.* 2. passion, misbehaviour: བྱི་དོར་མི་གཡེར་ངོམ (*Yig. 48*).

གཡེར་བག *gyer-bag* = སྣང་གཡེལ་ཅན *ṣnaṅ-gyel-can* light, luminous body or space.

གཡེར་མ *gyer-ma* वनमरिच guinea pepper, *Capsicum.*

གཡེར་མོ་ཐང *G̱yer-mo-thaṅ* n. of a place in Kham (*Ya-sel. 17*).

གཡེར་ཤིང་པ *gyer-çiṅ-pa* n. of a medicinal plant: གཡེར་ཤིང་པ་ཡིས་འབུམ་པའི་ཆ་བ་སེལ.

གཡེལ *gyel* 1. = མཚོས་ལས तन्द्रित, slumbering; indolence. 2. n. of a place in Kongpo (*Deb.* ག, *45*).

卐 **གཡེལ་པ** *gyel-pa* = འདོད་པ་གཅིག *ẖdoḏ-pa gcig* an urgent wish; a passion.

གཡེལ་བ *gyel-wa* 1. to be idle, lazy, slothful; གཡེལ་བ་མེད་པར incessantly, continually, busily. 2. in ཐུགས་གཡེལ་བ to forget.

གཡེལ་མ *gyel-ma* = འཕྱོན་མ *ẖphyon-ma* a harlot, prostitute (*M̱ñon.*).

གཡོ *gyo* or གཡོ་སྒྱུ *gyo-ṣgyu*, also གཡོ་སྐྱུ *gyo-ṣkyu*, craft, cunning, deceit (*Jä.*); གཡོ་

བཀོལ gyo-ḇkol id.: བྱ་བྱེད་ཐམས་ཅད་ཀྱང་ཕྱིག་པའི་གཡོ་བཀོལ་འབའ་ཞིག་ལས་མི་འདུག་པས (Khriḏ. 45). གཡོ་ཁྲམ gyo-khram = གཡོ་སྒྱུ་དང་ཁྲམ gyo-s̱gyu-dań khram both deceit and cunning.

གཡོ་འགུལ gyo-ẖgul quaking, trembling, shivering གཡོ་འགུལ་ཆེན་པོ gyo-ẖgul chen-po great quaking. Syn. གཡོ་ཞིང་འགུལ gyo-shiń-ẖgul; འདར་ཞིང་ལྡེག ẖdar-shiń-ḻdeg; ཡོམ་ཡོམ yom-yom; ཤིག་ཤིག çig-çig; སིག་སིག sig-sig; ཡོངས་སུ་འགུལ yońs̱-su-ẖgul; འཁྲུགས ẖkhrugs̱; ཀུན་ཏུ་འཁྲུགས kun-tu-ẖkhrugs̱ (M̱ńon.).

གཡོ་ཅན gyo-can धूर्त, शठ, हारक, निकृत crafty, deceitful; a deceiver, cheat: གཡོ་ཅན་མི་ཡིས་བདེན་ཅི་ཡང་མི་ཟེར (Ṟdsa.).

Syn. དབྱེ་བྱེད ḏye-byeḏ; ཁྲམ་བྱེད khram-byeḏ; དབྱེན་བྱེད ḏbyen-byeḏ; སྒྱུ་ཅན s̱gyu-can; གཅུགས་མཁན gcugs̱-m̱khan; ཕྲ་མ་བྱེད phra-ma-byeḏ; སླུ་བྱེད s̱lu-byeḏ; ལྕེ་གཉིས་པ ḻce-gñis̱-pa; ཀྱ་སྒྱུ་ཅན gya-gyu-can; མ་རུངས་པ ma-ruńs̱-pa; སྒྱུ་མ་མཁན s̱gyu-ma-m̱khan; གཡོ་སྒྱུ་ཅན gyo-s̱gyu-can (M̱ńon.).

གཡོ་ཐོན gyo-thon = མང་པོ་ཐོན་པ what is found in excess (Ṟtsii.); also as vb. གཡོ་ཐོན་པ to be in excess, to exceed; = ཡོང་བ or འཕེལ་བ ẖphel-wa excess.

གཡོ་ལྡན gyo-ḻdan 1. = གཡོ་ཅན. 2. a hill-stream, a stream. 3. met. a woman (M̱ńon.).

གཡོ་སྣོད gyo-s̱noḏ a cooking pot or vessel.

Syn. ཕྲ་བ phra-wa; རྫ་མ ṟdsa-ma; ཁོག་པ khog-pa; མི་ཐ་ར mi-tha-ra (M̱ńon.).

གཡོ་བ gyo-wa, p f. གཡོས gyos̱ = མི་བརྟན་པ 1. to move, to remove; to wave, waver, to be unsteady. མི་གཡོ་བ mi-gyo-wa अचल not moving, not agitated, as met. = a mountain. གཡོ་བའི་མིག་ཅན gyo-waẖi mig-can [illegible], a woman with rolling eyes; གཡོ་མེད་པ gyo-meḏ-pa निश्चल unmoved, steady. 2. sbst. moveableness, mobility: ཡང་ཞིང་གཡོ་བ་ཉིད yań-shiń gyo-wa-ñiḏ being of light or easy mobility.

གཡོ་བ་ཅན gyo-wa-can (འདོད་པས་དྲེགས་པ ẖdoḏ-pas̱ dṟegs̱-pa) an elephant that is mad for coupling (M̱ńon.)

གཡོ་བ་པ gyo-wa-pa अभिषुङ्ग [defeat; intercourse] S.

གཡོ་བའི་སྡོང་པོ gyo-waẖi s̱doń-po = སྤོས་དཀར་ཤིང spos̱-ḏkar-çiń the Sal tree the gum of which is used as incense (M̱ńon.)

གཡོ་བྱེད gyo-byeḏ 1. किरण that moves or quakes fig. = རླུང་ ṟluń the wind (M̱ńon.). 2. काक the crow. གཡོ་བྱེད་མགོན = རླུང་ལྷ ṟluń-lha the god of wind (M̱ńon.). 3. གཡོ་བྱེད་པ gyo-byeḏ-pa to cheat, to deceive; also one who cheats: གཡོ་བྱེད་པའི་ཇོ་ཚོང་གིས། གང་ཞིག་གཞན་གྱི་ནོར་འཕྲོག་པ (K. d. ཡ, 135).

གཡོ་མེད gyo-meḏ 1. honest, without deceit or cunning (M̱ńon.). 2. निश्चल, स्थिर, ध्रुव, अचल immoveable, constant, unvarying, firm: གཡོ་མེད་གླང་རྫི gyo-meḏ glań-ṟdsi lit. the firm cow-herd, an epithet of Vishṇu (M̱ńon.).

Syn. རྟག་པ ṟtag-pa; བརྟན་པ ḇṟtan-pa; མི་འགྱུར་བ mi-ẖgyur-wa; མི་ཞིག mi-shig; མི་གཡོ mi-gyo; གཞོམ་མེད gshom-meḏ (M̱ńon.).

གཡོ་མོ gyo-mo डोम्बिनी a low woman.

གཡོ་རུ G̱yo-ru one of the two early divisions of the province of Ü: དབུས་ན་དབུ་རུ་གཡོ་རུ་གཉིས" (Loń. ཤ, 4).

གཡོག gyog or gyog-po 1. service, work ང་ལ་གཡོག་ཡོད = ང་ལ་ལས་ཀ་ཡོད I have work, I have business, I am busy; མིའི་གཡོག་བྱེད་པ to serve, be in men's service, to obey. 2. दास, भृत्य; = ཁོལ་པོ man-servant; དཔོན་གཡོག master and servant, master and attendants; ནད་གཡོག service at sick-bed, a nurse, one that attends sick persons; གཡོག་པོ་དང་ཡང་གཡོག་དང་ཉེང་གཡོག servant, servant's servant, and the servant again of the latter. མ་ཤིའི་བར་གཡོག་པོ one who is bound to serve till his death, a life-servant; ཕ་ཚེ་བུ་རབས་ཀྱི་གཡོག་པོ a slave whose son and grandson are bound to serve. དྲིན་གྱིས་བསྐྱངས་པའི་གཡོག་འཁོར་གྱིས attendants and retinue who have been kindly protected (*Ṟdsa. 19*); གཡོག་གླ *gyog-gla* भृति, निर्वेश pay, salary, wages; གཡོག་ནང་ཟན *gyog-nañ-zan* a house-servant, a servant who gets his food and wages or at least the former from his master's house; གཡོག་རིགས *gyog-rigs̱* those in service = དྲུང་འཁོར officials.

གཡོག་པ *gyog-pa*, pf. གཡོགས *gyogs̱* 1. = སྐུ་ལ་བཀབ་པ (*M̱ñon.*) प्रतिच्छदन to cover, to strew over or upon: བུ་གོས་ཀྱིས་གཡོག་པ to cover a child with a garment; མགོ་ལ་རྫ་མ་གཡོག་པ to cover one's head with a pot (*Glr.*); also རྫ་མའི་མགོ་ལ་དྲ་བས་གཡོག་པ to cover the pot's mouth with a wire-grate (*Glr.*); ཕྱིའི་པགས་པ་གཡོགས་པ the external cutaneous covering (in the embryo) (*Jä*).; རི་མགོ་ཁ་བས་གཡོགས the hill-tops were covered with snow (*Mil.*). 2. to pour out or off.

གཡོགས *gyogs̱* = ཁེབས a cover (*M̱ñon.*); आच्छादन cover, covering; མགོ་གཡོགས covering for the head, cap; also fig. for self-delusion, self-deception (*Mil.*); སྟེང་གཡོགས, སྟོད་གཡོགས upper-garment, mantle; སྨད་གཡོགས lower garments, breeches; གཡོགས་ཅན *gyogs̱-can* anything covered, having a cover; གཡོགས་མ *gyogs̱-ma*, dress, covering (*M̱ñon.*).

གཡོད *gyod̲* in *C.* the large intestine (*Jä.*).

གཡོན *gyon* वाम, सव्य the left hand or side; གཡོན་ན on the left, to the left; གཡོན་དུ towards the left; གཡོན་ཕྱོགས་ནས from the left side; གཡོན་བརྐྱང་ or གཡོན་བརྐྱང་གི་འདུག་སྟངས प्रत्यालीढ a sitting posture the left leg stretched forth; it has been described as: ལྷ་རྣམས་ཕྱག་དང་ཞབས་བརྐྱང་བ་སྐུ་མ་ཀྱི་བཞུགས་པའི་ཚུལ (*Ya-sel.*).

གཡོན་གྱི་ལྷ *G̱yon-gyi lha* वामदेव [a sage, author of the fourth *Maṇḍala* of the Rig-veda]*S.*

གཡོན་ཅན *gyon-can* 1. = བྱི་ལ a cat. 2. = བདུད a demon, devil (*M̱ñon.*). 3. གཡོན་ཅན खल, जिह्म crafty, perh. also fornicator.

+ གཡོན་སྤྱོ་བ *gyon-s̱pyo-wa* = ཚོ་འདྲི་སྐུར་བར་བྱེད་པ.

གཡོན་མ *gyon-ma* 1. the left hand (*Jä.*). 2. a woman: བུད་མེད་སྨིག་ཆོས་ཅན a woman who is possessed of seductive virtues; གཡོན་མིག་མ *gyon-mig-ma* a term for a handsome woman (*M̱ñon.*); a woman of captivating looks.

གཡོན་ལམ *gyon-lam* = ལམ་ངན་པ bad road or path; also bad behaviour (*M̱ñon.*).

གཡོབ་པ *gyob-pa* pf. གཡོབས *gyobs̱* to move about, to swing, flutter: གཤོག་པ་གཡོབ་བ to flutter the wings; རྐང་ལག་གཡོབ་པ to strike out with the arms and legs. ཡོབ་བྱེད *gyob-byed̲* = གྲུ་སྐྱ *gru-s̱kya* (*M̱ñon.*) 1. an oar. 2. རྔ་ཡབ a fan, the fan of yak-tail to drive away flies.

གཡོམ་ཐོག *gyom-thog* described as བང་ཁྲི་རིམས་ལ་ཐོག་ཡོད་པ (*Ṟtsii.*) any structure with step-like plinth, steps one above another of an altar.

གཡོར *gyor-* = སྦྱོང་ཁ་བྱེད चक्रिका [1. a heap, 2. a crooked device]*S.*

གཡོར་ཆེ *gyor-che* colloq. a good deal, great quantity: ས་དབང་རམ་པས་གཙོས་རྒྱ་མི་དཔོན་ཁག་བཅས་གཡོར་ཆེ་ཕག་རེར་བྱོན (*Yig.*); གཡོར་མ་བཟོ *gyor-ma-gzo*, colloq. a great many, very many; cognate expressions for which are:—གཡོར་མ་བཟོ་མ་ཡིན་པའི, གཡོར་མ་བཟོ་ཚབས་ཆེན (*Ṟtsii.*); བབས་དང་མཐུན་པའི་ནད་པ་རྣམས་ལོ་བ་བྱེད་ཅིང་། གཡོར་མ་བཟོ་ཚབས་ཆེན་དང་ཚབས་པ་ངོ་ཐོག་བཞིག (*D. çel. 11*).

གཡོར་པོ *G̱yor-po* n. of a place between Ta-nang and Dol-phyi and Dal-ngan in Lho-kha.

གཡོར་བ *gyor-wa* [1. v. གཡུར་བ. 2. v. གཡར་པ. 3. v. ཡོར] *Jä.*

གཡོར་མོ *gyor-mo* (གྲུ་ཡི་དར་པོ་ཆེ *gru-yi dar-po-che*) 1. a sail. 2. རྒྱ་མཚོའི་གཡོར *r̲gya-m̲tshoh̲i-gyor* a wave, billow.

གཡོར་ཡོལ *gyor-yol* a sail; གཡོར་ཤིང་ *gyor-çiñ* a boom or mast.

གཡོལ་བ *gyol-wa* v. ཡོལ་བ *yol-wa.*

གཡོས *gyoş* I: 1. prov. for གཡས, in གཡོས་སྐོར circumambulation from left to right so that the right side is towards the person or object that is reverentially to be saluted (*Jä.*). 2. v. གཡོ་བ.

གཡོས II: (ལྟོ་བཅོས་པ *l̲to b̲coş-pa*) cooking food; གཡོས་བྱེད་པ to cook: སྦྲ་གུར་གཉིས་ཕུབ་ནས་དཀར་པོ་ལ་སྐྱ་གདུང་བཞུགས་ནག་པོར་གཡོས་མཛོད་ནས་དགུང་གཅིག pitching two felt-tents, in the white one (he) kept the remains, while in the black tent they cooked their food and slept one night (*A. 120.*). གཡོས་ཁང་ *gyoş-khañ* kitchen, cooking house, the place where the food for the general body of monks is cooked; དགེ་སློང་སྤྱིའི་མེ་ཁང་ *d̲ge-şloñ şpyiḥi me-khañ* (*Ñag. 69*); also གསོལ་ཁང་ or ཐབ་ཚང་ (*M̲ñon.*). གཡོས་ཐབ *gyoş-thab* = ཐབ་ཀ *thab-ka*, also གཡོས་ས *gyoş-sa* a hearth; གཡོས་སྦྱོར *gyoş-şbyor* utensils, &c., necessaries for the kitchen: གཡོས་སྦྱོར་ཡང་དག་ཤེས *gyoş-byor yañ-şdag-çeş* (*Jig. 26*).

ར

ར *ra* 1. is the twenty-fifth letter of the Tibetan alphabet and is always pronounced rather strongly. 2. num. fig.: 25.

ར II: in Budh. ར demonstrates the state of all matter as being fine as an atom or even more inconceivable than an atom (*K. d.* ཅ, *321*); in Tantrikism it represents a state which is free from རྐྱེན *ṟkyen* (co-ordinate influence) (*K. g.* ཨ, *43*); in mysticism ར=ཁྱོ་མེད་མོ a widow or one who is without a husband (*K. g.* ཁ, *179*).

ར III: छाग a goat; ར་མོ *ra-mo* a she-goat; ར་ལུག་གི་ར་བ **अजशाला** goat and sheep fold; ར་རྐྱལ *ra-kyal* bag made of goat's skin. ར་སྐྱུར *ra-şkyur*=རྩབ་མོ *ṟtsab-mo* (mystic) (*Miñ. ṟda. 4*). ར་སྐྱེས *ra-şkyeş* a gelded he-goat; ར་གུ *ra-gu* or colloq. རི་གུ *ri-gu* a young goat, kid; ར་རྒོད *ra-ṟgoḏ* wild goat; ར་ཐུག *ra-thug* he-goat; ར་ཐེར *ra-ther* serge or shawl made in Tibet with the fine wool called ཁུ་ལུ *khu-lu* growing next to the skin of the Tibetan goat: ར་ཐེར་ཞེས་པ་ར་སྤུའི་སྙིང་བལ་ལ་བཟོས་པའི་ཐེར་མ (*Jig. 23*). ར་སྣམ thick serge made of goat's hair; ར་ལྤགས *ra-ḻpagş* goat's skin, kid leather; ར་སྤུ *ra-şpu*=རའི་སྤུ *raẖı-şpu* goat hair; ར་ཕོ *ra-pho* a gelded he-goat; ར་སློག *ra-şlog* a coat with goat's skin lining; ར་ལུག *ra-lug* smaller cattle, *i.e.*, goat and sheep—in enumerations of domestic cattle the ར or goat always precedes the ལུག or sheep. ར་ཤ *ra-ça* goat's flesh, goat-mutton.

Syn. ཚེ་ཚེ *tshe-tshe*; ཨག་ཚར *ag-tshar*; ཨག་ཚོམ་ཅན *ag-tshom-can*; ཝ་འཕྱང *wa-ẖphyañ*; དྲི་འཛིན *ḏri-ẖdsin*; སྐྱེས་སྒྲ་ཅན *şkyeş-şgra can* (*M̱ñon.*).

ར་ཀྵ་སྤྲུལ *Rakṣa-şprul* the apparitional Rakṣa goblin, an epithet of the *Tantrik* god རྟ་མགྲིན་དམར་པོ the red Háyagriba (***Bon.***).

ར་གན *ra-gan*, in comp. རག *rag*, brass: ར་གན་གྱི་བུམ་པ *ra-gan-gyi bum-pa* brass vessel: ར་གན་གཡའ་ཡིས་མིག་ནད་སེལ the rust of brass cures eye disease (*Med.*).

Syn. རི་རི་གཱ *ri-ri gā*; དྲི་མེད *ḏri-med*; གསེར་ཅན *g̱ser-can*; རྩིབས་བརྩིབས *ṟtsibş-ḇṟtsibş*; བཤུ་བྱ *ḇshu-bya* (*M̱ñon.*).

ར་གུར *ra-gur*=ར་བ an enclosure with rail, wall or fencing; རྡོ་རྗེ་ར་གུར *ṟdo-ṟje ra-gur* an enclosure made with walls or pillars having *Dorje* figures on them (*Yig.*)—the monastery of Sam-ye has such an enclosure around it.

ར་རྒྱབ་པ *ra-ṟgyab-pa* (more properly རོ་རྒྱབ་པ) the common term applied to the scavengers and corpse-disposers in Lhasa and also in Shiga-tse.

ར་སྒོག *ra-şgog* a species of garlic: ར་སྒོག་ཙ་བས་གྲང་སེལ་དྲོད་སྐྱེད་མགོ་སྙིན་འཛོམས.

ར་སྒྲེང *Ra-şgreñ* also written as རྭ་སྒྲེང, an ancient monastery of Tibet founded by *H̱brom-şton-pa* in the beginning of the 11th century A.D.: བྱང་ར་སྒྲེང་ཞེས་བྱ་བ་སྤྲུལ་པའི་གཙུག་ལག་ཁང the miraculous monastery called Raḍeng in the north of Tibet (*Ṟtsii.*).

ར་ཆོད *ra-choḏ*=ཐག་ཆོད definite arrangements, settlement of an affair (*D.R.*).

‡ ར་ཏི་གུབ་ཏ *Ra-ti gup-ta* n. of an Indian Buddhists sage (*K. dun. 55*).

ར་མདའ I: *ra-mdah* or ར་མདའ་པ *ra-mdah-pa* 1.= ཟླ *zla* or གྲོགས *grogs* friend, companion, assistant, helper. 2.= རོགས་རམ *rogs-ram* help, assistance: ར་མདའ་འཚོལ་བ *ra-mdah htshol-wa* (*Ñag. 35*) to seek help, to ask for aid. ར་འདེགས་པ *ra-hdegs-pa* or ར་འདྲེན་པ *ra-hdren-pa* to help, to assist (*Sch.*).

ར་མདའ II: pursuing one who is running away, chasing.

ར་སྡོང་ *ra-sdoñ* the weeping willow.

‡ **ར་ཌྷ** *ra-dha* ordinarily called *Raḍa* a province near Bañgala (Bengal): ར་ཌྷའི་ཡུལ་དུ་རེ་ཞིག་མུ་སྟེགས་རྒྱུན་ཆད། ཐམས་ཅད་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་ཞུགས once there was a break in the continuity of the Tirthika religion, for everyone in Raḍa embraced the religion of Buddha (*K. dun. 14*).

ར་འདྲ *ra-hdra* a kind of stone or mineral substance: ར་འདྲས་དུས་ནད་མིག་ནད་སྨན་ལ་ཕན.

ར་སྣ *ra-sna* 1. n. of a medicinal herb (*Vai-sñ.*). 2.= སྒྲོན་ཤིང་ *sgron-çiñ* fir-tree.

ར་སྤྲོད་པ *ra-sprod-pa* to verify, to prove.

ར་ཕྲོད་པ *ra-phrod-pa* found correct, proved proof, verification.

ར་བ *ra-wa* = ལྕགས་རི *lcags-ri* प्राकार, आलवाल 1. [a basin for water round the root of a tree]*S.* (*A. K. 1-2*). 2. enclosure, fence, enclosed wall, frq., esp. in *W.*, also the space in a fence, wall etc., ཁང་པའི་ར་བ yard, court-yard, pen, fold, etc.; ར་བས་སྐོར་བ to enclose with a fence; སྨྱུག་མའི་ར་བ *smyug-mahi ra-wa* bamboo-fence, bamboo-hedge, etc.; ཤིང་གི་ར་བ wooden fence, fence of boards; ཚེར་མའི་ར་བ thorn hedge, thorn fence; ཀུན་ར or ཀུན་དགའ་ར་བ आराम an open ground with bushes or trees here and there enclosed by a fence, a park; ཁྲིམས་ར a yard or open space before a court of justice where culprits are punished, acc. to *Jä.* a place of execution; ལྕང་ར *lcañ-ra* a grove of trees, willow, poplar, etc. རྡོ་ར (1) stone wall enclosure. (2) circle of dancers. བཙོན་ར prison-enclosure or jail-house; ལུག་ར sheep-cot, sheep-fold.

‡ **ར་བ་ཏི** *Ra-wa-ti* n. of a Kashmirian Buddhist monk who is said to have possessed miraculous powers and foreknowledge (*Khrid. 73*).

ར་བ་སྟོད *Ra-wa stod* n. of a small monastery situated in the upland tract of སྙེ་ཐང་ Ñe-thang near Lhasa, where Lama *Kloñ-rdol Rin-po-che* resided for a long time (*Loñ.* ཟ, *3*).

‡ **ར་མ** *ra-ma* 1. अजिका goat, she-goat: ར་མ་ལུག goats and sheep. 2. as metaph. mixture, medley of, *e.g.*, when both དབུ་མེད and དབུ་ཅན characters are carelessly used in writing a letter or anything else.

‡ **ར་མ་ག་བུར** *ra-ma ga-bur* सौर, ताली, खर्जुरि a species of fragrant grass [a species of mountain-palm, the date tree]*S.*

Syn. ལྷ་སྐྱེས *lha-skyes*; སེ་རེ *se-re* or སཽ་ར *saura*; ཤིན་ཏུ་དྲི་བཟང་ལྡན *çin-tu dri-bzañ-ldan*; འབྲ་གོ *hbra-go*; གནས་ཅན *gnas-can*; ཏཱ་ལི *tā-lī*; ཁ་རྫུ་རི *kha-dsu ri*; རྩྭ་ཡི་ཤིང་ *rtswa-yi çiñ*; འཕྲེང་བའི་རྩ *hphreñ-wahi rtsa*; ས་ཡི་རྩ *sa-yi rtsa*; ཤ་ཤྱ་རྩ *ça-çya rtsa*; གཞོན་ནུ *gshon-nu* (*Mñon.*).

‡ **ར་མེ་ཤྭ་ར** *Ra-me çwa-ra* = དཀའ་བའི་དབང་ཕྱུག रामेश्वर, described as ཡང་ཀའི་གླིང་འགྲམ་ན་ཡོད a holy place situated near the island of Lañka (Ceylon) (*Dus-ye. 38*).

ར་མེད *ra-med* infallible, certain, sure; = ལྷད་མེད *lhad-med* without alloy, or free from any foreign bodies or impurities.

ར་མོ་ཆེ *Ra-mo-che* n. of the sanctuary built on a plain in the north quarter of Lhasa by the Chinese wife of king *Sroń-ḇtsan ṣgam-po* in about 633 A.D. and containing the image of Akshobya Buddha which was carried from Nepal under the orders of *Sroń-ḇtsan ṣgam-po's* Nepalese wife, the daughter of king Aṁs'u Varman.

ར་མོ་ཤ *ra-mo-ça* भृङ्गराज a hornet.

ར་བཞི་བ *ra-bzi-wa* in C.=to be drunk, get intoxicated.

ར་ཡི་ཤིང་ *ra-yi çiń* अगरु ; गन्धकाष्ठ a species of sandal wood, a fragrant wood.

ར་ཡིག *ra-yig* रकार, रेफ the letter *r* when surmounting another letter is so called. ར་ཡིག་གཉིས་པ द्विरेफ=སྦྲང་མ a name for the bee on account of its horns, resembling the double ན་རོ *na-ro*̃ (*Yig. k.*).

ར་རྩིགས་ཁང་པ *Ra-ṟtsigṣ khań-pa* n. of a castle in Tibet in which Atis'a was at one time accommodated when travelling in Tibet: ར་རྩིགས་ཁང་པ་ཞེས་བྱ་བར་བཞུགས་ཏེ (*A. 93*).

ར་རི *ra-ri* 1. a term for fault, defilement and dirt (*i.e.*, སྐྱོན *ṣkyon*, དྲི་མ *dṟi-ma*, དྲེག་པ *dṟeg-pa*); ར་རི་མེད་པ *ra-ri meḏ-pa* faultless, stainless. 2. acc. to *Sch.*: neither high nor low.

ར་རེས *ra-reṣ*=རེས་མོས *reṣ-moṣ* one by one; by turns.

ར་རོ *ra-ro* 1. intoxication, drunkenness. 2. intoxicated (*Sch.*): ར་རོ་དང་པོ་བག་མེད་པ the first stage of drunkenness makes one devoid of the senses, shameless; ར་རོ་གཉིས་པ་གླང་པོ་ཆེ་སྨྱོན་པ་དང་འདྲ drunkenness in the second stage resembles a furious elephant; ར་རོ་གསུམ་པ་ཤི་རོ་འདྲ the end (of it) resembles a corpse. ར་རོ་བ *ra-ro-wa* in *W.* to be intoxicated, drunk. ར་རོ་བར་བྱེད་པ *ra-ro war byeḏ-pa* to make drunk (*Dzl.*); ར་རོ་བ་ལས་སངས་ཏེ having come to one's self again after a drunken fit, being sober again (*Jä.*).

ར་ལུང་ *Ra-luń* n. of a village two days' journey east from Gyang-tse in Tsang where the Buddhist Saint *Ḫgro ṃgon Ḡtsań-pa Ṟgya raṣ* founded the monstery of *Ralûń* (*Loń.* ཟ, *28*).

ར་ཤུལ *ra-çul* the remnants or traces of an old pen or enclosure.

ར་ས *Ra-sa* lit. goat's-land; the ancient name of Lhasa which, since the famous image of Buddha was brought from China and kept there, became converted into Lhasa, the letter *Ra* (ར) being naturally changed into *Lha* ལྷ which signifies a divine being, *i.e.*, Buddha.

ར་ས་འཕྲུལ་སྣང་ *Ra-sa ḫphrul-ṣnań* (the miraculous temple of Rasa) old n. of the great temple of Buddha now called the Cho-khang or Kinkhording དཀྱིལ་འཁོར་སྡིང་ at Lhasa built by king *Sroń-ḇtan ṣgam-po* at the request of his Nepalese wife. The historical image of Buddha in this temple representing him as a prince, which is said to have been taken from Magadha by the Chinese about the first century B.C., was presented by emperor Thaijung T'ai-tsung to his daughter who was married to king *Sroń-ḇtsan ṣgam-po*. The princess kept it in the temple of Ramochhe but in the 10th ceutury it was transferred to this temple. The spot on which this temple was built being found auspicious by astrology was selected for a site by the Nepalese princess, but being a low place it was raised with earth carried it is said, by goats, hence its name ར་ས *Ra-sa*.

‡ **ར་ས་ཡ་ན** *ra-sa ya-na* रसायन chemical preparation of mercury for medicinal purposes (*Ṣman.*).

‡ **རཱ་མ** *rā-ma* n. of an insect (*K. g.* ཟ, *462*).

‡ རཱ་ཛཱ་ཀ *rā-dsā-ka* = ལྕེ *ḻce* tongue (mystic) (*K. g.* ཁ, *26*).

‡ རཱ་ས་རི *Rā-sa-ri* n. of an ancient city in Sind in India (*S. Lam. 35*).

‡ **རཱ་ཧུ** *rā-hu* = སྒྲ་གཅན the planet Rāhu.

རྭ *rwa* शृङ्ग 1. also རྭ་ཅོ *rwa-co*, horn of yak, cow, etc. 2. met. a mountain peak: རྭ་མཉམ་པར་གྱུར་པ་ཞེས་བྱ་བའི་རི *Rwa m̱ñam-par gyur-pa sheş-bya-waẖi ri* (the mountain of equal and even peaks), n. of a mountain in the fabulous continent of Uttara Kuru (*K. d.* ར, *301*). རྭ་གསུམ་པ *Rwa g̦sum-pa* n. of a three-peaked mountain said to be situated five hundred *yojana* beyond the south of the mountains which border the southern ocean; on its side is the kingdom of the lord of death (*K. d.* ར, *277*). 3. sting, *e.g.*, of the scorpion. རྭ་གཞུ་ཅན or རྭ་གཞུ་འཛིན one holding or using a bow made of horn.

རྭ་ཅན *rwa-can* 1. शृङ्गि horned animals, like cow, buffalo, antelope, stag, etc. 2. कण्ठशृङ्ग a species of conch shell which has horny projections or thorns (*M̱ñon.*).

རྭ་དྭགས་མངའ་གསུམ *rwa-dwagş m̱ñaẖ-g̦sum* an abbreviation of རྭ་སྒྲེང་ *Rwa-şgreñ*, དྭགས་པོ *Dwagş-po* and མངའ་རིས *M̱ñaẖ-riş*. Also abbrev. of རྭ་བ་སྟོད *Rwa-wa ştoḏ*, རྭ་བ་སྨད *Rwa-wa şmáḏ*, དྭགས་པོ *Dwagş-po*, and མངའ་རིས་གྲྭ་ཚང་ *M̱ñaẖ-riş grwa-tshañ* the four sections of the monastic college in Tashi-lhunpo (*Loñ.* [illegible], *13*).

རྭ་ཚྭ *rwa-tşhwa* a kind of mineral salt resembling ར་རུ་ཕྱེ་མ *ra-ru phye-ma*: རྭ་ཚྭས་མི་ཚོང་རྫོང་གི་གྲང་བ་སེལ.

‡ **རཀ་ཏ** *rak-ta* 1. as met. = blood, red. 2. saffron, minium, cinnabar (*Mil.*).

རག *rag* 1. sbst. v. ར་གན brass. རག་སྐུད brass wire; རག་དུང་ a brass trumpet: རག་དུང་འདི་ཡང་ལྷ་བཙུན་པའི་ཐུགས་ཀྱིས་ཤེས the brass trumpet was also an invention of *Lha-ḇtsun-pa* (*A. 75*). རག་འགག *rag-ẖgag* = ཟུང་འགག or ཟེར་བག a small brass plate; རག་སྟེགས *rag-ştegş* a small brass-tray on which tea-cups are placed when tea is served (*Ṟtsii.*). རག་དུང་ *rag-duñ* (also called ལོ་པཎ་སྤྱན་འདྲེན་གྱི་དུང་ *lo-paṇ şpyan-ẖdṟen gyi-duñ*) long brass-trumpets resembling a telescope in shape and size (*A. 75*). 2. subject, subservient, dependent: ཁྱོད་རྒྱལ་སྲིད་ཕྱིད་ལ་རག་གོ. In *W.* for དྲེགས་པ་ཅན *dṟegş-pa-can* proud, haughty, and also for གྲགས་ཅན glorious, splendid.

རག་ཆུང་ཤིང་ *rag-chuñ çiñ* कोलि the olive tree.

Syn. ཀོ་ལེ *ko-le*; སྐྱུར་ཤིང་ *şkyur-çiñ* (*M̱ñon.*).

རག་རྡོ *rag-ṟdo* a mineral substance རག་རྡོས་མིག་ནད་རབ་རིབ་སེལ་བར་བྱེད *Rag-ṟdo* cures eye disease and removes dimness of vision.

རག་པ *rag-pa* 1. vb. *W.* for རེག་པ to touch, feel, and in a more generalized sense = འཚོར་བ to perceive, to scent, taste, hear, see. 2. adj. dark-russet, brownish, of horses, rocks, etc. (*Jä.*).

རག་པ་ཐང་ཟླུམ *rag-pa thañ-zlum* one of the 37 sacred places of the Bon (*G. Bon. 38*).

རག་མ *Rag-ma* n. of a village in Tibet mentioned in *Mil.*

རག་ཙེ *rag-tse* stone in fruits in *W.* (*Jä.*).

རག་ལུས་པ *rag-luş-pa* = ཆ་བཞག་པ adj. dependent on: as vb. རག་ལུས་པ to depend on: སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་དགེ་འདུན་ལ་རག་ལུས the doctrine of Buddha is dependent on the Buddhist clergy; དེ་ཁྱོད་ཀྱི་ནུས་པ་ལ་རག་ལུས that depends on your strength (*Mil.*); དབུགས་རྔུབ་པ་སེམས་ལ་རག་ལུས breathing depends on the soul; འཚོ་བ་གཞན་ལ་རག་ལུས་ཤིང་ as they depend on others for their living; རྐྱེན་གྱི་སྟོབས་ལ་རང་རག་ལུས་པ dependent on co-ordinate influence (*Yig. 18*).

‡ **རག་ཤ** *rag-ça* or ར་ཀྵ *rakṣa* 1. रुद्राक्ष berries which are used for beads of rosary: རཀྵ་གདོན་འཇོམས་ is a protection against frightful deities. དྲག་པོའི་འཕྲེང་བ *ḏrag-poẖi ẖphreń-wa* a rosary made of this fruit sacred to the god Rudra. 2. རག་ཤ *Rag-ça* तुरुष्क a Turk or Tartar.

རག་ཤི *rag-çi* 1. n. of a country and its people. 2. spirit, or liquor, that is distilled from the *Mowah* flowers.

རགས *ragş* 1. dam, mole, dike, embankment; also ཆུ་རགས and ཆུ་ལོན. རགས་མཛད་པས་ད་ལྟ་ཡང་ལྷ་རྗེ་ཞེར་སྐད (*A. 90*) having constructed the embankment, it is still called *Lha-Je Rag*. 2. any construction of similar shape; ཕག་རགས (also) ཕག་ར intrenchment, breast-work; ཕུག་རགས stack, rick of straw; ཤིང་རགས stack of wood (*Jä.*).

རགས་པ I: 1. *ragş-pa* स्थूल, opp. of ཕྲ or ཞིབ सूक्ष्म; coarse, thick, rough, unrefined: ལུས་ཀྱི་རྣམ་པ་ཕྲ་རགས་རྣམས the more delicate and the coarser component parts of the body; རགས་པའི་དབང་དུ་བྱས་ན reckoned roughly; རགས་རྩིས་ by a rough estimate; རགས་པའི་མི་རྟག་པ་དང་ཕྲ་བའི་མི་རྟག་པ the perishableness of the corporeal mass and of the subtle parts; ཡན་ལག་རགས་པ स्थूलाङ्ग grosser parts or visible limbs; of Buddhas it is said that they appear རགས་པའི་ཚུལ་གྱིས, bodily. 2. to work, mould, form, sketch, etc., roughly.

རགས་པ II: few, short: སོ་སོའི་བྱུང་ཚུལ་རགས་ཙམ་བཤད་པ་ལ to give a brief account of the origin of the different ones; དཔོན་གཡོག་རགས་པ་རེ་ཕྱིར་གདན་འདྲེན་དུ for inviting a few including master and servants (*A. 127*). རགས་རིམ་ཙམ་ཞིག *ragş-rim tsam-shig*= ཆེ་རིམ a few principal ones: ཡོན་ཏན་རགས་རིམ་ཙམ་ཞིག་གསུངས་པའོ he described a few of his chief talents or qualities (*A. 16*).

རང་ *rań*, རང་ཉིད *rań-ñiḏ* स्व, स्वात्म, निज; རང་གི निज, स्वयं; 1. ourself, one's self, self: མ་རིག་པའི་དབང་གིས་ཕུགས་ནི་རང་ཁོ་ན་ཕུང་བར་བྱས་སོ (*H̱brom.* ཁ, *120*) by ignorance (*Avidyā*) one's own future, of itself was destroyed; རང་གི་ཕྱོགས स्वपक्ष one's party or side; རང་འདུ་བ self evolved; རང་བྱུང *rań-byuń* self-sprung, very frq.; རང་འབྱུང་ *rań-ẖbyuń* one's own accord: ང་རང་འབྱུང་མཆོད་པ་ལ་འགྲོ་བ I shall go to the worship of my own accord (*A. 7*). རང་གཉིས་སྐྱེལ་ལ་སྙིང་ཚིམ་རྒྱག་ལ་འགྲོ let us two go together for our heart's satisfaction (*Ṟdsa. 17*). In colloq. རང་ is generally added to all the personal pron. without any reflective meaning; thus, ང་རང་ and ཁོ་རང་ are much more commonly used than merely ང་ and ཁོ indicating in C. simply "I" and "he." Again རང་ alone may stand for the pronoun I, etc.; རང་ཅག, རང་རྣམས plur.; རང་གི my, thy, etc. Other examples: ཆུང་མ་དེ་རང་གི་ལུས་ལ་ཆགས་པས that wife fond of herself, in love with herself (*D.R.*); དེས་རང་གི་མ་ཡིན་པར་རིག་ནས he perceiving that it was his own mother; རང་ལ་རང་གིས་སྐྲ་བཅད་དེ shaving one's own head (*Dzl.*); རང་བས་ངན་པ worse than self; རང་ལས་ཆེ་བ greater than one's self; རང་ལ་བུ་མེད་ན if a man has no son of his own (*Mil.*). In compounds; རང་སེམས one's own soul; རང་རིག་རང་གསལ་རང་བདེ་གསུམ one's own intelligence, perception and happiness; རང་སྲོག་རང་གིས་གཅོད *rań-sṟog rań-giş-g̱coḏ* you will take your own life (*Glr.*). 2. just, exactly, precisely, merely, the very: དེ་རང་ the very same; དེ་རང་ཡིན exactly so! it is just so! སྔ་མོ་རང་ *şńa-mo-rań* quite early in the morning (*Mil.*); ང་དང་ཕྲད་པ་རང་གིས by the mere meeting with me (*Mil.*); མི་རང་ just a person, a person travelling all alone; མོ་རང་ she, she alone; also, an unmarried woman. རང་གི་ངོ་བོ *rań-gi ńo-wo* स्वरूप one's own nature, constitution or inner shape.

རང་རྐྱ་ཐུབ *rań-ṛkya-thub* one who is so learned, clever or skilled that he needs no help or advice or instruction from another party: ཉམས་ལེན་རང་རྐྱ་ཐུབ་ངེས་སུ་ཕྱིན་པར་བཅད་པ་དེ་ཡིན (*Khriḏ. 153*).

རང་སྐྱུར *rań-ṣkyur* also written རང་བསྐྱུར कारण (*K. g.* ཅ, *47*).

རང་སྐྱེད *rań-ṣkyeḏ*=འཇིག་རྟེན *ẖjig-ṛten* or གནས་རྟེན *gnaṣ-ṛten* (*M̱ńow.*) as met.=the world.

རང་སྐྱེས *rań-ṣkyeṣ* 1. कुल extraction, race, family. 2. स्वज=as met. ཁྲག blood.

རང་ཁ *rań-kha* resp. རང་ཞལ lit. one's own face, one's own promise or word.

རང་ཁོངས *rań-khońṣ* or རང་ཁྲལ one's own jurisdiction, country, territory.

རང་ག་བ *rań-ga-wa*=དོན་དག་མེད་པ or བཏང་སྙོམས *tań-ṣńomṣ* purposeless, indifferent, without any object in view.

རང་གིར་བྱེད་པ *rań-gir byeḏ-pa* प्रतिग्रह to own, to make it one's own, to accept; to take in.

རང་གྲུབ *rań-grub* natural, not artificial or produced by men, self-evolved or formed.

རང་དགའ་པ *rań-ḏgaẖ-pa* an unmarried man (*Sch.*). རང་དགའ་བ *rań-ḏgaẖ-wa* free, independent. རང་དགའ་མ *rań-ḏgaẖ-ma*=ཁྱིམ་བདག་མ (*M̱ńon.*) a house-wife.

རང་རྒྱལ *rań-ṛgyal* 1.=རངས་སངས་རྒྱས *rańṣ-sańṣ-ṛgyaṣ*. 2. རང་རྒྱལ་གྱིས་འགྲོ་བ *rań-ṛgyal gyiṣ ẖgro-wa* to live after one's own option or pleasure (*Sch.*). Self-will(ed), obstinacy.

རང་རྒྱུད *rań-ṛgyuḏ* स्वतन्त्र [self-reliant]*S.* =རང་རང་གི་རྒྱུད་པ *rań-rań-gi ṛgyuḏ-pa* individual temperament, independence.

རང་ཆ *rań-cha*=རང་རང་གི་ཆ one's own share, portion or side (*Yasel. 41*).

རང་སྟོབས་ཀྱིས་བགྲོད *rań-ṣtobṣ-kyiṣ ḇgroḏ* as a met.=རྐང་དམག (*M̱ńon.*) infantry, foot soldier. རང་སྟོབས་གཉེན་རབ *rań-ṣtobṣ gçen-rab* =རང་རྒྱལ a class of Bon who aim at resembling Buddhist Pra'yeka Buddhas.

རང་འཐག *rań-ẖthag* mill, water-mill; also =རང་མ flour pounded in a water-mill. རང་ཐག་བཅད་པ *rań-thag ḇcaḏ-pa* self-settling, one who does not consult another in any work but decides himself.

རང་མཐོང *rań-ṃthoń* pride, self-complacency, self-sufficiency: རང་མཐོང་མ་བྱེད be not self-sufficient; རང་མཐོང་ཆེ་བ་ལྟས་ངན་ཡིན pride, self-sufficiency is a bad omen.

རང་དོན ***rań-don*** one's own affairs, one's own profit, self interest; རང་དོན་བྱེད་པ to look to one's own advantage, to be selfish.

རང་འདོད *rań-ẖdoḏ* स्वच्छन्द doing according to one's own wishes, selfishness, v. རང་རྩིས *rań-ṛtsiṣ*. རང་འདོད་པ self-willed; also स्वैर a libertine; རང་འདོད་མ स्वैरिणी a woman that acts freely according to her own wish.

རང་ནང་ स्वात्मः innerself, the mind.

རང་པོ *rań-po*=ཕོ་རང་ *pho-rań* a celibate, an unmarried man.

རང་བབས *rań-babṣ*=as it occurs to one's self.

+ རང་བྱན་ཆུད་པ *rań-byan chuḏ-pa*=ཙ་རྒྱུང་རང་དབང་དུ་འདུ་བ.

རང་བུ *rań-bu*, 1. *Cs.* single, alone; རང་བུར *rań-bur* adv. singly, alone, without a consort. 2. *Cs.*: a single life. 3. acc. to *Schtr.* one's own child.

རང་བྱུང་ *rań-byuń* also རང་བྱོན also རང་བྱུང་ཚང་པ स्वयम्भू an epithet of Brahmā (*M̱ńon.*); v. also རང་ supra. རང་བྱུང་རྡོ་རྗེ *rań-byuń ṛdo-ṛje* n. of the 3rd *Karma-pa* hierarch (*Deb.* ག, *45*).

རང་བྱུས *rań-byuṣ*=རང་གི་དོན *rań-gi-don* self-interest: རང་བྱུས་མི་ཤེས་གཞན་བྱུས་བཞག་ན་སྲུམ (*Ṟdsa. 25*) understanding one's own worth it is much better not to judge of others' merits.

རང་བྱོན *rań-byon*=རང་བྱུང་ self-evolved or རང་བཞིན་གྱི་བྱོན་པ स्वयम्भू self-grown or born of itself: རང་བྱོན་ལྔ་ *rań-byon-ḻńa* the five images contained in the Cho-khang temple of Lhasa which are believed to be self-grown (*Loń.* ༢, *6*).

རང་དབང་ *rań-ḏwań* independence, liberty: གནས་ལ་རང་དབང་མེད they are not masters of the place, *i.e.*, they are not free to choose the place; in the same sense: གར་སྐྱེ་རང་དབང་མེད *gar-şkye rań-ḏḇań-meḏ* as to where one is to be born one has no choice. རང་དབང་ཐོབ་པ to become free, an independent person; རང་དབང་ཅན *rań-ḏwań-can* free, independent.

Syn. རང་རྒྱུད *rań-ṟgyuḏ*; རང་དབང་ཅན *rań-ḏwań-can*; བདག་དབང་ཅན *ḇdag-ḏwań-can*; བདག་གིར་བ *ḇdag-gir-wa*; ང་ཡིན་པ *ńa-yin-pa*; རང་གིར་བྱེད *rań-gir-byeḏ*; རང་དགར་སྤྱོད *rań-ḏgar-şpyoḏ*; རང་དགའ *rań-ḏgaẖ*; གཞན་གྱིས་མ་བཟུང་བ *g̱shan-gyiş ma-ḇzuń-wa* (*M̱ńon.*).

རང་དབང་མེད *rań-ḏwań-meḏ* स्वधीन one not master of himself, one dependent on another; a subject, a vassal.

Syn. གཞན་དབང་སོང་ *g̱shan-ḏwań-soń*; བདག་དབང་མིན *ḇdag-ḏwań min*; རང་དབང་བྲལ *rań-ḏwań bral*· ཕ་རོལ་དབང་ *pha-rol-ḏwań* (*M̱ńon.*).

རང་འབྱོར་ལྔ་ *rań-ẖbyor-ḻńa* the five self-acquired privileges: (1) the privilege of being born as a sanctified human being; (2) to be born at a central place, like Magadha or Lhasa, where there are opportunities to learn Buddhism; (3) to be perfect in the development of the physical organs or limbs and in that of the inner faculties; (4) ལས་ཀྱི་མཐའ་མ་ལོག་པ not to do any work in a perverse manner, *i.e.*, attaining the end by proper means; (5) to have faith in the religion of Buddha (*Khriḏ. 11*).

རང་མོ *rań-mo*=མོ་རང་ *mo-rań* a woman herself or that has not taken a husband but lives a spinster.

རང་རྩིས *rań-ṟtsiş* self-complacence; also, the opinion which one has of one's self: རང་རྩིས་དང་རང་འདོད་མ་ཆེ་ཞིག do not be self-complacent or grow selfish.

རང་ཚུགས *rań-tshugş*=རང་ཐུབ also རང་སྟོད་པ་འམ་གཏན་པ one capable of doing a work independently: གང་གིས་རང་ཚུགས་མི་ཐུབ་པ། དེ་ནི་གཞན་གྱིས་སྐྱོང་བར་བྱེད he who is not confident of his abilities will be protected, *i.e.*, ruled, by others (*H̱brom.* ཏ, *17*).

རང་ཚོད་ཟིན་པ *rań-tshoḏ-zin-pa* one who knows his own capabilities (*Ṟdsa. 21*).

རང་གཞན=ཁོང་དང་ང་ he and myself.

རང་བཞིན *rań-ḇshin*=ངོ་བོ *ńo-wo* or ངོ་བོ་ཉིད *ńo-wo-ñiḏ* (*M̱ńon.*) प्रकृति, धर्म्म, तत्व, सत्व, आत्मन्, स्वभाव, मय nature, natural disposition, state or constitution, natural temperament: རང་བཞིན་གྱི་མཛེས་པ by nature beautiful; རང་བཞིན་ལས་གཞན་དུ་འགྱུར་བ to change one's natural constitution (*Vai-şń.*); རང་བཞིན་བསྒྱུར perversity, changed nature; འབབ་དེ་ལྟར་ཆེ་བའི་རང་བཞིན་གྱིས as a natural consequence of so heavy a snow-fall (*Mil.*); རང་བཞིན་གྱིས *rań-ḇshin-gyiş* of itself, by itself, རང་བཞིན་ནས from its very nature, naturally, spontaneously; འབྱུང་བ་ལྔའི་རང་བཞིན་ཅན་གྱི་ལུས་འདི this body having the nature of the five elements in its constitution (*Vai-şń.*); རང་བཞིན་བཟང་ *rań-ḇshin-ḇzań* =གཤིས་བཟང་ *gçiş-ḇzań* innate goodness, one who is by nature good (*M̱ńon.*); རང་བཞིན་གནས *rań-ḇshin-gnaş*=རྟག་པ *ṟtag-pa* or བརྟན་པ *ḇṟtan-pa* (*M̱ńon.*) steady, constant, perpetual.

རང་གཟུགས *rań-gzugş*=ངོ་བོ *ńo-wo* or ངོ་བོ་ཉིད *ńo-wo-ñiḏ* also དངོས་པོ *ḏńoş-po* (*M̱ńon.*).

རང་བཟོ *rań-ḇzo* 1. fabrication, one's own design; reform, innovation; an innovator, one who does not care to follow the established custom or law; a reformer: མཐོང་ཆོས་སྐུ་ཡང་རང་བཟོ་དང་བོ་ཆོད་ཀྱིས་ས་ཐམ་ཀྱི་ཡོན་ཏན (*Khriḏ. 51*). 2. self-determination opp. to a punctilious adhering to tradition (*Jä.*). རང་བཟོར་སྨྲ་བ *rań-ḇzor ṣmra-wa*=རྫུན་སྨྲ་བ *ṟdsan-ṣmra-wa* to speak falsely, to lie.

རང་རིག *rań-rig* **स्वसंवेद** natural intelligence; consciousness, self-cognition.

རང་རིགས *rań-rigṣ* **स्वजाति** a kinsman.

རང་རེ *rań-re* 1. each, each respectively: རང་རེའི་སྣ་ཁྲིད་རང་རེས་བཟུང་ each may lead himself, may be his own guide. Also རང་རང་= each. 2. we: རང་རེའི་སྒོ་དྲུང་ན *rań-reḫi ṣgo-dṟuń-na* at our own door (*Mil.*); རང་རེ་རྣམས we ourselves, one and all. 3. polite way of address=you.

རང་ལས་ཐ་དད *rxń-las-tha-daḏ* different from self.

རང་གཤིས *rań-gçiṣ*=རང་བཞིན or ངོ་བོ *ńo-wo*; in colloq.=རྒྱུད་དག *ṟgyuḏ-dag* (*Yig. 28*).

རང་ཤུགས་ལ *rań-çugṣ-la* of itself, spontaneous; རང་ཤུགས་ཀྱིས spontaneously.

རང་ས *rań-sa* or རང་སོ *rań-so* one's own place: རང་ས་འཛིན་པ or རང་སོ་བཟུང་བ to maintain one's own place or station; རང་སར or རང་སོར བཞག་པ to leave (a thing) in its own place, fig.=to leave undecided, to let the matter alone (*Mil.*). རང་སར *rań-sar* 1. unto one's own place or position, ཐམས་ཅད་ རང་སར་གྱེས *thamṣ-caḏ rań-sar-gyeṣ* all proceeded to their own places (*Ḫbrom.* ཁ, *19*). 2.=རང་ཤུགས་ཀྱིས spontaneously: ཐམས་ཅད་འཕྱིང་ཞིང་རང་སར་མཆི་མ་འཁྱིན all out of feeling spontaneously shed tears (*A. 15*).

རང་སངས་རྒྱས *Rań-sańṣ-ṟgyaṣ* **प्रत्येकबुद्ध** Pratyeka Buddha, *i.e.*, a Buddha who has obtained perfection by his own exertions, and by concentration of the mind, but who does not gain enlightenment by promoting the welfare of other beings. This class of Buddhist saints is of two kinds:—(1) བསེ་རུ་ལྟ་བུ *ḇse-ru ḻta-bu* **खड्गि-विषाणकल्प**; (2) ཚོགས་དང་སྤྱོད *tshogṣ-dań-ṣpyoḏ* **वर्गचारिकल्प**.

Syn. རང་བྱང་ཆུབ *rań-byań-chub*; བསེ་རུའི་རྒྱལ་བ *ḇse-ruḫi ṟgyal-wa*; ཉེ་ཚེའི་སངས་རྒྱས *ńe-tsheḫi sańṣ-ṟgyaṣ*; རྟེན་འབྲེལ་བསྒོམ *ṟten-ḫbrel-ḇṣgom*; རང་ཞི་དོན་གཉེར *rań-shi don-gńer*; རྐྱེན་གཅིག་རྟོགས *ṟkyen-gcig-ṟtogṣ*; རང་རྒྱལ *rań-ṟgyal* (*M̱ńon*).

རང་བ *rań-wa* pf. རངས *rańṣ*,=དགའ་བ or མགུ་བ, to be delighted, cheerful, joyous; to rejoice: སེམས་མི་རངས་པར discontented, ཡིད་རང་བ *yiḏ-rań-wa* or ཡི་རང་བ rejoicing, delight; ཡིད་མ་རངས་ཤིང་མི་མགུ་བར་གྱུར་ཏེ having been very much dissatisfied; མ་རངས་བཞིན་དུ unwillingly, reluctantly.

རངས་པ *rańṣ-pa* 1. **उल्लास** rapture, ecstasy, ravishment (*M̱ńon.*). 2. in ཉིན་རངས་པར for ཐོ་རངས་ཀྱི་དུས་སུ early in the morning.

+ **རངས་པོ** *rańṣ-po* 1.=ཚང་མ *tshań-ma* all, whole, entire. 2. acc. to *Sch.*: rough, raw, unpolished.

‡ ར་ཉ་ཛ་ཀ *ra-ña-dsa-ka* as met.=ཀུ་བ *ku-wa* **कूष्माण्ड** a gourd (*M̱ńon.*).

རད་པ *raḏ-pa* in *W.* for བགྲད་པ *ḇgraḏ-pa.*

རད་རོད *raḏ-roḏ* 1. v. རོད་པོ *roḏ-po.* 2. uneven, any uneven place containing ditches, &c.

རན *ran*=རྩ *ṟtsa* a kind of grass (*K. du.* ཆ, *346*); said to be shave-grass, *Equisetum arvense* (*Jä.*).

རན་པ *ran-pa* རན་མ **मित, सम** 1. to be the time or right moment for anything, to be proper, just right, even; adv. རན་པར moderately, རན་པར་སྲོ *ran-par-sṟo* warm yourself moderately, ཟད་ཚོད་རན་པར་ཟ་བ *zaḏ-tshoḏ ran-par za-wa* to eat moderately; འདི་ཙམ་ནི་རན་ནོ

this is about the proper measure (*Dzl.*). 2. काल the time, opportunity; ཟོ་ཟ་རན་པ time to take food; བུ་ཙ་སྐྱེ་རན་འདུག the time of child-birth has arrived; in *C.* colloq. ད་ལྟ་འགྲོ་རན་འདུག "*tanda ḍo ren du'*" now it is time to go; ཤི་མ་རན་པ་ཤི་བ to die an untimely death; བག་མར་གཏང་རན་པ་དང་ when it was time to give her in marriage (*Dzl.*).

རཙ་མ ऊत; ཐགས་ཀྱི་རན་མ weaving of cloth or sewing.

རབ I: *rab* a ford; རབ་མེད *rab-med̲* without a ford. ཆུ་བོ་རབ་མེད the river Vaitaraṇi which cannot be forded or passed over; n. of a river in Orissa.

རབ II: 1. वर, प्र, सु, उत्कर्ष, कोटि; མཆོག *m̱chog* best, highest, superior, excellent, pure; རབ་འབྲིང་ཐ་གསུམ the three, the first, the intermediate, and the last; ཐེབས་ན་རབ *thebs̱-na-rab* if rightly understood, that will be the best; frq. for: it is right, that will do. 2. much, plentiful: རབ་སྐྲའི་འོག་ནས *rab-s̱kraẖi ẖog-nas̱* also with a full head of hair (you may be a holy man) (*Mil.*). རབ་དཀར *rab-d̲kar* very white, རབ་དཀར་སྙིང *rab-d̲kar-s̱ñiṅ* = དོམ भल्लुक a bear (*M̱ñon.*). རབ་དཀར་ལྷ་རྫས *rab-d̲kar lha-ṟdsas̱* = ཁ་བཏགས a special small white scarf used for presentation to great men in Tibet (*Yig. 88*). རབ་དགའ *rab-d̲gaẖ* प्रमुदित ecstasy, joy; རབ་འགྱུར *rab-gyur* उत्कृष्ट excellence. རབ་འགྲོ་བ *rab-ẖgro-wa* प्रसार, प्रद्रावी to walk or move well, gently (*M̱ñon.*); རབ་འགྲོ་བྱེད་པ प्रक्रान्त to move or walk freely, *i.e.*, unhindered. རབ་རྒྱས विकच, प्रकाश fully blown; རབ་གྲགས་པ प्रख्यात well-known; རབ་བསྒྲགས proclaimed. རབ་བསྔགས *rab-b̲s̱ñags̱* (1) प्रणव the mystic ओम् Om, the sublimest praise for the deity. (2) प्रशंसा praise. (3) = མཐོ་རིས་གནས *m̱tho-ris̱-gnas̱*, དགེ་ལེགས *dge-legs̱* (*M̱ñon.*) the heaven, the state of beatitude. རབ་མཆོག *rab-m̱chog* प्रवर excellence, the excellent one.

རབ་མཆོག་མིག *rab-m̱chog-mig* विल्वफल, श्रीफल = དཔལ་འབྲས *d̲pal-ẖbras̱* (*M̱ñon.*) wood-apple.

རབ་བཀྲམ 1. प्रयुत, प्रकर well scattered or spread over. 2. n. of a very large number; རབ་བཀྲམ་ཆེན་པོ महाप्रयुत n. of a still larger number.

རབ་སྐྱེད *rab-s̱kyed̲* प्रसू as met. = ཕ father.

རབ་སྐྱེས་མང *rab-s̱kyes̱ maṅ* बहुप्रज that breeds many; met. a sow.

རབ་བསྐྱེད *rab-b̲s̱kyed̲* उद्गम growth, development.

རབ་དཀྲུས *rab-dkrus̱* उत्सेक washed clean, cleansed, sanctified.

རབ་བསྐྲད *rab-b̲s̱krad̲* banishment, expulsion; turning out from a place as in the case of an evil spirit.

རབ་འཁྱམས *rab-ẖkhyams̱* उद्भ्राण wandering, moving freely.

རབ་འཁྲུགས = རབ་གདུག་པ अतिकष्ट, अतिहृष्ट very wicked, very wrathful.

རབ་རྒྱགས *rab-ṟgyags̱* = རབ་རྒྱས.

རབ་ཏུ *rab-tu* adv. very, exceedingly, especially; fully, thoroughly (with adjectives and verbs) རབ་ཏུ་སྡོམ *rab-tu s̱dom* lock (the door) well; རབ་ཏུ་ཁྲོས་པར་གྱུར་ཏེ *rab-tu khros̱-par gyur-te* became very angry (*Jä.*). རབ་ཏུ་བཀག absolute prohibition; རབ་ཏུ་བརྐྱང་བ प्रतत quite stretched out. རབ་ཏུ་འབྱེད་པ *rab-tu ẖbyed̲-pa* = རབ་བསྐྱེད་པ *rab-b̲skyed̲-pa* to analyze, but in *Tā. 96* it is equivalent to प्रकरण treatise, dissertation. རབ་ཏུ་གྲུབ་པ or རབ་ཏུ་གྲགས་པ प्रसिद्ध famous, celebrated; རབ་ཏུ་འཇིག་པ प्रभङ्गुर easily destroyed, perishable; རབ་ཏུ་འཇོམས་པ प्रमथन, quite subdued; རབ་ཏུ་འཐིབས་པ *rab-tu ẖthibs̱-pa* = གཉིད་ལོག་འདོད་པ *gñid̲-log ẖdod̲-pa* to be sleepy, also wishing to sleep or fond of sleep; རབ་ཏུ་དང་བ very pure, pellucid; རབ་ཏུ་འདུད་པ प्रणाम, प्रणम्य saluting reverentially.

རབ་བརྟག *rab-b̲ṟtag* उत्प्रेक्षण discrimination,

རབ་འོག *rab-ẖog* the second in rank, next in value.

རབ་སིམ་པ *rab-sim-pa* प्रह्लाद ecstasy, delighted.

རབ་གསལ *rab-gsal* or རབ་ཏུ་གསལ་བ विकाश, प्रसन्नता 1. very clear, illuminated, quite evident. 2. sbst. a small balcony or gallery, freq. seen in Tibetan houses. 3. illumination, cheerfulness. 4. n. of a legendary king, supposed to have been Buddha in one of his incarnations (*A. K.*).

རབ་ཏུ་སྐོར་བ *rab-tu ṣkor-wa* प्रवर्त्तन to turn round and round, to deliver a sermon, preach over and again; རབ་ཏུ་སྟོན་པ प्रकाशन elucidation.

རབ་ཏུ་བསྟེན *rab-tu-ḇṣten* reverence, veneration.

Syn. དད་གུས་དང་ལྡན་པ *daḏ-guṣ-dañ ḻdan-pa*; མོས་པ *moṣ-pa* (*M̱ñon.*).

རབ་ཏུ་གནས་པ *rab-tu gnaṣ-pa* 1. प्रतिष्ठा to consecrate new images, pictures of deities and temples, houses; རྟེན་རབ་གནས་མེད་པ་ལ་རབ་གནས་མཛད (*A. 80*) he consecrated those images that had not been consecrated before; རབ་ཏུ་གནས་པ་མདོར་བསྡུས་པའི་ཆོ་གའི་རྒྱུད a *Tantra* containing the rites and ceremonies of consecration of images, symbols, &c. (*K. g.* ཀ, *288*). 2. प्रस्थापन fully establishing, founding.

རབ་ཏུ་འབྱིན་པ *rab-tu ẖbyin-pa* = རབ་ཏུ་འབྱུང་བ.

རབ་ཏུ་འབྱུང་བ *rab-tu ẖbyuñ-wa* प्रव्रज्या to enter the priesthood, to embrace religious life as a profession; more particularly: to leave one's home for the homeless life of an ascetic by embracing the religion of Buddha; to take vows of purity and celibacy and to religiously follow the rules of moral discipline as laid down in the *Vinaya* scriptures of Buddha (for further explanation see *Lam-rim. 96*); སློབ་དཔོན་ཆོས་འབངས་ལས being ordained by a spiritual teacher. རབ་ཏུ་བྱུང་བ = རབ་བྱུང་ प्रव्रजित renounced perfectly; he that has taken orders, a clerical person; རབ་བྱུང་ *rab-byuñ* is also the name of the first year of the cycle of sixty years; རབ་ཏུ་བྱོན་ནས *rab-tu byon-naṣ* = རབ་ཏུ་བྱུང་ནས *rab-tu byuñ-naṣ* having been initiated, ordained: དགེ་བཤེས་ལོ་ཙཱ་བ་ནི་དབང་འདི་རབ་ཏུ་བྱོན་ནས (*A. 30*) the *Kalyāṇamitra* (learned monk) Lo-tsā-wa having been initiated in this sacred cult.

རབ་ཏུ་མྱོས་བྱེད་མ *rab-tu myoṣ byeḏ-ma* प्रमदा n. of a celestial courtezan (*Loñ.* མ, *5*).

རབ་ཏུ་ཚ་བ *rab-tu tsha-wa* = སྡུག་བསྔལ *ṣdug-ḇṣñal* or ཡིད་གདུངས *yiḏ-gduñṣ* (*M̱ñon.*) 1. misery, heart-burning grief, sorrow. 2. सन्ताप, अत्युष्ण very hot, burning; n. of a hell (*Bon. ch. 5*).

རབ་ཏུ་ཚ་བྱེད *rab-tu tsha-byeḏ* as met. = ཁྱོ་བོ *khyo-wo* husband (*M̱ñon.*).

རབ་རྟོགས *rab-ṟtogṣ* प्रबोधिन्, प्रकल्पण perfect reflection; or प्रोहण full consideration; རབ་རྟོགས་ནས प्रतीत्य thinking well.

རབ་བརྟན་སྤྲིན་གྲོལ *rab-ḇṟtan ṣprin-grol* an epithet of the elephant on which Indra rides, Airāvata (*M̱ñon.*).

རབ་མཐོ *rab-m̱tho* n. of a medicinal plant दद्रुघ्न, उरण, that kills ring-worm [the plant *Cassia alata* or *Tora*]*S.*

Syn. དྲ་དྲུ་འཇོམས *dṟa-dṟu ẖjomṣ* (*M̱ñon.*).

རབ་སྣང་ *Rab-ṣnañ* n. of a king who is said to have seen the light on the day Gautama Buddha was born, the son of king Ananta Nemi or མུ་ཁྱུད་མཐའ་ཡས (*K. du.* ཀ, *5*).

རབ་ཉམས་པ *rab-ñamṣ-pa* प्रनष्ट ruined; downfall, destruction.

རབ་གནས་མེ་ཏོག *rab-gnaṣ me-tog* जम्बिर pomelo-flower: སྐྱུར་རྩི་ཆེན་པོའི་ཤིང་གི་མེ་ཏོག (*M̱ñon.*).

རབ་གནོན *Rab-gnon* n. of a city of the *Asuras* situated at the foot of the great Sumeru mountain (*Sorig. 30*).

རབ་བྱེད་ *raḇ-byeḏ* प्रकरण, सूत्राङ्क dissertation, description. རབ་སྤྱོད་ प्रचर्या habit, custom.

རབ་སྤྲས *rab-şpraş*=རབ་ཏུ་བརྒྱན *rab-tu ḇṟgyan* or ཤིན་ཏུ་མཛེས *çin-tu m̱dseş* well-adorned, very handsome: རྒྱན་ཆ་སྣ་ཚོགས་ཀྱིས་རབ་སྤྲས adorned with different sorts of ornaments (*A. 4*).

རབ་དབེན་པ *rab-ḏben-pa* प्रविवेक spiritual turn of mind, retiring mind; retirement.

རབ་འབྱམས *rab-ẖbyamş* प्रसर deeply read, profound scholarship. རབ་འབྱམས་པ *rab-ẖbyamş-pa* a diploma resembling in a manner the degree of Doctor of Divinity which the Buddhist priesthood confers on monk students of sacred literature (*Ṟtsii.*); རབ་འབྱམས་རྒྱ་མཚོ *rab-ẖbyamş ṟgya-m̱tsho* a degree of divinity in the Buddhist church (*Bon. ch. 10*).

རབ་འབྱོར *rab-ẖbyor* and རབ་འབྱོར་ཆེན་པ *rab-ẖbyor chen-pa* सुभूति, महासुभूति, the disciples of Buddha who were astute in asking questions of him for the elucidation of doubtful points, etc. They are generally the inquirers who provoke Buddha's discourses (*K. g.* ད, *119*).

རབ་སྦྱར *rab-şbyar* प्रबन्ध; anything put together, a composition.

རབ་སྦྱོར *rab-şbyor* प्रतियोग, प्रयोग coincidence; also co-operation, application.

རབ་འཇོམས་ *Rab-ẖjomş* प्रभञ्जन, प्रमाथी the god of wind; རབ་འཇོམས་བྱེད *Rab-ẖjomş-byeḏ* महाकाल, the lord of death.

རབ་མང་ *rab-mañ* 1. प्रभूत many, a large number. 2. भूमि as met. the earth.

རབ་འཛག *rab-ẖdsag* प्रस्राव as met.=གཅིན *g̱cin* urine (*M̱ñon.*).

རབ་ཞི *rab-shi* perfect peace;=མཐོ་རིས་གནས *m̱tho-riş-g̱naş* heaven, also=དགེ་ལེགས *ḏge-legş* piety and righteousness (*M̱ñon.*). རབ་ཞི་རྣམ་ངེས་ཆོ་འཕྲུལ་གྱི་མདོ a *Sūtra* contained in the Kahgyur (*K. d.* ༥, *179*).

རབ་བཟང་ *rab-ḇzañ* सुभद्र the excellent one; n. of an individual; also Buddha in one of his incarnations (*Pag. 302*).

རབ་ཡས नवर a fabulous great number.

རབ་རིབ *rab-rib* also as ཧྲབ་ཧྲིབ *hrab-hrib* तिमिर, तमिस्र mist, dimness, glimmer: སྐར་མ་རབ་རིབ the faint glimmering of a star (*Jä.*). Also=མུན་པ or མུན་ནག and མི་གསལ་བ darkness, dimness, faintness (*M̱ñon.*). རབ་རིབ་མེད་པ तिमिरापगत free from darkness. རབ་རིབ་དག་པ *rab-rib dag-pa* to get rid of dimness so as to see everything well defined: འབྲས་ཆན་ལ་རབ་རིབ་དག་པ་ལྟ་བུ་ཡིན་གྱིས (*A. 76*) when the mental darkness vanished in (cooked) rice-food, &c.; རབ་རིབ་ཅན་གྱི་སྐྲ་ཤད་མཐོང་བའི་རྒྱུས the cause of darkened combed out hair appearing [in the story related by Atis'a of an old woman who on account of her mental delusion used to see combed-out hair mixed up in her food] (*A. 77*).

རབ་སད *rab-saḏ* or རབ་ཧུ་ས་རབ *rab-hu-sa-rab* प्रतिबोध full awakening or understanding.

རབས *rabş* race, generation, lineage, succession of family or kings, class of people: རབས་ཆད་ནས the succession having been broken; རྒྱལ་རབས royal family or lineage; མི་རབས *mi-rabş* human race; ཡ་རབས the higher class of people, noblemen; མ་རབས the lower class, གདོལ་རབས fisherman-class; བླ་རབས hierarchical or lamaic succession; སྐྱེས་རབས genealogy.

རམ *Ram* n. of a place in Tibet (*Deb.* ག, *9*); a རམ་པ native of Ram; *Sa-ḏwañ Ram-pa*, chief of Ram, is now one of the four *kalons* or state ministers of Lhasa.

རམ་པ *ram-pa* in *W.*=quitch-grass (*Jä.*). རམ་པ་དུག་འབྱེད *ram-pa dug-ẖbyeḏ* a medicinal root which is an antidote against poison.

རམ་བུ *ram-bu* a glee, song, catch, roundel; འདེགས་པ *ram-bu h̲degş-pa* to join in singing, to take part in a song; རམ་བུ་བཏེག *ram-bu b̲teg* explained as གླུ་ལེན་གྲོགས་བྱེད་མཁན a helper in a song, a joiner in singing.

རམ་ཚོས *ram-tshoş* indigo plant, indigo dye (*Jig. 14*); but. v. རམས *ramş.*

+ རམ་གྱིས *ram-gyiş*= སྣམ་བུམ *şnam-bum.*

རམས *ramş* 1. (སྔོ་ཚོས) ग्रामिका indigo: རམས་ཀྱིས་མིག་དང་མེས་ཚིག་རྨ་ལ་ཕན indigo is useful in eye disease, sores, and also in healing scald. རམས་ཤིང་ *ramş-çiñ* indigo plant; also the wood-apple tree. Syn. གྲོང་སྐྱེས་ནག་པོ *groñ-şkyeş nag-po*: རུལ་བ་ཅན *rul-wa-can*; འཚེད་བྱེད *h̲tshed̲-byed̲*; རམས་ཀྱི་ཤིང་ *ramş-kyi-çiñ* (*M̲ñon.*). 2. joined with such words as སྔགས་དྲུང་ when it expresses one having a monastic degree. In Tashi-lhunpo དྲུང་རམས་པ *d̲ruñ-ramş-pa* is the lowest degree for proficiency in Buddhist literature; སྔགས་རམས་པ =doctor in mysticism.

†རམ་མ *Ram-ma* (रम्य) country between Tipperah and Arrakan in Burma, the ancient Chittagong. The name survives in the modern small town called Ramu.

རལ *ral* is evidently applied from the vb. རལ་བ (to tear) to its common signification, as a noun,=a rent, cleft, gorge; ཕུ་རལ་གཉིས *phu-ral gñiş* a sloping valley dividing into two parts at its upper end; རལ་གསུམ a n. of Lahoul on account of its consisting of three valleys.

རལ་ཀ *ral-ka*, v. རལ་གུ *ral-gu.*

རལ་ཀླུང་ *ral-k̲luñ* a fancy name for the river Ganges: ཕེབས་ཚོགས་ཀྱང་རལ་ཀླུང་བཞིན་སྩོལ་བ་མཁྱེན *phebş-tshogş kyañ-ral k̲luñ-b̲shin ştshol-wa m̲khyen* your letters may come (uninterruptedly) like the flow of the Ganges (*Yig. k. 19*)

རལ་ཁ *ral-kha*, v. རལ་གྲི *ral-gri.*

རལ་ཁུར་ཅན *ral-khur-can* an epithet of དབང་ཕྱུག *d̲bañ-phyug* Is′vara, also= སེང་གེ *señ-ge* the lion (*M̲ñon.*).

རལ་ག *ral-ga* acc. to *Sch.*= ཡལ་ག *yal-ga.*

རལ་གུ *ral-gu* 1. ornaments, precious stones such as turquoise, coral, &c., used in adornment of the hair. 2. diminutive of རལ: cleft, chink, fissure.

རལ་གུ་ཅན *ral-gu-can*= སྐྱེས་པ་འབྲུས་ཕྱུང་བ *kyeş-pa h̲bruş-phyuñ-wa* an eunuch, a hermaphrodite who generally is seen wearing lengthy locks (*M̲ñon.*).

རལ་གུ་ཟུལ *ral-gu-zul* bunches of pearl and coral in strings which the women of Tibet wear as pendants on their locks: མོ་རང་གི་རལ་གུ་ཟུལ་ཕུད་ནས་ཕུལ she presented me with the jewelled strings from her locks (*A. 102*).

རལ་གྲི *ral-gri* खड्ग a sword, spear, rapier, hunting knife, dagger: རལ་གྲིའི་འདབ་མ *ral-grih̲i h̲dab-ma* or ལྕེ *l̲ce* blade of a sword; རལ་གྲིའི་སོ *ral-grih̲i-so* edge of a sword; རལ་གྲིའི་ཤུབས *ral-grih̲i çubş* scabbard of a sword; རལ་གྲི་པ *ral-gri-pa* acc. to *Cs.* a fighting man; རལ་ཁ= རལ་སོ sword-edge; རལ་ཁ་སྤྲོད་པ *ral-kha şprod̲-pa* to join blades together, to fight hand to hand (*Jä.*). རལ་གྲི་ཅན *ral-gri-can* an epithet of Mañju ghoşa, or འཇམ་དབྱངས Jam-yang (*M̲ñon.*). རལ་གྲི་ཉེ་བའི་རིན་པོ་ཆེ *ral-gri ñe-wah̲i rin-po-che* खड्ग-उपरत्न the enchanted sword considered as a secondary gem of miraculous properties (*K. d.* ར, *335*). རལ་གྲིའི་རྩེ खड्ग फलक the sword-point; རལ་གྲི་འཛམ *ral-gri h̲dsam* a broad-bladed knife (*R̲tsii.*); རལ་གྲིའི་བུ *ral-grih̲i bu*= གྲི་ཆུང་ *gri-chuñ* a small knife (*M̲ñon.*); རལ་གྲིའི་འཁྲུལ་འཁོར *ral-grih̲i h̲khrul-h̲khor* the magical flourish of an enchanted sword (*M̲ñon.*).

རལ་གྲིའི་རྒྱུན་འཛིན *ral-griḥi rgyun-ḥdsin* or རལ་གྲིའི་གཉེན *ral-griḥi gñen*=དམག་དཔོན *dmag-dpon* a general or commander.

རལ་གྲིའི་ལོ་མ་ཅན *ral-griḥi lo-ma-can* sugar-cane plant the leaves of which are sword-like in appearance (*Mṅon.*).

རལ་གཅིག་མ *Ral-gcig-ma* एकजटी n. of a goddess in the Buddhist pantheon.

རལ་གཅོད *ral-gcod* a meddler, one who interferes in public business and thrusts his opinion in public concerns and acts in a high-handed manner; རལ་གཅོད་བྱེད་པ *ral-gcod-byed-pa* to interfere, to meddle: སྤྱི་ཡི་ཁྲིམས་ལ་རལ་གཅོད་མི་བྱ་ཞིང་ in the administration of law for the public he should not interfere (*Jig. 35*).

རལ་ལྕང་ *ral-lcaṅ* a weeping willow-tree, but according to *Jä.* a particular willow planted at the birth of a child and under which a lock of the child's hair is buried when it is seven years old in *Ld.*

རལ་པ *ral-pa*=སྐྲ *skra* जटा hair, locks of hair, clotted hair, long hair, curls; mane (of the lion). རལ་བའི་གདེངས་ཀ *ral-waḥi gdeṅs-ka*=long hair.

རལ་པ་ཅན *Ral-pa-can* 1. n. of a Tibetan king who distinguished himself by his devotion to the Buddhist clergy, allowing the lamas to sit on his long pig-tail. 2. जाटानिक one with clotted hair. 3. n. of a hill-torrent in Kambachen, Nepal. 4. mythological island inhabited by cannibals situated beyond the red-sea (ཆུ་དམར་པོའི་རྒྱ་མཚོ) (*K. d.* ར *335.*)

རལ་པ་འཛིན *Ral-pa-ḥdsin* जटाधारी a Tantrik Buddhist priest. རལ་པའི་ཁུར་ཅན धूर्जटि an epithet of Mahādeva. རལ་པའི་ཚོགས་ཅན one wearing a number of locks of clotted hair; རལ་པ་ལྡན=རལ་པ་འཛིན जटिल one having clotted hair. རལ་མེད वीचि (ཆུ་རླབས) wave, billow.

རལ་བ *ral-wa*=དྲལ་བ *dral-wa* and ཧྲལ་བ *hral-wa* to tear; also, to be torn, rent, cleft; also as sbst.=anything torn, such as torn clothes etc.; མཚོན་གྱིས་རལ་བུ *mtshon-gyis-ral-bu* lacerated, slashed. cut to pieces by any weapon.

རས *ras* कार्पासक, वस्त्र sbst. cotton cloth, cotton: རས་ཕྱུག་ཆེན large piece of cotton cloth; རས་སྦོམ་པ *ras-sbom-pa* strong cotton cloth; ལག་རས, ཁྲུས་རས handkerchief, napkin, bathing towel; ཐོད་རས turban or *pagri*; ཀ་ཤི་ཀའི་རས *ka-çi hahi ras* Benares muslin. ཁ་རས 1. cotton cloth to tie round the mouth to protect the face from effects of cold. 2. adj. hard snow that will bear a man (*Jä.*). རས་བལ *ras-bal* कर्पास raw cotton; རས་རྐྱང་ *ras-rkyaṅ* cotton cloth; རས་སྐུད *ras-skud* cotton thread; རས་ཁུག *ras-khug* a small bag made of cotton; རས་ཁྲ *ras-khra* chintz; རས་འགའ *ras-ḥgaḥ* a strong cotton fabric brought from Sikkim; རས་བཅོས་བུ *ras-bcos-bu* calico; རས་ཐག *ras-thag* bandage, cotton rope; རས་བུབས *ras-bubs* a whole piece of cotton རས་བྲིས inscription on cloths. རས་འབྲས *ras-ḥbras* the cotton fruit: རས་འབྲས་སྣ་ནད་སེལ་བར་བྱེད the cotton fruit is a cure for nose disease. རས་མ *ras-ma* a small piece of cotton, worn-out or old cotton clothes, rags; རས་གཟན *ras-gzan* in *C.* a long loose cotton wrapper or shawl which Buddhist monks use particularly during religious services; རས་སླག *ras-slag* a furred garment lined with cotton cloth; རས་ལྷེ *ras-lhe* n. of a kind of cotton cloth (*S. kar. 179*).

རས་པ *ras-pa* a person wearing only cotton clothes; *Milaras-pa* was so called from his wearing only cotton clothes or, acc. to his own assertion, a single cotton garment: hence=a Tibetan *sgom-chen* who dresses as an Indian Buddhist ascetic.

Ascetics used to dress in cotton cloth, it being considered luxurious to use woollens and silk raiment.

རས་བལ་ཤིང་ *raṣ-bal çiñ* the cotton plant.

Syn. རྒྱ་མཚོའི་མཐའ་ཅན *ṟgya-ṯntshoẖi ṯnthaẖ-can*; མཆུ་ཅན *ṯnchu-can*; སྲད་བུའི་མེ་ཏོག་ཅན *srad̲-buẖi me-tog can*; ར྄་ཅན *rwa-can*; དྲང་སྲོང་ཁྱུ་མཆོག *ḏrañ-sroñ khyu-ṯnchog* (*M̱ñon.*).

རས་རོས *raṣ-roṣ*=ཡོ་བྱད་སྣ་ཚོགས *yo-byad̲ ṣna-tshogṣ* different kinds of furniture, utensils, &c.: རས་རོས་ཐམས་ཅད་མངོན་པར་གསོགས་ཤིང having collected different kinds of furniture, utensils, &c. (*D.R.*).

རི *ri* I: or རི་བོ *ri-wo* पर्व्वत, गिरि, अद्रि, शैल a mountain, a hill. རིར *rir* or རི་ལ *ri-la* on the mountain; རི་ཡི་ངོས सानु a mountain slope; རི་ཐང་མཚམས་སུ at the foot of the mountains or hills; རིར་གནས་པ *rir-gan-pa* one living in close vicinity to a mountain, in *W.*; གངས་རི *gañṣ-ri* snowy mountain, glacier; ནགས་རི *nagṣ-ri* or ཤིང་རི a hill covered with wood; བྲག་རི *brag-ri* a rocky mountain; སྤང་རི *ṣpañ-ri* a hill covered with grass (*Jä.*). ནུབ་རི *Nub-ri* western mountain prob. Western Ghauts of India. Syn.: རྩ་ར་མ་ནི *ṟtsa-ra ma-ni*; ཕྱི་མའི་རི *phyi-maẖi ri*; ཆུ་ལྡན་ས་འཛིན (*M̱ñon.*). ཤར་རི eastern mountain (prob. Eastern Ghauts of India): ཉིན་མོའི་རྩེ་མོ *ñin-moẖi ṟtse-mo*; ཐོག་མའི་རི *thog-maẖi ri*; རྩེ་དགའི་རི་བ *ṟtse-ḏgaẖi ri-wa* (*M̱ñon.*).

Syn. མི་གཡོ *mi-gyo*; ས་འཛིན *sa-ẖdsin*; ས་གཞི་འཆང་ *sa-ɣshi ẖchañ*; སྤྲིན་འཛིན *ṣprin-ẖdsin*; མགྲིན་པ་ཅན *ṯngrin-pa can*; འགྲོ་མེད *ẖgro-med̲*; གྱེན་འཕྱུར *gyen-ẖphyur*; སྤོ་མཐོ་མ *ṣpo-ṯntho ma*; ས་སྐྱོབ *sa-ṣkyob*; ཆུ་སྐྱོབ *chu-ṣkyob*; ས་ཕུར་བུ *sa-phur-bu*; སྤྲིན་གྱི་སོ་ཅན *sprin-gyi so-can* (*M̱ñon.*).

རི་པོ་ཏ་ལ *Ri Potala* 1. the hill on which the palace of the Dalai Lama at Lhasa stands. 2. n. of a mountain in the South of India on which the fancied residence of Avalokites′vara and the goddess Tāra has been located by the northern Buddhists. Acc. to the Chinese Buddhists this mountain is situated in the island of Puto in the China Sea about hundred miles off Shanghai.

རི II:=སོ *so* tooth (mystic) (*K. g.* ཁ, *26*).

རི་ཀ་ཤ *ri-ka-ça* रिकश n. of a flower: ཇི་ལྟར་སྐམས་ལས་སྐྱེས་པའི་མེ་ཏོག་གི་ནང་ན་མེ་ཏོག་རི་རི་ཀ་ཤ་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ་ལྟར (*K. my.* ཁ, *59*).

རི་སྐེད *ri-ṣked̲*=ཤེལ crystal.

རི་སྐྱེས་མ *Ri-ṣkyeṣ-ma* also རིར་སྐྱེས or རི་ལ་སྐྱེས lit. born in the mountain; गिरिजा the daughter of Himalaya, but acc. to Tibetan authors: one of the names of Draupadī the joint wife of the five Pāṇḍava brothers (*M̱ñon.*).

རི་སྐྱེས་དཀར་མོ *Ri-ṣkyeṣ ḏkar-mo* an epithet of Umā (*M̱ñon.*).

རི་ཁ་བ་ཅན *Ri-kha-wa-can* हिमवान् पर्व्वत the snow mountains of Himavata.

རི་སྐྱེགས *ri-ṣkyeyṣ* v. སྐྱེགས *ṣkyegṣ*.

རི་ཁྱི *ri-khyi*=སྤྱང་ཀི *ṣpyañ-ki* hill-dog, wolf (*M̱ñon.*).

རི་ཁྲོད *ri-khrod̲* पर्व्वत कन्दर a chain of mountains, group of hills; but most commonly=a recluse's cell or cavern in the hills. རི་ཁྲོད་པ *ri-khrod̲-pa*, often simply རི་ཁྲོད "*ri-thö*," शबर, one who lives in mountain solitudes for the purpose of religious asceticism, meditation, etc.

Syn. ཆོས་སེམས་ཁང་བུ *choṣ-semṣ khañ-bu*; བསམ་གཏན་ཁང་བུ *ḇsam-gtan khañ-bu*; བདུད་རྩིའི་ཁང་པ *ḇdud̲-ṟtṣiẖi khañ-pa*; ཞི་བའི་གྲོང་ *shi-waẖi groñ*; སྙིང་པོའི་ཁང་པ *ṣñiñ-poẖi khañ-pa*; སྒོམ་པའི་གནས *ṣgom-paẖi gnaṣ* (*M̱ñon.*).

རི་འགེམས *ri-ẖgemṣ* n. of *dorje* or thunderbolt which rends hills and mountains asunder.

རི་རྒྱ *ri-r̲gya* for རི་བཀའ་རྒྱ *ri-b̲kah̲ r̲gya* a prohibition to kill wild animals or game in the hills; རི་རྒྱ་ཀླུང་རྒྱ་བསྡམས་པ *ri-r̲gya kluń-r̲gya b̲şdam-pa* ibid.

རི་རྒྱལ *ri-r̲gyal* or རིའི་རྒྱལ་པོ *rih̲i r̲gyal-po* a very high mountain, the mountain Tise, which is generally called the king of mountains. Also styled: རི་དབང་ལྷུན་པོ *ri-db̲ań lhun-po*; རི་རྒྱལ་ལྷུན་པོ *ri-r̲gyal lhun-po* (*Yig. k. 62*). In most Tibetan works རི་རབ or Sumeru is mentioned as རིའི་རྒྱལ་པོ *Rih̲i Gyalpo*; but names like མི་མཇེད་ཅན *mi-m̲jed̲-can*, རྩེ་མོ་བརྒྱ་པ *r̲tse-mo b̲r̲gya-pa*, སྣ་ཚོགས་བརྩེགས *şna-tshogş-b̲r̲tsegş* and རིག་སྔགས་འཆང་ *rig-şńagş h̲chań* also occur as kings of mountains in *K. g.* ཆ, *116*.

རི་སྒོག *ri-şgog* a species of garlic growing on the mountain slopes of Tibet, hill-garlic (*M̲ńon.*).

རི་ཆེན་པོ་ལྔ་ *ri chen-po l̲ńa* the five great mountains of the western continent of Godaniya are:—ནཱ་ཊོ་ཊཱན *nā-ṭo ṭāna*; རྭ་གསུམ་པ *rwa-gsum-pa*; ནོར་བུའི་རྟ་བབས *nor-buh̲i r̲ta-babş*; པརྦ་བརྒྱ་པ *parb̲a b̲r̲gya-pa* and རྩུབ་པ *r̲tsub-pa*. རི་ཆེན་བཞི *ri-chen b̲shi* the four great mountains of Jambudvīpa are: མ་ན་དཱ་ར *ma na-dā-ra*, འབིགས་བྱེད विन्ध्याचल Vindhya, མ་ལ་ཡ मलय Malaya, and གངས་ཅན हिमवत, Himālayā. རི་ཆེན་པོ་དྲུག *ri-chen-po d̲rug* the six great mountains of ལུས་འཕགས་པ the eastern continent or Pûrva Videha:—ལོགས་ཆེན་པོ *logş chen-po*; ནགས་ཀྱི་ཕྲེང་བ *nagş-kyi phreń-wa*; རྨ་བྱའི་ཚོགས *r̲ma-byah̲i tshogş*; རི་དྭགས་ཀྱི་ཁྲོད *ri-db̲agş kyi-khrod̲*; རྒྱ་མཚོ་གྱེན་དུ་འགྲོ *r̲gya-m̲tsho gyen-du h̲gro*; མིག་གི་ཕྲེང་བ *mig-gi phreń-wa*.

རི་འཇོམས *ri-h̲jomş*= ཤོག་བརྒྱ་བྱིན་མཚོན इन्द्रायुध a thunder-bolt. It is stated that in ancient time hills and mountains used to walk and thereby cause immense mischief to all classes of living beings that inhabited this earth. Indra in mercy to them made all the mountains crippled by hurling down the thunder upon them. The mountain Mina (Maiṇāka) is said to have only escaped by plunging itself into the sea (*M̲ńon.*).

རི་སྟོང་ *ri-ştoń* v. སྟོང་པ *ştoń-pa*.

རི་ཐང་མཚམས *ri-thań m̲tshamş* the Terai, the low plain at the foot of a mountain; also n. of a kind of fever difficult to cure, which is generally caught by those who travel in the countries on the confines of the Indian plains and the Himalayas, the Terai fever (*M̲ńg., ch. 14*).

རི་དྭགས *ri-dwagş* पशु, मृग, हरिण large game generally of the deer and antelope species. རི་དྭགས་འཆིང་བྱེད *ri-dwagş h̲chiń byed̲* trap or net or strings and ropes laid to catch wild animals= རི་དྭགས་དྲ་བ *ri-dwagş d̲ra-wa*, རི་དྭགས་འཛིན *ri-db̲agş h̲dsin*, རྙི་ཐག *r̲ñi-thag* (*M̲ńon.*). རི་དྭགས་ཉི་ཤུ་རྩ་ལྔ་ *ri-dwagş ñi-çu r̲tsa-l̲ńa* n. of the twenty-five wild animals said to be found in the forests of the mountains called སྤྲིན་དཀར་རྒྱུ་བའི་རི *şprin-d̲kar r̲gyu-wah̲i ri* and ངང་ངུར་སྒྲ་སྒྲོགས *ńań-ńur şgra-şgrogş* in Uttara Kuru:—རྣམ་པར་བཀྲ་བའི་བེ་ནུ; རིན་པོ་ཆེ་སྣ་བདུན་གྱིས་བརྒྱན་པའི་ལུས་འདུལ་བ་ཞེས་བྱ་བའི་རི་དྭགས; ཀུ་རང་ཀྲུ་རམ; མ་ཀྲུ; ར་ཀྲུ་འཛོད་པ; ཤིན་ཏུ་དགའ་བ; སམ་པུ་བེ་ན; རྩེ་གཡོ་བ་རྣམས་འཛིན་པར་བྱེད་པ; ཁོར་ཡུག་གི་མིག; ཀར་ཀེ་ཏའི་ཕྲེ་བ; གསེར་གྱི་རྭ; ཡོགས་དངུལ་གྱི་ཡོགས; རླུང་གི་ཤུགས; ཤིང་གི་རྩ་བ་ན་རྒྱུ་བ; ཆུའི་སྣ་འབབ་པར་ལྟ་བར་བྱེད་པ; ནགས་ཁྲིང་བར་འགྲུང་བ; བེ་དུ་མའི་ལུས; ལགྣུའི་ཡོགས་སམ; སྐྱོ་ལྡིང་བ; བར་པུ་ཏྲ; ཤང་ཤུ་རྫ་ནུ; པགས་པ་ནག་པོ; རྩ་བའི་འོད; ལང་ཚོ་ལ་བབ་པ; ཤིན་ཏུ་འཛམ་པ; and དཀར་པོའི་ཚོགས (*K. d.* ར, *306*).

Syn. ས་ལུས *sa-luş*; ས་འདྲེས་པ *sa-h̲d̲reş-pa*; ཁྲི་སྣན *khri-şñan* or ཁྲི་གཉན *khri-gñan*; རླུང་གི་སྲོག *r̲luń-gi sr̲og*; ལྤགས་པའི་སྐྱེ་གནས *l̲pagş-pah̲i şkye-gnaş*; ལྤགས་པའི་འབྱུང་གནས *l̲pagş-pah̲i h̲byuń-gnaş*; འཕྲོག་བྱེད *h̲phrog-byed̲* (*M̲ńon.*).

རི་དྭགས་ཀུ་རང་ག *ri-dwagş ku-rań ga* कुरङ्गमृग dress.

Syn. ཀ་ཏ་ལེ *ka-ta-lē* (कतल्ली); གསེར་མདོག་ཅན *g̱ser-m̱dog-can*; རིན་ཆེན་ལྤགས་པའི་འབྱུང་གནས *rin-chen ḻpags-paẖi ẖbyuṅ-gnaş* (*M̱ṅon.*).

རི་དྭགས་ཀྲི་ཥྞ *ri-dwagş kṛī-ṣṇa* कृष्णसारङ्ग the black antelope.

Syn. ཀྲི་ཥྞ་ས་ར *kṛi-ṣṇa sa-ra*; མི་མཛེས *mi-m̱dseş*; གཤུང་ནག *g̱shun-nag* (*M̱ṅon.*).

རི་དྭགས་ཀྱི་དགྲ་འདུལ་བ་ཤེས་བྱ་བའི་རི *Ri-dwagş kyi-ḏgra ẖdul-wa sheş-bya-waẖi ri* n. of a mountain in Uttara Kuru (*K. d.* ར, *303*).

རི་དྭགས་ཀྱི་ཁྲོད་ཅེས་བྱ་བའི་རི *Ri-dwagş-kyi khroḏ-ceş bya-waẖi ri* n. of a mountain in the continent of Pūrva Videha, the wild animals of which are the following:—བཻ་ནེ་ཡཱ *bai-ne-yā*; ཉེ་འཁོར་གྱི་གྲིབ་མ་ལ་དགའ་བ *ñe-ẖkhor gyi grib-ma la ḏgaẖ-wa*; བ་ལྟས་པས་འབྲོས་པ *ba ḻtaş-paş ẖbroş-pa*; ཀུ་རང་གཱ *ku-raṅ-gā*; ལམ་བཟང་པོ *lam-ḇzaṅ-po*; ཕྲག་དོག་ཀླུ་སྐྱེས *phrag-dog ḵlu-şkyeş*; བ་གླང་གི་རྣ་བ *ba-glaṅ-gi ṟna-wa*; གླང་པོ་འཐུང་བ *glaṅ-po ẖthuṅ-wa*; བྱིས་པ་མཆོག *byiş-pa m̱chog*; གྲིབ་མ་ལ་དགའ་བ *grib-ma la dgaẖ-wa*; རི་བོང་ལུག *ri-boṅ lug*; རྔ་མོའི་ལུས *ṟṅa-moẖi luş*; མཇུག་མ་ནག་པོ *m̱jug-ma nag-po*; མགོ་དཀར་པོ *m̱go-ḏkar-po*; རྨ་དང་བཅས་པ *ṟma-daṅ ḇcaş-pa*; སྤྲུལ་གྱི་ལྕེ *şpṟul-gyi ḻce*; རང་གི་ས་བརྒྱ་པ *raṅ-gi sa ḇṟgya-pa*; སྦོམ་པ *şbom-pa*; སྦུབས་ཀྱི་མགྲིན་པ *şbubş-gyi m̱grin-pa* (*K. d.* ར, *338*).

རི་དྭགས་པ *ri-dwagş-pa* a hunter.

Syn. རྔོན་པ *ṟṅon-pa*; རི་དྭགས་མཐར་བྱེད *ri-dwagş m̱thar-byeḏ*; རི་དྭགས་གསད་པས་འཚོ *ri-dwagş g̱saḏ-paş ẖtsho*; རི་དྭགས་དགྲ *ri-dwagş ḏgra* (*M̱ṅon.*).

རི་དྭགས་ཀྱི་གནས *Ri-dwagş-kyi-gnaş* मृगदाव deer-grove said to be the site of Sārnath near Benares where Buddha first preached his religion.

རི་དྭགས་སྐྱེས་མ *Ri-dwagş şkyeş-ma* मृगजा n. of one of the Buddha's wives (*Yig. 18*).

རི་དྭགས་རྒྱལ་པོ *ri-dwagş ṟgyal-po* पशुराज met. the king of brutes, *i.e.*, the lion (*M̱ṅon.*).

རི་དྭགས་མགོ *ri-dwagş m̱go* मृगशिरा n. of a lunar mansion, the 5th constellation (*M̱ṅon.*).

རི་དྭགས་ཆང *ri-dwagş chaṅ* मृगमद musk.

Syn. རི་དྭགས་ལྟེ་བ *ri-dwagş ḻte-wa*; རི་དྭགས་རྩི *ri-dwagş ṟtsi*; གླ་རྩི *gla-ṟtsi* (*M̱ṅon.*).

རི་དྭགས་ལྟེ་བ=གླ་རྩི मृगनाभि=རི་དྭགས་སྐྱོག मृगमद (*M̱ṅon*).

རི་དྭགས་སྣ་འཛིན *ri-dwagş şna-ẖdsin* as met.= ཟླ་བ *zla-wa* the moon (*M̱ṅon.*).

རི་དྭགས་མིག་ཅན་མ *ri-dwagş mig-can-ma* a handsome woman whose eyes compare with those of the deer (*M̱ṅon.*).

རི་དྭགས་ཤམ་བྷ་ར *ri-dwagş çam-bha-ra* शम्बरमृग ཤམ་བྷ་ར *çam-bha-ra*; མཆོག་མེད *m̱chog-meḏ* (*M̱ṅon.*).

རི་དྭགས་རུ་རུ *ri-dwagş ru-ru* रुरुमृग *or* རུ་རུ་སྒྲ་སྒྲོགས *ru-ru şgra-şgrogş* the species of deer that cries "*ru-ru.*"

རི་དྭགས་བ་ལང་རྣ་བ *ri-dwagş-pa laṅ ṟna-wa* गोकर्णमृग stag with ears resembling those of the cow (*M̱ṅon.*).

རི་དྭགས་པྲྀ་ཥ་ཏ *ri-dwagş pṛ-ṣa-ta* पृषतमृग the spotted deer,= ཐིག་ལེ་ཁྲ་བོ་ཅན *thig-le khra-bo can* (*M̱ṅon.*).

རི་དྭགས་ཤ་ར་བྷ *ri-dwagş ça-ra bha* शरभमृग

Syn. གྱེན་མིག་ཅན *gyen-mig can*; སེང་གེ་འཇོམས *seṅ-ge ẖjomş*; ནགས་ན་སྤྱོད *nagş-na şpyoḏ*; ཤ་རྡུ་ལ *ça-ṟdu la*; སྟེང་རྐང་ཅན *şteṅ-ṟkaṅ can*; ཤ་རུ་བྷ *ça-ru-bha*; སེང་གེ་རྐང་པ་བརྒྱད་པ *seṅ-ge ṟkaṅ-pa ḇṟgyaḏ-pa* (*M̱ṅon.*).

རི་དྭགས་མཚན་མ मृगाङ्क as met.=the moon, believed to carry a deer or to have one pictured in her orb.

རི་དྭགས་གསོད *ri-dwagş g̱soḏ* the wild dog.

Syn. འཕར་བ *ẖphar-wa*; ནགས་ཁྱི *nagş-khyi* (*M̱ṅon.*).

རི་བ *ri-wa*=the worth; to estimate the worth of a thing. in དངུལ་སྲང་གང་རི་བ *ḏṅul-sṟaṅ gaṅ-ri-wa* and གསེར་སྲང་གང་རི་བ *gser-*

sṟañ gañ ri-wa, etc., worth an ounce of silver, an ounce of gold, etc.

རི་བོའི་རྒྱན *ri-ḇoẖi ṟgyan*=སྤང་རྒྱན་མེ་ཏོག *s̱pan-ṟgyañ me-tog* (*M̱ñon.*).

རི་བོའི་བུ་མོ *Ri-ḇoẖi bu-mo* **पार्व्वती** lit. the daughter of the mountain, an epithet of Umā; also a name of the river Indus (*M̱ñon.*).

རི་བོ *ri-ḇo* 1.=རི *ri*. 2. sym. num. 7.

རི་བོ་ཁྲུང་ཁྲུང་ *ri-bo khruñ-khruñ* **क्रौञ्चपर्व्वत** mountain crane or else the bustard.

Syn. ཀྲ་ཉ་ཙ *kra-ñ-ca*, ཕྲེང་བ་ཅན *phreñ-wa can* (*M̱ñon.*).

རི་བོ་གངས་ཅན *Ri-ḇo gañs̱-can* the Himavat (Himalaya) mountains.

Syn. ཁ་བའི་ལྷུན་པོ *kha-waẖi lhun-po*; གངས་རི་དྭང་ *gañs̱-ri ḏwañ*; དཀའ་བཟློག་བླ་མ *ḏkaẖ-ḇzlog ḇla-ma*; མེ་ནའི་བདག *me-naẖi ḇdag*; ཀཻ་ལ་ཤ *kai-la ça*; རིའི་རྒྱལ་པོ *riẖi ṟgyal-po*; བསེལ་རི *ḇsel-ri*; གངས་ལྡན *gañs̱-ḻdan* (*M̱ñon.*).

རི་བོ་གྲུ་འཛིན *Ri-ḇo gru-ẖdsin* **पोतल** the residence of Avalokites´vara.

རི་བོ་དགའ་ལྡན *ri-ḇo ḏgaẖ-ḻdan* the Gelugpa school (*Yig. 73*). རི་བོ་དགེ་ལུགས *ri-ḇo ḏge-lugs̱* the yellow-cap school of Tibet (*Loñ.* ༢, *11*).

རི་བོ་སྤོས་ངད་ལྡང་ *ri-bo s̱pos̱-ñaḏ-ḻdañ* **गन्धमादन**.

Syn. ཡོངས་འདུ་ཅན *yoñs̱-ẖdu can*; སྤོས་ཀྱི་ངད་ལྡང་ *s̱pos̱-kyi ñaḏ-ḻdañ* (*M̱ñon.*).

རི་བོ་ཙན་དྲ་ཀ་ལ *Ri-ḇo tsan-dṟa ka-la* **चन्द्रकल पर्व्वत** n. of a mythical mountain full of medicinal plants, etc., situated in the outer range of the snowy mountains skirting the countryof S'ambhala (*S. lam. 41*).

རི་བོ་བཏང་བཟུང་ *Ri-ḇo ḇtañ-ḇzuñ* **मुचिलिन्द** Muchilinda mountain.

རི་བོ་ཆེན་པོ་བཅུ *ri-ḇo chen-po ḇcu* the ten great mountains which surround the continent of Uttara Kuru:—སང་ཀཱ་ཤེ་ཀ *sañ-kā çe-kā* (संकाशिका); རྭ་མཉམ་པ *rwa-m̱ñam-pa*; རི་དྭགས་ཀྱི་དགྲ་འདུལ་བ *ri-dwags̱-kyi ḏgra ẖdul-wa*; སྤྲིན་དཀར་པོ་འཛིན་པ *s̱prin-ḏkar-po ẖdsin-pa*; མཐོ་བར་བརྩེགས་པ *m̱tho-war ḇṟtsegs̱-pa*; ཕྲེང་བའི་ཉེ་འཁོར *phreñ-waẖi ñe-ẖkhor*; དུས་ན་དགའ་བ *dus̱-na ḏgaẖ-wa*; ཀུན་དགའ་བ་འཛིན་པ *kun-ḏgaẖ-wa ẖdsin-pa*; ཡིད་ཀྱི་རྗེས་སུ་མཐུན་པ *yiḏ-kyi ṟjes̱-su m̱thun-pa*; པད་མ་ཀུ་ཤེ་ཤ་ཡ་དང་ལྡན་པ *paḏ-ma ku-çe-ça-ya dañ ḻdan-pa* (*K. d.* ར, *274*).

རི་བོང་ *ri-boñ* the hare or rabbit. རི་བོང་མཚན་ཅན **शशाङ्क** or རི་བོང་འཛིན **शशधर** as met.= the moon (*M̱ñon.*): སྔོན་བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ་རི་བོང་གི་ལུས་བྱིན་པར་བཤད་པས (*M̱ñon.*). In the later post-Christian legends of the Buddha it is related that the *Bodhisattva* (Gautama) when born as a hare gave up his body vicariously. Indra out of wonder and curiosity carried him up to heaven for the purpose of showing him to the gods, and kept him on the orb of the moon that human beings might see him at all times. Since that time the moon became known as the holder of the pious hare.

རི་བོང་གི་རྭ *ri-boñ gi-rḇa* the horn of a hare which is an impossible thing but which certain writers such as Milaraspa are fond of speaking of as if real for the purpose of drawing fanciful comparisons. Similarly མོ་ཤམ་གྱི་བུ the son of a barren woman signifies a nonentity of the same kind. རི་བོང་རྭ་ཅན *ri-boñ rwa-can* the horned rabbit which is a rarity (*K. du.* ད, *199*).

རི་བོང་ཟ *ri-boñ za* as met.=**བྱ་ཁྲ** the hawk (*M̱ñon.*).

རི་བོར་གྱི་གྲོང་ *ri-bor gyi-groñ* mountain village.

རི་བྱ་སྐྱེགས *ri-bya s̱kyegs̱* grouse. Syn. སྨྱོས་བྱེད་ཐུར་མ *myos̱-byeḏ thur-ma*; ཐུར་བརྗོད་མ *thur-ḇṟjoḏ-ma*; མིག་བཀྲ་མ *mig-ḇkra ma*; རྐང་བཀྲ་མ *ṟkañ-ḇkra-ma*; བརྗོད་པའི་སྙེ་མ *ḇṟjoḏ-paẖi s̱ñe-ma*;

མཚོན་བྱེད *m̱tson-byeḏ* टङ्क; གཏུམ་མོ *gtum-mo* (*M̱ñon.*).

རི་བྲག *ri-brag*＝བྲག་རི *brag-ri* rocky precipice.

རི་འབོག *ri-ẖbog* spur, hillock.

རི་ཚིག *ri-tshig*＝བདེན་ཚིག *ḇden-tshig* truth (*Shal. ch. 11*).

རི་རྫོང་ *ri-ṟdsoñ* mountain fortress, fort.

རི་ཞོལ་གནས *ri-shol-g̱nas̱* 1. residence on the plateau or plain at the foot of a mountain. 2. n. of an animal which is said to subsist on air (*K. d.* ཟ, *4 64*).

རི་ཡི་སྙིང་པོ *ri-yi s̱ñiñ-po* as met.＝ལྕགས *ḻcags̱* गिरिसार iron (*M̱ñon.*).

རིའི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ་བཅུ *riẖi ṟgyal-po chen-po ḇcu* the ten kings of mountains acc. to *Phal-chen.* གི, *231* are—(1) ཁ་བ་ཅན *kha-wa can* (Himavata); (2) སྤོས་ཀྱི་ངད་ཅན *s̱pos̱-kyi ñaḏ-can*; (3) རྣམ་པར་འདལ་བ *ṟnam-par ẖdal-wa*; (4) དང་སྲོང་རི *dañ-s̱roñ-ri*; (5) གཉའ་ཤིང་འཛིན *gñaẖ-çiñ ẖdsin*; (6) རྟ་རྣ་རི *ṟta-ṟna-ri*; (7) ས་འཛིན *sa-ẖdsin*; (8) ཁོར་ཡུག *khor-yug*; (9) དཔལ་ཅན *ḏpal-can*; (10) རི་རབ *ri-rab*.

རི་ཡི་སྲས་མོ *Ri-yi s̱ras̱-mo* पार्ब्बती, गिरिसुता an epithet of Umā, the wife Mahes´vara (*M̱ñon.*).

རི་ཡི་ཕྲེང་ *ri-yi phreñ*＝དུག་མོ་ཉུང་ *dug-mo ñuñ* कलिक the *Kalika* plant (*M̱ñon.*).

རིའི་རུས་སྦལ *riẖi rus̱-s̱pal* the hill-tortoise is mentioned as one of the three things to be obtained along with certain minerals from the hills viz.: རྡོ་བའི་བུ *ṟdo-waẖi bu*, རིའི་རུས་སྦལ *riẖi rus̱-s̱bal*, ཁྱིམ་གྱི་རྡོ *khyim-gyi ṟdo* (*M̱ñon.*).

རི་ཡི་འོད་ཅན *ri-yi ẖoḏ-can*＝རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ the great ocean (*M̱ñon.*).

རི་བོ་ཆེ *Ri-wo-che* n. of a place with a famous monastery on the Ngul Chhu in Khams (*Loñ.* ཟ, *28*). Visited by Capt. Bower and Dr. Thorold on their adventurous journey across Tibet in 1893.

རི་བོ་དེ་ཤན *Ri-wo de-çan* n. of a hill at *Riḇo-ṟtse-ḻña* in China: རི་བོ་དེ་ཤན་རྩེ་ལ་འཇམ་དབྱངས་བཞུགས (*Ya-sel. 61*). (Bodhisattwa) Jam-yang resides on the hill called Riwo Deçan.

རི་བོ་རྩེ་ལྔ *Ri-wo ṟtse-ḻña* n. of a mountain with five peaks in China which is sacred to Jam-yang of the Tibetan Buddhists: མ་ཧཱ་ཙཱི་ནའི་ཡུལ་འཕགས་པ་འཇམ་དཔལ་དབྱངས་ཀྱི་འདུལ་ཞིང་རི་བོ་རྩེ་ལྔ་ (*Loñ.* ར, *9*).

རི་བོ་རིན་ཆེན་སྤུངས་པ *Ri-ḇo rin-chen s̱puñs̱-pa* n. of a hill sacred to the Bon in Kongpo situated to the east of the monastery of བུ་ཆུ་ལྷ་ཁང་ *Bu-chu lha-khañ* (*Grub. 2*).

རི་བོའི་བུ་མོ *Ri-boẖi bu-mo* a name of the Indus (*M̱ñon.*).

རི་བྱ་རྐང་ *Ri-bya ṟkañ* n. of a Buddhist sacred place in China (*Yig. 20*).

རི་བྲག་པ *ri-brag-pa*＝འབྲོག་པ *ẖbrog-pa* herdsman (*A. 73*).

རི་མེའི་ལྷ་མོ *Ri-meẖi lha-mo* n. of a goddess; རི་མེའི་ལྷ་མོས་བསྙེན་བཀུར་དགུ་པ་ཡིན Ri-mehi Lha is to be universally reverenced (*Loñ.* ཟ, *4*).

རི་ཚག *ri-tshag* mountain-yak (*Ṟtsii.*).

རི་ཤུམ *ri-shum* wild or hill-cat.

རི་ཞོལ the lower zone of a mountain.

རི་ཡི་སྙིང་པོ *ri-yi s̱ñiñ-po* as met.＝ལྕགས iron.

རི་མིག or རིཙ་མིག प्रकोष्ठ small checks or squares or enclosures made by lines crossing each other.

རི་མོ *ri-mo* 1. लेखा, रेखा, वर्णक, चित्र a picture, drawing, drawn or daubed figures. 2. line, figures, stripes: སྟག་གི་རི་མོ་ཕྱི་ལ་ཡོད། མིའི་རི་མོ་ནང་ལ་ཡོད (དཔེ) the stripes of a tiger are on the outside but the stripes of man (fig. his wickedness) lie inside (his heart); ལག་པའི་རི་མོ the lines or figures on the palms of the hand or on the fingers. རི་མོ་ཅན *ri-mo can*, རི་མོ་ལྡན *ri-mo ḻdan* marked with figures; རི་མོར་བྱེད་པ *ri-mor byeḏ-pa* to represent by means of figures and colours, to paint.

རི་མོ་མཁན *ri-mo m̱khan* चित्रक, लेखक painter.

Syn. རི་མོ་པ *ri-mo-pa*; བཀྲ་བྱེད *ḇkra-byeḏ*; ཚོན་གྱིས་འཚོ་བ *tshon-gyis̱ ẖtsho-wa* (*M̱ñon.*).

རི་མོ་ཅན *ri-mo-can* = གོ་དུམ་བཱ *go-dum bā* n. of medicinal herb (*M̱ñon.*).

རི་མོ་དམར་སེར་ཅན as met. = the peacock.

རི་མོ་གསུམ་པ *ri-mo g̱sum-pa* (*M̱ñon.*), the neck, throat, and voice.

རི་མོར་བྱེད་པ *ri-mor byeḏ-pa* मानना to honour, venerate.

རི་རབ *Ri-rab* सुमेरु the centre of the world and king of mountains, the fabulous Sumeru or golden mountain; also called རི་རབ་ལྷུན་པོ *ri-ra blhun-po*, གསེར་གྱི་རི *g̱ser-gyi-ri* རི་རྒྱལ *ri-ṟgyal*, རི་བོ་མཆོག་རབ *ri-bo m̱chog-rab*, རིན་ཆེན་རྔུལ་བརྩེགས་ལྷའི་རི་བོ *rin-chen ṟñul-ḇṟtsegs̱ lha-ẖi ri-wo.*

རི་སྲིབ *ri-s̱rib* or སྲིབ་རི *s̱rib-ri* the hill side not exposed to sun, the shady side, generally the north and north-western sides of a mountain.

རི་གུ *ri-gu* colloq. for ར་གུ young goat, kid.

རི་འོར་བ *ri-ẖor-wa* people living in the neighbourhood of mountains and forests also hamlets on mountains with few residents.

རི་པ men who live high up in solitary places and do not mix with the general people much, simple people &c.; also animals like mice which burrow high up in the mountains are called རི་པ།

རི་བྲགས་པ *ri-brags̱-pa* a hill-man (*A. 70*): རི་བྲགས་པ་དེ་ནང་པར་འདི་འཕྲོག་ཏུ་འོང་ the hill-men will come to rob this to-morrow.

རི་བྱི *ri-byi* 1. mountain rat. 2. a corruption of the word རི་ཤི *ri-çi* a sage, and applied to the name अगस्त्य. རི་བྱིའི་ཁྱིམ *ri-byiẖi khyim* the residence of Agastya is mentioned as being made of *Ketaka* gem (*Jä.*).

Syn. རི་ཤི *ri-çi*; ཀུམ་བྷ་ས་བྷ་ཡ *kum-bha sa-bha-ya*; རི་འདར *ri-ẖdar*; རི་འཕན *ri-ẖphan*; ཆུ་ལྷའི་བུ *chu-lhaẖi-bu*; བུམ་སྐྱེས་རྒྱལ་པོ *bum-s̱kyes̱ ṟgyal-po*; ཁྱོར་ཆུ་ཅན *khyor-chu can*; ལྷོ་ཕྱོགས་བདག་པོ *lho-phyogs̱ ḇdag-po*; མདངས་གསལ་བ *m̱dańs̱-g̱sal-wa*; མཛའ་བོའི་བུ *m̱dsaẖ-boẖi bu* (*M̱ñon.*).

རི་ཤོ *ri-ço* n. of a medicinal plant: རི་ཤོས་མཁྲིས་ཤུར་ནད་ཀུན་ཀྱིན་དུ་འདྲེན.

རིག་པ I: *rig-pa* vb. 1. ज्ञप्ति, वेद्य, वेद, वित्ति, हृद्य to know, to understand = ཤེས་པ; with the termin. of the inf.: to know that, to perceive, to observe anything to be of a particular shape or likeness; རིག་ནས knowing or having known; ཁྲོས་པར་རིག་ནས *khros̱-par rig-nas̱* perceiving that he became angry (*Dzl.*); ཕ་ལ་རིག་པར་གྱིས *pha-la rig-par gyis̱* let your father know it, inform your father of it (*Tar.*); བཟློག་ཏུ་རིག་པར་བྱེད *zlog-tu rig-par byeḏ* (it or he) teaches how to avert, prevent, etc. རིག་མཁན *rig-m̱khan* one who knows or has capacity for learning; acc. to *Jä.*: a knowing person, a learned man. རིག་རྒྱུད *rig-ṟgyuḏ* source of learning, intelligence, character. རིག་སྔགས *rig-s̱ńags* a spell, charm, magic formula; རིག་སྔགས་མཁན *rig-s̱ńags m̱khan* a person skilled in charms, an exorcist. རིག་ཅན *rig-can* or རིག་ལྡན *rig-ḻdan* a learned man, an intelligent person; རིག་གནས *rig-g̱nas̱* learning; a science. 2. v. སྒྲིག་པ *s̱grig-pa* (*Jä.*).

རིག་པ II: 1. in Buddhism = संविद, སོ་སོ་ཡང་དག་པ་རིག प्रतिसंविद = ordinary *Samvid* which is of four kinds: (1) धर्मप्रतिसंविद; (2) अर्थप्रतिसंविद; (3) ངེས་པའི་ཚིག་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ निरुक्त-

प्रतिसंविद ; (4) སྤོབས་པ་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ प्रतिभान प्रतिसंविद comprehension, prudence, talents, natural gifts. རིག་པ་དང་ལྡན་པ talented, rich in knowledge, learned; རིག་པ་གསར་བ new information, disclosures, knowledge; also, news: ལོག་གི་རིག་པ་ བསྒྲེགས་ན *log-gi rig-pa ḇs̱gregs̱-na* if false knowledge has belched (up) (*Ta. 174*, *Schf.*). 2. science, learning, literature; ནང་གི་རིག་པ the orthodox or sacred literature; ཕྱིའི་རིག་པ *phyiẖi-rig-pa* the heterodox or profane literature (*Cs.*); ཐུན་མོང་གི་རིག་པ literature or science common to both religions (Buddhism and Brahmanism). རིག་པའི་གནས *rig-paẖi gnas̱* and རིག་པ *rig-pa* any single science (philosophy, medicine, etc.) 3. the soul as an entity; རིག་པ་ལུས་དང་བྲལ་བ the soul separated from the body; རྟེན་དང་བྲལ་བ *ṟteñ-dañ bral-wa* the soul separated from her abode.

རིག་གནས་བཅུ *rig-gnas̱ ḇcu* the ten sciences, ཆེ་བ་ལྔ་དང་ཆུང་བ་ལྔ of which five are the higher and five minor ones. The latter are·— གསོ་བ་རིག་པ *gso-wa rig-pa* the science of healing or medicine; སྒྲ་རིག་པ *s̱gra-rig-pa* the science of words or language; ཚད་མ *tshaḏ-ma* and གཏན་ཚིག་རིག *gtan-tshig rig* न्याय dialectics; བཟོ་རིག་པ *ḇzo-rig-pa* mechanical arts. But ནང་དོན་སྡེ་སྣོད་གསུམ་རིག་པ *nañ-don s̱de-s̱noḏ gsum rig-pa* आध्यात्मिक विद्या spiritual knowledge of the Tripitaka forms the higher sciences. Acc. to the work called *Kosalaẖi-ṟgyan* (ཀོ་ས་ལའི་རྒྱན) the word རིག་གནས comprises both art and science; under these being placed medicine, and astronomy, besides the arts of painting and writing, with the following crafts:—མགར་བ *m̱gar-wa* (smith), སེན་མ་འབྲེག་མཁན *sen-ma-ẖbreg-m̱khan* (barber), ཤིང་བཟོ *çiñ-ḇzo* (carpentry), སྤོས་ཚོང་མཁན seller of frankincense, བརྩིག་མཁན *ḇṟtsig-m̱khan* mason, བཙོ་ལ་མཁན *ḇtso-la m̱khan* dyer, ཚེམ་བུ་བ *tshem-bu-wa* tailor, གུར་མཁན *gur-m̱khan* tent maker, ཆང་འཚོང་མ barmaid or beer-selling woman, བཤན་པ *ḇçan-pa* butcher, and the sellers of and workers in precious stones.

རིག་གནས་བཅོ་བརྒྱད *rig-gnas̱ ḇco-ḇṟgyaḏ* the eighteen arts and sciences mentioned in *M̱dsoḏ* comprise:—རོལ་མོ *rol-mo*, འཁྲིག་འཐབ *ẖkhrig-ẖbrag*, སོ་ཚིས *so-tshis̱*, གྲང་ཅན *grañ-cañ*, སྒྲ *s̱gra*, གསོ་བ *gso-wa*, ཆོས་ལུགས *chos̱-lugs̱*, བཟོ་བ *ḇzo-wa*, འཕོང་སྤྱོད *ẖphoñ-s̱pyoḏ*, གཏན་ཚིག *gtan-tshig*, སྦྱོར་བ *s̱byor-wa*, རང་གི་བཅས་པ *rañ-gi ḇcas̱-pa*, ཐོས་པ་དྲན་པ *thos̱-pa ḏran-pá*, སྐར་མའི་དཔྱད *s̱kar-maẖi ḏpyaḏ*, རྩིས *ṟtsis̱*, མིག་འཕྲུལ *mig-ẖphrul*, སྔོན་རབས *s̱ñon-rabs̱*, སྔོན་བྱུང་བརྗོད *s̱ñon-byuñ ḇṟjoḏ*. In the དུས་འཁོར་ལོ *Dus̱-ẖkhor-lo* or *Kālacakra* system eighteen *Rig-gnas̱* are differently enumerated.

རིག་པ་ཅན *rig-pa can* = རིག་ལྡན *rig-ḻdan* intelligent, sagacious.

Syn. སྤྱང་པོ *s̱pyañ-po*; གྲུང་པོ *gruñ-po* (*M̱ñon.*).

རིག་པ་མཆོག་གི་རྒྱུད *rig-pa m̱chog-gi ṟgyuḏ* is a *Tantrik* mystical work believed to enable one to distinguish the mischief done to a person by human beings from that done by evil spirits.

རིག་པ་མདའ་བསྟུན n. of a Bon religious work (*G. Bon. 4*).

རིག་པ་པོ वेदक the knower.

རིག་པ་མི་གསལ་བ *rig-pa mi-gsal-wa* = གླེན་པ *glen-pa* an idiot, a fool.

རིག་པ་འཛིན་པ *rig-pa ẖdsin-pa*, v. རིག་འཛིན *rig-ẖdsin*.

རིག་འཛིན་མ a complimentary address for a Buddhist nun similar to the form *Ṟje ḇrtsun-ma* (*Yig. k. 70*).

རིག་པའི་རྣ་བ *rig-paẖi ṟna-wa* = ནགས་ཀྱི་ཏིག་ཏ *nags̱-kyi tig-ta* (*M̱ñon.*) a species of wild gentian.

རིག་པའི་རྒྱལ་པོའི་གཙོ་བོ་རྣམས *rig-paẖi ṟgyal-poẖi gtso-bo ṟnams̱* designation of the chief gods of learning:—གཙུག་ཏོར ; མངོན་པར་འཕགས་པ ; མངོན་པར་མཐོ་བ ; གདུགས་དཀར་པ ; འདབ་མ་མཐའ་ཡས ; འདབ

མ་བཀྱ་པ ; རྒྱལ་བའི་གཙུག་ཏོར ; རྣམ་པར་རྒྱལ་བའི་གཙུག་ཏོར ; མངོན་པར་འཕགས་པའི་གཙུག་ཏོར ; བཀོད་པའི་གཙུག་ཏོར ; དོན་ཡོད་ཞགས་པ (अमोघपाश) ; རྟ་མགྲིན་དཀར་པོ ; མགྲིན་པ་མཐའ་ཡས ; མགྲིན་སྔོན (नीलकण्ठ).

རིག་པའི་རྒྱལ་མོ *rig-paẖi ṟgyal-mo* the goddesses or queens of learning :—སྒྲོལ་མ *s̱grol-ma* ; སྒྲོལ་མ་བཟང་པོ *s̱grol-ma ḇzań-po* ; གར་མཁན་མ *gar-m̱khan-ma* ; ཁྲོ་གཉེར་མ *khro-gñer-ma* ; འགྲོ་བ་མཐའ་ཡས *ẖgro-wa m̱thaẖ-yas̱* ; འཇིག་རྟེན་འགྲོ་མ *ẖjig-ṟten ẖgro-ma* ; གོས་དཀར་མོ *gos̱-ḏkar-mo*, &c., also རྨ་བྱ་ཆེན་མོ *ṟma-bya chen-mo* (महामायूरी) ; ནོར་སྦྱིན་མ *nor-s̱byin-ma* ; དཔལ་ལྡན་མ *ḏpal ḻdan-ma* ; བཀྲ་ཤིས་བྱེད་མ *ḇkra-çis̱ byeḏ-ma* (*K. d.* ད, *112*).

རིག་པ་ལྡན་པའི་གནས *rig-pa ḻdan-paẖi gnas*= དཔའ་བོའི་ཁྱིམ *ḏpaẖ-woẖi khyim* the residence of a hero (*M̱ńon.*).

རིག་བྱེད *rig-byeḏ* 1. accomplished, acquired knowledge: ང་རིག་བྱེད་གླུ་མཁན་མ་ཡིན་ཏེ I am not an accomplished singer. 2. instruction, a book conveying knowledge, a scientific work: བཟོའི་རིག་བྱེད *ḇzoẖi-rig byeḏ* a technological knowledge (*Glr.*). 3. वेद the (four) sacred writings of the Brāhmans. 4. in *Ṟtsis̱.*: symb.=four.

རིག་བྱེད་བཞི *rig ḇyeḏ-ḇshi* the four *Vedas* viz. :—(1) སྙན་ངག *s̱ñan-ńag*, (2) ངེས་བརྗོད *ńes̱-ḇṟjoḏ*, (3) མཆོད་སྦྱིན *m̱choḏ-s̱byin*, (4) སྲིད་བསྲུང *sṟiḏ-ḇsṟuń*. རིག་བྱེད་ཀློག་པ *rig-byeḏ ḵlog-pa*= དྲང་སྲོང *dṟań-sṟoń* वेदपारग a rishi, a sage, one versed in the Vedas (*M̱ńon.*) ; རིག་བྱེད་ཆ वेदशाखा the branches or divisions of the Vedas. རིག་བྱེད་བདག *rig-byeḏ ḇdag* वेदपति an epithet of Vṛhaspati, the teacher of the gods (*M̱ńon.*).

རིག་བྱེད་སྐྱེས *Rig-byeḏ s̱kyes̱* one of the names of Draupadi the joint wife of the five Pāṇdava brothers (*M̱ńon.*).

རིག་བྱེད་གདོང *rig-byeḏ gdoń* वेदमुख an epithet of Brahma.

Syn. རིག་བྱེད་སྙིང་པོ *rig-byeḏ s̱ñiń-po* ; རིག་བྱེད་དབང *rig-byeḏ ḏwań* ; རིག་བྱེད་རྣམ་བྱང *rig-byeḏ ṟnam-byań* ; རིག་བྱེད་དྲན་པོ *rig-byeḏ dṟan-po* (*M̱ńon.*).

རིག་བྱེད་འདོན་མ *rig-byeḏ gdon-ma* an epithet of Umā, the wife of Mahes´vara (*M̱ńon.*).

རིག་བྱེད་ལྷ་མོ *Rig-byeḏ-Lhamo* an epithet of the goddess Kurukulli of the Buddhist pantheon. She is believed to bestow peculiar power on her devotees and therefore is called དབང་སྡུད་ཀྱི་ལྷ་མོ (*Ṟtsis̱*).

རིག་བྱེད་གསང་བར་སྨྲ་བའི་ལྟ་བ *rig-byeḏ gsań-war s̱mra-waẖi lta-wa* the *Tirthika* doctrine Dars´ana (*Theg.*).

རིག་སྨྱུར་མ *rig-myur-ma* a libidinous woman, a voluptuous woman (*M̱ńon.*).

རིག་འཛིན *rig-ẖdsin* or རིག་པ་འཛིན་པ *rig-pa ẖdsin-pa* विद्याधर comprehension of a science with ease; also=a clever person ; but usually རིག་འཛིན *rig-ẖdsin* (like རིག་འཆང *rig-ẖchań*) denotes a kind of spirit to whom a high degree of wisdom is attributed by the Tantras. The names of the Rig-dzin or Vidyadharas :—བདེ་བ་ལ་ཆགས་པའི་ཤུག་གྲི ; འཁོར་བ་མེད་པར་འགྲོ་བ ; ནམ་མཁའི་སྟོབས་སྦྱིན་རབ་ཏུ་འབྱེད་པར་བྱེད་པ ; ཉི་མའི་ལམ་དུ་ལེགས་པར་རྒྱུ་བ ; རི་དྭགས་ཀྱི་འགྲོས ; བོ་རྡྭ: ; ཤིན་ཏུ་དུ་ན་པ ; ཀུ་ཤ་ཀ ༔ ; རི་རྣམས་ལ་ཀུན་ཏུ་ཆགས་པ ; རྟག་ཏུ་སྨོས་པའི་དྲི ; ནམ་མཁའ་ལ་རྒྱུ་བར་བྱེད་པ ; སྣཱཛའི་ནང་ན་གནས་པ ; ཙི་མི་ཤའི་ཕྱུག་ན་རྒྱུ་བ ; རྟག་པའི་ཤུགས ; ཆང་གི་བཏུང་བ་ཅན ; རི་རབ་ལྷུན་པོ་ལ་གནས་པ ; ཀུན་ཏུ་ཁྱབ་པའི་ཞེན་པ ; རྟག་ཏུ་དགའ་བ ; མེ་ཏོག་གི་འཕྲེང་བ་འཕྱང་བ ; ས་གཞི་ལ་རྒྱུ་བ ; སྔགས་གསང་བ་པ ; དད་པའི་ཤིང་རྟ ; གླང་པོའི་ཤིང་རྟ ; གྲོག་འཁྲུག་པར་བྱེད་པ ; མ་ཏ་ཡ་ན་གནས་པ ; ཀེ་ཏ་ཀའི་ཕྲེང་བ་མཆོག་དང་ལྡན་པ. All these spirits are alleged to reside in the magical forest called སྤྲིན་དཀར་པོ་རྒྱུ་བའི་རིའི་ཆུའི་སྒྲ་ཀུན་ནས་སྒྲོགས་པ and to spend their time in perfect enjoyment with women who are equally accomplished (*K. d.* ར, *307*).

རིག་འཛིན་ཀུ་མཱ་ར་ཤྲཱི *Rig-ẖdsin ku-mā-ra çrī* n. of an Indian Buddhist who was well versed in the Vedas and the sciences. He carried with him to China the famous image of Buddha made of sandal wood called *Candanaprabhu* or ཙན་དན་ཇོ་བོ *tshan-dan jo-ḇo* (*Grub.* ད, *16*).

རིག་ཤེས *rig-çes̱*= རིག་པ and ཤེས་རབ.

རིག་རིག *rig-rig* in མིག་རིག་རིག་བྱེད་པ to stare with revolving eye-balls, to look about, esp. in a timid or an anxious manner, (*Mil. Jä.*).

རིགས *rigs̱* in Budh. 1.= རུས वंश, वर्ण, गोत्र, कुल breed, culture, also spiritual descent. The word རིགས་ is so called, as we are told: དང་པོ་དེ་ལས་བྱུང་བ་དང་། བར་དུ་དེ་ཡི་བྱ་བ་བྱེད། ཐ་མར་དེ་ཡི་རྒྱུད་འཛིན་ཕྱིར (*K. g.* ཤ, *44*) first, for having originated from that; secondly, for doing works belonging to that; lastly for holding lineage to that! རིགས་ཅན of noble birth. 2. = རིགས་རུས *rigs̱-rus̱* race, lineage, relationship, and family; མའི་རིགས་སུ་ཉེ་བ *maẖi-rigs̱-su ñe-wa* a relation by the mother's side; རིགས་ཀྱི་བུ *rigs̱-kyi-bu* or བུ་མོ *bu-mo* noble or honoured sirs! honoured madam! a respectful address, which is applied to Buddhist monks and saints. 3. in a special sense जाति, caste, class in society, rank: མི་རིགས the human race, mankind. 4.= སྐོར class (*M̱ńon.*) kind, sort, species: གྲོའི་རིགས་གསུམ་ཡོད *groẖi-rigs̱ gsum-yoḏ* there are three sorts of wheat; སྐད་རིགས་གོས་རིགས་མི་འདྲ་བ different kinds of language and costumes; རྒྱལ་ཆེན་རིགས་བཞི the four classes of great kings; སངས་རྒྱས་རིགས་ལྔའི་ཞིང་ཁམས the sphere of spiritual culture and enjoyment of the five classes of Buddhas; རིགས་ཀྱིས or རིགས་ལ by the day, by days, daily (*Glr.*). 5. some, divers, certain: ནད་རིགས་ལ་མི་འཛེམ་ན if one is not on his guard against certain diseases. 6. custom, routine: རིགས་འཁྲེ *rigs̱-ẖkre* customary work.

རིགས་ཀུན་ཁྱབ་བདག *rtgs̱-kun khyab-ḇdag* 1.= དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ *dus̱-kyi ẖkhor-lo* श्रीकालचक्र the *Tantrik* system of Buddhism called *Çrī-kālacakra* (*M̱ńon.*). 2. = ངེས་པ་ལྔ་ལྡན *ńes̱-pa l̃ńa-ḻdan* an epithet of the Dhyani Bodhisattwa རྡོ་རྗེ་འཆང་ *Ṟdo-ṟje ẖchań* (in his mystical manifestation).

རིགས་ཀྱི་ཐུ་བ *rigs̱-kyi thu-wa*= བྲམ་ཟེའི་རིགས *bram-zeẖi rigs̱* (*M̱ńon.*) Brāhmaṇ caste.

རིགས་ཀྱི་མ *ṟigs̱-kyi ma*= རིགས་སྐྱོངས་མ *rigs̱-s̱kyońs̱-ma* or ཁྱིམ་བདག་མོ *khyim-ḇdag-mo* गृहपत्नी a housewife (*M̱ńon.*). རིགས་སྐྱོངས་མ *rigs̱-s̱kyońs̱-ma* id. (*M̱ńon.*).

རིགས་རྒྱུད *rigs̱-ṟgyuḏ* or རིགས་བརྒྱུད *rigs̱-ḇṟgyuḏ* = རྒྱུད་པ་རུས་རྒྱུད or གདུང་རྒྱུད *gduń-ṟgyuḏ* (*M̱ńon.*) race, lineage, extraction, family (*Cs.*); རིགས་བརྒྱུད་འཛིན male issue: རིགས་བརྒྱུད་འཕེལ་བར་འགྱུར་བ *rigs̱-ḇṟgyuḏ ẖphel-war ẖgyur-wa* the rising of a numerous progeny (*Dom.*).

རིགས་བརྒྱའི་བདག *Rigs̱-ḇṟgyaẖi ḇdag*= རྡོ་རྗེ་འཆང་ *Ṟdo-ṟje ẖchań* or Vajradhara.

རིགས་ངན *rigs̱-ńan* low extraction or birth; མགར་བ་བ་ཤན་པ་སོགས such as blacksmith, butcher, etc. རིགས་ངན་དཔོན་དུ་སྐོ་བ *rigs̱-ńan ḏpon-du s̱ko-wa* to raise a child of low extraction to the royal dignity (*Glr.*); རིགས་ངན་གྱི་གནས the quarters generally in the suburbs of cities and villages occupied by low class people.

རིགས་ལྔ *rigs̱-ḻńa* पञ्चगोत्र five older orders of monks: Pratyeka Buddha *gotra*, Tathāgatayāna *gotra*, Aniyata *gotra*, and Agotra (རིགས་མེད *rigs̱-meḏ*) (*M̱ńon.*). རྒྱལ་བ་རིགས་ལྔ the five Dhyāni Buddhas; རིགས་གསུམ་མགོན་པོ *rigs̱-gsum m̱gon-po* the three protecting lords: Chenresi or Avalokites´vara, Chhakdor or Vajra-Pàṇi and Jampal or Mañju S´ri.

རིགས་ཆེན *rigs̱-chen*= འཕགས་རིགས of high birth, noble extraction; also, of holy birth, *i.e.*, incarnate beings; =སྐྱེས་བུ་དམ་པ *s̱kyes̱-bu dam-pa* (*M̱ńon.*).

རིགས་ཉམས་པ *rigs̱-ñams̱-pa* degenerate: རིགས་ཉམས་དགེ་སློང་ *rīg-ñams̱ ḏge-s̱loń* a fallen monk, a monk disgracing his position or profession.

རིགས་མཉམ་པ *rigs̱-m̱ñam-pa*= རིགས་མཐུན་པ समजातीय of equal rank or caste. རིགས་མཐུན *rigs̱-m̱thun* id., opp. to རིགས་མི་མཐུན་པ.

རིགས་ལྡན *rigs̱-ḻdan* 1. वर्णी, कुलिक noble birth. 2. =རྟ་མཆོག *ṟta-m̱chog* an epithet of *Uccaiçravā*, the horse of Indra; a horse of good breed (*M̱ńon.*).

རིགས་ལྡན་མ *rigs̱-ḻdan-ma* कण्टकारि (*M̱ńon.*).

རིགས་པ *rigs̱-pa* 1. vb. to have the way, manner, custom, or quality of: མགོ་ཕྱིར་འབྱུང་བའི་རིགས་སོ that its head should come out was a matter of course. 2. योग्यकल्प, उचित necessary, proper, suitable, right, suited to the purpose: ད་རི་ཞིག་སྣང་བའི་རིགས now a mountain ought to appear (*Dzl.*); བཞག་པའི་རིགས་སམ would it not be proper to keep it? རིགས་ཀྱི་དུས་བབ་པོ it is right time (*Dzl.*); མི་སྨྲ་བའི་མི་རིགས་སོ it is not right to be silent; སྨོད་པར་མི་རིགས་སོ it is not right to abuse. 3. possibility, capable or capability: འོང་རིགས་འདུག་པས because it is possible for him to come; དྲན་པའི་མི་ཟིན་རིགས་ལ *ḏṟan-paẖi mi-zin rigs̱-la* if there should be any chance of his not remembering (*Thgr.*); ངན་སོང་དུ་འགྲོ་སའི་རིགས་ལ as there is a posibility of going to hell; གདུལ་བའི་རིགས་པ *g̱dul-waẖi rigs̱-pa* those capable of conversion (*Dzl.*); ལྷར་སྐྱེ་བ་ནི་རིགས་པ་མ་ལགས *lhar s̱kye-wa ni rigs̱-pa-ma lags̱* his being born as a deity is not befitting, or also: not possible, not probable (*Dzl.*). མི་རིགས་པ wrong, not right, unbecoming, improper, etc., to do badly; རིགས་པ་མིན་པ unbecoming, improper.

རིགས་བྱུང་ *rigs̱-byuń*=རྒྱུད་པ *ṟgyuḏ-pa* or གདུང་རྒྱུད *g̱duń-ṟgyuḏ* extraction, descent; scion: ས་བོན་ལས་བྱུང་ *sa-bon las̱-byuń* grown of the seed (*M̱ńon.*).

རིགས་མེད *rigs̱-meḏ* 1. नकुल the fourth Pāṇḍava, one of the five orders of the Buddhists v. རིགས་ལྔ *rigs̱-ḻńa*. 2. mongoose.

རིགས་མེད་པ *rigs̱-meḏ-pa* श्रीकालचक्र the Kalachakra system of Buddhism (*M̱ńon.*).

རིགས་བཟང་ *rigs̱-ḇzań* an ascetic, a hermit; ཁྲིམས་ལ་གནས་པ *khrims̱-la g̱nas̱-pa* one abiding by law, a holy man, one belonging to the holy order (*M̱ńon.*).

རིགས་བཞི *rigs̱-ḇshi* चतुर्वर्ण the four castes of Ancient India: བྲམ་ཟེ *bram-ze*, Brahmaṇ, རྒྱལ་རིགས *ṟgyal-rigs̱* Kṣetriya, རྗེ་རིགས *ṟje-rigs̱* the gentleman or trading caste, གདོལ་བའི་རིགས *g̱dol-waẖi rigs̱* Sudra caste.

རིགས་གསུམ *rigs̱-g̱sum* the three classes of beings: देव or ལྷ་རིགས the gods, नर or མི་རིགས the human race, नाग ཀླུ་རིགས the serpent demi-god race. The three *Bodhisattwas* who protect these three are called རིགས་གསུམ་མགོན་པོ.

རིགས་སུ་འགྲོ as met.=རོལ་མཚོ the ocean.

རིང་གག *riń-gag* also སྟོད་གག jacket or waistcoat without sleeves worn by Buddhist nuns.

རིང་ངེ་བ *riń-ńe-wa*= རིང་སེ *riń-se*: ཁ་ཚ་རིང་ངེ་བ in *Mil. nt.*=every day warm meals.

རིང་ཐུང་ *riń-thuń* 1. long and short. 2. length, relatively.

རིང་དུ་བསྐུལ कुक्कुटिका as met.=that calls from a distance, *i.e.*, a cock.

རིང་དུ་ཁྱབ *riń-du khyab* perfume, sweet smell, scent.

Syn. དྲི་ཞིམ་པ *ḏri-shim-pa*; དྲི་ཞིམ་མོ *ḏri-shim-mo* (*M̱ńon.*).

རིང་དུ་མཐོང་བ *riń-du m̱thoń-wa* दूरदर्शी to see to a distance; fore-seeing, considerate; also as sbst.=a wise person. Syn. མཁས་པ *m̱khas̱-pa* (*M̱ńon.*).

རིང་ནས་འགུགས *riń-nas̱-ẖgugs̱* that attracts from smell; also=sweet scent. Syn. དྲི་ཞིམ་པོ *dṟi-shim-po* (*M̱ñon.*).

རིང་འཕུར that soars or flies to a great height or distance=श्रवण n. of a star.

རིང་བ *riń-wa* 1. length of space or time; རིང་ཐུད id.: དུས་ཀྱི་རིང་བ *dus̱-kyi riń-wá* length of time; གཟུགས་ཀྱི་རིང་བ *gzugs̱-kyi riń-wa* the distance of space, length of body, etc. རིང་ནས दूरात् from a distance; ད་དུང་ཡུལ་ལས་རིང་སྟེ *da-duń yul-las̱ riń-s̱te* as he is still at a distance from the place; གནས་འདི་གྲོང་ཁྱེར་དང་རིང་བས because this place is far from the town (*Dzl.*); མི་རིང་བ་ན at no great distance. 2. or རིང་པོ and རིང་མོ adj. long, with respect to time: ཚེ་རིང་པོ a long life, adj. long-lived; རིང་མིན=མ་འགྱངས་པ without delay, shortly in a short time. རིང་མིན་ངོ་མཇལ་ཞུ་ཆོག་པ་ཐུགས་མཚོར་འཇགས་པ་མཁྱེན་མཁྱེན (*Yig. k. 26*) may it please you to keep in the ocean of your mind remembrance that I may be permitted to meet you within a short time. ཡུན་རིང་པོ་ནས *yun riń-po-nas̱* from a long time, a long time since; རིང་པོར་མ་ལོན་པར or རིང་པོ་མ་ལོན་པར soon afterwards; རིང་པོར་མ་ཐོག་པར not delaying or being detained for long; མི་རིང་བར after not long, in a short time; དེ་ནས་མི་རིང་བར not long after that; རིང་ཞིག a long time; རིང་ཞིག་ལོན་པ་དང་ after a long time (*Dzl.*). རིང་ཞིག་ཏུ adv. a long while, for a long time; རིང་ཞིག་ཏུ་མ་འོངས་པས as he did not come for a long time (*Dzl.*); རིང་ཞིག་ན after or during a long time (*Glr.*). རིང་ལ resp. སྐུ་རིང་ལ c. genit.=during, at; ཉིན་གྱི་རིང་ལ in the day time, during the day; འདིར་བཞུགས་རིང་འཚོ་ཆས provisions for the time of his stay here. རིང་བ་ལྔ *riń-wa-ḻńa* the five objects to be long admired: arms, eyes, breast, nose, knees (shanks) (*Mi.*).

རིང་མོ་སྐྱེས *riń-mo-s̱kyes̱* उरण, पिप्पा n. of a very useful medicinal plant (*M̱ñon.*).

རིང་ལུགས *riń-lugs̱* मत doctrine; one's sect, religious order, or school; old custom.

རིང་བསྲེལ *riń-ḇsṟel* शरीर धातु (*Zam. 11*) also called འཕེལ་གདུང་ *ẖphel-g̱duń*, small very hard glittering particles said to be found in the burnt ashes of certain (not all) holy lamas: སངས་རྒྱས་གསུམ་གྱི་རིང་བསྲེལ་ཤ་རཱི་ར་ལ་སོགས་པ (*J. Zań.*) the relics of bodies of the three Buddhas, etc.

+ **རིང་བུ** *riń-bu*=འབྲེལ་མེད *ẖbrel-meḏ* or རྐྱང་པ *ṟkyań-wa* single, simple, solitary, unconnected; also=prose.

རིངས *rińs̱*, རིངས་པ *rińs̱-pa* hurry, haste; or རིངས་པ as vb.=མྱུར་དུ་བྱེད་པ *myur-du byeḏ-pa* to make haste; མ་ཐོགས་རིངས་པའི་ཚུལ་གྱིས་ད་ཚུར་བྱོན not delaying do now come here in haste; རིངས་པར་རྒྱུག་པ *rińs̱-par ṟgyug-pa* to run fast; རིངས་རུང་ *rińs̱-ruń* though you be in a hurry; རིངས་པའི་བསོད་སྙོམས *rińs̱-paẖi ḇsoḏ-s̱ñoms̱* gifts of charity requiring haste; རིངས་སྟབས་སུ *rińs̱-s̱tabs̱-su* most speedily (*Jä.*). རིངས་པའི་ཚུལ *rińs̱-paẖi tshul* in སྤྱན་གསུམ་བླ་མའི་ཐུགས་ཀར་རིངས་རིངས་པའི་ཚུལ་གྱིས་གཟིགས་པ the three eyes cast looks quickly upon the lama's heart (*Khriḏ. 189*).

རིད་པ *riḏ-pa*=རྡོས་ངན a rotten thing; emaciated.

རིན *rin* मूल्य, अर्घ, पण the price, value, charge: རིན་གཅོད་པ to fix, to determine the price; རིན་རྟོག་པ *rin-ṟtog-pa* to ascertain the price, to estimate the value; རིན་འཕེབས་པ to abate, to lessen the price (*Cs.*); རིན་འབབ་པ རིན་འབྲི་བ *rin-ẖbri-wa* the sinking or falling in value; རིན་ཅན *rin-can* valuable, dear, costly; རིན་མེད *rin-meḏ* worthless, also: free, gratis; རིན་གོང་ *rin-goń* or རིན་ཐང་ or རིན་ཆེད price, cost.

+ རིན་ཅེན *rin-cen* or རིན་པོ་ཅེ *rin-po-ce* for རིན་ཆེན *rin-chen* or རིན་པོ་ཆེ *rin-po-che*.

རིན་ཆེ་བ *rin-che-wa* 1. of great price, value. 2.=དུ་ཀུ་ལའི་རས (*M̱ñon.*).

རིན་ཆེན *rin-chen* 1. **रत्न, हिरण्य, मणि, वसु** gem; precious, precious thing, gold, wealth (in metal). རིན་ཆེན་ཆེ or རིན་ཆེན་དང་པོ=གསེར gold: སྐུ་འཚོ་རིན་ཆེན་དང་པོའི་རང་ཁམས་གསལ་ཞིང་ your health being glowing as gold its natural glitter (*Yig. k. 39*); རིན་ཆེན་གཉིས་པ=དངུལ silver (*Yig. k. 4*). རིན་ཆེན་དྲ་བ་ཅན་གྱིས་ཞུས་པའི་མདོ n. of a Sûtra delivered by Buddha at the request of Rin-chen-dra-wa-can (*K. d.* པ, *232*). རིན་ཆེན་སྙིང་པོ **रत्नगर्भ** the earth that has precious gems in its bowels; རིན་ཆེན་བདར་ཕྱེ dust (from rubbing) of gold, silver, copper and iron (*R̲tsii*). རིན་ཆེན་སྣ་གསུམ the three different Ratna or gems in Buddhism: Buddha or the supreme teacher; Dharma, the doctrine embodied in the scriptures that protects all living beings; and Sangha the church (comprising all the past Buddhas, Bodhisattwa, saints and the priesthood) which leads to salvation. རིན་ཆེན་སྣ་བདུན *rin-chen s̱na-ḇdun* the seven (really six) different precious articles believed to be the extraordinary treasures of a *Cakravartti* Rājā: the precious wheel, the precious elephant, the precious gem, the precious wife, the precious minister and the precious general. རིན་ཆེན་འབྱུང་གནས **रत्नसम्भव, रत्नाकर** the earth, also the ocean; n. of a Bodhisattva. རིན་ཆེན་བཞི་འདྲེན great rivers like the Indus, Ganges, &c., which carry the four kinds of precious metals (*Yig. k. 16*). རིན་ཆེན་ཟླ་བས་ཞུས་པའི་མདོ *rin-chen zla-waṣ shuṣ-paẖi m̱do* n. of a Sūtra delivered by Buddha at the request of *Ratna candra.* (*K. d.* པ, *258*). 2. symb. seven (*R̲tsii*).

རིན་ཐང་ **मूल्य** price, value; རིན་ཐང་ཅན valuable; རིན་ཐང་ཆེ **महार्घ** dear, costly; རིན་ཐང་ཐལ invaluable, priceless (*Yig. k. 3*). རིན་ཐང་གུན=འགྲོན་བུ **सर्व्वमूल्य** the cowry or the current coin of ancient India.

རིན་པོ་ཆེ *rin-po che*=ནོར་བུ, རིན་ཆེན, **मणि, रत्न** 1. precious, the title which the Lamas of Lhasa and Tashi-lhun-po receive when they are recognized as the embodiments of the souls of their predecessors and are installed in the hierarchical office. 2. sbst. gem, jewel, gold, silver, etc.

རིན་པོ་ཆེའི་གདུགས *rin-po cheẖi-gdugṣ* **रत्नछत्र** the jewelled umbrella, one of the eight auspicious articles in the possession of royalty.

རིན་པོ་ཆེ་སྣ་ལྔ the five different kinds of precious articles: gold, silver, turquoise, coral and pearl (*R̲tṣii*).

རིན་པོ་ཆེ་དང་ལྡན་པ་ཞེས་བྱ་བའི་རི n. of a submarine mountain of the Eastern ocean:—དཔག་ཚད་སྟོང་དུ་ཕྱུར་པ་ཨིན་དྲ་ལ་དང་། ནཱི་ལ་ཆེན་པོ་དང་། རྡོ་རྗེ་དང་། བཻ་ཌཱུ་རྱ་དང་། སུ་སྭ་ར་ག་ཏ་དང་། ཨེ་ཀ་དང་། པད་མ་ར་ག་དང་། སྤུ་ཀུ་མ་རི་ཀྵ་ལ་སོགས་པ་རིན་པོ་ཆེ་རྣམ་པ་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་ཉེ་བར་མཛེས་པ་ཡིན་ཏེ (*K. d.* ར, *269*). རིན་པོ་ཆེའི་ཕྲོགས་པོ་ཞེས་བྱ་བའི་རི n. of another mountain situated beyond the island of mother-o-pearl (མུ་ཏིག་གི་ཤུ་ཀ་ཏིའི་གླིང་ *mu-tig gi-çu-ka tiẖi-gliṅ*) (*K. d.* ར, *330*).

རིན་པོ་ཆེའི་སྒྲོམ **रत्नपेटक** a chest made of gold or silver and studded with precious stones.

རིན་པོ་ཆེའི་གླིང་ *rin-po cheẖi-gliṅ* **रत्नद्वीप** n. of a fabulous island (*K. d.* ར, *343*).

རིན་པོ་ཆེའི་ཕུང་པོ་ཞེས་པའི་མདོ n. of a Sūtra in (*K. ko.* ཆ, *261*).

རིན་སྤུངས or རིན་ཆེན་སྤུངས་པ n. of a town in Tsang the chief of which once ruled over Tibet. It has a fort or Jong (*R̲tsii*).

རིན་ཤས་ཉོས **धनक्रीत** bought with money or price.

རིན་དི *rin-di* 1. bad. 2. a musket-ball (*Jä.*).

རིབ *rib* colloq. of སྐྱིབ=ཡུད་ཙམ a short time, a little while.

རིབ་མ *rib-ma* (also, colloq. "*dibma*") fence, hedge, enclosure to protect fields from the cold winds, intruders, etc. (*Jä.*).

རིམ་གྲོ *rim-gro*=སྐུ་རིམ *sku-rim* **परिचर्य्या, उपस्थान, सत्कार** any religious service conducted in a temple or chapel, daily, monthly, etc.; also honour, homage, shown more esp. to gods, saints, and priests; special personal rites and other ceremonies. རིམ་གྲོ་ལྷ་ན་མེད་པ **परिचर्य्यानुकार्य्यक** extraordinary religious service; རིམ་གྲོའི་གནས place of religious service; རིམ་གྲོས་ཐར་བར་འགྱུར *rim-gros thar-war ẖgyur* he will yet be cured by religous ceremonies; དེའི་རིམ་འགྲོ་ལ *deẖi-rim gro-la* as a ceremony for him (the sick person) (*Mil.*); ཟང་ཟིང་གི་རིམ་གྲོས by offerings in goods, cattle, etc. (*Mil.*); རིམ་འགྲོ་ཆེན་པོ་བྱས *rim-ẖgro chen-po byas* he arranged a great sacrificial festival (*Jä.*).

རིམ་གྲོ་བ *rim-gro-wa* or རིམ་འགྲོ་པ *rim-ẖgro-pa* attendant, attending servant, aide-de-camp; in modern Tibetan the term comprises such high household officials as གསོལ་དཔོན *gsol-ḏpon*, གཟིམས་དཔོན *gzims-ḏpon*, &c. Ananda was Buddhas *rim-gro-pa*; and the priest conducting the fixed daily or monthly religious services in a temple or sanctuary is also called རིམ་གྲོ་པ *rim-gro-pa*.

རིམ་པ *rim-pa* **परिक्रम, अनुक्रम, क्रम** 1. order, series, succesion; རིམ་པ་བཞིན་དུ or རིམ་བཞིན in a row or line, in row, by turn; རིམ་པར *rim-par* successively, one after another, gradually; རིམ་གྱིས or རིམ་པས by degrees: རིམ་གྱིས་གཞོལ to come down by degrees; རིམ་པས་དང་པོ་མཆོག་ཡིན་ཕྱི་མ་དམན by degrees the first became chief and the last lowest; ཞུ་བ་ཐོབ་རིམ་བཞིན་བྱེད་པ to do business by turns, each taking a certain share of work (*Glr.*). རིམ་པ་གཞན་དུ་སྤར **भिन्नक्रम** to put the succession in another (branch). 2. separate order or succession, the place in a row or file, constituent part or member of a series, an item; a folding part: དེའི་མི་བརྒྱུད་རིམ་པ་ལྔས་རྒྱལ་ས་བཟུང five members of his line occupied the throne (*Glr.*), སྒོ་རིམ་པ་བདུན *sgo rim-pa-ḇdun* a seven-fold door (*Dzl.*); དངོས་པོ་བཟང་ངན་གྱི་རིམ་པ items of good or bad articles; གྲངས་ཀྱི་རིམ་པ numerical order, serial number. རིམ་འབེབས་པ to degrade, bring down gradually (*Yig. k. 1*). 3. order, method: རིམ་པ་མེད་པ **परवृत्त** without method, disorderly རིམ་པ་འདས་པ **व्यतिक्रम** out of order, changed, irregular; རིམ་པ་རིག་པ knowing the order or method; འཆད་པར་འགྱུར་བའི་རིམ་པ་འདིས by this method which will be explained immediately (*Jä.*); རིམ་བྲལ *rim-bral* disorderly, irregular (*Jä.*). 4. degree, stage: གོ་སའི་རིམ་པ degree in rank or dignity; ཡོན་ཏན་གྱི་རིམ་པ degree in talents or attainment; ཆོས་དང་ས་ལམ་གྱི་རིམ་པ stage in spiritual and saintly perfections. 5. time multiple: རིམ་ལྡབས *rim-ḻdabs* ཉིས་རིམ *ñis-rim* double; རིམ་གཅིག *rim-gcig*=ལན་གཅིག once, one time.

རིམས *rims* or རིམས་ནད *rims-naḏ* **ज्वर** infectious disease, plague, ངན་རིམས epidemic; རིམས་མི་ཟད་པ **विषमज्वर** typhoid fever; རིམས་གཏོང་བ *rims-gtoṅ-wa* to send, to cause a plague; རིམས་དྲག་པོ virulent contagious disease; རིམས་མེད་པ **निर्ज्वर** free from epidemic or plague: དུས་གདོན་གཉིས་ཀྱིས་མ་སྐད་རིམས་མི་འབྱུང plagues, epidemics, are caused by nothing but the season or by demons; དྲི་ཐོག་ནས་རིམ་གྱིས་འགོས་པའི་ཕྱིར་རིམས་ནད་ཅེས་མིང because infection has set in gradually by the action of filth the disease has got the name *Rims-naḏ* (*Mñg. 23*).

+ **རིལ** *ril* or རིལ་པོ *ril-po* 1.=ཐམས་ཅད all, the whole, the entire thing (opp. to a part): ཟླ་བ་རིལ་པོ the entire month; རིལ་པོའི་ལྷག་མ *ril-poẖi lhag-ma* the remainder of the whole

(*Vai. kar.*) : བུབས་རིལ་ལུས *bubş-ril-luş* the whole body ; རིལ་གྱིས་གཡོགས་པ *ril-gyiş gyogş-pa* entirely covered, completely enveloped, or wrapped up (*Sch.*) ; དབུ་ན་བཟན་རིལ་གྱིས་གཡོགས covered his head entirely with his shawl (*A. 86*). རིལ་མིད་པ *ril-miḏ-pa* to swallow a thing entire ; དེ་དག་དང་རིལ་གྱིས་མཆིའམ་ཕྱེད་དང་མཆི་བ་བཀའ་སྩོལ་ཅིག tell me whether I am to come with all, or only with one half (of them) (*Jä.*). 2. ball, globule : རིལ་པོར་འཛིན་པ पिन्डपाह accepting as a food-ball. 3. dung of sheep, rabbits, mice, etc. Also རིལ་མ *ril-ma.*

རིལ་འཇོག་མ *ril-ẖjog-ma* (ལྷའི་སྨད་འཚོང་མ *lhaẖi şmaḏ-ẖtshoñ-ma*) n. of a celestial courtezan (*M̱ñon.*).

རིལ་ཏིང་ *ril-tiñ*, (གཏོར་མ་གཏོང་རྒྱུའི་རིལ་བུ་དང་། ཏིང་ཤག་གཉིས) balls or globules made of flour as offerings to the gods, spirits, etc., also the sacrificial water cup.

རིལ་པོར *ril-por*, adv. wholly, entirely : རྟག་པ་དང་རིལ་པོར་འཛིན་པ to consider a thing lasting and complete.

རིལ་བ *ril-wa* 1. or རིལ་མོ *ril-mo* round, cylindrical ; སྲན་མ་རིལ་མོ *sṟan-ma ril-mo* peas are round (*Vai. şñ.*). 2. sbst. कुण्डिका, वर्त्तनिका a round, globular object, such as a round lump of butter, etc. ; རིལ་བའི་སྤྱི་བླུགས *ril-waẖi şpyi-ḇlugş* a bottle, narrow in the middle, a gourd-bottle (*Sch.*). Also= ཆབ་རིལ *chab-ril* or ཆབ་གླུག *chab-glug* water-pot to keep water for rinsing the mouth of monks ; ཟངས་ཀྱི་རིལ་བ་སྤྱི་བླུགས་མ་ག་དྷའི་བྲེ་གང་ཤོང་བ a copper cylindrical pot used as a jug to contain one *drona* of Magadha (*A. 22*).

རིལ་བུ *ril-bu* small ball, globule, pill : རིལ་བུར་བསྒྲིལ་བ་སྲན་མ་ཙམ formed into a pill of the size of a pea (*Jä.*).

རིས *riş* 1. sbst. (apparently derived from འབྲི་བ *ẖbri-wa* to draw) any figure, form, design. རིས་སུ *riş-su*, in figure, རིས་སུ་འབྲི་བ *ris-su ẖbri-wa*= རི་མོ་ལ་འབྲི་བ *ri-mo-la bri-wa* to draw ; རིས་སུ་འབྲི་བ་ལ་སོགས་པའི་བཟོ་རིའི་བསྟན་བཅོས treatises on figure-drawing building, etc. (*A. 34*). པད་མ་རིས *paḏ-ma-riş* the figure of a lotus flower (*Glr.*) ; མིག་མང་རིས་སུ་བྲིས་པ *mig-mañ riş-su briş-pa* designed like a chess-board ; སྐྱ་རིས *şkya-riş* the blank parts of a picture (*Cs.*). 2. acc. to *Cs.* : part, region, quarter, hence མཐོ་རིས *m̱tho-riş* heaven, དབང་རིས *ḏwañ-riş* share of power or territory ; མངའ་རིས *M̱ñaẖ-riş* n. of a part of Tibet—the western province ; 3. निकार party : ཕྱོགས་རིས *phyogş-riş* partiality ; *Cs.* has also : རང་རིས *rañ-riş* one's own party, གཞན་རིས *gshan-riş* another's party. རིས་ཅན *riş-can* partial, prejudiced. རིས་ཆད impartial : རིས་ཆད་བློ་ཡི་མི་ཁོམ་རྣམ་པ་བརྒྱད eight uneasinesses of an impartial mind (*Khriḏ. 16*). རིས་བྲལ=ཉེ་རིང་མེད་པ or ཕྱོགས་རིས་མེད་པ impartial, lit. not considering one near to his side and another distant from it. རིས་མེད *riş-meḏ* impartial, indifferent, hence also a hermit, because he ought to feel indifferent to every thing (*Jä.*). རིས་གཟའ *riş-gzaẖ* sym. num.=7, derived from the number of the greater planets together with the sun and moon (*Jä.*).

རུ *ru* 1. a horn,=རྭ *rwa* ; གཡག་རུ yak's horn, ར་རུ *ra-ru* goat's horn, ལུག་རུ *lug-ru* ram s horn. 2.=ཆ *cha* a division, part, section : དམག་གི་རུ a brigade ; རྫོང་འོག་གི་རུ་ཕྱག་ཕྱུགས་ལུག་སོགས the cattle, sheep, goat, &c., of each division under the Jong (*Ṟtsii.*). རུས་གསུམ་བྱས་པའི་རུ་གཅིག *ruş-gsum byaş-paẖi-ru-gcig* one part out of three parts. Also རུ ru is equivalent to the Chinese term usually translated "banner" : གཡས་རུ *gyaş-ru* right wing or district, or "banner" ; གཡོན་རུ left "banner" or wing, དབུ་རུ *ḏwu-ru* central division. More especially རུ་དར *ru-dar* banner, military ensign of triangular shape used in Tibet ; རུ་དར་འཕྱར་བ *ru-dar* *ẖphyar-wä* to display, to hoist the banner. རུ་སྣ *ru-ṣna* division or wing of an army; རུ་དཔོན *ru-ḏpon* commander of a regiment or wing; རུ་མཚོན *ru-m̱tshon* a lance with a flag attached to its top, colours.

རུ་ང་ *ru-ña* hatred, grudge, malice; རུ་ང་ཅན *ru-ña-can* spiteful, malicious.

རུ་རྟ *ru-ṟta* कुष्ठ acc. to *Cs.*: a kind of spicy root [a sort of medicinal plant used as a remedy for the disease called *takman*; Costus speciosus]*S.*

Syn. འོད་འབར་མ *ẖod-ẖbar-ma*; དབྱུག་པས་མཚན *ḏbyug-paṣ-m̱tshan*; ཁྱབ་བྱེད *khyob-byeḏ*; སྨིན་ལྡན *ṣmin-ḻdan* (*M̱ñon.*).

རུ་ཐོག *Ru-thog* or རུ་རྡོག *Ru-ṟdog* n. of an important fort as well as of a district in Tibet lying to the east of Ladak, about 15 miles beyond the east extremity of the *Pañ-koñ* Lake.

‡**རུ་པ་ཏི** रुपति; one of the commanders of the Kaurava armies who fled from the battle field of Kurukṣetra and took shelter in Tibet (*J. Zañ.*).

རུ་པི *ru-pi* (in Sikk. *rubi*) माणिक.

རུ་པོ *ru-po*=ram in *W.* (*Jä.*).

རུ་བ *ru-wa* 1.=རེ་གུར *re-gur* a tent-covering made of yak's hair; རུ་བ་པ *ru-wa-pa* a person living in such a tent; རུ་བའི་ཚོགས *ru-waẖi-tshogṣ* a number of such tents, a tent-village (*Jä.*). 2.=འབྲོག་པ *brog-pa* herdsmen of Tibet.

རུ་མ *ru-ma* curded milk, used as a ferment, in *C.*: འོ་མར་རུ་མ་བླུག་འདྲ *ẖo-mar ru-ma ḇlug-ẖdṟa* as when sweet and curded milk are put together.

རུ་ཡོང་བཟའ the princess of Ru-yong who was married to King *Sroñ-ḇtsan ṣgam-po* and built the temple of Brag-Cha Klu-phug Lhakhang (*Loñ* ཞ. *6.*).

‡**རུ་ར་ཀྵ** *ru-ra-kṣa* रुराक्ष a kind of berry, prob. the smaller species of रुद्राक्ष, of which the rosaries used by *Tantrik* lamas are often made.

‡**རུ་རུ** *ru-ru* 1. a kind of deer (*K. d.* ཇ, *177*). 2. species of fruit-tree (*Jä.*).

རུ་ལེབ *ru-leb* 'flat-horn,' occurs in ཤ་བ་རུ་ལེབ the *Cervus Wallichii*, and in འབྲོག་གི་རུ་ལེབ the stag discovered in Central Tibet by Dr. Thorold and afterwards named *Cervus Thoroldi*.

རུག་གི *rug-gi*=ཕྲལ་དུ *phral-du* or མྱུར་དུ *myur-du* soon, quickly: རུག་གི་དམྱལ་བར་འགྲོ་ཡང་མི་འགྱོད (*Beẖu. 70*) they do not repent even if they have to go to hell quickly.

རུག་གེ *rug-ge* adj. and adv. gracefully, finely: ཐམས་ཅད་རུག་གེ་བསྡད་འདུག they all sat gracefully; ཞིང་སྣུམ་རུག་གེ *shiñ-num rug-ge* the field had a smooth elegant appearance.

རུག་པ *rug-pa* vb. to bend; རུག་བྱས *rug-byaṣ*=སྒུར་བྱས *ṣgur-byaṣ* bent; ཇ་བུར་འདྲེན་པའི་མགོ་རུག་བྱས་པ་ལས from having bent down his head in serving tea and molasses (*A. 141*).

རུག་རུག་བྱེད་པ *rug-rug byed-pa*=བསྡུས་པ *ḇṣduṣ-pa* to collect together: ཐམས་ཅད་མཉམ་དུ་རུག་རུག་བཀྱི put all things together pell mell.

རུག་མ *Rug-ma* n. of a town in the country of Sindhu (*S. lam. 35*).

+ **རུང་ཁང་** *ruñ-khañ* a polite term for bake-house or kitchen, generally such as belong to the clergy; also store-room for keeping clothes, furniture, and utensils permissible for the use of monks.

རུང་ཆུ *ruñ-chu* water for washing the mouth (of a monk) before taking food and after he has finished his meal: ཟ་ན་བྱིན་ལེན་དང་དགེ་རུང་ཆུ་ཡན་ཆད་མ་འདྲིས་པར་འབྱེད་མཁྱེན (*A. 35*).

རུང་བ *ruñ-wa* (cognate to ཉན་པ, ཆོག་པ) 1. vb. to be fit, capable for, suitable, right, and adj.: योग्य, कल्प, पात्र, उचित proper, fit, etc., གང་བྱས་ཀྱང་རུང whatever has been done is proper; idiom for: you can do what you like. ཚིག་འདི་འཇིགས་སུ་རུང་ this word is calculated to terrify, is terrible; བཙོང་དུ་རུང་ it is saleable, vendible; སློབ་དཔོན་དུ་མི་རུང་ *s̱lob-ḏpon-du-mi* ***ruñ*** he is not fit to be a teacher; གཞན་དུ་མི་རུང་ he is good for nothing else, but also in the sense: he is too good for any thing else (*Glr.*); སྒྲུབ་རུང་དུ་ཡོད་པ one that is able to perform it; མི་རྙེད་མི་རུང་ *mi-ṟñeḏ mi-ruñ* it must be procured by all means; མི་བྱས་མི་རུང་ it ought to be done; མེད་ཀྱང་རུང་ can also do without (him); དེའི་ཚེ་གཏང་དུ་རུང་ངམ་མི་རུང་ would it not be as well to let him go at that time; ཅི་ལྟར་ཡིད་ཆེས་སུ་རུང་ how can one believe you? (*Jä.*). 2. *Jä.* mentions several other phrases with རུང་: ལུས་འདི་ཅི་རུང་ why should we care so much for this our body? Esp. ཅི་མ་རུང་, preceded by ན or (rarely) by ཡང་, why should not ……?, *i.e.*, O that! would that! འདི་བདག་གི་ཡིན་ན་ཅི་མ་རུང་ would that this were mine! ངའི་བུ་མོ་མིན་ན་ཅི་མ་རུང་ I only wish, she were not my daughter! would it were not my daughter! In *C.* colloq. and in later writings རུང་ = "although" after a verbal root: དེ་ཙམ་བསྡད་རུང་ though I have been sitting so long (*Mil.*); མི་དགོས་རུང་ though it is not necessary (*Mil.*); ཤེས་རུང་མི་ཤེས་པ་ལྟར་བྱེད་པ to plead ignorance although one knows the thing (*Mil.*); ཅི་ལ་ཐུག་རུང་ whatever may happen to me, = at all events, at any rate; ཅི་ཡིན་རུང་ though it may be; ལོག་ཡིན་རུང་མིན་རུང་ whether it be an erroneous (opinion) or not (*Mil.*) ཤི་རུང་གསོན་རུང་ though I live or though I die; སུ་ཡང་རུང་ཅི་ཡང་རུང་ whosoever he may be, whatsoever it may be. མ་རུང་བ, མ་རུངས་པ (1) pernicious, dangerous, atrocious, as enemies, beasts of prey, malignant gods and spirits, etc. (2) spoiled, destroyed, ruined: མ་རུང་བར་བྱེད་པ to destroy, etc., མ་རུང་བར་འགྱུར་བ to be destroyed, etc., (*Jä.*).

‡ རུ་དྲཱ་ཀྵ *ru-drā-kṣa* रुद्राक्ष; = དྲག་པོའི་མིག *ḏṟag-poẖi-mig* malignant eye, "evil eye"; in Tibet it is gen. called རག.

རུད *ruḏ* = སྙིལ a slip, that which has slipped down; a falling or fallen mass, as: ཁ་རུད snow-slip, avalanche, ཆུ་རུད deluge, inundation, flood (by the rupture of an embankment and the like), ས་རུད land-slip, descent of a mass of earth; རུད་རུད་པོ disintegrated, loosened; acc to *Lex.* परुष, = rough.

རུབ་ཆུ *Rub-chu* the large mountainous district of Rupchhu in the south of Ladak.

རུབ་པ *rub-pa* 1. to rush in upon, to attack, assault: ཕྱག་ཞབས་ཀུན་ནས་རུབ་རུབ་འཛུས་ཏེ rushing in upon him from every side in order to touch hands and feet (*Mil.*); བཟན་ལ་རུབ་པ to pounce on the prey, to fall upon the food (*Glr.*); ཁ་རུབ་བྱེད་པ *kha-rub byeḏ-pa* to out-cry, to bear down by a louder crying (*Jä.*). 2. to join in an affray; མི་ཁ་ཤས་རུབ་ནས་མི་གཅིག་ལ་བརྡུང་བ a number of people joining together to assault one man; ཁོ་ང་རུབ་ཡོང (they) will jointly come upon me. 3. to close, shut: ཁ་རུབ་པ = ཁ་ཟུམ་པ to shut the mouth, to be silent; in colloq. ཁ་རུབ་སྡོད = ཁ་རོག་སྡོད sit quiet, shutting the lips.

རུབ་ཤོ *rub-ço* currant *W.* (*Jä.*).

རུམ *rum* or རུམས 1. womb, uterus, = མངལ but less frq.: རུམ་མི་བདེ་བ *rum mi-ḇde-wa* sensations of pain during pregnancy; རུམ་སུ་འཇུག་པ गर्भाक्रान्ति to take birth, to enter into the womb. 2. darkness, obscurity, also མུན་པའི་རུམ *mun-paẖi-rum* gen. སྨག་རུམ. 3. n., Turkey, the Ottoman Empire, the site of which is but vaguely known to the Tibetans, though some commodities from thence find their way to Lhasa; རུམ་པ a man from Turkey, a Turk; རུམ་ཤམ Syria (*Ja.*).

རུལ་བ *rul-wa* = ཞིག་པ 1. adj. broken, putrid. 2. vb. to go bad, to get rotten, to turn rancid, etc. རུལ་བར་འགྱུར་བ *rul-war ẖgyur-wa* to become putrid; འོ་མ་རུལ་སོང་ *ẖo-ma rul-soń* the milk has gone bad, has become putrid. རུལ་བྱེད་སྐྱེས *rul-byed̲-skyeş* lit. that which revives a rotten thing; n. of a medicinal fruit (*M̱ñon.*). 3. to thaw (of snow).

རུལ་པོ *rul-po* for ཧྲུལ་པོ *hrul-po* (*Cs.*).

རུས་པ *ruş-pa* or རུས I = རིགས गोत्र, कुल lineage, family: མིང་དང་རུས་ནི་འདི་ལྟར་རོ their name and lineage are such; རུས་གཅིག་པ a kinsman. རུས་གཅིག་པ་གསོད་པ *ruş-gcig-pa g̱şod̲-pa* murder of a kinsman རུས་གཅིག་པ་གསོད་པ་པོ་ལ་དམེ་བོ་རིགས་ངན་ཡིན the murderer of his kinsman is a detestable sinner, is low born. རུས་མཐོ་བ *ruş-m̱tho-wa* high extraction; རུས་དམའ་བ *ruş-d̲mah̲-wa* low extraction. རུས་རྒྱུད *ruş-r̲gyud̲* = རྒྱུད་པ *r̲gyud̲-pa* or རིགས་རྒྱུད *rigş-r̲gyud̲* or གདུང་རྒྱུད *gduń-r̲yud̲* extraction, descendant, race (*M̱ñon.*).

རུས་པ II अस्थि, कीकस bone; སྒལ་རུས back-bone, the spine; རུས་ཆག fracture of the bone (*Med̲.*); རུས་པའི་དུམ་བུ small bones of which the Tibetan anatomy enumerates 360. མི་རུས *mi-ruş* human bone; ཤ་མེད་རུས་པ *ça-med̲ ruş-pa* bare-bone, skeleton, *i.e.*, bones when stript of flesh and skin; རྐང་རུས *r̲kań-ruş* bone of the foot; མགོ་རུས *m̱go-ruş* bone of the skull; ཀ་ནེ་རུ་ཀ *ka-ne ru-ka* = ཡལ་གའི་རུས་པ bones of the limbs; ན་ལ་ག *na-la-ga* the bones of the legs (*M̱ñon.*). Also, fig. སྙིང་རུས *şñiń-ruş* courage; energy, perseverance. རུས་པ་ཆགས་པ *ruş-pa chagş-pa* = སྙིང་པོ *şñiń-po* the pith, *i.e.*, the meaning and sense (*A. 147*). རུས་ཆོད *ruş-chod̲* precision, accuracy, thorough correctness: རྒྱལ་པོ་རྩི་རྒྱུ་དང་ཡིག་རིགས་ནས་བྱ་བ་བྱེད་དགོས་ལ་ཡི་གེར་རུས་ཆོད་ཅེང་ as the king has to conduct affairs by means of correspondence and accounts the greatest accuracy in letters is essential.

རུས་ཆང *ruş-chań* (རུས་པ་ལས་བཙོས་པའི་ཆང་ *M̱ñon.*), beer made of fermented bones.

རུས་པའི་རྒྱན हाड्डाभरण, ornaments of terrific deities and for magicians, made of human bones which are suspended from the girdle; རུས་པའི་རྒྱན་དྲུག the like ornaments fastened to six different parts of the body, viz., the top of the head, the ears, the neck, the upper arm, the wrists, and the feet.

རུས་པའི་སྙིང་པོ = मज्जा the marrow of the bone; lit. the pith of the bone.

རུས་པའི་གཟེབ *ruş-pah̲i-g̱zeb* = པགས་པ *pagş-pa* the skin (*M̱ñon.*).

རུས་པའི་ཟོང་ = མགྲོན་བུ पणास्थि cowries, bones or shells of exchange.

རུས་འབོལ་བ *ruş-h̲bol-wa* 1. morbid symptoms. 2. the stone of the apricot and other stone-fruits *C.* (*Vai. şñ.*).

རུས་ཀྲང་ *ruş-r̲krań* a skeleton.

རུས་པ་སྦ *Ruş-pa-şba* n. of a celebrated lama (*Deb.* ཀ, *33*).

རུས་ཚད *ruş-tshad̲* or རུས་ཚོད *ruş-tshod̲* (?)

རུས་མཛོད་པོ་ཏི་བཞི་རུ n. of a work upon genealogy (*J. Zań.*).

རུས་ཤིང་ *ruş-çiń*, 1. *Sch.*: firmness, perseverance, repentance. 2. the spinal column.

རུས་སྦལ *ruş-şbal* कूर्म्म, कच्छप, अग्निनख tortoise; རུས་སྦལ་མོ कूर्म्मी, कच्छपी the female tortoise; རུས་སྦལ་ཆེ་ལྡན महाकच्छप the sea or lake turtle (*S. Lex.*).

གསེར་གྱི་རུས་སྦལ *gser-gyi ruṣ-ṣbal* or མ་ཧཱ་གསེར་གྱི་རུས་སྦལ *ma-hā gser-gyi ruṣ-ṣbal* the fabulous golden tortoise from the figures upon whose breast the Chinese are said to have derived their knowledge of divination and astrology. The chart of divinition used by them for drawing omens, &c., is drawn on the figure of a tortoise and is called སྲིད་པ་ཧོ *s̱riḏ-pa-ho ho* or *hwa* being the Chinese for a picture or chart).

Syn. ཡན་ལག་ལྔ་པ *yan-lag ḻña-pa*; དམ་དུ་འཛིན *ḏam-du-ẖdsin*; བུལ་འགྲོ *bul-ẖgro*; ཡན་ལག་ལྔ་སྦས་པ *yan-lag ḻña ṣbaṣ-pa*; གློག་འཐུང *glog-ẖthuñ*; འགྲམ་རྐྱོང *ẖgram-ṟkyoñ*; ཁོག་པ་ཅན *khog-pa-can*; ངན་པའི་ཤུབས་ལྡན *ñan-paẖi çubṣ-ḻdan* (*M̱ñon.*).

རུས་སྦལ་སེར་པོ *ruṣ-ṣbal ser-po* n. of a *Sa-ḇdag* demon.

རེ *re* 1. for རེ་བ, also for རའི. 2. each, every, single, a single one, some (person or thing); one to each, one at a time; རེ་རེ one by one, every, everybody, each: མི་རེ་རྟ་རེ་ཞོན each man riding on a horse; ང་ལ་བུ་རེ་མེད་ན་ཡིད་ཕམ་པ་རེ་ཡོང་གི་འདུག, dejection sometimes arises or despair comes from having no son; ཡུད་རེ or ཡུན་རེ for a moment, = ཡུད་ཙམ about a moment; ལན་རེ་ལན་གཉིས once or twice. རེ་ཙམ *re-tsam* seems to signify: just about: མི་བརྒྱ་རེ་ཙམ་ཞོན་ཆོག་པ (a horse) sufficiently (large) for being mounted by about a hundred men; ལོ་རེ་ཙམ་མ་གཏོགས with the exception of about one year. རས་གོས་རྐྱང་རེ *raṣ-goṣ ṟkyañ-re* a single cotton garment; བཅུ་ལ་ཕུར་པ་རེ་གཏད་ནས handing to each of the ten a phurpa; ལག་ན་རྡོང་ཙོ་རེ་རེ་ཡོད in each of his hands there was an ingot; ཉིན་རེ་ལ་སེམས་ཅན་ཁྲི་རེ་བསད he slaughtered every day 10,000 animals. མི་རེ་ལུག་རེ་བསད each man killed one sheep ཉུང་རེ *ñuñ-re* a little at a time རེ་རེ་གཉིས་གཉིས *re-re gñiṣ-gñiṣ* one and all, one with another, indiscriminately (*Mil.*). རེ་ཞིག re-*shig* somebody, something; some, a little; རེ་ཤིག also = (with or without དུས) a little while: རེ་ཞིག་སྡོད wait a while! རེ་ཞིག་ཅིག་ན after a little while. 3. in such forms as མོང་ར་རེ, མཆིས་ས་རེ *m̱chiṣ-sa-re* or གྱུར་ཏ་རེ *gyur-ta-re* it may be rendered by such an adverb as: certainly, indeed, undoubtedly. 4. occurs as a particle mostly put between two closely connected words for the purpose of giving the compound word a verbal signification; thus སྙིང་རྗེ *ṣñiñ-ṟje*, signifying compassion, can be split into two with the particle རེ between them and then it means: to take pity upon སྙིང་རེ་རྗེ; in the same manner ངོ་བརྒྱལ fatigue becomes ངོ་རེ་བརྒྱལ = was fatigued. In like manner we have ཉམས་རེ་དགའ, སྣོ་རེ་བདེ, སྐྱུག་རེ་ལོག *ṣkyug-re-log*; ཞེ་རེ་འཇིགས; ཡི་རེ་མུག; and དོན་རེ་ཆུང (*Jä.* chiefly).

རེ་སྐན *re-ṣkan*, also ordinarily རེ་ཀན, = seldom, by no means, never: ཡོང་རེ་སྐན that can seldom happen; ཚིམ་པར་འགྱུར་རེ་སྐན they can by no means be satisfied with it.

རེ་སྐོང *re-ṣkoñ* or རེ་བ་སྐོང lit. fulfilment of hope = heaven, blissful state.

Syn. མཐོ་རིས་གནས *m̱tho-riṣ-gnaṣ*; དགེ་ལེགས *ḏge-legṣ* (*M̱ñon.*).

རེ་སྐོན *re-ṣkon* n. of a bitter medicinal herb: རེ་སྐོན་ཁྲག་སྐེམ་སྨུག་པོ་ཙ་ཚད་སེལ (*M̱ed*).

‡ རེ་ཁ *re-kha* रेखा ;= རི་མོ *ri-mo* line, figure, drawing, picture, painting. རེ་ཁའི་འདབ *re-khaẖi-ẖdab* = སྟག་པ་ཤིང *ṣtag-pa çiñ* birch-tree (*M̱ñon.*); རེ་ཁ་ཅན = རི་མོ་ཅན (*Yig. k. 55*).

རེ་འཁང *re-ẖkhañ* offence: རེ་འཁང་འབྱུང་བ to become offended and abusive. རེ་འཁོན *re-ẖkhon* frequent quarrel: མི་ནང་སྔ་དགོང་རེ་འཁོན་པ quarrel in one's house both morning and evening.

རེ་གུར *re-gur* goat's hair tent; castle of hope.

རེ་བ *re-wa* I: **आशा** 1. sbst. hope; རེ་བ་དང་བཅས་པ **आशावन्त** harbouring hope, hopeful;

རེ་བ་སྐོང་བ *re-wa ṣkoṅ-wa* or རེ་བ་སྒྲུབ་པ *re-wa ṣgrub-pa* आशापूरण to fulfil a hope; རྙེད་པ *ṟñeḏ-pa* to get fulfilled, to obtain, what one has hoped for, རེ་བ་ལྟར་གྱུར it has arisen as well as one could wish; རེ་བ་དང་ལྡན་པ hoping, full of hope, རེ་བ་མེད་པ hopeless, despairing. 2. vb., to hope: ཐམས་ཅད་མཐོང་དུ་རེའོ *thamṣ-caḏ m̱thoṅ-du reẖo* all hope to see.

རེ་གྲོན *re-gron* hope; reliance; རེ་ལྟོས *re-ḻtoṣ* hope, expectation: གཞན་ལ་རེ་ལྟོས་བྱེད་པ *gshan-la re-ḻtoṣ byeḏ-pa* to depend upon another, to repose hope on another; བྲོས་དང་གབ་ས་སྐྱབས་དང་རེ་ལྟོས་ཐམས་ཅད་ཟད་ནས་ཅི་བྱ་གཏོལ་མེད་པའི་སྐབས (*Khriḏ. 8*) at the time when all hope of refuge, protection, of hiding himself, or running away had been exhausted, he did not know what to do. རེ་གྲོན་མེད་པ *re-gron meḏ-pa*= རེ་ལྟོས་མེད་པ *re-ṣtoṣ meḏ-pa* to be hopeless, disappointed; also disappointment.

རེ་རྒྱང་ཤ་མཐའ one of the 37 sacred places of the Bon. (*G. Bon. 37*).

རེ་ལྕག་པ *re-ḻcag-pa* a mezereon with white blossoms growing in the South Himalayas, of which paper is made; or the shrub *Daphne* and its bark (*Ya-sel. 28*).

‡ རེ་ཏྲ an epithet of the goddess *Ḏpal ḻdän Lhamo.*

རེ་དོགས *re-dogṣ* hope and fear. རེ་དོགས་ཅན = རེ་བ་དང་དོགས་པའི་སེམས་ཡོད་མཁན one possessed of hopes and fears; རེ་དོགས་མེད being without hope and without fear.

རེ་ཐག་ཆོད་པ *re-thag choḏ-pa*= ཁོ་ཐག་གཅོད་པ *kho-thag gcoḏ-pa* to be disappointed; despair, disappointment.

རེ་ལྡེ *re-ḻde* a kind of buckler manufactured in Tsang (*Jig. 32*).

རེ་སྣམ *re-ṣnam* woollen cloth or blanket made of goat's hair.

རེ་བ *re-wa* II: goats hair; རེ་བ་ནག་ཚོ a kind of cap made of black goat's hair; རེ་བོ *re-wo* acc. to some = སྦྲེ་བོ *ṣbre-bo* sackloth, a kind of cloth of yak's hair, a tent.

རེ་མོས *re-moṣ* or རེས་མོས turn, series, or more accurately: the turn or change of the series: ངེད་ལ་སྡུག་པའི་རེ་མོས་བབ then the turn of misfortunes came upon me.

卐 **རེ་རྨ** *re-ṟma* as a met.= བུད་མེད *bud-meḏ* woman.

རེ་ཞིག *re-shig*, v. རེ *re*;= རེ་ཤིག समप्रति (འགྱུངས་ཆ) a short while: གང་འཚམ་ཞིག་རེ་ཞིག་ནས་ཁོབ་ཁྲོབ་དན་ཆོམ་ཟེར shortly there was *khob-thob* noise of something being struck.

རེ་རལ *re-ral* n. of a vegetable medicine: ལྕུམ་བུ་རེ་རལ, ཁམ་པོ་བྲག་སྐྱེས, གསུམ་ལ་རིམ་བཞིན་རྒྱལ་པོ་བཙུན་མོ་བློན་པོ་རེ་རལ་གསུམ་ཟེར.

རེ་རེ *re-re* singly; each…… each.

རེ་ཤིག *re-çig* used for རེ་ཞིག.

རེ་ས *re-sa*= རེ་བའི་གནས *re-wahi-gnaṣ* place of repose of one's hope: ངས་ཁྱོད་རང་ལས་གཞན་རེ་ས་མེད I have none to repose my hopes other than you.

རེག་པ *reg-pa* 1.= ཐོབ་པ or ཐུག་པ to attain to, to reach: མཐར་ཐུག་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ས་ལ་མ་རེག་བར་དུ until attaining to the perfect state of Buddha (*Buddha-bhūmi*). 2. but chiefly: स्पर्श, आलिङ्गन vb., to touch, to come in contact with: རེག་ན་བདེ་བ, सुखसंस्पर्शन pleasure in coming in contact with; ལག་པས་མགོ་ལ་རེག touched (his) head with the hand. In *W.* very common under the form "*rag-ce.*" 3. to feel, to perceive; esp. in W. where it sounds: *rag-ce*. 4. sbst. རེག *reg*, सम्पर्क connection; རེག་དུག *reg-dug* (poison that has entered the body by contact) contagion, hence venereal disease, syphilis.

རེག་བྱ *reg-bya* 1. what is felt, or may be felt, anything palpable or tangible, རེག་བྱ

མི་ཚོར *reg-bya mi-tshor* what may be felt is felt no longer. 2. feeling, sense of feeling: པགས་པ་རེག་བྱ་གྲང་ལ *pagş-pa reg-bya grań-la* whilst the outside of the body appears cold to the touch; རེག་བྱ་རྩུབ *reg-bya-ṟtsub* rough to the touch (*Jä.*).

རེག་ཟིན 1. touch. 2.= ཟིན་བྲི.

卐 **རེག་ཟེགས** *reg-zegş*= ཟིན་བྲིས *zin-briş* draft.

རེག་བཟང་ *reg-ḇzań* पटल n. of a medicinal plant.

Syn. སྐྱེས་མ *skyeş-ma*; ཚོས་བྱེད་མ *tshoş-byeḏ-ma*; མཆོད་སྦྱིན་མ *m̱choḏ-şbyin-ma*; འཁོར་ལོས་སྒྱུར *ẖkhor-loş-şgyur*; ཚིགས་དྲུག་པ *tshigş-dṟug-pa*; མདུད་པ་དྲུག་པ *m̱duḏ-pa dṟug-pa*; དྲི་ཡི་རྩ་བ *dṟi-yi ṟtsa-wa*; བདེ་ལྡན་མ *ḇde-ḻdan-ma*; པ་ཊོ་ལ *pa-ṭo la*; ས་བདག་འབྲས *sa-ḇdag-ẖbraş*; གསལ་བ *g̱sal-wa*; རིགས་ལྡན *rigş-ḻdan*; ཁ་བར་བྱེད *kha-war-byeḏ* (*M̱ńon.*).

卐 **རེགས་པ** *regş-pa*= བྲེགས་པ *bregş-pa*.

རེང་བ *reń-wa*, also རེངས *reńş*= གྱོང་པོ *gyoń-po* stiff, congealed, tense, rigid; རེངས་པར་བྱེད་པ *reńş-par byeḏ-pa* to make hard or stiff: ཇོ་བོས་སྒྲོལ་མའི་བསྙེད་རིམ་གྱིས་རེངས་པར་བྱེད་པ་ཡོད *Jowo* by his series of rites for propitiating the goddess Dolma made it (the thief's body) stiff (*A. 139*); རྨའི་རེང་སྦྱངས *ṟmaẖi reń-şbyańş* to remove the stiff parts of a wound (*Vai. şń.*).

རེང་བུ *reń-bu* (སྤོས་ཀྱི་རེང་བུ *şpoş-kyi reń-bu*) 1. pastil for fumigating: རེང་བུ་ཁྱེར་ཏེ་འགྲོན་ནམ would you proceed carrying a pastil of fumigating incense? (*Jig. 28.*) 2. separate, not belonging to anything else (*Sch.*).

རེངས *reńş*= ཁྱེངས་པ *khyeńş* स्तम्भ.

རེངས་པོ *reńş-po* 1. rigid, coagulated. 2. alone, single (*Sch.*).

རེད་པ *reḏ-pa* 1. auxiliary and substantive vb., very common throughout Central and Eastern Tibet where it largely replaces the other auxiliaries. It rarely occurs in books, though occasionally in *Mil.* It is most often used in the 3rd person and never in the 2nd person: ཁོ་རང་ག་བ་འགྲོ་ག་རེད where is he going? འདི་ནི་ཁྱོད་ཀྱི་ཁྱི་མ་རེད this is not your dog; ང་རང་ཤེས་ཀྱི་མ་རེད (pronounced always: *ńa-ṟań çin-gi-ma-re'*) I do not know. Often annexed to ཡོད་པ in common talk in the form ཡོད་པ་རེད (sounded: *yö' a-re'*): ཁོ་རང་ལ་བུ་ཁ་ཤས་ཡོད་པ་རེད་མེད་པ་རེད "*khorań-la pu kha-çe yö'a-re me' a-re*" has he any sons or not; "*dindé yö'a ma re*" is it so or not? 2. = གྲུབ་པ *grub-pa* ready, accomplished, done: རེད་མདའ *reḏ-m̱daẖ* a spent arrow.

རེབ་རེབ་པ *reb-reb-pa* 1. hazy, something misty or glimmering before the eyes. 2. to be in a great hurry, to be very zealous (*Jä.*).

རེམ་པ *rem-pa* 1.= the vulg. colloq. རིག་པ་སྒྲིམ་པ *rig-pa şgrim-pa* to be cautious, careful. རེམ་ནས་ལངས he rose carefully (*Ṟdsa 28*); ད་རེ་རེམ་ཞིག་རེམ་ཞིག་གྲོགས་པོ་གཉིས ye two friends be careful this time (*Ṟdsa. 25*). 2. vb. and adj., (to be) strong, vigorous, durable, powerful, of men and animals.

རེམས = འབྲས run out; diffuse.

རེའུ *reẖu*= ར་ཕྲུག kid, young of a goat; རེའུ་མིག *reẖu mig* lit. kid's eye; squares of chess board.

རེའུ་ཚར the skin of a kid (*Ṟtsii.*).

རེས *reş* 1. inst. of རེ *re*. 2. change, turn, time, times: རེས་འཇོག་བྱེད་པ to change places alternately (*Jig. 7*); ད་ངེད་བྱེད་པའི་རེས་ལ་བབ་སྟེ it being now our turn of acting (*Dsl.*); རེས་བྱེད་པ *reş-byeḏ-pa* with verbal root, to do a thing by turn with another person. ཆང་ལ་འཐུང་རེས་བྱེད་པ resp.: སྐྱེམས་ལ་གསོལ་རེས་མཛད་པ *şkemş-la gsol-reş m̱dsaḏ-pa* to vie with one another in drinking beer (*Glr.*); རེས་མོས་བྱེད་པ *reş-moş byeḏ-pa* to work by turn; རིམ་གྱིས་ཕྱིན་པས་གྲོང་ཁྱེར་གཅིག་ན་རྒྱལ་པོ་རེས་མོ་བྱེད་པ (*A. 59*) having travelled gradually he found in a town that the kingly office was performed by turn; རེས་མཛེ་སྤྲང་ཀུན་ལ་བག་ཆགས་ངན་གསུངས by turns he explained to all the lepers and beggars that attachment (to life or worldly things) was bad (*A. 106*). 3.= མཚམས་མཚམས་ལ or རེས་འགའ *reş-ẖgaẖ* at times, at intervals, occasionally: རེས་ནམ་མཁའ་ལ་འཁྱེར་བ་དང་ (*A. 18*) at times carried (it) to the sky. རེས་ཆེ་རེ་ཆུང་ *reş-che re-chuń* now great, now small, or partly great, partly small; རེས་ཡོད་རེས་མེད *reş-yoḏ reş-meḏ* at one time is there, at another not (*Cs.*); རེས་དགའ at times cheerful, = འོར་དགའ or བདེ་དགའ.

རེས་འགའ *reş-ẖgaẖ* कदा; v. རེས 2. supra.

རེས་གཅིག *reş-gcig* once, once upon a time.

རེས་མོས *reş-moş*, v. རེ་མོས *re-moş*.

རེས་གཟའ *reş-gzaẖ* an occasionally appearing star, a changing (wandering) star, a planet (*Cs.*); རེས་འགྲོགས་ཟླ་སྐར *reş-ẖgrogş zla-şkar* the stars with which the moon is successively in conjunction (*Sch.*).

རེས་པོ *reş-po*, 1. = རེས་མོ *reş-mo*. 2. old, v. བགྲེ་བ *ḇgre-wa* (*Jä.*).

རོ I: *ro* = བྲོ་བ or བཅུད, also རོ་བཅུད; sbst. रस taste, flavour, savour: ཁ་རོ *kha-ro* tasty thing; རོ་མྱོང་བ *ro-myoń-wa* to taste; རོ་མེད་པ = བྲོ་བ་མེད་པ निरास्वाद insipid, tasteless. རོ་ལ་དྲུག་སྟེ *ro-la ḏrug-şte* there are six different kinds of taste:—མངར་བ *m̱ńar-wa* sweet, སྐྱུར་བ *şkyur-wa* sour, ཁ་བ *kha-wa* bitter, སྐ་བ *şka-wa* astringent, ཚ་བ *tsha-wa* acrid, ལན་ཚྭ་བ *lan-tshḇa-wa* salt. The medicines are also divided into six classes such as མངར་བའི་མངར་བ *m̱ńar-waẖi m̱ńar-wa* sweet of sweet, མངར་བའི་སྐྱུར་བ *m̱ńar-waẖi şkyur-wa* sweet with but a little sour. རོ་བརྒྱ་དང་ལྡན་པའི་ཞལ་ཟས food (for great men) consisting of one hundred different tastes, *i.e.*, of the most exquisite and manifold flavour (*Jä.*). རོ་མཆོག་ལྡན་པ रसवन्त tasteful, of great relish (*S. Lex.*). རོ་འཇམ་པོ कोमल रस flavoury, flavour.

རོ་ལྡན *ro-ḻdan*, रसज्ञा 1. grapes. 2. garlic.= སྒོག་པ *şgog-pa*; གཱུ་ཉ་ཛུ་ན *gū-ña-dsu-nu* (*M̱ńon.*). 3. chireta, gentian (*M̱ńon.*).

རོ་ལྡན་མ *ro-ḻdan-ma* as met. = རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ *ṟgya-m̱tsho chen-po* ocean (*M̱ńon.*).

རོ་བཟང་མ *go-ḇzań-ma* n. of a Yakṣa princess (*K. g.* ད, *130*).

རོ་མ *ro-ma* 1. anything from which the juice or spirit or essence has been extracted. 2. = རྩ grass.

རོ་བཙོང་བ *ro-btsoń-wa* in Sikk. to importunate; persistence.

རོ་འཛིན *ro-ẖdsin* रसना as met. the tongue.

རོ་མྱང་ *ro-myań* स्वादु 1. relish, taste; also delicious. 2. = སྦྲང་མ *şbrań-ma*, bee.

རོ་མྱང་བ *ro-myań-wa* 1. to taste, to relish. 2. as met. the tongue, ལྕེ *ḻce* or བཅུད་ཀྱི་མ *ḇcuḏ-kyi-ma* (*M̱ńon.*).

རོའི་གསེར *roẖi-gser* = ག་བུར कर्पूर रसकेशर camphor (*S. Lex.*).

རོ II: = རོ་མ residue, remains, sediment: ཚག་རོ *tshag-ro* (or འཚག་རོ *ẖtshag-ro*) that which remains in a sieve or filter, husks, etc.; ཇ་རོ *ja-ro* tea-leaves left in a tea-pot; ཚིལ་རོ *tshil-ro* the remains of fat after having been melted; གལ་རོ *gal-ro*, རོ་རོ *ro-ro*, སོ་རོ *so-ro* rubbish; སྐུད་རོ *şkuḏ-ro* the ends of threads in a seam.

རོ III: 1. physical body, especially a beast's body: རོ་རྒྱབ *ro-ṟgyab* back; རོ་སྟོད *ro-*

ştoḏ the upper part of the human body, chest and back (*H̱brom.* ཁ, *82*); རོ་སྨད *ro-şmaḏ* the lower part of the body; རོ་སྨད་སྦྲུལ་དུ་འཁྱིལ་བ *ro-şmaḏ şbrul-du ẖkhyil-wa* the lower part of the body like a serpent (*Jä.*). 2. more frq. dead body, corpse, carcass: མི་རོ *mi-ro* a dead man, རྟ་རོ *ṟta-ro* dead horse; རོའི་ཉལ་ས the place where a corpse is laid, the cemetery; རོ་སྲེག་པ *ro-sreg-pa* to burn a corpse. རོ་ཁང་ *ro-khań* (1) the house or place where a dead body is kept before being carried to the cemetery for disposal; (2) चैत्य place for burning or burying the dead, a favourite spot for conjurations and sorceries of the Tantrik lamas. རོ་རྒྱབ་པ lit. one who carries a corpse on his back for disposal to a cemetery, hence the scavengers in Tibet are called rogyab-pa; but the word is ordinarily pronounced ṟa-gya-pa. རོ་སྒམ *ro-şgam* a coffin; རོ་དྲངས་ཉེས་པ *ro-ḏṟańş ñeş-pa* defect in the performance of a funeral; རོ་ཡི་གནས *ro-yi gnaş* श्मशान the place where dead bodies are disposed of; རོ་བུག *ro-bug* grave, tomb; རོ་བུམ *ro-bum* a structure resembling a མཆོད་རྟེན in which the རོ་སྟོད the upper half of the hody is placed in upright position; ग्रासोदन food offered to the manes of the dead. རོ་རས *ro-raş* cotton cloth for wrapping up a dead body before cremation; upon it incantations are frequently inscribed against demons and malignant spirits; རོ་ལངས*ro-lańş* वेताल the soul of the dead roving on earth, also (evil) spirit, or goblin that occupies a dead body.

རོ་ཉེ *ro-ñe* = ར་ཉེ *ra-ñe* or ཞ་ཉེ *sha-ñe* lead.

‡ **རོ་ཙ་ཀ** *ro-tsa-ka* रोचक, and རོ་ཙ་ཀ་ཆེན་པ *ro-tsa-ka chen-pa* महारोचक, are celestial flowers (*K. d.* ཞ, *156*).

རོ་ཙ *ro-tsa* or རོ་གཙའ *ro-gtsaẖ* sexual instinct or power, carnal desire, lust (*Med.*). རོ་ཙ་སྐྱེད་པ *ro-tsa şkyeḏ-pa* to procreate, to increase the carnal appetite by medicine (*Cs.*); also: to feel it; རོ་ཙ་བ *ro-tsa-wa*, voluptuousness, sensual, lustful (*Mil.*).

རོ་ཚན་གསུམ *ro-tshan-gsum* a kind of officinal plant: རོ་ཚན་གསུམ་གྱིས་དུག་ནད་འཇོམས.

‡ **རོ་ཧི་ཏ** *Ro-hi-ta* 1. n. of river that flowed between the towns *Serşkya* and *Lha-ḇstan.* (*J. Zań.*) 2. a species of ibex said to possess three horns.

‡ **རོ་ཧི་ཏ་ཀ** *Ro-hi ta-ka* n. of a place in ancient India.

རོག་པོ *rog-po* 1. *C.* black, cf. བྱ *bya* and ཕོ་རོག *pho-rog.* 2. *W.*= རག་པ *rag-pa* reddish, yellowish-brown, of rocks. རོག་གེ་བ *rog-ge-wa* shining dimly with a face glowing gloomily as it were *Mil.*, *nt.* (*Jä.*).

རོག་པོ་འཇོམས་སྐྱེས *rog-po ẖjomş şkyeş* a medicinal herb.

རོགས *rogş* vulg. for གྲོགས *grogş* friend, companion, associate, assistant; རོགས་མེད་གཅིག་པ *rogş-meḏ gcig-pa* friendless and quite alone. རོགས་རམ *rogş-ram* or རོགས་བྱེད་པ *rogş-byeḏ-pa* to help, assist; གྲོགས་བྱེད་པ *grogş-byeḏ-pa* help, assistance.

རོང་ *rоń* = བཏིང་ deep gorge, defile, narrow passage, cleft in a hill, also valley; རོང་ཁུང་ abyss, deep hole; བྲག་རོང་ *brag-rоń* dell or chasm between rocks; a ravine, འོག་ཀླུ་ཡུལ་རོང་མི་དོག་གམ is not the nether region of the Naga an abyss and very narrow? (*H̱brom. 163*).

རོང་བྱམས་ཆེན *Rоń-byamş-chen* n. of a district in the mountainous country situated in the north of Tsang where in a monastery a huge image of Maitreya Buddha was constructed by Lama *Semş-ḏpaẖ chen-po G̱shon-nu ṟgyal m̱chog* (*Lon.* ན, *16*); རོང་ཟོམ n. of a lama of Rong (*Deb.*

ག, *28*) ; རོང་རོང་རྩལ་མོ an epithet of the devil (*G. Bon. 8*).

རོང་ཡུལ *Roñ-yul* the country of ravines; gen. Nepal, Sikkim, Bhutan, etc., are so called. རོང་མི *roñ-mi*, a man coming from Rong ; རོང་རྟ *roñ-ṟta*, རོང་ལྕང་ *roñ-ḻcañ* a horse bred in, a willow growing in, Sikkim or Bhutan.

རོད *roḏ* pride, haughtiness (in *Tsañ*).

+ **རོད་པ** *roḏ-pa* or རོད་པོ *roḏ-po*, 1. = གོས *goş* dress. 2. stiff, unable to help one's self. རོད་ལྕི་བ *roḏ-ḻci-wa* id. (*Jä.*).

རོལ་ *rol* deep, abyss, chasm : རོལ་ཤིན་ཏུ་མི་ཟད་པའི་ནང་དུ་སྐྱེས་ལ they are born in a very intolerable abyss (*Sorig. 19*).

རོམ་པོ *rom-po* (for སྦོམ་པོ in Sikk. and *C.*) thick, big, stout, massive, plump; deep, of sound ; opp. to ཕྲ་མོ *phra-mo*.

རོལ་རྙེད *rol-ṟñeḏ* लीला playfulness. རོལ་རྙེད་མ་འཕྲོག་པ *rol-ṟñeḏ-ma ẖphrog-pa* the ravishment of རོལ་རྙེད་མ *rol-ṟñeḏ-ma* (prob. लीलावतीहरण) n. of a dramatical work about which, Atisa remarked རོལ་རྙེད་ན་ཐོགས་པ་དང་གནོད་སྦྱིན་ཞལ་ཤ་པ་བཤད་པའི (*A. 30*).

རོལ་རྟ *rol-ṟta*, 1. *Sch.*: the near horse in a team, the right-hand horse. 2. the act of playing with cymbals and with wind instruments.

རོལ་གནས *rol-gnaş* लीलास्थान a stage, a place of enjoyment; a pleasure grove; heaven.

རོལ་པ *rol-pa*, 1.= སྤྲུལ་པ *şprul-pa*, v. རོལ་བ *rol-wa*. 2. लीला playfulness; སྒེགས་པ the coquettish airs and gestures of youthful playmates (*M̱ñon.*). 3. = ལོངས་སྤྱོད་པ *loñs-şpyoḏ-pa* or ཚོགས་ཟ་བ *tshogş-za-wa* to enjoy, amuse oneself with women; also drinking, and merriment. རོལ་པའི་འགྲོས *rol-paẖi ẖgroş* musical gait, dancing to music = རྐང་པའི་འདུ་བྱེད *ṟkañ-paẖi ẖdu-byeḏ* (*M̱ñon.*).

རོལ་པའི་མཚོ་བདུན *rol-paẖi m̱tsho-ḇdun* the seven lakes of which the waters move in gentle waves as if they were dancing to the music of the wind.

རོལ་པའི་རྡོ་རྗེ *rol-paẖi ṟdo-ṟje* लीलावज्र an epithet of the *Tantrik* god དགྱེས་པ་རྡོ་རྗེ *ḏgyeş-pa ṟdo-ṟje* हेवकका Heruka (*M̱ñon.*.)

རོལ་པའི་ས *rol-paẖi-sa* as met = མཐོ་རིས་གནས *m̱tho-riş-gnaş* the celestial regions (*M̱ñon.*).

རོལ་བ *rol-wa* = རྩེ་བ་དང་བཞད་པ क्रीड़ा 1. to amuse or divert one's self; to play and laugh. In རྒྱ་ཆེར་རོལ་པ *ṟgya-cher rol-pa*, *i.e.*, the Lalitavistara and in རོལ་པ་བཀོད་པ or *lalita nyāsa* (the name of a certain kind of contemplation), *rol-pa* is used for ललित, acting or playing on the stage of this worldly existence. 2. to take, taste, eat, drink : སྲིན་མོ་ཁྲག་ལ་རོལ་པ *şṟin-mo khrag-la rol-pa* witches or ogresses revelling in blood (*Mil.*) ; རོལ་པའི་སྟབས་སུ་བཞུགས་པ *rol-paẖi ştabş-su ḇshugş-pa* there he sits, or to sit with revelrous mien. 3.= སྤྲུལ་བ *şprul-wa* to practise sorcery, to cause to appear in magical form ; རྣམ་པར་རོལ་པ *ṟnam-par rol-pa* = རྣམ་པར་སྤྲུལ་པ *ṟnam-par şprul-pa*. ཡེ་ཤེས་རོལ་པའི་ཁེའུ་ལྔ *ye-çeş rol-paẖi kheẖu ḻña* is used for : ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྤྲུལ་པ *ye-çeş-kyi şprul-pa* incarnations of the divine Wisdom.

རོལ་མོ *rol-mo* 1. गन्धर्वं वाद्य རོལ་མོའི་སྒྲ वाद्य the sound of music : རོལ་མོ་བྱེད་པ *rol-mo byeḏ-pa* to make music; རོལ་མོ་སྤྱོད་པ *rol-mo şpyoḏ-pa* musical profession. 2. music, musical instrument, རོལ་མོའི་ཆ་བརྒྱད *rol-moẖi cha-ḇṟgyaḏ* = the eight divisions of music. རོལ་མོའི་གནས *rol-moẖi gnaş* or རོལ་མོའི་ས the place where music is performed, a theatre; རོལ་མོ་མཁན *rol-mo-m̱khan* musician, esp.= སིལ་མཁན *sil-m̱khan* a cymbal player (*M̱ñon.*). རོལ་མོའི་སྒྲ་མཐའ་དག *rol-moẖi şgra-m̱thaẖ dag* n. of the different kinds of musical sounds or notes· (1) སྒྲ་ཆ་ཕྲ་བ་ཀཱ་ཀ་ལཱི་ काकली; (2) མི་གསལ་སྙན་པ་གྷཱ་ན་ घान; (3) ཤིན་ཏུ་མཐོ་བ་ཏཱ་རའོ་ तार; (4) ས་མ་དྷྭ་ནི་ (समध्वनि) ཆ་ཡང་གཅིག; (5) ཕེག་དང་པི་ཝང་བལླ་ཀི་ वल्लकि; སྙན་པའི་སྒྲགས་ནི་ཟབ་མོའི་དབྱངས། རྣམ་པར་སྒྲོ་དང་ཞན་པ་ནི་ (M̱ñon.). In the same Tibetan work we find some curious definitions of what are termed རོལ་མོའི་སྒྲ་སོ་སོའི་འབྱུང་ཁུངས་བསྟན་པ the sources of the different musical sounds, which are specified in the following way:—པི་ཝང་ལ་སོགས་རྒྱུ་ཡི་སྒྲ the violin, etc. emits sound from (striking) the strings; རྔ་ང་ལ་སོགས་སྤྲུབས་ཀྱི་སྒྲ drums etc. give sounds from beating the skin placed upon a hollow vessel; གླིང་བུ་ལ་སོགས་བུ་གའི་སྒྲ the pipe, flute, etc. yield sounds through the passage of holes; སིལ་སྙན་སྒྲ་ནི་ཆ་ཡང་སོགས the sound of cymbals, etc., is by the falling of one disk of metal upon another at intervals (M̱ñon.). Again རོལ་མོའི་སྦྱོང་ས *rol-moẖi şpoñ-sa* is the school-house or place where music is taught. Furthermore we hear of རོལ་མོའི་བྱེ་བྲག་བཅོ་བརྒྱད *rol-moẖi bye-brag ḇco-ḇṟgaḏ* the eighteen accompaniments of music:—གར་མཁར, སྦྲ, རྔ་བོ་ཆེ, རྔ་ང, རྔ་ཕྲན, རྔ་ང་ཆེན་མོ, མཁར་རྔ, བ་ཡང་རྒྱུད་གཅིག་པ, རྔ་ང་ཁ་གཅིག་པ, ལྷུགས་ཀྱི་སིལ་སྙོལ, མཁར་བའི་སིལ་སྙོལ, པི་ཝང་རྒྱུད་གསུམ་པ, རྔ་སྒྲ་ཀུན་དུ, སིལ་སྙན་སྒྲ་དབྱངས་ས་བསྟུན་པ, ཕག་རྡོབ, རོལ་མོའི་སྒྲ, པི་ཝང and གླིང་བུ.

རོལ་མོའི་དབྱེ་བ *rol-moẖi ḏḇye-wa* the different kinds of musical instruments:—(1) ཅང་ཏེའུ the damaru; (2) མ་ཌུ *ma-ḍu*; (3) སིལ་སྙོལ *sil-khrol*; (4) ཌཎྜི་མ *daṇḍi-ma* डिण्डिम drum; (5) བལ་རྔ *bal-ṟña* Nepalese drum; (6) མཁར་རྔ *m̱khar-ṟña* kettle drum, fort drum (M̱ñon.).

རོལ་རྩེད་མ *rol-ṟtseḏ-ma* रसिका a dancing girl; a coquettish woman.

རོལ furrow; རོལ་ཁ་གཏོང་བ to begin ploughing in spring.

རླ *ṟla* sometimes for བླ *ḇla* (*Jä.*).

རླག *ṟlag* or རླག་པ *ṟlag-pa*=བོར་བ or སྟོར་བ 1. destruction, loss or ruin; བཅོམ་རླག་ས मथुरा n. of a city in ancient India which was destroyed by the Yavanas, hence termed the ruined city; རླག་པར་གྱུར་པ to be destroyed, ruined. 2.=འཕུང་བ་མེད་པར་གྱུར་པ to become bodiless.

རླངས་པ *ṟlañş-pa* वाष्प vapour, steam; exhalations; ཁ་རླངས *kha-ṟlañş* breath, vapour from the mouth; ཆུ་རླངས *chu-ṟlañş* steam, watery vapour; རླངས་ཆུ་འདོན་པ to distil. རླངས་འཕྱུད་པ་བྱེད་པ to steam.

རླངས་པོ *ṟlañş-po*=གདོལ་པ *gdol-pa* चण्डाल, शूद्र the lowest social grade (M̱ñon.).

རླན *ṟlan* आर्द्र 1. moisture, humidity; རླན་སྤང་བ *ṟlan şpañ-wa* to avoid the wet; རླན་ཅན *ṟlan-can* moist, wet, humid; རླན་མེད *ṟlan-meḏ* dry. རླན་སྟེང་ཉལ་བ *ṟlan-şteñ ñal-wa* to sleep in the wet (*Lt.*). 2. द्रव a liquid; རླན་རློན *ṟlan-ṟlon* id., རླན་རློན་ཆང *ṟlan-ṟlon-chañ* the liquid (called) beer.

རླན་ས་འདབ་མའི་གོས་ཅན one dressed in leaves of trees (*Yig. k. 25.*).

རླན་སྐྱེས or རླན་ལས་སྐྱེས *ṟlan-laş şkyeş* a general n. for insects or animals generated in moisture (M̱ñon).

རླབ་པ *ṟlab-pa* or རླབས་པ *ṟlabş-pa* to remove, to clear away (*Sch.*).

རླབས *ṟlabş* वीचि, ऊर्म्मि wave, billow, ripple: རྒྱ་མཚོའི་རླབས *ṟgya-m̱tshoẖi ṟlabş* large wave; རླབས་པོ་ཆེ *ṟlabş-po-che* or རླབས་ཆེན *ṟlabş-chen* महावीचि, महोर्म्मि, a large wave or billow; རླབས་ཀྱི་རི་མོ *ṟlabş-kyi ri-mo*=ཆུ་གཉེར *chu-gñer* (M̱ñon.) ripples on water: རླབས་ཕྲེང *ṟlabş-phreñ* series of waves or billows one following another in rapid succession.

Syn. ཆུ་རླབས *chu-ṟlabş*; དབའ་རླབས *ḏbaẖ-ṟlabş* or རྦ་རླབས *ṟba-ṟlabş* (M̱ñon.).

རླབས་ཡས *ṟlabş-yaş* उत्पल n. of a great number (*S. Lex.*).

རླམ་པ *ṟlam-pa*, v. རློམ་པ *ṟlom-pa*; also we find: རླམ་ཁྱེར *ṟlam-khyer*.

རླིག་པ *rlig-pa* मुष्क अण्ड resp. གསང་རླིག *gsañ-rlig* testicles. རླིག་པ་འབྱིན་པ *rlig-pa hbyin-pa* or རླིག་པ་འཕྱིད་པ *rlog-pa hphyid-pa* to castrate, emasculate (a man), to cut or geld (an animal); རླིག་པ་ཕྱུང *rlig-pa phyuñ* emasculated; རླིག་མེད *rlig-med* castrated; རླིག་སྐྲངས *rlig-skrañs* swollen testicle; རླིག་སྒོང་ अण्ड the testes; རླིག་ཅན *rlig-can* having testicles, a stallion; རླིག་གཅིག་པ *rlig gcig-pa* having only one testicle; རླིག་བུ *rlig-bu* or རླིག་ཤུབས *rlig-çubs* the scrotum; རླིག་རླུགས་པ *rlig rlugs-pa* or རླིག་སྦོས་པ *rlig sbos-pa* swollen testicles (*Ñag. 64*).

Syn. སྒྲོ་བ *sgro-wa*; སྦུབས *sbubs*; འབྲས་བུ *hbras-bu*; མཛོད *mdsod* (*Mñon.*).

རླིངས *rliñs* entire, all; རླིངས་ཀྱི entirely, altogether.

རླིད *rlid* a closed leather bag (*Sch.*).

རླིད་བུ *rlid-bu* 1. a whole, a lump or mass (*Sch.*). 2.= རྐྱལ *rkyal*, a skin or leather bag; gen. དུད་འགྲོའི་རླིད་བུ *dud-hgrohi rlid-bu* the entire skin of an animal.

རླིབས་པ *rlibs-bu* = རྒྱ་ཆེ་བ large, wide, spacious.

རླུགས་པ *rlugs-pa* 1.= སྦོས་པ *sbos-pa* (*Ñag. 64*), swollen: རླིག་པ་རླུགས a swollen testicle. 2. acc. to *Cs.*: to purge; མངལ་རླུགས་པར་བྱེད་པ *mñal rlugs-par byed-pa* to cause abortion; རླུགས་བྱེད་པ *rlugs-byed-pa* a purge procuring abortion (*Jä.*). 3. in Tsang: to cast, to overthrow, to pull down; for ལུག་པ *lug-pa*. རླུགས་མ *rlugs-ma* anything cast forth, or ejected; the casting out, effusion; acc. to one *Lex.* excretion of indigested food (*Jä.*).

རླུང་ *rluñ* I: अनिल, मारुत, वायु; ལྷགས་པ breeze, wind: རླུང་ལོ་མ་ལ་རེག *rluñ lo-ma-la reg* the wind touches the leaves; རླུང་གིས་བསྐྱོད *rluñ-gis-bskyod* (a thing) is moved by the wind, blown away by the wind; རླུང་ཆེན་པོ *rluñ-chen-po*, རླུང་དྲག *rluñ-drag-po* a high wind, a gale. But among the common people of Central Tibet *rluñ* in the simple sense of "the wind" seems to be almost unused except in certain compound words, such as *rluñ-rta*, *hog-rluñ* flatulence, etc. Alone it is known chiefly in the mystical sense; ལྷགས་པ *lhaks-pa* being in *C.* the colloq. word for: wind, breeze. རླུང་དམར *rluñ-dmar* = རླུང་ཆེན་པོ *rluñ chen-po* (lit. red-wind) storm, tempest, high wind, gale at sea: རླུང་དམར་ཐམས་ཅད་ཞི་ནས *rluñ-dmar thams-cad shi-nas* the tempest having subsided (*A. 16*). རླུང་ཚུབ *rluñ-tshub* whirl-wind, storm with rain and sleet.

Syn. ནམ་མཁའི་སྲོག *nam-mkhahi-srog*; ནམ་མཁའི་དབྱུགས *nam-mkhahi dbyugs*; མ་མོས་འཕེལ *ma-mos-phel*; ནམ་མཁའི་སྟོབས *nam-mkhahi stobs*; གཡོ་བྱེད་རྡུལ་གྱི་ཁ་ལོ་པ *gyo-byed rdul-gyi kha-lo-pa*; འགྲོ་བའི་ངང་ཚུལ *hgro-wahi ñañ-tshul*; འགྲོ་བའི་སྲོག *hgro-wahi-srog*; དྲི་བཞོན *dri-bshon*; དྲི་ལེན *dri-len*; དྲིའི་ཤིང་རྟ *drihi çiñ-rta*; གནས་མེད་རྟག་འགྲོ *gnas-med rtag-hgro*; ཀུན་འདུལ་རྔ *kun-hdul-rña*; བསིལ་བྱེད་རེག་ལྡན *bsil-byed reg-ldan* (*Mñon.*).

རླུང་ II: 1. In the mystical physiology of Buddhism is set forth as one of the three humours of the body (ནད་ཉེས་པ *nad ñes-pa*) and is supposed to exist in nearly all its parts and organs, circulating in veins of its own, producing both the arbitrary and the involuntary motions, and causing various other physiological phenomena. When deranged it is the cause of many diseases, esp. of such complaints the origin and seat of which are unknown, rheumatism, nervous affections, etc. This རླུང་ *rluñ* or humour is divided into five species, viz.: སྲོག་འཛིན *srog-hdsin* which is the cause of breathing; གྱེན་རྒྱུ *gyen-rgyu* faculty of speaking, ཁྱབ་བྱེད cause of muscular motion, མེ་མཉམ of digestion and assimilation; ཐུར་སེལ་ thur-sel of excretion. In mysticism, as *Jä.* remarks, རླུང་འཛིན་པ་ *ṟluṅ ẖdsin-pa* seems to be= དབུགས་བསྐྱང་བ་ *ḏḇugs̱ ḇs̱kyaṅ-wa* and to denote the drawing in and holding one's breath during the procedure called གཏུམ་མོ་ which is as much as to prepare one's self for contemplation, or to enter into a state of ecstasy (*Mil.*); རླུང་གི་དཀྱིལ་འཁོར་ *ṟluṅ-gyi ḏkyil-ẖkhor* **वायुमण्डल**, a kind of subtle meditative performance. རླུང་གི་ནད་ *ṟluṅ-gi naḏ* diseases caused by *ṟluṅ* which are :— རླུང་ལ་རེངས་ *ṟluṅ-la-reṅs̱*, ཅེ་སྤྱང་མགོ་ *ce-s̱pyaṅ-m̱go*, གཟུགས་འཁུམས་ *gzugs̱-ẖkhums̱*, བི་ཤི་རྩི་ *bi-çi-ṟtsi*, སྲན་མི་འཐིང་པོ་ *sṟan-mi ẖthiṅ-po*, སྨད་ཀྱི་རྩ་དཀར་གྱི་རླུང་ *s̱maḏ-kyi ṟtsa ḏkar-gyi ṟluṅ* (*S̱man. 7*). རླུང་གི་མི་ཡི་རང་བཞིན་ *ṟluṅ-gi mi-yi raṅ-ḇshin* the nature, constitution and appearance of one who is affected by an evil conjunction of རླུང་ *ṟluṅ* (*K. g.* ད, *262*).

རླུང་གི་རྒྱལ་མཚན་ *ṟluṅ-gi ṟgyal-m̱tshan*= འཇའ་མཚོན་ *ẖjaẖ-m̱tshon*, the colours of the rainbow (*M̱ṅon.*).

རླུང་གི་བལ་ *ṟluṅ-gi bal*= as met. འཇའ་མཚོན་ *ẖjaẖ-m̱tshon* the rainbow (*M̱ṅon.*).

རླུང་གི་བང་ཡོད་པ་ཞེས་བྱ་བའི་བྱ་ a fabulous bird which can fly one thousand miles in a moment and is said to live in the forest called གྲིབ་མ་སྔོན་པོའི་ནགས་ *grib-ma s̱ṅon-poẖi nāgs̱* (*K. d.* ར, *297*).

རླུང་གི་བུ་ *Rluṅ-gi bu* **पवनपुत्र** one of the names of the second Pāṇḍava brothers (*M̱ṅon.*); also is an epithet of Hanumāna the monkey general of Rāma.

རླུང་གི་བུ་རྒྱུད་ *ṟluṅ-gi bu-ṟgyuḏ* as met.= monkey (*M̱ṅon.*).

རླུང་གི་འབྲས་བུ་ *ṟluṅ-gi ẖbras̱-bu* 1.= འཇའ་མཚོན་ *ẖjaẖ-m̱tshon* the rainbow (*M̱ṅon.*). 2. as met.= ཆར་པ་ *char-pa* or སྤྲིན་གྱི་མེ་ཏོག་ *s̱prin-gyi me-tog* rain (*M̱ṅon.*).

རླུང་གི་བྱེ་བྲག་འགའ་ཞིག་གི་མིང་, *i.e.*, the names of the different winds:—(1) རླུང་སྤྲིན་གྱི་ཕྲེང་བ་ཅན, རླུང་འཇིག་བྱེད, རླུང་འཚགས་བྱེད, རླུང་ཀུན་ཏུ་འཇོག་བྱེད, རླུང་རྣམ་པར་འཐོར, རླུང་དུས་ལྡན, རླུང་དམར, རླུང་འཇིག་རྟེན་འཛིན (*K. g.* ཤ, *114*); (2) བསེར་བུ་འབིགས་བྱེད་རླུང་, རླུང་གནོན་མ་ལ་ཡ་རླུང་, རླུང་ནག, རླུང་དམར, དྲག་པོའི་རླུང་, བྷེ་རམ་བྷ (भेरम्भ) འཐོར་རླུང་, མཐོ་རིས་རླུང་ or ཀུ་བེ་ར (कुबेर) (*M̱ṅon.*).

རླུང་གི་མཚན་ཉིད་དྲུག *ṟluṅ-gi m̱tshan-ñiḏ-dṟug* the six qualities of wind:—རྩུབ་པ་ *ṟtsub-pa*, ཡང་བ་ *yaṅ-wa*, གྲང་བ་ *graṅ-wa*, སྲ་བ་ *sṟa-wa*, ཕྲ་བ་ *phra-wa*, གཡོ་བ་ *gyo-wa* (*H̱bum. 17*).

རླུང་གི་ཤིང་རྟ་ *ṟluṅ-gi çiṅ-ṟta* lit. wind-chariot 1.= རླུང་ལས་སྐྱེས་ *ṟluṅ-las̱-s̱kyes̱* born of the wind, a figurative name for a horse (*M̱ṅon.*). 2.= སྤྲིན་ *s̱prin* cloud (*M̱ṅon.*).

རླུང་གི་གཤོག་པ་ཅན་ *ṟluṅ-gi gçog-pa-can* (lit. having wind wings) a term for the swiftest horse; the kind of horse to which this compliment is given in Tibet is generally called གྱི་ལིང་ *gyi-liṅ* (*M̱ṅon.*).

རླུང་འཁོར་བ་ *ṟluṅ ẖkhor-wa* **वायुयन्त्र** weathercock, an instrument that is turned by the wind.

རླུང་གཉིས་འཐུང་ *ṟluṅ-ḇñis̱-ẖthuṅ* as met.= རྔ་མོང་ *ṟṅa-moṅ* camel, dromedary (*M̱ṅon.*).

རླུང་རྟ་ *ṟluṅ-ṟta* (lit. the wind-horse); the horse of fortune or luck, generally inscribed on flags with charms and allowed to flutter in the wind. But the long perpendicular flags attached to poles themselves are also styled "*lung-ta.*"

རླུང་ནག་ *ṟluṅ-nag* (lit. black-wind), dust storm, a storm whirling up clouds of dust.

རླུང་སྤུ་སུན་འབྱིན་ *ṟluṅ-s̱pu sun-ẖbyin* one of the seven different winds of the human body; the names of the remaining six:— རླུང་དགག་གི་རྗེས་མཐུན. རླུང་མི་ལམ་འཁྲུལ་སྣོན, རླུང་བཟོད་མེད, རླུང་ཞུས་བརྗོད་པ་མི་བཟོད, རླུང་རོ་བྲོ་ཕྲིད་བྱེད, རླུང་མཆུན་པ་འཛེགས་བྱེད (*K. d.* ཟ, *367*).

རླུང་སྤྱོད ṟluń-s̱pyoḏ lit. that pairs while floating on the wind=བྱ་རྒོད bya-ṟgoḏ vulture (M̱ńon.).

རླུང་མ ṟluń-ma 1. col. wind. 2. n. of a Yakṣa princess (K. g. 5, 30).

རླུང་གཡབ ṟluń-g̱yab a fan. Syn. བསིལ་གཡབ ḇsil-g̱yab; བསིལ་བ་སྟོབ ḇsil-wa-s̱tob (M̱ńon).

རླུང་ལ་དགའ་བ ṟluń-la ḏgaẖ-wa (lit. that which delights in wind)= as met. the camel (M̱ńon.).

རླུང་ལྷ Rluń-lha पवन, प्रभञ्जन the god of wind. རླུང་ལྷའི་ཞོན་པ ṟluń-lhaẖi shon-pa the conveyance of the god of wind (M̱ńon.).

Syn. རླུང་གི་དབང་ཕྱུག ṟluń-gi ḏwań-phyug; དབུགས་འབྱིན་བདག ḏḇugs̱-ẖbyin-ḇdag; སྣ་ཚོགས་རྟ་ཅན s̱na-tshogs̱ ṟta-can; གཡོ་བྱེད་མགོན g̱yo-byeḏ-m̱gon; ལོངས་སྤྱོད་མཛེས་པ lońs̱-s̱pyoḏ m̱dses̱-pa; སྟོབས་ཀྱི་ལྷ s̱tobs̱-kyi-lha; ནུབ་བྱང་ཕྱོགས་སྐྱོང nub-byań phyogs̱-s̱kyoń (M̱ńon.).

རླུང་ལས་རྒྱལ ṟluń-las̱-ṟgyal अश्वराज n. of the king of the horses, he that can win in the race with wind.

Syn. རྟ་མཆོག ṟta-m̱chog; ཅང་ཤེས་པ cań-çes̱-pa (M̱ńon.).

རླུང་གསོམས(ཆུ་རླབས) a wave (S. Lex.).

རླུང་བསྲེག ṟluń-ḇsṟeg the musk-deer.

Syn. གླ་བ gla-wa; གླ་རྩི་ཅན gla-ṟtsi-can (M̱ńon.).

རླུང་སངས་འོག་ལ་འཐེན Ṟluń-sańs̱ ẖog-la ẖthen the son of ཡུམ་སངས་འོག་ལ་འཐེན Yum-sańs̱ ẖog-la ẖthen (G. Bon. 23).

རླུབས ṟlubs̱ 1.=དམའ་བ निम्न low. 2. acc. to Jä. in C.=a corner, hole, place for hiding a thing; གོས་ཀྱི་རླུབས the pocket in a robe (Lex.): ཁུང་བུའི་རླུབས khuń-buẖi ṟlubs̱. 3. acc. to Sch.: ditch, pit, pool, abyss: མེའི་རླུབས meẖi-ṟlubs̱ fire-pool.

རླུབས་པ ṟlubs̱-pa 1. a cover; also as vb. to cover, hide; གོས་ཀྱིས་རླུབས་པ to hide under a robe. 2.=ལུགས་པ.

རླག་པོ ṟlag-po foolish, stupid, of a little child (Jä.).

རློག་པ ṟlog-pa pf. བརླགས ḇṟlags̱, form of pres. and fut. བརླག ḇṟlag, imp. རློག ṟlog or རློགས ṟlogs̱, 1. to destroy; break down, turn up; as in ས་རློག་པ sa-ṟlog-pa, རྡོ་རློག་པ ṟdo-ṟlogpa, ཞིང་ལ་རློག་བརྒྱབ་པའི་གནས་སྐབས (S̱ñiń.) ཐལ་བར or རྡུལ་དུ་རློག་པ ṟdul-du ṟlog-pa to reduce to powder, to destroy entirely. 2. fig. to pervert, to infatuate; ཉེས་པའི་དྲི་མས་ཡོངས་སུ་བརླགས་ཏེ quite corrupted by the filth of sin (Dzl.); ཆུང་མར་འདོད་པའི་བསམ་རླགས་ཚེ those infatuated by thoughts of marriage (Jä.).

རློན་པ I: ṟlon-pa 1.=Mongolian ནོམ་ཧང adj. आर्द्र wet, moist, damp; colloq. "lòm-po"; ཚང་རློན tshań-ṟlon quite wet, wet through; of meat, vegetables and the like =མ་ཚོས་པ uncooked, as in འོ་རློན milk not boiled; also=མ་སྨིན་པ unripe as in ཤིང་ཏོག་རློན་པ, also used in ཤ་རློན་པ raw meat. 2. vb. with pf. and fut. in བརླན ḇṟlan=སྦང་བ s̱bań-wa to make wet, to moisten, e.g., ཆུས or ཆར་པས with water or with rain; བརློན་ཏོ ḇṟlon-to made wet (Situ. 76).

Syn. རློན་ཅན ṟlon-can; གཤེར་པ gçer-pa; བངས་པ bańs̱-pa; ཐག་ཅན thag-can (M̱ńon.).

རློན་པ ṟlon-pa II: to answer, with ལན lan; also གློན་པ glon-pa, ལྡོན་པ ḻdon-pa, བླན་པ ḇlan-pa, ཟློན་པ zlon-pa (see Jä.).

རློབས ṟlobs̱ as in བྱིན་གྱིས་རློབས with pf. བརླབས ḇṟlabs̱, fut. བརླབ ḇṟlab, imp. རློབས ṟlobs̱, v. བྱིན byin.

རློམ་པ ṟlom-pa 1.=ཧམ་པ ham-pa sbst. मान्य conceit, vanity. 2. vb. with pf. བརླམས ḇṟlams̱ to be conceited, to be proud of, to glory in, to boast of, used with termin.

case: བདེར་རློམ་པ ḇder ṟlom-pa to boast of one's good fortune; གཅིག་ཏུ་རློམ་པ g̱cig-tu ṟlom-pa to be proud of being one with. 3. to love, to adhere to, to be attached to. 4. to covet: གཞན་གྱི་ནོར་ལ g̱shan-gyi nor-la to hanker after another's property; རློམ་སེམས་སྐྱེས་འདུག covetousness has grown up.

བརླ ḇṟla ऊरु the thigh བརླ་ཤ ḇṟla-ça जघन, सक्थि muscular part of the thigh; བརླ་སྐྱེས ḇṟla-s̱kyes̱ born of the (Brahmā's) thigh, = རྗེ་རིགས ṟje-rig̱s; བརླ་བྱུང (M̱ñon.) the Vais'ya or the gentleman caste of India.

+ བརླ་བརྙན ḇṟla-ḇṟñan = སྣོན་པ s̱non-pa augmenting, growth, increase.

བརླག་པ ḇṟlag-pa 1. v. རློག་པ ṟlog-pa forsaken, abandoned. 2. = མེད་པར་བྱས་པ meḏ-par byas̱-pa, demolished; དགྲ་བརླག ḏgra-ḇṟlag killed the enemy (*Situ. 76*). 3. = བཤལ་བ उत्साधन to wash off (*S. Lex.*).

卐 བརླང་པོ ḇṟlañ-po पारुष्य = རྩུབ་པོ ṟtsub-po rude, coarse, roughness in conversation: བརླང་པོའི་ཚིག ḇṟlañ-poẖi tshig rough words, abusive language; རྩུབ་བརླང་བ་མ་ཡིན་པ ṟtsub ḇṟlañ-wa ma-yin-pa refraining from abusive language; བརླང་པོ་རྣམས་བྱེད་པ ḇṟlañ-po ṟnams̱ byeḏ-pa to make use of such language. བརླང་སྤྱོད ḇṟlañ-s̱pyoḏ = རྩུབ་སྤྱོད ṟtsub-s̱pyoḏ rough behaviour. misconduct; also described as རྩུབ་ཚིག་བྱ་ལས་གང་ཡིན་བརླང་སྤྱོད་དུ་མ་སོང་བའི་སྐྱོམས་སྐྱུར་ཆེ་བ (*D. çel. 11*); བརླང་སྤྱོད་བྱེད་པ ḇṟlañ-s̱pyoḏ byeḏ-pa to be rude or rough in manners. བརླང་མོ ḇṟlañ-mo = བུད་མེད་གཏུམ་མོ buḏ-meḏ g̱tum-mo a fierce woman, an amazon (*M̱ñon.*).

བརླན་པ ḇṟlan-pa 1. another form of རློན་པ, = གཤེར་པ or སྦང་བ s̱bañ-wa: ཆུས་བརླན་ཏོ chus̱ ḇṟlan-to (*Situ. 76*); བརླན་སྐྱེས met. a tree. 2. = བསྡུས་པ ḇs̱dus̱-pa or ཕྱོགས་སུ་གཏོགས་པ phyog̱s-su g̱tog̱s-pa to collect or put aside.

བརླབ་པ ḇṟlab-pa, v. རློབ་པ ṟlob-pa.

བརླམ་པ ḇṟlam-pa, v. རློམ་པ ṟlom-pa.

བརླམས་པ ḇṟlams̱-pa = བསྐྱོད་པ ḇs̱kyoḏ-pa, tremulous, trembling; འབྱུང་པོས་བརློམས ẖbyuñ-pos̱ ḇṟloms̱ quivering with a demon, described as མིའི་ཁོག་པ་ལ་གདོན་ཞུགས་པ the occupation of one's body by an evil spirit (*Situ. 76*).

བརླིང་བ ḇṟliñ-wa गरीयान्, गुरु excellent (*Zam. 12*). Also = བརྟན་པ ḇṟtan-pa firm, steady: རང་བཞིན་བརླིང་ལ་ཤེས་རྒྱ་ཆེ he is wise who is naturally steady. བརླིང་པོ ḇṟliñ-po firm, secure, safe (both of men and things). བརླིང་ལོག ḇṟliñ-log confused, disorderly, not to be trusted (*Sch.*).

བརླུག་པ ḇṟlug-pa = མི་བརྟན་པ mi-ḇṟtan-pa (*Ñag. 64*) unsteady, not firm.

བརླུབས ḇṟlubs̱, v. རླུབས ṟlubs̱ (གོས་ཀྱིས་གཡོགས་ཚར་བ gos̱-kyis̱ g̱yog̱s̱ tshar-wa) covered with clothes.

ལ

ལ *la* I: 1. is the twenty-sixth letter of the Tibetan alphabet, corresponding with the English *l* and Sanskrit ल. 2. numeral: 26.

ལ II: 1. a mountain pass, ལ་རྩེ the summit of a pass, ལ་ཟུར the edge or side of a pass, ལའི་གྱེན *laẖi-gyen* the ascent of a mountain pass, ལའི་ཐུར *laẖi-thur* the descent or declivity of a mountain pass. ལ་རྒལ་བ also ལ་རྒྱབ་པ to cross a pass. 2. candle, wax-candle, wax-light, taper (from the Chinese *lāh* wax) in *C.*

ལ་ཀ the top of a mountain; ལ་ཀ་མཐོན་པོར on the summit of a lofty mountain (*H̱brom.* ཁ, *18*).

ལ III: ལ་ནི་བླང་བ་མེད་པའི་སྒོ། ཡོན་ཏན་མེད་པས་ཐམས་ཅད་གྲོལ *La* in mystic Buddhism is symbolic of the state of non-receiving, *i.e.*, of absolute repletion (*K. g.* ཞ, *43*). ཉེས་པ་ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པ་ཅན་ནི་འགྱུར་བ་མི་གནས་པ་སྟེ། ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ནི་བརྟན་པ་ཉན་ཐོས་ཀྱི་ཐེག་པ་སྤོང་ཞིང་བླ་ན་མེད་པའི་ཐེག་པ་ཆེན་པོ་ལ་བརྩོན་པའོ *La* signifies that a believer in the doctrine of (the less developed) *S'rāvaka* is changeful. The *Mahāyāna* doctrine (fully developed) being steady, giving up the *S'rāvaka* doctrine one should be assiduous in the *Mahāgāna* doctrine (*K. my.* ཀ, *208*).

ལ IV: postpos. or case-sign 1. denoting སུ, ཏུ, ར, དུ, ན, རུ all being said to possess ལ་དོན, *i.e.*, signifying—as to, to, on, in, at, into, upto, by, from, toward. དོན་ལ = as to the meaning; ཤར་ཕྱོགས་ལ(སུ)་འགྲོ go eastward; མཐའ་ལ(ཏུ)་འཁྱོལ brought to the end; མཐའ་ལ་ཕྱིན = མཐར་ཕྱིན arrived at the limit, attained to perfection; རྒྱ་གར་ལ(དུ)འགྲོ goes to India; འོག་ལ་བསྣན pressed down; མདུན་ལ(ན)་རྒྱུ running or moving in front; ལག་ལ(ཏུ)་བཟུང catch in or by the hand. གར་ལྟ་བ་ལ looking where to or at what; སྒྲོན་མེ་ཕྱོགས at or towards the lamp-light (*Situ. 19*); ས་ལ་འགྲེ་བ *sa-la ẖgre-wa* to roll (one's body) on the ground; ས་ལ་འགྲིལ་བ *sa-la ẖgril-wa* to fall to the ground; ནམ་མཁའ་ལ་འཕག་པ to rise to heaven, ནམ་མཁའ་ལ་འཕུར་བ to soar or fly in the air, མེ་ལ at, on, in, the fire, རི་ལ on the mountain, ཆུ་ལ in, into, to, on, the water, ཤར་ལ towards the east, eastward, བོད་ལ in, to, Tibet; from, as: གནམ་ལ་ཁ་བ་འབབ snow falls from heaven, རྟ་ལ་འབབ he alights from his horse, བྲག་ལ་མཆོངས he leaps from the rock, ལུས་ལ་ཁྲག་འབྱིན་པ *luş-la khrag-ẖbyin-pa* to draw blood from the body. 2. ཚེ་སྐབས, *i.e.*, with reference to time: སྲོད་ལ་བདུད་བཏུལ at dusk vanquished the demon, ཞག་གསུམ་པ་ལ on the third day, ལོ་ཉི་ཤུ་པ་ལ in the twentieth year, ཟླ་བ་གསུམ་ལ within three months. *Phyag dañ-po la* at, during, the first obeisance 3. to signify: དགོས་ཆེད necessity; དེའི་ཆེད་ལ or དེའི་ཆེད་དུ purpose of; also to signify དེ་ཉིད state of, nature of:—ལྷར་(ལ)་གསལ manifested as a god, གཅིག་ལ་(ཏུ)་སྒྱུར became unified, མང་དུ་འཕེལ multiplied, became many; གཟུགས་ལ(སུ)་སྒྲུབ assumed shape (*Situ. 19*). Also = relying on, keeping to: དེ་ལ་རྟེན་ནས *de-la ṛten-naş* depending on it; also: relative to, with respect to, in consequence of: དེ་ལ་དགའ་སྐྱེ glad, rejoicing at it; སྡིག་པ་ལ་འཛེམ་པ *şdig-pa-la ẖdsem-pa* being afraid of sin; མ་བྱུང་བ་འདི་ལ་གདམས་ངག་གསོལ་ཏེ he asked advice with respect to this not having been properly done. In introducing a new subject: རྒྱལ་ས་མི་ཉག་ལ་སོང་བའི་ལོ་རྒྱུས་ལ now, as to the fact of the kingdom having been transferred (gone) to Miñag; in headings of chapters, etc., *e.g.*, གླིང་བཞིའི་མིང་ལ *gliń-ḇshiẖi miń-la* concerning the names of the four parts of the globe ཆེ་ཆུང་གི་ཚད་ལ *che-chuń-gi tshaḏ-la* with respect to size. 4. in all relations mentioned above, ལ *la* is added, to the inf., the partic. and to the root of a vb. whereever the verb will at all admit of it; and besides it is used as gerundial particle in a similar way as ཏེ *te*: (*a*) after the inf. ལྷ་རྟེན་ཞིག་ཡོད་པ་ལ as there was in that place an idol-shrine or symbol; also to be translated by: although. (*b*) added to the root: མཐོང་ལ་མ་བཏགས (though) having seen it, yet he did not fasten it. In *C.* when ལ is added to adjectives it signifies ཡིན་པ་ལ being: སྐྲ་དང་ཁ་སྤུ་སེར་ལ་རིང་བ (*A. 31*) his hair and beard being yellow and long; ལུས་མི་སྡུག་ཅིང་ཐུང་ལ་དབྱངས་སྙན་པ ugly as to his body (and) of small stature, (but) having a fine voice. In sentences containing two imperatives ལ = and: ཤོག་ལ་ལྟོས་ཤིག *çog-la ḻtoş-çig* come and look!

ལ་ཁྱི་མོ *la-khyi-mo* the mountain-weasel (*Jä.*).

+ ལ་གོར *la-gor* क्षिप्र = མགྱོགས་པ *m̱gyogş-pa*, མྱུར་བ *myur-wa* quick, swift.

ལ་རྒྱ *la-ṟgya* (pronounced *largya*) government order (gen. prohibiting the killing of wild animals and birds in a mountain tract).

+ ལ་གཅན་པ *la-gcan-pa* (ལ་ལ་ཁྲལ་སྡུད་པ་པོ *la-la khral-şduḏ-pa-po*) a collector of duties on a mountain pass.

ལ་ཆ *la-cha* लाक्षा shell-lac, sealing-wax. ལ་ཐིག *la-thig* a drop of sealing-wax on which the seal is pressed.

ལ་ཉུང *la-ñuń* for ལ་ཕུག and ཉུང་མ *ñuń-ma* radish and turnip.

ལ་ཉེ *la-ñe* a mark (*Sch.*).

ལ་ཉེ་བ शकुन vulture; lit. a bird that lives about the summits of mountains.

ལ་ཏ *la-ta* or ལ་ད *la-da* kind of yarn imported to Tibet from Assam and Bhutan.

ལ་ཊ *La-ṭa* a country of the Turuṣka (Turks) towards the west of India (*Duş-ye 39*).

ལ་སྟོང *la-ştoń* mountain-pass solitudes, v. སྟོང་པ *ştoń-pa*.

ལ་ཐོག *la-thog* = ལ་རྩེ *la-ṟtse* the summit of a mountain-pass.

ལ་ཐོད *la-thoḏ* turban, *pagri* or cloth which the Indians wrap round their head (*Jig. 13*).

+ ལ་དུ *la-du* मोदक, लाडु (अम) a kind of pastry made in Tibet; a medicinal food in which radish preponderates.

ལ་དྭགས *La-dwagş*, also called མར་ཡུལ་ལ་དྭགས Ladak, province in the valley of the Indus between མངའ་རིས and Balti, inhabited by Tibetans and formerly belonging to Tibet.

ལ་པ་ཤ *la-pa-ça*, ལ་པ་ཤག *la-pa-çag* a kind of upper garment without a girdle (*Cs.*).

ལ་པོ *la-po* 1. a pass over a lofty mountain; also a high peak. 2. buttermilk, boiled, but not yet dried into vermicelli (ཆུར་པ).

ལ་པེན *la-pen* occurs in མི་ལྷག་གི་ལ་པེན.

ལ་ཕུག *la-phug* मूल the radish; in Tibet a large round white root, not long and forked. Syn. ཧི་ལ *hi-la* (हिल); མུ་ཙི་ཀ *mu-tsi-ka* (सुषिक); འདབ་གསུམ་པ *ẖdab-gsum-pa*; ལེགས་འབབ *legş-ẖbab*; ངང་པའི་རྐང་ *ṅaṅ-pahi-r̠kaṅ*; གཏུན་ཤིང་ *gtun-çiṅ*; ཏ་ལའི་རྩ་བ་ཅན *ta-laẖi r̠tsa-wa-can* (*M̱ṅon.*). བོད་ལ་ཕུག the common radish; རྒྱ་ལ་ཕུག *r̠gya-la phug* a reddish species of an acidulous taste; ཕུང་ལ་ཕུག also called ལ་ཕུག་སེར་པོ *la-phug ser-po* carrot.

ལ་བ *la-wa* कम्बल, प्रावरीण blanket, night-covering;=སླ་བ a kind of cloak.

ལ་བོ་ཆེ *La-bo-che* n. of the high mountain situated to the back of the great monastery of Sam-ye: བསམ་ཡས་ལ་བོ་ཆེ་ལ་རྒྱན་པས་འདོད་པ་ཆེ་བར་ཡང་གྲགས (*A. 97*).

ལ་མ *la-ma* acc. to *Sch.* a certain herb.

ལ་མ་སྲོ *la-ma-sr̠o* the raspberry in Kunawar.

ལ་མོ *la-mo* 1. quickly: ལ་མོ་ཤོག come quickly. 2. n. of a village situated to the east of Lhasa: དེར་ལ་མོ་བྱང་ཆུབ་ཕྲུག་ཞེས་པའི་ལྷ་ཁང་ཞིག་ཀྱང་ཡོད (*Loṅ.* ༢, *18*).

+ ལ་སྩོགས་པ *la-ştsogş-pa*=ལ་སོགས་པ etcetera.

ལ་རྫས *la-r̠dsaş* or colloq. ལབ་རྫས, a cairn or votive pile in the form of a chhorten on the tops of hills.

ལ་ཟླས་པ *la-zlaş-pa*=ཐག་བཅད་པ to settle, decide finally; नियम final settlement. ལ་ཟློ་བ *la-zlo-wa*=མཐའ་བཀགས་པ to put limits to, to settle finally.

ལ

ལ་ཧུར *la-ẖur*=འཕྲལ་དུ, མགྱོགས་པར quickly, hastily: ལ་ཧུར་ཕྱོད་ཀྱིས་ཐོན་ལ་གཤེགས do quickly pass out or run away; ལ་ཧུར་མྱ་ངན་འདས་ན་རུང it is proper to pass out of misery soon, i.e. to die; ཁལ་ཐམས་ཅད་ལ་ཧུར་ཁྱོལ (*A. 137*).

ལ་རོག n. of a place in *Mon-m̱tsho-şna* (*Loṅ.* ཞ, *20*).

ལ་ཏོང་ a candle or lamp in Sikkim.

ལ་གཡོགས *la-gyogş* retribution: ལས་ཀྱི་ལ་གཡོགས་དང་ལ་འཁོར་གསུངས (*R̠dsa. 17*) he said that retribution of one's wicked actions visits one.

‡ **ལ་ཛྷ་ལུ** *la-dsha-lu* a kind of herb, लज्जालु [the blushing herb, the sensitive plant, Mimosa pudica] *S.* ལ་ཛྷ་ལུ་དང་། ཤ་ར་ སྤུང་ཀའི་རྩ་བ་འབྲས་བུ་གྲང་མོས་བཏགས་ནས་རྒྱུགས་པར་བྱའོ (*K. g,* ཙ, *48.*)

ལ་ལ *la-la*=འགའ་ཞིག एकत्ये, केचित् (*A. K. 134*) or ཁ་ཅིག some, a few; acc. to *Jä.*: partly, what—what; ལ་ལ་ཞིག कश्चित् certain; also as a singular, somebody, someone.

ལ་ལ་ཕུད *la-la phuḏ* जवनि a medicinal herb; ལ་ལ་ཕུད་ཀྱིས་ཚ་ནད་གྲང་བ་སེལ the medicine *la-la phuḏ* heals dyspepsia and gonorrhœa.

Syn. དྲག་ཤུལ་དྲི *dr̠ag-çul dr̠i*; ཚངས་པའི་སྙིང་པོ *tshaṅş-paẖi şñiṅ-po*; ཡོལ་བ་ཅན *yol-wa-can* (*M̱ṅon.*).

ལ་ལོ་ལ་མོར *la-lo la-mor*=རིམ་གྱིས་རིམ་གྱིས *rim-gyiş rim-gyiş* gradually, by degrees; སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་ལ་ལོ་ལ་མོར་འཇིག་པའི་རྟགས་ཡིན་གསུངས he said that it was a sign of the gradual decay of the religion of Buddha (*A. 49*).

ལ་སོ *la-so* abbr. of ལ་རྩེ *la-r̠tse* top of a mountain-pass, and ལ་ལ་བསྡད་པའི་སོ་བ.

ལ་སེང་ *La-siṅ* abbr. of Ladak-pa and Singpa the latter being the Tibetan name for a Sikh native of Punjab (*Yig. k. 13*).

ལ་སོགས *la-sogş* प्रमुख, प्रभृति, आदि=གཙོ་བྱས་པ *gtso byaş-pa*, མཚོན་པ *m̱tshon-pa*, འགོ་བྱས་པ *ẖgo-byaş-pa*=this being the principal one, others following it.

ལྭ་བ *lwa-wa* or ལ་བ *la-wa* कम्बल woollen blanket or cloth; སྐྲའི་ལྭ་བ *şkraẖi-lwa-wa* a kind of hair cloth; ལྭ་བ་ནག་པོ *lwa-wa nag-po* a dress made of black-blanket: ལྭ་བ་ནག་པོ་ཞིག་ནི་སྐུ་ལ་གསོལ (*A. 11*) he wore a black cloak (or blanket) round his person. ལྭ་བ་པ *Lwa-wa-pa* n. of a Buddhist saint who had done many miraculous deeds. He used to wear only one piece of blanket as his raiment, hence was called La-wa-pa (*K. dun. 22*).

ལག *lag* 1. v. ལ་གལ. 2. हस्ता, आर्द्रा the fifth lunar mansion or constellation.

Syn. ནག་མོ *nag-mo*; དྲག་པོ *d̲r̲ag-po*; དྲག་ཤུལ་ཅན *d̲r̲ag-çul can*; དམག་དཔོན་དགྲ *d̲mag-d̲pon d̲gra* (*R̲tsii.*).

ལག་པ *lag-pa* resp. ཕྱག *phyag*, हस्त, पाणि, बाहु the hand, arm: ལག་པ་ནས་འཛུ་བ to take or seize by the hand; ལག་པའི་རྒྱབ the back of the hand; ལག་པའི་མདུན *lag-pah̲i-m̲dun* the palm of the hand; ལག་པའི་སོར་མོ हस्ताङ्गुलि the fingers. ལག་པ་མ་སྐྱོག do not move about the arms; ལག་པ་མ་སྦྲེལ do not join hands; ལག་པའི་སྣད་བུ or ལག་པའི་རྒྱན bangle ornament worn on the arms; ལག་པ་ཁ་སྦྱར་བ अञ्जलि joining of the palms of the hands together as in devotion. ལག་པའི་ཡལ་ག as met. the fingers, lit. the branches of the hand. ལག་ཏུ་ལེན་པ *lag-tu len-pa* to take in hand, to exercise, to practise, *e.g.*, སྒོམ་པ *şgom-pa* meditation; ཚིག་དོན་ལག་ཏུ་ལེན་པ to study and practise the import of a word. As metaph.: མཚོ་ལག arm of the sea, gulf, bay, གླིང་ལག *gliń-lag* or ཕུལ་ལག tongue of land; གླིང་ལག་འབྲེལ *gliń-lag h̲brel* isthmus, neck of land *C.* Is used fig. for power, authority: མིའི་ལག་ཏུ་འགྲོ་བ *mih̲i-lag-tu h̲gro-wa* to get into a persons power, to be at his mercy (*Thgy.*); ལག་ནས་འཕྲོག་པ *lag-naş h̲phrog-pa* to snatch out of a person's hand, to deliver from another's power (*Glr.*). ལག་པའི་རྣམ་འགྱུར *lag-pah̲i r̲nam-r̲gyur* the different forms and configurations of the hand:—སེ་གོལ་གཏོགས་པ་ཐལ་མོ་བདབ་པ to bow touching the ground with the palms of hands; ཐལ་མོ་སྦྱོར་བ *thal-mo şbyor-wa* to twirl with the fingers joining the palms of the hands in devotion or out of respect; ཁྱོར་བ *khyor-wa*, the hollow of the སྙིམ་པ *şñim-pa*; ཁུ་ཚུར་བཅངས་པ *khu-tshur b̲cańş-pa* the clenched hands for boxing; ཁྱིད *khyid̲* fist, མཐོ *m̲tho* span, ཁྲུ *khu* cubit, འདོམ *h̲dom* fathom measured by the stretching of the arms; བརྡ་སྟོན་པ *b̲r̲da şton-pa* to signal by the hand (*M̲ñon.*)

Syn. ཡལ་ག་ལྔ *yal-ga-l̲ńa*; འཛིན་བྱེད *h̲dsin-byed̲*; གཟུང་བྱེད *gzuń-byed̲*; བརྡ་སྟོན་བྱེད *b̲r̲da-şton-byed̲*; སུག་པ *sug-pa*; འཇུག་བྱེད *h̲jug-byed̲*; འབབ་བྱེད *h̲bab-byed̲*; གཅོད་བྱེད *gcod̲-byed̲*; དཔུང་པའི་འདབ *d̲puń-pah̲i h̲dab* (*M̲ñon.*).

ལག་སྐྱོགས *lag-şkyogş*=གཟར་བུ *gzar-bu* ladle (*M̲ñon.*).

ལག་རྐྱོང *lag-r̲kyoń*=སྤྲང་པོ *şprań-po* beggar, destitute person (*M̲ñon.*).

ལག་སྐྱོང *lag-şkyoń*=as met. knife (*M̲ñon.*).

ལག་ཁུག *lag-khug* pouch, hand-bag (*R̲tsii.*).

+ ལག་གི་བླ *lag-gi-b̲la* one who does general menial service to the congregation of lamas in a monastery.

ལག་གྲམ *lag-gram* one sitting with his cheek resting on his hand (as if in sorrow); acc. to *Jä.* leaning one's head on the hand

ལག་མགོ *lag-m̲go* ལག་མགོ་ཙམ 1. both hands put together in shape of a globe or ball. 2. a glove with only a thumb, a mitten *C.* (*Jä.*).

ལག་ངར *lag-ńar* the fore-arm (the part of the arm between གྲུ་མོ *gru-mo* elbow and མཁྲིག་མ *m̲khrig-ma* wrist).

ལག་བཅང *lag-b̲cań* in: གཉིས་གཉིས་ཁྱད་དང་ལག་བཅང (*B. ch. 8*).

ལག་ཆ *lag-cha* utensils, tools, instruments; objects carried in the hands, *e.g.*, royal insignia at a festival procession (*Glr.*); འཁོར་གཡོག་ལག་ཆ་དང་བཅས་པ་ཐོང་ཞིག send the servants with the things (wanted for the journey)! (*Glr.*).

Syn. शक्ति; ལག་པས་གྲོལ་བ *lag-paş grol-wa*; མཚོན་ཆ *m̱tshon-cha* (*M̱ñon.*).

ལག་རྗེས *lag-ṟjes* 1. impression or mark of the fingers. 2. a work which immortalizes a person's name: ལག་རྗེས་འཇོག་པ *lag.ṟjeş ẖjog-pa* to leave such a work behind (*Glr.*).

ལག་ཉ *lag-ña*=བྱིན་ལེན་མ་བྱས་པར་ལེན་པ receipt of a thing without acknowledgement; སྟེར་མཁན་མེད་པར་ལེན་པ *şter-m̱khan meḏ-par len-pa* to take what is not given, hence ལག་ཉ *lag-ña* sbst.: a grasp, a snatch (*Jä.*).

ལག་ཉལ *lag-ñal*=རྡོ་རྗེ *ṟdo-ṟje* thunder bolt.

ལག་རྟགས *lag-ṟtagş* 1. resp. ཕྱག་རྟགས sign manual sign or mark made with the hand as a seal of verification, impressed on a legal document, but often only with the finger dipped in ink. 2. any small object, *e.g.*, a needle, which the deliverer of a letter has to hand over together with the letter; present in general (*Jä.*).

ལག་སྟབས *lag-ştabş*=ལག་ལེན *lag-len.*

ལག་ཐོག cash payment; in cash, ready money;=ལག་ཡོད (*Ṟtsii.*).

ལག་མཐིལ *lag-m̱thil* करतल the palm of the hand.

ལག་དམ *lag-dam* 1., hon. ཕྱག་དམ, a seal. 2. ལག་དམ་པོ *lag-dam-po* in *C.* close-fisted, stingy, niggardly.

ལག་དར *lag-dar* acc. to *Lex.*=handkerchief; prob. the same as ལབ་དར *lab-dar W.* col. grater (*Jä.*).

ལག་དེབ note, note-book, hand-book; གཞིས་ཁག་གང་ཡིན་གྱི་ལག་དེབ a register or note of all the different *shi-kha* farm-estates (*Ṟtsii.*).

ལག་བདེ *lag-ḇde* 1. person that pours out the tea at a tea-carousal and serves food to the monks of the monastery (*Ṟtsii.*). 2. resp. ཕྱག་བདེ *phyag-ḇde*,=མ་གཡོག cook, one who serves in the kitchen or at table: ལག་བདེ་བདེ་སླག་ཅན་མང་པོས་ཁུས་པའི་འདོད་གསོལ་བྱེད་པ་དང་ (*A. 141*). ལག་བདེ་དཔོན་པོ *lag-ḇde ḏpon-po* chief cook or table server.

ལག་འདོན *lag-ẖdon* a vassal or subject paying his landlord in money or kind, opp. to རྐང་འགྲོ *ṟkañ-ẖgro* who performs his services as an errand-goer or a porter (*Jä.*).

ལག་རྡུམ *lag-ṟdum*=ལག་ཆད་པ *Mil.* having a mutilated or crippled hand (*Jä.*).

ལག་ལྡན *lag-ldan* करी, हस्तिन् having a hand or a trunk, hence as met.=elephant; ལག་ལྡན་མ *lag-ḻdan-ma*=གླང་མོ *glañ-mo* she-elephent (*M̱ñon.*). ལག་ལྡན་ར་བ elephant stable, place where elephants are kept (*M̱ñon.*)

ལག་བརྡ *lag-ḇṟda* sign of the hand; signal made by the hand, beckoning.

ལག་བསྡམས *lag-ḇşdamş*=འཁྲིག་པ *ẖkhrig-pa* sexual embrace (*M̱ñon.*).

ལག་ན་རྡོ་རྗེ *Lag-na ṟdo-ṟje* or ལག་རྡོར *Lag-ṟdor* otherwise ཕྱག་ན་རྡོ་རྗེ or ཕྱག་རྡོར *Phyag-ṟdor*, is another aspect of the Dhyani Bodhisattwa Dorje Chhang. In Tantrik ceremonial is often known as and depicted as "the green-robed *Lag-na ṟdo-ṟje*."

ལག་ན་གཞོང་ཐོགས *Lag-na g̱shon-thogş* holding a basin in hand, n. of a deity.

ལག་ནོར property in hand, also property that has not been sold or mortgaged.

ལག་སྣོད *lag-şnoḏ*=ལག་ཏིག a hand pot or vessel to measure milk or arack.

ལག་པ་བརྒྱང་བ *Lag-pa ḇṟgyañ-wa* an epithet of the son of Kāmadeva (*M̱ñon.*).

ལག་པའི་ཆུ་བོ *Lag-paẖi chu-bo*=ཆུ་བོ་སི་ཏ *chu-bo si-ta* a name of the river Sitā (*M̱ñon.*).

ལག་པ་ཎ *Lag-pa-ṇa* or ལཀ་ས་ཎ *lak-sa-ṇa* लक्ष्मण;=Lakṣmaṇa brother of Rāma the hero of the Rāmāyaṇa.

Syn. མཚོན་བྱེད *m̱tshon-byeḏ*; མཛོད་འཛིན *m̱dsoḏ-ẖdsin*; སྤྲིན་དགྲ་རྒྱལ *s̱prin-ḏgra-ṟgyal*; བཤེས་གཉེན་བཟང་ *ḇçeş-gñen-ḇzañ*; མཛོད་ལྡན *m̱dsoḏ-ldan* (*M̱ñon.*).

ལག་སྤྲོད cash payment (*Ṟtsii.*)

ལག་དཔོན *lag-ḏpon* work-master, overseer, esp. builder (*Jä.*).

ལག་བུབས *lag-bubş*, v. འབུབ་པ *ẖbub-pa.*

ལག་བེར *lag-ber* walking-staff (*Jä.*).

ལག་མངས *lag-mañş* many-armed; certain of the gods are represented as possessed of many arms, and one reason assigned is thatthey may therewith seize evil demons.

ལག་བྲིས 1. a letter, autograph. 2. the marks or lines in the hand.

ལག་དམར *lag-ḏmar* the red-handed, the executioner, hangman (*Jä.*).

ལག་རྩིས *lag-ṟtsiş* मुद्रा the lines or marks in the hands; palmistry.

ལག་བཙུག *lag-ḇtsug* a shoot, a scion.

ལག་འཛིན a receipt, an acknowledgement (*Ṟtsii.*).

ལག་འཛུགས seeds or plants sown or put into the ground by the hand; transplanting; it is also called ཕུར་འཛུགས (*Ṟtsii.*).

ལག་བཟང་གིས་ཞུས་པའི་མདོ *lag-ḇzañ giş-shuş paẖi-m̱do* n. of a *Sûtra* delivered by Buddha at the request of ལག་བཟང་ (*K. kon.* ཅ, *277*).

ལག་བཟང་མ *Lag-ḇzañ-ma* n. of a celestial courtezan (*Loñ.* མ, *5*).

ལག་གཟུངས *lag-gzuñş* balustrade, banister, railing.

ལག་གཡོག་པ *lag-g̱yog-pa* companion, assistant, associate.

ལག་ལེན *lag-len* resp. ཕྱག་ལེན, also ལག་ཏུ་ལེན་པ and ལག་སྟབས *lag-ştabş*=practice, practical knowledge: སེམས་ལ་གང་ཤར་ལག་ལེན་འབུམ་ཡོད་ངམ (*Ṟdsa. 15*). ཆོས་ཀྱི་ལག་ལེན the practice of religion; ཁྲིམས་ཀྱི་ལག་ལེན *khrimş-kyi lag-len* the practice of laws, རྩིས་ཀྱི *ṟtsiş-kyi* of mathematics.

ལག་ལས་སྐྱེས *lag-laş-şkyeş* as met.=རྒྱལ་པོ *ṟgyal-po* king (*M̱ñon.*).

ལག་སོར *lag-sor* गण्डूष handful of water or rather mouthful of water.

ལགས *lagş* Sir, your honour, སྐུ་ཞབས་རྩེ་དྲུང་ལགས his honour the Chief Secretary; བླ་མ་ལགས your lama reverence! This word, however, though taken in modern times in this sense, is really only the pres. form of the vb. in next para., and merely=it is.

ལགས་པ *lagş-pa* 1. resp. and eleg. for ཡིན་པ and འགྱུར་བ to be; ལགས་སོ; so it is! yes to be sure! བླ་མ་ཁྱེད་ཅི་སྐད་བྱ་བ་ལགས O Lama what is your name, sir? དེ་ཁྱེད་ལགས་སམ is it you, Sir? དགེ་སློང་དེ་སུ་ལགས *ḏge-şloñ de-su lagş* who is this reverend monk? (*Dzl.*); a lama asks: བཙལ་ལེ *ḇtsal-le* (=བཙལ་ལམ) have you looked for it? and the disciple answers: བཙལ་ལགས *ḇtsal-lagş* yes, I have! (*Mil., Jä.*). 2.=བཟང་བ *ḇzañ-wa* good. ལགས་མོད་དམ *lagş moḏ-dam*=མིན་ནམ *min-nam* is it not; ལྷ་དེ་ལྟར་ལགས་མོད་ན my lord, if it is not so (*K. du.* ད, *261*). ལགས་མ་ལགས *lagş-ma-lagş*=རེད་དམ་མ་རེད yes or no.

ལགས་མོ *lagş-mo* in *W.* clean=ལེགས་པ (*Jä.*).

‡ ལང་ཀ *Lañ-ka* लङ्का Ceylon; ལང་ཀ་པུ་རི city of the Rakshasa (cannibal demons); ལང་ཀར་གཤེགས་པའི་མདོ *lañ-kar gçegş-paẖi-m̱do* the Lañkāvatāra Sûtra which was translated both from the original Sanskrit and

from the Chinese version into Tibetan (*K. d.* ཅ.).

ལང་ཀའི་བདག་པོ *Lañ-kaḫi ḇdag-po* लङ्कापति the lord of Lañkā, the king of Ceylon; the guardian of the south-western quarter.

Syn. ར་བ་ཎ *ra-wa-ṇa* (रावण), ལྷོ་ནུབ་ཕྱོགས་སྐྱོང་ *lho-nub phyogs̱-s̱kyoñ*; མགྲིན་བཅུ་པ *m̱grin-ḇcu-pa*; གདོང་བཅུ་པ *g̱doñ-ḇcu-pa*; སྲིན་པོའི་རྒྱལ་པོ *sṟin-poḫi ṟgyal-po* (*M̱ñon.*).

ལང་བ *lañ-wa* 1. (also: ལོང་བ *loñ-wa*), pf. ལངས imp. ལོང་ or ལོངས to rise, to get up; ད་ལོངས get up now! ལངས་སོ he has arisen; ལངས་ཏེ་སྡོད་པ *lañs̱-te s̱doḏ-pa* to get up and stand, (not to move on) ནམ་ལངས་ཏེ night having passed away. 2. pf. ལོངས to come up to, to arrive at, to be equal, to reach.

ལན་དཀའ ऋणमोक्षं।

ལང་ཏང་ *lañ-tañ* or ལང་ཐང་ *lañ-thañ* धुस्तूर a species of Hyoscyamus: ལང་ཐང་ཙེ་ཡིས་སྲིན་ནད་སེལ་བར་བྱེད the seeds of Hyoscyamus are a cure for worms.

Syn. དྷུ་སྟུ་ར *dhu-s̱tu-ra*; མེ་ཏོག་སྙིང་ཅན *me-tog s̱ñiñ-can*; གསེར་མིང་ཅན *g̱ser-miñ can*; སྨྱོ་བྱེད *s̱myo-byeḏ*; གདུལ་དཀའ *g̱dul-ḏkaḫ* (*M̱ñon.*).

ལང་ཚོ *lañ-tsho* **वयस, यौवन** youth, youthful age; ལང་ཚོ་ལ་བབས་པ entering early manhood; དེའི་ལང་ཚོ་ལ་མ་ཆགས་པས not being enticed or led away by their youthful appearance (*Glr.*); ལང་ཚོ་རྒྱས་པས *lañ-tsho ṟgyas̱-pas̱* grown up to adolescence (*Jä*) ལང་ཚོ་རྒྱས་པ *lañ-tsho ṟgyas̱-pa* youthful, *i.e.*, the period between the twenty-fifth and the thirty-sixth year of age (*Ṟtsii.*): ལང་ཚོ་ཅན *lañ-tsho can* or ལང་ཚོ་ལྡན adolescent, youthful; ལང་ཚོ་ཅན་མ *lañ-tsho can-ma* **यौवती** youthful maiden,= དར་བབ་མ *dar-bab-ma* (*M̱ñon.*); ལང་ཚོ་མ *lañ-tsho-ma* **युवती** maiden, a youthful woman; ལང་ཚོའི་མཚན་མ *lañ-tshoḫi m̱tshan-ma*= ནུ་མ **यौवन लक्षण** the heaving breast of a maiden (*M̱ñon.*); ལང་ཚོ་བརྟན་བྱེད *lañ-tsho ḇṟtan-byeḏ*= སྐྱུ་རུ་ར *Myrobalan emblica*, lit. that which preserves youth (*M̱ñon.*). ལང་ཚོ་དང་པོ *lañ-tsho dañ-po* a girl just entering into youth, but still in her virginity. ལང་ཚོ་དར་བ *lañ-tsho dar-wa* adult age, full manhood or womanhood, the period of enjoyment of life. Syn. ན་ཚོད་གནས་པ *na-tshoḏ gnas̱-pa*; རིག་པ་ཚང་བ *rig-pa tshañ-wa*; སྒྱུ་རྩལ་སྤྱོད་པ *s̱gyu-ṟtsal s̱pyoḏ-pa*; བདེ་བ *ḇde-wa*; རྒྱགས་པ *ṟgyags̱-pa*; ཁོ་ལག་རྫོགས *kho-lag ṟdsogs̱* (*M̱ñon.*). ལང་ཚོ་ཡོལ *lañ-tsho-yol* past youth, old-man (*M̱ñon.*).

ལང་ལིང་ *lañ-liñ* moving along gently. Acc. to *Jä.* ལང་མ་ལིང་ *lañ-ma-liñ* in *Mil.* seems to be a word descriptive of the rising of a cloud, or the soaring of a bird of prey.

ལང་ལོང་ *lañ-loñ* languid; irregularly assembling or coming; ལང་ངེ་ལོང་ངེ་འཚོགས་པ་ལ་འཁོར་ཕུན་སུམ་ཚོགས coming from different directions his complement of retinue became full (*A. 124*). Also occurs as ལང་ང་ལོང་ངེ *lañ-ña loñ-ñe*.

ལང་ཤོར *lañ-çor* habit; habituated.

ལད་པ *laḏ-pa* acc. to *Cs.* weak, faint, exhausted, of men and animals; blunt, dull, (*Sch.*); also rotten, decayed (*Jä.*).

ལད་མོ *laḏ-mo* imitation, ལད་མོ་བྱེད་པ *laḏ-om byeḏ-pa* to imitate, to mimic, to say after another: སློན་ལམ་འདི་སྐད་བདག་གི་ལད་མོ་གྱིས say after me the following prayer (*Thgr.*); བྱ་བ་ཐམས་ཅད་ལད་མོ་ཡིན། ལད་མོའི་ནང་གང་མཁས་ཡིན all actions are imitations; among these imitations some are skilful (*Khriḏ. 193*).

ལན *lan* 1. time, times: ལན་གཅིག once, one time. Also དུས་ལན་གཅིག once, one day, both as to the past and the future: རྒྱལ་པོ་སྐྱ

བ་ལན་ཅིག *rgyal-po smra-wa lan-gcig* the king issues his command only once, *i.e.*, he does not change his words; བུ་མོ་གཏོང་བ་ལན་ཅིག་ཡིན marraige is given to one's daughter only once (*Tshig.*). ལན་ཅིག་སྐྱེས *lan-cig skyes*= བྱ་རོག *bya-rog* lit. that gives birth to its young only once); a met. for the crow (*M̱ñon.*). ད་ལན this time; ལན་གཉིས twice, ལན་བཅུ ten times, etc.; ལན་བདུན(ནམ)གསུམ seven times or three times; བསྐོར་བ་ལན་མང་དུ་བྱས་ཏེ circumambulating round it many times (*Mil.*); བཞི་ལན་གཉིས་ལ་བརྒྱད་སོང twice 4 are 8. 2. as reflective and contrary attribute: retaliation ལན་བྱེད་པ *lan-byeḏ-pa*, ལན་འཇལ་བ to reply, return, retaliate, repay; ཕན་ལན་གནོད་པས or ལེགས་པའི་ལན་ཉེས་པས to return evil for good. 3. **प्रतिवचन** rejoinder, answer, reply: ལན་ཐོབ to get a reply; ལན་སྨྲས་པ, **प्रत्यभाषत** expressed in reply, replied; ཁྱོད་ཀྱི་གསུང་བ་དེའི་ལན་དུ as answer to your majesty's question (*Glr.*); ལན་འདེབས་པ *lan-ẖdebs-pa* frq., also གློན་པ *ḵlon-pa* or ལྡོན་པ *ḻdon-pa* to answer; ལན་ལྷ་ལྷག་པ to give a reply.

ལན་ཁན *lan-kan* 1. railing, fence, enclosures. 2.= པུ་ཤུ *pu-çu*, སྟེགས་བུ *stegs-pu*, or མདའ་ཡབ *m̱daẖ-yab* (*Ńag.*).

ལན་སྐྱར *lan-skyar*= ལན *lan* retribution, return.

ལན་གུས *lan-gus*= ཕྱི་མི *phyi-mi* (Chinese) an outsider, foreigner.

ལན་གྱོག *lan-gyog* vulg. for ལན་ཆགས *lan-chags*.

ལན་ཅིག་ཕྱིར་འོང་བ **सकृदागामि** returning to the world or transmigrating only once =a stage of perfection in the Hinayana system. ལན་གཅིག་ཕྱིར་མི་འོང་བ **अनागामि** not coming or transmigrating more than once.

ལན་ཆགས *lan-chags* misfortune, adversity, calamity, as supposed punishment for what has been done in a former life; every unlucky accident, that happens to a person without his own fault, being looked upon as a retribution for former crimes. Thus ལན་ཆགས *lan-chags* denotes about what Non-Buddhists would call destiny, fate, disaster (*Jä.*)

ལན་ཏ་ཀ *lan-ta-ka* n. of a drug: ལན་ཏ་ཀ་ཡི་མགོ་ཡིས་རྨ་གསོ་རོ་ཙ་མཆོག (*Med.*).

ལན་བུ *lan-bu* braid, plait, tress of hair (*Cs.* curl, lock of hair).

Syn. ལན་ཚར *lan-tshar*; སྐྲ་ལྷས་པ *skra-lhas-pa* (*M̱ñon.*).

ལན་པ་སྤྱིལ་བུ *Lan-pa spyil-bu* n. of a place in C. Tibet: དེ་ནས་ལན་པ་སྤྱིལ་བུར་བླ་བ་གཅིག་བཞུགས (*A. 132*).

ལན་བུ་ཅན *lan-bu-can* as met.=a woman (in general) (*M̱ñon.*).

ལན་བུ་མ *lan-bu-ma* a shoddy made of stuff mixed with inferior materials (*Jig.*). ལན་བུ་ལྷས= **कुन्तला**.

+ ལན་བོན *lan-bon*= ལན་སློན *lan-slon*.

ལན་ཚ *lan-tsha* or ལན་ཛ *lan-dsa* corruption of **रक्षा**; Hodg. n. of a style of writing in use among Nepalese Buddhists. It is a kind of ornamental writing used by caligraphists for inscriptions and titles of books from (*Jä.*).

ལན་ཚྭ *lan-tshwa* 1. **लवण**; met. ཆུ་ཡི་བཅུད salt as table-salt. 2. **क्षार**, brackish salt; ལན་ཚྭ་ཁ་ཟས་ཀུན་གྱི་བྲོ་བ་སྐྱེད salt gives relish to every dish. ལན་ཚྭ་ཆུ *lan tshwa-chu* salt-water: འདོད་ཡོན་ཐམས་ཅད་ལན་ཚྭའི་ཆུ་བོར་ཤེས (*A. 5*).

ལན་ཚྭ་ཞེས་བྱ་བའི་རྒྱ་མཚོ n. of a sea seven thousand *yojana* wide containing submarine mountain-ranges inhabited by huge porpoises, sea-monsters, crocodiles, *Nāga*, *Çukti* (**शुक्ति**), also furnished the white *Vidruma* coral reefs, &c. (*K. d.* ར, *343*).

ལན་ལོན *lan-lon*= ལན་སློན.

ལབ་བདར *lab-ḇdar*, also ལབ་བརྡར *lab-ḇṟdar*, v. ལ་བདར *la-ḇdar*.

ལབ་པ *lab-pa* to speak, talk, tell—is a common word in colloq. of all classes: དེ་འདྲས་མ་ལབ *de-ẖdras̱ ma lab* don't talk like that; ཧ་ཅང་མགྱོགས་པོ་ལབ་ཀྱི་རེད *ha-cañ mgyogs-po lab-kyi-red* he speaks very quickly. ལབ་ག *lab-ga* talk; ལབ་གྲོགས *lab-grogs̱*=ལབ་ཟླ companion, intimate friend; ལབ་སྒྲ *lab-s̱gra* noise of tattle, talk; ལབ་གཏོང་བ *lab-g̱toñ-wa* to talk, to chat; རྒྱ་ལབ *ṟgya-lab* a great deal of talk, རྒྱ་ལབ་ཅན *ṟgya-lab-can* talkative; ལབ་རྡོལ *lab-ṟdol* talking unbecomingly (*Sch.*); ལབ་ཟླ a pleader, a helper in speaking for one's defence: བདག་ཅག་ལབ་ཟླར་མི་རིགས we do not require a helper in speaking (*H̱brom.* ཀ, *134*).

ལབ་བཟང *lab-ḇzañ*=གཏམ་བཟང *g̱tam-ḇzañ* good speech, eloquence (*M̱ñon.*). ལབ་ཚམ་པ *lab-tsam-pa* acc. to *Sch.*: to speak while dreaming, to be delirious.

ལབ་གཞི=སྒྲུང་གཞི basis of speech, a discourse: སྔར་ནས་རང་ལབ་གཞི་ཞིག་ཡོད from before there has been a cause (basis) of this talk (*Rdsa. 25*).

ལབ་རྩེ *lap-ṟtse* (incorrectly for ལ་རྩེ) a heap of stones in which poles with little inscribed flags are pitched and gods are invoked to help travellers.

ལབ་སོན *lab-son* (is abbrev. for: ལ་ཕུག་ས་བོན *la-phug sa-bon*) radish seed.

ལམ *lam* 1. पन्था, मार्ग, वर्त्म, सरणी, सेतु a road, the way; passage, course, track; ལམ་ཆེན *lam-chen*, རྒྱ་ལམ *ṟgya-lam*, སྟོང་ལམ *s̱toñ-lam* high-way, thoroughfare, public road, main-road, high-road. In Budh. ལམ་ལ་རྣམ་པ་གཉིས་ཏེ *lam-la ṟnam-pa g̱ñis̱-te* there are two ways towards salvation:—(1) རྟག་པ *ṟtag-pa* नित्य the perfect road, which is open to the Buddhists; (2) མི་རྟག་པ *mi-ṟtag-pa* अनित्य; the imperfect-road *i.e.* the ways by which the *Tirthika* seek to enter the state of beatitude (*K. my. k. 435*). ལམ་ཐག་རིང་པོ a long way; and as adj.=distant, remote; ལམ་ལ་འཁོར་བ to wander about on the road, to rove; གྱེན་ལམ *gyen-lam* an uphill road, an ascent, ཟུར་ལམ a horizontal or a sloping road that leads alongside a hill; གྲི་ལམ *gri-lam* the way of a knife, *i.e.*, a cut, slit, slash. 2. way, space or distance travelled over, journey. ལམ་དུ on the road, on the journey; བལ་བོད་ཀྱི་ལམ the journey from Nepal to Tibet. So ལམ་དུ *lam-du* may even=when: ཁྲུས་ལ་འགྲོ་བའི་ལམ་དུ *khrus̱-la ẖgro-waẖi lam-du* when he went to bathe (*Dzl.*). 3. गति fig.: way or manner of acting in order to obtain a certain end: རྒྱ་ཆེ་ལམ इष्टपथ the broad way, དགེ་བའི་ལམ कुशलमार्ग the path of virtue; ལམ་གཅིག་ཉིད एकमार्ग, one way without variety or variation. ཐར(་པའི)་ལམ *thar(-paẖi)-lam* the way of deliverance, viz., for Buddhists, from the cycle of transmigrations. The six classes of beings are sometimes called the six ways of rebirth within the orb of transmigration. For "the way of deliverance" the following are synonyms:—ལམ་པོ་ཆེ *lam-po-che*; ཀུན་འགྲོའི་སྲོལ *kun-ẖgṟoẖi-sṟrol*; ལམ་བཟང *lam-ḇzañ*; འགྲོད་བྱ *ḇgroḏ-bya*; འགོམ་བྱ *ẖgom-bya*; འཇུག་བྱ *ẖjug-bya*; རྒྱུ་བའི་ས *ṟgyu-wahi-sa*; སྒྲོལ་བའི་ས *s̱grol-waẖi-sa*; འགྲོ་བྱ *ẖgro-bya*; བཤུལ་ལམ *ḇçul-lam*; ལམ་དམ་པ *lam-dam-pa*; ལེགས་པའི་ལམ *legs̱-paẖi lam*; མཆོད་པར་བྱེད་པའི་ལམ *m̱choḏ-par byeḏ-paẖi lam*; འཁྱོག་བྲལ *ẖkhyog-bral*; དྲང་པོའི་ལམ *dṟañ-poẖi lam*; མ་ནོར་ལམ *ma-nor lam*; རྒྱ་ལམ *ṟgya-lam* (*M̱ñon.*). We may here add ལམ་བརྒྱད *lam-ḇṟgyaḏ* the eight pure ways of all Bodhisattva:—(1) ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་ལམ; (2) བསྡུ་བའི་དངོས་པོའི་ལམ; (3) མངོན་པར་ཤེས་པའི་ལམ; (4) ཚད་མེད་པའི་ལམ; (5) ཡན་ལག་བརྒྱད་པའི་ལམ; (6) སེམས་ཅན་ཐམས་ཅད་ལ་སེམས་

མཉམ་པའི་ལམ; (7) མི་སྐྱེ་བའི་ཆོས་ལ་བཟོད་པ་རབ་ཏུ་ཐོབ་པའི་ལམ; (8) རྣམ་པར་ཐར་པ་གསུམ་གྱི་ལམ.

ལམ་ཀ *lam-ka*=ལམ *lam.* ལམ་ཀ་ན *lam-ka-na* or ལམ་ཁར *lam-khar* by the road-side (*Dzl.*, *Ja.*).

ལམ་མཁན *lam-mkhan* a guide both in the ordinary sense and fig: ལམ་གོལ་པ to go on the wrong way, to go astray, to mistake the right path.

ལམ་རྒྱུད *lam-rgyud* the stages of moral and spiritual existence. ལམ་རྒྱུད་ལྔ *lam-rgyud-lña* the five classes of beings, cf. འགྲོ་བ *hgro-wa.*

ལམ་རྒྱ་བཞི་མདོ *lam-rgya bshi mdo* the crossing of two roads or when four roads meet. Again we have: ལམ་རྒྱ་གཙོ་བོ་རྣམ་གསུམ the three principal ways:—(1) ངེས་འབྱུང་ निःसरणमार्ग the way of passing out to the state of beatitude; (2) བྱང་སེམས་ལམ बोधिसत्त्वमार्ग the way for the attainment of Bodhisattva perfection; (3) ཡང་དག་པའི་ལྟ་བ सम्यक्दृष्टि the doctrine of perfection whereby is the entrance into the state of *Nirvāṇa.*

ལམ་བགྲོད *lam-bgrod* पथिक a traveller; a fore-runner.

ལམ་གྱི་འཚོ་བ मार्गजीवि one who subsits by begging, or by clearing roads in Tibet.

ལམ་རྒྱགས *lam-rgyags* provisions for a journey. ལམ་ཆས=ལྟོ་ཆས requirements or provisions for a journey.

ལམ་རྒྱུས་པ *lam-rgyus-pa*=ལམ་མཁན *lam-mkhan.*

ལམ་ངན་པ *lam-ñan-pa* a bad road.

Syn. ཉམ་ངའི་ལམ *ñam-ñahi lam*; ཉེན་པའི་ལམ *ñen-pahi lam*; འཇིགས་བཅས་ལམ *hjigs-bcas-lam*; ཀོལ་བའི་ལམ *kol-wahi lam*; གཡོན་ལམ *gyon-lam*; ཉེས་པའི་ལམ *ñes-pahi lam* (*Mñon.*).

ལམ་ཆེན *lam-chen*=རྒྱ་ལམ *rgya-lam.*

ལམ་རྟགས *lam-rtags* the signs of the way being nearly accomplished, *i.e.*, the acquirements and perfections of a saint (*Mil.*).

ལམ་རྟོག་པ *lam-rtog-pa* 1.=ཉུལ་བ་འདོད *ñul-wa hdod* (*Mñon.*), wanderer, rover; an explorer. 2. to reflect on the way to Nirvāṇa.

ལམ་ལྟར་བཅོས་པ *lam-ltar bcos-pa* मार्ग प्रतिरूप an artificial doctrine, a false representation.

ལམ་ཐོག་མི་ཁལ *lam-thog mi-khal* a traveller's journeying and his luggage: དུས་ཐོག་འདི་འགྲོ་མེད་རིགས་ལ་ལམ་ཐོག་མི་ཁལ་གྱི་འབྲི་སྒྲུབ (*D. çel. 8*).

ལམ་མཐུན *lam-mthun* a pedlar or one of similar profession. ལམ་མཐུན་པ fellow-passenger, gen. merchants who journey all together.

ལམ་དུ་འཇུག་ཉེས་པ *lam-du hjug ñes-pa*=ལམ་དུ་འགྲོ་རྒྱུ་ནོར་བ *lam-du hgro-rgyu nor-wa* to go astray, to miss the proper way, to take the wrong path.

ལམ་འདྲེན་པ *lam-hdren-pa*=ལམ་སྣ་པ *lam-sna-pa* a guide.

ལམ་བདེ་མ *lam-bde-ma* a good, easy road.

ལམ་པ *lam-pa* 1. སྤྲང་པོ *sprañ-po* a beggar, street-boy (*Mñon.*). 2. police-officer stationed on high roads for seizing thieves or fugitives; toll-gatherer. 3. traveller, wayfarer (*Cs.*). 4. bell-wether sheep, in *W.* 5. signifies num. fig. 12 (*Ya-sel 54*).

ལམ་པ་ཀམ *Lam-pa-kam* n. of a country situated to the west of India (*Dus-ye. 39*).

ལམ་པོ *lam-po* or ལམ་པོ་ཆེ *lam-po-che* or ལམ་ཆེན་པོ *lam-chen-po* 1. highway; also a place for practising magic. 2. way to heaven.

ལམ་ཙམ *lam-tsam* colloq.=ཧ་ལམ *ha-lam* about as much, also=འགྲིགས་ཙམ as much as will suffice.

ལམ་འཛོམ་པ *lam-hdsom-pa* crossing of roads, junction of roads.

Syn. ལམ་འདྲེས *lam-hdres*; ལམ་འདོམ *lam-hdom*; སུམ་མདོ *sum-mdo*; བཞི་མདོ *bshi-mdo* (*Mñon.*).

ལམ་ཡིག *lam-yig* passport, road-bill.

ལམ་རིང་པོ *lam-riñ-po* long way, difficult way, tedious road.

Syn. བགྲོད་དཀའི་ལམ *b̲grod̲-d̲kah̲i lam* (*M̲ñon.*).

ལམ་ལོག *lam-log* erroneous (*Jä.*). Also विपथ, wrong ways, perverse ways, *i.e.*, heretical doctrines. There are mentioned twenty-two heretical doctrines all of which are opposed to the doctrine of Buddha (*K. d.* ན, 323).

ལམ་ལོམ n. of a large number (*Ya-sel. 57*).

ལམ་ཤོག *lam-çog* way bill, a passport.

ལམ་སངས *lam-sañs̱* at once, immediately,—common in C. colloq.: ཁྱོད་ལམ་སངས་ཤོག *khyod̲-lam sañs̱-çog* come at once; ལམ་སངས་མ་འགྲོ་ཞིག *lam-sañs̱-ma h̲gro-shig* do not go immediately. Also ད་ལྟ་ལམ་སངས in C.

ལམ་སུན་པར་བྱེད मार्गदूषी condemning a religious doctrine; one who so condemns.

ལམ་སེ *lam-se* = ཏ་ལམ (*L̲jañs̱.*) about; probably.

ལམ་སོག་པ *lam-sog-pa* col. a difficult, dangerous road.

ལམ་སྲང *lam-s̲rañ* a lane, narrow street.

ལམ་གསུམ་འགྲོ *lam-gsum h̲gro* त्रिपथगामिनी (ཆུ་བོ་གང་གཱ *chu-b̲o gañ-gā*) an epithet of the river Ganges (*M̲ñon.*).

ལར *lar* = ཡང *yañ* or སླར་ཡང *s̱lar-yañ* afterwards, again, yet: ལར་བྱིས་པ་ཁ་སྔོན་པོ་འདི་གྲགས་ན་གཞུ་འཆག་ཟེར་ཅེང (*A. 19*).

ལར་རྒྱ *lar-r̲gya* usage, the local custom of a place; ཕྱི་ནང་གི་ལར་རྒྱ the internal and external usage of a country (*Yig. k. 87*).

ལས *las̱* I: sbst. col. ལས་ཀ *leka*, hon., ཕྱག་ལས *phyag-las̱* 1. कर्म्म, कार्य्य, क्रिया, कृषि, any action, act, deed, work: ལས་ལ་དབང་བ कर्म्मवशिता to have control of one's own acts; བྱི་དོར་གྱི་ལས *byi-dor-gyi las̱* the act of sweeping; ལས་བཟང *las̱-b̲zañ* or ལས་དཀར *las̱-d̲kar* a good work, virtuous action; ལས་ངན *las̱-ñan* or ལས་ནག *las̱-nag* a bad action; ལུས་དང་ངག་དང་ཡིད་ཀྱི་ལས actions, words, thoughts (*Dzl.*). ལས་རོར་མ་སོང་བ *las̱-ror ma-soñ-wa* = ལས་ཀ་འཕྲོ་མ་ལུས་པ *las̱-ka h̲phro-ma lus̱-pa* a work that has not been left unfinished: དཀའ་སྤྱད་ཐམས་ཅད་ལས་རོར་མ་སོང་བ་ཞིག་བྱ་གསུང (*A. 138*). ལས་ལ་འཛུག་པའི་སྔོན་འགྲོ་དག་གི་མིང terms signifying preparation, equipment or pioneering operation, also introduction to any work, are:—སྔོན་འགྲོ *s̱ñon-h̲gro*; ཉེར་བསྡོགས *ñer-b̲s̱dogs̱*; སྟ་གོན *s̱ta-gon*; གཤོམ་པ *g̲çom-pa*; རྩོམ་འགྲོ་འཛུགས་པ *r̲tsom-h̲gro h̲dsugs̱-pa*; འཇུ་བ *h̲ju-wa*; ཟུག་པ *zug-pa*; ཚུགས *tshugs̱* (*M̲ñon.*). ལས་ལ་ཞུགས་པ *las̱-la shugs̱-pa* incumbent, one holding an office; ལས་གཟེངས good or distinguished service or work. ལས་སུ་བསྒོ་བ कर्म्मादान to employ, to appoint to any work; ལས་སུ་བསྒོས་པ employed, employment. 2. = *karma* or the nett effect of actions in one life as transmitted to and exemplified in the next life; retribution, reward or punishment for human actions, frq. (cf. ལས་རྒྱུ་འབྲས *las̱-r̲gyu-h̲bras̱*); ལས་ཀྱི་མེ་ལོང *las̱-kyi me-loñ* mirror of fate, mirror foreshadowing future events; ལས་ཀྱི་བུམ་པ *las̱-kyi bum-pa* a certain vessel used in religious ceremonies supposed to ascertain *karma* ལས་མ་ཟད་པས *las̱ ma-zad̲-pas̱* because the measure of his deeds was not yet fulfilled. Under this head ལས is also used in the particular sense of: good actions, merit; and an accumulation of ལས is an accumulation of merit such as shall shape favourably the next period of existence.

ལས་དང་འབྲེལ་བ་དག་གི་མིང *las̱-dañ h̲brel-wa dag-gi-miñ* that which relates to work or is directly connected with its performance.

Syn. རིང་དུ་བྱེད་ *riń-du-byed*; ཡུན་དུ་ཐོགས་ *yun-du-thogs*; འདྲེས་པར་སྤྱོད་ *ẖdṟes̱-par-s̱pyoḏ*; ཅི་འགྲུབ་བྱེད་ *ci-ẖgrub-byeḏ*; ནུས་ལྡན་ *nus̱-ḻdan*; མཐུ་ལྡན་ *m̱thu-ḻdan*; སྟོབས་ལྡན་ *s̱tobs̱-ḻdan*; ངེས་བྱེད་ *ńes̱-byeḏ*; བྱ་བ་བྱེད་ *bya-wa-byeḏ*; གཞུང་བྱེད་ *gshuń-byeḏ*; འགྲུས་པར་བྱེད་ *ẖgru-par-byeḏ*; འདྲེན་པར་བྱེད་ *ẖdṟen-par-byeḏ* (*M̱ńon.*).

ལས་ཀ *las̱-ka* 1. the colloq. word for: work, labour, a task. 2. acc. to *Sch.* and *Wts.*: dignity, rank, title.

ལས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ་ཐམས་ཅད་རྣམ་པར་སྦྱོང་བ་ཞེས་བྱ་བའི་གཟུངས n. of a *dharaṇi* contained in (*K. g.* མ,) the ricital of which cleanses all kinds of defilement. ལས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ་རྣམ་པར་དག་པའི་མདོ n. of a *Sūtra* contained in *K. d.* མ, *251.* ལས་ཀྱི་སྒྲིབ་པ་རྒྱུན་གཅོད་པའི་མདོ another *Sūtra* contained in *K. d.* མ, *474.*

ལས་ཀྱི་ཆོ་ག rites or religious observances for counteracting the effects of evil *karma.*

ལས་ཀྱི་འཇུག་པ *las̱-kyi ẖjug-pa.* अवदान, moral works, good real work or employment. Syn. རྟོགས་བརྗོད་ *ṟtogs̱-ḇṟjoḏ*; ཚ་བའི་ལས *ṟ'sa-waẖi-las̱*; ལས་སུ་བྱས *las̱-su-byeḏ* (*M̱ńon.*).

ལས་ཀྱི་རྟགས or ལས་ཀྱི་མཚན་མ लाङ्गल the sign of work; fig. the plough.

ལས་ཀྱི་མཐའ *las̱-kyi-m̱thaẖ* साधन completion of a work, efficiency; དེ་ལྟར་བཟོ་དང་ལས་ཀྱི་མཐའི་བསྟན་བཅོས་ལ་མཁས་པ and so he was versed in works treating of technical arts and agriculture (*A. 37*).

ལས་སྐལ *las̱-s̱kal* retributive fate.

ལས་ཁུངས any post or office, also an official.

ལས་མཁན་གསེར་གྱི་རྒྱལ་མཚན་ཅན=ཡུ་གུ་ཤི *yu-gu-çi* (*S̱man. 350*).

ལས་གླ *las̱-gla* wages for work (*M̱ńon.*).

ལས་རྒྱུ་འབྲས *las̱-ṟgyu-ẖbras̱* for ལས་དང་རྒྱུ་དང་འབྲས works their causes and their fruits. There is a division into བསོད་ནམས་མ་ཡིན་པའི་ལས་རྒྱུ་འབྲས sinful deeds; བསོད་ནམས་ཀྱི་ལས་རྒྱུ་འབྲས virtuous actions; མི་གཡོ་བའི་ལས་རྒྱུ་འབྲས *mi-gyo-waẖi las̱-ṟgyu-ẖbras̱* ascetic or mystical works.

ལས་སྒོ *las̱-s̱go*=བྱེད་སྒོ business; also the place from where articles of trade are brought: ལྷོ་ལི་རས་སྒོ་བྱང་གི་ཚྭ་ཁ་དང་ the places of trade of the south and the salt-mines of the north of Tibet (*Jig.*). ལས་སྒོའི་ཐབས་ཤེས the manner of doing business.

ལས་ངན *las̱-ńan* नीचवृत्ति, दुष्कर्म ; mean profession or work; evil or wicked action or work ལས་ངན་ཅན་དེ་འཕོས་ཕྱུར་ཏེ་ཉག་ཕྲན་འཕངས་ལྟར་དམྱལ་བར་འགྲོ (*M̱grin. 107*) the doer of wicked actions when fallen goes straight to hell like an arrow shot forth.

ལས་སྟོད *Las̱-s̱toḏ* n. of a place in upper Tibet (*Deb.* ཀ, *9*).

ལས་ཅན *las̱-can* 1. laborious, industrious 2. having acquired merit, worthy (*Mil.*, *Jä.*).

ལས་རྟགས *las̱-ṟtags̱ Sch.* dignity, rank, title incident to the office held.

ལས་ཐོག་པ *las̱-thog-pa* acc. to *Sch.*: a person employed, an official, a functionary.

ལས་དང་པོ་པ *las̱-dań po-pa*, आदिकर्म्मिक, the first workers, a pioneer.

ལས་སྣ་ཚོགས *las̱-s̱na-tshogs̱* an epithet of the sun (*M̱ńon.*).

ལས་སྣ་ཚོགས་ཅན विश्वकर्म्मा the divine architect.

ལ

ལས་པ *las̱-pa* corrupt form of ལུས་པ *lus̱-pa* in རག་ལས་པ *rag-las̱-pa* etc. (*Jä.*).

ལས་པ *las̱-pa* 1. कर्म्मकार workman, labourer (*Cs.*). 2. in Spiti: vice-magistrate of a village.

ལས་དཔོན *las̱-ḏpon* superintendent of works; overseer of workmen.

ལས་སྤྱོད *las̱-s̱pyoḏ* works, actions, way of life: བྱང་ཆུབ་ཀྱི་ལས་སྤྱོད་སྤྱོད་པ to lead a holy life

(*Pth.*); ལས་འཕྲོ *las-hphro* blessings following meritorious deeds, prosperity in consequence of good works; good luck, fortunate events.

Syn. སྟོབས་ཆུང་བ *stobs-chuṅ-wa*; སྒྲུབ་ལས་པ *sgrub-las-pa*; ཉམ་ཆུང་བ *ñam-chuṅ-wa*; འཁོས་ཆུང་བ *hkhos-chuṅ-wa* (*Mṅon.*).

ལས་མྱུར་དུ་བྱེད་པའི་མིང་ *las-myur-du byed-pahi-miṅ* "terms signifying the quick performance of work," viz.: མྱུར་དུ་བྱེད *myur-du-byed*; མགྱོགས་པ་བྱེད *mgyogs-pa-byed*; རྟབ་རྟབ *rtab-rtab*; ཏུར་ཏུར *tur-tur*; རྫོགས་ལ་ཁད *rdsogs-la-khad*; ཟིན་ལ་ཁད *zin-la-khad*; ཚར་ལ་ཁད *tshar-la-khad* (*Mṅon.*).

ལས་ཚན *las-tshan* 1. office, post, service: ལས་ཚན་དུ་འཇུག་པ *las-tshan-du hjug-pa* to put into office, to appoint; ལས་ཚན་ནས་འདོན་པ *las-tshan-nas hdon-pa* to put out of office, to dismiss. 2. official, functionary (*Jä.*); ལས་ཚན་པ *las-tshan-pa* id. ལས་འཛིན་པ one holding an office one having work on his hand.

ལས་སུ་བྱ་བ *las-su bya-wa* the second case of Tibetan Grammar, the dative case.

ལས་གསུམ *las-gsum* the three works: ལུས་ཀྱི་ལས *lus-kyi-las* physical works; ངག་གི་ལས *ṅag-gi-las* works of speech, reading, writing, speaking, etc.; ཡིད་ཀྱི་ལས *yid-kyi-las* mental or intellectual work. Besides these there are three other works mentioned: ཆོས་ཀྱི་ལས *chos-kyi-las* spiritual work; ཆོས་མ་ཡིན་པའི་ལས *chos ma-yin-pahs las* irreligious work; མཐུན་པའི་ལས *mthun-pahi-las* agreeable work (*K. du.* པ, *41*). Also དགེ་བའི་ལས *dge-wahi-las* righteous work མི་དགེ་བའི་ལས *mi-dge-wahi-las* unrighteous work and ལུང་མ་བསྟན་པའི་ལས *luṅ ma-bstan-pahi las* works for doing which there is inspiration.

ལ

ལས་ II: 1. a postp. or case-sign used in analogy to ནས, or for ནས, with the meaning: from, from among, out of: ཆུ་ལས་ཉ་འཁྲ་རྣམས་དྲེན་སོང drew piebald fish out of the water. 2. used like བས = than. 3. a participial sign or continuative particle annexed to the infinitive form of the final verb of a subordinate clause, to be rendered: when he had done etc., so-and-so, after saying, eating, doing, etc., so-and-so. 4. other uses as follows:—ཟླ་བ་ལྔ་ལས་མི་སྡོད *zla-wa lṅa-las mi-sdod* I shall not stay longer than five months (*Glr.*); རས་ཡུག་གཅིག་ལས་མི་བདོག་སྟེ possesing nothing but one piece of cotton cloth (*Dzl.*); ང་ལས་མེད there is none besides myself; བརྙས་འཁྱེར་བ་ལས་མི་ཡོང *brñas-hkhyer-wa las mi-yoṅ* in the end you will probably do nothing else but despise me (*Mil.*); གསའ་གཅིག་ལས་རྗེ་བཙུན་མ་མཐོང we saw nothing but a snow-leopard, your reverence we did not see (*Mil.*); མི་ཕན་ཞིང་གནོད་པ་ལས་མེད it is good for nothing, it only does harm *Mil.*

ལས་ཆེ *las-che* in *C.* used for expressing probability as also in *W.* མཐོང་ལས་ཆེ *mthoṅ las che* he will probably have seen it; ངས་འདི་འབོར་ལས་ཆེ *ṅas hdi hbor-las che* as possibly I may put this yet aside; ཁྱོད་ནི་མི་ལ་ལས་ཆེ you are not Mila, are you? (*Mil.*).

ལི I: *li* कंस bell-metal; ལི་འཁགག a small plate made of bell-metal; ལི་སྐུ *li-sku* an image of bronze; ལི་དཀར *li-dkar*, ལི་དམར *li-dmar*; ལི་སེར *li-ser*, ལི་སྨུག *li-smug* are the different kinds of bronze with which cymbals, bells, gongs, etc., are made in China and Tibet (*Loṅ.* ད, *3*). ལི་ཁྲ *li-khra*; a compound made of gold, silver, zinc and iron cast together; ལི་ཐུར *li-thur* bronze spoon. ལི་མ *li-ma* a metalic compound containing more gold and silver with which images are generally made (*Jig.*).

ལི II: apple,=སླི *s̱li* in *C.*, (*Jä.*).

ལི་ཀ *li-ka* n. of a tree: སྡོང་བུ་དང་ཡལ་ག་བཅད་ཀྱང་དེ་མ་ཐག་ཕྱིར་སྐྱེ་བར་འགྱུར (*K. my.* ཀ, *228*) (the tree) of which when a branch is cut a new one immediately comes out in its place.

ལི་ཀ་ར *li-ka-ra* or ལི་ཁ་ར *li-kha-ra* शर्करा a medicinal sugar.

ལི་ཀ་ར་ཞིང་འཕེལ *Li-ka-ra çiñ-ẖphel* पुण्ड्रवर्द्धन ancient Malda and Dinajpur districts where sugarcane used to grow luxuriantly during the Buddhist period.

ལི་ཁྲི *li-khri* रक्तरेणु, सिन्दूर vermilion, acc. to *Jä.*, *Liç.*: red-lead, an orange-coloured powder.

Syn. སིན་དྷུར *sin-dhur*; བྱེ་མ་དམར་པོ *bye-ma ḏmar-po*; དྲི་འཛིན་སྐྱེས *dṟi-ẖdsin-s̱kyes̱*; ཞ་ཉེ་སྐྱེས *sha-ñe-s̱kyes̱*; རྡུལ་དམར *ṟdul- mar*; ཕྱེ་མ་དམར་པོ *phye-ma ḏmar-po*; དམར་སེར་ཚོན *ḏmar-ser-tshon* (*M̱ñon.*).

ལི་ག་དུར *li-ga-dur* कुटन्नट, भूतृण a drug.

Syn. གྲོང་བཅུ་པ *groñ-ḇcu-pa*; སྟོབས་ལས་སྐྱེས *s̱tobs̱-las̱-s̱kyes̱*; ཡོངས་སུ་སྐྱོང *yoñs̱-su-skyoñ* (*M̱ñon.*).

ལི་གི་སྐྱེས=བྱ་རོག the crow *S.* (*Lex.*).

ལི་ཐང *Li-thañ* n. of a city and province in easternmost Tibet bordering China, where there is a large Buddhist monastery noted for containing blocks of the one hundred and eight volumes of the Kah-gyur.

ལི་ཐི *li-thi* incorrectly for ལོ་ཐོ or ལེའུ་ཐོ calendar, almanack.

ལི་དོང་ར *li-doñ-ra* n. of a medicinal drug.

ལི་བ *li-wa* squinting, squint-eyed (*Sch.*), ལི་བ་མིག *li-wa-mig* squinting eyes.

ལི་ཙ་བྱི *Li-tsa-byi* लिच्छवि n. of a noble family of Magadha in Vai'sālī &c. to which the Tibetan kings traced their origin (*J. Zañ.*).

+ ལི་མ་ལོག *li-ma-log*=དྲིན་ལན་ལོག་འཇལ *dṟin-lan log-ẖjal* evil return for good done.

ལི་ཡུལ *Li-yul* कंसदेश Khoten, old n. for a Buddhist country beyond northern Tibet..

ལི་ཡེ་ཙེ *Li-ye-tse* n. of a Chinese Buddhist teacher (*Grub.* ང, *2*).

ལི་ཤི *li-çi* लवङ्ग cloves.

Syn. ལྷ་ཡི་མེ་ཏོག *lha-yi me-tog*; དཔལ་གྱི་མིང་ཅན *ḏpal-gyi miñ-can* (*M̱ñon.*).

ལིག་བུ་མིག *lig-bu-mig* पोताञ्जन; *Sch.*: malachite: ལིག་བུ་མིག་གིས་མགོ་ནད་རུས་ཚད་སེལ the medicine *Lig-bu mig* cures headache and pains in the bones.

‡ **ལིག་ཤི་ཝེར** *lig-çi-wer* जाति nutmeg; སྣ་མའི་མེ་ཏོག *s̱na-maẖi me-tog* mace and nutmeg flower.

ལིང *liñ* (Chinese) a red flag (*Ṟtsii.*).

+ **ལིང་ག** *liñ-ga* 1. རྟགས sign, mark. བུ་ལིང་ག (पुंलिङ्ग)=ཕོ་རྟགས masculine gender; स्त्रीलिङ्ग=མོ་རྟགས feminine gender (*Situ.*). 2. membrum virile, लिङ्ग; ལིང་ག་ཅན=མི་ཕོ the male sign or organ. 3. the effigy of the devil or that of an enemy which is burnt in the *Yajña* (སྦྱིན་སྲེག *s̱byin-sṟeg* burnt offering) in order thus to kill him by witchcraft (*Jä.*). 4. in Lhasa the designation popularly given to all larger gardens, the walled enclosures of private houses in the suburbs of that city.

ལིང་ངེ *liń-ńe*=ལེམ་ལིང་ reeling, dangling, waving, floating in the wind (*Mil.*); ལིང་ངེ་བ rocking; སྤྲིན་ཤིག་ལིང་བྱུང་བས *ṣprin-shig liń-byuń-waṣ* a floating cloud arose; ཀང་ལག་ཕྲུ་ལིང་ངེ་འདུག་པ an infant struggling with hands and feet (*Pth.*, *Jä.*); རྣལ་འབྱོར་མ་གར་ཐབས་སུ་ལིང་ངེ་བ་ཞིག (*A. 135*) a female yogini in dancing mood came reeling along.

ལིང་ཏོག *liń-tog* or ལིང་ཐོག *liń-thog* a film or pellicle on the eye (*Med.*).

ལིང་བ *liń-wa* any entire piece; ལིང་པོ *liń-po* or ལིང་ whole piece; ལིང་གཅིག *liń-gcig* of one piece; ལིང་བཞི *liń-ḇshi* four pieces or parts (of a slaughtered sheep or goat or yak). Often=རྣམ་པ *ṟnam-pa*; གསེར་གྱི་ལིང་བ *g̱ser-gyi liń-wa* a piece of unwrought gold: ཕོ་ཉ་བ་རྒྱ་བརྩོན་འགྲུས་སེང་གེ་ཞེས་བྱ་བ་དེ་ལ་གསེར་ལིང་བ་སྲང་བཅུ་དྲུག་ཡོད་པ་ཞིག (*A. 65*).

ལིང་ཚེ *liń-tshe* gratings, lattice: ལིང་ཚེ་དགུ *liń-tshe-ḏgu* a lattice with nine squares or rectangles in it.

ལིང་ལིང་ *liń-liń*=often ལིང་ངེ *liń-ńe* swinging, waving, &c.

ལིངས *lińṣ* 1. banished, forsaken, abandoned; ལིངས་ཀྱིས་བསྐྱུར *lińṣ-kyiṣ-ḇṣkyur* to cast out entirely. 2. a hunting or a chase in which a number of people are engaged; དམག་ལིངས *ḏmag-lińṣ* a general chase, all men of a village taking part in it; ལིངས་ལ་འགྲོ་བ *lińṣ-la ẖgro-wa* to go a shooting, a hunting; ལིངས་ཁྱི *lińṣ-khyi* a hound; ལིངས་ཁྲ *lińṣ-khra* hunting falcon, hawk. ལིངས་གཏོང་བ *lińṣ-gtoń-wa* to get by hunting, to hunt down (*Jä.*); ལིངས་བཏང་བ *lińṣ- ḇtań-wa* what has been got by hunting, game shot or caught (*Jä.*); ལིངས་འདེབས་པ *lińṣ-ẖdebṣ-pa Sch.*: to hunt.

ལིངས་པ I: *lińṣ-pa* hunter, huntsman; ལིངས་པ་མོ *lińṣ-pa-mo* huntress (*Cs.*).

ལིངས་པ II: *Sch.*: quite round or globular.

ལིབ *lib* all at once, suddenly; altogether.

ལུ *lu* 1.=བུ་མོ *bu-mo* a girl (mystic) (*K. g.* ཕ, *179*). 2. knag, knot, snag,=འཛེར་པ *ẖdser-pa*. 3. num. for 86.

ལུ་ཀང་ *lu-kań* an incorrect form of ལུགས་ཀོང་ crucible for melting gold and silver (*Sch.*).

ལུ་གུ *lu-gu*, ལུག་གུ *lug-gu* lamb; diminutive of ལུག *lug*; ལུ་གུ་རྒྱུད *lu-gu-ṟgyuḏ* a rope to which the lambs are fastened, or strung; hence, any loop, chain or rope connected or knotted with another (*Yig.-k. 13*).

ལུ་བ *lu-wa* 1. vb. to throw up phlegm, to clear the throat; གློ་ལུ་བ *glo-lu-wa* to cough. 2. sbst. कास; a cough.

ལུ་མ *lu-ma* 1. green grass growing in swamps. 2. acc. to *Jä.*: a pool containing a spring; ground full of springs; ལུ་མ་ཅན rich in springs.

ལུ་ཧི་ཏ *Lu-hi-ta* n. of a group of hills situated on the bank of the river Patwalotana where grow wild the red *Sālu* rice, *Mudga*, *Man bru-wa*, &c. (*S. Lam. 37*).

ལུག *lug* (ལུགས་ཤ) एडका, मेष a sheep. ལུག་ལྟར་ལྐུགས་པ *lug-ḻtar ḻkugṣ-pa* stupid, innocent like a sheep (*M̱ńon.*); ལུག་ཀོག the carcass of a slaughtered sheep (*Rtsii.*); ལུག་ཁྱུ *lug-khyu* flock of sheep. ལུག་སྙིད *lug-ṣñiḏ* or *lug-thań* a wether (*Sch.*); ལུག་ཐུག *lug-thug* ram: ལུག་ཐུག་གི་རྭ་དབྱིབས *lug-thug-gi rḇa-ḏḇyibṣ* like a ram's horn (*Vai-ṣń.*), རྒྱ་རུ་ལུག་ཐུག *ṟgya-ru lug-thug* a *Saiga* ram (*Jä.*); ལུག་རྡུལ the dust raised by a flock of sheep.

Syn. ཨེ་ཊ་ཀཱ *e-ḍa-kā* ; ལྟོ་འཕང་ *ḻto-ẖphań* ; བལ་ལྡན *bal-ḻdan* ; གཡང་དཀར བལ་ཙན *bal-can* or *gyań-kar* ; གཡང་མོ *gyań-mo* (*M̱ńon.*).

ལུག་ཁྲིམ मेषराशि the sign of the Zodiac called the Ram.

ལུག་གི་ལོ *lug-gi-lo* the sheep-year, n. of a year of the Tibetan cycle of twelve years : ལོ་གྲངས་དང་སྦྱར་ན་ལུག་གི་ལོར་གསལ་ལོ (*A. 91*) if referred to chronology, it was in the year of the sheep.

ལུག་གི་གཤེད *lug-gi-gçeḏ* as met.=སྤྱང་ཀི *şpyań-ki* wolf (*M̱ńon.*).

ལུག་གལ *lug-gal* or ལུག་སྒལ *lug-şgal* sheep's load, the bags put on the back of sheep.

ལུག་ངལ་བ *lug-ńal-wa*=ལུག་ཆུང་བ *lug-chuń-wa* name of a medicinal herb. (*Vai. şń.*).

ལུག་པ I : *lug-pa* 1. or ལུག་རྫི sbst. shepherd, keeper of sheep. 2. to huddle heads together like timid sheep, to be sheepish in behaviour (*Jä.*).

ལུག་བལ sheep's wool.

ལུག་མིག *lug-mig* also called རྒྱལ་བའི་སྤྱན *ṟgyal-waẖi-şpyan* n. of a flower : ལུག་མིག་མེ་ཏོག་དུག་དང་རིམས་ཚད་སེལ the flower of *lug-mig* cures poison and plague.

ལུགས *lugş* 1. the casting, founding, of metal : ལུགས་སུ་བླུག་པ *lugş-su ḇlug-pa* to found, cast. 2.=ཚུལ way, manner, fashion, mode, method : བོད་ཀྱི་ལུགས་སུ་གྱིས་ཤིག *boḏ-kyi lugş-su gyiş-çig* do according to the fashion of Tibet ; ངའི་ལུགས་ཀྱིས་བོན་བྱེད་དགོས *ńaẖi-lugş-kyiş bon-byeḏ-ḏgoş* you must live according to our, *i.e.*, the Bon fashion (*Mil.*) ; བསམ་གཏན་ལ་ཡོད་པའི་ལུགས་སུ་བྱས he feigned meditation *i.e.*, shewed as if he was in meditation (*Glr.*) ; འདི་ཡིན་པའི་ལུགས་སུ་བྱེད *di-yin-paẖi lugş-su-byeḏ* they speak, act, make it appear, as if it really were so (*Tā.*) ; ང་རང་གི་ལུགས་ཀྱི་མཁར་ལས my way of building (*Mil.*). 3. opinion, view, judgment, style of proceeding, ཁྱེད་རང་གི་ལུགས་ལ *khyeḏ-rań-gi lugş-la* according to you, if we followed your advice (*Mil.*) ; ཆོས་ལུགས *choş-lugş* religion, *i.e.*, a certain system of worship and faith, ཕྱི་ནང་གཉིས་ཆོས་ལུགས་གང་བཟང་ which of the two religions, the Brāhmaṇ or the Buddhist be the better one (*Glr.*). 4. रीति established manner, custom, usage, rite (from *Jä.*).

ལུགས་གོང་ *lugş-goń* a crucible.

ལུགས་ཟུང་=ལུགས་གཉིས : ཆོས་ལུགས and འཇིགས་རྟེན་ལུགས ; ལུགས་བཟང , सुनीति good manners or morals.

ལུགས་མ *lugş-ma* a cast : རྒྱ་གར་ལུགས་མ *ṟgya-gar lugş-ma* an image cast in India (*Jä.*).

ལུགས་བཟང་སྐྱེས *lugş-ḇzań-şkyeş*=སྐར་མ་བརྟན་པ *şkar-ma ḇtan-pa* ध्रुवतारा ; the fixed star or the polar star (*M̱ńon.*).

ལུགས་ཟློག=ལུགས་ལྡོག 1. contrary to custom or usage. 2. पर्य्याय special order : མར་ངོ་ལུགས་ལྡོག་འཆར་ཚུལ (*Ya-sel. 48*).

ལུང་ I : *luń* a holder, carrying sling, bent handle, strap of a vessel, basket, etc., different from ཡུ་བ *yu-wa* a straight handle, hilt.

ལུང་ II : 1. आगम or བཀའ་ལུང་ a precept, injunction ; but hardly so imperative as a command ; used of words spoken by secular persons commanding respect : ཕས་གནང་བའི་ལུང་ཐོབ་ནས *phaş-gnań-waẖi luń-thob-naş* having obtained his father's permissive injunction (*Dzl.*). 2.=གསུངས་པ spiritual exhortation, admonition, instruction : ལུང་གཏོང་བ *luń-gtoń-wa* to admonish, enjoin ; ལུང་གི་རྗེས་འབྲང་ *luń-gi ṟjeş-brań* those who follow the precepts of the saints ; ལུང་སྟོན་པ *luń-şton-pa* also ལུང་དུ་སྟོན་པ *luń-du şton-pa* to instruct, to give spiritual precepts, also

ལ

with regard to supernatural voices, etc. (*Mil.*); esp. to prophesy, predict. ལུང་བསྟན་པ व्याकरण precept, inspired command, prophecy, three or four kinds of which or of Vyākarana are mentioned in Buddhism: (1) एकांश व्याकरण འགོ་གཅིག་ཏུ་ལུང་བསྟན་པ; (2) विभज्य व्याकरण རྣམ་པར་ཕྱེ་སྟེ་ལུང་བསྟན་པ; (3) परिपृच्छा व्याकरण དྲིས་ན་ལུང་བསྟན་པ; (4) स्थापनी व्याकरण (*M.V.*).

ལུང་བསྟན *luṅ-ḇştan* prophecy, precept, injunction: ལྷའི་ལུང་བསྟན་བཤད་པ *lhaẖi luṅ-ḇştan ḇçaḏ-pa* to communicate the precepts of the god.

ལུང་ཐག *luṅ-thag* a strap or rope by which anything is suspended or held.

ལུང་ཐང་ *luṅ-thaṅ*=ལྦུ་བ་འཛིན *ḻbu-wa-ẖdsin* (*M̱ṅon.*).

ལུང་འདྲེན་པ *luṅ-ẖdṟen-pa* to cite, quote, an authority (*Tā*).

ལུང་དབྱུག་པ་གསུམ་གྱི་ཕྲེང་བ *luṅ-ḏḇyug-pa g̱sum-gyi phreṅ-wa* n. of a religous work (*A. 36*).

ལུང་འབོགས་པ=ལུང་ནོད་པ *luṅ-ẖbogş-pa* to give instruction; also उपदेश precepts given; ལུང་ཐོག་པ one who has received instruction, one who is inspired.

ལུང་ཚོགས་པ *luṅ-tshagş-pa* a collected mind (*Ṅag.*).

ལུང་རིགས *luṅ-rigş* here ལུང་ *luṅ* is the command of the saints and རིགས་པ *rigş-pa* is the learning of the sage. ལུང་རིགས་དང་མན་ངག་དེ་ཚོམ་གྱི་བདག་པོ་ཡིན he is the master of precepts of the saints and the learning of the sages (*A. 20*).

ལུང་པ *luṅ-pa* 1.=ཡུལ་ལྗོངས a district, a valley; རི་ལུང་ *ri-luṅ* mountain and valley; ལུང་ཆེན *luṅ-chen* a large valley. ལུང་པའི་ཕུ the upper part of a valley; ལུང་པའི་མདའ the lower part of a valley; ལུང་པའི་དབུས the central portion of a valley. 2. furrow, hollow, groove, *e.g.*, on the surface of a stick (*Mil.*), or of the liver. 3. one's country, native place: ང་རང་གི་ལུང་པ་འབྲོང་རྩེ་ཡིན my native place is Dong-tse.

ལུང་སྟོང་ *luṅ-ştoṅ* a desolate, a solitary valley, as a fit abode for hermits.

ལུང་བཞི=མཐའ་བཞི चतुष्कोटिक the four borders or limits.

ལུད *luḏ* manure; ལུད་འགྲེམ་པ *luḏ-ẖgrem-pa*; to spread manure (on the fields); ལུད་ཁུ *luḏ-khu* dung-water; ལུད་དོང་ *luḏ-doṅ* dung-hole; ལུད་ཕུང་ *luḏ-phuṅ* dung-hill; ལུད་འབུ *luḏ-ẖbu* grubs, etc. in a dung-hill (*Jä.*).

ལུད་པ *luḏ-pa* श्लेष्मा sbst. phlegm, mucus: ལུད་པ་ལུ་བ to cough and throw out phlegm. ལུད་འབོད་པ *luḏ-ẖboḏ-pa*=གློ་འགོགས་པ *glo-ẖgogş-pa* or འཁོགས་པ *ẖkhogş-pa* (*M̱ṅon.*) to cough out.

ལུམ་པ *lum-pa*= འོང་ངོ་ཞེས་བརྗོད་པ *ẖoṅ-ṅo sheş-ḇṟjoḏ-pa* saying that one is come or coming (mystic) (*K. g.* ཁ, *27*).

ལུམ་པ་སྒྲོང་ག n. of a grove in the village of Lumpa in Tibet (*Ṟtsii.*)

‡ **ལུམ་བི** *Lum-bi*, ལུམ་བི་ནི *Lum-bi-ni* लुम्बिनी n. of a queen, and that of a grove called after her, situated in the Nepal Terai where Buddha is said to have been born.

ལུམས *lumş* (སྨན་དཔྱད) a bath used as a medical cure; ཆུ་ཚན་གྱི་ལུམས *chu-tshan-gyi lumş* a hot-bath; བདུད་རྩི་ལྔ་ལུམས *ḇduḏ-ṟtsi ḻṅa-lumş* a bath in which the infusion of plants is used five; བཙིངས་པའི་ལུམས *ḇṟtsiṅş-paẖi lumş* fomentations.

ལུས *luş* also ལུས་པོ *luş-po* शरीर, विग्रह, काय, देह, गात्र the body, the physical frame, also the constitution; is also to be used in reflective sense: ལུས་ས་ལ་བརྡབ་པ *luş sa-la ḇṟdab-pa* to prostrate one's self on the ground, ལུས་སྟོན་པ *luş-şton-pa* to show one's self, to appear. ལུས་གཉེར་མས་གང་བ the body is full of wrinkles; ལུས་ཀྱི་དབང་པོ *luş-kyi ḏwań-po* कायेन्द्रिय the sense of feeling, in as far as it resides in the skin and the whole body of man (*Med.*). ལུས་ཀྱི་ཕྱག་རྒྱ *luş-kyi phyag-ṟgya* the configurations of the body and particularly of the hand and the fingers in making salutations to deities. ལུས་ཀྱི་མ་ལྔ *luş-kyi ma-ḻńa* the five principal parts of the body which must be touched to the ground in making salutation to Buddhas and Bodhisattvas. These are the forehead, the palms of the two hands, the two knees: དེ་ནས་ལུས་ཀྱི་མ་ལྔ་ས་ལ་ཕབ་པ་ཞེས་བྱ་བ then what is called the prostrating to the ground the five principal parts of the body (*Khriḏ. 191*). ལུས་ཀྱི་གཡས *luş-kyi-g̱yaş* the right side of the body is अपसव्यम् (ཨ་པ་ས་བྱམ *a-pa sa-byam*); ལུས་ཀྱི་གཡོན *luş-kyi-g̱yon* the left side of the body is called ས་བྱམ *sa-byam* (सव्यम्).

Syn. (resp. སྐུ *şku*); ཕུང་པོ *phuń-po*; ཐོབ་བྱེད *thob-byeḏ*; རྣམ་འཛིན *ṟnam-ẖdsin*; གཟུགས *g̱zugş*; ཁོག་པ *khog-pa*; ཚོགས *tshogş*; འདུས་པ *ẖduş-pa*; ཟག་ཕུང་ *zag-phuń*; ཉེར་ལེན *ñer-len*; དབང་པོའི་སྐྱེ་མཆེད *ḏwań-poẖi şkye-m̱cheḏ* (*M̱ńon.*).

ལུས་ཀྱི་རེག་པ *luş-kyi reg-pa* कायसंसर्ग copulation (*S. Lex.*).

ལུས་ཀྱི་རླན *luş-kyi ṟlan* as met. = རྔུལ་མ *ṟńul-ma* sweat, perspiration (*M̱ńon.*).

ལུས་ཀྱིས་འཐབ *luş-kyiş-ẖthab* = ལུས་ཀྱི་རྒྱོལ *luş-kyi-ṟgyol* (*M̱ńon.*) fighting with the body. also = རྐང་དམག a foot soldier.

ལུས་ཀྱི་འབྱུང་བ the devil of the body, *i.e.*, Kāma or lust (*S. Lex.*).

ལུས་ཀྲབ *luş-kraḇ* tiger or leopard (*M̱ńon.*).

ལུས་དཀར *luş-ḏkar* lit. white body; = ངང་པའི་རྒྱལ་པོ *ńań-paẖi ṟgyal-po* (*M̱ńon.*) the king of the evil spirits.

ལུས་སྐྱེས *luş-şkyeş* 1. अङ्गज born of the body, met. a son; also = ཁྲག *khrag* blood and བ་སྤུ hair. 2. དགའ་བྱེད་དགྲ་སྟ་ཅན *ḏgaẖ-byeḏ ḏgra-şta-can* an epithet of Paraçu Rāma (*M̱ńon.*).

ལུས་སྐྱོབ *luş-şkyob* 1. = གོ་ཆ *go-cha* वर्म coat of mail, armour (*M̱ńon.*). 2. = as met. ཉི་མ *ñi-ma* the sun (*M̱ńon.*).

ལུས་བསྐུམས *luş-ḇşkumş* = ཞིམ་བུ *shim-bu* cat (*M̱ńon.*) lit. that can contract its body.

ལུས་རྒྱགས *luş-ṟgyagş* corpulence, a fat body.

ལུས་ངན *luş-ńan* 1. ugly body, an epithet of Vaiçravaṇa (*M̱ńon.*). 2. = དགའ་བྱེད་ཤིང་ *ḏgaẖ-byeḏ-çiń* (*M̱ńon.*). ལུས་ངན་པོ यक्ष, पुण्यक a yakṣa demon. (*S. Lex.*). ལུས་ངན་གྱི་ཕྱོགས कौवेरी the quarter of the ugly-bodied beings, the place where the yakṣa demons reside [the northern quarter]*S.*

ལུས་ཅན *luş-can* शरीरी that having a body, a living being: ལུས་ཅན་ཀུན་གྱི་གསོན་ནི། ཆུ་ཡི་ཆུ་བུར་འདྲ་བ་ཡིན the life of all bodied living beings is (momentary) like a bubble of water (*K. d.* ཡ, *65*). ལུས་ཅན་ཀུན་གྱི་ཡིད་དུ་འོང་ a favourite of every body; ལུས་ཅན་གནས *luş-can-g̱naş* = གྲོང་ཁྱེར *groń-khyer* town, city (*M̱ńon.*).

ལུས་གཅིག་པ *luş-g̱cig-pa* एकाङ्ग of one body; बुधग्रह an epithet of the planet Budha (*M̱ńon.*).

ལུས་ལྕིམ *luş-ḻcim* = བུད་མེད་སྦྲུམ་པ *buḏ-meḏ şbrum-pa* a woman with child, a pregnant woman (*M̱ńon.*).

ལུས་ཆས *lus-chas* the entire clothing of the body comprising dress, hat and shoes.

ལུས་ཆེན *luş-chen* 1. = as met. རྔ་མོང་ *ṟńa-mońi* camel (*M̱ńon.*). 2. epithet of the planet Rāhu: ལུས་ཆེན་པོའི་ནང་ན་ལྷ་མ་ཡིན་གྱི་རྒྱལ་པོ་སྒྲ་གཅན་འཛིན་མཆོག་ཏུ་གྱུར་པ་ལྟར (*K. my.* ཁ, *59*).

ལུས་མཆོམ་མ *luş-m̱chom-ma* = བུད་མེད་མཆོག *buḏ-meḏ m̱chog* a handsome woman (*M̱ńon.*).

ལུས་ཉམས་ཆུང་བ *luş-ñamş chuń-wa* a lean body. Syn. ཤ་སྲབ *ça-s̱rab*; ཤ་མེད *ça-meḏ*; སྐེམ་པ *şkem-pa*; ཉམས་ཆུང་ *ñamş-chuń*; སྟོབས་མེད *ş̱tobş-meḏ*; རིད་པ *riḏ-pa* (*M̱ñon.*).

ལུས་འཇིགས་མེད=ལུས་བརྟན་པ fearless body, firm body.

ལུས་གཉིས་པ *luş-gñiş-pa* of composite body =ཚོགས་བདག *tshogş-ḇdag* an epithet of Gaṇapati whose body comprises those of man and elephant (*M̱ñon.*).

ལུས་རྡོལ་ཆེ *luş-ṟdol-che*=ལུས་ཆེ་བ *luş-che-wa* huge body, giant′; gigantic (*Ńag. 40*).

ལུས་ངེང་=བདུད the devil, the demon Māra (*S. Lex.*).

ལུས་ལྡན *luş-ḻdan* given as met.=བ *ba* or འཇོ་མོ *ẖjo-mo* cow, a milch cow (*M̱ñon.*).

ལུས་ལྡན་མ *luş ḻdan-ma* as met. a woman, a goddess (*M̱ñon.*).

ལུས་པ *luş-pa*, in *C.* also ལས་པ *laş-pa*, to be left, to remain behind or at home: བོད་དུ་ཟླ་བ་གཉིས་ལུས་པ to remain in Tibet for two months; ནང་ལ་ལུས་པ་ཡོད has been left indoors; གཉེན་དུ་ལུས་པ *gñen-du luş-pa* to remain uppermost; ལུས་པར་བྱེད་པ *luş-par byeḏ-pa* (*Pth.*), ལུས་སུ་འཇུག་པ *luş-su ẖjug-pa* to leave behind, to leave a remainder. མ་ལུས་པར *ma-luş-par* entirely, wholly, without any left; acc. to *Jä.* surely, undoubtedly, at any rate.

ལ

ལུས་ཕྲ *luş-phra* 1. fine or subtle body= གློག *glog* lightning. 2. ལུས་ཕྲ་མ तन्वङ्गी lit. slender body fig. བུད་མེད *buḏ-meḏ* woman (*M̱ñon.*). 3.=སྐེད་པ the waist (*S. Lex.*).

ལུས་འཕགས་པ *luş-ẖphagş-pa* **विदेह** holy body=the eastern continent according to the Buddhist cosmogony; a name of Mithila or ancient Tirhut.

ལུས་བོངས *luş-bońş* bulk of the body ལུས་བོངས་ཆེ प्रांशु bulky, corpulent, tall.

ལུས་བྱད *luş-byaḏ* form of the body.

ལུས་འབབ *luş-ẖbab* as met.=རྔུལ་མ *ṟńul-ma* sweat (*M̱ñon.*).

ལུས་འབོད་པ *luş-ẖboḏ-pa* coughing, to cough.

Syn. གློ་འགོགས་པ *glo-ẖgogş-pa* or འཁོགས་པ *ẖkhogş-pa* (*M̱ñon.*).

ལུས་སྦས **गुह्याङ्ग** the secret parts of the body.

ལུས་མ *luş-ma* remainder, balance, residue.

Syn. རྗེས་ལུས *ṟjeş-luş*; ཕྱིར་ལུས *phyir-luş*; ལྷག་ལུས *lhag-luş*.

ལེ་ཁག *le-khag*=ལེ་ཚན or ལེའུ different sections or chapters.

ལེ་འཁོན for ལེ་ལོ and འཁྲུག་པ idleness and fighting or quarrelling; also=སྙིང་ནད (*Yig. 83*).

ལེ་བརྒན *le-ḇṟgan* or ལེག་རྒན *leg-ṟgan* 1. poppy, opium; ལེ་བརྒན་མེ་ཏོག *le-ḇṟgan me-tog* the poppy flower. ལེ་བརྒན་རྩིའི་ཁུ་བ་དང་། འབྲས་ཀྱི་ཆང་ཁ་ནས་ཁྲག་འཛག་པ་འཆད་པར་འགྱུར་རོ the juice of the poppy plant, taken with rice-beer stops hemmhorage from the mouth (*K. g.* ཅ, *46*). 2. diapered design of warm fabrics; thus in *Mil.*: ལེ་བརྒན་དམར་པོའི་གདན *le-ḇṟyan ḏmar-poẖi-gdan* a flowered carpet; ལེ་བརྒན་འཇོལ་བེར *le-ḇṟgan ẖjol-ber* (*Pth.*) a flowered dress with a train (*Jä.*).

ལེ་ན *le-na* the soft downy wool of the Tibetan goat growing next to the skin and below the long hair, the shawl wool; fine woollen-cloth, ***Malida*** cloth of Kashmir.

ལེ་མ *le-ma* 1. v. ལེའུ *leẖu.* 2. the striped broad sheets of cotton and wool manufactured in Sikkim and gen. worn by the Lepchas.

ལེ་ལག *le-lag* appendix, supplement, addition (*Cs.*).

ལེ་ལན *le-lan* rebuke, reprimand, blame, and ལེ་ལན་པ *le-lan-pa*, ལེ་ལན་བདའ་བ *le-lan b̲dah̲-wa* to blame.

ལེ་ལམ་མཁན *le-lam m̲khan* for ལས་ལམ་མཁན *laṣ-lam-m̲khan*.

ལེ་ལོ *le-lo* or ལེ་ལོ་ཉིད *le-lo-ñid̲* आलस्य, कुसीद indolence, laziness, tardiness; ལེ་ལོ་མ་བྱེད་ཅིག *le-lo ma-byed̲ cig* don't be lazy! ལེ་ལོ་ཅན *le-lo-can* अलस, तन्द्रालु sleepy, lazy, slothful, also = བཏང་སྙོམས་ཅན *b̲tañ-ṣñomṣ-can* indifferent (*M̲ñon.*); ལེ་ལོ་བ *le-lo-wa* = གླེན་པ *glen-pa* a fool, a stupid fool (*M̲ñon.*); ལེ་ལོ་མ कुसीदा a lazy woman; ལེ་ལོས་འགྲོས *le-loṣ-h̲groṣ* ཀང་པའི་འདུ་བྱེད slothful motion, walking very slowly out of laziness.

ལེགས་པ *legṣ-pa* or ལེགས་མོ *legṣ-mo* सत्, श्रेयः, शुभ, साधु, श्लाघ्य 1. good, serving the purpose, useful, proper, praiseworthy; ལེགས་པ་ཉིད साधुता goodness, excellence; adv. ལེགས་པར *legṣ-par* well, duly, properly. ལེགས་པར་འོངས་སོ *legṣ-par h̲oñṣ-so* you are welcome; ལོ་ལེགས་པ *lo-legṣ-pa* a healthy happy year; ཅི་ལྟར་བྱས་ན་ལེགས *ci-l̲tar byaṣ-na-legṣ* which is the best way of doing? ནུས་ན་ཤིན་ཏུ་ལེགས་སོ *nuṣ-na çin-tu legṣ-so* if you can do it, very well; also ལེགས་སོ *legṣ-so* very well; well done! ལེགས་ལེགས་སོ *legṣ-legṣ-so* excellent, capital. 2. neat, elegent, graceful, beautiful *C.* 3. ལེགས་མོ *legṣ-mo* in *Sikk.* = good, in *W.* as adv. well, duly, properly, like ལེགས་པ *legṣ-pa*. ལེགས་དགའ་མོ सुनन्दा she who is always cheerful. ལེགས་འགྲོ *legṣ-h̲gro* that goes gracefully, an epithet of the king of horses. ལེགས་བསྒོམས well thought of, carefully considered. ལེགས་བརྗོད *legṣ-b̲r̲jog* सुभाषित (1) = ལེགས་སྨྲ *legṣ-ṣmra* full description, well said (*M̲ñon.*); (2) = ལེགས་བཤད सुभाषित elegant saying. ལེགས་པར་སྐྱེས सुजाता well or auspiciously born or grown; ལེགས་པར་བགོ་ཀ सुप्रतिछन्न well-dressed; ལེགས་པར་གྲུབ सुसिद्ध well-accomplished, successful; ལེགས་པར་བསྙེན་རྫོགས सूपसम्पन्न fully ordained; ལེགས་པར་མཆོད་པ सत्पूजित adored, worshipped; ལེགས་པར་མཉམ་བཞག सुसमाहित well-preserved, well arranged ལེགས་པར་བརྟགས་པ सुपरीक्षा well examined; ལེགས་པར་ཕན་པ सुहित doing good service, to be useful; ལེགས་པར་ཕན་བྱེད सूपकार to benefit, a benefactor; ལེགས་པར་འཕེལ *legṣ-par h̲phel* = ནོར་འཕེལ *nor-h̲phel* prosperity, increase of wealth or happiness (*M̲ñon.*); ལེགས་པར་འཕྲུག उत्पादन growing up well. ལེགས་པར་འཇོམས to suppress or vanquish fully; ལེགས་པར་བསྡུ་བྲུས उपसम्पन्न fully acquired, well qualified. ལེགས་པར་འདུས समाहृत well collected, gathered carefully. ལེགས་པར་བརྩམས་པ सुसमारब्ध good beginning; ལེགས་པར་ཞིམ delicious; ལེགས་པར་བཞངས = སྐུ་ཤི; ལེགས་པར་འོངས་པ स्वागत welcome; ལེགས་པར་རབ་ཏུ་སད सुप्रबुद्ध very accurate or correct.

ལེགས་བརྗོད་མ *legṣ-b̲r̲jod̲-ma* शची an epithet of the celestial queen, the wife of Indra.

ལེགས་ཉེས་ཀྱི་རྒྱུ་དང་འབྲས་བུ་བསྟན་པའི་མདོ n. of a *Sūtra* in which the fruits of good and bad actions are explained (*K. d.* ས, *304*).

ལེགས་པའི་སྐར་མ *Legṣ-pah̲i ṣkar-ma* n. of a Bhikshu who had served for about twenty years and committed to memory twelve volumes of Sûtrānta works and is said to have attained the fourth stage of *Dhyāna* (*K. my.* ཁ, *288*).

ལེགས་བཤད *legṣ-b̲çad̲* elegant description or writings; moral lessons. Cognate terms:— ཚིག་བཟང *tshig-b̲zañ* elegant sayings; དགེ་བའི་གཏམ *d̲ge-wah̲i gtam* moral maxims; སྙན་ངག་རོ་ལྡན *ṣñan-ñag ro-l̲dan* also a humorous poem (*M̲ñon.*).

ལེགས་པར་སོང सुगत one who has happily passed away.

ལེགས་སུ་སྨོན་པ आशीः benediction, blessing.

ལེགས་གསོ *legṣ-gso* = colloq. ཞིག་གསོ, repairs: བསམ་ཡས་ཆོས་འཁོར་ཆེན་པོའི་ལེགས་གསོའི་ཞབས་འདེབས་ཞ་

ལ

འབད་རྩོན་ཁྲུལ་དུ་མཆིས (*Yig. k. 3*) I am engaged in assiduously superintending the repairs of the great monastery ot Sam-ye.

ལེགས་གསོལ *legs̱-gsol* resp. thanks, acknowledgement, gratitude, in *C.*

ལེན་ཀ་ར *Len-ka-ra* n. of a place: གཞན་ཡང་ལེན་ཀ་ར་ཞེས་བྱ་བ (*A. 57*).

ལེན་པ *len-pa* I: (rarely ལོང་བ *loń-wa*, ལོན་པ *lon-pa*) pf. བློངས *ḇloṅs̱* (rarely ལོངས *loṅs̱*), fut. བླང་ *ḇlań* imp. ལོན *lon Cs.*, ལོང་ *loń* or ལོངས *loṅs̱ Dzl.*, *Mil.*, བླངས *ḇlańs̱ Cs.* 1.=ནོད་པ **आदान, प्रतिग्रह, आहरण** to receive, get, obtain, གནས་ངན་ལེན་པ *gnas̱-ńan len-pa* to obtain an inferior place viz.: for being reborn *Thgy.* ལེན་པའི་རྒྱུ **उपादानकारण** the cause of receiving or getting [material cause]*S.* 2. to accept, what is offered or given; opp. to འདོར་བ *ẖdor-wa*; also to bear, to suffer patiently, to put up with. 3. to seize, catch, lay hold of, grasp, *e.g.*, one that is about to leap into water *Dzl.*; to catch up; to catch, to take prisoner; to carry off, *e.g.*, the arms of killed enemies; མ་བྱིན་པར *ma-byin-par* to take what is not given, to steal, to rob; ལེན་པ་འདྲ *len-pa ẖdr̲a* it is as if it had been stolen from me *Glr.*; ཆུང་མ་ལེན་པ *chuń-ma len-pa* to get or take a wife, frq., also to procure one for another person; སྲོག་ལེན་པ *sr̲og-len-pa*=འཕྲོག་པ *ẖphrog-pa* to deprive of life, to kill (*Mńg.*); to fetch it! to take possession of, to occupy (by force of arms) *Glr.* (*Jä.*).

ལེན་པ་བཞི *len-pa-ḇshi* in Budh. the four kinds of ལེན་པ *len-pa* taking are mentioned: (1) ལྟ་བའི་ལེན་པ *l̲ta-waẖi len-pa*; (2) ཚུལ་ཁྲིམས་དང་བརྟུལ་ཞུགས་མཆོག་ཏུ་འཛིན་པའི་ལེན་པ; (3) བདག་ཏུ་སྨྲ་བའི་ལེན་པ *ḇdag-tu s̱mra-waẖi len-pa*; (4) འདོད་པའི་ལེན་པ *ẖdoḏ-paẖi len-pa* (*K. d.* ག, *451*).

ལེན་པ II: n. of a place in the district of Pempo in Tibet (*Loñ.* ཟ, 3).

ལེབ་ཀན **कुसुम्भल कुसुंभ, रञ्जनी** [saffron]*S.* ལེབ་ཀན **बलहीन, मन्थर.**

ལེབ་མོ *leb-mo* (*Cs.* also ལེབ་པོ *leb-po*) Hind. **चपट**, flat, མོན་སྲན་ལེབ་མོ *mons-r̲an leb-mo* Indian flat, pease lenticular; ལེབ་ཅན *leb-can* flat, level; ལེབ་ལེབ *leb-leb* flat like the top of a table, level. ལེབ་མ *leb-ma*, ལེབ་ཐགས *leb-thags̱* lace, bandage, ribbon *Cs.*, དར་སྐུད་ཀྱི་ལེབ་ཐགས *dar-s̱kuḏ-kyi leb-thags̱* lace of silk thread; བག་ལེབ *bag-leb* a flat loaf of bread *C.*; ཤིང་ལེབ *çiń-leb* or ལེབ་ཤིང་ *leb-çiń* a board, plank; རྡོ་ལེབ *r̲do-leb* a slab of stone, cf. གླེབ་པ *gleb-pa* (*Jä.*).

ལེའུ *leẖu* **परिच्छेद, परिवर्त्त, सर्ग**; division, section of a speech, a chapter of a book.

Syn. ཚོ་ག *cho-ga*; ཚོ་ག་ཞིབ་མ *cho-ga shib-ma*; ས་རྒ *sa-r̲ga*; སྐབས *s̱kabs̱*; རབ་བྱེད *rab-byeḏ*; རབ་བྱེད་རྟོག་པ *rab-byeḏ tog-pa*; དུམ་བུ *dum-bu*; རབ་འབྱམས *rab-ẖbyams̱*; འདུས་པ *ẖdus̱-pa*; བརྟག་པ *ḇr̲tag-pa*; རབ་ཏུ་བརྟག་པ *rab-tu ḇr̲tag-pa* (*M̲ńon.*).

ལོ *lo* I: a year (1. **वत्सर, संवत्सर, वर्ष,** ཁྱིམ་ཞག་གི་དབང་དུ་བྱས་ཞག་པོ ༣༦༠ *i.e.*,=360 ཁྱིམ་ཞག *khyim-shag* zodiacal days 2.=365 ཉིན་ཞག *ñin-shag* solar days). 3.=371 ཚེས་ཞག *tshes̱-shag* lunar days. ལོའི་དང་པོ=ལོའི་ཐོག་མ beginning of the year; ལོ་ལྔ་བཅུ་པ *lo l̲ńa-ḇcu-pa*, ལོ་ལྔ་བཅུ་ལོན་པ *lo l̲ńa-ḇcu lon-pa* fifty years old, of fifty years; བུ་མོ་ལོ་གཉིས་མ *bu-mo lo-gñis̱-ma* a girl two years old; ལོ་དང་ལོ *lo-dań-lo*, ལོ་རེ་རེ་བཞིན *lo-re re-ḇshin* or ལོ་རེ་བཞིན *lo-re-ḇshin*, annually, yearly; ལོའི་ཐོག་མ beginning of the year; ལོའི་ཆ་ཤས divisions or parts of the year; ལོ་ནས་ལོ་རུ *lo-nas̱ lo-ru* from year to year; སྔ་ལོ *s̱ńa-lo*, last year; འདས་ལོ *ẖdas̱-lo* past year; འདི་ལོ *ẖdi-lo* or ད་ལོ *da-lo* this year; ཕྱི་ལོ *phyi-lo* in *C.* and སང་ལོ *sań-lo* next year; ལོ་འཁོར་ཏེ *lo ẖkhor-te* after one year had passed; སུམ་གྱི་ལོ་འཁོར་ཏེ

sras-kyis lo-hkhor-te when the prince was one year old (*Glr.*). The names of the twelve years of the smaller cycle are those named after the following twelve animals: བྱི *byi* mouse, གླང་ *glań* ox, སྟག *stag* tiger, ཡོས *yos* hare, འབྲུག *hbrug* dragon, སྦྲུལ *sbrul* serpent, རྟ *rta* horse, ལུག *lug* sheep, སྤྲེ *spre* ape, བྱ *bya* hen, ཁྱི *khyi* dog, ཕག *phag* hog; and these are combined with the names of the 5 elements each twice reiterated to make a cycle of 60 years. Thus the year 1903 is called ཆུ་ཡོས་ལོ the water-hare year, and ཡོས་ལོ་པ *yos-lo-pa* is a person born in that year, etc. 2. for ལོ་ཏོག *lo-tog*; for ལོ་མ *lo-ma*; also for ལོ་ཙཱ་བ *lo-tsa-wa*. 3. prob.: talk, report, rumour, saying, added (like སྐད *skad*) to the word or sentence to which it belongs: ཆེ་གེ་མོ་ཤི་ལོ་ཟེར་བ་ཐོས་ཙ་ན when a rumour is heard that some body has died (*Thgy.*); བཤད་ལོ་བྱས་ཀྱང་ཁྲམ་པ་ཡིན though he may get a name (in the world) by his learned discussion, he after all is a liar (*Jä.*). 4. num.: 146 (*Jä.*).

ལོ་རྒྱུས *lo-rgyus*=གནས་ཚུལ वृत्तान्त story, account, history; ལོ་རྒྱུས་ཅན वार्ता news, containing a history; ལོ་རྒྱུས་ཡོད *ibid.*

ལོ་ཆགས *lo-chags Cs.* 'every second year.'

ལོ་ཆུང་ *lo-chuń* young; also for ལོ་ཙཱ་བ་ཆུང་བ *lo-tsā-wa chuń-wa* junior or lesser Sanskrit scholars of Tibet. ལོ་ཆེན *lo-chen*=ལོ་ཙཱ་བ་ཆེན་པོ *lo-tsā-wa chen-po* a great scholar of Sanskrit in Tibet.

ལོ་ཏོག *lo-tog* or ལོ་ཐོག *lo-thog* शस्य the produce of the year, the harvest, crop; ལོ་ཏོག་རྔ་བ *lo-tog rńa-wa* to reap it, to gather it in. ལོ་ཏོག་མཆོག་ཏུ་བདེ་བ *lo-tog mchog-tu bde-wa*=སྤོས་དཀར་ཤིང་ *spos-dkar-çiń* the *Săl* tree (*Mńon.*).

ལོ་ཐོ *lo-tho* an almanac.

ལོ་ཐོག=སྔོན་ཐོག or ལོ་ཏོག

ལོ་དུ་ཐལ *lodu-thal* how many years have passed, elapsed: སངས་རྒྱས་དགོངས་པ་ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདས་ནས་ལོ་ཐལ་ལགས how many years bave elapsed since the *Nirvāṇa* of Buddha (*A. 93*).

ལོ་རྡིང་ a kind of quiver manufactured in the Lo country (*Rtsii.*).

ལོ་འདབ *lo-hdab*=ལོ་མ *lo-ma* leaves of trees which fall every year.

ལོ་འདོད *lo-hdod*=འདོད་མོ or འདོད་པ་ཙམ yearning: ལོ་འདོད་དང་རེ་ལྟོས་གང་ཡང་མི་བདོག་པས (*Hbrom.* ཁ, *13*) he had neither yearning nor hopes whatever, the earthly-minded sinner.

ལོ་ནག *lo-nag*; in every ten years there occurs one black-year in which it is not auspicious to do any good work; the year 1891 was ལོ་ནག *lo-nag*, and 1909 A.D. will also be a ལོ་ནག *lo-nag*.

ལོ་ཕྱག *lo-phyag* annual rent (*Yig. k. 52*); acc. to *Jä.* an embassy sent every year to a suzerain to renew the oath of allegiance.

ལོ་ཕྱུགས་ལེགས་པ *lo-phyugs-legs-pa* a good harvest and healthy cattle.

ལོ་མ or *lo-ma* ལོ་འདབ *lo-hdab* पर्ण a leaf. ལོ་མ་མེད अपर्णा leafless; an epithet of the goddess Pandan Lhamo who when practising asceticism would not eat even a single leaf.

ལོ་མ་ལྔ *lo-ma-lńa* the five leaves, fig.: generally those of the Mahāyāna Bodhidruma, the Bodhi-tree of Mahāyāna doctrine, the leaves of which are:—ཚུལ་ཁྲིམས *tshul-khrims* pure morals, ཐོས་པ *thos-pa* hearing and comprehending, *i.e.*, studying the sacred literature, ཁྱིམ་ནས་འབྱུང་ *khyim-nas-hbyuń* renunciation, དགོན་པ་ལ་གནས *dgon-pa-la gnas* residence in a solitude or wilderness and latterly in a monastery, འཕགས་པའི་རིགས་ཆོག་ཤེས་པ to be content in the holy brotherhood (*K. d.* ན, *327*).

ལོ་མ་ཁ *lo-ma-kha*=ཆུ་ལྷའི་ཤིང་ *chu-lhaẖi çiñ* Varuṇa tree, the tree of the god of water (*M̱ñon.*).

ལོ་མ་གྱོན་མའི་གཟུངས *lo-ma gyon-maẖi g̱zuñs̱* n. of the *dhāraṇī* of a goddess who used to dress in leaves of trees believed to be efficacious in epidemics (*K. g.* པ, *147*).

ལོ་མ་བཟང་ *lo-ma-ḇzañ*=དོང་ག *doñ-ga* : དོང་གའི་འབྲས་བུས་མཆིན་ནད་སེལ་ཞིང་འཇམ་པོ་འཁྲུ (*M̱ñon.*).

ལོ་མ་གསུམ་པ *lo-ma g̱sum-pa*=དུར་བྱིད་སྨན *dur-byiḏ-s̱man* (*M̱ñon.*).

ལོ་མའི་འཁྲི་ཤིང་ *lo-maẖi ẖkhri-çiñ* a creeping plant.

Syn. ཀླུ་ཡི་འཁྲི་ཤིང་ *ḵlu-yi ẖkhri-çiñ* ; མུ་ཏིག་འབྲས *mu-tig-ẖbras̱* ; སོ་རྩི *so-ṟtsi* (*M̱ñon.*).

ལོ་མོ n. of a place in Tibet (*Deb.* ག, *33*).

ལོ་མང་ཁུར་ལྡན *lo-mañ khur-ḻdan* an old man, one who is under the weight of many years (*M̱ñon.*).

ལོ་མར *lo-mar* a year's supply of butter.

ལོ་ཚན *lo-tshan* annual produce, harvest.

ལོ་ཡི་ཤིང་རྟ *lo-yi çiñ-ṟta* as met.=ཉི་མ *ñi-ma* the sun (*M̱ñon.*).

ལོ་ལེགས *lo-legs̱*,=ལོ་ཏོག་ལེགས་པ सुभिक्ष the year in which there has been a good harvest.

ལོ་ཤུག་ཁ silk or satin of the colour of juniper leaves (*Jig.*).

ལོ་ཤེས *lo-çes̱*=རྩིས *ṟtsis̱* monetary account; also astronomy (*M̱ñon.*).

ལ

ལོ་བཤད *lo-ḇçaḏ*=ལོ་ཐོ *lo-tho* (*Cs.*).

ལོ II: is also used to signify displeasure, disapproval, unwillingness as in འདི་སྐད་ལོ *ẖdi-s̱kaḏ-lo*, ཟེར་ལོ *zer-lo*, ཐོས་ལོ *thos̱-lo*, *thob-lo*, ཐོབ་ལོ *s̱gom-lo*, སྒོམ་ལོ *çes̱-lo*, ཤེས་ལོ etc.

ལོ III: n. of place in upper Tibet: གཅིག་སྦུན་ཟླའི་ཕྱིར་ཕྱིན་ནས་ལོ་ན་བཞུགས (*A. 119*).

ལོ IV: interpretation; པཎ་ཌི་ཏས་ཀྱང་ཆོས་མ་བཤད, ལོ་ཙཱ་བས་ཀྱང་ལོ་མ་ནུས (*A. 96*).

† ལོ་ཀ *lo-ka* लोक;=འཇིག་རྟེན *ẖjig-ṟten* world. ལོ་ཀེ་ཤྭ་ར *lo-ke çva-ra*, འཇིག་རྟེན་དབང་ཕྱུག *ẖjig-ṟten ḏwañ-phyug* epithets of Avalokites′vara *Bodhisattva*.

† ལོ་ཙཱ *lo-tsẖā* or ལོ་ཙཱ་བ *lo-tsẖā-wa* the well-known title given to the Tibetan translators of Sanskrit works. ལོ་པཎ *lo-paṇ*=ལོ་ཙཱ་བ *lo-tsẖa-wa* and པཎ་ཌི་ཏ *paṇ-ḍi-ta* Indian pandit and Tibetan Sanskritist.

ལོ་ཧིཏ *Lo-hit* लोहित्य the river Brahmaputra in part of its course through East Assam. Also ལོ་ཧིན་ཏ་ར Lohin-tara : ལོ་ཧིན་ཏ་ར་རིན་ཆེན་ཁུངས (*A. 87*). the river Lohintara the source of treasure.

ལོག་པ *log-pa* I ; vb., pf. and secondary form of ལྡོག་པ *ḻdog-pa*, q.v. 1. to return, to go back : ཡུལ་དུ *yul-du Glr.* ; ལོག་པ་འབྲད *log-pa-ẖbraḏ Glr.*, ལོག་ལ་འདོད་དོ *log-la ẖdoḏ-do Glr.* let us turn back, ཕྱིར་ལོག་པའི་ལམ *phyir log-paẖi lam* the way back. 2. སླར to come back, to come again. 3. to turn round, to be turned upside down, to tumble down. ངོ་ལོག་པ *ño-log-pa* to revolt, rebel. ངོ་ལྡོག་པ *ño-ḻdog-pa* to turn away one's face, always used fig. for to turn one's back on, to apostatize : འཁོར་བའི་ངོ་ལྡོག་ན *ẖkhor-waẖi ño-ḻdog-na* if you mean to turn your back to the land of the cycle of existences, ལོག་པོ་བྱེད་པ *log-po byeḏ-pa* to revolt, to rebel ; ལོག་པ་རྩོམ་པ *log-pa ṟtsom-pa* to plot, to stir up an insurrection *Glr.*, ལོག་པ་མཁན *log-pa-m̱khan* a rebel *Glr.* (*Jä.*).

ལོག་པ II : adj. वि, विपरीत, विपर्य्यय reversed, inverted, irrational, wrong; ལོག་པའི་ལམ *log-paẖi-lam*, ལམ་ལོག་པ *lam-log-pa* in *Mil.*=a wrong way ; ལོག་པོ་ལ་ཞུགས་པ *log-po-*

la shugs̱-pa to rush into error, to turn to what is wrong. ལྟ་ལོག *ḻta-log* or ལྟ་བ་ལོག་པ *ḻta-wa log-pa*, v. infra ལོག་ལྟ *log-ḻta.* ཆོས་ལོག་པ *chos̱-log-pa* a wrong faith, false doctrine, heresy; གྲྭ་ལོག *grwa-log,* ཇོ་ལོག *jo-log* col. an apostate monk or nun; ལོག་པར *log-par* and (col.) ལོག *log* adv. wrong, erroneously, also: back, again. ལོག་པར་སེམས་པ *log-par sems̱-pa* to think evil, to have suspicions (about a thing), often=ལྟ་ལོག་སྐྱེད་པ *ḻta-log s̱kyeḏ-pa* to sin (*Jä.*).

ལོག་གེ་བ *log-ge-wa* [seems to be nearly the same as ལོག་པ *log-pa*, adj.; ཐེ་ཚོམ་ལོག་གེ་བའི་ངང་ལ prob.: entertaining irrational doubts or scruple; བང་རིམ་ལོག་གེ་བ *bań-rim log-ge-wa* an inverted བང་རིམ *bań-rim*, q.v.; ལོག་གེ་བ་ལ་ཁྱེར *log ge-wa-la khyer* he took it back again *Mil.*] from *Jä.* ལོག་སྒྲུབ heresy, heretical observance; དང་སྤྱོད་ངན་པས་ལོག་སྒྲུབ (*Ṟdsa. 19*) by bad behaviour one falls into heresy.

ལོག་ལྟ *log-ḻta* (ལོག་པར་ལྟ་བ *log-par ḻta-wa*) or ལྟ་ལོག *ḻta-log* **मिथ्यादृष्टि, मिथ्यादर्शन** heresy, heretical doctrine, and is of two kinds:—ཡོད་པ་འཇིག་པ *yoḏ-pa ẖjig-pa* and ལོག་པར་ཤེས་པ *log-par çes̱-pa.* The first one denies rebirth, the effect of charity, of self sacrifice and of doing good, also of wickedness and wisdom. The second one asserts that happiness and misery are divine gifts and there is no consequence from good or bad actions and no retribution (*K. d.* ཀ, *127*). Again we read: སྟོན་སངས་རྒྱས་ཀྱི་བསྟན་པ་ལས་ཕྱི་རོལ་དུ་གྱུར་པའི་ལྟ་ལོག་ཅན་རྟག་ཆད་དུ་ལྟ་བ་རྣམས་ཏེ (*Khriḏ. 10*) the doctrine which holds that all things are permanent or that every thing is perishable is considered heretical on account of both being contrary to the doctrine of Buddha.

Syn. ལོག་རྟོག *log-ṟtog*; འཁུ་བའི་བསམ་པ *ẖkhu-waẖi ḇsam-pa* (*M̱ñon.*).

ལོག་ཐང་ *log-thań* a kind of linen (*Ṟtsii.*).

ལོག་འདྲེན་བགེགས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ *Log-ẖdṟen ḇgegs̱-kyi ṟgyal-po* **विनायक** an epithet of Ganes′a (*M̱ñon.*).

ལོག་པ་དུད་འགྲོའི་སྤྱོད་པ་ཅན *log-pa duḏ-ẖgroẖi s̱pyoḏ-pa can* n. of a religious sect in ancient times who used to imitate the habits of beasts and so degrading themselves would perform a kind of austerity or penance with the hope of obtaining salvation (*Theg.*).

ལོག་པ་ཀ་འཛིན་གྱི་སྤྱོད་པ a kind of severe ascetical penance performed by certain religious sects in ancient India in which the ascetic used to expose himself to vultures, sometimes burying himself in a trench that they might devour his living body; other ascetics used to burn a part of their body under a slow fire (ཕྱི་རོལ་སྒྲུབ་མཐའ).

ལོག་པ་ཉིད་དུ་ངེས་པ to hold an erroneous notion as something positively good: ལོག་པའི་བློ **भ्रान्ति** misapprehension, mistake, blunder.

ལོག་པའི་བློ་གྲོས *log-paẖi ḇlo-gros̱*= ནོར་བ *nor-wa* or འཁྲུལ་པ *ẖkhrul-pa* (*M̱ñon.*) to blunder, to err, to make mistake.

ལོག་པར་སྒྲུབ to wrongly perform a thing.

ལོག་པར་ལྷུང་བ=ལོག་པར་ལྷུང་བ.

ལོག་པར་སྤོབས *lag-par s̱pobs̱*= ངོ་ཚ་མེད་པ *ño-tsha meḏ-pa* shameless; also shamelessness, effrontary, shameless boldness (*M̱ñon.*).

ལོག་པར་འཚོ་བ *log-par ẖtsho-wa* to live by crime—perverse means and actions—by vice, to live in a sinful manner. It is of five kinds:—ཚུལ་འཆོས *tshul-ẖchos̱*; ཁ་གསག *kha-g̱sag*; གཞོག་སློངས *g̱shog-s̱loñs̱*; ཐོབ་ཀྱིས་འཇལ་བ *thob-kyis̱ ẖjal-wa*; རྙེད་པ་ལས་རྙེད་པ་སྒྲུབ་པར་བྱེད these should be avoided by the religious (*K. du.* ད, *503*).

ལོག་པར་བཟུགས་པ to embrace or hold heretical views: ལོག་པར་བཟུགས་པའི་དགྲ the enemy of heretics (*Yig. k. 10*).

ལོག་པར་ལྟུང་བ་ विनिपात downfall, perversity. ལོག་སྤྱོད་ *log-spyoḏ* perverse conduct, a sinful life.

ལོག་སྨོན་ཅན་ *log-smon-can* one who wishes or prays to do evil and what is perverse.

ལོག་སྨྲ་ *log-şmra* or ལོག་པར་སྨྲ་བ་ *log-par şmra-wa* falsehood, slander, perverse speech, blasphemy. ལོག་སྨྲ་བའི་ནགས་ཚལ་ *log-şmra-waẖi nagş-tshal* fig.: the wilderness of the perversity of speech (*Yiḏ. 2*).

Syn. ལོག་སྒྲུབ་ *log-şgrub*; ལོག་འདྲེན་ཚིག་ *log-ẖdṟen-tshig*; སྐུར་པ་འདེབས་པ་འཕྱ་ཚིག་ *şkur-wa ẖdebş-pa ẖphya-tshig* (*M̱ñon.*).

+ ལོག་གཤལ་ *log-g̱shal*=དྲིན་ལན་ལོག་འཇལ་ *dṟin-lan log-ẖjal* ingratitude, ungrateful return for a service done.

ལོག་གཡེམ་ *log-g̱yem* fornication, adultery; ལོག་གཡེམ་དང་ཆེ་བ་ *log-g̱yem daḏ-che-wa* one given up to adultery, an adulteror, ཚུང་མ་ལོག་གཡེམ་ཆེ་བ་སྤོངས་ forsake that wife who is given up to adultery (*Çe.*).

ལོག་ཤེས་ *log-çeş*=ནོར་བ་ *nor-wa* or འཁྲུལ་བ་ *ẖkhrul wa* (*M̱ñon.*) error, blunder.

ལོག་སྲེད་ཅན་ *log-sṟeḏ-can* one who delights in vicious actions and sin, has no faith in religion, and blasphemes the sacred Buddhist religion, &c. (*K. my.* ཀ, *113*).

ལོགས་ *logş* 1. the side of anything, पार्श्व, पक्ष; རི་ལོགས་ a hill-side: ལྷ་རིའི་ལོགས་ཐམས་ཅད་ལའང་རྩི་ཤིང་ནགས་ཚལ་རྒྱས་པ་ (*H̱brom.* ཁ, *147*) all sides of the Lari mountain have been overgrown with dense forest of fruit-trees (berry trees); རྩིག་ལོགས་ *ṟtsig-logş* the side of a wall, མདུན་ལོགས་ *m̱dun-logş* fore-side, front-side, རྒྱབ་ལོགས་ *ṟgyab-logş* back, back part of a thing; སའི་ལོགས་ *saẖi-logş* surface of the earth. 2. direction, side, region: རྐང་པའི་ལོགས་ནས་ *ṟkoñ-paẖi logş-naş* from the region of the feet, up from the feet (*Sch.*); གཡས་ལོགས་ *gyaş-logş* the right side, གཡོན་ལོགས་ *gyon-logş* the left side frq.; ཚུར་ལོགས་ *tshur-logş* this side, ཕར་ལོགས་ *phar-logş* the other side, on the other side. ལོགས་ལ་ *logş-la* aside, apart, ལོགས་ལ་བཞག་པ་ *logş-la ḇshag-pa* to put aside, to put out of the way, to clear away. ཐག་པའི་སྣེ་མ་ལོགས་གཅིག་ *thag-paẖi şñe-ma logş-gcig* the other end of the rope; ལོགས་ངན་ *logş-ñan* the left or lower side (of a cloth). 3.=རྩིབས wall.

ལོགས་སྐྱེས་ *logş-şkyeş*=ནུ་མ་ *nu-ma* वक्षोज the udder, the female breast (*M̱ñon.*).

ལོགས་བཅས་ पक्षक.

ལོགས་ཆེན་པོའི་རི་ *Logş chen-poẖi ri* n. of a mountain in the continent of Purva Videha (*K. d.* ར, *337*).

ལོགས་ན་ཡོད་པ་ *logş-na yoḏ-pa* to be distinct, separate, to live by one's self, to be solitary (*Schr.*).

ལོགས་པ་ *logş-pa* other, additional: རྒྱགས་ལོགས་པ་ *ṟgyagş-logş-pa* spare-provision (*Jä.*).

ལོགས་སུ་ *logş-su* elsewhere; separate, apart, aside. ལོགས་སུ་བཀར་བ་ *logş-su ḇkar-wa* or ལོགས་སུ་དགར་བ་ *logş-su ḏgar-wa* to lay aside. Syn. གུད་དུ་ *guḏ-du*; གཞན་དུ་ *gshan-du* (*M̱ñon.*).

ལོང་ *loñ* or ལོང་ལེ་=ཁོམ་པ་ *khom-pa* leisure, spare-time, vacant time, ལོང་ལེ་མེད་པ་=མ་ཁོམ་པ་, མ་ལྡོག་པ་ not able, not enabled (*A. 28*) no time. ལོང་ཡོད་དུ་རེ་ལ་ནམ་ཟླ་འདས whilst you are always hoping to have time (enough), you allow the favourable moment to pass away (*Mil.*); ང་སླར་རྒྱ་གར་དུ་ལོག་ནས་ཇོ་བོ་ལ་གདམས་པ་ཞུར་འགྲོ་བས་ལོང་མི་ཡོང་ (*A. 65*) on returning to India I had no time to go to the *Jo-wo* for religious instruction.

ལོང་ཀ། *loñ-ka*, ལོང་ཁ་ *loñ-kha*, ལོང་ག་ *loñ-ga* पक्काशय intestines, entrails, guts.

ལོང་ཀི་ *loñ-ki* (Chinese) a kind of red cloth manufactured in China (*Ṟtsii.*).

ལོང་པོ་སྐོད་ n. of a district in the province of Kong-po.

ལོང་བ *loń-wa* pf. and secondary form of ལྡོང་བ *ḻdoń-wa*, as vb.: 1. to be blind, and as adj.: blind, blinded, also as sbst.: a blindman. ལོང་པོ *loń-po*, ལོང་བ་པོ *loń-wa-po* a blindman (*Cs.*). 2. also ལོངས་པ *lońṣ-pa*, = ལེན་པ *len-pa* (*Glr.*) or ལང་བ *lań-wa*.

ལོང་བུ *loń-bu* ལོང་མོ or ལོང་པོ ankle-bone.

ལོང་ལོང་ *loń-loń* uprising in waves, bulging out.

ལོངས *lońṣ* imp. of ལོང་བ *loń-wa*: rise up, awake, get up! ནང་ནས་ལོངས་ཤོག let him come out from in side or from his house; ད་ལྟ་ལོངས་ལ་ལམ་དུ་བཞུགས now get up and wait in the way (*A. 129*).

ལོངས་སྤྱོད *lońs-ṣpyoḏ* भोग, सम्भोग 1. attainment, enjoyment, esp. with regard to sensual pleasures and eating and drinking: ལོངས་སྤྱོད་ཤ་ལ་བྱེད *lońṣ-ṣpyoḏ ça-la-byeḏ* they enjoyed themselves on meat, ལོངས་སྤྱོད་ཤིང་དེ་ལས་བྱེད *lońṣ-ṣpyoḏ çiń de-laṣ-byeḏ* they lived on the fruits of this tree; ལོངས་སྤྱོད་པ to cohabit, enjoy sensually. 2. plenty, abundance: བཟའ་བཏུང་གི་ལོངས་སྤྱོད་དཔག་ཏུ་མེད་པ་བསགས they had collected an enormous quantity of food and drink; ལོངས་ཆེ་བ *lońṣ-che-wa* great riches;. wealth, property, ལོངས་སྤྱོད་ཀྱི་བདག་པོར་གྱུར *lońṣ-ṣpyoḏ-kyi ḇdag-por gyur* he became owner of the property (*Dzl.*); མཆོད་པ་བྱ་བའི་ལོངས་སྤྱོད་མེད he was not rich enough to bring an offering (to Buddha) (*Ja.*). 3. = ནོར་རྫས *nor-ṟdsaṣ* or འབྱོར་པ *ḥbyòr-pa* ऐश्वर्य, विभव wealth, fortune. ལོངས་སྤྱོད་ལྡན *lońṣ-ṣpyoḏ-ḻdan* = ལོངས་སྤྱོད་ཅན prosperous, possessed of health, prosperity and happiness; ལོངས་སྤྱོད་གནས *lońṣ-ṣpyoḏ-gnaṣ* = བང་མཛོད *bań-ṃdsoḏ* treasury, repository (*Ṃñon.*). ལོངས་སྤྱོད་རྫོགས་པ perfect happiness, full enjoyment both materially and spiritually.

ལོད་པ *loḏ-pa* or ལོད་པོ *loḏ-po* = ལྷོད་པ *lhoḏ-pa* 1. = relaxed. 2. = ལེ་ལོ་ཅན *le-lo-can* lazy, careless.

ལོད་རིགས the poor class of cultivators who are unable to raise a good crop (*Rtsii.*).

ལོན *lon* 1. news, tidings, message: ལོན་བཟང་ *lon-ḇzań* good news, ལོན་སྤྲིང་ *lon-ṣpriń-wa* to give notice, send word, send a message; ལོན་སྐྱུར་བ *lon-ṣkyur-wa* to give a reply; ལོན་ཞིག་ཁྱེར་ལ་ཤོག *lon-shig khyer-la çog* let me know, send me word.

ལོན་པ *lon-pa* 1. reached, arrived at; ཁྱོད་ལོ་དུ་ལོན *khyoḏ lo-du-lon* to what age have you reach, or what is your age. ལོ་ཅི་ཙམ་ལོན *lo ci-tsam lon* how old are you? བཅུ་དྲུག་ལོན *ḇcu-dṟug-lon* I am sixteen years old. 2. to elapse, to pass, in a general sense: ལོ་མང་པོ་ཞིག་ལོན་པ་དང་ after many years had elapsed (*Dzl.*); རིང་ཞིག་ལོན་ཏེ *riń-shig lon-te* after a long time, རིང་པོར་མ་ལོན་པར *riń-por ma-lon-par* after a short time.

ལོས I: *loṣ* 1. in truth, indeed: མགོན་སྐྱབས་དང་ལོས་ཡིན he is indeed the lord protector and refuge. 2. ཁྱོད་འགྲོ་ཐུབ་ཡོང་ངམ can you go, could you go! ལོས་ཐུབ *loṣ-thub* yes, I can. 3. true, certain ལོས་ཀྱང་བདེན it is sure and true; certainly it will come to pass.

ཤ

◆

ཤ *ça* I: 1. is the twenty-seventh letter of the Tibetan alphabet corresponding in sound to Sanskrit श. It is pronounced like *sh* in the words shin, sharp, etc. but palatal; acc. to *Jä.* in *C.* it is distinguished from ཞ only by the following vowel being sounded in the high tone. 2. num. = 27.

ཤ II: In Budh. various significations are attached to this letter:—ཆོས་རྣམས་ལ་ཞི་གནས་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པར་བྱ་བར་སྟོན་ཏོ (*K. d.* ན, *114*) it exhibits to all things the state of perfect peace. Again we have: ཤ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཞི་གནས་དམིགས་སུ་མེད་པའི་ཕྱིར་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྒོའོ (*H̱bum.* ག, *283*). So, too: ཤ་ཞེས་པ་ཟུག་རྔུ་རྣམ་པ་ལྔ་ཡོངས་སུ་སྤངས་པའོ (*K. my.* ཀ, *208*) ཤ explains the perfect avoidance of the five kinds of miseries.

ཤ III: **मास, आमिष** 1. flesh, meat: ཤ་ལ་དགའ་ཞིང་སེམས་ཅན་གྱི་སྲོག་གཅོད being fond of meat cuts off the life of animals. ཤ་ཆུང་བ = དངོས་ངན་པ **कृश** thin, emaciated; གཡག་ཤ yak's flesh, ལུག་ཤ mutton; ཤ་འཚོད་པ to boil meat, ཤ་རྔོད་པ to roast meat; ཤ་བཅུད་གསུམ *ça-ḇcuḏ gsum* the three kinds of flesh which are possessed of different peculiar properties: (1) ཤ་ཆེན་ཆེན་པོ human flesh; (2) སྲམ་གྱི་ཤ otter's flesh; (3) འཕྱི་བའི་ཤ *ẖphyi-wah̠i-ça* the flesh of the marmot (*S̱man. 3*). ཤ་འཁྲིག་པ sexual instinct. 2. surface of the body, ཤ་ཡི་གོང་བུ **लोचक** [a lump of flesh; a senseless person]*S.* ཤ་ཡི་རི་མོ spots, stripes, etc. on the skin (of an animal); ཤ་དཀར *ça-ḏkar* white or fair complexion. ཤ་བཀྲ *ça-ḇkra* n. of a cutaneous disease *Meḏ.* [a kind of white leprosy]*S.* 3. for ཤ་བ, the stag. 4. **पेशी** muscle, རྡུ་ཤ thoracic muscle (*Jä.*).

Syn. ཁྲག་སྐྱེས *khrag-ṣkyeṣ*; ཁྲག་ལས་གྱུར་པ *khrag-laṣ gyur-pa*; ལུས་ཟུངས་གསུམ་པ *luṣ-zuṅṣ gsum-pa* (*M̱ṅon.*).

ཤ་ཀོན *ça-kon* for ཤ་འཁོན *ça-ẖkhon* (*Vai. sṅ.*) grudge, resentment, hatred.

ཤ་སྐད *ça-ṣkaḏ* the cawing or croaking of a raven; the cry of the stag.

ཤ་ཁུག *ça-khug* bag in which powdered dried meat is kept by travellers during a journey in Tibet and Mongolia.

ཤ་ཁོག *ça-khog* the body of a slaughtered animal, without the skin, head, and entrails, ཆེ་ཤ flesh of a large animal, ཆུང་ཤ that of a smaller animal.

ཤ་ཁྱི *ça-khyi*; རྔོན་པའི་ཁྱི a hound, a hunter's dog.

ཤ་ཁྲ *ça-khra* **पित्त** [bile]*S.*

ཤ་ཁྲག *ça-khrag* flesh and blood, meton. 1. for body: ཤ་ཁྲག་གསལ་བ a sound body 2. for: children born of the same parents.

ཤ་འཁོན *ça-ẖkhon* = འཁོན་འཛིན or ཁོང་ཁྲོ anger, fury, enmity, an enemy; ཤ་འཁོན་ཟུགས bearing grudge against a person, harbouring enmity, v. ཤ་ཀོན *ça-kon.*

ཤ་གོས *ça-goṣ* colloq. for ཤམ་གོས *çam-goṣ* lower garment.

ཤ་འགུགས *ça-ẖgugṣ* **पलाश** lit. curled flesh or body [the flower of the tree *Butea frondosa*]*S.*

ཤ་རྒྱགས *ça-ṟgyagṣ* fat meat; ཤ་རྒྱགས་པ colloq. corpulent; ཤ་རྒྱས *ça-ṟgyagṣ* healthy corpulence. ཤ་ཉམས་རྒྱས *ça-ñams rgyas* health and ill-health; ཤ་ཉམས་རྒྱས་ཤིང་རྒྱགས་པ becoming healthy after illness or loss of flesh in the body also healthy corpulence.

Syn. འཚག་བཟང་ *htshag-bzañ*; ཉམས་རྒྱས *ñams-rgyas*; སྐུ་ཤ་འབྱོར་པོ *sku-ça hbyor-po*; སྟོབས་བཅས *stobs-bcas*; སྟོབས་ལྡན *stobs-ldan* (*Mñon.*).

ཤ་སྔོན་ཅན *Ça-snon-can* n. of a heretical lama of Tibet who wrote many treatises explaining the Buddhist tenets wrongly and performed Buddhist religious rites in a reversed manner and who afterwards became a convert to Bon. He was called ཤ་སྔོན་ཅན་གྱི་བོན and belonged to the བོན་བྲ་བོ sect (*D. R.*).

ཤ་ཅན *ça-can* शिफा, शकुनादनी [a fibrous root; a medicinal plant commonly called Kaṭki]*S*.

ཤ་ཆེན *ça-chen* **महामांस** human flesh (*Sman.*)

ཤ་རྗེན་ཟ *ça-rjen za* पिशाच, पलाशिन् [carnivorous, a goblin]*S*.

ཤ་ཉེ *ça-ñe* near blood-relation, descendant.

Syn. རྒྱུད་པ *rgyud-pa*; རིགས་རྒྱུད *rigs-rgyud* (*Mñon.*).

ཤ་དུས *ça-dus* the month January when meat is cured and rent paid in meat collected by Government and land-lords in Tibet (*Rtsii.*).

ཤ་ཕིང *ça-phiñ* 1. (Chinese) a kind of tea (*Rtsii.*). 2. meat cooked with *phing* (a kind of vermicelli extracted from peas).

ཤ་བོ *ça-bo*=དགྲ enemy; =ཤ་འཁོན་ཐམས་ཅད་ཀྱང་དགྲ་མི་ཤ་བོ་མཐོང་བ་ལྟ་བུར (*Sñiñ.*); ཚེ་འདིར་ཡང་དགྲ་མི་ཤ་བོར་གྱུར་པ་རྣམས་ཀྱང་ (*Khrid. 27*).

ཤ་མོ *ça-mo* 1. mushroom. 2. is described as=ལུག་གི་ཚང་ར sheep-fold (*Rtsii.*).

ཤ་མེད *ça-med* उत्पल fleshless, emaciated; also, name of a hell.

ཤ་འབུ *ça-hbu* a maggot.

ཤ་བུར *ça-bur* in *W.* boil, abscess, ulcer; mark left by a lash, weal (*Jä.*).

ཤ་སྦྱང་ *ça-sbyañ* is described as གཅིག་བྱེད་ཀྱི་ཉ་ག (*Rtsii.*)

ཤ་སྦྲང་ *ça-sbrañ* **मक्षिका** flesh-fly, blue-bottle-fly (*Jä.*).

‡ ཤ་མ *ça-ma* 1. n. of a kind of singing bird like the linnet (*K. ko.* ཀ, *2*). 2. the placenta or after-birth, the bag or pouch in which the embryo is formed and which comes out immediately after the delivery of the child: hence, also, a wet nurse or **धात्री**. 3.=ལྷ་ཡི་གོས raiment of the gods (*K. my.* ཀ, *7*).

ཤ་རྨེན *ça-rmen* fleshy tumour, a lump in the muscular flesh. ཤ་ཚན་དམར་པོ *ça-tshan dmar-po* a tumour resembling a weal or a wart.

ཤ་རྩི *ça-rtsi*=ཤ་མདོག complexion, colour of the skin: བྲམ་ཟེའི་བུ་མོ་ཤ་རྩི་སེར་བ (*Hbrom.* ཕ *34*) the Brahman's daughter of fair complexion.

ཤ་ཚ *ça-tsha* 1. affection; ཤ་ཚ་མེད (*Jig. 35*) without affection; acc. to *Jä.*=a friend; ཤ་ཚ་ཅན amicable, attached. 2. hot meat.

ཤ་ཚེ *ça-tshe*=ག་ཤའ་དཀར nickel silver (*Jig. 16*).

ཤ་མཚན *ça-mtshan*=ཤ་སྟགས *ça-stags* (*Mñon.*) **सामुद्रिक** [lucky or unlucky marks on the body]*S.*; ཤ་མཚན་གྱི་དཔྱད **सामुद्रिक विद्या** [knowledge of lucky or unlucky marks on the body]*S*.

ཤ་འཛེར *ça-hdser* wart; ཤ་འཛེར་ཅན one having warts in his skin.

ཤ་ཟ *ça-za* or ཤ་ཟན **पिशाच** 1. prop. flesh-eater, carnivorous animal. 2. gen.: a class of demons. ཤ་ཟ་མོ and ཤ་ཟ་ཆེན་པོ are two kinds of such loathsome demons, the names of others of which are as follows :— པཱི་ལུ *pī-lu*, ཉེ་བའི་པཱི་ལུ *ñe-waḫi pī-lu*, པཱི་ལུ་བཟང་པོ *pī-lu ḇzań-po*, པཱི་ལུ་མཐའ་ཡས *pī-lu m̱thaḫ-yas̱*, བསམ་པ *ḇsam-pa*, བསམ་པ་མ་ཡིན་པ *ḇsam-pa ma-yin-pa*, གདུང་བ་བཟང་པོ *gduń-wa ḇzań-po*, ཟ་བྱེད *za-byeḏ*, གཟི་བརྗིད་བཟང་པོ *gzi-ḇṟjiḏ ḇzań-po*, མི་བཟད་པོ *mi-ḇzaḏ-po* (*K. g.* ད *126*).

ཤ་ཟའི་གླིང་ *Ça-zaḫi-gliń* n. of a cannibal-island situated beyond the island of horned cannibals: སྲིན་མོ་རལ་པ་ཅན་གྱི་གླིང་ (*K. d.* ར, *335*). ཤ་ཟ་སྲིན་པོ *ça-za sṟin-po* राक्षस cannibal hobgoblin.

ཤ་ཟུག *ça-zug* or ཤ་གཟུག *ça-gzug* = ཟུག *zug*.

ཤ་ཟོང་ *ça-zoń* शुष्कल [dry flesh, one who eats flesh]*S*.

ཤ་གཟིག་བདུ *ça-gzig ḇdu* श्वित्र a kind of disease [white leprosy]*S*.

ཤ་ཧུག་སྟག་སྒོ *Ça-ḫug s̱tag-s̱go* n. of a sacred place in Tibet (*Deb.* ག *43*).

ཤ་ཡི་མཆོག *ça-yi-m̱chog* चित्त; as met. = སྲོག་གི་གནས *s̱rog-gi-gnas̱* the heart, the seat of life (*M̱ñon.*).

ཤ་ཡི་ལུས་བཅུད *ça-yi lus̱-ḇcuḏ* met. = ཁྲག blood. ཤ་ཡི་ས་བོན *ça-yi sa-bon* रक्त id (*M̱ñon.*).

‡ ཤ་ལི་ཧོ་ཏ *ça-li ho-ta* a religious instruction of the *Tantrik* class: ནང་གི་གསུང་རབ་དུས་ཀྱི་འཁོར་ལོ། ཤ་ལི་ཧོ་ར་གདགས་པ། མངོན་པ་མཛོད་འདུལ་བ་སོགས (*Ya-sel. 224*). [S′alihotra was a celebrated teacher of the science of horses in India]*S*.

ཤ་ལན *ça-lan* revenge by death for killing and the like.

ཤ་ལོག *ça-log* warped, oblique, aslant in *W*. (*Jä.*).

ཤ་ལོག *ça-log* = ཤ་ལོག་ལོག *ça-log-log* bloated.

ཤ་བཤགས *ça-ḇçags̱* is explained as ཕྱག་ཤ་བྱེད་བཤགས (*Ṟtsii.*)

ཤ་སྲབ *ça-sṟab* = ཤ་ཉམས *ça-ñams̱* (*M̱ñon.*).

ཤ་ལྷག *ça-lhag* excrescence on any part of the body which, acc. to some, is a sign of wickedness.

ཤ་ལ་གཡུ་རི *ça-la gyu-ri* = འབམ་པོ (mystic) (*Miń. 4*).

ཤ་ཤང་ *ça-çań* n. of a large number, a numerical figure (*Ya-sel. 56*).

ཤ་ཀ *ça-ka* a kind of game (*Vai. sń.*).

ཤ་ཀ་མ *ça-ka-ma*, more fully ཁ་ཆེ་ཤ་ཁ་མ saffron from Kashmir, in *C*.

‡ ཤ་ཀ་ཤི་ལ *ça-ka çi-la* n. of a precious stone, or gem: ཤ་ཀ་ཤི་ལས་གདོན་ཀུན་སྲུང་བར་བྱེད *ça-ka çi* is a protection against evil spirits.

ཤ་གང་ *Ça-gań* n. of a place in Tibet ཤ་གང་ལོ་ཙྪ་བ n. of a celebrated Lo-tsā-wa of that place (*Deb* ག, 1).

ཤ་ཕོ་རུ་རྟ *ça-pho ru-ṟta* (སྨན) कुष्ठ [medicinal plant *Costus speciosus*]*S*.

ཤ་ཆུ *ça-chu* = གོང་མོ *goń-mo* कपिञ्जल the white Crossoptilon grouse (*M̱ñon.*).

‡ ཤ་ཏ *ça-ta* as met. = བརྒྱ *ḇṟgya* hundred.

ཤ་སྟ *ça-s̱ta* = ཀླུ *ḵlu* (*Vai. sń.*).

+ ཤ་སྟག *ça-s̱tag* only, simply: རྫུན་པོ་ཤ་སྟག *ṟdsun-po ça-s̱tag* = རྫུན་པོ་རྐྱང་རྐྱང་ *ṟdsun-po ṟkyań-ṟkyań* only false, falsehood pure and simple. ཤ་དག *ça-dag* mere, merely, only: ཁྱེའུ་ཤ་དག་བཙས་ཏེ *khyeḫu ça-dag ḇtsas̱-te* only sons being born; མི་དབུལ་འཕོངས་པ་ཤ་སྟག as they are all of them poor people; བདེན་པ་མཐོང་བ་ཤ་སྟག་ཏུ་གྱུར་ཏོ they all came to the knowledge of the truth (*Jä.*).

‡ ཤ་ར་པ *Ça-ra-pa* n. of an Indian saint (*Loń.* ཟ *3*).

‡ ཤ་ར་འབིགས་བྱེད *ça-ra ḫbigs̱-byeḏ* शरविन्धन as met. = མདའ arrow (*M̱ñon.*).

‡ ཤ་ན ça-na शण hemp, Cs.: flax; ཤ་ནའི་རས शाणक fine linen; ཤ་ནའི་གོས a garment made of fine linen.

ཤ་པོས ça-pos̱ a thick blanket in Ld.

‡ ཤ་བ་རི ça-wa-ri शबर a hunter; a hunter-tribe.

Syn. རྔོན་པ ṟṅon-pa; རི་དྭགས་པ ri-dḇags̱-pa (M̱ṅon.).

‡ ཤ་བ་རི་པ Ça-wa ri-pa n. of Buddhist *Tantrik* saint, a pupil of Nāgārjuna (*K. dun. 6*).

ཤ་རག ça-rag dried apricots with little pulp and almost as hard as stones.

ཤ་ར་ཤོ་རེ ça-ra ço-re (cf. གཤེར་པ ḇçer-pa) in *W.* moist (*Jä.*).

‡ ཤ་རར ça-rar शर्कर a kind of sugar, refined sugar (*Cs.*).

ཤ་ཤན ça-çan a kind of Chinese tea.

ཤ་ལུ་ཡུ་རིང ça-lu yu-riṅ (ཤ་ལུ་ཡུ་རིང་ མ་ ནམས་འདུབ་པའི་རྩི) (*Med.*).

‡ ཤཱ་རིའི་བུ Çā-riḫi-bu शारिपुत्र the famous early disciple of Buddha.

‡ ཤ་ཀ་བྱཱ་ཀ་ར་ཎ Ça-ka Vyākaraṇa n. of a Vyākaraṇa or Sanskrit grammar by *Ācārya Chandra Gomin.*

ཤཱ་ཀྱ་ལག་ན་བེ་ཅོན Çā-kya lay-na be-con दण्डपाणि शाक्य the S'ākya who carries a club in his hand (*Yig. 17*) [n. of the father-in-law of Buddha according to the Lalitavistara] *S.*

ཤཱ་ཀྱ Çā-kya = ཐོད་པ शाक्य n. of a race to which the last Buddha belonged; prob. the Sacœ of the ancients; the common names by which Gautama Buddha is universally known:—ཤཱ་ཀྱ་ཐུབ་པ = S'ākyamuni; ཤཱ་ཀྱའི་གཙོ་བོ शाक्यप्रभु; ཤཱ་ཀྱའི་རྒྱལ་པོ शाक्यराज; ཤཱ་ཀྱ་སེང་གེ शाक्यसिंह; ཤཱ་ཀྱའི་བུ शाक्यपुत्र. ཤཱ་ཀྱ་དུས་ལེགས section of the Sākva race. ཤཱ་ཀྱ་ཡེ་ཤེས also called རྗེ་བྱམས་ཆེན་ཆོས་རྗེ the lama who founded the monastery of Sera near Lhasa (*Ṟje-nam. 353*).

ཤྭ çwa or ཤ་རད 1. blood. 2. = ཆུ་ལོག overflowing of rivers and lakes, in Amdo dialect.

ཤྭ་ན་མོ çwa-na-mo = མཁའ་འགྲོ་མ डाकिनी, a class of nymph: རྟ་མགྲིན་ཤྭ་ན་མོ་བཞིས་བསྐོར་བའི་ སྒྲུབ་ཐབས་མཛད་ནས་བྲན་ཀ་བཏུལ་ལོ (*A. 102*).

ཤྭ་བ çwa-wa or ཤ་བ the large stag of Tibet with ten to twelve points on each horn, including under this name some three species.

Syn. རྭ་བཅུ་པ rwa-ḇcu-pa; (པྲ་ཥ་དྷ་ར pra-ṣa dha-ra); ཤྭ་བ çwa-wa (M̱ṅon.).

ཤ་བ་རྣ་བ Ça-wa ṟna-wa n. of a country in the east of India the inhabitants of which have ears like those of the deer (*K. d.* ར *267*).

ཤྭ་བོ་སྒང Çwa-wo s̱gaṅ n. of a district in Kham (*Loṅ.* ཇ *3*).

‡ ཤྭ་ས་ན çwa-sa-na (mystic) a class of Brāhmaṇ (*K. g.* ཁ, *26*).

‡ ཤག་ཏི çak-ti शक्ति; spear, lance, pike, of sword also trident (*Cs.*).

ཤག çag in ཤག་ཏེར་གས broke, it burst asunder (*Sch.*).

ཤག་ཤག çag-çag लोलं pendant, hanging, projecting.

ཤགས çags̱ = ཁ་ཤགས 1. joke, jest, fun: ཤགས་ཆེ་པ་བྱེད་པ to rally maliciously, to turn into ridicule with sarcasm; ངན་ཤགས a bad joke. 2. cause of contention, object of a dispute or a quarrel, matter in dispute, quarrel in gen. (*Jä.*).

ཤག་མ *çag-ma* उपल stone or rock, gravel; ཤག་མ་ཅན gravelly; ཤག་ཐང a plain abounding with gravel. ཤག་རད rocky ground; ཤག་དུག gravel; ཤག་ས earth mixed up with pebbles, stony sterile ground (*Jä.*).

ཤང *çañ* a kind of tambourine used by the Bons during their religious services (*Loñ.* ༢ *5*) v. གཤང *gçañ*.

‡ **ཤང་ཀར** *Çañ-kar* शङ्कर 1. n. of a religious sect in ancient India. Also n. of a Tīrthika teacher who held:—རྣམ་པར་མི་རྟག་བདེན་པའོ། འདུས་བྱས་རྣམ་པར་མི་རྟག་བདེན་པ་ནི། ལྷ་ལས་དབང་ཕྱུག་བདེན་པའོ (*Theg. 33*). 2. an epithet of Mahes′vara.

‡ **ཤང་ཁ** *çañ-kha* conch shell; ཞང་ཞུང་གི་ཡུལ་ཤང་ཁའི་སྐབས་འདྲ the country of Shangshung (*Yig. 9*).

ཤང་ཐག *çañ-thag*=དཀྱུས་རིང་བ (*Jig. 25*) warp, the longitudinal threads of cloth; length.

ཤང་ལང *çañ-lañ*=གྲི་གུག sabre, sword knife (*M̱ñon.*).

ཤང་ཤང *çañ-çañ* जीवञ्जीव; जीवजीविक 1. crane (*S. Lex.*) (*Zam. 5*). བྱ་ཆེན་པོ་མི་ཙམ a bird of the height of man that subsists on poisonous drugs, &c., a fabulous creature with wings and bird's feet, but otherwise like a human being; ཤང་ཤང་ཏེའུ acc. to *Cs.*: pheasant or partridge. 2. n. of a flower: ཤང་ཤང་འདི་རྒྱ་གར་ན་མེད this S′angs′ang flower is not found in India (*A. 105*); ཤང་ཤང་ཤུག་པའི་ནགས་ཁྲོད་མཛེས charming is the forest of S′ang-S′ang and juniper (*A. 140*).

Syn. ཛྀ་ཝཾ་ཛྀ་པ་ཀ *dshi-wañ dshi-pa-ka*; དུག་འཚོ་བྱེད *dug-ḥtsho-byed*; ཤང་ཤང་ཏེའུ *çañ-çañ deḥu* (*M̱ñon.*).

ཤང་ཤོངས *çañ-çoñs*=མཐོ་དམའ high and low; any undulating surface.

ཤངས *çañs* I: or ཤངས་སྣ नासा; resp. the nose; ཤངས་ཁུང nostril, ཤངས་རྩེ tip of the nose. བག་ཆགས་ངན་གསུང་ནས་ཤངས་སྐྱོར་པ་(གཉེར་བ་)ཛུར saying that attachments are bad he knit his nose (*i.e.*, brow) (*A. 106*).

ཤངས II: n. of a district of Tsang situated to the north of Tashi-lhunpo (*Loñ.* ༢ *5*). ཤངས་ཀྱི་ཞོང་ཚལ *Çañṣ-kyi shoñ-tshal* one of the 37 holy places of the Bon (*G. Bon. 38*). ཤངས་རྣམ་གླིང *Çañṣ-ṟnam′gliñ* a town with a monastery in Sh̄ang under a Jongpon (*Ṟtsii.*). ཤངས་རྩ་གསེར *çañṣ ṟtsa-gser* n. of a place in Shang (*Deb.* ག *11*).

ཤད *çaḏ* 1.=དྲང་པོ straight, perpendicular. 2. mark of punctuation resembling a perpendicular-stroke, also རྐྱང་ཤད or ཚེག་ཤད Is a diacritical sign of about the value of our comma or semi-colon; ཉིས་ཤད the double perpendicular-strokes dividing sentences, or, in metrical compositions; བཞི་ཤད the four-fold ཤད at the end of sections and chapters; ཚེག་ཤད the dotted ཤད, an ornamental form of the ordinary ཤད put after the first syllable of a line; ཤད་བྱད་པ་འཐེན་པ to make a ཤད (*Sch.*).

ཤད་པ *çaḏ-pa* or གཤད་པ and གཤོད་པ to comb, to curry, (a horse), also ཤད་རྒྱག་པ. Also: to brush, to stroke, to rub gently with the hand in *W.* (*Jä.*). *çaḏ-ma* curry-comb, horse-comb (*Sch.*).

ཤད་ཡར *çaḏ-yar*=ཡ་རུ *ya-ru* a yak-calf one year old: ཤད་ཡར་གྱི་པགས་པ a skin of a yak-calf (*Ṟtsii.*).

ཤན *çan* 1. union, mounting, lining of: སྐད་གཉིས་ཤན་སྦྱོར *ṣkaḏ-gñiṣ çan-ṣbyor* two different languages joined together, n. of a

Sanskrit and Tibetan vocabulary; ཤིང་གི་སྣོད་ལ་ལྕགས་ཀྱིས་ཤན་རྒྱབ a wooden vessel mounted with iron bands. 2. small-boat; ཤན་པ a ferry-man in *C.* 3. snow-leopard, in *W.* (cf. གསའ). 4. difference, distinction: ཤན་འབྱེད་པ to distinguish, decide, differentiate: གཞན་གྱིས་ཤན་མི་ཕྱེད་པས as no body else is able to decide it. ཤན་ཤོར *çan-çor* affected by company, union, or companionship.

ཤན་པ *çan-pa* I: 1. wrongly spelt for བཤན་པ, a butcher; སྡིག་ཅན་ཤན་པ sinful butcher; ཤན་ཁང་ slaughter-house, butcher's shop, ཤན་གྲི butcher's knife; ཤན་གྲིབ sinful ignorance of slaughtering an animal. 2. master or rower of a boat, boatman (*Jä.*).

ཤན་པ II: 1.= ཉེས་བབས་པ *ñeṣ-bab-pa*, fault རྒྱལ་པོའི་གནས་མལ་བསྣད་པའི་ཤན་པབ་ཀྱིས by the fault of polluting the royal residence (*A. 144*). 2. याचक, कुत्सित, बीभत्स, ugly, frightful.

‡ **ཤན་ཏི་པ** *Çan-ti-pa* n. of an Indian Buddhist teacher (*K. dun. 45*).

‡ ཤན་དི་ལ *Çan-di-la* or ཤན་ད་ཏི་ལ शाण्डिल्य-गोत्र; n. of a race (*K. du.* ཀ, *333*).

ཤན་དམར *Çan-ḏmar* a wild animal of the deer class, called: རི་དྭགས་ཞིག (*K. ko.* ག, *2*).

ཤན་ཇ *çan-ja* a kind of Chinese tea.

ཤན་དུང་ *Çan-duṅ* the Chinese provinces of Shantung (*Grub.* ཞ *4*).

ཤབ *Çab* n. of a district between Sakya and Shiga-tse; ཤབ་སྒོ་ལྔ *Çab-ṣgo-ḻṅa* n. of a place in Tsang: དེ་ནས་ཤབ་སྒོ་ལྔ་ནས་ཕྱིན་པའི་ཚེ (*A. 88*) then at the time of proceeding from Sháb-go-nga.

ཤབ་ཤུབ *çab-çub* 1. whisper, whispering; jocular saying or speech, a joke; ཤུབ་པར་སྨྲ་བ to whisper in the ears. 2. acc. to *Jä.* a lie, falsehood, ཤབ་ཤུབ་བྱེད་པ to lie, to cheat; ཤབ་ཤུབ་ཅན deceitful, fraudulent, crafty.

ཤམ *çam* = གཤམ *gçam* the lower part of a thing, also that of a country; ཤམ་པ a lowlander (opp. to གཞུང་པ and སྟོད་པ). གཤམ་དུ *gçam-du* adv. and postp.: below, at foot: རང་ལེའུ་ཤམ་དུ་འཆད they will be treated of in their respective chapters at the end; དེའི་ཤམ་དུ under it, underneath that. ཤམ་གོས *çam-goṣ* = ཤམ་ཐབས under-vest, under garment; ཤམ་ཐབས *çam-thabṣ* अन्तर्वास, निवासन, resp. སྐུ་ཤམ *ṣku-çam*, a cassock-like garment worn by Tibetan monks. ཤམ་མ *Çam-ma* a man or woman of Lower Ladak.

ཤམ་ཐབས་སྔོན་པོ་ཅན *Çam-thabṣ ṣṅon-po-can* a *Tīrthika* Pandit who preached a perverse system of *Tantra* and used to wear a blue petticoat: ཕྱི་རོལ་པ་ཞིག་ལགས་སམ་ཤམ་ཐབས་སྔོན་པོ་ཅན་བྱ་བས he was an outsider (*i.e.*, non-Buddhist) called the blue robe (*A. 66*).

‡ **ཤམ་བྷ་ལ** *Çam-bha-la* n. of the Buddhist Utopia, probably the capital of the eastern Greeks, *i.e.*, of Bactria, where Buddhism of the Mahāyāna School in the first century before and first century after Christ flourished. The Tibetans of the fifteenth century A.D. in their anxiety to find it on this earth are alleged to have identified it with the capital of Spain. S'ambhala in Tibetan is བདེ་འབྱུང་ often spoken of as a country in the north-west of Tibet, fancied to be a kind of paradise. ཤམ་བྷ་ལའི་ལམ་ཡིག Journey to S'ambhala, n. of a book written by Panchen Paldan Yeshe of Tashi-lhunpo.

ཤར *çar* पूर्व, प्राक्, पुरा, पुरस्तात् 1. the east; ཤར་ཕྱོགས eastern direction or quarter; ཤར་ནས་འོངས come from the east; ཤར་དུ་གནས resides in the east, a resident of the east; ཤར་པ inhabitant of an eastern country, an oriental. ཤར་གྱི་ཐིག་ལེ the sun (*Yig. k. 14*). ཤར་གྱི་རི་བོ पूर्व्व शिला, one residing in the eastern hills, one of the early sects of Buddhism. ཤར་ལུས་འཕགས་པ Purva Videha n. of the eastern continent of Buddhist cosmogony. ཤར་ལྷོ south-east. 2. termin. of ཤ—ཤར into the flesh.

ཤར་གྱི་གནམ་དམག = ཐན་པ or ཆར་མེད drought, rainlessness.

ཤར་གྱིས *çar-gyiṣ* forthwith, straight (*A. 68*); ཤར་རྒྱག *çar-ṟgyag* directly, straight away, at once: ཤར་རྒྱག་རྒྱུགས run at once (*Ḻjañṣ.*).

ཤར་འགྱུར་བྱེད *çar-ḫgyur-byeḏ* as met. = blood (*Ṃñon.*).

ཤར་རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ *Çar ṟgya-ṃtsho chen-po* seems to be the Pacific ocean, the great ocean extending to the east of China (*Yig. k. 14*).

ཤར་སྒོ་མེ་ལོང་གླིང *Çar-ṣgo me-loñ gliñ* n. of a place (*Ṟtsii.*).

ཤར་ཁ *Çar-kha* n. of a place in Tibet. ཤར་ཁ་དཔོན་པོ the chief or ruler of Shar-kha; also name of a celebrated Lama of that place who was known by the name Pandan Shar kha-wa (*Yig. 3*).

ཤར་ཇ *çar-ja* tea imported to Tibet from Amdo (*Jig. 22*).

ཤར་རས *çar-raṣ* a kind of cotton cloth formerly manufactured in Bengal and Assam (*Yig. 21*).

ཤར་པ *çar-pa* 1. = འདུས་པ समुदित collected, gathered, risen; also: a young man, grown-up youth. 2. उदयि Udayi the rising one; n. of a king of the *Litsabyi* race ཤཱ་ཀྱ་ལི་ཙ་བུའི་རིགས་རྒྱལ་པོ་ཤར་པའི་བུ་ནས་བཟུངས (*Loñ.* ༢ *5*).

ཤར་པོ *çar-po* 1. *W.* adulterer, on the part of the husband (*Jä.*). 2. a youth.

ཤར་བ *çar-wa* 1. उदय rise, dawning. 2. pf. and secondary form of འཆར་བ; ཉི་མ་ཤར, sunrise, སེམས་ལ་ཤར dawning in the mind. 3. n. of a tribe. 4. n. of king Utthānapada, son of king དམག་བརྒྱ་བ, शतयुद्ध; this king was a contemporary of Buddha.

ཤར་མ *çar-ma* (བུད་མེད་དར་མ) 1. तरुणी a full-blown female; acc. to *Jä.* grown-up girls (collective noun). 2. *Sch.*: a strip: ཤར་རྒྱབ་པ *çar-ṟgyab-pa* to sew in long stitches.

ཤལ་དཀར *çal-ḏkar* a kind of white silk scarf used for presentation to gods; it is described as ཁ་བཏགས་སྣན་ཤལ་དཀར་པོ (*Ṟtsii.*).

ཤལ་བ *çal-wa* a harrow; ཤལ་ཤལ་བ to harrow (*Sch.*).

ཤལ་མ *çal-ma* stony ground; mountain side consisting of detritus; ཤལ་མ་ཅན full of sharp stones (*Jä.*).

‡ **ཤལ་མ་ལི** *çal-ma-li* शाल्मलि a tree of hell the leaves of which are sharp and pointed resembling swords, and when hell-beings try to climb up this tree it immediately changes the direction of its sword-like leaves and points towards them to pierce them.

ཤས *çaṣ* 1. part, ཆ་ཤས id.; འབྲས་དེ་ལས་ཤས་གཅིག part of this rice; ཤས་ཤས་སུ་བགོ་བ to distribute,...among (*Jä.*). 2. some, a few; ཞག་ཤས some days; འགའ་ཤས frq. in colloq. as "*ka-she*," ཤས་ཤིག་གནང or ཁ་ཤས་ཤིག་གནང please, give me some, a few (*A. 105*).

ཤས་ཆེ *çaṣ-che* or ཤས་ཆེ་བ 1. = མང་པོ अधिक, प्रभूत, उद्भूत. 2. उत्कट = མི་ཟད་པ a good deal, the greater part of; much. 3. སྟོབས་ཆེ or དྲག་པོ तीव्र very strong, acute, powerful: ཞར་མཐུན་ཤས་ཆེ་ཞིང (*Ya-sel. 19*). རྟེ་སྨུག་ཤས་ཆེ་བར་འགྱུར་བ to become very dull or stupid; ཤས་ཆེར,

ཤས་ཆེས or ཤས་ཆེན in an eminent degree, in an exceedingly great measure: ཤས་ཆེར་མི་འབྱུང did not grow very powerful or strong.

ཤི་བ *çi-wa* = གུམ་པ or སྲོག་དོར་བ मृति, मरण, मृत्यु pf. and secondary form of འཆི་བ. 1. vb. to die, to expire, to go out (as light, fire); ཤི་འདུག is dead, died. 2. partic. and adj. निर्जीव, lifeless, dead, deceased; ཤི་བའི་རོ कुणप corpse, dead body; ཤི་བ་སོས་པར་བྱེད་པར་གྱུར one already dying still recovered; ཤི་བའི་ལུས the body of the deceased (*Jä.*); ཤི་བའི་འདུ་བྱེད मृतसंस्कार the associations of the dead, funeral observances; ཤི་བའི་ཕྱོགས याम्य the quarter of the dead, the south, in which quarter the lord of death dwells; ཤི་བའི་ཟན = གཤིན་ཟས the food of the dead, *i.e.*, अमृत; also: food given to lamas, &c., at funerals.

ཤི་ཀི་མ *çi-ki-ma* = འཆི་ཁ་མ मुमूर्षु; sbst. dying, death: ཤི་ཀི་མ་རུ in dying; ཤི་ཀི་མ་ཡོད = འཆི་ཁ་མ་ཡོད he is at the point of death, he is at death's door.

‡ **ཤི་ཀ** *Çi-ka* शिक n. of a king who mourned at the death of Buddha (*K. my.* ཁ, *526*).

‡ **ཤི་ཀ་ཀོ་ལ** *Çi-ka ko-la* n. of a place in Orissa on the seaside (*Dsam.*).

‡ **ཤི་ཁན་ཌི་ལ** *çi-khan ḍi-la* शिखण्डिल a peacock (*K. ko.* ག, *3*).

‡ **ཤི་རི་ཁ་ཎྜ** *çi-ri khaṇḍa* (སྨན) a kind of medicine: ཤི་རི་ཁ་ཎྜ་དང་བུ་རམ་ཟོས་ན་གཉིད་དུ་འགྱུར་རོ S'iri khaṇḍa and molasses taken together induce sleep (*K. my.* ཁ, *341*).

‡ **ཤི་རི་ཤ** *çi-ri-ça* शिरीष n. of a tree, its flower and fruit (*K. du.* ཉ, *276*) [*Acacia sirisa*]*S.* ཤིང་ཏོག་ཤི་རི་ཤ་ཞེས་བྱ་བ་སྐར་མ་པ་སངས་མཐོང་ན་འབྲས་བུ་སོར་ལྔ་སྐྱེ་བར་འགྱུར (*K. my.* ཁ, *341*) the fruit called S'iris'a grows five fingers' in breadth on the appearance of the star (planet) S'ukra.

ཤི་རིག *çi-rig W.* clinking, jingling (*Jä.*).

ཤི་རོག *çi-rog* in *W.* a sort of early barley.

‡ ཤི་ལ *çi-la* wrongly for ཤཱི་ལ *çi-la* शील = ཁྲིམས, ཚུལ་ཁྲིམས moral behaviour.

‡ ཤི་ལ་དྲུ *ça-la dṟu* = སྐྱུར་པ.

ཤིག *çig* 1. for ཅིག after a final ས. 2. = (to be) able: ད་ཁྱོད་ཀྱིས་མི་ཤིག་ཟེར་རོ now you have said that you would not be able (to do that work) (*A. 60, 136*). 3. यूक, काका louse; མི་ཤིག common louse; ལུག་ཤིག sheep-louse, tick, ཁྱི་ཤིག flea, ལྡ་ཤིག or འདྲེ་ཤིག bug; ཤིག་བསལ་བ to clean from lice; ཤིག་ཅན full of lice.

ཤིག་གེ་བ *çig-ge-wa* acc. to *Jä.* 1. standing or lying close together, close-bonded. 2. trembling, tottering, wavering; with མིག looking this way and that, looking about, perh., also, rolling (the eyes)] (*Jä.*).

ཤིག་གེག *çig-geg* = ལྷོད་པ शिथिल relaxed; also relaxation. Also: ཤིགས་སེ as in ལྷོད་ཤིགས་ཤིགས, ལྷོད་དེ, ཤིགས་སེ (*A. 150*) having relaxed; ད་ཁྱོད་ཀྱིས་མི་ཤིགས་ཟེར་དོ་ན་བྱེད་ལ་ཐབས་ཡོད་དམ (*A. 66*). now you said you would not relax, but you have some resources. Also = rocking in *Mil.*

ཤིང་ *çiñ* I: gerundial particle for ཅིང་ after a final ས.

ཤིང་ II: 1. वृक्ष, तरु, a tree, ཤིང་སྡོང་ id., in col. *çiñ-dum*; ཏོ་ཤིང་ a berry tree or fruit tree, ཏོ་ལྡན་ཤིང་ a leafy tree; སྐམ་ཤིང་ a withered tree. 2. काष्ठ wood, timber; made of wood; ཤིང་ཞིག some wood; ཁང་ཤིང་ timber,

timber-wood, བུད་ཤིང་ fire-wood, fuel, སྐམ་ཤིང་ dry-wood.

‡ ཤིང་ཀ་ཀུ་བྷ *çiń ka-ku-bha* **ककुभ** the *Arjuna* tree.

Syn. དཔའ་བོའི་ཤིང་ *ḏpaẖ-ḇoẖi-çiń*; སྲིད་སྒྲུབ་ཤིང་ *sṟiḏ-şgrub çiń*; ཕྱོགས་གྲུབ *phyogş-grub* (*M̱ñon.*).

‡ ཤིང་ཀོ་ཀི་ལཱ་ཀྵ *çiń ko-kı lā-kṣa* **कोकिलाक्षवृक्ष** the tree of cuckoo's eye [the plant *Asteracantha longifolia*]*S.*; with syn.: བུར་ཤིང་ *bur-çiń*; དྲི་ལྡན *dṟi-ḻdan*; ཁྱུ་བྱུག་མིག *khyu-byug-mig*; བུར་ཤིང་སྲུང་ *bur-çiń sṟuń* (*M̱ñon.*).

‡ ཤིང་ཀ་པེཏ་ཐ *çiń ka pet-tha* (**ददिफल**) **कपित्थ**; the *Kapettha* tree.

Syn. ཀ་པེད *ka-peḏ*; སྐྱུར་རྩི *şkyur-ṟtsi*; སོ་ཉམས་བྱེད *so-ñamş-byeḏ*; ད་དྷ་ཕ་ལ *da-dha pha-la* ཞོ་འབྲས་ཅན *sho-ẖbraş-can* (*M̱ñon.*).

‡ ཤིང་ཀ་ད་མྦ *çiń ka-da-mḇa*; **कदम्बवृक्ष** the *Cadamba* tree.

Syn. ཚོགས་ཅན *tshogş-can*; སྟོབས་བཟང་ *ştobş-ḇzań*; དགའ་བའི་ཤིང་ *ḏgaẖ-waẖi-çiń*; རྡུལ་སྟོབས་ཅན *ṟdul-ştobş-can*; འབྲས་མང་ལྡན *ẖbraş-mań-ḻdan*; གཤོལ་ལྡན *gçol-ḻdan*; དགའ་བྱེད *ḏgaẖ-byeḏ*; ཤིང་བལ་ཅན *çiń-bal-can*; ཆུ་སྐྱར་ཅན *chu-şkyar-can* (*M̱ñon.*).

ཤིང་ཀཱ་ཤིམ་བ་ལ *çiń kā-çim-ba-la* the (**रोचन**) *Kāçimbala* tree.

Syn. སྲིད་པ་བརྩེགས་པ *sṟiḏ-pa ḇṟtsegş-pa*; ར་ཙ་ན *rn-tsa-na*; སྣང་བྱེད་ཕུང་པོ *şnań-byeḏ phuń-po* (*M̱ñon.*).

ཤིང་རྐུན་མའི་མེ་ཏོག *çiń-ṟkun-maẖi me-tog* **चोरपुष्प**; lit. the thief's flower tree.

Syn. ཆོམ་རྐུན་མེ་ཏོག *chom-ṟkun me-tog*; སྐྲ་ཅན་མ *şkra-can-ma*; དུང་ཅན་མ *duń-can-ma* (*M̱ñon.*).

ཤིང་ཀུན *çiń-kun* **हिङ्गु, वह्लिक** asafœtida, used as medicine and as a spice: ཤིང་ཀུན་སྲིན་འཛོམས་གྲང་ནད་སྙིང་རླུང་སེལ asafœtida cures worms, cold, and wind in the heart.

ཤིང་སྔོན *çiń-şńon* = སྤྱི་ཤུར *şpyi-shur* (mystic) (*Miń. 3*).

ཤིང་སྐུ *çiń-şku* or ཤིང་གི་སྐུ་འདྲ any wooden image.

ཤིང་སྐྱ་ནར *çiń şkya-nar*; **पाटल** the *Pāṭala* tree.

Syn. འདོད་པའི་ཕོ་ཉ *ẖdoḏ-paẖi pho-ña*; མཛོད་ཐ་མ *m̱dsoḏ-tha-ma*; མེ་ཏོག་རྩ་ནག *me-tog ṟtsa-nag*; ལུས་ངན་མིག *luş-ńan-mig*; ཟངས་ཀྱི་མེ་ཏོག *zańş-kyi me-tog* (*M̱ñon.*).

ཤིང་སྐྱ *çiń-şkya* **कलिक** = དུག་མོ་ཉུང་ *dug-mo-ñuń* (*M̱ñon.*).

ཤིང་ཀིར་ཏི *çiń kir-ti* a carrying-frame for packs, etc.

ཤིང་གི་བ་ཐག *çiń-gi ba-thag* creeping parasitical plants.

Syn. རྩ་བ *ṟtsa-wa*; རལ་པ *ral-pa*; རྨང་ *ṟmań*; རྩ་ཕྲན *ṟtsa-phran*; པ་ཐག *pathag* (*M̱ñon.*).

ཤིང་གི་སྲིན་བུ *çiń-gi sṟin-bu* **घुण**; wood-eating worm, moth; a writer.

Syn. རྩ་འབུ *ṟtsa-ẖbu*; ཤིང་ཟན *çiń-zan*; ཡི་གེ་པ *yi-ge-pa* (*M̱ñon.*).

ཤིང་གི་མིག *çiń-gi mig* **कुषिक, कुकुन्दारा** [1. squint-eyed. 2. the plant *Shorea robusta*]*S.*

ཤིང་གི་མེ་ཏོག་ཁ་ཕྱེ *çiń-gi me-tog kha-phye* blossoming, the flowering of a tree.

Syn. སྦུབས་གྲོལ *şbubş-grol*; རྒྱ་གྲོལ *ṟgya-grol*; གོ་ཆ་གྲོལ *go-cha-grol*; རྣམ་དབྱེ *ṟnam-ḏḇye*; རྣམ་ཕྱེ *ṟnam-phye*; རྣམ་པར་བྱེ *ṟnam-par-bye*; རབ་ཏུ་ཤར *rab-tu-çar* (*M̱ñon.*).

ཤིང་གི་རྩ་བ *çiń-gi ṟtsa-wa* **वृक्षमूल** the root or foot of a tree. ཤིང་གི་རྩེ་མོ *çiń-gi ṟtse-mo* the top of a tree.

ཤིང་རྒོན *çiń-ṟgon* wood-pecker; ཤིང་རྒོན་ཁྲ་བོ *çiń-ṟgon khra-ḇo* the spotted wood-pecker; ཤིང་རྒོན་མགོ་ནག *çiń-ṟgon m̱go-nag* black wood-pecker.

ཤིང་རྒྱལ *çiñ-ṟgyal* 1. a tree of extraordinary height or circumference, a giant-tree. 2.=ཆུ་ལྷ वरुण the water-god.

ཤིང་མངར *çiñ-m̱ñar* मधूक, यष्टिमधु liquorice; ཤིང་མངར་ལོ་ནད་རྒྱུ་ནད་སེལ་བར་བྱེད liquorice cures disease of the lungs and that of the bowels.

ཤིང་མངར་ལྡན་པ *çiñ-m̱ñar ḻdan-pa*; मधुरिका, मिस्री [an aromatic plant, *Anethum panmorium*]*S.* Syn. མི་སྲཱི *mi-sī*; ཞི་བ་དཀར *sḣi-wa ḏkar*; གདུགས་དཀར *g̱dugs̱-ḏkar*; མེ་ཏོག་བརྒྱད་པ་མངར་ལྡན *me-tog ḇṟgyaḏ-pa m̱ñar-ḻdan*; གནས་སུ་སྐྱེས *gnas̱-su-s̱kyes̱*; ར་བ་སྐྱེས *ra-wa-s̱kyes̱* (*M̱ñon.*).

ཤིང་བཅུད *çiñ-ḇcuḏ*=བུ་རམ molasses (mystic) (*Miñ. 4*)—ཤིང་བཅུད་གཉིས: བུ་རམ and སྦྲང་རྩི molasses and honey (*S̱man. 3*).

ཤིང་ཆས *çiñ-chas̱* 1. wooden utensils, implements. 2. tools for working wood.

ཤིང་ཏ་ལ *çiñ-ta-la* तालवृक्ष palm-tree, ཤིང་ཏ་ལ་མགོ་བཅད་ན་སྔོན་པོར་མི་རུང་། སྐྱེར་མི་རུང་ (*K. du.* ད, *352*) it is stated that the palm tree will neither grow nor thrive if its head is cut.

‡ ཤིང་ཏི་ཀ་ཀ *çiñ-ti ka-ka* तिककवृक्ष.

Syn. འདབ་མ་ཤིང་ *ẖdab-ma-çiñ*; ཏིལ་ཅན *til-can*; སྣོད་ལྡན *s̱noḏ-ḻdan*; དཔལ་ལྡན *ḏpal-ḻdan* (*M̱ñon.*).

ཤིང་ཏོག *çiñ-tog* or ཤིང་ཐོག fruit of a tree, fruit. ཤིང་ཏོག་རྒྱལ་པོ *çiñ-tog ṟgyal-po*=སྙིང་ཚི་ཤ a sour fruit used for medicinal purposes in appearance it is like the heart (*S̱man.*). ཤིང་ཏོག་བིལ་བ *çiñ-tog lil-wa* prob. विल्वफल, श्रीफल=the wood-apple. It is mentioned as most holy among the fruits of India and is particularly sacred to Mahādeva and valued for its medicinal properties. It is one of the བཀྲ་ཤིས་རྟགས་བརྒྱད eight auspicious objects.

ཤིང་རྟ་མོ *çiñ ṟta-mo* n. of a kind of bird; སེམས་ཅན་གྱི་རྣམ་ལ་གེགས་བྱས་པས་ན་བྱ་ཤིང་རྟ་མོར་སྐྱེའོ (*Yasel. 7*).

ཤིང་རྟ *çiñ-ṟta* ('lit. wooden horse') रथ, शकट, प्रदिन any chariot, waggon, cart, or wheeled conveyance; fig.=ཐེག་པ, vehicle of the doctrine, *e.g.*, ཤིང་རྟ་ཆེན་པོ Mahayana school of philosophy; ཤིང་རྟ་འཁོར་ལོ a wheeled carriage, chariot; གཡུལ་གྱི་ཤིང་རྟ *g̱yul-gyi çiñ-ṟta* or ཡན་ལག་བརྒྱད war chariot, of two sub-divisions:—རྒྱལ་བྱེད་སྣ་ཚོགས་ཤིང་རྟ triumphal chariots, and ལྡོངས་དང་སྐྱེད་མོས་ཚལ་དག་ཏུ་རྟེན་པ་ལ་མེ་ཏོག་ཤིང་རྟ पुष्परथ flower chariots, *i.e.*, light conveyances drawn by horses which were used by the rich and by royalty. ཤིང་རྟའི་ཁང་བཟང་ *çiñ-ṟtaẖi khañ-ḇzañ* chariot, the body of a waggon; ཤིང་རྟའི་མདའ *çiñ-ṟtaẖi m̱daẖ* the pole, beam, shaft of a cart; ཤིང་རྟའི་འཕང་ལོ *çiñ-ṟtaẖi ẖphañ-lo* chariot-wheel, ཤིང་རྟའི་རྗེས *çiñ-ṟtaẖi ṟjes̱* the track of a car or cart.

Syn. for ཤིང་རྟ:—ལམ་བགྲོད *lam-ḇgroḏ*; ཡོངས་བསྐྱོད *yoñs̱-ḇs̱kyoḏ*; རྣམ་པར་འདྲེན *ṟnam-par-ẖdṟen*; སྒྲ་ལྡན *s̱gra-ḻdan*; རྟ་ཅན *ṟta-can*; གཉའ་ཤིང་འཛིན *gñaẖ-çiñ-ẖdsin*; ཐེག་པ *theg-pa*; འཁོར་ལོས་འགྲོ་བ *ẖkhor-los̱ ẖgro-wa*; ཕ་རོལ་ལེགས་འགྲོ *pha-rol legs̱-ẖgro* (*M̱ñon.*).

ཤིང་རྟའི་ཁ་ལོ་པ *çiñ-ṟtaẖi kha-lo-pa* सारथि conductor of a vehicle, charioteer. Is mentioned especially in the early history of young Gautama as recorded in the Dulwa.

Syn. མགོ་འདྲེན *m̱go-ẖdṟen*; སྣ་ཁྲིད *s̱na-khriḏ*; ཤིང་རྟའི་གཉེན *çiñ-ṟtaẖi-gñen*; གཡས་སྡོད *g̱yas̱-s̱doḏ*; ཁ་ལ་སྒྱུར་བ *kha-la s̱gyur-wa* (*M̱ñon.*).

ཤིང་རྟའི་གཉའ་ཤིང་ *çiñ-ṟtaẖi gñan-çiñ* यानाताङ्ग the yoke attached to a chariot to which draught animals or horses are tied.

ཤིང་རྟ་བཅུ་པ *çiñ-ṟta ḇcu-pa* दशरथ n. of the king of Ayodhyā whose son was Rāma, the hero of the epic Rāmāyaṇa. ཤིང་རྟ་བཅུ་པའི་སྲས son of Dasaratha, *i.e.*, king Rāma, the vanquisher of Rāvaṇa king of Laṇkā (*M̱ñon.*).

ཤིང་རྟ་མ *çiń-ṟta-ma*=འབབ་ཆུ a river, stream (*M̱ńon.*).

ཤིང་རྟ་མོ *çiń-ṟta-mo* a toy-bird cut out of wood or sculptured (mystic) (*Miń. ṟda. 4*).

ཤིང་རྟའི་ལུས *çiń-ṟtaẖi-lus̱*=བྱ་ངང་པ **चक्रवाक, चोक** the *choka* bird, a species of duck (*M̱ńon.*).

ཤིང་བ་གླང་རྨིག་པ *çiń ba-glań ṟmig-pa* the bull's eye-flower.

Syn. ཁ་དོག་གསུམ་པ *kha-dog gsum-pa*; བུར་ཤིང་དྲི *bur-çiń-dṟi*; ཚེར་མ་ཞིམ *tsher-ma-shim*; སའི་ཚེར་མ *saẖi tsher-ma*; ནགས་ཀྱི་རྦ་རྩི *nags̱-kyi rḇa-ṟtsi*; སའི་འགྱུར་བྱེད *saẖi-ẖgyur-byeḏ* (*M̱ńon.*).

ཤིང་བྱང་ཆུབ *çiń byań-chub* or བྱང་ཆུབ ལྗོན་ཤིང་ *byań-chub ḻjon-çiń* **अश्वत्थ, बोधिद्रुम** the peepul tree.

Syn. མཆོད་རྟེན་ཤིང་ *m̱choḏ-ṟten-çiń*; ཁྱད་པར་གནས *khyaḏ-par-g̱nas̱*; པིབ་པ་ལ *pib-pa-la*; གླང་པོའི་ཟས *glań-poẖi-zas̱*; ཤིང་གི་དབང་པོ *çiń-gi ḏwań-po.* (*M̱ńon.*).

ཤིང་འབྲས་བུ་མེད་པ *çiń ẖbras̱-bu meḏ-pa*; a tree without fruit. Syn. མེ་ཏོག་འབྲས་མེད *me-tog ẖbras̱-meḏ*; ནགས་དམན་པ *nags̱-ḏman-pa*; འབྲས་བུ་མེད་པ *ẖbras̱-bu meḏ-pa*; མོ་གཤམ་ཤིང་ *mo-gçam-çiń* (*M̱ńon.*). ཤིང་འབྲས་བུ་སྨིན་ནས་འཇིག་པ *çiń ẖbras̱-bu s̱min-nas̱ ẖjig-pa* tree that dies after its fruit has ripened, such as the plantain. Syn. ཆུ་ཤིང་ *chu-çiń*; ཨེ་རཎྜ *e-raṇḍa*; སྨྱུག་མ *s̱myug-ma* bamboo etc. (*M̱ńon.*).

ཤིང་རྨ་བྱའི་གཙུག་ཕུད *çiń ṟma-byaẖi gtsug-phuḏ* **कारवी, सुस्तक**; the peacock's crest tree [a species of grass, *cyperus rotundus*]*S.*

Syn. རྟོ་རྒོད་སྒྲོན་མེ *ṟto-ṟgoḏ s̱gron-me*; རྨ་བྱ་ལོ་ཙ *ṟma-bya lo-tsa* (*M̱ńon.*).

ཤིང་མྱ་ངན་མེད་ *çiń mya-ńan meḏ* **अशोकवृक्ष.**

Syn. ཆུ་ལ་གར་རྩི *chu-la gar-ṟtsi*; དགའ་བ་སྦྱིན་བྱེད *ḏgaẖ-wa s̱byin-byeḏ*; རྐང་མཛེས *ṟkań-m̱dses̱*; ཚ་བས་གང་ *tsha-was̱-gań*; ཚ་བ་འཛིན *tsha-wa-ẖdsin*; དང་འཁྲུངས *dań-ẖkhruńs̱*; (*M̱ńon.*).

ཤིང་དམར *çiń-ḏmar*=ནེ་ཙོ་སྣ *ne-tso-s̱na* (**खड्गाङ्ग**) parrot's nose; red-tree; but acc. to *Lex.* =**शुक**, a parrot.

Syn. སྦལ་པའི་འདབ་ཅན *s̱bal-paẖi ẖdab-can*; ཁྲག་ལྡན *kkrag-ḻdan*; བཅད་ཅིང་གར་བྱེད *ḇcaḏ-ciń gar-byeḏ*; ཚ་ལུས *tsha-lus̱*; འཀྲོ་འཛིན *hkro-ẖdsin*; ཀ་ཏྭ་ཧྣ *ka-ṭḇańga*; མེ་ཏོག་མགུལ་རིང་ *me-tog m̱gul-riń*; གཤེར་ཤིང་ *gçer-çiń* (*M̱ńon.*).

ཤིང་ཚ *çiń-tsha* 1. **पुककल, त्वक्पत्र, त्वक्.** 2. cinnamon; ཤིང་ཚའི་ལོ་མ **तेजःपत्र, जयिपत्र** cinnamon leaf.

Syn. པགས་འདབ *pags̱-ẖdab*; ཤུན་པ *çun-pa*; ལུས་མཆོག *lus̱-m̱chog*; ཡན་ལག་མཆོག *yan-lag-m̱chog*; འགྲོ་ལྡིང་སྐྱེས *ẖgro-ḻdiń-s̱kyes̱*; ཆོ་ག་ཅན *cho-ga-can*; རེག་བྱེད་གདོང་ *reg-byeḏ-gdoń* (*M̱ńon.*).

ཤིང་ཚལ *çiń-tshal* a forest; clip, shaving, splinter.

ཤིང་ཚེར་འབྲས་ཅན *çiń-tsher ẖbras̱-can* **पनस, चम्पकालु** jack-fruit tree.

Syn. གཙུག་ཕུད་ལྡན *gtsug-phuḏ-ḻdan* (*M̱ńon.*).

ཤིང་གཞོང་ *çiń-gshoń* a wooden basin, tray, trough; tub.

ཤིང་འཛིན *çiń-ẖdsin*=ཆུ་ཤིང་ the plantain plant (*M̱ńon.*).

ཤིང་གཟོང་ *çiń-gzoń* **वृक्षादन** an implement that "eats up" wood, or bores in wood, a gimlet [1. a carpenter's chisel or adze, 2. the Indian fig tree]*S.*

Syn. ཤིང་ཟ *çiń-za*; ཤིང་འབིགས *çiń-ẖbigs̱* (*M̱ńon.*).

ཤིང་བཟའ་ཨ་ཆོས *Çiń-ḇzah a-chos̱* n. of the mother of the great Buddhist reformer Tsongkhapa (*Lon.* ཟ, *18*).

ཤིང་བཟོ་པ *çiń-ḇzo-pa* carpenter.

Syn. ཤིང་མཁན *çiń-m̱khan*; ཤིང་འཇོག་པ *çiń-ẖjog-pa*; ཤིང་རྟ་བྱེད *çiń-ṟta-byeḏ*; ཤིང་གཅོག་མཁན *çiń-gçog-m̱khan* (*M̱ńon.*).

ཤིང་ཡན་ལག *çiń-yan-lag* **कण्टक** thorn (*S. Lex.*).

ཤིང་ཡོངས་འདུ་ས་བརྟོལ *çiń yońs̱-ẖdu sa-ḇṟtol* कल्पद्रुम the wish-fulfilling tree.

Syn. གསེར་ཤིང་ *g̱ser-çiń*; གསེར་གྱི་གདོང་ཅན *g̱ser-gyi g̱doń-can*; ཀུ་མེད་ལོ་མ *ku-meḏ lo-ma*; འདབ་ཟུང་ལྡན *ẖdab-zuń-ḻdan*; རྔ་ཡབ་ཅན *ṟńa-yab-can*; ཕུན་ཚོགས་འཕེལ *phun-tshogs̱-ẖphel*; ས་བརྟོལ *sa-ḇṟtol*; ས་འཇོམས *sa-ẖjoms̱*; དཔག་བསམ་ཤིང་ *ḏpag-ḇsam-çiń* (*M̱ńon.*).

ཤིང་ལོ *çiń-lo* leaf of a tree, also twig. ཤིང་ལོ་མ་བདུན་པ *çiń-lo-ma ḇdun-pa* सप्तपर्ण [seven-leaved, the tree *Alstonia*]*S.*

Syn. of latter: མི་མཉམ་འདབ *mi-m̱ñam-ẖdab*; རྒྱ་ཆེན་ཤུན་པ *ṟgya-chen çun-pa*; ཡངས་པའི་ཤུན *yańs̱-pahi-çun*; སྟོན་གྱི་མེ་ཏོག *s̱ton-gyi me-tog*; དུག་ལོ་ཅན *dug-lo-can*; ལྷ་ཡི་བཟའ་ཤིང་ *lha-yi ḇzaẖ-çiń*; འདབ་བདུན་པ *ẖdab-ḇdan-pa* (*M̱ńon.*).

ཤིང་ལོ་གསར་དུ་ཁ་འབུས་པ *çiń-lo g̱sar-du kha-ẖbus̱-pa* fresh shoots of leaves.

Syn. ཐོག་མའི་ལོ་མ *thog-maẖi lo-ma*; ཞ་ལུ་སྐྱེས *sha-lu-s̱kyes̱*; གསར་སྐྱེས *g̱sar-s̱kyes̱*; ཁྱེའུ་ཁ *khyeẖu-kha*; དང་པོར་འཁྲུངས *dań-por ẖkhruńs̱*; སྟེང་དུ་འཐོན *s̱teń-du-ẖthon*; གསར་པ་གསར་པ *g̱sar-pa g̱sar-pa*; མྱུ་གུ *myu-gu* (*M̱ńon.*).

ཤིང་ཤཱ་ལ་མ་ལཱི *çiń-çā la-ma-lī*=शाल्मली.

Syn. ཤིང་བལ་འཛིན *çiń-bal-ẖdsin*; གྲོལ་བ་རིང་ *grol-wa riń* འཚོ་ཚེ་བརྟན *ẖtsho tshe-ḇṟtan* (*M̱ńon.*).

‡ ཤིང་ཤི་རི་ཤ *çiń çi-ri-ça* शिरीष [the tree *Acacia sirisa*]*S.*

Syn. མེ་ཏོག་འཇམ *me-tog-ẖjam* (*M̱ńon.*).

‡ ཤིང་ཤ་མི *çiń ça-mi* शमी [the S'ami tree]*S.*

Syn. ཤ་ཀུའི་འབྲས *ça-kuẖi-ẖbras̱*; ཞི་བ *shi-wa* (*M̱ńon.*).

ཤིང་ཤི་ལུ *çiń çi-lu* शिलु a species of tree.

Syn. ཤི་ལུ་དཀར་པོ *çi-lu ḏkar-po* བད་ཀན་འཇོམས *baḏ-kan-ẖjoms̱*; འཁོར་མང་ཅན *ẖkhor-mań-can*; བསིལ་བ *ḇsil-wa* (*M̱ńon.*).

ཤིང་ཤུན *çiń-çun* वल्कल, चीर the bark of trees: perhaps, cinnamon. ཤིང་ཤུན་གྱི་ཆང *çiń çun-gyi chań* wine extracted from the bark of a tree, cinnamon wine.

Syn. ཤིང་ལྤགས *çiń ḻpags̱*; ཤིང་ལྐོགས *çiń ḻkogs* (*M̱ńon.*).

ཤིང་སཱ་ལ *çiń sā-la* सालवृक्ष the Sāl tree.

Syn. རྣམ་འཇོམས *ṟnam-ẖjoms̱*; དྲི་འགྱུར *dṟi-ẖgyur*; འདབ་མ་མཐོ *ẖdab-ma-m̱tho*; བརྟན་མ *ḇṟtan-ma* (*M̱ńon.*).

ཤིང་སེང་གེའི་མཇུག་མ *çiń seń-geẖi m̱jug-ma* (lit. the lion's tail tree).

Syn. འདྲི་བྱེད་ལོ་མ *ẖdṟi-byeḏ lo-ma*; ཐ་དད་འདབ *tha-daḏ-ẖdab*; རྗེས་ཀྱི་འདབ་མ *ṟjes̱-kyi ẖdab-ma*; རྐང་ལྡན་མ *ṟkań-ḻdan-ma*; རྔ་མའི་འབྱོར་བ *ṟńa-maẖi ẖbyor-pa*; ཆ་ཤས་གྲུབ *cha-ças̱-grub*; བུམ་ལྡན *bum-ḻdan* (*M̱ńon.*).

ཤིང་སིཛ་ཛུ *çiń çij-ju* सिज्जु, वज्रद्रुम (lit. thunder-bolt tree).

Syn. རྡོ་རྗེ་ཤིང་ *ṟdo-ṟje-çiń*; ཀུན་ཏུ་འོ་མ *kun-tu ẖo-ma*; སིཛཿཛུ *sids-dsu* (*M̱ńon.*).

ཤིང་སྲིན *çiń-sṟin* घुण wood-moth, a kind of worm which eats up wood; ཤིང་སྲིན་བྲུན *çiń sṟin-brun* excrement of wood-eating moth which is said to cure disease of worms.

ཤིང་སེར *çiń-ser*=སྐྱེར་པ་ཤིང་ *s̱kyer-pa-çiń* (*M̱ńon.*) the yellow tree, berbery.

ཤིང་བཟའ་རྣལ་འབྱོར་མ *Çiń-ḇzaẖ ṟnal-ẖbyor-ma* n. of a celebrated female saint of Tibet (*Mńon.*).

ཤིང་ཨུ་དུམ་ཝ་ར *çiń u-dum-wa-ra* उदुम्बर, जम्बुफल [the glomerous fig tree]*S.*

Syn. བདུད་འཇོམས *ẖduḏ-hjoms̱*; མཆོད་སྦྱིན་ཡན་ལག *m̱chos̱-byin yan-lag*; གསེར་འོ་མ *g̱ser-ẖo-ma*; ཛན་བུའི་འབྲས *dsan-buẖi ẖbras̱* (*M̱ńon.*).

ཤིང་སེད *çiń-seḏ* a file or rasp (*Jä.*).

ཤིང་ཨ་རྐ་པརྞ *çiń a-ṟka pa-ṟṇa* 1. अर्कपर्ण [the plant *Calotropis gigantea*]*S.* 2. the white species of this is called अलर्क.

Syn. of 1. ཉི་མའི་མིང་ཅན *ñi-maẖi miń-can*; ཉི་མའི་ཤིང་ *ñi-maẖi-çiń*; སྣ་ཚོགས་གཟུགས་ཅན *s̱na-*

tshogs̱ g̱zugs̱-can; མ་གས་པ *ma-gas̱-pa*; ནོར་ལྡན *nor-ḻdan*; རྨ་ལས་འོ་མ་ཅན *ṟma-las̱ ẖo-ma-can*; ཡིད་མོས *yiḏ-mos̱* (*M̱ñon.*).

Syn. of 2. རབ་ཏུ་གདུང་བ *rab-tu g̱duñ-wa*; དཀའ་ཐུབ *dkaẖ-thub*; ཞི་བའི་མེ་ཏོག *shi-waẖi me-tog*; ཕྱུགས་བདག་དགའ *phyug-ḇdag-ḏgaẖ*; ཤིང་གཅིག *çiñ-g̱cig*; སྤྲ་བ་བ་སུ *s̱pra-wa ba-su* (*M̱ñon.*).

ཤིང་ཨ་པ་མ་ཀ *çiñ a-pa ma-ṟga* अपमर्ग a kind of tree.

Syn. རྩེ་མོ་ཅན *ṟtse-mo-can*; རྨ་བྱ་ཅན *ṟma-bya-can*; ལམ་བྲལ *lam-bral*; འོག་གི་ལམ *ẖog-gi-lam-* བོང་བུའི་སྙེ་མ *boñ-buẖi s̱ñe-ma*; ཀཱི་ཤའི་འདབ *kī-çaẖi*; *ẖdab* कौशपत्र (*M̱ñon.*).

ཤིང་ཨ་ཏི་མུག་ཏ *çiñ a-ti muk-ta* अतिमुक्तक [a tree called Harimantha]*S.*

Syn. སྣ་ཚོགས་ཤིང *s̱na-tshogs̱-çiñ*; འཛག་བྱེད་ཤིང *ẖḏsag-byeḏ çiñ*; མུ་ཁྱུད་ཤིང *mu-khyuḏ çiñ*; ཤིང་རྟའི་ཤིང *çiñ-ṟtaẖi çiñ*; སྣོད་ཤིང *s̱noḏ çiñ*; ཤིན་ཏུ་གྲོལ་བ་ཅན *çin-tu grol-wa-can* (*M̱ñon.*).

ཤིང་ཨེ་རཎྜ *çiñ e-raṇ-ḍa* एरण्ड [the castor oil plant]*S.*

Syn. སྟག་གི་མཇུག་མ *s̱tag-gi m̱jug-ma*; དྲི་ཟའི་ལག་པ *dṟi-zaẖi lag-pa*; སོར་མོ་ལྔ་པ *sor-mo ḻña-pa*; སྙིང་པོས་སྟོངས *s̱ñiñ-pos̱-s̱toñs̱*; རླུང་གི་གྲོགས *ṟluñ-gi-grogs̱*; རི་མོ་ཅན *ri-mo-can*; གླང་པོའི་རྣ་བ *glañ-poẖi ṟna-wa* (*M̱ñon.*).

‡ ཤིང་ཨེ་ལ་བ་ལུ་ཀ *çiñ e-la-wa lu-ka* एलबालुक [the fragrant bark of *Feronia elephantum*]*S.*

Syn. ལུག་སྐྱེས *lug-s̱kyes̱*; གསེར་གྱི་བྱེ་མ་ཅན *g̱ser-gyi bye-ma-can*; དྲི་རྫས *dṟi-ṟdsas̱* (*M̱ñon.*).

卐 **ཤིད** *çiḏ* श्राद्ध funeral ceremony, religious service done in honour of, or for the memory of, the dead. ཤིད་ཟན श्राद्धोदन, food given at such funeral ceremony or occasion. ཤིད་ས *çiḏ-sa* 1. burying ground or cemetery. 2. a fruitful field=གཤིན་ས (*Jä.*). གཤིད་གཤིད་མ *g̱çiḏ-g̱çiḏ-ma*, གཤིད་སྟོན, གཤིད་ཟན all signify གཤིན་ཟས or དུད་ཟས funeral repast, of which everybody may partake; ཤིད་ཆོས funeral religious ceremony.

ཤིད་སྲང *çiḏ-s̱rañ* the kind of steelyard in use in ancient times (*Lon* ༢, *9*).

ཤིད་བུ *Çiḏ-bu* prob. S'iva; ཤིད་བུ་སེར་སྐྱ *Çiḏ-bu ser-s̱kya* n. of a Brāhmaṇ sage. ཤིད་བུ་སེར་སྐྱའི་རྒྱུད་རྣམས་ཀྱིས་ཆོར་ནས the followers of Kapila S'iva having become irritated (*A. 139*).

ཤིན་ཏུ *çin-tu* 1. अति, अत्यन्त, भृश, सु, उत् very, greatly, esp. before adj. and adv. 2. अर्थतः really, indeed: བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའི་སྤྲུལ་པ་ཤིན་ཏུ་ཡིན he was really an incarnation of a *Bodhisattva* (*A. 68*). 3. or ཤིན་ཏུ་བ=ཕུལ་ཏུ་ཕྱིན *phul-tu-phyin* or ཏེ་པོར *te-por*. ཤིན་ཏུ་ཁྲོ *çin-tu-khro* चण्ड fierce, terrific; ཤིན་ཏུ་དགའ་བ *çin-tu ḏgaẖ-wa*=ཡང་དག་དགའ་བ very pleased, great joy (*M̱ñon.*). ཤིན་ཏུ་འཁོར་བ *çin-tu ẖkhor-wa*=ནོར་བ or འཁྲུལ་བ *ẖkhrul-wa* to be blundering, mistakeful. ཤིན་ཏུ་མཆོག *çin-tu m̱chog* excellent, very good (*M̱ñon.*); ཤིན་ཏུ་མོའི་ཡི་གེ *çin-tu moẖi yi-ge* very soft letters, very feminine letters (*Sum-ṟtag*).

ཤིན་ཏུ་དུག *çin-tu-dug*=བོང་ང aconite; wolf's bane (*M̱ñon.*)

ཤིན་ཏུ་བྱུང *çin-tu byuñ* n. of a class of Brāhmans (*M̱ñon.*).

ཤིན་ཏུ་མི་བཟད་མ *çin-tu mi-ḇzaḏ-ma* n. of a *Yakṣa* princess (*K. g.* ད, *130*).

ཤིན་ཤུན་ཅན *çin-çun-can*=སྨན་པོ *s̱man-po* (*M̱ñon.*).

ཤིན་ཏུ་མི་སྲུན་པ *çin-tu mi-sṟun-pa*=སྒྲུག་བརྟུལ་བ the language of the gods of Tuṣita heaven.

ཤིན་ཏུ་ལན་ཚྭ་བ *çin-tu lan-tshḇa-wa*=རྒྱ་ཚྭ *ṟgya-tshḇa* the Indian table salt; very saltish (*M̱ñon.*).

‡ **ཤིན་ཛི་ཏཱ** *çin-dsi-tā* शिञ्जिता n. of a fruit (*K. d.* ཡ, *202*).

ཤིབ་པ *çib-pa* to whisper (*Jä.*).

ཤིབ་ཤི་ལུ་ལུ *çib çi-lu-lu* or ཏུ་ཏུ in *Ld.*=the fruit of the dog-rose.

ཤིམ་པ *çim-pa* (ས་ལྷུ་བ) mixed up.

ཤིམ་མི་ཤིམ *çim mi-çim* has been explained as སྣ་ཚོགས་འདྲེས་པ composite, different things mixed up together (*Ṟtsii.*).

ཤིམ་ཤ་པ *çim-ça-pa* a kind of tree or wood (*Cs.*).

ཤིར *çir* or ཤིར་ཤིར with འཐོན་པ 1. to gush out, to stream forth with a noise (*Cs.*). 2. a musical note (*K. my.* ཀ, *293*).

ཤིལ་བ *çil-wa W.* to drip through (*Jä.*).

ཤིལ་ལི *çil-li* [a gauze-like texture *W.*; ཤིལ་ཤིལ *çil-çil*, 1. id. 2. *Cs.*: 'a cant word denoting the noise of anything] *Jä.*

ཤིས *çis̱* or ཤིས་པ in བཀྲ་ཤིས शिव, आशीः, लक्ष्मी, मङ्गल good luck, fortune, glory, bliss; ཤིས་མཛད शिवकर, auspicious, foreboding good. ཤིས་པ་བརྗོད་པ or ཤིས་བརྗོད स्वस्तिवाक्य; आशीर्वाद benediction, words of blessing; དེ་འབྱུང་ན་ཤིས if that happens, it will be an auspicious sign; ཤིས་པའི་མིང་ a name foreboding good, མ་ཤིས་པའི་ལྟས an omen foreboding ill (*Vai-s̱ñ.*); བསྟན་པའི་ཤིས *ḇs̱tan-paẖi-çis̱* acc. to *Schl.* 232 denotes the religious plays performed in convents. ཤིས་པ་པ one blessed, ཤིས་པ་ཡིན་པ to be blessed, ཤིས་པར་འགྱུར་བ to become blessed, ཤིས་པར་བྱེད་པ to make blessed, to bless; བཀྲ་ཤིས v. བཀྲ་བ.

ཤུ *Çu* n. of a place in Tibet (*Deb.* ག, *9*). ཤུ་སྟོན་བླ་གྲགས n. of a celebrated lama of Shu.

ཤུ་དག་དཀར་པོ *çu-dag-ḏkar-po*=གངས་ལྡན *gañs̱-ḻdan* also called ཚུ་དག or ཚུ་ཐག हिमवती a medicinal drug: ཤུ་དག་ནག་པོས་མ་ཞུ་རྡོད་སྐྱེད་གག་ལྷག་སེལ (*Med.*).

ཤུ་མོ་ཟ *çu-mo-za* pulse.

ཤུ་བ *çu-wa* 1. sbst. a kind of blister-like irruption on the skin; མ་ཤུ विस्फोटक, an abscess, ulcer, sore. ཤུ་ཐོན an abscess rises, ཤུ་བ་ན gives pain, ཤུ་བ་ཐན the abscess heals; ཤུ་ཐོར the abscess becomes absorbed. 2. कच्छु scab, scurf, scald (*Jä.*). 3. a vb., with pf. བཤུས or ཤུས, fut. བཤུ, imp. བཤུས or ཤུ: (1) to take off, pull off, peel or strip; གཞན་གྱི་གོས་ཤུ་བ to take off a person's clothes; པགས་པ་ཤུ་བ "*pags̱-pa shu-wa*" (colloq. to give a good beating). (2) to copy, དཔེ a book, resp. ཞལ་ཤུས་བྱེད་པ; དཔེ་བཤུས copied (*Jä.*); འདྲ་བཤུས *ẖdṟa-ḇçus̱* a true copy.

‡ **ཤུ་ནི་ཀ་ར་ན** *Çu-ni ka-ra-na* n. of a city situated to the south of Kalāpa the capital of the fabulous Shambhala (*S. lam. 41*).

‡ **ཤུ་བྷཾ** *çu-bhaṁ* शुभम=བདེ་ལེགས happiness and good: ཤུ་བྷམ་སྟུ་བདེ་ལེགས་སུ་གྱུར་ཅིག happiness and good be (to all).

‡ **ཤུར་ཤེ་ན** *Çur-çe-na* n. of a tract in the neighbourhood of Mathura, not far from Agra.

ཤུག *çug* [1. a thrust, push, knock; ཤུག་ཕུལ་བ *çug phul-wa* to slove (by a more gentle motion) *C.* 2. in comp.: ཁྱོ་ཤུག *khyo-çug* v. ཁྱོ *khyo*; ཤུག་བཟའ *çug-ḇzaẖ* wife, consort, spouse *Schtr.* 3. *W.*: old, but still fit for use. 4. ཤུག་ཤུག་ལ *çug-çug-la* colloq. for ཤུབ་བུར *çub-bur* softly, gently, *e.g.*, འགྲོ་བ *ẖgro-wa* to walk, to tread, etc.] from *Jä.*

ཤུག་གུ *çug-gu* colloq. for ཤོག་བུ *çog-bu.*

ཤུག་པ *çug-pa* (also called སངས་ཤིང་ the incense-tree) acc. to *Jä.* the high, cypress-like juniper-tree of the Himālayā mountains, (*Juniperus excelsa*). It covers large mountain tracts and is considered sacred, and much used in religious ceremonies; its berries being burnt as incense. ཤུག་འབྲས the berries of *Juniperus squamosa*, a low shrub and similar to the English *Juniperus cummunis*. ཤུག་དུད the smoke or perfume of juniper-incense.

Syn. देवदारु; ལྷ་ཡི་ཤིང་ *lha-yi-çiñ*; བརྒྱ་བྱིན་རྐང་འཐུང་ *ḇṟgya-byin ṟkañ-ẖthuñ*; ཡོངས་བཟང་ཅན *yoñs̱-ḇzañ-can*; འོད་ཟེར་འདབ་ཅན *ẖoḏ-zer ẖdab-can*; ཐང་ཤིང་མདའ་འཛིན *thañ çiñ m̱daẖ ẖdsin*; བདུག་སྤོས་ཤིང་ *ḇdug-s̱pos̱-çiñ* (*M̱ñon.*).

ཤུག་གཙང་ *çug-gtsañ* in Kham dialect: silk of four hues, *i.e.*, white, yellow, red and green colours (*Ṟtsii.*).

ཤུག་ཚོད *çug-tshoḏ* a sort of mistletoe, *Viscum oxycedri*, growing on juniper and gradually killing it. The leaves have a slightly sour taste and are used for culinary purposes *W.* (*Jä.*).

ཤུགས *çugs̱* 1.=ཤེས་དབང་ वेग, रभस्, तरस्, स्रोतः velocity, force: རླུང་གི་ཤུགས *ṟluñ-gi çugs̱* the force of the wind, ཆུ་ཡི་ཤུགས velocity of water, མེ་ཡི་ཤུགས consuming power of fire. 2. inherent strength, power, energy: དད་པའི་ཤུགས energy of faith; བྱམས་པའི་ཤུགས ardour of love; དགའ་བའི་ཤུགས་ཀྱིས *ḏgaẖ-waẖi çugs̱-kyis̱* by the power of joy. རྟ་ཡི་ཤུགས power or strength of a horse; གླང་པོ་ཆེའི་ཤུགས elephant's strength. གཅིན་གྱི་ཤུགས་དགག་མི་བྱ the impulse to make water must not be suppressed (*Med.*); འདི་དག་སྔོན་གྱི་སྦྱིན་ཤུགས་ཡིན these are (the outcome of) the power of former alms; ཐུགས་རྗེའི་ཤུགས་ཀྱིས by the power of grace ཤུགས་ཀྱིས=རང་ཤུགས་ཀྱིས spontaneously, of one's own accord. ཤུགས་ལ་གཤོལ་བཏབ *çugs̱-la gçol-ḇtab* to oppose or try to dissuade one from an undertaking or adventure or from any work, also obstruction to progress of any work: མི་རེ་རེ་ཙམ་གྱིས་ཤུགས་ལ་གཤོལ་བཏབ (*A. 126*). ཤུགས་སྒྲོགས་པ *çugs̱-s̱grogs̱-pa* to speak or address in loud and forcible language. 3. a groan: ཤུགས་དིར་བ *çugs̱-dir-wa* was explained as སྐད་སྒྲ་དིར་བ to groan loud from pain: བདུད་ཁྱོང་དག་ཐང་ཆད་ནས་ཤུག་དིར་གྱིས་སོང་ངོ་ཤུགས་ནར *çugs-nar* or ཤུགས་རིང་ deep sigh, groan; ཤུགས་ནར་བྱེད་པ or འབྱིན་པ *ẖbyin-pa* to sigh, to groan: ཤུགས་རིང་ནར་ནར་འདུག he heaves a deep sigh (*Jä.*).

nihevāsa

ཤུགས་སྐད *çugs̱-s̱kaḏ*=ཤུགས་སྒྲ *çugs̱-s̱gra* 1. a whistling. 2. calling out loudly or with emphasis; a voice of strength in pulling or in lifting up any object (*Ja.*). ཤུགས་པ *çugs̱-pa* [a small whistle which in sounding is put quite into the mouth].

ཤུགས་ཆེ་བ *çugs̱-che-wa* अतिवेग powerful, very strong; great velocity or motion.

ཤུགས་འགྲོ *çugs̱-ẖgro* mule, horse. ཤུགས་འགྲོའི་ཕ *çugs̱-ẖgroẖi-pha* (lit. father of the mule) an ass, a donkey (*M̱ñon.*).

ཤུགས་འཕྱོ *çugs̱-ẖphyo* (གྲངས) हेतुक n. of a number.

ཤུང་བ *çuñ-wa* pf. ཤུངས 1. to snore. 2. to hum, to buzz, *e.g.*, of a large beetle (*Jä.*).

ཤུད་པ *çuḏ-pa* 1. pf. fut. བཤུད to rub, *e.g.*, one thing against another *C.* 2. to get scratched, excoriated, galled (cf. ཤུན་པ). 3. ཤུད་བྱེད་པ to steal silently away, to sneak off unperceived (*Jä.*).

ཤུན་པ *çun-pa*=པགས་པ त्वक्, सोमवल्कल bark, rind, peel, skin; ཤུན་ཀོག=ཤུན་པགས the last expression being also used of the skin of animals (*Lex.*). ཤུན་པ་རྗེས་པ त्वच् निर्मुक्त to cast off or change skin as snakes do.

ཤུན་པ་ཅན *çun-pa-can* वल्कलवान् having bark, skin or rind; acc. to *Lex.*=ཉ་ཁྲབ་ཅན scaly fish. ཤུན་ལྡན *çun-ḻdan*=ཤུན་པ་ཅན.

ཤུན་པ་འཇམ *çun-pa-ẖjam*=སྟག་པ་ཤིང་ *s̱tag-pa-çiñ* (*M̱ñon.*) birch tree; soft bark.

ཤུན་པ་དྲི་ཞིམ *çun-pa dṟi-shim*=ཀླུ་ཤིང་ *ḵlu-çiñ* (*M̱ñon.*).

ཤུན་གླིང་ཁར *Çun-gliń-khar* n. of grassy swamp of Tibet (*R̲tsii.*). ཤུན་གདོང་དཀར *Çun gdoń-ḏkar* a place in Tibet (*R̲tsii.*). ཤུན་གསང་བདེ *Çun-gsań-ḇde* a district with a Jong in Tibet (*R̲tsii.*).

ཤུབ་པ *çub-pa* pf. and imp. ཤུབས, to speak in a low voice; ཤུབ་བྱེད་པ to whisper: ཤུབ་ཙམ་མ་སྨྲས་ན if you had not spoken even whisperingly (*D.R.*). ཤུབ་བུ *çub-bu* a whispering; ཤུབ་བུས་བཟློ་བ to recite in a low voice; ཤུབ་བུར་སྨྲ་བ to speak softly, to whisper in one's ear; ཤུབ་བུས་སྨོད་པ to reprehend in a whisper: སེམས་ལ་འཐད་པའི་གླིང་མོ་ཤུབ་བུ an agreeable low-voiced talk (*Jig. 26*); ཤུབ་ཤུབ *çub-çub* a whispering.

ཤུབས *çubs* (དངོས་པའི་ཤུབས) case, covering, sheath, envelope, paper bag, etc.; ཤུབས་མེད निष्कोश without a case, unsheathed; ཀང་ཤུབས resp. ཞབས་ཤུབས stocking, sock, གྲི་ཤུབས knife-sheath, ལག་ཤུབས, resp. ཕྱག་ཤུབས a glove.

ཤུམ་པ *çum-pa* pf. བཤུམས *ḇçums* or ཤུམས *çums*, fut. བཤུམ *ḇçum*, imp. ཤུམ or ཤུམས to weep, shudder: མ་ཤུམ་མཛོད do not weep! ངུ་ཤུམ weeping, lamentation. གྲང་ཤུམ་བྱེད་པ to tremble or shiver with cold, to shudder.

ཤུར་བུ *çur-bu* 1.= སྐེ་རགས་རིང་པོ सुत्रचिका, girdle, belt. ཤུར་བུ་ཕྲེའུ *çur-bu-phreẖu* = སྐེ་རགས་ཐུང་ངུ short belt or sash. 2. acc. to *Cs.*: sore, ulcer. 3. In Tsang = dumpling of flour.

ཤུལ *çul* 1. an empty place, a place that has been left, that is no longer occupied; མི་སྡོད་པའི་ཤུལ deserted residence, the place which was once inhabited; ཁང་པ་རྙིང་པའི་ཤུལ ruins of a house; རང་ཤུལ་སྟོང་ནས your own place becoming empty (by your quitting it). 2. ལམ a way, a track, narrow passage: རྒྱ་གར་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་ཕྱིན་པའི་ཤུལ་དཀར་རྨི་ལམ་དུ in his dream the track for travelling to Western India (appeared); ཆུ་འགྲོ་བའི་ཤུལ dry channel or passage of water; ཤུལ་ཐག་རིང a long way. ཤུལ་ལམ = ཤུལ and acc. to *Cs.* also = manner, method. ཤུལ་མེད trackless; = ལྷག་མེད without remainder or excess, without any trace of a thing; མེ་ཤུལ the extinguished cinders left by a fire. 3. property left by a deceased person: ཤུལ་ཚང་མ་གཡོག་པོ་ལ་ཐོབ his servant got all the property left by his master; ཕ་ཤུལ paternal inheritence, patrimony; ཕ་ཤུལ་འཛིན་པ son inheriting his father's property, the heir. 4. or ཤུལ་དུ behind: མི་ཤི་བའི་ཤུལ after a man's death, ཞན་པས་བསགས་ཀྱང་ཤུལ་དུ་ལུས (wealth) earned by earnest desire remains behind.

ཤུལ་པ *çul-pa* 1. one inheriting a property or occupying the place of one gone away or dead. 2. backbone, back, posteriors (*Cs.*).

ཤུལ་བྱི *çul-byi* the Tibetan polecat.

ཤུས་མ *çus̱-ma* anything copied, a copy (*Cs.*).

ཤེ *çe* 1. also ཤེ་སྐྱག, ཤེ་དག, mere, only, nothing but (*Cs.*). 2. num. = 117. 3. ཤེ་ཁག *çe-khag* = འབྲོག་ཁག, a tribe of *Dók-pa*: ཤེ་ཁག་གི་སྦྲ་ཚད the measure of Dok-pa herdsmen's yak-hair tents (*R̲tsii.*).

ཤེ་གཅོད *çe-gcod̲* immodest and unwarrantable conduct, acting not according to one's wish: འདོད་མཐུན་མ་ཡིན་པར་ཤེ་གཅོད་ཀྱི་བཟུང་འཁྲིད་བྱས་མི་ཆོག should not arrest a person who may be disagreeable unwarrantably (*R̲tsii.*).

ཤེ་ན་ *çe-na* = ཅེ་ན *ce-na*.

ཤེ་པ *çe-pa*, incorrectly for ཤེས་པ *çes̱-pa*.

+ **ཤེ་བམ** *çe-bam* 1. = བཀའ་ཤོག official order or document, diploma. 2. = ཐོ་ཡིག = acc. to *Cs.* register, list, a contract.

ཤེ་སྦྱོར *çe-ṣbyor*＝འཁྲིག་པ *ḫkhrig-pa* sexual union, copulation (*M̱ñon.*).

ཤེ་མོང་ *çe-moṅ* divine predestination, divine protection; nature, fate, destiny; power, origin of power or authority; strength (*Jä.*).

ཤེ་རུལ *çe-rul* fetid, putrid (*Sch.*).

ཤེད I: *çed* 1. vb.＝ན་རེ says, said; is analogous to སྨྲས་པ: བྲག་རྒྱབ་པའི་རྒན་པོ་གཅིག་ཤེད an old man (or village-head) of *Brag-ṟgyab-pa* said (*A. 66*). 2.＝ཡིད the mind; བྱིས་པ་ཤེད་མ་བྱེ་བ a boy whose mind is not developed and cannot understand what is good and what is injurious, *i.e.*, cannot distinguish between good and bad.

ཤེད་མཐུན *çeḏ-m̱thun* honourable sir, noble lord; polite address among exalted persons, such as kings, ministers or leaders (*K. du.* ༣, *285*).

ཤེད་བྱེ་བ *çeḏ-bye-wa* व्युत्पन्न intellectually developed, accomplished, sensible, having the power of judging or discriminating. ཤེད་མ་བྱེ་བ undeveloped;＝བརྡ་དོན་མི་འབྱེད་པ unable to distinguish, open, explain (a sign or riddle). ཤེད་དབྱེ་མཁས་པ *çeḏ-ḏbye m̱khaṣ-pa* one clever in discrimination, in distinguishing one thing from another.

ཤེད II: 1.＝སྟོབས *ṣtobṣ*, मनु strength, force: དཔའ་ཞིང་ཤེད་ཆེ a mighty hero; ཤེད་འགྲི strength decreases, begins to fail, ཤེད་གསོས strength is restored, ཤེད་ཉམས strength is impaired; ཤེད་སྐྱེད་པ *çeḏ ṣkyeḏ-pa* to grow strong. ཤེད་ཆུང་ *çeḏ-chuṅ* weak, feeble, frail, gen. in reference to ལུས body. 2. the patriarch Manu of the Hindus.

ཤེད III: the approximate direction, region, quarter: ཉི་མའི་འོག་ཤེད་ན below the sun, *i.e.*, between the sun and the horizon (*Jä.*).

ཤེད་བདག *çeḏ-ḇdag* 1. also གང་ཟག＝आत्म self. 2. one having power or authority, a lord, ruler.

ཤེད་བུ *çeḏ-bu* नर, मानव, आत्म son of Manu, man, human being. In the beginning of this *Kalpa* (age) a celestial being on account of the exhaustion of his merits fell down from heaven to this world; he was called ཤེད་བུ Manu (*So-rig. 84*). ཤེད་ལས་སྐྱེས *çeḏ-laṣ-ṣkyeṣ* or ཤེད་བུ་ལས་སྐྱེས *çeḏbu laṣ-ṣkyeṣ* मनुज, मानव man, humanity, progeny of Manu.

ཤེད་བུ་སེར་སྐྱ *Çeḏ-pu ser-ṣkya* a tribe (*A. 66*).

ཤེད་མ *çeḏ-ma* 1. sbst.＝ཤེད. 2. adj.＝ཤེད་ཅན (*Jä.*)

ཤེའུའི་ཁྱུ་རུ *çe-ḫuḫi khyu-ru* flock of lambs and kids (*A. 15*).

ཤེར་ཕྱིན *çer-phyin* abbr. for ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ प्रज्ञापारमिता, the title of a division of the *Kaḫgyur*. ཤེར་ཕྱིན་བདུན་བརྒྱ་པའི་མདོ n. of a *Sūtra* in (*K. ko.* ཅ, *307*).

ཤེར་བ *çer-wa*, pf. བཤེར *ḇçer* to compare, to confront (*Cs.*).

ཤེལ *çel* कान्त, स्फटिक, अर्क crystal, glass; is also the term used by Mongols and Siberian Buriats. སྲེག་བྱེད་(ཤེལ) *sṟeg byeḏ-(çel)* burning glass; འོད་གསལ་(ཤེལ) *ḫoḏ-ḡsal-(çel)* glittering or reflecting glass, ཉི་མ་སྦྱངས་པའི་རྡོ་(ཤེལ) *ñi-ma ṣbyaṅṣ-paḫi ṟdo-(çel)* sun-purifying stone, དག་པའི་རྡོ་བ *dag-paḫi ṟdo-wa* cleansing stone or crystal, རྡོ་དཀར་པོ་ (ཤེལ) *ṟdo-ḏkar-po* (*çel*) white transparent crystal (*M̱ñon.*) also called རང་ཤེལ or རང་བྱུང་ཤེལ natural crystal, as distinguished from བཙོ་ཤེལ artifical or melted crystal, *i.e.*, glass; སྤོས་ཤེལ *ṣpoṣ-çel* amber; ཆུ་ཤེལ चन्द्रकान्तमणि a magic stone supposed to have the power of producing water or rain (*Jä.*);

ཤེལ་ཕྲེང་ *çel-phreñ* a string of crystal or glass-beads; ཤེལ་བུམ *çel-bum* glass-bottle; ཤེལ་མིག *çel-mig* or མིག་ཤེལ spectacles; རྒྱང་ཤེལ दूरवीक्षण telescope; ཤེལ་ཟླ *çel-zla* lit. crystal disc, the moon (*Ya-sel. 59.*)

ཤེལ་དཀར *çel-d̲kar* 1.= ཤེལ *çel* plain glass. 2. n. of a place in Tibet. 3. sugar (*R̲tsii.*).

ཤེལ་གྲོང་ n. of a village situated to the south-west of Lhasa (*R̲tṣii.*).

ཤེལ་ཏ *çel-ta* a kind of gum.

ཤེས་པ *çeṣ-pa* I: vb.= རིག་པ resp. མཁྱེན་པ 1. to be cognizant of; to know, perceive, apprehend: བཟང་པར་ཤེས་པ to know a thing to be good; ཤེས་པ་པོ आजानक, knower; ཤེས་པ་མེད does not know, བརྟགས་ན་མི་ཤེས when (the soul) is searched for, it is not to be perceived or apprehended; ཤེས་ནས་དད་པ to know and to have faith in or regard for. མི་ཤེས་པ་དག those who do not care for knowing (a thing). སུས་ཤེ who knows, who can tell, ཅི་ཤེས what (do you) know, ཅི་ཡང་མི་ཤེས or མཁྱེན a know-nothing, ignoramus, dunce; མི་ཤེས་དགུ་ཤེས་པ knowing (even) the unknown things, knowing everything; ཅང་ཤེས clever person; ཤེས་པར་འགྱུར he will know; ངས་རྩིས་ཤེས I understand counting. 2. to be able, in a general sense, གང་ཤེས་པ to one's best ability, to the utmost of one's power; ཇི་ནུས་ཀྱིས་ཁྲག་ གི་གོང་འགུལ་ཤེས་པ a clot of blood could only quiver (showing life in it). With a negative: སྨྲ་མི་ཤེས་པ not being able to speak, དགྱེ་དགུ་མི་ཤེས་པ *d̲gye-d̲gu mi çeṣ-pa* they cannot be bent or curved.

ཤེས་པ II: 1.= knowledge, wisdom; the knowing (about a thing). 2.= རིག་པ ज्ञान, विद्या, intelligence, science, learning, ཤེས་པ་ལ་ཟོག་ཏུ་ལྟ་བ to look upon science as a (sort of) cheating. ཤེས་པ or knowledge ordinarily is of two kinds: (1) དབང་ཤེས་པ knowledge communicated by the organs of sense, *i.e.*, physical; (2) ཡིད་ཤེས་པ knowledge of the soul: ཡིད་ཤེས་ཀྱིས་དུས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་ཡུལ་འཛིན་པ་ཡིན་ནོ this is in reference to all times, past, present and future (*Chos M̲ñon, 73*). In Budh. metaphysics knowledge is also of ten kinds:—(1) ཆོས་ཤེས་པ धर्मज्ञान; (2) ཕ་རོལ་གྱི་སེམས་ཤེས་པ परचित्तज्ञान; (3) རྗེས་སུ་རྟོགས་པར་ཤེས་པ अन्वयज्ञान; (4) ཀུན་རྫོབ་ཤེས་པ संवृतिज्ञान; (5) སྡུག་བསྔལ་ཤེས་པ दुःखज्ञान; (6) ཀུན་འབྱུང་ཤེས་པ समुदयज्ञान; (7) འགོག་པ་ཤེས་པ निरोधज्ञान; (8) ལམ་ཤེས་པ मार्गज्ञान; (9) ཟད་པ་ཤེས་པ क्षयज्ञान; (10) མི་སྐྱེ་བ་ཤེས་པ अनुत्पादज्ञान—[knowledge of (1) objects in general, (2) other's thoughts, (3) succession, (4) illusion, (5) sorrow, (6) origination, (7) cessation, (8) paths, (9) destruction, and (10) absence of origination]*S.*

ཤེས་སྒོ *çeṣ-ṣgo* lit. the door of knowledge *i.e.* science, learning. ཤེས་སྒོ་མེད་པ *çeṣ-ṣgo med̲-pa* without learning; ཤེས་སྒོ་ཞན *çeṣ-ṣgo-shan* poor in learning.

ཤེས་རྒྱ *çeṣ-r̲gya* talent, wisdom. also= ཤེས་རབ་ཆེ་བ great wisdom, powerful intellect (*Khrid̲. 28*).

ཤེས་པ་བཀྲ *çeṣ-pa-b̲kra*= རིག་པ་རྡོ་བ विचित्रज्ञान versatile intellect, excellent wisdom.

ཤེས་པ་རྒྱས་བྱེད *çeṣ-pa r̲gyaṣ-byed̲* रेवती = སྐར་མ་ནམ་གྲུ one of the lunar mansions.

ཤེས་དང་ཤེས་བྱའི་བདག་ཉིད་མཆོག *çeṣ-dañ çeṣ-byah̲i b̲dag-ñid̲ m̲chog*= དཔལ་ལྡན་དུས་འཁོར the Tantrik system of Kālachakra (*M̲ñon.*).

ཤེས་ལྡན *çeṣ-l̲dan* 1. ज्ञानिन् one possessed of wisdom and learning: ཤེས་ལྡན་དག་སུས་ཤིང་ཉ་གྲོ་དྷ་འདིའི་ཚད་དང་པོ་ཇི་ཙམ་པ་མཐོང་ ye wisemen, whatever of the size of this *nyagrodha* tree had you seen? (*K. du.* ག, *310*). 2. possessed of consciousness: all living beings. ཤེས་ལྡན་མ an accomplished and intellectual woman (*M̲ñon.*).

ཤེས་པའི་བུ་མོ *Çeṣ-pah̲i bu-mo*= ཤེས་གསལ་མོ the daughter of Dakṣa, an epithet of Umā, the wife of Mahes'vara (*M̲ñon.*).

ཤེས་བྱ *çes̱-bya* ज्ञेय what may be known or ought to be known, ཤེས་བྱ་ཀུན every thing worth knowing, all the sciences.

ཤེས་སྦྱོར *çes̱-s̱ybor* (དུད་འགྲོ་ལ) that has consciousness only ; a beast, an animal.

ཤེས་བཞིན *çes̱-ḇshiń* ज्ञात concious, state of knowing.

ཤེས་ཡོང་ *çes-yoń Ts.* = ཤེས་རྒྱ *çes-ṟgya* (*Jä.*).

ཤེས་མཛོད *çes̱-m̱dsoḏ* (སློབ་དཔོན) a professor, teacher.

ཤེས་རབ *çes̱-rab* प्रज्ञा absolute or sublime wisdom, intelligence, or understanding. But in Buddh. absolute wisdom is of three descriptions: (1) ཐོས་པ་ལས་བྱུང་བའི་ཤེས་རབ श्रुतिमयीप्रज्ञा : (2) བསམ་པ་ལས་བྱུང་བའི་ཤེས་རབ चिन्तामयीप्रज्ञा ; (3) བསྒོམས་པ་ལས་བྱུང་བའི་ཤེས་རབ भावनामयीप्रज्ञा [(1) wisdom in listening, (2) wisdom in thinking, and (3) wisdom in meditating]*S.* We have also ཤེས་རབ་དགུ *çes̱-rab ḏgu*, the nine kinds of knowledge, mentioned in certain Buddhist works:—ཆེ་བའི་ཤེས་རབ ; རྣོ་བའི་ཤེས་རབ *ṟno-wahi çes̱-rab* ; མྱུར་བའི་ཤེས་རབ *myur-waẖi çes̱-rab* ; རྣམ་པར་གྲོལ་བའི་ཤེས་རབ ; ཤིན་ཏུ་ཟབ་པའི་ཤེས་རབ ; རྒྱ་ཆེ་བའི་ཤེས་རབ ; མཐར་ཡས་པའི་ཤེས་རབ ; ཕམ་པ་མེད་པའི་ཤེས་རབ ; ཡང་དག་པའི་ཤེས་རབ (*K. my.* ཁ, *223*). Another definition ཤེས་རབ་ཞེས་བྱ་བ་ནི་ཆོས་རྣམ་པར་འབྱེད་པ་ཡིན་ཏེ། གང་གིས་ཆོས་རྣམས་རབ་ཏུ་རྣམ་པར་འབྱེད་པ་བྱེད་པའོ that by which all things are known, or brought into cognition is called ཤེས་རབ. Again there seem to be three additional kinds of ཤེས་རབ besides those already mentioned: (1) གནས་ལྔ་རིག་པ་ཀུན་རྫོབ་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ ; (2) གནས་ལུགས་རིག་པ་དོན་དམ་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ ; (3) སེམས་ཅན་གྱི་དོན་བྱ་ཚུལ་རྟོགས་པའི་ཤེས་རབ (*K. d.* ༢, *355*).

Syn. ཉལ་སློང་ *ñal-s̱loń* ; ལེགས་རྟོགས *legs̱-ṟtogs̱*; ཀུན་ཏུ་རིག *kun-tu-rig* ; བློ་ཡི་བྱེད་པ *ḇlo-yi byeḏ-pa* ; རྣམ་རིག་བྱེད *ṟnam-rig byeḏ* ; ཀུན་ཆུབ *kun-chub* ; དོན་སེམས *don-sems* ; སྤོབས་པ *s̱pobs̱-pa* ; བློ་གྲོས *ḇlo-gros̱* ; རྣམ་དཔྱོད *ṟnam-ḏpyoḏ* ; (*Mñon.*), སྣང་བ *s̱nań-wa* (*K. d.* ཕ, *26*).

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ *çes̱-rab kyi pha-rol-tu phyin-pa* प्रज्ञापारमिता the having arrived at the other side of wisdom or divine knowledge, *i.e.*, attainment of perfect spiritual enlightenment and knowledge ; n. of the section in Kah-gyur collection of Buddhist scriptures treating of philosophical aud doctrinal matters.

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་མན་ངག་གི་བསྟན་བཅོས་མངོན་པར་རྟོགས་པའི་རྒྱན one of the five treatises said to have been composed by A′ryāsaṅga under inspiration from Maitreya *Bodhisattva* (*Tan. d.* ཀ,).

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པའི་ཚུལ་བརྒྱ་ལྔ་བཅུ་པ n. of a treatise in which both *Sūtra* and *Tantra* are mixed up (*K. g.* ཉ, *466*).

ཤེས་རབ་ཀྱི་ཕ་རོལ་ཏུ་ཕྱིན་པ་སྒོ་ཉེར་ལྔ་པ n. of a *Tantra* containing twenty-five explanations of the mystic word OM. (*K. g.* ཅ, *247*).

ཤེས་རབ་ཀྱི་ལྷ *Çes̱-rab kyi-lha* v. འཇམ་དཔལ.

ཤེས་རབ་བརྒྱ་པ *Çes̱-rab ḇṟgya-pa* प्रज्ञाशतक n. of a work containing a hundred wise or elegant sayings by Nāgārjuna (*Tan. d.* གོ, *165*).

ཤེས་རབ་ཅན *çes̱-rab-can* प्रज्ञावान् one possessed of fine intellect, a wise and learned person.

Syn. གོ་ཅན *go-can* ; ཤེས་ཅན *çes̱-can* ; མངོན་པར་མཁྱེན་པ *m̱ñon-par m̱khyen* ; རྣམ་མཁྱེན *ṟnam-m̱khyen* ; ངེས་ལྡན *ńes̱-ldan* ; ངེས་པར་ཤེས *ńes̱-par çes̱* ; རྣམ་པར་ཤེས *ṟnam-par çes̱* ; ལེགས་པར་ཤེས *legs̱-par çes̱* ; རྒྱུ་མཚན་རིག *ṟgyu-m̱tshan rig* ; རིག་པ་ཅན *rig-pa can* ; ཤེས་ལྡན *çes̱-ḻdan* ; བཤེས་གཉེན་ཅན *ḇçes̱-g̱ñen can* ; བསླབས་ཤེས་ཅན *ḇs̱labs̱-çes̱-can* ; ཡིད་གཞུངས་པ *yiḏ-g̱shuńs̱-pa* ; ཁ་བྱང་བ *kha-byań-wa* ; གོམས་པ་ཅན *goms̱-pa-can* ; དགེ་བ་ཅན *ḏge-wa can* ; རྣམ་པར་ཐོས *ṟnam-par thos̱* ; བསྟན་བཅོས་རིག *ḇs̱tan-ḇcos̱-rig* ; གྲགས་ལྡན *grags̱-ḻdan* ; རྒྱ་ཆེར་གྲགས་པ་ཅན *ṟgya-cher grags̱-pa can* ; བློ་གཙང་ *ḇlo-g̱tsań* ; ཡོངས་སུ་རྟོགས་པ *yońs̱-su ṟtogs̱-pa* also སྤྱན་ལེགས་ཤེས

s̱pyan-legs̱-çes̱; མང་དུ་ཐོས་པ mań-du thos̱-pa (M̱ńon.).

ཤེས་རབ་འཆལ çes̱-rab-ẖchal दुर्मेधा an erratic stupid person.

ཤེས་རབ་མ çes̱-rab-ma = ཤེས་ལྡན་མ (M̱ńon.).

ཤེས་རབ་ལྷ་མོ Çes̱-rab lha-mo = དབྱངས་ཅན་ལྷ་མོ the goddess of wisdom and learning (M̱ńon.).

ཤེས་རབ་སྡོང་བུ çes̱-rab s̱doń.bu प्रज्ञादण्ड an ethical work by Nāgārjuna (*Tan. d.* གོ, *165*).

ཤེས་རབ་ཡོངས་སུ་འཕེལ་བའི་རྒྱུ n. of a *Sūtra* treating of the means of improving and increasing spiritual knowledge (*K. gu.* ཆ, *207*).

ཤེས་རབ་ཡོངས་སུ་ཉམས་པའི་རྒྱུ n. of a *Sūtra* in which are explained the causes which deteriorate spiritual culture (*K. ko.* ཆ, *208*).

ཤོ *ço* I: अक्ष, द्यूत die, dice; ཤོ་གདན *ço-g̱dan* = ཤོ་སྟན dice-board or a piece of cloth on which dice is thrown at the time of playing; ཤོ་རྩེ་བ *ço-ṟtse-wa* dice-play, to play at dice.

Syn. ཤོ *ço*; ཚོ་ལོ *cho-lo*; རྒྱན་པོ *ṟgyan-po*; ཤོ་རྒྱབ *ço-ṟgyab*; ཟ་རྒྱན *za-ṟgyan*; རྩོད་རྒྱན *ṟtsoḏ-ṟgyan*; ཚོ་ལོ་འགྱེད *cho-lo ẖgyeḏ* (*M̱ńon.*).

ཤོ II: [1. the white willow of Spiti and other Himalayan districts. 2. other plants རྒྱ་ཤོ, ལུག་ཤོ (*Vai-sń.*)] from *Jä.*

ཤོ III: 1. blast, blight, smit, mildew 2. for ཤོ་གམ *ço-gam.* 3. num.: 147.

ཤོ་སྐྱམ *Ço-s̱kyam* n. of a place in Tibet (*Deb.* ག, *39*).

ཤོ་གམ *ço-gam* = ཁྲལ शुल्क (*M̱ńon.*) customs duty, tax; ཤོ་གམ་ལྗི་བ high duty; ཤོ་གམ་ལེན་པ to take toll, to levy a duty; ཤོ་གམ་བརྫུ་བ to smuggle, to circumvent or defraud a customs officer (*Jä.*) ཤོ་གམ་པ *ço-gam-pa* or སྨོ་ལ་ཁྲ་ཚ་སྡུད་པ་པོ शौल्किक; collector of tolls, receiver of customs, toll-gatherer: ཤོ་གམ་པའི་བྱ་བ་བྱས did the work of a tax-collector.

ཤོ་ཚ *ço-tsha* = རྒྱ་ཐུར a pair of scales to weigh gold and silver; acc. to *Jä.* a kind of steel-yard.

+ **ཤོ་བེ** *ço-be* = རྫུན་ཚིག *ṟdsun-tshig* falsehood, lie.

ཤོ་མང *ço-mań* a medicinal plant: ཤོ་མང་མ་ཡི་ཚད་བསེལ་བར་བྱེད (*Med.*).

ཤོ་ར *ço-ra* = ཤོར་བ *çor-wa.*

ཤོ་རེ *ço-re* 1. = ཁ་ཤོར a thoughtless promise. 2. colloq. for ཞལ་རལ hare-lip. 3. a defect, flaw, notch, gap; also damaged, spoiled (*Jä.*).

‡ **ཤོ་ལོ་ཀ** *ço-lo-ka* श्लोक Sanskrit verse of two, or four lines, etc.

ཤོ་བསྒྲིགས *ço-ḇs̱grigs̱* well arranged: དཀར་དམར་ཤོ་བསྒྲིགས་བྱས་པ cloth of red and white colours arranged in the form of a chess-board (*Jig. 13*).

ཤོ་མདོ *Ço-m̱do* abbr. name of a district in Kham called ཤོ་པ་མདོ (*Ṟtsii.*).

ཤོ་ཟོ *ço-zo* = ཟོ་བ grain measure for barley, corn, flour, etc. (*Ṟtsii.*).

ཤོ་ས *ço-sa* also called ཤོ་མོ་ས a kind of bean the leaves of which are cooked with Tibetan gruel to add flavour to it; ཤོ་ས་དང་ནས་འདྲ *ço-sa* and barley are alike (in price). (*Ṟtsii.*).

ཤོག *çog* imp. of འོང་བ *ẖoń-wa*: ཤོག་ཅིག come! let him come; འབྲས་བུ་ཕྱིར་ཤོག་གི་ཡིད་སྨོན་ང་ལ་མེད I do not wish that fruit should come to me from without; ཁྱེར་ཤོག carry it away; བསྐུལ་ཤོག fetch it; ཁྲིར་ཤོག bring hither, (with སོང་ inst. of ཤོག; take away!);

ཤོག་ཟེར་བ to say come, to invite, ངེད་ལ་ཤོག་ཀྱང་མི་ཟེར we are not so much as invited. (*Jä.*).

ཤོག་པ *çog-pa* 1. पक्ष wing, ཤོག་ལྡན पक्षी a bird, one having wings; ཤོག་རྒྱང་བ to spread the wings; མཇུག་ཤོག tail feather. 2. fin of fishes.

ཤོག་བུ *çog-bu* कागज paper, a sheet of paper; རྒྱ་ཤོག China paper; བོད་ཤོག Tibet paper; དར་ཤོག silk-paper; རས་ཤོག cotton-paper (also paper of linen rags); ཤིང་ཤོག bark-paper, པགས་ཤོག parchment; མཐིང་ཤོག, ནག་ཤོག dark blue or black paper for writing on in gold or silver; མགོ་ཤོག resp. དབུ་ཤོག the first or the title page of a book; གསེར་ཤོག gold-leaf, thin film of gold; དངུལ་ཤོག silver-leaf or paper; ཤོག་ཁང་ *çog-khañ* paper house, paper-maker's farm; ཤོག་གང་ *çog-gañ* a full sheet of paper; ཤོག་གྲངས *çog-grañş* page number; number of leaves in a book. ཤོག་ལས་པ *çog-laş-pa* paper manufacturer (*R̲tsii.*).

ཤོག་ཤིང་ *çog-çiñ* the *daphne* plant, the plant from the bark of which paper is made.

Syn. ཆུ་གྲོགས *chu-grogş*; སྟོན་ཀ་ལྡན *şton-ka l̲dan*; འདམ་བུ་ཅན *h̲dam-bu can*; བྱ་ཡི་ཟས *bya-yi zaş* (*M̲ñon.*).

ཤ

ཤོང་ *çoñ* 1.=སྒྲིངས the ridge of a mountain (*Lex.*). 2. also གཤོང་ or གཤོངས गर्त a pit, hole, cavity, excavation; a valley: ཆུ་ཤོངས cavity filled with water; སྤངས་ཤོངས valley with meadows, low ground over grown with grass; སྣའི་བྱ་གཤོག་གི་གཤོངས the cavities near wings of the nose (*Jä.*). 3. n. of a place in Tibet; ཤོང་སྟོན་རྡོ་རྗེ་རྒྱལ་མཚན the famous poet and *Lo-tsā-wa* of Tibet who translated the Kāvyādars'a, the Avadāna kalpalatā and other Sanskrit works into Tibetan verse.

ཤོང་བུ *çoñ-bu* furrow, ཤོངས་བུ་འཐེན་པ *çoñş-bu h̲then-pa* to make furrows (*Jä.*).

ཤོང་ཤོང་ *çoñ-çoñ* rough, rugged (*Sch.*).

ཤོང་བ *çoñ-wa* 1. प्रवेश to hold, contain, to have room in or on: མི་ཤོང་ that is not to be got in, there is no room for it; ཟངས་ཀྱི་རིལ་བ་སྤྱི་བླུགས་མ་ག་དྷའི་བྲེ་གང་ཤོང་བ (*A. 22*) a copper globular pot (for anointing) that would hold one *bre'* measure of Magadha. 2.=ཆུད to comprehend, hold in the mind. 3. pf. བཤངས, fut. བཤང་, imp. ཤོངས, to empty, remove, carry or take away (*Jä.*).

ཤོད *çod̲* I: imp. of བཤད་པ or འཆད་པ *h̲chad̲-pa*: གཏམ་ཤོད describe it. རྗེ་བོའི་ཆོས་མ་སྦས་པར་ཤོད (*A. 122*) preach or explain the lord's teachings without reserve. ཤོད་སྒྲ explanatory word or word explained.

ཤོད II: हेट, अध: the lower, the inferior part of a thing; སྟེང་ཤོད upper and lower; རྩེ་ཤོད *r̲tse-çod̲* top and bottom; རྒྱ་ཤོད (*Vai-şñ.*) a lower tract of land, with milder climate, opp. to སྤུ་ལྒུགས elevated cold region, ཤོད་དུ to or toward the bottom, down, downwards (*Jä.*).

ཤོན *çon* a form of dance; the turning to left in pantomimic dancing of women (*Ya-sel. 13*). ཕྱོགས་བཞི་ན་འབངས་ཐམས་ཅད་རྩེ་བྲོ་གར་ཤོན་སོགས་བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ (*Ya-sel. 13*) in the four directions (on all sides) the subjects were making sports, dancing and performing pantomimic plays, etc., on an inconceiveably large scale.

ཤོབ *çob*=གཞོབ *gshob* 1. smell of singeing 2.=གཤོབ a fib, falsehood, lie; ཤོབ་སྨྲ་བ to tell a lie; གཏམ་ཤོབ་ཤོབ་སྨྲ་བ to tell a lie, gen. in joke.

ཤོམ་པ *çom-pa* pf. བཤོམས *b̲çomş* or ཤོམས also བཤམས, *b̲çamş* fut. བཤམ, imp. བཤོམ or ཤོམ

to prepare, make ready, arrange, put in order; དཔུང་གི་ཚོགས་ཤོམ་པ to make armaments; མཆོད་པ་བཤམས made preparations for a religious service (*A. 69*). ཤོམས་ར *çoms̱-ra* preparation, arrangement, fitting out; ཤོམས་ར་བགྱིས་པ = གྲལ་བསྒྲིགས་བྱས་པ to have made arrangement. ཤོམ་ར state, pomp, splendour, with བྱེད་པ to show off, to dress smartly, ཤོམ་ཅན stately, grand (*Jä.*).

ཤོར *çor*, v. ཤོ་རེ *ço-re.*

ཤོར་བ *çor-wa* to be fled, to be lost, to escape, slip. བྲོས་ཤོར་བ run away; རྐུན་མ་ཇག་པ་ལ་ཤོར་བ taken away by thieves or robbers; བུ་ལོན་ལ་ཤོར་བ lost in consequence of debt.

ཤོལ *çol* = ལྷག་པོ अधिक excess, additional; sometimes wrongly for གཤོལ; ཤོལ་གྱི་རྐ *çol-kyi-ṟka* हल्य furrow of the plough. ཤོལ་ཚོགས *çol-tsogs̱* हलन; cultivators, husbandmen.

ཤོལ་བ *çol-wa* 1. intercalation, insertion (*Cs.*); ཟླ་ཤོལ *zla-çol* intercalary month. 2. prest. tense of བཤོལ་བ *ḇçol-wa.*

ཤོལ་པོ *çol-po* a species of willow.

ཤོས *ços̱* 1. almost always in conjunction with གཅིག the other, of two, *e.g.*, བུད་མེད་གཅིག་ཤོས the other woman. 2. = तर or तम a termination indicating the comparative or superlative degree; རྒན་ཤོས the oldest or elder; དེ་ཕན་མཁས་ཤོས་ལྟ་བུར་གནང hence forth do behave as the wisest or the cleverest person; ཆུང་ཤོས the younger, the youngest; བཙུན་མོ་ལྔ་བརྒྱའི་ཆུང་ཤོས the youngest of the five hundred ladies; རིང་ཤོས the longest the tallest; ཡུན་རིང་ཤོས of the longest duration, ཚེ་རིང་ཤོས, the most long-lived; དྲིན་ཆེ་ཤོས the kindest, the principal benefactress (or benefactor); ནད་ཆེ་ཤོས་རྒས་ནད་འཁེབས་པས because one is suffering under the chief disease, viz., old age (*Jä.*).

ཤོས་བུ = གཏོར་མ offerings of cakes, etc.; ཤོས་ཁང *ços̱-khañ* offerings made in fanciful designs of temples, castles, etc., gen. by the Bon priests.

‡ **ཤྲ་ཝ་ཎ** *çra-wa-ṇa* the ear (mystic) (*K. gu.* ཁ, *27*).

ཤྲཱི *Çrī* श्री = དཔལ glory, magnificence; magnificient, splendid, grand. ཤྲཱི་རི *Çrī-ri* (Tib. དཔལ་རི *ḏpal-ri*) श्रीपर्वत is a mountain in the south of India where Nāgārjuna resided in the last stage of his life. ཤྲཱི་ཁཎྜ *çrī-khaṇ-ḍa*, = དཔལ་གྱི་ཏུམ་བུ wood-apple preserve. ཤྲཱི་ཁཎྜས་དྲག་པོ་སྐྱོང་བར་བྱེད tames, *i.e.*, propitiates *Rudra* the fearful one.

གཤའ *gçaẖ* = ཡིན་ལུགས becoming, worthy, fitting, suitable.

གཤའ་མ *gçaẖ-ma* = ཡང་དག་པ or སྐྱོན་མེད་པ *s̱kyon-meḏ-pa* 1. stainless, righteous, upright, honest, good; བློ་གཤའ་མ *ḇlo-gshaẖ-ma* an upright, true heart; མ་གཅིག་དགའ་མ lit. the pious lady; n. of a Buddhist sanctity of Tibet. 2. = ཤ་སྟག only, merely, mere, nothing but (*Jä.*).

གཤའ་དཀར *gshaẖ-ḏkar* वङ्ग tin, cf. ཞ་ཉེ *sha-ñe*; གཤའ་དཀར་རྨ་གསོ་དངུལ་ཆུ་འཆིང་བྱེད་ཡིན tin (used as a medicine) heals ulcers and renders mercury harmless.

གཤག་པ *gçag-pa* 1. distinction, difference; to distinguish (one from another); to differentiate. 2. v. གཤོག་པ *gçog-pa* (*Jä.*).

Syn. གཤེག་པ *gçeg-pa*; དབྱེ་བ *ḏḇye-wa*; གསེས་པ *gses̱-pa* (*M̱ñon.*).

གཤགས *gçags̱* right, justice: གཤགས་འབྱེད་པ to investigate the righteousness (of an action); བཀའ་གཤགས court of justice; བཀའ་གཤགས་ལྷན་རྒྱས the chief court of justice or council of the kalons at Lhasa. གཞུང་གཤགས་བྱེད་པ justice or investigation done by government; ཤི་གཤགས་པ inquest, inquiry into the death of a person. གཤགས་རྒྱལ་བ *g̱çugs̱ ṟgyal-wa* = གཏམ་རྒྱལ་བ *g̱tām-ṟgyal-wa* (*M̱ñon.*) to win in discussion; ཁ་གཤགས་འགྱེད་པ to hold controversy.

གཤང་ *g̱çañ* a musical instrument, a tambourine especially used by the Bon-po; གཤང་འཁྲོལ་བ to play on the tambourine.

གཤང་བ *g̱çañ-wa* = བཤང་བ *ḇçañ-wa* (*Sch.*).

གཤང་གཤོང་ *g̱çañ-g̱çoñ* rough, rugged places or tracts (*Cs.*).

གཤད་པ *g̱çaḏ-pa* 1. = ཤད་པ to comb. 2. = འཆད་པ to explain, relate (*Jä.*).

གཤམ *g̱çam* अधः 1. the lower part of a thing; གཤམ་གསལ་འབྲུ་དོན = འོག་ཏུ་གསལ་བའི་ཡི་གེའི་དོན་བཞིན, according to the meaning of the letter or writing specified below; གཤམ་དུ adv. and postp. down, under, below, beneath; also. adv. further down, more towards the end, in the course of; དེའི་གཤམ beneath or under it. 2. barren མོ་གཤམ a barren woman, རྒོད་གཤམ mare, བ་གཤམ cow (*Jä.*).

གཤམ་མ *g̱çam-ma* posterior, later, one following.

Syn. རྗེས་མ *ṟjes̱-ma*; ཕྱི་མ *phyi-ma*; རྟིང་མ *ṟtiñ-ma* (*M̱ñon.*).

གཤར *g̱çar* the form of writing called ཟུད་མེད (*Grub.* ཞ, *3*).

གཤར་བ *g̱çar-wa* to move one after another as soldiers or cattle do, to follow in succession as in measuring grain. འབྲུ་བྲེ་ལ་གཤར་བ to measure grain by the *bré*.

གཤས་མ *g̱ças̱-ma Sch.* = གཤའ་མ *g̱çaẖ-ma.*

གཤིག *g̱çig*, v. གཤིབ་པ *g̱çib-pa.*

+ **གཤིན་པ** *g̱çin-pa* 1. = མཐུན་པ agreeable, gracious, also good, fine: ཐུགས་ནང་གཤིན་པའི་ཕེབས་ཚོགས་ཀྱང་གོ་ལའི་རླུང་འཁྱིས་ལྟར་འགོག་མེད་དུ་ཞུ (*Yig. k. 87*) I pray that you would send me your kind letters uninterruptedly like the wind which encircles the globe; ཞིང་གཤིན་པ a fertile field; ས་ཕྱོགས་གཤིན་པ a rich, fine country; གཤིན་པར་རྨོ་བ *g̱çin-par ṟmo-wa* to plough well. གཤིན་ས *g̱çin-sa*, fertile field or land. ཞིང་བཏབ་ས་མཉེན་པོ *shiñ-ḇtab-sa m̱ñen-po* fertile field, cultivation, also མི་ནང་མཐུན་པ *mi-nañ m̱thun-pa* a happy home where there is harmony. 2. मृत, प्रेत: ghost, the dead; anything that is dead. གཤིན་མོ a dead woman; གཤིན་གྱི་ནགས *g̱çin-gyi-mags̱* cemetery, cremation ground.

གཤིན་རྗེ *G̱çin-ṟje* धर्मराज, प्रेताधिपति, कृतान्त, शमन, हरि, दण्डधर, यम the lord of the dead, the god of the lower regions, a ruler who is regarded as the judge of the dead.

Syn. ཆོས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ *chos-kyi ṟgyal-po*; བེ་ཅོན་འཆང་ *be-con-ẖchañ*; འཚེ་བའི་དབང་ཕྱུག *ẖtshe-waẖi ḏgañ-phyug*; ཕ་གཤིན་བདག *pha-g̱çin ḇdag*; མཚུན་ལ་རོལ *m̱tshun-la rol*; མཚུན་གྱི་ལྷ *m̱tshun-gyi lha*; མཚུངས་འཇུག *m̱tshuñs̱-ẖjug*; ཡ་མུ་ནའི་སྤུན *ya-munaẖi s̱pun*; འཆི་བདག *ẖchi-ḇdag*; དུས་འཛིན *dus̱-ẖdsin*; ཉི་མའི་བུ *ñi-maẖi bu*; དབྱུག་འཛིན་མཐར་བྱེད *ḏḇyug-ẖdsin mthar-byeḏ*; ལྔ་པའི་བདག *ḻña-paẖi-ḇdag*; གསོད་བྱེད *gsoḏ-byeḏ*; མ་ཧེའི་རྒྱལ་མཚན་ཅན *ma-heẖi ṟgyal-m̱tshan-can*; ལྷོ་ཡི་ཕྱོགས་སྐྱོང་ *lho-yi phyogs̱-s̱kyoñ* (*M̱ñon.*).

གཤིན་རྗེའི་འཇིག་རྟེན *G̱çin-ṟjeẖi ẖjig-ṟten* यमलोक the world of the lord of death; it is situated in the south beyond the three peaked mountains (རྦ་གསུམ་པའི་རི *rḇa-gsum-paẖi ri*): དེ་ལས་འདས་པར་གྱུར་ནས་ཉི་མ་དང་ཟླ་བའི་འོད་ཟེར་ཡང་ཉམས་པར་གྱུར་ནས་ཐམས་ཅད་ཀུང་མུན་པས་ཀུན་ཏུ་བསྒྲིབས་པའོ when one has passed beyond that, one finds himself at a place where the rays of the sun and the moon have faded and everything is covered with gloom (*K. d.* ར, *278*).

གཤིན་རྗེ་མ་ཧཱ་ཀཱ་ལ *G̱çin-ṟje ma-hā kā-la* one of the most powerful sons of Mahādeva who carrying in his hand a huge club of the size of Sumeru mountain keeps the Asura in perpetual terror (*K. g.* ཞ, *317*).

གཤིན་རྗེའི་ཆུང་མ *G̱çin-ṟjeẖi chuṅ-ma* the wife of Yama is དུད་པས་འགེབས *duḏ-paṣ-ẖgebṣ*. གཤིན་རྗེའི་གྲོང་ *gçin-ṟjeẖi-groṅ* the city of Yama is ཡང་དག་འགོག *yaṅ-dag-ẖgog*. གཤིན་རྗེའི་མདུན་པ *gçin-ṟjeẖi m̱dun-pa* the minister of Yama is ཉི་མ་ཅན *ñi-ma-can*. གཤིན་རྗེའི་ཡི་གེ་པ *gçin-ṟjeẖi yi-ge-pa* the writer of Yama is སྣ་ཚོགས་སྦས *ṣna-tshogṣ-ṣbaṣ* विश्वगुप्त, चित्रगुप्त. གཤིན་རྗེའི་གཡོག་པོ *gçin-ṟjeẖi g̱yog-po* the servants of Yama are གཏུམ་པོ चण्ड and གཏུམ་ཆེན महाचण्ड (*M̱ṅon.*).

གཤིན་རྗེའི་བུ *G̱çin-ṟjeẖi-bu*, 1. the son of the lord of death. 2. as met.=གྲོག་མ ant (*M̱ṅon.*).

གཤིན་རྗེ་ཕོ་རོག *G̱çin-ṟje pho-rog* n. of a (མ་བདག) demon.

གཤིན་རྗེ་ཕྱོགས *G̱çin-ṟje phyogṣ* याम्य the quarter of the lord of death, the south.

གཤིན་རྗེའི་སྲིང་མོ *G̱çin-ṟjeẖi sṟiṅ-mo* (ཆུ་བོ་ཡ་མུ་ན) the sister of the lord of death; an epithet of the river Yamunā.

གཤིན་རྗེ་གཤེད་ནག་པོ black lord of death, a terrible deity; གཤིན་རྗེ་གཤེད་ནག་པོའི་རྒྱུད a *Tantra* to propitiate the black lord of death (*K. g.* ཛ, *29*).

གཤིན་རྗེ་གཤེད་དམར་པོ *G̱çin-ṟje gçeḏ ḏmar-po*= འཇིགས་བྱེད་དམར་པོ n. of a tutelary god the Red Bhairava: གཞན་གྱི་མི་ཐུབ་བཅོམ་ལྡན་གཤིན་རྗེའི་གཤེད་དམར་ལ (*A. 17*).

གཤིན་རྗེ་གཤེད་དམར་པོའི་རྒྱུད *gçin-ṟje gçeḏ ḏmar-poẖi-ṟgyuḏ* n. of a *Tantra* on exorcism and also for making enchanted medicines, swords, etc. (*K. g.* ཛ, *71*).

གཤིན་རྗེའི་གྲོང་ *G̱çin-ṟjeẖi-groṅ* मचक the city of the lord of death.

གཤིན་རྗེའི་གདོན *G̱çin-ṟjeẖi-gdon* n. of a fearful evil spirit (*Mṅg. 77*).

གཤིན་རྗེའི་བདག་པོ *gçin-ṟjeẖi ḇdag-po* शनैश्चर =the planet Saturn (*M̱ṅon.*).

གཤིན་རྗེའི་བ་དན *gçin-ṟjeẖi ba-dan* यमपताका the flag or standard of the lord of death.

གཤིན་རྗེའི་གཞོན *gçin-ṟjeẖi-gshon* महिष buffalo. Syn. མ་ཧེ *ma-he* (*M̱ṅon.*).

གཤིན་རྗེ་ཟས་འཕྲོག *G̱cin-ṟje zaṣ-ẖphrog* n. of a (མ་བདག) demon.

གཤིན་འདྲེ *gçin-ẖdṟe* the soul of the dead regarded as a ghost or spectre.

གཤིན་འཕྲས *gcin-ẖpraṣ* the convulsive motions, the writhings of a dying creature (*Jä.*).

གཤིན་རྫས *gçin-ṟdsaṣ*=བསྔོ་རྟེན *ḇṣṅo-ṟten* goods and effects belonging to a deceased person which are given to the church to bless his soul. གཤིན་ཟས *gçin-zaṣ*=རོ་ཟས food prepared for and offered to the dead; acc. to *Jä.* food presented to the lamas when a person has died.

གཤིན་པ *gçiṅ-pa* (ཕན་ཚུན་གཉིས་གཤིན་ལྷ་བུ) mutual agreement, concord, harmony.

གཤིན་པོ *gçin-pho*=ཤི་བོ *çi-lo*.

གཤིབ་པ *gçib-pa* or གཤིབས་པ or བཤིབས་པ= བསྒྲིགས་པ *ḇṣgrigṣ-pa* anything arranged, arrangement. གཤིབས་བྱའི་གྲལ *gçibṣ-qyaẖi gral* a row or file (of men) that has been marshalled or drawn up (*Situ. 82*).

གཤིམ་པ *çim-pa* or གཤིན་པ ground down, crushed.

གཤིས *gçiṣ* also བཤིས=ཚུལ or ལུགས; also= བཞིན. 1. nature, temper, natural disposition: རང་གཤིས་ཡིན=རང་གཤིན་ཡིན (*Yig. 15*) it is his or their nature, their natural disposition; གཤིས་ཀྱིས by the very nature of the case, naturally, quite of itself. 2. the person, or the body: གཤིས་ཐམས་ཅད་དུ་འབྱུག་གོ they anointed the whole body (*Jä.*).

+ གཤིས་ལུགས *gçis̱-lugs̱* 1.=སྟོང་ཉིད *Çunyata*. 2.=གནས་ལུགས disposition (*Yig. 51*).

གཤུང་བ *gçuń-wa* to rebuke, to blame, reproach; ཤུབ་ཤུར་དམོད་པ་བྱེད་པ་དང་སྐྱོན་བརྗོད་པ to blame in a whisper, *i.e.*, behind a person's back and to find fault with. གཤུངས་པ *gçuńs̱-pa*=སྨོད་པ a curse, rebuke, censure.

གཤེ་བ *gçe-wa* pf. གཤེས *gçes*, to abuse, revile; གཤེ་ཡང་སླར་མི་གཤེ་བ even when one is reviled, (one should) not revile in return.

གཤེག *gçeg*, v. གཤོག་པ *gçog-pa*.

གཤེགས་པ *gçegs̱-pa* the honorific form of the vb. to go away, to depart; the one form representing both pres. and past tenses, but mostly used in past sense: gone, proceeded, one going, or gone; བདེ་བར་གཤེགས་པ gone to happiness, beatitude; also happily gone or passed away, *i.e.*, entered *Nirvāṇa*. དེ་བཞིན་གཤེགས་པ *De-ḇshin-gçegs-pa* तथागत, gone to the state of तथा or तथात्व, *i.e.*, to Nirvāṇa, is the remarkable epithet for a Tathagata or past Buddha, meaning lit. "gone like that," or "gone like those other ones," *i.e.*, he has departed as did the other blessed ones in whose footsteps he trod. རང་གནས་སུ་གཤེགས་པ gone to one's own residence or abode. ཞིང་ལ་གཤེགས་པ is the term used when a Dalai Lama dies; སླར་གཤེགས་པ to return, to come back, to die; སྐུ་གཤེགས་པ resp. died, when speaking of kings, great lamas and saints and Buddhas. གཤེགས་བསྐྱེས *gçegs̱-ḇs̱kyes̱* parting present, gen. a cup of beer or tea at the time of parting; གཤེགས་མགྲོན parting feast or treat. གཤེགས་གཏོར *gçegs̱-g̱tor* offerings of cakes, &c. to the gods when they are asked to return to their own abodes.

གཤེགས་པའི་གོ་ཆ *gçegs̱-pahi go-cha*=སྙིང་སྟོབས་བརྩོན་འགྲུས fortitude and assiduity (*A. 136*).

གཤེད *gçeḏ*=ཤེད approximate direction, somewhere; thereabouts; གཤེད་མིན whereabouts not known. དོ་ནུབ་ཆོམ་རྐུན་ཡེ་མི་འོང་བ་ཡིན་གྱི་གསུངས་ནས་ག་ཤེད་དུ་སོང having said that tonight probably there would not be any theft or robbery he went away in some direction (*A. 130*).

གཤེད་མ *gçeḏ-ma* 1. घातक, वधक executioner, hangman; གཤེད་མ་སློ་བ to engage a hangman, *i.e.*, to pay a murderer; fig.: ཕན་ཚུན་གཅིག་གི་གཤེད་གཅིག་གིས་བྱ་སྟེ one destroying the other, one becoming the murderer of another (*Vai. s̱ń.*). གཤེད་མ་པ *gçeḏ-ma-pa* a murderer, executioner. 2. the angel of death who takes away life (*R̲tsii.*); gods of vengeance, those that torment the condemned in hell. 3. a mean person who is capable of doing the vilest act; གཤེད་ལྡན *gçeḏ-ḻdan* अधम the vile one.

གཤེད་དམར་སྤུ་ཏིལ *G̱çeḏ-ḏmar s̱pu-ṭil*=གཤེད་རྗེ་གཤེན་དམར n. of a Bon deity (*B. Nam.*). གཤེད་པོ་དུར་འདེབས *G̱çeḏ-po dur-ẖdebs̱* n. of a demon.

གཤེན *G̱çen* n. of an ancient family of Tibet, cognate to S'ākya.

གཤེན་རབས *G̱çen-rabs̱* the founder of the Bon religion, his full name being: བོན་གཤེན་རབས་མི་བོ་ཡེ་གཤེན the omniscient human descendant of *G̱*s'en; སྒྲུབ་གཤེན *s̱grub-gçen* the Bon doctrine opp. to དམ་ཆོས or *Saddharma* of the Buddhists.

གཤེར་བ *gçer-wa* I:=རླན་པ *ṟlan-pa* or རློན་པ 1. *ṟlon-pa*, moist, damp, wet; also གཤེར་བ, གཤེར་པ, *gçer-pa* and གཤེར་པོ་འགྱུར་བ to get thoroughly wet, to be drenched, to be moistened; གཤེར་བར་བྱེད་པ to make damp, to moisten. In *C.* གཤེར་བ seems to mean "damp," and སྦང་བ="wet." 2. (=ཆུ) द्रव, आर्द्र, water, liquid. གཤེར་བཅས *gçer-ḇcas* घन cloud. གཤེར་པའི་འབྲས *gçer-paẖi-ẖbras* लाज modesty, bashfulness. གཤེར་འཛིན *gçer-ẖdsin* as met.=ཆུ water (*Yig.*); also =a cloud or that which holds moisture or vapour.

གཤེར་བ II: vb. 1. to ask for, beg for: ཤེར་ཏེ་ཐོབ་སོང་ I got it by asking for it; གཤེར་ལན་པ to interrogate, to question, to try (judicially); as partic. and sbst.=the examining or criminal judge. གཤེར་དཔང་ *gçer-ḏpañ* a judge (*Yig. 29*); གཤེར་འབོད་མི་སྣ *gçer-ẖboḏ mi-sna* a bailiff, who calls for the attendance of the plaintiffs and defendants, &c. in a legal suit (*Ṟtsii.*). 2.= གཤོར་བ to measure.

གཤོ་བ *gço-wa* pf. གཤོས *gços* 1. to pour away the same as བཤོ་བ *ḇço-wa*; ཆུ་གཤོ་བ= ཆུ་ཤོ་བ to pour out water.

གཤོ་མོ *gço-mo* in *W.* a lever (*Jä.*).

གཤོག་པ *gçog-pa* I: ལུས་འདེགས་བྱེད sbst. छद what lifts the body, the wings; also spelt ཤོག་པ *çog-pa*.

Syn. གཤོག་སྒྲོ *gçog-sgro*; སྒྲོ *sgro*; འདབ་གཤོག *ẖdab-gçog*; འདབ་མ *ẖdab-ma*; འགེབས་བྱེད *ẖgebs-byeḏ* (*M̱ñon.*).

གཤོག་པ II: pf. གཤགས, *gçags* བཤགས *ḇçags*, fut. གཤག, imp. གཤོག *gçog* 1. to cleave, to break through; ཤིང་རྣམ་པར་གཤོག་པ to split wood entirely, ཚལ་པ་བཞིར་གཤོག་པ to split into four pieces; དུམ་བུར་གཤོག་པ to cut into pieces; གངས་བཤོག་པ to break through the ice; ལམ་བཤོག་པ to hew a path, in *C.* 2. to confess སྡིག་པ, a sin, ཉེས་པ, a fault, ལྟུང་བ་གཤོག་པ to confess a fall, and thus to expiate it. སྡིག་བཤགས *sdig-ḇçags* atonement, expiation; སྦྲུལ་བསད་པའི་སྡིག་བཤགས་སུ as an atonement for having killed a serpent; མཐོལ་བཤགས= སྡིག་བཤགས: མཐོལ་བཤགས་ལ་ཤ་ཁོག་འབུལ་བ to offer a killed animal (a sheep) as an atonement; སྡིག་བཤགས་སྨོན་ལམ *sdig-ḇçags smon-lam* penitential prayer (*Jä.*).

གཤོག་ཐོགས *G̱çog-thogs* n. of a place in Tibet (*B. ch. 4*).

གཤོང་ *gçoñ* also གཤོངས *gçoñs*, खातु narrow place, deep valley: གཤོང་གཤོང་མང་པོ many defiles or ravines. གཤོངས་ཞིང་ *gçoñs-shiñ* fields for cultivation on flat slopes or in valleys. སྨད་མདོ་ཁམས་སྒང་གསུམ་གཤོངས་ཞིང་འདུ Amdo, Kham and Gang, these three are cultivated valleys (*Yig. 9*).

གཤོང་བུ *gçog-bu*=སྣང་བུ also ཆུའི་སྣོད a vessel for water.

གཤོད་པ *gçoḏ-pa* to comb (*Cs.*).

གཤོབ *gçob*=ཤོབ *çob*.

གཤོམ་པ *gçom-pa*=ཤོམ་པ *çom-pa*: གཡུལ་གཤོམ་པ *gyul-gçom-pa* to make preparations for war or battle.

གཤོར *gçor* 1.=ཡུར་བ or ཡུར་བའི་གཤོར passage for water, a water-channel. 2.=རྭ་ཅོ་ལ་བཟོས་པའི་སྐྱོགས *rwa-co-la ḇzos-paẖi skyogs* a ladle made of horn, also=སྐྱུང་བུ a punch or pricker.

གཤོར་བ I: *gçor-wa* vb., in *C.* also གཤེར་བ, pf. བཤར *ḇçar* 1. གཤོ་བསྒྲིག་ནས་འགྲོ་བ to move or go in a file gen. one following another, to proceed in procession; also to tell off, as beads of a rosary (passing through one's fingers), hence ཆོས་བརྗོད་བཤར་སྒྲུང་མང་པོ་བྱེད to read prayers, recitations, etc.= གཤོ་བསྒྲིགས་འགྲོ་བ to go one after another in a row or file. 2. to measure, to weigh: གསེར་ལ་ར་གན་གཤོར་བ to weigh out brass for gold; གཤོར་བྲེ a measuring vessel. 3. to chase, run after: རི་དྭགས་འཚོར་བ to chase a game; ཉ་གཤོར་བ to fish.

གཤོར་བ II: adj., also གཤེར་བ rough, bristly, shaggy, (*Jä.*).

གཤོལ *gçol* = ཤོང or ཤོང་གཤོལ ईषा, हल, लाङ्गल plough, the plough in Tibet consisting only of a crooked beam called གཤོལ་མདའ हलदण्ड (without wheels) and the share called གཤོལ་ལྕགས or ཤོང་ལྕགས.

གཤོལ་མདའ་འཛིན one of the seven fabulous mountains mentioned in the Buddhist cosmogony (*Sorig. 8*).

གཤོལ་ལྡན *gçol-ḻdan* = ཕེ་ཧྲའི་ཤིང་, or ནཱ་རི་ཀེ་ལ नारिकेल, the cocoa-nut (*M̱ñon.*).

གཤོལ་པོ *gçol-po* poplar-tree (*Jä.*).

གཤོས་པ *gçoṣ-pa* v. གཤོ་བ and བཤོ་བ.

བཤའ *ḇçaḫ* I: 1. or བཤའ་མ = ཡང་དག་པ or དུ་ཙང་ཡག་པོ, apportionment, service: ངེད་ཀྱིས་འབྲོམ་སྟོན་ལ་བཤའ་མ་མ་བྱས I did not render any service to Bromston. 2. innundation, flood (*A. 101*).

བཤའ་བ II: = བསད་པ with pf. བཤས *ḇçaṣ* to slaughter, to kill. ལུག་བཤས slaughtered a sheep; བཤན་པས་ལུག་གི་ཁོག་པ་བཤས the butcher has opened the belly of a sheep (*Situ. 76*). བཤས་ར *ḇçaṣ-ra* a slaughter house: ལྷ་སར་བཤས་ར་བྱས་སོ he made Lhasa a slaughter house, *i.e.*, massacred many people at Lhasa (*J. Zañ.*).

བཤའ་མ *ḇçaḫ-ma* cattle or live-stock kept for slaughter, v. གཤའ་མ *gçaḫ-ma*.

ཤ

བཤགས་པ *ḇçagṣ-pa* = देशन to explain, lay open; བཤགས་པར་བྱ་བ *ḇçagṣ-par bya-wa* देशनाकरणीया anything to be explained or laid open.

བཤང་བ *ḇçañ-wa* विष्ठा, पुरीष, विट्, वर्चस् alvine discharges: བཤང་བ་དོར to discharge ordure; བཤང་བ་འབྱིན་པ to operate on the bowels. བཤང་བ་སྦས་པ गूढवर्चस् a cat, lit. that which discharges ordure secretly or covers it.

Syn. འདོར་བྱ *ḫdor-bya*; ཁྱབ་ལྡན *khyab-ḻdan*; ཕྱིས *phyiṣ*; ལྟོ་སྙིགས *ḻto-ṣñigṣ*; དྲེ་ཆེན *dṟe-chen*; རྣམ་སྣང *ṟnam-ṣnañ* (*M̱ñon.*).

བཤང་ལམ *ḇçañ-lam* पायु, गूढ़मार्ग, अपान the anus.

Syn. འོག་སྒོ *ḫog-ṣgo*; ཐུར་ལམ *thur-lam*; འོག་ལམ *ḫog-lam*; བཤང་བའི་སྒོ *ḇçañ-waḫi-ṣgo*; གསང་ཁུང *gsañ-khuñ*; རྐུབ *ṟkub*; འཕོངས *ḫphoñṣ* (*M̱ñon.*).

བཤང་སེང *ḇçañ-señ* विटखदिर species of catechu tree.

བཤངས་པ *ḇçañṣ-pa* leaky; སྦུབས་བཤངས a leak-hole, full of crevices (*Situ. 76*).

བཤད་པ *ḇçaḏ-pa* 1. भाष, भाष्य, भाषित to explain, to declare, prove, enunciate: ཆོས་བཤད་པ to expound religion, to preach; འཆི་བ་དང་འདྲར་བཤད he must be set down for dead (*Vai-ṣñ.*); བཤད་ཉེས་པ *ḇçaḏ-ñeṣ-pa* defective explanation or debate, wrong explanation; བཤད་བྱ *ḇçaḏ-bya* the subject to be explained; བཤད་སྦྱར *ḇçaḏ-ṣbyar* उपनिबन्धन subject of discourse, a discourse written down. བཤད་ཡམ *ḇçaḏ-yam* an explanation or lecture in which too much is said or written and conveying little sense with a view to deceive (*Situ. 44*). ཁ་བཤད་བརྒྱབ lecture, address verbally, དཔེ་བཤད to explain a book; to recite instances, examples; ལེགས་པར་བཤད་པ to elucidate (*Situ. 76*). 2. = གསུང་བ to tell, to relate; བཤད་པའི་ཚུལ method of narration; ལོ་རྒྱུས་བཤད to narrate a story.

བཤན་པ *ḇçan-pa* a cruel person, a butcher, v. ཤན་པ: བཤན་པས་ཤ་བཤས the butcher slaughters flesh (*Situ.*). བཤན་བུ *gçan-bu* a butcher's son (*H̱brom.* ཁ, *27*).

བཤམ་མ *ḇçam-ma* वञ्चना deception, defrauding.

བཤར་བ *ḇçar-wa*, v. གཤར་བ तुलन=འདེད་པ to weigh, weighing; བྲེས་བཤར་བ to measure with a *bre*.

བཤལ་བ *ḇçal-wa* 1.=བརླག་པ उत्सादन destroying; destruction, ruin. 2. प्रक्षालन to wash, to wash out or off, to cleanse by washing, to purge: ཁ་བཤལ washing the mouth, སྣོད་བཤལ *s̱noḏ-ḇçal* washing or cleansing a vessel; ཆུས་བཤལ bathing or washing with water (*Situ. 76*); བྲམ་ཟེ་རྣམས་བཤང་གཅི་དང་བཀྲུ་བཤལ་བྱེད the Brāhmaṇs wash the passage of excrement and urine with water; ལྟོ་བ་བཤལ་བ *ḻto-wa ḇçal-wa* to purge the bowels. བཤལ་ཐག *ḇçal-thag* = འཁྲུད་མ *ẖkhruḏ-ma* water with which vessels have been washed. འཁོར་བའི་བཤལ་ཐག་སྦྱངས་བ་ཡིན have washed out of this transmigratory existence (*Khriḏ. 50*). བཤལ་ནད *ḇçal-naḏ* diarrhœa, indisposition from looseness of the bowels, flux, etc. བཤལ་བྱེད *ḇçal-byeḏ* laxative; བཤལ་སྨན *ḇçal-s̱man* purgative medicine.

བཤིག་པ *ḇçig-pa* pf. བཤིགས *ḇçigs̱*, v. འཇིག་པ *ẖjig-pa* नाशन, नाशित, to destroy, break, upset: བསྟན་བཤིག་པ to subvert religion; ཁྲིམས་བཤིག་པ to infringe justice; ཁང་པ་བཤིག་པ to dismantle or break down a house; མཁར་བཤིགས destroyed the fort.

བཤིབ་པ *ḇçib-pa*, to arrange evenly, with pf. བཤིབས ;=བཞིབས or བསྒྲིགས: མཉམས་པོར་བཞིབས arranged evenly or properly; good arrangement (*Situ. 76*).

བཤུ་བ *ḇçu-wa*, v. ཤུ་བ *çu-wa*.

+ **བཤུག་པ** *ḇçug-pa*=བསླང་བ *ḇs̱lań-wa*, उच्छय; acc. to *Cs.* to sell; གཅིག་གིས་གཅིག་ལ་བཤུག་པ to barter, to exchange; ནོར་བཤུགས *nor-ḇçugs̱* to exchange property (*Situ. 76*).

+ **བཤུང་བ** *ḇçuń-wa*=དམའ་འབབས་པ 1. to bring down, degrade, fall off, fall down. 2.=བྲད་པ to curse.

བཤུད་པ *ḇçuḏ-pa* 1. to take off, to scratch, rub: སྡེར་མོས་པགས་པར་བཤུད, with its talons scratched the skin. (*Situ. 76*). 2. to purify by fire; བཤུད་མེ purifying fire (*Sch.*). 3. to put into the scabbard, to sheathe (*Sch.*).

བཤུམ་པ *ḇçum-pa*, v. ཤུམ་པ, pf. བཤུམས་པ, resp. of ངུ་བ, to shed tears, to weep. སྐྱབས་བཤུམས cried for help (*Situ. 76*).

བཤེའུ *ḇçeẖu* (cf. བཤའ, ཤྭ *çwa*) inundation, flood (*Jä.*).

བཤུར་བ *ḇçur-wa* to singe: མེར་བཤུར་ཏོ *mer-ḇçur-to* scorches with fire=མེ་ལ་སྤུ་བཤུར་བཏང་བ *me-la s̱pu-ḇçur ḇtań-wa* to cause hair to be singed (*Situ. 76*).

+ **བཤུལ** *ḇçul*=ལམ journey, road; བཤུལ་ཀར=ལམ་དུ on the road; རྒྱ་གར་ནུབ་ཕྱོགས་སུ་ཕྱིན་པའི་ལམ་བཤུལ་ཀར་རྨི་ལམ་དུ in a dream while he was proceeding on a journey in Western India (*A. 31*). བཤུལ་ཀ *ḇçul-ka* journey, way (*A. 10*); བཤུལ་ཁ *ḇçul-kha*=ལམ་ཁ road: ཕྱིད་ནས་བལ་ཡུལ་བཤུལ་ཁ་ནས afterwards travelling secretly on the Nepal road (*A. 85*). བཤུལ་རིང long way or journey.

བཤུས *ḇçus̱*, pf. of ཤུ་བ་པགས་པ་བཤུས=flayed, the skin taken off, but in དཔེ་བཤུས=copied a book (*Situ. 76*).

བཤེར *ḇçer* v. ཤེར་བ *çer-wa*: གཏམ་གཤེར་ཏོ *gtam-gçer-to* compared one's speech or what one has said (*Situ. 76*).

བཤེས་པ *ḇçes̱-pa* 1.=མཐུན་པ, གཉེན་པ to be in accord or harmony with, to be friendly; to be acquainted with. 2. in གཉེན་བཤེས a relation, relative, friend; ངོ་བཤེས, an acquaintance, མཛའ་བཤེས intimate friend: གཉེན་བཤེས་ལ་ཕན་གདོགས་པར་སེམས་སོ they are intent on being of use to their relatives; ཁྱོད་ལ་གཉེན་མེད་བཤེས་ཀྱང་མེད you have neither relation nor friend; བཤེས་རྣམས་ལ་མི་རྟེན not to depend on friends. བཤེས་གཉེན मित्र a friend; དགེ་བའི་བཤེས་གཉེན कल्याण-मित्र friend to virtue, pious or holy friend, spiritual friend or adviser; བཤེས་ཀྱི་ཁེ་འདོད་པ *b̲çeş-kyi khe-h̲dod̲-pa* to profit by friendship, make a profit out of religion; བཤེས་མི་བྱེད་པ *b̲çeş mi-byed̲-pa* an enemy; འཁོན་འཛིན vindictiveness; བཤེས་མེད *b̲çeş-med̲* friendless, guideless: ལོང་བ་བཤེས་མེད་ཐང་སྟོང་དུ་འཁྱམས་པ་ལྟ་བུ like a blind man roaming in the wilderness without a guide (*Khrid̲. 101*).

卐 **བཤོ་བ** *b̲ço-wa* = འཁྲིག་པ 1. copulation; (or གབ་ཚིག mystic term.) to lie with, to have sexual intercourse with: དེ་དང་བཤོས་པས་བུ་སྐྱེས *de-dañ b̲çoş-paş bu-şkyeş* after having slept with him, she bore him a son; to engender, to generate, to beget: ཕག་རྫིས་བཤོས་པའི་བུ the son begotten by the swineherd (*Jä.*). 2. to pour out: ཆུ་བཤོ་བ to pour out water. 3. to vomit.

བཤོག་པ *b̲çog-pa*, v. གཤོག་པ *g̲çog-pa.*

བཤོངས *b̲çoñş* = དམའ་བ निम्न a low place, ravine.

བཤོད་པ *b̲çod̲-pa* v. བཤད་པ निवेदन, representation, rumour, report.

བཤོར་པོ *b̲çor-po C.*, liberal, munificent (*Jä.*).

བཤོར་བ *b̲çor-wa*, v. གཤོར་བ, to chase: རི་དྭགས་བཤར་ཏེ chased game (*Situ. 76*); རི་དྭགས་བཤོར་དུ་ཕྱིན went to chase wild animals (*H̲brom.* ཁ, *15*).

བཤོལ *b̲çol* = ཀླ་བཤོལ delay, putting off; བཤོལ་བཏབ་པ to obstruct; ཤུགས་ལ་བཤོལ་བཏབ་པ raised strong objection (*A. 110*).

བཤོལ་བ *b̲çol-wa* to wait, defer, delay: ལས་ལ་ཕྱི་བཤོལ་རྒྱག་པ to put off, postpone doing work. བཤོལ་འདེབས *b̲çol-h̲debş* or བཤོལ་འཐེབས་པ = བཤོལ་བ: བཤོལ་མ་ཐེབས he could not be kept back, diverted from his purpose—relatives are called བདུད་ཀྱི་བཤོལ་འདེབས the devils' obstruction, *i.e.*, hindrances on the way of deliverance.

བཤོལ་མ *b̲çol-ma*, v. ཆང་དངོས सुरा = spirit, wine. བཤོལ་ལྡན་མཉེས *b̲çol-ḻdan-m̲ñeş* = ཆང་ (*M̲ñon.*) सुरा wine.

བཤོས *b̲çoş* 1. pf. of བཤོ་བ q. v. 2. resp. for ཟན food, victuals, provision of the table: བཤོས་ལ་གཤེགས་པ to go to dinner; དགེ་འདུན་ལ་བཤོས་གསོལ་བ to treat the priests to a meal; ལྷ་བཤོས *lha-b̲çoş* food offered to the gods. བཤོས་འདྲེན *b̲çoş-h̲dr̲en* = नैवेद्य; ལྷ་ལ་ཕུལ་རྒྱུའི་བཤོས་འདྲེན as met. food offered to the gods (*Zam. 9*); བཤོས་འདྲེན་དུ་ཕྱིན་པའི་དུས་སུ་སྤྱན་ནམ་མཁའ་ལ he looked towards heaven at the time of going to dinner (*A. 101*).

བཤོས་བུ *b̲çoş-bu* offering-morsel, *e.g.*, small pieces of butter offered to the gods or to the ghosts.

ས

ས *sa* I: the twenty-eighth letter of the Tibetan alphabet corresponding in sound to the Sanskrit स and English S. 2. represents the num. fig. 28.

ས II: in Buddh. 1. ས་ཞེས་པ་ཆོས་རྣམས་མཉམ་ཉིད་ཁྱད་པར་མེད་པར་སྟོན་ནོ the letter ས illustrates the equality of all things, *i.e.*, matter, *i.e.*, the want of difference in them (*K. d.* ན, *114*). 2. ས་ནི་ཡང་དག་གསང་བའི་སྒོ། ངེས་པས་ཐམས་ཅད་གྲོལ་བར་བྱེད *sa* is the symbol of perfect secrecy or occultism, it liberates all by certitudes (*K. g.* ཐ, *43*). 3. In Tantrikism what is called *sa* applies to purity of promise, *i.e.*, to holy vows, signifying nothing else: ས་ཞེས་བྱ་བ་གཞན་མི་འགྲོ། དམ་ཚིག་ཅན་ཞེས་པ་ཡིན (*K. gu.* ཁ, *179*).

ས III: 1. मही, क्ष्मा, भूमि, इरा, मृत्तिका, भू, गो, अवनि, मेदिनी the earth, soil, land, earth as elementary substance; ས་བརྐོ་བ digging earth, excavation; ས་ཆུ་མེ་རླུང་ *sa chu me r̲luń* earth, water, fire, air; ས་ལས་འཕགས་ भूमिम् उज्जिहीत come out from the earth or from the ground; ས་ཅུང་ཟད་ཅིག a small quantity of earth; རྫ་ས clay, argillaceous earth, ཤག་ས flint and earth; also for ore, metal (like རྡོ *r̲do*), གསེར་ས gold-ore, དངུལ་ས silver-ore *Cs.*; ཕྱིས་ས sweepings, offcourings; the ground, ས་ལ་འདུག་པ to sit on the ground, ས་ལ་ལྷུང་བ to fall to the ground. 2.=གནས place, spot, space; སྡོད་ས or བཞུགས་ས residence, dwelling house, སྐྱེ་ས birthplace, one's native place; ཡོད་ས the place where a person or thing is; ང་ལ་གྲོས་འདྲི་ས་ཅིག་ཡོད I have a place where to ask advice. 3. occasion, opportunity, possibility: ལུས་ལ་རེག་ས་མེད one cannot get near him; རྗེ་ཁྱོད་ཀྱི་གཤེགས་ས་དེ་ན་མེད you cannot go to that place, Sir! (*Mil.*); ནོར་གྱིས་བླུ་ས་མེད *nor-gyis b̲lu-sa med̲* you cannot ransom yourself by money. Also with respect to men: ང་གཞན་ལ་ཟེར་ས (ཞུ་ས་རེ་ས)མེད I cannot address myself to anybody else with my words (requests, hopes). 4. position, step, grade: ཆུང་མ་ཆེ་སར་བསྐྱུང་ he took and treated his second wife in the place of the first, *i.e.*, he showed the second the honour due to the first. 5. degree, stage, state; ས་བཅུ दशभूमि the ten stages or degrees of saintly perfection (from *Jä.*).

ས་ཀུན་དབང་ *sa-kun db̲ań* or ས་ཀུན་ལ་དབང་བའི་རྒྱལ་པོ =འཁོར་ལོས་སྒྱུར་བའི་རྒྱལ་པོ सार्वभौम Chakravarttī Rājā, emperor of the universe (*M̲ñon.*).

ས་ཀྲ *sa-kra*, or ས་ཁྲ 1. map, plan; ས་ཀྲ་འདེགས་སོ=སའི་ཞིག་ཚད་བླང་ངོ. drew out, *i.e.*, took a plan of the ground (*A. 61*). 2.=མགྲོན་ཁང་ accommodation, place for travellers, rest house; seems to be a corrupt form of the Sanskrit word क्षत्र entertainment house for pilgrims generally; གཞན་ཡང་མགྲོན་པོ་གློ་བུར་བ་བཅུ་གཉིས་ཀྱིས་ས་ཀྲ་དང་ besides accommodation for twelve occasional guests (*A. 119*).

ས་དཀར *sa-d̲kar* as met.=དཀར་རྩི white colour, white-wash; lime, chalk.

ས་རྐོ་བ *sa-r̲ko-wa*=ཕག་པ खनिक a pig; to dig ground.

ས་སྐམ *sa-s̲kam* dry ground, steppe (*Sch.*).

ས་སྐོར *sa-s̲kor* tour, travel, journey.

ས་སྐྱ *Sa-s̲kya* पाण्डुभूमि grey earth; n. of an ancient city with a great monastery in

Tibet; the grand monastery of Sakya in upper Tsang.

ས་སྐྱེས *sa-şkyeş* 1.=ཤིང་, ལྗོན་པ महीरुह a general term for tree; lit. that grows from the ground. 2. =ལྷ་ཡི་གླུ་མཁན *lha-yi glu-m̱khan* a celestial singer; གཟའ་མིག་དམར कुज, the planet Mars (Mañgala).

ས་སྐྱོང་ *sa-şkyoñ* भूपाल; རྒྱལ་པོ king, governor.

Syn. ས་བསྲུང་ *sa-ḇsṟuñ*; མི་རྗེ *mi-ṟje* (*M̱ñon.*

ས་སྐྱོང་དབང་པོ *sa-şkyoñ ḏwañ-po* an emperor, a great king (*Yig. k. 59*).

ས་སྐྱོབ *sa-şkyob*=རི hill, mountain.

ས་བསྐོས *sa-ḇşkoş*=གྲོང་ཁྱེར *groñ-khyer* a town or city (*M̱ñon.*).

ས་ཁམས *sa-khamş*=ས་ཡི་ཁམས the element of earth.

ས་ཁུ *sa-khu* water mixed with clay; ས་ཁུ་བྱུགས་པ made dirty by earth, dust, etc., soiled with clay.

ས་ཁོང་ *sa-khoñ* भूगर्भ the interior of the earth. ས་ཁོང་ན་ཡོད་པའི་གསེར the gold that is in the bosom of the earth, *i.e.*, still in the mines.

ས་ཁྱད *sa-khyaḏ*=ས་ཆ land, place, dwelling place (*Ṟtsii.*).

ས་ཁྱབ *sa-khyab* lit. covering the earth; one whose power extends over the land, hence=ས་བདག ruler, king.

ས་ཁྱོན *sa-khyon* the earth's extent or compass, area (*Cs.*).

ས་ཁྲ *sa-khra*=ས་ཀྲ map; ས་ཁྲ་འདེགས་=ས་ཞིག་ཚད་བླང་ངོ draws a plan of the place (*A. 61*); ཁྱེད་རྣམས་ཀྱང་ཇོ་བོའི་ས་ཁྲ་བཞག་ནས you also having left the Jo-wo's place (*A. 123*).

ས་ཁྲ་བོ *sa-khra-bo* ह्रीण [ashamed]*S.*

ས་ཁྲལ *sa-khral* ground-tax, land-rent.

ས་ཁྲི *sa-khri* 1.=ས་ཡི་ཁྲི *sa-yi khri* (*M̱ñon.*), a seat or chair made of earth. 2. =ས་ཆ a place.

ས་མཁན *sa-m̱khan*=ཡུལ་མཁན one who is well acquainted with a particular place or country; a guide.

ས་མཁར *sa-m̱khar* a castle the walls of which consist for the most part of earth (*Jä.*).

ས་གྱོང་ *sa-gyoñ* tough-soil, hard ground.

ས་དགའ *sa-ḏga* and ས་དགྱེས *sa-ḏgyeş*=कुमुद the lily (*M̱ñon.*).

ས་དགྲ *sa-ḏgra* the enemy of a country, *i.e.*, in many cases nothing but a demon (*Jä.*).

ས་མགོན *sa-m̱gon* भूनाथ, आदिनाथ a hind, a landlord [n. of Ādi-Buddha]*S.*

ས་འདུལ *sa-ẖdul*=ས་གཡོས *sa-g̱yoş* earthquake (*M̱ñon.*).

ས་འགྲོ *sa-ẖgro*=མ་བྱ peacock, lit. that which walks on the ground.

ས་རྒྱལ་རྗེ་བློན་བཅུ་གཅིག *sa-ṟyyal ṟje-ḇlon ḇcu-g̱cig* n. of a (ས་བདག) demon who moves with ten frightful attendants and carries mischief wherever he goes.

ས་ཕྱོགས *sa-phogş* place, region, tract: འཇིགས་པའི་ས་ཕྱོགས *ẖjigş-paẖi sa-phyogş* an unsafe place or region (*Jä.*).

ས་བརྒྱད *sa-ḇṟgyaḏ* the eight stages of saintly perfection, acc. to the S'rāvakayāna school, viz.: རིགས་ཀྱི་ས *rigş-kyi sa*; བརྒྱད་པའི་ས *ḇṟgyaḏ-paẖi sa*; མཐོང་བའི་ས *m̱thoñ-waẖi sa*; བསྲབས་པའི་ས *ḇsṟabş-paẖi sa*; འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བའི་ས *ẖdoḏ-chagş dañ bral waẖi sa*; བྱས་པ་རྟོགས་པའི་ས *byaş-pa ṟtogş-paẖi sa*; ཉན་ཐོས་ཀྱི་ས *ñan-thoş kyi sa* (རྣམ་བཤད་སྙིང་པོ་རྒྱན *137*).

ས་སྒོང་ *sa-şgoñ* mound, heap of earth (*M̱ñon.*).

ས་སྒྲེ *sa-şgre*=ས་ཐང་ स्थण्डिल [a bare ground]*S.*

ས་སྒྲོག *sa-şgrog* कुमुद [the esculent white water-lily]*S.* (*M̱ñon.*).

ས་ངོས *sa-ños̱* clay, face of the earth.

ས་སྔོན *sa-s̱ñon* blue clay, blue earth.

ས་བཅད *sa-ḇcaḏ*=མདོར་བཤད 1. a synopsis, a division;=ལེའུ a chapter. 2.=རིམ་པ or གོ་རིམ order, arrangement (*Yig. k. 1*).

ས་བཅུ *sa-ḇcu* (also called སངས་རྒྱས་ཀྱི་ས) बुद्धभूमि, दशभूमि, the ten stages of saintly perfection of a *Bodhisattva* according to the Mahâyāna school:—(1) རབ་ཏུ་དགའ་བ प्रमुदिता beatitude; (2) དྲི་མ་མེད་པ विमला spotless purity; (3) འོད་བྱེད་པ प्रभाकर enlightenment; (4) འོད་འཕྲོ་བ་ཅན अर्चिष्मती illumination; (5) ཤིན་ཏུ་སྦྱང་དཀའ सुदुर्जया unconquerable; (6) མངོན་དུ་གྱུར་པ अभिमुक्ति salvation; (7) རིང་དུ་སོང་བ दूरङ्गमा far reaching; (8) མི་གཡོ་བ अचला immoveable; (9) ལེགས་པའི་བློ་གྲོས *legs-paẖi ḇlo-gros̱* साधुमति righteousness; (10) ཆོས་ཀྱི་སྤྲིན *chos̱-kyi s̱prin* धर्ममेघा spiritual cloud.

ས་བཅུ་པ *sa-ḇcu-pa* दशभूमिक one who has passed all these ten stages or is in the tenth stage.

ས་བཅུའི་དབང་ཕྱུག *sa-ḇcuẖi ḏwḇañ-phyug* दशभूमीश्वर;=བྱམས་པ་མགོན་པོ an epithet of Maitreya *Bodhisattva* who has passed through all the ten stages of saintly perfection.

ས་བཅུད *sa-ḇcuḏ*=མུ་ཟེ पृथ्वीरस; lit. essence of the earth, *i.e.*, sulphur (mystic) (*Miñ. 4*). ས་བཅུད་སེར་པོ *sa-ḇcuḏ ser-po*=མུ་ཟེ sulphur (*S̱man. 443*).

ས་ཆ *sa-cha* in colloq=place, country, land.

ས་ཆེན་པོ *sa-chen-po* महाभूमि a large place, the whole earth; a high degree, *e.g.*, the eighth stage also महाभूमिक one in that stage.

ས་མཚོག *sa-m̱tshog* गो-श्रय chief place; a holy land. 2. हरिचन्दन [a sort of yellow sandalwood]*S.*

ས་མཆོད་མ *sa-m̱choḏ-ma*=རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ *ṟgya-m̱tsho chen-po* महीप्रति ocean (*M̱ñon.*).

ས་འཆག་ཁུངས་སྨྱུལ *sa-ẖchag kuñs̱-myul* (ས་བདག) n. of a demon.

ས་འཆིང་ *sa-ẖchiñ* पद्म lotus.

ས་འཇོ *sa-ẖjo*=གློག 1. lightning. 2. भूक्षित् as met. a hog (*M̱ñon.*).

ས་འཇོམས *sa-ẖjoms̱*=ཕག་རྒོད कुद्दाल that which digs a hole, wild boar (*M̱ñon.*).

ས་སྙིང་ཁུ *sa-s̱ñiñ khu* पृथ्वीमण्ड [the inner fluid of the earth]*S.*

ས་གཏམ་པ *sa-gtam-pa*=རི hill.

ས་རྟེན *sa-ṟten*=འཇིག་རྟེན *ẖjig-ṟten* the world.

ས་སྟན *sa-s̱tan*=ས་གདན a rug, a floor-carpet (*Jig.*).

ས་སྟེང་ *sa-s̱teñ* surface of the Earth, the higher regions of the Earth. གླིང་བཞིའི་མི the people of the four continents, beasts, the gods of the four Mahārāja kâyika, and the gods of the thirty-three (Trayatriṁsa) heavens all live on the surface of this Earth. ས་སྟེང་ས *sa-s̱teñ sa* भौम भूमि the space or region above the surface of this Earth.

ས་སྟོང་ *sa-s̱toñ* bleak arid tract, desert, terms that are synonimous and analogous to it are—དགོན་དུང་ *ḏgon-duñ*; མ་རུ *ma-ru*; (मरु); མྱ་ངམ་ཐང་ *mya-ñam thañ*; བརླན་བྲལ *ḇṟlan-bral*; སྐམས་པ *s̱kams̱-pa*; འབྲོག་དགོན་པ *ẖbrog-ḏgon-pa*; བྱོ་མོག *byo-mog*; གསེག་མ *gseg-ma*; སོ་ཕག་ཅན *so-phag-can*; བྱེ་མ་ཅན *bye-ma-can*; གཙང་ཤོད *gtsañ-çoḏ* (*M̱ñon.*).

ས་སྟོབས *sa-s̱tobs̱* 1. कुवलय, उत्पल, कुमुद; [water-lily]*S.* (*M̱ñon.*). 2.=ཀུ་ཤུག (*M̱ñon.*).

ས་སྟོབས་མིག *sa-s̱tobs̱ mig* बलाच [n. of a prince]*S.*

ས་ཐམས་ཅད་དབང་པ *sa-thams̱ caḏ ḏwañ-pa* or ས་ཐམས་ཅད་རིག་པ सार्व्वभौम a monarch.

ས་ཐལ *sa-thal* 1. dust. 2. n. of a number (*Ya-sel. 57*).

ས་ཐུལ་ *sa-thul* to prepare the soil, soil made ready to receive the seed.

ས་ཐེལ་ནག་པ *sa-thel nag-pa* 1. n. of a (ས་བདག) demon. 2. a deity of the *Horpa* tribe (*Jä.*).

ས་མཐིལ *sa-m̱thil* the central region on the globe; भूमितल [the surface of the earth]*S*.

ས་དང་པོ *sa-dań-po* the first stage of saintly perfection.

ས་དུག *sa-dug* lit. earth-poison; evaporation damp or acting like poison on those sleeping on the bare ground.

ས་དོ *sa-do* (v. དོ་པོ *do-po*) half a load of earth, a sackful of earth, being half a donkey-load.

ས་དོང་ *sa-doń* pit, hole in the ground.

ས་དྲ *sa-dṟa Tā. 184 and 187*, diploma, patent (*Sch.*).

ས་བདག *sa-ḇdag* མའི་བདག་པོ=རྒྱལ་པོ पार्थिव, क्ष्मापति, पृथिवीपति; भूपति 1. king, master or owner of land, sovereign. 2. demons gen. of the *Nāga* class (*M̱ñon.*); god of the ground of any locality supposed to be a jealous and angry being, of terrific appearance, to whom on many occasions offerings are brought.

ས་བདག་ཁྱིམ *sa-ḇdag khyim*=རྒྱལ་པོའི་ཕོ་བྲང་ *ṟgyal poẖi-pho-brań* king's residence, palace.

ས་མདའ *sa-m̱daẖ* 1. mouse-trap, also a large trap for catching leopards and other animals. 2. a fabulous plant (*Jä.*).

ས་མདའ་ཆུ་སྒྲོ་མ *sa-m̱daẖ chu s̱gro-ma* a sharp pointed arrow having a feather at its end which is shot to pierce the earth and also through water (*Ṟtsii.*).

ས་རྡེ *sa-ṟde*=ཨུ་ཚུགས *u-tshugs̱*, persistence, ས་རྡེ་བཙུགས་ནས *sa-ṟde ḇtsugs̱-nas̱*=ཨུ་ཚུགས་བྱས་ནས having urged, insisted upon; ས་རྡེ་བཙུགས་ནས་བདག་ལ་རྒྱལ་སྲིད་ཀྱི་འབྱོར་པ (they) persisted on my getting the wealth of the kingdom (*A. 59*).

ས་རྡོ *sa-ṟdo* a stone of earthy formation; earth and stones.

ས་རྡོག *sa-ṟdog*=ལྕགས *ḻcags̱* iron (*M̱ñon.*).

ས་ལྡན *sa-ḻdan* 1.=རི or ཤིང་ a hill; tree. 2.=རྒྱལ་པོ भूमान् a king, a landholder.

ས་སྡེ *sa-s̱de* n. of a work (*Ya-sel. 43*).

ས་ནག་པོ *sa-nag-po* कृष्णभूमि 1. black earth or soil. 2. n. of a place in Tibet; *Sa-nag-pa* a native of Sanag.

ས་གནས *sa-gnas̱* 1.=ཀུ་ཤ the sacred *kuça* grass of the Hindus and of the Buddhists (*M̱ñon.*). 2. district, region, country, landscape: ཉམས་དགའ་བའི་ས་གནས a lovely place or landscape. ས་གནས་བསྲུང་ཚོམ་ལ་ལེ་འཁོན་མེད་པ་མཛད་དགོས in short, the guardian of the district should make it free from feuds.

ས་གནོད་སྦྱིན *sa-gnoḏ s̱pyin* गुह्यक [a kind of demi-god living in mountain caverns and attending on the god of wealth]*S*.

ས་གནོན་པ *sa-gnon-pa* भूम्याक्रमण invading or subduing a country, conquest.

ས་རྣམ *Sa-ṟnam* n. of a place in Tibet (*Ṟtsii.*); ས་རྣམ་པ a resident of *Sa-nam.* ས་རྣམ་ལྷུན་གྲུབ་རབ་བརྟན *Sa-ṟnam lhun-grub rab-ḇṟtan* the full n. of the Jong which is ordinarily called Sanam Jong (*Ṟtsii.*): ས་རྣམ་པ་ལ་ཁྱེད་རྣམས་ཀུང་ཇོ་བོའི to the Sanam-pa, you all also of Jo-wo etc. (*A. 123*).

ས་སྣ་ལྔ་ *sa-s̱na ḻña* soil of five different places or kinds.

ས་སྣོད *sa-s̱noḏ* 1. earthen pot. 2. मल्लिका [a kind of jasmine]*S*.

ས་པ *sa-pa* one belonging to Sa-kya; inhabitant of the earth, of our globe (*Sch.*).

ས་པཎ *sa-pan*=ས་སྐྱ་པཎྜི་ཏ *Sa-s̱kya paṇ-ḍi-ta* Sakya Panchen (*Yig*).

ས་དཔྱད *sa-ḏpyaḏ*=ས་བརྟག or ས་ཡི་བརྟག་པ discrimination of land, ascertaining the suitability of land for building sites, &c. (*Ya-sel. 33*).

ས་སྤྱོད་ *sa-s̱pyoḏ* 1. **भूचर** a land-animal, possessing the earth, man. 2. ས་སྤྱོད་པ་ **भूभुज, क्ष्माभुज** king, ruler, governor. ས་སྤྱོད་དམ་པ་ *sa-s̱pyoḏ dam-pa* a pious king or ruler (*Yig. k. 36*).

Syn. རྒྱལ་པོ་ *ṟgyal-po*; ས་དབང་ *sa-ḏwań*; མི་དབང་ *mi-ḏwań* (*M̱ńon.*).

ས་སྤྱོད་མ་ *sa-s̱pyoḏ-ma* = བཙུན་མོ་ lady, queen; ས་སྤྱོད་མ་གནས་ *so-s̱pyoḏ ma-gnas̱* = བཙུན་མོའི་ཕོ་བྲང་ the queen's apartments or palace (*M̱ńon.*).

ས་སྤྱོད་རིན་པོ་ཆེ་འཕྲུལ་གྱི་མེ་ལོང་ n. of a quasi-religious work on the selection of sites for buildings, founding of monasteries, &c.

ས་པག་ *sa-pag* **इष्टक** brick, dried in the sun.

ས་ཕུག་ *sa-phug* **पृथिवीगह्वर, कोटर** cavern, cave; ས་ཕུག་ཆུང་ངུ་ *sa-phug chuń-ńu* **कुटीर** cell, a small cavern.

ས་ཕུང་ *sa-phuń* earth-heap; སྒྲེག་པ་མ་བུ་གཉིས་ས་ཕུང་གཅིག་གི་འོག་ན་འདུག the two partridges, mother and son were under a mound of earth (*Ṟdsa. 16.*)

ས་ཕུར་བུ་ *sa-phur-bu* = རི་ **महीकील** a hill, mountain.

ས་ཕྲ་རབས་ཅན་ *sa-phra rabs̱-can* **परमाणु**; matter, atom, atomic particles of earth; the earth.

ས་བོན་ *sa-bon* **बीज** seed: ས་བོན་འདེབས་སུ་བཅུག *sa-bon ẖdebs̱-su ḇcug* caused to sow seeds. Also = ཁུ་བ the semen virile. ས་བོན་ལས་བྱུང་ born of the seed, = རྒྱུད་པ་ *ṟgyuḏ-pa*; གདུང་རྒྱུད་ *gduń-ṟgyuḏ* (*M̱ńon.*) extraction, progeny. ས་བོན་གྱི་ཚོགས་ *sa-bon gyi-tshogs̱* the aggregate of seeds, which are :—རྩ་བའི་ས་བོན་ *ṟtsa-waẖi sabon*; ཐོག་གུའི་ས་བོན་ *thog-guẖi sa-bon*; འགས་པའི་ས་བོན་ *ẖgas̱-ṟaẖi sa-bon*; ས་བོན་གྱི་ས་བོན་ *sa-bon gyi-sa bon*.

ས་བོན་རུལ་པ་ *sa-bon rul-pa* **पूतिबीज** putrid or rotten seeds.

ས་བོན་སྐྱེད་ *sa-bon s̱kyeḏ* = འཇིག་རྟེན་ *ẖjig-ṟten*, ས་རྟེན་ *sa-ṟten* the world, earth.

ས་བོན་སྐྱེད་མ་ *sa-bon s̱kyeḏ-ma* **बीजसू** [bringing forth seed; the earth]*S.*

ས་བོན་ཉམས་ *sa-bon ñams̱* **निष्फल** fruitless.

ས་བོན་མཛོད་ *sa-bon m̱dsoḏ* = པད་མའི་ཟེ་འབྲུ་ *paḏ-maẖi ze-ẖbru* anthers of the lotus (*M̱ńon.*).

ས་བླ་ *sa-ḇla* = མཐོ་རིས་གནས་ **अन्तरीक्ष** heaven (*M̱ńon.*).

ས་དབང་ *sa-ḏwań* = རྒྱལ་པོ་ *ṟgyal-po* king, ruler, governor of a place (*M̱ńon.*). ས་དབང་ཆེན་པོ་ *sa-ḏwań chen-po* = རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ་ a great ruler, governor: ས་དབང་ཆེན་པོའི་གང་བཞེད་མཐའ་དག་འབད་མེད་ལྷུན་གྲུབ་ཏུ་འབྱུང་བར་མཛོད (*Yig. k. 61*).

ས་འབོལ་ *sa-ẖbol* bulging soil, soft earth.

ས་འབྱེད་ *sa-ẖbyeḏ* **कुद्दाल, भूदार** a hoe.

ས་འབྲི་ *Sa-ẖbri* abbr. of ས་སྐྱ (Sakya) and འབྲི་ཁུང་ (Di-khûng) two monasteries of Tibet (*Lon.* ༢, *12*).

ས་མ་རྡོ་ *sa-ma-ṟdo* or ས་མིན་རྡོ་མིན་ *sa-min ṟdo-min* neither earth nor stone, conglomerate.

ས་མན་ཏེ་གསུམ་ *Sa-man-te gsum* acc. to *L.Ç.* three different countries called Sa, Man and Te: དེའི་དུས་སུ་ས་མན་ཏེ་གསུམ་གྱི་འཁྲུག་པ at that time the dispute among the three states of Sa, Man and Te (*A. 86*).

ས་མལ་ *sa-mal* **अन्तशय्या** the bare ground used as a bed; [also = death-bed]*S.*

ས་མི་གསོད་ *sa-mi gsoḏ* produced no unpleasantness or unhappiness (*A. 123*).

ས་མིན་ *sa-min* (*Sch.*): 'white sand.'

ས་མོས་ *sa-mos̱* = ཀ་མུ་ད་ *ka-mu-da* or *Utpala*, ས་མོས་ཚལ་ *sa-mos̱ ṭshal* **कुमुदवन** group of lily plants (*M̱ńon.*).

ས་སྨུག་ *sa-s̱mug* dark red earth used in medicine: ས་སྨུག་ཆ་གྲུང་འཇོམས་ཤིང་རྒྱུ་ཚི་བསྲུང་ *Med.*

ས་དམར sa-ḏmar red earth; ས་དམར་འབོང་ n. of small monastery called "Simon-bong" in the neighbourhood of Darjeeling situated on a mountain-slope which consists of red coloured soil (*Hook. I.*) (*Jä.*).

ས་ཙིས *sa-tsiş*, ས་ཚིག *sa-tshig* or ས་ཙིག *sa-tsig* stage, post-station.

ས་གཙང་ *sa-gtsań* a country free from contagious disease.

ས་རྩི *sa-ṟtsi*=དཀར་རྩི white-wash or ས་དཀར chalk, lime: ས་རྩི་གསོལ་བའི་ཀོ་ཞིང་ (*Ṟtsii.*).

ས་རྩིས་ཡོན་ཏན་རྒྱུད *sa-ṟtsiś yon-tan ṟgyuḏ* n. of a Bon work corresponding to *G̱ser-ẖoḏ dam-pa* Suvarṇa Prabhā.

ས་ཚུར *sa-tshur* a kind of acrid earth used in making paint and in dying (*Ṟtsii.*).

ས་མཚམས *sa-m̱tshamş* border, frontier, boundary; ས་མཚམས་འགེགས་པ *sa-m̱tshamş ẖgegş-pa* to guard the boundaries or limits; to mark out the boundaries.

ས་འཚོ *sa-ẖtsho* 1.=དགང་གཟར་ཤིང་ *ḏgań-gzar çiń* (*M̱ñon.*). 2.=ས་སྐྱོང་ *sa-şkyoń* རྒྱལ་པོ भूप; king (*M̱ñon.*).

ས་འཚོ་སྐྱེས *sa-ẖtsho-şkyeş* **ऐरावतहस्ति** the elephant of Indra (*M̱ñon.*).

ས་འཚོ་འདབ *sa-ẖtsho ẖdab*=བེ་ཏའི་ཤིང *be-taẖi çiń* (*M̱ñon.*).

ས་འཚོ་མ *sa-ẖtsho-ma* **गोपा** the wife of Buddha.

ས་འཚོའི་བུ་མོ *sa-ẖtshoẖi bu-mo* 1. **उत्पल** [lotus]*S.* 2. ཐལ་དྲེས *thal-ḏreş* n. of a medicinal plant (*M̱ñon.*)

ས་འཛིན *sa-ẖdsin*, 1.=ས་འཛིན་པ **गान्धार** Gandhāra, the modern Kandahar; **भूधर** mountain. 2.=རྒྱལ་པོ *ṟgyal-po* **भूमिधर** king (*M̱ñon.*). 3. symb. fig. 7 (*Ṟtsii.*).

ས་འཛིན་དཀར་པོ=གངས་རི lit. white mountain, *i.e.*, snowy mountain (*M̱ñon.*).

ས་འཛིན་སྐྱེས *sa-ẖdsin şkyeş* n. of an insect.

ས་འཛིན་དབང་པོ *sa-ẖdsin ḏwań-po*=རི་རྒྱལ་ལྷུན་པོ Sumeru: བདག་ཉིད་ཆེན་པོའི་སྐུ་མཆོག་འགྱུར་བ་མེད་པ་གསེར་གྱི་ས་འཛིན་རབ་ཏུ་བརྟན may your majesty's person (health) remain unchanged and steady like the Sumeru mountain (*Yig. k. 60*).

ས་ཞག *sa-shag* **पृथिवी पर्वतक** bitumen [rock-oil, petroleum]*S.*

ས་གཞི *sa-gshi* **मही, चराचर, लोक, भूमितल; भुवन, पृथिवी** soil, the earth; site, place.

Syn. ནོར་འཛིན *nor-ẖdsin*; མི་གཡོ་བ *mi-gyo-wa*; བརྟན་པ *ḇṟtan-pa*; བསྐྲུན་བྱེད *ḇşkrun-byeḏ*; འོད་བསྲུང་བྱིན *ẖoḏ-ḇşṟuń byin*; འཛིན་མ *ẖdsin-ma*; ཞག་ལྡན *shag-ḻdan*; རིའི་ཕུར་བུ *rigi-phur-bu*; མཐའ་ཡས *m̱thaẖ-yaş*; ཡངས་ལྡན *yańş-ḻdan*; གསེར་ལྡན་མ *gser-ḻdan-wa*; རྒྱ་མཚོའི་གོས་ཅན *ṟgya-m̱tshoẖi goş-can*; སྣ་ཚོགས་འཛིན *şna-tshogş ẖdsin*; ཀུན་བཟོད *kun-ḇzoḏ*; རི་ཡི་སྣ་བ་ཅན *ri-yi şna-wa can*; ནོར་ལྡན *nor-ḻdan*; ནོར་གྱི་བློ་གྲོས་མ *nor-gyi ḇlo groş-ma*; ཆུ་གཏེར་སྐ་རགས་ཅན *chu-gter şka-ragş can*; ཆུ་སྐྱོབ *chu-şkyob*; བཟོད་མ *ḇzoḏ-ma*; བཟོད་ལྡན *ḇzod-ḻdan*; རིན་ཆེན་སྙིང་པོ *rin-chen şñiń-po*; དྲི་ལྡན *dṟi-ḻdan*; དོག་མ *dog-ma*; རྟེན་བྱེད་མ *ṟten byeḏ-ma*; འཆང་བྱེད་མ *ẖchań-byeḏ-ma*; གླིང་ལྡན *gliń-ḻdan*; ཀླུ་ཡི་གཞི *ḵlu-yi gshi*; འབྱུང་པོ་འཛིན་བྱེད *ẖbyuń-po ẖdsin-byeḏ*; འབྱུང་པོའི་ཡུམ *ẖbyuń-poẖi yum*; དབྱིག་གི་བློ་གྲོས་མ *ḏḇyig-gi ḇlo groş-ma*; དབྱིག་འཛིན *ḏḇyig-ẖdsin*; བཅུད་ལྡན *ḇcuḏ-ḻdan*; གླིང་འཛིན *gliń-ẖdsin*; གསེར་གྱི་གླིང་ *gser-gyi gliń*; ལས་ས *laş-sa*; འཛོམ་བུའི་རྒྱལ་མཚན་ཅན *ẖdsom-buẖi ṟgyal m̱tshan-can*; ས་སྟེང་ *sa-şteń*; ཁུར་ལ་མི་འཇིགས *khur-la mi-ẖjigş*; མ་ཡི་འཇིག་རྟེན *ma-yi ẖjig-ṟten* (*M̱ñon.*).

ས་གཞི་སྐྱོང་ *sa-gshi şkyoń* **पृथिवीपाल** རྒྱལ་པོ *ṟgyal-po* king (*M̱ñon.*).

ས་གཞི་ངན་པ *sa-gshi ńan-pa* sandy desert, bleak tract, bad soil, sterile ground.

Syn. ས་སྟོང་ *sa-ştoń*; དགོན་དུང་ *ḏgon-duń*; མ་རུ *ma-ru*; མྱ་ངམ་ཐང *mya-ńam thań*; བརླན་བྲལ *ḇṟlan-bral*; སྐམས་པ *şkamş-pa*; འབྲོག་དགོན་པ *ẖbrog-ḏgon-pa*; གྱོ་མོག *gyo-mog*; གསེག་མ་སོ་ཕག་ཅན

g̱seg-ma so-phag-can; བྱེ་མ་ཅན *bye-ma can*; གཙང་ཤོད *g̱tsañ-çoḏ* (*M̱ñon.*).

ས་གཞི་བཟང་པོ *sa-g̱shi ḇzañ-po*; मृत्तिका or ས་བཟང་པོ good soil, fertile earth or ground.

Syn. རབ་དྭངས *rab-dwañs̱*, ས་བཟང *sa-ḇzañ*, ས་གཤིན *s̱a-g̱çin*, འབྲུ་ཀུན་སྐྱེ་བའི་མ *ẖbru-kun s̱kye wahi-ma* (*M̱ñon.*).

ས་གཞི་འཛིན *sa-g̱shi ẖdsin* धरणीधर the support of the earth, king, mountain.

ས་ཟླ *sa-zla* = གསེར gold (*Yig. k. 2*).

ས་ཟླའི་ལྷུན་པོ *sa-zlaẖi lhun-po* = གསེར་གྱི་རི golden mountain.

ས་བཟང་པོ *sa-ḇzañ-po* मृत्स्ना [a kind of fragrant earth]*S.*

ས་འོག *sa-ẖog* नागलोक, पाताल the nether world; nadir, underground. Syn. རྐང་འོག *ṟkañ-ẖog*; སྟོབས་ལྡན་གནས *s̱tobs̱-ḻdan g̱nas̱*; བཅུ་འོག *ḇcu-ẖog*; ཀླུ་ཡི་འཇིག་རྟེན *ḵlu-yi ẖjig-ṟten* (*M̱ñon.*).

ས་འོག་སྡེ *sa-ẖog s̱de* the Nāga demi-gods occupying the nether region.

ས་འོག་ཕྲེང་བ *sa-ẖog phreñ-wa* = བ་བླ *ba-ḇla* हरिताल sulphate of arsenic (*M̱ñon.*).

སའི་ཁམས *saẖi-khams̱* पृथिवीधातु element of earth.

སའི་རྒྱ་བྱིན *saẖi ṟgya-byin* = རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ भूमीन्द्र an emperor, a great king (*Yig. k. 58*).

སའི་གོང་བ *saẖi-goñ-wa* लोष्ट a lump of earth [a clod]*S.*

སའི་སྙིང་པོ *saẖi s̱ñiñ-po* 1. = གསེར *g̱ser* gold. 2. = རྡོ་རྗེ་གདན *Ṟdo-ṟje g̱dan* Vajrāsana, Bodhi Gayā; also Aryabhūmi, Magadha (*M̱ñon.*) 3. n. of a *Bodhisattva*. སའི་སྙིང་པོ་འཁོར་ལོ་བཅུ་པའི་མདོ n. of a Sūtra containing an account of the attributes of *Bodhisattva* Bhūmigarbha together with a *dhāraṇī* (*K. d.* ཇ, *154*). སའི་སྙིང་པོའི་མཚན་བརྒྱ་རྩ་བརྒྱད་པ་གཟུངས་སྔགས་དང་བཅས་པ n. of a *Tantra* containing the 108 names of Bhūmigarbha (*K. g.* པ, *85*).

སའི་དབང་ཕྱུག *saẖi-dḇañ phyug* = ས་དབང་པོ king (*M̱ñon.*).

སའི་ཟླ་བ *saẖi-zla-wa* = གསེར gold.

ས་ཡ *sa-ya* (གྲངས་གནས་བདུན་པ) = 1,000,000 प्रतिलक्ष, नियुत a million.

ས་ཡབ *sa-yab*, ས་ཡི་ཡབ sovereign, 'father to a country' (*Jä.*).

ས་ཡངས་པ *sa-yañs̱-pa* a wide open country.

ས་ཡི་ཐིག་ལེ་འཛིན *sa-yi thig-le ẖdsin* = ཡུལ་འཁོར་དབང (*M̱ñon.*) a king, ruler.

ས་ཡི་གདུ་པ *sa-yi g̱du-pa* कुवलय, उत्पल [a blue water-lily]*S.*

སའི་གདུ་བུ *saẖi-g̱du bu* = ཀུ་མུ་ད lily (*M̱ñon.*)

ས་ཡི་འདབ *sa-yi ẖdab* = དུར་བ་རྩ *dur-wa ṟtsa durva* grass (*M̱ñon.*).

ས་ཡི་རྣ་བ *Sa-yi ṟna-wa* an epithet of Karṇa a hero of the war of Kurukṣetra, son of Kunti by the sun-god (*M̱ñon.*).

ས་ཡི་འཕུང་བྱེད་ནག་མོ *sa-yi ẖphuñ-byeḏ nag-mo* (ས་བདག) a female monster.

ས་ཡི་བྱི་ལམ *sa-yi byi-lam* (ས་བདག) n. of demon.

ས་ཡི་ཛམ་བུ་ཀ *sa-yi dsam-bu-ka* = ཀླུ་ཤིང *ḵlu-çiñ* नागवल्ल [the betel plant]*S.*

ས་ཡི་གཡག་རྒོད *sa-yi g̱yab-ṟgoḏ* lit. the wild yak of the ground; n. of a snake (*S̱man. 108*).

ས་ཡི་སང་ག *Sa-yi sañ-ga* भूमिसङ्ग n. of an Indian king who visited Tibet during the time of *H̱brom-ḇs̱tan-pa* (*Loñ.* ར, *4*).

ས་ཡི་ལྷ *sa-yi lha* = भूदेव earth-god, a Brāhmaṇa (*M̱ñon.*).

ས་ཡི་ལྷ་མོ *sa-yi lha-mo* वनदेवी sylvan goddess, nymph; ས་ཡི་ལྷ་མོ་བརྟན་མ the goddess who was witness to Buddha Gautama's greatest achievement, his final triumph over the devil.

ས་གཡོས *sa-gyoṣ* earthquake, ས་རྣམ་པ་དྲུག་ཏུ་གཡོས་པ་ནི the expressions for earthquake and Earth's six kinds of convulsions are:— ས་གཡོས slight shock of earthquake; རབ་ཏུ་གཡོས strong but partial movement; ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་གཡོས universal movement; ས་འགུལ *sa-h̲gul*; རབ་ཏུ་འགུལ *rab-tu h̲gul*; ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་འགུལ *kun-tu rab-tu h̲gul* (*M̲ñon.*); ས་ལྡེག *sa-l̲deg*, རབ་ཏུ་ལྡེག *rab-tu l̲deg*, ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་ལྡེག *kun-tu rab-tu l̲deg*. Other terms are: ས་འུར་འུར *sa-h̲ur h̲ur*, རབ་ཏུ་འུར་འུར *rab-tu h̲ur-h̲ur*; ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་འུར་འུར *kun-tu rab-tu h̲ur-h̲ur*. Also: ས་ཆེམ་ཆེམ *sa-chem chem*; རབ་ཏུ་ཆེམ་ཆེམ *rab-tu chem-chem*; ཀུན་ཏུ་རབ་ཏུ་ཆེམ་ཆེམ *kun-tu rab-tu chem-chem* (*K. ko.* ཀ, *259*).

‡ ས་ར་ཧ་པ n. of an Indian saint (*Loñ.* ཛ, *5*).

ས་རབ *sa-rab* fertile land, excellent soil (*R̲tsii.*).

ས་རིག་པ *sa-rig-pa* पार्थिव [1. king. 2. earthly]*S.*

ས་རིམ *sa-rim* route stages; the taking of *corvee* labour from the different villages in turn. ས་རིམ་གྱི་ལམ་ཁྲིམས་འགལ་མི་འདི་བྱུང་གི་རྒྱུ་མཚན་དགོས the reason for breaking the regulations concerning the stages of the journey should be given by that man (*D. çel. 40*).

ས་རེག *sa-reg*=རྗེ་རིགས *r̲je-rigṣ* the gentleman or *Vaiçya* caste of India (*M̲ñon.*).

ས་རེང་ལྡན *sa-reñ l̲dan* कौस्तुभी [possessor of the precious jewel *Kaustubha*; an epithet of Vishnu]*S.*

ས་རླངས *sa-r̲lañṣ* exhalations, vapours of the earth.

ས་རློག *sa-r̲log* as met.=pig.

ས་ལ་སྐྱེས *sa-la ṣkyeṣ* महीज [1. lit. earth-born; a tree. 2. Mars]*S.*

ས་ལ་འཁྱོག *sa-la h̲khyog* सर्प met. a snake.

ས་ལ་སྒྲ་སྒྲོགས *sa-la ṣgra-ṣgrogs*=རྨ་བྱ मयूर peacock.

ས་ལས་འབྱུང་ *sa-laṣ byuñ* भौम earth-grown [1. the planet Mars. 2. a tree]*S.*

ས་ལུད་ཉལ *sa--lud̲ ñal*=གླང་པོ་ཆེ *glañ-po che* हस्ति elephant.

ས་ལུས *sa-luṣ*=གླ་བ *gla-wa* or གླ་རྩི་ཅན *gla-r̲tsi can* musk deer (*M̲ñon.*).

ས་གཤིན་པ *sa-gçin-pa* पृथिवी-ओजः [lit. vigour of land; fertile land]*S.*

ས་སྲུང་མ *Sı-s̲ruñ-ma* ऐरावती the river Irawadi (*S. Lex.*).

ས་སྲོས *sa-s̲roṣ* the time after dusk.

ས་སློག *sa-ṣlog* met. a wild boar (*M̲ñon.*).

ས་གསུམ *sa-gsum* 1. त्रिभुवन the regions above, below, and on the earth: ས་བླ་འོག, and ས་སྟེང་. 2. the third stage of Buddhist saintly perfection, *Prabhākarī* the enlightened: ཀླུ་སྒྲུབ་ཐོགས་མེད་ཅེས་ནི་ས་གསུམ་ན། ཡོངས་སུ་གྲགས་པའི་ཞབས་ལ་བདག་ཕྱག་འཚལ (*Lam-rim.*) I bow down to the feet of the most famous (saints) Nāgarjuna and Āryāsañga who attained to the 3rd stage of saintly perfection.

‡ **ས་ཀ་ཤེ** *Sa-ka-çe* n. of a city in ancient India सङ्काश, सांकाश्य.

ས་ག *sa-ga* राधा, विशाखा n. of the fourteenth lunar mansion or constellation.

Syn. རྒྱུད་ལྡན་མ *r̲gyud̲-l̲dan ma*; དབང་པོ་ལྷ་ལྡན་མ *d̲wañ-po lha-l̲dan-ma*; གནམ་མཐོང་འོག *gnam-m̲thoñ h̲og* (*R̲tsiṣ.*).

ས་ག་སྐྱེས *Sa-ga ṣkyeṣ* राधा, विशाखा; ས་ག་སྐྱེས་མ *sa-ga ṣkyeṣ-ma* विशाख जननी an epithet of Umā the wife of Mahes′vara (*M̲ñon.*).

ས་ག་མ ·*Sa-ga-ma* daughter of the householder called སྟོབས་ཀྱི་བཤེས་གཉེན Bala mitra who was married to the prime minister of Prasenajit king of Kos′ala a contemporary of Buddha (*K. d.* ཀ, *114*).

ས་གའི་ཟླ་བ *Sa-gaẖi zla-wa* the month of Vais'akha (April-May) in which Gautama Buddha was born, and in which he renounced the world and died.

ས་གས་ཉ་བ *sa-gaṣ ña-wa* वैशाख पूर्णिमा the full moon in April-May.

‡ **ས་རྫི་ཀ** *sa-ṟji-ka* medicinal herb, and flower : ས་རྫི་ཀ་ཡིས་པའི་མེ་ཏོག་སྐྱེད *M.*

‡ **ས་པ་ཀ** *Sa-pa-ka* n. of a great river of the western continent of Godāniya, which flows like a black line in the western ocean (*K. ko.* ཀ, *263*).

‡ **ས་མ་ལ** *Sa-ma-la* n. of a sanctuary in Man̂yul (*Duṣ-ye. 39*).

‡ **ས་མཱ་ག་མཱ** *sa-mā ga-mā* = མི man (mystic) (*K. gu.* ཁ, *28*).

‡ **ས་མུ་ཙ་ཡ** *Sa-mu-tsa-ya* n. of a king (*K. dun. 14*).

‡ **ས་ར་ན** *Sarana* (सरण) n. of the son of འཆར་ཀ *Charka* (चदयी) (*K. d.* ས, *33*).

‡ **ས་ར་ལ** *sa-ra-la* सरल n. of a tree (*K. ko.* ཀ, *3*).

ས་ར་སོ་རི *sa-ra so-ri* coarse-grained and fine-grained (corn, seeds, etc.), mixed up together *W.* (*Jä.*).

‡ **ས་ར་ཧཱ** *Sa-ra-hā* n. of an Indian Buddhist saint : དངོས་གྲུབ་ཐོབ་པ་ནི་བྲམ་ཟེ་ཆེན་པོ་ས་ར་ཧ་ཞེས་གྲགས་སོ the one who had received real perfection was famed as Sarahā (*A. 70*).

‡ **ས་རང** *sa-rañ* सरं a kind of sword (*M̱ñon.*)

‡ **ས་རི** *sa-ri* स्वातीनक्षत्र the fourteenth constellation or lunar mansion.

Syn. རླུང་གི་ལྷ་མོ *ṟluñ-gi lha-mo* ; རླུང་གི་དབང་ཕྱུག *ṟluñ-gi ḏwañ-phyug* ; གནམ་མཐོང་གོང *gnam-m̱thoñ goñ* (*M̱ñon.*).

‡ **ས་རི་ཏ** *sa-ri-ta* सरित् ; = འབབ་ཆུ *ẖbab-chu* stream, river, (mystic) (*K. g.* ཁ, *21*).

‡ **ས་རོ་རུ་ཧ** *Saroruha* n. of an Indian Buddhist saint who is said to have sat for seven days on a pyre but was not burnt.

ས་ལ *Sa-la* 1. n. of a great river in Jambudvīpa, prob. the Salwen ? (*K. my.* ཀ, *68*). 2. prob. a corruption of the word Sāra in Krisṇa Sāra n. of a species of antilope ; ས་རྒྱ་གར་དུ་ཕྱིན་པ་དོན་ས་ལའི་པགས་པ went to India on account of an antilope-skin.

ས་ལིམ *Sa-lim* n. of an Indian king, (prob. Prince Selim who became emperor Jehangir) : འཕགས་ཡུལ་དབང་བསྒྱུར་རྒྱལ་པོ་ས་ལིམ་པ King Salimpa who ruled over Ārya Bhūmi (*Loñ.* ཇ, *23.*)

‡ **ས་ལུ** *sa-lu* शालि *Oryza saliva* wild rice which according to the Buddhists was the food of our first parents. The plant grew wild and when reaped in the evening new ears came out next morning, to be fit for the sickle in the evening (*B. ch. 16*). ས་ལུའི་འབྲུ शालितण्डुल a kind of fine fragrant rice. ས་ལུའི་ཞིང *sa-luẖi shiñ* rice field, the field where the fabulous s'āli grain ས་ལུ grew wild (*M̱ñon.*).

ས་ལེབ *sa-leb* is explained as ཆུ་གཏིང་ཐུང་བ shallow.

ས་ལེ་སྦྲམ *sa-le ṣbram* चामीकर fine grains of gold found in sand ; ཞུ་མི་དགོས་པར་རྡོག་རྡོག་རང་བྱུང (*Ñag.*) natural gold picked up in pieces, not obtained from melting.

ས་སཾ *sa-sam* = བཞི་མདོ *ḇshi-m̱do* (mystic) crossing of roads (*K. g.* ཁ, *28*).

‡ **ས་ཧ་ཀ་ར** *sa-ha-ka-ra* सहकार the mangoe-flower (*K. du.* ས, *330*). ས་ཧ་ཀ་རའི་འཁྲི་ཤིང n. of a celestial creeping plant (*Yig. k. 37*).

‡ **ས་ཧ་པཱ་ར** *Sa-ha pā-ra* n. of a Buddhist monastery of shepherds in the confines of Nepal and Tibet (*Dsam.*).

‡ **ས་ཧེ་བྷེ་ཏར** *Sa-he bhe-tar* n. of a great city in south-west India (*Lam-yig. 16*).

‡ **སྭ** *saw* 1.= ལེགས་ཧོངས *legṣ-ḥoṅṣ* welcome; blessing or good be unto you (mystic) (*K. g.* ཁ, *179*). 2. སྭའི་སྒྲོ་ནི་ཆོས་ཐམས་ཅད་རང་བཞིན་སྟོང་པ་ཉིད་དང་། *Swa* is symbolical of the void nature of all things (*K. d.* ཙ, *322*).

‡ **སྭ་ནུ** *swa-nu* = རི་བོ mountain (mystic) (*K. g* ཁ, *28*).

† སྭ་བྷ་ཐན *Swa-bha-than* n. of a town. མུ་སྟེགས་ཀྱི་གྲོང་ཁྱེར་སྭ་བྷ་ཐན་འདི་ཐལ་བར་རློག་ཅིག let Swabhathan the town of the heretics (*Mutegpa*) be reduced to dust (*A. 18*).

‡ **སཱ་ག་ར** *sā-ga-ra* सागर the sea, ocean.

‡ **སཱ་ཙྪ** *sā-tstsha* साच्छ its Tibetanized form is ཚ་ཚ miniature images of Buddha and *Bodhisattvas* and also Chaityas cast in moulds.

‡ **སཱ་ར** *Sā-ra* n. of a fabulous golden mountain (*K. d.* ར, *281*).

† སཱ་ལ་ཀི་ས *sā-la ki-sa* སྤོས་དཀར་ཤིང་གི་མེ་ཏོག the flower of *Sāl* tree.

སཱ་ལ་སེར་པོ *sā-la ser-po* चपन; སྤྱི་ཤུར་ཤིང་ *spyi-shur çiṅ* (*M̱ṅon.*).

སཱ་ལའི་ལྗོན་པ *sā-laḫi ḻjon-pa* སྤོས་དཀར་ཤིང་ *spoṣ-ḏkar çiṅ* साल्द्रुम the *Sāl* tree, *Shorea Robusta.* སཱ་ལའི་སྨན་ལྗོངས the sub-Himālayan regions abounding in medicinal plants and sâl forests: གསིལ་ལྡན་སཱ་ལའི་སྨན་ལྗོངས་བཀྲ་ཤིས་བདེ་ལེགས་ཀྱི་ཚལ the cool medicinal region of Sâl is a grove of blessings and happiness (*Yig.*).

སཱ་ལུ་ལྗང་པའི་མདོ *sā-lu ljaṅ-paḫi ṃdo* n. of a *Sūtra* in which the twelve *Nidānas* (conditions of cyclic existence) have been illustrated from the growth of *Sālu* rice and its seedlings (*K. d.* མ, *190*).

སག *sag* 1. slow and oblique; སག་འགྲོས slow in walking or movement (*Yig. 43*). 2. brawn, callosity; *Sch.* also has: hair-side (of a skin); སག་ཅན brawny, སག་ཐུག a thick brawn. 3.= ཉ་སག *W.* scale (of a fish) ཉ་སག་ཅན scaly.

སག་བདར *sag-ḇdar* a rasp, སག་བདར་རྒྱག་པ to rasp (*Jä.*).

སག་བདག་རིས *sag-ḇdag riṣ* = སུག་སྨེལ *sug-ṟmel* the smaller species of cardamom (mystic) (*Miṅ. 3*).

སག་པ *sag-pa C.* a little bubble (*Jä.*).

སག་རམ་རྩི *sag-ram ṟtsi* sulphuric acid (*Cs.*).

སག་རི *sag-ri* or སགས་རི *sagṣ-ri* from Persian *Sagrī*: 1. shagreen. 2. obliquely cut edge-lining of a robe: ཁ་འགྲིལ་ལ་སག་རི་ཞེང་སོར་གང་ (*Ṟtsii.*).

སག་སིག *sag-sig* चलाचल [moving and resting]*S.*

སང *saṅ* or སང་ཉིན to-morrow; སང་གི་གདུགས་ལ at noon to-morrow; སང་ནང་པར to-morrow; སང་སྔ་བར early to-morrow morning; དེའི་སང the day after. In *W.* སང is also particle denoting the comparative degree (*Jä.*).

སང་ཕོད *saṅ-phoḏ* = སང་ལོ next year; སང་ཕོད་ད་ཙམ་དུ a year hence, about this time next year: ཡང་སང་ཕོད་ལོ་དུས་ན་མུ་སྟེགས་པའི་སྟོན་པ next year the *Tirthika* teacher about this time again (*A. 33*).

སང་ནུབ *saṅ-nub* = སང་དགོང to-morrow evening.

‡ **སང་གྷ** *saṅ-gha* incorrectly for सांख्य; n. of a *Tirthika* sect of ancient India who

ས

used to dress exactly like the Buddhist priests: དགེ་འདུན་གྱི་ཆ་ལུགས་སུ་ཞུགས་པས་ཆོག་ཟེར་བ་དག་ཀྱང་ཡོད་དེ (*Theg. 33*).

སང་ངེ་ *sań-ńe* 1. immaculate, stainless; དཀར་སང་ངེ pure white. 2. secret; སང་གསུང་ speaking secretly, privately, whisperingly. སང་སྦུགས *sań-s̱bugs̱* hole for hiding money and treasures.

སང་བ *sań-wa* pf. བསངས or སངས, fut. བསང་ or སང་ 1. to do away with, to remove (dirt, etc.), to cleanse, to make clean ཉེས་པ་བསངས་པ the guilt has been cleared, སྐྱོ་སངས་བྱེད་པ to be consoled, to be freed from grief or repentence; སྐྱོ་སངས་ལ་འགྲོ་བ to go for recreation or to throw off suffering; མྱ་ངན་སང་བ to be free from sorrow, to comfort. སྙུང་སང་བ to get well, to be free from illness. 2. to take away or off: ཁེབས་སང་བ to remove the cover or lid, to uncover; to recover, to come to one's senses; ར་རོ་བ་ལས་སང་བ to recover from intoxication; གཟིམས་པ་ལས་སང་བ to awake from sleep. 3. to spoil, to render unfit or useless (*Jä.*).

སང་སྦད *sań-s̱baḏ* hidden, latent, concealed.

སང་སྦྱིན *sań-s̱byin* a secret gift, a giver in secret.

སང་རས *sań-ras̱* cleansing rag, towel: ཇོ་མོ་སློབ་མའི་ཞལ་ནས་སང་རས་འཚོང་ (*A. 121*).

སང་སང་ *sań-sań* n. of a number. (*Ya-sel 56*).

སང་སེང་ *sań-seń* hiding-place, crevice, ཁྱིམ་གྱི་སང་སེང་ chink of the house.

སངས *sańs̱* or སངས་པ (མྱ་ངན་ལྟ་བུ) धूत purified, freed from, cleansed; evaporation.

སངས་རྒྱས *Sańs̱-ṟgyas̱* the Tibetan equivalent for any Buddha = འཚང་རྒྱ་བར་གྱུར་པ། མ་རིག་པའི་གཉིད་རྒྱུན་ཆད་པས་སངས་པ one who has become fully awakened from the slumber of *Avidyā*. Another explanation is: མ་རིག་པའི་ཉོན་མོངས་ཐམས་ཅད་སངས purified from all the sins arising from *Avidyā*,—རྒྱས = ཡེ་ཤེས་རྒྱས abounding in knowledge; also ཉོན་མོངས་པ་ཡེ་ནས་སངས་ལ་ཡེ་ཤེས་ངང་གིས་རྒྱས་པས་སངས་རྒྱས་ལ་ཅེས་པའོ called *Sańgyas̱* being liberated from the beginning and by nature full of knowledge (*Tan. s̱ñag.* ཙུ *98*). The different epithets of Sańgé or Buddha:—རྒྱལ་བ जिन; བདུད་འདུལ मारजित्; འཇིག་རྟེན་འདུལ लोकजित्; བདེ་གཤེགས सुगत; དེ་བཞིན་གཤེགས तथागत; ཁྱབ་བདག विभु; ཀུན་མཁྱེན सर्वज्ञ; དུས་གསུམ་མཁྱེན त्रिकालज्ञ; ཆགས་བྲལ वीतराग; ཆགས་འཇོམས *chags̱-ẖjoms̱*; སྐུ་གསུམ་པ त्रिमूर्त्ति ཀུན་ཏུ་བཟང་པོ समन्तभद्र; ཐམས་ཅད་མཁྱེན *thams̱-caḏ-m̱khyen*; ཐམས་ཅད་རྟོགས *thams̱-caḏ-ṟtoys̱*; ལུས་མེད་ཐུལ अनङ्गजित्; ཐུབ་པའི་དབང་པོ मुनीन्द्र; མཁྱེན་ལྔ་པ *m̱khyen-ḻña-pa*; འགྲོ་བའི་བླ་མ जगद्गुरु; ཐམས་ཅད་གཟིགས सर्वदर्शी; རྐང་གཉིས་གཙོ་བོ *ṟkań-gñis̱ giso-wo* द्विपदानामग्र; བཅོམ་ལྡན་འདས भगवान्.

སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་སྣ་ཚོགས་ནས་འདུས་པ नानाबुद्धक्षेत्र सन्निपतिता [come together, assembled from various Buddhist lands]*S.*

སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཞིང་ *sańs̱-ṟgyas̱ kyi-shiń* बुद्धक्षेत्र, बुद्धभूमि the fancied sphere of a particular Buddha or *Bodhisattva*; for instance Sukāvatī is the sphere of Amitābha Buddha, Tibet the chosen land of Avalokites'wara *Bodhisattva*.

སངས་རྒྱས་ཀྱི་མཛོད་ཅེས་བྱ་བའི་མདོ n. of a *Sūtra* containing descriptions of the achievements of the Buddha in his former existences (*K. d.* ཉ, *235*).

སངས་རྒྱས་དཀོན་མཆོག *sańs̱-ṟgyas̱ ḏkon-m̱chog* Buddha Ratna, of two kinds:—དོན་དམ་པ परमार्थबुद्ध, *i.e.*, सम्यक्सम्बुद्ध the most perfect Buddha, and ཀུན་རྫོབ *kun-ṟdsob* संवृतबुद्ध; unreal or artificial Buddha, *i.e.*, his image made of different materials or substances.

སངས་རྒྱས་སྐུ་གཟུགས *sańs̱-ṟgyas̱ s̱ku-gugs̱* बुद्धशरीर Buddha's relic, his image or figure; also his tomb चैत्य containing relics.

སངས་རྒྱས་ཅན་འཁྲུངས་ལྷ་མོ *Sańs̱-ṟgyas̱ can-ẖkhruńs̱ lha-mo* the goddess Tārā.

སངས་རྒྱས་གཉིས་པ *Sańs̱-ṟgyas̱ g̱ñis̱-pa* an epithet of the saint Padma Sambhava (*Yig. k. 26*).

སངས་རྒྱས་བསྟན་པ *sańs̱-ṟgyas̱ ḇstan-pa* Buddhism, the religion of Buddha.

སངས་རྒྱས་ཐོད་པའི་རྒྱུད *sańs̱-ṟgyas̱ thoḏ-pahi-ṟgyud* n. of a *Tantra* in (*K. gu.* ང, *5*).

སངས་རྒྱས་པ *sańs̱-ṟgyas̱-pa* 1. to attain to Nīrvāṇa. 2. बौद्ध a Buddhist, one believing or practising the religion of Buddha; སངས་རྒྱས་པའི་གྲུབ་མཐའ *s̱ańs̱-ṟggas̱-paẖi grub-m̱thaẖ* the religious doctrines of the Buddhists (*Situ. 117*).

སངས་རྒྱས་སྤྱིའི་མ *sańs̱-ṟgyas̱ . s̱pyiẖi-ma* the common mother of all Buddhas; acc. to Tantrikism: the *Sakti* of all Buddhas, *i.e.*, Prajñāpāramita personified.

སངས་རྒྱས་སྦས་པའི་མགོན་པོ बुद्धगुप्तनाथ n. of a Buddhist sage who visited Tibet through Nepal and became the tutor of Lama Tārānātha the great historian of Tibet. He resided for several years at the monastery of *Phun-tshogs̱ gliń* in Tsang and afterwards visited Tashilhun-po and Lhasa, where he discussed religious subjects with Paṇchen *Chos̱-kyi Ṟgyal-m̱tshan*. At Lhasa he paid homage to Buddha by prostrating himself before the great image which had been brought to Tibet from China by the queen of king *Sṟoń-ḇtsan s̱gam-po*.

སངས་རྒྱས་རབ་བདུན *Sańs̱-ṟgyas̱ rab-bdun* a succession of seven Buddhas who preceded Gautama Buddha: འོད་སྲུང་ Kas'yapa, གསེར་ཐུབ Kanaka muni, འཁོར་བ་འཇིག Krakuchanda &c.

སངས་རྒྱས་ལྷ་མོ *Sańs̱-ṟgyas̱ lha-mo* बुद्धदेवी an epithet of Vajra Varāhī.

སངས་པ *sańs̱-pa* विशुद्ध purified, awakened.

སངས་པོ *sańs̱-po* the first patriarch of the Bon the name of whose wife was *Chu-ḻcham* (*G. Bon. 23*).

སངས་སྤྱན *sańs̱-s̱pyan* बुद्धलोचन the eye of Buddha or transcendental wisdom.

སད *saḏ* I: frost, cold air, cold, coldness, སད་སེར for སད་སེ་ར frost and hail; སད་ཀྱིས་འཁྱེར་བ to be destroyed by frost *Glr.*; often in conjunction with སེར་བ hail (*Jä.*).

སད II: or སད་པ 1. discriminate, sort; to examine, see, try; ཉམས་སད་པ to try, to test: ཁྱོད་བཟོད་དམ་མི་བཟོད་སད་པར་བྱའོ I shall see, whether you are patient; གསེར་ལྟར་སད་ནས་མངོན་པར་འགྱུར like gold, it is revealed by testing.

སད་ཁོམ *saḏ-khom* not getting ill after one has awakened from sleep; སད་མི་ཁོམ falling ill or feeling unwell as soon as one gets awakened from sleep; སད་ཁོམ་གང་ལགས་དེ་ནི་ངོ་མཚར་ཆེ he who remains fresh when roused from sleep is wonderful (*Khriḏ. 22*).

སད་མི་མི་བདུན *saḏ-mi mi-ḇdun* the picked seven or 'the seven men of trial,' *i.e.*, the seven most distinguished and talented among the young Tibetans who were selected by king *Khri-sroń deẖu-ḇtsan* to be trained as monks by *Acārya* S'anti Rakṣita, and thoroughly instructed in religion and sacred sciences. The three elder ones (རྒན་གསུམ) among them were: Mañjus'ri of *Ḏpaẖ*, Devendra of *Ṟtsańs̱*, Kumudika of *Bran*; while the three junior one's (གཞོན) were: Nagendra of *H̱khon*, Vairochana Rakṣita of *Pagor*, and *Acarya* Rinchen-chog of *Ṟma* and an intermediate one was Katana of *G̱lań*.

སད III: frq. in conjunction with གཉིད resp. མཚལ 1. to cease to sleep, to awake,

རྨིས་མ་ཐག་ཏུ *ṟmiṣ-ma thag-tu* directly from that dream; གཟིམ་པ་ལས *gzim-pa-laṣ* from sleep to waken, more precisely སད་པར་བྱེད་པ *saḏ-par byeḏ-pa*; also fig.: དགེ་བའི་རྩ་བ good virtuous emotions (*Tā. Jä.*).

སད་མདའ *saḏ-m̲daẖ* ཅི་ཟེར་བརྟག་པའི་ཚིག word of discrimination. སད་ན་ལེགས n. of a dynasty of ancient Tibet (*Loṅ.* ༢, 7) (*M̲ṅon.*).

སད་སུད *saḏ-suḏ* རང་ལ་ངེས་འབྱུང་དང་སྐྱོ་ཤས་སད་སུད་སྐྱེས (*Khriḏ. 28*) in myself faith and repentance arose.

‡ **སན྄་ཏ་ནི་ཀ** *san-ta ni-ka* सन्तानक; སན་ཏ་ནི་ཀ་ཆེན་པོ महासन्तानक names of flowers (*K. my.* ཀ, *20*).

སབ་སོབ *sab-sob* 1. something rotten, putrified. 2. incomplete or defective; སབ་སོབ་མེད not incomplete, in good order (*A. 156*).

‡ **སཾ་སུ་ཁ** *Sam-su-kha* संसुख n. of a fabulous region situated beyond the snowy mountains of S'ambhala the people of which are hermaphrodites like the Indian Hara-gauri (*Lam-yig. 41*).

‡ **སམ་ཀྲི་ཏའི་སྐད** *sam-kri-taẖi ṣkaḏ*= ལེགས་སྦྱར་སྐད *legṣ-ṣbyar-ṣkaḏ* संस्कृत the refined classical language of India.

སམ་ཏ *sam-ta* a wooden board used as a school-slate in Tibet for drafting and computation. Acc. to *Schr.* བརྩམ་ཊ *b̲ṟtsam-ṭa* སམ་ཁྲ, *sam-khra* or སམ་ཏ pocket-book, note-book, memo-randum-book, tablets.

སམ་དལ *sam-dal* *Ld.* moustaches (*Jä.*).

‡ **སམ་བྷ་རི** *sam-bha-ri* सम्भरि a religious sect of ancient India (*Theg. 33*).

‡ སམ་བྷོ་ཊ *Sam-bho-ta* lit. the good Bhota, the name by which Thümi or Thonmi the father of Tibetan literature was known both in India and Tibet.

སམ་སུམ *sam-sum* or སམ་མ་སུམ་མེ *sam-ma sum-me* with a low voice, lowly, softly (*Jä.*).

སར *sar* = ས་རུ or ས་ལ in the place; termin. of ས: ཆེ་སར་འདོན་པ to promote to higher rank or dignity; སར་གནས་དཔའ་བོ Buddha the hero who has attained to the stages of saintly perfection; ས་བཅུ་ལ་གནས་པའི་དཔའ་བོ a spiritual hero who has reached the tenth stage of *Bodhisattva* perfection.

‡ ས་རྦ་མ་ཎི *sa-ṟwa ma-ṇi* सर्प मणि the serpent's gem. It is said to be obtained from the mouth of the serpent, its special quality enabling its possessor to float on water.

‡ **ས་རྫི་ཀ** *sa-ṟdsi-ka* सर्जिका alkaline earth largely used in India for washing clothes.

སར་པ *sar-pa* प्रत्यग्र [fresh, new]*S.*

སར་སོར *sar-sor* = ས་ར་སོ་རེ *sa-ra so-re* (*Jä.*).

སལ་བབ *sal-bab* *W.*, prob. also སལ་སེལ *Mil.*, gold ornament, gold-laces (*Jä.*).

སལ་ལེ་བ *sal-le-wa* (སེམས་ལ་གསལ་པོ་ཤར་བ lucid, vividly arising in the mind); clear, bright, brilliant; སལ་ལེར་སྣང་བ lighted up, brilliant, well-lighted = མདངས་སལ་སལ (*Jä.*).

སས *saṣ* = ས་ཡིས instr. of ས.

སི

སི *si* also སི་སི the sound of whistling through the teeth; སི་སྐད, སི་སྒྲ whistling, whistle; སི་བརྡ whistling, as a call or sign; སི་གླུ a whistled tune. 2. num.: 58.

སི་གླ *si-gla* पिण्डक [1. a lump. 2. a bulbous plant]*S.*

‡ སི་ཏ *Sī-ta* n. of one of the four great rivers of Jambudvīpa. The Sanskrit name of the great river of Tibet formed by the union of the Tamjo-khabab and the Kyi-chu of Lhasa; it is called Lohitya by the Indians (*Loń* ཉ, *5*). Acc. to some: the river Oxus, which is supposed to flow to the south of S'ambhala country (*K. d.* ར, *270*). Also = सित དཀར་པོ *ḏkar-po* white; also ཀུ་མུ་ད Kumuda flower (*M̲ńon.*).

‡ སི་ཏའི་བདག *Si-taẖi-ḇdag* सीतापति the husband of Sīta, Rāma the hero of Rāmāyaṇa who resided in ཕོ་བྲང་མེ་ཏོག་ཅན the palace called Puṣpavatī (*M̲ńon.*).

སི་ཏུ *si-tu* n. of a place in Kham (*J. Zań.*).

སི་ཐ *si-tha* जवाह्च [the date tree]*S.*

སི་ར *si-ra* = མཆོད་པ worship (mystic) (*K. g.* ཀ, *216*).

སི་རི *si-ri* 1. pack-thread, twine *C.*, *W.* 2. bar, bolt, door-bar (*Jä.*).

སི་རི་འབུ *si-ri ẖbu* centipede *W.* (*Jä.*).

སི་རིལ *si-ril* a kind of inkhorn, case for carrying an inkstand in one's pocket *Ld.* (*Jä.*).

‡ སི་ལ *si-la* सिह्लकी or शल्लकी a sort of incense. སི་ལའི་ཤིང་ the *sillahi* tree [*Boswellia thurifera*]*S.*

Syn. གླང་པོའི་ཟས *glań-poẖi-zas̱*; སི་ལ་འབབ *si-la-ẖbab*; དྲི་བཟང་ *dṟi-ḇzań*; རོ་ལྡན *ro-ḻdan*; ཆེར་གཡོ་མ *cher-gyo-ma*; ཚིམ་བྱེད *tshim-byeḏ*; ལེགས་འབབ *legs̱-ẖbab*; ཐང་ཆུ་ཅན *thań-chu-can*; བཅུད་བཟང་ *ḇcuḏ-ḇzań*; བཅུད་ལྡན *ḇcuḏ-ḻdan*; ཤ་ལླ་ཀཱི *çalla-kī* (*M̲ńon.*).

སི་ལི་མ *si-li-ma* the breaking up of the ice (*Sch.*).

སི་ལི་ལི *si-li-li* the noise produced by the incessant downpour of rain.

‡ སི་སུ་མཱ་ར *si-su mā-ra* शिशुमार the dolphin.

‡ སི་ཧླ *si-hla* = གང་བུ་ཅན or ཚིམ་བྱེད सिह्लक, तैलपर्णि a kind of pomade or perfumed ointment [1. the olibanum tree. 2. incense. 3. turpentine]*S.*

སིག་པ *sig-pa* jerk, to jerk, to hitch up, to give a hitch as porters do with a load on their back (*Cs.*); ལུས་སིག་པ to shake or jerk the body. སིག་སིག *sig-sig* གཡོ་བ་དང་འགུལ་བ to move, to jerk (*M̲ńon.*).: མགོ་ཆུང་སིག་སིག་བྱས he shook his little head (*R̲dsa. 11*).

སིག་བུ *sig-bu* also སིག་ར *sig-ra* sort of a basket (*Schr.*).

སིང་སྐྱུར *siń-s̱kyur* curdled milk, sour milk (*Sch.*).

‡ སིང་ག་ལའི་གླིང་ *Siń-ga-laẖi gliń* सिंहलद्वीप the modern Ceylon.

‡ སིང་གེ *siń-ge* = སེང་གེ सिंह the lion.

སིང་ངེ་བ *siń-ńe-wa* = གཙང་མ holy, of pure character: སྒྲུབ་ཐོབ་ཏུ་སིང་ངེ་བ་ཞས་དག་(ཤ་རྟག་)བཞུགས་པ་ཡིན there resided only holy men for the purpose of acquiring perfection (*A. 124*).

སིང་པ *Siń-pa* the Tibetan name for the Sikhs of the Panjab derived from such names as Ranjeet Singh, Golab Singh and others.

སིང་བ *siń-wa* 1. vb., to pick out, sort out, wool for the third time, by which the finest is obtained. 2. adj. in compounds: ནག་སིང་བ jet-black, very black.

སིང་བུ *siń-bu* liquor made of mare's milk, Tartar arrack (*Sch.*).

སིང་ཚོལ *siń-tshol* *Ts.* tea-pot, tea-kettle (*Jä.*).

སིང་ཡོལ *siń-yol*, v. སེང་རས in སེང་པོ *seń-po* (*Jä.*).

སིང་རི *siń-ri* 1. n. of a mountain. 2.= སིངས་པོ *sińṣ-po* (*Jä.*).

སིང་སིང་ *siń-siń* 1. the sound of steel when struck to test its quality. 2. thin, limped *W.* cf. སེང་པོ).

སིངས་པོ *seńṣ-po* (ཆང་ཀུ་འདྲ་བ) काञ्जि unfermented rice-water. 1. adj. thin, clear, *W.* 2. sbst. *Cs.*, also ཆང་སིངས small-beer, the fourth infusion of ཆང་ a weak beverage, without any intoxicating qualities, yet not disrelished on that account (from *Jä.*).

སིད་པ *siḏ-pa* to whistle *Sch.*, སིད་སྒྲ *siḏ-ṣgra* ;= སི་སྒྲ *si-ṣgra* (*Jä.*).

‡ སིན་དུ་གི་རི *Sin-du gi-ri* सिन्धुगिरि 1. mountain bordering Sindh. 2. n. of a king of the country of Darada (Dardistan) (*K. d.* པ, *231*).

‡ སིན་དྷ་ར་ཐ *sin-dhara-tha* n. of a religious work : སློབ་དཔོན་ལེགས་ལྡན་རྣམ་སྣང་གིས་མཛད་པའི་སིན་དྷ་ར་ཐ་གསུངས་ནས་ལོ་ཙཱ་བས་བསྒྱུར (*A. 98*).

‡ སིན་དྷར *sin-dhar* सिन्धर n. of a religious sect of ancient India. དོན་གང་ཡང་མེད་པར་འདོད་པའོ those who have nothing to aim at or who desire to resemble the "do nothing" school of the Chinese Buddhists. སིན་དྷ་ར་ཐ prob. has reference to this school (*Theg. 33-39*).

‡ **སིན་དྷུ** *Sin-dhu* the country of Sindhu, modern Sindh, in western India. སིན་དྷུ་སྐྱེས *sin-dhu ṣkyeṣ* (lit. native of Sindh) a general term for horses imported from Sindh (*M̱ńon.*). སིན་དྷུ་ར *sin-dhu-ra* = སི་འདུར་ར for सिन्दूर; minium, red-lead = ལི་ཁྲི (*Jä.*): སིན་དྷ་ར་ཡིམ་ཏྲ་ ཚད་དོན་མ་གསོ (*Med.*). སིན་དྷུའི་བདག་པོ *sin-dhuẖi ḇdag-po* = རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ सिन्धु-पति (*M̱ńon.*) the ocean.

སིབ་པ *sib-pa* विलीन to be absorbed, ས་ལ་ཆུ་ལྟ་བུ as water on the ground; to evaporate, to soak in, to be imbibed; སིབ་སིབ་ཐིམ་པ to be lost in, to vanish in the air; སིབ་ཀྱིས་ཐིམ་པ to evaporate or vanish quickly.

སིབ་བི *sib-bi* n. of a disease (*Ya-sel. 28.*)

སིབ་བུ *sib-bu*; *Cs.*: a sort of small-pox; *Schtr.*: the measles.

སིམ་པ *sim-pa* = བདེ་བ 1. to refresh, to be refreshed; acc. to *Jä.*: good health, prosperity, or vb. to be well, to be well of. སིམས་པར adv. = བདེ་བར happily, contentedly (*Yig.*).

སིམ་བྱིད *sim-byiḏ* = ཟླ་བ as met. the moon, སིམ་འཛིན शीत cool. སིམ་སྒྲ་ཅན निर्झरिणी a rivulet that makes a refreshing sound.

སིལ *sil* or སིལ་སྙན *sil-ṣńan* and སིལ་སིལ तूर्य, वाद्य cymbal; ལྕགས་ཀྱི་སིལ་འཁྲོལ་བ *ḻcagṣ-kyi sil ẖkhrol-wa Lex.*, སིལ་སྙན་རོལ་མོ་འཁྲོལ་བ *sil-ṣńan rol-mo ẖkhrol-wa* to strike the cymbals; སིལ་སྙན་མ a female cymbal player (*Tā. Jä.*). སིལ་ཁྲོལ་གྱི་སྒྲ *sil-khrol-gyi ṣgra* the sound produced by one bell-metal disk striking on another, the sound of a pair of cymbals (*M̱ńon.*); སིལ་མཁན *sil-m̱khan* a cymbal player (*M̱ńon.*).

སིལ་སྒྲོག *sil-ṣgrog* = མ་བྱ as met. peacock.

སིལ་བུ *sil-bu*, གསིལ་བུ = ཐོར་བུ a little.

སིལ་མ *sil-ma* = སིལ་བུ 1. separate pieces, particles, dust, fragments. 2. the tinkling sound of a cymbal, ཇ་ཆབ་སིལ་མས་སྙན་པ་བརྗོད tunefully flows the brook over its boulder bed; སིལ་ཆབ gurgling water; rippling brook (*Mil.*); also སིལ་དངུལ the rupee of Ladak, = four-fifths of an Indian rupee (from *Jä.*).

སིལ་སིལ *sil-sil* किङ्किणी, खिङ्किनी (*Zam. 5*) small bell; གཡེར་ཁ་མའི་སྐད tinkling sound of bellets.

སུ I: *su* 1. = སྐལ་བཟང་མོ भद्रा a lucky and good woman, good luck. 2. = ཟ་བ་ཉིད eating (mystic) (*K. gu.* ཁ, *179*).

སུ II: 1. क:, interrog. pron., སུ་ཡིན who is; འདི་ན་སུ་ཡོད who is here? ཁྱོད་སུ་ཡིན who are you? སུ་ཅི་སྐད་བྱ་བ་ཡོད who is it and what is his name? སུ་སོང་ who went? སུ་ནས་ཟེར who says, or who said? སུས or སུ་ཡིས by whom? སུའི of whom, whose? which? རྒྱལ་པོའི་བུ་སུ་ཞིག which son of the king? སུ་རྣམས, སུ་དག plural forms of who? Colloq. གང་ is often used for སུ in certain districts. 2. correlative and indefinite pron.: སུ་མི་འདི་གསོད་པ་དེ་ལ་སྦྱིན་ནོ to him that kills this man, I shall give; ཁྱོད་སྔར་སུ་ལ་ཡང་གསོལ་བ་མ་བཏབ་བམ have not you already asked some body before? སུ, སུ་ཞིག is also used for some body, some one, a certain: སུ་མཛའ་བོ་ཞིག a certain friend; སུ་སེར་སྣ་ཅན་ཞིག a certain avaricious person, a certain miser.

སུ་སུ *su-su* who, who! མི་སུ་སུ་ཡོད what persons were there? 2. སུ་སུ་ཟེར་བ denotes the drawing in the breath in blowing up a fire, the lips being nearly closed, to prevent smoke from entering the mouth.

སུ III: termination: 1. of the term. case after a final ས:` རང་གནས་སུ་སོང་ gone to his own place or residence. 2. num.: 88.

‡ སུ་གི *su-gi* vulgar corruption of ཛོ་གི or ཡོ་གི *yogi*.

‡ སུ་ཏ་ཡ *su-ta-ya* सुतय n. of an elephant that belonged to Kalyāṇa king of the country of Yava (prob. Java) (*K. d.* ཏ, *87*).

‡ **སུ་ཏ་རི** *Su-ta-ri* n. of a place in Himavata where lived a notorious hunter who was at last devoured by his own rapacious hounds (*Tan-ṣñag. 64*).

‡ **སུ་བར་ཏ** *Su-war-ta* n. of a *Gandharva* princess, daughter of king Kabula (*K. my.* ག, *482*).

‡ **སུ་མ་ནཱ** *su-ma-nā* सुमनाः a species of flower (*K. d.* ར, *282*).

‡ སུ་མན་ཏྲ་བྱཱ་ཀ་ར་ཎ *su-man-tra bya-ka-ra-ṇa* सुमन्त्रव्याकरण n. of a Sanskrit grammar prob. of mystic and *Tantrik* terms by Acharya Chandra Gomin.

‡ **སུ་མི** *su-mi* सुमि n. of a medicinal root resembling turnip, imported into Tibet proper from Ladak. སུ་མི་དམར་སེར་སྨུག་གསུམ་དུག་ཀུན་འཇོམས the three species of *Sumi* of red, yellow-purple, and brown colours are antidotes to all poisons.

‡ **སུ་མེ་ཐོ** *Su-me-tho* सुमेथो n. of a mountain situated on this side of the mountain called སུ་ཤྲཱི་མ *su-çrī-ma* (सुश्रीम) (*K. d.* ར, *282*).

‡ སུ་རའི་སྣོད *su-raẖi-ṣnoḏ* = ཆང་གི་སྣོད *chañ-gi-ṣnoḏ* wine-jug, prob. also the kind of water-pot called *surai* largely used in upper India for cooling water: སུ་རའི་སྣོད་ནས་བླུང་བས་མི་རུང་གསུང་ (*A. 50*) having been poured from wine-jug it was unfit for—.

སུ་རུ་ཕན་ཚ *su-ru phan-tsha* also སུར་ཕན (vulg. called མར་ཙི) red-pepper or *Capsicum annuum*, *i.e.*, guinea-pepper.

སུ་ལུ *su-lu* སུ་ལུའི་རྩལ་དུ་བཞུགས་པ denotes perh. the usual sitting posture of *Milaraṣpa* who, while reciting his songs, used to stretch out his left leg, drawing up the other, and supporting his right arm on it, his head leaning on his right hand (*Jä.*).

སུག *sug* reward, recompense; སུག་རྔན *sug-r̲ñan* id.; སུག་རྗེད *sug-r̲jed̲* mark of honour as a reward *C.*; ཕག་སུག *phag-sug* a bribe (*Jä.*).

+ **སུག་པ** *sug-pa* I. sbst.=ལག་པ the hand, the four legs of animals; སུག་བྲིས *sug-bris̲*=ཕྱག་བྲིས hand-writing སུག་བྲིས་སུ་བྱས་པ་འོ (*Çil. 10*) reduced into writing.

སུག་པ II: root of a kind of medicinal plant used for washing; སུག་པ་དག་བྱེད་རྣ་བ་འོན་པར་ཕན the bleached *sug-pa* is a cure for deafness (*Med.*); སུག་ཕྱེ powdered *sug-pa* (*R̲tsii.*).

སུག་པ III: vb. to push, jog, nudge a person, in order to awaken or make him attentive; to push open, a door with a a stick; སུག་པ་ཤིག་བྱེད་པ *sug-pa-shig byed̲-pa* to push, to shove, to displace (*Jä.*).

སུག་པ་སྐྱེས *sug-pa-s̲kyes̲*=ཧོང་ལེན (mystic) (*Miñ. 4*).

སུག་པོ *sug-po* a limb; སུག་བཞི the four limbs of an animal, esp. the lower part of the four limbs (gen. of those that are slaughtered for meat) (*R̲tsii.*).

‡ **སུག་རྨེལ** *sug-r̲mel* or སུག་སྨེལ *sug-s̲mel* 1. *Cs.*: a kind of spice. 2.=सूक्ष्मैल cardamom: སུག་སྨེལ་མཁལ་ནད་གྲང་བ་ལ་ཕུལ་སེལ *Med.*

Syn. འཐུམ་གསུམ་པ *h̲thum-gsum-pa*; ཨུས་ངན་མ *us̲-ñan-ma*; ཉེ་བའི་ལྡེ་མིག *ñe-wah̲i l̲de-mig* (*M̲ñon.*).

སུག་སུག་ཀྲོད laughing loudly (*R̲dsa. 10*).

སུད་པ *sud̲-pa* to cough, to breathe with difficulty (*Cs.*), སུད་དེ་ཤི་བ to die by being choked or suffocated.

+ **སུན** *sun*=ཡུན or དུས time; སུན་རེ=དུས་རེ; མགོན་པོ་ཨ་ཏི་ཤ་ལ་སུན་རེ་དངས at times he called (invited) the lord **Atis'a** (*A. 155*).

སུན་པ *sun-pa*=སེམས་འཚེར་བ or ཐང་ཆད་པ vb. adj. སུན་པོ 1. to be out of humour, tired of, weary of, sick of; tired, weary, རྣ་བ་མི་སུན་ཏེ not tired of hearing (*Mil.*); ཡིད་སུན་པར་འགྱུར་བ to become tired, to get weary of; ཐུགས་སུན་དགོངས་པ་ཡིན་པ་འདུག I suppose your reverence will be tired of it; to make (a person) tired of (a thing), to vex, annoy, to stun or drown with noise, to deafen (*Jä.*). 2. दूषण; to blame; སུན་པར་བྱེད་པ दोषयति, दूषयति to blame, to find fault with, སུན་བྱུང became corrupted, biased, prejudiced. སུན་ཕྱོགས་བློ दूषितमति poisoned or prejudiced mind (*S. Lex.*).

སུན་ཁྱུད *sun-khyud̲* अपवाद scandal.

སུན་པར་འབྱིན་པ *sun-par h̲byin-pa* 1. to stun or drown with, to overpower by noise, to silence. 2. to refute, confute, disapprove 3. to renounce, to resign: སུན་འབྱིན་པའི་སྟོབས strength to renounce (the world) (*Jä.*); occurs in ཉེ་དུའི་འཁྲུལ་འཁོར་གྱིས་བཅིངས་པ་ནི་སུན་འབྱིན་བྱེད་པ to renounce or break through the magic ties of relations (*Ya-sel. 7*). སུན་ཕྱུང་བ *sun-phyuñ-wa*=དགག་པ་བྱས་པ refuted, have obstructed one by logic in controversy, defeated an adversary: དབུ་མར་བཤད་པ་ཐམས་ཅད་རེ་རེ་ནས་སུན་ཕྱུང་བས by the *Mādhyamika* metaphysical demonstrations he having refuted all one by one (*A. 28*). སུན་འབྱིན་པའི་ཚིག *sun-h̲byin-pah̲i tshig*=གཞན་གྱི་སྐྱོན་བརྗོད་པ a libel, words of insult or disgrace to another person.

སུན་མ *sun-ma* अपमान insult, defamation, disgrace, dishonour, refutation. ཐུགས་རྗེ་དྲག་པོ་སུན་མ་བྱེད we should not dishonour the great favour (of the lama); འཁྲུལ་སྣང་གི་སུན་མས་གཏུགས met by a miraculous refutation (*Khrid̲. 49*).

སུབ་པ *sub-pa* pf. བསུབས or སུབས, fut. བསུབ 1. to stop up, plug up, close, cork; to keep shut, locked up: ཁ་སྣ་ལག་པས་སུབ་པ to stop one's mouth and nose with one's hand; དབུགས་སུབ་པ to strangle, suffocate, choke a person; to fill up, choke up with earth, rubbish, etc. a lake (*Glr.*). 2. ཡི་གེ་ལྟ་བུ་སུབ་པ to blot out, erase like a letter; to cover, shut up, fig. རྐང་རྗེས་སུབ་པ to cover the trace or track, to efface every vestige; རི་མོ་སུབ་པ to rub out a figure or a drawing; བུ་ལོན་པའི་མིང་སུབ་པ to remove the name of a debtor; to hush up, conceal, *e.g.*, other people's offences; to suppress, to avoid, *e.g.*, obcene words; to allow to settle, the mash in brewing (from *Jä.*).

སུབ་སུབ *sub-sub* obliterated, rubbed out, erased; ཕྱག་གིས་སུབ་སུབ་བྱས་པས having rubbed it out with his hand (*A. 44*).

སུམ *sum*, for གསུམ three, in compounds before consonants: སུམ་ཅུ त्रिंश thirty, སུམ་བརྒྱ त्रिशत 300, སུམ་སྟོང་ त्रिसहस्र 3000; སུམ་ཆ also སུམ་ཡར तृतीयभाग, तृतीयांश a third, the third part, འཛམ་བུ་གླིང་གསུམ་ཆ་གཉིས (or སུམ་གཉིས) two thirds of Jambudvīpa; བོད་སུམ་གཉིས two thirds of Tibet. སུམ་སྐྱ *sum-ṣkya* a cord of three twisted threads (*Sch.*). སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ *sum-cu ṟtsa-gsum* त्रयस्त्रिंशद्देवा the residence of the thirty-three gods (*Sorig.*); the heaven of Indra; སུམ་ཅུ་རྩ་གསུམ་པའི་ལེའུ་ཡི་མདོ the Sūtra on the Trayatrimsa heavens (*K. d.* ཙ, *208*).

སུམ་ཅུ་ཏིག *sum-cu-tig* or སུམ་ཏིག a medicinal herb growing in the clefts of rocks and amidst grass in Tibet. སུམ་ཅུ་ཏིག་གིས་མཆིན་མཁྲིས་ཚ་བ་སེལ *sum-cu tig* removes inflamation of the liver and biliousness. *Med.*

སུམ་ཅུ་པ *sum-cu-pa* 1. the 30 letters, of the Tibetan alphabet. 2. The original Tibetan grammar of Sambhota in 30 s'lokas.

སུམ་རྟགས *sum-ṟtagṣ* abbr. of སུམ་ཅུ་པ་དང་རྟགས་འཇུག་པ त्रिंशद्लिङ्गावतार the work treating of the Tibetan alphabet and the manner of compounding them by affixes, prefixes, surmounting and subjoining letters to them. ལུང་དུ་སྟོན་པ་རྟགས་ཀྱི་འཇུག་པ་ཞེས་བྱ་བ व्याकरण-त्रिलिङ्गावतार नाम the grammar on the use of affix, prefix, sex, etc. (*Situ. 6*).

སུམ་མདོ *sum-ṃdo* शृङ्गाटक: where several roads or rivers meet, the junction of roads or rivers (*Ṃñon.*).

སུམ་པ *Sum-pa* or སུམས་པ 1. n. of a province and that of a monastery in Amdo. 2. acc. to *Jä.* adj. putrid, rancid, rotten. 3. vb. to bind or tie together, to draw together; to condense (*Sch.*).

སུམ་པ་མཁན་པོ *Sum-pa ṃkhan-po* (lit. the abbot of Sumpa n. of a celebrated Tibetan author who wrote various works among which those on medicine, astronomy, history, and of Buddhism, geopraphy are full of interest. He was born in Amdo; his real name was ཡེ་ཤེས་དཔལ་འབྱོར (Yeshepaljor).

སུར་ཕན *sur-phan*, red pepper v. སུ་རུ་ཕན་ཚ.

སུམ་རྩེན *sum-ṟtsen* = མཐོ་རིས་གནས the heaven (*Ṃñon.*) सिद्धक the heavenly residence of Brahmā, Vishnu and S'iva (*Jig. 21*).

‡ **སུར་ཡ** *sur-ya* 1. सूर्य्य the sun. 2. colocynth. 3. n. of a disease.

སུར་སུར *sur-sur* coarse-grained, *e.g.*, grits *W.* (*Jä.*).

སུལ *sul* 1. an artificial plait in a dress; ཤམ་ཐབས་སོགས་ཀྱང་སུལ་མེད་པ the lamaic petticoat, etc., which is also without plaits (*Jig. 11*). 2. furrow, channel, groove, trench, ditch; दरी, རི་སུལ lateral valley, ravine, hollow; རི་སུལ་གྱི་གྲོང་ཁྱེར a town in a lateral valley; བྲག་སུལ narrow ravine between rocks; ཀ་སུལ the fluting in a column (*Jä.*).

སུལ་ཅན *sul-can* furrowed, having plaits or folds.

སུལ་མ *sul-ma* an angular, or grooved vessel.

སུལ་མལ *sul-mal* the third stomach of ruminating animals, the psalterium or book tripe (*Sch.*).

སུས *sus* instr. of སུ.

སུས་པ *sus-pa* colloq. the belly, stomach: སུས་པ་སྦོས་པ swollen belly.

སེ *se* 1. one of the six early tribes of Tibet (*Jig. 6*). 2. n. of a kind of small bird (*Rtsii.*). 3. = སེ་ཅིག, ཅུང་ཟད a little, very small: སྐུ་འགྲམ་སེ་ཅིག་གེ་བ་ཞིག in his cheeks there were slight depressions (or wrinkles) (*A. 80*). 4. num.: 118.

སེ་ཁྲ་མ *se-khra-ma* species of fly (*Rtsii.*).

སེ་ཁྲོམ n. of a place in Tibet (*Deb.* ཀ, *29*).

སེ་གོལ *se-gol* **अच्छटा** 1. the snapping one's fingers. སེ་གོལ་སྒྲ **अच्छटाशब्द**; the sound from the snapping of fingers; the time it takes to do this, *i.e.*, a very short time, a moment, a twinkling (*Cs.*), སེ་གོལ་གྱི་སྒྲ *se-gol-gyi sgra* the sound produced by snapping the fingers; སེ་གོལ་གྱི་བརྡ *se-gol-gyi brda* a signal given by snapping one's fingers; སེ་གོལ་གཏོགས་པ་ཙམ **अच्छटकाघातमात्र** as much as the snap of one's fingers as a sign of contempt or indignation.

སེ་རྒོད *se-rgod* for སེ་འབྲུ་རྒོད *se-hbru-rgod*; wild pomegranate: སེ་རྒོད་འབྲས་དུག་ཚད་མཚིན་ཚད་སེལ.

སེ་ཆེན་ཆོས་རྗེ *Se-chen chos-rje* Tibetan n. of one of the Tartar emperors of China (*Loń.* ༢ *11*).

སེ་ཏ་རོག་པོ *se-ta rog-po* a species of an aquatic bird (*Rtsii.*).

སེ་ཏྲང *se-trań* yellow beads of a rosary, coming from the central part of Tibet (*Jä.*).

སེ་དྲི *se-dri*, གསེ་དྲི *gse-dri* the disagreeable smell of the sweat of the armpits: སེ་དྲི་བསྣམ་པ *se-dri bsnam-pa* having that smell (*Pth.*) (*Jä.*).

སེ་བདུད *se-bdud* n. of a (མ་བདག) demon.

སེ་བ་རང་རྟ *se-wa rań-rta* the horse on which a སེ་བདུད demon rides.

སེ་རྡུར *Se-rdur* n. of a place in Tibet: ཁྲ་སྟོན་གྱིས་འདྲེན་གྱི་སེ་རྡུར་ཞེས་པའི་གཙུག་ལག་ཁང (*A. 121*).

སེ་བ *se-wa* or གསེ་བ *gse-wa*, བསེ་བ *bse-wa* 1. a thorny plant bearing white flowers resembling the rose; acc. to *Jä.* rose-bush, rose-plant, rose; གསེར་མདོག་སེ་བ་མེ་ཏོག *gser-mdog se-wa me-tog* prob. the yellow rose; wild roses with beautiful and rich blossoms frequently adorn the slopes of the lower hills in the Himālayā mountains; in *C.* hip, haw: ཤིང་སེ་བ *çiń se-wa* is mentioned as the food of the silk-worm (*Jä.*). 2. in སེ་བ་ར་ཏི *se-wa ra-ti*, སེ་བ *se-wa* is the fruit of a plant which is used for gold and silver weighment; it is about two grains in weight: རྒྱལ་པོ་འདི་ལ་གསེར་སེ་བ་ར་རིག་གཅིག་ཀྱང་མི་སྟེར do not give even one grain of gold to this king (*A. 128*).

སེ་བན་ནས་པ *Se-wan nas-pa* n. of one of the disciples of *Milaraspa*. (*Loń.* ༣, *21*).

སེ་བོ *se-bo* prob. for སེ་པོ grey, སྐྲ་སེ་བོ *skra-se-bo* grey hair; མགོ་སེ་བོ *mgo-se-wo* (resp. དབུ་སེ་བོ *dwu-se-wo*) a grey-headed person (*Jä.*)

སེ་བྱ *se-bya* one who calculates and studies the times and place of the issuing of the *Sa-ḇdag* demon from the nether regions to do mischief to men and cattle; a *Sa-ḇdag* astrologer.

སེ་འབུ *se-ẖbu* a bad-smelling insect.

སེ་འབྲུ *se-ẖbru* कनक दाडिम्ब pomegranate; སེ་འབྲུ་མེ་ཏོག *se-ẖbru me-tog* pomegranate flower.

Syn. མཆིན་ནད་དགྲ *m̱chin-naḏ-ḏgra* མཛོད་ལྡན *m̱dsoḏ-ḻdan*; སྐེད་མ *s̱keḏ-ma*; སྤྲེའུ་ཡི་ཤིང་ *s̱preẖu-yi çiñ* (*M̱ñon.*).

སེ་འབྲོག *se-ẖbrog* spite, malice; backbiting: དེ་རྣམས་ཉམས་མ་དགའ་སེ་འབྲོག་པ་བསྐྱེད་པ་བཞིན་ཐོར་རེ་སོང་ those not being pleased grew spiteful and behaved maliciously.

སེ་མོ *se-mo* चन्द्रहार a necklace (*Zam. 5*). སེ་མོ་དོ necklace (of amber); also a string of pearls or precious stone, a kind of ornament made of pearls (*H̱brom. 131*).

སེ་མོག *se-mog* *C.* venereal disease; སེ་རྨ *se-ṟma* syphilitic ulcers (*Sch.*); v. སེ་ཤིང་

སེ་དམར *Se-ḏmar* n. of a ferry near the monastery of Sam-ye: དེ་ནས་སེ་དམར་གྱི་གྲུ་རྩུགས་ལ་ཕྱིན་ནས from there he proceeded to the ferry of Se-mar. (*A. 91*).

སེའུ་རྟ་ཁྲིད *seẖu ṟta-khriḏ* the groom of the chief of a class of demons.

སེ་ཡབ *se-yab*=བསེ་ཡབ (སྐད) चिचं a fig.

སེ་ཡོ་རེ་བ *se-yo re-wa* scanty grey-hair: ལྔ་བརྒྱ་ལོན་ཟེར་བ་རྒན་པོ་མགོ་སེ་ཡོ་རེ་བ་འདུག་པ། there was a grey-headed old man said to be 500 years old (*A. 70*).

སེ་ར *Se-ra*, lit. place of wild rose or brier; n. of a large monastery near Lhasa.

སེ་རག་དུར་སྨན *sa-rag dur-s̱man* carrot in *W.*

སེ་རུལ *se-rul* a kind of mineral earth used as medicine, probably bismuth; also yak-cow's dung collected in autumn for manure (*Jig. 9*). སེ་རུལ་འདྲུགས་ཚད་དུག་ནད་སེལ་བར་བྱེད (*Med.*).

སེ་རེལ *se-rel* half open, *W.* (*Jä.*).

སེ་ལོ་ས་ཕྱགས *Se-lo sa-phyags̱* the house-sweeper of the king of *Sa-ḇdag* demons.

སེ་ཤར་རེ་བ *se-çar re-wa* whitish brown: རྣལ་འབྱོར་མ་རྒན་མོ་རལ་པ་སེ་ཤར་རེ་བ another old female ascetic (*yogini*) whose flowing locks were whitish brown (*A. 69*).

སེ་ཤིང་ *se-çiñ* a kind of nettle. Acc. to *Cs.* a tree or shrub, good for hedges. སེ་དུག *se-dug* poison contained in སེ་ཤིང་. སེ་མོག or སེ་དུག་ནད *se-dug-naḏ*=རེག་དུག་ནད *reg-dug naḏ* syphilis (*Mea.*).

སེ་སེ *se-se*, སེ་ཏང་ a kind of brick-tea (*Ṟtsii. 74*).

སེག *seg*, སེག་སེག *seg-seg* obliquely, awry, སེག་གཅོད་པ to cut obliquely.

སེག་བྱ *seg-bya* n. of an aquatic bird, prob. snipe (*Ṟtsii.*).

སེག་མ *seg-ma* small stones, gravel *W.* (*Jä.*).

སེགས་ཅན *segs̱-can* शर्करिल gravelly.

སེང་ *señ*, v. གསེང་ *g̱señ*.

‡ **སེང་གེ** *señ-ge* सिंह the lion—only known mythologically.

Syn. རི་དྭགས་ཟས་ཅན *ri-ḏbags̱ zas̱-can*; གླང་པོ་འཇོམས *g̱lañ-po-g̱joms̱*; འཕྲོག་བྱེད *ẖphog-byeḏ*; ནགས་ཀྱི་དབང *nags̱-kyi ḏwañ*; གདོང་ལྔ་པ *g̱doñ-ḻña-pa*; ཁ་ལྔ་པ *kha-ḻña-pa*; ཚོགས་ཀྱི་བདག་པོ *tshogs̱-kyi ḇdag-po*; རལ་པ་ཅན *ral-pa-can* (केशरी); གཙུག་ཕུད་ལྔ་པ *g̱tsugs̱-phud ḻña-pa*; ང་རོ་ཅན *ña-ro-can*; རི་དྭགས་རྒྱལ་པོ *ri-ḏbags̱ ṟgyal-po*; ནམ་མཁའ་གནོན *nam-m̱khaẖ-g̱non*; རྣམ་པར་གནོན *ṟnam-par-g̱non*; སྡེར་ཆགས་དབང་པོ *s̱der-chags̱ ḏwañ-po*; ཆ་ཤས་འཇིགས *cha-ças̱-ẖjigs̱* (*M̱ñon.*).

སེང་དཀར་གསང་བ *señ-ḏkar g̱sañ-wa* an officinal plant which has the property of removing barreness: སེང་དཀར་གསང་ བས་ཀླུང་འདུག་སུ་ཁ་སྐྱེད་ཀླུང་ འཇུག k̲luṅ-h̲jug brings issue.

སེང་གེ་སྐྲོད seṅ-ge-ṣkrod̲=ཀླུ་ཤིང་ k̲lu-çiṅ नागद्रुम (Mṅon.) [a species of Euphorbia used in offerings to the snake-goddess Manasā]S.

སེང་གེ་ཅན seṅ-ge-can=གྲུ་ཤན boat (M̲ṅon.).

སེང་གེའི་སྒྲ་སྒྲོག་པ seṅ-geh̲i ṣgra ṣgrog-pa an epithet of the son of Kāmadeva (M̲ṅon.).

སེང་གེའི་ཤིང་རྟ་མ seṅ-geh̲i çiṅ-r̲ta-ma an epithet of the wife of Mahes'vara (M̲ṅon.).

སེང་གེ་འཇིགས་མེད seṅ-ge h̲jigṣ-med̲ n. of a medicinal herb; སེང་གེ་འཇིགས་མེད་མགོ་ཆག་རུས་པ་གསོ། Seṅge-h̲jigṣ-med̲ cures fracture in the bones of the head.

སེང་གེ་མོའི་བུ सैंहिकेय, सिंहिकापुत्र, राहु the planet Rāhu.

Syn. སྒྲ་གཅན ṣgra-g̲can (M̲ṅon.).

སེང་གེ་བཟང་པོ Seṅ-ge b̲zaṅ-po सिंहभद्र an Indian Buddhist Pandit who wrote a commentary on the Prajñāpāramitā (K. dun. 38).

སེང་གེ་རྩེན seṅ-ge-r̲tsen an epithet of Jampal *Bodhisattva* (M̲ṅon.).

སེང་གེའི་ཁྲི seṅ-geh̲i-kkri सिंहासन a throne so called from its being supported by golden lions. The throne on which Buddha's image is seated borne by eight lions.

སེང་གེའི་སྒྲ Seṅ-geh̲i ṣgra the sixth in the list of the thousand Buddhas of the present Bhadra-kalpa (Situ. 42).

སེང་གེའི་སྒྲ་བསྒྲགས་པའི་མདོ Seṅ-geh̲i ṣgra b̲sgragṣ-pah̲i m̲do n. of a *Sûtra* in (K. d. མ, 183).

སེང་གེའི་རྩལ seṅ-geh̲i r̲tsal̲ सिंहविक्रम; the prowess of the lion; one powerful as the lion.

སེང་གེའི་རལ་པ seṅ-geh̲i ral-pa the mane of the lion.

སེང་གེའི་རིགས seṅ-geh̲i-rigṣ=as met. a dog.

སེང་གེས་ཞུས་པའི་མདོ Seṅ-geṣ shuṣ-pah̲i m̲do the *Sûtra* delivered at the request of prince Simha the son of king Ajāta S'utru (K. ko. ཀ, 73).

སེང་ལྕམ་དཀར་མོའི་ནུ་ཞོ seṅ-l̲cam d̲kar-moh̲i nu-sho=གངས་ཆུ glacial water, natural ice-water, glacier stream (S̲man. 351).

སེང་ལྡང seṅ-l̲daṅ prob. a wrong spelling of སེང་ལྡེང་ also སེང་ཚེར a tree growing on the southern lower ranges of the Himalayas, having red wood, and a bark which by the poor is used for tea called ལྡོང་ཇ; its sap serves as an officinal drug *Lt.* (Jä.).

སེང་ལྡེང་ seṅ-l̲deṅ खदिर; *Acacia Catechu.* Syn. བྱིས་པའི་ནུ་མ byiṣ-pah̲i nu-ma; གླུ་ལེན་མ g̲lu-len-ma (M̲ṅon.). *Damaru* (drumlets) made of this wood emit a very musical sound. It is of three species, red, yellow and white (Liç.): ཡང་རང་གི་ལྷག་པའི་ལྷ་སེང་ལྡེང་ནགས་ཀྱི་སྒྲོལ་མ (A. 31) and my best of all the deities is Dolma of Sengdeng forest.

སེང་ལྡེང་ངན་མ seṅ-l̲deṅ ṅan-ma an inferior species of Acacia catechu.

Syn. བཤང་བའི་སེང་ལྡེང་ b̲çaṅ-wah̲i seṅ-l̲deṅ; ཚིལ་དགྲ tshil-d̲gra; ཟླ་བའི་ཡལ་ག zla-wah̲i yal-ga (M̲ṅon.).

སེང་ལྡེང་ལྡན seṅ-l̲deṅ l̲dan one of the seven fabulous golden mountains of the Buddhist cosmogony (So-rig. 8).

སེང་པོ seṅ-po,=གསེང་པོ 1. clean, white, cf. སྐྱ་སེང་. 2. *Sch.*: thin, airy, transparent, not dense or tight; སེང་སེང་ id. (*Sch.*: open, free, roomy, spacious); སྐྱེ་བོ་སེང་སེང་པོར་གྱུར ṣkye-b̲o seṅ-seṅ-por gyur they became very thin, lean, pale people (Jä.).

སེང་བ *seń-wa* pf. བསངས, fut. བསང་, also བསེང་, to lift up, to raise what was hanging down or drooping; སྐུ་ཁམས་བསེང་བ་ལ་འབྱོན he goes to take some recreation; ཁམས་དུབ་པ་སེང་བ to refresh the wearied body; ཁམས་སྐུ་གས་པ་བསེང་བའི་རླུང་དང bracing air; སྐྱོ་བསང་བ to re-create, to divert one's self; སྐྱོ་སེང་ལ་འགྲོ་བ to take a constitutional walk, སེང་ལ་མཇོད་པ to drive out, to take the air in a carriage (*Pth.*); ཐུ་ངན་བསངས་རྟེ consolatory, giving comfort (*Jä.*).

སེང་ཤང་ *seń-çań* अवदात white, bleached.

སེང་ཤིང་ *seń-çiń*, for སེང་ལྡིང་

སེང་སོར *seń-sor*=འཐུས་སོར losing sight of, oversight, escaping from the memory (*Yig. 24.*)

སེད *sed* a file, rasp. (*Jä.*)

† **སེན་དྷ་པ** *sen-dha-pa* prob. Tibetanized form of the word Siddha=བསོད་སྙོམས་པ a Buddhist monk or mendicant; སེ་ཉ་བ and སེན་ད་བ are its corrupt forms.

སེན་མོ *sen-mo* ལག་པའི་སེན་མོ or resp. ཕྱག་སེན करज, nail of finger, ཞབས་སེན toe-nail; སེན་ཐོག a gripe, pinch, nip, twitch; སེན་མོ་འདེབས་པ to pinch, squeeze; སེན་མོས་བསྲུལ नखभिन्न scratched by the nails; སེན་ཚོམ as much as may be put on a finger nail, a small quantity (*Sch.*); སེན་མོ་ལ་ཆགས་པ grown or appeared on the nails, སེན་ཞེ a white spot, such as will some times appear on the nails of the fingers (*Jä.*).

Syn. སྡེར་མོ *şder-mo*; ལག་པའི་ཚེར་མ *lag-paẖi tsher-ma*; ལག་པའི་དཔའ་བོ *lag-paẖi ḏpaẖ-wo*; ལག་སྲིད་ཅན *lag-sṟiḏ-can*; འདོད་སྨྱོས་ལྕགས་ཀྱུ *ẖdoḏ-myoş ḵagş-kyu*; སོར་མོ་སྐྱེས *sor-mo-şkyeş*; སླར་སྐྱེ *şlar-şkye*; ན་ག་ར *na-ga-ra* (*M̲non.*).

སེན་མོའི་གར *sen-moẖi* as met. peacock.

སེབ *seb*, v. གསེབ *g̲seb*.

སེམ་མེ *sem-me* (ཕྱུན་ཟེམ་མེ) slightly smiling: ཇོ་བོ་སེམ་མེ་མཛད་ནས་ལགས་ལགས་བཟོད་པ་མཛོད་གསུང་ (*A. 96*) the lord slightly smiling said, be patient, sir.

སེམས *semş* चित्त, मनस्; सत्व; resp. ཐུགས 1. soul, as power of moral volition, spirit; སེམས་ཀྱི་ཁང་པ *semş-kyi khań-pa* चित्त the heart where the soul resides; ཡིད་ནང་གི་བྱེད་པོ the doer in the heart; སེམས་ལ་དབང་བ to have power or influence over one's mind or self; སེམས་རངས་པར་གྱུར his mind became cheered, the mind was joyous. འདོད་ཆགས་ཀྱི་སེམས passionate mind; lustful mind. འདོད་ཆགས་དང་བྲལ་བའི་སེམས passionless mind. ཀུན་གཞིའི་སེམས the eternal spirit. 2. mind, resp. ཡིད *yiḏ* and བློ *ḇlo*: སེམས་ནི་དུལ་བ་ལེགས་པ་ཡིན། སེམས་དུལ་བདེ་བ་ཐོབ་པར་འགྱུར (*K. d.* ༢, *214*) it is good to control the mind, he who has controlled his mind will obtain happiness; སེམས་ན་འདུག the mind is sick, is troubled; སེམས་འཁྲུགས་པ *semş ẖkhrugş-pa* a mind agitated and troubled by sorrow, affliction, vexation etc.; བཟོད་པའི་སེམས forbearance, patient endurance, fortitude, constancy; གནོད་སེམས malice; ཤེས་རབ་དང་ལྡན་པའི་སེམས mind full of wisdom, knowledge. སེམས་མི་གཡོ་བ अकम्प्यचित्त a steady, firm mind, not to become agitated or ruffled at heart; སེམས་ཁོང་དུ at the bottom or depth of the heart; སེམས་ཁོང་ཚུད=སྡུག་བསྔལ misery, grief (*M̲ńon.*): སེམས་ཁོང་དུ་ཚུད་པ one very much grieved, deeply concerned; སེམས་ཆུང་བ a timid, weak minded person; སེམས་རྗོར་བ to lose one's senses, spirits; སེམས་ཀྱི་སྤྱོད་པ *semş-kyi şpyoḏ-pa* चित्त चरित intellectual powers, mental faculties (*Vai.-şń.*).

Syn. སྙིང་ *şñiń*; རྣམ་ཤེས་རྟེན *ṟnam-çeş-ṟten* (*M̲ńon.*).

སེམས་ཀྱི་ལོངས་སྤྱོད *semş-kyi lońş-şpyoḏ* thought, thinking, imagination.

Syn. རྣམ་རྟོག r̲nam-r̲tog; བསམ་མནོ b̲sam-m̲no; མནོ་བསམ m̲no-b̲sam. (M̲ńon.)

སེམས་སྐྱེད་པ semş şkyed̲-pa to suffer thoughts or inclinations to rise in one's mind, as *e.g.*, འདོད་ཆགས་ཀྱི་སེམས་སྐྱེད་པ libidinous thoughts arise; also: to nourish, indulge desires, passions, to give way to them; often used in reflective sense: སེམས་སྨད་པ to humble one's self before a person; also བདག་གི་སེམས་ལ་སྨད he blamed, scolded himself (*Jä.*).

སེམས་སྐྱོ *semş-şkyo* repentance; weariness.

Syn. ཡིད་སྐྱོ *yid̲-şkyo*; ངེས་པར་འབྱུང་ *ńeş-par-h̲byuń*; སྐྱོ་ངེས *şkyo-ńeş*; ཡིད་འབྱུང་ *yid̲-h̲byuń*; སྐྱོ་ཤས *şkyo-çaş* (*M̲ńon.*).

སེམས་བསྐྱེད *semş-b̲şkyed̲* चित्तोत्पाद notion, thought, idea, any thing arising or dawning in the mind; these as enumerated in *H̲bum*, *Pharphyin*, *Lamrim* and *Legş-b̲çad̲ g̲ser-phreń* are of two kinds: ཀུན་རྫོབ་པའི་སེམས་བསྐྱེད संवृतिमनोत्पाद and དོན་དམ་པའི་སེམས་བསྐྱེད परमार्थ मनोत्पाद (*M.V.*)

སེམས་ཁོང་ཆུད *semş-khoń-chud̲* = སྡུག་བསྔལ *şdug-b̲şńal* suffering, sorrow, grief (*M̲ńon.*).

སེམས་མཁན *semş-m̲khan* intelligent, sensible: སེམས་མཁན་མི་གཅིག་ཀྱང་མ་བྱུང not one sensible person was present (*Glr.*, *Jä.*).

སེམས་འཁྱོག་པོ *semş-h̲khyog-po* = མི་དྲང་པོ་མིན་པ *mi-dr̲ań-po min-pa* one who is not straightforward (*M̲ńon.*) = བཅོས་པ་བྱེད་པ to be dissimulating, one behaving artfully, cunningly.

སེམས་འཁྲལ *semş-h̲khral* a mind afflicted, painfully agitated (*Sch.*).

སེམས་འཁྲུག་པར་འགྱུར་བའི་རྒྱུ་ལྔ the so-called five but really four causes which agitate the mind:— 1. གཉེན་བཤེས་ཟད་པ termination of friendship, loss of friends and relations. 2. ལོངས་སྤྱོད་ཟད fall from prosperity, loss of wealth, etc. 3. ཁམས་མི་མཉམ་པ indifferent state of health, the state of health being not uniform. 4. མི་མ་ཡིན་པས་བརླམས་པ (སྔོན་གྱི་ལས་ཀྱི་རྣམ་པར་སྨིན་པ) the consequences of the acts of the former states of life (*K. du.* པ, *49*).

སེམས་དགའ་དགུ་བ *semş-d̲gah̲-d̲gu-wa* to be merry, cheerful; merriment, enjoyment.

སེམས་ཅན *semş-can* भूत, सत्त्व animated being, man, animal (in Kham and Amdo the term is applied only to the lower animals). སེམས་ཅན and སྲོག་ཆགས *srog-chagş* are sometimes confounded together, the last term though in a general sense applying to animated beings being seldom used to signify humanity.

Syn. འགྲོ་བ *h̲gro-wa*; སྐྱེ་འགྲོ *şkye-h̲gro*; སེམས་ལྡན *semş-l̲an*; སྐྱེ་ལྡན *şkye-l̲dan*; སྐྱེ་བོ *şkye-wo*; སེམས་པ་ཅན *semş-pa-can*; སྲོག་ཆགས *sr̲og-chagş*; ཤེས་ལྡན *çeş-l̲dan*; ལུས་ཅན *luş-can*; སྐྱེས་བུ *şkyeş-bu* (*M̲ńon.*).

སེམས་ཅན་དང་ལྡན་པ *semş-can-dań l̲dan-pa* big with child, pregnant. སེམས་ཅན་ཤུགས *semş-can-shugş* = བུད་མེད་སྦྲུམ་པ *bud̲-med̲ şbrum-pa* a pregnant woman (*M̲ńon.*).

སེམས་ཆགས་པ *semş-chagş-pa* to be fond of, loving, to be passionately devoted to a person or object.

སེམས་འཇའ་ཕབ་ནས་སྨྲས་པ *semş-h̲jah̲ phab-naş şmraş-pa* = སེམས་མཐུན་ནས་ཆོས་ཀྱི་གཏམ་སྨྲས་པ to discourse on religious matters with an accordant mind.

སེམས་ཉིད *semş-ńid̲* the soul, spirit, mind, the inner working; memory, intelligence, consciousness.

Syn. ཤེས་པ *çeş-pa*; སེམས *semş*; སེམས་པ *semş-pa*; སྙིང་ *şńiń*; ནང་གི་བྱེད་པ *nań-gi byed̲-pa*; དྲན་པ *dr̲an-pa*; བློ *b̲lo*; རིག་པ *rig-pa*; རྣམ་ཤེས *r̲nam-çeş*; ཀུན་གཞི *kun-g̲shi*; ཡིད་བྱེད *yid̲-byed̲* (*M̲ńon.*).

སེམས་སྙོམས *semş-şńomş* = སེམས་ཆུང་ *semş-chuń* or མི་སྙོམས་ཆུང་ a timid person (*Ńag. 29*).

སེམས་རྟེན *semş-ṟten* a keepsake, token (*Pth.*).

སེམས་ཐེབས་པ *semş-thebş-pa* mental absorption, to be absorbed in thought.

སེམས་དྭངས་པ *semş-ḏwańş-pa* **चेतसः प्रसारः** clearness of understanding [extension of knowledge]*S.*

སེམས་བདེ *semş-ḇde* cheerfulness, ease of heart.

སེམས་སྡུག *semş-şdug* = སྡུག་བསྔལ *şdug-ḇşńal* **खेद, चित्तपीड़ा** sadness, sorrow; misery, mental depression (*M̱ńon.*).

སེམས་ནད *semş-naḏ* heart-grief, affliction: སེམས་ཀྱི་ནད་དུ་ཆེ he has much heart-grief (*Jä.*).

སེམས་རྣལ *semş-ṟnal* (*yoga*) a peaceful state of mind, a concentrated mind. སེམས་རྣལ་དུ་ཕབས་ནས་ལེགས་པ་བསམ་དགོས་སོ (*Situ. 71*) the mind to be brought into perfect rest must have good thoughts.

སེམས་རྣལ་དུ་མི་གནས་པ *semş ṟnal-du mi-g̱naş-pa* a restless mind, a mind not in equanimity.

Syn. རྣལ་དུ་མི་གནས་པ *ṟnal-du mi-g̱naş-pa*; བག་མི་ཕེབས *bag-mi-phebş*; ཞི་ལ་མི་གནས *shi-la mi-g̱naş*; འཕྱང་མོ་ཅན *ẖphyań-mo-can* (*M̱ńon.*).

སེམས་སྣུམ་པ *semş şnum-pa* = དགའ་བ to be glad, gladness (*M̱ńon.*).

སེམས་པ *semş-pa* **चेत, चिन्तन, संज्ञा**; pf. སེམས or བསམས *ḇşamş*, fut. བསམ, imp. སོམ 1. to think: འདི་སྙམ་དུ་སེམས་སོ or བསམས་སོ he thought as follows, he had the following thoughts; ལོག་པར་སེམས་པ to think perversely, to take the wrong view of a thing; to meditate, muse, ponder; སེམས་བཞིན་དུ absorbed in meditation, lost in thoughts; མི་དགའ་བར་སེམས་ཤིང་ immersed in melancholy thoughts (*Dzl.*); སེམས་བཞིན་དུ = ཤེས་བཞིན་དུ knowingly, wilfully, purposely; ཤིན་ཏུ་སོམས་ཤིག think over seriously, རང་གི་ཡུལ་ལ་མ་བསམ་པར forgetful of home, forgetting one's country; ཡི་གེ་འདི་ལ་མ་བསམ་པར disregarding this contract (*Glr.*); གཞན་དུ་མ་སེམས་ཤིག do not think of any body else, do not think otherwise; to intend, purpose, have in view, *e.g.*, གནོད་པར་བྱ་བར to do harm. 2. to fancy, imagine (*Do.*); with ངང་འདྲ་བར and similar expressions, to hold, think, consider, to take for, to look upon as; ད་འཁོར་བའི་ཉེས་དམིགས་བསམ་བསམ་ཤེས་ན (for བསམ་ཞིང་) now that you know with full consciousness the punishment of (going through) the cycle (of animal existences) (*Mil.*). 3. an act of memory, a remembering; ལྷ་ཆོས་ཐོས་བསམ་བྱེད་པ་རྣམས those who have heard and kept in their memory the religion of Buddha (from *Jä.*).

སེམས་པ་ཅན *semş-pa can* **अन्तःसत्वा** pregnant, bearing child.

སེམས་དཔའ *semş-ḏpaẖ* a brave mind; བྱང་ཆུབ་སེམས་དཔའ a purified, brave and powerful minded soul, a saint of the Mahāyāna school.

སེམས་དཔའ་ཆེན་པོ *semş-ḏpaẖ chen-po* **महासत्व** a saintly soul that has attained high perfection.

སེམས་ཕྱོས་པ *semş-phyoş-pa* **उन्मना:** distracted mind, mind unable to fix on anything.

སེམས་བེམ་པོ *semş bem-po* = ལྐུག་པ *ḻkug-pa* idiot, stupid, fool (*M̱ńon.*).

+ སེམས་བློང་བློང་པོ *semş-ḇloń ḇloń-po* = ཡི་མུག་པ a depressed heart.

སེམས་མ་བདེ *semş ma-ḇde* uneasiness of the mind, unhappy state of mind.

སེམས་མང་ *semş-mań* having many desires, speculating on many things.

སེམས་མི་དགའ་བ *semş mi-ḏgaẖ-wa* disconsolate, unhappy; displeased, dissatisfied.

སེམས་མི་གནས་པ *semş mi-g̱naş-pa* a vacillating, unsteady mind unsteadiness, fickle-minded (*M̱ńon.*).

Syn. རྣམ་གཡེང་ *ṟnam-g̱yeń*; མི་བརྟེན *mi-ḇṟten* (*M̱ńon.*).

སེམས་ཙམ་པའི་གྲུབ་མཐའ *semş-tsam-pah̲i grub-mthah̲* the doctrinal philosophy of the *Yogacārya* Buddhist school which is divided into two sects: སེམས་ཙམ་རྣམ་བདེན་པ *semş-tsam r̲nam b̲den-pa* and སེམས་ཙམ་རྣམ་བརྫུན་པ *semş-tsam r̲nam b̲r̲dsun-pa*. ཇོ་བོ་རྗེའི་བླ་མ་ཀ་མ་ལ་ར་ཀྵི་ཏ་སེམས་ཙམ་རྣམ་བརྫུན་པ་ཡིན (*A. 28*) Atis'a's spiritual tutor Kamala Rakṣita belonged to the *R̲nam-b̲r̲dsun-pa* sect of the *Yogacārya* school.

སེམས་འཚེར *semş-h̲tsher* fatigue, weariness, disgust (*Sch.*).

སེམས་གཞན *semş-gshan* चित्तान्तर regardless; thinking differently.

སེམས་ཡངས་པ *semş-yañş-pa* magnanimous, one with liberal views.

Syn. བློ་ཁོག་ཡངས་པ *b̲lo-khog yañş-pa*; བློ་ཆེ་བ *b̲lo-che-wa*; བསམ་པ་ཡངས *b̲sam-pa-yañş* (*M̲ñon.*).

སེམས་གཡེང་བ *semş-gyeñ-wa* विक्षिप्त चित्त, विमनाः inattention, wandering, absent-mindedness; to be disturbed.

སེམས་གཡེངས *semş-gyeñş* disturbed mind = སྡུག་བསྔལ *şdug-b̲şñal* suffering, sorrow (*M̲ñon.*).

སེམས་ལས *semş-laş* or སེམས་ལས་ཆེ brain-work; a philosopher; one who thinks of many subjects (*M̲ñon.*).

སེམས་ཤེས་པ *semş-çeş-pa* पण्डित; = མཁས a learned man, a sage (*M̲ñon.*).

སེམས་ཤེས་ཁྱིམ *semş-çeş-khyim* = དཔའ་བོའི་ཁྱིམ the residence of a sage; also that of a hero.

སེམས་གསོ *semş-gso* or སེམས་པ་གསོ་བ consolation, to console; སེམས་གསོ་ཐུགས་ངལ་མ་མཛད (*R̲dsa. 19*) be consoled, do not be troubled in mind.

སེའུ *seh̲u* 1. दाडिम्ब pomegranate. 2. a little tooth (*Jä.*).

སེར *ser* 1. for སེར་པོ. 2. སེར་རུ corruption, putrefaction. སེར་ཅན rancid *S.g.* (*Jä.*).

སེར་ཀ *ser-ka* = སེར་ཁ 1. crack དཀར་ཡོལ་ལ་སེར་ཀ་བྱུང་ there is a crack in the porcelain cup; a cleft, slit fissure, crevice, gap, བྲག་སེར chasm or cleft in a rock; རྒྱ་སེར a large gap. 2. = བུག་པ सुषिर a hole; སེར་ཁ་སྦུབ་པ to close or stop up a hole or crack.

སེར་སྐྱ *ser-şkya* lamas and laymen, *i.e.*, Buddhist monks who dress in yellow and layman who dress in plain or in white. 2. कपिल, पाण्डर yellowish white, brown; ཁ་དོག་སེར་སྐྱ गौर; of fair complexion, of white-yellow colour.

སེར་སྐྱ་མ *ser-şkya-ma* n. of a *Yakṣa* princess (*K. g.* ད, *130*).

སེར་སྐེ *ser-şke* yellow-sash used by Buddhist monks of Tibet (*R̲tsii.*).

སེར་ཁ *ser-kha* v. སེར་ཀ.

སེར་ཁ་སེ *ser-kha-se* སྤྲང་ཀན་པོ་སེར་ཁ་སེ་རྒྱལ་ས་ལ་བགོད་དོན་ཅི་ལ་ཡོད (*Khriḏ. 130*) for what has that old beggar settled in the city?

སེར་ཁྱིམ་པ *ser-khyim-pa* = དཔོན་པོ, a Buddhist monk of the *Tantrik* school who while doing priestly duties (chiefly astrological) lives as a householder and keeps female company; རབ་ཏུ་བྱུང་བ་ཡང་སེར་ཁྱིམ་ལ་བཀོད he converted even the ordained monks into householder priests (*A. 66*).

སེར་ཁྲལ *ser-khral* fees paid to a *Serkyim-pa* priest for protection against damage done by hail, *i.e.*, money paid to a *Tantrik* lama for his preventive ceremonies against hail storms.

སེར་ག་མ *ser-ga-ma* turmeric, *curcuma* (*Sch.*).

སེར་གོས *ser-goş* = གོས་སེར་པོ yellow robe, the dress of a Buddhist monk (*Khriḏ. 18*).

སེར་ཅན *ser-can* पित्तल brass.

སེར་ཆེ *ser-che* a yellow flower in *W.* *Saxifraga flagellaries* (*Jä.*).

སེར་ནག་མ *ser-nag-ma* कृष्ण पिङ्गला yellowish black.

སེར་སྣ *ser-ṣna* मात्सर्य avarice; སེར་སྣ་བྱེད་པ to be avaricious.

Syn. འཆུམས་པ *ẖchumṣ-pa*; འཇུངས་པ *ẖjuṅṣ-pa*; ཞིབ་མོ *shib-mo*; ཆ་ཕྲ *cha-phra*; སྲན་ཆེས *s̱ran-cheṣ* (*M̱ñon.*).

སེར་སྣ་ཅན *ser-ṣna-can* मत्सर, कृपण a covetous person, a miser.

སེར་སྣ་བ *Ser-ṣna-wa* n. of a heretical sect of ancient India (*Theg. 39*).

སེར་པོ *ser-po* पीत, अवदात, गौर pale, fair, yellow.

སེར་འཕྲེང་ *ser-ẖphreṅ* clerical procession, (*Jä.*).

སེར་བ *ser-wa* उपलवर्ष, उदकवज्र hail, hail-stones.

Syn. སྤྲིན་གྱི་རུས་པ *ṣprin-gyi ruṣ-pa*; སྤྲིན་གྱི་རྡོ *ṣprin-gyi r̲do*; ཆུ་མཁྲེགས *chu-m̱khregṣ*; སྤྲིན་གྱི་གོང་བུ *ṣprin-gyi goṅ-bu*; སྤྲིན་གྱི་ཀ་བ *ṣprin-gyi ka-wa*; རྡོ་ཡི་ཆར *r̲do-yi char*; ལོ་ཏོག་གཤེད *lo-tog g̣çed̲* (*M̱ñon.*).

སེར་བུ *ser-bu*, v. བསེར་བུ *b̲ser-bu*.

སེར་མ=བཙུན་མ a Buddhist nun: རྡོལ་གྱི་སེར་མ་དེ་གཞན་ཕན་ཆེ (*A. 90*).

སེར་མོ *ser-mo* 1. अङ्गुलि finger. 2. *W.* six-rowed barley, late barley. 3. in the Amdo dialect a Buddhist monk; སེར་མོ་བ *ser-mo-wa* the lama.

སེར་རྟའི་གོས *ser-r̲taẖi-goṣ*=དཔག་བསམ་གོས the robe made of the bark of *Kalpadruma* tree. (*Ñag. 58*).

སེར་ཚུར *ser-tshur* a yellow mineral: སེར་ཚུར་རུལ་གཅོད་སྨན་ལ་བཀོ (*Med.*).

སེལ *sel* 1. discord, dissension, ནང་སེལ domestic dispute. 2. a kind of incantation, like བདུད; སེལ་འཛུག་པ to exorcise, make use of conjurations or incantations (*Mil.*, *Jä.*).

སེལ་དགའ *sel-d̲gaẖ*=འཇོམས་དགའ delighting in conquest; also quarrelsome, one fond of brawls.

སེལ་བ *sel-wa* अपनय, उत्क्षेपण, निराकृत, निर्हारक; pf., fut. བསལ, imp. སོལ, to throw off, to remove, esp. impurities, hence to cleanse; to pick, to pick off; to blot out, cross out: བུ་ལོན་སེལ་བ to blot out a debt; to clear, ལམ་སེལ་བ to clear a path or road; གནོད་སེལ་བ to repair (damages), to redress (grievances), ནད་སེལ་བ to cure a disease, མུན་པ་སོལ dispel (darkness) (*Jä.*).

སེལ་ཟེར་ཅན *sel-zer can* incorrectly for གསིལ་ཟེར་ཅན हिमांशु the moon.

སོ I: *so* 1. num.: 148. 2. in Budh. =ཆགས་པ attachment, adherence, desire (*K. g.* ཁ, *179*). 3.=ཞི་བའི་བཏུང་བ a mild drink (mystic) (*K. g.* ཁ, *179*), also in སོ་ལ་རེག་པ=ཇམས་སོ (mystic) (*K. g.* ཁ, *28*).

སོ II: 1. दन्त tooth: སོ་ཐམ་ཐམས་པ grinning, showing teeth (likea monkey). སོ་མེད toothless; སོ་བྲད विरल दन्त irregular teeth with spaces between; སྟེང་སོ, ཡ་སོ upper teeth; འོག་སོ, མ་སོ lower teeth; སོ་རྙིལ *se-r̲ñil* दन्तमांस the gum; མདུན་སོ or གཙད་སོ front tooth, incisors; སྦུབས་སོ *ṣbubṣ-so*, cheek-tooth, ཁྲམ་སོ, རང་ཐག་སོ, ལྷན་སོ molar-tooth, corner-tooth, canine-tooth. 2. tooth of a saw wheel, comb. 3. (གྲི་སོ) धार the sharp edge of a knife. 4.=མཚམས boundary, confines: རྒྱ་བོད་གཉིས་ཀྱི་བར་གྱི་སོ་འཛིན་པའི་གནས a place on the confines of India and Tibet (*A. 152*).

Syn. resp. ཚེམས *tshemṣ*; ལྡད་བྱེད *l̲dad̲-byed̲*; གཅོད་བྱེད *gcod̲-byed̲*; མཆེ་བ *m̱che-wa*; གཉིས་སྐྱེས *gñiṣ-ṣkyeṣ* (*M̱ñon.*).

སོ III: 1. for ས in conjunction with certain words, *e.g.*, སོ་མཚམས for ས་མཚམས land boundary; ངན་སོར་སྐྱེ་བ *ṅan-sor ṣkye-wa* to be born in an inferior place. 2.=སྐྱིད་པ *ṣkyid-*

pa happiness, comfort, joy; སོ་བསོད་ཅིག་བགྱིད do enjoy, let us enjoy, སོ་མི་བསོད=མི་སྐྱིད་པ *şkyiḏ-pa*; འདི་ན་ཤར་ནུབ་ལྷོ་བྱང་ཐམས་ཅད་སོ་མི་བསོད here east, west, south, north, in all directions there is no happiness. 3.=བསོ look out, guard, spying, སོ་བྱེད་པ to watch, to spy, to look out; སོ་ཁུང་ peep-hole; སོ་པ keeper, guard, watchman, spy, emissary, ཟས་ནོར་བདུད་ཀྱི་སོ་པ་ཡིན money and dainties are the devil's emissaries (*Jä.*); མེ་བསོ fig. a guard or watch kept by several persons round a fire; སོ་སྐད watch-word.

སོ IV: 1. ཕིག་བད a grammatical termination: རྟེན་སོ for རྟེན་ནོ *C.*, also *Glr.* 2. num. for སུམ་ཅུ *sum-cu* in the abbreviated numbers 31—39 (*Jä.*).

སོ་དཀར *so-ḏkar* white tooth.

སོ་སྐྱག *sa-şkyag* दन्तमल impurities in the teeth.

སོ་ཁའི་མཁར་བུ *so-khaẖi m̱khar-bu*=ངལ་སོ་མའི་མཁར་རྒྱུག a staff or stick to take rest by leaning on it while travelling. དམ་ཚིག་སོ་ཁའི་མཁར་བུ་དང་འདྲ་བ (*Khriḏ. 57*) a word of honour is to be depended on like the traveller's stick.

སོ་ཁྲབ *so-khrab*=མ་བཅོས་པ नैसर्गिक natural not artificial.

སོ་ཁྲི་བཙན་པོ *So-khri ḇtsan-po* successor of the first king of Tibet Ñathi-tsan-po (*Yig. 63*).

སོ་གོས *so-goş*=མཆུ lip.

སོ་གྲི *so-gri* a saw.

སོ་འགྲིག་པ *so-ẖgrig-pa* समदन्त; one with even and symmetrical teeth.

སོ་སྒོ *so-şgo* mouth, the lips. ལོ་ཙྪ་བའི་ཞལ་ནས་དེ་འདྲ་སོ་སྒོར་མ་འདོན་ཅིག (*A. 132*) Lo-tsā-wa, do not allow such expressions to come out of your lips.

སོ་སྒྲ *so-şgra* lit. the teeth sound, a whistle; སོ་སྒྲ་འདེབས་པ *so-şgra ẖdebş-pa* the whistling through the teeth, in the magic performances of the Bon-po (*Jä.*).

སོ་སྒྲིབ *so-şgrib*=མཆུ the cover of the teeth, *i.e.*, the lips.

སོ་ཅན *so-can* दन्ति, हस्ति=གླང་པོ་ཆེ *glań-po-che* elephant (*M̱ñon.*).

སོ་འཆིང་ *so-ẖchiń*=མཆུ lip.

སོ་གཉིས་པ *so-g̱ñiş-pa* हस्ति with two tusks, an elephant (*M̱ñon.*).

སོ་སྟོ་བ *so-şto-wa*=སོ་རྡང་རྡང་ཡོད་པ (*Ya-sel. 55*).

སོ་དྲེག *so-ḏreg* tartar formed in the teeth.

སོ་ལྡན *so-ḻdan*=གླང་པོ་ཆེ दन्तक, दन्ती, विषाण elephant (*M̱ñon.*)

སོ་བུད *so-buḏ* a tooth that has fallen out.

སོ་བྲད་བྱེད *so-braḏ-byeḏ* gnawing flesh from the bones: གཡོན་པ་མི་ཤ་ལག་པ་སོ་བྲད་བྱེད (*A. 14*) the left one was biting flesh from a human arm.

སོ་མང་ *so-mań*=སྐྲ་ཤད बहुदन्तक a hair-comb.

སོ་རྩི *so-ṟtsi* ताम्बूल tooth-paint; spiced betel leaves used by the Indians which give colour to the teeth.

སོ་ཞོ *so-sho* a small white spot on the tooth.

སོ་བཞི་པ *so-ḇshi-pa* the four-tusked, an epithet of Indra's elephant (*M̱ñon.*).

སོ་ཟེད *so-zeḏ* tooth-brush.

སོ་རལ *so-ral* irregular teeth, teeth having space between them.

སོ་ཤིང་ *so-çiń* दन्तकाष्ठ tooth-pick; n. of a plant the twigs of which are used for rubbing or cleansing the teeth. སོ་ཤིང་ལ་ཡོན་ཏན་ལྔ་ tooth-brushing wood has five attributes: it induces salivation and regulates the bile or liver, suppresses phlegm, removes bad smell from the mouth, improves the sight (*K. du.* ཤ, *26*).

སོ་སྲུབ *so-sṟub* gap in the teeth (*Sch.*).

སོ་ག *so-ga*=སོས་ཀ *sos̱-ka.*

སོ་ཆ *so-cha* n. of an emetic fruit: སོ་ཆས་ནད་ཀུན་ཀྱིན་འདྲེན་སྐྱུག་སྨན་མཆོག *M.*

‡ སོ་ཏོ་རོག་པོ *so-to rog-po* n. of a bird, the feathers of which are used in making a black dye for gray hairs (*Sman. 153*).

སོ་ཐག *so-thag* weaving linen.

སོ་ནམས *so-nams̱*, also སོ་ནམ, व्यवसा commerce, business; husbandry, སོ་ནམས་བྱེད་པ to till the ground, to practise agriculture, farming; སོ་ནམས་སྒྲུབ་པ, སོ་ནམས འབད་པ, སོ་ནམ་པ husbandman, farmer; སོ་ནམ་གྱི་ལས་ཀ comprises husbandry, trading, tending and rearing up cattle, etc: སྐྱེས་པ་གཏན་གྱི་སོ་ནམས་མ་བྱས་པ a man who had not always done husbandry (*A. 10*).

སོ་པ *so-pa* watchman.

‡ **སོ་པ་ར** *so-pa-ra* सुपारि areca-nut, which according to Tibetan works is beneficial to the teeth.

སོ་ཕག *so-phag* brick, tile; also collective noun, brick-work, tiling (*Jä.*).

སོ་བ *sc-wa* धान्य unhusked paddy or grain; acc. to *Jä.* coarse, thick-shelled barley.

སོ་བྱ *so-bya* an aquatic bird *S.g.* (*Jä.*).

སོ་མ *so-ma* 1.=སོས་པ fresh meat in U and Tsang; in the dialect of Amdo and Kham=གསར་པ new. 2. सोम a climbing plant the juice of which was offered in libations to the gods; the Hindus also worshipped it on account of its intoxicating qualities.

‡ སོ་མ་ན་ཐ *So-ma na-tha* सोमनाथ n. of a Bramaṇical sanctuary (*Dus̱-ye. 29, 39*).

‡ **སོ་མ་ར་རྩ** *so-ma ra-ṟtsa* भङ्ग, सोमरस hemp; སོ་མ་ར་རྩའི་ཞིང་ hemp cultivation.

Syn. ཟླ་བའི་ལྕུག་མ *zla-waẖi ḻcug-ma*; ཟླ་བའི་རྒྱལ *zla-waẖi ṟgyal*; ལྕུག་མ་བཟང་པོ *ḻcug-ma ḇzañ-po*; འབྲས་བུ་ནག *ẖbras̱-bu nag*; ཏུལ་བའི་འབྲས་བུ *tul-waẖi ẖbras̱-bu*; མདོག་མེད་སྐྱེས *m̱dog-meḏ s̱kyes̱*; འདབ་བཟང་ *ẖdab-ḇzañ* (*M̱ñon.*).

སོ་མི་བསོད *so-mi-ḇsoḏ* v. སོ་གསོད 1.=མི་སྐྱིད་པ *mi-s̱kyeḏ-pa* unhappy, uncomfortable; འགྲོ་རྒྱུ་མེད་སོ་མི་བསོད་པ་ཅིའང་མེད there was no need to go, there was no unhappiness whatever (*A. 124*). 2. चपल; unsteadiness, fickleness, wavering.

Syn. རྣམ་གཡེང་ *ṟnam-gyeñ*; སེམས་མི་གནས *sems̱-mi gnas̱* (*M̱ñon.*).

སོ་རྩམ *so-ṟtsam* flour of rice and barley mixed together.

སོ་རྩི *so-ṟtsi*=སྐྱུར་རྩི་ཆེན་པོ *s̱kyur-ṟtsi chen-po* pomelo (*M̱ñon.*).

སོ་ཚིས *so-tsẖis̱* or སོ་ཚིགས=ཁྱིམ་གྱི་སོ་ནམ housekeeping, management of domestic concerns, husbandry; cf. སོ་ནམ agriculture (*Jä.*).

སོ་འཛིན *so-ẖdsin*=མཚམས་འཛིན 1. occupying the confines of a country or region. རྒྱ་བོད་གཉིས་ཀྱི་བར་གྱི་སོ་འཛིན་པའི་གནས (*A. 152*) a place for guarding the boundaries between Tibet and India. 2. མཆུ lip.

+ སོ་ཟོས་ཀྱང་ *so-zos̱-kyañ*=ཇི་ལྟར་ཐོགས་ཀྱང་ in whatever manner impeded or delayed; in pro.=སོ་མནོ.

སོ་ཟུར་གནུབ *so-zur gnub* three lamas called So, Zur, and Nub, who belonged to the *Ṛñiñ-ma* sect. རྙིང་མའི་སོ་ཟུར་གནུབ་གསུམ (*Khriḏ. 23*).

སོ་རས *so-ras̱*=སོ་མ་ར་རྩའི་རས linen.

སོ་ལུག *so-lug* lees of liquors, yeast of beer (*Sch.*).

སོ་ལེ *so-le* fresh, well preserved.

སོ་ལེ་སྡོད *so-le şdoḏ* to remain or appear fresn, fresh looking; དེ་ལ་མེ་ཏོག་ཤར་ནས་ཞག་བདུན་དུ་སོ་ལེ་སྡོད་པ there (in that) blossoms appearing which remained fresh for seven days (*A. 107*)

སོ་ལོག *so-log* high road, causeway *W.* (*Jä.*).

སོ་བསོད *so-ḇsoḏ*=སྐྱིད་པོ་ཅིག comfortable, སོ་མི་གསོད=སྐྱིད་པོ་མི་འདུག *şkyid-po mi-ẖdug*, uncomfortable: བདག་མཆིམས་ཕུར་སོ་བསོད་ཅིག་བགྱིད I lived comfortably at Chim-phu.

‡ སོའུ་གན་དྷི་ཀ *soẖu gan-dhi-ka* n. of a flower (*K. g.* ཅ, *82*).

སོ་ཧྲུབ *so-hrub* minced meat; also pounded dried meat.

སོ་སོ *so-so*=ཐ་དད पृति, पृथक् 1. [distinct, separate, single, individual, སོ་སོ་བ पृथक्त्व individuality, distinctness, difference, ཟས་སོ་སོའི་ལག་ཏུ་འོངས་སོ the victuals came into the hands of the individual persons (*Dzl.*); སོ་སོ་ནས adv. separately: སོ་སོ་ནས་སྣོད་བཟེ་དེ '*singulation*,' each for himself, holding forth his vessel. 2. various; diverse, different, བསམ་པ་སོ་སོ different opinions, dissension; སོ་སོ་བྱེད་པ to separate, disjoin, divided, སོ་སོར་བཞག་པ to set, put, lay apart], from *Jä.*

སོ་སོར་སྐྱེ་བོ *so-sor şkye-wo* पृथग्जन; prop. one separated (from the saints), one distinct from incarnate beings, an ordinary man; a lay man; as to his spiritual condition: a man in his natural state, one not yet enlightened.

སོ་སོར་འཁྲུལ *so-sor ẖkhrul* प्रतिहत [repelled, beaten back]*S.*

སོ་སོར་གོ་བར་བྱེད *so-sor go-war byeḏ* उपपत्ति comprehension [cause, reason, proof]*S.* སོ་སོར་གོ་བྱེད *şo-sor go-byeḏ* प्रतिसंवित्ति [accurate understanding of the particulars of anything]*S.*

སོ་སོར་འགོག *so-sor ẖgog* अवग्रहण [obstruction]*S.*

སོ་སོ་འགྲོ *so-so-ẖgro* འགྲོ་བའི་རིམ་པ gait or manner of walking or movement (*M̱ñon.*).

སོ་སོར་གྱུར *şo-sor gyur* 1. separated. 2. प्रतिभू [a surety, security]*S.*

སོ་སོར་རྒོད *so-sor-ṟgoḏ*=སོ་སོར་བཤད *so-sor-ḇshaḏ* (*M̱ñon.*). ཀ་ར་བཱི་ར करवीर n. of flower (*M̱ñon.*).

སོ་སོར་ངེས་པ *so-sor ńeş-pa* प्रतिनियम, प्रतिनियंति [general rule, general prevalence]*S.*

སོ་སོར་བཅོམས *so-sor ḇcomş* निरस्त vanquished, subdued.

སོ་སོར་འཆིང *sa-sor ẖchiń* प्रतिवर्द्धन, विष्टम्भ, बन्धुर [obstruction, ruggedness]*S.*

སོ་སོར་འཇོམས *so-sor ẖjomş* प्रतिघात [reaction, resistance]*S.*

སོ་སོར་ཉིན་བྱེད *so-sor ñin-byeḏ* प्रतिदिवा [every day]*S.*

སོ་སོར་མཉན *so-sor-m̱ñan*=ཁས་བླངས་པ *khaş-ḇlańş-pa* (*M̱ñon.*) promise, assurance.

སོ་སོར་རྟོགས་པ *so-sor ṟtogş-pa* प्रत्यवेक्षणा, प्रतिसंख्या [watchfulness, knowledge]*S.*

སོ་སོར་ཐར་པ *so-sor thar-pa*, also སོ་སོས་ཐར་པ प्रतिमोक्ष, liberation, deliverance; སོ་སོ་ཐར་པའི་མདོ the Sûtra on deliverance, code of moral and monastic discipline, containing 250 rules for the priesthood.

སོ་སོར་ཐོབ་པ *so-sor thob-pa* प्रतिलब्ध [received back]*S.*

སོ་སོར་སྡུད *so-sor şduḏ*=བསྡུས་པ or བཏུས (*M̱ñon.*)

སོ་སོར་བསྡུས་པ *so-sor ḇşduş-pa* प्रत्याहार [1. drawing back. 2. combination of a group of letters into one whole]*S.*

སོ་སོར་གནས *so-sor gnaş* residing separately; प्रतिष्ठान [removal, setting aside]*S.*

སོ་སོར་སྣང་བ *so-sor şnań-wa* प्रतिभा [brilliance, ingenuity]*S.*

སོ་སོར་སྤང་བ *so-sor s̱pań-wa* **प्रतिमोक्ष** [rules of moral discipline, rules of conduct]*S.*

སོ་སོར་འབད *s̱o-sor ẖbaḏ* individual exertion; **संस्कार** [repairing, reforming]*S.*

སོ་སོར་སྨྲ་བ *so-sor s̱mra-wa* **अभिवाद, प्रतिवाद** [answer, reply]*S.*

སོ་སོར་འཛིན *so-sor ẖdsin* **प्रतियत्न** [effort, endeavour]*S.*

སོ་སོར་བཤག་པ *so-sor ḇshag-pa* **प्रत्यवस्थान** [removal, setting aside]*S.*

སོ་སོར་བཞེས *so-sor ḇshes̱* **प्रतीच्छ** [to receive, follow]*S.*

སོ་སོར་ཟས *so-sor zas̱* sesame.

སོ་སོར་རང་རིག་པ *so-sor rań-rig-pa* **प्रतिसंविद्** [accurate understanding]*S.* སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ་བཞི **प्रतिसंविद्**: 1. ཆོས་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ, 2. དོན་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ, 3. ངེས་པའི་ཚིག་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ, 4. སྤོབས་པ་སོ་སོ་ཡང་དག་པར་རིག་པ.

སོ་སོར་བཤགས་པ *so-sor ḇçags̱-pa* **प्रतिदेशना** [enjoining, teaching]*S.*

སོ་སོར་བཤད *so-sor ḇçaḏ* **प्रतिनिर्देश** [demonstration]*S.*

སོ་སོར་གསལ་བ *so-sor ṟsal-wa* 1. illumination, enlightenment. 2. **प्रतिदिवा** [every day]*S.*

སོ་སོ་ཆ *so-so-cha* a medicinal herb, an emetic (*Vai. s̱ń.*).

སོག *sog*, v. སོབ *sob.*

སོག་ཁ་པ *sog-kha-pa* n. of a kind of medicinal grain. སོག་ཁ་པ་ཡིས་སྐྱུག་པ་གཅོད་པར་བྱེད *Med.* *Sog-kha-pa* stops vomiting.

སོག་ཆུ n. of a river in east Tibet: དེ་ནས་སོག་ཆུ་ཁར་སྙོན་པའི་དུས་སུ་ཁང་པ་ཞིག་ན then at the time of arriving at the bank of *Sog-chu* in a house… (*A. 28*).

སོག་འཛོག hoarding money.

སོག་པ *sog-pa* 1. sbst., also སོགས་པ *sogs̱-pa* shoulder-blade, scahula, སོག་པའི་མེ་ལོང *sog-paẖi me-loń* the flat part of it, སོག་གུ *sog-gu* the narrow extremity of it; སོག་མོ་འདེབས་པ *sog-mo ẖdebs̱-pa* to divine from the shoulder-blade; སོག་ལྷུ *sog-lhu* shoulder as a piece of meat for boiling (*Jä.*).

སོག་པ II: **सञ्चय**; vb. (also: གསོག་པ, བསོག་པ, སོགས་པ) pf. བསགས, fut. བསག, to gather, heap up, hoard up, སོག་པར་བྱེད་པ **चयन** to collect, to earn, to hoard; སོག་པ་པོ **चायक** one who hoards, or accumulates money or wealth, ཕྲལ་སོག་འཛོག་མེད་པ without having collected and deposited the daily requisites, the things wanted every day (*Mil.*); བསོད་ནམས་སོག་པ or ཚོགས་སོག་པ to collect, to accumulate merits, ལས་ངན་སོག་པ repeated commission of sins; གསོག་ལྷང་ morbid matter consisting in too great an accumulation of humours; དམག་གི་དཔུང་སོག་པ to collect an army (*Jä.*).

སོག་པོ *sog-po* **मग, मख** a Mugh, Tartar, Mongol (*S. Lex.*) སོག་མོ a Mongolian woman, སོག་ཕྲུག Mongol child, Mongol boy, སོག་ཆས Mongol dress or fashion of dress, སོག་རྟ Mongol horse. There was a tribe prob. of Tartary and Kabul who were Buddhists and used to go on pilgrimage to Gayā. ལོ་བཅུ་གསུམ་དུ་རྡོ་རྗེ་གདན་དུ་སོག་པོའི་འགྲིམ་འགྲུལ་ཆད for thirteen years there was an interruption in the intercommunication of the Tartars-Mughs at Vajrāsana (Gayā) (*A. 19*).

སོག་མ *sog-ma* **पलाल** hay, straw, blade, stalk, སོག་འབྲུ green corn that begins to sprout (*Sch.*). སོག་ཚིགས *sog-tshigs̱* joint on a stalk of straw, a knot on a stalk (*Cs.*); སོག་འབུར a small blade of straw, chaff; སོག་མའི་ འབུ་ལ a shoe of straw; སོག་རྡུ, སོག་རྡུམ, སོག་ལྷུམ stubbles (*Jä.*).

སོག་ལེ *sog-le* **क्रकच, ग्राण**, a saw: སོག་ལེས་གཅོད་པ to saw to pieces; སོག་ལེ་ཁ the tooth-edge of a saw, also botanical term: serreated (of leaves) (*Vai. s̱ń. Jä.*).

སོག་ལེ་རྒྱབ *sog-le r̲gyab* saw-back, the back of certain animals, fish, etc., resembling a saw.

སོག་ལེ་སྒྲིབ *sog-le-s̱grib* = ཀླུ་ཤིང་ *k̲lu-çiń*. (*M̲ñon.*)

སོག་ལེའི་སེམས་ལྡན་མ *sog-leh̲i sems̱-l̲dan-ma* = བུད་མེད་གཏུམ་མ (*M̲ñon.*) a fierce woman, the woman with a heart as rough as the teeth of a saw; a cruel, heartless woman.

སོགས *sogs̱* gen. ལ་སོགས, आदि, དེ་སོགས इत्यादि; = འགོ་བྱས་པ, མཚོན་པ having this or these before; as chief, and so forth "and the like" usually preceded by ལ, as in: མི་ལ་སོགས་པའི་སྲོག་ཆགས prop. the beings headed by man; བ་དན་ལ་སོགས་པས་བརྒྱན་ཏེ decorated with little flags and the like. ལ་སོགས་ཏེ instead of which always ལ་སོགས་པ or པའི may be used; often སོགས alone; after (ལ་)སོགས་(པ) usually a comma is to be supplied, and the words following are to be considered as in apposition: ཡི་གེ་རྩིས་ལ་ སོགས་པ་རིག་པའི་གནས་ལྔ writing, arithmetic and so on; the five sciences; གསེར་སོགས gold and the others, viz. metals; ཙ་སོག་གསུམ the three ཙ sounds, ཙ, ཚ, ཛ (*Jä.*).

སོང་བ *soń-wa*, usually regarded as the perf. of འགྲོ་བ गत, उपसंक्रान्त, अस्त gone, passed, proceeded, སོང་སྟེ = ཀོང་སྟེ having proceeded; དེར་སོང་ན་དག (*A. 132*) it is all right if gone there. སོང་སོང་པ गतगत those that had gone = འགྲོ་འགྲོ་པ or ཕྱིན་ཕྱིན་པ (*M̲ñon.*). དེར་སོང་སོད་པས when he had gone thither; སོང་སོང་བ་ལས going on continually, continuing to do a thing; སོང་བ་ཡིན past or has gone, it is no longer extant; དབང་དུ་སོང་ passed or came into the power of. Also in the sense of: became, turned, etc. ཁྱི་མོ་ཞིག་ཏུ་སོང་ she became a bitch, was changed into a bitch; དཀར་པོར་སོང་ it turned white (*Jä.*). སོང་ནས་མེད disappeared, vanquished.

སོན *son* or སོན་པ 1. for ས་བོན (*R̲tsii.*). 2. = སོང་བ or ཕྱིན་པ गत gone, come to; ཐར་སོན་པ = ཐར་ཕྱིན་པ attained thoroughness, gone to perfection; ལག་སོན हस्तगत has come to hand; ཆོས་ཁྱུངས་ལྡན་གྱི་རྩེ་མོར་སོན་ཞིང་ having attained to the highest point in true religion (*Yig. k. 10*).

སོན་པ *son-pa* 1. v. སོན. 2. v. གསོན་པ, གསོན་པོ (*Jä.*).

སོབ *sob* 1. null, void, vain, empty; ཤིང་སོབ་སོབ hollow tree, spongy wood; ནང་སོབ, ཁོང་སོབ, ཁོག་སོབ (*Vai. s̱ń.*). 2. also གསོབ something stuffed (as a chair); སོབ་སྟན cushion, bolster, mattress; པགས་སོབ the stuffed skin of an animal; སེང་གེའི་སོབ the stuffed skin of a lion (*Jä.*).

སོབ་ཁྲ *sob-khra* (originally a Chinese word signifying inferior tea) (*Jig.*) bad in its quality; སོབ་ཇ inferior tea.

སོམ *som* 1. = སྙོམ सम, समक equal, even. 2. གསོམ, སོམ་ཤིང་ pine-tree. 3. or = སོམས — སེམས་ཤིག imp. of སེམས་པ.

卐 **སོམ་ཉི** *som-ñi* སོམ་ཉིའི་དྭ་བ = ཐེ་ཚོམ सन्देह, संशय, विमति doubt.

སོར *sor* 1. also གསོར gimlet; རྨ་པ་འབུགས་པའི་སོར a sort of trephine. 2. v. སོར་མོ. 3. v. སར as in: སོར་བཞག་པ to put in its place; རང་སོར, སོར་ཆུད་པ or འཇུད་པ to restore, renew, *e.g.*, exhausted strength: ཇོ་བོ་ཕྱིར་བྱོན་དུས་ན་ཁ་མིག་ཐམས་ཅད་སོར་ཆུད་ནས་ཡོད་པ (*A. 51*) at the time of the lord's return (its) mouth, eyes, etc. had all healed. སོར་གནས for སོ་སོར་གནས separate place or residence.

སོར་མོ *sor-mo* = ལག་པའི་ཡལ་ག, also མཛུབ་མོ finger; སོར་མོ་འབྲེར་བ संहिताङ्गुलि web-fingers, one whose fingers are joined to each others (*S. Lex.*); ཞབས་སོར toe. སོར་གདུབ *sor-gdub* མཛུག་ཀྱུས finger-ring, སོར་ཚིག the joint of a finger. སོར་མོ་མེད་པ अनङ्गुलि fingerless. 2. inch: སོར་བཞི་པ four-inched; སོར་ལྔ་ पञ्चाङ्गुल fivefinger breadth. སོར་མོ་བཞི་པ *sor-mo ḇshi-pa*=རྡང་ག (*M̱ñon.*) a mild purgative-fruit. 3. symbolical of ten by reason of there being ten fingers on the two hands (*Ṟtsii.*).

སོར་མོའི་ཕྲེང་བ་ལ་ཕན་པའི་མདོ *sor-moẖi phreñ-wa-la phan-paẖi m̱do* n. of a *Sūtra* delivered by Buddha for the benefit of Aṅguli Mālā (*K. d.* མ, *208*).

སོལ་བ *sol-wa* अङ्गार; མེས་ཚིག་པ anything burnt, སོལ་ནག charcoal; སོལ་བའི་མེ charcoal fire, རྡོ་སོལ coal. 2. imp. of གསོལ to pray, to beg. 3. अङ्गारक, कुज, मङ्गलग्रह the planet Mars which glows like live coal.

སོལ་ནག་ཐང་པོ *Sol-nag thañ-po* n. of a place in Tibet: དེ་ནས་སོལ་ནག་ཐང་པོ་ཆེར་ཕྱུག་ཐེབས from thence he arrived at the great plain of Sol-nag-thañ-po (*A. 91*).

སོལ་པོ *sol-po* resp. friendly, kind, affable *C.*, *W.* (*Jä.*).

སོལ་མདུད *sol-m̱duḏ* कण्ठमणि a gem worn on the neck; nape-joint.

སོས *sos̱* 1. instr. of སོ: སོས་བཏབ་པ to bite (*Sch.*), also to back-bite, to culumnate. 2. a pf. form of གསོ་བ: ནད་སོས་པ disease cured ཉམས་པ་སོས་པ cured impaired (health).

སོས་ཀ *sos̱-ka* निदाघ, ग्रीष्म the summer season. སོས་ཀ་ཚ་བའི་དུས *sos̱-ka tsha-waẖi dus̱* the hot season, from about the middle of April till the middle of June.

Syn. ཚ་གདུང་ཅན *tsha-gduñ-can*; ཚད་ཅན *tshaḏ-can*; ངེས་སྲེག *ñes̱-sṟeg*; དྲོད་འོང་དུས *dṟod-ẖoñ-dus̱* (*Rts̱i.*)

སོས་ཀ་བཤད *sos̱-ka-ḇshaḏ*=འཇའ་མཚོན *ẖjaẖ-m̱tshon* v. འཇའ (*M̱ñon.*) rainbow.

སོས་དལ *sos̱-dal* = བྲེལ་བ་མེད་པ without haste or hurry about a thing, slowly, leisurely (*A. 131*).

སོས་གདལ *sos̱-gdal*=ལྷོད་ལྷོད *lhoḏ-lhoḏ* slow, with relaxation; སློབ་གཉེར་གྱི་ས་ལ་སོས་གདལ at the place of study be slow (*A. 132*).

སོས་ཟིན *sos̱-zin* 1. སོ་ཡིས་ཟིན་པ *so-yis̱ zin-pa* caught by the teeth. 2. tetanus, lock-jaw (*Jä.*).

སྲ *sṟa* for སྲ་བ.

སྲ་བ *sṟa-wa*, also སྲ་པོ and སྲ་མོ (*Cs.*), कठिन, क्रूर, कर्कश, सार, घन, दृढ hard, solid, thick, firm, compact; སྲ་ཞིང་བརྟན་པ दृढसार firm and compact; སྲ་བ་ཉིད solidity, hardness, compactness, of wood, meat, etc., རྒས་སྲ hearty, vigorous old age; མཚོན་ཁར་སྲ proof against cut and thrust (*Jä.*).

སྲ་བརྒྱང་འདིང *sṟa-ḇṟkyañ-ẖdiñ* कठिनास्तरण coarse blanket used by Buddhist monks in ancient India.

སྲ་འབྲས *sṟa-ẖbras̱* n. of a medicinal fruit. སྲ་འབྲས་མཁལ་མའི་ནད་རྣམས་སེལ་བར་བྱེད *Med.*

Syn. དྲ་བ་ཆེན་མོ *dṟa-wa chen-mo*; མེ་ཏོག་སེར *me-tog-ser*; ཟུག་རྔུ *zug-ṟñu* (*M̱ñon.*).

སྲ་རྩི *sṟa-ṟtsi* hard varnish, raisin, gum; སྲ་རྩི་ཤིང་ *sṟa-ṟtsi-çiñ*=སྤོས་དཀར་ཤིང་ *s̱pos̱-ḏkar-çiñ* *Sāl* tree (*M̱ñon.*).

སྲ་སྲ *sṟa-sṟa* कल्मष=སྡིག་པ sin (*S. Lex.*).

སྲག་པ *sṟag-pa* तित्तिर (*Zam. 6*).

སྲག་ཤུལ *sṟag-çul* उग्र violent (*S. Lex.*).

སྲང་ *sṟañ* I: 1.=གྲོང་ ग्राम a hamlet, village. 2. तुला a pair of scales, balance; སྲང་ལ་འདེགས་པ or གཞལ་བ, to weigh, to balance.

3. पल weight, in a general sense, སྲང་གཅིག पलमेक one *pala*, སྲང་ཕྱེད अर्धपल one half of a *pala*; རྒྱ་སྲང་ Chinese weight or steel-yard. 4. as money = ten *sho*, *i.e.*, an ounce, སྲང་གང་ one ounce (of silver), སྲང་དོ་ two ounces, སྨན་སྲང་ two pounds of medicine.

སྲང་ II: = ཁྱམས open passage or ground round a monastery or temple, ལམ་སྲང་ lit. straight way; idiom.: forthwith, at once, without delay; སྲང་ཡར acc. to *Sch.*: tortuous path རྒྱ་སྲང་ street, lane (*Glr.*); རྒྱུ་སྲང་ the road which a person habitually walks (*Jä.*).

སྲང་ཆ *sṟań-cha* balance and what belongs to it (*Sch.*). སྲང་ཐག *ṣṟań-thag* the string of a pair of scales or that of a steel-yard by which it is held or suspended. སྲང་མདའ *sṟań-m̱daẖ* scale-beam or lever of a pair of scales (*Sch.*). སྲང་ཕོར *sṟań-phor* scale, scale-pan or pot.

སྲང་ནང་ *sṟań-nań* a street or lane running through a town or village: དེ་ནས་སྲང་ནང་རིང་པོ་ཞིག་ལ་ཞུགས་ཕྱིན་ཙ་ན then when he had gone into a long lane (*A. 131*).

སྲང་བ *sṟań-wa* to straighten, to make straight a crooked thing; adj. ऋजु straight; མདའ་སྨྱུག་སྲང་བ a straight arrow, a bamboo arrow.

སྲད *Sṟad̲* n. of a district in Tibet, situated midway between Tashi-lhunpo in Tsang and Sakya (*Loń.* ཙ, *11*).

སྲད་མ *sṟad̲-ma* pease v. སྲན་མ.

སྲད་བུ *sṟan-bu* = སྐུད་པ तन्तु, सूत्र thread, yarn (*Ńag. 29*): སྲད་བུ་སྒྲིལ་བ to twist or roll yarn into thread.

སྲན་པ *sṟan-pa* 1. akin to སྲ་བ v. ante sbst. hardship, severe distress or toil; སྲན་པར toilsomely, rigorously; སྲན་པ་པོ one that endures; སྲན་ཆེ་བ *sṟan-che-wa* = སྲན་ཐུབ་མཁན *sṟan-thub-m̱khan* one who can endure much. 2. pf., and fut. བསྲན *ḇsran*, imp. སྲོན *sṟon* to bear (with patience), endure, to be hardened; སྲན་འཛུགས་པ to hold out, to stand, to endure much. སྲན་ཐུབ *sṟan-thub* = བཟོད་པ *ḇzod̲-pa* endurance, patience (*M̱ńon.*). Also, as སྲ་བ *sṟa-wa* (opp. to ལྷོད་པོ *lhod̲-po* and འབོལ་མོ *ẖbol-mo*) hard, firm, durable, regid, strict. སྡུག་སྲན *ṣdug-sṟan* hardiness (*Mil., Jä.*).

སྲན་མ *sṟan-ma* 1. grain, like རྡོག་པོ, *e.g.*, of Indian corn. 2. माष, चनक peas, pulses. སྲན་མའི་ཞིང་ field of peas. There are several species of this, viz.: white, yellow red, green, black, large or small. སྲན་དམར मसूर [a sort of pulse or lentil]*S.*; སྲན་སེར *sṟad̲-ser*; མོན་སྲན་ཤེའུ་མ་ཤ *mon-sṟan çcẖu ma-ça*; མོན་སྲན་ལེབ་མོ་དཀར་པོ *mon-sṟan leb-mo d̲kar-po*. སྲན་མའི་ལོ་མ *sṟan-maẖi lo-ma* leaf of the pea. སྲན་ལྗང་ *ṣṟan-l̲jań* मुद्ग [a kind of kidney-bean]*S.* Other terms: མུ་ནྒའི་ལོ་མ *muń-gaẖi lo-ma*; ནུས་ལྡན *nuṣ-l̲dan*; བྱ་རོག་མུདྒ *bya-rog mud-ga* (*M̱ńon.*). སྲན་ཕུང་ *sṟan-phuń* a heap of pease; སྲན་ཕུབ *sṟan-phub* pease-straw; སྲན་ཕྱེ *sṟan-phye* flour of pease; སྲན་མེ་ཏོག *sṟan-me-tog* blossoms of the pea.

སྲབ *sṟab* रश्मि bridle, also རྟའི་སྲབ; སྲབ་སྒ་རྟེན་ཚང་པོ a complete riding-gear. སྲབ་ཀྱོགས, སྲབ་སྐྱོགས *sṟab-ṣkyogṣ* (*Cs.*) the reins; སྲབ་ལྕགས *sṟab-l̲cagṣ* the bit (*Cs.*) སྲབ་མཐུར *sṟab-m̱thur* the halter; སྲབ་མདའ *sṟab-m̱daẖ* reins (*Jä.*).

སྲབ་པ *sṟab-pa* 1. narrow, slight, སྡིག་སྒྲིབ་སྲབ་པ lesser sin or defilement. 2. shallow, loose, not close; སྲབ་མཐིལ inner sole, welt; སྲབ་མཐུག thickness, dimension (*Jä.*).

སྲབ་མོ *sṟab-mo* तनु thin, fine, slender (*Zam. 6*) ཤོག་བུ་དང་ཀོས་སོགས་ལྟ་བུ like cloth, leather, paper, clouds.

སྲབ་སྲིབ *sṟab-sṟib*=རབ་རིབ 1. twilight, dusk; ནམ་ལངས་མ་ལངས་སྐབས (*Ṟdsa.*). 2. dark, obscure.

སྲམ *sṟam* उद्र 1. or ཆུ་སྲམ otter; different species of otter are:—བྲག་སྲམ rock-otter; ཉ་སྲམ fish-otter. 2. otter-skin, sable-skin (*Jä.*).

Syn. ཆུ་ཡི་སྤྲེའུ *chu-yi s̱prehu*; སྐད་ཅིག་དབུགས *s̱kaḏ-cig-ḏḇugs̱*; ཉ་འཛིན *ña-ẖdsin*; ཆུའི་སྲེ་མོང *chuẖi sṟe-mоń*; ཆུར་འཛུམ *chur-ẖdsum*; ཆུ་ཡི་བྱི་བ *chu-yi byi-wa*; ཧུག་པ་མཆོད་བྱེད *ẖug-pa m̱choḏ-byeḏ* (*M̱ñon.*).

སྲར *sṟar* adv. of སྲ *sra*; severely, rigorously (*Sch.*).

སྲས *sṟas̱* or སྲས་པོ resp. for བུ son, male child, དཔོན་སྲས, རྒྱལ་སྲས son of a chief or king, a prince; རྒྱལ་སྲས जिनपुत्र; also: son of a Buddha (in spiritual sense), a *Bodhisattva*; ལྷ་སྲས a prince, a nobleman's son. ཐུགས་སྲས or ཐུགས་ཀྱི་སྲས་མོ spiritual son or daughter; སངས་རྒྱས་ཀྱི་དག་པའི་སྲས་མོ a spotless child of Buddha, ཉེ་བའི་སྲས उपपुत्र disciple, ཉེ་བའི་སྲས་ཆེན་བརྒྱད the eight spiritual sons or disciples of Buddha, v. ཉེ་བའི་སྲས *ñe-waẖi-sṟas̱*. སྲས་བུ *sṟas̱-bu*=སྲས *sṟas̱*. སྲས་མོ *sṟas̱-mo* daughter, young lady, princess. སྲས་ཚབ *sṟas̱-tshab* an adopted son or child.

སྲི *sṟi* I: ཁྲག blood (mystic) (*K. g.* ཕ, *179*). 2. a species of devil or demon, devouring esp. children, a vampire, also སྲི་ངན *sṟi-ñan Sch.*, ཆུང་སྲི *chuń-sṟi Glr.*, ཕུང་སྲི *phuń-sṟi Mil.* a devil bringing misfortune; they are supposed to live in under-ground places, and are also called མས་ཀྱི་སྲི *mas̱-kyi-sṟi*; སྲི་ལང *sṟi-lań* a devil rises from below; སྲི་ནོན་པ *sṟi-non-pa* to suppress such an evil spirit (*Jä.*). 3. *Sri* has been described in *Ṟtsii.* as གཅན་གཟན་ཞིག a kind of wild animal.

སྲི II: or སྲི་བ *sri-wa* pf. བསྲིས *ḇsṟis̱*, fut. བསྲི *ḇsṟi* to retain; to be parsimonious, niggardly, esp. with ནོར; སྦ་སྲི་མེད་པར་གནང་བ *s̱ba-sṟi meḏ-par gnań-wa* to give unsparingly, bestow very liberally. སྲི་མེད *sṟi-meḏ* liberal. 2. in *W.* to wind, to wrap round, for དཀྲི་བ *ḏkri-wa.* (*Jä.*).

‡ **སྲི** III: respect, deference, reverence (to lama, parents and elders, &c.): སྲི་ཞུ་བ *sṟi-shu-wa* or more frq. སྲིད་ཞུ་བ *sṟiḏ-shu-wa* =བཀུར་སྟི་བྱེད་པ *ḇkur-s̱ti-byeḏ-pa* paying respect; སྲི་ཞུ་པ *sṟi-shu-pa* or སྲི་ཞུ་མཁན *sṟi-shu-m̱khan* one showing deference.

སྲིའི་རྒྱ་ཕིབས *sṟiẖu ṟgya-phibs̱* n. of one of the gilt domes of the great monastery of Sam-ye (བསམ་ཡས): དེ་ནས་སྲིའི་རྒྱ་ཕིབས་སུ་ཟླ་བ་ཕྱེད་བཞུགས then he resided for a fort night under the dome of Sri. (*A. 97*).

སྲིའི་ཆུ *Sṟiẖi-chu* n. of a tributary of the Tsang-po which flows a little above the town of Lhartse in upper Tsang: ཧག་པ་ལྷུང་བ་ལ་སྲིའི་ཆུ་ཡར་རྒྱན་ན་ཧག་པའི་ཡུལ (*A. 27*).

སྲིའུ *sṟiẖu* मृतवत्सा a woman whose child dies after birth.

སྲིའུ་ནག *sṟiẖu-nag* mulberry tree (*Jä.*).

‡ སྲིང་ཀ་ཏ་ཀ *sṟiń-ka ta-ka* शृङ्गाटक [the aquatic plant *Trapa bispinosa*]*S.*; n. of a tree the wood of which is used in the sacrificial fire (*K. g.* ད, *333*).

སྲིང་བ *sṟiń-wa* pf. བསྲིངས *ḇsṟińs̱*, fut. བསྲིང *ḇsṟiń* 1. (cognate to རིང་བ) to extend, stretch, stretch out. 2. to fling far away *C.* 3. to postpone: འཆི་བའི་ཚེ་སྲིང་བ *ẖchi-waẖi tshe sṟiń-wa* put off the term of death; to prolong life; to wait, to tarry. 4. (བསྐུར་བ) to send, ཕྲིན་སྲིང་བ=ཕྲིན་བསྐུར་བ, ཡོ་བྱད་སྲིང་བ=ཡོ་བྱད་བསྐུར་བ. 5. སྐྱེད་སྲིང་བ *s̱kyeḏ-sṟiń-wa* to bring up, train up, to rear *Glr.* (*Jä.*).

སྲིང་མོ *sriń-mo* भगिनी, स्वसा, sister, བུ་སྲིང *bu-sṟiń*, མིང་སྲིང *miń-sṟiń*, resp. ལྕམ་སྲིང *ḻcam-sṟiń* brother and sister, cousins (*Jä.*).

Syn. ཆེ་ཤེས *che-shes*; ལྕམ་ *lcam* (*Mṅon.*).

སྲིད I: *srid*=ཁྲུན **आरोह** height. 1. length, extension, སྲིད་དུ *srid-du* दैर्घ्य; in length; ཕུག་སྲིད་དུ་ཁྲུ་བཅོ་བརྒྱད་པ a cavern eighteen cubits long; with regard to time:= བཙུབ till, during, འདི or དེ་སྲིད་ཀྱི་བར་དུ *de-srid-kyi-bar-du* for so long a time, ཅི་སྲིད་དུ *ci srid-du* also ཅི་སྲིད་དེ *ci-srid-de* how long? also, as long as; when followed by ཡང་: be it ever so long; also སྲིད་པར *srid-par* or སྲིད *srid* in extension. 2. symbolical fig.: 14 (*Rtsis.*).

སྲིད II: dominion, government: སྲིད་ལ་མ་འཆམ་པས *srid la ma-hcham-pas* falling out with one another about the government རྒྱལ་སྲིད *rgyal-srid*, དབང་སྲིད *dwaṅ-srid* kingdom, power; སྲིད་བྱེད་པ *sri-byed-pa* to reign, to govern, སྲིད་འཚོ་བ *srid htsho-wa* to rule justly; འདི་གཉིས་ཀྱི་སྲིད་གང་ཡོད་རྣམས་ཕྲོག he seized the territorial possessions of these two; བླ་སྲིད *bla--srid* a lama's dominion, སྡེ་སྲིད *sde-srid* a province under the rule of a *deba* or governor, ruler, commander, regent, reigning prince; ཆོས་སྲིད *chos-´rid* clerical government, ecclesiastical dominion.

སྲིད་ཐུང་ *srid-thuṅ* short reign, a short-lived government.

སྲིད་རྗེ་བྲང་དཀར *Srid-rje braṅ-skar* the eldest son of the patriarch king of the Bon called སངས་པོ *Saṅs-po* (*G. Bon. 23*).

སྲིད་སྒྲུབ *srid-sgrub* **सित, अर्जुन** 1. white. 2. n. of a celebrated mathematician who lived during Buddha Gautama's time (*K. d.* ཁ *113*), [the astologer Arjuna was the Buddha's mathematical teacher]*S.*

སྲིད་སྒྲུབ་མ *srid-sgrub-ma* an epithet of the river Sitā (*Mṅon.*).

སྲིད་སྒྲིབ་ཤིང་ *srid-sgrib-çiṅ* **अर्जुनवृक्ष** [the tree *Terminalia arjuna*]*S.*

སྲིད་པ *srid-pa* I: 1. **भव**; འཁོར་བ *hkhor-wa* transmigratory existence, སྲིད་པའི་དགོན *srid-pahi-dgon* **भूकान्तार** [forest of the world]*S.* སྲིད་པའི་བཙོན་རར་འཁོར་བ *srid-pahi btson-rar hkhor-wa* to roam or wander in the prison-enclosure of transmigratory existence, the state of being, life; སྲིད་པ་གཞན་ཉམས་སུ་མྱོང་བ to experience, to pass through, other periods of existence (*Vai. sṅ.*), སྲིད་པ་ཐ་མ་པ **चरमभविक** སྲིད་ཕྱི་མ *srid-phyi-ma Sch.*: the future period of life, of existence. 2. things existing, the world: སྲིད་པ་འཇིག་པ the destruction of the world, སྲིད་པ་གསུམ *srid-pa gsum* **त्रिभुवन** the three worlds སྲིད་པ་གསུམ་གྱི་མགོན *srid-pa gsum gyi mgon* the lord protector of the three worlds (*Yig. 3*). སྲིད་པའི་འཁོར་ལོ *srid-pahi hkhor-lo* **भवचक्र** the revolving world, the transmigatory system (the cycle of existence); སྲིད་པའི་མཚོ *srid-pahi tsho* the ocean of existence (*Mil.*); སྲིད་པའི་ཆུ་ཀླུང་ཆེན་པོ *srid-pahi chu-kluṅ chen-po* stream of existence (*Mil.*): also a single being, commonly however སྲིད་པ་པ *srid-pa-pa*; བར་དོའི་སྲིད་པ *bar-dohi srid-pa*, བར་སྲིད་པ *bar srid-pa* བར་མ་དོའི་སྲིད་པ *bar-ma dohi-srid-pa* the beings in the Bardo, v. བར་དོ *bar-do*. 3. Symb. num.: 3. (*Rtsii.*).

སྲིད་པ་འཕོ་བའི་མདོ *srid-pa hpho-wahi-mdo* **भवसंक्रान्ति** a *Sūtra* on the termination of worldly life, *i.e.*, death (*K. d.* ཅ *279*).

སྲིད་པ་མ *srid-pa-ma* **भवानी** an epithet of the wife of Mahādeva (*Mṅon.*).

སྲིད་པའི་སྒྲོན་མེ *srid-pahi sgron-me* lamp of the world (*Yig. k.* .), met. the sun (*Mṅon.*).

སྲིད་སྲུང་འཛིན *srid-sruṅ-hdsin*=སྲིད་པ་འཛིན *srid-pa-hdsin* (*Mṅon.*) an epithet of Mahes'vara.

སྲིད་པ II: vb. 1. **भव** to be. 2. **सम्भव, सम्भावना, सम्भाव्य** to grow, to be possible, ཐེ་ཚོམ་ཐམས་ཅད་སྤྲངས་པ་ག་ལ་སྲིད (*Hbrom.* ཁ *2*), how can he leave off or be free from all doubts? [སྐྱེ་བ་དང་འཇིག་པ་ཀུན་ལ་སྲིད་ན *skye-wa daṅ hjig-pa* *kun-la s̱riḏ-na* since springing up and passing away is the lot of all men *Dzl.*; ཕན་པ་ཤིག་སྲིད *phan-pa shig-s̱riḏ* healing is possible *Pth.*; དེ་བཞིན་དུ་བདེན་སྲིད་སྙམ་ནས accordingly thinking it might possibly be true; the verb is usually put in the infinitive mood terminating in པ: དེ་ཡིན་པའང་སྲིད *de-yin-pa hań-s̱riḏ* after all it might be this man, it might be he *Mil.*; འདི་ན་འོང་བ་མི་སྲིད་ཏེ་བོད་དུ་བྲོས་པ་སྲིད he will scarcely come back, he will have escaped to Tibet *Glr.*; sometimes with the root of the verb: ཡོང་མི་སྲིད *yoń-mi-s̱riḏ* *Mil.*; བདག་ཐར་ཡང་སྲིད་ཀྱིས *ḇdag-thar-yań s̱riḏ-kyiṣ* as it is a possible case, that I might be released *Dzl.*; མ་སྲིད་ཅིག *ma-s̱riḏ-cig* may it not be or happen] from *Jä.*

སྲིད་འབྱོར *S̱riḏ-ẖbyor* भवभूति [n. of a celebrated Sanskrit poet who lived in the latter half of the 7th century A.D.]*S.*

སྲིད་ཞུ *s̱riḏ-shu*=སྲི་ཞུ परिचर्य्या also བཀུར་སྟི praise [service]*S.* རྟེན་ཅི་ཡོད་རྣམས་སྲིད་ཞུ་དང་ལྡན་པར་བཞུགས་སུ་གསོལ I pray whatever idols there are may be worshipped (སྨོལ་མ. *4*).

སྲིད་སྲུང་གི་རིག་བྱེད *s̱riḏ-s̱ruń-gi-rig-byeḏ* अथर्ववेद Atharva Veda.

སྲིད་སྲུང་འཛིན *s̱riḏ-s̱ruń-ẖdsin*=སྲིད་པ་འཛིན *s̱riḏ-pa-ẖdsin* (*M̱ńon.*) an epithet of Mahes′vara.

སྲིད་སྲུངས *s̱riḏ-s̱ruńṣ* अथर्व, अथर्वन् [a priest versed in the Atharva Veda]*S.*

སྲིན *srin* for སྲིན་པོ, སྲིན་བུ and སྲིན་མོ q. v.

སྲིན་ཀླད *s̱rin-ḵlaḏ* 1. n. of a disease in which worms grow in the brains (*L.C.*). 2. sort of flint-stone (*Sch.*).

སྲིན་གླང *s̱rtn-glań* 1.=སྲིན་བུའི་གླང་ཐབས་ནད *s̱rin-buẖ-glań-thabṣ-naḏ* (?). 2. having the staggers (of horses); being mad (*Jä.*).

སྲིན་འཇོམས *s̱riu-ẖjomṣ* 1. antidote for worms; 2. विटंक [a dove-cot, an aviary]*S.*

སྲིན་ཕྲན་མ *s̱rin-phran-ma*=གྲོག་མ *grog-ma* ant (*M̱ńon.*)

སྲིན་ཐོར *s̱rin-thor* small ulcer or tumour (*Jä.*).

སྲིན་པོ *s̱rin-po* क्रव्याद्, कर्बुर, निशाचर, राक्षस (*S. Lex.* and *Zam. 6*) cannibal demons, figuring in Indian and Tibetan mythology, with red neck and eyes, which drink blood and subsist on dead bodies. They are supposed to be, for the most part, of an enormous size, generally hostile to mankind, going about at night to do mischief to living beings. Their chief abode was Lan̂kā (Ceylon), while Tibet and Mongolia were also originally inhabited by them. The Tibetans, acc. to the *Mani Kambum*, are descendants of a monkey emanation from Avalokites′vara who had married a *srin-mo* or female demon living in the rocks; འདྲེ་སྲིན *ẖdṟe-s̱rin* a hobgoblin.

Syn. སྒྲ་སྒྲོགས *ṣgra-ṣg·agṣ*; འབོད་སྒྲོགས *ẖḇoḏ-ṣgrogṣ*; མཁའ་འགྲོ་སྐྱེས *m̱khaẖ-ẖgro-ṣkyeṣ*; མཚན་རྒྱུ *m̱tshan-ṟgyu*; མཚན་སྤྱོད *m̱tshan-ṣpyoḏ*; ཐུན་མཚམས་རྟོགས *thun-m̱tshamṣ-ṟtogṣ*; ཤ་ཟ *ça-za*; ཁྲག་འཐུང *khrag-ẖthuń*; མགྲིན་དམར་ཅན *m̱grin-ḏmar-can*; ཀུན་གསོད *kun-g̱soḏ*; རོ་ཟན *ro-zan*; མི་ལ་འཚེ *mi-la-ẖtshe*; མིག་དམར *mig-ḏmar*; བསོད་ནམས་སྐྱེ་བོ *ḇsoḏ-namṣ ṣkye-wo*; ཤ་རྗེན་ཟན *ça-ṟjen-zan* (*M̱ńon.*).

སྲིན་པོའི་རྒྱལ་པོ *s̱rin-poẖi ṟgyal-po* रावण, राक्षसराज king of the *Rakṣasa*. His sword is styled རལ་གྲི་ཟླ་བ་དཀོད *ral-gri zla-wa ḏkoḏ*; n. of his general: ལག་མཆོག་འཚང་བ་པོ *lag-m̱chog ẖtsań-wa-po*; n. of his ministers: सारण འགྲོ་བྱེད *ẖgro-byeḏ* and शुक, ནེ་ཙོ *ne-tso*; n. of his pupils: ཞི་བ *shi-wa* and མཁའ་རྗེ་སྐྱེས *m̱khaẖ--ṟje-ṣkyeṣ*; n. of his capital city लङ्का Lan̂kā; རྩེད་མོའི་རོལ་མཚོ *ṟtse-moẖi rol-m̱tsho* is a lake for his water sport and diversion; n. of his རྩེ་བའི་ས་གཞི *ṟtse-waẖi sa-gshi* or play ground: འཆི་མེད་འཕྲེང *ẖohi-meḏ-ẖphreń*; n. of his pleasure grove: མྱ་ངན་མེད་པའི་སྟོབས *mya-ńan meḏ-paẖi ṣtobṣ*; names of his tanks or ལྟེང་ཀ *ḻteń-ka*: གསེར་གྱི་པད་མ་ཅན *gser-gyi paḏ-ma-can*,

འོད་ཟེར་སྐྱེད་པར་བྱེད་པ *ẖoḏ-zer s̱kyeḏ-par byeḏ-pa* (*M̱ñon.*).

Syn. ལང་ཀའི་བདག་པོ *lañ-kaẖi ḇdag-po*; འོད་ཡངས་བུ *ẖoḏ-yañs̱-bu*; གདོང་བཅུ་པ *gdoñ-ḇcu-pa*; མགྲིན་བཅུ་པ *m̱drin-ḇcu-pa*; ནོར་སྦྱིན་གཅུང་པོ *nor-s̱byin gcuñ-po*; དགའ་བྱེད་དགྲ *ḏgaẖ-byeḏ-gra*; བསོད་ནམས་སྐྱེ་བོའི་དབང་ཕྱུག *ḇs̱oḏ-nams̱ s̱kye-woẖi ḏwañ-phyug*; བདེན་བྲལ་གཙོ་བོ *ḇden-bral gtso-wo*; གནས་བཞི་པ *gnas̱-ḇshi-pa*; སྒྲ་སྒྲོག་རྒྱལ་པོ *s̱gra-s̱grog ṟgyal-po*; རལ་འཛིན་ང་རྒྱལ *ral-ẖdsin ña-ṟgyal*; གསོད་བདག་རྒྱས *gsoḏ-ḇdag-ṟgyes̱*; ལྷོ་ནུབ་ཕྱོགས་སྐྱོང *lho-nub phyogs̱-s̱kyoñ*; སྲིན་པོའི་དབང་ *sṟin-poẖi-ḏwañ* (*M̱ñon.*).

སྲིན་པོའི་རྒྱལ་པོ་ཆེན་པོ་འགའ་ཞིག་གི་མིང་ names of some great kings of the *Rākṣasa*:—སྒྲ་སྒྲོགས *s̱gra-s̱grogs̱*; ནོར་ལྡན *nor-ḻdan*; རྣམ་པར་འཇུག་བྱེད *ṟnam-par ẖjug-byed*; གཟེར་རྣ *gzer-ṟna*; བུམ་རྣ *ḇum-ṟna* (कुम्भकर्ण); གཤིན་རྗེ *gçin-ṟje*; གཇིགས་བྱེད *ṉjigs̱-ḇyeḏ*; རྣམ་པར་འཇིགས་བྱེད *ṟnam-par ẖjigs̱-ḇyeḏ*; མི་བཟད་པ *mi-ḇzaḏ-pa*; སྡིག་ལྡན་དབང་པོ་རྒྱལ *s̱dig-ḻdan ḏwañ-po-ṟgyal*; འཐབ་པ *ẖthab-pa*; ལེགས་པར་འཐབ་པ *legs̱-par ẖthab-pa*; མདུང་ *m̱duñ*; མདུང་རྩེ་གསུམ་པ *m̱duñ-ṟtse gsum-pa*; མགོ་གསུམ་པ *m̱go-gsum-pa*; མགོ་མཐའ་ཡས་པ *m̱go-m̱tha yas̱-pa* all of whom assembled to hear the sermons of Buddha when he had visited Ceylon to preach his doctrine there (*K. g.* ད, *126*). སྲིན་པོའི་དཔོན་པོ་ཁ་ཤས་ཀྱི་མིང་ names of some of the chiefs of *Rākṣasa*: ཁྲོས་བཞིན *khros-ḇshin*; མཆེ་བ་བཟང་ *m̱che-wa-ḇzañ*; དྲག་པོ་རབ་གཏུམ *dṟag-po rab-gtum*; འཇིགས་འཇིགས་ལྟ *ẖjigs̱-ẖjigs̱-ḻta*; སྐྲག་བྱེད *s̱krag-byeḏ*; འཇིགས་བྱེད་ཆེན་པོ *ẖjigs̱-byeḏ chen-po*; གཤིན་རྗེའི་དྲིལ་བུ *gçin-ṟjeẖi dṟil-bu*; རྣམ་པར་འཇིགས་འཇིགས་ལྟ *ṟnam-par ẖjigs̱-ẖjigs̱-ḻta*; ཟླ་བའི་སྡེ *zla-waẖi s̱de* (*K. g.* ཞ, *114*).

སྲིན་པོའི་གདོན *Sṟin-poẖi-gdon* n. of a fearful *gdon* or evil spirit (*Mñg., ch. 77*).

སྲིན་མོའི་གཙོ་མོ་རྣམས་ཀྱི་མིང་ *sṟin-moẖi gtso-mo ṟnams̱-kyi-miñ* names of some of the *Rākṣasa* princesses:—སྲིན་མོ་སོ་ཅན *sṟin-mo so-can*; གསྲིན་མོ་གཡེངས་བྱེད *gsṟin-mo gyeñs̱-byeḏ*; སྲིན་མོ་མཚན་མོ་རྨུ *sṟin-mo m̱tshan-mo-ṟmu*, སོ་འཆའ་མ *so-ẖchaẖ-ma*; རྨོངས་བྱེད་མ *ṟmoñs̱-byeḏ-ma*; དགོད་མ *ḏgoḏ-ma*; གློག་ལྕེ་མ *glog-ḻce-ma*; བུ་ཙ་ལི *bu-tsa-li*, བོད་མོ་ཆེན་མོ *boḏ-mo chen-mo* all of whom with attendant goblin maid-servants came to hear the sermons of Buddha and took their seats on one side of the great teacher (*K. g.* ཞ, *117*).

སྲིན་བལ *sṟin-bal* acc. to (*Vai-s̱ñ.*)=རས་བལ cotton, flock-silk; raw silk (*Sch., Schtr.*).

སྲིན་བལ་ཅན *sṟin-bal can* पिप्पलक [sewing thread]*S.*

སྲིན་བུ *sṟin-bu*=འབུ or འབུ་སྲིན *ẖu-sṟin* कृमि, खजु insect, worm, vermin; རྒྱུ་སྲིན *ṟgyu-sṟin*, ཁོང་སྲིན *khoñ-sṟin* intestinal worm; ཕྱི་སྲིན *phyi-sṟin* vermin living on the skin. དར་སྲིན *dar-sṟin* silk-worm. ཆུ་སྲིན *chu-sṟin*=ཆུ་ཡི་སྲིན་པོ *chu-yi sṟin-po* sea-monster, crocodile.

སྲིན་བུ་ཀྭ་ཀྭ *sṟin-bu kwa-kwa* maggot-worm, generally infesting the mouth of the rectum (*K. d.* ཇ, *214*).

སྲིན་བུ་པད་མ *sṟin-bu paḏ-ma* **जलौकस्** leech.

Syn. པད་མ *paḏ-ma*; ཆུ་ཡི་སྣང་བ *chu-yi s̱nañ-wa*; ཁྲག་འཐུང་ *khrag-ẖthuñ*; སྲིན་བུ *sṟin-bu*; ཟ་མ་ཏོག་ཅན *za-ma-tog-can*; རུས་པའི་ཟོང་ *rus̱-paẖi-zoñ* (*M̱ñon.*).

སྲིན་བུ་སྤུ་ཅན *sṟin-bu s̱pu-can*, སྲིན་བུ་ཁ་གནག *sṟin-bu kha-gnag*; སྲིན་བུ་སྤྲོ་མེད *sṟin-bu spro-meḏ*; སྲིན་བུ་རབ་ཕྱེ *sṟin-bu rab-phye*, སྲིན་བུ་རྣམ་པར་རྨོངས་བྱེད *sṟin-bu ṟnam-par ṟmoñs̱-byeḏ*; སྲིན་བུ་མེད་མདོག་བྱེད *sṟin-bu meḏ-m̱dog-byeḏ*; སྲིན་བུ་འགྲེང་བྱེད *sṟin-bu ẖyreñ-byeḏ*, etc.; are different kinds of worms that infest the human body, and enumerated in *K. d.* ཛ, *367*.

སྲིན་བུ་མེ་ཁྱེར *sṟin-bu me-khyer* खद्योत, खद्योतक firefly: ཁོ་བོ་སྲིན་བུ་མེ་ཁྱེར་ལྟ་བུས་འཇིག་རྟེན་སྣང་བ (*A. 70*) I am like a fire-fly, (how can I) illuminate the world!

Syn. མཁའ་སྣང་ *m̱kha-s̱nań*; དཀར་འོད་ *ḏkar-hoḏ*; ནམ་མཁའི་འོད་ *nam-m̱khaẖi-ẖoḏ*; ནམ་མཁའི་མུ་ཁྱུད་ *nam-m̱khaẖi mu-khyuḏ*; ཉིན་མི་གསལ་ *ñin-mi-g̱sal*; འོད་ཅན་ *ẖoḏ-can*; འོད་ཀྱི་ས་བོན་ *ẖoḏ-kyi sa-bon*; ལམ་འོད་ *lam-ẖod.* (*M̱ñon.*)

སྲིན་བུ་དམར་ལེབ་ *sṟin-bu ḏmar-leb* पालाश [the tree *Butea frondosa*]*S.*

སྲིན་བུའི་ནད་ *sṟin-buẖi-naḏ* disease caused by worms in the stomach, skin, brains etc. (*Man. ch. 50*).

སྲིན་བྱ་ *sṟin-bya*=འདྲེ་བྱ་ पेचा lit. demon-bird, *i.e.*, nocturnal bird, owl etc.

Syn. འགལ་འདུའི་རྫུན་ཅན་ *ẖgal-ẖduẖi ṟdsun-can*; འབྱུང་པོའི་བྱ་ *ẖbyuń-poẖi-bya*; ཉིན་མོ་དགའ་བྲལ་ *ñin-mo ḏgaẖ-bral*; ཉིན་མོ་ཡིབ་ *ñin-mo-yib*; སེར་སྐྱའི་ལྟ་བྱེད་ *ser-s̱kyaẖi ḻta-byeḏ*; མིག་སེར་ཅན་ *mig-ser-can*; གད་མོའི་དབྱངས་ལྡན་ *gaḏ-moẖi ḏḇyańs̱-ḻdan* (*M̱ñon.*).

སྲིན་མོ་ *sṟin-mo* यातुधान, यामि [a demon]*S.*

སྲིན་མོ་མཆེ་བ་ *sṟin-mo m̱che-wa* दान्तिक a wild boar, a monster with huge teeth.

སྲིན་ཤིང་ *sṟin-çiń* mulberry-tree (*Jä.*).

སྲིན་ལག *sṟin-lag* अनामिका, अनामा the ring finger.

Syn. སྲིན་མཛུབ་ *sṟin-m̱dsub*; མིང་མེད་ *miń-meḏ* (*M̱ñon.*).

卐 **སྲིབ** *sṟib* or སྲིབས་ *sṟibs̱* 1. darkness, gloom, night. 2. shady side of a high mountain, north side of a mountain.

Syn བསྒྲིབས་པ་ *ḇsgribs̱-pa*; གྲིབ་རི་ *grib-ri*; མཚན་མ་ *m̱tshan-ma* (*M̱ñon.*).

སྲ

སྲིབ་པ་ *sṟib-pa* vb. (pf. སྲིབས་པ་ *sṟibs̱-pa* or བསྒྲིབ་པ་ छादित shaded, convered), to grow dark or dusky.

སྲིལ *sṟil* silk-worm (*Sch.*).

སྲུ *sṟu* or སྲུ་མོ་ *sṟu-mo* मातृस्वसा mother's sister, aunt.

སྲུག་པ *sṟug-pa W.* for སྤྲུག་པ་ *s̱prug-pa*, སྲུབ་པ་ *sṟub-pa* and དཀྲུག་པ་ *ḏkrug-pa*: 1. to shake, to shake out. 2. to stir, stir up. twirl. 3. to make to totter (*Jä.*).

སྲུང་བ *sṟuń-wa* 1. vb., pf. བསྲུངས་ *ḇsṟuńs̱* or སྲུངས་ *sṟuńs̱*, fut. བསྲུང་ *ḇsṟuń*, imp བསྲུངས་ *ḇsṟuńs̱* or སྲུང་ *sṟuń* रक्ष; 1. to watch to keep guard, to guard, to keep in custody, to save from, to protect, to shelter; ལུས་སྲུང་བ་ to keep one's self unpolluted, pure, chaste; བདག་སྲུང་བ་ *ḇdag-sṟuń-wa* to guard one's self, or in a special sense, to live as a *ḇdag-sṟuń* hermit; to preserve: བདག་གནོད་པ་ཐམས་ཅད་ལ་སྲུངས་ཤིག་ may I be preserved from every harm (*Do.*); བདག་ལ་སྲུང་དུ་གསོལ་ *ḇdag-la sṟuń-du-gsol* I pray to protect me (*Do.*). 2. to be cautious, to beware of, to guard against: འདྲེ་གདོན་བགེགས་པར་ཆད་སོགས་སྲུང་བ་ to guard against accidents, &c., from ghosts, evil spirits and demons; ལུས་དང་ངག་གི་ཉེས་པ་སྲུང་བ་ *lus̱-dań ńag-gi ñes̱-pa sṟuń-wa* or ལུས་དང་ངག་སྲུང་བ་ *lus̱-dań ńag-sṟuń-wa* to be cautions of what one does or says. 3. to keep, to observe faithfully, a promise, laws; བཀའ་སྲུང་མཁན་ *ḇkaẖ-sṟuń-m̱khan* obedient, one who faithfully carries out a behest. 4. to hinder, forbid, prohibit; རིགས་ཀྱིས་བདག་པོས་སྲུང་ *rigs̱-kyis̱ ḇdag-pos̱ sṟuń* ཆོས་ཀྱིས་སྲུང་ *chos̱-kyis̱-sṟuń* it is forbidden, it is prohibited, by the degree of kindred, by the husband, by religion in general (*Jä.*).

སྲུང་བ II: रक्षा [sbst. 1. the keeping, guarding, watch, guard. 2. the person or the thing that guards, esp. an amulet, preventive, preservative; སྲུང་བ་བཏགས་པ་ *sṟuń-wa ḇtags̱-pa* to suspend an amulet, to the neck or other part of the body] *Jä.*

སྲུང་སྐུད་ *sṟuń-s̱kuḏ* an amulet consisting of enchanted threads.

སྲུང་མཁན sṟuń-m̱khan keeper, guardian, watchman.

སྲུང་འཁོར sṟuń-ẖkhor a talisman, a disk made gen. of threads consecrated by an incarnate lama.

སྲུང་མདུད sṟuń-m̱duḏ knotted silk-rags consecrated by incarnate lamas and presented to their devotees in return for presents made by them.

སྲུང་བ་པ sṟuń-wa-pa a guard, a keeper.

སྲུང་བུ sṟuń-bu or སྲུང་པོ sṟuń-po=སྲུང་མཁན sṟuń-m̱khan.

སྲུང་བྱེད sṟuń-byeḏ=གྲོང་ཁྱེར groń-khyer a city (*M̱ńon.*) अवन्ति; the city of Avanti in ancient Malwa (*S. Lex.*). 2. यक्ष custodian of treasures, a demi-god.

སྲུང་མ sṟuń-ma guardian, དམྱལ་བའི་སྲུང་མ ḏmyal-waẖi sṟuń-ma guardian of the infernal regions; ཆོས་སྐྱོང་བའི་སྲུང་མ་ཐམས་ཅད chos̱-s̱kyoń-waẖi sṟuń-ma thams̱-caḏ all the tutelar gods of religion (*Mil.*); collectively, body of watchmen; ལྷ་རྣམས་ཀྱི་སྲུང་མ་དང་པོ the first corps of watchmen of the gods, the *Nāgā*; རྒྱལ་པོའི་སྲུང་བའི་མི ṟgyal-poẖi sṟuń-waẖi-mi the men of the king's body-guard. སྲུང་སེམས sṟuń-sems̱ the taking heed, being cautious (*Jä.*).

སྲུང་མཛད sṟuń-m̱dsaḏ गोप्ता [a preserver]*S.*

སྲུངས་པ sṟuńs̱-pa=སྦས་པ गुप्त latent, kept secret or hidden.

སྲུན་པ sṟun-pa or བསྲུན་པ ḇsṟun-pa=འདུལ་བ ẖdul-wa or བཏུལ་བ ḇtul-wa calm, soft, mild; mildness, gentleness, meekness. ཤིན་ཏུ་མི་བསྲུན་ཞིང་ çin-tu mi-ḇsṟun-shiń very wild, being unruly; malicious, malignant, of demons (*Mil.*, *Jä.*). མི་བསྲུན་པ mi-ḇsṟun-pa=མི་རུངས་པ mi-ruńs̱-pa rough, wild, uncultivated, rude.

སྲུན་པོ sṟun-po adj.=སྲུན་པ sṟun-pa esp. of horses: quiet, tame.

སྲུབ་ཀ sṟub-ka a kind of grain valued for its medicinal properties: སྲུབ་ཀས་ཙལ་གཅོད་དྲོད་སྐྱེད་ཆུ་སེར་འདྲེན.

སྲུབ་པ sṟub-pa उन्मन्थन, मन्थ; pf. imp. བསྲུབས ḇsṟubs̱ or སྲུབས sṟubs̱, fut. བསྲུབ ḇsṟub 1. to stir, stir up to churn; ཇ་དང་འོ་མ་སོགས་སྲུབ་པ to churn tea, milk, &c., ཞོ་སྲུབ་པ sho-sṟub-pa to make butter. 2. to rummage, to rake up, to stir, to turn over. 3. to rub, two pieces of wood against each other to produce fire (*Jä.*).

སྲུབ་ཐག sṟub-thag the rope with which the piston of a churner, *i.e.*, the churning rod is twirled, gen. when making butter.

སྲུབས་བྱེད sṟubs̱-byeḏ मन्था the churner.

སྲུབས་མ sṟubs̱-ma मन्थन the churning rod. Syn. སྲུབས་ཤིང་ sṟubs̱-çiń; དཀྲོགས་མ ḏkrogs̱-ma; ཞོ་ཡི་སྐྱ་བ sho-yi s̱kya-wa (*M̱ńon.*).

སྲུབས sṟubs̱ a cleft, slit, gap, fissure; བྲག་སྲུབས brag-sṟubs̱ chasm or cleft in a rock, intermediate space, interval, interstice; rent in a dress; disunion, separation; wound (*Lex.*); སྲུབ་འབྱེ sṟub-ẖbye *Lt* ; སྲུབས་འཐོར sṟubs̱-ẖthor (*Sch.*) a severing, a wound has been made; སྲུབས་གཏོར་བ sṟubs̱-g̱tor-wa to rend asunder, to tear (*Sch.*, *Jä.*).

སྲུབས་མེད་གོས sṟubs̱-meḏ-gos̱=གོས་མཆོག gos̱-m̱chog very fine silk robe (*M̱ńon.*).

སྲུམ sṟum resp. for meat, flesh of animals used as food; སྲུམ་ཁོག sṟum-khog an animal slaughtered and cut up for a person of quality (*Jä.*).

སྲུལ་པོ sṟul-po=ཧྲུལ་པོ hrul-po जर्जर, पूतन (*Zam. 6*). 1. rotten, putrid, decomposed. 2. evil demon, malignant spirit (*Mil.*); ལུས་སྲུལ་པོ lus̱-sṟul-po evil spirits with rotten body; sorcerer (*Lex.*). སྲུལ་པོའི་གདོན Sṟul-poẖi-g̱don n. of a frightful evil spirit.

སྲ

སྲུལ་བ *sṟul-wa* pf. and fut. བསྲུལ *ḇsṟul* 1. to be corrupted, decomposed, of the human body (*Vai-s̱ń.*). 2. to stir, to mix and stir. 3. to shove, to move to and fro (*Jä.*).

སྲུལ་མོ *sṟul-mo* जर्जरा decayed.

སྲུས *sṟus̱* unripe ears of wheat, etc., unripe grains of Indian corn, wheat &c. འབྲས་ཀྱི་སྲུས *ẖbras̱-kyi-sṟus̱* an unripe shelled grain of rice.

Syn. སོ་མ *so-ma*; མ་ཉམས་པ *ma-ñams̱-pa*; རྨ་མེད *ṟma-meḏ*; བྱིས་པ་ཟ་བྱེད *byis̱-pa za-byeḏ*. (*M̱ńon.*).

སྲུས་པ *sṟus̱-pa* *Sch.* to thicken, to become more consistent by evaporation, or by boiling (*Jä.*).

སྲེ་ནག *sṟe-nag* *Lex.* soot; *W.* སྲེ་མོག *sṟe-mog* (*Jä.*).

སྲེ་བ *sṟe-wa* I: sbst. a certain shrub (*Cs.*) II: vb., pf. བསྲེས *ḇsṟes̱*, fut. བསྲེ *ḇsṟe*, imp. བསྲེས *ḇsṟes̱* or སྲེས *sṟes̱*, trans. to འདྲེ་བ *ẖdṟe-wa* 1. to mix with, to mingle, to admix; མར་ལ་སྲེ་བ *mar-la sṟe-wa* to mix with butter (*Lt.*), ཆང་ཆུ་སྲེ་བ *chań-chu sṟe-wa* to mix beer with water (*Med.*); དྲེའུ་སྲེ་བ *dṟeẖu sṟe-wa* to breed mules; བསྲེས་པ *ḇsṟes̱-pa* mixed up, confused, of narration (*Tā.*); fig. ཁ་སྲེ་བ *kha sṟe-wa* or ལུས་སྲེ་བ *lus̱ sṟe-wa* to communicate with another, *i.e.*, live, eat, drink, smoke with a person (*Do.*); སྐྱིད་སྡུག་སྲེ་བ *s̱kyiḏ-s̱dug sṟe-wa* to share pleasure and pain, joy and sorrow (*Glr.*). 2. add, to add up, cast up, sum up (*Jä.*).

སྲེ་བོ *sṟe-wo* (?) བུད་མེད་བཞི་ཁྱི་སྲེ་བོ་འཇིགས་སུ་རུང་བར་གྱུར་ནས་ཟ་བར་བྱེད་པ་དང་ (*Khriḏ. 39*).

སྲེ་མོ *sṟe-mo* or སྲེ་མོང་ *sṟe-mońं* नकुल weasel. Acc. to (*S. Lex.*) = ནེའུ་ལེ, དྷི་མོང་.

སྲེ་མོག *sṟe-mog* v. སྲེ་ནག *sṟe-nag*.

སྲེ་ལོང་ *sṟe-loń* ལོང་བུའི་ཚིགས ankle-joint [1. *Sch.*: the sinew above the heel. 2. n. of a medicine] *Jä.*

སྲེག་པ *sṟeg-pa* I: तित्तिर partridge. Syn. ཤོག་བཀྲ་བ *çog-ḇkra-wa*; ཏི་ཏཱི་ར *ti-tī-ra*. (*M̱ńon.*) སྲེག་པའི་གཤོག་པ་བཀྲ་བ་དང་མི་བཀྲ་བ་གྲངས་མཉམ་མོ (*K. du.* ད, *111*) the spotted and unspotted feathers of a partridge are equal in number.

སྲེག་པ II: vb., pf. བསྲེགས *ḇsṟeg*, སྲེགས *sṟegs̱* fut. བསྲེག *ḇsṟeg*, imp. བསྲེག *ḇsṟeg* or བསྲེགས *ḇsṟegs̱* दहन 1. to burn, to consume, to destroy by or with fire, སྦྱིན་སྲེག *s̱byin-sṟeg* burnt offerings; ལྕགས་སྲེག *ḻcags̱-sṟeg* red-hot iron. 2. to roast, fry, bake; to tan, to make swarthy: ཉི་མས *ñi-mas̱* (to be tanned) by the sun (*Jä.*).

སྲེག་གནས *sṟeg-g̱nas̱* चिता cemetery.

Syn. དུར་ཁྲོད *dur-khroḏ*; རོ་ཡི་གནས *ro-yi-g̱nas̱*, (*M̱ńon.*).

སྲེག་བྱེད *sṟeg-byeḏ* = པི་པི་ལིང་ *pi-pi-liń* piper longum (*M̱ńon.*).

སྲེག་རྫས *sṟeg-ṟdsas̱* हविः clarified butter and other articles required to be thrown in the sacrificial fire.

སྲེག་ཟ *sṟeg-za* हुताशन, हुतभुक् fire.

སྲེག་མ *sṟeg-ma* 1. baked; anything burnt; 2 .ऊषर, मरुर [a barren spot]*S.*

སྲེག་བླུགས *sṟeg-ḇlugs̱* आहुति sacrificial offerings, oblations made to the gods.

སྲེང་ *sṟeń* མི་སྲེང་ *mi-sṟeń* *C.* = མི་རྐྱང་ *mi-ṟkyań*, v. རྐྱང་པ *ṟkyań-pa* (*Jä.*).

སྲེད *sṟed* (*Vai-s̱ń.*), སྲེད *sṟeḏ* *S.g.*, a species of corn.

སྲེད་པ *sṟeḏ-pa* = ཆགས་ཞེན 1. symb. num.: 8. 2. लालसा, लोभ, तृष्णा, आशा vb., sbst., adj. to desire, the desire, desirous, ཟས་ལ of food

འདོད་པའི་སྲེད་པ love; གཟུགས་ཀྱི་སྲེད་པ carnal desire; ནོར་ལ་སྲེད་པ *nor-la sṟeḏ-pa* hankering after riches, རོལ་མོ་ལ *rol-mo-la* (liking) music; ཡུལ་སྲེད་པ་ཆུང་བ *yul-sṟeḏ-pa chuń-wa* not much attached to his native country; འཇིག་རྟེན་ལ་སྲེད་པ *ẖjig-ṟten-la sṟeḏ-pa* avarice, covetousness, attachment to worldliness, འདོད་སྲེད་ཅན *ẖdoḏ-sṟeḏ-ca* covetous, greedy (*Pth.*), ཆགས་སྲེད་ཅན *chags̱-sṟeḏ-can* lecherous, libidinous (*Pth.*); སྲེད་པ་ལས་ཡོངས་སུ་གྲོལ་བ quite free of any desire (as is Buddha) (*Jä.*).

སྲེད་རྒྱལ་མ *sṟeḏ-ṟgyal-ma* a deity of the Bonpo (*Mil.*, (*Jä.*).

སྲེད་ལྡན *sṟeḏ-ḻdan* passionate, very earnest. སྲེད་པ་ཅན *sṟeḏ-pa-can*=འདོད་པ་ཅན or ཆགས་པ་ཅན passionately attached, also very lewd, lascivous.

སྲེད་པོ *sṟeḏ-po* a lover (*Cs.*).

སྲེད་མེད་བུ *sṟeḏ-meḏ-bu* नारायण; an epithet of Vishnu (*M̱ñon.*). སྲེད་མེད་མ *sṟeḏ-meḏ-ma* नारायणी the wife of Vishnu.

སྲེད་མོ *sṟeḏ-mo* sweet-heart.

སྲེལ་བ *sṟel-wa* 1. pf. and fut. བསྲེལ *ḇsṟel* to rear, to bring up, to nurse (*Cs.*). 2.=འཆང་བ or ཉར་ཚགས་བྱེད་པ to hold, holding; ཆུ་གྲི་རྣོན་པོ་རེ་བསྲེལ་ཞིང་ (*Bu-ton. 142*) having held a sharp knife (in each of his hands).

སྲེལ་བྱ *sṟel-bya* as met.=གསེར gold.

སྲེས *sṟes̱* or སྲེས་པ *sṟes̱-pa* मिश्र to mix up; ཕར་ཚུར་སྲེས་པ *phar-tshur sṟes̱-pa* to mix up together this and that.

‡ **སྲོ** *sṟo* ardour སྲོ་ཤི་བ lose spirits, to be disheartened; ཧུགས་སྲོ *hugs̱-sṟo W.*, heat, passion, wrath, anger. སྲོ་ཅན *sṟo-can* furious, raging (*Jä.*).

སྲོ་བ *sṟo-wa* pf. བསྲོས *ḇsṟos̱* or སྲོས *sṟos̱*, fut. བསྲོ *ḇsṟo* imp. བསྲོས *ḇsṟos̱* or བསྲོ *ḇsṟo* to warm, མེ་ལ་སྲོ་བ to make warm, hot at the fire, ཉི་མ་ལ in the sun; འཇམ་པའི་དྲོད་ཀྱིས་བུ་བསྲོ *ẖjam-paẖi dṟoḏ-kyis̱ bu-ḇsṟo* (a mother) foments her child with a gentle warmth (*Jä.*).

སྲོ་མ *sṟo-ma* लिक्षा; ཤིག་གི་སྒོང་ 1. egg of a louse, a nit *C.*, *W.*, ཤིག་སྲོ་འདུ *çig-sṟo-ẖdu* nits are increasing fast (*S.g.*). 2. small bubble. 3. a medicinal herb, སྲོ་མ་སེང་གེ *sṟoma seń-ge* n. of a medicinal herb (*Jä.*). སྲོ་མ་ནག་པོ *sṟo-ma nag-po* སྲོ་མ་ནག་པོས་བཅུད་ལྡན་ལུས་སྟོབས་སྐྱེད (*Med.*) the black species of *sroma* is nutritious and produces strength in the body.

སྲོ་ལོ *sṟo-lo* (*Med.*) Sedum and similar plants; སྲོ་ལོ་དཀར་པོ་གློ་བའི་ཚད་པ་སེལ the root of the white (species of) *sṟo-lo* cures inflammation of the lungs.

སྲོ་ལོང *sṟo-loń* a kind of bird (*Ya-sel. 11*).

སྲོག *sṟog* जीव, जीवित, प्राण; for སྲོག་ཆགས; =ཟླ life; སྲོག་ཆད་པ life extinct, death; སྲོག་གཅོད་པ་དག་སྤངས་པ *sṟog-g̱coḏ-pa-dag-s̱pańs̱-pa* to give up killing etc.; སྲོག་ལེན་པ *sṟog-len-pa*, taking life, སྲོག་དང་འཕྲལ་བ *sṟog-dań ẖphral-wa* id., esp. to execute, to put to death (*Glr.*); སྲོག་དང་འབྲལ་བ *sṟog-dań ẖbral-wa* to die; སྲོག་འབུལ་བ *sṟog-ẖbul-wa* to sacrifice, to yield up one's life; སྲོག་འདོར་བ *sṟog-ẖdor-wa* to cast away, to sacrifice one's life; སྲོག་ལ་མི་ལྟ་བ *sṟog-la mi-ḻta-wa* to make light of one's self; སྲོག་དང་བསྡོ་བ *sṟog-dań ḇs̱do-wa* to risk, to hazard one's life; སྲོག་སྐྱོབ་པ *sṟog-s̱kyob-pa* to save life; སྲོག་འབྱིན་པ *sṟog-ẖbyin-pa*: to save, to preserve life; སྲོག་འཚོ་བ *sṟog-ẖtsho-wa* to sustain life, also to recover, to grow well again; འཕྲལ་དུ་སྲོག་ནི་སྦྱིན་བྱེད་ཡིན quickly give life (*Cāṇ.*).

སྲོག་སྐྱོབ *sṟog-s̱kyob* deliverer, redeemer, saviour (*Jä.*).

སྲོག་ཁུང་ *sṟog-khuń* 1. the hole or passage through which life passes away. 2. the deep cut or stab, by which Tibetan butchers kill animals (*Huc. 1. 443*); སྲོག་ཁུང་འབྱེད་པ *sṟog-khuń ẖbyeḏ-pa* to stab in this manner (*Jä*).

སྲོག་གི་ཀ་བ *sṟog-gi ka-wa* n. of a vein (*Jä.*).

སྲོག་གི་གནས *sṟog-gi-gnas̱* चित्त the heart. Syn. སྙིང་ *s̱ñiń*; རྣམ་ཤེས་རྟེན *ṟnam-çes̱-ṟten* (*M̱ñon.*).

སྲོག་གི་མེ་ཏོག *sṟog-gi me-tog*=གི་ཝང་ *gi-wań* गोरोचना; also དོམ་མཁྲིས *dom-m̱khris̱* bear's bile used as medicine (*S̱man. 355*).

སྲོག་ཅན *sṟog-can*, སྲོག་ལྡན *sṟog-ḻdan* जन्तु, जीवक having life, living, alive; a living being.

སྲོག་གཅོད་པ *sṟog-gcoḏ-pa* प्राणातिपात killing, taking the life of an animal; སྲོག་གཅོད་པའི་ལས་བྱེད་པ one who does the work of killing, a butcher, a slaughterer.

སྲོག་ཆགས *sṟog-chags̱* प्राणक, जीव, प्राणी this term comprises all animated beings including the gods, but in practice it signifies insects and worms only; མི་ལ་སོགས་པའི་སྲོག་ཆགས་ཐམས་ཅད all men and other living beings. སྲོག་ཆགས་ཀྱི་ཕུང་པོ *sṟog-chags̱ kyi phuń-po* यूथ a flock, herd, or collection of animals; generally a swarm of flies or a number of worms or insects.

སྲོག་ཆགས་ཀྱི་ཉ་ཙུ་ལུ་ཀ *sṟog-chags̱ kyi-ña-cu lu-ka* किञ्चुलक; Syn. སྲོག་ཆགས་རིང་མོ *sṟog-chags̱ riń-mo*; ས་སྲིན་ཏལ *sa-sṟin-tal*; སའི་འཁྲི་ཤིང་ *saẖi-ẖkhri-çiń* (*M̱ñon.*).

སྲོག་ཆགས་རྐང་མང་ *sṟog-chags̱ ṟkań-mań* शिलि; an insect having many feet [a small earthworm]*S.*

སྲོག་ཆགས་ལྡན pregnant woman (*M̱ñon.*).

སྲོག་ཆགས་ཕྲ་མོ *sṟog-chags̱ phra-mo* कीट insects, animalculæ.

སྲོག་ཐག *sṟog-thag*=དཔྱང་ཐག *ḏpyań-thag.*

སྲོག་བདག་ཆེན་པོ *sṟog-ḇdag chen-po*=པེ་ཧར *Pe-har or* པེ་དཀར *Pe-ḏkar* the guardian genius of the monastery of Sam-ye.

སྲོག་འཕྲོག *sṟog-ẖphrog* प्राणहरण depriving an animal of its life.

སྲོག་མེད *sṟog-meḏ* lifeless, inanimate.

སྲོག་མེད་དབུགས *sṟog-meḏ ḏwugs̱* = མཆོད་མེད *m̱choḏ-me* oil-burner, an oil-lamp which is kept burning before the gods in a Buddhist temple; so called because though it has no life, yet it draws air for its existence (*Mamoẖi s̱kań-gso*).

སྲོག་རྩ *sṟog-ṟtsa* (གཞི་མ) root of life, vein of life.

སྲོག་འཚོ་བ *sṟog-tsho-wa* जीव to sustain life.

སྲོག་རླུང་ *sṟog-ṟluń* प्राण, प्राणवायु life, life-breath. སྲོག་རླུང་འཛོམས་པའི་རྫ་རྗེ་གསུམ the three precious articles keeping in the life-wind are ཤིང་ཀུན, ཧང་ཀུན, ཁ་རུ་ཚ (*S̱man.*).

སྲོག་ཤིང་ *sṟog-çiń* अक्ष, यष्टि=སྲ་ཤིང་ 1. the life-tree. The later Indian Buddhist used to preserve a particular tree believing that the duration of his life depended on its existence. 2. axle, axle-tree; མཆོད་རྟེན་གྱི་སྲོག་ཤིང་ *m̱choḏ-ṟten-gyi sṟog-çiń* (*Mil.*) the pole in a *Chorten*; fig. prop. སེམས་ཀྱི་སྲོག་ཤིང་ *sems̱-kyi sṟog-çiń* (*Jä.*).

སྲོང་ *sroń* for སྲོང་བ straight forward, righteous; དྲང་པོར་སྲོང་ make straight; སྲོང་བཙན *sroń-ḇtsan* the righteous (king).

སྲོང་པོ *sroń-po* विटप lit. growing straight and upright, as met. a tree.

སྲོང་བ *sṟoń-wa* [pf. བསྲངས *ḇsṟańs̱*, fut. བསྲང་ *ḇsṟań*, imp. སྲོང་ *sṟoń* or སྲོངས *sṟońs̱* to make straight, to straighten, opp. to ཡོན་པོ *yon-po* what is awry, crooked *Lex.*; གཟེར་སྲོང་བ *gzer-sṟoń-wa* to beat out nails; སྐུ་དྲང་པོར་བསྲངས་ཏེ *s̱ku-dṟań-por ḇsṟańs̱-te* (he sat) straight and erect, cf. also སྲང་ *s̱rañ* and བསྲང་པོ *ḇs̱rañ-po*] *Jä.*

སྲོང་བཙན་སྒམ་པོ *S̱roñ-ḇtsan s̱gam-po* n. of the most accomplished king of Tibet who was a contemporary of S'ilāditya, Huyen tshang and Mahommed. His most famous match was with a daughter of the Chinese Emperor T'aijung. His second wife was the daugter of Ams'u Varma of Nepal. He was so called on account of his righteousness and thoroughness in the duties of religion and government. He it was who first introduced the art of writing into Tibet, and was the chief promoter of Buddhism and Buddhist-Sanskrit literature in that country.

སྲོངས་པ *s̱roñs̱-pa* adj. straight, not bent or crooked.

Syn. དྲང་པོ *ḏrañ-po*; འཁྱོག་མེད *ẖkhyog-meḏ* (*M̱ñon.*).

སྲོད *s̱roḏ* (དུས་ཚོད) प्रदोष, सायं evening twilight, the evening time; སྲོད་བྱིང་སོང་ *s̱roḏ-byiñ-soñ* the dusk is over, *i.e.*, night has set in; སྲོད་ལ *s̱roḏ-la* in the evening after sun-set; སྲོད་དང་ཐོ་རངས *s̱roḏ-dañ tho-rañs̱* in the evening and at the dawn.

སྲོད་འཁོར *s̱roḏ-ẖkhor* gen. after dusk or after dawn.

སྲོད་ཟ *s̱roḏ-za* evening and morning tea served to the monks of a Tibetan monastery after dusk or at dawn.

སྲོད་འཇིང་ *s̱roḏ-ẖjiñ* (སྲོད་དུས་ཀྱི་གཞུང) the middle part of the evening.

སྲོད་ཡོལ *s̱roḏ-yol* the beginning of night, *i.e.*, after dusk. In Tibet and India two hours after sunset and two hours before sunrise are not reckoned in the night which is therefore called in Sans. *Triyāma* or *Thun-sum-po* in Tibetan.

སྲོད་ལ་རྒྱུ་བ *s̱roḏ-la ṟgyu-wa* क्षपाचर lit. moving about (for prey) at dusk or at dawn: a tiger, or often a *Rākṣasa*.

སྲོད་ལ་ཟ *s̱roḏ-la za* क्षपाट one taking one's food at dusk or at dawn, a hob-goblin.

སྲོད་ལོང་ *s̱roḏ-loñ* dusk-blind. Acc. to *Ja.* day-blind, nyctalops, seeing better in a mild than in a bright light.

སྲོལ *s̱rol* colloq.=ལུགས་སྲོལ *lugs̱-s̱rol* usage, custom, common use, habitual practice, habit; སྲོལ་བཟང་ *s̱rol-ḇzañ* good custom; also=सद्धर्म good doctrine or religion. དེར་ཡི་གེའི་སྲོལ་མེད་པས *der yi-geẖi s̱rol meḏ-pas̱* as the art of writing was not yet in use there *Glr.*; སྔར་སྲོལ་བཟང་པོ་ལ་དགོངས་ཤིག keep in mind the good old customs (*Glr.*); སྲོལ་ཆགས་པ *s̱rol-chags̱-pa*, སྲོལ་དུ་འགྱུར་བ *s̱rol-du ẖgyur-wa* (*Cs.*) to become the custom (of a person; or that of a country); ཕྱག་སྲོལ *phyag-s̱rol* is said to be a respectful expression for ལག་ལེན་གྱི་སྲོལ *lag-len-gyi s̱rol* (*Jä.*) ལེགས་པའི་དཔེ་སྲོལ་བཙུག་སྲེ *legs̱-paẖi ḏpe-s̱rol ḇtsug-s̱re* (*Glr.*) having introduced good customs for imitation; ཐོབ་སྲོལ *thob-s̱rol* claim, title, right, founded on old custom (*Jä.*).

སྲོལ་རྒྱུན *s̱rol-ṟgyun* any established custom, law or usage: ཡ་མ་བྲལ་བའི་སྐྱབ་འཆག་སྲོལ་རྒྱུན (*D. çel.* 7).

སྲོལ་གཏོད་པ *s̱rol-gtoḏ-pa* to introduce a practice (*Glr.*).

སྲོལ་འཛིན *s̱rol-ẖdsin* adhering to or following the old practice or custom; a follower.

སྲོལ་འཛུག་པ *s̱rol-ẖdsug-pa* to institute a custom.

སྲོལ་ལམ *s̱rol-lam*=ལུགས་སྲོལ *lugs̱-s̱rol* (*Ṟtsii.*), customary way or method of doing a work; an established practice.

སྲོལ་གོང་པ *s̱rol-goñ-pa* n. of medicinal herb: སྲོལ་གོང་པ་ཡིས་མགོ་ཆག་དུག་ཚད་སེལ.

སྲོས *sṟoş* 1. v. སྲོ་བ *sṟo-wa*. 2. *Cs.* sbst. =སྲོད *sṟoḏ* twilight, dusk of evening, མུན་སྲོས་པ *mun-sṟoş-pa* dusky, dark (*Glr.*); ས་སྲོས་ནས *sa-sṟoş-naş* when it grew dark (*Jä.*).

སླ *şla* or སླ་བ *şla-wa* 1: adj., also སླ་མོ. thin, of fluids, opp. to སྐ་བ and ཐུག་པོ. 2.=བྱེད་བདེ་བ easy, opp to དཀའ་བོ *ḏkaẖ-wo*; སླ་བ་བྱེད ཐུབཀར, easy work or doing; ཤེས་པ་སླ་བ་མ་ཡིན knowledge is not easily obtained; usally with the supine: རིག་པར་སླའོ *rig-par-şlaẖo* it may easily be understood; or with the root of the verb: གོ་སླ *go-şla* easy to comprehend (*Jä.*). རྟོགས་སླ་བ *ṟtogş şla-wa* easy to perceive; ལས་སླ་བ *laş-şla-wa* lit. easy work.

སླ་ང *şla-ńa* or ལྕགས་སླང iron pan for parching grain; རྫ་སླང earthen pan, for cooking, parching grain; heating stove in which charcoal or dried cattle-dung, etc. are used as fuel.

Syn. ཐེར་པོ *ther-po*; ལྕགས་སྣོད *ḻcagş-şnoḏ*; རྔོད་པའི་གཞི . *ṟńoḏ-paẖi-gshi*; རྔོད་རྫས *ṟńoḏ-dsaş* (*M̱ńon.*).

སླག་པ *şlag-pa*=སློག་པ *şlog-pa* robe, fur-coat. ར་ལྤགས་དང་དོམ་ལྤགས་ཀྱི་སློག་པ a robe made of goat skin or bear's skin; སྒོ་སློག *şgo-şlog* or more corr. དགོ་སློག *ḏgo-slog* hunting-coat, made of the skin of an antelope; སྤྱང་སློག *şpyań-şlog* furcoat of a wolf's skin; ཚར་སློག *tshar-log* coat of lamb's skins; རས་སློག *raş-şlog* prob.: a fur-coat covered with calico (*Jä.*).

སླང *şlań* 1. colloq. for སླ་ང *şla-ńa*. 2. སློང་བ *şloń-wa* གྱེན་དུ་སླང raise vertically or perpendicularly.

སླང་ཁ *şlań-kha*=ཡར་སླང་ཁ 1. (at) the time of rising or raising. 2. shelf, shelves, stand (*Jä.*).

སླང་བ *şlań-wa* to accept, to take གསོལ་རས་སླང་བ to distribute food; བསོད་སྙོམས་སླང་བ to receive alms, to beg alms. v. སློང་བ *şloń-wa*.

སླང་དྲེགས *şlań-ḏṟegş* སླང་འི་དྲེགས soot adhering to a cooking pan.

སླད *şlaḏ*, eleg. for ཕྱི; སླད་ཕྱིན་ཆད in future, henceforward; སླད་བཞིན་དུ=ཕྱི་བཞིན་དུ in future, behind: སླད་བཞིན་པར་འབྲང་བ to walk behind one. 2.=རྗེས་སུ after; སླད་ན *şlaḏ-na* c. genit.=འོག་ཏུ; སླད་ནས *şlaḏ-naş* adv. aferwards, hereafter; subsequently; སླད་ཀྱི *şlaḏ-kyi* subsequent, later, posterior (*Jä.*).

སླད་དུ *şlaḏ-du* 1. on account of, for the sake of. 2.=རྒྱབ་ཏུ behind, afterwards.

སླད་མ *şlaḏ-ma*=རྗེས་མ after, that which comes after or follows, the hind part, the later or latter part: སླད་ཀྱིས afterwards, hereafter ; སླད་མར་ཡང again in future.

སླད་མར *şlaḏ-mar* adv.=རྗེས་སུ *ṟjeş-su*, ཕྱིས་སུ *phyiş-su* afterwards.

+ སླད་རོལ *şlaḏ-rol*=ཕྱི་རོལ *phyi-ro* बाह्य outside, hind part, back part (*Lex.*).

སླད་པ *şlaḏ-pa*=ལྷད་པ or འདྲེས་པ, pf. བསླད *ḇşlaḏ*, to mix, esp. with something of an inferior quality, hence to adulterate, vitiate, to spoil, to corrupt; སྐྱོན་གྱིས *şkyon-gyiş* or ལྷད་ཀྱིས་མ་སླད་པ not marred by any defects. ཕྱིན་ཅི་ལོག་གིས་ཡོངས་སུ་སླད་དེ quite unfitted by perversity; གང་གིས་ཀྱང་མ་སླད་པ without any thing detrimental, not subject to any noxious influence (*Vai.-şń.*); དེ་སྨྱོས་ཤིང་སླད་པར་བྱས་ཏེ having made him drunk and thus disabled him (*Jä.*).

+ སླད་ཚ *şlaḏ-tsha*=མི་གཙང *mi-g̱tsań*, also བཤང་བ *ḇçań-wa* ordure, feces; gen. human excrement.

སླན şlan=སྦྱརpatch, patching. 2. the furred ear coverings used by Tibetan ladies. 3.=སླད; སླན་ཚད=ཕྱིན་ཚད (*Jä.*).

སླན་ཏེ *şlan-te*=སྦྱར་ནས (*Ja.*).

སླན་པ *şlan-pa*=སྦྱར་བ *şbyar-wa* 1. to mend, patch (*Sch.*). 2. v. བསླན (*Jä.*).

སླབ་པ for སློབ་པ.

སླབ་པའི་གཞི་བཅའ་བ *şlab-wahi ḇshi ḇcaẖ-wa* शिक्षापदप्रज्ञप्ति [teaching the subject of discipline]*S.*; སླབ་རྟེན instruction, letters containing direction or orders (*Ṟtsii.*). In Sikk. prayer or petition to one's superior or official head.

སླམ་པ *şlam-pa* 1. to roast slightly, to parch, to make brown by exposing to heat *e.g.*, meal *C.*, *W.* 2. to roast, to fry (*Jä.*).

སླར *şlar*=ཡང་སྐྱར *yań-şkyar* or ཕྱིར *phyir* again, once more, back: སླར་སྨྲ་པ प्रत्युदीरयति spoke again; སླར་སྨྲ་བར་བྱ should speak again; प्रतिमन्त्रयितव्य to be again considered (*S. Lex.*) སླར་དུ afterwards, hereafter; སླར་ནས, སླར་ཡང་ पुनः again in future, སླར་ཡང་འཇུག་པ to add again (in letters); སླར་འོང་བ निवर्त्तन to come back, སླར་ལོག་པ प्रत्यागमन return, སླར་ལོག་ནས having returned; སླར་སྟོབས་སྐྱེད *şlar ştobş-şkyeḏ* he regains strength (partly from *Jä.*).

སླར་སྐྱེས *şlar-şkyeş* 1. चिकुर hair, nail. 2. =ཡང་སྐྱར་སྐྱེས *yań-şkyar-şkyeş* grown or born again (*M̱ñon.*).

སླར་གྲིབ་མ *şlar-grib-ma* a shadow picture or photograph, an effigy; v. སླར་གཟུགས.

སླར་རྒོལ་བ *şlar-ṟgol-wa* प्रतिक्षिप्त [rejected]*S.*

སླར་བརྗོད 1. a rejoinder, reply. 2. n. of a class of Brahmaṇ (*M̱ñon.*).

སླར་བཏང་བ *şlar-ḇtań-wa* विसर्जन having forsaken, having cast away.

སླར་དུག *şlar-dug*=བོང་ང aconite (*M̱ñon.*).

སླར་བསྡུ་བ *şlar-ḇşdu-wa* to reduplicate, སླར་བསྡུ=རྫོགས་ཚིག *ṟdsogş-tshig* or ཟླ་སྡུད *zla-şduḏ* the final of a verb, indicating the end of a sentence formed by the reduplication of the terminating letter such as གོ, ངོ, དོ, ནོ, བོ, མོ, འོ, རོ, ལོ, སོ, ཏོ as in the words ཧག་གོ, བཟང་ངོ, ཡོད་དོ, ཐོབ་བོ, བསམ་མོ, བྱའོ, འགྱུར་རོ, སེལ་ལོ, ཐོས་སོ, བརྟན་ཏོ *Gram.*

སླར་བྱས་མཐུན *şlar-byaş m̱thun* effigy, v. སླར་གཟུགས *şlar-gzugş* (*M̱ñon.*).

སླར་འབྱུང *şlar-ẖbyuń* पुनर्भू [re-generation, re-existence; a young widow remarried]*S.*

སླར་གཟུགས *şlar-gzugş* प्रतिमा representation, image, picture of a thing or person.

Syn. སྐུ་འདྲ *şkudṟa*; གཟུགས་བརྙན *gzugş-ḇṟñan*; སླར་གྲིབ་མ *şlar-grib-ma*; སླར་བྱས་མཐུན *şlar-byaş-m̱thun* (*M̱ñon.*).

སླར་ཡང་འགྲོ *slar-yań ẖgro* संसरण [transmigration, rotation]*S.*

སླར་གཤེགས *şlar-gçegş* return; gone back; ཁོ་རང་སླར་ཡང་སོང he went away again; སླར་གཤེགས་སུ་གསོལ I beg you would come back, pray come back.

སླས *şlaş* བཙུན་མོའི་སླས सहचरी 1. attendants of a princess, or lady's attendant. 2. retinue, train, attendants, servants, ཕོ་བྲང་གི་སླས a king's or prince's retinue, the court, people at court (*Jä.*).

སླི *şli C.* acc. to some authorities: a yellowish red apple, or Indian apple (opp. to ཀུ་ཤུ *ku-çu* Tibetan apple); acc. to *Cs.* cherry; cherries, however, are scarcely known in Tibet. སླི་ཙི *şli-tsi* small, wild-growing, cherry-like dwarf apple, *Pyrus baccata* (*Jä.*). In Sikk. སླི *şli*=pears.

སླུ་བ *şlu-wa* वञ्चन, कैतव; pf. བསླུས *ḇşluş*, fut. བསླུ *ḇşlu*, imp. བསླུས *ḇşluş*, to entice, allure, ensnare, beguile, seduce: གཞན་ལ་ཐབས་ཀྱིས་སླུ་བར་བྱེད to deceive or delude others by design. སླུ་བྱེད་ वञ्चति to impose on, to deceive: རྫུན་བྱས་ཏེ *rdsun-byas-te* having played false, also=वञ्चक སླུ་མཁན *bslu-mkhan* deceiver, deluder, imposter.

སླུ་ཁྲིད *slu-khrid* enticement, seduction, leading one into bad actions; bait; བཟང་པོའི་སླུ་ཁྲིད *bzañ·pohi slu-khrid* enticement to a good purpose; also elopement (*Jä.*). སླུ་འདྲིད *slu-hdrid*=མགོ་བསྐོར་བ *mgo-bskor-wa* to seduce; deception, seduction: དཀར་དཀར་ལྷ་བུར་བྱེད་ལ་སླུ་འདྲིད་བྱེད (*A. 5*). སླུ་མེད *slu-med* not capable of seduction or deceit; upright, sincere निव्यथा [without pain, unmoved]*S.*

སླུ་མི་མེས *Slu-mi-mes* n. of a individual. ཟ་མི་རག། སླུ་མི་མེས (*A. 122*).

སླེ *sle* [1. a course blanket *Ts.*,=ཚ་ར, ཚ་རེ. 2. n. of the capital of Ladak] *Jä.*

སླེ་ཏྲེས *sle-tres* this is mentioned in *Liç.* as a word of the Shañ-shuñ dialect. 1. n. of a creeper or climbing plant (*Jä.*). 2. विश्व-औषधि [universal medicine]*S.* कुधुषि; སླེ་ཏྲེས་ཀྱི་ཁྲ་བ་དང་། སྦྲང་འབུངས་པར་བྱས་ན་ཆུ་ནད་ཐམས་ཅད་སེལ་བར་བྱེད་དོ (*K. g.* ཅ, *47*).

Syn. ཟླ་བའི་ལྕུག་མ *zla-wahi lcug-ma*; སྦྲང་རྩིའི་འདབ *sbrañ-rtsihi hdab*; རྒྱུད་ལྡན *rgyud-ldan*; ཟླ་བའི་མགུལ་པ་ཅན *zla-wahi mgul-pa-can*; རྒྱས་མེད *rgyas-med*; འཚོ་བྱེད *htsho-byed*; བུ་ཟས་ཅན *bu-zas-can*; ཡངས་པ་ཅན *yañs-pa-can* (*Mñon.*).

སླེ་པོ *sle-po* in U, སླེ་བ *sle-wa* or སླེ་བོ *sle-wo* a flat basket (*Jä.*).

སླེ་བ *sle-wa* 1. vb., བསླེ་པ *bsle-pa*, ལྷེ་བ *lhe-wa*, pf. ལྷས, to twist, plait, braid the hair, to make a basket, etc.; to knit. 2. sbst. distortion, dislocation (of a limb) (*Cs.*).

སླེ་བོ *sle-wo* 1. one that has a distorted limb. 2. a bamboo basket to carry loads.

སླེ་མིག *sle-mig* a distorted eye (*Cs.*).

སླེའུ *slehu* or སླེ་མོ *sle-mo*=ཕྱ་ར་ཁྲ་བོ *phya ra khra-wo* blanket made of a striped coarse goat's or yak's hair.

སླེ་ཡོན *sle-yon* (སེམས་ཀྱི་གྱུ་ཅན་དང་ཡོ་བ་དང་འཁྱོགས་པ) crookedness and cunning; craft, deceit, trickery; སླེ་ཡོན་བྱེད་པ *sle-yon byed-pa* to cheat, deceive, impose upon (*Cs.*),

སླེད *sled* knitting-needlei n *Ld.* (*Jä.*).

སླེབ *sleb* or སླེབ་པ *sleb-pa*, pf. བསླེབས *bslebs*, resp. འབྱོན་པ *hbyon-pa* 1. to arrive; ཕར་སླེབ *phar-sleb* to arrive there, on further side; ཚུར་སླེབ *tshur-sleb* to come this side or here; སླེབས་ཟིན *slebs-zin* I have arrived, he has arrived; སླེབ་པའི་རྩིས་ཡིན is expected to come, སླེབ་པ་བྱེད་ཟེར do come, he says; སླེབ་ཚར has arrived. 2. to reach, to extend to a certain place or point. 3. coming in (of interest, rent, duties), hence སླེབ *sleb* income, revenue, public revenue, receipt of customs, etc.; སླེབ་ཐོ *sleb-tho* account of receipts (*Jä.*).

སློ *slo* the contents of the stomach of sheep or kid; སློ་དྲོན *slo-dron* warm fresh dung or contents of the stomach.

སློ་མ *slo-ma* शूर्प [a winnowing basket]*S.*

སློག་པ I: *slog-pa* 1. sbst. v. སླག་པ *slag-pa.*; vb., pf. བསློགས *bslogs*, fut. བསློག *bslog* (trans. to ལྡོག་པ *ldog-pa*) to turn round or about, to turn upside down or inside out; རྐྱལ་པ་ཕྱི་ནང་སློག་པ *rkyal-pa phyi-nañ slog-pa* to turn out the inside of a bag; མིག་སློག་པ *mig-slog-pa* to roll one's eyes; ས་སློག་པ *sa-slog-pa* to plough up, turn up, to dig the soil (*Jä.*).

卐 **སློག་པ** II: a coat or robe of lamb or kid skin (or one lined with the same).

སློང་ şloñ I : སླང་བ, pf. བསླངས ḇşlañş, སླངས şlañş, fut. བསླང་ ḇşlañ or སླང་ şlañ, imp. སློང་ şloñ or སློངས şloñş, causat. and transit. form of ལྡང་བ. 1. to cause to rise, to help to rise : མངོན་པར་སློང་བ m̱ñon-par şloñ-wa to raise fully, to develope ; གྱེན་དུ་སློང་བ gyen-du şloñ-wa to raise upwards or vertically, སློང་བ་པོ şloñ-wa-po a lifter, raiser, one who starts anything as a question, proposal, &c. ; དགྲ་རུ་སློང་བ dgra-ru şloñ-wa to cause a person to rise in revolt, an enemy, to make a person one's enemy ; བསད་པའི་མི་རོ་སློང་བ ḇsaḏ-paẖi mi-ro şloñ-wa to resuscitate the slain. 2. to excite, cause, inspire (compassion, fear, terror, etc.); ཕྲག་དོག་གིས, ཞེ་སྡང་གིས་ཀུན་ནས་བསླངས་ཏེ (*Glr.*, *Mil.*) quite excited by envy and aversion. 3. to kindle (a disease) into action, hence སློང་སྐྱེན şloñ-şkyan the exciting cause (of a disease) ; to raise, to erect, a pile, post, wall ; སློང་ཤིང་ a pile, stay, prop, erected or set up (*Jä.*).

སློང་ II : signifies དོན་གཉེར don-gñer or བསོད་སྙོམས (*M̱ñon.*). 1. to ask, require : ཀླུ་ཤིག་ང་ལ་དཔེ་སློང་ ḵlu-shig ña-la ḏpe-şloñ a Lu asks me for the book (*Dzl.*) ; བུ་མོ་ཆུང་མར་སློང་བ bu-mo chuñ-mar şloñ-wa to ask a man's daughter in marraige ; སློང་བའི་དངོས་པོ şloñ-waẖi ḏños-po alms or articles obtained from begging ; भिक्षा to beg, to try to get by begging : ཆུང་ཟད་བསླང་ངོ་ chuñ-zaḏ ḇşlañ-ño we beg for a little of it ! ཕ་ལ་སླངས་ནས་ཁྱེར he having obtained it from his father by begging took it ; བསོད་སྙོམས་སློང་བ ḇsoḏ-şñomş şloñ-wa to collect alms by begging. 2. to collect, to gather, *e.g.* riches. 3. to examine, to probe (a wound) : རྨ་གསར་མཛུབ་མོས་སློང་ ṟma-gsar m̱dsug-moş şloñ to examine, probe a fresh wound with the finger ; also : to search a man's house. 4. to give : ཁ་ལྷག་ཅིག་ཟས་ལ་སློང་ཅིག gather some of the remnants of the meal, and give them to me ! (*Jä.*).

+ སློང་ཕོར şloñ-phor = ལྷུང་བཟེད भिक्षा पात्र the mendicant's begging platter or alms-bowl.

སློང་མོ şloñ-mo alms, भिक्षा, याच्ञा begging, alms. སློང་མཁན şloñ-m̱khan = སློང་བ་པོ şloñ-wa-po or སློང་མོ་པ one who begs, a beggar. སློང་མོ་སློང་བ şloñ-mo şloñ-wa or སློང་མོ་བྱེད་པ şloñ-mo byeḏ-pa to ask for alms, to beg ; སློང་མོས་འཚོ་བ şloñ-moş ẖtsho-wa to live by begging, alms.

Syn. བསོད་སྙོམས་པ ḇsoḏ-şñomş-pa.

卐 **སློན་པ** şlon-pa = ཟློག་པ zlog-pa 1. to return, repulse. Acc. to *Sch.* to patch, to mend. 2. དབང་པོ་ཕྱིར་སློང་པར་བྱེད་པ to dissemble, to feign (*Sch.*). 3. *Cs.* : to thrust out.

སློབ་པ şlob-pa I. vb., pf. བསླབས ḇşlabş, fut. བསླབ ḇşlab, imp. སློབ şlob or སློབས to learn, to teach : ང་ལ་སློབ I learn, teach me ; ངས་སློབ I teach, དེ་ལ་མཁན་སློབ་གཉིས་ཀྱིས་ལོ་ཙྪ་བསླབས both the abbot and instructor taught him the art of translating and interpreting ; ང་རྩིས་ཤིག་སློབ་འདོད་པས་སློབས as I should like to learn something of mathematics, teach me ! བསླབས་པས་ཤེས་ཏེ ḇşlabş-paş çeş-te when he had learned it ; བསླབ་ཅིང་སློབས་པ་ཡང་དཀའ as learning is difficult, even if one is taught ; སློབ་ཏུ་འཇུག་པ şlob-tu ẖjug-pa to let one take lessons, to have or get one instructed ; ཡོན་ཏན་སློབ་པ yon-tan şlobş-pa to teach, also, to learn good, useful, things (*Jä.*).

སློབ་པ II : sbst. 1. the act of learning. 2. = སློབ་ཡ şlob-ya teacher, instructor : བྲམ་ཟེ་སློབ་པ་རྣམས bram-ze şlob-pa-ṟnamş Brāhmaṇs as instructors ; འཕགས་པ་སློབ་པ་རྣམས ẖphagş-pa şlob-pa-ṟnam the venerable preceptors (Buddhist saints). སློབ་མ pupil student ;

ས

སློབ་མ་མྱོང་བ *s̱lob ma-myoń-wa* to become a student; also with མ as a negative=to have had no instruction or education; སློབ་འཁྲིད་པ *s̱lob ẖkhriḏ-pa* to teach (*Jä.*).

སློབ་ཁྱད *s̱lob-khyaḏ W.* use, practice, exercise (*Jä.*).

སློབ་གྲྭ *s̱lob-grwa* ("*lobta*)" school, schoolroom, school house.

སློབ་གྲོགས *s̱lob-grogs̱* school-fellow, co-disciple.

སློབ་རྒྱུད *s̱lob-ṟgyuḏ* (opp. to ཁྲི་རྒྱུད hierachical succession) spiritual inheritance or succession.

སློབ་གཉེར *s̱lob-gñer* student, scholar, སློབ་གཉེར་གང་དུ་བགྱིས *s̱lob-gñer gań-du-ḇgyis̱* where have you studied? at what college have been a student? (*Jä.*).

སློབ་དཔོན *s̱lob-ḏpon* गुरु, आचार्य chief in teaching, gen. in spiritual matters; teacher, instructor, master, frq.; also a college title=professor. སློབ་དཔོན་གྱི་ཡོན་ཏན་བཟུང་། acquire the talents, good qualities of your teacher (*Lam-rim. 26*).

སློབ་འབངས *s̱lob-ẖbańs̱*=བུ་སློབ *bu-s̱lob* scholar, pupil, disciple.

སློབ་མ *s̱lob-ma* शिष्य, शिष्य pupil, disciple. དངོས་སློབ *ḏńos̱-s̱lob* one's own pupil, ཡང་སློབ *yań-s̱lob* a pupil's pupil.

སློབ་ཚིག *s̱lob-tshig* instruction, teaching, precepts, advice.

Syn. བསྒོ་བ *ḇs̱go-wa*; བརྗོད་པ *ḇṟjoḏ-pa*; སློབ་པ *s̱lob-pa*; དྲན་བསྐུལ *ḏṟan-ḇs̱kul* and གཤེན་བསྐུལ *gshen-ḇs̱kul* (*M̱ńon.*).

སློབས *s̱lobs̱* 1. imp. of སློབ་པ. 2. exercise, practice, experience; མིག་སློབས་ངན་པ་སྐྱེ *mig-s̱lobs̱ ńan-pa s̱kye* a bad custom of seeing begins to prevail, (viz., that of looking downward, and minding only earthly things) (*Jä.*).

གསག་པ *gsag-pa Sch.* 1. to sew together (*Jä.*). 2. to hoard v. སོག་པ. ནོར་གསག་པ *nor-gsag-pa* to hoard up riches.

གསང་ *gsań*, for གསང་བ 1. गुह्य, गुप्त, secret, hidden: གསང་ཤོར the secret revealed: གསང་བའི་གར mystic dance, secret dancing and singing (*H̱brom. 94*); གསང་བའི་གཏམ secret conversation, speech, words, &c. 2. कौपीन [a privity, a piece of cloth worn on the privities]*S.*

གསང་ཁང་ *gsań-khań* a secret room (*Cs.*).

གསང་སྔགས *gsań-s̱ńags̱* गुह्यवाद, मन्त्र charms, secret religious instructions, mysterious incantations; གསང་སྔགས་སྨྲ मन्त्रवादी one versed in mysticism.

གསང་སྔགས་རྒྱལ *G̱sań-s̱ńags̱-ṟgyal* the lord of mysticism, an epithet of རྡོ་རྗེ་འཆང་ *Ṟdo-ṟje ẖchań* or Buddha Vajradhara (*M̱ńon.*).

གསང་སྔགས་ཐིག་ལེ *gsuń-s̱ńays̱ thig-le* (རྒྱུད་ཀྱི་སྐོར *ṟgyuḏ-kyi-s̱kor*) n. of a work on mysticism. གསང་སྔགས་ཐིག་ལེའི་སྐོར་བསྒྱུར་ནས་རབ་ཏུ་བྱུང་ (*A. 66*) after translating the treatise on *Sań-ńag thig le′* (essence of mysticism) he entered the *Pravrajya, i.e.*, became an ordained monk.

གསང་ཆེན *gsań-chen* 1. रहस्य a great secret, mystery; 2. one versed in the *Tantrik* cult or the occult science of the Buddhists; an adept in mysticism. གསང་ཆེན་བསྟན་པའི་གསལ་བྱེད *gsań-chen ḇstan-paẖi gsal-byeḏ* a complementary address for a high R̲ñiṅ-ma lama, signifying the illuminator of the doctrine, (*Yig. k. 67*). 2. human excrement; a privy (*S̱man. 144*).

གསང་གཏམ *gsań-gtam*=གསང་ཚིག *gsań-tshig* secret or confidential conversation (*M̱ńon.*).

གསང་གཏོར *gsań-gtor* गुह्य, उत्प्रोक्षण sprinkling of consecrated water in mystical religious rites.

གསང་རྡོར *gsań-ṟdor*=གསང་བའི་བདག་པོ *gsań-wahi ḇdag-po* རྡོ་རྗེ་འཆང་ *ṟdorje ẖchańs̱*.

གསང་བདག *gsañ-ḇdag* an epithet of ཕྱག་རྡོར *Phyag-ṟdor* Vajrapāṇi, also that of Vais'ravaṇa (*M̱ñon.*).

གསང་གནས *gsañ-gnas̱* 1. mysteries, secrets: གསང་བའི་གནས་དུ་མ་གསུངས *gsañ-waẖi gnas̱-du ma-gsuñs̱* he taught many mysteries, many, secret doctrines (*Jä.*). 2. secret abode, a place where secret matters are done or secret affairs are discussed; private parts of the body, pudenda, privities.

གསང་སྤྱོད *gsañ-s̱pyoḏ* 1. = འཁྲིག་པ *ẖkhrig-pa* (*M̱ñon.*) copulation, sexual union. 2. privy, necessary, water closet (*Jä.*).

གསང་ཕུ *G̱sañ-phu* n. of a district situated to the west of Lhasa (*Loñ.* ར, *18*).

གསང་བ I: *gsañ-wa* vb. to do a thing secretly, to conceal: ཏེར་གསང་བ to conceal treasures, སྐྱོན་གསང་བ to hide one's fault; གསང་སྟེ་སྟོན་པ *gsañ-s̱te s̱ton-pa* to reveal a thing treated as a secret, to let out a secret, to hide one's self, to be concealed; དབེན་པའི་གནས་ཤིག་ཏུ་གསང་སྟེ hiding one's self in a solitary place; ཡིད་མཐུན་པར་གསང་སྟེ *yiḏ m̱thun-par gsañ-s̱te* keeping it secret with one consent (*Jä.*).

གསང་བ II: sbst 1. गूढ़, गुह्यक, रहस्य secret things, a secret, mysticism; གསང་བའི་བདག་པོ *gsañ-waẖi ḇdag-po* = གསང་དབང་ गुह्यकाधिपति the lord of mysticism, an epithet of Vajrapāṇi. 2. secret parts *Med.*, also གསང་གནས *gsañ-gnas̱ Med.*, གསང་བའི་པད་མ *gsañ-waẖi paḏ-ma Med.*, sometimes the anus included. 3. adj. secret, hidden, concealed, གསང་བའི་ཆོས गुह्यकधर्म; doctrine of the mystics; ཕྱི་ནང་གསང་ the exoteric, esoteric and the mystic. 4. for གསེང་བ to be careful, to watch: ཁྱི་མོ་ཉན་གྱི་ན་གསང་བ a female dog of very sharp hearing.

གསང་བ་འདུས་པ *gsañ-wa ẖdus̱-pa* गुह्यसमाज the communion of the mystic adepts; the *Tantrik* cult of the Buddhist; also the *Tantrik* pantheon.

གསང་བའི་འདྲེས *gsañ-waẖi ẖdṟes̱* मैथुन, मिथस् secret union.

གསང་བའི་ནད *gsañ-waẖi-naḏ* disease of the sexual organs (*Med.*).

གསང་བའི་སྙིང་པོ་དེ་ཁོ་ན་ཉིད་ངེས་པ n. of a *Tantra* (*K. g.* ཕ, *267*).

གསང་བ་སྤྱིའི་རྒྱུད *gsañ-wa s̱pyiẖi ṟgyuḏ* n. of a *Tantra* (*K. g.* ཚ, *71*).

གསང་བ་སྒྲིགས་པ *gsañ-wa s̱grigs̱-pa* a conspiracy, secret arrangement or design, intrigue.

གསང་བ་རྒྱན་གྱི་བཀོད་པའི་རྒྱུད *gsañ-wa ṟgyan-gyi ḇkoḏ-paẖi-ṟgyuḏ* n. of a *Tantra* (*K. g.* ཉ, *476*).

གསང་བ་དམ་པ་མ *Gsañ-wa dam-pa-ma* n. of a *Yakṣinī* princess (*K. g.* ང, *130*).

གསང་བ་པ *G̱sañ-wa-pa* गुह्यक a class of *Yakṣa* living in the Himalayas, and in Tibet during the Pauranic times; the *shamans* of Tibet were also thus known to the early Indians.

གསང་བ་མེ་ལྷ་བསྙེན་པའི་ལྟ་བ *gsañ-wa me-ḻha ḇs̱en-pahi ḻta-wa* n. of the doctrine of a sect of *Tīrthika* school of ancient India (*Theg. 30*).

གསང་བའི་བླ་མ *gsañ-waẖi ḇla-ma* a secret spiritual guide; an epithet of Mahes'vara (*M̱ñon.*).

གསང་བའི་བདག་ཉིད *gsañ-waẖi ḇdag-ñiḏ* गुह्यात्मा, गूढ़ात्मा mysticism.

གསང་བ་སྨྲ *gsañ-wa-s̱mra* मन्त्र a charm.

གསང་དབང་ *G̱sañ-ḏwañ* = གསང་བདག गुह्यकेश्वर Kuvera, the deity of wealth who rules over the Guhyaka spirits.

གསང་བྱ *gsañ-bya* that which should be kept secret.

གསང་འོས *gsań-ẖoş* that which is confidential, fit to be kept secret.

གསང་ཚིག *gsań-tshig* = གསང་གཏམ secret speech སྙིང་ལ་མོད་པའི་གསང་ཚིག་རྣམས། ངན་པ་རྣམས་ལ་སྤེལ་མི་བྱ (*Ç. gya.*) the secrets of one's heart, should not be revealed to the wicked.

གསད *gsaḏ* put out: མར་མེ་རླུང་ལྟ་བུས extinguished, just as wind puts out a lamp or candle.

གསད་པ *gsaḏ-pa* मरण death.

གསན་པ *gsan-pa* resp. to hear, to listen to; ཁྱོད་གསན་དང་ listen to me! (*Mil.*); བདག་གི་ཚིག་ལ་གསོན do listen to my word! to hear a person teaching, expounding, etc. (*Jä.*).

གསབ་པ *gsab-pa*, v. གསོབ་པ; ཁ་གསབ་པ to reply, དྲིན་ལན་གསབ to return kindness.

གསའ *gsaẖ*, also བསའ *ḇsah*, the snow-leopard, varying in colour from pale lemon to pure white, with clusters of black spots; living on the higher mountains of Tibet.

གསའ་ཡས *gsaẖ-yaş* (གྲངས) n. of a number (*Ya-sel. 56*).

གསར་པ *gsar-pa* or གསར་བ नव, नूतन, नवीन fresh, new; young; good. རབ་ཏུ་གསར་པ very fresh; མངོན་པར་གསར་པ अभिनव quite new; གསར་གྲོགས a new friend; གསར་འཁྲུངས newly born; ལུག་ཤ་གསར་པ fresh mutton; རྨ་གསར་པ a fresh wound; བག་མ་གསར་པ bride, newly married wife; གསར་དུ་བསད་པའི་ཤ flesh of animals that have just been slaughtered; ཁ་གསར an edge or blade just sharpened; ཁང་གསར new house, གོས་གསར new clothes, མར་གསར fresh butter; རྟ་གསར a horse not yet broken in. གསར་འགྲོགས་པ *gsar-ẖgrog-pa Sch.*: to tell each other news; to make new aquaintance. གསར་རྙིང་ *gsar-rñiń* old and new, stale and fresh, is used as abstr. noun to signify: age, duration, existence. གསར་གཅོད་པ = རྩད་གཅོད་པ *rtsad-gcoḏ-pa* inquire into, investigate, examine, study. གསར་འོངས fresh arrival.

Syn. གསར་པོ *gsar-po*; སར་པ *sar-pa*; སོ་མ *so-ma*; ཡག་མ *yag-ma*; ཤིན་ཏུ་གཞོན *çin-tu-gshon*; གཞོན་ནུ *gshon-nu*; བཟང་པོ *ḇzań-po*; རབ་གཞོན *rab-gshon* (*M̱ñon.*).

གསར་སྐྱེས *gsar-şkyeş* नवजात new-born; fresh shoots and leaves, buds (*M̱ñon.*).

གསར་སྟོད *gsar-s̱toḏ* नव new.

གསར་བུ *gsar-bu* 1. नवक; སྟོན་ཐོག་གསར་བུ *s̱ton-thog gsar-bu* fresh harvested grain, new corn. 2. beginner, tyro, novice (*Jä.*).

གསར་དུ་འོངས་པ *gsar-du ẖońs-pa* a new comer; = མགྲོན་པོ *m̱gron-po* (*M̱ñon.*) guest.

གསར་མ *gsar-ma* modern, recent, new. The term gen. signifies the reformed or new school of Buddhism (opp. to རྙིང་མ *Ṟñiń-ma*). གསར་མ་པ *gsar-ma-pa* one of the new schools of Buddhism in Tibet.

གསར་ནས *gsar-naş* fresh or new barley.

གསར་འཚེ *gsar-ẖtshe* (ནད་དང་བར་ཆད) fresh disease or accident.

གསར་སླད་མེད་པ *gsar-s̱laḏ meḏ-pa* = གསར་འཚེ་མེད་པ (*Yig. k. 13*) without any recent injury to health.

གསར་བཟོས *gsar-ḇzoş* newly made or manufactured articles.

གསལ *gsal* 1. काश, भिन्न separate, उज्ज्वल, distinct, व्यक्त expressed, རབ་གསལ प्रकाश illuminated, fully manifest. 2. for གསལ་ཤིང་ धूसर pale.

གསལ་བ *gsal-wa* I: vb. to be clear, bright; གསལ་བར་བྱེད་པ to make clear, to elucidate, སླར་ཤར་ཞིང་གསལ་ན when (the sun) shines bright again; མར་མེ་འཆི་ཁར་གསལ་བ་བཞིན flaming up once more, like an expiring lamp; ལྷང་ངེ་ལྷམ་མེར་གསལ་ཏེ *lhań-ńe lham-mer gsal-te* appearing bright, clear and glorious; གསལ་

བར་བྱེད makes clear; གསལ་ལོ it has become clear, is made evident; also विवृत, explained: འདུལ་བ་ན་གསལ་ལོ it is explained in the *Dulwa*, it is clear there; གསལ་བར་བརྗོད་པ to elucidate, to describe clearly.

གསལ་བ II: or གསལ་པོ adj. रोच्य, द्युति, भासमान, स्वच्छ clear, bright, light, pure, visible to a great distance, conspicuous, distinct, apparent, intelligible; ཀུན་གསལ = the sky, the heaven; ངག་གསལ་པོ་ཟེར་མི་ཤེས *ńag-gsal-po zer mi-çes̱* his speech is not clear, he is not able to speak distinctly; ཡི་གེ་གསལ་པོ *yi-ge gsal-po* plain, legible handwriting; of colours, mirror: དཀར་གསལ *ḏkar-gsal* pure white; pure, free from faults and deficiencies: གསལ་ཞིང་དག་ལ་རྙོག་མ་མེད་པའི་སྐུ (*A. 5*) the resplendent, the immaculate embodiment which is free from impurities.

གསལ་བ III: 1.=རྒྱས་པ व्यक्त fully blown, copious in fullness. 2.=མངོན་པ प्रकट manifest. 3.=བཟློག་པ निराकृत [set aside, turned away]*S*. 4.=གྲགས་པ fame.

གསལ་ཁ *gsal-kha* = གསལ་ཆ *gsal-cha*.

གསལ་གྲགས *gsal-grags̱* प्रतीत, प्रथित fame [celebrated, well-known]*S*.

གསལ་ཆ *gsal-cha* message; གསལ་ཆ་ཞིག་གནང་ཞུ I request (you) to give me a clear account; pray send me a message.

གསལ་ཆེན *gsal-chen* महारोचन [great lustre; the sun]*S*.

གསལ་རྒྱལ *G̱sal-ṟgyal* king Prasenajit, son of king Brahmadatta born on the same day that Gautama Buddha was born (*K. du.* ཀ, *3*).

གསལ་མཐོང *gsal-m̱thoń* the sky, clear sight or vision.

གསལ་ལྡན *gsal-ḻdan* 1.=གསལ་བ་ཅན द्युमान् the sun [brilliant; fire]*S*.; the blue colour, sky-colour=མཐིང *m̱thiń* (*M̱ńon.*). 2.=an epithet of Buddha; the son of the moon, one of the planets in Indian and Tibetan astronomy (*M̱ńon.*).

གསལ་ལྡན་མ *G̱sal-ḻdan-ma* काशी the city of Kās'i, modern Benares.

གསལ་བཏབ་པ *gsal-ḇtab-pa* to refresh the memory, to meditate: ངའི་དབུ་མའི་ལྟ་བ་དེ་ཉིད་གསལ་བཏབ་པ་བཞིན་དུ་སོང that Mādhyamika doctrine became as if new to me (*A. 23*).

གསལ་གནས *gsal-g̱nas̱* as met. = མཁའ the sky, the void space.

གསལ་བ་འོད་ཀྱི་གླིང *G̱sal-wa ẖoḏ-kyi gliń* the birth place of གཤེན་རབ *G̱çen-rab* the founder of the Bon religion of Tibet (*G. Bon. 12*).

གསལ་བའི་ནོར་བུ *gsal-waẖi nor-bu* = ཉི་མ द्युमान् the sun (*M̱ńon.*).

གསལ་བའི་བུ་མོ *G̱sal-waẖi bu-mo* दाक्षायणी 1. the daughter of *Dakṣa* an epithet of Durgā. 2.=ཐ་སྐར.

གསལ་བའི་སྒོ *gsal-waẖi-s̱go* = མཁས་པ a learned man, a sage (*M̱ńon.*).

གསལ་བའི་སྒྲ *gsal-waẖi-s̱gra* clear voice, कलकलध्वनि murmuring noise.

གསལ་བའི་མ་མ *gsal-waẖi ma-ma* मारिषा [the mother of the patriarch Dakṣa]*S*.

གསལ་བྱེད *gsal-byeḏ* = མིག 1. the eye (*M̱ńon.*). 2. व्यञ्जन the consonants; གསལ་བྱེད་སུམ་ཅུ the thirty consonants of the Tibetan alphabet.

གསལ་མ *G̱sal-ma* मङ्गल्या prosperous, n. of a goddess.

གསལ་མེ *gsal-me* lamp, candle (*Ṟtsii.*).

གསལ་ལ་དྭངས *gsal-la-dwańs̱* bright and sparkling, pure, free from impurities.

Syn. གཙང་དྭངས *gtsań-ḏbańs̱*; རྙོག་མེད *ṟńog-meḏ* (*M̱ńon.*).

གསལ་འཛིན *G̱sal-ẖdsin* n. of a place (*Bon. ch. 4*).

གསལ་འོས *gsal-ẖos̱* प्रकाश्य explicit, clear.

གསལ་ལེ་བ *gsal-le-wa* very clear.

གསལ་ཤིང་ *gsal-çiṅ*(*Ṅag. 68*) a pointed stake for empaling malefactors; གསལ་ཤིང་དུ་འཛུག་པ to impale. གསལ་ཤིང་པ *gsal-çiṅ-pa* an impaler; one who has been impaled.

གསིག་པ *gsig-pa* or བསིག་པ to shake and throw up in a backward direction; ལུས་གསིག་གསིག་བྱེད drawing up the body, to shake it; རལ་པ་གསིག he shakes his mane; དཔུང་བསིག *Cs.*: the shaking of one's shoulder, (prob. for: shrugging); to winnow, to fan, to sift (*Jä.*).

གསིང་མ *gsiṅ-ma* 1. beer brewed out of rice or any other grain. 2. pasture-ground, meadow. 3. moor, fen (*Sch.*). 4. a flower growing in the pastures of Tibet resembling the daisy: ཇོ་བོ་སྤྱན་དྲངས་གསིང་མ་མེ་ཏོག having invited the *Jo-wo*|(Atiśa) they presented him with daisy (*A. 105*).

གསིར་བ *gsir-wa* བསིར་བ *Cs.* 1. 'to whirl about, to twist; ཕང་གསིར་བ to whirl a spindle, མདའ་གསིར་པ *Cs.*: 'to whirl an arrow.' 2. *W.* to move by a repeated pushing; to smooth, to make even, with a plane, knife, etc.; to slide, glide, slip down a slope (*Jä.*).

གསིལ་བ *gsil-wa* 1.=བསྒྱུར་བ *b̲sgyur-wa* to multiply in arithmetic (*R̲tsiṣ.*). 2. to divide, split, དུམ་བུར་གསིལ་བ to cut to pieces, གསིལ་བལ wool that has been well combed. 3. to toll, sound, ring: དྲིལ་བུ་གསིལ་བ to ring a bell. མཁར་གསིལ v. མཁར་བ or ཁྲོ་ནག bronze which emits a ringing sound when struck (*M̲ṅon.*). གསིལ་སྙན *gsil-ṣñan* pleasant ringing sound, a kind of cymbal.

+ གསིལ་བྱེད *gsil-byed̲* or གསིལ་ཤིང་ *gsil-çiṅ* the staff which a *Tantrik* Buddhist monk carries in his hand with tinkling bells attached to it.

གསིལ་པ *gsil-pa* and གསིལ་མ *gsil-ma*, v. སིལ་བུ *sil-bu* (*Jä.*).

གསུག *gsug*, གསུག་པ=བརྔན་པ, ལག་གསུག bribery, bribe; remuneration, reward གསུག་དང་རྒྱལ་པོའི་བཀའ་དྲིན་དང་ should receive reward and royal favours (*Ç. doṅ.* ***1***).

གསུང་ *gsuṅ*=ངག or ལུང་ वाक् resp. for སྐད and གཏམ 1. precept, expression, speech, voice: སངས་རྒྱས་ཀྱི་གསུང་ the speech or precept of Buddha; བླ་མའི་གསུང་ saying of one's spiritual teacher or lama; གསུང་སྩལ་བ a speech made; གསུང་གསལ་བ a lucid expression; གསུང་བྱུང་ a voice arose, was heard, གསུང་དག་པ an unmistakable, voice, like that of Buddha. 2. the act of speaking talking, གསུང་གླེང་བ *gsuṅ-gleṅ-wa* to converse, discourse; that which is spoken; གསུང་མ་གནང་ do not express yourself; ཁྱེད་ཀྱི་གསུང་དེའི་ལན་དུ in answer to what you have said; གསུང་ཀློག་པ to read the sayings, the apothegms (of Buddha) (*Jä.*).

གསུང་བ *gsuṅ-wa* वादन, vb., pf. གསུངས *gsuṅṣ*, imp. གསུང་=classical སྨྲ་བ *ṣmra-wa* 1. to speak, talk, say, དེ་སྐད་མ་གསུང་ do not say so! such an expression should not come from you; རྫུན་གསུང་བ *r̲dsun gsuṅ-wa* to tell a falsehood, to speak lies. 2. to explain; to ask: མི་འདོད་མི་གསུང་བཞེས་པར་ཞུ please accept it without explaining that you do not want it; ཞལ་གདམས་གསུང་བ to give advice; ཆོས་གསུང་བ to preach; མགུར་མ་གསུང་བ to recite a religious song.

གསུང་གི་བདུད་རྩི *gsuṅ-gi b̲dud̲-r̲tsi*=བཀའ་བཟང་པོ, lit. the nectar of speech, a complimentary expression applied to a person's speech, address, or advice (*Yig. k. 25*).

གསུང་གི་དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ *gsuṅ-gi d̲waṅ-phyug chen-po*=འཇམ་དཔལ་དབྱངས an epithet of Mañju S'rī *Bodhisattva* (*Situ. 6*).

གསུང་གིན *gsuṅ-gin* saying, talking about, reciting, reading or preaching: གསང་སྔགས་རྒྱུད་སྡེ་གསུང་གིན་ཡོད་པ་ན (*A. 13*) when he was reading the *Tantra* class of Buddhist scriptures.

གསུང་བགྲོས *gsuṅ-b̲gros̲* report, statement, opinion.

གསུང་གླེགས *gsuṅ-glegs̲*=བཀའ་ཤོག diploma, written authority: གསུང་གླེགས་གནང་རྟེན་བཅས་སྐྱལ་བ་བཀའ་དྲིན་ཆེ it is very gracious of you to have sent the communication with enclosures (*Yig. k. 18*).

གསུང་གླེང་བགྱིས་པ *gsuṅ-gleṅ b̲gyis̲-pa* a discussion or discourse had on religious subjects.

གསུང་ཆོས *gsuṅ-chos̲* भाषित a religious discourse or sermon delivered orrally.

གསུང་མཆིད *gsuṅ-m̲chid̲*=བཀའ་མཆིད resp. talk, discourse, speech; བཀའ་ལན reply to such a speech.

གསུང་མཆོག *gsuṅ-m̲chog* last advice, precept; also principal word, main dogma, *e.g.*, the Om-mani padme hūm (*Jä.*).

གསུང་སྙན *gsuṅ-s̲ñan* a harmonious voice, an agreeable, speech.

གསུང་མདུད *gsuṅ-m̲dud̲* a knot of charmed silk used as a talisman, it is described as དར་ལྷ་བུ་ལ་ཟླ་མས་སྔགས་བཏབ་ནས་བསྲུང་བ་མཛད་པ, that is, incantations read over a piece of silk converted thereby into a talisman against evil spirits: "གནང་རྟེན་གསུང་མདུད" (*Yig. k. 5*) with enclosure consisting of charmed satin.

གསུང་སྤྲོས *gsuṅ-s̲pros̲* conversation between or among persons of rank; གསུང་བྲིས *gsuṅ-bris̲* written precept, advice, letter, statement.

གསུང་བྱེད *gsuṅ-byed̲*=ཁ *kha* or སྨྲ་བའི་སྒོ *s̲mra-waḫi s̲go* the mouth (*M̲ṅon.*).

གསུང་རབ *gsuṅ-rab* प्रवचन sermon, religious discourse; sacred writings.

གསུང་རབ་ཡན་ལག་བཅུ་གཉིས *gsuṅ-rab yan-lag b̲cu-gñis̲* the twelve divisions of the apothegms of Buddha:—(1) མདོ་སྡེའི་སྡེ, (2) དབྱངས་ཀྱིས་བསྙད་པའི་སྡེ, (3) ལུང་དུ་བསྟན་པའི་སྡེ, (4) ཚིགས་སུ་བཅད་པའི་སྡེ, (5) ཆད་དུ་བརྗོད་པའི་སྡེ, (6) གླེང་གཞིའི་སྡེ, (7) རྟོགས་པ་བརྗོད་པའི་སྡེ, (8) དེ་ལྟ་བུ་བྱུང་བའི་སྡེ, (9) སྐྱེས་པ་རབས་ཀྱི་སྡེ, (10) ཤིན་ཏུ་རྒྱས་པའི་སྡེ, (11) རྨད་དུ་བྱུང་བའི་སྡེ, (12) གཏན་ལ་འབབ་པའི་སྡེ.

གསུངས་ཤོལ *gsuṅs̲-çol* प्रलम्बोदर.

གསུད་པ *gsud̲-pa* or བསུད་པ 1. विसूचिका a form of cholera, n. of a disease produced by indigestion, by undigested food: མ་ཞུ་གསུད་ནད་ཅེས་བྱ་བ (*Mṅg. 22*). སྐྱན་པ་གསུད stands for विसूचिका spasmodic cholera which elsewhere is rendered ཟས་མ་ཞུ་བ dyspepsia. 2. acc. to *Sch.* vb.=to be lost, to be dispersed. 3. *W.* to fill with food beyond satiety, to stuff, to cram (*Jä.*).

གསུམ *gsum* त्रि three; གསུམ་ཁ, གསུམ་ག the three, all the three. གསུམ་པ *gsum-pa* तृतीय the third; containing three; གསུམ་པོ *gsum-po* the three; གསུམ་ཆ *gsum-cha* a third part; གསུམ་གཉིས two thirds (*R̲tsii*). གསུམ is used also elliptically for དཀོན་མཆོག་གསུམ, त्रिरत्न the three precious ones: གསུམ་ལ་སྐྱབས་སུ་འགྲོ་བའི་མདོ the Sûtra on seeking protection of the Three Precious Ones (*K. d.* ཅ *277*). བསྐལ་པ་གྲངས་མེད་པ་གསུམ three times innumerable *Kalpa*. This usage should also be noticed: རྒན་མོ་མ་སྤད་གསུམ་པོ་འདི the old woman with her (two) sons, the three; རྒྱལ་པོ་ཡབ་ཡུམ་གསུམ the king and his (two) queens, the three (*Jä.*); རབ་འབྲིང་མཐའ་གསུམ the excellent, the middling and the inferior ones, the three.

གསུམ་སྔགས *gsuṁ-ṣṅags* त्रिष्टुप् [a Vedic metre]*S.* གསུམ་སྔགས་འཕྲེང་ त्रिष्टुपावलि a series of three charms.

གསུམ་སྦྲུལ *gsum-ṣbrul* the third stage in incarnations [emanation of the third degree,=ཉིང་སྦྲུལ *ñiṅ-ṣbrul*] *Jä.*

གསུམ་སྒྲ *gsum-ṣgra*=སྦྲང་མ *ṣbraṅ-ma* the bee, also fly.

གསུམ་ལྡན *gsum-ḻdan* त्रेता possessed of three parts.

གསུམ་ལྡན་དུས *gsum-ḻdan-duṣ* त्रेतायुग the age in which out of four parts three parts (of merits) existed in human beings.

གསུམ་རྩེན *gsum-ṟtsen* त्रिदिव the heaven. གསུམ་རྩེན་དབང་ त्रिदिवेश the lord of heaven.

གསུམ་བརྩེགས *gsum-ḇtsegṣ* three things piled one upon another : འབོལ་གདན་གསུམ་བརྩེགས three stuffed cushions piled up one upon another; ཁང་པ་གསུམ་བརྩེགས a three storied house.

གསུམ་ཟུར *gsum-zur* three-cornered.

གསུར་མ *gsur-ma* a thing slightly burnt, singed ; གསུར་དྲི *gsur-dṟi* the smell of it (*Jä.*).

གསུས་པ *gsuṣ-pa*, कोष्ठल [belly, stomach, གསུས་པ་སྦོས *gsuṣ-pa ṣboṣ* the belly is swollen or distended] *Lex.*; གསུས་ནད *gsuṣ-naḏ* dropsy of the belly ; གསུས་རྐེད *gsuṣ-ṟkeḏ* the belly and the waist; the middle part of the body, the waist (*Sch.*); Syn. བགང་བྱ *ḇgaṅ-bya* ; ལྟོ་བ *ḻto-wa* (*M̱ṅon.*).

གསུས་པ་འགེངས *gsuṣ-pa ẖgeṅṣ*=འགྲངས (*M̱ṅon.*) full stomach.

གསུས་པ་ཆེ लम्बोदर large protuberant belly or stomach (*M̱ṅon.*).

གསུས་པོ་ཆེ *gsuṣ-po-che*=གསུས་པ་ཆེ or གྲོད་པ་ཆེ महाकोष्ठिल 1. a large belly. 2. n. of a country (*K. d.* ད, *365*).

གསུས་ཁྱིམ་ཆེ་བ *gsuṣ-khyim che-wa*=ལྟོ་བ་ཆེ་བ लम्बोदर a large belly: གཤིན་རྗེ་བཤེད་སྐུ་མདོག་དམར་པ་གསུས་ཁྱིམ་ཆེ་བ the red-coloured manfesitation of the Lord of death has a huge belly (*A. 17*).

གསུས་འཕྱང་པོ *G̱suṣ-ẖphyaṅ-po* n. of a deity (*Jä.*).

གསུས་རྫིང་ཅན *gsuṣ-ṟdsiṅ-can* pot-belly, large belly (*M̱ṅon.*).

གསེ་བ *gse-wa* 1. v. སེ་བ. 2. v. གསེད་པ.

གསེ་རུ *gse-ru* for བསེ་རུ गण्डार, शृङ्गि rhinoceros.

གསེག་བརྡར *gseg-ḇṟdar Sch.* a file (instrument), v. སག་གདར *sag-gdar.*

གསེག་མ *gseg-ma* 1. शर्करा sugar. 2. कङ्कर pebbles, small stones ; གསེག་སེབ་ཅན full of stones (*Jä.*).

གསེག་གཤང་ *gseg-gçaṅ*=མཁར་གསིལ a mendicant's staff (*Lex.*).

གསེང་ *gseṅ*, also སེང་ *seṅ*=བར་མཚམས 1. intermediate space, opening; cleft, chink, crevice, fissure, leak, v. ཁོང་སེང་ sub. ཁོང་; སྒོ་སེང་ *ṣgo-seṅ* chink of a door; གསེང་བསྲུབ་པ *gseṅ-ḇsṟub-pa Sch.* to stop up, plug up, crevices, etc. 2. harmonious, well-sounding. 3. sharp, acute, རྣ་བ་གསེང་ *ṟna-wa-gseṅ* quick ear *Sch.* 4. in ནེའུ་གསེང་ it signifies སྤང་ལྗོངས grassy valley or plain.

གསེང་པ *gseṅ-pa* leaky, cracky, full of fissures (*Sch.*).

གསེང་པོ cautious, watchful.

གསེང་བ *gseṅ-wa* (colloq. and form of གསང་བ) गोपन to conceal; གཏམ་གསེང་བ to keep information or news secret.

གསེང་ཡབ *gseṅ-yab* balcony. ཚོད་གྱིས་ཀུན་དགའ་ར་བ་གསེང་ཡབ་དང་མཐོང་རྒྱ་ཆེ་བ་འདིའི་ནང་དུ in this garden house with its excellent balcony and wide view you should (rejoice).

གསེད *gseḏ* several larger species of *Lonicera* (*Jä.*).

གསེད་པ *gseḏ-pa* also བསེད་པ to pick out, sort, to pull or pluck in pieces; བལ་གསེད་པ to assort wool.

གསེབ *gseb* = སེབ *seb* 1. stallion, a male horse or camel. 2. the narrow interstices between persons or things thronged together, hence with ན, དུ and ལ = between, among, with ནས = from between: ཁྱི་མི་ཡི་སེབ་ལ་མཆོང་ the dog leaps into the midst of the people; ལོ་མའི་གསེབ་ཏུ་འཇུག་པ to put between leaves; སྤྲིན་གྱི་གསེབ་ནས་ལུས་ཕྱེད་འཐོན half of his body protrudes from between the clouds, *i.e.*, rises above, etc.; གྲོང་གསེབ་ཏུ་བཞུགས་པ to sit among the villagers. 3. multitude, crowd: དམག་གསེབ army, ནགས་གསེབ dense forest (*Jä.*).

གསེབ་ལམ *gseb-lam* a passage through thickets, a secret path, by-way between rocks and underwood.

གསེར *gser* सुवर्ण, गैरिक, स्वर्ण, काञ्चन, हेम 1. gold; in Tibet gold is called *rinchen dañ-po* the first precious (article). ལང་ཀ་ནས་ཐོན་པའི་གསེར་མཆོག the best gold is found in Ceylon (लङ्कासुवर्ण); གསེར་གྱི་མེ་ཏོག flower of gold, golden flower; གསེར་གྱི་བྱེ་མ་བདའ་བ = काञ्चनवालुका स्रोतं. 2. fair, royal, celestical, precious; the world. གསེར is used fig. for unchangeableness (འགྱུར་བ་མེད་པ) and also as an honorific term: གསེར་ཞལ royal face, གསེར་སྐྱེམས celestial drink, *i.e.*, wine presented to kings and grand lamas as a substitute for nectar.

Syn. རིན་ཆེན་མདོག་བཟང་ *rin-chen m̱dog-ḇzañ*; ཚོང་འདུས་འགྲིམ *tshoñ-ẖdus̱-ẖgrim*; ཟོང་མཆོག *zoñ-m̱chog*; ཙམ་པ་སྐྱེས *tsam-pa s̱kyes̱*; ལྕགས་མཆོག ཡིད་འོང་ ;, གཟི་བརྗིད་སྐྱེས *gzi-ḇṟjiḏ s̱kyes̱*; རིན་ཆེན་ཆེ *rin-chen che*; མདོག་ལྡན *m̱dog-ḻdan*; མདངས་ལྡན *m̱dañs̱-ḻdan*; འོད་བྱེད་པ *ẖoḏ-byeḏ-pa*; གཾ་གཱ་སྐྱེས *gaṁ-gā s̱kyes̱*; རི་ལས་སྐྱེས *ri-las̱-s̱kyes̱*; མེ་ཡི་ས་བོན *me-yi sa-bon*; ཆ་ཤས་སྦྱངས *cha-ças̱ s̱byañs̱*; ཁ་དོག་ཆེན་པོ *kha-dog chen-po*; བུམ་བརྒྱ་སྐྱེས *bum-ḇṟgya-s̱kyes̱*; ས་ཡི་ཟླ་བ *sa-yi zla-wa*; འཚོ་བ་སྒྲོལ *htsho-wa s̱grol*; བསྲེག་བྱ *ḇsṟeg-bya*; ས་ལེ་སྦྲམ *sa-le-s̱bram*; རིན་ཆེན་དང་པོ *rin-chen dañ-po* (*M̱ñon.*).

གསེར་གྱི་བཀའ *gser-gyi-ḇkaẖ* royal edict, the king's command, government order; འབངས་རྣམས་ལ་གསེར་གྱི་བཀའ་ཡི་ཅོད་པན་ཕེབས the royal edict was received loyally by the subjects (*Yig. k. 60*).

གསེར་གྱི་སྐུད་པ *gser-gyi s̱kuḏ-pa* 1. gold wire. 2. n. of a medicinal grass: གསེར་གྱི་སྐུད་པས་གྲོ་ཚད་རྩ་ཚད་དུག་ཚད་སེལ (*Med.*).

གསེར་གྱི་འཁོར་ལོ *gser-gyi ẖkhor-lo* the golden wheel, one of the eight auspicious articles (अष्टमङ्गल द्रव्य) of the Buddhists.

གསེར་གྱི་དགྲ *gser-gyi-ḏgra* as met. = ལྕགས (lit. the enemy of gold) iron (*M̱ñon.*).

གསེར་གྱི་ཆུན་པོ *gser-gyi chun-po* हेमदाम gold necklace or chain.

གསེར་གྱི་ཉ *gser-gyi-ña* 1. the golden fish, one of the eight auspicious articles of the Buddhists. 2. n. of a precious gem.

གསེར་གྱི་མེ་ཏོག *gser-gyi me-tog* सुवर्ण कुसुम, हेमपुष्प the golden flower; चम्पकपुष्प *Magnolia champika.*

Syn. བསོད་ནམས་བསུང་ *ḇsoḏ-nams̱-ḇsuñ* (*M̱ñon.*).

གསེར་གྱི་མོན་ལྷས *gser-gyi mon-ḻhas̱* सवर्ण दाम gold braided head ornament, also necklace.

གསེར་གྱི་སྡོང་པོ *gser-gyi s̱doñ-po* = ཆུ་རྩ lit. golden plant, a kind of aquatic grass (*M̱iñ. 3*).

གསེར་གྱི་འདབ་ཅན *gser-gyi ẖdab-can* an epithet of Vishnu (*M̱ñon.*).

གསེར་གྱི་མཆོག *gser-gyi-m̱chog* the finest gold.

Syn. ཛམ་བུ་ཆུ་གསེར *dsam-bu chu-gser*; རྐང་བརྒྱད་པ *ṟkañ-ḇṟgyaḏ-pa*; ཛམ་བུ་ན་དཱི *dsam-bu na-dī* (*M̱ñon.*).

གསེར་གྱི་བྱེ་མ *g̱ser-gyi bye-ma* 1. golden sand. 2. a kind of mineral used for medicinal purpose. གསེར་གྱི་བྱེ་མས་མཁལ་ནད་ཆུ་འགགས་སེལ (*M.*).

གསེར་གྱི་གཟུགས *g̱ser-gyi g̱zugs̱* हेमप्रतिमा golden image.

གསེར་གྱི་འོག་པགས *g̱ser-gyi ẖog-pags̱* मेखला a gold sash, but gen. an apron with little gold bells attached to its edge which ladies of rank wear in Tibet.

གསེར་གྱི་རི་བདུན *g̱ser-gyi ri-ḇdun* the seven golden mountains:—གཉའ་ཤིང་འཛིན *g̱ñaẖ-çiṅ-ẖdsin*; གཤོལ་མདའ་འཛིན *g̱çol-m̱daẖ-ẖdsin*; སེང་ལྡེང་ཅན *seṅ-ḻdeṅ-can*; ལྟ་ན་སྡུག *ḻta-na-s̱dug*; རྟ་རྣ *ṟta-ṟna*; རྣམ་འདུད *ṟnam-ẖduḏ*; མུ་ཁྱུད་འཛིན *mu-khyuḏ-ẖdsin* (*M̱dsoḏ.*).

གསེར་གྱི་བརྩིག *G̱ser-gyi-ḇṟtsig* n. of an island in the Eastern ocean (*K. d.* ར, *269*).

གསེར་གྱི་རི་བོ *G̱ser-gyi ri-wo* हेमाद्रि the golden mountain situated beyond the mountain of Prāgjyotiṣa, where the tree of gold called *Sa-le-dam* abounds (*K. d.* ར, *283*).

གསེར་གྱི་རིལ་བ *g̱ser-gyi ril-wa*=གསེར་གྱི་ཆབ་བླུག golden water pot.

གསེར་གྱི་ལུས *g̱ser-gyi lus̱* हेमाङ्ग golden body; a complimentary address for noble ladies.

གསེར་གྱི་ཕུད་པུ *g̱ser-gyi phuḏ-pu* a kind of medicinal grain. གསེར་གྱི་ཕུད་བུས་མཁྲིས་པ་གྱེན་དུ་འདྲེན (*Med.*).

གསེར་གྱི་གཙུག་ཕུད་ཅན *g̱ser-gyi g̱tsug-phuḏ-can* the golden crest; n. of a bird.

Syn. འདབ་གཤོག་བཀྲ་པ *ẖdab-g̱çog ḇkra-pa*; མཁའ་འགྲོའི་རྒྱལ་པོ *m̱khaẖ-ẖgroẖi ṟgyal-po*; ཚུན་ཀླག *chun-ḵlag* (*M̱ṅon.*).

གསེར་གྱི་སྦྲམ་བུ *g̱ser-gyi s̱bram-bu* 1.=གསེར་རྡོག་པོ *g̱ser-ṟdog-po* (*Ṅag. 53*) piece-gold, pieces of pure gold that are picked up from sand; pure, unalloyed gold: གཞན་ཐམས་ཅད་ཀྱིས་ཀྱང་གསེར་གྱི་སྦྲམ་བུ་ཞོ་རེ་རེ་ཡོད་པ་རེ་ཕུལ་ལོ (*A. 23*) all the others each presented him with a piece of gold worth a ཞོ.

གསེར་སྐུད *g̱ser-s̱kuḏ*=གསེར་གྱི་སྐུད་པ सुवर्ण सूत्र gold thread.

གསེར་སྐྱ *g̱ser-s̱kya* pale, whitish gold (*Ṟtsii.*).

གསེར་སྐྱེམས *g̱ser-s̱kyems̱* lit. golden-drink, wine that is offered to royalty, &c. for drink; now-a-days wine offered to the gods and the Grand Lama which is touched with gold and grain wrongly as a justification for that name (*Loṅ.* བ).

གསེར་ཁ *g̱ser-kha* सुवर्ण खनि gold mine.

གསེར་ཁྲི *g̱ser-khri* golden chair, throne, hierarchical chair.

གསེར་ཁང་ *G̱ser-khaṅ* 1. n. of a (ས་བདག) demon. 2. n. of a certain noble man's family and castle in Amdo; གསེར་ཁང་རིན་པོ་ཆེ n. of a celebrated lama of Amdo belonging to that family.

གསེར་མཁན *g̱ser-m̱khan* goldsmith.

གསེར་མཁར *g̱ser-m̱khar* a royal castle.

གསེར་འགྱུར་མཁན *g̱ser-ẖgyur-m̱khan* an alchemist.

གསེར་གུག་སྲང་ *sg̱er-gug-s̱ṟaṅ* an ounce of gold of Gugé: གསེར་གུག་སྲང་སུམ་བརྒྱ་ཕུལ་ནས having offered three hundred ounces of Gugé gold (*A. 79*).

གསེར་མགར *g̱ser-m̱gar* goldsmith (*M̱ṅon.*).

གསེར་གླིང་ *g̱ser-gliṅ* सुवर्णद्वीप prob. the ancient Pegu where Buddhism flourished in the ninth and tenth centuries A.D.

གསེར་མགོ *g̱ser-m̱go* golden-flower (mystic) (*Miṅ-ṟda.*).

གསེར་འགྱུར་རྩི *g̱ser-ẖgyur-ṟtsi* a chemical preparation said to convert other metals into gold. Nāgājuna is said to have known such secrets of alchemy.

གསེར་མངལ་ཅན *Gser-mñal-can* हिरण्यगर्भ an epithet of Brahmā (*Mñon.*).

གསེར་ཅན *Gser-can* 1. काञ्ची the golden city, n. of a city in southern India. 2. जवावृच n. of an officinal plant (*S. Lex.*).

གསེར་ཆུ *Gser-chu* liquid gold; gilding. Name of a river between Ladak and Lahul where the people of Lahul paid tribute in gold to former kings of Ladak. གསེར་ཆུ་གཏང་བ *gser-chu gtañ-wa* रसकर्म to gild with gold.

གསེར་ཆོ་ལོང་ *gser-cho-loñ* a kind of precious stone called ग्रोणमाचि.

གསེར་ཏིག *gser-tig* n. of a bitter medicinal herb: གསེར་ཏིག་བད་མཁྲིས་རིམས་ཚད་སེལ་བར་བྱེད (*Med.*).

གསེར་ཏོག *gser-tog* golden badge, button.

གསེར་ཐལ *gser-thal* gold-dust, oxide of gold: གསེར་ཐལ་ཤ་ར་སྐྱེ་ན་ར་ཤ་ལྷག་གཅོད་པར་བྱེད (oxidized) gold dust applied externally removes fleshy excrescences (*Med.*).

གསེར་ཐུབ *Gser-thub* कनकमुनि n. of the second Tathāgata (Buddha) of the present Kalpa.

གསེར་གདུགས་ཅན *gser-gdugs-can* having a golden-dome, a gilt-dome in the shape of a royal umbrella constructed on the top of a palace or castle: བླ་མའི་གཟིམས་ཁང་ཕོ་བྲང་གསེར་གདུགས་ཅན་གྱི་ནང་དུ་བྱོན (*A. 24*) he visited the lama's residence (called) 'the palace of golden dome.'

གསེར་མདོག *gser-mdog* सुवर्ण वर्ण gold-colour; གསེར་མདོག་ཅན n. of a monastery in Tibet.

གསེར་ལྡན *gser-ldan* = ཨ་རུ་ར myrobalan. 2. हेमवत n. of the capital of Indra (*Sorig. 30*).

གསེར་རྡེ་ཉི་མ *gser-rde ñi-ma* = ཡུངས་ཀར white mustard (*Sman. 109*).

གསེར་རྡོ *gser-rdo* gold-stone, gold-ore: གསེར་རྡོས་ཆུ་སེར་མ་ལུས་འདྲེན་པར་བྱེད.

གསེར་ལྡན་མ *Gser-ldan-ma* 1. हेमवती, रुक्मिणी [possessing gold; n. of a wife of Krishna] *S.* 2. the goddess Umā, the river Ganges, and the planet Buddha. ནང་མའི་བཀའ་ཚོགས་ཀྱང་གསེར་ལྡན་མའི་རྒྱུན་བཞིན་ཡོད་པ་མཁྱེན (*Yig. k. 14*).

Syn. འབབ་ཆུ *hbab-chu*; ས་གཞི *sa-gshi*; སྟོན་གྱི་དུས *ston-gyi-dus*; གཟའ་ལྷག་པ *gzah-lhag-pa*; ལྷ་མོ *lha-mo* ཨུ་མཱ *u-mā*; ཆུ་བོ་གང་གཱ *chu-bo Gañ-gā*.

གསེར་པ *gser-pa* gold-searcher, gold-washer; dealer in gold.

གསེར་ཕུར *gser-phur* ध्रुवतारा the polar star, the fixed star.

Syn. སྐར་མ་བརྟན་པ *skar-ma brtan-pa*; སྟོད་ཕུར *stod-phur* (*Mñon.*).

གསེར་ཕུད *gser-phud* n. of a medicinal herb used as an emetic (*Med.*).

གསེར་འཕྲེང་ *gser-hphreñ* gold-chain, n. of a work.

གསེར་བུ *gser-bu* n. of a bird of golden colour (*K. ko.* ཀ, *3*).

གསེར་བྱེ *gser-bye* golden sand, sand containing gold. གསེར་བྱེ་འདྲེན་མའི་ཀླུང་ a great river like, the Ganges, or the Indus etc., the Tibetan name of the Yangtse ki-yang of China, the river of golden sand. ཐུགས་ནང་བརྩེ་བའི་གསུང་མཆིད་ཀྱང་གསེར་བྱེ་འདྲེན་མའི་ཀླུང་རྒྱུན་བཞིན་ཡོད་པ་མཁྱེན (*Yig. k. 27*) and may it please your honour to send your instructions and affectionate letters like the flow of the Ganges.

གསེར་སྦྱངས *gser-sbyañs* refined gold, purified gold (*Yig. k. 13*).

གསེར་མེ *gser-me* = གསེར་གྱི་མེ་ཏོག *gser-gyi me-tog* gold flower.

གསེར་མིང་ཅན *gser-miñ-can* (ནཱ་ག་གེ་སར *nā-ga ge-sar*) नागकेशर (*Mñon.*).

གསེར་མིག་ཅན *gser-mig-can* lit. with golden-eyes, a fish; an owl.

གསེར་དམར་པོ *gser-d̲mar-po* lit. red gold ओच्चिम a compound of copper and gold.

གསེར་གཙོ་མ *gser-gtso-ma* = གསེར་བཙོ་མ refined gold (*Jä.*).

གསེར་ཟངས་ *gser-zañş* gold-gilt, gold laid on copper.

གསེར་བཟོ་པ *gser-b̲zo-wa* goldsmith.

Syn. གསེར་མཁན *gser-m̲khan* ; གསེར་མགར *gser-m̲gar* ; ཁུ་ཚུར་གྱིས་འཚོ་བ *khu-tshur-gyiş h̲tsho-wa* ; ཟླ་བའི་འཇུག *zla-wah̲i-h̲jug* (*M̲ñon.*).

གསེར་ཞལ *gser-shal* = ཞལ་རས lit. golden face, a polite expression, for the face of kings, queens and grand lamas, also used as a compliment to respectable ladies. གསེར་ཞལ་དངོས་མཇལ་བཞིན་དགའ་བ་ཐོབ་པ་བཀའ་དྲིན་ཆེ (*Yig. k. 80*), thanks for your very great kindness, I have been as pleased as if from an actual interview.

གསེར་ཞལ་མཇལ *gser-shal-m̲jal* any interview with kings, queens, princesses and hierarchs.

གསེར་ཤོ *gser-sho* a gold piece of the weight of an English sovereign.

གསེར་གཞུང་རིང་མོའི་ཀླུང་ *gser-gshuñ riñ-mohi-k̲luñ* = ཆུ་བོ་གང་གཱ an epithet of the Ganges. (*Yig. k. 85*).

གསེར་འོད *gser-h̲od̲* सवर्णप्रभा golden lustre, གསེར་འོད་ཅན *gser-h̲od̲-can* = གློག *glog* lightening (*M̲ñon.*).

གསེར་ཡིག *gser-yig* golden letter, the royal mail; ‘གསེར་ཡིག་པ *gser-yig-pa* bearer of a royal-letter,’ an ambassador, envoy (*Glr.*, *Jä.*).

གསེར་སལ་ལེ་སྦྲམ *gser-sal le-şbram* pure gold.

གསེར་ལྷད་ཅན *gser-lhad̲-can* alloyed gold.

Syn. རྒྱན་གསེར *r̲gyan-gser* ; རྭ་ཅན་གསེར *rwa-can-gser* (*M̲ñon.*).

གསེར་ཤོག *gser-çog* leaf-gold, gold-foil.

གསེར་སྲང་ *gser-sr̲añ* an ounce of gold; a gold coin = 16 rupees, a gold *Mohur* (*Jä.*).

གསེས *gseş* 1. = སྒྲུས order, class; ནང་གསེས *nañ-gseş*, as in ཤིང་གསེས་པ. 2. reciprocal, mutual (*Vai. şñ. Jä.*).

གསོ་བ *gso-wa* pf. གསོས *gsoş*, བསོས *b̲soş* (= འཚོ་བ *h̲tsho-wa*) 1. पोषण to feed, nourish; to bring up, nurse up, train: གསོ་སླ་བ easy to bring up, to nourish; བུ་གསོ་བ to rear a child, དུད་འགྲོ་གསོ་བ to feed or rear up a beast; ལུས་གསོ་བ to nourish the body, to restore health; also གསོ་སྐྱོང་བ or གསོ་སྐྱོང་བྱེད་པ प्रतिपालयति, to foster; གསོ་བར་འདོད wishes to cure, nourish, or bring up. 2. चिकित्सा, प्रतिषिध, प्रतिहत to mend, to repair, curing, healing; གསོ་བར་བྱེད treats medically; to stop, remove, to put an end to (of a disease); ངལ་གསོ་བ to rest, to recreate one's self; ཁྱིམ་གསོ་བ to repair a house; to restore, rebuild, re-establish, what had been destroyed, to kindle again, stir up again, a fire; ཞིག་གསོ་བ to repair (a house), to refresh, to comfort; སེམས་གསོ་བ resp. ཐུགས་གསོ་བ to console. གསོ་དཀའ *gso-d̲kah̲* difficult to cure; གསོ་མཁན *gso-m̲khan* fosterer, restorer, cherisher.

གསོ་བའི་ལྷ་མོ *gso-wah̲i lha-mo* = སྐར་མ་ནམ་གྲུ रेवती नक्षत्र the constellation of Revati.

གསོ་དགའ་བྱེད *gso-ggah̲-byed̲* = སྐྱུར་རྩི་ཆེན་པོ *şkyur-r̲tsi chen-po* जम्बिर a kind of citron; the larger species of lime used for medicinal purpose (*M̲ñon.*).

གསོ་ཐབས *gso-thabş* way of curing, manner of healing (*Med.*).

གསོ་ཐིག *gso-thig* cure-drop.

གསོ་དཔྱད *gso-d̲pyad̲* = ནད་གསོ་ཐབས (སྨན་གྱི་རིག་གནས) the mode of healing, method of treatment of disease and the science of medicine, = ཚེའི་རིག་བྱེད་ आयुर्वेद the science of preserving or prolonging life (*M̱ñon.*). གསོ་དཔྱད་བྱེད་ चिकित्सति treats medically, makes medical treatment or cure.

གསོ་དཔྱད་མཁན་ *gso-ḏpyaḏ-m̱khan* physician, a restorer of health (*M̱ñon.*).

བསོ་དཔྱད་པ་ *gso-ḏpyaḏ-pa* = སྨན་པ་ or འཚོ་བྱེད་པ་ *ẖtsho-byeḏ-pa* a physician (*M̱ñon.*).

གསོ་སྤྱད་ *gso-ṣpyaḏ* चिकित्साक्रिया the work of healing; उपक्रिया nourishing, bringing up or rearing.

གསོ་བ་པོ་ *gso-wa-po* 1. physician (*Med.*). 2. a fosterer, ཡབ་ཡུམ the parents (*M̱ñon.*).

གསོ་བྱ་ *gso-bya* the thing to be cured, the disease (*Meḏ.*).

གསོ་བྱེད་ *gso-byeḏ* 1. the healing substance, the remedy; the healing person, a physician. 2. = ཁྱི dog (*M̱ñon.*).

གསོ་ཚུལ་ *gso-tshul* = གསོ་ཐབས method of healing.

གསོ་རིག *gso-rig* or གསོ་བའི་རིག་པ चिकित्सा विद्या the science of medicine, the healing art. གསོ་རིག་ཀྱི་ཁོག་འབུབ་གནད་ཀྱི་ལྡེ་མིག n. of a medical work in 293 block-print leaves; གསོ་བ་རིག་པའི་བསྟན་བཅོས treatise on the healing art; སྦྱོར་བ་བརྒྱ་པ one hundred recipes or compounded medicines, n. of a medical work by Siddhā Nāgārjuna.

གསོ་སྦྱོང་བ *gso-ṣbyoñ-wa* 1. for ཉེས་པ་གསོ་བ་ removing faults, and སྡིག་པ་སྦྱོང་བ washing or cleansing of sin by making confession to a priest. 2. पोषध reparation by penitence or repentance, གསོ་སྦྱོང་ལེན་པ, taking the vow of *Poshadha* (fasting) གསོ་སྦྱོང་ལ་གནས་པ observing the *Posadha* vow of fasting or making confession of sin. ཉིན་གཅིག་གི་སྡོམ་པ་སྲུང་བ observing rigidly religious vows for one full day.

གསོ་སྦྱོང་པ *gso-ṣbyoñ-pa* पोषधिक one who has taken the vow of *Poṣadha*. གསོ་སྦྱོང་བཤག་པ་ *gso-ṣbyoñ ḇshag-pa* to observe the vow of fasting.

གསོ་སྦྱོང་འཕགས *G̱so-ṣbyoñ-ẖphags* (Uposadha) n. of ancestor of Gautama Buddha.

གསོག་པ *gsoga-pa* v. སོག་པ ; pf. བསག *ḇsay* or བསགས *ḇsags* सयन to collect, to gather, to hoard: གསོག་པར་བྱེད hoards, gathers: ཟ་གསོག་ཤེས་པ knows how to collect food. གསོག་ལྡང་ཞི་གསུམ *gsog ḻdañ shi gsum* in ནད་རླུང་མཁྲིས་བད་ཀན་གསུམ་རེ་རེ་ལ་གསོག་ལྡང་ཞི་གསུམ་གྱི་རྒྱུ་དང་། the cause of each of the three diseases of wind, bile and phlegm its development and cure, &c. (*H̱bum. 20*). གསོག་འཇོག *gsog-ẖjog* hoarding, accumulating riches.

གསོང་པོ *gsoñ-po* 1. = དྲང་པོ *ḏrañ-po* (*Ñag. 69*) straightforward, sincere; གསོང་པོར་སྨྲ་བ = དྲང་པོར་སྨྲ་བ to speak faithfully: སྟོན་པ་དག་ལ་ཕྱག་འཚལ་ཞིང་ཇི་སྐད་ཟེར་བ་བཞིན་དུ་གསོང་པོར་སྨྲོས after making reverence to the teachers what you have to say speak out truly (*H̱brom.* ཁ, *27*). 2. पूर्ववादी = སྔར་སྨྲ་བ one who speaks out a thing before hand.

གསོང་ *gsoñ*, imp. of གསང་བ *gsañ-wa* as in གཏམ་གསོང་ཞིག keep the conversation secret (*Ñag. 68*). Also there occurs: གསོངས་ཤིག *gsoñṣ-çig* keep it confidential, (*Situ. 105*).

གསོད་པ *gsoḏ-pa* = འགུམ་པ, pf. བསད *ḇsaḏ*, fut. (*Lex.* usually) བསད, imp. སོད *sod* 1. हिंस, वध, घात to kill, slay, murder, slaughter, གསོད་པ་ལ་དགའ་བ to delight in killing; གསོད་དུ་འཇུག་པ putting to death, causing to be killed; བསད་མ་ཐག་པའི་ཤ flesh of an animal just slaughtered; གསར་དུ་བསད་པའི་ཤ fresh meat; རྒྱལ་པོས་གསོད་པ to be executed by the authority of king ; བསད་པ་ལ་ཐུག་ཚེ at the time of or just on the point of being executed.

གསོད་གཅོད *gsoḏ-gcoḏ* the act of murdering; murder, slaughter ; གསོད་གཅད་ཀྱི་འཇིགས་པ fear of murder or massacre; གསོད་གཅོད་མང་པོ་བྱེད་པ *gsoḏ-gsoḏ man̂-po byeḏ-pa* to murder, to slaughter a great deal; massacreing. 2. to put out, extinguish: ཚེས་མེ་སོད་བཞག put out that lamp before gods. ཁྱད་གསད་པ to destroy the importance or excellence of a person or thing, hence to despise.

གསོད་པ་པོ *gsoḏ-pa-po* murderer, slaughterer.

གསོད་བྱེད *gsoḏ-byeḏ* वधक, घातक 1. killer, murderer, གསོད་བྱེད་རྔོན་པ the murderous hunts man. 2. यमन, मार the lord of death, the evil one, Māra. གསོད་བྱེད་ཀྱི་གནས *gsoḏ-byeḏ-kyi gnaṣ* मशान slaughter house, the place of execution.

གསོད་ས *gsoḏ-sa* place of execution.

གསོད་ལུགས *gsoḏ-lugṣ* manner of killing.

གསོད་རྟགས་མེ་ཏོག་ཅན *gsoḏ-ṟtagṣ me-tog can* =करवीर (*M̱n̂on.*).

གསོད་བྱེད་སྦྱང་གི་ནག་པོ *gsoḏ-byeḏ ṣbyan̂-ki nag-po*=ཤུ་ཤུལ་ནག་པོ कृष्णागुग्गुल (*S̱man. 109*).

གསོད་པོ *gsoḏ-po*=ལེགས་པ་སྐྱིད་པ.

གསོད་སྐྱིད་པ *gsoḏ-ṣkyiḏ-pa*=བློ་བདེ་བ happiness, ease; gen. in reference to one's state of the mind : གནས་འདི་དབེན་ཞིང་བསོད་སྐྱིད་པ this place being solitary is happy (*Ṟdsa. 9*).

གསོན 1. for གསོན་པ or གསོན་པོ : གསོན་ཁྲག་དྲོན་མོ warm blood of a living animal. 2. imp. of གསན་པ (शृणु).

གསོན་པ *gson-pa* I: 1. intrs. vb., to live, to be alive, གསོན་ནོ he, she, etc. is alive, —to remain alive, to save or preserve one's own life, རྫུན་དུ་སྨྲས་ན་གསོན་ཀྱང though I could save my life by telling a falsehood; གསོན་པ་ལ་མི་འདོད I do not wish to live (any longer), of the fire: to burn, ད་གསོན་ནམ *W.* does burn now? 2. trans. vb. to wake, to rouse from sleep by shaking, to urge on, to hurry on by force, whereas སྐུལ་བ is only done by words (*Jä.*).

གསོན་པ II: or གསོན་པོ 1. sbst. life : གསོན་པའི་ཚེ་ན or གསོན་པའི་དུས་སུ during (my, your, etc.) life; adj. सजीव, living, alive : གསོན་པ་དང་ཤི་བ་གཉིས་སྲང་ལ་འདེགས་ན་མི་མཉམ་མོ (*K. du.* ད, *10*) (an animal) weighed alive and dead will not balance equally ; ཀྱི་མ་བུ་གསོན་མཐོང་ངོ ah, there I saw my son alive! གསོན་པོར་བྱེད་པ to call into life, to animate; གསོན་པོར་དུར་དུ་འཛུག་པ to bury alive; གསོན་པའི་རྒྱུ་མ་འདྲེན་པ *gson-paẖi ṟgyu-ma ẖdṟen-pa* to tear out the bowels of a living man. 2. revival, restoring to health. 3. entire, whole, undivided, full. 4. ཚད་གསོན་པ, v. ཚད (*Jä.*).

གསོན་མ *gson-ma* colloq. for གསོན་པོ : ཕུག་རོན་གསོན་མ a live pigeon; གསོན་གཤིན the living and the dead (*Cs.*); གསོན་བསྲེག *gson-ḇsṟeg* a creature burnt alive; མི་ཞིག་ལ་གསོན་བསྲེག་བྱེད་པ to burn a person alive (*Jä.*).

གསོབ *gsol* रिक्त; hollow, empty, bloated; without substance. གསོབ་བསོབ *gsob-gsob* stuffed, spongy.

གསོབ་པ *gsob-pa*=སྐྱངས་པ ; pf. བསབ *ḇsab* fut. གསབ *gsab*, 1. to fill out or up, to supply, complete, make up; to cure (wounds). 2. to pay, repay, return; སྐྱིན་པ a loan (*Sch.*); དྲིན་གསོབ་པ to return a kindness (*Glr.*, *Jä.*).

གསོམ་ཤིང་ *gsom-çin̂*=ཐང་ཤིང་ pine tree.

གསོར *gsor* 1. or འཕོར་གསོར=སྦུར་ or སྦུར་བུ भमर, आर a punch, an awl, gimlet. 2. supine of གསོ་བ.

གསོར་བ *gsor-wa* to brandish, flourish.

གསོར་འདེམ་པ *gsor-ḥdem-pa* a kind of medicinal grass: གསོར་འདེམ་པ་ཡིས་མེས་ཚིག་རྨ་ལ་ཕན the *gsor-hdem-pa* is useful in wounds from burning.

གསོལ *gsol* 1. for གསོལ་བ. 2. in Sikk. =entertainment, feast.

གསོལ་ཆེན *gsol-chen*=སྟོན་མོ་ཆེན་པོ great show or festival; in Hindi: *tamasha*.

གསོལ་པ *gsol-pa*=སྨྲས་པ वाक्य said.

གསོལ་བ *gsol-wa* I: vb., 1.=ཞུ་བ *shu-wa* इच्छ; to ask for, to beg for: རྒྱལ་པོ་ལ་སྲོག་གི་སྐྱབས་གསོལ་ཏེ he besought the king to save his life; སྟོན་པ་ལ་སྨོན་ལམ་འདེབས་པར་གསོལ་ཅིག ask the teacher to say the prayers; བསྟན་དུ་གསོལ I beg (you) to explain; དགོངས་སུ་གསོལ I beg you to consider; ལྷ་གསོལ་བ to worship a god, by offering libations (*Jä.*). 2. resp. for གོན་པ or སྒོན་པ to dress to put on: སྐུ་ལ་ན་བཟའ་གསོལ་བ་ཆོས་གོས་གསོལ་བ་དབུ་ལ་ཞྭ་, ཞབས་ལ་ཆག་གསོལ་བ to put on a garment, clerical robs, cap, shoes; སློབ་དཔོན་ལ་ཐེར་ཆེན་སྐུ་ལ་གསོལ་ཏེ putting the cloak on the teacher (*Ma.*). 3. खादन, भोजन to eat, to drink, to take or offer a meal; གསོལ་བར་མཛོད་ཅིག do eat, take food! གསོལ་བར་མཛད་ཚར has finished his meal; གསོལ་བར་མཛད་ཀྱིན་འདུག is eating; རྒྱལ་པོ་འབྲས་ཆང་གསོལ་ནས as the king had drunk rice-wine; to take, to give, administer (medicine); to place (food etc.) before, to serve up for clerical person (*Dzl.*). གསོལ་ལོ་མཆོད་ཅིག I place it before you, help yourself! རྒྱལ་པོས་ཆབ་ལ་སྐུ་ཁྲུས་གསོལ the king took a bath; སྲས་ལ་སྐུ་ཁྲུས་གསོལ་ལོ *sras-la sku-khrus gsol-lo* they administered a bath to the prince; མཚན་གསོལ་བ to assume, to receive a name, to give a name; དེའི་ཐུགས་ལ་གདོན་གསོལ a demon has entered his mind. གསོལ་བ་སྟོན, ཞབས་ཏོག་འབུལ present or offering of food.

གསོལ་བ II:=1. ཞུས་པ sbst. प्रार्थना; अभ्यर्थना prayer, request, entreaty; གསོལ་བ་འདེབས་པ *gsol-wa ḥdebs-pa* to make a request, to entreat, to pray for. 2. food: གསོལ་བ་བཞེས་པ to take food, to eat, dine.

གསོལ་དཀར *gsol-dkar W.* resp. for དཀར་ཡོལ crockery, china cup to take tea or wine.

གསོལ་སྲུམ *gsol-ṣkrum* meat prepared for the table of a man of rank.

གསོལ་ཁ *gsol-kha* 1. request, prayer (*Sch.*). 2. meat, and drink *Sch.* 3.=ཁ་གསང (*Jig.*).

གསོལ་ཁང་ *gsol-khaṅ* resp. for ཐབ་ཚང་ *thab-tshaṅ* a kitchen (*Mṅon.*).

གསོལ་ངན *gsol-ṅan* poisoned food (*Glr.*).

གསོལ་ལྕོག *gsol-lcog* dining table.

གསོལ་ཆང་ *gsol-chaṅ* resp. of ཆང་

གསོལ་མཆོད *gsol-mchod* prayer and offerings. གསོལ་ཇ *gsol-ja* resp. for ཇ tea, གསོལ་ཇ་སྒྲོན *gsol-za ṣgron*=གསོལ་ཇ་འབུལ offering tea, tea-entertainment. གསོལ་ཉ *gsol-ña* fish dressed for the table of a respected person, for food of a great man. གསོལ་ཏིབ *gsol-tib* tea-pot (*Jä.*). གསོལ་ཐུག *gsol-thug*=བཞེས་ཐུག (*Jig.*) porridge or gruel made of barley flour with meat and dried curds. གསོལ་ཐབས *gsol-thabṣ* fire-place, kitchen. གསོལ་ལྡོང་ *gsol-ldoṅ*=གུར་གུར *gur-gur*, churn; *hookah.* གསོལ་དཔོན *gsol-dpon* lit. head-cook, master-cook, ordinarily=a private secretary who receives prayers and requests. གསོལ་མར *gsol-mar* resp. for མར butter. གསོལ་ཚིགས *gsol-tshigṣ* dinner (*Jä.*); གསོལ་ཞིབ *gsol-shib* resp. for ཞིབ་པ fine parched barley flour for a great man's food. གསོལ་གཡོག *gsol-gyog* under-waiter, table servant.

གསོལ་རས *gsol-ras* donation, gift, present, gen. distribution of money, victuals, &c., by a person of rank to common people.

གསོལ་ཕོགས *gsol-phogş* resp. for ཕོགས salary, allowance.

གསོས་པ *g̱soş-pa* पोषण, pf. བསོས་པ *ḇsoş-pa* (*Ńag. 76*). to foster, cherish v. གསོ་བ; གསོས་བྱེད་པ to cure བུ་མི་གསོས་པ not keeping, retaining a child alive; གསོས་བུ foster-son.

གསོས་མ *g̱soş-ma* cure, medicine; གསོས་མ་འདེབས་པ *g̱soş-ma ẖdebş-pa* to apply a remedy.

བསའ *ḇsaẖ* v. གསའ *g̱saẖ*.

བསག་པ *ḇsag-pa* pf. བསགས, ཚོགས་བསགས (*Situ. 76*) = ཚོགས accumulation of religious merits; hoarding money. v. གསོག་པ or སོག་པ.

བསང་བུ *ḇsań-bu* resp. for ཟན food, fare (*Glr.*); བསང་འབྲས *ḇsań-ẖbraş* resp. a dish of rice (*Jä.*).

བསངས *ḇsańş* 1. incense, frank incense. བསངས་བསེལ *ḇsańş-ḇsel* incense removes defilement. བསངས་གཏོར་བ *ḇsańş-g̱tor-wa* to burn incense as an offering. 2. vb. pf. སངས *sańş*, to cleanse, to remove: དྲི་མ་བསངས removed the dirt or stain (*Situ. 76*).

བསད་པ *ḇsaḏ-pa* मारित killed, also killing: སྲོག་ཆགས་བསད་པ *sṟog-chagş ḇsaḏ-pa* killing animals (*Situ. 76*) v. གསོད་པ. བསད་བྱ *g̱sab-ḇya* वध्य animal to be slaughtered.

བསབ་པ *ḇsaḏ-pa* pf. བསབས *ḇsabş* = འཇལ་བ to return, repay, retaliate: དྲིན་ལན་བསབས *dṟin-lan ḇsabş* returned kindness, shewed gratitude. ཁ་བསབ་བྱེད་པ to reply, give answer (*Situ. 76*).

བསམ *ḇsam* or བསམ་པ sbst. चिन्ता, आशय, भाव, भावना, सङ्कल्प 1. thought, reflection, wish, imagination, fancy: བསམ་པ་ངན་པ་སེམ་པ *ḇsam-pa ńan-pa sem-pa* to foster bad thoughts (*Do.*); བསམ་པ་ཙམ་གྱིས *ḇsam-pa tsam-gyiş* quick as thought; རྟག་ཏུ་འདི་སྙམ་དུ་བསམ་པ་སྐྱེས he was constantly haunted by those thoughts (*Dzl.*); བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ अचिन्त्य inconceivable, beyond the reach of human intellect, incomprehensible etc.; ཆོས་བཟང་ལས་བསམ་བཟང་ལྷག་པ་ཡིན a good way of thinking is worth more than good (external) religion (*Mil.*); བསམ་ངན་ཅན malicious, wicked. 2. the will: བསམ་པ་ངན་པ་གཞན་ལ་བྱས་ན་སློར་པ་རྩུབ་པ་རང་ཡོང་ if you have borne ill will to others, you will receive a rough return. མི་རིགས་ཀྱི་བསམ་པ་ལྟར (or བཞིན་དུ) སྒྲུབ་པ to execute, to carry out a person's will; བསམ་པ་ལྟར་མ་གྱུར་པས as it did not go according to their wish; བསམ་པ་འདི་ལས་མ་ཟློག་ཅིག do not try to divert me from my purpose (*Dzl.*); བསམ་པར་བྱུང་བ occurred in the mind; བསམ་པ་བཟང་པོ good intention or design (*Mil.*); desire, mind, inclination, liking, གསོད་པའི or གདུག་པའི་བསམ་པ thirst for blood, murderous disposition (*Glr.*). 3. soul, heart: བསམ་པའི་དོན་མི་འགྲུབ (by doing so) you injure your own soul (*Mil., Jä.*). བསམ་ཐག་པ་ནས *ḇsam-thag-pa naş* from the bottom of the heart.

Syn. འགོངས་པ *ẖgońş-pa* འདུན་པ *ẖdun-pa* (*M̱ńon.*).

བསམ་པའི་སྟོབས *ḇsam-paẖi-ştobş* आशयबल resolution, strength of mind, determination.

བསམ་དོན་འགྲུབ *ḇsam-don-ẖgṟub* आशय, अर्थसिद्धि fulfilment (of one's) desire or object.

བསམ་པ་མངོན་ཕྱོགས *ḇsam-pa m̱ńon-phyogş* bent of mind, inclination.

བསམ་པ *ḇsam-pa* fut. tense and secondary form of སེམས་པ *semş-pa*: དོན་བསམས thought, having thought (*Situ. 76*), has a pf. བསམས་པ *ḇsams-pa*, བསམ་དུ་མེད अचिन्त्य; not to be thought, cannot be thought of, inconceivable; བསམས་པ་དང་ having thought about it; also of one's own interest, = བསྒོམས་པ་དང་ having meditated upon, reflected, pondered (*A. 57*).

བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པ་ལས་འདས་པ अचिन्त्य परिवर्त n. of a very great number [n. of a chapter of the Prajñāpāramita which treats of the inconceivable]*S.*

བསམ་གྱིས་མི་ཁྱབ་པའི་རྒྱལ་པོའི་མདོ *ḇsam-gyi mi-khyab-paẖi ṟgñal-poẖi m̱do* n. of a *Sūtra* (*K. d.* ཀ, *8*).

བསམ་གཏན *ḇsam-g̱tan* योग, ध्यान, समाधि, समापत्ति state of complete abstraction, contemplation, meditation, concentration of thoughts; esp. that mystic meditation which at length evolves an astral counterpart of the meditator—the counterpart existing in Dewachan contemporaneously with the meditator who continues on earth.

Syn. ཏིང་ངེ་འཛིན *tiń-ńe ẖdsin*; རྣལ་འབྱོར *ṟnal-ẖbyor*; ཞི་གནས *shi-g̱nas̱*; མཉམ་འཇོག *m̱ñam-ẖjog* (*M̱ñon.*).

བསམ་གཏན་བྱེད་པ *ḇsam-g̱tan byeḏ-pa* to concentrate the mind on a certain moral virtue, to transpose one's self into the state of contemplation or meditation (*Jä.*).

བསམ་གཏན་ཁང་བུ *ḇsam-g̱tan khań-bu*=རི་ཁྲོད *ri-khroḏ* (*M̱ñon.*) mountain retreat of Buddhist sages and saints, hermitage on a lonely mountain.

བསམ་གཏན་ཕྱི་མའི་རྒྱུད *ḇsam-g̱tan phyi-maẖi ṟgyuḏ* a *Tantra* containing descriptions of contemplation in 53 stanzas (*K. g.* ཆ, *108*).

བསམ་མནོ *ḇsam-m̱no* or བསམ་བློ *ḇsam-ḇlo*, also བློ་བསམ *ḇlo-ḇsam*, thinking, wishing etc., working of the mind; བསམ་མནོ་བྱེད་པ or གཏོང་བ resp. ཐུགས་བསམ་གཏོང་བ to think, to meditate, consider, think upon; བཟང་བྱེད་ཀྱི་བསམ་བློ *ḇzań-byeḏ-kyi ḇsam-ḇlo* wish to do good, a mind directed towards what is good.

Syn. མནོ་བསམ *m̱no-ḇsam*; རྣམ་རྟོག *ṟnam-ṟtog*; ཡིད་ཀྱི་ལས *yiḏ-kyi-las̱* (*M̱ñon.*).

བསམ་པ་ཡངས་པ *ḇsam-pa yańs̱-pa*=བློ་ཁོག་ཡངས་པ *ḇlo-khog yańs̱-pa*, སེམས་ཡངས་པ *sems̱ yańs̱-pa* broad heart, magnanimity (*M̱ñon.*).

བསམ་འཕེལ་ལྗོན་དབང *ḇsam-ẖphelḻjon-ḏwań*=དཔག་བསམ་གྱི་ཤིང the wish fulfilling tree, the fabulous *Kalpadruma* (*Yig. k. 33*).

བསམ་འཕེལ་མ་མ *ḇsam-ẖphel ma-ma*=རྒྱ་མཚོ་ཆེན་པོ (*Yig. k. 35*) the great ocean.

བསམ་བློ་ཐེངས་པ *ḇsam-ḇlo theńs̱-pa*=བསམ་བློ་བཏང་བ *ḇsam-ḇlo g̱tań-wa* འདི་ཕྱིར་བསམ་བློ་ཐེངས་པའི་གཟུར་གནས་ཀྱི་བགྱི་བ་དགོས་ཤིང (*D. çel. 12*).

བསམ་བྱ *ḇsam-bya* ध्येय object of meditation, the deity or person who is thought of or meditated.

བསམ་བྱ་མཚུངས་པ *ḇsam-bya m̱thsuńs̱-pa* coincident thoughts having the same or similar objects in view or to meditate upon.

Syn. ཕྱོགས་མཐུན *phogs̱-m̱thun*; མཉམ་བྱེད *m̱ñam-byeḏ*; མཚུངས་པར་སྤྱོད *m̱tshuńs̱-par s̱pyoḏ*; མགྲིན་གཅིག *m̱grin-g̱cig*; དབྱངས་གཅིག *ḏḇyańs̱-g̱cig*; མགྲིན་པ་མཉམ *m̱grin-pa m̱ñam*; མཐའ་གཅིག་པ *m̱thaẖ-g̱cig-pa*; འཇུག་པ་གཅིག *ẖjug-pa g̱cig* (*M̱ñon.*).

བསམ་སྦྱོར *ḇsam-s̱byor* design, project, plan, བསམ་སྦྱོར་བཟང་པོ *ḇsam-s̱byor ḇzań-po* good design, or ངན་པ *ńan-pa* bad design; བསམ་སྦྱོར་བྱེད་པ *ḇsam-s̱byor byeḏ-pa* to plan, to scheme, to project a plan (*C.*, *Jä.*).

བསམ་ཤེས *ḇsam-çes̱* knowing or reading another's mind; acc. to *Jä.* consciousness.

བསམ་བསེའུ *ḇsam-ḇsehu* seminal vesicle.

བསར་བ *ḇsar-wa*=གྲལ་སྒྲིག་པ *gral-s̱grig-pa* to arrange; arrangement: ཡོ་བྱད་གྲལ་བསྒྲིགས་སོ (*Situ. 76*) arranged the things or furniture.

བསལ་བ *ḇsal-wa*=ཕྱེས་བ *phyes̱-wa* उद्घाटन opened, disclosed, revealed, cleared up: སྐྱོན་བསལ་ཏོ *s̱kyon-ḇsal-to* disclosed the fault (*Situ. 76*); བསལ་དུ་གསོལ pray clear up. 2.=སྒྲོགས་པ प्रत्याख्यान advertising; to make known by trumpet or drum; also प्रतिपत्ति reputation.

བསལ་ཚགས ḇsal-tshags̱ मोचन, पट्टक straining, filtering; to clear or purify water of animal life, &c.

Syn. སེལ་བ sel-wa; སོལ་བ sol-wa (*M̱ńon.*).

བསིག་པ *ḇsig-pa* pf. བསིགས *ḇsigs̱*, to fan ལག་གིས་ལུས་བསིག་པ to fan the body with the hand (*Situ. 76*) v. གསིག་པ.

བསིད་པ *ḇsiḏ-pa* 1. to mend, repair. 2. pf. of གསིད་པ to pick, sort, hair, wool; བལ་བསིད་པ to sort wool.

བསིར་བ *ḇsir-wa* 1. གསིར་བ. 2. *W.* sip (*Jä.*).

བསིལ་བ I: *ḇsil-wa* to cut, དུམ་བུར་བསིལ་ཏོ cut into pieces (*Situ. 76*).

བསིལ་བ II: 1.=གྲང་མོ *grań-mo* adj. and sbst. शीतल, हिम cool, coolness; བསིལ་བར་གྱུར་པ शीतीभूत, शीतीभाव become cold, the state of being cold [calm composure, equanimity]*S.*; ཁང་པ་བསིལ་བ་ཞིག a cool house. བསིལ་བ་ཕན coolness is wholesome (*Lt.*). བསིལ་བའི་ཆུ་སྐྱེས *ḇsil-waẖi chu-kyes̱*=འཕོར་བ. 2. vb., to cool; also resp. for འཁྲུད་པ *ẖkhruḏ-pa* to wash, ཞལ་བསིལ་བ to wash the mouth and face. ཚ་བ་བསིལ་བར་འགྱུར the heat changes to coolness. ལྕང་བསིལ *ḻcań-ḇsil* 'willow shade,' cool place under a willow; བསིལ་ཞིང་གྲང་བ being shady and cool; གནམ་བསིལ་པོ it is cold, the weather is cold (*Ńag. 69*). ཞབས་བསིལ water for cooling the feet (*Cs.*); ཆུ་དྲོན་མོས་སྐུ་བསིལ་བར་མཛད་པ to wash the body with warm water (*Cs.*); to shed, སྤྱན་ཆབ་མང་པོ་བསིལ shed many tears (*Jä.*).

བསིལ་ཁང་ *ḇsil-khań*=ཡང་ཐོག हर्म्य, प्रयोतिका a dome, a turret on the roof of a house; also: a cool room, a summer house, summer residence (*Jä.*).

བསིལ་གྲིབ *ḇsil-grib* शीतलछाया; cool, grateful shade.

བསིལ་འཐུང་ *ḇsil-ẖthuń* cool draught, a cooling drink or beverage (*Sch.*).

བསིལ་ལྡན *ḇsil-ḻdan* हिमवत, हिमधाम the Himālayā; Tibet.

བསིལ་ལྡན་འཚོ་བྱེད *ḇsil-ḻdan ẖtsho-byeḏ*=བསིལ་བྱེད *ḇsil-byeḏ* (*M̱ńon.*).

བསིལ་ལྡན་ས་ལའི་སྨན་ལྗོང་ *Bsil-ḻdan sa-laẖi s̱man-ḻjoń* n. of Tibet; though the fanciful Indians who had very little knowledge of Tibet implied by that name the Himālayan regions which abound in Sâl trees and medicinal plants (*Yig. k. 52*).

བསིལ་གདུགས *ḇsil-g̱dugs̱* parasol.

བསིལ་བ་གསུམ *ḇsil-wa g̱sum* the three cooling medicines:—ཅུ་གང་, གུར་གུམ and སུག་སྨེལ, *i.e.*, bamboo manna, saffron and small cardamom (*Mih. 1*).

བསིལ་བུ *ḇsil-bu* cool or coolness; བསིལ་བུའི་རླུང་ *ḇsil-buẖi ṟluń* शीतलानिल, हिमवायु a cool breeze.

བསིལ་བའི་འོད་ཟེར *ḇsil-wahi ẖoḏ-zer* moonbeam, the cooling beam.

བསིལ་བ་འཛིན *ḇsil-wa ẖdsin*=ཐོག་གི་ལོ་མ *thog-gi lo-ma* रक्तफल n. of a medicinal fruit (*M̱ńon.*).

བསིལ་བྱེད *ḇsil-byeḏ* 1. देवद्रुम, तुषार snow, hoar-frost; also the coolers: the moon, cloud, wind, and sandal wood.

བསིལ་ཟས *ḇsil-zas̱* or བསིལ་བའི་ཟས cooling food.

བསིལ་ཟེར་ཅན *ḇsil-zer can* हिमांशु, चन्द्र the moon (*M̱ńon.*).

བསིལ་གཡབ *ḇsil-gyab* विधवन, व्यजन a fan.

Syn. རླུང་གཡབ *ṟluń-gyab*; བསིལ་བ་སྟོབ *ḇsil-wa s̱tob* (*M̱ńon.*).

བསིལ་རི *ḇsil-ri*=གངས་རི snowy mountain, the cool or shady side of a mountain; also a hill of Magada near S'ītavana cemetry (*Ya-sel. 34*).

བསུ་བ b̲su-wa = ཕེབས་བསུ *phebs̲-b̲su*, perf. and imp. བསུས (*Ńag. 69*), प्रत्युद्गमन to go to meet: མ་བུ་བསུར་འོང་ the mother goes to meet her son; བསུ་བ་བྱས had gone to receive the party; བསུས་ཤིག let him go to meet; བསུས་ནས प्रत्युद्गम्य having received or escorted him; to join, to make advances, to interest one's self for; to go to meet (solemnly), to welcome a respected person; མདུན་བསུས *m̲dun-b̲sus̲* (*Situ. 76*) advanced to receive a party. པཎ་ཌི་ཏ་འབྱོན་པ་ལ་བསུ་བ་བྱེད་དོ I will go to meet the arriving pandit; བསུ་བ་རྒྱ་ཆེན་པོ great festivities on the occasion of reception; བག་མར་བསུ་བ་ཡིན we will lead her home as your bride. 2. defined as སྔོན་དུ་བཏང་བའི་སྨན *s̲ńon-du b̲tań pah̲i s̲man* medicine that is first taken to be followed by another immediately (*Liç.*).

བསུ་ཆང་ *b̲su-chan* = གདོང་ཆང་ in Sikk. wine that is sent for the refreshment of a respectable party or official when coming to a place.

བསུ་མི *b̲su-mi* an escort, the men going to receive a gentleman or lady coming from a distance.

བསུ་སྨན *b̲su-s̲man* clyster (*Sch.*).

བསུང་ *b̲suń* དྲི་བཟང་པོ, sweet smell; དྲི་བསུང་ཞིམ་པ་བྲོའོ *dr̲i-b̲suń shim-pa broh̲o* I enjoy the sweet fragrance. བསུང་གི་གྲོང་ཁྱེར *b̲suń-gi groń-khyer* and བསུང་གི་གྲོང་ཁྱེར་ཆེན་པོ *b̲suń-gi groń-khyer chen-po* are names of very sweet scented flowers (*K. my.* ཀ, *29*). བསུང་ངེད *b̲suń-ńed̲* fragrance. བསུང་སྨྱོས *b̲suń-myos̲* and བསུང་སྨྱོས་ཆེན་པོ *b̲suń-myos̲ chen-po* are names of two kinds of fragrant flowers.

བསུན་པ *b̲sun-pa* dissolute: བསུན་པར་བྱེད་པ to be dissolute; to be irregular in habits.

བསུན་བསྐྱུར *b̲sun-b̲s̲kyur* (*Sch.*): irregularity of life, dissoluteness; སེམས་བསུན་ནས་བསྐྱུར་བ abandoned prodigality.

བསུན་ཙམ *b̲sun-tsam* disgusting, obscene (*Sch.*).

བསུབ་པ *b̲sub-pa*, pf. བསུབས, to obliterate, རྐང་རྗེས་བསུབས rubbed out the foot mark (*Situ. 76*).

བསུམ་པ *b̲sum-pa* 1. = འཛུམ་པ to smile, 2. = སུམ་པ *sum-pa* to close or shut (*Cs.*) སྣོད་དང་རས་ཁུག་སོགས་ཁ་ བསུམ་པ to draw together the mouth-string of a cloth pouch or bag; (*Situ. 76*) to shut up the mouths of a vessel or cotton-cloth bag.

བསུར་སྨྱིག *b̲sur-s̲myig* *W.* clyster = བསུ་སྨན (*Jä.*).

བསུས་པ *b̲sus̲-pa* incorrectly for གསུས་པ = ལྟོ་བ वस्ति, जठर belly, stomach.

བསེ *b̲se* 1. སེ་བ *se-wa*. 2. for བསེ་རུ, བསེ་ཁྲབ n. of a buckle or shield made of rhinoceros skin. བསེ་སྒམ *b̲se-s̲gam*, བསེའི་སྒྲོམ་བུ leather-box or box lined with leather; བསེ་སྒོ *b̲se-s̲go* leather-door, or a door-like target made of hides (*Jä.*). 3. a kind of demon. བསེ་འབྲོས་པའི་སྔགས *b̲se-h̲bros̲-pah̲i s̲ńags̲* the charm to drive away བསེ demon: ཏེ་ལ་ཝེ་ཨ་ཏེ་ལ་ཝེ་སྭཱ (*K. g.* ཙ, *52*).

བསེ་ཀོ rhinoceros hide of which shields are made.

བསེ་ཁ་བསྒོ *b̲se-kha b̲s̲go* n. of a wild animal, རི་དྭགས་ཞིག་གི་མིང་ (*K. ko.* ཀ, *2*).

བསེ་རུ *b̲se-ru* 1. खड्गी rhinoceros; བསེ་རུ་ལྟ་བུ खड्गविषाणवर्गिकल्प one who concentrates his mind on a subject in the manner of a rhinoceros which looks to its horn with the only intention of killing his adversary. 2. in Tibet is applied to the clumsy-looking deer known to sportsmen as the "serow." 3. three species of grain having medicinal properties: བསེ་

རུ་དཀར་པོ white *seru*; བསེ་རུ་ནག་པོ black *seru*; བསེ་རུ་ཁྲ་བོ the spotted *seru*. བསེ་སྦུར *ḇse-ṣbur* a kind of grain with disagreeable odour.

བསེ་མ་ནུ *ḇse-ma-nu*=སེ་འབྲུ pomogranate seed (mystic) (*Miń. 3*).

བསེ་མོ *ḇse-mo* नकुल species of weasel.

བསེ་ཡབ *ḇse-yab* སྐྱུར་མ *ṣkyur-ma* a kind of sweet and acidulous medicinal fruit.

བསེགས་པ *ḇsegṣ-pa* to come from one side, to come across one's way (*Sch.*); to come into collision with.

བསེང་བ *ḇseń-pa*=དྭངས་པ or ཁམས་སངས་པ to revive spirit, to awaken, rouse; རིག་པ་བསེང་བའི་མན་ངག་ཏུ (*A. 135*) as advice for rousing one's spirits.

བསེད་པ *ḇseḏ-pa*, v. གསེད་པ *gseḏ-pa* to sort, to discriminate; ཞིབ་མོ་བསེད་པ to enter into details (*Situ. 76*).

བསེད་དཔུད the bow for setting a drill in motion (*Sch.*).

བསེན་མོ *ḇsen-mo*, མོ་གདོན་ a female evil spirit.

+ བསེན་ཁུས་པ *ḇsen-khuṣ-pa*=གཉེན་བསླུས་པ *gñen-ḇṣlus-pa* to allure, seduce (by the show of friendship).

བསེར *ḇser* in མདེའུ་བསེར *mḏaẖu-ḇser* (*Situ. 76*)=མདའ་ཀྱོག་པོ་ཡོད་མེད་ལྟ་བུ to see, examine if an arrow is crooked or not.

བསེར *ḇser*, or བསེར་བུ resp. of རླུང་ *ṟluń* wind: བསེར་བུ་གང་ནས་ལངས whence does the cold wind: blow (*Ḫbrom.* ཁ, *18*); the term *ḇser* is generally applied to a cold breeze: བསེར་གྱིས་ཐོག he is affected by a cold wind (*Sch.*). 2. the feeling of cold: སྐུ་ཞབས་ལ་བསེར་གྱིན་མི་འདུག་གམ is not your honour feeling cold; catching cold; བསེར་དུ་ཡོང་ *ḇser-du-yoń* you will feel cold (*Jä.*).

བསེར་མ *ḇser-ma*=རླུང་ gen. wind in the stomach. བསེར་མ་མི་སྐྱེ་བ *ḇser-ma mi-ṣkye-wa*=རླུང་མི་སྐྱེ་བ *ṟluń mi-ṣkye-wa* in སོ་རངས་ཀྱི་དུས་སུ་སྐྱོ་ཚིག་བསེར་མ་མི་སྐྱེ་བ (*A. 155*).

བསེར་མོ *ḇser-mo* adj. or sbst. ཁྱོད་བསེར་མོ་མང་པོ་མ་ཚོར་རམ *W.*, did you not feel very cold? བསེར་མོའི་ནད honorif. a catarrh, a cold (*Jä.*).

བསེལ *ḇsel*=སྐྱེལ་མ *ṣkyel-ma* 1. अनुगत followers, retinue. 2. v. + བསེལ་བ *ḇsel-wa* to protect from danger, remove fear or cause of danger. ལམ་བསེལ convoy; safe conduct, escort.

བསེལ་པ *ḇsel-pa* safe-guard, guide; ལམ་བསེལ་བྱེད་པ to accompany and protect one on the way, to escort him.

བསོ་བ *ḇso-wa* resp. ངལ་བསོ་བ to take rest, refresh one's self, to remove fatigue by rest.

བསོག་པ *ḇsog-pa* form of སོག་པ, pf. བསགས or བསོགས, ནོར་བསགས accumulated wealth; hoarded treasure (*Situ. 76*).

བསོང་པོ *ḇsoń-po*=དྲང་པོ straight, honest.

+ བསོད་སྙོམས *ḇsoḏ-ṣñoms* described as: འདོད་པ་ལ་ཞུགས་པར་ལོངས་སུ་སྤྱོད་པ over enjoyment. བསོད་སྙོམས *ḇsoḏ-ṣñoms* पिण्ड alms of cooked food, edible things or money, gifts presented to clerical persons; food to the departed or to the manes of the dead; བསོད་སྙོམས་པ a receiver of such alms, བསོད་སྙོམས་ཀྱིས་འཚོ་བ to live by alms, on charity; བསོད་སྙོམས་བྱེད་པ or བསོད་སྙོམས་ལ་རྒྱུ་བ, resp. གཤེགས་པ to beg, ask, collect alms; བསོད་སྙོམས་སྦྱོར་བ to prepare an entertainment for the priesthood (*Jä.*).

བསོད་བཏགས *ḇsoḏ-ḇtags* for བསོད་ནམས་ཀྱི་ཁ་བཏགས, a kind of silk scarf which is believed to bring good luck to the person receiving it as a present.

བསོད་བདེ *ḇsoḏ-ḇde*, resp. སྐུ་བསོད 1. good fortune, happiness, felicity; བསོད་བདེ་ཅན happy, བསོད་བདེ་ཆེན་པོ very happy and fortunate, བསོད་བདེ་མེད unhappy, wretched. 2. destiny, fate, =དབང་ཐང་སྐུ་བསོད་ཤིན་ཏུ་ཆེ (*Schl.*) his destiny is a very high one; ཁྱོད་ཀྱི་བསོད་བདེ་ལ་བརྡུང་བ་ཡོད་པ་ཡིན it belongs to your destiny that you get a drubbing (*Jä.*).

བསོད་ནམས *ḇsoḏ-namş* **कुशल, सुकृति, स्वस्ति, धर्म, पुण्य** holiness, merit, virtue, good action. བསོད་ནམས་ཀྱི་གནས a holy place to visit which brings merit. འཇིག་རྟེན་འདི་དང་ཕ་རོལ་ན། བསོད་ནམས་བྱས་པ་དགའ་བར་འགྱུར in this and in the next world, he who has done good actions will be happy (*K. du.* ཎ *271*). བསོད་ནམས་སྐྱེས་པོ *ḇsoḏ-namş şkyeş-po* **पुण्यजन** a meritorious person, one having moral merits; བསོད་ནམས་སྐྱེས *ḇsoḏ-namş-şkyeş* heaven, celestial region (*B. ch. 6*). བསོད་ནམས་མ་ཡིན་པའི་ལས *ḇsoḏ-namş ma-yin-paẖi laş* sinful deed, an act that is not pious.

Syn. ཆོས *choş*; ལེགས་བྱས *legş-byaş*; སྐལ་བ་བཟང *şkal-wa ḇzań*; ཁ་རྗེ་ཁྱུ་མཆོག *kha-ṟje khyu-m̱chog*; ཉམས་དགའ་བ *ńamş-ḏgaẖ-wa*; དགེ་བའི་ཚོགས *ḏge-waẖi-tshogş*; བདེ་ལེགས *ḇde-legş*; སྡིག་ཟད *şdig-zaḏ*; དམ་པ *dam-pa* (*M̱ńon.*).

བསོད་ནམས་རྒྱལ་མཚན *Ḇsoḏ-namş ṟgyal-m̱tsan* n. of a hierarch of Sakya (*Loń.* འ, *12*).

བསོད་ནམས་རྒྱུན་བྱས *ḇsoḏ-namş ṟgyun-ḇyaş* **पुण्याभिष्यन्द** one who is adorned with moral virtues.

བསོད་ནམས་ཅན *ḇsoḏ-namş-can* a meritorious person, a virtuous, pious person.

Syn. དཔལ་ཡོན་ལྡན་པ *ḏpal-yon ḻdan-pa*; ལེགས་བྱས་པ *legş-byaş-pa*; ཆོས་ལྡན *choş-ḻdan*; སྐལ་ལྡན *şkal-ḻdan*; བཟང་བྱས *ḇzań-byaş*; ཁ་རྗེ་ཅན *kha-ṟje-can*; ལེགས་ལྡན *legş-ḻdan*; བསོད་ནམས་ལྡན་པ *ḇsoḏ-namş ḻdan-pa* (*M̱ńon.*).

བསོད་ནམས་ཆེ་བ *ḇsoḏ-namş che-wa* **महापुण्य** a very virtuous person; of great moral merit.

བསོད་ནམས་མཆོག *Ḇsoḏ-namş-m̱chog* the best moral virtue; n. of a prince, son of king དཔས་བྱིན *ḏpaş-byin* (*K. d.* ང, *183*).

བསོད་ནམས་ཐམས་ཅད་བསྡུས་པའི་ཏིང་ངེ་འཛིན n. of *Sūtra* in (*K. d.* ཁ, *118*).

བསོད་ནམས་སྟོབས་ཀྱི་རྟོགས་བརྗོད *ḇsoḏ-namş stobş-kyi ṟtogş-ḇṟjoḏ* **पुण्यबल-अवदान** the moral life-story of Puṇyabala (*K. d.* ཁ, *1*).

བསོད་ནམས་དར་རྒྱས *Ḇsoḏ-namş dar-ṟgyaş* increased and abundant merits; n. of the father of Dalai Lama Kalzang Gyatsho (བསྐལ་བཟང་རྒྱ་མཚོ) (*Loń.* ཁ, *21*).

བསོད་ནམས་ལྡན *ḇsoḏ-namş-ḻdan* **पुण्यवान्, धन्य** the pious, one possessed of virtue, moral merit, &c.

བསོད་ནམས་འཕེལ *Ḇsoḏ-namş-ẖpyel* **पुण्यवर्द्धन**, increase of moral merit; n. of a certain king of Benares (*H̱brom.* ཁ, *37*).

བསོད་ནམས་ཞིང *ḇsol-namş-shiń* **तीर्थ** a holy place, **पुण्यक्षेत्र** a place of pilgrimage, a place where deeds of virtue and piety were done and a visit to which brings merit.

卐 **བསོད་པ** *ḇsoḏ-pa*=བཟང་པོ *ḇzań-po*, ལེགས་པ pleasing, very good agreeable. བསོད་པ་དང་ངན་པ good and bad. Acc. to *Jä.* vb., to be pleased with, to take delight in, to like.

བསོད་པའི་ཟས *ḇsoḏ-paẖi-zaş* **प्रणीत खाद्य**;=ཟས་བཟང་པོ good food, well prepared, dressed, boiled (*Zam. 9*).

བསོལ *ḇsol* is explained as འགྲོགས་བདེ་བ.

བསོས *ḇsoş* in བསོས་པ 1. indemnification, damages paid for bodily injury. 2. to recreate; ངལ་བསོས *ńal-ḇsoş* refreshed (*Situ. 76*). v. pf. of གསོས་པ : ཉམས་པ་བསོས་པ repaired damage or things which had been injured; regained strength, &c.

བསྲང་ *ḇsṟañ* straightened; འཁྱོག་བསྲང་ཞིན་པ anything that was crooked or bent, made straight (*Situ. 64*).

བསྲང་པོ *ḇsṟañ-po* straight, upright.

བསྲང་བ *ḇsṟañ-wa*, pf. བསྲངས *ḇsrañş*: ཡོ་བ་བསྲངས the crooked (thing) made straight; གཞུང་བསྲངས made the middle or the main portion of a thing straight (*Situ. 76*); v. སྲོང་བ *sṟoñ-wa*.

བསྲད *ḇsṟaḏ*, v. བསྲོད་པ *ḇsṟoḏ-pa*.

བསྲན = བཟོད་པ क्षान्ति endurance, patience forbearance.

བསྲན་པ *ḇsṟan-pa* v. སྲན་པ བཟོད་བསྲན་པ = བཟོད་པ་བསྒོམ་པ to meditate on the virtue of forbearance; སྡུག་བསྲན་ཆེ very patient in troubles. སེམས་ཀྱིས་བསྲན་ཏོ endured mentally (*Situ. 76*).

བསྲབ་པ *ḇsṟab-pa* 1. pf. བསྲབས to be diminished; གྲིབས་པ་བསྲབས = གྲིབ་པ་ཆེན་པོ་མེད་པ shadow or darkness has vanished, diminished; མུན་པ་བསྲབ་པ there is not much of darkness (*Situ. 76*). 2. (v. སྲབ *sṟab*) to bridle, keep under, restrain, check, curb, refrain; བག་ཆགས་བསྲབ་པ to restrain the passions.

བསྲལ་བ *ḇsṟal-wa* भिन्न to separate, to sort, to choose: གྲི་རྣོན་པོ་རེ་བསྲལ་ཞིང་ (*Buton. 142*) choosing each a sharp knife. (ཕྱུད་མ་ལྷ་ཕུར) v. སྲེལ་བ *sṟel-wa*.

བསྲི་བ *ḇsṟi-wa*, pf. བསྲིས *ḇsṟiş* 1. = ཚགས་བྱེད་པ to economize, to save, ནོར་བསྲིས savings; ནོར་ལ་བསྲི economy in riches. 2. fondness, liking (*Situ. 76*). བསྲི་བ་མེད *ḇsṟi-wa-meḏ* निष्ठुर cruel, unrelenting (*S. Lex.*).

བསྲིང་ *ḇsṟiñ*, fut., pf. བསྲིངས *ḇsṟiñş* (*Ñag. 69*); = རིང་དུ་བསྐུར་བ *riñ-du ḇşkur-wa* prolonged, to send to or cast to a distance: ཡི་གེ་བསྲིངས despatched a letter. ཚེ་བསྲིངས *tshe-ḇsṟiñş* = ཚེ་རིང་ prolonged life; longevity (*Situ. 76*).

བསྲི་ཚགས *ḇsṟi-tshagş* economy, frugality; carefully keeping stores and treasures. ཕྱི་ནང་ཚང་མར་བསྲི་ཚགས་རྩ་བ་ནས་ཡོད་པ་དགོས there should be perfect economy in every respect in internals and externals (*D. çel. 5*).

བསྲིས་པ *ḇsṟiş-pa* = བཀྲེན་པ stinginess; སྦ་བསྲིས་མེད་པ without stinginess and hiding (*Nâg.*).

བསྲུང་བ *ḇsṟuñ-wa* = रक्षण; pf. བསྲུངས *ḇsṟuñş*; fut. བསྲུང་བྱ *ḇsṟuñ-bya*; བགེགས་སོགས་བསྲུངས *ḇgegş-sogş-ḇsṟuñş* (*Ñag. 69*) to guard against evil or evil spirits that cause accidents; guardian, guard, watchman, sentinal, sentry; amulet.

Syn. སྐྱབས་བྱེད *şkyabş-byeḏ*; སྐྱོབ་པ *şkyob-pa* (*M̱ñon.*).

བསྲུང་མ *ḇsruñ-ma* gen. spirits that guard Buddhism or Buddhist institutions and living saints.

བསྲུང་མིའི་ཚོགས *ḇsṟuñ-miẖi-tshogş* रक्षिवर्ग a body of guards; རྒྱལ་པོའི་སྐུ་བསྲུངས་པ *şku-ḇsṟuñş-pa* or བསྲུང་པ *ḇsṟuñ-pa* royal body guard (*M̱ñon.*).

བསྲུང་འཁོར *ḇsṟuñ-ẖkhor* or བསྲུང་བའི་འཁོར་ལོ magic charm used as a protection against evil spirits.

བསྲུང་འཁོར་བ *ḇsṟuñ-ẖkhor-wa* = སྔགས་པ *şñagş-pa* or སྔགས་འཆང་ (*M̱ñon.*), a *Tantrik* priest who by the efficacy of his charms drives away evil spirits and thereby guards people against evil.

བསྲུང་མཛད *ḇsṟuñ-m̱dsaḏ* a guard, watcher.

བསྲུན་པ ḇsṟun-pa=བཏུལ་བ ḇtul-wa tamed, disciplined, civilized.

བསྲུབ་པ ḇsṟub-pa, मन्थन churned; ཧོ་མ་དང་ ཇ་བསྲུབ་པ ẖo-ma dań ja-ḇsṟub-pa) v. སྲུབ; བསྲུབ་བྱེད ḇsṟub-byeḏ=ཉི་མ the sun (M̱ñon.).

བསྲེ་བ ḇsṟe-wa v. སྲེ་བ to mix: མཉམ་དུ་བསྲེ་བ m̱ñam-du ḇsṟe-wa to mix together.

བསྲེག་པ ḇsṟeg-pa हवन, दहन; v. སྲེག་པ to burn, མེ་ལ་བསྲེག་པ me-la ḇsṟeg-pa བསྲེགས་པ दग्ध, ज्वलित burnt, baked, singed.

Syn. ཚིག་པ tshig-pa; ཚིག་མ tshig-ma; འཚིག་པ ẖtshig-pa (M̱ñon.).

བསྲེག་ཁང་ ḇṟseg-khań चिता funeral pyre, crematory.

བསྲེག་བྱ ḇsṟeg-ḇya आहुत्य, हविस् anything to be burnt in the sacrificial fire.

བསྲེག་བླུགས ḇsṟeg-ḇlugṣ आहुति clarified butter poured in the sacrificial fire as an oblation.

བསྲེལ ḇsṟel (འཆང་བ ẖchań-ua, གཉེར་བ gñer-wa) to maintain, keep (Ńag. 69); ཆུང་མ་བསྲེལ་ཏོ chuń-ma ḇsṟel-to maintained his wife (Situ. 76).

བསྲེས་པ ḇsṟeṣ-pa=འདྲེས་པ ẖdṟeṣ-pa mixed up (Ńag. 69); आकीर्ण mixture; ཆུ་དང་འོ་མ milk with water; सम्पृक्त, मिश्र mixed up (as articles of food). Syn. སྤེལ་བ ṣpel-wa.

བསྲོ་བ ḇsṟo-wa v. སྲོ་བ (ཉི་མ་ལ་བསྲོ་བ ñi-ma-la gsṟo-wa) ཉི་མ་ལ་དྲོད་བཏང་བ ñi-ma la dṟoḏ-ḇtań-wa, pf. བསྲོས ḇsṟoṣ, མེར་བསྲོས mer-ḇsṟoṣ dried in the sun, on fire, &c. (Situ. 77).

བསྲོ་ཁང་ ḇsṟo-khań=ཐབ་ཚང་ kitchen; གཡོས་ཁང་ bakery (M̱ñon.).

བསྲོད་པ ḇsṟoḏ-pa or བསྲེད་པ ḇsṟeḏ-pa=སྲོ་བ sṟo-wa to dry, by exposing to the rays of the sun (Sch.).

བསླ་བ ḇṣla-wa, v. སླ་བ ṣla-wa.

བསླང་བ ḇṣlań-wa उत्क्षिप्त; =བསྒྲེང་བ to raise, to lift up; v. སླང་བ ṣlań-wa, pf. བསླངས ḇṣlańṣ: གྱེན་དུ་བསླངས gyen-du-ḇṣlańṣ lifted up (Ńag. 70).

བསླད་པ ḇṣlaḏ-pa to corrupt, to pollute, to spoil; to alloy gold or silver with base metals: རྒྱལ་པོའི་གནས་མལ་བསླད་པའི་ཞེན་བབ་ཀྱིས the king's bed being polluted with defilement (A. 144). བསླད ḇṣlaḏ adulteration, གཞན་གྱིས་བསླད corrupted by others (Situ. 77); བསླད་བྱ ḇṣlaḏ-bya will be corrupted, བསླད་ནས having been corrupted.

བསླན ḇṣlan=བསྡུས་པ collected or གཏོགས་པ put in, arrange: ཕྱོགས་སུ་བསླན་ཏོ kept them together on one side (Situ. 77).

བསླབ ḇṣlab, pf. བསླབས ḇṣabṣ, རིག་པ་བསླབ་པ education, teaching of arts and sciences (Situ. 77), v. སློབ་པ ṣlob-pa. 1. sbst. शिक्षा training, culture; doctrine. བསླབ་པ་གསུམ त्रिशिक्षा the three moral trainings:— 1. ལྷག་པ་ཚུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་བསླབ་པ अधिशीलशिक्षा [training in higher conduct]S. 2. ལྷག་པ་ཏིང་ངེ་འཛིན་གྱི་བསླབ་པ अधिसमाधिशिक्षा [training in higher meditation]S. 3. ལྷག་པ་ཤེས་རབ་ཀྱི་བསླབ་པ अधिप्रज्ञाशिक्षा [training in higher wisdom]S. (K. du. པ, 41). བསླབ་པ་གསུམ་གྱི་སྡོམ་པ the three vows for three moral trainings:—སོ་ཐར so-thar, བྱང་སེམས byań-semṣ and གསང་སྔགས་ཀྱི་སྡོམ་པ gsań-ṣńagṣ-gyi ṣdom-pa=the vows for ordinary salvation, vows for *Bodhisattva*, and those for mystic cult (for entrance to Nirvāṇa by the less direct but the most delicate way of *Tantra*).

བསླབས་ཤེས་ཅན ḇṣlabṣ-çeṣ-can student, studious, also=ཤེས་རབ་ཅན शिक्षित (M̱ñon.) an educated or trained person.

བསླབ་སྟོན ḇṣlaa-ṣton=བཀའ་འགྲོས consultation, or instruction: གལ་ཆེན་དོན་ཡོད་རྣམས་བསླབ་སྟོན་མ་ཞུས་པར་རང་འཚམ་གྱི་བློས་གཅོད་མི་བྱེད (you) should not on your own responsibility decide matters of importance without asking for instruction (*D. çel. 12*).

བསླབ་པའི་གནས dogma, tenet. བསླབ་བྱ *ḇşlab-bya* शिक्षा what is to be learnt, doctrine, precept, admonition: འཇིག་རྟེན་མི་ཆོས་ལ་དགོས་པའི་བསླབ་བྱ་མཛད་དོ he imparted (to her) some practical doctrines or rules of life and social intercourse (*Glr.*); བསླབ་བྱ་སྟོན་པ to give admonitions, to exhort, reprimand (*Jä.*).

བསླབ་པའི་གཞི *ḇşlab-pahi-gshi* शिक्षापद the basis of study (*Situ*) [the subjects of study]*S.*

བསླབ་གཙང་ *ḇşlab-gtsañ* the spiritual purity, keeping one's morals and vows pure.

བསླབ་དོན *ḇşlaḇ-don* gen. representation of one's grievances, prayer or supplication (*Ṟtsii. 9*).

བསླུ་བ *ḇşlu-wa* v. སླུ་བ (vulg. ལྷུ་བ) pf. བསླུས་པ *ḇşlus-pa*, imp. སླུས་ *şlus*; 1. ransom, སྲོག་བསླུ་བ *sṟog ḇşlu-wa* to ransom life, འཆི་བ་བསླུ་བ *ḫchi-wa ḇşlu-wa* to save one from death by paying money, etc. བསླུ་ཡོན *ḇşlu-yon* price-money or ransom. བསླུ་བྱ་བསླུས *ḇlus-bya ḇşlus* ransomed life (*Situ. 77*). 2. to seduce, decoy: བསླུ་ཚིག *ḇşlu-tshig* persuasive language or sweet words; གཡོན་ཅན་འདིས་ནི་གཞོན་ནུ་མ་བསླུས་ཏེ་བྲམ་ཟེའི་ཆུང་མ་ཁྲོགས་སོ (*K. du.* ད, *261*) this cunning man has seduced the young woman, the Brāhman's wife and has carried her away.

བསླུ་རྡོ *ḇşlu-ṛdo* fig. temptation, bait, lit. the stone that is thrown at a dog to divert his attention: འཁོར་བའི་བསླུ་རྡོ་སྤངས་པ་ཡིན I have left off the temptations of worldly life (*Khriḏ. 18*).

ཧ

ཧ *ha* I: is the twenty-ninth letter of the Tibetan alphabet corresponding to the Sanskrit ह and English *h*; it represents the numeral 29.

ཧ II: In Budh.: 1. =ཨེ་མ *e-ma* alas! ཧ་ (ཨེ་མ) དེ་བཞིན་གཤེགས་པ་ཡོངས་སུ་མྱ་ངན་ལས་འདས་སོ alas! the Tathāgata has fully passed out of sufferings (*K. my.* ཀ, *207*). 2. fig.: སེམས་རབ་ཏུ་དགའ་བ to be greatly delighted, to be in ecstasy. 3. ཧ་ནི་རྒྱུད་དང་བྲལ་བའི་སྒོ་ཁྲིན་དང་བྲལ་བས་ཐམས་ཅད་གྲོལ (*K. g.* ཤ, *43*). 4. =གྲངས a number (mystic) (*K. g.* ཁ, *28*).

ཧ III: 1. breath, ཧ་འདེབས་པ *ha-ḥdebs-pa* to breathe. 2. colloq. nearly =ཕ yonder, further: ཧ་གི *ha-gi* over there; ཧ་ལ་རྒྱུག *ha-la-rgyug* (speaking contemptuously) go to that place *i.e.*, do not stay here, be gone!; ཧ་ལ་གནས residing there; one residing at an unknown place.

ཧྭ *hwa* I: 1. in Budh.: ཧྭ་ཞེས་པ་ནི་བོད་པ་མི་དམིགས་པའི་ཕྱིར་ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྒོ་འོ (*Ḥbum.* ཀ, *283*). 2. (Chinese) a picture, a painting.

ཧྭ II: 1. in གོས་ཀྱི་ཧྭ *gos-kyi-hwa* collar of a coat.

ཧ་གོ་བ *ha-go-wa* to understand, to comprehend in *C.*, and *W.* ང་ཧ་གོ་བྱུང་ I have understood it; ང་ཧ་མ་གོ I did not understand; ཧ་མི་གོ=ཤེས་མི་ཡོང་ (*Ṛdsa.*). ཧ་ཉིད་མ་གོ་བ is explained as གཏམ་དོན་ཧ་གོ་མ་ཐུབ་པ.

ཧ་ཅང་ *ha-caṅ* अधिक, अति; adv. excessive, good deal, very, too much: མྱ་ངན་ལས་འདའ་བ་ཧ་ཅང་ཡང་མྱུར་ཞེས་སོ his passing out of misery (death) was really too soon; ཧ་ཅང་ལེགས་པ very good, excellent; ཧ་ཅང་ཆེན་པོ very large great; ཧ་ཅང་མང་པོ too many; ཧ་ཅང་བཟང་པོ exceedingly good, ཧ་ཅང་ངན་པ very bad; ཧ་ཅང་རིང་བ अतिदीर्घ very long, very far; ཧ་ཅང་མི་རིང་ नातिदूर not very far; ཧ་ཅང་མི་ཉེ not very near or close. ཧ་ཅང་སྨྲ་བ་མང་དུ་མི་བྱ नातिजल्पत do not prattle much. ཧ་ཅང་སྦོམ་པ अतिस्थूल very big or stout: ཧ་ཅང་སྦོ་རྒྱུ་ཆེ་བས་འདུ་འཛོམ་གཡེངས (*Lo. 37*).

ཧ་ཛོ་ག་འོང་ *Ha-dso-ga-ḥoṅ* n. of a small town in Assam not far from the place called སྡོང་ཟམ་སྡེ་བ་ཐང་ *Ṣdoṅ-zam ṣde-wa-thaṅ* on the border of Bhutan (*Dsam.*). This small town of Hajo in Assam has a temple dedicated to the Hindu god Hayagriba who resembles the Buddhist god Tamdin (རྟ་མགྲིན) and is therefore worshipped by the Buddhists of Tibet who mistake Hajo for the Buddhist Kusanagari (Kusinera) the place where Buddha died. It is called by them Tsam-chog-tong (རྩ་མཆོག་གྲོང་).

ཧ་ན་ཧོ་ནི *ha-na ho-ni*, ཧན་ཧོན *han-hon* 1. very angry, much enraged *Ld.* (*Jä.*) 2.= མི་འཐོམ་འཐོམ a stupid dull man; a dozing dull man.

ཧ་ནི *Ha-ni* all of them, all together, in a body (*Sch.*).

‡ **ཧ་ནུ་མན་ཏ** *Ha-nu man-ta* Hanumāna, lit. he with high cheeks, a Mongolian or a Hun; the monkey-warrior in the epic of Rāmāyana, the devoted general and messenger of Rāma.

Syn. འོད་ལྡན *hoḏ-ḻdan*; ཨཉྫ་ནའི་བུ *añdsa-naẖi bu*; མིག་གསུམ་པ *mig-gsum-pa*; དགའ་བྱེད་ཕོ་ཉ *ḏgaẖ-byeḏ pho-ña* (*M̱ñon.*).

ཧ་པ *Hapa* a native of a Ha in Bhutan, =*Has̱-pa.*

ཧ་པ་ཧ་པ *ha-pa ha-pa* to breathe out steam or vapour (*Jä.*).

ཧ་པོ *ha-po* n. of a medicinal herb.

ཧ་ཡེགས *ha-yegs̱* woe (to you, etc.)! in *W.* (*Jä.*)

ཧ་ར *ha-ra W.* to play at dice (*Jä.*).

ཧ་ར་ཧུ་རེ *ha-ra hu-re* in *W.* impetuous, violent, impudent; also སྤྱོད་པ་རྩུབ་པ *s̱pyoḏ-pa ṟtsub-pa* rude behaviour or conduct.

‡ **ཧ་རི** *ha-ri* हरि, शुक parrot.

‡ ཧ་རི་ཎཱི་ཀ *ha-ri-nī-ka* हरिणीक n. of a flower (*K. ko.* ཀ, *4*).

‡ **ཧ་རི་ཏ་ཀ** *ha-ri-ta-ka* हरितक vegetables, greens, pot herbs (*Vai. s̱ñ.*).

‡ **ཧ་རི་དྲ** *ha-ri-ḏra* हरिद्रा the turmeric plant, *Curcuma* (*Jä.*).

‡ **ཧ་རི་ཙན་དན** *ha-ri tsan-dan* हरिचन्दन the finest species of white sandal wood.

‡ **ཧ་རེ་ཉ་ཀ** *ha-re ña-ka* n. of a medicinal plant.

ཧ་རེ *ha-re* a statue; ཧ་རེ་ལོང *ha-re-loñ* blind like a statue, *i.e.*, having eyes but without sight like a statue: ཧ་རེ་ལོང་གི་ལྟུས་སྨྱག་མ་བྱེད་ཅིག (*A. 136*).

‡ **ཧ་ལ** *ha-la* or ཧ་ལ་ཧ་ལ हलाहल 1. poison in general. 2. a Tantrik form or aspect of the Bodhisattva Avolokites'vara (སྤྱན་རས་གཟིགས).

ཧ་ལམ *ha-lam*=ཕལ་ཆེར (*Ṟtsii.*) about, just, nearly, tolerably, rather: དེ་དང་ཧ་ལམ་འདྲ་བ nearly like that (*Vai. s̱ñ.*).

ཧ་ལས་པ *ha-las̱-pa*=ཡ་མཚན་པ vb. to be astonished, frightened: ཧ་མི་ལས=ཡ་མི་མཚན nothing to be wondered at; ཉ་བ་མཇུག་མ་བཅད་པ་ཧ་མི་ལས (*Ṟdsa.*). ཡ་མཚན་བྱེད་པ to be struck with wonder, to be surprized.

ཧ་ལུང་མ་གོ་བ *ha-luñ ma-go-wa*=དོན་མ་གོ་བ colloq. not understanding the meaning. ཧ་ལུང་མདོ་ལུང་མེད་པ is explained as གང་ཡང་སྙིང་པོ་མེད་པར་སོང་བ.

ཧ་ལོ *ha-lo*=མེ་ཏོག་ཧ་ལོ (*Yig. k. 51*) the holly-hock. But acc. to *Jä.* a flower, in gen. esp. a large beautiful garden flower, ཧ་ལོ་རྐྱང་པ a simple flower, not a double flower; ཧ་སྡོང་འདབ a double ཧ་ལོ flower.

ཧ་ཤང *ha-çañ* 1. a Chinese Buddhist priest or scholar who is also represented by a mask in religious plays. 2. ཧ་ཤང་རི n. of a hill in Tibet suppossed to be the abode of demons.

ཧ་ཤིག *ha-çig* a mineral medicine, used as remedy for the stone; acc. to (*Vai. s̱ñ.*).=ཐོད་ལེ་ཀོར *thoḏ-le-kor* alabaster.

ཧ་སག *Ha-sag* (ཀླ་ཀློའི་ཡུལ་ཞིག) n. of a country of the Lalo (*Dsam.*).

ཧ་ཧ་ཧོ *ha-ha-ho* in the mystic language of the gods of the Apara-nirmāna Rataya celestial regions=अपरनिर्म्माणरतयः སྡུག་བསྔལ་བ misery. ཧ་ཧ་ཐོབ་བྱེད *ha-ha thob-byeḏ*=ཀུན་འབྱུང་བ; ཧ་ཧ་བྲལ=འགོག་པ निरोध cessation from misery and ཧ་ཧ་བྲལ་བྱེད=ལམ the way to Nirvāṇa (*K. ko.* ཀ, *235*).

ཧའི *haẖi* a Chinese word=shoe in *C.*

ཧ་བུ་སྦ་བ *habu s̱ba-wa* n. of a medicinal herb (*Jä.*).

卐 **ཧྭགས** *hwags̱* खण्ड, prob. sugared medicine, like lozenges: བུ་རམ་གྱི་དྭངས་མའི་ཤ་ཁ་ར་སྦྱི། གལ་ལ་ཞེས་ཀྱང་བྱ།། (*S. Lex., Med.*).

‡ ཧཱ་ལཱ *hā-lā* हाला beer.

ཧང་ *hañ* 1. vulg.=vacant or vacancy; སྟོང་སང་སང་=སྟོང་ཧང་ཧང་. 2.=ཧང་འཛོམ་པ to squander, to dissipate.

ཧང་ནེ *Hañ-ne* n. of the second wife of the king of ས་བདག demons.

ཧང་ཕན་སེར་པོ *hañ-phan ser-po*=བྱ་ར་བ *bya-ra-wa* n. of a king of ས་བདག demons.

ཧང་བ *hañ-wa* to pant, to gasp (*Jä.*).

ཧང་ཡོན *hañ-yon* a kind of brick-tea (*R̲tsii.*).

ཧང་སོང་ *hañ-soñ* or ཧང་ཟོལ misunderstanding, misapprehension.

ཧད *had* sudden; let alone! be off! *W.*

ཧད་ཀྱིས *had̲-kyis̱* suddenly; ཧད་ཀྱིས་ལང་བ to rise suddenly.

ཧད་དེ *had̲-de* (idiom.)=ཧོན་མཐོང་བ to look with dumb-surprise, to be astounded and senseless: མི་དེ་རྣམས་ཧད་དེ་ལས་ནས་མི་གདའ་སྐད (*A 120*).

ཧད་སྨན *had̲-s̱man* n. of a kind of fruit (*S. kar. 179*).

ཧད་རམས *had̲-rams̱* indigo of the best quality.

ཧབ་ཤ *hab-ça* violence.

ཧན་ལྡང་ *han-ḻdañ* in *W.* 1. dumb, mute, a confused, unmeaning speech. 2. imbecile, weak of mind (*Jä.*).

ཧན་ཧོན *han-hon*, v. ཧ་ན་ཧོ་ནེ *ha-na ho-ne.*

ཧབ *hab* 1. a mouthful: ཧབ་ཟ་བྱེད་པ, ཧབ་ཧོབ་ཟ་བ to eat quickly; to devour greedily, *e.g.*, of dogs, pigs, etc. 2. a stitch, in sewing :- ཧབ་འཚེམ་པ *hab ẖtsham-pa* to make here a stitch and there a stitch, as in quilting (*Mil. Jä.*). 3. ཧབ་གོད་བྱེད་པ to laugh sneeringly.

ཧབ་བཅད *hab-ḇcad̲* a needy wretch, a starving person.

ཧབ་ཐོབ་པ *hab-thob-pa* to gain or take by plunder, to *loot*, to get by snatching away from another's possession or as in the case of dogs: ཁྱི་སྤྱིང་དང་ཁྱི་མོ་སོགས་ཀུན་རང་དོར་ཧབ་ཐོབ་བྱེད (*Khrid̲. 52*). ཧབ་ཐོབ་བྱེད་པ *hab-thob byed̲-pa* to scramble for, to strive or contend for (*Jä.*).

ཧབ་ཤ་ཆེ *hab-ça che* a dispute, a quarrel. སྙིང་རྗེ་མེད་པའི་རྩུབས་ཀྱི་ཧབ་ཤ་ཆེ་བ་དང་ quarrel with merciless violence (*A. 144*). ཧབ་ཤ་བྱེད་པ *hab-ça byed̲-pa* in *Mil.*, to dispute, to quarrel.

ཧམ་པ *ham-pa* 1. avarice, covetousness, greediness; ཧམ་པ་བྱེད་པ to be covetous; ཧམ་པ་མ་བཅོ be not covetous! *W.* 2. strength, force; ཧམ་པས་ཁྱེར taken away by force. 3. courage, bravery *W.*, of men and animals. ཧམ་ཕོར white film on liquids, etc., mould (*Jä.*).

ཧར *har*=the colloq. expression ལམ་སང at once, abruptly, suddenly; ཧར་ལང་བ to rise suddenly; ཨ་མ་ཧར་ཏེ་ལངས་ནས་བལྟད་མོ་ལྟོས mother rising up at once to see the spectacle. ཧར་སྒྲ *har-s̱gra* an abrupt voice, sudden voice; དབུགས་ཧར་སྒྲ་འདོན་པའི་ཚེ when ejaculating a sudden sigh (*Khrid̲. 122*).

ཧས *has̱* exaggeration, hyperbole; ཧས་ཆེར་སྨྲ་བ to exaggerate.

ཧས་པ *has̱-pa* a hitch, doubt, discrepancy, error; ཧས་པ་ཤོར *has̱-pa-çor*=མ་འགྲིགས་པ in taking or giving money or things to another party if there be difference in the accounts, &c., or in cash balances their falling short, is called ཧས་པ་ཤོར་པ. ཧས་པ་མི་འདུག *has̱-pa mi-ẖdug* there is no hitch (about it); ཧས་པ་ཆེན་པོ་མི་འདུག *has̱-pa chen-po mi-ẖdug* nothing to be afraid of, or to doubt.

ཧས་པོ་རི *Haṣ-po-ri* n. of a hill at a short distance from the grand monastery of Sam-ye.

ཧས་པོ་རི་ཐང་ *Haṣ-po ri-thañ* n. of a place of Bon pilgrimage in Tibet.

ཧས་སྟག་ཚང་ *haṣ-ṣtag tshañ* n. of a place in Bhutan.

ཧི *hi*=numeral. 59.

‡ ཧི་ར *hi-ra* हीरक diamond.

ཧི་རི *hi-ri* corn-stack: ཧི་རི་རྩིག་པ to build a corn-stack.

ཧི་ལིང་ *hi-liñ* a noise; ཧི་ལིང་གཏང་མཁན *hi-liñ ḅtañ-ṃkhan*; a bully, brawler (*Jä.*).

‡ ཧི་ལོན་ཤན *Hi-lon-çan* n. of a river mentioned in the Purāṇa (*K. my.* ཕ, *198.*)—prob. the Mongolian river Khelenchuan.

ཧི་ཧི *hi-hi* 1. the laughter of displeasure; or anger. 2. (mystic)=གསོད་པའི་སྟོན་མོ *gsoḍ-paḥi ṣton-mo* (*K. g.* ག, *216*).

ཧིའི་ཀ *hiḥi-ka* breast-bone (*Sch.*).

ཧིག *hig*, or ཧིག་ཀ *hig-ka* the act of shuddering, also of sobbing; also, defined as རྣམ་ཤེས་ཡར་འཕོ་བ *ṛnam-çeṣ yar ḥpho-wa* the departing of the soul from the body.

ཧུ *hu* 1. a kind of tea (*Ṛtsii.*). 2. represents num. 89. 3. in *W.* breath (*Jä.*).

ཧུ་ཁྱུ *hu-khyu* the sound of sighing (*Jä.*).

ཧུ་ཐུག་ཐུ *hu-thug-thu* Mongolian equiv. for འཕགས་པ आर्य the venerable, the most holy.

ཧུ

ཧུ་ན *Hu-na* 1. हूण the Mongols or the Indo-Mongolian family to which the Tibetans are allied. 2. n. of a place in Tibet (*B. ch. 4*).

ཧུ་ཐུག *Hu-thug* 1. n. of one of 36 border countries of Tibet (*Jig. 31*). 2. for འུ་ཐུག་པ *ḥu-thug-pa* in ཅིས་ཀྱང་འགྲོ་མི་ནུས་པར་འུ་ཐུག་གོམ་ཐུགས་པའི་སྐབས (*Khriḍ. 121*).

ཧུ་བདེ *hu-ḅde* a kind of sword used by the Mongols (*Jig. 31*).

ཧུ་རུ་རུ *hu-ru-ru* has been explained as མིག་ཧྲིག་ཧྲིག་ལྟ་བ to stare at with the eyes fixed and not revolving (*A. 136*). མིག་ཧུ་རེ་འདུག he stares, he gazes with wonder, horror, confusion (*Mil., Glr.*).

‡ ཧུ་ལུ་ཀུན་ད *hu-lu kun-da* हुलुकन्द n. of a bird of the land of Asura (*K. d.* ཉ, *15*).

ཧཱུྃ་མཛད *huṃ-ṃdsaḍ* हुंकार an expression of challenge and fearlessness, gen. to alarm an enemy.

ཧུང་ *Huñ* n. of a Chinese imperial dynasty (*Grub.* ཤ, *5*).

ཧཱུྃ་ང་ *hūṁ-ña* in which *hūm*=the expression of anger: ང་ signifies I, myself and ཧཱུྃ་ང་ནི་སྐྱེ་འགྲོའི་སྲོག་བདག་ཆེན་པོ་ཡིན (*A. 18*).

ཧུང་ཁུང་ *huñ-khuñ* a pyramid; a triangle or triangular figure gen. used in mysticism.

ཧཱུྃ *hūṁ*=ཁྲོ་བོའི་སྔགས *khro-ḅoḥi ṣñagṣ* as a mystic expression of wrath from the lips of a frightful deity. The *Tantrik* lama also in vanquishing an evil spirit or an inimical god uses the expression *Hûm* to terrorize him.

ཧུན *hun W.* in news, tidings, intelligence, information; disclosure, explanation, opinion, idea; ཧུན་མེད་ལ unexpectedly, unawares (*Jä.*).

ཧུབ *hub* a gulf, a draught: ཐོག་མར་ཧུབ་རེ་འཐུང་ཞིག at first take only one mouthful, one draught at a time (*Glr.*); ཧུབ་གཅིག one mouthful, ཧུབ་དོ *hub-do* two mouthfuls (*Cs.*).

ཧུབ་ཕོགས *hub-phogṣ* a kind of tea (*Ṛtsii.*).

ཧུར *hur* 1. has been explained as ཞ་ཐིབ་ཙེའི་གཤེགས་སྣ་ལྷ་བུ 2. ཧུར་ཧུར to stare at out of wonder or surprise, an expression of amazement: གཅིག་མིག་ཅིག་ལ་ཧུར་ཧུར་བལྟས (*Rdsa.*).

ཧུར་བ *hur-wa* to be quick, active, dextrous. ཧུར་ཐག *hur-thag* quickly, immediately, with dispatch.

ཧུར་པོ *hur-po* 1. quick, alert, dextrous, clever. 2. hot, hasty, passionate in *Ld.*

ཧུས *hus* moisture, humidity, ཧུས་ཅན wet; ཧུས་ཐོག injured by damp; དཔེ་ཆ་ལ་ཧུས་ཐོག་སྟེ་སྐམ་ཆུག the book having got damp, let it dry.

ཧེ་ཧེ *he-he* a sound made unconsciously while laughing ཧེ་ཧེ་ཉམས་རྟོགས་མེད་པའི་སྒོམ་ཆེན་ཁོད་ར་སྒྲ (*Rdsa.*).

ཧེ་བག *he-bag*, 1.=ཁྱད་པར difference: འདི་ལ་ཧེ་བག་མེད it makes no difference. 2. provocation, taunt.

‡ **ཧེ་བ་ཛྲ** *he-va-dsra* हेवज्र=དགྱེས་པ་རྡོ་རྗེ also called ཀྱེ་རྡོ་རྗེ *kye rdo-rje* (*Mṅon.*) n. of a series of treatises (*Jä.*).

‡ **ཧེ་རུ་ཀ** *He-ru-ka* हेरुक terrific manifestation of the chief *Tantrik* god Sambhara or in Tibetan Demchog བདེ་མཆོག (*Mṅon.*). ཧེ་རུ་ཀའི་ཆས the dress of Heruka, namely, the rubbing dust over the whole body and face, adorning the body with different ornaments made of human bone, putting on a crown made of human skulls upon the head, wearing a tiger's skin and carrying in the right hand a trident, &c., in the left hand a human skull: རྒྱལ་བུས་ཧེ་རུ་ཀ་ཡི་ཆས་སུ་ཕྱིན the prince proceeded having put on the dress of *Heruka* (*A. 14*),

ཧེག་པོ *heg-po* stale, putrid, rancid.

ཧེལ་པོ *hel-po* in *W.* wide, extended; of garments: wide, easy; ཧེལ་བ *hel-wa* id. and sbst.: width (*Jä.*).

ཧོ *ho* num.: 149.

ཧོ་སྒྲ་ཀུ་སྒྲ *ho-sgra ku-sgra* shouts and cries of *ho* and *ku* to show that one is watchful at night like a constable or *chaukidar*: ཧོ་སྒྲ་ཀུ་སྒྲ་སྒྲོག་ཅིང་རྒྱུགས་ནས་བསྐོར shouting *ho* and *ku* he walked round (*A. 13*).

‡ **ཧོ་མ** *ho-ma* होम prop.: burnt-offering of clarified butter: ཧོམ་ཁུང་ the triangular, pyramid shaped fire-pit in which burnt offerings are made; acc. to *Jä.* a small pit or a triangular box used for such an offering. ཧོམ་བྱེད་པ to sacrifice.

ཧོང་ལེན *hoṅ-len* वन्दा *Epidendrum tesselatum* thus described: ཧོང་ལེན་གཡང་གངས་མཚམས་སུ་སྐྱེ། ལོ་མ་ཁྲོག་པོ་རལ་གྲི་འདྲ། མེ་ཏོག་སྨུག་པོ་འཁྲོང་ལོ་འདྲ་ཙ་བ་སྣ་ཅན་གོང་བུན་འདྲ *Miṅ. rda. 5* a bitter medicinal root, frequently to be found on the mountains (v. also *Hook. I., 273*). This drug is of two species, the yellow and the red-brown *hoṅ-len*.

Syn. ཤིང་ལ་ཟ་བ *çiṅ-la za-wa*; ཤིང་སྐྱེས *çiṅ-skyes*; འཚོ་བྱེད *htsho-byed*.

ཧོན *hon* a weight equal to ten Chinese *li* (*Rtsii.*).

ཧོན་ཧོན *hon-hon* stupid, foolish (*Cs.*).

ཧོབ་ཧོ *hob-ho* *W.*: bent in, or battered (*Jä.*).

ཧོམ *hom* होम acc. to *Jä.*, a Mongol word signifying a pad placed under a camel's load

ཧོར *Hor* a Tartar. ཧོར་ཛིན་གིས་ཁན the Mongol Jinghis Khan. ཧོར་སེར་-ཤར་-ཤ་རའི་གོལ n. of a Tartar tribe in *Glr.*; ཧོར་ཡུལ *hor-yul* Turkestan.

ཧོར་ཟླ *hor-zla* Tibetan month.

ཧོར་ཁོངས *hor-khoñs̱* deficiencies, gaps.

ཧོར་ཚམས *hor-chams̱* trunks, cups, trays, bucklers made of leather and painted.

ཧོར་ཏིང་ *hor-tiñ* oblation cups manufactured in Mongolia (*Jig. 21*).

ཧོར་དུ *hor-du* a Mongolian encampment from ཧོར *Hor* Tartar or Mongolian and དུ *du* smoke. Each nomad's tent represents a fire-place and chimney, *i.e.*, a family.

ཧོར་དོང་ *hor-doñ* Turkestan quiver (*Jig. 24*).

ཧོར་འདྲ *hor-ẖdṟa* 1. Tartar-like, *i.e.*, of rude and rough manners. 2. [*Sch.*: confiscation, ཧོར་འདྲ་བབས་པ to confiscate] *Jä.*

ཧོར་པ *Hor-pa* 1. a *Dzungarian*; also a Tibetan from the northern provinces, a herdsman of North Tibet. 2. Crossoptilon pheasant. ཧོར་པ་དཀར་པོ a species of hawk (*Sch.*).

ཧོར་སེ *hor-se* a painted leather trunk manufactured in Turkestan (*Jig. 21*).

ཧོར་སླེ *hor-s̱le* a kind of coarse blanket manufatured in Turkestan: མོན་སླེ་དགས་སླེ་ཞེས་པ་ལྷུང་པ་སོ་སོ་ནས་ཐོན་སླེ་ཙ (*Ṟtsii.*).

ཧོལ་བ *hol-wa* vb. to loosen the soil: ས་ཧོལ་དགོས the ground must be loosened, be made soft.

ཧྲག *hrag*=དབར or སུབས a cleft, a gap, fissures: ངད་ཉམས་གཞངས་ཧྲག་ཏུ་གཏེང་ངོ་ (*Jig. 63*).

ཧྲག་པ *hrag-pa* hardness; hard like stone, tough.

Syn. སྲ་བ *sṟa-wa*; གྱོང་པོ *gyoñ-po* (*M̱ñon.*).

ཧྲང་ *hrañ* 1.=ཤང་པོ strong, hardy: རྒད་པོ་དེ་ཧྲང་པོ་འདུག *ṟgaḏ-po de hrañ-po-ẖdug* that old man is hardy. 2. alone, ཕོ་ཧྲང་, མོ་ཧྲང་ a single man and woman, also=ཕོ་རང་ celibate.

ཧྲད་པ *hraḏ-pa* [1. to thrust, to push violently, to stem firmly. 2. to scratch; སྒོ་ལ་ཕྱག་ཧྲད་པ་འགའ་མཛད་པ (his Reverence) made several scratchings with his hand at the door *Mil.* 3. to exert one's self, to make every effort *W.*] from *Jä.*

ཧྲབ་ཧྲིབ *hrab-hrib* for རབ་རིབ *rab-rib.*

ཧྲལ *hral* torn.

ཧྲལ་བ *hral-wa* to rend, tear up, tear to pieces, *e.g.*, of a beast of prey; to tear up a persons body (*Jä.*); acc. to *Liç.* ཧྲལ་མེད་པ not in pieces, entire.

ཧྲི *hri* ཧྲཱི 1.=ངོ་ཚ shame (mystic) (*K. g.* ཁ, *28*). 2. essence, substance; a mystical word (*Jä.*).

ཧྲིག་པ *hrig-pa W.* to hang (a thief); ཧྲིག་ལ་ཤི died by hanging (himself).

ཧྲིལ་པོ *hril-po* [1. round, globular; ཧྲིལ་ཧྲིལ་བྱེད་པ *hril-hril byeḏ-pa* to writhe with pain; ཧྲིལ་ཧྲིལ་ཀད་ཀར་བྱེད་པ *hril-hril kad-kar byeḏ-pa* to be writhing, and then again stretching one's self or starting up (*Pth.*). 2. whole entire ཚེ་ཧྲིལ་པོར *tshe-hril-por* for the whole life (*Glr.*); མགོ་ཧྲིལ་གྱིས་གཏུམ་ནས wrapping up his whole head (*Glr.*). 3. close, dense; ཧྲིལ་འདུས་ཏེ་འདུག་པ *hril-ẖdus̱-te ẖdug-pa* to sit or stand close to gether in rows (*Mil.*), and in *C.*] from *Jä.*

ཧྲུད་པ *hruḏ-pa* adj. rough, rugged; severe, strict; also ཧྲུད་པོ *hruḏ-po* adj. jagged, in *C.*

ཧྲུམ་པ *hrum-pa* to break, to smash (*Sch.*).

ཧྲུལ་བ *hrul-wa*, also ཧྲུལ་པོ, adj. and sbst. ragged, tattered; raggedness; གོས་ཧྲུལ་པོ་གྱོན

he put on a ragged dress (*A. 97*). 2. sbst. rags, tatters: གོས་སུ་ཧྲུལ་པོ་གྱོན་པ to put on rags for a garment; རེས་འགའ་སུ་འདོད་པ་ལ་སྣང་བ་གོས་ཧྲུལ་པོ་གྱོན་པ་ཞིག་ན་རེ (*A. 99*).

ཧྲེམ་པ *hrem-pa* swollen; ཧྲེམ་མེ *hrem-me* id. (*Jä.*).

ཧྲོབ *hrob* grit, bits; དངུལ་ཧྲོབ *ḏńul-hrob* silver bit; སྨན་ཧྲོབ medicines not pounded.

ཧྲོབ་ཧྲོབ *hrob-hrob* gravel; gravelly; in bits, into pieces.

ཧྲོབ་སྲང་ *hrob-s̱rań* a tael, an ounce of silver in lump used as a currency: རྒྱ་དངུལ་ཧྲོབ་ཧྲོབ or རྡོག་རྡོག (*S. kar. 180*).

ལྷ *lha* अमर, सुर, अनिमिष, साध्य, मासु, भट्टारक, देव the whole class of petty or minor gods; and esp. the dwellers in one of the upper zones of Mount Sumeru who are ever at war with the *lha-ma-yin* or Asuras inhabiting the zone just beneath them. Buddhas and Bodhisattvas are regarded as superior *Lha*. Kings and nobles are complimented with the title of *Lha*. In Tibet the higher *ge-loń* or lamas are held to be superior in grade and in power to *lha*.

Syn. འཆི་མེད *ẖchi-meḏ*; རྒས་མེད *ṟgas̱-meḏ*; སྐབས་གསུམ་པ *s̱kabs̱-g̱sum-pa*; ལྷ་མིན་དགྲ་བོ *lha-min-ḏgra-wo*; ཚིག་མདའ་ཅན *tshig-m̱daẖ-can*; ལེགས་བྲིས *legs̱-bris̱*; མཁར་ཉལ *m̱khar-ñal*; བདུད་རྩི་ཟས *ḇduḏ-ṟtsi-zas̱*; མི་སྦྱིན་སྐྱེས *mi-s̱byin-s̱kyes̱*; མིག་མི་འཛུམ *mig-mi-ẖdsum*; མེ་ཞལ *me-shal*; རྣམ་སད *ṟnam-saḏ*; རྨི་ལམ་མེད *ṟmi-lam-meḏ*; ངག་གི་མཚོན་ཆ *ńag-gi tshon-cha*; ཡ་ཡིག་སྐྱེས *ya-yig-s̱kyes̱*; བདེ་འགྲོ *ḇde-ẖgro*; ཚིགས་བཟང་ *tshigs̱-ḇzań*; འདོད་གཟུགས་ཅན *ẖdoḏ-g̱zugs̱-can*; དགེ་སྐྱེས *dge-s̱kyes̱* (*M̱ńon.*).

The ལྷ *lha*, however, embrace multitudinous and varied collocations of deities, among which may be enumerated the following: (1) ཉི་མའི་ལྷ the gods of the sun; (2) སྣ་ཚོགས་ལྷ विश्वदेवा; (3) ནོར་ལྷ the gods of riches; (4) དགའ་ལྡན *ḏgaẖ-ḻdan* the gods of Tushita heaven; (5) འོད་གསལ་ལྷ आभास्वरदेवाः the gods of the illumined heaven; (6) རླུང་ལྷ the gods of the wind; (7) རྒྱལ་ཆེན་རིགས་ལྷ Mahārāj Kāyika; (8) གྲུབ་པ *grub-pa* Siddhā; (9) དྲག་པོ *dṟag-po* Rudra; (10) ཚོགས་ཀྱི་ལྷ Gaṇadhara dewa; (11) རིག་འཛིན *rig-ẖdsin* Vidyādhara; (12) ཆུ་སྐྱེས *chu-s̱kyes̱* the gods of the clouds; (13) གནོད་སྦྱིན यक्ष Yaksha gods; (14) སྲིན་པོ *s̱ṟin-po* Rakshasa gods; (15) དྲི་ཟ *dṟi-za* the perfume-eating gods or Gandharva; (16) མི་འམ་ཅི Kinnara, the ugly-face gods; (17) ཤ་ཟ *ça-za* Pis'ācha; (18) གསང་བ་གྲུབ་པ *g̱sań-wa grub-pa* Guhyak Siddhāẖ; (19) འབྱུང་པོ *ẖbyuń-po* the Bhūta.

ལྷའི་གླུ་མཁན *lhaẖi glu-m̱khan* the divine musicians: སྐབས་གསུམ་པའི་གླུ་དབྱངས་མཁན *s̱kabs̱-g̱sum-paẖi glu-ḏḇyańs̱-m̱khan*; སྒྲ་ངན་སྤངས *s̱gra-ńan-s̱pańs̱*; དབྱངས་ལྡན་མོ *ḏḇyańs̱-ḻdan-mo* དབྱངས་སྒྲོག་པ *ḏḇyańs̱-s̱grog-pa*; དྲི་ཟ་སྐྱེས *dṟi-za-s̱kyes̱*; དྲི་ཟ *dṟi-za* (*M̱ńon.*).

ལྷའི་ལྗོན་ཤིང་ *lhaẖi ḻjon-çiń* देवद्रुम; the celestial trees: དཔག་བསམ་ལྗོན་ཤིང་ (*Yig. k, 27*) कल्पवृक्ष; ཡོངས་འདུ पारिजात; རྒྱ་མཚོ་སྐྱེས *ṟgya-m̱tsho-s̱kyes̱*; ཡིད་མོས *yiḏ-mos̱*; ཀཽ་བི་དཱ་ར *kau-bi dā-ra* कोविदार; ཧ་རི་ཙན་དན हरिचन्दन; མན་དཱ་ར मन्दार; ལེགས་ཁྱབ *legs̱-khyab* (*M̱ńon.*).

ལྷའི་བཏུང་བ *lhaẖi-ḇtuń-wa* the drink of the gods.

Syn. བདུད་རྩི *ḇduḏ-ṟtsi*; བདེ་འཐུང་ *ḇde-ẖthuń* (*M̱ńon.*).

ལྷའི་ཆུ་བོ *lhaẖi chu-wo* the heavenly rivers: ས་བ་ཀ *sa-wa-ka*; མཐོ་རིས་ཀླུང་ *m̱tho-ri-ḵluń*; ལྷ་ཡི་ཆུ་བོ་བཅུད་རིང *lha-yi chu-wo ḇcuḏ-riń* (*M̱ńon.*).

ལྷའི་དྲང་སྲོང་ *lhaẖi-drań-s̱roń* देवर्षि; the heavenly sages: མཆུ་ལས་སྐྱེས *m̱chu-las̱-s̱kyes̱*; མེ་སྦྱིན་བུ *me-s̱byin-bu* व्यास; རྒྱས་པ (*M̱ńon.*).

ལྷའི་སྨན་པ *lhaẖi s̱man-pa* स्वर्गवैद्य the celestial physicians: མཐོ་རིས་སྨན་པ་ཐ་སྐར་སྐྱེས་རྐོད་མ་སྐྱེས (अश्विनी कुमार); རྣམ་འབྱེད་བུ *ṟnam-ẖbyeḏ-bu* (*M̱ńon.*).

ལྷའི་གར་མཁན *lhaḫi gar-m̱khan* the celestial dancers: དྲན་པའི་སྙེ་མ *dṟan-paḫi şñe-ma*; མེ་ན་ཀཱ *me-na-kā*; མཐོ་རིས་ལྷ་ཡི་གར་མཁན *m̱tho-riş lhaḫi gar-m̱khan* (*M̱ñon.*).

ལྷའི་སྨད་འཚོང་མ *lhaḫi şmaḏ-tshoń-ma* स्वर्गवेश्या the heavenly courtezans: མཐོ་རིས་སྨད་འཚོང་ལགས་མྱོས་སྐྱེས *m̱tho-riş şmaḏ ḫtshoń-lagş myoş-şkyeş*; ཆུ་སྐྱེས་རག་དགའ *chu-şkyeş rag-ḏgaḫ*; གློག་འོད་ཅན *glog-ḫoḏ-can*; དགའ་བའི་ཤིང་རྟ *ḏgaḫ-waḫi çiń-ṟta*; ལེགས་བརྒྱན་མ *legş-ḇṟgyan-ma*; ཆུ་ཤིང་བརླ་ཅན *chu-çiń ḇṟla-can*; པད་དཀར་མོ *paḏ-ḏkar-mo* (*M̱ñon.*).

ལྷའི་བླ་མ *lhaḫi ḇla-ma* the teachers of the gods: སངས་རྒྱས *Sańş-ṟgyaş* (Buddha) and ཕུར་བུ *Phur-bu* (Vṛhaspati).

ལྷའི་གསེར་འདབ *lhaḫi gser-ḫdab* n. of a flower (*K. my.* ཀ, *20*).

ལྷའི་ལྕུག་མ *lhaḫi ḻcug-ma* = ཀླུ་ཤིང་ *ḏlu-çiń* བཅུད་མི་ལྡན *ḇcuḏ-mi-ḻdan* (*M̱ñon.*).

ལྷ་མིན་དགྲ *lha-min-ḏgra* दैत्यारि the enemy of the Daitya's (demons) *i.e.*, the gods.

ལྷ་མིན་སྙིང་ཁུ *lha-min sñiń-khu* हाला = ཆང wine.

ལྷ་མིན་ལྷ *lha-min-lha* = ཆུ་ལྷ वरुण; (*M̱ñon.*).

ལྷ་མོ *lha-mo* देवी, मातृका, सहा a goddess, princess, lady.

ལྷ་མོ་བདུན *lha-mo-ḇdun* the seven goddesses:—(1) ཚངས་མ *tshańş-ma*; (2) དབང་མོ *ḏwań-mo*; (3) ཕག་མོ *phag-mo*; (4) དྲག་མོ *dṟag-mo*; (5) ལུས་ངན་མོ *luş-ńan-mo*; (6) ཁྱབ་འཇུག་མ *khyab-ḫjug-ma*; (7) གཞོན་ནུ་མ *gshon-nu-ma*.

ལྷ་མོ་རྟ *lha-mo-ṟta* a certain insect.

ལྷ་མོ་སྒྱུ་འཕྲུལ་མ *Lha-mo şgyu-ḫphrul-ma* मायादेवी the mother of Gautama Buddha.

ལྷ་མོ་སྒྱུ་འཕྲུལ་དྲ་བ་ཆེན་མོ་ཞེས་བྱ་བའི་རྒྱུད n. of a *Tantra* much used by the *Ṟñiń-ma* sect (*K. g. 1*).

ལྷ་མོ་མོ་ཕག་གི་ཤིང་རྟ་ཅན *lha-mo mo-phag-gi çiń-ṟta-can* = མ་ཡི་ལྷ་མོ་བརྟན་མ (*M̱ñon.*).

ལྷ་མོ་དྲི་མ་མེད་པས་ཞུས་པའི་མདོ *lha-mo dṟi-ma meḏ-paş shuş-paḫi-m̱do* n. of a *Sûtra* delivered by Buddha at the request of king Ajāta S'atru's daughter.

ལྷ་མོ་ཆེན་མོ་དཔལ་ལུང་བསྟན་པའི་མདོ *lha-mo chen-mo ḏpal-luń ḇştan-paḫi-m̱do* n. of a *Sûtra* (*K. d.* བ, *397*).

ལྷ་མོ་དཔལ་ཕྲེང་གིས་ཞུས་པའི་མདོ *lha-mo ḏpal-phreń-giş shuş-paḫi-m̱do* a *Sûtra* delivered at the request of king Prasenjit's daughter princes *Ḏpal Phreń* (*K. ko.* ཆ, *419*).

ལྷ་རྩེ *Lha-ṟtse* a district in upper Tsang belonging to the jurisdiction of the Tashi Lama, with a large monastery In English maps it is called Jang Lhar-che (Tsang Lhartse).

ལྷ་རྩེ་དཔོན་མོ *lha-ṟtse ḏpon-mo* n. of a Tibetan Buddhist saintess of Lhartse. (*M̱ñon.*).

ལྷ་རྩེ་རོལ་པའི་གནས *lha-ṟtse rol-paḫi-gnaş* = ནམ་མཁའ sky, heaven (*M̱ñon.*).

ལྷ་ཚེ་རིང་པོ *lha-tshe riń-po* दीर्घायुषो देवाः the gods of extraordinary longevity.

ལྷ་མཚམས *lha-m̱tshamş* n. of the 16th lunar mansion अनुराधा नक्षत्र.

Syn. ལག་སོ *lag-so*; མཛའ་བོའི་ལྷ *m̱dsaḫ-woḫi-lha*; ལག་པ *lag-pa* (*Ṟtsii.*).

ལྷ་ཟ་དང་གྲགས *lha-za dań gragş* n. of the queen of *Sṟiḏ-ṟje brań-ḏkar* son of *Sańş-po* the founder of the first Bon dynasty of Tibet (*G. Bon. 23*).

ལྷ་བཟོ *lha-ḇzo* 1. देवकर्म, विश्वकर्मा the art of making images of gods. 2. also ལྷ་བཟོ་བོ देवशिल्पिन्, त्वष्टृ, सूत divine artist, a framer of gods.

ལྷ་ཞི་བ *lha-shi-wa* mild aspect of any god, opp. to the *drag-po* (*rudra*) aspect.

ལྷ་ཤོ *lha-sho* = གངས་ཐིག *gańş-thig* snow drop, ice-drop (mystic) (*Miń. ṟda. 4*).

ལྷ་འཛུག *lha-ẖdsug* occurs in ལྷ་ལ་འཛུག་ཀྱུའི་གྲི་མེད་མདའ་དང་མོགས.

ལྷ་ཡིས་འཚོ་བ *lha-yiş ẖtsho-wa*=སྐུ་གཉེར *şku-gñer* or ལྷ་གཉེར *lha-gñer* (*M̱ñon.*) a priest in charge of the images of deities, etc. contained in a temple or monastery.

ལྷ་རྫས *lha-ṟdsaş* silk scarf for presentation with letters.

ལྷ་ཡུལ་གུང་ཐང་ *lha-yul guñ-thañ* and ལྷ་ཡེར་པ are two of the 37 holy places of the Bon (*G. Bon. 37*).

ལྷ་རས *lha-raş*=ལྷ་གོས satin, silk, handkerchief used by kings and gods (*Yig. k. 3*).

ལྷ་རི་གཟིམ་ཕུག *Lha-ri gsim-phug* n. of a small monastery with a large library presided over by an incarnate lama in Tsang.

ལྷ་རུ *lha-ru*=ལྷ་ལ or ལྷར *lhar*, ལྷ་རུ་སྐྱེས *lha-ru şkyeş* born as a god or among the gods in heaven.

ལྷ་རིག་པའི་སེང་གེ *Lha-rig-paẖi-señ-ge* an Indian pandit from whom Thon-mi Sambhota had learnt the Sanskrit language (*Situ. 1*).

ལྷ་རེག *lha-reg*=ལྷ་གོས silk scarf for presentation (*Yig. 4*).

ལྷ་ལ་ཕྱོགས *lha-la-phyogş* འགྲོ་བའི་རིམ་པ a mode of movement or gait in walking (*M̱ñon.*).

ལྷ་ལ་གཏོར་བ *lha-la gtor-wa* बल्य to propitiate the gods by showing eatables to them.

ལྷ་ལས་སྐྱེས *lha-laş-şkyeş* दैवतानि originated from the gods, god born.

ལྷ་ལས་བབས་པའི་མཆོད་རྟེན *lha-laş babş-paẖi m̱choḏ-ṟten* देवावतार the memorial temple of Buddha's return from heaven.

ལྷ་ལུང་ *Lha-luñ* n. of a district in the province of Lhobrag, the birth place of Lhalung Paldor, the assassin of king Langdarma (*Deb.* ག, *32*).

ལྷ་ཁང་ *lha-khañ* गन्धोल, विहार shrine, temple, sanctuary.

Syn. གཙུག་ལག་ཁང་ *gtsug-lag-khañ*; གན་དྷོ་ལ *gan-dho-la*; ལྷ་ཡི་གནས་གཞི *lha-yi gnaş-gshi* (*M̱ñon.*).

ལྷ་ཁང་པ *lha-khañ-pa* देवपुरीक [belonging to the divine mansion]*S.*

ལྷ་གོས *lha-goş*=ལྷ་རྫས *lha-ṟdsaş* or ལྷ་རེག silk scarf enclosed as a present to accompany a letter: མཆོག་ཏུ་རིན་ཐང་བྲལ་བའི་མཚམས་ཞུའི་ལྷ་གོས་བཅས (*Yig. k. 4*).

ལྷ་དགུ *lha-ḏgu* n. of a མ་བདག demon.

ལྷ་རྒྱལ་བོད *lha-ṟgyal-boḏ* v. ཧྲས་ལེགས་པ.

ལྷ་རྒྱལ་ལོ *lha-ṟgyal-lo* glory be to the gods; ཕྱར་ཕྱིར་ར་ལྷ་རྒྱལ་ལོ (*Situ. 24*) invocation to the gods by throwing a handful of barley flour to the wind (*Ṟtsii.*).

ལྷ་རྒྱལ་མཚོན་མ *lha-ṟgyal m̱tshon-ma*=འཇའ་མཚོན *ẖjaẖ-m̱tshon*, rainbow (*M̱ñon.*).

ལྷ་གཅིག *lha-gcig* gen. ལྷ་ཅིག देव her or his or your majesty, your highness; acc. to *Jä.* Sir? dear lord or king. 2. princess.

ལྷ་ཆེན *lha-chen* महादेव a great and mighty deity; an address for kings like Sire.

ལྷ་ཆོས་པ *lha-choş-pa*=ཆོས་བྱེད་མཁན (*Situ. 124*) one who performs religious service, a priest.

ལྷ་ལྕམ *lha-ḻcam* a princess, a nobleman's wife, a great mistress: བྱམས་བརྩེའི་ཐུགས་དང་ལྡན་པ་ལྷ་ལྕམ་སྐུ་ཞབས་མཆོག་གི་ཞབས་དྲུང་དུ (*Yig. k. 49*). to the feet of her ladyship the princess who is possessed of a loving and affectionate heart.

ལྷ་རྗེ *lha-ṟje* physician. This title was first conferred on the court physician of king Ṭhi-sroñ deu-tsan (*Yig.*).

ལྷ་ཉིད་ *lha-ñiḏ* सुरत्व, देवत्व godhead, divinity.

ལྷ་གཉེར་ *lha-gñer*=སྐུ་གཉེར་ *ṣku-gñer* कायजीव a priest in charge of idols (*M̱ñon.*).

ལྷ་སྒང་ *Lha-ṣgań* n. of a place in Kham.

ལྷ་རྟེན་ *lha-ṟten* image or temple of a god or of gods.

ལྷ་གཏོར་ཟ་བ་ *lha-gtor za-wa* (lit. the eater of offerings made to the gods)=as met. བྱ་རོག a crow (*M̱ñon.*).

ལྷ་ཐོ་ *lha-tho* (prob. for ལྷའི་ཐོ་ཡོར་ *lhaẖi-tho-yor*) heaps of stone erected on mountain passes or on the tops of mountains as votive cairns.

ལྷ་ནས་ *lha-naṣ* 1. barley grain offered to the gods (*Ṟtsii.*). 2. from the gods.

ལྷ་བུ་ *Lha-bu* n. of a place in the district of *Hol-ḏgah* (*Ṟtsii.*).

ལྷ་དག་བྱེད་པ་ *lha-dag-byeḏ* 1.=ལྷའི་བདུད་རྩི. nectar, ambrosia. 2. a n. of the river Ganges (*Yig. k, 85*).

ལྷ་ལྡན་ *Lha-ḻdan* n. of the city of Lhasa; it is also called ལྔ་ལྡན་ पञ्चवत because containing in its grand monastery five miraculously sprung images རང་བྱོན་ལྷ་ལྔ་གཙུག་ལག་ཁང་དེར་ཡོད་པ (*Loń.* ༢, *6*).

ལྷ་གདོང་ *Lha-gdoń* n. of a place in the province of གུང་ཐང་ in upper Tibet: ཞང་ཟྲུང་ནས་གུང་ཐང་ལྷ་གདོང་ཞེས་བྱ་བ (*A. 66*).

ལྷ་འདབ་ *lha-ẖdab*=ཀླུ་ཤིང་.

ལྷ་སྡེ་མི་སྡེ་ *lha--ṣde mi-ṣde* 1. the clergy and the laity. 2. the class of gods and the class of men (*Jä.*).

ལྷ་ཐོ་ཐོ་རི་གཉན་བཙན་ *Lha Tho-tho-ri gñan-ḇtsan* one of the famous early kings of Tibet (*J. Zań.*).

ལྷ་མཐོང་ལོ་ཙཱ་བ་ *Lha-m̱thoń lo-tsā-wa* n. of a Tibetan Sanskrit scholar.

ལྷ་ནད་ *lha-naḏ* hysterics; madness (*Sch.*).

ལྷ་གནས་ *lha-gnaṣ* 1. celestial region, abode of the gods. 2. as met:=སྤྲིན་ cloud.

ལྷ་ཕྱག་ *lha-phyag* honorific of ཕྱག paying homage or making salutation: སྒོ་གསུམ་གུས་པ་ཆེན་པོས་ལྷ་ཕྱག་དང་བཅས་ཏེ་གསོལ་བ་འདེབས་སྐྱིང་ (*Yig. k. 2*) honours shown to the ལྷ gods, worship paid to them; ཕྱོགས་བཞི་ལྷ་ཕྱག་མང་པོ་བཙལ་ཏེ bowing towards the four points of the compass in token of reverence to the gods (*Jä.*). ལྷ་ཕྱག་འབུལ་བ to salute respected persons in letters and otherwise.

ལྷ་དབང་ལེགས་སྐྱོབ *Lha-ḏwań legṣ-ṣkyob* an epithet of Indra (*M̱ñon.*).

ལྷ་ཕྱི་ *Lha-phyi* (Lab-chi) n. of an outer mountain of the Gauri Sankar or Everest group as seen from Tibet.

ལྷ་ཕྲུག་ *lha-phrug* a descendant from the gods, child of the gods; as a mask (*Schl. 235*).

ལྷ་བ་ *lha-wa* sap or resinous juice of trees (*Jig. 17*).

ལྷ་བླ་མ་ *Lha-ḇla-ma* n. of the father of Bromston (*H̱brom.* ཁ, *37*).

ལྷ་མ་ཡིན་ *lha-ma-yin* असुर in ancient times the Asura occupied the celestial regions, but in later times they were expelled by the *Deva* or *Lha* invaders; therefore in all accounts of the Asura they are called ལྷ་ལས་རྒན་ *lha-laṣ-ṟgan* or སྔོན་གྱི་ལྷ་ *ṣńon-gyi lha* the elder brothers of the gods, *i.e.*, the earlier gods (*M̱ñon.*); but in later days were denominated *lha-ma-yin* or *lha-min*. They rank as one of the six classes of beings inhabiting Mount Sumeru at different zones.

Syn. སྦྱིན་སྐྱེས་ *sgyin-ṣkyeṣ*; སྦྱིན་བྱུང་ *ṣbyin-byuń*; སྦྱིན་མའི་བུ་ *ṣbyin-maẖi-bu*; ལྷ་ལས་རྒན་ *lha-*

las-rgan ; སྔོན་གྱི་ལྷ *sńon-gyi-lha* ; མཆོད་སྦྱིན་དགྲ་བོ *mchod-sbyin dgra-wo* ; དབང་པོའི་དགྲ *dwań-pohi-dgra* ; པ་སངས་སློབ་མ *pa-sańs slob-ma* ; གཞུ་ལས་སྐྱེས *gshu-las-skyes* ; ད་ནུའི་བུ *da-nuhi-bu* ; གསེར་ཅན་བུ *gser-can-bu* ; གཞུ་རྒྱལ *gshu-rgyal* ; ལྷར་སྨོད *lhar-smod* ; ལྷ་ལ་སྡང *lha-la-sdań* ; ཁུ་བའི་སློབ་མ *khu-wahi slob-ma* ; ས་འོག་གནས *sa-hog-gnas* ; (*Mńon.*).

ལྷ་མ་སྲིན *lha-ma-srin* gods, *Asura*, and *Rakṣasa*, etc. ; or, perhaps, also ལྷ་མ་སྲིན་སྡེ་བརྒྱད *lha-ma srin sde-brgyad* the eight classes of gods, *Asura*, *Rakṣasa*, etc. *i.e.*, the whole world of spirits (*Jä.*).

ལྷའི་མ *lhahi-ma* देवमाता, अदिति the mother of the gods.

ལྷའི་རོལ་མོ *lhahi-rol-mo* the muses, goddesses born as musicians : ལྷ་མོ་དག་ཀྱང་ལྷའི་རོལ་མོ་བྱེད་པར་འགྱུར the goddesses will perform divine music.

ལྷའི་ཚོན་རིས *lhahi-tshon-ris* the celestial colours, the rainbow. Syn. འཇའ *hjah*, འཇའ་མཚོན *hjah-mtshon* (*Mńon.*).

ལྷའི་ཤིང *lhahi-çiń* = ཤུག་པ *çug-pa* देवदारु the deodar ; also the juniper, acc. to *Lex.* बचक, पारिजात, हरिचन्दन [a tree of paradise]*S.* (*Mńon.*).

ལྷའི་གནས་གཞི *Lhahi-gnas-gshi* = གཙུག་ལག་ཁང vihāra, monastery (*Mńon.*).

ལྷའི་དམག་དཔོན *Lhahi-dmag-dpon* देवसेनापति the warrior general of the gods, Kumāra Shadānana the youngest son of Mahes′vara (*Mńon.*).

ལྷ་ཡི་འདབ *lha-yi-hdab* = ཀླུ་ཤིང *klu-çiń* (*Mńon.*).

ལྷའི་བཙུན་མོ *lhahi btsun-mo* अप्सरा [celestial damsels residing in the sky and regarded as the wives of the Gandharvas]*S.*

ལྷའི་བློ་གྲོས་རབ་གནས་ཀྱི་ཞུས་པའི་མདོ a *Sūtra* delivered by Buddha at the request of the daughters of king Prasenajit (*K. ko.* ཀ, *419*). ལྷའི་བུ་རབ་རྩལ་སེམས་ཀྱིས་ཞུས་པའི་མདོ n. of a Sûtra delivered at the request of a Devaputtra (*K. d.* པ, *62*).

ལྷ་ཡི་སློབ་དཔོན *Lha-yi slob-dpon* बृहस्पति, सुराचार्य्य the teacher or spiritual guide of the gods.

ལྷ་ཡི་བླ་མ *Lha-yi bla-ma* Vṛhaspati the renowned teacher of the gods, who is said to have been formerly an ordinary god whose name was *Sarvajña*. On account of his profound learning and perfect command over the Sanskrit language and literature he was appointed tutor to Indra the king of the gods. Indra having had little leisure to devote to study it was arranged that Vṛhaspati should teach the children of the gods and so he came to be the teacher of the gods or heavenly schoolmaster (*Mńon*).

ལྷ་ལམ *lha-lam* = ལུགས་སྲོལ custom, usage : གངས་ལྗོངས་བསྟན་འགྲོའི་ལྷ་ལམ་མཛེས་པའི་རྒྱན་མཆོག་དམ་པ (*Yig. k. 2*).

ལྷ་ལས་རྒན *lha-las-rgan* lit. senior (in birth) to the gods, *i.e.*, the *Asura* (*Mńon.*).

ལྷ་ཤེས *lha-çes* दैवज्ञ a wise man ; a diviner, an astrologer.

ལྷ་བསངས *lha-bsańs* (ལྷ་ལ་བསངས་བཏང་བ) offerings of incense to the gods (*Ńag. 64*).

ལྷ་བཅོས *lha-bços* नैवेद्य [an offering of eatables presented to a deity]*S.*

ལྷ་ས *Lha-sa* देवभूमि the capital of Tibet, so called from the time that the first image of Buddha was brought thither from China during the reign of king *Sroń-btsan sgam-po* in the first quarter of the seventh century A. D. This famous city is situated on the Kyi Chhu at an altitude of 11,600 feet above the level of the sea, in lat. 29° 39′ N., long. 91° 6′ E.

ལྷ་གསོལ *Lha-gsol* 1. n. of a place in the district of Dwag-po, S.E. Tibet (*R̲tsii.*). 2. invocation and offerings to the local gods.

ལྷ་སྲུང་ *lha-sr̲uń* tutelar god; more correctly the gods who have undertaken to guard Buddhism in Tibet.

ལྷ་ང་ *lha-ńa* knee-pan, ཕུས་མོ་གཡས་པའི་ལྷ་ང་མ་ལ་འཛུག་པ to bend down the right knee; ལྷ་ཁུང་ the bend of the knee *W.* (*Jä.*).

ལྷ་བ *lha-wa* to soften, slough, suppurate.

ལྷ་རུ *lha-ru* cartilage.

ལྷ་མོ་དམར་མོ་ཙ་མུ་ཎྜི *Lha-mo d̲mar-mo tsa-muṇ-ḍi* the Indian goddess Chamaṇḍi ཙ་མུ་ཎྜིས་རལ་གྱི་རི་ལྷོ་སྲིང་པ་ཞེས་བྱ་བས་ལྷ་མ་ཡིན, དེ་རན་ན་ཀེ་ཤུའི་མགོ་བཅད་ཏོ (*K. g.* ཞ, *317*).

ལྷ་མོ་དུང་གི་ནུ་ཞོ་ཅན *lha-mo duń-gi nu-sho-can* an officinal herb growing in the clefts of rocks and with leaves resembling those of the bamboo and yielding milky juice after incision; is used in ulcers and wounds.

ལྷ་མིན་བསེ་ཡི་ནུ་ཞོ་ཅན *lha-min b̲se-yi nu-sho-can* also called བདུད་རྩི་ཞོ་འཛག n. of a medicinal plant the leaves of which are used for wounds and sores.

ལྷོ་བྲག་གྲུབ་ཆེན་ལས་ཀྱི་རྡོ་རྗེ *Lho-brag grub-chen-laş-kyi*: *r̲do-r̲je* n. of a Tibetan Buddhist saint and author who wrote volumes called ལྷོ་བྲག་སྙན་བརྒྱུད belonging to Lhobrag. Tsong-khā-pa visited him.

ལྷ་སྡིངས *lha-şdińş* n. of a place in *Yar-k̲luń*: བཞུགས་ས་ཡང་དབུར་ལྷ་སྡིངས་སུ་བགྱིས (*A. 93*).

ལྷ་རྗེ་རགས *Lha-r̲je-ragş* a physician who made himself famous by constructing a river embankment: རགས་མཛད་པས་ད་ལྟ་ཡང་ལྷ་རྗེ་རགས་ཟེར་སྐད being constructed by *Ragş* it is still called *Lha-r̲je-ragş* (*A. 90*).

ལྷག *lhag* I: **अधिक, अतिरिक्त, अग्र** exceeding, more, beyond; also adj. excellent, surpassing, excelling, superior: འདི་ལས་ལྷག་པའི་གཞན་ཆོས་མེད there is hardly any other virtue or religion superior to this; ཉམས་ཐག་པ་ང་ལས་ལྷག་པ་ཡོད་དམ is there any one that is suffering more than I? (*Jä.*).

ལྷག II: 1. **रौहिणेय, बुध** the son of the moon, a planet: གཟའ་ལྷག་པ *gzah̲-lhag-pa* **बुधग्रह** the planet mercury. 2. or ལྷག་པ *lhag-pa* **बुधवार**; Wednesday.

Syn. ཟླ་སྐྱེས *zla-şkyeş*; ཟླ་བུ *zla-bu*; ལུས་གཅིག་པ *luş-gcig-pa*; མཛའ་ལྷའི་གྲོགས་པོ *m̲dsah̲-lhah̲i grogş-po*; སྔོ་བསངས་ལུས *şńo-b̲sańş-luş*; སྣར་མ *şnarma*; ལྷ་མཚམས *lha-m̲tshamş*; སོ་སོར་སྐྱེས *so-sor-şkyeş*; རྒྱལ་པོའི་བུ *r̲gyal-poh̲i-bu*; གསལ་ལྡན *gsal-l̲dan*; ཐོས་ལྡན་སྐྱེས *thoş-l̲dan-şkyeş*; ཚིམ་བྱེད་སྐྱེས *tshim-byed̲-şkyeş*; མཁས་པ *m̲khaş-pa* (*M̲ńon.*).

ལྷག་པར *lhag-par* adv. more, mostly with adj., but also with verbs: ཤིན་ཏུ་ལྷག་པར *çin-tu lhag-par* far more; very exceedingly, uncommonly; ལྷག་པར་ལེགས་པ uncommonly good; ཆེས་ལྷག་པར extremely, excessively, further, furthermore (*Jä.*).

ལྷག་མ *lhag-ma* **अवशेष** remainder, the excess: དེ་ལས་ལྷག་མ the remaining portion of it.

ལྷག་པའི་དབང་ཕྱུག *lhag-pah̲i d̲wań-phyug* **अधीश्वर** emperor, supreme lord or king. ལྷག་པའི་དབང་ཕྱུག་མ **अधीश्वरी** empress or supreme queen.

ལྷག་པའི་ལྷ *lhag-pah̲i-lha* **अधिदेव** [presiding deity]*S.*

ལྷག་པའི་ཤེས་རབ *lhag-pah̲i çeş-rab* **अधिप्रज्ञा** transcendental wisdom.

ལྷག་པར་ལྡན་མ *lhag-par l̲dan-ma* a lady possessing more than what is necessary or one ordinarily possesses; n. of a Yaksha princess (*K. g.* ད, *130*).

ལྷག་འབྱོར *lhag-ẖbyor* opulent, very wealthy.

Syn. འབྱོར་པ་ཆེན་པོ *ẖbyor-pa chen-po*; ཕྱུག་ཆེན *phyug-chen* (*M̱ñon.*).

ལྷག་མེད *lhag-meḏ*=all, entire, the whole, leaving nothing behind.

Syn. ཀུན *kun*; ཐམས་ཅད *thamş-caḏ* (*M̱ñon.*).

ལྷག་གིས *lhag-giş*=ལྷང་ངེར *lhañ-ñer*.

ལྷག་པ *lhag-pa* or ལྷགས་པ=རླུང་ *ṟluñ* (*Ñag. 64*) the wind; but acc. to *Jä.* usually signifies: cold wind. ལྷགས་ངར *lhagş-ñar*= རླུང་ཚུབ cold piercing wind.

ལྷགས་པ *lhagş-pa* आगमन to approach, to meet, to assemble with other persons; to be adjacent or contiguous: དེང་སང་གནས་འདིར་ལྷགས་པ་ལེགས it is well that you shuold have now come to this place (*A. 23*); སངས་རྒྱས་ལ་གུས་པས་དྲུང་དུ་ལྷགས་ཏེ་ཞབས་ལ་ཕྱག་འཚལ་ལོ (*Pag. 309*) approaching to Buddha reverentially he bent down to his feet.

ལྷང་ངེ་ *lhañ-ñe* (མངོན་སུམ་གསལ་ཞིང་གཟི་བརྗིད་ཆེ་བ) विरोचन clear, distinct, bright, resplendent.

Syn. ལྷམ་མེ *lham-me*; ལྷན་ནེ *lhan-ne*. (*M̱ñon.*).

ལྷང་ལྷང་ *lhañ-lhañ* clear sound or noise, ཁྱི་སྐད་ལྷང་ལྷང་པ the clear barking of dogs; འབྲོག་པའི་སྐད་དུ་ལྷང་ལྷང་ཐུང་བ it was heard distinctly as the voice of a herdsman (*A. 131*) ལྷང་ལྷང་བརྗོད་པ speaking with a clear, sonorous voice. ཞེས་གསོལ་བ་ཁྱད་པར་ཅན་ལྷང་ལྷང་འདེབས་པ་ཁོ་བོས་ལེགས་པར་ཐོས་དང་ (*A. 14*).

ལྷང་ལྷང་གཙུག *lhañ-lhañ-gtsug* one of the thirty-seven sacred places of the Bon (*G. Bon. 35*).

ལྷང་འཚེར *lhañ-tsher* (གདམ་དང་རྗེས་སུ་འབྲེལ་བའི་ཚིག) an impressive expression; words that one feels.

ལྷད *lhaḏ* 1. interpolation; ཆོས་ལ་ལྷད interpolation in religious works. ཕྱིས་ལྷད་དུ་བཅུག་པའི་ཚིག *phyiş-lhaḏ-du ḇcug-paẖi tshig* a later interpolation. 2. a baser substance mixed up with a finer one, an alloy. ལྷད་ཅན *lhaḏ-can* adulterated, alloyed; ལྷད་མེད *lhaḏ-meḏ* unadulterated, pure, genuine, real, without alloy.

ལྷན *lhan* सह together, ལྷན་གྱིས (when refering to the subject of the action), ལྷན་ནས *lhan-naş* (as ablative case), ལྷན་དུ together, with one another, ལྷན་དུ་སོང་ सहगत gone together or along with. ལྷན་དུ་ཡོད existing or living together.

ལྷན་སྐྱེས *lhan-şkyeş* or ལྷན་ཅིག་སྐྱེས་པ *lhan-cig şkyeş-pa* सहज, सहजात born together with, as twins; also, esp., ལྷ *lha* or འདྲེ *ẖdṟe* boru together with every human being.

ལྷན་རྒྱས *lhan-ṟgyaş* 1. a state council; a society or company; acc. to *Jä.* partner of the seal, *i.e.*, a colleague using the same seal in official business (ལྷན་རྒྱས་ཀྱི་ཐེ་ཙེ *lhan-ṟgyaş-kyi the-tse* or སྤྱི་དམ *şpyi-dam*). 2.= ལྷན་གཅིག *lhan-gcig*.

ལྷན་གཅིག *lhan-gcig* together with, altogether; ལྷན་གཅིག་ཏུ id.; ལྷན་ཅིག་འགྲོ *lhan-cig ẖgro* moving together as do a party of dancers, soldiers &c. (*M̱ñon.*). ལྷན་ཅིག་གནས་པ *lhan-cig gnaş-pa* सहवास; to live together in harmony, to live as husband and wife. ལྷན་ཅིག་སྤྱོད་མ *lhan-cig şpyoḏ-ma* as met.=བག་མ bride, wife (*M̱ñon.*).

ལྷན་བྱེད་པའི་རྒྱན *lhan byeḏ-paẖi ṟgyan* सहकारी, [auxiliary cause or dependence]*S.*

ལྷན་འབྱུང་ *lhan-ẖbyuñ* सार्द्धम्, सहभू [together, a friend, companion]*S.*

ལྷན་ཏེ *lhan-te*=དགུ་ཏེ.

ལྷན་ནེ *lhan-ne*=ལྷང་ངེ་ विरोचन [shining; the sun]*S.*

ལྷབ་སེ་ལྷབ་པ *lhab-se-lhab-pa* to flutter to and fro, to glimmer (*Jä.*).

ལྷབ་ལྷུབ *lhab-lhub* 1. विभूषण excessive ornamentation; slovenly dress; wide, flowing; དར་ཐེར་ལྷབ་ལྷུབ a silk-cloak unnecessarily large with flowing sleeves.

ལྷབས *lhabs̱* मध्य [middle]*S.*

ལྷམ *lham* पादुका, उपानत् a felt boot, a shoe; རྒྱ་ལྷམ a Chinese boot, སོག་ལྷམ a Mongol boot. ལྷམ་སྒྲོག *lham-s̱grog* or ལྷམ་སྒྲོ उपानद्ध shoe-strap, latchet; string for lacing felt leggings; ལྷམ་མཐིལ *lham-m̱thil* boot-sole; ལྷམ་ཡུ *lham-yu* leg of a boot; ལྷམ་ཡུ་རིང་ boots with long legs (*Sch.*).; ལྷམ་ཀྲད *lham-kraḏ* pieces of leather used for patching soles; ལྷམ་གོག *lham-gog* worn-boots; ལྷམ་འགྲམ *lham-ẖgram* the upper-leather or vamp; ལྷམ་སྒྲོ་གུ་ཅན *lham-s̱gro gu-can* पुला buskins; ལྷམ་ཡུ་ཆད *lham-yu chaḏ* मुण्डपुला a sort of slippers to which cotton leggings are attached. ལྷམ་ཉེ་བའི་རིན་པོ་ཆེ *lham-ñe-waẖi rin-po-che* पादुकोपरत्न shoes as a precious article owned by a *Cakravarttī Rāja*, its possession saving him from many inconveniences, besides enabling him to walk on the surface of water (*K. d.* ཟ, *149*). ལྷམ་བཟོ་བ *lham-ḇzo-wa* चामार a shoe-maker.

Syn. ཕྱགས *phyags̱*; མཆིལ་ལྷམ *m̱chil-lham*; བཅག་ལྷམ *ḇcag-lham*; མཐིལ་ལྷམ *m̱thil-lham*; ཚེར་མ་བསྲུང་ *tsher-ma-ḇsṟuñ* (*M̱ñon.*).

ལྷམ་མེ *lham-me* भासित illumined, blazing, bright.

ལྷམས་ཀྱིས *lhams̱-kyis̱* at once, all, every thing.

ལྷར་འགྲོ *lhar-ẖgro* (འགྲོ་བའི་རིམ་པ *ẖgro-waẖi rim-pa*) (*M̱ñon.*).

ལྷར་བཅས *lhar-ḇcas̱* सहदेव together with the gods; the youngest son of Paṇḍu Rāja (*M̱ñon.*), also (*A. K.*).

ལྷས *lhas̱*=འདུ་གནས a place where many live huddled together;=शाला, अश्वशाला, गोशाला pen, fold, enclosure for cattle.

ལྷས་མ *lhas̱-ma* वेणी, रज्जु braid; wicker-work; also of pastry, twisted cake; rope.

ལྷས་བཀང་ *lhas̱-ḇkañ*=པད་མ་ཅན་གྱི་མཚོ *paḏ-ma can-gyi m̱tsho* lotus-lake, a pond over-grown with lotus plant (*M̱ñon.*).

ལྷས་བསྟན *Lhas̱-ḇs̱tan* 1. n. of a city in Magadha, the birth place of the mother of Buddha. 2. देवदर्शित pointed out or directed by the gods.

ལྷས་པ *lhas̱-pa*, v. under སླེ་བ *s̱le-wa.*

ལྷས་བྱིན *Lhas̱-byin* देवदत्त 1. a brother of Ananda and cousin of Gautama Buddha, who, as the legends have it, continually annoyed Buddha by malicious artifices, whereby, however, the blameless character of the latter shone but the more conspicuously; hence proverbially used for any malicious character (*Cs.*). 2. n. of a certain king of Benares the account of whose son ལྷ་སྣང་སྟོབས་ལྡན *Lha-s̱nañ s̱tobs̱-ḻdan* occurs in *M̱grin. 2.*

ལྷིང་བ *lhiñ-wa* or ལྷིངས་པ *lhiñs̱-pa*=མི་འགྱུར་བ or བརྟན་པོ strong, firm, steady; changeless. ལྷིང་ཆགས *lhiñ-chags̱* unbending, unflagging.

ལྷུ *lhu* a portion of the body of an animal,=$\frac{1}{3}$ ཟུག *zug*; ལྷུ་རུ་གཞིལ་བ to divide, to parcel out; ལྷུ་མགོ *lhu-m̱go* a limb-joint: འགྲམ་རུས་དང་ལྷུ་མགོ་ཐམས་ཅད་ཕྱི་ལ་འབུར the cheek-bone and all the limb-joints had come out (*Khriḏ. 47*). ལྷུ་ཚིགས *lhu-tshigs̱* the joints of the limbs *i.e.*, of the hands and legs (*Jig.*).

ལྷུག *lhug*, v. ལྡུག་པ *ḻdug-pa* to pour out.

ལྷུག་པ *lhug-pa* and ལྷུག་མ prose (*Cs.*).

ལྷུག་པ *lhug-pa*=ལྷོད་པ; in ང་ལ་མ་ཆགས་ལྷུག་པར་ཞོག (*H̱brom, 130*).

ལྷུག་པོ *lhug-po* abundant, diffuse, luxurious; also loose: གོས་ལྷུག་ལྷུག་གྱོན་པ also ལྷུག་པོར་གནས་པ to remain naked or loosely dressed so that some parts of the body may be seen.

ལྷུག་པར *lhug-par* amply, abundantly, plentifully; ལྷུག་པར་གཏོང་བ to give in charity liberally, ལྷུག་པར་བཤད་པ *lhug-par bçad-pa* = སྦས་གསང་མེད་པར་བཤད་པ full statement, to explain completely. ཐུགས་རྗེ་ལྷུག་པར་ཐོབ་པོ received grace abundantly.

ལྷུགས *lhugs* successive, continuous; uninterrupted, having no gaps; unreserved (*Jä.*). ལྷུགས or ལྷུགས་ཚིག continuous praise (*Sch.*).

ལྷུང་ *lhuṅ* pf. of ལྟུང་བ *ltuṅ-wa*.

ལྷུང་ལྷུང་ *lhuṅ-lhuṅ* निर्झरी (*Mṅon.*) a flowing stream, waterfall, cascade. ལྷུང་ལྷུང་སྙན་པའི་སྒྲ་སྒྲོག་ཅིང་འབབ་པོ sweetly murmuring (the gentle stream) descends (*Jä.*).

ལྷུང་བ་ཉིད *lhuṅ-wa-ñid* ध्वस्तता fall, state of falling. ལྷུང་བ་སྐྱོང་ *lhuṅ-wa-bskyoṅ* one who saves the fallen; ངེས་པར་ལྷུང་ निपात sure fall, a sin (*Jig. 11*). རྣམ་པར་ལྷུང་ विभ्रष्ट [fallen away]*S.* ཡོངས་ལྷུང་ परिच्युत lost, swerved.

ལྷུང་བཟེད *lhuṅ-bzed* = སྔོང་ཕོར पिण्डपात्र begging platter, the alms bowl of Buddha and of the Buddhist monks in which food or edibles are thrown by alms-givers. ལྷུང་བཟེད་འཚོལ *lhuṅ-bzed-htshol* पात्र परिष्टि [searching all round an alms bowl]S. ལྷུང་བཟེད་ཆུང་ངུ *lhuṅ-bzed chuṅ-ṅu* कुपात्र small platter. ལྷུང་བཟེད་འཆང་བ *lhu-bzed-hthaṅ-wa* पात्रधारण to hold out the alms bowl, one holding it out, a Buddhist monk; ལྷུང་བཟེད་ཤུབས *lhuṅ-bzed-çubs* alms-bowl case, the bag in which the begging platter is kept or carried; ལྷུང་བཟེད་ཐག་པ *lhuṅ-bzed thag-pa* the straps or strings by which this begging platter is suspended and carried; ལྷུང་བཟེད་ཁེབས *lhuṅ-bzed-khebs* पात्रप्यान alms bowl cover.

ལྷུང་ཡས *lhuṅ-yas* (གྲངས) मेद्रु; n. of a number (*S. Lex.*).

ལྷུན *lhun* mass, bulk ལྷུན་ཅན massy, bulky; ལྷུན་ཆེ་བ very large. ལྷུན་གྲུབ *lhun-grub* or ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པ निराभोग, अनाभोग miraculously sprung or grown, formed all at once; self-created, not contrived by human labour; བགོ་བ་དང་བཟའ་བ་ལྷུན་གྱིས་གྲུབ་པས clothes and food having come forth from themselves (*Dzl.*); ལྷུན་གྲུབ *lhun-grub* is also noun personal.

ལྷུན་ཆགས *lhun-chags* unchanging (*Yig. 8*).

ལྷུན་པོ *lhun-po* मेरु; heap mountain, hill, upheaval; རི་རབ་ལྷུན་པོ *ri-rab lhun-po* the mountain Sumeru. བཀྲ་ཤིས་ལྷུན་པོ "*Tashi-lhunpo*" मङ्गलकूट heaps of glory, auspicious events or things; n. of the great monastery near Shigatse.

ལྷུམས *lhums*, resp. for མངལ गर्भ the womb: ལྷུམས་སུ་འཇུག་པ to enter the womb, conception; ལྷུམས་སུ་ཞུགས་པའི་དུས་མཆོད religious festival to commemorate the time of the conception (of Buddha).

ལྷུར *lhur* = devotion, earnest application.

ལྷུར་བཞེས་པ *lhur-bshes-pa* resp. for ལྷུར་ལེན་པ = ཆགས་པ दया sympathy commiseration (*S. Lex.*; (*Yig. 15*).

ལྷེ་བ *lhe-wa*, v. *sle-wa*.

ལྷེན *lhen* = བྲང་གི་འོག *brag-gi-ḥog* the part of the belly below the breast.

ལྷེབ *lheb* in དབུགས་ལྷེབ་ལྷེབ་ཏུ་འདུག་པ *dbugs lheb-lheb-tu hdug-pa* (*Pth.*) gasping for breath (*Jä.*).

ལྷེམ *lhem* just now, at present, directly, instantly *C.*; ཁོ་ལྷེམ་བསླེབ་སོང་ he has just now arrived; ལྷེམ་བསད has just been killed.

ལྷེམ་ལྷེམ *lhem-lhem* = ལྷེབ་ལྷེབ *lheb-lheb* gasping like a fish when taken out of water.

ལྷེས་མ *lheṣ-ma*=ལྷས་མ *lhaṣ-ma*; also=the act of twisting, plaiting (*Jä.*).

ལྷོ *lho* दक्षिण the south; ལྷོ་ནས་འོངས come from the south; ལྷོ་འཛམ་བུ་གླིང་ the continent of Jambudvīpa in the south; ལྷོ་ནུབ *lho-nub* दक्षिण पश्चिम, south-west, ཤར་ལྷོ *çar-lho* south-east; ལྷོར, ལྷོ་ཕྱོགས་སུ to the south, towards the south. ལྷོ་ཕྱོགས *lho-phyogṣ* the south, southern direction: ལྷོ་ཕྱོགས་སྐྱོང་ *lho-phyogṣ-ṣkyoñ* the guardian of the south an epithet of the lord of death (*M̱ñon.*). ལྷོ་ནུབ་ཕྱོགས་སྐྱོང་ *lho-nub phyogṣ-ṣkyoñ* the guardian deity of the south-west an epithet of Rāvaṇa the king of the cannibal-goblins, the king of Lañkā (*M̱ñon.*). ལྷོ་བགྲོད *lho-bgroḏ* the moving of the sun towards the south ལྷོ་བགྲོད་དང་བྱང་བགྲོད (*Ya-sel. 48*).

ལྷོ་ཁ *Lho-kha* the tract where the Tsangpo turns its course southward, n. of the south-eastern part of the province of *Ü*, with *Ṟtse-thañ* (Chethang) as its chief town.

ལྷོ་པ *lho-pa* (lit. the southerner) the Tibetan tribes in Sikkim and Bhutan. ལྷོ་འབྲུག་པ *lho-ẖbrug-pa* the southern Buddhists belonging to the *H̱brug-pa* sect, *i.e.*, the people of Bhutan.

ལྷོ་བྲག *Lho-brag* province of S. Tibet bordering Bhutan (*Ṟtsii.*).

ལྷོ་བྲག་གྲུབ་ཆེན་ལས་ཀྱི་རྡོ་རྗེ *Lho-brag grub-chen laṣ-kyi ṟdo-ṟje* n. of a celebrated lama of Lhobrag.

ལྷོག *lhog* acc. to *S. Lex.* लोहालङ्ग a fatal disease=གློག་པ *glog-pa* a large ulcer or sore (*Sch.*) cancer, cancerous, ulcers.

ལྷོགས་པ *lhogṣ-pa*=བཟློག་པ *ḇzlog-pa*, in ཡང་དམག་དཔུས་ནས་ཁོ་ལ་བརྒྱབ་ན་ལྷོགས་པར་སྣང་ངོ (*A. 127*).

ལྷོང་ *lhoñ* 1. dangers, metaphysically said to be of three kinds:—(1) ཕྱིའི་ལྷོང་ *phyiẖi-lhoñ* external or physical dangers, those arising from evil-spirits, enemies, robbers, wild animals, fire, water, wind, etc.; (2) ནང་གི་ལྷོང་ *nañ-gi-lhoñ* internal dangers, those arising from diseases of the body; (3) སངས་པའི་ལྷོང་ *sañṣ-paẖi-lhoñ* dangers of secret or concealed origin, *i.e.*, mental suffering, agony of the mind, depression of spirits and ravings of the heart, etc. 2. vexation, anger; ལྷོང་ཤོར *lhoñ-çor* he has lost the ལྷོང་ *lhoñ* is said of one who was not equal to the exertions of incessant meditation, and who in consequence has lost his senses (*Jä.*).

ལྷོད *lhoḏ-pa*, ལྷོད་པོ *lhoḏ-po*=དལ་པོ slow, also གློད་པ *gloḏ-pa* or ལོད་པ *loḏ-pa* loose, relaxed, unstrung, slackened, ཡན་ལག of the limbs, *e.g.*, when death approaches; ལྷོད་པ་སྒྲིམ་པ *lhoḏ-pa ṣgrim-pa* to tighten what is loose. ལྷོད་ཚོམ=དལ་པོའི་ཚོམ gradually, in slow course, smoothly (*Yig. 39*); ལྷོད་ལྷོད་གཏོང་བ *lhoḏ-lhoḏ gtoñ-wa* to slacken. ལྷོད་དེ *lhoḏ-de*=བྲེལ་བ་མེད་པ *brel-wa meḏ-pa*, without hurry or haste, slowly: ཡེ་རེ་ལྷོད་དེ *ye-re, lhoḏ-de* (*A. 150*). 2. of the mind: easy, careless, unconcerned: ལྷོད་དེ་ཉོལ་ཅིག *lhoḏ-de ñol-cig* sleep well! sleep soundly! (*Glr.*); བློ་ལྷོད་ཀྱིས་ལ་ཤོད *ḇlo-lhoḏ-gyiṣ la-çoḏ* relate the matter calmly, coolly (*Jä.*). ཤེས་ལྷོད་

ལྷོན་པ *lhon-pa*=གློན་པ *glon-pa* to return, to give or pay back (*Cs.*).

ཨ

ཨ I: is the last letter of the Tibetan alphabet corresponding in sound to अ the first letter of Sàṅskrit and the English *a*. The Tibetans include it in both the vowels and consonants of their language. As without it no consonant can be sounded it is regarded as a གསལ་བྱེད. The ཨ is also specially called སྐྱེ་བ་མེད་པའི་ཡི་གེ *s̱kye-wa meḏ-paẖi-yi-ge*, probably because all speaking depends on and is rendered possible only by a previous opening of the glottis; hence this letter is a symbol of the deity or of the ཆོས་སྐུ *chos̱-s̱ku* that was before everything else. Thus སྤྱན་རས་གཟིགས *S̱pyan-ras̱-gzigs̱* addresses a celestial Buddha with ཨ: ཨ་སྐྱེས་མེད་རྣམ་དག་ཆོས་ཀྱི་དབྱིངས. Other glosses on the letter affirm: ཨ་ནི་ཡིག་འབྲུ་ཀུན་གྱི་མཆོག། དོན་ཆེན་ཡི་གེ་དམ་པ་ཡིན། ཁོང་ནས་བྱུང་བ་སྐྱེ་བ་མེད། ཚིག་ཏུ་བརྗོད་པ་སྤངས་པ་སྟེ (*K. g.* ཀ, *3*); ཨ་ནི་ཡིག་འབྲུ་ཀུན་གྱི་གཏེར (*K. g.* ཞ, *42*). 2. num. 30.

ཨ II: = resp. ལགས *lags̱* in conversation; in addressing a great man སྐུ་ཞབས་ལགས *s̱ku-shabs̱-lags̱* (or colloq. སྐུ་ཞོགས་ལགས *s̱ku-shogs̱-lags̱*) your honour! the reply will be "ཨ *a*." If, however, the superior person calls his servant ཞབས་དྲུང་ལགས *shabs̱-dṟuń-lags̱*, the reply will be ལགས *lags̱* or ལགས་སྐུ་ཞོགས *lāgs̱-s̱ku-shogs̱*.

ཨ III: in mystic Budh. ཨ་ཤེས་བྱ་བ *a shes̱-bya-wa* = དམ་ཚིག *dam-tshig* (*K. g.* ཕ, *179*). ཆོས་ཐམས་ཅད་ཀྱི་སྒོ་སྟེ *chos̱ thams̱-caḏ-kyi s̱go-s̱te*, ཆོས་རྣམས་སྐྱེ་བ་མེད་པའི་དོན་དུ་སྟོན་ནོ (*K. d.* ན, *114*)—མི་འཇིག་པའོ *mi-ẖjig-paẖo*—མི་ཟག་པའོ *mi-zag-paho*—ཡོན་ཏན་གྱི་ཚོགས *yon-tan-gyi tshogs̱* and སློབ་དཔོན *s̱lob-ḏpon* (*K. my.* ཀ, *209*).

ཨ IV: in the Ladaki dialect stands for དེ *de* that, both alone and in compounds: ཨ་ནས *a-nas* from that, ཨ་ནར *a-nar* and ཨ་ན་རུ *a-na-ru* there, thither. Also ཨ་བོ *abo* = that (v. A. H. Francke in Journ. Asiatic Soc. Bengal, 1901).

ཨ་ཀ *A-ka* n. of a place in *Khams̱* (*Ya-sel. 46*).

ཨ་ཀ་བསོད་ནམས་བཟང་པོ *A-ka Ḇsoḏ-nams̱ ḇzań-po* one of the successors of Tsongkha-pa in the hierarchical chair of དགའ་ལྡན (Gahdan) (*Loń.* ཟ, *17*).

ཨ་ཀ་རུ *a-ka-ru* for ཨ་ག་རུ n. of the tree *agaru*; ཨ་ཀ་རུ་ཕུར་གཟུགས a wooden pin made of the tree called *agaru*.

ཨ་ཀམ *a-kam* = མེ་ཤིང་ fire-wood, fuel: ཨ་ཀམ་རློན་འདེགས *a-kam ṟlon-ẖdegs̱* (*Ṟtsii.*).

ཨ་ཀར *a-kar* = སུར་པན; in *Sikk.* for red pepper or *Capsicum*.

‡ ཨ་ཀྲ་གུ *a-kra-gu* n. of a fruit (*K. d.* གི, *13*).

ཨ་ཀྱང *a-kyań* incorrectly for ཨ་ཅང, as in ག་རེ་འདི་འདྲ་ཨ་ཀྱང་རང་དྲག་སྙང་ (*Ṟdsa. 10*).

ཨ་ཀྲད *a-kraḏ* = ཀོ་ཀྲད leather to make patches in shoes or portmanteaus; leather of old shoes.

ཨ་ཀྲོང་ *a-kroń* (*a-ṭoong*) a species of fern.

ཨ་ཁ *a-kha* also ཨ་ཁ་ཁ and ཨ་ཁག exclamations expressive of bereavement, failure, mistake, etc.: ཨ་ཁ་ཁ་དཀོར་མ་ཟ་དཀོར་མ་ཟ་ཞེས་གསུངས (*Khriḏ. 38*).

ཨ་ཁུ *a-khu* uncle, father's brother.

Syn. ཁུ་བོ *khu-wo*; ཕ་ཡི་སྤུན་ཟླ *pha-yi spun-zla* (*M̱ñon.*).

‡ **ཨ་ག་རུ** *a-ga-ru* क्रिमिजा, **अगरु** the aloe-wood, calambac; of three species, ཨར་སྐྱ *ar-ṣkya* the grey species, ཨར་ནག *ar-nag* black, and ཨ་གར་གོ་སྙོད *a-gar go-ṣñoḏ*: ཨ་ག་རུ་ནི་མི་ལ་དྲིས། དྲི་ཆེ་ཆེར་བྱུང་ན་བཟང (*Miñ. ṟda. 7*).

Syn. མཛེས་སྦྱིན་བྱེད *m̱dseṣ-ṣbyin-byeḏ*; དྲི་ཞིམ་ལྗོན་པ *dṟi-shim ḻjon-pa*; མི་བདག་དགའ *mi-ḇdag-ḏgaẖ*; ཐལ་བའི་སྙིང་པོ *thal-waẖi ṣñiñ-po*; འདབ་ཟུང་ཅན *ẖdab-zuñ-can*; ནགས་ཀྱི་ཙན་དན *nagṣ-kyi tsan-dan*; དུས་ལ་སྐྱེས *duṣ-la-ṣkyeṣ*; དུས་རྗེས་འབྲང *duṣ-ṟjeṣ-ẖbrañ*; དྲི་ཡི་ཤིང *dṟi-yi-çiñ*; ཙནྡན་སེར་པོ *tsan-dan ser-po* (*M̱ñon.*).

ཨ་ག་རུ་ནག་པོ *a-ga-ru nag-po* **कृष्णागरु** the best quality of aloe called also ཨ་ག་རུ་མཆོག *a-ga-ru m̱chog*.

Syn. ཕྲེང་བའི་དྲི *phreñ-waẖi-dṟi*; ནུས་ལྡན *nuṣ-ḻdan*; བཀྲ་ཤིས་ཅན *ḇkra-çiṣ-can*; རླུང་འཇོམས *ṟluñ-ẖjomṣ*; ཤིང་ནགས་མདོག་སྦྱིན *çiñ-nagṣ m̱dog-ṣbyin*; སནྒུར་ནག་པོ *sañ-gur nag-po*; ཤིཾ་ཤ་པ *çim-ça-pa* or ཤིང་ཤ་པ *çiñ-ça-pa* or ཤ་པའི་ཤིང *ça-paẖi-çiñ*.

ཨ་ག་རུའི་ཐང *a-ga-ruẖi thañ* **अगरुसार ?**, **क्रिमि-जासार.**

ཨ་གྱིས *a-gyiṣ* an interrogative pleonastic term signifying: have you done it or done so?

‡ **ཨ་གསྟྱ** *A-gastya* **अगस्त्य** n. of an ancient Rishi.

ཨ་འགྲོ་མི་འགྲོ *a-ẖgro mi-ẖgro* also ཨེ་འགྲོ་མི་འགྲོ do you go or not go; is cognate to ཨ་ཡོང་མི་ཡོང.

ཨ་སྒོར *a-ṣgor* ear ornament of women: གསེར་གྱི་ཨ་སྒོར a gold ear-ornament (*Ṟtsii.*).

ཨ་ཙུག *a-cug* 1. ankle-bone (*Jä.*). 2. an interrogative interjection, 'have you put it in'? 3. expression of sudden pain.

ཨ་ཙང *a-cañ* = in the colloq. ཕོས of course, oh, yes, it must be: ཨ་ཙང་དེ་ཀུན་ཁྲག་སྟོང་ལྡེམ་པའི་ཚིག (*H̱brom. 192*).

ཨ་ཅེ ཨ་ཅེ *a-ce* = ཨ་ལྕེ *a-ḻce* madam, sister; ཨ་ཅེ་སོང madam has left (*H̱brom. 49*); ཨ་ལྕེ་ལགས O, madam! ཨ་ལྕེ་ལགས་རིན་པོ་ཆེ *a-ḻce-lagṣ rin-po-che* your ladyship (*Yig. 44*).

ཨ་ཚུ *a-chu*, ཨ་ཚུ་ཚུ **हुहु**; interj. expressive of pain from cold, hence. ཨ་ཚུ་ཟེར་བ n. of one of the cold hells: སྡུག་བསྔལ་རྒྱུན་མི་ཆད་པ་འདོན་པས་ཨ་ཚུ་ཚུ (*Khriḏ. 38*) issues forth uninterrupted crying from agony, *achu*, *chu*. ཨ་ཚུ་ཟེར་བ *a-chu zer-wa* **हुहुवः**; one of the eight cold hells of the Buddhist purgatory (*M.V.*).

ཨ་ཆེ *a-che* 1. an elder sister of a female person. 2. *W.* wife, mistress, madam, used as address and otherwise (*Jä.*).

ཨ་ཆི་ཐུ *A-chi-thu* n. of the Regent of Tibet during the time that ཤེ་སྒྲ་ She'-dā was prime minister of Tibet (*Yig. k. 12*).

ཨ་མཆོད *a-m̱choḏ* (vulg.) a priest who performs the daily religious services in a church or monastery.

ཨ་ཇོ *a-jo* used in *Lh.* and *Tsang.* for ཇོ་ལགས *jo-lagṣ* and ཇོ་ཇོ *jo-jo* 1. an elder brother of a male person. 2. Sir, Mr., gentleman, lord, used in addressing and otherwise; also: friend! 3. n. of a god: དཀས་པོ་ཞུ་རུར་ཨ་ཇོ་བསྙུབས (*Deb.* ག, *37*).

ཨ་ཉན *a-ñan* = ཨེ་ཉན hesitation, hesitation to listen to one's advice; doubt as to whether one would listen or not: ད་རང་རེ་གཉིས་ཀུང་གཏམ་གཅིག་བཏང་ནས་ཨ་ཉན་ལྷ་ཟེར (*Ṟdsa. 21*).

ཨ་ཏ *a-ta* in Koñ-po for ཨ་ཇོ *a-jo* elder brother: ལྷ་ཡོལ་ལྷ་གདན་ཨ་ཏའི་ཟ་རྐོར་ཕྱུར, also: father.

‡ **ཨ་ཏི་ཤ** *A-ti-ça* (in Tib. ཕུལ་བྱུང་ *Phul-byuñ* the accomplished one) अतिश; also called ཇོ་བོ་རྗེ or དཔལ་ལྡན་ཨ་ཏི་ཤ the Tibetan equiv. for Dīpamkara S'rījñāna, the celebrated Buddhist pandit of Bengal, who lived for thirteen years in Tibet and died at Nyethang near Lhasa in the beginning of the eleventh century A.D.

‡ **ཨ་ཏི་མ་ཝེར** *A-ti ma-wer* a Bon god whose attributes resemble those of Avalokites'vara.

‡ ཨ་ཏི་མུ་ཏ་ཀ *a-ti mu-ta-ka* अतिमुक्तक a kind of flower growing on the plateaus of Tibet (*K. d.* ད, *584*).

Syn. अतिमुक्तक; དཔྱིད་བཟང་ *ḏpyid-ḇzañ*; དཔྱིད་ཀྱི་ཕོ་ཉ *ḏpyiḏ-kyi pho-ña*; སྦྲང་རྩི་སྐྱེས *s̱brañ-ṟtsi-s̱kyes̱*; འབྲས་བུ་ནག་སྨིན *ẖbras̱-bu nag-s̱min*; विग्र; བདེ་བཟང་ *ḇde-ḇzañ*; ལག་འཇོམས *lag-ẖjoms̱* (*M̱ñon.*).

‡ ཨ་ཏི་མུག་ཏ་ཀ *a-ti muk-ta-ka* अतिमुक्तक [mountain ebony]S.

ཨ་ཐུལ *a-thul* or ཨེ་ཐུལ *é-thul* a colloq. expression of doubt as to whether an enemy would be vanquished: ཟླ་གནས་དེད་དེ་ཨ་ཐུལ་ལྡོམས (*Ḻjañs̱*).

ཨ་ཐོ་བ *a-tho-wa* beautiful, good (*Sch.*).

ཨ་འཐས *a-ẖthas̱* is explained as སྣང་བ་ལ་རྟག་པར་ཤར་ཞིང་བདེན་པར་འཛིན་པ a phenomenon always occurring to one's self which is taken for reality.

‡ ཨ་དའི་བུ *A-daẖi bu* अदितिपुत्र the son of Aditi [the sun]*S.*

ཨ་དོགས *a-dogs̱* a table (*Sch.*).

ཨ་དོན *a-don*=སྐྱེ་བ་མེད་པ *s̱kye-wa meḏ-pa* unborn, uncreated, self-existent.

ཨ་དྲག *a-ḏrag* (colloq.) doubt as to whether a thing is good or bad—I doubt if it is good! (*Ṟdsa. 26*).

ཨ་དྲུང *a-ḏruñ*, རྟ་གཡོག 1. horseboy, one tending horses. 2.=དྲེལ་དཔོན *ḏrel-ḏpon* or ཆིབས་དཔོན *chibs̱-ḏpon* chief-groom, muleteer, but ordinarily a messenger who riding a swift horse carries official despatches. ཨ་དྲུང་རྟ་ཤད *a-ḏruñ-ṟta-çaḏ*=ཕོ་ཉ a messenger.

‡ **ཨ་དུ་མ་ཡ** *A-du ma-ya* अदुमय n. of a country (*K. du.* ད, *584*).

ཨ་ནན *a-nan* a little man, a dwarf (*S. kar. 177*).

ཨ་ནུ *a-nu* resp. address for a noble lady; n. of the mother of Thonmi Sambhoṭa, the father of Tibetan literature.

‡ **ཨ་ནཱུ་ན** *A-nū-na* n. of a mountain situated to the east of Jambudvīpa (*K. d.* ར, *267*).

ཨ་ནེ *a-ne* 1. an address to a Buddhist nun; a caressing word of address towards a nobleman's son. 2. uncle's wife, father's brother's wife.

ཨ་ནེ་མ་མོ *a-ne ma-mo* a certain red worm or vermin (*Ṟtsii. 83*).

ཨ་གནད་ལྟ་བ *a-gnaḏ ḻta-wa* to see or examine as to the condition of a thing, any scruple about a thing or matter.

ཨ་པ I: *a-pa* 1 पिता father=ཨ་ཕ *a-pha.* 2. expression of compassion, or mercy: ཨ་པ་སེམས་ཅན་ཀུན alas, all animals (*A. 19*).

ཨ་པི *a-pi* an interjection expressive of wonder when one perceives a thing of which he had no knowledge before: ཨ་པི་དེ་འདྲ་ཡིན་པ་ངས་མ་ཤེས indeed, that it was so I did not know!

ཨ་པོ *a-po* 1. the junior husband of a Tibetan woman; also=youthful husband of an elderly woman. 2. address for an elderly man: ཨ་བོ་རང་ཁོ་ན་ཡིན་གསུངས་སྐད (*A. 104*); ངེད་གཉིས་ནོར་རྫས་འཛོམ་པའི་ཨ་བོ་ཡིན (*Ṟdsa. 11*).

‡ **ཨ་པ་བ་ཀ།** *a-pa ba-ka* राजपुत्र; royal personage, official, (mystic) (*K. g.* ཁ, *28*).

ཨ་པྲ *a-pra* or ཨ་བྲ *a-bra* applied to several species of *Lagomys* or tailless shrew.

ཨ་ཕ *a-pha* 1. for ཕ *pha* father; ཨ་པ་ཆེན་པོ *a-pa chen-po* the elder husband of a woman who is held to be father of all the children born of her; ཨ་པ་ཆུང་ང the younger husband and junior father of her children. 2. uncastrated male animal, cf. ཕ.

ཨ་ཕོ་ང *a-pho-ṅa* = ཁོ་བོ་ང I myself (མི་ཕོ་ཁྱོ་ག་ང I the man).

ཨ་ཕྱི *a-phyi* = ཕྱི་མོ *phyi-mo* grandmother (*Mil., Jä.*).

ཨ་ཕྱིམ *a-phyim* old woman, goody, dame (*Sch.*).

ཨ་ཕྲག *a-phrag* = ཨ་མ་ཕྲག *a-ma-phrag* the breast-pocket attached to a Tibetan robe: ཨ་ཕྲག་ཏུ་སྡུ་བ *a-phrag-tu ṣdu-wa* to put into the bosom; colloq. = ཨབ་བག.

‡ **ཨ་བ་དྷུ་ཏི** *a-wa dhu-ti* = དྷུ་ཏི *dhu-ti* (སྲོག་རྩ་དབུས་མ *s̱rog-ṟtsa ḏbuṣ-ma*) the central life-vein for the རླུང in the human body.

ཨ་བང *a-baṅ* for བང་པོ the husband of the father's or mother's sister (*Cs.*).

ཨ་བར *a-bar* abbr. of ཨ་དུར and བ་དུར (*Ṟtsii. 76*).

ཨ་བོ་ཙེ *a-bo-tse* 1. acc. to *Sch.*: good, tolerable, middling. 2. ཨ་ཙ་ཙེ in colloq.

ཨ་བྱག *a-byag* name of a medicine.

ཨ་འབྲས *a-ẖbraṣ* n. of a kind of fruit in appearance like the bulbous excrescence of the maple tree: ཨ་འབྲས་མཁལ་མའི་ནད་ལ་མཆོག་ཏུ་ཕན the fruit a-de′ is very useful in kidney disease.

‡ ཨ་བྷི་ཥ *a-bhi-ṣa* n. of a medicinal fruit: ཨ་བྷི་ཥ་ཡིས་མགོ་ཆག་དུག་ནད་སེལ.

ཨ་མ *a-ma* अम्बा, माता; colloq. of མ mother: ཨ་མ་དྲིན་ཅན my kind mother; ཨ་མ་གྱིས *a-ma gyiṣ* you be to me a mother, behave to me as a mother.

ཨ་མ་ང *a-ma-ṅa* an expression of sorrow.

‡ **ཨ་མ་དེ་བ** *A-ma de-wa* (अमिताभ) (= འོད་དཔག་མེད) Tibetan corruption of the name of Amitābha.

ཨ་མི་མུ་ཟི་ཁྲི་དོ *A-mi mu-zi khri-do* one of the earliest tribes of Tibet; acc. to some: an ancient dynasty (*J. Zaṅ.*).

‡ **ཨ་མུ་ཀཾ** *a-mu-kam* अमुक = དུར་ཁྲོད *dur-khroḏ* cemetery (mystic).

‡ ཨ་མྲ *a-mra* चूत, आम्र mangoe; ཨ་མྲ་ཤིང *a-mra-çiṅ* आम्रवृक्ष the mangoe tree.

Syn. for both:—སྦྲང་རྩིའི་ཕོ་ཉ *s̱braṅ-ṟtsiẖi pho-ña*; དཔྱིད་ཀྱི་ཤིང *ḏpyiḏ-kyi-çiṅ*; མ་གན་ད *ma-gan-da*; རྐང་དྲུག་ཚེས *ṟkaṅ-ḏṟug-tsheṣ*; མངོན་འདོད *m̱ṅon-ẖdoḏ*; བསླབ་པའི་ཤིང *ḇṣlab-paẖi-çiṅ*; ཙཱུ་ཏ་ཨ་མྲ *cū-ta a-mra* (*M̱ṅon.*).

ཨ་མྲའི་མཆོག་གི་མིང names of the best kind of mangoe:—བཅུད་བཟང *ḇcuḏ-ḇzaṅ*; དཔྱིད་ཀའི་གཉེན *ḏpyiḏ-kaẖi-gñen*; ས་ཧ་ཀཱ་ར *sa-ha kā-ra*; དྲི་ཞིམ་ཨ་མྲ *dṟi-shim a-mra*; ཨ་མྲ་ཁྱད་པར་ཅན *a-mra khyaḏ-par-can* (*M̱ṅon.*).

‡ ཨ་མྲའི་འོ་མ *ā-mraẖi ẖo-ma* दुग्धतालीय [froth of milk; milk and mangoes]*S*.

‡ **ཨ་མྲི་ཏ** *a-mri-ta* अमृत; nectar, ambrosia.

‡ **ཨ་མྲི་ཏ་ནཾ** *a-mri ta-naṁ* = བདུད་རྩིའི་གནས the place of nectar (mystic) (*K. g.* ཁ, *28*).

ཨ་མྲོ *a-mro* for ཨ་མྲ *a-mra* mangoe (*S. kar. 179*).

‡ **ཨ་ཙ** *a-tsa*, or ཨ་ཙ་མ an expression of wonder or pity.

‡ **ཨ་ཙ་ར** *A-tsa-ra* a corruption of Acharya, the general name by which Indian people particularly Bengalis are known to the Tibetans: ཨ་ཙ་རས་གསེར་ཡོད་པ་ཤེས་ནས (*A. 67*) the Indians knowing, perceived that there was gold. 2. in *Mil.* a species of hobgoblin or spectre (*Jä.*). 3. the clowns in the Tibetan religious dances who are caricatures of the Indian Brahmans.

‡ ཨ་ཙ་ར་དམར་པོ *A-tsa-ra ḏmar-po* n. of an Indian saint (*A. 66*).

ཨ་ཙི *a-tsi* an expression of wonder: ཨ་ཙི་ང་ཤི་རྒྱ་གར་ན་ད་དུང་ངོ་མཚར་ཅན་གྱི་གཏམ་ཡོད (*A. 107*).

ཨ་ཙི་ཚི *a-tsi-tshi* an expression of repentance, regret: ཨ་ཙི་ཚི་ཨ་པ་ང་ཤི་བ་པ་ཡིན་འདུག.

ཨ་ཚ *a-tsha* or ཨ་ཚ་ཚ *a-tsha-tsha* an interj. expressing pain occasioned by burning heat or fire.

ཨ་ཚོར *a-tshor* an interjection or interrogation: གཟུགས་ཨ་ཚོར are you unwell, you are ill?

ཨ་འཚམ *a-ẖtsham* in Sikk. = is it all right?

ཨ་མཚར *a-m̱tshar* = ཡ་མཚར་པོ *ya-mtshar-po* wonderful, curious.

‡ **ཨ་ཛ་ག་ར** *a-dsa ga-ra* अजगर the python snake (*K. d.* ཀ, *464*).

‡ **ཨ་ཛ་ན** *a-dsa-na* [*Vai. şñ.*, ཨ་ཛི་ན *a-dsi-na* अजिन] the hairy skin of a black antelope which serves the religious student for a couch, seat, covering, etc.; Tibetan writers use the word for the animal itself: རི་དྭགས་ཨ་ཛི་ནའི་པགས་པ the skin of the *adsina* antelope.

‡ ཨ་ཛི་ར་བ་ཏི *A-dsi-ra wa-ti* n. of a river in ancient India (*K. du.* ད, *395*).

‡ ཨ་ཝ་དྷུ་ཏི *a-wa dhu-ti* air passage.

‡ ཨ་ཝ་བྲག་ཏྲི་ཏ *a-wa brag-tri-ta* अवप्राकृत, = the language of the ghosts (*Yig. 7*).

ཨ་ཞང་ *a-shañ* colloq. for ཞང་པོ *shañ-po* mother's brother; ཨ་ཞང་ཚ་བོ uncle and nephew.

ཨ་ཧུ་ཙི *a-ẖu-tsi* 1. = it is of no consequence, it does not matter. 2. n. of a plant = བྱ་པོ་ཙི་ཙི *bya-po tsi-tsi* (*Jä.*)

ཨ་ཡ་ང *a-ya-ña* = ང་དེ་འདྲའི་བྱ་བ་མི་འདོད I am tired of that kind of work!

ཨ་ཡུ *a-yu C.* (= ཁུ་ཡུ *khu-yu*) hornless, of cattle (*Jä.*).

ཨ་ར *a-ra* 1. an interjection expressive of pain in the body. 2. n. of a guinea pig. 3. n. of a section of the monastery of Sera near Lhasa (*Loñ.* ཀ, *7*).

‡ ཨ་ར་བ་ཙི་ན *a-ra-wa tsi-na* a mystical and symbolical word peculiar to the charms about Jamyang Bodhisattwa.

ཨ་རག *a-rag* resp. བཅེས་རག *ḇçeş-rag C.*, འདོན་རག *ẖdon-rag W.*, arrack, brandy, the usual barley-brandy which is distilled in nearly every house (*Jä.*).

ཨ་རང་གསོམ *a-rañ-gçom* an expression of hesitation as to believing a thing: འདི་འདྲ་ཞང་པོའི་བློ་ལ་ཨ་རང་གསོམ (*Ṟdsa. 24*).

ཨ་རབ་སྒང་ *A-rab-s̱gań* n. of a place in *Khams̱* (*Deb.* ག, *37*).

ཨ་རིག *A-rig* n. of a country of nomad herdsmen situated to the west of Amdo (*Loń.* ཛ, *18*).

ཨ་རུ *a-ru*=ཨ་རུ་ར *a-ru-ra*.

ཨ་རུ་ར *a-ru-ra* हरितकी, परितकी, हरित, सुनिभेषज, पावनी, विश्व-भोषधि [myrobalan, universal medicine]*S.*

Syn. for the fruit as well as the tree of *Myrobalan arjuna*: འཇིགས་མེད *ẖjigs̱-med*; ནད་མེད *naḏ-med*; ཕན་པ་ཅན *phan-pa-can*; ནད་འདོར *naḏ-ẖdor*; བཅུད་ལེན *ḇcuḏ-len*; བརྒྱ་བྱིན་སྤྲོས *ḇṟgya-byin-s̱pros̱*; བདུད་རྩིའི་འབྲས་བུ *ḇduḏ-ṟtsiẖi ẖbras̱-bu*; བདུད་རྩི་གསེར་ལྡན *ḇduḏ-ṟtsi g̱ser-ḻdan*; ཧ་རི་ཏ *hā-ri-ta*; འཕྲོག་བྱེད *ẖphrog-byeḏ*; བདེ་བྱེད *ḇde-byeḏ*; ཞི་བྱེད *shi-byeḏ* (*M̱ńon.*).

ཨ་རུམ *a-rum* a species of garlic, with a pale-red blossom, *Allium strictum* (*Jä.*).

ཨ་རེ *a-re* 1.=ཁོ་རེ *kho-ṟe* O, friend! (in derision). 2. an interj. ཨ་རེ་ཕངས well then? throw it away! (*Jä.*).

‡ **ཨ་རེ** *a-re* अरे an interjection expressive of wonder=ཨ་ཙི *a-tsi* (*Ṟdsa. 10*).

ཨ་རེ་མཛེས *a-re-m̱dses̱* उजज्वल how nice!

‡ **ཨ་རོ་ག** *a-ro-ga* अरोग.=ནད་མེད without disease, in good health.

ཨ་རོགས *A-rogs̱* a common name of individuals in Tibet.

ཨ་ལ་རོང *A-la-roń* the birth place of the tenth Karma-pa hierarch *Rol-paẖi Ṟdorje* ललितवज्र (*Loń.* ཛ, *27*).

ཨ་ལ་ལ *a-la-la* अहो an interjection, approving of one's action and complimenting by saying: you are clever and happy!=ཐབས་ཤེས་བདེ་བ་ཆེ.

ཨ་ལ་ལ་ཧོ *a-la la-ho* or ཨ་ལ་ལཧོ *a-la-laẖo*, occurs in ཨ་ལ་ལ་ཧོ་དགོངས་སུ་གསོལ ye gods be propitious to us, pray hear our prayers! (*Ḻjań.*).

ཨ་ལ་མ་ལ *a-la ma-la* explained as སྣབས་སོག་ཐབས་ཆ་བྱུང་བ.

ཨ་ལི *a-li*=ཨ་ཕྲེང *a-phreń* the series of vowels or string of vowels. ཨ་ལི་ཀ་ལི *a-li ka-li* the Tibetan alphabet, vowels and consonants.

‡ **ཨ་ལི་ལ་བར་ཏ** *A-li-la bar-ta* n. of a great river (*K. my.* ཀ, *68*).

ཨ་ལིག *a-lig* 1. a little. 2. a little boy.

ཨ་ལུང *a-luń*=ཨ་ལོང *a-loń* a ring.

ཨ་ལུས *a-lus̱* in Sikk.=cat.

ཨ་ལེ *a-le*=ཨ་ཙི *a-tsi* an expression of wonder (at hearing what was not known before): ཨ་ལེ་དེ་འདྲ་མ་རེད། ཨ་ལེ་འདི་ན་འདུག oh, it is here. 2. a little while: ཨ་ལེ་བོད་ན་རྒྱ་གར་ན་མེད་པའི་ཆོས་མང་པོ་ཡོད (*A. 80*); ཁྱོད་ཨ་ལེ་མ་འགྲོ *khyoḏ a-le ma-ẖgro* do not go for a while; ཨ་ལེ་སྒུགས་རོགས wait a while, stop a bit, please; ང་ཡ་ཨ་ལེ་མི་ཧོང I won't come for a little.

ཨ་ལོ *a-lo* sir, an address to gentlemen in Sikkim.

ཨ་ལོང *a-loń* वलय a ring [bracelet]*S.*

ཨ་ཤ་པ *a-ça-pa* n. of a yaksha demon: གནོད་སྦྱིན་ཨ་ཤ་བ་བཤད་པའི་གཏམ་རྒྱུད (*A. 80*).

ཨ་ཤད *a-çaḏ*=གཏུམ་མོ *gtum-mo* fierce.

‡ ཨ་ཤྭ་གན་དྷ *a-çwa gan-dha* अश्वगन्धा [the plant *Physalis flexuosalin*]*S.*: ཨ་ཤྭ་གན་དྷས་སྐྲང་གྲང་ཆུ་སེར་སེལ (*Med.*).

ཨ་ཤུ *a-çu* apricot.

ཨ་ཤེ *a-çe* a superior quality of scarf used for presentation on visits (*S. kar. 179*).

‡ **ཨ་ཤོ་ཏ་ར** *a-ço ta-ra* a kind of worm growing in the clefts of withered trees (*K. d.* ཟ, *456*).

ཨ་ཤོ་ལེགས *A-ço-legş* one of the early kings of Tibet who was son of king སྤོ་དེ་གུང་རྒྱལ *Spo-de guñ-r̲gyal* (*Yig. 65*).

‡ ཨ་ས་ན *a-sa-na* असन: [the tree *Terminalia tomentosa*]*S.*

‡ ཨ་ས་ར *a-sa-ra* n. of a kind of flower (*K. d.* ཁ, *12*).

ཨ་སམ *a-sam* acc. to *Sch.*: a thick sauce or broth, soup; ཨ་སྦྱར *a-şbyar* a thin broth (*Jä.*).

‡ ཨ་སི *a-si* असि=གྲི *gri* knife (*Mñon.*).

‡ ཨ་སུ་རའི་བྲག་ཕུག *A-su-rah̲i brag-phug* n. of a rock cavern in Sikkim visited by pilgrims of the *R̲ñiñ-ma* school.

ཨ་སྲུ་ *a-sr̲u* for སྲུ་མོ *sr̲u-mo* an aunt (*Sch.*).

ཨ་གསར *a-gsar* commonly ཨག་གསར: བློན་པོ་ངན་པ་རྣམས་ཨ་གསར་གྱིས་རྒྱལ་ཕྲན་གསར་པ་དེའི་གཡོག་བྱེད (*Pag. 300*).

ཨ་གསལ་ལ *a-gsal-la*=མངོན་སུམ་དུ adv. openly, manifestly, publicly (*Jä.*).

‡ **ཨ་ཧ** *A-ha*=དབང་ཕྱུག་ཆེན་པོ Is′vara, (mystic) (*K. g.* ག, *216*).

‡ **ཨ་ཧོ་ཡེ** *a-ho-ye* yes; acc. to *Jä.* an expression of laughter.

‡ **ཨ་ཨུ་ར་བྲི་ཏ** *a-u-ra brī-ta* the language of the demons or Asura (*Yig. 7*).

ཨཱ་ཡིག *ā-yig* स्वर, अकार, the letter A.

ཨག་ཚོམ *ag-tshom* རག་ཚོམ resp. ཞལ་ཚོམ also beard of the chin, chin tuft (*Jä.*). ཨག་ཚོམ་ཅན *ag-tshom-can* or ཨག་ཚར་ཅན *ag-tshar-can* a bearded or shaggy man; name for goat (*M̲ñon.*)

ཨག་གསར *ag-gsar* lover of new things (*Tsh. yañ. 643*), fickle-minded.

ཨང་ *añ* 1. sbst.=འདོམས? ཨང་རྟ, ཨང་རས loin-cloth *C.*, *W.*; ཨང་ཐུང་ under-garment, ཨང་རས trowsers, breeches (*Pth.*). 2. interj.: well then! now then! well! ཨང་མི་ཁུག *añ-mi-khug*, in མི་ཡིས་བོས་ཀྱང་ཨང་མི་ཁུག (*Khrid̲. 51*).

‡ **ཨང་ག** *Añ-ga* अङ्ग ancient name of modern Bhagalpur. ཨང་གའི་རྒྱལ་པོ *Añ-gah̲i r̲gyal-po* अङ्गराज an epithet of Karna the first born of Kunti the mother of the five Pāṇḍava brothers (*M̲ñon.*).

ཨང་གི *añ-gi* in colloq. "*añ-ki*," figure, number, cipher, usually added to the ordinal numbers in speaking, *e.g.*, ཨང་གི་དང་པོ "*añ-ki tañ-po*" the first, also: of best quality. ཨང་གྲངས, ཨང་ཡིག numeral figure.

‡ ཨང་གུ་ལི *añ-gu-li* अङ्गुलि the finger;=ཡན་ལག hand limbs.

‡ **ཨང་འགའ་རག** *añ-h̲gah̲-rag*...རྟོགས་ལྡན་གྱི་དོར་མ *r̲togş-l̲dan-gyi dor-ma* कच्छोटि, जाङ्गिया the trousers worn as an under-garment by Tantrik priests in Tibet.

ཨང་མ་ཙི *añ-ma-tsi* acc. to *Sch.*=flies, winged insects.

ཨད་མོ་ཉིག *ad̲-mo-nig* = पाण्डु कम्बल [a white woollen covering or blanket]*S.*

ཨན *an* in *W.* white chalk (*Jä.*).

‡ ཨན་ཏས་ཐ *an-taş-tha* अन्तस्थ=སྨེ་ཤ་ཅན *şme-ça-can* (mystic) (*K. g.* ཁ, *28*) [Literally signifies "standing at the end." The letters *y*, *r*, *l*, *v* and *h* are called *antastha*]*S.*

ཨན་སྟོང་ *an-ştoñ* (=སྐེ་ཚིགས་དང་པོ *şke-tshigş dañ-po*) cervical vertebra.

‡ ཨན་ད་རྙིལ *an-da-r̲ñil* इन्द्रनील sapphire.

ཨན་གདོས *an-g̱doṣ* Chinese "life-boards" or head and arm stocks; ཨན་གདོས་ལ་འཛུག་པ to put (a person) into the stocks.

ཨན་འདར *an-ẖdar* in *C.* 1. board, plank, panel. 2. ལྕགས་ཀྱི་ཨན་འདར acc. to *Cs.* an iron instrument of torture; acc. to *Thgy.* a kind of press (*Jä.*).

ཨབ་བཏབ་པ *ab-ḇtab-pa* = རྒྱ་བརྒྱབ་པ or རྒྱ་བཏབ་པ (*M̱ñon.*).

ཨམ་ཆོག *am-chog* col. for རྣ་མཆོག *ṟna-m̱chog* the ear; སྣམ་བྲག *ṣnam-brag* the bosom (*Jā.*).

ཨམ་ཕྲག *am-phrag* breast-pocket of the Tibetan.

ཨམ་བན *am-ban* the Chinese Residents in Tibet, political and military officers, two of whom are resident at Lhasa.

ཨམ་གཙིགས *am-g̱tsigṣ* pressure of the lower lip with the upper teeth (in despair or out of anger):—གཞན་ལ་ཐབས་མེད་པར་ཨམ་གཙིགས་དམ (*Ṟdsa. 18*).

ཨར་ཀ *ar-ka* or ཨར་ག, also ཤེར་ཀ plaster floor made of pulverized marble and oil (*Jä.*). ཨར་ཆེན *ar-chen* a plaster floor or a floor made of pebbles (*Ṟtsii.*). ཨར་ལས *ar-laṣ* the work of making a floor with pebbles, marble, or plaster (*Ṟtsii.*).

‡ **ཨར་ཀ་མེ་ཏོག** *ar-ka me-tog* अर्कपुष्प [flower of the plant *Gynandropsis pentaphylla*]*S.*

ཨར་སྐྱ *ar-ṣkya* a fragrant tree which is used in medicine and yields frankincense (*Ṟtsii.*).

ཨར་གོན *ar-gon* offspring of parents not having the same rank, nor the same religion, and not belonging to the same nation; in *Ld.* (*Jä.*).

ཨར་ཏི *ar-ti* or ཨར་ཏི་ཁ་དམར *ar-ti kha-ḏmar* cloth of raw-silk imported from Assam, having three stripes lengthwise; it is used for wrappers by the middle class Tibetans (*Ṟtsii.*).

‡ **ཨར་དྷ་མེ་རུ** *Ara dha-me-ru* (lit. half Meru) fabulous mountain situated beyond the continent of *Kuntu ḏgaẖ-war gur-paẖi gliñ* and said to contain mines of *waidurya* (lapiz lazuli) guarded by two *Rákṣasa* called Māndehā and Rāma. Beyond that mountain is said to be a great ocean containing sea-elephants and sea-hogs (*K. d.* ར, *281*).

ཨར་ནག *ar-nag* used in medicine and as incense (*Ṟtsii.*).

ཨར་པ *ar-pa* a thief, robber.

Syn. རྐུན་པོ *ṟkun-po*; རྐུན་མོ *ṟkun-mo* (*M̱ñon.*).

ཨར་མོ *ar-mo* n. of a bird (*Ṟtsii.*).

ཨར་མོ་ལི་ག *ar-mo li-ga* occurs in ཨར་མོ་ལི་གའི་རྡོ་ལེབ *ar-mo li-gaẖi ṟdo-leb* (*Gyal. S.*).

ཨར་ལ་གཏད་པ *ar-la g̱taḏ-pa Sch.*: to be reduced to extremeties, esp. to extreme misery (*Jä.*).

‡ **ཨ་རྫ་ཀ** *a-ṟdsa-ka* अर्जक; cotton: ཨ་རྫ་ཀའི་རྡོག་པ *Glr.* cotton-capsule.

Syn. ཉི་དགའ་མའི་འབྲས་བུ *ñi-ḏgaẖ-maẖi ẖbraṣ-bu*; ལྕམ་པའི་འབྲས་བུ *ḻcam-paẖi ẖbraṣ-bu* (*M̱ñon.*).

‡ ཨ་ར་གྷའི་མེ་ཏོག *a-ra ghaẖi me-tog* = ཤར་བུའི་མེ་ཏོག or སྦྲ་བའམ་ཚེར་མའི་མེ་ཏོག *ṣbra-waẖam tsher-maẖi mo-tog* (*M̱ñon.*) drug used in vesicular eruptions *Med.*

‡ **ཨརྱ་དེ་བ** *Arya de-wa* = འཕགས་པ་ལྷ the chief disciple of Nāgārjuna who succeeded

him in the Buddhist hierarchical chair of Nālanda and who converted many powerful paṇḍits such as A'sva-ghosha and others to Buddhism (*Grub. 16*).

ཨལ་གཅིག *al-gcig* the one half of a pair.

ཨལ་ཏ *al-ta* (for ད་ལྟ *da-ḻta*) 1. in *Bal.* now, at present. 2. to-day (*Jä.*).

ཨལ་ཏིང་ *al-tiń* something bulky or heavy (*Jä.*).

ཨལ་ལ *al-la*, v. ཨ་ལ་ལ *a-la-la*.

ཨཥ་ཊི *aṣ-ṭi* n. of a tree growing in *Ri-wo ṟtse-ḻńa* (Putoshan in China):—རྒྱ་ནག་རི་བོ་རྩེ་ལྔར་ཨཥ་ཊི་ཤིང་གི་རྩ་བ་ལས་འཇམ་དཔལ་དབྱངས་དངོས་སུ་སྟོན་ཏོ (*Loń.* ༢, *10*).

‡ **ཨསྨ་གར་བྷ** *asma-gar-bha* the emerald.

‡ **ཨས་སརྟ** *aṣ-sarta* the female breast, teats of woman (mystic) (*K. g.* ཀ, *216*).

ཨི *i* 1. beer, = ཆང་ in *C.* 2. vulg. pronunc. of དབྱི *ḏḇyi* the lynx. 3. num.: 60. 4. in Budh.: ཨི་ནི་མཐོང་བ་མེད་པའི་སྒོ། *i* is the invisible entity or it is symbolic of the same (*K. g.* ཕ, *43*).

ཨི་ཁུག *i-khug* = ཨག in *W.* hiccough, sob (*Jä.*).

ཨི་གུ་ལྱ *i-gu-lya* = ཡན་ལག་དང་ཉིང་ལག अङ्ग प्रत्यङ्ग, limb and the secondary parts of a limb (mystic) (*K. g.* ཀ, *340*).

ཨི་ལྡན *i-ḻdan* the letters surmounted by the vowel sign ི *i* such as ཀྱི *kyi*, གི *gi*, གྱི *gyi*, འི *ẖi*, ཡི *yi* (*Situ. 28*).

‡ **ཨི་ལ་བ་ཏི** *I-la-wa-ti* n. of a great river in ancient India, prob. the Irawadi of Burma (*K. my.* ཁ, *198*) [I-la-vati or Iravati is one of the five branches of the Indus flowing through the Punjab ?]*S.*

‡ **ཨི་ཤི་ཀ** *i-çi-ka* a grass-like herb: རྟག་ཏུ་གནས་ཏེ་མི་གཡོ་བ (*K. my.* ཀ, *478*).

ཨི་ཤོ་ལེགས *I-ço-legs* son of king སྤོ་དེ་གུང་རྒྱལ *Ṣpo-de guń-ṟgyal* (*Yig. 65*).

‡ **ཨི་ཤོ་མ་ཏི** *I-ço ma-ti* **इच्छामति** n. of a great river in India (*K. my.* ཁ, *198*) [Probably the same as the river Ichāmati which is a branch of the Padmā flowing through Bengal]*S.*

‡ **ཨིནྡྲ་གོ་པ** *in ḏra go-pa* [**इन्द्रगोप** cochineal; yet among the substances devoted to a costly *Chorten* it is mentioned as one of the five divine jewels (*Glr. 7.*)] from *Jä.* [the insect cochineal of various kinds, frequently mentioned in Pali books]*S.*

‡ **ཨིནྡྲ་ནཱི་ལ** *in-ḏra nī-la* sapphire.

Syn. མཐོན་ཀ་ཆེ *m̱thon-ka-che*; ཨན་ད་རྙིལ *an-da-ṣñil*; དབང་སྔོན *ḏwań-ṣńon*; ནོར་བུའི་སྙིང་པོ *nor-buẖi ṣñiń-po*; ནོར་བུ་སྔོན་པོ *nor-bu ṣńon-po*; ཀ་ཀ་ནཱི་ལ *ka-ka nī-la*; ནཱི་ལ *nī-la*; སྔོ་སྐྱ་ནཱི་ལ *ṣńo-ṣkya ni-la*; ཚ་ལི *tsha-li* (*M̱ńon.*).

‡ ཨིནྡྲ་བྱཱ་ཀ་ར་ཎ *in-ḏra byā-ka ra-na* **इन्द्रव्याकरण** n. of an ancient Sanskrit grammar.

ཨིམ་ཆི *im-chi* Tibetanized Mongol term for a physician.

ཨུ *u* 1. = num. 90. 2. ཨུ་ནི་ཐོས་པ་མེད་པའི་སྒོ། *u* is symbolical of the unheard (*K. g.* ཕ, *43*).

ཨུ་རྒྱན *u-ṟgyan*, = དབུ་རྒྱན the crown, the head ornament; but v. ཨོ་རྒྱན་ *O-ṟgyan*.

ཨུ་ཅུག *u-cug* persistency; with བྱེད་པ = to persuade, to press, to urge, to persist in any matter.

‡ **ཨུ་ཏ་ཀ** *U-ta-ka* n. of an ancient sage (*K. my.* ཀ, *1530*).

‡ **ཨུ་ཏྲ་ཡ་ན** *U-tra-ya-na* n. of an ancient Indian king who during Gautama Buddha's time reigned in the great city of སྒྲ་སྒྲོགས *Sgra-sgrogş*. He was a devoted admirer of Buddha and ruled his people with righteousness and justice. In the latter part of his life abdicating the throne in favour of his son he entered the holy order of Bhikshu (*K. du.* ཉ, *298*).

‡ **ཨུ་དུམ་བ་ར** *u-dum ba-ra* उदुम्बर (*Ficus clomerata*) but in Tibetan literature a fabulous lotus of immense size (*Jä.*).

‡ **ཨུ་ནི་ཀོ** *U-ni-ko* n. of a demon Yaksha of Kashmir who was a friend of the Yaksha called བ་གླང་ལྡན *Ba-glaṅ-ḻdan* of the country of Rohita who had invited Buddha Gautama with his followers to dinner and served the guests with a large quantity of grapes of Kashmir (*K. du.* པ, *298*).

ཨུ་སྤུ *u-şpu* tea-kettle (*S. kar. 177*).

‡ ཨུཏ་པ་ལྡན *Ut-pa-ḻdan* उत्पलावती ; n. of a city in ancient India (*A.K. 51*, *6*, v.).

ཨུ་པ་ལ *U-pa-la* उपालि the learned disciple of Buddha who expounded the Abhidharma piṭaka at the first great Buddhist convocation (*K. du.* ད, *427*).

‡ **ཨུ་མ** *U-ma* goddess Umā, the wife of Mahes'vara (*M̱ṅon.*).

‡ ཨུ་ཙི་ཏིང་ག *u-tsi tiṅ-ga* n. of an insect, the touch of which produces sexual excitement even in such monks as had been free from all thought of female company (*K. du.* ཙ, *69*).

ཨུ་ཚུགས *u-tshugş*=ནན་ཏན *nan-tan* persistence.

‡ **ཨུ་ཤའི་རི** *U-çaẖi-ri* or ཨུ་ཤི་རི *U-çi-ri* n. of a hill range in Central India or Magadha wherein there was a dense forest called Tamasa (*K. du.* ཁ, *241* and *K. d.* ལ, *257*).

ཨུག་ཆོས *ug-choş* n. of a flower : ཨོག་ཆོས་ཉ་བའི་ནད་སེལ་སྲོམ་པ་སྐྱོང་.

‡ ཨུག་ལི་མཱ་ཐོ *Uk-li mā-tho* also called གི་རི་མཱ་ཐོ *gi-ri mā-tho* n. of a sanctuary containing the image of Hayagriba Vishnu (*Dsam. 6*).

‡ **ཨུཏ་པ་ལ** *ut-pa-la* उत्पल the blue water lily ; [a lotus]*S.*

Syn. ཆུ་སྐྱེས་སྔོན་པ *chu-şkyeş şṅon-pa* ; སའི་གདུབ་བུ *saẖi-g̱dub-bu* ; དབང་མཆོག *ḏwaṅ-m̱chog* ; སྟེང་འཐུང *şteṅ-ẖthuṅ* ; མིག་གི་གཉེན *mig-gi-g̱ñen* (*M̱ṅon.*).

‡ ཨུཏ་པ་ལ་དཀར་པོ *ut-pa-la ḏkar-po*=ཀུ་མུ་ད कुमुद.

ཨུཏ་པ་ལ་ཆེ *ut-pa-la che* महोत्पल, पद्म [a full blown lotus]*S.*

ཨུཏ་པ་ལ་ལྟུར་གས་པ *ut-pa-la ḻtur gaş-pa* one of the eight cold hells of the Buddhists (*M.V.*).

ཨུཏ་པ་ལ་མདའ *ut-pa-la m̱daẖ* रुबु, एरण्ड [the castor-oil plant]S.

ཨུཏ་པ་ལ་སྡོང་པོ *ut-pa-la şdoṅ-po* the lily plant.

ཨུཏ་པ་ལ་ཡུ་བ *ut-pa-la yu-wa* सहदेव.

‡ ཨུཏ་པ་ལ་དམར་པོ *ut-pa-la ḏmar-po* रक्तोत्पल [the red lotus]*S.*

Syn. བུང་བ་དགའ *buṅ-wa-ḏgaẖ* ; དཔལ་གྱི་ལག་པ *ḏpal-gyi lag-pa* ; དཔལ་གྱི་ཁྱིམ *ḏpal-gyi-khyim* ; (ཨུཏ་པ་ལ་ད་གོ་ཐེམ་པ་འདྲ) (*M̱ṅon.*).

‡ **ཨུཏ་པ་ལ་ཤིང** *ut-pa-la çiṅ* सदाफल, उत्पल [the lotus plant]*S.*

Syn. ལྟེ་བ་ཅན *ḻte-wa-can* ; ལ་ཀུ་ཙ *la-ku-tsa* ; ཡོངས་བསྣུན *yoṅş-ḇşnun* ; ཨུཏ་པ་ལ་ཤིང *ut-pa-la çiṅ* (*M̱ṅon.*).

ཨུཏ་པ་ལའི་མདོག *Ut-pa-laẖi m̱dog* उत्पलवर्ण n. of one of the earliest disciples of Buddha (*M.V.*).

ཨུཏ་པ་ལའི་རྩ་བ *ut-pa-laẖi ṟtsa-wa* शालूक lotus root.

ཨུང་གུ *uñ-gu* oil-lamp *C.* (*Jä.*).

ཨུན་ཆུང་ *un-chuñ* = བཙུན་ཆུང་ a young monk.

ཨུན་ཐུག *un-thug*, v. ཧུ་ཐུག *ẖu-thug*.

ཨུར་རྒྱ *Ur-ṟgya* a warm meal-porridge; fermenting dough *C.*

ཨུར་རྡོ *ur-ṟdo*, v. འུར་རྡོ; ཨུར་བ, v. དབུར་བ; ཨུལ་འཐག colloq. for གཡུལ་འཐག (*Jä.*).

ཨུར་ནན *Ur-nan* n. of a religious sect: ཕུར་བུ་ཨུར་ནན་གྱི་ལུགས་ལ་གྲུབ་པ་ཐོབ (*Deb.* ཀ, *34*).

ཨེ *e* I: num. = 120. 2. in *C.* and later literature, an interrogative particle usually put immediatetely before the vb. or the pron. standing in the place of the vb.: བདེ་མོ་ཨེ་ཡོད I am afraid he is not well, is he happy; ཨེ་ནུས་མི་ནུས shall we be able or not (*Mil.*). ངའི་ཁུ་བོ་སྙིང་རྗེ་ཆེན་དེ་ཨེ་ངོ་བཀྱལ my uncle who is very gracious why should he be in trouble? (*A. 128*).

ཨེ་དྲག *e-ḏrag* = ཡག་གམ, superfine, the best: ཨེ་དྲག་ནང་གི་དྲག་ལེ་རེད (*Ḻjañş.*). In the mystic language of Virūpākṣa the guardian Mahārāja of the west, we have: ཨེ་ནེ *e-ne*, མེ་ནེ *me-ne*, དད་ཕུ *daḏ-phu*, ད་དབ་ཕུ *da-dab-phu*, as expressions = misery, sin, the way and cessation of misery.

ཨེ II: in Budh.: ཨེ་ཞེས་པ་ནི་སངས་རྒྱས་ཀྱི་ཆོས་ཉིད་སྐུ་ངན་ལས་འདས་པ་དེ་བཞིན་བཤེགས་པའི་དོན་ནོ (*K. my.* ཀ, *206*).

ཨེ III: n. of a place in Tibet (*Jig. 9*); ཨེ་པ E-pa a native of E'.

ཨེ་ལྷ་རྒྱ་རི་བ *E-lha ṟgya-ri-wa* n. of a scion of the ancient line of kings who belonged to the ministry under the 1st sovereign Dalai Lama (*Loñ.* ཤ, *9*).

ཨེ་ཉ་ཡ *e-ña-ya*, ཨེ་ན་མ एण a fabulous black antelope with short legs and black eyes (*Jä.*).

‡ **ཨེ་ཏཏྟ** *e-tatta* = བཟང་བ་དང་བཅའ་བ eating and drinking (mystic) (*K. g.* ཀ, *215*).

ཨེ་འཐད *e-ẖthaḏ* = ཨེ་ཡོང་ has he come; also in མི་ཐམས་ཅད་གསད་ན་ཨེ་འཐད if all are killed, would it be liked? (*Yig. 58*).

ཨེ་དྲན *e-ḏran* = དྲན་ནམ *ḏran-nam* in སེམས་ལ་ཤར་ཡང་ལག་ལེན་ལ་འགེལ་བ་རང་ཨེ་དྲན (*Ṟdsa. 14*).

ཨེ་མ *e-ma*, ཨེ་མའོ ཨེ་མ་ཧོ or *a-ma-ho* अम्महे (*A. K. 1-6*) interjection expressing compassion.

‡ **ཨེ་ཝཾ** *e-waṁ* 1. एवम् yes, certainly, to be sure (*Vai. şñ.*). 2. in Budh. this is symbolical of ཨེ *e* signifying (*a*) ཐབས *thabş* उपाय or (*b*) མདོ *m̲do* = *Sûtra*; whilst ཝཾ *waṁ* = (*a*) ཤེས *çeş* or ཤེས་རབ *çeş-rab* knowledge or wisdom or (*b*) སྔགས *şñagş Mantra* or the mystical part of Buddhism. 3. n. of a Buddhist religious work.

ཨེ་རེད *e-reḏ* = ཨེ་ཡིན *e-yin* or ཡིན་ནམ *yin-nam.*

ཨེ་རན་རྒྱལ་པོ་འཇིགས་མེད *e-ran ṟgyal-po ẖjigş-meḏ* the yellow coloured myrabolan (*S̱man. 109*).

‡ ཨེ་རན་ད *e-ran-da* कमसी, एरण्ड [the castor-oil plant] *S.*

‡ **ཨེ་ལ** *e-la* दाड़िम्ब = pomegranate.

ཨེ་ལའི་བརྒྱུད *E-laẖi-ḇṟgyud* an epithet of Vaiçravaṇa the guardian of the northern quarter of the world.

ཨེ་ལའི་འདབ *e-laẖi-ẖdab* रसना, as met. = the tongue.

‡ **ཨེ་ལན** *E-lan* n. of the empress of the tenth Tartar Emperor of China whose son was the Emperor Bogto (*Loñ.* ཤ, *10*).

‡ ཨེ་ལབ *e-lab* एलपत्र occurs in མ་གཅིག་ལབ་སྒྲོན་ན། ཨེ་ལབ་ཀྱི་འདབ་གྲོང་མཚོ་མེར་མོ (*Loṅ.* ཟ, *32*).

‡ ཨེད་ནུ་མ་ཀཱ་ཀ་དྷེ་ནུ *eḍ-nu ma-kā-ka dhe-nu* n. of a bird (*K. ko.* ཀ, *2*).

ཨེན *en*=ཅུང་ཟད *cuṅ-zaḍ* : ད་ལན་ཨེན་ཙམ་འཕྱིས་ནས་སྣང (*A. 144*). ཨེན་ཅིག *en-cig*=ཧྲིབ་ཙམ *hrib-tsam* : ཨེན་ཅིག་མ་གསད་ཅིག་ངས་ཁ་ཆེམས་འཇོག (*Beḥ. 47*). ཨེན་རེ *en-re*=ཅུང་ཟད་རེ *cuṅ-zaḍ-re* a little only, ཨེན་ཙམ *en-tsam*=ཅུང་ཟད་ཙམ *cuṅ-zaḍ-tsam* only a little ; the little one (a pr. name).

ཨེན་ཙམ *en-tsam* in ད་ལན་ཨེན་ཙམ་འཕྱིས་ནས་སྣང (*A. 144*) ; and in ཕྱི་རབ་སྐྱེ་བོ་གསོ་མན་ཆ་ལག་ཏུ། ཨེན་ཙམ་ཆ་གཅིག་རྒྱ་གར་ཡུལ་དུ་བཞག (*Sorig. 160*).

ཨེན་རེ *en-re*, fast, rapid : དྭགས་པོར་ཉམས་ལེན་ཨེན་རེ་བྱེད་པའི་ཉ་མ་བཅུ་གཅིག་ཙམ་ལ་དང་པོར་འཆི་དུས་ཞེབས་པ (*Deb.* ག, *36*).

ཨེན་འདར *en-ḥdar*, v. ཨན་འདར *an-ḥdar* (*Jä.*).

ཨེམ་ཆི *em-chi* or ཨམ་ཆི *am-chi* or ཨིམ་ཆི *im-chi* a doctor or physician. Acc. to *Liç.* it is a Mongolian word.

ཨེར་ཀ *er-ka C.* v. ཨར་ཀ *ar-ka* (*Jä.*).

ཨོ་དཀར་བྲག *O-ḍkar-brag* n. of a rock-cave under a huge white rock in ancient India where the sage *Pha Dampa Saṅṣ-ṛgyaṣ* performed asceticism: དམ་པ་རྒྱ་གར་དྲན་དྲན་འདུག་ཟེར། ཨོ་དཀར་བྲག་ལ་སྒྲུབ་མཛད་པས་བདེ་མཆོག་ཡབ་ཡུམ་ཞལ་གཟིགས (*Deb.* ག, *37*).

‡ ཨོ་ཊི་ཡན *O-ḍi-yan*, v. ཨོ་རྒྱན *O-ṛgyan.*

ཨོག་མ *og-ma*=ཙི་ཙུ *tsi-tsu.*

ཨོ་ལྡོང *o-ḷdoṅ* or བོ་དོང *ḅo-doṅ* wind-pipe (*Jā.*).

ཨོ་རོག་ཇུག་འགར *o-rog jug-ḥgar* the Jungar srad of Mongolia (*Loṅ.* ར, *16*).

ཨོ་ལོ *o-lo* 1.=a boy, stripling in *Ts.* and *U.* 2. an earthen-ware tea-pot. 3. *Sch.*: the place where two rivers join, the confluence of two rivers.

ཨོ་རྒྱན *O-ṛgyan*=ཨུ་རྒྱན *U-ṛgyan* the country of Oḍiyâna Sans. उद्यान ; acc. to Lam-yig, the modern Gaznee in Cabul.

ཨོར་རྒྱན་རིན་པོ་ཆེ *Or-ṛgyan Rin-po-che* the chief epithet by which the Buddhist Saint Paḍma Sambhava is known to the Tibetans (*K. thang. 95*). The different names under which the saint Padma Sambhava is adored in Tibet are:—(1) པད་མ་འགྲོ་མགོན་རྒྱལ ; (2) པད་མ་དབང་ཕྱུག་མགོན ; (3) པད་མ་གྲུབ་པའི་བློ་གྲོས ; (4) པད་མ་ཆེ་མཆོག་རྒྱལ ; (5) པད་མ་མཁའ་འགྲོའི་དབང་ཕྱུག ; (6) མགོན་པོ་བིར་ཝ་པ ; (7) པད་མ་ནག་པོ་སྤྱོད་པ ; (8) ཏྲིཥྞ་ཆུང་མཁའ་ལྡིང་རྒྱལ ; (9) པད་མ་ས་ར་ཧ ; (10) པད་མ་མངའ་བདག་རྒྱལ ; (11) པད་མ་ཀུན་ཏུ་རྒྱུ ; (12) པད་མ་ཆགས་མཆོག་རྒྱལ ; (13) པད་མ་འགྲོ་བའི་སྐྱབས ; (14) པད་མ་འཕྲིན་ལས་མགོན ; (15) པད་མ་དོན་ཡོད་ཞགས་པ ; (16) པད་མ་གཟི་བརྗིད་འོད་འབར ; (17) པད་མ་ཊོ་མེ་ཤ་པ ; (18) རིགས་ལྡན་པད་མ་དཀར་པོ ; (19) པད་མ་བཛྲ ; (20) པད་མ་ཐོད་ཕྲེང་རྩལ (*K. thaṅ. 95*).

ཨོཾ *Om* the famous mystic syllable used separately as well as in various collocations.

ཨོཾ་མཛད *oṁ-ṃdsaḍ* परम a priest who begins religious service by saying *om.*

ཨོཾ་མཛད་མ *oṁ-ṃdsaḍ-ma* ओंकार [the mystic syllable *om*, signifying Buddha, Dharma and Sangha, [Brahmā, Vishnu and S'iva]*S.*

ཨོཾ་ཡིག་དྲུག *oṁ-yig-ḍrug* न्युंख the insertion of the sound *o* in different places with variety of prosodial length and accentuation in the recitation of hymns]*S.*

ཨོ་ཤོ *O-ço* one of the earliest kings of Tibet of the dynasty of སའི་ལེགས *Saḥi-legṣ* (*J. Zaṅ.*).

ཨོག་རྒྱ *og-ṛgya* beard ; ཨོག་ཚུམ *og-tshum*=ཨག་ཚོམ *ag-tshom* (*Jä.*).

ཨ